מדרש · אגדה · ילקוט שמעוני

ילקוט שמעוני על התורה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ילקוט שמעוני על התורה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ילקוט-שמעוני-על-התורה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

רמז א 18
רמז ב 18
רמז ג 20
רמז ד 22
רמז ה 27
רמז ז 31
רמז ח 32
רמז ט 34
רמז י 35
רמז יא 35
רמז יב 36
רמז יג 37
רמז יד 39
רמז טו 40
רמז טז 42
רמז יז 49
רמז יח 50
רמז יט 51
רמז כ 52
רמז כא 59
רמז כב 60
רמז כג 64
רמז כד 67
רמז כה 69
רמז כו 71
רמז כז 71
רמז כח 74
רמז כט 75
רמז ל 75
רמז לא 76
רמז לב 80
רמז לג 81
רמז לד 83
רמז לה 86
רמז לו 87
רמז לז 88
רמז לח 89
רמז לט 93
רמז מ 95
רמז מא 95
רמז מב 96
רמז מג 99
רמז מד 100
רמז מה 103
רמז מו 103
רמז מז 103
רמז מח 107
רמז מט 108
רמז נ 109
רמז נא 110
רמז נב 111
רמז נג 111
רמז נד 112
רמז נה 113
רמז נו 116
רמז נז 119
רמז נח 122
רמז נט 123
רמז ס 125
רמז סא 125
רמז סב 133
רמז סג 141

רמז סד 142
רמז סה 143
רמז סו 144
רמז סז 145
רמז סח 147
רמז סט 148
רמז ע 150
רמז עא 153
רמז עב 154
רמז עג 156
רמז עד 158
רמז עה 159
רמז עו 160
רמז עז 166
רמז עח 172
רמז עט 174
רמז פ 177
רמז פא 178
רמז פב 182
רמז פג 197
רמז פד 201
רמז פה 205
רמז פו 206
רמז פז 208
רמז פח 209
רמז פט 209
רמז צ 211
רמז צא 211
רמז צב 214
רמז צג 216
רמז צד 217
רמז צה 219
רמז צו 223
רמז צז 225
רמז צח 226
רמז צט 227
רמז ק 228
רמז קא 229
רמז קב 233
רמז קג 239
רמז קד 241
רמז קה 241
רמז קו 242
רמז קז 243
רמז קח 245
רמז קט 245
רמז קי 252
רמז קיא 262
רמז קיב 265
רמז קיג 266
רמז קיד 267
רמז קטו 269
רמז קטז 277
רמז קיז 279
רמז קיח 282
רמז קיט 282
רמז קכ 285
רמז קכא 287
רמז קכב 288
רמז קכג 289
רמז קכד 291
רמז קכה 293
רמז קכו 295
רמז קכז 297

רמז קכח 298
רמז קכט 299
רמז קל 301
רמז קלא 311
רמז קלב 313
רמז קלג 316
רמז קלד 330
רמז קלה 332
רמז קלו 334
רמז קלז 336
רמז קלח 337
רמז קלט 338
רמז קמ 339
רמז קמא 342
רמז קמב 344
רמז קמג 346
רמז קמד 347
רמז קמה 349
רמז קמו 357
רמז קמז 362
רמז קמח 365
רמז קמט 373
רמז קנ 375
רמז קנא 380
רמז קנב 381
רמז קנג 384
רמז קנד 385
רמז קנה 386
רמז קנו 386
רמז קנז 388
רמז קנח 391
רמז קנט 392
רמז קס 393
רמז קסא 394
רמז קסב 398
רמז קסג 404
רמז קסד 405
רמז קסה 407
רמז קסו 408
רמז קסז 413
רמז קסח 416
רמז קסט 420
רמז קע 424
רמז קעא 425
רמז קעב 427
רמז קעג 429
רמז קעד 431
רמז קעה 432
רמז קעו 433
רמז קעז 436
רמז קעח 438
רמז קעט 439
רמז קפ 440
רמז קפא 441
רמז קפב 443
רמז קפג 448
רמז קפד 449
רמז קפה 450
רמז קפו 450
רמז קפז 456
רמז קפח 459
רמז קפט 460
רמז קצ 461
רמז קצא 463

רמז קצב 465
רמז קצג 467
רמז קצד 468
רמז קצה 469
רמז קצו 470
רמז קצז 471
רמז קצח 475
רמז קצט 476
רמז ר 478
רמז רא 480
רמז רב 485
רמז רג 488
רמז רד 488
רמז רה 490
רמז רו 490
רמז רז 493
רמז רח 494
רמז רט 499
רמז רי 500
רמז ריא 501
רמז ריב 502
רמז ריג 506
רמז ריד 507
רמז רטו 507
רמז רטז 508
רמז ריז 508
רמז ריח 510
רמז ריט 510
רמז רכ 511
רמז רכא 512
רמז רכב 514
רמז רכג 517
רמז רכד 518
רמז רכה 518
רמז רכו 522
רמז רכז 524
רמז רכח 528
רמז רכט 529
רמז רל 530
רמז רלא 535
רמז רלב 536
רמז רלג 537
רמז רלד 541
רמז רלה 544
רמז רלו 545
רמז רלז 546
רמז רלח 546
רמז רלט 547
רמז רמ 548
רמז רמא 549
רמז רמב 553
רמז רמג 555
רמז רמד 559
רמז רמה 560
רמז רמו 562
רמז רמז 565
רמז רמח 567
רמז רמט 568
רמז רנ 569
רמז רנא 572
רמז רנב 574
רמז רנג 575
רמז רנד 576
רמז רנה 578

רמז רנו 579
רמז רנז 580
רמז רנח 583
רמז רנט 587
רמז רס 588
רמז רסא 590
רמז רסג 599
רמז רסד 599
רמז רסה 601
רמז רסו 603
רמז רסז 604
רמז רסח 605
רמז רסט 609
רמז רע 610
רמז רעא 612
רמז רעג 618
רמז רעד 620
רמז רעה 621
רמז רעו 622
רמז רעז 625
רמז רעח 626
רמז רעט 627
רמז רפ 628
רמז רפא 629
רמז רפב 630
רמז רפג 631
רמז רפד 631
רמז רפה 633
רמז רפו 635
רמז רפז 641
רמז רפח 642
רמז רפט 643
רמז רצ 644
רמז רצא 644
רמז רצב 644
רמז רצג 645
רמז רצד 646
רמז רצה 647
רמז רצו 648
רמז רצז 649
רמז רצח 651
רמז רצט 653
רמז ש 655
רמז שא 656
רמז שב 657
רמז שג 658
רמז שד 660
רמז שה 661
רמז שו 662
רמז שז 664
רמז שח 665
רמז שט 665
רמז שי 666
רמז שיא 666
רמז שיב 668
רמז שיג 669
רמז שיד 670
רמז שטו 670
רמז שטז 671
רמז שיז 671
רמז שיח 673
רמז שיט 674
רמז שכ 675
רמז שכא 677

רמז שכב 679
רמז שכג 680
רמז שכד 680
רמז שכה 680
רמז שכו 681
רמז שכז 683
רמז שכח 684
רמז שכט 685
רמז של 686
רמז שלא 687
רמז שלב 689
רמז שלג 690
רמז שלד 690
רמז שלה 691
רמז שלו 694
רמז שלז 695
רמז שלח 696
רמז שלט 697
רמז שמ 704
רמז שמא 706
רמז שמב 715
רמז שמג 719
רמז שמד 721
רמז שמה 722
רמז שמו 725
רמז שמז 738
רמז שמח 740
רמז שמט 741
רמז שנ 744
רמז שנא 745
רמז שנב 750
רמז שנג 755
רמז שנד 758
רמז שנה 759
רמז שנו 761
רמז שנז 762
רמז שנח 763
רמז שנט 764
רמז שס 770
רמז שסא 771
רמז שסב 772
רמז שסג 775
רמז שסד 779
רמז שסה 780
רמז שסו 781
רמז שסז 782
רמז שסח 785
רמז שסט 787
רמז שעא 798
רמז שעב 798
רמז שעג 799
רמז שעד 801
רמז שעה 802
רמז שעו 804
רמז שעז 805
רמז שעח 805
רמז שעט 809
רמז שפ 811
רמז שפא 813
רמז שפב 814
רמז שפג 815
רמז שפד 816
רמז שפה 820
רמז שפו 821

רמז שפז 829
רמז שפח 833
רמז שפט 836
רמז שצ 838
רמז שצא 839
רמז שצב 848
רמז שצג 852
רמז שצד 854
רמז שצה 855
רמז שצו 856
רמז שצז 857
רמז שצח 858
רמז שצט 859
רמז ת 859
רמז תא 860
רמז תב 862
רמז תג 864
רמז תד 864
רמז תה 866
רמז תו 866
רמז תז 867
רמז תח 867
רמז תט 870
רמז תי 871
רמז תיא 871
רמז תיב 872
רמז תיג 873
רמז תיד 873
רמז תטו 875
רמז תטז 877
רמז תיז 877
רמז תיח 879
רמז תיט 880
רמז תכ 881
רמז תכא 882
רמז תכב 882
רמז תכג 883
רמז תכד 883
רמז תכה 883
רמז תכו 884
רמז תכז 885
רמז תכח 888
רמז תכט 891
רמז תל 892
רמז תלא 893
רמז תלב 894
רמז תלג 895
רמז תלד 895
רמז תלה 897
רמז תלו 899
רמז תלט 906
רמז תמ 907
רמז תמא 909
רמז תמב 910
רמז תמג 910
רמז תמד 912
רמז תמה 915
רמז תמו 917
רמז תמז 923
רמז תמח 926
רמז תמט 928
רמז תנ 932
רמז תנא 934
רמז תנב 936

רמז תנג 938
רמז תנד 939
רמז תנה 941
רמז תנו 942
רמז תנז 943
רמז תנח 944
רמז תנט 947
רמז תס 949
רמז תסא 950
רמז תסב 951
רמז תסג 954
רמז תסד 954
רמז תסה 961
רמז תסו 961
רמז תסז 963
רמז תסח 964
רמז תסט 965
רמז תע 987
רמז תעא 990
רמז תעב 997
רמז תעג 998
רמז תעד 1002
רמז תעה 1007
רמז תעו 1008
רמז תעז 1009
רמז תעח 1010
רמז תעט 1012
רמז תפ 1024
רמז תפא 1027
רמז תפב 1027
רמז תפג 1031
רמז תפד 1032
רמז תפה 1034
רמז תפו 1037
רמז תפז 1040
רמז תפח 1040
רמז תפט 1043
רמז תצ 1044
רמז תצא 1048
רמז תצב 1051
רמז תצג 1055
רמז תצד 1058
רמז תצה 1058
רמז תצו 1061
רמז תצז 1063
רמז תצח 1064
רמז תצט 1066
רמז תק 1068
רמז תקא 1070
רמז תקב 1070
רמז תקג 1072
רמז תקד 1073
רמז תקה 1075
רמז תקו 1076
רמז תקז 1076
רמז תקח 1077
רמז תקט 1079
רמז תקי 1082
רמז תקיא 1082
רמז תקיב 1083
רמז תקיג 1083
רמז תקיד 1084
רמז תקטו 1085
רמז תקטז 1088

רמז תקיז 1089
רמז תקיח 1089
רמז תקיט 1090
רמז תקכ 1092
רמז תקכא 1094
רמז תקכב 1096
רמז תקכג 1096
רמז תקכד 1098
רמז תקכה 1102
רמז תקכו 1104
רמז תקכז 1105
רמז תקכח 1106
רמז תקכט 1107
רמז תקל 1109
רמז תקלא 1110
רמז תקלב 1112
רמז תקלג 1113
רמז תקלד 1115
רמז תקלה 1116
רמז תקלו 1117
רמז תקלז 1123
רמז תקלח 1137
רמז תקלט 1139
רמז תקמ 1141
רמז תקמא 1144
רמז תקמב 1149
רמז תקמג 1150
רמז תקמד 1154
רמז תקמה 1156
רמז תקמו 1157
רמז תקמז 1157
רמז תקמח 1170
רמז תקמט 1172
רמז תקנ 1174
רמז תקנא 1175
רמז תקנב 1193
רמז תקנד 1201
רמז תקנה 1202
רמז תקנו 1202
רמז תקנז 1204
רמז תקנח 1205
רמז תקנט 1207
רמז תקס 1212
רמז תקסא 1213
רמז תקסב 1214
רמז תקסג 1220
רמז תקסד 1226
רמז תקסה 1226
רמז תקסו 1227
רמז תקסז 1232
רמז תקסח 1241
רמז תקסט 1255
רמז תקע 1258
רמז תקעא 1258
רמז תקעב 1266
רמז תקעד 1273
רמז תקעה 1274
רמז תקעו 1276
רמז תקעז 1279
רמז תקעח 1282
רמז תקעט 1284
רמז תקפ 1287
רמז תקפא 1288
רמז תקפב 1290

רמז תקפג 1294
רמז תקפד 1296
רמז תקפה 1296
רמז תקפו 1301
רמז תקפז 1302
רמז תקפח 1305
רמז תקפט 1306
רמז תקצ 1307
רמז תקצא 1308
רמז תקצב 1309
רמז תקצג 1310
רמז תקצד 1311
רמז תקצה 1314
רמז תקצו 1315
רמז תקצז 1315
רמז תקצח 1316
רמז תקצט 1316
רמז תר 1317
רמז תרא 1318
רמז תרב 1320
רמז תרג 1320
רמז תרד 1321
רמז תרה 1326
רמז תרו 1328
רמז תרז 1329
רמז תרח 1329
רמז תרט 1331
רמז תרי 1332
רמז תריא 1332
רמז תריב 1334
רמז תריג 1335
רמז תריד 1338
רמז תרטו 1338
רמז תרטז 1344
רמז תריז 1347
רמז תריח 1352
רמז תרכ 1355
רמז תרכא 1355
רמז תרכב 1356
רמז תרכג 1358
רמז תרכד 1359
רמז תרכה 1360
רמז תרכו 1361
רמז תרכז 1366
רמז תרכח 1370
רמז תרכט 1370
רמז תרל 1373
רמז תרלא 1376
רמז תרלב 1384
רמז תרלג 1386
רמז תרלד 1387
רמז תרלה 1389
רמז תרלו 1391
רמז תרלז 1393
רמז תרלח 1398
רמז תרלט 1400
רמז תרמ 1401
רמז תרמא 1401
רמז תרמב 1403
רמז תרמג 1406
רמז תרמד 1423
רמז תרמה 1425
רמז תרמו 1429
רמז תרמז 1430

רמז תרמח 1432
רמז תרמט 1433
רמז תרנ 1434
רמז תרנא 1434
רמז תרנב 1441
רמז תרנג 1442
רמז תרנד 1445
רמז תרנה 1448
רמז תרנו 1449
רמז תרנז 1452
רמז תרנח 1454
רמז תרנט 1463
רמז תרס 1467
רמז תרסא 1469
רמז תרסב 1474
רמז תרסג 1475
רמז תרסד 1475
רמז תרסה 1477
רמז תרסו 1488
רמז תרסז 1490
רמז תרסח 1494
רמז תרסט 1494
רמז תרע 1497
רמז תרעא 1498
רמז תרעב 1500
רמז תרעג 1503
רמז תרעד 1505
רמז תרעה 1505
רמז תרעו 1512
רמז תרעז 1516
רמז תרעח 1526
רמז תרעט 1532
רמז תרפ 1532
רמז תרפא 1534
רמז תרפב 1536
רמז תרפג 1539
רמז תרפד 1541
רמז תרפה 1544
רמז תרפו 1544
רמז תרפז 1545
רמז תרפח 1547
רמז תרפט 1547
רמז תרצ 1549
רמז תרצא 1550
רמז תרצב 1551
רמז תרצג 1553
רמז תרצד 1554
רמז תרצה 1554
רמז תרצו 1557
רמז תרצז 1558
רמז תרצח 1559
רמז תרצט 1560
רמז תש 1561
רמז תשא 1562
רמז תשב 1566
רמז תשג 1567
רמז תשד 1567
רמז תשה 1570
רמז תשו 1572
רמז תשז 1575
רמז תשח 1584
רמז תשט 1591
רמז תשי 1621
רמז תשיא 1626

רמז תשיב 1633
רמז תשיג 1634
רמז תשיד 1637
רמז תשטו 1640
רמז תשטז 1641
רמז תשיז 1642
רמז תשיח 1643
רמז תשיט 1643
רמז תשכא 1654
רמז תשכב 1657
רמז תשכג 1658
רמז תשכד 1661
רמז תשכה 1662
רמז תשכו 1665
רמז תשכז 1667
רמז תשכח 1668
רמז תשכט 1668
רמז תשל 1671
רמז תשלא 1672
רמז תשלב 1673
רמז תשלג 1675
רמז תשלד 1676
רמז תשלה 1678
רמז תשלו 1681
רמז תשלז 1686
רמז תשלט 1691
רמז תשמ 1694
רמז תשמא 1694
רמז תשמב 1695
רמז תשמג 1702
רמז תשמה 1715
רמז תשמו 1721
רמז תשמז 1725
רמז תשמח 1729
רמז תשמט 1736
רמז תשנ 1739
רמז תשנא 1756
רמז תשנב 1756
רמז תשנג 1763
רמז תשנד 1763
רמז תשנה 1765
רמז תשנו 1778
רמז תשנז 1780
רמז תשנח 1781
רמז תשנט 1784
רמז תשס 1793
רמז תשסא 1795
רמז תשסב 1806
רמז תשסג 1810
רמז תשסד 1822
רמז תשסה 1837
רמז תשסו 1850
רמז תשסז 1854
רמז תשסח 1855
רמז תשסט 1857
רמז תשע 1858
רמז תשעא 1859
רמז תשעב 1869
רמז תשעג 1870
רמז תשעד 1878
רמז תשעה 1881
רמז תשעו 1882
רמז תשעח 1895
רמז תשעט 1895

רמז תשפ 1896
רמז תשפא 1898
רמז תשפב 1900
רמז תשפג 1913
רמז תשפד 1914
רמז תשפה 1915
רמז תשפו 1935
רמז תשפז 1942
רמז תשפח 1953
רמז תשפט 1961
רמז תשצ 1961
רמז תשצא 1962
רמז תשצב 1962
רמז תשצג 1963
רמז תשצד 1965
רמז תשצה 1965
רמז תשצו 1966
רמז תשצז 1967
רמז תשצח 1968
רמז תשצט 1968
רמז תת 1969
רמז תתא 1970
רמז תתב 1974
רמז תתג 1977
רמז תתד 1978
רמז תתה 1979
רמז תתו 1981
רמז תתז 1981
רמז תתח 1982
רמז תתט 1985
רמז תתי 1986
רמז תתיא 1989
רמז תתיב 1990
רמז תתיג 1991
רמז תתיד 1992
רמז תתטו 1996
רמז תתטז 1997
רמז תתיז 1998
רמז תתיח 1999
רמז תתיט 1999
רמז תתכ 1999
רמז תתכא 2001
רמז תתכב 2004
רמז תתכג 2005
רמז תתכד 2007
רמז תתכה 2010
רמז תתכו 2014
רמז תתכז 2014
רמז תתכח 2015
רמז תתכט 2016
רמז תתל 2019
רמז תתלא 2022
רמז תתלב 2023
רמז תתלג 2023
רמז תתלד 2025
רמז תתלה 2025
רמז תתלו 2026
רמז תתלז 2029
רמז תתלח 2033
רמז תתלט 2034
רמז תתמ 2034
רמז תתמא 2035
רמז תתמב 2035
רמז תתמג 2037

רמז תתמד 2038
רמז תתמה 2041
רמז תתמו 2043
רמז תתמז 2045
רמז תתמח 2046
רמז תתמט 2047
רמז תתנ 2047
רמז תתנא 2051
רמז תתנב 2052
רמז תתנג 2054
רמז תתנד 2054
רמז תתנה 2056
רמז תתנו 2058
רמז תתנז 2059
רמז תתנח 2060
רמז תתנט 2061
רמז תתס 2062
רמז תתסא 2065
רמז תתסב 2066
רמז תתסג 2067
רמז תתסד 2069
רמז תתסה 2070
רמז תתסו 2072
רמז תתסז 2073
רמז תתסח 2073
רמז תתסט 2074
רמז תתע 2076
רמז תתעא 2077
רמז תתעב 2079
רמז תתעג 2080
רמז תתעד 2084
רמז תתעה 2085
רמז תתעו 2087
רמז תתעז 2087
רמז תתעח 2089
רמז תתעט 2091
רמז תתפ 2092
רמז תתפא 2093
רמז תתפב 2096
רמז תתפג 2099
רמז תתפד 2101
רמז תתפה 2109
רמז תתפו 2111
רמז תתפז 2115
רמז תתפח 2116
רמז תתפט 2119
רמז תתצ 2119
רמז תתצא 2120
רמז תתצב 2126
רמז תתצג 2129
רמז תתצד 2130
רמז תתצה 2131
רמז תתצו 2132
רמז תתצז 2132
רמז תתצח 2142
רמז תתצט 2146
רמז תתק 2148
רמז תתקא 2149
רמז תתקב 2150
רמז תתקג 2151
רמז תתקד 2152
רמז תתקה 2154
רמז תתקו 2156
רמז תתקז 2157

רמז תתקח 2163
רמז תתקט 2163
רמז תתקי 2166
רמז תתקיא 2168
רמז תתקיב 2170
רמז תתקיג 2170
רמז תתקיד 2173
רמז תתקטו 2174
רמז תתקטז 2179
רמז תתקיז 2179
רמז תתקיח 2183
רמז תתקיט 2185
רמז תתקכ 2188
רמז תתקכא 2190
רמז תתקכב 2192
רמז תתקכג 2194
רמז תתקכד 2205
רמז תתקכה 2208
רמז תתקכו 2212
רמז תתקכז 2213
רמז תתקכח 2213
רמז תתקכט 2216
רמז תתקל 2219
רמז תתקלא 2229
רמז תתקלב 2230
רמז תתקלג 2232
רמז תתקלד 2248
רמז תתקלה 2253
רמז תתקלו 2255
רמז תתקלז 2265
רמז תתקלח 2275
רמז תתקלט 2305
רמז תתקמ 2308
רמז תתקמא 2322
רמז תתקמב 2327
רמז תתקמג 2341
רמז תתקמד 2342
רמז תתקמה 2345
רמז תתקמו 2352
רמז תתקמז 2359
רמז תתקמח 2360
רמז תתקמט 2361
רמז תתקנ 2363
רמז תתקנא 2365
רמז תתקנג 2374
רמז תתקנד 2375
רמז תתקנה 2377
רמז תתקנו 2379
רמז תתקנז 2379
רמז תתקנח 2382
רמז תתקנט 2382
רמז תתקס 2383
רמז תתקסא 2383
רמז תתקסב 2384
רמז תתקסג 2387
רמז תתקסד 2388
רמז תתקסה 2391
רמז תתקסו 2394

רמז א

פרשת בראשית

(בראשית א א) 'בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד הָיָה יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת, אֶלָּא לִפְרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת.

שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הֲרֵי עֲשָׂרָה מַלְכֻיּוֹת כְּנֶגֶד מִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם וּמַאי נִינְהוּ, אִי נֵימָא וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר דִּבְרֵאשִׁית, הֲרֵי תִּשְׁעָה הָווּ בְּרֵאשִׁית נַמִּי מַאֲמָר הוּא דִּכְתִיב (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ".

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֵלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁבָּהֶן נִתְּנָה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּה וְהֵן חֲקוּקִין בְּעֵט שַׁלְהֶבֶת עַל כֶּתֶר נוֹרָא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבְשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְרֹאוֹת אֶת הָעוֹלָם יָרְדוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זֶה אוֹמֵר לְפָנַיו בִּי תִּבְרָא אֶת הָעוֹלָם וְזֶה אוֹמֵר לְפָנַיו בִּי תִּבְרָא אֶת הָעוֹלָם. בַּתְּחִלָּה נִכְנַס תִּי"ו לְפָנָיו וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְצוֹנְךָ שֶׁתִּבָּרֵא בִּי אֶת הָעוֹלָם, שֶׁבִּי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה". הֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, לָאו, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת בְּךָ רֹשֶׁם עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט, ד) "וְהִתְוִיתָ תָּו", מִיָּד יָצָא מִלְּפָנָיו בְּפִחֵי נֶפֶשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס שִׁי"ן וְכֵן כָּל אוֹת וְאוֹת. וְאַחֲרֵי כֻּלָּן נִכְנַס בֵּי"ת וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְצוֹנְךָ שֶׁתִּבָּרֵא בִּי אֶת הָעוֹלָם, שֶׁבִּי אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם (תהלים פט, נג) "בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן" הֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן, בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'. מִיָּד קִבְּלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבָרָא בוֹ אֶת הָעוֹלָם בְּבֵי"ת, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא". וְאָלֶ"ף, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקִּבֵּל מִמֶּנּוּ לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם עָמַד לוֹ לְצַד אֶחָד וְשָׁתַק עַד שֶׁקָּרָא לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ, אָלֶ"ף, מִפְּנֵי מָה אַתָּה שׁוֹתֵק וְאֵין אַתָּה אוֹמֵר לִי כְּלוּם הֵשִׁיב אָלֶ"ף וְאָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּי כֹּחַ לוֹמַר לְפָנֶיךָ כְּלוּם, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת מְחֻשָּׁבִים בְּמִנְיָן מְרוּבֶּה וַאֲנִי בְּמִנְיָן מוּעָט, בֵּי"ת בִּשְׁתַּיִם, גִּימֶ"ל בִּשְׁלֹשָׁה וְכֵן כֻּלָּם, וַאֲנִי בְּאֶחָד. הֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ, אָלֶ"ף, אַל תִּתְיָרֵא, שֶׁאַתָּה רֹאשׁ לְכֻלָּן כְּמֶלֶךְ, אַתָּה אֶחָד וַאֲנִי אֶחָד וְהַתּוֹרָה אַחַת שֶׁאֲנִי עָתִיד לִתֵּן בְּךָ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

רמז ב

וּמִנַּיִן שֶׁאָלֶ"ף נִקְרָא אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, ל) "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אָלֶף". וּמִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". וּמִנַּיִן

שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כט) "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם" "אָנֹכִי" רֹאשׁ כָּל הַדִּבְּרוֹת, וְאָלֶ"ף רֹאשׁ כָּל הָאוֹתִיּוֹת.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם, "מִקֶּדֶם" וּ"מִתְּחִלָּה בָּרָא אֱלֹהִים" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "בְּרֵאשִׁית", בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ "רֵאשִׁית", שֶׁנֶּאֱמַר "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן, וְאוֹמֵר, טְלוּ מִלָּנִין וְקַלְמָרִין לְבָנִי. וְהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים, בֵּן אֵין לוֹ וְהוּא אוֹמֵר טְלוּ מִלָּנִין וְקַלְמָרִין לְבָנִי. חָזְרוּ וְאָמְרוּ הַמֶּלֶךְ אַסְטְרוֹלוֹגוּס וְכוּ'. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי, לָמָּה בְּבֵי"ת, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהֵן שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה בְּבֵי"ת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרָכָה, וְלָמָּה לֹא בְּאָלֶ"ף, שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרִירָה.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה לֹא בְּאָלֶ"ף, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֶפִּיקוֹרוֹס לוֹמַר, הֵיאַךְ הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד וְהוּא נִבְרָא בְּלָשׁוֹן אֲרִירָה אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵינִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה, הַלְוַאי יַעֲמֹד.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה בְּבֵי"ת, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹקְצִין, אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת (מִלְמַטָּה) מֵאֲחוֹרֶיהָ אוֹמֵר לַבֵּי"ת, מִי בְּרָאֲךָ בָּעוֹלָם, וְהוּא מַרְאֶה לָהֶם בְּעוּקְצוֹ שֶׁל מַעְלָה, וְאוֹמֵר לָהֶם, זֶה שֶׁל מַעְלָה בְּרָאֲנִי. וּמַה שְׁמוֹ, וְהוּא מַרְאֶה לָהֶם עוּקְצוֹ שֶׁל אַחֲרֶיהָ וְאוֹמֵר לָהֶם, "ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד". רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָא אוֹמֵר, עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת הָיָה אָלֶ"ף קוֹרֵא תַּגָּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יט) "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ" לְמָחָר אֲנִי עָתִיד לִתְּנָהּ בְּסִינַי וְאֵינִי פּוֹתֵחַ אֶלָּא בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". בַּר חוּנְיָא אָמַר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אָלֶ"ף, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְכִּים לִתֵּן תּוֹרָה לְאֶלֶף דּוֹר שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ח) "דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר". רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה פָּתַח, (משלי ח, ל) "וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן" אָמָן. הַתּוֹרָה אָמְרָה, אֲנִי הָיִיתִי כְּלִי אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּנֹהֶג שֶׁבָּעוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פַּלְטֵרִין וְאֵינוֹ בוֹנֶה אוֹתוֹ מִדַּעַת עַצְמוֹ אֶלָּא מִדַּעַת הָאֻמָּן, וְהָאֻמָּן אֵינוֹ בוֹנֶה מִדַּעַת עַצְמוֹ אֶלָּא דְּפִטְרָאוֹת וּפִנְקְסָאוֹת יֵשׁ לוֹ, לְיַדַּע הֵיאַךְ הוּא עוֹשֶׂה חֲדָרִים וְהֵיאַךְ הוּא עוֹשֶׂה פִּשְׁפָּשִׁין כָּךְ הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בַּתּוֹרָה וּבוֹרֵא אֶת הָעוֹלָם, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "בְּרֵאשִׁית" בִּי רֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים", וְאֵין רֵאשִׁית אֶלָּא תּוֹרָה, כְּהֵיךְ דְּאַתְּ אָמְרַת "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, בִּזְכוּת מֹשֶׁה נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית", וּכְתִיב (דברים לג, כא) "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ". רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי מַתְנָה בִּזְכוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִבְרָא הָעוֹלָם, בִּזְכוּת חַלָּה, וּבִזְכוּת מַעֲשֵׂר וּבִזְכוּת בִּכּוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים", וְאֵין

"רֵאשִׁית" אֶלָּא חַלָּה, כְּהֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (במדבר טו, כ) "רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם חַלָּה", וְאֵין "רֵאשִׁית" אֶלָּא מַעֲשֵׂר, כְּהֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (דברים יח, ד) "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ", וְאֵין "רֵאשִׁית" אֶלָּא בִּכּוּרִים, כְּהֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ".

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַל תִּקְרָא "בְּרֵאשִׁית" אֶלָּא "בָּרָא שִׁית" שִׁיתִּין מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שיר השירים ז, ב) "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים" אֵלּוּ שִׁיתִּין הַחֲלוּלִים וִירָדִים עַד הַתְּהוֹם . "מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן" מַעֲשֶׂה אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, (תהלים יח, לו) "וְעַנְוָתְךָ תַרְבֵּנִי" בָּשָׂר וָדָם מַזְכִּיר שְׁמוֹ וְאַחַר כַּךְ שִׁבְחוֹ, פֹּלֶן אֲגוּסְטָא פְּלֶן פַּרְטַאטָא אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא (מִשָּׁ)בָּרָא צָרְכֵי עוֹלָמוֹ וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא" אַחַר כָּךְ "אֱלֹהִים".

רמז ג

תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם "לַה' עוֹלָה", "לַה' מִנְחָה", "לַה' שְׁלָמִים", אֶלָּא יֹאמַר "עוֹלָה לַה'", "מִנְחָה לַה'", "שְׁלָמִים לַה'", תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א, ב) "קָרְבָּן לַה'" וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה מִי שֶׁעָתִיד לְהַקְדִּישׁ אָמְרָה תּוֹרָה לֹא יָחוּל שֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא לְהַקְרִיבוֹ קָרְבָּן, מִי שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַקְדִּישׁ, כְּגוֹן הַמְּחָרְפִין וְהַמְּנַדְּפִין וְעוֹבְדֵי אֱלִילִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּמָּחוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָעוֹלָם.

מַעֲשֶׂה בְּתַלְמַי הַמֶּלֶךְ שֶׁכִּנֵּס שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים וְהוֹשִׁיבָם בְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם בָּתִּים, וְלֹא גִלָּה לָהֶן עַל מָה הִכְנִיסָן. נִכְנַס אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאָמַר לוֹ, כְּתֹבוּ לִי תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּכֶם. נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהִסְכִּימָה דַּעְתָּן לְדַעַת אַחַת, וְכָתְבוּ לוֹ "אֱלֹהִים בָּרָא בְּרֵאשִׁית" "אֶעֱשֶׂה אָדָם בְּצַלְמִם וּבִדְמוּת" (בראשית ב, ב) "וַיְכַל בַּשִּׁשִּׁי וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (בראשית ה, ב) "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאוֹ" (בראשית יא, ז) "הָבָה אֵרְדָה וְאָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם" "וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְוֹבֶיהָ" (שם מט, ו) "כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ שׁוֹר וּבִרְצוֹנָם עִקְּרוּ אֲבוּס" "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּיבֵם עַל נוֹשְׂאֵי בְנֵי אָדָם" (שם יב, מ) "וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם וּבִשְׁאַר אֲרָצוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה" (שם כד, ה) "וַיִּשְׁלַח אֶת זַאטוּטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" "וְאֶל זַאטוּטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ" (במדבר טז, טו) "לֹא חֻמַּד אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי" (דברים ד, יט) "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְהָאִיר לְכֹל הָעַמִּים" (שם יז, ג) "וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי לְעָבְדָם" וְכָתְבוּ לוֹ "אֶת צְעִירַת הָרַגְלַיִם" וְלֹא כָּתְבוּ לוֹ "אֶת הָאַרְנֶבֶת", מִפְּנֵי שֶׁאִשְׁתּוֹ אַרְנֶבֶת שְׁמָהּ, שֶׁלֹּא יֹאמַר שְׁחֲקוּ בֵּי הַיְּהוּדִים וְהֵטִילוּ שֵׁם אִשְׁתִּי בַּתּוֹרָה.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שָׁאַל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ, בְּשִׁבִּיל שֶׁשִּׁמַּשְׁתָּ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנִים "אַכִּין" וְ"רַקִּין" מְעוּטִין "אֶתִּין" וְ"גַּמִּין" רְבוּיִין הָדֵין "אֶת" דִּכְתִיב הָכָא מַהוּ אָמַר לֵיהּ אִלּוּ נֶאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים שָׁמַיִם וָאָרֶץ" הָיִיתִי אוֹמֵר אַף שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֱלֹהוּת הֵן אָמַר לֵיהּ (דברים לב, מז) "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא" וְאִם רֵק הוּא "מִכֶּם" הוּא רֵק לְפִי שֶׁאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לִדְרֹשׁ בְּשָׁעָה שֶׁאִי אַתֶּם יְגֵעִים בּוֹ, אֶלָּא "אֵת הַשָּׁמַיִם", לְרַבּוֹת חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, "וְאֵת הָאָרֶץ", לְרַבּוֹת אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְגַן עֵדֶן. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם "רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת", דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים", וְאֵין "אֱלֹהִים" אֶלָּא אֱמֶת שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י, י) "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת" (תהלים שם) "וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ" שֶׁכָּל גְּזֵרָה וּגְזֵרָה שֶׁאַתָּה גּוֹזֵר עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ הֵם מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּאַהֲבָה וְאֵין כָּל בְּרִיָּה חֲלוּקָה לוֹמַר, שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת נָתְנוּ אֶת הַתּוֹרָה, שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת בָּרְאוּ אֶת הָעוֹלָם, "וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים", בָּרְאוּ" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "בָּרָא". אוֹתִיּוֹת שֶׁל אֱמֶת בִּשְׁתֵּי רַגְלַיִם וְשֶׁל שֶׁקֶר בְּרֶגֶל אֶחָד כָּל שֶׁעוֹשֶׂה אֱמֶת מְקַיֵּם וְשֶׁקֶר אֵינוֹ מְקַיֵּם אוֹתִיּוֹת שֶׁל אֱמֶת מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה וְשֶׁל שֶׁקֶר מְקֹרָבִין אֱמֶת קָשֶׁה לַעֲשׂוֹת וְשֶׁקֶר עוֹמֵד אַחֲרֵי אָזֶן כִּדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בָּא לִטָּמֵא פּוֹתְחִין לוֹ בָּא לְטַהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ.

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִימוֹן אוֹמֵר, מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא "גָּלֹא עֲמִיקָתָא וּמְסַתְּרָתָא" "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם", וְלֹא פֵּרַשׁ וְהֵיכָן פֵּרַשׁ, לְהַלָּן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, כב) "הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם" "וְאֵת הָאָרֶץ", וְלֹא פֵּרַשׁ וְהֵיכָן פֵּרַשׁ, לְהַלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לז, ו) "כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרְץ" (להלן פסוק ג) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְלֹא פֵּרַשׁ וְהֵיכָן פֵּרַשׁ, לְהַלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה". רַבָּנָן אָמְרִין, בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה בִּנְיָן, בְּשָׁעָה שֶׁהַבִּנְיָן עוֹלֶה בְּיָדוֹ הוּא מַרְחִיב וְעוֹלֶה וְאִם לָאו הוּא מַרְחִיב מִלְמַטָּה וּמֵצַר מִלְמַעְלָה. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא "אֵת הַשָּׁמַיִם", הַשָּׁמַיִם שֶׁעָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה "וְאֵת הָאָרֶץ", הָאָרֶץ שֶׁעָלְתָה בַּמַּחֲשָׁבָה. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּשֵׁם שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אַפִּלּוּ אוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (ישעיה סה, יז) "כִּי הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה", כְּבָר הֵם בְּרוּאִים מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" "כִּי כַאֲשֶׁר שָׁמַיִם חֲדָשִׁים" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "הַחֲדָשִׁים". שָׁמַיִם, אֵשׁ וּמַיִם נְטָלָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּפְתָכָן זֶה בָּזֶה, וּמֵהֶן נַעֲשׂוּ שָׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁהֵן שָׁמַיִם מַעֲשֵׂי יְהֵן שֶׁל בְּרִיּוֹת, אִם זָכוּ (תהלים נ, ו) "וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ" וְאִם לָאו (איוב כ, כז) "יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ".

דָּבָר אַחֵר, שֶׁהַבְּרִיּוֹת מִשְׁתּוֹמְמִין שֶׁל מָה הֵם, שֶׁל מַיִם אוֹ שֶׁל אֵשׁ, מִמַּה דִּכְתִיב "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו", הֲרֵי שֶׁל מַיִם הֵן.
דָּבָר אַחֵר, הַמַּיִם מַה הַמַּיִם הַלָּלוּ, מֵהֶן אֲדֻמִּין, מֵהֶן יְרֻקִּין, מֵהֶן לְבָנִים, מֵהֶן שְׁחוֹרִים, כַּךְ הֵם שָׁמַיִם, פְּעָמִים אֲדֻמִּים, פְּעָמִים יְרֻקִּין, פְּעָמִים לְבָנִים פְּעָמִים שְׁחוֹרִים.
דָּבָר אַחֵר, שָׂא מַיִם, טָעוּן מַיִם מָשָׁל לְחָלָב הַנָּתוּן בִּקְעָרָה, עַד שֶׁלֹּא תֵּרֵד בַּקְעָרָה טִפָּה שֶׁל מָסוּ הוּא מְרַפְרֵף כֵּיוָן שֶׁיֵּרֵד לְתוֹכָהּ טִפָּה שֶׁל מָסוּ מִיָּד קוֹפֵא וְעוֹמֵד, כָּךְ עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפְפוּ כְּהַהִיא דְּאָמַר רַב, לַחִין הָיוּ שָׁמַיִם בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי קָרְשׁוּ.

רמז ד

בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ אֶרֶץ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה לוֹ כִּסֵּא וּמִשֶּׁעָשָׂאוֹ עָשָׂה אַפִּיפִרִין שֶׁלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, א) "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי" וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הָאָרֶץ נִבְרֵאת תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ שָׁמַיִם. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה לְעַצְמוֹ פַּלְטְרִין, מִשֶּׁבָּנָה אֶת הַתַּחְתּוֹנִים אַחַר כַּךְ בּוֹנֶה אֶת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, ד) "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם". רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם חֲכָמִים, לִבְרִיאָה שָׁמַיִם קָדְמוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֵאשִׁית בָּרָא וגו', לְשִׂכְלוּל הָאָרֶץ קָדְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם" וגו'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, תְּמֵהֲנִי הֵיאַךְ נֶחְלְקוּ אֲבוֹת הָעוֹלָם בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל בְּרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא כְּאִלְפַּס וְכִסּוּיוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם כְּדַעַת אַבָּא לְמָה פְּעָמִים הוּא מַקְדִּים אֶרֶץ לְשָׁמַיִם וּפְעָמִים שָׁמַיִם לָאָרֶץ אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים זֶה כָּזֶה.
בְּכָל מָקוֹם מַקְדִּים אַבְרָהָם לְיִצְחָק וְיִצְחָק לְיַעֲקֹב, וּבְמָקוֹם אֶחָד הוּא אוֹמֵר (ויקרא כו, מב) "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב" וגו', מְלַמֵּד שֶׁשִּׁלְשְׁתָּם שְׁקוּלִים זֶה כָּזֶה בְּכָל מָקוֹם מַקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, וּבְמָקוֹם אֶחָד הוּא אוֹמֵר "הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה" מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים זֶה כָּזֶה. בְּכָל מָקוֹם מַקְדִּים יְהוֹשֻׁעַ לְכָלֵב, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (במדבר יד, ל) "כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן" מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים זֶה כָּזֶה. בְּכָל מָקוֹם מַקְדִּים כִּבּוּד אָב לְאֵם, וּבְמָקוֹם אֶחָד הוּא אוֹמֵר (ויקרא יט, ג) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", מַגִּיד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים זֶה כָּזֶה.
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כְּבָשִׂים קוֹדְמִים אֶת הָעִזִּים בְּכָל מָקוֹם יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין תַּלְמוּד לוֹמַר (וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ) ["וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ"] מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים תּוֹרִים קוֹדְמִין

אֶת בְּנֵי יוֹנָה בְּכָל מָקוֹם יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁמַּבְחָרִין תַּלְמוּד לוֹמַר וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹּר לְחַטָּאת מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים.

תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, לְדִבְרֵיכֶם אָדָם בּוֹנֶה עֲלִיָּה וְאַחַר כַּךְ בּוֹנֶה בַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט, ו) "הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ" אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, לְדִבְרֵיכֶם אָדָם עוֹשֶׂה שְׁרַפְרַף וְאַחַר כַּךְ כִּסֵּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, א) "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי" וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה כְּאֶחָד נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מח, יג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי אֵלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו" וְאֵידָךְ הַאי "יַחְדָּו" דִּלְא מִשְׁתַּלְפֵי מֵהֲדֵדֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, שָׁמַיִם, וָאָרֶץ, תֹּהוּ, וָבֹהוּ, רוּחַ, מַיִם, אוֹר, חֹשֶׁךְ, מִדַּת יוֹם, וּמִדַּת לַיְלָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ דִּכְתִיב בְּרֵאשִׁית בָּרָא וְגוֹ'. תֹּהוּ וָבֹהוּ דִּכְתִיב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְגוֹ'. אוֹר דִּכְתִיב (פסוק ה) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד תֹּהוּ זֶהוּ קַו יָרֹק הַמַּקִּיף אֶת כָּל הָעוֹלָם שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא חֹשֶׁךְ בֹּהוּ אֵלּוּ אֲבָנִים הַמְּפֻלָּמוֹת הַמְשֻׁקָּעוֹת בַּתְּהוֹם שֶׁמֵּהֶם יוֹצְאִים מַיִם וְאוֹר בְּיוֹם רִאשׁוֹן אִיבְּרִי בְּיוֹם רְבִיעִי אִיבְּרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם", וּכְתִיב (שם פסוק יט) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם רְבִיעִי" אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אוֹר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן הָיָה אָדָם צוֹפֶה וּמַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּרִשְׁעִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן מְקֻלְקָלִים עָמַד וּגְנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, טו) "וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם", וּלְמִי גְּנָזוֹ, לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, וְאֵין טוֹב אֶלָּא צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב" וְגוֹ', וּכְתִיב (תהלים צז, יא) "אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק" (משלי יג, ט) וְאוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח".

תַּנְיָא אִידָךְ, שְׁמֹנָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, שָׁמַיִם, וָאָרֶץ, אוֹר, חֹשֶׁךְ, תֹּהוּ, וָבֹהוּ, רוּחַ, מַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל וְגוֹ'. וי"א אַף יוֹם וְלַיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ה) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד.

עֲשָׂרָה דְּבָרִים שָׁאַל אֶלִּכְסַנְדְּרוּס מוֹקְדוֹן אֶת זְקֵנֵי הַנֶּגֶב. אָמַר לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם לָאָרֶץ רָחוֹק אוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב אָמְרוּ לוֹ, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב רָחוֹק תֵּדַע שֶׁהֲרֵי חַמָּה בַּמִּזְרָח הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ חַמָּה בַּמַּעֲרָב הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ חַמָּה בְּאֶמְצַע רָקִיעַ אֵין הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וְזֶה שָׁוִין שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ", וּכְתִיב (שם, יב) "כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב", וְאִי חַד נָפִישׁ לְכְתּוֹב תַּרְוַיְהוּ כִּי הַהוּא דְּנָפִישׁ אֶלָּא מַאי טַעְמָא חַמָּה בְּאֶמְצַע רָקִיעַ אֵין הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ מִשּׁוּם דְּקָאֵי לְהֶדְיָא וְלֹא אִכְסֵי לָהּ מִידֵּי אָמַר לָהֶן, שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה אוֹ אֶרֶץ אָמְרוּ לוֹ, שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה, דִּכְתִיב בְּרֵאשִׁית בָּרָא [אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ] וְגוֹ' אָמַר לָהֶן, אוֹר נִבְרָא תְּחִלָּה אוֹ חֹשֶׁךְ אָמְרוּ לוֹ, הָא מִלְתָא לֵית לָהּ

פָּתַר וְלֶמְרוּ לֵיהּ חֹשֶׁךְ נִבְרָא תְּחִלָּה, דִּכְתִיב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ, וְהָדַר וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר סַבְרֵי דִּלְמָא אֲתָא לְשַׁיּוּלֵי מָה לְמַעְלָה מָה לְמַטָּה מָה לְפָנִים מָה לְאָחוֹר אִי הָכֵי שָׁמַיִם נַמִּי לֹא לֶמְרוּ לֵיהּ מֵעִיקָּרָא סַבְרֵי אַקְרָאי בְּעָלְמָא הוּא דְּקָא מְשָׁיל כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּהַדַּר מְשָׁיל סַבְרֵי לֹא נֵימָא לֵיהּ דִּלְמָא אֲתָא לְשַׁיּוּלֵי מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה אָמַר לָהֶם, אִידִין מִתְקָרֵי חָכָם אָמְרוּ לוֹ, הֲרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד אָמַר לָהֶם, אִידִין מִתְקָרֵי גִּבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ וְכוּ'. אָמַר לָהֶם אִידִין מִתְקָרֵי עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִחְיֶה, יָמִית אֶת עַצְמוֹ מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיָמוּת, יְחַיֶּה אֶת עַצְמוֹ מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם וְיִתְקַבֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת, יִשְׁנָא מַלְכוּ וְשֶׁלְטָן אָמַר לָהֶן, דִּידִי עֲדִיפָא מִדִּידְכוּ יִרְחַם מַלְכוּ וְשֶׁלְטָן וְיַעֲבֹד טִיבוּ עִם בְּנֵי אֱנָשָׁא אָמַר לָהֶן, בְּיָמָא יָאֵי לְמֵידַר אוֹ בְּיַבֶּשְׁתָּא אָמַר לֵיהּ, בְּיַבֶּשְׁתָּא דְּהָא כָּל נְחוּתֵי יַמָּא לֹא מִיְתָבָא דַּעְתַּיְהוּ עַד דְּסָלְקִין לְיַבֶּשְׁתָּא אִידִין מְנַיְּכוּ חַכִּים טְפֵי אָמְרוּ לוֹ, כֻּלָּנָא כַּחֲדָא שָׁוִין דְּהָא כַּחֲדָא פָּתַרְנָא לָךְ מַה דֵּין אִתְרִיסְתּוּן לָקֳבְלֵי אָמְרוּ לֵיהּ, שִׁטְנָא נָצַח אָמַר לָהֶן, אֲנָא קָטִילְנָא לְכוֹן בְּגִזְרַת מַלְכִין אָמַר לֵיהּ, שֶׁלְטָן בִּיד מַלְכוּ וְלֹא יָאֵי לְמִלְכָּא כְּזָב מִיָּד אַלְבְּשִׁינוּן אַרְגְּוָן וְשַׁוּוֹי מָנְיָכָא דְּדַהֲבָא עַל צַוָּארֵיהוֹן.

(בראשית א ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, מִכְּדֵי בַּשָּׁמַיִם פָּתַח בְּרֵישָׁא מַאי טַעְמָא מְפָרֵשׁ מִילֵּי דְּאֶרֶץ בְּרֵישָׁא. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו תַּשְׁכִּימוּ לְפִתְחִי, הַשְׁכִּים וּמְצָא אֲנָשִׁים וְנָשִׁים לְמִי מְשַׁבֵּחַ לְמִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַשְׁכִּים וְהִשְׁכִּים.

דָּבָר אַחֵר, אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי שַׁמָּשִׁים וְהִתְחִיל אֶחָד מְזַמֵּר וְאֶחָד בּוֹכֶה. אָמַר הַמֶּלֶךְ, לְמָה אַתָּה בּוֹכֶה וַהֲלֹא הִשְׁוֵיתִי שְׁנֵיכֶם כְּאֶחָד. אָמַר לֵיהּ, אֲדוֹנִי, חֲבֵרִי שָׁרוּי אֲצִלְךָ וְנֶהֱנֶה מִן שֶׁלְּחָנְךָ דִּין הוּא שֶׁיְּזַמֵּר, אֲבָל אֲנִי שֶׁרַחַקְתַּנִי וְתָלִיתָ מְזוֹנִי בִּידֵי אֲחֵרִים לְכָךְ אֲנִי בוֹכֶה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ [לְפָנָיו] שָׁוִים, דִּכְתִיב "קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו", הַשָּׁמַיִם מְזַמְּרִים שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ב) "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל", וְהָאָרֶץ בּוֹכָה. אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמַיִם וְכָל אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן נֶהֱנִין מִזִּיו שְׁכִינָה וְאֵין מַלְאָךְ הַמָּוֶת שׁוֹלֵט בָּהֶן, לְפִיכָךְ הֵן מְזַמְּרִין, אֲנִי שֶׁתְּלִיתָ מְזוֹנִי בְּיַד אַחֵר וְכָל מַה שֶׁעָלַי מַלְאָךְ הַמָּוֶת שׁוֹלֵט בָּהֶן לְפִיכָךְ אֲנִי בוֹכָה. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַל תִּירְאִי, אַף אֹתְךָ עֲתִידָה לְזַמֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צז, א) "ה' מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ", וּכְתִיב "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ".

רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, (משלי כ, יא) "גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר נָעַר" עַד דְּהֵיא פְּגָה אַפְקַת כּוּבָּה הוּא שֶׁהַנְּבִיא עָתִיד לְהִתְנַבְּאוֹת עָלֶיהָ בַּסּוֹף (ירמיה ד, כג) "רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ וָבֹהוּ". וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁקָּנָה שְׁנֵי עֲבָדִים בְּאוֹנִי אֶחָד וּבְטִימִי אַחַת, עַל אֶחָד גָּזַר שֶׁיְּהֵא אוֹכֵל מִטְּמִיוֹן וְעַל אֶחָד גָּזַר שֶׁיְּהֵא יָגֵעַ וְאוֹכֵל, וְיָשַׁב לוֹ אוֹתוֹ

שֶׁגָּזַר עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה יָגֵעַ וְאוֹכֵל תּוֹהֶה וּבוֹהֶה אָמַר שְׁנֵינוּ נְקְנִינוּ בְּטִימִי אַחַת וּבְאוֹנִי אֶחָד, זֶה נִזּוֹן מִטִּמְיוֹן וַאֲנִי אִם אֵינִי יָגֵעַ אֵינִי אוֹכֵל. כָּךְ יָשְׁבָה לָהּ הָאָרֶץ תּוֹהָה וּבוֹהָה וְאָמְרָה, הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים נִבְרְאוּ כְּאַחַת, הָעֶלְיוֹנִים נִזּוֹנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, וְהַתַּחְתּוֹנִים אִם אֵינָם יְגֵעִים אֵינָן אוֹכְלִין. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁקָּנָה שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת בְּאוֹנִי אֶחָד וּבְטִימִי אֶחָד, עַל אַחַת גָּזַר שֶׁלֹּא תָּזוּז מִפָּלְטִין, וְעַל אַחַת גָּזַר טֵירוּדִין יָשְׁבָה לָהּ נִטְרֶדֶת תּוֹהָה וּבוֹהָה אָמְרָה, שְׁנֵינוּ בְּאוֹנִי וּבְטִימִי אֶחָד, זוֹ אֵינָהּ זָזָה מִפָּלְטִין וְעָלַי גָּזַר טֵירוּדִין, כָּךְ יָשְׁבָה לָהּ הָאָרֶץ תּוֹהָה (וְכוּ') [וּבוֹהָה], אָמְרָה, הָעֶלְיוֹנִים חַיִּים וְהַתַּחְתּוֹנִים מֵתִים, לְפִיכָךְ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי עֲרִיסָה וְהָיְתָה מֵנִיקָתוֹ תּוֹהָה וּבוֹהָה שֶׁהָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁעֲתִידָה לִטֹּל אֶת שֶׁלָּהּ מִתּוֹךְ יָדוֹ, כָּךְ הָאָרֶץ צְפָתָה לִטֹּל אֶת שֶׁלָּהּ מִתּוֹךְ יָדָיו שֶׁל אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ", לְפִיכָךְ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן פָּתַר קְרָיָא בְּדוֹרוֹת וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָיָה לְלָמָּה וְלֹא כְּלוּם. וָבֹהוּ, זֶה קַיִן, שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַחֲזִיר כָּל הָעוֹלָם לְבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ, זֶה דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם" עַל פְּנֵי תְהוֹם, זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, יא) "נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם". וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם, עַל שֵׁם "וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד מָתַי יִהְיֶה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפֵלָה תְּבֹא אוֹרָה (פסוק ג) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", זֶה אַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, ב) "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח" "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם", זֶה יַעֲקֹב "וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה" זֶה עֵשָׂו "וַיְהִי עֶרֶב" זֶה עֵשָׂו "וַיְהִי בֹּקֶר", זֶה יַעֲקֹב "יוֹם אֶחָד", שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹם אֶחָד, וְאֵי זֶהוּ זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים. רֵישׁ לָקִישׁ פָּתַר קְרָיָא בְּמַלְכֻיּוֹת וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, זֶה בָּבֶל, דִּכְתִיב (ירמיה ד, כג) "רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ". וָבֹהוּ, זֶה הָמָן דִּכְתִיב (אסתר ו, יד) "וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן" וְחֹשֶׁךְ, זֶה יָוָן, שֶׁהֶחְשִׁיכָה עֵינֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּגְזֵרוֹתֶיהָ, שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת לָהֶן כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. עַל פְּנֵי תְהוֹם, זוֹ מַלְכוּת הָרִשְׁעָה שֶׁאֵין לָהּ חֵקֶר כַּתְּהוֹם הַזֶּה שֶׁאֵין לוֹ חֵקֶר וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת, זֶה רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב (ישעיה יא, ב) "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'", בְּאֵיזֶה זְכוּת מְמַשְׁמֶשֶׁת וּבָאָה בִּזְכוּת תְּשׁוּבָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ".

דָּבָר אַחֵר, וְרוּחַ אֱלֹהִים, זֶה רוּחוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן דִּכְתִיב (תהלים קלט, ה) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה יוֹם אַחֲרוֹן וְקֶדֶם לְמַעֲשֶׂה יוֹם רִאשׁוֹן. רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי פְּדָת אוֹמֵר, וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת, בְּרִית כְּרוּתָה לַמַּיִם, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת שָׁרָב רוּחָא שַׁיְפָא. וּכְבָר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא עוֹמֵד וְתוֹהֶא עָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְלֹא הֵשִׁיבוֹ שְׁלִישִׁית הֵשִׁיבוֹ בִּבְהִילוּת אָמַר לֵיהּ, מָה זוֹ בֶּן זוֹמָא, מֵאַיִן הַרְגָּלִים אָמַר לֵיהּ, מִעַיִן הָיִיתִי

אָמַר לוֹ, מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי מַאַיִן הָרִגְלַיִם אָמַר לֵיהּ, מִסְתַּכֵּל הָיִיתִי בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְלֹא הָיָה בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֲצְבָּעוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת, מְנַשֶּׁבֶת אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מְרַחֶפֶת, כְּעוֹף זֶה שֶׁהוּא מְרַפְרֵף בְּכְנָפָיו וְנוֹגְעוֹת וְאֵינָן נוֹגְעוֹת, כְּדִכְתִיב "עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף". נֶהְפַּךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר לְתַלְמִידָיו הָלַךְ לוֹ בֶּן זוֹמָא, וְלֹא הָיוּ יָמִים מֻעָטִים וּבֶן זוֹמָא בָּעוֹלָם. מִכְּדֵי וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת אֵימַת כְּתִיב, בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְהַבְדָּלָה בְּיוֹם שֵׁנִי הוּא דַּהֲוָה, דִּכְתִיב (להלן פסוק ו) וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים וּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, זֶה מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר, זֶה מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן חָפֵץ, מִמָּה דִּכְתִיב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, הֱוֵי בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים וּמַעֲשֵׂיהֶן הוּא חָפֵץ, וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים. רַבִּי חִיָּא רַבָּה אוֹמֵר, מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְחָרֵב וּבָנוּי בְּרֹאשׁית בָּרָא אֱלֹהִים וְגוֹ', הֲרֵי בָּנוּי, כְּהַאיְךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (ישעיה נא, טז) "לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ" וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ, הֲרֵי חָרֵב כְּהַאיְךְ דְּאַתְּ אַמְרַת "רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ", וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבֹא, כְּהַאיְךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (ישעיה ס, א) "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ" וְגוֹ'. (בראשית א ג-ה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָאוֹרָה נִבְרֵאת תְּחִלָּה מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת פַּלְטְרִין, וְהָיָה אוֹתוֹ מָקוֹם אָפֵל. מֶה עָשָׂה, הִדְלִיק נֵרוֹת וְנִכְנַס לְתַּךְ הֵיאַךְ הוּא קוֹבֵעַ תְּמַלְיוּסִין רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרְאוּ תְּחִלָּה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה פַּלְטְרִין וְעִטְּרָהּ בְּנֵרוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר, (תהלים קיט, קל) "פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר", מִפֶּתַח פִּיהוּ הָיוּ לָן נְהוֹר וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר, (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" לֹא בְּעָמָל וְלֹא בִּיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא בְּדִבַּר ה'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק שְׁאַל לְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה בַּעַל אַגָּדָה מֵהֵיכָן נִבְרֵאת הָאוֹרָה. אָמַר לוֹ, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְעַטֵּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשַׂלְמָה לְבָנָה וְהִבְהִיק זִיו הֲדָרוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְאָמַר לֵיהּ בִּלְחִישָׁא אָמַר לֵיהּ, מִקְרָא מָלֵא הוּא "עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה", וְאַתְּ אָמַר לִי בִּלְחִישָׁא אָמַר לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁשִּׁמַּעְתִּיהּ בִּלְחִישָׁא כָּךְ אֲמַרְתִּיהּ בִּלְחִישָׁא, וְאִלּוּלֵי דְּרָשָׁא לֹא אֶפְשָׁר מֵימְרִינָהּ. מִקַּמֵּי כֵּן מָה הָווּ אָמְרִין, מִמְּקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִבְרָא שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מֶדֶרֶךְ הַקְּדִימָה וְגוֹ' וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ", וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, יב) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". אָמַר רַבִּי סִימוֹן, חֲמִשָּׁה פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן אוֹרָה, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה יְהִי אוֹר, כְּנֶגֶד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁבּוֹ נִתְעַסֵּק הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא וּבָרָא אֶת עוֹלָמוֹ. וַיְהִי אוֹר, כְּנֶגֶד סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת שֶׁבּוֹ יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפֶלָה לְאוֹרָה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר, כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיְדַבֵּר שֶׁהוּא מַבְדִּיל בֵּין יוֹצְאֵי מִצְרַיִם לְבָאֵי הָאָרֶץ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם, כְּנֶגֶד מִשְׁנֶה תּוֹרָה שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת מְתִיבִין לֵיהּ וַהֲלֹא סֵפֶר וַיִּקְרָא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת אָמַר לָהֶם, אַף הוּא שׁוֹנֶה בּוֹ דְּבָרִים. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ לְאוֹרוֹ מֵהָכָא וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר וַיַּבְדֵּל.

רמז ה

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָפִלּוּ בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד הָעוֹלָם נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וְאֵין טוֹב אֶלָּא צַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב".

וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים, רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן [אָמַר], הִבְדִּיל לוֹ רַבָּנָן אַמְרִין, הִבְדִּילוֹ לַצַּדִּיקִים לָעֲתִיד לָבֹא. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ מָנָה יָפָה וְהִבְדִּילוֹ לִבְנוֹ. וַיַּבְדֵּל, הַבְדָּלָה מַמָּשׁ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אִיסְטַרְטִיגִין אֶחָד שַׁלִּיט בָּעִיר וְאֶחָד שַׁלִּיט בַּמְּדִינָה, וְהָיוּ שְׁנֵיהֶן מְרִיבִין זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר בַּיּוֹם אֲנִי שַׁלִּיט וְזֶה אוֹמֵר בַּיּוֹם אֲנִי שַׁלִּיט. קָרָא הַמֶּלֶךְ לָרִאשׁוֹן וְאָמַר, יוֹם יִהְיֶה תְּחוּמְךָ, וְכֵן לַשֵּׁנִי, לַיְלָה יִהְיֶה תְּחוּמְךָ הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְאִיּוֹב (איוב לח, יב) "הַמִּימֶיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר יְדַעְתָּ הַשַּׁחַר מְקוֹמוֹ", כְּהָאִיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (ישעיה מה, ז) "יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ", "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו", (כְּשֶׁבָּרָאוֹ) [כְּשֶׁבָּרָאם] עֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם, לֹא הוּא אוֹר וְלֹא הוּא יוֹם תָּנֵי אוֹרָה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשָּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית לְהָאִיר בַּיּוֹם אֵינָהּ יְכוֹלָה, שֶׁהִיא מַכָּהָה גַּלְגַּל חַמָּה וּבַלַּיְלָה אֵינָהּ יְכוֹלָה שֶׁלֹּא נִבְרֵאת אֶלָּא לְהָאִיר בַּיּוֹם. וְהֵיכָן הִיא גְּנוּזָה וּמְתֻקֶּנֶת, לַצַּדִּיקִים לָעֲתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כו) וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה" וְגוֹ' וְלֹא בָּרְבִיעִי נִתְלוּ הַמְּאוֹרוֹת אֶלָּא כְּאֲנַשׁ דְּאָמַר כֵּן וְכֵן אֲנָא אֶפְקֵד לְשִׁבְעַת יוֹמֵי דְּמִשְׁתּוֹתִי. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הָרָעָה אֶלָּא עַל הַטּוֹבָה וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא אֱלֹהִים לָיְלָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה.

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם, לַמֵּאִיר וּבָא קָרָא יוֹם. אֶלָּא מֵעַתָּה וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה לַמַּחְשִׁיךְ וּבָא קָרָא לָיְלָה הָא קַיְמָא לָן דְּעַד יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים לָאו לַיְלָה הוּא אֶלָּא קָרְיָא רַחֲמָנָא לִנְהוֹרָא וּפַקְדֵיהּ אֲמַצְוָתָא דִּימָמָא קָרְיָא רַחֲמָנָא לַחֲשׁוֹכָא וּפַקְדֵיהּ אֲמַצְוָתָא דְּלֵילְיָא.

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר [יוֹם אֶחָד]. לַאו דְּמִפְסְקֵי מֵהֲדָדֵי, מַאי קָאָמַר יְמָמָא וְלֵילְיָא חַד יוֹמָא הוּא. יְהִי עֶרֶב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיְהִי עֶרֶב מַגִּיד שֶׁהָיָה סֵדֶר זְמַנִּים קוֹדֶם לָכֵן. יוֹם אֶחָד שֶׁבּוֹ נִבְרְאוּ אַרְבָּעָה דְּבָרִים הָרִים שְׁמַיִם, וְאֶרֶץ וְאוֹרָה. [אָמַר רַבִּי יוּדָן] שֶׁבּוֹ הָיָה

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָחִיד בָּעוֹלָמוֹ אָתְיָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר בַּשֵּׁנִי נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים, דִּכְתִיב (תהלים קד, ג) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו" וּכְתִיב (שם, ד) "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת" וְלֹא אָתְיָא כְּרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמַר בַּחֲמִישִׁי נִבְרְאוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ" וּכְתִיב (ישעיה ו, ב) "וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף" הַכֹּל מוֹדִים שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן מַלְאָכִים, שֶׁלֹּא תֹּאמַר מִיכָאֵל הָיָה מוֹתֵחַ בְּדָרוֹמוֹ שֶׁל רָקִיעַ וְגַבְרִיאֵל בִּצְפוֹנוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַדֵּד בָּאֶמְצָעִיתוֹ אֶלָּא (אֲנִי) ["אָנֹכִי] ה' עֹשֶׂה כֹּל נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדִּי רֹקַע הָאָרֶץ מֵיאִתִּי", "מִי אִתִּי", כְּתִיב, מִי הָיָה אִתִּי שֶׁתְּפָךְ בִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לוֹ שֻׁתָּפוּת בַּתַּחְתּוֹנִים מִמָּה נַפְשָׁךְ אִם לְעִנְיַן הַחֶשְׁבּוֹן לֹא הָיוּ צְרִיךְ קְרָא לְמֵימָר אֶלָּא אֶחָד שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה אוֹ רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, שֶׁמָּא אֶחָד שֵׁנִי שְׁלִישִׁי אֵימָתַי פָּרַע לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, יב) "וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", רִאשׁוֹן לִבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם.

(בראשית א ו) יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם. בַּשֵּׁנִי בָּרָא אֶת הָרָקִיעַ וְהַמַּלְאָכִים וְאֵשׁ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם וְאִשּׁוֹ שֶׁל גֵּיהִנּוֹם וַהֲלֹא הַשָּׁמַיִם נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְאֵיזֶה רָקִיעַ נִבְרָא בְּיוֹם שֵׁנִי, רָקִיעַ שֶׁעַל רָאשֵׁי הַחַיּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, כב) "וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ [כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא"], מַהוּ "כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא", שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא מֵאִיר כַּצָּהֳרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא", וּבְאוֹתוֹ אוֹר עֲתִידִין צַדִּיקִים לְהָאִיר לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, ג) "וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ".

כְּתִיב (תהלים קד, ג) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו", בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פַּלְטְרִין וּמְקָרֶה בְּעֵצִים בַּאֲבָנִים וּבֶעָפָר, שֶׁמָּא בַּמַּיִם אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קֵרָה אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם, כְּדִכְתִיב יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם. [וְיְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם] גָּלְדָה טִפָּה אֶמְצָעִית וְנַעֲשׂוּ שָׁמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. רַב אָמַר, לַחִין הָיוּ שָׁמַיִם בַּיּוֹם רִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי קָרְשׁוּ יְהִי רָקִיעַ יִתְחַזֵּק רָקִיעַ. יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם, בֵּינַיִם וּבֵינָתַיִם אִלּוּ נֶאֱמַר וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר עַל הָרָקִיעַ הָיִיתִי אוֹמֵר עַל גּוּפוֹ שֶׁל רָקִיעַ הַמַּיִם נְתוּנִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ, הֲוֵי אוֹמֵר הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים תְּלוּיִין בְּמַאֲמַר כְּהֲדֵין קַנְדֵּלְיָא וּפֵירוֹתֶיהָן אֵלּוּ גְּשָׁמִים. כּוּתִי אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבִּי מֵאִיר, אֶפְשָׁר הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים תְּלוּיִין בְּמַאֲמַר אָמַר לֵיהּ, הָבָה לִי אֶפְרְכֵּס הֵבִיא לוֹ, נָתַן עָלָיו טָס שֶׁל זָהָב וְלֹא עָמְדוּ מַיִם טָס שֶׁל כֶּסֶף וְלֹא עָמְדוּ מַיִם, כְּשֶׁנָּתַן עָלָיו אֶצְבָּעוֹ עָמְדוּ מַיִם אָמַר לֵיהּ אֶצְבְּעֶךָ אַתָּה נוֹתֵן אָמַר לֵיהּ, וּמַה אֲנִי שֶׁאֲנִי בָּשָׂר וָדָם אֶצְבְּעִי מַעֲמֶדֶת אֶת הַמַּיִם, אֶצְבָּעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הֲוֵי אוֹמֵר הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים תְּלוּיִים בְּמַאֲמַר. אָמַר לֵיהּ אֶפְשָׁר אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ירמיה כג, כד) "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", הָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה בֵּין בַּדֵּי

אָרוֹן אָמַר לֵיהּ הָבֵא לִי מַרְאוֹת גְּדוֹלוֹת הֲבִיא לוֹ. אָמַר לֵיהּ, רְאֵה בָּבוּאָה שֶׁלְּךָ, רָאָה אוֹתָהּ גְּדוֹלָה. אָמַר לֵיהּ, הָבָה לִי מַרְאוֹת קְטַנּוֹת הֲבִיא לוֹ, אָמַר לֵיהּ, רְאֵה בָּבוּאָה שֶׁלְּךָ, רָאָה אוֹתָהּ קְטַנָּה. אָמַר לֵיהּ, וּמַה שֶּׁאַתָּה בָּשָׂר וָדָם אַתָּה מְשַׁנֶּה אֶת מַרְאֶיךָ לְכָל מַה שֶּׁתִּרְצֶה מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. פְּעָמִים שֶׁאֵין הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ מַחֲזִיק אֱלָהוּתוֹ, פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם אָדָם מִבֵּין שַׁעֲרוֹת רֹאשׁוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה", מִבֵּין שַׁעֲרוֹת רֹאשׁוֹ. וְעוֹד שְׁאָלוֹ אָמַר לֵיהּ, אֶפְשָׁר (תהלים סה, י) "פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם" מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם אָמַר לֵיהּ, הִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ וּרְחֹץ עַצְמְךָ וּשְׁקֹל עַצְמְךָ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס וּשְׁקֹל עַצְמְךָ לְאַחַר שֶׁתִּכָּנֵס הָלַךְ וְעָשָׂה כֵּן וְלֹא חָסַר כְּלוּם אָמַר לֵיהּ, כָּל הַזֹּעָה שֶׁיָּצְתָה לֹא מִמְּךָ הָיְתָה אָמַר לֵיהּ, הֵן. אָמַר לֵיהּ, וּמָה אַתָּה שֶׁאַתָּה בָּשָׂר וָדָם וְלֹא חָסַר מַעֲיָנְךָ כְּלוּם, מַעֲיָנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אָמַר רַב יוֹחָנָן, נָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מֵי בְּרֵאשִׁית וּנְתָנָם חֲצָיִם בָּרָקִיעַ וְחֲצָיִם בָּאוֹקְיָנוֹס, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "פֶּלֶג אֱלֹהִים" גו', פַּלְגָּא הָרָקִיעַ דּוֹמֶה לִבְרֵכָה, וּלְמַעְלָה מִן הַבְּרֵכָה כִּפָּה וְהֵיא מַזַּעַת טִפִּין עֲבוֹת וְהֵן יוֹרְדִין לְתוֹךְ מַיִם הַמְּלוּחִים וְלֹא מִתְעָרְבִין וְאַל תִּתְמַהּ, הֲדָא יַרְדֵּנָא עוֹבֵר בֵּימָהּ דְּטִבֶרְיָא וְלֹא מִתְעָרֵב בָּהּ, אָדָם כּוֹבֵר חִטִּין אוֹ תֶּבֶן בִּכְבָרָה עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת מִתְעָרְבִין וְאֵלּוּ מְהַלְּכִים מַהֲלַךְ כַּמָּה שָׁנִים וְלֹא מִתְעָרְבִין, כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִיד לָנוּ מְגָרַע זוֹ מִזּוֹ, כְּהַאי דְּאָתְּ אָמַר (איוב לו, כז) "כִּי יִגְרַע נִטְפֵי מָיִם" וּכְתִיב (ויקרא כז, יח) "וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ". וּמוֹרִידָן בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה". כְּעֻבְיָהּ שֶׁל אֶרֶץ כָּל עָבְיָהּ שֶׁל רָקִיעַ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, כב) "הַיֹּשֵׁב עַל חוּג הָאָרֶץ", וּכְתִיב (איוב כב, יד) "וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלָּךְ" חוּג חוּג לְגֻזָּרָה שָׁוָה. רַבִּי אָחָא אָמַר כְּטַס הַזֶּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר, (בְּשִׁתַּיִם) [כְּשִׁתַּיִם] וְשָׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אוֹמֵר, הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים יְתֵרִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים כְּשִׁלְשִׁים כְּסוּסְטִיאוֹת בֵּין מַיִם לָמַיִם למ"ד תְּלָתִין רַבָּנָן אָמְרִין, מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה. (בראשית א ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ, זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁהִרְעִישׁ בֶּן זוֹמָא אֶת הָעוֹלָם, וַיַּעַשׂ, אִתְמְהָא, וַהֲלֹא בְּמַאֲמַר הֲוָ, דִּכְתִיב (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ". לָמָּה אֵין כְּתִיב בַּשֵּׁנִי כִּי טוֹב, לְפִי שֶׁבּוֹ נִבְרָא גֵּיהִנּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עֲרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה" יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶתְמוֹל וְלֹא שִׁלְשׁוֹם רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, שֶׁבּוֹ נִבְרָא מַחְלֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם וּמַה מַּחְלֹקֶת שֶׁהוּא לְתִקּוּנוֹ וּלְיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין כְּתִיב בּוֹ כִּי טוֹב, מַחְלֹקֶת לְעֵרְבּוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם לְפִיכָךְ כָּתַב בַּשְּׁלִישִׁי שְׁנֵי פְּעָמִים כִּי טוֹב, אֶחָד לִמְלֶאכֶת הַמַּיִם וְאֶחָד לִמְלֶאכֶת הַיּוֹם. מַטְרוֹנָא אַחַת שָׁאֲלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי, מִפְּנֵי מָה אֵין

כְּתִיב בַּשֵּׁנִי כִּי טוֹב. אָמַר לָהּ, אַף עַל פִּי כֵן חָזַר וּכְלָלָן כֻּלָּן בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לא) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב". אָמְרָה לוֹ, מָשָׁל שִׁשָּׁה בְּנֵי אָדָם בָּאִין אֶצְלְךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מָנָה וּלְאֶחָד אֵין אַתָּה נוֹתֵן, וְאַתָּה חוֹזֵר וְנוֹתֵן לְכֻלָּן מָנָה, נִמְצָא בְּיַד כָּל אֶחָד מָנָה וּשְׁתוּת וּבְיַד אֶחָד שְׁתוּת חָזַר וְאָמַר לָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם וְכוּ'.

אָמַר רַבִּי בַּנָּאָה, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בַּשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָא בּוֹ אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וַחֲלָלָהּ שֶׁל גֵּיהִנּוֹם נִבְרָא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. וְאוֹר דִּידָן עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה לִבָּרְאוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא אִיבְּרִי עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. דְּתַנְיָא, שְׁנֵי דְּבָרִים עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרְאוֹת עֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא נִבְרְאוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּינָה בָּאָדָם הָרִאשׁוֹן מֵעֵין דָּגְמָא שֶׁל מַעֲלָה, וְהֵבִיא שְׁנֵי אֲבָנִים וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה וְיָצָא מֵהֶן אוֹר וְהֵבִיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת וְהִרְכִּיב זֶה עַל זֶה וְיָצָא מֵהֶן פֶּרֶד.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, פֶּרֶד בִּימֵי עֲנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיֵּמִים". דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת אוֹמְרִים, עֲנָה פָּסוּל הָיָה וְהֵבִיא פָּסוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כ) "אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה" וּכְתִיב (שם, כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה וגו' מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲנָה וְדִלְמָא תְּרֵי עֲנָה הָווּ, "הוּא עֲנָה" עֲנָה דְּמֵעִקָּרָא.

דָּבָר אַחֵר צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה קָרוֹי טוֹב וְעָתִיד לִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ מֵעַל יְדֵי הַמַּיִם לְפִיכָךְ לֹא כָּתַב בְּהֶן כִּי טוֹב.

דָּבָר אַחֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ לִגְיוֹן קָשֶׁה, אָמַר הַמֶּלֶךְ, הוֹאִיל וְלִגְיוֹן קָשֶׁה הוּא אַל יִכָּתֵב שְׁמִי עָלָיו. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וְהַמַּיִם הַלָּלוּ יִלְקוּ בָּהֶן דּוֹר אֲנוֹשׁ, דּוֹר הַמַּבּוּל, דּוֹר הַפְּלָגָה, לְפִיכָךְ אַל יִכָּתֵב בָּהֶן כִּי טוֹב.

וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי כֵן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָרְשָׁעִים, אֲנִי בָּרָאתִי אֶת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַיְהִי כֵן וְאַתֶּם אוֹמְרִים לֹא כֵן אֲנִי אוֹמֵר לֹא כֵן וְאַתֶּם אוֹמְרִים כֵּן חַיֵּיכֶם "לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם כַּמֹּץ עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט". וְהָא טָב לְהוֹן, אֶלָּא כְּאֲנַשׁ דְּאָמַר קָם פְּלוֹנִי בְּדִינָא וְלֹא הֲוֵי לֵיהּ הֲקָמַת רֶגֶל.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְשִׁשָּׁה יָמִים נִבְרָא הָעוֹלָם בְּמַעֲשֶׂה כָּל יוֹם וְיוֹם כְּתִיב וַיְהִי כֵן. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כד) "תּוֹצֵא הָאָרֶץ", דָּבָר שֶׁהָיָה מוּכָן מִבְּרֵאשִׁית. מַטְרוֹנָא שְׁאֲלָה לְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, לְכַמָּה יָמִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ. אָמַר לָהּ, מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן. אָמְרָה לֵיהּ, מִנַּיִן אָמַר לָהּ, עֲשִׂית אֲרִיסְטוֹן אָמְרָה לֵיהּ, הֵן. אָמַר לָהּ, וְכַמָּה מִינִין הֲיוּ לָךְ. אָמְרָה לֵיהּ, כָּךְ וְכָךְ אָמַר לָהּ, וְכֻלָּן

נָתַתִּ לִפְנֵיהֶם בְּבַת אַחַת. אָמְרָה לֵיהּ, לֹא, אֶלָּא בִּשַׁלְתִּי כָּל הַתַּבְשִׁילִין כְּאֶחָד וְהִכְנַסְתִּים לִפְנֵיהֶם אֶחָד אֶחָד וְכֻלָּם מִמְקָרָא "כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא".

רמז ז

(בראשית א ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם, יֵעָשֶׂה מִדָּה לַמַּיִם כְּהַאֵיךְ דְּאַתְּ אָמַר (זכריה א, טז) "וְקָו יִנָּטֶה עַל יְרוּשָׁלָיִם".

דָּבָר אַחֵר, יִקָּווּ לִי הַמַּיִם מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת בָּהֶן לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה פַּלְטְרִין וְהוֹשִׁיב בָּהּ דַּיָּרִין אִלְמִים וְהֵם מַשְׁכִּימִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ בִּרְמִיזָה וּבְאֶצְבַּע וּבְמַטּוּלִין אָמַר הַמֶּלֶךְ, וּמַה אֵלּוּ שֶׁהֵן אִלְמִים שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹם אִלּוּ פִּקְחִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הוֹשִׁיב הַמֶּלֶךְ לְתוֹכָהּ דַּיָּרִין פִּקְחִין, עָמְדוּ וְהֶחֱזִיקוּ בַּפַּלְטִין. אוֹמְרִין אֵין פַּלְטִין זוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁלָּנוּ הוּא אָמַר הַמֶּלֶךְ, תַּחֲזוֹר הַפַּלְטִין לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה. כָּךְ מִתְחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא הָיָה קְלוּסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלֶה אֶלָּא מִן הַמַּיִם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים צג, ד) "מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים", וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים "אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה אִלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן פֶּה וְלֹא אֲמִירָה וְלֹא דִּבּוּר הֲרֵי הֵן מְקַלְסִין אוֹתִי, לְכְשֶׁאֶבְרָא בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עָמַד דּוֹר אֱנוֹשׁ וּמָרַד בּוֹ, דּוֹר הַמַּבּוּל וּמָרַד בּוֹ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְנוּ אֵלּוּ וְיִבּוֹאוּ אוֹתָן הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית ז, יב) "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ" וְגוֹ'. כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם וְאַתְּ אַמֶרֶת אֶל מָקוֹם אֶחָד מָשָׁל לְעֶשֶׂר נוֹדוֹת נְפוּחוֹת מְנֻחוֹת בְּטַרְקְלִין נִצְרָךְ הַמֶּלֶךְ לְמְקוֹמָן מַתִּירָן וּמוֹצִיא רוּחָן וּמְסַלְקָן לְזָוִית אַחַת כָּךְ דְּרָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מֵי בְּרֵאשִׁית וְסִלְקָן לְאוֹקְיָנוֹס, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "הֵן יַעְצֹר בַּמַּיִם וְיִבָּשׁוּ", וְאוֹמֵר (שם ט, ח) "וְדוֹרֵךְ עַל בָּמֳתֵי יָם".

דָּבָר אַחֵר, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מְפַנֶּה כְּלֵי מָלֵא לְתוֹךְ כְּלֵי רֵיקָן, שֶׁמָּא תּוֹךְ כְּלֵי מָלֵא כָּךְ הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם וְאַתְּ אַמֶרֶת אֶל מָקוֹם אֶחָד אֶלָּא מִכָּאן שֶׁהַמַּעֲט מַחֲזִיק אֶת הַמְּרֻבֶּה. וְדִכְוָתֵהּ (במדבר כ, י) "וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקָּהָל אֶל פְּנֵי הַסָּלַע", כִּמְלֹא פִּי כְּבָרָה קְטַנָּה הָיְתָה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין שָׁם, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁהַמַּעֲט מַחֲזִיק אֶת הַמְּרֻבֶּה. וְדִכְוָתֵהּ "קְחוּ לָכֶם מִלֹּא חָפְנֵיכֶם" וְכִי חָפְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מַחֲזִיק שְׁמֹנָה קְמָצִים לֹא דָמִי הַהוּא דְּחָפַן לְהַהוּא דְּקָמַץ דְּהַהוּא דְּחָפַן תְּרֵי כְּהַהוּא דְּקָמַץ, וּכְתִיב (שם) "וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה" נִמְצֵאת חָפְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מַחְזֶקֶת שְׁמֹנָה קְמָצִים אֶלָּא מִכָּאן שֶׁהֶחֱזִיק מֵעַט אֶת הַמְּרֻבֶּה. וְדִכְוָתֵהּ (יהושע ג, ט) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ גֹּשׁוּ הֵנָּה וְשִׁמְעוּ אֶת דִּבְרֵי ה'", זְקָפָן בֵּין שְׁנֵי בַּדֵּי אָרוֹן.

דָּבָר אַחֵר, צַמְּדָן (סמכן).

דָּבָר אַחֵר, צִמְצֵמָן בֵּין שְׁנֵי בַדֵּי אָרוֹן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ, מִמָּה שֶׁהֶחֱזִיקוּ שְׁנֵי בַדֵּי אָרוֹן אֶתְכֶם אַתֶּם יוֹדְעִים "כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּכֶם" אַף יְרוּשָׁלַיִם כֵּן דְּתָנִינָן (אבות פ"ה מ"ז) עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַמָּה מִכָּל צַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מֵהֶן שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת חֲבֵרוֹ. אַף לֶעָתִיד לָבוֹא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "יִקָּרְאוּ לִירוּשָׁלַיִם כִּסֵּא ה' וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָל הַגּוֹיִם", וְכִי מַחְזֶקֶת הִיא אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהּ, הַאֲרִיכִי הַרְחִיבִי קִבְּלִי אוּכְלוּסַיִךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ב ג) הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְגוֹ'.

רמז ח

(בראשית א י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ שֶׁרָצְתָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, "אֲנִי אֵל שַׁדַּי", אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי, שֶׁאִלּוּ לֹא כֵן עַדַיִן הָיוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִמְתָּחִין וְהוֹלְכִין. וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים, וַהֲלֹא יָם אֶחָד הוּא אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה דָּג הָעוֹלֶה מֵעַכּוֹ וּמְצִידֹן לְעוֹלֶה מֵאַסְפַּמְיָא.

בַּשְּׁלִישִׁי הָיְתָה הָאָרֶץ מִישׁוֹר כְּבִקְעָה, וְהַמַּיִם מְכַסִּין עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, וּכְשֶׁיָּצָא הַדָּבָר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִקָּווּ הַמַּיִם הָרִים וּגְבָעוֹת נִתְפָּרְדוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, וְנַעֲשָׂה עֲמָקִים עֲמָקִים, עָלָה תּוֹכָהּ שֶׁל אֶרֶץ וְנִתְגַּלְגְּלוּ הַמַּיִם וְנִקָּווּ הַמַּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים. מִיָּד נִתְגָּאוּ הַמַּיִם וְעָלוּ לְכַסּוֹת אֶת הָאָרֶץ כְּבַתְּחִלָּה עַד שֶׁגָּעַר בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְבָשָׁן וּנְתָנָן תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלָיו וּמְדָדָן בְּשָׁעֳלוֹ שֶׁלֹּא לְפָחוֹת וְשֶׁלֹּא לְהוֹסִיף וְעָשָׂה חוֹל גֶּדֶר הַיָּם כְּאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה גֶּדֶר לְכַרְמוֹ, כְּשֶׁהֵן עוֹלִים וְרוֹאִין אֶת הַחוֹל לִפְנֵיהֶם חוֹזְרִין לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, כב) "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ" וְגוֹ'.

כָּל הַיַּמִּים כְּמִקְוֶה שֶׁנֶּאֱמַר וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יָם הַגָּדוֹל כְּמִקְוֶה וְלֹא נֶאֱמַר יַמִּים אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי יַמִּים הַרְבֵּה.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַיַּמִּים מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקִדּוּשׁ בָּהֶן מַיִם חַטָּאת. (בראשית א יא-יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא. עָבְרָה עַל הַצִּוּוּי, שֶׁאָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי מַה הַפְּרִי נֶאֱכָל אַף הָעֵץ נֶאֱכָל, וְהִיא לֹא עָשְׂתָה כֵּן, אֶלָּא וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי פְּרִי נֶאֱכָל וְאֵין הָעֵץ נֶאֱכָל, לְפִיכָךְ נִתְקַלְּלָה (בראשית ג, יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ". רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר, הוֹסִיפָה עַל הַצִּוּוּי, סָמְכָא לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאָהּ, עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי, אֲפִלּוּ אִילָנֵי סְרָק עֲשׂוּ פֵּירוֹת, וְלָמָּה נִתְקַלְּלָה אֶלָּא כְּאִנִּישׁ דְּאָמַר לְיָטָן בִּיזְיָא דַּהֲדִין אִינּוּק.

תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע אִי זֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהָאָרֶץ מְלֵאָה דְּשָׁאִים וְהָאִילָנוֹת מְלֵאִין פֵּירוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה

תִּשְׁרֵי וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק זְמַן רְבִיעָה הָיָה וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְצָמְחוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהָאָרֶץ מְלֵאָה דְּשָׁאִים הֱוֵי אוֹמֵר זֶה נִיסָן, וְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק זְמַן בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁמִּזְדַּוְּגִין זֶה לָזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, יד) "לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר" וְאֵידָךְ הָא כְּתִיב עֵץ פְּרִי הַהוּא לִבְרָכָה לְדוֹרוֹת וְאֵידָךְ נַמִּי הָא כְּתִיב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא הַהוּא לְכִדְּרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית לְדַעְתָּם נִבְרְאוּ בְּקוֹמָתָן נִבְרְאוּ לְצִבְיוֹנָם נִבְרְאוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, א) "וְכָל צְבָאָם" אַל תִּקְרֵי 'צְבָאָם' אֶלָּא 'צִבְיוֹנָם'.

דָּרַשׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב (תהלים קד, לא) "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם" פָּסוּק זֶה שַׁר הָעוֹלָם אָמָרוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִינֵהוּ בָּאִילָנוֹת נָשְׂאוּ דְּשָׁאִים כֹּל וָחֹמֶר בְּעַצְמָן. אָמְרוּ, אִם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָצֵאת בְּעֵרְבוּבְיָא לָמָּה נֶאֱמַר לְמִינֵהוּ בְּאִילָנוֹת, וְעוֹד קַל וָחוֹמֶר וּמַה אִם אִילָנוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָצֵאת בְּעֵרְבוּבְיָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִינֵהוּ אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָצָא לְמִינֵהוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתַח שַׁר הָעוֹלָם וְאָמַר, "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם" בָּעֵי רַבִּינָא, הִרְכִּיב שְׁנֵי דְּשָׁאִים זֶה עַל גַּב זֶה, לְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא מַהוּ, כֵּיוָן דְּלֹא כְּתִיב בְּהוּ לְמִינֵהוּ לֹא מְחַיְּב, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדָן כְּמַאן דִּכְתִיב בְּהוּ דָּמִי, תֵּיקוּ. רַב אָסִי רָמֵי, כְּתִיב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא בִּתְלָתָא בְּשַׁבַּתָּא וּכְתִיב "וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה" בְּמַעֲלֵי שַׁבַּתָּא מְלַמֵּד שֶׁיָּצְאוּ דְּשָׁאִים וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח הַקַּרְקַע וְלֹא צָמְחוּ עַד שֶׁבָּא אָדָם הָרִאשׁוֹן וּבִקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְצָמְחוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ" וְגוֹ', לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא הֱוֵי לֵיהּ גִּנְתָא שְׁדָא בֵּיהּ בִּיזְרָנֵי וְלֹא צָמַח, לְאוֹרְתָּא בָּעֵי רַחֲמֵי וְצָמַח.

(בראשית א יג) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי, שְׁנִבְרְאוּ בוֹ גִּבּוֹרִים כְּהָאֵיךְ דְּאָמַר אָמַר "שָׁלֹשִׁים וּקְרוּאִים רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם" כֵּיוָן שְׁנִבְרָא בַּרְזֶל הִתְחִילוּ אִילָנוֹת מְרַתְּתִין. אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֵץ מִכֶּם אַל יִכָּנֵס בּוֹ וְאֵין אֶחָד מִכֶּם נִזּוֹק.

(בראשית א יד-טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאוֹרֹת, לֹא נִבְרָא לְהָאִיר אֶלָּא גַּלְגַּל חַמָּה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר יְהִי מְאוֹרֹת (מְאוֹרֹת כְּתִיב) אִם כֵּן לָמָּה נִבְרֵאת לְבָנָה, אֶלָּא צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עֲתִידִין לַעֲשׂוֹתָן אֱלֹהוּת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁהֵם שְׁנַיִם וְהֵם מַכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה אֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂים אוֹתָם אֱלֹהוּת, אִלּוּ הָיוּ אֶחָד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימָא אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם נִבְרְאוּ לְהָאִיר, שֶׁנֶּאֱמַר (יְהִי מְאוֹרוֹת) וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר. וְהָיוּ לְאֹתֹת, אֵלּוּ שַׁבָּתוֹת, דִּכְתִיב (שמות לא, יז) "בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם". וּלְמוֹעֲדִים, אֵלּוּ יָמִים טוֹבִים, דִּכְתִיב

(ויקרא כג, ד) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'". וּלְיָמִים, אֵלּוּ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים, דִּכְתִיב "עַד חֹדֶשׁ יָמִים". וְשָׁנִים, אֵלּוּ רָאשֵׁי שָׁנִים.

(בראשית א טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים. וּמֵאַחַר שֶׁקָּרָא אוֹתָן גְּדוֹלִים חוֹזֵר וְקוֹרֵא אֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁנִכְנַס בִּתְחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת כְּתִיב "שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת", וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּתִיב (במדבר כח, טו) "לְחַטָּאת לַה'", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי גָּרַמְתִּי לוֹ לִכְנֵס בִּתְחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וּמָה אִם זֶה שֶׁנִּכְנַס בִּרְשׁוּת כָּךְ פָּנְמוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַנִּכְנָס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי רְמִי, כְּתִיב וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וּכְתִיב וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן. אָמְרָה יָרֵחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד, אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכִי מַעֲטִי אֶת עַצְמֵךְ. אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְאָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ דָּבָר הָגוּן אֵלֵךְ וְאַמְעִיט אֶת עַצְמִי, אָמַר לָהּ, לֵךְ וּמְשׁוֹל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׂרָנָא בְּטִיהֲרָא מַאי מְהָנֵי אָמַר לָהּ, לְכִי וְיִמְנוּ בָךְ יִשְׂרָאֵל יָמִים וְשָׁנִים. דִּידָהּ נַמֵּי לָא סָגֵי דְּלֹא אִימְנֵי בֵּיהּ דִּכְתִיב וְהָיוּ לְאוֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים. אָמַר לָהּ, לְכִי וְיִקָּרְאוּ צַדִּיקִים עַל שְׁמֵךְ יַעֲקֹב הַקָּטָן שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דָּוִד הַקָּטָן לָא הֲוֹת מִיְתְבָא דַּעְתָּהּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָבִיאוּ כַּפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה נִּשְׁתַּנָּה שָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כח, טו) "לַה'" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂעִיר זֶה יְהִי כַּפָּרָה עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ.

דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא, הַגְּדוֹל מוֹנֶה לַגָּדוֹל וְהַקָּטָן מוֹנֶה לַקָּטָן. עֲשָׂו מוֹנֶה לַחֲמָה, שְׁהִיא גְּדוֹלָה, מַה חַמָּה זוֹ שׁוֹלֶטֶת בַּיּוֹם וְאֵינָהּ שׁוֹלֶטֶת בַּלַּיְלָה, כָּךְ עֲשָׂו יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְיַעֲקֹב מוֹנֶה לַלְּבָנָה שֶׁהִיא קְטַנָּה, מַה הַלְּבָנָה הַזּוֹ שׁוֹלֶטֶת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל מַבְהִיק בָּעוֹלָם אֵין אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן מְפֹרָסָם, שְׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל נִתְפַּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן, כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו מַבְהִיק בָּעוֹלָם אֵין אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִתְפַּרְסֵם, שְׁקַע אוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו נִתְפַּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה ס, א ב) "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וְגוֹ' כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ וְגוֹ'".

רמז ט

וְאֵת הַכּוֹכָבִים, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, אֶחָד שַׁלִּיט בָּעִיר וְאֶחָד שַׁלִּיט בַּמְּדִינָה. אָמַר הַמֶּלֶךְ, הוֹאִיל וּמֵעֵט זֶה אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת שַׁלִּיט בָּעִיר גּוֹזְרֵנִי עָלָיו, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא תְּהֵא בּוּלִּי וְדִימוֹס יוֹצְאִין עִמּוֹ, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא נִכְנָס תְּהֵא בּוּלִּי וְדִימוֹס נִכְנָסִין עִמּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וּלְבָנָה מִעֲטָה אֶת עַצְמָהּ לִהְיוֹת שׁוֹלֶטֶת בַּלַּיְלָה,

גּוֹזְרִני עָלֶיהָ, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא יוֹצְאָה יְהוּ כוֹכָבִים יוֹצְאִים עִמָּהּ, וּבְשָׁעָה שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת יְהוּ כּוֹכָבִים נִכְנָסִין עִמָּהּ. וְדִכְוָותֵהּ "וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן" שֶׁהָיָה מַקְטִין אֶת עַצְמוֹ וְאֶת עֲסָקָיו וּמָה אִם הַקָּטָן הָיָה מַקְטִין אֶת עֲסָקָיו זָכָה לְהַעֲמִיד שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁפָּחוֹת, גָּדוֹל שֶׁמַּקְטִין אֶת עֲסָקָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וְדִכְוָותֵהּ (שם מח, יד) "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר", וְכִי מִן הַתּוֹלְדוֹת אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁהוּא הַצָּעִיר אֶלָּא שֶׁהָיָה מַצְעִיר אֶת עֲסָקָיו לְפִיכָךְ זָכָה לִבְכוֹרָה.

רמז י

(בראשית א יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם, נִתְּנוּ הַמְּאוֹרוֹת מַתָּנָה לָעוֹלָם וְכֵן הַתּוֹרָה, "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה", וְכֵן הַגְּשָׁמִים (ויקרא כו, ד) "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם", וְכֵן הַשָּׁלוֹם (שם, ו) "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם", וְכֵן הַיְשׁוּעָה, כְּדִכְתִיב "וַתִּתֶּן לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ". הֵיכָן חַמָּה וּלְבָנָה בְּרָקִיעַ שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם מִקְרָא מָלֵא הוּא וְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה פֵּרְשׁוּהוּ, (נחמיה ט, ו) "אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם" הֵיכָן הֵם כָּל צְבָאָם נְתוּנִין, בָּרָקִיעַ הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם. כְּתִיב ["וְ]נַיְּדוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ", לֶעָתִיד לָבֹא שָׁמַיִם מְתַנִּים צְדָקָה שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם עוֹלָמוֹ שֶׁלֹּא נָתְנָה בָּרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן, שֶׁאִלּוּ כֵן לֹא הָיְתָה בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד מִפְּנֵי אִשּׁוֹ שֶׁל יוֹם. (בראשית א יח) וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אִם לְעָנְיַן הַמְּאוֹרוֹת הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְגוֹ'. אֶלָּא אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁהֵם שׁוֹלְטִים בְּמָה שֶׁנִּבְרָא לְהָאִיר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (יהושע י, יג) "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר". מַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא, וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה.

רמז יא

רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק, מַיְתֵי לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ דְּסִפְרָא (בראשית מח, יט) "וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם", אֶפְשָׁר כֵּן אֶלָּא זֶה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁעָמַד מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מַעֲמִיד חַמָּה וּלְבָנָה שֶׁהֵן שׁוֹלְטִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. רַבִּי חָנָן מַיְתֵי לֵיהּ מִסֵּיפֵיהּ דְּאוֹרַיְתָא שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ", אֶפְשָׁר כֵּן אֶלָּא זֶהוּ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, סֵפֶר מִשְׁנֵה תּוֹרָה הָיָה סִגְנוֹן לִיהוֹשֻׁעַ בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצָּאוֹ יוֹשֵׁב וְסֵפֶר מִשְׁנֵה תּוֹרָה בְּיָדוֹ. אָמַר לוֹ, חֲזַק יְהוֹשֻׁעַ, אֱמֹץ יְהוֹשֻׁעַ (יהושע א, ח) "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ". נְטָלוֹ וְהֶרְאָהוּ גַּלְגַּל חַמָּה וּלְבָנָה. אָמַר לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא דִּמַּמְתִּי מִזֶּה אַף אַתֶּם דִּמּוּ מִפָּנַי, מִיָּד "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד". אָמַר לָהֶם, עַבְדָּא בִּישָׁא, לָא זְבִינַת כַּסְפָּא דְּאַבָּא אַתְּ לֹא כָּךְ רְאָה אוֹתָךְ

אַבָּא בַּחֲלוֹם (בראשית לז, יט) "וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים" וְגוֹ' מִיָּד "וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמַד".

(בראשית א כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, כְּתִיב (תהלים פו, ח) "אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ה' וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ", בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם צָר צוּרָה בַּיַּבָּשָׁה שֶׁמָּא יוּכַל לָצוּר אוֹתָהּ בַּמַּיִם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר צוּרָה בַּמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם. יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר צְפוֹרִי הוֹרָה בְּצוּר דָּגִים טְעוּנִין שְׁחִיטָה. שָׁמַע רַבִּי חַגַּי, שָׁלַח, תָּא לְקִי אָמַר לֵיהּ, בַּר נָשׁ דְּאָמַר מִילֵי דְּאוֹרַיְתָא לְקִי אָמַר לֵיהּ, וּמַהוּ מִילֵי דְּאוֹרַיְתָא אָמַר לֵיהּ דִּכְתִיב יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף מָה עוֹף טָעוּן שְׁחִיטָה אַף דָּגִים טְעוּנִים שְׁחִיטָה. אָמַר לֵיהּ, לֹא הוֹרֵיתָ טָבַת אָמַר לֵיהּ, וּמִן הֵן אַתְּ מוֹדִיעַ לִי אָמַר לֵיהּ, רְבִיעַ וַאֲנָא מוֹדַע לָךְ כְּתִיב "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם", יִשָּׁחֵט אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "יֵאָסֵף" אָמַר לֵיהּ, רְצוּף רְצָפָךְ דְּהוּא טָבָא לְאוּלְפָּנָא.

רמז יב

וְעוֹף יְעוֹפֵף, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פְּלָטִין מַשְׁרֶה דִּיּוּרִין בָּעֲלִיּוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁמָּא בֶּחָלָל אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה דִּיּוּרִין בֶּחָלָל, שֶׁנֶּאֱמַר וְעוֹף יְעוֹפֵף. דָּגִים דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ מִנָּלָן, אִילֵימָא מִדִּכְתִיב (שם) "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף", בַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא, אֶלָּא מֵעַתָּה (שם, לב) "וַיַּאַסְפוּ אֶת הַשְּׁלָו" הָכִי נַמֵּי דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ אֲמַרִי, הָתָם לָא כְּתִיב אֲסִיפָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחְרִינֵי, הָכָא כְּתִיב אֲסִיפָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחְרִינֵי דְּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה הֶכְשֵׁרָה בִּשְׁנֵי סִימָנִין, דָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם הֶכְשֵׁרָן בְּלֹא כְלוּם, עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרָקִק הֶכְשֵׁרוֹ בְּסִימָן אֶחָד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוּטְקָאָה, תֵּדַע שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶן קִשְׁקְשִׁים בְּרִגְלֵיהֶם כְּדָגִים. וְעוֹד שְׁאָלוֹ, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף, אַלְמָא מִמַּיָּא אִיבְּרוּ, וּכְתִיב (בראשית ב, יט) "וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף", אַלְמָא מֵאַרְעָא אִיבְּרוּ. אָמַר לֵיהּ, מִן הָרָקִק נִבְרְאוּ רָאָה תַּלְמִידָיו מְסַתַּכְּלִין זֶה אֶת זֶה, אָמַר לָהֶם, קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁדָּחִיתִי אֶת אוֹבֵי בְּקַשׁ, מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ וְלָמָּה הֲבִיאוּם אֶל הָאָדָם לִקְרֹא לָהֶם שֵׁמוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן אָמַר לְתַלְמִידָיו, וּבְלָשׁוֹן אַחֲרוֹן אָמַר לְאוֹתוֹ הֶגְמוֹן, מְשׁוּם דִּכְתִיב עַל וַיִּצֶר.

(בראשית א כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים, אוּרְזִילֵי דְּיַמָּא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זֶה לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִיחַ וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן שֶׁנֶּאֱמַר "יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה

עַל לְוָיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לְוָיָתָן עָקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם" וְכוּ' (ב"ב עד, ב), עַיֵּן שָׁם.

תַּנִּינִם כְּתִיב זֶהוּ לְוָיָתָן וּבַהֲמוּת שֶׁאֵין לָהֶן זוּגוֹת אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בַּהֲמוּת יֵשׁ לוֹ בֶּן זוּג, אֲבָל אֵין לוֹ תַּאֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "גִּידֵי פַּחֲדָו יְשׂוֹרָגוּ". וְעוֹף יְעוֹפֵף, הַצָּבוּעַ הַזֶּה מִטִּפָּה שֶׁל לֹבֶן הוּא, וְיֵשׁ בּוֹ שִׁשִּׁים מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ צְבָעוֹנִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. רַבִּי יִרְמְיָה כַּהֲנָא שְׁאֵלֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, הַמַּרְבִּיעַ מֵחַיַּת הַיָּם מַהוּ אָמַר לֵיהּ, אַף הֵן כְּתִיב בָּהֶן "לְמִינֵהוּ", מַעֲתָּה כִּלְאַיִם נוֹהֵג בָּהֶם. וַהֲלֹא דָּגִים כְּתִיב בָּהֶן "לְמִינֵהוּ" וְאֵיךְ עֲבִידָא אָמַר רַבִּי יוֹנָה, יָכִיל אֲנָא מְקַיֵּם לֵיהּ מְשׁוּם מַנְהִיג, אֲבִיא שְׁנֵי דָּגִים חַד אֻכְּם וְחַד חִוֵּר וְקוֹשְׁרָם בְּגַמִּי וּמַמְשִׁיכָהּ דְּתָנְנָא אָסוּר לַחֲרֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ וּלְהַנְהִיג. וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף, זֶה טַוָּס. (בראשית א כד) תּוֹצֵא הָאָרֶץ נָפֶשׁ חַיָּה, זֶה רוּחוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ב, ז) "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה". (בראשית א כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ, זֶה הַנָּחָשׁ בִּנְפָשׁוֹת, הוּא אוֹמֵר אַרְבַּע וּבְגוּפִים הוּא אוֹמֵר שָׁלֹשׁ אֵלּוּ שֵׁדִים שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת נִשְׁמָתָן וּבָא לִבְרֹאוֹת גּוּפָן וְקִדֵּשׁ שַׁבָּת וְלֹא בְּרָאָן, לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁאִם יִהְיֶה בְּיַד אָדָם חֵפֶץ טוֹב אוֹ מַרְגָּלִית טוֹבָה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֶשֵּׁכָה אוֹמְרִים לוֹ הַשְׁלֵךְ מִיָּדְךָ, שְׁמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם הָיָה עוֹסֵק בִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם וּבָרָא נִשְׁמָתָן שֶׁל שֵׁדִים וְקִדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְלֹא בָּרָא גּוּפָן.

(בראשית א כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשִּׁנּוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ (שְׁאַר קִיטְעָא כְּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז ג').

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאוֹת אֶת הָעוֹלָם בָּרָא כַּת אַחַת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם רְצוֹנְכֶם נַעֲשֶׂה אָדָם, אָמְרוּ לְפָנָיו (תהלים ח, ה) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ", הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶן וּשְׂרָפָן. וְכֵן כַּת שְׁנִיָּה. שְׁלִישִׁית אָמְרָה לְפָנָיו, רְאשׁוֹנִים שֶׁאָמְרוּ לְפָנֶיךָ מַה הוֹעִילוּ, כָּל הָעוֹלָם שֶׁלְּךָ הוּא, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמְךָ עֲשֵׂה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וְאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלָגָה שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן מְקֻלְקָלִין אָמְרוּ לְפָנָיו, לֹא יָפֶה אָמְרוּ רִאשׁוֹנִים. אָמַר לָהֶם, "וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל".

רמז יג

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁפָּקְרוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים תְּשׁוּבָתָן בְּצִדָּן נַעֲשֶׂה אָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם (בראשית יא, ז) "הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם", (שם, ה) "וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר". (שם לה, ז) "כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים" "הָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי". (דברים

ד, ז) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו". "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם". (דניאל ז, ט) "עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִיב".

תַּנְיָא אִידָךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַתּוֹרָה, נַעֲשֶׂה אָדָם אֲמָרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הָאָדָם הַזֶּה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע רֹגֶז וּבָא לִידֵי חֵטְא וְאִם אֵין אַתָּה מַאֲרִיךְ אַפְּךָ עִמּוֹ הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא בָּא לָעוֹלָם. אָמַר לָהּ, וְעַל חִנָּם אֲנִי נִקְרֵאתִי (שמות לד, ו) "אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד".

הִתְחִיל לְקַבֵּץ עֲפָרוֹ מֵאַרְבַּע פִּנּוֹת הָעוֹלָם אָדֹם, שְׁחֹר, לָבָן, יְרַקְרָק. אָדֹם, זֶה הַדָּם. שְׁחֹר, אֵלּוּ הַקְּרֻבַיִם. יְרַקְרָק זֶה גּוּף. וְלָמָּה מֵאַרְבַּע פִּנּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁאִם יָבֹא מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב וְיַגִּיעַ קִצּוֹ לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא תֹּאמַר הָאָרֶץ אֵין עֲפַר גּוּפְךָ מִשֶּׁלִּי, חֲזֹר לְמָקוֹם שֶׁנִּבְרֵאתָ, אֶלָּא כָּל מָקוֹם שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ מִשָּׁם הוּא גּוּפוֹ וּלְשָׁם הוּא חוֹזֵר.

דָּבָר אַחֵר, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם. בְּמִי נִמְלַךְ, בְּמֶלְאָכֶת שָׁמַיִם וָאָרֶץ. לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי סַנְקְלִיטִין וְלֹא הָיָה עֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתָּן. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, בְּמַעֲשֶׂה כָּל יוֹם וְיוֹם נִמְלַךְ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ סְנַנְקְתְּדְרִין וְלֹא הָיָה עֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתָּן. רַבִּי אָמִי אוֹמֵר, בְּלִבּוֹ נִמְלַךְ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה פָּלָטִין עַל יְדֵי אַדְרִיכָל רָאָה אוֹתָהּ וְלֹא עָרְבָה לוֹ, עַל מִי הָיָה לוֹ לְהִתְרַעֵם לֹא עַל הָאַדְרִיכָל, כָּךְ "וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ". אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאוֹת אֶת הָאָדָם הָרִאשׁוֹן רָאָה צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים עוֹמְדִין מִמֶּנּוּ מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִפְלִיג דַּרְכָּן שֶׁל רְשָׁעִים מִנֶּגֶד פָּנָיו וְשִׁתֵּף בּוֹ מִדַּת רַחֲמִים וּבְרָאוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים א, ו) "כִּי יוֹדֵעַ ה' דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד" אִבְּדָהּ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, לֹא כֵן אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לִבְרֹאוֹתוֹ נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמְרוּ לוֹ, מַה טִּיבוֹ אָמַר לָהֶם, צַדִּיקִים עוֹמְדִין מִמֶּנּוּ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) "כִּי יוֹדֵעַ ה' דֶּרֶךְ צַדִּיקִים", כִּי הוֹדִיעַ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, (שם) "וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד", אִבְּדָהּ מֵהֶם שֶׁלֹּא גִלָּה לָהֶם שֶׁרְשָׁעִים אֵלּוּ עוֹמְדִים מִמֶּנּוּ. רַבִּי סִימָן אוֹמֵר, נַעֲשׂוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כִּתּוֹת כִּתּוֹת חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ". חֶסֶד אוֹמֵר יִבָּרֵא, שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, אֱמֶת אוֹמֵר אַל יִבָּרֵא, דִּכְלוּ שֶׁקֶר, צֶדֶק אוֹמֵר יִבָּרֵא, שֶׁהוּא עֹשֶׂה צְדָקוֹת שָׁלוֹם אוֹמֵר אַל יִבָּרֵא, שֶׁכֻּלּוֹ קְטָטָה אָמַר רַבִּי הוּנָא רַבָּה דְּצִפּוֹרִי, עַד שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִדַּיְנִין זֶה עִם זֶה בְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶן מָה אַתֶּם מִדַּיְנִין, כְּבָר נַעֲשָׂה אָדָם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אוֹמֵר, בְּדַעַת בְּרָאוֹ שֶׁבָּרָא צָרְכֵי מְזוֹנוֹתָיו וְאַחַר כַּךְ בְּרָאוֹ. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (תהלים ח, ה) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ", הֲדָא עִקְּתָא לְהֵן מַבְרִיא אָמַר לָהֶם, אִם כֵּן "צִנָּה וַאֲלָפִים כֻּלָּם" לָמָּה נִבְרְאוּ, (שם, ט) "צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם" לָמָּה נִבְרְאוּ, מִגְדָּל מָלֵא כָּל טוּב וְאֵין לוֹ אוֹרְחִים מַה הֶנְיָה לִבְעָלָיו. אָמְרוּ לְפָנָיו, (שם, י) "ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ",

עֲבִיד מַה דְּהַנֵי לָךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בְּנַפְשׁוֹתָן שֶׁל צַדִּיקִים נִמְלַךְ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "הֵמָּה הַיּוֹצְרִים יִשְׁבֵי נְטָעִים" (וְגוֹ') עַל שֵׁם (בראשית ב, ז) "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם", "וַיִּשְׁבֵי נְטָעִים" עַל שֵׁם (שם, ח) "וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן" "וּגְדֵרָה", עַל שֵׁם (ירמיה ה, כב) "אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם" "עִם הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ" וְגוֹ', עִם הַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵשְׁבוּ נַפְשׁוֹתָם שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁבָּהֶן נִמְלַךְ וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמֵר, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה כּוֹתֵב הַתּוֹרָה הָיָה כּוֹתֵב מַעֲשֵׂה כָל יוֹם וְיוֹם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַפָּסוּק נַעֲשֶׂה אָדָם אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לָמָּה אַתָּה נוֹתֵן פִּתְחוֹן פֶּה לָאֲפִיקוֹרְסִים אָמַר לוֹ, כְּתֹב וְהָרוֹצֶה לִטְעוֹת יִטְעֶה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, הָאָדָם שֶׁאֲנִי בוֹרֵא גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים אֲנִי מַעֲמִיד מִמֶּנּוּ, שֶׁאִם לֹא יָבֹא הַגָּדוֹל לִטֹּל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן אֶמֹר לוֹ לְמַד מִבּוֹרְאָךְ, כֵּיוָן שֶׁבָּא לִבְרֹאוֹת אָדָם נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמַר רַבִּי לֵוִי, לֵית הָכָא מַלְכוּ אֶלָּא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְטַיֵּל עַל פֶּתַח פְּלָטִין וְרָאָה בְּלוּרִין אַחַת מֻשְׁלֶכֶת. אָמַר, מַה נַעֲשֶׂה בָּהּ. מֵהֶן אוֹמְרִים דְּמוּסִיאוֹת וּמֶרְחָצָאוֹת מֵהֶן אוֹמְרִים פְּרִיבָטָאוֹת אָמַר הַמֶּלֶךְ, אַנְדְּרְטִין אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָהּ, מִי מְעַכֵּב.

רמז יד

(בראשית א כז) אַפִּיקוֹרְן שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי שִׁמְלָאִי, כַּמָּה אֱלֹהוּת בָּרְאוּ אֶת הָעוֹלָם אָמַר לָהֶם, אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׁאַל לְיָמִים רִאשׁוֹנִים הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם", בָּרְאוּ אֱלֹהִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "בָּרָא אֱלֹהִים". חָזְרוּ וְשָׁאֲלוּ, מַהוּ דִּכְתִיב נַעֲשֶׂה אָדָם אָמַר לְהוֹן, קְרוֹן מָה דְּבַתְרֵיהּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, וַיִּבְרְאוּ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַיִּבְרָא אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. הָא בְּכָל מָקוֹם שֶׁפָּקְרוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים אַתָּה מוֹצֵא תְּשׁוּבָתָן בְּצִדָּן. כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, לְאֵלּוּ דָּחִיתָ בְּקַשׁ, לָנוּ מָה אַתָּה מֵשִׁיב אָמַר לָהֶם, בִּתְחִלָּה אָדָם נִבְרָא מִן הָאֲדָמָה וְחַוָּה מֵאָדָם, מִכָּאן וְאֵילָךְ בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, לֹא אִישׁ בְּלֹא אִשָּׁה וְלֹא אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ, וְלֹא שְׁנֵיהֶם בְּלֹא שְׁכִינָה. כְּשֵׁם שֶׁקִּלּוּסוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה, דִּכְתִיב (תהלים קמח, ז) "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ", וּלְבַסּוֹף "מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים", כָּךְ בְּרִיאָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַר כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, בִּתְחִלָּה (לעיל פסוק כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה, וְאַחַר כָּךְ נַעֲשֶׂה אָדָם. וְכֵן תּוֹרָתוֹ בִּתְחִלָּה (ויקרא יא, מו) "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה" וְגוֹ', וּלְבַסּוֹף "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". אַרְבַּע בְּרִיּוֹת בָּרְאוּ מִלְמַעְלָן עוֹמֵד וּמְדַבֵּר וּמֵבִין וְרוֹאֶה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. וּבְהֵמָה אֵינָהּ רוֹאָה אֶלָּא מְצַדֶּדֶת פָּנֶיהָ וְזֶה אֵינוֹ מְצַדֵּד פָּנָיו וְאַרְבַּע מִלְּמַטָּן אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּפֶרֶה וְרָבֶה וּמֵטִיל גְּלָלִים וּמֵת כִּבְהֵמָה

הָעֶלְיוֹנִים נִבְרְאוּ בְּצֶלֶם וּבִדְמוּת וְאֵינָם פָּרִים וְרְבִים וְהַתַּחְתּוֹנִים פָּרִים וְרְבִים וְלֹא נִבְרְאוּ בְּצֶלֶם וּבִדְמוּת. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵינִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּצֶלֶם וּבִדְמוּת מִן הָעֶלְיוֹנִים וּפָרֶה וְרְבֶה מִן הַתַּחְתּוֹנִים. אָמַר רַבִּי תִּפְדָּאי בְּשֵׁם רַבִּי אָחָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הָעֶלְיוֹנִים הוּא חַי וְאֵינוֹ מֵת, וְאִם אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הַתַּחְתּוֹנִים הוּא מֵת וְאֵינוֹ חַי אֶלָּא הֲרֵינִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הָעֶלְיוֹנִים וּמִן הַתַּחְתּוֹנִים, אִם (יִחְיֶה) [וֶיֱחֱטָא] יָמוּת וְאִם (יָמוּת) [יִזְכֶּה] יִחְיֶה.

(בראשית א כז-כט) וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם, אִם זָכוּ, וּרְדוּ וְאִם לָאוּ יֵרְדוּ אֶת שֶׁהוּא בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וּרְדוּ וְשֶׁאֵינוֹ בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ יֵרְדוּ.

רמז טו

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הָתַר לוֹ בָּשָׂר לַאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלֹא חַיַּת הָאָרֶץ לָכֶם. וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ הֻתַּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ג) "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל" מֵיתֵיבִי, וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם מַאי לָאו לַאֲכִילָה, לֹא לִמְלָאכָה. וְדָגִים בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ, אֵין, כִּדְבָעֵי רְחָבָה הִנְהִיג בְּעַזָּא וְשַׁבּוּטָא מַהוּ תָּא שְׁמַע, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, מַאי לָאו לַאֲכִילָה, לֹא, לִמְלָאכָה, כִּדְבָעֵי רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּשׁ בְּאַוְזִין וּבְתַרְנְגוֹלִין לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ תָּא שְׁמַע וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת, הַהוּא נָחָשׁ הוּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, חֶבֶל עַל הַשַּׂמָּשׂ גָּדוֹל שֶׁאָבַד מִן הָעוֹלָם, שֶׁאִלְמָלֵי לֹא נִתְקַלֵּל נָחָשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִישְׂרָאֵל הָיוּ מְזַדְּמְנִין לוֹ שְׁנֵי נְחָשִׁים טוֹבִים אֶחָד מְשַׂגְּרוֹ לַצָּפוֹן וְאֶחָד מְשַׂגְּרוֹ לַדָּרוֹם לְהָבִיא לוֹ סַנְדָּלְכוֹנִין טוֹבִים וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּפְשִׁיל לוֹ רְצוּעָה תַּחַת זְנָבוֹ וּמוֹצִיא בּוֹ עָפָר לְגִנְּתוֹ וּלְחַרְבָתוֹ. מֵיתֵיבִי, הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָדָם הָרִאשׁוֹן מֻסָּב בְּגַן עֵדֶן הָיָה, וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צוֹלִים לוֹ בָּשָׂר וּמְצַנְּנִים לוֹ יַיִן, הֵצִיץ בּוֹ נָחָשׁ וְרָאָה בִּכְבוֹדוֹ וְנִתְקַנֵּא בּוֹ. הָתָם בְּבָשָׂר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם כִּי הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא הֲוֵי קָאָזֵיל בְּאוֹרְחָא, פָּגְעוּ בֵּיהּ הֲנָךְ אַרְיְוָתָא וַהֲווּ קָא נָהֲמֵי לְאַפֵּיהּ אָמַר (תהלים קד, כא) "הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף", נָחֲתוּ לֵיהּ תַּרְתֵּי אַטְמָתָא חֲדָא אֲכָלוּהָ וַחֲדָא שָׁבְקֶהָ אַתְיָא וְאָתָא לְבֵי מִדְרָשָׁא בָּעֵי עֲלֵיהּ דָּבָר טָמֵא הוּא זֶה אוֹ טָהוֹר, אָמְרוּ לוֹ, אֵין דָּבָר מְטַמֵּא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי זֵירָא מֵרַבִּי אַבָּהוּ, יָרַד דְּמוּת חֲמוֹר מַהוּ אָמַר לֵיהּ, תַּנְיָן שׁוֹטָה הֲרֵי אָמְרוּ אֵין דָּבָר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם.

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. רַבִּי בַּנָּאָה הֲוֵי מְצַיֵּן מְעָרְתָא דְּרַבָּנָן כִּי מָטָא לְמִעְרְתָא דְּאַבְרָהָם אַשְׁכְּחֵיהּ לֶאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם דְּקָאֵי קַמֵּי בָּבָא אָמַר לֵיהּ, מַאי קָא עָבִיד אַבְרָהָם, אָמַר לֵיהּ, גָּנֵי בִּכְנָפָיהּ דְּשָׂרָה וְקָא מְעַיְּנָא לֵיהּ בְּרִישֵׁיהּ. אָמַר לֵיהּ, זִיל אֱמוֹר לֵיהּ בַּנָּאָה

קָאי אֲבָבָא אָמַר לֵיהּ, לֵעוּל וְלֵיתֵי, מֵידַע יָדַע דְּיֵצֶר הָרָע בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא עָל צִיֵּן וְנָפַק כִּי מָטָא לְמֵעָרְתָא דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, הִסְתַּכְלְתָּ בִּדְמוּת דְּיוּקְנִי בִּדְיוּקְנִי עַצְמָהּ אַל תִּסְתַּכֵּל. הָא בְּעִינָא לְצִיּוּנֵי מְעָרְתָא, כְּמִדַּת הַחִיצוֹנָה כָּךְ מִדַּת הַפְּנִימִית, וּלְמָאן דְּאָמַר שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה אָמַר לֵיהּ כְּמִדַּת הָעֶלְיוֹנָה כָּךְ מִדַּת הַתַּחְתּוֹנָה אָמַר רַבִּי בַּנָּאָה, נִסְתַּכַּלְתִּי בִּשְׁנֵי עֲקֵבָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְדוֹמִין לִשְׁנֵי גַּלְגַּלֵּי חַמָּה. הַכֹּל בִּפְנֵי שָׂרָה כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם, שָׂרָה בִּפְנֵי חַוָּה כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם, שׁוּפְרִיהּ דְּרַב כַּהֲנָא מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּרַב, דְּרַב מֵעֵין דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ מֵעֵין דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעֵין דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן מֵעֵין דִּשְׁכִינָה.

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, לְפִיכָךְ נִבְרָא הָאָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ וְשֶׁלֹּא יְהוּ אֶפִּיקוֹרְסִים אוֹמְרִים שְׁתֵּי רְשׁוּת בַּשָּׁמַיִם. וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד כּוּלָּן דּוֹמוֹת זֶה לָזֶה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבֵעַ כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ כָּל אֶחָד לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם. תַּנְיָא, אָדָם יְחִידִי נִבְרָא, מִפְּנֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אָנוּ בְּנֵי צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים בְּנֵי רְשָׁעִים.

דָּבָר אַחֵר, מִפְּנֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְגָּרוֹת זוֹ בָזוֹ, וּמָה עַכְשָׁו שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי מִתְגָּרִים, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דָּבָר אַחֵר, וּמַה עַכְשָׁו שֶׁנִּבְרָא יְחִידִי גּוֹזְלִין וְחוֹמְסִין, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמִפְּנֵי מָה אֵין פִּרְצוּפוֹתֵיהֶן דּוֹמוֹת זֶה לָזֶה, שֶׁלֹּא יְרָאֶה אָדָם אִשָּׁה נָאָה וְדִירָה נָאָה לַחֲבֵרוֹ וְיֹאמַר שֶׁלִּי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, טו) "וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם" הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בִּשְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים נִשְׁתַּנָּה אָדָם מֵחֲבֵרוֹ, בְּקוֹל, בְּמַרְאֶה, בְּדַעַת. בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה, מִשּׁוּם עֶרְוָה. וּבְדַעַת, מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִין וְחַמְסָנִין. תָּנוּ רַבָּנָן, אָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת נִבְרָא, שֶׁלֹּא יְהוּ אֶפִּיקוֹרְסִים אוֹמְרִים שֶׁתְּחִלָּה הָיָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁאִם תְּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו אוֹמְרִים לוֹ יָתוּשׁ קָדְמָךְ.

דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לְמִצְוָה מִיָּד. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לִסְעוּדָה מִיָּד מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁבָּנָה פְּלָטִין וְהִתְקִין סְעוּדָה וְאַחַר כָּךְ הִכְנִיס אוֹרְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר "חָכְמוֹת (נָשִׁים) בָּנְתָה בֵיתָהּ". אָמַר רַבִּי אָחָא בַּר חֲנִינָא, שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת הָיָה הַיּוֹם, שָׁעָה רִאשׁוֹנָה הֶצְבֵּר עֲפָרוֹ. שְׁנִיָּה נַעֲשָׂה גֹּלֶם. שְׁלִישִׁית נִמְתְּחוּ אֵבָרָיו. רְבִיעִית נִזְרְקָה בּוֹ נְשָׁמָה. חֲמִישִׁית עָמַד עַל רַגְלָיו. שִׁשִּׁית קָרָא שֵׁמוֹת. שְׁבִיעִית נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה. שְׁמִינִית עָלוּ לְמִטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ

אַרְבָּעָה תְּשִׁיעִית נִצְטַוָּה עֲשִׂירִית סָרַח אַחַת עֶשְׂרֵה נִדּוֹן. שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה נִטְרַד וְהָלַךְ לוֹ, דִּכְתִיב (תהלים מט, יג) "וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין".

רמז טז

אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא מָהוּל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ וְכֵן אִיּוֹב "אִישׁ תָּם וְיָשָׁר" וְכֵן שֵׁת (בראשית ה, ג) "וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ" וְכֵן נֹחַ (בראשית ו, ט) "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים", וְכֵן שֵׁם, "וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם" וְכֵן יַעֲקֹב (בראשית כה, כז) אִישׁ תָּם. וְכֵן יוֹסֵף, (בראשית לז, ב) "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" וְכֵן מֹשֶׁה, (שמות ב, ב) "וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא" וְכֵן בִּלְעָם "נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל" וְכֵן שְׁמוּאֵל, (שמואל א ב, כו) "וְהַנַּעַר שְׁמוּאֵל הֹלֵךְ וְגָדֵל וְטוֹב" וְכֵן דָּוִד, "לְדָוִד מִכְתָּם" וְכֵן יִרְמְיָה, (ירמיה א, ה) "בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ" וְכֵן זְרוּבָּבֶל, (חגי א, כג) "בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ' אֶקָּחֲךָ זְרוּבָּבֶל".

זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כֵּיוָן שֶׁבָּא זָכָר לְעוֹלָם בָּא שָׁלוֹם, זָכָר וֶה כַּר דִּכְתִיב "שִׁלְחוּ כַר" וְגוֹ' כֵּיוָן שֶׁבָּא זָכָר בָּא כִּכָּרוֹ עִמּוֹ, זָכָר וֶה כַּר דִּכְתִיב (מלכים ב ו, כג) "וַיִּכְרֶה לָהֶם כֶּרֶה" נְקֵבָה אֵין עִמָּהּ כְּלוּם, נְקֵבָה נְקִיָּה בָּאָה, עַד דְּאָמְרָה מְזוֹנַי לָא יַהֲבֵי לָהּ.

מִכְּלָל שֶׁאַחֲרָיו מַעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ אֶלָּא פָּרְטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן כֵּיצַד, וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, הֲרֵי זֶה כְּלָל. וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵט מַעֲשָׂיו (בראשית ב, ז) "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" (שם כא כב) "וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם, וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע", הֲרוֹאֶה סָבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר וְאֵינוֹ אֶלָּא פָּרְטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ" כְּלָל וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵט, (שם ו, א) "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ", "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ אָחָז", (שם לו, א) "וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ", הַשּׁוֹמֵעַ סָבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר וְאֵינוֹ אֶלָּא פָּרְטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן.

(בראשית א כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ, תְּנֵי בַּר קַפָּרָא, בְּתוּלָה נִשֵּׂאת בְּרִבְיעִי וְנִבְעֶלֶת בַּחֲמִישִׁי, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ בְּרָכָה לַדָּגִים אַלְמָנָה נִשֵּׂאת בַּחֲמִישִׁי וְנִבְעֶלֶת בַּשִּׁשִּׁי, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ בְּרָכָה לְאָדָם אַלְמָנָה נַמִּי תִּבָּעֵל בַּחֲמִישִׁי הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בּוֹ בְּרָכָה לַדָּגִים, בָּרְכָה דְּאָדָם עֲדִיפָא לֵיהּ. אִי נַמִּי, מִשּׁוּם שָׁקְדוּ, דְּתַנְיָא, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ אַלְמָנָה נִשֵּׂאת בַּחֲמִישִׁי וְנִבְעֶלֶת בַּשִּׁשִּׁי, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר תִּבָּעֵל בַּחֲמִישִׁי לְמָחָר מַשְׁכִּים לְאֻמָּנוּתוֹ וְהוֹלֵךְ שָׁקְדוּ חֲכָמִים עַל תַּקָּנַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהֵא שָׂמֵחַ עִמָּהּ שִׁלְשָׁה יָמִים, חֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, וְעֶרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת. מַאי אִכָּא בֵּין בְּרָכָה לְשָׁקְדוּ אִכָּא בֵּינַיְיהוּ אָדָם בָּטֵל אִי נַמִּי, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת.

אִיתְּ דְּמַפְקִין בְּהַאי לִישָׁנָא, תַּמָּן תָּנֵינָן בְּתוֹלָה נִשֵּׂאת לַיּוֹם הָרְבִיעִי וְאַלְמָנָה לַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, לָמָּה, שֶׁכְּתוּב בָּהֶן בְּרָכָה וַהֲלֹא אֵין כְּתִיב בְּרָכָה אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי לַדָּגִים וּבַשִּׁשִּׁי לָאָדָם בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר, רְבִיעִי אוֹר לַחֲמִישִׁי חֲמִישִׁי אוֹר לַשִּׁשִּׁי.

הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְאֵין הָאִשָּׁה מְצֻוָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, דְּאָמַר קְרָא וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ, אִישׁ דַּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ, וְאֵין אִשָּׁה דַּרְכָּהּ לִכְבֹּשׁ, אַדְרַבָּה וְכִבְשׁוּהָ תַּרְתֵּי מַשְׁמַע, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְכִבְשָׁהָ כְּתִיב הָאִישׁ כּוֹבֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תֵּצֵא לַשּׁוּק, שֶׁאִם הִרְבְּתָה רֶגֶל בָּאָה לִידֵי זְנוּת, לִידֵי קִלְקוּל, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא גַּבֵּי דִּינָה בַּת יַעֲקֹב (בראשית לד, א ב) "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר".

רַב יוֹסֵף אָמַר, מֵהָכָא "אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה", וְלֹא כְּתִיב פְּרוּ וּרְבוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, עַל שְׁנֵיהֶם הוּא אוֹמֵר וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. דְּהַהִיא דְּאָתַאי לְקַמֵּהּ דְּרַבִּי אָמַר לָהּ, לֹא מִפְקַדְתְּ אָמְרָה לֵיהּ, לֹא בָּעְיָא הַהּ אִתְּתָא חוּטְרָא לְיַדֵּהּ וּמָרָא לִקְבוּרָה אָמַר, כִּי הַאי וַדַּאי כַּיְפִינַן יְהוּדִית דְּבִיתְהוּ דְּרַבִּי חִיָּא הֲוֵי לָהּ צַעַר לְיַדָּהּ, שַׁנָּאי מָנָא וְאָתְיָא לְקַמֵּהּ אָמְרָה לֵיהּ, אִתְּתָא מִפְקְדָא אַפְּרֵיָה וּרְבֵיָה, אָמַר לָהּ, לֹא אַזְלָא אִשְׁתְּיָא סַמָּא דְּעַקְרָתָא לְסוֹף גָּלְיָא לֵיהּ מִלְּתָא אָמַר לָהּ, אִיכּוּ יַלְּדַת לִי חָדָא כְּרֵסָא אַחֲרִיתָא דְּאָמַר מַר, יְהוּדָא וְחִזְקִיָּה אֲחֵי פָּזִי וְטָוִי אַחְוָתָא.

מַעֲשֶׂה בְּצִיפּוֹרִי בְּאֶחָד שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה. אָתוּן לְקַמֵּהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. בָּעֵי לְמִשְׁבְּקַהּ אָמַר לָהּ, כָּל חֵפֶץ שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי טְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, כְּשֵׁם שֶׁנִּזְדַּוַּגְתֶּם מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, כָּךְ אִי אַתֶּם פּוֹרְשִׁים זֶה מִזֶּה אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה. מֶה עָשְׂתָה, עָשְׂתָה סְעוּדָה גְּדוֹלָה וְשִׁכְּרָתוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, וְרָמְזָה לְשִׁפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהֶן טְלוּ אוֹתוֹ לְבֵית אַבָּא. בַּחֲצִי הַלַּיְלָה נִנְעַר מִשְּׁנָתוֹ, אָמַר לָהּ הֵיכָן אֲנִי נָתוּן אָמְרָה לוֹ, לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי כָּל חֵפֶץ שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי טְלִי אוֹתוֹ וּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ, וְכַדּוּ אֵין לִי חֵפֶץ טוֹב מִמְּךָ וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי נִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְנִפְקְדוּ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה בָּשָׂר וָדָם שָׂמֵחַ שִׂמְחָה מְשַׂמַּחַ אֶת הַכֹּל כְּשֶׁיָּבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׂמֵּחַ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׂרָאֵל מְצַפִּין לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, נָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה וּבֵרְכָן מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל הָיוּ שׁוֹשְׁבִינִים שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ חֲתָנִים, דִּכְתִיב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וְגוֹ', מְקַשֵּׁט כַּלּוֹת, (בראשית ב, כב) "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע" מְבַקֵּר חוֹלִים, (בראשית יח, א) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" וְגוֹ' קוֹבֵר מֵתִים, (דברים לד, ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי", מַרְאֶה פָּנִים לְאֵבֶל, "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ", מַה בֵּרְכוֹ, בִּרְכַת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ.

(בראשית א לא) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, מִכַּאן שֶׁהָיָה בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבָן עַד שֶׁבָּרָא אֶת אֵלּוּ. אָמַר, דֵּין הָנְיָן לִי יָתְהוֹן לָא הָנְיָן לִי. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פְּלָטִין מַבִּיט בָּעֶלְיוֹנִים בִּרְאִיָּה אַחַת וּבַתַּחְתּוֹנִים בִּרְאִיָּה אַחַת אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים בִּרְאִיָּה אַחַת וְהִנֵּה טוֹב, זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה מְאֹד, זֶה הָעוֹלָם הַבָּא. הִבִּיט בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּרְאִיָּה אַחַת. לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה פְּלָטִין, רָאָה אוֹתָהּ וְעָרְבָה לוֹ. אָמַר, פְּלָטִין פְּלָטִין הַלְוַאי תִּהֵא מַעֲלַת חֵן בְּעֵינַי כָּל עֵת כְּשֵׁם שֶׁהֶעֱלִית חֵן לְפָנַי בְּשָׁעָה זוֹ לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא בִּתּוֹ וְעָשָׂה לָהּ חֻפָּה וְסִיְּדָהּ וְכִיְּרָהּ וְרָאָה אוֹתָהּ וְעָרְבָה לוֹ. אָמַר לָהּ, בִּתִּי בִּתִּי הַלְוַאי וּתְהֵא חֻפָּה זוֹ מַעֲלַת חֵן לְפָנַי כוּ'. בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מָצְאוּ כָּתוּב וְהִנֵּה טוֹב זוֹ מָוֶת רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא יִטְעַם טַעַם מִיתָה, אֶלָּא צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנִּבּוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר עֲתִידִין לַעֲשׂוֹת עַצְמָן אֱלֹהוּת, לְפִיכָךְ נִקְנְסָה מִיתָה עַל הָאָדָם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (יחזקאל כח, יג) "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ", וְכִי בְּעֵדֶן גַּן הָיָה חִירָם, אֶלָּא אָמַר לוֹ אַתָּה גָּרַמְתָּ לְאוֹתוֹ שֶׁבְּעֵדֶן שֶׁיְּמוּת. אִם כֵּן יִגְזֹר מִיתָה עַל הָרְשָׁעִים וְאַל יִגְזֹר מִיתָה עַל הַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהוּ הָרְשָׁעִים עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה שֶׁל רַמָּאוּת וְאוֹמְרִים כְּלוּם הַצַּדִּיקִים חַיִּין אֶלָּא שֶׁהֵן מְסַגְּלִין מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים נִמְצֵאת עֲשִׂיָּתָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן.

וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, זוֹ שִׁינָה. וְכִי שֵׁנָה טוֹב מְאֹד, וְהָא תְּנִינָן יַיִן וְשֵׁנָה לְרִשְׁעִים הֲנָיָה לָהֶם וַהֲנָיָה לְעוֹלָם, שֶׁאֵין חֹטְאִין לַצַּדִּיקִים רָע לָהֶם וְרָע לָעוֹלָם. אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהוּא יָשֵׁן קַמְעָא הוּא עוֹמֵד וְיָגֵעַ בַּתּוֹרָה הַרְבֵּה. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה יֵצֶר טוֹב. מְאֹד, זֶה יֵצֶר הָרָע. וְכִי יֵצֶר הָרָע טוֹב מְאֹד, אֶלָּא אִלּוּלֵי יֵצֶר הָרָע לֹא בָּנָה אָדָם בַּיִת וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה וְלֹא הוֹלִיד בֵּן, וְלֹא נָשָׂא וְנָתַן וְכֵן שְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר "כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ". וְהִנֵּה טוֹב, זוֹ מִדַּת הַטּוֹב. מְאֹד, זוֹ מִדַּת יִסּוּרִין שֶׁעַל יָדֶיהָ הַבְּרִיּוֹת בָּאִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג) "וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר". וְהִנֵּה טוֹב, זֶה גַּן עֵדֶן. מְאֹד זֶה גֵּיהִנֹּם. לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְהִכְנִיס לְתוֹכוֹ פּוֹעֲלִין וּבָנָה אוֹצָר עַל פִּתְחוֹ. אָמַר, כָּל מִי שֶׁמִּתְכַּשֵּׁר בְּמְלֶאכֶת הַפַּרְדֵּס יִכָּנֵס לְאוֹצָר וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּשֵּׁר אַל יִכָּנֵס. כָּךְ כָּל מִי שֶׁמְּסַגֵּל מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יִכָּנֵס לְגַן עֵדֶן, וְאִם לָאו, הֲרֵי גֵּיהִנֹּם. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה מַלְאַךְ חַיִּים. מְאֹד, זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֶת הָאוֹרְחִים וְאָמַר כָּל מִי שֶׁאוֹכֵל וּמְבָרֵךְ אֶת הַמֶּלֶךְ יֹאכַל וְיֵעָרֵב לוֹ, וְאִם לָאו יֵתֵז רֹאשׁוֹ בְּסִיף. וְהִנֵּה טוֹב, זוֹ מִדַּת טוֹב, מְאֹד, זוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת. וְכִי מִדַּת הַפֻּרְעָנוּת טוֹבָה הִיא, אֶלָּא שׁוֹקֵד עַל הַפֻּרְעָנוּת הֵיאַךְ לְהָבִיאָהּ כָּל הַמִּדּוֹת בָּטְלוּ מִדָּה בְּמִדָּה לֹא בָּטְלָה. וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, הוּא אָדָם, אַתְיָן דְּדִין כְּאַתְיָן דְּדִין. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה מַלְכוּת שָׁמַיִם. מְאֹד, זֶה מַלְכוּת הָאָרֶץ שֶׁהִיא תּוֹבַעַת דִּקְיוֹן שֶׁל בְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה, יב) "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ

וְאָדָם עָלֶיהָ בָּראתי". וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי, זוֹ שָׁעָה שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ וּבָהּ נִגְמָרָה מְלֶאכֶת הָעוֹלָם, דְּאָמַר רַבִּי סִמָּן, עַל כֵּן כְּתִיב הַשִּׁשִּׁי עַד כָּאן מוֹנִין לִבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם מִכָּאן וְאֵילָךְ מוֹנִין מִנְיָן אַחֵר.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי מְלַמֵּד שֶׁהִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אִם יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִין אֶת הַתּוֹרָה אַתֶּם מִתְקַיְּמִים, וְאִם לָאו אַחֲזִיר אֶתְכֶם לְתֹהוּ וָבֹהוּ. הֵיכָנוּ דִּכְתִיב "מִשְׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקְטָה", אִם "יָרְאָה" לָמָּה "שָׁקְטָה", וְאִם "שָׁקְטָה" לָמָּה "יָרְאָה", אֶלָּא מִתְּחִלָּה "יָרְאָה" וּלְבַסּוֹף "שָׁקְטָה".

(בראשית ב א) וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, לְאַמְּבָטִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה מַיִם וְהָיוּ בָהּ שְׁנֵי דִיסְקָסִים נָאִים, כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה מַיִם לֹא הָיְתָה מְלֶאכֶת דִּיסְקָסִים נִרְאֵית, כֵּיוָן שֶׁפּוֹתְקָהּ וְנֵעֶר הַמַּיִם מִתּוֹכָהּ נִרְאֵית מְלֶאכֶת דִּיסְקָסִים. כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁהָיָה תֹּהוּ וָבֹהוּ בָּעוֹלָם, לֹא הָיְתָה מְלֶאכֶת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִרְאֵית, לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקַר תֹּהוּ וָבֹהוּ נִרְאֵית מְלֶאכֶת שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְנֶעֱשׂוּ כֵּלִים.

דָּבָר אַחֵר, אֵין וַיְכֻלּוּ אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה וּכְלָיָה לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה וְקִלְקְסוּהוּ מְעוּט לָהֶם בְּרִיצָה וְהִרְבָּה לָהֶם בְּהַדְיוֹכִין כָּךְ יֵשׁ מַזָּל שֶׁהוּא גּוֹמֵר הִלּוּכוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, זֶה חַמָּה וְכֵן כּוֹכָב וְיֵשׁ לִשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְהוּא צֶדֶק, יֵשׁ מַזָּל לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהוּא לְבָנָה, וְיֵשׁ לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהוּא שַׁבְתַּי, חוּץ מִכּוֹכָב נֹגַהּ וּמַאְדִּים שֶׁהֵן גּוֹמְרִים הִלּוּכָן לְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. בְּנוֹת שׁוּחַ שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֲשׂוּ פֵּירוֹת שֶׁל יוֹמָן אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַפֵּא אוֹתָהּ מַכָּה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כו) "וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא", מַכָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נִתְכַּלְּלוּ הַשָּׁמַיִם בַּחַמָּה וּלְבָנָה וּמַזָּלוֹת וְנִתְכַּלְּלָה הָאָרֶץ בְּאִילָנוֹת וּדְשָׁאִים, וְגַן עֵדֶן.

דָּבָר אַחֵר, מְכֻלָּלִין הָיוּ הַמַּעֲשִׂים וְהָיוּ מוֹתְחִין וְהוֹלְכִין. וְכָל צְבָאָם, שְׁלֹשׁ צְבָאִים הֵן צָבָא לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ דִּכְתִיב וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם צָבָא לְתַלְמִידִים "כָּל יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל" צָבָא לַיְסוּרִין (שם ז, א) "הֲלֹא צָבָא לֶאֱנוֹשׁ" "עֲלֵי אֶרֶץ". אָמַר רַב וְאִיתֵּמָא ר"י, אֲפִלּוּ יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת צָרִיךְ לוֹמַר וַיְכֻלּוּ, דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא, הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאוֹמֵר וַיְכֻלּוּ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אַל תִּקְרֵי 'וַיְכֻלּוּ' אֶלָּא 'וַיְכַלּוּ' כָּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאוֹמֵר וַיְכֻלּוּ שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לְאָדָם מַנִּיחִין יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ (ישעיה ו, ז) "וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְכֻפָּר".

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּאן הִתְפַּלֵּל אַבָּא שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְרַבִּי יוֹחָנָן מַקְשֵׁי, כָּאן הִתְפַּלֵּל אַבָּא שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלָא הֲוֵי צָרִיךְ מַקְשֵׁי, דְּהָא חַמְרָא הֲוּוּ סָלְקִין מִן עֲרָב לְצִפּוֹרִי וְאָמְרִין כְּבָר הִתְפַּלֵּל רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי דּוֹסָא בְּעִירוֹ וְאִי בָּעִית מַקְשֵׁי עַל הֲדֵין קַשְׁיָא כָּאן הִתְפַּלֵּל אַבָּא שֶׁל אֶחָד בְּשַׁבָּת בְּשַׁבָּת אָמַר רַבִּי יוֹסִי אַף דֵּין לֹא תִקְשֵׁי, דְּהָא רַבִּי הֲוֵי יָתִיב וְדָרִישׁ וְאָמַר לְאַבָּא יוּדָן אֲמוֹרֵהּ אַכְרוּז קַמֵּי צִבּוּרָא יְצַלּוּן דְּחוֹלָא עַד יוֹמָא קָאֵם. כָּתוּב בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: (בראשית ב ב) מַהוּ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, כְּזֶה שֶׁמַּכֶּה בְּקֶרְנָס עַל גַּבֵּי הַסַּדָּן, אַגְּבֵהּ מִבְּעוֹד יוֹם וְהוֹרִידֵהּ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לֹא עִתּוֹ וְלֹא רְגָעָיו וְלֹא שְׁעוֹתָיו מוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא יוֹדֵעַ רְגָעָיו וְעִתָּיו וּשְׁעוֹתָיו נִכְנָס בּוֹ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה.

דָּבָר אַחֵר, וַיְכֻלּוּ, לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה לוֹ חֻפָּה וְסִידְּהּ וְכִירְּהּ וְצִירְּהּ, מָה הָיְתָה חֻפָּה חֲסֵרָה, כְּלָה שֶׁתִּכְנֵס לְתוֹכָהּ. כָּךְ, מָה הָעוֹלָם הָיָה חָסֵר, שַׁבָּת. וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשָּׁנוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ כְּתוּב בְּרֵמֶז ג'. מִכָּל מְלַאכְתּוֹ, לֹא בָּעָמָל וְלֹא בִּיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא לְהַפְרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בֶּעָמָל וִיגִיעָה וּמָה נִבְרָא בּוֹ, שֶׁאָנָן וָבָטַח, שֶׁלְוָה וְהַשְׁקֵט. (בראשית ב ג) כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יְדֵי קוֹנֵיהֶן נְתוּן לָהֶם חֲנָיָה, "וַיָּנַח" לְעוֹלָמוֹ "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". בָּשָׂר וָדָם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עֹשֶׂה אִיסְטְטִיבָא אֵינוֹ נוֹתֵן דּוּנְטִיבָא אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן דּוּנְטִיבָא וְעוֹשֶׂה אִיסְטְטִיבָא שֶׁנֶּאֱמַר וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים וַיִּשְׁבֹּת.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, (משלי י, כב) "בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר" זֶה יוֹם הַשַּׁבָּת "וְלֹא יוֹסִיף עֶצֶב עִמָּהּ", זֶה הָאֵבֶל כְּמָה דְּאַתְּ אָמְרַת (שמואל ב יט, ג) "נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ". מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם אֲבֵלִים בְּשַׁבָּת, שׁוֹאֲלִין. וּבַדְּרוֹם שׁוֹאֲלִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָזַל לְחַד אֲתַר חָמָא אֲבֵלַיָּא בְּשַׁבְּתָא שָׁאַל בְּהוֹן אֲמַר, אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ מִנְהַג מְקוֹמְכֶם אֶלָּא שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם כְּמִנְהַג מְקוֹמֵנוּ. רַבִּי יוֹסִי הֲוֵי מִשְׁתַּבַּח בְּרַבִּי מֵאִיר קוּמֵי צִפְּרָאֵי דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא, אָדָם קָדוֹשׁ וְצָנוּעַ. חַד זְמַן חָמָא אֲבֵלַיָּא בְּשַׁבְּתָא וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמְהוֹן. אָמְרִין לֵיהּ, רַבִּי, אֲהַן דְּאַתְּ מְתַנֵּי בְּשִׁבְחֵהּ אֲמַר לוֹן, מָה עָבַד, אָמְרִין לֵיהּ כָּךְ וְכָךְ אֲמַר לְהוּ, בָּעוּ אַתּוּן מֵידַע מַאי חֵילֵיהּ בָּא לְהוֹדִיעֲנוּ שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת דִּכְתִיב (משלי י, כב) "בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר".

בֵּרְכוֹ בַּמָּן, שֶׁכָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ עֹמֶר אֶחָד וּבְעֶרֶב שַׁבָּת שְׁנֵי עֳמָרִים, וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן, שֶׁלֹּא יֵרֵד בּוֹ כָּל עִיקָּר. בֵּרְכוֹ בַּעֲטִיפָה וְקִדְּשׁוֹ בַּמְקוֹשֵׁשׁ, רַב כַּהֲנָא אוֹמֵר, צָרִיךְ לְהַחֲלִיף רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר צָרִיךְ לְעֶרֶב אַבָּא בַּר חִסְדָּאי אוֹמֵר, צָרִיךְ לְשַׁלְשֵׁל בְּגָדָיו רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּרְכוֹ בַּנֵּר, וּבֵי הִיא מַעֲשֶׂה, פַּעַם אַחַת הִדְלַקְתִּי נֵר בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מָצָאתִי אוֹתוֹ

דּוֹלֵק וְלֹא חָסֵר כְּלוּם. בֵּרְכוֹ בְּאוֹר פָּנָיו שֶׁל אָדָם וְלֹא דּוֹמֶה אוֹר פָּנָיו שֶׁל אָדָם כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ כְּמוֹת שֶׁהוּא בְּשַׁבָּת.

בֵּרְכוֹ בַּמְּאוֹרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַלְּלוּ הַמְּאוֹרוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת לֹא לָקוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. שִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת שִׁמְּשָׁה אוֹתָהּ אוֹרָה, שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת שֶׁל שַׁבָּת וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת שֶׁל לֵיל שַׁבָּת. כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מֵה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זִמֵּן לוֹ שְׁנֵי רְעָפִים וְהִקִּישָׁן זֶה בָּזֶה וְיָצְאָה הָאוֹר וּבֵרַךְ עָלֶיהָ. מִפְּנֵי מַה מְבָרְכִין עַל הַנֵּר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ. אַף בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מְבָרְכִין עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁשַּׁבָּת כָּל הַיּוֹם. בֵּרְכוֹ בִּיצִיאָה כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִסָּרוֹן, יֵשׁ בּוֹ בְּרָכָה וְאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם, בַּחֲמִישִׁי נִבְרְאוּ עוֹפוֹת וְדָגִים, וּבְנֵי אָדָם שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין, צָדִין דָּגִים וְאוֹכְלִין, וְכָתַב בּוֹ בְּרָכָה וְאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם, בַּשִּׁבִיעִי מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר מִפְּנֵי הוֹצָאָה.

דָּבָר אַחֵר, מִפְּנֵי הָאִיסְטְנִיסִין בֵּרְכוֹ בַּטְּעָמִים רַבָּנוּ הַקָּדוֹשׁ עָשָׂה סְעוּדָה לְאַנְטוֹנִינוּס בְּשַׁבָּת. הֵבִיא לְפָנָיו תַּבְשִׁילִין צוֹנְנִין, אָכַל וְעָרַב לוֹ. וְעָשָׂה לוֹ סְעוּדָה בְּחוֹל. הֵבִיא לְפָנָיו תַּבְשִׁילִין רוֹתְחִין. אָמַר לוֹ, אוֹתָן עָרְבוּ לִי יוֹתֵר מֵאֵלּוּ אָמַר לוֹ, תַּבְלִין אֶחָד הֵן חֲסֵרִין אֵית לָךְ שַׁבָּת.

יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי הֲוֵי הַהוּא גּוֹי בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דַּהֲוּוּ נְפִישֵׁי נִכְסֵי טוּבָא. אָמְרוּ לֵיהּ כַּלְּדָאֵי כֻּלְּהוּ נִכְסֵי יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי אָכִיל לְהוּ זַבְנִינְהוּ לְכֻלְּהוּ נִכְסֵי, זָבַן בְּהוּ מַרְגָּנִיתָא, אוֹתְבָה בְּסָדִינֵיהּ בְּהַהוּא דְּקָא עָבַר מַבְרָא אַפְּרְחֵהּ זִיקָא לְסָדִינֵיהּ וְשַׁדֵּהּ בְּיַמָּא בְּלַלָּע(ה) הַהוּא כַּוָּרָא אִשְׁכְּחוּהָ, אֲתִיוּהָ אֲפַנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא אָמְרֵי מָאן זָבְנֵיהּ הַשְׁתָּא אָמְרוּ לְהוּ, זִילוּ אַמְטִיאוּ לְגַבֵּי יוֹסֵף מוֹקִיר שַׁבֵּי דְּרָגִיל לְמִיזְבַּן אַמְטִיוּהָ לְגַבֵּיהּ, זָבְנֵיהּ, קָרְעָהּ וְאַשְׁכַּח בֵּיהּ מַרְגָּנִיתָא [וְ]זָבְנֵיהּ בְּתְלֵיסַר עִלְּיָתָא דְּדִינְרֵי דְּדַהֲבָא פָּגַע בֵּיהּ הַהוּא סָבָא, אָמַר לֵיהּ, מָאן דְּיָזְיף שַׁבְּתָא פָּרְעֵיהּ שַׁבְּתָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי שָׁאֲלֵיהּ לְרַבִּי, בְּנֵי בָבֶל בִּזְכוּת מַה הֵם מִתְעַשְּׁרִין, אָמַר לֵיהּ, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה. וּבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּזְכוּת מַעֲשְׂרוֹת וּבְנֵי חוּצָה לָאָרֶץ, בִּזְכוּת שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים א"ר חִיָּא בַּר אַבָּא, פַּעַם אַחַת זִמְּנָנִי אָדָם בְּלוּדְקִיָּא וְהֵבִיא לְפָנַיְנוּ דִּסְקְיוּס אֶחָד טָעוּן בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר מוֹטוֹת וּבוֹ כָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְתִינוֹק הָיָה יוֹשֵׁב בְּאֶמְצָעִיתוֹ וְהָיָה מַכְרִיז לַהּ' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ וְגוֹ'. וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגְבֶּה דַּיְעָתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת עָלָיו. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי מֵהֵיכָן זָכִיתָ לְכָל הַכָּבוֹד הַזֶּה, אָמַר לִי, קַצָּב הָיִיתִי וְכָל בְּהֵמָה יָפָה שֶׁהָיִיתִי רוֹאֶה כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ הָיִיתִי מַפְרִישָׁהּ לְשַׁבָּת, וְאָמַרְתִּי לוֹ, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁזִּכְּךָ לְכָךְ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא עוּבְדָא הֲוָה בְּרוֹמִי בְּעֵרוּבְתָא דְּצוֹמָא רַבָּה וַהֲוֵי תַּמָּן חַד חַיָּט וְאָזַל מְזַבֵּן לֵיהּ חַד נוּן וְאַשְׁכַּח הַאי טַלְיָא דְּאִיפְּרְכָא קַיְמִין עֲלוֹי הֲוֵי הֲדֵין מַסִּיק לֵיהּ בְּטִימֵי וַהֲדֵין מַסִּיק לֵיהּ בְּטִימֵי עַד זְמְנִין דְּמָטֵי תְּרֵיסָר דִּינָרִין מַאי הֲוֵי

בָּעִית דְּאָתֵי לָךְ בִּתְרֵיסַר דִּינָרִין אֲמַר לֵיהּ מָאן הוּא יְהוּדָאי אֲמַר לֵיהּ, בַּר נָשׁ פְּלוֹנִי. שַׁדָּר בַּתְרֵהּ וְאָתָא קַמֵּיהּ וְאָמַר, כַּד חֲמִיתוּן חַד חַיָּט יְהוּדָאי אָכִיל נוּן בְּתְרֵיסַר דִּינָרֵי. אֲמַר לֵיהּ, מָרִי, מַאי נִכְפֵּר מִינָךְ, אִית לָן חַד יוֹמָא כָּל חוֹבִין דַּאֲנָן עָבְדִין כּוּלֵי שַׁתָּא הוּא מְכַפֵּר עָלָן וְכַד הוּא אָתֵי לֵית אָנוּ צְרִיכִים מוֹקִיר יָתֵיהּ אֲמַר, מֵאַחַר שֶׁהֵבִיא רְאָיָה לִדְבָרָיו שַׁבְּקוּנֵיהּ. טוּרְנוּסְרוּפּוּס הָרָשָׁע שָׁאַל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא מַה יוֹם מִיּוֹמַיִם אֲמַר לֵיהּ, מַאי גֶּבֶר מִגּוּבְרִין אֲמַר לֵיהּ, מַאי אָמְרַת לָךְ וּמַאי אָמְרַת לִי אֲמַר לֵיהּ מַה יוֹם מִיּוֹמַיִם מַאי שְׁנָא שַׁבָּתָא מִכָּל יוֹמַיָּא מַאי שְׁנָא גֶּבֶר מִגּוּבְרִין מַאי שְׁנָא רוּפּוּס מִכָּל גַּבְרָא. אֲמַר לֵיהּ, שָׁרְצָה הַמֶּלֶךְ לְכַבְּדֵנִי. אֲמַר לֵיהּ, אַף זוֹ שֶׁרוֹצָה הַמֶּלֶךְ לְכַבְּדָהּ אֲמַר לֵיהּ, וּמִן הֵן אַתְּ מוֹדָע לִי א"ל נְהַר סַמְבַּטְיוֹן יוֹכִיחַ, שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ אֲבָנִים כָּל יְמוֹת הַחוֹל וּבְשַׁבָּת הוּא נָח. אֲמַר לֵיהּ, לְגַנְדָא אַתְּ נָגִיד לִי אֲמַר לֵיהּ הֲרֵי הַמַּעֲלֶה בְּזָכוּר יוֹכִיחַ, שֶׁהוּא עוֹלֶה כָּל יְמֵי הַשַּׁבָּת וְאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשַׁבָּת. וְהַהוּא גַּבְרָא לְבַדֵּק בַּאֲבוּי חַד זִמְנָן צָרִיךְ וּבָדַק בַּאֲבוּי כָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת הֲוֵי סָלִיק לֵיהּ, וְלֹא סָלִיק בְּשַׁבְּתָא. בָּתַר שַׁבְּתָא אִסְקֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מִן דְּמִיתַת אִתְעָבֵדַת יְהוּדָאי אֲמַר לֵיהּ, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר הַשַּׁבָּת אֶצְלְכֶם בִּרְצוֹנוֹ כָּאן מְשַׁמְּרֵהּ בְּעַל כָּרְחוֹ. אָמַר לֵיהּ, וְכִי מֶה עָמָל יֵשׁ לָכֶם כָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת וּבְשַׁבָּת אַתֶּם נוֹחִים. אָמַר לֵיהּ, כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אָנוּ נִדּוֹנִים וּבְשַׁבָּת אָנוּ נוֹחִים. חָזַר אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לֵיהּ, אִם כִּדְבָרֶיךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל שַׁבָּת אַל יַשִּׁיב בָּהּ אֶת הָרוּחוֹת וְאַל יוֹרִיד בָּהּ גְּשָׁמִים וְאַל יַצְמִיחַ בָּהּ אֲדָמָה. אָמַר לֵיהּ, תִּפַּח רוּחֵהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה כְּזֶה שֶׁמְּטַלְטֵל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת וְכוּ'. וְלָמָּה בֵּרְכוֹ, שֶׁאֵין לוֹ בֶּן זוּג, חַד בְּשַׁבָּא, תְּרֵי, תְּלָתָא אַרְבַּעְתָּא, חֲמִשְׁתָּא עֲרוּבְתָּא שַׁבְּתָא לֵית לֵיהּ בֶּן זוּג.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ נִדְחֶה יוֹם טוֹב נִדְחֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים נִדְחֶה, שַׁבָּת אֵינוֹ נִדְחֶה אָמְרָה שַׁבָּת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַכֹּל יֵשׁ בֶּן זוּג וְלִי אֵין בֶּן זוּג. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בֶּן זוּגֵךְ. וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֱוֵי זָכוּרִים לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁאָמַרְתִּי לַשַּׁבָּת, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הִיא בֶּן זוּגֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". שִׁשׁ בְּרִיּוֹת בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל יוֹם, בָּרִאשׁוֹן בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְאוֹרָה, בַּשֵּׁנִי בָּרָא גִּיהִנּוֹם וְרָקִיעַ וּמַלְאָכִים, בַּשְּׁלִישִׁי בָּרָא אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְנַן עֵדֶן, בָּרְבִיעִי בָּרָא חַמָּה וּלְבָנָה וּמַזָּלוֹת, בַּחֲמִישִׁי עוֹפוֹת וְדָגִים וְלִוְיָתָן, בַּשִּׁשִּׁי אָדָם וְחַוָּה וְרֶמֶשׂ, רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר, (בְּרֵאשִׁית) [בַּשִּׁשִּׁי] בָּרָא אָדָם וְחַוָּה וְרֶמֶשׂ וּבְהֵמָה וְחַיָּה וּמְרִיאִים אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וְעָשָׂה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת, מַה שֶּׁהָיָה עָתִיד לִבְרֹאוֹת בְּשַׁבָּת הִקְדִּים וּבָרָא אוֹתוֹ בַּשִּׁשִּׁי. כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ. מְמַלְּאכֶת עוֹלָמוֹ שָׁבַת מְמְלֶאכֶת הַצַּדִּיקִים וְהָרְשָׁעִים לֹא שָׁבַת אֶלָּא פּוֹעֵל עִם אֵלּוּ וּפוֹעֵל עִם אֵלּוּ מַרְאֶה לְאֵלּוּ מֵעֵין דְּגַמְטְרִין שֶׁלָּהֶן

ומַרְאֶה לְאֵלּוּ מֵעֵין דְּגַמְטְרִין שֶׁלָּהֶן. וּמִנַּיִן שֶׁפֵּרְעָנוּת שֶׁל רְשָׁעִים נִקְרֵאת מְלָאכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נ, כה) "פָּתַח ה' אֶת אוֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא אֶת כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי מְלָאכָה הִיא", וּמִנַּיִן שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים נִקְרֵאת מְלָאכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ".

רמז יז

(בראשית ב ד) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, זֶה רֹאשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה (שמות יב, ב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" רֹאשׁ הַסֵּפֶר . "אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף", רֹאשׁ הַשִּׁירָה, וְלָמָּה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה מִפְּנֵי גַּסֵּי הָרוּחַ שֶׁלֹּא יִקְרָא כֹּהֵן בְּבְרֵאשִׁית וְיֹאמַר אֲנִי הִתְחַלְתִּי הַתּוֹרָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְלַךְ בַּמַּלְאָכִים, אָמַר לָהֶן, עוֹלָם אֲנִי מְבַקֵּשׁ לִבְרֹאוֹת. אָמְרוּ לוֹ, לְמָה, אָמַר לָהֶן, בְּשָׁבִיל עַם אֶחָד שֶׁנִּקְרָא יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ לוֹ, וּמַה טִיבָן. אָמַר לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתִּי בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ כָּךְ בְּמִצְרַיִם (שמות י, כז) "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם", כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתִּי בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים אַף לָהֶן אֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם", בַּשְּׁלִישִׁי בָּרָאתִי זְרָעִים וּדְשָׁאִים אַף לָהֶן אֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, ז) "וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד", וְאוֹמֵר (תהלים כג, ב) "בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי" בָּרָאתִי מְאוֹרוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה, אַף אֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶן כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן", בָּרָאתִי עוֹפוֹת וְדָגִים, אַף לָהֶן (במדבר יא, לא) "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה'", בָּרָאתִי אָדָם (להלן פסוק ז) "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו" אַף לָהֶם (משלי ג, יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ" אָמְרוּ לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מָה עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה שֶׁאַתָּה כָּל כָּךְ מְחַבְּבוֹ, אָמַר לָהֶם, בְּיוֹם רִאשׁוֹן בָּרָאתִי שָׁמַיִם וּמְתַחְתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "הַנּוֹטֶה כַּדּוֹק שָׁמַיִם" וְגוֹ' אַף הֵם אֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בֵּינֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", בַּשֵּׁנִי הִבְדַּלְתִּי בֵּין מַיִם לְמַיִם, אַף הֵן "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם", בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּרָאתִי דְּשָׁאִים וְזֶרָעִים אַף הֵן אוֹכְלִין יְרָקוֹת בְּלֵיל פֶּסַח וּמְבִיאִין לֶחֶם הַפָּנִים בָּרְבִיעִי בָּרָאתִי מְאוֹרוֹת, אַף הֵן (שם כה, לא) "וְעָשִׂיתָ מְנוֹרַת זָהָב", בַּחֲמִישִׁי בָּרָאתִי עוֹפוֹת, אַף הֵן (שם כ) "וְהָיוּ הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם", בַּשִּׁשִּׁי בָּרָאתִי אָדָם, אַף הֵן "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן לְשַׁמֵּשׁ לְפָנַי".

אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, בּוֹרְאָן מְשַׁבְּחָן מִי מְגַנָּן, בּוֹרְאָן מְקַלְקָלָן מִי יִתֵּן בָּהֶם דִּפְי, אֶלָּא נָאִין הֵן וּמְשֻׁבָּחִין. אָמַר רַבִּי יוּדָן, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, מו) "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת".

דָּבָר אַחֵר, בִּזְכוּת הַשְּׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מח, א) "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים" (בראשית מט, כח) "כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים "וְאֵלֶּה"

מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים נֶאֱמַר כָּאן אֱלֶה פָּסַל תֹּהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ", בִּזְמַנּוֹ "וְכָל צְבָאָם", בִּזְמַנּוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה, וְהָכְתִיב אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם שֶׁבְּיוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ בּוֹ הוֹצִיאוּ תּוֹלְדוֹת אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, וְהָכְתִיב (בראשית א, ה) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד", שֵׁנִי שְׁלִישִׁי רְבִיעִי חֲמִישִׁי שִׁשִּׁי" אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה כְּמַלְקֵטֵי תְּאֵנִים הָיוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹפִיעַ בִּזְמַנּוֹ "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא", דֶּשֶׁא שֶׁהָיָה פָּקוּד בְּיָדָהּ. (שמות כ, יא) "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם", שִׁלְשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ הֵן עָשׂוּ בְּרִיָּתוֹ וְשָׁהוּ מִשִּׁלְשָׁה שִׁלְשָׁה יָמִים וְהוֹצִיאוּ מִשִּׁלֹּשׁ שִׁלֹּשׁ תּוֹלְדוֹת, הָאָרֶץ בָּרִאשׁוֹן כְּבֵית הִלֵּל וְשָׁהֲתָה שִׁלְשָׁה יָמִים, רִאשׁוֹן, שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, וְהוֹצִיאָה שִׁלֹּשׁ תּוֹלְדוֹת אִילָנוֹת, דְּשָׁאִים וְגַן עֵדֶן, רָקִיעַ, בַּשֵּׁנִי וְשָׁהוּ שְׁלִשָּׁה יָמִים, שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי, וְהוֹצִיאוּ שִׁלֹּשׁ תּוֹלְדוֹת, חַמָּה וּלְבָנָה וּמַזָּלוֹת, הַיָּם בַּשְּׁלִישִׁי, וְשָׁהָה שְׁלִשָּׁה יָמִים, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי, חֲמִישִׁי, וְהוֹצִיא שִׁלֹּשׁ תּוֹלְדוֹת, עוֹפוֹת וְדָגִים וְלִוְיָתָן. רַבִּי עֲזַרְיָה לֹא אָמַר כֵּן, אֶלָּא בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֶרֶץ וְשָׁמַיִם שְׁנֵי דְּבָרִים הֵן עִיקַּר בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁהוּ שְׁלִשָּׁה יָמִים וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בָּרְבִיעִי. שָׁמַיִם בָּרִאשׁוֹן כְּבֵית שַׁמַּאי שָׁהוּ שְׁלִשָּׁה יָמִים, רִאשׁוֹן, שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בָּרְבִיעִי וּמַהוּ גָּמַר מְלַאכְתָּן, מְאוֹרוֹת, הָאָרֶץ בַּשְּׁלִישִׁי (בראשית א, יב) "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא" וְשָׁהֲתָה ג' יָמִים שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי, חֲמִישִׁי וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בַּשִּׁשִּׁי אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי". תּוֹלְדוֹת, כָּל תּוֹלְדוֹת שֶׁבַּמִּקְרָא חֲסֵרִין, בַּר מִן תְּרֵין (רות ד, יח) "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת פֶּרֶץ" וַהֲדֵין וּמִפְּנֵי מָה אִנּוּן חֲסֵרִין מִפְּנֵי שִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁנִּטְלוּ מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן זִיווֹ, וְחַיָּיו, וְקוֹמָתוֹ פְּרִי הָאָרֶץ וּפְרִי הָאִילָן וְהַמְּאוֹרוֹת. זִיווֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יד, כ) "מְשַׁנֶּה פָּנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ" חַיָּיו מִנַּיִן (בראשית ג, ט) "וְאֵל עָפָר תָּשׁוּב", קוֹמָתוֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם", קוֹמָתוֹ נַעֲשָׂה שֶׁל מֵאָה אַמָּה, פְּרִי הָאָרֶץ וּפְרִי הָאִילָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ", מְאוֹרוֹת לָקוּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְעוֹד אֵינָן חוֹזְרִין לְתִקּוּנָן עַד שֶׁבָּא בֶּן פֶּרֶץ, "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת פֶּרֶץ" זִיווֹ מִנַּיִן (שופטים ה, לא) "וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ", חַיָּיו מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, כב) "כִּימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי" קוֹמָתוֹ מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר "וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת", בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְלֹא תִּירְאוּן מִכָּל בְּרִיָּה.

רמז יח

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵאָה אַמָּה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מָאתַיִם אַמָּה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה. "קוּם" מֵאָה, "מִיּוּת" מָאתַיִם רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, תִּשַּׁע מֵאוֹת אַמָּה הַשִּׁקְמָה הַזֹּאת עוֹשָׂה בָּאָרֶץ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְהַוָּלָד יוֹצֵא כְּאַמָּה גְּדוּמָה מִמְּעֵי אִמּוֹ צֵא וַחֲשׁוֹב אַמָּה וּמֶחֱצָה בְּכָל שָׁנָה הֲרֵי תִּשַּׁע מֵאוֹת פְּרִי הָאָרֶץ (זכריה ח, יב) "הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ" הַמְּאוֹרוֹת

(ישעיה ל, כו) "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה". לַכֹּל יֵשׁ תּוֹלְדוֹת. שָׁמַיִם וָאָרֶץ יֵשׁ לָהֶן תּוֹלְדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם. מָטָר יֵשׁ לוֹ תּוֹלְדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, כח) "הֲיֵשׁ לַמָּטָר אָב אוֹ מִי הוֹלִיד" וְגוֹ'. תָּנִי, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹלְדוֹת מֵת וְכָלֶה וְנִבְרָא וְאֵינוֹ בּוֹרֵא וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹלְדָה לֹא מֵת וְלֹא כָלֶה וּבוֹרֵא וְאֵינוֹ נִבְרָא, כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמוּרִין הַדְּבָרִים. וְכָל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הֵן, בָּרִאשׁוֹן בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּשֵּׁנִי בָּרָא רָקִיעַ מִן הָעֶלְיוֹנִים, בַּשְּׁלִישִׁי מִן הַתַּחְתּוֹנִים תִּדְשֵׁא הָאָרֶץ, בָּרְבִיעִי מִן הָעֶלְיוֹנִים, (שם יד) "יְהִי מְאוֹרֹת", בַּחֲמִישִׁי מִן הַתַּחְתּוֹנִים, "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם", בַּשִּׁשִּׁי בָּא לִבְרֹאוֹת הָאָדָם, אָמַר, אִם אֲנִי בוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הָעֶלְיוֹנִים עַכְשָׁו רַבִּים הָעֶלְיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים בְּרִיָּה אַחַת וְאֵין שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְאֵין שָׁלוֹם בָּעוֹלָמִי, מִן הַתַּחְתּוֹנִים, עַכְשָׁו הֵם רַבִּים עַל הָעֶלְיוֹנִים בְּרִיָּה אַחַת וְאֵין שָׁלוֹם בָּעוֹלָמִי, אֶלָּא הֲרֵינִי בוֹרֵא אוֹתוֹ מִן הָעֶלְיוֹנִים וּמִן הַתַּחְתּוֹנִים, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (להלן ז) "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה", מִן הַתַּחְתּוֹנִים, "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", מִן הָעֶלְיוֹנִים. בְּהִבָּרְאָם בְּאַבְרָהָם, בִּזְכוּת אַבְרָהָם הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (נחמיה ט, ו) "אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", כָּל הָאוּנְקוּס הַזֶּה בְּשָׁבִיל מָה, בִּשְׁבִיל "אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם". בְּהִבָּרְאָם, בְּה' בְּרָאָם מַה ה' זֶה אֵינוֹ תּוֹפֵס אֶת הַלָּשׁוֹן כְּךָ לֹא בְּעָמָל וְלֹא בִּיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, אֶלָּא (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כו, ד) "כִּי בְיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים".

רמז יט

בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ. הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּה' מַה ה' זֶה סָתוּם מִכָּל צְדָדָיו וּפָתוּחַ מִלְּמַטָּה, רֶמֶז שֶׁכָּל הַמַּתִּים יוֹרְדִין לִשְׁאוֹל וְעֶקְצוֹ לְמַעְלָה רֶמֶז שֶׁהֵן עֲתִידִין לַעֲלוֹת וְהַחֲלוֹן הַזֶּה שֶׁמִּן הַצַּד רֶמֶז לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה וְהָעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיו"ד, מַה זֶּה קוֹמָתוֹ כְּפוּפָה כָּךְ הָרְשָׁעִים קוֹמָתָן כְּפוּפָה וּפָנֵיהֶם מַשְׁחִירוֹת לָעוֹלָם הַבָּא. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה ב, יז) "וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא". מִפְּנֵי מַה נִּבְרָא הָעוֹלָם בְּה' מִפְּנֵי שֶׁדּוֹמֶה לָאַכְסַדְרָה שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לָצֵאת יוֹצֵא. מַאי טַעְמָא תַּלְיָא כַּרְעֵיהּ דְּאִי הָדַר בִּתְשׁוּבָה מְעַיֵּל לֵיהּ וְלָעֲלֵיהּ בְּהַהִיא לָא מִסְתַּיְּעָא מִלְּתָא כְּדְרִישׁ לָקִישׁ, בָּא לְטַהֵר כּוֹ', וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ" וְגוֹ' מַאי טַעְמָא אִית לֵיהּ תַּגָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם חוֹזֵר בּוֹ אֲנִי קוֹשֵׁר לוֹ כֶּתֶר כְּמוֹתִי. הָעוֹלָם הַבָּא בְּיו"ד מִפְּנֵי שֶׁצַּדִּיקִים שָׁבוּ מֵעֲטִים וְכָפוּף רֹאשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁצַּדִּיקִים כְּפוּפִים רָאשֵׁיהֶם מִפְּנֵי מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁאֵין דּוֹמִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ. בְּהִבָּרְאָם (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה'" וּכְבָר "שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּזְדַּוֵּג בְּעַבְדּוֹ וְעָמַד לוֹ תְּמֵהַּ כָּךְ עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפְפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ. כְּתִיב כִּי בוֹ שָׁבַת

מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם אֶלָּא יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא, שַׁבָּת יוֹצֵא וְשַׁבָּת נִכְנָס, חֹדֶשׁ יוֹצֵא וְחֹדֶשׁ נִכְנָס, שָׁנָה יוֹצֵאת וְשָׁנָה נִכְנֶסֶת בְּהַבָּרְאָם. רַבִּי יִצְחָק וְרֵישׁ לָקִישׁ, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, בָּשָׂר וָדָם מוֹתֵחַ אֹהֶל אֲנַנְקִי עַל יְדֵי שְׂחוּת הוּא רָפֵי קְמָעָא בְּרַם הָכָא (איוב לז, יח) "תַּרְקִיעַ עִמּוֹ לִשְׁחָקִים" וְאִם תֹּאמַר שֶׁהֵם רָפִים תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "חֲזָקִים כִּרְאִי מַצָּק", רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, בָּשָׂר וָדָם מֵצִיק כֵּלִים אֲנַנְקִי עַל יְדֵי שְׂחוּת מַעֲלֶה חֲלַדָּה בְּרַם הָכָא "חֲזָקִים כִּרְאִי מַצָּק", נִרְאִין כְּבִשְׁעַת יְצִיקָתָן כְּמִין תַּרְקִיָּא. בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מַחְשָׁבָה בַּלַּיְלָה וּמַעֲשֶׂה בַּיּוֹם וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַחְשָׁבָה וּמַעֲשֶׂה בַּיּוֹם אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, תְּמֵהֲנִי הֵיאַךְ נֶחְלְקוּ אֲבוֹת הָעוֹלָם בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶלָּא מַחְשָׁבָה בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה וּמַעֲשֶׂה עִם דְּמוּמֵי חַמָּה. ה' אֱלֹהִים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ כּוֹסוֹת רֵקִים אָמַר, אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכוֹ חַמִּין הֵן נִבְקָעִין צוֹנֵן מִיָּד הֵם מַקְרִישִׁין מֶה עָשָׂה, עֵרֶב חַמִּין בְּצוֹנֵן וְעָמְדוּ. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, אִם אֲנִי בּוֹרֵא הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין הֵיאַךְ הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּמִדַּת רַחֲמִים הַוְיָא חֻטְיָא סַגִּיאִין אֶלָּא הֲרֵינִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים הַלְוַאי יַעֲמֹד. אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, מָשָׁל לְלִגְיוֹן שֶׁהִמְלִיךְ אֶת הַמֶּלֶךְ תְּחִלָּה, אָמַר הַמֶּלֶךְ, הוֹאִיל וְהַלִּגְיוֹן הַזֶּה הִמְלִיכֵנִי תְּחִלָּה הֲרֵינִי נוֹתֵן לוֹ פְּרוּקְפִּי שֶׁלֹּא תְּזוּז מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "יְסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד".

רמז כ

(בראשית ב ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה, הָכָא אוֹמֵר וְכָל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה וּלְהַלָּן (פסוק ט) הוּא אוֹמֵר "וַיַּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה" לְהַלָּן לְגַן עֵדֶן וְכָאן לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵלּוּ וְאֵלּוּ לֹא צָמְחוּ עַד שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים. וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה, כָּל הָאִילָנוֹת כְּאֵלּוּ מְשִׂיחִין אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וּכְאֵלּוּ מְשִׂיחִין עִם הַבְּרִיּוֹת כָּל הָאִילָנוֹת לַהֲנָאָתָן שֶׁל בְּרִיּוֹת נִבְרְאוּ מַעֲשֶׂה בְּאָדָם א' שֶׁבָּצַר אֶת כַּרְמוֹ וְלָן בְּתוֹכוֹ וּבָא הָרוּחַ וּפִגָּעָתוּ כָּל שִׂיחָתָן שֶׁל הַבְּרִיּוֹת אֵינָן אֶלָּא עַל הָאָרֶץ, עָבְדָא אַרְעָא לָא עָבְדָא כָּל תִּפְלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אֶלָּא עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

כִּי לֹא הִמְטִיר מָטָר מַשְׁקֶה וּמְרֻוֶה, מְזַבֵּל וּמְעַדֵּן וּמַמְשִׁיךְ, מַאי קְרָאָהּ (תהלים סה, יא) "תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ וְגוֹ' צְמָחָהּ תְּבָרֵךְ".

כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹהִים, שֵׁם מָלֵא הַזְכִּיר עַל עוֹלָם מָלֵא, כְּשֵׁם שֶׁהַזְכִּיר שֵׁם מָלֵא עַל עוֹלָם מָלֵא כַּךְ מַזְכִּיר שֵׁם מָלֵא עַל יְרִידַת גְּשָׁמִים, שִׁלְשָׁה דְּבָרִים שְׁקוּלִים זֶה כְּזֶה, אָדָם, אֶרֶץ, מָטָר וּשְׁלִשְׁתָּן מִשָּׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם אֵין אֶרֶץ אֵין מָטָר וְאִם אֵין מָטָר אֵין אֶרֶץ וְאִם אֵין שְׁנֵיהֶם אֵין אָדָם. וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, לֹא נִבְרָא הָאָדָם אֶלָּא לְעָמָל זָכָה,

עָמָלוֹ בַּתּוֹרָה, לֹא זָכָה עָמָלוֹ בָּאָרֶץ, אַשְׁרֵי שֶׁעָמָלוֹ בַּתּוֹרָה. כִּי לֹא הִמְטִיר וְגוֹ', אִלְמָלֵא אָדָם אֵין בְּרִית כְּרוּתָה לָאָרֶץ לְהַמְטִיר עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, כו) "לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ מִדְבָּר לֹא אָדָם בּוֹ". (בראשית ב ו) מִתְּחִלָּה וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְחָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא שׁוֹתָה אֶלָּא מִלְמַעְלָה מִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים, מִפְּנֵי בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּבַשְׁבִיל לְהַדִּיחַ טְלָלִים רָעִים וְשֶׁתְּהֵא גְּבוֹהָה שׁוֹתָה כַּנָּמוּךְ וְיִהְיוּ הַכֹּל תּוֹלִין עֵינֵיהֶן כְּלַפֵּי מַעְלָה הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "לְשׁוֹם שְׁפָלִים לַמָּרוֹם".

וּמֵהֵיכָן הָאָרֶץ שׁוֹתָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִמֵּי אוֹקְיָנוֹס שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ" אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲלֹא מֵי אוֹקְיָנוּס מְלוּחִין הֵן אָמַר לֵיהּ מִתְמַתְּקִין הֵם בָּעֲבִים, דִּכְתִיב (שם לו, כח) "אֲשֶׁר יִזְּלוּ שְׁחָקִים", הֵיכָן הֵן נוֹזְלִין בַּשְּׁחָקִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מִמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים דִּכְתִיב "לְמָטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם" וְהָעֲנָנִים מִתְגַּבְּרִין מִן הָאָרֶץ וְעַד הָרָקִיעַ וּמְקַבְּלִין אוֹתָן כְּמִפִּי הַנֹּד דִּכְתִיב (איוב לו, כז) "יָזּוֹקוּ מָטָר לְאֵדוֹ" וְחוֹשְׁרִין אוֹתוֹ כַּכְּבָרָה וְאֵין טִפָּה אַחַת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ דִּכְתִיב (שמואל ב כב, יב) "חַשְׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים" לָמָּה קוֹרֵא אוֹתָן שְׁחָקִים, שֶׁהֵן שׁוֹחֲקִין אֶת הַמַּיִם.

דָּבָר אַחֵר, כְּדַרְכָּן הַלָּלוּ שֶׁל בְּהֵמָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, אֵין עֲנָנִים אֶלָּא מִלְמַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲרוּ עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא". רֵישׁ לָקִישׁ אוֹמֵר, אֵין עֲנָנִים אֶלָּא מִלְמַטָּה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה, ז) "מַעֲלֶה נְשִׂיאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ" עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לְאֶחָד שֶׁכִּבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ בְּחָבִית שֶׁל יַיִן וְקִנְקְנָהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן לָקִישׁ] אוֹמֵר, לְאֶחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ תֵּן לִי סְאָה שֶׁל חִטִּין, אָמַר לֵיהּ הָבֵא קֻפָּתְךָ וּמִדַּד כְּךָ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָרֶץ, אֲתִי עֲנָנָךְ וְקַבְּלִי מָטָר. חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, אֵד עָנָן נָשִׂיא עָב חָזִיז עָב שֶׁהוּא מְעַבֵּב פְּנֵי רָקִיעַ אֵד שֶׁהוּא שׁוֹבֵר לְבַעֲלֵי שְׁעָרִים עָנָן, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הַבְּרִיּוֹת עֲנָוִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ נָשִׂיא, שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַבְּרִיּוֹת נְשִׂיאִים אֵלּוּ עַל אֵלּוּ חָזִיז, שֶׁעוֹשֶׂה חֲזִיזוֹנוֹת בָּרָקִיעַ וּמַשָּׂרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (ישעיה א, א) "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ". אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לָאָרֶץ כְּנֶגֶד אַרְבַּע תְּקוּפוֹת אֶרֶץ כְּנֶגֶד תְּקוּפַת נִיסָן (שֶׁהִיא) [שֶׁהֵיא] מֵרִיצָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ תֵּבֵל, כְּנֶגֶד תַּמּוּז שֶׁמִּתְבַּלֶּלֶת פֵּרוֹתֶיהָ אֲדָמָה, כְּנֶגֶד תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי שֶׁהָאָרֶץ עֲשׂוּיָה בּוּלִין בּוּלִין שֶׁל אֲדָמָה אַרְקָא, כְּנֶגֶד תְּקוּפַת טֵבֵת שֶׁהִיא מוֹרֶקֶת אֶת פֵּרוֹתֶיהָ. וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ, עוֹלֶה שֶׁבֶר מִן הָאָרֶץ מַיִד וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב, ב) "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" שָׁבְרוּ בְּרִיּוֹת עָרְפָּן מַיִד הַמָּטָר יוֹרֵד. וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה, הַכֹּל מִתְבָּרֵךְ מַשָּׂא וּמַתָּן מִתְבָּרֵךְ, וְהַפְּרַגְמַטּוּטִין מַרְוִיחִין, וּמַכֵּי שְׁחִין וְחוֹלִין מַרְוִיחִין, וְאֻבְּרִיהֶן רָפִין עֲלֵיהֶן אֲבִימֵי מִן חַבְרִיָּא הֲוֵי מְבַקֵּר בִּישָׁא כַּד הֲוֵי רְבִיעָתָא נַחְתָּא הֲוֵי אָמַר לָהֶן מָה אִנּוּן עָבְדִין הֲוֵי אָמְרוּ לוֹ נְנוֹחוּ אַף אֲבָן טוֹבָה מְרַגֶּשֶׁת אַף הַדָּגִים מַרְגִּישִׁין עוּבְדָא הֲוֵי בַּהֲדָא עַכּוֹ דְּצָדוּ חַד נוּן וְשָׁמוּ יָתֵיהּ תְּלַת

מֵאָה לִטְרִין וְשָׁקְלוּ יָתֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּנֵיהּ מָאתָן לִטְרִין. הָוֵי תַּמָּן חַד סַב אָמַר לָהֶם דִּלָּא נַחְתָּא רְבִיעֲתָא וְכֵיוָן דְּנַחְתָּא רְבִיעֲתָא צָדוּ חַד נוּן וְשָׁמוּ יָתֵיהּ מָאתָן לִטְרִין וְשָׁקְלוּנֵיהּ וְאַשְׁכָּחוּ תְּלַת מֵאָה לִטְרִין. וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה. אֵין הָאָרֶץ שׁוֹתָה אֶלָּא לְפִי חִסּוּמָהּ אִם כֵּן מַה יַּעֲשׂוּ שָׁרְשֵׁי חָרוּב, שָׁרְשֵׁי שִׁקְמָה, שֶׁשָּׁרְשֵׁיהֶם עַד תְּהוֹם שָׁרְשֵׁי חִטִּין בּוֹקְעִין בָּאָרֶץ חֲמִשִּׁים אַמָּה, שָׁרְשֵׁי גְּפָנִים וּתְאֵנִים בּוֹקְעִין בַּצּוּר. וְאֶחָד לְשִׁשִּׁים יוֹם תְּהוֹם עוֹלָה וּמַשְׁקָה אוֹתָהּ, מַאי טַעְמָא "אֲנִי ה' נוֹצְרָהּ לִרְגָעִים אַשְׁקֶנָּה" אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּשָׁעָה שֶׁהַמָּטָר יוֹרֵד עוֹשֶׂה פְּנִים לָאֲדָמָה.

וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ, הֶעָבִים שׁוֹאֲבִים מַיִם מִן הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה, ז) "מַעֲלֶה נְשִׂיאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ", וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיִּפְקֹד לָהֶם הַמֶּלֶךְ שָׁם הֵם מַגְשִׁימִים, מִיַּד הָאָרֶץ מַעֲבֶרֶת וְצוֹמַחַת, כְּאִשָּׁה אַלְמָנָה מַעֲבֶרֶת מִזְּנוּת אֲבָל כְּשֶׁיִּרְצֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָרֵךְ צְמָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ וְלִתֵּן צֵידָן שֶׁל בְּרִיּוֹת פּוֹתֵחַ אוֹצָרוֹ הַטּוֹב שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּמַמְטִיר עַל הָאָרֶץ שֶׁהֵן מַיִם זְכָרִים, מִיַּד הָאָרֶץ מַעֲבֶרֶת וְצוֹמַחַת שֶׁל בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פַּעַם אַחַת בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ סִילוֹנוֹת עוֹלִים מִן הַתְּהוֹם לְהַשְׁקוֹת אֶת פְּנֵי כָּל הָאֲדָמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

(בראשית ב ז) וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִצְרְתָּא, כְּאִשָּׁה הַזּוֹ שֶׁהִיא מְקַשְׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ בְּמַיִם וּמַגְבַּהַּת חַלָּתָהּ מִבֵּינָתַיִם כָּךְ בְּתִחְלָתָהּ וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְאַחַר כָּךְ וַיִּיצֶר אֶת הָאָדָם וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כט, ד) "וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה", זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא גְּמַר חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְנִקְרֵאת חַלָּה תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כ) "חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה". וַיִּיצֶר שְׁתֵּי יְצִירוֹת, יְצִירָה לָאָדָם, יְצִירָה לְחַוָּה, יְצִירָה לְשִׁבְעָה יְצִירָה לְתִשְׁעָה נוֹצַר לְשִׁבְעָה אוֹ לְתִשְׁעָה חַי, לִשְׁמֹנָה אֵינוֹ חַי. נוֹצַר לְתִשְׁעָה וְנוֹלַד לְשִׁבְעָה אֵינוֹ חַי קַל וָחֹמֶר לִשְׁמֹנָה בָּעוּן קוּמֵי רַבִּי אַבָּהוּ מִנַּיִן שֶׁהַנּוֹצָר לְשִׁבְעָה חַי. אָמַר לוֹן, מִדִּידְכוֹן אֲנָא מַמְטֵי לְכוֹן זִיטָא אַפְטָא אִיטָא אוֹכְטָא. וַיִּיצֶר שְׁתֵּי יְצִירוֹת, יְצִירָה מִן הָעֶלְיוֹנִים וּמִן הַתַּחְתּוֹנִים, אוֹכֶל וְשׁוֹתֶה כִּבְהֵמָה כו' כְּדִלְעֵיל. וַיִּיצֶר. שְׁנֵי [יְצָרִים] יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרָע. שֶׁאִלּוּ הָיָה בַּבְּהֵמָה שְׁנֵי [יְצָרִים] כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה רוֹאָה סַכִּין בְּיַד אָדָם לִשְׁחָטָה הָיְתָה מַשְׁחֶרֶת וּמֵתָה. וַהֲרֵי אָדָם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי יְצָרִים כְּתִיב "וְיוֹצֵר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבּוֹ", נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם צְרוּרָה בְּקִרְבּוֹ שֶׁאִלּוּלֵי כֵן כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה הַצָּרָה בָּאָה הָיָה שׁוֹמְטָהּ וּמַשְׁלִיכָהּ. וַיִּיצֶר, שְׁתֵּי יְצִירוֹת, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא, מַאי דִּכְתִיב וַיִּיצֶר בִּשְׁנֵי יוֹדֵי"ן, שְׁנֵי יְצָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר רַע. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב יִצְחָק, גַּבֵּי בְּהֵמָה דִּלָּא כְּתִיב בָּהּ וַיִּיצֶר הָכִי נַמִּי דִּלָּא שַׁלִּיט בָּהּ יֵצֶר הָרָע, הָא חֲזִינָן דְּנָכְתָה וּבָעֲטָה וּבָטְשָׁה אֶלָּא כְּרַבִּי יִרְמְיָה

בֶּן אֱלִיעֶזֶר, דּוּ פַּרְצוּפִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט, ה) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי" וּכְתִיב (להלן פסוק כב) "וַיִּבֶן ה' אֱ֝ת הַצֵּלָע", חַד אָמַר פַּרְצוּף וְחַד אָמַר זָנָב, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְצוּף הַיְינוּ דִּכְתִיב "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי" אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר זָנָב מַאי "אָחוֹר וָקֶדֶם". כִּדְרַבִּי, דְּאָמַר "אָחוֹר" לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית הַיְנוּ דְּלָא אִיבְּרִי אֶלָּא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא אֶלָּא קֶדֶם לְפַרְעָנוּת דְּמַאי דְּמַבּוּל, דִּכְתִיב (בראשית ז, כג) "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה", אָדָם בְּרִישָׁא וַהֲדַר בְּהֵמָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְצוּף הַיְינוּ דִּכְתִיב וַיִּיצֶר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר זָנָב מַאי וַיִּיצֶר. כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, אוֹי לִי מִיִּצְרִי אוֹי לִי מִיּוֹצְרִי. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְצוּף הַיְינוּ דִּכְתִיב "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם" אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר זָנָב מַאי "זָכָר וּנְקֵבָה". כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמִי, כְּתִיב "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם" וּכְתִיב (בראשית ט, ו) "כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" בִּתְחִלָּה עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לִבָּרְאוֹת שְׁנַיִם וּלְבַסּוֹף לֹא נִבְרָא אֶלָּא אֶחָד. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְצוּף הַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר זָנָב מַאי "וַיִּסְגֹּר", לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חֻתָּךְ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר זָנָב הַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיִּבֶן" אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְצוּף מַאי "וַיִּבֶן" כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, מְלַמֵּד שֶׁקִּלְעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ לְאָדָם, שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא בִּינְיָתָא.

דָּבָר אַחֵר, "וַיִּבֶן", מְלַמֵּד שֶׁבָּנָאהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה כְּבִנְיַן אוֹצָר, מָה אוֹצָר זֶה רָחָב מִלְּמַטָּה וְקָצָר מִלְּמַעְלָה כְּדֵי לְקַבֵּל הַפֵּירוֹת אַף אִשָּׁה רְחָבָה מִלְּמַטָּה וּקְצָרָה מִלְּמַעְלָה כְּדֵי לְקַבֵּל הַוָּלָד. (שם כב) "וַיְבִיאֶהָ אֶל הָאָדָם", מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוּשְׁבִין לָאָדָם, מִכָּאן לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיַּעֲשֶׂה גָּדוֹל שׁוּשְׁבִין לַקָּטָן וְלֹא יֵרַע לוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָאוֹ הֵי מִנַּיְהוּ אָזַל בְּרֵישָׁא, מִסְתַּבְּרָא דְּגַבְרָא אָזַל בְּרֵישָׁא, כִּדְתַנְיָא, לֹא יְהַלֵּךְ אָדָם אַחֲרֵי אִשָּׁה בַּדֶּרֶךְ וַאֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ וַאֲפִלּוּ הִיא אֲחוֹתוֹ וַאֲפִלּוּ בִּתּוֹ, נִזְדַּמְּנָה לוֹ עַל הַגֶּשֶׁר יִסְקֹל֫נָּה לַצְּדָדִים שֶׁכָּל הָעוֹבֵר אַחֲרֵי אִשָּׁה בַּדֶּרֶךְ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָאָדָם בָּרָאוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, ב) "זָכָר וּנְקֵבָה". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָאוֹ נִסְרוֹ וַעֲשָׂאוֹ גַּבִּים מִכָּאן וְגַבִּ[ים] מִכָּאן שֶׁנֶּאֱמַר "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי". מְתִיבִין לֵיהּ וְהָכְתִיב (להלן פסוק כא) "וַיַּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו" אָמַר לֵיהּ, מִן סְטַרוֹהִי כְּמוֹ דְּאִתְּ אָמַר (שמות כו, כ) "וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן". (תהלים שם) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", מִתְּחִלָּה נִבְרָא מִן הָאָרֶץ עַד לָרָקִיעַ, וּכְשֶׁרָאוּ אוֹתוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְדַּעְזְעוּ וְנִתְיָרְאוּ מִלְּפָנָיו. מָה עָשׂוּ, עָלוּ כֻּלָּן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה, אָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת יֵשׁ בָּעוֹלָם הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וּמְעָטוֹ וְהֶעֱמִידוֹ עַל אֶלֶף אַמָּה.

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, אִם זָכָר, תֵּשֵׁב לְזָכָר אִם נְקֵבָה, תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה אֵין יָדוּעַ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁאֵין בּוֹ מִצְוַרת הָאָדָם אֵינוֹ וָלָד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרָה בָּהֶן יְצִירָה כְּאָדָם וּמַפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין, מַפְנֶה גַּבֵּי אָדָם וּמַפְנֶה גַּבֵּי בְּהֵמָה, מַאי מַפְנֶה גַּבֵּי בְּהֵמָה, דִּכְתִיב "וַיִּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ", וּכְתִיב (להלן פסוק יט) "וַיִּצֶר מִן הָאֲדָמָה", וּמַפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין לְמֵדִין וְאֵין מְשִׁיבִין.

אֶת הָאָדָם. בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם דִּכְתִיב "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים", זֶה אַבְרָהָם. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ אָדָם גָּדוֹל, שֶׁהָיָה לוֹ לְהִבָּרֵאוֹת קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁמָּא יְקַלְקֵל וְאֵין מִי שֶׁיְּבֹא וְיתַקֵּן אַחֲרָיו, אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרֶה שׁוֹפַעַת הֵיכָן הוּא נוֹתְנָהּ, לֹא בְּאֶמְצַע פְּלָטִין, כְּדֵי שֶׁתִּסְבֹּל קוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, כָּךְ נִבְרָא בְּאֶמְצַע הַדּוֹרוֹת שֶׁיִּסְבּוֹל דּוֹרוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּאַחֲרָיו, מַכְנִיסִין אֶת הַמְתֻקָּנֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַמְקֻלְקֶלֶת וְאֵין מַכְנִיסִין מְקֻלְקֶלֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל מְתֻקֶּנֶת. עָפָר עֹפֶר עוֹלָם עַל מִלֹּאתוֹ אַף חַוָּה עַל מִלֹּאָתָהּ נִבְרֵאת. אָדָם וְחַוָּה כִּבְנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה נִבְרְאוּ, "עָפָר", זָכָר, "מִן הָאֲדָמָה", נְקֵבָה, הֵיוֹצֵר הוּא מֵבִיא עָפָר זָכָר וַאֲדָמָה נְקֵבָה כְּדֵי שֶׁיִּהוּ כֵּלָיו בְּרִיאִין. מִן הָאֲדָמָה. מִמְּקוֹם כַּפָּרָתוֹ נִבְרָא כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר (שמות כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ מִמְּקוֹם כַּפָּרָתוֹ, הַלְוַאי יַעֲמֹד.

וַיִּפַּח בְּאַפָּיו מִלַּמֵּד שֶׁהֶעֱמִידוֹ גֹּלֶם מִן הָאָרֶץ וְעַד לָרָקִיעַ, וְזֶרַק בּוֹ נְשָׁמָה לְפִי שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה בְּנִפְיחָה אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא, בִּנְתִינָה (יחזקאל לז, יד) "וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחְייֶתֶם". חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ נֶפֶשׁ, זֶה הַדָּם שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ". "רוּחַ", שֶׁהִיא עוֹלֶה וְיוֹרֶדֶת (קהלת ג, כא) "מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעוֹלָה הִיא לְמָעְלָה", "נְשָׁמָה", זוֹ הָאוֹפְיָתָא בְּרֵיָתָא אָמְרִין זוֹ אוֹפְיָתָא טָבָא "חַיָּה", שֶׁכָּל הָאֵבָרִים מֵתִים וְהִיא חַיָּה בַּגּוּף, "יְחִידָה", שֶׁכָּל הָאֵבָרִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם וְהִיא יְחִידָה בַּגּוּף, הַנְּשָׁמָה הַזּוֹ מְמַלְּאָה אֶת כָּל הַגּוּף וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא יָשֵׁן עוֹלָה וְשׁוֹאֶבֶת לוֹ חַיִּים מִלְמַעְלָה וְעַל כָּל נְשִׁימָה שֶׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיךְ לְקַלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמַה טַעַם (תהלים קנ, ו) "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ", עַל כָּל נְשִׁימָה. וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, מִלַּמֵּד שֶׁעָשָׂה לוֹ עֹקֶץ כְּחַיָּה וְהֶעֱבִירוֹ מִמֶּנּוּ מִפָּנֵי כְּבוֹדוֹ. עֶשְׂאוֹ עֶבֶד מְכֻדָּן דְּאִי לָא לְעֵי לָא נָגִיס דִּכְתִיב (איכה א, יד) "נָתַנִי ה'" וְגוֹ' לְעֵי בְּאוֹרַיְתָא בְּלֵילְיָא וּבִימָמָא וְלָא מָטֵי. כָּאן הוּא עוֹשֶׂה נְשָׁמָה נֶפֶשׁ וּלְהַלָּן הוּא עוֹשֶׂה נְשָׁמָה רוּחַ מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן כָּאן וְאֶת הָאָמוּר כָּאן לְהַלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַיִּים חַיִּים" לְגֶזֵרָה שָׁוָה.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּתַעֲנִיּוֹת שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וְאֵין הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמִין עָלָיו. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דִּכְתִיב "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה", אָמְרָה תּוֹרָה, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי לְךָ הַחֲיֵה אוֹתָהּ.

(בראשית ב ח) וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם, לָמָּה מַזְכִּיר שֵׁם מָלֵא בִּנְטִיעָה זוֹ, שֶׁמִּתְחִלַּת בְּרִיָּתָהּ הִיא צְרִיכָה כִּוּוּן קֹדֶם שֶׁלֹּא נוֹצְרָה מִמְּעֵי אִמָּהּ אָדָם צָרִיךְ לְכַוֵּן רוּחוֹתֶיהָ כְּקַרְנֵי חֲגָבִים הָיוּ וַעֲקָרָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּשְׁתָלָן בְּתוֹךְ גַּן עֵדֶן. גַּן בְּעֵדֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גַּן גָּדוֹל מֵעֵדֶן "וַיִּקָּנְאֵהוּ בּוֹ כָּל עֲצֵי עֵדֶן אֲשֶׁר בַּגָּן" וְאוֹמֵר, (שם כח, יג) "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ" רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, עֵדֶן גָּדוֹל מִגַּן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּטַּע גַּן בְּעֵדֶן, וְהָכְתִיב "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן" עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי, תַּמְצִית בֵּית כּוּר שׁוֹתָה תַּרְקַב עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה כְּפִיגִי שֶׁהִיא נְתוּנָה בְּגִנָּה וּמַשְׁקֶה אֶת כָּל הַגִּנָּה וְהָא רַבִּי יְהוּדָה יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת וְרַבִּי יוֹסֵי אֵין לוֹ אֶלָּא מִקְרָא אֶחָד הֵאִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עֵינֵי רַבִּי יוֹסֵי, מָצָא לוֹ מִקְרָא אַחֵר מַכְרִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ג) "וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה'". מִקֶּדֶם. אַתְּ סָבוּר קֹדֶם בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵינוֹ, אֶלָּא, קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן אָדָם נִבְרָא בַּשִּׁשִּׁי וְגַן עֵדֶן נִבְרָא בַּשְּׁלִישִׁי. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים עד, יב) "וֵאלֹהִים מִלְּכִי מִקֶּדֶם פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת", הָא פֹּעֲלָא טָבָא שֶׁהֶעֱמִיד לִי שְׂכָרִי עַד שֶׁלֹּא עָמַדְתִּי לִפְעֹל. וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עִלָּה אוֹתוֹ כְּמוֹ תְּאֹת אָמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, פִּתָּה אוֹתוֹ לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְהִזְמִין אוֹרְחַ. אֶת הָאָדָם בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים קלט, ב) "בַּנְתָּה לְרֵעִי מֵרָחוֹק" בְּאֵיזֶה זְכוּת יָעַצְתָּ לְבָרְאוֹתִי, בִּזְכוּת אוֹתוֹ שֶׁבָּא מֵרָחוֹק, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מו, יא) "קוֹרֵא מִמִּזְרָח" גוֹ' "אִישׁ עֲצָתִי". (בראשית ב ט) וַיַּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה תָּנֵי, עֵץ שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עַל פְּנֵי כָּל הַחַיִּים עֵץ חַיִּים מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְכָל מֵי בְּרֵאשִׁית מִתְפַּלְּגִין תַּחְתָּיו, לֹא סוֹף דָּבָר נוֹפוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרְתוֹ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁנֵי שַׁעֲרֵי כַּדְכֹּד יֵשׁ בְּגַן עֵדֶן, וַעֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכָל אֶחָד מֵהֶם זִיו פְּנֵיהֶם כְּזֹהַר הָרָקִיעַ מַבְהִיק, וּבְשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיק בָּא אֲצִלָּם מַפְשִׁיטִין מֵעָלָיו הַבְּגָדִים שֶׁעָמַד בָּהֶן בַּקֶּבֶר, וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁל עַנְנֵי כָבוֹד, וּשְׁנֵי כְתָרִים נוֹתְנִין עַל רֹאשׁוֹ אֶחָד שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְאֶחָד שֶׁל זָהָב פְּרוּיִם וְנוֹתְנִין שְׁמֹנָה הֲדָסִים בְּיָדוֹ, וּמְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ (קהלת ט, ז) "לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ", וּמַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְמָקוֹם נַחֲלֵי מַיִם מֻקָּף שְׁמוֹנָה מֵאוֹת מִינֵי וְרָדִין וַהֲדַסִּים וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ חֻפָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה", וּמַשְׁכִּין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה נְהָרוֹת, אֶחָד שֶׁל חָלָב וְאֶחָד שֶׁל יַיִן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, וְכָל חֻפָּה וְחֻפָּה לְמַעְלָה מִמֶּנָּה גֶּפֶן שֶׁל זָהָב וּשְׁלֹשִׁים מַרְגָּלִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ, וְכָל אֶחָד מַבְהִיק זִיווֹ כְּזִיו הַנּוֹגַהּ, וְכָל חֻפָּה וְחֻפָּה יֵשׁ

בָּהּ שֻׁלְחָן שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְשִׁשִּׁים מַלְאָכִים עוֹמְדִים לְרֹאשׁ כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק וְאוֹמְרִים לוֹ לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה דְּבַשׁ, שֶׁעָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה כִּדְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא) "וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ", וּשְׁתֵה יַיִן הַמְשֻׁמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, שֶׁעָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה כְּיַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח", וְהַכָּעוּר שֶׁבָּהֶן כִּדְמוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְכִדְמוּת רַבִּי יוֹחָנָן, וּפְרִיטֵי רִמּוֹן שֶׁל כֶּסֶף מֻקָּף כֶּנֶגֶד הַשֵּׁמֶשׁ וְאֵין אֶצְלָם לַיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, יח) "וְאוֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ", וּמִתְחַדֵּשׁ עֲלֵיהֶם לְשֶׁלֹשׁ מִשְׁמָרוֹת, מִשְׁמָרָה רִאשׁוֹנָה נַעֲשֶׂה קָטָן וְנִכְנָס לִמְחִיצַת קְטַנִּים וְשֶׁמֵּחַ שִׂמְחַת קְטַנִּים, מִשְׁמָרָה שְׁנִיָּה נַעֲשֶׂה בָּחוּר וְנִכְנָס לִמְחִיצַת בַּחוּרִים וְשָׂמֵחַ שִׂמְחַת בַּחוּרִים, מִשְׁמָרָה שְׁלִישִׁית נַעֲשֶׂה זָקֵן וְנִכְנָס לִמְחִיצַת זְקֵנִים וְשָׂמֵחַ שִׂמְחַת זְקֵנִים, וְיֵשׁ בְּגַן עֵדֶן שְׁמוֹנִים רִבּוֹא מִינֵי אֵילָנוֹת בְּכָל זִוְיוֹתָיו הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן מְשֻׁבָּח מִכָּל עֲצֵי בְּשָׂמִים, בְּכָל זָוִית יֵשׁ בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְזַמְּרִים בְּקוֹל נָעִים, וְעֵץ הַחַיִּים בָּאֶמְצַע וְנוֹפוֹ מְכַסֶּה כָּל גַּן עֵדֶן וְיֵשׁ בּוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף טְעָמִים וְאֵין דְּמוּתוֹ שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לָזֶה וְאֵין רֵיחוֹ שֶׁל זֶה דּוֹמֶה לְשֶׁל זֶה (וְזֶה) עַנְנֵי כָּבוֹד לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וּמַאַרְבַּע רוּחוֹת מַכִּין אוֹתוֹ וְרֵיחוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְתַחְתָּיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּבַאֲרִין אֶת הַתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי חֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל כּוֹכָבִים וְאַחַת שֶׁל חַמָּה וּלְבָנָה, בֵּין כָּל חֻפָּה וְחֻפָּה פַּרְגּוֹד שֶׁל עַנְנֵי כָּבוֹד וְלִפְנִים מִמֶּנָּהּ [גַּן] עֵדֶן שֶׁבָּהּ שִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח, כא) "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ", "יֵשׁ" בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה, וּבְתוֹכוֹ שִׁבְעָה בָּתִּים שֶׁל צַדִּיקִים, רִאשׁוֹנָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת כְּגוֹן רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, שְׁנִיָּה טְבוּעִים בַּיָּם שְׁלִישִׁית רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְתַלְמִידָיו, מֶה הָיָה כֹּחוֹ, שֶׁכָּךְ הָיָה אוֹמֵר אִם כָּל הַשָּׁמַיִם יְרִיעוֹת וְכָל בְּנֵי הָאָדָם לַבְלָרִין וְכָל הַיְעָרִים קוּלְמוּסִין אֵינָן יְכוֹלִין לִכְתֹּב מַה שֶׁלָּמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְלֹא חִסַּרְתִּי מֵהֶם אֶלָּא כְּכֶלֶב הַמְּלַקֵּק בַּיָּם, כַּת רְבִיעִית אֵלּוּ שֶׁיָּרַד הֶעָנָן וְכִסָּה עֲלֵיהֶן כַּת חֲמִישִׁית, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָן עוֹמְדִין, כַּת שִׁשִּׁית, אֵלּוּ רָוִקִים שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא מִימֵיהֶם, כַּת שְׁבִיעִית, אֵלּוּ עֲנִיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְדֶרֶךְ אֶרֶץ, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר "וְיִשְׁמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶן וּמְבָאֵר לָהֶן אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קא, ו) "עֵינַי בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי" וְגוֹ', וְלֹא פִּרְסֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּבוֹד הַמְתֻקָּן לָהֶם יוֹתֵר וְיוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סד, ג) "עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לְמְחַכֵּה לוֹ".

שִׁבְעָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, תּוֹרָה, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ" תְּשׁוּבָה, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּטֶרֶם הָרִים יוּלָדוּ" וְגוֹ' "וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם", גַּן עֵדֶן מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם גֵּיהִנֹּם, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, לג) "עָרוּךְ

מֵאֶתְמוֹל תְּפִתֶּה" כִּסֵּא הַכָּבוֹד וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּסֵּא כָּבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ" שְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, יז) "לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים, הַתּוֹרָה וְכִסֵּא כָּבוֹד נִבְרְאוּ וְהָאֲחֵרִים עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה לְהִבָּרְאוֹת, וְהַתּוֹרָה קָדְמָה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, דִּכְתִיב (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז", קֹדֶם לְכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁכָּתוּב בּוֹ "נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז".

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בְּל"ב מִדּוֹת הָאַגָּדָה נִדְרֶשֶׁת, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְפָּרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ וּמִתְפָּרֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר. כֵּיצַד, וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן וַיַּצְמַח ה' כָּל עֵץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּגַן עֵדֶן כָּל עֵץ מַאֲכָל וְכָל מִינֵי מְגָדִים, אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁבָּרָא לוֹ חֲפוֹת שֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְהֵיכָן שָׁמַעְנוּ, לְהַלָּן, (יחזקאל כח, יג) "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ".

רמז כא

מִכְּלָל שֶׁאַחֲרָיו מַעֲשֶׂה וְאֵינוֹ אֶלָּא פִּרְטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן כֵּיצַד, (בראשית א, כז) "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ", הֲרֵי זֶה כְּלָל. וְאַחֲרָיו פֵּרֵט מַעֲשָׂיו, (להלן פסוק כא כב) "וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה וַיִּבֶן אֶת הַצֵּלָע", כְּדִלְעֵיל בְּסִימָן י"ו.

וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע. מָה הָיָה אוֹתוֹ הָאִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חִטִּים הָיוּ, כַּד לָא הֲוָה בָּבַר נַשׁ דְּעָה אִנּוּן אָמְרִין לֹא אָכַל הַהוּא גַּבְרָא פִּתָּא דְּחִטִּין מִן יוֹמֵי אֶפְשָׁר חִטִּין הָיוּ וְהָכְתִיב עֵץ, מִתַּמְּרוֹת הָיוּ כְּאֶרֶז לְבָנוֹן.

(הֶחֱלִיפוּ דִּבְרֵיהֶם). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֲנָבִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲנָבֵמוֹ עִנְבֵי רוֹשׁ" וְגוֹ', אוֹתָן אֶשְׁכּוֹלוֹת הֵבִיאוּ מְרַרַת לָעוֹלָם. רַבִּי אַבָּא דְּמִן עַכּוֹ אָמַר, אֶתְרוֹג הָיָה, הֲדָא הוּא, דִּכְתִיב (בראשית ג, ו) "וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל" וְגוֹ', אָמְרָה אֵיזֶה אִילָן שֶׁהָעֵץ נָאֶכָל כְּפָרְיוֹ, אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא אֶתְרוֹג. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, תְּאֵנִים הָיוּ, לָמֵד מֵעֵינָיו לְבֶן מְלָכִים שֶׁקִּלְקֵל בְּאַחַת מִשִּׁפְחוֹתָיו, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ טָרְדוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לַפָּלְטִין, וְהָיָה מְחַזֵּר עַל פִּתְחֵיהֶן שֶׁל שִׁפְחוֹת וְלֹא הָיוּ מְקַבְּלוֹת אוֹתוֹ, אֲבָל אוֹתָהּ שֶׁקִּלְקֵל עִמָּהּ פָּתְחָה דַּלְתָּהּ וְקִבְּלָתוּ כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן מֵאוֹתוֹ אִילָן, טָרְדוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לְגַן עֵדֶן וְהָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל הָאִילָנוֹת וְלֹא קִבְּלוּהוּ, מָה הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ הָא גַּנָּבָא דְּגָנַב דַּעְתֵּיהּ דְּבֹרְיֵיהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה", רֶגֶל שֶׁנִּתְגָּאָה עַל בּוֹרְאוֹ, "וְיַד רְשָׁעִים אַל תְּנִדֵנִי", לֹא תִּסֹּב מֶנִּי טַרְפִּין אֲבָל הַתְּאֵנָה עַל יְדֵי שֶׁאָכַל מִפֵּרוֹתֶיהָ פָּתְחָה דַּלְתָּהּ וְקִבְּלָתוּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית ג, ז) "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה". מָה הָיְתָה אוֹתָהּ תְּאֵנָה, (מין תאנה הנקרא) בְּרֹת שֶׁבַע, דְּאַמְטִיוּת שֶׁבַע יוֹמֵי דַּאֲבֵלָא לְעָלְמָא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי

אוֹמֵר, חַס וְשָׁלוֹם לֹא גִּלָּה אוֹתוֹ אִילָן וְלֹא עֲתִיד לְגַלּוֹתוֹ, רְאֵה מַה כְּתִיב (ויקרא כ, טז) "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לִרְבָעָה" וְגוֹ', אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּהֵמָה עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק וְיֹאמְרוּ זוֹ הִיא בְּהֵמָה שֶׁנִּסְקֶלֶת פְּלוֹנִית עַל יָדָהּ, וְאִם עַל כְּבוֹד תּוֹלְדוֹתָיו חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹד עַצְמוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(בראשית ב י) וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָם לְבוֹרְאוֹ אַרְבָּעָה נְהָרוֹת הָיָה פּוֹתֵק בְּמַגְרוּפִית אַחַת. (בראשית ב יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן. מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן. וְשֶׁמֵּימָיו מְהַלְכִין בְּשִׁפּוּי הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה, עַדַיִן לֹא הָיְתָה חֲוִילָה אֶלָּא "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית" אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב, זָהָב וַדַּאי. (בראשית ב יב) וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב, טוֹבֵי דְּהוּא בְּבֵיתָא טוֹבֵי דְּהוּא בְּלִוְיָתָא טוֹבָה גְּדוֹלָה חֶלֶק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָמוֹ, אָדָם פּוֹרֵט זְהוּב אֶחָד מוֹצִיא כַּמָּה יְצִיאוֹת לֹא הָיָה הָעוֹלָם רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזָהָב, וְלָמָּה נִבְרָא, בִּשְׁבִיל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר (דברים ג, כה) "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן" שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם, אַתְּ סָבוּר כִּבְדֹלַח שֶׁל פַּטָּמִים וְיַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מָה זֶה אֶבֶן טוֹבָה אַף זֶה אֶבֶן טוֹבָה. (בראשית ב יג) הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ. עַדַיִן לֹא עָמַד כּוּשׁ אֶלָּא (ישעיה מו, י) "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית". (בראשית ב יד) פְּרָת. אֲוַתִּינְטִין שֶׁל ד' נְהָרוֹת, דִּכְתִיב (בראשית טו, ח) "עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת". וְהָכְתִיב "הָיִיתִי עַל יַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדֶּקֶל". לְפִי שֶׁדְּנִיֵּאל רָאָה שְׁנֵי חֲלוֹמוֹת, אֶחָד בְּחִדֶּקֶל [וְאֶחָד בְּאוּבַל], וְחִדֶּקֶל נִרְאָה גָּדוֹל מֵאוּבַל, לְפִיכָךְ קוֹרֵא אוֹתוֹ גָּדוֹל.

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁעָלָה פְּרָת וְהֵקִיף כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דברים ד, ז) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל", נִקְרָא גָּדוֹל מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר, עֶבֶד מָלֵךְ מֶלֶךְ, הִדַּבֵּק לְשַׁחְוֵר וְיִסְגְּדוּן לָךְ.

רמז כב

הוּא פְּרָת, וְהוּא נְהַר כְּבָר, פְּרָת, שֶׁהוּא פֹּרֶה וְרָבָה עַד שֶׁעוֹבְרִין בּוֹ בִּסְפִינָה. פְּרָת, שֶׁהוּא מַפְרִיד וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁהוּא כָּלֶה וּפוֹתְחִין אוֹתוֹ בְּמַגְרֵפָה כְּבָר שֶׁמֵּימָיו קַלִּין עַד שֶׁפֵּירוֹתָיו גַּסִּין וְאֵינָן יוֹרְדִין בַּכְּבָרָה.

זַכְרוּתָא דְּמַיָּא פְּרָת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַבָּאִים מִפְּרָת אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁבָּעוֹלָם, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה נְהָרוֹת וּשְׁלֹשָׁה נְהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת. וְהָא אִכָּא עֵינָתָא דְּמִדַּלְיָן הָנֵי סַלְמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יוּבָל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל יוּבָל יִשְׁלַח שָׁרָשָׁיו" וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פְּרָת שְׁמוֹ, שֶׁמֵּימָיו פָּרִין וְרָבִין מְסַיְּעַ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר נַהֲרָא מַכִּיפֵיה מִיבְּרִיךְ, וּפְלִיגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב, מִטָּרָא בְּמַעֲרָבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת. רַב הוּנָא אָמַר, "פְּרָת" בִּפְנֵי עַצְמוֹ, "כְּבָר" בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹמְרִים

לַפְּרָת לָמָּה אֵין קוֹלְךָ הוֹלֵךְ. אוֹמֵר לָהֶם, מַעֲשַׂי מוֹדִיעִין אוֹתִי, אָדָם נוֹטֵעַ בִּי נְטִיעָה הוּא עוֹלֶה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, זוֹרְעִין בִּי זְרִיעָה עוֹלָה לִשְׁלוֹשָׁה יָמִים. אוֹמְרִים לְחֻדֶּקֶל לָמָּה קוֹלְךָ הוֹלֵךְ. אוֹמֵר, הַלְוַאי אַשְׁמִיעַ קוֹלִי וְנֵרָאֶה אוֹמְרִים לְאֵילָנֵי מַאֲכָל לָמָּה אֵין קוֹלְכֶם נִשְׁמָע. אוֹמְרִים לָהֶם, אֵין אָנוּ צְרִיכִין, פֵּירוֹתֵינוּ מוֹדִיעִין עָלֵינוּ. אוֹמְרִים לְאֵילָנֵי סָרָק, לָמָּה קוֹלְכֶם הוֹלֵךְ. אוֹמְרִים לָהֶם, הַלְוַאי נִשְׁמַע קוֹלֵנוּ וְנֵרָאֶה רַב הוּנָא אָמַר, לֹא מִן הַטַּעַם הוּא זֶה אֶלָּא אֵילָנֵי מַאֲכָל עַל יְדֵי שֶׁכְּבֵדִין בְּפֵרוֹתֵיהֶן אֵין קוֹלָן הוֹלֵךְ, אֵילָנֵי סָרָק עַל יְדֵי שֶׁקַּלִּין בְּפֵירוֹתֵיהֶן לְפִיכָךְ קוֹלָן הוֹלֵךְ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה ז, ב) "וַיֵּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כַּנֹּעַ עֲצֵי יַעַר" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַשְׁקוֹת כּוֹס תַּרְעֵלָה לָעַכּוּ"ם מִמָּקוֹם שֶׁהַדִּין יוֹצֵא מַה טַּעַם, וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה רָאשִׁים. שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן, זֶה בָּבֶל, עַל שֵׁם (חבקוק א, ח) "וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו" הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה, עָלָה וְהֵקִיף אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב בְּהוּ "הוֹחִילִי לֵאלֹהִים" "כִּי עוֹד אוֹדֶנּוּ". אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן נֶחְמָדִין מִזָּהָב וּמִזָּהָב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב, מְלַמֵּד שֶׁאֵין תּוֹרָה כְּתוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא חָכְמָה כְּחָכְמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם, מִקְרָא, מִשְׁנָה, תַּלְמוּד, תּוֹסֶפְתָּא וְאַגָּדָה. וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן, זֶה מָדַי שֶׁהָיָה הָמָן שָׂח כְּנָחָשׁ, עַל שֵׁם (בראשית ג, יד) "עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ". הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ, עַל שֵׁם (אסתר א, יא) "הַמֹּלֶךְ מַהְדּוּ וְעַד כּוּשׁ". וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל, זוֹ יָוָן, שֶׁהָיְתָה חַדָּה וְקַלָּה בְּגְזֵרָה, שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. הוּא הַהוֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר, כָּל הַמְּלָכִים נִקְרְאוּ עַל שֵׁם אַשּׁוּר, עַל שֵׁם שֶׁמִּתְעַשְּׂרוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל הַמַּלְכֻיּוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם נִינְוֵה עַל שֵׁם שֶׁמִּתְנָאוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל הַמַּלְכֻיּוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצָּרַיִם עַל שֶׁהֵן מְצֵרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת, זֶה מַלְכוּת רְבִיעִית שֶׁהִפִּירָה וְהֵצֵרָה לְבָנָיו, שֶׁהִפִּירָה וְהֵצֵרָה לָעוֹלָם, פְּרָת, שֶׁפָּרָה וְרָבָה מִבִּרְכָתוֹ שֶׁל זָקֵן פְּרָת, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרַע לָהּ בַּסּוֹף פְּרָת, עַל שֵׁם סוֹפָהּ, (ישעיה סג, ג) "פּוּרָה דָרַכְתִּי לְבַדִּי".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִתַּמְצִית גַּן עֵדֶן הוּא שׁוֹתֶה שֶׁנֶּאֱמַר וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן וְגוֹ'. תָּנָא, מִתַּמְצִית (דְּגַן עֵדֶן ס' פְּעָמִים נֶגֶד כָּל הָעוֹלָם דְּהָא א' כּוּר ל' סְאָה וּסְאָה ד' קַבִּין) בֵּית כּוּר שׁוֹתָה תַּרְקַב.

וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב, מִכְּלָל דְּאִכָּא זָהָב שֶׁאֵינוֹ טוֹב. אָמַר רַב חִסְדָּא, שִׁבְעָה זְהָבִים הֵן, זָהָב וְזָהָב טוֹב וּזֲהַב אוֹפִיר וְזָהָב מוּפָז וְזָהָב שָׁחוּט וְזָהָב סָגוּר וּזֲהַב פָּרִים. זָהָב וְזָהָב טוֹב, דִּכְתִיב וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב הַהִיא טוֹב אוֹפִיר, דְּאָתֵי מֵאוֹפִיר. זָהָב מוּפָז שֶׁדּוֹמֶה

לַפָּז. זָהָב שָׁחוּט, שֶׁנִּטְוָה כְּחוּט זָהָב סָגוּר, בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְתַּח כָּל חֲנֻיּוֹת נִסְגָּרוֹת זָהָב [פָּרִים], שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים רַב אָמַר, חֲמִשָּׁה הָווּ, וְכָל חַד וְחַד אִית בֵּיהּ זָהָב וְזָהָב טוֹב.

(בראשית ב טו) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֹלָה אוֹתוֹ כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר (הושע יד, ג) "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים" וְגוֹ'. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר, הֵנִיחַ לוֹ, וְהֵגֵן עָלָיו וְעִדְּנוֹ מִכָּל אֵילָנֵי גַּן עֵדֶן. וַיַּנִּיחֵהוּ, שֶׁנָּתַן לוֹ מִצְוַת שַׁבָּת, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר "וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". לְעָבְדָהּ, (שם ט) "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד" וּלְשָׁמְרָהּ, (דברים ה, יב) "שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". דָּבָר אַחֵר, לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, אֲלוּ הַקְּרְבָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "תַּעֲבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה", (במדבר כח, ב) "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ". וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ. שֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ מְלָאכָה בְּגַן עֵדֶן, לְפִתּוֹחַ וּלְשַׁדֵּד אֶת הָאֲדָמָה, וַהֲלֹא כָּל הָאִילָנוֹת נִצְמָחִים מֵאֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ בּוֹ מְלָאכָה בְּגַן עֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגַּן, וַהֲלֹא (לעיל פסוק י) "נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן", אֶלָּא לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כד) "לִשְׁמוֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים" כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ".

(בראשית ב טז) וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם, תְּנוּ רַבָּנָן, שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, דִּינִין, וּבִרְכַּת הַשֵּׁם, ע"ז, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגָזֵל. וְאֵבֶר מִן הַחַי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף עַל הַדָּם מִן הַחַי. רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר, אַף עַל הַסֵּרוּס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל הַכִּשּׁוּף. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הָאֲמוּר בְּפָרָשַׁת מְכַשֵּׁף בֶּן נֹחַ מְזָהָר עָלָיו, (דברים יח, י יב) "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וְגוֹ' וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ" לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף עַל הַכִּלְאַיִם. מֻתָּרִין בְּנֵי נֹחַ לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם וְלִזְרֹעַ כִּלְאַיִם, אֵין אֲסוּרִין אֶלָּא בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה וּבְהַרְכָּבַת אִילָן. מִנָּא הֲנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא וַיְצַו, אֲלוּ דִּינִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה" וְגוֹ', ה', זוֹ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כד, טז) "וְנוֹקֵב שֵׁם ה'", אֱלֹהִים, זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כ, ג) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים", עַל הָאָדָם, זֶה שְׁפִיכוּת דָּמִים וְכֵן הוּא אוֹמֵר "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם", לֵאמֹר, זֶה גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (ירמיה ג, א) "לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ", מִכֹּל עֵץ הַגָּן, וְלֹא גָּזֵל אָכֹל תֹּאכֵל וְלֹא אֵבֶר מִן הַחַי כִּי אָתָא רַבִּי יִצְחָק תָּנֵי אִפְּכָא, וַיְצַו זֶה עֲבוֹדַת אֱלִילִים. מַאי מַשְׁמַע, רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, חַד אָמַר, (שמות לב, ח) "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ" וְגוֹ'. וְחַד אָמַר (הושע י, יא) "עָשׁוּק אֶפְרַיִם רָצוּץ מִשְׁפָּט כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו" אִכָּא בֵּינַיְיהוּ, גּוֹי שֶׁעָשָׂה אֱלִילִים] וְלֹא הִשְׁתַּחֲוָה [לָהֶם], מַאן דְּאָמַר "עָשׂוּ" מִשְּׁעַת עֲשִׂיָּה מַאן דְּאָמַר "כִּי הוֹאִיל

הָלַךְ אַחֲרֵי צָו", עַד אָזִיל בַּתְרֵיהּ וּפָלַח לֵהּ. תָּנוּ רַבָּנָן "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ" זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל הַדָּם מִן הַחַי. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, קְרֵי בֵּיהּ "בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ" דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ לֹא תֹאכֵלוּ. וְרַבָּנָן, הַהוּא לְמִשְׁרֵי שְׁרָצִים הוּא דְּאָתָא כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים יב, כג) "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם" וְרַבָּנָן, הַהוּא לְדָם הַקִּזָּה שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת בּוֹ לָמָּה לִי לְמִכְתַּב בִּבְנֵי נֹחַ וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב בְּסִינַי כִּדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמַר, כָּל מִצְוָה שֶׁנֶּאֶמְרָה לִבְנֵי נֹחַ וְנִשְׁנֵית בְּסִינַי לָזֶה וְלָזֶה נֶאֶמְרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל הַכִּשּׁוּף דִּכְתִיב "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה", וּכְתִיב (שם יח) "כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה" וְגוֹ', כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּכְלַל "כָּל שׁוֹכֵב" יֶשְׁנוֹ בִּכְלַל "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה" רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף עַל הַכִּלְאַיִם, דְּאָמַר קְרָא (ויקרא יט, יט) "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ כְּבָר, "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם" מַה בְּהֶמְתְּךָ בְּהַרְבָּעָה אַף שָׂדְךָ בְּהַרְכָּבָה, מַה בְּהֶמְתְּךָ בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ אַף שָׂדְךָ וְכוּ'. אֶלָּא מֵעַתָּה "וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי" וְגוֹ', חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ כְּבָר. הָתָם (שם יח, ה) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי", חֻקִּים דְּהַשְׁתָּא, הָכָא "אֶת חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" חֻקִּים דְּמַעִיקָּרָא תִּשְׁמוֹרוּ. וְדִינִין בְּנֵי נֹחַ אִפְקוּד, וְהָתַנְיָא, עֶשֶׂר מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמָרָה, שֶׁבַע שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ, וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן דִּינִין, דִּכְתִיב (שמות טו, כה) "שָׂם שָׁם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט", שַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם, דִּכְתִיב (דברים ה, טז) "כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ בְּמָרָה. אָמַר רַב פָּפָּא, הַאי תַּנָּא דְּבֵי מְנַשֶּׁה הִיא אַפִּיק ד"ך וּמְעַיֵּל ס"ך דְּתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, גָּזֵל וְאֵבֶר מִן הַחַי, סַרוּס וְכִלְאַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף עַל בְּרִכַּת הַשֵּׁם וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף עַל הַדִּינִין כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם", אֱלֹהִים אֲנִי וְלֹא תְּקַלְּלֵנִי אֱלֹהִים אֲנִי וְאַל תְּמִירֵנִי אֱלֹהִים אֲנִי, יְהִי מוֹרְאִי עָלֶיךָ כְּמַאן, כְּיֵשׁ אוֹמְרִים וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, אִי לָא דָּרִישׁ וַיְצַו הֲנֵי מִנָּא לֵיהּ. לְעוֹלָם לָא דָּרִישׁ, וְהֲנֵי כָּל חֲדָא בְּאַפֵּי נַפְשַׁיְהוּ כְּתִיבִי, ע"א וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב "וַתִּשְׁחֵת הָאָרֶץ" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הִשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, עֲבוֹדַת אֱלִילִים דִּכְתִיב (דברים ד, טז) "פֶּן תַּשְׁחִתוּן", עֲרָיוֹת דִּכְתִיב "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר" וְאִידָךְ בְּעוֹבְדַיְהוּ הוּא דְּקָא מְגַלֵּי שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב (בראשית ט, ו) "שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם", וְאִידָךְ קְטָלַיְהוּ הוּא דְּקָא מְגַלֵּי גָּזֵל דִּכְתִיב (שם ג) "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם", וְאָמַר רַב לֵוִי, כְּיֶרֶק עֵשֶׂב וְלֹא כְּיֶרֶק גִּנָּה וְאִידָךְ, הַהוּא לְמִשְׁרֵי בָּשָׂר הוּא דְּאָתָא אֵבֶר מִן הַחַי, דִּכְתִיב "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ" וְאִידָךְ, הַהוּא לְמִשְׁרֵי שְׁרָצִים הוּא דְּאָתָא סַרוּס, דִּכְתִיב (שם ז) "שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ", וְאִידָךְ, לְבָרְכָה בָּעָלְמָא כִּלְאַיִם, דִּכְתִיב (בראשית ו, כ) "מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ" וְאִידָךְ, לְצַוּוֹתָא בָּעָלְמָא.

(בראשית ב יז) כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת. מִיתָה לְאָדָם, מִיתָה לְחַוָּה, מִיתָה לוֹ, מִיתָה לְתוֹלְדוֹתָיו.
(בראשית ב יח) וַיֹּאמֶר ה' לֹא טוֹב וְגוֹ'. זֶהוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרָא בָּהֶן הָעוֹלָם.
וְאִית דְּאָמַר (בראשית א, ב) "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת", רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן קוּרְשַׁאי אוֹמֵר, מַאֲמָר נִתַּן לָרוּחַ בִּפְנֵי עַצְמוֹ.
אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם כַּמָּה בָּנִים אָסוּר לַעֲמוֹד בְּלֹא אִשָּׁה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא טוֹב הֱיוֹת" וְגוֹ'.

רמז כג

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאי, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה שָׁרוּי בְּלֹא טוֹבָה, דִּכְתִיב "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ" בְּלֹא שִׂמְחָה, דִּכְתִיב "וְשָׂמַחְתְּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ" בְּלֹא בְּרָכָה, דִּכְתִיב (יחזקאל מד, ל) "לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ" בְּלֹא תוֹרָה, דִּכְתִיב "הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִי" וְגוֹ', בְּלֹא חוֹמָה דִּכְתִיב (ירמיה לא, כא) "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר", בְּלֹא שָׁלוֹם, דִּכְתִיב (איוב ה, כד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה אֵינוֹ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", זָכָה עֶזְרָתוֹ, לֹא זָכָה כְּנֶגְדּוֹ אִכָּא דְּאָמְרֵי, זָכָה כְּנֶגְדּוֹ, לֹא זָכָה מְנַגְּדָתוֹ אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְאֵלְיָהוּ, בַּמֶּה אִשָּׁה עֶזְרָתוֹ לָאָדָם. אָמַר לֵיהּ, אָדָם מֵבִיא חִטִּים, חִטִּים כּוֹסֵס פִּשְׁתָּן, פִּשְׁתָּן לוֹבֵשׁ לֹא נִמְצֵאת מְאִירָה עֵינָיו וּמַעֲמִידָתוֹ עַל רַגְלָיו.
תָּנִי, כָּל מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, שָׁרוּי בְּלֹא עֵזֶר, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", בְּלֹא כַּפָּרָה, (ויקרא טז, ו) "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ", בְּלֹא חַיִּים, (קהלת ט, ט) "רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה". אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר. זָכָה, עֵזֶר. וְאִם לָאו, כְּנֶגְדּוֹ. זָכָה כְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי וְאִם לָאו, כְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָוָה נָסִיב לִבְרַתָּא דְּאַחְתֵּיהּ וְהֵיתָה מְבַזָּה אֵלָיו, אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידֵי, שְׁבָקֵהּ אָמַר לְהוֹן, לֵית לִי מִן הֵן לִיתֵּן לָהּ פּוּרְנָהּ אָמְרִין לֵיהּ, אֲנַן יַהֲבִינָן פּוּרְנָהּ שְׁבָקֵהּ וְאָזְלַת וְנָסְבַת לְסַנְטְרָא דְּקַרְתָּא בְּסוֹפָהּ נְתַעֲוֵר וַהֲוָת צָיְרָה בְּיָדָהּ וּמְחַזְּרָא לֵיהּ עַל שׁוּקָקָה דְּקַרְתָּא כֵּיוָן דַּהֲוָת מָטָא לְשׁוּקָקֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הֲוַת קָיְמָא לָהּ וְחָזְרָה לַאֲחוֹרָהּ מִן דַּהֲוָה אַרְגִּישׁ בָּהּ יוֹם קַמָּא וְיוֹם תְּנָן שָׁרֵי מָחֵי לָהּ, נָחַת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי לְקָלְהוֹן אָמַר לֵיהּ לָמָּה אַתְּ מָחֵי לָהּ, אָמַר לֵיהּ כָּל יוֹמָא הִיא מוּבְדָא פַּרְנָסְתָּהּ דַּהֲדֵין שׁוּקָקָא מִינִּי כֵּיוָן דְּשָׁמַע רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי כֵּן, נְסִיבְהוֹן וְיָהַב יָתְהוֹן בְּחַד בֵּיתָא וַהֲוָה מְפַרְנֵס לוֹן מִן דִּידֵיהּ כָּל יוֹמֵי חַיֵּיהוֹן עַל שֵׁם (ישעיה נח, ז) "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". (בראשית ב יט-כ) וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה. כְּתִיב כְּתִיב "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה"

לְהַלָּן לַבְּרִיאָה וְכָאן לִכְבוֹשׁ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים כ, יט) "כִּי תָצוּר אֶל עִיר". בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאוֹת אֶת הָאָדָם נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם, "נַעֲשֶׂה אָדָם". אָמְרוּ לוֹ, אָדָם זֶה מַה טִּיבוֹ, אָמַר לָהֶם, חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁלָּכֶם. הֵבִיא לִפְנֵיהֶם בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, אָמַר לָהֶם, זֶה מַה שְּׁמוֹ וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין, הֶעֱבִירָן לִפְנֵי אָדָם, אָמַר לוֹ, מַה שְּׁמוֹ, אָמַר לוֹ, זֶה שְׁמוֹ שׁוֹר וְזֶה חֲמוֹר וְזֶה סוּס וְזֶה גָּמָל. אָמַר לוֹ, וְאַתָּה מַה שְׁמְךָ, אָמַר לוֹ, אֲנִי נָאֶה לְהִקָּרֹאוֹת אָדָם, שֶׁנִּבְרֵאתִי מִן הָאֲדָמָה. וַאֲנִי מַה שְׁמִי, נָאֶה לְךָ לְהִקָּרֹאוֹת ה', שֶׁאַתָּה אָדוֹן לַכֹּל. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי, שֶׁקְּרָא לִי אָדָם הָרִאשׁוֹן. חָזַר וְהֶעֱבִירָן לְפָנָיו זוּגוֹת זוּגוֹת. אָמַר, לַכֹּל יֵשׁ בֶּן זוּג וְלִי אֵין בֶּן זוּג, "וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", וְלָמָּה לֹא בְּרָאהּ לוֹ בִּתְחִלָּה, אֶלָּא צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא סוֹפוֹ לִקְרוֹת עָלֶיהָ תַּגָּר לֹא בְּרָאהּ לוֹ עַד שֶׁתִּבָּעֵהּ בְּפִיו. (בראשית ב כא) וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה. בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן טָעוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּבִקְּשׁוּ לוֹמַר לְפָנָיו קָדוֹשׁ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ וְאִיפַּרְכּוּס שֶׁהָיוּ בִּקְרוּנִין וְהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מְבַקְּשִׁין לוֹמַר הַמְנוֹן וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אֵיזֶה הוּא מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, נָטְלוּ וּדְחָפוּ וְהוֹצִיאוּ חוּץ לִקְרוּנִין, וְיָדְעוּ הַכֹּל שֶׁהוּא אִיפַּרְכּוּס. כָּךְ עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִפִּיל עֲלֵיהֶן שֵׁינָה וְיָדְעוּ הַכֹּל שֶׁהוּא אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, כב) "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ". וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה. תְּחִלַּת מַפֹּלֶת שֵׁינָה דְּמָךְ לֵיהּ לֹא לְעֵי בְּאוֹרַיְתָא, דְּמָךְ לֵיהּ לָא עָבִיד עֲבָדָא שָׁלֹשׁ תַּרְדֵּמוֹת הֵן תַּרְדֵּמַת שֵׁינָה "וַיַּפֵּל ה' תַּרְדֵּמָה", תַּרְדֵּמַת נְבוּאָה (בראשית טו, יב) "וְתַרְדֵּמָה נֹפֶלָה עַל אַבְרָם", תַּרְדֵּמַת מַרְמְטָה "אֵין רוֹאֶה וְאֵין יוֹדֵעַ וְאֵין מֵקִיץ כִּי כֻלָּם יְשֵׁנִים כִּי תַּרְדֵּמַת ה' נָפְלָה עֲלֵיהֶם". וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף תַּרְדֵּמָה שֶׁל שְׁטוּת, (ישעיה כט, י) "כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם ה' רוּחַ תַּרְדֵּמָה וַיְעַצֵּם אֶת עֵינֵיכֶם". שָׁלֹשׁ נוֹבָלוֹת הֵן, נִבְלוֹת מִיתָה, שֵׁינָה נוֹבְלוֹת נְבוּאָה, חֲלוֹם נוֹבְלוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, שַׁבָּת וְיֵשׁ אוֹמְרִים נוֹבְלוֹת אוֹרָה שֶׁל מַעְלָה, גַּלְגַּל חַמָּה נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁל מַעְלָה, תּוֹרָה. וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו. מִבֵּין ב' עִלְעוֹתֵי תַּחְתֶּיהָ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא תַּחְתֶּנָּה, מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן אֵין כְּתִיב סָמ"ךְ כֵּיוָן שֶׁנִּבְרֵאת חַוָּה נִבְרָא סָטָן אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם (לעיל פסוק יא) "הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה" אֱמוֹר לוֹ, בְּנָהֳרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּחְתֶּנָּה. עָשָׂה לוֹ נוֹי לְתַחְתִּיתוֹ שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה כִּבְהֵמָה, עָשָׂה לוֹ מַנְעוּל וְאַפִּיפוֹרֶן כָּבוּשׁ עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מִצְטָעֵר בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָשָׂה לוֹ כְּסָתוֹת עָשָׂה לוֹ קְבוּרָה, עָשָׂה לוֹ תַּכְרִיכִין. מַטְרוֹנָא שָׁאֲלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה בִּנְּנָבָה אָמַר לָהּ, מָשָׁל אִם הִפְקִיד אָדָם אֶצְלֵךְ אוּנְקְיָא שֶׁל כֶּסֶף בַּחֲשַׁאי וְהֶחֱזִירָהּ לוֹ לִיטְרָא שֶׁל זָהָב בְּפַרְהֶסְיָא, זוֹ גְּנֵבָה אָמְרָה לוֹ, וְלָמָּה בְּמַטְמוֹנִית אָמַר לָהּ, בִּתְחִלָּה בְּרָאהּ לוֹ וְרָאָה אוֹתָהּ וְהִפְלִינָהּ מִמֶּנּוּ וְחָזַר וּבְרָאהּ לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. אָמְרָה לוֹ, מוֹסֶפֶת אֲנִי עַל דְּבָרֶיךָ, אֲמוּרָה הָיִיתִי לְהִנָּשֵׂא לַאֲחִי אִמִּא, וְעַל

יְדֵי שֶׁגָּדַלְתִּי עִמּוֹ בַּבַּיִת נִתְכַּעַרְתִּי בְּעֵינָיו וְהָלַךְ וְנָשָׂא לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת וְאֵינָהּ נָאָה כְּמוֹתִי. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה נָשׂוּי לַחֲסִידָה אַחַת וְלֹא הֶעֱמִידוּ בָּנִים. אָמְרוּ, אֵין אָנוּ מוֹעִילִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלוּם, הָלַךְ וְגֵרְשָׁהּ. הָלַךְ זֶה וְנָשָׂא רִשָּׁעָה אַחַת וְעָשְׂתָה אוֹתוֹ רָשָׁע וְהָלְכָה זוֹ וְנִשֵּׂאת לְרָשָׁע וְעָשְׂתָה אוֹתוֹ צַדִּיק, הֱוֵי שֶׁהַכֹּל מִן הָאִשָּׁה. שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי מָה אִישׁ יוֹצֵא וּפָנָיו לְמַטָּה וְאִשָּׁה יוֹצְאָה וּפָנֶיהָ לְמַעְלָה. אָמַר לָהֶם, הָאִישׁ מַבִּיט לִמְקוֹם בְּרִיָּתוֹ וְהָאִשָּׁה לִמְקוֹם בְּרִיָּתָהּ מִפְּנֵי מָה הָאִשָּׁה צְרִיכָה לְהִתְבַּשֵּׂם וְהָאִישׁ אֵין צָרִיךְ לְהִתְבַּשֵּׂם, אָמַר לָהֶם, אָדָם נִבְרָא מִן הָאֲדָמָה וְהָאֲדָמָה אֵינָהּ מְסָרַחַת, וְחַוָּה נִבְרֵאת מֵעֶצֶם, אִם תִּנִּיחַ בָּשָׂר שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא מֶלַח מֵיָד מְסָרִיחַ. מִפְּנֵי מָה אִשָּׁה קוֹלָהּ הוֹלֵךְ וְהָאִישׁ אֵין קוֹלוֹ הוֹלֵךְ, אָמַר לָהֶם, אִם תְּמַלֵּא אֶת הַקְּדֵרָה בָּשָׂר אֵין קוֹלָהּ הוֹלֵךְ, וְכֵיוָן שֶׁאַתְּ נוֹתֵן לְתוֹכָהּ עֲצֶם מֵיָד קוֹלָהּ הוֹלֵךְ מִפְּנֵי מָה הָאִישׁ נוֹחַ לְהִתְפַּתּוֹת וְאֵין הָאִישָׁה נוֹחָה לְהִתְפַּתּוֹת. אָמַר לָהֶם אָדָם נִבְרָא מֵאֲדָמָה, כֵּיוָן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְתוֹכָהּ טִפָּה אַחַת שֶׁל מַיִם מֵיָד הִיא נִשְׁרֶית וְחַוָּה נִבְרֵאת מֵעֶצֶם, אֶפִילּוּ אַתָּה שׁוֹרֶה אוֹתוֹ כַּמָּה פְּעָמִים אֵינוֹ נִישׁוֹר. מִפְּנֵי מָה הָאִישׁ תּוֹבֵעַ בְּאִשָּׁה וְאֵין הָאִשָּׁה תּוֹבַעַת בָּאִישׁ, אָמַר לָהֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁאִבֵּד אֲבֵדָה, הוּא מְבַקֵּשׁ אֲבֵדָתוֹ, וַאֲבֵדָתוֹ אֵינָהּ מְבַקֶּשְׁתּוֹ. מִפְּנֵי מָה הָאִישׁ מַפְקִיד זֶרַע בְּאִשָּׁה, וְאֵין הָאִשָּׁה מַפְקֶדֶת זֶרַע בְּאִישׁ, אָמַר לָהֶם לְאֶחָד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ פִּקָּדוֹן, מְבַקֵּשׁ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁיַּפְקִידֵנוּ אֶצְלוֹ מִפְּנֵי מָה הָאִישׁ יוֹצֵא וְרֹאשׁוֹ מְגֻלֶּה וְהָאִשָּׁה יוֹצְאָה וְרֹאשָׁהּ מְכֻסֶּה, אָמַר לָהֶם, לְאֶחָד שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְהוּא מִתְבַּיֵּשׁ מִבְּנֵי אָדָם לְפִיכָךְ יוֹצְאָה וְרֹאשָׁהּ מְכֻסֶּה מִפְּנֵי מָה מְהַלְכוֹת אֵצֶל הַמֵּת תְּחִלָּה, לְפִי שֶׁהֵן הֵבִיאוּ מִיתָה לָעוֹלָם, מִפְּנֵי מָה נִתַּן לָהּ מִצְוַת נִדָּה, לְפִי שֶׁשְּׁפָכָה דָּמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי מָה נִתַּן לָהּ מִצְוַת חַלָּה, עַל יְדֵי שֶׁקִּלְקְלָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה גְּמַר חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם מִפְּנֵי מָה נִתַּן לָהּ מִצְוַת נֵר שַׁבָּת, עַל יְדֵי שֶׁכִּבְּתָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁקָּרוּי (משלי כ, כז) "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם". אָמַר לוֹ קֵיסָר לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֱלֹהֵיכֶם גַּנָּב הוּא, דִּכְתִיב "וַיַּפֵּל ה' תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ, שְׁבָקֵהּ, דַּאֲנָא מְהַדְּרָנָא לֵיהּ. אָמְרָה לוֹ, תֵּן לִי דּוּכּוֹס אֶחָד אָמַר לָהּ, לָמָּה לָךְ. אָמְרָה לוֹ לִסְטִין בָּאוּ עָלֵינוּ הַלַּיְלָה וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ קִיתּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, וְהִנִּיחוּ לָנוּ קִיתּוֹת שֶׁל זָהָב. אָמַר לָהּ, וּלְוַאי שֶׁיְּבֹאוּ עָלֵינוּ בְּכָל יוֹם. אָמְרָה לוֹ, וְלֹא יָפֶה הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ צֶלַע אֶחָד וְנָתַן לוֹ שִׁפְחָה כְּמוֹתִי לְשַׁמְּשׁוֹ. אָמַר לָהּ, הָכִי קָאֲמִינָא, לִשְׁקְלֵיהּ בְּהֲדֵיָא אָמְרָה לוֹ אֲתֵי לִי אוּמְצָא אַיְתִי לָהּ, אוֹתְבָה תּוּתֵי בַּחְשָׁא אַפִּיקְתָּה אָמְרָה לוֹ אֱכֹל, אָמַר לָהּ מְאִיסָא לִי אָדָם נַמִּי, אִי שָׁקְלָהּ בְּהֲדֵיָא הֲוָה מְאִיסָא לֵיהּ.

(בראשית ב כב) וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע. כּוֹחֶלֶת אָסוּר בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם כּוֹתֶבֶת גּוֹדֶלֶת וּפוֹקֶסֶת מִשּׁוּם בּוֹנֶה, דִּכְתִיב וַיִּבֶן אֶת הַצֵּלָע, מְלַמֵּד שֶׁקִּלְקְלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה. וְלֹא

תַּעֲבר שְׂרַק עַל פָּנֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁצּוֹבַעַת. תַּמָּן תַּנִּינָן, בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדָּרֶיהָ נִבְדָּקִין בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדָּרֶיהָ קַיָּמִין, וּבוֹדְקִין כָּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בֶּן שְׁנֵים עָשָׂר שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדָּרָיו נִבְדָּקִין, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדָּרָיו קַיָּמִין, וּבוֹדְקִין כָּל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. קֹדֶם לַזְּמַן הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ לְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ אֵין נִדְרֵיהֶן נֶדֶר וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. לְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ לְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ נִדְרֵיהֶן נֶדֶר וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ, אֲלוּ דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּתִינוֹקֶת בְּתִינוֹק אֲמוּרִים, דִּבְרִים הָאֲמוּרִים בְּתִינוֹק בְּתִינוֹקֶת אֲמוּרִים אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, דִּכְתִיב "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע", מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּינָה בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבָּאִישׁ. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכְדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע", מְלַמֵּד שֶׁקִּלְּעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וְכוּ'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעְמָא מִתּוֹךְ שֶׁהַתִּינוֹק מָצוּי בְּבֵית רַבּוֹ נִכְנָסָה בּוֹ עַרְמוּמִית תְּחִלָּה.

רמז כד

וַיִּבֶן. קִשְּׁטָהּ כְּכַלָּה וֶהֱבִיאָהּ לוֹ. אַתְּ סָבוּר שֶׁמִּתַּחַת חָרוּב אֶחָד אוֹ מִתַּחַת שִׁקְמָה אַחַת הֱבִיאָהּ לוֹ אֶלָּא מִשֶּׁקִּשְּׁטָהּ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִינֵי תַּכְשִׁיטִין, וְאַחַר כַּךְ הֱבִיאָהּ לוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִית כָּל אֶבֶן יְקָרָה" וְגוֹ', וְעָשָׂה לוֹ כְּתָלִים שֶׁל זָהָב וְקַתְּדְּרָאוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. וַיִּבֶן. הִתְבּוֹנֵן מֵהֵיכָן לִבְרָאוֹתָהּ, לֹא בָרָא אוֹתָהּ מִן הָרֹאשׁ, שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלַּת רֹאשׁ, וְלֹא מִן הָעַיִן, שֶׁלֹּא תְּהֵא סַקְרָנִית וְלֹא מִן הָאֹזֶן, שֶׁלֹּא תְּהֵא צַיְתָנִית, וְלֹא מִן הַפֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא דַּבְּרָנִית, וְלֹא מִן הַלֵּב, שֶׁלֹּא תְּהֵא קִנְאָתָנִית וְלֹא מִן הַיָּד, שֶׁלֹּא תְּהֵא מַשְׁמֶשֶׁנִית וְלֹא מִן הָרֶגֶל, שֶׁלֹּא תְּהֵא פַּרְסָנִית אֶלָּא מִמָּקוֹם צָנוּעַ בָּאָדָם, וַאֲפִילּוּ הוּא עָרוּם אוֹתוֹ מָקוֹם מְכֻסֶּה. וְעַל כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר שֶׁהוּא בוֹרֵא, הָיָה אוֹמֵר לָהּ אִשָּׁה צְנוּעָה. וְאַף עַל פִּי כֵן (משלי א, כה) "וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי", לֹא בָּרָאתִי אוֹתָהּ מִן הָרֹאשׁ, וּמֵקֶלֶּת רֹאשָׁהּ, "וַתֹּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן", וְלֹא מִן הָעַיִן, וַהֲרֵי הִיא סַקְרָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם", וְלֹא מִן הָאֹזֶן, וַהֲרֵי הִיא צַיְתָנִית. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, י) "וְשָׂרָה שֹׁמַעַת", וְלֹא מִן הַלֵּב, וַהֲרֵי הִיא קִנְאָתָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחוֹתָהּ", וְלֹא מִן הַיָּד, וַהֲרֵי הִיא מַשְׁמֶשֶׁנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לא, יט) "וַתִּגְנֹב רָחֵל", וְלֹא מִן הָרֶגֶל, וַהֲרֵי הִיא פַּרְסָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, א) "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה", וְלֹא מִן הַפֶּה, וַהֲרֵי הִיא דַּבְּרָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, א) "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם". וַיִּבֶן אֶל הָאָדָם. טוֹבֵי לְקִירַיָּא דְּמַלְכָּא שֶׁשְּׁבִיניֵיהּ. (בראשית ב כג) וַיֹּאמֶר

הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם. בַּתְּחִלָּה בְּרָאָהּ לוֹ וְרָאָה אוֹתָהּ מְלֵאָה רִירִים וְדָם וְהִפְלִיגָהּ וְחָזַר וּבְרָאָהּ לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. הֲדָא הוּא דְּאָמַר זֹאת הַפַּעַם.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָתִידָה לְהַקִּישׁ עָלַי כְּזוּג כְּמָהּ דְּאַת אָמַר "פַּעֲמַיִן זָהָב", הִיא שֶׁמְּפַעַמַתְנִי כָּל הַלַּיְלָה. מִפְּנֵי מָה אֵין כָּל הַחֲלוֹמוֹת מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם וְזוֹ מְיַגַּעַת אֶת הָאָדָם שֶׁמִּתְחִלַּת בְּרִיָּתָהּ אֵינָהּ אֶלָּא בַּחֲלוֹם עֶצֶם מֵעֶצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי. נָשָׁא אָדָם אַחַת מִקְרוֹבוֹתָיו, עָלָיו הוּא אוֹמֵר עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "זֹאת הַפַּעַם", מְלַמֵּד שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ עַד שָׁעָה שֶׁנִּזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה. לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, עַל שֵׁם בָּשָׂר וָדָם נִקְרָא אָדָם. וּמִשֶּׁבָּנָה לוֹ עֶזֶר נִקְרָא שְׁמוֹ אִישׁ וְהִיא אִשָּׁה. מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נָתַן שְׁמוֹ בֵּינֵיהֶם, אִם הוֹלְכִין הֵן בִּדְרָכָיו הֲרֵי שְׁמִי נָתוּן בֵּינֵיהֶן וּמַצִּיל אוֹתָן מִכָּל צָרָה, וְאִם לָאו הֲרֵינִי נוֹטֵל אֶת שְׁמִי וְהֵן נַעֲשִׂין אֵשׁ וְאֵשׁ וְהָאֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ, (איוב לא, יב) "כִּי אֵשׁ הִיא עַד אֲבַדּוֹן תֹּאכֵל". לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כָּךְ נִבְרָא הָעוֹלָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שָׁמַעְתָּ מִימֶיךָ אוֹמֵר גִּינִי גִּינִיָּא, אַנְתְּרוּפִי אַנְתְּרוּפְיָא גֶּבֶר גְּבַרְתָּא אֶלָּא אִישׁ וְאִשָּׁה לָמָּה, שֶׁהַלְּשׁוֹן הַזֶּה נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן הַזֶּה. (בראשית ב כד) עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ. דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה זָכוּ שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶן לֹא זָכוּ אֵשׁ אוֹכַלְתַּן אָמַר רָבָא, וּדְאִשָּׁה עֲדִיפָא מֵאִישׁ הַאי מִצְטָרֵף וְהַאי לָא מִצְטָרֵף. עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אָבִיו אֲחוֹת אָבִיו אִמּוֹ אֲחוֹת אִמּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אָבִיו אֵשֶׁת אָבִיו, אִמּוֹ אִמּוֹ מַמָּשׁ. וְדָבַק וְלֹא בְּזָכוּר בְּאִשְׁתּוֹ, וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, מִי שֶׁנַּעֲשִׂים לְבָשָׂר אֶחָד יָצְאוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁאֵין נַעֲשִׂין בָּשָׂר אֶחָד אָמַר מַר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אָבִיו אֲחוֹת אָבִיו. אֵימָא אָבִיו מַמָּשׁ, הַיְינוּ וְדָבַק וְלֹא בְּזָכוּר. וְאֵימָא אֵשֶׁת אָבִיו, הַיְינוּ בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. אֵימָא לְאַחַר מִיתָה דּוּמְיָא דְאִמּוֹ, מָה אִמּוֹ דְּלַאו דְּאִישׁוּת אַף אָבִיו דְּלַאו דְּאִישׁוּת. אִמּוֹ אֲחוֹת אִמּוֹ, אֵימָא אִמּוֹ מַמָּשׁ, הַיְינוּ בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אֵימָא לְאַחַר מִיתָה, דּוּמְיָא דְאָבִיו, מָה אָבִיו דְּלַאו מַמָּשׁ אַף אִמּוֹ דְּלַאו מַמָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אָבִיו אֵשֶׁת אָבִיו. אֵימָא אָבִיו מַמָּשׁ, הַיְינוּ וְדָבַק וְלֹא בְּזָכוּר. אִי הָכִי אֵשֶׁת אָבִיו נַמִּי, הַיְינוּ בְּאִשְׁתּוֹ, וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, לְאַחַר מִיתָה. אִמּוֹ אִמּוֹ מַמָּשׁ, הַיְינוּ בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ אִמּוֹ מֵאֲנוּסְתּוֹ בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר אָבִיו דּוּמְיָא דְאִמּוֹ, וְאִמּוֹ דּוּמְיָא דְאָבִיו לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בְּאַחְוָה וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, מוּטָב לְאוּקְמֵיהּ בְּאֵשֶׁת אָבִיו דְּאִקְרֵי עֶרְוַת אָבִיו לְאַפּוּקֵי אֲחוֹת אָבִיו, דְּשָׁאר אָבִיו אִיקְרֵי עֶרְוַת אָבִיו לָא אִיקְרֵי.

רמז כה

מֵיתֵיבֵי "וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ" דּוֹדָתוֹ מִן הָאָב (בראשית כ, יב) "וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִיא אַךְ לֹא בַת אִמִּי", מִכְּלָל דְּבַת הָאֵם אֲסִירָא וְתִסְבְּרָא, אֲחוֹתוֹ הֶוְאי, בַּת אָחִיו הֶוְאי וְכֵיוָן דְּהָכִי לֹא שְׁנָא מִן הָאֵם לֹא שְׁנָא מִן הָאָב שַׁרְיָא אֶלָּא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ, קוּרְבָה דְּאָחוּהָ אִית לִי בַּהֲדָהּ מֵאַבָּא וְלֹא מֵאִמָּא אָמַר רַב, גּוֹי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ פְּטוּר. מַאי טַעְמָא, בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, וְדָבַק וְלֹא שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. תְּנִי, גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיָה נָשׂוּי לַאֲחוֹתוֹ בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, בֵּין קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בֵּין לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה, יוֹצִיא דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִן הָאֵם יוֹצִיא, מִן הָאָב יְקַיֵּם שֶׁאֵין אָב לְגוֹי. אָתְיבִין לֵיהּ, וְהָכְתִיב (בראשית כ, יב) "וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִיא" אָמַר לְהוֹן, כְּשֶׁטָּתָן הֵשִׁיבָן אָתִיב לְהוֹן רַבִּי מֵאִיר, "עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ" וְגוֹ' אֶת אָבִיו, סָמוּךְ לְאָבִיו אֶת אִמּוֹ סָמוּךְ לְאִמּוֹ. וְהָכְתִיב "וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ" אֲפִלּוּ כִּבְנֵי נֹחַ לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין קֻלָּם מַתַּן תּוֹרָה, וּפָשְׁטוּ לֵיהּ "עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ" וְגוֹ' סָמוּךְ לוֹ מֵאִבְיו וּמֵאִמּוֹ. בְּנֵי נֹחַ עַל הַנְּשׁוּאוֹת חַיָּבִין וְעַל הָאֲרוּסוֹת פְּטוּרִין. זוֹנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בַּשּׁוּק וּבָאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, הָרִאשׁוֹן פָּטוּר וְהַשֵּׁנִי חַיָּב וְכִי נִתְכַּוֵּן הָרִאשׁוֹן לְקַנּוֹתָהּ בְּבְעִילָה הֲדָה אָמְרָה בְּעִילָה בִּבְנֵי נֹחַ קוֹנָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְאֵין לָהֶן גֵּרוּשִׁין אוֹ שְׁנֵיהֶן מְגָרְשִׁין זֶה אֶת זֶה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִשְׁתּוֹ מְגָרֶשְׁתּוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ דּוּפְרָן. תְּנִי רַבִּי חִיָּא, מִי שֶׁגֵּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְהָלְכוּ שְׁנֵיהֶם וְנִתְגַּיְּרוּ אֵינִי קוֹרֵא עָלָיו (דברים כד, ד) "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ". בֶּן נֹחַ שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ חַיָּב מִיתָה, כָּל אִסּוּר שֶׁהוּא בִּבְנֵי נֹחַ, אֵינוֹ לֹא בַּעֲשֵׂה וְלֹא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה אֶלָּא בְּמִיתָה וְהֵיךְ עֲבִידָא "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד", בְּמָקוֹם שֶׁשְּׁנֵיהֶן עוֹשִׂין בָּשָׂר אֶחָד. (בראשית ב כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים. שֶׁלִּשָּׁה הֵם שֶׁלֹּא הִמְתִּינוּ בְּשַׁלְוָתָן שֵׁשׁ שָׁעוֹת, אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב "וְלֹא יִתְבַּשָּׁשׁוּ", לֹא בָּאוּ שֵׁשׁ וְהוּא בְּשַׁלְוָתוֹ יִשְׂרָאֵל, (שמות לב, א) "וַיֵּרֶא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה", כִּי בָּאוּ שֵׁשׁ וְלֹא בָּא מֹשֶׁה. סִיסְרָא (שופטים ה, כח) "מַדּוּעַ בֹּשְׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא", לָמוּד הָיָה לָבוֹא בְּשֵׁשׁ וְאַרְבַּע שָׁעוֹת וְעַכְשָׁיו בָּאוּ שֵׁשׁ וְלֹא בָּא. (בראשית ג א) וְלֹא יִתְבַּשָּׁשׁוּ וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם" לְהוֹדִיעֲךָ מֵאֵיזֶה חֵטְא קָפַץ עָלָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, מִתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָם מִתְעַסְקִין בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ נִתְאַוָּה לָהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל נָחָשׁ.

וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (קהלת א, יח) "כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב כָּעַס", לְפִי גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל נָחָשׁ הָיְתָה מַפְּלָתוֹ, עָרוּם מִכֹּל, אָרוּר מִכֹּל, דִּיקְרָסוּס הָיָה עוֹמֵד בְּקוֹמָה וְרַגְלַיִם הָיוּ לוֹ, אֶפִּיקוֹרֵס הָיָה כְּנָמֵל הָיָה, טוֹבָה גְּדוֹלָה חִסֵּר בָּעוֹלָם שֶׁאִלְמְלֵא כֵן הָיָה אָדָם מְשַׁלֵּחַ

פְּרַקְמַטְיָא בְּיָדוֹ וְהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "מָה אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה". אָמַר לָהֶם מַה שֶּׁעַתָּה מְקַלְסִין אוֹתִי בָּעֶלְיוֹנָה, הוּא מְיַחֵד שְׁמִי בַּתַּחְתּוֹנָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁקּוֹרֵא שֵׁמוֹת, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כֵּן אָמְרוּ, אִם אֵין אָנוּ בָּאִין בְּעֵצָה שֶׁיֶּחְטָא לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לוֹ. וְהָיָה סַמָּאֵל שַׂר גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם, וְחַיּוֹת מֵאַרְבַּע כְּנָפַיִם, וּשְׂרָפִים מֵשֵׁשׁ כְּנָפַיִם, וְסַמָּאֵל מִשְׁתֵּיהֶם עָשְׂרֵה מֶה עָשָׂה סַמָּאֵל, לָקַח כַּת שֶׁלּוֹ וְיָרַד וְרָאָה כָּל בְּרִיּוֹת וְלֹא מָצָא בָּהֶם חָכָם לְהָרֵעַ כְּנָחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם", וְהָיְתָה דְּמוּתוֹ כְּעֵין גָּמָל, וְעָלָה וְרָכַב עָלָיו, וְהָיְתָה הַתּוֹרָה צוֹעֶקֶת (איוב לט, יח) "כְּעֵת בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא" רִבּוֹן הָעוֹלָמִים (שם) "תִּשְׂחַק לַסּוּס וּלְרֹכְבוֹ" מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ רָעָה, כָּל מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה וְכָל מַה שֶּׁמְּדַבֵּר אֵינוֹ מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא מִדַּעַת רוּחַ רָעָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, כָּךְ הַנָּחָשׁ כָּל מַעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה לֹא דִּבֵּר אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ שֶׁל סַמָּאֵל. מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהִשְׁלִיטָהּ עַל כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חוּץ מֵחָבִית אַחַת שֶׁהִיא מְלֵאָה עַקְרַבִּים. בָּא זָקֵן אֶצְלָהּ, שׁוֹאֵל חֹמֶץ. אָמַר לָהּ, מַה מֶּלֶךְ נוֹהֵג עִמָּךְ. אָמְרָה לוֹ, יָפֶה נָהֵג עִמִּי, הִשְׁלִיטַנִי עַל כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ חוּץ מִן הֶחָבִית הַזּוֹ שֶׁהִיא מְלֵאָה עַקְרַבִּים. אָמַר לָהּ, וַהֲלֹא קוּזְמִין שֶׁל הַמֶּלֶךְ הֵרֵי הֵן בְּחָבִית זוֹ, אֶלָּא הוּא מְבַקֵּשׁ לִישָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִתְּנָם לָהּ. מֶה עָשְׂתָה, הוֹשִׁיטָה יָדָהּ, הִתְחִילוּ מְנַשְּׁכוֹת אוֹתָהּ. כֵּיוָן שֶׁבָּא בַּעֲלָהּ שָׁמַע קוֹלָהּ צוֹוֵחַת, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא בְּאוֹתָהּ חָבִית נָגַעְתְּ כָּךְ הַמֶּלֶךְ, זֶה הָאָדָם, וְהָאִשָּׁה, זוֹ חַוָּה, שׁוֹאֵל חֹמֶץ, זֶה נָחָשׁ דִּין דָּן נָחָשׁ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, אִם הוֹלֵךְ אֲנִי וְאוֹמֵר לְאָדָם יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לִי, שֶׁהָאִישׁ לְעוֹלָם קָשֶׁה. אֶלָּא הוֹלֵךְ אֲנִי וְאוֹמֵר לְחַוָּה, שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת לִי, שֶׁהַנָּשִׁים נִשְׁמָעוֹת לְכָל הַבְּרִיּוֹת. וְהָלַךְ הַנָּחָשׁ וְנָגַע בָּאִילָן. הִתְחִיל הָאִילָן לְצַוֹּחַ, רָשָׁע, אַל תִּגַּע בִּי, "אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה". וְהָלַךְ הַנָּחָשׁ וְאָמַר לְאִשָּׁה, הֲרֵי נָגַעְתִּי בָּאִילָן וְלֹא מַתִּי, אַף אַתְּ תִּגְּעִי וְלֹא תָּמוּתִ[י], מִיָּד נָגְעָה בּוֹ וְרָאֲתָה מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּא כְּנֶגְדָּהּ אָמְרָה, אוֹי לִי, עַכְשָׁו אֲנִי מֵתָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֹשֶׂה אִשָּׁה אַחֶרֶת וְנוֹתְנָהּ לְאָדָם, מִיָּד "וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ" וְגוֹ'. אֱלִיָּהוּ זַ"ל שְׁאַל אֶת רַבִּי נְהוֹרַאי, מִפְּנֵי מָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. אָמַר לֵיהּ, לְצָרֶךְ נִבְרָאוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהַבְּרִיּוֹת חוֹטְאִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בָּהֶן וְאוֹמֵר, וּמָה אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ לְצָרֶךְ הֲרֵינִי מְקַיְּמָן, אֵלּוּ שֶׁנִּבְרְאוּ לְצָרֶךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לֵיהּ, עוֹד יֵשׁ בָּהֶן צָרֶךְ, זְבוּב לַצְּרָעָה פִּשְׁפֵּשׁ לַעֲלוּקָה נָחָשׁ לַחֲפָפִית שַׁבְּלוּל לַחֲזָזִית סְמָמִית לָעַקְרָב. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בָרָא דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה, יָתוּשׁ לַנָּחָשׁ, זְבוּב לַצְּרָעָה וְכוּ'.

רמז כו

וְהַנָּחָשׁ הָיָה וְגוֹ', מְתֻקָּן לְפֶרֶעָנוּת (להלן פסוק כב). "הֵן הָאָדָם הָיָה", מְתֻקָּן לְמִיתָה (בראשית ד, ב) "וְקַיִן הָיָה", מְתֻקָּן לְגָלוּת. (יחזקאל לג, כד) "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם", מְתֻקָּן לְהַדְרִיךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם בִּתְשׁוּבָה. "וּמֹשֶׁה הָיָה", מְתֻקָּן לְגוֹאֵל. אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים, אַרְבַּע שֶׁפָּתְחוּ בְּאַף וְאָבְדוּ בְּאַף, הַנָּחָשׁ אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים, שֹׂר הָאוֹפִים, (בראשית מ, טז) "אַף אֲנִי בַּחֲלוֹמִי", עֲדַת קֹרַח, "אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב", הָמָן, (אסתר ה, יב) "אַף לֹא הֵבִיאָה אֶסְתֵּר".

(בראשית ג ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל. וְהֵיכָן הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נִתְעַסֵּק בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ וְיָשַׁן לוֹ. רַב אָמַר, נְטָלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֶחֱזִירוֹ בְּכָל הָעוֹלָם. וְאָמַר לוֹ, כָּאן בֵּית נָטַע כָּאן בֵּית זֶרַע. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה ב, ו) "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם", לֹא יָשַׁב אָדָם הָרִאשׁוֹן שָׁם. (בראשית ג ג) וְלֹא תִּגְּעוּ בּוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו, פֶּן יוֹכִיחַ בְּךָ", שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה אֶת הַגָּדֵר יוֹתֵר עַל הָעִיקָּר, שֶׁלֹּא יִפֹּל וְקִצֵּץ אֶת הַנְּטִיעוֹת. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר "בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ" וְעָמְדָה וְהֵעִידָה עֲדוּת שֶׁקֶר "לֹא תִּגְּעוּ בּוֹ פֶּן תְּמוּתוּן", כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁכְּזָבָה דְּחָפָהּ עָלָיו. אָמַר לָהּ, כְּמָה דְּלָא דְמִיכָה בְּמִקְרְבֵיהּ אַף לֹא בְּמֵיכְלֵיהּ. אָמַר חִזְקִיָּה, מִנַּיִן שֶׁכָּל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא תִּגְּעוּ בּוֹ רַב מְשַׁרְשְׁיָא אָמַר, מֵהָכָא, (שמות כה, י) "אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ". רַב אַשִׁי אָמַר, (שם כו, ז) "עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת".

רמז כז

(בראשית ג ה) כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים. כִּי יוֹדְעִים אֱלֹהִים אֵין כְּתִיב כָּאן הִתְחִיל אוֹמֵר דִּלְטוּרְיָא עַל בּוֹרְאוֹ, אָמַר לוֹ, מֵאֵילָן זֶה אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם, וְהוּא אָמַר לָכֶם לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא תִּבְרְאוּ עוֹלָמוֹת אֲחֵרוֹת, דְּכָל אֱנָשׁ סָנֵי בַּר אוּמְנוּתֵיהּ כָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא אַחַר חֲבֵרוֹ שַׁלִּיט בַּחֲבֵרוֹ, שָׁמַיִם בָּרִאשׁוֹן, וְרָקִיעַ בַּשֵּׁנִי, אֵינוֹ סוֹבְלָן רָקִיעַ בַּשֵּׁנִי, דְּשָׁאִים בַּשְּׁלִישִׁי, אֵינָן מְסַפְּקִין אֶת מֵימָיו דְּשָׁאִים בַּשְּׁלִישִׁי, מְאוֹרוֹת בָּרְבִיעִי, וְכוּ' עוֹפוֹת בַּחֲמִשִּׁי, זִיז שָׁדַי, עוֹף טָהוֹר הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא פּוֹרֵחַ מַכֶּהָ גַּלְגַּל חַמָּה. וְאַתֶּם נִבְרֵאתֶם אַחַר הַכֹּל לִשְׁלֹט בַּכֹּל, קִדְּמוּ וְאִכְלוּ עַד שֶׁלֹּא יִבְרָא עוֹלָמוֹת אֲחֵרוֹת וְיִשְׁלְטוּ בָּכֶם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (פסוק ו) וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב, רָאֲתָה דְּבָרָיו שֶׁל נָחָשׁ. (בראשית ג ו) כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל. שִׁלְשָׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּעֵץ הַדַּעַת, טוֹב לְמַאֲכָל, וְיָפֶה לְעֵינַיִם, וּמוֹסִיף חָכְמָה. נָחְמַד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל כְּמָה דְּאַת אָמַר "מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי". וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל. סָחֲטָה עֲנָבִים וְנָתְנָה לוֹ אָמְרָה לוֹ, מָה אַתָּה סָבוּר שֶׁאֲנִי מֵתָה וְחַוָּה אַחֶרֶת נִבְרֵאת לְךָ (קהלת א, ט) "אֵין כָּל חָדָשׁ"

וְגוֹ', מָה אַתָּה סָבוּר שֶׁאֲנִי מַתָּה וְאַתָּה יוֹשֵׁב אַטְלִיס "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ" וְגוֹ', הִתְחִילָה מְיֻלֶּלֶת עָלָיו בְּקוֹלָהּ. גַּם. רִבּוּי, הֶאֱכִילָה אֶת הַבְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, הַכֹּל שָׁמְעוּ לָהּ חוּץ מֵעוֹף אֶחָד וּשְׁמוֹ חוֹל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב כח, יח) "וְכַחוֹל" וְגוֹ'. אֶלֶף שָׁנִים הוּא חַי, וּלְבַסּוֹף אֵשׁ יוֹצְאָה מִתּוֹךְ קִנּוֹ וְשׂוֹרָפְתּוֹ וּמִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כְּבֵיצָה, וְהוּא חוֹזֵר וּמְגַדֵּל אֵבָרִים וְחַי. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר, בְּסוֹף אֶלֶף שָׁנִים גּוּפוֹ כָּלֶה, וּכְנָפָיו מִתְמָרְטִים וּמִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כְּבֵיצָה, וְהוּא חוֹזֵר וּמְגַדֵּל אֵבָרִים.

(בראשית ג ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם. וְכִי סוּמִין הָיוּ, לְעִירוֹנִי שֶׁהָיָה עוֹבֵר לִפָּנֵי חֲנוּתוֹ שֶׁל זַגָּג וְהָיְתָה לְפָנָיו קֻפָּה מְלֵאָה כּוֹסוֹת וְדַיְטְרוּטִין וְהִפְשִׁיל מַקֵּלוֹ וּשְׁבָרָן. עָמַד וּתְפָסוֹ. אָמַר לֵיהּ יָדַע אֲנָא דְּלֵית אֲנָא מְהַנֵּי מִנָּךְ כְּלוּם אֶלָּא בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה טוֹבוֹת אִבַּדְתָּ. כָּךְ הֶרְאָה לָהֶם כַּמָּה דּוֹרוֹת אִבְּדוּ. כִּי עֲרוּמִים הֵם, אֲפִילּוּ מִצְוָה אַחַת שֶׁהָיְתָה בְּיָדָם נִתְעָרְטְלוּ מִמֶּנָּה. וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה, עֲלֵה שֶׁהֵבִיאָה תּוֹאֲנָה לָעוֹלָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק, קִלְקְלָתְךָ עוֹבָדְךָ סָב חוּט וְחַיֵּט וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגוֹרוֹת. חֲגוֹרָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא חֲגוֹרוֹת אִיסְטְכִיוֹן, גִּלְיוֹן סְדִינִין וְלַאשָׁה צַלְצָלִין, דִּקִּיסְלוֹן, סַבְכִיוֹן. (בראשית ג ח) עֶשֶׂר יְרִידוֹת יָרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הָאָרֶץ, אַחַת בְּגַן עֵדֶן וְאַחַת בְּדוֹר הַפְּלָגָה, וְאַחַת בִּסְדוֹם, וְאַחַת בַּסְּנֶה וְאַחַת בְּמִצְרַיִם וְאַחַת בְּסִינַי וְאַחַת בְּנִקְרַת הַצּוּר ח וּשְׁתַּיִם בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאַחַת לֶעָתִיד לָבֹא אַחַת בְּגַן עֵדֶן. דִּכְתִיב וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן, וּכְתִיב (שיר השירים ו, ב) "דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ", יָשַׁב לוֹ בַּדִּין, אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי מָה בָּרַחְתָּ מִלְּפָנַי. אָמַר לְפָנָיו, כִּי עֵירֹם אָנֹכִי, מִמַּעֲשִׂים, מִפּוֹעֵל וּמִצְווּי. מָה הָיָה לְבוּשׁוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, עוֹר צִפָּרֶן וַעֲנָן כָּבוֹד מְכַסֶּה עָלָיו. וְכֵיוָן שֶׁאָכַל הַפְּרִי נִפְשַׁט עוֹר צִפָּרֶן וְנִסְתַּלְּקָה עֲנַן כָּבוֹד מֵעָלָיו וְרָאָה אֶת עַצְמוֹ עָרוֹם הֵבִיא שִׁלְשְׁתָּן וְנָתַן עֲלֵיהֶם גְּזַר דִּין מִתֵּשַׁע קְלָלוֹת וּמָוֶת, (ו)הִפִּיל אֶת סַמָּאֵל וְאֶת כַּת שֶׁלּוֹ מִמְּקוֹם קְדֻשָּׁתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְקִצֵּץ רַגְלָיו שֶׁל הַנָּחָשׁ וְאֵירְרוֹ מִכָּל הַחַיָּה, וּמִכָּל הַבְּהֵמָה], וּפָקַד עָלָיו לִהְיוֹת מַפְשִׁיט עוֹרוֹ וּמִצְטַעֵר אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים בְּעַצְבוֹן גָּדוֹל וְאֵירְרוֹ שֶׁיְּהֵא שׁוֹאֵף בְּמֵעָיו עַל הָאָרֶץ, וּמְזוֹנוֹ נֶהְפַּךְ בְּמֵעָיו לְעָפָר, וּמְרוֹרֹת פְּתָנִים בְּפִיו וְנָתַן שִׂנְאָה בֵּין בָּנָיו וּבֵין אִשָּׁה שֶׁיְּהוּ רוֹצְצִים אֶת רֹאשׁוֹ, וְאַחַר כָּל קְלָלָה מָוֶת. וְנָתַן לְאִשָּׁה תֵּשַׁע קְלָלוֹת וּמָוֶת, עִנּוּי דָּם נִדָּתָהּ וְעִנּוּי דָּם בְּתוּלִים, עִנּוּי הֵרָיוֹן הַבָּטֶן, עִנּוּי לֵידָה, עִנּוּי גִּדּוּל בָּנִים וּמְכַסָּה אֶת רֹאשָׁהּ כְּאֵבֶל, וּמְגֻדֶּלֶת שֵׂעָר כְּלֵילִית וְאֵינָהּ מְגַלָּה רֹאשָׁהּ כִּי אִם בַּלֵּילוֹת וְרָצַע אֶת אָזְנָהּ כְּעֶבֶד עוֹלָם וּכְשִׁפְחָה מְשֻׁרֶתֶת אֶת בַּעְלָהּ, וְאֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת בְּעֵדוּת, וְאַחַר כָּל אֵלֶּה מָוֶת. וְהוֹצִיא (דְּמִים) [דִּינִים] לְאָדָם בְּתֵשַׁע קְלָלוֹת וּמָוֶת, קִצַּר כֹּחוֹ, קִצַּר קוֹמָתוֹ, טֻמְאַת הַזָּב, טֻמְאַת קֶרִי, טֻמְאַת תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, זֹרַע חִטִּים וְקוֹצִים קוֹצֵר, וּמַאֲכָלוֹ (בָּ)עֵשֶׂב הָאָרֶץ כִּבְהֵמָה לַחְמוֹ בְּזֵעָה,

וּמְזוֹנוֹתָיו בְּזִיעַ, וְאַחַר כָּל אֵלֶּה מָוֶת. אִם אָדָם חָטָא, הָאָרֶץ מֶה חָטְאָה. שֶׁלֹּא הִגִּידָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה. וּבְשָׁעָה שֶׁאָדָם חוֹטֵא הֵיא מְנַכָּה פֵּרוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ. וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן. שָׁמְעוּ שֶׁיֵּשׁ הִלּוּךְ לַקּוֹל, הִלּוּךְ לְאַשׁ לֹא שָׁמְעוּ, וְהֵיכָן שָׁמְעוּ, לְהַלָּן (שמות ט, כג) "וַתְּהַלֶּךָ אֵשׁ אַרְצָה". מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, מְקַפֵּץ וְעוֹלֶה. עִיקָּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, כֵּיוָן שֶׁחָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ רִאשׁוֹן. עָמַד קַיִן וְחָטָא, נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ שֵׁנִי, עָמַד דּוֹר אֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ שְׁלִישִׁי, דּוֹר הַמַּבּוּל, נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ רְבִיעִי, דּוֹר הַפְּלָגָה, נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ חֲמִישִׁי, סְדוֹמִיִּים, נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ שִׁשִּׁי, מִצְרִים, נִסְתַּלְּקָה לָרָקִיעַ שְׁבִיעִי. וְעָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אוֹתָהּ לָאָרֶץ, אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב, לֵוִי, קְהָת, עַמְרָם, וּמֹשֶׁה. דִּכְתִיב (תהלים לז, כט) "צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ" וְגוֹ' וּרְשָׁעִים מָה עוֹשִׂים פּוֹרְחִין בָּאֲוִיר, אֶלָּא צַדִּיקִים יַשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה בָּאָרֶץ. וַיִּשְׁמְעוּ. קוֹלָן שֶׁל אִילָנוֹת אוֹמְרִים הָא גַּנָּבָא דְּגָנַב דַּעְתֵּהּ דְּבָרְיֵהּ שָׁמַע קוֹלָן שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים, מִתְהַלֵּךְ מֵת, הָלַךְ לוֹ אוֹתוֹ שֶׁבַּגָּן. א"ל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְרוּחַ הַיּוֹם, הָרְוִיחוּ לוֹ אֶת הַיּוֹם, כָּךְ אָמַרְתִּי לוֹ (בראשית ב, יז) "כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", אִי אַתֶּם יוֹדְעִים אִם יוֹם אֶחָד מִשֶּׁלִּי, אוֹ יוֹם אֶחָד מִשֶּׁלָּכֶם, הֲרֵינִי נוֹתֵן לוֹ יוֹם אֶחָד מִשֶּׁלִּי שֶׁהוּא אֶלֶף שָׁנִים וְהוּא חַי תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וּמִנִּיחַ שִׁבְעִים לַבָּנִים. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה". לְרוּחַ הַיּוֹם. לְרוּחַ מִזְרָחִית דְּנוֹ, לְרוּחַ שֶׁהוּא עוֹלֶה עִם הַיּוֹם. זַבְדִי בֶּן לֵוִי אָמַר, לְרוּחַ מַעֲרָבִית דְּנוֹ, לְרוּחַ שֶׁהִיא שׁוֹקַעַת עִם הַיּוֹם. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַב הִקְשָׁה עָלָיו כָּל שֶׁהַיּוֹם עוֹלֶה הוּא מֶרְתָּח עַל דַּעְתֵּיהּ דְּזַבְדִי רִתַּח עָלָיו, כָּל שֶׁהַיּוֹם שׁוֹקֵעַ הוּא צוֹנֵן. וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם. גָּרַע קוֹמָתוֹ וְנַעֲשָׂה מֵאָה אַמָּה. בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן, רֶמֶז לְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁיִּהְיוּ נְתוּנִין בַּאֲרוֹנוֹת שֶׁל עֵץ. (בראשית ג ט-יא) אַל יִכָּנֵס אָדָם פִּתְאוֹם לְבֵית חֲבֵרוֹ, וְיִלְמְדוּ כָּל אָדָם דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַמָּקוֹם, שֶׁעָמַד עַל פֶּתַח הַגָּן וְקָרָא לוֹ לְאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה. רַבִּי יוֹחָנָן כַּד הֲוָה סָלִיק לְמִשְׁאַל בִּשְׁלֹמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא הֲוָה מְבַעְבֵּעַ עַל שֵׁם (שמות כח, לה) "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנֶאן וַאֲנִי אֵין אֲנִי אוֹהֲבָן, הָאוֹחֵז בָּאֲמָתוֹ וּמַשְׁתִּין וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עָרוֹם וְהָאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין אִשְׁתּוֹ בְּפַרְהֶסְיָא וְהַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ פִּתְאֹם וְכָל שֶׁכֵּן לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, "וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם הָרִאשׁוֹן הִכְנַסְתִּיו לְגַן עֵדֶן וְצִוִּיתִיו, וְעָבַר עַל צִוּוּיַי וַדַּנְתִּיו בְּגֵרוּשִׁין וּבְשִׁלּוּחִין וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה. הִכְנַסְתִּיו לְגַן עֵדֶן (בראשית ב, טו) "וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וגו'", וְצִוִּיתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טז) "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם", וְעָבַר עַל צִוּוּיַי, "הֵמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ", וְדַנְתִּיו בְּשִׁלּוּחִין, "וַיְשַׁלְּחֵהוּ ה' אֱלֹהִים", וְדַנְתִּיו בְּגֵרוּשִׁין, (להלן פסוק כד) "וַיְגָרֶשׁ אֶת

הָאָדָם", וְקוֹנַנְתִּי עָלָיו אֵיכָה, וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֵּכָּה כְּתִיב. אַף בָּנָיו הִכְנַסְתִּים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (ירמיה ב, ז) "וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל", וְצִוִּיתִים (ויקרא כד, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְעָבְרוּ עַל צִוּוּיֵי "וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ [אֶת] תּוֹרָתֶךָ", וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּגֵרוּשִׁין, (הושע ט, טו) "מִבֵּיתִי אֲגָרְשֵׁם", וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּשִׁלּוּחִים, "שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי", וְיָצְאוּ וְקוֹנַנְתִּי עֲלֵיהֶם (איכה א, א) "אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד".

רמז כח

וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם אַיֶּכָּה. אֵיפְכָּא הֲוָה לָךְ אֶתְמוֹל לְדַעְתִּי וְעַכְשָׁיו לְדַעְתּוֹ שֶׁל נָחָשׁ, אֶתְמוֹל מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ וְעַכְשָׁיו בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָדָם הָרִאשׁוֹן מִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה", לְאָן נוֹטָה לִבְּךָ. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ו, ז) "וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית", וּכְתִיב "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר". רַב נַחְמָן אָמַר, כּוֹפֵר בָּעִיקָּר הָיָה, כְּתִיב הָכָא "כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית", וּכְתִיב הָתָם (דברים כט, כד) "עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית".

מִי הִגִּיד לְךָ. לְשׁוֹאֶלֶת חֹמֶץ שֶׁנִּכְנְסָה אֵצֶל אֵשֶׁת חָבֵר אָמַר לָהּ, מַה בַּעְלִיךְ עוֹשֶׂה עִמָּךְ. אָמְרָה לֵיהּ, כָּל טוֹב הוּא עוֹשֶׂה עִמִּי, חוּץ מֵחֲבִית זוֹ שֶׁהִיא מְלֵאָה נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים שֶׁאֵינוֹ מַשְׁלִיטֵנִי עָלֶיהָ. אָמַר לָהּ, כָּל קוּזְמִירִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹכָהּ וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִישָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִתֵּן אוֹתָהּ לָהּ. הוֹשִׁיטָה יָדָהּ לְתוֹכָהּ וְהִתְחִילוּ נְחָשִׁים מְנַשְּׁכִין אוֹתָהּ. כֵּיוָן שֶׁבָּא בַּעְלָהּ שָׁמַע קוֹלָהּ מְצַוַּחַת, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא בְּאוֹתָהּ חָבִית נָגַעַתְּ בּוֹ, הֲמַן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךְ. (בראשית ג יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי. אַרְבָּעָה הֵם שֶׁהִקִּישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל קַנְקַנָּן וּמְצָאָן עֲבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם, אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", קַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ט) "לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי" בְּלִעֲם, (במדבר כב, ט) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ וַיֹּאמֶר בָּלָק בֶּן צִפּוֹר חִזְקִיָּהוּ, "מֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלַיִךְ (הָאֲנָשִׁים) וַיֹּאמֶר מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ" אֲבָל יְחֶזְקֵאל נִמְצָא בָּקִי מִכֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, ג) "הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אַתָּה יָדָעְתָּ", מָשָׁל לְצִפּוֹר שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה בְּיַד צַיָּד, פָּגַע בְּאֶחָד אָמַר לֵיהּ, זוֹ שֶׁבְּיָדִי מַה הִיא, חַיָּה אוֹ מֵתָה, אָמַר לֵיהּ, אֵין בָּעִית חַיָּה, אֵין בָּעִית מֵתָה. הִיא נְתָנָה לִי מִן הָעֵץ וְאֹכַל. וְאָכַלְתִּי אֵין כְּתִיב כַּאן, אֶלָּא וְאֹכַל, אָכַלְתִּי[י] וְאֹכַל לֹא נִטְרַד אָדָם הָרִאשׁוֹן מִגַּן עֵדֶן עַד שֶׁחֵרַף וְגִדֵּף שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ וְגוֹ'. (בראשית ג יג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי. חִיְּבַנִי וְהִטְעַנִי גֵּרַנִי גִּרַנִי, כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים פט, כג) "לֹא יַשִּׁיא אוֹיֵב בּוֹ", חִיְּבַנִי, כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים כד, י) "כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ" הִטְעַנִי כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ "אַל יַשִּׁיא (אֶתְכֶם) [לָכֶם] חִזְקִיָּהוּ". שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפוּנְדְּקָאוֹת שֶׁל כּוּתִים,

מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִין עַל הָרְבִיעָה, וַאֲפִלּוּ נְקֵבוֹת אֵצֶל נְקֵבוֹת מִפְּנֵי שֶׁכּוּתִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשֵׁי חַבְרֵיהֶן, פְּעָמִים שֶׁאֵין מוֹצְאָהּ וְרוֹבָעָהּ וְאִי נַמִּי מוֹצְאָהּ בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל עֲדִיפָא לֵיהּ, דְּאָמַר מַר חֲבִיבִין עֲלֵיהֶן בְּהֶמְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִנְּשׁוֹתֵיהֶן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זֻהֲמָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זֻהֲמָתָן, כּוּתִים שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָתָן.

רמז כט

(בראשית ג יד-טו) שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, סוֹטָה נִתְּנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּקְּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ וּמַה שֶּׁבִּיְדָהּ נִטְלוּ הֵימֶנָּה וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי שֶׁנִּתַּן עֵינוֹ בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ וּמַה שֶּׁבִּיְדוֹ נִטְלוּ הֵימֶנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מֻלָּךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה עַכְשָׁו אָרוּר (הוּא) [אַתָּה] מִכָּל הַבְּהֵמָה, אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה עַכְשָׁו עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ, אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁו עָפָר תֹּאכַל, הוּא אָמַר אֶהֱרֹג אֶת הָאָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁו וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה, וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וְקוֹרַח וּבִלְעָם דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְגֵיחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּה וְעֲוָזִיָּה וְהָמָן שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם מַה שֶּׁבִּקְּשׁוּ לֹא נִתְּנוּ לָהֶם, וּמַה שֶּׁבִּיָּדָם נִטְלוּ מֵהֶם.

רמז ל

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית מִנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְלָאִי, הִרְבֵּה טְעָנוֹת הָיָה לוֹ לַנָּחָשׁ לִטְעוֹן וְלֹא טָעַן וּמִפְּנֵי מָה לֹא טָעַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִי שֶׁאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית. מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר, דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, בַּגְּדֵלָה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר", וּבַקְּלָקְלָה, מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן, שֶׁבַּתְּחִלָּה נִתְקַלֵּל נָחָשׁ וְאַחַר כָּךְ חַוָּה וּלְבַסּוֹף נִתְקַלֵּל אָדָם. הַכֹּל מְשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף, חוּץ מִשִּׁלְשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁעִמָּהֶם דִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵלּוּ הֵן, אָדָם, וְנָחָשׁ, וְדָג. אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יז) "וּלְאָדָם אָמַר", נָחָשׁ, "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ", דָּג, (יונה ב, יא) "וַיֹּאמֶר ה' לַדָּג". כִּי עָשִׂיתָ זֹאת. כָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׁבִיל זֹאת כֹּל פְּעֻלָּה שֶׁלְּךָ לֹא בִּשְׁבִיל זֹאת מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן שִׁבְעִים וְאֶחָד אַזְכָּרוֹת, מַגִּיד שֶׁנִּדּוֹן בְּסַנְהֶדְרִין שְׁלֵמָה.

אָרוּר בְּצַרַעַת, הֱלֵיךְ סְלָעַיָא דְּבֵיהּ, צָרַעַן אִנּוּן. אָרוּר (הוּא) [אַתָּה] מִכָּל הַבְּהֵמָה. רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ מֵאַחַר שֶׁאָדָם מַכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַקֵּל הוּא חוֹזֵר וּמַכֶּה אוֹתוֹ בָּרְצוּעָה כָּךְ "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה" לֹא כָּל שֶׁכֵּן "מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה". תָּנִי, בְּהֵמָה גַּסָּה טְהוֹרָה יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה

חֲדָשִׁים, בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה יוֹלֶדֶת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים, בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה יוֹלֶדֶת לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, הַכֶּלֶב לַחֲמִשִּׁים יוֹם, הֶחָתוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם הַחֲזִיר לְשִׁשִּׁים יוֹם, הַנְּמָיָה לְשִׁבְעִים יוֹם, הַשּׁוּעָל לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּשְׁאַר כָּל הַשְּׁרָצִים לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, הָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּפּוֹד לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְהַנָּחָשׁ לְשֶׁבַע שָׁנִים, וְהָאֶפְעֶה לְשִׁבְעִים שָׁנָה פִּילוֹסוֹף אֶחָד בְּקֵשׁ לֵדַע נָחָשׁ לְכַמָּה מוֹלִיד. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָן עֲסוּקִים זֶה עִם זֶה נְטָלָן וּנְתָנָן בְּחָבִית וְהָיָה מַסְפִּיק לָהֶן מְזוֹנוֹת עַד שֶׁיִּלְדוּ. כֵּיוָן שֶׁעָלוּ הַזְּקֵנִים לְרוֹמִי רָאָה אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר לוֹ, לְכַמָּה הַנָּחָשׁ מוֹלִיד, וְלֹא יָכֹל לַהֲשִׁיבוֹ. נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו כְּגַע בּוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ חוֹלְנִית. אָמַר לוֹ, שְׁאֵלָה אַחַת נִשְׁאַלְתִּי וְלֹא יָכֹלְתִּי לַהֲשִׁיבָהּ. אָמַר לוֹ, מַה הִיא. אָמַר לוֹ לְכַמָּה הַנָּחָשׁ מוֹלִיד. אָמַר לוֹ, לְשֶׁבַע שָׁנִים. אָמַר לוֹ, מִנַּיִן. אָמַר לוֹ, הַכֶּלֶב חַיָּה טְמֵאָה מוֹלִיד לַחֲמִשִּׁים יוֹם, וּבְהֵמָה טְמֵאָה יוֹלֶדֶת לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּכְתִיב "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה", כְּשֵׁם שֶׁהַבְּהֵמָה אֲרוּרָה מִן הַחַיָּה שִׁבְעָה כָּךְ נָחָשׁ אָרוּר מִן בְּהֵמָה שִׁבְעָה כְּמִפְּנֵי רַמְשָׂא סָלַק וְאָמַר לָהֶם הִתְחִיל לְהָטִיחַ רֹאשׁוֹ בַּכֹּתֶל, אָמַר, כָּל מַה שֶּׁעָמַלְתִּי וְיָגַעְתִּי שֶׁבַע שָׁנִים בָּא זֶה וְהוֹשִׁיטוֹ לִי בְּקֻנָּה אֶחָד.

רמז לא

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּג טָמֵא מַשְׁרִיץ דָּג טָהוֹר מֵטִיל בֵּיצִים כָּל הַמּוֹלִיד מֵינִיק מֵטִיל בֵּיצִים מְלַקֵּט חוּץ מֵעֲטַלֵּף, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּטִיל בֵּיצִים מֵנִיק, הַדּוֹלְפִינִין פָּרִין וְרָבִין כִּבְנֵי אָדָם מַאי דּוֹלְפִינִין, אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּנֵי יַמָּא וְכָל שֶׁזִּכְרוּתוֹ מְבַחוּץ מוֹלִיד, מִבִּפְנִים, מֵטִיל בֵּיצִים, כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם מוֹלִיד בַּיּוֹם נַפְקָא מִינָּהּ לְכִדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר, בָּדַק בְּקִנָּהּ שֶׁל תַּרְנְגֹלֶת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה מֻתָּר לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב וַהֲלֹא בָּדַק אֵימוּר יָצְתָה רֻבָּהּ וְחָזְרָה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּיצָה שֶׁיָּצְתָה רֻבָּהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחָזְרָה, מֻתָּר לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם יוֹלִיד בַּיּוֹם, תַּרְנְגֹלֶת, תַּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה יוֹלִיד בַּלַּיְלָה, עֲטַלֵּף, תַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה יוֹלִיד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, אָדָם וְכָל דְּדָמֵי לֵיהּ, כָּל שֶׁתַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה יוֹלְדִין וּמַנְדִּילִין זֶה מִזֶּה, אֵין תַּשְׁמִישָׁן וְעִבּוּרָן שָׁוֶה, אֵין יוֹלְדִין וּמַנְדִּילִין זֶה מִזֶּה. תַּרְנְגֹלֶת לְאֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן לוּז, כֶּלֶב לַחֲמִשִּׁים וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן תְּאֵנָה, חָתוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן תּוּת, חֲזִיר לְשִׁשִּׁים וּכְנֶגְדּוֹ בְּאֵילָן תַּפּוּחַ, שׁוּעָל וְכָל מִינֵי שְׁרָצִים לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּן תְּבוּאָה, בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן גֶּפֶן, בְּהֵמָה גַּסָּה טְהוֹרָה לְתִשְׁעָה וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן זַיִת, בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וּכְנֶגְדָּהּ בְּאֵילָן דֶּקֶל, הַזְּאֵב וְהַדֹּב וְהָאֲרִי וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס הַפִּיל וְהַקּוֹף וְקִפּוֹד לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וּכְנֶגְדָּן בְּאֵילָן בְּנוֹת שׁוּחַ, אֶפְעֶה

לְשִׁבְעִים שָׁנָה וּכְנֶגְדּוֹ בָּאֵילָן חָרוּב, חָרוּב זֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָה וְעַד שְׁנַת גְּמַר פֵּרְיוֹ שִׁבְעִים שָׁנָה וְיֵמֵי עִבּוּרוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, נָחָשׁ לְשֶׁבַע שָׁנִים, לְאוֹתוֹ רָשָׁע לֹא מָצִינוּ חָבֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מוּכְסָסִין (מְנָהֵנֵי) [מְנָא הַנֵי] מִילֵּי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּמָטוּ בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה, אִם מֵהַבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל מֵחַיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כְּשֵׁם שֶׁהַבְּהֵמָה אֲרוּרָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשִׁבְעָה, וּמַאי נִיהוּ חֲמוֹר מֵחָתוּל כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מֵהַבְּהֵמָה אֶחָד לְשִׁבְעָה דַּהֲוָה לֵיהּ שֶׁבַע שָׁנִים. אֵימָא כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה חַיָּה מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשִׁלֹּשׁ, וּמַאי נִיהוּ אֲרִי מֵחָמוֹר, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, דַּהֲוָה לֵיהּ תֵּשַׁע שָׁנִין. מִי כְּתִיב מִכָּל הַחַיָּה וּמִכָּל הַבְּהֵמָה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל הַחַיָּה כְּתִיב אָרוּר הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה, וְאֵימָא כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה בְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ וּמַאי נִיהוּ עֵז מֵחָתוּל כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, דַּהֲוָה לֵיהּ חֲמִיסַר יַרְחֵי אִיתְבוּ מִכָּל הַבְּהֵמָה כְּתִיב וְאִיתְבוּ קְלָלָה הוּא שָׁדֵי קְלָלָה עִלּוּי אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, נָחָשׁ לְכַמָּה אִעְבַּר וּמוֹלִיד. אָמַר לֵיהּ לְשֶׁבַע שָׁנִים. וְהָא סָבֵי דְּבֵי אַתּוּנָא אַרְבְּעִינְהוּ וְאוֹלִיד לְתַלַת הַנְהוּ מְעַבְּרָן הָווּ מֵעִיקָּרָא אַרְבַּע שָׁנֵי. וְהָא קָמְשַׁמְשֵׁי שְׁמוּשֵׁי אִינְהוּ נַמִּי מְשַׁמְשֵׁי כְּאָדָם וְהָא אִינְהוּ חֲכִימֵי אֱנַן חֲכִימְנָן מִנַּיְהוּ אִי חַכְמַת זִיל זַכִּינְהוּ וְאַיְתִינְהוּ נִיהֲלִי אָמַר לֵיהּ, כַּמָּה הָווּ. אָמַר לֵיהּ, שִׁתִּין גִּבֹּרֵי. אָמַר לֵיהּ עֲבִיד לִי סְפִינְתָּא דְּאִית בָּהּ שִׁתִּין בָּתֵּי וְכָל בֵּיתָא שָׁדֵי בֵּיהּ שִׁתִּין בִּיסְתַּרְקֵי עֲבַד לֵיהּ וְכוּ' עַד כִּי מָטָא אָמְרוּ לֵיהּ מַאי עֲבַדְתִּיךְ אָמַר לְהוּ, חֲכִימֵי דְּיָהוּדָאֵי אֲנָא וַאֲתַאי לְמִגְמַר חָכְמְתָא מִנַּיְכוּ. אָמַר לֵיהּ, אִי הָכִי נִבְּעֵי מִנָּךְ מִלְּתָא אָמַר לְהוּ לְחַיֵּי אִי זַכִּיתוּ לִי עִבְדוּ בִּי כָּל דִּבְעִיתוּ, אִי זָכִינָא לְכוּ, אֲתוּ אִכְלוּ לַחְמָא בַּהֲדַאי בְּסְפִינְתָּא וְכוּ' עַד זַכִּינְהוּ אַיְתִנְהוּ לְכָל חַד וְחַד כַּד חָזָא שִׁתִּין בִּיסְתַּרְקֵי סָבַר כֻּלְּהוּ חֲבֵרֵי לְהָכָא אֲתוּ אָמַר לֵיהּ לְסַפָּנָא, שָׁרֵי סְפִינְתָךְ בַּהֲדֵי דְּאָתוּ אָתֵי עַפְרָא מֵעַפְרַיְהוּ כִּי מָטָא בִּי בְּלִיעֵי שָׁקִיל כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְּלִיעֵי כִּי אָתָא אוּקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר, חָזְנְהוּ דַּהֲווּ מְעַנֵּי אָמַר לֵיהּ, לָאו אִינְהוּ נִינְהוּ שָׁקַל מֵעַפְרַיְהוּ שָׁדָא עֲלַיְהוּ אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא אָמַר לֵיהּ יְהַבוּ לָךְ, כָּל דְּבָעִית עֲבִיד בְּהוּ אַיְתֵי הַנְהוּ מַיָּא דְּאָתֵי מִבֵּי בְּלִיעֵי, שָׁדָנְהוּ בְּתִינְדָּא אָמַר לְהוּ מַלְיוּהָ לָהּ וְאִיזִילוּ לְכוּ שָׁדוּ בֵּיהּ קַמָּאֵי, הֲוָה קָא בָּלַע לְהוּ מָלוּ עַד דְּשָׁמִיט כְּתַפַּיְהוּ וְכָלוּ וְאָזוּל.

עַל גְּחוֹנְךָ תֵּלֵךְ. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנָּחָשׁ כָּךְ, יָרְדוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְקִצְצוּ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהָיָה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. בָּא נָחָשׁ לְלַמֵּד עַל מַפַּלְתָּהּ שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מו, כב) "קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ" וְנִמְצָא לָמֵד הֵימֶנָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה גָּרַמְתָּ לִבְרִיוֹתַי שֶׁיְּהוּ מְהַלְּכִין גְּחוֹנִין עַל מֵיתֵיהוֹן, אַף אַתָּה "עַל גְּחֹנְךָ תֵּלֵךְ". אַף קִלְלָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵשׁ בָּהּ בְּרָכָה, אִלּוּלֵי שֶׁאָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל גְּחֹנְךָ תֵּלֵךְ הַאֵיךְ הָיָה בּוֹרֵחַ לַכֹּתֶל וְנִצָּל וְעָפָר תֹּאכַל. לֹא עָפָר מִכָּל צַד אֶלָּא בּוֹקֵעַ וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא

מַגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה וְשׁוֹמֵט גִּידֵי אֲדָמָה וְאוֹכֵל וְלֶעָתִיד לָבֹא הַכֹּל מִתְרַפְּאִין חוּץ מִן הַנָּחָשׁ וְגִבְעוֹנִים, נָחָשׁ, דִּכְתִיב "וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ", גִּבְעוֹנִים, דִּכְתִיב, (יחזקאל מח, יט) וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. (בראשית ג טז) אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי כָּל אִשָּׁה שֶׁתּוֹבַעַת בַּעְלָהּ הַוָּיָן לָהּ בָּנִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיוּ כְּמוֹתָן, דְּאִלּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּתִיב "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים" וְאִלּוּ נְבוֹנִים לֹא אַשְׁכְּחִינָן וְאִלּוּ גַּבֵּי לֵאָה כְּתִיב אֲלֵי תָּבֹא וּכְתִיב (דברי הימים א' יב, לב) "מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה". אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, עֶשֶׂר קְלָלוֹת נִתְקַלְּלָה חַוָּה, דִּכְתִיב ("ו)אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה", אֱלוּ שְׁנֵי טִפֵּי דָמִים, דַּם נִדָּה, וְדַם בְּתוּלִים, עִצָּבוֹנֵךְ, זֶה צַעַר גִּדֵּל בָּנִים, וְהֵרֹנֵךְ, זֶה צַעַר הָעִבּוּר בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים כְּמַשְׁמָעוֹ וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת (עַל) [לְ]בַעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, וְהוּא יִמְשֹׁל בָּךְ, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת בַּלֵּב וְהוּא תּוֹבֵעַ בַּפֶּה וְזוֹ מִדָּה טוֹבָה שֶׁבְּנָשִׁים. כִּי קָאֲמִינָא דְּמַרְצָיָא אַרְצֵי קַמֵּיהּ הַנֵי שֶׁבַע הַוָּיָן כִּי אָתָא רַב דִּמִי אָמַר עָטוּפָה כְּאֵבֶל וּמְנֻוָּדָה מִכָּל אָדָם. וַחֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין. מַאי הִיא, אִילֵימָא מְשׁוּם דְּאָסוּר לָהּ יְחוּד בַּהֲדֵי גַּבְרֵי דְּלָאו דִּידָהּ, הוּא נַמִּי אֲסִיר לְיִחוּדֵי בַּהֲדֵי נָשֵׁי דְּלָאו דִּידֵיהּ, אֶלָּא דְּאָסְרָא לְבֵי תְּרֵי בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, מְגֻדֶּלֶת שֵׂעָר כְּלֵילִית יוֹשֶׁבֶת וּמַשְׁתָּנֶת מַיִם כִּבְהֵמָה וְנַעֲשֵׂית כַּר לְבַעְלָהּ, וְאִידָךְ הַנֵי שֶׁבַח הוּא לָהּ, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא, מַאי דִּכְתִיב (איוב לה, יא) "מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אֶרֶץ" זוֹ פְּרֵדָה, שֶׁכּוֹרַעַת וּמַשְׁתָּנֶת מַיִם.

הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ. כָּל שֶׁהוּא בְּמֵאתַיִם וּשְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם חַי. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, נוֹצַר לְתִשְׁעָה וְנוֹלַד לְשִׁבְעָה כוּ', כְּדִלְעֵיל . לְעוֹלָם אֵין הָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת, אֶלָּא לְמֵאתַיִם שִׁבְעִים וְאֶחָד אוֹ לְמֵאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם אוֹ לְמֵאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁלֹשׁ (אוֹ) לְתִשְׁעָה הֵן וְעִבּוּרֵיהֶן חַיָּא בַּר אַדָּא הֲוָה יָתִיב קָמֵי רַב, מַסְבַּר לֵיהּ וְלֹא סָבַר אָמַר לֵיהּ, לָמָּה לִית אַתְּ סָבַר אָמַר לֵיהּ, דְּהָא חֲמַרְתִּי בָּעֵי לְמֵילַד וַאֲנִי מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא תִּצְטַנֵּן וְתָמוּת אָמַר לֵיהּ, וּמָה אִכְפַּת לָךְ, פְּעָמִים שֶׁהִיא פּוֹחֶתֶת פְּעָמִים שֶׁהִיא מוֹסֶפֶת, אֵין פּוֹחֶתֶת מִימוֹת הַלְּבָנָה וְאֵין מוֹסֶפֶת עַל יְמוֹת חַמָּה אָמַר לֵיהּ, וְהָכְתִיב (איוב לט, א ב) "הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה" אָמַר לֵיהּ, לְהַלָּן בְּדַקָּה וְכָאן בְּגַסָּה אָמַר לֵיהּ, וַהֲלֹא בַּקָּרוֹת שֶׁל אַנְטוֹנִינוּס הָיְתָה רוֹבַעַת וְהִרְבִּיעוּ מִמֶּנָּהּ בַּקָּרוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁיָּלְדוּ עֶכְשָׁיו וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁיָּלְדוּ אַחַר זְמַן אָמַר לֵיהּ, לְהַלָּן בְּטָהוֹרָה וְכָאן בִּטְמֵאָה. עִצְּבוֹנֵךְ. זֶה צַעַר הָעִבּוּר, וְהֵרֹנֵךְ, זֶה צַעַר הָעִדּוּי בְּעֶצֶב, זֶה צַעַר הַנְּפָלִים, תֵּלְדִי, זֶה צַעַר הַלֵּידָה, בָּנִים, זֶה צַעַר גִּדּוּל בָּנִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן, נוֹחַ לוֹ לָאָדָם לְגַדֵּל לְגָיוֹן אֶחָד מִשֶּׁל זֵיתִים בַּגָּלִיל, וְלֹא לְגַדֵּל תִּינוֹק אֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קָשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּפְלַיִם כַּיּוֹלֶדֶת, דְּאִלּוּ בַּיּוֹלֶדֶת כְּתִיב "בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים", וְאִלּוּ בַּמְּזוֹנוֹת כְּתִיב (להלן פסוק יז) "בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה" אָמַר

רַבִּי לֵוִי, קְשִׁין מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִן הַגְּאֻלָּה, דְּאִלּוּ בַּגְּאֻלָּה כְּתִיב, (בראשית מח, טז) "הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אוֹתִי", מַלְאָךְ בְּעַלְמָא, וְאִלּוּ בַּמְּזוֹנוֹת כְּתִיב, "הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אוֹתִי". עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נְשִׁים מֵתוֹת בְּשִׁעַת לֵדָתָן מִכָּאן שֶׁאֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג אֶלָּא בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, (במדבר כז, כא) "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ", בְּסֵדֶר הָאוּרִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים", אֶלָּא מְלַמֵּד, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לְמִלְחָמָה בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה יוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּדִּין אִם לְנַצַּח אִם לְהִנָּצַח. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, כְּתִיב "כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע", הָא אִם אֵינוֹ יוֹצֵא אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמִירָה מִכָּאן שֶׁאֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג אֶלָּא בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר בִּיסְנָא בְּשֵׁם רַבִּי לָא, כְּתִיב (ישעיה לז, ג) "יוֹם צָרָה וְתוֹכֵחָה וּנְאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה", הָא יוֹם אַחֵר לֹא אֶלָּא מִכָּאן שֶׁאֵין הַשָּׂטָן כו' אָמַר רַבִּי אָחָא בַּר יַעֲקֹב, "וּקְרָאתָ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ", הָא בַּבַּיִת לֹא, אֶלָּא מִכָּאן וְכוּ' אָמַר אִיבּוֹ בַּר נְגָרִי, (תהלים קט, ז) "בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא צַדִּיק" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "יֵצֵא רָשָׁע", מִכָּאן וְכוּ' רַב אָמַר, הַיּוֹשֵׁב בְּבֵית רָעוּעַ עוֹשֶׂה מַלְאַךְ הַמָּוֶת דְּנִיסְטַס שֶׁלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "יַשִּׂיא מָוֶת עָלֵימוֹ" כְּמַה דְּאַת אָמַר (דברים כד, י) "כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, נֶעֱר שֶׁהוּא מְתוּחַ מִגֵּג לְגַג רְחָבָה כַּמָּה אָסוּר לְהַלֵּךְ עָלָיו, לָמָּה, שֶׁאֵין הַשָּׂטָן וְכוּ' אָמַר רַבִּי לֵוִי, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַשָּׂטָן מָצוּי לְקַטְרֵג, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בְּעַצְמוֹ וְהַיּוֹשֵׁן בְּבֵית אָפֵל בְּעַצְמוֹ וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נְשִׁים מֵתוֹת בְּשִׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה, בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר, כְּדְדְרִישׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם, עַל עִסְקֵי דָּם הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם, רֹאשִׁית קָרָאתִי אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי רֹאשִׁית הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בָּכֶם קְרוּיָה נֵר עַל עִסְקֵי נֵר הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם, אִם אַתֶּם מְקַיְּמִין מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי נוֹטֵל נִשְׁמַתְכֶם וּמֵאי שְׁנָא בִּשְׁעַת לִדְתָּן, אָמַר רָבָא, נָפַל תּוֹרָא חַדָּד לְסַכִּינָא אַבַּיֵּי אָמַר, תָּפִיס תִּירָס אֲמָתָא בְּחַד מְחַטְרָא לֵיהֱוֵי רַב חִסְדָּא אָמַר, שְׁבָקֵיהּ לְרַוְיָא דְּמַנְפְּשֵׁיהּ נָפִיל מַר עוּקְבָא אָמַר, רַעְיָא חֲגִירָא וְעִיזֵי רָהִיטֵי אֲבַב חוּטְרָא מֵילֵי, וְאַבֵּי דְּרֵי חוּשְׁבָּנָא רַב פָּפָּא אָמַר, אֲבַב חַנְוָאתָא נְפִישֵׁי אָחֵי וּנְפִישֵׁי מְרַחֲמֵי, אֲבַב בְּזִיּוֹנֵי לֹא אָחֵי וְלֹא מְרַחֲמֵי וְגַבְרֵי הֵיכָא מִבְדְּקֵי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בְּשָׁעָה שֶׁעּוֹבְרִין עַל הַגֶּשֶׁר רָבָא לֹא עָבַר בְּמַבְרָא דְּאִית בֵּיהּ כּוּתִי, אָמַר דִּלְמָא מִפְקִיד עָלֵיהּ דִּינָא וְאָטְפֵל בַּהֲדֵיהּ. שְׁמוּאֵל לֹא עָבַר אֶלָּא בְּמַבְרָא דְּאִית בֵּיהּ גּוֹי, אָמַר שִׁטְנָא בִּתְרֵי אֲמֵי לֹא שַׁלִּיט רַבִּי יַנַּאי בָּדַק וְעָבַר, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי, לְעוֹלָם אַל יַעֲמוֹד אָדָם בִּמְקוֹם סַכָּנָה וְיֹאמַר עוֹשִׂין לִי נֵס, שֶׁמָּא אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס, וְאִם עוֹשִׂין לוֹ נֵס מְנַכִּין לוֹ מִזְכֻיּוֹתָיו.

רמז לב

אָמַר רַבִּי חָנָן, מַאי קְרָאָה (בראשית לב, יא) "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים" רַבִּי זֵירָא בְּיוֹמָא דְּשׁוּתָא לָא נָפִיק בֵּינֵי דִּיקְלֵי אָמַר רַב יִצְחָק בַּר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹלֶה, שֶׁאִם חָלָה אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא זְכוּת וְהִפָּטֵר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ח) "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ", מִמֶּנּוּ לְהָבִיא רְאָיָה. לָמָּה נִמְסְרוּ לָאִשָּׁה, הִיא כִּבְתָה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, דִּכְתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם", לְפִיכָךְ תִּשְׁמוֹר מִצְוַת נֵר, הִיא טִמְּאָה חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב (בראשית ב, ו) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ", וְסָמִיךְ לֵיהּ "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם", כְּאִשָּׁה שֶׁמְּקַשְׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ בַּמַּיִם וְאַחַר כָּךְ נוֹטֶלֶת חַלָּה, לְפִיכָךְ תִּשְׁמוֹר מִצְוַת חַלָּה, הִיא שָׁפְכָה דָּמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ", תִּשְׁמוֹר נִדָּתָהּ שֶׁיִּתְכַּפֵּר לָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַיָּב אָדָם לְפַקֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, כד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא". הָא מַהָתָם נָפְקָא, מֵהָכָא נָפְקָא, וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ. לֹא נִצְרְכָה סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, וְאַף עַל גַּב דְּאָמוּר רַבָּנָן חַיָּב אָדָם לְפָרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ הַנֵּי מִילֵּי לְדָבָר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה לֹא.

וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ. אַרְבָּעָה תְּשׁוּקוֹת הֵן, אֵין תְּשׁוּקָתָהּ שֶׁל אִשָּׁה אֶלָּא עַל אִישָׁהּ, וְאֵין תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע אֶלָּא עַל קַיִן וַחֲבֵרָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ". וְאֵין תְּשׁוּקָתָן שֶׁל גְּשָׁמִים אֶלָּא עַל הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, י) "פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ", וְאֵין תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ז, יא) "וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ".

דָּבָר אַחֵר, וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ. בְּשָׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר הִיא אוֹמֶרֶת עוֹד אֵינִי זוֹקֶקֶת לְבַעְלִי מֵעַתָּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהּ תְּשׁוּבִי לִתְשׁוּקַת אִישֵׁךְ. לְפִי שֶׁרִפְרְפָה בְּלִבָּהּ לְפִיכָךְ תָּבִיא קָרְבָּנָהּ מְרֻפְרָף (ויקרא יב, ח) "וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים". וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ. יָכוֹל מֻמְשָׁלָה מִכָּל צַד תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב" מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת מִשֶּׁל בֵּית טוּרְיָנוּס שֶׁהָיְתָה נְשׂוּאָה לְלֵסְטִים, כֵּיוָן שֶׁבָּאָה לִפְנֵי חֲכָמִים הוֹצִיאָה לִפְנֵיהֶם מְנוֹרָה שֶׁל זָהָב וְנֵר שֶׁל חֶרֶס עַל גַּבֵּהּ לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ. (בראשית ג יז) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ. אַרְבָּעָה שׁוֹמְעִין הֵן, יֵשׁ שׁוֹמֵעַ וְהִפְסִיד, יֵשׁ שׁוֹמֵעַ וְנִשְׂכָּר, וְיֵשׁ לֹא שׁוֹמֵעַ וְהִפְסִיד, וְיֵשׁ לֹא שׁוֹמֵעַ וְנִשְׂכָּר. שׁוֹמֵעַ וְהִפְסִיד, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ, וּמַה הִפְסִיד (להלן פסוק יט) "כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב". שׁוֹמֵעַ וְנִשְׂכָּר, זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ, "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ", וְנִשְׂכָּר, (שם) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". לֹא שׁוֹמֵעַ וְנִשְׂכָּר, זֶה יוֹסֵף (בראשית לט, י) "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ",

ומה נשכר, "ויוסף הוא השליט על הארץ". לא שומע והפסיד, אלו ישראל, (ירמיה יז, כג) "ולא שמעו (אלי) ולא הטו את אזנם", ומה הפסידו, (שם טו, ב) "אשר למות למות". כי שמעת לקול אשתך. לדברי אשתך אין כתיב כאן אלא לקול, התחילה מילל עליו, מה את סבור שאני מתה וכו' כדלעיל (אות שצא). ותאכל מן העץ אשר צויתיך להזהיר את החיה ואת הבהמה, ולא דייך שלא הזהרתך אלא שנתת להם ואכלו. ארורה האדמה בעבורך. שתהא מעלה לך דברים ארורים כגון יתוש, פרעושין וזבובין, ותעלה לו גמל אף הוא יש בו הנאה שהוא מוכרו ונהנה מדמיו. בעצבון תאכלנה. קשה היא הפרנסה כפלים כדלעיל וכו' כדלעיל . אמר רבי יצחק, למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו, אל תטעם את התבשיל עד שאבא מן המרחץ, אמרה לו אשתו טעם את התבשיל הזה שלא יהא מבקש ליתן בתוכו או מלח או מוריס, בא המלך ומצא אותו טועם בשפתותיו אמר ליה המלך ולשפחתי שמעת יותר ממני. כך הקדוש ברוך הוא אמר לאדם (בראשית ב, יז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל", מה עשתה חוה האכילה אותו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, ולחוה שמעת יותר ממני, מיד נטרד, "ויגרש את האדם". שלשה נכנסו לדין ויצאו ארבעה מחייבין, אדם וחוה ונחש, נכנסו לדין ונתקללה הארץ עמהן וכו' כדלעיל בפרשה ה'). (בראשית ג יח) אמר ריש לקיש, בשעה שאמר ליה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון "וקוץ ודרדר תצמיח לך" זלגו עיניו דמעות. אמר לפניו רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד. כיון שאמר לו בזעת אפיך תאכל לחם נתקררה דעתו. אמר ריש לקיש, אשריני אם עמדני בראשונה ואכתי לא פלטינן מנה, דקא אכלינן עשבא דדברא.

וקוץ, זה קונדס. ודרדר, זו עכבירות ואית דמחלפן שהיא עשויה דרין דרין ואכלתּ את עשב השדה, אלו זכית הייתי מעלה לך מכל אילני גן עדן, עכשו קוץ ודרדר תצמיח לך. אלו זכית היית נוטל עשבים מתוך גן עדן, וטועם בהן טעם כל מעדנים שבעולם, עכשו ואכלתּ את עשב השדה. על דורות הללו הוא אומר שאדם משליף שדהו ואוכלה עד שהוא עשב כיון ששמע אדם הראשון כן הזיעו פניו. אמר, מה אני נקשר לאבוס כבהמה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא, הואיל והזיעו פניך תאכל לחם, [אמר רבי לוין], נוח היה לו לאדם אלו עמד בקלקלתו הראשונה (בזעת אפיך תאכל לחם).

רמז לג

(בראשית ג יט) שששה דברים סימן יפה לחולה, עטושׁ, דכתיב (איוב מא, י) "עטישׁתיו תהל אור", זעה, דכתיב בזעת אפיך תאכל לחם שלשל, דכתיב (ישעיה נא, יד) "מהר צעה להתפתח", וגו', קרי, דכתיב "יראה זרע יאריך ימים", שינה, דכתיב (איוב ג, יב)

"יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי", חֲלוֹם, דִּכְתִיב (ישעיה לח, טז) "וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵינִי". עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה. אָמַר לֵיהּ, קֹמֶץ עָפָר שֶׁנִּבְרֵאתָ מִמֶּנּוּ לֹא גְּזָלָה הִיא בְּיָדְךָ, כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב, מִכָּאן רָמְזוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תֵּלֵךְ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא תָּשׁוּב, הַנָּהוּ קַפּוּלְאֵי דַּהֲווּ מְקַקְּפֵלִי בְּאַרְעָא דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, נָחַר בְּהוּ רַב אֲחַאי בַּר יְאשַׁיָּה אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, נָחַר בֵּן גַּבְרָא אְתָא אְמַר לֵיהּ מָנוּ מַר אָמַר לֵיהּ אֲנָא אֲחַאי בַּר יְאשַׁיָּה. אָמַר לֵיהּ וְלֹא אָמַר רַב מָרֵי עָתִידִין צַדִּיקֵי דַּהֲווּ עַפְרָא. אָמַר לֵיהּ וּמַנּוּ מָרֵי דְּלֹא יְדַעְנָא לֵיהּ הָכְתִיב (קהלת יב, ז) "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ". אָמַר לֵיהּ דְּאַקְרְיֵיךְ קוֹהֶלֶת לֹא אַקְרְיֵיךְ מְשֻׁלֵּי, דִּכְתִיב "וּרְקַב עֲצָמוֹת קִנְאָה", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִנְאָה בְּלִבּוֹ עַצְמוֹתָיו מַרְקִיבִין וְשֶׁאֵין קִנְאָה בְּלִבּוֹ אֵין עַצְמוֹתָיו מַרְקִיבִין. (אֶ)חָזְיֵהּ דְּאִית בֵּיהּ מַשְׁשָׁא אָמַר לֵיהּ לֵקוּם מַר לְגוֹ בֵּיתָא, אָמַר לֵיהּ, גְּלִית אֲדַעְתִּיךְ דַּאֲפִלּוּ נְבִיאֵי לֹא אַקְרוּ לָךְ, דִּכְתִיב (יחזקאל לז, יג) "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם" אָמַר לֵיהּ, וְהָכְתִיב כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב הַהוּא שָׁעָה אַחַת קֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

(בראשית ג כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה. נִתְּנָה לוֹ לְחִיּוּתוֹ, וּמְיַעֲצָתוֹ כְּחִוְיָא.

דָּבָר אַחֵר, חִוָּה לָהּ כַּמָּה דּוֹרוֹת אִבְּדָה. אָמַר רַבִּי אַחָא חִוְיָא חִוְיָךְ, וְאַתְּ חִוְיָא דְּאָדָם. כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, עִם כָּל חַי, תָּנֵי, הֶעֱשִׁיר עוֹלָה עִמּוֹ, הֶעֱנִי אֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ רַבִּי סִימָן אוֹמֵר, אֵם כָּל חָי, אִמָּן שֶׁל כָּל הַחַיִּים. דְּאָמַר רַבִּי סִימָן כָּל מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁפֵּירְשָׁה חַוָּה מֵאָדָם, הָיוּ רוּחוֹת הַזְּכָרִים מִתְחַמְּמִין בָּהּ וְהִיא יוֹלֶדֶת מֵהֶן, וְרוּחוֹת נְקֵבוֹת מִתְחַמְּמוֹת מֵאָדָם וְיוֹלְדוֹת מִמֶּנּוּ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהוֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים" "וּבְנִגְעֵי בְּנֵי אָדָם" בְּנוֹי דְּאָדָם קַדְמָאָה מַאן דְּאָמַר רוּחֵי דְּבֵיתָא טָבִין דְּרָבִין עִמֵּיהּ וּמַאן דְּאָמַר דְּאִנּוּן בִּישִׁין דְּחַכְמִין יְצֵרֵיהּ מַאן דְּאָמַר רוּחֵי דְּחַקְלָא טָבִין דְּלָא חַכְמִין יְצֵרֵיהּ מַאן דְּאָמַר דְּאִנּוּן בִּישִׁין דְּלָא רָבִין עִמֵּיהּ. אָמַר רַב פָּפָּא, בָּדִיק לָן רָבָא, הֵיא אוֹמֶרֶת לְהֵניק וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לְהֵניק, שׁוֹמְעִין לָהּ, צַעֲרָא דִּידָהּ הוּא אוֹמֵר לְהֵניק וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהֵניק מַהוּ, כָּל הֵיכָא דְּהִיא לָאו אוֹרְחָא וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ מַאי, בָּתַר דִּידֵיהּ אַזְלִינַן אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אַזְלִינַן וּפַשְׁטִינָא לֵיהּ עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ מַאי קְרָאָהּ (בראשית כ, ג) "וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל", בַּעֲלִיּוּתוֹ שֶׁל בַּעַל וְלֹא בִּירִדָתוֹ שֶׁל בַּעַל. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא, כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי, לְחַיִּים נִתְּנָה וְלֹא לְצַעַר נִתְּנָה. (בראשית ג כא) וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים וְגוֹ' כָּתְנוֹת עוֹר. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר וְחַד אָמַר, דָּבָר שֶׁהָעוֹר נֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ דְּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלָאִי תּוֹרָה תְּחִלָּתָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים וְסוֹפָהּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, דִּכְתִיב (דברים לד, ו) "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי". אָמַר רַבִּי חַמָּא בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב "אַחֲרֵי ה' תֵּלֵכוּ", אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחֲרֵי הַשְּׁכִינָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם ד, כד) "אֵשׁ

אֹכְלָה הוּא", אֶלָּא הֲלָךְ אַחַר מִדּוֹתָיו, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִלְבִּישׁ עֲרֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם, אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ עֲרֻמִּים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּקֵּר חוֹלִים, דִּכְתִיב (בראשית יח, א) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא" אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב (בראשית כה, יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים, דִּכְתִיב "וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי", אַף אַתָּה קְבוֹר מֵתִים. אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר, מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עוֹר לְאָדָם אֶלָּא אִם כֵּן נוֹצַר תְּחִלָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמִיהּ, דְּאָמַר הַמַּפֶּלֶת שְׁפִיר שֶׁאֵינוֹ מְרֻקָּם, אֲפִלּוּ צָלוּל, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ וָלָד. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.

רמז לד

בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מָצְאוּ כָּתוּב כָּתְנוֹת אוֹר אֵלּוּ בְּגָדָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיוּ דּוֹמִין לְפָנָס רְחָבִין מִלְמַטָּה וְצָרִין מִלְמַעְלָה, חֲלָקִין כְּצִפּוֹרֶן וְנָאִים כְּמַרְגָּלִית, כִּכְלֵי פִּשְׁתָּן הַדַּקִּין הַבָּאִין מִבֵּית שְׁאָן. כָּתְנוֹת עוֹר, שֶׁהֵן דְּבֵקִין לָעוֹר וּבָהֶן הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת מְשַׁמְּשִׁין. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר אַרְנָבִים הָיוּ. כָּתְנוֹת עוֹר, שֶׁהָיוּ בָּאִין מֵעוֹר. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְמִדְּתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, לְפוּם חֵילְךָ אֵכֹל (בראשית ב, טז) מִכֹּל עֵץ הַגָּן תֹּאכֵל, וּפְרֵא מִן מַה דְּאַתְּ לָבִישׁ "וַיַּעַשׂ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר", וְיוֹתֵר מִמַּה דְּאַתְּ שָׂרֵי שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם הָווּ שְׂרוּיִין בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, כָּתְנוֹת עוֹר, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִן הָעוֹר שֶׁהִפְשִׁיט הַנָּחָשׁ לְקַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעָשָׂה לָהֶם כָּתְנוֹת כָּבוֹד לְאָדָם וּלְעֶזְרוֹ. בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה אָדָם מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ אוֹי לִי שֶׁמָּא הַנָּחָשׁ שֶׁהִתְעָה אוֹתִי יָבוֹא וְיִשּׁוּפֵנִי, וְנִשְׁתַּלַּח לוֹ עַמּוּד שֶׁל אֵשׁ לְהָאִיר לוֹ וּלְשָׁמְרוֹ מִכָּל רָע. רָאָה אָדָם וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ וּפָשַׁט יָדָיו לְאוֹרוֹ וְאָמַר בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ. אָמַר, עַכְשָׁו אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁנִּבְדַּל יוֹם הַקֹּדֶשׁ מִיּוֹם הַחוֹל שֶׁאֵין לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל מִי שֶׁמַּבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ שׁוֹמֵעַ מִן הַמַּבְדִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא לוֹ קָדוֹשׁ וּסְגֻלָּה, וּמַצִּילוֹ מִצָּרַת הָעַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים". בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת נִכְנַס אָדָם בְּמֵימֵי גִיחוֹן הָעֶלְיוֹן עַד שֶׁהִגִּיעוּ הַמַּיִם עַד צַוָּארוֹ וְהָיָה מִתְעַנֶּה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת יָמִים עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גּוּפוֹ כִּלְבוֹ עַד שֶׁאֲנִי בַּחַיִּים אֶבְנֶה לִי בֵּית מָלוֹן לְרִבְצִי אָמַר, וּמַה הַלּוּחוֹת עַל יְדֵי שֶׁהֵן עֲתִידִין לִכְתּוֹב בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲתִידִין מֵימֵי הַיַּרְדֵּן לִבְרֹחַ מִפְּנֵיהֶם גּוּפֵי שֶׁגִּבְלוּ שִׁתֵּי יָדָיו וְרוּחַ נִשְׁמַת פִּיו שֶׁנִּפַּח בְּאַפִּי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה

וּלְאַחַר מִיתָתִי יְבוֹאוּ וְיִקְחוּ אֶת עַצְמוֹתַי וְיַעֲשׂוּ לָהֶם ע"ז, אֶלָּא הֲרֵינִי מַעֲמִיק אֶת אֲרוֹנִי לְמַטָּה בָּאָרֶץ, מְעָרָה לִפְנִים מִמְּעָרָה, לְפִיכָךְ נִקְרֵאת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה.

(בראשית ג כב-כד) הֵן הָאָדָם, הָיָה מְתֻקָּן לְמִיתָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאוֹת הָעוֹלָם, תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ לֹא הִתְחִיל אֶלָּא אָדָם, וַעֲשָׂאוֹ גֹּלֶם. בָּא לִזְרֹק בּוֹ נְשָׁמָה, אָמַר, אִם אֲנִי מַעֲמִידוֹ עַכְשָׁיו, יֹאמְרוּ שֶׁתְּחִלַּת נַעֲשָׂה עִמִּי בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אֶלָּא הֲרֵינִי מַנִּיחוֹ גֹּלֶם עַד שֶׁאֶבְרָא הַכֹּל. מִשֶּׁגָּמַר הַכֹּל אָמְרוּ לוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אִי אַתָּה עֹשֶׂה אָדָם שֶׁאַמְרְתָּ. אָמַר לָהֶם כְּבָר עָשִׂיתִיו וְאֵינוֹ חָסֵר אֶלָּא זְרִיקַת נְשָׁמָה, וְהֶעֱמִידוֹ וְכָלַל בּוֹ הָעוֹלָם, בּוֹ הִתְחִיל בּוֹ סִיֵּם, דִּכְתִיב (תהלים קלט, ה) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ".

דָּבָר אַחֵר, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם", מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּגְדֵי כְהֻנָּה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט, יא) "וְהִנֵּה [הָ]אִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים", וּכְתִיב "כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ" מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל דּוֹמֶה לְמַלְאָךְ, (מלאכי ב, ז) "כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא" לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁרָאָה קְרִתִּי אֶחָד, וְהִלְבִּישׁוֹ כִּבְנֵי פְּלָטִין, אָמְרוּ בְּנֵי פְּלָטִין לַמֶּלֶךְ, אֲפִלּוּ אוֹתוֹ שֶׁהוּא קְרִתְנִי הוּא כָּמוֹנוּ. כָּךְ אָמְרוּ הַמַּלְאָכִים לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲפִלּוּ אָדָם שֶׁהוּא יְצִיר עָפָר הֲרֵי הוּא כָּמוֹנוּ. הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ. לְמֶלֶךְ שֶׁחִבֵּב עַבְדּוֹ וְעָשָׂה לוֹ מוּנְיָק שֶׁל זָהָב, סָרַח, נְטָלוֹ מִמֶּנּוּ וְנָתַן עָלָיו כְּבָלִין כָּךְ עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וּכְשֶׁחָטָא הֶעֱבִירוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, ז) "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה".

דָּבָר אַחֵר, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בַּיִת וְהִשְׁלִיטוֹ עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, הִתְחִילוּ הַכֹּל אוֹמְרִים שֶׁתִּפְּחוּ הוּא, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ טָרַדוֹ, כָּךְ וַיְשַׁלְּחֵהוּ ה' מִגַּן עֵדֶן.

דָּבָר אַחֵר, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְעָשָׂה לָהּ שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת, סָרְחָה, נְטָלוֹ הֵימֶנָּה וְכָתַב לָהּ גֵּט. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחוֹ לְאָדָם בְּגַן עֵדֶן וְעָשָׂה לוֹ עֶשֶׂר חֲפוֹת, כֵּיוָן שֶׁחָטָא נָתַן לוֹ גֵּט, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְשַׁלְּחֵהוּ", וְאֵין שִׁלּוּחַ אֶלָּא גֵּט, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, א) "וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ".

דָּרַשׁ רַבִּי פַּפְּיֵיס, "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ", כְּאֶחָד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, דַּיָּךְ פַּפְּיֵיס אֶלָּא שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפָנָיו שְׁתֵּי דְּרָכִים וְעָזַב דֶּרֶךְ חַיִּים וּבָרַר לוֹ דֶּרֶךְ הַמָּוֶת רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" רַבָּנָן אָמְרִין, כְּגַבְרִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י, ה) "וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד לָבוּשׁ הַבַּדִּים". רִישׁ לָקִישׁ אָמַר, כְּיוֹנָה מַה זֶּה בּוֹרֵחַ אַף זֶה בּוֹרֵחַ. וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם. מְלַמֵּד שֶׁנְּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֵּרוּשִׁין כְּאִשָּׁה וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים, מְלַמֵּד שֶׁהַכְּרוּבִים קוֹדְמִין לְכָל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב, זוֹ גֵּיהִנֹּם, לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ, זוֹ דֶּרֶךְ הָאָרֶץ, מְלַמֵּד שֶׁדֶּרֶךְ אֶרֶץ

קַדְמָה לְעֵץ הַחַיִּים. וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֵץ חַיִּים הִיא". מַה זֶּה לֹא לָן כְּבוֹדוֹ עִמּוֹ אַף זֶה לֹא לָן כְּבוֹדוֹ עִמּוֹ רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, כְּאֵלְיָהוּ, מַה זֶּה לֹא טָעַם טַעַם מִיתָה אַף זֶה לֹא הָיָה רָאוּי לִטְעֹם טַעַם מִיתָה. כָּל זְמַן שֶׁהָיָה אָדָם הָיָה כְּאֶחָד כֵּיוָן שֶׁנִּטְלָה מִמֶּנּוּ צַלְעָתוֹ שָׁב לְדַעַת טוֹב וָרָע. וְעַתָּה, מְלַמֵּד שֶׁפָּתַח לוֹ ה' בָּהּ פֶּתַח שֶׁל תְּשׁוּבָה. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים י, יב) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". וְיִשַּׁלְּחֵהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שִׁלּוּחַ מִגַּן עֵדֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. הִקְשָׁה עָלָיו רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שִׁלַּח מִגַּן עֵדֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא שִׁלַּח בָּעוֹלָם הַבָּא. וְדָא מְסַיְּעָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה, (תהלים יז, טו) "אֲנִי בְצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ", לְכְשֶׁיְּקִיץ אוֹתוֹ שֶׁנִּבְרָא כְּתְמוּנָתְךָ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֲנִי מַצְדִּיקוֹ מֵאוֹתָהּ גְּזֵרָה. וַיְשַׁלְּחֵהוּ ה' אֱלֹהִים. כְּשֶׁבָּרָאוֹ בְּרָאוֹ בְּמִדַּת רַחֲמִים וּבְמִדַּת הַדִּין וּכְשֶׁטָּרְדוֹ טָרְדוֹ בְּמִדַּת רַחֲמִים הֵן הָאָדָם, לֹא יָכֹל לַעֲמֹד בְּצִוּוּיְךָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, וַהֲרֵי בָּנֶיךָ מַמְתִּינִין לְעָרְלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל". וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם. לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִין וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתָּן. פַּעַם אַחַת בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִדַּעְתָּן. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹן טָרְדוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ מִפָּלְטִין שֶׁלּוֹ. הַשֵּׁנִי, חֲבָשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְנָתַן אַסְפְּרוּס עָלָיו. שְׁלִישִׁי, שֶׁהָיָה עָלָיו חָבִיב בְּיוֹתֵר, אָמַר, אֵינִי עוֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ. כָּךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם, נֹחַ, (בראשית ז, טז) "וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ", אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה חָבִיב עָלָיו בְּיוֹתֵר אָמַר אֵינִי עוֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, יז) "וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם". וַיְגָרֶשׁ. הֶרְאָה לוֹ חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (איכה ג, טז) "וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי". לְמִגְרְשָׁהּ שֶׁל גַּן עֵדֶן טָרְדוֹ וְהוֹשִׁיב עָלָיו שׁוֹמְרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ אוֹתוֹ. מִקֶּדֶם. רַב אָמַר, בְּכָל מָקוֹם רוּחַ מִזְרָחִית קוֹלֶטֶת קִיזִין, "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן", רוֹצֵחַ, (דברים ד, מא) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ' מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ".

דָּבָר אַחֵר, מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי וַאֲדַע כִּי כְרוּבִים הֵמָּה" וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב. עַל שֵׁם (תהלים קד, ד) "מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט" הַמִּתְהַפֶּכֶת. שֶׁהֵן מִתְהַפְּכִין פְּעָמִים אֲנָשִׁים פְּעָמִים נָשִׁים פְּעָמִים רוּחוֹת פְּעָמִים מַלְאָכִים. דָּבָר אַחֵר, מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן נִבְרָא גֵּיהִנֹּם נִבְרָא בַּשֵּׁנִי וְגַן עֵדֶן בַּשְּׁלִישִׁי, "וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב" עַל שֵׁם (מלאכי ג, יט) "וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא". הַמִּתְהַפֶּכֶת. שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל הָאָדָם וּמְלַהַטְתּוֹ מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו וּמֵרַגְלָיו וְעַד רֹאשׁוֹ. אָמַר אָדָם, מִי מַצִּיל אֶת בָּנַי מֵאֵשׁ לֹהֵט, זוֹ חֶרֶב מִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת" רַבָּנָן אָמְרִין, חֶרֶב תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמט, ו) "וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם". וְכֵיוָן שֶׁרָאָה אָדָם שֶׁבָּנָיו עֲתִידִין לֵאָבֵד בְּגֵיהִנֹּם מֵעֵט עַצְמוֹ מִפְּרִיָה וּרְבִיָה, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאַחַר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת עֲתִידִין בָּנָיו לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, נִזְקַק לְהַעֲמִיד תּוֹלְדוֹת. (בראשית ד, א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ. וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם. יָצָא אָדָם

וְיָשַׁב לוֹ חוּץ לְגַן עֵדֶן בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁשָּׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן סְמוּךְ לְהַר הַמּוֹרִיָּה, וּמִשָּׁם לְקָחוֹ וּלְשָׁם הֶחֱזִירוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם". עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דוֹרוֹת קָדְמָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים", "דֶּרֶךְ", זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְאַחַר כָּךְ "עֵץ הַחַיִּים", זֶה תּוֹרָה.

רמז לה

(בראשית ד א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ, לֹא שִׁמְּשָׁה בְּרִיָּה קֹדֶם לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהוּא יָדַע אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְהָאָדָם יָדַע הוֹדִיעַ לַכֹּל דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

דָּבָר אַחֵר, יָדַע מַאיזֶה שַׁלְוָה נִגְלָה הוֹדִיעַ מָה עָבַדְתְּ לֵיהּ חִוְיָא. וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן. שְׁלֹשָׁה פְּלָאִים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, בּוֹ בַּיּוֹם נִבְרְאוּ, בּוֹ בַּיּוֹם שְׁמְשׁוּ, בּוֹ בַּיּוֹם הוֹצִיאוּ תּוֹלְדוֹת, עָלוּ לַמִּטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ שִׁבְעָה קַיִן וּתְאוֹמָתוֹ, הֶבֶל וּשְׁתֵּי תְּאוֹמוֹתָיו וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה', חֲמַת לֵהּ אִתְתָא בְּנִין, הֵיא אָמְרָה הָא קְנָנִין בַּעֲלִי בְּיָדִי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שָׁאַל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשָׁבִיל שֶׁשִּׁמַּשְׁתָּ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, אֶתֵּן גַּמִּין רְבוּיִין, אֲכִין וְרַקִּין מְעוּטִין, הֲדֵין אֶת דִּכְתִיב הָכָא מַהוּ. אָמַר לֵיהּ, אִלּוּ כְּתִיב "קָנִיתִי אִישׁ ה'", הָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה אָמַר לֵיהּ, (דברים לב, מז) "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא", וְאִם רֵק הוּא מִכֶּם הוּא רֵק, שֶׁאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לִדְרֹשׁ, אֶלָּא אֶת ה' לְשֶׁעָבַר, אָדָם נִבְרָא מֵאֲדָמָה וְחַוָּה נִבְרֵאת מֵאָדָם, מִכָּאן וְאֵילָךְ "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ", לֹא אִישׁ בְּלֹא אִשָּׁה, וְלֹא אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ, וְלֹא שְׁנֵיהֶם בְּלֹא שְׁכִינָה. בָּא עֶלְיֵהּ רוֹכֵב הַנָּחָשׁ וְעִבְּרָה אֶת קַיִן, וְאַחַר כַּךְ בָּעֲלָהּ אָדָם וְעִבְּרָה אֶת הֶבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ", מַהוּ יָדַע, יָדַע שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, וְרָאָתָה אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מִן הַתַּחְתּוֹנִים אֶלָּא מִן הָעֶלְיוֹנִים וְהֵבִינָה וְאָמְרָה קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'. רַבִּי מְאִישָׁה אָמַר, נוֹלַד קַיִן, וְאִשְׁתּוֹ תְּאוֹמָתוֹ עִמּוֹ, וְנוֹלַד הֶבֶל, וְאִשְׁתּוֹ תְּאוֹמָתוֹ עִמּוֹ. רַבִּי אוֹמֵר, קַיִן וְהֶבֶל תְּאוֹמִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן, בְּהַהִיא שַׁעֲתָא אֲסִפַת לְמֵילַד, וַתּוֹסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו. הָדָא מְסַיְּעָא לְהָא דְּעָלוּ לַמִּטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ שִׁבְעָה תּוֹסֶפֶת לַלֵּידָה וְלֹא תּוֹסֶפֶת לָעִבּוּר. (בראשית ד ב) וַיְהִי הֶבֶל רֹעֵה צֹאן. שְׁלֹשָׁה הָיוּ לָהֶטִין אַחַר אָדָמָה וְלֹא נִמְצָא בָּהֶן תּוֹעֶלֶת קַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה, נֹחַ (בראשית ט, כ) "וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה", עֲזִיזָהוּ, "אִכָּרִים וְכֹרְמִים בֶּהָרִים וּבַכַּרְמֶל כִּי אֹהֵב אֲדָמָה הָיָה". (בראשית ד ג-ד) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים. מַאן דְּאָמַר בְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם עָשָׂה הֶבֶל קַיָּם מִן הֶחָג וְעַד הַחֲנֻכָּה מַאן דְּאָמַר בְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם עָשָׂה הֶבֶל קַיָּם מִן הַפֶּסַח וְעַד הָעֲצֶרֶת, בֵּין לְדִבְרֵי זֶה בֵּין לְדִבְרֵי זֶה לֹא עָשָׂה הֶבֶל בָּעוֹלָם יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים יוֹם. וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה. מִן הַפְּסֹלֶת מָשָׁל לְאָרִיס רַע שֶׁהָיָה אוֹכֵל אֶת הַבְּכוֹרוֹת וּמְכַבֵּד לַמֶּלֶךְ בַּסְּיָפוֹת. הִגִּיעַ לֵיל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, קָרָא אָדָם

לְבָנָיו. אָמַר, עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת פְּסְחֵיהֶן, הַקְרִיבוּ גַּם אַתֶּם לִפְנֵי בּוֹרַאֲכֶם, וְהֵבִיא קַיִן מוֹתַר מַאֲכָלוֹ קְלָיוֹת זֶרַע פִּשְׁתָּן, וְהֶבֶל הֵבִיא מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ, כְּבָשִׂים שֶׁלֹּא נִגְזְזוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַס וְשָׁלוֹם לֹא יִתְעָרְבוּ מִנְחַת קַיִן וְהֶבֶל לְעוֹלָם אֶפְלוּ בַּאֲרִיגַת בֶּגֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, יא) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", וַאֲפִלּוּ הִיא מְרֻקֶּמֶת לֹא תַעֲלֶה עָלֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יט) "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ". בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁנֵי זְכָרִים. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זָכָר וּנְקֵבָה. מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, יַלְפִי מִמִּשָּׁה דִּכְתִיב ("ו)בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר". וּבֵית הִלֵּל יַלְפִי מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם וְחַוָּה. וּבֵית שַׁמַּאי, אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר וּבֵית הִלֵּל נַמִּי נֵילְפוּ מִמִּשָּׁה. מֹשֶׁה דְּעָבַד מִדַּעֲתֵיהּ רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, דִּכְתִיב וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל, הֶבֶל וַאֲחוֹתוֹ, וְקַיִן וַאֲחוֹתוֹ, וּכְתִיב (בראשית ד, כה) "כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל" וְרַבָּנָן, אוֹדוּיֵי הוּא דְּקָא מוֹדֶיָא תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים זָכָר וּנְקֵבָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים זָכָר אוֹ נְקֵבָה, דִּכְתִיב (ישעיה מה, יח) "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ" וְהוּא עָבַד לֵיהּ שֶׁבֶת. וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, חַד אָמַר קָרְבוּ שִׁלְמִים לִבְנֵי נֹחַ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחֶלְבּוֹ קָרֵב וְכֻלּוֹ אֵינוֹ קָרֵב, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שְׁלָמִים וְחַד אָמַר, לֹא קָרְבוּ שְׁלָמִים דִּכְתִיב (שיר השירים ד, טז) "עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵּימָן", הִתְנַעֲרִי אֻמָּה שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ בַּצָּפוֹן וְתָבוֹא אֻמָּה שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ בַּצָּפוֹן וְדָרוֹם וּמַר נַמִּי הָכְתִיב "וּמֵחֶלְבֵהֶן" מִשְּׁמַנֵּי דִּידְהוּ וְאִידָךְ וְהָכְתִיב "עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵּימָן" הַהוּא בְּקִבּוּץ גָּלֻיּוֹת הוּא דִּכְתִיב.

רמז לו

וְהָכְתִיב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת", זְבָחִים לַאֲכִילָה וְעוֹלוֹת לְהַקְרָבָה. וְהָכְתִיב (שם יח, יב) "וַיִּקַּח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים" יִתְרוֹ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הֲוָה. וּלְמַאן דְּאָמַר קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הֲוָה מַאי אִכָּא לְמֵימַר, קַסָּבַר קָרְבוּ שְׁלָמִים לִבְנֵי נֹחַ. תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שְׁלָמִים הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ, אִיתֵיבִיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, וְהָכְתִיב וּמֵחֶלְבֵהֶן, מִדָּבָר שֶׁחֶלְבּוֹ קָרֵב מָה עָבַד לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מִשְּׁמָנֵיהוֹן מְתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר, "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' מָה עָבַד לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מִשְּׁמָנֵיהוֹן בְּלֹא הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ מְתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר, (שם יח, יב) "וַיִּקַּח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה" כְּמַאן דְּאָמַר יִתְרוֹ לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה בָּא וְדָא מְסַיְּעָא לְרַבִּי יוֹסֵי (שיר השירים ד, טז) "עוּרִי צָפוֹן" זוֹ הָעוֹלָה שֶׁהָיְתָה נִשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן, וּמַהוּ "עוּרִי" דָּבָר שֶׁהָיָה יָשֵׁן וְנִתְעוֹרֵר, "וּבוֹאִי תֵּימָן", אֵלּוּ שְׁלָמִים שֶׁהֵן נִשְׁחָטִין בַּדָּרוֹם, וּמַהוּ "וּבוֹאִי" דָּבָר שֶׁל חִדּוּשׁ אַף הֵדֵין

קָרְיָא מְסַיֵּעַ לֵיהּ (ויקרא ו, ב) "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה", שֶׁהָיוּ בְּנֵי נֹחַ מַקְרִיבִין וְכֵן הוּא מָטֵי לְגַבֵּי שְׁלָמִים (שם ז, יא) "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים", אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ" מִכָּאן וּלְהַבָּא. (בראשית ד ה-ז) וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל. נִתְפַּיֵּס הֵימֶנּוּ וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה, לֹא נִתְפַּיֵּס הֵימֶנּוּ. וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו נַעֲשׂוּ כְּאוּר. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת. בְּרָכָה. וְאִם לֹא תֵּיטִיב "שְׂאֵת", קְלָלָה, דָּבָר אַחֵר, אִם תֵּיטִיב, אֲנִי מוֹחֵל עַל עֲוֹנוֹתֶיךָ. וְאִם לָאו, חֲטָאוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ גָּדוֹשׁ וּמֻגְדָּשׁ (תהלים לב, א) "לְדָוִד אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע", אַשְׁרָיו לְאָדָם שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִפִּשְׁעוֹ וְלֹא פִּשְׁעוֹ גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ "לַפֶּתַח חַטָּאת" רַבָּצַת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "רֹבֵץ", בִּתְחִלָּה הוּא תָּשׁ כִּנְקֵבָה וְאַחַר כַּךְ הוּא מִתְגַּבֵּר כְּזָכָר. אִית כַּלְבֵּין בְּרוֹמִי יַדְעִין לְמִשְׁתַּדְּלָא אָזִיל וְיָתִיב גַּבֵּי פַּלְטָרָא וְעָבַד גַּרְמֵיהּ מִתְנַמְנֵם וּמָרֵי פַּלְטָרָא מִתְנַמְנֵם וְהוּא שָׁמַט (עֶגְלָא) [עִגּוּלָא] אַאַרְעָא וְעַד דְּאֵלֵין מְצַמְּתִין הֲוָה מִשְׁתַּכַּח טַפֵּי (עֶגְלָא) [עִגּוּלָא] וּמְהַלֵּךְ בָּהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא, הַיְצֶר הַזֶּה דּוֹמֶה לְלִסְטִים שָׁפוּף שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים. כָּל מַאן דַּהֲוָה עָבַר בֵּהּ אוֹמֵר לֵיהּ הַב מַה דַּעֲלָךְ. עָבַר פִּקֵּחַ אֶחָד וְרָאָה שֶׁאֵין בּוֹ תוֹחֶלֶת לִגְזוֹל לוֹ כְּלוּם, הִתְחִיל מְכַתְּתוֹ כָּךְ כַּמָּה דּוֹרוֹת אִבֵּד יֵצֶר הָרָע, דּוֹר אֱנוֹשׁ, דּוֹר הַמַּבּוּל, דּוֹר הַפְּלָגָה, כֵּיוָן שֶׁעָמַד אַבְרָהָם אָבִינוּ וְרָאָה שֶׁאֵין בּוֹ תוֹחֶלֶת הִתְחִיל מְכַתְּתוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו".

רמז לז

אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה מִקְרָאוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין לָהֶן הֶכְרַע, וְאֵלּוּ הֵן, שְׂאֵת, אֲרוּר, מָחָר, מְשֻׁקָּדִים, וְקָם. שְׂאֵת, "אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת", אוֹ "שְׂאֵת אִם לֹא תֵּיטִיב" (בראשית מט, ו ז) "וּבְרִצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר אֲרוּר אַפָּם" "וְצֵא הִלְחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר", אוֹ "מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה". (שם כה, לד) "וּבִמְנֻרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים", אוֹ "מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ". (דברים לא, טז) "הִנְךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם" אוֹ "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה". רַבִּי תַּנְחוּמָא מוֹסִיף עוֹד חַד, "וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם" אוֹ "כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים". תָּנוּ רַבָּנָן (דברים יא, יח) "וְשַׂמְתֶּם סַם תָּם לָמָה נִמְשְׁלָה תּוֹרָה לְסַם חַיִּים. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמַּכָּה אֶת בְּנוֹ מַכָּה גְּדוֹלָה וְהִנִּיחַ לוֹ רְטִיָּה עַל מַכָּתוֹ וְאָמַר לוֹ, בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁרְטִיָּה זוֹ עַל מַכָּתְךָ אֶכֹל מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ וּשְׁתֵה מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ וּרְחַץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, וְאִי אַתָּה מִתְיָרֵא, וְאִם אַתָּה מַעֲבִירָהּ הֲרֵי הִיא מַעֲלָה נוּמִי כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, בָּרָאתִי יֵצֶר הָרָע בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין, אִם אַתֶּם עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה אֵי אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת, וְאִם אֵין אַתֶּם עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּךָ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ, וְאִם אַתָּה רוֹצֶה

אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִּתְנַאי בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְּנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, כט ל) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם אִם יַעַבְרוּ וְגוֹ' וְאִם לֹא יַעַבְרוּ" וְגוֹ' רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, צָרִיךְ הָיָה הַדָּבָר לְאָמְרוֹ שֶׁאִלְמָלֵא כֵּן יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנָּחֲלוּ בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִּכְתִיב הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא לָמָּה לִי. סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא וְכוּ' לֹא אִנְרָא וְלֹא צַעֲרָא, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז לח

אָמַר שְׁמוּאֵל, יֵצֶר הָרָע כְּמִין חִטָּה הוּא רוֹבֵץ עַל מַפְתְּחֵי הַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. עַד שֶׁהַוָּלָד בְּמֵעֵי אִמּוֹ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ד) "וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו וּמְשַׁכְּחַ כָּל הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוּס לְרַבִּי, מֵאֵימָתַי יֵצֶר הָרָע נָתוּן בָּאָדָם, מִשְּׁעַת יְצִיאָה אוֹ מִשְּׁעַת יְצִירָה. אָמַר לֵיהּ מִשְּׁעַת יְצִירָה. אָמַר לֵיהּ, אִם כֵּן בֹּעֵט בְּמֵעֵי אִמּוֹ וְיֵצֵא, אֶלָּא מִשְּׁעַת יְצִיאָה. אָמַר רַבִּי, דָּבָר זֶה לְמַדֵנִי אַנְטוֹנִינוּס וּמִקְרָא מְסַיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוּס לְרַבִּי, נְשָׁמָה מֵאֵימָתַי נִתְּנָה בָּאָדָם מִשְּׁעַת יְצִירָה אוֹ מִשְּׁעַת פְּקִדָּה אָמַר לֵיהּ מִשְּׁעַת יְצִירָה. אָמַר לֵיהּ, אֶפְשָׁר לַחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּלֹא מֶלַח שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאֵינָהּ מַסְרַחַת אֶלָּא מִשְּׁעַת פְּקִדָּה. אָמַר רַבִּי, דָּבָר זֶה לְמָדֵנִי אַנְטוֹנִינוּס וּמִקְרָא מְסַיְּעוֹ, "חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי".

(בראשית ד ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו. עַל מָה הָיוּ מְדַיְּנִין. אָמְרוּ בֹּאוּ וְנַחֲלוֹק אֶת הָעוֹלָם. אֶחָד נָטַל אֶת הַקַּרְקָעוֹת, וְאֶחָד נָטַל מִטַּלְטְלִין דֵּין אָמַר אַרְעָא דְאַתְּ קָאֵים עֲלָהּ דִּידִי וְדֵין אָמַר מָה דְאַתְּ לָבִישׁ דִּידִי דֵּין אָמַר חֶלְקִי וְדֵין אָמַר פְּרַח מִתּוֹךְ כַּךְ "וַיָּקָם קַיִן" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, שְׁנֵיהֶם נָטְלוּ אֶת הַקַּרְקָעוֹת וּשְׁנֵיהֶם נָטְלוּ אֶת הַמִּטַּלְטְלִין וְעַל מָה הָיוּ מְדַיְּנִין, זֶה אוֹמֵר בְּתַחוּמִי יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְזֶה אוֹמֵר בְּתַחוּמִי יִבָּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה, וְאֵין שָׂדֶה אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מיכה ג, יב) "צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל חַוָּה הָרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְדַיְּנִין. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, חַוָּה הָרִאשׁוֹנָה חָזְרָה לַעֲפָרָהּ וְעַל מָה הָיוּ מְדַיְּנִין. אָמַר רַבִּי הוּנָא, עַל תְּאוֹמָה יְתֵרָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם הֶבֶל, זֶה אוֹמֵר אֲנִי נוֹטְלָהּ, שֶׁאֲנִי בְּכוֹר, וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי נוֹטְלָהּ, שֶׁנּוֹלְדָה עִמִּי, וּמִתּוֹךְ כַּךְ וַיָּקָם קַיִן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֶבֶל הָיָה גִּבּוֹר מִקַּיִן, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר וַיָּקָם אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה נָתוּן תַּחְתָּיו אָמַר לֵיהּ שְׁנֵינוּ בָּעוֹלָם, מָה אַתָּה הוֹלֵךְ וְאוֹמֵר לְאַבָּא, נִתְמַלֵּא עָלָיו רַחֲמִים, מִיָּד עָמַד עָלָיו וַהֲרָגוֹ. מִן תָּמָן אִנּוּן אָמְרִין טָב לְבִישׁ לֹא תַּעֲבִיד וְכוּ'. וַיַּהַרְגֵהוּ.

בַּמָּה הֲרָגוֹ, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בְּקֻנָּה הֲרָגוֹ, דִּכְתִיב "וְיֶלֶד לְחַבָּרְתִי" דָּבָר שֶׁהוּא עֹשֶׂה חַבּוּרָה. וְרַבָּנִין אָמְרֵי, בְּאֶבֶן הֲרָגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי", דָּבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פְּצָעִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, נִתְבּוֹנֵן קַיִן מֵהֵיכָן שָׁחַט אֶבְיו אוֹתוֹ הַפָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט, לב) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר", וּמִשָּׁם הֲרָגוֹ, מִן הַצַּוָּאר מִקּוֹם הַסִּימָנִין. וּמִי קְבָרוֹ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, עוֹפוֹת הַשָּׁמַיִם וְחַיּוֹת טְהוֹרוֹת קְבָרוּהוּ וְנָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרָן לִשְׁתֵּי בְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֶחָד לִשְׁחִיטָה וְאֶחָד לְכִסּוּי הַדָּם. (בראשית ד ט-י) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּתִיב "חֻרַב פְּתָחוּ רְשָׁעִים" וְגוֹ'. "חֶרֶב פְּתָחוּ וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם", זֶה קַיִן "לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי דָרֶךְ", זֶה הֶבֶל "חַרְבָּם תָּבֹא בְלִבָּם" וְגוֹ' (להלן פסוק יב) נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ. אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וְגוֹ'. מָשָׁל לְאַפַּרְכוּס שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע פְּלָטְיָא. מָצָא הָרוֹג אֶחָד וְאֶחָד עוֹמֵד עַל גַּבָּיו. אָמַר לוֹ מִי הֲרָגוֹ. אָמַר לוֹ מָה אַתְּ בָּעֵי לֵיהּ גַּבֵּי וַאֲנָא בָּעֵי לֵיהּ גַּבָּךְ אָמַר לוֹ לֹא אַמְרֵת כְּלוּם אֶלָּא מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁנִּכְנַס לְגִינָּה וְלָקַט תּוּתִים וְאָכַל, וְהָיָה בַּעַל הַגִּנָּה רָץ אַחֲרָיו. אָמַר לוֹ מַה בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ אֵין בְּיָדִי כְּלוּם. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא יָדֶיךָ מְלֵכְלְכוֹת. כַּךְ אָמַר קַיִן לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַשֹּׁמֵר אָחִי אָנֹכִי. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָא רָשָׁע קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁנִּכְנַס לְמִרְעֶה וְחָטַף גְּדִי אֶחָד וְהִפְשִׁילוֹ לַאֲחוֹרָיו וְהָיָה בַּעַל הַמִּרְעֶה רָץ אַחֲרָיו. אָמַר לֵיהּ, מַה בְּיָדְךָ, אָמַר לֵיהּ, אֵין בְּיָדִי כְּלוּם. אָמַר לֵיהּ, וַהֲלֹא הוּא מְפָעֶה אַחֲרֶיךָ. כַּךְ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ. (שְׁאַר קִיטְעָא כָּתוּב לְעֵיל בְּרֵישָׁא כ"ח). קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ. שֶׁלֹּא כְּדֵינֵי מְמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דִּינֵי מְמוֹנוֹת אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן מִתְכַּפֵּר לוֹ, דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו תְּלוּיִין בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ, אֵינוֹ אוֹמֵר דַּם אָחִיךָ, אֶלָּא דְּמֵי אָחִיךָ, דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר, דְּמֵי אָחִיךָ, שֶׁהָיָה דָּמוֹ מֻשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, מִלַּמֵּד שֶׁעָשָׂה קַיִן בְּהֶבֶל אָחִיו פְּצִיעוֹת פְּצִיעוֹת חַבּוּרוֹת חַבּוּרוֹת שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן הַנְּשָׁמָה יוֹצְאָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְצַוָּארוֹ. וּמִיּוֹם שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ וְקִבְּלָתּוּ לְדָמוֹ שֶׁל הֶבֶל שׁוּב לֹא פָּתְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, טז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירֹת שָׁמַעְנוּ", מִכְּנַף הָאָרֶץ וְלֹא מִפִּי הָאָרֶץ. אֵיתֵיבֵיהּ חִזְקִיָּה אָחִיו, (במדבר טז, לב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", אָמַר לֵיהּ, לָרָעָה פָּתְחָה, לְטוֹבָה לֹא פָּתְחָה. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, גָּלוּת מְכַפֶּרֶת מֻחֱצָה. מֵעִיקָּרָא כְּתִיב נָע וָנָד וּלְבַסּוֹף כְּתִיב "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד" אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, גָּלוּת מְכַפֶּרֶת שִׁלְשָׁה דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לח, ב) "כֹּה אָמַר ה' הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב (ו)בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר", רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ עָרִירִי", וּבְתַר דְּגָלָה כְּתִיב (דברי הימים א' ג, יז) "וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ".

רַבִּי יוּדָן אָמַר, דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו, (מלכים ב ט, כו) "אִם לֹא אֶת דַּם נְבוֹת וְאֶת דַּם בָּנָיו" אֵין כְּתִיב כַּאן, אֶלָּא "אֶת דְּמֵי נָבוֹת וְאֶת דְּמֵי בָּנָיו", דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. רַבָּנִין אָמְרִין, "וַיְמֹת בְּדַם בֶּן יְהוֹיָדָע" אֵין כְּתִיב כַּאן אֶלָּא "בִּדְמֵי בֶן יְהוֹיָדָע", דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. צוֹעֲקִים אֵלַי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, קָשֶׁה הַדָּבָר לְאָמְרוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לַפֶּה לְפָרְשׁוֹ. מָשָׁל לִשְׁנֵי אַטְלִיטִין שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים וּמִתְגּוֹשְׁשִׁין לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. אִלּוּ רָצָה הַמֶּלֶךְ פֵּרְשָׁן, לֹא רָצָה הַמֶּלֶךְ לְפָרְשָׁן נִתְחַזֵּק אֶחָד עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ, וְהָיָה מְצַוֵּחַ וְאוֹמֵר, מֵאַן יִבְעֵי דִּינִי קֳדָם מַלְכָּא כַּךְ קוֹל דְּמֵי אַחִיךָ וְגוֹ', לַעֲלוֹת לְמַעְלָה לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה, שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן לֹא עָלְתָה לְשָׁם נְשָׁמָה וּלְמַטָּה לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לַעֲמֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְבַּר שָׁם אָדָם וְהָיָה דָּמוֹ מֻשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. (בראשית ד יא) וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת דִּבְּרוּ הַכָּתוּבִים בָּלָשׁוֹן מֵעַט וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה, (במדבר טז, ל) "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'" (שופטים א, לה) "וְאָנֹכִי פָּצִיתִי פִּי (לה') [אֶל ה']". (פסוק יב) כִּי תַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, לְךָ אֵינָהּ נוֹתֶנֶת, וּלְאַחֵר נוֹתֶנֶת רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, לֹא לְךָ וְלֹא לְאַחֵר וְדִכְוָותֵהּ, "זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה", רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זוֹרֵעַ סְאָה וּמַכְנִיס סְאָה, אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם כֵּן פַּרְנָסָה מְנַיִן, אֶלָּא הֶרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת עֶשְׂרִים עוֹשֶׂה שִׁשָּׁה עָשָׂר. (בראשית ד יג-טו) גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא. לְעֶלְיוֹנִים וּלַתַּחְתּוֹנִים אַתָּה סוֹבֵל וּלְפִשְׁעֵי אֵי אַתָּה סוֹבֵל. דָּבָר אַחֵר, גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא, מָשָׁל אַבָּא אַבָּא עָבַר עַל מְצִוָּה קַלָּה וְנִטְרַד מִגַּן עֵדֶן, זוּ שֶׁהִיא עֲבֵרָה חֲמוּרָה, שְׁפִיכוּת דָּמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הֵן גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי. אֶתְמוֹל גֵּרַשְׁתָּ אֶת אַבָּא וְעַכְשָׁו אַתְּ מְגָרְשֵׁנִי, שֶׁמָּא מִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר.

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה בָּאוּ בַּעֲלִילָה קַיִן וְעֵשָׂו וּמְנַשֶּׁה. קַיִן, דִּכְתִיב גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא עֵשָׂו, דִּכְתִיב (בראשית כז, לח) "הֲבָרָכָה אַחַת הִיא לְךָ אָבִי" מְנַשֶּׁה בִּתְחִלָּה קָרָא לֵאלֹהוּת הָרִבִּיה וּלְבַסּוֹף קָרָא לֵאלֹהֵי אֲבוֹתָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ קְצוֹ שֶׁל אָדָם, הַכֹּל מוֹשְׁלִין בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כָּל מוֹצְאִי יַהַרְגֵנִי. רָבָא אָמַר, מִן הַדִּין קְרָא "לְמִשְׁפְּטֵיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ". רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, נִכְנְסָה שִׁנְאָה גְדוֹלָה בְּלִבּוֹ שֶׁל קַיִן עַל מִנְחָתוֹ שֶׁנִּתְרַצֵּית. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיְתָה תְּאוֹמָתוֹ שֶׁל הֶבֶל יָפָה בַּנָּשִׁים וְחָמַד אוֹתָהּ בְּלִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ח) "וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה", זוּ אִשָּׁה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְשָׂדֶה רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ קַיִן שֶׁנִּסְתָּרוֹת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָקַח נִבְלָתוֹ שֶׁל הֶבֶל וּטְמָנָהּ בַּשָּׂדֶה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵי הֶבֶל אָחִיךָ. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שׁוֹמֵר שָׂדֶה וָכֶרֶם שַׁמְתָּנִי, הִשְׁמֵר אָחִי אָנֹכִי. אָמַר קַיִן, גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא, וְלֹא עוֹד אֶלָּא עַכְשָׁו יַעֲמֹד צַדִּיק אֶחָד בָּאָרֶץ וְיִזְכִּיר שְׁמִךְ הַגָּדוֹל עָלַי וַיַּהַרְגֵנִי. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נָטַל אוֹת אַחַת מֵעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְנָתַן עַל זְרוֹעוֹ

שֶׁל קַיִן שִׁלֹּא יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת. הַכֶּלֶב שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר צֹאנוֹ שֶׁל הֶבֶל הוּא הָיָה שׂוֹמֵר נִבְלָתוֹ מִכָּל חַיּוֹת וּמִכָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְהָיוּ אָדָם וְעֶזְרוֹ יוֹשְׁבִים וּבוֹכִים וּמִתְאַבְּלִין עָלָיו, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים מַה לַּעֲשׂוֹת. עוֹרֵב אֶחָד שֶׁמֵּת רֵעֵהוּ אָמַר, אֲנִי מְלַמֵּד לְאָדָם זֶה מַה לַּעֲשׂוֹת נָטַל אֶת רֵעֵהוּ וְחָפַר בָּאָרֶץ לְעֵינֵיהֶם וּקְבָרוֹ. אָמַר אָדָם, כָּעוֹרֵב הַזֶּה נַעֲשֶׂה. נָטַל נִבְלָתוֹ שֶׁל הֶבֶל וּקְבָרוֹ בָּאָרֶץ. וְשִׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר טוֹב לָעוֹרְבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּשֶׁהֵן מוֹלִידִין בְּנֵיהֶן וְרוֹאִין אוֹתָן לְבָנִים בּוֹרְחִין מִלְּפָנֵיהֶן סְבוּרִים שֶׁהֵם בְּנֵי נָחָשׁ, נוֹתֵן מְזוֹנָן בְּלִי חֹסֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, מא) "מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא קוֹרְאִים לִתֵּן מָטָר עַל הָאָרֶץ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֹנֶה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר "נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ" וְכוּ'.

לָכֵן כָּל הֹרֵג קַיִן. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נִתְכַּנְּסוּ בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף לְתָבוֹעַ דָּמוֹ שֶׁל הֶבֶל, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר כָּל הֹרֵג קַיִן לְהֶרֵג יִהְיֶה. אָמַר רַב לֵוִי, בָּא נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי לְתָבוֹעַ דִּינוֹ שֶׁל הֶבֶל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר כָּל הֹרֵג קַיִן לְהֶרֵג יִהְיֶה לֹא כְּדִינָן שֶׁל רוֹצְחָנִין דִּינוֹ שֶׁל קַיִן, קַיִן הָרַג וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִמִּי לִלְמֹד, מִכָּאן וָאֵילָךְ כָּל הֹרֵג קַיִן יֵהָרֵג. וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִזְרִיחַ לוֹ גַּלְגַּל חַמָּה אָמַר רַב נְחֶמְיָה, לְאוֹתוֹ רָשָׁע הָיָה מַזְרִיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּלְגַּל חַמָּה אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִזְרִיחַ לוֹ אֶת הַצַּרַעַת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ד, ח) "וְהֶאֱמִינוּ לְקוֹל הָאוֹת הָאַחֲרוֹן" רַב אָמַר, כֶּלֶב מָסַר לוֹ. דְּבָר אַחֵר, קֶרֶן הִצְמִיחַ לוֹ. דְּבָר אַחֵר, עֲשָׂאוֹ אוֹת לְרוֹצְחָנִין דָּבָר אַחֵר, עֲשָׂאוֹ אוֹת לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה וַיֹּשׁ אוֹמְרִים, תְּלָאוֹ בְּרִפְיוֹן וּבָא מַבּוּל וּשְׁטָפוֹ. (בראשית ד טז) וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי ה'. מֵהֵיכָן יָצָא, הִפְשִׁיל דְּבָרִים לַאֲחוֹרָיו וְיָצָא כְּגֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה. דָּבָר אַחֵר, יָצָא כְּמַעֲרִים וְכִמְרַמֶּה בְּבוֹרְאוֹ. דָּבָר אַחֵר, יָצָא שָׂמֵחַ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ד, יד) "הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ". פָּגַע בּוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמַר לוֹ, מַה נַּעֲשָׂה בְּדִינְךָ. אָמַר לוֹ, עָשִׂיתִי תְּשׁוּבָה וּפְשַׁרְתִּי. הִתְחִיל אָדָם הָרִאשׁוֹן מְטַפֵּחַ עַל פָּנָיו וְאָמַר, כַּךְ הוּא כֹּחַ שֶׁל תְּשׁוּבָה וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ. מִיָּד עָמַד אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאָמַר (תהלים צב, א ב) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. טוֹב לְהֹדוֹת לַה'", אָמַר רַב לֵוִי, הַמִּזְמוֹר הַזֶּה אָדָם הָרִאשׁוֹן אָמָרוֹ וְנִשְׁתַּכַּח מִדּוֹרוֹ, וּבָא מֹשֶׁה וְחִדְּשׁוֹ עַל שְׁמוֹ "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהֹדוֹת". (וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד), שְׁמַעַן קוֹלִי. לְפִי שֶׁהָיוּ פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתַּשְׁמִישׁ, לְפִי שֶׁהָרַג אֶת קַיִן וְאֶת תּוּבַל קַיִן, שֶׁהָיָה לֶמֶךְ סוּמָא וְתוּבַל קַיִן רָאָה אֶת קַיִן וְנִדְמָה לוֹ כְּחַיָּה וְאָמַר לְאָבִיו לְמֶשֶׁךְ בַּקֶּשֶׁת וַהֲרֹגוֹ וְכֵיוָן שֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא קַיִן זְקֵנוֹ, הִכָּה כַּף אֶל כַּף וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בֵּינֵיהֶן וַהֲרָגוֹ וְהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפַיְּסָן וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הָרַגְתִּי וְכִי פְּצָעָתִיו מֵזִיד, שֶׁיְּהֵא הַפֶּצַע קָרוּי עַל שְׁמִי, וְיֶלֶד אֲשֶׁר הָרַגְתִּי לְחַבֻּרָתִי נֶהֱרָג, הֲלֹא שֹׁגֵג הָיִיתִי, קַיִן שֶׁהָרַג מֵזִיד נִתְלָה לְשִׁבְעָה דּוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁהָרַגְתִּי שׁוֹגֵג לֹא כָּל שֶׁכֵּן.

(בראשית ד יז) וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים מט, יב) "קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת". (בראשית ד יח) וַיּוֹלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת עִירָד וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כּוּלְהוֹן לְשׁוֹן מַרְדוּת הֵן, עִירָד, עוֹרְדָן אֲנִי מִן הָעוֹלָם, מְחוּיָאֵל, מוֹחָן אֲנִי מִן הָעוֹלָם, מְתוּשָׁאֵל, מַתִּישִׁין אֲנִי מִן הָעוֹלָם, לֶמֶךְ, מַה לִּי לְלֶמֶךְ וּלְתוֹלְדוֹתָיו. (בראשית ד יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים וְגוֹ'. אָמַר רַב עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כַּךְ הָיוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל עוֹשִׁין, הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן לוֹקֵחַ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ. זוּ שֶׁהָיְתָה לְפָרְיָה וּרְבִיָּה הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא אַלְמָנָה בְּחַיֶּיהָ, זוּ שֶׁהָיְתָה לְתַשְׁמִישׁ הָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ כּוֹס עִיקָּרִין שֶׁלֹּא תֵּלֵד וְהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת אֲצִלּוֹ מְקֻשֶּׁטֶת כַּזּוֹנָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "רֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב". תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁהֲרֵי הַבָּרוּר שֶׁבָּהֶן הָיָה לֶמֶךְ וְהָלַךְ וְלָקַח לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה, דְּעָדָה מִנָּהּ וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה, שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּצִלּוֹ. (בראשית ד כ) יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה. לְשֶׁעָבַר הָיוּ מְקַנְּנִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַטְמוֹנִים, חָזְרוּ לִהְיוֹת מְקַנְּנִין אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ח, ג) "שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה". (בראשית ד כא-כב) כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב. אַדְרְכָלִין וְכַרְבְּלִין תּוּבַל קַיִן, תִּבֵּל עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל קַיִן, קַיִן הָרַג וְלֹא הָיָה לוֹ בַּמֶּה לְהֶרֹג, אֲבָל זֶה לִטֵּשׁ כָּל חֹרֶשׁ נְחשֶׁת וּבַרְזֶל. נַעֲמָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל נֹחַ הָיְתָה, וְלָמָּה הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ נַעֲמָה, שֶׁהָיוּ מַעֲשֶׂיהָ נָאִים וּנְעִימִים. רַבָּנָן אָמְרֵי, נַעֲמָה אַחֶרֶת הָיְתָה וְלָמָּה הָיוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ נַעֲמָה, שֶׁהָיְתָה מַנְעֶמֶת בְּתוֹךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה. (בראשית ד כג-כד) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו וְגוֹ'. תְּבָעָן לְתַשְׁמִישׁ. אָמְרוּ, לְמָחָר מַבּוּל בָּא וְנִהְיֶה פָּרוֹת וְרָבוֹת לְמֵאָרָה, אָמַר לָהֶן, כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי, שֶׁיָּבְאוּ עָלַי פְּצָעִים בִּשְׁבִילוֹ, וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי, שֶׁיָּבְאוּ עָלַי חַבּוּרוֹת בִּשְׁבִילוֹ, אֶתְמְהָא, קַיִן הָרַג וְנִתְלוּ לוֹ שֶׁבַע דּוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁלֹּא הָרַגְתִּי אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּתְלוּ לִי שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה דּוֹרוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה קַל וָחֹמֶר שֶׁל חֹשֶׁךְ אִם כֵּן מֵהֵיכָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה שִׁטַּר חוֹבוֹ אִם אִישׁ, לָמָּה יֶלֶד, וְאִם יֶלֶד לָמָּה אִישׁ, אִישׁ לְאֲבָרִים וְיֶלֶד לְשָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ, אִיתָא נַיְזִל גַּבֵּי אָדָם אָזִלִין לְגַבֵּי אָדָם, אָמַר לָהֶם, עֲשׂוּ אֶת שֶׁלָּכֶם וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֹשֶׂה אֶת שֶׁלּוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ, אַסְיָא אַסֵּי חָגִירְתָךְ כְּלוּם פִּרַשְׁתָּ מֵחַוָּה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנִים אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תּוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, אֶתְמְהָא. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כֵּן נִזְקַק לְהַעֲמִיד תּוֹלְדוֹת.

רמז לט

אָמַר לֵיהּ הַהוּא אֲפִיקוֹרוֹס לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, כְּתִיב (בראשית יט, כד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה'", מֵאִתּוֹ מִבָּעְיָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא

כוֹבֵס, שַׁבְקֵיהּ דְּמַהַדְּרְנָא לֵיהּ אֲנָא, וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ, נָשָׁי מְבָּעֲיָא לֵיהּ, אֶלָּא מִשְׁתַּעֵי קְרָא הָכִי הָכָא נַמִּי מִשְׁתַּעֵי קְרָא הָכִי. אָמַר לֵיהּ, מִנָּא לָךְ הָא. אָמַר לֵיהּ, מִפִּרְקֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁמִיעָא לִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֲוָה דָּרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִרְקֵיהּ הֲוָה דָּרִישׁ תִּלְתָּא שְׁמַעְתָּא תִּלְתָּא אֲגַדְתָּא, תִּלְתָּא מִתְלֵי. מָצִינוּ בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים שֶׁהֲדְיוֹט מַזְכִּיר שְׁמוֹ פַּעֲמִים בְּפָסוּק אֶחָד בַּתּוֹרָה, וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים שֶׁהֲדְיוֹט מַזְכִּיר שְׁמוֹ פַּעֲמִים בְּפָסוּק אֶחָד בַּתּוֹרָה, וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו בַּנְּבִיאִים "וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ קְחוּ אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהַרְכַּבְתֶּם אֶת (בֶּן הַמֶּלֶךְ) [שְׁלֹמֹה בְנִי] בַּכְּתוּבִים, (אסתר ח, ח) "כִּי כְתָב אֲשֶׁר נִכְתָּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ" וְאַתְּ תְּמַהּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר שְׁמוֹ שְׁנֵי פְּעָמִים בְּפָסוּק אֶחָד. (בראשית ד כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ. נִתְוַסֵּף לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ, לְשֶׁעָבַר אִם לֹא הָיָה רוֹאֶה לֹא הָיָה מִתְאַוֶּה, עַכְשָׁו בֵּין רוֹאֶה בֵּין אֵינוֹ רוֹאֶה מִתְאַוֶּה. רָמָז לְמִפְרָשֵׁי יַמִּים שֶׁיִּהְיוּ נִזְכָּרִין לְבָתֵּיהֶן וּבָאִין מִיַּד. וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר וְגוֹ'. רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר, נִסְתַּכְּלָה אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁהוּא קָם מִמָּקוֹם אַחֵר וְאֵי זֶה זֶה, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן. מִחַטִּייהּ שֶׁל הֶבֶל נֶהֱרַג קַיִן לִשְׁנֵי אֵילָנוֹת שֶׁהֵן סְמוּכִין זֶה לָזֶה, פָּכְרָה הָרוּחַ אַחַת מֵהֶן וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וּפָכְרוֹ כַּךְ תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן, מֵחַטִּייהּ שֶׁל הֶבֶל נֶהֱרַג קַיִן. (בראשית ד כו) וּלְשֵׁת גַּם הוּא יֻלַּד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ. בְּעוֹן קוּמֵי אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא, אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ וְשָׁתַק אָמַר לְהוּ, עַד כַּאן בְּצֶלֶם וּבִדְמוּת מִכָּאן וְאֵילָךְ נִתְקַלְקְלוּ הַדּוֹרוֹת וְנִבְרְאוּ קַנְטְרִין קֵינָן קַנְטוּרִין. אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִשְׁתַּנּוּ בִּימֵי אֱנוֹשׁ בֶּן שֵׁת, הֶהָרִים נַעֲשׂוּ טְרָשִׁין וְהִתְחִיל הַמֵּת מַרְחִישׁ וְנַעֲשׂוּ פְּנֵיהֶן כְּקוֹפִין, וְנַעֲשׂוּ חֲלִין לְמַזִּיקִין. אָמַר רַב יִצְחָק, הֵן הֵן גְּרְמוּ לְעַצְמָן לִהְיוֹת חֲלִין לְמַזִּיקִין, וּמִי גָּרַם לָהֶן, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מַה בֵּין דָּגָחִין לְצַלְמָא לְמַאן דְּגָחִין לְבַר נַשׁ. אָז הוּחַל לִקְרוֹא בְּשֵׁם ה' אָמַר רַבִּי סִימוֹן בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן מֶרֶד, אָז הוּחַל לִקְרוֹא בְּשֵׁם ה' (בראשית ו, א) וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם, (בראשית י, ח) הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר, אֵיתֵיבוּן, וְהָכְתִיב "וְזֶה הַחֹלִם לַעֲשׂוֹת" אָמַר לָהֶן, קַפַּח עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל נִמְרוֹד וְאָמַר, זֶה הִמְרִידָן עָלַי אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ, רָאִיתִי בַּחֲלוֹמִי שֶׁאַתָּה מְגָרְשֵׁנִי אָמַר לָהּ וְלָמָּה בַּחֲלוֹם, וַהֲלֹא בְּבֵרוּר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם עַצְמְכֶם עֲבוֹדָה זָרָה וּקְרָאתֶם לְשִׁמְכֶם אַף אֲנִי אֶקְרָא לְמֵי הַיָּם לִשְׁמִי וַאֲכַלֶּה לְאוֹתָן הָאֲנָשִׁים מִן הָעוֹלָם. דָּרַשׁ רַבִּי אַבָּהוּ, אוֹקְיָנוֹס גָּבֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מְנַחֵם, וַהֲלֹא מִקְרָא מְלֹא הוּא (עמוס ה, ח) "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ", אֶתְמְהָא, כְּזֶה שֶׁהוּא מִלְמַעְלָן לְמַטָּן. שְׁתֵּי פְּעָמִים כְּתִיב "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם" כְּנֶגֶד שְׁתֵּי פְּעָמִים שֶׁעָלָה הַיָּם וְהֵצִיף אֶת הָעוֹלָם. וְעַד הֵיכָן עָלָה בָּרִאשׁוֹנָה, וְעַד הֵיכָן עָלָה בַּשְּׁנִיָּה. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, בָּרִאשׁוֹנָה עָלָה עַד עַכּוֹ וְעַד יָפוֹ וּבַשְּׁנִיָּה עָלָה עַד כֵּפֵי בַּרְבָּרְיָאה

רַבִּי חֲנַנְיָה וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, בָּרִאשׁוֹנָה עָלָה עַד כֵּפֵי בַרְבָּרְיָאה וּבַשְּׁנִיָּה עַד עַכּוֹ וְעַד יָפוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְאֹמַר עַד פֹּה תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף וּפֹה יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ", "עַד פֹּה תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף" עַד עַכּוֹ "תָּבוֹא וְלֹא תֹסִיף" "וּפֹה יָשִׁית" בְּיָפוֹ "בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, בָּרִאשׁוֹנָה עָלָה עַד קַלְבְּרִיאָה וּבַשְּׁנִיָּה עָלָה עַד כֵּפֵי בַרְבָּרְיָאה.

רמז מ

(בראשית ה א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר סִימוֹן, עַד שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן מֵטָל לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם הֶרְאָה לוֹ דּוֹר דּוֹר וַחֲכָמָיו, דּוֹר דּוֹר וְסוֹפְרָיו, דּוֹר דּוֹר וּפַרְנָסָיו, דּוֹר דּוֹר וּמַנְהִיגָיו. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים קלט, טז) "גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ". זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁתִּנָּתֵן תּוֹרָה עַל יָדוֹ, וּמַה טַּעַם, זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְצִיר כַּפַּי וְאֵינִי נוֹתְנָהּ לוֹ. חָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, שֵׁשׁ מְצוֹת נָתַתִּי לוֹ וְכוּ' תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיֹּאמֶר, לֹא לְאָדָם אֲנִי נוֹתְנָן אֶלָּא לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. רָאוּי אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיַּעֲמִדוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, מַה טַּעַם, זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, מִנַּיִן זֶ"ה חָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, שְׁנֵי בָנִים נָתַתִּי לוֹ וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ וְהֵיאַךְ אֲנִי נוֹתֵן לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר וַיֹּאמֶר, לֹא לְאָדָם אֲנִי נוֹתְנָן אֶלָּא לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם מִנַּיִן זֶה תֹּרִיסַר. זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת. אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת וְאֵין הָרִאשׁוֹנוֹת תּוֹלְדוֹת, וּמַה הָיוּ, אֱלֹהוּת בָּעוּן קוּמֵי אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא וְכוּ' וְאֵין הָרִאשׁוֹנוֹת תּוֹלְדוֹת אֶלָּא רוּחוֹת שֶׁכָּל מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁפֵּירֵשׁ מֵחַוָּה וְכוּ' אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת וְאֵין הָרִאשׁוֹנוֹת תּוֹלְדוֹת, לָמָּה שֶׁהֵם כְּלִים בַּמַּיִם. כָּל אוּמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם לְמַד אָדָם הָרִאשׁוֹן, מַה טַּעַם, (ישעיה מד, יא) "חָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם", מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן אֲפִלּוּ סִרְגּוּלוֹ שֶׁל סֵפֶר אָדָם הָרִאשׁוֹן לָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר זֶה סֵפֶר וְסִרְגּוּלוֹ. תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא. הֲדָא מְסַיְּעָא לְהַהִיא, שְׁלֹשָׁה פְּלָאִים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, בּוֹ בַּיּוֹם נִבְרְאוּ, וְכוּ'. בֵּן עֲזַאי אוֹמֵר, זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְנִתְבַּזֵּיתִי יִתְבַּזֶּה חֲבֵרִי עִמִּי, הוֹאִיל וְנִתְקַלַּלְתִּי יִתְקַלֵּל חֲבֵרִי עִמִּי, אִם עָשִׂיתָ כֵּן דַּע לְמִי אַתָּה מְבַזֶּה, בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ.

רמז מא

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי סִפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט, יז) "וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל" וְהַיְנוּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, מְלַמֵּד

שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו וְכוּ' כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שָׂמַח בְּתוֹרָתוֹ וְנִתְעַצֵּב בְּמִיתָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל".

דָּבָר אַחֵר, זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. הֶעֱבִיר לְפָנָיו כָּל הַדּוֹרוֹת, הֶרְאָהוּ דָּוִד חַיִּים חֲקוּקִין לוֹ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא תְהֵא תַּקָּנָה לָזֶה, אָמַר כָּךְ עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי. אָמַר לֵיהּ כַּמָּה שְׁנֵי חַיַּי, אָמַר לֵיהּ אֶלֶף שָׁנִים. אָמַר לֵיהּ יֵשׁ מַתְּנָה בָּרָקִיעַ, אָמַר לֵיהּ הֵן. אָמַר לֵיהּ, שִׁבְעִים שָׁנִים מִשְּׁנוֹתַי יִהְיוּ לְמָזָל זֶה מַה עָשָׂה אָדָם, הֵבִיא אֶת הַשִּׂטָּה וְכָתַב עָלָיו שִׂטָּה מַתְּנָה, וְחָתַם עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמֶטָטְרוֹן וְאָדָם. אָמַר אָדָם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָפְיוּת זוֹ מַלְכוּת וּזְמִירוֹת הַלֵּלוּ נְתוּנוֹת לוֹ בְּמַתָּנָה שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁיִּחְיֶה, וַיְהִי מְזַמֵּר לְפָנֶיךָ, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם מ, ח) "הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי".

דָּבָר אַחֵר, זֶה סֵפֶר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה וְאַחַר כַּךְ מָסַר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם אָדָם הָרִאשׁוֹן מָסַר לַחָנוֹךְ, וְנִכְנַס בְּסוֹד הָעִבּוּר וְעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כד) "וַיִּתְהַלֶּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים" חֲנוֹךְ מָסַר לְנֹחַ וְעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ" וְגוֹ'. נֹחַ מָסַר לְשֵׁם, וְעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה וְנִקְרָא כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קי, ד) "נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק, "וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם" וְגוֹ', וְכִי כֹּהֵן הָיָה, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בְּכוֹר וְהָיָה מְשֻׁרַת לֵאלֹהָיו בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה נִקְרָא כֹּהֵן. וְשֵׁם מָסַר לְאַבְרָהָם, וְעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, וְנִקְרָא כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן" אַבְרָהָם מָסַר לְיִצְחָק וְעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה לְאַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ" וְגוֹ', עַל יְדֵי שֶׁנִּכְנַס בְּסוֹד הָעִבּוּר בֵּרְכוֹ בִּרְכַּת עוֹלָם. יִצְחָק מָסַר לְיַעֲקֹב יָצָא יַעֲקֹב לְחוּצָה לָאָרֶץ וּבִקֵּשׁ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב, אֵין לְךָ לְעַבֵּר, הֲרֵי יִצְחָק אָבִיךָ יְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרֶא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד", לָמָּה "עוֹד", שֶׁפַּעַם רִאשׁוֹנָה נִגְלָה עָלָיו וּמְנָעוֹ מִלְּעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה בְּחוּץ לָאָרֶץ, וּכְשֶׁבָּא לָאָרֶץ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קוּם עַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, וְעַל שֶׁנִּכְנַס בְּסוֹד הָעִבּוּר בֵּרְכוֹ בִּרְכַּת עוֹלָם. יַעֲקֹב מָסַר לְיוֹסֵף וְאֶחָיו, וְהָיוּ מְעַבְּרִים אֶת הַשָּׁנָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם, מֵת יוֹסֵף וְאֶחָיו נִתְמַעֲטוּ הָעִבּוּרִים, וְכָךְ עָתִידִין לְהִתְמַעֵט בְּסוֹף מַלְכוּת רְבִיעִית וּכְשֵׁם שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כָּךְ עָתִיד לְהִגָּלוֹת עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

רמז מב

(בראשית ה ב) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם. אָמַר רַב אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה אֵינוֹ אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וְגוֹ'. (בראשית ה ג) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּנִדּוּי הוֹלִיד שֵׁדִין וְרוּחִין וְלִילִין שֶׁנֶּאֱמַר וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת

שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדִמּוּתוֹ כְּצַלְמוֹ, מִכְּלָל דְּעַד הָאִידְנָא לָאו בְּצַלְמֵיהּ אוֹלִיד. מֵיתֵיבִי, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם הָרִאשׁוֹן חָסִיד גָּדוֹל הָיָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְנָסָה מִיתָה עַל יָדוֹ עָמַד וְיָשַׁב בְּתַעֲנִית מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהֶעֱלָה זְרָזֵי תְאֵנָה עַל בְּשָׂרוֹ, וּפֵרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. כִּי קָאָמְרִינָן בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ לְאוֹנְסוֹ. וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדִמּוּתוֹ כְּצַלְמוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא הָיָה קַיִן לֹא מִזַּרְעוֹ וְלֹא מִדְּמוּתוֹ וְלֹא מִצַּלְמוֹ עַד שֶׁנּוֹלַד שֵׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִשֵּׁת עָלוּ וְנִתְיַחֲסוּ כָּל הַדּוֹרוֹת שֶׁל צַדִּיקִים וְכוּ'. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, גִּלּוּי בְּשַׂר עֶרְוָה, הָיוּ מְהַלְכִין כִּבְהֵמָה וְכוּ', רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הַמַּלְאָךְ אֵשׁ לוֹהֵט וְהָאֵשׁ בָּא בִּבְעִילָה בְּבָשָׂר וָדָם וְאֵינָהּ שׁוֹרֶפֶת הַגּוּף אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְלוּ מִמְּקוֹם קְדֻשָּׁתָן כֹּחַן וְקוֹמָתָן כִּבְנֵי אָדָם וּלְבוּשָׁן גּוּשׁ עָפָר. רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, מֵהֶם נוֹלְדוּ הָעֲנָקִים, (בראשית ו, ד) "הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ בְּנֵי אֱלֹהִים, (דברים יד, א) "בָּנִים אַתֶּם" וְגוֹ', וְהַמַּלְאָכִים נִקְרְאוּ בְּנֵי אֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, ז) "בְּרָן יַחַד" וְגוֹ' וְאֵלּוּ עַד שֶׁהָיוּ בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁתָן נִקְרְאוּ בְּנֵי אֱלֹהִים. תקנז וַיּוֹלֶד בְּדִמּוּתוֹ. מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד מְהוּל.

(בראשית ה כד) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ. אֵינוֹ נִכְנָס בְּתוֹךְ טִימּוּסָן שֶׁל צַדִּיקִים, אֶלָּא בְּתוֹךְ טִימּוּסָן שֶׁל רְשָׁעִים רַבִּי אֵיבוּ אָמַר, חֲנוֹךְ הָיָה חָנֵף, פְּעָמִים צַדִּיק פְּעָמִים רָשָׁע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהוּא בְּצִדְקוֹ אֲסַלְקֶנּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא דִּין כָּל בָּאֵי עוֹלָם. שְׁאָלוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים אֶת רַבִּי אַבָּהוּ, אֵין אָנוּ מוֹצְאִין מִיתָה לַחֲנוֹךְ אָמַר לָהֶם, לְמָה, אָמְרוּ לוֹ, נֶאֱמַר כָּאן לְקִיחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לְקִיחָה, "כִּי ה' לֹקֵחַ אֶת אֲדֹנֶיךָ מֵעַל רֹאשֶׁךָ" אָמַר לָהֶם, אִם לְלְקִיחָה אַתֶּם דָּנִין נֶאֱמַר כָּאן לְקִיחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (יחזקאל כד, טז) "הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה", אָמַר רַב תַּנְחוּם, יָפָה הֵשִׁיבָן רַבִּי אַבָּהוּ. מַטְרוּנָה שָׁאֲלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי, אֵין אָנוּ מוֹצְאִין מִיתָה בַּחֲנוֹךְ. אָמַר לָהּ, אִלּוּ נֶאֱמַר וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ וְשָׁתַק הָיִיתִי אוֹמֵר כִּדְבָרֵךְ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֵינֶנּוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים, אֵינֶנּוּ בָּעוֹלָם כִּי לָקַח וְכוּ'. מֵאָדָם וְעַד הַמַּבּוּל אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ חֲנוֹךְ קִבֵּר אֶת אָדָם וְחָיָה אַחֲרָיו חֲמִשִּׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנִים. מְתוּשֶׁלַח הוֹצִיא שְׁנוֹתָיו עַד הַמַּבּוּל. יַעֲקֹב שִׁמֵּשׁ אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים וְאֶת שֵׁם חֲמִשִּׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, שֵׁם שִׁמֵּשׁ מְתוּשֶׁלַח תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, מְתוּשֶׁלַח אֶת הָאָדָם הָרִאשׁוֹן מָאתַיִם אַרְבָּעִים וְשֶׁלֹשׁ שָׁנָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר אַרְבָּעָה אֲנָשִׁים בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם דּוֹרוֹת. שִׁבְעָה הֵן שֶׁקִּפְּלוּ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן, מְתוּשֶׁלַח שֵׁם, יַעֲקֹב, עַמְרָם, אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי, וְאֵלִיָּהוּ וְהוּא עֲדַיִן קַיָּם. תִּשְׁעָה נִכְנְסוּ בְּחַיֵּיהֶם לְגַן עֵדֶן, וְאֵלּוּ הֵן, חֲנוֹךְ, וּמֹשֶׁיחַ, וְאֵלִיָּהוּ, וֶאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, וְעֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי וְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר וְיַעֲבֵץ בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, וְסָרַח בַּת אָשֵׁר, וּבִתְיָה בַּת פַּרְעֹה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, הוֹצִיאוּ חִירָם וְנִכְנַס תַּחְתָּיו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. (בראשית ה כז) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי מְתוּשֶׁלַח. אָמְרוּ,

מְתוּשָׁלַח צַדִּיק גָּמוּר הָיָה וְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִפִּיו הָיָה מֹשֵׁל מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים מְשָׁלִים בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָיָה שׁוֹנֶה תְּשַׁע מֵאוֹת סִדְרֵי מִשְׁנָה כֵּיוָן שֶׁמֵּת שָׁמְעוּ קוֹל רַעַשׁ בָּרָקִיעַ שֶׁהָיוּ עוֹשִׁין לוֹ הֶסְפֵּד וְהָיוּ יוֹרְדִין דְּמָעוֹת מֵעֵינֵי חַיּוֹת עַל מְקוֹם פְּטִירָתוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כָּךְ עָשׂוּ לוֹ הֶסְפֵּד מִלְמַטָּה. וְקָבַע לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זְמַן אַחַר זְמַן לְדוֹר הַמַּבּוּל בְּשָׂכָר שֶׁהִסְפִּידוּהוּ שִׁבְעָה יָמִים.

(בראשית ה כח-כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ. לֹא הַשֵּׁם הוּא הַמִּדְרָשׁ וְלֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הַשֵּׁם לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָיָא לְמֵימַר אֶלָּא נֹחַ זֶה יְנִיחֵנוּ, אוֹ נַחְמָן זֶה יְנַחֲמֵנוּ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן הִשְׁלִיטוֹ עַל הַכֹּל הַפָּרָה הָיְתָה נִשְׁמַעַת לוֹ לַחָרֹשׁ, הַתֶּלֶם הָיָה נִשְׁמָע לַחָרֹשׁ, וּבְיוֹם שֶׁחָטָא הִמְרִידוּ עָלָיו וְנָחוּ. כֵּיוָן שֶׁעָמַד נֹחַ נִחָמָן, נֶאֱמַר כָּאן יַנִּיחֵנוּ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרֵךְ", מַה נִּיחָא, שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן נִיחַת שׁוֹר, אַף נַיְחָא הָאֱמוּרָה כָּאן נִיחַת שׁוֹר רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לֹא הַשֵּׁם הוּא הַמִּדְרָשׁ וְכוּ' אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא עָמַד נֹחַ הָיוּ הַמַּיִם עוֹלִין וּמְצִיפִין אוֹתָן בְּקִבְרֵיהֶן שְׁנֵי פְּעָמִים דִּכְתִיב (עמוס ה, ח ט, ו) "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם" אֶחָד בְּשַׁחֲרִית וְאֶחָד בְּעַרְבִית הֲדָא הוּא דִּכְתִיב כְּמוֹ (תהלים פח, ו) "חָלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר", שׁוֹכְבִים שֶׁלָּהֶן חֲלָלִים הָיוּ וְכֵיוָן שֶׁעָמַד נֹחַ נָחוּ נֶאֱמַר כָּאן נַיְחָא וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם", מַה נַּיְחָא הָאֱמוּרָה לְהַלָּן נַיְחַת קֶבֶר אַף נַיְחָא הָאֱמוּרָה כָּאן נִיחַת קֶבֶר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, לְשֵׁם קָרְבָּנוֹ נִקְרָא (בראשית ח, כא) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, עַל שֵׁם נִיחַת הַתֵּבָה נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד) "וַתָּנַח הַתֵּבָה". וַיּוֹלֶד בֵּן. מִפְּנֵי מָה לֹא אָמְרוּ בִּשְׁמוֹ כְּקֵינָן, כְּמַהֲלַלְאֵל, כְּיֶרֶד, כַּחֲנוֹךְ מְלַמֵּד שֶׁמִּתּוּשֶׁלַח חָכָם גָּדוֹל הָיָה וְהָיָה מַזְהִיר לְאָבִיו שֶׁלֹּא יִקְרָאֻנוּ בִּשְׁמוֹ, שֶׁאֲנָשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל מְכַשְּׁפִים הֵן שֶׁמָּא יַהַרְגוּהוּ בְּכִשָּׁפִים וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד הוּא קָרָאוֹ נֹחַ וּלְאָבִיו אָמַר קָרָא אוֹתוֹ מְנַחֵם שֶׁהוּא מְנַחֵם אֶת דּוֹרוֹ, אָמְרוּ זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ. אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה הוּא מְנַחֵם אֶתְכֶם.

דָּבָר אַחֵר, וַיּוֹלֶד בֵּן, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְנָה הָעוֹלָם זֶה יְנַחֲמֵנוּ. וְכִי נָבִיא הָיָה לְמֶךְ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, מָסֹרֶת הָיָה לְאָדָם, כְּשֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (בראשית ג, יז) "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ" אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עַד מָתַי, אָמַר לוֹ עַד שֶׁיִּוּלַד אָדָם מָהוּל מִמְּעֵי אִמּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁנּוֹלַד אָמַר זֶה יְנַחֲמֵנוּ. תָּנוּ רַבָּנָן, רָשָׁע בָּא לָעוֹלָם רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוּז". אָבַד רָשָׁע מִן הָעוֹלָם, טוֹבָה בָּאָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, י) "וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה". צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "הַצַּדִּיק אָבָד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב" וְגוֹ'. צַדִּיק בָּא לָעוֹלָם, טוֹבָה בָּאָה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ.

רמז מג

מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ ה'. עֶשְׂרָה מִינֵי רְעָבוֹן בָּאוּ לָעוֹלָם. אֶחָד בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, (בראשית ג, יז) "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ", וְאֶחָד בִּימֵי לֶמֶךְ, מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ ה', וְאֶחָד בִּימֵי אַבְרָהָם, (בראשית יב, י) "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ", וְאֶחָד בִּימֵי יִצְחָק, "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן", וְאֶחָד בִּימֵי יַעֲקֹב, (בראשית מה, ו) כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב", וְאֶחָד בִּימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים, (רות א, א) "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ", וְאֶחָד בִּימֵי דָּוִד, (שמואל ב כא, א) "וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים", וְאֶחָד בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, "אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר", וְאֶחָד בִּימֵי אֱלִישָׁע, (מלכים ב ו, כה) "וַיְהִי רָעָב גָּדוֹל בְּשֹׁמְרוֹן", וְאֶחָד שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל וּבָא, וְאֶחָד לֶעָתִיד לָבֹא, "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ (דְּבַר) [דִּבְרֵי] ה'". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר, עִיקָּר אַתְוִינְטְיָא שֶׁלּוֹ הָיָה בִּימֵי דָּוִד וְלֹא הָיָה רָאוּי לָבֹא אֶלָּא בִּימֵי שָׁאוּל, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה שָׁאוּל גְּרוּפִית שֶׁל שִׁקְמָה (וְיֵשׁ אוֹמְרִים נְטִיעָה קְטַנָּה) וְלֹא הָיָה יָכֹל לַעֲמֹד בּוֹ טִלְטְלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיאוֹ בִּימֵי דָּוִד מַתְלָא אָמְרִין, שֵׁילָא חָטָא וְיוֹחָנָא מִשְׁתַּלְמָא לְפִיכָךְ לֹא בָּאוּ בִּימֵי בְּנֵי אָדָם שְׁפוּפִים אֶלָּא בִּימֵי בְּנֵי אָדָם גִּבּוֹרִים שֶׁהֵן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶן. מָשָׁל לְזַגָּג שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ קֻפָּה מְלֵאָה כּוֹסוֹת וְדִיטְרִיטוּן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לִתְלוֹת קֻפָּתוֹ הוּא מֵבִיא יְתֵד וְתוֹקְעָהּ וְנִתְלֶה הוּא בָּהּ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הוּא תּוֹלֶה קֻפָּתוֹ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה הָוָה קָרֵי עֲלֵיהוֹן נוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ. (בראשית ה לב) נִסְתַּכֵּל נֹחַ שֶׁהֵן מַכְעִיסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר, מַה לִּי לְהִזָּקֵק לְפִרְיָה וּרְבִיָּה, לְפִיכָךְ לֹא הוֹלִיד עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר, יָמוּת הָאִישׁ הַהוּא בִּלֹּא בָנִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר (בראשית א, כח) "פְּרוּ וּרְבוּ", מִיָּד נִזְקַק לְפִרְיָה וּרְבִיָּה.

וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. מַה טַּעַם כָּל דּוֹרוֹ מוֹלִיד לְמֵאָה וּלְמָאתַיִם, וְהוּא מוֹלִיד לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם רְשָׁעִים הֵן אֵין רְצוֹנִי שֶׁיֹּאבְדוּ בַּמַּיִם, וְאִם צַדִּיקִים הֵן אַטְרִיחַ עָלָיו וְיַעֲשֶׂה תֵּבוֹת הַרְבֵּה, וְכֵבֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעְיָנוֹ וְהוֹלִיד לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁאֲפִלּוּ יֶפֶת שֶׁהוּא גָּדוֹל לִכְשֶׁיָּבֹא הַמַּבּוּל אֵינוֹ בֶּן מֵאָה שָׁנָה לְעֹנֶשׁ. וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם. וַהֲלֹא יֶפֶת הוּא הַגָּדוֹל, אֶלָּא בִּתְחִלָּה אַתָּה דּוֹרֵשׁ שֶׁהוּא צַדִּיק וְשֶׁנּוֹלַד מָהוּל, וְשֶׁיִּחֵד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ עָלָיו וְאַבְרָהָם יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְשֶׁשִּׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה וְשֶׁנִּבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּתָחוּמוֹ, וּמְנָיָן אוֹתִיּוֹתָיו תְּלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדוֹרוֹת מִן דּוֹר הַמַּבּוּל עַד דּוֹר הַפְּלָגָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. (בראשית ו א) וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִין אֶת זַרְעָם עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים וּלְפִי שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִין בִּזְנוּת, רִבָּה לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּנֵקְבוֹת. דִּכְתִיב וּבָנוֹת יֻלְּדוּ (לָהֶן) [לָהֶם]. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יְלְדָה לוֹ אִשְׁתּוֹ נְקֵבָה. חַמְתֵּיהּ רַבִּי חִיָּא רַבָּה, אָמַר לוֹ, הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָרֵכְךָ.

אָמַר לוֹ, מַה הֵן אָמַר לוֹ, דִּכְתִיב וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב וְגוֹ'. עָלָה אֵצֶל אָבִיו אָמַר לוֹ, שִׂמַחֲךָ הַבַּבְלִי אַף עַל פִּי כֵן צָרֶךָ לְיַיִן וְצָרֶךָ לַחֹמֶץ, צָרֶךָ לְיַיִן יוֹתֵר מֵחֹמֶץ צָרֶךָ לְחִטִּין וְצוֹרֶךְ לִשְׂעוֹרִין, צָרֶךָ לְחִטִּין יוֹתֵר מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִשֶּׁאָדָם מַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ וּמוֹצִיא אֶת יְצִיאוֹתָיו הוּא אוֹמֵר לָהּ לֹא יְהֵא לְךָ מַחְזוּרִי לְהָכָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל אַסִּיב בְּרַתֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ, אַבָּא, צַלִּי עָלַי אָמַר לָהּ, לֹא יְהֵא לְךָ מַחְזוּרִי לְהָכָא יְלָדָה בֵּן זָכָר, אָמְרָה לֵיהּ, אַבָּא צַלִּי עָלַי. אָמַר לָהּ, לָא יִשְׁלֶה וַי מִפּוּמָךְ אָמְרָה לֵיהּ, אַבָּא בִּשְׁתֵּי שִׁמָּחוֹת שֶׁבָּאוּ לִי אַתְּ מְקַלְקֶלֶנִי. אָמַר לָהּ, תִּרְוַיְיהוֹן צַלְיָן אִנּוּן מִן גּוֹ דְּאִתְּ הֲוָיְא שְׁלֵם בְּבֵיתֵךְ לָא יְהֵא לְךָ מַחְזוּרִי לְהָכָא וּמִן גּוֹ דַּהֲוֵי בְּרִיךְ קַיָּם לָא יִשְׁלֶה וַי מִן פּוּמָךְ וַי דְּלָא אָכַל בְּרִי, וַי דְּלָא שְׁתֵי בְּרִי, וַי דְּלָא אָזִיל בְּרִי לְבֵי כְּנִשְׁתָּא.

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רְבִיָּה בָּאָה לָעוֹלָם וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מְרִיבָה בָּאָה לָעוֹלָם אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, לְדִידָךְ דְּאַמְרַת רְבִיָּה, מִפְּנֵי מָה לֹא הֻכְפְּלוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב. אָמַר לֵיהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻכְפְּלוּ בְּשֵׁמוֹת הֻכְפְּלוּ בְּיֹפִי, דִּכְתִיב (איוב מב, יד) "וַיִּקְרָא שֵׁם הָאַחַת יְמִימָה", שֶׁדּוֹמָה לְיוֹם, "קְצִיעָה", שֶׁרֵיחָהּ נוֹדֵף כִּקְצִיעָה, "קֶרֶן הַפּוּךְ" כְּכֶרְכְּמָא דְּרִשְׁקָא תַּרְגּוּם נָרְדִים רִשְׁקִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אִתְּיְלָדָא לֵיהּ בְּרַתָּא אָמַר לֵיהּ אֲבוּהָ, רְבִיָּה נוֹלַד לָךְ. אָמַר לֵיהּ בַּר קַפָּרָא, תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל נִחֲמֵךְ אֲבוּךְ, דְּתַנְיָא, אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת.

(בראשית ו ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים. בְּנֵי דַיָּנָא כָּל פִּרְצָה שֶׁאֵינָהּ מִן הַגְּדוֹלִים אֵינָהּ פִּרְצָה כֻּמְרַיָּא גַּנְבִין אֱלָהָא מַאן מוּמֵי בֵּיהּ, אוֹ מַאן מְקָרֵב, וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָן בְּנֵי הָאֱלֹהִים, שֶׁהִרְבּוּ יָמִים בְּלֹא צַעַר וּבְלֹא יִסּוּרִין, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי לַעֲמֹד עַל הַתְּקוּפוֹת וְעַל הַמַּזָּלוֹת וּכְדֵי שֶׁיִּטְּלוּ אֶת שֶׁלָּהֶן וְשֶׁל דּוֹרוֹת הַבָּאִין אַחֲרֵיהֶן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי מְקַלֵּל לְכָל מַאן דְּקָרֵי לְהוֹן בְּנֵי אֱלָהָא כִּי טֹבֹת הֵנָּה. טָבַת כְּתִיב מִשֶּׁהָיוּ מֵטִיבִין אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ הַגָּדוֹל מֵהֶן נִכְנָס וּבוֹעֲלָהּ תְּחִלָּה. כִּי טֹבֹת הֵנָּה, אֵלּוּ הַפְּנוּיוֹת, וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים, אֵלּוּ נְשֵׁי אֲנָשִׁים. מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ, זֶה זָכוּר וּבְהֵמָה. וְלֹא נִמְחוּ מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁכָּתְבוּ גַּמְמְסִיוֹת לַזָּכוּר וְלַבְּהֵמָה. בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא זְנוּת, אַנְדְּרַלְמוּסְיָא בָּאָה לָעוֹלָם וְהוֹרֶגֶת הַטּוֹבִים וְהָרָעִים. עַל הַכֹּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ אַפּוֹ חוּץ מִן הַזְּנוּת. מַה טַּעַם, וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם.

רמז מד

כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה הָיָה לוֹט מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַסְּדוֹמִיִּים וְהָיוּ מְקַבְּלִין מִיָּדוֹ, כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ (להלן יט ה) "אַיֵּה הָאֲנָשִׁים הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם" לְתַשְׁמִישׁ, מִיָּד אָמְרוּ לוֹ (שם יב)

"עֹד מִי לְךָ פֹּה" עַד כָּאן הָיָה לְךָ רְשׁוּת לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא, מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵין לְךָ רְשׁוּת. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַב יוֹסֵף, מַהוּ "עֲזַאזֵל". אָמַר לָהֶם כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ דּוֹר הַמַּבּוּל וְעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְעַצֵּב. מִיָּד עָמְדוּ שְׁנֵי מַלְאָכִים שִׁמְחֲזַאי וַעֲזַאֵל וְאָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲלֹא אָמַרְנוּ לְפָנֶיךָ כְּשֶׁבָּרָאתָ אֶת עוֹלָמְךָ (תהלים ח, ה) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ". אָמַר לָהֶם, וְעוֹלָם מַה יְּהֵא עָלָיו. אָמְרוּ לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲיֵינוּ מִסְתַּפְּקִין בּוֹ. אָמַר לָהֶם, גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי אִם אַתֶּם שְׁרוּיִין בָּאָרֶץ הָיָה שׁוֹלֵט בָּכֶם יֵצֶר הָרַע וְהָיִיתֶם קָשִׁים מִבְּנֵי אָדָם. אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לָנוּ רְשׁוּת וְנֵדוּר עִם הַבְּרִיּוֹת וְתִרְאֶה אֵיךְ אָנוּ מְקַדְּשִׁין שְׁמֶךָ. אָמַר לָהֶם, רְדוּ וְתָדוּרוּ עִמָּהֶן. מִיָּד קִלְקְלוּ עִם בְּנוֹת הָאָדָם שֶׁהָיוּ יָפוֹת וְלֹא יָכְלוּ לִכְבּשׁ אֶת יִצְרָן. מִיָּד רָאָה שִׁמְחֲזַאי רִיבָּה אַחַת וּשְׁמָהּ אִיסְטְהַר. נָתַן עֵינוֹ בָּהּ, אָמַר, הִשָּׁמְעִי לִי. אָמְרָה לֵיהּ, אֵינִי שׁוֹמַעַת לְךָ עַד שֶׁתְּלַמְּדֵנִי שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁאַתָּה עוֹלֶה בּוֹ לָרָקִיעַ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה זוֹכְרֵהוּ. לִמְּדָהּ אוֹתוֹ שֵׁם, הִזְכִּירָה אוֹתוֹ וְעָלְתָה לָרָקִיעַ וְלֹא קִלְקְלָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וּפָרְשָׁה עַצְמָהּ מִן הָעֲבֵרָה לְכוּ וְקִבְּעוּהָ בֵּין שִׁבְעָה כּוֹכָבִים הַלָּלוּ כְּדֵי שֶׁתְּזַכּוּ בָהֶן לְעוֹלָם וְנִקְבְּעָה בְּכִימָה כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שִׁמְחֲזַאי וַעֲזַאֵל כָּךְ עָמְדוּ וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים הֱיוָא וְהֱיָא. וַעֲזַאֵל הָיָה עַל מֵינֵי צִבְעוֹנִין וְעַל מֵינֵי תַּכְשִׁיטִין שֶׁל נָשִׁים שֶׁמְּפַתִּים אֶת בְּנֵי הָאָדָם לְהִרְהוּר עֲבֵרָה, מִיָּד שִׁגֵּר מְטַטְרוֹן שְׁלִיחַ לְשַׁמְחֲזַאי וְאָמַר לֵיהּ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲרִיב עוֹלָמוֹ וּלְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. מִיָּד עָמַד בִּבְכִי וְהָיָה מִצְטַעֵר עַל הָעוֹלָם וְעַל בָּנָיו, מַה יַּעֲשׂוּ בָּנָיו, מִמַּה יֹאכְלוּ אִם הָעוֹלָם חָרֵב, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה אוֹכֵל בְּכָל יוֹם אֶלֶף גְּמַלִּים וְאֶלֶף סוּסִים וְאֶלֶף שְׁוָרִים. בַּלַּיְלָה רָאוּ הֱיוָא וְהֱיָא שְׁנֵיהֶם חֲלוֹמוֹת. אֶחָד מֵהֶן רָאָה אֶבֶן גְּדוֹלָה פְּרוּסָה עַל הָאָרֶץ כְּשֻׁלְחָן, וְהָיְתָה הָאָרֶץ חֲרוּתָה וּכְתוּבָה שִׁטּוֹת שִׁטּוֹת, וְהָיָה מַלְאָךְ יוֹרֵד מִן הָרָקִיעַ וּבְיָדָיו כְּמִין סַכִּין וְהָיָה גּוֹרֵר וּמוֹחֵק כָּל אוֹתָן הַשִּׁטּוֹת וְלֹא הָיָה מְשַׁיֵּר בָּהּ אֶלָּא אַרְבַּע תֵּבוֹת. וְהָאֶחָד רָאָה פַּרְדֵּס גָּדוֹל מְשֻׁבָּח נָטוּעַ מִכָּל מִינֵי אִילָנוֹת, וְהָיוּ בּוֹ מַלְאָכִים וּבְיָדָן קַרְדֻּמּוֹת וְהָיוּ מְקַצְּצִין כָּל הָאִילָנוֹת וְלֹא שִׁיְּרוּ בּוֹ אֶלָּא אִילָן אֶחָד שֶׁל שִׁלְשָׁה עֲנָפִים. כֵּיוָן שֶׁנִּנְעֲרוּ עָמְדוּ בְּבֶהָלָה וּבָאוּ אֵצֶל אֲבִיהֶם. אָמַר לָהֶם, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא מַבּוּל וְלֹא יְשַׁיֵּר אֶלָּא נֹחַ וּבָנָיו. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כָּךְ הָיוּ צוֹעֲקִין וּבוֹכִין. אָמַר לָהֶם, אַל תִּצְטַעֲרוּ, שִׁשְּׁמוֹתֵיכֶם לֹא יִכְלוּ מִן הַבְּרִיּוֹת, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁגּוֹזֵר גְּזֵרוֹת אוֹ מַעֲלִין אֲבָנִים אוֹ סְפִינוֹת שְׁמוֹתֵיכֶם הֵן מַזְכִּירִין הֱיוָא וְהֱיָא. מִיָּד נִתְקָרְרוּ דַּעְתָּן. שַׁמְחֲזַאי חָזַר בִּתְשׁוּבָה וְתָלָה עַצְמוֹ בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ רֹאשׁוֹ לְמַטָּה וְרַגְלָיו לְמַעְלָה וַעֲדַיִן הוּא תָּלוּי בִּתְשׁוּבָה. עֲזַאֵל לֹא חָזַר בִּתְשׁוּבָה וַעֲדַיִן הוּא עוֹמֵד בְּקִלְקוּלוֹ לְהָסִית בְּנֵי אָדָם לִדְבַר עֲבֵרָה בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִין שֶׁל נָשִׁים, וּלְכָךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַיִל אֶחָד לַה' שֶׁיְּכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל וְאַיִל אֶחָד לַעֲזַאזֵל שֶׁיְּסַבֵּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהוּא עֲזַאזֵל שֶׁבַּתּוֹרָה.

(בראשית ו ג) לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם. אֵינִי נוֹתֵן רוּחִי בָּהֶן בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר, אֵין הָרוּחוֹת הַלָּלוּ נִדּוֹנוֹת לִפְנֵי הָעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר, בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַחֲזִיר רוּחָן לִנְדָנֵיהֶן אֵינִי מַחֲזִיר רוּחָן. אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַבָּא, אֵינִי מְמַלֵּא רוּחִי בָּהֶן בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מְמַלֵּא רוּחִי בָּאָדָם, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הָרוּחַ הִיא נִבְזֶקֶת בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא הִיא נִבְזֶקֶת בְּכָל הַגּוּף, כְּדִכְתִיב "וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם". אָמַר רַב יוּדָן בֶּן בְּתֵירָא, עוֹד אֵינִי דָן בַּדִּין הַזֶּה לְעוֹלָם רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף אָמַר, (בראשית ח, כא) "לֹא אֹסֵף" "לֹא אֹסֵף" לִסְגֵי לִסְגֵי רַבָּנָן אָמְרִין, "לֹא אֹסִיף" לִבְנֵי נֹחַ, "לֹא אֹסִיף" לְדוֹרוֹת, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁתְּהֵא רוּחִי דָּנָה בָּהֶן וְהֵן לֹא בִּקְּשׁוּ, הֲרֵינִי מְשַׁגְּמָן בְּיִסּוּרִין אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁתְּהֵא רוּחִי דָּנָה בָּהֶן וְהֵן לֹא בִּקְּשׁוּ הֲרֵינִי מְשַׁגְּמָן אֵלּוּ בְּאֵלּוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין לְךָ שֶׁמִּתְחַיֵּב בָּאָדָם אֶלָּא אָדָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֲפִלּוּ כֶּלֶב אֲפִלּוּ זְאֵב רַבִּי הוּנָא בַּר גּוּרְיוֹן אָמַר, אֲפִלּוּ מַקֵּל, אֲפִלּוּ רְצוּעָה, דִּכְתִיב "כִּי אֶת עֹל סֻבָּלוֹ וְאֵת מַטֵּה שִׁכְמוֹ שֵׁבֶט הַנֹּגֵשׂ בּוֹ הַחִתֹּתָ כְּיוֹם מִדְיָן" כְּיוֹם הַדִּין. אָמַר רַב אַחָא, אֲפִלּוּ אֵילָנֵי סְרָק עֲתִידִין לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן דִּכְתִיב (דברים כ, יט) "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", מָה הָאָדָם נוֹתֵן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן אַף הָעֵצִים נוֹתְנִין דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. אָמַר רַב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נָחֶמְיָה, אֵינִי דָן רוּחָן בְּעַצְמָן שֶׁבְּשָׂר וָדָם הֵן, אֶלָּא הֲרֵינִי מֵביא עֲלֵיהֶן מִעוּט שָׁנִים שֶׁקִּצַּבְתִּי לָהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַחַר כָּךְ אֲנִי מְשַׁגְּמָן בְּיִסּוּרִין מִי גָּרַם שֶׁיִּמְרְדוּ בִּי, לֹא עַל יְדֵי שֶׁלֹּא שִׁגַּמְתִּי אוֹתָן בְּיִסּוּרִין, הַדֶּלֶת הַזֶּה מִי מַעֲמִידוֹ, שַׁגַּמְיו אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵין דִּין יֵשׁ דִּין רַב בִּיבִי בַּרְיהּ דְּרַבִּי אַמִּי בְּשֵׁשֶׁת רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, לֹא יָדוֹן רוּחִי. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, הֵן לֹא עָשׂוּ מִדַּת הַדִּין לְמַטָּה אֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶן מִדַּת הַדִּין לְמַעְלָה הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב ד, כא) "הֲלֹא נָסַע יִתָּרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה", בְּלֹא חָכְמַת הַתּוֹרָה "מִבֹּקֶר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ מִבְּלִי מֵשִׂים לָנֶצַח יֹאבֵדוּ", וְאֵין מֵשִׂים אֶלָּא דִּין שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות כא, א) "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם", עוֹד אֵינִי דָן מִדַּת הַדִּין כְּנֶגֶד מִדַּת רַחֲמִים. אֲפִלּוּ נֹחַ שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מֵהֶן לֹא שֶׁהָיָה כְּדַאי, אֶלָּא שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁמִּשֶּׁה עָתִיד לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֵׁגַם זֶה מֹשֶׁה, דְּחֶשְׁבְּנֵיהּ דְּדֵין הוּא חֶשְׁבְּנֵיהּ דְּדֵין רַבָּנָן מַיְתֵי לֵהּ מֵהָכָא, וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּמֹשֶׁה חָיָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. תְּנוּ רַבָּנָן, דּוֹר הַמַּבּוּל אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, כג) "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וַיִּמָּחוּ", לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא חַיִּין וְלֹא נִדּוֹנִין, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם, לֹא דִּין וְלֹא רוּחַ.

דָּבָר אַחֵר, לֹא יָדוֹן, שֶׁלֹּא תְּהֵא נִשְׁמָתָן חוֹזֶרֶת לִנְדָנָהּ רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים קָשֶׁה לָהֶם בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג, יא) "תַּהֲרוּ חֲשַׁשׁ תֵּלְדוּ קַשׁ רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם".

רמז מה

שִׁשָּׁה נִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹתָם עַד שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ, וְאֵלּוּ הֵן, יִשְׁמָעֵאל, וְיִצְחָק, וּמֹשֶׁה, וּשְׁלֹמֹה, וְיֹאשִׁיָּהוּ, וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. יִשְׁמָעֵאל מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן" וְגוֹ'. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁמֹעַ בְּאֶנְקַת הָעָם מִמַּה שֶּׁבָּנֵי יִשְׁמָעֵאל עוֹשִׁין לָהֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִצְחָק שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, יט) "אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ" וְגוֹ' וְלָמָּה נִקְרָא יִצְחָק י' עַל עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת צ' שָׂרָה הָיְתָה בַּת תִּשְׁעִים כְּשֶׁהוֹלִידָה, ח' שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמֹנָה ק' מֵאָה שָׁנִים הָיָה אַבְרָהָם כְּשֶׁהוֹלִיד. מֹשֶׁה "לֹא יָדוֹן רוּחִי "בְּשַׁגַּם", בְּגִימַטְרִיָּא מֹשֶׁה שְׁלֹמֹה, "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְךָ וְגוֹ' שְׁלֹמֹה [וַיִּהְיֶה] שְׁמוֹ", עַל שֵׁם שָׁלוֹם וְשֶׁקֶט שֶׁהָיָה בְּיָמָיו. יֹאשִׁיָּהוּ, (מלכים א יג, ב) "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ שֶׁנִּרְצָה כְּשֶׁה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, (תהלים עב, יז) "יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ", שֶׁהוּא עָתִיד לֵיאָנֵן לָעַכּוּ"ם.

רמז מו

מִנַּיִן לְמֹשֶׁה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר מִנַּיִן לְהָמָן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲמִן הָעֵץ" מִנַּיִן לְאֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (דברים לא, יח) "וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר" מִנַּיִן לְמָרְדְּכַי מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (שמות ל, כג) "וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר" וְגוֹ', וּמִתַּרְגְּמִינָן מֵירָא דַכְיָא.

רמז מז

(בראשית ו ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ. שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהֶם, אֵמִים, רְפָאִים, גִּבּוֹרִים, זַמְזֻמִּים, עֲנָקִים, עַוִּים, נְפִילִים. אֵמִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹאֶה אוֹתָם אֵימָתָן נוֹפֶלֶת עָלָיו. רְפָאִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁרָאָה אוֹתָם הָיָה לִבּוֹ רָפֶה כְּשַׁעֲוָה. גִּבּוֹרִים, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֹחַ קֻלְיָתוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם הָיְתָה נִמְדֶּדֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה. זַמְזֻמִּים, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא, מַנְטְרוּמִין מְגִיסְטֵי מִלְחָמָה. עֲנָקִים, רַבָּנָן וְרַבִּי אֶחָא, רַבָּנָן אָמְרֵי, שֶׁהָיוּ מַרְבִּים עֲנָקִים עַל גַּבֵּי עֲנָקִים רַבִּי אֶחָא אָמַר, שֶׁהָיוּ עֲנָקִים גַּלְגַּל חַמָּה וְאוֹמְרִים הוֹרֵד לָנוּ גְּשָׁמִים. עַוִּים, שֶׁצָּדוּ אֶת הָעוֹלָם וְשֶׁהֶצְדּוּ מִן הָעוֹלָם וְשֶׁגָּרְמוּ לָעוֹלָם שֶׁיְּצוּד כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל

כא, לב) "עַוֵּה עַוֵּה עַוֵּה אֲשׁוּמָנָה", אָמַר רַב אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בָּעֲפָרוֹת כַּנְּחָשִׁים בִּגְלִילָא צָוְחִין לְחִוְיָא עַוְיָא נְפִילִים, שֶׁהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם, וְשֶׁנָּפְלוּ מִן הָעוֹלָם, וְשֶׁמִּלְּאוּ אֶת הָעוֹלָם נְפָלִים בַּזְּנוּת שֶׁלָּהֶם. וְגַם אַחֲרֵי כֵן. בַּתְּרָאֵי לֹא יַלְפֵי מִקַּדְמָאֵי דּוֹר הַמַּבּוּל מִדּוֹר אֱנוֹשׁ, וְדוֹר הַפְּלָגָה מִדּוֹר הַמַּבּוּל. וְגַם אַחֲרֵי כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל בְּנוֹת הָאָדָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, הָיְתָה אִשָּׁה יוֹצְאָה בַּשּׁוּק וְכוּ' וְהָיְתָה הוֹלֶכֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ וְהָיְתָה מַעֲמֶדֶת בָּחוּר כַּיּוֹצֵא בּוֹ. תקצד אַנְשֵׁי הַשֵּׁם. אָמַר רַב אַחָא, "בְּנֵי נָבָל גַּם בְּנֵי בְלִי שֵׁם" וְאִתְּ אָמַרְתְּ אַנְשֵׁי הַשֵּׁם, אֶלָּא שֶׁהֵשִׁימוּ אֶת הָעוֹלָם וְשֶׁהֵשְׁמוּ מִן הָעוֹלָם וְשֶׁגָּרְמוּ לָעוֹלָם שֶׁיִּשְׁתַּם. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, אֲנָשִׁים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן לְמַעְלָן דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ לְשׁוֹן מַרְדוּת הֵן, (בראשית ד, יח) "עִירָד" עוֹרְדָן מִן הָעוֹלָם, "מְתוּשָׁאֵל" מַתִּישָׁן אֲנִי מִן הָעוֹלָם, "לֶמֶךְ" מַה לִּי לְלֶמֶךְ וּלְתוֹלְדוֹתָיו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲמָה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם וּמִי פֵּרַשׁ מַעֲשֵׂיהֶן, אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי רַבִּי אוֹמֵר, אִלּוּ לֹא בָּא אִיּוֹב לָעוֹלָם אֶלָּא לְפָרֵט לָנוּ מַעֲשֵׂה הַמַּבּוּל דַּיּוֹ. אָמַר רַב חָנָן, אִלּוּ לֹא בָּא אֵלִיהוּ אֶלָּא לְפָרֵשׁ לָנוּ מַעֲשֵׂה יְרִידַת גְּשָׁמִים דַּיּוֹ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלְיָהוּ אֵינָהּ אֶלָּא בִּירִידַת גְּשָׁמִים רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה אָמַר, אֵינָהּ אֶלָּא בְּמַתַּן תּוֹרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר". רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, קָשָׁה הִיא הַמַּחֲלֹקֶת כְּדוֹר הַמַּבּוּל, נֶאֱמַר כָּאן אַנְשֵׁי הַשֵּׁם, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר טז, ב) "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֹאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם, מָה אַנְשֵׁי שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן מַחְלֹקֶת אַף אַנְשֵׁי הַשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן מַחְלֹקֶת. (בראשית ו ה) וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם. רַבָּה וְהוֹלֶכֶת שֶׁמַּעְנוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁנִּדּוֹנוּ בְּמַיִם, וְהַסְּדוֹמִיִּים שֶׁנִּדּוֹנוּ בְּאֵשׁ. מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאֲמוּר כָּאן לְהַלָּן, וְאֶת הָאֲמוּר לְהַלָּן כָּאן תַּלְמוּד לוֹמַר רַבָּה רַבָּה לְגֶזֵרָה שָׁוָה. וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. מִשֶּׁהָיְתָה חַמָּה זוֹרַחַת וְעַד שֶׁהָיְתָה שׁוֹקַעַת לֹא הָיְתָה בָהֶן תּוֹחֶלֶת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב כד, יד) "לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ וּבַלַּיְלָה יְהִי כַגַּנָּב". קָשָׁה יֵצֶר הָרַע שֶׁאֲפִלּוּ יוֹצְרוֹ קָרָאוֹ רָע, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע". אָמַר רַב יִצְחָק, יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "רַק רַע כָּל הַיּוֹם". (בראשית ו ו) וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָפֶה עָשִׂיתִי שֶׁתִּקַּנְתִּי לָהֶם קְבוּרָה, כְּתִיב הָכָא וַיִּנָּחֶם וּכְתִיב הָתָם (בראשית נ, כא) "וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם".

דָּבָר אַחֵר, וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם. תְּהוּת הָיְתָה לְפָנַי שֶׁבָּרָאתִי אוֹתוֹ מִלְמַטָּה, שֶׁאִלּוּ בָּרָאתִי אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה לֹא הָיָה מוֹרֵד בִּי. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִתְנַחֵם אֲנִי שֶׁבָּרָאתִי אוֹתוֹ מִלְמַטָּה, שֶׁאִלּוּ בָּרָאתִי אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה כְּשֵׁם שֶׁהַמְרִיד בִּי אֶת הַתַּחְתּוֹנִים כָּךְ הָיָה מַמְרִיד בִּי אֶת הָעֶלְיוֹנִים, תְּהוּת הָיְתָה בְּלִבִּי שֶׁבָּרָאתִי בּוֹ יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִלּוּלֵי לֹא בָּרָאתִי בּוֹ לֹא הָיָה

מוֹרֵד בִּי, מִתְנַחֵם אֲנִי שֶׁעָשִׂיתִי אוֹתוֹ וְנִתַּן בָּאָרֶץ. וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. גּוֹי אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַר לֵיהּ, אִי אַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. אָמַר לֵיהּ, הֵין. וְהָא כְּתִיב "וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ". אָמַר לֵיהּ, נוֹלַד לְךָ בֵּן זָכָר מִיָּמֶיךָ, אָמַר לֵיהּ הֵין, אָמַר לֵיהּ, וּמָה עָשִׂית. אָמַר לֵיהּ שָׂמַחְתִּי(י) וְשִׂמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל. אָמַר לֵיהּ, וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לָמוּת. אָמַר לֵיהּ, בְּשָׁעַת חֶדְוָה חֶדְוָה בְּשָׁעַת אֲבֵלָא אֲבֵלָא. אָמַר לֵיהּ, כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעַת יָמִים נִתְאַבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עוֹלָמוֹ קֹדֶם שֶׁלֹּא הֵבִיא הַמַּבּוּל, מַה טַּעַם, וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ, וְאֵין עֶצֶבָה אֶלָּא אֲבֵלוּת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב יט, ג) "נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ". (בראשית ו ז-ח) וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם. מַה הֵן סְבוּרִים חֵילוֹת גִּיסְטְרִיוֹת אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא בְּדָבָר בָּרָאתִי אֶת הָעוֹלָם דָּבָר אֲנִי מוֹצִיא וּמְכַלֶּה אוֹתָם מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, כְּלוּם בָּרָאתִי אוֹתוֹ אֶלָּא מִן הֶעָפָר, מִי מְמַחֶה אֶת הֶעָפָר לֹא הַמַּיִם. וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶפִלּוּ אִצְטְרוּבּוּלִין שֶׁל רַחַיִם נִמְחָה. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶפִלּוּ עֻפָּרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן נִמְחָה רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק אוֹמֵר, אֶפִלּוּ לוּז שֶׁל שִׁדְרָה (אֶפִילוּ נֵץ שֶׁדְּרָה) שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵצִיץ מִמֶּנָּה אֶת הָאָדָם לֶעָתִיד לָבֹא נִמְחָה. אַדְרִינוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, מֵהֵיכָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵצִיץ אֶת אָדָם לֶעָתִיד לָבֹא. אָמַר לֵיהּ, מִנֵּץ שִׁדְרָה. אָמַר לֵיהּ, מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ. אָמַר לֵיהּ, אַיְתֵיהּ לִידֵי אַיְתֵיהּ, הִשְׁלִיכוֹ לָאוּר וְלֹא נִשְׂרַף, בַּמַּיִם וְלֹא נִמְחָה, טְחָנוֹ בָּרֵחַיִם וְלֹא נִטְחַן, נְתָנוֹ עַל הַסַּדָּן וְנִבְקַע הַפַּטִּישׁ וְהוּא לֹא חָסֵר. אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם. אֲנִי אֶמְחֶה אֶת בְּרִיּוֹתַי וְאֵין בְּרִיּוֹתַי מְמַחִין עַל יָדַי. מֵאָדָם (וְ)עַד בְּהֵמָה. לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג וְהוֹצִיאוֹ לְתַרְבּוּת רָעָה. כָּעַס הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ וַהֲרָגוֹ. אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ, כְּלוּם הוֹצִיא אֶת בְּנִי לְתַרְבּוּת רָעָה אֶלָּא זֶה, בְּנִי אָבַד וְזֶה קָיָם לְפִיכָךְ מֵאָדָם (וְ)עַד בְּהֵמָה וְגוֹ'. לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ וְעָשָׂה לוֹ חֻפָּה וְסִידָּה וְכִירָה וְצִירָה כָּעַס הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ וַהֲרָגוֹ. מָה עָשָׂה, נִכְנַס לְתוֹךְ חֻפָּה וְהִתְחִיל לְשַׁבֵּר בְּקַנְקַנִּים וּמַבְקִיעַ בְּחִיצָאוֹת וּמְקָרֵע בְּמִילָאוֹת אָמַר הַמֶּלֶךְ, כְּלוּם עָשִׂיתִי אֶלָּא מִפְּנֵי בָּנַי, בְּנִי אָבַד וְזוֹ קַיֶּמֶת לְפִיכָךְ מֵאָדָם (וְ)עַד בְּהֵמָה, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (צפניה א, ב ג) "אָסֹף אָסִיף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם ה' אָסֹף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֹף עוֹף הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת הָרְשָׁעִים", הֵם הִכְשִׁילוּ אֶת הָרְשָׁעִים, כַּד הֲוָה צָיֵד עוֹפָא וְאָמַר לֵיהּ זִיל וְאִשְׁתְּמָן וְאָתֵי וְהוּא אָזַל וּמִשְׁתְּמָן וְאָתֵי. מֵאָדָם (וְ)עַד בְּהֵמָה. הַכֹּל קִלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בְּדוֹר הַמַּבּוּל, הַכֶּלֶב הוֹלֵךְ אֵצֶל הַזְּאֵב, הַתַּרְנְגוֹל אֵצֶל טַוָּס. הָדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", וְהָאָרֶץ זָנָת, הָווּ זָרְעִין לָהּ חִטִּין וְהִיא מַפְקָא זוֹנִין אִלֵּין זוּנְיָא רַבִּי מִן דָּרָא דְמַבּוּלָא. כִּי

נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם וְנֹחַ. אֶפְלוּ נֹחַ שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מֵהֶם לֹא הָיָה כְּדַאי, אֶלָּא שֶׁמָּצָא חֵן הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (יחזקאל ז, יא) "הֶחָמָס קָם לְמַטֵּה רֶשַׁע לֹא מֵהֶם וְגוֹ' וְלֹא מֵהֶמֶּהֶם וְלֹא נֹהַ בָּהֶם". יְמַלֵּט אִי נָקִי אוּנְקְיָא אַחַת בְּיַד נֹחַ, אִם כֵּן לָמָּה "נִמְלַט" אֶלָּא "בְּבֹר כַּפֶּיךָ" שֶׁמָּצָאתָ חֵן. שְׁלֹשָׁה מְצִיאוֹת מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. (נחמיה ט, ח) "וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ", (תהלים פט, כא) "מָצָאתִי דָוִד עַבְדִּי", "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל". וְהָכְתִיב וְנֹחַ מָצָא חֵן, אָמַר לֵיהּ, הוּא מָצָא וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא מָצָא לְאֶחָד שֶׁהָיָה בַּדֶּרֶךְ וְרָאָה אֶחָד וְדָבְקוּ, עַד הֵיכָן, עַד דְּקָשַׁר עִמּוֹ אַהֲבָה נֶאֱמַר כַּאן חֵן וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית לט, ד) "וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן".

דָּבָר אַחֵר, לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ וְרָאָה אֶחָד וְדָבְקוּ, עַד הֵיכָן, עַד שֶׁהִשְׁלִיטוֹ, נֶאֱמַר כָּאן חֵן וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (אסתר ב, טו) "וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן", לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְרָאָה אֶחָד וְדָבְקוּ, עַד הֵיכָן, עַד שֶׁנָּתַן לוֹ בִּתּוֹ, נֶאֱמַר כָּאן חֵן, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (זכריה יב, י) "וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד, וְגוֹ' רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים", עַד שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין אֵיזוֹ חַיָּה נְוֹוֶלֶת בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְאֵיזוֹ חַיָּה נְוֹוֶלֶת בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה חֶסֶד עִם הָאַחֲרוֹנִים בִּזְכוּת הָרִאשׁוֹנִים, וּמִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה חֶסֶד עִם הָרִאשׁוֹנִים בִּזְכוּת הָאַחֲרוֹנִים, וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה', בְּאֵיזֶה זְכוּת, בִּזְכוּת תּוֹלְדוֹתָיו, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ. אֱנוֹשׁ בֶּן שֵׁת בְּיָמָיו הִתְחִילוּ הַבְּרִיּוֹת לְהַכְעִיס לְיוֹצְרָן בָּעֲבוֹדָה זָרָה. וְהוּא הָיָה הַדּוֹר הַשְּׁלִישִׁי, וְהִכְעִיסוּ בִּשְׁלֹשָׁה עֲבֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, כ) "אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה", וּמְקַנֶּה בַּסֵּתֶר, חָזְרוּ לְהַכְעִיס בְּגָלוּי וּמַשְׁמִיעִים אֶת קוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲבִי כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב", חָזְרוּ לְהָיוֹת עוֹשִׂין צְלָמִים וְקוֹרְאִין אוֹתָם בְּשֵׁם בּוֹרְאָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו) "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'", חָזְרוּ מְתַבְּלִין בְּכָל כַּעַס, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב) "תּוּבַל קַיִן וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן" שֶׁחָזְרוּ לְהִתְבֵּל בַּזְּנוּת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "תֶּבֶל עָשׂוּ" וְנִגְזַר עֲלֵיהֶן שִׁלְשָׁה גְּזֵרוֹת כְּנֶגֶד הַכַּעַס שֶׁהִכְעִיסוּ, אַחַת שֶׁנִּקְרַע אוֹקְיָנוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁ הַיַּבָּשָׁה, וְאַחַת שֶׁהָיָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִישׁוֹר וַעֲרָבָה, וְנַעֲשָׂה הָרִים וּטְרָשִׁים וְגִבְעוֹת וְעָתִיד לֶעָתִיד לָבֹא לַחֲזוֹר לְמִישׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, י) "יִסּוֹב כָּל הָאָרֶץ כָּעֲרָבָה" כְּמוֹ שֶׁהָיָה, וְאַחַת שֶׁנִּתְמַעֲטָה קוֹמָתָן, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י, לג) "וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ". וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהִרְבֵּה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְטַעֵר עַל דּוֹרוֹ שֶׁל מַבּוּל שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיוּ מַכְעִיסִין יוֹתֵר מִדַּאי. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שִׁבְעָה חֲנֻכּוֹת הֵן הָרִאשׁוֹן, (בראשית א, א ג) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", הֲרֵי נֵר אֶחָד, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר", מְשָׁל לְאַרְכִיטֶקְטִי שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לְקַבֵּעַ תַּלְמִיּוֹס "וְנָטַל נֵר וְהֵאִירָה, כָּךְ הֵאִירָה הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" בְּיוֹם שְׁלִישִׁי נִבְרְאוּ הָאִילָנוֹת וְשֶׁמֶן זַיִת מֵאִיר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ

אֵלֶיךָ שָׁמָּן זַיִת" וְגוֹ', בְּיוֹם רְבִיעִי נִבְרְאוּ הַמְּאוֹרוֹת וְכִסְאוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לז) "וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי", וּכְתִיב (שם קלב, יז) "אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי", בַּיּוֹם חֲמִישִׁי נִבְרְאוּ בְּרָקִים, שֶׁנֶּאֱמַר "קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים בְּיוֹם שִׁשִּׁי נִבְרְאוּ אָדָם וְחַוָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ, כז) "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם", בְּיוֹם שְׁבִיעִי אִי אַתָּה מוֹצֵא נֵר, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מֵאָרֵס אֶת בִּתּוֹ, וְהָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַחֻפָּה, צָרִיךְ אַתָּה לִשְׁאוֹל אִם הָיָה כֻּלּוֹ אוֹר וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הָיָה אוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כו) "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה" וְגוֹ'. פַּעַם אַחַת הָיָה רַבִּי אַבָּהוּ מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְנִתְלַוּוּ לוֹ גּוֹיִם. אָמְרוּ לוֹ, כְּתוּב בַּתּוֹרָה (בראשית ב, טז) "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם", אָדָם נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא נִצְטַוְּתָה אָמַר לָהֶם, מָה אָמַר הַכָּתוּב עַל הָאָדָם "לֵאמֹר" מַהוּ "לֵאמֹר" לְאֲבָרָיו, וְחַוָּה נִבְרֵאת מִצַּלְעוֹתָיו. (בראשית ב, ב) "וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", אֵין אַתְּ מוֹצֵא בְּשַׁבָּת לַיְלָה, בְּכָל יוֹם וְיוֹם כְּתִיב "וַיְהִי עֶרֶב" (וְעֶרֶב) [וּבְשַׁבָּת אֵין] שָׁם לַיְלָה לָמָּה, שֶׁכֻּלָּהּ אוֹר.

(בראשית ו ט) אֵלֶּה תוֹלְדֹת. בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, כָּאן שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה מַה פָּסַל פָּסַל לְדוֹר הַמַּבּוּל. אֵלֶּה תוֹלְדֹת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "קַל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם", גְּזֵרָה נִגְזְרָה שֶׁיֹּאבְדוּ בַּמַּיִם, (שם) "תְּקַלֵּל חֶלְקָתָם בָּאָרֶץ" מִי שֶׁפָּרַע מִדּוֹר הַמַּבּוּל, כָּל כָּךְ לָמָּה "לֹא יִפְּנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים" לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתָן אֶלָּא לְמַטָּעַת כְּרָמִים אֲבָל נֹחַ לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לִפְרוֹת וּלְהַרְבּוֹת בָּעוֹלָם וּלְהַעֲמִיד בָּנִים.

רמז מח

פרשת נח

אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ. כָּל מִי שֶׁנִּכְפָּל שְׁמוֹ יֵשׁ לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. מֵתִיבִין וְהָכְתִיב (בראשית יא, כז) "וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת תֶּרַח" תֶּרַח יֵשׁ לוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא אַף הִיא לֹא תַּבְרָא דִּכְתִיב "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם", בְּשָׁרוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאָבִיו חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא (שם) "תִּקְבֵּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה" בְּשָׁרוֹ שֶׁיִּשְׁמְעֵאל עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה. אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ. אֶתְמְהָא, לָא הָוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֹחַ שֵׁם, אֶלָּא נַיָּחָא לוֹ נַיָּחָא לָעוֹלָם נַיָּחָא לָאָבוֹת נַיָּחָא לַבָּנִים נַיָּחָא לָעֶלְיוֹנִים נַיָּחָא לַתַּחְתּוֹנִים נַיָּחָא בָּעוֹלָם הַזֶּה נַיָּחָא לָעוֹלָם הַבָּא. אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק. הַדָּא הוּא דִכְתִיב (משלי יא, ל) "פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים", צַדִּיק מַה פֵּרוֹתָיו מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (שם) "וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם" שֶׁזָּן וּמְפַרְנֵס כָּל הַבְּרִיוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּתֵּבָה. אַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה "הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם" בָּא לְצֵאת וְנִשְׁתַּלֵּם, אֶתְמְהָא דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא מִשּׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, נֹחַ

כְּשֶׁהוּא יָצָא מִן הַתֵּבָה הִכִּישׁוֹ אֲרִי וּשְׁבָרוֹ וְלֹא הָיָה כָּשֵׁר לְהַקְרִיב וְהִקְרִיב שֵׁם בְּנוֹ תַּחְתָּיו, (שם) "אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא" זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל. אִישׁ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ צַדִּיק מוּמְחֶה שֶׁכָּל מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה נוֹטֵעַ אֲרָזִים וְקוֹצְצָן. אָמְרִין לֵיהּ, לָמָּה כְּדֵין אָמַר לָהֶן, כָּךְ אָמַר לִי מָרֵי עָלְמָא דְּהוּא מַיְיתֵי מַבּוּלָא עַל עָלְמָא. אָמְרִין, אִי אָתֵי מַבּוּלָא לָא אָתֵי אֶלָּא עַל בֵּיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא כֵּיוָן שֶׁמֵּת מְתוּשֶׁלַח אָמְרֵי לֵיהּ, הָא לָא אָתֵי מַבּוּלָא אֶלָּא בֵּיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא. תָּמִים. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ תָּמִים הִשְׁלִים שְׁנוֹתָיו לְמִדַּת שָׁבוּעַ. הָיָה. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הָיָה מִתְחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ הוּא צַדִּיק. הִתִּיבוּן לֵיהּ וְהָכְתִיב "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם" אָמַר לְהוֹן, אַף הִיא לֹא תַּבְרָא דְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן תַּרְוַיְיהוּ אָמְרֵי, בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, בֶּן שָׁלֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, ה) "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי", מִנַּיִן עק"ב וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים הָיָה שֶׁהָיָה מְתֻקָּן לְהַדְרִיךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּתִשׁוּבָה. (בראשית ג, כב) "הֵן הָאָדָם הָיָה", מְתֻקָּן לְמִיתָה "וְהַנָּחָשׁ הָיָה", מְתֻקָּן לְפֶרֶעָנוּת (בראשית ד, ב) "קַיִן הָיָה", מְתֻקָּן לְגָלוּת. (שמות ג, א) "מֹשֶׁה הָיָה", מְתֻקָּן לְגוֹאֵל. (אסתר ב, ה) "מָרְדְּכַי הָיָה", מְתֻקָּן לִגְאוּלָה. "אִיּוֹב הָיָה", מְתֻקָּן לְיִסּוּרִין. נֹחַ הָיָה, מְתֻקָּן לְנֶס. רַבִּי לֵוִי וְרַבָּנָן, רַבִּי לֵוִי אָמַר כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הָיָה רָאָה עוֹלָם חָדָשׁ.

רמז מט

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל חֲמִשָּׁה הֵן נֹחַ אֶתְמוֹל (איוב יד, יט) "אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם", דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ אִצְטְרוּבּוּלִין שֶׁל רַחֲיִם נִמְחָה בַּמַּיִם, וְהָכָא אַתְּ אָמַר "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה", אֶתְמְהָא, אֶלָּא רָאָה עוֹלָם חָדָשׁ. יוֹסֵף אֶתְמוֹל (תהלים קה, יח) "עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ" וְעַכְשָׁיו (בראשית מב, ו) "וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ", אֶלָּא שֶׁרָאָה עוֹלָם חָדָשׁ. מֹשֶׁה. אֶתְמוֹל בּוֹרַח מִפְּנֵי פַּרְעֹה וְעַכְשָׁיו מְשַׁקְּעוֹ בַּיָּם, אֶלָּא שֶׁרָאָה עוֹלָם חָדָשׁ. אִיּוֹב. אֶתְמוֹל "יִשְׁפּוֹךְ לָאָרֶץ מְרֹרָתִי" וְעַכְשָׁיו (שם מב, י) "וַיֹּסֶף ה' אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה", אֶלָּא שֶׁרָאָה עוֹלָם חָדָשׁ. מָרְדְּכַי. אֶתְמוֹל הָיָה מְתֻקָּן לְצְלִיבָה וְעַכְשָׁיו הוּא צוֹלֵב אֶת צוֹלְבָיו אֶלָּא שֶׁרָאָה עוֹלָם חָדָשׁ. רַבָּנָן אָמְרֵי, כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הָיָה זָן וּמְפַרְנֵס. נֹחַ זָן וּפִרְנֵס כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּתֵּבָה, יוֹסֵף זָן וּפִרְנֵס, (בראשית מז, יב) "וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו", מֹשֶׁה זָן וּפִרְנֵס כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אִיּוֹב זָן וּפִרְנֵס, (איוב לא, יז) "וְאֹכַל פִּתִּי לְבַדִּי" שֶׁמָּא לֹא אָכַל יָתוֹם מִמֶּנָּה, מָרְדְּכַי זָן וּמְפַרְנֵס, פַּעַם אַחַת חוֹזֵר עַל הַמֻּנִיקוֹת וְלֹא מָצָא לְאָסְתֵּר מֵנִיקָה וְהָיָה הוּא מֵנִיקָהּ, כַּד דְּרִשָׁהּ רַבִּי אַבָּהוּ בְּצִיבּוּרָא גְּחַד צִיבּוּרָא לְקַלֵּיהּ אָמַר לְהוֹן וְלָאו מַתְנִיתָא הִיא חָלֵב הַזָּכָר טָהוֹר. בְּדוֹרֹתָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּדוֹרוֹתָיו הָיָה צַדִּיק, הָא בְּדוֹרוֹת מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לֹא הָיָה צַדִּיק. בְּשׁוּק סַמְיָא צָוְוחִין לְע�ַוִּירָא

סַגִּי נְהוֹר מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן פָּתַח חָבִית רִאשׁוֹנָה וּמְצָאָהּ חֹמֶץ וְכֵן שְׁנִיָּה, (וְכֵן) שְׁלִישִׁית וּמְצָאָהּ תּוֹסֶס אָמַר, לֵית (אית) הָכָא טָב מִינָהּ כָּךְ בְּדוֹרוֹתָיו הָיָה צַדִּיק, הָא אִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לֹא הָיָה צַדִּיק. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מָה אִם בְּדוֹרוֹתָיו הָיָה צַדִּיק אִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מָשָׁל לִצְלוֹחִית שֶׁל פְּלֵיטוֹן מוּקֶפֶת בְּצָמִיד פָּתִיל וּמֻנַּחַת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְהָיְתָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, אִלּוּ הָיְתָה חוּץ לְבֵית הַקְּבָרוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מָשָׁל לְבָתוּלָה שֶׁהָיְתָה שְׁרוּיָה בְּשׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת וְלֹא יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע, אִלּוּ הָיְתָה בְּשׁוּק שֶׁל כְּשֵׁרוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז נ

אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְאָמַר לַקָּטָן הֲלוֹךְ עִמִּי וְלַגָּדוֹל אָמַר הֲלוֹךְ לְפָנַי, כָּךְ אַבְרָהָם שֶׁהָיָה כֹּחוֹ יָפֶה "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים" אֲבָל נֹחַ שֶׁהָיָה כֹּחוֹ רָע אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מִשְׁתַּקֵּעַ בְּטִיט. הֵצִיץ הַמֶּלֶךְ וְרָאָה אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ, עַד שֶׁאַתָּה מִשְׁתַּקֵּעַ בְּטִיט בּוֹא וְהַלֵּךְ עִמִּי הֲדָא הוּא דִכְתִיב אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ. וּלְמָה אַבְרָהָם דּוֹמֶה, לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מְהַלֵּךְ בִּמְבוֹאוֹת אֲפֵלִים וְהִתְחִיל מֵאִיר לוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן. אָמַר לוֹ, עַד שֶׁאַתָּה מֵאִיר לִי דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן בּוֹא וְהָאֵר לְפָנַי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, עַד שֶׁאַתָּה מֵאִיר לִי מֵאַסְפַּמְיָא וְחַבְרוֹתֶיהָ בּוֹא וְהָאֵר לִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית מח, טו) "וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבוֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְרוֹעֶה שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמַבִּיט בְּצֹאנוֹ רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לְנָשִׂיא שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ וּזְקֵנִים לְפָנָיו עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָנוּ צְרִיכִין לִכְבוֹדוֹ, עַל דַּעְתֵּהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ הוּא צָרִיךְ לִכְבוֹדָנוּ. נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים. מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. לָמָּה נִכְתַּב שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים נֹחַ בַּפָּסוּק שֶׁזֶּה אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם שְׁלֹשׁ עוֹלָמוֹת לְפִיכָךְ הַכָּתוּב מְזַוְּגָן "נֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב". (בראשית ו י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת. דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ דִכְתִיב (בראשית ה, לב) "וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם" וְגוֹ' שֵׁם גָּדוֹל מִיֶּפֶת שָׁנָה, נִמְצָא שֵׁם גָּדוֹל מִיֶּפֶת שְׁתֵּי שָׁנִים, וּכְתִיב (בראשית ז, ו) "וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה", וּכְתִיב "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל", בַּר מֵאָה וְתַרְתֵּין הֲוָה אֶלָּא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. רַב כַּהֲנָא אָמַר, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לֵהּ (בראשית י, כא) "וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא אֲבִי כָל בְּנֵי עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל". (בראשית ו יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת. עֲבוֹדָה זָרָה,

דִּכְתִיב (דברים ד, טז) "פֶּן תַּשְׁחִתוּן" וְגוֹ' גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב וַתַּשְׁחֵת הָאָרֶץ וְגוֹ'. (בראשית ו יב) כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר. מְלַמֵּד שְׁהִרְבִּיעוּ בְּהֵמָה עַל חַיָּה, וְחַיָּה עַל בְּהֵמָה, וְהַכֹּל עַל אָדָם, וְאָדָם עַל הַכֹּל. אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְכֻלָּן חָזְרוּ חוּץ מִתּוּשַׁלְמִי דְּלָא הָדַר. (בראשית ו יג) קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כַּמָּה גְּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל חָמָס, שֶׁהֲרֵי דּוֹר הַמַּבּוּל עָבְרוּ עַל הַכֹּל וְלֹא נִתְחַתֵּם עֲלֵיהֶם גְּזַר דִּין עַד שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּגֵזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס, וּכְתִיב (יחזקאל ז, יא) "הֶחָמָס קָם לְמַטֵּה רֶשַׁע", מְלַמֵּד שֶׁזִּקְּקוּ עַצְמוֹ כְּמַקֵּל, וְעָמַד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "לֹא מֵהֶם וְלֹא מֵהֶמְהֶם" "וְלֹא נֹהַ בָּהֶם". וְאַף עַל נֹחַ נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ז ח) נַחֲמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם וְנֹחַ.

רמז נא

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כָּל הָאוֹחֵז בָּאֻמָּה וּמַשְׁתִּין כְּאִלּוּ מַבִּיא מַבּוּל לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיֶּמָּת גַּם אֹתוֹ". רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אָמַר, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נז, ה) "הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים", אַל תִּקְרִי 'שֹׁחֲטֵי' אֶלָּא 'סוֹחֲטֵי'. רַב אַשִׁי אָמַר כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּתִיב הָכָא (שם) "תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן" וּכְתִיב הָתָם "עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן". אָמַר רַב אַסִי, כָּל הַמֵּבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בִּמְחִיצָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב הָכָא, (בראשית לח, י) "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה'" וּכְתִיב (תהלים ה, ה) "לֹא יְגָרְךָ רָע" מַאי דִּכְתִיב (ישעיהו א, טו) "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ" אֵלּוּ הַמְנָאֲפִים בַּיָּד כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "לֹא תִנְאָף" לֹא יִהְיֶה בְּךָ נֹאַף בֵּין בַּיָּד בֵּין בָּרֶגֶל. רַבִּי אַמִּי אָמַר, הַמַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לְדַעַת נִקְרָא עוֹבֵד אֱלִילִים, שֶׁכָּךְ אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ לְמָחָר אוֹמֵר לוֹ לֵךְ עֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי. הִגִּיעַ זְמַנָּן לִיקָּצֵץ, הִגִּיעַ זְמַנָּן לַעֲשׂוֹת בּוֹסֶר הִגִּיעַ קַטֵּיגוֹרְיָא שֶׁלָּהֶן הִגִּיעַ זְמַנָּן לֵיעָשׂוֹת בָּתָּה כָּל כָּךְ לָמָּה. כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם. חָמָס, שָׁוֶה פְּרוּטָה, גֵּזֶל, פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה הָיָה אֶחָד מֵהֶם מוֹצֵא קֻפָּתוֹ מְלֵאָה תּוּרְמוּסִין הָיָה זֶה בָּא וְנוֹטֵל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וְזֶה בָּא וְנוֹטֵל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, עַד מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדִּין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם שֶׁלֹּא כַּשּׁוּרָה אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמָּכֶם שֶׁלֹּא כַּשּׁוּרָה הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב ד, כא) "הֲלֹא נִסַּע יִתְרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה" בְּחָכְמַת תּוֹרָה, "מִבְקֹר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ מִבְּלִי מַשִּׂים לָנֶצַח יֹאבֵדוּ", וְאֵין מַשִּׂים אֶלָּא דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, א) "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם".

דָּבָר אַחֵר, כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס. חָמָס זֶה עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס חָמָס זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת (ירמיה נא, לה) "חֲמָסִי וּשְׁאֵרִי עַל בָּבֶל" חָמָס זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים "מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא בְּאַרְצָם", חָמָס כְּמַשְׁמָעוֹ. וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ. אֲפִילּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁל מַחֲרֵשָׁה נִמְחוּ לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה לוֹ פַּדְגּוֹג כָּל זְמַן שֶׁהָיָה סוֹרֵחַ הָיָה פַּדְגּוֹג שֶׁלּוֹ נִרְדֶּה וּלְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה לוֹ מֵנִיקָה, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה סוֹרֵחַ הָיְתָה מֵנִיקָתוֹ נִרְדֵּית כְּךָ הִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ, הָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן וּמְחַבֵּל אַרְעָא עִמְּהוֹן.

רמז נב

(בראשית ו יד) עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר. בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בַּלְשׁוֹן הַזֶּה בְּשָׁלֹשׁ נִתְפָּרֵשׁ בְּאֶחָד לֹא נִתְפָּרֵשׁ. עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר אֲעִי דְקַרְדּוֹס (יהושע ה, ב) "עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים" גַּלְבִּין דְטִינְרִין (במדבר י, ב) "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף", נִתְפָּרֵשׁ (במדבר כא, ח) "עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף" לֹא נִתְפָּרֵשׁ "יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח" זֶה מֹשֶׁה, אָמַר, אִם אֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁל זָהָב אֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן הַזֶּה, וְכֵן שֶׁל כֶּסֶף, אֶלָּא הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁל נְחשֶׁת, לָמָּה שֶׁהַלָּשׁוֹן הַזֶּה נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן הַזֶּה (במדבר כא, ט) "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחשֶׁת", מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּכְשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ כָּךְ נִבְרָא הָעוֹלָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שָׁמַעְתָּ מִימֶיךָ אוֹמֵר גִּינִי גִּינְיָא אַנְתְּרוּפִי אַנְתְּרוּפְתָּא, גֶּבֶר גְּבַרְתָּא, אֶלָּא אִישׁ וְאִשָּׁה, מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה. מַה הַקֵּן הַזֶּה מְטַהֵר אֶת הַמְצֹרָע, אַף תֵּיבָתְךָ מְטַהֲרָתְךָ.

רמז נג

וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר. וּלְהַלָּן אַתְּ אָמַר "וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת" אֶלָּא לְהַלָּן עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ הַמַּיִם תְּשִׁין "וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת", בַּחֵמָר מִפְּנֵי הָרֵיחַ וּבַזָּפֶת מִפְּנֵי הַמַּיִם. (בראשית ו טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ. זֶה וְזֶה עָתִיד אֶחָד לָמוֹד בְּאַמָּתְךָ הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב' ג, ג) "הָאֹרֶךְ אַמּוֹת בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה אַמּוֹת שִׁשִּׁים וְרֹחַב אַמּוֹת עֶשְׂרִים" וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָהּ תְּבִיקִין שֶׁהָיוּ מַתְבִּיאוֹת בָּהּ וְרַבָּנִין אַמְרִין, עַל שֵׁם תֵּיבָתוֹ שֶׁל נֹחַ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה וְגוֹ'. בַּר חוּנָיָא אָמַר, (תהלים קיט, טו טז) "בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה, בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע" לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה סְפִינָה שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בַּלְּמִן יַעֲשֶׂה רָחְבָּהּ אֶחָד מִשִּׁשָּׁה בְּאָרְכָּהּ וְגָבְהָהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּאָרְכָּהּ. וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ. בָּאֶצְבַּע הֵרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ כָּזֶה וְכָזֶה תַּעֲשֶׂה וְעַד שֶׁלֹּא בָּאוּ יְמֵי הַמַּבּוּל

הָיוּ הַטְּמֵאִין מְרוּבִּין מִטְּהוֹרִין. צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְבּוֹת הַטְּהוֹרִין וּלְמַעֵט הַטְּמֵאִין, וְאָמַר לוֹ, "מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה" וְגוֹ'.

(בראשית ו טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֶבֶן אַחַת שֶׁל מַרְגָּלִית הָיְתָה תְּלוּיָה בַּתֵּבָה וְהָיְתָה מְאִירָה לְכָל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ, כְּנֶגֶד שֶׁהוּא מֵאִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְכַשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא מֵאִיר בַּצָּהֳרַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ, קְבַע בָּהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁיְּהוּ מְאִירוֹת לָהֶן כַּצָּהֳרַיִם. וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה. דְּבָהְכִי קַיְמָא תַּחְתִּים לְזְבָלִים, שְׁנִים לָאָדָם, שְׁלִישִׁים לַבְּהֵמָה. צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, חַלּוֹן. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, מַרְגָּלִית. כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁהָיָה נֹחַ בַּתֵּבָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹא לְאוֹר הַחַמָּה בַּיּוֹם וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה בַּלַּיְלָה, אֶלָּא מַרְגָּלִית הָיְתָה לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה כֵּהָה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיְתָה מַבְהֶקֶת הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לַיְלָה אָמַר רַב הוּנָא, עַרְקִין הֲוִינָן מְקָמֵי גּוּנְדְיָא בַּהֲדָא בִּיטְקָא דְטָבְרְיָה וְהָיוּ בְיָדֵינוּ נֵרוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ כֵּהִין הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא יוֹם וְכוּ'. וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים קִלִּין כָּל קִיל וְקִיל עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וּשְׁתֵּי פַּלְטִיאוֹת שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְקִילִין מִכָּאן וְקִילִין מִכָּאן וּשְׁתֵּי אַמּוֹת לִצְדָדִין רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, תְּשַׁע מֵאוֹת קִילִין הָיוּ בָּהּ, כָּל קִיל וְקִיל שֵׁשׁ אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ אַרְבַּע קִילִין בְּאֶמְצַע וְשָׁלֹשׁ פַּלְטִיאוֹת שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע וְקִיל מִכָּאן וּמִכָּאן וּשְׁתֵּי אַמּוֹת לִצְדָדִין עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נִיחָא וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה לֹא נִיחָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּאַמְתָּא מִלְמַטָּה כָּךְ אַמְתָּא מִלְמַעְלָה.

רמז נד

וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּמִין קַמְרוּטִין הָיְתָה, וְהָיָה מַשְׁקִיף בָּהּ וְעוֹלֶה, וּמַשְׁקִיף בָּהּ וְעוֹלֶה, עַד שֶׁהֶעֱמִידָה עַל אַמְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה (וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁלוֹשִׁים קִילִים הָיוּ בָּהּ, וּמְפָרֵשׁ, אַרְבַּע קִילִין הָיוּ בְרָחְבָּהּ, אַרְבַּע פְּעָמִים שְׁלֹשִׁים יַעֲלוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים קִילִין, תַּחְתִּיִּים מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וּשְׁנִיִּים מֵאָה וְעֶשְׂרִים, יַעֲלוּ מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים, שְׁלִישִׁים הָעֶלְיוֹנִים לֹא הָיוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה שׁוּרוֹת, שֶׁהָיָה מֵצַר וְעוֹלֶה וְלֹא הָיָה רֹחַב הַתֵּבָה אֶלָּא אַרְבָּעִים אַמּוֹת, וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת עוֹלִין תִּשְׁעִים, וְעוֹד מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים, הִנֵּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁלוֹשִׁים קִילִין לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. לְרַבִּי יְהוּדָה נִיחָא כִּי גּוֹבַהּ הַקִּילִין עַד לַגֵּג. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, כְּמִין קַמְרוּטִין הָיָה, מְשַׁפֵּעַ וְיוֹרֵד כַּגֵּג הַמְשֻׁפָּע). וּפְתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תְּשִׂים. לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁאִם עָשָׂה אָדָם טְרַקְלִין עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר יְהֵא עוֹשֶׂה פִּתְחוֹ מִן הַצַּד. תַּחְתִּיִּם שְׁנִים וּשְׁלִשִׁים. תַּחְתִּיִּם לִזְבָלִים, וְהַשְּׁנִים

לוֹ וּלְבָנָיו וְלַטְּהוֹרִין וְהָעֲלִיּוֹנִים לַטְּמֵאִים. וְיֵשׁ שֶׁמַּחְלִפִין, תַּחְתִּים לִטְמֵאִים, וְהַשְּׁנִים לוֹ וּלְבָנָיו וְלַטְּהוֹרִים, וְהָעֲלִיּוֹנִים לִזְבָלִים כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה אֶלָּא כְּמִין קַטְרַקְטוּן הָיָה לוֹ וְהָיָה פּוֹתְחָן מִן הַצַּד. תַּעֲשֶׂה, אַף הִיא מְסַיַּעַת אֶת עַצְמָהּ.

(בראשית ו יט) וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר. אֲפִילּוּ רוּחוֹת נִכְנְסוּ לַתֵּיבָה שֶׁנֶּאֱמַר וּמִכָּל הָחַי אוֹתָן שֶׁנִּבְרְאוּ לָהֶם נְפָשׁוֹת וְלֹא נִבְרְאוּ לָהֶן גּוּפִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְאֵם לֹא נִכְנַס בַּתֵּיבָה אֶבָל גּוּרְיו נִכְנְסוּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, לֹא הוּא וְלֹא גּוּרְיו, אֶלָּא קְשָׁרוֹ נֹחַ בַּתֵּיבָה וְהָיָה מְתַלֵּם תְּלָמִיּוֹת כְּמִן טְבֶרְיָא לְסוּסִיתָא הֲדָא הוּא דִכְתִיב "הֲתִקְשֹׁר רֵים בְּתֶלֶם עֲבוֹתוֹ אִם יְשַׂדֵּד עֲמָקִים אַחֲרֶיךָ". בִּימֵי רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא עָלָה גּוּר אֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִנִּיחַ אִילָן עוֹמֵד עַד שֶׁעָקְרוֹ, וְעָשׂוּ תַּעֲנִית וְהִתְפַּלֵּל רַבִּי חִיָּיא וְנָעֲתָה אִמּוֹ מִן הַמִּדְבָּר וְיָרַד לְקוֹלָהּ.

רמז נה

זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ. אִם רָאִיתָ זָכָר רָץ אַחַר נְקֵבָה קַבְּלֵהוּ וְאִם נְקֵבָה רָצָה אַחַר זָכָר אַל תְּקַבְּלֵהוּ. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיְינוּ דְּקָם רִימָא הָתָם אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ הֵיכָא קָם רִימָא. אָמַר רַבִּי יַנַּאי, גּוּרְאוֹת הָרְאָם הִכְנִיסוּ לְתוֹכָהּ. וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָה, לְדִידִי חָזֵי לִי אוּרְזִילָא דְּרִימָא בַּר יוֹמָא וַהֲוֵי כְּהַר תָּבוֹר, וְהַר תָּבוֹר כַּמָּה הֲוֵי, אַרְבָּעִים פַּרְסָה, מַשְׁכָּא דְצַוָּואֲרֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסָה בֵּי מְרַבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פַּרְסָה וּפַלְגָא רָמָא כַּכָּא, סַכְּרֵיהּ לְיַרְדְּנָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רֹאשׁוֹ הִכְנִיסוּ לַתֵּיבָה. סוֹף סוֹף הָא אָמַרְתְּ בֵּי מְרַבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פַּרְסָה וּפַלְגָא, אֶלָּא חָטְמוֹ הִכְנִיסוּ לַתֵּיבָה וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְדָבָרָיו דְּרֵישׁ לָקִישׁ קָאָמַר. [וְהָא קָסָגְיָא תֵּיבָה], קַרְנָיו קָשְׁרוּ לַתֵּיבָה. וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא בְּנֵי דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרוֹתְחִין קְלָקְלוּ וּבְרוֹתְחִין נִדּוֹנוּ וּלְטַעֲמֵיךְ תֵּיבָה הֵיכִי סָגְיָא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הֵיכִי קָם, אֶלָּא נֵס נַעֲשָׂה וְנִצְטַנְנוּ צִדֵּי הַתֵּיבָה (זבחים קיג, ב).

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנַּיִן לְמְחוּסָר אֵבֶר שֶׁאָסוּר לִבְנֵי נֹחַ שֶׁנֶּאֱמַר וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא בְּהֵמָה שֶׁחַיִּין רְאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁלָּהּ. הַאי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְמְעוּטֵי טְרֵפָה, טְרֵפָה (בראשית ז, ג) מ"לְחַיּוֹת זֶרַע" נָפְקָא. הָנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר טְרֵפָה אֵינָהּ יוֹלֶדֶת, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר טְרֵפָה יוֹלֶדֶת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אָמַר קְרָא אִתְּךָ בְּדוֹמִין לָךְ. וְדִילְמָא נֹחַ גּוּפֵיהּ טְרֵפָה הֲוָה, "תְּמִים" כְּתִיב בֵּיהּ. וְדִילְמָא תְּמִים בְּדָרְכָיו (שם) "צַדִּיק" כְּתִיב בֵּיהּ. וְדִילְמָא תְּמִים בְּדָרְכָיו וְצַדִּיק בְּמַעֲשָׂיו לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ נֹחַ טְרֵפָה הֲוָה, אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא דְכַוּוֹתָךְ עֲיֵיל, שְׁלֵמִים לָא תְּעֲיֵיל וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵאִתָּךְ, "לְחַיּוֹת זֶרַע" לָמָּה לִי, אִי מֵאִתָּךְ הֲוָה אֲמִינָא לְצַוּוֹתָא בְּעַלְמָא וַאֲפִילּוּ סָרִיס, כָּתַב רַחֲמָנָא "לְחַיּוֹת זֶרַע".

(בראשית ו יז) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא. הִנְנִי מַסְכִּים לְדִבְרֵי מַלְאָכִים שֶׁאָמְרוּ "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ". אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ. מַיִם הָיוּ וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ יוֹרְדִין עַל הָאָרֶץ הָיוּ נַעֲשִׂין מַבּוּל, כֹּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע יִצְמוֹק. (בראשית ו יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ. בְּרִית אַתָּה צָרִיךְ, הַגִּבּוֹרִים אֶחָד מֵהֶן הָיָה נוֹתֵן אֶת רַגְלוֹ עַל הַתְּהוֹם וְסוֹתְמוֹ, וְנוֹתֵן יָדוֹ עַל חַלּוֹן וְסוֹתְמוֹ וְהָיָה בָּא לִיכָּנֵס לַתֵּבָה וְהָיוּ רַגְלָיו מִתְעָרְכְּלוֹת הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב כו, ה) "הָרְפָאִים יְחוֹלָלוּ מִתַּחַת מַיִם וְשֹׁכְנֵיהֶם". אֲרִי הָיָה בָּא לִיכָּנֵס לַתֵּבָה וְהָיוּ שִׁנָּיו קֵהוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ד, י) "שַׁאֲגַת אַרְיֵה וְקוֹל שָׁחַל וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ". בְּרִית אַתָּה צָרִיךְ מִפְּנֵי פֵּירוֹת שֶׁאַתָּה כוֹנֵס שֶׁלֹּא יֵעָפְשׁוּ וְשֶׁלֹּא יִרָקְבוּ וְשֶׁלֹּא יִשְׁתַּנּוּ. וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, נִגַּר הָיִיתָ וְאִלּוּלֵי בְּרִיתִי שֶׁהָיְתָה אִתְּךָ לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לִכָּנוֹס הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ, אֵימָתַי כְּשֶׁבָּאתָ אֶל הַתֵּבָה. אַתָּה וּבָנֶיךָ. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן וְרַבִּי חַנִּין בְּשֵׁם רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, נֹחַ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס אֶל הַתֵּבָה נֶאֱסַר לוֹ פְּרִיָה וּרְבִיָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב אַתָּה וּבָנֶיךָ לְעַצְמָן, וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ לְעַצְמָן. (איוב ל, ג) "בְּחָסֶר וּבְקָפֹן גַּלְמוּד" אִם רָאִית חִסָּרוֹן בָּא לָעוֹלָם הֱוֵי רוֹאֶה אֶת אִשְׁתְּךָ כְּאִלּוּ הִיא גַּלְמוּדָה, שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנִדָּה גַּלְמוּדָה. אָמַר רַב הוּנָא, "וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים" אֵימָתַי "בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב". כֵּיוָן שֶׁיָּצָא הִתִּיר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ח, טז) "צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ". (בראשית ו כא) וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, הִכְנִיס עִמּוֹ דֻּבִּילָה תְּנִי מִשּׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה, רוֹב מַכְנִיסוֹ דֻּבִּילָה רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, הִכְנִיס עִמּוֹ זְמוֹרוֹת לַפִּילִים, חֲצוּבוֹת לַצְּבָאִים, זְכוּכִיּוֹת לְנַעֲמִיּוֹת. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, הִכְנִיס עִמּוֹ זְמוֹרוֹת לְנָטִיעָה, יְחוּרִים לְתַאֲנָה, גְּרוּפִיּוֹת לְזֵיתִים עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם דָּבָר שֶׁהוּא לְךָ וְלָהֶם, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי לֵוִי וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם, אַתָּה עִיקָּר וְהֵם טְפֵלִים לְךָ. וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ אֵין אָדָם כּוֹנֵס דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לוֹ. (בראשית ו כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ, זֶה שֶׁיָּכוֹן לַעֲשׂוֹת הַתֵּיבָה. (בראשית ז א) וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי אוֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי. מָצִינוּ שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו מַהוּ אוֹמֵר, (בראשית ו, ט) "נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה", בְּפָנָיו מַהוּ אוֹמֵר, צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה. (בראשית ז ב) מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ וְגוֹ' אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. אִישׁוּת לִבְהֵמָה מִי אִיכָּא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאוֹתָן שֶׁלֹּא נֶעֱבְדָה בָּהֶן עֲבֵירָה מִנָּא יָדַע, אָמַר רַב חִסְדָּא, הֶעֱבִירָן לִפְנֵי הַתֵּיבָה, כָּל שֶׁהַתֵּיבָה קוֹלְטָתָן בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נֶעֱבְדָה בָּהֶן עֲבֵירָה, רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, מֵאוֹתָן הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם מִפִּיו דָּבָר מְגוּנֶּה, שֶׁהֲרֵי עִקֵּם הַכָּתוּב שְׁמוֹנָה אוֹתִיּוֹת וְלֹא הוֹצִיא דָּבָר מְגוּנֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ח) "וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהוֹרָה" רַב פָּפָּא אָמַר,

תֵּשַׁע שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר" רַבִּינָא אָמַר, עֶשֶׂר, וְי"ו דְּטָהוֹר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' כ, כו) "כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר" תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְעוֹלָם יְדַבֵּר אָדָם בִּלְשׁוֹן כָּבוֹד, שֶׁהֲרֵי בְּזָב קְרָאוֹ "מֶרְכָּב", וּבְזָבָה קְרָאוֹ (שם, כג) "מוֹשָׁב" וְאוֹמֵר (איוב טו, ה) "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עָרוּמִים" מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא הַנֵי מִילֵי בְּדְאוֹרַיְיתָא אֶבָל בְּדְרַבָּנָן לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְתִבְחַר לְשׁוֹן עָרוּמִים" וְכִי תֵּימָא הַנֵי מִילֵי בְּדְרַבָּנָן, אֲבָל בְּמִילֵי דְּעָלְמָא לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדַעַת שְׂפָתַי בָּרוּר מִלֵּלוּ". וּבְאִשָּׁה לֹא כְּתִיב מֶרְכָּב, וְהָכְתִיב (בראשית כד, סא) "וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה", הָתָם מִשּׁוּם בִּיעֻתּוּתָא דְּגַמָּל אוּרְחֵיהּ הוּא וְהָכְתִיב (שמות ד, כ) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם", הָתָם מִשּׁוּם בָּנָיו אוּרְחֵיהּ הוּא. וְהָכְתִיב (שמואל א' כה, כ) "וְהִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר", הָתָם מִשּׁוּם בִּיעֻתּוּתָא דְּלֵילְיָא אוּרְחָא הוּא, וְאִיתֵּימָא בִּיעֻתּוּתָא דְּלֵילְיָא לֵיכָּא מִיהוּ וְכוּ'. וּבְאוֹרַיְיתָא מִי לֹא כְּתִיב טָמֵא, אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ מִשְׁתְּעֵי בִּלְשׁוֹן כָּבוֹד, כָּל הֵיכָא דְּנִפְשֵׁי מִילֵי מִשְׁתְּעֵי בְּלָשׁוֹן קְצָרָה דְּאָמַר רַב הוּנָא מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְהָא רוֹכֶבֶת וְיוֹשֶׁבֶת דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ וְקָאָמַר רֹכֶבֶת כְּתִיב הָנָהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ בְּשִׁיבְבוּתָא דְּרַב וְיַתְבֵי קָמֵיהּ. חַד אָמַר, שַׁוִּיתָן לְהָא שְׁמַעְתָּא כְּדָבָר אַחֵר מְסַנְקָן וְחַד אָמַר, כִּגְדֵי מְסַנְקָן, וְלֹא אִשְׁתְּעֵי רַב בַּהֲדֵי דְּהַיְאךְ הָנָהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יַתְבֵי קָמֵיהּ דְּהִלֵּל, וְחַד מִנַּיְהוּ רָבָן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמְרֵי לָהּ קָמֵהּ דְּרַבִּי, וְחַד מִנַּיְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר, מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וּמוֹסְקִין בְּטָמְאָה, וְחַד אָמַר, מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וְאֵין מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה, אָמַר, מוּבְטָח אֲנִי בָּזֶה שֶׁיִּוָּרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיוּ יָמִים מֻעָטִין עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. הָנָהוּ תְּלָתָא כַּהֲנֵי, חַד אָמַר הִגִּיעַנִי כְּפוֹל, וְחַד אָמַר הִגִּיעַנִי כְּזַיִת, וְחַד אָמַר כִּזְנַב הַלְּטָאָה, בָּדְקוּ אַחֲרָיו וּמָצְאוּ בּוֹ שֶׁמֶץ פְּסוּל וְהָתַנְיָא אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה אֶלָּא אֵימָא שַׁחַץ פְּסוּל. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אֵיהוּ הוּא דְּאַרַע נַפְשֵׁיהּ הַהוּא גּוֹי דַּהֲוָה סָלִיק וְאָכִיל פִּסְחָא בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר, כְּתִיב "כָּל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ" וּכְתִיב (שם מג) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", וַאֲנָא קָא אָכִילְנָא מִשּׁוּם פְּרֵי שׁוּפְרֵי. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא כִּי סַלֵּקְתְּ הָתָם אֵימָא לְהוּ סְפוּ לִי מֵאַלְיָה. כִּי סָלִיק אָמַר לְהוּ סְפוּ לִי מֵאַלְיָה אָמְרוּ לֵיהּ, אַלְיָה לְנָבוֹהַּ סַלְקָא. אָמְרוּ לֵיהּ, מָאן אָמַר לָךְ הָכִי, אָמַר לְהוּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אָמְרוּ, מַאי הַאי דְּקָמֵן בָּדְקוּ בַּתְרֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּהוּ דְּגוֹי הוּא וְקַטְלוּהוּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, שָׁלֹם לָךְ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, דְּאַתְּ בִּנְצִיבִין וּמְצוּדָתְךָ פְּרוּסָה בִּירוּשָׁלַיִם. רַב כַּהֲנָא חָלַשׁ, שָׁדְרוּ רַבָּנָן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, אָמְרוּ לֵיהּ, זִיל בְּדוֹק מַאי דִּינֵיהּ אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ דְּנַח נַפְשֵׁיהּ, קָרְעֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ וְאַהְדְּרֵיהּ לְקָרְעֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ וְאָתָא. אָמְרוּ לֵיהּ, נַח נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לְהוּ אֲנָא לָא קַאַמִינָא "וּמוֹצֵא דְּבָה

הוּא כְּסִיל". יוֹחָנָן חֲקוּקָאָה נָפַק לְקַרְיָתָא כִּי אָתָא אָמְרוּ לֵיהּ חִטִּין נַעֲשׂוּ יָפוֹת, אָמַר לְהוּ שְׂעוֹרִים נַעֲשׂוּ יָפוֹת אָמְרוּ לֵיהּ, צֵא וּבַשֵּׂר לַסּוּסִים וְלַחֲמוֹרִים, דִּכְתִיב (מלכים א' ה, ח) "וְהַשְּׂעֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים", מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר, אֶשְׁתַּקַד נַעֲשׂוּ יָפוֹת, אִי נַמִּי עֲדַשִּׁים נַעֲשׂוּ יָפוֹת. רַב, בַּר אַחֲוָה דְּרַבִּי חִיָּא, וּבַר אַחְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא, כִּי סָלִיק לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ אַבָּא קַיָּים אָמַר לֵיהּ אִמָּא קַיֶּמֶת אָמַר לֵיהּ אִימָא קַיֶּמֶת, אָמַר לֵיהּ אַבָּא קַיָּים אָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ, חֲלוֹץ לִי מִנְעָלַי וְהוֹלֵךְ אַחֲרַי כֵּלֵי לְבֵית הַמֶּרְחָץ שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת, שְׁמַע מִינָּהּ אֲבֵל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּשְׁמַע מִינָּהּ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה אֲנָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד וּשְׁמַע מִינָּהּ מְקֻצָּת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ. (ויקרא יא, ד) "אֶת הַגָּמָל" כִּי לֹא מַפְרִיס פַּרְסָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא "וְאֶת הַשָּׁפָן" כִּי אֵינָנּוּ מַפְרִיס פַּרְסָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא, (שם, ז) "וְאֶת הַחֲזִיר כִּי אֵינֶנּוּ מַעֲלֶה גֵּרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא". (בראשית ז ג) גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'. אִם תֹּאמַר שִׁבְעָה מִכָּל מִין נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁאֵין לוֹ בֶּן זוּג אֶלָּא שִׁבְעָה זְכָרִים וְשֶׁבַע נְקֵבוֹת מִכָּל מִין, לֹא שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לָהֶן אֶלָּא לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

רמז נו

(בראשית ז ד) כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי, הֵם עָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם לְפִיכָךְ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, הֵם קִלְקְלוּ אֶת הַצּוּרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם לְפִיכָךְ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, קִיּוּמֵיהּ, רַבִּי אָבִין אָמַר, יְקוּמֵיניֵיהּ רַבִּי לֵוִי וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמְרֵי, זֶה קַיִן שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּרִפְיוֹן וּבָא מַבּוּל וּשְׁטָפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם. (בראשית ז ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה'. זֶה שֶׁיִּכְוֹן לְכְנוֹס בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף. (בראשית ז ו) וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנַת הַמַּבּוּל אֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן עוֹלָה הִיא בִּתְקוּפוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת. (בראשית ז ז) וַיָּבֹא נֹחַ וְגוֹ' מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נֹחַ מְחֻסָּר אֲמָנָה הָיָה, אִלּוּלֵא שֶׁהִגִּיעוּ מַיִם עַד קַרְסֻלָּיו לֹא הָיָה נִכְנָס בַּתֵּבָה. (בראשית ז ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ. אָתָא שִׁיקְרָא בְּעֵי לְמֵיעַל. אָמַר לֵיהּ נֹחַ, לֵית אַתְּ יָכִיל אֶלָּא אִם כֵּן נִסְבַת לָךְ זוּג פָּגַע בְּפַחְתָא אָמַר לֵיהּ, מִן אַן אַתְּ אָתֵי אָמַר לֵיהּ, מִן גַּבֵּי נֹחַ דְּאַזְלַת בָּעֵי לְמֵיעַל לְתֵיבוּתָא וְלָא שָׁבַק לִי אֶלָּא אָמַר לִי אִי אִית לָךְ בַּר זוּג אַתְּ מֵיעַל וְאִי אַתְּ בָּעֵי תְּהֵי זוּגִי אָמַר לֵיהּ, וּמַה אַתְּ יָהִיב לִי אָמַר לֵיהּ, אֲנָא מְתַקֵּן עִמְּךְ דְּכָל מַה דַּאֲנָא מְסָגֵּל אַתְּ נִסְבַת אִתְקַן בֵּינַיְיהוֹן דְּכָל דְּשִׁקְרָא מְכַנֵּס תְּהֵא פַּחְתָא נָסְבָא,

וְעָלוּן תַּרְוֵיהוֹן לְתֵיבוּתָא, כֵּיוָן דְּנָפִיק הֲוָה שִׁיקְרָא אָזֵל וּמְכַנֵּס וּפַחְתָא נָסְבָא דְקַדְמֵי קַדְמֵי אָתָא שִׁיקְרָא אָמַר לֵיהּ אָן אִינּוּן כָּל דְּסָגִילִית אָמַר לֵיהּ, וְלָאו כֵּן אַתְקֵנַת עִמִּי דְּכָל מַה דְּאַתְּ מְכַנֵּס אֲנָא נָסְבָא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ פּוּתְחוֹן פֶּה, לְכָךְ נֶאֱמַר (תהלים ז, טו) "וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר". (בראשית ז י) וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים. אָמַר רַבָּא, אֱלוּ יְמֵי אֵבְלוֹ שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהֶסְפֵּדָן שֶׁל צַדִּיקִים מְעַכֵּב אֶת הַפֻּרְעָנוּת.

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים, שֶׁשִּׁינָה עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁהָיְתָה חַמָּה יוֹצְאָה מִמַּעֲרָב וְשׁוֹקַעַת בַּמִּזְרָח.

דָּבָר אַחֵר, לְשִׁבְעַת הַיָּמִים מְלַמֵּד שֶׁקִּבֵּל לָהֶן זְמַן קָטָן אַחַר זְמַן גָּדוֹל.

דָּבָר אַחֵר, לְשִׁבְעַת הַיָּמִים, שְׁהִטְעִימָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, לֵידַע כַּמָּה טוֹבָה מְנָעוּ מֵהֶן.

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים, מְלַמֵּד שֶׁתְּלָה לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבַע יְמֵי אֵבְלוֹ שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ.

דָּבָר אַחֵר, שִׁבְעַת יָמִים נִתְאַבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עוֹלָמוֹ (קוֹדֶם) עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא הַמַּבּוּל מַה טַּעַם (בראשית ו, ו) "וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ", וְאֵין עֶצֶבָה אֶלָּא אֵבֶל, כְּהָאִיךְ דְּאָתְּ אָמְרַת "נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ". רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, בַּעֲשָׂרָה בְּמַרְחֶשְׁוָן נִכְנַס לַתֵּבָה וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ יָרְדוּ מֵי הַמַּבּוּל מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵן מַיִם זְכָרִים, וְעָלוּ מֵי הַתְּהוֹמוֹת שֶׁהֵן מַיִם נְקֵבוֹת, וְנִצְמְדוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְנִבְרוּ לְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) "וְהַמַּיִם גָּבְרוּ" וְנִמְחוּ כָּל הַיְקוּמִים חוּץ מִנֹּחַ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁאֶר אַךְ נֹחַ" וְחוּץ מֵעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, כִּי יָשַׁב לוֹ עַל עֵץ אֶחָד תֵּחַת סוּלְמוֹ שֶׁל תֵּבָה וְנִשְׁבַּע לְנֹחַ וּלְבָנָיו שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם עֶבֶד עוֹלָם, מָה עָשָׂה נֹחַ, נָקַב חוֹר אֶחָד בַּתֵּבָה וְהָיָה מוֹשִׁיט לוֹ מְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְנִשְׁאַר גַּם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, יא) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים", וְחוּץ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָרְדוּ עָלֶיהָ מֵי מַבּוּל שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כב, כד) "בֶּן אָדָם [אֱמֹר לָהּ] אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה [הִיא] (וְ)לֹא גֶשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם".

וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ. הֵן חָטְאוּ בַּגַּלְגַּל שֶׁל עַיִן שֶׁדּוֹמֶה לְמַיִם אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פָּרַע מֵהֶן אֶלָּא בְּמַיִם. הֵן קִלְקְלוּ סִילוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁינָּה עֲלֵיהֶן סִדְרוֹ שֶׁל עוֹלָם, דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַמָּטָר יוֹרֵד וְהַתְּהוֹם עוֹלֶה בְּרֶם הָכָא בְּיוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה. (בראשית ז יא-יב) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן הָיָה יוֹם שֶׁמָּזַל כִּימָה עוֹלֶה בַּיּוֹם וּמַעְיָנוֹת מִתְגַּבְּרִים וּמִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שִׁינָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן וְנָטַל שְׁנֵי כּוֹכָבִים מִן כִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּאִיָּר הָיָה יוֹם שֶׁמָּזַל כִּימָה שׁוֹקֵעַ בַּיּוֹם

וּמַעֲיָנוֹת מִתְמַעֲטִים וּמִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שִׁינָּה עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית וְהֶעֱלָה מַזַּל כִּימָה בַּיּוֹם וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מִכִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַיְינוּ דִּכְתִיב שֵׁנִי אֶלָּא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר מַאי שֵׁנִי, שֵׁנִי לְדִין בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַיְינוּ שֶׁשִּׁינָּה אֶלָּא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר מַאי שִׁינָּה, כְּרַב דְּאָמַר רַב דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרוּתְחִין קְלָקְלוּ וּבְרוּתְחִין נִדּוֹנוּ כְּתִיב הָכָא "וַיִּשְׁכּוּ הַמָּיִם", וּכְתִיב הָתָם (אסתר ז, י) "וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה". וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ. עַד עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע בְּכִסְלֵו (להלן פסוק כד) "וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם חַמְשִׁים וּמְאַת יוֹם" עַד אֶחָד בְּסִיוָן וַהֲמַיִם הָיוּ עוֹמְדִין וְדוֹמְמִין וְהָרְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהֶן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו, מֵעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע בְּכִסְלֵו עַד אֶחָד בְּסִיוָן. (בראשית ח, ג) "וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם", מִן אֶחָד בְּסִיוָן הִתְחִילוּ לַחְסוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ", עֲשִׂירִי לִירִידַת גְּשָׁמִים זֶה אָב שֶׁמְּקֻצַּת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ וְהַמַּיִם הָיוּ גְּבוֹהִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה כָּלוּ לְשִׁשִּׁים יוֹם אַמָּה לְאַרְבָּעָה יָמִים, טֶפַח וּמֶחֱצָה בְּכָל יוֹם (שם, ד) "וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" זֶה סִיוָן כְּשֶׁאַתָּה מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֶּׁפָּסְקוּ גְּשָׁמִים מִלֵּירֵד נִמְצֵאת הַתֵּבָה נוֹחָה לי"ו יוֹם הֲרֵי כַּמָּה הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת וּמְשֻׁקַּעַת בְּתוֹךְ הַמַּיִם י"א אַמָּה "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם" לְקֵץ שֶׁהִתְחִיל הַמַּיִם לַחְסוֹר בַּעֲשָׂרָה בְּתַמּוּז. "וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה", (שם ח) "וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה", שֶׁהָיָה שִׁבְעָה יָמִים "וַיּוֹסֶף שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה", שֶׁהָיָה שִׁבְעָה יָמִים עוֹד וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד, אֶלָּא הָלְכָה וְיָשְׁבָה לְהּ עַל אֶחָד הֶהָרִים, (שם, ה) "בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים", הָא כְּשֶׁאַתָּה מַתְחִיל לִמְנוֹת מֵאֶחָד בְּאָב עַד אֶחָד בְּתִשְׁרֵי נִבְלְעוּ הַמַּיִם. וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. לְמַדְנוּ שֶׁיּוֹם אֶחָד שֶׁנִּכְנַס לַחֹדֶשׁ כְּכָל הַחֹדֶשׁ חֹדֶשׁ אֶחָד מִן הַשָּׁנָה כְּכָל הַשָּׁנָה יוֹם אֶחָד נִכְנָס בַּחֹדֶשׁ מוֹנִין אוֹתוֹ חֹדֶשׁ שָׁלֵם, חֹדֶשׁ אֶחָד נִכְנָס בַּשָּׁנָה מוֹנִין אוֹתוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה (שם) "חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ" נִבְלְעוּ בִּמְקוֹמָן וַעֲדַיִן הָאָרֶץ לָחָה וַעֲשׂוּיָה כְּמִקְפֶּה, הִמְתִּינוּ וְלֹא זָרְעוּ עַד שֶׁיֵּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שְׁמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ לְקַלְקֵלָה וְלֹא בְּכֹלֶל בְּרָכָה. (שם, יד) "וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ" זֶה מַרְחֶשְׁוָן "יָבְשָׁה הָאָרֶץ" וְנַעֲשָׂה גְּרִד. הֲרֵי י"ב חֹדֶשׁ וי"א יוֹם. וְאִלּוּ י"א יוֹם מַה טִיבָן, מְלַמֵּד שֶׁיְּמוֹת הַחַמָּה יְתֵרִין עַל יְמוֹת הַלְּבָנָה י"א יוֹם. וַאֲרִבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ. נָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מִכִּימָה וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים מֵעָשׁ וְהֶחֱזִירָם לְכִימָה, וּנְמַלְיָא מִדִּידֵיהּ אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחֶלְיָתוֹ. מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת, בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ, בְּמִדָּה טוֹבָה מָה הוּא אוֹמֵר (תהלים עח, כג) "וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח". (בראשית ז יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ. אִם נִכְנַס נֹחַ לַתֵּבָה בַּלַּיְלָה עַכְשָׁיו הָיוּ אוֹמְרִים כָּל דּוֹרוֹ בְּכָךְ וְכָךְ לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִין, שֶׁאִלּוּ הָיֵינוּ יוֹדְעִין

בּוֹ לֹא הָיִינוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִיכָּנֵס, אֶלָּא בְּעָצָם הַיּוֹם הַזֶּה וּדְרַגִישׁ לֵיהּ יְמַלֵּל. (בראשית ז יד) הֵמָּה וְכָל הַחַיָּה. הֵן עִיקָּר וְהַכֹּל טָפֵל לָהֶם. כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף. פְּרָט לִמְרוּטִים וְלִקְטוּעִים וְלִסְרִיסִים וְלִמְחוּסְרֵי אֵבָרִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לִבְנֵי נֹחַ לְקָרְבָּנוֹת. (בראשית ז טו-יח) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה. אָמַר לֵיהּ קְנִיגִי אֲנָא אָמַר לֵיהּ, לֹא אִיכְפַּת לָךְ, מוּבָאִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶן הָיוּ בָּאִין. וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ. כָּךְ הָיְתָה תֵּיבָתוֹ שֶׁל נֹחַ מְשֻׁקַּעַת בַּמַּיִם כַּסְּפִינָה זוֹ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בַּלְּמִן. וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם. כָּךְ הָיְתָה תֵּיבָתוֹ שֶׁל נֹחַ שְׁטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּעַל שְׁתֵּי קוֹרוֹת כְּמִטְבָּרְיָא לְסוּסִיתָא.

רמז נז

וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ. סָגַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה וּלְבָנָה וְלֹא הָיוּ מְאִירִים כָּל י"ב חוֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח". וְהֵיאַךְ הָיָה נֹחַ מְשַׁמֵּשׁ, זְמַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶבֶן טוֹבָה וְנִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הָרְשָׁעִים שֶׁהֵן אֲבוּדִים בִּקְּשׁוּ לַהֲפוֹךְ אֶת הַתֵּבָה, הִקִּיף אֲרָיוֹת לַתֵּבָה וְהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (דניאל ו, כג) אֱלָהִי שְׁלַח מַלְאֲכֵיהּ וּסְגַר פֻּם אַרְיָוָתָא וְלָא חַבְּלוּנִי. (בראשית ז יט-כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וְכוּ'. וְכִי אֵיזֶה מִדָּה מְרוּבָּה מִדָּה טוֹבָה אוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת, הֱוֵי אוֹמֵר מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר "וְאַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ", בְּמִדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר "וַיִּצַּו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח, וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ" כַּמָּה אֲרֻבּוֹת בַּדֶּלֶת אַרְבַּע אַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנָה נִמְצָא מַן שֶׁיָּרַד לְיִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה, מִי דָּמִי, הָתָם בְּאַרְבָּעִים יָמִים הָכָא חַד שַׁעֲתָא, הָתָם לְכוּלֵּי עָלְמָא הָכָא לְיִשְׂרָאֵל לְחוּדַּיְיהוּ, אֶלָּא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי פְּתִיחָה פְּתִיחָה גָּמַר אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מַן שֶׁיָּרַד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל הָיָה מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה עַד שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כג, ה) "תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה". אָמַר אַבַּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ כַּסָּא דְּדָוִד לְעֶלְמָא דְּאָתֵי מַחֲזִיק מָאתַן וְעֶשְׂרִין וְחַד לוּגָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כּוֹסִי רְוָיָה" רוי"ה בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הֱוֵי.

וַיְכַסּוּ הֶהָרִים. רַבִּי יוֹנָתָן סָלִיק לְמִצָּלֵיה בִּירוּשָׁלַיִם, לָוֶה נַהֲלֵהּ חַד עַם דְּאַרְעָא עָבַר בַּהֲדֵין פְּלַטְנִיס וְחַמְתֵּיהּ חַד שְׁמָרְיֵי אָמַר לֵיהּ, לְהֵיכָן אַתְּ אָזַל, אָמַר לֵיהּ, לְמִצָּלֵיה בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לֵיהּ, לָא טָב לְמִצְלֵי בַּהֲדֵין טוּרָא בְּרֵיכָא וְלָא בַּהֲהִיא קַלְקַלְתָּא אָמַר לֵיהּ, וּבְמָה הוּא בְּרִיךְ, אָמַר לֵיהּ דְּלָא טַף בְּמַיָּא דְּמַבּוּלָא נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מֵעֵינֵי רַבִּי יוֹנָתָן לְשָׁעָה, אָמַר לֵיהּ חַמְרֵיהּ, רַבִּי, תַּרְשֵׁנִי וַאֲנִי מְשִׁיבוֹ אָמַר לֵיהּ, הֲדֵין טוּרָא מַה תַּעֲבִיד לֵיהּ, אִי מִן טוּרִים רָמִים אַתְּ עָבִיד לֵיהּ הָכְתִיב וַיְכַסּוּ כָּל הֶהָרִים הַגְּבוֹהִים, וְאִם מִן מַכְיָיא אַתְּ עָבִיד לֵיהּ

לָא אַשְׁגַּח עֲלֵיהּ קְרָא וְלָא חֲשָׁבָהּ לִכְלוּם בְּהַהוּא עוֹנָתָא נָחִית לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן מֵעַל חַמְרָא וְאַרְכְּבֵיהּ ג' מִילִין, וְקָרָא עָלָיו ג' קְרָאֵין (דברים ז, יד) "בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ" אֲפִילּוּ בִּבְהֵמִין שֶׁבְּךָ וַהֲדֵין, "כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח" וַהֲדֵין, (שיר השירים ד, ג) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", הֲרֵיקָנִים שֶׁבָּךְ רָצוּף תְּשׁוּבוֹת כָּרִמּוֹן. חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בָּהָר, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בַּבִּקְעָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בָּהָר אֲבָל בַּבִּקְעָה כָּל שֶׁהֵן. (בראשית ז כב) כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים. כָּאן הוּא עוֹשֶׂה נְשָׁמָה רוּחַ וְכוּ' כָּתוּב לְעֵיל. מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ. פָּרַט לַדָּגִים וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הֵן בִּכְלַל מְאוּסְפִין אֶלָּא שֶׁבָּרְחוּ לַיָּם הַגָּדוֹל. (בראשית ז כג) וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ. "אַךְ" מְעוּט, שֶׁאַף הוּא הָיָה גּוֹנֵחַ דָּם מִפְּנֵי הַצִּינָה. אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הָרֹאשׁ פּוֹטֵר בַּנְּפָלִים שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו, כָּל הֵיכָא דִּנְשָׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו הוּא דְּחָשִׁיב רֵישֵׁהּ וְאֵידָךְ, לָא חָשִׁיב רֵישֵׁהּ. תְּנַן, הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים (אַף עַל פִּי) שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ חַי וּבֵן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְכֹהֵן תְּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל תְּיוּבְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לֹא יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יָרַד מַבּוּל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵיתֵיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, מִכָּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ. בִּשְׁלָמָא לְדִידֵי מְשׁוּם הָכִי מֵתוּ, אֶלָּא לְדִידָךְ מִמַּאי מֵתוּ מֵהַבְלָא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּנֵי דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרוֹתְחִין קִלְקְלוּ וּבְרוֹתְחִין נִדּוֹנוּ אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אֵיתֵיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרְבָה מֵתוּ. בִּשְׁלָמָא לְדִידֵי הַיְינוּ דְּאִיכָּא חָרְבָה אֶלָּא לְדִידָךְ מַאי חָרְבָה, חָרְבָה דְּמַעְקָרָא וְכוּ'. וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם וְגוֹ'. אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מָה חָטְאָה, תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁעָשָׂה חוּפָּה לִבְנוֹ, וְהִתְקִין בָּהּ אֶת כָּל מִינֵי טְעוּדָה, לְיָמִים מֵת בְּנוֹ עָמַד וּבִלְבֵּל אֶת חֻפָּתוֹ, אָמַר, כְּלוּם עָשִׂיתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנֵי עַכְשָׁיו שֶׁמֵּת בְּנִי חוּפָּה לָמָּה לִי, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר, כְּלוּם בָּרָאתִי בְּהֵמָה וְחַיָּה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אָדָם, עַכְשָׁיו שֶׁאָדָם חָטָא חַיָּה וּבְהֵמָה לָמָּה לִי. אָמַר רַב אַמִּי, (תהלים קלט, ה) "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי" אָחוֹר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית וְקֶדֶם לְפַרְעָנוּת, דִּכְתִיב וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, בְּרֵישָׁא אָדָם וַהֲדַר בְּהֵמָה. (דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי) רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, "אַךְ" "רַק" "מִן" מְעוּטִין. "אַךְ" לְמַעֵט כֵּיצַד, וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ, שֶׁאַף נֹחַ הָיָה גּוֹנֵחַ דָּם בַּתֵּבָה מִפְּנֵי הַצִּינָה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (ויקרא כג, כג) "אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ". יָכוֹל שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל הַשָּׁבִים וְעַל שֶׁאֵינָן שָׁבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" מֵעֵט אֶת הַכַּפָּרָה. "רַק" לְמַעֵט כֵּיצַד, "כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים", יָכוֹל לֹא הָיוּ יְרֵאִים מִן הַשֵּׁם כָּל עִיקָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק", אֱמוֹר מֵעַתָּה עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּאָזְנֵיהֶם לֹא הָיוּ יְרֵאִים, מִשֶּׁשָּׁמְעוּ בְּאָזְנֵיהֶם הָיוּ יְרֵאִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כ, ח) "וַיִּירְאוּ

הָאֲנָשִׁים מְאֹד". כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ, עַד כַּמָּה פְּעָמִים אֲנִי מַשְׁבִּיעֶךָּ אֲשֶׁר לֹא תְדַבֵּר אֵלַי רַק אֱמֶת", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא אָמְרָהּ מִכָּל לִבּוֹ אֶלָּא שֶׁהָיָה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה שָׁם. מִן לְמַעַט כִּיצַד, (שמות יח, יג) "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב". יָכוֹל כָּל הַיּוֹם הָיָה דָּן אִם כֵּן אֵימָתַי הָיוּ לְמֵדִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן", מִעֵט, שֶׁלֹּא הָיָה דָּן אֶלָּא עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמואל ב' כב, יד) "יַרְעֵם מִן שָׁמַיִם ה'", יָכוֹל רַעַם בְּמַשְׁמָע מִכָּל קְצוֹת שָׁמַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן", שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע אֶלָּא מִן אַפַּרְכְיָא שֶׁנִּתְבַּע לָהּ וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יַרְעֵם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת".

(בראשית ח א) וַיַּזְכֵּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לו, ז) "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל", צְדָקָה שֶׁעָשִׂיתָ עִם נֹחַ בַּתֵּבָה כְּהַרְרֵי אֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם פסוק ד) "וַתָּנַח הַתֵּבָה" וְגוֹ'. "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" מִשְׁפָּטִים שֶׁעָשִׂיתָ עִם דּוֹרוֹ דִּקְדַקְתָּ עִמָּהֶם עַד תְּהוֹם רַבָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא כְּשֶׁזְּכַרְתּוֹ לֹא לוֹ לְבַדּוֹ נִזְכֶּרֶת אֶלָּא לוֹ וְכָל מִי שֶׁהָיָה עִמּוֹ בַּתֵּבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ. אָדָם עוֹלֶה בַּסְּפִינָה וְעִמּוֹ בְּהֵמָה אִם עָמַד סָעַר בַּיָּם מַה הֵן עוֹשִׂין מַשְׁלִיכִין אֶת הַבְּהֵמָה לַיָּם וּמְקַיְּמִין אֶת הָאָדָם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, כְּשֶׁרִיחֵם עַל נֹחַ רִיחֵם עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת כָּל הַחַיָּה. יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ, יוֹדֵעַ צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ (נחום א, ז) "טוֹב ה' לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בּוֹ". אוֹי לָהֶם לְרְשָׁעִים שֶׁהוֹפְכִים מִדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ה' זוֹ מִדַּת רַחֲמִים שֶׁנֶּאֱמַר "ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן" וּכְתִיב (בראשית ו, ה ז) "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם, וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁרִיהֶם הַמַּדִּיקִים שֶׁהֵן הוֹפְכִין מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים זוֹ מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" "עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם" וּכְתִיב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ (בראשית ל, כב) "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל", (שמות ב, כד) "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם", מַה זְכִירָה נִזְכַּר לוֹ, שֶׁזָּן וּפִרְנֵס כָּל י"ב חֹדֶשׁ בַּתֵּבָה. אֶת נֹחַ בִּזְכוּת הַטְּהוֹרִים שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בַּתֵּבָה. (בראשית ח ב) וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם. לְטוֹבָה, אֲבָל לֹא כָּל מַעְיְנוֹת, חוּץ מִמַּעְיַן טְבֶרְיָא וְאַבְלוֹנִים וּמְעָרַת פַּמְיֵיס, לָרָעָה (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה נִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן בְּלוּעָא דְּגַרְדִּי וְחַמֵּי טְבֶרְיָא וְעֵינָא רַבָּתִי דְתוֹרֶם.

רמז נח

תָּנוּ רַבָּנָן, דּוֹר הַמַּבּוּל לֹא נִתְגָּאוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל טוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ, כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְטִיפָּה שֶׁל גְּשָׁמִים, יֵשׁ לָנוּ נְהָרוֹת וּמַעְיְנוֹת שֶׁאָנוּ מְסְתַּפְּקִין מֵהֶן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפַּעְתִּי לָהֶם מַכְעִיסִין אוֹתִי, בָּהּ אֲנִי דָן אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מָיִם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרַבָּה קִלְקְלוּ (שם ה) "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם", בְּרַבָּה נִדּוֹנוּ, "כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה".

(בראשית ח ו) וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן. הֲדָא מְסַיֵּיעְתָּא לְהַהוּא דְּאָמַר רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא חַלּוֹן. (בראשית ח ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קה, כז) "שָׂלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁךְ". וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב. הִתְחִיל מְשִׁיבוֹ תְּשׁוּבָה מִכָּל בְּהֵמָה וָעוֹף שֶׁיֵּשׁ כָּאן אִי אַתָּה מְשַׁלֵּחַ אֶלָּא לִי, אָמַר לֵיהּ, מַה צוֹרֶךְ לָעוֹלָם בְּךָ לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא לְקָרְבָּן, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קַבְּלֵהוּ, שֶׁעָתִיד הָעוֹלָם לִיצְטָרֵךְ לוֹ, אָמַר לֵיהּ אֵימָתַי, אָמַר לֵיהּ עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם, עָתִיד צַדִּיק אֶחָד לַעֲמוֹד וּלְיַבֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א' יז, ו) "וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, תְּשׁוּבָה נִצְחַת הַשִּׁיבָהוּ עוֹרֵב לְנֹחַ, אָמַר לֵיהּ, רַבְּךָ שְׁנָאנִי וְאַתָּה שְׂנֵאתַנִי, רַבְּךָ שְׁנָאנִי "מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה", וְאַתָּה שְׂנֵאתַנִי, הִנַּחְתָּ מִין שִׁבְעָה וְשִׁגַּרְתָּ מִין שְׁנַיִם, אִלְמָלֵי פּוֹגֵעַ בִּי שֵׂר חַמָּה אוֹ שֵׂר צִנָּה לֹא נִמְצָא הָעוֹלָם חָסֵר בְּרִיָּה אַחַת, אוֹ שֶׁמָּא לְאִשְׁתִּי אַתָּה צָרִיךְ. אָמַר לֵיהּ, רָשָׁע בַּמּוּתָר לִי נֶאֱסַר לִי בַּנֶּאֱסָר לִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. מִנַּיִן דְּנֶאֱסַר לוֹ, דִּכְתִיב (בראשית ו, יח) "וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ" מִכָּאן שֶׁנֶּאֱסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה שִׁמְּשׁוּ בַּתֵּבָה, וְכֻלָּן לָקוּ. וְאֵלּוּ הֵן, חָם וְכָלֵב וְעוֹרֵב, כֶּלֶב נִקְשַׁר, עוֹרֵב רָק חָם לָקָה בְּעוֹרוֹ וְיָצָא מִמֶּנּוּ כּוּשׁ, דִּכְתִיב (בראשית י, ו) "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם". וַיְשַׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב. לְיַדַּע מַה בָּעוֹלָם וְהָלַךְ וּמָצָא נִבְלַת אָדָם מֻשְׁלֶכֶת בָּרְאשֵׁי הֶהָרִים וְיָשַׁב לוֹ עַל מַאֲכָלוֹ וְלֹא הֵשִׁיב שְׁלִיחוּתוֹ, וְשִׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה וְהֵשִׁיבָה אֶת שְׁלִיחוּתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, הַשּׁוֹלֵחַ דְּבָרִים בְּיַד טָמֵא כְּשׁוֹלֵחַ בְּיַד כְּסִיל, וְהַשּׁוֹלֵחַ דְּבָרִים בְּיַד טָהוֹר (משלי ז, יג) "כְּצִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו". (בראשית ח ח-יא) וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ. מִכָּאן שֶׁדִּירָתָן שֶׁל עוֹפוֹת טְהוֹרוֹת אֵצֶל צַדִּיקִים. וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ. אָמְרָה יוֹנָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יִהְיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כְּזַיִת וּמְסוּרִין בְּיָדְךָ, וְאַל יִהְיוּ מְתוּקִין כִּדְבַשׁ וּמְסוּרִים בְּיַד אָדָם, וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי טָרָף לִישְׁנָא דִמְזוֹנֵי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי".

רמז נט

וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ. אִלּוּ מָצְאָה מָנוֹחַ לֹא הָיְתָה חוֹזֶרֶת. וְדִכְוָותֵהּ (איכה א, ג) "הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ", אִלּוּ מָצְאָה מָנוֹחַ לֹא הָיוּ חוֹזְרִין. וְדִכְוָותֵהּ "וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיַע וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ" אִלּוּ מָצְאוּ מָנוֹחַ לֹא הָיוּ חוֹזְרִין. וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים. שְׁלֹשָׁה שִׁבּוּעִים יָמִים. וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ. מַהוּ טָרָף, קְטִיל כְּהַאי דְּאַתְּ אָמְרַת (בראשית לז, לג) "טָרוֹף טֹרַף יוֹסֵף". אָמַר לָהּ, אִלּוּ לֹא קְטַלְתֵּיהּ, אֵילֶן רַב הָיָה מִתְעָבִיד מֵהֵיכָן הֲבִיאָה אוֹתוֹ רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, מִשַּׁבְּשׁוּשִׁין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲבִיאָה אוֹתוֹ, הֵיא דִּבְרַיְיתָא אָמְרִין אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לָא טָפַת בְּמַיָּא דְמַבּוּלָא הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כב, כד) "אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה [הִיא] (וְ)לֹא גֶּשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם". רַב בִּיבִי אָמַר, שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן נִפְתְּחוּ לָהּ וּמִשָּׁם הֲבִיאָה אוֹתוֹ. וְלֹא הָיָה לְהָבִיא דָּבָר מְעוּלֶּה כְּגוֹן קִנָּמוֹן וּבַלְסָמוֹן אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לוֹ, אָמְרָה לֵיהּ, מָרִי מַר מְזָה מִתַּחַת יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא מָתוֹק מִתַּחַת יָדֶיךָ. (בראשית ח יב) וַיִּיָּחֶל עוֹד. מְסַיֵּעַ לָאוֹמֵר שָׁלֹשׁ שַׁבָּעִין. (בראשית ח יג-יד) וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. תָּנִינָן, מִשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הָא כֵּיצַד, בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ" וְגוֹ' וּכְתִיב (שם יב) "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה", זֶה מַרְחֶשְׁוָון וְכִסְלֵיו (שם כד) "וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם" וְגוֹ', הֲרֵי טֵבֵת וּשְׁבָט וְאָדָר וְנִיסָן וְאִיָּיר (ח, ד) "וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" זֶה סִיוָן שֶׁהוּא שְׁבִיעִי לִירִידַת גְּשָׁמִים, לְשִׁשָּׁה עָשָׂר יָמִים חָסְרוּ אַרְבַּע אַמּוֹת לְאַרְבָּעָה יָמִים אַמָּה, טָפַח וּמֻחֲצָה בְּכָל יוֹם נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁהָיְתָה הַתֵּבָה מְשׁוּקַעַת בַּמַּיִם י"א אַמָּה וְכוּלְהוֹן לְשִׁשִּׁים יוֹם חָסְרוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי", זֶה אָב שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לִירִידַת גְּשָׁמִים וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְגוֹ' נַעֲשֵׂית כְּמִקְפָּה וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ, נַעֲשָׂה כְּגָרִיד וְזָרְעוּ אוֹתָהּ וְלֹא צָמְחָה, לָמָּה, שֶׁהָיָה סִימַן קָלְלָה וְאֵין סִימַן קָלְלָה חוֹזֵר לִבְרָכָה, וְהִמְתִּינוּ עַד שֶׁיָּרְדוּ גְּשָׁמִים וְזָרְעוּ. וְלֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אֶלָּא אֶחָד עָשָׂר יוֹם שֶׁיְּמוֹת הַחַמָּה יְתֵרִין עַל יְמוֹת הַלְּבָנָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הֲרוֹצֶה לֵידַע שֶׁיְּמוֹת הַחַמָּה יְתֵרִין [י"א יוֹם], יִשְׁרוֹט שְׁרִיטָה אַחַת בְּכֹתֶל בְּאֶחָד בְּתְקוּפַת תַּמּוּז וּלְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן אֵין חַמָּה נוֹגַעַת לְשָׁם עַד י"א יוֹם.

(בראשית ח טו-טז) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לֵאמֹר צֵא מִן הַתֵּבָה. כְּתִיב (קהלת י, ד) "אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמְךָ אַל תַּנַּח", אָמַר נֹחַ, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַסְתִּי לַתֵּבָה בִּרְשׁוּת כָּךְ אֵינִי יוֹצֵא אֶלָּא בִּרְשׁוּת אָמַר רַבִּי יוּדָן, אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם הָיִיתִי שׁוֹבְרָהּ וְיוֹצֵא לִי, אֶלָּא אָמַר נֹחַ כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִכְנַסְתִּי אֶלָּא בִּרְשׁוּת כָּךְ אֵינִי יוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת. צֵא מִן הַתֵּבָה. מָשָׁל

לְפַרְנָס שֶׁיָּצָא מִן הַמָּקוֹם וְהוֹשִׁיב אַחֵר תַּחְתָּיו, כֵּיוָן שֶׁבָּא אָמַר לוֹ צֵא מִמְּקוֹמְךָ מָשָׁל לְסוֹפֵר שֶׁיָּצָא לְמָקוֹם אֶחָד וְהוֹשִׁיב אַחֵר תַּחְתָּיו, כֵּיוָן שֶׁבָּא אָמַר לוֹ צֵא מִמְּקוֹמְךָ, כָּךְ נֹחַ. צֵא מִן הַתֵּבָה. וְלֹא קִבֵּל עָלָיו לָצֵאת, אָמַר, אֵצֵא וְאֶהְיֶה פְּרֵה וּרְבֵה לְמֵאָרָה, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי" וְגוֹ'. (בראשית ח יז) כָּל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּךָ. אָמַר רַבִּי יוּדָן, הוֹצֵא כְּתִיב הַיְצֵא קְרִי וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וְלֹא בַּתֵּבָה, וּפְרוּ וְרִבוּ (בָּאָרֶץ) [עַל הָאָרֶץ] וְלֹא בַּתֵּבָה. (בראשית ח יט) כָּל הַחַיָּה כָּל הָרֶמֶשׂ וְגוֹ' כֹּל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי זֵירָא, רוֹמֵשׂ מָלֵא כְּתִיב, פְּרָט לַכְּלָאִים לְמַשְׁפְּחוֹתֵיהֶם, פְּרָט לְסָרִיס. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, לְמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם וְלֹא הֵם אָמַר לֵיהּ אֱלִיעֶזֶר לְשֵׁם רַבָּה כְּתִיב לְמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּבָה אַתּוּן הֵיכִי הֲוֵיתוּן אָמַר לֵיהּ, צַעַר גָּדוֹל הָיָה לָנוּ בַּתֵּבָה, בְּרִיָּה שֶׁדְּרָכָהּ לְהָאֲכִילָהּ בַּיּוֹם הֶאֱכַלְנוּהָ בַּיּוֹם, בַּלַּיְלָה הֶאֱכַלְנוּהָ בַּלַּיְלָה. הַאי זְקִיפְתָּא לָא הֲוָה יָדַע אַבָּא מַאי אָכְלָה, יוֹמָא חַד הֲוָה יָתִיב וְקָא פָּלֵי רוּמָּנָא נָפַל תּוֹלַעְתָּא מִנֵּיהּ וַאֲכַלְתֵּיהּ, מִכָּאן וְאֵילָךְ הֲוָה גָּבִיל לֵהּ חִיזְרָא כִּי מִתְלַע וְאָכְלָה. אֲרָיְא אִישְׁתָּא זְנִיתֵיהּ דְּאָמַר רַב, הַאי אֲרָיֶה לָא פָּחוֹת מִשִּׁיתָא וְלֹא טְפֵי מִתְרֵיסַר זַיְינֵיהּ אִישְׁתָּא אוֹרְשִׁינָא אַשְׁכְּחִינֵיהּ אַבָּא דַּהֲוָה גָּנֵי בְּסַפְנָא דְּתֵיבוּתָא אָמַר לֵיהּ, מַאי טַעְמָא לָא בָּעִית מְזוֹנֵי, אָמַר לֵיהּ, חָזֵיתְךָ דַּהֲוָת טָרִידָא, אֲמִינָא, לָא אֲצְטָרֵךְ אָמַר לֵיהּ, חַיִּישְׁתְּ מִצַּעֲרֵי, יְהִי רַעֲוָא דְּלָא תְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כט, יח) "וְאָמַר עִם קִנִּי אֶגְוָע וְכַחוֹל אַרְבֶּה יָמִים".

(בראשית ח כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ. הִתְבּוֹנֵן נֹחַ מַה טַּעַם רִיבָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּטְּהוֹרָה יוֹתֵר מִן הַטְּמֵאָה, אֶלָּא שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַקְרִיב מֵהֶן, מִיָּד וַיִּקַּח מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ, עַל מִזְבֵּחַ הַגָּדוֹל שְׁבִּירוּשָׁלַיִם שֶׁשָּׁם הִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט, לב) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר". עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת, וְעָבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהִקָּרֵב, בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין, טְהוֹרִים אֲבָל לֹא טְמֵאִים, וְהַכֹּל קָרְבוּ עוֹלוֹת, וְעוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, וְגוֹזִים בַּזְּמַן הַזֶּה רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן מִנַּא הַנֵי מִילֵי, אָמַר רַב הוּנָא, דְּאָמַר קְרָא וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וְגוֹ' בְּהֵמָה וְעוֹף כְּמַשְׁמָעָן, חַיָּה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל בְּהֵמָה, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין, תְּמוּת וְזִכְרוּת בִּבְהֵמָה וְאֵין תְּמוּת וְזִכְרוּת בָּעוֹפוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין לְאַפּוּקֵי מְחַסֵּר אֵבָר דְּלָא. דְּאָמַר רַב אֶלְעָזָר, מְנַיִן לְמְחוּסַּר אֵבָר שֶׁנֶּאֱסַר לִבְנֵי נֹחַ, דִּכְתִיב "וּמִכָּל הַחַי וְכוּ'" כִּדְכָתוּב לְעֵיל (בְּרֵמָז נ"ד) טְהוֹרָה אֲבָל לֹא טְמֵאָה, טְהוֹרָה וּטְמֵאָה בְּהֵהִיא שַׁעֲתָא מִי הֲוֵי אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַב יוֹנָתָן, מֵאוֹתָן שֶׁעָתִידִין לִיטָּהֵר מִנָּא יָדַע, אָמַר רַב חִסְדָּא, הֶעֱבִירוּם לְפָנֵי הַתֵּבָה, כָּל שֶׁהַתֵּיבָה קוֹלְטָתוּ טָהוֹר רַבִּי [אַבָּהוּ] אָמַר, הַבָּאִים מֵאֵלֵיהֶן הַכֹּל קָרְבוּ עוֹלוֹת, כְּמָאן דְּאָמַר לֹא קָרְבוּ שְׁלָמִים לִבְנֵי נֹחַ. וְגוֹזִים בַּזְּמַן הַזֶּה רַשָּׁאִין

לַעֲשׂוֹת כֵּן, דְּתָנוּ רַבָּנָן (ויקרא יז, ב) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצוּוִין עַל שְׁחוּטֵי חוּץ, וְאֵין הַגּוֹיִם מְצוּוִין לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ, וּמַקְרִיב עָלֶיהָ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְאָסוּר לְסַיְּעָן, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָן, וְאוֹרוּיֵי לְהוּ שָׁרֵי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה אֶלָּא עַל הַסֶּלַע אוֹ עַל הָאֵבֶן חַיָּיב. אָמַר רַב הוּנָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דִּכְתִיב וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דִּכְתִיב (שופטים יג, יט) "וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת גְּדִי הָעִזִּים וַיַּעַל(הוּ) עַל הַצּוּר לַה'" וְאִידָךְ נַמִּי הָכְתִיב וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ, הַהוּא גּוֹבְהָה בְּעֶלְמָא וְאִידָךְ נַמִּי הַכְתִיב "וַיִּקַּח מָנוֹחַ", הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, וְאֵיתֵימָא הַיְינוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּדִכְתִיב "מִזְבַּח... פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וְאֵין מִזְבֵּחַ בְּבָמָה.

רמז ס

(בראשית ח כא) וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ. אָמַר רַב חֲנִינָא, כָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵינוֹ יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת קוֹנוֹ, דִּכְתִיב וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ אָמַר רַב, כֹּל שֶׁדַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו בְּיֵינוֹ יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים, יַיִן נָתָן בְּשִׁבְעִים וְסוֹד נָתָן בְּשִׁבְעִים נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד, וְזֶה הוֹאִיל וְלֹא יָצָא סוֹדוֹ שָׁקוּל הוּא כְּסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים. אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר פָּפָא, כָּל שֶׁאֵין יַיִן נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמִּים אֵינוֹ בִּכְלַל בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, כה) "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ", מַה לֶּחֶם נִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אַף הֲנָאָה דְּנִקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְקָא קָרֵי לֵהּ מַיִם, אִי לָא נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמִּים אֵינָהּ בְּרָכָה. כְּשֵׁם שֶׁחַיָּיב עַל נִזְקֵי חֲבֵירוֹ כָּךְ חַיָּיב עַל נִזְקֵי עַצְמוֹ, מְתַלֵּשׁ בְּשִׁעָרוֹ, מְקָרֵעַ בִּכְסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כֵּלָיו, מְפַזֵּר מָעוֹתָיו בַּחֲמָתוֹ, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְתַלֵּשׁ בְּשִׁעָרוֹ, מְקָרֵעַ אֶת כְּסוּתוֹ, מְשַׁבֵּר אֶת כֵּלָיו, מְפַזֵּר מָעוֹתָיו יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁאִלּוּ אָמַר לֵיהּ יְצִרוֹ לֵךְ עֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה, לְפִי שֶׁכָּךְ הוּא אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע.

וַיָּרַח ה'. הֵרִיחַ רֵיחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עוֹלֶה מִכִּבְשָׁן הָאֵשׁ, הִרִיחַ רֵיחַן שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָ�ָאֵל וַעֲזַרְיָה עוֹלִין מִכִּבְשָׁן הָאֵשׁ, מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁכִּבְּדוֹ בְּדוֹרוֹן נָאֶה בְּדִיסְקוּס נָאֶה עָמַד בֶּן בְּנוֹ וְכִבְּדוֹ, אָמַר, דָּמִי דּוֹרוֹן דִּידָךְ לְדוֹרוֹן דְּסָבָךְ כָּךְ הֵרִיחַ רֵיחַ שֶׁל שְׁמָד.

רמז סא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ. הָרְשָׁעִים הֵן בִּרְשׁוּת לִבָּן, "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ", (בראשית כז, מא) "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ", (מלכים א' יב, כו) "וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם בְּלִבּוֹ". "וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ", אֲבָל הַצַּדִּיקִים

לְבָן בִּרְשׁוּתָן (שמואל א' א, יג) "וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ" (שמואל א' כז, א) "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ" (דניאל א, ח) "וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל לִבּוֹ", דּוֹמִין לְבוֹרָאָן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ לֹא אִסַּף לֹא אִסַּף. לִיסְגֵי לִיסְגֵי לֹא אוֹסִיף לְנַחֵ לֹא אוֹסִיף לְדוֹרוֹת. כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע. עֲלוּבָה הִיא הָעִסָּה שֶׁנַּחְתּוֹמָהּ מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁהִיא רָעָה, עָלוּב הוּא הַשְּׁאוֹר שֶׁמִּי שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ מֵעִיד עָלָיו שֶׁהוּא רָע, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ", עֲלוּבָה הִיא הַנִּטִּיעָה שֶׁמִּי שֶׁנְּטָעָהּ מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁהִיא רָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יא, יז) "וַה' צְבָאוֹת הַנּוֹטֵעַ אוֹתָךְ דִּבֶּר עָלַיִךְ רָעָה". שְׁאַל אַנְטוֹנִינוּס אֶת רַבֵּינוּ, אָמַר לֵיהּ, מֵאֵימָתַי יֵצֶר הָרַע נִתַּן בָּאָדָם, אָמַר לֵיהּ, עַד שֶׁלֹּא יָצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ, אָמַר לֵיהּ לָאו, שֶׁאִלּוּ כֵּן הָיָה חוֹטֵט אֶת בְּנֵי מֵעֶיהָ וְיוֹצֵא, וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי שְׁהִשְׁוָה לְדַעַת הַמִּקְרָא, כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו כְּתִיב בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִינְעָר לָעוֹלָם. וְעוֹד שְׁאָלוֹ, מֵאֵימָתַי נִתְּנָה נְשָׁמָה בָּאָדָם, מִשֶּׁיָּצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ אוֹ עַד שֶׁלֹּא יָצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ, אָמַר לֵיהּ מִשֶּׁיָּצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ, אָמַר לֵיהּ לָאו, מָשָׁל אִם תַּנִּיחַ בָּשָׂר שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא מֶלַח מֵיָּד הוּא מַסְרִיחַ, וְהוֹדָה לוֹ רַבִּי שֶׁהִשְׁוָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי", מֵאֵימָתַי נִתְּנָה נְשָׁמָה בִּי מִשָּׁעָה שֶׁפְּקַדְתָּנִי. תָּנוּ רַבָּנָן, קָשֶׁה יֵצֶר הָרַע שֶׁאֲפִילּוּ יוֹצְרוֹ קָרָאוֹ רָע, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע. שִׁבְעָה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לַיֵּצֶר הָרַע. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ רָע, מֹשֶׁה קָרָאוֹ עָרֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, טז) "וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם". דָּוִד קָרָאוֹ טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא, יב) "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים", מִכְּלָל דְּאִיכָּא טָמֵא. שְׁלֹמֹה קָרָאוֹ שׁוֹנֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם רָעֵב שׂוֹנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם" יְשַׁעְיָה קָרָאוֹ מִכְשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, יד) "הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי". יְחֶזְקֵאל קָרָאוֹ אֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יא, יט) "וַהֲסִרֹתִי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם". יוֹאֵל קָרָאוֹ צְפוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, כ) "וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם".

(בראשית ח כב) עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וְגוֹ'. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל מַה סְּבוּרִין בְּנֵי נֹחַ שֶׁבְּרִיתָן כְּרוּתָה עוֹמֶדֶת לָעַד, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ קַיְמִין בְּרִיתָן קַיֶּמֶת, כְּשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ "כִּי שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (ראה זכריה יא, יא) וְתוּפַר בַּיּוֹם הַהוּא. אָמַר רַב אָחָא, מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁמָּרְדוּ בִּי, לֹא עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ זוֹרְעִין וְלֹא קוֹצְרִין יוֹלְדִין וְלֹא קוֹבְרִין מִכָּאן וְאֵילָךְ זֶרַע וְקָצִיר וְקוֹר וְחֹם, חַמָּה חַכְאַכִּית קַיִץ וְחֹרֶף מֵקֵץ אֲנִי עֲלֵיהֶן אֶת הָעוֹף כְּהַאי דְּאַתְּ אֲמֶרֶת "וְקֵץ עָלָיו הָעֵיט וְכָל בֶּהֱמַת הָאָרֶץ עָלָיו תֶּחֱרָף", מַעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹר שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶת רֹאשׁוֹ, אָמַר, חָמוּן מָה עָבַד לָן דָּרָא דְּמַבּוּלָא.

דָּבָר אַחֵר, עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב אָחָא מַה סְּבוּרִין בְּנֵי נֹחַ שֶׁבְּרִיתָן כְּרוּתָה וְעוֹמֶדֶת לָעַד, כָּךְ אָמְרוּ לָהֶם עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וְגוֹ', אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַיּוֹם וָלַיְלָה קַיְמִין

בְּרִיתָם קַיֶּמֶת, לְכְשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁכָּתוּב בּוֹ (זכריה יד, ז) "וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִוָּדֵע לַה' לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה" בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (ראה זכריה יא, יא) "וְתוּפַר בַּיּוֹם הַהוּא". אָמַר רַב יִצְחָק, מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁמָּרְדוּ בִּי, לֹא עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ זוֹרְעִים וְלֹא קוֹצְרִין דְּאָמַר רַב יִצְחָק אֶחָד לְאַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ זוֹרְעִין וּמַהַלְכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ לְשָׁעָה קַלָּה, וּמְתַלְּשִׁין אַרְזֵי לְבָנוֹן בַּהֲלִיכָתָן, וְהָיוּ אֲרָיוֹת וּנְמֵרִים חֲשׁוּבִין עֲלֵיהֶן כִּכְלִמְתָא בִּבְשָׂרָן, הָא כֵּיצַד הָיָה לָהֶם אָוִיר יָפֶה כְּמִן הַפֶּסַח וְעַד הָעֲצֶרֶת, דִּכְתִיב יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, וְכֵן הָיָה רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר כְּדִבְרָיו, חֲצִי תִּשְׁרֵי וּמַרְחֶשְׁוָן וַחֲצִי כִּסְלֵו זֶרַע, חֲצִי כִּסְלֵו טֵבֵת וַחֲצִי שְׁבָט חֹרֶף, חֲצִי שְׁבָט אֲדָר וַחֲצִי נִיסָן קוֹר, חֲצִי נִיסָן אִיָּר וַחֲצִי סִיוָן קָצִיר, חֲצִי סִיוָן תַּמּוּז וַחֲצִי אָב קַיִץ חֲצִי אָב אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי חוֹם. רַבִּי יְהוּדָה מוֹנֶה מִתִּשְׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹנֶה מִמַּרְחֶשְׁוָן נֹחַ עִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, כּוּתִי שֶׁשָּׁבַת חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ, וְאָמַר מַר אַזְהָרָה שֶׁלָּהֶן זוֹ הִיא מִיתָתָן. פְּשִׁיטָא אָמַר רַב הוּנָא, וַאֲפִילּוּ בְּשַׁנֵּי בְּשַׁבָּת וְלֵיחְשְׁבֵיהּ גַּבֵּי ז' מִצְוֹת, כִּי קָא חָשִׁיב שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה, קוּם עֲשֵׂה לָא קָא חָשִׁיב, וַהֲרֵי דִּינִין דְּקוּם עֲשֵׂה וְקָא חָשִׁיב, קוּם עֲשֵׂה וְשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה נִינְהוּ. (בראשית ט ב) וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי אֵין צָרִיךְ לְשָׁמְרוֹ מִן הַחֻלְדָּה וּמִן הָעַכְבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ, כָּל שֶׁאָדָם חַי אֵימָתוֹ מוּטֶלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת אָדָם נִטְּלָה אֵימָתוֹ. מוֹרָא וְחִתּוּת חֲזָרוּ וּרְדָיָיה לֹא חֲזָרָה וְאֵימָתִי חֲזָרָה, בִּימֵי שְׁלֹמֹה, "כִּי הוּא רוֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר" תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, אֲפִילּוּ כְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁמֵּת אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמוּר מִן הַנְּחָשִׁים וּמִן הַחֻלְדָּה שֶׁלֹּא יְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו, אֲרִי רוֹאֶה אוֹתוֹ וּבוֹרֵחַ, אֲבָל כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן שֶׁמֵּת מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו. (בראשית ט ג-ז) כְּיֶרֶק עֵשֶׂב וְגוֹ' אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ. אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא הוּתַּר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה וְכוּ' אֲבָל בְּנֵי נֹחַ וְכוּ'. וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם. אַשְׁכַּח רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אָחָא בְּסֵפֶר אֲגַדְתָּא דְּבֵי רַב, בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג בְּעַד אֶחָד בְּדַיָּן אֶחָד, שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, מִפְּי אִישׁ וְלֹא מִפְּי אִשָּׁה, וַאֲפִילּוּ קְרוֹב. מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֲפִילּוּ עַל הָעוּבָּרִים מִנָּא הֲנֵי מִילֵּי, אָמַר רַב יְהוּדָה, דְּאָמַר קְרָא וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ, אֲפִילּוּ בְּדַיָּן אֶחָד, מִיָּד כָּל חַיָּה, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, אֶדְרְשֶׁנּוּ אֲפִילּוּ בְּעַד אֶחָד, מִיָּד אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, אָחִיו וַאֲפִילּוּ קָרוֹב. מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַף עַל הָעוּבָּרִין, דִּכְתִיב שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם אֵיזֶהוּ אָדָם שֶׁהוּא בְּאָדָם הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הָעוּבָּר. רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ, אוֹמֵר לוֹ רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא וּבֶן בְּרִית הוּא וְהַתּוֹרָה אָמְרָה שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ אָמְרָה תּוֹרָה הַצֵּל דָּמוֹ שֶׁל זֶה בְּדָמוֹ זֶה. וְתַנְיָא קַמָּא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה הוּא, דְּאָמַר כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה

לְבָנַי נֹחַ אֵינָהּ אֶלָּא חֲנָק, וְשָׁדֵי לֵיהּ הַאי "אָדָם" אֲסֵיפָא דְּקָרָא וּדְרוֹשׁ בֵּיהּ הָכִי הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ. אֵיזֶהוּ שְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁהוּא בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם הֱוֵי אוֹמֵר זֶה חֲנָק אֵימָא בַּת נֹחַ שֶׁהֲרָגָה לֹא תֵהָרֵג מִיַּד אִישׁ כְּתִיב וְלֹא מִיַּד אִשָּׁה, אָמַר רַב יְהוּדָה שׁוֹפֵךְ דַּם מִכָּל מָקוֹם. בַּת נֹחַ שֶׁזִּינְתָה לֹא תֵהָרֵג (בראשית ב, כד) "עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ" וְלֹא אִשָּׁה, אָמַר רַב "וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" הָדַר עָרְבִינְהוּ קְרָא.

וְאַף אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם. לְהָבִיא אֶת הַחוֹנֵק עַצְמוֹ יָכוֹל כְּשֶׁאוּל תַּלְמוּד לוֹמַר אַף, יָכוֹל כְּחַנַנְיָא מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אַף. מִיַּד כָּל חַיָּה, אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד הָאָדוֹם, מִיַּד אִישׁ אָחִיו (בראשית לב, יב) "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי", אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם (יחזקאל לד, לא) ("וְאַתֶּנָה) [וְאַתֶּן] צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם". שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, וּכְתִיב וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּאִלּוּ מְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת, אָמַר לוֹ לְבֶן עַזַּאי, יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּים אַתָּה נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵינְךָ נָאֶה מְקַיֵּים. אָמַר לֵיהּ, נַפְשִׁי חְשְׁקָה בַּתּוֹרָה, יִתְקַיְּמוּ הָעוֹלָם עַל יְדֵי אֲחֵרִים.

שִׁרְצוּ בָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בְּרִית נֶחְלְקָה לְאֲוִירוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֲוֵי לָעֵי בְּאוֹרַיְיתָא בַּחֲדָא אִילְטִיס דְּטִבֶּרְיָא נָפְקִין תַּרְתֵּין נְשִׁין מִן תַּמָּן. אָמַר חֲדָא לַחֲבֶרְתַּהּ, בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּאַפְקָן מִן הֲדָא אֲוִירָא בִּישָׁא צְוַח לְהוֹן, אָמַר לוֹן, מִן הֵן אַתּוּן אַמְרִין, מִן מַזְגָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲנָא חַכִּים מִן מַזְגָּא וְלֵית בָּהּ אֶלָּא תַּרְתֵּין עַמּוּדִין אָמַר, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן חֵן לַמָּקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו. חַד תַּלְמִיד מִן דְּרַב אַסֵּי הֲוָה יָתִיב קוֹדְמוֹי. הֲוָה מַסְבָּר לֵיהּ וְלָא סְבִיר אֲמַר לֵיהּ, לָמָּה לֵית אַתְּ סָבַר, אֲמַר לֵיהּ, דַּאֲנָא גַּלֵּי מִן אַתְרֵי אֲמַר לֵיהּ, מֵהֵיכָן אַתָּר אַתְּ, אֲמַר לֵיהּ, מִן גּוּבַת וּמָה אִינּוּן אֲוִירָא דְּתַמָּן, אֲמַר לֵיהּ, כַּד יַנּוּקָא מִתְיַלִּיד אֲנַן שַׁיְיפִין מוֹחֵיהּ דְּלָא יְכָלוּנֵיהּ יַתּוּשַׁיָּא אָמַר, בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן חֵן הַמָּקוֹם בְּעֵינֵי יוֹשְׁבָיו. אַף לְעָתִיד לָבֹא כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲסִירוֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר", לֵב בּוֹסֵר בְּחֶלְקוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ.

(בראשית ט ח-ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְגוֹ' וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁעָבַר עַל הַצַּוּוּי לְפִיכָךְ נִתְבַּזָּה וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, הוֹסִיף עַל הַצַּוּוּי וְנָהַג בְּקִדֻּשָּׁה לְפִיכָךְ זָכָה הוּא וּבָנָיו לַדִּבּוּר וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בָּנָיו וְגוֹ'. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וְגוֹ', לְדֹרֹת עוֹלָם. אָמַר רַב יוּדָן, לְדֹרֹת כְּתִיב פְּרָט לְבֵ' דּוֹרוֹת, דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, וְדוֹרָן שֶׁל אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֶלָּא בִּזְכוּת עַצְמָן. רַבִּי חִזְקִיָּה מוֹצִיא דּוֹרָן שֶׁל אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וּמֵבִיא דּוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אֱלִיָּהוּ ז"ל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

בֶּן לֵוִי הֲווּ יַתְבִין תְּנִין כַּחֲדָא מָטוּן חַד שְׁמוּעָה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי אַמְרִין, הָא מָרָא דִּשְׁמַעְתָּא נֵיעוֹל וְנִשְׁאֲלִינֵיהּ עָאל אֵלְיָהוּ זַ"ל לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ מָאן עִמָּךְ אֲמַר לֵיהּ, גְּדוֹל הַדּוֹר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲמַר לֵיהּ, נְרָאֲתָה הַקֻּשְׁיָּת בְּיָמָיו, אֲמַר לֵיהּ הֵן, אֲמַר לֵיהּ, אִם כֵּן לֵית הוּא כְּדַאי לְמִחְמֵי סֵבָר אַפָּאי רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, כַּד הֲוָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בִּקְעָה הִתְמַלְּאִי דִּינְרֵי זָהֳב וְהָיְתָה נִתְמַלֵּאת כָּךְ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אִי בָּעֵי אַבְרָהָם לְמִקְרְבֵיהּ מִן גַּבֵּיהּ עַד גַּבִּי וַאֲנָא מִקְרַב מִן גַּבִּי עַד מַלְכָּא מְשִׁיחָא וְאִין לֹא בָּעֵי יִצְטָרֵף אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי עִמִּי וַאֲנָא מְקָרְבֵיהּ מִן אַבְרָהָם עַד מַלְכָּא מְשִׁיחָא. כְּךָ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים צַדִּיקִים כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, מַה טַּעַם, (בראשית יח, יח) "וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה", מִנַּיִן יהי"ה תְּלָתִין. אִי תְּלָתִין אִינּוּן אֲנָא וּבְרֵי תְּרֵין מִנְּהוֹן וְאִם עֶשְׂרִים אִינּוּן אֲנָא וּבְרֵי תְּרֵין מִנְּהוֹן, וְאִם עֲשָׂרָה אִינּוּן אֲנָא וּבְרֵי מִנְּהוֹן, וְאִם חֲמִשָּׁה אִינּוּן אֲנָא וּבְרֵי מִנְּהוֹן, וְאִם תְּרֵין אִינּוּן אֲנָא וּבְרֵי הֵם, וְאִם חַד הוּא אֲנָא הוּא. (בראשית ט יג) אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי. אֶת קְשׁוּתִי דָּבָר שֶׁהוּא מוּקָשׁ לִי, אֶפְשַׁר כֵּן אֶלָּא קַשִּׁין דְּפִיּרֵי. (בראשית ט יד) וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן. לְאֶחָד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ קְלוּב רוֹתֵחַ בְּקֵשׁ לִתְּנוֹ עַל בְּנוֹ וּנְתָנוֹ עַל עַבְדּוֹ. מַכְרִיז רַבִּי יוֹחָנָן הַזָּהָרוּ מִזְּבוּבֵי בַּעֲלֵי רָאתָן עַד אַרְבַּע אַמּוֹת רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי לָא הֲווּ אָכְלֵי מִבֵּיעֵי דְּהַהוּא מָבוּי. רַב יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִיכְרִיךְ בְּהוּ וְעָסִיק בַּתּוֹרָה אָמַר, "אֵיֶלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן", אִם מַעֲלַת חֵן עַל לוֹמְדֶיהָ אֲגוּנֵי לָא מַגְנָא כִּי הֲוָה קָא שְׁכִיב אָמְרֵי לֵיהּ לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת, אֲזִיל עְבִיד לֵיהּ רְעוּתֵיהּ אָזַל אִתְחַזִּי לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ, אַחֲזֵי לִי דּוּכְתָּאי אֲמַר לֵיהּ, לְחַיֵּי אֲמַר לֵיהּ, הַב לִי סַכִּינָךְ דְּלָא מְבַעֲתַת לִי בְּאוֹרְחָא יַהֲבֵיהּ נִיהֲלֵיהּ, כִּי מָטָא לְהָהֵם דַּלְיֵיהּ וְקָא מַחְוֵי לֵיהּ אֲמַר לֵיהּ, דַּלְיֵין טְפֵי פּוּרְתָּא, דַּלְיֵיא. שָׁנְאר נַקְטֵיהּ בְּקַרְנָא דְּגַלִּימֵיהּ אֲמַר לֵיהּ, שְׁבוּעָתָא דְּלָא אָתֵינָא אֲמַר לֵיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אִי אִיתְּשׁוּל עַל שְׁבוּעָתֵיהּ נִיהֲדַר, וְאִי לָא לָא נִיהֲדַר, אֲמַר לֵיהּ, הַב לִי סַכִּינָאי, לָא הֲוָה קָא יָהִיב לֵיהּ נַפְקַת בְּרַת קָלָא, אֲמַר, הָבֵי נִיהֲלֵיהּ דְּמַבָּעְיֵיהּ לְבְרֵיתָא מַכְרִיז אֵלְיָהוּ קַמֵּיהּ, פַּנּוּ מָקוֹם לְבַר לֵיוָאי, אָזַל אֶשְׁכַּח לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי דַּהֲוָה יָתִיב עַל תְּלֵיסַר תַּכְתְּקֵי פִּיזָא אֲמַר לֵיהּ, אַנְתְּ הוּא בַּר לֵיוָאי, אֲמַר לֵיהּ, אִין, נְרָאֲתָה הַקֻּשְׁיָּת מִיָּמֶיךָ, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֲמַר לֵיהּ, אִם כֵּן אֵין אַתְּ בַּר לֵיוָאי וְלָא הִיא וְלָא מִידִּי וְהָא דְּאָמַר הָכִי סָבַר לָא אִחְזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשָׁאי. (בראשית ט טו) וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל. אָמַר רַב אֶלְעָזָר, לַאו שְׁבוּעָה הֵן שְׁבוּעָה, בִּשְׁלָמָא לַאו שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל וּכְתִיב (ישעיה נד, ט) "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי", אֶלָּא הֵן שְׁבוּעָה הִיא מִנָּלָן, סְבָרָא הוּא מִדְּלַאו שְׁבוּעָה הֵן נַמִּי שְׁבוּעָה. אָמַר רָבָא, וְהוּא דְּאָמַר לַאו לַאו תְּרֵי זִמְנֵי, וְהוּא דַּאֲמַר הֵן הֵן תְּרֵי זִמְנֵי, דִּכְתִיב (לעיל פסוק יא) "וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר" "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל" וּמִדְּלַאו תְּרֵי זִמְנֵי,

הֵן נַמֵּי תְּרֵי זִמְנֵי. רַבִּי אוֹמֵר, מַבּוּל שֶׁל כָּל בָּשָׂר אֵין. אֲבָל מַבּוּל שֶׁל יְחִידִים יֵשׁ. כֵּיצַד, נָפַל לַיָּם וָמֵת טָבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּמֵת וָהוּ מַבּוּלוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵין מֵבִיא, אֲבָל מַבּוּל אֵשׁ וְגָפְרִית מֵבִיא כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּבָא עַל סְדוֹמִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל מַבּוּל שֶׁל דָּבָר מֵבִיא עַל עַכּוּ"ם לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶקַח אֶת מַקְלִי אֶת נוֹעַם וָאֶגְדַּע וְגוֹ' וְתוּפַר (בְּרִית) בַּיּוֹם הַהוּא". אִי כְּתִיב וְלֹא יִהְיֶה מַיִם לְמַבּוּל וְשָׁתַק, הֲוָה אָמֵינָא מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל מַבּוּל שֶׁל מַבּוּל אֵשׁ מֵבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט", כְּתִיב לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר, לֹא מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ וְלֹא מַבּוּל שֶׁל מַיִם. (בראשית ט טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן בֵּין אֱלֹהִים. זֶה מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעְלָה. וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה, זֶה מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַטָּה. מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעְלָה קָשָׁה, וּמִדַּת הַדִּין שֶׁל מַטָּה רָפָה.

(בראשית ט יח-יט) וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לב, ח) "יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ, יֶפֶת וּבָנָיו חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה חָם וּבָנָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם וְשֵׁם וּבָנָיו עֶשְׂרִים וְשִׁבַּע וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל הָאָרֶץ שִׁבְעִים וְאַרְבַּע הָיוּ, וְלֹא נֶחֱלַק הָעוֹלָם אֶלָּא לְשִׁבְעִים (שם) "יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים", יַעֲקֹב וּבָנָיו בִּירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִים הָיוּ, אֶמֹר מֵעַתָּה שֵׁם וְאַרְפַּכְשַׁד וְשֶׁלַח וְעֵבֶר צַדִּיקִים הָיוּ וְלֹא נִכְלְלוּ עִם הָאוּמּוֹת. וַיִּהְיוּ בְּנֵי נֹחַ הַיּוֹצְאִים מִן הַתֵּבָה. נִכְנְסוּ בְּשָׁלוֹם וְיָצְאוּ בְּשָׁלוֹם. וְחָם הוּא אֲבִי כְנַעַן, אֲבוּהִי דְּפַחֲתָא.

(בראשית ט כ) וַיָּחֶל נֹחַ. נִתְחַלֵּל וְנַעֲשָׂה חוּלִין, לָמָּה וַיִּטַּע כֶּרֶם, לֹא הָיָה לוֹ לִיטַּע דָּבָר אַחֵר שֶׁהוּא שֶׁל תַּקָּנָה, לֹא יִחוּר שֶׁל זַיִת וְלֹא גְּרוּפְיָה שֶׁל תְּאֵנָה. וּמֵהֵיכָן הָיָה לוֹ, הִכְנִיס עִמּוֹ זְמוֹרוֹת וּנְטִיעוֹת, גְּרוּפִים לְזֵיתִים, יְחוּרִים לִתְאֵנָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ו, כא) "וְאַסַפְתָּ אֵלֶיךָ", אֵין אָדָם כּוֹנֵס אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לוֹ. אִישׁ הָאֲדָמָה. כָּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק "וְקַיִן הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה". אִישׁ הָאֲדָמָה. שֶׁעָשָׂה פָּנִים לָאֲדָמָה שֶׁבִּשְׁבִילוֹ נִתְלַחְלְחָה הָאֲדָמָה וְשָׁמְלָא אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה אִישׁ הָאֲדָמָה בּוּרְגָר לְשֵׁם בּוּרְגְרוּתֵיהּ. חָבִיב הָיָה מֹשֶׁה מִנֹּחַ. נֹחַ מִשֶּׁנִּקְרָא "אִישׁ צַדִּיק" נִקְרָא אִישׁ הָאֲדָמָה, אֲבָל מֹשֶׁה מִשֶּׁנִּקְרָא (שמות ב, יט) "אִישׁ מִצְרִי", נִקְרָא "אִישׁ הָאֱלֹהִים", דַּהֲוָה סוֹפֵיהּ אֱלֹהִים. וַיִּטַּע כֶּרֶם. בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִיטַּע פָּגַע בֵּיהּ שִׂיחָא שְׁמְדוֹן אָמַר לֵיהּ, שׁוּתְפֵי עִמָּךְ, אֶלָּא אִזְדַּהַר דְּלָא תֵּעוּל בְּחֶלְקִי, וְאֵין עֵלַת בְּחֶלְקִי אֲנָא חָבֵל בָּךְ. דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וְיוֹן נָאֲמְרוּ בְּיַיִן. וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּדַּע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ. רָב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר סַרְסוֹ, וְחַד אָמַר רִבְעוֹ. כְּתִיב הָכָא וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן, וּכְתִיב הָתָם (בראשית לד, ב) "וַיַּרְא אוֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר", בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר סַרְסוֹ מִשּׁוּם הָכִי קִלְלוֹ בִּרְבִיעִי מִשּׁוּם דְּקִלְקְלוֹ בִּרְבִיעִי, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר רִבְעוֹ מַאי שְׁנָא רְבִיעִי, נִלְטְיֵיהּ בְּהֶדְיָא הָא וְהָא הֲוָאי. וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נָטַע לוֹ אֶלָּא יַיִן כְּמָאן

דְּאָמַר אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן גֶּפֶן הָיָה, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמֵּבִיא יְלָלָה לָעוֹלָם אֶלָּא יַיִן. (בראשית ט כ-כג) וַיִּטַּע כָּרֶם. מָצָא גֶּפֶן שֶׁגְּרוּפָה מִגַּן עֵדֶן וְאַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֹמְּדוֹת, וְשָׁתַל מִפֵּרוֹתֶיהָ וְאָכַל וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ט, יג) "הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים". וּבוֹ בַּיּוֹם נִשְׁתַּגְשְׁגוּ פֵּרוֹתֶיהָ וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ וְנִתְגַּל, וְנִכְנַס כְּנַעַן וְרָאָה אֶת עֶרְוַת נֹחַ קָשַׁר חוּט בִּבְרִיתוֹ וְסִרְסוֹ, וְיָצָא וְהִגִּיד לְאֶחָיו וְנִכְנַס חָם וְרָאָה וְלֹא שָׂם עַל לִבּוֹ מִצְוַת כִּבּוּד וְהִגִּיד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ כִּמְשַׂחֵק בְּאָבִיו, וְנֶעֱרוּ בּוֹ שְׁנֵי אֶחָיו שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת. לֹא גִלְּגַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא אֶת אַבְרָהָם לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ שֶׁל שֵׁם, שֶׁנִּתְנַבֵּא עַל כָּל אוּמוֹת הָעוֹלָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא גִלְּגֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא מַלְכוּת יָוָן לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁבֵּרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב אָבִינוּ, לֹא גִלְּגֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא סַנְחֵרִיב בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַשּׁוּר שֶׁהָיָה אִישׁ כָּשֵׁר וּבֶן עֲצָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה. לֹא גִלְּגֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא נְבוּכַדְנֶצַּר לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ שֶׁל מְרוֹדָךְ שֶׁנָּהַג כָּבוֹד בְּאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם לֹא גִלְּגֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא מָדַי לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ שֶׁל כּוֹרֶשׁ שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁהֶחֱרִיבוּ גּוֹיִם אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא גִלְּגֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיא הָמָן לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁכָרוֹ שֶׁל אֲגַג שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין שֶׁמָּא יֹאבַד זַרְעוֹ מִן הָעוֹלָם. וַיִּטַּע כָּרֶם. בָּא לְקַרְאתוֹ הַשָּׂטָן. אָמַר לוֹ, רְצוֹנְךָ שֶׁנִּטָּעֲנֶה יַחְדָּו אֲנִי וְאַתָּה, אָמַר לוֹ, הֵן. מִיָּד הֵבִיא תְּחִלָּה רְחֵלָה אַחַת וּשְׁחָטָהּ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא אַרְיֵה אֶחָד וּשְׁחָטוֹ עַל אוֹתוֹ הַגֶּפֶן, וְאַחַר כָּךְ חֲזִיר אֶחָד וּשְׁחָטוֹ עַל אוֹתוֹ הַגֶּפֶן. מִפְּנֵי מָה עָשָׂה כֵּן הַשָּׂטָן, כְּשֶׁאָדָם שׁוֹתֶה כּוֹס אֶחָד הוּא כִּרְחֵלָה עָנָיו וּשְׁפַל רוּחַ, וּכְשֶׁהוּא שׁוֹתֶה שְׁתֵּי כוֹסוֹת מִיָּד נַעֲשֶׂה גִּבּוֹר כַּאֲרִי וּמַתְחִיל לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְאוֹמֵר מִי כָּמוֹנִי, וּכְשֶׁהוּא שׁוֹתֶה ג' אוֹ ד' מִיָּד הוּא נַעֲשֶׂה כַּחֲזִיר שֶׁמִּתְלַכְלֵךְ בְּטִיט וְרֶפֶשׁ, אַף הוּא מִתְלַכְלֵךְ וְאַף בְּמֵי רַגְלַיִם.

וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן. שָׁתָה בְּלֹא מִדָּה וְנִתְבַּזֶּה, בּוֹ בַּיּוֹם נָטַע, בּוֹ בַּיּוֹם שָׁתָה, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְבַּזֶּה. וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה, וַיְגַל אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַיִּתְגַּל גָּרַם גָּלוּת לוֹ וּלְדוֹרוֹת, עָשְׂרֶת הַשְּׁבָטִים לֹא גָּלוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַיַּיִן, הָדָא הוּא דִכְתִיב "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם", שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין לֹא גָּלוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כח, ז) "וְגַם אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ", בְּתוֹךְ אָהֳלֹה כְּתִיב, בְּתוֹךְ אָהֳלֹה שֶׁל אִשְׁתּוֹ. נֹחַ כְּשֶׁיָּצָא מִן הַתֵּבָה הִכִּישׁוֹ הָאֲרִי וּשְׁבָרוֹ, וּבָא לוֹ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ וְנִתְפַּזֵּר זַרְעוֹ. לְעוֹלָם אַל תְּהִי לָהוּט אַחַר הַיַּיִן שֶׁכָּל פָּרָשַׁת הַיַּיִן כְּתִיב בֵּהּ וָוֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּעָמִים, וַיָּחֶל, וַיִּטַּע, וַיֵּשְׁתְּ, וַיִּשְׁכַּר, וַיִּתְגַּל, וַיַּרְא, וַיְגַּד, וַיִּקַּח, וַיָּשִׂימוּ, וַיֵּלְכוּ, וַיְכַסּוּ, וַיִּיקַץ, וַיֵּדַע, וַיֹּאמַר. וַיַּרְא חָם אֲבִי כְּנַעַן. אָמַר

לְהוֹן וְאַגִּיד לְהוֹן אָמַר לוֹן, אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים וְעָמַד אֶחָד וְהָרַג אֶת חֲבֵירוֹ, וְזֶה יֵשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה וְהוּא מְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת אֲרְבָּעָה. מַה טַּעַם הָעֶבֶד יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, מִן הָכָא וַיִּרְא וַיַּגֶּד. וַיִּקַּח שֵׁם וְיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה. שֵׁם הִתְחִיל בַּמִּצְוָה וּבָא יֶפֶת וְנִשְׁמַע לוֹ, לְפִיכָךְ זָכָה שֵׁם לְטַלִּית וְיֶפֶת לְפִיּוּוֹלְא. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּלְכוּ אֲחוֹרַנִּית אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁעֲרָוֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ, אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁנָּתְנוּ יְדֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם וְהָיוּ מְהַלְכִין לְאֲחוֹרֵיהֶן וְנָהֲגוּ בּוֹ כָּבוֹד כְּמוֹרָא הָאָב עַל הַבֵּן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשֵׁם, אַתָּה כִּסִּיתָ אֶת עֶרְוַת אָבִיךָ, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעָה לְבָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג, כא) "בֵּאדַיִן גְּבָרַיָּא אִלֵּךְ כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן" אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֶפֶת, אַתָּה כִּסִּיתָ עֶרְוַת אָבִיךָ חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לט, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶתֵּן לְגוֹג מְקוֹם שָׁם קֶבֶר". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחָם, אַתָּה בִּזִּיתָ עֶרְיָתָא דְּאָבוּךְ חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ, "כֵּן יִנְהַג מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת שִׁבְי מִצְרַיִם וְאֶת גָּלוּת כּוּשׁ נְעָרִים וּזְקֵנִים עָרוֹם וְיָחֵף וַחֲשׂוּפֵי שֵׁת עֶרְוַת מִצְרָיִם". אָמַר רַב יְהוּדָה, כּוּתִי עָרוֹם אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ, [פְּשִׁיטָא], מַהוּ דְתֵימָא הוֹאִיל וּכְתִיב בֵּהּ "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשַׂרָם", אֵימָא חֲמוֹר בְּעָלְמָא הוּא, קָא מַשְׁמַע לַן לְעִנְיַן עֶרְוָה אִקְרוּ נַמִּי עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ.

(בראשית ט כד) וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ. פִּרְקוֹ יֵינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן, בְּנוֹ הַפָּסוּל כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א' ח, סד) "כִּי מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטֹן מֵהָכִיל". (בראשית ט כה) וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן. חָם חָטָא וּכְנַעַן נִתְקַלֵּל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁכָּתוּב (בראשית ט, א) "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו", וְאֵין קְלָלָה הוֹוָה בִּמְקוֹם בְּרָכָה, לְפִיכָךְ וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים לֹא דַיַּיִן שֶׁזּוֹכִין לְעַצְמָן אֶלָּא שֶׁמְּזַכִּין לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁרְאוּיִן לִישָּׂרֵף כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י, יב) "הַנּוֹתָרִים", אֶלָּא שֶׁזְּכוּת אֲבִיהֶם גָּרְמָה לָהֶם, אוֹי לָהֶם לָרְשָׁעִים שֶׁמְּחַייְבִין לְעַצְמָן וְלִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף עַל הַדּוֹרוֹת, הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לִכְנַעַן שֶׁרְאוּיִן לִסְמֹךְ כְּטַבְּי עַבְדּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֶלָּא שֶׁחוֹבַת אֲבִיהֶן גָּרְמָה לָהֶם.

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר כְּנַעַן רָאָה וְהִגִּיד לְפִיכָךְ תּוֹלִין הַקַּלְקָלָה בַּמְּקוֹלְקָל.

דָּבָר אַחֵר הָרִבָּה צַעַר נִצְטַעֵר נֹחַ בַּתֵּיבָה שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן קָטָן שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁנוּ, אָמַר, לְכְשֶׁאֵצֵא אֲנִי מַעֲמִיד לִי בֵּן קָטָן שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁנִי, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה לוֹ חָם אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה אָמַר לוֹ, אַתָּה מָנַעְתָּ מִלְּהַעֲמִיד לִי בֵּן שֶׁיְּשַׁמְּשֵׁנִי, לְפִיכָךְ יִהְיֶה אוֹתוֹ הָאִישׁ עֶבֶד לְאֶחָיו שֶׁהֵן עֲבָדִים לִי.

דָּבָר אַחֵר, אַתָּה מָנַעְתָּ מִלְּהַעֲמִיד לִי בֵּן רְבִיעִי, לְפִיכָךְ בֵּן רְבִיעִי שֶׁלְּךָ מְקֻלָּל, אַתָּה מָנַעְתָּ אוֹתִי מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁהוּא בָּאֻפְלָה לְפִיכָךְ יִהְיֶה אוֹתוֹ הָאִישׁ כָּעוּר וּמְפוּחָם. חָם וְכֻלָּם שִׁמְּשׁוּ בַּתֵּבָה, לְפִיכָךְ יָצָא חָם מְפֻחָם וְכֻלָּם יָצְאוּ מְפֻרְסָם בְּתַשְׁמִישׁוֹ. אָמַר רַב לֵוִי, לְאֶחָד שֶׁקִּבֵּץ

מוֹנִיטוֹן שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ, גּוֹזְרֵנִי שֶׁיִּתְפַּחֲמוּ פָּנָיו וְיִפָּסֵל מַטְבֵּעוֹ. (בראשית ט כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם. זֶה כּוֹרֶשׁ שֶׁגָּזַר לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי כֵן וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם, אֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּאָהֳלֵי שֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, יְהוּ דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמָרִין בַּלְשׁוֹנוֹ שֶׁל יֶפֶת בְּתוֹךְ אָהֳלֵי שֵׁם רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר, מִכָּאן לְתַרְגּוּם מִן הַתּוֹרָה וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" זֶה מִקְרָא "מְפוֹרָשׁ" זֶה תַּרְגּוּם, "וְשׂוֹם שֶׂכֶל", אֵלּוּ הַטְּעָמִים, "וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא" אֵלּוּ רָאשֵׁי הַפְּסוּקִים רַבִּי הוּנָא בֶּן לוּלְיָינוּ אוֹמֵר, אֵלּוּ הַהַכְרָעוֹת וְהָרְאָיוֹת רַבָּנָן דְּקִסְרִי אָמְרֵי, מִכָּאן לְמַסּוֹרֶת רַבִּי זְעִירָא וְרַבִּי חֲנַנְאֵל בְּשֵׁם רַבִּי, אֲפִילּוּ אָדָם רָגִיל בַּתּוֹרָה כְּעֶזְרָא לֹא יְהֵא קוֹרֵא מִפִּיו וְכוֹתֵב וְהָא תְּנִי, מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר בְּאַסְיָיא וְלֹא הָיָה שָׁם מְגִלַּת אֶסְתֵּר וְקָרָא לוֹ מִפִּיו וּכְתָבָהּ, תַּמָּן אָמְרִין שְׁתֵּי מְגִלּוֹת כָּתַב גָּנַז אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְקִיֵּם אֶת הַשְּׁנִיָּה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף הַסְּפָרִים הִתִּירוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ יְוָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת, דִּבְרִים שֶׁל יֶפֶת יְהוּ בְּאָהֳלֵי שֵׁם, אִי הָכִי גֹּמֶר וּמָגוֹג נַמִּי הָכִי קָאָמַר יַפְיוּתוֹ שֶׁל יֶפֶת יִהְיֶה בְּאָהֳלֵי שֵׁם.

(בראשית י ב-ט) בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַמֵּי, זוֹ אַפְרִיקִי וְגֶרְמַנְיָא וּמָדַי וּמַקְדוֹנְיָא אִיסְנְיָא וְתוּנְיָה. תִּירָס זֶה פָּרָס וְתוּרְקִי. וּבְנֵי גֹּמֶר, אַשְׁכְּנַז וְרִיפַּת וְתוֹגַרְמָה אָסָא וְחָרִיף וּגְמַנְיָיא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, גּוּרְמְנִיקְיָיא. וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ, אַלְסוֹטְרוּס אִיטַלְיָיא וְדַרְדַּנְיָיא, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְדוֹדָנִים וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברי הימים א' א, ז) "וְרוֹדָנִים". רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי חָנִין רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר, דּוֹדָנִים שֶׁהֵם בְּנֵי דַּדֵּיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, "רוֹדָנִים" שֶׁהֵן בָּאִים וְרוֹדִין אוֹתָן, אָמַר רַב חָנִין בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִים בַּעֲלִיָּה אֵינוּן אָמְרִין דּוֹדֵיכוֹן אָנָן, וּבְשָׁעָה שֶׁהֵן נְתוּנִין בִּירִידָה הֵן בָּאִין וְרוֹדִין. וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הָיֵינוּ סְבוּרִין שֶׁנִּתְבַּלְּעָה מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל פּוּט בָּא יְחֶזְקֵאל וּפֵרֵשׁ (יחזקאל ל, ה) "כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל הָעֲרֶב". עַל כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד. אֵין כְּתִיב, אֶלָּא כְּנִמְרוֹד מַה זֶּה צָד אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּפִיו לֹא נָנַבְתִּי מָאן נָנַב עִמְּךָ לֹא קָטַלְתִּי מָאן קָטַל עִמְּךָ. הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ וְכוּ'. (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֵמָז (מ')).

רמז סב

הוּא הָיָה גִּבּוֹר צַיִד. חֲמִשָּׁה "הוּא" לְטוֹבָה "אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם". (שמות ו, כז) "הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן". "וְהוּא יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ". (עזרא ז, ו) "הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל". (שמואל א יז, יד) "וְדָוִד הוּא הַקָּטָן" וַחֲמִשָּׁה "הוּא" לְרָעָה. הוּא הָיָה גִּבּוֹר צַיִד. "הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם". (במדבר כו, ט) "הוּא דָתָן וַאֲבִירָם". (דברי הימים ב כח, כב) "הוּא הַמֶּלֶךְ אָחָז". (אסתר א, א) "הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ". רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, אַף אִית לָן חַד דְּהוּא טָב מִכֻּלְּהוֹן "הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ" שֶׁמִּדַּת

רַחֲמָיו לְעוֹלָם. הוּא הָיָה גִּבּוֹר צַיִד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַכְּתוֹנֶת שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם וּלְעֶזְרוֹ הָיוּ עִם נֹחַ בַּתֵּבָה, וְהִנְחִילָם לְנִמְרוֹד, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ אוֹתָם כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁהָיוּ רוֹאִין אֶת הַכְּתֹנֶת עַל נִמְרוֹד בָּאִין וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶן לְפָנָיו, וְהָיוּ בְּנֵי אָדָם סְבוּרִים שֶׁהוּא מְגֻבּוֹרְתוֹ לְפִיכָךְ הִמְלִיכוּ אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם. וְאָמַר לְעַמּוֹ (בראשית יא, ד) "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר" עַד שֶׁבָּנוּ אוֹתָהּ גְּבוֹהָה כ"ז מִילִין, וּמַעֲלוֹת הָיָה לוֹ בְּמִזְרָחוֹ וּמַעֲרָבוֹ, וְאִלּוּ שֶׁהָיוּ מַעֲלִים לְבֵנִים הָיוּ עוֹלִים מִמִּזְרָחוֹ, וְאִלּוּ שֶׁהָיוּ יוֹרְדִים הָיוּ יוֹרְדִין מִמַּעֲרָבוֹ, וְאִם נָפַל אָדָם וָמֵת לֹא הָיוּ שָׂמִים אֶת לִבָּם עָלָיו, וְאִם נָפְלָה לְבֵנָה הָיוּ יוֹשְׁבִין וּבוֹכִים, וְאוֹמְרִים אוֹי לָנוּ אֵימָתַי תַּעֲלֶה אַחַת תַּחְתֶּיהָ. עָמַד אַבְרָהָם וְהִלְעִיג בָּם וְקִלְקְלָם בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, שֶׁנֶּאֱמַר בַּלַּע ה' פַּלַּג לְשׁוֹנָם, וּמָאסוּ אֶת דְּבָרָיו כְּאֶבֶן מַשְׁלֶכֶת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (תהלים קיח, כב) אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה.

(בראשית י י) מַאי בָּבֶל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּלוּלָה בְּמִקְרָא, בְּלוּלָה בְּמִשְׁנָה, בְּלוּלָה בְּתַלְמוּד. וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה. אַרָם וּנְצִיבִין וּקְטִיפִין. בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר זוֹ בָּבֶל שֶׁהִיא מְנוּעֶרֶת מִן הַמִּצְוֹות בְּלֹא תְרוּמָה וּבְלֹא מַעֲשֵׂר וּבְלֹא שְׁבִיעִית, שִׁנְעָר שֶׁהֵן מֵתִים בְּתִשְׁנוּק בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מֶרְחָץ שִׁנְעָר שֶׁשָּׂרֵיהָ מֵתִים נְעָרִים שִׁנְעָר שֶׁשָּׂרֵיהָ מַבִּיטִין בַּתּוֹרָה עַד שֶׁהֵן נְעָרִים.

דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר שֶׁהֶעֱמִידָה שׁוֹנֵא וְצָר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵי זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶאצַּר. (בראשית י יא-יב) מִן הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא אַשּׁוּר. מִן הָעֲצָה הַהִיא יָצָא אַשּׁוּר כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהֵן בְּאִין לַחֲלוֹק עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנָה מֵאַרְצוֹ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה יָצָאתָ לְךָ מֵאַרְצְךָ חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ וְנוֹתֵן לְךָ אַרְבַּע, וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחֹבֹת עִיר וְאֶת כָּלַח וְאֶת רֶסֶן, וְלֹא עָשָׂה אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּא וְנִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם בְּחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶתְמוֹל אֶפְרוֹחַ עַכְשָׁיו בֵּיצָה, אֶתְמוֹל מַפְרִיחַ מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים עַכְשָׁיו מְכוֹנָן כְּבֵיצָה אֶתְמְהָא, לְפִיכָךְ (תהלים פג, ט) "הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי לוֹט סֶלָה", לִלְוָוט. וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח וְגוֹ'. (וְאֶת רֶסֶן) אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם רֶסֶן הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה, אִם נִינְוֵה הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה מִן מַה דִּכְתִיב "וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה", הֲוֵי נִינְוֵה עִיר הַגְּדוֹלָה. (בראשית י יג-יד) וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לוּדִים. מוֹנִיטוֹן שֶׁל מִצְרִים אֵינָן אֶלָּא פְּסוּלִין. פַּתְרֻסִים וְאֶת כַּסְלֻחִים הָיוּ מַעֲמִידִין הַסַּלִיסוֹן וְהָיוּ אֵלּוּ מְנַנְּבִין נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ וְאֵלּוּ מְנַנְּבִין נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, וּמַה יָּצְאוּ מֵהֶן פִּלְשְׁתִּים גִּבּוֹרִים, פַּתְרֻסִים גַּנָּבִים, כִּפְתֹּרִים נַנָּסִין. (בראשית י כא) וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם שֵׁם הוּא הַגָּדוֹל אִם יֶפֶת הוּא הַגָּדוֹל, [מִן מַה דִּכְתִיב (בראשית יא, י) "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל" הֲוֵי יֶפֶת הוּא הַגָּדוֹל]. (בראשית י כה) שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג. רַבִּי יוֹסֵי

אוֹמֵר, הָרְאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מַכְּירִין אֶת יְחוּסֵיהֶן הָיוּ מוֹצִיאִין שְׁמָן לְשֵׁם הַמְּאֹרָע אֲבָל אָנוּ שֶׁאֵין אָנוּ מַכִּירִין יְחוּסֵינוּ אָנוּ מוֹצִיאִין לְשֵׁם אֲבוֹתֵינוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הָרְאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מְשִׁתַּמְּשִׁין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָיוּ מוֹצִיאִין לְשֵׁם הַמְּאֹרָע אֲבָל אָנוּ שֶׁאֵין אָנוּ מְשִׁתַּמְּשִׁין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, נָבִיא גָּדוֹל הָיָה עֵבֶר שֶׁקָּרָא אֶת שֵׁם בְּנוֹ פֶּלֶג בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ, אִם תֹּאמַר בְּתְחִלַּת יָמָיו וַהֲלֹא יָקְטָן אֶחָיו הָיָה קָטָן מִמֶּנּוּ וְהוֹלִיד מִשְׁפָּחוֹת הַרְבֵּה וְנִתְפַּלְגוּ, וְאִם תֹּאמַר בְּאֶמְצַע יָמָיו לֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ אֶלָּא בְּסוֹף יָמָיו. אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה בַּהַ(הֵ)פְלָגָה בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנִים. וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן. שֶׁהָיָה מַקְטִין אֶת עַצְמוֹ וְאֶת עֲסָקָיו.

(בראשית י כו) וְיָקְטָן יָלַד אֶת אַלְמוֹדָד. וְגוֹ' מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוֹ חֲצַר מָוֶת שֶׁהֵן אוֹכְלִים כְּרִישִׁין וְלוֹבְשִׁין כְּלֵי פַּפְּיֵיר וּמְצַפִּין לְמִיתָה בְּכָל יוֹם, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ כְּלֵי פַּפְּיֵיר אֵין לָהֶם. (בראשית י ל) וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא. מֵשָׁא מִיתָה מָדַי חוֹלָה עֵילָם וגוֹנְבֵי גוֹסְסוֹת חֶבֶל יָמָא תְּכֵלְתָא דְּבֶבֶל צוֹר צִיר תְּכֵלְתָא דְחֶבֶל יָמָא בֵּין הַנְּהָרוֹת כְּגוֹלָה לְיוֹחֲסִין הַר הַקֶּדֶם טוּרֵי מַדִּינְחָא. תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם יָשַׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדָרַשׁ וְחָקַר וּבָחַן וְצָרַף אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמֵיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַד אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכָל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי תוֹרָה דָּרַשׁוֹ וּחְקָרוֹ וּבָחָנוֹ וְצֵרְפוֹ בְּמֵאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פְּעָמִים כְּנֶגֶד מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוֹ מִתּוֹךְ פִּיו וְקִבְּעוֹ בְּתוֹרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ז) אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת וְגוֹ', וְכָל דָּבָר וְדָבָר שֶׁקִּבֵּל בַּתּוֹרָה אִם זָז מִמְּקוֹמוֹ קִמְעָא קִלְקֵל אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לִבְהֵמָה וּמִתּוֹךְ שֶׁנְּתַן פִּתְחוֹן פֶּה לַנָּחָשׁ קִלְקֵל אֶת כָּל הָעוֹלָם. עֶשְׂרָה דּוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְקֹד עָוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, וְלֹא פָקַד, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָשָׂאוֹ מֶלֶךְ עַל אִשְׁתּוֹ וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ, אֵין לָהֶם לֹא אֵימַת מַלְכוּת וְלֹא מִדַּת פֻּרְעָנוּת, אֶלָּא אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׁבֵעִין וּבוֹעֲטִין מִתּוֹךְ הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כא, יד) "וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ" עֶשְׂרָה דּוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַלְּקָם לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא עָשָׂאן כֻּלָּן לָשׁוֹן אֶחָד וּבִקְּשׁוּ לְהַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת.

(בראשית יא א) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת. הוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם וְאָמְרוּ אֶחָד לְאֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ [שְׁנִים] הָרְקִיעַ הַזֶּה מִתְמוֹטֵט אֶלָּא בּוֹאוּ וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמוּכוֹת אֶחָד מִן הַצָּפוֹן וְאֶחָד מִן הַדָּרוֹם וְאֶחָד מִן הַמַּעֲרָב וְזֶה שֶׁכָּאן סָמְכוֹ מִן הַמִּזְרָח. וּדְבָרִים אֲחָדִים. דִּבְּרִים אֲחוּדִים מַעֲשֶׂה דּוֹר הַמַּבּוּל נִתְפָּרֵשׁ מַעֲשֶׂה דּוֹר הַפְּלָגָה לֹא נִתְפָּרֵשׁ, וְאָמְרוּ דְּבָרִים עַל שְׁנֵי אֲחָדִים, עַל "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם" וְעַל (דברים ו, ד) "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". אָמְרוּ, לֹא כָּל

הֵימֶנּוּ לָבוֹר לוֹ אֶת הָעֶלְיוֹנִים וְלִתֵּן לָנוּ אֶת הַתַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא בּוֹאוּ וְנַעֲשֶׂה לָנוּ מִגְדָּל וְנִתֵּן עֲבוֹדָה זָרָה בְּרֹאשׁוֹ וְנִתֵּן חֶרֶב בְּיָדָהּ וּתְהֵא נִרְאֵית כְּאִלּוּ עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה.

דָּבָר אַחֵר, שָׂפָה אֶחָת. לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, פָּתַח חָבִית רִאשׁוֹנָה וּמְצָאָהּ חֹמֶץ, שְׁנִיָּה וּמְצָאָהּ חֹמֶץ, שְׁלִישִׁית מְצָאָהּ חֹמֶץ, אָמַר, הָא מִיסְתְּיָא דְּכֻלָּא בִּישָׁא אֵיזֶה מֵהֶן קָשֶׁה, זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר לַמֶּלֶךְ אוֹ אֲנִי אוֹ אַתְּ בַּפִּלְטִין, אוֹ זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר לַמֶּלֶךְ אֲנִי וְלֹא אַתְּ בַּפִּלְטִין, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר אֲנִי וְלֹא אַתְּ, כַּךְ דּוֹר הַמַּבּוּל אָמְרוּ "מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ", דּוֹר הַפְּלָגָה אָמְרוּ לֹא כָּל הֵימֶנּוּ לָבוֹר לוֹ אֶת הָעֶלְיוֹנִים וְכוּ' אוֹתָן לֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶן פְּלֵטָה, וְאֵלּוּ נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶן אֶלָּא דּוֹר הַמַּבּוּל עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִין בְּגֻזָל (איוב כד, ב) "גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ" לְפִיכָךְ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶן פְּלֵטָה, אֲבָל אֵלּוּ עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אוֹהֲבִין זֶה לָזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת, לְפִיכָךְ נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶן פְּלֵטָה. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל יַעֲבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלוֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יז) "חֲבוּר עֲצַבִּים אֶפְרַיִם הַנַּח לוֹ", אֲבָל מְשֻׁנָּחְלְקוּ מַהוּ אוֹמֵר "חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ". (בראשית יא ב) וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם, לְמֵיתֵי מַדִּינְחָא.

דָּבָר אַחֵר, הִסִּיעוּ עַצְמָן מִקַּדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמְרוּ אִי אֶפְשִׁינוּ לֹא בּוֹ וְלֹא בֶּאֱלֹהוּתוֹ. וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נִתְכַּנְּסוּ כֻּלָּם לְיַדֵּעַ אֵיזוֹ בִקְעָה מַחְזֶקֶת לָהֶם רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, וַיִּמְצְאוּ (משלי ג, לד) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ". וַיֵּשְׁבוּ שָׁם. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא יְשִׁיבָה הַשָּׂטָן קוֹפֵץ, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא נַחַת רוּחַ הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתְּ מוֹצֵא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג. (בראשית יא ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ. מִי אָמַר לְמִי, מִצְרִים אָמַר לְכוּשׁ וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרָפָה, עֲתִידִין אֵלּוּ עֲמָמְיָא מִן גּוֹ עָלְמָא לְמִשְׁתְּרְפָא וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן, מַצְלְחָא בִּידֵיהוֹן, אָתֵי לְמִבְנֵי חֲדָא וְהוּא בָּנִי תַּרְתֵּי אָתֵי לְמֵישַׁע חֲדָא וְהוּא שַׁיֵּיע אַרְבָּעָה. (בראשית יא ד-ה) וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר. אָמַר רַבִּי יוּדָן מְגַדֵּל בָּנוּ, עִיר לֹא בָּנוּ הֵתִיבוּן וְהָכְתִיב וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל, אָמַר לְהוֹן, קְרוֹן דְּבַתְרֵיהּ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנוֹת הַמִּגְדָּל אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לִבְנֹת אֶת הָעִיר. הַמִּגְדָּל הַזֶּה שֶׁבָּנוּ שְׁלִישׁוֹ שִׁקַּע וּשְׁלִישׁוֹ קָטַף וּשְׁלִישׁוֹ קַיֶּים וְאִם תֹּאמַר שֶׁהוּא קָטָן, כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹלֶה לְרֹאשׁוֹ רוֹאֶה דְּקִלִּים שֶׁלְּפָנָיו כְּאִלֵּין חֲגָבִים. וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם. תְּנִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין שֵׁם אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה. פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, (משלי יח, ז) "פִּי כְסִיל מְחִתָּה לוֹ" וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם. וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶת הָעִיר. זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר, הַכֹּל גָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא לְלַמֵּד לַבְּרִיּוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, וְכִי מַה נֹּאמַר בְּנֵי חֲמוֹרִים בְּנֵי גְמַלִּים, אֶלָּא בְּנוֹתֵי דְּאָדָם קַדְמָאָה מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן אַחַר כָּל הַטּוֹבָה שֶׁעָשִׂיתִי עִמּוֹ אָמַר (בראשית ב, יב) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה

עַמְּדִי" כָּךְ מִדּוֹר הַמַּבּוּל עַד דּוֹר הַפְּלָגָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת. (בראשית יא ו) וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד. אִם עוֹשִׁין תְּשׁוּבָה אֲנִי מְקַבְּלָם רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, מִי גָּרַם שֶׁיִּמְרְדוּ בִּי עַל יְדֵי שֶׁהֵם עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת. וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר וְגוֹ', אָמַר רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מְלַמֵּד שֶׁפָּתַח לָהֶם פֶּתַח שֶׁל תְּשׁוּבָה, אֵין וְעַתָּה אֶלָּא לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל" וְגוֹ', וְהֵן אֲמִרִין, לָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת, הַכֶּרֶם הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת מַה בְּעָלָיו עוֹשִׁין לוֹ מְנַמְּמִין אוֹתוֹ.

דָּבָר אַחֵר, אָמְרוּ אֲפִילּוּ אוֹתָן הָאֲנָשִׁים נִבְצָרִים אֵינָן עוֹשִׁין תְּשׁוּבָה שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ו, ט) "כְּבוֹצֵר עַל סַלְסִלּוֹת". (בראשית יא ז-ט) הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם. אָמַר רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מִשְׁפָּתָן אֶעֱשֶׂה עִמְּהוֹן נְבָלָה הֲוָה חַד מִנְּהוֹן אָמַר לְחַבְרֵיהּ אַמְטִי לִי מַיִם, וְהוּא מַמְטֵי לֵיהּ עָפָר, הֲוָה מָחֵי לֵיהּ וּפָצַע מוֹחֵיהּ אַמְטִי לִי כּוֹלָב וְהוּא מַיְיתֵי לֵיהּ מַגְרוּפִי הֲוָה מָחֵי לֵיהּ וּפָצַע מוֹחֵיהּ.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשִׁבְעִים מַלְאָכִים הַסּוֹבְבִין כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ וְאָמַר לָהֶם, בּוֹאוּ וּנְבַלְבֵּל לְשׁוֹנָם לְשִׁבְעִים גּוֹיִם וּלְשִׁבְעִים לְשׁוֹן, וְהִפִּילוּ גּוֹרָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם" וְגוֹ' וְנַפַּל גּוֹרָלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַבְרָהָם וְעַל זַרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ יַעֲקֹב". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חֶבֶל וְגוֹרָל שֶׁנָּפַל עָלַי רָצִתָה נַפְשִׁי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ו) "חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים" וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶת הָעִיר וְכוּ' וַחֲצִי הָעוֹלָם שָׁם נָפַל וְכוּ' שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּפֶץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם.

דּוֹר הַפְּלָגָה אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמִשָּׁם הֱפִיצָם ה', לָעוֹלָם הַבָּא.

מַאי עֲבִיד, אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁלָּא, אָמְרוּ, נִבְנֶה מִגְדָּל וְנַעֲלֶה לָרָקִיעַ וְנַכֶּהוּ בְּקַרְדּוּמוֹת כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ מֵימָיו, שֶׁנֶּאֱמַר הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וְגוֹ'. מַחֲכוּ עֲלֵהּ בְּמַעֲרָבָא, אִם כֵּן לִיבְנָן אֶחָד טוּרָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, נֶחְלְקוּ לְשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, אַחַת אוֹמֶרֶת נַעֲלֶה וְנֵשֵׁב שָׁם, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַעֲלֶה וְנַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַעֲלֶה וְנַעֲשֶׂה מִלְחָמָה, זוֹ שֶׁאָמְרָה נַעֲלֶה וְנֵשֵׁב שָׁם מִשָּׁם הֱפִיצָם ה', וְזוֹ שֶׁאָמְרָה נַעֲלֶה וְנַעֲשֶׂה מִלְחָמָה נַעֲשׂוּ קוֹפִין וְרוּחִין וְשֵׁדִין וְלִילִין וְזוֹ שֶׁאָמְרָה נַעֲלֶה וְנַעֲבֹד ע"ז, כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׂפַת כָּל הָאָרֶץ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כֻּלָּם לַעֲבוֹדָה זָרָה נִתְכַּוְּונוּ, כְּתִיב הָכָא וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם וּכְתִיב הָתָם "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ", מַה לְּהַלָּן ע"ז, אַף כָּאן ע"ז. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִגְדָּל שְׁלִישׁ נִשְׂרַף, שְׁלִישׁ נִבְלַע שְׁלִישׁ קַיֶּים אָמַר רַב, אֲוִיר מִגְדָּל מְשַׁכֵּחַ אֶת הַתַּלְמוּד. אָמַר רַב יוֹסֵף, בָּבֶל בּוּרְסִיף סִימָן רַע לְתוֹרָה בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל ה' שִׂפַת כָּל הָאָרֶץ, בּוּרְסִיף בּוֹר שֶׁאֵפִי.

וַיָּקֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָלְכוּ לָהֶן בְּנֵי צוֹר לְצִידוֹן וּבְנֵי צִידוֹן לְצוֹר רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, נִתְכַּנְּסוּ כָּל הָאֲרָצוֹת בְּרֹאשֵׁי טוּרִין וְהָיְתָה כָּל אַחַת בּוֹלַעַת אַנְשֵׁי מְקוֹמָם רַבָּנָן אָמְרֵי, הֵצִיף מֵהֶן שִׁלְשִׁים מִשְׁפָּחוֹת, מֵהֵיכָן עָמְדוּ מֵאַבְרָהָם שִׁשָּׁה עָשָׂר מִבְּנֵי קְטוּרָה וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִיִּשְׁמָעֵאל, וְאֵלּוּ תַּרְתֵּין (בראשית כה, כג) "שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ". עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל. חַד תַּלְמִיד דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מַסְבָּר לֵיהּ וּלְא סָבַר אָמַר לֵיהּ, לָמָּה לֵית אַתְּ סָבַר אָמַר לֵיהּ, דְּאָנָא גַּלֵּי מִן אַתְרַאי אָמַר לֵיהּ, מֵהֵיכָן אַתְּ, אָמַר לֵיהּ מִן בּוּרְסִיף, אָמַר לֵיהּ לְּא תֹּאמַר כֵּן אֶלָּא מִבּוּל סוֹף כִּי שָׁם בָּלַל ה' שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ. (בראשית יא כז) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת תֶּרַח (כָּתוּב בְּרֶמֶז מ"ח). (בראשית יא כח) וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח. מוֹכֵר צְלָמִים הָיָה, חַד זִמַן נָפַק לְחַד אֲתַר וְהוֹשִׁיב אַבְרָהָם מוֹכֵר תַּחְתָּיו, הֲוָה אָתֵי בַּר נַחַ בָּעֵי מְזַבִּין לֵיהּ אָמַר לֵיהּ, בַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ אָמַר לֵיהּ בַּר חַמְשִׁים בַּר שִׁשִּׁים, אָמַר לֵיהּ, וַוי לֵיהּ, וַוי לְהַהוּא גַּבְרָא דְּהוּא בַּר חַמְשִׁים בַּר שִׁשִּׁים וּבָעֵי לְמִסְגַּד לְהַדֵּין דְּעָבִיד יוֹמָא דֵּין כֵּיוָן דְּהָוֵי אָמַר לֵיהּ כֵּן הֲוָה מִתְבַּיֵּשׁ וְהוֹלֵךְ. חַד זִמַן אָתַת חָדָא אִתְּתָא טָעֲנָא חַד פִּינַךְ דְּסֹלֶת אָמְרָה לֵיהּ, הָא לָךְ קְרַב קֳדָמֵיהוֹן קֻם נָסַב בּוּקְלְסָא וְתַבְרִינּוּן, יָהֵב בּוּקְלְסָא בְּיָדָא דְּרַבְּה דְּהֲוָה בֵּינֵיהוֹן כֵּיוָן דְּאָתָא אָבוּהָ אָמַר לֵיהּ, מָאן עֲבַד לוֹן כְּדֵין אָמַר לֵיהּ, מָה נִכְפֹּר מִינָךְ אָתַת חָדָא אִתְּתָא טָעֲנָא לִי חַד פִּינַךְ דְּסֹלֶת אָמְרָה לִי קְרַב קֳדָמֵיהוֹן, הֲוָה דֵּין אָמַר אֲנָא אָכִיל קֳדָמַי וְדֵין אָמַר אֲנָא אָכִיל קֳדָמַי, קֻם חָדָא רַבָּה דַּהֲוָה בֵּינֵיהוֹן וְנָסַב בּוּקְלְסָא וְתַבְרִינּוּן אָמַר לֵיהּ, מָה אַתְּ מַפְּלֵי בִּי, וְיָדְעִין אִינּוּן אָמַר לֵיהּ, וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה פִּיךָ מְדַבֵּר נָסְבֵיהּ וּמַסְרֵיהּ לְנִמְרוֹד אָמַר לֵיהּ נִסְגּוּד לְנוּרָא, אָמַר לֵיהּ, נִסְגּוֹד לְמַיָּא דְּמַטְפֵּין נוּרָא אָמַר לֵיהּ, וְנִסְגּוּד לְמַיָּא, אָמַר לֵיהּ, נִסְגּוּד לְעֲנָנָא דְּטָעְנָן מַיָּא אָמַר לֵיהּ, וְנִסְגּוּד לְעֲנָנָא, אָמַר לֵיהּ, נִסְגּוֹד לְרוּחָא דִּמְבַדְּרֵי לְעֲנָנָא אָמַר לֵיהּ, וְנִסְגּוּד לְרוּחָא, אָמַר לֵיהּ, נִסְגּוּד לְבַר נָשׁ דְּסָבִיל רוּחָא אָמַר לֵיהּ, מִלִּין אַתְּ מְשַׁתְּעֵי, אֲנִי אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה אֶלָּא לְאוּר, הֲרֵינִי מַשְׁלִיכְךָ לְתוֹכוֹ וְיָבֹא אֱלוֹהַּ שֶׁאַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וְיַצִּיל אוֹתְךָ מִמֶּנּוּ הֲוָה תַּמָּן הָרָן וּפָלִיג, אָמַר מָה נַפְשָׁךְ, אִי אַבְרָם נָצַח מִן דְּאַבְרָם אֲנָא, וְאִי נִמְרוֹד נָצַח מִן נִמְרוֹד אֲנָא, כֵּיוָן שֶׁיָּרַד אַבְרָהָם לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִצֹּל אָמַר לֵיהּ מִן דְּמָאן אַתְּ, אָמַר לְהוּ, דְּאַבְרָם אֲנָא נְטָלוּהוּ וְהִשְׁלִיכוּהוּ לְאוּר וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו וְיָצָא וַמֵּת עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו.

(בראשית יא כט) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים. אַבְרָם גָּדוֹל מִנָּחוֹר שָׁנָה נָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן שָׁנָה וּכְתִיב וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וְגוֹ' וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, יִסְכָּה זוֹ שָׂרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ יִסְכָּה, שֶׁסּוֹכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בראשית כא, יב) "כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ".

דָּבָר אַחֵר, יִסְכָּה שֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ, וּכְתִיב "וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק" וְגוֹ' כַּמָּה קָשִׁישׁ אַבְרָהָם מִשָּׂרָה עֶשֶׂר שָׁנִין, וְקָשִׁישׁ מֵאַחְוֹהָ תַּרְתֵּין שְׁנִין, אִשְׁתַּכַּח כִּי אוֹלִיד הָרָן לְשָׂרָה בְּתַמְנֵי אוֹלִידָה וּמַמַּאי, דִּלְמָא אַבְרָהָם זוּטָא דְאֲחֵי הֲוָה, וְדֶרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוֹן, תֵּדַע דְּקָא חָשִׁיב קְרָא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, דִּכְתִיב (בראשית ה, לב) "וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת" וְגוֹ' אֶלָּא מֵהָכָא "וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר" וְגוֹ', כְּדִכְתִיב בְּרֵמֶז תי"ג.

(בראשית יא ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה. אָמַר רַבָּה בַּר (אַחֲוָה) [אָבוּהָ] שָׂרָה הָיְתָה אַיְלוֹנִית, שֶׁנֶּאֱמַר וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד אֲפִילּוּ בֵּית וָלָד אֵין לָהּ. רַבִּי אַמֵּי אָמַר, אַבְרָהָם וְשָׂרָה טוּמְטוּמִים הָיוּ, דִּכְתִיב (ישעיה נא, א ב) "הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֲלְכֶם, הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם".

אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵין לָהּ הֲוָה לָהּ שֶׁנֶּאֱמַר וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד וַהֲוָה לָהּ, (בראשית כא, א) "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה", "וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים" וַהֲוָה לָהּ, (שם ב, כא) "וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָנִים", (ירמיהו ל, יז) "צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ" וַהֲוָה לָהּ, (ישעיה נט, כ) "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. מִשֶּׁנּוֹלַד יַעֲקֹב עַד שֶׁאָמְרוּ בָּנָיו שִׁירָה עַל הַיָּם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, מִן הַמַּבּוּל וְעַד דּוֹר הַפַּלָּגָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הָעוֹלָם בִּבְרָכָה מִן הַמַּבּוּל וְעַד הַפַּלָּגָה וּמָרְדוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ הַשַּׁלְוָה, לְפִיכָךְ מִשֶּׁנּוֹלַד יַעֲקֹב אָבִינוּ עַד שֶׁאָמְרוּ בָּנָיו שִׁירָה עַל הַיָּם הָיוּ גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים וּמְשֻׁעְבָּדִים וְהוֹדוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ מִדַּת הַיִּסּוּרִין וְאָמְרוּ לְפָנָיו שִׁירָה, לְכָךְ בָּחַר בְּיַעֲקֹב וּבְבָנָיו שֶׁהֵן מְשֻׁבָּחִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי" וְגוֹ', וְכִי כָּל בְּרִיּוֹתָיו אֵין מְשֻׁבָּחִין אוֹתוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (מלאכי א, יא) "כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ" וְגוֹ', מִכָּאן אֵין עֶרֶב לוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר (תהלים כב, ד) "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם קלה, ד) "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ" וְגוֹ'. אֲבָל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ, וְאוֹמֵר "הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי", וְלָמָּה הֵן בָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא (שיר השירים ו, ג) "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", וְאוֹמֵר (דברים לב, יב) "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (ישעיה ס, יב) וְהַגּוֹיִם חָרֵב יֶחֱרָבוּ.

אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ, כֵּיוָן שֶׁאָבַד דּוֹר הַמַּבּוּל תָּפַס בְּיָדוֹ שֶׁל נֹחַ וְהָיָה מְטַיֵּל עִמּוֹ, וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּנֵי נֹחַ צַדִּיק הָיָה וְהָיִיתִי תּוֹפֵס בְּיָדוֹ וּמְטַיֵּל עִמּוֹ, אַף אַתֶּם שֶׁנִּקְרֵאתֶם צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, כא) "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים" וְגוֹ', לֶעָתִיד לָבֹא אַף אֲנִי עָתִיד לִהְיוֹת מְטַיֵּל עִמָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה שֶׁאֵינָן כְּלוּם יְחַסְתִּי מִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, יט) "לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ

מִן הַתֵּבָה", וּלְנֹחַ וּבָנָיו אֵינִי מְיַחֵס, מָה עָשָׂה קָפַץ עַל בָּנָיו וְיִחֲסָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, יח) "וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה" .

פרשת לך

(בראשית יב א-ב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם, רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (תהלים מה, יא) "שִׁמְעִי בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ" "וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְרָאָה בִּירָה אַחַת דּוֹלֶקֶת אָמַר, תֹּאמַר שֶׁהַבִּירָה הַזּוֹ בְּלֹא מַנְהִיג הֵצִיץ עָלֶיהָ בַּעַל הַבִּירָה וְאָמַר, אֲנִי בַּעַל הַבִּירָה כָּךְ לְפִי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹמֵר תֹּאמַר שֶׁהָעוֹלָם בְּלֹא מַנְהִיג, הֵצִיץ עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר, אֲנִי הוּא בַּעַל הָעוֹלָם (שם יב) "וְיִתְאַו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ", לְיַפּוֹתֵךְ בָּעוֹלָם (שם) "כִּי הוּא אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ", וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַח, "לֶרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ טוֹבִים", אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, לָמָּה אָבִינוּ אַבְרָהָם דּוֹמֶה, לְצִלּוֹחִית שֶׁל אַפַּרְסְמוֹן הַמֻּקֶּפֶת צֶמִיד פָּתִיל וּמוּנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית, וְלֹא הָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה מִטַּלְטֶלֶת, הָיָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, טַלְטֵל עַצְמְךָ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁמְךָ מִתְגַּדֵּל בָּעוֹלָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַח, (שיר השירים ח, ח) "אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה", זֶה אַבְרָהָם, שֶׁאִיחָה אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר, כָּזֶה שֶׁהוּא מְאַחֶה אֶת הַקֶּרַע. "קְטַנָּה", שֶׁעַד שֶׁהוּא קָטָן הָיָה מְסַגֵּל מִצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוּ'. "אֵז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאַת שָׁלוֹם", שֶׁנִּכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְּשָׁלוֹם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ. "וְהַחְכְּמָה תָּעוֹז לֶחָכָם", זֶה אַבְרָהָם, "מַעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים", מַעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת שֶׁמִּנּוֹחַ וְעַד אַבְרָהָם. מִכֻּלָּם לֹא דִּבֵּר עִם אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא עִמּוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ. רַבִּי אַחָא פָּתַח: "אֲהַבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע". מְדַבֵּר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ. בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל סְדֹמִיִּים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַבְרָהָם, אָהַבְתָּ צֶדֶק, לְצַדֵּק בְּרִיּוֹתַי, וְשָׂנֵאתָ מִלְּחַיְבָן, "עַל כֵּן מָשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ" מִנּוֹחַ וְעַד אֶצְלְךָ עֲשָׂרָה דוֹרוֹת, וּמִכֻּלָּן לֹא דִּבֵּרְתִּי עִם אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא עִמָּךְ. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן: "וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן". וְאַחַר כָּךְ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם. אִם לְעִנְיַן הַחֶשְׁבּוֹן, עוֹד מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. אֶלָּא בַּתְּחִלָּה אַתָּה דוֹרֵשׁ, שֶׁהָרְשָׁעִים אֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים. לְפִי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מִתְפַּחֵד וְאוֹמֵר: אֵצֵא, וְיִהְיוּ מְחַלְּלִים בִּי שֵׁם שָׁמַיִם וְיֹאמְרוּ: הִנִּיחַ אָבִיו לְעֵת זִקְנָתוֹ וְהָלַךְ לוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֶךְ לְךָ, לְךָ אֲנִי פּוֹטֵר מִכִּבּוּד אָב וָאֵם, וְאֵין אֲנִי פּוֹטֵר לְאַחֵר מִכִּבּוּד אָב וָאֵם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי מַקְדִּים מִיתָתוֹ לִיצִיאָתְךָ. בַּתְּחִלָּה: "וַיָּמָת תֶּרַח", וְאַחַר כָּךְ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֶךְ לְךָ, שְׁנֵי פְּעָמִים. אֶחָד מֵאֲרַם נַהֲרַיִם, וְאֶחָד מֵאֲרַם נָחוֹר. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵאֲרַם נַהֲרַיִם וּמֵאֲרַם נָחוֹר, וְאֶחָד שֶׁהִפְרִיחוֹ מִבְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים וֶהֱבִיאוֹ לְחָרָן. אָמַר רַבִּי לֵוִי: בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אָבִינוּ אַבְרָהָם מְהַלֵּךְ בַּאֲרַם

נַהֲרִים וּבַאֲרַם נָחוֹר, וְרָאָה בְּנֵי אָדָם אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּפוֹחֲזִים, אָמַר: הַלְוַאי לֹא יְהֵא חֶלְקִי בָּאָרֶץ הַזֹּאת. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְסֶלְמָה שֶׁל צֹר, וְרָאָה בְּנֵי אָדָם עֲסוּקִים בְּנִכּוּשׁ בִּשְׁעַת נִכּוּשׁ, בְּעִדּוּר בִּשְׁעַת הָעִדּוּר, אָמַר: הַלְוַאי יְהֵא חֶלְקִי בָּאָרֶץ הַזֹּאת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". אָמַר רַבִּי לֵוִי: שְׁנֵי פְּעָמִים כְּתִיב "לְךָ לְךָ" אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵיזוֹ חֲבִיבָה, אִם הָרִאשׁוֹנָה אוֹ הַשְּׁנִיָּה. מִן מָה דִּכְתִיב: "אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה", הֱוֵי: שְׁנִיָּה חֲבִיבָה מִן הָרִאשׁוֹנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְךָ לְךָ מֵאַרְצְךָ, מֵאַפַּרְכְיָה שֶׁלְּךָ. מִמּוֹלַדְתְּךָ, זֶה שְׁכוּנָתְךָ. וּמִבֵּית אָבִיךָ, זֶה בֵּית אָבִיךָ. אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ. וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ בְּעֵינָיו, וְלִתֵּן שָׂכָר עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה. וְדִכְוָותָהּ: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ". אָמַר לוֹ: לְאֵיזֶה בֵּן, אָמַר לוֹ: "אֶת יְחִידְךָ". אָמַר לוֹ: זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ. אָמַר לוֹ: "אֲשֶׁר אָהַבְתָּ". אָמַר לוֹ: וְאֵית תְּחוּמִין בְּמֵעַיָּא, אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ, כְּדֵי לְחַבְּבוֹ בְּעֵינָיו, וְלִתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. מִשֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתְחִיל וּמְתַלֶּה בְּעֵינֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים וְאַחַר כָּךְ הוּא מְגַלֶּה לָהֶם טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר. כָּךְ: אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ. וְדִכְוָותָהּ: "עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ". וְדִכְוָותָהּ: "וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ". וְדִכְוָותָהּ: "קוּם צֵא אֶל הַבִּקְעָה וְשָׁם אֲדַבֵּר אוֹתָךְ". לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְנָפְלָה מַרְגָּלִית מֵעַל רֹאשׁוֹ. וְהֶעֱמִיד הַמֶּלֶךְ פַּמַלְיָא שֶׁלּוֹ, וְעָשָׂה צְבוּרִים, וְהֵבִיא מִכְבָּרוֹת, וְכָבַר אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא מְצָאָהּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא מְצָאָהּ, בַּשְּׁלִישִׁי מְצָאָהּ. אָמְרוּ: מָצָא הַמֶּלֶךְ מַרְגָּלִית שֶׁלּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַה צָּרַךְ הָיָה לִי לְיַחֵס שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד עֵבֶר פֶּלֶג רְעוּ שְׂרוּג נָחוֹר תֶּרַח, לֹא בִּשְׁבִילְךָ, הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ". כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד: מַה צָּרַךְ הָיָה לִי לְיַחֵס פֶּרֶץ חֶצְרוֹן רָם עַמִּינָדָב נַחְשׁוֹן שַׂלְמוֹן בֹּעַז עוֹבֵד יִשַׁי, לֹא בִּשְׁבִילְךָ, הָדָא הוּא דִכְתִיב: "מָצָאתִי דָוִד עַבְדִּי".

רמז סג

דָּבָר אַחֵר: לְךָ לְךָ, לְמֵאָה שָׁנָה יִהְיֶה לְךָ בֵּן, מִנַּיִן 'לְךָ לְךָ'.

דָּבָר אַחֵר: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נְסָיוֹן רִאשׁוֹן וְנִסָּיוֹן אַחֲרוֹן אֵינִי מְנַסֶּה לְךָ אֶלָּא בְּלָשׁוֹן זֶה: לְךָ לְךָ מֵאַרְצְךָ, "וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה".

(בראשית יב א-ב) אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַרְבָּעָה דְבָרִים מְקֻרָּעִין גְּזַר דִּינוֹ שֶׁל אָדָם. אֵלּוּ הֵן: צְדָקָה, צְעָקָה, שִׁנּוּי הַשֵּׁם, וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה. צְעָקָה, דִּכְתִיב: "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם, וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם". צְדָקָה, דִּכְתִיב: "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת". שִׁנּוּי הַשֵּׁם, דִּכְתִיב: "שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי, כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ". וּכְתִיב: "וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן". שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב: "וַיִּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף שִׁנּוּי מָקוֹם.

דִּכְתִיב: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ, וַהֲדַר: וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. וְאֵידָךְ, הַהוּא זְכוּתָא דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל דְּאַהֲנָיָא לֵהּ.

דָּבָר אַחֵר: לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה, וְרָאָה בָּחוּר נָאֶה מַסִּיק בַּקְּמִין בַּמֶּרְחָץ. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: בּוֹא עִמִּי, וַאֲנִי נוֹתֵנְךָ בַּפָּלְטִין שֶׁלִּי. הָלַךְ עִמּוֹ, וַעֲשָׂאוֹ פָּקוֹסְטוֹר, אָמְרוּ בְּנֵי פָּלְטִין: אֶתְמוֹל מַסִּיק בַּקְּמִין, וְעַכְשָׁו פָּקוֹסְטוֹר, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בּוֹא אַחֲרַי, וַאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתְךָ כֹּהֵן גָּדוֹל כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וּכְתִיב: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו", וּכְתִיב: "אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק".

רמז סד

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת נִכְפְּלוּ, וְכֻלָּן לְשׁוֹן גְּאֻלָּה. כ"כ, שֶׁנִּגְאַל אֲבִינוּ אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ. מ"מ, בּוֹ נִגְאַל אֲבִינוּ יִצְחָק מִיַּד פְּלִשְׁתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד". נ"נ, בּוֹ נִגְאַל אֲבִינוּ יַעֲקֹב מִיַּד עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי". פ"פ, בּוֹ נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּקֹד פָּקַדְתִּי". צ"צ, בּוֹ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְאֹל לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹף מַלְכוּת רְבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו יִצְמָח". וְכֻלָּן נִמְסְרוּ לְאֲבִינוּ אַבְרָהָם, וּמָסָרָן לְיִצְחָק, וְיִצְחָק לְיַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב לְיוֹסֵף, וְיוֹסֵף לְאֶחָיו, שֶׁאָמַר לָהֶם: "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם". וְאָשֵׁר בֶּן יַעֲקֹב מָסַר סוֹד גְּאֻלָּה לְסָרַח בִּתּוֹ. וּכְשֶׁבָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ אוֹתוֹת לְעֵינֵיהֶם, הָלְכוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵצֶל סָרַח בַּת אָשֵׁר, אָמְרוּ לָהּ: בָּא אָדָם אֶחָד וְעָשָׂה אוֹתוֹת לְעֵינֵינוּ כָּךְ וְכָךְ. אָמְרָה לָהֶם: אֵין בְּאוֹתוֹת הַלָּלוּ מַמָּשׁ. אָמְרוּ לָהּ: וְהַלוֹא אָמַר 'פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם'. אָמְרָה לָהֶם: הוּא הָאִישׁ, לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל בָּא. שֶׁכָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵאַבָּא: פ"פ. מִיַּד "וַיַּאֲמֶן הָעָם".

וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. אָמַר לוֹ: אוֹתָהּ אָמָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ: "כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל", אֲנִי מַעֲמִיד מִמְּךָ. 'אֶתֶּנְךָ', 'אֶשִׁימְךָ' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא 'וְאֶעֶשְׂךָ', מֹשֶׁאֲנִי בּוֹרֵא אוֹתְךָ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה אַתְּ פָּרֶה וְרָבֶה. שָׁלֹשׁ גְּדֻלּוֹת וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת כְּתִיב כָּאן. בְּשׁוּרוֹ, שֶׁהֵם שִׁלְשָׁה אָבוֹת וְאַרְבַּע אִמָּהוֹת. לְפִי שֶׁהַדֶּרֶךְ גּוֹרֶמֶת לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: מְמַעֶטֶת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּמְמַעֶטֶת הַיְצִיאָה, וּמְמַעֶטֶת אֶת הַשֵּׁם. מְמַעֶטֶת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. מְמַעֶטֶת אֶת הַיְצִיאָה, וַאֲבָרֶכְךָ. וּמְמַעֶטֶת אֶת הַשֵּׁם, וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ. לְפִם דְּאָמְרִי אֱנָשֵׁי: מִבַּיִת לְבַיִת, חָלוּק, מֵאֶתֶר לַאֲתַר, נָפֵשׁ, בְּרַם אַתְּ, לֹא נָפֵשׁ אַתְּ חָסֵר וְלֹא מְמוֹן. וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ, שֶׁיָּצָא לוֹ מוֹנִיטוֹן בָּעוֹלָם. אַרְבָּעָה הֵן שֶׁיָּצָא לָהֶם מוֹנִיטוֹן בָּעוֹלָם. אַבְרָהָם, וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל. וּמַהוּ מוֹנִיטוֹן שֶׁלּוֹ, זְקֵן וּזְקֵנָה מִכָּאן, בָּחוּר וּבְתוּלָה מִכָּאן. יְהוֹשֻׁעַ יָצָא לוֹ מוֹנִיטוֹן בָּעוֹלָם, "וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל הָאָרֶץ", וּמַהוּ מוֹנִיטוֹן שֶׁלּוֹ, שׁוֹר מִכָּאן וּרְאֵם מִכָּאן, עַל שֵׁם: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר

לוֹ וְקָרֵנֵי רְאֵם קַרְנָיו". דָּוִד יָצָא לוֹ מוֹנִיטוֹן בָּעוֹלָם, "וַיֵּצֵא שֵׁם דָּוִיד בְּכָל הָאֲרָצוֹת", וּמַהוּ מוֹנִיטוֹן שֶׁלּוֹ, מַקֵּל וְתַרְמִיל מִכָּאן, וּמִגְדָּל מִכָּאן, עַל שֵׁם: "כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ". מָרְדְּכַי יָצָא לוֹ מוֹנִיטוֹן בָּעוֹלָם, "כִּי גָדוֹל מָרְדְּכַי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ הוֹלֵךְ בְּכָל הַמְּדִינוֹת", וּמַהוּ מוֹנִיטוֹן שֶׁלּוֹ, שַׂק וָאֵפֶר מִכָּאן, וַעֲטֶרֶת זָהָב מִכָּאן. אָמַר רַבִּי יוּדָן: קוֹבֵעַ אֲנִי לְךָ בְּרָכָה בְּשִׁמּוֹנֶה עֶשְׂרֵה. אֲבָל אֵין אַתְּ יוֹדֵעַ אִם שִׁלִּי קוֹדֶמֶת לְשֶׁלְּךָ אִם שֶׁלְּךָ קוֹדֶמֶת לְשֶׁלִּי. מִשֶּׁהוּא אוֹמֵר 'מָגֵן אַבְרָהָם' אוֹמֵר 'מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: 'הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיִם' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "הַשָּׁמַיְמָה", בְּהֵ"א בָּרָאתִי אֶת הָעוֹלָם, הֲרֵינִי מוֹסִיפוֹ עַל שִׁמְךָ וְאַתְּ פְּרֵה וְרָבֵה. אָמַר רַבִּי יוּדָן: אוֹתְיוֹתֶיךָ מְנָיַן אֲבָרְכְכָה'. מָה 'אֲבָרְכְכָה' רְמַ"ח, אַף אוֹתְיוֹתֶיךָ רְמַ"ח. לֹא שָׁם אָדָם פָּרָה מֵאַבְרָהָם עַד שֶׁנִּתְבָּרֵךְ, וְלֹא שָׁמָה לוֹ עַד שֶׁמִּתְבָּרֵךְ. אַבְרָהָם הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הָעֲקָרוֹת וְהָיוּ נִפְקָדוֹת, וְעַל הַחוֹלִים וְהֵם מִתְרַוְּחִין. רַב הוּנָא אָמַר: לֹא סוֹף דָּבָר אַבְרָהָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחוֹלֶה, אֶלָּא הַחוֹלֶה רוֹאֶה אוֹתוֹ וְהוּא מַרְוִיחַ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִלּוּ סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ מְפָרְשׁוֹת בַּיָּם הַגָּדוֹל הָיוּ נִצּוֹלוֹת בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וְלֹא שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ הָיוּ, אֶלָּא חַלָּא מוֹזִיל חֲמָרָא. בְּכָל מָקוֹם שְׁיַיִן נֶסֶךְ מָצוּי, יַיִן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִמְכָּר בְּזוֹל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: וְאַף לְאִיּוֹב עָשָׂה כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ". לֹא נָטַל אָדָם פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב, וְהֶצְרֵךְ לִטֹּל מֶמֶנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה. וֶהְיֵה בְּרָכָה. קְרֵי בֵּהּ בְּרָכָה. מָה הַבְּרָכָה הַזּוֹ מְטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים, אַף אַתְּ מְקָרֵב אֶת הָרְחוֹקִים וּמְטַהֲרָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: כְּבָר כְּתִיב 'וַאֲבָרְכָה', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וֶהְיֵה בְּרָכָה', אֶלָּא אָמַר לוֹ: עַד כָּאן הָיִיתִי זָקוּק לְבָרֵךְ אֶת עוֹלָמִי, מִכָּאן וְאֵילָךְ הֲרֵי הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת לָךְ. לְמָאן דַּחֲזֵי לָךְ לְבָרְכָא, בָּרֵךְ.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל, זֶה שֶׁאוֹמְרִים 'אֱלֹהֵי אַבְרָהָם'. וַאֲבָרֶכְכָה, זֶה שֶׁאוֹמְרִים 'אֱלֹהֵי יִצְחָק'. וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ, זֶה שֶׁאוֹמְרִים 'אֱלֹהֵי יַעֲקֹב'. יָכוֹל יְהוּ חוֹתְמִין בְּכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וֶהְיֵה בְּרָכָה, בְּךָ חוֹתְמִין, וְאֵין חוֹתְמִין בְּכֻלָּן.

רמז סה

(בראשית יב ג) וַאֲבָרְכָה מְבָרֶכֶיךָ. הֶחְמִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל צַדִּיק יוֹתֵר מִבִּכְבוֹדוֹ. כְּתִיב: וַאֲבָרְכָה מְבָרֶכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר, אֲנָא. וּבִכְבוֹדוֹ כְּתִיב: "כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ". וְנִבְרְכוּ בְךָ. הַנִּשְׁמִים בִּזְכוּתְךָ, הַטַּלְלִים בִּזְכוּתְךָ. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדְּכַי וַיִּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדְּכָי". זֶה מְהוּל וְזֶה עָרֵל, וְחָס עָלָיו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִזְקָנִים אֶתְבּוֹנָן", יַעֲקֹב בֵּרַךְ אֶת פַּרְעֹה, "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה", יוֹסֵף לֹא גִלָּה לְפַרְעֹה אֶת חֲלוֹמוֹ, דָּנִיֵּאל לֹא גִלָּה לִנְבוּכַדְנֶצַּר אֶת חֲלוֹמוֹ, אַף אֲנִי "וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: וְנִבְרְכוּ

בְּךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה. אִם לְעָתָרָא, אִנּוּן עֲתִידִין מִנַּן. אֶלָּא כְּשֶׁנִּכְנָסִין לְצָרָה, הֵן שׁוֹאֲלִין לָנוּ וְאָנוּ מְגַלִּין לָהֶם. [כתיב ברמז תשט, נשא אות קלב].

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה, אֲפִלּוּ מִשְׁפָּחוֹת הַדְּרוֹת בָּאֲדָמָה אֵין מִתְבָּרְכִין אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. "כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ", אֲפִלּוּ סְפִינוֹת הַבָּאוֹת מִגַּלְיָא לְאַסְפַּמְיָא אֵין מִתְבָּרְכוֹת אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהַבְרִיךְ בְּךָ: רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית.

[סו] אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שִׁלְשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִין יָמָיו שֶׁל אָדָם. מִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִקְרוֹת וְאֵינוֹ קוֹרֵא, דִּכְתִיב: "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ" וְכוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, דִּכְתִיב: וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמַנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֶם אֶחָיו, מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עַצְמוֹ בִּרְבָנוּת.

רמז סו

(בראשית יב ד) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט. לוֹט טָפֵל לוֹ. וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן. כְּתִיב: "וַיְהִי אֹמֶן אֶת הֲדַסָּה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: אַתָּה יָצָאתָ מִבֵּית אָבִיךָ בֶּן חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה חַיֶּיךָ, גּוֹאֵל שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד מִמְּךָ תִּהְיֶה בַּת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה, מִנַּיִן 'הֲדַאסָּה'.

אֲבִינוּ אַבְרָהָם הָיָה בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה בְּשָׁעָה שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". וְחָזַר לְחָרָן, וְעָשָׂה שָׁם חָמֵשׁ שָׁנִים. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן. נִמְצָאת מִן הַפְּלַגָּה עַד שֶׁיָּצָא אַבְרָהָם אָבִינוּ מֵחָרָן, שֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. הֵן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁעָבְדוּ אֶת כְּדָר לָעֹמֶר, וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָר לָעֹמֶר. אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁיָּצָא אַבְרָהָם מֵחָרָן, הִיא שְׁנַת הָרָעָב, וְיָרַד לְמִצְרַיִם וְעָשָׂה שָׁם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וּבָא וְיָשַׁב לוֹ בְּחֶבְרוֹן. הִיא הַשָּׁנָה שֶׁכָּבַשׁ אֶת הַמְּלָכִים.

(בראשית יב ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְגוֹ'. אִם מִתְכַּנְּסִין כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִבְרֹאת אֲפִלּוּ יַתּוּשׁ אֶחָד וּלְהָטִיל בּוֹ נְשָׁמָה, אֵינָן יְכוֹלִין, וְאַתְּ אָמַרְתְּ: וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. אֶלָּא אֵלּוּ הַגֵּרִים שֶׁגִּיְּרוּ. וְנֵימָא 'שֶׁגִּיְּרוּ', לָמָּה אָמַר 'שֶׁעָשׂוּ', אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ: שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּקָרֵב אֶת הַגּוֹי, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ. וְלֵימָא 'אֲשֶׁר עָשָׂה', לָמָּה אָמַר 'אֲשֶׁר עָשׂוּ', אָמַר רַב הוּנָא: אַבְרָהָם הָיָה מְגַיֵּר אֶת הָאֲנָשִׁים, וְשָׂרָה מְגַיֶּרֶת אֶת הַנָּשִׁים.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כְּאִלּוּ עָשָׂאן לְדִבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם

אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". אַל תִּקְרֵי 'אֹתָם', אֶלָּא 'אֵתָם'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כָּל הַמַּנְהִיג אֶת חֲבֵרוֹ לִדְבַר מִצְוָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר". וְכִי מֹשֶׁה הִכָּה, וַהֲלוֹא אַהֲרֹן הִכָּה, אֶלָּא לוֹמַר לָךְ: כָּל הַמַּנְהִיג אֶת חֲבֵרוֹ לִדְבַר מִצְוָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאוֹ.

וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. גְּמִירִי: בְּהַהִיא שַׁעֲתָא אַבְרָהָם בַּר חֲמִשִּׁין וְתַרְתֵּין שְׁנִין. וְכִי מְעַיְּנַת, מִ'וְאֶת הַנֶּפֶשׁ' עַד מַתַּן תּוֹרָה תמ"ח הֲווֹ.

רמז סז

(בראשית יב ו-ט) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם. עַד עַכְשָׁו מִתְבַּקֵּשׁ לָהֶם זְכוּת בָּאָרֶץ. וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ. זֶה שֶׁכֵּן לִבְשׁוֹרַת הָאָרֶץ. וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם. לְשֶׁעָבַר הָיָה נִקְרָא בֵּית אֵל, וְעַכְשָׁו הִיא נִקְרֵאת בֵּית אָוֶן. וַיֵּט אָהֳלָה'. 'אָהֳלָה' כְּתִיב. בַּתְּחִלָּה נָטָה אָהֳלָהּ שֶׁל שָׂרָה, וְאַחַר כֵּן נָטָה אָהֳלוֹ. וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ. שְׁלֹשָׁה מִזְבְּחוֹת בָּנָה: אֶחָד לִבְשׁוֹרַת הָאָרֶץ, וְאֶחָד לְקִנְיָנָהּ, וְאֶחָד שֶׁלֹּא יִפְלוּ בָּנָיו בָּעַי. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שִׂמְלֹתָיו וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אַרְצָה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עָפָר עַל רֹאשָׁם". הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין זְכוּת אָבוֹת, זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁאָמַר: "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". כְּלוּם בָּנָה מִזְבֵּחַ בָּעַי, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִפְלוּ בָּנָיו בָּעַי. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. צַלֵּי. דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא, הִתְחִיל מְגַיֵּר. (בראשית יב ט) וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, מְחַקֶּה וְהוֹלֵךְ וּמְכַוֵּון כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

(בראשית יב י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה. "הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו" זֶה אַבְרָהָם (בראשית כב, יב) כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה. (תהלים שם) "לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ" זֶה אַבְרָהָם, "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם", (תהלים לג, יט) "לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם", מִמִּיתָתוֹ שֶׁל נִמְרוֹד, (שם) "וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב", וְיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ. (שם צד, יב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ", וְאִם בָּא לְהַקְפִּיד "וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ" מַה כְּתִיב בְּאַבְרָהָם (לעיל פסוק ב) וַאֲבָרְכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא קֶפֶץ עָלָיו רָעָבוֹן, וְלֹא הִקְפִּיד, וְלֹא קָרָא תַּגָּר, אֶלָּא וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה "טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו", טֵירוּף נָתַן לִירֵאָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל בָּעוֹלָם הַבָּא (שם) "יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ". מַה כְּתִיב בְּאַבְרָהָם (לעיל פסוק ב) "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ" וְכוּ'. עֲשָׂרָה מִינֵי רָעָבוֹן וְכוּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן, רָעָב בָּעִיר פַּזֵּר רַגְלֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה, וְאוֹמֵר "אִם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר" מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא סַפֵּק נְפָשׁוֹת אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא סַפֵּק נְפָשׁוֹת לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר".

(בראשית יב יא-יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וְגוֹ' כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הִיא עִמּוֹ, וְעַכְשָׁיו אוֹמֵר לָהּ, הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּזֶּה דָּבָר אַחֵר, הָלַכְנוּ בָּאָרַם נַהֲרַיִם וּבְאָרַם נָחוֹר וְלֹא מָצְאנוּ אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, וְעַכְשָׁיו אָנוּ נִכְנָסִין לִמְקוֹם כְּעוּרִים וּשְׁחוֹרִים.

אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אַתְּ. שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הָיוּ עִיקָּר וְעָשׂוּ עַצְמָן טְפֵלָה, אַבְרָהָם וּבָרָק. בָּרָק, (שופטים ד, ו) "וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלַכְתִּי". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם תֵּלְכִי עִמִּי לְקֶדֶשׁ אֵלֵךְ עִמָּךְ לְחָצוֹר וְכוּ' רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אִם תֵּלְכִי עִמִּי לְשִׁירָה אֵלֵךְ עִמָּךְ לַמִּלְחָמָה וַתֹּאמֶר, "הָלוֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ", אָמְרָה לוֹ, מַה אַתָּה סָבוּר שֶׁתִּפְאַרְתָּהּ שֶׁל שִׁירָה נִמְסֶרֶת לְךָ לְבַדְּךָ וְנַעֲשָׂה טְפֵלָה, וַתָּשַׂר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם" אַבְרָהָם הָיָה עִיקָּר, (לעיל פסוק ה) "וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ" וְעָשָׂה עַצְמוֹ טָפֵל, שֶׁאָמַר אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אַתְּ וְנַעֲשָׂה טָפֵל לָהּ, וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ. הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אַתְּ אִמְרִי נָא. בְּאִיּוֹב (לא, א) כָּתִיב, "בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל בְּתוּלָה", בִּלֹּא דִידֵיהּ לֹא אִיסְתַּכַּל, בְּדִידֵיהּ אִיסְתַּכַּל, אַבְרָהָם אֲפִילּוּ בְּדִידֵיהּ לֹא אִיסְתַּכַּל, דִּכְתִיב, הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי, מִכְּלַל דְּמֵעִקָּרָא לֹא הֲוָה יָדַע כָּל כַּךְ.

(בראשית יב יד) וַיְהִי כְּבֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה. וְשָׂרָה הֵיכָן הָיְתָה נִתְנָה בְּתֵיבָה וְנֶעֱלַל בְּפָנֶיהָ, כֵּיוָן דְּמָטָא לְמִכְסָא אָמְרִין לֵיהּ הַב מִכְסָא אֲמַר, אֲנָא יָהִיב, אָמְרִין לֵיהּ, מַאנִין אַתְּ טָעִין, אֲמַר לְהוּ, אֲנָא יָהִיב דְּמָאנִין אָמְרִין לֵיהּ, מְטַכְסִין אַתְּ טָעִין, אֲמַר אֲנָא יָהִיב דְּמְטַכְסִין, אָמְרִין לֵיהּ, מַרְגְּלִין אַתְּ טָעִין, אֲמַר לְהוּ, אֲנָא יָהִיב דְּמַרְגְּלִין, אָמְרִין לֵיהּ, אִי אֶפְשָׁר אֶלָּא פַּתְחִינָן וְחָמִינָן מַה בְּגַוֵּהּ כֵּיוָן שֶׁפְּתָחָהּ הִבְהִיקָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאוֹרָהּ רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן בַּר חַגִּי מְשׁוּם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אִיקּוֹנִין שֶׁל חַוָּה נִמְסְרוּ לָרָאשֵׁי דּוֹרוֹת, לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר, "וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד" מַגַּעַת עַד אִיקּוֹנִין שֶׁל חַוָּה, בְּרַם הָכָא כִּי יָפָה הִיא מְאֹד מֵאִיקּוֹנִין שֶׁל חַוָּה.

(בראשית יב טו) וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַּרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל פַּרְעֹה. מִתְעַלָּה וְהוֹלֶכֶת דֵּין אָמַר, אֲנָא יָהִיב מֵאָה דִינָרִין וְאֵיעֵלֵל עִמָּהּ וְהָדֵין אָמַר, אֲנָא יָהִיב מָאתָן דִינָרִין וְאֵעֱלֵל עִמָּהּ, אֵין לִי אֶלָּא בְּעֲלִיָּתָן בִּירִידָתָן מִנַּיִן, (ירמיה לח, ו) "וַיִּקְחוּ אֶת יִרְמְיָה וְגוֹ'" מַעֲלִין אוֹתוֹ אֵין לִי אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְקָחוּם עַמִּים (רַבִּים) וֶהֱבִיאוּם אֶל מְקוֹמָם".

רמז סח

וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה. עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּן. הַנֵּס הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁנּוֹלַד בִּקְּשׁוּ כָּל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת וְהַקּוֹסְמִים לְהָרְגוֹ, וְנֶחְבָּא בָּאָרֶץ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ, וּלְאַחַר כָּךְ יָצָא מִדַּבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמֵאַס בָּאֱלִילִים. הַנֵּס הַשֵּׁנִי, נֶחְבַּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין עֶשֶׂר שָׁנִים, שְׁלֹשׁ בְּכוּתָא וְשֶׁבַע בְּכַרְדּוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבַע בְּכוּתָא וְשָׁלֹשׁ בְּכַרְדּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְנוּהוּ בְּתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וּמֶלֶךְ הַכָּבוֹד פָּשַׁט יַד יְמִינוֹ וְהִצִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית טו, ז) "אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים". הַנֵּס הַשְּׁלִשִׁי, טִלְטְלוֹ מִבֵּית אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר, (לעיל פסוק א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ", וְהַטִּלְטוּל קָשֶׁה לָאָדָם יוֹתֵר מִכָּל. הַנֵּס הָרְבִיעִי, "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ" וְלֹא בְּכָל הָאֲרָצוֹת, אֶלָּא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לְנַסּוֹתוֹ וּלְהוֹרִידוֹ לְמִצְרַיִם. הַנֵּס הַחֲמִשִּׁי, נִלְקְחָה שָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה, וְאוֹתָהּ לַיְלָה הָיָה יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, וְהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל פַּרְעֹה וְעַל בֵּיתוֹ נְגָעִים, לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּךְ הוּא עָתִיד לְהַכּוֹת אֶת אַרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל פַּרְעֹה" פַּרְעֹה מַאֲהֲבָתוֹ אוֹתָהּ כָּתַב לָהּ שִׁטַר כְּתוּבָּתָהּ מִכָּל מָמוֹנוֹ, בֵּין כֶּסֶף בֵּין זָהָב, בֵּין עֲבָדִים בֵּין שְׁפָחוֹת וְקַרְקָעוֹת, וְכָתַב לָהּ אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן, לְפִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, וְכָתַב לָהּ אֶת בֵּיתוֹ, הָגָר מִפִּלַּגְשָׁיו לְשִׁפְחָה. וְאַף אֲבִימֶלֶךְ לְקָחָהּ, וְיָרַד מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וְשָׁלַף חַרְבּוֹ עָלָיו לְהָרְגוֹ. הַנֵּס הַשִּׁשִּׁי, בָּאוּ עָלָיו כָּל הַמְּלָכִים לְהָרְגוֹ, וְאָמְרוּ נַתְחִיל רֹאשׁוֹן בְּבֶן אָחִיו וּבְשִׁבְיל לוֹט, לָקְחוּ אֶת כָּל רְכוּשׁ סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּבָא מִיכָאֵל וְהִגִּיד לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יד, יג) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט" הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (קהלת י, כ) "וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פָּלִיט, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְסַמָּאֵל מִקְּדוּשָּׁתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם אָחַז בִּכְנָפוֹ שֶׁל מִיכָאֵל לְהַפִּילוֹ עִמּוֹ, וּפְלָטוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִיָּדוֹ. לְפִיכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ פָּלִיט. וְעָלָיו אָמַר יְחֶזְקֵאל, (יחזקאל לג, כא) "בָּא אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר". הִשְׁכִּים אַבְרָהָם וְלָקַח שְׁלֹשׁ תַּלְמִידָיו עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא וְאֶת אֱלִיעֶזֶר וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם עַד דָּן, וְשָׁם נִתְעַכֵּב מִפְּנֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנֶּאֱמַר, "וְאֶת הָאֶחָד בְּדָן". וְשָׁם הִנִּיחַ שְׁלֹשָׁה תַּלְמִידָיו וְלָקַח אֶת עַבְדּוֹ אֱלִיעֶזֶר שֶׁמִּנִּין אוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם עַד מִשְּׁמֹאל לְדַמֶּשֶׂק. (בראשית יד, טו) "וַיֶּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה", הוּא הַלַּיְלָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם "וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכוּשׁ". עָמַד אַבְרָהָם וְהָיָה מִתְפַּלֵּל, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא בְכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי, אֶלָּא בְּכֹחַ יְמִינְךָ שֶׁאַתָּה מָגֵן לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, וְעָנוּ הָעֶלְיוֹנִים וְאָמְרוּ, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מָגֵן אַבְרָהָם.

(בראשית יב טז) לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּאוֹנָאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁדִּמְעָתָהּ מְצוּיָה אוֹנָאָתָהּ מְרֻבָּה לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּכְבוֹד אִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם

אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ. אָמַר לְהוּ רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא, אוֹקִירוּ נָשַׁייכוּ כִּי הֵיכֵי דְּתִתְעַתְּרוּ.

רמז סט

(בראשית יב יז-כ) וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין עַל לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב, (תהלים קא, ה) "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית". עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב, (שמואל ב ג, כט) ["וְ]אַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצוֹרָע" עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא דִּכְתִיב, "הוֹאֵל (ו)קַח כִּכָּרִים" וְאֵין אֶלָּה אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (ויקרא ה, א) "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה". וּכְתִיב, (מלכים ב ה, כז) "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ". וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת דִּכְתִיב, "וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה" וְעַל גַּסֵּי הָרוּחַ, דִּכְתִיב, (דברי הימים ב' כו, טז) "וּכְחָזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ" וּכְתִיב, "וְהִצְרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ". וְעַל הַגֵּזֶל, דִּכְתִיב, (ויקרא יד, לו) "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת", תָּנָא, הוּא כָּנַס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, יָבֹא הַכֹּהֵן וְיִפַּזֵּר מָמוֹנוֹ. וְעַל צָרוּת עַיִן, דִּכְתִיב, "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִי שֶׁיִּיחֵד בֵּיתוֹ לוֹ.

וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בִּשְׁבִיל אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁלִּוָּהוּ פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ וְגוֹ' נִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית טו, יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה".

אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, צֵא וּכְבֹשׁ הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי בָּנֶיךָ אַתָּה מוֹצֵא כָּל מַה שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם כְּתִיב בִּבָנָיו. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, (לעיל פסוק י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, "כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, (לעיל פסוק י) וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (במדבר כ, טו) וַיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, לָגוּר שָׁם, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (בראשית מז, ד) "לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ" בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (שמות יד, י) "וּפַרְעֹה הִקְרִיב". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, וְהָרְגוּ אוֹתִי וְאוֹתָךְ יְחַיּוּ, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (שמות א, כב) "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן" בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, (לעיל פסוק יג) לְמַעַן יִטַב לִי בַּעֲבוּרֶךָ, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, "וַייֵטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדוֹת". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, (לעיל פסוק יד) וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (שם א) "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, (בראשית יג, ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה וְגוֹ' וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, "וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתוֹ, וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (שמות יב, לג) "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן הָאָרֶץ". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו", וּבְיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (במדבר לג, א) "אֵלֶּה מַסְעֵי

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה. כְּתִיב, (תהלים צב, יג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח", מַה תְּמָרָה זוֹ כָּל הָעוֹלֶה לְרֹאשָׁהּ אִם אֵינוֹ מְשַׁמֵּר עַצְמוֹ נוֹפֵל, כָּךְ כָּל מִי שֶׁבָּא לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל סוֹפוֹ לִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יְדֵיהֶם. תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁכֵּן שָׂרָה עַל יְדֵי שֶׁמְּשָׁכָהּ פַּרְעֹה לְיָלָה אֶחָד לָקָה הוּא וְכָל בֵּיתוֹ בִּנְגָעִים, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה. רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא, פַּרְעֹה לָקָה בְּרֵאָתָן אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מְצָאנִי זָקֵן אֶחָד מֵכֶּה שְׁחִין בְּצִפּוֹרֵי וְאָמַר לִי, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִינֵי שְׁחִין הֵן, וְאֵין לְךָ מִכָּלָּן שֶׁהַתַּשְׁמִישׁ קָשֶׁה לוֹ אֶלָּא רָאֵתָן בִּלְבָד, וּבוֹ לָקָה פַּרְעֹה הָרָשָׁע. וְאֶת בֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ קוֹרוֹת בֵּיתוֹ לָקוּ וְהַכֹּל אוֹמְרִים עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם, עַל דְּטוֹלְמִיסוֹן לְמִקְרַב לְמִסַּאנָא דְמַטְרוּנָא וְכָל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה הָיְתָה שָׂרָה שְׁטוּחָה עַל פָּנֶיהָ, וְאוֹמֶרֶת רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַבְרָהָם יָצָא בְּהַבְטָחָה וַאֲנִי יָצָאתִי בְּאֶמָנָה אַבְרָהָם יָצָא חוּץ לַסִּירָה, וַאֲנִי בַּסִּירָה אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל מַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה בִּשְׁבִילֵךְ אֲנִי עוֹשֶׂה, וְהַכֹּל אוֹמְרִים עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם. אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיָה הַמַּלְאָךְ עוֹמֵד וּמַגְלֵב בְּיָדוֹ וְאִי הֲוָה אָמְרָה לֵיהּ מְחֵי הֲוָה מָחֵי, וְאִי אָמְרָה לֵיהּ שְׁבִיק הֲוָה שָׁבִיק וְכָל כָּךְ לָמָּה שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ אֲנִי וְלֹא הָיָה פּוֹרֵשׁ. שְׁמַעְנוּ בְּפַרְעֹה שֶׁלָּקָה בְּצַרַעַת וַאֲבִימֶלֶךְ שֶׁלָּקָה בְּעָצוּר מִנַּיִן לִיתֵּן הָאֱמוּר כָּאן לְהַלָּן וְאֶת הָאֱמוּר לְהַלָּן כָּאן תַּלְמוּד לוֹמַר עַל דְּבַר עַל דְּבַר לְגָזֵרָה שָׁוָה. (בראשית יג ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל". (בראשית יג ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו, בַּמַּסָּעוֹת שֶׁהָלַךְ בָּהֶן חָזַר וְהָלַךְ לִפְרֹעַ הֲקָפוֹתָיו.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם אַכְסַנְיָא שֶׁנֶּאֱמַר, (אֶל) [עַד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר, מֵהָכָא, וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסַנְיָא דְּאַקְרָאי עַד הֵיכָן לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם אַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, רַב אָמַר, עַד הַכָּאָה וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד שֶׁיִּפְשׁוֹט לוֹ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ כּוּלֵי עַלְמָא לֹא פְּלִיגֵי בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו נַמִּי לֹא פְּלִיגֵי, כִּי פְּלִיגֵי בְּהַכָּאָה דְּדָבְיתְהוּ מַר סָבַר כֵּיוָן דְּלִדִּידֵיהּ לֹא קָא מְצַעַר לֵיהּ מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ וּמַר סָבַר אֲתֵי לְאַטְרוּדֵי כָּל כָּךְ לָמָּה דְּאָמַר מַר אַכְסַנְיָא פּוֹגֵם וְנִפְגָּם.

(בראשית יג ד) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם תְּפִלָּה לְצָרָה, שֶׁאִלְמָלֵי לֹא הִקְדִּים אַבְרָהָם אָבִינוּ תְּפִלָּה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעַי לֹא נִשְׁתַּיְּרוּ מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט, וּכְתִיב (איוב לו, יט) "הֲיַעֲרֹךְ שׁוְּעֲךָ לֹא בְצָר".

רמז ע

(בראשית יג ה) וְגַם לְלוֹט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם וְגוֹ'. אַרְבָּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הָיָה לוֹ לְלוֹט בַּעֲבוּר אַבְרָהָם. (בראשית יב, ד) "וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט" וְגַם לְלוֹט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם (בראשית יד, טז) "וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכוּשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וּרְכוּשׁוֹ". "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט". וּכְנֶגְדָּן הָיוּ. צְרִיכִין לִפְרֹעַ לְבָנָיו טוֹבוֹת, וְלֹא דַּיָּן שֶׁלֹּא פָּרְעוּ לָהֶם טוֹבוֹת אֶלָּא רָעוֹת הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (במדבר כב, ד ו) "וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם" "וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו [אֶת] בְּנֵי עַמּוֹן" (דברי הימים ב' כ, א) "וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ (אֵלָיו) [בְּנֵי] מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן" וְהַדִּין (איכה א, י) "יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ" וְנִכְתָּב חֵטְא שֶׁלָּהֶן בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת. "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ" (מיכה ו, ה) "עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ" (נחמיה יג, ב) "כִּי לֹא קִדְּמוּ... יִשְׂרָאֵל בַּלֶּחֶם [וּבַמַּיִם] וַיִּשְׂכֹּר (עליך) [עָלֶיךָ] אֶת בִּלְעָם לְקַלְלֵ[וֹ] וְעָמְדוּ אַרְבָּעָה נְבִיאִים וְחָתְמוּ גְּזַר דִּינָם. יְשַׁעְיָהוּ אָמַר, (ישעיה טו, א) "מַשָּׂא מוֹאָב כִּי בְּלֵיל שֻׁדַּד עָר מוֹאָב נִדְמָה" וְגוֹ'. וְיִרְמְיָהוּ אָמַר, "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה". וְיֶחֱזְקֵאל אָמַר, (יחזקאל כה, י יא) "לִבְנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן לֹא תִזָּכֵר בְּנֵי עַמּוֹן בַּגּוֹיִם וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים". צְפַנְיָה אָמַר, "לָכֵן חַי אֲנִי נְאֻם ה' צְבָאוֹת וְגוֹ' כִּי מוֹאָב כְּסְדוֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמוֹרָה". הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים. שְׁנֵי אֹהָלִים רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית וְדִכְוָתֵיהּ (בראשית יט, טו) "קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת" שְׁתֵּי מְצִיאוֹת, רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית. (תהלים פט, כא) "מָצָאתִי דָוִד עַבְדִּי", הֵיכָן מְצָאתִיו, בְּסְדוֹם. (בראשית יג ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי מִקְנֵה לוֹט. בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ הָיְתָה יוֹצְאָה זְמוּמָה וּבְהֶמְתּוֹ שֶׁל לוֹט לֹא הָיְתָה יוֹצְאָה זְמוּמָה. אָמְרוּ לָהֶם רוֹעֵי אַבְרָהָם, הוּתַּר הַגֵּזֶל אָמְרוּ לָהֶם רוֹעֵי לוֹט, כְּךָ אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", וְאַבְרָהָם פְּרֵדָה עֲקָרָה וְאֵינוֹ מוֹלִיד, לְמָחָר מֵת וְלוֹט בֶּן אָחִיו יוֹרְשׁוֹ וְאֵין אוֹכְלִין מִן דִּידְהוֹן אָכְלִין אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אֵימָתַי לִכְשֶׁיֵּעָקְרוּ שִׁבְעָה עַמְמִין מִתּוֹכָהּ, וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז בָּאָרֶץ עָדַיִן וּמְבַקֵּשׁ לָהֶן זְכוּת בָּאָרֶץ. (בראשית יג ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט. כְּמָה שֶׁהָיָה רִיב בֵּין רוֹעֵי אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי לוֹט כָּךְ הָיָה רִיב בֵּין אַבְרָהָם וּבֵין לוֹט. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, אַל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּיני וּבֵינֶךָ וְגוֹ' כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ, וְכִי אַחִים הָיוּ אֶלָּא שֶׁהָיָה קְלַסְתֵּר פָּנָיו דּוֹמֶה לוֹ. (בראשית יג ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד, הִבָּדֵל אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא הִפָּרֶד, כְּשֵׁם שֶׁפְּרֵדָה זוֹ אֵינָהּ קוֹלֶטֶת זֶרַע, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְאוֹתוֹ הָאִישׁ לְהִתְעָרֵב בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. אִם הִשְׁמִאל וְאֵימְנָה וְגוֹ'. אָמַר לוֹ, אִם

אַתְּ לִשְׁמֹאלָה אֲנָא לִדְרוֹמָה, וְאִם אֲנָא לִדְרוֹמָה אַתְּ לִשְׁמֹאלָה מִן כָּל אֲתַר אֲנָא לִדְרוֹמָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיָה לָהֶם כּוֹרִים אֶחָד שֶׁל חִטִּים וְאֶחָד שֶׁל שְׂעוֹרִים. אָמַר, אִי חִטַּיָּא דִּידִי שַׂעֲרֵי דִּידָךְ, אִי שַׂעֲרֵי דִּידִי חִטַּיָּא דִּידָךְ, מִכָּל מָקוֹם חִטַּיָּא דִּידִי. וְאֶשְׁמְאֵלָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְאַשְׂמְאִילָה מִן כָּל אֲתַר אֲנָא מַשְׂמְאִל לְהַהוּא גַּבְרָא. (בראשית יג י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו, כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בֶּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת סוֹף שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה לְשׁוּם עֲבֵירָה נֶאֱמַר. וַיִּשָּׂא לוֹט (בראשית לט, יז) "וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו". אֶת עֵינָיו, (שופטים יד, ג) "כִּי הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי". וַיַּרְא, (בראשית לד, ב) "וַיַּרְא אוֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר". אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן, "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם" כִּי כֻלָּהּ מַשָּׁקֶה, (הושע ב, ז) "אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי וְגוֹ' שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי". דָּבָר אַחֵר, כִּי כֻלָּהּ מַשָּׁקֶה, כְּהַאִיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת "וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה". לִפְנֵי שַׁחֵת ה', כְּהַאִיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (בראשית לח, ט) "וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה". כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּגַן ה' לְאֵילָנוֹת כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לִזְרָעִים. (בראשית יג יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן, כְּאֲנַשׁ דְּבָחִיר פּוּרְנָא דְאָמַיהּ וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם, הִסִּיעַ עַצְמוֹ מִקַּדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר, אִי אֶפְשִׁי לֹא בְּאַבְרָהָם וְלֹא בֵּאלֹהָיו. (בראשית יג יב) אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֵין לְךָ רַע שֶׁבַּכְּרָכִים אֶלָּא סְדוֹם, תֵּדַע, כְּשֶׁאָדָם רַע קוֹרִין אוֹתוֹ סְדוֹמִי. וְאֵין לְךָ קָשֶׁה בָּעֲמָמִים מֵאֱמוֹרִי, תֵּדַע, כְּשֶׁאָדָם קָשֶׁה קוֹרִין אוֹתוֹ אֱמוֹרִי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אֵין לְךָ יָפֶה בַּכְּרָכִים כִּסְדוֹם, שֶׁחָזַר לוֹט עַל כָּל עָרֵי הַכִּכָּר, וְלֹא מָצָא מָקוֹם יָפֶה כִּסְדוֹם. (בראשית יג יג) וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים, אֵלּוּ לְאֵלּוּ חַטָּאִים בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת לַה', בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מְאֹד, בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים.

אַנְשֵׁי סְדוֹם אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל עוֹמְדִין בְּדִין, שֶׁנֶּאֱמַר, רָעִים וַחַטָּאִים, רָעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַחַטָּאִים לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵין עוֹמְדִין בְּדִין, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים א, ה) "עַל כֵּן לֹא יָקוּמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט" זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל "וַחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים" אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם אָמְרוּ לוֹ, בַּעֲדַת צַדִּיקִים אֵינָן עוֹמְדִין, אֲבָל עוֹמְדִין הֵן בַּעֲדַת רְשָׁעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רָעִים בְּגוּפָם, וַחַטָּאִים בְּמָמוֹנָם. רָעִים בְּגוּפָם דִּכְתִיב, (בראשית לט, ט) "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת". חַטָּאִים בְּמָמוֹנָם, דִּכְתִיב, (דברים טו, ט) "וְהָיָה בְּךָ חֵטְא". לַה' זוֹ בְּרֵכַת הַשֵּׁם. מְאֹד שֶׁמִּתְכַּוְּנִין וְחוֹטְאִין. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, רָעִים בְּמָמוֹנָן, דִּכְתִיב, (שם) "וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן". חַטָּאִים בְּגוּפָם, דִּכְתִיב, "וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים". לַה' זוֹ בְּרֵכַת הַשֵּׁם, מְאֹד, זֶה שְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלכים ב כא, טז) "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד". תָּנוּ רַבָּנָן, אַנְשֵׁי סְדוֹם לֹא נִתְגָּאוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל טוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּתִיב, "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יָצָא לֶחֶם מְקוֹם סַפִּיר אֲבָנֶיהָ נְתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט". אָמְרוּ וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּמֶּנָּה יָצָא לֶחֶם וְעַפְרוֹת זָהָב לוֹ לָמָּה לָנוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים, שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא

לְחַסְרֵנוּ בּוֹאוּ וְנִשְׁבַּח תּוֹרַת רֶגֶל מֵאַרְצֵנוּ שֶׁנֶּאֱמַר, (שם, ד) "פֶּרֶץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל". אָמְרוּ, דְּאִית לֵיהּ תּוֹרָא מַרְעֵי חַד יוֹמָא, דְּלֵית לֵיהּ לִירְעֵי תְּרֵי יוֹמֵי הַהוּא יַתְמָא בַּר אַרְמַלְתָּא דְּלֵא הֲוָה לֵיהּ תּוֹרָא, יַהֲבוּ לֵיהּ תּוֹרֵי לְמִירְעֵי, אָזַל שַׁקְלִינְהוּ וְקַטְלִינְהוּ אָמַר לְהוּ, דְּאִית לֵיהּ תּוֹרָא נְשִׁקוֹל חַד מַשְׁכָּא, דְּלֵית לֵיהּ נְשִׁקוֹל תְּרֵי דְּעָבַר בְּמַבְרָא נֵתִיב חַד זוּזָא דְּלֵא עָבַר בְּמַבְרָא נֵתִיב תְּרֵי דְּהַוָה לֵיהּ דָּרָא דְּלִבְנֵי אָתֵי כָּל חַד וְחַד וְשָׁקִיל חַד. אָמְרוּ לוֹ, אֲנָא חַד הוּא דְּשַׁקְלֵי דֲּהַוָה שָׁדֵי תּוּמֵי אוֹ שַׁמְכֵי אָתָא כָּל חַד וְחַד וְשָׁקִיל חַד אָמַר, אֲנָא חַד הוּא דְּשַׁקְלִי מַאן דְּעָבַר בְּמַבְרָא יְהִיב אַרְבַּע זוּזֵי, וּמַאן דְּעָבַר בְּמַיָּא יְהִיב תְּמַנְיָא זוּזֵי. זְמָנָא חָדָא אָתָא הַהוּא כּוֹבֵס לְהָתָם. אָמְרוּ לוֹ, הַב לִי אַרְבַּע זוּזֵי כוּ' אָמְרוּ לוֹ, הַב לִי תְּמַנְיָא פְּדָעֵיהּ אַתְיֵהּ לְדַיָּינָא, אָמְרוּ לֵיהּ, זִיל הַב לֵיהּ אַרְבַּע זוּזֵי דְּשַׁקַל לָךְ דָּמָא וּתְמַנְיָא דְּעָבְרַת בְּמַיָּא אַרְבָּעָה דַּיָּינֵי הָווּ בִּסְדוֹם, שִׁקְרַיי, וְשַׁקְרוּרַיי, זַייפָאי, וּמַצְלֵי דִּין דָּמָחֵי לָהּ לְאִיתְתָּא דְּחַבְרֵיהּ וּמַפְלָהּ, אָמְרֵי לֵיהּ יַהֲבָהּ נְהַלֵּיהּ עַד דִּמְעַבְּרָא לָךְ דְּפָסִיק לֵיהּ לְאוּדְנֵיהּ דְּחַמָּרֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ וּמַפְלָהּ, אָמְרֵי לֵיהּ הָבָה נִיהַלֵּיהּ עַד דְּקָרְחָא אוּדְנֵיהּ דְּפָצְעֵיהּ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ אָמְרֵי לֵיהּ הַב לֵיהּ אַגְרָא דְּשָׁקַל לָךְ דָּמָא. אֶלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אִתְרְמִי לְהָתָם, פְּדָעֵיהוּ וְאָתָא לְקַמָּא דַּיָּינָא. אָמַר לוֹ, הַב לֵיהּ אַגְרָא דְּשָׁקַל לָךְ דָּמָא, שָׁקַל גְּלָלֵיהּ פָּצְעֵיהּ אֵיהוּ לְדַיָּינָא אָמַר לוֹ, מֵהַהוּא אַגְרָא דְּנָפִיק לִי מִינָּךְ הַב לֵיהּ אַתְּ, וְזוּזֵיי כִּדְקַיְימֵי קַיְימֵי. הֲוָה לְהוּ הִלּוּלָא, אָתָא אֶלִיעֶזֶר יָתִיב אֲסֵיפָא דְּכוּלְהוּ אָמַר לוֹ, מַאן זִימְנָךְ לְהָכָא, אָמַר לוֹ, אַנְתְּ שָׁקַל גְּלִימָא וְרָהַט יָתִיב גַּבֵּי אַחֲרִינָא, אָמַר לוֹ הָכִי, נָפַק עַד דְּנָפְקֵי כּוּלְהוּ וְאָכִיל לְסָעוּדְתָא הֲוָה לְהוּ פּוּרְיָא דְּהֲווּ מַגְנוּ אוֹרְחִין עָלָהּ, כִּי אָרִיךְ גַּיְיזֵי מְנֵיהּ, וְכִי גוּץ מַתְחֵי לֵיהּ אִיקְלַע אֶלִיעֶזֶר לְהָתָם. אָמְרֵי לֵיהּ, קוּם גָּנֵי אַפּוּרְיָא אָמַר לָהֶם, נְדָרָא נָדְרֵי מִיּוֹמָא דְּמִיתַת שָׂרָה לֹא גַּנֵינָא אַפּוּרְיָא כִּי הֲוָה מִתְרַמֵּי לְהוּ עַנְיָא יָהִיב לֵיהּ כָּל חַד וְחַד דִּינָר וְכָתִיב שְׁמֵיהּ עֶלָּה וְרִיפְתָּא לֹא הֲווּ מַמְטֵי לֵיהּ כִּי הֲוָה מַיְיתֵי אָתֵי כָּל חַד וְחַד שָׁקִיל דִּידֵיהּ הֲוָאי הַהִיא רְבִיתָא דְּהֲוָת מַפְקָא רִיפְתָּא לְעַנְיָא בְּחַצְבָא הֲוָת תְּלָתָא יוֹמֵי וְלֹא מַיְיתֵי. אָתוּ כּוּלֵי עָלְמָא וּמְצָעֲרֵי לֵיהּ אִיגְּלַאי מִילְּתָא וְשַׁפְּיוּהָ דּוּבְשָׁא, אוּקְמוּהָ עַל אֲגַר שׁוּרָא אָתוּ זִיבּוּרֵי וְאָכְלוּהָ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, כ) "זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רָבָּה", אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עַל עִסְקֵי רִיבָּה, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "אֵרֲדָה נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ" כְּצַעֲקַת רִיבָּה זוּ.

אָמַר לֵיהּ, רַב הַמְנוּנָא לְהַהוּא מַרְבָּנָן דְּהֲוָה מְסַדֵּר אֲגַדְתָּא קַמֵּיהּ, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמְרוּ רַבָּנָן (משלי י, ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" וְכוּ' מִדְּאוֹרַיְתָא מְנָלָן, דִּכְתִיב, (בראשית יח, יז) "וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם" וְגוֹ' מְנָא הָא מִילְּתָא (משלי י, ו) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב" דִּכְתִיב, וַיֶּאֱהַל עַד סְדוֹם וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים.

(בראשית יג יד) וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו. רבי יהודה אמר, כעס היה לאברהם אבינו כשפרש בן אחיו ממנו אמר הקדוש ברוך הוא, לכל הוא מדבק, ולוט בן אחיו איננו מדבק. רבי נחמיה אומר, כעס היה לו מהקדוש ברוך הוא בשעה שהיה לוט מהלך עמו, אמר הקדוש ברוך הוא, כך אמרתי לו "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" והוא מדבק את לוט בן אחיו כדי לירשו אם כן ילך ויביא לו שני פרסתקין מן השוק ויורישם את שלו, כמו שהוא רוצה בן אחיו, הדא הוא דכתיב, (משלי כב, י) "גרש לץ ויצא מדון" "גרש לץ ויצא מדון", זה לוט ויהי ריב בין רועי מקנה אברם (שם) "וישבות דין וקלון", (לעיל פסוק ח) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה. (בראשית יג טז) ושמתי את זרעך כעפר הארץ. מה הארץ מסוף העולם ועד סופו, כך בניך מסוף העולם ועד סופו. ומה עפר הארץ אין מתברך אלא במים, כך בניך אין מתברכין אלא בזכות התורה שנמשלה למים ומה עפר הארץ מכלה כלי מתכות, כך ישראל העמים"ם בטלים והם קיימים. ומה עפר הארץ עשוי דיש כך בניך עשויין דיש למלכיות, הדא הוא דכתיב, "ושמתיה ביד מוגיך", אלין דממיגין לך ואפלו כן לטובתך מקשקשין לך מן חוביך כהאיך דאת אמרת, (תהלים סה, יא) "ברביבים תמוגגנה צמחה תברך". (ישעיה שם) "אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה", מה היו עושים, מרביצין אותן בפלטראות ומעבירין ורדין עליהן והא סימן טב מה פלטיא זו מכלה את העוברים ואת השבים והיא קיימת כך בניך מכלים את העמים"ם והן קיימין.

רמז עא

(בראשית יג טז-יז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה. תני, הלך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהלך, שהיה רבי אליעזר אומר הילוך קונה, וחכמים אומרים לא קנה עד שיחזיק מאי טעמא דרבי אליעזר, קום התהלך בה ורבנן אמרי, משום חביבותיה דאברהם הוא דקאמר ליה הכי וכו'. וכשבא בלעם וראה את המדבר מלא ערלות של ישראל, אמר, מי יוכל לעמד בזכות דם ברית מילה זאת שהיא מכסה בעפר, שנאמר, (במדבר כג, י) "מי מנה עפר יעקב". מכאן התקינו חכמים שיהיו מכסין את הערלה ואת הדם בעפר הארץ, שנמשלו לעפר, שנאמר, ושמתי את זרעך כעפר הארץ, וכך היו ישראל מלין עד שנחלקו לשתי ממלכות, אפרים מנעו מהם ברית מילה, ועמד אליהו זכור לטוב וקנא קנאה גדולה "ויאמר קנא קנאתי". אמר לו הקדוש ברוך הוא, לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות וקנאת כאן, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה

רוֹאֶה בְּעֵינֶיךָ. מִכָּאן הִתְקִינוּ חֲכָמִים לִהְיוֹת עוֹשִׂין מוֹשַׁב כָּבוֹד לְמַלְאַךְ הַבְּרִית שֶׁנִּקְרָא אֱלִיָּהוּ ז"ל מַלְאַךְ הַבְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלאכי ג, א) "וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֲפֵצִים".
אַבְרָהָם שֶׁאֵין כְּתִיב בּוֹ שְׁמִירַת שַׁבָּת יָרַשׁ אֶת הָעוֹלָם בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, קוּם הִתְהַלֵּךְ וְגוֹ'. יַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ שְׁמִירַת שַׁבָּת, "וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר", נִכְנַס עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה וְקִבֵּעַ תְּחוּמִין מִבְּעוֹד יוֹם יָרַשׁ אֶת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כח, יד) "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה".

רמז עב

(בראשית יד א) וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל. כְּתִיב, (תהלים לז, יד טו) "חֶרֶב פָּתְחוּ רְשָׁעִים... חַרְבָּם תָּבֹא בְלִבָּם". מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס שֶׁהָיוּ אֶחָיו חוֹרְשִׁים בַּמִּשּׁוֹר וְהוּא הָיָה חוֹרֵשׁ בָּהָר, וְנִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה לְטוֹבָתוֹ בָּרַח וְהָלַךְ אֵצֶל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהָיָה אוֹכֵל קְזוּזוֹת אֲדָמָה עַד שֶׁהָיָה בְּפִיו רֵיחַ רַע. הָלְכוּ וְאָמְרוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, רֵיחַ פִּיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָשֶׁה. אָמַר לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהִבְאַשְׁתָּ רֵיחַ פִּיךָ עַל הַתּוֹרָה, כָּךְ רֵיחַ תַּלְמוּדְךָ יְהֵא הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. לְאַחַר יָמִים עָלָה אֲבִיו לְנַדּוֹתוֹ מִנְּכָסָיו וּמְצָאוֹ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, וְכָל גְּדוֹלֵי הַמְּדִינָה יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, צִיצִית הַכָּסֶת וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, וּמְצָאוֹ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ הַפָּסוּק הַזֶּה. חֶרֶב פָּתְחוּ רְשָׁעִים [וְ]דָרְכוּ קַשְׁתָּם, זֶה אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו (שם) "לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן", זֶה לוֹט. "לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי דָּרֶךְ", זֶה אַבְרָהָם "חַרְבָּם תָּבֹא בְלִבָּם", (בראשית יד, טו) "וַיֶּחְלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם". אָמַר לוֹ, לֹא עָלִיתִי לְכָאן אֶלָּא לְנַדּוֹתְךָ מִנְּכָסַי הֲרֵי לְךָ כּוּלָּן נְתוּנִין בְּמַתָּנָה, אָמַר, הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם וְאֵינִי אֶלָּא שָׁוֶה בָּם לְאַחַי. (קהלת ה, טו) "[וְ]גַם זֶה רָעָה חוֹלָה כָּל עֲמַת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ". כְּמָא דְאַתְא בַּחֲלִיטִין כְּךְ הוּא אָזִיל בַּחֲלִיטִין כְּשֵׁם שֶׁפָּתַח בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת כְּךְ אֵינוֹ חוֹתֵם אֶלָּא בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר וְתִדְעָל וְאַמְרָפֶל וְאַרְיוֹךְ, כַּךְ אֵינוֹ חוֹתֵם אֶלָּא בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, בָּבֶל מָדַי יָוָן וֶאֱדוֹם. לָמָּה, כָּל אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל עֵמֶק הַשִּׂדִּים כְּדֵי שֶׁיְּבוֹאוּ וְיִפְּלוּ בְּיַד אַבְרָהָם. דָּבָר זֶה עָלָה בְּיֶדֵינוּ מִן הַגּוֹלָה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי, בִּימֵי צָרָה וְכוּ' (כְּדִכְתִיב בְּרֵישׁ מְגִלַּת אֶסְתֵּר). שְׁלֹשׁ שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ כּוּשׁ, נִמְרוֹד, אַמְרָפֶל. כּוּשׁ שֶׁהָיָה כּוּשִׁי וַדַּאי נִמְרוֹד, שֶׁהֶעֱמִיד מֶרֶד בָּעוֹלָם אַמְרָפֶל, שֶׁהָיָה אֲמִירָתוֹ אֲפִלָּה דְּאָמְרֵי וְאַפְּלֵי בְּעָלְמָא דְּאָמְרֵי וְאַפְּלֵי בְּאַבְרָהָם, שֶׁאָמַר לוֹ לֵירֵד לְכִבְשָׁן הָאֵשׁ. וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם, אָתַר הוּא תַּמָּן בְּרוֹמֵי וְנָטְלוּ אָדָם אֶחָד וְהִמְלִיכוּ אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם וְתִדְעָל שְׁמוֹ.
דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר זֶה בָּבֶל, וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר זֶה יָוָן, כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם זֶה מָדַי, וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁמַּכְתֶּבֶת טִירוֹנְיָא מִכָּל הָאֻמּוֹת.

אִם רָאִיתָ מַלְכֻיּוֹת מִתְגָּרוֹת אֵלּוּ בְּאֵלּוּ צַפֵּה לְרַגְלָיו שֶׁל מָשִׁיחַ. תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּימֵי אַבְרָהָם עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּרוּ מַלְכֻיּוֹת אֵלּוּ בְּאֵלּוּ, בָּאָה גְּדוּלָּה לְאַבְרָהָם.

רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר נִמְרוֹד שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אַמְרָפֶל, שֶׁהִפִּיל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְחַד אָמַר אַמְרָפֶל שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נִמְרוֹד, שֶׁהִמְרִיד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עָלָיו בְּמַלְכוּתוֹ.

(בראשית יד ב) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת בֶּרַע מֶלֶךְ סְדוֹם. רַבִּי מֵאִיר הָיָה דּוֹרֵשׁ שֵׁמוֹת, בֶּרַע בֶּן רָע, בִּרְשַׁע בֶּן רָשָׁע. שִׁנְאָב, שֶׁהָיָה שׂוֹאֵב מָמוֹן, וְשֶׁמְּאֵבֶר שֶׁהָיָה פּוֹרֵחַ וּמֵבִיא מָמוֹן. וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא צוֹעַר שֶׁנִּתְבַּלְּעוּ דְּיוּרֶיהָ.

(בראשית יד ג) כָּל אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל עֵמֶק הַשִּׂדִּים. שָׁלֹשׁ שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, עֵמֶק הַשִּׂדִּים, עֵמֶק שָׁוֵה עֵמֶק סְכוֹת עֵמֶק הַשִּׂדִּים, שֶׁהָיָה מְגַדֵּל סְדָנִים דָּבָר אַחֵר, שֶׁהוּא עָשׂוּי שְׂדִים שֶׁהוּא מֵניק אֶת בָּנָיו כְּשָׂדִים "עֵמֶק שָׁוֵה", שֶׁשָּׁם הוּשְׁווּ כָּל הָאֻמּוֹת וְקִצְצוּ לוֹ אֲרָזִים וְעָשׂוּ לוֹ בִּימָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ לְמַעְלָה וְהָיוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ, שְׁמָעֵנוּ אֲדוֹנִי, נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ, אָמְרוּ לוֹ, מֶלֶךְ אַתָּה עָלֵינוּ נְשִׂיא אַתָּה עָלֵינוּ אֱלֹהִים אַתָּה עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶם, אַל יֶחְסַר הָעוֹלָם מַלְכּוֹ אַל יֶחְסַר הָעוֹלָם אֱלוֹהוֹ. עֵמֶק סְכוֹת שֶׁהָיָה מְסוֹכָךְ בְּאַלְוָנוֹת גֶּפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֱגוֹז וְשָׁקֵד, תַּפּוּחַ וַאֲפַרְסֵק הוּא יָם הַמֶּלַח לֹא הָיָה שָׁם יָם אֶלָּא צְנוֹרוֹת הַיְאֹר נִתְבַּקְּעוּ וְנֶעֶשׂוּ יָם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "בַּצּוּרוֹת יְאוֹרִים בְּקֵעַ". (בראשית יד ד-ה) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הֲרֵי עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כֶּלְהוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיוּ וּמַה מְקַיֵּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמִרְדָּן. וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדָרְלָעֹמֶר. בַּעַל קוֹרָה טוֹעֵן בְּעוֹבְיָהּ וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, בְּעַשְׁתְּרוֹת דְּקַרְנַיָּא וְאֶת הַזּוּזִים בְּהָם, יַת זְיוָתָנָא דִּבְהוֹן וְאֶת הָאֵימִם בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם. תַּרְתֵּין אִינּוּן. (בראשית יד ו) וְאֶת הַחוֹרִי. זוֹ מְטַרְפּוֹלִין שֶׁבָּרְרוּ אוֹתָהּ וְיָצְאָה לָהּ לְחֵירוּת בְּדוֹר הַפְּלָגָה עַד אֵיל פָּארָן, עַד מֵישָׁרָא דְּפָארָן. (בראשית יד ז) וַיָּשׁוּבוּ וַיָּבוֹאוּ אֶל עֵין מִשְׁפָּט הִיא קָדֵשׁ. לֹא בָּאוּ לְהִזְדַּוֵּג אֶלָּא בְּתוֹךְ גַּלְגַּל עֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּקְּשׁוּ לְסַמּוֹתָהּ וְכוּ' (בב"ר פמ"ב). וַיַּכּוּ אֶת כָּל שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי, עֲדַיִן לֹא עָמַד עֲמָלֵק אֶלָּא מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית. וְגַם אֶת הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר, בְּעֵין גֶּדִי דְּתִמְרָיָא. (בראשית יד ט) אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה, וַיִּכְלוּ לָהֶם. (בראשית יד י) וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בְּאֵרוֹת בְּאֵרוֹת חֵמָר, בֵּירִין בֵּירִין מַסְקָן חַמְרָא וַיָּנוּסוּ מֶלֶךְ סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה, אֵלּוּ הָאֻכְלוּסִים, וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָסוּ, אֵלּוּ הַמְּלָכִים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה אֵלּוּ הַמְּלָכִים וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָסוּ הָאֻכְלוּסִין. עַל דַּעֲתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נִיחָא עַל דַּעֲתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה לֹא נִיחָא בְּשָׁעָה

שֶׁיֵּרַד אַבְרָהָם לְכִבְשָׁן הָאֵשׁ וְנִצּוֹל, יֵשׁ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים, וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא הָיוּ מַאֲמִינִים. כֵּיוָן שֶׁיֵּרַד מֶלֶךְ סְדוֹם לָחֳמָר וְנִצּוֹל, הִתְחִילוּ מַאֲמִינִים לְשֶׁעָבָר. (בראשית יד יא) וְאֶת כָּל אָכְלָם, אֵלּוּ הַכּוֹתָבוֹת. (בראשית יד יב) וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רְכוּשׁוֹ בֶּן אֲחִי אַבְרָם, כָּךְ עָשׂוּ לְלוֹט, נָתְנוּ אוֹתוֹ בְּסִירָה וְנָטְלוּ אוֹתוֹ עִמָּהֶם, כָּל כָּךְ לָמָּה, וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסְדוֹם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר, "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם" וְגוֹ'. (בראשית יד יג) וַיָּבֹא הַפָּלִיט. הוּא עוֹג הוּא פָּלִיט. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שֶׁבָּא וּמָצָא אַבְרָהָם עוֹסֵק בְּמִצְוֹת עוּגוֹת וְהוּא לֹא נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם שָׁמַיִם, אָמַר אַבְרָהָם זֶה קַנַּאי הוּא, עַכְשָׁיו אֲנִי אוֹמֵר לוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה בֶּן אָחִיו, וְהוּא יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְנֶהֱרָג, וַאֲנִי נוֹטֵל אֶת שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁכַר פְּסִיעוֹתֶיךָ אַתָּה נוֹטֵל שֶׁאַתָּה מַאֲרִיךְ יָמִים. וְעַל שֶׁחָשַׁבְתָּ לַהֲרֹג אֶת הַצַּדִּיק, חַייֶךָ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֶלֶף אֲלָפִים מִבָּנָיו, וְאֵין סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לִפּוֹל אֶלָּא בְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר, (במדבר כא, לד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אוֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אוֹתוֹ".

מִכְּדֵי סִיחוֹן וְעוֹג אַחֵי הָווּ, דְּאָמַר מַר, סִיחוֹן וְעוֹג בְּנֵי [אֲחִיָּה בַּר שַׁמְחַזַאי] הָווּ מַאי שְׁנָא דְּמִסִּיחוֹן לֹא מְסָתְּפֵי וּמֵעוֹג קָא מְסָתְּפֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, מִתְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הָיָה בְּלִבּוֹ, אָמַר, שָׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת אַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב, וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן זֶה עוֹג שֶׁפָּלַט מִדּוֹר הַמַּבּוּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, פָּלִיט זֶה מִיכָאֵל (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז ס"ח).

רמז עג

וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מֵעֵבֶר אֶחָד, וְהוּא מֵעֵבֶר אֶחָד וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שֶׁהוּא מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל עֵבֶר וְרַבָּנָן אָמְרֵי, שֶׁבָּא מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְשֶׁהוּא מֵשִׁיחַ בִּלְשׁוֹן עִבְרִי. וְהוּא שׁוֹכֵן בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּמֵישְׁרָא דְּמַמְרֵא. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּפֶלְטִין דְּמַמְרֵא עַל דַּעֲתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה אַתְרָא הוּא דִּשְׁמֵיהּ מַמְרֵא, וְעַל דַּעֲתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה גַּבְרָא הוּא דִּשְׁמֵיהּ מַמְרֵא. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מַמְרֵא, שֶׁהִמְרָה פָּנִים בְּאַבְרָהָם בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִמּוֹל, הָלַךְ וְנִמְלַךְ בִּשְׁלוֹשָׁה אוֹהֲבָיו. אָמַר לֵיהּ עָנֵר, כְּבָר בֶּן מֵאָה שָׁנָה אַתָּ, וְאַתָּ הוֹלֵךְ וּמְצָטָעֵר עַצְמְךָ. אָמַר לוֹ אֶשְׁכֹּל, מַה אַתָּ הוֹלֵךְ וּמְסָרֵס [נ"א וּמְסַיֵּם עַצְמְךָ בֵּין שׁוֹנְאֶיךָ]. אָמַר לוֹ מַמְרֵא, וְלֹא עָמַד לְךָ אֱלֹהֶיךָ בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ, בְּרֵעָבוֹן, וּבַמִּלְכָּמָה, וְהַדִּבָּר הַזֶּה שֶׁהוּא אוֹמֵר לְךָ לִמּוֹל אֵין אַתְּ שׁוֹמֵעַ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה נָתַתָּ לוֹ עֵצָה, חַייֶךָ, אֵינִי נִגְלֶה עָלָיו לֹא בְּפֶלְטִין שֶׁל עָנֵר, וְלֹא בְּפֶלְטִין שֶׁל אֶשְׁכֹּל, אֶלָּא בְּפֶלְטִין שֶׁלְּךָ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (בראשית יח, א) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא".

(בראשית יד יד-טו) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו. "מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִרָא", זֶה אַבְרָהָם, (בראשית כב, יב) "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה" (תהלים שם) "נָכוֹן לִבּוֹ בָּטוּחַ בַּה'" (נחמיה ט, ח) "וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ" "סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִרָא" (בראשית טו, א) "אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ", "עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה בְצָרָיו" וַיֶּחְלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם. כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו, וְכִי אָחִיו הָיָה, אֶלָּא קְלָסְתֵּר פָּנָיו הָיָה דּוֹמֶה לוֹ (ראה בר"ר מא ו). וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֵן הוֹרִיקוּ פָּנִים כְּנֶגֶד אַבְרָהָם אָמְרוּ, חֲמִשָּׁה מְלָכִים לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם וְאָנוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶם. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אַבְרָהָם הוֹרִיק פָּנִים כְּנֶגְדָּן. אָמַר, אֲצֵא וְאֶפּוֹל עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר, בִּכְלֵי זַיִן הוֹרִיקָן כֶּהָאֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (תהלים לה, ג) "וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר לִקְרַאת רוֹדְפָי". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת הוֹרִיקָן כֶּהָאֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת "וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ". רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, בְּפָרָשַׁת שׁוֹטְרִים הוֹרִיקָן כֶּהָאֵיךְ דְּאַתְּ אַמְרַת (דברים כ, ח) "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב". חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ, בַּעֲלֵי חֲנִיכָתוֹ שְׁמָם אַבְרָהָם כִּשְׁמוֹ. שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אֱלִיעֶזֶר לְבַדּוֹ הָיָה, מִנַּיִן אֱלִיעֶזֶר הָכִי הֲוֵי. וַיִּרְדֹּף עַד דָּן, שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, הִיא מַכָּה לְפָנֶיהָ וַיִּרְדֹּף עַד דָּן מַכָּה לְאַחֲרֶיהָ (ירמיה ח, טז) "מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת סוּסָיו". וַיֶּחְלַק עֲלֵיהֶם לָיְלָה. הַלַּיְלָה נֶחְלַק מֵאֵלָיו רַבָּנָן אָמְרִין, יוֹצְרוֹ חִלְּקוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַבְרָהָם פָּעַל עִמִּי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה אַף אֲנִי פּוֹעֵל עִם בָּנָיו בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה. וְאֵימָתַי, בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות יב, כט) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר". אִית דְּאָמַר בְּלִישְׁנָא אַחֲרִינָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַבְרָהָם יָצָא בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אַף אֲנִי יוֹצֵא בַּחֲצוֹת, "כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם". וַיִּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם. וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם רוֹדֵף הֲרוּגִים רוֹדְפָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הֲרוּגִים הָיוּ שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים סט, כז) "כִּי אַתָּה אֲשֶׁר הִכִּית רָדָפוּ", הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ וְגוֹ'" חַי עוֹלָמִים הָיָה מֵאִיר לוֹ מִכָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, מַזָּל צֶדֶק הָיָה מֵאִיר לוֹ, צְדָקָה הָיְתָה צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת אִם אֵין אַבְרָהָם עוֹשֶׂה אוֹתִי אֵין מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתִי.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ מַלְאָךְ שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ לְאַבְרָהָם, לַיְלָה שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, (איוב ג, ג) "וְהַלַּיְלָה אָמַר הוֹרָה גָּבֶר". רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר, שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ מַעֲשֶׂה לַיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שופטים ה, כ) "מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, טָבָא דְּנַפְחָא מִדְּבַר נַפְחָא. וַיִּרְדֹּף עַד דָּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ צַדִּיק לְדָן תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ, רָאָה שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף אוֹתוֹ רָשָׁע לֹא נִתְגַּבֵּר עַד שֶׁהִגִּיעַ לְדָן, שֶׁנֶּאֱמַר, "מִדָּן נִשְׁמַע" וְגוֹ'.

רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד מִנְהוֹן אָמַר, אַבְרָהָם הָיָה מַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם עָפָר וְהוּא נַעֲשָׂה חֲרָבוֹת, קַשׁ וְהוּא נַעֲשָׂה חִצִּים. אָמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ, (ישעיה מא, ב) יִתֵּן עָפָר אֵין כְּתִיב כָּאן,

אֶלָּא "כֵּעָפָר", הֵן הָיוּ מַשְׁלִיכִין חֲרָבוֹת עַל אַבְרָהָם וְנַעֲשׂוֹת עָפָר, חִצִּים וְנַעֲשׂוּ קַשׁ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (שם ג) "יְרִדְפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם" פְּסִיעוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ מְילִין רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר, מִיל, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם) "אוֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבֹא" רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ, לֹא נִתְאַבְּקוּ רַגְלֵיהֶם, אֶלָּא כָּזֶה שֶׁהוּא הוֹלֵךְ מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. (בראשית יד טז) וַיָּשֶׁב אֵת כָּל הָרְכוּשׁ וְגַם אֶת לוֹט (בן) אָחִיו וּרְכוּשׁוֹ הֵשִׁיב. אָמַר רַבִּי יוּדָן, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים הֶחֱזִירוּ, וְטַף לֹא הֶחֱזִירוּ עָמְדוּ וְנִתְגַּיְּרוּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "וְהֶבְאתִי רֹעֵי גּוֹיִים" אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, דִּכְתִיב, (בראשית יג, יג) "וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים". (בראשית יד יז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדוֹם לִקְרָאתוֹ, הִתְחִיל לְכַשְׁכֵּשׁ בְּזָנָבוֹ אָמַר לֵיהּ, מַה אַתָּה יָרַדְתָּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִצַּלְתָּ, אַף אֲנִי יָרַדְתִּי לָחֳמָר וְנִצַּלְתִּי. אֶל עֵמֶק שָׁוֵה, שֶׁשָּׁם הוֹשִׁיבוּ כָּל הָאֻמּוֹת וְקִצְּצוּ אֲרָזִים, וְהוֹשִׁיבוּהוּ עֲלֵיהֶם וְכוּ' (לְעֵיל רֶמֶז ע"ב).

רמז עד

(בראשית יד יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וְיַיִן . "וּבֵת צוֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם" "בַּת צוֹר", זֶה אַבְרָהָם, בֶּן שֶׁהֵצַר לַמְּלָכִים, בֶּן שֶׁהֵצֵרוּ מְלָכִים לוֹ. "בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ", וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם מַלְכֵי צֶדֶק מַצְדִּיק אֶת יוֹשְׁבָיו מַלְכֵי צֶדֶק (יהושע י, א) "אֲדוֹנִי צֶדֶק" נִקְרֵאת יְרוּשָׁלַיִם צֶדֶק, (ישעיה א, כא) "צֶדֶק יָלִין בָּהּ". מֶלֶךְ שָׁלֵם שֶׁנּוֹלַד מָהוּל הוֹצִיא לֶחֶם וְיַיִן, הִלְכוֹת כְּהוּנָה גְּדוֹלָה מָסַר לוֹ, לֶחֶם, זֶה לֶחֶם הַפָּנִים, וְיַיִן, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. רַבָּנָן אָמְרֵי, תּוֹרָה גִּלָּה לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי".

וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, כָּל יַיִן שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה עוֹשֶׂה רֹשֶׁם חוּץ מִזֶּה רַבִּי לֵוִי אָמַר, אַף לֹא יָצְאנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמִּשֶּׁם קָרָא עָלָיו (בראשית טו, יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם". וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם שֶׁנּוֹלַד מָהוּל וְכוּ' (כְּדִכְתִיב לְעֵיל בַּפָּסוּק וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ) (בְּרֵישָׁא מ"ז) [ט"ז]. (בראשית יד יט-כ) בָּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיא כְּהוּנָה מִשֵּׁם שֶׁנֶּאֱמַר, וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן, כֵּיוָן שֶׁהִקְדִּים בְּרָכַת אַבְרָהָם לִבְרָכַת הַמָּקוֹם הוֹצִיאוֹ מֵאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם וְגוֹ' אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, וְכִי מַקְדִּימִין בִּרְכַת עֶבֶד לִבְרָכַת רַבּוֹ, מִיָּד נְתָנָהּ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קי, א ד) "נְאֻם ה' לַאדֹנִי וְגוֹ' עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק" וְהַיְינוּ דִּכְתִיב, וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן, הוּא כֹּהֵן וְאֵין זַרְעוֹ כֹּהֵן. בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. שְׁלֹשָׁה קִנְיָנִין הֵן תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, דִּכְתִיב, (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ" שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, דִּכְתִיב קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ".

וְאִית דְּאָמְרֵי, חֲמִשָּׁה קִנְיָנִין. תּוֹרָה. וְשָׁמַיִם וְאֶרֶץ וְיִשְׂרָאֵל. אַבְרָהָם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. דִּכְתִיב, (תהלים עח, נד) "וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ".

קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. מֵאֵי קָנָאן כְּאִינַשׁ דְּאָמַר, פְּלַן עֵינוֹהִי יָאֵי, שַׁעֲרִיהּ יָאֵי אַבְרָהָם הָיָה מְקַבֵּל אֶת הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, וּמַשֶּׁהָיוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין הוּא אָמַר לְהוֹן, בָּרְכוּ. וְאָמְרִין לֵיהּ, מַה נֵימַר. אָמַר לְהוֹן, בָּרוּךְ אֵל עוֹלָם שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי לֹא הָיָה שְׁמִי נִכָּר בִּבְרִיּוֹתַי, וְהִכַּרְתָּ אוֹתִי לִבְרִיּוֹתַי, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ אַתָּה שׁוּתָף עִמִּי בִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן וְגוֹ'. וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ. שֶׁהָפַךְ מִגְנוּן שֶׁלְּךָ עַל צָרֶיךָ כַּמָּה מַנְגִּינָאוֹת עָשִׂיתִי כְּדֵי לַהֲבִיאֵם תַּחַת יָדֶיךָ אוֹהֲבִים הָיוּ זֶה לָזֶה מְשַׁלְּחִין כְּתָבִים זֶה לָזֶה מְשַׁלְּחִים דּוֹרוֹנוֹת זֶה לָזֶה, וְהִמְרַדְתִּי אֵלּוּ בְּאֵלּוּ, כְּדֵי שֶׁיְּבוֹאוּ וְיִפְּלוּ תַּחַת יָדֶיךָ. וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל. רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר, מִכֹּאן אוֹתָהּ בְּרָכָה אָכְלוּ שָׁלֹשׁ יְתֵדוֹת גְּדוֹלוֹת בָּעוֹלָם, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב, "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל", בִּזְכוּת וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל. בְּיִצְחָק כְּתִיב, (בראשית כז, לג) "וְאוֹכַל מִכֹּל", בִּזְכוּת וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל. בְּיַעֲקֹב כְּתִיב, (בראשית לג, יא) "כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כֹּל", בִּזְכוּת וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל. (בראשית יד כא) תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכוּשׁ קַח לָךְ, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו בְּמִצְרַיִם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגָּרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֶּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִיז עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָמַר (בראשית טו, ח) בַּמָּה אֵדַע כִּי אִרַשֶּׁנָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִישׁ בְּנֵי אָדָם מִלְּהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר, תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכוּשׁ קַח לָךְ. שְׁמוּאֵל אָמַר, שֶׁהוֹרִיקָן כְּדִלְעֵיל.

רמז עה

(בראשית יד כב) הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה'. זֶה שֶׁאָמַר הַפָּסוּק, (משלי א, ח) "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים הִפְרִישׁוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. אַבְרָהָם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה', וְאֵין הָרָמָה אֶלָּא תְּרוּמָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר יח, כו) "וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'". יִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא וַיִּמְצָא וְגוֹ' מֵאָה שְׁעָרִים". וַהֲלֹא אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה לֹא עַל הַמָּדוּד וְלֹא עַל הַשָּׁקוּל וְלֹא עַל הַמָּנוּי, לְמָה מְדָדָן, בִּשְׁבִיל לְעַשְּׂרָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (שם) "וַיְבָרְכֵהוּ ה'". יַעֲקֹב הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ". כּוּתִי אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבִּי מֵאִיר, אָמַר לֵיהּ, לֵית אַתּוּן אָמְרִין דְּיַעֲקֹב אֲבוּכוֹן קוּשְׁטָא אָמַר לֵיהּ, אִין, דִּכְתִיב, (מיכה ז, כ) "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב", אָמַר לֵיהּ, (וְכוּ') הִפְרִישׁ שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי אֶחָד

מֵעֲשָׂרָה לִשְׁבָטִים, לֹא הָיָה לוֹ לְהַפְרִישׁ עוֹד לִשְׁנַיִם אָמַר לֵיהּ, אַתְּ אָמְרַתְּ דְּאִינּוּן תְּרֵיסַר וַאֲנָא אָמַר דְּאִנּוּן אַרְבֵּסַר (בראשית מח, ה) "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי". אָמַר לֵיהּ, יְהֵא טָבוּת, לֵית אַתְּ מְסַיֵּע לִי, אוֹסַפְתָּ קֻמַּח אָמַר לֵיהּ, לֵית אַתְּ מוֹדֶה לִי שֶׁהֵן אַרְבַּע אִמָּהוֹת אָמַר לֵיהּ, צֵא מֵהֶן אַרְבַּע בְּכוֹרוֹת שֶׁל אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שֶׁאֵין הַבְּכוֹר מִתְעַשֵּׂר. לָמָּה הוּא קֹדֶשׁ וְאֵין קֹדֶשׁ מוֹצִיא קֹדֶשׁ אָמַר לֵיהּ, טָבוּי לְאוּמָתָךְ דְּאַתְּ בְּגַוָּוהּ.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרִימוֹתִי יָדַי, עָשָׂאן תְּרוּמָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וַהֲרִמוֹתָם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, עָשָׂאן שְׁבוּעָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דניאל יב, ז) "וַיֵּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם" וְרַבָּנָן אַמְרֵי, עָשָׂאן שִׁירָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות טו, ב) "אֵלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ".

רמז עו

(בראשית יד כג) אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ אִם מְחוּט חַייֶךְ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְבָנֶיךָ מִצְוַת צִיצִית, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר טו, לח) "עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת". וּמְתַרְגְּמִינָן חוּטָא דִּתְכֶלְתָּא. אַתָּה אָמַרְתָּ נַעַל, חַייֶךְ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְבָנֶיךָ מִצְוַת יְבָמָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ".

דָּבָר אַחֵר, אִם מְחוּט זֶה הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהָיָה מְצֻיָּר בִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וּבְשֵׁשׁ וְכוּ' וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל זֶה חוּט הַסִּיקְרָא, דִּתְנֵי וְכוּ' חוֹגְרוֹ בְּאֶמְצַע לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל אֵלּוּ פַּעֲמֵי רַגְלַיִם כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שיר השירים ז, ב) "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים".

דָּרַשׁ רָבָא, בְּשֶׁכֵּר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות, חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין בְּשִׁלְמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין דִּכְתִיב, "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ", וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ. אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת מַאי הִיא דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות כד, י) "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", וּכְתִיב, (יחזקאל א, כו) "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא".

אַתָּה אָמַרְתָּ אִם מְחוּט, בּוֹ אֲנִי מְשַׁבֵּחַ בָּנֶיךָ, "כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ" אַתָּה אָמַרְתָּ עַד שְׂרוֹךְ נַעַל, בִּזְכוּת כָּךְ אֲנִי פּוֹרֵעַ מִשּׁוֹנְאֵיהֶם, (תהלים ס, י) "עַל אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי".

(בראשית יד כד) אָמַר רָבָא, קָשֶׁה גֶּזֶל הַנֶּאֱכָל שֶׁאָפִלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָן יְכוֹלִין לְהַחֲזִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְגוֹ' (חולין פט.). הָדָא הוּא דִּכְתִיב, (שמואל א

ל, כב כה) "וַיַּעַן כָּל אִישׁ רָע וּבְלִיַּעַל מֵהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם דָּוִד וְגוֹ' וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא תַּעֲשׂוּ כֵן אֶחָי אֵת אֲשֶׁר נָתַן ה' לָנוּ וַיִּשְׁמוֹר אוֹתָנוּ וְגוֹ' וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לַדָּבָר הַזֶּה וְגוֹ' וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה וַיְשִׂימֶהָ לְחֹק" וְגוֹ'. וְהָלְאָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וָמָעְלָה" מִמִּי לָמַד, מֵאַבְרָהָם זְקֵנוֹ, שֶׁאָמַר בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים.

(בראשית טו א) הַנִּסָּיוֹן הַשְּׁבִיעִי. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם, לְכָל הַנְּבִיאִים נִרְאָה לָהֶם בַּחֲזוֹן, וּלְאַבְרָהָם נִגְלָה בַּמַּרְאֶה וּבַחֲזוֹן. בַּמַּרְאֶה מִנַּיִן, "וַיֵּרָא אֵלָיו". בַּחֲזוֹן מִנַּיִן, אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה. אָמַר לוֹ, אַבְרָהָם, אַל תִּירָא שָׂאֲנִי מָגֵן לָךְ.

רַבִּי אוֹמֵר, הוֹצִיא אֶת אַבְרָהָם הַחוּצָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח וְאָמַר לוֹ, (להלן פסוק ה) "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מוֹשְׁלִין וְאוֹבְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת", זוֹ מַלְכוּת אֱדוֹם שֶׁהִיא כְּעֶגְלָה דָּשָׁה "עֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת" זוֹ מַלְכוּת יָוָן, שֶׁנֶּאֱמַר, (דניאל ח, ח) "וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עַד מְאֹד" "וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ" זוֹ מַלְכוּת מָדַי וּפָרָס, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם כ) "הָאַיִל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנַיִם" "וְתוֹר" אֵלּוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, תּוֹר בִּלְשׁוֹן אֲרָמִית שׁוֹר, תּוֹר אֵי לָאָרֶץ, כְּשֶׁיִּצְמַח שׁוֹר זָכָר עִם הַנְּקֵבָה, יְפַתְּחוּ וְיִשְׁדְּדוּ אֶת כָּל הָעֲמָקִים "וְגוֹזָל" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְגוֹזָל, "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע", (שם ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי". לֹא נֶאֱמַר לְשׁוֹן מְשֻׁלָּשֶׁת אֶלָּא גִּבּוֹרֵי כֹּחַ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (קהלת ד, יב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק". רַב מְשַׁרְשְׁיָא אָמַר, מְשֻׁלָּשִׁים יִהְיוּ, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עֲתִידִים לִמְשֹׁל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פַּעַם רִאשׁוֹנָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, פַּעַם שֵׁנִי בִּשְׁנַיִם שְׁנַיִם. פַּעַם שְׁלִישִׁי כֻּלָּן כְּאֶחָד לְהִלָּחֵם עִם בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים ב, ב) "יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לָקַח אַבְרָהָם חָרְבּוֹ וּבָתַר אוֹתָם אֶת כָּל אֶחָד לִשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אוֹתָם בַּתָּוֶךְ, אִלּוּ לֹא בָּתַר אוֹתָם לֹא הָיָה הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד, אֶלָּא הוֹאִיל וּבָתַר אוֹתָם תָּשׁ כֹּחָן וְכוּ' (להלן פסוק י) "וְאֶת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר" וְכוּ'. לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא בֶּן יוֹנָה וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים זֶה דָּוִד בֶּן יִשַׁי שֶׁנִּמְשַׁל כְּעַיִט, (ירמיה יב, ט) "הַעַיִט צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי", כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ מִן הַמִּזְרָח הָיָה אַבְרָהָם יוֹשֵׁב מֵניף עֲלֵיהֶם בְּסוּדָרוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְשֹׁל בָּהֶן הָעַיִט עַד שֶׁבָּא הָעֶרֶב רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין מוֹשְׁלִין שֶׁל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת הַלָּלוּ אֶלָּא יוֹם אֶחָד מִיּוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, כְּדֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר, (איכה א, יג) "נָתַנִי שׁוֹמֵמָה כָּל הַיּוֹם דָּוֶה" חוּץ מִשְּׁתֵּי יְדוֹת שָׁעָה תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, בֹּא וּרְאֵה כְּשֶׁהַחַמָּה נוֹטָה לָבֹא בַּמַּעֲרָב, שְׁתֵּי יָדוֹת שָׁעָה תָּשׁ אוֹרוֹ אֵין נוֹגֵהַּ לוֹ, וְכֵן עַד שֶׁלֹּא יָבֹא הָעֶרֶב יִצְמַח אוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר". עָמַד אַבְרָהָם

וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְנִפְלָה עָלָיו שְׁנַת תַּרְדֵּמָה וְיָשַׁן לוֹ וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא שׁוֹכֵב וְיָשֵׁן וְיָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה אַבְרָהָם יָשֵׁן מִכֹּחַ הַתְּפִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו. אֵימָה זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁנֶּאֱמַר, (דניאל ז, ז) "דְּחִילוּ וְאֵמְתָנִי" חֲשֵׁכָה זוֹ מַלְכוּת יָוָן, שֶׁהֶחְשִׁיכָה עֵינֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. גְּדוֹלָה זוֹ מַלְכוּת מָדַי, שֶׁגְּדְלָה לִמְכֹּר יִשְׂרָאֵל חִנָּם. נוֹפֶלֶת זוֹ מַלְכוּת בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה כא, ט) "נָפְלָה נָפְלָה בָבֶל". עָלָיו אֵלּוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁעָלֵיהֶם בֶּן דָּוִד יִצְמַח, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קלב, יח) "אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ". רַבִּי זְעִירָא אָמַר, לֹא נִבְרְאוּ הַלֵּלּוּ אֶלָּא עֲצִים לְגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִנֵּה תַּנּוּר עָשָׁן, וְאֵין תַּנּוּר אֶלָּא גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה לא, ט) "נְאֻם ה' אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלָיִם".

הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ זֶה אַבְרָהָם (בראשית יז, א) "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים". (תהלים שם) "אִמְרַת ה' צְרוּפָה", שֶׁצִּרְפוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ. "מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ", אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ. (משלי יא, יח) "רָשָׁע עוֹשֶׂה פְּעוּלַת שָׁקֶר", זֶה נִמְרוֹד, שֶׁהָיוּ פְּעוּלוֹתָיו שֶׁל שֶׁקֶר "וְזוֹרֵעַ צְדָקָה", זֶה אַבְרָהָם (בראשית יח, יט) "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה" (משלי שם) "שֵׂכֶר אֱמֶת", שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד. רַבִּי לֵוִי אָמַר, לְפִי שֶׁהָיָה אָבִינוּ אַבְרָהָם מִתְפַּחֵד וְאוֹמֵר, תֹּאמַר הָאֻכְלוּסִין שֶׁהָרַגְתִּי הָיָה בָּהֶן צַדִּיק אֶחָד, אוֹ יִרֵא שָׁמַיִם אֶחָד. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹבֵר לִפְנֵי פַּרְדֵּסוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, רָאָה חֲבִילָה שֶׁל קוֹצִים וְיָרַד וּנְטָלָהּ, וְהֵצִיץ הַמֶּלֶךְ, וְהִתְחִיל מִיטַּמֵּר מִפָּנָיו. אָמַר לוֹ, מַה אַתָּה מִיטַּמֵּר, פּוֹעֲלִים הָיִיתִי צָרִיךְ שֶׁיְּקַשְׁקְשׁוּ אוֹתָהּ, עַכְשָׁיו שֶׁקִּשְׁקַשְׁתָּ אוֹתָהּ, בֹּא וְטוֹל שְׂכָרְךָ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אוֹתָן אֻכְלוּסִין שֶׁהָרַגְתָּ קוֹצִים כְּסוּחִים הָיוּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד קוֹצִים" וְגוֹ'. רַבִּי לֵוִי אָמַר חוֹרִי לְפִי שֶׁהָיָה אָבִינוּ אַבְרָהָם מִתְפַּחֵד וְאוֹמֵר, תֹּאמַר, אוֹתָן הַמַּלְכִים שֶׁהָרַגְתִּי שֶׁבְּנֵיהֶם מְכַנְסִין אֻכְלוּסִין וְעוֹשִׂין עִמִּי מִלְחָמָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַל תִּירָא אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, מַה מָּגֵן זֶה אֲפִלּוּ כָּל הַחֲרָבוֹת בָּאוֹת עָלָיו הוּא עוֹמֵד כְּנֶגְדָּן, אַף אַתָּה נִלְחָם כְּנֶגְדָּן. וְרַבָּנָן אָמְרִין, לְפִי שֶׁהָיָה אָבִינוּ אַבְרָהָם מִתְפַּחֵד וְאוֹמֵר, יָרַדְתִּי לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִצַּלְתִּי, לְרַעֲבוֹן וְנִצַּלְתִּי, עָשִׂיתִי מִלְחָמָה עִם הַמְּלָכִים וְנִצַּלְתִּי, תֹּאמַר שֶׁקִּבַּלְתִּי שְׂכָרִי בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין לִי כְּלוּם לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַל תִּירָא אָנֹכִי מָגֵן לָךְ. מָגֵן עָשִׂיתִי עִמְּךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל שְׂכָרְךָ מְתֻקָּן לֶעָתִיד לָבֹא. שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר, (תהלים לא, כ) "מַה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". רַב יוּדָן וְרַב הוּנָא תַּרְוֵיהוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא. רַב יוּדָן אָמַר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי" סָמוּךְ "אַחַר" מֻפְלָג רַב הוּנָא אָמַר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחַר סָמוּךְ, אַחֲרֵי מֻפְלָג. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. הָרְהוּרֵי דְּבָרִים הָיוּ שָׁם. מִי הִרְהֵר, אַבְרָהָם הִרְהֵר. אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל

עוֹלָם, כָּרַתְּ בְּרִית עִם נֹחַ שֶׁאֵין אַתָּה מְכַלֶּה אֶת הָעוֹלָם, עָמַדְתִּי וְסִגַּלְתִּי מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדָחִיתָ בְּרִיתִי לִבְרִיתוֹ תֹּאמַר שֶׁאַחַר עוֹמֵד וּמְסַגֵּל מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי וְתִדְחֶה בְּרִיתִי לִבְרִיתוֹ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִנֹּחַ לֹא הֶעֱמַדְתִּי מַגִּינִים שֶׁל צַדִּיקִים, מִמְּךָ אֲנִי מַעֲמִיד מַגִּינִים שֶׁל צַדִּיקִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיךָ בָּאִין לִידֵי עֲבֵירָה וּמַעֲשִׂים רָעִים, אֲנִי רוֹאֶה צַדִּיק אֶחָד שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין דַּי, אֲנִי נוֹטְלוֹ וּמְכַפֵּר עֲלֵיהֶם. הָיָה דְּבַר ה' אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה. י' לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת נְבוּאָה. חָזוֹן הַטָּפָה דִּבּוּר אֲמִירָה צִוּוּי מַשָּׂא מָשָׁל מְלִיצָה חִידָה נְבוּאָה וְאֵי זוֹ הִיא קָשָׁה שֶׁבְּכוּלָּן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חָזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה כא, ב) "חָזוּת קָשָׁה הוּגַּד לִי". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית מב, ל) "דִּבֶּר... אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". וְרַבָּנָן אַמְרִין, מַשָּׂא כְּמַשְׂמָעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "כְּמַשָּׂא כָּבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי". גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּדִבּוּר וּבְחָזוֹן. אַל תִּירָא אַבְרָם. מִמִּי נִתְיָרֵא, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, מִשֵּׁם נִתְיָרֵא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (ישעיה מא, ה) "רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וְיֶאֱתָיוּן", מַה אִיִּים הַלָּלוּ מְסָיְמִים בַּיָּם כָּךְ הָיוּ אַבְרָם וְשֵׁם מְסָיְמִים בָּעוֹלָם. "וְיִירָאוּ" זֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה וְזֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה. אַבְרָהָם נִתְיָרֵא, תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ עָלַי שֶׁהֲרַגְתִּי בָּנָיו וְשֵׁם נִתְיָרֵא, תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ עָלַי שֶׁהֶעֱמַדְתִּי רְשָׁעִים. "קְצוֹת הָאָרֶץ" זֶה שָׂרוּי בְּקִצּוֹ שֶׁל עוֹלָם וְזֶה שָׂרוּי בְּקִצּוֹ שֶׁל עוֹלָם. "קָרְבוּ וְיֶאֱתָיוּן", קָרְבוּ זֶה לָזֶה. "אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזוֹרוּ" זֶה עֵזֶר אֶת זֶה בְּבֶרְכוֹת, (בראשית יד, יט) "וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם" וְגוֹ' וְזֶה עֵזֶר אֶת זֶה בְּמַתָּנוֹת, (שם כ) "וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל". "וַיְחַזֵּק חָרָשׁ" זֶה שֵׁם שֶׁעָשָׂה אֶת הַתֵּבָה "אֶת צוֹרֵף" זֶה אַבְרָהָם שֶׁצֵּרְפוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ. "מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת הוֹלֶם פָּעַם", שֶׁהֶחְלִיק פַּטִּישׁוֹ וְהָלַם כָּל בָּאֵי עוֹלָם פַּעַם אַחַת "אוֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא" אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן אוֹמְרִים מוּטָב לִידַבֵּק בֶּאֱלֹהָיו שֶׁל אַבְרָהָם וְלֹא לִידַבֵּק בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל נִמְרוֹד. "וַיְחַזְּקֵהוּ בְּמַסְמְרִים", וַיְחַזֵּק אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּמִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, "וְלֹא יִמּוֹט" אַבְרָם. (בראשית טו ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם ה' אֱלֹהִים מַה תִּתֶּן לִי. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שְׁלֹשָׁה הֵן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן שְׁאַל, וְאֵלּוּ הֵן, שְׁלֹמֹה, כְּתִיב, (מלכים א ג, ה) "בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר [אֱלֹהִים] שְׁאַל מָה אֶתֶּן לָךְ". אָחָז, כְּתִיב, (ישעיה ז, יא) "שְׁאַל לְךָ אוֹת מֵעִם ה' אֱלֹהֶיךָ". מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּתִיב, (תהלים ב, ח) "שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גּוֹיִם נַחֲלָתֶךָ". רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַב אַחָא בְּשֵׁם רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אָנוּ מְבִיאִין עוֹד שְׁנַיִם מִן הָאַגָּדָה, אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב. אַבְרָהָם, כְּתִיב בֵּיהּ, מַה תִּתֶּן לִי, אֵינוֹ אוֹמֵר מַה תִּתֶּן לִי אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ שְׁאַל יַעֲקֹב אָמַר, "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, אַבְרָהָם אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם עָתִיד אֲנִי לְהוֹלִיד בָּנִים וּלְהַכְעִיסְךָ מוּטָב לִי (וְכוּ') וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וְדָוִד אָמַר,

(תהלים קלט, כג כד) "חָקְרֵנִי אֵל וְדַע לְבָבִי", דַּע הַפּוֹרְשִׁים מִמֶּנִּי "אִם דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם אֲנִי עָתִיד לְהוֹלִיד בָּנִים וּלְהַכְעִיסְךָ, מוּטָב לִי "וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי, זֶה לוֹט שֶׁנַּפְשׁוֹ שׁוֹקֶקֶת עָלַי לְיָרְשֵׁנִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר, שֶׁבִּשְׁבִילוֹ רָדַפְתִּי מְלָכִים עַד דַּמֶּשֶׂק וַעֲזַרְנִי אֵל. רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי, בַּר בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר, שֶׁעַל יָדוֹ רָדַפְתִּי מְלָכִים עַד דַּמֶּשֶׂק וַעֲזַרְנִי אֵל, וֵאלִיעֶזֶר שְׁמוֹ, "וַיֵּרֶק אֶת חֲנִיכָיו שְׁמוֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת", וּמִנַּיִן אֱלִיעֶזֶר הָכִי הָוֵי.

תִּשְׁעָה נִכְנְסוּ בְּגַן עֵדֶן בְּחַיֵּיהֶם. אֵלּוּ הֵן, חָנוֹךְ. וּמְשִׁיחַ. וְאֵלִיָּהוּ. וֶאֱלִיעֶזֶר וְעֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי וְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר וְיַעְבֵּץ בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. וְסָרַח בַּת אָשֵׁר. וּבַתְיָה בַּת פַּרְעֹה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים הוֹצֵא חִירָם וְנִכְנַס תַּחְתָּיו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי.

(בראשית טו ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, הַמַּזָּל דּוֹחֲקָנִי וְאוֹמֵר לִי אַבְרָם אֵין אַתָּ מוֹלִיד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהִי כִּדְבָרְךָ, אַבְרָם אֵינוֹ מוֹלִיד, אַבְרָהָם מוֹלִיד, שָׂרַי לֹא יָלְדָה, שָׂרָה יָלְדָה. (בראשית טו ד) וְהִנֵּה דְּבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר. מַלְאָךְ אַחַר מַלְאָךְ, דִּבּוּר אַחַר דִּבּוּר, אֲנִי וּשְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים נִגְלִין עָלֶיךָ וְאוֹמְרִים לָךְ, לוֹט לִיטָא לֹא יָרִית אַבְרָהָם. (בראשית טו ה) וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה. וְכִי מִחוּץ לָעוֹלָם הֵבִיאוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה, אֶלָּא אַחֲוֵי לֵיהּ שְׁקַקֵי שְׁמַיָּא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי ח, כו) "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת", וְהֶעֱלָה אוֹתוֹ לְמַעְלָה מִכִּפַּת הָרָקִיעַ, הוּא דְּאָמַר לֵיהּ הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה, וְאֵין הַבָּטָה אֶלָּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים יג, ד) "הַבִּיטָה עֲנֵנִי ה' אֱלֹהָי". וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה, צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ נְבִיא אַתָּה וְאֵין אַתָּה אַסְטְרוֹלוֹגוֹס שֶׁנֶּאֱמַר, "הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא". בִּימֵי יִרְמְיָהוּ בִּקְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל לָבֹא לִידֵי מַדָּה זוֹ וְלֹא הִנִּיחַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, (ירמיה י, ב) "כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ" וְגוֹ', כְּבָר אַבְרָהָם אֲבִיכֶם בִּקֵּשׁ לָבֹא לִידֵי מַדָּה זוֹ וְלֹא הִנַּחְתִּי לוֹ. אָמַר רַב לֵוִי, עַד דְּסַנְדְּלָא בְּרַגְלֵךְ דְּרוֹס כּוּבְא כָּל מִי שֶׁהוּא נָתוּן לְמַטָּה מֵהֶם מִתְיָרֵא מֵהֶם, אֲבָל אַתְּ, שֶׁאַתְּ נָתוּן לְמַעְלָה מֵהֶם, דּוֹשָׁם.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁאֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וְכוּ'. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִסְתַּכַּלְתִּי בְּאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלִּי וְאֵינִי רָאוּי לְכָךְ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ, אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל מַאי דַּעֲתֵיךְ דְּקָאֵי צָדֵק בְּמַעֲרַב מְהַדְּרְנָא לֵיהּ וּמוּקְמֵינָא לֵיהּ בְּמִזְרַח וְהַיְינוּ דִּכְתִיב, (ישעיה מא, ב) "מִי הֵעִיר מִמִּזְרַח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ" וְגוֹ'.

(בראשית טו ח) לְעוֹלָם יִשְׁמֹר אָדָם בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי חֵטְא וַאֲפִלּוּ חֵטְא הַקַּל, צֵא וּלְמַד מֵאֲבוֹתֵינוּ הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא יָרְדוּ לְמִצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר קַל, שֶׁדִּבֵּר אַבְרָהָם בַּמָּה אֵדַע. וּבִשְׁכַר יִרְאָה קְטָעָא שֶׁיֵּרֵא יִשְׁמָעֵאל אֶת אֲבִיו לֹא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רְשׁוּת לְכָל אֻמָּה וּמַלְכוּת שֶׁיִּשְׁלְטוּ בְּבָנָיו. וּבִשְׁכַר שְׁתֵּי דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִיד עֵשָׂו (כדלהלן כז, לח) נָתְנוּ לוֹ אֶת הַר שֵׂעִיר, שֶׁאֵין גִּשְׁמֵי בְּרָכָה פּוֹסְקִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. וּבִשְׁכַר שֶׁנִּטַּל אֶת כֵּלָיו וְהָלַךְ לוֹ מִפָּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו נָתְנוּ לוֹ מֵאָה מְדִינוֹת. וּבִשְׁכַר שֶׁשָּׁמַע יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף, נֶעֱנַשׁ עָלָיו עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וּבִשְׁבִיל מֵי מְרִיבָה נֶעֱנְשׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמְרוּ חֲכָמִים, אִם אֵשׁ אָחֲזָה בְּלָחַיִם, מַה יַּעֲשׂוּ יְבֻשִׁים. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר (תהלים צ, א) "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה". חְזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָצוֹת אֶת מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, לֹא אֲנִי הוּא שֶׁאָמַתָּ בָּנַי וַאֲנִי אֲבִיכֶם, אַתֶּם אֲחַי וַאֲנִי אֲחִיכֶם, אַתֶּם רֵעַי וַאֲנִי רֵעֲכֶם, אַתֶּם דּוֹדַי וַאֲנִי דּוֹדְכֶם. כְּלוּם אָסַרְתִּי לָכֶם, אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁבָּלַשְׁתִּי בְּעַצְמִי וּמָצָאתִי י"א מִדּוֹת, כָּךְ אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא י"א מִדּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן, הוֹלֵךְ תָּמִים וּפוֹעֵל צֶדֶק וְגוֹ'. שׁוּב חְזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָצוֹת אֶת מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, כְּלוּם יֵשׁ לְפָנַי מַשָּׂא פָּנִים בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין גּוֹי בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין עֶבֶד בֵּין שִׁפְחָה, עֲשָׂה מִצְוָה שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם לו, ז) "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" וְגוֹ'. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמַּרְבֶּה כְּבוֹד שָׁמַיִם וּמַמְעִט כְּבוֹד עַצְמוֹ כְּבוֹד שָׁמַיִם מִתְרַבֶּה וּכְבוֹדוֹ מִתְרַבֶּה, וְכָל הַמְמַעֵט כְּבוֹד שָׁמַיִם וּמַרְבֶּה כְּבוֹד עַצְמוֹ כְּבוֹד שָׁמַיִם בְּמְקוֹמוֹ וּכְבוֹדוֹ מִתְמַעֵט. מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבָנוֹ עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ, וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחַר הַתֵּבָה הַלְלוּיָהּ, וּבְנוֹ עוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁל תְּפִלּוּת אָמְרוּ לוֹ, רְאֵה בִּנְךָ שֶׁהוּא עוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁל תְּפִלּוּת. אָמַר לָהֶם, וּמַה אֶעֱשֶׂה לוֹ, תִּינוֹק הוּא, יְשַׂחֵק. שׁוּב לְמָחָר עָשָׂה כָּךְ, וְכָל אוֹתָן שְׁמוֹנָה יְמֵי הֶחָג וְלֹא אָמַר לוֹ דָּבָר, וְלֹא יָצְאָה אוֹתָהּ שָׁנָה וְלֹא שְׁנָתַיִם וְלֹא שָׁלֹשׁ עַד שֶׁמֵּת אוֹתוֹ הָאִישׁ וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ וּמֵת בְּנוֹ וּבֶן בְּנוֹ, וְיָצְאוּ לוֹ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נְפָשׁוֹת מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא זוּג אֶחָד, אֶחָד חִגֵּר וְסוּמָא וְאֶחָד שׁוֹטֶה וְרָשָׁע. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה מִתְחָרֵט שֶׁלֹּא קָרָא וְשֶׁלֹּא שָׁנָה. פַּעַם אַחַת הָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לִקְדוּשַׁת הַשֵּׁם, הִגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ וְאָמַר, קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ. אָמְרוּ לוֹ, מַה רָאִיתָ שֶׁהִגְבַּהְתָּ אֶת קוֹלְךָ, אָמַר לָהֶם, לֹא זָכִיתִי לֹא לְמִקְרָא וְלֹא לְמִשְׁנָה, וְעָכְשָׁיו שֶׁנָּתְנוּ לִי רְשׁוּת לֹא אַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלִי וְתָשׁוּב נַפְשִׁי עָלַי. וְלֹא יָצְאָה אוֹתָהּ הַשָּׁנָה וְלֹא שְׁנָתַיִם וְלֹא שָׁלֹשׁ עַד שֶׁעָלָה אוֹתוֹ הָאִישׁ מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאוּהוּ שַׂר הַחַיִל שֶׁל קֵיסָר, וּמִינּוּהוּ רֹאשׁ עַל כָּל בֵּרְנִיּוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנָתְנוּ לוֹ מָקוֹם וּבָנָה עִיר וְיָשַׁב עָלֶיהָ וְקָרְאוּ לוֹ קַלַנְיָא לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָּנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהֶאֱכִיל אֶת בְּהֶמְתּוֹ תְּרוּמָה, וְנָפְלָה עָלָיו אֵשׁ וְאָכְלָה מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים כָּרִים וּשְׁלֹשִׁים בְּגָדִים וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים כַּדִּים שֶׁל יַיִן וְשִׁשָּׁה עָשָׂר כַּדִּים שֶׁל

שֶׁמֶן וּשְׁאַר מָמוֹן שֶׁהָיָה לוֹ. וּבָא וְעָמַד לִפְנֵי חֲכָמִים, סִיפֵּר לָהֶם מַה שֶּׁאֵרַע לוֹ. אָמַר לָהֶם, כֹּהֵן אֲנִי, וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת בְּהֶמְתִּי תְּרוּמָה, וְשָׁמְעוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂא פָּנִים, וְכִי תְּרוּמָה וְקֹדֶשׁ שֶׁאֵין לָהֶם אוֹכְלִים כְּלוּם הוֹלְכִים אֶלָּא לִשְׂרֵפָה, אָמַר לָהֶם, לֹא כָּךְ לִמַּדְתָּנִי, כַּרְשִׁינֵי תְּרוּמָה מַאֲכִילִין אוֹתָם לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה וּלְתַרְנְגוֹלִים. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כַּרְשִׁינִין שֶׁמִּתְחִלָּתָן אוֹכְלֵי בְּהֵמָה הֵן וּבִשְׁנַת רַעֲבוֹן הִתִּירוּ לִבְנֵי אָדָם לֶאֱכֹל אוֹתָן, לְפִיכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶן דָּוִד מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמַּאֲכִיל אֶת בְּהֶמְתּוֹ תְּרוּמָה אֲפִלּוּ מִתְּרוּמַת חוּץ לָאָרֶץ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר, (משלי יט, טז) "בּוֹזֵה דְּרָכָיו יָמוּת". וְאוֹמֵר, "וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ" וְגוֹ'. לְמַדְנוּ מֵאַבְרָהָם שֶׁמִּתְּחִלַּת מַעֲשָׂיו הָיָה יָרֵא מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר, אַל תִּירָא אַבְרָם, אֵין אוֹמֵר אַל תִּירָא, אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא יָרֵא שָׁמַיִם לַאֲמִתּוֹ. מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לִבְנוֹ, צֵא וַהֲרֹג אֶת הַלִּסְטִים הַלָּלוּ, וְאִם יִפְּלוּ בְּיָדְךָ אַל תֶּהֱנֶה מְמַמוֹנָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לֹא יָצָא בֶּן הַמֶּלֶךְ לַהֲרוֹג אֶת הַלִּיסְטִים הַלָּלוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְקַפֵּחַ אֶת הַמָּמוֹן, יָצָא וְהָרַג אוֹתָן, בַּחֲזָרָתוֹ יָצָא אָבִיו לִקְרָאתוֹ. אָמַר לוֹ, בְּנִי, בָּרוּךְ אַתָּה וּתְהֵא לְךָ קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא נֶהֱנֵיתָ מִמָּמוֹנָם כְּלוּם, וְעַכְשָׁיו הֲרֵי אֲנִי מְשַׁלֵּם לְךָ מִבֵּית גְּנָזַי בְּכֶסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכָל כְּלֵי חֶמְדָּה שֶׁבָּעוֹלָם. לְכָךְ נֶאֱמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת הַמְּלָכִים. יָצָא מֶלֶךְ סְדוֹם לִקְרָאתוֹ, אָמַר לוֹ, תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְגוֹ'. אָמַר לוֹ, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, וְכִי לְכֶסֶף וְזָהָב, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכָל כְּלֵי חֶמְדָּה אֲנִי צָרִיךְ מִשֶּׁלְךָ, אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְגוֹ', לְכָךְ נֶאֱמַר אִנְכִי מָגֵן לָךְ וְגוֹ'. לְמַדְנוּ מִיִּצְחָק שֶׁמִּתְּחִלַּת מַעֲשָׂיו הָיָה יָרֵא מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה יִצְחָק בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ. אָמַר, אוֹי לִי שֶׁמָּא אֵין בִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּאַבָּא, וּמַה תְּהֵא עָלַי מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְדִבֵּר עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כה, יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם" וְגוֹ'. לְמַדְנוּ מִיַּעֲקֹב שֶׁמִּתְּחִלַּת מַעֲשָׂיו הָיָה יָרֵא שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית לה, ד) "וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר" וְגוֹ', וְכֵן אֲבוֹתֵינוּ הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות יד, לא) "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה" וְגוֹ', לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּשִׂכָר יִרְאָה וּבְשִׂכַר אֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בּוֹ מִתְּחִלָּה עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיָּבֹא וְיִפְדֶּה אוֹתָם מִבֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "חוּלִי וְגוּחִי בַּת צִיּוֹן" וְגוֹ'.

רמז עז

(בראשית טו ז) אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. אָמְרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נִמְרוֹד הָרָשָׁע אֶת אַבְרָהָם לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר לְפָנָיו גַּבְרִיאֵל, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵרֵד וְאַצִּיל אֶת הַצַּדִּיק

מִכְּבָשַׁן הָאֵשׁ. אָמַר לוֹ, אֲנִי יָחִיד בְּעוֹלָמִי, וְהוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, נָאֶה לְיָחִיד לְהַצִּיל אֶת הַיָּחִיד. וּלְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה אָמַר לוֹ, תִּזְכֶּה וְתַצִּיל שִׁלְשָׁה מִבָּנֶיךָ בָּנָיו.

אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. כְּפָתוּהוּ וַעֲקָדוּהוּ לְאַבְרָהָם, וְהִנִּיחוּהוּ עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ, וְהֵקִיפוּ לוֹ עֲצִים מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו, חֲמֵשׁ אַמּוֹת לְכָל צַד, וְגָבְהָן שֶׁל עֲצִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וְעַד אוֹתָהּ שָׁעָה לֹא הִכִּיר תֶּרַח אֶת בּוֹרְאוֹ. מִיָּד בָּאוּ שְׁכֵנָיו וּבְנֵי עִירוֹ וְטָפְחוּ לוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמְרוּ לוֹ, בִּשְׁתְּ בּוּשָׁה גְּדוֹלָה וּכְלִמָּה, בֶּן שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא שְׂרָפוֹ נִמְרוֹד בָּאֵשׁ. מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיָרַד וְהִצִּילוֹ. אָמַר תֶּרַח בְּלִבּוֹ, שֶׁמָּא יַעֲמִדוּ וְיַהֲרְגוּ אֶת בְּנִי, עָמַד וְיָצָא מִשָּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יא, לא) "וַיִּקַּח תֶּרַח וגו'" וּבִשְׂכַר שֶׁיָּצָא מִשָּׁם לְשֵׁם שָׁמַיִם, הִמְלִיכוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּחַיָּיו שְׁלוֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר, "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר, (ויקרא ד, כב) "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא". מַה לְּהַלָּן שְׁאֵין עַל גַּבָּיו אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ אַחַר מִיתָתוֹ, הֲרֵי שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר, "לְבַבְתִּינִי אֲחוֹתִי כַּלָּה".

אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב, עֶשֶׂר שָׁנִים נָחְבַּשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ שָׁלוֹשׁ בְּכוּתָא, שֶׁבַע בְּקַרְדּוֹ וְרַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא מַתְנֵי אִפְּכָא אָמַר רַב, עִיבְּרָא זְעִירָא דְּכוּתָא זֶה הוּא אוּר כַּשְׂדִּים. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (דברים ד, ז) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרוֹבִים אֵלָיו". בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, בָּשָׂר וְדָם עוֹשֶׂה לוֹ פַּטְרוֹן שֶׁיְּהֵא מִתְקַיֵּם עָלָיו, וְהוּא נִתְפָּס בָּאַנְקְלִיטִין הָלְכוּ וְאָמְרוּ לוֹ נִתְפַּס בֶּן בֵּיתְךָ, אָמַר לָהֶם, אֲנִי מִתְקַיֵּם עָלָיו יָצָא לֵיהָרֵג, הֵיכָן הוּא וְהֵיכָן פַּטְרוֹנוֹ אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, נִתְפַּס אַבְרָהָם בֶּן בְּרִיתְךָ. אָמַר לָהֶם, אֲנִי מִתְקַיֵּם עָלָיו. אָמְרוּ לוֹ, הֲרֵי הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי אַמְרָפֶל, הֲרֵי אַפּוּמְנִימָא שֶׁלּוֹ נִקְרָאִין הֲרֵי הוּא יוֹצֵא לִישָׁרֵף. אָמַר לָהֶם, הֲרֵינִי מִתְקַיֵּם עָלָיו. הֵשְׁלַךְ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, יָרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִצִּילוֹ, אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים.

תֶּרַח הָיָה רוֹאֶה בַּמַּזָּלוֹת שֶׁל הָרָן שֶׁהוּא נִשְׂרָף, וּמַזָּלוֹ שֶׁל הָרָן שֶׁהָעוֹלָם מִתְמַלֵּא הֵימֶנּוּ. נִכְנְסוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ. אָמְרוּ לוֹ, שֶׁל מִי אַתָּה, אָמַר לָהֶם, לְעוֹלָם לֹא אַנִּיחַ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבַּשָּׁמַיִם, מִיָּד הִשְׁלִיכוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ. לֹא יָרַד עִמּוֹ לֹא עִיר וְלֹא שָׂרָף וְלֹא מַלְאָךְ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ. הָרָן הָיָה לִבּוֹ חָלוּק, הָיָה נוֹטֶה עַל דִּבְרֵי אֲבִיו נִכְנְסוּ אֶצְלוֹ. אָמְרוּ לוֹ, שֶׁל מִי אַתָּה, אָמַר בְּלִבָּבוֹ, אַבְרָהָם אָחִי הוּא גָּדוֹל מִמֶּנִּי, אִם רְאִיתִיו שֶׁנִּמְלַט אוֹמֵר אֲנִי שֶׁל אַבְרָהָם אֲנִי מִיָּד הִשְׁלִיכוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לֵירֵד עַד שֶׁהֵמִיתוּהוּ הָאֵשׁ וּנְטָלוּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהִשְׁלִיכוּ לִפְנֵי אֲבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יא, כח) "וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו", וְתֶרַח אָבִיו יָפֶה רָאָה

שֶׁהָעוֹלָם מִתְמַלֵּא מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מִן הָאֲנָשִׁים אִם מִן הַנָּשִׁים, שָׂרֵי הָיְתָה בְּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, "בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה" וְנִתְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם מִמֶּנָּה.

שִׁבְעָה דְּבָרִי מוֹפֵת נַעֲשׂוּ בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ כְּמוֹתָם מִיּוֹם שֶׁנִּבְרְאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. מוֹפֵת הָרִאשׁוֹן, שֶׁנִּצַּל אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְהַמּוֹפֵת הַשֵּׁנִי, שֶׁיָּלְדָה שָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה, וְלֹא הֶאֱמִינוּ עַד שֶׁהֵנִיקָה בָּנִים שָׂרָה מוֹפֵת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנִּזְרְקָה בּוֹ שִׁיבָה בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כד, א) "וְאַבְרָהָם זָקֵן". מוֹפֵת הָרְבִיעִי, לֹא הָיָה אָדָם עוֹטֵשׁ וְחָיָה, אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה נַפְשׁוֹ יוֹצְאָה, בֵּין בַּשּׁוּק בֵּין בַּדֶּרֶךְ, עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב אֲבִינוּ וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַל תִּקַּח נַפְשִׁי מִמֶּנִּי עַד שֶׁאֲצַוֶּה עַל בָּנַי וְנֶעֱתַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית מח, א) "וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חוֹלֶה". לְפִיכָךְ חַיָּב אָדָם בַּעֲטִישָׁה לְהוֹדוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנָּהֲפַךְ מִמָּוֶת לְחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר, (איוב מא, י) "עֲטִישׁוֹתָיו תָּהֵל אוֹר". מוֹפֵת הַחֲמִשִּׁי, "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַּיַּבָּשָׁה". מוֹפֵת הַשִּׁשִּׁי, (יהושע י, יב) "שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם", שֶׁבָּא יְהוֹשֻׁעַ וְעָשָׂה מִלְחֶמֶת יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעַ עֶרֶב שַׁבָּת וְרָאָה בְּצָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יַחֲלְלוּ אֶת הַשַּׁבָּת עַד שֶׁרָאָה חַכְמֵי הַגּוֹיִים רוֹגְשִׁים בַּמַּזָּלוֹת לָבֹא עַל יִשְׂרָאֵל. מָה עָשָׂה, פָּשַׁט אֶת יָדוֹ לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וְהֵירַח וְהִזְכִּיר עֲלֵיהֶם אֶת הַשֵּׁם וְעָמַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּמְקוֹמוֹ שְׁלוֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת. מוֹפֵת הַשְּׁבִיעִי, לֹא הָיָה אָדָם עוֹמֵד מֵחֲלִיוֹ עַד שֶׁבָּא חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעָמַד וְחָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "מִכְתָּב לְחִזְקִיָּהוּ בַּחֳלוֹתוֹ וַיְחִי מֵחָלְיוֹ", וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּה מַה אוֹת, אָמַר לֵיהּ, אֶחָז אֲבִיךְ רַגֵּשׁ בַּמַּזָּלוֹת, וְהָיָה מִשְׁתַּחֲוֶה לַשֶּׁמֶשׁ, וְיָרַד הַשֶּׁמֶשׁ וּבָרַח בַּמַּעֲרָב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם רוֹצֶה אַתָּה יֵרֵד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת. אָמַר חִזְקִיָּה, לֹא כִּי אֶלָּא אוֹתָן עֶשֶׂר (שְׁעוֹת) [מַעֲלוֹת] שֶׁתֵּרֵד יַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ וְנֶעֱתַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם לח, ח) "הִנְנִי מֵשִׁיב אֶת צֵל וְגוֹ' אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז". כְּשֶׁרָאָה חִזְקִיָּהוּ שְׁלוּחֵי מֶלֶךְ בָּבֶל נִתְנַּאָה בְּלִבּוֹ לְמַעְלָה וְהֶרְאָה לָהֶם אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת וְעוֹד שֶׁפָּתַח הָאָרוֹן וְהֶרְאָה לָהֶם אֶת הַלּוּחוֹת, אָמַר לָהֶם, בּוֹ אָנוּ עוֹשִׂין מִלְחָמָה וְנוֹצְחִין. כַּעַס עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ, לֹא דַּי לְךָ שֶׁהֶרְאֵתָ לָהֶם אוֹצָרוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת כָּל אוֹצָרוֹת בֵּית קָדְשׁ הַקָּדָשִׁים וְעוֹד שֶׁפָּתַחְתָּ לָהֶם אֶת הָאָרוֹן וְהֶרְאֵתָ לָהֶם הַלּוּחוֹת מַעֲשֶׂה יָדַי, חַייָךְ, הֵם יַעֲלוּ וְיִקְחוּ אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת, וְתַחַת הַלּוּחוֹת יִהְיוּ בָּנֶיךָ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל, אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, לֹא כְּקוֹרֵא תַּגָּר אֶלָּא כְּאוֹמֵר בְּאֵיזֶה זְכוּת, אָמַר לֵיהּ: בַּכַּפָּרוֹת שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְבָנֶיךָ. (בראשית טו ט-י) וַיֹּאמֶר אֵלָיו, קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, שְׁלֹשָׁה מִינֵי פָּרִים פַּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים וּפַר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְווֹת וְעֶגְלָה עֲרוּפָה. וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, שְׁלֹשָׁה מִינֵי שְׂעִירִים, שְׂעִירֵי רְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּשְׂעִירַת

יָחִיד. וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ, אֶשֶׁם וַדַּאי וְאָשָׁם תָּלוּי וְכִבְשָׂה שֶׁל יָחִיד. וְתוֹר וְגוֹזָל תּוֹר וּבְנֵי יוֹנָה וַיַּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַכַּפָּרוֹת כֻּלָּן הֶרְאָה לוֹ, עֲשִׂירִית הָאֵיפָה לֹא הֶרְאָה לוֹ וְרַבָּנָן אָמְרִין, אַף עֲשִׂירִית הָאֵיפָה הֶרְאָה לוֹ, נֶאֱמַר כָּאן אֵת כָּל אֵלֶּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ב, ח) "וְהֵבֵאתָ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַה'" וְגוֹ'. וְאֶת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר, הֶרְאָה לוֹ שֶׁמַּבְדִּילִין בְּעוֹלַת הָעוֹף וְאֵין מַבְדִּילִין בְּחַטָּאת הָעוֹף.

דָּבָר אַחֵר, קָחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, זוּ בָּבֶל, שֶׁמַּעֲמֶדֶת שְׁלֹשָׁה נְבוּכַדְנֶצַּר וְאֱוִיל מְרוֹדָךְ וּבֶלְשַׁצַּר. וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, זוּ מָדַי, שֶׁמַּעֲמֶדֶת שְׁלֹשָׁה, כּוֹרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ וַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ, זוּ יָוָן שֶׁמַּעֲמֶדֶת שְׁלֹשָׁה דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הָרוּחוֹת כָּבְשׁוּ, וְרוּחַ מִזְרָחִית לֹא כָבְשׁוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, וְהָכְתִיב "רָאִיתִי אֶת הָאַיִל מְנַגֵּחַ יָמָּה וְצָפוֹנָה וְנֶגְבָּה... וְעָשָׂה כִרְצוֹנוֹ וְהִגְדִּיל" הוּא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּלֹא אָמַר מִזְרָחָה וְתוֹר וְגוֹזָל, זוּ מַלְכוּת רְבִיעִית תּוֹר הוּא אֶלָּא שֶׁגָּזְלָן הוּא. וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם הֶרְאָה לוֹ (וְכוּ') עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה קַתַּדְרִין דְּדֵין לְקַבֵּל קַתַּדְרִין דְּדֵין וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה שֶׁשָּׁם הָיְתָה סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה יוֹשֶׁבֶת וְחוֹתֶכֶת דִּינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאֶת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר, הֶרְאָה לוֹ, כָּל מִי שֶׁהוּא מַעֲמִיד פָּנִים בַּגַּל הַגַּל שׁוֹטְפוֹ וְכָל מִי שֶׁאֵין מַעֲמִיד פָּנִים בַּגַּל אֵין הַגַּל שׁוֹטְפוֹ. (בראשית טו יא) וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים וַיָּשֶׁב אוֹתָם אַבְרָם. נָסַב אַבְרָהָם מַכִּישָׁה וַהֲוָה מֵכִישׁ לְהוֹן וְלֹא הֲווּ מִתְכַּתְּשִׁין וְאַף עַל פִּי כֵן וַיָּשֶׁב אוֹתָם אַבְרָם בְּתְשׁוּבָה אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה, לְכְשֶׁיֵּעָשׂוּ בָּנֶיךָ פְּגָרִים בְּלֹא גִידִים וּבְלֹא עֲצָמוֹת זְכוּתְךָ עוֹמֶדֶת לָהֶם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקָּרָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדוֹן, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וּקְרָאוֹ אָדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר, (לעיל פסוק ח) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱלֹהִים וְגוֹ' וְאַף דָּנִיֵּאל לֹא נֶעֱנָה אֶלָּא בִּזְכוּת אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, (דניאל ט, יז) "וְהַאֲר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם לְמַעַן אֲדֹנָי", לְמַעֲנְךָ מְבַעֲיֵה לִיהּ, אֶלָּא לְמַעַן אַבְרָהָם שֶׁקָּרָאוֹ אָדוֹן.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱלֹהִים בַּמָּה אֵדָע. אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמָא חַס וְשָׁלוֹם יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּאַנְשֵׁי דוֹר הַמַּבּוּל וּכְאַנְשֵׁי דוֹר הַפְּלָגָה אָמַר לוֹ, לָאו. בַּמָּה אֵדַע אָמַר לוֹ, (לעיל פסוק ט) קָחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת אָמַר לְפָנָיו, תֵּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶם, אָמַר לוֹ, כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת שֶׁכָּל זְמַן שֶׁקּוֹרְאִים בָּהֶן מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִקְרִיבוּ לְפָנַי קָרְבָּן, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹונוֹתֵיהֶם.

(בראשית טו יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, תְּחִלַּת מַפֹּלֶת שֵׁינָה דָּמִיךְ לֵיהּ וְלֹא לָעֵי בְּאוֹרַיְתָא דָּמִיךְ לֵיהּ וְלֹא לָעֵי בְּעֲבִידְתָּא רַב אָמַר, שָׁלֹשׁ תַּרְדֵּמוֹת הֵן תַּרְדֵּמַת שֵׁינָה, (בראשית ב, כא) "וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּשָׁן". תַּרְדֵּמַת נְבוּאָה, וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם. תַּרְדֵּמַת מַרְמִיטָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שמו"א כו, יב) "וְאֵין רוֹאֶה וְאֵין יוֹדֵעַ וְאֵין מֵקִיץ כִּי כֻלָּם יְשֵׁנִים כִּי תַּרְדֵּמַת ה' נָפְלָה עֲלֵיהֶם". וְרַבָּנָן אָמְרִין, אַף תַּרְדֵּמָה שֶׁל שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם [ה'] רוּחַ תַּרְדֵּמָה". רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי יִצְחָק אָמַר, שָׁלֹשׁ נוֹבְלוֹת הֵן. נוֹבְלוֹת מִיתָה שֵׁינָה נוֹבְלוֹת נְבוּאָה חֲלוֹם נוֹבְלוֹת הָעוֹלָם הַבָּא שַׁבָּת רַבִּי אָבִין מוֹסִיף, תַּרְתֵּין, נוֹבְלוֹת אוֹרָה שֶׁל מַעְלָה גַּלְגַּל חַמָּה נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁל מַעְלָה תּוֹרָה. וְהֵנָּה אֵימָה, זוֹ בָּבֶל, דִּכְתִיב, (דניאל ג, יט) "בֵּאדַיִן נְבוּכַדְנֶאצַּר הִתְמְלִי חֵמָה" חֲשֵׁכָה, זֶה מָדַי, שֶׁהֶחְשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּצוֹם וּבְתַעֲנִית. גְּדוֹלָה, זוֹ יָוָן, רַבִּי סִימוֹן, אָמַר שֶׁהִיא מַעְמֶדֶת מֵאָה וְעֶשְׂרִים דּוּכְסִין, מֵאָה וְעֶשְׂרִים אִיפַּרְכִין, מֵאָה וְעֶשְׂרִים אִסְטַרְטִיוֹטִין וְרַבָּנָן אָמְרִין, מִשִּׁשִּׁים שִׁשִּׁים דִּכְתִיב, "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב" מַה עַקְרָב זוֹ יוֹלֶדֶת לְשִׁשִּׁים כָּךְ מַלְכוּת יָוָן מַעְמֶדֶת מִשִּׁישִּׁים שִׁישִּׁים. נוֹפֶלֶת זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית דִּכְתִיב, (ירמיה מט, כא) "מִקּוֹל נָפְלָם רָעָשָׁה הָאָרֶץ". וְיֵשׁ שֶׁמַּחְלִיפִים, נוֹפֶלֶת, זוֹ בָּבֶל, דִּכְתִיב, (ישעיה כא, ט) "נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל". גְּדוֹלָה זוֹ מָדַי, דִּכְתִיב, "גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ". חֲשֵׁכָה, זוֹ יָוָן, שֶׁהֶחְשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּגְזֵרוֹת, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. אֵימָה, זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית, (דניאל ז, ז) "דְּחִילָה וְאַמְתָנִי וְתַקִּיפָא". (בראשית טו יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע, יָדֹעַ שֶׁאֲנִי מְפַזְּרָן, תֵּדַע שֶׁאֲנִי מְכַנְּסָן. יָדוֹעַ שֶׁאֲנִי מְשַׁעְבְּדָן, תֵּדַע שֶׁאֲנִי גּוֹאֲלָן. כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ, מְשֻׁתְּרֶאֶה לְךָ זֶרַע אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אָמַר רַבִּי יוּדָן, גֵּרוּת עַבְדוּת וְעִנּוּי בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְאַסְפַּטְיָה שֶׁלָּהֶן.

(בראשית טו יד-טו) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ. גַּם לְרַבּוֹת אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת דָּן אָנֹכִי, בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ הִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא גּוֹאֵל אֶת בָּנָיו, וְשֶׁאִם יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה גּוֹאֲלָן בְּשִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת. דְּאָמַר רַב יוּדָן, (דברים ד, לד) מִ"לְבוֹא לָקַחַת לוֹ גּוֹי" עַד "וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים" אַתְּ מוֹצֵא שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ הֵם, אֱמוֹר לוֹ צֵא מֵהֶם גּוֹי שֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן. רַב אָבִין אָמַר, בְּשֵׁמוֹ גּוֹאֲלָן, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ע"ב אוֹתִיּוֹת. וְאַחֲרֵי כֵּן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל, אַחַר אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אַחֲרֵי מִשֶּׁאֲבִיא עֲלֵיהֶן עֶשֶׂר מַכּוֹת לְאַחַר כֵּן יֵצְאוּ. אָמַר לוֹ אַף אֲנִי בְּשִׁעְבּוּד, אָמַר לוֹ, וְאַתָּה תָּבֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁלֹשָׁה הֵן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן בְּשֵׂיבָה טוֹבָה, אַבְרָהָם וְדָוִד וְשָׁוֶה לָהֶן גִּדְעוֹן וְלֹא שָׁוֶה לוֹ לָמָּה, (שופטים ח, כז) "וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד", לַעֲבוֹדָה זָרָה.

אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה אָמַרְתָּ בַּמָּה אֵדַע, חַיֶּיךָ שְׁנֵי פְּעָמִים יָדֹעַ תֵּדַע רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, וַהֲלֹא לֹא יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם אֶלָּא מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים, תֵּדַע שֶׁהוּא כֵּן, בֹּא וּרְאֵה כְּשֶׁיָּרַד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הָיָה בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבְעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה הָיָה בֶּן שְׁלֹשִׁים, וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשֹּׂבַע, וּשְׁתֵּי שְׁנֵי הָרָעָב, הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע, וְלֵוִי הָיָה גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם הָיָה בֶּן אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ וּשְׁנֵי חַיָּיו בְּמִצְרַיִם תִּשְׁעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, הֲרֵי כֻּלָּם מֵאָה שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה, "וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", וּבִירִידָתוֹ לְמִצְרַיִם יָלְדָה לוֹ אִשְׁתּוֹ יוֹכֶבֶד בִּתּוֹ, וּבַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים יָלְדָה אֶת מֹשֶׁה וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה הֲרֵי מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים וְכָאן הוּא אוֹמֵר וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עָרָךְ, לֹא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֶלָּא מִשֶּׁהָיָה לוֹ זָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֶךָ וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אָמַר לוֹ, וְהָכְתִיב (שמות יב, מ) "וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' אֲמַר לוֹ, מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָמֵשׁ שָׁנִים עַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נוֹלַד לְיוֹסֵף שְׁנֵי שְׁבָטִים מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, הֲרֵי מָאתַיִם וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, יָמִים וְלֵילוֹת, הֲרֵי אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁדִּלֵּג הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַקֵּץ בִּזְכוּת אָבוֹת שֶׁהֵן הֲרֵי עוֹלָם, וּבִזְכוּת בְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁהֵן גִּבְעוֹת עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא וְגוֹ'".

נֶאֱמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ זֶה יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כא, יב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". (בראשית כה, כו) "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם", יַעֲקֹב אָבִינוּ אָמַר "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", הֲרֵי מֵאָה וְתִשְׁעִים שָׁנִים, נִשְׁתַּיֵּר מָאתַיִם וְעֶשֶׂר סִימָן שְׁנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב וּבְאוֹתוֹ הַפֶּרֶק נוֹלַד אִיּוֹב, (איוב מב, טז) "וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה", וְאוֹמֵר (שם י) "וַיּוֹסֶף ה' אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה" נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם נוֹלַד אִיּוֹב, וּכְשֶׁעָלוּ מֵת. אוֹ יָכוֹל כָּל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה הָיוּ בְּמִצְרַיִם, וַהֲלֹא קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה, (שמות ו, יח) "וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", "וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע, וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", וּשְׁמוֹנִים שָׁנִים שֶׁל מֹשֶׁה, הֲרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כָּל זְמַן שֶׁזַּרְעוֹ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וַעֲבָדוּם אֵלּוּ יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד וְעִנּוּ אוֹתָם, אֵלּוּ יְמֵי הָעִנּוּי, כֻּלָּן אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה.

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (שמות יד, ב) "וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירוֹת" כָּאן נִתְקַיֵּם וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוֹ הִיא מֻהַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתִּי לוֹ, יַחְזִרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם שֶׁכָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁכִּנֵּס יוֹסֵף הָיָה נָתוּן בְּבַעַל צָפוֹן, וּכְשֶׁחָזְרוּ נְטָלוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר, "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַּכֶּסֶף" וְגוֹ'.

(בראשית טו טז) הַנִּפְטָר מִן הַמֵּת אַל יֹאמַר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם, אֶלָּא לֵךְ בְּשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תָּבֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם. הַנִּפְטָר מֵחֲבֵרוֹ אַל יֹאמַר לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם, אֶלָּא לֵךְ לְשָׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי דָּוִד אָמַר לְאַבְשָׁלוֹם (שמואל ב טו, ט) "לֵךְ בְּשָׁלוֹם", וְהָלַךְ וְנִתְלָה, יִתְרוֹ אָמַר לְמֹשֶׁה (שמות יד, ח) "לֵךְ לְשָׁלוֹם", הָלַךְ וְהִצְלִיחַ.

וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם, בִּשְׂרוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאָבִיו חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה, בִּשְׂרוֹ שֶׁיִּשְׁמָעֵאל יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו. וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם, וְכִי הַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה מִן הַגּוּף וְהוּא שָׁלוֹם אֶלָּא שֶׁהַצַּדִּיקִים מְקַדְּמִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ בֹּא בְשָׁלוֹם, וּכְתִיב "וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו", כָּל הַנְּפָשׁוֹת חוֹזְרוֹת צַדִּיקִים עִם הַצַּדִּיקִים וְהָרְשָׁעִים עִם הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו".

(בראשית טו יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה, אַמִּיטְתָא הֲוָת וְהִנֵּה תַּנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַרְבָּעָה דְּבָרִים הֶרְאָה לוֹ, גֵּהִנֹּם וּמַלְכֻיּוֹת וּמַתַּן תּוֹרָה וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר לֵיהּ, כָּל זְמַן שֶׁבָּנֶיךָ יְהוּ עוֹסְקִין בִּשְׁתַּיִם הֵן נִצּוֹלִין מִשְּׁתַּיִם פָּרְשׁוּ מִשְּׁתַּיִם הֵן נִדּוֹנִין בִּשְׁתַּיִם, וְעָתִיד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֵחָרֵב וְקָרְבָּנוֹת לְבָטֵל. בַּמֶּה אַתָּה רוֹצֶה שֶׁיִּרְדוּ בָּנֶיךָ בְּגֵהִנֹּם אוֹ בְּמַלְכֻיּוֹת. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר, אַבְרָהָם בֵּרַר לוֹ אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת, בַּר חֲנִינָא אָמַר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּרַר לוֹ אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (דברים לב, ל) "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם", זֶה אַבְרָהָם. "וַה' הִסְגִּירָם", מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים לְדִבְרֵיו. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא אָמַר, כָּךְ הָיָה אַבְרָהָם יוֹשֵׁב וְתָמֵהַּ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּמֶּה אֲבָרֵר בְּגֵהִנֹּם אוֹ בְּמַלְכֻיּוֹת, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְטַע הַדִּין מִלְּנֵיָא מִלְּבָךְ בְּרוֹר לְךָ אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (תהלים סו, יב) "הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ", אַרְכָּבַת אוּמַיָּא לְרֵישִׁינָן "בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, אַף קְרִיעַת יַם סוּף הֶרְאָה לוֹ, דִּכְתִיב, אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים קלו, יג) "לְגֹוֵר יַם סוּף לִגְזָרִים".

רמז עח

(בראשית טו יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית. שִׁבְעָה אָבוֹת כּוֹרְתֵי בְּרִית. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת וְגוֹ'. בְּיִצְחָק כְּתִיב "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק". בְּיַעֲקֹב כְּתִיב (ויקרא כו, מב) "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב". בְּמֹשֶׁה כְּתִיב (שמות לד, כז) "כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית". בְּאַהֲרֹן כְּתִיב "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם" בְּפִנְחָס כְּתִיב (במדבר כה, יג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית". בְּדָוִד כְּתִיב (תהלים פט, ד) "כָּרַתִּי בְּרִית לִבְחִירִי". שִׁבְעָה אָבוֹת שָׁכְבוּ בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא שָׁלְטָה בָהֶם רִמָּה. וְאֵלּוּ הֵן, אַבְרָהָם. יִצְחָק. וְיַעֲקֹב.

מֹשֶׁה. וְאַהֲרֹן. וּמִרְיָם. וּבְנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים טז, ט) "לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח".

לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת. רַב הוּנָא וְרַבִּי דּוֹסְתָּאי בְּשֵׁם רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמְרֵי, אַף מַאֲמָרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר, לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי, אֶתֵּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא נָתַתִּי "יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גְּאָלָם" אֵין כְּתִיב, אֶלָּא "אֲשֶׁר גְּאָלָם". (ירמיה לא, י) "כִּי פוֹדָה ה' אֶת יַעֲקֹב" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "כִּי פָדָה". "אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי אֲפִדֶּם" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "כִּי פְדִיתִים". (ישעיה ד, ה) "וּבָרָא ה' [כָּל] עַל מְכוֹן הַר צִיּוֹן" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וּבָרָא ה'" כְּבָר הִיא בְּרוּאָה וּמִיתַּקָּנָא. (בראשית טו יט-כא) אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי. לְפִי שֶׁאֵין מַזְכִּיר כָּאן חִוִּי לְפִיכָךְ הוּא מֵבִיא רְפָאִים תַּחְתֵּיהֶם עָלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא מַנְחִיל לְיִשְׂרָאֵל עֲשָׂרָה עֲמָמִים, אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמוֹנִי אֵינוֹן תְּלָתָא וְאַחֲרָנַיָּתָא וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הָרְפָאִים וְאֶת הָאֱמוֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי, הֲרֵי עֲשָׂרָה. וְלֹא נָתַן לָהֶם אֶלָּא הַשִּׁבְעָה. וְאֵיזֶה הַשְּׁלִשָּׁה שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם, רַב אוֹמֵר, עֲרָבִים שַׁלְמַיִּים נְטִיִּים רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר, דַּרְמַקְסִים וְאַסְפַּמְיִים וְאַסְפַּמְיִים. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אַסְיָא וְטַרְקִי וְקַרְטָגִינָא. רַבָּנָן אָמְרֵי, אֱדוֹם וּמוֹאָב וּרְאשִׁית בְּנֵי עַמּוֹן הֵם הַשְּׁלִשָּׁה שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֱדוֹם שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים ב, ה) "כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרוּשָׁה" וּבְמוֹאָב כְּתִיב, "אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב", קֵינִי הוּא עֵשָׂו, קְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי, עַמּוֹן וּמוֹאָב. לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יַחְזְרוּ וְיִהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקַיֵּם מַאֲמָרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ישעיה יא, יד) "אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם" אֲבָל עַכְשָׁיו נָתַן לָהֶם שִׁבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים ז, א) "שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ". (בראשית טז א) אָמַר רַב יִצְחָק, חֲזִירְתָּא רַעְיָא בַּעֲשָׂרָה, וְאִמְּרָתָא לֹא בְּחַד כָּל אִלֵּין אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם דְּיָהֵיב לֵיהּ אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְגוֹ' וַעֲדַיִן וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ. כְּתִיב (משלי כב, כב) "אַל תִּגְזֹל דָּל" וְגוֹ', עָנִי בַּמֶּה יִקָּרֵא שְׁמוֹ לְפָנֶיךָ, עָשִׁיר יִקָּרֵא שְׁמוֹ עַל שֵׁם זָהָב וְכֶסֶף וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת אֲבָל עָנִי בַּמֶּה יִקָּרֵא שְׁמוֹ לְפָנֶיךָ, עַל שֵׁם בָּנוֹ, כֵּיצַד, עָמַד בְּנוֹ וְקָרָא בַּתּוֹרָה אוֹמֵר בֶּן מִי הוּא זֶה, אוֹמֵר בֶּן פְּלוֹנִי עָנִי הוּא וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקֹבֵעַ אֶת קוֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מָצָאתִי זָקֵן אֶחָד, אָמַרְתִּי לוֹ, רַבִּי, מִפְּנֵי מָה בַּעֲלֵי בָּתִּים שְׁבִיְשְׂרָאֵל נֶעֱצָרִים עַל הַבָּנִים מִהְיוֹת לָהֶם. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבָן אַהֲבָה גְּמוּרָה וְשָׂמֵחַ (בּוֹ) [בָּהֶם]. וּמְצָרְפָן בָּהֶן כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ רַחֲמִים לְפָנָיו, צֵא וּלְמַד מֵאַבְרָהָם וְשָׂרָה שֶׁהָיוּ עֲקָרִים מִיִּצְחָק שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה וְהִרְבּוּ רַחֲמִים עַד שֶׁבָּא יִצְחָק וְשָׂמְחוּ בּוֹ, צֵא וּלְמַד מֵרִבְקָה שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהִרְבְּתָה רַחֲמִים, עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב וְשָׂמְחוּ בּוֹ. צֵא וּלְמַד מֵרָחֵל שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה

אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מִשְׁנֵי יְלָדִים וְהִרְבְּתָה רַחֲמִים, עַד שֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶן וְשָׂמְחָה בָּהֶן. צֵא וּלְמַד מֵחַנָּה שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, עַד שֶׁבָּא שְׁמוּאֵל וְשָׂמְחָה בּוֹ. וְשָׂרַי אֶשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ. (משלי לא, י) "אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ". מַהוּ "מִכְרָהּ" עִבּוּרָהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "מְכוֹרָתַיִךְ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ". אַבְרָהָם הָיָה גָּדוֹל מִנָּחוֹר שָׁנָה נָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן שָׁנָה. [נִמְצָא] אַבְרָהָם גָּדוֹל מֵהָרָן שְׁתֵּי שָׁנִים, [שָׁנָה] לְעִבּוּרָהּ שֶׁל מִלְכָּה, וְשָׁנָה לְעִבּוּרָהּ שֶׁל יִסְכָּה. הָרָן מוֹלִיד לְשֵׁשׁ וְאַבְרָהָם אֵינוֹ מוֹלִיד. וְשָׂרַי אֶשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לוֹ לֹא יָלְדָה, אֶלָּא נִשֵּׂאת לְאַחֵר יָלְדָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, לֹא לוֹ וְלֹא לְאַחֵר וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי נְחֶמְיָה (אוֹמֵר) לֹא יָלְדָה לוֹ, אֶלָּא לוֹ וְלָהּ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית. שִׁפְחַת מִלּוּג הָיְתָה, וְהָיְתָה חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וְלֹא הָיָה רַשָּׁאי לְמָכְרָהּ. בָּעוּ מֵרִישׁ לָקִישׁ, מַהוּ דְּתַנְיָא מִלּוּג אָמַר לֵיהּ, כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר מִלּוּג מִלּוּג. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הָגָר בִּתּוֹ שֶׁל פַּרְעֹה הָיְתָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה פֻּרְעֹה מַעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה בְּבֵיתוֹ, נָתַן לָהּ בִּתּוֹ. אָמַר, מוּטָב שֶׁתְּהֵא בִּתִּי שִׁפְחָה בְּבֵית זֶה, וְלֹא תְּהֵא מַטְרוֹנִיתָא בְּבֵית אַחֵר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר הָא אַגְרֵיךְ אַף אֲבִימֶלֶךְ כֵּיוָן שֶׁרָאָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה בְּבֵיתוֹ נָתַן לָהּ בִּתּוֹ לְשִׁפְחָה. אָמַר, מוּטָב שֶׁתְּהֵא בִּתִּי שִׁפְחָה בְּבֵית זֶה וְלֹא תְּהֵא מַטְרוֹנִיתָא בְּבֵית אַחֵר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (תהלים מה, י) "בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתָיִךְ" בְּנוֹתֵיהֶם שֶׁל מְלָכִים, "נִצָּבָה שֵׁגָל לִימִינֵךְ", זוֹ שָׂרָה.

רמז עט

(בראשית טז ב) וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי ה'. אָמְרָה שָׂרָה, יוֹדַעַת אֲנִי מֵהֵיכָן הִיא מַכָּתִי לֹא מִפְּנֵי כְּשָׁפִים, וְלֹא מִפְּנֵי קְמִיעַ שֶׁאֲנִי צְרִיכָה, אֶלָּא עֲצָרַנִי ה' מִלֶּדֶת. אוּלַי אִבָּנֶה גַּם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה. תְּנֵי, כָּל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים [כְּאִלּוּ מֵת], כְּאִלּוּ הָרוּס. כְּאִלּוּ מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית ל, א) "וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי". כְּאִלּוּ הָרוּס, אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה, וְאֵין בּוֹנִין אֶלָּא הֶהָרוּס. וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי, לְקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי ה'". (בראשית טז ג) וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר, לְקָחַתְּהּ בְּדִבְרִים. אָמְרָה לָהּ, אַשְׁרַיִךְ שֶׁאַתְּ מִדַּבֶּקֶת לַגּוּף הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה.

תָּנוּ רַבָּנָן, נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְבַטֵּל, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה שֶׁמָּא לֹא זָכָה לְבָנִים מִמֶּנָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר, מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין יְשִׁיבַת חוּצָה לְאָרֶץ עוֹלָה מִן הַמְּנָיָן לְפִיכָךְ הָיָה הוּא חוֹלֶה אוֹ הִיא חוֹלָה אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אֵין עוֹלָה לָהֶן מִן הַמְּנָיָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, וְלֵילַף מִיצְחָק דִּכְתִיב, (בראשית כה, כ) "וַיְהִי

יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה" וְגוֹ' (שם כו) "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם", אָמַר לֵיהּ, יִצְחָק עָקוּר הָיָה אִי הָכִי אַבְרָהָם נַמִּי עָקוּר הָיָה, אֶלָּא הַהִיא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכְדַרְבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶן שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב. וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה, וְלֹא לְאַחֵר לְאִשָּׁה וְלֹא לְפִלֶּגֶשׁ. (בראשית טז ד) וַיָּבֹא אֶל הָגָר וַתַּהַר. מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה נִתְעַבְּרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם אֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה. הֵתִיבוּן לֵיהּ וְהָכְתִיב (בראשית יט, לו) "וַתַּהֲרֶין שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן" אָמַר רַב תַּנְחוּם, שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן, וְנִתְעַבְּרוּ כְּמִבִּיאָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן פָּזִי, הַקּוֹצִים הַלִּלּוּ אֵינָן לֹא נְכוֹשִׁין וְלֹא נֶחֱרָשִׁים וְלֹא נִזְרָעִין וּמֵאֲלֵיהֶן יוֹצְאִים וּמִתְרוֹמְמִים וְעוֹלִין, הַחִטִּים הַלָּלּוּ כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעָה עַד שֶׁיַּעֲלוּ. וְלָמָּה נִתְעַקְּרוּ הָאֻמָּהוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָן וּמִתְאַוֶּה לְשִׂיחָתָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" וְגוֹ', מִפְּנֵי מַה עִקַּרְתִּי אֶתְכֶם, בִּשְׁבִיל "הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ" רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ מִתְרַפְּקוֹת עַל בַּעֲלֵיהֶן בְּנוֹזָן. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ רוֹב הַשָּׁנִים בְּלֹא שִׁעְבּוּד רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁיֵּהֵנוּ מֵהֶן בַּעֲלֵיהֶן, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאִשָּׁה מְקַבֶּלֶת עֻבָּרִין הִיא מִתְכָּעֶרֶת וּמִתְאוָּבֶת מִבַּעְלָהּ, שֶׁכָּל תִּשְׁעִים שָׁנָה שֶׁלֹּא יָלְדָה שָׂרָה הָיְתָה כִּכְלָה בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ וְהָיוּ מַטְרוֹנִיּוֹת בָּאוֹת לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לָהֶם צְאוּ וְשַׁאֲלוּ בִּשְׁלוֹם שֶׁל עֲלוּבָה זוּ וְהָגָר אוֹמֶרֶת לָהֶם, שָׂרֵי גְּבִרְתִּי אֵין סִתְרָהּ כְּגִלּוּיָהּ, נִרְאֵית צַדֶּקֶת וְאֵינָהּ צַדֶּקֶת, אֶלָּא הָיְתָה צַדֶּקֶת. רְאוּ כַּמָּה שָׁנִים לֹא נִתְעַבְּרָה וַאֲנִי בְּלַיְלָה אֶחָד נִתְעַבַּרְתִּי. וְשָׂרֵי אוֹמֶרֶת, עִם דָּא אֲנָא מַשְׁגְּחָא מֵיסַב וּמֵיתַן, הַלְוַאי נְסִיב וְנֵיתֵן עִם מָרָהּ. (בראשית טז ה) וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ. רַב יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן חוֹמְסֵנִי אַתָּה בְּדָבָרִים לָמָּה, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ בְּזִיּוֹנִי וְשׁוֹתֵק. רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, יְבָעֵי דִּינִי גַּבֵּיךְ מָשָׁל לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר, אָמַר חַד, תְּבַע דְּקִיּוֹן דִּידִי אָמַר, אַפְקוּנֵיהּ אָמַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ, יְבָעֵי דִּינִי גַּבָּךְ, אֶלָּא אָמְרִתְּ תְּבַע דְּקִיּוֹן דִּידַן, כְּמָה דְּאַפְקָךְ הֲוָא מַפְקֵי לִי עַכְשָׁיו שֶׁאָמַרְתְּ דִּיקְיוֹן (דִּידִי) [דִּידָךְ], לָךְ אַפִּיק, לִי לֹא אַפִּיק כַּךְ אָמְרָה שָׂרָה, אֶלָּא אָמַרְתְּ וְאָנוּ הוֹלְכִים עֲרִירִים, כְּמָה דְּיָהֵיב לָךְ כֵּן יְהַב לִי, וְכַדּוֹ דְּאָמְרַת (בראשית טו, ב) "וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי", לָךְ יְהֵיב, לִי לֹא יְהֵיב מָשָׁל לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָלְכוּ לִלְווֹת זֶרַע מִן הַמֶּלֶךְ, אָמַר לֵיהּ חַד, אַשְׁאִיל לִי זֶרַע, אָמַר הַמֶּלֶךְ, הָבוּן לֵיהּ. אָמַר לוֹ חַבְרֵיהּ, יְבָעֵי דִּינִי גַּבָּךְ, אֶלָּא אָמַרְתְּ אַשְׁאִיל לָן זֶרַע, כְּמָה דְּיָהֵיב לָךְ כֵּן הֲוָה יְהֵיב לִי, עַכְשָׁיו דְּאָמְרַת אַשְׁאִיל לִי, לָךְ יָהֵב, לִי לֹא יָהֵב. הָכָא נַמִּי אֶלָּא אָמְרַת הֵן לָנוּ לֹא נָתַתָּה זֶרַע, לָךְ יְהֵיב לִי לֹא יְהֵיב. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַב אַבִּין

אָמַר, חִמְסָה בְּפָנָיו וְרַבָּנָן אַמְרֵי, אַרְבַּע מִדּוֹת נֶאֶמְרוּ בְּנָשִׁים גַּרְגְּרָנִיּוֹת וְכוּ' אַף אִיסְטַטְנִיּוֹת. חֲמָסִי עָלַיִךְ וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז כ"ד).

אָמַר רַבִּי חָנָן, כָּל הַמּוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ, וּכְתִיב (בראשית כג, ב) "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ" וְהַנֵי מִילֵי דְאִית לֵיהּ דַּיְינָא בְּאַרְעָא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אוֹי לוֹ לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֶחָד הַצּוֹעֵק וְאֶחָד הַנִּצְעָק בְּמַשְׁמַע אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַזְכִּירִים עֲוֹונוֹתָיו שֶׁל אָדָם, קִיר נָטוּי וְעִיּוּן תְּפִלָּה וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ.

יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. וּבְנָךְ כְּתִיב כְּבָר כְּתִיב וַיָּבֹא אֶל הָגָר וַתַּהַר, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יא) "הִנֵּךְ הָרָה, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסָה בָּהּ עַיִן הָרַע וְהִפִּילָה עֻבָּרָהּ. אָמַר רַבִּי חֲנִין, אַלּוּ אֶלִישָׁע הַנָּבִיא אָמְרָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ דַּי. (בראשית טז ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ וְגוֹ'. אָמַר לָהּ, מַה אִכְפַּת לִי לֹא בְּטוֹבָתָהּ וְלֹא בְּרָעָתָהּ כְּתִיב "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ" וְגוֹ', וְדָא מֵאַחַר שֶׁצִּעֲרָנוּ אוֹתָהּ אָנוּ מְשַׁעְבְּדִים אוֹתָהּ לֹא אִכְפַּת לִי לֹא בְּטוֹבָתָהּ וְלֹא בְּרָעָתָהּ, כְּתִיב (שמות כא, ח) "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ" וְגוֹ' וְזוֹ מֵאַחַר שֶׁעָשִׁינוּהָ גְּבִירָה נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שִׁפְחָה לֹא אִכְפַּת לִי לֹא בְּטוֹבָתָהּ וְלֹא בְּרָעָתָהּ. וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ. רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, מְנָעָתָהּ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, קִפַּחְתָּהּ בְּקוֹרְדִיקוֹן עַל פָּנֶיהָ רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, דַּלְיָין וְסַנְדְּלֵריאוֹת הוֹלִיכָה לָהּ לַמָּרְחָץ. (בראשית טז ז) בְּדֶרֶךְ שׁוּר, בְּאוֹרְחָא דְּחַלּוּצָא. (בראשית טז ח-יא) וַיֹּאמַר, הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי. מִתְּלָא אָמַר, אִם אָמַר לָךְ חַד, אוֹדְנַיִךְ דְּחַמַר לֹא תְהֵימָן תְּרֵין, עֲבִיד לָךְ פְּרוּמְי כַּךְ אַבְרָהָם אָמַר, הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ, הַמַּלְאָךְ אָמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי, וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּרַחַת. מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי חַבְרָךְ קָרֵייהּ חַמְרָא אוּכְפָּא מוּשׁ לְגַבֵּיךְ דִּכְתִיב וַיֹּאמַר, הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי וְגוֹ' וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁתִּתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ.

כַּמָּה מַלְאָכִים נִזְדַּוְּגוּ לָהּ רַב חָמָא בַּר חַנִּין אָמַר, חֲמִשָּׁה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֲמִירָה מַלְאָךְ הוּא רַבָּנָן אָמְרִין, אַרְבָּעָה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר מַלְאָךְ אָמַר רַבִּי חִיָּא, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה בֵּין אַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים, מְנוֹחַ אָמַר לְאִשְׁתּוֹ (שופטים יג, כב) "מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ", וְהָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי רוֹאָה חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים בָּזֶה אַחַר זֶה וְאֵינָהּ מִתְיָרְאָה מֵהֶם. אָמַר רַבִּי חִיָּא, צִפְּרָנָן שֶׁל אָבוֹת וְלֹא כְּרֵסָן שֶׁל בָּנִים אָמַר רַבִּי יִצְחָק, (משלי לא, כז) "צוֹפִיָּה הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ", בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ צוֹפִים הָיוּ, וְהָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת בָּהֶם. וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל, נִקְרָא בִּשְׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד וְכוּ' (כִּדְכְתִיב בְּרֶמֶז מ"ה). (בראשית טז יב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שֶׁהַכֹּל גְּדֵלִין בִּישׁוּב וְהוּא גָּדֵל בְּמִדְבָּר רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,

פֶּרֶא אָדָם וַדַּאי שֶׁהַכֹּל בּוֹזְזִין מָמוֹן וְהוּא בּוֹזֵז נְפָשׁוֹת. יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ. [קְרִי בֵּיהּ כַּלְבּוֹ] יָדוֹ וְיַד כַּלְבּוֹ שָׁווֹת, מַה כַּלְבּוֹ אוֹכֵל נְבֵלוֹת, אַף הוּא אוֹכֵל נְבֵלוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵימָתַי יַד כָּל בּוֹ, כְּשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ "וּבְכָל דִּי דָּאֲרִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חֱיָות בָּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְהוֹן" הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (ירמיה מט, כח) "לְקֵדָר וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל", שֶׁעָצָרָן בַּמִּדְבָּר וַהֲרָגָן. וְעַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן. הָכָא אָמַר יִשְׁכֹּן, וּלְהַלָּן אַתְּ אָמַר "עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל", אֶלָּא כָּל הַיָּמִים שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ קַיָּם יִשְׁכֹּן, כֵּיוָן שֶׁמֵּת נָפַל. עַד שֶׁלֹּא פָּשַׁט יָדוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ יִשְׁכֹּן, מִשֶּׁפָּשַׁט יָדוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נָפָל. בָּעוֹלָם הַזֶּה יִשְׁכֹּן, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא נָפָל.

רמז פ

(בראשית טז יג) וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ. עַל יְדֵי מַלְאָךְ רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מֵעוֹלָם לֹא נִזְקַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָשִׂיחַ עִם אִשָּׁה אֶלָּא עִם אוֹתָהּ הַצַּדֶּקֶת וְאַף הִיא עַל יְדֵי עִילָּה רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי בִּירִי אָמַר, כַּמָּה דְּבָרִים וְכַמָּה כְּרִכּוּרִים כִּרְכֵּר בִּשְׁבִיל לְהָשִׂיחַ עִמָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יח, טו) "וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתְּ", וְהָכְתִיב וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַב אִידִי, עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְהָכְתִיב (בראשית כה, כג) "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ", רַב לֵוִי בְּשֵׁם רַב חֲנִינָא בַּר רַב חָמָא אָמַר, עַל יְדֵי מַלְאָךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא, עַל יְדֵי שֵׁם. אַתָּה אַל רָאִי. אָמַר רַבִּי אִיבוֹ, אַתָּה הוּא הָרוֹאֶה בְּעֶלְבּוֹנָם שֶׁל עֲלוּבִים. כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי. אָמְרָה, לֹא דַּי שֶׁנִּזְקַקְתִּי לְדִבּוּר אֶלָּא לְמַלְכוּת כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר "כִּי הֲבִיאֹתַנִי עַד הֲלֹם". לֹא דַי שֶׁנִּזְקַקְתִּי עִם גְּבִרְתִּי אֶלָּא בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל, מָשָׁל לְמַטְרוֹנִיתָא שֶׁאָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ עִבְרִי לְפָנַי, עָבְרָה לְפָנָיו וְהָיְתָה מִסְתַּמֶּכֶת עַל שִׁפְחָתָהּ וְצִמְצְמָה פָּנֶיהָ וְלֹא רָאָתָה הַמֶּלֶךְ, וְהִשְׁפִּיחָה רָאָתָה.

(בראשית יז א) הַנִּסְיוֹן הַשְּׁמִינִי. וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד עַכְשָׁיו לֹא הָיִיתָ תָּמִים לְפָנַי אֶלָּא מֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתְךָ וֶהֱיֵה תָמִים. שֶׁהָעָרְלָה הִיא חֶרְפָּה (בראשית לד, יד) "כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ", וְהָעָרְלָה הִיא טְמֵאָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה נב, א) "כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא". רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שָׁלַח אַבְרָהָם וְקָרָא לְשֵׁם בֶּן נֹחַ וּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ (להלן פסוק כו) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם", בִּגְבוּרַת הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַיּוֹם בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּתִיב הָתָם "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", וּכְתִיב הָכָא (להלן פסוק כו) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל",

וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה דַּם בְּרִית מִלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וּמְכַפֵּר עַל עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם".

(הושע ט, י) "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם". הַתְאֵנָה הַזּוֹ בִּתְחִלָּה אוֹרִין אוֹתָהּ אַחַת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, וְאַחַר כָּךְ שָׁלֹשׁ עַד שֶׁאוֹרִין בְּסַלִּים וּבְמֶגֵּרְפוֹת, כָּךְ בִּתְחִלָּה (יחזקאל לג, כד) "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם" וְאַחַר כָּךְ שְׁנַיִם אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאַחַר כָּךְ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב פָּרוּ וְיִשְׁרְצוּ" וְגוֹ'. מַה הַתְאֵנָה הַזּוֹ אֵין בָּהּ פְּסֹלֶת אֶלָּא עוּקְצָהּ בִּלְבָד, הַעֲבֵר אוֹתָהּ וּבַטֵּל הַמּוּם, כָּךְ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים אֵין בְּךָ פְּסֹלֶת אֶלָּא הָעָרְלָה, הַעֲבֵר אוֹתָהּ וּבַטֵּל הַמּוּם. לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ, זְמַן הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֵימָתַי שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הַמִּלָה, (להלן פסוק כו) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם" זְמַן הָיָה שֶׁיְּמוּלוּ בָּנָיו (יהושע ה, ה) "כִּי מֻלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים" וְיִמֹּל בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה, הָיָה בְּשָׁעָה שֶׁהִכְּיר לְבוֹרְאוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְנַעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי גֵּרִים וְאִם תֹּאמַר, יִמּוֹל בֶּן (ע"ה) [שְׁבְעִים] בְּשָׁעָה שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא יִצְחָק מְטִפָּה קְדוֹשָׁה יִמּוֹל בֶּן שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד יִשְׁמָעֵאל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּקִנְמוֹן שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד בָּעוֹלָם, מַה קִּנָּמוֹן זֶה כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מְזַבֵּלוֹ וּמְעַדְּרוֹ הוּא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת כָּךְ אַבְרָהָם מִשֶּׁנִּצְרַר דָּמוֹ מִשֶּׁבָּטַל יִצְרוֹ מִשֶּׁבָּטְלָה תַּאֲוָתוֹ. אָמַר, אִם חֲבִיבָה הִיא הַמִּילָה לְמָה לֹא נִתְּנָה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַבְרָהָם, דַּיֶּיךָ אֲנִי וְאַתָּה בָּעוֹלָם וְאִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ לְמוֹל דַּיּוֹ לְעוֹלָמִי עַד כָּאן וְדַיָּה לְעָרְלָה עַד כָּאן וְדַיָּה לְמִילָה שֶׁתְּהֵא עֲגוּמָה עַד כָּאן אָמַר עַד שֶׁלֹּא מַלְתִּי הָיוּ בָּאִין וּמְזַדְּוְגִין לִי תֹּאמַר מִשֶּׁמַּלְתִּי שֶׁהֵם בָּאִין וּמְזַדְּוְגִין לִי אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דַּיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פַּטְרוֹנְךָ וְלֹא לְךָ לְבַדְּךָ אֶלָּא דַּיּוֹ לָעוֹלָם שֶׁאֲנִי אֱלוֹהֵיהֶם שֶׁאֲנִי פַּטְרוֹנָם.

רמז פא

אֲנִי אֵל שַׁדַּי. אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי, שֶׁאִלְמָלֵא שֶׁאָמַרְתִּי לַשָּׁמַיִם וְאֶרֶץ דַּי עַד עַכְשָׁיו הָיוּ מוֹתְחִין וְהוֹלְכִין. אֲנִי הוּא שֶׁאֵין הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ כְּדַאי לֶאֱלֹהוּתִי. אָמַר רַב לֵוִי, לְמַטְרוֹנָא שֶׁאָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ עִבְרִי לְפָנַי וְעִבְרָה לְפָנָיו וְנִתְכַּרְכְּמוּ פָּנֶיהָ אָמְרָה תֹּאמַר שֶׁמָּצָא בִּי מוּם, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ, אֵין בָּךְ פְּסֹלֶת אֶלָּא צִפֹּרֶן שֶׁל אֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁלָּךְ גְּדוֹלָה קִמְעָא הַעֲבִירִי אוֹתָהּ וּבָטֵל הַמּוּם. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אֵין בְּךָ פְּסֹלֶת אֶלָּא הָעָרְלָה בִּלְבַד הַעֲבֵר אוֹתָהּ וּבָטֵל הַמּוּם. הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים וְגוֹ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר, אַבְרָהָם כֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קי, ד) "אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק" אָמַר, אִם יִמּוֹל מִן הָאֹזֶן אֵינוֹ כָּשֵׁר לְהַקְרִיב מִן הַפֶּה אֵינוֹ כָּשֵׁר לְהַקְרִיב, מִן הַלֵּב אֵינוֹ כָּשֵׁר לְהַקְרִיב.

הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עָרְלַת הַגּוּף רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַרְבַּע עָרְלוֹת הֵן, נֶאֱמַר עָרְלָה בָּאָזֶן "הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם", וְנֶאֱמַר עָרְלָה בַּפֶּה, (שמות ו, יב) "וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם", וְנֶאֱמַר עָרְלָה בַּלֵּב, "וְכָל [בֵּית] יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי לֵב" וְנֶאֱמַר לוֹ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים. אִם יִמּוֹל מִן הָאוֹזֶן אֵינוֹ תָּמִים, מִן הַפֶּה אֵינוֹ תָּמִים, מִן הַלֵּב אֵינוֹ תָּמִים, וּמֵהֵיכָן יִמּוֹל וְיִהְיֶה תָּמִים, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עָרְלַת הַגּוּף. אִם יִמּוֹל מִן הָאוֹזֶן, אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ. מִן הַפֶּה, אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר. מִן הַלֵּב, אֵינוֹ יָכוֹל לַחְשֹׁב. הֲוֵי אוֹמֵר, זֶה עָרְלַת הַגּוּף. (בראשית יז ב) רַב הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, יָשַׁב אַבְרָהָם וְדָן גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר עָרְלָה בְּאֵילָן, וְנֶאֱמַר עָרְלָה בְּאָדָם, מַה עָרְלָה הָאֲמוּרָה בְּאֵילָן מָקוֹם שֶׁעוֹשִׁין פֵּרוֹת, אַף עָרְלָה הָאֲמוּרָה בְּאָדָם מָקוֹם שֶׁעוֹשִׁין פֵּרוֹת. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן פַּזִּי אוֹמֵר, וְכִי כְּבָר נִתְנוּ גְּזֵרוֹת שָׁווֹת לְאַבְרָהָם, אֶתְמְהָא, אֶלָּא רֶמֶז רָמְזָה לוֹ וְאֶתְּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וַאֲרַבֶּה אוֹתְךָ וְכוּ'. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, מִסְתַּבְּרָא, הֲדָא קְרָא, (להלן פסוק יד) "וְעָרֵל זָכָר", וְכִי יֵשׁ עָרֵל נְקֵבָה, אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁהוּא נִכָּר אִם זָכָר אִם נְקֵבָה מִשָּׁם מָלִין אוֹתוֹ.

נֶאֱמַר עָרְלָה בְּאֵילָן, (ויקרא יט, כג) "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ" אֵין הָעֵץ הָאֲמוּר כָּאן אֶלָּא עֵץ הַגֶּפֶן וְאִם אֵין כּוֹרְתִין אֶת עָרְלָתוֹ כָּל פֵּרוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עוֹלְלוֹת קְטוּפִים וְלֹא טוֹבִים לְמַרְאֶה לְאַחַר שֶׁכּוֹרְתִין אוֹתוֹ פֵּירוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבִים לְמַרְאֶה וְנִבְחַר יֵינָם לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. כָּךְ אָבִינוּ אַבְרָהָם עַד שֶׁלֹּא נִמּוֹל, הַפְרִי שֶׁעָשָׂה לֹא הָיָה טוֹב בְּמַעֲשָׂיו וְנִפְסַל מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּכְשֶׁנִּמּוֹל, הַפְרִי שֶׁעָשָׂה טוֹב בְּמַעֲשָׂיו וְנִבְחַר לְהַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מֵגִישׁ אֶת בְּנוֹ לְמִילָה כְּאִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב מִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מִכָּאן אָמְרוּ, חַיָּב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁזָּכָה לָמוּל אֶת בְּנוֹ.

רַבִּי אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ לֹא נִקְרָא שָׁלֵם עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר, הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים. (בראשית יז ב-ד) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים אֲחָזָתוּ רָעַד. אָמַר, שֶׁמָּא יֵשׁ בִּי דָּבָר מְגוּנֶּה כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ וְאֶתְּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ, מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כָּל הַמִּתַּמֵּם עַצְמוֹ שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים וְהָיִיתָ לְאָב הֲמוֹן גּוֹיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עַזַרְיָה אוֹמֵר, מְאוּסָה הִיא הָעֶרְלָה שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָּהֶן רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשִּׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת נִכְרְתוּ עָלֶיהָ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת הַחֲמוּרָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁלֹּא נִתְלָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַנְּעָלִים גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאִילּוּלֵי הִיא לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (ירמיה לג, כה) "אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם"

וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁכָּל זְכֻיּוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא תָלוּ לוֹ בְּשָׂעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות ד, כד) "וַיִּפְגְּשֵׁהוּ [ה'] וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, חַס וְשָׁלוֹם שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ נִתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, אֶלָּא אָמַר, אָמוּל וְאֵצֵא סַכָּנָה הִיא שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית לד, כה) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים", אֶשְׁהֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לִי "שֵׁב מִצְרַיִם", אֶלָּא מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמָלוֹן תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם כד) "וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן".

דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית". הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז נ').

לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב אֶחָד קָרַתְנִי וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לְגַדְּלוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ דּוּכּוּס וְלֹא הָיָה יָכוֹל שֶׁהָיָה בּוֹ פְּגָם. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, חֲגוֹר לְךָ זַייְנִי וַאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתְךָ דּוּכּוּס. אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, הוֹדִיעֵנִי הֵיאַךְ אֲנִי אוֹזְרוֹ, אָמַר לוֹ, כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ כֵּן עֲשֵׂה. כָּךְ אַבְרָהָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶרְאָהוּ, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (תהלים מה, ד) "חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, לְמַטְרוֹנָא שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ, כַּמָּה הִיא יָפָה אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוּם קְמָעָא. אָמְרָה לוֹ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אֱמוֹר לִי מַה מּוּם שֶׁלִּי, אָמַר לָהּ עֲשִׂי צִפָּרְנַיִךְ וְאַתְּ שְׁלֵמָה, אָמְרָה לוֹ, אֵינִי יוֹדַעַת לִטְלָן, פָּשַׁט הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ וּנְטָלָן. כָּךְ אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, (שם קיט, לט) "הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי" מִיָּד "וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית", וּכְתִיב, (שיר השירים ז, ב) "חֲמוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן".

(בראשית יז ה) מִנַּיִן לְנוֹטָרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ אַב נְתַתִּיךָ בָּאוּמּוֹת בָּחוּר נְתַתִּיךָ בָּאוּמּוֹת חָבִיב נְתַתִּיךָ בָּאוּמּוֹת מֶלֶךְ נְתַתִּיךָ בָּאוּמּוֹת נֶאֱמָן נְתַתִּיךָ לָאוּמּוֹת (שמות כ, ב) "אָנֹכִי" אָנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהֹבִית אֲמִירָה כְּתִיבָה נְעִימָה יְהִיבָה יְהִיבָה כְּתִיבָה נְעִימָה אֲמִירָה. (במדבר כב, לב) "יָרַט הַדֶּרֶךְ" יְרֵאָתָה רְאָתָה, נְטָתָה. "כַּרְמֶל" כַּר מָלֵא (בראשית מד, טז) "נִצְטַדָּק" נְכוֹנִים צַדִּיקִים טְהוֹרִים דַּכִּים קְדוֹשִׁים .

וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, בַּתְּחִלָּה הִמְלִיכוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל רמ"ג אֵבָרִים וּלְבַסּוֹף הִמְלִיכוֹ עַל רמ"ח וְאֵלּוּ הֵן, שְׁתֵּי עֵינַיִם וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה.

(בראשית יז ז) אֲחֵרִים אוֹמְרִים, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, בִּזְמַן שֶׁזַּרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, שְׁכִינָה שׁוֹרָה, אֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, שְׁכִינָה עַל מִי שׁוֹרָה, עַל הָעֵצִים אוֹ עַל הָאֲבָנִים. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (במדבר ג, ד) "וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם", אִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים לֹא מֵתוּ.

דָּבָר אַחֵר, מַאי קָא מַזְהַר לֵיהּ רַחְמָנָא, הָכִי קָאָמַר לֵיהּ, לָא תִּנְסוֹב גּוֹיָה וְשִׁפְחָה, דִּלְמָא לֵיזִיל זַרְעָךְ בַּתְרָהּ.

(בראשית יז ח-ט) אִתְמַר, מִנַּיִן לְמִילָה בְּגוֹי שֶׁהִיא פְּסוּלָה, דְּרֵי בַּר פָּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר, וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, (להלן פסוק יג) "הִמּוֹל יִמּוֹל" מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אִשָּׁה, מַאן דְּאָמַר וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר לֵיכָּא, דְּאִשָּׁה לַאו בַּת מִילָה הִיא, וּלְמַאן דְּאָמַר הִמּוֹל יִמּוֹל אִיכָּא, דְּאִשָּׁה כְּמָהוּלָה דָּמְיָא. וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה לָאו בַּת מִילָה הִיא, וְהָכְתִיב "וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר", קְרִי בֵּיהּ וַתַּקַּח וְהָא כְּתִיב (שם) "וַתִּכְרוֹת" קְרִי בֵּיהּ וַתַּכְרֶת.

כָּל מִצְוָה שֶׁנֶּאֱמְרָה לְבָנֵי נֹחַ וְנִשְׁנֵית בְּסִינַי לָזֶה וְלָזֶה נֶאֱמְרָה וַהֲרֵי מִילָה שֶׁנֶּאֱמְרָה לִבְנֵי נֹחַ וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר, וְנִשְׁנֵית בְּסִינַי (ויקרא יב, ג) "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל", וּלְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמְרוּ וְלֹא לִבְנֵי נֹחַ הַהִיא לְמִישְׁרֵי שַׁבָּת הוּא דְּאָתָא "וּבַיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מִילָה מֵעִקָּרָא לְאַבְרָהָם הוּא דְּקָא מַזְהַר לֵיהּ רַחְמָנָא וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אִין, אִינִשׁ אַחְרִינָא לָא. אֶלָּא מֵעַתָּה בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל לִיחַיְבוּ (בראשית כא, יב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". בְּנֵי עֵשָׂו לִיחַיְבוּ, "בְּיִצְחָק" וְלֹא כָּל יִצְחָק. בְּנֵי קְטוּרָה לִיחַיְבוּ, "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר" לְרַבּוֹת בְּנֵי קְטוּרָה.

לְעוֹלָם אַל תְּהִי מִצְוַת הָעֹמֶר קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת הָעֹמֶר זָכָה אַבְרָהָם אָבִינוּ לִירַשׁ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ, עַל מְנַת וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר, וְאֵיזוֹ, זוֹ מִצְוַת הָעֹמֶר.

(לעיל פסוק ג) "וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו", שְׁנֵי פְּעָמִים נָפַל אַבְרָם עַל פָּנָיו כְּנֶגֶד כֵּן נִטְלָה מִילָה מִבָּנָיו שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד בְּמִצְרַיִם, וְאֶחָד בַּמִּדְבָּר. בְּמִצְרַיִם בָּא מֹשֶׁה וּמָלָן, בַּמִּדְבָּר בָּא יְהוֹשֻׁעַ וּמָלָן.

דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא (וכו') אֶלָּא מֵעַתָּה הַקּוֹרֵא לְשָׂרָה שָׂרִי הָכִי נַמִּי הָתָם קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר לוֹ לְאַבְרָהָם "שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרִי" אֶלָּא מֵעַתָּה הַקּוֹרֵא לְיִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב נַמִּי, שַׁאֲנִי הָתָם דְּהָדַר אַהֲדְרֵיהּ קְרָא דִּכְתִיב (בראשית מו, ב) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאוֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב". וְאַבְרָהָם לֹא אַהֲדְרֵי וְהָכְתִיב (נחמיה ט, ז) "בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם", נָבִיא הוּא דְּקָא מְסַדֵּר שִׁבְחֵיהּ דְּאַבְרָהָם.

בַּר קַפָּרָא אָמַר, כָּל הַקּוֹרֵא לְאַבְרָהָם אַבְרָם עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. אָמַר רַבִּי לֵוִי, בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, "וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם", הֲרֵי בְּלֹא תַעֲשֶׂה, "וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם", הֲרֵי בַּעֲשֵׂה. וַהֲרֵי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה קְרָאוּהוּ אַבְרָם (נחמיה ט, ז) "אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם". שַׁנְיָא הִיא שֶׁעַד שֶׁהוּא אַבְרָם בָּחַרְתָּ בּוֹ וְדִכְוָתֵיהּ הַקּוֹרֵא שָׂרַי עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, (וְלֹא)

הוּא שֶׁנִּצְטַוָּה עָלֶיהָ וְדִכְוָתֵהּ הַקּוֹרֵא לְיִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, תֵּנִי, לֹא שֶׁיַּעֲקֹר שֵׁם יַעֲקֹב, אֶלָּא (בראשית לה, י) "כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ", יִשְׂרָאֵל עִקֵּר וְיַעֲקֹב טָפֵל רַב זְכַרְיָה בְּשֵׁם רַב אָחָא אָמַר, מִכָּל מָקוֹם יַעֲקֹב שְׁמוֹ אֶלָּא "כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ", יַעֲקֹב עִקֵּר וְיִשְׂרָאֵל מוֹסִיף עָלָיו.

רמז פב

וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. רַב יוּדָן אָמַר, חָמֵשׁ אִם מְקַבְּלִין בָּנֶיךָ אֱלֹהוּתִי אֲנִי אֶהְיֶה לְהוֹן לֵאלֹהִים לְפַטְרוֹן וְאִם לָאו לֹא אֶהְיֶה לְהוֹן לֵאלֹהִים לְפַטְרוֹן. אִם נִכְנָסִין בָּנֶיךָ לָאָרֶץ הֵן מְקַבְּלִין אֱלֹהוּתִי וְאִם לָאו אֵין מְקַבְּלִין אֱלֹהוּתִי אִם מְקַיְּמִין בָּנֶיךָ אֶת הַמִּילָה הֵן נִכְנָסִין לָאָרֶץ וְאִם לָאו אֵין נִכְנָסִין לָאָרֶץ אִם מְקַיְּמִין בָּנֶיךָ אֶת הַמִּילָה אֶהְיֶה לָהֶן לֵאלֹהַ לְפַטְרוֹן, וְאִם לָאו לֹא אֶהְיֶה לְפַטְרוֹן שֶׁאִם מְקַבְּלִין בָּנֶיךָ אֶת הַמִּילָה הֵם מְקַבְּלִין אֱלֹהוּתִי, וְאִם לָאו אֵין מְקַבְּלִין אֱלֹהוּתִי רַב בֶּרֶכְיָה אָמַר, (יהושע ה, ד) "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ" "דָּבָר" אָמַר לְהוֹן וּמָלָן, אָמַר לָהֶם, מַה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאֲתֶם נִכְנָסִים לָאָרֶץ עֲרֵלִים, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ עַל מְנַת וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. רַב הוּנָא אָמַר, וְאַתָּה אַתָּה, מִכָּאן לְמוֹהֵל שֶׁיְּהֵא מָהוּל רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הַמּוֹל יִמּוֹל, מִכָּאן לְמוֹהֵל שֶׁיְּהֵא מָהוּל, תֵּנִי, יִשְׂרָאֵל עֶרֶל אֵינוֹ מוֹהֵל, קַל וָחֹמֶר גּוֹי עֶרֶל. (בראשית יז יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם. כַּנּוּמִי הַזֶּה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בַּגּוּף מַעֲשֶׂה בְּמוּנְבַז וּבְזוּטוּס בָּנָיו שֶׁל תַּלְמַי הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין וְקוֹרִין בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָסוּק זֶה וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם, הָפַךְ זֶה פָּנָיו לַכּוֹתֶל וְהִתְחִיל בּוֹכֶה, וְזֶה פָּנָיו לַכּוֹתֶל וְהִתְחִיל בּוֹכֶה, הָלְכוּ זֶה וְזֶה וּמָלוּ עַצְמָן לְאַחַר יָמִים הָיוּ יוֹשְׁבִין וְקוֹרִין בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָסוּק זֶה, אָמַר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, אֵי לְךָ אָחִי אָמַר לוֹ, אַתְּ אֵי לְךָ, אֲבָל אֲנִי לֹא אֵי לִי גִּלּוּ אֶת הַדָּבָר זֶה לָזֶה כֵּיוָן שֶׁהִרְגִּישָׁה אִמָּם בָּהֶם הָלְכָה וְאָמְרָה לַאֲבִיהֶם, בָּנֶיךָ עֲלַת נוּמִי בִּבְשָׂרָם, וְגָזַר הָרוֹפֵא שֶׁיְּמוֹלוּ אָמַר לָהֶם, וְיִמּוֹלוּ. מַה פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָא לַמִּלְחָמָה עָשׂוּ לוֹ סִיעָה שֶׁל פַּסְטוֹן וְיָרַד הַמַּלְאָךְ וְהִצִּילוֹ. (בראשית יז יב) וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים וְגוֹ'. תֵּנִי, הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד שִׁפְחָתוֹ שֶׁל גּוֹי, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה (ויקרא יב, ו) "לְבֵן אוֹ לְבַת", "לְבֵן" מִכָּל מָקוֹם "לְבַת" מִכָּל מָקוֹם.

(בראשית יז יג) הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ יֵשׁ יְלִיד בַּיִת שֶׁנִּמּוֹל לְאֶחָד בְּלוֹקֵחַ שִׁפְחָה לְעֶבְרָה דְּלֹא קָנְיָא לֵיהּ וּלְמָאן דְּאָמַר קִנְיָן פֵּרוֹת כְּקִנְיָן הַגּוּף דְּמֵי בְּלוֹקֵחַ שִׁפְחָה עַל מְנַת שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָהּ יֵשׁ יְלִיד בַּיִת שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, לְקַח שִׁפְחָה וְנִתְעַבְּרָה אָצְלוֹ יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, לְקַח שִׁפְחָה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּמּוֹל לְאֶחָד,

שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה וְיָלְדָה עִמָּהּ רַב חָמָא אָמַר, יְלִיד בַּיִת שֶׁנִּמּוֹל לְאֶחָד, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדָה וְאַחַר כָּךְ הִטְבִּילָהּ יְלִיד בַּיִת שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה כְּגוֹן שֶׁהִטְבִּילָהּ וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה וְאַחַר כַּךְ יָלְדָה. מִקְנַת כֶּסֶף שֶׁנִּימּוֹל לְאֶחָד, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח שִׁפְחָה וְיָלְדָה עִמָּהּ.

הִמּוֹל יִמּוֹל, לְרַבּוֹת צִיצִין הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה. (בראשית יז יד) אֶת בְּרִיתִי הֵפַר לְרַבּוֹת הַמָּשׁוּךְ מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, דְּבַר תּוֹרָה מָשׁוּךְ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וּמִדִּבְרֵיהֶם גָּזְרוּ עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּעֶרֶל.

תָּנִי, יִשְׂרָאֵל מָל אֶת הַכּוּתִי, כּוּתִי לֹא יָמוּל אֶת יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמָּל לְשֵׁם הַר גְּרִזִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ מִילָה בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, אֶלָּא מָל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב "לַה' הִמּוֹל" וְרַבִּי יוֹסֵי, הִמּוֹל יִמּוֹל כְּתִיב. וְאִידָךְ נַמִּי הָכְתִיב "לַה' הִמּוֹל", הַהוּא בְּפֶסַח כְּתִיב וְאִידָךְ נַמִּי הָכְתִיב הִמּוֹל יִמּוֹל, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. לָמָּה הַתִּינוֹק נִמּוֹל [לִשְׁמוֹנָה] יָמִים, [שֶׁנָּתַן] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים עָלָיו לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כֹּחַ. וּכְשֵׁם שֶׁרִחֲמָיו עַל הָאָדָם, כָּךְ רַחֲמָיו עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (ויקרא כב, כז) "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן", וּכְתִיב (שם, כח) "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד".

הִמּוֹל יִמּוֹל, מִילָה וּפְרִיעָה מִילָה וְצִיצִין. הִמּוֹל יִמּוֹל, מִכָּאן לְמוֹהֵל שֶׁיְּהֵא מָהוּל. הִמּוֹל יִמּוֹל לְהָבִיא אֶת שֶׁנּוֹלַד מָהוּל תָּנִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַנּוֹלַד מָהוּל שֶׁצָּרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עָרְלָה כְּבוּשָׁה. עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּשֶׁהוּא מָהוּל שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל [רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי] אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל זֶה וְעַל זֶה שֶׁצָּרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל שֶׁנּוֹלַד מָהוּל וְחָל יוֹם שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ וְהָלְכָה כְּדִבְרֵי הַתַּלְמִיד. וְעֶרֶל זָכָר, וְכִי יֵשׁ עֶרֶל נְקֵבָה, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא נִכָּר אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, מִשָּׁם מָלִין אוֹתוֹ. אֶת בְּרִיתִי הֵפַר זֶה הַמָּשׁוּךְ תָּנִי, הַמָּשׁוּךְ צָרִיךְ לִמּוֹל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יִמּוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עָרְלָה כְּבוּשָׁה אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַהֲלֹא הָרְבֵּה הָיוּ כָּךְ בִּימֵי בֶּן כּוּזִיבָא, לְכוּלְהוֹן בָּנִין. חוֹזְרִין וּמָלִין הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, הִמּוֹל יִמּוֹל, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים.

(בראשית יז טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרַי "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", אָמַר רַבִּי אָחָא, בַּעְלָהּ נִתְעַטֵּר בָּהּ וְהִיא לֹא נִתְעַטְּרַת בְּבַעְלָהּ רַבָּנָן אָמְרִין, מַרְתָּא דְּבַעְלָהּ בְּכָל מָקוֹם הָאִישׁ גּוֹזֵר בְּרַם הָכָא (בראשית כא, יב) "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר

אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, יו"ד שֶׁנִּטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשָּׂרַי נָחְלַק חֶצְיוֹ לְשָׂרָה וְחֶצְיוֹ לְאַבְרָהָם אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, יו"ד שֶׁנִּטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשָּׂרַי הָיָה טָס וּפוֹרֵחַ סְבִיב כִּסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי קְטַנָּה שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הוֹצֵאתַנִי מִשְׁמָהּ שֶׁל צַדֶּקֶת. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתְ נָתוּן בְּשֵׁם נְקֵבָה וּבְסוֹף אוֹתִיּוֹת, עַכְשָׁיו תִּהְיֶה נָתוּן בְּשֵׁם זָכָר וּבְרֹאשׁ אוֹתִיּוֹת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (במדבר יג, טז) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ". אָמַר רַבִּי מָנִי, לְשֶׁעָבַר הָיִית שָׂרַי לְעַמָּהּ וְעַכְשָׁיו שָׂרָה לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם. (בראשית יז טז) וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ לִיתֵּן לָהּ בֵּן. וּבֵרַכְתִּיהָ לְבָרְכָהּ בְּחֶלֶב. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה, וְכִי כְּבַר נִתְבַּשְּׂרָה וְכוּ', אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִימֵי נְעוּרֶיהָ רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חָנִין נוֹתֵן אֲנִי יִרְאָתָהּ עַל כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, דְּלֹא יְהוּ מוֹנִין לָהּ וְקוֹרִין לָהּ עֲקַרְתָּא רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ עִקֶּר מַטָּרִין לֹא הָיָה לָהּ, וְנָלַף לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִקֶּר מַטָּרוֹן. מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יֵהָיוּ, מִכָּאן דָּרַשׁ אַבְרָהָם וְהֶחֱזִיר קְטוּרָה. (בראשית יז יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, שְׁנֵי פְּעָמִים נָפַל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וּכְנֶגְדָּן נִטְלָה מִילָה מִבָּנָיו שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד בְּמִצְרַיִם, וְאֶחָד בַּמִּדְבָּר. בְּמִצְרַיִם בָּא מֹשֶׁה וּמָלַן, בַּמִּדְבָּר בָּא יְהוֹשֻׁעַ וּמָלַן. הַלְבֵן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד לָמוֹ שֶׁשָּׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד (וְכוּ') הָאִישׁ אֵינוֹ מַזְקִין וְהָאִשָּׁה מַזְקֶנֶת אֵיזוֹ הִיא זְקֵנָה, כָּל שֶׁקּוֹרֵא אוֹתָהּ אִמָּא פְּלוֹנִית וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. (בראשית יז יח) לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ. לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַעֲלֶה לוֹ אֲנוּנָא אָמַר לֵיהּ אֲנִי מְבַקֵּשׁ לְכִפֹּל אֲנוּנָא שֶׁלְּךָ, אָמַר לֵיהּ, אַל תִּמְלִי רוּחִי קָרִיר הַלְוַאי קִדְמָתָא לֹא תִמְנַע מִנִּי כָּךְ לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ. (בראשית יז כ-כא) וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּאן בֶּן הָאָמָה לָמֵד מִבֶּן הַגְּבִירָה הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ זֶה יִצְחָק, וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ זֶה יִצְחָק, וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ זֶה יִצְחָק. וּלְיִשְׁמָעֵאל כְּבָר שְׁמַעְתִּי אוֹתוֹ עַל יְדֵי מַלְאָךְ רַב אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַב בִּירִי, כָּאן בֶּן הַגְּבִירָה לָמֵד מִבֶּן הָאָמָה, הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ, זֶה יִשְׁמָעֵאל, קַל וְחוֹמֶר וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק. שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד, כְּתִיב (בראשית מט, כח) "כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר", וְיִשְׁמָעֵאל אֵינוֹ מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר אֶלָּא אוֹתָם נְשִׂיאִם כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "נְשִׂיאִם וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן", אֲבָל אֵלּוּ מַטּוֹת כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (חבקוק ג, ט) "שְׁבוּעוֹת מַטּוֹת אוֹמֶר סֶלָה".

הָרוֹאֶה יִשְׁמָעֵאל בַּחֲלוֹם תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ. וְהֵנִי מִילֵּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, אֲבָל יִשְׁמָעֵאל מַמָּשׁ וְלֹא כְלוּם.

וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק (כָּתוּב בְּרֶמֶז מ"ה). וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אוֹתָהּ שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת הָיְתָה. (בראשית יז כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ תְּנִי, הַנִּפְטָר מֵחֲבֵרוֹ בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן

צָרִיךְ לִטּוֹל מִמֶּנּוּ רְשׁוּת מִמִּי אַתְּ לָמֵד מֵאַבְרָהָם. פַּעַם אַחַת הָיָה אַבְרָהָם מְדַבֵּר עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְדַבֵּר עִמּוֹ אָמַר לָהֶן, נִפָּטֵר מִן הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִכֶּם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם. כֵּיוָן שֶׁדִּבֵּר כָּל צָרְכָיו אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, צָרִיךְ אֲנִי לְדַבֵּר לַמַּלְאָכִים. אָמַר לוֹ, הִפָּטֵר בְּשָׁלוֹם. הֲדָא הוּא דִכְתִיב, וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הָאבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיַּעַל מֵעָלָיו". (בראשית יז כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁמָּל אַבְרָהָם אֶת יְלִידֵי בֵיתוֹ הֶעֱמִידָן גִּבְעָה עֲרֵלוֹת, וְזָרְחָה עֲלֵיהֶם חַמָּה וְהִתְלִיעוּ, וְעָלָה רֵיחָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּקִטֹּרֶת סַמִּים וּכְעוֹלָה שֶׁהִיא כָּלִיל לָאִישִׁים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ בָנָיו בָּאִין לִידֵי מַעֲשִׂים רָעִים, אֲנִי נִזְכָּר אוֹתוֹ הָרֵיחַ וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶן רַחֲמִים. (בראשית יז כד-כה) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמּוֹלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמּוֹלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, הָכָא אַתְּ אָמַר בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וּלְהַלָּן אַתְּ אָמַר "אֵת" בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, אֶלָּא אַבְרָהָם עַל יְדֵי שֶׁנִּתְמָעֵךְ עַל יְדֵי אִשָּׁה בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. אֲבָל יִשְׁמָעֵאל שֶׁלֹּא נִתְמָעֵךְ עַל יְדֵי אִשָּׁה אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. (בראשית יז כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם. כְּתִיב, (ישעיה מח, טז) "לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִלּוּ מָל אַבְרָהָם בַּלַּיְלָה, עַכְשָׁיו יְהוּ כָּל דּוֹרוֹ אוֹמְרִין כָּךְ וְכָךְ, [אִלּוּ] הָיִינוּ יוֹדְעִים לֹא הָיִינוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לָמוּל, אֶלָּא בְּעֶצֶם הַיּוֹם וּדְרַגְּשׁ לֵיהּ יְמַלֵּל. נִמּוֹל אַבְרָהָם, הִרְגִּישׁ וְנִצְטָעֵר כְּדֵי שֶׁיִּכְפֹּל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ אָמַר רַבִּי לֵוִי, מָל אַבְרָהָם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נִמּוֹל אַבְרָהָם, בָּדַק עַצְמוֹ וְנִמְצָא מָהוּל בְּהַהִיא עוֹנָתָא אַקִּיל רַב בֶּרֶכְיָה לְרַבִּי לֵוִי, אָמַר לֵיהּ כַּזְבָנָא שַׁקְרָנָא אַתְּ אֶלָּא הִרְגִּישׁ וְנִצְטַעֵר כְּדֵי שְׁיִּכְפֹּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ. (בראשית יז כז) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וְגוֹ'. תָּנֵי, הוֹלְכִין לְיָרִיד שֶׁל גּוֹיִים בְּחוֹל הַמּוֹעֵד וְלוֹקְחִין מֵהֶם בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת. רַב אַמִּי בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לֹא סוֹף דָּבָר עֲבָדִים מְהוּלִים הוּא לוֹקֵחַ, אֶלָּא אֲפִלּוּ עֲבָדִים עֲרֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

כָּל הָעֲבָדִים שֶׁנִּמּוֹלוּ עִם אֲבִינוּ אַבְרָהָם לֹא נִתְקַיְּמוּ לֹא הֵם וְלֹא זַרְעָם בְּיִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה מָלַן, בִּשְׁבִיל טַהֲרָה, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אֶת אֲדוֹנֵיהֶם בְּמַאֲכָלֵיהֶם וּבְמִשְׁתֵּיהֶם (פדר"א פכ"ט).

אָמַר אַבְרָהָם עַד שֶׁלֹּא מַלְתִּי הָיוּ הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים בָּאִים אֶצְלִי, תֹּאמַר מִשֶּׁמַלְתִּי שֶׁאֵין בָּאִים אֶצְלִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁלֹּא מַלְתָּ הָיוּ בָּאִים בְּנֵי אָדָם עֲרֵלִים אֶצְלְךָ, עַכְשָׁיו אֲנִי בִּכְבוֹדִי נִגְלֶה עָלֶיךָ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא.

פרשת וירא

(בראשית יח א) כְּתִיב "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז י"ו וּבְרֶמֶז ל"ג). (איוב יט כו) "וְאַחַר עוֹרִי נִקְפוּ זֹאת וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ". אָמַר אַבְרָהָם אַחַר שֶׁמַּלְתִּי עַצְמִי, הִרְבֵּה

גֵּרִים בָּאִים לְהִדָּבֵק לְזֹאת אוֹת הַבְּרִית "וּמִבְּשָׂרִי אֱחֶזֶה אֱלוֹהַּ" אִילוּלֵי שֶׁעָשִׂיתִי כֵּן מְהֵיכָן הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלֶה עָלַי, וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. רַבִּי לֵוִי פָּתַח, (ויקרא ט, ד) "וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'" וְגוֹ'. אָמְרוּ אִם זֶה שֶׁהִקְרִיב שׁוֹר וָאַיִל לִשְׁמִי הֲרֵי אֲנִי נִגְלֶה עָלָיו וּמְבָרְכוֹ, אַבְרָהָם שֶׁמָּל עַצְמוֹ לִשְׁמִי, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. (ישעיה לג, טו) "הֹלֵךְ צְדָקוֹת", זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה". (ישעיה שם) "וְדֹבֵר מֵישָׁרִים" חָלִלָה לְךָ "מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת" (בראשית יד, כג) "אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל". (ישעיה שם) "נֹעֵר כַּפָּיו מִתְמֹךְ בַּשֹּׁחַד" "הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה'". (ישעיה שם, טז) "הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן", הֶעֱלָה אוֹתוֹ לְמַעְלָה מִכִּפֵּת הָרָקִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית טו, ה) "הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה" וְכוּ' כְּדִלְעֵיל (ישעיה שם) "מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ", אֵלּוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד "לַחְמוֹ נִתָּן" (להלן פסוק ה) "וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם". "מֵימָיו נֶאֱמָנִים" (להלן פסוק ד) "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם". (ישעיה שם יז) "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ", וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. אָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא, אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשָׁאַל בּוֹ. מָשָׁל לְחֶנְוָנִי אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב כֹּהֵן וְהָיָה לוֹ טָמְאָה בַּחֲצֵרוֹ. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן, אִם מְבַקֵּשׁ אַתָּה שֶׁאֶכְנֵס לַחֲצֵרְךָ פַּנֵּה הַטָּמְאָה מִמֶּנָּה. עָמַד וּפִנָּה וְנִכְנַס הַכֹּהֵן לְחָצֵר, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב לְאַבְרָהָם אֶלָּא שֶׁהָיְתָה הֶעָרְלָה תְּלוּיָה בּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁמָּל מִיָּד וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא כְּשֶׁנִּמּוֹל אֲבִינוּ אַבְרָהָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה לוֹ כְּאֵב הַרְבֵּה מְאֹד לְמַכָּתוֹ מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (לְנַסּוֹתוֹ), נָקַב חוֹר אֶחָד מִתּוֹךְ גֵּיהִנֹּם, וְהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כְּיוֹמָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְיָצָא וְיָשַׁב לוֹ בְּפֶתַח הָאֹהֶל לְרוּחַ הַיּוֹם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, נֵרֶד וּנְבַקֵּר אֶת הֶחוֹלֶה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָכִים, בּוֹאוּ וּרְאוּ כֹּחָהּ שֶׁל מִילָה עַד שֶׁלֹּא נִמּוֹל הָיָה נוֹפֵל עַל פָּנָיו, וְאַחַר כָּךְ הָיִיתִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּמּוֹל הוּא יוֹשֵׁב וַאֲנִי עוֹמֵד וְהוּא יֹשֵׁב כְּתִיב. וַתִּתֶּן לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וֶה אַבְרָהָם (בראשית טו, א) "אָנֹכִי מָגֵן לָךְ". (תהלים שם) "וִימִינְךָ תִּסְעָדֵנִי" בְּכִבְשָׁן הָאֵשׁ בִּרְעָבוֹן וּבַמִּלְכִים (שם) "וַעֲנָוָתְךָ תַּרְבֵּנִי", מַה עֲנָוָה הִרְבָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְהַשְּׁכִינָה עוֹמֶדֶת שֶׁנֶּאֱמַר, וְהוּא יוֹשֵׁב יֹשֵׁב כְּתִיב בְּקֵשׁ לַעֲמֹד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֵׁב, אַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, מַה אַתָּה יוֹשֵׁב וּשְׁכִינָה עוֹמֶדֶת, כָּךְ בָּנֶיךָ יוֹשְׁבִים וּשְׁכִינָה עוֹמֶדֶת שֶׁנֶּאֱמַר, "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל" עוֹמֵד אֵין כְּתִיב, אֶלָּא "נִצָּב" אִיטִימוּס כְּהָא דְּאָמַר (שמות לג, כא) "וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל הַצּוּר". פֶּתַח הָאֹהֶל פָּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לָעוֹבְרִים וְשָׁבִים פֶּתַח טוֹב פָּתַחְתָּ לַגֵּרִים הָאֹהֶל שֶׁאִילּוּלֵא אַתְּ לֹא בָרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "וַיִּמְתָּחֵם כְּאֹהֶל לָשָׁבֶת" שֶׁאִילּוּלֵא אַתְּ לֹא בָרָאתִי גַּלְגַּל חַמָּה, (תהלים יט, ה) "לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם" שֶׁאִילּוּלֵא אַתְּ לֹא בָרָאתִי הַיָּרֵחַ, (איוב כה, ה) "הֵן עַד יָרֵחַ וְלֹא יַאָהִיל". אָמַר רַבִּי לֵוִי, לָעָתִיד לָבֹא אַבְרָהָם

יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח גֵּיהִנֹּם וְאֵין מַנִּיחַ אָדָם מָהוּל מִיִּשְׂרָאֵל לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, וְאוֹתָן שֶׁחָטְאוּ יוֹתֵר מִדַּאי מַהוּ עוֹשֶׂה לָהֶם, מַעֲבִיר אֶת הָעֲרָלָה מֵעַל גַּבֵּי תִּינוֹקוֹת שֶׁמֵּתוּ עַד שֶׁלֹּא מָלוּ, וּמַנִּיחָן עֲלֵיהֶן, וּמוֹרִידָן לְגֵיהִנֹּם הַדָּא הוּא דִכְתִיב, "שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֻמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ" כְּחֹם הַיּוֹם לְכָשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ יוֹם (מלאכי ג, יט) "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בּוֹעֵר כַּתַּנּוּר". כְּחֹם הַיּוֹם תְּנִי (שמות טז, כא) "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס", בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּחֹם הַיּוֹם בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת אָמוּר, אוֹ חִלּוּף בְּאַרְבַּע טוּלָא קְרִיר וְשִׁמְשָׁא שָׂרִיב בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת טוּלָא וְשִׁמְשָׁא שְׂרִיבִין, וְאֵין צַל לַבְּרִיָּה תַּחְתָּיו. כְּחֹם הַיּוֹם נִקַּב נָקֵב מִגֵּיהִנֹּם וְהִרְתִּיחַ כָּל הָעוֹלָם לְשָׁעָה קַלָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, צַדִּיק וֶה בְּצַעַר וְהָעוֹלָם בְּרֶוַח. כְּחֹם הַיּוֹם הַדָּא אָמְרָה שֶׁהֶחְמִין יָפֶה לַמָּכָּה. (בראשית יח ב) אָמַר עַד שֶׁלֹּא מַלְתִּי הָיוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים בָּאִין אֶצְלִי, תֹּאמַר מִשֶּׁמַּלְתִּי שֶׁאֵין בָּאִים אֶצְלִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁלֹּא מַלְתָּ הָיוּ בְּנֵי אָדָם עֲרֵלִים בָּאִים אֶצְלְךָ, עַכְשָׁיו אֲנִי וּפָמַלְיָא שֶׁלִּי נִגָּלִין לְךָ, הַדָּא הוּא דִכְתִיב, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו. וַיַּרְא "וַיַּרְא" בַּשְּׁכִינָה, "וַיַּרְא" בַּמַּלְאָכִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שֵׁמוֹת חֲדָשִׁים עָלוּ בְיָדָם מִבָּבֶל רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אַף שֵׁמוֹת מַלְאָכִים מִיכָאֵל גַּבְרִיאֵל רְפָאֵל אָמַר רַבִּי לֵוִי אֶחָד נִדְמֶה לוֹ בִּדְמוּת סִירְקִי וְאֶחָד נִדְמֶה לוֹ בִּדְמוּת נוֹטֵי וְאֶחָד נִדְמֶה לוֹ כִּדְמוּת עֲרָבִי. אָמַר, אִם אֲנִי רוֹאֶה שְׁכִינָה מַמְתֶּנֶת לָהֶם, אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן בְּנֵי אָדָם הוֹגְנִים וְאִם רוֹאֶה אֲנִי אוֹתָם שֶׁהֵן חוֹלְקִין כָּבוֹד זֶה לָזֶה וְכוּ', כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהַשְּׁכִינָה מַמְתֶּנֶת לָהֶם וְחוֹלְקִין כָּבוֹד זֶה לָזֶה יָדַע שֶׁהֵן הוֹגְנִים. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, פַּוְלוֹנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ מְפוּלָּשׁ הָיָה כְּהַדָּא דְּרוֹמְלוּס אָמַר אִם אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁהִפְלִיגוּ וְכוּ' וְכוּ' אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן בְּאֵין אֶצְלִי, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם שֶׁהִפְלִיגוּ מִיַּד וַיָּרָץ לִקְרָאתָם. וַיַּרְא אֵלָיו, אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ אָמַר לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר, קוּם חֲזֵי בְּשׁוּקָא אִי אָתוּ אוֹרְחִים. קָם חָזָה אָתָא לְגַבֵּיהּ אָמַר לֹא אָתוּ אָמַר אַבְרָהָם עַבְדֵי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתָא, קָם נָפַק אִיהוּ לֹא חָזָא חַזְיֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְקָא שָׂרֵי וְאָסַר אָמַר לַאו אוֹרַח אַרְעָא לְמֵיקָם הָכָא וְהַיְינוּ דִכְתִיב אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ. תַּנְיָא שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ הָרַב בָּאֶמְצַע, גָּדוֹל מִימִינוֹ וְקָטָן מִשְּׂמֹאלוֹ, וְכֵן מָצִינוּ בִּשְׁלֹשָׁה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבָּאוּ אֵצֶל אַבְרָהָם, מִיכָאֵל בָּאֶמְצַע, גַּבְרִיאֵל בִּימִינוֹ, וּרְפָאֵל מִשְּׂמֹאלוֹ. תִּרְגְּמָה דְּמַצַּדּוּדֵי אֲצַדּוּדֵי אֶבֶל הַהוֹלֵךְ לִימִין רַבּוֹ הֲרֵי זֶה בּוּר, וַאֲחוֹרֵי רַבּוֹ הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ. אֵין מְכַבְּדִין בַּדְּרָכִים וְעַיֵּן שָׁם. כְּתִיב, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא, וּכְתִיב וַיָּרָץ לִקְרָאתָם, כַּד חַזְיוּהוּ דְהַוָה קָא שָׂרֵי וְאָסַר פֵּירְשׁוּ, מִיַּד וַיָּרָץ לִקְרָאתָם. מַאן נִינְהוּ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, מִיכָאֵל, גַּבְרִיאֵל, וּרְפָאֵל. מִיכָאֵל בָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה. וּרְפָאֵל בָּא לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם. גַּבְרִיאֵל בָּא לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם. וְהָכְתִיב (בראשית יט, א) "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה" הַהוּא דְאָתָא

לְשַׁזְּבֵי לְלוֹט דֵּיקָא נַמִי דִּכְתִיב "וַיְהַפֵּךְ". מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אַבְרָהָם דִּכְתִיב (להלן פסוק ה) כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי לוֹט דִּכְתִיב "וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד", מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לַקְּטָן וְאֵין מְסָרְבִין לַגָּדוֹל. (בראשית יח ג) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים כְּהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דִּקְתָנִי מְפַנִּין אֲפִלּוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קְפוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְשֶׁל תְּבוּאָה מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ רַב דִּימִי מִנַּהֲרְדָּעָא אָמַר, יוֹתֵר מֵהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דִּקְתָנִי מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים בְּרִישָׁא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, דִּכְתִיב, וַיֹּאמֶר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אֵין קָטָן אוֹמֵר לְגָדוֹל הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶבֹא אֵצְלְךָ, אֲבָל בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָם, אוֹכֵל מִפֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן, הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וּבִקּוּר חוֹלִים, וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וְהַמְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת. וּבְהַנֵּי שַׁיְיכֵי נַמִי כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן. כָּל שֶׁמּוֹת הָאֲמוּרִים בְּאַבְרָהָם קֹדֶשׁ חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא חוֹל וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, חֲנַנְיָה בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אָמְרוּ אַף זֶה קֹדֶשׁ, כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי הַשְׁכִּינָה כְּמַאן כְּאוֹתוֹ הַזּוּג.

(בראשית יח ד-ו) יֻקַּח נָא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה אָמַרְתָּ יֻקַּח, בּוֹ בַּלְשׁוֹן אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ, (שמות ו, ז) "וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם", הֲרֵי בָּעוֹלָם הַזֶּה, בָּעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן (ירמיה ג, יד) "וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָבִינוּ אַבְרָהָם אַתָּה אָמַרְתָּ יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְּאֵר". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ כְּנַעַן מִנַּיִן, (דברים ח, ז) "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם" וְגוֹ'. לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, (זכריה יד, ח) "בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם". אַתָּה אָמַרְתָּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, (יחזקאל טז, ט) "וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ מִנַּיִן, "רַחֲצוּ הִזַּכּוּ". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, (שם ד, ד) "אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן". אַתָּה אָמַרְתָּ וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ "פָּרֹשׂ עָנָן לְמָסָךְ". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ מִנַּיִן, (ויקרא כג, מב) "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". לֶעָתִיד לָבוֹא מִנַּיִן, (ישעיה ד, ו) "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם". אַתָּה אָמַרְתָּ וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם, חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ מִנַּיִן, (דברים ח, ח) "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים עב, טז) "יְהִי פִסַּת

בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים". (להלן פסוק ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ מִנַּיִן, (שם לב, א) "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר". (להלן פסוק ח) וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, (שמות יג, כא) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ מִנַּיִן, "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, (מיכה ב, יג) "עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם". וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אִמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא כְּעַרְבִיִּים חֻשַּׁבְתָּנוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, כְּבָר יָצָא מִמְּךָ יִשְׁמָעֵאל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת הוּא בְּעַצְמוֹ עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו עַל יְדֵי עַצְמוֹ, וְכָל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם לַמַּלְאָכִים עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם (במדבר יא, לא) "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה'" וְגוֹ' (להלן פסוק ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב (שם יז, ו) "הִנְנִי עוֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר". "וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם", (שמות יג, כא) "וַה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, (שם יז, ו) "וְהִכִּיתָ בַצּוּר" וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם". וּפְלִינָא אַדְרַב חָמָא בַּר חֲנִינָא בְּשָׁכַר שְׁלֹשׁ זְכוּ לְשָׁלֹשׁ בְּשָׁכַר חֶמְאָה וְחָלָב זְכוּ לְמָן, בְּשָׁכַר וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, זְכוּ לֶעָמּוּד הֶעָנָן, בְּשָׁכַר יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, זְכוּ לִבְאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם. כְּתִיב וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם, וּכְתִיב "וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב" אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, צַדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה. רְשָׁעִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה, וַאֲפִלּוּ מְעַט אֵינָם עוֹשִׂים מֵעֶפְרוֹן, דִּכְתִיב (בראשית כג, טו) "אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף", וּכְתִיב (שם טז) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם" וְגוֹ' וְהוּא לֹא שָׁקַל מִנֵּיהּ אֶלָּא קַנְטָרִי. כְּתִיב קֶמַח וּכְתִיב סֹלֶת מִכָּאן שֶׁהָאִשָּׁה צָרָה עֵינֶיהָ בְּאוֹרְחִין יוֹתֵר מִן הָאִישׁ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דְּהַדָּא פִּתָּא מְזוֹנִיתָא דְּלִבָּא בַּתּוֹרָה, וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם. בַּנְּבִיאִים, (שופטים יט, ה) "סְעַד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם". בַּכְּתוּבִים, "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד". אָמַר רַבִּי אַחָא, וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם הַדָּא אָמְרָה שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים, דְּאָמַר רַבִּי אַחָא (תהלים מח, ד) "שִׂיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָהּ" הַדָּא אָמְרָה שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע לֶעָתִיד לָבֹא. כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ הֱיִיתֶם מְזַמְּנִים לְבֹא אֶצְלִי וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, אָנוּ אֵין לְפָנֵינוּ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אַתָּה שֶׁלְּפָנֶיךָ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְעַצְמְךָ. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּזַכֶּה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה אֲחֶרֶת לְבַר דְּכַר דְּיִתְיְלִיד לָךְ. וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל שָׂרָה וְגוֹ', מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים, תֵּשַׁע סְאִין אָפָה, שָׁלֹשׁ לְעוּגוֹת, שָׁלֹשׁ לְחָבִיץ שָׁלֹשׁ לְמִינֵי מַלְטְמֵיא. לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת, הַדָּא אָמְרָה פְּרֹס הַפֶּסַח הָיָה. רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא הוּא מִדְבַּר סִין הוּא מִדְבַּר אָלוּשׁ הוּא מִדְבַּר קְדֵשׁ, מֵאֵיזֶה זְכוּת זָכוּ יִשְׂרָאֵל

שֶׁנִּתַּן לָהֶם מָן בַּמִּדְבָּר בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁאָמַר לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת. (בראשית יח ז-ח) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם, אָמַר רַבִּי לֵוִי, רָץ לְקַדֵּם אוֹתָהּ אוּמָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ "עֶגְלָה מְלֻמָּדָה [אֹהֶבֶת] לָדוּשׁ". וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר, יָכוֹל גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר רַךְ. אִי רַךְ יָכוֹל חָסוּל תַּלְמוּד לוֹמַר וָטוֹב. וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר, זֶה יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי לְזָרְזוֹ בְּמִצְוֹת.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא, שֶׁאָמַר לִבְנוֹ צֵא וּשְׁכֹר לָנוּ פּוֹעֲלִין וְהָלַךְ וּפָסַק לָהֶם מְזוֹנוֹת, וּכְשֶׁבָּא אֵצֶל אָבִיו אָמַר לוֹ, בְּנִי, אֲפִלּוּ אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָתוֹ אִי אַתָּה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתְךָ מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא יַתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה צֵא וֶאֱמוֹר לָהֶם אֵין לָכֶם עָלַי אֶלָּא פַּת וְקִטְנִית בִּלְבַד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. לְמֵימְרָא דְּסְעוּדָה דְּאַבְרָהָם עֲדִיפָא מִדְּשְׁלֹמֹה, וְהָכְתִיב (מלכים א ה, ב) "וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קָמַח" וַהֲלֹלוּ לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים וּלְצִיקֵי קְדֵירָה, וְאֶלֶף נָשִׁים הָיוּ לוֹ לִשְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת עָשְׂתָה בְּבֵיתָהּ כָּךְ, סְבוּרָה שֶׁמָּא אֶצְלָהּ סוֹעֵד הַיּוֹם, וְאִלּוּ גַּבֵּי אַבְרָהָם כְּתִיב וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וְגוֹ' וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בֶּן בָּקָר אֶחָד, רַךְ שְׁנַיִם. וָטוֹב שְׁלֹשָׁה. אָמַר לֵיהּ, הָתָם תְּלָתָא תּוּרָא לִתְלָתָא גַּבְרֵי, הָכָא לְיִשְׂרָאֵל כֻּלְּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם ד, כ) "יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כְּחוֹל הַיָּם". רַךְ וָטוֹב וְאֵימָא חַד כְּדַאֲמְרֵי אִנְשֵׁי רַכִּיךְ וְטַב. אָמַר לֵיהּ לִכְתּוֹב קְרָא רַךְ טוֹב, מַאי רַךְ וָטוֹב, לְדָרְשָׁא אֵימָא תְּרֵי מִדְּטוֹב לְדָרְשָׁא רַךְ נַמִּי לְדָרְשָׁא. מַתִּיב רָבָא בַּר עוּלָּא, וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, כָּל חַד וְחַד יְהַבֵּיהּ לְחַד נַעַר. וַיִּקַּח חֶמְאָה וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה, קָמָא קָמָא דְּתִקֵּן אַתְיֵיהּ לְקַמַּיְיהוּ כָּל כָּךְ לְמָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל. וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאי, לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עָלָה לַמָּרוֹם וְלֹא אָכַל וְלֹא שָׁתָה. וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יָרְדוּ לְמַטָּה וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֶלָּא נִרְאִין כְּאִלּוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין. וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב הַמְּעוּלֶּה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, בֵּינוֹנִי אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, הַקִּבָּר אֶחָד מֵעֶשְׂרִים. רַבִּי יוֹנָה אָמַר הַמְּעוּלֶּה אֶחָד מִמֵּאָה, בֵּינוֹנִי אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים הַקִּבָּר אֶחָד מֵעֶשְׂרִים. וּפַת הֵיכָן הָיָה, אֲפָרִים מַקְשָׁאָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, שָׂרָה אִמֵּנוּ פִּרְסָה נְדָה וְנִטְמֵאת הָעִיסָה רַבָּנָן אָמְרֵי, אֲפִלּוּ פַּת הֵבִיא לִפְנֵיהֶם וּמָה אִם דְּבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם הֵבִיא לִפְנֵיהֶם, דְּבָרִים שֶׁאָמַר לָהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם, הָכָא אַתְּ אָמַר וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם, וּלַהֲלָן אַתְּ אָמַר נִצָּבִים עָלָיו אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא יָצָא(ו) יְדֵיהֶם נִצָּבִים עָלָיו וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא(ו) יְדֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם, אֵימָתוֹ מוּטֶלֶת עֲלֵיהֶם, מִיכָאֵל מְרַתֵּת גַּבְרִיאֵל מְרַתֵּת. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֵיבוֹ בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, מַתְלָא אָמַר עַלְתְּ לְקַרְתָא הַלֵּךְ בְּנִימוֹסָהּ לְמַעֲלָה שֶׁאֵין אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עָלָה מֹשֶׁה וְנִדְמֶה לָהֶם,

"וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי". אֲבָל לְמַטָּה שֶׁיֵּשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וְהוּא עִמֵּד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הָיוּ, אֶלָּא נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, וְרֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק. יִשְׁמֹר אָדָם דְּבָרִים בְּלִבָּבוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל עִם עַם הָאָרֶץ עַל הַשֻּׁלְחָן מִפְּנֵי שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ מְמַעֲטִין בְּמַעֲשְׂרוֹת וּבִשְׁבִיעִית. הַכָּתוּב אוֹמֵר, (ירמיה כג, ח) "מַה לְּתֶבֶן אֶת הַבָּר" כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכֹּן וּבֶן אָדָם לְדוֹמָה לוֹ וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים כו, ד ט) "לֹא יָשַׁבְתִּי עִם מְתֵי שָׁוְא", "שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים" וְגוֹ' "אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי" וְגוֹ' "אַל תֶּאֱסֹף עִם חַטָּאִים נַפְשִׁי" לְעוֹלָם יַרְבֶּה אָדָם סְעוּדָתוֹ עִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְלֹא עִם עַם הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁלְּאַחַר שָׁעָה מְסַפְּרִין עָלָיו לָשׁוֹן הָרַע לְעוֹלָם יִטּוֹל אָדָם רְשׁוּת מֵרַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה רְצוֹן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבָּאִין אֵלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְגוֹ'. הָאוֹמֵר שֶׁלֹּא אָכְלוּ הַמַּלְאָכִים אֵצֶל אַבְרָהָם לֹא אָמַר כְּלוּם אֶלָּא בְּצִדְקָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, וּבִשְׂכַר טוֹרַח שֶׁהִטְרִיחַ פָּתַח לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פִּיהֶם וְאָכְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, עִמֵּד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ. בִּשְׂכַר קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם שֶׁרָחֲצוּ יְדֵיהֶם נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֵר לְיִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ מַשְׁכֶּמֶת וְהוֹלֶכֶת וְנוֹבַעַת בַּמָּקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹנִים, וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ הָיְתָה מְאַחֶרֶת בְּשָׁעָה, בִּשְׁתַּיִם, בְּשָׁלֹשׁ, בְּאַרְבַּע, בְּחָמֵשׁ, עַד שֶׁיּוֹצְאִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּנְעָרִים וּקְטַנִּים וְאוֹמֶרֶת (במדבר כא, יז) "עֲלִי בְּאֵר" בִּזְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, וְאַחַר כָּךְ הוֹלֶכֶת וְנוֹבַעַת בֵּין שִׁבְטֵי יְהוּדָה לְשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, שֶׁנֶּאֱמַר, "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים" וְגוֹ'. וְכָל הַמַּרְבֶּה סְעוּדָתוֹ עִם עַם הָאָרֶץ אֵין דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין וְסוֹף שֶׁהַמַּחְלְקוֹת רַבּוֹת עָלָיו וּמְזַלְזֵל תּוֹרָתוֹ וּמְחַלֵּל שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ וּמְיַתֵּם אֶת בָּנָיו וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת יָמָיו וְקוֹשֵׁר שֵׁם רַע לוֹ וּלְבָנָיו וּלְבָנֵי בֵיתוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. מְשׁוּם אָדָם אֶחָד אָמְרוּ גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְעַד אוֹתָהּ שָׁעָה הֲרֵי זֶה מִשְׁתַּבֵּחַ וְקוֹלֵט עַצְמוֹ מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים מא, ב) "אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ ה'", וְאֵין יוֹם רָעָה אֶלָּא יוֹם דִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁנֶּאֱמַר, "וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה", וְאוֹמֵר (תהלים קו, ג) "אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עוֹשֵׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת". אֲבוֹתֵינוּ הָרִאשׁוֹנִים, מִפְּנֵי מַה זָּכוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְלָעוֹלָם הַבָּא, מִפְּנֵי שֶׁנָּהֲגוּ עַצְמָן בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (להלן פסוק יט) "כִּי יְדַעְתִּיו" וְכוֹ'. יִצְחָק לֹא נִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּזְרַע יִצְחָק", וְאֵין זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (הושע י, יב) "זִרְעוּ לָכֶם לְצְדָקָה". יַעֲקֹב לֹא נִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית לב, יא) "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים". אֵין קָטֹנְתִּי אֶלָּא מְעַט, וְאֵין מְעַט אֶלָּא צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (משלי טז, ח) "טוֹב מְעַט בְּצֶדֶק". מֹשֶׁה לֹא נִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "צִדְקַת ה' עָשָׂה". אַהֲרֹן לֹא נִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלאכי ב, ו) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ", וְאֵין אֱמֶת

אֶלָּא צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח" וְגוֹ'. דָּוִד לֹא נִשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים עב, א) "וְצִדְקָתְךָ לְבֶן מֶלֶךְ". אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִשְׁתַּבֵּחַ בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה ה, טז) "וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה". אַף כִּסֵּא הַכָּבוֹד נִשְׁתַּבֵּחַ בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ". אָדָם נוֹתֵן צְדָקָה לַחֲבֵרוֹ מִתְכַּוֵּן אֵלָיו שֶׁיִּחְיֶה וְלֹא יָמוּת, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתְנָהּ שֶׁיִּחְיֶה וְלֹא יָמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר, (משלי יא, ד) "וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת". מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ סְפוּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, לְקַיֵּם נְפָשׁוֹת וְאֵינוֹ מְקַיֵּם גּוֹרֵם מִיתָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמואל א כ"ה י יא) "וַיַּעַן נָבָל אֶל עַבְדֵי דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי דָּוִד וּמִי בֶּן יִשַׁי וְלָקַחְתִּי אֶת לַחְמִי" וְגוֹ', וּכְתִיב, "(שם לח) "וַיְהִי כַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים וַיִּגֹּף ה' אֶת נָבָל". מִנַּיִן שֶׁמַּאֲרֶכֶת יָמָיו שֶׁל אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן בְּמִצְוָה קַלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", קַל וָחֹמֶר לִצְדָקָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. מִנַּיִן שֶׁהִיא מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים א, א) "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ" וְגוֹ', וּכְתִיב "אַשְׁרֵי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה" וְגוֹ', מַה אַשְׁרֵי הָאָמוּר לַהֲלָן בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא אַף אַשְׁרֵי הָאָמוּר כָּאן בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, מִנַּיִן שֶׁשָּׁוִוים לַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (ויקרא כו, ג) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ", וְאוֹמֵר (שם ו) "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ", וּבִצְדָקָה הוּא אוֹמֵר, "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם". וּמִנַּיִן שֶׁהַתּוֹרָה מְשׁוּלָּה בִּצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים ו, כה) "וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ כִּי נִשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁהִיא מְמַהֶרֶת לְהָבִיא אֶת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְאֶת יְמוֹת הַגְּאוּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה נו, א) "שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁהִיא מַעֲלָה וּמוֹשִׁיבָה אֶת נוֹתְנָהּ כְּנֶגֶד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם לג, טו טז) "הוֹלֵךְ צְדָקוֹת וְדוֹבֵר מֵישָׁרִים וְגוֹ' הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכּוֹן". וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם, בָּרַח מִלְּפָנָיו וְנִכְנַס לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וְנִכְנַס אַחֲרָיו שָׁם וְרָאָה שָׁם אָדָם וְעֶזְרוֹ שׁוֹכְבִים וִישֵׁנִים וְנֵרוֹת דּוֹלְקִים עֲלֵיהֶם, וְרֵיחַ טוֹב עֲלֵיהֶם כְּרֵיחַ נִחוֹחַ, לְפִיכָךְ חָמַד מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר לִבְנֵי יְבוּס (וְהֲלֹא חִתִּיִים הָיוּ, אֶלָּא עַל שֵׁם הָעִיר יְבוּס נִקְרְאוּ יְבוּסִים) לִקְנוֹת מֵהֶם בְּמִמְכָּר זָהָב וּבְכֶתֶב עוֹלָם לַאֲחוּזַת קֶבֶר, וְלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. הִתְחִיל כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ". אָמְרוּ לוֹ, כְּרוֹת עִמָּנוּ בְּרִית וּשְׁבוּעָה שֶׁאֵין זַרְעֲךָ יוֹרֵשׁ אֶת עִיר יְבוּסִי, וְאָנוּ מוֹכְרִין לְךָ. כָּרַת עִמָּהֶם בְּרִית וּשְׁבוּעָה. מָה עָשׂוּ אַנְשֵׁי יְבוּס, עָשׂוּ לָהֶם צַלְמֵי נְחֹשֶׁת, וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן בְּרֹחוֹב הָעִיר, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם בְּרִית שְׁבוּעַת אַבְרָהָם. וּכְשֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ כְּתִיב, (שופטים א, כא) "וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם" וְגוֹ', וְדָוִד הַמֶּלֶךְ רָצָה לְהַכְנִיס וְלֹא הִנִּיחוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי יְבוּס לֹא תָבוֹא הֵנָּה", וְכִי מַה הָיָה כֹּחָן שֶׁל אַנְשֵׁי יְבוּס לוֹמַר לְדָוִד "לֹא תָבֹא", וְהֵיוּ יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם, אֶלָּא מִכֹּחַ הַשְּׁבוּעָה, ["כִּי אִם] הֵסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים", אֵלּוּ הַצְּלָמִים שֶׁעֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא

יְהַלְּכוּן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, בִּזְכוּת שָׁלֹשׁ רִיצוֹת שֶׁרַצְתָּ, חַייֶיךָ כְּשֶׁאַבָּא לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲנִי רָץ בִּפְנֵיהֶם. שָׁלֹשׁ רִיצוֹת שֶׁרָץ אַבְרָהָם, וַיָּרָץ לִקְרָאתָם, וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם, וַיִּמַּהֵר אַבְרָהָם. וּפָרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים לג, ב) "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא" וְגוֹ'. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ חֶסֶד. אַבְרָהָם עָשָׂה חֶסֶד עִם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, דִּכְתִיב, וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם וְגוֹ'. רְאֵה מַה פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו, הַמָּן וְהַבִּאַר וְהַשְּׂלָיו וַעֲנָנֵי כָּבוֹד מַקִּיפִין אוֹתָן. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה זֶּה שֶׁעָשָׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ חֶסֶד, כָּךְ פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁצָּרִיךְ חֶסֶד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דָּבָר אַחֵר, וּמַה אִם מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁאֵין צְרִיכִין חֶסֶד, עַמּוֹן וּמוֹאָב עִם יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב, (דברים כג, ה) "עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ" וְגוֹ'. וְכִי צְרִיכִין הָיוּ וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיָה הַמָּן יוֹרֵד, וְהַבְּאֵר עוֹלָה, וְהַשְּׂלָיו מָצוּי, וַעֲנָנֵי כָּבוֹד מַקִּיפִין עֲלֵיהֶן, מַה פָּרַע לְהוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁאֵין צְרִיכִין חֶסֶד, כָּךְ פָּרַע לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ כְּגוֹן יִתְרוֹ עִם מֹשֶׁה, דִּכְתִיב, (שמות ב, כ) "וְגַם דָּלֹה דָּלָה לָנוּ" פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּימֵי שָׁאוּל, דִּכְתִיב, (שמואל א טו, ו) "וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל הַקֵּינִי לְכוּ סוּרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן אוֹסִיפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד" וְגוֹ'. וְכִי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה יִתְרוֹ חֶסֶד, וַהֲלֹא עִם מֹשֶׁה בִּלְבַד עָשָׂה, אֶלָּא לְמִדְּךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה אִם מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, רְאֵה מַה פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (בראשית יח ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, אַיּוֹ נָקוּד, לָמֶ"ד אֵינוֹ נָקוּד. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּ מוֹצֵא כְּתָב רַבָּה עַל הַנְּקוּדָה אַתְּ דּוֹרֵשׁ אֶת הַכְּתָב נְקוּדָה רַבָּה עַל הַכְּתָב אַתְּ דּוֹרֵשׁ אֶת הַנְּקוּדָה, כָּאן שֶׁהַנְּקוּדָה רַבָּה עַל הַכְּתָב אַתְּ דּוֹרֵשׁ אֶת הַנְּקוּדָה אַיּוֹ אַבְרָהָם, כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְאַבְרָהָם אַיֵּה שָׂרָה, כָּךְ אָמְרוּ לְשָׂרָה אַיּוֹ אַבְרָהָם. וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (שופטים ה, כד) "תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ" רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַמִּדְבָּר. דָּבָר אַחֵר אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, יוֹדְעִין הָיוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁשָּׂרָה אִמֵּנוּ צְנוּעָה הָיְתָה כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעֲלָהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. תָּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה נָקוּד עַל אַיּוֹ שֶׁבְּאֵלָּיו לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה, עַל יְדֵי בַּעֲלָהּ שַׁאנִי. אַחֲרֵי בִלֹּתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה, אַחַר שֶׁנִּתְבַּלָּה הַבֹּשֶׂר נִתְפַּשְּׁטוּ הַקְּמָטִים וְחָזַר הַיּוֹפִי לִמְקוֹמוֹ. גָּדוֹל

הַשָּׁלוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֲאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי.

(בראשית יח י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ, בְּפֶסַח נוֹלַד יִצְחָק. מִנַּיִן, דִּכְתִיב, "כָּעֵת חַיָּה" לְמוֹעֵד הַזֶּה אֵימַת קָאֵי, אִילֵימָא בְּפֶסַח וְקָאָמַר בַּעֲצֶרֶת, בְּחַמְשִׁין יוֹמֵי מִי קָא יָלְדָה, אֶלָּא דְּקָאֵי בַּעֲצֶרֶת וְקָאָמַר בְּתִשְׁרֵי, אַכַּתִּי בְּחַמְשָׁא יַרְחֵי מִי קָא יָלְדָה, אֶלָּא דְּקָאֵי בְּתִשְׁרֵי וְקָאָמַר בְּנִיסָן, אַכַּתִּי בְּשִׁיתָא יַרְחֵי מִי קָא יָלְדָה, אוֹתָהּ שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת הָיְתָה. סוֹף סוֹף כִּי מַדְלֵי מַר יְמֵי טֻמְאָה בַּצְרֵי לְהוּ, אָמַר מַר זוּטְרָא, אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר יוֹלֶדֶת לְתִשְׁעָה אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לְמִקּוּטָּעִין יוֹלֶדֶת לִשְׁבְעָה יוֹלֶדֶת לְמִקּוּטָּעִין, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְהִי לִתְקוּפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד", מְעוּט תְּקוּפוֹת שְׁנַיִם וּמְעוּט יָמִים שְׁנַיִם. וְשָׂרָה שׁוֹמַעַת, מִכָּאן שֶׁהַנָּשִׁים צַיְתָנִיּוֹת הֵן וְכוּ' (בְּרֵישָׁא כ"ד). וְהוּא אַחֲרָיו, זֶה יִשְׁמָעֵאל וְהוּא אַחֲרָיו מִפְּנֵי הַיִּחוּד וְהוּא אַחֲרָיו הַמַּלְאָךְ הִרְגִּישׁ שֶׁבָּאָה אוֹרָה. (בראשית יח יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּבָר כְּתִיב וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית כד, א) "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" אֶלָּא לְפִי שֶׁהֶחְזִירָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִימֵי נְעוּרוֹתָן, נִצְרְךָ פַּעַם שְׁנִיָּה "וְאַבְרָהָם זָקֵן". אָמַר רַבִּי אַמִּי כָּאן זְקָנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לַחְלוּחִית לַהֶלֶן זְקָנָה שֶׁאֵין בָּהּ לַחְלוּחִית. חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר (דברים כג, כג) "וְכִי תֶּחְדַּל לִנְדֹּר" פְּסַק, כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר "וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח". (בראשית יח יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשָּׁנוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ (כְּתוּב בְּרֵישָׁא ג'). אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה, הָאִשָּׁה הַזֹּאת כָּל זְמַן שֶׁהִיא יָלְדָה יֵשׁ לָהּ תַּכְשִׁיטִין, וַאֲנִי אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה תַּכְשִׁיטִין, כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל טז, יא) "וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי". הָאִשָּׁה הַזֹּאת כָּל זְמַן שֶׁהִיא יָלְדָה יֵשׁ לָהּ עִמּוֹ וְלָדוֹת דָּבָר אַחֵר עֶדְנָה, עִדְנִין וְסָתָנִית טוֹחֵן וְלֹא פּוֹלֵט. (בראשית יח יג) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, אַתֶּם מְיַלְּדִים עַצְמְכֶם וּמְזַקְּנִים אֲדוֹנֵיכֶם וַאֲנִי זְקַנְתִּי מִלַּעֲשׂוֹת נְסִים. בַּר קַפָּרָא אָמַר, גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב, הִיא אָמְרָה וַאֲדֹנִי זָקֵן, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר וַאֲנִי זָקַנְתִּי, כְּדֵי לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אַבְרָהָם לְשָׂרָה. (בראשית יח יד) הֲיִפָּלֵא מֵה' דָּבָר רַבִּי יוּדָן בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיוּ בְיָדוֹ שְׁנֵי קוֹפְלִיּוֹת הוֹלִיכָן אֵצֶל נַפָּח אָמַר לֵיהּ, יָכוֹל אַתָּה לְתַקְּנָם אָמַר לֵיהּ לְבֹראתָן כְּבַתְּחִלָּה אֲנִי יָכוֹל, וּלְתַקְּנָם אֵינִי יָכוֹל כָּךְ לְבֹראתָן כְּבַתְּחִלָּה אֲנִי יָכוֹל, וּלְהַחְזִירָן לִימֵי נְעוּרוֹתָן אֵינִי יָכוֹל.

(בראשית יח טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה לֵאמֹר, מִכָּאן שֶׁהַנָּשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת, וְאִלּוּלֵי שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם שֶׁהוּא נוֹתֵן בֵּן מִשָּׂרָה, לֹא הָיְתָה יוֹלֶדֶת, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָה. וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתְּ מֵעוֹלָם לֹא נִזְקַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדַבֵּר וּלְהָסִיחַ עִם אִשָּׁה, אֶלָּא עִם אוֹתָהּ הַצַּדֶּקֶת, וְאַף הִיא עַל יְדֵי עִילָּה רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אוּרִי, כַּמָּה כְּרֻכּוּרִין

כְּרִכֵּר כְּדֵי לְהַסִּיחַ עַמָּה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחַקְתְּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, וְהָכְתִיב (בראשית טז, יג) "וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ" עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְהָכְתִיב (בראשית כה, יג) "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ", רַבִּי חָמָא אָמַר, עַל יְדֵי מַלְאָךְ, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמַר, עַל יְדֵי שֵׁם. (בראשית יח טז) וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם, מַתְלָא אָמַר, אַכְלִית אַשְׁקִיית לַוְוִית, כָּךְ וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם. (בראשית יח יז-יט) וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם רַבִּי יִצְחָק פְּתַח, "זַכֵּר צַדִּיק לִבְרָכָה, וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב", כָּל מִי שֶׁמַּזְכִּיר אֶת הַצַּדִּיק וְאֵינוֹ מְבָרְכוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. מַה טַּעַם "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" וְכָל הַמַּזְכִּיר רָשָׁע וְאֵינוֹ מְקַלְּלוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, מַה טַּעַם "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב", אִרּוּר הָמָן אֲרוּרִים בָּנָיו, חַרְבוֹנָה זְכוּר לַטּוֹב. מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר שְׁמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְבָרְכָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קטו, ב) "ה' זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ", אֵין לִי אֶלָּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מִנַּיִן שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר שְׁמוֹ וּמְבָרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וַה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי וְגוֹ' וּכְתִיב וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה, לֹא הַוָּה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר, אֶלָּא "וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה", אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִזְכַּרְתִּי אֶת הַצַּדִּיק וְאֵינִי מְבָרְכוֹ וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִבִּרְכָתָן שֶׁל צַדִּיקִים אַתָּה לָמֵד קְלָלָה לְרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וְגוֹ', וּכְתִיב (להלן פסוק כ) "וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה". וּמִקְּלָלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים אַתָּה לָמֵד בְּרָכָה לַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יג, יג) "וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וַחַטָּאִים", וּכְתִיב, "וַה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט" וְגוֹ'. לָמָּה גִּלָּה לוֹ לְפִי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ עַל דּוֹר הַמַּבּוּל, אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶם צַדִּיקִים שֶׁיִּסְלַח לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּזְכוּתָם, תֵּדַע לְךָ שֶׁאַף בִּסְדוֹם אָמַר (להלן פסוק כג) "הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע" לָמָּה (שם כה) חָלִילָה לְךָ שְׁנֵי פְּעָמִים, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

בְּתְחִלָּה הָיָה סוֹד לַיְרֵאִים, (תהלים כה, יד) "סוֹד ה' לִירֵאָיו", וְאַחַר כָּךְ לַיְשָׁרִים, "וְאֶת יְשָׁרִים סוֹדוֹ", וְאַחַר כָּךְ לַנְּבִיאִים, (עמוס ג, ז) כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַבְרָהָם זֶה יָרֵא שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי יָרֵא אֱלֹהִים אַתָּה". אַבְרָהָם זֶה יָשָׁר, שֶׁנֶּאֱמַר, (שיר השירים א, ד) "מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךְ". אַבְרָהָם זֶה נָבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כ, ז) "כִּי נָבִיא הוּא", וְאֵינִי מְגַלֶּה לוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן פִּרְדֵּס מַתָּנָה לְאוֹהֲבוֹ. לְאַחַר זְמַן בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ לָקוֹץ מִתּוֹכוֹ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק. אָמַר הַמֶּלֶךְ, וְאִלּוּ מִן פַּטְרִיקוֹן שֶׁלּוֹ הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ לֹא הָיָה מְעַכֵּב וּמַה בְּכָךְ נִמְלַךְ בּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר נָתַתִּי הָאָרֶץ מַתָּנָה לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הֲלָלוּ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הֵן, וְאִלּוּ מִן פַּטְרִיקוֹן זֶה הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ לֹא הָיָה מְעַכֵּב, וּמַה בְּכָךְ נִמְלַךְ בּוֹ. לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שִׁלְשָׁה אוֹהֲבִים וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז לד). דָּבָר אַחֵר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ

סְנַקְתַּדְרִין אֶחָד וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ. פַּעַם אַחַת בִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ כְּלוּם עָשִׂיתִי אוֹתוֹ סְנַקְתַּדְרִין שֶׁלִּי אֶלָּא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלוּם קָרָאתִי לְאַבְרָהָם (ישעיה מו, יא) "אִישׁ עֲצָתִי", אֶלָּא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִדַּעְתּוֹ. דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי יֵשׁ שָׁם לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֵינִי מְגַלֶּה לוֹ וְרַבָּנָן אַמְרֵי, כְּבָר קָרָאתִי אֲבִיהֶן שֶׁל כּוּלָּן (בראשית יז, ה) "כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ" דָּנִין אֶת הַבֵּן בְּלֹא דַּעְתּוֹ שֶׁל אָב. גַּיְיהוּנֹם גִּלִּיתִי לוֹ. מַתַּן תּוֹרָה גִּלִּיתִי לוֹ. דִּינָהּ שֶׁל סְדוֹם מָחַר וְאֵינִי מְגַלֶּה לוֹ רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן אָמַר, אֲפִלּוּ הַלְכוֹת עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת הָיָה אַבְרָהָם יוֹדֵעַ אֲפִלּוּ שֵׁם חָדָשׁ שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִקְרֹאת לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, (ירמיה ג, יז) "בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַיִם כִּסֵּא ה'", הָיָה אַבְרָהָם יוֹדֵעַ. רַבִּי חִיָּא וְרַבָּנָן דְּתַמָּן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה, אֵין לְךָ כָּל יוֹם וְיוֹם שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַדֵּשׁ הֲלָכָה בְּבֵית דִּין הָעֶלְיוֹן, מַה טַּעַם וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא", וְאֵין הֶגֶה אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה". אֲפִלּוּ אוֹתָהּ הֲלָכָה הָיָה אַבְרָהָם יוֹדֵעַ. וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה, רַבִּי תַּנְחוּם בְּשֵׁם רַבִּי בֶּרֶכְיָה, בְּשָׁרוֹ שֶׁאֵין הָעוֹלָם חָסֵר מִשְּׁלֹשִׁים צַדִּיקִים כְּאַבְרָהָם. כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וגו', רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים. רַבָּנָן אַמְרֵי, זוֹ בְּקִיאוּר חוֹלִים. רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן אָמַר, בְּתְחִלָּה צְדָקָה וּלְבַסּוֹף מִשְׁפָּט, הָא כֵּיצַד, אַבְרָהָם הָיָה מְקַבֵּל עוֹבְרִים וְשָׁבִים, מְשַׁהֵיוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין הַוָה אָמַר לָהֶם, בָּרֵךְ. אָמְרוּ לוֹ, מַה נֵימָא. אָמַר, בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. אִם קִבֵּל עָלָיו וּבֵרַךְ הֲוָה אָכִיל וְשָׁתֵי וַאֲזִיל וְאִם לָאו הֲוָה אָמַר לָהֶם הַב מַה דַּעֲלָךְ וַהֲוָה אָמְרוּ לוֹ מָה אִית לָךְ עָלַי, אָמַר לָהֶם, חַד קְשִׁיטָה דַּחֲמַר בַּעֲשָׂרָה פּוֹלְרִין, וְחַדָּא לִיטְרָא דְּקֻפָּר בַּעֲשָׂרָה פּוֹלְרִין, וְחַד עִיגּוּל דְּפִיתָא בַּעֲשָׂרָה פּוֹלְרִין, מַאן יְהַב לָךְ חַמְרָא בְּמִדְבָּרָא, מַאן יְהַב לָךְ קֻפָּר בְּמִדְבָּרָה, מַאן יְהַב לָךְ פִּיתָא בְּמִדְבָּרָא, מַאי יְהַב לָךְ עִיגּוּלָה בְּמִדְבָּרָא, מִן דַּהֲוָה חָמֵי הַהִיא עַקְתָא דַּהֲוָה עָקֵי לֵהּ הֲוָה אָמַר בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, הֲוֵי מִתְחִלָּה צְדָקָה וּלְבַסּוֹף מִשְׁפָּט. לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא דִּבֶּר עָלָיו וְכוּ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (שמואל ב כא, ב) "וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגִּבְעֹנִים... וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" דָּוִד נָזַר עֲלֵיהֶן. אָמַר דָּוִד שְׁלוֹשָׁה סִימָנִין יֵשׁ בְּאוּמָּה זוֹ, רַחְמָנִים, בַּיְשָׁנִים, גּוֹמְלֵי חֲסָדִים. רַחְמָנִים "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים" בַּיְשָׁנִים דִּכְתִיב, (שמות כ, יז) "וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם". גּוֹמְלֵי חֲסָדִים דִּכְתִיב, כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וגו' כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִין הֲלָלוּ רָאוּי לְהִדָּבֵק בְּאוּמָּה זוֹ, וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִין הֲלָלוּ, אֵין רָאוּי לְהִדָּבֵק בְּאוּמָּה זוֹ.

רמז פג

כְּתִיב (דברים ז, יב) "וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא מַטְרוֹנָא וְהִכְנִיסָהּ לוֹ שְׁנֵי אֲרִיסִין אַף הַמֶּלֶךְ זָקוּף לָהּ כְּנֶגְדָּן שְׁנֵי אֲרִיסִין. אִבְּדָה מַטְרוֹנָא אֶת שִׂלְּהּ, אַף הַמֶּלֶךְ נָטַל אֶת שֶׁלּוֹ. לְאַחַר יָמִים עָמְדָה מַטְרוֹנָא וְקִשְׁטָה עַצְמָהּ וְהֵבִיאָה שְׁנֵי אֲרִיסִין, אַף הַמֶּלֶךְ מֵבִיא אֶת שֶׁלּוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ, אִלּוּ וְאִלּוּ יֵעָשׂוּ עֲטָרָה וְיִנָּתְנוּ בְּרֹאשָׁהּ שֶׁל מַטְרוֹנָא. כָּךְ אַתְּ מוֹצֵא אַבְרָהָם נָתַן לְבָנָיו שְׁנֵי אֲרִיסִין, צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה וְגוֹ' אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זָקוּף לָהֶם כְּנֶגְדָּן שְׁנֵי אֲרִיסִין חֶסֶד וְרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ [אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד" וְאוֹמֵר (שם יג, יח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים" וְגוֹ'], אִבְּדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שֶׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר, (עמוס ה, ז) "הַהֹפְכִים לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לָאָרֶץ [הִנִּיחוּ"] אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָטַל אֶת שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (ירמיה טז, ה) "כִּי (אִם) אָסַפְתִּי אֶת שְׁלוֹמִי מֵאֶת הָעָם הַזֶּה... אֶת הַחֶסֶד וְאֶת הָרַחֲמִים", עָמְדוּ וְכִשְּׁרוּ עַצְמָן, וְהֵבִיאוּ אוֹתָן שְׁנֵי אֲרִיסִין, שֶׁנֶּאֱמַר, "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בְּצְדָקָה", אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא אֶת שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם נד, י) "כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתְּךָ לֹא יָמוּשׁ" וְגוֹ'. אָמַר, אִלּוּ וְאִלּוּ יֵעָשׂוּ עֲטָרָה וְיִנָּתְנוּ (בְּרֹאשָׁהּ) [בְּרֹאשָׁם], שֶׁנֶּאֱמַר, "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים".

(בראשית יח כ) זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, רַבָּה וְהוֹלֶכֶת רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמַעְנוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁנִּדּוֹנוּ בַּמַּיִם, וּסְדוֹמִים שֶׁנִּדּוֹנוּ בָּאֵשׁ, מִנַּיִן לִיתֵּן הָאֱמוּר כָּאן לַהֲלָן וְהָאֱמוּר לַהֲלָן כָּאן תַּלְמוּד לוֹמַר רָבָּה "רַבָּה" לְגֵזֵרָה שָׁוָה. (בראשית יח כא) אֵרְדָה נָא וְאֶרְאֶה, תְּנִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, זוֹ הִיא אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת כָּתוּב בְּרֶמֶז כ"ו). אֵרְדָה נָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מְלַמֵּד שֶׁפָּתַח לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פֶּתַח שֶׁל תְּשׁוּבָה הֲכִצְעָקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה כְּלֵיָה הֵם חַיָּבִים, וְאִם לֹא אֵדָעָה, אוֹדִיעַ בָּהֶם מִדַּת הַדִּין בָּעוֹלָם.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִכְרִיזוּ בִּסְדוֹם כָּל מִי שֶׁהוּא מַחֲזִיק בְּפַת לֶחֶם לָעֲנִי וְאֶבְיוֹן יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ. פְּלוֹנִטִית בַּתּוֹ שֶׁל לוֹט, הָיְתָה נְשׂוּאָה לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי סְדוֹם, רָאֲתָה עָנִי אֶחָד מְדוּקָּא בְּרֹחוֹב הָעִיר, וְעָגְמָה עָלָיו נַפְשָׁהּ. מַה הָיְתָה עוֹשָׂה, בְּכָל יוֹם כְּשֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה לִשְׁאֹב מַיִם הָיְתָה נוֹתֶנֶת בַּכַּד שֶׁלָּהּ מִכָּל מַה שֶּׁבְּבֵיתָהּ וּמַאֲכֶלֶת לְאוֹתוֹ עָנִי. אָמְרוּ, מֵאַיִן חַי הֶעָנִי הַזֶּה, וּכְשֶׁיָּדְעוּ בַּדָּבָר הוֹצִיאוּהָ לִישָׂרֵף. אָמְרָה, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, עָשֵׂה מִשְׁפָּטִי וְדִינִי, וְעָלְתָה צַעֲקָתָהּ לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵרְדָה נָא [וְאֶרְאֶה] אִם צַעֲקַת הַנַּעֲרָה הַזֹּאת עָשׂוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, אֶהֱפֹךְ יְסוֹדוֹתֶיהָ לְמַעְלָה, הֲכִצְעָקָתָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא הַכְּצַעֲקָתָהּ.

וְאִית דְּמַפְקִין בְּהַאי לִשְׁנָא, אָמַר רַבִּי לֵוִי, אֲפִלּוּ אֲנִי מְבַקֵּשׁ לִשְׁתּוֹק מִדִּינָה, מִדַּת הַדִּין אֵינָהּ מְנִיחָה אוֹתִי לִשְׁתּוֹק. מַעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי נָעָרוֹת שְׁיָרְדוּ לְמַלְאוֹת מַיִם מִן הַמַּעְיָן. אָמְרָה אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ לָמָּה פָנַיִךְ חוֹלְנִיּוֹת. אָמְרָה לָהּ, כָּלוּ מְזוֹנוֹתֵינוּ וּכְבָר אָנוּ הוֹלְכִין לָמוּת. מָה עָשְׂתָה, מִלְּאָה הַכַּד קֶמַח וְהֶחְלִיפוּ. נָטְלָה זוֹ מַה שֶּׁבְּיַד זוֹ, וְזוֹ מַה שֶּׁבְּיַד זוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִרְגִּישׁוּ בַּדָּבָר שָׂרְפוּהָ. עִקַּר שַׁלְוָתָהּ שֶׁל סְדוֹם לֹא הָיָה אֶלָּא חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וּמֵהֶם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַרְעִישׁ עֲלֵיהֶם הָרִים, וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם זְוָעוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְלֹא עָשׂוּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (איוב ט, ה) "הַמַּעְתִּיק הָרִים וְלֹא יְדָעוּ אֲשֶׁר הָפָכָם בְּאַפּוֹ". (בראשית יח כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים, הֲדָא אָמְרָה שֶׁאֵין עֹרֶף לַמַּלְאָכִים. וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה שֶׁהַשְׁכִּינָה הָיְתָה מַמְתֶּנֶת לְאַבְרָהָם. (בראשית יח כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַגָּשָׁה לַמִּלְחָמָה (דברי הימים א' יט, יד) "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ וְגוֹ' לַמִּלְחָמָה". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הַגָּשָׁה לְפִיּוּס, כְּהַאי דְּאָמַר "וַיִּגְּשׁוּ בְּנֵי יְהוּדָה אֶל יְהוֹשָׁעַ" לְפִיּוּס. רַבָּנָן אַמְרִין הַגָּשָׁה לִתְפִלָּה, כְּהַאי דְּאָמַר (מלכים א יח, לו) "וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר פָּשִׁיט לֵיהּ אִם לַמִּלְחָמָה אֲנִי בָא, אִם לְפִיּוּס אֲנִי בָא, אִם לִתְפִלָּה אֲנִי בָא. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה שֶׁהוּא עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה אֵין אוֹמְרִים לוֹ בֹּא וַעֲשֵׂה בֹּא וּקְרַב בֹּא וַעֲשֵׂה קָרְבַּן שֶׁל צִבּוּר אֶלָּא בֹּא וּקְרַב לְהִתְפַּלֵּל. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, לָמָּה הִתְקִינוּ בִּרְכַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה עַד שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה כְּנֶגֶד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַזְכָּרוֹת שֶׁבְּ(תהלים כט, א י) "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים" עַד "ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב" שֶׁהוּא מְכַלֶּה אֶת הַפֶּרְעָנוּת מִלְּבוֹא לָעוֹלָם. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא הֶאָח תִּסְפֶּה, אַתָּה גּוֹרֵר אֶת הָאָח וְהָאָח לֹא יִגְרֹרְךָ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נְחֶמְיָה, אַף שֶׁאַתָּה מֵבִיא לָעוֹלָם אַתָּה מְכַלֶּה בּוֹ הַצַּדִּיקִים עִם הָרְשָׁעִים וְלֹא דַּיֶּיךָ שֶׁאֵינְךָ תּוֹלֶה לְרְשָׁעִים בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים, אֶלָּא שֶׁאַתָּה מְכַלֶּה הַצַּדִּיקִים עִם הָרְשָׁעִים רַבִּי וְרַבִּי יוֹנָתָן, רַבִּי אוֹמֵר, בָּשָׂר וָדָם חֲמָה כֹּבַשְׁתּוֹ אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹבֵשׁ אֶת הַחֲמָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (נחום א, ב) "נֹקֵם ה' וּבַעַל חֵמָה" רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בָּשָׂר וָדָם קְנָאָה כֹּבַשְׁתּוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹבֵשׁ אֶת הַקְּנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם ה'". הָאָח תִּסְפֶּה, רַבִּי שִׁמְלָאי שָׁאַל לְרַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב (משלי יג, כג) "יֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט", אָמַר לֵיהּ, בְּלֹא מִשְׁפַּט מְקוֹמוֹ מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנִּשְׁתַּלַּח לְגִבּוֹת בְּנֵי טְבֶרְיָא וּבְנֵי צִפּוֹרִי, כְּשֶׁהוּא גוֹבֶה בִּטְבֶרְיָא רָאָה אֶחָד מִצִּפּוֹרִי וּתְפָסוֹ. אָמַר לוֹ, מִצִּפּוֹרִי אֲנִי אָמַר לוֹ, יֵשׁ בְּיָדִי לִגְבּוֹת בְּנֵי צִפּוֹרִי. לֹא הִסְפִּיק לִגְבּוֹת בְּנֵי טְבֶרְיָא עַד שֶׁבָּאתְ רְוָוחָא לְצִפּוֹרִי, נִמְצָא

נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט מְקוֹמוֹ רַבִּי לֵוִי אָמַר, לְדוֹב שֶׁהָיְתָה מְשַׁכֶּלֶת בְּחַיָּה, וְלֹא מָצְאָה לְשַׁכֵּל בַּחַיָּה וְשִׁכְּלָה בַּבְּהֵמָה. לְמַגָּל כּוֹסַחַת כּוּבִין וְלֹא שְׁלִים לָהּ, שׁוֹשַׁנָּה וְלֹא שְׁלִים לָהּ.

(בראשית יח כד-כה) חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע. נִשְׁבַּעְתָּ וְאָמַרְתָּ שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. מַה אַתְּ מַעֲרִים עַל הַשְּׁבוּעָה, מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵין אַתָּה מֵבִיא, וְשֶׁל אֵשׁ אַתָּה מֵבִיא. אִם כֵּן לֹא יָצָאתָ יְדֵי הַשְּׁבוּעָה, "הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט", אִם עוֹלָם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֵין דִּין, וְאִם דִּין אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֵין עוֹלָם. אַתְּ תְּפוֹס חַבְלָא בִּתְרֵין רֵאשִׁין בָּעֵי עָלְמָא וּבָעֵי דִּינָא, אִם לֵית אַתָּה מְוַתֵּר צִבְחַר לֵית עָלְמָא יְכִיל קָאִים אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאַבְרָהָם "אֲהַבְתְּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע". "אֲהַבְתְּ צֶדֶק" לְצַדֵּק בְּרִיּוֹתַי, "וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע" שָׂנֵאתָ מִלְּחַיָּבָן, "עַל כֵּן מְשָׁחֲךָ וְגוֹ' שֶׁשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ", מַהוּ "מֵחֲבֵרֶיךָ", מִנַּח וְעַד אֶצְלְךָ עֲשָׂרָה דוֹרוֹת, וּמִכֻּלָּם לֹא דִּבַּרְתִּי עִם אֶחָד מֵהֶם אֶלָּא עִמְּךָ. אָמַר רַבִּי יוּדָן, חָלִילָה הִיא, חוּלִין הִיא לְךָ בְּדָיָה הִיא לְךָ, חִלּוּל הַשֵּׁם יֵשׁ בַּדָּבָר מַעֲשֹׂת דָּבָר אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כַּדָּבָר, לֹא הִיא וְלֹא דְכְוָותָהּ וְלֹא דְפִחִיתָא מִינֵּיהּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם נֶאֱמַר בָּהֶן דָּבָר אֶחָד, אַבְרָהָם וְאִיּוֹב, אַבְרָהָם אָמַר חָלִלָה לְךָ וְגוֹ', אִיּוֹב אָמַר (איוב ט, כב) "אַחַת הִיא עַל כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע" וְגוֹ', אַבְרָהָם נָטַל עָלֶיהָ שָׂכָר, אִיּוֹב נֶעֱנַשׁ עָלֶיהָ וְכוּ'. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר, עַרְבּוּבְיֵי שְׁאֵלוֹת יֵשׁ כָּאן, אַבְרָהָם אָמַר חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר וְהָיָה כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע יִתְּלֶה לְרָשָׁעִים בִּשְׁבִיל צַדִּיקִים, דְּהָא אִינָם אֶלָּא צַדִּיקִים נִיכְלֵי דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל צַדִּיקִים שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִדּוֹם צַדִּיקִם כְּתִיב הִיא דַּעֲתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (יהושע ט, יא) "וַיֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ זְקֵנֵינוּ וְכָל יֹשְׁבֵי אַרְצֵנוּ", זְקֵנֵנוּ כְתִיב זְקֵנֵי אַשְׁמָאי, הַיְינוּ סָבֵי דְבַהְתָּא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמַר אַבְרָהָם צָרַף מַעֲשַׂי וְיַעֲלוּ לְמִנְיַן חֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן, לֹא אַתְּ צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, צָרַף עַצְמְךָ עִמָּהֶן וְיַעֲלוּ לְמִנְיַן חֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן, כָּךְ אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם תּוֹלִין לוֹ אֶנְקְלִיטוֹן מִדּוּכוֹס לְאִיפַּרְכוֹס מֵאִיפַּרְכוֹס לְאִיסְטָרָטְלִיטִי וְאַתְּ בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין לְךָ מִי שֶׁיִּתְלֶה לְךָ אֶנְקְלִיטוֹן לֹא תַּעֲשֶׂה מִשְׁפָּט. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, כְּשֶׁבִּקֵּשְׁתָּ לְדוֹן אֶת עוֹלָמְךָ מָסַרְתָּ אוֹתוֹ בְּיַד שְׁנַיִם רוֹמוֹס וְרוֹמִילוֹס שֶׁאִם בִּקֵּשׁ אֶחָד מֵהֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר מַעֲכִּבוֹ חֲבֵרוֹ וְאַתְּ בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מְעַכְּבָךְ לֹא תַּעֲשֶׂה מִשְׁפָּט.

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מַאי חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְלֹא, וְהָכְתִיב "וְהִכְרַתְּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע", בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר.

(בראשית יח כו) אָמַר אַבַּיֵי, הֲנֵי דְּאָמְרֵי מַאי אַהֲנוּ לָן רַבָּנָן, לְדִידְהוּ קְרוּ, לְדִידְהוּ תָּנוּ, הֲוֵי מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה דִּכְתִיב, (ירמיה לג, כה) "אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי" אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מֵהָכָא נָמִי שָׁמַעְתָּ מִינֵּה וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, (איוב לד, לא) "כִּי אֶל אֵל הֶאָמַר נָשָׂאתִי לֹא אֶחְבֹּל", הַדָּא הוּא דִּכְתִיב וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם, "לֹא אֶחְבֹּל" אֵינִי מְמַשְׁכְּנָן כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר (שמות כב, כה) "אִם חָבֹל תַּחְבֹּל" וְהֵן חוֹבְלִין עָלַי דְּבָרִים וְאוֹמְרִים אֵינִי דָן כַּשּׁוּרָה. "בִּלְעֲדַי אֶחֱזֶה" בַּר מִינִי זִיל פַּשְׁפֵּשׁ דִּינָא וְאִם טָעִיתִי (שם) "אַתָּה הֹרֵנִי וְאִם עָוֶל פָּעַלְתִּי" עִם הָרִאשׁוֹנִים "לֹא אֹסִיף" עִם אַחֲרוֹנִים "לֹא אַחֲרִישׁ בַּדָּיו" לְךָ אֲנִי מַחֲרִישׁ, וְלַבַּדִּים הַיּוֹצְאִים מִמְּךָ לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר חָלִלָה לְךָ. לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות לב, יא) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ". לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא אוֹמֵר (יהושע ז, ז) "לָמָּה הֵעֲבַרְתָּ הַעֲבִיר אֶת הָעָם הַזֶּה". לְדָוִד שֶׁהוּא אוֹמֵר "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק" וְגוֹ'. (איוב שם) "וּדְבַר גְּבוּרוֹת וְחִין עֶרְכּוֹ" חֵן נָתַן בַּעֲרִיכוֹת שִׂפְתָיו בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל סְדוֹמִיִּים.

(בראשית יח כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל ה' וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר, דָּרַשׁ רַבָּא בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְווֹת, עֲפַר סוֹטָה, וְאֵפֶר פָּרָה, וְהָא אִיכָּא נָמֵי עֲפַר כִּסּוּי הָתָם, הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הָנָאָה לֵיכָּא.

אָמַר אַבְרָהָם אִלּוּ הֲרָגָנִי אַמְרָפֶל לֹא הָיִיתִי עָפָר, וְאִלּוּ שְׂרָפָנִי נִמְרוֹד לֹא הָיִיתִי אֵפֶר אָמַר (לו) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְבָנֶיךָ כַּפָּרָה בָּהֶן שֶׁנֶּאֱמַר, (במדבר יט, יז) "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת", (שם, ט) "וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה". תָּמָן תַּנִינָן סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת כֵּיצַד, מוֹצִיאִין אֶת הַתֵּבָה לְרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר וְנוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה עָלֶיהָ, רַבִּי יוּדָן בַּר מְנַשֶּׁה וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, חַד אָמַר זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְחַד אָמַר זְכוּתוֹ שֶׁל יִצְחָק מַאן דְּאָמַר זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר, וּמַאן דְּאָמַר זְכוּתוֹ שֶׁל יִצְחָק אֵפֶר מִקְלֶה בִּלְבָד מִילְתָא דְּרַבִּי יוּדָן (בֶּן פַּזִּי) פְּלִיגָא אַהָא דְּרַבִּי יוּדָן בֶּן פַּזִּי הַוָה מַכְרִיז בְּצִבּוּרָא וְאָמַר כָּל מַאן דְּלֹא מָטָא שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא לְגַבֵּיהּ לְמִיתַּן קִיטְמָא בְּרִישֵׁיהּ יִסַּב אִיהוּ קִיטְמָא וְיֵהֵב בְּרִישֵׁיהּ וּמִלְתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי אֲמָרָה הוּא עָפָר וְהוּא אֵפֶר. (בראשית יח כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, בִּקֵּשׁ אַבְרָהָם לֵירֵד מֵחֲמִשִּׁים לַחֲמִשָּׁה אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חָזוֹר בְּךָ לְמַפְרֵעַ אָמַר רַבִּי לֵוִי לַחֲלָף סִדְרָא מְלֵאָה מַיִם כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם סַנִּיגּוֹר מְלַמֵּד זְכוּת, פְּעָמִים מְבַקֵּשׁ הַדַּיָּן שֶׁיְּלַמֵּד הַסַּנִּיגּוֹר וְהוּא אוֹמֵר הוֹסִיפוּ מַיִם לְתוֹכָהּ. (בראשית יח לב) וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר לַה' וְגוֹ' וְלָמָּה עֲשָׂרָה, כְּנֶגֶד כְּנִיסָה לְכֶלֶן.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה עֲשָׂרָה, שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּיֵּר בְּדוֹר הַמַּבּוּל שְׁמוֹנָה וְלֹא נִתְלָה לְעוֹלָם בִּזְכוּתָם.

דָּבָר אַחֵר לָמָּה עֲשָׂרָה, שֶׁהָיָה סָבוּר הֶרִי שָׁם לוֹט וְאִשְׁתּוֹ וְאַרְבַּע בְּנוֹתָיו וְאַרְבָּעָה חֲתָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי חַנִּין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּאן עֲשָׂרָה וּבִירוּשָׁלַיִם אֲפִלּוּ אֶחָד, דִּכְתִיב "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם" וְגוֹ'.

רמז פד

(בראשית יח לג) וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם, הַדַּיָּן הַזֶּה כָּל זְמַן שֶׁהַסָּנֵיגוֹר מְלַמֵּד זְכוּת הוּא מַמְתִּין, נִשְׁתַּתֵּק הַסָּנֵיגוֹר עָמַד לוֹ הַדַּיָּן, וְהַקַּטֵיגוֹר הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, כָּךְ וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה. הַסָּנֵיגוֹר הַזֶּה כָּל זְמַן שֶׁהַדַּיָּן מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים הוּא מְלַמֵּד זְכוּת עָמַד לוֹ הַדַּיָּן נִשְׁתַּתֵּק הַסָּנֵיגוֹר, כָּךְ וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקוֹמוֹ. הַקַּטֵיגוֹר הַזֶּה כָּל זְמַן שֶׁהַסָּנֵיגוֹר מְלַמֵּד זְכוּת וְהַדַּיָּן מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים הוּא מַמְתִּין, עָמַד לוֹ הַדַּיָּן וְנִשְׁתַּתֵּק הַסָּנֵיגוֹר הַקַּטֵיגוֹר הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה וְגוֹ'.

(בראשית יט א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב, כְּתִיב, (יחזקאל א, יד) "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב" וְגוֹ', רָצוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "רָצוֹא", רָצִין לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ נִפְטָרִין מֵאַבְרָהָם בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּבָאִין סְדוֹמָה בָּעֶרֶב אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ, וְהָיוּ מַמְתִּינִים, סְבוּרִים שֶׁמָּא אַבְרָהָם מוֹצֵא לָהֶם זְכוּת, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מָצָא לָהֶם זְכוּת, וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב. תָּנֵי אֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁנֵי שְׁלִיחוּת, וְלֹא שְׁנֵי מַלְאָכִים שְׁלִיחוּת אֶחָד וְאַתְּ אָמַר שְׁנֵי מַלְאָכִים אֶלָּא מִיכָאֵל אָמַר בְּשׂוֹרָתוֹ וְנִסְתַּלֵּק. גַּבְרִיאֵל, נִשְׁתַּתְּלַח לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם. וּרְפָאֵל, לְהַצִּיל אֶת לוֹט. וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה, הָכָא אַתְּ אָמַר מַלְאָכִים, וּלְהָלָן אוֹמֵר "אֲנָשִׁים", אֶלָּא לְהָלָן שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עַל גַּבֵּיהֶן, קְרָאָם אֲנָשִׁים, וְכָאן שֶׁנִּסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵעַל גַּבֵּיהֶן לְבָשׁוּ מַלְאָכוּת. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, אָמַר רַבִּי לֵוִי, אַבְרָהָם שֶׁהָיָה כֹּחוֹ כְּפֶה נִדְמוּ לוֹ בִּדְמוּת אֲנָשִׁים, אֲבָל לוֹט עַל יְדֵי שֶׁהָיָה כֹּחוֹ רָע נִדְמוּ לוֹ בִּדְמוּת מַלְאָכִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, עַד שֶׁלֹּא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן קְרָאָם אֲנָשִׁים, מִשֶּׁעָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן מַלְאָכִים אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, לְאֶחָד שֶׁנִּטַּל הֶגְמוֹנְיָא מִן הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְבֵית אוֹרְיָן שֶׁלּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ כְּגַפָּן כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבֵית אוֹרְיָן שֶׁלּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ כְּקִלְמִין כָּךְ עַד שֶׁלֹּא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן עַדַיִן אֲנָשִׁים, כֵּיוָן שֶׁעָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן קְרָאָן מַלְאָכִים. סְדֹמָה תְּנִי מְשׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה, כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לָמֶ"ד בְּתְחִלָּתוֹ תֵּן לוֹ הֵ"א בְּסוֹפוֹ, סְדֹמָה. שְׁעִירָה". (בראשית יב, י) "מִצְרַיְמָה". חָרָנָה. הֵתִיבוּן לֵיהּ וְהָכְתִיב (תהלים ט, יח) "יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה" רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר, לַבֵּיטֵי הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבִּשְׁאוֹל. בָּעֶרֶב בָּא עַרְבָּהּ שֶׁל סְדוֹם וְשִׁקְּעָה שִׁמְשָׁהּ וְנִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָהּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא בַּלַּיְלָה, בְּשָׁעָה שֶׁהֵם יְשֵׁנִים מִן הָעֲבֵרוֹת וְאֵינוֹ דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בַּיּוֹם, בְּשָׁעָה שֶׁהֵן עוֹסְקִים בְּמִצְוֹת, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק" וְגוֹ'. וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם, יָשַׁב כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּ אוֹתוֹ אַרְכֵי הַדַּיָּנִין חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי דַּיָּנִין הָיוּ בִּסְדוֹם, קֵץ שֶׁקֶר, רַב שֶׁקֶר, רַב נָבָל, וְרַב מַסְטִירִין, וּקְלַפְּנָד וְלוֹט הָיָה אַרְכֵי הַדַּיָּנִין שֶׁבְּכֻלָּן, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם דְּבָרִים שֶׁהֵן עֲרֵבִים לָהֶן, הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ גֹּשׁ הָלְאָה סַק לְעֵיל וּכְשֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם דְּבָרִים שֶׁאֵין עֲרֵבִים לָהֶן,

הָיוּ אוֹמְרִים לוֹ הָאֶחָד בָּא לָגוּר וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (משלי יג, כ) "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְרֹעֶה כְּסִילִים יֵרוֹעַ". "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים" לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהוּא נִכְנָס לְבֵית הַמִּרְקָחִים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח וְלֹא נָתַן, רֵיחַ טוֹב לָקַח. "וְרוֹעֶה כְּסִילִים" לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְנִכְנָס לְבֵית הַבּוּרְסְקִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח וְלֹא נָתַן, רֵיחַ רָע לָקַח. כָּךְ לוֹט כְּשֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ לָמַד מִדְּרָכָיו. אַבְרָהָם אָבִינוּ עָשָׂה לוֹ בַּיִת חוּץ לְחָרָן, וְכָל מִי שֶׁהָיָה נִכְנָס וְיָצָא הָיָה מְקַבְּלוֹ מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ, וְאוֹמֵר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֶחָד הוּא בָּעוֹלָם. וּכְשֶׁבָּא לוֹט לִסְדוֹם כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה, וְכֵיוָן שֶׁהִכְרִיזוּ כָּל מִי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יַד בְּפֹת לֶחֶם יִשְׂרָף, הָיָה מִתְיָרֵא מֵעֲשׂוֹת יוֹמָם וְעָשָׂה לָיְלָה. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב, וּכְשֶׁם שֶׁהֶחֱזִיק יָדָם כָּךְ הֶחֱזִיקוּ בְּיָדוֹ (וְגוֹ') וְאָמַר לָהֶם אַל תַּבִּיטוּ אַחֲרֵיכֶם שֶׁהֲרֵי יְרֵדָה הַשְׁכִינָה וְכוּ'. עֲדַיִת, אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט, נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנוֹתֶיהָ הַנִּשּׂוּאוֹת בִּסְדוֹם, וְהִבִּיטָה אַחֲרֶיהָ לִרְאוֹת אִם הוֹלְכוֹת הֵן אַחֲרֶיהָ, אִם לֹא, וְרָאֲתָה אַחֲרֶיהָ הַשְׁכִינָה, וְנַעֲשֵׂית נְצִיב מֶלַח.

(בראשית יט ב) וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָא אֲדֹנַי רַבִּי יוֹדֵן אָמַר אֲפִלּוּ אֵינִי כְּדַאי אַתֶּם עוֹקְמִין עָלַי אֶת הַדֶּרֶךְ רַבִּי הוּנָא אָמַר עִקְּמוּ עָלַי אֶת הַדֶּרֶךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיוּ נִרְאִין בָּאִים אֶצְלִי. אֶל בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אַבְרָהָם הָיָה מַקְדִּים רְחִיצָה לְלִינָה וְלוֹט מַקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, אֶלָּא אַבְרָהָם הָיָה מַקְפִּיד עַל טִנּוֹפֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְלוֹט לֹא הָיָה מַקְפִּיד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף זֶה כְּשׁוּרָה עָשָׂה כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ וְיִרְאוּ אָבָק עַל רַגְלֵיהֶן שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֵיכָן לָנוּ. וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין, מְמָאֲנִין לַקֶּטֶן וְאֵין מְמָאֲנִין לַגָּדוֹל. (בראשית יט ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד, הִכְנִיס בָּם אַף וְצָרָה וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ הָדָא מְסַיְּעָא לְמַאן דְּאָמַר (לעיל אות קמב) עַקְּמוּ עָלַי אֶת הַדֶּרֶךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיוּ נִרְאִין בָּאִים אֶצְלִי. וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה, שֶׁהָיָה מְקַבֵּל עוֹבְרִים וְשָׁבִים. וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַצּוּת גְּדוֹלָה עָמְדָה עַל הַמֶּלַח, דְּהוּא אָמַר לָהּ הַב לְאִלֵּין אַכְסְנָאֵי קַלִּיל מֶלַח, וַהֲוָת אָמְרָה לֵיהּ אוּף הַדֵּין סוּנִיתָא בִּישָׁא אַתְּ בָּעֵי מוּלְפָא הָכָא. (בראשית יט ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ הִתְחִילוּ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ שְׁאֵלוֹת אָמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר מַה הֵם, אָמַר לְהוֹן, כָּל אָתַר אִית בֵּהּ טָבִין וּבִישִׁין, בְּרַם הָכָא סוּגְיָא בִּישִׁין וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת אֵין אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב. (בראשית יט ה-ח) וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי פְּדָיָה אָמַר, כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיָה לוֹט מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַסְּדוֹמִים וְהָיוּ מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְכֵיוָן שֶׁאָמְרוּ לוֹ הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנַדְעָה אוֹתָם, לְתַשְׁמִישׁ אָמְרוּ לוֹ (להלן פסוק יב) "עוֹד מִי לְךָ פֹּה" קְרִי בֵּיהּ עוֹד מִי לְךָ פֶּה, עַד כָּאן הָיָה לְךָ רְשׁוּת לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סַנֵּיגוֹרְיָא, מִכָּאן וָאֵילַךְ אֵין לְךָ רְשׁוּת. רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל. (אַל תַּעֲשׂוּ) הַקָּשׁוֹת.

דָּבָר אַחֵר אֱלֹהוּת הֵן אֵלּוּ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי, לֹא בִּזְכוּתִי אֶלָּא בִּזְכוּתוֹ אַבְרָהָם.

דָּבָר אַחֵר מְלַמֵּד שֶׁהִטּוּ אֶת הַבַּיִת עֲלֵיהֶם, אָמַר לֵיה אִי בָּעֵית לְקַבְּלִינְהוּ קַבְּלִינְהוּ בְּחוּלְקָךְ. (בראשית יט ט) וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט, דִּין שֶׁדָּנוּ רִאשׁוֹנִים אַתְּ בָּא לְעַוֵּת. רַבִּי נֶחֱמְיָה מְשׁוּם רַב בִּיבִּי כָּךְ הִתְנוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם בֵּינֵיהֶם כָּל אַכְסְנָאי שֶׁבָּא לְכָאן (נָהָא) [יְהוּ] בּוֹעֲלִין אוֹתוֹ וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ. (בראשית יט יא) וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל. מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת, לְפִיכָךְ הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל וּדְכָוותָה, "וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ" אֵבֶר שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת וּדְכָוותָה, (בראשית ז, כג) "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם" וְגוֹ' מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵירָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת. וּדְכָוותָה, "וְהִכֵּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ' מִי שֶׁהִתְחִיל בָּעֲבֵירָה וְכוּ'. וּדְכָוותָה, (שם יד, יז) "וְאֶכְבְּדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ". וּדְכָוותָה, (דברים יג, טז) "הַכֵּה תַכֶּה אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא" וְגוֹ'. וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח, וְלָעִיאוּ כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר "וְנִלְאוּ מְצָרַיִם". (בראשית יט יג) כִּי מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי נַחְמָן מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עַל יְדֵי שֶׁגִּלּוּ מִסְתּוֹרִין שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִיכָךְ נִדְחוּ מִמְּחִיצָתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר עַל שֶׁנִּתְגָּאוּ וְאָמְרוּ כִּי מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ. (בראשית יט יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו, אַרְבַּע בָּנוֹת הָיוּ לוֹ שְׁתַּיִם נְשׂוּאוֹת וּשְׁתַּיִם אֲרוּסוֹת. לְקוּחֵי אֵין כְּתִיב אֶלָּא לֹקְחֵי וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו. אָמְרוּ לֵיה, אַדַּרְבּוּלוֹן וְכַרְדַּבַּלִּין בַּמְּדִינָה וְהָעִיר נֶהֱפֶכֶת. (בראשית יט טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וְגוֹ', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר עַד שֶׁיָּאִיר הַמִּזְרָח אָדָם מְהַלֵּךְ אַרְבָּעָה מִילִין, מִשֶּׁהֵאִיר הַמִּזְרָח עַד הַנֵּץ הַחַמָּה אָדָם מְהַלֵּךְ אַרְבָּעָה מִילִין, שֶׁנֶּאֱמַר, וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וּכְתִיב (להלן פסוק כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה, וּמִסְּדוֹם לְצוֹעַר אַרְבָּעָה מִילִין אָמַר רַבִּי זְעִירָא, הַמַּלְאָךְ הָיָה מְקַדֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ וּמִנַּיִן מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר עַד שֶׁיָּאִיר הַמִּזְרָח אָדָם מְהַלֵּךְ אַרְבָּעָה מִילִין, כְּמוֹ וּכְמוֹ מִילְתָא דְמֵיָא לְמִילְתָא אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם הַדָּא כּוֹכְבָא דְּצַפְרָא אִילְתָא דְשַׁחֲרָא הוּא שְׁקָרָא הוּא, פְּעָמִים פּוֹחֶתֶת פְּעָמִים מוֹסֶפֶת אֶלָּא כְּמִין תַּרְתֵּין קַרְנִין דְּנְהוֹרָן סָלְקִין מִן מַדִּינְחָא וּמַנְהָרִין לְעָלְמָא.

עֹד מִי לְךָ פֹּה (כָּתוּב בְּרֶמֶז מ"ד). מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד הַנֵּץ הַחַמָּה חֲמִשָּׁה מִילִין, דִּכְתִיב, וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וּכְתִיב (להלן פסוק כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְגוֹ' וְאָמַר רַבִּי חַנִּין לְדִידִי חָזִי לִי הַהוּא אַתְרָא וְהַוְיָא חֲמִשָּׁה מִילִין.

קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת. שְׁתֵּי מְצִיאוֹת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית (תהלים פט, כא) "מָצָאתִי דָוִד עַבְדִּי", הֵיכָן מְצָאתִי, בְּסְדוֹם. וּכְתִיב, "הִנֵּה בָּאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי".

(בראשית יט טז-יז) וַיִּתְמַהְמָהּ. תִּמָּהוֹן אַחַר תִּמָּהוֹן אָמַר, בַּמֶּה אֶבְרֹר בְּכֶסֶף וְזָהָב בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (קהלת ה, יב) "עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, זֶה לוֹט רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, זֶה קֹרַח רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אָמַר, זֶה נָבוֹת רַבִּי לֵוִי אָמַר, זֶה הָמָן. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, זֶה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגַד רַבָּנָן אַמְרֵי, זֶה אִיּוֹב, דַּהֲוָה מִתְמַסְכֵּן וְחָזַר לְמַה דַּהֲוָה (גִּירְסָא אַחֲרִינָא זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי דַּהֲוָה עַתִּיר וְנִתְמַסְכֵּן וְחָזַר לְמַה דַּהֲוָה). וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת ה' עָלָיו. מִי הָיָה זֶה זֶה רְפָאֵל. אַתִּיבוֹן וְהָכְתִיב וַיֹּצִאֻהוּ וַיְנַחֲהוּ וּכְתִיב וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה אָמַר לֵיהּ, קְרוֹן מַה דְּבָתְרֵיהּ וַיֹּאמְרוּ הַמַּלֵּט עַל נַפְשֶׁךָ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיֹּאמֶר הַמַּלֵּט עַל נַפְשֶׁךָ. הָהָרָה הִמָּלֵט וְגוֹ', בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁגָּדוֹל כְּהַר, כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים". (בראשית יט יח-יט) הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וְגוֹ' רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד לוֹט וְצָרְפִית צָרְפִית אָמְרָה עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֶׂה עִירִי, וְהָיוּ מַעֲשַׂי רַבִּים עַל מַעֲשֶׂה עִירִי עַכְשָׁיו שֶׁבָּאתָ אֶצְלִי בָּאתָ לְהַזְכִּיר עוֹנִי וּלְהָמִית בְּנִי. וְלוֹט אָמַר עַד שֶׁלֹּא הָלַכְתִּי אֵצֶל אַבְרָהָם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֶׂה עִירִי עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל אַבְרָהָם מַעֲשָׂיו רַבִּים מִשֶּׁלִּי, וְאֵינִי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּגַחֲלָתוֹ, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי מִן הָן תְּנִינָן כְּשֵׁם שֶׁהַנָּוֶה הָרַע בּוֹדֵק כָּךְ נָוֶה יָפֶה בּוֹדֵק מִן הָכָא וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן תִּדְבָּקֵנִי, וּסְדוֹם בְּעָמְקָא הִיא לְפוּם כֵּן הוּא אוֹמֵר וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה שְׁרִי בְּעַמִּיקְתָּא וְאִינּוּן אַמְרִין לֵיהּ פּוּק לְטוּרָא וְהוּא אָמַר הָכִין לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה הַדָּא אָמְרָה אֲפִלּוּ מִנְוֶה הָרַע לְנָוֶה הַיָּפֶה הֲרֵי שֶׁהַנָּוֶה הַיָּפֶה בּוֹדֵק.

כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּלוֹט חוֹל חוּץ מִזֶּה הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. (בראשית יט כ) אָמַר רַב, לְעוֹלָם יְחַזֵּר אָדָם לֵישֵׁב בְּעִיר שֶׁיְּשִׁיבָתָהּ קְרוֹבָה שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיְּשִׁיבָתָהּ קְרוֹבָה עֲוונוֹתֶיהָ מוּעָטִין. אָמַר רַב חָנָן, מַאי קְרָאָה, דִּכְתִיב, הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה מַאי קְרוֹבָה אִילֵימָא דִּמְקַרְבָא וְזוּטְרָא הָא חָזֵי לָהּ אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁיְּשִׁיבָתָהּ קְרוֹבָה עֲוונוֹתֶיהָ מוּעָטִין. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, יְשִׁיבָתָהּ שֶׁל צוֹעַר חֲמִשִּׁים וְאַחַת שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר, אִמְלְטָה נָּא בְּגִימַטְרִיָּא נ"א, וְשֶׁל סְדוֹם חֲמִישִּׁים וּשְׁתַּיִם, וְשַׁלְוָתָהּ עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דִּכְתִיב (בראשית יד, ד) "שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ" וְגוֹ'. (בראשית יט כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ וְגוֹ', אָמַר רַבִּי חֲלַפְתָּא דְּמִן קֵסָרְיָא, וּמַה אִם לְלוֹט עַל יְדֵי שֶׁכִּבֵּד לְמַלְאָךְ נָשָׂא לוֹ פָּנִים, לְךָ לֹא אֶשָּׂא פָּנִים מִפָּנֶיךָ וּמִפְּנֵי אֲבוֹתֶיךָ (במדבר ו, כו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". (בראשית יט כג-כד) מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה, לַמְּדִינָה שֶׁהָיָה לָהּ שְׁנֵי

פַּטְרוֹנִים אֶחָד בֶּן מְדִינָה, וְאֶחָד עִירוֹנִי, וְכָעַס (עֲלֵיהֶם) הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ לְרְדוֹת לִבְנֵי הַמְּדִינָה, אָמַר הַמֶּלֶךְ, אִם אֲנִי רוֹדֶה אוֹתָם בִּפְנֵי בֶּן הַמְּדִינָה, עַכְשָׁיו יְהוּ אוֹמְרִים אִלּוּ הָיָה עִירוֹנִי כָּאן הָיָה מִתְקַיֵּם עָלֵינוּ [וְאִם רוֹדֶה אֲנִי אוֹתָם בִּפְנֵי בֶּן עִירוֹנִי עַכְשָׁיו הֵן אוֹמְרִים אִלּוּ הָיָה בֶּן מְדִינָה כָּאן הָיָה מִתְקַיֵּם עָלֵינוּ]. כָּךְ לְפִי שֶׁהָיוּ סְדוֹמִיִּים מֵהֶן עוֹבְדִין לַחֲמָה, מֵהֶן לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֲנִי רוֹדֶה אוֹתָם בַּיּוֹם, הֵם אוֹמְרִים אִלּוּ הָיְתָה לְבָנָה שָׁם הָיְתָה מִתְקַיֶּמֶת עָלֵינוּ, וְאִם אֲנִי רוֹדֶה אוֹתָם בַּלַּיְלָה יְהוּ אוֹמְרִים אִלּוּ הָיְתָה חַמָּה שָׁם הָיְתָה מִתְקַיֶּמֶת עָלֵינוּ, אֶלָּא אֲנִי רוֹדֶה אוֹתָם בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן בְּשָׁעָה שִׁשִּׁתִּיהֶן עוֹמְדוֹת בָּרָקִיעַ הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ, וּכְתִיב וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם.

וַה' הִמְטִיר, "כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יֵהָלֵךְ נֶפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ", כַּהֲדָא סְלֵיי בְּלֵיי כְּשִׁלְשׁוּל זֶה שֶׁהוּא נִמְחָה בְּצוֹאָה כְּאִשּׁוּת הַזֹּאת שֶׁהִיא אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִרְאוֹת שֶׁמֶשׁ עַד שֶׁהִיא חוֹזֶרֶת לַעֲפָרָהּ.

דָּבָר אַחֵר, כְּאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁזְּנָתָה וְהִיא מִתְבַּיֶּשֶׁת שֶׁלֹּא תִּרְאֶה עֲבֵרָהּ וְהִיא מַשְׁלִיכָתוֹ קוֹדֶם שֶׁלֹּא תֶּחֱזֶנָּה שֶׁמֶשׁ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְגוֹ'. וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם, לְשִׁתֵּי מְדִינוֹת שֶׁמָּרְדוּ בַּמֶּלֶךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ, אַחַת תִּשָּׂרֵף בְּאֵשׁ מִשֶּׁלָּהּ, וְאַחַת תִּשָּׂרֵף מִן טְמִיוֹן כְּךָ לַהֲלָן, בֶּאֱדוֹם (ישעיה לד, ט) "וְנֶהֶפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת וַעֲפָרָהּ לְגָפְרִית", בְּרָם הָכָא וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם. אָמַר רַבִּי אָבִין, לְשִׁפְחָה שֶׁהָיְתָה רוֹדָה פַּת בַּתַּנּוּר, בָּא בְּנָהּ וְרָדַת גָּחָלִים וְנָתְנָה לוֹ, בָּא בֶּן גִּבְרְתָּהּ רָדַת פַּת וְנָתְנָה לוֹ, גָּחָלִים וּפַת יָצְאוּ מִן הַתַּנּוּר. כָּךְ לַהֲלָן, (שמות טז, ד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם", בְּרָם הָכָא וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם. וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם, זֶה גַּבְרִיאֵל מֵאֵת ה', זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר, וַה' הוּא וּבֵית דִּינוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר שְׁמוֹ שְׁנֵי פְּעָמִים כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז ל"ט.

רמז פה

גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה', הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (תהלים יא, ו) "יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים" גּוּמְרִין, וּמְצַדְּדִין, אֵשׁ וְגָפְרִית, אָמַר רַבִּי יוּדָן, אָדָם מֵרִיחַ גָּפְרִית נַפְשׁוֹ סוֹלֶדֶת עָלָיו לָמָּה, שֶׁהִיא יוֹדַעַת שֶׁנִּדּוֹנֶת בּוֹ לֶעָתִיד לָבֹא "וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם", רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹנָתָן, כִּפְיָילֵי פּוּטִירִין לְאַחַר הַמֶּרְחָץ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֵין דָּבָר רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה אֵיתִיבוּן וְהָכְתִיב (תהלים קמח, ח) "אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר" אָמַר לֵיהּ, רוּחַ סְעָרָה הִיא עוֹשָׂה דְּבָרוֹ, מִלְתָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ פְּלִינָא אֲהָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן פַּזִּי, "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", מִכָּאן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹצָרוֹת רָעוֹת. מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם, כְּמַרְתָּק מִן גִּבְּהּ. (בראשית יט כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל, רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, חֲמֵשֶׁת

כְּרֻכִים הֲלָלוּ יוֹשְׁבִין עַל צוּר אֶחָד, שָׁלַח הַמַּלְאָךְ אֶת יָדוֹ וַהֲפָכָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (איוב כח, ט) "בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ" חַד אָמַר כָּל הַיָּד, וְחַד אָמַר בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח אֶצְבַּע שֶׁהִיא מֻחְמֶשׁ אִפֵּיק לַמ"ד מֵחַלָּמִישׁ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְצָמַח הָאֲדָמָה, אֲפִלּוּ צִמְחֵי אֲדָמָה לָקוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עַד עַכְשָׁיו אִם יִקָּלֵט אָדָם מָטָר מֵאֲוִירָהּ שֶׁל סְדוֹם וְיִתֵּן בְּעָרוּגָה אֶחָת אֵינָהּ מַצְמַחַת. (בראשית יט כו-כט) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח, רַבִּי יִצְחָק אָמַר, עַל שֶׁחָטְאָה בְּמֶלַח. בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁבָּאוּ הַמַּלְאָכִים אֶל לוֹט מַה הִיא עוֹשָׂה, הוֹלֶכֶת אֶל כָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ וְאוֹמֶרֶת לָהֶן, תְּנוּ לִי מֶלַח שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אוֹרְחִים, וְהִיא מִתְכַּוֶּנֶת שֶׁיַּכִּירוּ בָּהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר, עַל כֵּן וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח. וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וְגוֹ', שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הָרוֹאֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם, עַל אִשְׁתּוֹ מְבָרֵךְ דַּיָּן הָאֱמֶת. וְעַל לוֹט מְבָרֵךְ בָּרוּךְ זוֹכֵר הַצַּדִּיקִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אֶת הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וְגוֹ'. מַה זִּכְיָרָה זָכַר לוֹ לְלוֹט שְׁתִּיקָה שֶׁשָּׁתַק לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר לְשָׂרַי אֲחוֹתִי הִיא וְהוּא הָיָה יוֹדֵעַ וְשׁוֹתֵק. וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר שֶׁהָיָה שָׂרוּי בְּהֶן רַבָּנָן אַמְרִין שֶׁהָיָה מַלְוֶה אוֹתָם בְּרִבִּית. וַיֵּעֶל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (תהלים נז, א) "לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי שָׁאוּל בַּמְּעָרָה". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַד שֶׁלֹּא נִכְנַסְתִּי לַמְּעָרָה עָשִׂיתִ חֶסֶד עִם אֲחֵרִים בְּשִׁבִילִי עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי נָתוּן בַּמְּעָרָה יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ "אַל תַּשְׁחֵת". (בראשית יט לא) וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ, שֶׁהָיוּ סְבוּרוֹת שֶׁנִּתְכַּלָּה הָעוֹלָם כְּדוֹר הַמַּבּוּל. (בראשית יט לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן וְגוֹ', רַבִּי תַּנְחוּמָא מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמוּאֵל, וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זֶרַע וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ בֵּן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זֶרַע אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁהוּא בָּא מִמָּקוֹם אַחֵר וְאֵי זֶה זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. (בראשית יט לג) וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ, נָקוּד עַל וְי"ו שֶׁל וּבְקוּמָהּ שֶׁבְּשָׁכְבָהּ לֹא יָדַע וּבְקוּמָהּ יָדַע. וּמִנַּיִן הָיָה לָהֶן יַיִן בַּמְּעָרָה אֶלָּא שֶׁהָיָה לָהֶם מְרֻבֶּה וְהָיוּ כוֹנְסִין אוֹתוֹ בַּמְּעָרוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, מֵעֵין דּוּגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא נַעֲשָׂה לָהֶן כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס".

רמז פו

(פסוק כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר, תְּפִלּוֹת אָבוֹת תִּקְנוּם. אַבְרָהָם תִּקֵּן תְּפִלָּה שֶׁל שַׁחֲר, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם יִצְחָק תִּקֵּן תְּפִלָּה שֶׁל מִנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה" וְאֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קב, א) "תְּפִלָּה לָעָנִי כִּי יַעֲטֹף" וְגוֹ'. יַעֲקֹב תִּקֵּן

תְּפִלָּה שֶׁל עֲרְבִית, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כח, יא) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם" וּכְתִיב (ירמי' ז, טז) "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד וְגוֹ' וְאַל תִּפְגַּע" וְגוֹ'.

כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְמִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל", אֶלָּא שֶׁזִּרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר.

קוֹמֶץ מֵאֵימָתַי מַתִּיר שִׁירַיִם בַּאֲכִילָה רַבִּי חָנִין אוֹמֵר, מִשֶּׁמָּשְׁלָה בּוֹ הָאוּר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁתִּצֹּת אֵשׁ בְּרֵבּוֹ, וְטַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן דִּכְתִיב, וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן, אֵימָתַי מַעֲלֶה הַכִּבְשָׁן קִיטוֹר מִשֶּׁתִּצֹּת אֵשׁ בְּרֵבּוֹ. וְלֹא יָדַע בְּשָׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַאי דִּכְתִיב, (הושע יד, י) "כִּי יִשָּׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם". מָשָׁל לְלוֹט וּבְנוֹתָיו, הֵם שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם "צַדִּקִים יֵלְכוּ בָם", הוּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְשֵׁם עֲבֵירָה, "וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם" (וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן) וְהָא מֵינַס אֲנִיס, תָּנָא מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חוֹנִי לָמָּה נָקוּד עַל וָי"ו שֶׁבְּקוּמָהּ שֶׁל בְּכִירָה, לוֹמַר שֶׁבְּשָׁכְבָהּ לֹא יָדַע מַאי הֲוָה לֵיה לְמֶעְבַּד מַאי דַּהֲוָה הֲוָה, נַפְקָא מִינָא דִּלְפַנְיָא אַחֲרִינָא לֹא אִתְבָּעֵי לֵיה לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא, (משלי יח, יט) "אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז" (וְכוּ') "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד" וְכוּ'.

(בראשית יט לו) וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט, שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן. אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר חַנִין, כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בּוּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת סוֹף מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם לוֹט נִתְאַוָּה לִבְנוֹתָיו אוֹ אִם בְּנוֹתָיו נִתְאַוּוּ לוֹ, מִמַּה דִּכְתִיב (משלי יח, א) "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד" הֱוֵי לוֹט נִתְאַוָּה לִבְנוֹתָיו וּבְנוֹתָיו לֹא נִתְאַוּוּ לוֹ. אֵין לְךָ כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת [נ"א שָׁנָה וְשָׁנָה] שֶׁאֵין קוֹרִין בָּהּ פָּרָשָׁתוֹ שֶׁל לוֹט, מֵאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב, (שם) "בְּכָל תּוֹשִׁיָּה יִתְגַּלְּעוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "יִתְגַּלָּע" אֲנָשִׁים נִתְרַחֲקוּ וְנָשִׁים נִתְקָרְבוּ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (ירמיה מח, ל) אֲנִי יָדַעְתִּי וְגוֹ' עֶבְרָתוֹ וְלֹא כֵן בַּדָּיו רַבִּי הוּנָא בַּר פָּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי הוּנָא אָמַר תְּחִלַּת עִבּוּרוֹ שֶׁל מוֹאָב לֹא הָיָה לְשֵׁם זְנוּת, אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם "בַּדָּיו" לֹא עָשׂוּ כֵּן לְשֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא לְשֵׁם זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב".

דָּבָר אַחֵר תְּחִלַּת עִבּוּרוֹ לֹא הָיָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא לְשֵׁם זְנוּת, בַּדָּיו לֹא עָשׂוּ כֵּן לְשֵׁם זְנוּת, אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, (רות ג, ו) "וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ".

דָּבָר אַחֵר, וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן, מֵאֲבִיהֶן הָיָה הַדָּבָר רָאֹה מַה כְּתִיב וְלֹא יָדַע בְּשָׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ נָקוּד לָמָּה שֶׁהָיָה שִׁכּוֹר מֵאָמֶשׁ, אֲבָל בַּלַּיְלָה פָּג יֵינוֹ וְהִרְגִּישׁ בָּהּ. מִפְּנֵי כָךְ הוּא מִתְפָּרֵסֶם בְּכָל שַׁבָּת הֲרֵי הוּא חַיָּב לְעַצְמוֹ.

(בראשית יט לז-לח) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ מוֹאָב. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ אֲפִלּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה דְּאִלּוּ בְּכִירָה דְּקָאָמְרָה מוֹאָב מִן אָב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, "אַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה". מִלְחָמָה הוּא דְּלֹא הָא אַנַּרְיָא עָבִיד

בְּהוּ, וְאִלּוּ צְעִירָה דְּקָאָמְרָה בֶּן עַמִּי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, (שם יט) "וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם" "דְּאֶפְלוּ אַנְגַרְיָא לֹא תַּעֲבִיד בְּהוּ.

רמז פז

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לִדְבַר מִצְוָה, שֶׁבִּשְׁבִיל לַיְלָה אֶחָד שֶׁקִּדְּמָתָה בְּכִירָה לַצְּעִירָה, קִדְּמָתָה אַרְבָּעָה דּוֹרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, עוֹבֵד, יִשַׁי, דָּוִד, שְׁלֹמֹה, וְאִלּוּ צְעִירָה עַד רְחַבְעָם שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יד, כא) "וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית".

רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבוֹ הַבְּכִירָה עַל יְדֵי שֶׁבִּזְּתָה כְּבוֹד אָבִיהָ אָמְרָה מוֹאָב אָמַר הַכָּתוּב, "אַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה", אֲבָל אַתָּה מְפַתֵּק נְהָרוֹת שֶׁלָּהֶן וּמֵצִית גְּדִישִׁין שֶׁלָּהֶן בָּאֵשׁ, אֲבָל הַצְּעִירָה עַל יְדֵי שֶׁחָסְתָה עַל כְּבוֹד אָבִיהָ וְאָמְרָה בֶּן עַמִּי בֶּן מִי שֶׁהָיָה עִמִּי (שם יט) ("וְ)אַל תִּתְגָּר בָּם" (מִלְחָמָה) כָּל עִיקָּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן וְרַבִּי חַנִּין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, בְּנוֹתָיו שֶׁל לוֹט הוֹלְכוֹת לַעֲבֹר עֲבֵירָה וְנִתְפַּקְּדוּ, בִּזְכוּת מִי, בִּזְכוּת אַבְרָהָם, מוֹאָב מֵאָב (בראשית יז, ה) "כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ".

(בראשית כ א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב. (איוב יד, יח) "וְאוּלָם הַר נוֹפֵל יִבּוֹל", זֶה לוֹט שֶׁנָּפַל מֵהַר. "וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקוֹמוֹ", זֶה אַבְרָהָם שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁפִּינָה מִמְּקוֹמוֹ.

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁחָרַב מְקוֹמָה שֶׁל סְדוֹם, וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, אָמַר, מַה אֲנִי מַפְסִיק צְדָקָה מִבֵּיתִי, הָלַךְ וְנָטָה לוֹ אֹהֶל בִּגְרָר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם. (משלי יח, יט) "אָח נִפְשָׁע מִקְּרִית עֹז", זֶה לוֹט שֶׁהָיָה בֶּן אָחִיו שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁפָּשַׁע בְּאַבְרָהָם, כַּפְּרָתָ בֵּיה שִׁקְּרָתָ בֵּיה וּמַה גָּרַם לוֹ, שֶׁהֵבִיא עָלָיו "וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ" בֵּית אַרְמוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מַה לַּהֶלֶן (דברי הימים ב' כד, יט) "לֹא יָבֹא טָמֵא לְכָל דָּבָר" בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אַף כָּאן (דברים כג, ד) "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'", לְכָךְ סָמַךְ וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם. חָכָם לֵב יִקַּח מִצְווֹת זֶה אַבְרָהָם, לְפִי שֶׁחָרַב מְקוֹמָה וְכוּ'. וַיִּסַּע מִשָּׁם, פִּינָה מְקוֹמוֹ מִפְּנֵי רֵיחַ רָע שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לוֹט בֶּן אָחִי אַבְרָהָם בָּא עַל בְּנוֹתָיו. אַרְצָה הַנֶּגֶב, שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ דָּרוֹם, נֶגֶב, יָם, תֵּימָנָה, וְיָמִין, חֶדֶר, וְסִינִים הֵתִיבוּן, וְהָכְתִיב, (תהלים עה, ז) "וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים", אָמַר לָהֶם אַף הוּא דָּרוֹם הוּא. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, עָבַר הֲוִינָא קַמֵּי כְּנִישְׁתָּא דְּבַבְלָאֵי דְּצִפּוֹרִי וּשְׁמַעִית יַנַּקָּא יַתְבִין וְקָרְיִין וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב אָמַרְתִּי גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים הִזָּהֵר בְּנַחֲלָתָן שֶׁלֹּא תִּכָּוֶה, שֶׁנִּשִּׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל, וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ. מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ אַבְרָהָם אֲבִינוּ מִלּוֹט הָיְתָה פְּרִישָׁתוֹ פְּרִישַׁת עוֹלָם. וַיָּגָר בִּגְרָר, בְּגַרְדִּיקוֹ.

רמז פח

(בראשית כ ב) וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה, אֶפְשָׁר שֶׁהָלְכָה מִדַּעְתָּהּ, אֶלָּא לְקָחָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ. (בראשית כ ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה, מַה בֵּין נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לִנְבִיאֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלֶה עַל נְבִיאֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא בַּחֲצִי דִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר, (במדבר כג, ד) "וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם", אֵין לְשׁוֹן וַיִּקַּר אֶלָּא לְשׁוֹן טוּמְאָה, כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, (דברים כג, יא) "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה", אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל נִגְלֶה בְּלָשׁוֹן טַהֲרָה בְּלָשׁוֹן קְדוּשָּׁה בְּלָשׁוֹן בָּרוּר. "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", בְּלָשׁוֹן שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה ו, ג) "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר" וְגוֹ'. "רָחוֹק ה' מֵרְשָׁעִים", אֵלּוּ נְבִיאֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם (שם) "וּתְפִלַּת צַדִּיקִים יִשְׁמָע" אֵלּוּ נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלֶה עַל נְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ לִפְרֹשׁ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (איוב ד, יב יג) "בִּשְׂעִפִּים מֵחֶזְיוֹנוֹת לָיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל אֲנָשִׁים וְאֵלַי דָּבָר יֻגְנַב". מַה בֵּין נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לִנְבִיאֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה הוּא וְאוֹהֲבוֹ בְּטַרְקְלִין וְהָיָה תּוֹלֶה אֶת הַוִּילוֹן וְכוֹפְלוֹ וּמְדַבֵּר עִם אוֹהֲבוֹ וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פִּילֶגֶשׁ כְּשֶׁהוּא בָּא אֵצֶל אִשְׁתּוֹ הוּא בָּא בְּפַרְהֶסְיָא, כְּשֶׁהוּא בָּא אֶל פִּילַגְשׁוֹ הוּא בָּא בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלֶה עַל אוּמוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לָיְלָה", (בראשית לא, כד) "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה", אֲבָל נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם (בראשית יח, א) "וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם", (שמות ו, כח) "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה'", "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה'". וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה, מִכָּאן שֶׁאֵין הַתְּרָאָה לִבְנֵי נֹחַ.

אִיתְּמַר כַּסְבוּר בְּהֵמָה וְנִמְצָא אָדָם, גּוֹי וְנִמְצָא גֵּר תּוֹשָׁב, רָבָא אָמַר חַיָּב רַב חִסְדָּא אָמַר פָּטוּר, רָבָא אָמַר חַיָּב, אוֹמֵר מַתְּר קָרוֹב לְמֵזִיד הוּא, רַב חִסְדָּא אָמַר פָּטוּר, אוֹמֵר מוּתָּר אָנוּס הוּא. אִיתְּיבֵיהּ רָבָא לְרַב חִסְדָּא, הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ מַאי לָאו בִּידֵי אָדָם, לֹא בִּידֵי שָׁמַיִם, דִּכְתִיב, (להלן פסוק ו) מַחֲטוֹ לִי. וּלְטַעֲמֵיךְ "וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים", לֵאלֹהִים וְלֹא לְאָדָם אֶלָּא דִּינוֹ מָסוּר לְאָדָם הָכָא נַמֵּי דִּינוֹ מָסוּר לְאָדָם. אִיתְּיבֵיהּ (להלן פסוק ד) הַגּוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג הֲתָם כְּדְקָא מְהַדְּרֵי עֲלֵיהּ וְכוּ'.

רמז פט

תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ דְּמֵי בּוֹשְׁתּוֹ, אֲבָל צַעֲרוֹ אֲפִלּוּ הֵבִיא כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ הֵימֶנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר, וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא, אֵשֶׁת נָבִיא הוּא דְּתַהֲדַר דְּלָאו נָבִיא לֹא תְּהַדַּר, הָכֵי קָאָמַר לֵיהּ וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ מִכָּל מָקוֹם, וּדְקָאָמְרַתְּ

הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִיא, נָבִיא הוּא, וּמִמְּךָ לָמַד אַכְסָנַאי שֶׁבָּא לְעִיר עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָה, שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ אִשְׁתְּךָ הִיא אֲחוֹתְךָ הִיא. מִכָּאן לְבֶן נֹחַ שֶׁנֶּהֱרַג עַל שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמֹד וְלֹא לָמַד.

תָּמָן תַּנִינָן הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים, בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבְבִיאָה. בְּבִיאָה מִנָּלָן, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר קְרָא וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה לָהּ בַּעַל עַל יְדֵי בְּעִילָה, אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אֲבָהוּ, כְּעוּרָה (מִשְׁנָה) זוֹ שֶׁשָּׁנָה רַבִּי (דברים כד, א) "וּבָעָלָהּ", מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה. אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא עַד דְּמִקַּדֵּשׁ וַהֲדַר בָּעִיל קָא מַשְׁמַע לַן. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל אִם כֵּן נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה דְּאָמַר רַחְמָנָא בִּסְקִילָה הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, אִי דְּקִדֵּישׁ וּבָעִיל בְּעוּלָה הִיא, וְאִי דְּקִדֵּישׁ וְלֹא בָּעִיל לָאו כְּלוּם הוּא, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּשְׁטַר הוֹאִיל וְגוֹמֵר וּמוֹצִיא גּוֹמֵר וּמַכְנִיס וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי "וּבָעָלָהּ" מִיבָּעֵיָה לֵיהּ זוֹ נִקְנֵית בְּבִיאָה, וְאֵין אָמָּה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּבִיאָה. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אַמִּינָא הוֹאִיל וּכְתִיב "אִם אֲחֶרֶת יִקַּח לוֹ", הֵקִישָׁהּ הַכָּתוּב לַאֲחֶרֶת, מַה אֲחֶרֶת נִקְנֵית בְּבִיאָה אַף אָמָּה הָעִבְרִיָּה, קָא מַשְׁמַע לַן. וְרַבִּי הַאי סְבָרָא מָנָא לֵיהּ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחְמָנָא וּבָעַל מַאי "וּבָעָלָהּ" שְׁמַע מִינֵיהּ תַּרְתֵּי. וּלְרָבָא דְּאָמַר בַּר אָהִינָא אַסְבָּרָה לִי (דברים כד, א) "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעָלָהּ" קִדּוּשִׁין הַמְסוּרִין לְבִיאָה הֲווּ קִדּוּשִׁין, שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבִיאָה לֹא הֲווּ קִדּוּשִׁין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחְמָנָא אוֹ בָּעַל מַאי "וּבָעָלָהּ" שְׁמַע מִינֵּה כּוּלְּהוּ. וְרַבִּי הַאי בְּעוּלַת בָּעַל מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵיָה לֵיהּ בַּעַל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוּלָה [שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ], וְאֵין אַחֵר עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוּלָה [שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ], וּמוֹדֶה רַבִּי לְעִנְיַן קָנַס דְּכוּלְּהוּ מְשַׁלְּמֵי, וּמַאי שְׁנָא מִקְּטָלָא, דְּאָמַר רַבִּי בָּאוּ עָלֶיהָ עֶשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וַעֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה, וְכוּלָּן בְּחֶנֶק, שַׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא (דברים כב, כה) "וּמֵת הָאִישׁ (הַהוּא) אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ". וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי סְבָרָא מָנָא לֵיהּ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחְמָנָא בְּעוּלַת אִישׁ מַאי בְּעוּלַת בָּעַל, שְׁמַע מִינֵּיהּ תַּרְתֵּי.

תָּנֵי רַבִּי חֲנִינָא, וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל, בְּעוּלַת בַּעַל יֵשׁ לָהֶם, נִכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה אֵין לָהֶם.

וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל, בַּעֲלָיְתוֹ שֶׁל בַּעַל. וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל, אָמַר רַב, בַּעֲלָהּ נִתְעַטֵּר בָּהּ, וְהִיא לֹא נִתְעַטְּרָה בְּבַעֲלָהּ רַבָּנָן אָמְרֵי, מַרְתָּא דְּבַעֲלָהּ, בְּכָל מָקוֹם הָאִישׁ גּוֹזֵר בְּרָם הָכָא (בראשית כא, יב) "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיִךְ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ".

רמז צ

(בראשית כ ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג. אָמַר אִם כָּךְ דַּנְתָּ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלְגָה צַדִּיקִים הָיוּ אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אִם גּוֹי זֶה תַּהֲרֹג צַדִּיק תַּהֲרֹג. (בראשית כ ה-ו) הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִיא, וְהִיא גַּם הִוא אָמְרָה אֲחִי הֽוּא וּבְנֵי בֵיתֵיהּ כּוּלָּם אָמְרוּ כֵּן בְּתָם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת. אָמַר לֵיהּ אֱמֶת בְּאֶחָד תּוֹם יֵשׁ לְךָ נְקִיּוֹן כַּפַּיִם אֵין לְךָ, מִמַּה שֶׁהֵשִׁיבוּ גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְּתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת, הֲדָא אָמְרָה מִשְׁמוּשׁ יָדַיִם הָיָה שָׁם. עַל כֵּן לֹא נָתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ. לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַסּוּס, וְהָיָה הַסּוּס רָץ מִתַּחְתָּיו וְרָאָה תִּינוֹק אֶחָד מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּמָשַׁךְ הַסּוּס וְלֹא הֵזִיק לְמִי מְקַלְקְלִין לַסּוּס אוֹ לָרוֹכֵב, הֲוֵי אוֹמֵר לָרוֹכֵב, כָּךְ עַל כֵּן לֹא נָתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ, מֵחָטוֹ לִי, יְצָרְךָ הַמַּחְטִיאֲךָ בְּיָדַי הוּא מָסוּר וַאֲנִי מְנַעְתִּיךָ מִלַּחֲטֹא, מְשַׁכְתִּיךָ מִן הַחֵטְא, וְהִשַּׁבַּח שֶׁלִּי הוּא וְלֹא שֶׁלְּךָ. (בראשית כ ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא. אָמַר לֵיהּ, מִי מְפַיְּסוֹ וּמוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ. אָמַר לֵיהּ, כִּי נָבִיא הוּא. אָמַר לֵיהּ, וּמִי מוֹדִיעַ לַכֹּל אָמַר לֵיהּ, וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה. וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב, דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת. מִכָּאן שֶׁאֵין הַתְּרָאָה לִבְנֵי נֹחַ. (בראשית כ ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו. לְפִי שֶׁהָיוּ רוֹאִים עֲשָׂנָהּ שֶׁל סְדוֹם עוֹלֶה כְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר, תֹּאמַר אֵלּוּ מַלְאָכִים שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לִסְדוֹם בָּאוּ לְכָאן, לְפִיכָךְ וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד. (בראשית כ ט-יב) מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי, בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה רֽוּחָא מְקַדַּמְתָּךְ וְכָאן קִדְּמָךְ רְעָבוֹן. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַת אָבִי הִיא (בְּרֵמָז נ"ו). מָה עָשִׂיתָ לָנוּ הִנֵּךְ מֵת עַל הָאִשָּׁה וּמָה חָטָאתִי לָךְ דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת כִּי הֵבֵאתָ עָלַי כִּי עָצֹר עָצַר ה' (בְּרֵמָז כ"ה).

רמז צא

וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַת אָבִי כְּשִׁיטָתָן הַשִּׁיבָן. (בראשית כ יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי, אָמַר רַבִּי חָנָן, הַלְוַאי נִדְרוֹשׁ הֲדֵין קְרָיָא בִּתְלָתָא אַפִּין וְנִפּוֹק יְדוֹהִי כָּךְ אָמַר אַבְרָהָם בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁבְּקְשׁוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם לְהַזְדַּוֵּג לִי עַד שֶׁאֲנִי בְּבֵית אַבָּא נִתְקַיֵּם עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְשָׁעָה שֶׁשִּׁבְּקְשׁוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם לְהַזְדַּוֵּג אוֹתִי נִגְלָה עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְשָׁעָה שֶׁשִּׁבְּקְשׁוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם לְתָעוֹת אוֹתִי מִדְּרָכָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶעֱמִיד לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי גְּדוֹלִים מִשֶּׁל בֵּית אַבָּא, כְּגוֹן, שֵׁם וְעֵבֶר וְהָיוּ מַתְרִים בָּהֶם. (בראשית כ טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ אָזַלַת לְמִצְרַיִם סְחַרְתְּ בָּהּ אֲתַית הָכָא סְחַרְתְּ בָּהּ אִם מָמוֹן אַתְּ בָּעֵי הֵא לָךְ מָמוֹן וְכַסֵּי עֵינָךְ מִנָּאי.

דָּבָר אַחֵר, עֲשֵׂה לְךָ כְּסוּת, שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל מַבִּיטִין בּוֹ בַּכְּסוּת וְלֹא בְּיָפְיָהּ, נָטַל לְבוּשׁ מַלְכוּת וְהִלְבִּישָׁהּ, וַעֲשָׂאָה מַטְרוּנָא וְלָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּע אָדָם אוֹתָהּ אֶלָּא יְהוּ שׂוֹמְעִין שֶׁהִיא מַלְכָּה, וּמִתְיָרְאִין לִתְבֹּעַ אוֹתָהּ, שֶׁהִיא מְכוּסָּה מִן הָעַיִן. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, בִּקֵּשׁ לְהַקְנוֹתָהּ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, לוֹמַר כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הָיְתָה עִמּוֹ, וְלֹא עָשָׂה לָהּ דָּבָר, וְזֶה הָיְתָה עִמּוֹ לַיְלָה אַחַת וְעָשָׂה לָהּ כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם אַתֶּם כִּסִּיתֶם מִמֶּנִּי אֶת הָעַיִן בֵּן שֶׁאַתֶּם מַעֲמִידִים יִהְיֶה כְּסוּת עֵינַיִם. אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּצֶלֶם דְּמוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר, "לוּלֵי פָּנֵי יְהוֹשָׁפָט אֲנִי נֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ" רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֵינָיו כֵּהוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כז, א) "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת", מְשׁוּם דְּאִסְתַּכֵּל בֵּיהּ בְּעֲשָׂו הָרָשָׁע. וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם אַל תְּהִי קְלֶלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה וְנִתְקַיְּמָה בְּזַרְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם, אַל תִּקְרֵי כְּסוּת אֶלָּא כְּהוּת עֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו", הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ. אָמַר לָהּ, הוֹאִיל וְכִסִּית מִנְּאִי וְלֹא גִּלִּית לִי שֶׁהוּא אִישֵׁךְ וְגָרַמְתְּ לִי הַצַּעַר הַזֶּה, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיוּ לָךְ בָּנִים כְּסוּיֵי עֵינַיִם.

וְאֶת כָּל וְנוֹכָחַת, אָמַר לָהּ, כְּבָר תּוֹכַחְתִּיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא גַּבֵּיהּ דְּתַנְיָנָן הַמּוֹרֶדֶת עַל בַּעֲלָהּ פּוֹחֲתִין לָהּ מִכְּתוּבָתָהּ שִׁבְעָה דִּינָרִין בְּשַׁבָּת לָמָּה שִׁבְעָה, שֶׁהָיְתָה מִתְחַיֶּבֶת שֶׁבַע מִלְאכוֹת וְכוּ', וְכֵן הַמּוֹרֶד בְּאִשְׁתּוֹ מוֹסִיפִין לָהּ עַל כְּתוּבָתָהּ שְׁלֹשָׁה דִּינָרִין בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב לָהּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שְׁאֵר, כְּסוּת וְעוֹנָה. (בראשית כ יז-יח) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים, מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר עַד כָּאן לֹא נֶאֱמַר בְּלְשׁוֹן הַזֶּה וְכֵיוָן שֶׁנִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם הוּתַּר אוֹתוֹ הַקֶּשֶׁר. כִּי עָצֹר עָצַר ה', (נֶאֱמַר) עָצִירָה בַּפֶּה (וְנֶאֱמַר) עֲצִירָה בַּגָּרוֹן עֲצִירָה בְּאָזֶן עֲצִירָה מִלְמַעְלָה עֲצִירָה מִלְּמַטָּה וְהַכֹּל עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, עַל דְּטוּלְמוּס לְמִקְרַב לְמָסָאנָא דְּמַטְרוֹנָא, וְכוּ'.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁתֵּי עֲצִירוֹת אֵלּוּ לָמָּה, אַחַת בְּאִישׁ שִׁכְבַת זֶרַע, שְׁתַּיִם בְּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע וְלֵידָה. בְּמַתְנִיתָא תַּנָּא שְׁתַּיִם בְּאִישׁ שִׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים, שָׁלֹשׁ בְּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע, וּקְטַנִּים וְלֵידָה. רַבִּינָא אָמַר, שָׁלֹשׁ בְּאִישׁ, שִׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וּפִי טַבַּעַת, אַרְבַּע בְּאִשָּׁה, שִׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וּפִי טַבַּעַת וְלֵידָה. בְּעַד כָּל רֶחֶם, אֶפְלוּ תַּרְנְגֹלֶת שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ לֹא הֵטִילָה בֵּיצָתָהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָחַל אָדָם לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא אַכְזָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרֵי, מִנָּא הָא מִילְתָא דְּאָמְרוּ רַבָּנָן כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (איוב מב, י) "וַה' שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ". אָמַר לֵיהּ אַתְּ אַמַּרְתְּ מֵהָתָם אָנָא אָמְרִי מֵהָכָא וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים, וּכְתִיב וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר [וְגוֹ', כַּאֲשֶׁר אָמַר] אַבְרָהָם עַל אֲבִימֶלֶךְ.

הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִקֵּשׁ הַחוֹבֵל מִן הַנֶּחְבָּל, צְרִיךְ שֶׁיְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאִיּוֹב, (איוב מב, ח) "וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם" וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים", כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה רַחְמָן יְרַחֵם עָלֶיךָ הַמָּקוֹם.
(בראשית כא א) וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (יחזקאל יז, כד) "וַיֵּדְעוּ כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה", אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת. כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", (יחזקאל שם) "כִּי אֲנִי ה' הִשְׁפַּלְתִּי עֵץ גָּבֹהַּ", וְזֶה אֲבִימֶלֶךְ, כִּי עָצוּר עָצַר. "וְהִפְרַחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ" זֶה שָׂרָה. "אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי". לֹא כְּאֵלֶּיךָ דְּאָמְרִין וְלֹא עָבְדִין, "דִּבַּרְתִּי" (בראשית יח, יד) "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ" "וְעָשִׂיתִי" וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר. הָאֱנוֹשׁ מֵאֱלוֹהַּ יִצְדָּק, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְבָשָׂר וָדָם לִהְיוֹת צַדִּיק יוֹתֵר מִבּוֹרְאוֹ, (שם) הֲלֹא "אִם מַעוֹשֵׂהוּ יִטְהַר גֶּבֶר", וְכִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת טָהוֹר יוֹתֵר מִבּוֹרְאוֹ. מַה אֱלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית, (מלכים ב ד, טז) לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן מַה כְּתִיב שָׁם "וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע", דְּבָרָיו שֶׁל בָּשָׂר וָדָם מִתְקַיְּמִין דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. (חבקוק ג, יז) "כִּי תְאֵנָה לֹא תִפְרָח", זֶה אַבְרָהָם כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "כְּבִכּוּרָה בַּתְּאֵנָה בָּרִאשׁוֹנָתָהּ" וְגוֹ'. (חבקוק שם) "וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים", זֶה שָׂרָה כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פּוֹרִיָּה". (חבקוק שם) "כִּחֵשׁ מַעֲשֵׂה זַיִת", וְכִי אוֹתָם הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְּׂרוּ אֶת שָׂרָה כָּחֲשִׁים הָיוּ "מַעֲשֵׂה זַיִת", הֵאִירוּ פָּנֶיהָ כַּזַּיִת, "וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל", אוֹתָן הַשָּׂדִים לֹא עָשׂוּ אֹכֶל, "גֵּזֶר מִמִּכְלָה צֹאן" כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם". (חבקוק שם) "וְאֵין בָּקָר בָּרְפָתִים" כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "וְאֶפְרַיִם עֶגְלָה מְלֻמָּדָה", חֲזָרָה וְאָמְרָה שָׂרָה מַה אָנָא מוֹבְדָא סִבְרֵי מִן בָּרְיֵי, חַס וְשָׁלוֹם לֵית אָנָא מוֹבְדָא סִבְרֵי מִן בָּרְיֵי אֶלָּא (חבקוק שם, יח) "וַאֲנִי בַּה'" וְגוֹ'. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתְּ לֹא אוֹבַדְתְּ סִבְרִיךְ, אַף אָנָא לֹא מוֹבִיד סִבְרִיךְ אֶלָּא וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ, יָבֵשׁ חֲצִירוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ נָבֵל צִיצוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, "כִּי עָצֹר עָצַר ה'". (ישעיה מ, ח) "וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה". (במדבר כג, יט) "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל, פְּסוּק זֶה לֹא רֹאשׁוֹ סוֹפוֹ וְלֹא סוֹפוֹ רֹאשׁוֹ "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב" וְגוֹ, "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה" וְגוֹ', אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר לְהָבִיא טוֹבָה לָעוֹלָם "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב", וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא גּוֹזֵר לְהָבִיא רָעָה לָעוֹלָם "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה". בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם, "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב", וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ, (שם כב, ב) "קַח נָא אֶת בִּנְךָ" וְגוֹ', "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה". בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, (שמות ג, טז) "פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם", "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב", וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (דברים ט, יד) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה". בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי", "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב", וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ, (שם יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם" "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה" כְּשֶׁאָמַר, "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ", "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב", אֶלָּא וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. (תהלים קיג, ט) מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת, זוֹ שָׂרָה (בראשית יא, ל) "וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה". "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה", "הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה". וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר, מַה שֶּׁאָמַר לָהּ בַּאֲמִירָה וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר, מַה שֶּׁאָמַר לָהּ בְּדִבּוּר וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר, עַל יְדֵי מַלְאָךְ וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר, מַה שֶּׁאָמַר לָהּ הוּא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה לִיתֵּן לָהּ בֵּן. וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר לְבָרְכָהּ בְּחָלָב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נָחֶמְיָה, וְכִי כְּבָר נִתְבַּשְּׂרָה בְּחָלָב אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִימֵי נַעֲרוּתָהּ רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, נוֹתֵן אֲנִי יְרֻאָתָה עַל כָּל אוּמוֹת הָעוֹלָם, דְּלֹא יְהוּ מוֹנִין לָהּ וְצוֹוְחִין לָהּ עֲקָרָה רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ, עִקָּר מִטְרִין לֹא הָיָה לָהּ וְנָלַף לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִקָּר מִטְרִין. אָמַר רַבִּי אַחָא, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעַל פִּקָּדוֹנוֹת עָמַלֵּק הִפְקִיד אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲבִילוֹת שֶׁל קוֹצִים וְהֶחְזִיר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲבִילוֹת שֶׁל קוֹצִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמואל א טו, ב) "פָּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל". שָׂרָה הִפְקִידָה אֶצְלוֹ מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְהֶחְזִיר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב (במדבר ה, כח) "וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהוֹרָה הִיא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", וְזֹאת שֶׁנִּכְנְסָה לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית אֲבִימֶלֶךְ וְיָצְתָה טְהוֹרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּפָּקֵד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, אַף עַל גַּב דְּאָמַר רַב הוּנָא מַלְאָךְ הוּא שֶׁמְּמוּנֶה עַל הַתַּאֲוָה אֲבָל שָׂרָה לֹא נִצְרְכָה לְדְבָרִים הֲלָלוּ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא בִּכְבוֹדוֹ פְּקָדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה, הוּא וְסִנְקְלִיטוֹן שֶׁלּוֹ. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן (בראשית כ, יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב, וְהָיָה מְחַבְּבוֹ יוֹתֵר מִדַּאי וְכָל מַה שֶּׁהָיָה אוֹהֲבוֹ שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ הָיָה עוֹשֶׂה וְכֵיוָן שֶׁיִּדְעוּ כֵּן, כָּל מִי שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ שְׂרָרָה הָיָה בָּא אֶצְלוֹ, וְהוּא מְבַקֵּשׁ מִן הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ עוֹשֶׂה לוֹ חֶפְצוֹ, וּלְאוֹתוֹ אוֹהֵב לֹא נָתַן שְׂרָרָה. אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי פַּלְטִין שֶׁלּוֹ, אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבְךָ זֶה מְבַקֵּשׁ לַאֲחֵרִים שְׂרָרָה וּלְנַפְשׁוֹ אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּדִין הוּא שֶׁאֶתֵּן לוֹ.

רמז צב

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה שָׂרָה, רָחֵל, חַנָּה. מְנָלָן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַתְיָא זְכִירָה זְכִירָה אַתְיָא פְּקִידָה פְּקִידָה, כְּתִיב בְּרָחֵל, "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל", וּכְתִיב בָּהּ בְּחַנָּה, (שמואל א א, יט) "וַיִּזְכְּרֶהָ ה'", וְאַתְיָא זְכִירָה זְכִירָה מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דִּכְתִיב, "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" וְאַתְיָא פְּקִידָה

פְּקִידָה, כְּתִיב בָּהּ בְּחַנָּה, (שמואל א ב, כא) "כִּי פָּקַד ה' אֶת חַנָּה", וּכְתִיב בָּהּ בְּשָׂרָה, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי בַּאֲגָדָה עֲשֵׂה אָזְנְךָ כַּאֲפַרְכֶּסֶת. בִּשְׁלוֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִדּוֹת הָאֲגָדָה נִדְרֶשֶׁת, אֶחָד מֵרִבּוּי, כֵּיצַד הָרִבּוּי, שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת, "אֶת", "אַף", "גַּם". "אֶת" לְרַבּוֹת כֵּיצַד, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה אֵלּוּ נֶאֱמַר פָּקַד שָׂרָה הָיִיתִי אוֹמֵר שָׂרָה לְבַדָּהּ נִפְקְדָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הָעֲקָרוֹת נִפְקְדוּ כְּמוֹתָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (להלן פסוק ו) "צָחֹק עָשָׂה" וְגוֹ' כֵּיוֹצֵא בּוֹ "אֶת פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה" אֵלּוּ אוֹמֵר פְּנֵי הָיִיתִי אוֹמֵר לִשְׁעָתוֹ בִּלְבַד כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת", רִיבָּה הַכֹּל לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (שם לא, כה) "עֵז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן". גַּם לְרַבּוֹת כֵּיצַד, (שמות יב, לב) "גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקַרְכֶם קְחוּ", אִלּוּ נֶאֱמַר "צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם" הָיִיתִי אוֹמֵר לֹא נָתַן לָהֶם אֶלָּא צֹאנָם וּבְקָרָם כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר גַּם, רִיבָּה, מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן לָהֶם דּוֹרוֹן מִשֶּׁלּוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר, (שם י, כה) "גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים" וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר, "וּמִתּוּ גַּם שְׁנֵיהֶם", אִלּוּ נֶאֱמַר "שְׁנֵיהֶם", הָיִיתִי אוֹמֵר הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְחַיְּבָה מִיתָה מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם" לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד לְמִיתָה. אַף לְרַבּוֹת כֵּיצַד, (מלכים ב ב, יד) "וַיִּקַּח אֶת אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו [וְגוֹ'] אַף הוּא וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם" מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשׂוּ נִסִּים לֶאֱלִישָׁע בְּקְרִיעַת הַיַּרְדֵּן יוֹתֵר מֵאֵלִיָּהוּ, שֶׁבְּפַעַם רִאשׁוֹנָה הָיְתָה זְכוּת שְׁנֵי צַדִּיקִים עוֹמֶדֶת, וּבְשֵׁנִיָּה לֹא הָיָה אֶלָּא זְכוּת צַדִּיק אֶחָד וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וַיְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי", אַתָּה מוֹצֵא שְׁמוֹנָה מוֹפְתִים בְּיַד אֵלִיָּהוּ וְשִׁשָּׁה עָשָׂר מוֹפְתִים בֶּאֱלִישָׁע, כֵּיוֹצֵא בּוֹ (איוב לז, יא) "אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב" מְלַמֵּד שֶׁעָנְנֵי מָטָר קָשִׁין וְהַבּוֹרֵא מַטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לְהַסְפִּיק יָכוֹל שֶׁאֵין הַמָּטָר יוֹרֵד כָּל צָרְכּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַף" רִיבָּה. (בראשית כ ב) וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה, הֵקִישׁ עִבּוּרָהּ לְלֵידָתָהּ, מַה עִבּוּרָהּ שֶׁלֹּא בְצַעַר, אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְצַעַר.

בֶּן זוֹמָא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה זִיו אִיקּוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ. לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים, רַבִּי יוּדָן אָמַר לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים נוֹלַד שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים גָּרוּף הוּא מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ רַבִּי חָמָא אָמַר, לְשִׁבְעָה שִׁלֵּמִים שֶׁהֵם תִּשְׁעָה מְקֻטָּעִים, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִזְקִיָּה, בַּחֲצוֹת הַיּוֹם נוֹלָד, נֶאֱמַר כָּאן מוֹעֵד, וְנֶאֱמַר לַהֲלָן, (דברים טז, ו) "כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם. (בראשית כ ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלַד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק, יָצָא חֹק דְּרוֹרְיָה לְעוֹלָם יִצְחָק י' עֲשָׂרָה, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה דִּבְּרוֹת שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְקַבֵּל. צ' תִּשְׁעִים "וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד". ק' מֵאָה (שם) "הַלְבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד". ח' שְׁמוֹנָה, כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יְמֵי הַמִּילָה. (בראשית כ ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים, וְהֵיכָן דִּבֶּר, (בראשית יז, יב) "וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר".

כָּל מִצְוֹות הַבֵּן הַמּוּטָלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ, אֲנָשִׁים חַיָּבִים וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. תָּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן חַיָּב אָדָם לִבְנוֹ לְמוּלוֹ, וְלִפְדּוֹתוֹ, וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וּלְלַמְּדוֹ אוֹמָנוּת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לְהַשִּׂיטוֹ בַּנָּהָר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוֹמָנוּת כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִיסְטִיּוּת לְמוּלוֹ מָנָא לָן דִּכְתִיב, וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ, אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וְהֵיכָא דְּלֹא מַהֲלֶיהָ אֲבוּהָ מִיחַיְּבֵי בֵּי דִינָא לְמֵימְהֲלֶיהָ, דִּכְתִיב (בראשית יז, י) "הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר", וְהֵיכָא דְּלֹא מַהֲלֶיהָ בֵּית דִּין מִיחַיֵּב אִיהוּ לְמֵימְהַל נַפְשַׁיהּ דִּכְתִיב, "וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל" וְגוֹ'. אִשְׁכָּחָן מִיָּד, לְדוֹרוֹת מָנָא לָן, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר צַוָּאָה, אֵינוֹ אֶלָּא זֵרוּז מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. זֵרוּז דִּכְתִיב, (דברים ג, כח) "וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ". מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, דִּכְתִיב, "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדוֹרוֹתֵיכֶם".

רמז צג

(בראשית כ ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק לִי. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בַּר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק, רְאוּבֵן בְּשִׁמְחָה, שִׁמְעוֹן מַה אִכְפַּת לֵיהּ, אִם שָׂרָה נִפְקְדָה אֲחֵרוֹת מַה אִכְפַּת לְהוּ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְקְדָה שָׂרָה אִמֵּנוּ הָרִבָּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הָרִבָּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ עִמָּהּ, הָרִבָּה חֲרֻשִׁים נִתְפַּקְּחוּ עִמָּהּ, הָרִבָּה סוּמִים נִתְפַּתְּחוּ, הָרִבָּה שׁוֹטִים נִשְׁתַּנּוּ נֶאֱמַר כָּאן עָשְׂתָה וְנֶאֱמַר לַהֲלָן, (אסתר ב, יח) "וַהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה". מַה עָשְׂתָה הַנֶּאֱמַר לַהֲלָן נָתַן דְּרוֹרְיָה לָעוֹלָם אַף עָשְׂתָה הַנֶּאֱמַר כָּאן נָתַן דְּרוֹרְיָה לָעוֹלָם רַבִּי לֵוִי אָמַר, הוֹסִיף עַל הַמְּאוֹרוֹת נֶאֱמַר כָּאן בַּעֲשִׂיָּה, וְנֶאֱמַר לַהֲלָן (בראשית א, טז) "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת". (בראשית כ ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם, מִי דִּבֵּר אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מִי מִלֵּל. רָמְזוּ שֶׁהוֹלִיד לְמֵאָה שָׁנָה רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִלְקִיָּה, קָמוֹתָיו שֶׁל אֲבִיהֶם הָיוּ יְבֵשׁוֹת וְנַעֲשׂוּ מְלִילוֹת.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, אַתְּ מוֹצֵא כֵּיוָן שֶׁיָּלְדָה אִמֵּנוּ שָׂרָה אֶת יִצְחָק הָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים חַס וְשָׁלוֹם לֹא יָלְדָה שָׂרָה אֶת יִצְחָק, אֶלָּא הָגָר שִׁפְחַת שָׂרָה הִיא יָלְדָה אוֹתוֹ. מַה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יִבֵּשׁ דַּדֵי נְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְהָיוּ מַטְרוֹנִיּוֹת בָּאוֹת וְנוֹשְׁקוֹת עֲפַר רַגְלֶיהָ שֶׁל שָׂרָה וְאוֹמְרִים לָהּ עֲשִׂי מִצְוָה וְהֵינִיקִי בָּנִים שֶׁלָּנוּ. שָׂרָה הָיְתָה צְנוּעָה יוֹתֵר מִדַּאי אָמַר לָהּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, שָׂרָה, אֵין זוֹ שְׁעַת הַצְּנִיעוּת, אֶלָּא גַּלִּי אֶת דַּדַיִךְ וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּשְׁבִי בַּשּׁוּק, וְהֵינִיקִי בְּנֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁהִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לָנוּ נִסִּים, וְגִלְתָה דַּדֶּיהָ וְהָיוּ נוֹבְעוֹת כִּשְׁתֵּי מַעְיָנוֹת וְהָיוּ מַטְרוֹנִיּוֹת בָּאוֹת וּמֵנִיקוֹת אֶת בְּנֵיהֶם מִמֶּנָּה, וְאוֹמְרִים, אֵין אָנוּ כְּדַי לְהָנִיק אֶת בָּנֵינוּ

מֵחֶלְבוֹ שֶׁל יִצְחָק הָדָא הוּא דִכְתִיב, הֵינִיקָה בָנִים. הֵינִיקָה בֶּן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בָנִים. רַבָּנָן וְרַבִּי אָחָא, רַבָּנָן אָמְרִי, כָּל מִי שֶׁבָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם נַעֲשָׂה יֶרֶא שָׁמַיִם רַבִּי אָחָא אָמַר אַף מִי שֶׁלֹּא בָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתַּן לוֹ מֶמְשָׁלָה בָּעוֹלָם הַזֶּה כֵּיוָן שֶׁהִפְלִיגוּ עַצְמָן בְּסִינַי, וְלֹא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, נִטְלָה מֵהֶם אוֹתָה הַמֶּמְשָׁלָה, הָדָא הוּא דִכְתִיב, "מוּסַר מְלָכִים פִּתֵּחַ" וְגוֹ'.
וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה, וְכַמָּה בָּנִים הֵינִיקָה תָּנָא אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁגָּמַל אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה גָּדוֹל וְהָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים רָאִיתֶם זָקֵן וּזְקֵנָה שֶׁהֵבִיאוּ אֲסוּפֵי מִן הַשּׁוּק וְאוֹמְרִים בְּנֵנוּ הוּא, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ מִשְׁתֶּה גָּדוֹל כְּדֵי לְהַעֲמִיד דִּבְרֵיהֶם. מַה עָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, עָמַד וְזִמֵּן כָּל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וְאַף שָׂרָה אִמֵּנוּ זִמְּנָה אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם וְכָל אַחַת וְאַחַת הֵבִיאָה אֶת בְּנָהּ וְלֹא הֵבִיאָה מֵנִיקָתָהּ, נַעֲשָׂה נֵס וְנִתְפַּתְּחוּ דַּדֶּיהָ כִּשְׁנֵי מַעְיָנוֹת וְהֵנִיקָה אֶת כּוּלָן, וַעֲדַיִן אוֹמְרִים שָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד, אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלִיד, מִיַּד נֶהֱפַּךְ קְלַסְתֵּר פָּנִים שֶׁל יִצְחָק וְנִדְמֶה לְאַבְרָהָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ (בראשית כה, יט) "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק".
(בראשית כ ח) מַאי דִכְתִיב, וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים בְּיוֹם שֶׁיִּגָּמֵל חֶסֶד לְזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין נוֹתְנִין לוֹ לְאַבְרָהָם כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אוֹמֵר אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁיָּצָא מִמֶּנִּי יִשְׁמָעֵאל. אוֹמֵר לְיִצְחָק טוֹל וּבָרֵךְ אוֹמֵר אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁיָּצָא מִמֶּנִּי עֵשָׂו. אָמַר לְיַעֲקֹב טוֹל וּבָרֵךְ אוֹמֵר אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁנִּשָּׂאתִי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת בְּחַיֶּיהֶם. אוֹמֵר לְמֹשֶׁה טוֹל וּבָרֵךְ אוֹמֵר אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁלֹּא זָכִיתִי לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא בְּחַיַּי וְלֹא בְּמוֹתִי. אוֹמֵר לִיהוֹשֻׁעַ טוֹל וּבָרֵךְ אוֹמֵר אֵינִי מְבָרֵךְ שֶׁלֹּא זָכִיתִי לְבָנָן, דִּכְתִיב, (דברי הימים א' ז, כז) "נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ" אוֹמֵר לְדָוִד טוֹל אַתָּה וּבָרֵךְ, וְאוֹמֵר אֲנִי אֶבָרֵךְ, וְלִי נָאֶה לְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קטז, יג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" וְגוֹ'.

רמז צד

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל, שֶׁנִּגְמַל מִיֵּצֶר הָרַע לְיֵצֶר טוֹב וְרַבָּנָן אָמְרִי שֶׁנִּגְמַל מֵחֶלְבוֹ.
וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל, גָּדוֹל עוֹלָמִים הָיָה שָׁם. "וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָּדוֹל" גָּדוֹל עוֹלָמִים הָיָה שָׁם הַדָּא הוּא דִכְתִיב, (דברים ל, ט) "כִּי יָשׂוּב ה' לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב", בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבוֹתֶיךָ", בִּימֵי אַבְרָהָם. דָּבָר אַחֵר, מִשְׁתֶּה גְּדוֹלִים הָיוּ שָׁם, עוֹג וְכָל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת הָיוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לוֹ לְעוֹג לֹא הָיִית אוֹמֵר אַבְרָהָם פְּרִידָה עֲקָרָה וְאֵינוֹ מוֹלִיד. אָמַר לָהֶם, וְעַכְשָׁיו מַתְּנָתוֹ מַה הִיא, לָאוּ שְׁפִיפָא הִיא אִי יְהִיב אֲנָא אֶצְבַּע עִלְוֵיהּ פַּחִים יֶתֶר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה מְבַזֶּה עַל מַתָּנָתִי, חַייֶךָ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֶלֶף אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת יוֹצְאִים מִבְּנֵי בָּנָיו, וְאֵין סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לִפּוֹל אֶלָּא בְּיָדָם,

שֶׁנֶּאֱמַר, (במדבר כא, לד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אוֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ" אָמַר רַבִּי לֵוִי, לֹא נִדְנְדָה עָרִיסָה תְּחִלָּה, אֶלָּא בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן מְנַחְמָה, אוֹתָם שְׁלוֹשִׁים וּשְׁנַיִם מְלָכִים שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ כּוּלָּם בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיוּ בַּמִּשְׁתֶּה, וְלֹא שְׁלוֹשִׁים וְאֶחָד הָיוּ אֶלָּא כִּי הַהִיא דְּאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי פִּרְנָךְ מְשׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן (יהושע יב, ט) "מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶחָד", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד", אֶלָּא הוּא וְאַנְטִיקֵסָר שֶׁלּוֹ. (בראשית כ ט-יא) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה אוֹמֵר בּוֹ דָּבָר לְגָנַאי וַאֲנִי אוֹמֵר בּוֹ דָּבָר לְשֶׁבַח. דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, מְצַחֵק אֵין מְצַחֵק אֶלָּא גִּלּוּי עֲרָיוֹת כְּדָא דְּאָתְּ אָמַר "בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי וְגוֹ' לְצַחֵק בִּי", מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שָׂרָה אִמֵּנוּ רוֹאָה אֶת יִשְׁמָעֵאל מְכַבֵּשׁ גְּנוּת וְצָד נְשֵׁי אֲנָשִׁים וּמְעַנָּה אוֹתָן תָּנָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין מְצַחֵק אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות לב, ו) "וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק", מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שָׂרָה אִמֵּנוּ רוֹאָה אֶת יִשְׁמָעֵאל בּוֹנֶה בִּימוֹסְיאוֹת וְצָד חֲגָבִים וּמַקְטִיר עֲלֵיהֶם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא שְׁפִיכוּת דָּמִים. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב ב, יד) "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ". אָמַר זֶה לָזֶה נַלְךָ וְנִרְאֶה חֶלְקֵינוּ בַּשָּׂדֶה, וְהָיָה יִשְׁמָעֵאל נוֹטֵל קֶשֶׁת וְחִצִּים וּמוֹרֶה כְּלַפֵּי יִצְחָק וְעוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ כְּאִלּוּ מְצַחֵק. הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וְגוֹ' כֵּן אִישׁ רִמָּה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי". וַאֲנִי אוֹמֵר אֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא יְרוּשָׁה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק הָיוּ הַכֹּל שְׂמֵחִים אָמַר לָהֶם יִשְׁמָעֵאל שׁוֹטִים אַתֶּם, אֲנִי בְּכוֹר וַאֲנִי נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם שֶׁמִּתְשׁוּבָה שֶׁאָמְרָה שָׂרָה לְאַבְרָהָם, אַתָּה לָמַד "כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק" עִם בְּנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יִצְחָק, עִם יִצְחָק אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בְּנִי, קַל וָחֹמֶר עִם בְּנִי שֶׁהוּא יִצְחָק. וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (ישעיה לג, טו) "וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע".

הַנִּסָּיוֹן הַתְּשִׁיעִי, נוֹלַד יִשְׁמָעֵאל וְנִתְרַבָּה בְּקֶשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנַּעַר" וְגוֹ' נָטַל קֶשֶׁת וְחִצִּים וְהָיָה מוֹרֶה אַחַר הַפַּרְגּוֹד וְרָאָה אֶת יִצְחָק יוֹשֵׁב לְבַדּוֹ וְיָרָה עָלָיו חֵץ לְהָרְגוֹ, וְרָאֲתָה שָׂרָה וְהִגִּידָה לְאַבְרָהָם וְאָמְרָה לֵיהּ, כְּזֶה וְכָזֶה עָשָׂה יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק. עָמַד וּכְתַב לְיִצְחָק כָּל מַה שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵּן לְךָ וּלְזַרְעֲךָ, שֶׁאֵין בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת יוֹרֵשׁ עִם בְּנִי יִצְחָק. אָמְרָה שָׂרָה כְּתֹב גֵּט גֵּרוּשִׁין, שִׁלַּח אֶת הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ מֵעָלַי וּמֵעַל יִצְחָק בְּנִי מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. וּמִכָּל הָרָעוֹת שֶׁבָּאוּ עַל אַבְרָהָם הֵרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה.

(בראשית כא יב) כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ. יֵשׁ שׁוֹמֵעַ וְנִשְׁכָּר (כְּדָכְתוּב בְּרֶמֶז ל"ג). כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע. בְּיִצְחָק וְלֹא כָּל יִצְחָק בְּיִצְחָק ב' תֵּרִין בְּמִי שֶׁהוּא מוֹדֶה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת. (בראשית כא יד) וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עֲבָדִים שֶׁהֵם

שׁוֹאֲבִים מַיִם בְּכַדֵּיהֶם שָׁם עַל שִׁכְמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד, בֵּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה וְאֹתָּ אַמְרְתָּ שָׁם עַל שִׁכְמָהּ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן הָרָע, וּמִתּוֹךְ כָּךְ חָלָה וְנִכְנְסָה בּוֹ חַמָּה וְאַכָּאֲבִיוֹת תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, דִּכְתִיב, (פסוק טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַחוֹלֶה לִהְיוֹת שׁוֹתֶה בְּכָל שָׁעָה. וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים, רֹתֶם הָיָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הָרְתָמִים גְּדֵלִים בַּמִּדְבָּר. שִׂיחִים שֶׁשָּׁם הֵסִיחוּ עִמָּהּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. (בראשית כא טז-יז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד, וְכוּ' הָכָא אַתְּ אָמַר מִנֶּגֶד הַרְחֵק וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (יהושע ג, ד) "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה", הָא לַמַּדְנוּ נֶגֶד מִנֶּגֶד הַרְחֵק מ"רָחוֹק".

דָּבָר אַחֵר כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת שְׁנֵי טְוָחִים בְּקֶשֶׁת מִיל אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּמַטַּחַת דְּבָרִים כְּלַפֵּי בּוֹרְאָהּ, אָמְרָה, אָתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי "הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֵךְ" וְעַכְשָׁיו הוּא מֵת בַּצָּמָא. הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים נו, ט) "נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ". כְּאוֹתָהּ בַּעֲלַת נוֹד "הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ", כְּשֵׁם שֶׁכָּתוּב בַּסֵּפֶר שֶׁלְּךָ (שם לט, יג) "אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ" דִּמְעָתָהּ שֶׁל הָגָר, לֹא הֶחֱרַשְׁתָּ, וּלְדִמְעָתִי תַּחֲרִישׁ וְאִם תֹּאמַר עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה גְּיוֹרֶת הָיְתָה חֲבִיבָה, אַף אֲנִי כֵּן (שם) "כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי". וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר, בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, בִּזְכוּת עַצְמוֹ. יָפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה לְעַצְמוֹ מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים. קִפְצוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְקַטְרְגוֹ. אָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם שֶׁעָתִיד לְהָמִית בָּנָיךְ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ הַבְּאֵר, אָמַר לָהֶם, עַכְשָׁיו מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אָמְרוּ לוֹ, צַדִּיק, אָמַר לָהֶם, אֵינִי דָּן אֶת הָאָדָם, אֶלָּא לְפִי שְׁעָתוֹ.

אָמַר קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְזֶרַע אַבְרָהָם אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמוּתָּר בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְהָאֵיכָא יִשְׁמָעֵאל כִּי בְּיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זֶרַע כְּתִיב וְהָאֵיכָא עֵשָׂו בְּיִצְחָק וְלֹא כָּל יִצְחָק.

רמז צה

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם וְגוֹ' וַיִּקַּח לֶחֶם וְגוֹ' וַיְשַׁלְּחֶהָ, בְּגֵט גֵּרוּשִׁין, וְלָקַח אֶת הָרְדִיד וְקִשֵּׁר בְּמָתְנֶיהָ, לְיַדֵּעַ שֶׁהִיא שִׁפְחָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁרָצָה לְרְאוֹת אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וְלֵידַע אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלְכוּ בָּהּ. בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה יִשְׁמָעֵאל בְּצֵאתוֹ מִבֵּית אָבִיו וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אָבִינוּ לֹא חָסְרוּ הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח הַמִּדְבָּר, הִתְחִילָה תּוֹעָה אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל בֵּית אָבִיהָ, וּמִיָּד חָסְרוּ הַמַּיִם וְעָיְפָה נַפְשׁוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל בַּצָּמָא, וְהָלַךְ וְהִשְׁלִיךְ עַצְמוֹ תַּחַת חֲרוּלֵי הַמִּדְבָּר לִהְיוֹת יָשֵׁן עָלָיו, וְאָמַר, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִי, יֵשׁ לְפָנֶיךָ תּוֹצָאוֹת מָוֶת, קַח אֶת נַפְשִׁי וְלֹא אָמוּת בַּצָּמָא וְנֶעֱתַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר, וְשָׁם נִפְתַּח לוֹ הַבְּאֵר שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהָלְכוּ וְשָׁתוּ וּמִלְּאוּ הַחֵמֶת, וּמִשָּׁם נָשְׂאוּ רַגְלֵיהֶן וְהָלְכוּ כָּל הַמִּדְבָּר, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְמִדְבַּר פָּארָן, וּמָצְאוּ שָׁם מוֹצָאֵי מַיִם וְיָשְׁבוּ. שָׁלַח יִשְׁמָעֵאל וְלָקַח לוֹ

אִשָּׁה מִבְּנוֹת מוֹאָב וַעֲשִׂיָּה הָיָה שְׁמָהּ. לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָלַךְ אַבְרָהָם לִרְאוֹת אֶת יִשְׁמָעֵאל וְנִשְׁבַּע לְשָׂרָה שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִן הַגָּמָל בַּמָּקוֹם שֶׁיִּשְׁמָעֵאל שָׁרוּי שָׁם, וְהִגִּיעַ לְשָׁם בַּחֲצִי הַיּוֹם, וּמָצָא שָׁם אִשְׁתּוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לָהּ, הֵיכָן הוּא יִשְׁמָעֵאל, אָמְרָה לֵיהּ, הָלַךְ הוּא וְאִמּוֹ לְהָבִיא פֵּרוֹת וּתְמָרִים מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר לָהּ, תְּנִי לִי מְעַט לֶחֶם וּמְעַט מַיִם, כִּי עֲיֵפָה נַפְשִׁי מִדֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר. אָמְרָה לוֹ, אֵין לִי לֹא לֶחֶם, וְלֹא מַיִם. אָמַר לָהּ, כְּשֶׁיָּבֹא יִשְׁמָעֵאל תַּגִּיד לוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאִמְרִי לוֹ חָלַף אֶת מִפְתַּן בֵּיתֵךְ שֶׁאֵינָה טוֹבָה לָךְ וְלֹא רְאוּיָה לָךְ. וּכְשֶׁבָּא יִשְׁמָעֵאל הִגִּידָה לוֹ אֶת הַדְּבָרִים, וּבֶן חָכָם כַּחֲצִי חָכָם, וְהֵבִין יִשְׁמָעֵאל וְשִׁלְּחָהּ. שִׁלְּחָהּ אִמּוֹ וְלָקְחָה לוֹ אִשָּׁה מִבֵּית אָבִיהָ וּפִטְּמָה שְׁמָהּ. וְעוֹד לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים הָלַךְ אַבְרָהָם לִרְאוֹת אֶת יִשְׁמָעֵאל, וְנִשְׁבַּע לְשָׂרָה שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִן הַגָּמָל בַּמָּקוֹם שֶׁיִּשְׁמָעֵאל שָׁרוּי שָׁם, וְהִגִּיעַ לְשָׁם בַּחֲצִי הַיּוֹם, וּמָצָא אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל (וכו' עַד) מִיַּד הוֹצִיאָה וְנָתְנָה לוֹ. עָמַד אַבְרָהָם וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בְּנוֹ וְנִתְמַלֵּא בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל מִכָּל טוּב, וּמָזוֹן וּבְרָכוֹת, וּכְשֶׁבָּא יִשְׁמָעֵאל הִגִּידָה לוֹ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְיָדַע יִשְׁמָעֵאל שֶׁעַד עַכְשָׁיו רַחֲמָיו עָלָיו "כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים". (בראשית כא יח-יט) קוּמִי שְׂאִי אֶת הַנַּעַר וְתִלְחָךְ וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמָת, הַדָּא אָמְרָה מְחֻסֶּרֶת אֻמָּנָה הָיְתָה.

(בראשית כא כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנַּעַר וַיִּגְדָּל. שְׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לֵיהּ בִּשְׁבִיל שֶׁשִּׁמַּשְׁתָּ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ אַכִּין וְרַקִּין מְעוּטִין, אֻתִּין וְנַמִּין רְבוּיִין. אֶת דִּכְתִיב הָכָא מַהוּ אָמַר לֵיהּ אִלּוּ כְּתִיב וַיְהִי אֱלֹהִים הַנַּעַר הָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה אֶלָּא אֶת הַנַּעַר. אָמַר לֵיהּ, (דברים לב, מז) "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא" וְאִם "רֵק" הוּא מִכֶּם הוּא רֵק, שֶׁאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לִדְרֹשׁ, אֶלָּא אֶת הַנַּעַר הוּא וְחַמָּרוֹהִי וּגַמָּלוֹהִי וּבְנֵי בֵּיתֵיהּ. וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת, רָבָה וְקַשְׁיוּתוֹ עִמּוֹ רַב עַל כָּל הַמּוֹרִים בַּקֶּשֶׁת. (בראשית כא כא) וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זְרוֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא אַעֵיקְרֵיהּ קָאֵי כָּךְ לְפִי שֶׁכָּתוּב "וְלֹה שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר", לְפִיכָךְ וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. יִשְׁמוֹר אָדָם דְּבָרִים בִּלְבָבוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה שֶׁתְּפוּת דְּבָרִים עִם הַגּוֹי, סוֹף שֶׁהוּא כּוֹרֵת בְּרִית עִמּוֹ. אַבְרָהָם כָּרַת בְּרִית עִם אֲבִימֶלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וְגוֹ'. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם יָחִיד בָּרַרְתָּ לְךָ מֵשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, וְכָרַת בְּרִית עִם אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם, בֶּן יָחִיד נָתַתִּי לוֹ, וַאֲנִי אוֹמֵר לוֹ הַעֲלֵהוּ עוֹלָה לְפָנַי, אִם יַעֲלֵהוּ הֲרֵי מוּטָב וְאִם לָאו יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כב, א) "וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם". מִכָּאן אָמְרוּ אֵין לְךָ אוּמָּה בָּעוֹלָם שֶׁנִּשְׁתַּעַבְּדוּ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמֶּנָּהּ, בִּשְׂכַר בְּרִית שֶׁכָּרַת אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים (בְּלִבְדָּ). מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה שֶׁתְּפוּת דְּבָרִים עִם הַגּוֹי, סוֹף שֶׁהוּא כּוֹרֵת עִמּוֹ בְּרִית. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא,

מְזַלְזֵל בְּתוֹרָתוֹ, וּמְזַלְזֵל שֵׁם אָבִיו, וּמְאַלְמֵן אֶת אִשְׁתּוֹ וּמְיַתֵּם אֶת בָּנָיו, וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת יָמָיו, וְקוֹשֵׁר שֵׁם רָע לוֹ וּלְבָנָיו וְלִבְנֵי בָּנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

(בראשית כא כב-כג) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ, (משלי טז, ז) "בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ" זֶה אַבְרָהָם "גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ". וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פִּיכֹל הָיָה שְׁמוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, פֶּה שֶׁכָּל צְבָאוֹתָיו נוֹשְׁקִין לוֹ עַל פִּיו. אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה, לְפִי שֶׁהָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים אִלּוּ הָיָה צַדִּיק, הָיָה מוֹלִיד. וְכֵיוָן שֶׁהוֹלִיד, אָמְרוּ לוֹ, אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה. אִלּוּ הָיָה צַדִּיק לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ לְקוֹל אִשְׁתּוֹ לִדְחוֹת אֶת בְּנוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר (לו) אֱלֹהִים, "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ", אָמְרוּ אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה. אִלּוּ הָיָה צַדִּיק לֹא הָיָה דּוֹחֶה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ מַעֲשָׂיו אָמַר אֱלֹהִים עִמְּךָ וְגוֹ' הוֹאִיל וֵאלֹהִים עִמְּךָ הִשְׁבִּיעָה לִי, אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי, עַד כָּאן רַחֲמֵי הָאַב עַל הַבֵּן. עַד כָּאן לְאַחִין הַשִּׁתָּפִין. כְּתִיב, (תהלים לח, כ) "וְאֹיְבֵי חַיִּים עָצְמוּ" מַה שֶּׁנִּתַּן לְאַבְרָהָם לִשְׁבִּעָה דּוֹרוֹת, נִתַּן לְאֲבִימֶלֶךְ לִשְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת לָמָּה (שמות יג, יז) "לֹא נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים" שֶׁעֲדַיִן נָכְדּוֹ קַיָּם. כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ, מַה חֶסֶד עָשָׂה לוֹ, (בראשית כ, טו) "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ", וְלֹא קִבֵּל. (בראשית כא כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ, כָּל אַהֲבָה שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹכָחָה אֵינָהּ אַהֲבָה. תּוֹכָחָה מְבִיאָה לִידֵי שָׁלוֹם כָּל שָׁלוֹם שֶׁאֵין עִמּוֹ תּוֹכָחָה אֵינוֹ שָׁלוֹם. עַל אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ, אֵיזֶהוּ גַּזְלָן שֶׁהוּא גּוֹזֵל בְּפַרְהֶסְיָא, כְּדָא דְּאַתְּ אָמַר, "וַיִּגְזְלוּ (אֶת) כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ, מַה דֶּרֶךְ בְּפַרְהֶסְיָא, אַף גֶּזֶל בְּפַרְהֶסְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא, (מלאכי א, יג) "וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה", מַה פִּסֵּחַ וְחוֹלָה מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי אַף גֶּזֶל בְּגָלוּי. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לִפְנֵי עֲשָׂרָה גַּזְלָן. רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר, לְעוֹלָם אֵינוֹ גַּזְלָן, עַד שֶׁיְּגַזְלֶנּוּ מִתַּחַת יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי". (בראשית כא כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי עַל יָדֶךָ, וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי עַל יְדֵי מַלְאָךְ. (בראשית כא ל) כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה נָתַתָּ לוֹ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַשְׁהֶה מִשְׁמְחַת בָּנֶיךָ שִׁבְעָה דּוֹרוֹת אַתָּה נָתַתָּ לוֹ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת, כְּנֶגֶד כֵּן הוֹרְגִים מִבָּנֶיךָ שִׁבְעָה צַדִּיקִים אֵלּוּ הֵן שִׁמְשׁוֹן, חָפְנִי, וּפִנְחָס, וְשָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו. אַתָּה נָתַתָּ לוֹ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת, חַיֶּיךָ כְּנֶגֶד כֵּן מַחֲרִיבִין מִבָּנֶיךָ שִׁבְעָה מִשְׁכְּנוֹת. וְאֵלּוּ הֵן, אֹהֶל מוֹעֵד, נוֹב, גִּלְגָּל, וְגִבְעוֹן, וְשִׁילֹה, וּבֵית עוֹלְמִים שְׁנַיִם. אַתָּה נָתַתָּ לוֹ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת, כְּנֶגֶד כֵּן אֲרוֹנוֹ חוֹזֵר בִּשְׁדֵה פְּלִשְׁתִּים שִׁבְעָה חֳדָשִׁים. רַבָּנָן אָמְרִי, רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ הָיוּ מְדַיְּנִין עִם רוֹעֵי אַבְרָהָם, אֵלּוּ אָמְרוּ שֶׁלָּנוּ הַבְּאֵר, וְאֵלּוּ אָמְרוּ שֶׁלָּנוּ הַבְּאֵר, אָמְרוּ רוֹעֵי אַבְרָהָם כָּל מִי שֶׁהַמַּיִם רוֹאִין אֶת צֹאנוֹ וְעוֹלִים שֶׁלּוֹ הִיא, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַמַּיִם צֹאנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם מִיָּד עָלוּ.

אָמַר לֵיה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, מַה אַתָּה כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַמַּיִם צֹאנְךָ מִיַּד עָלוּ, אַף בָּנֶיךָ כֵּיוָן שֶׁהַבְּאֵר רוֹאָה אוֹתָן מִיַּד תְּהֵא עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (במדבר כא, יז) "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל וְכוּ' עֲלִי בְאֵר אָמַר רַבִּי יִצְחָק, "בַּעֲבוּר הָיְתָה לִי" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִי לְעֵדָה.

(בראשית כא לג) וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע, מְלַמֵּד שֶׁנָּטַע פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נֶחֶמְיָה, חַד אָמַר, פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר, פַּנְדָּק, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר פַּרְדֵּס הַיְינוּ דִּכְתִיב, וַיִּטַּע, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פַּנְדָּק מַאי, כְּדִכְתִיב, (דניאל יא, מה) "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ" וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי 'וַיִּקְרָא', אֶלָּא 'וַיַּקְרִיא' מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל עוֹבֵר וְשָׁב. לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, וַהֲלֹא מִמִּי שֶׁלּוֹ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וּבֵרְכוּ וְשַׁבְּחוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁאַל מַה תִּשְׁאַל עֲנָבִים תְּאֵנִים רִמּוֹנִים. רַבִּי נֶחֶמְיָה אוֹמֵר, אֵשֶׁל, פַּנְדָּק אָמַר לְהוּ, שְׁאַל מַה תִּשְׁאַל קוּפָּר חֵימָר בֵּיעִין רַבִּי זְעִירָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן, אֵשֶׁל זֶה סַנְהֶדְרִין, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, "וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה", עַל דַּעֲתַיְיהּ דְּרַבִּי נֶחֶמְיָה דְּהוּא אָמַר אֵשֶׁל פַּנְדָּק, אַבְרָהָם וְכוּ'. (בראשית כא לד) וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים, רַבִּים מֵאוֹתָן שָׁנִים שֶׁעָשָׂה בְּחֶבְרוֹן, שֶׁבְּחֶבְרוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, וּבִגְרָר עָשָׂה עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה.

(בראשית כב א-ב) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם (תהלים ס, ו) "נָתַתָּ לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֶשֶׁט סֶלָה", נְסָיוֹן אַחַר נְסָיוֹן, גְּדוֹלָה אַחַר גְּדוֹלָה, מַה טַּעַם נָתַתָּ לִירֵאֶיךָ נֵס, בִּשְׁבִיל לְהִתְנוֹסֵס, לְנַסּוֹתָם בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, לְנַדְּלָם כְּנֵס הַזֶּה שֶׁל סְפִינָה וְכָל כָּךְ לָמָּה, בִּשְׁבִיל "קֶשֶׁט סֶלָה", בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְקַשֵּׁט מִדַּת הַדִּין בָּעוֹלָם. שֶׁאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא מַעֲשִׂיר לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא מַעֲנִי, לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא עוֹשֶׂה מֶלֶךְ. אַבְרָהָם כְּשֶׁרָצָה עָשָׂה אוֹתוֹ עָשִׁיר, כְּשֶׁרָצָה עָשָׂה אוֹתוֹ מֶלֶךְ, יָכוֹל אַתָּה לְהָשִׁיבוֹ יָכוֹל אַתָּה לַעֲשׂוֹת מַה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם (בראשית כא, ה) "אַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" וְאַחַר כָּל הַצַּעַר הַזֶּה נֶאֱמַר לוֹ, קַח נָא אֶת בִּנְךָ וְלֹא עִכֵּב.

(תהלים יא, ה) "ה' צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאוֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ". הַיּוֹצֵר הַזֶּה אֵינוֹ בּוֹדֵק קַנְקָנִים מְרוֹעָעִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לְהַקִּישׁ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁהוּא שׁוֹבְרָן, אֶלָּא מַה הוּא בּוֹדֵק, קַנְקָנִים הַיָּפִים, שֶׁאָפְלוּ מַקִּישׁ עֲלֵיהֶן כַּמָּה פְּעָמִים אֵינוֹ שׁוֹבְרָן. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶלָּא הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר, "ה' צַדִּיק יִבְחָן". הַפִּשְׁתָּנִי הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁפִּשְׁתָּנוֹ יָפֶה כָּל זְמַן שֶׁהוּא כּוֹתְשָׁהּ, הִיא מְשֻׁבַּחַת, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מֵקִישׁ עָלֶיהָ הִיא

מִשְׁתַּמֶּנֶת. כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶלָּא הַצַּדִּיקִים. מָשָׁל לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, אַחַת כֹּחָהּ יָפֶה, וְאַחַת כֹּחָהּ רָע, עַל מִי נוֹתֵן אֶת הָעוֹל, לֹא עַל אוֹתָהּ שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶלָּא צַדִּיקִים. (קהלת ח, ד) "בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה" "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, לְרַב שֶׁהָיָה מְצֻוֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ אַל תַּלְוֶה בְּרִבִּית, וְהָיָה הוּא מַלְוֶה בְּרִבִּית, אָמַר לוֹ, רַבִּי אַתָּה אָמַרְתָּ לִי אַל תַּלְוֶה בְּרִבִּית, וַהֲרֵי אַתָּה מַלְוֶה. אָמַר לוֹ, אֲנִי אוֹמֵר לְךָ אַל תַּלְוֶה בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל אַתָּה מַלְוֶה בְּרִבִּית לְעַכּוּ"ם שֶׁנֶּאֱמַר, (שם כג, כא) "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ". כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ "לֹא תְקֹם וְלֹא תִטֹּר", וְאַתָּה נוֹקֵם וְנוֹטֵר, שֶׁנֶּאֱמַר, (ויקרא יט, יח) "נֹקֵם ה' וּבַעַל חֵמָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי כָּתַבְתִּי בְּתוֹרָתִי "לֹא תִקֹּום וְלֹא תִטֹּור אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ", אֲבָל נוֹקֵם וְנוֹטֵר אֲנִי לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר, "נֹקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָרְהוּרֵי דְּבָרִים הָיוּ שָׁם. מִי הִרְהֵר אַבְרָהָם הִרְהֵר. אָמַר, נוֹלַד יִצְחָק בְּנִי, שָׁמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל. וְלֹא הִפְרַשְׁתִּי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פַּר אֶחָד וְלֹא אַיִל אֶחָד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל מְנַת שֶׁאוֹמַר לְךָ שְׁתַּקְרִיב אֶת בְּנְךָ וְלֹא תְעַכֵּב. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר וַה' הוּא וּבֵית דִּינוֹ וְהָאֱלֹהִים הוּא וּבֵית דִּינוֹ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אַבְרָהָם שָׂמַח וְשִׂמַּח אֶת הַכֹּל, וְלֹא הִפְרִישׁ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פַּר אֶחָד וְלֹא אַיִל אֶחָד. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מְנַת שֶׁיֹּאמַר לוֹ שְׁיַקְרִיב אֶת בְּנוֹ וְלֹא יְעַכֵּב. אָמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אַבְרָהָם זֶה שָׂמַח וְשִׂמַּח וכו'.

דָּבָר אַחֵר, אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל הָיוּ מִדַּיְּנִין זֶה עִם זֶה. זֶה אוֹמֵר, אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁמַּלְתִּי לִשְׁמוֹנָה יָמִים אָמַר יִשְׁמָעֵאל, אֲנִי חָבִיב, לָמָּה שֶׁהָיָה בְּיָדִי לִמְחוֹת וְלֹא מָחִיתִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר יִצְחָק, הַלְוַאי יִגָּלֶה עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיֹאמַר לִי שֶׁאֶחְתֹּךְ לִי אֶחָד מֵאֲבָרַי, וְלֹא אֲעַכֵּב. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל מְנַת שֶׁתַּקְרִיב עַצְמְךָ וְלֹא תְעַכֵּב.

רמז צו

וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר גְּדָלוֹ כְּנֵס הַזֶּה שֶׁל סְפִינָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נִסָּה אוֹתוֹ וַדַּאי שֶׁלֹּא יְהִיוּ הָאַפִּיקוֹרְסִים אוֹמְרִים, עַרְבְּבוֹ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת דִּמָּה מֹשֶׁה עַצְמוֹ לְאַבְרָהָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (משלי כה, ו) "אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד". אַבְרָהָם אָמַר הִנֵּנִי, הִנֵּנִי לִכְהוּנָה, הִנֵּנִי לְמַלְכוּת. זָכָה לִכְהוּנָה, זָכָה לְמַלְכוּת. זָכָה לִכְהוּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים קי, ד) "נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם". זָכָה לְמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית כג, ו) "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ". מֹשֶׁה

אָמַר "הִנֵּנִי" הִנֵּנִי לְכָהוּנָה, הִנֵּנִי לְמַלְכוּת. אָמַר לוֹ (שם ה) "אַל תִּקְרַב הֲלֹם" אֵין קָרֵב אֶלָּא כְּהוּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת". וְאֵין הֲלוֹם אֶלָּא מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמואל ב ז, יח) "כִּי הֲבִיאוֹתַנִי עַד הֲלֹם".

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַחַר לְמִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא, אַחַר דְּבָרוֹ שֶׁל שָׂטָן, דִּכְתִיב, (בראשית כא, ח) "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל". אָמַר שָׂטָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָקֵן זֶה חוֹנַנְתּוֹ לְמֵאָה שָׁנָה פְּרִי בֶטֶן מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשָׂה לֹא הָיָה לוֹ תּוֹר אֶחָד אוֹ גוֹזָל אֶחָד לְהַקְרִיב לְפָנֶיךָ. אָמַר לוֹ, כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ, אִם אֲנִי אוֹמַר לוֹ זְבַח אֶת בִּנְךָ לְפָנַי, הָיָה זוֹבֵחַ. מִיָּד וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל וְכוּ' כִּדְלְעֵיל.

דָּבָר אַחֵר, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב עָנִי. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, עֲלֵי לְהַעֲשִׁירְךָ, וְנָתַן לוֹ מָמוֹן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרַקְמַטְיָא. לְיָמִים נִכְנַס לְפַלְטִין. אָמְרוּ, מִפְּנֵי מַה זֶּה נִכְנַס, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹהֲבִי נֶאֱמָן. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן, אֱמוֹר לוֹ שֶׁיַּחְזֹר מָמוֹנְךָ. מִיָּד אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, הַחְזֵר לִי מַה שֶּׁנָּתַתִּי לְךָ וְלֹא עִכֵּב וְנִתְבַּיְּשׁוּ בְּנֵי הַפַּלְטִין וְנִשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ לְהוֹסִיף לוֹ עֹשֶׁר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אִלּוּ שָׁמַעְתִּי לָכֶם כְּשֶׁאָמַרְתֶּם לִי "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ", שֶׁמָּא הָיָה אַבְרָהָם שֶׁמְּהַדְּרֵנִי בְּעוֹלָמִי, אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁנִּסִּיתוֹ בְּמָמוֹנוֹ, נָסָנוּ בְּגוּפוֹ אָמְרוּ לוֹ יַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּנוֹ, מִיָּד אָמַר לוֹ קַח נָא אֶת בִּנְךָ.

הַנִּסָּיוֹן הָעֶשְׂירִי, וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. יָצָא יִשְׁמָעֵאל מִן הַמִּדְבָּר לְרְאוֹת אֶת אַבְרָהָם אָבִיו, בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ, קַח נָא אֶת בִּנְךָ.

וַיֹּאמֶר קַח נָא, אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. אֶת בִּנְךָ אָמַר לוֹ, אֵיזֶה בֵּן אָמַר לוֹ, יְחִידְךָ. אָמַר לוֹ, זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ. אָמַר לוֹ, אֲשֶׁר אָהַבְתָּ וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל בְּרֶמֶז ס"ב). וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי חַד אָמַר לַמָּקוֹם שֶׁהָהוֹרָאָה יוֹצְאָה לָעוֹלָם וְחַד אָמַר, לַמָּקוֹם שֶׁהַיִּרְאָה יוֹצְאָה. דְּכַוָּותֵהּ "אֲרוֹן" חַד אָמַר, מָקוֹם שֶׁאוֹרָה יוֹצְאָה לָעוֹלָם וְחַד אָמַר מָקוֹם שֶׁהַיִּרְאָה יוֹצְאָה לָעוֹלָם וּדְכַוָּותֵהּ "דְּבִיר" חַד אָמַר לְמָקוֹם שֶׁהַדִּבּוּר יוֹצֵא לָעוֹלָם וְחַד אָמַר מָקוֹם שֶׁהַדִּבְּרוֹת יוֹצְאוֹת לָעוֹלָם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שֶׁמִּשָּׁם מוֹרֶה כְּחֵץ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם וּמוֹרִידָן לְגֵיהִנֹּם רַבִּי [שִׁמְעוֹן] בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לְמָקוֹם שֶׁהוּא יָרְאוּי כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר, לְמָקוֹם שֶׁאֲנִי בּוֹרְאָה לְךָ רַבִּי פִּנְחָס אָמַר, מֵאֲתָר מַרְוָותָא דְּעָלְמָא רַבָּנָן אַמְרִין לְמָקוֹם שֶׁהַקְּטֹרֶת קְרֵבָה כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (שיר השירים ד, ו) "אֵלֵךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר". וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכִי יֵשׁ קָרְבָּן

בְּלֹא כֹהֵן אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר מִנִּיתִיךָ שֶׁתְּהֵא כֹּהֵן, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (תהלים קי, ד) "נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם". אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ, וְכוּ' (כְּדִכְתוּב בְּרֶמֶז (ס"ג)). מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְאוֹהֲבוֹ מִתְאַוֶּה אֲנִי לִרְאוֹת עַל שֻׁלְחָנִי תִּינוֹק קָטָן, מִיַּד הָלַךְ אוֹהֲבוֹ וְהֵבִיא אֶת בְּנוֹ, וְהֶעֱמִידוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְהָלַךְ וְהֵבִיא אֶת הַחֶרֶב לְשָׁחֳטוֹ. וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ עָלָיו, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ, וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי מִתְאַוֶּה אֲנִי לִרְאוֹתוֹ, אָמַר לוֹ שֶׁמָּא מֵת. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, קַח נָא אֶת בִּנְךָ וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וְגוֹ', אָמַר לוֹ אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר. אָמַר לוֹ, וַהֲלֹא אַתָּה אָמַרְתָּ לִי קַח נָא אֶת בִּנְךָ. אָמַר לוֹ, שֶׁמָּא אָמַרְתִּי לְךָ לְשָׁחֳטוֹ, הֲוֵי "לֹא אֻחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה".

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָמְדוּ עָלָיו מִלְחָמוֹת הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ גִּבּוֹר אֶחָד שֶׁהָיָה מְנַצֵּחַ אֶת כּוּלָּם. לְיָמִים עָמְדָה עָלָיו מִלְחָמָה חֲזָקָה. אָמַר לוֹ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמוֹד לִי בְּמִלְחָמָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנִים לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, הַרְבֵּה נִסְיוֹנוֹת נִסִּיתִיךָ וְעָמַדְתָּ בְּכוּלָּן. בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ עֲמוֹד לִי בְּנִסָּיוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. קַח נָא אֶת בִּנְךָ שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי וְכוּ'. קִדְּמוֹ שָׂטָן לַדֶּרֶךְ. אָמַר לוֹ, זָקֵן, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לֹא לִשְׁחֹט אֶת בִּנְךָ, מִיַּד פָּתַח, (איוב ד, ב ה) "הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה הִנֵּה יִסַּרְתָּ רַבִּים וְגוֹ' כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ וְגוֹ' כִּי עַתָּה תָּבוֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ, "אֲנִי בְּתוּמִי אֵלֵךְ". אָמַר לוֹ, (איוב שם, ו) "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ" אָמַר לוֹ, (שם ז) "זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד" כֵּיוָן דְּחָזָא דְּלֹא קָא שָׁמַע לֵיהּ. אָמַר לוֹ, "וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב". כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפַּרְגּוֹד הַשֶּׁה לְעוֹלָה וְלֹא יִצְחָק לְעוֹלָה. אָמַר לוֹ, כָּךְ עוֹנְשׁוֹ שֶׁל בַּדַּאי שֶׁאַפִּלּוּ אוֹמֵר אֱמֶת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

רמז צז

(בראשית כב ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה שְׁנָאָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה. אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ. וְכִי לֹא הָיוּ לוֹ עֲבָדִים אֶלָּא אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. (בראשית מו, כט) "וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ" וְכִי לֹא הָיוּ לוֹ עֲבָדִים, אֶלָּא אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. (שמות יד, ו) "וַיֶּאְסֹר אֶת רִכְבּוֹ וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ", וְכִי לֹא הָיוּ לוֹ עֲבָדִים, אֶלָּא שִׂנְאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, תְּבוֹא חֲבִישָׁה שֶׁחָבְשׁוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, וְתַעֲמֹד עַל חֲבִישָׁה שֶׁחָבַשׁ בִּלְעָם הָרָשָׁע

לֵילֵךְ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. תָּבֹא אֶסִירָה שֶׁאָסַר יוֹסֵף לַעֲלוֹת לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו, וְתַעֲמֹד עַל אֶסִירָה שֶׁאָסַר פַּרְעֹה לִרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, תָּבֹא חֶרֶב יַד שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר, (להלן פסוק י) "וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת", וְתַעֲמֹד עַל חֶרֶב יַד שֶׁל פַּרְעֹה שֶׁאָמַר "אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי". וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ אָמַר רַבִּי אֶבָּהוּ, שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם נֶהֱגוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, אַבְרָהָם וְשָׁאוּל. אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ שָׁאוּל (שמואל א כח, ח) "וַיֵּלֶךְ הוּא וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים עִמּוֹ".

רמז צח

וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה בִּשְׂכַר שְׁנֵי בְּקִיעוֹת שֶׁבָּקַע אַבְרָהָם עֲצֵי עוֹלָה, זָכָה שֶׁיְּבַקְּעוּ הַיָּם לִפְנֵי בָּנָיו. נֶאֱמַר כָּאן, וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה, וְנֶאֱמַר לַהֲלָן, "וַיְבַקְּעוּ הַמָּיִם". אָמַר רַבִּי לֵוִי, דַּיֶּךָ עַד כֹּה אֶלָּא אַבְרָהָם לְפִי כֹּחוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי כֹּחוֹ. וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם נָתַן לוֹ שְׂכַר קִימָה וּשְׂכַר הֲלִיכָה.

אָמַר לְפָנָיו, לְאֵיזֶה הַר, אָמַר לוֹ, בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּרְאֶה כְּבוֹדִי עוֹמֵד, וְאַמְתִּין לְךָ הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְלָקַח יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר וְיִצְחָק בְּנוֹ עִמּוֹ, וְחָבַשׁ אֶת הַחֲמוֹר. הוּא בֶּן הָאָתוֹן שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הוּא הַחֲמוֹר שֶׁרָכַב עָלָיו מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות ד, כ) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּיבֵם עַל הַחֲמוֹר". הוּא הַחֲמוֹר שֶׁעָתִיד בֶּן דָּוִד לִרְכַּב עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, (זכריה ט, ט) "עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר". בֶּן שִׁלֹּשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה הָיָה יִצְחָק בְּלֶכְתּוֹ לְהַר הַמּוֹרִיָּה, וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, נִכְנַס תַּחֲרוּת בֵּין יִשְׁמָעֵאל לְאֶלִיעֶזֶר, אָמַר יִשְׁמָעֵאל עַכְשָׁיו מַקְרִיב אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ לְעוֹלָה מוּקֶדֶת, וַאֲנִי בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ, וַאֲנִי הוּא הַיּוֹרֵשׁ אֶת אַבְרָהָם. אָמַר לוֹ אֱלִיעֶזֶר, כְּבָר גֵּרַשְׁךָ כְּאִשָּׁה הַמִּתְגָּרֶשֶׁת מִבַּעֲלָהּ, וְשִׁלְּחָךְ לְמִדְבָּר, אֲבָל אֲנִי עַבְדּוֹ מְשֻׁרַת אוֹתוֹ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַאֲנִי הַיּוֹרֵשׁ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵשִׁיבָה אוֹתָן, לֹא זֶה יוֹרֵשׁ וְלֹא זֶה יוֹרֵשׁ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִרְהֵר בְּלִבּוֹ אַבְרָהָם, אִם אֲנִי מוֹדִיעַ לְשָׂרָה, נָשִׁים דַּעָתָן קַלָּה, וְאִם לֹא אוֹדִיעָה וְאֶגְנְבֶנּוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה אוֹתוֹ תַּחְנֹק אֶת עַצְמָהּ. אָמַר לָהּ, תַּקְנִי לָנוּ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וְנִשְׂמַח הַיּוֹם. אָמְרָה לֵיהּ, מַה טַּעַם שֶׁל שִׂמְחָה זוֹ. אָמַר לָהּ, זְקֵנִים שֶׁבְּדָמּוּתֵנוּ נוֹלַד לָהֶן בֵּן, דִּין הוּא שֶׁנִּשְׂמַח. בְּתוֹךְ הַשִּׂמְחָה אָמַר לָהּ, אַתְּ יוֹדַעַת כְּשֶׁהָיִיתִי בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הִכַּרְתִּי אֶת בּוֹרְאִי, וְהַנַּעַר גָּדוֹל וְלֹא נִתְחַנֵּךְ, וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁשָּׁם מְחַנְּכִין הַתִּינוֹקוֹת, אוֹלִיכֵנוּ לְשָׁם. אָמְרָה לוֹ, קַחֵנוּ לְשָׁלוֹם. וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר אָמַר, עַד שֶׁהִיא יְשֵׁנָה אֵצֵא וְלֹא תַּחְזֹר בָּהּ, וְעוֹד שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתָנוּ בְּנֵי אָדָם. בָּא שָׂטָן וְעָמַד לְפָנָיו וְנִדְמָה לוֹ לְזָקֵן. אָמַר לוֹ, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, אָמַר לוֹ, לְהִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ, וְהָעֵצִים וְהָאֵשׁ וּמַאֲכֶלֶת לְמָה, אָמַר לוֹ, שֶׁמָּא אֶשְׁהֶה יוֹם וְיוֹמַיִם לֶאֱפוֹת וְלֶאֱכֹל. אָמַר לוֹ, אָדָם שֶׁכְּמוֹתְךָ יְאַבֵּד בְּנוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּזִקְנָתוֹ, וּתְאַבֵּד

נְשָׁמָה וְתִתְחַיֵּב בַּדִּין. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לִי בָּא וְעָמַד אֲצָל יִצְחָק, נִדְמֶה לוֹ כְּנַעַר. אָמַר לוֹ, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, אָמַר לוֹ, לִלְמֹד מוּסָר וּבִינָה. אָמַר לוֹ, בְּחַיֶּיךָ אוֹ לְאַחַר מִיתָתְךָ. לְשָׂחְטְךָ הוּא הוֹלֵךְ. אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן. בָּא אֲצָל שָׂרָה, אָמַר לָהּ, בַּעֲלֵךְ, הֵיכָן הוּא, אָמְרָה לוֹ, בְּמִלַּאכְתּוֹ, וּבְנֵךְ הֵיכָן הוּא, אָמְרָה לוֹ, עִמּוֹ. אָמַר לָהּ, לֹא כָּךְ הָיִית אוֹמֶרֶת, שֶׁאֵינֶךָּ עוֹזֶבֶת אוֹתוֹ שֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח הַחִיצוֹנָה. אָמְרָה לוֹ, לֹא לִמְלַאכָה הָלְכוּ, אֶלָּא לְהִתְפַּלֵּל אָמַר לָהּ, לֹא תִּרְאִי אוֹתוֹ. אָמְרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ מִבְּנִי.

רמז צט

(בראשית כב ד-ה) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק, כְּתִיב "יְחַיֵּינוּ מִיָּמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו", בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל שִׁבְטִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית מב, יח) "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות יט, טז) "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹת הַבֹּקֶר". בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר, (יהושע ב, טז) "וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים". בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל יוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים". בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל עוֹלֵי גוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר, (עזרא ח, טו) "וַנַּחֲנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה". בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר, "יְחַיֵּינוּ מִיָּמִים" בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל אֶסְתֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר, (אסתר ה, א) "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת" בְּאֵיזֶה זְכוּת, רַבָּנָן אַמְרֵי בִּזְכוּת בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל מַתַּן תּוֹרָה. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר, בִּזְכוּת יוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל אַבְרָהָם. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם, מַה רָאָה, [רָאָה] עָנָן קָשׁוּר בָּהָר. אָמַר, דּוֹמֶה לִי שֶׁאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב אֶת בְּנִי שָׁם. אָמַר לְיִצְחָק, רוֹאֶה אַתָּה מַה שֶּׁאֲנִי רוֹאֶה, אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לִשְׁנֵי נְעָרָיו רוֹאִים אַתֶּם מַה שֶּׁאֲנִי רוֹאֶה, אָמְרוּ לוֹ, לָאו. אָמַר, הוֹאִיל וְהַחֲמוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה, וְאַתֶּם אֵינְכֶם רוֹאִים, שְׁבוּ פֹּה עִם הַחֲמוֹר. רַבָּנָן מַיְתֵי לָהּ מִן הָכָא (דברים ה, יג יד) "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ וְגוֹ' [וְ]עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ".

אָמְרוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהֶעֱלָה אַבִינוּ אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, תִּקֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד בְּשַׁחֲרִית, וְאֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר, "אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד" וְגוֹ'. וְכָל כָּךְ לָמָה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין תְּמִידִין עַל הַמִּזְבֵּחַ וְקוֹרְאִין אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה (ויקרא א, יא) "צָפוֹנָה לִפְנֵי ה'", זוֹכֵר עֲקֵדַת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין עֶבֶד בֵּין שִׁפְחָה קוֹרֵא אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה "צָפוֹנָה לִפְנֵי ה'" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר עֲקֵדַת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם. דָּבָר אַחֵר, "צָפוֹנָה לִפְנֵי ה'" זֶה

מַעֲשֶׂה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁהֵם צְפוּנִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, (שיר השירים ז, יד) "חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ" עַמְרָם וְכָל הַכְּשֵׁרִים שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם יְשָׁנִים וְשֶׁל אַחֲרָיו חֲדָשִׁים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַהוּ מֵרָחוֹק, עָתִיד לִירָחֵק שְׁכִינָה מִבְּעָלָיו יָכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר, (תהלים קלב, יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּיתִיהָ".

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הִגִּיעוּ לַצּוֹפִים וְרָאוּ כְּבוֹד הַשְּׁכִינָה עוֹמֵד שֶׁנֶּאֱמַר, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא, רָאָה עַמּוּד אֵשׁ עוֹמֵד מִן הָאָרֶץ וְעַד הַשָּׁמַיִם. אָמַר לוֹ, יִצְחָק רוֹאֶה אַתָּה, אָמַר לוֹ, הֵן. וְהֵבִין אַבְרָהָם שֶׁנִּרְצָה הַנַּעַר לְעוֹלָה.

וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ מְרֻבָּה לָמָּה נִתְעַכֵּב שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לַשָּׂטָן, הָלַךְ וְנַעֲשָׂה לִפְנֵיהֶם כְּנָהָר גָּדוֹל שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לַעֲבֹר. אָמַר אַבְרָהָם, אִם יוֹרְדִים הַנְּעָרִים מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִטְבְּעוּ. יָרַד עָמְדוּ לָהֶם הַמַּיִם עַד צַוָּארֵיהֶם. תָּלָה אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו לַשָּׁמַיִם, אָמַר, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, נִגְלֵיתָ עָלַי וְאָמַרְתָּ לִי אֲנִי יְחִיד וְאַתָּה יְחִיד הוֹדַע שְׁמִי בְּכָל הָעוֹלָם וְהַעֲלֵה בִּנְךָ לְעוֹלָה, וְלֹא הִרְהַרְתִּי אַחַר דְּבָרֶיךָ וְלֹא עִכַּבְתִּי מַאֲמָרֶיךָ, וְעַכְשָׁיו בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, אִם טוֹבֵעַ יִצְחָק בְּנִי הֵיאַךְ יִתְיַחֵד שִׁמְךָ, מִיָּד גָּעַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׂטָן וְהָלַךְ לוֹ.

רמז ק

וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק מִתְּחִלָּה הָיָה הַמָּקוֹם עָמוֹק אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לִשְׁכֹּן בָּעֵמֶק, אֶלָּא בְּמָקוֹם גָּבוֹהַ מְעוּלֶּה וְיָפֶה, וְהִגְבִּיהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכָךְ נִקְרָא הַר הַמּוֹרִיָּה, שֶׁמִּירְאָתוֹ נַעֲשָׂה הַר.

תַּמָּן תָּנִינָן, כָּל מִי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין וְלֹא עַל אֲחֵרִים הַוְלַד כְּמוֹהָ, וְאֵי זוֹ וְלַד שִׁפְחָה וְנָכְרִית שִׁפְחָה מְנָלָן אָמַר קְרָא שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. אִשְׁכְּחָן דְּלֹא תְּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְלָדָה כְּמוֹהָ מְנָלָן, אָמַר קְרָא "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ". נָכְרִית דִּכְתִיב, (דברים ז, ג) "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם", אִשְׁכְּחָן דְּלֹא תְּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְלָדָה כְּמוֹהָ מְנָלָן, אָמַר קְרָא "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ" וְגוֹ' בִּנְךָ הַבָּא מִן הַיִּשְׂרְאֵלִית קְרוּי בִּנְךָ, וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִית קְרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בִּנְהּ. הַאי בִּשְׁבְעָה גּוּיִים כְּתִיב אָמַר קְרָא "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ" לְרַבּוֹת כָּל הַמַּסְירִין. הַנִיחָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּדָרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא אֶלָּא לְרַבָּנָן דְּלֹא דָּרְשִׁי מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא "וְאַחַר כֵּן תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ" מִכְּלָל דְּמֵעִקָּרָא לֹא תְּפְסִי בָּהּ הֲוָיָה. אַשְׁכְּחָן דְּלֹא תְּפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁין, וְלָדָה כְּמוֹהָ מְנָלָן, דְּאָמַר קְרָא (שם טו) "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ... וְיָלְדוּ לוֹ" כָּל הֵיכָא דְּקָרִינָן בֵּיהּ כִּי תִהְיֶיןָ קָרִינָן בֵּיהּ וְיָלְדוּ לוֹ, כָּל הֵיכָא דְּלֹא קָרִינָן בֵּיהּ כִּי תִהְיֶיןָ לֹא קָרִינָן בֵּיהּ וְיָלְדוּ לוֹ, אִי הֵכִי שִׁפְחָה נַמִּי אֵין הֵכִי נָמִי, אֶלָּא "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ" לָמָּה לִי,

מִבָּעְיָא לֵיה לִכְדְתַנְיָא הָאוֹמֵר לְשִׁפְחָתוֹ הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין וּוְלָדֵךְ עֶבֶד, הַוְּלַד כָּמוֹהָ מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר, "הָאִשָּׁה וְיִלְדָיהָ" דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, דְּבָרָיו קַיָּמִים.
אָמַר רָבָא, שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַשִּׁפְחָה, וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת, מַאי טַעְמָא חַמְרָא מְעַבַּרְתָּא הוּא דְאַזְקְתְּ דְּאָמַר קְרָא שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר.
שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, לִכְשֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (זכריה ט, ט) "עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר", תַּחֲזֹר הַמָּקוֹם לִבְעָלָיו. וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה, נֵלֵךְ וְנִרְאֶה מַה סּוֹפוֹ שֶׁל כֹּה "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ", וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם בְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁפָתַיִם, בְּשָׂרָן שֶׁהוּא חוֹזֵר מֵהַר הַמּוֹרִיָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הַכֹּל בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה. אַבְרָהָם לֹא חָזַר מֵהַר הַמּוֹרִיָּה אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, לא) וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ וְגוֹ' וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ". הַתּוֹרָה לֹא נִתְּנָה, אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה (שם כד, א) "וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחוֹק". חֲנָה לֹא נִפְקְדָה אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א א, כח) וַיִּשְׁתַּחוּ לַה'. הַגְּלוּיוֹת אֵינָן מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְגוֹ' וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה'". בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא נִבְנָה, אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (תהלים צט, ט) "רוֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ". אַף הַמֵּתִים אֵינָן חַיִּים אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, "בּוֹאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה".

רמז קא

(בראשית כב ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ, כָּזֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן צְלוּבוֹ בְּכִתֵּפוֹ. וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מַאֲכֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכְשֶׁרֶת אֹכְלִים וְרַבָּנָן אָמְרִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מַאֲכֶלֶת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּזְכוּת אוֹתָהּ מַאֲכֶלֶת. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו זֶה לַעֲקֹד וְזֶה לֵיעָקֵד, זֶה לִשְׁחֹט וְזֶה לִישָׁחֵט. (בראשית כב ז-ח) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי, בָּא סָמָאֵל וְאָמַר לוֹ, סַבָּא הוֹבְדְתְּ לְבָךְ בֶּן שֶׁנִּתַּן לְךָ לְמֵאָה שָׁנָה אַתְּ הוֹלֵךְ לְשָׁחֳטוֹ, אָמַר לוֹ, עַל מְנַת כֵּן. וְאִם מְנַסֶּה לְךָ יוֹתֵר מִכֵּן תּוֹכַל לַעֲמֹד, (איוב ד, ב) "הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה" אָמַר לוֹ וְיוֹתֵר עַד כַּדּוּן אָמַר לוֹ לְמָחָר יֹאמַר לְךָ שׁוֹפֵךְ דָּם אַתָּה, שֶׁשְּׁפַכְתְּ דָּמוֹ. אָמַר לוֹ, עַל מְנַת כֵּן. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא הוֹעִיל לוֹ, בָּא אֵצֶל יִצְחָק. אָמַר לוֹ, אֵן בָּרָא דַעֲלוּבְתָּא הוֹלֵךְ הוּא לְשָׁחְטָךְ. אָמַר לוֹ, עַל מְנַת כֵּן. אָמַר לוֹ, אִם כֵּן, כָּל פְּרוּגְיאוֹת שֶׁעָשְׂתָה אִמְּךָ לְיִשְׁמָעֵאל שַׁנָּאיה דְּבֵיתָא יְרוּתָא כַּד לֹא תֵּיעוּל כּוּלָּה תֵּיעוּל פַּלְגָא הָדָא הוּא דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר "אָבִי", לָמָּה אָבִי שְׁנֵי פְּעָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלֵּא עָלָיו רַחֲמִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעוֹלָה, אָמַר לוֹ יְצֵף לְהַהוּא גַּבְרָא דְּיִנְעַר

בֵּיהּ מִכָּל מָקוֹם יִרְאֶה לוֹ הַשֵּׁה לְעוֹלָה וְאִם לָאו הַשֵּׁה לְעוֹלָה בְּנִי. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו, זֶה לַעֲקֹד וְזֶה לֵיעָקֵד, זֶה לִשְׁחֹט וְזֶה לִישָׁחֵט. (בראשית כב ט) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ נָטְלוּ וְהִצְנִיעוּ לְיִצְחָק, אָמַר דְּלֹא יִזְרֹק הַהוּא אֶבֶן, וְיִפָּסְלֶנּוּ מִן הַקָּרְבָּן.

וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ כָּל מַה שֶּׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ עוֹקֵד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ מִלְמַטָּה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹפֵת שְׂרֵיהֶם שֶׁל אוּמוֹת הָעוֹלָם מִלְמָעְלָה, וְלֹא עָשָׂה אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִפְלִיגוּ יִשְׂרָאֵל עַצְמָן לַעֲבוֹדָה זָרָה בִּימֵי יִרְמְיָה, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה אַתֶּם סְבוּרִין דְּאִינּוּן כַּפְתַּיָּא קַיְמִין, שְׁנֶאֱמַר, (נחום א, י) "כִּי עַד סִירִים סְבֻכִים" וְגוֹ' כִּי עַד שָׂרִים סְבוּכִים, אִשְׁתְּרוֹן יָתְהוֹן כַּפְתַּיָּא, "אֻכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ". וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ מִמַּעַל מַהוּ מִמַּעַל, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה ו, ב) "שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ". וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק, מִיל, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (יהושע ג, ד) "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם. אָמַר לוֹ יִצְחָק, אַבָּא, אוֹסְרֵנִי בְּיָדַי וּבְרַגְלַי, שֶׁהַנֶּפֶשׁ חֲצוּפָה הִיא, שֶׁלֹּא תִּרְאֶה הַמַּאֲכֶלֶת וְאֶפָּסֵל מִן הַקָּרְבָּן, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה בִּי מוּם. וַיָּבוֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם שְׁנֵיהֶם מְבִיאִים אֶת הָאֲבָנִים, שְׁנֵיהֶם מְבִיאִים אֶת הָאֵשׁ, שְׁנֵיהֶם מְבִיאִים אֶת הָעֵצִים. אַבְרָהָם דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁעָשָׂה חֲתֻנּוּת לִבְנוֹ, וְיִצְחָק דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁעָשָׂה חֻפָּה לְעַצְמוֹ. אָמַר לֵיהּ יִצְחָק, אַבָּא, מַהֵר וְעַשֵּׂה רְצוֹן יוֹצְרֶךָ וְשׁוֹרְפֵנִי יָפֶה, וְאַפֶּר שֶׁלִּי הוֹלֵךְ לְאִמִּי, וְתַנִּיחֵהוּ, וְכָל זְמַן שֶׁתִּרְאֵהוּ אִמִּי תֹּאמַר, זֶהוּ בְּנִי שֶׁשָּׁחַטוֹ אָבִיו. אַבָּא, מַה תַּעֲשׂוּ לְזִקְנוּתֵיכֶם, אָמַר לוֹ, בְּנִי, יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁמִּיתָתֵנוּ קָרוֹבָה. מִי שֶׁנִּתְחַמְּנוּ עַד עַכְשָׁיו הוּא יִנָּחֲמֵנוּ עַד יוֹם מוֹתֵנוּ. וַיָּשֶׂם אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ עֵינֵי אַבְרָהָם בְּעֵינֵי יִצְחָק, וְעֵינֵי יִצְחָק בִּשְׁמֵי שָׁמַיִם, וְהָיוּ דְּמָעוֹת מְנַשְּׁרוֹת וְנוֹפְלוֹת מֵעֵינֵי אַבְרָהָם עַד שֶׁהָיְתָה קוֹמָתוֹ מְשׁוֹטֶטֶת בְּדְמָעוֹת. אָמַר לוֹ, בְּנִי, הוֹאִיל וְהִתְחַלְתָּ עַל רְבִיעִית דָּמְךָ, יוֹצְרְךָ יַזְמִין לְךָ קָרְבָּן אַחֵר תַּחְתֶּיךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּעַר פִּיו בִּבְכִיָּה וְנָעֲצָה גְּעִיָּה גְּדוֹלָה, וְהָיוּ עֵינָיו מְרוֹפְפוֹת וְצוֹפוֹת לַשְּׁכִינָה וְהֵרִים קוֹלוֹ וְאָמַר (תהלים קכא, א ב) "אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבוֹא עֶזְרִי עֶזְרִי מֵעִם ה' עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה "הֵן אֶרְאֶלִּם צָעֲקוּ חֻצָה" וְגוֹ' עָמְדוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת בָּרָקִיעַ, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה, רְאוּ יָחִיד שׁוֹחֵט וְיָחִיד נִשְׁחָט. אָמְרוּ מִי יֹאמַר לְפָנֶיךָ עַל הַיָּם (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", שְׁבוּעַת "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ" מַה תַּעֲשֶׂה לָהּ, מִיַּד (להלן פסוק יב) אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר.

(בראשית כב ט-יב) וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם מִזְבֵּחַ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בּוֹ קַיִן וְהֶבֶל, הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בּוֹ נֹחַ וּבָנָיו. אָמַר יִצְחָק לְאָבִיו, אַבָּא, קְשׁוֹר שְׁתֵּי יָדַי וּשְׁתֵּי רַגְלַי שֶׁלֹּא אֶבְעַט אוֹתְךָ, וְנִמְצֵאתִי מְחַלֵּל מִצְוַת (שמות כ, יב) "כַּבֵּד" וְעָשָׂה

כֵּן, וּכְכֹהֵן גָּדוֹל הֵגִישׁ אֶת מִנְחָתוֹ וְאֶת נִסְכּוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה אֶת הָאָב מַעֲקִיד בְּכָל לֵב, וְהַבֵּן נָעֲקָד בְּכָל לֵב, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צוֹעֲקִים וּבוֹכִים, שֶׁנֶּאֱמַר, "הֵן אֶרְאֶלָּם" וְגוֹ', אָמְרוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִקְרֵאתָ (שמות לד, ו) "רַחוּם וְחַנּוּן", מִי שֶׁרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, רַחֵם עַל יִצְחָק שֶׁהוּא אָדָם וּבֶן אָדָם נָעֲקָד לְפָנֶיךָ כִּבְהֵמָה, (תהלים לו, ז) "אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַחֶרֶב לַצַּוָּאר פָּרְחָה וְיָצְאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יִצְחָק. וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, חָזְרָה נַפְשׁוֹ לְגוּפוֹ, וְהִתְּירוֹ וְעָמַד יִצְחָק, וְיָדַע יִצְחָק שֶׁכָּךְ עֲתִידִים הַמֵּתִים לִחְיוֹת. וּפָתַח וְאָמַר, בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַיֵּה הַמֵּתִים. יְתִיב רַב אֲחוֹרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא קָמֵיהּ דְּרַבִּי, וְיָתִיב רַבִּי וְקָאָמַר, מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא בְּתָלוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ. אָמַר לוֹ רַב לְרַבִּי חִיָּא, מַאי קָאָמַר אָמַר לוֹ וי"ו דִּכְתִיב, אַאוּפְתָּא קָאָמַר, וְהָא קְרָא קָאָמַר, קְרָא זְרִיזוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם קָא מַשְׁמַע לָן. בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלַח אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת יָדוֹ לִיקַּח הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, בָּכוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה לג, ז) "הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חֻצָה" חֻצָה כְּתִיב, חִיצָה הִיא בְּיָדֵיהּ לְמֵכַס יָת בְּרֵיה מַה הֲיוּ אוֹמְרִים "נְשַׁמּוּ מְסִלּוֹת" שֶׁאֵין אַבְרָהָם מְקַבֵּל אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשָּׁבִים, (שם) "שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח" "הֵפֵר בְּרִית" "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק". "מָאַס עָרִים" "וַיִּסַּע אַבְרָהָם מִשָּׁם אַרְצָה הַנֶּגֶב" וְגוֹ'. (ישעיה שם) "לֹא חָשַׁב אֱנוֹשׁ" לֹא חָשַׁב זְכוּת אַבְרָהָם. וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת, רַב בָּעֵי קוּמֵי רַבִּי חִיָּא רַבָּה, מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא בְּדָבָר הַמִּטַּלְטֵל, מֵהָכָא וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח, מִכְּלַל דְּתָלוּשׁ הוּא. אָמַר לֵיהּ אִם מִן אֲגָדָה אָמַר לְךָ רַבִּי אֶפִלּוּ בִּמְחֻבָּר שָׁרֵי דְּחָזַר הוּא בֵּיהּ. אִם מִן אֲלָפִּין אָמַר לְךָ לֵית הוּא חָזַר בֵּיהּ, דְּתָנֵי לֵוִי, הָיוּ נְעוּצִין מִתְחִלָּתָן הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין תְּלוּשִׁין וְנָעֲצָן הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין דְּתָנִינָן הַשּׁוֹחֵט בְּמַגָּל יַד בְּצוֹר וּבְקָנֶה שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם לְשׁוֹן חִבָּה לְשׁוֹן זִירוּז, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לוֹ וּלְדוֹרוֹת אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַבְרָהָם אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּיַעֲקֹב וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּמֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל. וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְסָכִין הֱיֵכָן הָיְתָה, נִשְׁרוּ שָׁלֹשׁ דְּמָעוֹת מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עָלָיו וְנִשְׁחֲתוּ הַסַּכִּין. אָמַר לוֹ, וּמַה אֶעֱשֶׂה לוֹ, אַחֲנָקֵנוּ, אָמַר לוֹ, אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר. אָמַר לוֹ, אוֹצִיא מִמֶּנּוּ טִפַּת דָּם. אָמַר לוֹ, אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה מוּמָה, כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה הוֹדַעְתִּי לַכֹּל שֶׁאַתְּ אוֹהֶבֶת, וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי שֶׁלֹּא תֹאמַר כָּל חֲלָאִים שֶׁחוּץ לַגּוּף אֵינָן חֲלָאִים, אֶלָּא מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ אָמַרְתִּי שֶׁתַּקְרִיב עַצְמֶךָ וְלֹא עִכַּבְתָּ. אָמַר לוֹ, כְּבָיְכוֹל שֶׁיֵּשׁ לְפָנֶיךָ כְּשִׁיחוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁמַּחְלִיפִין בְּדִבּוּרָם, אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי (בראשית כא, יב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא אָחֵל אֶת

בְּרִיתִי שֶׁאָמַרְתִּי (בראשית יז, כא) "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק", בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, "קַח נָא אֶת בִּנְךָ" מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, וְכִי אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ "הַעֲלֵהוּ" אָמַרְתִּי לְךָ, אַסַּקְתֵּיהּ אַחֲתֵינֵיהּ.

אַבְרָהָם אַבְרָהָם מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם מְמַהֵר לְשָׁחֳטוֹ. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, מִי אַתָּה, אָמַר לוֹ, מַלְאָךְ. אָמַר לוֹ, כְּשֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב, בְּעַצְמוֹ אָמַר לִי, וְעַכְשָׁיו אֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁיֹּאמַר לִי הוּא. מִיָּד פָּתַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָרָקִיעַ וְאָמַר לוֹ, (להלן פסוק טז) "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי". אָמַר לוֹ, אַף אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי שֶׁאֵינִי יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁאוֹמַר כָּל מַה שֶּׁאֲנִי צָרִיךְ. אָמַר לוֹ, אֱמוֹר. אָמַר לוֹ, אַתָּה אָמַרְתָּ לִי (בראשית כא, יב) "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", כְּשֵׁם שֶׁהָיָה לִי לַהֲשִׁיבְךָ וְלֹא הֵשַׁבְתִּיךָ, אַף אַתָּה כְּשֶׁיִּהְיוּ בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ, זְכוֹר לָהֶם עֲקֵדַת יִצְחָק אֲבִיהֶם וּפְדֵה אוֹתָם מִצָּרָתָן. אָמַר לֵיה, עֲתִידִין בָּנָיךְ שֶׁיְּהוּ חוֹטְאִין לְפָנַי, וַאֲנִי עָתִיד לָדוּן אֹתָן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאִם מְבַקְּשִׁין הֵן שֶׁאֶסְלַח לָהֶן יְהוּ תּוֹקְעִין לְפָנַי בְּשׁוֹפָר אָמַר לֵהּ יִצְחָק לְשָׂרָה, נְטָלַנִי אַבָּא וְהֶעֱלַנִי הָרִים וְהוֹרִידַנִי גְּבָעוֹת וְהֶעֱלַנִי לְרֹאשׁ הַר אֶחָד וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְסִדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה וְהֶעֱרִיךְ אֶת הָעֵצִים וַעֲקָדַנִי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְנָטַל הַסַּכִּין בְּיָדוֹ לִשְׁחֳטֵנִי, אִילּוּלֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר כְּבָר הָיִיתִי שָׁחוּט. אָמְרָה לֵיה, וַוי לָךְ בְּרָא דְּעַלּוּבְתָּא אִילּוּלֵי דְּאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ הָיִיתָ שָׁחוּט. לֹא הִסְפִּיקָה לוֹמַר הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתָהּ, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ", מֵהֵיכָן בָּא, מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַצַּדִּיקִים לֹא שָׂמְחוּ בְּעוֹלָמִי, וְאַתֶּם שְׂמֵחִים בְּעוֹלָמִי (תהלים עה, ה) "אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן".

(בראשית כב יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל רַבִּי זְכַרְיָה אוֹמֵר, אוֹתוֹ אַיִל שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הָיָה רָץ וּבָא לְהִתְקָרֵב תַּחַת יִצְחָק, וְהָיָה סַמָּאֵל עוֹמֵד וּמַסְטִינוֹ כְּדֵי לְבַטֵּל קָרְבָּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְנֶאֱחַז בִּשְׁתֵּי קַרְנָיו בֵּין הָאִילָנוֹת. מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ אַיִל, פָּשַׁט אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְהִבִּיט אַחֲרָיו וְרָאָה אֶת הָאַיִל וְהִתִּירוֹ וְהִקְרִיבוֹ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, עָלָה רֵיחַ נִיחוֹחַ שֶׁל יִצְחָק וְעָרַב עָלָיו מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, פָּשַׁט יַד יְמִינוֹ וְאָחַז בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל יִצְחָק וְנִשְׁבַּע לְבָרְכוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, "כִּי בָרֵךְ" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "אֲבָרֶכְךָ" בָּעוֹלָם הַבָּא, "וְהַרְבָּה" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ" לְעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא אוֹמֵר, אוֹתוֹ אַיִל שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ דָּבָר לְבַטָּלָה, גִּידִין שֶׁל אַיִל אֵלּוּ עֲשָׂרָה נְבָלִים שֶׁל כִּנּוֹר שֶׁהָיָה דָּוִד מְנַגֵּן בָּהֶן. עוֹרוֹ שֶׁל אַיִל הָיָה אֵזוֹר מָתְנָיו שֶׁל אֵלִיָּהוּ. קַרְנָיו שֶׁל אַיִל שְׁמֹאלוֹ שֶׁתָּקַע בּוֹ בְּהַר סִינַי (שמות

יט, יט) "וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר". קַרְנוֹ שֶׁל יָמִין שֶׁהוּא גָּדוֹל מִשְּׁמֹאלוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לִתָּקְעַ בּוֹ לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר, (ישעיה כז, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל".

וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִן הֶהָרִים בָּא, שֶׁהָיָה רוֹעֶה שָׁם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מַלְאָךְ הֵבִיאוֹ מִגַּן עֵדֶן, וְתַחַת עֵץ הַחַיִּים הָיָה רוֹעֶה וְשׁוֹתֶה מִן הַמַּיִם שֶׁעוֹבְרִין תַּחְתָּיו, וְהָיָה רֵיחוֹ שֶׁל אַיִל נוֹדֵף בְּכָל הָעוֹלָם. וְאֵימָתַי נִתַּן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית.

וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר מַהוּ אַחַר, אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים יִשְׂרָאֵל נֶאֱחָזִים בַּעֲבֵירוֹת, וּמִסְתַּבְּכִים בְּצָרוֹת וְסוֹפָן לִינָּאֵל בְּקַרְנָיו שֶׁל אַיִל, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל". לְפִי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ רוֹאֶה אֶת הָאַיִל נוֹתֵשׁ מֵחוֹרֶשׁ זֶה, וְנִסְבַּךְ בְּחוֹרֶשׁ אַחֵר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּךְ עֲתִידִין בָּנֶיךָ לְהִסְתַּבֵּךְ בְּמַלְכֻיּוֹת מִבָּבֶל לְמָדַי, וּמִמָּדַי לְיָוָן, וּמִיָּוָן לֶאֱדוֹם, וְסוֹפָן לִהָּגָאֵל בְּקַרְנָיו שֶׁל אַיִל, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (זכריה ט, יד טו) "וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע... ה'... יֶגֶן עֲלֵיהֶם". וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ.

אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲוֵי רוֹאֶה דָּמוֹ שֶׁל אַיִל זֶה, כְּאִלּוּ דָּמוֹ שֶׁל יִצְחָק בְּנִי קָרֵב. כְּהַדָּא דְתָנֵינָא הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ הֲרֵי זוֹ חִלּוּפֵי זוֹ הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה. רַבִּי פִּנְחָס אָמַר, [אָמַר] לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲוֵי רוֹאֶה דָּמוֹ שֶׁל אַיִל זֶה כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי אֶת יִצְחָק בְּנִי תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הִקְרַבְתִּי אֶת הָאַיִל תַּחְתָּיו, כִּדְאָמַר (מלכים ב טו, יז) "וַיִּמְלוֹךְ יֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו", בְּמָקוֹמוֹ, כְּהַדָּא דִּתְנַן הֲרֵי עָלַי כְּאִימְרָא כְּדִירִים [רַבִּי יוֹחָנָן] אָמַר, כְּאִימְרָא תְּמִידָא [רֵישׁ לָקִישׁ] אָמַר, כְּאֵילּוֹ שֶׁל יִצְחָק, תַּמָּן אָמְרֵי כִּוְלַד הַחֲטָאת תְּנִי בַּר קַפָּרָא כְּאִימֵּר דְּלֹא יָנַק מִן יוֹמוֹי. (בראשית כב יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֶה. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי (לעיל פסוק ב) קַח נָא אֶת בִּנְךָ, הָיָה לִי לְהָשִׁיב אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" וְעַכְשָׁיו אַתָּה אָמַרְתָּ לִי קַח נָא אֶת בִּנְךָ, וְלֹא עָשִׂיתִי כֵּן, אֶלָּא כְּבַשְׁתִּי רַחֲמַי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁיִּהוּ בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בָּאִין לִידֵי עֲבֵירוֹת, תִּהְיֶה נִזְכָּר לָהֶם הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת וְתִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

רמז קב

אַבְרָהָם קָרָא אוֹתוֹ יִרְאֶה, וְשֵׁם בֶּן נֹחַ קָרָא אוֹתוֹ שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית יד, יח) "וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ יִרְאֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ אַבְרָהָם, שֵׁם בֶּן נֹחַ אָדָם צַדִּיק הוּא וּמִתְרָעֵם. וְאִם אֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ שָׁלֵם, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ שֵׁם בֶּן נֹחַ, אַבְרָהָם אָדָם צַדִּיק הוּא וּמִתְרָעֵם. אֶלָּא הֲרֵינִי קוֹרֵא אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁקְּרָאוּ שְׁנֵיהֶם יְרוּשָׁלַיִם יִרְאֶה שָׁלֵם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ, עַד שֶׁהוּא שָׁלֵם עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא סָכָה, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְהִי בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן", מַה הָיָה אוֹמֵר, יְהִי רָצוֹן שֶׁאֶרְאֶה בְּבִנְיַן בֵּיתִי.

דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְחָרֵב וּבָנוּי. ה' יִרְאֶה, הֲרֵי בָּנוּי. אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר, הֲרֵי חָרֵב, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (איכה ה, יח) "עַל הַר צִיּוֹן שֻׁשַּׁמּוּ". ה' יֵרָאֶה הֲרֵי בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבֹא, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (תהלים קיב, יז) "כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ". (בראשית כב טו-טז) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי מַה צֶּרֶךְ לִשְׁבוּעָה זוֹ, אָמַר לוֹ, הִשָּׁבַע לִי, שֶׁאֵין אַתָּה מְנַסֶּה לִי עוֹד, לֹא אוֹתִי וְלֹא לְיִצְחָק בְּנִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה נָשׂוּי לְמַטְרוֹנָא יָלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּן רִאשׁוֹן, וְגֵרְשָׁהּ, וְחָזַר וּנְשָׂאָהּ, וְיָלְדָה לוֹ בֵּן שֵׁנִי וְגֵרְשָׁהּ עַד שֶׁיָּלְדָה בֵּן עֲשִׂירִי, וְנִכְנְסוּ כּוּלָּם וְאָמְרוּ לוֹ, הִשָּׁבַע שֶׁאֵין אַתָּה מְגָרֵשׁ אֶת אִמָּנוּ עוֹד מֵעַתָּה. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ נְסָיוֹן עֲשִׂירִי אָמַר לוֹ, הִשָּׁבַע לִי שֶׁאֵין אַתָּה מְנַסֶּה לִי עוֹד מֵעַתָּה. כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה נְסָיוֹן עֲשִׂירִי הוּא, וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, אֶלָּא נְסָיוֹן אַחֵרוֹן שֶׁקּוֹל כְּנֶגֶד כּוּלָּן, שֶׁאִילּוּלֵי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו זֶה, אִבֵּד כָּל מַה שֶׁעָשָׂה מִתְּחִלָּה. (בראשית כב יז) כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ בָּרְכָה לְאָב בְּרָכָה לַבֵּן. וְהַרְבָּה אַרְבֶּה רַבּוֹת לְאָב וְרַבּוֹת לַבֵּן. וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו זֶה תַּרְמוֹד, אֲשֶׁר־יָרוּ מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה בְּמַפָּלְתָּהּ שֶׁל תַּרְמוֹד שֶׁהָיְתָה שׁוּתָפָה בִּשְׁנֵי חֻרְבָּנוֹת. רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי הוּנָא, חַד מִנְּהוֹן אָמַר בְּחָרְבָּן רִאשׁוֹן הֶעֱמִידָה שְׁמוֹנָה אֶלֶף קַשָּׁתִים וּבַשֵּׁנִי הֶעֱמִידָה אַרְבָּעִים אֶלֶף קַשָּׁתִים. וְחַד אָמַר בְּחָרְבָּן רִאשׁוֹן הֶעֱמִידָה אַרְבָּעָה אֶלֶף קַשָּׁתִים וּבַשֵּׁנִי אַלְפַּיִם קַשָּׁתִים. (בראשית כב יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיְצַחַק הֵיכָן הָיָה, שְׁלָחוֹ אֵצֶל שֵׁם, לִלְמֹד מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. מָשָׁל לְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱשִׁירָה מִפִּלְכָהּ, אָמְרָה הוֹאִיל וּמִן הַפֶּלֶךְ הַזֶּה נִתְעַשַּׁרְתִּי עוֹד, אֵינוֹ זָז מִתַּחַת יָדֵי לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, שְׁלָחוֹ בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי עַיִן הָרַע, שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט בּוֹ. שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁעָלוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ לֹא הֶזְכִּירוּ עוֹד לְהֵיכָן הָלְכוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בְּרוֹק מֵתוּ, שֶׁהָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם רוֹקְקִים בָּהֶם וְאוֹמְרִים יֵשׁ לָכֶם אֱלוֹהַ כָּזֶה וְאַתֶּם עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, בְּעֵין מֵתוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, שִׁינּוּ מָקוֹם, וְהָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק לִלְמֹד תּוֹרָה, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, "שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיּוֹשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה", עַל מְנַת כֵּן יָרְדוּ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ עַל מְנַת שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם מוֹפֵת.

(בראשית כב כ-כד) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה, כְּתִיב, (משלי יד, ל) "חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא" שֶׁעַד שֶׁהוּא בְּהַר הַמּוֹרִיָּה נִתְבַּשֵּׁר שֶׁנּוֹלְדָה בַּת זוּגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה.

דָּבָר אַחֵר, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים אַחַר הָרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ שָׁם, מִי הִרְהֵר, אַבְרָהָם הִרְהֵר. אָמַר אִלּוּ מֵת יִצְחָק בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, לֹא הָיָה מֵת בְּלֹא בָּנִים, עַכְשָׁיו שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס אֲשֹׁיאֲנוּ מִבְּנוֹת עֲנָר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא, שֶׁהֵן צַדְקָנִיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְיוּחָסוֹת, דְּמֵה אִכְפַּת לִי בְּיוֹחֲסִין אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ, כְּבָר נוֹלְדָה בַּת זוּגוֹ שֶׁל יִצְחָק בְּנָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם הִיא, מַהוּ גַם הִיא, מַה זוֹ בְּנֵי גְּבִירָה שְׁמוֹנָה, וּבְנֵי פִּילַגְשִׁים אַרְבָּעָה אַף זוֹ בְּנֵי גְּבִירָה שְׁמוֹנָה, וּבְנֵי פִּילַגְשִׁים אַרְבָּעָה.

דָּבָר אַחֵר, מַה הִרְהֵר, נִתְיָרֵא מִן הַיְסוּרִין. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין אַתָּה צָרִיךְ כְּבָר נוֹלַד מִי שֶׁיְקַבְּלֵם. אֶת עוּץ בְּכוֹרוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מְשׁוּם בַּר קַפָּרָא אָמַר, אִיּוֹב בִּימֵי אַבְרָהָם הָיָה. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, בִּימֵי יַעֲקֹב הָיָה, וְדִינָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (איוב ב, י) "כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי", וּכְתִיב (בראשית לד, ז) "כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל". רַבִּי לֵוִי אָמַר, בִּימֵי שִׁבְטִים הָיָה, דִּכְתִיב, "אֲשֶׁר חָכְמִים יַגִּידוּ וְלֹא כְחָדוּ מֵאֲבוֹתָם" זֶה רְאוּבֵן וִיהוּדָה, מַה שָׁכָר נָטְלוּ עַל כֵּן, (שם יט) "לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ". רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר, בִּירִידָתָן לְמִצְרַיִם נוֹלַד, וּבְעֲלָיָתָן מֵת. אַתָּה מוֹצֵא עִקֵּר שְׁנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמִצְרַיִם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנָה, וּבָא שָׂטָן לְקַטְרֵג וְגִירָה אוֹתוֹ בְּאִיּוֹב. מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמַבִּיט בְּצֹאנוֹ, בָּא זְאֵב וְנִזְדַּוֵּג לוֹ, אָמַר לָהֶם, תְּנוּ לוֹ תַּיִשׁ אֶחָד שֶׁיִּתְגָּרֶה בּוֹ. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּסַעוּדָה, בָּא כֶּלֶב אֶחָד וְנִזְדַּוֵּג לוֹ, אָמַר, תְּנוּ לוֹ אֵבֶר אֶחָד שֶׁיִּגָּרֶה בּוֹ. כָּךְ בָּא שָׂטָן לְקַטְרֵג וְגִירָה אוֹתוֹ בְּאִיּוֹב, הוּא דְּאָמַר אִיּוֹב, "יַסְגִּירֵנִי אֵל אֶל עָוִיל" זֶה שָׂטָן, "וְעַל יְדֵי רְשָׁעִים יְרִטֵנִי" אֵלּוּ חֲבֵרָיו. רַבִּי יוֹסִי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בִּימֵי שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים הָיָה, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב, (שם כז, יב) "הֵן אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם" חֲזִיתֶם מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֶׂה דּוֹרִי, מַעֲשֵׂי מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּמַעֲשֵׂי דּוֹרִי, שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁים לִתֵּן שָׂכָר לְזוֹנוֹת מִן הַגְּרָנוֹת, הָדָא הוּא דִּכְתִיב, (הושע ט, א) "אָהַבְתְּ אֶתְנָן עַל כָּל גָּרְנוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, בִּימֵי כַּשְׁדִּים הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר, "כַּשְׂדִּים שָׂמוּ שְׁלִשָׁה רָאשִׁים", רַבִּי נָתָן אָמַר, בִּימֵי מַלְכוּת שְׁבָא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (שם טו) "וַתִּפּוֹל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אָמַר, בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (אסתר ב, ב) "יְבַקְּשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת" וְגוֹ', וּכְתִיב, (איוב מב, טו) "וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יָפוֹת כִּבְנוֹת אִיּוֹב". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אִיּוֹב לֹא הָיָה, וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת. מַחְלְפָא שִׁטְתֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, תַּמָּן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אִיּוֹב בִּימֵי אַבְרָהָם הָיָה, וְהָכָא אָמַר לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, אֶלָּא תַּבְרָא הוּא הָיָה, וְיִסּוּרִין שֶׁנִּכְתְּבוּ עָלָיו לֹא הָיוּ, וְלָמָּה נִכְתְּבוּ עָלָיו, אֶלָּא לֵאמֹר שֶׁאִם הָיוּ בָּאִים עָלָיו הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֵעוֹלֵי גּוֹלָה הָיָה וְיִשְׂרָאֵל הָיָה. וְלוֹמְדִין מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת אֲבֵלִים, "וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעִילוֹ", מִכָּאן

שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִקְרֹעַ מְעַמָּד. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, גּוֹי הָיָה, דְּתַנְּיָ רַבִּי חִיָּא צַדִּיק אֶחָד הָיָה לִי בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם בָּעוֹלְמִי, וְנָתַתִּי לוֹ שְׂכָרוֹ וּפְטַרְתִּיו, וְאֵיזֶה, זֶה אִיּוֹב. וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ). וְאֶת קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם, הוּא לָבָן הוּא קְמוּאֵל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קְמוּאֵל, שֶׁקָּם עַל אוּמָּתוֹ שֶׁל אֵל. וּפִילַגְּשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה, כֻּלּוּ לְשׁוֹן מַרְדּוּת הֵן טָבַח טְבָחוֹן גַּחַם גְּחָמוּן תַּחַשׁ תְּחָשׁוּן מַעֲכָה מְעָכוּן.

פרשת חיי שרה

(בראשית כג א) (תהלים לז, יח) "יוֹדֵעַ ה' יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה" כְּשֵׁם שֶׁהֵם תְּמִימִים, כָּךְ שְׁנוֹתֵיהֶן תְּמִימִים. בַּת עֶשְׂרִים כְּבַת שֶׁבַע לְנוֹי, בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא. דָּבָר אַחֵר, "יוֹדֵעַ ה' יְמֵי תְמִימִם" זוֹ שָׂרָה, "וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה" שֶׁנֶּאֱמַר שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ'. וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁזָּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק זֶה, הוּא מַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק חֲבֵרוֹ. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי, וְקָרְאוּ עָלָיו "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ". יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי נוֹלַד רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. יוֹם שֶׁמֵּת רַב אַדָּא נוֹלַד רַבִּי אָבִין. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אָבִין נוֹלַד רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרֵיהּ יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אוֹשַׁעְיָא נוֹלַד אַבָּא הוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרַיָּא. יוֹם שֶׁמֵּת אַבָּא הוֹשַׁעְיָא אִישׁ טְרַיָּא נוֹלַד רַבִּי אוֹשַׁעְיָא. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁמְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז, יח) "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע טו, יז) "וַיִּלְכְּדֶהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז". עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע טו, יז) "וַיִּלְכְּדֶהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז". עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֵר ה' טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב". עַד שֶׁלֹּא שָׁקְעָה שִׁמְשָׁהּ שֶׁל שָׂרָה זָרְחָה שִׁמְשָׁהּ שֶׁל רִבְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, כ) "הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם הִיא" וְאַחַר כָּךְ שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה. רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהַצִּבּוּר מִתְנַמְנֵם, בִּקֵּשׁ לְעוֹרְרָן. אָמַר, מַה רָאֲתָה אֶסְתֵּר שֶׁתִּמְלֹךְ עַל מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע מְדִינָה, אֶלָּא תָּבֹא אֶסְתֵּר שֶׁהִיא בַּת בִּתָּהּ שֶׁל שָׂרָה, שֶׁחָיְתָה מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה, וְתִמְלֹךְ עַל מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע מְדִינָה. (בראשית כג ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע, אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ, אֶשְׁכֹּל מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע וְחֶבְרוֹן וְלֻמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ קִרְיַת אַרְבַּע שֶׁדָּרוּ בָּהּ אַרְבָּעָה צַדִּיקִים, עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא וְאַבְרָהָם, וְשָׁמְלוּ בָּהּ אַרְבָּעָה צַדִּיקִים, אַבְרָהָם, עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא. וְשֶׁנִּקְבְּרוּ בָּהּ אַרְבַּע אִמָּהוֹת, חַוָּה, שָׂרָה, רִבְקָה וְלֵאָה וְעַל שֵׁם בְּעָלֶיהָ שֶׁהֵן אַרְבַּע, עָנָק וּשְׁלִשֶׁת בָּנָיו, אָמַר רַב עֻזָּרְיָה שֶׁמִּשָּׁם יָצָא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְרָדַף אַרְבָּעָה מְלָכִים קוֹזְמוֹקְטוֹרִין שֶׁהִיא עוֹלָה בְּקַרְנְסִין שֶׁל אַרְבַּע. בִּתְחִלָּה לִיהוּדָה, וְאַחַר כָּךְ לְכָלֵב וְאַחַר כָּךְ לַכֹּהֲנִים וְאַחַר כָּךְ לַלְּוִיִּים. שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת מְגֻנִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר דּוֹר (יהושע יב, כג),

וְנָפַת דּוֹר (שם יט, נ), וְתִמְנַת סֶרַח וְחֶבְרוֹן וְרַבָּנָן אַמְרֵי, דָּנָה, וְקִרְיַת דָּנָה וְתִמְנַת סֶרַח, וְחֶבְרוֹן.

מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, וְחַד אָמַר, בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, הַיְינוּ דִּכְתִיב מַכְפֵּלָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי בָּתִּים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ מַאי מַכְפֵּלָה, שֶׁכְּפוּלָה בְּזוּגוֹת.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אַחַר שֶׁהַכָּתוּב שׁוֹקֵל מַעֲשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעֲשֶׂה אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר "כְּמַעֲשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ' לָמָּה זְכוּ כְּנַעֲנִים שֶׁיִּשְׁבוּ עַל אַרְצָם אַרְבָּעִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, כב) "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם" מִפְּנֵי שֶׁכִּבְּדוּ אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁאָמְרוּ לוֹ "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ" וְגוֹ' זְכוּ שֶׁיִּשְׁבוּ עַל אַרְצָם אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע שָׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (יהושע יד, טו) "הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים וְהָאָרֶץ שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה", בִּזְכוּת אַבְרָהָם, שֶׁכִּבְּדוּ אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ, זָכוּ שֶׁתִּשְׁקֹט עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ.

(מַמְרֵא) קִרְיַת אַרְבַּע (קִרְיַת) אַרְבַּע זוּגוֹת, אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה.

וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה, כְּשֶׁשָּׁב אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בְּשָׁלוֹם, חָרָה אַפּוֹ שֶׁל סָמָאֵל שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא עָלְתָה בְּיָדוֹ תַּאֲוַת לִבּוֹ לְבַטֵּל קָרְבָּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. מֶה עָשָׂה, הָלַךְ וְאָמַר לְשָׂרָה, לֹא שָׁמַעְתְּ מַה נַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם. אָמְרָה לֵיהּ, לָאו. אָמַר לָהּ, לָקַח אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנֵךְ וּשְׁחָטוֹ וְהִקְרִיבוֹ עַל עוֹלַת מוֹקְדָה. הִתְחִילָה בּוֹכָה וּמְיַלֶּלֶת שָׁלֹשׁ בְּכִיּוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת, שָׁלֹשׁ יְלָלוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ יְבָבוֹת וּפָרְחָה נִשְׁמָתָהּ וּמֵתָה. וַיָּבֹא אַבְרָהָם, מֵהֵיכָן בָּא, מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא.

וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ, אִבָּעְיָא לְהוּ הֶסְפֵּדָא יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא אוֹ יְקָרָא דְּשָׁכְבֵי הוּא לְמַאי נָפְקָא מִנָּהּ, נָפְקָא מִנָּהּ לְהַהוּא דְּאָמַר לֹא תִּסְפְּדוּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אִי נַמִּי לְאַפּוּקֵי מִיּוֹרְשִׁין מַאי. תָּא שְׁמַע וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה, אִי אַמֶּרֶת מִשּׁוּם יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא מִשּׁוּם יְקָרָא דְּאַבְרָהָם מַשְׁהוּ לְהוּ לְשָׂרָה שָׂרָה גּוּפָהּ נִיחָא לָהּ כִּי הֵיכֵי דְּמִתְיַקַּר בָּהּ אַבְרָהָם. תָּא שְׁמַע, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, סִימָן יָפֶה לְמֵת שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָה מֵת שֶׁלֹּא נִסְפַּד וְלֹא נִקְבַּר אוֹ שֶׁחַיָּה גֵּרְרָתוּ אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִין עַל מִטָּתוֹ, שְׁמַע מִנָּהּ יְקָרָא דְּשָׁכְבֵי הוּא שְׁמַע מִנָּהּ.

וַיָּבֹא אַבְרָהָם, מֵהֵיכָן בָּא, רַבִּי לֵוִי אָמַר, מִקְּבוּרָתוֹ שֶׁל תֶּרַח לְשָׂרָה בָּא, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, וַהֲלֹא קְדָמָה קְבוּרָתוֹ שֶׁל תֶּרַח לִקְבוּרָתָהּ שֶׁל שָׂרָה שְׁתֵּי שָׁנִים אֶלָּא מֵהֵיכָן בָּא, מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא, וּמֵתָה שָׂרָה מֵאוֹתוֹ צַעַר. לְפִיכָךְ נִסְמְכָה עֲקֵדָה לְוַיְהִיוּ חַיֵּי שָׂרָה. (בראשית

כג ג-ד) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה רוֹאֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת מַתְרִיס כְּנֶגְדּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִן הֵן תְּנִינָן מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין וּמִכָּל מִצְוֹוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, מִן הָכָא וַיָּקָם וַיְדַבֵּר.

אָמַר רַבִּי בּוּן (דברים טז, ג) "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", יָמִים שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בָּהֶם בַּחַיִּים וְלֹא יָמִים שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בָּהֶם בַּמֵּתִים.

רַב אָסִי אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁמֻּטָּל עָלָיו לְקָבְרוֹ כְּמוֹטָל לְפָנָיו דָּמִי, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי, אָטוּ הַהִיא שַׁעְתָּא קַמַּיְה הֲוָה רַמְיָא, וְהָכְתִיב וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁמֻּטָּל עָלָיו לְקָבְרוֹ כְּמוֹטָל לְפָנָיו דָּמִי, וְהַמְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵתוֹ מֵתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמְּרוֹ, אֵינוֹ מְבֹרָךְ וְאִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ רַשַּׁאי.

גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם, גֵּר דַּיָּיר תּוֹשָׁב מָרֵי בֵּיתָא אִם רְצִיתֶם גֵּר, וְאִם לָאו מָרֵי בֵּיתָא שָׁכְךָ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי, חַד מִית (דָּבָר אַחֵר, אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא מֵת אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר).

(בראשית כג ה-ו) וַיַּעֲנוּ בְּנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם וְגוֹ' שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי, אָמְרוּ לוֹ, מָלֵךְ אַתָּה עָלֵינוּ, נָשִׂיא אַתָּה עָלֵינוּ, אֱלֹהִים אַתָּה עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶם, אַל יֶחְסַר הָעוֹלָם מַלְכוֹ וְאַל יֶחְסַר אֱלֹהוֹ. בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ, בְּמֻבְחָר שֶׁבִּקְבָרֵינוּ. קְבֹר אֶת מֵתֶךָ, מֵתִים הַרְבֵּה. (בראשית כג ח-יב) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם וְגוֹ' וּפִגְעוּ לִי, פְּגָעוּנִי לִי סַרְסְרוּנִי לִי, וְאִם לָאו צְלוּ לוֹ עִלּוּי. וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ, מִכָּאן שֶׁמּוֹדִין עַל בְּשׁוֹרָה טוֹבָה. וְעֶפְרוֹן יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת, יָשַׁב כְּתִיב אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּ אוֹתוֹ אַרְכִיטִיגּוֹס דִּלֹּא יְהֵא בַּר נַשׁ רַב זָבִין מֵאִינֵשׁ זָעִיר. וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (כְּתוּב בְּרֶמֶז י"ג). וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲלוּ דַּלְתוֹתֵיהֶן וְהָלְכוּ לִגְמֹל חֶסֶד לְשָׂרָה.

(בראשית כג יג) תַּמָּן תְּנִינָן, הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים, בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבִבִיאָה. בְּכֶסֶף, מִנָּא לָן, גָּמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׁדֵה עֶפְרוֹן, כְּתִיב הָכָא (דברים כד, א) "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעָלָהּ" וּכְתִיב הָתָם נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי, וְקִיחָה אִיקְרֵי קִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, י) "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם", אִי נַמִּי "שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ".

(בראשית כג טו-טז) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (משלי כח, כב) "נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ רַע עָיִן", זֶה עֶפְרוֹן, שֶׁהִכְנִיס עַיִן הָרַע בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. אָמַר אִי אַתְּ בָּעֵי לְמִתַּן אַרְבַּע מְאָה קַנְטְרִין דְּכֶסֶף מִן סְחוֹרְתָא דְּבֵיתָךְ, אַתְּ יָכִיל יְהַב לִי "וְלֹא יֵדַע כִּי חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ", שֶׁחִסְּרוֹ הַכָּתוּב יו"ד שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן, עֶפְרוֹן תְּנִינָא חָסֵר יו"ד.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שְׁקָלִים שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה, סְלָעִים, בַּנְּבִיאִים לִיטְרִין, בַּכְּתוּבִים קַנְטְרִין חוּץ מִשְּׁקָלִים שֶׁל עָפְרוֹן שֶׁהֵם קַנְטְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, פְּרַקְמַטְיָה נָפִיק.

(בראשית כג יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה, מְלַמֵּד דַּהֲוָת נְפִילָה וְקָמַת דַּהֲוָת דְּבַר אִינֵּשׁ זְעִיר וְאִתְעֲבְדִית דְּבַר אִינֵּשׁ רַב אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּכְפְּלָה בְּעֵינֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁכָּל מִי שֶׁקִּבּוּר שָׁם בָּטוּחַ שֶׁשְּׁכָרוֹ כָּפוּל וּמְכֻפָּל. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שֶׁכָּפַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּקְבָרוֹ בְּתוֹכָהּ. הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ, תָּמָן תְּנִינָן, הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב סִימָנֶיהָ וּמִצָּרֶיהָ מִן הָכָא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה.

הַמּוֹכֵר אֶת הַשָּׂדֶה, מָכַר אֶת הֶחָרוּב שֶׁאֵינוֹ מֵרְכֵּב וְאֶת בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא מָכַר חָרוּב הַמֵּרְכֵּב וּסְדַן הַשִּׁקְמָה, דְּאָמַר קְרָא וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן וְגוֹ' מִי שֶׁצָּרִיךְ לִגְבוֹל [סָבִיב] יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לִגְבוֹל סָבִיב מִכָּאן לְמֵיצָרִים מִן הַתּוֹרָה.

(בראשית כג יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כַּמָּה דְּיוֹת מִשְׁתַּפְּכוֹת כַּמָּה קַלְמוּסִין מִשְׁתַּבְּרִין כְּדֵי לִכְתֹּב בְּנֵי חֵת בְּנֵי חֵת עֶשֶׂר פְּעָמִים (ו)לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּבָרֵר מֻקְחוֹ שֶׁל צַדִּיק כְּאִלּוּ מְקַיֵּם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אָמַר רַבִּי יוּדָן, חָמֵשׁ פְּעָמִים כְּתִיב (מלכים א ב, ז) "וְלִבְנֵי בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי", לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּאֲכִיל פְּרוּסָה לַצַּדִּיק כְּאִלּוּ מְקַיֵּם חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. (בראשית כג יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (משלי כא, כא) "רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד". "רוֹדֵף צְדָקָה" זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה". "וְחֶסֶד", שֶׁגָּמַל חֶסֶד לְשָׂרָה. "יִמְצָא חַיִּים", שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, ז) "וּשְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם" "צְדָקָה וְכָבוֹד", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֶמְנוּתִי גְּמִילוּת חֲסָדִים, תָּפַסְתָּ אֶמְנוּתִי בֹּא וּלְבַשׁ לְבוּשִׁי שֶׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים.

רמז קג

(בראשית כד א-ב) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, כְּתִיב, (משלי טז, לא) "עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא". רַבִּי מֵאִיר אָזַל לְמַמְלָא רָאָה אוֹתָן כֻּלָּן שְׁחוֹרֵי רֹאשׁ אָמַר לָהֶם, תֹּאמַר מִמִּשְׁפָּחוֹת בְּנֵי עֵלִי אַתֶּם, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שמואל א ב, לג) "וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים". אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי הִתְפַּלֵּל עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶם, לְכוּ וְטַפְּלוּ בִּצְדָקָה וְאַתֶּם זוֹכִים לְזִקְנָה, דִּכְתִיב "עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה", מֵהֵיכָן הִיא מְצוּיָה "בְּדֶרֶךְ צְדָקָה", מִמִּי אַתְּ לָמֵד, מֵאַבְרָהָם, עַל

יְדֵי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ, (בראשית יח, יט) "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה" זָכָה לְזִקְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן. עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ, עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה. (שם) "וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן" אֵימָתַי מְשַׂחֶקֶת, לְיוֹם אַחֲרוֹן מַתַּן שְׂכָרָהּ לֶעָתִיד לָבֹא מִמִּי אַתָּה לָמֵד מֵאַבְרָהָם, עַל יְדֵי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית יח, יט) "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה'" וְגוֹ', זָכָה לְזִקְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ לֶעָתִיד לָבֹא, "בִּשְׂמאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד" בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲפִלּוּ שֶׁהִיא בָּאָה לְהַשְׂמִאיל לְאָדָם עֹשֶׁר וְכָבוֹד מִמִּי אַתָּה לָמֵד, מֵאַבְרָהָם, עַל יְדֵי שֶׁכָּתוּב בּוֹ וְכוּ'. (תהלים מה, ג) "יָפְיְפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם", נִתְיַפֵּיתָ בָּעֶלְיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג, ז) "אֶרְאֶלִּם צָעֲקוּ חוּצָה" נִתְיַפֵּיתָ בַּתַּחְתּוֹנִים, (בראשית כג, ו) "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ", "עַל כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם". וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. (תהלים כד, ג) "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה'", זֶה אַבְרָהָם, "וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ", זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם". "נְקִי כַפַּיִם" (בראשית יד, כג) "אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל". "וּבַר לֵבָב" (בראשית יח, כה) "חָלִילָה לְךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה" "אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשׁוֹ", זֶה נַפְשׁוֹ שֶׁל נִמְרוֹד "וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה" "הֲרִימוֹתִי יָדִי אֶל ה'". "יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה', וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. אַבְרָהָם הָיָה מְבֹרָךְ אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, ג) "וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה". וּמִי מְבָרֵךְ אֶת אַבְרָהָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. מֹשֶׁה, נִסָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, (שמות יז, ב) "מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת ה'" וּמִי הוּא נִסּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו) "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי". דָּוִד רוֹעֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתָּה תִּרְעֶה אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל", וּמִי הוּא רוֹעֶה שֶׁל דָּוִד, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כג, א) "ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר". יְרוּשָׁלַיִם אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ", וּמִי הוּא אוֹרוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט) "וְהָיָה ה' לְךָ לְאוֹר עוֹלָם". וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, זָקֵן זֶה שֶׁקָּנָה שְׁנֵי עוֹלָמִים יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא בְּזִקְנָה, וְאֵינוֹ בַּיָּמִים בַּיָּמִים וְאֵינוֹ בְּזִקְנָה אֲבָל כָּאן זִקְנָה כְּנֶגֶד יָמִים וְיָמִים כְּנֶגֶד זִקְנָה. בָּא בַּיָּמִים, בָּא בְּדִיוֹפְלִין רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בָּא בְּפִילוֹן מְפֻלָּשׁ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בָּא בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (קהלת יב, א) "עַד אֲשֶׁר לֹא יָבוֹאוּ יְמֵי הָרָעָה". וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁנִּתַּן לוֹ נְקֵבָה. אָמַר רַבִּי נֶחֶמְיָה, עִיקַּר בֵּיתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֹא כְּתִיב בּוֹ בֵּרְכָה אֶלָּא וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל שֶׁלֹּא נִתַּן לוֹ נְקֵבָה כָּל עִקָּר. רַבִּי לֵוִי אָמַר, תְּלַת שֶׁהִשְׁלִיטוֹ בְּיִצְרוֹ, וְעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו, וְלֹא חִסַּר קִילְרִין שֶׁלּוֹ כְּלוּם. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, שֶׁלֹּא חָזַר וְנִסָּה אוֹתוֹ.

רמז קד

רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, מִימֵיהֶם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לֹא פָּסְקָה יְשִׁיבָה מֵהֶם. הָיוּ בְּמִצְרַיִם יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל". בַּמִּדְבָּר, יְשִׁיבָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, טז) "אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן יָצְחָק אֲבִינוּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, א) "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק". יַעֲקֹב אֲבִינוּ זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח, י) "וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן". אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ. מַהוּ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, הַמּוֹשֵׁל בְּתוֹרַת רַבּוֹ. "הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר" שֶׁדּוֹלָה וּמַשְׁקָה תּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים. וְאַבְרָהָם זָקֵן, זֶה אֶחָד מִשִּׁבְעָה מוֹפְתִים (כְּתוּב בְּרֵישָׁ ע"ז).

רמז קה

עַד אַבְרָהָם לֹא הָוָה זִקְנָה, [מַאן דַּהֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁתְּעֵי בַּהֲדֵי אַבְרָהָם מִשְׁתְּעֵי בַּהֲדֵי יִצְחָק]. אָתָא אַבְרָהָם וּבָעֵי רַחֲמֵי וַהֲוֵי זִקְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַבְרָהָם זָקֵן. עַד דְּאָתָא יַעֲקֹב לֹא הָוָה חֶלְשָׁא, אָתָא יַעֲקֹב וּבָעֵי רַחֲמֵי וַהֲוֵי חֶלְשָׁא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח, א) "וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חוֹלֶה". עַד דְּאָתָא אֱלִישָׁע לֹא הֲוֵי קְצִירָא דְּאִתְפַּח אָתָא אֱלִישָׁע וּבָעֵי רַחֲמֵי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ" וְכוּ' וּשְׁלֹשָׁה חֳלָאִים חָלָה וְכוּ'.

וְאִית דְּמַפְקִין לָהּ בְּהַאי לִישְׁנָא, אַבְרָהָם תָּבַע זִקְנָה, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם וּבָנָיו נִכְנָסִין לְמָקוֹם אֶחָד אֵין הָעוֹלָם יוֹדְעִין לְמִי יְכֻבַּד, וּמִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה מְעַטְּרוֹ בְּזִקְנָה וְשֵׂיבָה אָדָם יוֹדֵעַ לְמִי מְכַבֵּד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶךָ, דָּבָר טוֹב תָּבַעְתָּ וּמִמְּךָ הוּא מַתְחִיל. מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן אֵין בּוֹ זִקְנָה וְכֵיוָן שֶׁעָמַד אַבְרָהָם אָבִינוּ נָתַן לוֹ זִקְנָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וְאַבְרָהָם זָקֵן. יִצְחָק תָּבַע יִסּוּרִין, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָדָם מֵת בְּלֹא יִסּוּרִין מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה כְּנֶגְדּוֹ (וּמֵת), וְאִם אַתָּ מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִין אֵין מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה כְּנֶגְדּוֹ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶךָ, דָּבָר טוֹב תָּבַעְתָּ וּמִמְּךָ הוּא מַתְחִיל. מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן אֵין כְּתִיב יִסּוּרִין, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד אָבִינוּ יִצְחָק נָתַן לוֹ יִסּוּרִין, דִּכְתִיב, (בראשית כז, א) "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶין עֵינָיו מֵרְאוֹת". יַעֲקֹב תָּבַע אֶת הֶחֳלִי. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אָדָם מֵת בְּלֹא חֳלִי אֵינוֹ מְיַשֵּׁב בֵּין בָּנָיו וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא חוֹלֶה שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים הוּא מְיַשֵּׁב בֵּין בָּנָיו. אָמַר לוֹ, חַייֶךָ, דָּבָר טוֹב תָּבַעְתָּ וּמִמְּךָ הוּא מַתְחִיל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (בראשית מח, א) ("וַיֻּגַּד) [וַיֹּאמֶר] לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חוֹלֶה". אַבְרָהָם חִדֵּשׁ זִקְנָה, יִצְחָק חִדֵּשׁ יִסּוּרִין, יַעֲקֹב חִדֵּשׁ אֶת הֶחֳלִי, חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה חִדֵּשׁ חֳלִי שֵׁנִי אָמַר לְפָנָיו,

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, לֹא טוֹב לָאָדָם שֶׁהֶעֱמַדְתָּ אוֹתוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם חוֹלֶה וְעוֹמֵד הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. אָמַר לוֹ, חַיֶּיךָ, דָּבָר טוֹב תָּבַעְתָּ וּמִמְּךָ הוּא מַתְחִיל. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "מִכְתַּב לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּחֳלוֹתוֹ וַיְחִי מֵחָלְיוֹ", מִכָּאן שֶׁהָיָה בֵּין חֹלִי לְחֹלִי חֹלִי כָּבֵד מִשְּׁנֵיהֶם.

רמז קו

וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, עַד שֶׁהוּא בֵּין הַבְּתָרִים בִּשְׂרוֹ שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ בֵּן אַחַר חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה הִכִּיר לְבוֹרְאוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּשְׂרוֹ. בַּכֹּל, בִּזְכוּת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, כ) "וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל".

תַּנְיָא וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת (ראה לעיל אות לח). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, בַּת הָיְתָה לוֹ וּבַכֹּל שְׁמָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר אִצְטַגְנִינוּת גְּדוֹלָה הָיְתָה לְאַבְרָהָם בִּלְבּוֹ, שֶׁכָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב מַשְׁכִּימִין לְפִתְחוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ תְּלוּיָה בְּצַוָּארוֹ, שֶׁכָּל חוֹלֶה הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מִיָּד נִתְרַפֵּא, וּבְשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ נְטָלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְלָאָהּ בְּגַלְגַּל חַמָּה. אָמַר אַבַּיֵי, הַיְנוּ דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי מִידְּלֵי יוֹמָא אִידְּלֵי קְצִירָא.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא מָרַד עֵשָׂו בְּיָמָיו. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו.

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה לֹא שָׁלַט בָּהֶם יֵצֶר הָרָע, וְאֵלּוּ הֵן, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב בְּהוּ, בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל שְׁלֹשָׁה הִטְעִימָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵם, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב בְּהוּ בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל שִׁשָּׁה לֹא שָׁלַט בָּהֶן מַלְאַךְ הַמָּוֶת, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב בְּהוּ בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמִרְיָם דִּכְתִיב בְּהוּ (במדבר לג, לח, דברים לד, ה) "עַל פִּי ה'", וּמִרְיָם אַף עַל גַּב דְּלֹא כְּתִיב בְּהּ אַתְיָא "שָׁם שָׁם" מִמֹּשֶׁה, וּמִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר בְּהּ, שֶׁגְּנַאי הַדָּבָר לוֹמַר אֵצֶל אִשָּׁה. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁבְעָה לֹא שָׁלַט בָּהֶן רִמָּה וְתוֹלֵעָה, אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב בְּהוּ, בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל, מֹשֶׁה, אַהֲרֹן וּמִרְיָם, דִּכְתִיב בְּהוּ "עַל פִּי ה'" בִּנְיָמִין בֶּן יַעֲקֹב, דִּכְתִיב בֵּיהּ "יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לָבֶטַח" וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף דָּוִד, דִּכְתִיב (תהלים טז, ט) "אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח".

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ, שֶׁהָיָה זִיו אִיקּוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ. הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, שֶׁהוּא שַׁלִּיט בְּיִצְרוֹ כְּמוֹתוֹ. שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרְכִּי, לְפִי שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם הַמִּילָה בְּצַעַר לְפִיכָךְ אֵין נִשְׁבָּעִין אֶלָּא בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה הָיוּ מְחַבְּבִין אֶת הַמִּילָה, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהִיא עֲתִידָה לְהַצִּיל אֶת בְּנֵיהֶם מִגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לִבְלִי חֹק" וְאֵין חֹק אֶלָּא מִילָה,

שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ט י) "אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק". וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מוּלָין נִמְלָטִין מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, ב) "כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וְגוֹ' כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה".

רמז קז

(בראשית כד ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, עַד שֶׁלֹּא הוֹדַעְתִּי אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְכֵיוָן שֶׁהוֹדַעְתִּי אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ. אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי הַזֶּהִירוֹ עַל בְּנוֹת עֲנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא. (בראשית כד ד) כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי, אַמְרֵי, חִטַּיָּא דְּקִרְתָּךְ זוּנֵן מִנְּהוֹן זַרְע. (בראשית כד ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא תֹאבֶה וְגוֹ', הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה". "כְּנַעַן", זֶה אֱלִיעֶזֶר. "בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה", שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וּמְשַׁקֵּל בִּתּוֹ אִם רְאוּיָה, אִם אֵינָהּ רְאוּיָה. "לַעֲשֹׁק אָהֵב", לַעֲשֹׁק אָהוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם זֶה יִצְחָק, אָמַר, אוּלַי לֹא תֹּאבֶה הָאִשָּׁה אֶתֵּן לוֹ בִּתִּי. אָמַר לוֹ, אַתָּה אָרוּר וּבְנִי בָּרוּךְ, וְאֵין אָרוּר מִדַּבֵּק בְּבָרוּךְ. (בראשית כד ו-ז) ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחֲנִי מִבֵּית אָבִי, זֶה בֵּית אָבִי, וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי, זֶה שְׁכוּנָתִי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי בְּחָרָן, וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי בֵּין הַבְּתָרִים. הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ, הֲרֵי מַלְאָךְ מְסֻיָּם בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) [אַבְרָהָם] הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי מַלְאָכִים, אֶחָד לְהוֹצִיא אֶת רִבְקָה וְאֶחָד לְלַוּוֹת אֶת אֱלִיעֶזֶר. (בראשית כד ח) וְאִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה וְגוֹ' רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה. רַק, מִעוּט, בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר, בֶּן בְּנִי חוֹזֵר. (בראשית כד ט) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְּמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדוֹנָיו, גְּמַלָּיו שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ הָיוּ נִכָּרִים שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין יוֹצְאִין זְמוּמִין. וַיֵּלֶךְ אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם, בַּר יוֹמוֹ הָיָה דַּרְבֵּי בֶּרֶכְיָה (להלן פסוק מב) "וָאֲבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן", הַיּוֹם יָצָאתִי הַיּוֹם בָּאתִי הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים ס, ד) "הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ", בִּימֵי אַבְרָהָם "פִּצַּמְתָּהּ", בִּימֵי אֱלִיעֶזֶר. "רְפָה שִׁבָרֶיהָ", בִּימֵי יַעֲקֹב "כִּי מָטָה", בִּימֵי יִשְׁבִּי בְּנוֹב, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שמואל ב כא, טז) "וְיִשְׁבִּי בְנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָה". אָנִיף בְּמָגִנֵּיהּ קָפַץ דָּוִד לַאֲחוֹרֵיהּ שְׁמֹנֶה עָשְׂרֵה אַמִּין, זֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה וְזֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה. זֶה נִתְיָרֵא, לוֹמַר אִם לַאֲחוֹרֵיהּ שְׁמֹנֶה עָשְׂרֵה אַמִּין, זֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה וְזֶה נִתְיָרֵא מִזֶּה. זֶה נִתְיָרֵא, לוֹמַר אִם לַאֲחוֹרֵיהּ קָפַץ כִּדַּיִן, לְקִדְמוֹתֵיהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן וְזֶה נִתְיָרֵא לוֹמַר אִם בְּמָגִנֵּיהּ אָנִיפֵיהּ כִּדַּיִן, הֵיךְ אֲנָא יָכִיל לְמֵיקָמָא בֵּיהּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר דָּוִד, הַלְוַאי הָוָה לִי חַד מִן בְּנֵי אֲחָתִי, וְיסַיְּעֵנִי מִיָּד, "וַיַּעֲזֹר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה". לְאַחוֹרֵי תִּרְעָא הֲוָה קָאֵי, אֶתְמְהָה, רַבָּנָן אָמְרִין, אֲפִלּוּ הָיָה בְּסוֹף הָעוֹלָם הֵטִיסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵבִיאוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אוֹתוֹ צַדִּיק עוֹמֵד וּמִצְטַעֵר. תְּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה קְפָצָה לָהֶן הָאָרֶץ, אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וְיַעֲקֹב אֲבִינוּ וַאֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה. אֲבִישַׁי, כְּדִכְתִיב, (בָּרָמָה) (שמואל ב כא, טז) "יִשְׁבִּי בְנֹב" אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב,

"וְאִבֵּא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן" לְמֵימְרָא דְּהַהוּא יוֹמָא נָפַק אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁקִּפְּצָה לוֹ הָאָרֶץ. יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב, (בראשית כח, י יא) "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב" וּכְתִיב "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם" אֶלָּא כִּי מָטָא לְחָרָן אָמַר, אֶפְשָׁר עָבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלָּלְתִּי בּוֹ כֵּיוָן דְּהִרְהֵר בְּדַעְתּוֹ לְמֵיזַל, מִיַּד קָפְצָה לֵיהּ אַרְעָא וְעָאל וְצָלֵי דִּכְתִיב, "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם", וְאֵין פְּגִיעָה אֶלָּא תְּפִלָּה, וַאֲמַתִּי הֲוָה עִדָּנָא לְיוֹמָא בָּתַר דְּצָלֵי בָּעֵי לְמֵיהְדַּר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וְיִפְטַר בְּלֹא לִינָה, מִיַּד "וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ". כְּתִיב (בראשית לב, לב) "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ" וְכִי לוֹ בִּלְבַד זָרְחָה וְהֲלֹא לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ זָרְחָה, אֶלָּא שֶׁמֶשׁ שֶׁבָּאָה בַּעֲבוּרוֹ זָרְחָה בַּעֲבוּרוֹ.

(בראשית כד יא) וַיַּבְרֶךְ הַגְּמַלִּים, אַרְבָּעְנוּן. לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת, אָמַר רַב הוּנָא, בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לִקַּח אִשָּׁה וְשָׁמַע קָל כְּלָבַיָּא מְנַבְּחִין, הוּא צֵית מַה אִנּוּן אָמְרִין לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת.

(בראשית כד יב) וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה נָא לְפָנַי הַיּוֹם, "מִי בָּכֶם יְרֵא ה'", זֶה אֱלִיעֶזֶר, "שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ", בְּקוֹלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, "אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשֵׁכִים" בְּשָׁעָה שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא אֶת רִבְקָה "וְאֵין נֹגַהּ לוֹ" וּמִי מֵאִיר לוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאִיר לוֹ בְּזִיקִים וּבָרָקִים "יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וְיִשָּׁעֵן " הַקְרֵה נָא לְפָנַי הַיּוֹם. כְּתִיב (משלי יז, ב) "עֶבֶד מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ", "עֶבֶד מַשְׂכִּיל" זֶה אֱלִיעֶזֶר. וּמַה הָיְתָה הַשְׂכָּלְתּוֹ, אָמַר, כְּבָר קִלַּלְתָּ אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּיָדוֹ שֶׁמָּא יָבֹא כּוֹשִׁי אַחֵר אוֹ בַּרְבְּרִי אַחֵר וְיִשְׁתַּעְבֵּד בִּי, מֻטָּב לִי שֶׁאֲשְׁתַּעְבֵּד בְּבֵית זֶה וְלֹא אֶשְׁתַּעְבֵּד בְּבֵית אַחֵר. "יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ", זֶה יִצְחָק שֶׁבִּיֵּשׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. "וּבְתוֹךְ אַחִים יַחֵלֵק נַחֲלָה", בְּתוֹךְ יִשְׂרָאֵל מַה אֵלּוּ מַזְכִּירִין זְכוּת אָבוֹת אַף זֶה מַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם. הַקְרֵה נָא לְפָנַי, הִתְחַלְתָּ גְּמֹר וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם, הַכֹּל צְרִיכִין לְחֶסֶד אֲפִלּוּ אַבְרָהָם שֶׁהַחֶסֶד מִתְגַּלְגֵּל בָּעוֹלָם בִּשְׁבִילוֹ, נִצְרָךְ לְחֶסֶד שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם.

(בראשית כד יג-יד) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל עֵין הַמַּיִם וְהָיָה הַנַּעֲרָה, אַרְבָּעָה הֵן שֶׁשָּׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כְּהֹגֶן. לִשְׁלֹשָׁה נָתַן לָהֶם כָּהֹגֶן וּלְאֶחָד נָתַן לוֹ שֶׁלֹּא כָּהֹגֶן, וְאֵלּוּ הֵן, אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וְכָלֵב וְשָׁאוּל וְיִפְתָּח. אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ, אִלּוּ יָצְתָה אָמָה אַחַת (וְהִשְׁקוּהוּ) [וְהִשְׁקְתוּהוּ] הָיָה מַשִּׂיאָה לְבֶן אֲדוֹנָיו זְמֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּהֹגֶן, וְהִנֵּה רִבְקָה יוֹצֵאת. כָּלֵב אָמַר, (יהושע טו, טז) "אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת קִרְיַת סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְנָתַתִּי לוֹ אֶת עַכְסָה בִּתִּי לְאִשָּׁה", אִלּוּ לְכָדָהּ עֶבֶד אֶחָד הָיָה נוֹתֵן לוֹ אֶת בִּתּוֹ, זְמֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּהֹגֶן (שם יג) "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז". שָׁאוּל אָמַר, "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ" וְגוֹ', אִלּוּ יָצָא כּוֹשִׁי אֶחָד אוֹ גּוֹי אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד וְהִכָּהוּ הָיָה נוֹתֵן לוֹ אֶת בִּתּוֹ, זְמֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא כָּהֹנֶן (שם, יב) "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי". יִפְתָּח אָמַר, "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי", אִלּוּ יָצָא חֲמוֹר אֶחָד אוֹ כֶּלֶב אֶחָד הָיָה מַעֲלֶה[ו] עוֹלָה, זְמֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא כָּהֹנֶן, (שם לד) "וַיָּבֹא יִפְתָּח הַמִּצְפָּתָה וְהִנֵּה בִתּוֹ (יוֹצְאָה) [יוֹצֵאת] לִקְרָאתוֹ".

רמז קח

(בראשית כד טו) וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר, שְׁלֹשָׁה הֵן שֶׁנַּעֲנוּ בְּמַעֲנֶה פִּיהֶן אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם, מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה. אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב, וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר. מֹשֶׁה, דִּכְתִיב, (במדבר טז, לא) "וַיְהִי כְּכַלּוֹתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם". שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב, "וּכְכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם". (בראשית כד טז) וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ, תַּמָּן תְּנִינָן מֻכַּת עֵץ כְּתֶבְתָּהּ מָאתַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מֻכַּת עֵץ כְּתֶבְתָּהּ מָנֶה. טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מֵהָכָא, וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ הָא אִם נִבְעֲלָה מֵעֵץ בְּתוּלָה, טַעְמָא דְּרַבָּנָן בְּתוּלָה הָא נִבְעֲלָה מֵעֵץ אֵינָהּ בְּתוּלָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא נִבְעֲלָה אִשָּׁה מִמְּהוּל לִשְׁמֹנָה תְּחִלָּה אֶלָּא רִבְקָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַכּוּתִים מְשַׁמְּרוֹת עַצְמָן מִמְּקוֹם עֶרְוָתָן וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר, אֲבָל זוֹ בְּתוּלָה מִמְּקוֹם בְּתוּלִים וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ מִמָּקוֹם אַחֵר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוּלָה אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁאִישׁ לֹא יְדָעָהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ אָדָם לֹא תְּבַע בָּהּ, עַל שֵׁם (תהלים קכה, ג) "לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרָל הַצַּדִּיקִים". וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתְּמַלֵּא, כָּל הַנָּשִׁים יוֹרְדוֹת וּמְמַלְּאוֹת מִן הָעַיִן, וְזוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הַמַּיִם מִיַּד עָלוּ אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתְּ סִימָן לְבָנַיִךְ, מַה אַתְּ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָךְ הַמַּיִם מִיַּד עָלוּ, כָּךְ בָּנַיִךְ כֵּיוָן שֶׁהִבְאֵר רוֹאָה אוֹתָן מִיַּד תְּהֵא עוֹלָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (במדבר כא, יז) "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ לָהּ". (בראשית כד יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ, לִקְרַאת מַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים.

רמז קט

הַגְּמִיאֵינִי נָא מְעַט מַיִם גְּמִיאָה אַחַת. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (משלי יג, כה) "צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ", זֶה אֱלִיעֶזֶר, שֶׁאָמַר, הַגְמִיאִינִי נָא, גְּמִיאָה אַחַת, "וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסַר", זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁאָמַר לְאָבִינוּ יַעֲקֹב, "הַלְעִיטֵנִי נָא". אָמַר רַבִּי זְעֵירָא, פָּעַר פִּיו אוֹתוֹ רָשָׁע כְּגָמָל. אָמַר, אֲנָא אֶפְתַּח פּוּמִי וְאַתְּ מְשַׁדֵּר וְאָזִיל כְּהֲדֵין דְּתָנִינָן אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל אֶבָל מַלְעִיטִין. (בראשית כד כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ, מְמַצְמֵץ וּמַבִּיט בָּהּ.

(בראשית כד כב) וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב, אֶבֶן יְקָרָה הָיְתָה בָּהּ, וְהָיְתָה מִשְׁקָלָהּ בֶּקַע וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדֶיהָ, כְּנֶגֶד שְׁנֵי לוּחוֹת, עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם, כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. (בראשית כד כג-כה) הֱיֵשׁ בֵּית אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין, לִינָה אַחַת. גַּם מָקוֹם לָלוּן, לִינוֹת הַרְבֵּה. (בראשית כד כו) וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַה', מִכָּאן שֶׁמְּוֹדִין עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה. (בראשית כד כז) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם, מִמַּה שֶּׁקִּפְצָה הָאָרֶץ וְהַדֶּרֶךְ לְפָנַי הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבָּדֶרֶךְ נָחַנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדֹנִי. (בראשית כד כח) וַתָּרָץ הַנַּעֲרָה וַתַּגֶּד לְבֵית אִמָּהּ, אֵין הָאִשָּׁה רְגִילָה אֶלָּא לְבֵית אִמָּהּ. הָתֵיבוּן לֵיהּ, וְהָכְתִיב (בראשית כט, יב) "וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ", אָמַר לְהוֹן, שֶׁמָּתָה אִמָּהּ וּלְמִי הָיָה לְהַגִּיד, לֹא לְאָבִיהָ. (בראשית כד כט-לא) וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן, פִּרְדִּיכוֹס רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, לִגְנַאי, מְלֶבָן בְּרֶשַׁע. וַיָּרָץ לָבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעָיִן, מְעַיְּנֵי לֵיהּ וַיְהִי כִּרְאוֹת אֶת הַנֶּזֶם, מְעַיְּנֵי גַּרְמֵיהּ.

וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת הַנֶּזֶם, מִיַּד הָלַךְ לוֹ לַהֲמִיתוֹ. הִכִּיר בּוֹ שֶׁמְּרַצָּתוֹ לְרָעָה הִזְכִּיר שֵׁם וְהֶעֱמִיד הַגְּמַלִּים עַל הָעַיִן בָּאֲוִיר וְהוּא עוֹמֵד עַל הַגְּמַלִּים בָּאֲוִיר, וַיְהִי בִּרְאוֹתוֹ כֵּן הִכִּיר שֶׁהוּא צַדִּיק וְאָמַר בֹּא בָּרוּךְ ה'. שֶׁהָיָה סָבוּר שֶׁהוּא אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה קִלַּסְתֵּר פָּנָיו דּוֹמֶה לוֹ, כְּנַעַן הוּא אֱלִיעֶזֶר, וְעַל יְדֵי שֶׁשִּׁמֵּשׁ אֶת הַצַּדִּיק בֶּאֱמוּנָה יָצָא מִכְּלַל אָרוּר לִכְלַל בָּרוּךְ וַיֹּאמֶר בֹּא בָּרוּךְ ה', רַבִּי יַעֲקֹב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵית גּוֹבְרִין עָבַד לֵיהּ אַפְּטְרֵיהּ וּמַה אִם אֱלִיעֶזֶר, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁמֵּשׁ אֶת הַצַּדִּיק בֶּאֱמוּנָה, יָצָא מִכְּלַל אָרוּר לִכְלַל בָּרוּךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עוֹשִׂין חֶסֶד עִם גְּדוֹלֵיהֶן בִּידֵיהֶן וּבְרַגְלֵיהֶן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לָמָּה תַּעֲמֹד בַּחוּץ, אֵין כְּבוֹדְךָ שֶׁתַּעֲמֹד בַּחוּץ. וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת, מִטַּנּוֹפֶת עֲבוֹדַת אֱלִילִים. (בראשית כד לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים, הִתִּיר זְמַמֵּיהֶן רַבִּי יִרְמְיָה שָׁאַל לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא לֹא הָיוּ גְּמַלִּים שֶׁל אַבְרָהָם דּוֹמִין לַחֲמוֹרוֹ דְּרַבִּי פִּנְחָס חֲמַרְתֵּיהּ דְּרַבִּי פִּנְחָס נָסְבוּ יָתֵהּ לִסְטָאֵי עַבְדַּת גַּבֵּיהוֹן תְּלָתָא יוֹמֵי וְלֹא טָעֲמָה כְּלָל אָמְרֵי, סוֹפֵהּ מֵתָה וּמִסְרֵיהּ עֲלָן, נְמִסְרֵהּ לְרִבּוֹנֵהּ שְׁלָחוּ יָתֵהּ וְעָאל בְּבֵיתָא דְּמָארֵהּ כֵּיוָן דְּעָאלַת נַהֲקַת וְחַכַּם קָלָא אָמַר, פִּתְחוּן לְאוֹתָהּ עֲנִיָּה וְהָבוּ לָהּ דְּתֵיכוֹל דְּאִית לָהּ תְּלָתָא יוֹמֵי דְּלֹא טָעֲמָה כְּלוּם יָהֲבוּ לָהּ שְׂעוֹרִים וְלֹא טְעִימְנָן אָמַר לְהוֹן, תַּקַּנְתִּין יָתְהוֹן אָמְרוּ לֵיהּ, אֵין אָמַר לְהוּ, אַפִּיקְתּוּן דְּמַאי אָמְרוּ לוֹ, וְלֹא כֵן אוּלְפַן רַבִּי הַלּוֹקֵחַ לְזֶרַע וְלִבְהֵמָה וְקֶמַח לְעוֹרוֹת וְשֶׁמֶן לְנֵר וְשֶׁמֶן לְסוּפֵּן בּוֹ אֶת הַכֵּלִים פְּטוּר מִן הַדְּמַאי. אָמַר לְהוּ, וּמַה נַעֲבִיד לָהּ דְּהִיא מַחְמְרָא עַל גַּרְמָהּ רַבִּי יִרְמְיָה שָׁלַח לֵיהּ לְרַבִּי זְעִירָא חַד טָרַסְקָל שֶׁל תְּאֵנִים, אָמַר רַבִּי זְעִירָא, אֶפְשָׁר רַבִּי יִרְמְיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹן דְּלֹא מְתַקְּנָן אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אֶפְשָׁר רַבִּי זְעִירָא אָכִיל לוֹן דְּלֹא מְתַקְּנָן בֵּין דֵּין לְדֵין אִתְאָכִיל תְּאֵנִים בְּטִבְלָן. לְמָחָר קָם רַבִּי יִרְמְיָה עִם רַבִּי זְעִירָא. אָמַר לֵיהּ, תְּקַנְתָּ אִלֵּין תְּאֵנִים, אָמַר לֵיהּ, לֹא. אָמַר רַבִּי זְעִירָא, אִי הָווּ קַדְמָאֵי מַלְאָכִים אֲנָן בְּנֵי נָשׁ וְאִי הָווּ בְּנֵי נָשׁ אֲנָן חֲמָרִין אָמַר רַבִּי מָנָא אֶפְלוּ חֲמָרִין

לֵית אֶנָן דַּחֲמַרְתָּא דְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר יְהַבִין לָהּ שְׁעָרִין טָבְלִין וְלֹא טָעֲמַתְהוֹן וַאֲנָן אַכְלִין תְּאֵנַיָּא בְּטִבְלַיָּא. וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים, יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהֲרֵי פָּרְשָׁתוֹ שֶׁל אֱלִיעֶזֶר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דַּפִּין הִיא אֲמוּרָה, וְהַשֶּׁרֶץ מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְאֵין דָּמוֹ מְטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ אֶלָּא מֵרִבּוּי הַמִּקְרָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, "טָמֵא הַטָּמֵא", רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, (שם) "זֶה וְזֶה". (בראשית כד לג-לה) וַיּוּשֶׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל אָמַר רַבִּי אָחָא, יָפָה רְחִיצַת רַגְלֵי עַבְדֵי אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁאִלּוּ רְחִיצַת רַגְלֵיהֶם צָרִיךְ לִכְתֹּב וְהַשֶּׁרֶץ מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְכוּ'.

וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי, מִלְּתָא דְּאַתְּ בָּהִית בָּהּ אֲמֹר לָהּ קוֹדְמִי. (בראשית כד מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן, מִקְרַיִת אַרְבַּע עַד חָרָן מַהֲלַךְ שִׁבַע עֶשְׂרֵה יָמִים, וּבְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בָּא הָעֶבֶד לְחָרָן, וְהָיָה תְּמֵהַּ בְּלִבּוֹ, וְהָיָה אוֹמֵר הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן". רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְמֹל חֶסֶד לְיִצְחָק, וְשָׁלַח מַלְאָךְ לִפְנֵי אֱלִיעֶזֶר וְנִקְפְּצָה הַדֶּרֶךְ לְפָנָיו, וּבַת מְלָכִים שֶׁלֹּא יוֹצֵאת לִשְׁאֹב מַיִם מִיָּמֶיהָ. יוֹצֵאת לָהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְהַנַּעֲרָה שֶׁלֹּא הָיְתָה יוֹדַעַת מַהוּ אִישׁ קִבְּלָה עָלֶיהָ לְהִזְדַּוֵּג לְיִצְחָק שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לוֹ מִמַּעֲי אִמָּהּ וּכְתִיב, (פסוק נא) "הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ". וְהִשְׁכִּים הָעֶבֶד בַּבֹּקֶר וְרָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ עוֹמֵד וּמַמְתִּין לוֹ בַּחוּץ. אָמַר לָהֶם, "אַל תְּאַחֲרוּ אוֹתִי". וּבְשָׁבִיל שֶׁלֹּא יִתְיַחֵד הָעֶבֶד עִם הַנַּעֲרָה בַּלַּיְלָה, נִקְפְּצָה הָאָרֶץ לְפָנָיו וּבְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בָּא לְחֶבְרוֹן לְעֵת תְּפִלַּת הָעֶרֶב (להלן פסוק סג) "וַיֵּצֵא יִצְחָק" לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחַת הָעֶרֶב. אָמַר אַבְרָהָם לְיִצְחָק, הָעֶבֶד הַזֶּה חָשׁוּד עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וּמִרְמָה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, ח) "כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה". הָבֵא הַנַּעֲרָה הָאוֹהֶלָה וְהוֹצֵא בְּתוּלֶיהָ בְּאֶצְבַּע, אִם טְהוֹרָה הִיא בִּבְתוּלֶיהָ הֲרֵי הִיא רְאוּיָה לְךָ, וְכָךְ עָשָׂה וְהֶרְאָה אוֹתָן לְאַבְרָהָם, וְאַחַר כָּךְ לְקָחָהּ לְאִשָּׁה וּבִשְׁבִיל שֶׁגָּמַל אֱלִיעֶזֶר חֶסֶד לְיִצְחָק הוֹצִיאוֹ לְחֵירוּת וְנָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהֶעֱמִידוֹ לְמֶלֶךְ וְהוּא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן.

כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַצְּמִידִים נִתְקַבְּצוּ לַהֲרֹג לֶאֱלִיעֶזֶר, וְרָאוּ שֶׁהָיָה נוֹטֵל שְׁנֵי גְּמַלִּים בִּשְׁתֵּי יָדָיו וּמַעֲבִירָן אֶת הַנַּחַל. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כֵּן אָמְרוּ אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לְהָרְגוֹ, וְהִנִּיחוּ קְעָרָה לְפָנָיו וְסַם הַמָּוֶת בְּתוֹכָהּ וּבִזְכוּת אַבְרָהָם נִתְחַלְּפָה הַקְּעָרָה וְאָכַל בְּתוּאֵל מִמֶּנָּה וּמֵת. וְאֵין וַיּוּשֶׂם אֶלָּא לְשׁוֹן סַם. וּמִפְּנֵי מַה מֵת בְּתוּאֵל, שֶׁהוּא הָיָה מֶלֶךְ בַּאֲרַם נַהֲרַיִם, וְכָל בְּתוּלָה שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹעֵל אוֹתָהּ לַיְלָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ חוֹזֶרֶת לְבַעְלָהּ. נִתְקַבְּצוּ כָּל הַשָּׂרִים וְאָמְרוּ, אִם הוּא עוֹשֶׂה לְבִתּוֹ כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לִבְנוֹתֵינוּ מוּטָב, וְאִם לָאו אָנוּ הוֹרְגִים אוֹתוֹ וְאֶת בִּתּוֹ. לְפִיכָךְ מֵת כְּדֵי שֶׁיִּנָּצֵל אֱלִיעֶזֶר וְרִבְקָה. בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם יָצְאוּ מֵחָרָן וְקִפְּצָה הָאָרֶץ לְפָנֵיהֶם. (להלן פסוק סג) "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה", מֵהֵיכָן יָצָא, מִגַּן עֵדֶן. "וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל", לְפִי שֶׁרָאָתָה

בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ עֻשָּׁו הָרָשָׁע, נִזְדַּעְזְעָה וְנַעֲשֵׂית מֻכַּת עֵץ, וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה דַּם בְּתוּלִים. מִיָּד אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל, רֵד וּשְׁמֹר אֶת הַדָּם שֶׁלֹּא יִסְרִיחַ וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ מוּם. בָּא יִצְחָק עָלֶיהָ וְלֹא מָצָא לָהּ בְּתוּלִים. חָשְׁדָה מֵאֶלִיעֶזֶר. אָמַר לָהּ, בְּתוּלוֹתַיִךְ הֵיכָן הֵן. אָמְרָה לוֹ, כְּשֶׁנִּפַּלְתִּי מִן הַגָּמָל נַעֲשֵׂיתִי מֻכַּת עֵץ. אָמַר לָהּ, שֶׁקֶר אַתְּ מְדַבֶּרֶת אֶלָּא אֶלִיעֶזֶר פִּגֵּעַ בָּךְ. וְנִשְׁבְּעָה לוֹ שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ. הָלְכוּ וּמָצְאוּ הָעֵץ צָבוּעַ דָּם. מִיָּד יָדַע יִצְחָק שֶׁהִיא טְהוֹרָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה אֶעֱשֶׂה לְעֶבֶד הַזֶּה שֶׁהָיָה חָשׁוּד. אָמַר לְמַלְאָכַי הַשָּׁרֵת, הַכְנִיסוּהוּ חַי בְּגַן עֵדֶן. הוּא אֶלִיעֶזֶר בֶּן נִמְרוֹד וְהוּא (תְּמִיָּה) [וְתֶמִיהָה] גְּדוֹלָה, יִצְחָק יָצָא מִגַּן עֵדֶן חַי, וֶאֱלִיעֶזֶר נִכְנַס לְגַן עֵדֶן חַי.

(בראשית כד מט-נא) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵה' יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ טוֹב, מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים, שֶׁאֵין זוּוגוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מִן הַתּוֹרָה, וַיֹּאמְרוּ מֵה' יָצָא הַדָּבָר. מִן הַנְּבִיאִים, (שופטים יד, ד) "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הִיא". וּמִן הַכְּתוּבִים, "בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵה' אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת".

וְעַתָּה אִם יֶשְׁכֶם עוֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת וְגוֹ' וֶאֶפְנֶה עַל יָמִין, זֶה יִשְׁמָעֵאל אוֹ עַל שְׂמֹאל, זֶה לוֹט, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (בראשית יג, ט) "אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימְנָה". מֵה' יָצָא הַדָּבָר, מֵהֵיכָן יָצָא, מֵהַר הַמּוֹרִיָּה יָצָא וְרִבָּנָן אָמְרִין, מֵהֵיכָן יָצָא, וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ. (בראשית כד נג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וּמִגְדָּנוֹת. רַב הוּנָא אָמַר, קוּנְפִּי רַבָּנָן אָמְרֵי, קְלִיּוֹת וֶאֱגוֹזִים. וּקְלִיּוֹת הֵיוּ חֲבִיבוֹת מִן הַכֹּל אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם יוֹצֵא אָדָם לַדֶּרֶךְ אִם אֵין מְזוֹנוֹתָיו עִמּוֹ מִסְתַּגֵּף הוּא. (בראשית כד נה) וַיֹּאמְרוּ אֲחִיהָ וְאִמָּהּ, וּבְתוּאֵל הֵיכָן הָיָה, בִּקֵּשׁ לְעַכֵּב וְנִגַּף בַּלַּיְלָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (משלי יא, ה) "צְדָקַת תְּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ", וּ"בְּרָעָתוֹ (יִלָּכֵד) [יִדָּחֶה] רָשָׁע". "צְדָקַת תְּמִים", זֶה יִצְחָק. "תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ", שֶׁל אֶלִיעֶזֶר. "בְּרָעָתוֹ (יִלָּכֵד) [יִדָּחֶה] רָשָׁע", זֶה בְּתוּאֵל שֶׁבִּקֵּשׁ לְעַכֵּב וְנִגַּף בַּלַּיְלָה.

תַּמָּן תָּנֵינָן נוֹתְנִין לְבָתוּלָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְשֻׁתְּבָעָהּ הַבַּעַל כְּדֵי לְפָרְנֵס אֶת עַצְמָהּ מִנָּא הֲנֵי מִילֵּי, דְּאָמַר קְרָא תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר, מַאי יָמִים, אִילֵּימָא תְּרֵי יוֹמֵי, מִשְׁתָּעֵי אִינָשׁ הָכֵי אָמְרוּ לֵיהּ, תְּרֵי יוֹמֵי וְאָמַר לְהוּ לָאו, וְהָדַר אָמְרוּ לֵיהּ עֲשָׂרָה יוֹמֵי אֶלָּא מַאי יָמִים, שָׁנָה דִּכְתִיב, (ויקרא כה, כט) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאוּלָתוֹ". וְאֵימָא מַאי יָמִים, חֹדֶשׁ דִּכְתִיב (במדבר יא, כ) "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", דְּנִין יָמִים סְתָם מִיָּמִים סְתָם, וְאֵין דָּנִין יָמִים סְתָם מִיָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם חֳדָשִׁים.

תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל בְּתוּאֵל אוֹ עָשׂוֹר, אֵלּוּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁנּוֹתְנִין לִבְתוּלָה לְפָרְנֵס אֶת עַצְמָהּ. (בראשית כד נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָה מִכָּאן שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הַקְּטַנָּה אֶלָּא עַל פִּיהָ. (פסוק נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי. אָמְרָה,

הוֹלֶכֶת אֲנִי עַל כָּרְחֲכֶם שֶׁלֹּא בְּטוֹבַתְכֶם. (בראשית כד ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה, אָמַר רַבִּי אֵיבוּ דְּווּיִים וּשְׁפוּפִים וְלֹא הָיוּ מַפְרִינִין אוֹתוֹ אֶלָּא בַּפֶּה.

כַּלָּה בְּלֹא בְרָכָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ כְּנִדָּה שֶׁלֹּא טָבְלָה. וּמִנַּיִן לְבִרְכַּת חֲתָנִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַלְמָנָה צְרִיכָה בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח בֹּעַז עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים".

אֲחוֹתֵנוּ אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה, מִפְּנֵי מַה לֹּא נִפְקְדָה רִבְקָה עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל יִצְחָק עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא יְהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים תְּפִלָּתֵנוּ עֶשְׂתָה פֵּרוֹת, אֶלָּא (בראשית כה, כא) "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה'". "בְּרִכַּת אוֹבֵד עָלַי תָּבֹא" זֶה לָבָן הָאֲרַמִּי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, ה) "אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי". "עָלַי תָּבֹא", זוֹ רִבְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר אֲחוֹתֵנוּ אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה, וְעָמְדוּ מִמֶּנָּה אַלּוּפִים מֵעֲשָׂו וּרְבָבָה מִיַּעֲקֹב. אַלּוּפִים מֵעֲשָׂו (בראשית לו, טו) "אֲלוּף תֵּימָן אֲלוּף אוֹמָר", רְבָבָה מִיַּעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵלּוּ וְאֵלּוּ עָמְדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לו) "וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל". (בראשית כד סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ, וְלֹא לִפְנֵי הָאִישׁ, כָּעוּר לְאִישׁ לִהְיוֹת מְהַלֵּךְ אַחֲרֵי אִשָּׁה. אָמַר רַב נַחְמָן, מְנוֹחַ עַם הָאָרֶץ הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יג, יא) "וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ". וְדִלְמָא אַחַר דְּבָרֶיהָ וְאַחַר עֲצָתָהּ. וּלְמַאי דְּאָמַר רַב נַחְמָן מָנוֹחַ עַם הָאָרֶץ הָיָה, אֲפִלּוּ פְּסוּקֵי בֵּי רַב לֹא קָרָא, דִּכְתִיב וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וְכוּ'. וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַגְּמַלִּים גְּדֵלִים בַּמִּזְרָח. רַבָּנָן אָמְרִין, מַה גָּמָל זֶה יֵשׁ בּוֹ סִימָן טָמְאָה וְסִימָן טָהֳרָה כָּךְ הֶעֱמִידָה רִבְקָה צַדִּיק וְרִשְׁעָ. (בראשית כד סב) וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא, אָתָא מִלְּמֵיתֵי וּלְהֵיכָן הָלַךְ, בְּאֵר לַחַי רֹאִי, הָלַךְ לְהָבִיא אֶת הָגָר. אוֹתָהּ שֶׁיִּשְׁבָּה עַל הַבְּאֵר וְאָמְרָה לְחַי עוֹלָמִים רְאֵה בְּעֶלְבּוֹנִי. וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ, אֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה (כְּתוּב בְּרֶמֶז פו).

(בראשית כד סד) וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת יִצְחָק, צָפַת שֶׁיָּדוֹ שְׁטוּחָה בִּתְפִלָּה. אָמְרָה, וַדַּאי אָדָם גָּדוֹל הוּא, לְכָךְ שָׁאֲלָה עָלָיו. וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל, אִתְּרְכִינַת כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר, (תהלים לז, כד) "כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל". (בראשית כד סה) וַתֹּאמֶר מִי הָאִישׁ הַלָּזֶה, רָאָתָה אוֹתוֹ הָדוּר כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר "הִנֵּה בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא" רַבָּנָן אָמְרֵי, הוּא וּפִלְסוֹנוֹ הַלָּזֶה אַלּוֹן זֶה. וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס, שְׁתַּיִם הֵן שֶׁנִּתְכַּסּוּ בְּצָעִיף וְיָלְדוּ תְּאוֹמִים. רִבְקָה, וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס, תָּמָר, "וַתִּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף". (בראשית כד סו) וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּלָלִיהָ שֶׁל תּוֹרָה מְרֻבִּין מִפְּרָטֶיהָ שֶׁאִלּוּ בָּא לִכְתֹּב שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה דַּפִּין הָיָה כּוֹתֵב וְרַבָּנָן אָמְרֵי דִּבְרֵי שֶׁבַח גְּלָה לוֹ מַה שֶּׁקִּפְצָה הָאָרֶץ לְפָנָיו. (בראשית כד סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ, כָּל הַיָּמִים שֶׁהָיְתָה שָׂרָה קַיֶּמֶת הָיָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל, וְכֵיוָן שֶׁמֵּתָה פָּסַק אוֹתוֹ עָנָן. וְכֵיוָן שֶׁבָּאת רִבְקָה חָזַר אוֹתוֹ עָנָן כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה שָׂרָה קַיֶּמֶת הָיְתָה בְּרָכָה

מְשֻׁלַּחַת בָּעִסָּה, וְכֵיוָן שֶׁמַּתָּה שָׂרָה פָּסְקָה אוֹתָהּ בְּרָכָה, וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה רִבְקָה חָזְרָה אוֹתָהּ בְּרָכָה. כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה שָׂרָה קַיֶּמֶת הָיוּ דַּלְתוֹתֶיהָ פְּתוּחוֹת לְרִוָּחָה, וְכֵיוָן שֶׁמַּתָּה שָׂרָה פָּסְקָה אוֹתָהּ רִוָּחָה, וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה רִבְקָה חָזְרָה אוֹתָהּ רִוָּחָה. כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה שָׂרָה קַיֶּמֶת הָיָה נֵר דָּלוּק מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁמַּתָּה שָׂרָה פָּסַק, וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה רִבְקָה חָזַר אוֹתוֹ הַנֵּר. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה יִצְחָק שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה כְּמַעֲשֶׂה אִמּוֹ עוֹשָׂה חַלָּתָהּ בְּטָהֳרָה, וְקוֹצָה חַלָּתָהּ בְּטָהֳרָה, מִיָּד וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ.

וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָשָׂה יִצְחָק אֵבֶל עַל אִמּוֹ, וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים לָקַח אֶת רִבְקָה וְשָׂכַח אֵבֶל אִמּוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, עַד שֶׁלֹּא לָקַח אָדָם אִשָּׁה אַהֲבָתוֹ הוֹלֶכֶת אַחַר הוֹרָיו, לָקַח אָדָם אִשָּׁה, אַהֲבָתוֹ הוֹלֶכֶת אַחַר אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, כד) "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" וְגוֹ', וְכִי יַעֲזֹב אִישׁ אֶת מְצוֹת כַּבֵּד, אֶלָּא שֶׁאַהֲבַת נַפְשׁוֹ דּוֹבֶקֶת אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ".

אָמַר רַבִּי יוּדָן, לְמָדְתָּךְ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁאִם יִהְיוּ לְאָדָם בָּנִים גְּדוֹלִים יִהְיֶה מַשִּׂיאָן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נוֹשֵׂא לוֹ אִשָּׁה. מִמִּי אַתָּה לָמֵד, מֵאַבְרָהָם, בִּתְחִלָּה וַיְבִיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ, וּלְבַסּוֹף וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה.

(בראשית כה א) וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה, כְּתִיב (תהלים א, א ג) "אַשְׁרֵי הָאִישׁ", זֶה אַבְרָהָם "אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים", זֶה דּוֹר הַפְּלָגָה, "וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד", אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג, יג) "וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים". "וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב", זֶה אֲבִימֶלֶךְ, שֶׁאָמַר לוֹ "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב", וְלֹא קִבֵּל עָלָיו "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ" שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, יט) "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה" וְגוֹ'. "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה", אַב לֹא לִמְּדוֹ וְרַב לֹא הָיָה לוֹ. מֵהֵיכָן הָיָה לָמֵד תּוֹרָה, אֶלָּא זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁתֵּי כִלְיוֹתָיו כְּמִין שְׁנֵי רַבָּנִין וְהָיוּ נוֹבְעוֹת וּמְלַמְּדוֹת אוֹתוֹ חָכְמָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים טז, ז) "אֲבָרֵךְ אֶת ה' אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי". (תהלים א, ג) "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם", שֶׁשְּׁתָלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. "אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ", זֶה יִצְחָק. "וְעָלֵהוּ לֹא יִבֹּל" זֶה יִשְׁמָעֵאל. "וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ", אֵלּוּ בְּנֵי קְטוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה. עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה, זֶה אַבְרָהָם, "דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ" וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וְגוֹ'. (איוב יד, ז ט) "כִּי יֵשׁ לָעֵץ תִּקְוָה", זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהָיָה לוֹ תִּקְוָה "אִם יְכֻרַת וְעוֹד יַחֲלִיף", אִם יֹאמַר עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּרֵת הַבְּרִית הוּא כּוֹרֵת הַבְּרִית וְעוֹד יַחֲלִיף מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. "וְיוֹנָקְתּוֹ לֹא תֶחְדָּל" זֶה לַחְלוּחִית שֶׁבּוֹ. "אִם יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ" "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים", "וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ", (בראשית כג, ב) "וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע". "מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִחַ" מֵרֵיחַ מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים

טוֹבִים יַפְרִיחַ. "וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ נָטַע". נָטַע אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "כְּמוֹ נָטַע", הַתּוֹסֶפֶת מְרֻבָּה עַל הָעִקָּר וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח וְגוֹ'. (קהלת יא, ו) "בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ", אִם יְהִיוּ לְךָ בָּנִים בְּנַעֲרוּתְךָ קַח לְךָ אִשָּׁה בְּזִקְנוּתְךָ וְהַעֲמֵד בָּנִים. מִמִּי אַתָּה לָמֵד, מֵאַבְרָהָם, שֶׁלָּקַח אִשָּׁה וְהָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנַעֲרוּתוֹ וְלָקַח אִשָּׁה בְּזִקְנוּתוֹ, וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה. וּשְׁמָהּ קְטוּרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זוֹ הָגָר. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, וְהָכְתִיב וַיֹּסֶף אָמַר לוֹ, עַל פִּי הַדִּבּוּר כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר "וַיֹּסֶף ה' דַּבֵּר אֵלַי". אָמַר לֵיהּ, וְהָכְתִיב וּשְׁמָהּ קְטוּרָה שֶׁקִּטְּרָה מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמַר לֵיהּ וְהָכְתִיב (להלן פסוק ו) "וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם" אָמַר לֵיהּ, פִּילְגֵּשׁ כְּתִיב (שם) "בְּעוֹדֶנּוּ חַי" אוֹתָהּ שֶׁיְּשִׁבָּה עַל הַבְּאֵר וְאָמְרָה לְחַי הָעוֹלָמִים רְאֵה בְּעֶלְבּוֹנִי אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה, אַף עַל גַּב דְּאַתְּ אָמַר (בראשית כא, יד) "וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר" תֹּאמַר שֶׁנֶּחְשַׁד עָלֶיהָ בְּרִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר, וּשְׁמָהּ קְטוּרָה, כָּזֶה שֶׁהוּא חוֹתָם גְּנָזָכַאי וּמְצָאָהּ בְּחוֹתָמָהּ.

מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינָשֵׁי שִׁתִּין תַּכְלֵי מַטְיֵיה לְכָּכָא דְּקַל חַבְרֵיהּ שְׁמַע וְלֹא אָכַל שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִי אֲנִי עַבְדְּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן" וְגוֹ' אָמַר לֵיהּ, אַתְּ אָמַר מֵהָתָם, וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא, וַיִּבְיאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וַיֹּסֶף אַבְרָהָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא, תּוֹסַפְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרֻבָּה עַל הָעִיקָּר. קַיִן עִיקָּר וְהֶבֶל עַל יְדֵי שֶׁהוּא תּוֹסֶפֶת נוֹלַד הוּא וּשְׁתֵּי תְּאוֹמוֹתָיו יוֹסֵף עִיקָּר וּבִנְיָמִין עַל יְדֵי שֶׁהוּא תּוֹסֶפֶת מַעֲמִיד עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מו, כא) "וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע" וְגוֹ'. עֵר עִיקָּר וְשֵׁלָה עַל יְדֵי שֶׁהוּא תּוֹסֶפֶת מַעֲמִיד עֲשָׂרָה בְּתֵי דִינִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּנֵי שֵׁלָה בֶן יְהוּדָה עֵר אֲבִי לֵכָה וְלַעְדָּה אֲבִי מָרֵשָׁה" וְגוֹ'. עִיקָּר שְׁנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב לֹא הָיוּ אֶלָּא מֵאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים וְנִתּוֹסְפוּ לוֹ מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מב, טז) "וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי זֹאת מֵאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה". עִיקָּר [וְיֶמֶי] מַלְכוּתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ לֹא הָיוּ אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְנִתּוֹסְפוּ לוֹ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, ה) "הִנְנִי יוֹסִיף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה". יִשְׁמָעֵאל עִיקָּר, וּבְנֵי קְטוּרָה עַל יְדֵי שֶׁהֵן תּוֹסֶפֶת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זִמְרָן וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים שֶׁתּוֹסַפְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרֻבָּה עַל הָעִיקָּר עָמְדוּ וּבֵרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹסֶפֶת. "יוֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֲלֶף פְּעָמִים". (תהלים קטו, יד) "יוֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם". וְאַף לֶעָתִיד לָבֹא כְּתִיב (ישעיה יא, יא) "יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת שְׁאָר עַמּוֹ". (בראשית כה ב) זִמְרָן, שֶׁהָיוּ מְזַמְּרִין בָּעוֹלָם, יָקְשָׁן, שֶׁהָיוּ מִתְקַשְּׁשִׁין בָּעוֹלָם, וְרַבָּנָן אָמְרִין, זִמְרָן שֶׁהָיוּ מְזַמְּרִין בַּתּוֹף לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְיָקְשָׁן שֶׁהָיוּ מַקִּישִׁין בַּתּוֹף לַעֲבוֹדָה זָרָה. (בראשית כה ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת שְׁבָא וְאֶת דְּדָן, אַף עַל גַּב דְּאִנּוּן מְתַרְגְּמִין תַּגְרִין וְלוֹפְרִין וְרָאשֵׁי אֻמִּין כֻּלָּן רָאשֵׁי אֻמּוֹת הֵן.

רמז קי

(בראשית כה ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכוֹרָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּרָכָה רַבָּנָן אָמְרִין, קְבוּרָה וְדַיְתִיקִי רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, לֹא בֵּרְכוֹ, אֶלָּא מַתָּנוֹת נָתַן לוֹ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וּמְסָרוֹ לְאָרִיס וְהָיוּ בוֹ שְׁנֵי אִילָנוֹת כְּרוּכִים זֶה לָזֶה. אֶחָד שֶׁל סַם חַיִּים וְאֶחָד שֶׁל סַם הַמָּוֶת. אָמַר הֶאָרִיס, אִם אֲנִי מַשְׁקֶה זֶה שֶׁל סַם חַיִּים זֶה שֶׁל סַם הַמָּוֶת חַי עִמּוֹ, וְאִם אֵין אֲנִי מַשְׁקֶה זֶה שֶׁל סַם הַמָּוֶת הַיּאַךְ זֶה שֶׁל סַם חַיִּים חַי. חָזַר וְאָמַר, אֲנָא אָרִיס אֲנָא מַה דְּאַהֲנֵי לְמָרֵיהּ דְּפַרְדֵּסָא לְמֶעְבַּד עֲבַד לֵיהּ. כָּךְ אָמַר אַבְרָהָם, אִם מְבָרֵךְ אֲנִי אֶת יִצְחָק בְּנִי עַכְשָׁו, יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה בְּכָלָל, וְאִם אֵין אֲנִי מְבָרֵךְ יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, הֵיאַךְ אֲבָרֵךְ אֶת יִצְחָק. חָזַר וְאָמַר, אָרִיס אֲנָא, אֶלָּא מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָמוֹ יַעֲשֶׂה. כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָבִינוּ אַבְרָהָם נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יִצְחָק בְּנוֹ וּבֵרְכוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (להלן פסוק יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ".

(בראשית כה ו) וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת. בִּימֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן בָּאוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל לְעוֹרֵר עִם יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרָה וּבָאוּ עִמָּהֶן שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת רָעוֹת, כְּנַעֲנִיִּים וּמִצְרִיִּים. אָמְרוּ, מִי הוֹלֵךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר גְּבִיעָה בֶּן קוֹסֵם אֲנִי הוֹלֵךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמְרוּ לוֹ הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תַּחְלִיט אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲנִי הוֹלֵךְ וְדָן עִמָּהֶם, אִם נוֹצַחַ אֲנִי הֲרֵי מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵי אַתֶּם אוֹמְרִים מַה הַגְּרוּעָ הַזֶּה שֶׁיֵּעִיד עָלֵינוּ. הָלַךְ וְדָן עִמָּהֶן. אָמַר לוֹ אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן, מִי תּוֹבֵעַ מִיַּד מִי. אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, אָנוּ תּוֹבְעִין מִיָּדָן וּמִתּוֹרָתָן אָנוּ בָּאִים עֲלֵיהֶם. כְּתִיב "כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", וְיִשְׁמָעֵאל בְּדִין הוּא שֶׁיִּטֹּל פִּי שְׁנַיִם. אָמַר לוֹ גְּבִיעָה בֶּן קוֹסֵם, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אֵין אָדָם עוֹשֶׂה חֶפְצוֹ בֵּין בָּנָיו. אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לוֹ, וְהָכְתִיב וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק. אָמַר לוֹ, וְהֵיכָן הוּא נוֹתֵן לִבְנֵי קְטוּרָה. אָמַר לוֹ, וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת. וְנִסְתַּלְּקוּ מִשָּׁם בְּבֹשֶׁת פָּנִים. אָמְרוּ כְּנַעֲנִיִּים, מִתּוֹרָתָן אָנוּ בָּאִין עֲלֵיהֶן. בְּכָל מָקוֹם כְּתִיב "אֶרֶץ כְּנַעַן", יִתְּנוּ לָנוּ אַרְצֵנוּ. אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אֵין אָדָם עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה בְּעַבְדּוֹ, אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לוֹ, וְהָכְתִיב, (בראשית ט, כה) "וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו", הֲרֵי הָאָרֶץ שֶׁלָּנוּ וְהֵן עֲבָדִים לַאֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ. וְנִסְתַּלְּקוּ בְּבֹשֶׁת פָּנִים. אָמְרוּ מִצְרִיִּים, מִתּוֹרָתָם אָנוּ בָּאִים עֲלֵיהֶם. שִׁשִּׁים רִבּוֹא יָצְאוּ מֵאַרְצֵנוּ טָעוּנִין כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב, דִּכְתִיב "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", יִתְּנוּ לָנוּ כַּסְפֵּנוּ וּזְהָבֵנוּ. אָמַר לָהֶם גְּבִיעָה בֶּן קוֹסֵם, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, שִׁשִּׁים רִבּוֹא עָשׂוּ אֶצְלָם עֲבוֹדָה מֵאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים, מֵהֶם כַּסְפֵּים מֵהֶם זְהָבִים, יִתְּנוּ לָנוּ מִדִּינָר דִּינָר בְּכָל יוֹם. יָשְׁבוּ פִּילוֹסוֹפִים חִשְׁבוּ, לֹא הִגִּיעוּ לְמֵאָה שָׁנָה עַד שֶׁנִּמְצֵאת אֶרֶץ מִצְרַיִם

לְטִמְיוֹן וְנִסְתַּלְּקוּ מִשָּׁם בְּבֹשֶׁת פָּנִים. בְּקֹשׁ לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. אָזְלִין אֵלֵין כּוּתָאֵי וְאָמְרוּ לוֹ הִזָּהֵר, שֶׁאֵינָם מַנִּיחִין אוֹתְךָ לִבְנוֹת לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁלָּהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ גְּבִיעָה בֶּן קוֹסֵם הָלַךְ וְעָשָׂה לוֹ שְׁנֵי אַנְפִּילָאוֹת וְנָתַן בָּהֶם שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת בְּשְׁנֵי רִבְאוֹת כֶּסֶף. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת אָמַר לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ שְׁלַח אֶת מִנְעָלֶיךָ וּנְעֹל אֵלּוּ שְׁנֵי אַנְפִּילָאוֹת שֶׁהָרְצָפָה חֲלָקָה שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק רַגְלֶיךָ כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אָמַר לוֹ, עַד כָּאן יֵשׁ לָנוּ רְשׁוּת לִכְנֹס, מִכָּאן וְאֵילַךְ אֵין לָנוּ רְשׁוּת לִכְנֹס. אָמַר לוֹ, לְכְשֶׁאֵצֵא אֲנִי מַשְׁוֶה לְךָ אֶת גַּבְהָתְךָ אָמַר לוֹ אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, רוֹפֵא אֻמָּן תִּקְרָא וְשָׂכָר הַרְבֵּה תִּטֹּל.

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן אִתְנַטּוּל דִּימוֹסְנָאֵי מִיהוּדָה וּמִירוּשָׁלַיִם, כְּשֶׁבָּאוּ בְּנֵי אַפְרִיקָא לְדוּן עִם יִשְׂרָאֵל וְכוּ', אָמַר לָהֶם גְּבִיהָה בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים, תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאָדוּן עִמָּהֶן. אִם יְנַצְּחוּנִי אִמְרוּ לָהֶם הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת (וְכוּ' עַד) עֶבֶד שֶׁקָּנָה נָכְסִים עֶבֶד לְמִי, נְכָסִים לְמִי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כַּמָּה שָׁנִים שֶׁלֹּא עֲבַדְתָּנוּ אָמַר לָהֶם, חִזְרוּ לוֹ תְּשׁוּבָה. אָמְרוּ, תֵּן לָנוּ זְמַן. נָתְנוּ לָהֶם זְמַן שִׁלְשָׁה יָמִים, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה. מִיָּד הֵנִיחוּ שְׁדוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן זְרוּעוֹת וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת וּבָרְחוּ וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁבִיעִית הָיְתָה. עַד וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל וְגוֹ'. וּלְבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת אָב שֶׁכָּתַב לְגִטְיוֹן לְבָנָיו בַּחַיִּים וְשִׁגֵּר זֶה מֵעַל זֶה, יֵשׁ לְזֶה עַל זֶה כְּלוּם מַאי מַתָּנוֹת, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, שֶׁמָּסַר לָהֶם שֵׁם טֻמְאָה וְכוּ'. וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ אָמַר לָהֶם, מַה שֶּׁאַתֶּם יְכוֹלִין לְהַרְחִיק הַרְחִיקוּ שֶׁלֹּא תִּכָּווּ בְּגַהֲלָתוֹ שֶׁל יִצְחָק אֲבָל עֵשָׂו עַל יְדֵי שֶׁבָּא וְנִזְדַּוֵּג לְיַעֲקֹב נָטַל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יָדוֹ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה כג, ז ח) "הֲזֹאת לָכֶם עֲלִיזָה וְגוֹ' מִי יָעַץ זֹאת צוֹר הַמַּעֲטִירָה" וְגוֹ'. (בראשית כה ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם (תהלים לז, יח) "יוֹדֵעַ ה' יְמֵי תְמִימִם", זֶה אַבְרָהָם "וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה", וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם.

(בראשית כה ח) וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם, אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא אָמַר רַב, אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ מִן הָעוֹלָם עָמְדוּ כָּל גְּדוֹלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּשׁוּרָה וְאָמְרוּ אוֹי לוֹ לָעוֹלָם שֶׁאָבַד מַנְהִיגוֹ וְאוֹי לָהּ לַסְּפִינָה שֶׁאִבְּדָה קִבְרְנִיטָהּ.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעָאי, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מֵתִים בְּחֹלִי מֵעַיִם בַּעֲשָׂרָה וּבְעֶשְׂרִים יוֹם לוֹמַר שֶׁהַחֹלִי מְמָרֵק רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ גְּוִיעָה מֵת בְּחֹלִי מֵעַיִם. שִׁלְשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן בְּשֵׂיבָה טוֹבָה, אַבְרָהָם, דָּוִד וְגִדְעוֹן.

מַה בֵּין מִיתַת נְעָרִים לְמִיתַת זְקֵנִים. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֲבָהוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֵר זֶה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא כָּבֶה מֵאֵלָיו יָפֶה לוֹ וְיָפֶה לַפְּתִילָה וְכָל זְמַן שֶׁאֵינוֹ כָּבֶה מֵאֵלָיו רַע לוֹ וְרַע לַפְּתִילָה רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, הַתְּאֵנָה הַזּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהִיא נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ יָפֶה לָהּ וְיָפֶה לַתְּאֵנָה בְּשָׁעָה שֶׁהִיא נִלְקֶטֶת שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ רַע לָהּ וְרַע לַתְּאֵנָה. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְתַלְמִידָיו וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי

עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא וְתַלְמִידָיו, הָיוּ לְמוּדִין לִהְיוֹת מַשְׁכִּימִין וְיוֹשְׁבִין וְשׁוֹנִין תַּחַת תְּאֵנָה אַחַת, וְהָיָה בַּעַל הַתְּאֵנָה מַשְׁכִּים וְלוֹקְטָהּ אָמְרוּ שֶׁמָּא חוֹשְׁדִינָן מַה עָבְדוּן, חָלְפוּן אַתְרֵיהוֹן אָזַל לְגַבַּיְהוּ, אָמַר לְהוֹן, רַבּוֹתַי חֲדָא מִצְוָה דְּהֲווֹיתוּן יָלְפִין זָכְיִין בִּי יוֹשְׁבִין וְשׁוֹנִין תַּחַת תְּאֵנָתִי בָּטַלְתּוּן יָתַהּ אָמְרוּ לֵיהּ, אַמְרִינָן שֶׁמָּא אַתָּה חַשְׁדִינָן פַּיְסָן וְחָזְרוּ לְאַתְרֵיהוֹן מָה עָשָׂה, הִשְׁכִּים בְּשַׁחֲרִית וְלֹא לָקְטָן וְזָרְחָה עֲלֵיהֶ[ן] חַמָּה וְהִתְלִיעוּ. אָמְרוּ, בַּעַל הַבַּיִת יוֹדֵעַ אֵימָתַי עוֹנָתָהּ שֶׁל תְּאֵנָה לִלְקֹט וְלוֹקְטָן. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֵימָתַי עוֹנָתָן שֶׁל צַדִּיקִים וּמְסַלְקָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, "דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ". זָקֵן וְשָׂבֵעַ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (משלי לא, כה) "עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן", כָּל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים מְתֻקָּן לֶעָתִיד לָבֹא. וּמַרְאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָהֶן עַד שֶׁהֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה מַתַּן שְׂכָרָן מַה שֶׁהוּא עָתִיד לִתֵּן לָהֶם לֶעָתִיד לָבֹא, וְנַפְשָׁם שְׂבֵעָה וְהֵם יְשֵׁנִים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לְאוֹרְחִים, וְהֶרְאָה לָהֶם מַה שֶּׁהֵן אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְשָׂבְעָה נַפְשָׁם וְיָשְׁנוּ לָהֶם. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַרְאֶה לַצַּדִּיקִים עַד שֶׁהֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה מַתַּן שְׂכָרָן מַה שֶּׁהוּא עָתִיד לִתֵּן לָהֶם לֶעָתִיד וְנַפְשָׁם שְׂבֵעָה וְהֵם יְשֵׁנִים. מַה טַּעַם, (איוב ג, יב) "כִּי עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקֹט יָשַׁנְתִּי אָז יָנוּחַ לִי". כַּד דְּמַךְ רַבִּי אֲבָהוּ חֲזַי שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה נַהֲרִין דַּאֲפַרְסְמוֹן, אָמַר לוֹן אִלֵּין דְּמַאן אַמְרִין לֵיהּ, דִּידָךְ. אָמַר לוֹן, אִלֵּין דְּאֲבָהוּ (ישעיה מט, ד) "וַאֲנִי אָמַרְתִּי לָרִיק יָגַעְתִּי לְתֹהוּ וְהֶבֶל כֹּחִי כִלֵּיתִי אָכֵן מִשְׁפָּטִי אֶת ה' וּפְעָלָתִי אֶת אֱלֹהָי". זַבְדִּי בֶּן לֵוִי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן פַּטְרָא תְּלָתֵיהוֹן אָמְרִין הַלֵּין קָרְיָא כַּד דְּמָכִין חַד מִנְּהוֹן אָמַר, "עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ" וְגוֹ'. וְחַד מִנְּהוֹן אָמַר, (שם כג, ה) "תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה", "וְיִשְׂמְחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ" וְגוֹ'. וְחָרָנָא אָמַר, (שם פד, יא) "כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף". רַבָּנָן אָמְרֵי, (שם לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ". הֱוֵי בִּשְׁעַת סִלּוּקָן שֶׁל צַדִּיקִים מֵהָעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַרְאֶה לָהֶם שְׂכָרָן הַמְתֻקָּן לָהֶן, וְאֵימָתַי, סָמוּךְ לְמִיתָתָן, דִּכְתִיב "יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו", הֱוֵי (משלי לא, כה) "וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן".

(בראשית כה ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו, בֶּן הָאָמָה חוֹלֵק כְּבוֹד לְבֶן הַגְּבִירָה. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ גְּוִיעָה וַאֲסִיפָה אֵינוֹ אֶלָּא מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים. וְהָא יִשְׁמָעֵאל כְּתִיב בֵּיהּ (להלן פסוק יז) גְּוִיעָה וַאֲסִיפָה, יִשְׁמָעֵאל עָשָׂה תְּשׁוּבָה, דִּכְתִיב וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו, מִכְדֵי יִשְׁמָעֵאל קָשִׁישׁ, מַאי טַעְמָא חָשִׁיב לֵיהּ יִצְחָק מִקַּמֵּיהּ, שְׁמַע מִנָּהּ תְּשׁוּבָה עֲבִיד וְאַדְּבְּרֵיהּ [לְ]יִצְחָק לְקַמֵּיהּ. וְדִלְמָא דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב. אֶלָּא מֵעַתָּה דִּכְתִיב (בראשית לה, כט) "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו" הָכָא נַמִּי דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב, אֶלָּא מִדְּאַקְדְּמֵיהּ וְאַדְּבְּרֵיהּ שְׁמַע מִנָּהּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(בראשית כה י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת וְגוֹ', אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, וַהֲלֹא מְקֻבּוּרָתָהּ שֶׁל שָׂרָה לִקְבוּרָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, וְהָכָא אַתְּ אָמַר שְׁמָהּ קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה, אֶלָּא בָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁגָּמַל חֶסֶד עִם שָׂרָה זָכָה לִגְמֹל חֶסֶד עִם אַבְרָהָם אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן שֵׁם וְעֵבֶר הָיוּ מְהַלְכִין לִפְנֵי מִטָּתוֹ, וְרָאוּ אֵיזֶה מָקוֹם מֻפְנֶה לְאָבִינוּ אַבְרָהָם, וְקָבְרוּ אוֹתוֹ בְּדִיוֹטְרִין שֶׁלּוֹ. (בראשית כה יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק, (כְּתוּב בְּרֵמֶז יג ולג).

אָמַר רַבִּי סִימוֹן, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי אַחֲרֵי חָזַר הָעוֹלָם לְאָחוֹר וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, מִיָּד "[וְ]כָל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר" וְגוֹ'. (יהושע א, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה", מִיָּד פָּסַק הַבְּאֵר וְהַמָּן וְעָנָנֵי כָּבוֹד "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ", מִיָּד נִתְגָּרוּ בָּהֶן יְתֵדוֹת הָאָרֶץ (שמואל ב א, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת שָׁאוּל", מִיָּד (שמואל א לא, א) "וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל". מְתִיבִין חַבְרַיָּא לְרַבִּי סִימוֹן (וַיְהִי) "וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמֶּלֶךְ" אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, לֹא אָתָא רַבִּי סִימוֹן לְמֵימַר אֶלָּא וַיְהִי אַחֲרֵי אָמַר רַבִּי יוּדָן, אִלּוּלֵי שֶׁהֶעֱמִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, כְּבָר חָזַר הָעוֹלָם לְאָחוֹרָיו דִּכְתִיב "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם", (בראשית כו, יח) "וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת הַמַּיִם". כְּתִיב (יהושע א, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה" [וּכְתִיב] (שם) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ". כְּתִיב "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ, וּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה יַעֲלֶה" כְּתִיב (שמואל ב א, א) "אַחֲרֵי מוֹת שָׁאוּל, וּכְתִיב וְדָוִד שָׁב מֵהַכּוֹת אֶת עֲמָלֵק". (בראשית כה יב-יז) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבָּנָן הֲווּ יָתְבִין וּמַקְשִׁין, מַה רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַחֵס תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל רָשָׁע כָּאן. עָבַר רַבִּי לֵוִי. אָמְרִין, הָא אָתָא מָרָא דִּשְׁמַעְתָּא נְשָׁאֲלִינֵיהּ אָתָא רַבִּי לֵוִי וְאָמַר בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חָנִינָא, לְהוֹדִיעֲךָ בֶּן כַּמָּה שָׁנִים נִתְבָּרֵךְ וְזָקֵנְךָ. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, כְּדֵי לְיַחֵס שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ' וּכְתִיב "וְאַבְרָהָם בֶּן שְׁמֹנִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה" עַד דְּאִתַּיְלִיד יִצְחָק הֲוָה בַּר אַרְבֵּיסַר, וּכְתִיב (בראשית כה, כו) "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם", וְיִשְׁמָעֵאל בַּר כַּמָּה הֲוָה בַּר שִׁבְעִים וְאַרְבַּע, כַּמָּה פַּיְשָׁן מִשְׁנֵיהֶ שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ וּבוֹ בַּפֶּרֶק שֶׁנִּתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב מֵת יִשְׁמָעֵאל, דִּכְתִיב (בראשית כח, ט) "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּת יִשְׁמָעֵאל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת אֶלָּא שֶׁקִּדְּשָׁהּ יִשְׁמָעֵאל וּמֵת, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אֲחִיהָ שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה עַד דְּאִתַּיְלִיד יוֹסֵף הֲרֵי שִׁבְעִים וְשֶׁבַע, וּכְתִיב "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה" הֲרֵי מֵאָה וְשֶׁבַע שֶׁבַע דְּשָׁבְעָה וְתַרְתֵּי דְּכַפְנָא הֲרֵי מֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה וְאָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב לְפַרְעֹה (בראשית מז, ט) "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה" וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּבֵית עֵבֶר, אַחַר יְרִידָתוֹ לַאֲרַם נִמְצָא יַעֲקֹב

כְּשֶׁעָמַד עַל הַבְּאֵר בֶּן שִׁבְעִים וְשֶׁבַע שָׁנָה הָיָה כְּשֵׁם שֶׁפִּירֵשׁ יַעֲקֹב מִיִּצְחָק עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה כָּךְ פִּירֵשׁ יוֹסֵף מִיַּעֲקֹב עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וְהָא יַעֲקֹב פִּירֵשׁ שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה דְּשִׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁגָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מִכִּבּוּד אָב וָאֵם. וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל, מַה רָאָה הַכָּתוּב לְיַחֵס שָׁנָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל כָּאן, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁבָּא מִקְּדֻקְדוֹ שֶׁל מִדְבָּר לִגְמֹל חֶסֶד לְאָבִיו. (בראשית כה יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד שׁוּר וְגוֹ' הָכָא אַתְּ אָמַר נָפָל וּלְהַלָּן (בראשית טז, יב) אַתְּ אָמַר "יִשְׁכֹּן", אֶלָּא כָּל הַיָּמִים שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ חַי, יִשְׁכֹּן וְכֵיוָן שֶׁמֵּת אַבְרָהָם אָבִינוּ "נָפָל". עַד שֶׁלֹּא פָּשַׁט יָדוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, "יִשְׁכֹּן", כֵּיוָן שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ "נָפָל". בָּעוֹלָם הַזֶּה "יִשְׁכֹּן", אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא "נָפָל".

פרשת תולדות

(בראשית כה יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, כְּתִיב (משלי כג, כד) "גִּיל יָגִיל אֲבִי צַדִּיק וְיוֹלֵד חָכָם יִשְׂמַח בּוֹ". גִּילָה בִּזְמַן שֶׁהוּא צַדִּיק בֶּן צַדִּיק "וַיְהִי בִּימֵי אָחָז" וְגוֹ', אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וַוי שֶׁמָּלַךְ אָחָז, אָמַר לָהֶם בֶּן יוֹתָם הוּא, וְאָבִיו צַדִּיק הָיָה, אֵינִי יָכוֹל לִפְשׁוֹט יָדִי בּוֹ. "וְיוֹלֵד חָכָם יִשְׂמַח בּוֹ", מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן יָגֵעַ בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא מִתְמַלֵּא עָלָיו רַחֲמִים תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיוֹלֵד חָכָם יִשְׂמַח בּוֹ". אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו בָּשָׂר וָדָם, מְנַלָּן שֶׁאָפִילוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְמַלֵּא עָלָיו רַחֲמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי כג, טו) "בְּנִי אִם חָכַם לִבְּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי". עֲטָרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים, הָאָבוֹת עֲטָרָה לַבָּנִים וְהַבָּנִים עֲטָרָה לָאָבוֹת הָאָבוֹת עֲטָרָה לַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם" וְהַבָּנִים עֲטָרָה לָאָבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים" אָמְרוּ לֹא נִצּוֹל אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ דִּין לִפְנֵי הַשַּׁלְטוֹן, וְיָצָא דִּינוֹ מִלִּפְנֵי הַשַּׁלְטוֹן לִשְׂרֵף, וְצָפָה אוֹתוֹ שַׁלְטוֹן בְּאִיסְטְרוֹלוֹגוּת שֶׁלּוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְהוֹלִיד בַּת וְהִיא נִשֵּׂאת לַמֶּלֶךְ, אָמַר כְּדַאי הוּא לְהִנָּצֵל בִּזְכוּת בִּתּוֹ, כָּךְ יָצָא דִּינוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשָּׂרֵף לִפְנֵי נִמְרוֹד, צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָתִיד יַעֲקֹב לָצֵאת מִמֶּנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּדַאי הוּא לְהִנָּצֵל בִּזְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. הֲדָא הוּא דִכְתִיב "לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אֶל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם". אַבְרָם נִקְרָא אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א' א, כז) "אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם". יִצְחָק נִקְרָא אַבְרָהָם, דִּכְתִיב וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם. יַעֲקֹב נִקְרָא יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (בראשית לה, י) "לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל". יִצְחָק נִקְרָא יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (בראשית מו, ח) "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב" אַבְרָהָם נִקְרָא יִשְׂרָאֵל, מִלְּתָא עַמִּיקְתָּא הִיא דֵּין "וּמוֹשַׁב

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם (וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן וּבְאֶרֶץ גֹּשֶׁן) שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם (כְּתוּב בַּפָּסוּק מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם).

יֵשׁ בָּנִים שְׁנִתְגַּנּוּ בַּאֲבִיהֶם זֶה יֹאשִׁיָּהוּ שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּאָמוֹן (דה"ב לג, כג), "כִּי הוּא אָמוֹן הִרְבָּה אַשְׁמָה". חִזְקִיָּה נִתְגַּנָּה בֶּאָחָז שֶׁנֶּאֱמַר "צוֹר תִּעוּדָה וְיֵשׁ אָבוֹת שְׁנִתְגַּנּוּ בִּבְנֵיהֶם, עֲלֵי נִתְגַּנָּה בְּבָנָיו (שמואל א ב, יג), "וּבְנֵי עֵלִי בְּנֵי בְלִיָּעַל". שְׁמוּאֵל נִתְגַּנָּה בְּבָנָיו (שם ח, ג), "וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָיו". אֲבָל אַבְרָהָם הוּא נִתְגַּדֵּל בְּיִצְחָק, וְיִצְחָק נִתְגַּדֵּל בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו", וּכְתִיב אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, וְכִי לֹא הוֹלִיד אֶלָּא יִצְחָק, אֶלָּא שֶׁנִּתְגַּדֵּל בּוֹ.

(בראשית כה כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה. יִצְחָק אֲבִינוּ הָיָה כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בֶּן שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה, נִמְצֵאת רִבְקָה נִשֵּׂאת לְיִצְחָק בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

שֵׁשׁ זוּגוֹת, שֶׁשְּׁנוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, רִבְקָה וּקְהָת לֵוִי וְעַמְרָם יוֹסֵף וִיהוֹשֻׁעַ שְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה הַלֵּל הַזָּקֵן וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְרַבִּי עֲקִיבָא.

בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי, אִם לְמֵד שֶׁהוּא מִפַּדַּן אֲרָם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי אֶלָּא בָּא לְלַמֶּדְךָ אֲבִיהָ רַמַּאי וְאִחִיהָ רַמַּאי וְאַנְשֵׁי מְקוֹמָהּ רַמָּאין, וְהַצַּדֶּקֶת הַזּוֹ שֶׁהִיא יוֹצְאָה מִבֵּיניֵהֶם לְמָּה הִיא דּוֹמָה לְשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים. כְּתִיב (בראשית כח, ה) "וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל לָבָן" וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁכִּבְּלָן כֻּלָּם בְּרַמָּאוּת. (בראשית כה כא) וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה', רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שֶׁשָּׁפַךְ תְּפִלּוֹת כֶּעֱתֶר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, שֶׁהָפַךְ אֶת הַגְּזֵרָה וּלְפוּם כֵּן קְרִיין לֵיהּ עַתְרָא דְּהָפִיךְ אִדְּרָא. לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ, מִלַּמֵּד שֶׁהָיָה יִצְחָק שְׁטוּחַ כָּאן וְהִיא שְׁטוּחָה כָּאן, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל בָּנִים שֶׁאַתָּה עָתִיד לִתֵּן לִי יִהְיוּ מִן הַצַּדֶּקֶת הַזֹּאת. אַף הִיא אָמְרָה כֵּן. כִּי עֲקָרָה הִיא, עִיקָּר מַטְרִין לֹא הָיָה לָהּ, וְנָלַף לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִיקָּר מַטְרִין. וַיֵּעָתֶר לוֹ ה', לְבָן מְלָכִים שֶׁהָיָה חוֹתֵר לְאָבִיו לִטּוֹל לִטְרָא שֶׁל זָהָב, הַבֵּן חוֹתֵר מִבַּחוּץ וְהָאָב חוֹתֵר מִבִּפְנִים.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְעֶתֶר לוֹמַר לְךָ מָה עֶתֶר זֶה מְהַפֵּךְ אֶת הַתְּבוּאָה בְּגוֹרֶן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אַף תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְהַפֶּכֶת דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמִּדַּת רַגְזָנוּת לְמִדַּת רַחֲמָנוּת.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יִצְחָק אֲבִינוּ עָקָר הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ, עַל אִשְׁתּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם עֲקוּרִים הָיוּ. אִי הָכִי וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' וַיֵּעָתֶר לָהֶם מִבַּעְיָא לֵיהּ אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי מָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ עֲקוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים. לָמָּה נִמְשְׁלָה תְּפִלָּתָן לְעֶתֶר וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיְתָה רִבְקָה

עֲקָרָה, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים שָׁנָה לָקַח אֶת רִבְקָה וְהָלַךְ לוֹ לְחָרָן הַמּוֹרִיָּה, לַמָּקוֹם שֶׁנֶּעֱקַד שָׁם, וְנִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ עַל הֲרָיוֹן הַבֶּטֶן, וְנֶעְתַּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֶּעָתֶר לוֹ.

(בראשית כה כב-כג) וַיִּתְרֹצַצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זֶה רָץ לַהֲרוֹג אֶת זֶה, וְזֶה רָץ לַהֲרוֹג אֶת זֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, זֶה מַתִּיר צִוּוּיוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה מַתִּיר צִוּוּיוֹ שֶׁל זֶה רַבִּי לֵוִי אָמַר, שֶׁלֹּא תֹּאמַר מִשֶּׁיָּצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ נִזְדַּוֵּג לוֹ, אֶלָּא עַד שֶׁהוּא בִּמְעֵי אִמּוֹ זֵירְתֵיהּ מְתוּחָה לְקַבְּלֵיהּ הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים נח, ד) "זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם".

דָּבָר אַחֵר וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים עוֹבֶרֶת עַל בְּתֵּי עֲבוֹדָה זָרָה עָשׂוּ מְפַרְכֵי לְצֵאת "זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם תְּעוּ מִבֶּטֶן". עוֹבֶרֶת עַל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת יַעֲקֹב מְפַרְכֵי לְצֵאת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה א, ה) "בְּטֶרֶם אֲצָרֶךָּ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ". וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה רִבְקָה אִמֵּנוּ מְחַזֶּרֶת עַל פִּתְחֵיהֶן שֶׁל נָשִׁים, וְאוֹמֶרֶת הִגִּיעַ לָכֶם הַצַּעַר הַזֶּה מִימֵיכֶם אִם כֵּן הוּא הַצַּעַר שֶׁל בָּנִים הַלְוַאי לֹא עִיבַּרְתִּי. אִם כֵּן אֲנִי עֲתִידָה לְהַעֲמִיד שִׁבְעִים עָשָׂר שִׁבְטִים הַלְוַאי לֹא עִיבַּרְתִּי שֶׁרְאוּיָה הָיְתָה רִבְקָה לְהַעֲמִיד שִׁבְעִים עָשָׂר שִׁבְטִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ, הָא תְּרֵין. וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ, הָא אַרְבַּע. וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ, הָא שִׁיתָּא. וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר, הָא תְּמַנְיָא. וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִים בְּבִטְנָהּ, הָא עֲשָׂרָה. וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי, הָא חַד עָשָׂר. וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו הָא תְּרֵיסַר. וְאִית דְּמַיְתֵי לְהּ מִן הֲדֵין קְרָיָא, "ז"ה" בְּגִימַטְרִיָא תְּרֵיסַר. וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה', וְכִי בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת הָיוּ בְּאוֹתָן הַיָּמִים, אֶלָּא לֹא הָלְכָה אֶלָּא לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, לְלַמֶּדְךָ כָּל מִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל פְּנֵי זָקֵן כְּאִלּוּ הוּא מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה.

וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ, שֶׁהָיוּ חוֹלְקִין בִּשְׁבִיל הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה רָצָה סַמָּאֵל לַהֲרוֹג יַעֲקֹב בְּמֵעֵי אִמּוֹ, אֶלָּא שֶׁעָמַד מִיכָאֵל כְּנֶגְדּוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד מִיכָאֵל וְרָצָה לִשְׁרוֹף לְסַמָּאֵל, עַד שֶׁהוֹשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּתֵּי דִינִים בֵּינֵיהֶן. וַיֹּאמֶר ה' לָהּ, עַל יְדֵי שֵׁם בֶּן נֹחַ (כַּכָּתוּב בַּפָּסוּק וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה).

שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ, שְׁנֵי גֵּאִים בְּבִטְנֵךְ אַדְרְיָינוּס בְּאוּמּוֹת, וּשְׁלֹמֹה בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ אָמַר לָהּ דּוֹמָה אַתְּ לְשֶׁדֶּה שֶׁזְּרָעָהּ הִצְלִיחַ וּמָלְאוּ הָאוֹצָרוֹת בַּר וְהָאִצְטַבְלָאוֹת קַשׁ, תְּהֵא בְּרוּכָה הַשָּׂדֶה שֶׁמָּלְאָה הָאוֹצָרוֹת בַּר וְהָאִצְטַבְלָאוֹת קַשׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרִבְקָה יְהֵא שָׁלוֹם בְּכָרֵס הַזֶּה שֶׁהִיא עֲתִידָה לְמַלְאוֹת גַּן עֵדֶן צַדִּיקִם וְגֵיהִנֹּם רְשָׁעִים. שְׁנֵי גוֹיִם שְׁנוֹאֵי גוֹיִם כָּל הָאוּמּוֹת שׂוֹנְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְכָל הָאוּמּוֹת שׂוֹנְאִין אֶת עֵשָׂו, סַנְאוּן דְּבַרְיֵיךְ בְּמֵעַיִךְ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי". וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ, מִכָּאן שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ, עַד כָּאן קוֹרִין סַבְתְּכָא וְרַעְמָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ יְקוּמוּן יְהוּדָאֵי וְאַרְמָאֵי. וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר, אִם זָכָה יַעֲבוֹד, וְאִם לֹא יֵעָבֵד.

שְׁנֵי גּוֹיִם בְּבִטְנֵךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַל תִּקְרֵי 'גּוֹיִם' אֶלָּא 'גֵּאִים' זֶה אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי שֶׁלֹּא פָּסַק מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צָנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִין לֹא בֵּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. דְּאָמַר מַר, צָנוֹן מְחַתֵּךְ אֶת הַמַּאֲכָל, חֲזֶרֶת מְהַפֵּךְ הָאוֹכֶל. קִשּׁוּאִין מְרַוְּחָא מַעֲיָינָא וְהָתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן קִשּׁוּאִין שֶׁהוּא קָשֶׁה לְכָל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם כַּחֲרָבוֹת, לָא קַשְׁיָא הָא בְּרַבְרְבֵי הָא בְּזוּטְרֵי.

וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ, אָמַר רַבִּי נַחְמָן, מִתְּחִלָּה הָיוּ מְבִיאִין נְסָכִים מִיהוּדָה שֶׁלֹּא הָיָה יַיִן מַחְמִיץ עַד שֶׁנּוֹתְנִים לְתוֹכוֹ שְׁעוֹרִין, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ חוֹמֶץ סְתָם. עַכְשָׁיו אֵין יַיִן שֶׁל אֱדוֹם מַחְמִיץ עַד שֶׁנּוֹתְנִים לְתוֹכוֹ שְׁעוֹרִים וְקוֹרִין אוֹתוֹ חוֹמֶץ הָאֲדֹמִי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כו, ב) "אִמְלְאָה הַחֳרָבָה" אִם מָלְאָה זוֹ חָרְבָה זוֹ, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ.

קֵיסָרִי וִירוּשָׁלַיִם, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם חָרְבוּ שְׁתֵּיהֶם אוֹ יָשְׁבוּ שְׁתֵּיהֶם אַל תַּאֲמִין, חָרְבָה קֵיסָרִי וְיָשְׁבָה יְרוּשָׁלַיִם הַאֲמַן, שֶׁנֶּאֱמַר "אִמְלְאָה הַחֳרָבָה" וּכְתִיב וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ. (בראשית כה כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת כָּאן לַחֲסֵרִין וּלְהַלָּן לִמְלֵאִין וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ תּוֹמִים כְּתִיב לְהַלָּן (לח, כז) "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם פֶּרֶץ וְזֶרַח הָיוּ תְּמִימִים, וְכָאן עֵשָׂו וְיַעֲקֹב אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע. (בראשית כה כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי, בִּזְכוּת רִאשׁוֹן אֲנִי נִגְלֶה לָכֶם רִאשׁוֹן וּפוֹרֵעַ לָכֶם מִן הָרִאשׁוֹן, וּבוֹנֶה לָכֶם רִאשׁוֹן, וּמֵבִיא לָכֶם רִאשׁוֹן. וּבִזְכוּת (ויקרא כג, מ) "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", אֲנִי נִגְלֶה לָכֶם רִאשׁוֹן, "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן". וּפוֹרֵעַ לָכֶם מִן הָרִאשׁוֹן וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי. וּבוֹנֶה לָכֶם רִאשׁוֹן זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, יב) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן". וּמֵבִיא לָכֶם רִאשׁוֹן, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, כז) "רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם".

דָּבָר אַחֵר לָמָּה יָצָא עֵשָׂו רִאשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא מֶלֶא דָּמִים וְתֵצֵא סְרִיחוּתוֹ עִמּוֹ, כְּהַדֵּין פַּרְבִיטָא שֶׁהוּא מְשַׁטֵּף אֶת הַמֶּרְחָץ וְאַחַר כַּךְ מְרַחֵץ בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ לָמָּה יָצָא תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הוּא וְסִרְיוּתוֹ עִמּוֹ. מַטְרוֹנָא שֶׁאָלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חַלַפְתָּא, לָמָּה יָצָא עֵשָׂו תְּחִלָּה אָמַר לָהּ טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יַעֲקֹב הָיְתָה, מָשָׁל אִם תָּנִיחוּ שְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת בִּשְׁפוֹפֶרֶת אַחַת, לֹא זֹאת שֶׁאַתְּ נוֹתְנָהּ בָּרִאשׁוֹנָה הִיא יוֹצְאָה אַחֲרוֹנָה, כָּךְ טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יַעֲקֹב הָיְתָה. אַדְמוֹנִי כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה שְׁמוּאֵל אֶת דָּוִד אָדוֹם, דִּכְתִיב (שמואל א טז, יב) "וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַדְמוֹנִי", מִיָּד נִתְיָרֵא, אָמַר אַף זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים כְּעֵשָׂו, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "עִם יְפֵה עֵינַיִם", עֵשָׂו מַדַּעַת עָצְמוֹ הוּא הוֹרֵג, אֲבָל זֶה מִדַּעַת סַנְהֶדְרִין הוּא הוֹרֵג. דִּיקַלְטִינוּס מַלְכָּא הֲוָה רְעֵי חֲזִירֵי בַּהֲדָא טָבָרְיָא וְכֵיוָן דַּהֲוָה מָטֵי סִדְרָא דְּרַבִּי הֲוּוּ יְנִיקֵי נָפְקִין וּמַחְיָין לֵיהּ, לְבָתַר יוֹמִין אִתְעֲבֵד מֶלֶךְ וְיָתִיב לֵיהּ בַּהֲדָא פַּנְיָאס וְשָׁלַח כַּתְּבִין לְטָבֶרְיָא

בְּפַנְיָא רַמְשָׁא דְעָרוּבְתָא דְשַׁבְּתָא אֲמַר אֲנָא יְהִיב קִילְוֹן דִיהוֹן רַבְרְבָנֵי דִיהוּדְאֵי קַיְימִין קַדְמָאֵי בְּצַפְרָא דְּחַד בְּשַׁבָּא פַּקְדֵיה לִשְׁלִיחָא וְאָמַר לָא תִּתֵּן יַתְהוֹן לְהוֹן אֶלָּא מִטְמַעֲיָא יוֹמָא דְעָרוּבְתָא נָחַת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן לְמִיסְחֵי חַמְתֵיהּ לְרַבִּי דַּהֲוָה קָאֵי קוּמֵי סִדְרָא רַבָּה וּפָנָיו חוֹלָנִית אָמַר לוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ חוֹלָנִית, אָמַר לוֹ כָּךְ וְכָךְ אִשְׁתַּדַּר לִי מִן מַלְכוּתָא. אָמַר לוֹ אִיתָא סָחֵי, דְּבַרְיָיךְ עֲבִיד לָךְ נִיסָן כִּדְעָלוֹן לְמִסְחֵי אָתָא הֲדָא אַרְגִינְטִין מְגַחֵךְ וּמְרַקֵּד קֳדָמֵיהוֹן בָּעֵי רַבִּי דְיַזְעֵף בֵּיהּ, אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן שַׁבְקֵיה דְּזִימְנִין עַל נִיסִין הוּא מִתְחַמֵּי אָמַר לוֹ מַרְיָךְ בְּעָקָא וְאַתְּ קָאֵם גָּחִיךְ וּמְרַקֵּד אָמַר לְהוֹן אַכְלוּן וְשָׁתוּן דְּבַרְיְיכוֹן עָבִיד לְכוֹן נִיסָן, וַאֲנָא מְקַיֵּם לְכוֹן קֳדָמַי בְּצַפְּרָא דְּחַד בְּשַׁבָּא בְּאַפּוּקֵי שִׁבְתָּא בָּתַר סִדְרָא נַסְבִיתוֹן וְאוּקִימוֹן קָדָם פַּיְילֵי דַּפְנַיְאס עַלּוֹן וְאָמְרִין הָא קַיְימִין קָדָם פַּיְילֵי אָמַר סַגְרוּן פַּיְילֵי נַסְבִיתוֹן וְאוּקִימוֹן עַל מַטַכְסָא דְמַדִינְתָא עַלּוֹן וַאֲמְרִין לֵיהּ אָמַר אֲנָא קִילְוֵי דְיִתְזוּן בֵּי בַּנֵי תְּלַת יוֹמֵי, וַיְעָלוּן וְיִסְחוּן וְיֵיתוּן לְגַבָּאי אַזְלִין וְאִתְזוּן בֵּי בַּנֵי תְּלָתָא יוֹמִין וְעָאַל אַרְגִינְטִין וּמַזְגָא קוֹמֵיהוֹן וְעָאלִין וַאֲסְחוּן וַאֲתוּן לְגַבֵּיהּ אָמַר לְהוֹן בְּגִין דְּאֶלָהְכוֹן עָבִיד לְכוֹן נִיסָן אַתּוּן מַקִּילִין לְמַלְכָּא אַמְרִין לֵיהּ לְדַקְלְטִינוּס רַעְיֵי חַזִירֵי אַקִילְנָן, בְּרַם לְדַקְלְטִינוּס מַלְכָּא אֲנַן מְשְׁתַּעֲבְדִין אָמַר לָהֶם אַף עַל פִּי כֵן לֹא תְּבַזּוּן לֹא בְּרוֹמִי זְעֵיר וְלֹא בְּגוּלְיֵיר זְעֵיר כָּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר, כָּלּוֹ רְאוּי לְאַדֶּרֶת. כָּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר (דניאל ב, לה) בַּאדַיִן דְּקוּ כַחֲדָה פַּרְזְלָא חַסְפָּא נְחָשָׁא כַּסְפָּא וְדַהֲבָא וַהֲווֹ כְּעוּר מִן אִדְרֵי קַיִט מִי גָּרַם לָהֶם לִהְיוֹת אִדְרֵי קַיִט עַל שֶׁפִּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בָּאַדִּירִים. וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו, הֵא שָׁוְא שֶׁבָּרָאתִי בְּעוֹלָמִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אַתּוּן קְרִיתוּן לְחַזִירְתְכוֹן שֵׁם אַף אֲנָא אִקְרֵי לְבָנַי בְּכוֹרִי, שֵׁם "כֹּה אָמַר ה' בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל".

וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמֹנִי, שֶׁעַד שֶׁהוּא בִּמְעֵי אִמּוֹ שָׂתָה דַּם נַדָּתָהּ.

(בראשית כה כו) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, הֶגְמוֹן אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לֵיהּ מִי תּוֹפֵס מַלְכוּת אַחֲרֵינוּ, הֵבִיא נֵיר חָלָק נָטַל קֶלְמוֹס וְכָתַב עָלָיו וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו אָמְרוּ רְאוּ דְּבָרִים יְשָׁנִים מִפִּי זָקֵן חָדָשׁ לְהוֹדִיעֲךָ כַּמָּה צַעַר הָיָה אוֹתוֹ צַדִּיק מִצְטַעֵר.

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין בְּנֵי עֵשָׂו נוֹפְלִין עַד שֶׁיָּבֹא שָׂרִיד מִיַּעֲקֹב וִיקַצֵּץ רַגְלֵי בְּנֵי עֵשָׂו מֵהַר שֵׂעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, יט) "וְיָרַד מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שְׂרִיד מֵעִיר".

(בראשית כה כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו, מָשָׁל לַהֲדַס וְעִצְבּוֹנִית שֶׁהָיוּ גְּדֵלִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְכֵיוָן שֶׁהִגְדִּילוּ וְהִפְרִיחוּ זֶה נוֹתֵן רֵיחוֹ, וְזֶה חוֹחָיו כָּךְ כָּל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שְׁנֵיהֶם הוֹלְכִים לְבֵית הַסֵּפֶר וּלְאַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה זֶה הוֹלֵךְ לְבֵית הַסֵּפֶר, וְזֶה הוֹלֵךְ לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן צָרִיךְ אָדָם לְטַפֵּל בִּבְנוֹ עַד שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּלְאַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה. וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד,

צַד אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּפִיו, אַתְּ לֹא נָנַבְתְּ מָאן גָּנַב עִמָּךְ אַתְּ לֹא קָטַלְתְּ מָאן קָטַל עִמָּךְ רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר שׁוֹדַנִי צוֹדַנִי צָד בַּבַּיִת צָד בַּשָּׂדֶה. צָד בַּבַּיִת הֵיאַךְ מְתַקְּנִין מִילְחָא צָד בַּשָּׂדֶה, הֵיאַךְ מְתַקְּנִין תִּיבְנָא, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, הִפְקִיר עַצְמוֹ כְּשָׂדֶה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא דַיֵּינוּ שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַדְנוּ לְשִׁבְעִים אוּמוֹת אֶלָּא אַף לָזוֹ שֶׁנִּבְעֶלֶת כְּנָשִׁים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹ בַּלָּשׁוֹן אֶפְרַע מֵהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה מט, כב) "וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה". וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים, שְׁנֵי אֹהָלִים, בֵּית מִדְרְשׁוֹ שֶׁל שֵׁם, וּבֵית מִדְרְשׁוֹ שֶׁל עֵבֶר.

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים, יַעֲקֹב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב אֹהָלִים וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה כָּל יָמָיו, עֵשָׂו בְּדֶרֶךְ הַמָּוֶת, שֶׁהָרַג אֶת נִמְרוֹד וְאֶת חִיוֹר בְּנוֹ. וְעוֹד בִּקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת יַעֲקֹב, "יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי". יַעֲקֹב שִׁמֵּשׁ אֶת אַבְרָהָם חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְאֶת שֵׁם חֲמִשִּׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שִׁמֵּשׁ שֵׁם אֶת מְתוּשֶׁלַח תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה וְכוּ'. יַעֲקֹב אִישׁ תָּם, נוֹלַד מָהוּל, (כִּדְכָתוּב בְּרֵמֶז י"ו). (בראשית כה כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו, קוּפְרָא טָבָא לְפוּמֵיהּ כָּסָא טָבָא לְפוּמֵיהּ וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב כָּל שֶׁשּׁוֹמַעַת קוֹלוֹ מוֹסֶפֶת אַהֲבָה עַל אַהֲבָתוֹ.

(בראשית כה כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד, אָמַר לוֹ עֵשָׂו מַה טִּיבוֹ שֶׁל תַּבְשִׁיל זֶה, אָמַר לוֹ שֶׁמֵּת אוֹתוֹ זָקֵן אָמַר לוֹ בְּאוֹתוֹ זָקֵן נָגְעָה מִדַּת הַדִּין, אָמַר אִם כֵּן לֹא יֵשׁ מַתַּן שָׂכָר, וְלֹא תְּחִיַּת הַמֵּתִים. וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹמֵר (ירמיה כב, י) "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת" זֶה אַבְרָהָם (שם) "בְּכוּ בְכוֹ לַהוֹלֵךְ" זֶה עֵשָׂו וְכוּ'. וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד, תְּנָא אוֹתוֹ הַיּוֹם נִפְטַר אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעֵשָׂו יַעֲקֹב אָבִינוּ תַּבְשִׁיל שֶׁל עֲדָשִׁים לְנַחֵם יִצְחָק אָבִיו. וּמַאי שְׁנָא עֲדָשִׁים, מָה עֲדָשִׁים אֲלוּ גַּלְגַּל אַף אֲבֵלוּת גַּלְגַּל וְאִכָּא דְּאָמְרֵי מָה עֲדָשָׁה אֵין לָהּ פֶּה אַף אֲבֵל אֵין לוֹ פֶּה אִכָּא בְּנֵיהוּ לְנָחוּמֵי בְּבֵיעֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת עָבַר אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתוֹ יוֹם, בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, דִּכְתִיב וַיִּבָּא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וּכְתִיב הָתָם (דברים כב, כז) "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ". הָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, כְּתִיב הָכָא וְהוּא עָיֵף, וּכְתִיב הָתָם "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים". כָּפַר בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דִּכְתִיב (להלן פסוק לב) "הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת". כָּפַר בָּעִיקָּר, כְּתִיב הָכָא לָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה, וּכְתִיב הָתָם "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". בִּזָּה אֶת הַבְּכוֹרָה, דִּכְתִיב (להלן פסוק לד) "וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה".

אַתָּה מוֹצֵא אַבְרָהָם חַי מֵאָה וְשִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה וְיִצְחָק מֵאָה וּשְׁמוֹנִים אֶלָּא אוֹתָן חָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁמָּנַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵחַיָּיו, מִפְּנֵי חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ הִבְטַחְתִּי אֶת אַבְרָהָם (בראשית טו, טו) "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה", זוֹ הִיא שֵׂיבָה טוֹבָה רוֹאֶה בְּנוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וּמְגַלֶּה עֲרָיוֹת, וְשׁוֹפֵךְ

דְּמִים, מוּטָב לוֹ שֶׁיִּפָּטֵר בְּשָׁלוֹם. הֲדָא הוּא דִכְתִיב " טוֹב חֶסְדְּךָ מֵחַיִּים". (בראשית כה ל) הַלְעִיטֵנִי, פֶּעַר פִּיו וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז ק"ט).

רמז קיא

מִן הָאָדֹם הַזֶּה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִנַּיִּהּ וּמִן פִּטְרוֹנָהּ וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִנַּיִּהּ וּמִן דְּכַוָּותַיְהּ הוּא אָדוֹם (לעיל פסוק כה) "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי", תַּבְשִׁילוֹ אָדוֹם, הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדֹם, אַרְצוֹ אֲדָמָה (בראשית לב, ד) "אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם", גְּבוּרָיו אֲדֻמִּים (נחום ב, ד) "מָגֵן גִּבּוֹרָיהוּ מְאָדָּם", לְבוּשׁוֹ אֲדֻמִּים, "אַנְשֵׁי חַיִל מְתֻלָּעִים" יִפְרַע מִמֶּנּוּ אָדוֹם (שיר השירים ה, ו) דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם בְּלִבּוּשׁ אָדוֹם "מַדּוּעַ אָדוֹם לִלְבוּשֶׁךָ".

(בראשית כה לא-לב) מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי, אָמְרוּ כְּשֶׁהָיוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו בְּמֵעֵי אִמָּן אָמַר לוֹ יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אָחִי שְׁנֵי עוֹלָמוֹת לְפָנֵינוּ הָעוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמַשָּׂא וּמַתָּן לְשָׂא אִשָּׁה וּלְהוֹלִיד בָּנִים וּבָנוֹת, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, רְצוֹנְךָ טוֹל אַתָּה הָעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי אֶטֹל הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי, כָּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהָיוּ בְּבֶטֶן אִמָּם מִיָּד כָּפַר עֵשָׂו בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת אוֹתָהּ שָׁעָה נָטַל עֵשָׂו חֶלְקוֹ הָעוֹלָם הַזֶּה, וְיַעֲקֹב נָטַל חֶלְקוֹ הָעוֹלָם הַבָּא.

וּכְשֶׁבָּא יַעֲקֹב מִבֵּית לָבָן וְרָאָה לוֹ עֵשָׂו בָּנִים וּבָנוֹת עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אָמַר לוֹ יַעֲקֹב אָחִי לֹא כָךְ אָמַרְתָּ לִי שֶׁתִּטּוֹל אַתָּה הָעוֹלָם הַבָּא וַאֲנִי אֶטֹל הָעוֹלָם הַזֶּה, מִנַּיִן לְךָ כָּל הַמָּמוֹן הַזֶּה שֶׁתִּשְׁמַח הִרְהֵר עֵשָׂו בְּדַעְתּוֹ וּמָה הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ חֶלְקוֹ, נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא חֶלְקוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד אָמַר עֵשָׂו רְצוֹנְךָ בּוֹא וְנַעֲשֶׂה שִׁתּפוּת, טוֹל אַתָּה חֲצִי הָעוֹלָם הַזֶּה וַחֲצִי הָעוֹלָם הַבָּא כוּ'. אָמַר לוֹ יַעֲקֹב בָּנַי רַכִּים וְאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בַּיְסוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יג) "וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד".

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם, אָמַר לוֹ זַבִּין לִי חַד יוֹם מִן דִּידָךְ, אָמַר רַבִּי אַחָא, כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁנִים יָשַׁב אָבִינוּ יַעֲקֹב בְּשַׁלְוָה יִמְצָא שֶׁיּוֹם אֶחָד יָשַׁב יַעֲקֹב בְּשַׁלְוָה בְּצִלּוֹ שֶׁל עֵשָׂו. וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת, מַתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף לָמָּה לִי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לָמָּה זֶּה לִי.

דָּבָר אַחֵר הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת, שֶׁהָיָה נִמְרוֹד מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ בְּשִׁבִיל אוֹתוֹ בֶּגֶד שֶׁהָיָה שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עֵשָׂו לוֹבְשׁוֹ וְיוֹצֵא בַּשָּׂדֶה הָיוּ בְּאֵין כָּל חַיָּה וְעוֹף שֶׁבָּעוֹלָם וּמִתְקַבְּצִים אֶצְלוֹ. (בראשית כה לג) וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי, מָה רָצָה יַעֲקֹב אָבִינוּ לִיתֵּן נַפְשׁוֹ עַל הַבְּכוֹרָה, דִּתְנַן עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת, וַעֲבוֹדָה בִּכֹהֲנִים. אָמַר יְהֵא רָשָׁע זֶה עוֹמֵד וּמַקְרִיב הֲדָא הוּא דִכְתִיב

(יחזקאל לה, ו) "אִם לֹא דָּם שָׂנֵאתָ וְדָם יִרְדָּפֶךָּ", וְעָשָׂו זֶה שׂוֹנֵא אֶת הַדָּם רַבִּי לֵוִי אָמַר, זֶה דַּם מִילָה רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, זֶה דַּם הַקָּרְבָּנוֹת. רַבָּנָן אַמְרֵי שִׂנְאַת דָּמוֹ שֶׁל אָדָם וְאַתָּה הוֹרְגוֹ הֶדָא הוּא דִכְתִיב "וַיֶּאֱהַב קָלְלָה וַתִּבוֹאֵהוּ וְלֹא חָפֵץ בִּבְרָכָה" רַבִּי לֵוִי אָמַר וְלֹא חָפֵץ בַּבְּכוֹרָה, רַבִּי חָמָא אָמַר, זֶה דַּם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא קָרוּי בְּרָכָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי" וּכְתִיב (שם) "אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ".

(בראשית כה לד) וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים, מָה עֲדָשָׁה זוֹ יֵשׁ בָּהּ שִׂמְחָה וְיֵשׁ בָּהּ אֲבֵלוּת כָּךְ אֵבֶל, שִׂמֵּת אַבְרָהָם, וְשִׂמְחָה שֶׁנָּטַל יַעֲקֹב הַבְּכוֹרָה. וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ, הִכְנִיס עִמּוֹ כַּת שֶׁל פְּרִיצִים אָמַר נֵיכוּל מִדִּידֵהּ וְנֵיחוּף עִילּוּיָהּ וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹמֵר (ישעיה כא, ה) "עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן" סַדֵּר פִּתּוֹרָא "צָפֹה הַצְּפִית" סַדֵּר מְנָרְתָּא אִית אַתְרָא דְקָרְיִין לִמְנָרְתָּא צְפִיתָא "קוּמוּ הַשָּׂרִים", זֶה מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל. "מְשָׁחוּ מָגֵן", כִּתְבוּ הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב. תְּנִי בַּר קַפָּרָא וּלְפִי שֶׁהָיוּ כִּמְשַׂחֲקִים, הִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהֶן, וּמִנַּיִן שֶׁהִסְכִּים דִּכְתִיב (שמות ד, כב) "כֹּה אָמַר ה' בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל". וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ, יָצָא הוּא וּבְזִיוֹנוֹ עִמּוֹ. וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה, מַה בְּזֶה עִמָּהּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּזֶה עִמָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַּם בּוּז" שֶׁבָּא הוּא וּבְזִיוֹנוֹ עִמּוֹ "וְעִם קָלוֹן חֶרְפָּה", שֶׁנִּתְלַוָּה עִמּוֹ קְלוֹנוֹ שֶׁל רָעָב, וְאֵין חֶרְפָּה אֶלָּא רָעָב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְלֹא אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם".

(בראשית כו א-ג) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ, כְּתִיב (תהלים לז, יח יט) "יוֹדֵעַ ה' יְמֵי תְמִימִם" [וְזֶה יִצְחָק] "וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה" גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת. (תהלים שם) "לֹא יֵבוֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה", בְּרָעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ "וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ" וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ. לֹא יַרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק זֶה יִצְחָק גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת. "וְהַוֹּת רְשָׁעִים יֶהְדֹּף" זֶה אֲבִימֶלֶךְ. עֲשָׂרָה מִינֵי רְעָבוֹן וְכוּ' (כְּדָכְתוּב בְּרֶמֶז (מ"ו)).

אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ, עֲשֵׂה שְׁכוּנָה בָּאָרֶץ, הֱוֵי זוֹרֵעַ, הֱוֵי נוֹטֵעַ, דָּבָר אַחֵר שַׁכֵּן הַשְׁכִּינָה בָּאָרֶץ.

גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת, אַתְּ עוֹלָה תְּמִימָה, מָה עוֹלָה אִם יָצְאָה חוּץ לַקְּלָעִים נִפְסֶלֶת, אַף אַתְּ אִם אַתְּ יוֹצֵא חוּץ לָאָרֶץ אַתְּ נִפְסָל. כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל הַקָּשׁוּת וְכוּ' (בב"ר פס"ד). הָאֵל מִקְצָתָן אֵימָתַי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶת הַשְּׁאָר, לֶעָתִיד לָבֹא. (בראשית כו ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי, בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע מִנַּיִן עק"ב.

אָמַר רַב קַיְּים אַבְרָהָם אָבִינוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וְגוֹ', וְאֵימָא שֶׁבַע מִצְוֹת וּמִילָה, אִם כֵּן מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתַי לָמָּה לִי. קַיְּים אַבְרָהָם אֲפִילּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹרֹתָי, אֶחָד דִּבְרֵי תוֹרָה, וְאֶחָד דִּבְרֵי סוֹפְרִים.

(בראשית כו ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן חֲלוֹם קָשֶׁה נִבּוּאָה קָשֶׁה, אֲבָל שׁוֹטֶה אֲרִיכוּת יָמִים מְבַטְּלָתָן, נִבּוּאָה קָשֶׁה דִּכְתִיב (יחזקאל יב, כב) "יַאֲרִכוּ הַיָּמִים וְאָבַד כָּל חָזוֹן" אֲבָל שׁוֹטֶה וכו' מִיצְּחָק וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים... וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק, בְּשָׁבִיל שֶׁהֶעֱלוּ יָמִים אֲרוּכִים הָיָה עוֹשֶׂה דָּבָר זֶה לֹא כָּךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין תַּשְׁמִשׁ הַמִּטָּה אֶלָּא בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּעֶרֶב הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה". אִיּוֹב קִלֵּל יוֹם לֵידָתוֹ וְלֵיל עִבּוּרוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ג, ב) "יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה אָמַר הֹרָה גָּבֶר" אָמַר אִיּוֹב הַלְוַאי הָיְתָה אִמִּי נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁבָּא אַבָּא לִיזָּקֵק לָהּ, שֶׁתֹּאמַר לוֹ הֹרָה גָּבֶר יִרְמְיָה מְקַלֵּל יוֹם לֵידָתוֹ וְיוֹם עִבּוּרוֹ "אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בּוֹ", זֶה יוֹם הָעִבּוּר, "יוֹם אֲשֶׁר יְלָדַתְנִי אִמִּי", זֶה יוֹם הַלֵּידָה, אֶפְשָׁר חִלְקְיָהוּ אָדָם צַדִּיק הָיָה עוֹשֶׂה דָּבָר זֶה אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיְתָה אִיזֶבֶל הוֹרֶגֶת בַּנְּבִיאִים שִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם וּבָרַח. (בראשית כו יא-יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא, אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ הָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׂנָה קָשָׁה אַף עַל פִּי כֵן הִצְלִיחַ, וְאִלּוּ הָיְתָה יָפָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים, מֵאָה מִינִים שְׂעָרִים מֵאָה כּוּרִים הֶאֱמִידוּ אוֹתָהּ וְעָשְׂתָה כַּמָּה שֶׁהֶאֱמִידוּהָ וְהֶלְאָ כָּל דָּבָר שֶׁבִּמְדָּה וּבְמִנְיָן אֵין בְּרָכָה מְצוּיָה בּוֹ, מִפְּנֵי מָה אָמְדוּ אוֹתָהּ, מִפְּנֵי הַמַּעֲשֵׂר. וַיִּזְרַע לָקַח כָּל הַמַּעֲשֵׂר מִמָּמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, (הושע י, יג) "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה", וְכָל דָּבָר וְדָבָר שֶׁעִשֵּׂר נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאָה שְׁעָרִים שֶׁל בְּרָכוֹת. וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ, אָמַר רַבִּי אֵיבוֹ אֲפִילוּ צְרוֹר לֹא יִזְרֹק בּוֹ אָדָם.

(בראשית כו יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל, עַד שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ. (בראשית כו יד) וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה, וַעֲבֻדָּה כְּתִיב אִם אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה כְּעֶבֶד לְעַצְמוֹ אֵינוֹ קוֹנֶה אוֹתוֹ. (בראשית כו טז) לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד, אָמַר לוֹ כָּל עֲצוּמוֹת שֶׁעָצַמְתָּ, לֹא מִמֶּנּוּ הָיָה לְשֶׁעָבַר הָיָה לְךָ קוּוִקְיָא חַד כַּדּוֹן אִית לָךְ קוּוִקְיָא סַגִּיאִין. (בראשית כו יח-כב) אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם רוֹאֶה שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מְצָא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, לה) מֹצְאִי מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק אָמַר, חַיִּים מַמָּשׁ. הָרוֹאֶה בְּאֵר בַּחֲלוֹם, יַשְׂכִּים וְיֹאמַר וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל, קוֹדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר "כְּהַקְיר בַּוּר מֵימֶיהָ".

כַּמָּה בְּאֵרוֹת חָפַר יִצְחָק אָבִינוּ בִּבְאֵר שָׁבַע, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, אַרְבָּעָה כְּנֶגֶד כֵּן נַעֲשׂוּ בָּנָיו אַרְבָּעָה דְּגָלִים בַּמִּדְבָּר וְרַבָּנָן אָמְרִין חֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק, כְּנֶגֶד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שֶׁבּוֹ נִתְעַסֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבָרָא אֶת עוֹלָמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה, כְּנֶגֶד סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת עַל שֵׁם וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר

מַיִם חַיִּים כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁמַּלֵּא הֲלָכוֹת רַבּוֹת (להלן פסוק לג) "וַיִּקְרָא אֹתָה שִׁבְעָה", כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיְדַבֵּר, שֶׁהוּא מַשְׁלִים לְשִׁבְעָה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה וַהֲלֹא חֲמִשָּׁה הֵן, בַּר קַפָּרָא עָבִיד מִן רֵישָׁא דְסִפְרָא דְוַיְדַבֵּר עַד (במדבר י, לה) "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" סְפָרָא "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" וּפָסוּק דְּבַתְרֵיהּ סֵפֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִן תַּמָּן עַד סוֹפֵיהּ דְסִפְרָא סֵפֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ וְגוֹ' נֶגֶד מִשְׁנֵה תּוֹרָה.

(בראשית כו כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר, [מִגּוֹרֵר] מִלַּמֵּד שֶׁנִּכְנְסוּ לִיסְטִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְהָיוּ מְקַרְקְרִין בּוֹ כָּל הַלַּיְלָה. [ד"א מִגְּרָר] מְגוּרָר שֶׁעָלוּ בּוֹ צְמָחִין. וַאֲחוּזַת מֵרֵעֵהוּ, רַב יְהוּדָה אוֹמֵר אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ שְׁמוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר סִיעַת מְרַחֲמוֹהִי. וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ, רַב יְהוּדָה אוֹמֵר פִּיכֹל שְׁמוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר פֶּה שֶׁכָּל צְבָאוֹתָיו נוֹשְׁקִין לוֹ עַל פִּיו.

(בראשית כו כח-כט) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ, מַעֲשֶׂיךָ וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ. אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה וְגוֹ' רַק מְעוּט, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא עָשׂוּ עִמּוֹ טוֹבָה שְׁלֵמָה. בִּימֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, גָּזְרָה מַלְכוּת שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוֹשִׁיבוּ פָּפּוּס וְלוּלִיאָנוּס טַרְפִּיזִין מֵעֵבֶר לַאֲנָטוֹכְיָא. וְהָיוּ מְסַפְּקִין לְעוֹלֵי גּוֹלָה אֲזִלִין אִלֵּין כּוּתָאֵי וְאָמְרִין לֵיהּ "יְדִיעַ לֶהֱוֵי לְמַלְכָּא דְהַהּ קָרְתָּא דְתִתְבְּנֵי וְשׁוּרַיָּא יִשְׁתַּכְלְלוּן מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא יִתְּנוּן" "מִנְדָּה" זוֹ מִנַּת הַמֶּלֶךְ "בְלוֹ" פְּרִיגוּרִין "וַהֲלָךְ" זֶה אַנְגְרוּטוּג אָמַר לוֹן וּמַה נַעֲבִיד וּגְזֵרִית אָמְרִין לֵיהּ, שְׁלַח וֶאֱמוֹר לְהוֹן אוֹ יַשְׁנִינֶיהָ מִן אַתְרֵיהּ, אוֹ יוֹסִיפוּן עֲלֵיהּ חֻמֵּשׁ אַמִּין, אוֹ יִבְצְרוּן מִינֵיהּ חֻמֵּשׁ אַמִּין. וּמִן גַּרְמֵיהּ אִינוּן חַזְרִין בְּהוֹן הַוּוּ קָהֲלַיָּא זֶה מְצַמְּתִין בַּהֲדָא בְּקָעָתָא דְּבֵית רִמּוֹן כֵּיוָן דְּאַתְיָין כְּתָבַיָּא שְׁרוּן חַזְרִין בְּהוֹן מִיָּמֵרַד עַל מַלְכוּתָא אָמְרִין יֵעוּל בַּר נָשׁ חַכִּים וְיִשְׁדַּל צְבוּרָא אָמְרִין יֵעוּל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, דְּהוּא אִסְקֶלוּסְתִּיקָא דְּאוֹרַיְתָא עָאל וְדָרַשׁ אֲרִי טַרַף וְיָשַׁב לוֹ עֻצֶם בִּגְרוֹנוֹ, אָמַר כָּל דְּאָתֵי וּמַפִּיק אֲנָא יָהִיב לֵיהּ אַגְרֵיהּ אָתָא הֲדֵין קוֹרֵא מִצְרָאָה דְמוֹקְרֵיהּ אָרִיךְ וְיָהַב קוּעֵיהּ וְאַפְּקֵיהּ אָמַר לֵיהּ הַב לִי אַגְרִי אָמַר לֵיהּ תְּהִי מְגַלְגְּלָא וְאָמְרַת דְּעָלַת בְּפוּמָא דַּאֲרִי בִּשְׁלָם וְנַפְקַת בִּשְׁלָם וְאֵין לְךָ שָׂכָר גָּדוֹל מִזֶּה. כָּךְ דִּינוֹ שֶׁנִּכְנָסְנוּ לְאוּמָּה זוֹ בְּשָׁלוֹם וְיָצָאנוּ בְּשָׁלוֹם.

(בראשית כו לב) וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מָצָאוּ אִם לָאוּ מִמָּה דִּכְתִיב (לעיל פסוק כ) וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים, הֲוֵי שֶׁמָּצְאוּ מַיִם חַיִּים.

רמז קיב

(בראשית כו לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, כְּתִיב "יְכַרְסֶמְנָּה חֲזִיר מִיָּעַר", כָּל הַנְּבִיאִים לֹא פִּרְסְמוּהָ אֶלָּא אָסָף וּמֹשֶׁה אָסָף אָמַר "יְכַרְסֶמְנָּה חֲזִיר מִיָּעַר" מֹשֶׁה אָמַר (ויקרא יא, ז) "וְאֶת הַחֲזִיר כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה" לָמָּה מוֹשְׁלָהּ בַּחֲזִיר, מָה הַחֲזִיר הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹבֵץ פּוֹשֵׁט טְלָפָיו כְּלוֹמַר רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר כָּךְ עֵשָׂו כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה צָד נְשֵׁי אֲנָשִׁים וּמְעַנֶּה

אוֹתָן, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְבָּעִים שָׁנָה דִּמָּה עַצְמוֹ לְאָבִיו, אָמַר מָה אַבָּא נָשָׂא אִשָּׁה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, אַף אֲנִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה. וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת רַבִּי יוּדָן בֶּן רַבִּי סִימוֹן פְּתַח "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה" אֲפִילוּ מַמְזֵר אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם וּמַמְזֶרֶת אַחַת בְּסוֹף הָעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבִיאָן וּמְזַוְּגָן זֶה לָזֶה, לְפִי שֶׁכָּתוּב (דברים כ, יז) "כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי" וְכוּ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵיתֵי הָדַיִן מָחִיק שְׁמֵא דִּכְתִיב (עובדיה א, יח) "וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו", וְיִסֹּב לַהֲדָא מָחִקַת שְׁמֵא.

רמז קיג

וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית, הָלַךְ אֵצֶל מִינוֹ "אֶת כָּל עוֹרֵב לְמִינוֹ" בִּימֵי רַבִּי חִיָּא הָלַךְ זַרְזִיר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲתוּן טָעוּן לֵיהּ לְגַבֵּיהּ, אָמְרוּ לוֹ, מַהוּ דְנַכְלִינֵיהּ אָמַר לָהֶם אַזְלִין יַהֲבִיתוּן עַל אִגָּרָא, וְכָל עוֹף דִּשְׁכוֹן עֲלֵיהּ מִינֵיהּ הוּא עַבְדִין כֵּן, וְאָתָא הָדֵין עוּרְבָּא מִצְרָאָה וְשָׁכֵן גַּבֵּיהּ אָמַר לוֹן מָסָאב הוּא דִּכְתִיב (שם) "אֶת כָּל עוֹרֵב לְמִינוֹ" אָמַר לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ, כָּךְ לְפִי דִּכְתִיב (דברים כ, יז) "כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם" וּכְתִיב (עובדיה א, יח) "לֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו", יֵיתֵי הָדֵיִן מָחִיק שְׁמֵא וְיִסֹּב לַהֲדָא מָחִיקַת שְׁמֵא.

(בראשית כו לה) וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה, לָמָּה לְיִצְחָק תְּחִלָּה, אֶלָּא רִבְקָה עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה בַּת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, לֹא הָיְתָה מַקְפֶּדֶת עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. יִצְחָק שֶׁהָיָה בֶּן קְדוֹשִׁים, וְהָיָה מַקְפִּיד עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לָכְךְ לְיִצְחָק תְּחִלָּה. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי מָה לְיִצְחָק תְּחִלָּה לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּהּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ", לָכְךְ לְיִצְחָק תְּחִלָּה.

דָּבָר אַחֵר וְכוּ' אֶלָּא דִּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִהְיוֹת יוֹשֶׁבֶת בַּבַּיִת וְדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִהְיוֹת יוֹצֵא לַחוּץ וְלוֹמֵד בִּינָה מִבְּנֵי אָדָם, וְזֶה עַל יְדֵי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וְהוּא יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לָכְךְ לְיִצְחָק תְּחִלָּה.

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁגָּרַם לוֹ לְסַלֵּק רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ.

(בראשית כז א) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו, רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (ישעיה ה, כג) "מַצְדִּיקֵי רָשָׁע עֵקֶב שֹׁחַד וְצִדְקַת צַדִּיקִים יָסִירוּ מִמֶּנּוּ", כָּל מִי שֶׁנּוֹטֵל שֹׁחַד בִּשְׁבִיל לְהַצְדִּיק אֶת הָרָשָׁע זֶה יִצְחָק עַל יְדֵי שֶׁהִצְדִּיק אֶת הָרָשָׁע כָּהוּ עֵינָיו וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו וְגוֹ'. מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם, לֹא מִפָּה שֶׁהָיְתָה רִבְקָה אוֹהֶבֶת לְיַעֲקֹב יוֹתֵר מֵעֵשָׂו עָשְׂתָה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, אֶלָּא אָמְרָה לֹא יֵעוּל וְיִטְעֵי לְהַהוּא סַבָּא עַל שֵׁם "תּוֹעֲבַת ה' גַּם שְׁנֵיהֶם" וְעַל יְדֵי שֶׁהִצְדִּיק אֶת הָרָשָׁע כָּהוּ עֵינָיו.

רמז קיד

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (דברים טז, יט) "וְלֹא תַקַּח שֹׁחַד" וְגוֹ', וּמַה מִּי שֶׁנָּטַל מִמִּי שֶׁנִּתְחַיֵּיב לוֹ כָּהוּ עֵינָיו, הַנּוֹטֵל שֹׁחַד מִמִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב לוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא פָּתַח (תהלים מ, ו) "רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ" כָּל פְּעָלוֹת שֶׁפָּעַלְתָּ אֵלֵינוּ בִּשְׁבִילֵנוּ, לָמָּה כָּהוּ עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק, כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יַעֲקֹב וְיִטֹּל אֶת הַבְּרָכוֹת. יִצְחָק תָּבַע יְסוּרִין וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֵישָׁ ק"ה). וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת, מֵרְאוֹת בְּרֵעָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְהֵא יִצְחָק יוֹצֵא לַשּׁוּק וְיֵהוֹן בָּרְיָתָא אַמְרִין דֵּין אָבִיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי מַכְהֶה עֵינָיו וִיהֵא יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בְּקוּם רְשָׁעִים יִסָּתֵר אָדָם" מִכָּאן כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן רָשָׁע אוֹ תַּלְמִיד רָשָׁע עֵינָיו כֵּהוֹת. תַּלְמִיד רָשָׁע מֵאָחְיָה הַשִּׁלֹנִי (מלכים א יד, ד) "וַאֲחִיָּהוּ לֹא יָכוֹל לִרְאוֹת כִּי קָמוּ עֵינָיו מִשֵּׁיבוֹ" שֶׁהֶעֱמִיד יְרֻבְעָם הָרָשָׁע. בֶּן רָשָׁע מִיצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת שֶׁהֶעֱמִיד עֵשָׂו הָרָשָׁע.

דָּבָר אַחֵר מֵרְאֹת, מִכֹּחַ אוֹתָהּ רְאִיָּה בְּשָׁעָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בָּכוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת דִּכְתִיב (ישעיה לג, ז) "הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חָצָה" וְנִשְׁרוּ דִמְעוֹתֵיהֶן לְתוֹךְ עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק וְהָיוּ רְשׁוּמוֹת בְּתוֹךְ עֵינָיו וְכֵיוָן שֶׁהִזְקִין כָּהוּ עֵינָיו.

דָּבָר אַחֵר בְּשָׁעָה שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ תְּלָה עֵינָיו לַמָּרוֹם וְהִבִּיט בַּשְּׁכִינָה. מוֹשְׁלִים אוֹתוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְטַיֵּל בְּפָתַח פַּלְטִין שֶׁלּוֹ וְרָאָה בֵּן שֶׁל אוֹהֲבוֹ מֵצִיץ עָלָיו בְּעַד הַחַלּוֹן, אָמַר אִם אֲנִי הוֹרֵג אוֹתוֹ הֲרֵינִי מַכְרִיעַ אֶת אוֹהֲבִי, אֶלָּא הֲרֵינִי גוֹזֵר שֶׁיִּסְתַּתְּמוּ חַלּוֹנוֹתָיו. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁנֶּעֱקַד תְּלָה עֵינָיו וְהִבִּיט בַּשְּׁכִינָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי הוֹרֵג אוֹתוֹ הֲרֵינִי מַכְרִיעַ אֶת אַבְרָהָם אוֹהֲבִי, אֶלָּא גּוֹזְרֵנִי שֶׁיִּכְהוּ עֵינָיו. וְהִבִּיט בְּכִבּוּד הַשְּׁכִינָה, וְהָכְתִיב (שמות לג, כ) "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי", אֶלָּא תַּחַת הַמִּיתָה כָּהוּ עֵינָיו בְּזִקְנוּתוֹ, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהַסּוּמָא כְּמֵת. אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּצֶלֶם דְּמוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר "לוּלֵי פָּנֵי יְהוֹשָׁפָט... אֲנִי נוֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ" וְאָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר עֵינָיו כֵּהוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת, מִשּׁוּם דְּאִסְתַּכֵּל בֵּיהּ בְּעֵשָׂו הָרָשָׁע. וְהָא גַּרְמָא לֵיהּ וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם אַל תְּהִי קַלְלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ שֶׁהֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ קִלֵּל אֶת שָׂרָה וְנִתְקַיְּימוּ בְּזַרְעָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ, טז) "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם", אַל תִּקְרֵי כְּסוּת עֵינַיִם אֶלָּא כֵּהוֹת עֵינַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת. הָא וְהָא גַּרְמָא לֵיהּ. דָּבָר אַחֵר לְאָדָם גָּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ טְרַקְלִין נָאֶה וּמְשׁוּבָּח וְהָיוּ שְׁכֵנָיו שׁוֹרְפִין קַשׁ וְתֶבֶן וּמַעֲלִין עָשָׁן בְּעַד הַחַלּוֹן הָלַךְ וְסָתַם אֶת הַחַלּוֹן, כָּךְ נְשֵׁי עֵשָׂו עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה וְיִצְחָק רוֹאֶה וּמֵצֵר, מִיָּד כָּהוּ עֵינָיו.

וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, הִגִּיעַ לֵיל פֶּסַח קָרָא יִצְחָק לְעֵשָׂו בְּנוֹ, אָמַר לוֹ בְּנִי הַלַּיְלָה הַזֶּה הָעֶלְיוֹנִים אוֹמְרִים שִׁירָה, הַלַּיְלָה הַזֶּה אוֹצָרוֹת טְלָלִים נִפְתָּחִין, וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְשִׁיבָה אוֹתוֹ (משלי כג, ו) "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל תִּתְאַו לְמַטְעַמּוֹתָיו" וְנִתְעַכֵּב שָׁם אָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַלַּיְלָה הַזֶּה הָעֶלְיוֹנִים וְכוּ' הַיּוֹם הַזֶּה בִּרְכַּת טְלָלִים עֲשֵׂה מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ שֶׁעַד שֶׁהוּא בְּעוֹלְמוֹ וִיבָרֶכְךָ, וְהָבֵא שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים, וְכִי שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָל שֶׁל יִצְחָק אֶלָּא אֶחָד הִקְרִיב קָרְבַּן פֶּסַח, וְאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים עָשָׂר בְּרָכוֹת בֵּרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרָא בָּהֶן הָעוֹלָם, וּכְשֶׁיָּצָא יַעֲקֹב מֵעֲטַר כְּחָתָן וּכְכַלָּה בְּקִשּׁוּרֶיהָ וְיָרַד עָלָיו תְּחִיַּת טַל מִן הַשָּׁמַיִם וְנִדְשְׁנוּ עַצְמוֹתָיו וְנַעֲשָׂה גִּבּוֹר חַיִל לְכָךְ נֶאֱמַר (בראשית מט, כד) "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב".

וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, לְמְדִינָה שֶׁהָיְתָה מַכְתֶּבֶת עַנְקְמִין לַמֶּלֶךְ וְהָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת וְהָיָה לָהּ בֵּן נַנָּס, וְהָיְתָה קוֹרְאָה אוֹתוֹ מִקְרוֹאֶלְפְּרוּס אָמְרָה לָהֶם בְּנִי מִקְרוֹאֶלְפְּרוּס וְאֵין אַתֶּם מַכִּירִין אוֹתוֹ, אָמְרוּ לָהּ אִם בְּעֵינַיִךְ מִקְרוֹאֶלְפְּרוּס בְּעֵינֵינוּ הוּא נַנָּס. כָּךְ אָבִיו קָרָא אוֹתוֹ גָּדוֹל, וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, אִמּוֹ קָרְאָה אוֹתוֹ גָּדוֹל וַתִּקַח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעֵינֵיכֶם הוּא גָּדוֹל, בְּעֵינַי הוּא קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ב) "הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד". אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה לְקַבֵּל תּוֹרָא טַבְחָה הָדָא הוּא דִכְתִיב, (ישעיה לד, ו) "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה וָטֶבַח גְּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם". וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי, הָדָא הוּא דִכְתִיב (משלי כו, כה) "כִּי יְחַנֵּן קוֹלוֹ אַל תַּאֲמֶן בּוֹ כִּי שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ" אַתְּ מוֹצֵא תּוֹעֵבָה אַחַת כְּתִיב בַּתּוֹרָה וּכְתִיב בָּהּ עֶשֶׂר לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ וְגוֹ' כָּאן כְּתִיב "שֶׁבַע" עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הַוֵי שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ. (בראשית כז ב) הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הִגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו קוֹדֶם לְחֲמֵשׁ שָׁנִים יִדְאַג מִן הַמִּיתָה שֶׁכָּךְ אָמַר יִצְחָק אִם לְשָׁנִים שֶׁל אַבָּא אֲנִי מַגִּיעַ, עַד עַכְשָׁיו מְתַבַּקֵּשׁ לִי, וְאִם לְשָׁנִים שֶׁל אִימָא מַגִּיעַ, הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי. תְּנִי שִׁבְעָה דְבָרִים מְכַסִּים מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵלּוּ הֵן יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט, יב) "כִּי... לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ". יוֹם הַנֶּחָמָה "אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה". וְעֹמֶק הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, יז) "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא". וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ בַּמֶּה מִשְׁתַּכֵּר, דִּכְתִיב (קהלת ה, יח) "מַתַּת אֱלֹהִים הִיא". וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּלֵב חֲבֵרוֹ "אֲנִי ה' חוֹקֵר לֵב". וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, דִּכְתִיב (קהלת יא, ה) "כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה". וּמַלְכוּת הָרְבִיעִית מָתַי תִּפּוֹל, דִּכְתִיב (ישעיה סג, ד) "כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי". (בראשית כז ג) וְעַתָּה שָׂא נָא כֵּלֶיךָ, שְׁחוֹז מָאנֵי זֵינָךְ שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת. סַב מָאנֵי זֵינָךְ שֶׁלֹּא

תַּאֲכִילֵנִי גְּזֵלוֹת וַחֲמָסִים. תֶּלֶךְ אָמַר לוֹ הֲרֵי בְּרָכוֹת תְּלוּיוֹת לְמָאן דְּרַחֲמֵי לֵיהּ לַמִּתְבָּרְכָא הוּא מִתְבָּרֵךְ.

דָּבָר אַחֵר שָׂא נָא כֵּלֶיךָ זֶה בָּבֶל דִּכְתִיב (דניאל א, ב) "וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא" וְגוֹ' תֶּלֶךְ זוֹ מָדַי, דִּכְתִיב "וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן". קַשְׁתֶּךָ זוֹ יָוָן, דִּכְתִיב (זכריה ט, יג) "כִּי דָרַכְתִּי לִי יְהוּדָה קֶשֶׁת וְגוֹ' וְעוֹרַרְתִּי בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל בָּנַיִךְ יָוָן". וְצֵא הַשָּׂדֶה זוֹ אֱדוֹם, דִּכְתִיב "אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם". (בראשית כז ד) וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי, אָמַר לוֹ בְּתְחִלָּה הָיִיתִי נֶהֱנֶה מִן הָרְאִיָּה, וְעַכְשָׁיו אֵינִי נֶהֱנֶה אֶלָּא מִן הַטַּעַם. וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (קהלת ה, י) "בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ" וְגוֹ' לָא דָּמֵי הַהוּא דְּחָמֵי סוּלְגִיתָא פַּנְיָא וְכָפֵן לְהַהוּא דְּחָמֵי סוּלְגִיתָא מַלְיָא וְשָׂבֵעַ. (בראשית כז ה) וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו וְגוֹ' לְצוּד צַיִד לְהָבִיא אִם מָצָא מוּטָב, וְאִם לָאו לְהָבִיא מִן הַגְּזֵלוֹת וּמִן הַחֲמָסִים. (בראשית כז ח-יא) וְעַתָּה בְּנִי שְׁמַע... לֵךְ נָא אֶל הַצֹּאן, לֵךְ וְקַדֵּם אֶת הָאוּמָה שֶׁהִיא מְשׁוּלָה כְּצֹאן (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי". וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים, אִם מָצָאתָ מוּטָב, וְאִם לָאו הָבֵא לִי מִפּוּרְנִין שֶׁלִּי, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ שֶׁהוּא מַעֲלֶה לָהּ שְׁנֵי גְּדָיִים בְּכָל יוֹם. גְּדָיֵי עִזִּים טוֹבִים, טוֹבִים לְךָ, טוֹבִים לְבָנֶיךָ. טוֹבִים לְךָ, שֶׁעַל יְדֵיהֶם אַתָּה נוֹטֵל אֶת הַבְּרָכוֹת. טוֹבִים לְבָנֶיךָ שֶׁעַל יָדָם מִתְכַּפֵּר לָהֶם דִּכְתִיב "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם". (בראשית כז יא) הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר, גֶּבֶר שַׂיְדָן כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה יג, כא) "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם". וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים לב, ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ" רַבִּי לֵוִי אָמַר לְקַוּץ וְקֻרַחַ שֶׁהָיוּ [עוֹמְדִים] עַל שְׁפַת הַגֶּרֶן, עָלָה הַמּוֹץ [בְּקַוּץ] וְנִסְתַּבֵּךְ בְּשֵׂעָרוֹ, עָלָה הַמּוֹץ בְּקֻרַחַ וְנָתַן יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְהֶעֱבִירוֹ, כָּךְ עֵשָׂו הָרָשָׁע כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ הוּא מִתְלַכְלֵךְ וְאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְכַּפֵּר, אֲבָל יַעֲקֹב בָּא יוֹם הַכִּיפּוּרִים וּמִתְכַּפֵּר, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא טז, ו) "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם".

רמז קטו

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לָא שָׁאִיל הוּא לָהּ וְלָא שְׁאִילָה הִיא לוֹ "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר", זֶה עֵשָׂו עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר. "אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם", אֶת כָּל עֲוֹנוֹת תָּם (בראשית כה, כז) "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם". (בראשית כז יב) אוּלַי יְמַשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ, כְּתוֹעֶה וּכְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה, אֲפִילוּ בְּרָכָה אַחַת שֶׁהוּא עָתִיד לִתֵּן לִי בַּסּוֹף אֵינוֹ נוֹתֵן לִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמַּחֲלִיף דִּבּוּרוֹ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּתִיב הָכָא וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וּכְתִיב הָתָם "הֶבֶל הַמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים". (בראשית כז יג) וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי, אָמְרָה אַדָּם הָרִאשׁוֹן שֶׁחָטָא לֹא אִמּוֹ נִתְקַלְּלָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה" אַף אַתְּ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי, רַבִּי יִצְחָק אָמַר עָלַי לְכָנֵס לוֹמַר לוֹ בְּנִךְ יַעֲקֹב צַדִּיק

וְעֵשָׂו רָשָׁע. (פסוק יד) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ, אָנוּס וְכָפוּף וּבוֹכֶה. (בראשית כז טו) וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמוּדוֹת, שֶׁחָמַד מִנִּמְרוֹד הָרָשָׁע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "חָמַד רָשָׁע מְצוֹד רָעִים". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, עֵשָׂו רָאָה אֶת הַכֹּתֶנֶת עַל נִמְרוֹד וְחָמַד אוֹתָהּ בְּלִבּוֹ וַהֲרָגוֹ, וּלְקָחוֹ מִמֶּנּוּ וּכְשֶׁלָּבַשׁ אוֹתָהּ נַעֲשָׂה גַּם הוּא גִּבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כז) "וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד" אָמַר יַעֲקֹב, אֵין הָרָשָׁע רָאוּי לִלְבּוֹשׁ בְּגָדִים הַלָּלוּ מֶה עָשָׂה חָפַר בָּאָרֶץ וְטָמָנָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יח, י) "טָמוּן בָּאָרֶץ חַבְלוֹ" וְגוֹ'.

אֲשֶׁר אִתָּה בַּבַּיִת, שֶׁבְּהֶן מְשַׁמֵּשׁ לְאָבִיו, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כָּל יָמַי הָיִיתִי מְשַׁמֵּשׁ אֶת אַבָּא וְלֹא שִׁמַּשְׁתִּי אוֹתוֹ אֶחָד מִמַּאָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ עֵשָׂו הָרָשָׁע אֶת אָבִיו. אֲנִי בְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי מְשַׁמֵּשׁ אֶת אַבָּא הָיִיתִי מְשַׁמֵּשׁ אוֹתוֹ בִּבְגָדִים מְלֻכְלָכִים, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי יוֹצֵא לַשּׁוּק הָיִיתִי יוֹצֵא בִּבְגָדִים נְקִיִּים, אֲבָל עֵשָׂו בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו לֹא הָיָה מְשַׁמְּשׁוֹ אֶלָּא בִּבְגָדֵי מַלְכוּת. אֲשֶׁר אִתָּה בַּבַּיִת כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ וְאַתְּ אָמַרְתְּ אֲשֶׁר אִתָּה בַּבָּיִת, אֶלָּא דְּהוּא יָדַע מָה עוֹבְדַיְהוּ עוּבְדָא הֲוָה בַּהֲדָא סִיעָא דִּפְרִיצִין בַּהֲדָא כְּפַר חִטָּיָא דַּהֲווֹ נָהֲגִין אֲכָלִין וְשָׁתִין בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא כָּל פֶּתִי רַמְשָׁא דְּשַׁבְּתָא מִן דַּהֲווֹ אֲכָלִין הֲווּ נָסְבִין גַּרְמֵי וּמְקַלְקְלֵי יַתְהוֹן עַל סַפְרָא חַד מִנְּהוֹן דָּמֵךְ אֲמְרִין לֵיהּ לְמָאן אַתְּ מְפַקֵּד עַל בָּנָיךְ אָמַר לוֹן לְסַפְרָא אָמַר כַּמָּה רַחְמִין הֲווּ לֵיהּ וְהוּא אָמַר לְסַפְרָא אֶלָּא דַּהֲוָה יָדַע עוּבְדַיְהוּן כָּךְ כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ אֲשֶׁר אִתָּה בַּבַּיִת אֶלָּא דַּהֲוָה יָדַע עוּבְדַיְהוּן. (בראשית כז טז) וְאֶת עֹרֹת גְּדֵיֵי הָעִזִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן תְּרֵין אֲדַרְעִין דַּאֲבוּנָא יַעֲקֹב כִּתְרֵין עַמּוּדִין דְּפִרְסְפָּא וְאַתְּ אַמְרַת הִלְבִּישָׁה אֶלָּא חַיְיטִינָן [רב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר] שְׁנֵי תְּמִידִין שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בְּחַג הָיוּ מַרְכִּיבִין אוֹתָן עַל שְׁנֵי הוּגְנִין וְהָיוּ רַגְלֵיהֶן שְׁפוּפוֹת בָּאָרֶץ קִנְמוֹן הָיָה גָּדֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עִזִּים וּצְבָאִים אוֹכְלִין מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, [וַהֲלֹא] עֲגָלִין נִשְׁחָטִין וְזֵיתִים נִקְצָצִין וְעָפָר שֶׁבֶּהָרִים מַעֲשֶׂה נִסִּים הֵם.

תַּמָּן תְּנִינָן בְּשֵׁר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה אָסוּר לְבַשֵּׁל וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, מִנָּא הַנֵּי מִילֵּי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר קְרָא (בראשית לח, כ) "וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים" הָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּדִי סְתָם אֲפִילּוּ פָּרָה וְרָחֵל בְּמַשְׁמַע. וְלֵילַף מִינֵּהּ כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא וְאֶת עֹרֹת גְּדֵיֵי הָעִזִּים, הֲווֹי לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִים. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין מַאי אִכָּא לְמֵימַר, תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי.

(בראשית כז יז) וַתִּתֵּן אֶת הַמַּטְעַמִּים, לִוְּתָה אוֹתוֹ עַד הַפֶּתַח אָמְרָה עַד כָּאן הָיִיתִי חַיֶּבֶת לָךְ, מִכָּאן וְאֵילָךְ בֶּרֶיךָ יְקוּם לָךְ. (בראשית כז יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב... אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָנֹכִי שֶׁעָתִידִין בָּנַי לְקַבֵּל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אֲבָל עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ. קוּם נָא שְׁבָה, אָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אַתָּה אָמַרְתָּ קוּם נָא שְׁבָה בְּבַקָּשָׁה חַיֶּיךָ בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן אֲנִי פּוֹרֵעַ [לְךָ] "קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ" (משלי יג, כג) "יֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט", זֶה עֵשָׂו אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעֵשָׂו אַתָּה אָמַרְתָּ "יָקֻם אֲבִי", אַף אֲנִי בּוֹ בַּלְשׁוֹן אֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ, (תהלים סח, ב) "יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו". (בראשית כז כ-כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל בְּנוֹ מַה זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי, מַה זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצוֹא אֶת הַבְּרָכָה בְּנִי, אֲבִיךָ נִתְבָּרֵךְ בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ וְאַתָּה בֶּן שִׁשִּׁים וְשִׁלֹּשׁ. וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, חַד מַנַּיְהוּ אָמַר וּמָה אִם לְקָרְבָּנָךְ הִמְצִיא לְךָ (בראשית כב, יג) "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל" וְגוֹ', לְמַאֲכָלְךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. חַד מִנְּהוֹן אָמַר, אִם לְזוּגְךָ הִמְצִיא לְךָ, דִּכְתִיב "הַקְרָה נָא לְפָנַי" וּכְתִיב (שם סג) "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים", לְמַאֲכָלְךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי, מָשָׁל לְעוּרְבָא דְאַיְיתִי נוּרָא לְקִינֵיהּ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ אָמַר יִצְחָק יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין עֵשָׂו מַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין זֶה עֵשָׂו אֶלָּא יַעֲקֹב, מִיָּד אָמַר לֵיהּ (פסוק כא) גְּשָׁה נָא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי. נִשְׁפְּכוּ מַיִם עַל בִּרְכָּיו וְהָיָה לִבּוֹ רָפֶה כַּשַּׁעֲוָה, וְזִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי מַלְאָכִים אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ וְהָיוּ אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּמַרְפְּקוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מא, י) "אַל תִּשְׁתָּע כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ" אַל תְּשׁוּעַ אַל יְהִי לִבְּךָ לְשַׁעֲוָה. (בראשית כז כב) וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, הָא קָל דְּקָל חַכִּים וְיַדִּים מְשַׁלְחָן מֵתִין אֵין יַעֲקֹב שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּקוֹלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב. וְאֵין עֵשָׂו שׁוֹלֵט אֶלָּא בַּיָּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו. בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲקֹב מְצַפְצֵף בְּקוֹלוֹ אֵין יְדֵי עֵשָׂו שׁוֹלְטוֹת. לֹא עָמְדוּ פִּילוֹסוֹפִים בְּאוּמוֹת הָעוֹלָם כְּבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר וּכְאַבְנִימוּס הַגַּרְדִי. אַבְנִימוּס הַגַּרְדִי נִתְכַּנְּסוּ כָּל אוּמוֹת הָעוֹלָם אֲצָלוֹ אָמְרוּ לוֹ תֹּאמַר שֶׁאָנוּ יְכוֹלִים לְהִזְדַּוֵּוג בְּאוּמָה זוֹ, אָמַר לָהֶן לְכוּ וְחִזְרוּ עַל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁלָּהֶן, אִם [מְצָאתֶם] שָׁם תִּינוֹקוֹת מְצַפְצְפִים בְּקוֹלָם אִי אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶן וְאִם לָאו אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם, שֶׁכָּךְ הִבְטִיחָן אֲבִיהֶם וְאָמַר לָהֶם הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב בִּזְמַן שֶׁקּוֹלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מָצוּי בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב בַּפִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה "אֲרוּר נֹתֵן אִשָּׁה לְבִנְיָמִין".

דָּבָר אַחֵר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, הָא קָל מְשַׁתֵּק אֶת הָעֲלִיּוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים כְּתִיב (יחזקאל א, כד) "בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן" וְכִי יֵשׁ יְשִׁיבָה לְמַעְלָה וְהָכְתִיב "וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה" שֶׁאֵין לָהֶם קְפִיצִים (דניאל ז, טז) קְרֵבֶת עַל חַד מִן קָאֲמַיָּא מִן קַיְימַיָּא (ישעיה ו, ב) "שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ" "וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְד(ים) עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ" וְאֶת אָמַרְתָּ "בְּעָמְדָם" אֶלָּא בְּעֵם דָּם, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' שׁוֹתְקִים וְאַחַר כַּךְ תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן וּמַה הֵן אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" כְּתִיב (איוב לח, ז)

"בָּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר" זַרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנִּמְשְׁלוּ לַכּוֹכָבִים (דניאל יב, ג) "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים". וְאַחַר כָּךְ (איוב שם) "וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים", אֵלּוּ מַלְאָכִים כְּתִיב "וַתְּשָׁאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל" מִשֶּׁקִּלַּסְתִּי אֲנִי וַחֲבֵרַי וְאַחַר כַּךְ "רַעַשׁ גָּדוֹל", וּמַה הֵן אוֹמְרִים (שם) "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אִלְעַאי, רַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב קוֹלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב צוֹוֵחַ, מִמָּה שֶׁהַיָּדִים יְדֵי עֵשָׂו עָשׂוּ לוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַנְדְּרֵינוּס קֵיסָר הָרַג בְּבֵיתָר שְׁמוֹנִים אֶלֶף רִבּוֹא בְּנֵי אָדָם.

הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, כֹּחֵךְ קָשֶׁה מִשֶּׁל עֵשָׂו, [עֵשָׂו] אִם תּוֹפֵס אֶת הָאָדָם הֲרֵי הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם בָּרַח, אֵינוֹ יָכוֹל [לַעֲשׂוֹת] לוֹ דָּבָר, אֲבָל אַתָּה אֲפִילּוּ אָדָם בּוֹרֵחַ לְסוֹף הָעוֹלָם, הַקּוֹל אַתָּה אוֹמֵר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וַהֲרֵי הוּא בָּא מֵעַצְמוֹ.

דָּבָר אַחֵר כָּל הַקּוֹלוֹת שֶׁלְּךָ "וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים", וְהַנִּשְׁמָעִים בִּזְכוּתְךָ (ירמיה י, יג) "לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם" אִם אַתָּה מְפַטֵּט בְּקוֹלְךָ הַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז, ז) "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ" מִיָּד "וַיָּבֹא עֲמָלֵק".

הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו, זֶה אַנְדְּרֵינוּס קֵיסָר שֶׁהָרַג בָּאֶלְכְּסַנְדְּרְיָא שֶׁל מִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא כִּפָּלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם. הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב זֶה אַסְפַּסְיָנוּס קֵיסָר שֶׁהָרַג בִּכְרָךְ בֵּיתָר אַרְבַּע מֵאוֹת רִבּוֹא, וְאַמְרֵי לֵהּ אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוֹא. וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו זוֹ מַלְכוּת רוֹמִי, שֶׁהֶחֱרִיבָה אֶת בֵּיתֵנוּ, וְשָׂרְפָה הֵיכָלֵנוּ וְהִגְלָתָנוּ מֵאַרְצֵנוּ.

דָּבָר אַחֵר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, אֵין לְךָ תְּפִלָּה נִשְׁמַעַת שֶׁאֵין בָּהּ מִזַּרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

(בראשית כז כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים עוֹמְדִים מִמֶּנּוּ לֹא הָיָה מַכִּירוֹ. (בראשית כז כה-כו) וַיֹּאמֶר גְּשָׁה נָּא וּשָׁקָה לִּי בְּנִי, אַתְּ נוֹשְׁקֵנִי בַּקְּבוּרָה וְאֵין אַחֵר נוֹשְׁקֵנִי בַּקְּבוּרָה.

וַיָּבֵא לוֹ יַיִן, מֵהֵיכָן הָיָה וּכְתִיב (לעיל פסוק יז) וַתִּתֵּן אֶת הַמַּטְעַמִּים מִיכָאֵל הֵבִיא לוֹ מִן עֵדֶן, אֵין אַתָּה מוֹצֵא יַיִן שֶׁל בְּרָכָה אֶלָּא זֶה וְשֶׁל אַבְרָהָם (בראשית יד, יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם וְגוֹ'. (בראשית כז כז) וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁרֵיחוֹ קָשֶׁה מִן הַשֶּׁטַח הַזֶּה שֶׁל עִזִּים, וְאֶת אָמַרְתָּ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ, אֶלָּא כְּשֶׁנִּכְנַס יַעֲקֹב נִכְנַס גַּן עֵדֶן עִמּוֹ.

דָּבָר אַחֵר וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, רֵיחַ בִּגְדָיו, כְּגוֹן יוֹסֵף מְשִׁיתָא וְיָקוּם אִישׁ צְרוֹרוֹת. יוֹסֵף מְשִׁיתָא בְּשָׁעָה שֶׁבִּקְּשׁוּ שׁוֹנְאִים לִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת אָמְרוּ יִכָּנֵס מֵהֶם וּבָהֶם תִּתְחַלֵּה אַמְרִין לֵיהּ עוֹל וּמַה דְּאַתְּ מַפֵּיק דִּידָךְ הוּא נִכְנַס וְהוֹצִיא מְנוֹרָה שֶׁל זָהָב אָמְרוּ לֵיהּ אֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל הֶדְיוֹט לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, אֶלָּא עוֹל זְמַן תְּנַיְינוּת וּמַה דְּאַתְּ מַפֵּיק דִּידָךְ הוּא וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, נָתְנוּ לוֹ מֶכֶס שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, אָמַר לֹא דַּי שֶׁהִכְעַסְתִּי לֵאלֹהַי פַּעַם אַחַת אַכְעִיסֶנּוּ פַּעַם

שְׁנֵיָה, וּמָה עָשׂוּ לוֹ נְתָנוּהוּ בַּחֲמוֹר שֶׁל חֲרָשִׁים וְהָיוּ מְנַסְּרִים בּוֹ וְהָיָה צוֹוֵחַ וַוי דְּאִכְעֲסְתִּי לְבָרְיֵי יָקוּם אִישׁ צְרוֹרוֹת בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה דַּהֲוָה רָכִיב סוּסְיָא בְּשַׁבְּתָא אָזַל קוּמִי שָׁרִיתָא לְמִצְטַלְבָא אָמַר לֵיה לְרַבִּי יוֹסֵי חָמֵי סוּסְיָא דְּאַרְכְּבֵי מָרִי, וְחָמֵי סוּסְיָא דְּאַרְכְּבָךְ מָרָךְ אָמַר לֵיה אִם כֵּן לְמַכְעִיסָיו קַל וָחוֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ אָמַר לוֹ עָשָׂה אָדָם רְצוֹנוֹ יוֹתֵר מִמְּךָ אָמַר לוֹ אִם כֵּן לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ קַל וָחוֹמֶר לְמַכְעִיסָיו נִכְנַס בּוֹ הַדָּבָר כְּאֶרֶס שֶׁל עַכְנָא הָלַךְ וְקִיֵּים בְּעַצְמוֹ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק. מַה עָשָׂה הֵבִיא קוֹרָה וּנְעָצָהּ בָּאָרֶץ, וְקָשַׁר בָּהּ נִימִין וְהִקִּיפָה גְּדֵר וְעָשָׂה מְדוּרָה לְפָנֶיהָ וְנָעַץ אֶת הַחֶרֶב בָּאֶמְצַע נִתְלָה בַּקּוֹרָה נִפְסְקָה נִימָא וְנָחֲנַק קָדְמָתוֹ חֶרֶב, וְנָהְפַּךְ עָלָיו גְּדֵר וְנִשְׂרַף נִתְנַמְנֵם יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר וְרָאָה מִטָּתוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר, אָמַר אוֹי לְשָׁעָה קַלָּה קְדָמַנִי זֶה לְגַן עֵדֶן. דָּבָר אַחֵר מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְחָרֵב וּבָנוּי, וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנֵי הֲרֵי בָּנוּי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר כח, ב) "רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב". כְּרֵיחַ שָׂדֶה הֲרֵי חָרֵב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ". אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה', הֲרֵי בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לְעָתִיד לָבֹא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, (תהלים קלג, ג) "כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם". וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, [הַנְּהוּ] בְּרִיוֹנֵי דַּהֲווֹ בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, דַּהֲוָה מְקָרֵב לְהוּ כִּי הֵיכִי דְּאַהַדְּרוּ בְּהוּ בִּתְיוּבְתָּא וַהֲווֹ קַפְדֵי רַבָּנָן, כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, אֲמָרֵי עַד הָאִידָנָא הֲוָה קָטִינָא חָרִיךְ שַׁקִּי דַּהֲוָה בָּעֵי עָלָן רַחֲמֵי הַשְׁתָּא מָאן בָּעֵי עָלָן רַחֲמֵי, הִרְהֲרוּ בְּלִבַּיְיהוּ וְעָבוּד תְּשׁוּבָה.

(בראשית כז כח-כט) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם, כְּתִיב "שָׁרְשֵׁי פָתוּחַ אֱלֵי מַיִם וְטַל יָלִין בְּקְצִירִי" אָמַר יַעֲקֹב עַל יְדֵי שֶׁהֵיִיתִי עוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, זָכִיתִי לְהִתְבָּרֵךְ בְּטַל וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם. הַגַּשְׁמִים אֵינָן יוֹרְדִין אֶלָּא בִּזְכוּתְךָ (דברים כח, יב) יִפְתַּח ה' לְךָ בִּזְכוּתְךָ, הַטָּלָלִים אֵינָן יוֹרְדִין אֶלָּא בִּזְכוּתְךָ וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים, בִּזְכוּתְךָ. יִתֶּן לְךָ, וַיַּחֲזוֹר וְיִתֵּן לְךָ. יִתֵּן לְךָ בְּרָכוֹת וְיִתֵּן לְךָ כִּבּוּשִׁין הָרְאוּיוֹת לְךָ. יִתֵּן לְךָ שֶׂלְךָ. וְיִתֵּן לְךָ שֶׁל אָבִיךָ יִתֵּן לְךָ שֶׂלְךָ וְיִתֵּן לְךָ שֶׁל אָחִיךָ. יִתֵּן לְךָ אֱלֹהוּתָא אֵימָתַי לִכְשֶׁתִּצְטָרֵךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים טז, כח) ("וַיִּתְפַּלֵּל) [וַיִּקְרָא] שִׁמְשׁוֹן וְגוֹ' וַיֹּאמַר זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא", אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁבֵּרַכְתָּנִי אַבָּא יִתֵּן לְךָ אֱלֹהוּתָא. מִטַּל הַשָּׁמַיִם, זֶה הַמָּן, "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". [וּ]מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ זֶה בְּאֵר, שֶׁהָיְתָה מַעֲלָה דָּגִים שְׁמֵנִים. וְרֹב דָּגָן אֵלּוּ הַבַּחוּרִים (זכריה ט, יז) "דָּגָן בַּחוּרִים". וְתִירֹשׁ אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת, (שם) "וְתִירֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתוּלוֹת".

דָּבָר אַחֵר מִטַּל הַשָּׁמַיִם אֵלּוּ מְנָחוֹת וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, הַקְּרְבָּנוֹת וְרֹב דָּגָן, אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים וְתִירֹשׁ, אֵלּוּ הַנְּסָכִים.

דָּבָר אַחֵר מִטַּל הַשָּׁמַיִם וֶה מִקְרָא וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וֶה מִשְׁנָה וְרֹב דָּגָן, וֶה תַּלְמוּד וְתִירֹשׁ, וֶה אַגָּדָה. יַעַבְדוּךָ עַמִּים, אֵלּוּ שִׁבְעִים אוּמוֹת. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים, אֵלּוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, דִּכְתִיב (בראשית כה, ג) "וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים". הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ זֶה עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו. וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ, הָכָא אַתְּ אָמַרְתְּ בְּנֵי אִמֶּךָ, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "בְּנֵי אָבִיךָ", אֶלָּא יַעֲקֹב עַל יְדֵי שֶׁנִּשָּׂא אַרְבַּע נָשִׁים הוּא אוֹמֵר "בְּנֵי אָבִיךָ", יִצְחָק שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אַחַת הוּא אוֹמֵר בְּנֵי אִמֶּךָ. אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר כד, ט) "מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר" אֶלָּא בִּלְעָם עַל יְדֵי שֶׁהָיָה שׂוֹנֵא, פּוֹתֵחַ בִּבְרָכָה וְחוֹתֵם בִּקְלָלָה.

דָּבָר אַחֵר, הָרְשָׁעִים עַל יְדֵי שֶׁתְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה וְחוֹתְמִין בִּקְלָלָה. הַצַּדִּיקִים עַל יְדֵי שֶׁתְּחִלָּתָן יִסּוּרִין וְסוֹפָן שַׁלְוָה, פּוֹתְחִין בִּקְלָלָה וְחוֹתְמִין בִּבְרָכָה אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ. (בראשית כז ל) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב, פִּילוֹנוֹ שֶׁל אֲבִינוּ יִצְחָק מְפוּלָּשׁ הָיָה וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּמִין אִיסְטַדְיוּמְטָא הַדְּלָתוֹת הָיוּ נִכְפָּלוֹת לַאֲחוֹרֵיהֶן וְעָמַד לוֹ יַעֲקֹב אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת וְיָצָא, דִּכְתִיב אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב נִרְאָה יוֹצֵא וְאֵינוֹ יוֹצֵא וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא יוֹצֵא מְזֻיָּן. (בראשית כז לא) וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מַטְעַמִּים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ" בְּאֵיזֶה זְכוּת הַשְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ, בִּזְכוּת אוֹתָן הַיָּדַיִם וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מַטְעַמִּים. יָקָם אָבִי, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אַתָּה אָמַרְתָּ וְכוּ', כְּדִלְעֵיל.

(בראשית כז לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד, (שם כט, כה) "חֲרַדַת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ וּבוֹטֵחַ בַּה' יְשֻׂגָּב", חֲרָדָה שֶׁהֶחֱרִידָה רוּת לְבוֹעַז בְּדִין הָיָה לְקַלְלָהּ, אֶלָּא "וּבוֹטֵחַ בַּה' יְשֻׂגָּב", נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ וּבֵרְכָהּ, (רות ג, י) "וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַה' בִּתִּי". חֲרָדָה שֶׁהֶחֱרִיד יַעֲקֹב לְיִצְחָק בְּדִין הָיָה לְקַלְלוֹ, אֶלָּא "וּבוֹטֵחַ בַּה' יְשֻׂגָּב" נָתַן בְּלִבּוֹ וּבֵרְכוֹ. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא מְאֹד מֵחֲרָדָה שֶׁהֶחֱרִיד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אָמַר מִי הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה סַרְסוּר בֵּינִי לְבֵין הַמָּקוֹם שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת כְּלַפֵּי רִבְקָה אָמַר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים אֶחָד יוֹצֵא וְאֶחָד נִכְנָס חָרֵד אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָס עֵשָׂו נִכְנַס גֵּיהִנֹּם עִמּוֹ. רַבִּי נָתָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא הִתְחִילוּ כָּתְלֵי הַבַּיִת מַרְתִּיחִין, הוּא דַּהֲוָה אָמַר מִי אִפּוֹא, מִי הוּא זֶה שֶׁעָתִיד לֶאֱפוֹת בְּכָאן, אֲנִי אוֹ יַעֲקֹב בְּנִי אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא אַתָּה וְלֹא יַעֲקֹב בִּנְךָ, אֶלָּא הוּא הַצָּד צַיִד צָיָדָא הֵיךְ צַיְידְךָ פְּכוֹר תִּרְעֵיָא הֵיךְ תַּרְעֵךְ פָּכוּר וּמְקוּלְקָל הֲדָא הוּא דִכְתִיב, "לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ", לֹא יַאֲרִיךְ וְלֹא יְאַחֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַמַּאי וּלְצַיָּידוֹ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה עֵשָׂו צָד צְבָאִים וְכוֹפָתָן וּמַלְאָךְ בָּא וּמַתִּירָן, צָד עוֹפוֹת וְכוֹפָתָן וּמַלְאָךְ בָּא וּמַפְרִיחָן, כָּל כָּךְ לְמָה, (שם) "הוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ"

כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יַעֲקֹב וְיִטֹּל אֶת הַבְּרָכוֹת שֶׁהֵן יְקָרוֹת שֶׁל עוֹלָם חֲרוּצוֹת לוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא שְׁאֵלִיה לְרַבִּי אַחָא, אָמַר לֵיהּ מַהוּ דִּכְתִיב "הוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ", אָמַר לֵיהּ חָרוּצָה הִיא בְּיַד הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֵינָן נוֹטְלִין מִן הַיָּקָר שֶׁל עָתִיד לָבוֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאוֹכֵל מִכֹּל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִכָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִכָּל מַה שֶּׁהוּא מְתֻקָּן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. אָמַר לֵיהּ עִקָּרוֹ שֶׁל דָּבָר מַה הֶאֱכִילְךָ אָמַר לֵיהּ אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶלָּא טוֹעֵם הָיִיתִי טַעַם פַּת, טַעַם בָּשָׂר, טַעַם דָּגִים, טַעַם חָגָבִים, טַעַם כָּל מַעֲדַנִּים שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר בָּשָׂר מִיָּד בָּכָה, אָמַר אֲנִי קְעָרָה אַחַת שֶׁל עֲדָשִׁים הֶאֱכִילַנִי וְנָטַל אֶת בְּכוֹרָתִי, אַתָּה שֶׁהֶאֱכִילְךָ בָּשָׂר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְפִי שֶׁהָיָה יִצְחָק אָבִינוּ מִתְפַּחֵד תֹּאמַר שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כַּשּׁוּרָה שֶׁעָשִׂיתִי אֶת שֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר בְּכוֹר, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר (להלן פסוק לו) "אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח" אָמַר יֵאוֹת בֵּרַכְתִּי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתָמָיו, שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִלּוּלֵי שֶׁרָמָה יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּאָבִיו לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בָּא לְקַלְּלוֹ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִזָּהֵר שֶׁאִם אַתָּה מְקַלְּלוֹ לְנַפְשְׁךָ אַתְּ מְקֻלֶּל, שֶׁכְּבָר אָמַרְתָּ (לעיל פסוק כט) אֹרְרֶיךָ אָרוּר. אָמַר רַבִּי לֵוִי, שִׁשָּׁה דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת הָאָדָם, שְׁלֹשָׁה בִּרְשׁוּתוֹ וּשְׁלֹשָׁה אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ. הָעַיִן וְהַחוֹטֶם וְהָאֹזֶן, אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ. מַה דְּלָא בָּעֵי שָׁמַע מַה דְּלָא בָּעֵי מוֹרַח מַה דְּלָא בָּעֵי חָמֵי הַפֶּה וְהַיָּד וְהָרֶגֶל בִּרְשׁוּתוֹ, אִי בָּעֵי הוּא לְעֵי בְּאוֹרַיְתָא אִי בָּעֵי מַפְלִיג מִצְוֹת, אִי בָּעֵי אָמַר לִישָׁן בִּישׁ, אִי בָּעֵי מְחָרֵף וּמְגַדֵּף וְהַיָּד אִי בָּעֵי גָּנִיב, אִי בָּעֵי קָטִיל וְהָרֶגֶל אִי בָּעֵי אָזִיל לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִדְרָשׁוֹת וְאִי בָּעֵי אָזִיל לְבָתֵּי טַרְטָיְאוֹת וּלְבָתֵּי קַרְקָסְיָאוֹת, וּבְשָׁעָה שֶׁאָדָם זוֹכֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה אוֹתָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ. הַפֶּה גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה. הַיָּד "וַתִּיבַשׁ יָדוֹ אֲשֶׁר שָׁלַח עָלָיו" הָרֶגֶל (משלי א, טו טז) "בְּנִי אַל תֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם... כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ". (בראשית כז לד) כְּשֶׁמֹּעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו, אָמַר רַבִּי חָנִין, כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתָּרֶן הוּא יִוָּתְרוּ מֵעָיו אֶלָּא מַאֲרִיךְ רוּחֵהּ וְנָבֵי דִּילֵיהּ זְעָקָה אַחַת הִזְעִיק יַעֲקֹב אָבִינוּ לְעֵשָׂו אֵימָתַי נִפְרַע לוֹ, בְּשׁוּשָׁן הַבִּירָה "וַיִּזְעַק זְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה". שְׁלוֹשָׁה דְּמָעוֹת הוֹרִיד עֵשָׂו, אֶחָד מִימִינוֹ, וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ, וְאֶחָד נִסְתַּלְּקָה בְּתוֹךְ עֵינוֹ וְהֵיא (תהלים פ, ו) "הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ". אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל עֵשָׂו הָרָשָׁע עַל שֶׁהוֹרִיד שָׁלֹשׁ דְּמָעוֹת נִתְמַלֵּא רַחֲמִים עָלָיו אָנוּ שֶׁדְּמָעוֹתֵינוּ תְּדִירִין בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה כְּלֶחֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מא, ד) "הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה", אָמַר דָּוִד "אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ". וְאוֹכֵל מִכֹּל, (כְּתוּב לְעֵיל).

(בראשית כז לה-לו) הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, מְלַמֵּד שֶׁחִכֵּךְ בִּגְרוֹנוֹ וְהוֹצִיא אֶת הַזְּמוֹרָה. שְׁלֹשָׁה בָּאוּ בָּעֲלִילָה, קַיִן, וְעֵשָׂו, וּמְנַשֶּׁה. קַיִן דִּכְתִיב (בראשית ד, יג) "גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא"

עֲשָׂו דִּכְתִיב (להלן פסוק לח) הַבְּרָכָה אַחַת הִוא לְךָ אָבִי מְנַשֶּׁה בִּתְחִלָּה קָרָא לֵאלֹהוּת הַרְבֵּה, וּלְבַסּוֹף לֵאלֹהֵי אֲבוֹתָיו.

וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ הֲלֹא אָצַלְתָּ לִי בְּרָכָה, מִן הַנְּצוֹלוֹת. (בראשית כז לז) וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ, הֵיא בְּרָכָה שְׁבִיעִית וְלָמָּה אוֹמֵר תְּחִלָּה, אָמַר לוֹ מֶלֶךְ שַׂמְתִּיו עָלֶיךָ וּבִרְכוֹתֶיךָ שֶׁלּוֹ הֵן, עַבְדָּא וּמַה דִּילֵיהּ לְמָרֵיהּ וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי, בְּרֵם לְךָ פִּתְאֹם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הֶרֶף מִמֶּנִּי שֶׁפּוֹרְנִיּוּתוֹ אֲפוּי לְךָ בְּכָל מָקוֹם וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, הֶרֶף מִמֶּנִּי שֶׁאַף וְחֵמָה מְסוּרִין לוֹ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ הָיִיתָ אוֹמֵר וּלְכָה אֵפוֹא אָמַר לוֹ (ישעיה כו, י) "יֻחַן" אָמַר לוֹ "רָשָׁע" הוּא, אָמַר לוֹ "בַּל לָמַד צֶדֶק" לֹא כִּבֵּד אֶת הוֹרָיו אָמַר לוֹ "בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל" עָתִיד לִפְשׁוֹט יָדוֹ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לוֹ אִם כֵּן הַשְׁפֵּע לוֹ טוֹבָה בָּעוֹלָם הַזֶּה "וּבַל יִרְאֶה גֵּאוּת ה'" לְעוֹלָם הַבָּא. (בראשית כז לט) הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ, זוֹ אִיטַלְיָא וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל, זוֹ בֵּית גּוּבְרִין.

דָּבָר אַחֵר הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, מִן שְׁמֵינָיָא דְּאַרְעָא אַנְטוּנִינוּס שָׁלַח לְגַבֵּי רַבֵּינוּ, אָמַר לֵיהּ בְּגִין דְּתִיסְבַּרְיָא חֲסַרִין מַה נַּעֲבִיד דְּנִמְלְיָא יַתְהוֹן נָסְבִיָה לִשְׁלִיחָא וְעַיְילֵיהּ לְגוֹ פִּרְדְּסָא עָקַר פּוּגְלִין רַבְרְבִין וְשָׁתַל דַּקִיקִין, חֲסִין רַבְרְבִין וְשָׁתַל דַּקִיקִין אָמַר לֵיהּ הַב לִי אַנְטִיגְרָפָא לָא יָהֵב לֵיהּ עָאל גַּבֵּיהּ אָמַר לֵיהּ מָה אָמַר לָךְ, אָמַר לֵיהּ לֹא אָמַר לִי כְּלוּם, אָמַר לֵיהּ וְלֹא עָבַד קְדָמָךְ כְּלוּם אָמַר לֵיהּ אַעֲלַנִי לְגוֹ פִּרְדְּסָא שָׁרֵי עָקַר פּוּגְלִין רַבְרְבִין וְשָׁתַל דַּקִיקִין תְּרֵדִין רַבְרְבִין וְשָׁתַל דַּקִיקִין, חֲסִין רַבְרְבִין וְשָׁתַל דַּקִיקִין. שָׁרֵי מַפֵּיק דּוּכְסִין וּמְעַיֵּיל אִיפַּרְכוּן עַד זְמַן דְּאִיתְמַלִּיאָן תִּיסְבַּרְיָא. (בראשית כז מ) וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה, אָמַר רַבִּי לֵוִי, תִּטֹּל חַרְבְּךָ וְאַתְּ חַיֵּי וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד אִם זָכָה תַּעֲבֹד, וְאִם לָאו תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד, אָמַר לֵיהּ אַתְּ יֵשׁ לְךָ יְרִידִין וְהוּא יֵשׁ לוֹ יְרִידִים. אַתְּ יֵשׁ לָךְ נְמוּסִים וְהוּא יֵשׁ לוֹ נְמוּסִים אִם רָאִיתָ יַעֲקֹב אָחִיךָ פּוֹרֵק מֵעָלָיו עוֹלָהּ שֶׁל תּוֹרָה, גְּזוֹר עָלָיו שְׁמַדִּים וְאַתְּ שׁוֹלֵט בּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סג, טז) "כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ", וְיִצְחָק הֵיכָן הוּא אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁאוֹמֵר גְּזוֹר עָלָיו שְׁמַדִּים אַתְּ מַתְכִּיפוֹ, עִם הָאָבוֹת. (בראשית כז מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו בְּלִבּוֹ, נַעֲשָׂה לוֹ שׂוֹנֵא וְנוֹקֵם וְנוֹטֵר, עַד כְּדוֹן קְרָאוֹן סַנְטִירָאֵי דְּרוֹמָאֵי. וַיֹּאמֶר עֵשָׂו (אל לבו) [בְּלִבּוֹ], הָרְשָׁעִים בִּרְשׁוּת לִבָּן (כְּתוּב בְּרֵמֶז ס"א). יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בָּא לוֹ עֵשָׂו בְּמַתְינָה אָמַר מָה אֲנָא מַעֲכִיר אֶת אַבָּא אֶלָּא יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי רַב נַחְמָן אָמַר, הַרְבֵּה סְיָיחִין מֵתוּ וְנַעֲשׂוּ עוֹרוֹתֵיהֶן שִׁטִּיחִין עַל גַּבֵּי אִמּוֹתָן רַבָּנָן אָמְרֵי אִם אֲנִי הֲרָגוֹ, הֲרֵי שָׁם וְעֵבֶר יוֹשְׁבִין עָלַי בַּדִּין, וְאוֹמְרִים לִי לָמָּה הָרַגְתָּ אֶת אָחִיךָ. אֶלָּא הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמִתְחַתֵּן לְיִשְׁמָעֵאל, וְהוּא בָּא וְעוֹרֵר עִמּוֹ עַל הַבְּכוֹרָה וְהוֹרְגוֹ, וַאֲנִי עוֹמֵד עָלָיו כְּגוֹאֵל הַדָּם וְהוֹרְגוֹ וְיוֹרֵשׁ אֲנִי שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת. הֲדָא הוּא דִכְתִיב

(יחזקאל לה, י) "יַעַן אֲמָרְךָ אֶת שְׁנֵי הַגּוֹיִם וְאֶת [שְׁתֵּי הָאֲרָצוֹת] לִי תִּהְיֶינָה וִירַשְׁנוּהָ וַה' שָׁם הָיָה", מָאן אָמַר דְּאָמַרְתָּ כֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "וַה' שָׁם הָיָה" כְּפִי עֲשָׂו וְאָמַר אֲנָא לָא אֲמָרֵי הָדָא מִילְתָא, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵית (אֲנָא) [אַתְּ] יָדַע דַּאֲנָא בּוֹדְקֵיהוֹן דְּלִבָּא, (ירמיה יז, י) "אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב".

רמז קטז

(בראשית כז מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת דִּבְרֵי עֵשָׂו, מִי הִגִּיד לָהּ, אִמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ, רִבְקָה הָיְתָה מֵהָאִמָּהוֹת. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, אֲפִילּוּ הֶדְיוֹט אֵינוֹ חוֹרֵשׁ תֻּלֶם וּנְבִיאִים חוֹרְשִׁים תֻּלֶם בְּתוֹךְ תֻּלֶם "אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ". הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ, כְּמֵת הוּא תּוֹהֵ עָלֶיךָ כְּמֵת הוּא מִתְנַחֵם עָלֶיךָ כְּבָר הוּא שׁוֹתֶה עָלֶיךָ כּוֹס תַּנְחוּמִין. (בראשית כז מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים, וּכְתִיב (בראשית כט, כ) "וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים", נֶאֱמַר כָּאן יָמִים אֲחָדִים, וְנֶאֱמַר לַהֲלָן "אֲחָדִים", מַה לַּהֲלָן שֶׁבַע שָׁנִים, אַף כָּאן שֶׁבַע שָׁנִים. עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ, אִמּוֹ בְּצִדְקָתָהּ אָמְרָה וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא "וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ וְעֶבְרָתוֹ שָׁמְרָה נֶצַח", עוּבְרָתֵיהּ וְנַחֲרָתֵיהּ לֹא זֵיעָא מִפּוּמֵיהּ (לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם). אָמַר רַבִּי לֵוִי, אוֹי לָהֶם לָרְשָׁעִים שֶׁהֵן מִתְעַמְּקִין עֲצוֹת רָעוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר עֲצָתִי יָפָה מֵעֲצָתָם, עֵשָׂו אָמַר שׁוֹטֶה הָיָה קַיָּן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו בְּחַיֵּי אָבִיו וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָבִיו פֹּרֶה וְרוֹבֶה, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵן אֶלָּא יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי פַּרְעֹה אָמַר שׁוֹטֶה הָיָה עֵשָׂו שֶׁאָמַר יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָחִיו פֹּרֶה וְרוֹבֶה, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵן, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן דַּקִּיקִין תַּחַת כּוּרְסֵי אֲנָא מַחֲנַק לְהוֹן הָדָא הוּא דִכְתִיב "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" וְגוֹ'. אָמַר הָמָן שׁוֹטֶה הָיָה פַּרְעֹה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַבָּנוֹת נִשָּׂאוֹת לָאֲנָשִׁים וּפָרוֹת וְרַבּוֹת, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵן, אֶלָּא (אסתר ג, יג) "לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד". אָמַר רַבִּי לֵוִי, אַף גּוֹג לְעָתִיד לָבֹא אוֹמֵר כֵּן שׁוֹטֶה הָיָה הָמָן וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן פַּטְרוֹן בַּשָּׁמַיִם, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵן אֶלָּא בִּתְחִלָּה אֲנִי מְזַדְּוֵוג לְפַטְרוֹנָן, וַאֲחַר כַּךְ לָהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ב, ב) "יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָשָׁע לִי בָּאתָ לְהִזְדַּוֵּוג, חַייָךְ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה מִלְחָמָה עִמְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא" וְגוֹ', (זכריה יד, ג) "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם כְּיוֹם הִלָּחֲמוֹ בְּיוֹם קְרָב". (בראשית כז מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת, הִתְחִילָה גּוֹרֶפֶת מֵחוֹטְמָהּ וּמַשְׁלֶכֶת אִם לִקַּח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כָּאֵלֶּה קוֹפַּחַת זוֹ לָזוֹ. (בראשית כח א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וְגוֹ', לְפִי שֶׁהָיוּ הַבְּרָכוֹת מְפוּקְפָּקוֹת בְּיָדוֹ, וְהֵיכָן נִתְאוֹשְׁשׁוּ בְּיָדוֹ, כָּאן וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין קִיּוּם הַגֵּט אֶלָּא בְּחוֹתָמָיו וְגוֹ' כְּדִלְעֵיל אָמַר רַבִּי

בֶּרֶכְיָה, לְבָן מְלָכִים שֶׁהָיָה חוֹתֵר לְאָבִיו לִטֹּל לִיטְרָא שֶׁל זָהָב אָמַר לוֹ לָמָּה בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, בּוֹא וְטוֹל בְּפַרְהֶסְיָא, כָּךְ וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ. וַיְצַוֵּהוּ הִזְהִירוֹ עַל בְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא. (בראשית כח ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב, (משלי כא, ב) "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו", זֶה שִׁמְשׁוֹן (שופטים יד, ג) "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי". "וְשׁוֹמֵעַ לְעֵצָה חָכָם", זֶה יַעֲקֹב, וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב. (בראשית כח ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מַחֲלַת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, נָתַן דַּעְתּוֹ לְהִתְגַּיֵּר מַחֲלַת שֶׁנִּמְחֲלוּ לוֹ עֲוֹנוֹתָיו (בראשית לו, ג) "בָּשְׂמַת" שֶׁנִּתְבַּשְּׂמָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר, אִלּוּ הוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת יָפֶה הָיִיתָ אוֹמֵר, אֶלָּא עַל נָשָׁיו כְּאֵב עַל כְּאֵב, תּוֹסֶפֶת עַל בֵּית מַלְיָא. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל (כָּתוּב לְעֵיל בְּסוֹף פָּרָשַׁת חַיֵּי).

מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי מְטַיֵּל וְאָזִיל דִּיקְלָא בִּישְׁתָא גַּבֵּי קִינָא דְשַׂרְכֵי, דְּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. תָּנִי בְּמַתְנִיתִין, וְתַנְיָא בִּבְרַיְיתָא. כָּתוּב בַּתּוֹרָה, וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל. שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים (שופטים יא, ג) "וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים". מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, (בן סירא יג) "כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכּוֹן וּבֶן אָדָם לַדּוֹמֶה לוֹ". תָּנִי בְּמַתְנִיתִין, הַמְחֻבָּר לַטָּמֵא טָמֵא לַטָּהוֹר טָהוֹר. וְתַנְיָא בִּבְרַיְיתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ . רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבוֹ (משלי יב, יג) "בְּפֶשַׁע שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע", מְמֻרֶּד שֶׁמָּרַד עֵשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל בַּהַקְדּוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאת לָהֶם תַּקָּלָה, "וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק", זֶה יַעֲקֹב, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה.

(ישעיה סה, טז) "אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱלֹהֵי אָמֵן", לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב בֵּרְכוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלְמַעְלָה. יִצְחָק אָמַר (בראשית כז, כח) "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּרְכוֹ בְּטַל "וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה'". יִצְחָק אָמַר (בראשית כז, כח) "מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּרְכוֹ (ישעיה ל, כג) "וְנָתַן מְטַר [זַרְעֲךָ] אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת [הָאֲדָמָה] וְהָיָה דָּשֵׁן וְשָׁמֵן". יִצְחָק אָמַר (בראשית כז, כח) "וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר ["הִנְנִי שֹׁלֵחַ] לָכֶם אֶת הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ". יִצְחָק אָמַר (בראשית כז, כט) "יַעַבְדוּךָ עַמִּים", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר "וְהָיוּ מְלָכִים אָמְנֶיךָ". יִצְחָק אָמַר (לעיל שם) "הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר (דברים כו, יט) "וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן" וְאַף רִבְקָה אִמּוֹ בֵּרְכָתוֹ כְּנֶגְדּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "יֵשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן... כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ" וְכִי מֵאַחַר שֶׁבֵּרְכוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאִמּוֹ, אָבִיו לָמָּה חָזַר וּבֵרְכוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב אֶלָּא שֶׁרָאָה יִצְחָק שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְהִגָּלוֹת בֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ בּוֹא וַאֲבָרֶכְךָ בְּרָכָה שֶׁל גָּלֻיּוֹת שֶׁיְּחַזּוֹר וְיִקַּבְּצֶךָ, וּמַהֶן בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכוֹ, (איוב ה, יט כב) "בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע

לֹא יִגַּע בְּךָ רָע, בְּשׂוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא וְלֹא תִירָא מִשֹּׁד כִּי יָבוֹא, לְשֹׁד וּלְכָפָן תִּשְׂחָק וּמֵחַיַּת הָאָרֶץ אַל תִּירָא".

זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יִצְחָק קַיָּים קִימוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַמִּילָה, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת בִּטְלוּ אֶת הַמִּילָה, מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן כִּתְרוֹ לְאוֹהֲבוֹ, אָמַר לוֹ זֶה יְהֵא מוּנָּח בְּרֹאשְׁךָ וּבְרֹאשׁ בָּנֶיךָ לְעוֹלָם, הִנִּיחוֹ אוֹהֲבוֹ בְּרֹאשׁוֹ עַד שָׁעָה שֶׁנִּכְנַס לְבֵית עוֹלָמוֹ, וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנַס לְבֵית עוֹלָמוֹ אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלַךְ וְאֶרְאֶה בֶּן אוֹהֲבִי, מָה אִם יְהֵיֶה מוּנָּח כֶּתֶר אָבִיו בְּרֹאשׁוֹ, הֲלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁהוּא מֻשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה הָלַךְ לַאֲחוֹרָיו בְּקָצֶף גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד ה) "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר וְגוֹ' הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה'". לְמָה נִדְמֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע וֶאֱלִיפַז וַעֲמָלֵק בְּנוֹ וְיַרְבְעָם וּנְבוּכַדְנֶצַּר וְהָמָן הָאֲגָגִי, לְאֶחָד שֶׁמְּצָא כְּסוּת בַּדֶּרֶךְ תְּפִשָּׂה בְּיָדוֹ וְהִכְנִיס לְתוֹךְ הָעִיר וְהָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר, אֲבֵדָה זוֹ שֶׁל מִי נִתְקַבְּצוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר וְיָצְאוּ לִקְרָאתוֹ אָמְרוּ רְאִיתֶם אִישׁ פְּלוֹנִי כַּמָּה צַדִּיק הוּא, כַּמָּה חָסִיד הוּא, מִיָּד עָמְדוּ וַעֲשָׂאוּהוּ רֹאשׁ וְקָצִין עֲלֵיהֶם שָׁנָה, בִּשְׁתֵּי שָׁנִים וּבְשָׁלֹשׁ שָׁנִים בְּאַרְבַּע בְּחָמֵשׁ עַד שֶׁהֶחֱרִיב אֶת כָּל הָעִיר כֻּלָּהּ, לְכָךְ נִדְמוּ הָרְשָׁעִים. לֹא בִּשְׁכַר שָׁלֹשׁ דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִיד עֵשָׂו לִפְנֵי אָבִיו נָתְנוּ לוֹ אֶת הַר שֵׂעִיר שֶׁאֵין גִּשְׁמֵי בְּרָכָה פּוֹסְקִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. לֹא בִּשְׁכַר יָרְבְעָם שֶׁהִקְשִׁיב דָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ נָתְנוּ לוֹ עֲשֶׂרֶת שְׁבָטִים. לֹא בִּשְׁכַר מְרוּדָךְ שֶׁנָּהַג כָּבוֹד בְּאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יָצָא מִמֶּנּוּ נְבוּכַדְנֶצַּאר. לֹא בִּשְׁכַר אֲגָג שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְאָמַר אוֹי לוֹ שֶׁמָּא יֹאבַד זַרְעוֹ יָצָא מִמֶּנּוּ הָמָן.

רמז קיז

פרשת ויצא

(בראשית כח י-יא) רַבִּי פִּנְחָס פָּתַח, (משלי ג, כג) "אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ", זֶה יַעֲקֹב, דִּכְתִיב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. "אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפָּחֵד" מִלְּבָן וּמֵעֵשָׂו, "וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ", וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פָּתַח, (תהלים קכא, א) "אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים" אֶל הַהוֹרִים לְמַלְפְּנֵי וּלְמַעְבְּדֵנִי "מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי" אֶלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם בְּשָׁעָה שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא רִבְקָה מַה כְּתִיב בֵּיהּ "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים", אֲנִי לֹא צָמִיד אֶחָד וְלֹא נֶזֶם אֶחָד רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, גָּדוֹד שְׁלָחוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, שִׁלַּח עִמּוֹ אֶלָּא שֶׁבָּא עֵשָׂו וּנְטָלוֹ מִמֶּנּוּ. אָמַר מָה אֲנָא מוֹבֵד סִבְרֵי מִן בָּרֵיי אֶלָּא (שם ב, ה) "עֶזְרִי מֵעִם ה' עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שׁוֹמְרֶךָ הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". (שם ז ח) "ה' יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע" מֵעֵשָׂו וּמִלָּבָן, "יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ" מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת. "ה' יִשְׁמָר צֵאתְךָ" וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן פָּתַח, "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה", מַטְרוֹנָא

שָׁאֲלָה לְרַבִּי יוֹסִי לְכַמָּה יָמִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, אָמַר לָהּ לְשִׁשָּׁה, דִּכְתִיב (שמות כ, יא) "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'" וְגוֹ', מֵאוֹתָהּ שָׁעָה וְעַד עַכְשָׁו מַהוּ עוֹסֵק, אָמַר לָהּ יוֹשֵׁב וּמְזַוֵּג זִוּוּגִים, אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ וְכוּ' (וּמַאֲרִיךְ בַּמִּדְרָשׁ רַבּוֹת קָחֻנּוּ מִשָּׁם), יֵשׁ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ אֵצֶל זִוּוּגוֹ, וְיֵשׁ שֶׁזִּוּוּגוֹ הוֹלֵךְ אֵצְלוֹ. יִצְחָק בָּא זִוּוּגוֹ אֶצְלוֹ, דִּכְתִיב (בראשית כד, סג) "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים". יַעֲקֹב הָלַךְ אֵצֶל זִוּוּגוֹ, דִּכְתִיב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע. חִזְקִיָּה אָמַר, בֶּן שִׁשִּׁים וְשֶׁלֹּשׁ שָׁנָה הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּשֶׁנָּטַל אֶת הַבְּרָכוֹת עָשָׂה עוֹד מָטְמָן בָּאָרֶץ וּמִשֶּׁמֵּת לְעֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבְאֶמְהוֹת שֶׁבַע שָׁנִים נִמְצָא נוֹשֵׂא אִשָּׁה בֶּן שְׁמֹנִים וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים לְמַדְנוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְדִּים לְרִשְׁעִים, וּמַשְׁהֶה לַצַּדִּיקִים אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כְּבָר כָּתוּב (לעיל פסוק ז) "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע אָמַר, אַבָּא בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ לָצֵאת חוּץ לָאָרֶץ מֵהֵיכָן הֶרְשָׁה לוֹ לֹא מִבְּאֵר שֶׁבַע, אַף אֲנִי הוֹלֵךְ לְבְאֵר שֶׁבַע, אִם נוֹתֵן לִי רְשׁוּת הֲרֵינִי יוֹצֵא, וְאִם לָאו אֵין אֲנִי יוֹצֵא. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. וְכִי לֹא יָצָא מִשָּׁם אֶלָּא הוּא, כַּמָּה חֲמָרִים יָצְאוּ וְכַמָּה גְּמַלִּים יָצְאוּ וְאֵת אָמַרְתָּ וַיֵּצֵא, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר הוּא זִיוָהּ הוּא שׁוֹרֶה הוּא הֲדָרָהּ, פָּנָה מִשָּׁם, פָּנָה זִיוָהּ פָּנָה שׁוֹרֶה פָּנָה הֲדָרָהּ. וְדִכְוָתֵהּ "וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה", וְכִי לֹא יָצְאָה אֶלָּא הִיא וַהֲלֹא כַּמָּה חֲמָרִים כַּמָּה גְּמַלִּים יָצְאוּ וְכוּ' נִיחָא תָּמָן שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם אֶלָּא אוֹתָהּ צַדֶּקֶת בִּלְבַד, בְּרֹם הָכָא לֹא הָיָה שָׁם יִצְחָק וְרִבְקָה, לֹא דּוֹמָה זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד לִזְכוּתָן שֶׁל שְׁנֵי צַדִּיקִים. מִבְּאֵר שָׁבַע. רַבִּי יוּדָן אָמַר, מִבְּאֵרָה שֶׁל שִׁבוּעָה, שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד עָלַי אֲבִימֶלֶךְ וְיֹאמַר הִשָּׁבַע לִי כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע לִי זְקֶנְךָ, נִמְצֵאתִי מַשְׁהֶה בִּשְׁמְחַת בָּנַי שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, רַבִּי אָמַר, מִבְּאֵרָה שֶׁל בְּכוֹרָה שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עָלַי עֶשָׂו וְיֹאמַר לִי כָּךְ הָיִיתָ מְרַמֶּה אוֹתִי וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתִי, נִמְצֵאתִי מְאַבֵּד אוֹתָהּ שִׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, לג) "הִשָּׁבְעָה לִי כַּיּוֹם". מִבְּאֵר שָׁבַע, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, מִבְּאֵרָה שֶׁל בְּרָכָה שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עָלַי עֶשָׂו וְיֹאמַר לִי כָּךְ הָיִיתָ מְרַמֶּה בִּי וְנוֹטֵל אֶת בִּרְכָתִי, נִמְצֵאתִי מְאַבֵּד אוֹתָהּ יְגִיעָה שֶׁיָּגַעְתָּ בִּי אִמִּי. וַיֵּלֶךְ חָרָנָה. בֶּן יוֹמוֹ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לִישָׁנָא דִּבְרִיָּתָא, פְּלָן אָזַל לְקֵיסָרִין וְעַד כְּדוֹן הוּא עַל זְוִדוֹהִי. חָרָנָה תָּנִי, כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לַמֶּ"ד בְּתְחִלָּה נִתָּן לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ "סְדֹמָה" "מִצְרַיְמָה" "שֵׁעִירָה", "חָרָנָה". הֵתִיבוּן וְהַכְתִיב "יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה" לְדִיוּטִי הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּשְּׁאוֹל. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע. וַהֲלֹא בְּחֶבְרוֹן הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה, כז) "הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק", אֶלָּא מִמָּקוֹם הַמְיֻחָד לִשְׁבוּעוֹת. אַבְרָהָם (בראשית כא, כג) "וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִי בֵּאלֹהִים", "עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע" וְגוֹ', יִצְחָק, (שם כו, לג) "וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה", אַף עֵשָׂו כְּשֶׁמָּכַר בְּכוֹרָתוֹ (בראשית כה, לג) "וַיֹּאמֶר [יַעֲקֹב] הִשָּׁבְעָה לִי" חָשַׁב

בְּלִבּוֹ, אִם יָבֹא עֵשָׂו וְיֹאמַר הַשְׁבַע לִי שֶׁלֹּא נָטַלְתָּ אֶת הַבְּרָכוֹת אָמַר, הוֹאִיל וְהַמָּקוֹם הַזֶּה מְיֻחָד לִשְׁבוּעוֹת אֵצֵא מִכָּאן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע יב, יג) "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב" וְגוֹ'.

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. לָמָּה מְכַנִּין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְקוֹרִין אוֹתוֹ מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם אוֹ אִם הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ, מִמַּה דִּכְתִיב "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי" הֲוֵי הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב (דברים לג, כז) "מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם" אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אוֹ אִם הָעוֹלָם מְעוֹנוֹ, מִמַּה דִּכְתִיב "ה' מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ" הֲוֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין הָעוֹלָם מְעוֹנוֹ. מָשָׁל לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל סוּס וְכֵלָיו מְשֻׁפָּעִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ הַסּוּס טָפֵל לְרוֹכֵב וְלֹא הָרוֹכֵב טָפֵל לַסּוּס, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חבקוק ג, ח) "כִּי תִרְכַּב עַל סוּסֶיךָ מַרְכְּבוֹתֶיךָ יְשׁוּעָה".

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. בָּאת הַשְׁכִינָה וְאָמְרָה לוֹ, יַעֲקֹב בְּנִי, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַזָּלוֹת בָּרָקִיעַ [כְּנֶגֶד] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַבְנֵי מַצֵּבָה. וּכְשֶׁנִּמְכַּר יוֹסֵף הָיָה בוֹכֶה וּמִתְאַבֵּל כָּל אוֹתָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. אָמַר, אוֹי לִי שֶׁמָּא נִתְחַיְּבְתִּי שֶׁנִּשְׁאתִי שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ שֶׁמָּא נֶהֱנֵיתִי מִמָּמוֹנוֹ שֶׁל לָבָן, אוֹ שֶׁמָּא נֶהֱנֵיתִי מִמָּמוֹנָם שֶׁל שְׁכֶם, וּבָטְלָה אוֹתָהּ הַבְּרִית [שֶׁכָּרַת] לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִיָּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹסִיף לוֹ שִׁבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל שֶׁהִשִּׂיגָתוּ שָׁנָה אַחַת טוֹבָה סָמוּךְ לְזִקְנָתוֹ סִימָן יָפֶה לוֹ, יַעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה בְּטוֹבָה כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיָה בְּמִצְרַיִם לְפִיכָךְ הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הָיָה בְּטוֹבָה כָּל יְמֵי חַיָּיו.

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. צְלִי אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים תִּקְּנוּ תְּפִלּוֹת (כְּתוּב בְּרֶמֶז ע"ז). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים שֶׁהַיּוֹם מִשְׁתַּנֶּה. עַרְבִית צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. בְּשַׁחֲרִית צָרִיךְ לוֹמַר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי שֶׁהוֹצֵאתַנִי מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. בְּמִנְחָה צָרִיךְ לוֹמַר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁכְּשֵׁם שֶׁזִּכִּיתָנִי לִרְאוֹת חַמָּה בִּזְרִיחָתָהּ כֵּן תְּזַכֵּנִי לִרְאוֹת בִּשְׁקִיעָתָהּ. רַבָּנָן אַמְרֵי, כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּם, תְּפִלַּת הַשַּׁחַר כְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, תְּפִלַּת הַמִּנְחָה כְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. תְּפִלַּת הָעֶרֶב לֹא מָצְאוּ לָהּ קֶבַע, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא, אַף הִיא יֵשׁ לָהּ קֶבַע, כְּנֶגֶד אֵבָרִים וּפְדָרִים שֶׁהָיוּ מִתְאַכְּלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה. וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. בִּקֵּשׁ לַעֲבֹר וְנַעֲשָׂה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְפָנָיו רַבָּנָן אָמְרִין, כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ הַשָּׁמֶשׁ, מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה שֶׁלֹּא בְעוֹנָתָהּ בִּשְׁבִיל לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצַנְעָא. מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל

מֶלֶךְ שֶׁבָּא לִפְרָקִים אֲצִלּוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ כִּבּוּ הַפַּנָּסִים, שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִינְעָא, כָּךְ הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב בְּצִינְעָא.

רמז קיח

רַבִּי חָנָן בְּשֵׁם רַבִּי חָנָן דְּצִפּוֹרִי אָמַר, שָׁמַע קוֹל מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בָּא הַשֶּׁמֶשׁ אָתָא שִׁמְשָׁא, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר יוֹסֵף "וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי" אָמַר מִי גִּלָּה לָזֶה שֶׁשְּׁמִי שֶׁמֶשׁ אוֹתָן שְׁתֵּי שָׁעוֹת שֶׁהִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה בְּצֵאתוֹ מִבֵּית אָבִיו, אֵימָתַי הֶחֱזִירוֹ לוֹ, בַּחֲזָרָתוֹ לְבֵית אָבִיו. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לב, לא) "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ מַה בְּצֵאתְךָ מִבֵּית אָבִיךָ הִשְׁקַעְתִּי לְךָ גַּלְגַּל חַמָּה, וּבַחֲזָרָתְךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ גַּלְגַּל חַמָּה, אַף בָּנֶיךָ בְּצֵאתָם (ירמיה טו, ט) "אֻמְלְלָה יֹלֶדֶת הִשְׁבִּיעָה נַפְשָׁהּ בָּאָה שִׁמְשָׁהּ", וּבַחֲזָרָתָם מַה אוֹמֵר (מלאכי ג, כ) "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאִטְלִיז שֶׁל אִמְאוּם כְּשֶׁהָלְכוּ לִקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כְּתִיב "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל" וְכִי שֶׁמֶשׁ לוֹ לְבַדּוֹ זָרְחָה וְהֲלֹא לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ זָרְחָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שֶׁמֶשׁ שֶׁבָּאָה בַּעֲבוּרוֹ זָרְחָה בַּעֲבוּרוֹ דִּכְתִיב וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ וּכְתִיב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם כִּי מָטָא לְחָרָן הִרְהֵר בְּדַעְתּוֹ, אָמַר, אֶפְשָׁר עֲבַרְתִּי בְּמָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ, יְהִיב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהְדַּר קָפְצָה לֵיהּ אַרְעָא, מִיָּד וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. בָּתַר דְּצַלִּי יְהִיב דַּעְתֵּיהּ לְמֶהְדַּר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וְיִפְטַר בְּלֹא לִינָה, מִיָּד בָּא הַשֶּׁמֶשׁ. כְּתִיב וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשׁוֹתָיו. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כָּל הָאֲבָנִים כֻּלָּם וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אָמַר עָלַי יָנוּחַ רֹאשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק זֶה, תָּנָא וְכֻלָּן נִבְלְעוּ בְּאַחַת.

רמז קיט

וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים נָטַל. אָמַר, כְּדֵי גְּזֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. אַבְרָהָם לֹא הֶעֱמִידָן, יִצְחָק לֹא הֶעֱמִידָן, וַאֲנִי אִם מִתְאַחוֹת זוֹ לָזוֹ אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. וְכֵיוָן שְׁנִתְאַחוּ יָדַע שֶׁהוּא מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה אֲבָנִים נָטַל, אַבְרָהָם, יִחֵד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ עָלָיו, יִצְחָק, יִחֵד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ עָלָיו, אֲנִי אִם מִתְאַחוֹת זוֹ לָזוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עָלַי, וְכֵיוָן שְׁנִתְאַחוּ זוֹ לָזוֹ יָדַע שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עָלָיו. וְרַבָּנָן אָמְרִין, מְעוּט אֲבָנִים שְׁנַיִם, אָמַר, אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת

יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, יִצְחָק, יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת, עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו, וַאֲנִי, אִם מִתְאַחוֹת הֵן, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין יוֹצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְאַחוּ יָדַע שֶׁאֵין יוֹצֵא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת. עֲשָׂאָן כְּמַרְזֵב וּנְתָנָן תַּחַת רֹאשׁוֹ, שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא מִן הַחַיּוֹת. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מיכה א, ג ד) "כִּי הִנֵּה ה' יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְיָרַד וְדָרַךְ עַל בָּמֳתֵי אֶרֶץ וְנָמַסּוּ הֶהָרִים תַּחְתָּיו וְהָעֲמָקִים יִתְבַּקָּעוּ", מִי שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹתָן אֲבָנִים שֶׁנָּתַן אָבִינוּ יַעֲקֹב נַעֲשׂוּ תַּחְתָּיו כְּמִטָּה וּכְפוּרְנֵס מַה טְּרִיפָּה הִטְרִיף שָׁם "קוֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים" צַדִּיקִים וְצַדִּיקוֹת נְבִיאִים וּנְבִיאוֹת.

וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּאן שָׁכַב, הָא כָּל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁהָיָה מֻטְמָן בָּאָרֶץ וּמְשַׁמֵּשׁ לְעֵבֶר לֹא שָׁכַב רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּאן שָׁכַב, הָא כָּל עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבָן לֹא שָׁכַב. וּמָה הָיָה אוֹמֵר חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שִׁיר הַמַּעֲלוֹת שֶׁבְּסֵפֶר תְּהִלִּים, וּמַה טַּעַם (תהלים קכד, א) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת... לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל" יִשְׂרָאֵל סָבָא, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, כָּל סֵפֶר תְּהִלִּים הָיָה אוֹמֵר, וּמַה טַּעַם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, ד) "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" יִשְׂרָאֵל סָבָא. בֶּן שִׁבְעִים וְשֶׁבַע שָׁנָה הָיָה יַעֲקֹב בְּצֵאתוֹ מִבֵּית אָבִיו וְהָיְתָה הַבְּאֵר מְהַלֶּכֶת לְפָנָיו מִבְּאֵר שֶׁבַע עַד הַר הַמּוֹרִיָּה מַהֲלַךְ שְׁנֵי יָמִים וְהִגִּיעַ לְשָׁם בַּחֲצִי הַיּוֹם, וּפָגַע בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "מָקוֹם", שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹמְדִים שָׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְצָא, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יַעֲקֹב, הַלֶּחֶם בְּצִקְלוֹנְךָ וְהַבְּאֵר לְפָנֶיךָ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, שְׁכַב בְּמָקוֹם זֶה, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים עַכְשָׁו יֵשׁ לַשֶּׁמֶשׁ יְרִידוֹת חֲמִשִּׁים וַאֲנִי שׁוֹכֵב בַּמָּקוֹם הַזֶּה בְּלֹא עֵת וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ בַּמַּעֲרָב הִבִּיט יַעֲקֹב וְרָאָה אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּלֶן שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ. לָקַח יַעֲקֹב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים מֵאַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּעֱקַד עָלָיו יִצְחָק אָבִיו, וְשָׂם אוֹתָם מְרַאֲשׁוֹתָיו. בָּא הַמָּקוֹם לְהוֹדִיעוֹ שֶׁעֲתִידִין לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים וְנַעֲשׂוּ כֻּלָּן אֶבֶן אַחַת, לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁכֻּלָּם עֲתִידִין לִהְיוֹת גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ.

(בראשית כח יב-יג) וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם. תָּנָא, רָחְבּוֹ שֶׁל סוּלָּם שִׁמֹּנֶת אֲלָפִים פַּרְסָה, דִּכְתִיב עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ עוֹלִים תְּרֵין וְיוֹרְדִים תְּרֵין, דְּכִי פָּגְעוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי הֲווּ לְהוּ אַרְבָּעָה וּכְתִיב בֵּיהּ בַּמַּלְאָךְ (דניאל י, ו) "וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ" וּגְמִירֵי דְּתַרְשִׁישׁ תְּרֵי אַלְפֵי פַּרְסֵי הֲוֵי. תָּנָא, עוֹלִים וּמִסְתַּכְּלִים בְּדִיוּקְנוֹ שֶׁל מַעְלָה וְיוֹרְדִים וּמִסְתַּכְּלִים בִּדְמוּת דִּיוּקְנוֹ שֶׁל מַטָּה, בָּעֵי לְסַכּוֹנֵיהּ מִיָּד, וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּאָדָם שֶׁמַּנִּיחַ בַּמְנִיפָה עַל בְּנוֹ. הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ. מַאי רְבוּתֵיהּ אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מְלַמֵּד שֶׁקִּפְּלָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

וְהִנִּיחָהּ תַּחַת אָבִינוּ יַעֲקֹב כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לְהִכָּבֵשׁ לְבָנָיו (שְׁאָר קְטָעִיה כָּתוּב (בְּפָרָשָׁה ע') בְּרֶמֶז (קנ"א)).

וַיַּחֲלֹם, תְּנִי בַּר קַפָּרָא, אֵין חֲלוֹם שֶׁאֵין לוֹ פִּתָּרוֹן. וְהִנֵּה סֻלָּם, זֶה כֶּבֶשׁ מַצָּב אַרְצָה, זֶה מִזְבֵּחַ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ" וְגוֹ'. וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁרֵיחָן עוֹלֶה לַשָּׁמַיִם. וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, אֵלּוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים . עֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים בַּכֶּבֶשׁ. וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו, (עמוס ט, א) "רָאִיתִי אֶת ה' נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ". רַבָּנָן פַּתְרִין לֵהּ בְּסִינַי. וְהִנֵּה סֻלָּם זֶה סִינַי, אוֹתִיּוֹת דְּדֵין כְּאוֹתִיּוֹת דְּדֵין מַצָּב אַרְצָה "וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר". וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה, (דברים ד, יא) "וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם". וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, (שמות כד, יב) "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה" , "וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר". וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו, (שם כ) "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, תַּרְנוּס שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם הָרְאָה לוֹ, אַתְּ שֶׁהוּא רֶגֶל שְׁלִישִׁי כְּתִיב (דברים לב, ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", מָה הַחֶבֶל הַזֶּה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה אֵין מַפְקִיעִין אוֹתוֹ [כָּךְ הָאָבוֹת אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה]. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר עוֹלָם וּשְׁלִישׁ עוֹלָם הֶרְאָה לוֹ, עֹלִים, אֵין עוֹלִים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם וְאֵין יֹרְדִים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם וְהַמַּלְאָךְ הוּא שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י, ו) "וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ" רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יַנַּאי, [חַד אָמַר, עֹלִים וְיוֹרְדִים בַּסֻּלָּם], וְחַד אָמַר עֹלִים וְיוֹרְדִים בְּיַעֲקֹב מָאן דְּאָמַר עֹלִים וְיוֹרְדִים בַּסֻּלָּם נִיחָא, וּמָאן דְּאָמַר עֹלִים וְיוֹרְדִים בְּיַעֲקֹב, מַעֲלִים בּוֹ, מוֹרִידִים בּוֹ אוֹפְזִים בּוֹ קוֹפְזִים בּוֹ סוֹנְטִים בּוֹ "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר", אַתְּ הוּא שְׁאִיקוּנְךָ חָקוּק לְמַעְלָה, עוֹלִים לְמַעְלָה וּמוֹצְאִים אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ וְיוֹרְדִין לְמַטָּה וּמוֹצְאִין אוֹתוֹ יָשֵׁן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדָן, עוֹלִין לְבַסִּילְקוֹ וּמוֹצְאִין אוֹתוֹ יוֹשֵׁב וְדָן, יוֹרְדִין בְּפַרְוָוד וּמוֹצְאִין אוֹתוֹ יָשֵׁן.

דָּבָר אַחֵר מַלְאָכִים שֶׁהֵן מְלַוִּין אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָן מְלַוִּין אוֹתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, עֹלִים, אֵלּוּ שֶׁלִּוּוּ אוֹתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יֹרְדִים [אֵלּוּ] שֶׁלִּוּוּ אוֹתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עַל יְדֵי שֶׁגִּלּוּ מִסְטוֹרִין שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִדְחוּ מִמְּחִיצָתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנָה שָׁנָה רַבִּי תַּנְחוּמָא הָוָה מַפִּיק לִישְׁנָא קַלָּא עַל יְדֵי שְׁנִתְגַּאוּ וְאָמְרוּ (בראשית יט, יג) "כִּי מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה" הֵיכָן חָזְרוּ, כַּאן, עֹלִים וְאַחַר כָּךְ יֹרְדִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קַרְיָא בַּגְּלִיּוֹת, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב "וַיֵּצֵא מִן בֵּת צִיּוֹן כָּל הֲדָרָהּ". מִבְּאֵר שָׁבַע (עמוס ח, ז), "נִשְׁבַּע ה' בִּגְאוֹן יַעֲקֹב" וַיֵּלֶךְ חָרָנָה (איכה א, יב) "אֲשֶׁר הוֹגָה ה' בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ". וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם "עַד אֶפֶס מָקוֹם" וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ, (ירמיה טו, ט) "אֻמְלְלָה יוֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה... בָּאָה שִׁמְשָׁהּ". וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם (איכה ד, א)

"תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אַבְנֵי קֹדֶשׁ". וַיָּשֶׂם מְרַאֲשׁוֹתָיו (ירמיה יג, יח) "כִּי יָרַד מַרְאֲשׁוֹתֵיכֶם" וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא, "נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ וּתְכַסֵּנוּ כְּלִמָּתֵנוּ כִּי לַה' אֱלֹהֵינוּ" וְגוֹ'. וַיַּחֲלֹם, זֶה חֲלוֹמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר. וְהִנֵּה סֻלָּם, זֶה צַלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, הוּא סֻלָּם הוּא סֶמֶל, אַתְּיָא דְּדֵין אִינּוּן אַתְיָא דְּדֵין מֵצַב אַרְצָה, (דניאל ג, א) "אַקִימַהּ בְּבִקְעַת דּוּרָא". וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה, "רוּמֵהּ אַמִּין שְׁתִּין". וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, זֶה חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ מוֹרִידִים בּוֹ, אוֹפְזִים בּוֹ, קוֹפְזִים בּוֹ סוֹנְטִין בּוֹ (שם ג, יד) "וּלְצָלָם דַּהֲבָא דִּי הֲקִימְתָּ לָא סָגְדִין" וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו, (שם כו) "עַבְדּוֹהִי דִּי אֱלָהָא עִלָּאָה פָּקוּ וֶאֱתוֹ".

דָּבָר אַחֵר, וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, זֶה דָּנִיֵּאל. עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ, שֶׁעָלָה וְהוֹצִיא בִּלְעוֹ מִתּוֹךְ פִּיו וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו, "דָּנִיֵּאל עֶבֶד (דְּ)אֱלָהָא חַיָּא".

וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא פָּתַח (תהלים סג, ב) "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם" כִּכְמֵהוֹת הַלָּלוּ שֶׁהֵן מְצַפּוֹת לְמָטָר רַבָּנָן אַמְרֵי כְּשֵׁם שֶׁנַּפְשִׁי לְךָ צְמָאָה כָּךְ מְאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה אֵבָרִים שֶׁיֵּשׁ בִּי צְמֵאִין לְךָ, הֵיכָן "בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם", (שם) "כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךָ", עַל כֵּן בַּקְּדוּשָּׁה חֲזִיתִיךָ "לִרְאוֹת עֻזֶּךָ" זֶה פַּמַלְיָה שֶׁלְּךָ "וּכְבוֹדֶךָ", וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח, (משלי כז, יז) "בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ", אֵין סַכִּין מִתְחַדֶּדֶת אֶלָּא בִּירֵכָהּ שֶׁל חֲבֶרְתָּהּ כָּךְ אֵין תַּלְמִיד חָכָם מְשְׁתַּבֵּחַ אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ "אִישׁ יַחַד" זֶה יַעֲקֹב שֶׁנִּתְיַחֲדָה עָלָיו שְׁכִינָה, וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ וְאַחַר כָּךְ וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו, מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי עֲרִיסָה, וְהָיוּ זְבוּבִים שׁוֹכְנִים עָלָיו, וּבָאת מְנַיקָה שֶׁלּוֹ וְשָׂחָה עָלָיו וּמְנִיקָתוֹ וּבָרְחוּ מֵעָלָיו, כָּךְ בִּתְחִלָּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ וְכֵיוָן שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמָּרוֹם בָּרְחוּ מֵעָלָיו. רַבִּי חִיָּא, רַבָּה וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר עָלָיו עַל סֻלָּם, וְחַד אָמַר, עָלָיו עַל יַעֲקֹב. מָאן דְּאָמַר עַל סֻלָּם נִיחָא מָאן דְּאָמַר עַל יַעֲקֹב (מי) מִתְקַיֵּם עָלָיו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרְשָׁעִים מִתְקַיְּמִים עַל אֱלֹהֵיהֶם "וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַיְאֹר" אֲבָל הַצַּדִּיקִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה, (בראשית יז, כב) "וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם", וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים. וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו.

רמז קכ

וַיֹּאמַר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק. שְׁמֹנָה עֶשְׂרֵה פְּעָמִים הוּא מַזְכִּיר אֶת הָאָבוֹת בַּתּוֹרָה וּכְנֶגֶד כֵּן קָבְעוּ חֲכָמִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת בַּתְּפִלָּה, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם תְּשַׁע עֶשְׂרֵה הֵן, אֱמֹר לוֹ הִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו לֵית הוּא מִנְּהוֹן וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שִׁבַּע עֶשְׂרֵה

הֵן, אֱמֹר לוֹ (בראשית מח, טז) "וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבוֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק" הוּא חַד מִנְּהוֹן. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, כְּנֶגֶד שִׁמוֹנָה עָשָׂר צְווּיִין שֶׁכְּתוּבִים (בְּפָרָשָׁה) מִשְּׁכָּן שְׁנֵי מִן (שמות לח, כג) "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב" עַד סֵיפֵיהּ דְּסִפְרָא. הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ. רֵישׁ לָקִישׁ בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא אָמַר, קִפְּלָהּ כְּפַנְקָס וּנְתָנָהּ תַּחַת רֹאשׁוֹ כְּאִינְשׁ דְּאָמַר מִן תְּחוֹת רֵישָׁךְ דִּידָךְ הוּא רַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, וּבִלְבַד שֶׁתִּקָּבֵר עָלֶיהָ.

וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו. מָשָׁל לְעָנִי שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ, וְנִכְנַס וְיוֹצֵא בַּפָּלָטִין שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּבְנֵי פְּלָטִין מְקַנְּאִין וּמְבַקְּשִׁין לְהָרְגוֹ, אָמַר לָהֶם, אֲנִי מְתְקַיֵּם עָלָיו. כָּךְ שָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׂרֵי הַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עָתִיד זֶה לִירַשׁ הָעוֹלָם וּלְהַעֲבִיר הַמַּלְכֻיּוֹת, נַהֲרָגֵנוּ, מִיָּד וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו.

(בראשית כח יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ. מָה עָפָר אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ אֶלָּא בְּמַיִם כָּךְ בָּנֶיךָ אֵינָן מִתְבָּרְכִין אֶלָּא בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם מָה עָפָר מְכַלֶּה כְּלֵי מַתֶּכוֹת וְהוּא מִתְקַיֵּם לְעוֹלָם, כָּךְ בָּנֶיךָ מְכַלִּים כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְהֵן קַיָּמִין לְעוֹלָם. מָה עָפָר עָשׂוּי דַּיִשׁ לָעוֹלָם כָּךְ בָּנֶיךָ נַעֲשִׂים דַּיִשׁ לַמַּלְכֻיּוֹת. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד מוֹגַיִךְ", אֵלּוּ דְמוֹגְיִן יָתִיךְ וַאֲפִילּוּ כֵּן, לְטַבָּתִיךְ מְקַשְׁקְשִׁין בִּיךְ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים סה, יא) "בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ", (ישעיה שם) "אֲשֶׁר אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבְרָה". מָה הֵיוּ עוֹשִׁין לָהֶן, הָיוּ מַרְבִּיצִין אוֹתָן בְּפַלְטְרִין וּמַעֲבִירִין כְּרִין עֲלֵיהֶן וְהוּא סִימָן טָב, מַה פְּלַטְיָא מְכַלָּה אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשְּׁבִים וְהִיא קַיֶּמֶת לְעוֹלָם כָּךְ בָּנֶיךָ מְכַלִּים אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהֵן קַיָּמִין לְעוֹלָם. וּפָרַצְתָּ יָמָּה וְקֵדְמָה. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר חֲנִינָא, אֶת תַּרְעֵיָא דְּיַמָּא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מיכה ב, יג) "עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם" רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, אַף חַלּוּקֵי יְחֶזְקֵאל הֶרְאָה לוֹ וַהֲלֹא לֹא פֵּרַשׁ יְחֶזְקֵאל אֶלָּא מִן הַמִּזְרָח בָּא יְשַׁעְיָה וּפֵרַשׁ "כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי". (בראשית כח טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ. רַבָּנָן אָמְרִין עַל הַכֹּל הֶשִׁיבוֹ וְעַל הַפָּרָנָסָה לֹא הֶשִׁיבוֹ (להלן פסוק כ) "אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי", הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ. "וּשְׁמָרַנִי" וּשְׁמַרְתִּיךָ "בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ" בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ. "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת. וְעַל הַפָּרָנָסָה לֹא הֶשִׁיבוֹ, רַבִּי אַסִּי אָמַר, אַף עַל הַפָּרָנָסָה הֶשִׁיבוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ, וְאֵין עֲזִיבָה אֶלָּא פַּרְנָסָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים לז, כה) "וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם". (בראשית כח טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִמִּשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אָכֵן שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ. (בראשית כח יז) וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה. הַסֹּלָם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֵאֵר שֶׁבַע, וְשִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מַה טַּעַם, וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, (וּכְתִיב וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַסֹּלָם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ עַד

בֵּית אֵל, מַה טַּעַם וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, וּכְתִיב (להלן פסוק יט) "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל". אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם. אָמַר רַבִּי אַחָא, עָתִיד הַשַּׁעַר הַזֶּה לְהִפָּתַח לְכַמָּה צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה גָּבוֹהַּ מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה אֶלָּא שְׁמֹנָה עָשָׂר מִיל. מַה טַּעַם, וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם, מִנַּיִן "וְזֶה".

דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וְחָרֵב וּבָנוּי. מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, הֲרֵי בָּנוּי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ". אֵין זֶה, הֲרֵי חָרֵב כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (איכה ה, יז) "עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ". וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם, הֲרֵי בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבֹא, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים קמז, יג) "כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ".

(בראשית כח יח) וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרֶגֶל יְמִינוֹ, הִטְבִּיעַ הָאֶבֶן עַד עִמְקֵי תְּהוֹם וְעָשָׂה אוֹתוֹ סְנִיף לָאָרֶץ כְּאָדָם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה סְנִיף לְכִפָּה, לְפִיכָךְ נִקְרָא אֶבֶן שְׁתִיָּה שֶׁשָּׁם הוּא טַבּוּר הָאָרֶץ, וּמִשָּׁם נִמְתַּחַת כָּל הָאָרֶץ, וְעָלֶיהָ הֵיכָל עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כב) "וְהָאֶבֶן הַזֹּאת" וְגוֹ' וְעָנוּ הָעֶלְיוֹנִים וְאָמְרוּ בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ. שׁוֹפֵעַ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמִלֹּא פִי הַפַּךְ. (בראשית כח יט) וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ לוּז, שֶׁכָּל הַנִּכְנָס בָּהּ הִטְרִיף מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כַּלּוּז רַבָּנָן אָמְרִין, מָה הַלּוּז הַזֶּה אֵין לְהּ פֶּה כָּךְ לֹא הָיָה אָדָם יָכוֹל לַעֲבֹר עַל פִּתְחָהּ שֶׁל עִיר לוּז הָיָה עוֹמֵד עַל פֶּתַח שֶׁל מְעָרָה וְהָיָה הַלּוּז חָלוּל וּמִן הַלּוּז נִכְנָסִים לָעִיר הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר וַיִּכּוּ אֶת הָעִיר לְפִי חָרֶב וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ" רַבִּי יַנַּאי בַּר יִשְׁמָעֵאל עָבַד לֵיהּ הַפְטָרָה וּמָה אִם זֶה שֶׁלֹּא הָלַךְ לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּרַגְלָיו אֶלָּא שֶׁהֶרְאָה בָּאֶצְבַּע נִצַּל מִן הַפֶּרְעָנוּת, יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשִׂין גְּמִילוּת חֲסָדִים עִם גְּדוֹלֵיהֶם וְעִם קְטַנֵּיהֶם בִּידֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז קכא

כְּתִיב (ירמיה ל, י) "וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב... וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל", מְדַבֵּר בְּיַעֲקֹב, דִּכְתִיב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם אֲלוּ שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שָׂרָהּ שֶׁל בָּבֶל עוֹלֶה שִׁבְעִים חֲוָקִים וְיוֹרֵד, וְשֶׁל מָדַי עוֹלֶה חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם, שֶׁל יָוָן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, וְשֶׁל אֱדוֹם עוֹלֶה וְלֹא יָדַע כַּמָּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא יַעֲקֹב אָבִינוּ, אָמַר, תֹּאמַר שֶׁאֵין לָזֶה יְרִידָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל", אֲפִילּוּ אַתָּה רוֹאֶה אוֹתוֹ יוֹשֵׁב אֶצְלִי, מִשָּׁם אֲנִי מוֹרִידוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עובדיה א, ד) "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם ה'". רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אָמַר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שָׁרָה שֶׁל בָּבֶל עוֹלָה וְיוֹרֶד וְשֶׁל יָוָן עוֹלָה וְיוֹרֶד וְשֶׁל אֱדוֹם עוֹלָה וְיוֹרֶד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יַעֲקֹב, אַף אַתָּה עוֹלֶה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא אָבִינוּ יַעֲקֹב וְאָמַר, תֹּאמַר כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לְאֵלּוּ יְרִידָה כָּךְ אֲנִי יֵשׁ לִי יְרִידָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "אַל תִּירָא יִשְׂרָאֵל" אִם אַתָּה עוֹלֶה אֵין לְךָ יְרִידָה, וְלֹא הֶאֱמִין וְלֹא עָלָה, (תהלים עח, לב) "בְּכָל זֹאת עוֹד חָטְאוּ וְלֹא הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו" זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁלֹּא הֶאֱמִין וְלֹא עָלָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִלּוּ הֶאֱמַנְתָּ וְעָלִיתָ, לֹא הָיִית יוֹרֵד לְעוֹלָם, עַכְשָׁו שֶׁלֹּא הֶאֱמַנְתָּ וְלֹא עָלִיתָ, יְהוּ בָּנֶיךָ מְשֻׁעְבָּדִין בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּמִסִּים וּבְאַרְנוֹנִיּוֹת וּבְגֶלְגִּלְיוֹת. יָכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק" מִבָּבֶל, "וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם" מִגֶּלְיָא וּמֵאַסְפַּמְיָא וּמֵחַבְרוֹתֶיהָ, "וְשָׁב יַעֲקֹב" מִבָּבֶל, "וְשָׁקַט" מִמָּדַי, "וְשָׁאֲנַן" מִיָּוָן, "וְאֵין מַחֲרִיד" מֵאֱדוֹם.

רמז קכב

(בראשית כח כ-כא) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר. (תהלים סו, יד) "אֲשֶׁר פָּצוּ שְׂפָתָי וְדִבֶּר פִּי בַּצַּר לִי". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּנֶדֶר מִצָּוָה בָּעֵת צָרָתוֹ מַהוּ לֵאמֹר, לֵאמֹר לְדוֹרוֹת שֶׁיְּהוּ נוֹדְרִין בְּשָׁעַת הַדְּחָק. יַעֲקֹב פָּתַח בְּנֶדֶר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ כָּל הַנּוֹדֵר לֹא יְהֵא תּוֹלֶה אֶלָּא בּוֹ, דִּכְתִיב (שם קלב, ב) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב", לַאֲבִיר אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "לַאֲבִיר יַעֲקֹב", תְּלָה אֶת הַנֶּדֶר בְּמִי שֶׁפָּתַח בּוֹ תְּחִלָּה. כְּתִיב (דברי הימים א' כט, ט י) "וַיִּשְׂמְח[וּ] הָעָם עַל הִתְנַדְּבָם כִּי בְּלֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לַה'". לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בְּמִצָוֹת נָדְבָה וְעָלְתָה בְּיָדָם, שָׂמְחוּ, מַהוּ אוֹמֵר שָׁם "וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה ה'" אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ", תְּלָה הַנֶּדֶר בְּמִי שֶׁפָּתַח בּוֹ תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי יוּדָן עוֹד מִן אַתְרָא לֵית הִיא חֲסֵרָא "וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר", וַיִּדְּרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר" יִשְׂרָאֵל סָבָא. אַרְבָּעָה הֵן שֶׁנָּדְרוּ, שְׁנַיִם נָדְרוּ וְהִפְסִידוּ, שְׁנַיִם נָדְרוּ וְנִשְׁתַּכְּרוּ, יַעֲקֹב נָדַר וְהִפְסִיד יִפְתָּח נָדַר וְהִפְסִיד חַנָּה נָדְרָה וְנִשְׁתַּכְּרָה יִשְׂרָאֵל נָדְרוּ וְנִשְׁתַּכְּרוּ. רַבִּי אֵיבוֹ וְרַבִּי יוֹנָתָן, חַד אָמַר מְסֹרֶסֶת הִיא הַפָּרָשָׁה וְחַד אָמַר, עַל הַסֵּדֶר נֶאֱמַר. מָאן דְּאָמַר מְסֹרֶסֶת הִיא הַפָּרָשָׁה, שֶׁכְּבָר הִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (לעיל פסוק טו) "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ" וְהוּא אוֹמֵר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי אֶתְמְהָה מָאן דְּאָמַר עַל הַסֵּדֶר נֶאֱמַר, מַה מְקַיֵּם אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי אִם יִהְיֶה לִי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים שֶׁהִתְנָה עִמִּי אֲנִי אֲקַיֵּם אֶת (נדרו) [נִדְרִי]. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה, מִלְּשׁוֹן הָרַע כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וַיְדַרְכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר". וְנָתַן לִי לֶחֶם, מִגִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית לט, ט) "וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ"

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, מִשְׁפִּיכוּת דָּמִים וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים, מֵעֲבוֹדָה זָרָה. רַבָּנָן פַּתְרִין לָהּ בְּכָל עִנְיָנָא אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה, מִגִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וּמֵעֲבוֹדָה זָרָה וּמִלְּשׁוֹן הָרַע אֵין דֶּרֶךְ אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (עמוס ח, יד) "הַנִּשְׁבָּעִים בְּאַשְׁמַת שֹׁמְרוֹן וְאָמְרוּ חַי אֱלֹהֶיךָ דָּן וְחַי דֶּרֶךְ בְּאֵר שָׁבַע", וְאֵין דֶּרֶךְ אֶלָּא גִּלּוּי עֲרָיוֹת, "כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה מְנָאָפֶת", וְאֵין דֶּרֶךְ אֶלָּא שְׁפִיכוּת דָּמִים, (שם א, טו) "בָּנַי אַל תֵּלְכוּ בְּדַרְכָּךְ אִתָּם". וּכְתִיב (שם טז) "כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ וימהרו וִימַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם". וְאֵין דֶּרֶךְ אֶלָּא לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב (ירמיה ט, ב) "וַיִּדְרְכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר".

רמז קכג

וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ. עֲקִילַס הַגֵּר נִכְנַס אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר לוֹ, הֲרֵי כָּל שִׁבְחוֹ שֶׁל גֵּר, "וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה" אָמַר לוֹ, וְכִי קַלָּה הִיא בְּעֵינֶיךָ, דָּבָר שְׁנִתְחַבֵּט עָלֶיהָ אוֹתוֹ זָקֵן, וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, בָּא זֶה וְהוֹשִׁיטָהּ לוֹ בְּקַנָּה בָּא לוֹ אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הִתְחִיל מְנַחֲמוֹ בִּדְבָרִים, "לֶחֶם" זוֹ תּוֹרָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי ט, ה) "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי", "שִׂמְלָה" זוֹ טַלִּית זָכָה אָדָם לְתוֹרָה זָכָה לְמִצְוֹת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהֵן מַשִּׁיאִין לַכְּהוּנָּה וּבְנֵי בְנֵיהֶן מַקְרִיבִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. "לֶחֶם" זֶה לֶחֶם הַפָּנִים, "שִׂמְלָה" אֵלּוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה. וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים, חַייֶךָ כָּל טוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁאֲנִי נוֹתֵן אֵינִי נוֹתֵן אֶלָּא בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַם", (ישעיה ז, כא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן", (שם יא, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שֵׁנִית, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפּוּ הֶהָרִים עָסִיס", (ישעיה כז, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל". (בראשית כח כב) תְּנוּ רַבָּנָן, הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ וְלֹא הִנִּיחוֹ חֲבֵרוֹ, וּמְנוּ רַבִּי יְשֵׁבָב, וְאִית דְּאָמַר רַבִּי יְשֵׁבָב וְלֹא הִנִּיחוֹ חֲבֵרוֹ, וּמְנוּ רַבִּי עֲקִיבָא. דְּאָמַר קְרָא, "אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ" וְהָא לָא דָּמְיָא עִשּׂוּרָא קַמָּא לְעִשּׂוּרָא בַּתְרָא אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ לְבַתְרָא כְּקַדְמָא. וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ. (כָּתוּב בְּרֶמֶז עה וקל"ג). (בראשית כט א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו. (משלי יד, ל) "חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא" כֵּיוָן שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה טָעַן לִבֵּיהּ יַת רַגְלוֹהִי הֲדָא אָמַר, כְּרֵסָא טָעַן רַגְלוֹהִי. (בראשית כט ב-ג) וַיַּרְא וְהִנֵּה, רַבִּי חַמָּא בַּר חֲנִינָא פָּתַר בָּהּ שִׁית שִׁטִּין וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זֶה הַבְּאֵר וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם כִּי מִן הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁמִּמֶּשָּׁם כָּל אֶחָד מוֹשֵׁךְ לְשִׁבְטוֹ וּלְדִגְלוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ. וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, כְּמִלֹּא פִּי כְבָרָה קְטַנָּה הָיְתָה בָּהּ וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, בְּשִׁעַת הַמַּחֲנוֹת וְגִלְּלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי

הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן, שֶׁמִּמֶּשֶׁם מוֹשֵׁךְ כָּל אֶחָד לְשִׁבְטוֹ וּלְדִגְלוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ. וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לִמְקוֹמָהּ, בְּשָׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

דָּבָר אַחֵר, וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זֶה צִיּוֹן וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן רוֹבְצִים עָלֶיהָ, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁמִּמֶּשֶׁם שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, זֶה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שֶׁמִּמֶּשֶׁם הָיוּ שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, בָּאִים מִלְּבֹא חָמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם. וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן, שֶׁמִּמֶּשֶׁם הָיוּ שׁוֹאֲבִין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לִמְקוֹמָהּ, שֶׁמָּנַח עַד רֶגֶל הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זֶה צִיּוֹן וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין. דְּתָנְיָנָן, שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין הָיוּ שָׁם אֶחָד בְּפֶתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד בְּפֶתַח הָעֲזָרָה, וְאֶחָד בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁמִּמֶּשֶׁם הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַדִּין. וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, זֶה בֵּית דִּין שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, אֵלּוּ בֵּית דִּין שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לִמְקוֹמָהּ, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדִּין עַד שֶׁהָיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל בֵּרְיוֹ.

דָּבָר אַחֵר, וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זֶה צִיּוֹן וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן, זֶה שְׁלֹשָׁה מַלְכֻיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁהֶעֱשִׁירוּ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת הַצְּפוּנוֹת וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, זוֹ זְכוּת אָבוֹת, וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁהִיא מַכְתֶּבֶת טִירוּנְיָא מִכָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן שֶׁהֶעֱשִׁירוּ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן, לֶעָתִיד לָבֹא זְכוּת אָבוֹת עוֹמֶדֶת.

דָּבָר אַחֵר, וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זוֹ סַנְהֶדְרִין וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן, אֵלּוּ שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִין לִפְנֵיהֶן כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁמִּמֶּשֶׁם הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַהֲלָכָה. וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, הַמּוּפְלָא שֶׁבְּבֵית דִּין שֶׁהוּא מְסָרֵס הַהֲלָכָה. וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, אֵלּוּ תַּלְמִידִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּהֲלָכָה עַד שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל בֵּרְיָהּ.

דָּבָר אַחֵר, וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת. וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה קְרוּאִין כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ, שֶׁמִּמֶּשֶׁם שׁוֹמְעִין אֶת הַתּוֹרָה. וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, זֶה יֵצֶר הָרָע וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים זֶה הַצִּבּוּר. וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן, זֶה סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁגּוֹלְלִין וְשׁוֹמְעִין מִפִּנּוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיּוֹצְאִין יֵצֶר הָרָע חוֹזֵר. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרִיָא בְּסִינַי וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה, זֶה סִינַי וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים כִּי מִן הַבְּאֵר הַהוּא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים, שֶׁמִּמֶּשֶׁם שָׁמְעוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. וְהָאֶבֶן

גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר, זוֹ שְׁכִינָה וְנֶאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, שֶׁאִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִין אֶחָד לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן, שֶׁמִּשָּׁם שָׁמְעוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר, "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם". (בראשית כט ד-ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַר קְרָיָא בַּגַּלְיוֹנוֹת וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ, מֵחֳרוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אָנוּ בּוֹרְחִין הַיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר, הַיְדַעְתֶּם אֶת מִי שֶׁהוּא עָתִיד לְלַבֵּן עֲוֹנוֹתֵיהֶם כַּשֶּׁלֶג וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ, וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם, בְּאֵיזֶה זְכוּת, וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לא, יד טז) "כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים וְגוֹ' כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם". וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ. בֵּינֵיכֶם לְבֵינוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם. וְאִי פַּטָּטִין אַתְּ בָּעֵי וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן, הֲדָא אָמְרָה שֶׁהַדִּבּוּר מָצוּי בָּנָשִׁים. (בראשית כט ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. אָמַר לָהֶם אִם שׂוֹמְרֵי שָׂכָר אַתֶּם, הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. וְאִם שֶׁלָּכֶם אַתֶּם רוֹעִים, לֹא עֵת הָאֲסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ.

רמז קכד

(בראשית כט ט) וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בֹּא וּרְאֵה מַה בֵּין שְׁכוּנוֹת לִשְׁכוּנוֹת לְהַלָּן שָׁבַע וּבִקְּשׁוּ הָרוֹעִים לְהַזְדַּוֵּג לָהֶם, דִּכְתִיב "וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם", בְּרֹם הֻכָּא אַחַת הָיְתָה וְלֹא נִזְדַּוֵּג לָהּ בְּרִיָּה עַל שֵׁם (תהלים לד, ח) "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם", לִסְבוּבִים לִירֵאָיו.

(בראשית כט י) וַיַּגֶּשׁ וַיְגַל אֶת הָאֶבֶן. כְּאָדָם שֶׁהוּא מַעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי הַצְּלוּחִית (וַיִּשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל כָּל נְשִׁיקָה לְתִפְלוּת בַּר מִן תְּלַת וְכוּ' עַד וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן).

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁהוּא נִכְנָס לְעִיר וּמוֹצֵא נְעָרוֹת יוֹצְאוֹת לְפָנָיו דַּרְכּוֹ מְיֻשֶּׁרֶת, בֹּא וּרְאֵה מֵאֱלִיעֶזֶר (בראשית כד, טו) "וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת", יַעֲקֹב וְרָחֵל בָּאָה.

(בראשית כט יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל. כָּל נְשִׁיקָה לְתִפְלוּת, בַּר מִתְּלָתָא נְשִׁיקָה שֶׁל גְּדֻלָּה "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן וְגוֹ' וַיִּשָּׁקֵהוּ", נְשִׁיקָה שֶׁל פְּרָקִים, (שמות ד, כז) "וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ", נְשִׁיקָה שֶׁל פְּרִישׁוּת (רות א, יד) "וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ" רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר, אַף נְשִׁיקָה שֶׁל קְרֻבוּת וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָתוֹ. וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיִּבְךְּ. לָמָּה בָּכָה, אָמַר, אֱלִיעֶזֶר בְּשָׁעָה שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא אֶת רִבְקָה מַה כְּתִיב בֵּיהּ (בראשית כד, י) "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים", וַאֲנִי לֹא נֶזֶם אֶחָד וְלֹא צָמִיד אֶחָד.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה בָּכָה, שֶׁרָאָה שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה. דְּהֵיא אָמְרָה לֵיהּ "לָכֵן יִשְׁכַּב" וְגוֹ' עִמָּךְ הוּא דָּמִיךְ, עִמִּי לֵית הוּא דָּמִיךְ.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה בָּכָה, שֶׁרָאָה בְּנֵי אָדָם מְלַחֲשִׁין, אָמְרוּ אֵלּוּ לְאֵלּוּ וְכִי מַה בָּא זֶה לְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ דָּבָר שֶׁל עֶרְוָה שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁלָּקָה הָעוֹלָם בְּמַבּוּל גָּדְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם עַצְמָם מִן הָעֶרְוָה, וַהֲדָא אָמְרָה שֶׁבְּנֵי מִזְרָח גְּדוּרִים מִן הָעֶרְוָה.

(בראשית כט יב) וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא. אִם לְרַמָּאוּת, כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא, וְאִם לְצַדְקוּת, וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא. וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ. אֵין אִשָּׁה רְגִילָה אֶלָּא לְבֵית אִמָּהּ. וְהַכְתִיב וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ, אָמַר לֵיהּ, שֶׁמַּתָּה, וּלְמִי הָיָה לָהּ לְהַגִּיד, לֹא לְאָבִיהָ.

(בראשית כט יג) וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ לָבָן אֶת שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ. אָמַר, אֶלִיעֶזֶר פְּסוּל הַבַּיִת הָיָה, וּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית כד, י) "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים", זֶה שֶׁהוּא אֲהוּבוֹ שֶׁל בַּיִת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְכֵיוָן דְּלָא חָמָא אַפִּיסְתִּיקָא וַיְחַבֵּק לוֹ, אָמַר דִּילְמָא דִּינָרִין אִינּוּן וְאִינּוּן יָהִיב לֵיהּ בְּחַרְצִיָּה וְכֵיוָן דְּלָא אַשְׁכַּח כְּלוּם וַיְנַשֵּׁק לוֹ, אָמַר, דִּילְמָא אִנּוּן וְאִנּוּן יַהֲבִין בְּפוּמֵיהּ וְכֵיוָן דְּלָא אַשְׁכַּח אָמַר מָה אַתְּ סָבוּר, מָמוֹן אָתִיתִי טָעִין לָא אָתִית טָעִין אֶלָּא מִלִּין וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. (בראשית כט יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה. אָמַר, מֶלֶךְ הָיִיתִי סָבוּר לַעֲשׂוֹתְךָ עָלַי וְכֵיוָן דְּלֵית עִמָּךְ כְּלוּם אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה כַּהֲדֵין גַּרְמָא, אֲנָא מְהַדַּק לָךְ וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים, לְמִדָּתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, עַד הֵיכָן חַיָּב אָדָם לְטַפֵּל בְּקְרוֹבָיו, עַד חֹדֶשׁ. (בראשית כט טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה. וְאִם לַאו וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם, אֶפְשָׁר כֵּן אֶלָּא אִי הֲוָה פָּעֲלָא בַּעֲשָׂרָה פּוּלְרִין הֲוָה יָהִיב לֵיהּ חֲמִשָּׁה וְאִי הֲוָה מוֹבִילְתֵּיהּ בְּשִׁתָּא פּוּלְרִין הֲוָה יָהִיב לֵיהּ תְּלָתָא פּוּלְרִין אָמַר לֵיהּ, מָה אַתְּ סָבוּר מָמוֹן אִתִּית בָּעֵי מִנָּךְ, לָא אִתִּית אֶלָּא בְּגִין תַּרְתֵּין טַלְיָתָךְ. (בראשית כט טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת. כְּשִׁתֵּי קוֹרוֹת מְפֻלָּשׁוֹת מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ זוֹ הֶעֱמִידָה אַלּוּפִים וְזוֹ הֶעֱמִידָה אַלּוּפִים, זוֹ הֶעֱמִידָה מְלָכִים וְזוֹ הֶעֱמִידָה מְלָכִים מִזּוֹ עָמְדוּ הוֹרְגֵי אֲרָיוֹת וּמִזּוֹ עָמְדוּ הוֹרְגֵי אֲרָיוֹת מִזּוֹ עָמְדוּ מְכַבְּשֵׁי אֲרָצוֹת, וּמִזּוֹ עָמְדוּ מְכַבְּשֵׁי אֲרָצוֹת מִזּוֹ עָמְדוּ מְחַלְּקֵי אֲרָצוֹת, וּמִזּוֹ עָמְדוּ מְחַלְּקֵי אֲרָצוֹת קָרְבַּן בְּנָהּ שֶׁל זוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וּמִלְחֶמֶת בְּנָהּ שֶׁל זוֹ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת לְזוֹ נִתַּן שְׁתֵּי לֵילוֹת וְלָזוֹ נִתַּן שְׁתֵּי לֵילוֹת, לְלֵאָה לֵיל שֶׁל פַּרְעֹה, וְלֵילוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב וּלְרָחֵל לֵילוֹ שֶׁל גִּדְעוֹן וְלֵילוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי "בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ". שֵׁם הַגְּדוֹלָה לֵאָה. גְּדוֹלָה בְּמַתְּנוֹתֶיהָ כְּהֻנָּה לְעוֹלָם, וּמַלְכוּת לְעוֹלָם. וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל, קְטַנָּה בְּמַתְּנוֹתֶיהָ, יוֹסֵף לְשָׁעָה, שָׁאוּל לְשָׁעָה.

רמז קכה

(בראשית כט יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת. אֲמוֹרִיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר קוֹדָמוֹי, עֵינֵי לֵאָה רַכִּיכִין אָמַר לֵיהּ עֵינֵי דְּאִמָּךְ הָווּ רַכִּיכִין וּמַהוּ רַכּוֹת רַכּוֹת מִבְּכָיָהּ שֶׁכָּךְ הָיוּ הַתְּנָאִים שֶׁיְּהֵא גָּדוֹל נוֹשֵׂא לַגְּדוֹלָה וְקָטָן לַקְּטַנָּה וְהָיְתָה בּוֹכָה וְאוֹמֶרֶת יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא אֶפֹּל בְּיִדּוֹ שֶׁל רָשָׁע. אָמַר רַבִּי חוּנָיָא, קָשָׁה הַתְּפִלָּה שֶׁבְּטֵלָה הַגְּזֵרָה וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁקְּדָמָה לַאֲחוֹתָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מָה רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁנָּטַל בְּכוֹרָה מֵרְאוּבֵן וּנְתָנָהּ לְיוֹסֵף מִשְׁאָר בָּנָיו, רְאוּיָה הָיְתָה בְּכוֹרָה לָצֵאת מֵרָחֵל דִּכְתִיב (בראשית לז, ב) "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף", אֶלָּא שֶׁקְּדָמָה לֵאָה בְּרַחֲמִים, וּמִתּוֹךְ צְנִיעוּת שֶׁהָיְתָה בָּהּ בָּרָחֵל הֶחֱזִירָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָהּ. וַאֲמַאי קְדָמָתָהּ לֵאָה, דִּכְתִיב וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת, מַאי רַכּוֹת, אִילֵימָא רַכּוֹת מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר בִּגְנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב, דִּכְתִיב (בראשית ז, ח) "וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה", בִּגְנוּת הַצַּדֶּקֶת דִּבֵּר הַכָּתוּב, אֶלָּא שֶׁמַּתְנוֹתֶיהָ אֲרֻכּוֹת, כְּהֶנָּה לְוִיָּה וּמַלְכוּת רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם רַכּוֹת מַמָּשׁ וְלֹא גְּנַאי הוּא לָהּ אֶלָּא שֶׁבַח הוּא לָהּ, שֶׁהָיְתָה שׁוֹמַעַת בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לָהּ לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָּנוֹת יֵשׁ לוֹ לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן, וְהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בְּפָרְשַׁת דְּרָכִים וְשׁוֹאֶלֶת לִבְנֵי אָדָם מַה מַּעֲשָׂיו שֶׁל גָּדוֹל אִישׁ רָע הוּא וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, קָטָן מַה מַּעֲשָׂיו, "אִישׁ תָּם (הוּא) יֹשֵׁב אֹהָלִים" הוּא, וְהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת וּבוֹכָה עַד שֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (להלן פסוק לא) "וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה", מַאי שְׂנוּאָה, אִילֵימָא שְׂנוּאָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר בִּגְנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֵּר וְכוּ', אֶלָּא רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁשְּׂנוּאִין מַעֲשֶׂיהָ עָשָׂו בְּפָנֶיהָ (שם) "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". וּמַאי צְנִיעוּת הָיְתָה בָּהּ בָּרָחֵל, דִּכְתִיב (לעיל פסוק יב) וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא, וַהֲלֹא בֶּן אֲחוֹת אָבִיהָ הוּא, אֶלָּא אָמַר לָהּ מִנְסַבְתְּ לִי, אָמְרָה לֵיהּ אֵין, מִיהוּ אִית לִי אַבָּא רַמָּאָה וְלֹא יְכִלְתְּ לֵיהּ, אָמַר לָהּ מַאי רַמָּאוּתֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ אִית לִי אַחְתָּא קְשִׁישָׁא מִנָּאי וְלֹא מְנַסֵּב לִי מִקַּמָּהּ אָמַר לָהּ אִחוּהָ אֲנָא בְּרַמָּאוּת. וּמִי שָׁרֵי לְהוּ לְצַדִּיקֵי לְסָגוּיֵי בְּרַמָּאוּת, אִין, דִּכְתִיב "עִם נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל", מָסַר לָהּ סִימָנִין. כִּי מְעַיֵּל לָהּ לְלֵאָה סָבְרָה רָחֵל הַשְׁתָּא אֲחוֹתִי מִכְסְפָה מְסַרְתִּינְהוּ נִיהֲלָהּ הַיְנוּ דִּכְתִיב (להלן פסוק כה) "וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה", מִכָּלָּל דְּעַד הַשְׁתָּא לָאו לֵאָה הִיא, אֶלָּא מִתּוֹךְ סִימָנִין שֶׁמָּסְרָה רָחֵל לְלֵאָה לֹא הֲוָה יָדַע לָהּ עַד הַהִיא שַׁעְתָּא. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק (עֵינוֹ) [עֵינָיו] וְאֶת מְלָכִים לַכִּסֵּא".

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בִּשְׂכַר צְנִיעוּת שֶׁהָיְתָה בָּהּ בְּרָחֵל שֶׁמָּסְרָה לָהּ סִימָנִין לַאֲחוֹתָהּ, זָכְתָה וְיָצָא מִמֶּנָּה שָׁאוּל וּבִשְׂכָר צְנִיעוּת דַּהֲוָה בְּשָׁאוּל, דִּכְתִיב (שמואל א י, טז) "וְעַל דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ", זָכָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ אֶסְתֵּר, דִּכְתִיב (אסתר ב, כ) "אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ".

(בראשית כט יח) אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְךָ הַקְּטַנָּה. אָמַר בְּנֵין דְּאַנְשֵׁי מְקוֹמְךָ רַמָּאִין אֲבָרֵר אֶת קְנְיָנִי בְּרָחֵל, וְלֹא בְּלֵאָה, בִּתְךָ, שֶׁלֹּא תָּבִיא אַחֶרֶת מִן הַשּׁוּק וְתִקְרָא אֶת שְׁמָהּ רָחֵל, קְטַנָּה, שֶׁלֹּא תַּחֲלִיף שְׁמוֹתָן זוֹ בָּזוֹ. וַאֲפִילּוּ אַתְּ נוֹתֵן אֶת הָרָשָׁע בַּחֲמוֹר שֶׁל חָרְשִׁין אֵין אַתְּ מוֹעִיל. (בראשית כט כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי. אָמַר רַב אֵיבוֹ, אֲפִלּוּ אָדָם פָּרוּץ, בַּלְשׁוֹן הַזֶּה גְּנַאי הוּא לוֹ, וְאָדָם צָנוּעַ כְּיַעֲקֹב אוֹמֵר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא כָּךְ אָמַר, גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים וְעַכְשָׁו הֲרֵינִי שְׁמוֹנִים וְאַרְבַּע שָׁנִים וְאִם אֵינִי מַעֲמִידָן עַכְשָׁו אֵימָתַי אֲנִי מַעֲמִידָן, לְכָךְ צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר הָבָה אֶת אִשְׁתִּי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ. (בראשית כט כב-כה) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה. אָמַר לָהֶם יוֹדְעִים אַתֶּם שֶׁהֵיינוּ מְדֻחָקִים לְמַיִם, וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַצַּדִּיק הַזֶּה נִתְבָּרְכוּ הַמַּיִם. אָמְרִין לֵיהּ, וּמָה אַהֲנֵי לְךָ לְהוֹן אִי בָּעְיִין אַתּוּן אֲנָא מְרַמֵּי בֵּיהּ, וְיָהִיב לֵיהּ הֲדָא לֵאָה וְהוּא רָחִים לַהֲדָא רָחֵל סָגֵי, וְהוּא עָבֵד גַּבֵּיכוֹן שֶׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין אָמְרִין לֵיהּ, עָבִיד מָה דְּהָנֵי לָךְ אָמַר לְהוֹן, יְהָבוּן לֵי מַשְׁכּוֹנִין דְּלֵית חַד מִנְּכוֹן מְפַרְסֵם יָתִי, וַיְהָבוּן לֵיהּ מַשְׁכּוֹנִין אָזַל וְאַיְתֵי חֲמַר וּמְשַׁח וְקוּפֵּר הֲוֵי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ לָבָן הָאֲרַמִּי, שֶׁרִמָּה בְּאַנְשֵׁי מְקוֹמוֹ כָּל הַהוּא יוֹמָא הֲוָה מְכַלְכֵּל לֵיהּ וְכֵיוָן דְּעַל בְּרַמְשָׁא אָמַר לְהוֹן מַה כְּדוֹן אָמְרִין לֵיהּ אַתְּ גְּמַלְתְּ חֶסֶד בְּזִכּוּתְךָ, גַּם אָנוּ נִגְמֹל חֶסֶד עִמָּךְ הֲווּ מְקַלְּסִים קַדְמֵיהּ וְאָמְרוּ הִי לֵאָה הִי לֵאָה בְּרַמְשָׁא אִתּוּן מְטַלְיָתָא נָטְפוּן בּוֹצִינָא אָמַר לְהוֹן מַהוּ כְּדִין אָמְרִין לֵיהּ מָה אַתְּ סָבוּר דַּאֲנָן בָּזוּי דְכַוָתְכוֹן כָּל הַהוּא לֵילְיָא הֲיָה צוֹוַח לֵהּ רָחֵל רָחֵל וְהִיא עָנְיָא לֵיהּ. בְּצַפְרָא וְהִנֵּה הִיא לֵאָה, אָמַר לָהּ מָה רַמָּיְתָא בַּת רַמַּאי לָאו בְּלֵילְיָא הֲוָה קָרֵינָא רָחֵל וְאַתְּ עָנִית לִי, אָמְרָה לֵיהּ אִית סַפָּר דְּלֵית לֵיהּ תַּלְמִידִים לֹא כֵן הֲוָה אָבוּךְ צָוַח לָךְ עֵשָׂו, וְאַתְּ עָנִי לֵיהּ. (בראשית כט כז) מַלֵּא שְׁבוּעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם אֶת זֹאת. מִכָּאן שֶׁאֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה. (בראשית כט כט) לְקַח לָבָן שִׁפְחוֹתָיו וְנָתַן לִשְׁתֵּי בְנוֹתָיו, וְכִי שִׁפְחוֹתָיו הָיוּ וַהֲלֹא בְּנוֹתָיו הָיוּ אֶלָּא בְּנִמּוּס הָאָרֶץ בְּנוֹתָיו שֶׁל אָדָם מִפִּילַגְּשָׁיו הֵן נִקְרָאוֹת שִׁפָּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ.

(בראשית כט ל) וַיָּבֹא גַּם אֶל רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם אֶת רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת. בְּנוֹהֵג שֶׁבָּעוֹלָם פּוֹעֵל עוֹשֶׂה מְלָאכָה עִם בַּעַל הַבַּיִת שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים בֶּאֱמוּנָה, וּלְבַסּוֹף הוּא מִתְעַצֵּל, בְּרֹם הֶכָא מָה הָרִאשׁוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת, אַף הָאַחֲרוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת, מָה הָרִאשׁוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה, אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּתִיב "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה", אָמַר לָהֶם דְּגְמָא שֶׁלָּכֶם דּוֹמָה לְיַעֲקֹב מַה יַּעֲקֹב עַד שֶׁלֹּא נָשָׂא אִשָּׁה נִשְׁתַּעְבֵּד וּמִשֶּׁנָּשָׂא מִשְׁתַּעְבֵּד אַף אַתֶּם עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד גּוֹאֵל נִשְׁתַּעְבַּדְתֶּם וּמִשֶּׁנּוֹלַד גּוֹאֵל מִשְׁתַּעְבְּדִין.

(בראשית כט לא) וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פָּתַח, (תהלים סט, לד) "כִּי שֹׁמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים ה' וְאֶת אֲסִירָיו לֹא בָזָה", אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, פָּסוּק זֶה לֹא סוֹפוֹ רִאשׁוֹ וְלֹא רֹאשׁוֹ סוֹפוֹ לֹא הָוָה צָרִיךְ לְמֵימַר אֶלָּא כִּי שׁוֹמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים ה' וְאֶת אֲסִירִים לֹא בָזָה, אֶלָּא "כִּי שֹׁמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים ה'" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר דַּל דַּךְ מָךְ עָנִי וְאֶבְיוֹן בְּיִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "וְאֶת אֲסִירָיו לֹא בָזָה" אֵלּוּ הָעֲקֵרוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם וְכֵיוָן שֶׁהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹקְדָן בְּבָנִים הֵן נִזְקָפוֹת. תֵּדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי לֵאָה שְׂנוּאַת בַּיִת הָיְתָה וְכֵיוָן שֶׁנִּפְקְדָה נִזְקְפָה. וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה. שֶׁעָשְׂתָה כְּמַעֲשֶׂה הַשְּׂנוּאָה שֶׁהָיְתָה אֲמוּרָה לְהִנָּשֵׂא לְשׂוֹנֵא, שֶׁכָּךְ הָיוּ הַתְּנָאִים שֶׁיְּהֵא הַגָּדוֹל נוֹשֵׂא לַגְּדוֹלָה וְהַקָּטָן לַקְּטַנָּה (כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה) וְהָיוּ הַכֹּל סוֹנְטִין בָּהּ מְפָרְשֵׁי יַמִּים סוֹנְטִין בָּהּ, מְהַלְכֵי דְּרָכִים סוֹנְטִין בָּהּ, וְהָיוּ אוֹמְרִים לֵאָה זוֹ אֵין סִתְרָה כְּגִלּוּיָהּ, נִרְאֵית צַדֶּקֶת וְאֵינָהּ צַדֶּקֶת, אֶלָּא הָיְתָה צַדֶּקֶת לֹא הָיְתָה מְרַמָּה בַּאֲחוֹתָהּ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ מַעֲשִׂים שֶׁרִמָּה לֵאָה בַּאֲחוֹתָהּ נָתַן דַּעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, וְכֵיוָן שֶׁפְּקָדָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר, לְאָמָן שֶׁל אֵלּוּ אֲנִי מְגָרֵשׁ וּבַסּוֹף הוֹדָה בַּדָּבָר (בראשית מז, לא) "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", מִי הָיָה רֹאשׁ מִטָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, לֹא לֵאָה. וְרָחֵל עֲקָרָה. הָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת, רֹב מְסִבִּין שֶׁל לֵאָה הָיְתָה וְאַף עַל פִּי כֵן עוֹשִׁין רָחֵל עִקָּר וְרָחֵל עֲקָרָה, עִקָּרָהּ שֶׁל בַּיִת לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים תְּלוּיִם בְּרָחֵל לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמָהּ, (ירמיה לא, יד) "רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ", וְלֹא עַל שְׁמָהּ אֶלָּא עַל שֵׁם בְּנָהּ דִּכְתִיב "אוּלַי יֶחֱנַן ה' צְבָאוֹת שְׁאֵרִית יוֹסֵף", וְלֹא לְשֵׁם בְּנָהּ אֶלָּא לְשֵׁם בֶּן בְּנָהּ, (ירמיה לא, יט) "הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם".

מִשֶּׁבָּא חֲדָשִׁים יָלְדָה לֵאָה אֶת בָּנֶיהָ, וּלְשֶׁבַע שָׁנִים נוֹלְדוּ לְיַעֲקֹב אַחַד עָשָׂר בָּנִים, וּבַת אַחַת, וְכֻלָּן נוֹלְדוּ וְנוֹלְדוּ זוּוגָן עִמָּם, חוּץ מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נוֹלַד זוּוגוֹ עִמּוֹ, שֶׁהָיְתָה אָסְנַת בַּת דִּינָה רְאוּיָה לוֹ לְאִשָּׁה, וְחוּץ מִדִּינָה שֶׁלֹּא נוֹלַד זוּוגָהּ עִמָּהּ, אָמַר, הַיַּלְדָּה הַזֹּאת דִּין וּמִשְׁפָּט, עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ דִּינָה.

רמז קכו

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שָׁלֹשׁ מַפְתְּחוֹת הֵן בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא מְסָרָן בְּיַד שָׁלִיחַ, אֵלּוּ הֵן, מַפְתֵּחַ שֶׁל חַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּפְתַּח (ה') אֶת רַחְמָהּ", מַפְתֵּחַ שֶׁל מָטָר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", מַפְתֵּחַ שֶׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, יג) "וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם". בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי, אַף מַפְתֵּחַ שֶׁל פַּרְנָסָה, שֶׁנֶּאֱמַר "פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ". וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא קָא חָשִׁיב לֵיהּ לְהָא, אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן, גְּשָׁמִים הֵינוּ פַּרְנָסָה.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁצִּירִים לַבַּיִת כָּךְ צִירִים לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד, יט) "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁדְּלָתוֹת לַבַּיִת כָּךְ דְּלָתוֹת לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ג, י) "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי". אָמַר רָבָא, כֻּלָּן אֵינָן מִטַּמְּאִין בְּאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט, יד) "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּכָל אָדָם, וּבְאִישׁ לֵיכָּא צִירִים, וְהַכְתִיב "צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה" צִירֵי בְּשֵׂר דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי רְמַ"ח הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לְהּ לֹא בָּאִישׁ וְלֹא בָּאִשָּׁה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְתֵּחַ לַבַּיִת כָּךְ מַפְתֵּחַ לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא קַשְׁיָא תַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁשָּׁלְקוּ זוֹנָה אַחַת שֶׁנִּתְחַיְּבָה שְׂרֵפָה לַמֶּלֶךְ וּמְצָאוּ בָּהּ רנ"ב אֲבָרִים, בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כַּמָּה אֲבָרִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אָמַר רְמַ"ח, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, וַהֲלֹא בְּדַקְנוּ וּמָצָאנוּ רנ"ב, שָׁמָּא בְּאִשָּׁה בְּדַקְתֶּם שֶׁהוֹסִיף בָּהּ הַכָּתוּב שְׁנֵי צִירִים וּשְׁנֵי דְּלָתוֹת דִּילְמָא אַיְדֵי דְּזוּטְרָא אִתְמוּחֵי אִתְמַח.

(בראשית כט לב) וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, אַרְבַּע מִדּוֹת בְּשֵׁמוֹת, יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן נָאִים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעוּרִין, עֵשָׂו עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה יִשְׁמָעֵאל שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ שְׁמוֹתֵיהֶן כְּעוּרִין וּמַעֲשֵׂיהֶם נָאִים, אֵלּוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, (עזרא ב, נא) "בְּנֵי בַקְבּוּק בְּנֵי חֲקוּפָא בְּנֵי חַרְחוּר" זָכוּ וְעָלוּ וּבָנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. שְׁמוֹתֵיהֶן כְּעוּרִים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעוּרִים, אֵלּוּ מְרַגְּלִים, "סְתוּר" בַּר מִסְתּוֹרִין "גַּדִּי" כְּגִידִין מְרָרִין. שְׁמוֹתֵיהֶן נָאִים וּמַעֲשֵׂיהֶן נָאִים, אֵלּוּ הַשָּׁבָטִים רְאוּבֵן רְאוּ בֵּן בֵּין הַבָּנִים שִׁמְעוֹן שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אֲבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, אֵין שְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל שְׁבָטִים עָכוּר לָהֶם אֶלָּא חָפוּת לָהֶם. (בראשית כט לג) וַתֹּאמֶר כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי. עָתִיד זֶה (לעמוד) [לְהַעֲמִיד] שׁוֹנֵא וּמִי מְרַפֵּא מַכָּתוֹ גַּם אֶת זֶה פִּנְחָס, שֶׁהוּא עוֹמֵד מִלְּוִי. (בראשית כט לד) הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלָי. עָתִיד זֶה לְלַוּוֹת בָּנִים לְאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ, מְרוּבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין. (בראשית כט לה) הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה'. מָשָׁל לְכֹהֵן שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּגֹרֶן, נָתַן לוֹ אֶחָד כּוּר שֶׁל מַעֲשֵׂר וְלֹא הֶחֱזִיק לוֹ טוֹבָה, בָּא אֶחָד וְנָתַן לוֹ קֹמֶץ שֶׁל חֵלִין וְהֶחֱזִיק לוֹ טוֹבָה. אָמַר לֵיהּ אֲדוֹנִי כֹּהֵן, אֲנִי נָתַתִּי לְךָ כּוּר אֶחָד וְלֹא הֶחֱזַקְתָּ לִי טוֹבָה, וְזֶה לֹא נָתַן לְךָ אֶלָּא קֹמֶץ אֶחָד וְהֶחֱזַקְתָּ לוֹ טוֹבָה. אָמַר לֵיהּ אֶת מַחֲלְקִי נָתַתָּ לִי, אֲבָל זֶה מִשֶּׁלּוֹ נָתַן לִי. כָּךְ, לְפִי שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת סְבוּרוֹת שֶׁזּוֹ מַעֲמֶדֶת שִׁשָּׁה וְכֵיוָן שֶׁיָּלְדָה לֵאָה בֵּן רְבִיעִי אָמְרָה הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה'.

דָּבָר אַחֵר עַל שֶׁהָיוּ לְהּ שֵׁבֶט כְּהֻנָּה וְשֵׁבֶט מַלְכוּת אַתְּ מוֹצֵא כָּל מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה כָּתוּב בָּזֶה, בָּזֶה מְשִׁיחָה בָּזֶה מְשִׁיחָה בָּזֶה מַטֶּה בָּזֶה מַטֶּה בָּזֶה בְּרִית מֶלַח וּבָזֶה בְּרִית מֶלַח בָּזֶה פַּעַם וּבָזֶה פַּעַם בָּזֶה נֵזֶר וּבָזֶה נֵזֶר בָּזֶה קְרִיבָה בָּזֶה קְרִיבָה בָּזֶה שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחֲסִין בָּזֶה שַׁלְשֶׁלֶת

יוֹחֲסִין בָּזֶה צִיץ וּבָזֶה צִיץ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, (איוב לו, ז) "לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק (עֵינוֹ) [עֵינָיו"] דֵּגְמָא דִּידֵיהּ. לֵאָה תְּפִשָּׂה פֶּלֶךְ הוֹדָיָה וְעָמְדוּ כָּל בָּנֶיהָ בַּעֲלֵי הוֹדָיָה. יְהוּדָה (בראשית לח, כו) "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", דָּוִד, "הֹדוּ לַה' כִּי טוֹב, דָּנִיֵּאל, (דניאל ב, כג) "לָךְ אֱלָה (ד)אֲבָהָתִי מְהוֹדֵא וּמְשַׁבַּח אֲנָה". רָחֵל תְּפְסָה פֶּלֶךְ שַׁתְקָנִית וְעָמְדוּ כָּל בָּנֶיהָ בַּעֲלֵי מִיסְטוֹרִין בִּנְיָמִין (שמות כח, כ) "יָשְׁפֵה" יֵשׁ פֶּה, שֶׁיּוֹדֵעַ בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְאֵינוֹ מַגִּיד, שָׁאוּל, (שמואל א י, טז) (["עַל) [וְאֶת] דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ", אֶסְתֵּר, "לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עַמָּהּ". עַל כֵּן קָרָא. מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוּסִין. וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת. מִי מַעֲמִיד רַגְלֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה בַּבַּיִת בָּנֶיהָ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא בָא אָדָם שֶׁהוֹדָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁבָּאתָה לֵאָה וְהוֹדָאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה' "רְאוּבֵן", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמְרָה לֵאָה רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לְבֵין חֲמֵי אִלּוּ בְּנֵי אַף עַל גַּב דְּבָעַל כָּרְחֵיהּ אִשְׁתָּקִיל בְּכֵירוּתֵיהּ מִנַּיְהוּ, דִּכְתִיב (דברי הימים א' ה, א) "וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ [לִבְנֵי] (לְ)יוֹסֵף", וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אִקַּנִּי בֵּיהּ, מַה כְּתִיב "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּילֵהוּ מִיָּדָם", וְאִלּוּ בֶּן חֲמִי אַף עַל גַּב דְּמִנַּפְּשַׁיֵּיה זְבִין בְּכֵירוּתֵיה לְיַעֲקֹב, דִּכְתִיב (בראשית כה, לג) "וַיִּמְכֹּר [אֶת] בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב", אֲפִלּוּ הָכִי (בראשית כז, מא) "וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו".

רמז קכז

(בראשית ל א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ. כְּתִיב "אַל יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים כִּי אִם בְּיִרְאַת ה' כָּל הַיּוֹם", וְאוֹתָּ אָמַרת וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ, אֶלָּא קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים, אָמְרָה, אִלּוּלֵי שֶׁהָיְתָה צַדֶּקֶת [לֹא] הָיְתָה יוֹלֶדֶת. וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִי בָנִים. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אַרְבָּעָה חֲשׁוּבִין כְּמֵת, סוּמָא, וּמְצֹרָע, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, וּמִי שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו. סוּמָא, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, ו) "בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם". מְצֹרָע, (במדבר יב, יב) "אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת". וּמִי שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו, (שמות ד, יט) "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ", וְכִי מֵתִים הָיוּ וַהֲלֹא דָּתָן וַאֲבִירָם הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶן וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי.

(בראשית ל ב-ג) וַיִּחַר אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל. כְּתִיב "הֶחָכָם יַעֲנֶה דַּעַת רוּחַ", זֶה אַבְרָהָם (בראשית טז, ב) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי". "וּימַלֵּא קְדֵרִים בִּטְנוֹ" זֶה יַעֲקֹב, וַיִּחַר אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּךָ עוֹנִין אֶת הַמַּעְיִקוֹת חַייֶךָ שֶׁבָּנֶיךָ עֲתִידִין לַעֲמֹד לִפְנֵי בְּנָהּ. אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי בָטֶן. מִמֵּךְ מָנַע מִמֶּנִּי לֹא מָנַע. אָמְרָה לוֹ, כָּךְ עָשָׂה אָבִיךָ לְאִמֶּךָ

לֹא חָגַר מָתְנָיו כְּנֶגְדּוֹ אָמַר לָהּ, אוֹתוֹ לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים, אֲבָל אֲנִי יֵשׁ לִי בָּנִים אָמְרָה לוֹ, וְזֶקֶנְךָ לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְחָגַר מָתְנָיו כְּנֶגֶד שָׂרָה אָמַר לָהּ, יְכוֹלָה אַתְּ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁעָשְׂתָה זְקֵנְתִּי, אָמְרָה לוֹ וּמָה עָשְׂתָה, אָמַר לָהּ הִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ, אָמְרָה לוֹ אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מְעַכֵּב הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ. (בראשית ל ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים. דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי דָּנַנִי וְזִכָּנִי. דָּנַנִי וְחִיְּבַנִי (בראשית כט, לב) "וְרָחֵל עֲקָרָה", דָּנַנִי וְזִכָּנִי, וַיִּתֶּן לִי בֵּן. עַל כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן. מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוּסִין. (בראשית ל ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל וְגוֹ' נִפְתַּלְתִּי. נִסִּיתִי פִּתִּיתִי תְּלִיתִי אֲחוֹתִי עָלַי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנִי נִינְפָּה הָיִיתִי לִי לַעֲשׂוֹת לִפְנֵי אֲחוֹתִי אֵלּוּ שַׁלַּחְתִּי וְאָמַרְתִּי לוֹ תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁהֵן מְרַמִּין בָּךְ לֹא הָיָה פּוֹרֵשׁ אֶלָּא אָמַרְתִּי [אִם] אֵינִי כְּדַאי שֶׁיִּבָּנֶה הָעוֹלָם מִמֶּנִּי יִבָּנֶה מֵאֲחוֹתִי.

דָּבָר אַחֵר, נַפְתּוּלֵי פִּתּוּלֶיהָ לָא דִּידִי הָיָה, כְּלוּם הָלַךְ יַעֲקֹב אֵצֶל לָבָן אֶלָּא בִּשְׁבִילִי.

דָּבָר אַחֵר, נֹפֶת, לֹא שֶׁלִּי הָיְתָה דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (תהלים יט, יא) "נֹפֶת צוּפִים" הָיוּ נֶאֱמָרִין בְּחֶלְקוֹ שֶׁל נַפְתָּלִי". (בראשית ל י) וַתֵּלֶד זִלְפָּה. בְּכֻלָּן כְּתִיב וַתַּהַר וְכָאן וַתֵּלֶד אֶלָּא בַּחוּרָה הָיְתָה וְלֹא הָיְתָה נְכֶרֶת בְּעִבּוּרָהּ.

רמז קכח

(בראשית ל יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גָּד. אָתָא גַּדָּא דְּבֵיתָא אָתָא גַּדָּא דְּעָלְמָא בָּא מִי שֶׁעָתִיד לְגַדֵּד מַשְׁתִּיתָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, מָנוּ אֵלִיָּהוּ אֵלִיָּהוּ מִשֶּׁל מִי רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִשֶּׁל בִּנְיָמִין הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַעֲרְשִׁיָּה וְאֵלִיָּה [וְזִכְרִי] בְּנֵי יְרֹחָם... כָּל אֵלֶּה [מִ]בְּנֵי בִנְיָמִין". רַב נְהוֹרָאי אוֹמֵר, מִגַּד הָיָה, דִּכְתִיב (מלכים א יז, א) "וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתּשְׁבֵי גִּלְעָד". מַה מְקַיֵּם רַבִּי נְהוֹרָאי קַרְיֵהּ דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְיַעֲרְשִׁיָּה וְאֵלִיָּה, מִדְּרָשׁוֹת הֵן, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַרְעִישׁ אֶת עוֹלָמוֹ אֵלִיָּהוּ מַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְמַלֵּא רַחֲמִים. וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר קַרְיֵהּ דְּרַבִּי נְהוֹרָאי "מִתּשְׁבֵי גִּלְעָד", מִיּוֹשְׁבֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית הָיָה פַּעַם אַחַת נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ עָלָיו, אֵלּוּ אָמְרוּ מִשֶּׁל בִּנְיָמִין, וְאֵלּוּ אָמְרוּ מִשֶּׁל גָּד בָּא וְעָמַד לִפְנֵיהֶם, אָמַר לָהֶם, רַבּוֹתַי לָמָּה אַתֶּם נֶחְלָקִים עָלַי, אֲנִי מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל רָחֵל. (בראשית ל יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת. אָמַר רַבִּי לֵוִי, לֹא לָן אָשֵׁר בְּאַכְסַנְיָא מִימָיו יָרַשׁ אָשֵׁר פַּלְטִיאוֹת מַה שֶּׁלֹּא יָרַשׁ יְהוּדָה אֶרְצוֹת הַדָּא הוּא דִּכְתִיב (דברי הימים א' ז, ל לא) ("ו)בְּנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרַח אֲחוֹתָם... הוּא אָבִי בִרְזָיִת" רַבִּי לֵוִי אָמַר, שֶׁהָיוּ בְּנוֹתֵיהֶם נָאוֹת וְהָיוּ נְשָׂאוֹת לְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן זַיִת רַבִּי סִימָן אָמַר, שֶׁהָיוּ נִשְׂאוֹת לִמְלָכִים שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן זַיִת.

רמז קכט

(בראשית ל יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים. (משלי כב, ו) "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה" "יֶתֶן הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ". (שמואל א ב, ה ז) "שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ" לֵאָה שֶׁהָיְתָה שְׂבֵעָה בְּבָנִים נִשְׂתַּכְּרָה "וּרְעֵבִים חָדֵלוּ", רָחֵל שֶׁהָיְתָה רְעֵבָה לְבָנִים חָדְלָה "עַד עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה", לֵאָה שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה. "וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה", רָחֵל שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה שֶׁיִּעָמְדוּ מִמֶּנָּה רֻבָּן שֶׁל בָּנִים, אֻמְלָלָה. וּמִי עָשָׂה כֵּן, "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה" וְגוֹ'. וַיִּמְצָא דוּדָאִים. רַבִּי חִיָּא ב"ר אָמַר, יַבְרוּחִין רַבִּי יִצְחָק אָמַר, שְׁעוֹרִין. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימָן אָמַר, מַיְשִׁין בֵּין לְדִבְרֵי אֵלּוּ בֵּין לְדִבְרֵי אֵלּוּ, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁלֹּא הֵבִיא אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר תֵּדַע לְךָ שֶׁהָלַךְ בִּשְׁעַת הַקְּצִיר, בִּשְׁעַת בִּכּוּר כָּל מִינֵי אִיפּוּרְיָא וְלֹא הֵבִיא אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר. לְהוֹדִיעֲךָ עַד הֵיכָן הָיוּ שְׁמוּרִים מִן הַגֶּזֶל. וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לֵאָה אִמּוֹ. לְהוֹדִיעֲךָ עַד הֵיכָן הָיָה כִּבּוּדָהּ שֶׁל אִמּוֹ עָלָיו, שֶׁלֹּא טָעַמָם עַד שֶׁהֵבִיא לְאִמּוֹ. תְּנוּ רַבָּנָן, "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף", זֶה מְנַשֶּׁה בֶּן חִזְקִיָּהוּ, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ דְּרָשׁוֹת שֶׁל דֹּפִי. אָמַר, וְכִי לֹא הָיָה לְמשֶׁה לִכְתֹּב אֶלָּא (בראשית לו, כב) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע" (שם יב) "וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו", וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים, יְצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ "תֵּשֵׁב בְּאַחִיךָ תְּדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֶּן דֹּפִי אֵלֶּה עָשִׂיתָ וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמְיְתָ הֱיוֹת אֶהְיֶה כָּמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ", וְעָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה (ישעיה ה, יח) הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה", מַאי "כַּעֲבוֹת הָעֲגָלָה" אָמַר רַבִּי אַסִּי, בִּתְחִלָּה דּוֹמֶה לְחוּט שֶׁל בּוּכְיָא לַסּוֹף דּוֹמֶה לָעֲבוֹת עֲגָלָה דְּאָתָאן עֲלָה מִיהַת מַאי "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", בַּת חֲשׁוּבִים הָוַת, דִּכְתִיב (בראשית לו, מ) "אַלּוּף תִּמְנָע", וְכָל אַלּוּף מַלְכוּתָא בְּלָא תַּנָּא הוּא וְתִמְנַע אִתְּתָא חֲשׁוּבָה הִיא וַהֲוָת בָּעָא לְדִבּוּקֵי בְּזַרְעָא דְּאַבְרָהָם, אָתְיָא לְגַבֵּיהּ דְּיַעֲקֹב, אָמְרָה לוֹ גַּיְירֵנִי וְאֶהֱוֵי לָךְ פִּילֶגֶשׁ, וְלֹא קַבְּלָהּ, הָלְכָה וְהָיְתָה פִּילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו, אָמְרָה אֶהְיֶה שִׁפְחָה לִפְסוּלָה שֶׁל אֻמָּה זוֹ וְאַל אֶהְיֶה גְּבִירָה בְּאֻמָּה אַחֶרֶת. אָתְיָא לְגַבֵּי אֱלִיפַז וְאָמְרָה לוֹ הֲכִי אָמַר לָהּ הַן, נָפַק מִנַּהּ עֲמָלֵק דְּאָתָא לְצַעֲרִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל, דְּלָא הֲוָה מִבָּעְיָא לְהוּ לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְרָחֲקָה וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים, מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל.

(בראשית ל טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קָחְתֵּךְ אֶת אִישִׁי. הֲבֵאת לְפָנַי מִן דַּאקְנִי תְּנִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, לְפִי שֶׁזִּלְזְלָה בַּצַּדִּיק, אֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה. הוּא דְּהִיא אָמְרָה לָהּ לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה, עִמָּךְ הוּא דָּמִיךְ, עִמִּי לֵית הוּא דָּמִיךְ רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, זוֹ הַפְּסִידָה וְזוֹ הַפְּסִידָה, זוֹ נִשְׁתַּכְּרָה וְזוֹ נִשְׁתַּכְּרָה, לֵאָה הַפְּסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה שִׁבְטִים וּבְכוֹרָה וְכוּ'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, לֵאָה הַפְּסִידָה דּוּדָאִים וְנִשְׁתַּכְּרָה שִׁבְטִים וּקְבוּרָה וְכוּ'.

(בראשית ל טז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה. תְּנִינָן, הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים וּפָסַק עִמָּהֶם לְהַשְׁכִּים וּלְהַעֲרִיב מָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ לְהַשְׁכִּים וּלְהַעֲרִיב אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפֵּן אָמַר רַבִּי מוּנָא מָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא הוֹצָאָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהַכְנָסָה שֶׁל פּוֹעֵל, הוֹצָאָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, כב) "תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן", מִכָּאן וְאֵילְךְ "יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ" הַכְנָסָה מְשֻׁלֶּשֶׁת פּוֹעֵל מִנַּיִן (שם) "וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב", עַד עָרֶב לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עֲדֵי עָרֶב" לוֹמַר עַד חֲשֵׁכָה. רַבִּי אַמִּי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֶטְרִיחוֹ עַל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁאִם הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁתְּהֵא הוֹצָאָה מְשֻׁלֶּשֶׁת עַד הֵיכָן, עַד שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ לְבֵיתוֹ וּמְמַלֵּא לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם וְצוֹלֶה לוֹ דָּג וּמַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת. וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב".

וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הִנִּיחָתוֹ לִרְחֹץ רַגְלָיו. וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא. צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתָהּ אֶלָּא לְהַעֲמִיד שִׁבְטִים, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר אֵלַי תָּבוֹא. וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְגוֹ' אֵלּוּ בְּנֵי תִּשְׁעָה מִדּוֹת בְּנֵי אסנ"ת ומשעג"ח וְכוּ'. בְּנֵי חֲצוּפָה אֵינִי, וְהָאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַב יוֹנָתָן, כָּל אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעְתּוֹ הָוְיִין לֵיהּ בָּנִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא הָיוּ כְּמוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, יג) "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים", וּכְתִיב (שם, טו) "וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם" וּכְתִיב "יִשְׁשכָר חֲמֹר גָּרֶם", וּכְתִיב (דברי הימים א' יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים" הַהִיא דְּמַרְצֵייהּ אַרְצוּיֵי. אָמַר רַבִּי לֵוִי, בֹּא וּרְאֵה כֹּחָן שֶׁל דּוּדְאִים, שֶׁעַל יְדֵי דּוּדְאִים עָמְדוּ שְׁנֵי שִׁבְטִים גְּדוֹלִים בְּיִשְׂרָאֵל, יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן, יִשָּׂשכָר יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּזְבוּלוּן יוֹצֵא וּמְפָרֵשׁ בַּיַּמִּים וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל יִשָּׂשכָר, וְהַתּוֹרָה רַבָּה בְּיִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שיר השירים ז, יד) "הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ". וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא. (כָּתוּב בְּרֵמֶז ל"א).

אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, מַאי דִּכְתִיב וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא, מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סִיֵּעַ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, יד) "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם", חֲמוֹר גָּרֶם לְיִשָּׂשכָר.

(בראשית ל יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי. יִשָּׂשכָר תְּשִׁיעִי לַשִּׁבָטִים, וְהוּא הִקְרִיב שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר "בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר" מִפְּנֵי מַה, שֶׁהָיָה בֶּן תּוֹרָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברי הימים א' יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", לְעִבּוּרִין. "רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם" מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הָיָה שַׁבָּט יִשָּׂשכָר מֵעֲמִיד, "וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם", מַסְכִּימִים הֲלָכָה עַל פִּיהֶם וְהוּא מֵשִׁיב לָהֶם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְכָל הַשֶּׁבַח הַזֶּה מִנַּיִן לוֹ, מִזְּבוּלוּן, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא וּמַאֲכִיל אֶת יִשָּׂשכָר שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן". וּכְשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל הִקְדִּים בִּרְכַת זְבוּלוּן לְיִשָּׂשכָר.

הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברים לג, יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ" מִמַּה שֶׁיֵּשׁ שָׂכָר בְּאֹהָלֶיךָ וְיֵשׁ אוֹמְרִים יִשָּׂשכָר בְּאָהֳלֵי זְבוּלוֹן.

רמז קל

(בראשית ל כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי. הַשָּׁדֶה הַזּוּ כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מְזַבְּלָהּ וּמְעַדְּרָהּ הִיא עוֹשָׂה. (בראשית ל כא) וְאַחַר יָלְדָה בַּת. תַּמָּן תְּנִינָן הֲרֵי שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת וְאָמַר יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, בְּיוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר הָדָא מַתְנִיתָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי אָמַר, אַף בַּיּוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר יָכוֹל הוּא לְהִשְׁתַּנּוֹת. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה יח, ו) "הֲכַיּוֹצֵר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל... הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר" וְגוֹ' הֵתִיבוּן וְהַכְתִיב וְאַחַר יָלְדָה בַּת, אָמַר לֵיהּ עִיקַּר בְּרִיָּתְהּ שֶׁל דִּינָה זָכָר הָיְתָה וּמִתְפַּלְּתָה שֶׁל רָחֵל, שֶׁאָמְרָה "יֹסֵף ה' לִי בֵּן אַחֵר", נַעֲשָׂה נְקֵבָה הָאֱמָהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ יוֹסֵף ה' לִי בָּנִים, אֲחֵרִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "בֵּן אַחֵר", אָמְרָה עוֹד אֶחָד הוּא עָתִיד לַעֲמוֹד, וְהַלְוַאי יִהְיֶה מִמֶּנִּי. נִתְכַּנְּסוּ כָּל הָאֱמָהוֹת וְאָמְרוּ דַּיֵּנוּ זְכָרִים, תִּפָּקֵד עוֹד זֹאת בְּרָחֵל. הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת וְאָמַר יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שָׁוְא. וְלָא מְהֲנֵי רַחֲמֵי, וְהַכְתִיב וְאַחַר יָלְדָה בַּת, מַאי וְאַחַר אַחַר שֶׁדָּנָה לֵאָה דִּין בְּעַצְמָהּ, אָמְרָה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים עֲתִידִין לָצֵאת מִיַּעֲקֹב, שִׁשָּׁה יָצְאוּ מִמֶּנִּי, וְאַרְבָּעָה מִן הַשְּׁפָחוֹת, אִם זֶה זָכָר הוּא, לֹא תְּהֵא אֲחוֹתִי כְּאַחַת מִן הַשְּׁפָחוֹת. מִיָּד נֶהְפְּכָה זָכָר לִנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה, וּמְתַרְגְּמִינַן אֵין מְזַכִּירִין מַעֲשֶׂה נִסִּים, וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַעֲשֶׂה דְּלֵאָה בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים הֲוָה, כִּדְתַנְיָא, שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ מִשְּׁלִשָּׁה וְעַד אַרְבָּעִים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁיְּהֵא זָכָר, מֵאַרְבָּעִים וְעַד שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים דְּלָא יְהֵא סַנְדָּל, מִשְּׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים וְעַד שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְהֵא נֶפֶל, מִשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים עַד תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁיֵּצֵא מֵאִמּוֹ בְּשָׁלוֹם. וּמִי מְהֲנֵי רַחֲמֵי וְהָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא יב, ב) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר", אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן שֶׁהִזְרִיעוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

(בראשית ל כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדָה (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז צ"ג).

(תהלים צח, ג) "זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל". "חֶסֶד" זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, כ) "חֶסֶד לְאַבְרָהָם", "וֶאֱמוּנָתוֹ" זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב", (תהלים שם) "לְבֵית יִשְׂרָאֵל", יִשְׂרָאֵל סָבָא. מִי הָיָה בֵּיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, לֹא רָחֵל. בְּכָלָן כְּתִיב "בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן", (שם כו) "וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה... (שם כה) "וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל",

וּבְרָחֵל כְּתִיב "בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב". (ד"א) [לָכֵן כְּתִיב] "זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל" וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל. (תהלים נה, יט) "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי". "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי", זֶה יַעֲקֹב, "מִקְּרָב לִי" שֶׁלֹּא תִּקָּרֵב לוֹ עֲצָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁלֹּא יֹאמַר זוֹ שֶׁיָּלְדָה הֵימֶנּוּ יִטָּלֶנָּה עִמּוֹ וְזוֹ שֶׁלֹּא יָלְדָה אַל יִטָּלֶנָּה עִמּוֹ (תהלים שם) "כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי" בְּהַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נִפְקְדָה רָחֵל, רָחֵל, בִּזְכוּת עַצְמָהּ, אֶת רָחֵל בִּזְכוּת אֲחוֹתָהּ. וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ, בִּזְכוּת יַעֲקֹב, וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ בִּזְכוּת הָאֲמָהוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אוֹי לָהֶן לְרְשָׁעִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז נ"ו) "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל". מַה זְּכִירָה נִזְכַּר, שֶׁשָּׁתְקָה לַאֲחוֹתָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין לוֹ אֶת לֵאָה הָיְתָה יוֹדַעַת וְשׁוֹתֶקֶת. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל, וְהַדִּין נוֹתֵן שֶׁהִכְנִיסָה צָרָתָהּ לְבֵיתָהּ "דֵּן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין" בִּזְכוּת דֵּן נִפְקְדָה רָחֵל, בִּזְכוּת דֵּן עָמַד יוֹסֵף וּבִנְיָמִין. (בראשית ל כג) אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי. הָיְתָה רָחֵל מְצֵירָה שֶׁתִּתְנַתֵּן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו כַּאן נֶאֱמַר אָסַף אֶת חֶרְפָּתִי, וְאֵין חֶרְפָּה אֶלָּא עֶרְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, יד) "כִּי חֶרְפָּה הִוא לָנוּ". אָמַר יַעֲקֹב, בִּרְשׁוּת יָצָאתִי וּבִרְשׁוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי חוֹזֵר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְשׁוּת אַתָּה מְבַקֵּשׁ "שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ", כְּלוּם בָּאתָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַשְׁבָטִים, הֲרֵי הַשְׁבָטִים בְּיָדְךָ, הֲרֵי רָחֵל בְּיָדְךָ, הֲרֵי נוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו. (להלן פסוק מג) וַיְהִי לוֹ מִקְנֶה הַרְבֵּה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "צֹאן רַבּוֹת" שֶׁהָיְתָה פְּרָה וְרָבָה וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וְנוֹתְנִין לְיַעֲקֹב כֶּסֶף לִקַּח מִמֶּנּוּ צֹאן.

אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי. עַד שֶׁלֹּא תִּלַּד הָאִשָּׁה הַסַּרְחוֹן נִתְלֶה בָּהּ, מַאן אָכַל הָדָא מְקַמְתָא מַאן תָּבַר הָדָא מְקַמְתָא אֶבָל מִשֶּׁתִּלַּד, הַסַּרְחוֹן נִתְלֶה בַּבְּנָהּ. מָאן אָכַל הָדָא מְקַמְתָא, בָּרוּךְ, מָאן תָּבַר הָדָא מְקַמְתָא, בָּרוּךְ. אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי. בְּפִילֶגֶשׁ בְּגִבְעָה, (שופטים כא, יח) "אֲרוּר נֹתֵן אִשָּׁה לְבִנְיָמִין" אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי בִּימֵי יָרָבְעָם "וְלֹא עָצַר כֹּחַ יָרָבְעָם עוֹד". (בראשית ל כד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף ה' לִי בֵּן אַחֵר. אַחֵר לְגָלוּת עֲשָׂרָה שְׁבָטִים גָּלוּ לְפָנִים מִנְּהַר סַמְבַּטְיוֹן, שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין מְפֻזָּרִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת בֵּן אַחֵר לְמַחְלֹקֶת, מִתְּפִלָּתָהּ שֶׁל רָחֵל לֹא חָלַק שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין עִם עֲשֶׂרֶת הַשְׁבָטִים אַחֵר עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אֲחֵרִים. (בראשית ל כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף. כֵּיוָן שֶׁנּוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מְסֹרֶת אַגָּדָה בְּיָדֵינוּ שֶׁאֵין עֵשָׂו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בָּנֶיהָ שֶׁל רָחֵל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה מט, ז) "אִם לֹא יִסְחֲבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן" וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָן "צְעִירֵי הַצֹּאן", שֶׁהֵם צְעִירִים שֶׁל שְׁבָטִים.

מַאי שְׁנָא כִּי אִתְיְלִיד יוֹסֵף אֶלָּא רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁאֵין זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו נִמְסָר אֶלָּא בְּיַד זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ". אִיתֵּיבִיה, (שמואל א ל, יז) "וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף" וְגוֹ' אָמַר לֵיהּ, דְּאַקְרֵיךְ נְבִיאֵי לָא

אַקְרֵיךְ כְּתוּבִים, דִּכְתִיב "בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִיקְלַג נָפְלוּ עָלָיו מִמְּנַשֶּׁה" מֵיתֵיבִי (שם ד, מב מג) "מִן בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר" וְגוֹ' יִשְׁעִי נַמִּי מִמְּנַשֶּׁה קָאָתֵי, דִּכְתִיב "וּבְנֵי [חֲצִי שֵׁבֶט] מְנַשֶּׁה וְגוֹ' וְעֵפֶר וְיִשְׁעִי".

(בראשית ל כז) אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, שְׁלֹשָׁה תְּכִיפוֹת הֵן, תֵּכֶף לִגְאוּלָה תְּפִלָּה, תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׂחִיטָה, תֵּכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה, תֵּכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם אַחֲרוֹנָה בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אָמַר אַבָּיֵי, אַף תֵּכֶף לְתַלְמִיד חָכָם בְּרָכָה בְּמַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי וְגוֹ'. אִי בְּעִית אֵימָא מֵהָכָא, (בראשית לט, ה) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף".

נִחַשְׁתִּי. נִסִּיתִי וּבָדַקְתִּי וַיְבָרְכֵנִי ה' בִּגְלָלֶךָ. (בראשית ל כח) וַיֹּאמַר נָקְבָה שְׂכָרְךָ. סְכוּם קִבּוּעַ פְּרוּשׁ. (בראשית ל ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר הָיָה לְךָ לְפָנַי. נֶאֱמַר כָּאן מְעַט, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מְעַט" (דברים כו, ה) "וַיָּגָר שָׁם בְּמְתֵי מְעָט", מַה לְּהַלָּן שִׁבְעִים נֶפֶשׁ, אַף כָּאן שִׁבְעִים. מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם אָנֹכִי לְבֵיתִי. רְאוּבֵן בָּעֵי בִּי, שִׁמְעוֹן בָּעֵי בִּי. (בראשית ל לג) וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימָן אוֹמֵר, "אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר". אַתָּה אֲמַרְתָּ וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר, לְמָחָר בִּתְּךָ יוֹצְאָה וּמִתְעַנָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, א) "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה". (בראשית ל לד) וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ. כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה לָבָן מַתְנֶה עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ הָיָה חוֹזֵר בּוֹ עֲשָׂרָה פְּעָמִים לְמַפְרֵעַ שֶׁנֶּאֱמַר הֵן לוֹ וְרַבָּנָן אַמְרִין, מֵאָה פְּעָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק מא) "וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מוֹנִים" דְּאֵין מִנְיָן פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. (בראשית ל לו) וְיַעֲקֹב רוֹעֶה אֶת צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרוֹת. נוֹתֶרֶת כְּתִיב מְנֻהוֹן בִּישִׁין מִנְּהוֹן עֲקָרָן מִנְּהוֹן קַוְוסָרָן.

קוֹדֶם עַד שֶׁלֹּא בָּא יַעֲקֹב לְחָרָן שְׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגֵּפָה בְּצֹאנוֹ שֶׁל לָבָן וְנִשְׁתַּיְּרוּ מְעַט, מֵהָכָא, שֶׁנֶּאֱמַר וְיַעֲקֹב רוֹעֶה אֶת צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרוֹת, שֶׁנּוֹתְרוּ מִן הַמַּגֵּפָה, כְּדֵי לְהַפְרוֹת וּלְהַרְבּוֹת צֹאנוֹ לְרַגְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר יֵשׁ רֶגֶל מַחְרֶבֶת בַּיִת, וְיֵשׁ רֶגֶל מְבָרֶכֶת בַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ל) "וַיְבָרֶךְ ה' אוֹתְךָ לְרַגְלִי".

(בראשית ל לז-לט) וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן. חֹטֶר רָטִיב חִוָּר, דְּלוּז, וְרַדְלוּב כָּךְ הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב נוֹתֵן אֶת הַמַּקְלוֹת בְּתוֹךְ הַבּוֹרוֹת שֶׁל מַיִם. הָיְתָה הַבְּהֵמָה בָּאָה לִשְׁתּוֹת וְהָיְתָה רוֹאָה אֶת הַמַּקְלוֹת וְהִיא נִרְתַּעַת לַאֲחוֹרֶיהָ, וּבָא הַזָּכָר וְרוֹבְעָהּ וְהִיא יוֹלֶדֶת כֵּיוֹצֵא בָּהּ. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, נַעֲשׂוּ הַמַּיִם זֶרַע בְּתוֹךְ מְעֵיהֶם וְלֹא הָיוּ חֲסֵרוֹת אֶלָּא צוּרַת הַוָּלָד. אָמַר רַבִּי הוּנָא דְּבֵית חוֹרִין, מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת הָיוּ טוֹעֲנִין מִתּוֹךְ צֹאנוֹ שֶׁל לָבָן וְנוֹתְנִין בְּתוֹךְ צֹאנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל הָעַתּוּדִים" עוֹלִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "הָעוֹלִים" מֵאֲלֵיהֶם רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר, שֶׁטֶף שֶׁל גְּשָׁמִים רַבָּנָן אַמְרִין, עַנְנֵי כָּבוֹד.

(בראשית ל מב) וּבְהֶעָטֵיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּכִירַיָא דְּלָבָן, וֵרִישׁ לָקִישׁ אָמַר לְקִישַׁיָא דְּלָבָן. (בראשית ל מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. נִפְרְצָה לוֹ פִּרְצָה מֵעֵין דָּגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, מָאתַן וְתַרְתֵּין רִבְוָן וְשִׁבְעַת אַלָפִים וּמָאתָן עֲדָרִין הָווּ לְאָבוּנוֹן יַעֲקֹב רַבִּי לֵוִי אָמַר, שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּלָבִים. רַבָּנָן אַמְרִין, מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא וְלָא פְּלִיגֵי מַאן דְּאָמַר שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל עֵדֶר וְעֵדֶר חַד כַּלְבָּא, מָאן דְּאָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים לְכָל עֵדֶר תַּרְתֵּין תַּרְתֵּין כְּלָבִים. (בראשית לא א) וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן לֵאמֹר. חִזְקִיָּה אָמַר עַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְשָׁם לֹא נִפְקְדוּ בְּזָכָרִים הֲדָא הוּא דִכְתִיב, וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְּנֵי לָבָן לֵאמֹר. וּמַאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה. אֵין כָּבוֹד אֶלָּא כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום ב, י) "בְּזוּ כֶסֶף בְּזוּ זָהָב וְאֵין קֵצֶה לַתְּכוּנָה כָּבוֹד מִכָּל כְּלִי חֶמְדָּה". (בראשית לא ב-ג) וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לָבָן. "לֵב אָדָם יְשַׂנֶּה פָּנָיו בֵּין לְטוֹב בֵּין לָרַע" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב, חָמִיךְ אֵין מַסְבִּיר לְךָ פָּנִים וְאַתְּ יוֹשֵׁב אֶצְלוֹ שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ. "זַעֲקָתִי אֵלֶיךָ ה' אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים" וַהֲלֹא אֵין אֶרֶץ הַחַיִּים אֶלָּא צֹר וְחַבְרוֹתֶיהָ תַּמָּן שׁוֹבְעָא תַּמָּן זֹלָא וְאַתְּ אָמְרַת "בְּאֶרֶץ הַחַיִּים". אֶלָּא אֶרֶץ שֶׁמֵּתֶיהָ חַיִּים תְּחִלָּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ רֵישׁ לָקִישׁ מְשׁוּם בַּר קַפָּרָא מַיְתֵי לְהּ מֵהָכָא (ישעיה מב, ה) "נוֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהוֹלְכִים בָּהּ". אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ "חֶלְקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים" שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ, אֲבִיךְ מְצַפֶּה לְךָ, אִמְּךָ מְצַפָּה לְךָ, אֲנִי בְּעַצְמִי מְצַפֶּה לְךָ, נִכְסֵי חוּצָה לָאָרֶץ אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה, אֶלָּא מִשֶּׁתָּשׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ אֶהְיֶה עִמָּךְ. הָכָא אַתְּ אַמְרַת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וּלְהַלָּן אַתְּ אַמְרַת (שמואל ב ז, ט) "וְאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר (הת)הָלַכְתָּ" אֶלָּא דָּוִד עַל יְדֵי שֶׁהָיָה מְפַרְנֵס לְכָל יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר "בְּכָל אֲשֶׁר (הת)הָלַכְתָּ(י)", יַעֲקֹב עַל יְדֵי שֶׁהָיָה מְפַרְנֵס אֶת בֵּיתוֹ, הוּא אוֹמֵר לוֹ שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ.

(בראשית לא ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל צֹאנוֹ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בִּשְׁלשָׁה דְּבָרִים אֲנִי אוֹהֵב אֶת בְּנֵי מָדַי, שֶׁאֵין נוֹשְׂכִים וְאוֹכְלִין אֶלָּא חוֹתְכִין וְאוֹכְלִין וְאֵין נוֹשְׁקִים אֶלָּא בַּיָּד, וְאֵין נוֹטְלִים עֵצָה אֶלָּא בַּשָּׂדֶה דְּאִית בֵּיהּ רֻוחַ הֲדָא הוּא דִכְתִיב, וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל צֹאנוֹ. (בראשית לא ח) אִם כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ. צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת לָבָן עִם אֲבוּנָא יַעֲקֹב, וְהָיָה צָר צוֹרֵר כַּיּוֹצֵא בָּהּ אִם כֹּה אָמַר אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אִם כֹּה יֹאמַר כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "עוֹשֶׂה לָךְ". (בראשית לא ט-יב) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב. (יַעֲקֹב) לוֹ וּלְדוֹרוֹת אֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַבְרָהָם וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּיַעֲקֹב וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּמשֶׁה. שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל הָעַתּוּדִים הָעוֹלִים. עוֹלִים אֵין

כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא הָעוֹלִים, מֵאֱלֵיהֶן הָיוּ עוֹלִים. וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה וְגוֹ'. כְּזֶה שֶׁהוּא מַצִּיל מִן הַנְּצוֹלוֹת. (בראשית לא יד) וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ. לָמָּה מֵתָה רָחֵל תְּחִלָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁדִּבְּרָה בִּפְנֵי אֲחוֹתָהּ אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמֶיךָ רָאִיתָ אָדָם קוֹרֵא רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן עוֹנֶה אוֹתוֹ, וַהֲלֹא לְרָחֵל קָרָא וְרָחֵל עָנְתָה עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה נִיחָא עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא מֵתָה אֶלָּא מִקִּלְקֻלְתּוֹ שֶׁל זָקֵן, (להלן פסוק לב) "עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה", וְהָוֶה (ראה קהלת י, ה) "כִּשְׁגָגָה שֶׁיּוֹצְאָה מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט". (בראשית לא טו) הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ וְגוֹ'. אֲפִשִׁי כֵּן אֶלָּא אִי הָוֶה חָמֵי קוּוּקְיָא טָבָא הָוֶה נָסִיב לֵיהּ פַּטִּיקְלִין טָב הָוֶה נָסִיב לֵיהּ. (בראשית לא יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמַלִּים. (קהלת י, ב) "לֵב חָכָם לִימִינוֹ", זֶה יַעֲקֹב "וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ", זֶה עֵשָׂו, "וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו" וְאַחַר כַּךְ "אֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנוֹתָיו". (בראשית לא יט) וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת צֹאנוֹ. בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּזִיזָה עוֹשֶׂה רֹשֶׁם. וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים. הִיא לֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא לַשֵּׁמִים, אָמְרָה מָה אֲנָא מֵזַל לִי וְנִשְׁבּוֹק הָדֵין סָבָא בְּקִלְקוּלֵיהּ לְפִיכָךְ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים. (בראשית לא כב-כג) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַה שֶׁהָלַךְ יַעֲקֹב אֲבִינוּ לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מַה שֶׁהָלַךְ יַעֲקֹב אֲבִינוּ לִשְׁבָעָה יָמִים הָלַךְ לָבָן לְיוֹם אֶחָד מַה נַּפְשֵׁךְ רוֹצֶה וְלֹא רוֹצֶה, כְּבָר כְּתִיב (בראשית ל, לו) "וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב" וּכְתִיב וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שְׁלִישִׁי לַבְּרִיחָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים, יוֹמָא דַהֲווּ קַיְמֵי בֵּיהּ הֲווֹ מַה שֶׁהָלַךְ יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְשִׁבְעָה יָמִים, הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד. (בראשית לא כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וְגוֹ'. הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע. אָמַר רַב יוֹנָתָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, כָּל טוֹבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תְּדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע, בִּשְׁלָמָא רָע לְחַיֵּי אֶלָּא טוֹב אַמַּאי לֹא, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ אֲפִילּוּ טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים בִּשְׁלָמָא הָכָא דִּלְמָא מִדְּכַר לֵיהּ שְׁמָא דְּעָבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הָתָם מַאי רָעָה אִיכָּא, מִשּׁוּם דִּקָא שָׁדֵי בָּהּ זֶהֱמָא, דְּאָמַר רַב יוֹנָתָן, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זֶהֱמָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זוּהֲמָתָן, אוֹתָם שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָתָן. (בראשית לא כז-כט) הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב. אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה אוֹמְרָן לְטוֹבָתוֹ הוּא חוֹשְׁבָן לְרָעָתוֹ. לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ אָמַר דִּלְמָא דְּחָזַר בֵּיהּ וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וּלְבָנוֹתַי, אָמַר עַד כְּדוֹן אִית בֵּיהּ אָמַר יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע, אָמַר לַיְלִית הוּא מִנַּיְהוּ. (בראשית לא ל) לָמָּה גְּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ הַשְּׁבָטִים כָּךְ אָמְרוּ בִּשְׁנוּ מִמְּךָ לָבָן אֲבִי אִמֵּנוּ, שֶׁלִּעֵת זִקְנָתְךָ אַתָּה אוֹמֵר לָמָּה גְּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי. (בראשית לא לג) וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל. דַּהֲוָה מַשְׁמְשָׁנִית. (בראשית לא לד-לה)

וְרָחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל. בַּעֲבִיטָא דִּגְמָלָא וַהֲאָמֶר אֶל אָבִיהָ, אָמַר רַב יוֹחָנָן, תְּרָפִים לֹא מָצָא, קִיתוֹנִיּוֹת מָצָא נַעֲשׂוּ תְּרָפִים קִיתוֹנִיּוֹת, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת רָחֵל.
מַה הֵן תְּרָפִים, שׁוֹחֲטִין אָדָם בְּכוֹר וּמוֹלְקִים אֶת רֹאשׁוֹ, וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמֶלַח וּבְשָׂמִים, וְכוֹתְבִין עַל צִיץ הַזָּהָב שֵׁם רוּחַ הַטֻּמְאָה וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ בַּקִּיר וּמַדְלִיקִין וּמִשְׁתַּחֲוִים לוֹ וְהוּא מְדַבֵּר עִמָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה י, ב) "כִּי הַתְּרָפִים דִּבְּרוּ אָוֶן", לְפִיכָךְ גְּנָבָתָם רָחֵל שֶׁלֹּא יַגִּידוּ לְלָבָן שֶׁבָּרַח יַעֲקֹב, וְלֹא עוֹד אֶלָּא לְהַכְרִית עֲבוֹדָה זָרָה מִבֵּית אָבִיהָ.
אָמַר רַב סַפְרָא כְּמַאן קָרוּ פַּרְסָאֵי לְנִדָּה דִּשְׁתָּנָא מַהָכָא, כִּי דֶּרֶךְ נָשִׁים לִי. (בראשית לא לו-לז) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן. קַפְּדָנוּתָן שֶׁל אָבוֹת וְלֹא עַנְוָתָנוּתָן שֶׁל בָּנִים קַפְּדָנוּתָן שֶׁל אָבוֹת מִנַּיִן וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן, מָה אַתְּ סָבוּר שָׁמָּא מַכּוֹת וּפְצָעִים הָיוּ שָׁם וְלֹא הָיוּ שָׁם אֶלָּא דִּבְרֵי פִּיּוּסִים, יַעֲקֹב מְפַיֵּס אֶת חָמִיו כִּי מִשַּׁשְׁתָּ אֶת כָּל כֵּלַי חָתָן שֶׁהוּא דָּר בְּבֵית חָמִיו אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ כְּלִי אֶחָד אוֹ חֵפֶץ אוֹ סַכִּין אֶחָד, בְּרַם הָכָא כִּי מִשַּׁשְׁתָּ אֶת כָּל כֵּלַי אֲפִלּוּ מַחַט אֶחָד, אֲפִלּוּ צִנּוֹרָא אֶחָד. וְלֹא עַנְוָתָנוּתָן שֶׁל בָּנִים מִדָּוִד, (שמואל א כ, א) "וַיִּבְרַח דָּוִד מִנָיוֹת בָּרָמָה וַיָּבֹא וַיֹּאמֶר לִפְנֵי יְהוֹנָתָן מָה עָשִׂיתִי (ו)מֶה עֲוֹנִי וּמֶה חַטָּאתִי לִפְנֵי אָבִיךָ כִּי מְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשִׁי", מַזְכִּיר שְׁפִיכוּת דָּמִים בְּפִיּוּסוֹ. (בראשית לא לח-מא) טְרֵפָה לֹא הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ. דִּקְטִילָא, אֲנֹכִי אֲחַטֶּנָּה, אֲנִי הָיִיתִי חוֹטֵא עַל הָאֲרִי שֶׁכְּךָ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל צֹאנוֹ שֶׁהָיָה הָאֲרִי אוֹכֵל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם חֲמִשָּׁה וְאִם תֹּאמַר שֶׁאִם הָיָה רוֹעֶה אַחֵר הָיָה מַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי... כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל טַרְפּוֹ" וְגוֹ'. גְּנַבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה. קָרְיָן לִי גַּנָּבָא דִּימָמָא וְגַנָּבָא דְּלֵילְיָא. זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה. גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה מִכִּבּוּד אָב וָאֵם, שֶׁכָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם.
וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי. אָמַר רָבָא, שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר, דִּכְתִיב (ויקרא כב, כז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד". אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי, אֵילִים הוּא דְּלָא אָכַל הָא כְּבָשִׂים אָכַל אֶלָּא שְׁמַע מִינֵּיהּ אַיִל (בֵּין) [בֶּן] יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל.
הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חוֹרֶב. הַהוּא רַעְיָא דַּהֲוָה רָעֵי חִיוּתָא אֲגוּדָא דְּנַהַר פַּפָּא שְׁרִיק חֲדָא מִנַּיְהוּ, נַפְלַת לְנַהֲרָא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, פַּטְרֵיהּ, אָמַר מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעְבַּד, הָא נָטַר כִּדְנָטְרֵי אִינְשֵׁי וְכוּ' הָכָא נַמִּי דְּפָטוּר, אָמַר לֵיהּ אֵין. אֵיתֵיבֵיהּ עַד מָתַי שׁוֹמֵר שָׂכָר חַיָּב לִשְׁמֹר, כְּגוֹן הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חוֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי, [הָתָם] בְּחַזָּנֵי מָתָא אִטּוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ מֵחַזָּנֵי מָתָא הֲוָה, הָכִי קָאָמַר לֵיהּ לְלָבָן, נָטַרְתִּי לְךָ נְטִירוּתָא יְתֵירְתָא כְּחַזָּנֵי מָתָא. הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חוֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי. מָה הָיָה אוֹמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

בֶּן לֵוִי אָמַר, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שִׁיר הַמַּעֲלוֹת שֶׁבְּסֵפֶר תְּהִלִּים, מַה טַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכד, א) "לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל" יִשְׂרָאֵל סָבָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר כָּל סֵפֶר תְּהִלִּים מַה טַּעַם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, ד) "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" יִשְׂרָאֵל סָבָא. (בראשית לא מב) לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לוּלֵי" בִּזְכוּת אָבוֹת וְהַכְּתִיב "כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ" כָּל עַצְמָן לֹא עָלוּ אֶלָּא בִּזְכוּת אָבוֹת, שֶׁאִלּוּלֵי זְכוּת אָבוֹת לֹא עָלוּ מִשָּׁם לְשָׁלוֹם. אִית דְּמַפֵּיק לִישְׁנָא אַחֲרִינָא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לוּלֵי" בִּזְכוּת אָבוֹת לֹא בָּא חוּץ מִזֶּה אָמַר לוֹ, אַף זֶה בִּזְכוּת אָבוֹת בִּזְכוּת קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם בִּזְכוּת תּוֹרָה (תהלים קיט, צב) "לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי". בִּזְכוּת אֲמָנָה שֶׁנֶּאֱמַר "לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה'". וְאֶת יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים. חֲבִיבָה הִיא מְלָאכָה מִזְּכוּת אָבוֹת, שֶׁזְּכוּת אָבוֹת הִצִּילָה מָמוֹן וּמְלָאכָה הִצִּילָה נְפָשׁוֹת זְכוּת אָבוֹת הִצִּילָה מָמוֹן, לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי וְגוֹ' כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי וּמְלָאכָה הִצִּילָה נְפָשׁוֹת, אֶת עָנְיִי וְאֶת יְגִיעַ כַּפַּי. (בראשית לא מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן, כֻּלְּהוֹן בְּנוֹתָיו הָיוּ הַבָּנוֹת בְּנוֹתַי הֲרֵי שְׁתַּיִם, וְלִבְנוֹתַי הֲרֵי אַרְבַּע. (בראשית לא מה-מו) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כַּשֵּׁן הַזֹּאת שֶׁל טְבֶרְיָא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב (אל אחיו) [לְאֶחָיו] חַד אָח הָיָה לִיהּ וּלְוַאי קְבָרֵהּ אֶלָּא אֵלּוּ בָּנָיו, וְהָיָה קוֹרֵא אוֹתָן אֶחָיו, צַדִּיקִים כֵּיוֹצֵא בּוֹ, גִּבּוֹרִים כֵּיוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹדָן, לָבַשׁ אָדָם לְבוּשׁוֹ שֶׁל אָבִיו הֲרֵי הוּא כֵּיוֹצֵא בּוֹ. (בראשית לא מז) וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אַל יְהֵא לָשׁוֹן סוּרְסִי קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁבַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד. בַּתּוֹרָה, וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא. בַּנְּבִיאִים (ירמיה י, יא) "כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לְהוֹם אֱלָהַיָּא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא לָא עֲבָדוּ". בַּכְּתוּבִים (דניאל ב, ד) "וַיְדַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ אֲרָמִית, מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי". (בראשית לא מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ. כִּי יִסָּתֵר אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כִּי נִסָּתֵר, עַד כָּאן הָיִינוּ רוֹאִים זֶה אֶת זֶה.

(בראשית לא נ) אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי. הֲרֵי שְׁתַּיִם, וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנוֹתַי הֲרֵי שְׁתַּיִם, כֻּלְּהוֹן בְּנוֹתָיו הָיוּ. תַּשְׁמִשׁ הַמִּטָּה דְּאִקְרֵי עִנּוּי מִנָּלָן, דִּכְתִיב אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי, מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאִם תִּקַּח נָשִׁים וְכוּ', מִצָּרוֹת וְאֵימָא אִידֵי וְאִידֵי מִצָּרוֹת מִי כְּתִיב אִם תִּקַּח וְאִם תִּקַּח כְּתִיב, וְאֵימָא אִידֵי וְאִידֵי מִצָּרוֹת, חַד צָרוֹת דִּידֵיהּ וְחַד דְּאַתְיָא מֵעָלְמָא מִי כְּתִיב אִם תִּקַּח וְאִם תְּעַנֶּה אֵימָא תַּשְׁמִישׁ יְתֵרָה, דְּתַשְׁמִישׁ גּוּפֵהּ עִנּוּי הוּא, דִּכְתִיב "וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ", הָתָם שֶׁעִנָּה בִּבְיאוֹת אֲחֵרוֹת. (בראשית לא נא) (עַד) [הַנֵּה] הַגַּל הַזֶּה וְגוֹ' אֲשֶׁר יָרִיתִי. כָּזֶה שֶׁהוּא מוֹרֶה אֶת הַחֲנִית. (בראשית לא נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה. לְרָעָה אֵין אַתָּה עוֹבֵר עָלַי, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵר לְפַרְקְמַטְיָא. (בראשית לא נג) אֱלֹהֵי

אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. קָדֵשׁ, וַאלֹהֵי נָחוֹר, חוֹל, [וַ]אֱלֹהֵי אֲבִיכֶם, מְשַׁמֵּשׁ קֹדֶשׁ וּמְשַׁמֵּשׁ חוֹל. (בראשית לב א) וַיִּנָּשֵׂק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם, דְּווּיִים וּסְגוּפִים הָיוּ, וְלֹא הָיוּ מַפְרִינִין אֶלָּא בַּפֶּה וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקוֹמוֹ, חָזַר לִדְווּיוֹ מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסוּ לִיסְטִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְהָיוּ מְקַרְקְרִין בּוֹ כָּל הַלַּיְלָה. (בראשית לב ב-ג) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ. כַּמָּה מַלְאָכִים הָיוּ מְלַוִּין לְיַעֲקֹב, שִׁשִּׁים רִבּוֹא. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה, וְאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא רַבָּנָן אָמְרִין, מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא וְיִקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם, רַבִּי אֵיבוֹ אָמַר, נָטַל מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ וְשָׁלַח פְּרוּזְבִּין לְפָנָיו.

פרשת וישלח

(בראשית לב ד-ה) רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן פָּתַח, (תהלים יז, יג) "קוּמָה ה' קַדְּמָה פָנָיו", קַדְּמֵה לְרִשְׁיעָא עַד דְּלֹא יַקְדִּימָךְ (שם) "הַכְרִיעֵהוּ", הַכְרִיעֵהוּ לְכַף חוֹבָה שׁוֹבְרֵהוּ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם כ, ט) "הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ". "פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ", מֵאוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁבָּא מִכֹּחָהּ שֶׁל אוֹתָהּ חֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, מ) "וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה". דָּבָר אַחֵר, מֵאוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁהוּא עָתִיד לִפֹּל בְּחַרְבָּךְ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "כִּי רְוִיָתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְדַרְכּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ וְהָיִית מְשַׁלֵּחַ אֶצְלוֹ וְאוֹמֵר כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימָן פָּתַח, (משלי כה, כו) "מַעְיָן נִרְפָּשׁ וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי רָשָׁע", כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַעְיָן לְהֵרָפֵס וּמָקוֹר לְהִשָּׁחֵת, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַצַּדִּיק לְמוֹט לִפְנֵי רָשָׁע. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְדַרְכּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ וְכוּ'. רַבִּי הוּנָא פָּתַח, (משלי כו, יז) "מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶלֶב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ", מָשָׁל לְאַרְכִילִיסְטִים שֶׁהָיָה יָשֵׁן בְּפָרְשַׁת דְּרָכִים וְעָבַר חַד מֵעִיר בֵּיהּ. אָמַר לוֹ, קוּם לָךְ דְּבִישָׁא שָׁכִיחַ הָכָא קָם וְשָׁרֵי מְקַפֵּחַ בֵּיהּ אָמַר לוֹ, יִנְעַר בִּישָׁא דְּהוּא דָּמְךָ וְעוֹרַרְתֵּיהּ כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְדַרְכּוֹ הָיָה מְהַלֵּךְ וְכוּ'. אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוֵי רָשָׁע, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַל תִּתֵּן לְעֵשָׂו הָרָשָׁע מַחְשָׁבוֹת לִבּוֹ. "זְמָמוֹ אַל תָּפֵק", עֲשֵׂה לוֹ זְמָם לְעֵשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁלֹּא תְּהֵא לוֹ נַחַת רוּחַ שְׁלֵמָה. וּמַה זְמָם עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵלּוּ בְּנֵי בַּרְבָּרְיָא וּבְנֵי גֶּרְמַנְיָא שֶׁאֲדוֹמִיים מִתְיָרְאִים מֵהֶם. דָּבָר אַחֵר, וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן (לעיל פסוק ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה כַּמָּה הוּא מַחֲנֵה אֱלֹהִים, שְׁנֵי אֲלָפִים רִבּוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם, שְׁתֵּי מַחֲנוֹת לָמָּה, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְיַעֲקֹב אַרְבַּעַת אֲלָפִים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְנִדְמוּ כֻּלָּם לְחַיָּלוֹת שֶׁל מֶלֶךְ, מֵהֶם לְבוּשֵׁי בַּרְזֶל, מֵהֶם רוֹכְבֵי סוּסִים, מֵהֶם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת פָּנַע בִּלְבוּשֵׁי בַּרְזֶל. אָמַר לָהֶם, שֶׁל מִי אַתֶּם, אָמְרוּ לוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְכֵן רוֹכְבֵי סוּסִים, וְכֵן בְּיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית

לג, ח) "מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי". וְאַף יַעֲקֹב הָיָה מַזְכִּיר לְעֵשָׂו הָרָשָׁע שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּדֵי לְיָרְאוֹ וּלְבַהֲלוֹ, דִּכְתִיב "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ" וְגוֹ'. מָשָׁל דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁזִּמֵּן חֲבֵרוֹ לִסְעוּדָה וְהִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, אָמַר לוֹ, דּוֹמֶה תַּבְשִׁיל זֶה לְאוֹתוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר, יָדַע בֵּיהּ מַלְכָּא, מִסְתַּפֵּי וְלָא קָטְלֵהּ אַף הָכָא כֵּיוָן שֶׁאָמַר לְעֵשָׂו (שם) "כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים", אָמַר עֵשָׂו הָרָשָׁע, הִגִּיעוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַכָּבוֹד הַזֶּה, שׁוּב אֵינִי יָכוֹל לוֹ. מַלְאָכִים שְׁלוּחֵי בָּשָׂר וָדָם. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא הָגָר שִׂפְחַת שָׂרָה הָיְתָה וְנִזְדַּוְּגוּ לָהּ חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים, זֶה שֶׁהוּא אָהוּבוֹ שֶׁל בַּיִת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. יוֹסֵף קְטַנָּן שֶׁל שְׁבָטִים נִזְדַּוְּגוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים. לְפָנָיו, זֶה שֶׁבָּא עִתּוֹ לִטֹּל מַלְכוּת לְפָנָיו חָלַשׁ פּוּרְפּוּרֵיהּ וְטַלְקֵיהּ קוֹדְמוֹי אָמַר לוֹ, אֵין שְׁנֵי זַרְזִירִין יְשֵׁנִים עַל דַּף אֶחָד.

אֶל עֵשָׂו אָחִיו, אֲפִלּוּ עֵשָׂו אֶלָּא אָחִיו. אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שֵׂעִיר, שֶׁהוּא מַעֲמִיד שַׂעֲרוֹתֵיהֶם שֶׁל אָדָם. וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו. רַבּוֹתֵינוּ אָמַר לְרַבִּי אַפֶּס כְּתֹב חַד אִגְּרָא מִן שְׁמֵי לְמָרָן מַלְכָּא אַנְטוֹנִינוּס וּכְתֹב לֵיהּ מִן יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְמָרָן מַלְכָּא אַנְטוֹנִינוּס נְסָבֵהּ וְקָרְאֵהּ וְקָרְעֵהּ אָמַר לֵיהּ, כְּתֹב מִן יְהוּדָה עַבְדֵּךְ לְמָרָן מַלְכָּא אַנְטוֹנִינוּס אָמַר לֵיהּ מָה אַתְּ מְבַזֶּה עַל כְּבוֹדֵךְ, אָמַר לֵיהּ, מָה אֲנָא טָב מִן סָבַי לֹא כְּךְ אָמַר יַעֲקֹב כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב. עִם לָבָן גַּרְתִּי לָבָן רַבְּהוֹן דְּרַמָּאֵי יְהֵבִיתֵיהּ בְּחָפְתֵּי, הַהוּא גַּבְרָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאֵחַר עַד עָתָּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד שְׁטָנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מְסֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ שֶׁאֵין עֵשָׂו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בְּנֵי בָנָיהּ שֶׁל רָחֵל.

דָּבָר אַחֵר, וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר אַל תֹּאמַר, כְּשֶׁיָּצָא נָטַל כְּלוּם מִתִּפֶּסַת בֵּית אָבִיו אֶלָּא בְּשָׂכָר קְנִיתִי כָּל הַמַּחֲנוֹת הָאֵלּוּ בְּכֹחִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁקָּרָא יַעֲקֹב אָבִינוּ לְעֵשָׂו אֲדוֹנִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה הִשְׁפַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ לִפְנֵי אָחִיךָ וְקָרָאתָ אוֹתוֹ אָדוֹן שְׁמֹנָה פְּעָמִים אֲנִי מַעֲמִיד מִמֶּנּוּ שְׁמֹנָה מְלָכִים קֹדֶם לְבָנֶיךָ, דִּכְתִיב "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". אָמַר לֵיהּ, אִם לְשָׁלוֹם אַתָּה, מְתֻקָּן אֲנִי כְּנֶגְדְּךָ, וְאִם לְמִלְחָמָה אֲנִי כְּנֶגְדְּךָ, יֵשׁ לִי גִּבּוֹרִים וּבַעֲלֵי מִלְחָמָה, וְאוֹמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּבָר וְהוּא עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה, יט) "רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה".

(בראשית לב ו) וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשּׁוֹר אֶחָד יָצְאוּ שְׁוָרִים הַרְבֵּה וּמֵחֲמוֹר אֶחָד יָצְאוּ חֲמוֹרִים הַרְבֵּה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, לִישְׁנְהוֹן דִּבְרֵיתָא חֲמַרְוָתָא גְּמַלְוָתָא רַבָּנָן אַמְרִין, שׁוֹר, זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יז) "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ", חֲמוֹר, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר", צֹאן, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד,

לא) "וְאֹתָן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי", וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה (תהלים קכג, ב) "הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵנוּ".

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר. שׁוֹר זֶה יוֹסֵף, דִּכְתִיב (דברים לג, יז) "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ. חֲמוֹר זֶה יִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם". וּבֶן בְּנוֹ שֶׁל יוֹסֵף עוֹמֵד לְכַלּוֹת אֶת עֲמָלֵק, דִּכְתִיב (שמות יז, יג) "וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ" וְגוֹ'. וּבָנָיו שֶׁל יִשָּׂשכָר יוֹדְעִים מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים". וְצֹאן, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי". וְעֶבֶד זֶה דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קטז, טז) "אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ". וְשִׁפְחָה זוֹ אֲבִיגַיִל, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲמָתְךָ לְשִׁפְחָה". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָלְכוּ אוֹתָן שְׁלוּחִים וְרָאוּ אֶת עֵשָׂו שֶׁהָיוּ עִמּוֹ גִּבּוֹרִים מְזֻיָּנִים. (בראשית לב ז) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו, אַתְּ נוֹהֵג בּוֹ כְּאָח, וְהוּא נוֹהֵג בְּךָ כְּעֵשָׂו. וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, עִמּוֹ כְּעִמּוֹ מַה הוּא עָשׂוּי עַל אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ כָּךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם עָשׂוּי עַל אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ. עִמּוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, אַרְבַּע מֵאוֹת [קוֹשְׁרֵי] כְּתָרִים הָיוּ עִמּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַרְבַּע מֵאוֹת אִיפְּרַכִין הָיוּ עִמּוֹ. רַבִּי יָנַאי אוֹמֵר, אַרְבַּע מֵאוֹת רָאשֵׁי גְּיָסוֹת הָיוּ עִמּוֹ. (בראשית לב ח-י) רַבִּי לֵוִי אָמַר, הֹלֵךְ וְנָטַל אַגְרְמֵי מִמְּצָרִים. אָמַר, אִי יָכִילַת לֵיהּ טָבוּת וְאִי לָא, אֲנָא אָמַר לֵיהּ אַיְתִי מִכְסָא, מִגּוֹ כֵּן אֲנָא קָאֵם עֲלֵיהּ וְקָטַל יָתֵיהּ כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לוֹ לְיַעֲקֹב כָּל אוֹתָהּ גְּדֻלָּה הָיְתָה מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ וְהָיָה מְחַלֵּק אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד יַעֲקֹב בִּתְפִלָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתֶךָ (ויקרא כב, כח) "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד", וְאִם יָבֹא רָשָׁע זֶה וְיַאֲבֵד בָּנַי וְאֶת אִמָּם כְּאַחַת, סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁאַתָּה עָתִיד לִתֵּן בְּהַר סִינַי מִי יְקָרֶאנּוּ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַצִּילֵנִי מִיָּדוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא וְיַכֵּנִי אֵם עַל בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר הַצִּילֵנִי נָא. מֶה עָשָׂה, מִיָּד שָׁלַח לוֹ דּוֹרוֹן לְסַמּוֹת אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, יט) "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים", וְאֵין חֲכָמִים אֶלָּא אֱדוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ח) "וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם".

וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ. מַהוּ וֶרַוח תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם יִהְיוּ צָרוֹת בָּאוֹת עַל בָּנַי לֹא תְּבִיא אוֹתָן זוֹ אַחַר זוֹ, אֶלָּא הַרְוִיחַ לָהֶן מִצָּרוֹתֵיהֶן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָשָׂא יַעֲקֹב אֶת עֵינָיו וְרָאָה אֶת עֵשָׂו שָׁבָא מֵרָחוֹק וְנָשָׂא עֵינָיו לַמָּרוֹם וּבָכָה, וְשָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תְּפִלָּתוֹ וְהִבְטִיחוֹ שֶׁהוּא מוֹשִׁיעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ, ב) "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב".

רמז קלא

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ. שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הִבְטִיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִתְיָרְאוּ, הַבָּחוּר שֶׁבָּאָבוֹת וְהַבָּחוּר שֶׁבַּנְּבִיאִים. הַבָּחוּר שֶׁבָּאָבוֹת זֶה יַעֲקֹב שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ", וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית כח, טו) "הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ", וְסוֹף נִתְיָרֵא וַיִּירָא יַעֲקֹב. הַבָּחוּר שֶׁבַּנְּבִיאִים זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג) "לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ", וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ", וְנִתְיָרֵא, (במדבר כא, לד) "וַיֹּאמֶר ה' אֵל תִּירָא אֹתוֹ", מִכְלָל שֶׁנִּתְיָרֵא. (כְּתוּב בְּרֶמֶז רס"ו). רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה בִּימֵי הָמָן אִילּוּלֵי שֶׁסָּמְכוּ דַּעְתָּן לְדַעְתּוֹ שֶׁל זָקֵן אָמְרוּ, וּמַה אִם אָבִינוּ יַעֲקֹב שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִתְיָרֵא, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיִּירָא יַעֲקֹב. מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְטָחָה לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּתִיב (בראשית כח, טו) "הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי" מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְטָחָה לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. כְּתִיב (שמות ג, יב) "וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" וְאֵין דָּבָר רַע מַזִּיקְךָ, וּכְתִיב "וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה'", מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְטָחָה לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. כְּתִיב (מלכים א א, לו) "וַיַּעַן בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אָמֵן כֵּן יֹאמַר ה'" לֹא כֵן כְּתִיב "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְךָ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה" אֶלָּא אָמַר, הַרְבֵּה קַטֵּגוֹרִין יַעַמְדוּ מִכָּאן וְעַד גֵּיחוֹן.

רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי רָמִי, כְּתִיב (בראשית כח, טו) "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ", וּכְתִיב וַיִּירָא יַעֲקֹב, אָמַר שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, (שמות טו, טז) "עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'", זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ", זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה אֲמֹר מַעַתָּה, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶן נֵס בִּימֵי עֶזְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ. לֹא הִיא יִרְאָה וְלֹא הִיא צָרָה אֶלָּא וַיִּירָא שֶׁלֹּא יֵהָרֵג, וַיֵּצֶר שֶׁלֹּא יַהֲרֹג, אִם מִתְגַּבֵּר הוּא עָלַי הוֹרְגֵנִי וְאִם אֲנִי מִתְגַּבֵּר עָלָיו אֲנִי הוֹרְגוֹ, אָמַר, כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תֹּאמַר שֶׁהוּא בָּא עָלַי מִכֹּחַ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הוּא יוֹשֵׁב וּמְכַבֵּד הוֹרָיו, תֹּאמַר שֶׁהוּא בָּא עָלַי מִכֹּחַ כִּבּוּד אָב וָאֵם, כַּךְ אָמַר , "יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי", תֹּאמַר שֶׁמֵּת אוֹתוֹ זָקֵן כַּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית לא, ג) "שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ" תֹּאמַר עַד כַּאן הָיוּ הַתְּנָאִים וְלֹא יוֹתֵר. וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ. זֶינָם מִבַּפְנִים וְהִלְבִּישָׁן בְּגָדִים מִבַּחוּץ וְהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְדוֹרוֹן (להלן פסוק כב) "וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו", לְמִלְחָמָה "אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה" לִתְפִלָּה "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם". וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה, לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם נוֹתֵן כָּל מָמוֹנוֹ בְּזָוִית אֶחָד, מִמִּי אַתְּ לָמֵד, מִיַּעֲקֹב, וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א יח, ד) ("ואחביאם) [וַיַּחְבִּיאֵם] חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה". אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ, אֵלּוּ אַחֵינוּ

שֶׁבַּדְּרוֹם, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה, אֵלּוּ אַחֵינוּ שֶׁבַּגּוֹלָה אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִתְעַנְּיִן עֲלֵיהֶן בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי.

וַיֹּאמֶר [יַעֲקֹב] אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם, הָא לְעֵשָׂו לֹא אֶלָּא הַבּוֹחֵר בְּדַרְכֵיהֶם וְהָעוֹשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם אֲנִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם מִי הָיָה קָרוֹב לְדָוִד, לֹא אָחָז, הוּא מַנִּיחַ לְאָחָז וְאָמַר לְחִזְקִיָּהוּ "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ", אֶלָּא הַבּוֹחֵר בְּדַרְכֵיהֶם וְהָעוֹשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם אֲנִי מִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם. (בראשית לב יא) קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, אֵינִי כְּדַאי קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים. רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּדַאי אֲנִי קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז ל"ב).

כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבִכְתוּבִים מָצִינוּ שֶׁלֹּא עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב. בַּתּוֹרָה, כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה בַּנְּבִיאִים, (יהושע ד, כב) "בַּיַּבָּשָׁה עָבַר יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן" יִשְׂרָאֵל סָבָא בַּכְּתוּבִים, דִּכְתִיב , "הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב וְגוֹ'.

מִלְּפָנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב". אָמַר רַבִּי לֵוִי, אֲתַר הוּא תַּמָּן מְצַוּוח יַרְדֵּן בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא בְּבֶהָלָה נִכְנַס יַעֲקֹב לְשָׁם וְנָעַל עֵשָׂו בְּפָנָיו. חָתַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמָקוֹם אַחֵר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה מג, ב) "כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי".

(בראשית לב יב) הַצִּילֵנִי נָא. הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי שֶׁבָּא עָלַי מִכֹּחוֹ שֶׁל עֵשָׂו. פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים. וְאַתָּה אָמַרְתָּ (דברים כב, ו) "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים". דָּבָר אַחֵר. (בראשית לב יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ, הֵיטֵב בִּזְכוּתְךָ, אֵיטִיב בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ. (בראשית לב יד-טז) עִזִּים מָאתַיִם. מִכָּאן לְעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה עִזִּים מָאתַיִם שֶׁהֵן צְרִיכוֹת תְּיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם שֶׁהֵן צְרִיכוֹת אֵילִים עֶשְׂרִים. גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים וּבַנָּאֵיהֶן שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים שֶׁהֵן צְרִיכוֹת פָּרִים עֲשָׂרָה אֲתוֹנֹת עֶשְׂרִים שֶׁהֵן צְרִיכוֹת עֲיָירִם עֲשָׂרָה.

אָמַר רַבִּי לֵוִי, אִלּוּ הָיִיתָ מְחַזֵּר בְּכָל אָהֳלֵי קֵדָר אֵין אַתָּ מוֹצֵא גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים, רְאֵה עָשְׁרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיוֹת. וְלָמָּה הוּא נוֹתֵן גְּמַלִּים בָּאֶמְצַע אֶלָּא אָמַר לוֹ, הֲוֵי רוֹאֶה עַצְמְךָ כְּאִלּוּ אַתָּה יוֹשֵׁב עַל הַבִּימָה וְדָן אוֹתִי, וַאֲנִי נִדּוֹן מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מִתְמַלֵּא עָלַי רַחֲמִים. (בראשית לב יז-כ) וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן (לומר) [לֵאמֹר] כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה. רַבִּי וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה הָיוּ מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ, רָאוּ גּוֹי אֶחָד מְהַלֵּךְ כְּנֶגְדָּן, אָמְרִין תְּלַת מִילֵי הוּא שְׁאִיל לָן מַה אַתּוּן, וּמַה אוּמָנוּתְכוֹן, וּלְאָן אַתּוּן אָזְלִין מַה אַתּוּן, יְהוּדִים וּמַה אוּמָנָתְכוֹן, פַּרְגַּמְטוֹטְיָא וּלְאָן אַתּוּן אָזְלִין, לְמִזְבֶּן חִטִּין מִן אוֹצָרָא דְּיַבְנֶה עָמַד לוֹ רַבִּי כְּנֶגֶד הַגּוֹי לִרְאוֹת מַה יִשְׁאַל וְהִמְתִּין לוֹ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם אָמַר מִלָּה אֲנָא אָמַר אוֹחֲרֵי אָמְרוּ לָהֶם, מִן הֵן אִית הֲדָא אָמְרוּ לָהֶם מֵאֲבוֹנָן יַעֲקֹב כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמִצַאֲכֶם אֹתוֹ, בִּגְדוּלָתוֹ.

וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ. לָמָּה לֹא הִכְנִיסָן בְּעִרְבּוּבְיָא כְּדֵי לְתָמְהוֹ עַל דּוֹרוֹן שֶׁלּוֹ וְלָמָּה לֹא הִכְנִיסָן כֻּלָּן כְּאֶחָד כְּדֵי לִשְׁבֹּעַ עֵינָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אָתֵי לְמֵחְסַל וְהוּא אָמַר קַבֵּל אָתֵי לְמֵחְסַל וְהוּא אָמַר קַבֵּל. (בראשית לב כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו, אַף הוּא הָיָה בְּעָקָא. (בראשית לב כג) וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו, וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה, נָתְנָה בְּתֵיבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ, אָמַר, עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע רָמָה הִיא שֶׁמָּא יִתְלֶה עֵינָיו וְיִרְאֶה אוֹתָהּ וְיִקַּח אוֹתָהּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לַמַּס מֵרֵעֵהוּ חָסָד", מְנַעַתְּ חַסְדְּךָ מִן אָחוּךָ וְנָסַבְתָּהּ לְאִיּוֹב וְלֹא גִּיַּרְתִּיהּ לֹא בַּקַּשְׁתָּ לְהַשִּׂיאָהּ לְמָהוּל הֲרֵי הִיא נִשֵּׂאת דֶּרֶךְ אִסּוּר, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית לד, א) "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה".

רמז קלב

(בראשית לב כד) וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת הַנָּחַל, עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגֶשֶׁר, נָסַב מֵהָכָא וְיָהִיב הָכָא. (בראשית לב כה-כז) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ, (דברים לג, כו) "אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ", "אֵין כָּאֵל" וּמִי כָּאֵל "יְשֻׁרוּן" הַנָּאִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שֶׁבָּכֶם אַתְּ מוֹצֵא, כָּל מַה שֶּׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לָעָתִיד לָבֹא הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים וְאֵלִיָּהוּ מְחַיֶּה מֵתִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹצֶר גְּשָׁמִים וְאֵלִיָּהוּ עוֹצֵר גְּשָׁמִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ אֶת הַמָּעָט, וְאֵלִיָּהוּ מְבָרֵךְ אֶת הַמָּעָט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים וֶאֱלִישָׁע מְחַיֶּה מֵתִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹקֵד עֲקָרוֹת וֶאֱלִישָׁע פּוֹקֵד עֲקָרוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ אֶת הַמָּעָט וֶאֱלִישָׁע מְבָרֵךְ אֶת הַמָּעָט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּיק אֶת הַמַּר וֶאֱלִישָׁע מַמְתִּיק אֶת הַמַּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּיק אֶת הַמַּר בְּמַר וֶאֱלִישָׁע מַמְתִּיק אֶת הַמַּר "אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן" וּמִי כָּאֵל יְשֻׁרוּן יְשֻׁרוּן סָבָא מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב בֵּיהּ (ישעיה ב, יא) "וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ", אַף הָכָא וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ. רַב הוּנָא אָמַר, נִדְמָה לוֹ בִּדְמוּת רוֹעֶה, לָזֶה צֹאן וְלָזֶה צֹאן, לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים אָמַר לֵיהּ, הַעֲבֵר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר אֶת שֶׁלָּךְ הֶעֱבִיר יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת שֶׁלּוֹ, חָזַר וְרָאָה שֶׁמָּא שָׁכַח דָּבָר מִיַּד, וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. רַבִּי חִיָּא בַּר רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָסִיקִין בְּפַרְקְמַטְיָא בְּמַטְכְּסִין בַּהֲדָא צוֹר כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ לָהֶם אָמְרוּ, נֵלֵךְ וְנִתְפֹּס אוּמָנוּת אֲבוֹתֵינוּ. אָמְרוּ, נַחֲזֹר וְנֶחֱמֵי אִי אַנְשִׁינָן כְּלוּם חָזְרוּ וְאַשְׁכְּחוּ חֲדָא מֵחַיְלָא דְּמַטַכְּסֵיהּ אָמְרִין לוֹ, מִן הֵן אִית לְכוֹן הֲדָא אָמְרִין לְהוֹן, מֵאֲבוּנָא יַעֲקֹב דְּחָזַר, וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ. רַבָּנָן אָמְרֵי, לְאַרְכִילִיסְטִים נִדְמָה לוֹ לָזֶה צֹאן וְלָזֶה צֹאן לָזֶה גְּמַלִּים וְלָזֶה גְּמַלִּים. אָמַר לוֹ הַעֲבֵר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי מַעֲבִיר אֶת שֶׁלָּךְ עֲבַר הַמַּלְאָךְ כְּהֶרֶף עַיִן וְהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ מַעֲבִיר וְחוֹזֵר וּמְשַׁכֵּחַ אָמַר לוֹ, פְּרַקְמוּס נָטַל פּוּקְרִין וְנָתַן בְּצַוָּארוֹ, אָמַר לוֹ, פְּרַקְמוּס פְּרַקְמוּס,

לֵית חָרְשִׁין מַצְלִיחִין בַּלֵּילָה בַּסּוֹף אָמַר הַמַּלְאָךְ, אֲנִי מוֹדִיעוֹ עִם מִי הוּא עָסוּק, וּמַה עָשָׂה, נָטַל אֶצְבָּעוֹ וּנְתָנָהּ בָּאָרֶץ וְהִתְחִילָה [הָאָרֶץ תּוֹסֶסֶת אֵשׁ]. אָמַר לוֹ, מִן דָּא אַתְּ מִדְחִיל לִי, אֲנָא כּוּלִּי מִנֵּיהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ". רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה הוּא דַּהֲוָה אָמַר לֵיהּ (בראשית לג, י) "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי". וַיַּרְא וְגוֹ' לְאַתְלִיטִיס שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמִתְגּוֹשֵׁשׁ עִם בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. תָּלָה עֵינָיו וְרָאָה שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו וְהִרְפִּישׁ עַצְמוֹ לְפָנָיו, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי נָצַח אִם הַמַּלְאָךְ אִם יַעֲקֹב, מִן מַה דִּכְתִיב וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ, מִי נִתְמַלֵּא אָבָק, הָאִישׁ שֶׁהָיָה עִמּוֹ.

וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. יֵשׁ אוֹמְרִים מִיכָאֵל הָיָה. אָמַר לֵיהּ מִיכָאֵל, וּמַה אֲנִי שֶׁאֲנִי אֶחָד מִן הַשָּׂרִים הָרִאשׁוֹנִים כַּךְ עָשִׂיתָ לִי, וְאַתָּה מִתְיָרֵא מֵעֵשָׂו אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, לֹא הָיָה לוֹ רְשׁוּת לְמִיכָאֵל לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ עַד שֶׁנִּתַּן לוֹ יַעֲקֹב רְשׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר. אָמַר לוֹ, וְכִי גַּנָּב אוֹ קוֹבְיוֹסְטוּס אַתָּה שֶׁאַתָּה מִתְיָרֵא מִן הַשַּׁחַר. בָּאוּ כִּתּוֹת כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁאָמְרוּ לוֹ, מִיכָאֵל, עֲלֵה כִּי זְמַן הַזְּמִיר הִגִּיעַ לוֹמַר, אִם אֵין אַתָּה פּוֹתֵחַ בְּשִׁיר נִמְצָא הַשִּׁיר בָּטֵל. הִתְחִיל מִתְחַנֵּן לְיַעֲקֹב. אָמַר לוֹ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ שְׁלַח אוֹתִי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּנִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבַּעֲרָבוֹת בְּשָׁבִיל עִכּוּב הַשִּׁיר. אָמַר לוֹ, לֹא אֲשַׁלֶּחֲךָ כִּי אִם בֵּרַכְתָּנִי. אָמַר לוֹ, וְכִי אֵיזֶה מֵהֶם חָבִיב, הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ הַבֶּן, אֲנִי הַשֶּׁמֶשׁ וְאַתָּה הַבֵּן וְאַתָּה צָרִיךְ לְבָרְכָתִי אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן. מִיָּד אָמַר לוֹ "לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל". אָמַר לוֹ, אַשְׁרֶיךָ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָתְ בַּפָּלְטִין שֶׁל מַעֲלָה (וְנוֹצַלְתָּ) [וְנִצַּלְתָּ]. א"ר, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ מִתְאַבְּקִים רָצָה כַּת שֶׁל מִיכָאֵל לְסַכְּנוֹ אֶלָּא שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יֶרְכוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל, יָפֶה עָשִׂיתָ שֶׁעָשִׂיתָ כֹּהֵן שֶׁלִּי בַּעַל מוּם אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וַהֲלֹא אֲנִי כֹּהֵנְךָ. אָמַר לוֹ, אַתָּה כֹּהֲנִי בָּרָקִיעַ וְהוּא כֹּהֲנִי בָּאָרֶץ. מִיָּד קָרָא מִיכָאֵל לְרָפְאֵל. אָמַר לוֹ, חַבֵּרִי, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ עָמֹד עִמִּי בְּצָרָה, שֶׁאַתָּה מְמֻנֶּה עַל הָרְפוּאוֹת. יָרַד וּרְפָאוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁמֶשׁ שָׁעָתִיד לְזָרֹחַ עַל הַצַּדִּיקִים וּלְרַפְּאוֹתָן מֵחֳלָיִם הַזְּרִיחַ עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּרְפָאוֹ, דִּכְתִיב (להלן פסוק לב) "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ", וּכְתִיב (מלאכי ג, כ) "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהוּא צֹלֵעַ, מָשָׁל, בָּא פְּלוֹנִי רוֹפֵא בָּעִיר אֵין צָרִיךְ לִשְׁאוֹל לָמָּה בָּא אֶלָּא כְּדֵי לְרַפְּאוֹת אֶת הַחוֹלֶה אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל, לָמָּה עָשִׂיתָ כֵן לִבְנֵי בְכוֹרִי. אָמַר לְפָנָיו, לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי . אָמַר לֵיהּ, מֵעַכְשָׁו תְּהֵא מְמֻנֶּה עָלָיו וְעַל זַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דניאל י, כא) "כִּי אִם מִיכָאֵל שַׂרְכֶם". (שם יב, א) "וּבָעֵת הַהִיא יַעֲמֹד מִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל", וּכְתִיב (דברים ד, ז) "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל", יָבֹא גָּדוֹל

וַיַּעֲמֹד עַל הַגָּדוֹל. אַתָּה אֵשׁ (דכתיב) [וּכְתִיב] "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ", יָבֹא אֵשׁ וְיַעֲמֹד עַל אֵשׁ". אַתָּה רֹאשׁ לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְהוּא רֹאשׁ לְכָל הָאֻמּוֹת, יָבֹא רֹאשׁ וְיַעֲמֹד עַל הָרֹאשׁ. אַתָּה עֶלְיוֹן לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְהוּא עֶלְיוֹן (דברים כח, א) "וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן", יָבֹא עֶלְיוֹן וְיַעֲמֹד עַל עֶלְיוֹן, וִיבַקֵּשׁ מִן הָעֶלְיוֹן רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, דִּכְתִיב "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר". (להלן פסוק ל) "וְיָבֶרֶךְ אֹתוֹ שָׁם", אָמַר לוֹ, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיךָ צַדִּיקִים כְּמוֹתְךָ.

וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר עַל פַּכִּין קְטַנִּים מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁחָבִיב עֲלֵיהֶם מָמוֹנָם יוֹתֵר מִגּוּפָן. וְכָל כַּךְ לָמָּה, לְפִי שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶם בְּגָזֵל. וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁאַל יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא, (רות ג, ב) "הִנֵּה הוּא זֹרֶה אֶת גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה" רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, מֵהָכָא, "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ" וְרַבָּנָן אַמְרִין מֵהָכָא, (בראשית לז, יד) "לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן". (חולין צא, ב).

וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא בָּא אֵלֶיךָ וְחָמֵשׁ קְמִיעִין תְּלוּיִין בּוֹ זְכוּתוֹ, זְכוּת (אבות) [אֲבִיו], זְכוּת אִמּוֹ, זְכוּת זְקֵנוֹ, זְכוּת זְקֵנְתּוֹ. מְדֹד עַצְמְךָ אִם אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד אֲפִלּוּ בִּזְכוּתוֹ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּלֶב אַגְרִיאוֹן וַאֲרִי נְמִירוֹן וְהָיָה הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל אֶת בְּנוֹ וּמְלַבְּבוֹ בַּאֲרִי, שֶׁאִם יָבֹא הַכֶּלֶב לְהִזְדַּוֵּג לוֹ יֹאמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, אֲרִי לֹא הָיָה יָכֹל לַעֲמֹד בּוֹ וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהִזְדַּוֵּג לִבְנִי. כַּךְ שֶׁאִם יָבֹאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל יֹאמַר לָהֶם, שַׁרְכֶם לֹא הָיָה יָכֹל לַעֲמֹד בּוֹ וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְהִזְדַּוֵּג לְבָנָיו. וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ, נָגַע בַּצַּדִּיקִים שֶׁעָתִידִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ וְאֵיזֶה זֶה, זֶה דּוֹר הַשְּׁמַד. וַתֵּקַע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, שַׁיֵּיעָה רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, סִדְקָהּ כְּדָג רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב אָמַר, פִּרְשָׁה [מִמְּקוֹמָהּ], כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל כג, יח) "וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר נָקְעָה נַפְשִׁי". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיוּ שְׁנֵיהֶם פּוֹגְעִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה, מַגִּינֵיהּ דְּדֵין לְקֶבֶל מַגִּינֵיהּ דְּדֵין כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, מַה כְּתִיב, שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר.

וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ, לֹא כַּךְ אָמַרְתָּ(י) (בראשית כח, כב) "עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", מִיַּד לָקַח כָּל מִקְנֵהוּ וְעָשַׂר מֵהֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל מִקְנֵהוּ חֲמֵשׁ אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ, הֲרֵי יֵשׁ לְךָ בָּנִים וְלֹא עִשַּׂרְתָּ אוֹתָם. מָה עָשָׂה יַעֲקֹב, הִפְרִישׁ אַרְבַּע בְּכוֹרוֹת לְאַרְבַּע אִמָּהוֹת וְנִשְׁתַּיְּרוּ שְׁמֹנָה, וְהִתְחִיל מִשְׁמְעוֹן וְגָמַר בְּבִנְיָמִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמּוֹ, וְעוֹד הִתְחִיל מִשִּׁמְעוֹן וְעָלָה לֵוִי מַעֲשֵׂר קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲעַשִּׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ".

רמז קלג

רַבִּי יְשֻׁמָעֵאל אוֹמֵר, כָּל הַבְּכוֹרוֹת כְּשֶׁהֵן בִּשְׁמִירַת עַיִן חַיָּבִין לְהִתְעַשֵּׂר וְלֹא עִשֵּׂר יַעֲקֹב אֶלָּא לְמַפְרֵעַ, הִתְחִיל בִּבְנֵימִין שֶׁבִּמְעֵי אִמּוֹ וְעָלָה לֵוִי קֹדֶשׁ לַה'. יָרַד מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וְנָטַל אֶת לֵוִי וְהֶעֱלָהוּ לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים זֶה הוּא גּוֹרָלְךָ וְחֵלֶק מַעֲשָׂרְךָ, וּפְשֹׁט יַד יְמִינוֹ וּבֵרְכוֹ שֶׁיִּהְיוּ בָּנָיו מְשֹׁרְתִים לְפָנָיו בָּאָרֶץ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בַּשָּׁמַיִם. אָמַר מִיכָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַמְשָׁרְתִים לַמֶּלֶךְ אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם טֶרֶף מְזוֹנָם לְכָךְ נֶאֱמַר (דברים יח, א) "אִשֵּׁי ה' וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן". לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל מַעֲשַׂר מִקְנֵהוּ וְשָׁלַח בְּיַד עֲבָדָיו וְנָתַן לְעֵשָׂו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יַעֲקֹב, עָשִׂיתָ אֶת הַקֹּדֶשׁ חוֹל. וַיֹּאמֶר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי מַחֲנִיף לָרָשָׁע בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַהַרְגֵנִי. מִכָּאן אָמְרוּ, שֶׁמַּחֲנִיפִים לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. (בראשית לג, ט) "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ לִי רָב", בִּשְׁבִיל שֶׁחָלַק כָּבוֹד לְיַעֲקֹב בּוֹ בַּלָּשׁוֹן חָלְקוּ יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד לִבְנֵי עֵשָׂו, "רַב לָכֶם סֹב אֶת הָהָר הַזֶּה". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יַעֲקֹב לֹא דַּיֶּךָ שֶׁעָשִׂיתָ אֶת הַקֹּדֶשׁ חוֹל אֶלָּא שֶׁאָמַרְתָּ (בראשית כה, כג) "וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר" וְאַתָּה אָמַרְתָּ (לעיל פסוק ה) כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב, חַיֶּיךָ כִּדְבָרְךָ, הוּא יִמְשֹׁל בְּךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה תִּמְשֹׁל בּוֹ לֶעָתִיד לָבֹא.

וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר. (איכה ג, כג) "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן בְּכָל יוֹם וְיוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹרֵא כַּת מַלְאָכִים חֲדָשִׁים וְהֵן אוֹמְרוֹת שִׁירָה חֲדָשָׁה וְהוֹלְכִים לְהֶם אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, [הַשַּׁבְתִּי] לְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְהָכְתִיב וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשַּׁחַר אָמַר לֵיהּ, חֲנוֹקָא, מָה סַבְרַת לְמֵחֲנְקֵנִי מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל הֵן הֵן שָׁרִים שֶׁל מַעֲלָה, וְכוּלְהוֹן מַתְחַלְפִין, וְאִנּוּן אֵינָן מִתְחַלְפִין. אַדְרַיָנוּס שְׁחִיק טַמְיָא שָׁאֲלֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, אָמַר לֵיהּ, אַתּוּן אָמְרִין אֵין כַּת לְמַעְלָה מְקַלֶּסֶת וְשׁוֹנָה, אֶלָּא בְּכָל יוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹרֵא מַלְאָכִים חֲדָשִׁים וְהֵן אוֹמְרִים שִׁירָה וְהוֹלְכִין לָהֶן אָמַר לֵיהּ, וּלְאַן אִנּוּן אָזְלִין אָמַר לֵיהּ, לְאַן דְּאִתְבְּרוּן אָמַר לֵיהּ, מִן הֵן אִתְבְּרוּן אָמַר לֵיהּ, מִן נְהַר דִּינוּר. אָמַר לֵיהּ, מַה עָסְקֵיהּ דְּהָדֵין נְהַר דִּינוּר אָמַר לֵיהּ, כַּהֲדֵין יַרְדְּנָא דְּלֹא פְּסִיק לֹא בִּימָמָא וְלֹא בְּלֵילְיָא אָמַר לֵיהּ, מִן הֵן הוּא אָתָא אָמַר לֵיהּ, מִן זֵיעָתָא דְּחַיָּתָא דְּאִנּוּן מַזִּיעִין מִן דְּטָעָנִין (כּוּרְסַיָּיא) [כּוּרְסִיהּ] דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר לֵיהּ סַנְקְתַדְרִין דִּידֵיהּ וְהָא הֲדֵין יַרְדְּנָא מְהַלֵּךְ בִּימָמָא וְלֵילְיָא בְּלֵילְיָא. אָמַר לֵיהּ, נָטַר הֲוֵינָא בְּבֵית פְּעוֹר, כְּמָה דְּהוּא מְהַלֵּךְ בִּימָמָא הוּא מְהַלֵּךְ בְּלֵילְיָא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִי גָּדוֹל, הַשּׁוֹמֵר אוֹ הַנִּשְׁמָר מִן מַה דִּכְתִיב "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ" הֱוֵי אוֹמֵר הַנִּשְׁמָר גָּדוֹל מִן הַשּׁוֹמֵר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִי גָּדוֹל הַנּוֹשֶׁא אוֹ הַנִּשָּׂא מִן מַה דִּכְתִיב (שם יב) "עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ" הֱוֵי הַנִּשָּׂא גָּדוֹל רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִי גָּדוֹל הַמְשַׁלֵּחַ אוֹ הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מִן מַה דִּכְתִיב

וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי, הֱוֵי הַמְשַׁלֵּחַ גָּדוֹל מִן הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי. שֶׁהִגִּיעַ זְמַן קְלוּסִי לְקַלֵּס אָמַר לוֹ, יְקַלְּסוּ חֲבֵרֶיךָ. אָמַר לוֹ, אֵינִי יָכוֹל, לְמָחָר אֲנִי בָּא לְקַלֵּס וְיֹאמְרוּ לִי חֲבֵרַי כְּשֵׁם שֶׁלֹּא קִלַּסְתָּ אֶתְמוֹל כָּךְ לֹא תְקַלֵּס הַיּוֹם. אָמַר לוֹ, שַׁיְצֵת סַיְפֶּיךָ לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם בֵּרַכְתָּנִי. אָמַר לוֹ, אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּאוּ אֵצֶל אַבְרָהָם לֹא פֵּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא בִּבְרָכָה אָמַר לוֹ, אוֹתָן נִשְׁתַּלְּחוּ עַל מְנַת כֵּן, אֲנִי לֹא נִשְׁתַּלַּחְתִּי לְכָךְ. אָמַר לוֹ, שַׁיְצֵת סַיְפֶּיךָ וְכוּ' אָמַר לוֹ, מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עַל יְדֵי שֶׁגָּלוּ מִסְתּוֹרִין שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִדְחוּ מִמְּחִיצָתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנָה שְׁנִים אֶשְׁמַע לְךָ וְאֶדְחֶה מִמְּחִיצָתִי. אָמַר לוֹ, שַׁיְצֵת סַיְפֶּיךָ וְכוּ' בְּסוֹף אָמַר, אֲנִי מְגַלֶּה וְאִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לִי לָמָּה גִּלִּיתָ אֲנִי אוֹמֵר לוֹ בָּנֶיךָ גּוֹזְרִין גְּזֵרוֹת וְאֵין אַתָּה מְבַטֵּל גְּזֵרָתָן, וַאֲנִי הָיִיתִי יָכוֹל לְבַטֵּל אָמַר לוֹ, עָתִיד הוּא לְהִגָּלוֹת עָלֶיךָ בְּבֵית אֵל וּלְהַחֲלִיף אֶת שִׁמְךָ וַאֲנִי עוֹמֵד שָׁם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "בֵּית אֵל יְמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", עִמָּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "עִמָּנוּ". (בראשית לב כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ, (כָּתוּב בְּרֵמָז פ"א). כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל. נִתְגּוֹשַׁשְׁתָּ עִם הָעֶלְיוֹנִים וְיָכָלְתָּ לָהֶם, עִם הַתַּחְתּוֹנִים וְיָכָלְתָּ לָהֶם. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה, הוּא דְּהוּא אָמַר לַיהוֹ (בראשית לג, י) "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים" מַה פְּנֵי אֱלֹהִים דִּין, אַף פָּנֶיךָ דִּין מַה פְּנֵי אֱלֹהִים (שמות כג, טו) "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", אַף אַתָּה לֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם עִם הַתַּחְתּוֹנִים זֶה עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו.

דָּבָר אַחֵר, כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים, אַתְּ הוּא שֶׁאִיקּוּנִין שֶׁלְּךָ חֲקוּקִין לְמַעְלָה. (בראשית לב ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָּא שְׁמֶךָ. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים" וְגוֹ' וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ישעיה מ, כו) "הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם" וְגוֹ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ שָׁם שִׁנּוּי לֹא כְּשֶׁהוּא נִקְרָא עַכְשָׁו הוּא נִקְרָא לְאַחַר זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יג, יח) "וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ ה' לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא פֶלְאִי" אֵינִי יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה שֵׁם אֲנִי מִתְחַלֵּף. (בראשית לב לב) (כָּתוּב בְּרֵמָז ק"ה וּבְרֵמָז קיט) .

וַיְזָרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, וּלְמִי לֹא זָרְחָה אֶלָּא לוֹ לִרְפּוּאָתוֹ אֶבָל לַאֲחֵרִים אוֹרָה. אָמַר רַבִּי אַחָא, הַשֶּׁמֶשׁ מַרְפֵּא בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ וּמְלַהֶטֶת בְּעֵשָׂו וְאַלּוּפָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתְּ סִימָן לְבָנֶיךָ, מַה [אַתְּ] הַשֶּׁמֶשׁ מַרְפֵּא בְּךָ וּמְלַהֶטֶת עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו, כַּךְ [בָּנֶיךָ] הַשֶּׁמֶשׁ מַרְפֵּא בָּהֶם וּמְלַהֶטֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם. מַרְפֵּא בָּהֶם, דִּכְתִיב (מלאכי ג, כ) "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ", וּמְלַהֶטֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא". וְהוּא צוֹלֵעַ עַל יֶרְכּוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָלַק לְרוֹמִי וְכִיוָן דְּאָתָא לְעַכּוֹ נָפַק רַב חֲנִינָא לְקַדְּמוּתֵיהּ אַשְׁכְּחֵיהּ מַטְלַע עַל רַגְלֵיהּ אָמַר לֵיהּ, אַתְּ דָּמֵי לְסָבָךְ וְהוּא צוֹלֵעַ עַל יֶרְכּוֹ.

(בראשית לב לג) עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה. אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנָּשָׂה אֶת מְקוֹמוֹ. רַב הוּנָא אָמַר, הֲדִין פְּקוּקְלָתָא דְּגִידָא שָׁרְיָא וְיִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵן וְאָסְרוּ אוֹתָהּ עֲלֵיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּאַחַת מֵהֶן נָגַע וְאַחַת מֵהֶן נֶאֱסְרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּאַחַת מֵהֶן נָגַע וּשְׁתֵּיהֶן נֶאֱסְרוּ אִית תָּנָא תָּנֵי, הַדַּעַת מַכְרַעַת שֶׁהִיא שֶׁל יָמִין כִּדְרַבִּי יְהוּדָה, וְאִית תָּנָא תָּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל שְׂמֹאל כִּדְרַבִּי יוֹסֵי. מַאן דְּאָמַר הַדַּעַת מַכְרַעַת שֶׁהוּא שֶׁל יָמִין (לעיל פסוק כו) "וַיִּגַּע בְּכַף יֶרְכוֹ" וּמַאן דְּאָמַר הַדַּעַת מַכְרַעַת שֶׁהוּא שֶׁל שְׂמֹאל כִּי נָגַע בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב.

עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה. תְּנַן, שׁוֹלֵחַ אָדָם לְנָכְרִי יֶרֶךְ שֶׁגִּיד הַנָּשֶׁה בְּתוֹכָהּ רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יֹאכְלוּ אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בִּנְבֵלָה קָסָבַר רַבִּי אַבָּהוּ כְּשֶׁהַתּוֹרָה נִבְלָה חָלְבָּהּ וְגִידָהּ הֻתְּרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאִית לֵיהּ יֵשׁ בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּלֵית לֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּגִיד הַנָּשֶׁה אָסוּר בַּהֲנָאָה.

תַּמָּן תָּנִינָן, גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחוּלִּין וּבַמֻּקְדָּשִׁין, וְנוֹהֵג בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה, בְּיֶרֶךְ שֶׁל יָמִין וּבְיֶרֶךְ שֶׁל שְׂמֹאל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַחַת, וְהַדַּעַת מַכְרַעַת שֶׁל יָמִין. וְטַעְמָא מַאי אָמַר רָבָא, דְּאָמַר קְרָא הַיֶּרֶךְ, הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבַּיֶּרֶךְ. וְרַבָּנָן הַהוּא דְּפָשִׁיט אִסּוּרָא בְּכוּלֵּיהּ יֶרֶךְ לְאַפּוּקֵי חִיצוֹן דְּלָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנֵי גִידִין הֵן, פְּנִימֵי הַסָּמוּךְ לָעֻצֶם אָסוּר וְחִיצוֹן עָלָיו, חִיצוֹן הַסָּמוּךְ לַבָּשָׂר אָסוּר וְאֵין חִיצוֹן עָלָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מֵהָכָא (לעיל פסוק כו) "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", כְּאָדָם שֶׁחוֹבֵק אֶת חֲבֵרוֹ וְיָדוֹ מַגַּעַת לְכַף יְמִינוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, כְּגוֹי נִדְמָה לוֹ וְאָמַר מַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּטְפַּל לוֹ גּוֹי בַּדֶּרֶךְ טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ רַב שְׁמוּאֵל בַּר אָחָא קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר, כְּתַלְמִיד חָכָם נִדְמָה לוֹ דְּאָמַר מַר, הַמְהַלֵּךְ לִימִין רַבּוֹ הֲרֵי זֶה בּוּר וְרַבָּנָן אַמְרֵי, מֵאָחוֹרֵיהּ אָתָא וְנָשֵׁיהּ בְּתַרְוַיְהוּ וְרַבָּנָן, הַאי "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ" מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ הַהוּא מִבָּעֵי(ה) לֵיהּ לְכִאֵידָךְ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מְלַמֵּד שֶׁהֶעֱלוּ אָבָק בְּרַגְלֵיהֶם עַד שֶׁהִגִּיעַ לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, כְּתִיב הָכָא "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", וּכְתִיב הָתָם (נחום א, ג) "וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנָּשָׂה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא, ל) "נָשְׁתָּה גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים" אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה ט, ז) "דָּבָר שָׁלַח ה' בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל", זֶה גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁפָּשַׁט אִסּוּרוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר. אָמַר לוֹ, וְכִי גַּנָּב אַתָּה אוֹ קוּבְּיוֹסְטוֹס אַתָּה שֶׁאַתָּה מִתְיָרֵא מִן הַשָּׁחַר. אָמַר לֵיהּ, מַלְאַךְ אֲנִי וּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרֵאתִי לֹא הִגִּיעַ זְמַנִּי לוֹמַר שִׁירָה עַד עַכְשָׁו. מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנַנְאֵל דְּאָמַר רַבִּי חֲנַנְאֵל אָמַר רַב,

שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה בְּכָל יוֹם, אַחַת אוֹמֶרֶת קָדוֹשׁ, וְאַחַת אוֹמֶרֶת קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ, וְאַחַת אוֹמֶרֶת "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ". (הושע יב, ה) "וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֶּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ". אֵינִי יוֹדֵעַ מִי נַעֲשָׂה שַׂר לְמִי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים" הֱוֵי אוֹמֵר יַעֲקֹב נַעֲשָׂה שַׂר לַמַּלְאָךְ. "בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ" אֵינִי יוֹדֵעַ מִי בָּכָה לְמִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כז) שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר, הֱוֵי אוֹמֵר מַלְאָךְ בָּכָה לְיַעֲקֹב. (לעיל פסוק כט) כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים, אָמַר רָבָא, רֶמֶז רָמַז לוֹ שֶׁעֲתִידִים שְׁנֵי שָׂרִים לְצֵאת מִמֶּנּוּ, רֹאשׁ גּוֹלָה בְּבָבֶל וְנָשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שֶׁעַל הַכַּף בִּלְבַד דִּכְתִיב אֲשֶׁר עַל כַּף הַיֶּרֶךְ. אָמַר רַב פַּפָּא, כְּתַנָּאֵי אָכְלוֹ וְאֵין בּוֹ כַּזַּיִת חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן בְּרֵיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא. וְרַבִּי יְהוּדָה, אֻכְּלָה כְּתִיב בָּהּ וְרַבָּנָן, הַהוּא דְּאִי הֲוָה אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה זֵיתִים בְּמָקוֹם אֶחָד וְאָכַל מִנֵּיהּ כַּזַּיִת חַיָּב וְרַבִּי יְהוּדָה מֵאֲשֶׁר עַל כַּף הַיֶּרֶךְ נָפְקָא וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבָּעֵי(ה) לֵיהּ לְכִדְשְׁמוּאֵל, לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל כַּף הַיֶּרֶךְ בִּלְבַד. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַהוּא לֹא מָצִית אֲמַרְתְּ הַיֶּרֶךְ, דְּכוּלָּהּ יֶרֶךְ מַשְׁמַע וְרַבָּנָן, הַיֶּרֶךְ, הַהוּא דְּמָשִׁיךְ בְּכוּלֵּי יֶרֶךְ לְמֵעוּטֵי חִיצוֹן דְּלֹא וּלְעוֹלָם שֶׁעַל הַכַּף. וְהַאי כַּף מִבָּעֵי(ה) לֵיהּ לְמֵעוּטֵי עוֹפוֹת דְּלֵית לְהוּ כַּף. הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל טְמֵאָה, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב שְׁתַּיִם וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר אִסּוּר חֵל עַל אִסּוּר וְיֵשׁ בְּגִידִין בְּנוֹתָן טַעַם, לְחַיֵּב תַּרְתֵּי וְאִי קָסָבַר אֵין בְּגִידִין בְּנוֹתָן טַעַם לְחַיֵּב מִשּׁוּם גִּיד אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם קָסָבַר אֵין בְּגִידִים בְּנוֹתָן טַעַם וְטַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵהָכָא, עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה, מִי שֶׁגִּידוֹ אָסוּר וּבְשָׂרוֹ מֻתָּר, יָצְאָה בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁגִּידָהּ וּבְשָׂרָהּ אָסוּר. נוֹהֵג בְּטָהוֹרָה וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּטְמֵאָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף בְּטְמֵאָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וַהֲלֹא מִבְּנֵי יַעֲקֹב נֶאֱסַר גִּיד הַנָּשֶׁה וַעֲדַיִן בְּהֵמָה טְמֵאָה מֻתֶּרֶת לָהֶם אָמַר לֵיהּ, בְּסִינַי נֶאֱמַר אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב בִּמְקוֹמוֹ אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי נֶאֱמַר "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יַעֲקֹב" וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא נִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּסִינַי, וּבְסִינַי נֶאֱמַר אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב בִּמְקוֹמוֹ, מַה טַּעַם נֶאֱסָרָה. מְתִיב רָבָא, "וַיִּשְׁאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם" לְאַחַר מַעֲשֶׂה אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשִׁי, מֵאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה וְאֵילָךְ לְתַסְרֵי וְכִי תּוֹרָה פַּעֲמַיִם נִתְּנָה, הַהִיא שַׁעְתָּא לֹא שְׁעַת מַעֲשֶׂה הֲוַאי וְלֹא שְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הֲוַאי.

גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל כְּוִי אָסוּר, בְּכַף הַיֶּרֶךְ תְּלָה רַחְמָנָא וְהָא אִית לֵיהּ כַּף דְּמוֹ [מְנַיִן] (ויקרא ז, כו) מִ"כָּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ" אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵיסַר סְפֵיקָא קָסָבַר כְּוִי בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא חֶלְבּוֹ מְנַיִן (שם כג) מִ"כָּל חֵלֶב". נִבְלָתוֹ מְנַיִן (ויקרא יד, כא) מִ"כָּל נְבֵלָה".

(בראשית לג א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא, אָמַר רַבִּי לֵוִי, אֲרִי כָּעַס עַל הַבְּהֵמָה וְעַל הַחַיָּה. אַמְרִין, מַאן אָזִיל וּמְפַיֵּס יָתֵיהּ אָמַר לְהוֹן הֲדֵין תַּעְלָה, אָתוּן [לְהָכָא], דַּאֲנָא יָדַע תְּלַת מֵאָה מַתְלִין וַאֲנָא מְפַיֵּס יָתֵיהּ אַמְרִין לֵיהּ, אֱגוּמֵין הָלַךְ צַבְחַר וְקָם לֵיהּ אָמְרִין לֵיהּ, מָה אַתְּ קָאִים אָמַר לְהוֹן, אַנְשִׁית מֵאָה אָמְרִין לֵיהּ, אִית לָךְ בְּמָאתָן בַּרְכָאן הָלַךְ צַבְחַר וְקָם לֵיהּ אַמְרִין לֵיהּ, מָה אַתְּ קָאִים אָמַר לוֹן, אַנְשִׁית מָאתָן אָמְרִין לֵיהּ, אִית לָךְ בְּמֵאָה בִּרְכָאן כֵּיוָן דְּמָטָא [תַּמָּן] אָמַר לוֹן אַנְשִׁית כּוּלְהוֹן, אֶלָּא כָּל חַד וְחַד יְפַיֵּס עַל נַפְשֵׁיהּ כַּךְ יַעֲקֹב אָמַר, יֵשׁ בִּי כֹּחַ לְסַדֵּר תְּפִלָּה, יֵשׁ בִּי כֹּחַ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה וְכֵיוָן דְּמָטָא וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים, אָמַר לְהוּ, כָּל חַד וְחַד זְכוּתֵיהּ תְּקוּם לֵיהּ. (בראשית לג ב) וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה, הֲדָא אָמְרָה אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב. (בראשית לג ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים" כְּרַחֲמָן שֶׁבָּאָבוֹת זֶה יַעֲקֹב וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם. טָב דְּיִגַּע בִּי וְלֹא בָּהֵן. וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים, לָמָּה שֶׁבַע, עַל שֵׁם (משלי כד, טז) "כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם".

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה שֶׁבַע, אָמַר לוֹ, הֲוֵי רוֹאֶה אֶת עַצְמְךָ כְּאִלּוּ אַתְּ נָתוּן לִפְנֵים מִשִּׁבְעָה קִינְקְלִין וְיוֹשֵׁב וְדָן וַאֲנִי נִדּוֹן לְפָנֶיךָ וְאַתְּ מִתְמַלֵּא עָלַי רַחֲמִים. (בראשית לג ד) וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וגו' וַיְשַׁקֵּהוּ, נָקוּד עָלָיו אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא כְּתָב רַבָּה עַל הַנְּקֻדָּה אַתָּה דּוֹרֵשׁ אֶת הַכְּתָב הַנְּקֻדָּה רַבָּה עַל הַכְּתָב אַתָּה דּוֹרֵשׁ אֶת הַנְּקֻדָּה וְכָאן לֹא הַכְּתָב רַבָּה עַל הַנְּקֻדָּה וְלֹא הַנְּקֻדָּה רַבָּה עַל הַכְּתָב מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא בְקֵשׁ לְנָשְׁקוֹ אֶלָּא לְנָשְׁכוֹ וְנַעֲשָׂה צַוָּארוֹ שֶׁל שִׁישׁ וְקָהוּ שִׁנָּיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּבְכּוּ, זֶה בָּכָה עַל צַוָּארוֹ וְזֶה בָּכָה עַל שִׁנָּיו.

אָמַר עֵשָׂו הָרָשָׁע, אֵינִי הוֹרֵג אֶת יַעֲקֹב בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים אֶלָּא בְּפִי וּבְשִׁנַּי אֲנִי הוֹרְגוֹ וּמוֹצִץ אֶת דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ אַל תִּקְרֵי 'וַיְשַׁקֵּהוּ' אֶלָּא 'וַיְשַׁכֵּהוּ' וְנַעֲשָׂה צַוָּארוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּשִׁישׁ, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן", וְקָהוּ שִׁנָּיו שֶׁל עֵשָׂו וְהִתְחִיל כּוֹעֵס וְחוֹרֵק בְּשִׁנָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיב, י) "רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס" וגו'.

(בראשית לג ה) וַיִּשָּׂא [אֶת] עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ חֲנִינָה בְּאַחַד עָשָׂר שְׁבָטִים וּבְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין לֹא מָצִינוּ, וְהֵיכָן מְצִינוּ, לְהַלָּן, (מג, כט) "אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי". (בראשית לג ו-ז) וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן... וַתִּגַּשׁ גַּם לֵאָה וִילָדֶיהָ וּבְיוֹסֵף כְּתִיב וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל אֶלָּא אָמַר יוֹסֵף, הָרָשָׁע הַזֶּה עֵינוֹ רָמָה הֵיא, שֶׁמָּא יִתְלֶה אֶת עֵינָיו וּמַבִּיט בְּאִמָּא, וְגָבְהָה קוֹמָתוֹ וְכִסָּה אוֹתָהּ. הוּא דְּהוּא אָמַר "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף" פֹּרָת רָבִיתָ יוֹסֵף (שם) "בֵּן פֹּרָת עָלַי עָיִן" עָלַי לְפָרֵעַ אוֹתוֹ עַיִן. (בראשית לג ח-ט) וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי. כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה נַעֲשׂוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כִּתּוֹת כִּתּוֹת חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת

וְהָיוּ מַגִּיעִין בְּאֵלֶּיךָ דְּעֵשָׂו וַהֲווּ אוֹמְרִים לְהוֹן, מִן דְּמָאן אַתּוּן הֲווּ אוֹמְרִים מִן דְּעֵשָׂו, אָמְרִין הַכּוּן לוֹן וְהִכּוּן מִן בְּרֵיהּ דְּיִצְחָק הֲווּ אַמְרִין לוֹן הַכּוּן לוֹן מִן בַּר בְּרֵיהּ דְּאַבְרָהָם הֲווּן אָמְרִין הַכּוּן לוֹן מִן דְּאָחוּהִי דְּיַעֲקֹב הֲווּן אָמְרִין שָׁבְקוּן, דְּמִן דִּידַן אִנּוּן בְּצַפְרָא אֲמַר לֵיהּ מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה וְגוֹ' אָמַר לֵיהּ, אָמְרִין לָךְ כְּלוּם אָמַר לֵיהּ, מְכַתַּת אֲנָא גַּבֵּיהוֹן וַיֹּאמֶר לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.

וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ. אָמַר רַבִּי אֵיבוֹ, לְפִי שֶׁהָיוּ הַבְּרָכוֹת מְפֻקְפָּקוֹת בְּיָדוֹ, וְהֵיכָן נִתְאוֹשְׁשׁוּ כָּאן, דְּאָמַר לֵיהּ אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ. (בראשית לג י) אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתָּר לְהַחֲנִיף לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב, ה) ("ו)לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ" מִכְלָל דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרִיר. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מֵהָכָא כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי, וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי, מָשָׁל דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁזִּמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכִּיר בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, אָמַר לוֹ, טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, אָמַר, יָדַע בֵּיהּ מַלְכָּא, מִסְתָּפֵי וְלֹא קָטְלָא לֵיהּ.

(בראשית לג יא) קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ, אָמַר לוֹ, אֲנִי כַּמָּה יְגִיעַ כַּמָּה צַעַר הָיָה לִי עַד שֶׁלֹּא תִּבֹּא אֶצְלִי, עַתָּה מֵאֵלֶיהָ הִיא בָּאָה אֶצְלָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר הֻבָאת הֻבָאת אֲשֶׁר הֻבְאתִי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ. וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקָּח, מִתְחַמֵּי חָזַר וְיָדֵיהּ פְּשׁוּטָה רֵישׁ לָקִישׁ אָזַל לְמִשְׁאַל בְּשָׁלְמֵיהּ דְּרַבֵּנוּ אָמַר לֵיהּ, צְלִי עָלַי, דַּהֲדֵין מַלְכוּתָא בִּישָׁא סָנְגִין אָמַר לֵיהּ, לֹא תִסַּב מִן בַּר נַשׁ כְּלוּם וְלֵית אַתְּ יָהִיב כְּלוּם מִן דְּיָתִיב אָתָא חָדָא אִתְּתָא טָעִינָא לֵיהּ דְּסָקְרָא חַד וַחֲדָא סַכִּינָא בְּגַוֵּהּ קָם נָסִיב סַכִּינָא וְאַהֲדַר לֵהּ דְּסָקְרָא אָתָא בַּלְדָּר מְמַלְכוּתָא חֲמִיתֵיהּ חָמְדָה וְנָסְבָה בִּפְתֵי רַמְשָׁא סָלִיק רֵישׁ לָקִישׁ לְמִשְׁאַל בְּשָׁלְמֵיהּ וַחֲמִיתֵא יָתִיב וְשָׁחִיק אָמַר לֵיהּ, הַהוּא סַכִּינָא דַּחֲמִידִית אָתָא חַד בַּלְדָּר וְחָמְדָה וְנָסְבָה אָמַר לֵיהּ, וְלֹא כֵן אָמְרִית לָךְ לֹא תִסַּב מִבַּר נַשׁ כְּלוּם וְלֹא אַתְּ יָהִיב כְּלוּם. כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ מְכַבְּדוֹ בְּכָל יוֹם, אָמַר יַעֲקֹב, (שמות כג, ח) "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים" קַל וָחוֹמֶר לְרָשָׁעִים. דָּבָר אַחֵר, נִכְסֵי חוּץ לָאָרֶץ אֵין בָּהֶן בְּרָכָה, לְכָךְ הָיָה מְבַזְּבֵז שָׁם. חַד עַם דְּאַרְעָא אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אִי אָמְרִין לָךְ חֲדָא מִלָּא טָבָא אַתְּ אָמְרַת לָהּ מִשְׁמִי בְּצִבּוּרָא אָמַר לֵיהּ, מַה הִיא, אָמַר לֵיהּ, כָּל אוֹתָן הַדּוֹרוֹנוֹת שֶׁנָּתַן יַעֲקֹב לְעֵשָׂו עֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהַחֲזִירָן לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַאי טַעְמָא, "מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יְשִׁיבוּ", יָבִיאוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "יְשִׁיבוּ". אָמַר לֵיהּ, חַייֶךָ, מִלָּא טָבָא אָמְרַת וּמִשְׁמָךְ אֲנָא אָמְרִית בְּצִבּוּרָא.

(בראשית לג יב) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה הֲוָה קָאֵי בֵּי קֵיסָר. אַחְוֵי לֵיהּ הַהוּא מִינָּאָה, עַמָּא דְּאַהְדְּרִינְהוּ מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ מִנֵּיהּ אַחְוֵי לֵיהּ אִיהוּ יְדוֹ נְטוּיָה עָלֵינוּ. אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, מַאי אַחְוֵי לָךְ וּמַאי אַחְוִית לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ, אַחְוֵי לִי עַמָּא דְּאַהְדְּרִינְהוּ

מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ מְנֵיהּ, וְאַחְוִית לֵיהּ יָדוֹ נְטוּיָה. אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְמִינָאָה, מַאי אַחְוִית לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ עַמָּא דְאַהְדְּרִינְהוּ מָרֵיהּ לְאַפֵּיהּ מְנֵיהּ. וּמַאי אַחְוֵי לָךְ, אָמַר לֵיהּ לֹא יָדְעָנָא. אָמַר, גַּבְרָא דְּלָא יָדַע מַאי קָא אַחְוֵי לֵיהּ בְּמָחוֹג מָחוּי קַמֵּי מַלְכָּא אַפְקוּהוּ לְהַהוּא מִינָאָה וְקַטְּלוּהוּ. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן מַה תְּהֵוֵי עָלָן מִמִּינִים, אָמַר לְהוּ "אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם", "אָבְדָה עֵצָה" מִישְׂרָאֵל, "נִסְרְחָה חָכְמָתָם" שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאִי תֵּימָא מֵהָכָא, וַיֹּאמֶר נִסָּעָה וְנֵלְכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ.

(בראשית לג יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי". אִלּוּלֵי רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר מֵתוּ כָּל הַצֹּאן בִּימֵי אֲדַרְיָנוּס רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים, זֶה דָּוִד וּשְׁלֹמֹה וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, אִלּוּלֵי רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר מֵתוּ כָּל הַצֹּאן בִּימֵי הָמָן. (בראשית לג יד) יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ, אָמַר לֵיהּ, מְבַקֵּשׁ אַתְּ שֶׁנְּהֵא שֻׁתָּף עִמָּךְ בְּעוֹלָמְךָ אָמַר לֵיהּ, יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ אָמַר לֵיהּ וְאַתְּ מִתְיָרֵא מֵאַסְטָרְטְלִיטִין אָמַר לֵיהּ, וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי, לְהוֹנִי לְהוֹנִי אֲנָא מְהַלֵּךְ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "מֵי הִשְׁלִחַ הַהֹלְכִים לְאָט".

דָּבָר אַחֵר, בְּפָנִים כְּרוּכוֹת אֲנָא מְהַלֵּךְ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל א כא, י) "הִנֵּה הִיא לוּטָה בַּשִּׂמְלָה".

דָּבָר אַחֵר, יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי אָמַר לֵיהּ, עַד עַכְשָׁו יֵשׁ לְפָנַי לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וּמְלֶאכֶת הַמִּקְדָּשׁ לְרֶגֶל הַיְלָדִים, אָמַר לֵיהּ, עַד עַכְשָׁיו, יֵשׁ לִי לְהַעֲמִיד חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (דניאל א, ד) "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם".

דָּבָר אַחֵר, עַד עַכְשָׁו יֵשׁ לִי לְהַעֲמִיד מָלֵךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁכָּתוּב בּוֹ "כִּי יֶלֶד יֻלַּד לָנוּ".

אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים. אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב, אֲנִי רוֹאֶה שֶׁיְּסוּרִין עֲתִידִין לָבֹא מִבָּנֶיךָ עַל יְלָדַי, אֶלָּא נָהוֹג אַתָּה בִּשְׁרִירוּתְךָ וְשַׁמֵּשׁ בְּכִתְרְךָ עַד שֶׁיַּעֲמֹד מְשִׁיחַ מֵחֶלְצֵי וִיקַבֵּל הַמַּלְכוּת מִמְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ. עַד [אֲשֶׁר] אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה, זֶה בֵּית גּוּבְרִין. דָּרַשׁ רַבִּי אָחָא, עֲתִידִין כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִבְגֹּד בַּמַּלְכוּת הָרְבִיעִית וּלְפַנּוֹתָהּ מִבֵּינָם וְאֵין מַנִּיחִין לָהּ לֹא כְּרַךְ וְלֹא מְדִינָה וְדוֹחִין אוֹתָהּ מֵאֶמָּה לְאֶמָּה עַד שֶׁמַּגַּעַת לְבֵית גּוּבְרִין וּמוֹצְאָה שָׁם מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וּמַשְׁלִים לוֹ הַמַּלְכוּת וּמְנַהֵן הוּא בּוֹרַח לְבָצְרָה וְנִגְלֶה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָרְגוֹ, וְהוּא אוֹמֵר וְלֹא צִוִּיתָ (דברים ד, מב) "וְנָס אֶל אַחַת... הֶעָרִים הָאֵל וָחָי", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵשִׁיב לוֹ לֹא קָרֵאתָ מַה כָּתִיב בְּצִדּוֹ (במדבר לה, יט) "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ", וּכְתִיב (שמות ד, כב) "בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב "אַחַי וְרֵעָי", וּכְתִיב (שם קמח, יד) "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ", וּכְתִיב "דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם" וּכְתִיב (ויקרא כה, מט) "אוֹ דֹדוֹ אוֹ

בֶּן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ". מִיַּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹפֵס לְשָׁרוֹ בְּצִיצִת רֹאשׁוֹ, וְאֵלֶיהוּ שׁוֹחֲטוֹ וְדָמוֹ נִתָּז עַל בְּגָדָיו בַּחֲזָרָתוֹ מִשָּׁם, אוֹמֵר (ישעיה סג, א) "מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם" וְגוֹ'.

עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ שֶׁהָלַךְ יַעֲקֹב אֵצֶל עֵשָׂו לְהַר שֵׂעִיר מִימָיו, אֶפְשַׁר יַעֲקֹב אֱמִתִּי הָיָה מְרַמֶּה בֵּיהּ אֶלָּא אֵימָתַי הוּא בָּא אֶצְלוֹ, לֶעָתִיד לָבֹא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו".

תָּנוּ רַבָּנָן, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ כּוּתִי בַּדֶּרֶךְ טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, בְּסִיף טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ בְּמַקֵּל טוֹפְלוֹ לִשְׂמֹאלוֹ עוֹלִין בְּמַעֲלָה אוֹ יוֹרְדִין בִּירִידָה, לֹא יְהֵא יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְכוּתִי לְמַעְלָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְכוּתִי לְמַטָּה וְאַל יָשׁוּחַ לְפָנָיו שֶׁמָּא יְרִיק גֻּלְגֻּלְתּוֹ. שְׁאָלוֹ לְאַן אַתָּה הוֹלֵךְ, יַרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, דִּכְתִיב עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה, וּכְתִיב (להלן פסוק יז) "וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה" וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין לִכְזִיב פָּגְעוּ בָּהֶן לִסְטִים אָמְרוּ לָהֶן, לְאָן אַתּוּן הוֹלְכִין, אָמְרוּ לְהוֹן לְעַכּוֹ כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִכְזִיב פָּרְשׁוּ. אָמְרוּ לָהֶן, תַּלְמִידֵי מִי אַתֶּם, אָמְרוּ, תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמְרוּ, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידֶיךָ שֶׁלֹּא פָּגַע בָּהֶן אָדָם רָע מֵעוֹלָם. רַבִּי מְנַשְׁיָא הֲוָה אָזִיל לְבֵי תּוֹרְתָא פָּגְעוּ בֵּיהּ גַּנָּבֵי, אָמְרוּ לֵיהּ, הֵיכָן קָאָזְלִית אָמַר לָהֶן לְפוּמְפְּדִיתָא, כִּי מָטָא לְבֵי תּוֹרְתָא פָּרַשׁ, אָמְרוּ לֵיהּ, הַתַּלְמִיד דִּיהוּדָה רַמָּאָה אַתְּ אָמַר לְהוּ, יַדְעִתּוּ לֵיהּ נֵיהָווּ הָנָךְ אִינְשֵׁי בִּשַׂמְתָא אָזְלוּ עָבְדוּ גְּנֵיבוּתָא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי שְׁנִין וְלָא אַצְלְחוּ. כֻּלְּהוּ שָׁרוּ שַׁמְתֵּיהוּ חַד גַּרְדְּנָא דְּלָא אָתָא שָׁרָא שַׁמְתֵּיהּ, אָכְלֵיהּ אַרְיָא וְהַיְנוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, גַּרְדְּנָא דְּלָא טַיְּזָן שַׁמְתָא בַּצָּרָא מִשְּׁנֵיהּ תְּא חֲזֵי מַה בֵּין גַּנָּבֵי דְּבָבֶל לְלִסְטִין דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(בראשית לג טו) וַיֹּאמֶר אֲצִילָה נָא עִמְּךָ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי. בִּקֵּשׁ לְלַוּוֹתוֹ וְלֹא קִבֵּל עָלָיו. רַבֵּנוּ כַּד הֲוָה סָלִיק לְמַלְכוּתָא הֲוָה מְסַתַּכֵּל בַּהֲדָא פַּרְשָׁתָא וְלֹא הֲוָה נָסִיב עֲמֵיהּ רוֹמָאִים חַד זְמַן לֹא אֶסְתַּכֵּל בֵּהּ וְנָסִיב עֲמֵיהּ רוֹמָאִים, וְלֹא הִגִּיעַ לְעַכּוֹ עַד שֶׁמָּכַר פִּינֵס שֶׁלּוֹ.

(בראשית לג טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה. וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ הֵיכָן הָיוּ, שְׁמָטוּ אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אָמְרוּ, לֹא נִכָּוֶה בְּגַחֶלְתָּן אֵימָתַי פָּרַע לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַלָּן, נִמְלַט (שמואל א ל, יז) "וְלֹא (נוֹתַר) [נִמְלַט] מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ [נַעַר] אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים". (בראשית לג יז) וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה, כַּמָּה שָׁנִים עָשָׂה אֲבִינוּ יַעֲקֹב בְּסֻכֹּת, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר שְׁמֹנֶה עָשָׂר חֹדֶשׁ סֻכֹּת וּבַיִת וְסֻכֹּת. דְּרַשׁ רַבִּי לֵוִי, כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁעָשָׂה אֲבִינוּ יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל כִּבֵּד אֶת עֵשָׂו בְּאוֹתוֹ דּוֹרוֹן. רַב אָבִין בְּשֵׁם רַב הוּנָא תֵּשַׁע שָׁנִים הָיָה מְכַבֵּד אֶת עֵשָׂו בְּאוֹתוֹ דּוֹרוֹן. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי אָבִין כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב אֲבִינוּ בְּבֵית אֵל לֹא מָנַע מִלְּנַסֵּךְ נְסָכִים. אָמַר רַב חָנָן, כָּל מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב כַּמָּה נִסּוּכִין נִסַּךְ אֲבִינוּ יַעֲקֹב בְּבֵית אֵל יוֹדֵעַ לְחַשֵּׁב אֶת מֵי טְבֶרְיָא.

(בראשית לג יח) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם. (איוב ה, יט) "בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וּבְשֶׁבַע לֹא יִגַּע בְּךָ רָע" אִי שִׁית אִנּוּן קָאִימְנָא בְּהוֹן, וְאִי שָׁבַע אִנּוּן קָאִימְנָא בְּהוֹן "בָּרָעָב פָּדָךְ מִמָּוֶת" "כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" (איוב שם) "וּבְמִלְחָמָה מִידֵי חָרֶב" "יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע" "בְּשׁוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא" קָשֶׁה הַלָּשׁוֹן שֶׁמִּי שֶׁבָּרָאוֹ עָשָׂה לוֹ מָקוֹם שֶׁיִּטְמֹן בְּתוֹכָהּ ["וְ]לֹא תִירָא מִשּׁוֹד כִּי יָבוֹא" עָשָׂו וַאֲלוּפָיו (שם) "לְשֹׁד וּלְכָפֵן תִּשְׂחָק", זֶה לָבָן שֶׁהָיָה כָּפוּן עַל מָמוֹנוֹ לְשָׁדְדוֹ "כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ" "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם" "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ", מַעֲשֶׂה רְאוּבֵן וּבִלְהָה מַעֲשֶׂה יְהוּדָה וְתָמָר "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא", אֲבִינוּ יַעֲקֹב בֶּן שְׁמֹנִים וְאַרְבַּע שָׁנִים [הָיָה] וְלֹא רָאָה טִפַּת קֶרִי מִיָּמָיו, "וְיָדַעְתָּ כִּי רַב זַרְעֶךָ" לֹא נִפְטַר אֲבִינוּ יַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁרָאָה שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִבְּנֵי בָנָיו "תָּבוֹא בְכֶלַח אֱלֵי קֶבֶר", רַבִּי יִצְחָק אָמַר, תָּבוֹא בְּךָ לַחְלוּחִית רַבָּנָן אָמְרֵי "תָּבוֹא בְכֶלַח", שֶׁאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא יַעֲקֹב. (תהלים קכט, א ב) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צָרְרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיָכְלוּ לְךָ אָמַר לֵיהּ "גַּם לֹא יָכְלוּ לִי" וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם. רַבּוֹת רָעוֹת, זֶה עֵשָׂו וַאֲלוּפָיו. "צַדִּיק", זֶה אֲבִינוּ יַעֲקֹב. "וּמְכַלְכֵּל יַצִּילֶנּוּ ה'", וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם (תהלים קכא, ח) "ה' יִשְׁמָר צֵאתְךָ" (בראשית כח, י) "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע" "וּבוֹאֶךָ", וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם. (תהלים קכו, ה ו) "הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה", זֶה יַעֲקֹב, שֶׁזָּרַע אֶת הַבְּרָכוֹת בְּדִמְעָה "אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי" "בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ", (שם כח) "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם". "הֹלוֹךְ יֵלֵךְ" "וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי קֶדֶם". "וּבָכֹה" (שם יא) "וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ". "נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע", שֶׁמַּשַּׁךְ זַרְעוֹ. "בֹּא יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו", אָתָא טָעַן עוּלְמִין וְעוּלְמֵיתָא.

וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם, אָמַר רַב, שָׁלֵם בְּגוּפוֹ שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ וְשָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ. וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, אָמַר רַב, מַטְבֵּעַ תִּקֵּן לָהֶן רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מָרְחָצָאוֹת תִּקֵּן לָהֶן. לְפִי שֶׁכָּתוּב (בראשית לב, לב) "וְהוּא צֹלֵעַ עַל יְרֵכוֹ" בְּרֹם הָכָא שָׁלֵם בְּגוּפוֹ לְפִי שֶׁכָּתוּב "וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ", בְּרֹם הָכָא שָׁלֵם בְּבָנָיו וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא, תֵּשַׁע שָׁנִים הָיָה מְכַבֵּד אֶת עֵשָׂו בְּאוֹתוֹ דּוֹרוֹן, בְּרֹם הָכָא שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַף שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ אֲבָל יוֹסֵף שְׁכַח (בראשית מא, נא) "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי". וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, חָנַן אֶת הַפָּנִים שֶׁבָּעִיר הִתְחִיל מְשַׁלֵּחַ לָהֶן דּוֹרוֹנוֹת. דָּבָר אַחֵר, הִתְחִיל מַעֲמִיד אַטְלִיסִין וּמְכַר בְּזוֹל, הֲדָא אָמְרָה שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַחֲזִיק טוֹבָה לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאָה מִמֶּנּוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָוֵי טָמוּן בְּמְעָרָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוּא וּבְנוֹ וְהָיוּ אוֹכְלִין חֲרוּבִין שֶׁל גִּידוּרָא עַד שֶׁהֶעֱלָה גוּפָן חֲלָדָה, בְּסוֹפָהּ נָפִיק יָתִיב עַל פּוּמָא דְמְעָרְתָּא, חָמָא חַד צַיָּד צָד צִפֳּרִין כַּד הֲוָה שְׁמַע בַּרַת קָלָא אָמְרָה מִן שְׁמַיָּא דְמוּס דְמוּס פַּסְנָא וְכַד הֲוָה שְׁמַע בַּרַת קָלָא אָמְרָה סַפְקוּלָא הֲוַת מִתְצָדָא אָמַר, צִפּוֹר מִבַּלְעֲדֵי שְׁמַיָּא לֹא מִתְצַד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה נֶפֶשׁ דְּבַר

נָשׂ נָפַק וְחָמָא מִלַּיָא מִשַּׁדְּכָן וְנִתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה אֲתוּן וְאַסְחוּן בַּהֲדָא בְּנֵי דְּבֵית מוֹקֵד דְּטָבֶרְיָא אָמַר לֵיהּ בְּרֵיהּ, אַבָּא, כָּל הֲדָא טַבְתָּא עַבְדָּא לָן טָבֶרְיָא וְלֹא אֲנַן מְדַכִּין לָהּ מִן קָטוֹלַיָּא מָה עָבַד, נָסַב תּוּרְמוּסָא וַהֲוָה קָצָרָן תּוּרְמוּסָא וְשָׁדֵי קְצוּצוֹתֵיהּ וּמְקַלֵּק בַּשּׁוּק, וְכָל אֲתַר דַּהֲוָה קְטִילָא סָלִיק, וְאִנּוּן מִדַּכְיָן וְנָפְקִין עַד זְמַן דְּדָכֵי יָתֵיהּ מִן קְטִילַיָּא כָּל מָקוֹם שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה, תּוּרְמָתָא עוֹמֶדֶת וַהֲוָה מְצַיֵּן אֵיזֶה מָקוֹם טָמֵא וְאֵיזֶה מָקוֹם טָהֳרָה חַמְתֵּהּ חַד כּוּתִי עִם דְּאַרְעָא. אָמַר, לֵית אֲנָא אָזִיל וּמְשַׁחֵק בַּהֲדַיִן סָבָא דִּיהוּדָאֵי אִית דְּאָמְרֵי, מִן הֲדָא שׁוּקָא דְּגַרְגִּינָא, וְאִית דְּאָמְרֵי, מִן הֲדֵין שׁוּקָא דְּסַקָּאֵי נָסַב קְטִיל וְטַמְּרֵיהּ בְּשׁוּקָא דַּהֲווּ מְדַכֵּי בְּצַפְּרָא אָזַל אָמַר לְהוֹן, אֲמַרְתָּן דְּדָכֵי בֶּן יוֹחַאי טָבֶרְיָא אִתּוּן וְחָמוּן הֲדֵין קְטִילָא צָפָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא נָתְנוֹ שָׁם אָמַר, גּוֹזֵר אֲנִי עַל הָעֶלְיוֹן שֶׁיֵּרֵד וְעַל הַתַּחְתּוֹן שֶׁיַּעֲלֶה וַהֲוָה כֵּן וְסָלִיק וְשָׁבַת בְּבֵיתֵהּ וְעָבַר בַּהֲדַיִן מַגְדְּלָא דְּצִבְעַיָּא שָׁמַע קַל דַּנְקָאֵי סָפְרָא אָמַר לֹא אֲמַרְתֶּן דְּדָכֵי בַּר יוֹחַאי לְטָבֶרְיָא, אָמְרִין אַשְׁכְּחָן חַד קְטִילָא אָמַר, יָבֹא עָלַי אִם אֵין בְּיָדִי הֲלָכוֹת כִּשְׁעַר רֹאשִׁי עַל טָבֶרְיָא [שֶׁהִיא טְהוֹרָה] חוּץ מִזֶּה וְזֶה וְאַתָּה לֹא הָיִיתָ בְּמִנְיָן עִמָּנוּ שֶׁנִּטְהֲרָה פְּרַצְתָּ גְּדֵרָן שֶׁל חֲכָמִים, עָלֶיךָ נֶאֱמַר (קהלת י, ח) "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֵהוּ נָחָשׁ", מִיָּד נַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת. עָבַר בַּהֲדָא בְּקָעָתָא דְּבֵית נְטוֹפָא, חָמָא חַד בַּר נַשׁ קָאֵם וּמְלַקֵּט סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אָמַר לֵיהּ, וְלָא סְפִיחֵי שְׁבִיעִית הֵן. אָמַר לֵיהּ, וְלֹא אַתָּה הוּא שֶׁהִתַּרְתָּ, לֹא כְּךָ תָּנִינָן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִין חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּירָקוֹת שָׁדֶה אָמַר לֵיהּ, וַהֲלֹא חֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי פָּרַצְתָּ גְּדֵרָן שֶׁל חֲכָמִים, (שם) "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֵהוּ נָחָשׁ" וְכֵן הָוֹת לֵיהּ. דָּבָר אַחֵר, וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, נִכְנַס עִם דְּמְדוּמֵי חַמָּה וְקָבַע תְּחוּמִין לְשַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם הֲדָא אָמְרָה שֶׁשָּׁמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת הַשַּׁבָּת קֹדֶם שֶׁנִּתְּנָה (לְעֵיל בְּרֶמֶז ע"א).

(בראשית לג יט-כ) וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה. זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם יְכוֹלוֹת לְהוֹנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וְלוֹמַר לָהֶן גְּזוּלִין הֵן בְּיָדָן, וְאֵלּוּ הֵן, מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, "וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת הַכֶּסֶף". בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, (דברי הימים א' כא, כה) "וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם" וְגוֹ'. וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה. בְּמֵאָה קְשִׂיטָה בְּמֵאָה אוּנְקְיָאוֹת בְּמֵאָה טְלָאִים בְּמֵאָה סְלָעִים. אָמַר רַבִּי סִימוֹן ק' קַמִּילַיָּא שׁ' סְלָעִים, ט' טְרִיוֹן יו"ד הֵ"א מַאי עַבְדִית הָכָא אֶלּוּ חֶלְיוֹת וְדַיְקְנִיתָא וְזַמַּרְגְּדִין שֶׁדַּרְכָּן לְהִנָּתֵן בַּנְּזָמִים. וּמִי הוּא כּוֹתֵב הָאוֹנִי אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, יְ"ה כּוֹתֵב הָאוֹנִי וּמִי מֵעִיד עַל הָאוֹנִי, יְהֹ מֵעִיד הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "שָׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל", יָהּ מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם.

וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ, אֲנִי אֱלוֹהַּ בָּעֶלְיוֹנִים וְאַתָּה בַּתַּחְתּוֹנִים אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַפִּלּוּ חַזָּן [הַכְּנֶסֶת] אֵינוֹ נוֹטֵל שְׂרָרָה וְאַתְּ נוֹטֵל שְׂרָרָה לְעַצְמָךְ, מָחָר בְּתֹךְ יוֹצְאָה וּמִתְעַנָּה הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה. וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים. בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת נִתְכַּנְּסוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה עִם בְּנֵי יַעֲקֹב וְלֹא הִנִּיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים שֵׁנִית בִּימֵי יְהוֹנָתָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יד, טו) "וַתִּרְגַּז הָאָרֶץ וַתְּהִי לְחֶרְדַּת אֱלֹהִים" (וַיֶּרֶב בַּיַּעַר לֶאֱכוֹל). שְׁלִישִׁית בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּקֵשׁוּ לְרַדֵּף וְלֹא הִנִּיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהֵיכָן נִתְכַּנְּסוּ, בְּחָצוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "כָּל הֶעָרִים הָעֹמְדוֹת עַל תִּלָּם" וְגוֹ' בְּמַסּוֹרֶת שָׁרְפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה וּמֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים. אָמְרוּ, אִם שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב עָשׂוּ הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה, אִם יֵאָסְפוּ כֻּלָּם יְכוֹלִים לְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם וְנָפַל פַּחְדּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם לָכֵךְ לֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בַּפַּעַם הַהִיא אֲבָל לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים רָדְפוּ, וְנִתְכַּנְּסוּ כָּל מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי עַל בְּנֵי יַעֲקֹב וּבִקְּשׁוּ לְהָרְגָם בְּבִקְעַת שְׁכֶם לְפִי שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן חָזַר יַעֲקֹב וּבָנָיו לִשְׁכֶם וְעָמְדוּ שָׁם וְיָשְׁבוּ שָׁם, אָמְרוּ, לֹא דַּי לָהֶם שֶׁהָרְגוּ כָּל אַנְשֵׁי שְׁכֶם אֶלָּא שֶׁיּוֹרְשִׁים אֶת אַרְצָם. נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם וּבָאוּ עֲלֵיהֶם לְהָרְגָם. כֵּיוֹם שֶׁרָאָה יְהוּדָה כְּדֵּ קְפַץ לְתוֹךְ מַעֲרֶכֶת הָרַגְלִים הַנִּלְחָמִים עִמָּהֶם וְהָרַג בְּתְחִלָּה לְיִשּׁוּב מֶלֶךְ תַּפּוּחַ שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו בְּבַרְזֶל וּבִנְחשֶׁת וְהָיָה רוֹכֵב עַל הַסּוּס וְהָיָה מוֹרֶה חֲנִיתוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו מֵעַל הַסּוּס לְפָנָיו וּלְאֲחֹרָיו, לֹא יַחֲטִיא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מֵטִיל, כִּי הָיָה גָּבוֹהַּ בְּכֹחוֹ לִירוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו. כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ יְהוּדָה לֹא נִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ וְלֹא מִגְּבוּרָתוֹ. קְפַץ וְרָץ לִקְרָאתוֹ, נָטַל אֶבֶן מִן הָאָרֶץ (בשקלה) [מִשְׁקָלָהּ] שִׁשִּׁים סְלָעִים, וְהִשְׁלִיכָהּ עָלָיו, וְהוּא הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שְׁנֵי חֻלְקֵי רִיס שֶׁהֵן מֵאָה שִׁבְעִים וְשֶׁבַע אַמּוֹת וּשְׁלִישׁ וְהוּא הָיָה בָּא לִקְרַאת יְהוּדָה מְקַשֵּׁט בִּכְלֵי בַרְזֶל וּמוֹרֶה חֲנִיתוֹת וְהִכָּהוּ יְהוּדָה בְּאוֹתָהּ הָאֶבֶן עַל מָגִנּוֹ וְהִפִּילוֹ מִן הַסּוּס. כֵּיוָן שֶׁרָצָה לָקוּם רָץ יְהוּדָה וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ קֹדֶם שֶׁיָּקוּם מִן הָאָרֶץ וְהוּא מְהֵר וְעָמַד עַל רַגְלָיו לִקְרַאת יְהוּדָה וְעָרַךְ מִלְחָמָה כְּנֶגְדּוֹ מָגִנּוֹ מוּל מָגִנּוֹ וְשִׁלַּח כִּידוֹנוֹ וּבִקֵּשׁ לַחְתּוֹךְ רֹאשׁ יְהוּדָה, וַיהוּדָה הֵרִים מָגִנּוֹ לְנֶגֶד הַכִּידוֹן וְקִבֵּל הַכָּאַת הַכִּידוֹן וּפָסַק הַמָּגֵן לִשְׁנַיִם. מֶה עָשָׂה יְהוּדָה, גָּזַל וְהִכָּהוּ בְּכִידוֹנוֹ וְקָטַע שְׁתֵּי רַגְלָיו לְמַעְלָה מִן הַקַּרְסוֹלִים וְאָז נָפַל לָאָרֶץ וְכִידוֹנוֹ נָפַל מִיָּדוֹ וְקָפַץ וְקָטַע רֹאשׁוֹ. וְעַד שֶׁהָיָה חוֹלֵץ שִׁרְיוֹנוֹ בָּאוּ עָלָיו תִּשְׁעָה חֲבֵרָיו. הָרִאשׁוֹן שֶׁהִגִּיעוֹ נָטַל יְהוּדָה אֶבֶן וְהִכָּהוּ אֶת רֹאשׁוֹ וּמָגִנּוֹ נָפַל מִיָּדוֹ וּלְקָחוֹ יְהוּדָה, וְעָמַד לִקְרַאת הַשְּׁמוֹנָה. וְלֵוִי אָחִיו הִגִּיעַ וּבָא וְעָמַד אֶצְלוֹ וְיָרָה אֶבֶן וְהָרַג לְאֵילוֹן מֶלֶךְ גַּעַשׁ. וַיהוּדָה הָרַג כָּל הַשְּׁמוֹנָה וְיַעֲקֹב אָבִיו קָרֵב וְהָרַג לְזִירוּרֵי מֶלֶךְ שִׁילֹה וְכֻלָּם לֹא קָמוּ לִקְרַאת בְּנֵי יַעֲקֹב, וְעוֹד לֹא הָיָה לָהֶם לֵב לַעֲמֹד אֶלָּא לָנוּס. וּבְנֵי יַעֲקֹב רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם

וְהָרג מֵהֶם יְהוּדָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶלֶף קֹדֶם שֶׁיִּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וּשְׁאַר בְּנֵי יַעֲקֹב יָצְאוּ מִתֵּל שְׁכֶם מִן הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין בְּצִדּוֹ וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בָּהָר עַד שֶׁיָּצְאוּ לַחֲצַר הָעִיר. וְלִפְנֵי חֲצַר הָעִיר הָיָה לָהֶם מִלְחָמָה כְּבֵדָה מִן אוֹתָהּ הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחֲמוּ עִמָּהֶם בְּבִקְעַת שְׁכֶם. וַיִּרְא יַעֲקֹב חִצִּים וְהָרג לְפִרְעָתוֹן מֶלֶךְ חָצֵר וּפַסּוּסֵי מֶלֶךְ סַרְטָן וּלְלָבָן מֶלֶךְ אֲרָם לְשֶׁבֶר מֶלֶךְ מַהֲנָהִי. וַיְהוּדָה הָיָה רֹאשׁוֹן וְעָלָה לַחוֹמָה שֶׁל חָצֵר וַאֲרָבָעָה גִּבּוֹרִים עָרְכוּ מִלְחָמָה עִם יְהוּדָה קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ נַפְתָּלִי אֲצִלוֹ, שֶׁהָיָה עוֹלֶה אַחֲרָיו. וְטֶרֶם שֶׁעָלָה הָרג לְאוֹתָם אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים וְנַפְתָּלִי קְפַץ וְעָלָה אַחֲרָיו. עָמַד יְהוּדָה לִימִין הַחוֹמָה וְנַפְתָּלִי לִשְׂמֹאל הַחוֹמָה וְהִתְחִילוּ לַהֲרוֹג בָּהֶם. וּשְׁאַר בְּנֵי יַעֲקֹב דִּלְגוּ וְעָלוּ אַחֲרֵיהֶם וְשָׁבְרוּ אוֹתָן בַּיּוֹם הַהוּא וְכָבְשׁוּ לֶחָצֵר. וְהָרְגוּ כָּל הַגִּבּוֹרִים וְלֹא הִנִּיחוּ אִישׁ שֶׁלֹּא הָרְגוּהוּ וְשָׁבוּ כָּל הַשָּׁבִי. בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הָלְכוּ לְסַרְטָן וְגַם בָּהּ הָיָה עִמָּם מִלְחָמָה כְּבֵדָה עִיר גְּבוֹהָה וְתִלָּהּ גָּבוֹהַּ וְכָתְשָׁה לְכָל מִי שֶׁקָּרַב אֶצְלָהּ, וְלֹא הָיָה מָקוֹם לִקְרַב אֵצֶל הַחוֹמָה, מִשּׁוּם שֶׁחָזָק הָיָה הַשּׁוּר וְגָבוֹהַּ מְאֹד וְלֹא הָיָה מָקוֹם לְלָכְדָהּ. בַּיּוֹם הַהוּא כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְעָלוּ לַחוֹמָה וְקָדַם יְהוּדָה וְעָלָה רִאשׁוֹן מִן הַמִּזְרָח, גָּד עָלָה מִן הַמַּעֲרָב, עָלוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי מִן הַצָּפוֹן, עָלוּ רְאוּבֵן וְדָן מִן הַדָּרוֹם. קָרְבוּ נַפְתָּלִי וְיִשָּׂשכָר וְהִדְלִיקוּ צִירֵי הַשְּׁעָרִים. וְעַל הַחוֹמָה הָיָה עִמָּם מִלְחָמָה כְּבֵדָה עַד שֶׁעָלוּ סִיעַת חַבְרֵיהֶם שָׁם. עָמְדוּ לְנֶגְדָּם עַל הַמִּגְדָּל קֹדֶם שֶׁכָּבַשׁ יְהוּדָה אֶת הַמִּגְדָּל. וְאַחַר כְּךָ עָלָה יְהוּדָה לְרֹאשׁ הַמִּגְדָּל וְהָרג מֵאתַיִם אִישׁ עַל גַּג הַמִּגְדָּל טֶרֶם שֶׁיָּרְדוּ מִמֶּנּוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר, לָכְדוּ וְהָרְגוּ כָּל הַגּוֹיִם וְלֹא הֶחֱיוּ מֵהֶם אִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים חֲזָקִים וְקָשִׁים הָיוּ לְמִלְחָמָה, וְהוֹצִיאוּ כָּל הַשֶּׁבִי מִשָּׁם וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְהָלְכוּ לְתַפּוּחַ מִפְּנֵי שֶׁיָּצְאוּ אַנְשֵׁי תַּפּוּחַ לְהַצִּיל מִיָּדָם הַשֶּׁבִי שֶׁלָּקְחוּ מֵחָצֵר הָעִיר. וְהָלְכוּ מִשָּׁם לְאַרְבֵּל וְהָרְגוּ לְאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ לְהַצִּיל הַשֶּׁבִי. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָלְכוּ לְתַפּוּחַ בְּעֵת הַבֹּקֶר. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ מְקַבְּצִים הַשְּׁבִי וּבְנֵי שִׁילֹה בָּאוּ אֲצָלָם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה אָז חָלְצוּ עַצְמָם וְיָצְאוּ אַחֲרֵיהֶם וְהָרְגוּ כֻּלָּם קֹדֶם חֲצוֹת הַיּוֹם, וְנִכְנְסוּ אַחַר הַנָּשִׁים לְתוֹךְ שִׁילֹה וְלֹא נָתְנוּ לָהֶם יַד לַעֲמוֹד. בּוֹ בַּיּוֹם לָכְדוּ הָעִיר וְהוֹצִיאוּ כָּל הַשֶּׁבִי לְסִיעַת חַבְרֵיהֶם שֶׁהִנִּיחוּ בְּתַפּוּחַ, בָּאוּ אֲצָלָם וְעִמָּהֶם שְׁלֵל תַּפּוּחַ. בַּיּוֹם הָרְבִיעִי הָיוּ עוֹבְרִים נֶגֶד מַחֲנֵה שְׁבִיר. יָצְאוּ אַף הֵם לְהַצִּיל אֶת הַשֶּׁבִי וְיָרְדוּ מֵהֶם תּוֹךְ הַבִּקְעָה וְקִבְּצוּ וְעָלוּ אַחֲרֵיהֶם וַהֲרגוּם קֹדֶם שֶׁעָלוּ הַמַּעֲלָה. בּוֹ בַּיּוֹם יָצְאוּ אֲנָשִׁים מִמַּחֲנֵה שְׁבִיר לְנֶגְדָּם, הָיוּ מַשְׁלִיכִים עֲלֵיהֶם אֲבָנִים. בּוֹ בַּיּוֹם לָכְדוּם וְהָרְגוּ כָּל הַגִּבּוֹרִים וְהִצִּילוּ לְכָל הַשֶּׁבִי וְדִבְּקוּהוּ לְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה עִמָּהֶם. בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי הָלְכוּ לְגַעַשׁ, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁנֶּאֱסְפוּ שָׁם עַם רַב מִן הָאֱמוֹרִיִּים וְהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ בָּאִים עֲלֵיהֶם. וְעִיר חֲזָקָה הָיְתָה גַּעַשׁ, אַחַת מִן עָרֵי מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָלְכוּ לְשָׁם וְעָרְכוּ מִלְחָמָה עִם הָעִיר עַד חֲצוֹת הַיּוֹם, וְלֹא יָכְלוּ לְלָכְדָהּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁלֹשׁ חוֹמוֹת הָיוּ לָהּ חוֹמָה לִפְנִים מֵחוֹמָה, וְהִתְחִילוּ מְצַעֲרִין

לָהֶן וְהָיוּ מְחָרְפִין לָהֶן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָלְתָה חֲמָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְרוּחַ קְנָאַת גִּבּוֹר נִכְנְסָה בּוֹ וְקָפַץ בְּכָל כֹּחוֹ וְעָלָה רֹאשׁוֹן לַחוֹמָה. וְשָׁם הִגִּיעַ יְהוּדָה לָמוּת, אִלּוּ לֹא הָיָה יַעֲקֹב אָבִיו שָׁם הָיָה נֶהֱרָג, שֶׁהוּא מָשָׁךְ בְּקַשְׁתּוֹ וְהָרַג מִן יָמִין וּמִן שְׂמֹאל, מִן יָמִין הָיוּ מַשְׁלִיכִין עָלָיו אֲבָנִים, וּמִן שְׂמֹאל וּמִלְפָנָיו הָיוּ עוֹמְדִין לַמִּלְחָמָה וְכֻלָּן הָיוּ מְבַקְּשִׁין לְטָרְדוֹ מִן הַחוֹמָה. וְכַאֲשֶׁר עָלָה דָּן אָחִיו הִבְרִיחוּם מִעַט מִן הַחוֹמָה וְנִפְתְּלֵי שְׁלִישִׁי מֵאַחֲרֵיהֶם. וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי כְּבָשׁוּ וְעָלוּ מַעֲרָב וַחֲמִשָּׁתָן הִשְׁעוּ וְלֹא נָתְנוּ לָהֶם יָד לַעֲמֹד וְהָרְגוּ בָּהֶם רַבִּים הָרוּגִים עַד זְמַן שֶׁהָיָה מוֹשֵׁךְ נַחַל שֶׁל דָּם מִדָּמָן. וְלִכְדוּ הָעִיר בְּעֵת נָטָה הַשֶּׁמֶשׁ לַמַּעֲרָב וְהָרְגוּ כָּל הַגִּבּוֹרִים בַּיּוֹם הַהוּא וְהוֹצִיאוּ אֶת הַשְּׁבִי וְהָלְכוּ וְנָפְשׁוּ מְחוּץ לָעִיר מִשּׁוּם שֶׁיְּגִעִים הָיוּ. בְּיוֹם שִׁשִּׁי נִתְקַבְּצוּ כָּל הָאֻמּוֹרִים וּבָאוּ אֲצִלָּם בְּלֹא כְּלֵי מִלְחָמָה וְהָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים לָהֶם וּבְקְשׁוּ מֵהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ שָׁלוֹם וְאָז עָשׂוּ עִמָּהֶם שָׁלוֹם וְנָתְנוּ לָהֶם מַתָּנָה וּלְכָל אֶרֶץ חָרָרְיָה, וְאָז עָשָׂה יַעֲקֹב עִמָּהֶם שָׁלוֹם וְשָׁלְחוּ לִבְנֵי יַעֲקֹב כָּל הַצֹּאן שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם שְׁנַיִם בְּאֶחָד, וְנָתְנוּ לָהֶם מַס וְהֶחֱזִירוּ לָהֶם כָּל הַשְּׁבִי, וְנָטָה יַעֲקֹב לְתִמְנָה וִיהוּדָה לְאַרְבֵּאל וּמִשָּׁם וָהָלְאָה עָמְדוּ בְּשָׁלוֹם מִן הָאֱמוֹרִיִּים. וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו, מִפְּנֵי שְׂטַר חוֹב וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּוַדַּאי לְפִי שֶׁפִּנָּה עֵשָׂו כֵּלָיו מִפְּנֵי יַעֲקֹב וְהָלַךְ לֹא שֶׁהֶסִיר הַקְּנָאָה מִלִּבּוֹ אֶלָּא (עמוס א, יא) "וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ וְעֶבְרָתוֹ שָׁמְרָה נֶצַח". אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ לוֹ בְּאוֹתוֹ זְמַן לְאַחַר זְמַן בָּא עָלָיו לַמִּלְחָמָה, הִיא הַשָּׁנָה שֶׁמֵּתָה לֵאָה וְהָיוּ יַעֲקֹב וּבָנָיו יוֹשְׁבִין בַּאֲבֵלוּת וּקְצָת בָּנָיו הָיוּ מִתְנַחֲמִין לָהֶם. בָּא עֲלֵיהֶם בְּתְחִיל גְּדוֹל עוֹרְכֵי מִלְחָמָה לוֹבְשֵׁי שִׁרְיוֹן שֶׁל בַּרְזֶל וּנְחשֶׁת, וְהָיוּ מְזֻיָּנִין כֻּלָּם מָגנִים וּקְשָׁתוֹת וְכִידוֹנִים, וְהָיוּ אַרְבָּעָה אֶלֶף גִּבּוֹרִים וְהִקִּיפוּ לְבִירָה אַחַת שֶׁהָיוּ חוֹנִים שָׁם יַעֲקֹב וּבָנָיו הֵם וְעַבְדֵיהֶם וּבְנֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם כִּי נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם לְשָׁם לְנַחֵם יַעֲקֹב עַל אֲבֵלוּת לֵאָה, וְהֵם יוֹשְׁבִים בְּשַׁלְוָה וְלֹא עָלָה עַל לִבָּם שֶׁיָּבֹא עֲלֵיהֶם אָדָם לְהִלָּחֵם עִמָּם. וְלֹא יָדְעוּ עַד שֶׁדָּבְקוּ כָּל הַחַיִל לְאוֹתָהּ בִּירָה לְבַד יַעֲקֹב וּבָנָיו הָיוּ שָׁם וּמְאתַיִם עֲבָדִים שֶׁלָּהֶם. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יַעֲקֹב לְעֵשָׂו שֶׁהֶחְצִיף פָּנָיו לְבֹא עֲלֵיהֶם לַמִּלְחָמָה לַהֲרֹג אוֹתָם בְּתוֹךְ הַבִּירָה וְהָיָה מוֹרֶה עֲלֵיהֶם חִצִּים, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד יַעֲקֹב עַל חוֹמַת הַבִּירָה וְהָיָה מְדַבֵּר עִם עֵשָׂו אָחִיו דִּבְרֵי שָׁלוֹם רֵעוּת וְאַחְוָה וְלֹא קִבֵּל מִמֶּנּוּ עֵשָׂו. מִיָּד עָנָה יְהוּדָה לְיַעֲקֹב אָבִיו, עַד מָתַי אַתָּה מַאֲרִיךְ עִמּוֹ דִּבְרֵי שְׁלוֹמִים וְאַהֲבָה וְהוּא בָּא עָלֵינוּ כְּאוֹיֵב לְבוּשֵׁי שִׁרְיוֹנִים לְהָרְגֵנוּ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כֵּן מָשָׁךְ בְּקַשְׁתּוֹ וְהָרַג לְאֲדוֹרָם הָאֲדֻמִּי וְעוֹד מָשָׁךְ קַשְׁתּוֹ וְהִכָּה לְעֵשָׂו בְּכִסֵּא (צ"ל בַּכֶּסֶל) יְמָנִית וְאָז נֶחֱלָה מִן הַחֵץ. נִשְׁאוּהוּ בָּנָיו וְהִרְכִּיבוּהוּ עַל הָעִיר וְהָלַךְ וּמֵת שָׁם בַּאֲדוּרִין וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לֹא מֵת שָׁם וְכוּ'. וְאָז יָצָא יְהוּדָה רֹאשׁוֹן וְנִפְתְּלִי וְגָד עִמּוֹ לְדָרוֹם הַבִּירָה וַחֲמִשִּׁים עֲבָדִים עִמָּהֶם מֵעַבְדֵי יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, וְלֵוִי וְדָן וְאָשֵׁר יָצְאוּ לְמִזְרַח הַבִּירָה וַחֲמִשִּׁים עֲבָדִים עִמָּהֶם, וְיָצְאוּ רְאוּבֵן וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן לִצְפוֹן הַבִּירָה

וַחֲמִשִּׁים עֲבָדִים עִמָּהֶם וַיָּצְאוּ שִׁמְעוֹן וּבִנְיָמִין וַחֲנוֹךְ בֶּן רְאוּבֵן לְמַעֲרַב הַבִּירָה וַחֲמִשִּׁים עֲבָדִים עִמָּהֶם. וְיוֹסֵף לֹא הָיָה כִּי כְּבָר הָיָה נִמְכָּר. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֶחֱזִיק יְהוּדָה לַמִּלְחָמָה. נִכְנַס תּוֹךְ הַחֵיל הוּא וְנַפְתָּלִי וְגָד וּלְכָדוּהוּ לְאוֹתוֹ מִגְדָּל שֶׁל בַּרְזֶל וְקִבְּלוּ בְּמָגִנָּם חֲלוּקֵי אֲבָנִים שֶׁהָיוּ מְקַלְּעִים עֲלֵיהֶם וְהַשֶּׁמֶשׁ חָשַׁךְ עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי קְלִיעַת אֲבָנִים וִירִיַּת חִצִּים וּבְלִיסְטְרָאוֹת שֶׁהָיוּ מַשְׁלִיכִים עֲלֵיהֶם. וַיְהוּדָה נִכְנַס רֹאשׁוֹן לְתוֹךְ הַחֵיל וְהָרַג מֵהֶן שִׁשָּׁה גִּבּוֹרִים, וְנַפְתָּלִי וְגָד הָלְכוּ עִמּוֹ אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל וְהֵם הָיוּ מְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ הַחֵיל. וְגַם הֵם הָרְגוּ בָּחַיִל ד' גִּבּוֹרִים, כָּל אֶחָד הָרַג שְׁנַיִם. וְגַם חֲמִשִּׁים עֲבָדִים שֶׁהָיוּ עִמָּהֶם עָזְרוּם וְקָרְבוּ עִמָּהֶם לְהִלָּחֵם בָּם וְהָרְגוּ אִישׁ אֶת אִישׁוֹ חֲמִשִּׁים הַגִּבּוֹרִים. וּבְכָל זֹאת לֹא יָכְלוּ יְהוּדָה וְנַפְתָּלִי וְגָד לִטְרֹד הַחַיִל מִדְּרוֹם הַבִּירָה וְלֹא הִסִּיעוּם מִמְּקוֹמָם. וְאָז נִתְחַזְּקוּ לַמִּלְחָמָה וַיֶּאֶסְפוּ כֻּלָּם וַיִּלָּחֲמוּ בּוֹ וַיַּהַרְגוּ מֵהֶם אִישׁ אִישׁוֹ. וּבְכָל זֹאת לֹא הִבְרִיחוּם מִמְּקוֹמָן אֶלָּא עָמְדוּ הֶחַיִל לְקָרָאתָם עֲרוּכִים לַמִּלְחָמָה בְּרִגְלֵיהֶם. וְאָז נִתְחַזְּקוּ יְהוּדָה וְאֶחָיו וְעַבְדֵיהֶם וְנֶאֶסְפוּ יַחְדָּו וְנִלְחֲמוּ בָּהֶם וְהָרְגוּ מֵהֶם כָּל אִישׁ שְׁנַיִם מִן הֶחַיִל. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה יְהוּדָה שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים הֶחַיִל עַל עָמְדָם [ו]לֹא יָכְלוּ לְהַסִּיעָם אָזְרוּ חַיִל וַעֲצַת גְּבוּרָה לָבְשָׁתוּ, וִיהוּדָה וַנַפְתָּלִי וְגָד נִתְחַבְּרוּ יַחַד וְנִכְנְסוּ תּוֹךְ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְהָרַג בָּהֶם עֲשָׂרָה גִּבּוֹרִים, וְנַפְתָּלִי וְגָד הָרְגוּ בָּהֶם שִׁמְנָה גִּבּוֹרִים. וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ עַבְדֵיהֶם שֶׁנִּתְחַזְּקוּ יְהוּדָה וְאֶחָיו וְנִכְנְסוּ לְתוֹךְ עֹמֶק הַמִּלְחָמָה נִתְחַזְּקוּ גַּם הֵם לַעֲמֹד עִמָּהֶם לְהִלָּחֵם בָּם, וְהָיָה יְהוּדָה מַכֶּה בָּחַיִל מִן יְמִינוֹ וּמִן שְׂמֹאלוֹ מֵאָה גִּבּוֹרִים וְנַפְתָּלִי וְגָד הָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָם אַחֲרָיו עַד שֶׁטָּרְדוּ כָּל הַחַיִל מִדְּרוֹם הַבִּירָה מַדַּת רֹיס. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הֶחַיִל שֶׁהָיוּ לִקְרַאת יְהוּדָה שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ לִפְנֵי יְהוּדָה וְאֶחָיו, אָז חָרְדוּ וְנֶאֶסְפוּ כֻּלָּם לַמִּלְחָמָה וְעָרְכוּ מִלְחָמָה עִם יְהוּדָה וְאֶחָיו וְעָמְדוּ עַל עָמְדָם לְהִלָּחֵם בָּם בִּזְרוֹעַ חַיִל וְכֹן לֵוִי וְאוֹתָם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ, וְכֵן רְאוּבֵן וְאוֹתָם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ וְשִׁמְעוֹן וְאוֹתָם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ וְכֵן עָמְדוּ שֶׁכְּנֶגְדָּם לַמִּלְחָמָה וּמָסְרוּ נַפְשָׁם לְהִלָּחֵם בָּם בְּחָזְקָה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יְהוּדָה שֶׁנִּתְחַזְּקוּ וְנִתְקַבְּצוּ כָּל הַחַיִל לַמִּלְחָמָה וְעָשׂוּ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְהִלָּחֵם עִמָּם וְעָמְדוּ עַל מַעֲמָדָם לַעֲרֹךְ עִמָּהֶם מִלְחָמָה תֵּלָה עֵינָיו לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲזֹר לָהֶם לְפִי שֶׁיְּגֵעִים הָיוּ מִכֹּבֶד הַמִּלְחָמָה וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהִלָּחֵם בָּם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קִבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תְּפִלָּתָם וְרָאָה בְּצָרָתָם וַעֲזָרָם וְהוֹצִיא רוּחַ סְעָרָה מֵאוֹצְרוֹתָיו וְנָשְׁבָה נֶגֶד פְּנֵיהֶם וּמִלְאָה כָּל עֵינֵיהֶם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה לֹא רָאוּ לְהִלָּחֵם, וְעֵינֵי יְהוּדָה וְאֶחָיו הָיוּ מַצְהִירוֹת כִּי הָרוּחַ בָּאָה לָהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם, וְהִתְחִילוּ יְהוּדָה וְאֶחָיו לַהֲרֹג בָּהֶם וַיִּפְלוּ הַהֲרוּגִים אַרְצָה כַּאֲשֶׁר יַפִּיל הַקּוֹצֵר קְצִירוֹ וְעִמְרֵי אֲלֻמּוֹתָיו וְעָשָׂה אוֹתָן גְּדִישִׁים, שֶׁהָרְגוּ כָּל הֶחַיִל שֶׁבָּא לִפְנֵיהֶם לִדְרוֹם הַבִּירָה. וּרְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וּלֵוִי עִמָּהֶם עָמְדוּ לַמִּלְחָמָה לִקְרַאת הֶחַיִל שֶׁהָיוּ לִפְנֵיהֶם. וְאַחַר שֶׁהָרְגוּ יְהוּדָה וְאֶחָיו כָּל אַנְשֵׁי הֶחַיִל שֶׁהָיוּ לִקְרַאתָם הָלְכוּ אֵצֶל אֲחֵיהֶם לַעֲזֹר לָהֶם, וְרוּחַ

סְעָרָה הַמְמַלְּאָה עֵינֵי שׂוֹנְאֵיהֶם חֹשֶׁךְ, וּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וְכָל שֶׁעִמָּהֶם נָפְלוּ בָּהֶם וְהָרְגוּ בָּהֶם וְהִפִּילוּם אַרְצָה גְּדִישִׁים גְּדִישִׁים עַד שֶׁהָרְגוּ כָּל הַחַיָּלִים שֶׁהָיוּ לִקְרַאת יְהוּדָה, וּרְאוּבֵן וְלֵוִי שֶׁהָיוּ נֶגֶד שִׁמְעוֹן נָפְלוּ אַרְבַּע מֵאוֹת גִּבּוֹרִים (עוֹשִׂים) עוֹשִׂים מִלְחָמָה וּבָרְחוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת הַנּוֹתָרִים גִּבּוֹרִים הֵם וְאַרְבַּע בְּנֵי עֵשָׂו רְעוּאֵל יְעוּשׁ יַעְלָם קֹרַח. וֶאֱלִיפַז לֹא רָצָה לֵילֵךְ עִמָּהֶם כִּי הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ רַבּוֹ. וְרָדְפוּ בְּנֵי יַעֲקֹב אַחֲרֵיהֶם עַד אָרוּדִין הָעִיר וְהִנִּיחוּ לַאֲבִיהֶם עֵשָׂו מֵת מוּטָל בַּאֲרוּדִין, וְהֵם בָּרְחוּ לְהַר שֵׂעִיר לְמַעֲלֶה עַקְרַבִּים. וּבְנֵי יַעֲקֹב נִכְנְסוּ וְנָחוּ שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וּמָצְאוּ לְעֵשָׂו מֵת מָטָל וּקְבָרוּהוּ מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת שָׁם אֶלָּא יָצָא מֵאָרוּדִין חוֹלֶה וּבָרַח עִם בָּנָיו לְהַר שֵׂעִיר. לְמָחָר חָלְצוּ עַצְמָם בְּנֵי יַעֲקֹב וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם וְהָלְכוּ וְצָרוּ אוֹתָן בְּהַר שֵׂעִיר בְּמַעֲלֵה עַקְרַבִּים. יָצְאוּ בְּנֵי עֵשָׂו וְכָל אוֹתָן אֲנָשִׁים שֶׁבָּרְחוּ וְנָפְלוּ לִפְנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב וְנִשְׁתַּטְּחוּ לִפְנֵיהֶם וְהִתְחַנְּנוּ לָהֶם עַד שֶׁעָשׂוּ עִמָּם שָׁלוֹם וּנְתָנוּם לְמַס עוֹבֵד.

בְּמֵאָה קְשִׁיטָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְאַפְּרִיקָא הָיוּ קוֹרִין לַמָּעָה קְשִׁיטָה. מִנַּיִן שֶׁקָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. אִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ לַמִּזְבֵּחַ קָרָא לֵיהּ יַעֲקֹב אֵל, וַיִּקְרָא לוֹ יַעֲקֹב אֵל מִבָּעֵי(ה) לֵיהּ, אֶלָּא מִי קְרָאוֹ אֵל, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

(בראשית לד א-ב) (יחזקאל טז, מד) "הִנֵּה [כָּל] הַמֹּשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשֹׁל [לֵאמֹר] כְּאִמָּה בִּתָּהּ" לֵית תּוֹרְתָא נָגְחָא עַד דְּבָרַתָּא בְּעִיטָא לֵית אִתְּתָא זָנֵי עַד דִּבְרַתָּא זָנֵי אָמַר לֵיהּ, אִם כֵּן לַאֲה אִמֵּנוּ זוֹנָה הָיְתָה, אָמַר לֵיהּ לְפִי שֶׁכָּתוּב (לעיל ל טז) "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ" יָצְאָה מְקַשֶּׁטֶת כַּזּוֹנָה, לְפִיכָךְ כְּתִיב וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה. וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים, כְּשֵׁם שֶׁהַלִּסְטִים הַלָּלוּ יוֹשְׁבִים עַל הַדֶּרֶךְ וְהוֹרְגִים בְּנֵי אָדָם וְנוֹטְלִין אֶת מָמוֹנָם, כָּךְ עָשׂוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי לִשְׁכֶם.

(שם) "חֶבֶר כֹּהֲנִים", כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְחַבְּרִים עַל הַגֹּרֶן לִטֹּל חֶלְקָם, כָּךְ עָשׂוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי לִשְׁכֶם. "דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שְׁכֶמָה", מִדֶּרֶךְ רָצְחוּ לִשְׁכֶם.

רמז קלד

(להלן פסוק לא) "וַיֹּאמְרוּ הֲכִזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ" מַה הֵן נוֹהֲגִים בָּנוּ כִּבְנֵי אָדָם שֶׁל הֶפְקֵר וְמִי גָּרַם, וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה. (מלכים ב יד, ט) "הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן" זֶה חָמוֹר אֲבִי שְׁכֶם "שְׁלַח אֶל הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן", זֶה יַעֲקֹב (שם) "תְּנָה אֶת בִּתְּךָ לִבְנִי" "שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם". (מלכים ב שם) "וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה וְגוֹ' "וַתִּרְמֹס" (להלן פסוק כו) "וְאֶת חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי חָרֶב", מִי גָּרַם, וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי לְאֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִטְרָא שֶׁל בָּשָׂר וְכֵיוָן שֶׁגִּלָּה אוֹתָהּ יָרַד הָעוֹף עָלָיו

וַחֲטָפָהּ מִמֶּנּוּ, כָּךְ וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר, וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ, כְּדַרְכָּהּ, וַיְעַנֶּהָ, שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ. (בראשית לד ה) וְהֶחֱרִישׁ יַעֲקֹב עַד בֹּאָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ". (בראשית לד ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה (כָּתוּב בָּרֵמָז ל"ז). כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה, אֲפִילוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁמִּשְׁעָה שֶׁלָּקָה הָעוֹלָם בְּדוֹר הַמַּבּוּל עָמְדוּ וְגָדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָוָה. (בראשית לד ח) שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בִּשְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חִבָּה חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּדִבְיקָה, בַּחֲשִׁיקָה וּבַחֲפִיצָה. בְּדִבְיקָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם", בַּחֲשִׁיקָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז, ז) "חָשַׁק ה' בָּכֶם", בַּחֲפִיצָה (מלאכי ג, יב) "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ". וְאָנוּ לְמֵדִים מִפָּרְשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, בְּדִבְיקָה, וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב, בַּחֲשִׁיקָה, שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם, בַּחֲפִיצָה, (להלן פסוק יט) "כִּי חֵפֶץ בְּבַת יַעֲקֹב". רַבִּי אַבָּא בֶּן אֶלִישָׁע מוֹסִיף עוֹד תֵּרֵין בְּאַהֲבָה וּבְדִבּוּר. בְּאַהֲבָה, "אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'". בְּדִבּוּר, (ישעיה מ, ב) "דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלִַם". וְאָנוּ לְמֵדִין מִפָּרְשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאַהֲבָה, (לעיל פסוק ג) "וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָה", בְּדִבּוּר "עַל לֵב" וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מְנַחֲמִים אֶת הַלֵּב אָמַר לָהּ, אֲבִיךְ בִּשְׁבִיל שֶׁדֶּה אַחַת רְאִי כַּמָּה מָמוֹן הוֹצִיא, אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לִי לִתֵּן לָךְ כַּמָּה נְטָעִים, כַּמָּה שְׂדוֹת בֵּית זֶרַע, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (בראשית לד ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם אֵין יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל כּוּתִי וְכוּ' וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם". (בראשית לד יב) הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן, מֹהַר, פּוּרְנוּן וּמַתָּן, פֶּרֶא פּוּרְנוּן. (בראשית לד יג-יד) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֶם מָה אַתְּ סָבוּר רְמִיַּת דְּבָרִים יֵשׁ כָּאן וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׂיבָה, אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם. (בראשית לד כג) מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם, סָבְרִין לְמִחְפַּת וְאִתְחַפְּתוּן. (בראשית לד כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל חֲמוֹר וְאֶל שְׁכֶם בְּנוֹ, הֲוָה חַד מִנְּהוֹן טָעוּן מוֹבִלְתֵּיהּ וַהֲוָה אָמַר, שְׁכֶם נָסִיב וּמְגַבְּאי גָּזַר. (עמוס ה, יט) "כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֲרִי", זֶה לָבָן שֶׁרָדַף אַחֲרָיו לַחֲטֹף אֶת נַפְשׁוֹ. (שם) "וּפְגָעוֹ הַדֹּב", זֶה עֵשָׂו, שֶׁעָמַד עַל הַדֶּרֶךְ כְּדֹב שַׁכּוּל. (שם) "וּבָא (אֶל) הַבַּיִת וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשָׁכוֹ הַנָּחָשׁ", זֶה שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר שֶׁהָיְתָה בִּתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב יוֹשֶׁבֶת אֹהָלִים מֶה עָשָׂה שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הֵבִיא נְעָרוֹת מְשֻׁחָקוֹת חוּצָה לָהּ מְתוֹפְפוֹת בְּתֻפִּים וְיָצְאָה חוּצָה לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ וּשְׁלָלָהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וַהֲרַת וְיָלְדָה אֶת אָסְנַת. וְאָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְהָרְגָהּ. אָמְרוּ, יֹאמְרוּ בְּכָל הָאָרֶץ שֶׁיֵּשׁ בַּת זְנוּת בְּאֲהֳלֵי יַעֲקֹב, מֶה עָשָׂה יַעֲקֹב כָּתַב עַל צִיץ שֶׁל זָהָב שֵׁם הַקֹּדֶשׁ וְתָלָה עַל צַוָּארָהּ וְשִׁלְּחָהּ. וְהַכֹּל צָפוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְיָרַד מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וּנְטָלָהּ וְהוֹרִידָהּ לְמִצְרַיִם לְבֵיתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַרְע שֶׁהָיְתָה אָסְנַת רְאוּיָה לְיוֹסֵף וְהָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַרְע עֲקָרָה וְגִדְּלָה אוֹתָהּ כְּבַת, וּלְקָחָהּ יוֹסֵף לְאִשָּׁה.

רמז קלה

(בראשית לד כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים. תָּנֵינָן, מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן תְּנֵי דְּבֵי רַבִּי, מַרְחִיצִין אֶת הַמִּילָה אָמַר רַבִּי אַסִי, עַל כָּרְחִין אִית תַּנְיָא מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן אָמַר רַבִּי זְעֵירָא בְּכָל שָׁעָה הֲוָה רַבִּי אַסִי אָמַר לִיתְנֵי מַתְנִיתָךְ, דְּתָנָן אֵין מוֹנְעִין לֹא שֶׁמֶן וְלֹא חַמִּים מֵעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה בְּשַׁבָּת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּזַלְּפִין חַמִּין עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה בְּשַׁבָּת, וְאִם תֹּאמַר מַרְחִיצִין אֶת (הקטן) [הַמִּילָה] מַאי שְׁנָא הוּא מַכַּת קָטָן מִמַּכַּת גְּדוֹל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, מַרְחִיצִין אֶת הַקָּטָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל מִילָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אָחָא, בְּכָל שָׁעָה הָווּ רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי יוֹחָנָן מְפַקְּדִין חַיְתָא וְאָמְרוּ לְהוֹן, כָּל שְׁקוּעִים דְּאַתּוּן עָבְדִין בַּחוֹלָה עָבְדִין בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שְׁמוּאֵל אָמַר, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה [וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי], אִם מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה נַעֲשֶׂה לוֹ חַמִּין בְּשַׁבָּת דְּתַנְיָנָן מֵיחֵם אָדָם אֲלוּנְטִית וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבֵּי כְּרֵסוֹ בְּשַׁבָּת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֵית כָּאן אָסוּר אֶלָּא מֵתִר. וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן בְּנֵי יַעֲקֹב אֶלָּא שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה מִיַּעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה זֶה מִזֶּה. אֲחֵי דִינָה, וְכִי אֲחוֹת שְׁנֵיהֶם הָיְתָה וַהֲלֹא אֲחוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הָיְתָה אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּתְנוּ נַפְשָׁם עָלֶיהָ נִקְרֵאת עַל שְׁמָם. וְדִכְוָתֵהּ "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן", וְכִי אֲחוֹת אַהֲרֹן בִּלְבַד הָיְתָה וַהֲלֹא אֲחוֹת שְׁנֵיהֶם הָיְתָה אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּתַּן אַהֲרֹן נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. וְדִכְוָתֵהּ, (במדבר כה, יח) "וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי בַּת נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם", וְכִי אֲחוֹתָם הָיְתָה וַהֲלֹא בַּת אַמְתָּן הָיְתָה, אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּתְּנָה נַפְשָׁהּ עַל אֶמָּתָהּ נִקְרֵאת אוּמָּתָהּ לִשְׁמָהּ. אִישׁ חַרְבּוֹ, בְּנֵי שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיוּ. וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח. בְּטוּחִים הָיוּ עַל כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן, וְלֹא הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ יוֹדֵעַ שֶׁעָשׂוּ בָּנָיו אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, אָמַר, מָה אֲנִי מַנִּיחַ אֶת בָּנַי לִפֹּל בְּיַד אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֲנִי נִלְחָם כְּנֶגְדָּן, הוּא דְּהוּא אוֹמֵר לוֹ לְיוֹסֵף, "אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי". (בראשית לד כו) וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ. הָיוּ גּוֹרְרִין בָּהּ וְיוֹצְאִים אָמַר רַב הוּנָא, הִנְבְּעֶלֶת מַעֲרֶל קָשֶׁה לִפְרוֹשׁ, אָמְרָה [וַאֲנִי אָנָה] אוֹלִיךְ אֶת חֶרְפָּתִי, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁהוּא נוֹשְׂאָהּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית מו, י) "וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית" רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁעָשְׂתָה כְּמַעֲשֶׂה כְּנַעֲנִית רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שֶׁנִּבְעֲלָה מֵחִוִּי שֶׁהוּא בְּכְלַל כְּנַעַן וְרַבָּנָן אָמְרִין נָטְלָהּ שִׁמְעוֹן וּקְבָרָהּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. (בראשית לד ל-לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל שִׁמְעוֹן וְאֶל לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי. צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית וַעֲכַרְתּוּהָ מַסֹּרֶת הִיא בְּיַד הַכְּנַעֲנִים שֶׁהֵן עֲתִידִין לִפֹּל בְּיַד בָּנַי אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות כג, ל) "עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ", בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא, אָמְרוּ עֲכוּרָה הָיְתָה הֶחָבִית וְצָלְלָנוּ אוֹתָהּ וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ, מַה הֵן נוֹהֲגִין בָּנוּ כִּבְנֵי אָדָם שֶׁל הֶפְקֵר. מִי גָּרַם, וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה.

(משלי כ כה) מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר, תְּבֹא מְאֵרָה לְאָדָם שֶׁהוּא אוֹכֵל קָדָשִׁים בְּלֹעוֹ תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, תְּבֹא מְאֵרָה לְאָדָם שֶׁהוּא נֶהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְאֵין קֹדֶשׁ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ג) "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹהּ" (משלי שם) "וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר", אֵחַר אָדָם נִדְרוֹ נִתְבַּקְּרָה פִּנְקָסוֹ "וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר" צָרִיךְ מַכּוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יט, כ) בְּקֹרֶת תִּהְיֶה. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְגוֹ'. בְּשַׁעַת עָקְתָא נָדְרָא, בְּשַׁעַת רְוָחָא שְׁטָפָא מָהוּלְתָּךְ טָרְשָׁא אַקִּישׁ עֲלָהּ קוּם עֲלֵה בֵית אֵל, קוּם עֲלֵה לְבֵיתוֹ שֶׁל אֵל וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ, מָה עָשָׂו נוֹדֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, אַף אַתְּ נוֹדֵר וְאֵינְךָ מְקַיֵּם. (בראשית לה ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ וְגוֹ', אֵין אָנוּ בְּקִיאִים בְּדִקְדּוּקֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, דְּתָנֵינָן, מָצָא כֵּלִים וַעֲלֵיהֶם צוּרַת חַמָּה צוּרַת דָּרְקוֹן יוֹלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל כְּסוּת בְּכָלַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים. (בראשית לה ד) וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי סָלִיק לְצַלָּאָה בִּירוּשָׁלֵם עָבַר בַּהֲדֵין פַּלְטָנוּס וְחָמְתֵיהּ חַד שַׁמְרָאי אָמַר לֵיהּ, לְאָן אַתְּ אָזִיל, אָמַר לֵיהּ, לְמַצְלָא בִּירוּשְׁלֵם. אָמַר לֵיהּ, וְלָא טָב לָךְ לְמַצְלָא בַּהֲדֵין טוּרָא בְּרִיכָא וְלָא בְּבֵיתָא קַלְקַלְתָּא אָמַר לֵיהּ, אֹמַר לָכֶם לְמָה אַתֶּם דּוֹמִין, לְכֶלֶב שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר הַנְּבֵלָה, כָּךְ לְפִי שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין שְׁעֲבוֹדָה זָרָה טְמוּנָה תַּחְתֶּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב לְפִיכָךְ אַתֶּם לְהוּטִין אַחֲרֶיהָ. אָמְרִין, דֵּין בָּעֵי מִינְסָבָהּ קָם וַעֲרַק בְּלֵילְיָא. (בראשית לה ה-ז) כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו (כְּתוּב בָּרֶמֶז טז). וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת נִתְכַּנְּסוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה עִם בְּנֵי יַעֲקֹב וְלֹא הִנִּיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים. שֵׁנִית בִּימֵי יְהוֹנָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתִּרְגַּז הָאָרֶץ וַתְּהִי לְחֲרְדַּת אֱלֹהִים (וַיֶּרֶב הַיַּעַר לֶאֱכֹל). שְׁלִישִׁית בִּימֵי יְהוֹשָׁפָט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בִּקְּשׁוּ לִרְדֹּף וְלֹא הִנִּיחָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהֵיכָן נִתְכַּנְּסוּ, בֶּחָצוֹר. הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כָּל הֶעָרִים הָעֹמְדוֹת עַל תִּלָּם וְגוֹ'. בְּמִסְרַת שְׁרָפָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה וּמֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. (בראשית לה ו) וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה, לְמָה נִקְרָא שְׁמָהּ לוּז וְכוּ' (לְעֵיל פְּסִיקְתָּא). (בראשית לה ח-י) וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וְגוֹ', לְשׁוֹן יְוָנִי הוּא "אֵלוֹן", אַחַר עַד שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֲבֵלָהּ שֶׁל דְּבוֹרָה בָּאתָה לוֹ בְּשׂוֹרַת אִמּוֹ הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל [יַעֲקֹב] עוֹד [וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ], מַה בָּרָכָה בֵּרְכוֹ, בִּרְכַּת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב , "יִזְכֹּר עָוֹן אָבוֹתָיו וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל תִּמָּח" וְכִי אֲבוֹתָיו שֶׁל עֵשָׂו רְשָׁעִים הָיוּ צַדִּיקִים הָיוּ, יִצְחָק אָבִיו, אַבְרָהָם זְקֵנוֹ, אֶלָּא חֵטְא שֶׁחָטָא עַל אֲבוֹתָיו אַבְרָהָם גָּרַע חֲמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו יִצְחָק כָּהוּ עֵינָיו רִבְקָה מֵתָה וְהוֹצִיאוּ מִטָּתָהּ בַּלַּיְלָה, אָמְרִי, מָאן יִפּוֹק קַמּוֹהָ יִצְחָק כָּהוּ עֵינָיו, יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן, יִפּוֹק רְשִׁיעָא קוּמָהּ דְּיֵמְרוּן לַיטֵי בִּיזְיָא דְּהָכְדֵּין אֵינוּק הוֹצִיאוּ מִטָּתָהּ בַּלַּיְלָה, אַף הַכָּתוּב לֹא פִּרְסֵם מִטָּתָהּ אֶלָּא מִן הַצַּד, וַיִּקָּרֵא

שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת עַד שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶבְלָהּ בָּאתָה לוֹ בְּשׂוֹרַת אִמּוֹ. יָצָא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם וּבָא לוֹ לְסֻכּוֹת, עָשָׂה שָׁם שְׁמֹנָה עָשָׂר חֲדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יז) "וְיַעֲקֹב נָסַע" וְגוֹ' וּבֵית אֵל עָשָׂה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, מַקְרִיב עוֹלוֹת וּזְבָחִים. יָצָא מִשָּׁם, נוֹלַד בִּנְיָמִין וּמִתָּה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ. בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתוּ רִבְקָה וּדְבוֹרָה, וְנִמְצֵאת רָחֵל מֵתָה בַּת שִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה וְלֵאָה לֹא עָבְרָה עַל אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע שָׁנָה וְרָחֵל וְלֵאָה נִשְׁאוּ בְּנוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה בָּא לוֹ אֶל יִצְחָק אָבִיו וְשִׁמְשׁוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, (בראשית לז, ב) "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה" בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה (רָחֵל). כְּתִיב (תהלים פו, יז) "עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה, וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה ה' עֲזַרְתַּנִי". וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים "וְנַחַמְתָּנִי", בְּבִרְכַּת אֲבֵלִים.

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד וְגוֹ', רַבִּי יִצְחָק פָּתַח, "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי" וְגוֹ' וּמַה זֶּה שֶׁבָּנָה מִזְבֵּחַ לִשְׁמִי הֲרֵינִי נִגְלֶה עָלָיו וּמְבָרְכוֹ, כְּדִכְתִיב (שם) "אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ", יַעֲקֹב שֶׁאִיקּוּנִין שֶׁלּוֹ חָקוּק בְּכִסְאֵי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי לֵוִי פָּתַח, "וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים" וְגוֹ' "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ", בְּבוֹאוֹ לְבֵית חָמִיו נִטְעַן בְּרָכוֹת, "וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אוֹתְךָ". בְּצֵאתוֹ מִבֵּית חָמִיו נִטְעַן בְּרָכוֹת, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב וְגוֹ'. רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַח, (איוב כב, כח) "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקֻם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר" עַל שְׁנֵי דְּרָכֶיךָ, בְּבוֹאוֹ לְבֵית חָמִיו נִטְעַן בְּרָכוֹת, בְּצֵאתוֹ מִבֵּית חָמִיו נִטְעַן בְּרָכוֹת. (ישעיה מד, כו) "מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים" מַלְאָךְ אֶחָד נִגְלָה עַל אֲבִינוּ יַעֲקֹב וְאָמַר לוֹ עָתִיד הוּא לְהִגָּלוֹת עָלֶיךָ בְּבֵית אֵל וּלְהַחֲלִיף אֶת שִׁמְךָ וְכוּ' יְרוּשָׁלַיִם שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים עָלֶיהָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד. כְּבָרִאשׁוֹנָה, מָה בָּרִאשׁוֹנָה עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַף שְׁנִיָּה עַל יְדֵי מַלְאָךְ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, "עוֹד", אֵינִי מְיַחֵד שְׁמִי עַל בְּרִיָּה. (בראשית לה יא) אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה, וְלֹא פְּרוּ וּרְבוּ, הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה [וְאֵין הָאִשָּׁה מְצֻוָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה].

רמז קלו

פְּרֵה וּרְבֵה וְגוֹ' רְאוּבֵן כְּבָר מִבַּחוּץ שִׁמְעוֹן כְּבָר הוּא מִבַּחוּץ וּבִנְיָמִין כְּבָר יָצָא מֵחֲלָצָיו וַעֲדַיִן הוּא בְּמֵעֵי אִמּוֹ אֶלָּא גּוֹי זֶה בִּנְיָמִין וּקְהַל גּוֹיִם, זֶה אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ, זֶה יָרָבְעָם וְיֵהוּא רַבָּנָן אָמְרִין, אֶפְשָׁר אַבְנֵר אָדָם צַדִּיק חוֹלֵק עַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד אֶלָּא מִדְרָשׁ דָּרַשׁ וְהִמְלִיךְ אֶת אִישׁ בּשֶׁת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ זֶה שָׁאוּל וְאִישׁ בּשֶׁת. וּמָה רָאוּ לְרַחֵק וּלְקָרֵב מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּ, מִקְרָא קָרְאוּ וְקֵרְבוּ. מִקְרָא קָרְאוּ וְרִחֲקוּ, "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי" מִקְרָא קָרְאוּ וְקֵרְבוּ, גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ. עֲתִידִין בָּנֶיךָ לַעֲשׂוֹת כִּקְהַל עַמִּים מָה קְהַל עַמִּים מַקְרִיבִין בִּשְׁעַת אִסּוּר בָּמָה, אַף בָּנֶיךָ מַקְרִיבִין בִּשְׁעַת אִסּוּר בָּמָה רַבִּי יוֹחָנָן מַיְתֵי לָהּ מִן הֲדָא (מלכים א יח, לא) "וַיִּקַּח

אֱלֹיהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְגוֹ' יִשְׂרָאֵל יְהֶיֶה שִׁמְךָ" שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַשֵּׁם הַזֶּה נֶאֱמַר לוֹ גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יְהֶיֶה מִמֶּךָּ וְאֵית דְּמַיְתִין לָהּ מֵהָכָא, (דברים לג, יח) "עַמִּים הַר יִקְרָאוּ" מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ בָּנֶיךָ כָּעַמִּים לְהָרוֹ שֶׁל זְבוּלֵן יִקְרָאוּ "שָׁם יִזְבְּחוּ" אִסּוּר בָּמָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "זִבְחֵי צֶדֶק" עוֹשֶׂה עִמָּהֶם צְדָקָה וּמְקַבֵּל אֶת קָרְבָּנָם. גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם, לְחַיֵּב עַל כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְחַיֵּב עַל כָּל קְהַל וּקְהַל. (בראשית לה יג) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים, הָאָבוֹת הֵן הֵן מֶרְכָּבָה (כְּתוּב בְּרֶמֶז קא). (בראשית לה טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כִּבְרַת הָאָרֶץ, בְּשָׁעָה שֶׁאָרֶץ חֲלוּלָה כַּכִּבְרָה וְהַבּר מָצוּי רַבָּנָן אָמְרֵי, כְּבַר הַבַּר מָצוּי וְעוֹנַת גְּשָׁמִים עָבְרָה וַעֲדַיִן הַשָּׁרָב לֹא בָּא. וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ, שֶׁלֹּשׁ הֵן שֶׁנִּתְקַשּׁוּ בִּשְׁעַת לִדְתָּן וּמֵתוּ. רָחֵל, וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ. אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר, (שמואל א ד, יט) "וְכַלָּתוֹ אֵשֶׁת פִּינְחָס הָרָה לָלֶת" וְגוֹ'. וּמֵיכַל בַּת שָׁאוּל, דִּכְתִיב "וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ", עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ, בְּיוֹם מוֹתָהּ הָיָה לָהּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם ג, ה) "וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה", לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ עֶגְלָה שֶׁפְּעָתַ כָּעֶגְלָה וּמֵתָה. (בראשית לה יז) וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ. שְׁנֵי תַּלְמִידִים שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שִׁנּוּ עֲטִיפָתָם בְּשָׁעַת הַשְּׁמָד פָּנַע בָּהֶן אִיסְטַרְטִיגּוֹס אֶחָד, אָמַר לָהֶם אִם בָּנֶיהָ אַתֶּם תְּנוּ נַפְשְׁכֶם עָלֶיהָ וְאִם אֵין בָּנֶיהָ אַתֶּם לָמָּה אַתֶּם נֶהֱרָגִים אָמְרוּ לוֹ, בָּנֶיהָ אָנוּ וְעָלֶיהָ אָנוּ נֶהֱרָגִים וְכוּ' אָמַר לָהֶם, שָׁלֹשׁ שְׁאֵלוֹת אֲנִי שׁוֹאֵל אֶתְכֶם, אִם אַתֶּם מְשִׁיבִין לִי מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי מֵמִיר אֶתְכֶם. אָמַר לָהֶם, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "נִצַּב לָרִיב ה'" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יואל ד, יב) "כִּי שָׁם אֵשֵׁב לִשְׁפֹּט אֶת כָּל הַגּוֹיִם". אָמְרוּ לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל דָּן אוֹתָן מֵעֲמַד וּמְקַצֵּר בַּדִּין, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא דָּן אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם דָּן אוֹתָן מֵישֵׁב וּמַאֲרִיךְ בַּדִּין, וְאַחַר כַּךְ פּוֹסֵק הַדִּין. אָמַר לָהֶם, לֹא כָּךְ דָּרַשׁ יְהוֹשֻׁעַ רַבְּכֶם אֶלָּא זֶה וְזֶה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מִשֶּׁהוּא דָּן אוֹתָן מַדְקְדֵּק בַּדִּין וּמַאֲרִיךְ בַּדִּין וְאַחַר כַּךְ עוֹמֵד וְנַעֲשֶׂה אַנְטְדִיקוּס כְּנֶגְדָּן אָמַר לָהֶם, מַהוּ דִּכְתִיב (משלי כח, יט) "עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם". אָמְרוּ לוֹ, מוּטָב מִי שֶׁחוֹכֵר שָׂדֶה אַחַת וּמְעַדְּרָהּ וּמְזַבְּלָהּ מִמִּי שֶׁהוּא חוֹכֵר שָׂדוֹת הַרְבֵּה וּמוֹבִירָן אָמַר לָהֶם, לֹא כָּךְ דָּרַשׁ יְהוֹשֻׁעַ רַבְּכֶם, אֶלָּא "עוֹבֵד אַדְמָתוֹ" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל "יִשְׂבַּע לָחֶם" יִשְׂבַּע לַחְמוֹ לָעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'. אָמַר לָהֶם, מַהוּ דִּכְתִיב וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ אָמְרוּ לוֹ, כָּךְ מְשִׁיבִין נַפְשָׁהּ שֶׁל חַיָּה וְאוֹמְרִין לָהּ בְּשָׁעַת הַלֵּידָה, אַל תִּירְאִי כִּי בֵן זָכָר יָלַדְתְּ. אָמַר לָהֶם, לֹא כָּךְ דָּרַשׁ יְהוֹשֻׁעַ רַבְּכֶם אֶלָּא כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמָתוֹ עִמּוֹ וְכוּ', תְּאוֹמָה יְתֵרָה נוֹלְדָה עִם בִּנְיָמִין. (בראשית לה יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וְגוֹ' בֶּן אוֹנִי, בֶּן צַעֲרִי בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ. (בראשית לה יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה, מָה רָאָה אָבִינוּ יַעֲקֹב לִקְבֹּר אֶת רָחֵל בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת, אֶלָּא צָפָה שֶׁהַגָּלְיוֹת עֲתִידוֹת לַעֲבֹר שָׁם וּקְבָרָהּ שָׁם, שֶׁתְּהֵא מְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם

רַחֲמִים. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגוֹ' כֹּה אָמַר ה' מְנָעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְגוֹ' וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם". (בראשית לה כב-כג) וַיְהִי בְּשָׁכֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא אָמַר רַבִּי סִימוֹן, קָשֶׁה הוּא לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲקֹר שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחֲסִין מִמְּקוֹמָהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברי הימים א' ה, א) "וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ [לִבְנֵי יוֹסֵף] וְגוֹ' וְלֹא לְהִתְיַחֵשׂ לַבְּכֹרָה", אֶמֹר מֵעַתָּה בְּכוֹרַת מָמוֹן נִטְּלָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא בְּכוֹרַת יוֹחֲסִין רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי סִימוֹן, חַד אָמַר לֹא לְרְאוּבֵן לְהִתְיַחֵס וְחַד אָמַר אֵין מְיַחֲסִין לְיוֹסֵף אֶלָּא לִרְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַקַּלְקָלָה אֵין מְיַחֲסִין אֶלָּא לִרְאוּבֵן. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיְהִי בְּשָׁכְנוֹ יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וְגוֹ' וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר.

רמז קלז

בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן. רְאוּבֵן בְּכוֹר לְעִבּוּר, בְּכוֹר לַבְּכוֹרָה בְּכוֹר לְנַחֲלָה בְּכוֹר לִתְשׁוּבָה בְּכוֹר לִנְבוּאָה (הושע א, ב) "תְּחִלַּת דִּבֶּר ה' בְּהוֹשֵׁעַ". אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר, מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן שִׁקּוּלִין כְּאַחַת. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו, שֶׁבִּלְבֵּל מַצַּע אָבִיו וּמַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מָצָל אוֹתוֹ צַדִּיק מֵאוֹתוֹ עָוֹן, וְלֹא חֵטְא בָּא לְיָדוֹ, אֶפְשָׁר עָתִיד זַרְעוֹ לַעֲמֹד עַל הַר עֵיבָל וְלוֹמַר (דברים כז, כ) "אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו" וְיָבוֹא חֵטְא זֶה לְיָדוֹ וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וַיִּשְׁכַּב, עֶלְבּוֹן אִמּוֹ תָּבַע אָמַר, אִם אֲחוֹת אִמִּי תְּהֵא צָרָה לְאִמִּי שִׁפְחַת אֲחוֹת אִמִּי תְּהֵא צָרָה לְאִמִּי עָמַד וּבִלְבֵּל מַצָּעָהּ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, שְׁתֵּי מַצָּעוֹת בִּלְבֵּל, אַחַת שֶׁל אָבִיו וְאַחַת שֶׁל שְׁכִינָה הֵינוּ דִּכְתִיב "אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעֵי עָלָה" כְּתַנָּאֵי "פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר פַּזְתָּ"ה חָבְתָּ"ה זַלְתָּ"ה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, פָּסַעְתָּ עַל דַּת חָטָא"תָּ זָנִי"תָּ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, פִּלַּלְתָּ חִלַּלְתָּ"ה זָרָחְ"ה תְּפִלָּתְךָ רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, זִ"עֲזַעְתָּ הִרְתַּעְתָּ "פָּ"רָחְ"ה חֵטְ"א מִמְּ"ךָ רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר, "זָ"כַרְתָּ עָנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר, "חָ"לִיתָ עַצְמְךָ חֹלִי גָּדוֹל, "פָּ"רַשְׁתָּ מִלַּחֲטֹא. (בראשית לו ה) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה (כְּתוּב בַּפְּסוּק אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ). (בראשית לו ו) וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִפְּנֵי שְׂטַר חוֹב, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (בֶּן לֵוִי) אָמַר, מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה. וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְגוֹ'. כּוּתִי אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם (שמות כג, ב) "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת", וְאָנוּ מִפְּנֵי מָה אֵינְכֶם מַשְׁוִים עַצְמְכֶם עִמָּנוּ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר לוֹ, יֵשׁ לְךָ בָּנִים, אָמַר לוֹ הִזְכַּרְתַּנִי צָרָתִי בְּשָׁעָה שֶׁהֵן יוֹשְׁבִים עַל שֻׁלְחָנִי וְכוּ' אֵינָן עוֹמְדִין עַד שֶׁמְּפַצְּעִין מוֹחֵיהֶן אֵלּוּ לְאֵלּוּ. אָמַר לוֹ, וּמַשְׁוֶה אַתָּה עִמָּהֶן, אָמַר לוֹ, לָאו. אָמַר

לוֹ, עַד שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (ו)לִי לְהַשְׁווֹת עִמְּךָ, לְךָ וְהַשָּׁוֶה עִם בָּנֶיךָ, נִדְחַף וְהָלַךְ לוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, לָזֶה דְּחִיתָ בָּקְנָה, לָנוּ מָה אַתָּה אוֹמֵר. אָמַר לָהֶם, אֵינִי מֵשִׁיב אֶתְכֶם רֵיקָנִין, בְּעֵשָׂו כְּתִיב נְפָשׁוֹת הָרַבֵּה, וּבְיַעֲקֹב כְּתִיב (שמות א, ה) "שִׁבְעִים נָפֶשׁ" אֶלָּא עֵשָׂו עַל יְדֵי שֶׁעָבַד אֱלֹהוּת הָרַבָּה כְּתִיב בּוֹ נְפָשׁוֹת הָרַבֵּה, יַעֲקֹב שֶׁכָּל בֵּיתוֹ עוֹבְדִין לֶאֱלוֹהַּ אֶחָד, כְּתִיב בּוֹ "נָפֶשׁ", "וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יֹצְאֵי" וְגוֹ'.

רמז קלח

וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. אָמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, חֲלוֹק כָּל מַה שֶׁהִנְחִיל אָבִי לִשְׁנֵי חֲלָקִים וַאֲנִי בּוֹחֵר, שֶׁאֲנִי הוּא הַגָּדוֹל. אָמַר יַעֲקֹב, הָרְשָׁע הַזֶּה לֹא מָלֵא עֵינוֹ מִן הָעֹשֶׁר מָה עָשָׂה, חִלֵּק כָּל מַה שֶׁהִנְחִיל אָבִיו לְחֵלֶק אֶחָד, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה לְחֵלֶק אֶחָד. הָלַךְ עֵשָׂו לִישְׁמָעֵאל לְמִלֵּךְ בּוֹ, אָמַר לוֹ, הַכְּנָעֲנִי יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ וְיַעֲקֹב בָּטוּחַ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ, טוֹל מַה שֶׁהִנְחִיל אָבִיךָ וְאֵין לְיַעֲקֹב מְאוּמָה. וְלָקַח עֵשָׂו כָּל מַה שֶׁהִנְחִיל אָבִיו, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה נָתַן לְיַעֲקֹב, וְכָתְבוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, אָמַר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, לְךָ מֵאֶרֶץ אֲחֻזָּתִי מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, וְלָקַח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְהָלַךְ לוֹ לְהַר שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וּבְשָׂכָר שֶׁפָּנָה נָתַן לוֹ מֵאָה מְדִינוֹת מִשֵּׂעִיר עַד מַגְדִּיאֵל זוֹ רוֹמִי. אָז יָשַׁב יַעֲקֹב בֶּטַח שַׁאֲנָן וְשָׁלֵו בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ וּבְאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ וּבְאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, א) "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". וְאֵהֱלִיבָמָה יָלְדָה אֶת יְעוּשׁ וְאֶת יַעְלָם וְאֶת קֹרַח. כְּתִיב (ירמיה מט, י) "כִּי אֲנִי חִשַּׂפְתִּי אֶת עֵשָׂו קִלַּפְתִּי בְּצָלִים כָּל כַּךְ לָמָּה "גִּלֵּיתִי אֶת מִסְתָּרָיו" כְּדֵי לְגַלּוֹת הַמַּמְזֵרִים שֶׁבּוֹ. וְכַמָּה מַמְזֵרִים הֶעֱמִיד, רַב אָמַר, שְׁלֹשָׁה לֵוִי אָמַר, אַרְבָּעָה קֹרַח דְּהָכָא מַמְזֵר הוּא. (בראשית לו יב) וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ, (כְּתוּב בְּרֶמֶז קנ"ט) (פסוק כ כד) הוּא עָנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיְמִם (כְּתוּב בְּרֶמֶז ז) הוּא עָנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיְמִם. כָּל שֶׁאָזְנָיו דַּקּוֹת אִמּוֹ סוּסְיָא וְאָבִיו חֲמוֹר וְשֶׁאָזְנָיו גְּדוֹלוֹת אִמּוֹ חֲמוֹרָה וְאָבִיו סוּס. רַבִּי חֲנִינָא הֲוָה מְפַקֵּד לְאִלֵּין דְּבֵי נְשָׁאֲה, הֲווּ זָבְנִין מִן אִלֵּין דְּאוּדְנֵיהוֹן דְּקִיקִין מִפְּנֵי שֶׁאִמּוֹ סוּסְיָא וְאָבִיו חֲמוֹר מֶה עָשָׂה עָנָה הֵבִיא חֲמוֹרָה וְזִוֵּג לְסוּס וְיָצְאָה מֵהֶן פְּרֵדָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי לֹא בָּרָאתִי בְּעוֹלָמִי דָּבָר שֶׁל הֶזֵּק מֶה עָשָׂה הֵבִיא חֲכִינָא וְזִוֵּג לְהַרְדּוֹן וְיָצָא מֵהֶן חֲבַרְבָּר מֵעוֹלָם לֹא אָמַר אָדָם שֶׁנִּשְׁכּוֹ חֲבַרְבָּר וְחָיָה, מֵעוֹלָם לֹא אָמַר אָדָם שֶׁבְּעָטָתוּ פְּרֵדָה לְבָנָה וְחָיָה. וְהָא קָא חָזִינָן דְּחָיָה אִימָא וַחֲיָת וְהָא קָא חָזִינָן דְּמִתְסֵי בְּדַסְמְקָא אִיהִי וְחַוְרָן רֵישֵׁי כַּרְעַיְהוּ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לְמָה נִקְרָא שְׁמָם יְמִם, שֶׁאִימָתָן מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת. רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הֲוָה קָא אָזִיל לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים פָּגַע בֵּיהּ גִּינַאי נַהֲרָא אָמַר לֵיהּ, גִּינַאי נַהֲרָא חֲלֹק לִי מֵימֶיךָ וְאֶעֱבֹר בְּךָ. אָמַר לֵיהּ, אַתָּה הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ וַאֲנִי הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי אַתָּה, סָפֵק אַתָּה עוֹשֶׂה סָפֵק אִי אַתָּה

עוֹשֶׂה וַאֲנִי וַדַּאי עוֹשֶׂה. אָמַר לֵיהּ, אִם אֵין אַתָּה חוֹלֵק לִי גּוֹזְרָנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ בְּךָ מַיִם לְעוֹלָם, חָלַק לֵיהּ. הֲוָה בַּהֲדַיְהוּ הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה דָּרֵי קִמְחָא לְפִסְחָא אָמַר לֵיהּ, חֲלֹק נַמִּי לְהַאי דְּבִמְצָוָה קָא עָסֵק, חָלַק לֵיהּ הֲוָה הַהוּא טַיְעָא דְּאִלְּוֵי בַּהֲדַיְהוּ, אָמַר לֵיהּ, חֲלוֹק נַמִּי לְהַאי, דְּלָא לֵימָא כָּךְ עוֹשִׁין לִבְנֵי לְוָיָה, חָלַק לֵיהּ אָמַר רַב יוֹסֵף, כַּמָּה נָפִישׁ הַאי גַּבְרָא מִמֹּשֶׁה וְשִׁתִּין רִבְוָן וְכוּ'. אִקְלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא, רָמוּ שַׁעֲרֵי לְחַמְרֵיהּ וְלֹא אָכַל נַקְרִינְהוּ וְלֹא אָכַל חַבְטִינְהוּ וְלֹא אָכַל אָמַר לֵיהּ, דִּלְמָא לֹא מְעַשְּׂרִינְהוּ וְאָכַל אָמַר לֵיהּ, עֲנִיָּה זֶה הוֹלֶכֶת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ וְאַתָּן מַאֲכִילִין אוֹתָהּ טְבָלִים. וּמִי מְחַיְּבָן וְהָתְנַן הַלּוֹקֵחַ לְזֶרַע וְלַבְּהֵמָה וְקֶמַח לְעוּרוֹת וְשֶׁמֶן לְנֵר וְשֶׁמֶן לְסוּפּוֹ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. הָתָם הָא אִתְמַר עָלָהּ אָמַר רַב יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלָּקְחוֹ מִתְּחִלָּה לִבְהֵמָה אֲבָל לְקָחָן מִתְּחִלָּה לְאָדָם וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן לִבְהֵמָה חַיָּב לְעַשֵּׂר. שָׁמַע רַבִּי נָפָק לְאַפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ, רְצוֹנְךָ שֶׁתִּסְעָד אֶצְלִי, אָמַר לֵיהּ אֵין. צָהֲבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אָמַר לֵיהּ כִּמְדֻמֶּה אַתָּה שֶׁמְּדַר הֲנָאָה מִיִּשְׂרָאֵל אֲנִי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם יֵשׁ רוֹצֶה וְאֵין לוֹ וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה וּכְתִיב (משלי כג, ו) "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן" וְגוֹ', וְאַתָּה רוֹצֶה וְיֵשׁ לְךָ הַשְׁתָּא מְסָרְהִיבְנָא דְּבִמְלְתָא דְּ(בְּ)מִצְוָה אֲנָא קָאָזִיל, כִּי הֲדַרְנָא אֲתֵינָא עֲיִלְנָא לְגַבָּךְ. כִּי אֲתָא אִתְרְמִי עָאל בְּהַהוּא פִּתְחָא דַּהֲוּוּ קָיְמִין בֵּיהּ כּוּתְנַיְתָא חִוָּרְתָא אָמַר, מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה וַאֲנִי אֶסְעֹד אֶצְלוֹ. שָׁמַע רַבִּי, נָפַק לְאַפֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ, מִזְּבְנִינָא לְהוּ אָמַר לֵיהּ, "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" מַפְקְרָנָא לְהוּ מַפְשֶׁת הֲוָזְקָא עֲקַרְנָא לְהוּ אִכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. קָטִילְנָא לְהוּ. אִכָּא בַּל תַּשְׁחִית. הֲוָה קָא מְבַהֵשׁ בֵּיהּ טוּבָא גְּבַהּ טוּרָא בֵּינַיְהוּ בָּכָה רַבִּי וְאָמַר, בְּחַיֵּיהוֹן כָּךְ בְּמִיתָתָן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, מִיָּמָיו לֹא בָּצַע עַל פֵּרוּסָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ, וּמִיּוֹם שֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ לֹא נֶהֱנָה מִסְּעוּדַת אָבִיו. קִים לְהוּ לְרַבָּנָן דַּחֲמִשָּׁה זַרְעוֹנִים בְּשִׁתָּא טָפְחִים לֹא יַנְקִי מֵהֲדֵי מִנָּלָן [דְּהָא] דְּקִים לְהוּ לְרַבָּנָן מִלְתָא הִיא דְּאָמַר רַב יוֹחָנָן (דברים יט, יד) "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים", גְּבוּל אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים לֹא תַסִּיג.

רמז קלט

מַאי "גְּבוּל רִאשׁוֹנִים", אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַב יוֹנָתָן דִּכְתִיב אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אָטוּ כּוּלֵּי עָלְמָא יוֹשְׁבֵי רָקִיעַ נִינְהוּ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בְּיִשּׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מִלֹּא קָנֶה זֶה לְזֵיתִים חֹרִי שְׁמְרִיחִין אֶת הָאָרֶץ כְּחוֹיָא לְמָה נִקְרָא שְׁמָם חוּי שֶׁטּוֹעֲמִין אֶת הָאָרֶץ לְאֵיזֶה דָּבָר רְאוּיָה, כְּנָחֹשׁ שֶׁמַּאֲכָלוֹ עָפָר. חֹרִי, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין מִנִּכְסֵיהֶן כְּדִכְתִיב "וּבְנֵי עֵשָׂו יֵירָשׁוּם" וְלֹא הִצְרִיכוּ לַעֲבֹד אֶת אַדְמָתָן.

רמז קמ

תָּנוּ רַבָּנָן, (במדבר כז, ח) "אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ" אֵין לִי אֶלָּא בֵּן, בֵּן הַבֵּן וּבַת הַבֵּן מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵין לוֹ" עַיִן עָלָיו בַּת, אֵין לִי אֶלָּא בַּת, בַּת הַבַּת וּבֵן הַבַּת מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵין לוֹ", עַיִן עָלָיו. הָא כֵּיצַד נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת עַד רְאוּבֵן וְלֵימָא עַד יַעֲקֹב גְּמִירִי דְּלָא כַּלְיָא שִׁבְטָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, כָּל הָאוֹמֵר תִּירֹשׁ הַבַּת עִם בַּת הַבֵּן אֲפִלּוּ נָשִׂיא שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה צְדוּקִים. דְּתַנְיָא, בְּכ"ד בְּטֵבֵת תָּבוּ לְדִינָנָא שֶׁהָיוּ צְדוּקִין אוֹמְרִין תִּירֹשׁ הַבַּת עִם בַּת הַבֵּן. נִטְפַּל לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאָמַר לָהֶם, שׁוֹטִים, זוּ מִנַּיִן לָכֶם, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ דָּבָר חוּץ מִזֶּקֶן אֶחָד שֶׁהָיָה מְפַטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ וְאָמַר, וּמַה בַּת בְּנוֹ שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ כֹּחוֹ תִּירָשֶׁנּוּ, בִּתּוֹ הַבָּאָה מִכֹּחַ אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּירָשֶׁנּוּ. קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה, וּכְתִיב וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וַאַיָּה וַעֲנָה מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה וְדִלְמָא תְּרֵי עֲנָה הֲווּ, אָמַר רָבָא, אֲנָא אֲמִינָא מִלְּתָא דִּשְׁבוּר מַלְכָּא לָא אֲמָרָהּ וּמָנוּ שְׁמוּאֵל, אָמַר קְרָא, הוּא עֲנָה הוּא עֲנָה דְּמַעְקְרָא אָמַר לוֹ, רַבִּי, בְּכָךְ אַתָּה פּוֹטְרֵנִי אָמַר לוֹ, שׁוֹטָה לֹא תְּהֵא תּוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ כְּשִׁיחָה בְּטֵלָה שֶׁלָּכֶם, מַה לְּבַת בְּנוֹ שֶׁכֵּן יָפֶה כֹּחָהּ אֵצֶל הָאַחִין תֹּאמַר בְּבִתּוֹ שֶׁהֲרַע כֹּחָהּ אֵצֶל הָאַחִים וְנִצְחוּם וּבִטְלוּם, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב.

(בראשית לו לא-לז) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם, רַבִּי יִצְחָק פָּתַח, (יחזקאל כז, ה ו) "אֲלוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מְשׁוֹטָיִךְ" נִמְשְׁלוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם כִּסְפִינָה, מָה סְּפִינָה זוֹ עוֹשִׂים לָהּ תֹּרֶן מִמָּקוֹם אֶחָד וְהוֹגְנִים מִמָּקוֹם אַחֵר, כָּךְ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שַׁמְלָה מִמַּמְשַׁרְקָה שְׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר. נַחֲלָה מִבֹּהֶלֶת בָּרִאשׁוֹנָה וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים. (שם) "וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תִבְרָךְ" (עובדיה א, כא) "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו". בְּשָׁעָה שֶׁזֶּה מַעֲמִיד מְלָכִים זֶה מַעֲמִיד שׁוֹפְטִים. זֶה מַעֲמִיד אַלּוּפִים זֶה מַעֲמִיד נְשִׂיאִים. זֶה הֶעֱמִיד שְׁמֹנָה בֶּלַע, יוֹבָב, חוּשִׁים, שַׂמְלָה, שָׁאוּל, הֲדַד, בַּעַל חָנָן, הֲדָר. וְזֶה הֶעֱמִיד שְׁמֹנָה, שָׁאוּל, וְאִישׁ בֹּשֶׁת, דָּוִד, שְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא, יְהוֹשָׁפָט. בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר וּבִטֵּל שֶׁל אֵלּוּ וְשֶׁל אֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, יז) "שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרַס". בָּא אֱוִיל מְרֹדַךְ וְנָתַן גְּדֵלָה לִיהוֹיָכִין בָּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְנָתַן גְּדֻלָּה לְהָמָן. מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה לוֹ דִּין עִם אֶחָד וְכָלוּ מְזוֹנוֹתָיו וּבָא אֶחָד וְהִסְפִּיק לוֹ מְזוֹנוֹת וְאָמַר הַמֶּלֶךְ, אֵין לִי עֵסֶק אֶלָּא עִם זֶה שֶׁהִסְפִּיק לוֹ מְזוֹנוֹת. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר הָיְתָה מַלְכוּת עֲקוּרָה מֵאֱדוֹם וּבָאתָה בָּצָרָה וְהִסְפִּיקָה מְלָכִים, אֵין לִי עֵסֶק אֶלָּא עִמָּהּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה וְטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם" אַף עַל פִּי כֵן טֶבַח [וְגָדוֹל] בְּאֶרֶץ אֱדוֹם. (בראשית לו לט) וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר, רַבִּי לֵוִי אָמַר מֵטִיבֵי אֱלֹהוּת הָיוּ. מְהֵיטַבְאֵל, שֶׁהָיוּ מְטִיבִין עַצְמָן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. מַטְרֵד,

שֶׁהָיוּ מַעֲמִדִין טַרְיוֹן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. רַבִּי סִימוֹן אָמַר, מֵטִיבֵי נָשִׁים הָיוּ. מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד, שֶׁהָיוּ מֵטִיבִין אוֹתָהּ לְבַעְלָהּ [וְאַחַר כָּךְ] הָיוּ טוֹרְדִין אוֹתָהּ מִבַּעְלָהּ. בַּת מֵי זָהָב מִן דְּעַתִּירִין אָמְרִין, מָהוּ דַהֲבָא מָהוּ כַּסְפָּא. (בראשית לו מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם, יוֹם שֶׁמָּלַךְ לוּטִינוּס נִרְאָה לְרַבִּי אָמִי בַּחֲלוֹם, הַיּוֹם מָלַךְ מַגְדִּיאֵל. אָמַר, עוֹד מֶלֶךְ אֶחָד נִתְבַּקֵּשׁ לֶאֱדוֹם אַלּוּף עִירָם, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עִירָם, שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲרֹם תִּסְבָּרִיוֹת לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מַעֲשֶׂה בְּשִׁלְטוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה מְבַזְּבֵז תִּסְבָּרִיוֹת שֶׁל אָבִיו, נִרְאָה לוֹ אֵלִיָּהוּ זְכוּרוֹנוֹ לִבְרָכָה בַּחֲלוֹם וְאָמַר לוֹ, אֲבוֹתֶיךָ מְצַמְצְמִין וְאַתָּה מְבַזְבֵּז, וְלֹא זָז עַד שֶׁמִּלְּאָן. הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם, (כְּתוּב בְּרֶמֶז ס"ב) הַחִטִּין וְהַתֶּבֶן וְהַקַּשׁ מְרִיבִין זֶה עִם זֶה, הַחִטִּין אוֹמְרִים בִּשְׁבִילֵנוּ נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה, וְהַקַּשׁ אוֹמֵר בִּשְׁבִילִי נִזְרְעָה הַשָּׂדֶה, אָמְרוּ לָהֶם הַחִטִּים תָּבֹא הַשָּׂעָה וְתִהְיוּ רוֹאִים וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁעַת הַגֹּרֶן בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטֵל אֶת הַקַּשׁ וְשׂוֹרְפוֹ, הַתֶּבֶן וּמַשְׁלִיכוֹ, הַחִטִּין (מעמידין) [מַעֲמִידָן] בַּבָּרִי, הִתְחִילוּ הַכֹּל מְנַשְּׁקִין אוֹתָן. כָּךְ [אֻמּוֹת הָעוֹלָם הַלָּלוּ] אוֹמְרִים, בִּשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם. [וְהַלָּלוּ] אוֹמְרִים בִּשְׁבִילֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, אָמַר לָהֶם יִשְׂרָאֵל, תָּבֹא הַשָּׂעָה וְתִהְיוּ רוֹאִים. לֶעָתִיד לָבֹא מַה כְּתִיב, (ישעיה מא, טז) "תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תְּפִיצֵ֣ם אֹתָ֑ם", אֲבָל יִשְׂרָאֵל, "וְאַתָּה תָּגִיל בַּה' בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל".

פרשת וישב

(בראשית לז א) כְּתִיב (ישעיה נז, יג) "בְּזַעֲקֵךְ יַצִּילֵךְ קִבּוּצָיִךְ וְאֶת כֻּלָּם יִשָּׂא רוּחַ יִקַּח הָבֶל וַהַחוֹסֶה בִי יִנְחַל אֶרֶץ וְיִירַשׁ הַר קָדְשִׁי" תָּנֵי, כִּנּוּסוֹ וְכִנּוּס בָּנָיו הִצִּילוֹ מִיַּד עֵשָׂו "וְאֶת כֻּלָּם יִשָּׂא רוּחַ יִקַּח הָבֶל" זֶה עֵשָׂו "וְהַחוֹסֶה בִי יִנְחַל אֶרֶץ וְיִירַשׁ הַר קָדְשִׁי", זֶה יַעֲקֹב. (משלי כח, א) "נָסוּ וְאֵין רֹדֵף רָשָׁע וְצַדִּיק[ים] כְּכְפִיר יִבְטָח". עָרַק רְשִׁיעָא וְלֹא רָדְפִין לֵיהּ זֶה עֵשָׂו, "וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו". "וְצַדִּיק[ים] כְּכְפִיר יִבְטָח", וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו. (איוב ט, כג) "אִם שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם לְמַסַּת נְקִיִּים יִלְעָג". אַנְטוֹנִינוֹס שָׁאַל אֶת רַבֵּנוּ, מַהוּ "אִם שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם". אָמַר לוֹ, גְּזוֹר דִּיסְיב מֵאָה מַגְלְבִין, הָווּ יָהֲבִין גַּבֵּהּ מֵאָה דִינָרִין, דֵּין סְכוּם לְדֵין וְדֵין סְכוּם לְדֵין, וְלֹא מַפְקִין מִנֵּיהּ כְּלוּם כְּעִנְיַן הַזֶּה מַלְעִיג עַל הַמַּכָּה "לְמַסַּת נְקִיִּים יִלְעָג". בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיקִים מְבַקְּשִׁין לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכֵן יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל יְדֵי שֶׁבִּקֵּשׁ לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה נִזְדַּוֵּג לוֹ שִׂטְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב. (איוב ג, כו) "לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִּי וַיָּבֹא רֹגֶז", "לֹא שָׁלַוְתִּי" מֵעֵשָׂו, "וְלֹא שָׁקַטְתִּי" מִלָּבָן, וְלֹא נָחְתִּי" מִדִּינָה, "וַיָּבֹא רֹגֶז" בָּא עָלַי רֹגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף. אָמַר רַב יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּשֶׁב אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר, (במדבר כה, א) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים", מַה כְּתִיב , "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת". וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, מָה אֵירַע שָׁם, מְכִירַת יוֹסֵף. (בראשית מז, כז) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", מַה כְּתִיב , "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת". (שמות לב, ו)

"וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". (מלכים א ה, ה) "וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח", וּכְתִיב "וַיָּקֶם ה' שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה".

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו. אַבְרָהָם גֵּיר גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, ה) "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן", אִם מִתְכַּנְּסִין כָּל בָּאֵי עוֹלָם לִבְרֹא יִתּוּשׁ אֶחָד וְלִזְרֹק בּוֹ נְשָׁמָה אֵינָן יְכוֹלִין, וְאַתְּ אָמַרְתְּ "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן", אֶלָּא אֵלּוּ הַגֵּרִים שֶׁגִּירוּ וְלָמְדָה "עָשׂוּ" אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ כָּל הַמְגַיֵּר אֶת הַגֵּר כְּאִלּוּ בְּרָאוֹ. יַעֲקֹב גִּיֵּר גֵּרִים, "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר". בְּיִצְחָק לֹא שְׁמַעְנוּ, אֶלָּא וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, מְגֻיָּרֵי אָבִיו. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן (בראשית לו, לא) "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם" וּכְתִיב וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְרָאָה כַּת שֶׁל כְּלָבִים וְנִתְיָרֵא מֵהֶן וְיָשַׁב לוֹ בֵּינֵיהֶן כָּךְ כְּיוָן שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו נִתְיָרֵא מֵהֶן וְיָשַׁב לוֹ בֵּינֵיהֶן. אָמַר רַב לֵוִי, מָשָׁל לְנָפַח שֶׁהָיָה פּוֹתְחוֹ פָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָתַח בְּנוֹ זַהֲבִי פָּתוּחַ כְּנֶגְדּוֹ וְרָאָה חֲבִלּוֹת שֶׁל קוֹצִים נִכְנָסֶת לַמִּדִּינָה. אָמַר, חֲבָל לַמִּדִּינָה מָה נִכְנָס בְּתוֹכָהּ. וְהָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד, אָמַר לוֹ, מֵאֵלּוּ אַתָּה מִתְיָרֵא, גֵּז אֶחָד מִשֶּׁלְךָ וְגֵז אֶחָד מִשֶּׁל בְּנְךָ שׁוֹרְפִין אוֹתָן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ" וְגוֹ'. (בראשית לז ב) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף. הַתּוֹלְדוֹת הַלָּלוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת יוֹסֵף וּבְשִׁבִילוֹ, לֹא הָלַךְ יַעֲקֹב אֲצֶל לָבָן אֶלָּא בְּשִׁבִיל רָחֵל, הַתּוֹלְדוֹת הָיוּ מַמְתִּינִים עַד שֶׁבָּא יוֹסֵף הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף" מִי מוֹרִידָן לְמִצְרַיִם, יוֹסֵף. מִי מְכַלְכְּלָן בְּמִצְרַיִם, יוֹסֵף. לֹא נִקְרַע הַיָּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יוֹסֵף, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים עז, טז יז) "רָאוּךָ מַיִם יָחִילוּ נָאֲלְתָּ בְּזִרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף". אַף הַיַּרְדֵּן לֹא נִקְרַע אֶלָּא בִּשְׁבִיל יוֹסֵף. אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת וְגוֹ'. לֹא הָוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב רְאוּבֵן אֶלָּא מָה יַעֲקֹב נוֹלַד מָהוּל אַף יוֹסֵף נוֹלַד מָהוּל מָה זֶה הָיְתָה אִמּוֹ עֲקָרָה, אַף זֶה הָיְתָה אִמּוֹ עֲקָרָה, מָה זֶה נִתְקַשְּׁתָה אִמּוֹ בְּשָׁעַת לֵידָה, אַף זֶה נִתְקַשְּׁתָה אִמּוֹ בְּשָׁעַת לֵידָה, מָה זֶה יָלְדָה אִמּוֹ שְׁנַיִם אַף זֶה יָלְדָה אִמּוֹ שְׁנַיִם מָה זֶה אֶחָיו שׂוֹנְאִין אוֹתוֹ אַף זֶה אֶחָיו שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ, מָה זֶה אֶחָיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ אַף זֶה אֶחָיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ, זֶה רוֹעֶה וְזֶה רוֹעֶה, זֶה נִשְׁטַם וְזֶה נִשְׁטַם, זֶה נִגְנַב וְזֶה נִגְנַב, זֶה נִגְנַב שְׁנֵי פְּעָמִים וְזֶה נִגְנַב שְׁתֵּי פְּעָמִים זֶה נִתְבָּרֵךְ בְּעֶשֶׂר וְזֶה נִתְבָּרֵךְ בְּעֶשֶׂר. זֶה יָצָא חוּצָה לָאָרֶץ, וְזֶה יָצָא חוּצָה לָאָרֶץ, זֶה נָשָׂא אִשָּׁה חוּצָה לָאָרֶץ, וְזֶה נָשָׂא אִשָּׁה חוּצָה לָאָרֶץ, זֶה הוֹלִיד בָּנִים חוּצָה לָאָרֶץ, וְזֶה הוֹלִיד בָּנִים חוּצָה לָאָרֶץ, זֶה לִוּוּהוּ מַלְאָכִים וְזֶה לִוּוּהוּ מַלְאָכִים זֶה נִתְגַּדֵּל עַל יְדֵי חֲלוֹם וְזֶה נִתְגַּדֵּל עַל יְדֵי חֲלוֹם זֶה נִתְבָּרֵךְ בֵּית חָמִיו בְּשִׁבִילוֹ וְזֶה נִתְבָּרֵךְ בֵּית חָמִיו בְּשִׁבִילוֹ זֶה יָרַד לְמִצְרַיִם וְזֶה יָרַד לְמִצְרַיִם, זֶה כִּלָּה אֶת הָרָעָב וְזֶה כִּלָּה אֶת הָרָעָב זֶה מַשְׁבִּיעַ וְזֶה מַשְׁבִּיעַ זֶה מְצַוֶּה וְזֶה מְצַוֶּה זֶה מֵת

בְּמִצְרַיִם וְזֶה מֵת בְּמִצְרַיִם, זֶה נֶחְנַט וְזֶה נֶחְנַט זֶה עָלוּ עַצְמוֹתָיו וְזֶה עָלוּ עַצְמוֹתָיו. אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף. אָמְרוּ, רָאוּי הָיָה יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף", אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁבְטַת זֶרַע מִמֶּנּוּ מִבֵּין צִפָּרְנֵי יָדָיו וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אֲחִיו וְכֻלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ וְכוּ' כְּדִכְתִיב בַּפָּסוּק "וַיִּבֶא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ". רְאוּיָה הָיְתָה בְּכוֹרָה לָצֵאת מֵרָחֵל, דִּכְתִיב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף וְגוֹ' (כְּדִכְתִיב בְּרֵמֶז קכה וּבְרֵמֶז מט).

יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְאַתְּ אֲמַרְתְּ וְהוּא נַעַר, אֶלָּא שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת, מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו וּמְתַקֵּן בִּשְׂעָרוֹ וּמַתְלֶה בַּעֲקֵבוֹ. וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה. מָה אָמַר, חֲשׁוּדִין הֵן בָּנֶיךָ עַל אֲבֶר מִן הַחַי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְזַלְזְלִין הֵן בָּנֶיךָ בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, תּוֹלִין הֵן עֵינֵיהֶן בִּבְנוֹת הָאָרֶץ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, עַל תְּלָתֵיהוֹן לָקָה, (משלי טז, יא) "פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַה'" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ חֲשׁוּדִין הֵן בָּנֶיךָ עַל אֲבֶר מִן הַחַי, חַייְךָ שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַקַּלְקָלָה אֵינָן אֶלָּא שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, לא) "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים", אַתָּה אוֹמֵר מְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת וְקוֹרִין לָהֶם עֲבָדִים, "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", אַתָּה אוֹמֵר תּוֹלִין הֵם עֵינֵיהֶם בִּבְנוֹת הָאָרֶץ, חַייְךָ שֶׁאֲנִי מְגָרֶה בְּךָ אֶת הַדֹּב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט, ז) "וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו" וְגוֹ'. (בראשית לז ג-ד) וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁהָיָה זִיו אִיקוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, שֶׁכָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁמָּסְרוּ שָׁם וְעֵבֶר לְיַעֲקֹב מָסָרָן לוֹ. וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. צָרִיךְ הָאָדָם שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת בְּנוֹ בֵּין בָּנָיו שֶׁעַל יְדֵי כְּתֹנֶת פַּסִּים שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב לְיוֹסֵף לֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם. פַּסִּים שֶׁהָיְתָה מַגַּעַת עַד פַּס יָדוֹ, פַּסִּים, שֶׁהֵפִיסוּ עָלֶיהָ אֵיזֶה מֵהֶם יוֹלִיכָהּ לְאָבִיו, פַּסִּים, עַל שֵׁם צָרוֹת שֶׁהִגִּיעוּהוּ, "פּוֹטִיפַר "סוֹחֲרִים "יִשְׁמְעֵאלִים "מִדְיָנִים.

רמז קמא

לְכוּ (חֲזוּ) [וּרְאוּ] מִפְעָלוֹת אֱלֹהִים וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ (שם) "הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה", לָמָּה וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ, שֶׁקָּרַע לִפְנֵיהֶם אֶת הַיָּם פַּסִּים פַּסִּים.

אָמַר רַב, לְעוֹלָם אַל יְשַׂנֶּה אָדָם בְּנוֹ בֵּין הַבָּנִים, שֶׁבִּשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים מִילַּת שֶׁהוֹסִיף יַעֲקֹב לְיוֹסֵף מִשְּׁאָר בָּנָיו נִתְקַנְּאוּ בּוֹ אֶחָיו וְנִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם. וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ וְגוֹ'. שֶׁהָיָה בָּא וְשׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם וְלֹא הָיוּ מַשִּׁיבִים אוֹתוֹ. וְכֵן מִשֶּׁנִּכְנַס לַשָּׁרָה הָיָה שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֶחָיו (בראשית מג, כז) "וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם". מִתּוֹךְ גְּנוּתָם שֶׁל שְׁבָטִים אַתָּה יוֹדֵעַ שִׁבְחָם, לְהַלָּן ["ן]לֹא דִּבֶּר אַבְשָׁלוֹם עִם אַמְנוֹן לְמֵרַע וְעַד טוֹב" דִּבְלְבָּא בְּלִבָּא בְּרַם הָכָא לֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם, דִּבְלְבָּא בְּפוּמָא. (בראשית לז ה-ו) וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם,

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה. אָמַר לָהֶם כַּךְ יִהְיוּ נְבִיאִים מוֹכִיחִים אֶתְכֶם, "שִׁמְעוּ נָא אֶת אֲשֶׁר ה' אֹמֵר". (בראשית לז ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים. אַתֶּם כּוֹנְסִין פֵּירוֹת וַאֲנִי כּוֹנֵס פֵּירוֹת, שֶׁלָּכֶם מַרְקִיבִים וְשֶׁלִּי עוֹמְדִין. וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי, רַבִּי לֵוִי אָמַר, עֲתִידִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת אֲלִילִים אִלְּמִים לִפְנֵי עֲגָלָיו שֶׁל יָרְבָעָם וְלֵאמֹר (שמות לב, ד) "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל" רַבִּי אְחָא אָמַר, עֲתִידִים אַתֶּם לְהַעֲלִים עָלַי דְּבָרִים לִפְנֵי אַבָּא לוֹמַר "חַיָּה רָעָה אֲכָלְתְּהוּ" וּמַה קָאִים לִי מַשְׁתִּיקוּתָא דְּאִמָּא. קָמָה, [וְהִנֵּה קָמָה] אֲלֻמָּתִי, וְגַם נִצָּבָה וְהִנֵּה תְּסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה פְּעָמִים שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִשְׁתַּחֲווֹת לוֹ. (בראשית לז ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ. רַבִּי לֵוִי אָמַר, לְפִי שֶׁעָנוּ אוֹתוֹ בְּעַיִן הָרָע לְפִיכָךְ הוּא מַעֲמִיד רְשָׁעִים רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר, לְפִי שֶׁעָנוּ אוֹתוֹ בְּלָשׁוֹן כָּפוּל הוּא מַעֲמִיד מְלָכִים. (בראשית לז ט) (כָּתוּב בְּרֶמֶז קיח). (בראשית לז י) וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו. כָּךְ תִּהְיוּ גּוֹעֲרִים בִּנְבִיאֵכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כט, כז) "לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בְּיִרְמְיָהוּ[ו] הָעַנְּתֹתִי". וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ. כָּךְ הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב סָבוּר שֶׁתְּחִיַּת הַמֵּתִים מַגַּעַת בְּיָמָיו שֶׁנֶּאֱמַר "הֵבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ" רָחֵל מֵתָה וְאַתְּ אָמַרְתָּ אֲנִי וְאִמְּךָ וְלֹא הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִים לִבְלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל שֶׁגִּדְּלָה אוֹתוֹ כְּאִמּוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, חֲלוֹם אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ אֵין מִתְקַיְּמִים מִקְצָתוֹ מִתְקַיֵּם, מִנַּלָּן, מִיּוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ", וַהֲאִי יוֹמָא אִמֵּהּ לָא הֲוָאי אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְעוֹלָם יְצַפֶּה אָדָם לַחֲלוֹם טוֹב עַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, מִנַּלָּן מִיּוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ב) "יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה" וְגוֹ' וּכְתִיב "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה" וְגוֹ'. מִשְּׁבַע עֶשְׂרֵה עַד שְׁלֹשִׁים הָווּ תְּלֵיסָר וְשֶׁבַע דְּשַׁבְעָא וְתַרְתֵּין דְּכַפְנָא הַוְיָן עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין. תָּנוּ רַבָּנָן, קִידָּה עַל אַפַּיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א א, לא) "וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם". כְּרִיעָה עַל בִּרְכַּיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ח, נד) "מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו". הִשְׁתַּחֲוָיָה זוֹ פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֵבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה".

(בראשית לז יא) וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר. נָטַל קוֹלְמוֹס וְכָתַב בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה בְּאֵיזֶה מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת שְׁמוֹר אֶת הַדָּבָר, עֲתִידִים הַדְּבָרִים לִגַּע בְּךָ אָבִינוּ יַעֲקֹב רוֹאֶה אֶת הַדְּבָרִים מִמַּשְׁמְשִׁין וּבָאִים אָמַר(ה), אִם נִתְבַּקְּרָה פְּנָקְסִי מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת. (בראשית לז יב) וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת צֹאן אֲבִיהֶ(ן)[ם] בִּשְׁכֶם. אֶת, נָקוּד עָלָיו, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן. (בראשית לז יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף. נָהֹג בּוֹ כָּבוֹד כְּמוֹרָא הָאָב עַל הַבֵּן. וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי. הִנֵּה הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב נִזְכָּר וּמֵעָיו מִתְחַתְּכִין יוֹדֵעַ הָיִיתָ שֶׁאָחִיךָ שׂוֹנְאִין אוֹתְךָ וְהָיִיתָ אוֹמֵר הִנֵּנִי. (בראשית לז יד) לֶךְ נָא רְאֵה מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא יֵצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה וְכוֹ' כְּדִכְתִיב

(בראשית לב, כה) (בַּ)וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ. וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן. וַהֲלֹא אֵין חֶבְרוֹן נְתוּנָה אֶלָּא בְּהַר, וְאַתְּ אַמְרַת וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן, אֶלָּא הָלַךְ לְהַשְׁלִים עַצָּה עֲמוּקָה שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵר הֲנָאָה שֶׁקִּבּוּר שָׁם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "אֶת מַצֵּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ" בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ".

(בראשית לז טו-יז) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ. שִׁלּשָׁה מַלְאָכִים נִזְדַּמְּנוּ לוֹ "וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ", "וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ", "וַיֹּאמֶר הָאִישׁ". דִּתָּיְנָה, שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ. זֶה גַּבְרִיאֵל הַמַּלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט, כא) "וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר [וְגוֹ'] מָעֹף בִּיעָף".

(בראשית לז יח) וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם (וְגוֹ'). אָמְרוּ, נְשַׁס�ֶּה בּוֹ אֶת הַכְּלָבִים. (בראשית לז יט) וַיֹּאמְרו[ּ] הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת. דִּילֵיהּ אַתְיָא וְטָעַן חַלְמוֹי אָמַר רַבִּי לֵוִי זֶהוּ עָתִיד לְהַשִּׁיאֵנוּ לַבְּעָלִים. (בראשית לז כ) אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם אוֹמְרִים וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו, עַתָּה נִרְאֶה דָּבָר מִי יָקוּם שֶׁלִּי אוֹ שֶׁלָּכֶם. וַיֹּאמְרו[ּ] אִישׁ אֶל אָחִיו. (כָּתוּב בְּרֶמֶז קנ"ח). (בראשית לז כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם. וְהֵיכָן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו יוֹמוֹ וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל רְאוּבֵן הָיָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אָמַר, בְּכוֹר אֲנִי וְכָל הַסִּרְחוֹן אֵין נִתְלֶה אֶלָּא בִּי רַבָּנָן אָמְרֵי, הוּא מוֹנֶה אוֹתִי עִם אֶחָי, דִּכְתִיב "וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים" וְגוֹ' וְאֵינִי מַצִּילוֹ אֶמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה פָּתַחְתָּ בַּהַצָּלָה תְּחִלָּה, חַייֶךָ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עָרֵי מִקְלָט תְּחִלָּה אֶלָּא בְּתִחוּמְךָ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברים ד, מג) "אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי". לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה יְהֵא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּלֵב שָׂמֵחַ. שֶׁאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ רְאוּבֵן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹתֵב אַחֲרָיו וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם, בְּכָתֵפָיו הָיָה טוֹעֲנוֹ וּמוֹלִיכוֹ אֵצֶל אָבִיו, אֲלוּ הָיָה אַהֲרֹן יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹתֵב עָלָיו (שמות ד, יד) "וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ" וְגוֹ' בְּתֹפֶים וּבְמְחוֹלוֹת הָיָה יוֹצֵא לִקְרָאתוֹ, אֲלוּ הָיָה בֹּעַז יוֹדֵעַ שֶׁכּוֹתֵב עָלָיו "וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי" עֲגָלוֹת פָּטוּמוֹת הָיָה מֵבִיא וּמַאֲכִילָהּ. לְשֶׁעָבַר הָיָה אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה וְהַנְּבִיאִים כּוֹתְבִין אוֹתָהּ, וְעַכְשָׁו שֶׁאֵין נְבִיאִים מִי כּוֹתֵב אוֹתָהּ, אֵלִיָּהוּ וּמָשִׁיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹתֵם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (מלאכי ג, טז) "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה'" וְגוֹ'.

רמז קמב

(בראשית לז כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּקַלּוּס הָיָה בָּא וַיְפַשִּׁיטוּ אֶת יוֹסֵף, זֶה הַפִּינֶס אֶת כֻּתָּנְתּוֹ, זֶה חָלוּק אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים, זֶה הַפַּרְגּוֹד אֲשֶׁר עָלָיו זֶה פַּלְמַנְיָא. (בראשית לז כד) וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבּוֹרָה. מִי הָיָה זֶה, שִׁמְעוֹן אֵימָתַי פָּרַע לוֹ (בראשית

מב, כד) "וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן". כֵּיוָן שֶׁנִּתְנוּהוּ בְּתוֹךְ הַבּוֹר הָיָה שִׁמְעוֹן מְצַוֶּה וְהָיוּ מַשְׁלִיכִים אֲבָנִים כְּדֵי לְהָרְגוֹ, אֲבָל כְּשֶׁנִּפַּל הוּא בְּיַד יוֹסֵף הָיָה מַשְׁלִיךְ עָלָיו פְּטוּמוֹת כְּדֵי לְהַאֲכִילוֹ. וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם. דְּרַשׁ רַב נָתָן בַּר מַנְיוּמֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַיִם אֵין בּוֹ אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ. אָמַר רַב אַחָא נִתְרוֹקֵן בּוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֵין בּוֹ מָיִם, אֵין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְמַיִם, דִּכְתִיב (ישעיה נה, א) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם". כְּתִיב "כִּי יִמְצָא אִישׁ גִּנֵּב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו" וְאַתֶּם מְכַרְתֶּם אֶת אֲחִיכֶם (וכו'). (בראשית לז כה) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם. עֲבֵירָתָן שֶׁל שְׁבָטִים זְכוּרָה לְעוֹלָם תְּקָוָה הִיא לָהֶם לְעוֹלָם מַאֲכִיל לֶחֶם לְכָל בָּאֵי עוֹלָם. וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ. וַהֲלֹא אֵין דַּרְכָּן שֶׁל יִשְׁמְעֵאלִים לִהְיוֹת טוֹעֲנִין אֶלָּא עוֹרוֹת וְעִטָּרָן אֶלָּא בּוֹא וּרְאֵה מַה זְּמַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ צַדִּיק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שַׂקִּים מְלֵאִים בְּשָׂמִים שֶׁהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן מִפְּנֵי רֵיחָן שֶׁל עַרְבִיִּים. (בראשית לז כו-כז) בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הִמְלִיכוּ יְהוּדָה עֲלֵיהֶן וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו מַה בֶּצַע. (בראשית מד, יד) "וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף" "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה". לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים. אָמְרוּ נֵלֵךְ וְנִתְפֹּס דַּרְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּנַעַן שֶׁחָטָא לֹא לְעֶבֶד נִתְקַלֵּל, אַף זֶה לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים. (בראשית לז כח) וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים. עָבְרוּ אוֹתָן הַדִּינִין כְּתִיב (ישעיה סג, יז) "לָמָּה תַתְעֵנוּ ה' מִדְּרָכֶיךָ" כְּשֶׁרְצִית נָתַתָּ בְּלִבָּם לֶאֱהֹב כְּשֶׁרְצִית נָתַתָּ בְּלִבָּם לִשְׂנֹא. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם מְכַרְתֶּם בְּנָהּ שֶׁל רָחֵל בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים לְפִיכָךְ יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם נוֹתֵן חֲמִשָּׁה סְלָעִים בְּמָנֶה צוֹרִי, אַתֶּם מְכַרְתֶּם בְּנָהּ שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף לְפִיכָךְ יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם מַפְרִישׁ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת. וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם נָטַל שְׁנֵי כְּסָפִים לְקִנּוֹת מִנְעָלִים לְרַגְלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ב, ו) "עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם". אָמְרוּ, נַחְרִים בֵּינֵינוּ שֶׁאֵין אֶחָד מִמֶּנּוּ מַגִּיד אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לְיַעֲקֹב. אָמַר לָהֶם יְהוּדָה, רְאוּבֵן אֵינוֹ כָּאן, אֵין הַחֵרֶם מִתְקַיֵּם בְּתִשְׁעָה, מֶה עָשׂוּ, שִׁתְּפוּ לַמָּקוֹם עִמָּהֶם וְחָרְמוּ. הִגִּידוּ לִרְאוּבֵן שֶׁעָשׂוּ אֶת הַחֵרֶם וְשָׁמַע הַחֵרֶם וְשָׁתַק. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב" דָּבָר זֶה לֹא הִגִּיד מִפְּנֵי הַחֵרֶם, וּכְשֶׁבָּאוּ לְמִצְרַיִם וּמָצְאוּ אָז הִתִּירוּ הַחֵרֶם וְשָׁמַע יַעֲקֹב (בראשית מה, כז) "וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב" וְגוֹ' וְכִי מֵתָה הָיְתָה רוּחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֶלָּא מִפְּנֵי הַחֵרֶם נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵעָלָיו, וְכֵיוָן שֶׁהִתִּירוּ הַחֵרֶם שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו כְּבַתְּחִלָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַחֵרֶם הוּא הַשְׁבוּעָה וְהַשְׁבוּעָה (הוא) [הִיא] הַחֵרֶם, וְכָל מִי שֶׁהוּא מֵפֵר אֶת הַחֵרֶם כְּאִלּוּ מֵפֵר אֶת הַשְׁבוּעָה. (בראשית לז כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר. וְהֵיכָן הָיָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עָסוּק הָיָה בְּשַׂקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ מִכַּיוָן שֶׁנִּפְנָה הָלַךְ אֶל הַבּוֹר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל טִרְחָתוֹ שֶׁל בֵּית אָבִיו הָיְתָה מֻשְׁלֶכֶת עָלָיו וְכֵיוָן שֶׁנִּפְנָה הֵצִיץ בַּבּוֹר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵעוֹלָם לֹא חָטָא אָדָם

לְפָנַי וְעָשָׂה תְשׁוּבָה וְאַתָּה פָּתַחְתָּ בִּתְשׁוּבָה חַיֶּיךָ שֶׁבֵּן בִּנְךָ עוֹמֵד וּפוֹתֵחַ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵיזֶה, זֶה הוֹשֵׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יד, ב) "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ". (בראשית לז לא) וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים, לָמָּה שָׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים, שֶׁדָּמוֹ דּוֹמֶה לְדַם אָדָם. אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְהֻנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת לוֹמַר לְךָ, מַה קָרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין אַף בִּגְדֵי כְהֻנָּה מְכַפְּרִין. כְּתִיב מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם" וְכוּ'.

(בראשית לז לב) הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיְהוּדָה, אַתָּה אָמַרְתָּ לְאָבִיךָ הַכֶּר נָא, חַיֶּיךָ שֶׁתָּמַר אוֹמֶרֶת לְךָ (בראשית לח, כה) "הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתָמֶת (וּלְמִי) [וְ]הַפְּתִילִים".

רמז קמג

(בראשית לז לג) וַיַּכִּירֵהוּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי. אָמַר, [לֵית] יָדַע אֲנָא מָה אֲנָא חֲמִי חַיְה רָעָה אֲכָלְתְּהוּ, נְצָנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, זוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַרְע. דָּבָר אַחֵר, זֶה יְהוּדָה שֶׁנֶּאֱמַר חַיְה רָעָה וְאֵין חַיְה רָעָה אֶלָּא אַרְיֵה, דִּכְתִיב "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה". (בראשית לז לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו. שְׁבָטִים גָּרְמוּ לַאֲבִיהֶם לִקְרֹעַ, וְהֵיכָן נִפְרַע לָהֶם בְּמִצְרַיִם, (בראשית מד, יג) "וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם". יוֹסֵף גָּרַם וְכוּ'. מְנַשֶּׁה גָּרַם לַשְּׁבָטִים לְפִיכָךְ נִקְרַע נַחֲלָתוֹ חֶצְיָהּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְחֶצְיָהּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. בִּנְיָמִין גָּרַם לַשְּׁבָטִים לִקְרֹעַ וְהֵיכָן נִפְרַע לוֹ, בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, "וַיִּקְרַע מָרְדֳּכַי אֶת בְּגָדָיו". וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו. לְפִי שֶׁתָּפַס יַעֲקֹב אֶת הַשַּׂק לְפִיכָךְ לֹא זָז מִבָּנָיו וּמִבְּנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א' כא, טז) "וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִים", אַחְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כא, כז) "וַיָּשֶׂם שַׂק עַל בְּשָׂרוֹ", יוֹרָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא הָעָם וְהִנֵּה הַשַּׂק עַל בְּשָׂרוֹ מִבָּיִת", מָרְדְּכַי, (אסתר ד, א) "וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר". וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים. אֵלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. (בראשית לז לה) וַיָּקֻמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְאַחְיוֹתֵיהֶן נִשְׂאוּ הַשְּׁבָטִים הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיָּקֻמוּ כָל בָּנָיו וְגוֹ'. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ רַב נַחְמָן אָמַר, עַל הֲדָא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְכָל בְּנֹתָיו, כַּמָּה בָּנוֹת הָיוּ לוֹ, חֲדָא הֲוָת לֵיהּ וּלְוָאי קְבָרָהּ אֶלָּא אֵין אָדָם מוֹנֵעַ [מ]לִקְרֹא לַחֲתָנוֹ בְּנוֹ וּלְכַלָּתוֹ בִּתּוֹ. וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם. מַטְרוֹנָא שֶׁאָלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי, אָמְרָה לוֹ, כְּתִיב (דברי הימים א' ה, ב) "כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו" וּכְתִיב (בראשית לח, יב) "וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה", וְזֶה שֶׁהוּא אֲבִיהֶם שֶׁל כֻּלָּם יִצְרוֹ תַּקִּיף עָלָיו וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם. אָמַר לָהּ, מִתְנַחֲמִים עַל הַמֵּתִים וְאֵין מִתְנַחֲמִין עַל הַחַיִּים. שֶׁאַל מִין אֶחָד לְרַבֵּנוּ, אֶפְשָׁר שֶׁהַמֵּתִים חַיִּים, אֲבוֹתֵיכֶם אֵינָם מוֹדִים וְאַתֶּם מוֹדִים, מַה כְּתִיב בְּיַעֲקֹב וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַמֵּתִים חַיִּים הָיָה

מְמָאֵן לְהִתְנַחֵם. אָמַר לוֹ, שׁוֹטֶה, לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא חַי, וְאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הַחַי.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר יַעֲקֹב, הֲרֵי נִפְרְצָה בְּרִית הַשְׁבָטִים, כַּמָּה יָגַעְתִּי לְהַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר כָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת, שְׁנֵים עָשָׂר שָׁעוֹת בַּיּוֹם, שְׁנֵים עָשָׂר שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה, שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשִׁים, שְׁנֵים עָשָׂר אֲבָנִים בָּאֵפוֹד, הֲרֵי נִפְרְצָה בְּרִית הַשְׁבָטִים, וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב לִשָּׂא אִשָּׁה וּלְהוֹלִיד בֵּן מִפְּנֵי שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל לָבָן, "וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנֹתַי וְגוֹ'".

וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו. זֶה יִצְחָק רַבִּי לֵוִי אָמַר אֶצְלוֹ הָיָה בּוֹכֶה, וְכֵיוָן שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִמֶּנּוּ הָיָה הוֹלֵךְ וְרוֹחֵץ בַּמֶּרְחָץ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ, אָמַר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מְגַלֶּה לוֹ וַאֲנִי מְגַלֶּה לוֹ רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר עַל שֵׁם כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלָיו מִתְאַבְּלִים עִמּוֹ. (בראשית לז לו) וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם. כַּמָּה אֲנִיּוֹת נִכְתְּבוֹת עָלָיו, רַבִּי יוּדָן אָמַר מָכְרוּהוּ אֶחָיו לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיִשְׁמְעֵאלִים לְסוֹחֲרִים וְסוֹחֲרִים לַמְּדָנִים, וּמְדָנִים לַמִּצְרִים רַב נַחְמָן אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה מִדְיָנִים מָכְרוּ אוֹתוֹ לְדְמוּסְיָא שֶׁל מְדִינָה, בָּא פּוֹטִיפַר וּנְטָלוֹ מִדְּמוּסְיָא שֶׁל מְדִינָה.

רמז קמד

(בראשית לח א-ב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה כְּתִיב (מלאכי ב, יא) "בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֶשְׂתָה" אָמַר לֵיהּ, כָּפַרְתָּ יְהוּדָה, שִׁקַּרְתָּ יְהוּדָה" "כִּי חִלֵּל יְהוּדָה", נֶעֱשְׂתָה חֵלִין יְהוּדָה, (שם) "קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר". וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה א, טו) "עֹד הַיֹּרֵשׁ אָבִיא לָךְ יוֹשֶׁבֶת מָרֵשָׁה עַד עֲדֻלָּם יָבוֹא כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פָּתַח, "כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת הַמַּחֲשָׁבֹת" שְׁבָטִים הָיוּ עֲסוּקִין בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, רָאוּבֵן הָיָה עָסוּק בְּשַׂקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ, וִיהוּדָה יָרַד לִקַּח לוֹ אִשָּׁה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא אוֹרוֹ שֶׁל מָלֶךְ הַמָּשִׁיחַ "בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה" עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מְשַׁעְבֵּד הָרִאשׁוֹן נוֹלַד גּוֹאֵל הָאַחֲרוֹן. וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן, (בראשית לז, לו) "וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ", לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימָר אֶלָּא (בראשית לט, א) "וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה" רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כְּדֵי לִסְמֹךְ יְרִידָה לִירִידָה רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כְּדֵי לִסְמֹךְ מַעֲשֶׂה תָּמָר לְמַעֲשֶׂה אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר, מָה זוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם אַף זוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, רוֹאָה הָיְתָה בְּאִיסְטְרוּלוֹגְיָן שֶׁלָּהּ שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲמִיד מִמֶּנָּה בֵּן וְלֹא הָיְתָה יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבִּתָּהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מז, יג) "מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלָיִךְ" "מֵאֲשֶׁר" וְלֹא כָּל אֲשֶׁר וְדִכְתִיב "וְלֹא יִתְבַּשָּׁשׁוּ, וְהַנָּחֹשׁ הָיָה עָרוּם", לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימָר אֶלָּא (שם ג, כא) "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם" אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ מֵאֵיזֶה

חֵטְא קָפַץ עֲלֵהֶם הָרִשָׁע הַזֶּה, מִתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָן עֲסוּקִין בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ נִתְאַוָּה לָהֶם. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנָן, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל נָחָשׁ וְדִכְוָתֵהּ "וְדִי מַהְלְכִין בְּגַוָּה יָכֵל לְהַשְׁפָּלָה" "בֶּלְשַׁאצַר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב". וְהֵיכָן הוּא אֱוִיל מְרוֹדָךְ רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי לִסְמֹךְ רָשָׁע לְרָשָׁע קוֹצֵץ לְקוֹצֵץ גִּיוּתָן לְגִיוּתָן. רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר כְּדֵי לִסְמֹךְ הַפְסָקַת מַלְכוּת לְהַפְסָקַת מַלְכוּת וְדִכְוָתֵהּ (שם ה, ל, ו, א) "בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֶּלְשַׁאצַר מַלְכָּא כַשְׂדָּאָה וְדָרְיָוֶשׁ מָדָאָה קַבֵּל מַלְכוּתָא". וְהֵן הוּא (שם ח, א) "בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ" שֶׁלֹּא יֹאמַר [דִּבְרֵי] פִּיּוּטִין הֵם כְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ [הַכֹּל] שֶׁאָמְרוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְרַבָּנָן אָמְרֵי, כְּדֵי לְסַרֵג עַל הַסֵּפֶר כֻּלּוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אָמְרוּ, בֹּאוּ וּנְפַזֵּר אֶת עַצְמֵנוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָנוּ מְכֻנָּסִים הַשָּׂטָן מָצוּי לִגְבוֹת אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְצְאוּ בְּגִנֶּבָה אֵין אֶחָד נִתְפָּס עַל יְדֵי כֻּלָּן, וְכֵיוָן שֶׁנִּמְצְאוּ בְּגִנֶּבָה אָמְרוּ, "הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ" מָצָא בַּעַל הַשָּׂטָר לִגְבוֹת אֶת חוֹבוֹ, כָּזֶה שֶׁהוּא מְמַצֶּה אֶת הֶחָבִית וּמַעֲמִידָהּ עַל שְׁמָרֶיהָ אָמְרוּ, בֹּאוּ וּנְפַרְנֵס אֶת עַצְמֵנוּ לְשֶׁעָבַר הָיָה עָסוּק לְהַשִּׂיאֵנוּ נָשִׁים עַכְשָׁו שֶׁהוּא עָסוּק בְּשֹׂקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עָסוּק לְהַשִּׂיאֵנוּ נָשִׁים. אָמְרוּ לוֹ, יְהוּדָה, וַהֲלֹא אַתָּה הָרֹאשׁ לַךְ וּפַרְנֵס אֶת עַצְמְךָ, מִיָּד וַיֵּרֶד מֵאֵת אֶחָיו. יְרִידָה הוּא לוֹ שֶׁקִּבֵּר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. כָּל מִי שֶׁהוּא מַתְחִיל בְּמִצְוָה וְאֵינוֹ גּוֹמֵר קוֹבֵר אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. מִמִּי אַתְּ לָמֵד, מִיהוּדָה (בראשית לז, כו) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו הָיָה לוֹ לְהוֹלִיכוֹ בִּכְתֻפָּיו אֵצֶל אֲבִיו, גָּרַם לוֹ לִקְבֹּר אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. כָּל מִי שֶׁמַּתְחִיל אֶת הַמִּצְוָה וְאֵינוֹ גּוֹמְרָהּ וּבָא אַחֵר וּגְמָרָהּ נִקְרֵאתָ עַל שְׁמוֹ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יהושע כד, לב) "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וַהֲלֹא מֹשֶׁה הֶעֱלָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אִתּוֹ" אֶלָּא שֶׁנִּגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא לִכְנֹס לָאָרֶץ, וְאֵלּוּ מְטַפְּלִין לְפִיכָךְ נִקְרֵאת עַל שְׁמָם, שֶׁנֶּאֱמַר (כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ וְגוֹ') מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְלִסְטִין שֶׁנִּכְנְסוּ וְנָטְלוּ קַנְקַן אֶחָד, הִצִּיץ עֲלֵיהֶן בַּעַל הַיַּיִן אָמַר לָהֶם יֶעֱרַב לָכֶם וִיבַסֵּם לָכֶם שֶׁשְּׁתִיתֶם הַיַּיִן, הַחֲזִירוּ הַקַּנְקַן לִמְקוֹמוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַשָּׂטָנִים, מִשְּׁכֶם מִכַּרְתֶּם אֶת יוֹסֵף הַחֲזִירוּ אֶת עַצְמוֹתָיו לִמְקוֹמָם.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם יוֹסֵף, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁמִּשָּׁם שֶׁגְּנַבְתּוּנִי שָׁם תַּחֲזִירוּנִי, וְכֵן עָשׂוּ, "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף קִבְּרוּ בִשְׁכֶם". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּרֶד יְהוּדָה. וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה. רַבָּנָן אָמְרֵי, חִירָה הוּא חִירָם שֶׁהָיָה בִּימֵי דָוִד, (מלכים א ה, טו) "כִּי אֹהֵב הָיָה חִירָם לְדָוִד כָּל הַיָּמִים", לְמוּד הָיָה עַל דַּעַת רַבָּנָן חָיָה קָרוֹב לְאֶלֶף וּמָאתַיִם שָׁנָה וְעַל דַּעַת רַבִּי יְהוּדָה חָיָה קָרוֹב לְחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה.

רמז קמה

וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי. מַאי כְּנַעֲנִי, אִילֵימָא כְּנַעֲנִי מַמָּשׁ אֶפְשַׁר בָּא אַבְרָהָם וְהִזְהִיר לְיִצְחָק בָּא יִצְחָק וְהִזְהִיר לְיַעֲקֹב וִיהוּדָה אְזִיל וְנָסִיב אֶלָּא בַּר גְּבַר תַּגָּרָא כְּדִכְתִיב "כְּנַעַן בְּיָדוֹ" וְגוֹ'. וְאִיתֵימָא מֵהָכָא, (ישעיה כג, ח) "כִּנְעָנֶיהָ נִכְבְּדֵי אֶרֶץ". בַּת גְּבַר תַּגָּרָא בּוֹצִינָא דְאַתְרָא.

(בראשית לח ג) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עֵר. בֵּן שֶׁהֵעֵר מִן הָעוֹלָם. (בראשית לח ד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן. שֶׁהֵבִיא אֲנִינָה לְעַצְמוֹ. (בראשית לח ה) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה וְגוֹ'. פְּסָקָה.

(בראשית לח ז) וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע. שֶׁהָיָה חוֹרֵשׁ בַּגְּנוּת וּמְעָרֶה לְאַשְׁפּוֹת. (בראשית לח ח) בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ. יְהוּדָה הִתְחִיל בְּמִצְוֹת יִבּוּם תְּחִלָּה תְּנִי, כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלַל הֶתֵּר וְנֶאֱסַר וְחָזַר וְהֻתַּר לֹא לְהֵתֵּרוֹ הָרִאשׁוֹן חָזַר אֶלָּא לְהֵתֵּרוֹ הַשֵּׁנִי יָבָמָה בִּכְלַל הֶתֵּר וְנֶאֱסָרָה וְחָזְרָה וְהֻתְּרָה יָכוֹל תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כה, ה) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" מִצְוָה רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא יַבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו וּבָעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת, דֶּרֶךְ סָדִין בָּעַל וַחֲמִשָּׁה נְטִיעוֹת נָטַע רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי מְנַחֵם בֶּן רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן רַבִּי יוֹסֵי, וְרַב אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי יוֹסֵי, וְרַב אַבְדִּימוֹס בֶּן רַבִּי יוֹסֵי, דַּהֲוָיִן עֵינוֹהִי דַּמְיָין לְאַמַּיהּ. (בראשית לח ט-יב) וְהָיָה אִם בֹּא יָבֹא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת. שֶׁהָיָה דִּישׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ. וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי. שָׁנָה אַחַת לְעִבּוּרוֹ שֶׁל עֵר, הִגְדִּיל שָׁבַע שָׁנִים וְנָשָׂא אִשָּׁה הֶרֵי שְׁמֹנֶה שָׁנִים. שָׁנָה אַחַת לְאוֹנָן שָׁנָה אַחַת לְשֵׁלָה שָׁנָה אַחַת שְׁבֵי אַלְמָנָה. שָׁנָה אַחַת וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים. שָׁנָה אַחַת לְעִבּוּרוֹ שֶׁל פֶּרֶץ. הִגְדִּיל שָׁבַע שָׁנִים וְנָשָׂא אִשָּׁה הֶרֵי שְׁמֹנֶה שָׁנִים שָׁנָה אַחַת לְחֶצְרוֹן. שָׁנָה אַחַת לְחָמוּל, וַיֵּרְדוּ עִמּוֹ לְמִצְרַיִם. תָּמָר מְעָכָהּ בְּאֶצְבַּע וְהָא הָוֹו עֵר וְאוֹנָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ שִׁמְּשׁוּ. בְּשִׁלְמָא אוֹנָן כְּתִיב בֵּיהּ וְשִׁחֵת אַרְצָה, אֶלָּא עֵר מִנָּלַן דְּעָבַד הָכִי. אָמַר קְרָא וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ, בְּאוֹתָהּ מִיתָה מֵת בְּשִׁלְמָא אוֹנָן מִשּׁוּם דְּכְתִיב לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע, אֶלָּא עֵר מַאי טַעְמָא עָבַד הֵכִי, סָבַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר וְיִכְחַשׁ יָפְיָהּ. (כְּתוּב ברמז נ"א). וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית אָבִיךְ. מַאי אַלְמָנָה, עַל שׁוּם מָנָה תֵּנַח אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׁוּאִין, אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר אִיֵּדִי דְּהָא מִקְּרֵי אַלְמָנָה הַאי נַמִּי קָרֵי לָהּ אַלְמָנָה. אַלְמָנָה דִּכְתִיבָא בַּתּוֹרָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. דַּעֲתִידֵי רַבָּנָן דִּמְתַקְּנֵי לָהּ כְּתֻבָּתָהּ מָנָה. וּמִי כְּתִיב קְרֵא לֶעָתִיד. אֵין, דִּכְתִיב "וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר", וְאָמַר רַב יוֹסֵף אַשּׁוּר זוֹ סְלִיקָא וּמִי הֲוָאי אֶלָּא דְּעָתִידָא.

כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחָיו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נַחַשׁ יֵשׁ סִימָן. וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים. שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּזִיזָה עוֹשֶׂה רֹשֶׁם. (בראשית לח

יג-יד) כְּתִיב הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה. וּכְתִיב (שופטים יד, א) "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה, יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה. רַב פַּפָּא אָמַר, חֲדָא תִּמְנָה הַוְאִי דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא עֲלִיָּה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא יְרִידָה. וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם. מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֵינַיִם מְצַפִּים לְרְאוֹתוֹ רַבִּי חָנָן אָמַר, מָקוֹם הוּא וּשְׁמוֹ עֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע טו, לד) "תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁנִּתְנָה עֵינַיִם לִדְבָרֶיהָ כְּשֶׁתִּבְעָהּ אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא גּוֹיָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ, גִּיּוֹרֶת אֲנִי שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ, פְּנוּיָה אֲנִי. שֶׁמָּא קְבֵל אָבִיךְ קִדּוּשִׁין אָמְרָה לֵיהּ, יְתוֹמָה אֲנִי שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ, טְהוֹרָה אֲנִי. (בראשית לח טו-טז) וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיְחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה [כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ]. מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה פָּנֶיהָ וַיְחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַב יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ זוֹכָה שֶׁיּוֹצְאִים מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים, מִנַּיִן, מִתָּמָר. מְלָכִים מִדָּוִד נְבִיאִים דִּכְתִיב (ישעיה א, א) "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", וְאָמַר רַבִּי לֵוִי מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אָחֵי הָווּ הוּא מוּצֵאת. הֵיא מִתּוֹצֵאת מִבַּעַי(ה) לֵיהּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ בָּא סַמְאֵל וְרִחֲקָן בָּא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן, וְהֵינוּ דִּכְתִיב (תהלים נו, א) "לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ נַעֲשֵׂית כְּיוֹנָה אִלֶּמֶת. "לְדָוִד מִכְתָּם", שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ וְתָם לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָיְתָה מַכָּתוֹ תַּמָּה, שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. וְהֵיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר. וְתֵימָא לֵיהּ מֵימָר אָמַר [רַב] זוּטְרָא בַּר טוּבְיָה, נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. מִנַּיִן מִתָּמָר. (שם) הַכֶּר נָא, בְּהַכֵּר בִּשֵּׁר אֶת אָבִיו (בראשית לז, לב) "הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא", בְּהַכֵּר בִּשְׁרוּהוּ, הַכֵּר נָא לְמִי הַחוֹתֶמֶת. הַכֶּר נָא, אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֶּר נָא פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי. מִנַּיִן יָדַע יְצָאתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כִּבּוּשִׁין וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ. כֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ שׁוּב לֹא פָּסַק הַיְמָנָה. כְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם (דברים ה, יט) "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף".

וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיְחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה. צָרִיךְ אָדָם לְהַזְהֵר עַצְמוֹ [בַּאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ] וּבְקְרוֹבוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בְּאַחַת מֵהֶן, מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִיהוּדָה, וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה לָמָּה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ עַד שֶׁהִיא בְּבֵית חָמִיהָ דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה לֹא הִשְׁגִּיחַ כֵּיוָן שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ, אָמַר אִלּוּ הָיְתָה זוֹנָה לֹא הָיְתָה מְכַסָּה פָּנֶיהָ. אָמַר רַב יוֹחָנָן בִּקֵּשׁ לַעֲבֹר וְזִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְאָךְ שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עַל הַתַּאֲוָה. אָמַר לוֹ, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ יְהוּדָה, מֵהֵיכָן מְלָכִים עוֹמְדִים, מֵהֵיכָן

גּוֹאֲלִים עוֹמְדִים, וַיֵּט אֱלֹיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ, בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ. (בראשית לח יז-יח) וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ. נִצְנְצָה בָּהּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. חֹתָמְךָ, זֶה מַלְכוּת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה כב, כד) "כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי". וּפְתִילֶךָ, זוֹ סַנְהֶדְרִין, שֶׁהֵן מְצַיְּנִין בַּפְּתִיל כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (במדבר טו, לח) "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת". וּמַטֶּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ, זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן". וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ. גִּבּוֹרִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

(בראשית לח כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים. (משלי ח, לא) "מְשַׂחֶקֶת בֶּחֱבֶל אַרְצוֹ", הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מְשַׂחֶקֶת עַל הַבְּרִיּוֹת אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוּדָה, אַתְּ מְרַמֶּה לְאָבִיךָ בִּגְדֵי עִזִּים, חַיֶּיךָ שֶׁתְּמָר מְרַמָּה לְךָ בִּגְדֵי עִזִּים. (בראשית לח כד) וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים. תַּמָּן תָּנִינָן, מְעֻבֶּרֶת דַּיָּה שַׁעְתָּהּ מְשֻׁהֶכֶת עֻבָּרָה. וְכַמָּה הַכָּרַת הָעֻבָּר, סוּמְכוֹס אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים. זֶכֶר לַדָּבָר, רְאָיָה גְּדוֹלָה הִיא, מִשּׁוּם דְּאִכָּא דְּיָלְדָה לְתִשְׁעָה וְאִכָּא דְּיָלְדָה לְשִׁבְעָה.

רַבִּי חָמָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי, לֹא סוֹף דָּבָר שְׁלֹשָׁה שְׁלֵמִים אֶלָּא רֻבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרֻבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם. וְלֹא סוֹף דָּבָר (ג' שְׁלֵמִים) וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְטַפַּחַת עַל כְּרָסָהּ וְאָמְרָה, מְלָכִים אֲנִי מְעֻבֶּרֶת, גּוֹאֲלִים אֲנִי מְעֻבֶּרֶת.

וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים. אָמַר עוּלָא, תָּמָר זָנְתָה, זִמְרִי זָנָה, תָּמָר זָנְתָה יָצְאוּ מִמֶּנָּהּ מְלָכִים וּנְבִיאִים זִמְרִי זָנָה נָפְלוּ כַּמָּה רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים. שֶׁהָיְתָה נִכְנֶסֶת לַמֶּרְחָץ וְאוֹמֶרֶת לְחַבְרוֹתֶיהָ, עִבְרוּ מִלְּפָנַי שֶׁאֲנִי טְעוּנָה מְלָכִים. וְהָיָה יוֹשֵׁב בַּדִּין יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְיהוּדָה אָמַר הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף, לְפִי שֶׁבְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד.

אֶפְרַיִם מְקֻשָּׁאָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, תָּמָר בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה וּכְתִיב "וּבַת אִישׁ כְּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת" וְגוֹ' [לְפִיכָךְ] הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף. (בראשית לח כה) הִיא מוּצֵאת. מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֶבְדוּ וְהִמְצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר הִיא מוּצֵאת כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם ה, כב) "אוֹ מָצָא אֲבֵדָה". הִיא מוּצֵאת אִתָּמַר הִיא וְהוּא צָרִיכִין לָצֵאת. וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר. בְּקֵשׁ לְכִפֹּר אָמְרָה לֵיהּ, הַכֵּר לְבַרְייְךָ עֲלֵיהוֹן שֻׁלְּךָ וְשֶׁל בּוֹרְאֶךָ הֵם.

תָּנִי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמוֹ. אָמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָאֲמַרְתְּ, תֵּדַע דְּאִזֵּיל סוּמְקָא וְאָתֵי חִוְרָא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, בַּמַּעֲרָבָא בְּמַאי זְהִירֵי טְפֵי. אָמַר לֵיהּ, בְּאַחְוָרֵי אַפֵּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַיּוֹרְדִין לַגֵּיהִנֹּם עוֹלִים, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹרְדִין וְאֵינָן עוֹלִים, הַמְּכַנֶּה שֵׁם לַחֲבֵירוֹ, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַבָּא עַל אֵשֶׁת

אִישׁ. הַיְנוּ מְכַנֶּה הַיְנוּ מַלְבִּין אַף עַל גַּב דְּדָשׁ בֵּיהּ בִּשְׁמֵיהּ נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים. מִנָּלָן מִתָּמָר, דִּכְתִיב הִיא מוּצֵאת.

מַר עוּקְבָא הֲוָה הַהוּא עַנְיָא בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ דַּהֲוָה רָגִיל כָּל יוֹמָא דְּשָׁדֵי לֵיהּ אַרְבַּע זוּזֵי בְּצִנּוֹרָא דְּדָשָׁא יוֹמָא חַד אָמַר, אֵיזִיל וְאֶחֱזֵי מַאן דְּעָבַד לִי טִיבוּתָא הַהוּא יוֹמָא נָגַהּ לֵיהּ לְמַר עוּקְבָא בְּבֵי מִדְרָשָׁא, אַתְיָא דְּבִיתְהוּ בַּהֲדֵיהּ כֵּיוָן דְּחָמֵי דְּקָא מַצְלֵי לֵיהּ לְדָשָׁא נָפַק בַּתְרֵיהּ, רָהוּט מְקַמֵּיהּ עָיוּל לְהַהוּא אַתּוּנָא דַּהֲוָה גְּרִיפָא נוּרָא קָא מִקְלְיָן כַּרְעֵיהּ דְּמַר עוּקְבָא. אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ, שְׁקוֹל כַּרְעָיְךָ אוֹתְבִינְהוּ אֲכַרְעֵי חַלָּשׁ דַּעְתֵּיהּ אָמְרָה לֵיהּ, אֲנָא שְׁכִיחְנָא בְּגוֹ בֵּיתָא וּמְקָרְבָא הֲנָיְתִי וְלָמָּה לֵיהּ כּוּלֵי הַאי דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְכוּ'. וְתוּ מַר עוּקְבָא הֲוָה רָגִיל הַהוּא עַנְיָא דַּהֲוָה בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ דַּהֲוָה רָגִיל כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לְשִׁדּוּרֵי לֵיהּ [אַרְבַּע] מֵאָה זוּזֵי. יוֹמָא חַד שַׁדְּרִינְהוּ לֵיהּ בְּיַד בְּרֵיהּ. אָתָא וַאֲמַר לֵיהּ לָא צָרִיךְ, חָזַאי דַּהֲווּ מְזַלְפֵי קַמֵּיהּ יַיִן יָשָׁן. אֲמַר לֵיהּ, מְפָגֵּן כּוּלֵי הַאי, עַיְּפִינְהוּ וְשָׁדַר לֵיהּ. כִּי הֲוָה נַח נַפְשֵׁיהּ אֲמַר, אֵיתֵי חֶשְׁבּוֹן דִּצְדָקָה וְאֶחֱזֵי כַּמָּה צְדָקָה עֲבִידְנָא, אֶשְׁכַּח בֵּיהּ שֶׁבַע אַלְפֵי דִּינְרֵי קַסְרָיָתָא. אָמַר, זְוִדִין קְלִילִין לְאוֹרְחָא רְחִיקָא קָם וּבְזְבֵז לְפַלָּגָא נִכְסֵיהּ. וְהֵיכִי עָבַד הָכִי, וְהָא אָמַר רַבִּי אֵילָא, הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ שֶׁמָּא יֵרֵד מִנְּכָסָיו וְיִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. הַנֵי מִילֵי מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה לֵית לָן בָּהּ.

(בראשית לח כו) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּשָׁלשָׁה מְקוֹמוֹת הוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם, דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר צַדְקָה מִמֶּנִּי, מִנַּיִן יָדַע דִּלְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָמַר דְּאִזְקִיקָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ אִזְקִיקָא נַמִּי לְאַחֲרִינֵי. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כִּבּוּשִׁים בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁמוּאֵל (שמואל א יב, ג ה), "וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי עֲנוּ בִי וְגוֹ' וַיֹּאמֶר עֵד" וְגוֹ', [בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹמֹה] "וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי וְגוֹ' הִיא אִמּוֹ", מִנַּיִן יָדַע, דִּלְמָא עֵרוּמֵי מְעָרְמָא, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "הִיא אִמּוֹ". אָמַר רָבָא, מִמַּאי, דִּלְמָא יְהוּדָה דְּמָנָה יוֹמֵי וְיָרְחֵי וְאִיתְרַמֵּי לֵיהּ דְּחָזְיָא מְחַזְּקִינַן וּדְלָא חָזְיָא לָא מְחַזְּקִינַן וּשְׁמוּאֵל נַמִּי כֻּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל יָחִיד מִקְרוּ, דִּכְתִיב "יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה'". בֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה סְבָרָא הוּא, הָא מְרַחֲמָא וְהָא לָא מְרַחֲמָא אֶלָּא גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ.

(בראשית לח כז-כח) וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד. אָמַר רַב הוּנָא, הוֹצִיא עֲבַר יָדוֹ וְהֶחֱזִיר, אִמּוֹ טְמֵאָה לְיָדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד וְהָא תְּנַן, הוֹצִיא עֲבַר אֶת יָדוֹ אֵין אִמּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְכָל דָּבָר, לְחוּשׁ חוֹשֶׁשֶׁת, יְמֵי טָהֳרָה לָא יַהֲבִינַן עַד דְּנָפִיק רֻבֵּיהּ. וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת מִדְּאוֹרַיְתָא, אֲבָל מִדְּרַבָּנָן חוֹשֶׁשֶׁת וְקָרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

וְהִנֵּה תְאוֹמִים. מְלֵא כְּתִיב בְּרֶמֶז קד עַל וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת. שְׁלֹשָׁה הֵן נֶאֱמָנִין לְאַלְתַּר, וְאֵלּוּ הֵן, הַחַיָּה וְהַשַּׂיָּרָא וְהַמְטַהֵרֶת חֲבֶרְתָּהּ [ובלבד] מֵעֵת לְעֵת וכו'. (בראשית לח כט) וַיְהִי כְּמֵשִׁיב יָדוֹ. זֶה רַבָּה עַל כָּל הַפְּרִיצִים מִמְּךָ יַעֲמֹד "עָלָה הַפֶּרֶץ לִפְנֵיהֶם". (בראשית לח ל) וְאַחַר יָצָא אָחִיו. כַּמָּה יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאן, רַב הוּנָא אָמַר אַרְבַּע כְּנֶגֶד אַרְבַּע חֲרָמִים שֶׁהוּא עָתִיד לִכְּשֹׁט אֶת יָדוֹ [בַּהֶן], חֶרְמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק וְחֶרְמוֹ שֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, וְחֶרְמוֹ שֶׁל יְרִיחוֹ, וְחֶרְמָן שֶׁל כְּנַעֲנִיִּים. רַבִּי יוּדָן אָמַר, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהוּא עָתִיד לְטוֹל מִן הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, כא) "וָאֵרֶא(ה) בַּשָּׁלָל אַדֶּרֶת שִׁנְעָר [אַחַת] טוֹבָה (מְאֹד) וּמָאתַיִם (שֶׁקֶל) [שְׁקָלִים] כֶּסֶף וּלְשׁוֹן זָהָב אֶחָד".

(בראשית לט א) וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה. כְּתִיב (הושע יא, ד) "בְּחַבְלֵי אָדָם אֲמְשְׁכֵם" זֶה יוֹסֵף, "וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר", (הושע שם) "בַּעֲבֹתוֹת אַהֲבָה" שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף". (הושע שם) "וָאֶהְיֶה לָהֶם כִּמְרִימֵי עֹל", שֶׁרוֹמַמְתִּי צָרָיו עָלָיו, וְאֵיזוֹ, זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר. כָּל כָּךְ לָמָּה "עַל לְחָיֵיהֶם" שֶׁהוֹצִיא דָּבָר מִלְּחָיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה". וְסוֹף "וְאֹט אֵלָיו אוֹכִיל", אֲנִי מַטָּה עָלָיו אֲכִילוֹת הַרְבֵּה, (בראשית מב, ו) "וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ. וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה. שַׁלִּיט בְּהוֹן כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים עב, ח) "וְיֵרְדְּ מַיִם עַד יָם", כְּבָשָׁן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר". נִסַּח יַתְהוֹן מֵאַתְרַיְהוּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים יד, ט) "וַיֵּרְדֵּהוּ אֶל כַּפָּיו". וְיוֹסֵף הוּרַד. הוֹרִיד אֲבִינוּ יַעֲקֹב. מָשָׁל לְפָּרָה שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אוֹתָהּ לְמַקּוֹלִין וְלֹא הָיְתָה נִמְשֶׁכֶת. מֶה עָשׂוּ, מָשְׁכוּ בְּנָהּ לְפָנֶיהָ וְהָיְתָה מְהַלֶּכֶת עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ. כָּךְ הָיָה רָאוּי יַעֲקֹב אָבִינוּ לֵירֵד לְמִצְרַיִם בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּנִי בְּכֹרִי הוּא וַאֲנִי מוֹרִיד אוֹתוֹ בְּבִזָּיוֹן, הֲרֵינִי מֵשִׁךְ בְּנוֹ לְפָנָיו וְהוּא יֵרֵד אַחֲרָיו בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ. מִנָּא לָן שֶׁהַשְׁכִינָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם, דִּכְתִיב (להלן פסוק ב) "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף". מִצְרָיְמָה. תְּנִי בְּשֵׁם רַב נַחְמָן, כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לָמֶ"ד בְּתִחְלָתָהּ הֵטִיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ (בראשית לג, יד) "שֵׂעִירָה" "סְדֹמָה", "מִצְרַיְמָה" (שם כז, מג, כח, י) "חָרָנָה". הֵתִיבוּן וְהָכְתִיב "יְשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה" לְאַמְבַּטְיָ' הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבִּשְׁאוֹל. וַיִּקָּנֵהוּ. הַקָּנוּיִין קוֹנִין כָּל הָעֲבָדִים מְחַסְּרִין בֵּית רַבָּן, וְזֶה (להלן פסוק כ) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף". כָּל הָעֲבָדִים חֲשׁוּדִין עַל הַגָּזֵל, וְזֶה (בראשית מז, יד) "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף כָּל הָעֲבָדִים חֲשׁוּדִין עַל הָעֲרָוָה, וְזֶה "לֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ". כָּל הָעֲבָדִים רַבָּן מַאֲכִילָן בִּתְרוּמָה, וְזֶה הֶאֱכִיל אֶת רַבּוֹ תְּרוּמָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מִבְּנוֹת פּוֹטִיפַר לָקַח אֶלְעָזָר. [פּוֹטִיפַר]. הוּא פּוֹטִיפֶרַע [פּוֹטִיפַר] שֶׁהָיָה מְפַטֵּם פָּרִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, פּוֹטִיפֶרַע שֶׁהָיָה פֹּעֵר עַצְמוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵיוָן שֶׁיָּרַד יוֹסֵף לְשָׁם נַעֲשָׂה פּוֹטִינוֹן. סָרִיס פַּרְעֹה. שֶׁנִּסְתָּרֵס בְּגוּפוֹ, מְלַמֵּד שֶׁלִּקְחוֹ לְתַשְׁמִישׁ וְסָרְסוֹ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּגוּפוֹ. מָשָׁל לְדֹב שֶׁהָיָה מְשַׁכֵּל בִּבְנֵי הַמְּדִינָה, אָמַר, תְּבָרוּן נִיבִיה כָּךְ מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקָחוֹ אֶלָּא לְתַשְׁמִישׁ וְסֵרְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים לז, כח) "כִּי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא יַעֲזֹב אֶת חֲסִידָיו", חֲסִידוֹ כְּתִיב, וְאֵיזֶה זֶה יוֹסֵף צַדִּיקָא, (שם) "לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרַת" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְקָחוֹ אֶלָּא לְתַשְׁמִישׁ וְסֵרְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּגוּפוֹ. אִישׁ מִצְרִי. גֶּבֶר עָרוּם מַה הָיְתָה עָרְמָתוֹ, בְּכָל מָקוֹם גֶּרְמַנִי מוֹכֵר כּוּשִׁי, וְכָאן כּוּשִׁי מוֹכֵר גֶּרְמַנִי, אֵין זֶה עֶבֶד. אָמַר לָהֶם, הָבִיאוּ לִי עֶרֶב וְאֵין הַלְּשׁוֹן הַזֶּה מִיָּד אֶלָּא לְשׁוֹן עֶרֶב כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית מג, ט) "אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי" וְגוֹ'. וּכְתִיב מִיָּד הַיִּשְׁמְעֵלִים אֲשֶׁר הוֹרִידֻהוּ שָׁמָּה. עַבְדָּא זַבִּין וּבַר אַמְתָא מְזַבִּין וּבַר חוֹרִין עֶבֶד לְתַרְוַיְהוּ.

וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה. אַל תִּקְרֵי 'הוּרַד' אֶלָּא 'הוֹרִיד', שֶׁהוֹרִיד אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה מִגְּדוּלָתָן וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר, שֶׁקָּנָהוּ לְעַצְמוֹ בָּא גַּבְרִיאֵל וְסֵרְסוֹ וּפָרָעוֹ מֵעִיקָּרָא כְּתִיב פּוֹטִיפַר וּלְבַסּוֹף כְּתִיב "פּוֹטִיפַרַע". (בראשית לט ב) וַיְהִי ה' וְאֶת יוֹסֵף]. וְעִם שְׁאַר הַשְּׁבָטִים לֹא אָמַר רַבִּי יוּדָן, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שִׁבְתִּים עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת טְעוּנוֹת יַיִן. נִכְנְסָה אַחַת מֵהֶן לַחֲנוּתוֹ שֶׁל גּוֹי, הִנִּיחַ אַחַת עֶשְׂרֵה וְהָלַךְ אַחֲרֶיהָ אָמְרוּ לָהֶם, אֵלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְאֵינִי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ יַיִן נָסָךְ, וְזוֹ נִכְנְסָה לַחֲנוּתוֹ שֶׁל גּוֹי וּמִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה יַיִן נָסָךְ. כָּךְ אֵלּוּ גְּדוֹלִים וּבִרְשׁוּת אֲבִיהֶם הֵם, אֲבָל זֶה שֶׁהוּא קָטָן וּבִרְשׁוּת עַצְמוֹ, לְפִיכָךְ וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף. וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ. גְּבַר קַפְיִז, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמואל ב יט, יח) "וְצִלְחוּ (אֶת) הַיַּרְדֵּן לְפְנֵי הַמֶּלֶךְ". מָשָׁל לְדֶבָא שֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק מְקֻשֶּׁטֶת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אָמְרוּ, כָּל מַאן דְּקָפֵז לָהּ יִסַּב מַה דְּעָלְהּ הֲיָה שָׁם פִּקֵּחַ, אָמַר, אַתּוּן מִסְתַּכְּלִין בְּמַה דְּעָלְהּ וַאֲנִי מִסְתַּכֵּל בְּנִיבִיהָ שֶׁל אוֹתָהּ דֶּבָא.

וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד. וּלְאַבְרָהָם שֶׁהָיָה תְּחִלָּה לָאָבוֹת וְנִתְנַסָּה עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אוֹהֲבִים. אֶחָד הָיָה רָעֵב וְגָנַב וְנָתַן לוֹ פַּת קִבָּר וַאֲכָלָהּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֶחָד הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ וְלֹא קִבֵּל עָלָיו כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אָמַר, זֶה שֶׁלֹּא אָכַל בִּגְנֵבָה יִכָּנֵס בְּסֵעֲדָה עִמִּי. כָּךְ אַבְרָהָם (בראשית טז, ב) "בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי", מִיָּד "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי", וְיוֹסֵף הָיָה רוֹאֶה בְּכָל יוֹם בְּנוֹת מְלָכִים פְּעָמִים מְקֻשָּׁטוֹת פְּעָמִים מְבֻסָּמוֹת פְּעָמִים עֲרֻמּוֹת וְלֹא רָצָה. (בראשית לט ג) וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ. הָיָה מְלַחֵשׁ וְיוֹצֵא מְלַחֵשׁ וְנִכְנָס וּלְבַסּוֹף שָׂכַח (בראשית מא, נא) "כִּי נַשַּׁנִי אֶת כָּל עָמְלִי". אָמַר לֵיהּ מְזֹג בְּרוֹתְחִין וְהָא רוֹתְחִין, מְזֹג פּוֹשְׁרִין וְהָא פּוֹשְׁרִין. אָמַר יוֹסֵף, מַכְנִיס תֶּבֶן לָעֲפָרִים קַדְּרִים בְּכִפַּר חֲנַנְיָה גְּזָזִין בְּדַמֶּשֶׂק, חָרְשִׁים בְּמִצְרַיִם בַּאֲתַר דְּחָרְשִׁין חָרְשִׁין עַד הֵיכָן עַד שֶׁרָאָה שְׁכִינָה [עוֹמֶדֶת] עַל גַּבָּיו, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ. (בראשית לט ה) וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁהַצַּדִּיקִים הוֹלְכִים שְׁכִינָה הוֹלֶכֶת עִמָּהֶן. [יָרַד] יִצְחָק לְגֶרֶר בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ

וכו', [יַעֲקֹב], "וַיְבָרֶךְ ה' אוֹתְךָ לְרַגְלָי", [יוֹסֵף], וַיְהִי בִּרְכַּת ה' בְּכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ וכו'. שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשִׁים עָשָׂה שָׁם שִׁשָּׁה בַּבַּיִת וְשִׁשָּׁה בַּשָּׂדֶה. (בראשית לט ו) כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל. לָשׁוֹן נְקִיָּה. וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וְגוֹ'. זְרוֹק חֻטְרָא לַאֲוִירָא עַל עִיקָּרֵיהּ קָאֵי. לְפִי שֶׁכָּתוּב (בראשית כט, ז) "וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר" לְפִיכָךְ וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר. (בראשית לט ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. (משלי ז, ז) "וָאֵרֶא בַפְּתָאיִם" אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים בְּעַרְבִיָא צוֹחִים לְמִינוּקָא פַּתְיָא (שם) "אָבִינָה בַבָּנִים חָסַר לֵב" זֶה יוֹסֵף, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל אֶחָיו לְשׁוֹן הָרַע, הֲיֵשׁ חָסַר לֵב יוֹתֵר מִזֶּה "וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ" זֶה אֵשֶׁת אֲדֹנָיו, "שִׁית זוֹנָה" לְיוֹסֵף "וּנְצָרַת לֵב" בַּעֲלָה (שם יא יג) "הִמְיָה הִיא וְסֹרֶרֶת" בּוֹכָה הִיא וְטוֹעִיתָא "בְּבֵיתָהּ לֹא יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ" אֶלָּא "פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם בָּרְחֹבוֹת וְאֵצֶל כָּל פִּנָּה תֶּאֱרֹב". שָׁלְחָה וְאָמְרָה, חַמִּיתוּן לְיוֹסֵף, ["וְ]הֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנִשְׁקָה לוֹ" "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ". "הֵעֵזָה פָנֶיהָ וַתֹּאמֶר לוֹ", "שִׁכְבָה עִמִּי". (תהלים קכה, ג) "כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע" זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר. "עַל גּוֹרָל הַצַּדִּיקִים" זֶה יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וְגוֹ' וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו, מָשָׁל לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בַּשּׁוּק מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו מְתַקֵּן בְּשָׂעָרוֹ, אָמַר אֲנָא גְּבַר אָמְרוּ לֵיהּ, אֵין אַתְּ גְּבַר, הָא דֶּבָא קוּמְךְ קַפְּחִינֵיהּ. וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. הִרְהוּרֵי דְּבָרִים הָיוּ שָׁם. מִי הִרְהֵר, יוֹסֵף הִרְהֵר. אָמַר, כְּשֶׁהָיִיתִי בְּבֵית אָבִי הָיָה אָבִי רוֹאֶה אֵיזֶה מָנָה יָפָה וְנוֹתֵן לִי וְהָיוּ אַחַי מַכְנִיסִים בִּי עַיִן הָרַע, עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי כָּאן מוֹדֶה אֲנִי שֶׁאֲנִי בְּרוּחָה. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַטְלֵיס חַייְךְ שֶׁאֲנִי מְגָרֶה בְּךָ אֶת הַדֹּב. דָּבָר אַחֵר אָמַר, אָבִי נִתְנַסָּה זְקֵנִי נִתְנַסָּה אֲנִי אֵינִי מִתְנַסֶּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייְךְ שֶׁאֲנִי מְנַסֶּה אוֹתְךָ יוֹתֵר מִכֻּלָּם. כָּךְ הָיָה וָסְתָן שֶׁל אִמּוֹת הָעוֹלָם, אֶחָד מֵהֶם לוֹקֵחַ לוֹ עֶבֶד הוֹלֵךְ אֵצֶל אַסְטְרוֹלוֹגוּס וְאוֹמֵר לוֹ הָא טָב נַחְשָׁא אֵין לָשׁוֹן זֶה וַתִּשָּׂא אֶלָּא לְשׁוֹן אַסְטְרוֹלוֹגְיָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים ד, יט) "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה". וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי. אֲרוּרִים הֵן הָרְשָׁעִים, כָּאן וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי כִּבְהֵמָה וּלְהַלָּן "וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל אֲמָתְךָ". (בראשית לט ח-ט) וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל אֵשֶׁת אֲדֹנָיו. בִּדְבַר מִצְוָה מְמָאֲנִין בִּדְבַר עֲבֵרָה אֵין מְמָאֲנִין, אָתְמְהָה בִּדְבַר מִצְוָה מְמָאֲנִין (דברים כה, ז) "מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל" בִּדְבַר עֲבֵרָה אֵין מְמָאֲנִין בִּדְבַר מִצְוָה מְמָאֲנִין (שמות כב, טז) "אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ", בִּדְבַר עֲבֵרָה אֵין מְמָאֲנִין. וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר הֵן אֲדֹנִי וְגוֹ'. אָמַר לָהּ, לְמוּד הוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת בּוֹחֵר בְּבֵית אַבָּא לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, ב) "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", אִם אֶשְׁמַע לָךְ שֶׁמָּא אֶבְחַר לְעוֹלָה וְאֶפָּסֵל מִן הַקָּרְבָּן. דָּבָר אַחֵר, [וַיְמָאֵן] וַיֹּאמֶר אֶל אֵשֶׁת אֲדֹנָיו. לְמוּד הוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת נִגְלֶה עַל בֵּית אַבָּא בַּלַּיְלָה, אַבְרָהָם "אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' [וְאֶל אַבְרָם] בַּמַּחֲזֶה", יִצְחָק (שם כו, כד) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא", יַעֲקֹב "וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה ה'

נִצָּב עָלָיו", אֶשְׁמַע לְךָ, שֶׁמָּא יִגָּלֶה עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי וְיִמְצָאֵנִי טָמֵא. הֵן אֲדֹנָי. מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן עַל יְדֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה קַלָּה נִטְרַד מִגַּן עֵדֶן, וְזוּ גִּלּוּי עֲרָיוֹת שֶׁהִיא עֲבֵרָה חֲמוּרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הֵן אֲדֹנָי. מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאַבָּא שֶׁבָּאָרֶץ כְּנַעַן, רְאוּבֵן עַל יְדֵי שֶׁכָּתוּב (שם לה, כב) "וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב" נָטַל בְּכוֹרָתוֹ וּנְתָנָהּ לִי, אֶשְׁמַע לְךָ וְאֵרֵד מִבְּכֹרָתִי. הֵן אֲדֹנָי. מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאֲדֹנִי, אָמְרָה לוֹ הוֹרַגְתּוֹ אֲנִי. אָמַר לָהּ, לֹא דַּי לִי שֶׁאָמְנָה בְּאִיסְטְרָטִין שֶׁל נוֹאֲפִים אֶלָּא שֶׁאָמְנָה בְּאִיסְטְרָטִין שֶׁל רַצְחָנִין, וְאִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אַתְּ מְבַקֶּשֶׁת הֵן אֲדֹנָי הִידָא לְקוּמִיךְ אָמַר לָהּ, חֶלֶב עִזִּים שְׁחוֹרוֹת וַחֲלֵב עִזִּים לְבָנוֹת טַעַם אֶחָד לָהֶם. דָּבָר אַחֵר, הֵן אֲדֹנָי. מִתְיָרֵא אֲנִי מֵה', אָמְרָה לוֹ, אֵינֶנּוּ. אָמַר לָהּ, (תהלים קה, ג) "גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד". הִכְנִיסָתוֹ מֵחֶדֶר לְחֶדֶר וּמִקִּיטוֹן לְקִיטוֹן עַד שֶׁהֶעֱמִידָה אוֹתוֹ לִפְנֵי מִטָּתָהּ וְהָיְתָה עֲבוֹדָה זָרָה לְמַעְלָה הֵימֶנָּה, הָלְכָה וְכִסָּתוֹ, אָמַר לָהּ הֲלִין אַפַּיָּא כְּסִית מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ "עֵינֵי ה' [הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ"] עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אֵינֶנּוּ גָּדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי לֹא שָׁבַק קָרְיָא כְּלוּם לַה' אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לֵאלֹהִים לֵאלֹהִים אֵינִי עוֹשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. (בראשית לט י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם. בָּנֶיהָ שֶׁל רָחֵל נִסָּן שָׁוֶה וּגְדֵלְתָּן שָׁוָה. נִסָּן שָׁוֶה, וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם (אסתר ג, ד), "וַיְהִי כְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם [וָ]יוֹם" גְּדֵלְתָּן שָׁוָה, "וַיְסַר פָּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ" (אסתר ח, ב) "וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ", (בראשית מא, מב) "וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי שֵׁשׁ" "וַיַּלְבֵּשׁ אֶת מָרְדְּכָי". (שם) "וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב", "וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ". (בראשית מא, מג) "וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה", (אסתר ו, יא) "וַיַּרְכִּיבֵהוּ (עַל הַסּוּס) [בִּרְחוֹב הָעִיר"]. "וַיִּקְרָא לְפָנָיו אַבְרֵךְ", (אסתר שם) "וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ". וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, לִהְיוֹת עִמָּהּ, לֶעָתִיד לָבֹא מַטְרוֹנָא שְׁאֲלָה לְרַבִּי יוֹסֵי, אֶפְשָׁר יוֹסֵף בֶּן שִׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה עוֹמֵד בְּכָל חֲמוֹ וְלֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. הֵבִיא לְפָנֶיהָ סֵפֶר בְּרֵאשִׁית הִתְחִיל קוֹרֵא מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן וּמַעֲשֵׂה יְהוּדָה וְתָמָר אָמַר לָהּ, וּמָה אֵלּוּ שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים וּבְרִשּׁוּת אֲבִיהֶם לֹא כִסָּה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב, זֶה שֶׁהוּא קָטָן וּבִרְשׁוּת עַצְמוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ. אָמַר רַבִּי, שָׁמַע לָהּ אֶלָּא שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִיקּוֹנִין שֶׁל אָבִיו וְנִתְבַּיֵּשׁ וּבָרַח. פַּעַם שְׁנִיָּה נִכְנַס, נָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶבֶן שְׁתִיָּה. אָמַר לֵיהּ, אִם תִּגַּע בָּהּ הֲרֵינִי מַשְׁלִיכוֹ וְאַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב, (בראשית מט, כד) "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל, בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדַּמְתּוּ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח, ח) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ". וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְלַפַּפְתּוּ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר "יִלְפֹּתוּ אֹרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ" וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב

אֶצְלָהּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, לִהְיוֹת עִמָּהּ, לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנוּ רַבָּנָן, עָנִי וְעָשִׁיר וְרָשָׁע בָּאִין לַדִּין, עָנִי אוֹמְרִים לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה, אוֹמֵר, עָנִי הָיָה וְטָרוּד בְּמְזוֹנוֹתָיו. אוֹמְרִים לוֹ, כְּלוּם הָיִיתָ עָנִי יוֹתֵר מֵהִלֵּל. אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה מִשְׁתַּכֵּר בְּטַרְעְפְּקָיָא חֲצִיוֹ נוֹתֵן לְפַרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וְחֲצָיוֹ לְשׁוֹעֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ. פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא לְהִשְׁתַּכֵּר וְלֹא הִנִּיחוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הַמִּדְרָשׁ לִכָּנֵס. מֶה עָשָׂה, עָלָה וְנִתְלָה וְיָשַׁב עַל פִּי אֶרֶבָּה כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. אָמְרוּ, עֶרֶב שַׁבָּת הָיְתָה וּתְקוּפַּת טֵבֵת הָוָה, יָרַד עָלָיו שֶׁלֶג. כֵּיוָן שֶׁעָלְתָה עַמּוּד הַשַּׁחַר אָמַר לֵיהּ שְׁמַעְיָה לְאַבְטַלְיוֹן, אַבְטַלְיוֹן אָחִי, בְּכָל יוֹם הַבַּיִת מֵאִיר וְהַיּוֹם אָפֵל, הֲצִיצוּ בּוֹ וְרָאוּ דְּמוּת אָדָם בַּאֲרֻבָּה, עָלוּ וּמָצְאוּ שֶׁלֶג רוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת וּפֶרְקוּהוּ וּרְחָצוּהוּ וְסָכוּהוּ וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. אָמְרוּ, רָאוּי זֶה לְחַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת. עָשִׁיר אוֹמְרִים לוֹ, מִפְּנֵי מָה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה. אוֹמֵר, עָשִׁיר הָיִיתִי וְטָרוּד בְּנְכָסַי הָיִיתִי. אוֹמְרִים לוֹ, כְּלוּם אַתָּה עָשִׁיר יוֹתֵר מֵרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם. אָמְרוּ עָלָיו שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם וְלֹא הָלַךְ וְרָאָה אוֹתָם מֵעוֹלָם אֶלָּא יָשַׁב וְעָסַק בַּתּוֹרָה. פַּעַם אַחַת מְצָאוּהוּ עֲבָדָיו וְעָשׂוּ בּוֹ אַנְגַּרְיָא אָמַר לְהוּ, הַנִּיחוּ לִי שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לִלְמֹד תּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ, חֵי אֲדוֹנֵנוּ אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָךְ. וְכוּ'. רָשָׁע אוֹמְרִים לוֹ, מִפְּנֵי מָה לֹא עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה. אוֹמֵר, נָאֶה וְטָרוּד בְּיִצְרֵי הָיִיתִי. אוֹמְרִים לוֹ, כְּלוּם הָיִיתָ יָפֶה תֹּאַר יוֹתֵר מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק. אָמְרוּ עָלָיו שֶׁהָיְתָה אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר מְשַׁדֶּלְתּוֹ בִּדְבָרִים, בְּגָדִים שֶׁלְּבָשָׁה לוֹ שַׁחֲרִית לֹא לָבְשָׁה לוֹ עַרְבִית, עַרְבִית לֹא לָבְשָׁה לוֹ שַׁחֲרִית, אָמְרָה לוֹ, הִשְׁמַע לִי, אָמַר לָהּ, לֹא. נָתְנָה לוֹ אֶלֶף כִּכַּר כֶּסֶף וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ. נִמְצָא הִלֵּל מְחַיֵּב אֶת הָעֲנִיִּים, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם מְחַיֵּב אֶת הָעֲשִׁירִים, וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק מְחַיֵּב אֶת הָרְשָׁעִים.

רמז קמו

(פסוק יא יב) אָמַר רַב כַּהֲנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְהוּדָה קִדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא נִקְרָא כֻּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאי הִיא, דִּכְתִיב וְיִהְיוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּנוּ רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנָס. וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת. אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חֲגָם הָיָה וְהָלְכוּ כּוּלָּם לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶם חוֹלָה אֲנִי, אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁאֶזְקֵק לְיוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה. וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִרְאָה לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו, אָמְרָה לוֹ לְיוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה

עִמָּהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם וְתִקָּרֵא "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן". מִיָּד (בראשית מט, כד) "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" "וַיִּפּוֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו", נָעַץ צִפָּרְנָיו בַּקַּרְקַע "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", מִשָּׁם זָכָה וְנִקְרָא אֶבֶן יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ, ב) "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף" אָמְרוּ, רָאוּי הָיָה יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצָא מֵאָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" וְכוּ' וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אֲחִיו וְכֻלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מו, כא) "וּבְנֵי בִנְיָמִן" וְכוּ' "בֶּלַע", שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת, "בֶּכֶר", שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ, "אַשְׁבֵּל", שֶׁשָּׁבְאוּ אֵל, "גֵּרָא", שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת "נַעֲמָן", שֶׁהָיָה נָעִים בְּיוֹתֵר, "אֲחִי וְרֹאשׁ", שֶׁהָיָה אָחִי וְרֹאשִׁי, "מֻפִּים וְחֻפִּים", הוּא לֹא רָאָה בְּחֻפָּתִי וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחֻפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ", שֶׁיָּרַד לְבֵין הָאֻמּוֹת.

וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שַׁבָּת הָיָה, דִּכְתִיב (בראשית ב, ג) "כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ", וּמַה מְלָאכָה הָיְתָה לוֹ, שׁוֹנֶה וְקוֹרֵא מַה שֶּׁאָבִיו לִמְּדוֹ.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יוֹם גְּדוֹל נִילוֹס הָיָה, וְהָלְכוּ כֻּלָּן לְרְאוֹתוֹ וְהוּא לֹא הָלַךְ אֶלָּא וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, לַחֲשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל רַבּוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, יוֹם טֶיאַטְרוֹן הָיָה וְהָלְכוּ כֻּלָּן לִרְאוֹת וְהוּא לֹא הָלַךְ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ רַב חִיָּא מַתְנֵי, אִקּוּנִין שֶׁל אָבִיו רָאָה וְצָנַן דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כד) "מִידֵי אֲבִיר" רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב מַתְנֵי, אִקּוּנִין שֶׁל אִמּוֹ רָאָה וְצָנַן דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִי עָשָׂה כֵּן, (שם כה) "מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָ". הָא דִּתְנַן, אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת כְּנֶגֶד מִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כְּנֶגֶד עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לַקוּנְיָא אָמַר, כְּנֶגֶד מְלָאכָה וּמְלָאכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בָּעֵי רַב יוֹסֵף, הַאי וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מִמֶּנָּא הוּא אוֹ לֹא. מְסַפְּקָא לֵיהּ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם" וְהָא כְּמַאן דְּאָמַר לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס, אוֹ דִלְמָא וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מִמֶּנָּא, וְהַכִי קָאָמַר דִּשְׁלִימָא לְהוּ עֲבִידְתָּא. כֵּיוָן שֶׁבָּא לִזָּקֵק לָהּ בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּדְמוּת אָבִיו וְנִתְקָרְרָה אַמָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כד) "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ". אָמְרָה לוֹ מַה לְּךָ, אַבָּא אֲנִי רוֹאֶה. אָמְרָה לֵיהּ, וְהֵיכָן הוּא, וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת. אָמַר לָהּ, אַתְּ בַּת חֲמוֹרִים, (יחזקאל כג, כ) "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם" וַחֲמוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה אֲבָל אָנָא מִן הָרוֹאִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק". אוֹתוֹ הַיּוֹם הָלְכוּ כֻּלָּם לַעֲבוֹדָה זָרָה וְהִיא עָשְׂתָה עַצְמָהּ חוֹלָה. כֵּיוָן שֶׁחָזְרוּ הָלְכוּ חַבְרוֹתֶיהָ לְבַקְּרָהּ. אָמְרוּ לָהּ, מַה לָּךְ שֶׁפָּנַיִךְ כָּךְ, סִפְּרָה לָהֶן כָּל הַמְּאֹרָע. אָמְרוּ לָהּ, אֵין לָךְ תַּקָּנָה אֶלָּא אֱמוֹר לְבַעְלֵךְ כָּךְ וְכָךְ וְיַחְבְּשֻׁנּוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. אָמְרָה לָהֶן, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּן שֶׁתֹּאמְרָנָה כָּל אַחַת וְאַחַת [לְבַעֲלֵיכֶן] שֶׁאַף לָכֶן תִּבַע, וְעֲשׂוּ כֵן. וְנִכְנְסוּ כָּל הַשָּׂרִים לַחֲצֵרוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר וְסִפְּרוּ לוֹ. רָצָה לְהָרְגוֹ. אָמְרָה לֵיהּ, אַל תַּהַרְגֶנּוּ וּתְאַבֵּד מָעוֹתַיִךְ אֶלָּא תַּחְבְּשֶׁנּוּ,

אַפִּלּוּ כֵּן רָצָה לְהָרְגוֹ עַד שֶׁבָּאת אָסְנַת בַּסֵּתֶר אֶל פּוֹטִיפָרַע וְנִשְׁבְּעָה לוֹ וְסִפְּרָה הָאֱמֶת. אָמַר לָהּ [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], חַיֶּיךְ, הוֹאִיל וְאַתְּ לוֹמֶדֶת עָלָיו זְכוּת, שְׁבָטִים שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד מִמֶּנּוּ עַל יָדֵיךְ הֵם בָּאִים. וְיֹשׁ אוֹמְרִים, בַּת דִּינָה הָיְתָה אֶלָּא שֶׁגִּדְּלָהּ פּוֹטִיפָרַע.

(בראשית לט יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ וְגוֹ' וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה. קָפַץ בְּזְכוּת אָבוֹת כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית טו, ה) "וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה". שִׁמְעוֹן אִישׁ קְטְרוֹן אוֹמֵר, בְּזְכוּת עַצְמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף קָרַע הַיָּם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיד, ג) "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס", בְּזְכוּת וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה. (בראשית לט יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ. נָתְנָה אוֹתוֹ בְּפִיהֶם שֶׁל כֻּלָּם. (בראשית לט טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ. מְחַבֵּקְתּוֹ וּמְנַשֶּׁקְתּוֹ. (בראשית לט יט) כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ. אָמְרָה לוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. (בראשית לט כ) וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ. אָמַר לוֹ, אֲנָא יָדַע דְּלֵית הוּא מִנָּךְ, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְעָרֵב פִּסְלֶת בְּבָנַי. (בראשית לט כא-כב) רַב הוּנָא אָמַר שִׁמּוּשׁוֹ הָיָה עָרֵב לְרַבּוֹ, וְהָיָה יוֹצֵא וּמֵדִיחַ אֶת הַכּוֹסוֹת וְעוֹרֵךְ אֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת וּמַצִּיעַ הַמִּטּוֹת וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ בְּדָבָר זֶה עֲסַקְתִּיךְ חַיֶּיךְ אֲנִי עוֹשַׂקְתִּיךְ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים וְהוּא אוֹמֵר (תהלים קמו, ז) עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים. חוֹתֶכֶת אֲנִי אֱנוּנָא שֶׁלְּךָ, וְהוּא אוֹמֵר "נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים". כּוֹבַלְתְּ(י)ךְ אֲנִי, וְהוּא אוֹמֵר (שם) "ה' מַתִּיר אֲסוּרִים". מְסַמְּא אֲנִי אֶת עֵינֶיךָ, וְהוּא אוֹמֵר "ה' פֹּקֵחַ עִוְרִים". כּוֹפֶפֶת אֲנִי קוֹמָתְךָ, וְהוּא אוֹמֵר (שם) "ה' זֹקֵף כְּפוּפִים". עַד הֵיכָן עַד שֶׁנְּתָנָה שִׂרְתּוּעַ שֶׁל בַּרְזֶל תַּחַת צַוָּארוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלֶה עֵינָיו וְיַבִּיט בָּהּ, אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיָה מַבִּיט בָּהּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם קה, יח) "בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ". (וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית הַסֹּהַר בְּיַד יוֹסֵף. שִׁמּוּשׁוֹ הָיָה עָרֵב לְרַבּוֹ הָיָה יוֹצֵא וּמֵדִיחַ אֶת הַכּוֹסוֹת וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָנוֹת וּמַצִּיעַ לוֹ אֶת הַמִּטּוֹת). יָרַד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם וְעָשָׂה בְּבֵית פּוֹטִיפַר שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ" "בַּבַּיִת" מִפְּנֵי הַחַמָּה "בַּשָּׂדֶה" מִפְּנֵי הַצִּנָּה שְׁנֵים עָשָׂר שָׁנָה עָשָׂה בְּבֵית הָאָסוּרִין שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, יח) "עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ". "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ" וְגוֹ'.

בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵת יִצְחָק וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשֹּׂבַע וּשְׁתֵּי שְׁנֵי הָרָעָב נִמְצָא יוֹסֵף פֵּרֵשׁ מֵאֲבִיו, שֶׁלֹּא רָאָהוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, כְּשֵׁם שֶׁפֵּרֵשׁ יַעֲקֹב מֵאֲבִיו.

(בראשית לט כג) אֵין שַׂר בֵּית הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ. עַד עַכְשָׁו בְּשִׁעַת צָרָה, וּמִנַּיִן אַף בְּשִׁעַת הָרְוָחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק ג) "וְכֹל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ".

(בראשית מ א-ב) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ (תהלים לט, ט) "מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי". רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, לֹא הָיוּ רְאוּיִן אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִהְיוֹת בָּהֶן דְּוִויִּים וּסְחוּפִים וְלָמָּה יֵשׁ בָּהֶם, שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִין לָהֶן לֹא אֲמָה שֶׁל דְּוִויִּים אַתֶּם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב ("וְ)חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי". רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר,

לֹא הָיוּ רְאוּיִן אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן מַעֲלֶה חֲטָטִין וְלָמָּה יֵשׁ בָּהֶן, שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִין לָהֶם לֹא אֲמָה שֶׁל מְצֹרָעִים אַתֶּם, עַל שֵׁם ("וְ)חֻרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׁימֵנִי", "מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי" זֶה יוֹסֵף, "וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ", נָתְנָה אוֹתוֹ בְּפִיהֶם שֶׁל כֻּלָּם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מוּטָב שֶׁיִּפְּנוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ וְאַל יִפְּנוּ לְצַדִּיק זֶה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטָאוּ. רַבָּנָן אָמְרִי, שֵׂר הַמַּשְׁקִים נִמְצָא זְבוּב בְּתוֹךְ פְּיָלֵי פּוּטִירִין שֶׁלּוֹ. וְשֵׂר הָאוֹפִים נִמְצָא לוֹ זְבוּב בְּתוֹךְ גְּלוּסְקִין שֶׁלּוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב חָטָאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאוֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם, בְּתַשְׁמִישׁ אֲדוֹנֵיהֶם. רַבִּי אֶבְיָתָר אָמַר, בִּקְּשׁוּ לְהִזְדַּוֵּג לְבִתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, נֶאֱמַר כָּאן חָטְאוּ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית לט, ט) "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים". חָנָן בְּשֵׁם יוֹחָנָן "לְכוּ וּרְאוּ מִפְעָלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם", מַקְצִיף אֲדוֹנִים עַל עַבְדֵיהֶם כְּדֵי לִתֵּן גְּדֻלָּה לַצַּדִּיק, (בראשית מא, י) "פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו". וּמַקְצִיף עֲבָדִים עַל אֲדוֹנֵיהֶם כְּדֵי לִתֵּן גְּדֻלָּה לַצַּדִּיק, (אסתר ב, כא) "קָצַף בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ" עַל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כְּדֵי לִתֵּן גְּדֻלָּה לְמָרְדְּכַי. (וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה) קוֹנְדָא מַכִּירִין נָתְנוּ בְּתוֹךְ מַנְעֲלֵיהֶם רַב חָנִין אָמַר, מַנְגְּנִין עָשׂוּ לוֹ לְחָנְקוֹ. שְׁמוּאֵל אָמַר, חֲכִינָא הִטְמִינוּ לוֹ בְּתוֹךְ סְפָלוֹ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא". (בראשית מ ה) וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ. חֲלָמָא וּפִתְרֵיהּ. (בראשית מ ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וְגוֹ' הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים גּוֹ'. תְּלָה הַגְּדֻלָּה בִּבְעָלֶיהָ. (בראשית מ ט-י) וּבַגָּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם. אָמַר רַבִּי חִיָּא אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גֵּאִים הַיּוֹצְאִים מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. פְּעָמִים שֶׁשָּׁנִים כָּאן וְאֶחָד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּעָמִים שֶׁאֶחָד כָּאן וּשְׁנַיִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָהֲבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינַיְהוּ בְּרַבָּנָא נְחֶמְיָה וְרַבָּנָא עוּקְבָא בְּנֵי בְּרַתֵּיהּ דְּרַב. רָבָא אָמַר, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שָׂרֵי גּוֹיִם שֶׁמַּלְמְדִין זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. תַּנָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, גֶּפֶן זֶה הָעוֹלָם, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם, זֶה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ, אֵלּוּ אִמָּהוֹת, הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי מַרְאִין לְאָדָם מַה שֶּׁהָיָה וַהֲלֹא אֵין מַרְאִין לוֹ לְאָדָם אֶלָּא מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת. אֶלָּא גֶּפֶן זֶה תּוֹרָה, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ, אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים, אֵלּוּ צַדִּיקִים שְׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר. אָמַר רַב גִּדֵּל, עֲדַיִן צְרִיכִין אָנוּ לְמוֹדְעֵי שֶׁהָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, גֶּפֶן זֶה יְרוּשָׁלַיִם, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם, זֶה מִקְדָּשׁ וּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל, וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ, אֵלּוּ פְּרִחֵי כְהֻנָּה הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מוּקֵי לָהּ לְכָלָּה בְּמַתָּנוֹת גֶּפֶן זוֹ תּוֹרָה, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם, אֵלּוּ בָּאֵר, עַמּוּד הֶעָנָן וּמָן. וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ, אֵלּוּ הַבְּכוּרִים הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. וְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר, גֶּפֶן אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים פ, ט) "גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ", שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם, אֵלּוּ

שְׁלֹשָׁה רְגָלִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹלִין בָּהֶן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְהִיא כְּפֹרַחַת, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות א, ז) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ", עָלְתָה נִצָּה, הִגִּיעַ זְמַנָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִגָּאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סג, ג) "וְיֵז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי" הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים, הִגִּיעַ זְמַנָּם שֶׁל מְצָרִים לְשָׁתוֹת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רָבָא, שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרִים בְּמִצְרִים לָמָּה, אֶחָד שֶׁשָּׁתָה בִּימֵי מֹשֶׁה וְאֶחָד שֶׁשָּׁתָה בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה וְאֶחָד שֶׁעֲתִידִים לִשְׁתּוֹת עִם כָּל חֲבֵרוֹתֶיהָ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲמָה זוֹ כַּגֶּפֶן נִמְשְׁלָה, זְמוֹרוֹת שָׁבָהּ אֵלּוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁבָּהּ אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, עָלִין שֶׁבָּהּ אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ קְנוֹקְנוֹת שֶׁבָּהּ אֵלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיְנוּ דְּשָׁלְחוּ מִתָּם יִבְעוּן רַחֲמֵי אַתְּכְלֵי(ה) עַל עָלַיָּא שֶׁאִלְמָלֵא עָלַיָּא לֹא מִתְקַיְּמֵי אַתְּכְלַיָּא. מַה הַגֶּפֶן הַזּוּ בּוֹצְרִין אוֹתָהּ וְהִיא שׁוֹתֶקֶת, דּוֹרְכִים אוֹתָהּ וְהִיא שׁוֹתֶקֶת וּלְבַסּוֹף הִיא מְגָרָה אֶת קַרְנָהּ וְקַרְנוֹתֶיהָ מַשִּׂיגִין לְאָדָם וּמַפִּילִין אוֹתוֹ, וּמַה הַגֶּפֶן מַשְׁלִיכִין עָלֶיהָ גֶּלְגְּלִיּוֹת וְאַרְנוֹנִיּוֹת וּבַסּוֹף מְשֻׁהָיִין עוֹלֶה עַל רֹאשׁוֹ הוּא לוֹקֶה כָּךְ יִשְׂרָאֵל "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל אוֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ". מַה גֶּפֶן זֹאת אֵינָהּ נִטָּעֶנֶת בְּעֵרְבוּבְיָא אֶלָּא שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כָּךְ יִשְׂרָאֵל חוֹנִין בַּמִּדְבָּר דְּגָלִים דְּגָלִים, (במדבר ב, ב) "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת". מַה הַגֶּפֶן הַזּוּ בּוֹלְשִׁין תַּחְתֶּיהָ וְאַחַר כָּךְ נוֹטְעִין אוֹתָהּ כָּךְ יִשְׂרָאֵל "תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֵהוּ". מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְפַנֶּה מִפָּנֶיהָ הִיא מְשַׁתַּבַּחַת, כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל פִּנִּיתָ לִפְנֵיהֶם שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. מַה הַגֶּפֶן הַזּוּ שׁוֹמְרָהּ עוֹלֶה לְמַעְלָה מִמֶּנָּהּ וּמְשַׁמֵּר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹמֵר שֶׁלָּהֶן עוֹמֵד לְמַעְלָה מֵהֶן וּמְשַׁמְּרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קכא, ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ נְמוּכָה מִכָּל הָאִילָנוֹת כָּךְ יִשְׂרָאֵל נְמוּכִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לְעָתִיד לָבֹא עֲתִידִין לִירֵשׁ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ שַׁרְבִיט אֶחָד עוֹלֶה מִמֶּנָּהּ וְהוּא מַכְנִיעַ כָּל הָאִילָנוֹת, כָּךְ יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אֶחָד עוֹמֵד וְשׁוֹמְעוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, (יהושע ו, כז) "וַיְהִי ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל הָאָרֶץ", "בָּהֶם יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ". מַה הַגֶּפֶן הַזּוּ יֵשׁ בָּהּ יַיִן וְיֵשׁ בָּהּ חֹמֶץ זֶה טָעוּן בְּרָכָה וְזֶה טָעוּן בְּרָכָה. כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל מְבָרְכִין עַל מִדַּת הַטּוֹב בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב וְעַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת. מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ יֵשׁ בָּהּ יַיִן וְיֵשׁ בָּהּ חֹמֶץ וְיֵשׁ בָּהּ עֲנָבִים וְיֵשׁ בָּהּ צְמוּקִים, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם מִקְרָא מִשְׁנָה הֲלָכוֹת אַגָּדוֹת. מָה הַגֶּפֶן הַזֹּאת מִי שֶׁאוֹכֵל מֻמְנָה בֹּסֶר שְׁנָיו קֵהוֹת עָלָיו כָּךְ כָּל מִי שֶׁבָּא וּמִזְדַּוֵּג עִם יִשְׂרָאֵל סוֹף שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יְדֵיהֶם, פַּרְעֹה סִיחֹן וְעוֹג וּשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. מָה הַגֶּפֶן הֶעָלִין חַפִּין עַל הָאֶשְׁכּוֹלוֹת כָּךְ יִשְׂרָאֵל עַמֵּי הָאָרֶץ חַפִּין עַל בְּנֵי תּוֹרָה מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ יֵשׁ בָּהּ אֶשְׁכּוֹלוֹת גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים וְכוֹל אֶשְׁכּוֹל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ נָמוּךְ מֵחֲבֵרוֹ כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ נָמוּךְ מִמֶּנּוּ. מָה הַגֶּפֶן הַזּוּ כֹּל הָאוֹכֵל מִמֶּנָּהּ פָּנָיו מַצְהִילוֹת כָּךְ (קהלת ח, א) "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו".

מָה הַגֶּפֶן הַזּוֹ סוֹמְכִין עָלֶיהָ עַל גַּבֵּי קָנִים וְהִיא חָיָה, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל אֵין חַיִּים אֶלָּא בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא כְתוּבָה בְּקָנֶה. מָה הַגֶּפֶן הַזּוֹ סוֹמְכִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי עֵצִים יְבֵשִׁים וְהִיא חָיָה כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל אֵינָן חַיִּין אֶלָּא בִּזְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתוּ, (ויקרא כו, מב) "וְזָכַרְתִּי" וְגוֹ'. מָה הַגֶּפֶן הַזֹּאת בִּתְחִלָּה הִיא נִרְפֶּסֶת וְאַחַר כַּךְ מַעֲלִין אוֹתָהּ לִפְנֵי מְלָכִים כָּךְ יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה (תהלים קכט, ג) "עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ" וְגוֹ' וְשָׁאֲרָא "בְּרַגְלַיִם תֵּרַמְסָנָה" (שם כו, ו) [תִּרְמְסָנָה] רֶגֶל", אֲבָל לְעָתִיד לָבֹא "וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ".

רמז קמז

(בראשית מ יא-יג) וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי. מִכָּאן קִבְּעוּ חֲכָמִים אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל לֵילֵי פֶּסַח. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי בַּנָאָה כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּמִצְרַיִם, (שמות ו, ו) "וְהוֹצֵאתִי" (שם) "וְהִצַּלְתִּי" "וְגָאַלְתִּי" (שם ז) "וְלָקַחְתִּי" רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, כְּנֶגֶד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי, וָאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פַּרְעֹה, וָאֶתֵּן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פַּרְעֹה, [וְנָתַתָּ כוֹס פַּרְעֹה בְּיָדוֹ]. רַבִּי לֵוִי אָמַר כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, כְּנֶגֶד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל תַּרְעֵלָה שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַשְׁקוֹת אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה כה, טו) "כִּי כֹה אָמַר ה' וְגוֹ' קַח אֶת כּוֹס הַיַּיִן [הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי], (שם נא, ז) "כּוֹס זָהָב בָּבֶל בְּיַד ה'", "כִּי כוֹס בְּיַד ה' וְגוֹ' מָלֵא מֶסֶךְ", (שם יא, ו) "יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ זְלָעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם". וּכְנֶגְדָּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁקֶה אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל יְשׁוּעָה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי", (שם כג, ה) "דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה", (שם קטז, יג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת", שְׁתֵּי יְשׁוּעוֹת אֶחָד לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְאַחַת לִימוֹת גּוֹג וּמָגוֹג. אָמַר לוֹ אַתָּה בְּשַׂרְתָּנִי בְּשׂוֹרָה טוֹבָה אַף אֲנִי מְבַשֶּׂרְךָ בְּשׂוֹרָה טוֹבָה, בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת רֹאשֶׁךָ. (בראשית מ טו-יט) כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי. אָמַר רַבִּי אָחָא, מִכָּאן שֶׁנִּגְנַב שְׁנֵי פְּעָמִים.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן שֶׁכָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה". אָמַר רָבָא, וְהוּא דְּפָתַר לֵיהּ מֵעֵין חַלְמֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יב) "אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר". כְּתִיב וַיִּרְא שַׂר הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר. מִנָּא יָדַע, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִלַּמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד רָאָה בַּחֲלוֹמוֹ פִּתְרוֹן חֲלוֹמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אַף אֲנִי בַּחֲלוֹמִי. (כָּתוּב בְּרֵמֶז כז).

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל רֹאשִׁי. אֵלּוּ שֶׁלֹּשׁ מַלְכֻיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן, זוּ מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁהִיא מַכְתֶּבֶת טִירוֹנְיָא מִכָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְהָעוֹף אֹכֵל אוֹתָם. מִשֶּׁאָכַל הָעֶלְיוֹן אַחַר כָּךְ אוֹכֵל הַתַּחְתּוֹן אָמַר לֵיהּ, אַתָּה בִּשַּׂרְתָּנִי בְּשׂוֹרָה רָעָה אַף אֲנִי מְבַשֶּׂרְךָ בְּשׂוֹרָה רָעָה, בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל עֵץ. (בראשית מ

כ) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת פַּרְעֹה. יוֹם גִּינוּסָא שֶׁלּוֹ. (בראשית מ כג) וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ. בְּכָל יוֹם הָיָה מַתְנֶה תְּנָאִים וּמַלְאָךְ בָּא וְהוֹפְכָן קוֹשֵׁר קְשָׁרִים וּמַלְאָךְ בָּא וּמַתִּירָן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה שְׁכַחְתּוֹ וַאֲנִי לֹא שְׁכַחְתִּיו.

פרשת מקץ

(בראשית מא א) (איוב כח, ג) "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ וּלְכָל תַּכְלִית הוּא חוֹקֵר" וְגוֹ', זְמַן נָתַן לָעוֹלָם כַּמָּה שָׁנִים יַעֲשֶׂה בָּאֲפֵלָה מַה טַּעַם "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ", כָּל זְמַן שֶׁיֵּצֶר הָרַע בָּעוֹלָם (שם) "אֹפֶל וְצַלְמָוֶת" בָּעוֹלָם, נֶעֱקַר יֵצֶר הָרַע מִן הָעוֹלָם אוֹרָה וְשִׂמְחָה בָּעוֹלָם, עֲבֵר אֹפֶל וְצַלְמָוֶת מִן הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ", זְמַן נָתַן לְיוֹסֵף כַּמָּה שָׁנִים יַעֲשֶׂה בְּבֵית הָאֲסוּרִין, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ חָלַם פַּרְעֹה חֲלוֹם וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. דָּבָר אַחֵר וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. כְּתִיב "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא כְּגוֹן בֵּין שׁוֹתֶה צוֹנֵן לְשׁוֹתֶה חַמִּין מְלַקֵּט עֲצָמוֹת חַד הֲוָה בְּצִפּוֹרִי וְאִית דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא הֲוָה, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה עֲצָמוֹת שְׁחוֹרוֹת הֲוָה אָמַר אֵלּוּ שֶׁל שׁוֹתֶה מַיִם אֲדֻמּוֹת הָיָה אוֹמֵר אֵלּוּ שֶׁל שׁוֹתֶה יַיִן, לְבָנוֹת, הָיָה אוֹמֵר אֵלּוּ שֶׁל שׁוֹתֶה מַיִם חַמִּין דָּבָר אַחֵר, (שם) "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר" צַעַר שֶׁנִּצְטַעֵר יוֹסֵף עִם אֲדוֹנָתוֹ הָיָה לוֹ יִתְרוֹן מִמֶּנָּה, לָמָּה, שֶׁנִּשָּׂא בְּתָהּ. "וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר" עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשַׂר הַמַּשְׁקִים "כִּי אִם זְכַרְתַּנִי וְגוֹ' וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל פַּרְעֹה" נִתְוַסֵּף לוֹ עוֹד שְׁנָתַיִם. (תהלים מ, ה) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ", זֶה יוֹסֵף (שם) "וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב", עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשַׂר הַמַּשְׁקִים וְכוּ'. כִּי מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, זֶה יוֹסֵף, מִבֵּית הָאֲסוּרִין מַמָּשׁ (שם) "כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ", בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף נוֹלְדָה רִישׁוּתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר. (שם ה, ב) "כִּי בָא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים" אָמַר פַּרְעֹה, מִי מִתְקַיֵּם עַל מִי, אֲנִי עַל אֱלֹהָי אוֹ אֱלֹהָי עָלַי אָמְרוּ לוֹ, אַתָּה עַל אֱלֹהֶיךָ. הָרְשָׁעִים הֵם מִתְקַיְּמִים עַל אֱלֹהֵיהֶם, וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַיְאוֹר. הַצַּדִּיקִים אֱלֹהֵיהֶן מִתְקַיְּמִים עֲלֵיהֶן (בראשית כח, יג) "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו". הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה. וּפַרְעֹה חֹלֶם. וְכָל הַבְּרִיּוֹת אֵינָן חוֹלְמִין, אֶלָּא חֲלוֹמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ עַל כָּל הָעוֹלָם הוּא. לָמָּה נִתְוַסֵּף לוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּדֵי שֶׁיֵּחָלֵם פַּרְעֹה וְיִתְגַּדֵּל עַל יְדֵי חֲלוֹם. (בראשית מא ב-ג) וְהִנֵּה מִן הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת. בְּשָׁעָה שֶׁהַשָּׁנִים יְפוֹת הַבְּרִיּוֹת נַעֲשׂוּ אֹהֲבִין אֵלּוּ לְאֵלּוּ וְתִרְעֶינָה בָּאָחוּ. אָחוּ וְאַהֲבָה בָּעוֹלָם וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב" כִּירֵי עֶבֶד, קִירֵי אָדוֹן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים עב, ג) "יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם". וּכְשֶׁהֵן רָעוֹת, נַעֲשִׂין אֲחֵרִים לְחַבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁהוֹפְכוֹת פְּנֵיהֶם מֵהֶן. (בראשית מא ו) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים, בְּשָׁעָה שֶׁהַשָּׁנִים רָעוֹת גּוּפָן שֶׁל בְּנֵי אָדָם מַעֲלֶה חֲטָטִים. וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ. הָכָא אַתְּ אָמַר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ, וּלְהַלָּן אַתְּ אָמַר "וַתִּתְפָּעֶם".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּאן חֶלְמָא בָּעֵי גַּבֵּיהּ לְהַלָּן חֶלְמָא וּפִתְרֹנֵיהּ [רַבִּי נְחֶמְיָה] אוֹמֵר, חֲלוֹם הַצֶּלֶם וַחֲלוֹם הָאֵילָן רַבָּנָן אַמְרִין, כָּאן לִיתֵּן גְּדֻלָּה לְאֶחָד וּלְהַלָּן לִיתֵּן גְּדֻלָּה לְאַרְבָּעָה כָּאן עַל יְדֵי שֶׁהוּא סָמוּךְ לַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם, לְהַלָּן (לִיתֵּן חַיִּים לְאַרְבָּעָה) שֶׁהוּא מִבָּעֶרֶב "וַתִּתְפָּעֶם" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל חֲלוֹם שֶׁהוּא סָמוּךְ לַבֹּקֶר מִיָּד הוּא בָּא. וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת חֲלֹמוֹ וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה. פּוֹתְרִין הָיוּ אוֹתוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה נִכְנָס בְּאָזְנָיו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת, שֶׁבַע בָּנוֹת אַתְּה מוֹלִיד, שֶׁבַע פָּרוֹת הָרְעֹת שֶׁבַע בָּנוֹת אַתְּה קוֹבֵר, שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבִים שֶׁבַע אֲפַרְכִיּוֹת אַתָּה כּוֹבֵשׁ, שֶׁבַע שִׁבֳּלִים הָרֵעוֹת שֶׁבַע אֲפַרְכִיּוֹת מוֹרְדוֹת בְּךָ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי יד, ו) "בִּקֵּשׁ לֵץ חָכְמָה וְאֵין" אֵלּוּ חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם, (שם) "וְדַעַת לְנָבוֹן נָקֵל", זֶה יוֹסֵף. (בראשית מא י) פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו וְכוּ', "קָצַף בְּגָתָן וָתֶרֶשׁ" וְכוּ' (כְּתוּב לְעֵיל). (בראשית מא יב) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי. אֲרוּרִין הֵן הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין טוֹבָה שְׁלֵמָה, נַעַר, שׁוֹטֶה עִבְרִי, שׁוֹנֵא עֶבֶד, שֶׁכָּךְ כְּתִיב בְּסִיקָרִרִין שֶׁלָּהֶן, שֶׁאֵין עֶבֶד מֶלֶךְ וְלֹא לוֹבֵשׁ כַּלְיְדִין. (בראשית מא יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה. הַהִיא אִתְּתָא אָזְלַת לְגַבֵּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמְרָה לֵיהּ, חָמִית בְּחֶלְמָא שְׁרִיתָא דְּבֵיתָא פָּקְעָה אָמַר לָהּ, הַהִיא אִיתְּתָא מְעַבְּרָה וְיָלְדָה בֵּן זָכָר חָזְרַת וַחֲמַת בְּחֶלְמָא זְמַן תִּנְיָן אָזְלַת לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכוּ'. חָזְרַת וַחֲמַת זְמַן תְּלִיתָאי, אָתָא לְגַבֵּיהּ וְלָא אַשְׁכַּחְתֵּיהּ אָמְרָה לְתַלְמִידָיו, אֵן הוּא רַבְּכוֹן אָמְרוּ לָהּ, מָה אַתְּ בַּעְיָא מִנֵּיהּ. אָמְרָה, נִימָא לְהוֹן דְּחֶלְמָא דְּאִנּוּן חַכִּימִין מִגּוֹ דְּרַבְּהוֹן חַכִּים אָמְרָה לָהֶם, חָמִית בְּחֶלְמָא וְכוּ'. אָמְרוּ לָהּ, הַהִיא אִתְּתָא קְבָרַת בַּעֲלָהּ אָזְלַת וְכַן הֲוַת לָהּ. כֵּיוָן דְּאָתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שָׁמַע קָלָהּ דְּצָוְחָא אָמַר לְהוּ, מַהוּ כְּדֵין תְּנִין לֵיהּ עֲבָדָא אָמַר לָהֶן, אִבַּדְתּוּן גַּבְרָא לֹא כֵן כְּתִיב כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִין אַחַר הַפֶּה חוּץ מִן הַיַּיִן, חָכָם שׁוֹתֶה וְטוֹב לוֹ, עַם הָאָרֶץ שׁוֹתֶה וְרַע לוֹ. (בראשית מא יד) וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו, כְּדֵי לְחַלֵּק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. הָרוֹאֶה תִּגְלַחַת בַּחֲלוֹם יִשְׂכֹּם וְיֹאמַר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו, קֹדֶם שֶׁיַּקְדִּימוּ פְּסוּק אַחֵר, וּבְנִלְחוֹ סָר כֹּחוֹ מֵעָלָיו.

(בראשית מא טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה. תְּלָה גְּדוּלָה בְּבַעֲלֶיהָ. (בראשית מא כו) שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיוּ שֶׁכֵּן פַּרְעֹה רוֹאֶה רַב נַחְמָן אוֹמֵר, עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁכֵּן פַּרְעֹה רוֹאֶה וְאוֹמֵר לְיוֹסֵף (וְיוֹסֵף חוֹזֵר וְאוֹמֵר לְפַרְעֹה). רַבָּנָן אַמְרִין, אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שֶׁכֵּן פַּרְעֹה רוֹאֶה וְאוֹמֵר לְיוֹסֵף (בַּחֲלֹמִי וְהִנְנִי) וְחוֹזֵר יוֹסֵף וְאוֹמֵר לְפַרְעֹה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי חֲנִינָא, שְׁתֵּי שָׁנִים עָשָׂה רָעָב, כֵּיוָן שֶׁיָּרַד אֲבִינוּ יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם כִּלָּה אֶת הָרָעָב, וְאֵימָתַי חָזְרוּ, בִּימֵי יְחֶזְקֵאל. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כט, יב) "וְנָתַתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת (אַרְבָּעִים שָׁנָה) וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת [תִּהְיֶיךָ שְׁמָמָה] אַרְבָּעִים שָׁנָה".

רמז קמח

(בראשית מא לח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה וְגוֹ'. (שיר השירים ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי" זֶה אַבְרָהָם, (יחזקאל לד, כג) "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם" "אַחַת הִיא לְאִמָּהּ", זֶה יִצְחָק, שֶׁהָיָה יָחִיד לְאִמּוֹ. (שם) "בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ", זֶה יַעֲקֹב, שֶׁהָיָה בָּרוּר לְאִמּוֹ שֶׁהָיָה צַדִּיק. "רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ" אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, "וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף" (שיר השירים שם) "מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ", זֶה יוֹסֵף, וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ, אֵם אֲנוּ מְהַלְכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ אֵין מוֹצְאִין כָּזֶה. (בראשית מא מ-מד) וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי. שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם נוֹשְׁקָנִי חוּץ מִמְּךָ שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם נוֹטֵל פּוּרְקוּפִּי חוּץ מִמְּךָ. רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שְׁנֵי דְּבָרִים כָּתַב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה וְאָנוּ לְמֵדִין מִפָּרָשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע (דברים כח, יג) "וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה", יָכוֹל כָּמוֹנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק", גְּדַלְתִּי לְמַעְלָה מִגְּדֻלָּתְךָ. וְאָנוּ לְמֵדִין מִפָּרָשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי, יָכוֹל כָּמוֹנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ, גְּדַלְתִּי לְמַעְלָה. "דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", יָכוֹל כָּמוֹנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", קְדֻשָּׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדֻשַּׁתְכֶם. וְאָנוּ לְמֵדִין מִפָּרָשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה, יָכוֹל כָּמוֹנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר אֲנִי פַּרְעֹה, גְּדַלְתִּי לְמַעְלָה מִגְּדֻלָּתְךָ. אָמַר רַב אְחָא, מֵ"אֲנִי" שֶׁל בָּשָׂר וָדָם אָנוּ לְמֵדִין אֲנִי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמַה אִם פַּרְעֹה מִפְּנֵי שֶׁאָמַר לְיוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה זָכָה לְכָל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת, כְּשֶׁיְּבֹא אֲנִי שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ישעיה מו, ד) "אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל" עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ. יוֹסֵף, מִשֶּׁלּוֹ נָתְנוּ לוֹ הַפָּה שֶׁלֹּא נָשַׁק בָּעֲבֵירָה עַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי. צַוָּאר שֶׁלֹּא דָבַק בָּעֲבֵירָה, וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ. יָדַיִם שֶׁלֹּא מִשְׁמְשׁוּ בָּעֲבֵירָה, וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף. גּוּף שֶׁלֹּא נִדְבַּק בָּעֲבֵירָה, וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי שֵׁשׁ. רַגְלַיִם שֶׁלֹּא פָּסְעוּ בָּעֲבֵירָה, יְפִסְעוּ וְיִרְכְּבוּ עַל קְרוֹנְיוֹ וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה. מַחְשָׁבָה שֶׁלֹּא הִרְהֵר בָּעֲבֵירָה, תָּבֹא וְתִקָּרֵא חָכְמָה, וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ, אַב בְּחָכְמָה וְרֵךְ בַּשָּׁנִים. אֲבָל נְבוּכַדְנֶאצַּר נִקְרָא (ראה ירמיה נא, כז) "טַפְסָר" טִפֵּשׁ בְּחָכְמָה וְשׂוֹר בְּשָׁנִים. מִנַּיִן דְּהַאי רַךְ לִישְׁנָא דְּמַלְכוּתָא הוּא, דִּכְתִיב "וְאַנְכִי הַיּוֹם רַךְ וּמְשׁוּחַ מֶלֶךְ", וְאִיתֵימָא מֵהָכָא, וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ. אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ, אָמְרוּ אַצְטַגְנִינִין לְפַרְעֹה, עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶן, גְּנוּבֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ. אִם כֵּן יֵדַע בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לָא הֲוָה גָּמִיר. הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא, ו) "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂפַת לֹא

יַדַּעְתִּי אֶשְׁמָע". לְמָחָר כָּל לִישָׁנָא דְאִישְׁתְּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ אַהְדַּר לֵיהּ אִשְׁתְּעִי אִיהוּ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, לֹא הֲוָה יָדַע מַאי קָאָמַר אָמַר לוֹ אַגְמָרָן, אַגְמְרֵיהּ וְלָא גָּמַר אָמַר לוֹ, אִשְׁתְּבַע לִי דְּלָא מְגַלֵּית אִשְׁתְּבַע לֵיהּ. כִּי אָמַר לוֹ "אֲבִי הִשְׁבִּיעֵנִי" [אָמַר לוֹ זִיל וְאִתְּשִׁיל אֲשַׁבּוּעָה] אָמַר לוֹ אִתְּשִׁיל גַּם כֵּן אֲשַׁבּוּעָתִי אָמַר לוֹ זִיל, (שם ו) "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". (בראשית מא מה) וַיִּקְרָא פַּרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ. אָמַר רַב יוֹחָנָן, צְפוּנוֹת מוֹפִיעַ וְנוֹחוֹת לוֹ לִלְמֹד, רַבִּי חִזְקִיָּה אָמַר, צְפוּנוֹת מוֹפִיעַ בְּדַעַת, מַנִּיחַ רוּחוֹת שֶׁל בְּרִיּוֹת בָּהֶן וְרַבָּנָן אָמְרֵי, "צ"וֹפֶה "פ"וֹדֶה "נָ"בִיא "ת"וֹמֵךְ "פ"וֹתֵר "עָ"רוּם "נָ"בוֹן "ח"וֹזֶה. אָמַר רַב אָחָא, צְפוּנָה אַחַת שֶׁיֵּשׁ כָּאן בְּאת לְגַלּוֹת שֶׁאוֹתָּ בְּנָהּ בְּכָלָּן כְּתִיב (בראשית לג, ו ז) "וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת" "וַתִּגַּשׁ גַּם לֵאָה" וּבְיוֹסֵף כְּתִיב "וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף" וְכוּ' (כַּכָּתוּב לְעֵיל). (בראשית מא מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקָמָצִים. מִקַּמְצָא לְרֵיחֲיָא רַבָּנָן אָמְרִין, דְּקַמְצָתָא וּדְלָא קַמְצָתָא. וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נָתַן מַה שֶּׁבִּתְחוּם טְבֶרְיָא בְּטְבֶרְיָא וּמַה שֶּׁבִּתְחוּם צִפּוֹרִי בְּצִפּוֹרִי, שֶׁכָּל אֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּירוֹתֶיהָ רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, עֵרֶב בָּהֶן עָפָר וְקִטְמִיּוֹת דָּבָר שֶׁהֵן מַעֲמִידִין פֵּירוֹת. רַבָּנָן אָמְרִין, אִם מִתְכַּנְסִין לֶאֱכוֹל מַה שֶּׁבִּטְבֶרְיָא וְשֶׁבִּצִפּוֹרִי, כָּל מַה שֶּׁבִּתְחוּמָן, אֵינָן מַסְפִּיקִין מִקּוֹמָן קוֹמֶץ הֲדָא אָמְרָה, שֶׁהַבְּרָכָה מְצוּיָה בָּאוֹצָרוֹת. (בראשית מא נ) אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּשַּׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב. תָּנָא, חֲשׁוּבֵי בָּנִים מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן. תָּנוּ רַבָּנָן, בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר בְּצַעַר יָחִיד הַפּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי צִבּוּר שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לָאָדָם מַנִּיחִין יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ וְאוֹמְרִים, פְּלוֹנִי שֶׁפָּרַשׁ מִן הַצִּבּוּר אַל יִרְאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר. תַּנְיָא אִידָךְ, בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אִם יֹאמַר אָדָם אֵלֵךְ אֹכַל וְאֶשְׁתֶּה וְשָׁלוֹם עָלַי נַפְשִׁי עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "וְהִנֵּה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן" מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ, (שם יד) "וְנִגְלָה בְאָזְנָי ה' צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן" זוֹ מִדַּת בֵּינוֹנִית בְּמִדַּת רִשְׁעָה מַהוּ אוֹמֵר (שם נו, יב) "אֵתָיו אֶקְחָה יַיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר". מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ "הַצַּדִּיק אָבַד" וְגוֹ' אֲבָל הַמִּצְטַעֵר עִם הַצִּבּוּר זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, יב) "וַיְדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן", וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה כַּר אוֹ כֶּסֶת אַחַת לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כְּדִּ אָמַר מֹשֶׁה, הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל בְּצַעַר אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶן בְּצַעַר. שֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם, מִי מֵעִיד, אַבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק". רַבִּי שֵׁילָא אָמַר, שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין אֶת הָאָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צא, יא) "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה" וְגוֹ'. רַבִּי חִדְקָא אָמַר, נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִשְׁכָּבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פְּתְחֵי פִיךָ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, י) "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה'" וְגוֹ'.

(בראשית מא נג) וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע, יָצְאוּ מִכֻּלָּלוֹת. (בראשית מא נד) וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב. נִכְנְסוּ חוֹלָנִית עַד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים עַל הַשֻּׁלְחָן בַּקְּשׁוּ אֲפִלּוּ פַּת קִבָּר וְלֹא הָיוּ מוֹצְאִין אָמְרוּ, לֹא כָךְ אָמַר יוֹסֵף (לעיל פסוק לו) ["וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן"]. וַיְהִי רָעָב בְּכָל [הָאֲרָצוֹת]. בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת בְּקַפּוּטְקְיָא, בְּעַרְבְיָא וּבְפַלַסְטִינִי. (בראשית מא נה) לְכוּ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ. רַבִּי אַבָּא אָמַר, כְּפָאן לָמוּל, וַיֹּאמְרוּ חַיֵּינוּ אֵין כְּתִיב אֶלָּא "הֶחֱיֵתְנוּ" נָתַתָּ לָנוּ חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְחַיִּים בָּעוֹלָם הַבָּא. (בראשית מא נו) וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם, הַמְאֻשָּׁרִים שֶׁבָּהֶם.

(בראשית מב א-ג) וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם. (תהלים קמו, ה) "אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל ה' אֱלֹהָיו", וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר כִּי יֶשׁ סֶבֶר זֶה הַשָּׁבָע, כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר זֶה הָרָעָב. כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר, (בראשית לט, א) "וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה", כִּי יֶשׁ סֶבֶר (בראשית מב, ו) "וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט". כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר, "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם". "כִּי יֶשׁ סֶבֶר", (שם יד) "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל". וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ. אָמַר לָהֶם, אַל תֵּצְאוּ וּבְיֶדְכֶם פַּרְנָסָה, מִפְּנֵי הַתַּרְעֹמֶת וְאַל תִּכָּנְסוּ כֻּלְּכֶם בְּפֶתַח אֶחָד. אַל תֵּצְאוּ וּבְיֶדְכֶם פַּרְנָסָה, מִפְּנֵי הַתַּרְעֹמֶת וְאַל תִּכָּנְסוּ כֻּלְּכֶם בְּפֶתַח אֶחָד, מִפְּנֵי הָעַיִן. תְּנוּ רַבָּנָן, הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנְיִן לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנְיִן הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן. שָׁכַח וְאָכַל וְשָׁתָה אַל יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶן וְאַל יַנְהִיג בְּעַצְמוֹ עִדּוּנִין שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ, אַל תִּרְאוּ עַצְמְכֶם בִּפְנֵי בְּנֵי עֵשָׂו וּבִפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל כְּאִלּוּ אַתֶּם שְׂבֵעִים. אָמַר לָהֶם יַעֲקֹב לְבָנָיו, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הֱיוּ מַצְנִיעִים אֶת עַצְמְכֶם, שֶׁאֵין קְשֶׁה מֵעַיִן הָרָע. לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שֶׁנִּתְּנוּ בְּקוֹלוֹת נִשְׁתַּבְּרוּ, אֲבָל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ", נִתְקַיְּמוּ. וְאַף יְרוּשָׁלַיִם חָרְבָה מִפְּנֵי הָעַיִן (איכה ב, טו) "הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי".

וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ שָׁמָּה בִּשְׁרָן שֶׁהֵן עֲתִידִין לַעֲשׂוֹת שָׁם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים מִנִּין רד"ו. וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה. אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּן לֵוִי, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר אֲחֵי יוֹסֵף אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן עֲשָׂרָה, אֶלָּא תִּשְׁעָה חֻלְקִים [לְאַחְוָה] וְאֶחָד לִשְׁבֹּר בָּר. דָּבָר אַחֵר, וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר, וְכִי בְּמִצְרַיִם הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב שֶׁרָאָה תְּבוּאָה בְּמִצְרַיִם אֶלָּא מִשֶּׁנִּגְנַב יוֹסֵף נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִמֶּנּוּ וְרוֹאֶה וְאֵינוֹ רוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, מִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר יֶשׁ בַּר בְּמִצְרַיִם, יֵשׁ אֹכֶל בְּמִצְרַיִם, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב יֶשׁ שֶׁבֶר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (בראשית מא, נה) "וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר יֶשׁ שֶׁבֶר, אַל תִּקְרֵי יֶשׁ שֶׁבֶר', אֶלָּא 'יֶשׁ סֶבֶר' שֶׁרָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא סִבְרוּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵי זֶה זֶה יוֹסֵף. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ. אָמַר לָהֶן, בָּנַי, גִּבּוֹרִים אַתֶּם כֻּלְּכֶם, (נָעִים) [נָאִים] אַתֶּם כֻּלְּכֶם, אַל תִּהְיוּ כֻּלְּכֶם נִכְנָסִים בְּפֶתַח אֶחָד, וְלֹא תַּעַמְדוּ כֻּלְּכֶם בְּמָקוֹם אֶחָד, שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע.

רְדוּ שָׁמָּה, כָּל הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מִן הַשּׁוּק יָרוּד. (בראשית מב ה) מִנַּיִן שֶׁאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב הָתָם (במדבר טז, כא) "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת" מָה לְהַלָּן עֲשָׂרָה אַף כַּאן עֲשָׂרָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, אִם מִתּוֹךְ אַתְּ יָלִיף סַגִּיאִין אִנּוּן אֶלָּא נֶאֱמַר (ויקרא כב, לב) "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר (בר), מָה לְהַלָּן עֲשָׂרָה אַף כָּאן עֲשָׂרָה.

מִנַּיִן לְעֵדָה [שֶׁהִיא] עֲשָׂרָה, נֶאֱמַר כָּאן עֵדָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יד, כז) "עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה", מָה עֵדָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן עֲשָׂרָה, אַף כָּאן עֲשָׂרָה. אָמַר רַב סִימוֹן, נֶאֱמַר כַּאן "תּוֹךְ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תּוֹךְ" מַה תּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן עֲשָׂרָה אַף כַּאן עֲשָׂרָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, אִם בְּתוֹךְ הַבָּאִים אֲפִלּוּ עַד כַּמָּה אֶלָּא נֶאֱמַר כַּאן "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מָה לְהַלָּן עֲשָׂרָה אַף כַּאן עֲשָׂרָה. אָמַר רַב סִימוֹן [בְּשֵׁם רַבִּי] יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל בְּשֵׁם רַבִּי אַמִּי, תֵּינוֹק עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף לַעֲשָׂרָה וְהַתַּנְיָא, אֵין מְדַקְדְּקִין בְּקָטָן אָמַר רַבִּי אַסִי וְאִי תֵּימָא רַבִּי סִימוֹן לִשְׁנֵי קְטַנִּים נִצְרָכָה אֶחָד סָפֵק וְאֶחָד קָטָן עוֹשִׂין אֶת הַסָּפֵק עִיקָּר וְאֶת הַקָּטָן סְנִיף. תְּנִי, קָטָן וְסֵפֶר תּוֹרָה עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי בְּשֵׁם רַבִּי אַסִי, הָיוּ תִּשְׁעָה נִרְאִין כַּעֲשָׂרָה עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף מָה עָבִיד מְסַיֶּמֶת אֶלָּא אֲפִלּוּ קָטָן בֵּינֵיהֶן רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי בָּעֵא קוּמֵי רַבִּי סִימוֹן, כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף לַעֲשָׂרָה כָּךְ עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף לִשְׁלֹשָׁה, מָה אִם תַּמָּן שֶׁאוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁם עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף, הָכָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר לוֹ, הֲדָא הִיא וְלֹא כָּל שֶׁכֵּן לְהַלָּן שֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף כַּאן שֶׁאֵין מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף, הֲדָא אָמְרָה לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף לִתְפִלָּה וְלִקְרִיאַת שְׁמַע אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ סְנִיף עַד שֶׁיְּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כַּמָּה זִימְנִין אָכְלִית עִם אַבָּא תַּחְלִיפָּא וְעִם רַבִּי חֲנִינָא בַּר סִיסִי חֲבִיבִי וְלָא זַמִּינוּ עָלַי עַד שֶׁהֵבֵאתִי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. עַד מָתַי יְהֵא קוֹרֵא אָמַר רַב אִיתְפַּלְגוּן חַבְרַיָּא רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי יְהוּדָה תַּרְוֵיהוֹן בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל, חַד אָמַר עַד שֶׁיְּהֵא יוֹדֵעַ לְבָרֵךְ וְחַד אָמַר עַד שֶׁיְּהֵא יוֹדֵעַ טִיב בְּרָכָה בָּעוּן קוּמֵי שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת, תִּשְׁעָה אָכְלוּ פַּת וְאֶחָד יֶרֶק [מהו]. אָמַר לְהוֹן, מְזַמְּנִין עָלָיו. שְׁמֹנָה פַּת וּשְׁנַיִם יֶרֶק, מְזַמְּנִין עָלָיו. שִׁבְעָה פַּת וְשִׁלְשָׁה יֶרֶק, מְזַמְּנִין. שִׁשָּׁה פַּת וְאַרְבָּעָה יֶרֶק, מְזַמְּנִין. רַבִּי אַבִינָא בָּעֵא, מָחֳצָה פַּת וּמָחֳצָה יֶרֶק [מהו]. אָמַר רַבִּי זְעִירָא עַד דַּאֲנָא תַּמָּן בָּעֵי נִשְׁאֲלִינֵהּ וְצָרוּ לִי מִנָּךְ דְּלַאו שְׁאַלְתִּינֵהּ רַבִּי יִרְמְיָה בָּעֵא, דֵּין דְּאָכַל יֶרֶק מַהוּ מְזַמְּנָא עֲלוֹהִי תַּנְיָא, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נְזִירִין עָלוּ בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וּבִקְּשׁוּ לְהַקְרִיב תִּשַּׁע מֵאָה קָרְבָּנוֹת מֵאָה וְחֲמִשִּׁים מָצָא לָהֶן פֶּתַח מֵאָה וַחֲמִשִּׁים לֹא מָצָא לָהֶן פֶּתַח. סָלִיק לְגַבֵּי יַנַּאי מַלְכָּא, אָמַר לֵיהּ, תְּלַת מֵאָה נְזִירִין אִנּוּן וְאִנּוּן בָּעָיָן תִּשַּׁע מֵאָה קָרְבָּנִין וְלֵית לְהוֹן, הַב לְהוֹן מִן דִּידָךְ פַּלְגָּא וַאֲנָא יָהִיב לְהוֹן מִן דִּידִי פַּלְגָּא וְיִזְלוּן וְיַקְרִיבוּן. יָהִיב לְהוֹן

יַנַּאי וְעָבַד לְהוֹן. אָזְלוּ וְאָמְרוּ לִישְׁנָא בִּישָׁא לְיַנַּאי מַלְכָּא עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, תֶּהֱוֵי יְדִיעַ דְּכָל מַה דְּקָרְבוּן מִדִּידָךְ קָרְבוּן בְּרַם אִיהוּ לָא יָהִיב מִן דִּידֵיהּ כְּלוּם שָׁמַע וְעָרַק בָּתַר יוֹמִין אָתִין, הֲלֵין פַּרְסָאֵי נָגְסִין עַל פְּתוֹרָא דְיַנַּאי מַלְכָּא אָמְרִין לֵיהּ, אֱנַן נְהִירִין דַּהֲוָה הָכָא חַד סָב וַהֲוָה אָמַר לָן מִילָּא דְּחָכְמָה אָמַר לָהּ לְאַחְתֵּיהּ שְׁלַח אַיְתֵי יָתֵיהּ. אָמְרָ[ה] לֵיהּ, הַב לִי מִילָּא וּשְׁלַח לִי עִזְקָתָךְ וְהוּא אֱתָא יָהִיב לָהּ מִילָּא, אֲתָא, יָתִיב לֵיהּ בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכְּתָא. אָמַר לֵיהּ, מַהוּ כְּדֵין אָמַר לוֹ, דְּכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא "סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ וּבֵין נְגִידִים תּוֹשִׁיבֶךָּ". אָמַר לֵיהּ, וְלָמָּה אַפְלֵיתָא בִּי אָמַר לֵיהּ, חַס וְשָׁלוֹם לֹא אֲפַלַּת בְּךָ, אֶלָּא אַתְּ יַהֲבַת מִן מָה דַּהֲוָה לָךְ, וַאֲנָא יַהֲבַת מִן מָה דַּהֲוָה לִי דִּכְתִיב "כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף". אָמַר לֵיהּ, וְלָמָּה לֹא אָמַרְתְּ לִי. אָמַר לֵיהּ, אִלּוּ אָמַרְתִּי לָךְ לֹא הֲוֵית עָבַד אָמַר לֵיהּ, וְלָמָּה עָרַקְתְּ, אָמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב (ישעיה כו, כ) "חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם". מָזַג לֵיהּ כָּסָא, אָמַר לֵיהּ לִיבְרִיךְ. אָמַר לֵיהּ, נִיבְרִיךְ עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַל יַנַּאי וּמִסְבָּיו. אָמַר לֵיהּ, מִן יוֹמֵי לֹא שַׁמְעִית מִנָּךְ הֲדָא מִילְתָא אֲמַר לֵיהּ, מָה אַתְּ בָּעֵי מֵימַר, נְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי מָזַג לֵיהּ כָּסָא תִּנְיָנָא, אָמַר, נְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵרָיו עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח. רַב יִרְמְיָה אָמַר, עַל הָרִאשׁוֹנָה רַב אַבָּא אָמַר, עַל הַשְּׁנִיָּה מְחַלְפָא שִׁטָּתֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה, תַּמָּן צְרִיכָא לֵיהּ וְהָכָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ מַה צְרִיכָא לֵיהּ כִּדְרַבָּנָן וּמַה פְּשִׁיטָא לֵיהּ כִּדְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּתָנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, עֶלָּה וְהֵסֵב וְטִבֵּל עִמָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל מִן הַדָּגָן כְּזַיִת מְזַמְּנִין עָלָיו, וּכְדִבְרֵי חֲכָמִים רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אָחָא אָמַר, לְעוֹלָם אֵין מְזַמְּנִין עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת דָּגָן תְּנָא, שְׁנַיִם פַּת וְאֶחָד יֶרֶק מְזַמְּנִין עָלָיו, וּמָאן תְּנֵיתָהּ, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה. הָיָה רָאוּי לְמַקְרָא לוֹמַר וַיֵּרְדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב, מַהוּ אֲחֵי יוֹסֵף, אֶלָּא בִּתְחִלָּה לֹא נֶהֱגוּ בּוֹ אַחֲוָה אֶלָּא מְכָרוּהוּ לָעֲרָבִים וּלְבַסּוֹף נִתְחָרְטוּ. בְּכָל יוֹם אוֹמְרִים, אֵימָתַי נִבָּקֵר עָלָיו, נְבִיאֵהוּ אֵצֶל אָבִיו. וּכְשֶׁאָמַר לָהֶם רְדוּ לְמִצְרַיִם נִתְנוּ כֻּלָּם עֵינֵיהֶם לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה. כְּתִיב, "מִנַּעַר בָּר יִקְּבֶהוּ לְאוֹם" זֶה פַּרְעֹה הָרִשָׁע שֶׁגָּנַז הַתְּבוּאָה בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן וְלֹא בִּקֵּשׁ לְמִכֹּר (שם) "וּבֵרַכְהָ לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר", זֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁזָּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, וְנָהַג אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כִּרוֹעֶה שֶׁמַּנְהִיג צֹאנוֹ בְּמִרְעֶה טוֹב וּבְמִישׁוֹר, וְעָלָיו אָמַר דָּוִד (תהלים פ, ב) "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". כְּשֶׁבָּא רָעָב בִּימֵי דָּוִד הָיָה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נְהֹג אֶת צֹאנְךָ כְּיוֹסֵף שֶׁנָּהַג אֶת הָעוֹלָם וְזָן אוֹתָן בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁחָזַק הָרָעָב בָּאוּ הַמִּצְרִים אֶצְלוֹ, אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לָנוּ לֶחֶם, אָמַר לָהֶם, אֱלוֹהַּ שֶׁלִּי אֵינוֹ זָן אֶת הַמִּצְרִים אֶלָּא לְכוּ וּמוֹלוּ אֶת עַצְמְכֶם, הָלְכוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְהָיוּ צוֹעֲקִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פַּרְעֹה לַלֶּחֶם", אָמַר לָהֶם, "לְכוּ אֶל יוֹסֵף", אָמְרוּ לוֹ, כְּבָר הִלַּכְנוּ אֶצְלוֹ וְהוּא מְדַבֵּר

עִמָּנוּ דְּבָרִים יְתֵרִים, וּמַה מְדַבֵּר עִמָּכֶם, דְּבָרִים שֶׁאֵין לְסַפְּרָן, אָמַר לָהֶם, אַף עַל פִּי כֵן מַהוּ מְדַבֵּר עִמָּכֶם, אָמַר לְכוּ מִלּוּ אֶת עַצְמְכֶם, וְלֹא כַּךְ אָמַרְנוּ לָךְ מִתְּחִלָּה עֶבֶד הוּא וְאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל עֶבֶד לִנְהוֹג מַלְכוּת עָלֵינוּ, אָמַר לָהֶם שׁוֹטִים, לֹא כְּרוּז יוֹצֵא מִלְּפָנָיו כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁל שִׁבַּע רָעָב בָּא, וְלָמָּה לֹא הִנַּחְתֶּן תְּבוּאָה שֶׁל שָׁנָה וְשֶׁל שְׁתַּיִם וְשֶׁל שָׁלֹשׁ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיוּ בוֹכִים וְאוֹמְרִים לוֹ אַף הַתְּבוּאָה הִרְקִיבָה. אָמַר לָהֶם וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר קֶמַח מֵאֶתְמוֹל, אָמְרוּ לוֹ, אַף לֶחֶם שֶׁהָיָה לָנוּ בַּסַּל הִרְקִיב, אָמַר לָהֶם, שׁוֹטִים, אִם עַל הַתְּבוּאָה הוּא גּוֹזֵר וּמַרְקֶבֶת שֶׁמָּא יִגְזֹר עָלֵינוּ וְיַהֲרְגֵנוּ, אָמַר לָהֶם, אֲפִלּוּ אוֹמֵר לָכֶם חִתְּכוּ מִבְּשָׂרְכֶם וְהַאֲכִילוּ לְנַעֲמִיוֹת תִּשְׁמְעוּ לוֹ, "כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ". (שם נו) וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל הָאָרֶץ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "עַל (כָּל פְּנֵי) [פְּנֵי כָל] הָאָרֶץ" לֹא הִתְחִיל הָרָעָב תְּחִלָּה אֶלָּא בָּעֲשִׁירִים, שֶׁאֵין פָּנִים הָאָמוּר כָּאן אֶלָּא עֲשִׁירִים, כְּשֶׁאָדָם עָשִׁיר יֵשׁ לוֹ פָּנִים שְׂמֵחִים לִרְאוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהוּא עָנִי אֵין לוֹ פָּנִים, שֶׁהוּא מִתְבַּיֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ. (בראשית מב ו) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי [סִימוֹן], אַף יוֹסֵף הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו יוֹרְדִין לְמִצְרַיִם, מָה עָשָׂה, הוֹשִׁיב שׁוֹמְרִין עַל עֲשָׂרָה פְּתָחִים, אָמַר לָהֶם, כָּל מִי שֶׁנִּכְנַס בַּפֶּתַח כִּתְבוּ שְׁמוֹ וְהָבִיאוּ לְפָנַי, זֶה קוֹרֵא רְאוּבֵן בֶּן יַעֲקֹב וְזֶה קוֹרֵא שִׁמְעוֹן בֶּן יַעֲקֹב. וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד. אָמַר לָהֶם יוֹסֵף, חִתְמוּ כָּל הָאוֹצָרוֹת וּפִתְחוּ אֶחָד וְנָתַן שְׁמוֹתָן לְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל אוֹתוֹ אוֹצָר. אָמַר לוֹ לְכְשֶׁיָּבֹאוּ בְּנֵי אָדָם הַלָּלוּ לִקַּח אֹכֶל תִּפְסוֹם וְשַׁגְּרוֹם לְפָנַי, הָלְכוּ כַּמָּה יָמִים וְלֹא בָּאוּ שִׁגֵּר עֲלֵיהֶם לְשׁוּק וְנָתַן סִימָנִים עֲלֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם אִם תִּרְאוּם תִּפְסוֹם, הָלְכוּ וּמְצָאוּ אוֹתָן בְּשׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת, וְכִי מָה מְלַאכְתָּן בְּשׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת, אֶלָּא אָמְרוּ מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף יְפֵה תֹאַר הוֹשִׁיבוּהוּ בְּקֶבָּה שֶׁל זוֹנוֹת, מִיָּד תִּפְסוֹם וְהֵבִיאוּם לִפְנֵי יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר, וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט, שְׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת גָּזַר יוֹסֵף, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהּ עֶבֶד וְיִקַּח בַּר וְשֶׁלֹּא יִכָּנֵס אָדָם בְּשֵׁנֵי חֲמוֹרִים שֶׁלֹּא יִכָּנֵס אָדָם עַד שֶׁיִּכְתֹּב שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו וְשֵׁם זְקֵנוֹ וַהֲוָה תַּמָּן מְנַשֶּׁה קַמֵּיהּ וּמְקַבֵּל פִּתְקִין אָמְרִין, נֵיעוֹל וְנִיחֲמֵי(ה) אִי אַשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ טָעִין לֵן בְּמַדְוֵי בְּמִכְסָא הָא טַב, וְאִי לָאו בְּצַפְרָא נִיחֲמֵי מָה אֲנַן עֲבָדִין. (בראשית מב ז-יב) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיַּכִּירֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם. שְׁנַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי, נָטַל אֶת הַגָּבִיעַ וְהָיָה מַקִּישׁ עָלָיו וְאוֹמֵר לָהֶם, מְרַגְּלִים אַתֶּם, אָמְרוּ לוֹ, כְּבָר צִוָּנוּ אַבָּא אָמַר לָהֶם, מַה טִּיבְכֶם בְּשׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת, אָמְרוּ לוֹ אֲבָדָה אָבְדָה לָנוּ וְאָנוּ מְבַקְּרִין עָלֶיהָ וְאָמַרְנוּ שֶׁמָּא מוֹצְאִין אוֹתָהּ בְּתוֹכָהּ. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי בַּגְּבִיעַ שֶׁבְּיָדִי שֶׁשְּׁנַיִם מִכֶּם הֶחֱרִיבוּ כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁבִּשְׁכֶם, וְאֶחָד מִכַּרְתֶּם לָעַרְבִיִּים, מִיָּד נִזְדַּעְזְעוּ, אָמְרוּ לוֹ, (להלן פסוק לב) "שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים", אָמַר לָהֶם, וְהֵיכָן הֵן שְׁנַיִם מִכֶּם, אָמְרוּ לוֹ, אֶחָד מֵת וְאֶחָד אֵצֶל אָבִינוּ, אָמַר לָהֶם לְכוּ וְהָבִיאוּ אוֹתוֹ אֵלַי. הָלְכוּ אֵצֶל

אֲבִיהֶם, אָמְרוּ לוֹ, כָּךְ סִפֵּר לָנוּ הָאִישׁ, כָּךְ צִוָּה אוֹתָנוּ, אָמַר לָנוּ מְרַגְּלִים אַתֶּם וְאָמַר לָנוּ (להלן פסוק לד) "הָבִיאוּ אֶת אֲחִיכֶם הַקָּטֹן". אָמַר לָהֶם יַעֲקֹב, וְשִׁמְעוֹן הֵיכָן הוּא, אָמְרוּ לוֹ תְּפָסוֹ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶם, הוֹסַפְתֶּם לִי יָגוֹן עַל יָגוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם וְגוֹ'. "וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו לֵאמֹר אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית". אָמַר לוֹ, מַה נִשְׁתַּנּוּ בָּנֶיךָ מִבָּנַי. אָמַר לָהֶם יְהוּדָה, הַמְתִּינוּ לַזָּקֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת, וְכֵיוָן שֶׁכָּלְתָה, אָמַר לוֹ יְהוּדָה, אַבָּא, אִם הוֹלֵךְ בִּנְיָמִין עִמָּנוּ סָפֵק נִתְפַּס סָפֵק אֵינוֹ נִתְפָּס וְאִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ עִמָּנוּ כֻּלָּנוּ מֻתִּים בָּרָעָב, מוּטָב שֶׁתְּנִיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפּוֹשׂ אֶת הַוַּדַּאי. אָמַר, מִי עָרַב בּוֹ, אָמַר לוֹ (בראשית מג, ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ. מִיָּד שְׁלָחוֹ עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁנִּשָּׂא יוֹסֵף אֶת עֵינָיו וְרָאָה אֶת בִּנְיָמִין שֶׁמַּח מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. מָרִי בַּר אִיסַק אֲתָא לֵיהּ אַח מִבֵּי חוֹזָאֵי אָמַר לֵיהּ, לָא יָדְעָנָא לָךְ אֲתָא לְקָמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָאָמַר לָךְ דִּכְתִיב וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁיָּצָא בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן אָמַר לֵיהּ, זִיל אַיְתִי סַהֲדֵי דְּאַחוּהָ אַתְּ. אָמַר לֵיהּ, אִית לִי סַהֲדֵי וּמִסְתַּפְּנֵי מִנֵּיהּ דְּגַבְרָא אַלְמָא הוּא. אָמַר לֵיהּ לְדִידֵיהּ, זִיל אַיְתִי אַתְּ סַהֲדֵי דְּלָאו אָחוּךְ הוּא. אָמַר לֵיהּ, דִּינָא הָכִי, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אָמַר לֵיהּ, הָכִי דָּנִינָא לָךְ וּלְכָל אַלְמֵי חַבְרָךְ. סוֹף סוֹף אַיְתִי סַהֲדֵי וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּאָחוּהָ הוּא. אָמַר לֵיהּ, זִיל פְּלוֹג לֵיהּ אָמַר לֵיהּ, לִיפְלוֹג לִי נַמִּי מִפַּרְדֵּס וּבוּסְתָּנֵי דְּשָׁתַל אָמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָאָמַר לָךְ, דִּתְנַן, הִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים וְהִשְׁבִּיחוּ גְּדוֹלִים הַנְּכָסִים, הַשָּׁבַח לָאֶמְצַע מִי דָּמֵי הָתָם גְּדוֹלִים גַּבֵּי קְטַנִּים יָדְעִי וְקָא מַחֲלֵי, הָכָא מִי יָדַע דְּמָחִיל. אַגַּלְגֵּל מִלְתָא וּמָטָא לְקָמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי אָמַר לְהוּ, גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ שָׁמַיִן לָהֶם כְּאָרִיס הַשְׁתָּא דִּידֵיהּ נַמִּי לָא יָהֲבִינָן לֵיהּ אַהֲדְרוּהָ לְקָמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לְהוּ, מִי דָּמֵי, הָתָם בִּרְשׁוּת נָחִית הָכָא לָאו בִּרְשׁוּת נָחִית, וְעוֹד קָטָן הוּא וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן. אֲהַדְרוּהָ לְקָמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, אָמַר, לָא סִימוּהָ קַמָּאֵי דְּקָטָן הָיָה. רַבִּי לֵוִי אָמַר, וַיֹּסֶף יוֹסֵף אֶת אֶחָיו, בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְלוּ הֵם בְּיָדוֹ, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ, בְּשָׁעָה שֶׁנִּפַּל הוּא בְּיָדָן. כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ, נִצְנְצָה בָּהֶן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרוּ, אַתְּ וְאָנוּ בְּנוֹי דְּחַד גְּבַר. וַיֹּאמֶר לֹא כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת. כְּשֵׁם שֶׁאֵבָרִים לָאָדָם כָּךְ אֵבָרִים לָאָרֶץ, "רֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל", (שמות י, ה) "וְכִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ", (במדבר טז, לב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ", (שם יג, לב) "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם", (דברים לד, כז) "הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם", (לעיל לד) "וַיִּנָּקְהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע", "שְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ" (יחזקאל לח, יב), כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת, "וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמָדֶת".

(בראשית מב יג-יד) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ, אָמַר לְהוֹן, אֲן אִינָךְ. אָמְרִין לֵיהּ, זַבְנָן יָתֵיהּ אָמַר לְהוֹן, בְּכַמָּה זַבְנְתּוּן יָתֵיהּ. אָמְרִין לֵיהּ, בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִי אָתֵי בַּר נַשׁ וְאָמַר לְכוֹן יְהָבוּ לִי חֲמֵשׁ סְלָעִים וַאֲנָא יְהִיב יָתֵיהּ לְכוֹן אַתּוּן עַבְדִין, אָמְרוּ לֵיהּ אֵין וְאִי אָמַר לְכוֹן

בַּר נַשׁ יְהֲבוּן לִי בִּכְפֵלָא וַאֲנָא יָהִיב יְתֵיהּ לְכוֹן אַתּוּן עָבְדִין, אָמְרוּ לוֹ, אֵין אִי אָמַר לְכוֹן בַּר נַשׁ אֶפְלוּ אַתּוּן יְהֲבוּן לִי כַּמָּה לֵית אֲנָא יָהִיב לְכוֹן מָה אַתּוּן עָבְדִין אָמְרוּ לוֹ, עַל מְנַת כֵּן נַחְתִּינָן אוֹ לְמִקְטְיֵל אוֹ לְמִקְטְלָא אָמַר לָהֶם, הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם. (בראשית מב טו) בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַּרְעֹה אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה. בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר הָיָה אוֹמֵר חֵי פַּרְעֹה. מָשָׁל לְגְּדִי שֶׁבָּרַח מִן הַמִּרְעֶה וְנִכְנַס לוֹ אֵצֶל אִשָּׁה אַלְמָנָה וְכִסְּתָה עָלָיו סָדִין אָתוּן בָּעֵין גַּבֵּהּ אָמְרִין, כֵּן תֶּהֱוֵי הַהִיא אִתְּתָא אָכְלָה מִן הֲדֵין בִּשְׂרָא דְּלָא יְדְעָנָא בֵּיהּ כָּךְ חֵי פַּרְעֹה אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה. (בראשית מב יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַנִּיחַ אֶת הַצַּדִּיקִים בְּצָרָה יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים. (בראשית מב כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ. לָשׁוֹן דְּרוֹמָאִי הוּא אֲבָל, בְּרַם אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ. אֲפִשָּׁר יוֹסֵף בֶּן שִׁבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה רוֹאֶה אֶת אֶחָיו מוֹכְרִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מִתְחַבֵּט לִפְנֵי רַגְלָיו שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּתְמַלְּאוּ עָלָיו רַחֲמִים וְלֹא נִתְמַלְּאוּ. (בראשית מב כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר [וְ]גַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ, דָּמוֹ וְדַם זַקֵן. (בראשית מב כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם, זֶה מְנַשֶּׁה. (בראשית מב כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיִּקַּח אֶת שִׁמְעוֹן. אָמַר יוֹסֵף בְּדַעְתּוֹ, אִם אֲנִי מַכְנִיס שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שֶׁמָּא יַקְפִּידוּ שְׁבָטִים עַל לֵוִי שֶׁהוּא חָכָם וְכוֹהֵן גָּדוֹל וְיַעֲשׂוּ לְמִצְרִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִשְׁכֶם אֶלָּא הֲרֵינִי מַכְנִיס לִשְׁמְעוֹן, שֶׁאֵין מְחַבְּבִין לוֹ [כָּל] כָּךְ וְיֵלְכוּ אֵצֶל אֲבִיהֶם. כֵּיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ לְתָפְסוֹ רָצוּ הַשְּׁבָטִים לְסַיְּעוֹ. אָמַר לָהֶם שִׁמְעוֹן, אֵינִי רוֹצֶה שֶׁתִּסַּיְּעוּנִי. שָׁלַח יוֹסֵף לְפַרְעֹה וְאָמַר, שֵׁגֵר שִׁבְעִים גִּבּוֹרִים, שֶׁמָּצָאתִי אֲנָשִׁים וַאֲנִי רוֹצֶה לְהַכְנִיסָם בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ אָמַר לָהֶם, טְלוּ הַשַּׁלְשָׁלְאוֹת הַלָּלוּ וּתְנוּ בְּצַוָּארוֹ וְהַשְׁבָטִים מֵרָחוֹק. כֵּיוָן שֶׁקֵּרְבוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן נָתַן עֲלֵיהֶם בְּקוֹלוֹ וְנָפְלוּ כֻּלָּן לְפָנָיו וְנִשְׁבְּרוּ שִׁנֵּיהֶן. הָיָה עוֹמֵד מְנַשֶּׁה אֵצֶל אֲבִיו, אָמַר לֵיהּ, קַח אוֹתָהּ הַשַּׁלְשֶׁלֶת וְשִׂים בְּצַוָּארוֹ וְהַכֵּהוּ מַכָּה אַחַת וּנְתָנָהּ עָלָיו. אָמַר שִׁמְעוֹן, מַכָּה זוֹ שֶׁל בֵּית אַבָּא הִיא.

וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם. לְעֵינֵיהֶם אֲסָרוֹ, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ לָהֶם הוֹצִיאוֹ וְהָיָה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וּמַרְחִיצוֹ וְסָכוֹ. (בראשית מב כח) וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ. כֹּד דְּמַךְ רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִי אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי לֵוִי עוּל וְאַפְּטֵר עִלּוּי עַל וְאַפְּטַר עִלּוּי, (איוב כח, א ב) "כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יְזֻקּוּ, בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקָּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה", אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַלָּלוּ הֵן הֵן תַּשְׁמִישָׁן שֶׁל עוֹלָם, וְאִם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶן חֲלִיפִין תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאָבַד מִי מַחֲלִיפוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁבָטִים מָצְאוּ מְצִיאָה, כְּתִיב וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ, אָנוּ שֶׁאָבַדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז קמט

רַבִּי יוֹחָנָן אַשְׁכְּחֵיהּ לְיָנוּקָא דְּרִישׁ לָקִישׁ אָמַר לֵיהּ אֵימָא לִי פְּסוּקָךְ. אָמַר לֵיהּ, (דברים יד, כב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". אָמַר לֵיהּ, לְפָרִישׁ לִי מַר אָמַר לֵיהּ, עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. וְהָכְתִיב "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה'". אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר לִי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, חוּץ מִזּוֹ דִּכְתִיב (מלאכי ג, י) "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי", עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם [מִלּוֹמַר דַּי. יוֹמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכְּחֵיהּ, אָמַר לֵיהּ, אֵימָא לִי פְּסוּקָךְ. אָמַר לֵיהּ (משלי יט, ג) "אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לִבּוֹ" הֲוָה קָא מְתַמַּה, מִי אִכָּא מִלְּתָא בַּכְּתוּבִים דְּלָא רָמְזָה מֹשֶׁה בְּאוֹרָיְתָא. אָמַר לֵיהּ, אָטוּ הָא מִי לֹא רָמְזָה מֹשֶׁה, וְהָכְתִיב וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֱרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ. דַּלְיָא עֵינֵיהּ וְחָזְיֵהּ אָמְרָה לֵיהּ אִמֵּיהּ, תָּא, דְּלָא לֵיעֲבִיד בָּךְ כִּדְעָבִיד לְאָבוּךְ.

(בראשית מב כט) וַיָּבֹאוּ אֶל יַעֲקֹב וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל הַקֹּרֹת אֹתָם. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים עֲלֵיהֶם קָשִׁין כְּקוֹרוֹת. (בראשית מב לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁחָשְׁדָן אֲבִיהֶם. (בראשית מב לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם כְּבָר, יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה, עָלַי לְהַעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. (בראשית מב לז) אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית, אָמַר לוֹ, בְּכוֹר שׁוֹטֶה, בָּנֶיךָ לֹא בָּנַי הֵם. (בראשית מב לח) וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם. בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אָדָם אוֹמֵר דָּבָר מְתֻקָּן לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן הָיָה אוֹמֵר כַּפְּתוֹר וָפֶרַח, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה אָדָם אוֹמֵר דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה הָיָה אוֹמֵר לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם. (לעיל פסוק ל) דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת. לְמֵימַר דְּכָל דִּבּוּר לָשׁוֹן קָשֶׁה, וְהַתַּנְיָא "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה'", אֵין נִדְבְּרוּ אֶלָּא לָשׁוֹן נַחַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים מז, ד) "יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ", דַּבֵּר לְחוּד יַדְבֵּר לְחוּד.

וּקְרָאהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ. הָא בַּבַּיִת לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מִכָּאן שֶׁאֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג אֶלָּא בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה. תָּנֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בַּיִת תִּינוֹק וְאִשָּׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נָחָשׁ יֵשׁ סִימָן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְהוּא דְּאִתְחֲזַק תְּלָתָא זִמְנֵי, דִּכְתִיב יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ. (בראשית מג ה) וְאִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד. אָמַר לוֹ, מַה הוּא אוֹמֵר לָנוּ, דְּבָרִים שֶׁל אֱמֶת, וְאָנוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁל בַּטָּלָה. (בראשית מג ו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי. מֵעוֹלָם לֹא אָמַר אָבִינוּ יַעֲקֹב דָּבָר שֶׁל בַּטָּלָה אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עָסוּק לְהַמְלִיךְ אֶת בְּנוֹ בְּמִצְרַיִם וְהוּא אוֹמֵר לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי, הוּא דְּהוּא אָמַר "נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵה' וּמֵאֱלֹהָי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר". (בראשית מג ז) וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל הָאִישׁ לָנוּ אֲפִלּוּ עֲצֵי עַרְיסֹתֵנוּ גִּלָּה לָנוּ. (בראשית מג ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל יִשְׂרָאֵל אָבִיו אָמַר

לֵיהּ, מוּטָב שֶׁתְּהֵא נֶפֶשׁ אַחַת בְּסָפֵק וְלֹא כֻּלָּם בְּוַדַּאי. (בראשית מג ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ כָּל הַיָּמִים, זֶה הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ יוֹם. אָמַר רַב נַחְמָן, מִנַּיִן לְעֵרֶב דְּמִשְׁתַּעְבֵּד שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְּשֶׁנּוּ. מַתְקִיף לַהּ רַב חִסְדָּא, הָא קַבְּלָן הָוֶה דִּכְתִיב (בראשית מב, לז) "תְּנָה אֹתוֹ עַל יָדִי" אֶלָּא אָמַר רַב יִצְחָק מֵהָכָא, (משלי כ, טז) "לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר" וּכְתִיב "בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ הִתְרַפֵּס וּרְהַב" אִם יֵשׁ לְךָ מָמוֹן הַתֵּר לוֹ פִּסַּת הַיָּד וְאִם לָאו הַרְבֵּה עָלָיו רֹעִים. (בראשית מג יא) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֵפוֹא. תֹּאמַר אוֹתָהּ חָרְדָה שֶׁהֶחֱרַדְתִּי לְאַבָּא "וַיֹּאמֶר מִי אֵפוֹא הוּא" שֶׁנִּזְדַּעְזַע עָלַי כָּאן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נְדוּי אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי צָרִיךְ הֲפָרָה. מְנָלָן, מִיהוּדָה, דִּכְתִיב אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהַצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים וּכְתִיב (דברים לג, ו ז) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וְזֹאת לִיהוּדָה" כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגֻלְגָּלִין בָּאָרוֹן עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לְרָאוּבֵן שֶׁהוֹדָה יְהוּדָה "וְזֹאת לִיהוּדָה", מִיָּד "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה" עָאל אֲבָרֵיהּ לְשָׁפָא וְלֹא הָווּ קָא עַיְּלֵי לֵיהּ לְמָתִיבְתָּא דְּרַקִּיעָא (דברים שם) "וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ". לָא הֲוָה יָדַע לְמִשְׁקַל וּלְמִטְרַח בִּשְׂמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנָן "יָדָיו רָב לוֹ" לָא הֲוָה סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אֲלִיבָּא דְּהִלְכְתָא "וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה".

קְחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ. דְּבָרִים שֶׁהֵן מְזַמְּרִין בָּעוֹלָם חִלְזוֹן חֹמֶר קְטָף, חֲמַר וּמֹרִי אַגְרִי מְעַט צָרִי. בַּלְסָם קְטָף וּמְעַט דְּבַשׁ. דְּבַשׁ בָּרִיא כְּאֶבֶן [נְכֹאת, שַׁעֲוָה. וְלֹט, מַצְטוּכָא] בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים. מְשַׁח דְּבָטְנִים וּמְשַׁח דִּשְׁקֵדִים וּמְשַׁח דְּלוּזִים. (בראשית מג יב-יד) וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם. שֶׁמָּא הוּקַר הַשַּׁעַר. וְאֶת הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב. אָמַר לָהֶם, הֲרֵי הַדּוֹרוֹן וַהֲרֵי הַכֶּסֶף וַהֲרֵי אֲחֵיכֶם. צְרִיכִיתוּן מִלָּא אָחֳרֵי אָמְרִין לֵיהּ, צְלוֹתָךְ אָנוּ בַּעְיִן אָמַר לוֹן, וְאִי צְלוֹתִי אַתּוּן בַּעְיִן וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן, טְבוֹחַ טֶבַח, פְּרַע לָהֶן בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְהָכֵן, טֹל גִּיד הַנָּשֶׁה בִּפְנֵיהֶם, כְּמַאן דְּאָמַר גִּיד הַנָּשֶׁה נֶאֱסַר לִבְנֵי נֹחַ.

וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים. (תהלים צד, יב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ", אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ ה' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "יָהּ", כְּזֶה שֶׁהוּא נִדּוֹן לִפְנֵי הַדַּיָּן וְהוּא אוֹמֵר יָהּ כְּךָ אָבִינוּ יַעֲקֹב אוֹמֵר מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר לַיְּסוּרִין דַּי יֹאמַר לְצָרוֹתַי דַּי, וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים. עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצוֹא. לְעֵת מְצוֹא חֶשְׁבּוֹן מִשֶּׁרְאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁנִּתְמַצָּה בַּחֶשְׁבּוֹן הִתְחִיל שׁוֹפֵךְ תַּחֲנוּנִים וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַח קְרִיָא בַּגָּלוּת וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, (שם קו, מו) "וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים" לִפְנֵי הָאִישׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אַחַר שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין.

וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי, בְּחֶרְבַּן רִאשׁוֹן, שָׁכַלְתִּי בְּחֶרְבַּן שֵׁנִי, לֹא אֶשְׁכַּל עוֹד. דָּבָר אַחֵר, וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ, זֶה הַשִּׁלְטוֹן. וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם, זֶה יוֹסֵף אַחֵר, זֶה (בִּנְיָמִין. שִׁמְעוֹן) [שִׁמְעוֹן], וְאֶת בִּנְיָמִין] כְּמַשְׁמָעוֹ. וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי, מִיּוֹסֵף, שָׁכַלְתִּי מִשִּׁמְעוֹן, וְלֹא אֶשְׁכַּל עוֹד. (בראשית מג טו-טז) וַיְקַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה וְגוֹ'. אֵין וְהָכֵן אֶלָּא שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ" הֲדָא אָמְרִין שֶׁשָּׁמַר יוֹסֵף אֶת הַשַּׁבָּת עַד שֶׁלֹּא תִּנָּתֵן. (בראשית מג יז-יט) וַיְדַבְּרוּ אֶלָיו פֶּתַח הַבַּיִת, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה דּוֹחֲפָן לִפְנֵיהֶם וְהֵן דּוֹחִין אוֹתוֹ לַחוּץ. (בראשית מג כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ. יְרִידָה הִיא לָנוּ, בְּאַרְצֵנוּ הָיִינוּ מְפֻרְנָסִים אֲחֵרִים וְעַכְשָׁו אָנוּ צְרִיכִים לְפַרְנָסָתְךָ. (בראשית מג כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל תִּירָאוּ, בֵּין בִּזְכוּתְכֶם בֵּין בִּזְכוּת אֲבוֹתֵיכֶם מִכָּל מָקוֹם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי. וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת שִׁמְעוֹן. הֲוָה עָבִיד כַּהֲדֵין צַרְצוּרָא.

רמז קנ

(בראשית מג כז-כח) וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן וְגוֹ', רַבִּי חִיָּא רַבָּה חָמָא חַד בַּבְלָאִי. אָמַר לֵיהּ, מָה עָבַד אַבָּא אָמַר לֵיהּ, אִמְּךְ שָׁיֵל בָּךְ אָמַר לֵיהּ, אֲנָא אֲמַרִי לָךְ כְּדֵין וְאַתְּ אָמַרְתְּ לִי כְּדֵין אָמַר לֵיהּ שׁוֹאֲלִין עַל הַחַיִּים וְאֵין שׁוֹאֲלִין עַל הַמֵּתִים כָּךְ הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם זֶה יַעֲקֹב. הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם זֶה יִצְחָק וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי (בראשית מג כט-ל) וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי. לְפִי שֶׁשָּׁמַעְנוּ חֲנִינָה בִּשְׁאַר שְׁבָטִים וּבְבִנְיָמִין לֹא שָׁמַעְנוּ, שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד, וְהֵיכָן שָׁמַעְנוּ בּוֹ חֲנִינָה, כָּאן, וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כַּיָּון שֶׁרָאָה אוֹתוֹ יוֹסֵף מֵיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ וּבֵרְכוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. אָמַר לָהֶם, קָרְבוּהוּ אֶצְלִי, וְהָיָה שׁוֹאֵל לוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעִנְיַן אֲחִיו. אָמַר לוֹ, בְּנִי, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ אָח. אָמַר, הָיָה לִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא, יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה, אָמַר לוֹ, הֵן, יֵשׁ לִי אִשָּׁה וַעֲשָׂרָה בָּנִים. אָמַר לֵיהּ, וּמַה שְׁמוֹתָן. אָמַר לֵיהּ, (בראשית מו, כא) "בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל". אָמַר לֵיהּ, לָמָּה קָרָאתָ לָהֶם שֵׁמוֹת הַלָּלוּ. אָמַר לֵיהּ, עַל צָרוֹת אָחִי, "בֶּלַע", שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא, "בֶּכֶר", שֶׁהָיָה בְּכוֹר לִי וּלְאִמִּי, "אַשְׁבֵּל", שֶׁנִּשְׁבָּה מֵאָבִיו וְהָלַךְ לוֹ, "גֵּרָא", שֶׁהוּא גָּר בְּאַכְסַנְיוֹת וְנַעֲשָׂה גֵּר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת, "נַעֲמָן", שֶׁהָיָה נָעִים, "מַפִּים וְחֻפִּים", שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ חָפוּי בֵּין עוֹבְדֵי ע"א, "וָאָרְדְּ" שֶׁיָּרַד מִמְּדִינָה לִמְדִינָה. דָּבָר אַחֵר, "בֶּלַע", שֶׁנִּבְלַע מִמֶּנִּי, "אַחִי וָרֹאשׁ", שֶׁהָיָה אָחִי וְרֹאשׁ, "מַפִּים", שֶׁהָיָה יָפֶה מְאֹד, "חֻפִּים", שֶׁהוּא לֹא רָאָה בְּחֻפָּתִי וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחֻפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ", שֶׁהָיָה כְּוֶרֶד שֶׁל שׁוֹשַׁנִּים. דָּבָר אַחֵר, "מַפִּים וְחֻפִּים", מִיּוֹם שֶׁגָּלָה מִמֶּנִּי לֹא חָפַפְתִּי וְלֹא שָׂרַקְתִּי וְעָשִׂיתִי עַצְמִי כְּאֵבֶל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִכְמְרוּ רַחֲמָיו שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו וְגוֹ'. (בראשית מג לג) וַיֵּשְׁבוּ

לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ. נָטַל הַגְּבִיעַ וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ מֵרִיחַ. אָמַר, יְהוּדָה שֶׁהוּא מֶלֶךְ יֹשֵׁב בָּרֹאשׁ, רְאוּבֵן שֶׁהוּא בְּכוֹר יֵשֵׁב אֶצְלוֹ, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן בְּנֵי אֵם אַחַת הֵיכָן הֵם, הֵבִיאוּם וְהִסְבּוּם זֶה אֵצֶל זֶה, גָּד וְאָשֵׁר בְּנֵי אֵם אַחַת הֵיכָן הֵם, הֵבִיאוּם וְהִסְבּוּם זֶה אֵצֶל זֶה, דָּן וְנַפְתָּלִי בְּנֵי אֵם אַחַת הֵיכָן הֵם, הֵבִיאוּם וְהִסְבּוּם זֶה אֵצֶל זֶה, אֲנָא לֵית לִי אִמָּא וַהֲדִין טַלְיָא לֵית לֵיהּ אִמָּא, אֶלָּא בִּלְדָתְהּ מַתָּה בְּגִין כָּךְ יֵיתֵי רֵישֵׁהּ לְרֵישָׁא דִּידִי לְפִיכָךְ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים. (בראשית מג לד) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת וְגוֹ' חֲמֵשׁ יָדוֹת. יוֹסֵף נָתַן לוֹ חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָסְנַת וְחֵלֶק מְנַשֶּׁה וְחֵלֶק אֶפְרַיִם וְחֵלֶק עִם אֶחָיו, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן וְגוֹ'. וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ. עִמּוֹ שָׁתוּ, אֲבָל חוּץ מִמֶּנּוּ לֹא שָׁתוּ, שֶׁפֵּרֵשׁ יוֹסֵף מֵאֶחָיו לֹא שָׁתוּ יַיִן אֶלָּא נָזְרוּ כֻּלָּם מִן הַיַּיִן, וְאַף יוֹסֵף לֹא שָׁתָה יַיִן עַד אוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, אַף הֵן לֹא שָׁתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ, וְאֵידָךְ עִמּוֹ הוּא דְּלָא הֲוָה שַׁתְיָן [שְׁתִיָה] מִיהָא הֲוָה. (בראשית מד ג) וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב. עֲבָדָא הֲוָה בְּחַד דְּרוֹמָא דַּהֲוָת תַּמָּן חַד פַּנְדָּק דַּהֲוָה קָאִים וְלָבִישׁ זוּגוֹי בְּלֵילְיָא, וַהֲוָה אָמַר לוֹ לְמַאן דַּהֲוָה תַּמָּן פּוּקוּ דְּלוֹיְתָא אֲנָא עָבִיד לְכוֹן וַהֲווּ נָפְקִין וְלִסְטַיָא קַדְמִין לְהוֹן וּמְקַפְּחִין לְהוֹן וּפַלְגוּן עִמַּיהּ חַד זְמַן אִתְקַבַּל תַּמָּן רַבִּי מֵאִיר וְקָם וְלָבִישׁ זוּגוֹי וְאָמַר לֵיהּ קוּם דְּלוֹיְתָא אֲנָא עָבִיד לָךְ אָמַר לֵיהּ, אִית לִי אָח וַאֲנָא יָתִיב וּמַסְכֵי לֵיהּ אָמַר לֵיהּ, אָן הוּא אָמַר לֵיהּ, בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא אָמַר לֵיהּ, וּמָה שְׁמֵיהּ וַאֲנָא אָזִיל וְקָרֵי לֵיהּ אָמַר לֵיהּ, כִּי טוֹב כָּל הַהוּא לֵילְיָא אָזַל הַהוּא פּוּנְדָּק וְצָוַח עַל פֵּיל דִּכְנִשְׁתָּא כִּי טוֹב כִּי טוֹב וְלֹא הָיָה בַּר נָשׁ עָנִי לֵיהּ לְצַפְרָא קָם רַבִּי מֵאִיר וְשָׁרֵי חֲמָרֵיהּ לְמֵיזַל אָמַר לֵיהּ הַהוּא פּוּנְדָּקָא, אָן הוּא אָחוּךְ דְּאָמְרַת לִי אָמַר לֵיהּ, הָא אָתֵי דִּכְתִיב (בראשית א, ד) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב". (בראשית מד ד-ו) הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ. כְּאֵיךְ דְּאַתְּ אָמְרַת (יהושע ג, ד) "רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה" אָמַר, אִם יִתְרַחֲקוּן מִן הָעִיר אֲפִלּוּ מִיל אֶחָד אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְהַחֲזִירָן. קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים. בְּעוֹד שֶׁאֵימַת כָּרְךְ עֲלֵיהֶם. וְהִשַּׂגְתָּם בְּשִׁי"ן כְּתִיב שַׁגּשׁ אוֹתָן בְּדְבָרִים אֶחָד רַךְ וְאֶחָד קָשֶׁה לָמָּה שֶׁלְּמָתָם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, זֶה קָשֶׁה, הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ, הֲרֵי רַךְ. וְכֵן עָשָׂה, וַיְשַׂגֵּם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם, שִׁגֵּשׁ אוֹתָן בִּדְבָרִים. (בראשית מד ח) הֵן כֶּסֶף. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַלִּים וַחֲמוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה. הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ קַל וָחֹמֶר וְ[אֵיךְ נִגְנֹב (שמות ו, יב) "הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי" קַל וָחֹמֶר "וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה", "הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם ה'", "וְאַף כִּי אַחֲרֵי מוֹתִי", (במדבר יב, יד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים", קַל וָחֹמֶר לַשְּׁכִינָה "כִּי אֶת רַגְלַיִם רָצְתָה וַיַּלְאוּהָ", קַל וָחֹמֶר ["וְ]אֵיךְ תִּתְחָרֶה אֶת הַסּוּסִים",

(שם) "וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם אַתָּה בוֹטֵחַ", "וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן הַיַּרְדֵּן", (שמואל א' כג, ג) "הִנֵּה אֲנַחְנוּ פֹּה בִּיהוּדָה יְרֵאִים", קַל וָחֹמֶר [ו]אַף כִּי נֵלֵךְ קְעִלָה", "הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם", קַל וָחֹמֶר "אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא", (אסתר ט, יב) "בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד", קַל וָחֹמֶר "בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ". (בראשית מד י) וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא. עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְצְאוּ בְּגִנֵּבָה אֵין כֻּלָּם בַּסִּירָה אָנֹכִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵן אֶלָּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִי עָבֶד. (בראשית מד יב) וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יוֹדֵעַ הָיָה הֵיכָן הוּא מָנָח. וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן. כֵּיוָן שֶׁנִּמְצָא אָמְרוּ לוֹ הָא גַּנָּבָא בַּר גְּנַבְתָּא אָמַר לָהֶן, יֵשׁ כָּאן שָׂעִיר, יֵשׁ כָּאן אַחִים מוֹכְרִים אֲחִיהֶם. (בראשית מד יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם. מְנַשֶּׁה גֶּרֶם לַשְּׁבָטִים לִקְרֹעַ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ. כָּל אֶחָד נָסִיב טְעוּנֵיהּ בְּחַד יָדָא וְטָעַן עַל חֲמָרֵיהּ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה. מֻטְרַפּוֹלִין הָיְתָה וְאֹתָּ אַמֶרֶת הָעִירָה, מִלַּמֵּד שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם אֶלָּא כְּעִיר שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם. (בראשית מד יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם. לָמוּד הָיָה לָצֵאת בְּכָל יוֹם לַבִּימָה לָדוּן, וְאוֹתוֹ יוֹם לֹא הָלַךְ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת אֶחָיו מִפְּנֵי מִצְרִיִּים. וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה. לְקַיֵּם הַחֲלוֹם, (בראשית לז, ט) "וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי". (בראשית מד טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה נֹּאמַר לַאדֹנִי, בַּפֶּסֶף הָרִאשׁוֹן (ו)מַה נְּדַבֵּר, בַּכֶּסֶף הַשֵּׁנִי וּמַה נִּצְטַדָּק, בַּגְּבִיעַ דָּבָר אַחֵר, מַה נֹּאמַר בְּמַעֲשֶׂה תָּמָר. מַה נְּדַבֵּר, בְּבִלְהָה וּמַה נִּצְטַדָּק, (בַּגְּבִיעַ) [בְּבִנְיָמִין]. מַה נֹּאמַר, שֶׁחָטָאנוּ, גָּלוּי וְיָדוּעַ שֶׁלֹּא חָטָאנוּ. הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ. מָצָא בַּעַל הַשֶּׁטָר לִגְבוֹת חוֹבוֹ אָמַר רַבִּי לֵוִי, כָּזֶה שֶׁהוּא מְמַצֶּה אֶת הֶחָבִית וּמַעֲמִידָהּ עַל שְׁמָרֶיהָ. נִצְטַדָּק הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי (כָּתוּב בָּרֶמֶז פ). (בראשית מד יז-יח) וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִי. נֹעַר פּוּרְפִּירָא שֶׁלּוֹ וְאָמַר חָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת זֹאת. אָמַר לָהֶם יוֹסֵף, חַס וְשָׁלוֹם שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁד אֶתְכֶם, אֶלָּא הַנַּעַר הַזֶּה חָשׁוּד שֶׁגְּנָבוֹ כְּדֵי לְקַסּוֹם עַל אָחִיו הֵיכָן הָלַךְ. הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִי עָבֶד. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָפְכוּ כָּל הַשְּׁבָטִים פְּנֵיהֶם מִמֶּנּוּ, וּמִי עָמַד כְּנֶגְדּוֹ, הָעֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. אָמַר שִׁלְמָא דְּכֻלָּא נְטוֹפָא וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מֵשִׁיבָה (תהלים קיט, קסה) "שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ" וְגוֹ'.

פרשת ויגש

(בראשית מד יח) אִם עָרְבְתָּ לְרֵעֲךָ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בְּרַח מִן שָׁלֹשׁ וְהִדָּבֵק בְּשָׁלֹשׁ, בְּרַח מִן הַפִּקָּדוֹנוֹת וּמִן הַמֵּאוּנִים וּמִלָּעֲשׂוֹת עֲרֻבוּת בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְהִדָּבֵק בַּחֲלִיצָה, וּבְהֶתֵּר נְדָרִים וּבַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, לֵית שְׁמֵהּ פִּקָּדוֹן אֶלָּא פּוּק דֵּין. דָּבָר אַחֵר, (שם) "בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ", זֶה יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אָנֹכִי אֶעֱרָבֶנּוּ". "נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ" "אִם לֹא הֲבִאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים". (משלי שם) "עֲשֵׂה

זֹאת אֲפוֹא בְּנֵי וְהִנָּצֵל [לֵךְ] הִתְרַפֵּס", בַּעֲפַר רַגְלָיו" (שם) "וּרְהַב רֶעֶךָ", וְהַמְלִיכֵהוּ עָלֶיךָ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעָדוּ, זֶה יְהוּדָה וְיוֹסֵף שֶׁנִּתְוַעֲדוּ יַחְדָּו. (שם) "עָבְרוּ יַחְדָּו", זֶה נִתְמַלֵּא עֶבְרָה עַל זֶה וְזֶה נִתְמַלֵּא עֶבְרָה עַל זֶה. "הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ" (בראשית מג, לג) "וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ". (תהלים שם) "נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ", "וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ" וְגוֹ'. "רְעָדָה אֲחָזַתְם", אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, אָמְרוּ, מְלָכִים מְדַיְּנִים זֶה עִם זֶה, מַאי אִכְפַּת לָנוּ. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. (איוב מא, ח) "אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", זֶה יְהוּדָה וְיוֹסֵף "וְרוּחַ לֹא יָבֹא בֵּינֵיהֶם", אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, אָמְרוּ, הַמְּלָכִים וְגוֹ'. (משלי כה, יא) "תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כָּסֶף", תִּרְגֵּם עֲקִילָס הַגֵּר חִזּוּרִין [דְּדַהַב] בְּגוֹ דְּסִקָּרִין [דִּכְסַף] (שם) "דָּבָר דָּבֵר עַל אָפְנָיו" מָה הָאוֹפַן מַרְאֶה פָּנִים בְּכָל צַד כָּךְ הָיוּ דְּבָרָיו שֶׁל יְהוּדָה נִרְאִין לְכָל צַד בְּשָׁעָה שֶׁדִּבֵּר עִם יוֹסֵף. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. "מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֵב אִישׁ וְאִישׁ (תבונות) [תְּבוּנָה] יְדַלֶּנָּה", מָשָׁל לְבוֹר שֶׁהָיוּ מֵימָיוּ יָפִין וַעֲמֻקִּין וְלֹא הָיָה בְּרֵיָה יְכוֹלָה לִשְׁתּוֹת הֵימֶנָּה. בָּא אֶחָד וְקָשַׁר חֶבֶל בְּחֶבֶל וְנִימָא בְּנִימָא וְדָלָה וְשָׁתָה הֵימֶנָּה. הִתְחִילוּ הַכֹּל דּוֹלִין וְשׁוֹתִין הֵימֶנָּה. כָּךְ לֹא זָז יְהוּדָה מֵשִׁיב דָּבָר לְיוֹסֵף עַד שֶׁעָמַד עַל לִבּוֹ. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. (עמוס ט, יג) "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקּוֹצֵר" [חוֹרֵשׁ] זֶה יְהוּדָה (הושע י, יא) "אַרְכִּיב אֶפְרַיִם יַחֲרוֹשׁ יְהוּדָה", "בַּקֹּצֵר", זֶה יוֹסֵף, (בראשית לז, ז) "וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים" "וְדֹרֵךְ עֲנָבִים", זֶה יְהוּדָה, (זכריה ט, יג) "כִּי דָרַכְתִּי לִי יְהוּדָה". "בְּמַשֵּׁךְ הַזָּרַע", זֶה יוֹסֵף, שֶׁמָּשַׁךְ זַרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְהוֹרִידָן לְמִצְרַיִם. (שם) "וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס", אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים אָמְרוּ מְלָכִים וְכוּ'. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. (קהלת ז, יט) "הַחָכְמָה תְּעֹז לֶחָכָם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁתָּפַס יוֹסֵף אֶת בִּנְיָמִין אָמַר לוֹ יְהוּדָה בִּנְיָמִין אַתָּה תָּפוּס וְשָׁלוֹם יֵשׁ בְּבֵית אַבָּא מִיָּד כָּעַס יְהוּדָה וְשָׁאַג בְּקוֹל רָם וְהָלַךְ קוֹלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַד שֶׁשָּׁמַע חוּשִׁים בֶּן דָּן וְקִפֵּץ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן וְשָׁאַג בְּקוֹל רָם וְהָלַךְ קוֹלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַד שֶׁשָּׁמַע חוּשִׁים בֶּן דָּן וְקִפֵּץ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן וְשָׁאַגוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד וּבִקְּשׁוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶם. אָמַר אִיּוֹב, "שַׁאֲנַת אַרְיֵה", זֶה יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ט) "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה". (איוב שם) "וְקוֹל [שְׁחַל"], זֶה חוּשִׁים בֶּן דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כב) "וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה". "וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ", אֵלּוּ גִּבּוֹרֵי יוֹסֵף. וְכֵיוָן שֶׁצָּעַק יְהוּדָה נָשְׁרוּ שִׁנֵּיהֶם שֶׁל כֻּלָּם. אָמַר רַבִּי לֵוִי, אַף אֶחָיו כֵּיוָן שֶׁרָאוּ יְהוּדָה כֹּעֵס אַף [הֵם] נִתְמַלְּאוּ חֵמָה וּבָעֲטוּ בָּאָרֶץ וְעָשׂוּ אוֹתָהּ תְּלָמִים תְּלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ד, יא) "לַיִשׁ אֹבֵד מִבְּלִי טָרָף וּבְנֵי לָבִיא" וְגוֹ'. "לַיִשׁ אֹבֵד מִבְּלִי טָרָף", זֶה יְהוּדָה שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ עַל בִּנְיָמִין, אָמַר, שֶׁמָּא יִמְחֹל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁאָמַרְתִּי לְאַבָּא "טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף". (איוב שם) "וּבְנֵי לָבִיא יִתְפָּרָדוּ", אֵלּוּ אֶחָיו שֶׁנִּתְמַלְּאוּ חֵמָה עַל יוֹסֵף. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יוֹסֵף סִימָנִין שֶׁל יְהוּדָה שֶׁהוּא כּוֹעֵס מִיָּד נִזְדָּעְזַע וְאָמַר, אוֹי לִי שֶׁמָּא יַהַרְגֵנִי. וּמַהוּ סִימָנִין שֶׁל יְהוּדָה, עֵינוֹ שֶׁל יָמִין זוֹלֶגֶת דָּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, חֲמִשָּׁה לְבוּשִׁים הָיָה לָבוּשׁ וְנִימָא הָיְתָה

לוֹ בְּלִבּוֹ וְכֵיוָן שֶׁהָיָה כּוֹעֵס הָיְתָה קוֹרַעַת כֶּלֶן וְיוֹצֵא[ת]. מֶה עָשָׂה יוֹסֵף בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, עָמוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו בָּעַט בּוֹ וַעֲשָׂאוֹ גַּל שֶׁל צְרוֹרוֹת. אָמַר יְהוּדָה גַּם זֶה גִּבּוֹר כְּמוֹתֵנוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָחַז יְהוּדָה הַחֶרֶב וּבִקֵּשׁ לִשְׁלְפָהּ וְאֵינָהּ נִשְׁלֶפֶת. אָמַר בְּוַדַּאי יְרֵא שָׁמַיִם הוּא זֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר (קהלת ז, יט) "הַחָכְמָה תְּעֹז לֶחָכָם", זֶה יוֹסֵף. "מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים", אֵלּוּ עֲשָׂרֶת אֶחָיו. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִגָּשָׁה לְמִלְחָמָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר (אִתּוֹ) [עִמּוֹ] לַמִּלְחָמָה". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, הִגָּשָׁה לְפִיּוּס כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יהושע יד, ו) "וַיִּגְּשׁוּ בְנֵי יְהוּדָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ לְפַיְסוֹ", וְרַבָּנָן אָמְרֵי, הִגָּשָׁה לִתְפִלָּה (מלכים א יח, לו) "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ", רַבִּי אֶלְעָזָר פָּשַׁט לְהוֹן אִם לְמִלְחָמָה, אֲנִי בָּא, אִם לְפִיּוּס, אֲנִי בָּא, וְאִם לִתְפִלָּה, אֲנִי בָּא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ל, כא) "וַיִּגַּשׁ(ו) וְגוֹ' וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן תַּנְחוּמִין שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּגַּשׁ וַיְשַׁק לוֹ". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן קְרָבָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח, יד) "וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן נְזִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר "גֶּשׁ הֲלְאָה". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לְשׁוֹן מִשְׁמוּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, כא) "גְּשָׁה נָא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי". וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי. בִּי וְלֹא בּוֹ אִם לְמִלְחָמָה אֲנָא טָב וְאִם לְשַׁמְּשָׁא אֲנָא טָב וְאִם לְמִפְצַע קִיסִין אֲנָא טָב. דָּבָר אַחֵר, בִּי אֲדֹנִי בַּיָּא אַתְּ מַעֲבִיר עָלַינוּ אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לָנוּ (להלן פסוק כא) "הוֹרֵדוּ אֵלַי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו" זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן, זוֹ הִיא סְמִיּוּת עַיִן בְּנִימּוּסוֹת שֶׁלָּנוּ כְּתִיב ("וְ)אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ", וְזֶה יֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם. יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר. יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ, זְקֵנָתוֹ שֶׁל זֶה עַל יְדֵי שֶׁמְּשָׁכָהּ פַּרְעֹה לַיְלָה אַחַת לְקָה הוּא וְכָל בֵּיתוֹ בְּנָגָעִים. הִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִלָּקֶה אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּצָרַעַת. אִמּוֹ שֶׁל זֶה לֹא מֵתָה אֶלָּא מִקְּלָלָתוֹ שֶׁל אַבָּא, (בראשית לא, לב) "עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה", הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תָּחוּל בְּךָ קְלָלָה אַחַת וְאוֹתוֹ הָאִישׁ מֵת. שְׁנַיִם מִמֶּנּוּ נִכְנְסוּ לִכְרָךְ גָּדוֹל וְהֶחֱרִיבוּהּ בַּעֲבוּר נְקֵבָה אַחַת, וְכָאן בִּשְׁבִיל זָכָר, עַל חִבַּת עַיִן בָּא עַל אַכְסַנְיָה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יב) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר. דָּבָר אֲנִי מוֹצִיא מִפִּי וּמַכְנִיס דָּבָר בְּנֹא בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יְהוּדָה מַעֲלֶה חֲמָה הָיָה מַכְנִיס עֲשָׁשִׂיוֹת שֶׁל בַּרְזֶל לְתוֹךְ פִּיו וּמוֹצִיאָן אָבָק. כִּי כְמוֹךָ כְּפַרְעֹה. מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם אַף אַתָּה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, וּמַה פַּרְעֹה לָהוּט אַחַר זְכָרִים אַף אַתָּה לָהוּט אַחַר זְכָרִים, וּמַה פַּרְעֹה מֶלֶךְ וְאַתְּ שֵׁנִי לוֹ, אַף אַבָּא מֶלֶךְ בָּאָרֶץ כְּנַעַן וַאֲנִי שֵׁנִי לוֹ. וְאִם אֲנִי שׁוֹלֵף חַרְבִּי מִמְּךָ אֲנִי מַתְחִיל וּבְפַרְעֹה אֲנִי מְסַיֵּם. אִלּוּ אָמַר מִפַּרְעֹה אֲנִי מַתְחִיל וּבְךָ אֲנִי מְסַיֵּם הָיָה מַנִּיחוֹ כֵּיוָן שֶׁאָמַר מִמְּךָ אֲנִי מַתְחִיל רָמַז לִמְנַשֶּׁה וְרַפַּשׁ חַד רַפַּשׁ וְזַעַת כָּל הַפִּלְטִין אָמַר, דֵּין רַפַּשׁ מִדְּבֵית אַבָּא כֵּיוָן דְּחָמָא כֵּן שָׂרֵי מִשְׁתָּעֵי רְכִיכִין אֲדֹנִי שְׁאַל אֶת עַבְדּוֹ. דָּבָר אַחֵר, וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. נִכְנְסוּ

לְתוֹכָחוֹת. אָמַר יְהוּדָה לְנַפְתָּלִי, קְפֹץ וּרְאֵה כַּמָּה שְׁוָקִים יֵשׁ בְּמִצְרַיִם. קָפַץ וְרָאָה וְאָמַר, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁוָקִים. אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יַחֲרִיב שֶׁלּוֹ וַאֲנִי אַחֲרִיב שְׁלֹשָׁה אָמַר לוֹ יוֹסֵף מִצְרַיִם לֹא כִשְׁכֶם, אִם תַּחֲרִיב תַּחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (בראשית יג, י) "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם". כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה. אִם אֶשְׁלַח חַרְבִּי אֶהֱרֹג אֶת כָּל מִצְרַיִם. אָמַר יוֹסֵף, אִם אַתָּה מוֹצִיאָהּ אֶכְרֹךְ אוֹתָהּ עַל צַוָּארְךָ. אָמַר לוֹ יְהוּדָה, אֲנִי פּוֹתֵחַ פִּי וּבוֹלַעֲךָ, אָמַר לוֹ יוֹסֵף, אִם תִּפְתַּח אֶת פִּיךָ אֲנִי סוֹתְמוֹ בְּאֶבֶן. אָמַר לוֹ, אִם אֵלַךְ אֶל אָבִי מָה אֹמַר לוֹ, אֶמֹר לוֹ, הָלַךְ הַחֶבֶל אַחַר הַדְּלִי הִתְחִיל יְהוּדָה כּוֹעֵס, שְׁלֹא הֵבִין הַחִידָה. שִׁגֵּר יוֹסֵף לְפַרְעֹה שֶׁיִּשְׁלַח לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גְּבָרִים. אָמַר בִּשְׁבוּעָה שֶׁבְּשֶׁקֶר דָּן אוֹתָנוּ. אָמַר לוֹ יוֹסֵף, שֶׁקֶר לְשֶׁקְרֵי בְּשֶׁקֶר הֶעֱלִיתֶם לְאֶחֵיכֶם בַּבּוֹר. אָמַר לֵיהּ יְהוּדָה, נוּר דִּשְׁכֶם דָּלִיק בְּלִבֵּי אָמַר נוּר דְּתָמָר כַּלְתָּךְ אֲנָן מְנַהֲרִין אָמַר לוֹ, תִּגְרֹם שֶׁאֶצְבַּע שׁוּקֵי מִצְרַיִם בְּדָם. אָמַר לָהֶם, נְהוּגִים אַתֶּם בַּדָּבָר, שֶׁצְּבָעְתֶּם הַכְּתֹנֶת בְּדָם. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יוֹסֵף שֶׁרָצָה לְהַחֲרִיב מִצְרַיִם נִתְוַדַּע לְאֶחָיו. בִּקְּשׁוּ לְהָרְגוֹ, בָּא מַלְאָךְ וּפִזְּרָן בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת. צָוַח יְהוּדָה קוֹל אֶחָד וְנָפְלוּ כָּל שָׂרֵי מִצְרַיִם וְהִפִּילוּ הַחַיּוֹת וְיוֹסֵף נָפַל מִן הַסַּפְסָל וְנָפְלוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גִּבּוֹרִים וְהָפְכוּ פְּנֵיהֶם וְלֹא חָזְרוּ עַד יוֹם מוֹתָן. אַף פַּרְעֹה נָפַל מִכִּסְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה".

רמז קנא

(בראשית מד יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר. תֵּדַע שֶׁבַּעֲלִילָה אַתָּה בָּא עָלֵינוּ, כַּמָּה מְדִינוֹת יָרְדוּ לְכָאן לִקַּח אֹכֶל, כְּלוּם שָׁאַלְתָּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁשָּׁאַלְתָּ לָנוּ, שֶׁמָּא בְּתוֹךְ הַיֵּינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ. (בראשית מד כ) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי וְגוֹ'. אֶפְשָׁר אָדָם כִּיהוּדָה מְדַבֵּר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּרוּר לוֹ וְאָחִיו מֵת אֶלָּא כָּךְ אָמַר יְהוּדָה, אִם אֲנִי אוֹמֵר לוֹ שֶׁהוּא חַי הוּא אוֹמֵר לִי הֲבִיאֵהוּ אֵלַי כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר עַל בִּנְיָמִין, לְפִיכָךְ אָמַר וְאָחִיו מֵת. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה קוֹרֵא מְדַבֵּר יְהוּדָה לְיוֹסֵף עַד (בראשית מה, א) "וְלֹא יָכֹל לְהִתְאַפֵּק". הָיָה בָּהֶן פִּיּוּס לְיוֹסֵף, פִּיּוּס לְבִנְיָמִין, פִּיּוּס לְאֶחָיו. פִּיּוּס לְיוֹסֵף, רְאוּ הֵיאַךְ נָתַן נַפְשׁוֹ עַל בָּנָיו שֶׁל רָחֵל. פִּיּוּס לְאֶחָיו, רְאוּ הֵיאַךְ נָתַן נַפְשׁוֹ עַל אֶחָיו. פִּיּוּס לְבִנְיָמִין, כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתִּי נַפְשִׁי עַל אָחִיךָ כָּךְ אֲנִי נוֹתֵן עָלֶיךָ. (בראשית מד כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ, עָשְׂרָה פְּעָמִים אָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף עַבְדְּךָ אָבִינוּ, וְשָׁמַע יוֹסֵף אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְשָׁתַק, וּשְׁתִיקָה כְּהוֹדָאָה, לְפִיכָךְ נִתְקַצְּרוּ מִשְּׁנֵי חַיָּיו עֶשֶׂר שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו". (בראשית מד כט-לד) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה. אָמַר לוֹ, בִּתְחִלָּה כְּשֶׁהָיָה בִּנְיָמִין אֶצְלִי הָיְתָה דַּיְתִי מְיַשֶּׁבֶת עָלַי, וְעַכְשָׁו דּוֹמֶה לִי כְּאִלּוּ שְׁלַשְׁתָּן לְקַחְתֶּם בְּיוֹם אֶחָד. וּלְמָה יַעֲקֹב דּוֹמֶה, לְנֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה פִּיּוֹת, כֵּיוָן שֶׁכָּבְתָה אַחֲרוֹנָה כָּבוּ כֻּלָּן. וְקָרְהוּ אָסוֹן. אָמַר, אוֹי לִי, שֶׁמָּא

נִגְזָרָה גְּזֵרָה עַל זַרְעָהּ שֶׁל רָחֵל, הֵיא מֵתָה בַּדֶּרֶךְ, וְאָחִיו מֵת בַּדֶּרֶךְ, וְעַכְשָׁו הוֹלֵךְ הוּא בַּדֶּרֶךְ, מֵיָד יָמוּת, וְאַף אֲנִי מֵת בַּאֲנָחָה אַחֲרָיו. אָמַר לוֹ יוֹסֵף, יְהוּדָה לָמָּה אַתָּה דַּבֶּרֶן וַהֲלֹא יֵשׁ בְּאָחֶיךָ גְּדוֹלִים מִמְּךָ. אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֻּלָּם חוּץ לְזֶיקָא הֵן עוֹמְדִין וַאֲנִי מֵעַי קוֹמְטִים עָלַי כְּחֶבֶל אָמַר לוֹ, לָמָּה, אָמַר לוֹ, שֶׁאֲנִי עָרֵב לוֹ. אָמַר לוֹ, אִם בְּכֶסֶף אִם בְּזָהָב אֲנִי נוֹתֵן לְךָ. אָמַר לוֹ, לֹא בְּכֶסֶף וְלֹא בְּזָהָב אֶלָּא כָּךְ אָמַרְתִּי לְאַבָּא אֶהְיֶה בְּנִדּוּי בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּקְרָא יָמִים שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְגוֹ'. אָמַר לוֹ, לָמָּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ בִּנְיָמִין, אִם לִגְדֻלָּה אֲנִי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, אִם לִגְבוּרָה אֲנִי גִּבּוֹר מִמֶּנּוּ, מוּטָב שֶׁאֶהְיֶה עֶבֶד תַּחְתָּיו וְאַל אֶרְאֶה בְּצַעֲרוֹ שֶׁל אַבָּא. אָמַר לָהֶם יוֹסֵף, אֵינִי רוֹצֶה לֵידַע אֶלָּא לְבִנְיָמִין זֶה מִי נָתַן לוֹ עֵצָה לִגְנֹב, שֶׁמָּא אַתֶּם נְתַתֶּם לוֹ עֵצָה. אָמַר בִּנְיָמִין, לֹא הֵן נָתְנוּ עֵצָה, וְלֹא נַעֲתִי בַּגְּבִיעַ. אָמַר לוֹ, הִשָּׁבַע לִי, נִשְׁבַּע לוֹ בִּפְרִישָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אָחִי מִמֶּנִּי לֹא נַעֲתִי בּוֹ וְלֹא בִּשְׁלֹחַ חִצִּים שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ בּוֹ, וְלֹא בְּהֶפְשֵׁט שֶׁהִפְשִׁיטוּ אוֹתוֹ, וְלֹא בְּהַשְׁלָכַת הַבּוֹר שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ, וְלֹא בַּמְּכִירָה שֶׁמְּכָרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְלֹא בִּטְבִילָה שֶׁטָּבְלוּ כֻּתָּנְתּוֹ בְּדָם אָמַר, מִי מוֹדִיעַ שֶׁאוֹתָ נִשְׁבַּע עַל אָחִיךָ בֶּאֱמֶת. אָמַר לוֹ, בַּשָּׁמוֹת שֶׁל בָּנַי אַתָּה יָכוֹל לֵידַע כַּמָּה אֲנִי מְחַבְּבוֹ, שֶׁהוֹצֵאתִי שְׁמוֹתָן עַל מַה שֶּׁאֵרַע לוֹ. אָמַר לוֹ, וּמַה שְׁמוֹתָן. אָמַר לוֹ, בֶּלַע וּבֶכֶר וְגוֹ' "מוּפִים", לָמַדְתִּי מִפִּיו תּוֹרָה שֶׁלָּמַד מֵאָבִיו "חֻפִּים", שֶׁנִּתְחַפָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה, דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָלַכְתִּי יָחֵף וּמִתְאַבֵּל עָלָיו, "וָאֶרְדְּ" (בראשית לז, לה) "כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה". בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אַל תּוֹרִיד אָבִי בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה, שֶׁכֵּן יְהוּדָה אוֹמֵר "כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי" וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁהִגִּידוּ לוֹ צַעֲרוֹ שֶׁל אָבִיו, מִיָּד וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק.

(בראשית מה א-ד) וַיֹּאמֶר [וַיִּקְרָא] הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, לֹא עָשָׂה יוֹסֵף כַּשּׁוּרָה שֶׁאִלּוּ בָּעַט בּוֹ אֶחָד מֵהֶן הָיָה מֵת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָן אָמַר, כַּהֹגֶן וְכַשּׁוּרָה עָשָׂה, שֶׁלֹּא בִּיֵּשׁ אֶחָיו בִּפְנֵי הַמִּצְרִיִּים. הָיָה יוֹדֵעַ צִדְקָן שֶׁל אֶחָיו, אָמַר, חַס וְשָׁלוֹם אֵין אַחַי חֲשׁוּדִין עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. נִתְחַזֵּק וְיָשַׁב. אָמַר לוֹ, אוֹתוֹ אֲחִיכֶם שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים מֵת הוּא וַדַּאי. אָמְרוּ לוֹ הֵן. וְלָמָּה אַתֶּם מְסַפְּרִים שֶׁקֶר, הֲלֹא אַתֶּם מְכַרְתֶּם אוֹתוֹ, אֶקְרָא אוֹתוֹ וְיַעֲנֵנִי, וְהָיָה קוֹרֵא אוֹתוֹ יוֹסֵף בֶּן יַעֲקֹב וְהָיוּ רוֹאִים בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת אָמַר לָהֶם, אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם, וְלֹא הֶאֱמִינוּ לוֹ עַד שֶׁפָּרַע עַצְמוֹ וְהֶרְאָה לָהֶם הַמִּילָה, וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף.

רמז קנב

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַתּוֹכֵחָה, בִּלְעָם חָכָם שֶׁל אֻמּוֹת לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בְּתוֹכַחַת אֶתְנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כב, ל) "הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי

לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא", יוֹסֵף קְטַנְּנוֹ שֶׁל שְׁבָטִים הָיָה וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו, לְכָשֶׁיָּבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיוֹכִיחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גְּשׁוּ נָא אֵלַי. הֶרְאָה לָהֶם הַמְּילָה. (בראשית מה ח) וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה בְּסִילְיוּס וּלְאָדוֹן, לְרִבּוֹן. (בראשית מה ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי. וְאַל תַּעֲמֹד הַשְּׁעָה. כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם. בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. (בראשית מה טו) וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן. וְכִי שְׁנֵי צַוָּארִים הָיָה לוֹ לְבִנְיָמִין, אֶלָּא רְאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁשְּׁנֵי מִקְדָּשִׁים עֲתִידִין לְהִבָּנוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וַעֲתִידִין לְחָרֵב וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו, רְאָה שֶׁמִּשְׁכַּן שִׁילֹה עֲתִיד לְהִבָּנוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעֲתִיד לֵחָרֵב. וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִי. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פִּיֵּס יוֹסֵף אֶת אֶחָיו אֶלָּא בִּבְכִי, כָּךְ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת בָּנָיו אֶלָּא בִּבְכִי, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם".

(בראשית מה טז-כ) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אַחֵי יוֹסֵף, (שיר השירים ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי" וְגוֹ' (כְּדִלְעֵיל עַל וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָּזֶה (בראשית מא, לז)) (שיר השירים שם). "מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ", אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים. וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה וְגוֹ' וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף וְגוֹ' זֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ' טוּב, אֵלּוּ גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל. (בראשית מה כב) לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת אֶפְשָׁר בְּדָבָר שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ אוֹתוֹ צַדִּיק יִכָּשֵׁל בּוֹ דְּאָמַר רַב, לְעוֹלָם אַל יְשַׂנֶּה אָדָם אֶת בְּנוֹ מִשְּׁאָר בָּנָיו שֶׁבִּשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים שֶׁהוֹסִיף וְכוּ' עָבִיד אִיהוּ מִלְתָא בִּבְנְיָמִין כִּי הֵיכִי דְּנִקַּנּוּ בֵּהּ אֶחָיו, אֶלָּא רֶמֶז רָמַז לוֹ שֶׁעֲתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ בֶּן שֶׁיֵּצֵא בַּחֲמִשָּׁה לְבוּשֵׁי מַלְכוּת, וּמְנוּ, מָרְדְּכַי, דִּכְתִיב "וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ" וְגוֹ'. (בראשית מה כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים וְגוֹ' מַאי מִטּוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁגֵּר לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאוֹת הֶלֶךְ בִּנְדָרִים אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בָּר, עִבּוּר, לֶחֶם, כְּמַשְׁמָעוֹ, מָזוֹן, מִכָּאן שֶׁכָּל הַדְּבָרִים קָרוּיִים מָזוֹן. (בראשית מה כד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ. אָמַר לָהֶם יוֹסֵף לְאֶחָיו, אַל תִּתְעַסְּקוּ בְּדָבָר הֲלָכָה שֶׁמָּא תִּרְגְּזוּ עָלַיְכֶם הַדֶּרֶךְ, אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי אֵילְעַאי: שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְכִים בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה רְאוּיִין לִישָׂרֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִהְיוּ הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר". טַעְמָא דְּאִיכָּא דִּבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּבּוּר רְאוּיִין לִישָׂרֵף! לָא קַשְׁיָא: הָא לְמִינְרַס, הָא לְעִיּוּנֵי. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אָמַר לוֹ יוֹסֵף לְאֶחָיו: אַל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, דְּאָמַר מָר: פְּסִיעָה גַּסָּה נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְהַכְנִיסוּ חֲמָה לְעִיר, דְּאָמַר רַב: לְעוֹלָם יֵצֵא אָדָם בְּ"כִי טוֹב" וְיִכָּנֵס בְּ"כִי טוֹב", שֶׁנֶּאֱמַר: "הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שִׁלָּחוּ". "וַיַּגִּידוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְגוֹ'". תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: כָּךְ עָנְשׁוֹ שֶׁל בַּדַּאי, שֶׁאֲפִלּוּ אוֹמֵר אֱמֶת אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ. "וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף" וַעֲגָלוֹת שֶׁשָּׁלַח פַּרְעֹה הֵיכָן הָיוּ? אֶלָּא אוֹתָן עֲגָלוֹת שֶׁל פַּרְעֹה הָיְתָה

עֲבוֹדָה זָרָה חֲקוּקָה עֲלֵיהֶן, וְעָמַד יְהוּדָה וּשְׂרָפָן. לְמוּד הָיָה אוֹתוֹ שֵׁבֶט לִהְיוֹת שׁוֹרֵף עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר לוֹ יוֹסֵף: אִם יַאֲמִין לָכֶם מוּטָב, וְאִם לָאו אַתֶּם אוֹמְרִים לוֹ: בְּשָׁעָה שֶׁפִּרַשְׁתִּי מִמֶּנּוּ בְּפָרָשָׁה שֶׁל עֶגְלָה עֲרוּפָה הָיִיתִי עוֹסֵק. הֲדָא הוּא דִכְתִיב: "וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף". "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי" וְרַב כֹּחוֹ שֶׁל יוֹסֵף בָּנִי, שֶׁכַּמָּה צָרוֹת הִגִּיעוּהוּ וְעוֹדָנוּ עוֹמֵד בְּצִדְקָן, (הַרְבֵּה מִמֶּנִּי שֶׁחָטָאתִי) שֶׁאָמַרְתִּי (ישעיה מ, כז) "נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה'", וּבָטוּחַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּ"מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ" וְגוֹ'. (בראשית מו א-ב) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְגוֹ' אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חָזַרְתִּי עַל כָּל בַּעֲלֵי אַגָּדָה שֶׁבַּדָּרוֹם שֶׁיֹּאמְרוּ לִי פְּסוּק זֶה וְלֹא אָמְרוּ לִי עַד שֶׁבָּאתִי אֵצֶל יְהוּדָה בֶּן פְּדָיָה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא וְאָמַר לִי וְכוּ', הָרַב וְהַתַּלְמִיד שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ בִּתְחִלָּה שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַתַּלְמִיד וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹם הָרַב אָמַר רַב הוּנָא, כִּי אָתָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְטָבֶרְיָא שָׁאֲלָהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שֶׁחַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִכְּבוֹד זְקֵנוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, עַל בְּרִית הַשְׁבָטִים הִקְרִיב וְכוּ', בַּר קַפָּרָא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן פַּרְטוֹס, חַד מִנְּהוֹן אָמַר, מָה אַבָּא לָהוּט אַחַר גְּרוֹנוֹ אַף אֲנִי לָהוּט אַחַר גְּרוֹנִי וְחַד אָמַר, מָה אַבָּא מְשַׁנֶּה בֵּן מִבָּנָיו אַף אֲנִי מְשַׁנֶּה בֵּן מִבָּנַי חֲזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אַבָּא לֹא הָיָה עָלָיו אֶלָּא טִרְחוֹת נֶפֶשׁ אַחַת וַאֲנִי שֶׁל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵשׁ עָלַי. רַבִּי יוּדָן אָמַר, תַּרְתֵּי אָמַר חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת בֵּרְכַנִי אַבָּא. כְּנֶגְדָּן נִגְלָה עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמֵשׁ פְּעָמִים וּבֵרְכַנִי. רַבִּי יוּדָן אָמַר חוֹרִי הָיִיתִי סָבוּר שֶׁהוּא מַטְעִימֵנִי מֵאוֹתָן בְּרָכוֹת (בראשית כז, כט) "יַעַבְדוּךָ עַמִּים" וְגוֹ', זֶה יוֹסֵף רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם אֶלָּא עַל בַּעֲלֵי יִסּוּרִים, וַהֲרֵי יִצְחָק שֶׁהָיָה בַּעַל יִסּוּרִים רַבָּנָן אָמְרֵי, רוֹאִים אֶפְרוֹ כְּאִלּוּ צָבוּר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. (בראשית מו ד) הָרֹאֶה גָּמָל בַּחֲלוֹם מִיתָה נִקְנְסָה לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְנִתְנַצֵּל הֵימֶנָּה. מַאי קְרָאָה, אָנֹכִי אֵרֵד [עִמְּךָ] מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם עָלֹה רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא (שמואל ב יב, יג) "גַּם ה' הֶעֱבִיר (אֶת) חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת. וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ. (יַעֲמֵץ) [וְיַעֲצֵם] עֵינֶיךָ לְאַחַר מִיתָה. יְרִידָה הָרְבִיעִית שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי אֵרֵד מִצְרַיְמָה. שָׁמַע יַעֲקֹב עַל יוֹסֵף שֶׁהוּא חַי וְהָיָה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר, אֶעֱזֹב אֶת אֶרֶץ אֲבוֹתַי וְאֶת אֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֶת אֶרֶץ מְגוּרֵי אֲבוֹתַי וְאֶת אֶרֶץ שֶׁשְּׁכִינָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁרוּיָה בְּתוֹכָהּ וְאֵלֵךְ לִי אֶל אֶרֶץ טְמֵאָה, אֶל תּוֹךְ עֲרָלִים שֶׁאֵין יִרְאַת שָׁמַיִם בֵּינֵיהֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יַעֲקֹב אַל תִּירָא אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ וְגוֹ'. וּכְשֶׁבָּאוּ לִגְבוּל מִצְרַיִם נִתְיַחֲסוּ כָּל הַזְּכָרִים שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ, וְיוֹסֵף וּשְׁנֵי בָנָיו בְּמִצְרַיִם הֲרֵי שִׁשִּׁים וְתֵשַׁע, וּכְתִיב "בִּשְׁבִעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ" וְגוֹ'. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִכְנַס בְּמִנְיַן עַמִּם לְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ. בִּכְלָלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים חָסֵר אֶחָד אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ וְלִדָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר

(במדבר כו, נט) "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵדָתָהּ בְּמִצְרַיִם שֶׁהוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּמִצְרַיִם. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה יָתִיב וְדָרִישׁ (להלן פסוק כז, כח) "כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לִיַּעֲקֹב מִצְרַיְמָה וְגוֹ' שִׁבְעִים", הָא אִנּוּן חַסְרַת חָדָא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה עַל פִּילֵי שֶׁל מִצְרַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, סָרַח בַּת אָשֵׁר הִשְׁלִימָה מִנְיָנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שמואל ב כ, יט) "אָנֹכִי שְׁלֵמֵי אֱמוּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֲנִי הִשְׁלַמְתִּי מִנְיָנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי הִשְׁלַמְתִּי מִנְיָנָן לְעֶלְיוֹן. וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם נִתְיַחֲסוּ כָּל הַגְּבָרִים שִׁשִּׁים רִבּוֹא חֵסֶר אֶחָד. מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִכְנַס בְּמִנְיָן עִמָּם וְעָלוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם עָלֹה.

(בראשית מו ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר אֶלְעַאי, בְּנוֹת בָּנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים, וּבְנֵי בָּנוֹת אֵינָם כְּבָנוֹת. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר בְּנוֹתָיו וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ" אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב נְשֵׁי בָּנָיו הָיוּ, וְכָל זַרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב נָשְׂאוּ אֲחָיוֹת וְאֶת שְׁאֵר בְּשָׂרָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַתְּנוּ בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ זֶרַע אֱמֶת.

(בראשית מו כח) (ישעיה סה, כה) "זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְאֶחָד". "זְאֵב" זֶה בִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף", "טָלֶה" אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נ, יז) "שֶׂה פְּזוּרָה יִרְעוּ כֶאֱחָד", אֵימָתַי, כְּשֶׁיָּבֹא בִּנְיָמִין עִמָּהֶם. וְהָיָה יַעֲקֹב אוֹמֵר לָהֶם, (בראשית מב, לח) "לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם", וְכֵיוָן שֶׁיָּרַד עִמָּהֶם הָיוּ מַצְנִיעִין אוֹתוֹ וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, וְכֵן יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם "וַיַּרְא אֶת בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ". (ישעיה שם) "אַרְיֵה" זֶה יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ט) "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה", "כְּבָקָר" זֶה יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יז) "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". נִמְצְאוּ אֹכְלִים כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ".

דָּבָר אַחֵר, וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד שֶׁיְּהֵא מוֹרֶה שָׁם תּוֹרָה וְשֶׁיְּהוּ הַשְּׁבָטִים הוֹגוֹת שָׁם תּוֹרָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן הוּא, כֵּיוָן שֶׁהָלַךְ יוֹסֵף מֵאֶצְלוֹ הָיָה אָבִינוּ יַעֲקֹב יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה פֶּרֶק פָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁהָיָה מְשַׁנֶּה אוֹתוֹ. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ אֶחָיו וְאָמְרוּ לוֹ (בראשית מה, כו) "עוֹד יוֹסֵף חַי", לֹא הָיָה מַאֲמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם". וְנִזְכַּר יַעֲקֹב בְּאֵיזֶה פֶּרֶק פֵּרַשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁהָיָה מְשַׁנֶּה אוֹתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ אֶחָיו יוֹסֵף וְאָמְרוּ לוֹ אָמַר לָהֶם, נָתַן לָכֶם סִימָן בְּאֵיזֶה פֶּרֶק פָּרַשׁ מִמֶּנִּי. מָה עָשָׂה נָתַן לָהֶם עֲגָלוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן לָהֶם עֲגָלוֹת", לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה יַעֲקֹב יֹשֵׁב הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּשֵׁם שֶׁהָיוּ עוֹשִׁין אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, ה) "וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי".

רמז קנג

(בראשית מז ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ גִּבּוֹרִים שֶׁבַּשְּׁבָטִים מִי הָיוּ, רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר, וּבִנְיָמִין. עָשָׂה הַדָּבָר בְּחָכְמָה, אָמַר, אִם אֲנִי מַעֲמִיד

הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּהֶם לִפְנֵי פַּרְעֹה מִיָּד יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיוּ גִּבּוֹרִים, אַתָּה מוֹצֵא מִבִּרְכַּת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כָּל מִי שֶׁנִּכְפַּל שְׁמוֹ הָיָה גִּבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ז) "וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", "וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן", (שם כד) "וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר", (שם כב) "וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה", (שם יח) "וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ", "וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד". וְאִית דְּאָמְרֵי אִפְּכָא, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָם אוֹתָם שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹתָן לָקַח. (בראשית מו, כט) "וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז צו). שָׁמַע יוֹסֵף שֶׁאָבָא(ו אֶחָיו) [אֲבִיו] אֵל גִּבּוֹל מִצְרַיִם וְלָקַח אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים עִמּוֹ וְיָצָא לִקְרַאת אָבִיו, וְכָל הָעָם יוֹצְאִים לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וְאֵין הַמֶּלֶךְ יוֹצֵא לִקְרַאת אָדָם אַחֵר, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאָבִיו שֶׁל אָדָם כְּמַלְכּוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מַאי דִּכְתִיב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים, מָאן נִינְהוּ, אָמַר לֵיהּ אִלּוּ הַנִּכְפָּלִים בְּשֵׁמוֹת וְהָא אִכָּא נַמֵּי יְהוּדָה דְּאִכְפַּל אָמַר לֵיהּ, יְהוּדָה לְמַלְתֵּהּ הוּא דְּאִכְפַּל דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וְגוֹ' וְזֹאת לִיהוּדָה" וְכוּ'.

רמז קנד

(בראשית מז יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם לִקֵּט יוֹסֵף וְהֵבִיא לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף. אֵין לִי אֶלָּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְשֶׁבִּשְׁאָר אַרְצוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית מא, נז) "וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה", וּכְשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּהוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, לו) "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", וְאָמַר רַב אַסִי, שֶׁעָשָׂאוּהָ כְּמִצּוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, עָשָׂאוּהָ כְּמִצּוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן וְהָיָה מָנָּח עַד רַחֲבָעָם. בָּא שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּנְטָלוֹ מֵרַחֲבָעָם, בָּא זֶרַח מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי וּנְטָלוֹ מִשִּׁישַׁק בָּא אָסָא וּנְטָלוֹ מִזֶּרַח וְשִׁגְּרוֹ לְהַדְרִימוֹן בֶּן טַבְרִימוֹן בָּאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וְנָטְלוּ מֵהַדְרִימוֹן בָּא יְהוֹשָׁפָט וּנְטָלוֹ מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה מָנָּח עַד אָחָז. בָּא סַנְחֵרִיב וּנְטָלוֹ מֵאָחָז בָּא חִזְקִיָּה וּנְטָלוֹ מִסַּנְחֵרִיב וְהָיָה מָנָּח עַד צִדְקִיָּה. בָּאוּ כַּשְׂדִּים וּנְטָלוּהוּ מִצִּדְקִיָּה בָּאוּ פָּרְסִים וְנָטְלוּ מִכַּשְׂדִּים בָּאוּ יְוָנִים וְנָטְלוּ מִפָּרְסִיִּים. בָּאוּ רוֹמִיִּים וְנָטְלוֹ מִיְּוָנִים וַעֲדַיִן מָנָּח בְּרוֹמִי. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, שֶׁלֹּשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין יוֹסֵף אַחַת נִתְגַּלְּתָה לְקֹרַח, וְאַחַת נִתְגַּלְּתָה לְאַנְטוֹנִינוּס בֶּן אַסְוִירוּס וְאַחַת גְּנוּזָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא.

פרשת ויחי

(בראשית מז כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. לָמָּה פָּרְשָׁה זֹאת סְתוּמָה מִכֹּל פָּרָשָׁה שֶׁבַּתּוֹרָה אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ הִתְחִיל הַשִּׁעְבּוּד דָּבָר אַחֵר, שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ דָּבָר אַחֵר, שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ כָּל צָרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם.

(בראשית מז כט-לא) (כְּתוּב בְּרֻמָּז קמ"א). יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו. קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְזֹר מִיתָה עַל הַצַּדִּיקִים. כָּךְ הָיָה יָכֹל הַכָּתוּב לוֹמַר לְמֹשֶׁה אַתָּה מֵת, וְלֹא אָמַר כָּךְ אֶלָּא תְּלָה הַמִּיתָה בְּיָמִים (דברים לא, יד) "הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת". וְכֵן בְּיַעֲקֹב.

רמז קנה

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים פט, מט) "מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָוֶת". מִי גֶּבֶר כְּאַבְרָהָם שֶׁהִצִּילוֹ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ וּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית כה, ח) "וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם". מִי גֶּבֶר כְּיִצְחָק שֶׁפָּשְׁטוּ צַוָּארוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּכְתִיב בֵּיהּ "לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי", וּמִי גֶּבֶר כְּיַעֲקֹב שֶׁנִּפְגַּשׁ עִם הַמַּלְאָךְ, דִּכְתִיב וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברי הימים א' כט, טו) "כִּי גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְגוֹ' כַּצֵּל יָמֵינוּ עַל הָאָרֶץ", הַלְוַאי כְּצֵל כּוֹתֶל אוֹ כְּצֵל אִילָן אֶלָּא "כְּצֵל עוֹבֵר", כְּצִלּוֹ שֶׁל עוֹף שֶׁהוּא עוֹבֵר וְצִלּוֹ עִמּוֹ. (דברי הימים שם) "וְאֵין מִקְוֶה" אֵין מִי שֶׁיְּקַוֶּה שֶׁלֹּא יָמוּת, הַכֹּל יוֹדְעִין וְאוֹמְרִים בְּפִיהֶם שֶׁיָּמוּתוּ. אַבְרָהָם אָמַר (בראשית טו, ב) "וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי". יִצְחָק אָמַר "בְּטֶרֶם אָמוּת". וְאַף יַעֲקֹב אָמַר, וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי, אֵימָתַי, בְּשָׁעָה שֶׁנָּטָה לָמוּת.

רמז קנו

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ח, ח) "אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ" חֲצוֹצְרוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר כֵּיוָן שֶׁנָּטָה לָמוּת גְּנָזָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא תּוֹקֵעַ בָּהֶן שׁוּם אָדָם וְהֵן בָּאִים אֶצְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, כח) "הַקְהִילוּ אֵלַי" וְכוּ' לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת שם) "וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" וְכֵיוָן שֶׁעָשָׂה זִמְרֵי אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה "וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וְהֵיכָן הָיָה מֹשֶׁה וּפִנְחָס מְדַבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה אֶלָּא לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" וְנִתְּנָה הַיְשׁוּעָה לְפִנְחָס וְהִשְׁפִּיל אֶת מֹשֶׁה. וְאַף דָּוִד כְּתִיב "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן", וְכֵיוָן שֶׁנָּטָה לָמוּת כְּתִיב (שם ב, א) "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד" וְגוֹ'. הַמֶּלֶךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "דָּוִד". וְאַף יַעֲקֹב כֵּיוָן שֶׁנָּטָה לָמוּת הָיָה מַשְׁפִּיל עַצְמוֹ אֵצֶל יוֹסֵף וְאָמַר לוֹ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. אֵימָתַי כְּשֶׁקָּרַב לַמִּיתָה, וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֶּיךָ נִטְמָן אַתָּה וְאֵין אַתָּה מֵת, מַהוּ וַיִּקְרְבוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַיּוֹם קוֹבֵל עָלֶיךָ כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ פְּלוֹנִי קָבַל עַל חֲבֵירוֹ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ קְרִיבָה (לָמוּת) לֹא מַגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. דָּוִד כְּתִיב בּוֹ "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת", לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו בֹּעַז, עוֹבֵד יְשֵׁי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, יֶתֶר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה חִיּוּ וְדָוִד לֹא חָיָה אֶלָּא שִׁבְעִים שָׁנָה. עַמְרָם חָיָה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה, וּמֹשֶׁה לֹא חָיָה אֶלָּא מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. לְפִיכָךְ

כְּתִיב בּוֹ קְרִיבָה, (דברים לא, יד) "הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת". יַעֲקֹב כְּתִיב בּוֹ קְרִיבָה לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. אַבְרָהָם חָיָה מֵאָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, יִצְחָק חָיָה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, וְיַעֲקֹב חָיָה מֵאָה אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ קְרִיבָה, וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף. וְלָמָּה לֹא קָרָא לְרְאוּבֵן וְלִיהוּדָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה בְּכוֹר וִיהוּדָה הָיָה מֶלֶךְ, וְקָרָא לְיוֹסֵף, לְפִי שֶׁהָיָה סַפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, לְפִיכָךְ וַיִּקְרָא לִבְנוֹ וגו'. וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת. וְכִי יֵשׁ חֶסֶד שֶׁהוּא שֶׁל שֶׁקֶר. אֶלָּא מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר מֵת בְּרִיהּ דְּרַחֲמָךְ טְעוֹן מֵת רַחֲמָךְ פְּרוֹק אָמַר לוֹ, אִם תַּעֲשֶׂה לִי חֶסֶד אַחֲרֵי מוֹתִי הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת. אַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם. לָמָּה, שֶׁסּוֹפָהּ שֶׁל אֶרֶץ מִצְרַיִם לִלְקוֹת בְּכִנִּים וְיִהְיוּ מְרֻחָשׁוֹת תַּחַת גּוּפִי. דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּנִי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּפְרָעִין מֵעוֹבְדֵי אֱלִילִים כָּךְ נִפְרָעִין מִמְּנַּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב) "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָנִיֵּאל בְּשָׁעָה שֶׁפָּתַר הַחֲלוֹם לִנְבוּכַדְנֶצַּר, מָה כְּתִיב "בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד וּמִנְחָה וְנִיחוֹחִין אֲמַר לְנַסָּכָה לֵהּ" אֲבָל דָּנִיֵּאל לֹא קִבֵּל שֶׁאָמַר כְּשֵׁם שֶׁנִּפְרָעִין מֵעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה כָּךְ נִפְרָעִין מֵעַצְמָהּ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּחִירָם מֶלֶךְ צוֹר, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ עֲבוֹדָה זָרָה מָה כְּתִיב בּוֹ, (יחזקאל כח, ב) "יַעַן (כִּי) גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם ג) "הִנֵּה חָכָם אַתָּה מִדָּנִיֵּאל" שֶׁנִּבּוּכַדְנֶצַּר בִּקֵּשׁ לְהַקְרִיב לוֹ וְהוּא לֹא רָצָה, וְאַתְּ עוֹשָׂה עַצְמְךָ אֱלוֹהַּ, וּמָה הָיָה סוֹפוֹ, (שם יז) "עַל אֶרֶץ הִשְׁלַכְתִּיךָ". דָּבָר אַחֵר, אָמַר יַעֲקֹב שֶׁלֹּא יִפְּדוּ בֵּי הַמִּצְרִיִּים כְּתִיב בָּהֶם "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם", וַאֲנִי נִמְשַׁלְתִּי כְּשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נ, יז) "שֶׂה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" וְלָמָּה הָאָבוֹת תּוֹבְעִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְחַבְּבִין אוֹתָהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אִכָּא דְּבָרִים בְּגוֹ מַהוּ דְּבָרִים בְּגוֹ, (תהלים קטז, ט) "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים". אָמַר קָרְנָא יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הוּא, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת בָּנָיו. שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו צַעַר מְחִילוֹת כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית נ, כה) "וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף וגו' אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, דְּבָרִים בְּגוֹ יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הוּא, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת אֶחָיו, שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו צַעַר מְחִילוֹת. שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הַמּוֹצֵא מֵת נוֹטְלוֹ וְאֶת תְּפֶסְתּוֹ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר קְרָא, וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם מִקְּרַקַּע מִצְרַיִם טֹל עִמִּי. וְכַמָּה שִׁעוּר תְּפִיסָה, נוֹטֵל עָפָר תְּחוֹחַ וְחוֹפֵר בִּבְתוּלָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה. כְּתִיב "וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו", הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי תַּעֲלָא בְּעַדָּנֵיהּ סְגֵיד לֵיהּ מַאי בְּצִירוּתֵיהּ מֵאַחֲוָה אֶלָּא מֵהָכָא וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל וגו' (כָּתוּב בְּרֵמֶז תתל"ג). (בראשית מח א) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה. (בראשית מח בד-ו) הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וגו' כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחֻזָּה אִיקְרֵי קָהָל, וְלֵוִי שֶׁאֵין לוֹ אֲחֻזָּה לֹא אִיקְרֵי קָהָל אִם כֵּן חָסְרוּ

לְהוּ שְׁנֵים עָשָׂר אָמַר אַבַּיֵי, אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי אָמַר רָבָא, וְהָכְתִיב עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ וְגוֹ', לְנַחֲלָה הוּקְשׁוּ וְלֹא לְדָבָר אַחֵר וְכוּ', וְהָא חֲלוּקִין בַּנְּשִׂיאִים, הַהוּא לַחֲלֹק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים דְּתַנְיָא, שְׁלֹמֹה עָשָׂה שִׁבְעָה יָמִים חֲנֻכָּה מָה רָאָה מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת שְׁנֵים עָשָׂר יְמֵי חֲנֻכָּה, לַחֲלֹק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים. וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, לְמֵימְרָא דְּנוֹלָדִים דְּעָתִידִי דְּמִתְיַלְּדֵי מַשְׁמַע אֶלָּא מֵעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ הָכָא נַמִּי הָעֲתִידִים דְּמִתְיַלְּדֵי אֶלָּא מַאי דְּיִלְדֵי מַשְׁמַע, אֶלָּא מֵעַתָּה (מלכים א יג, ב) "הִנֵּה בֵן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ", הָכָא נַמִּי דַּהֲוָה, וַעֲדַיִן מְנַשֶּׁה לֹא בָּא אֶלָּא מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי וּבִנְדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. (בראשית מח ז) וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל. תָּנֵי, אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (רות א, ג) "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי", אֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעֲלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר מֵתָה עָלַי רָחֵל. רַבָּנָן אָמְרֵי, כָּל מִי שֶׁשִּׁוְּהָה אֶת נִדְרוֹ, סוֹף שֶׁהוּא קוֹבֵר אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר (וְאוֹמֵר) (מיכה ה, א) "וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה". שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף בָּנָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר", בְּמִי שֶׁנִּמְשַׁל בְּחַיְתוֹ יַעַר (בראשית מט, כז) "בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֶיהָ". (בראשית מח יט) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר (כְּתוּב בְּרֶמֶז ט). (בראשית מח טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ (כְּתוּב בְּרֶמֶז כ). הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי (כְּתוּב בְּרֶמֶז לז).

רמז קנז

(בראשית מח טז) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הִקִּישׁ גְּאֻלָּה לְפַרְנָסָה וּפִרְנָסָה לִגְאֻלָּה, מָה גְּאֻלָּה פְּלָאִים אַף פַּרְנָסָה פְּלָאִים מָה פַּרְנָסָה בְּכָל יוֹם אַף גְּאֻלָּה בְּכָל יוֹם רַבִּי שִׁמְוֹאל בַּר נַחְמָן אָמַר, גְּדוֹלָה מִן הַגְּאֻלָּה, שֶׁהַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מַלְאָךְ, דִּכְתִיב הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי, וּפַרְנָסָה עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, גְּדוֹלָה מְקֻרְיַעַת יַם סוּף, דִּכְתִיב (שם קלו, יג) "לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים", וְסָמִיךְ לֵיהּ (שם כה) "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר". וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי (כְּתוּב בְּרֶמֶז קכ). וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ. כְּתִיב "בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן", אָמַר רַב אַבָּהוּ, אַל תִּקְרֵי עֲלֵי עַיִן אֶלָּא עוֹלֵי עַיִן זַרְעָא דְּיוֹסֵף לָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא רַב יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא וְיִדְגּוּ לָרֹב מָה דָּגִים שֶׁבָּיָם מַיִם מְכַסִּים בָּהֶן וְאֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בְּהוּ אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה אָזִיל וְיָתִיב אַשַּׁעֲרֵי טְבִילָה. אָמַר, כִּי סָלְקָן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִנַּהֲרָא מִסְתַּכְּלָן בִּי, וְלֶהֱוֵי לְהוּ זַרְעָא שַׁפִּירֵי כְּוָתֵי אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן, וְלָא מִסְתַּפֵּי מַר מֵעֵינָא בִּישָׁא אָמַר לְהוּ, מִזַּרְעָא דְּיוֹסֵף קָא אָתֵינָא דְּלָא שָׁלְטָא בְּהוּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב (בראשית

מט, כב) "בֵּן פֹּרָת וְגוֹ' וְאִכָּא דְּאָמְרִי, מֵהָכָא, עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לִזּוֹן מִמַּה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ לֹא תִּשְׂלֹט בָּהּ עַיִן הָרַע. (כְּדִלְעֵיל). (בראשית מח יט) וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל. (כָּתוּב בְּרֵמֶז יא). (בראשית מח כא) הִנֵּה אָנֹכִי מֵת. רַב נַחְמָן וְרַב יִצְחָק חֲוּוּ יָתְבֵי בִּסְעוּדְתָא. בָּתַר דְּסָעוּד אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב יִצְחָק, לֵימָא לָן מַר מִידִי, אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת אָמַר לֵיהּ, וְכִי בִּכְדִי סָפְדוּ סַפְדָּנַיָּא וְחָנְטוּ חָנְטַיָּא אָמַר לוֹ, מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ, (ירמיה מו, כז) "וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְגוֹ' וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם", מַקִּישׁ הוּא לְזַרְעוֹ, מָה זַרְעוֹ בַּחַיִּים אַף הוּא בַּחַיִּים. (בראשית מח כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ וְגוֹ', וְכִי בְּחַרְבּוֹ וּבְקַשְׁתּוֹ לָקַח, וְהָא כְּבָר נֶאֱמַר (תהלים מד, ז) "כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי", אֶלָּא בְּחַרְבִּי זוֹ תְּפִלָּה וּבְקַשְׁתִּי זוֹ בַּקָּשָׁה. (כָּתוּב בְּרֵמֶז רל"ג). אָמַר יַעֲקֹב, מָה אֲנִי מַנִּיחַ אֶת בָּנַי לִפֹּל בְּיַד אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֲנִי נִלְחָם כְּנֶגְדָּם, הוּא דְּאָמַר לוֹ לְיוֹסֵף אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי וְגוֹ', וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב בְּחַרְבּוֹ וּבְקַשְׁתּוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר בִּשְׁכֶם. (הִנֵּה אָבִיךְ חֹלֶה).

(בראשית מט א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא וַיִּקְרָא עֵשָׂו אֶל בָּנָיו לָמָּה, שֶׁהָיָה גָּדוֹל בְּאֶלָּא אָמַר הַכָּתוּב "כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ מָוֶת יְהַלְלֶךָּ" וּמִי מוֹדֶה שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה לְחַי שֶׁכֵּן כְּתִיב (שם לח, יט) "חַי חַי הוּא יוֹדֶךָּ כָּמֹנִי". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עֶבֶד עוֹשֶׂה דַּיְתִּיקֵי וּמִי עוֹשֶׂה דַּיְתִּיקֵי, בֶּן חוֹרִין. כֵּן עֵשָׂו הָרָשָׁע אֵינוֹ עוֹשֶׂה דַּיְתִּיקֵי, לֹא מֵת עֵשָׂו עַל מַטָּתוֹ וּמִי עֹשֶׂה דַּיְתִּיקֵי, יַעֲקֹב, לְכָךְ כְּתִיב וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָיוּ כּוֹרְכִין אֶת שְׁמַע כֵּיצַד אוֹמְרִים, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַפְסִיקִין הָיוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹמְרִים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְגוֹ', וְאָנוּ מַאי טַעְמָא אַמְרִינָן כִּדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו, בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְגַלּוֹת לְבָנָיו קֵץ הַיָּמִין וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה. אָמַר, שֶׁמָּא יֵשׁ פְּסוּל בְּמִטָּתִי כְּאַבְרָהָם אָבִי אַבָּא שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל וּכְיִצְחָק אַבָּא שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, אָמְרוּ לוֹ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', כְּשֵׁם שְׁאֵין בְּלִבְּךָ אֶלָּא אֶחָד כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד. מִיָּד פָּתַח וְאָמַר, "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" וְגוֹ'. אָמְרִי רַבָּנָן, הֵיכִי נַעֲבִיד, נֶאֱמְרִיהּ לָא אֲמָרִיהּ מֹשֶׁה, לָא נֶאֱמְרִי[ה], אֲמְרִיהּ יַעֲקֹב, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בַּחֲשַׁאי מָשָׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהֵרִיחָה צִיקֵי קְדֵרָה תֹּאמַר יֵשׁ לָהּ גְּנַאי, לֹא תֹּאמַר יֵשׁ לָהּ צַעַר הִתְחִילוּ עֲבָדֶיהָ הֵבִיאוּ לָהּ בַּחֲשַׁאי. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים", זֶה יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁשְּׁנֵיהֶם בִּקְּשׁוּ לְגַלּוֹת הַקֵּץ, קָרָא לְעֵשָׂו וּבִקֵּשׁ לְגַלּוֹת הַקֵּץ, וּגְנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, א) "וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל", וְאַף יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ, שֶׁנֶּאֱמַר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁהֶאֱמִינוֹ הַמֶּלֶךְ עַל כָּל מָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ

נָטָה אוֹתוֹ עֶבֶד לָמוּת וְקָרָא לְבָנָיו וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹתָן בְּנֵי חוֹרִין וְלוֹמַר לָהֶם הֵיכָן הוּא דַיְתִיקִי שֶׁלָּהֶן וְהָאוֹנִי שֶׁלָּהֶן יָדַע הַמֶּלֶךְ עָלָה הַמֶּלֶךְ לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ. נִשָּׂא הָעֶבֶד עֵינָיו וְרָאָה הַמֶּלֶךְ וְהִפְלִיג הַדָּבָר שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לְגַלּוֹת לָהֶם. הִתְחִיל לוֹמַר לָהֶם, בָּנַי, עֲבָדָיו שֶׁל מֶלֶךְ אַתֶּם, הֱיוּ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁכִּבַּדְתִּי אוֹתוֹ כָּל יְמֵי חַיַּי. כָּךְ יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת לְבָנָיו הַקֵּץ, מִיָּד נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ לְבָנֶיךָ אַתָּה קוֹרֵא וְלִי אִי אַתָּה קוֹרֵא שֶׁכֵּן אָמַר יְשַׁעְיָה (ישעיה מג, כב) "וְלֹא אֹתִי קָרָאת יַעֲקֹב". כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ יַעֲקֹב הִתְחִיל אוֹמֵר, בָּנַי בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם כַּבְּדוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּמוֹ שֶׁכִּבַּדְתִּיו אֲנִי וַאֲבוֹתַי, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ" וְגוֹ'. אָמְרוּ, יוֹדְעִים אָנוּ מָה בִּלְבָבְךָ (דברים ו, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'" וְגוֹ', כְּשֵׁם שֶׁאֵין בִּלְבָבְךָ אֶלָּא אֶחָד כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע יַעֲקֹב מִיָּד הִשְׁתַּחֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, לא) "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', הִתְחִיל אוֹמֵר בְּלִחְיָשָׁה "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (משלי כה, ב) "כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר" אֵין הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד". (תהלים נז, ג) "אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן" וְגוֹ', מְדַבֵּר בְּיַעֲקֹב, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ בָּנָיו לְבָרְכָה הִתְחִיל מְחַלֵּק לָהֶם פְּרוּקְפָּאוֹת וּמִנַּיִן שֶׁהַסְּכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, אַתְּ מוֹצֵא כָּל מַה שֶּׁבֵּרַךְ יַעֲקֹב אֶת הַשְּׁבָטִים כְּךָ בֵּרְכָן מֹשֶׁה אֵימָתַי בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם הֶוֵי וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו. מַהוּ הֵאָסְפוּ, הִטָּהֲרוּ כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר "תִּסָּגֵר מְרִים... וְאַחַר תֵּאָסֵף" (פסוק ג ד)

דָּבָר אַחֵר, הֵעָשׂוּ אֲסֻפּוֹת כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ אֲצָלוֹ אָמַר, רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה. (בראשית מט ג-ד) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה. בְּכוֹר אַתָּה לְנַחֲלָה בְּכוֹר אַתָּה לְיוֹחֲסִין בְּכוֹר לִתְשׁוּבָה, (בראשית לז, כט) "וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר" בְּכוֹר לְנַחֲלָה "וּמִקְנָה רַב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן" בְּכוֹר לְגָלוּת (דברי הימים א' ה, כו) "וַיְגַלֵּם לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי", בְּכוֹר לְעָרֵי מִקְלָט, (דברים ד, מג) "אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּכוֹר לְיוֹחֲסִין (דברי הימים א' ה, א) "כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו מָמוֹן נָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְלֹא לְהִתְיַחֵס וְכוּ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז תת"א). דָּבָר אַחֵר, רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה. וְכָל הַמַּתָּנוֹת הֵן רְאוּיִין לְךָ, דִּכְתִיב "וְרֵאשִׁית כָּל בִּכּוּרֵי כֹּל וְכָל תְּרוּמַת כֹּל", וְחַלָּה מִנַּיִן, "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" וְגוֹ'. לָכֵן נֶאֱמַר רֵאשִׁית אוֹנִי. יֶתֶר שְׂאֵת, זוֹ לְוִיָּה, דִּכְתִיב (דברי הימים א' טו כב) "וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסֹר בַּמַּשָּׂא" וְאוֹמֵר "בַּפָּתֵךְ יִשְׂאוּ", וּכְתִיב (ויקרא ט, כב) "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו". וְיֶתֶר עֹז, זֶה הַמַּלְכוּת, פַּחֲז כַּמַּיִם, נִדְמֵיתָ לִפְחוּזִים הַמַּקְפִּיצִים. רַבִּי נָתָן דּוֹרֵשׁ לְשֶׁבַח, בְּכֹרִי אַתָּה, לְךָ נָאֶה הַבְּכוֹרָה, שְׁאֵר בְּכוֹרוֹת גַּזְלָנִין וְחַמְסָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, ה) ("וַיֵּצֵא) [וַיֵּלֶךְ] עֵשָׂו הַשָּׂדֶה וְגוֹ' אֲבָל אַתָּה לֹא חָטָאתָ אֶלָּא מִן הַהֶפְקֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְצָא דוּדָאִים" שְׁאָר בְּכוֹרוֹת שׁוֹנְאִין זֶה אֶת זֶה, קַיִן לְהֶבֶל, יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק, עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, אֲבָל אַתָּה (שם לז, כב) "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ

דם". כֹּחִי. שֶׁהֶעֱמִיד גִּבּוֹרִים בַּעֲלֵי כֹּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד, יג) ["כְּ]אַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי [הַ]צָּבָא" שְׁאֵת. בְּנַחֲלָה, (דברים ג, ד) "שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב" וְיֶתֶר עָז. שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, דִּכְתִיב ["וּ]פְנֵי אַרְיֵה פְּנֵיהֶם". פַּחַז כַּמַּיִם. רָמְזוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְקָרֵב עַד שֶׁיִּקְרְבוֹ מֹשֶׁה הָעוֹלֶה מִן הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, י) "כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ". מַהוּ אוֹמֵר "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת". דָּבָר אַחֵר, רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי. שֶׁלֹּא רָאָה אָבִינוּ יַעֲקֹב קֶרִי שְׁמֹנִים וְאַרְבַּע שָׁנִים עַד שֶׁנּוֹלַד רְאוּבֵן יֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עָז. אָמַר לוֹ, רָאוּי אַתָּה לִטּוֹל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים יוֹתֵר עַל אַחֶיךָ, הַבְּכוֹרָה וְהַכְּהֻנָּה, וְהַמַּלְכוּת וּכְשֶׁחָטָאתָ נִתְּנָה הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף וְהַכְּהֻנָּה לְלֵוִי וְהַמַּלְכוּת לִיהוּדָה. פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר (כְּדִכְתִיב בְּרֶמֶז קל"ז). אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה. אָמַר לוֹ, בְּנִי, אֵין לְךָ רְפוּאָה עַד שֶׁיָּבֹא מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שמות יט, ג) "וּמֹשֶׁה עָלָה". וְכֵיוָן שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְעָמַד בְּהַר עֵיבָל וּמִנָּה שִׁבְטוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַל הַבְּרָכוֹת וְאָמַר (דברים כז, כ) "אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו" יָדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה רְאוּבֵן זַכַּאי וְנִתְרַפֵּא וּמָחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. (בראשית מט ה-ז) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים בְּסִדָּם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי. בַּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יֵחָשֵׁב עִמָּם שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִדָּם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי, אֵלּוּ מְרַגְּלִים בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי, אֵלּוּ עֲדַת קֹרַח כְּשֶׁחָטְאוּ הַשִּׁבָטִים הָאֵלֶּה בִּקְהָלָם לֹא יִזָּכֵר שִׁמִי שָׁם, כְּתִיב "זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵית אָב לַשִּׁמְעֹנִי", וְכֵן (שם טז, א) "קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי".

רמז קנח

אָרוּר אַפָּם כִּי עָז. בְּשָׁעָה שֶׁהָרְגוּ שְׁכֶם וְכָל אַנְשֵׁי הָעִיר לֹא נִמְלְכוּ בַּאֲבִיהֶם, וְאָרוּר כַּעְסָם בְּיוֹתֵר, לְפִיכָךְ אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל, לְהַעֲמִיד מִשְׁמְעוֹן סוֹפְרִים וּמְשַׁנִּים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיוֹת, וּמִשֶּׁבָט לֵוִי בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁיִּהְיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים. וְכֻלָּם אֵינָם אַחִים אֶלָּא אַחִים בְּעֵצָה, נָטְלוּ עֵצָה עַל שְׁכֶם וְהֶחְרִיבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כה) "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי". וְהֵם נָטְלוּ עֵצָה עַל יוֹסֵף, שֶׁבִּקְּשׁוּ לְהָרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יט כ) "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ", מִי הָיוּ, אִם תֹּאמַר רְאוּבֵן, הֲרֵי רְאוּבֵן בִּקֵּשׁ לְהַצִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם", אִם תֹּאמַר יְהוּדָה, הֲרֵי אָמַר (שם כו) "מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ", וְאִם תֹּאמַר בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר, "וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה", אֶלָּא מִי הֵם, זֶה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, דִּכְתִיב בָּהֶם שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים. וְכֵן כְּשֶׁבָּאוּ לְמִצְרַיִם אָמַר יוֹסֵף, אִם אֲנִי מַנִּיחַ לְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּמָקוֹם אֶחָד הֵן נוֹטְלִין עֵצָה וּמַחְרִיבִין כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל מִצְרַיִם, לְפִיכָךְ הִפְרִישׁ שִׁמְעוֹן מִלֵּוִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מב, כד) "וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן", וְכֵיוָן שֶׁהִפְרִישׁ אוֹתָם נַעֲשָׂה לֵוִי

יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מב, כז) "וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שַׂקּוֹ", וְכִי אֶחָד הָיָה אֶלָּא זֶה לֵוִי הַנִּשְׁאָר יְחִידִי מִזּוּגוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל לֵוִי. לְכָךְ נֶאֱמַר שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים.

רמז קנט

(בראשית מט ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חַנִילַאי, כְּשֶׁהוֹכִיחַ יַעֲקֹב אֶת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן הוֹרִיקוּ פָּנָיו שֶׁל יְהוּדָה, וְנִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יוֹכִיחוּ בְּמַעֲשֶׂה תָּמָר. מִיָּד קָרָאוֹ וּפִיְּסוֹ יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל יְדֵי אָסָף "זוֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי", מִקְרָא זֶה לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד צַדִּיקִים שֶׁכּוֹבְשִׁין אֶת יִצְרָם וּמוֹדִין (בְּמַעֲשֵׂיהֶם], שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּמַעֲשָׂיו זוֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים שם) "זוֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוּדָה שֶׁהוֹדָה בְּמַעֲשֶׂה תָּמָר. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה הִצְלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הַשְּׂרֵפָה וְאֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, כו) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ", חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל מִבְּנֶיךָ אַרְבָּעָה, אֶחָד מִן הַבּוֹר, דָּנִיֵּאל כְּנֶגֶד יוֹסֵף, וּשְׁלֹשָׁה מִן הָאֵשׁ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּנֶגֶד פֶּרֶץ וְזָרַח וְתָמָר. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַעֲשָׂיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַלְּלוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּקַיִן בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם ד, ט) (הֵיכָן) [אַי] הֶבֶל אָחִיךָ. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי וְהֶבֶל הֵבֵאנוּ דּוֹרוֹן לְפָנֶיךָ, שֶׁלּוֹ קִבַּלְתָּ וְלִי הֶחֱזַרְתָּ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ, מִמֶּנִּי אַתָּה מְבַקֵּשׁ, וַהֲלֹא אֵינוֹ מִתְבַּקֵּשׁ אֶלָּא מִמְּךָ, שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּר אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי מוֹדִיעֲךָ הֵיכָן הוּא. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם "גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא", לֹא יֶהֱא עֲוֹנִי גָּדוֹל מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהַכְעִיס לְפָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר וְכֵיוָן שֶׁאוֹמְרִים לְפָנֶיךָ (שמות לד, ז) "נֹשֵׂא עָוֹן", מִיָּד אַתָּה מוֹחֵל לָהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֵינִי מוֹחֵל מִיָּד אֲנִי נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי בַּעַל תְּשׁוּבָה, מִיָּד מָחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֻחֲצָה, שֶׁבְּתְחִלָּה אָמַר לוֹ (בראשית ד, יב) "נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ", וּלְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה כְּתִיב (שם טז) "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד" "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ", זֶה קַיִן, (שם) "וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם" זֶה יְהוּדָה. וּלְפִי שֶׁגָּרַם יְהוּדָה לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה לְפִיכָךְ סָמְכוֹ מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ו ז) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וְזֹאת לִיהוּדָה", וַעֲלֵיהֶן כְּתִיב (איוב טו, יח) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ". יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ. הִמְלִיכוֹ עַל אֶחָיו, זוֹ מַלְכוּת דָּוִד. דָּבָר אַחֵר, יוֹדוּךָ. לְמָלוֹךְ עֲלֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְעָמְדוּ מִמֶּנּוּ מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא עַד יְכָנְיָה וְכֵן לָעוֹלָם הַבָּא (יחזקאל לז, כה) "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם". וְעוֹד, מִשֶּׁבָּט יְהוּדָה יָצְתָה אֱלִישֶׁבַע אֵם הַכְּהֻנָּה, וְעוֹד מִשֶּׁבָּט יְהוּדָה יָצָא נַחְשׁוֹן רֹאשׁ לַנְּשִׂיאִים, וְעוֹד, בַּמַּסָּעוֹת הָיָה רִאשׁוֹן, ("וְנָסַע) [וַיִּסַּע] דֶּגֶל מַחֲנֵה [בְּנֵי]

יְהוּדָה" וְעוֹד, מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה יָצָא בְּצַלְאֵל שֶׁעָשָׂה הַמִּשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו, אַחַר מִיתַת יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאָלוּ (שופטים א, א ב) "מִי יַעֲלֶה לָנוּ בַּתְּחִלָּה וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה יַעֲלֶה", וְעוֹד, מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה יָצָא עָתְנִיאֵל רִאשׁוֹן לַשּׁוֹפְטִים, וְעוֹד, מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה בֹּעַז, וְעוֹד, מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה יָצָא שְׁלֹמֹה, וְהוּא בָּנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְעוֹד, מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה יְהוֹשָׁפָט וְיוֹתָם וְיֹאשִׁיָּהוּ (חגי ב, ב) וּ"זְרֻבָּבֶל בֶּן שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה" וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שְׁלֹמֹה בָּנָה בַּיִת רִאשׁוֹן זְרֻבָּבֶל בָּנָה בַּיִת שֵׁנִי וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. יְהוּדָה הָרְבִיעִי לַשְּׁבָטִים, כְּגוֹן דָּל"ת שֶׁהוּא רְבִיעִי בָּאָל"ף בֵּי"ת וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי נִתְלוּ הַמְּאוֹרוֹת, וּכְתִיב בַּמִּשִׁיחַ "וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי" וְנִצְּלוּ מִבָּנָיו אַרְבָּעָה, אֶחָד מִבּוֹר אֲרָיוֹת, וּשְׁלֹשָׁה מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ. דָּוִד (הוא) אוֹת רְבִיעִי הוּא רֹאשׁ וְסוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק י) "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה" וְגוֹ', וּכְתִיב (שמואל ב' ז, טז) "וְנֶאֱמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם", וּכְתִיב (תהלים פט, כט) "לְעוֹלָם אָשִׁמָּר לוֹ חַסְדִּי" וּכְשֵׁם שֶׁבְּיוֹם רְבִיעִי נִתְלוּ הַמְּאוֹרוֹת, כָּךְ יְהוּדָה נוֹלַד רְבִיעִי לַשְּׁבָטִים. וִיהוּדָה נִמְנָה רֹאשׁ לַשְּׁבָטִים בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת, כְּנֶגֶד לֵדָתוֹ וְעוֹד כְּתִיב בְּקָרְבַּן נַחְשׁוֹן "וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף", וּבְכֻלָּם כְּתִיב "קָרְבָּנוֹ", הוֹסִיף לְנַחְשׁוֹן ו', רֶמֶז לִיהוּדָה שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ שִׁשָּׁה צַדִּיקִים, וְיִתְבָּרְכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּשֵׁשׁ מִדּוֹת. בְּדָוִד כְּתִיב (שמואל א טז, יח) "יֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר [חַיִל] וְאִישׁ מִלְחָמָה וּנְבוֹן דָּבָר [וְאִישׁ תֹּאַר] וַה' עִמּוֹ". וּכְתִיב בְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שִׁשָּׁה דְּבָרִים "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מְאוּם" וְגוֹ'. וּכְתִיב בְּחִזְקִיָּהוּ שֵׁשׁ מִדּוֹת (ישעיה ט, ה) "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא, יוֹעֵץ, וְגוֹ', וּכְתִיב בְּדָנִיֵּאל (דניאל ה, יב) "דִּי רוּחַ יַתִּירָה (בֵּיהּ)", וּכְתִיב בֵּיהּ (ו)מְפַשַּׁר חֶלְמִין וְאַחֲוַיַת אֲחִידָן וּמְשָׁרֵא קְטִרִין וּכְתִיב בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (ישעיה יא, ב) "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'" וְגוֹ'. אָמַר יַעֲקֹב, יְהוּדָה בְּנִי, גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתָּה הִצַּלְתָּ אֶת יוֹסֵף מִן הַמִּיתָה שֶׁאִלּוּלֵי אַתָּה הָרַגְתּוֹ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, וְעַכְשָׁיו תִּזְכֶּה שֶׁיּוֹדוּ לְךָ אַחֶיךָ שֶׁהִצַּלְתָּ אֶת יוֹסֵף מִן הַמִּיתָה וְלֹא נִטְרְדוּ אַחֶיךָ לְגֵיהִנֹּם אַף בָּעוֹלָם (הַבָּא) תִּזְכֶּה שֶׁיִּקְרְאוּ כֻּלָּם עַל שִׁמְךָ יְהוּדִים. יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ. אָמַר לוֹ, בְּנִי הִקְשֵׁיתָ עָרְפְּךָ וּבָשְׁתָּ עַצְמְךָ בְּמַעֲשֶׂה תָּמָר, תִּזְכֶּה שֶׁתַּהֲרֹג אוֹיְבֶיךָ בְּדָבָר שֶׁהוּא נוֹשְׁקוֹ עַל עָרְפּוֹ וְזֶה הַקֶּשֶׁת. יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ אֵיזוֹ מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה יָד כְּנֶגֶד הָעֹרֶף הֱוֵי אוֹמֵר זֶה קֶשֶׁת רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, (דברים לג, ז) "יָדָיו רָב לוֹ", אֵיזוֹ מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה שְׁתֵּי יָדִים, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה קֶשֶׁת.

רמז קס

(בראשית מט ט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. זֶה מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד שֶׁיֵּצֵא מִשִּׁבְטֵי שִׁבְטִים, אָבִיו מִיהוּדָה וְאִמּוֹ מִדָּן, וּשְׁנֵיהֶם נִקְרְאוּ אַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, וְדָן נִקְרָא גּוּר אַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כב) "דָּן גּוּר אַרְיֵה". אָמַר לֵיהּ יְהוּדָה בְּנִי, מְסֻלָּק אַתָּה מֵאוֹתוֹ עָוֹן שֶׁאָמַרְתָּ "טָרֹף

טֹרַף יוֹסֵף". (בראשית מט י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה. אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדִין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁבֶט וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו אֵלּוּ בְּנֵי בָנָיו שֶׁל הִלֵּל שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה בָּרַבִּים. דָּבָר אַחֵר, לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה. זֶה מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, שֶׁהוּא עָתִיד לִרְדּוֹת הַמַּלְכוּת בְּשֵׁבֶט, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ב, ט) "תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט". וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו. אֵלּוּ "יִשְׁבֵי יַעְבֵּץ" שֶׁמּוֹרִין הֲלָכוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּמִשְׁפָּחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ". עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה. שֶׁעָתִידִין כָּל הָאֻמּוֹת לְהָבִיא דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל וּלְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יח, ז) "יוּבַל שַׁי לַה' צְבָאוֹת". וְלוֹ יִקָּהַת עַמִּים. זוֹ יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיא עָתִידָה לְהַקָּהוֹת שִׁנֵּיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר ("ו)בַּיּוֹם הַהוּא אֶשִּׁים אֶת יְרוּשָׁלַם אֶבֶן מַעֲמָסָה לְכָל הָעַמִּים". (בראשית מט יא-יב) הָרוֹאֶה גֶּפֶן בַּחֲלוֹם אֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכח, ג) "אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה". שׂוֹרֵקָה, יְצַפֶּה לַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנֵי אֲתֹנוֹ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, אִסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה, אֵין לְךָ גֶּפֶן וָגֶפֶן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עִיר אֶחָד לְבִצְרָהּ. וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנֵי אֲתֹנוֹ. אֲפִלּוּ אִילַן סָרָק עוֹשֶׂה מַשְׂאוֹת שְׁתֵּי אֲתוֹנוֹת. וְשָׁמָּא תֹּאמַר אֵין בּוֹ יַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ. וְשָׁמָּא תֹּאמַר אֵינוֹ אָדוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר (וּמִדָּם) [וּבְדָם] עֲנָבִים סוּתֹה. וְשָׁמָּא תֹּאמַר אֵין בּוֹ טַעַם, תַּלְמוּד לוֹמַר חַכְלִילִי, כָּל חֵךְ שֶׁטּוֹעֲמוֹ אוֹמֵר לִי לִי וְשָׁמָּא תֹּאמַר, לִנְעָרִים יָפֶה לִזְקֵנִים אֵינוֹ יָפֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְבֶן שִׁנַּיִם, אַל תִּקְרֵי לְבֶן שִׁנַּיִם אֶלָּא לְבֶן שָׁנִים, מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַב יִצְחָק, דְּאָמַר, יָפֶה יַיִן לִזְקֵנִים כְּחֶלֶב לַתִּינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב. פַּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְמֹז לִי בְּעֵינֶיךָ, דְּטָב לִי מֵהַמְרָא וְאַחֲוִי לִי בְּשִׁינָּךְ, דְּטָב לִי מֵחָלְבָא אָמַר [רַבִּי יוֹחָנָן, טוֹב] הַמַּלְבִּין שִׁנַּיִם לַחֲבֵרוֹ יוֹתֵר מִמַּשְׁקֵהוּ חָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְבֶן שִׁנַּיִם, אַל תִּקְרֵי 'לְבֶן' אֶלָּא 'לִבּוּן שִׁנַּיִם'. לֹא כָעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ צַעַר לִבְצֹר וְלִדְרֹךְ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹצֵא לַשָּׂדֶה וּמֵבִיא עֲנָבָה בְּקַרְוֹן אוֹ בִּסְפִינָה וּמַנִּיחָהּ בְּקֶרֶן זָוִית [וּמְסַפֵּק הֵימֶנּוּ כְּפִטּוּס] גָּדוֹל, וְעֵצִיו מַסִּיקִין תַּחַת הַתַּבְשִׁיל. (דברים לב, יד) "וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", אֵין לְךָ עֲנָבָה וַעֲנָבָה שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה שִׁשִּׁים גַּרְבֵי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "חָמֶר" לֹא תִּקְרֵי חָמֶר אֶלָּא חֹמֶר.

רמז קסא

(בראשית מט יג-יד) זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים. בִּסְחוֹרָתוֹ, וְיִשָּׂשכָר בְּתוֹרָתוֹ, וְזֶה עִם זֶה שִׁתָּפוּת בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. מָה רָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁבֵּרַךְ זְבוּלֻן אַחַר יְהוּדָה וַהֲלֹא יִשָּׂשכָר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, אֶלָּא צָפָה אָבִינוּ יַעֲקֹב וְרָאָה שֶׁעָתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לֵחָרֵב. וַעֲתִידָה סַנְהֶדְרִין שֶׁתֵּעָקֵר מִמְּקוֹמָהּ מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְלִקְבַּע בְּחֶלְקוֹ שֶׁל זְבוּלֻן, לְפִי שֶׁבַּתְּחִלָּה גָּלְתָה

סַנְהֶדְרִין וְיָשְׁבָה לָהּ בִּיבָנָה, וּמִיבָּנָה לְאוּשָׁא וּמֵאוּשָׁא לְשִׁפְרְעָם וּמִשִּׁפְרְעָם לְבֵית שְׁעָרִים וּמִבֵּית שְׁעָרִים לְצִפּוֹרִי, וְצִפּוֹרִי הִיא חֶלְקוֹ שֶׁל זְבוּלֻן, וְאַחַר כָּךְ גָּלְתָה מִצִּפּוֹרִי לִטְבֶרְיָא, וְכֵן יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה כו, ה) "יַשְׁפִּילֶנָּה [יַשְׁפִּילֶהּ] עַד אֶרֶץ יַגִּיעֶנָּה עַד עָפָר" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טְבֶרְיָא הִיא מַשְׁלֶמֶת לַמַּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר "תִּרְמֻסֶנָּה רָגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים". מָה כְּתִיב אַחֲרָיו (שם טז, ה) "וְהוּכַן בְּחֶסֶד כִּסֵּא". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵהָרְשָׁעִים פֶּרְעָנוּת גְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְהּ הֶפְסֵק וְקֵץ, וּמוֹרִידָן לְגֵיהִנֹּם וְנִדּוֹנִין שָׁם לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים". וְכָל כָּךְ לָמָּה, שֶׁנִּתַּן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִסּוּרֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים (קֵץ) בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מַגַּעַת פֶּרְעָנוּת שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁאֵין לְהּ קֵץ לְעוֹלָם, (וְקֵץ) וְיִסּוּרִים שֶׁל צַדִּיקִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲבִירָן מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, ג) "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ". הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר, אֲכִיף יַמָּא אֲנָא יָתִיב כַּד אָתָא, בָּדְקוּ וְאַשְׁכְּחוּ דְּמִזְבּוּלוּן קָאָתֵי, דְּכְתִיב זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן. חַיָּיו שֶׁל יִשָּׂשכָר מְנַיִן לוֹ, מִזְּבוּלֻן, שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא שֶׁלּוֹ וּמַאֲכִיל אֶת יִשָּׂשכָר שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן, בִּשְׁבִיל כָּךְ יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גֶּרֶם וּכְשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְבָרֵךְ אֶת הַשְּׁבָטִים הִקְדִּים בִּרְכַּת זְבוּלֻן לְבִרְכַּת יִשָּׂשכָר, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברים לג, יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ" אַתָּה מוֹצֵא יִשָּׂשכָר תְּשִׁיעִי לַשְּׁבָטִים, וְהוּא הִקְרִיב שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ, דִּכְתִיב ("בשני) [בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי] הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעַר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר", מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה בֶּן תּוֹרָה. אָמַר רָבָא, לֹא מִשְּׁכַּחַת צוֹרְבָא מֵרַבָּנָן דְּמוֹרֵי אֶלָּא דְּאָתֵי מִלְּוֵי אוֹ מִיִּשָּׂשכָר. מִלְּוֵי, דִּכְתִיב (דברים לג, י) "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב". יִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב (דה"א יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים". וְאֵימָא מִיהוּדָה, דִּכְתִיב (תהלים ס, ט) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי". אֲסוּקֵי שְׁמַעְתְּתָא אֲלִיבָּא דְּהִלְכְתָא קָאַמִינָא. אַשְׁרֵי הַצַּדִּיק וְאַשְׁרֵי שְׁכוּנוֹתָיו. יְהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן שֶׁהָיוּ סְמוּכִין לְאַהֲרֹן וּלְמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי" וְגוֹ', נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ס, ט) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי", וְכֵן "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים" (שופטים ה, יד) "וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר". אֲבָל מִן הַדְּרוֹם בְּנֵי קְהָת וּסְמוּכִים לָהֶם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וָגָד, וְהָיוּ שְׁרוּיִין עִם קֹרַח, אָדָם בַּעַל מַחֲלֹקֶת, אָבְדוּ עִמּוֹ בְּמַחֲלֹקוּתָן. מִכָּאן אָמְרוּ, אוֹי לָרָשָׁע אוֹי לִשְׁכֵנוֹ, טוֹב לַצַּדִּיק טוֹב לִשְׁכֵנוֹ.

יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גֶּרֶם. כְּשֵׁם שֶׁהַחֲמוֹר הַזֶּה שׁוֹבֵר הַגֶּרֶם וְהָעֻצָּם כָּךְ הָיוּ שִׁבְטוֹ שׁוֹבְרִין כָּל יִשְׂרָאֵל בַּהֲלָכָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א' יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", שֶׁהָעֲמִיד מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת. חֲמוֹר גֶּרֶם לְיִשָּׂשכָר, (בְּרֻמָּז תשסז). (בראשית מט טז-יז) יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ. זֶה שִׁמְשׁוֹן שֶׁצָּפָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהוּא עוֹמֵד בֵּין הָעַמּוּדִים וְהִתְפַּלֵּל עָלָיו שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחַ, "ה' אֱלֹהֵי זָכְרֵנִי נָא (וּפְקְדֵנִי) וְחַזְּקֵנִי". הַהוּא

דְּאָמַר לְהוּ, דּוּן דִּינִי אַמְרֵי, שְׁמַע מִנָּהּ מִדָּן קָאָתֵי, דִּכְתִיב דָּן יָדִין עַמּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָעָם חִגֵּר בְּרֶגֶל אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג, ג) "וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי" שִׁמְשׁוֹן בַּשְּׁתֵּי רַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר שְׁפִיפֹן עָלֵי אֹרַח. (בראשית מט יט-כא) גַּפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה, מְלַמֵּד שֶׁקִּפֵּץ לְמִצְרַיִם וְהֵבִיא שִׁטָּר בְּיָדוֹ מִן הַמְּעָרָה לִקְבֹּר אֶת אָבִיו. גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ. שֶׁכָּל שִׁבְטוֹ שֶׁל גָּד כְּשֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה הָיָה נוֹצֵחַ, וְהָיוּ הֲרוּגֵיהֶם נִכָּרִים (דברים לג, כ) "וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד". מֵאֲשֶׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ, שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקִין שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. (בראשית מט כב) בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף, מְלַמֵּד שֶׁאֵין עַיִן הָרָע שׁוֹלֶטֶת בְּזַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף. בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר. שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִיּוֹת בָּנוֹת מְלָכִים מְבַקְּשִׁים לִרְאוֹת פְּנֵי יוֹסֵף, וְלֹא תָלָה עֵינָיו בְּאַחַת מֵהֶן, וְלֹא הִרְהֵר בְּאַחַת מֵהֶן, לְכָךְ זָכָה לִירֵשׁ שְׁנֵי עוֹלָמִים. (כָּתוּב לְעֵיל עַל וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ). מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְהָיָה זִיו פָּנָיו דּוֹמֶה לְחַמָּה וּקְלַסְתֵּר פָּנָיו דּוֹמֶה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁמִּימָיו לֹא נָשָׂא עֵינָיו לְאִשָּׁה בָּעוֹלָם פַּעַם אֶחָד עָבַר שָׂטָן וְנִתְקַנֵּא בּוֹ. אָמַר, אֶפְשָׁר אָדָם כְּמוֹ זֶה לֹא חָטָא, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ מַה הוּא לְפָנֶיךָ. אָמַר לוֹ, צַדִּיק גָּמוּר הוּא. אָמַר לְפָנָיו תֵּן לִי רְשׁוּת וַאֲסִיתֶנּוּ. אָמַר לוֹ, אֵין אַתְּ יָכוֹל לוֹ. אַף עַל פִּי כֵן, אָמַר לוֹ, לֵךְ. נִדְמָה לוֹ כְּאִשָּׁה יָפָה שֶׁלֹּא הָיְתָה כְּדִמּוּתָהּ מֵעוֹלָם מִימוֹת נַעֲמָה אֲחוֹת תּוּבַל קַיִן שֶׁטָּעוּ בָּהּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ב) "וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם". עָמַד לְפָנָיו. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ הָפַךְ פָּנָיו וְנָתַן לְאַחֲרָיו. שׁוּב בָּא וְעָמַד לוֹ עַל צַד שְׂמֹאלוֹ, הָפַךְ פָּנָיו לְצַד יָמִין. הָיָה מִתְהַפֵּךְ לוֹ מִכֹּל צַד. אָמַר, מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִתְגַּבֵּר עָלַי יֵצֶר הָרַע וְיַחְטִיאֵנִי. מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ צַדִּיק, קָרָא לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד שֶׁהָיָה מְשָׁרֵת לְפָנָיו, אָמַר לוֹ לֵךְ וְהָבֵא לִי אֵשׁ וּמַסְמֵר, הֵבִיא לוֹ מַסְמֵרִין וּנְתָנָ(וּ)ם בְּעֵינָיו. כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַשָּׂטָן כָּךְ נִזְדָּעְזַע וְנָפַל לַאֲחוֹרָיו. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָפָאֵל אָמַר לוֹ, לֵךְ לְרַפֵּא אֶת רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ. בָּא וְעָמַד לְפָנָיו, אָמַר לוֹ, מִי אַתָּה. אָמַר לוֹ, אֲנִי הוּא רָפָאֵל, שֶׁשְּׁלָחַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרַפְּאוֹת אֶת עֵינֶיךָ. אָמַר לוֹ, הַנִּיחֵנִי, מַה שֶּׁהָיָה הָיָה. חָזַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ וְכָךְ אָמַר לִי מַתְיָא. אָמַר לוֹ, לֵךְ וֶאֱמֹר לוֹ אֲנִי עֲרֵב שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט בּוֹ יֵצֶר הָרַע. מִיָּד רְפָא אוֹתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בְּנָשִׁים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בּוֹ (כָּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק וְאַחַר נִגַּשׁ יַעֲקֹב וְרָחֵל). (בראשית מט כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ (כָּתוּב בְּרֶמֶז קמ"ז). (בראשית מט כו) וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו (כָּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז קל). (בראשית מט כז) בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף. דִּכְתִיב "וּרְאִיתֶ(י)ם [וְהִנֵּה] אִם יֵצְאוּ בְנוֹת שִׁילוֹ וְגוֹ' וַחֲטַפְתֶּם" דָּבָר אַחֵר, זֶה אֶהוּד "וַיַּעַשׂ לוֹ אֶהוּד חֶרֶב"

דָּבָר אַחֵר, בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד, זוֹ יְרִיחוֹ שֶׁהִיא מִתְבַּכֶּרֶת בְּפֵרוֹתֶיהָ וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל, זוֹ בֵּית אֵל שֶׁהִיא מְלֻקֶּשֶׁת בְּפֵרוֹתֶיהָ

דָּבָר אַחֵר, בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד. זֶה שָׁאוּל, דִּכְתִיב (שמואל א' יד, מז) "וְשָׁאוּל לָכַד (אֶת) הַמְּלוּכָה". "הִנֵּה בֵית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר". דָּבָר אַחֵר, בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד, (במדבר כח, ד) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר". וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל, (שם) "וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם". (וְלַיְשָׁרִים) ["וְאֶת יְשָׁרִים] סוֹדוֹ". כָּל מָה שֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹשִׂין, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֵן עוֹשִׂין. יַעֲקֹב כְּשֶׁבֵּרַךְ שֶׁבָּט(י) יְהוּדָה בֵּרְכוֹ בְּאַרְיֵה, וּמְזוֹנוֹ כְּנֶגֶד מַלְכוּת בָּבֶל דִּכְתִיב (דניאל ז, ד) "קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה" בְּיַד מִי מַלְכוּת בָּבֶל נוֹפֶלֶת, בְּיַד דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וְיוֹסֵף מְזוֹנוֹ כְּנֶגֶד מַלְכוּת הָרְבִיעִית מַסּוֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ שֶׁאֵין עֵשָׂו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בָּנֶיהָ שֶׁל רָחֵל. שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי כְּנֶגֶד מַלְכוּת יָוָן וּבְנֵי חַשְׁמוֹנַיִם הָיוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וּבִנְיָמִין כְּנֶגֶד מַלְכוּת מָדַי שֶׁמְּרִדְכָי פּוֹרֵעַ מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין.

(בראשית מט כח) כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר. לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר אֲפִילּוּ רִבְקָה רָאֲתָה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כג) "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ" וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם בָּרֵךְ אוֹתָם. אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַיְבָרֶךְ אוֹתָם לְמָה זֶּה, אֶלָּא בְּשִׁבְיל שֶׁנָּתַן לִיהוּדָה גְּבוּרָתוֹ שֶׁל אֲרִי וּלְיוֹסֵף גְּבוּרָתוֹ שֶׁל שׁוֹר וּלְנַפְתָּלִי קַלּוּתוֹ שֶׁל אַיָּל וּלְדָן נְשִׁיכָתוֹ שֶׁל נָחָשׁ, תֹּאמַר שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, לְכָךְ כְּלָלָן בְּאַחֲרוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם וּלְפִי שֶׁחָלַק לָהֶם אֶת הָאָרֶץ וְנָתַן לִיהוּדָה אֶרֶץ עֹשֶׂה שְׁעוֹרִים וּלְבִנְיָמִין אֶרֶץ עֹשֶׂה חִטִּים, אַף עַל פִּי כֵן כָּלַל אֵלּוּ כָּאֵלּוּ הֲוֵי וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם. זֹאת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְזֹאת אֹמַר, עָתִיד אָדָם כַּיּוֹצֵא בִּי לְבָרֵךְ אֶתְכֶם, וּמְמָקוֹם שֶׁפָּסַקְתִּי הוּא מְבָרֵךְ אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם. וְכֵיוָן שֶׁעָמַד (מֹשֶׁה) פָּתַח לָהֶם (דברים לג, א) "וְזֹאת הַבְּרָכָה", מֵהֵיכָן שֶׁפָּסַק לָהֶם אֲבִיהֶם אָמַר לָהֶם, הַבְּרָכוֹת אֵימָתַי מַגִּיעוֹת אֶתְכֶם, מִשֶּׁעָה שֶׁתְּקַבְּלוּ הַתּוֹרָה, אָמַר מֹשֶׁה "מִזְקֵנִים אֶתְבּוֹנָן" יִצְחָק כְּשֶׁבֵּרַךְ אֶת יַעֲקֹב בֵּרְכוֹ (בראשית כח, ג) בְּ"אֵל שַׁדַּי יְבָרֶכְךָ אוֹתָךְ". בַּמֶּה חָתַם, בְּקְרִיאָה, "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ". וְאַף יַעֲקֹב הִתְחִיל בִּקְרִיאָה, (לעיל פסוק א) "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו", וְחָתַם בְּזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר. וּמֹשֶׁה הִתְחִיל לְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁפָּסַק יַעֲקֹב, "וְזֹאת הַבְּרָכָה", וְחָתַם (דברים לג, כט) בְּ"אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ". וְדָוִד פָּתַח בַּמָּקוֹם שֶׁפָּסַק מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי", הֲרֵי (תהלים קיט, ק) "מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן". (בראשית מט כט) אֲנִי נֶאֱסָף אֶל עַמִּי. אָמַר לָהֶם, אִם זְכִיתֶם נִטְפַּלְתֶּם בִּי וְאִם לָאו, מִשֶּׁאֲנִי הוֹלֵךְ מִן הָעוֹלָם אֲנִי הוֹלֵךְ נֶאֱסָף לְעַמִּי. וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק (בראשית נ, יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ [כֵּן] כַּאֲשֶׁר צִוָּם". (בראשית מט לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת בָּנָיו. מַה צִּוָּם, לִטְעֹן אֶת מִטָּתוֹ שִׁלְשָׁה מִן הַמִּזְרָח וּשְׁלֹשָׁה מִן הַדָּרוֹם

וּשְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן וּשְׁלֹשָׁה מִן הַמַּעֲרָב אָמַר, אַל יִטְעֹן מִטָּתִי אֶחָד מִבְּנֵי בְנֵיכֶם, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִבְּנוֹת כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מו, י) "וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית".

(בראשית נ ה) בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי. אָמַר רַבִּי, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרֵכֵי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לִמְכִירָה כִּירָה. (בראשית נ ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו. יוֹסֵף זָכָה לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וּמִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה. מַאי שְׁנָא מֵעִיקָּרָא דִּכְתִיב וַיַּעַל יוֹסֵף וְגוֹ', וְהַדַּר וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו, מַאי שְׁנָא לְבַסּוֹף דִּכְתִיב "וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּתְחִלָּה עַד שֶׁלֹּא רָאוּ כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, וּלְבַסּוֹף שֶׁרָאוּ כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נָהֲגוּ בָּהֶן כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק י) וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד, וְכִי יֵשׁ גֹּרֶן לָאָטָד אֶמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִקִּיפוּ כְּתָרִים לַאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב כְּגֹרֶן זֶה שֶׁמַּקִּיף לוֹ אָטָד שֶׁבָּאוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי קְטוּרָה לְמִלְחָמָה וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב נָטְלוּ כֻּלָּן כִּתְרֵיהֶם וּתְלָאוּם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. תָּנָא, שִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה כְּתָרִים נִתְלוּ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל, מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הִתִּירוּ אֲזוֹרֵי מָתְנֵיהֶם וְחָלְקוּ כָּבוֹד לְיַעֲקֹב. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר(י), בִּתְרֵי כִּתְפוֹתֵיהֶם הִתִּירוּ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, בְּאֶצְבַּע הֶרְאוּ אֲרוֹנוֹ וְאָמְרוּ, אֵבֶל כָּבֵד [זֶה] לְמִצְרַיִם, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֹּרֶן. וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים. וּמִנַּיִן שֶׁאֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים דִּכְתִיב (ויקרא ח, לג) "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים" וְלָמָּה שִׁבְעַת יָמִים, כְּנֶגֶד שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה. כָּל עֲמַת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ. אָמַר לָהֶם, בָּעוֹלָם הַזֶּה נִצְטַעַרְתֶּם עִם הַצַּדִּיק וַעֲשִׂיתֶם לוֹ אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים, לְעוֹלָם הַבָּא אֲנִי מַחֲזִיר אוֹתוֹ אֵבֶל לְשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, יב) "וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם".

רמז קסב

כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אָתָא עֵשָׂו וְקָא מְעַכֵּב. אָמַר, מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע זוּגוֹת אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, אִיהוּ קָבְרָה לְלֵאָה בְּדִידֵיהּ, הַאי דְּפָשׁ דִּידִי הוּא אָמְרֵי לֵיהּ, זְבִינְתֵּיהּ אָמַר לְהוּ, נְהִי דִּזְבִינִית בְּכֵירוּתִי, פְּשִׁיטוּתְאִי מִי זְבִינִית אֵין דִּכְתִיב "בִּקְבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי", אֵין כִּירָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְכִירָה. אָמַר לְהוּ, הָבוּ לִי אַגְרְתָּא אָמְרוּ לוֹ, אַגְרְתָּא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם, וּמָאן נֵיזַל, לֵיזַל נַפְתָּלִי דְּקַלִּיל דִּכְתִיב (בראשית מט, כא) "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפָר", אַל תִּקְרֵי אִמְרֵי שָׁפָר אֶלָּא אִמְרֵי סֵפֶר חֲשִׁים בְּרֵיהּ דְּדָן הֲווּ יַקִּירָן לֵיהּ אוּדְנֵיהּ אָמַר לְהוּ, מַאי הַאי אָמְרֵי לֵיהּ, קָא מְעַכֵּב הַאי עַד דְּאָתֵי נַפְתָּלִי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. אָמַר לְהוּ, עַד דְּאָתֵי אַגְרְתָּא מִמִּצְרַיִם יְהֵא אֲבִי אַבָּא מָטָל בִּבְזִיּוֹן שֶׁקַל קוּלְפָּא

מַחְיֵיהּ אֲרִישֵׁיהּ, נַתְרָן עֵינֵיהּ נָפְלָא אֲכַרְעֵיהּ דְּיַעֲקֹב פַּתְחִינְהוּ יַעֲקֹב לְעֵינֵיהּ וְאָחִיךְ וְהַיְנוּ דִּכְתִיב (תהלים נח, יא) "יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתָהּ שֶׁל רִבְקָה, דִּכְתִיב (בראשית כז, מה) "לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד". אִית דְּאָמְרֵי, יְהוּדָה הָרַג אֶת עֵשָׂו. אֵימָתַי, בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אָבִינוּ יִצְחָק וְהָלְכוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו וְכָל הַשְּׁבָטִים לִקְבֹּר אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו". הָיוּ כֻּלָּם בַּמְּעָרָה עוֹמְדִים וּבוֹכִין וְהַשְּׁבָטִים עוֹמְדִים וְחוֹלְקִין כָּבוֹד לְיַעֲקֹב. יָצְאוּ חוּץ לַמְּעָרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא יַעֲקֹב בּוֹכֶה וּמִתְבַּזֶּה לִפְנֵיהֶם. הִתְחִיל עֵשָׂו נִכְנָס לַמְּעָרָה, נִסְתַּכֵּל יְהוּדָה וְרָאָה שֶׁנִּכְנַס עֵשָׂו אַחֲרָיו, אָמַר, שֶׁמָּא הוֹרֵג אֶת אַבָּא בִּפְנִים. נִכְנַס וּמָצָא אֶת עֵשָׂו שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת אָבִיו. מִיָּד עָמַד וַהֲרָגוֹ מֵאֲחוֹרָיו. הוּא שֶׁאָבִיו מְבָרְכוֹ (שם מט, ח) "יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ". וְלָמָּה לֹא הֲרָגוֹ בְּפָנָיו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קָלַסְתֵּר פָּנָיו דּוֹמֶה לוֹ לְכָךְ חָלַק לוֹ כָּבוֹד וַהֲרָגוֹ מֵאֲחוֹרָיו. וְלָמָּה בֵּרְכוֹ בָּעֹרֶף, כַּמָּה נִתְחַבֵּט יְהוֹשֻׁעַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ הָעֹרֶף וְלֹא נָתַן. מִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר, "בִּי ה', מָה אֹמַר אֲחֲרֵי אֲשֶׁר הָפַךְ יִשְׂרָאֵל עֹרֶף לִפְנֵי אֹיְבָיו". אַף עַל פִּי כֵן לֹא (מ)[ה]וֹעִיל לוֹ כְּלוּם. וּלְמִי נָתַן (מ)[ה]עֹרֶף, לְשִׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ". וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר, (שמואל ב' כב, מא) "וְאֹיְבַי תַּתָּה לִי עֹרֶף", אָמַר דָּוִד, פּוּזְמִיקִין שֶׁלִּי הֵיא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ז) "וְזֹאת לִיהוּדָה" מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִגַּלְיָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו", לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא לָאֲחוֹרָיו וְהַמַּלְאָךְ דְּחָפוֹ עַל פָּנָיו, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֹיְבַי תַּתָּה לִי עֹרֶף". וְאִי לָא עָסַק בֵּיהּ יוֹסֵף אֲחֵיהוּ מִי לֹא הָווּ עָסְקֵי בֵּיהּ וְהָכְתִיב וַיִּשְׁאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן אָמְרוּ הַנִּיחוּ כְּבוֹדוֹ בַּמְּלָכִים יוֹתֵר מִבַּהֲדִיוֹטוֹת. וַיַּעֲשׂוּ בָּנָיו לוֹ (כְּתִיב בְּרֶמֶז תרפ"ה).

(בראשית נ טו-טז) וַיִּרְאוּ אֲחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיהֶם. מָה רָאוּ, כָּל יָמִים שֶׁהָיָה יַעֲקֹב קַיָּם הָיָה סוֹעֵד עִמָּהֶם וְהָיוּ אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְכֵיוָן שֶׁמֵּת יַעֲקֹב לֹא אָכְלוּ עַל שֻׁלְחָנוֹ. אָמְרוּ, יֵשׁ רָעָה טְמוּנָה בְּלִבּוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וְהֶשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ וְגוֹ'. וַיְצַוּוּ אֶל יוֹסֵף. לְמִי צִוּוּ לְבִלְהָה אָנָא שָׂא נָא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם אֲמַרְתֶּם בִּלְשׁוֹן אָנָּא, עָתִיד כֹּהֵן גָּדוֹל לִכְנֹס לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וּמְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עַל בְּנֵיכֶם בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, אָנָּא הַשֵּׁם. וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵ(י)[ו] קַיָּם. וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף, עַל שֶׁחָשְׁדוּהוּ.

כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, כָּל הַמְבַקֵּשׁ מָטוּ מֵחֲבֵרוֹ אַל יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִשָּׁלֹשָׁה פְּעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, מֻתָּר לְשַׁנּוֹת בִּדְבַר הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִצְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' טז, ב) "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וַיֹּאמֶר (לוֹ) ה' עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַה' בָּאתִי" תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרֵי, גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִלּוּ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה בּוֹ, כְּתִיב (בראשית יח, יב) "וַאדֹנִי זָקֵן" וּכְתִיב לְבַסּוֹף (שם יג) "וַאֲנִי זָקַנְתִּי". (בראשית נ כא) וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לָהֶם דְּבָרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב, וּמָה עֲשָׂרָה נֵרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת נֵר אֶחָד, הֵיאַךְ יָכוֹל נֵר אֶחָד לְכַבּוֹת עֲשָׂרָה נֵרוֹת. וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. אָמַר רַבִּי שִׁמְלָאי, אָמַר לְהוֹן, אַתּוּן רֵישָׁא וַאֲנָא גּוּפָא אִין אָזַל רֵישָׁא מַה גּוּפָא טָב דְּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם, נִמְשַׁלְתֶּם כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּכְחוֹל יַמִּים וּכְכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, הֲרֵי אֲנִי הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה מִלְחָמָה עִמָּהֶן, אִם יָכְלְתִּי לָהֶם הֲרֵי אֲנִי יָכוֹל לָכֶם, וְאִם לֹא יָכְלְתִּי לָהֶם אֵינִי יָכוֹל לָכֶם. דְּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם, מָה אֶעֱשֶׂה, אַנְטִידִיקוּס שֶׁל אַבָּא אַבָּא מוֹלִיד וַאֲנָא קוֹבֵר. דְּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם, מָה אֶעֱשֶׂה, אַנְטִידִיקוּס שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] מְבָרֵךְ וַאֲנָא מוֹסִיף. דְּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם, אַתֶּם מְנַהֵג סִדּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁעוֹת בַּיּוֹם, שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה, שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים, שְׁנַיִם עָשָׂר מַזָּלוֹת, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים, יָכוֹל אֲנִי לְבַטֵּל מְנַהֵג סִדּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם עַד שֶׁלֹּא יָרַדְתֶּם לְכָאן הָיוּ הַמִּצְרִים נוֹהֲגִין בִּי עַבְדוּת, מִשֶּׁיָּרַדְתֶּם לְכָאן הוֹדַעְתֶּם גִּינּוּסְיָא שֶׁלִּי, וְאִם אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם יְהוּ הַמִּצְרִים אוֹמְרִים כַּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְאָמַר אֵלּוּ אַחֵי הֵם תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן שֶׁלְּאַחַר זְמַן עָלָה עֲלֵיהֶם וַהֲרָגָן דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם אִם אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם עַכְשָׁו יְהוּ הַמִּצְרִיִּים אוֹמְרִים עִם אֶחָיו לֹא מְשַׁמֵּר אֲמָנָה עִמָּנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְפִיכָךְ וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה יוֹסֵף שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עַל לִבָּם שֶׁל אֶחָיו דְּבָרִים טוֹבִים דְּבָרִים נִחוּמִים נִחֲמָם, כְּשֶׁיָּבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנַחֵם אֶת יְרוּשָׁלַיִם, כְּדִכְתִיב "דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הֲוֵי (שם א) "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי" וּכְתִיב "כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה' שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה".

פרשת שמות

(שמות א א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים מח, יא) "כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתֶךָ". מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם נִכְנָס לַמְּדִינָה וְהֵן מְקַלְּסִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא גִּבּוֹר, וְאֵינוֹ אֶלָּא חַלָּשׁ. מְקַלְּסִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא רַחֲמָן, וְאֵינוֹ אֶלָּא אַכְזָרִי. מְקַלְּסִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא גֶּאֶה וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּעוּר. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא כָּל מָה שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ הוּא יוֹתֵר מִקְּלוּסוֹ. מְקַלְּסִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא גִּבּוֹר וְהוּא גִּבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר". רְאֵה מַה כְּתִיב (שמות ט, יא) "נוֹרָא תְהִלּוֹת", נוֹרָא הוּא עַל כָּל תְּהִלָּתוֹ. וְכֵן אָמַר דָּוִד (דבהי"א כט, יא) "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְגוֹ'. שִׁמְךָ מְתַנַּשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ וּגְדֻלָּה שֶׁנְּקַלְּסֶךָּ". רְאֵה אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה מְקַלְּסִין לוֹ "שִׁמְךָ מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה", הֲוֵי "כְּשִׁמְךָ כֵּן תְּהִלָּתֶךָ". אֲבָל בְּנֵי אָדָם אֵינָם כֵּן יֵשׁ שְׁמוֹתֵיהֶן נָאִים וּמַעֲשֵׂיהֶן כְּעוּרִין כוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֵמֶז קכ"ו). שְׁמוֹתֵיהֶן נָאִים

וּמַעֲשֵׂיהֶן נָאִים, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן. (תהלים קמז, ד) "מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים" אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים. מַה הַכּוֹכָבִים כְּשֶׁיּוֹצְאִין יוֹצְאִין בְּשֵׁמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, כו) "הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם", וְנִכְנָסִין בְּמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר "לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא". כָּךְ הַשְּׁבָטִים כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְמִצְרַיִם כְּתִיב (דברים י, כב) "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ". וּכְשֶׁיָּצְאוּ [וַיֵּצְאוּ] בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וְאֵלֶּה מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים, וְכִי הַיּוֹם בָּאִים, וַהֲלֹא כְּבָר הָיָה לָהֶם יָמִים הַרְבֵּה שָׁם, וְלָמָּה הוּא אוֹמֵר הַבָּאִים. אֶלָּא כָּל יָמִים שֶׁהָיָה יוֹסֵף קַיָּם לֹא הָיָה עֲלֵיהֶם מַשּׂוֹי שֶׁל מִצְרַיִם, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת יוֹסֵף נִתַּן מַשָּׂא שֶׁל מִצְרַיִם עֲלֵיהֶם, לְפִיכָךְ הַבָּאִים, כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם נִכְנָסִים. אֵת יַעֲקֹב, מֵהֵיכָן הֵן בָּאִין מִכֹּחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

דָּבָר אַחֵר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו. אִישׁ וּבֵיתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם עַד שְׁמוֹנָה לְפֶרֶץ וְחֶצְרוֹן [וְחָמוּל] זֶה בֶּן שָׁנָה, וְזֶה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְזוּג לָהֶם נָשִׁים. אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ.

דָּבָר אַחֵר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה, וַהֲלֹא יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק אַחִים הָיוּ, וְעֵשָׂו וְיַעֲקֹב אַחִים הָיוּ, וְלָמָּה לֹא יָרְדוּ לֹא יִשְׁמָעֵאל וְלֹא עֵשָׂו, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁלָּוָה מִן הַמֶּלֶךְ, לְאַחַר יָמִים נִפְטַר הַלָּוֶה וְהֵנִיחַ שְׁנֵי בָנִים, וּמָצָא אֶחָד מְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו, וְאֶחָד בָּרַח, אָמַר לְאוֹתוֹ הַמְשַׁמֵּשׁ לְפָנָיו, מִמְּךָ אֲנִי גּוֹבֶה כָּל חוֹבִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לִי אָבִיךָ, אָמַר לְפָנָיו, לְפִי שֶׁשִּׁמַּשְׁתִּי לְפָנֶיךָ הִפְסַדְתִּי, אָמַר לוֹ, חַייֶךָ שָׂכָר גָּדוֹל אֲנִי נוֹתֵן לְךָ לְכְשֶׁיִּתְפַּשׂ אוֹתוֹ אֲנִי מוֹסְרוֹ לְךָ לְעֶבֶד. כָּךְ לֶעָתִיד לָבֹא "וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו". וְעוֹד (בראשית כז, מ) "וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבוֹד, לֹא דַי שֶׁלֹּא עַבָדוֹ, אֶלָּא שֶׁהֶעֱבִידוֹ בְּכָל מִינֵי צָרוֹת" (ויקרא כד, יט) "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ".

(שמות א ב-ד) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה, לָמָּה מוֹנָה אוֹתָם בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה בִּירָה וְנָפְלָה, וְחָזַר וּבְנָאָהּ וְנָפְלָה, וְתִקֵּן כַּמָּה עַמּוּדִים וְעָמְדָה, וְשָׂמַח בָּהּ הַמֶּלֶךְ שֶׁעָמַד בִּנְיָנוֹ וּמִזְכִּירוֹ לְשֶׁבַח. כָּךְ אַבְרָהָם הֶעֱמִיד יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, יִצְחָק עֵשָׂו וַאֲלוּפָיו, וְכֵיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב וְהֶעֱמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים וְכֻלָּם נִתְקַיְּימוּ צַדִּיקִים, שָׂמַח בָּהֶן וּמַזְכִּירָן. כָּל הַשְּׁבָטִים לְשֵׁם גְּאֻלָּתָן נִקְרְאוּ, רְאוּבֵן "וַיֹּאמֶר ה' רָאֹה רָאִיתִי". שִׁמְעוֹן (שם ב, כד) "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם". לֵוִי (זכריה ב, טו) "וְנִלְווּ גּוֹיִם רַבִּים אֶל ה'". יְהוּדָה (ישעיה יב, א) "וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ ה'". בִּנְיָמִין "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ". דָּן "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי". נַפְתָּלִי (שה"ש ד, יא) "נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה". גָּד לְשֵׁם הַמָּן "וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד". אָשֵׁר לְשֵׁם הַגְּאֻלָּה (מלאכי ג, יב) "וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶן כָּל הַגּוֹיִם". יוֹסֵף (ישעיה יא, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ". יִשָּׂשכָר "יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה'". זְבוּלֻן

(מלכים א ח, יג) "בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, לָמָּה פְּעָמִים מַקְדִּים זֶה לַזֶּה וְזֶה לַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנֵי הַגְּבִירוֹת נְתוּנִין תְּחִלָּה. וּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת אַחֲרֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהוּ אֵלּוּ גְּדוֹלִים מֵאֵלּוּ.

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהֵן תִּקְרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמִי שֶׁהוּא מְקֻרֶה כָּרָאוּי נוֹתֵן [עִבְרָיָה] שֶׁל תִּקְרָה זוֹ בְּצַד רֹאשָׁהּ שֶׁל אַחֶרֶת, וּמִנַּיִן שֶׁהֵן תִּקְרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח, יב) "שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי".

(שמות א ה) וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ, וּבְעֵשָׂו כְּתִיב (בראשית לו, ו) "כָּל נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ" . וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם, רָאָה עוֹלָם חָדָשׁ (כְּתוּב בְּרֶמֶז מ"ט). (שמות א ו-ז) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו, אֵין לְךָ קָצָר יָמִים בַּשְּׁבָטִים פָּחוֹת מִיּוֹסֵף, וְאֵין לְךָ בַּשְּׁבָטִים שֶׁהֶאֱרִיךְ יָמִים יוֹתֵר מִלֵּוִי. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה לֵוִי קַיָּם לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ. נִמְצָא מִשֶּׁמֵּת לֵוִי עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֵין שִׁעְבּוּד יוֹתֵר עָלָיו לֹא פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ כְּשְׁנוֹתֶיהָ שֶׁל מִרְיָם שֶׁנִּקְרֵאת עַל שֵׁם הַמָּרוֹר. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְּרִין יָמָיו שֶׁל אָדָם (כְּתוּב בְּרֶמֶז ס"ו). וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו, רְאוּבֵן נוֹלַד בְּי"ד בְּכִסְלֵו, מֵת בֶּן מֵאָה שְׁלוֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנִים. שִׁמְעוֹן נוֹלַד בְּכ"ח בְּטֵבֵת וּמֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. לֵוִי נוֹלַד בְּי"ו בְּנִיסָן וּמֵת בֶּן מֵאָה שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים. יְהוּדָה נוֹלַד בְּט"ו בְּסִיוָן וּמֵת בֶּן מֵאָה וְתֵשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנִים. דָּן בְּט' בֶּאֱלוּל וּמֵת מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. נַפְתָּלִי נוֹלַד בְּה' בְּתִשְׁרֵי וּמֵת בֶּן מֵאָה שְׁלוֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנָה. גָּד בְּי' בְּמַר חֶשְׁוָן וּמֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים. אָשֵׁר בְּכ' בִּשְׁבָט וּמֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים. יִשָּׂשכָר נוֹלַד בְּי' בְּאָב וּמֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם שָׁנִים. זְבוּלוּן בז' בְּתִשְׁרֵי וּמֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנָה. בִּנְיָמִין נוֹלַד בְּי"א בְּמַר חֶשְׁוָן וּמֵת בֶּן קט"ו שָׁנִים, בְּאִיָּר וּשְׁבָט לֹא נוֹלְדוּ, נִשְׁתַּיֵּר לְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ, תְּרֵין אֲמוֹרָאִין, חַד אָמַר אִם לַגָּדוֹל שֶׁבַּשְּׁרָצִים אָתְּ מְדַמֶּה אוֹתָם, הַדָּא עַכְבָּרָא יָלְדָה שִׁתָּא. וְאִם לַקָּטָן שֶׁבַּשְּׁרָצִים אָתְּ מְדַמֶּה אוֹתָם, הַדָּא עַקְרְבָּא יָלְדָה שִׁתִּין. וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּתוּ, אֱלֹהֵיהֶם לֹא מֵת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ. רַבִּי חִיָּיא אָמַר, כָּל אַחַת וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל הָיְתָה יוֹלֶדֶת שִׁשָּׁה בְכֶרֶס אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם. אָמַר רַב יוֹחָנָן, מִלְּאוּ אֶת מִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר שֶׁנִּתְמַלְּאוּ בְּתֵי טַרְטִיאוֹת וּבְתֵי קַרְקְסִיאוֹת מֵהֶם. מִיָּד גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּפְרְשׁוּ מֵהֶן. (שמות א ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְכִי מֶלֶךְ חָדָשׁ הָיָה, אֶלָּא שֶׁחִדֵּשׁ עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת שֶׁל פַּרְעָנוּת. דָּבָר אַחֵר, הוּא הָיָה פַּרְעֹה הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ לוֹ בֹּא וְנִזְדַּוֵּג לְאָמָּה זוֹ. אָמַר לָהֶם, עַד עַכְשָׁיו הָיִינוּ מְשֻׁלָּהֶן וְאָנוּ מִזְדַּוְּגִין לָהֶן, אִלּוּלֵי יוֹסֵף

לֹא הָיָה לְאוֹתָן אֲנָשִׁים יָדִים וְאַתֶּם מְזַדְּוְגִין לָהֶם. מִיָּד הוֹרִידוּהוּ מִכִּסֵּא שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים וְכֵיוָן שֶׁרָאָה כֵּן אָמַר לָהֶם כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֲנִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם, לְפִיכָךְ וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. אָמַר הַנָּבִיא (הושע ה, ז) "בַּה' בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ", שֶׁהָיוּ מוֹלִידִין וְלֹא מָלִין. "עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ" חָדָשׁ כְּתִיב וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ. אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף, לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת יוֹסֵף, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד, שֶׁרָגַם אִקּוֹנִין שֶׁל דּוּכּוּס אָמַר הַמֶּלֶךְ טָלוּ אוֹתוֹ וְחִתְכוּ אֶת רֹאשׁוֹ, הַיּוֹם עֲשֵׂה לְזֶה כָּךְ, לְמָחָר עוֹשֶׂה לִי כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַכְשָׁיו אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף, לְמָחָר (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'".

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב חָדָשׁ. וְחַד אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו, דְּלָא כְּתִיב "וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ" וּמַאי לֹא יָדַע דַּהֲוָה דָּמֵי לֵיהּ כְּהָאן דְּלָא יָדַע לֵיהּ לְיוֹסֵף כְּלָל. (שמות א ט) וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ, הוּא הִתְחִיל בָּעֲצָה תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִלָּה. דִּכְתִיב (שמות ז, כט) "וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים". וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ (כָּתוּב לְמַטָּה בְּרֶמֶז קס"ו). הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ, מֵהֵיכָן פָּרִים וְרָבִים, מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲדָנָי מִמְקוֹר יִשְׂרָאֵל". (שמות א י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ, חֶרֶף כְּלַפֵּי מַעְלָה. פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה, הֵם מִתְוַסְּפִים עַל שׂוֹנְאֵינוּ וְעוֹלִים מִן הָאָרֶץ. כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל בַּיְרִידָה הַתַּחְתּוֹנָה הֵן עוֹלִים, וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהלים מד, כו) "כִּי שְׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ" בְּאוֹתָהּ שָׁעָה "קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ".

הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ, לָהֶם מַבָּעְיָא לֵיהּ, הָכִי קָאָמַר בֹּא וְנִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמַה נְּדוּנֵם, נְדוּנֵם בְּאֵשׁ (ישעיהו סו, טו) "הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא", נְדוּנֵם בְּחֶרֶב (שם סו, טז) "וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר". בֹּא וּנְדוּנֵם בְּמַיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי". וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אֻמָּה אַחַת מֵבִיא. אִי נָמֵי הוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין לְתוֹכָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יד, כז) "וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ". וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, (שמות יח, יא) "כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם", בַּקְּדָרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. שִׁלְשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בִּלְעָם שְׁיִעֵץ נֶהֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק נִדּוֹן בִּיסוּרִים, יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח זָכוּ בָּנָיו וְיָשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. וְעָלָה מִן הָאָרֶץ, וְעָלֵינוּ מִבָּעְיָא לֵיהּ, כְּאָדָם הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קְלָלָתוֹ בַּאֲחֵרִים.

(שמות א יא) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים, 'עֲלֵיהֶם' מִבָּעְיָא לֵיהּ, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן וְתָלוּ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹמֵר אִסְטְנִיס אֲנִי אוֹמֵר לוֹ, כְּלוּם אִסְטְנִיס אַתָּה מִפַּרְעֹה, וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים, דָּבָר שֶׁמַּשִּׂים עָלָיו לְבָנִים, לְמַעַן עַנֹּתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. דְּאָמַר מַר, כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס,

חָד אָמַר פִּתֹם שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַעַמְסֵס שֶׁרֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחָד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פִּתֹם, שֶׁרֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בָּלָעוֹ. (שמות א יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן רָבוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִבָּעְיָא לֵיהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָן כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ. וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ בְּעֵינֵיהֶן דּוֹמִים כְּקוֹצִים.

רמז קסג

(שמות א יג-יד) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בְּפֶה רַךְ. רַבִּי שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, בִּפְרִיכָה. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה אָמַר רָבָא בִּתְחִלָּה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּלְבַסּוֹף בְּכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה. אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ לְמָאן דְּאָמַר בִּפְרִיכָה שֶׁהָיוּ מְחַלְפִין מְלֹאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים, וּמְלֹאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמָאן דְּאָמַר הָתָם בְּפֶה רַךְ הָכָא וַדַּאי פְּרִיכָה. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ, קִבֵּץ פַּרְעֹה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהֶם בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם עֲשׂוּ עִמִּי הַיּוֹם בְּטוֹבָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב בְּפֶרֶךְ 'בְּפֶה רַךְ'. נָטַל סַל וּמַגְרֵפָה וְכָל מִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה פַּרְעֹה נוֹטֵל סַל וּמַגְרֵפָה וְעוֹשֶׂה בַּלְבֵנִים הָיָה עוֹשֶׂה. מִיָּד הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בְּזְרִיזוּת וְעָשׂוּ אֲמָנוּת עִמּוֹ כָּל הַיּוֹם לְפִי כֹּחָן, לְפִי שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כֹּחַ וְגִבּוֹרִים, כֵּיוָן שֶׁהֶחְשִׁיךְ הֶעֱמִיד עֲלֵיהֶן נוֹגְשִׂים וְאָמְרוּ לָהֶם חִשְׁבוּ אֶת הַלְּבֵנִים. מִיָּד עָמְדוּ וּמָנוּ אוֹתָם וְאָמַר לָהֶם כְּזֶה אַתֶּם מַעֲמִידִים לִי בְּכָל יוֹם. מִנָּה נוֹגְשִׂים שֶׁל מִצְרַיִם עַל שׁוֹטְרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל. הָיוּ בָּאִין הַנּוֹגְשִׂים וּמוֹנִים אֶת הַלְּבֵנִים וְנִמְצְאוּ חֲסֵרוֹת הָיוּ הַשּׁוֹטְרִים מֻכִּים עַל יֶתֶר הָעֹם וְלֹא הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתָם בְּיַד הַנּוֹגְשִׂים, וְהָיוּ אוֹמְרִים מוּטָב לָנוּ לִלְקוֹת וְאַל יִכָּשְׁלוּ יֶתֶר הָעָם. לְפִיכָךְ כְּשֶׁאָמַר הַמָּקוֹם (במדבר יא, טז) "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ", אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵינִי יוֹדֵעַ מִי רָאוּי וּמִי אֵינוֹ רָאוּי. אָמַר לֵיהּ, "אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשׁוֹטְרָיו" אוֹתָם שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָם לִלְקוֹת עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם הֵם יָבֹאוּ וְיִטְלוּ בַּגְּדֻלָּה הַזּוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כָּל מִי שֶׁמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לְכָבוֹד וְלִגְדֻלָּה. וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, וְכִי בַּשָּׂדֶה הָיוּ עוֹבְדִין וְלֹא בָּעִיר, אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, אֲנָשִׁים יָלְינוּ בַּשָּׂדֶה וְהַנָּשִׁים בָּעִיר כְּדֵי לְמַעֵט בִּפְרִיָה וּרְבִיָה. וּנְשֵׁיהֶם הָיוּ מְחַמְּמִין לָהֶן חַמִּין וּמְבִיאוֹת לְבַעֲלֵיהֶם כָּל מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וּמְנַחֲמוֹת אוֹתָן וְאוֹמְרוֹת, לְעוֹלָם לֹא מְשַׁעְבְּדִין בָּנוּ, סוֹף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אוֹתָנוּ, מִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין עֲלֵיהֶן וּפָרִים וְרְבִים. וּמַה שָׂכְרָן, זָכוּ לְבָזַת מִצְרַיִם, וּבְזַת הַיָּם. שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יד) "אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף" וּכְתִיב "גֵּן נָעוּל" אֵלּוּ נָשִׁים שֶׁהָיוּ גְּדוּרוֹת כְּגִנָּה שֶׁאֵין בָּהּ פִּרְצָה. (שם) "גַּל נָעוּל" אֵלּוּ הַזְּכָרִים שֶׁהָיוּ מוּטָלִין כְּגַלִּין עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.

רמז קסד

דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ הוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְמִין לָהֶן דָּגִים קְטַנִּים בְּתוֹךְ כַּדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה דָּגִים וּמֶחֱצָה מַיִם, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אוֹתָן אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן בַּשָּׂדוֹת, מְרַחֲצוֹת אוֹתָם, וְסָכוֹת אוֹתָם, וּמַאֲכִילוֹת וּמַשְׁקוֹת אוֹתָם וְנִזְקָקוֹת לָהֶם בֵּין שִׂפְתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יד) "אִם תִּשְׁכְּבוּן" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶן, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן לָדָתָן הוֹלְכוֹת [וְיוֹלְדוֹת] בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ שָׁמָּה חִבְּלָתְךְ אִמֶּךָ", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מִשְׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֶּה אוֹתָם וּמְשַׁפֵּר אוֹתָם, כְּחַיָּה שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ד) "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אוֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ". וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִים אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, דִּכְתִיב (דברים לב, יג) "וַיֵּנֶק‍ֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר". וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן הַמִּצְרִיִּים בָּאִין לְהָרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶן נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָרִים וְחוֹרְשִׁים עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכט, ג) "עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם", לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין מְבַצְּבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ", וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין, בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים" אַל תִּקְרֵי בַּעֲדֵי עֲדָיִים אֶלָּא בְּעֵדֶר עֲדָרִים, וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ".

(שמות א טו) בְּשָׁנַת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים לְרֶדֶת יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וּפַרְעֹה חוֹלֵם וְהִנֵּה הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא זָקֵן אֶחָד עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ וּבָיְדוֹ מֹאזְנַיִם מֹאזְנֵי הַסּוֹחֲרִים, וַיִּקַּח הָאִישׁ הַזָּקֵן אֶת הַמֹּאזְנַיִם וַיִּתְלֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיִּקַּח כָּל זְקֵנֵי מִצְרַיִם שָׂרֶיהָ וּגְדוֹלֶיהָ וַיֶּאֱסֹר וַיִּתְּנֵם יַחַד בְּכַף מֹאזְנַיִם הָאֶחָת, וְאַחַר כֵּן לָקַח טְלֵה חָלָב אֶחָד וַיִּתְּנֵהוּ בְכַף מֹאזְנַיִם הַשֵּׁנִית וַיַּכְרִיעַ הַטְּלֶה אֶת כֻּלָּן. וַיִּתְמַהּ פַּרְעֹה עַל הַחָזוֹן הַנּוֹרָא הַהוּא, מַדּוּעַ יַכְרִיעַ הַטְּלֶה אֶת כֻּלָּם, וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וַיְסַפֵּר לָהֶם אֶת הַחֲלוֹם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְּדוֹלָה. וַיַּעַן סָרִיס אֶחָד מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֵין זֶה כִּי אִם רָעָה גְּדוֹלָה אֲשֶׁר תִּצְמַח לְמִצְרַיִם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, כִּי יֶלֶד יִוָּלֵד בְּיִשְׂרָאֵל וְיַחֲרִיב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְּבַר מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּל זָכָר הַיִּלּוֹד בָּעִבְרִים יֵהָרֵג, לְמַעַן תֻּחְדַּל הָרָעָה הַזֹּאת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כֵּן.

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיּוֹת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, אֹשֶׁה וּבְתָהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם. וְחַד אָמַר, כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע.

תַּנְיָא כְּמָאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ. שִׁפְרָה, זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד,
דָּבָר אַחֵר, שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה שֶׁפּוֹעָה לַוָּלָד,
דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.
דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה וּבוֹכָה עַל אָחִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ד) "וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק".
(שמות א טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן, דִּכְתִיב
(ירמיה יח, ג) "וְאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם", אָמַר לָהֶן מָה יוֹצֵר
זֶה יֶרֶךְ מִכָּאן וְיֶרֶךְ מִכָּאן וְסָדָן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יֶרֶךְ מִכָּאן וְיֶרֶךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.
וְאִית דְּאָמְרֵי בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כָּאֲבָנִים. אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אוֹתוֹ,
סִמָּן גָּדוֹל מָסַר לָהֶם, בֵּן פָּנָיו לְמַטָּה, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. (שמות א יז) וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת
הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן, 'לְהֶן' מִבְּעִי' לֵיהּ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁתִּבְטָן לִדְבַר עֲבֵרָה,
וְאֵינָן נִתְבָּעוֹת.
וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים, לֹא דַּיָּם שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ. אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁהֵם מְסַפְּקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן.
(שמות א יט) וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיּוֹת הָעִבְרִיּוֹת כִּי חָיוֹת הֵנָּה,
מַאי 'חָיוֹת' אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אַטּוּ חַיָּה מִי לֹא צָרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לֶאֱולוּדָה, אֶלָּא
כְּךָ אָמְרוּ לֵיהּ אֲמָה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה, "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה", (זכריה לב, כב) "דָּן גּוּר אַרְיֵה",
(בראשית מט, כא) "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה", (בראשית שם, יד) "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם", "יוֹסֵף
בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ", (בראשית מט, כז) "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף", דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ, וּדְלֹא
כְּתִיב בֵּיהּ כְּתִיב, "מָה אִמְּךָ לְבִיָא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה". (שמות א כא) וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת
אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים, רַב וְלֵוִי, חַד אָמַר בָּתֵּי כְהֻנָּה וּלְוִיָּה, אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, וְחַד אָמַר,
בָּתֵּי מַלְכוּת. דָּוִד נַמֵּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי.
וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים, בָּתִּים אֵלּוּ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הֵן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (מלכים א ט, י) "מִקֵּץ עֶשְׂרִים
שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה (אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים) אֶת בֵּית ה'", זוּ כְהֻנָּה. "וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ", זוֹ
מַלְכוּת. זָכְתָה יוֹכֶבֶד לְכְהֻנָּה, וּמִרְיָם לְמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א ד, ח) "וְקוֹץ הוֹלִיד אֶת
עָנוּב וְאֶת הַצֹּבָה וּמִשְׁפְּחֹת אֲחַרְחֵל", זוֹ מִרְיָם. שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּצֵאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ". (דבה"י
שם) "בֶּן (הרים) [הָרֶם"] זוּ יוֹכֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, יד) "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה".
וְהָיְתָה נְשֵׁאת מִרְיָם לְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א ב, יט) "וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת
וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר", וְאוֹמֵר "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי", הָא כָּל הַמְקָרֵב אֶת עַצְמוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם
מְקָרְבִין אוֹתוֹ.

דָּבָר אַחֵר יוֹכֶבֶד נָטְלָה שְׂכָרָהּ כְּהֲנָה וּמַלְכוּת, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מַה נָּטְלָה מְרִיָם שְׂכָרָהּ, חָכְמָה. שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, כח) "הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה". הֶעֱמִיד מִמֶּנָּהּ בְּצַלְאֵל שֶׁהָיָה חָכָם. שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה". (שמות א כב) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ, אַף עַל עַמּוֹ גָּזָר. שֶׁהָיוּ אִיסְטְרוֹלוֹגִין אוֹמְרִים, בַּיּוֹם הַזֶּה הַגּוֹאֵל שֶׁל יִשְׂרָאֵל נוֹלָד, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם מִצְּרִי הוּא וְאִם לָאו. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כִּנֵּס לְכָל הַמִּצְרִיִּים וְאָמַר לָהֶם הַשְׁאִילוּ לִי בְּנֵיכֶם יוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד, לְיִשְׂרָאֵל אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כָּל הַבֵּן, בֵּין יִשְׂרְאֵל וּבֵין מִצְרִי. מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה' לֹא צִוָּה, (שמות ו, א) "כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם" וְכֵן הֲוַת לֵיהּ. (תהלים קלו, טו) "וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף". וְדִכְוָתֵיהּ, "כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה הָמָן". הָמָן צִוָּה (שם, יג) "לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד", (איכה שם) "מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה' לֹא צִוָּה", וּמָה צִוָּה (אסתר ט, כה) "יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה", וְכֵן הֲוַת לֵיהּ "וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ". וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ, אַף עַל עַמּוֹ גָּזָר. בִּתְחִלָּה גָּזַר אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד, וּלְבַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָּזַר.

רמז קסה

וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי, לְהֵיכָן הָלַךְ, שֶׁהָלַךְ בַּעֲצַת בִּתּוֹ. תַּנָּא, עַמְרָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאָמַר פַּרְעֹה כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד אָמַר לַשָּׁוְא אָנוּ עֲמֵלִים. עָמַד וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כֻּלָּן וְגֵרְשׁוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ, אַבָּא גְּזֵרָתְךָ קָשָׁה [מִשֶּׁל פַּרְעֹה], שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גּוֹזֵר עַל הַזְּכָרִים וְעַל הַנְּקֵבוֹת. פַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה גָּזַרְתָּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. פַּרְעֹה רָשָׁע הוּא סָפֵק מִתְקַיֶּמֶת גְּזֵרָתוֹ סָפֵק אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת, וְאַתָּה צַדִּיק וּגְזֵרָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתִגְזַר אֹמֶר וַיָּקָם לָךְ". עָמַד וְהֶחֱזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, עָמְדוּ כֻּלָּן וְהֶחֱזִירוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן. וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי, וַיַּחְזִיר מִבָּעְיָא לֵיהּ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה לִקּוּחִין הוֹשִׁיבָהּ בְּאַפְּרְיוֹן וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם מְרַקְּדִין לְפָנֶיהָ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים (תהלים קיג, ט) "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה". אֶת בַּת לֵוִי, אֶפְשָׁר בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיְתָה, וְקָרֵי לָהּ בַּת, דְּאָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהוֹרָתָה בַּדֶּרֶךְ וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, נט) "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם" לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם וְאֵין הוֹרָתָה בְּמִצְרַיִם, וְקָרֵי לָהּ בַּת, אֶלָּא שֶׁנּוֹלְדוּ בָהּ סִימָנֵי נְעָרוּת, נִתְעַדֵּן הַבָּשָׂר וּפָשְׁטוּ הַקְּמָטִים וְחָזַר הַיְפִי לְמְקוֹמוֹ. תְּנוּ רַבָּנָן, שֵׁלֶשׁ נִבְּטוּ וְלֹא רָאוּ. נְבָט, וַאֲחִיתֹפֶל, וְאִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה. נְבָט רָאָה אֵשׁ יוֹצְאָה מֵאֲמָתוֹ, וְסָבַר אִיהוּ מָלִיךְ, וְלֹא הִיא, יָרְבְעָם [הוּא], דְּנָפֵק מִנֵּיהּ. אֲחִיתֹפֶל רָאָה צָרַעַת שֶׁזְּרָחָה עַל אֲמָתוֹ, סָבַר אִיהוּ מָלִיךְ וְלֹא הִיא, בַּת שֶׁבַע הִיא, דְּנָפְקָא מִנֵּיהּ דְּנָפֵק מִנֵּיהּ שְׁלֹמֹה. אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה בְּמַיִם,

דְּאָמַר רַב חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב (במדבר כ, יג) "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה", הֵמָּה שֶׁרָאוּ וְטָעוּ אָמְרוּ כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד, וְהֵם לֹא יָדְעוּ שֶׁעַל עִסְקֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה. אָמַר פְּרָעֹה עַד דְּאִנּוּן דַּקִיקִין תַּחַת כּוּרְסְיָא אֲנָא מְחַנֵּק לְהוֹן (כדכתוב ברמז קי"ו).

כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאוֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ, רַבִּי שִׁילָא אָמַר, כָּל הַיְלָדִים שֶׁהִשְׁלִיכוּ הָיָה הַיְאוֹר פּוֹלֵט אוֹתָם בַּמִּדְבָּר, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵביא סָלַע בְּפִי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְסָלַע מִצְּדוֹ, וְהַסָּלַע שֶׁבֵּינֵיהֶן הָיָה מֵנִיק אוֹתָם דְּבַשׁ וְחָלָב, וְהַסֶּלַע שֶׁבְּצִדֵּיהֶן הָיָה מַסִּיחַ אוֹתָן שֶׁמֶן כְּחַיָּה שֶׁהִיא מְמַסֶּכֶת אֶת בְּנָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, יג) "וַיֵּנֶקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע" וְגוֹ'. רַב יַנַּאי אוֹמֵר, לֹא הֶעֱבִידוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא שָׁעָה אַחַת מִיּוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁמוֹנִים וְשִׁשָּׁה שָׁנָה, שֶׁאָמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה עָתִיד נַעַר אֶחָד לְהִוָּלֵד וְהוּא יוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְהֵשִׁיב פַּרְעֹה וְאָמַר הַשְׁלִיכוּם לַיְאוֹר. שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּשְׁלִישׁ שָׁנָה הִשְׁלִיכוּם לַיְאוֹר, עַד שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד, אָמְרוּ לוֹ, הֲרֵי נוֹלַד וְהוּא כָּמוּס בְּעֵינֵינוּ. אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְנוֹלַד מִכָּאן וָאֵילָךְ אַל תַּשְׁלִיכוּ אֶת הַיְלָדִים לַיְאוֹר, אֶלָּא תְּנוּ עֲלֵיהֶן עֹל קָשֶׁה לְמָרֵר עֲלֵיהֶן חַיֵּיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פס' יד) "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". (שמות ב א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי, וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בַּת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ מִרְיָם, בַּיָּמִים הַהֵם הַחֵלּוּ הַמִּצְרִים לְמָרֵר חַיֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אַהֲרֹן, כִּי בִימֵי הֶרְיוֹנָהּ הֵחֵל פַּרְעֹה לִשְׁפֹּךְ זְכוּרֵיהֶם אָרְצָה וּמֵהֶם לְהַשְׁלִיךְ בַּיְאוֹר.

רמז קסו

(שמות ב ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, וְהָא הֲוַת מְעַבְּרָא בֵּיהּ תְּלַת יַרְחֵי מֵעִקָּרָא. אֶלָּא מֵקִישׁ לֵידָתָהּ לְהוֹרָתָהּ, מַה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר אַף לֵידָתָהּ שֶׁלֹּא בְּצַעַר. מִכָּאן לְנָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ בְּפִתְקָהּ שֶׁל חַוָּה. וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טוֹב שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רָאוּי לִנְבִיאוּת. רַבִּי נֶחֶמְיָה אוֹמֵר, טוֹבִיָּה שְׁמוֹ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹרָה. כְּתִיב הָכָא כִּי טוֹב הוּא וּכְתִיב הָתָם (בראשית א, ד) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב". אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי פְּרִידָא, רַבִּי זְעִירָא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּטוּלָס דְּהוּא עֲשִׂירִי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּהוּא עֲשִׂירִי לְעֶזְרָא, קָאֵי אַבַּבָּא, אָמַר לְהוּ מַאי לְהוּ מַאי כֻּלֵּי הַאי אִי בַּר אוֹרְיָן הוּא יְאֵי, אִי בַּר אַבָּהָן וּבַר אוֹרְיָן יְאֵי וְיָאֵי. בַּר אַבָּהָן וְלָאו בַּר אוֹרְיָן אֶשָּׁא תַּכְלִיה. אָמְרוּ לֵיהּ בַּר אוֹרְיָן הוּא, אָמַר לֵיהּ לֵיעוּל וְלִיתֵּי, חֲזָיֵיה דְּהַוָּה עָכִירָה דַּעְתֵּיהּ פָּתַח וְאָמַר וְכוּ', כִּיוָן דְּשָׁמַע דְּקָאָמַר אַדִּיר פָּתַח וְאָמַר יָבֹא אַדִּיר וְיִפְרַע לְאַדִּירִים מֵאַדִּירִים בְּאַדִּירִים. אַדִּיר, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "אַדִּיר בַּמָּרוֹם ה'". וְיִפְרַע לְאַדִּירִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שם טז, ג) "וְאַדִּירֵי כָּל

חֻפְּצֵי בָם". מֵאַדִּירִים, אֵלּוּ מִצְרִיִּים דִּכְתִיב "צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים". בָּאַדִּירִים, אֵלּוּ מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צג, ד) "אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם". יָבֹא יָדִיד בֶּן יָדִיד לְיָדִיד וּבְחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים. יָבֹא יְדִיד, זֶה שְׁלֹמֹה, דִּכְתִיב (שמואל ב יב, כה) "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידְיָה". בֶּן יָדִיד, זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב "מַה לִידִידִי בְּבֵיתִי". וְיִבְנֶה יָדִיד, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (תהלים פד, ב) "מַה יְדִידוֹת מִשְׁכְּנֹתֶיךָ". לְיָדִיד, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (ישעיה ה, א) "אָשִׁירָה נָא לִידִידִי". בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד, זֶה בִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יב) "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה'". וְיִתְכַּפְּרוּ בּוֹ יְדִידִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב "נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף אוֹיְבֶיהָ". יָבֹא טוֹב וִיקַבֵּל טוֹב מִטּוֹב לְטוֹבִים. יָבֹא טוֹב, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא. וִיקַבֵּל טוֹב, זֶה תּוֹרָה, דִּכְתִיב (משלי ד, ב) "כִּי לֶקַח טוֹב" וְגוֹ'. מִטּוֹב, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "טוֹב ה' לַכֹּל". לַטּוֹבִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שם קכה, ד) "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים". יָבֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעֵם זוּ. יָבֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות לב, א) "כִּי זֶה מֹשֶׁה". וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה". מִזֶּה, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". לְעֵם זוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שם, טז) "עַם זוּ קָנִיתָ". וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים, דְּלֹא מָנוּ לָהּ מִצְרָאֵי אֶלָּא מִשַּׁעְתָּא דְּאַהֲדְרָה, וַהֲוַת מְעַבְּרָא בֵּיהּ שְׁלוֹשָׁה יַרְחֵי מֵעִיקָּרָא.

(שמות ב ג) וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ. אַמַּאי תִּצְפְּנִיה וְתֵזִיל, אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּשַׁמְעֵי מִצְרָאֵי דְּמִתְיַלִּיד יְנוּקָא, מַמְטֵי יְנוּקָא לְהָתָם וּמָעוּ כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעוּהָ וּמָעוּ בַּהֲדֵיהּ, דִּכְתִיב (שה"ש ב, טו) "אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים". וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא, מַאי שְׁנָא גֹּמֶא, אָמַר רַב אֶלְעָזָר, מִכָּאן לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּמוֹנָן חָבִיב עֲלֵיהֶן מִגּוּפָן, כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁאֵין פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶם בְּגֶזֶל. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, דָּבָר רַךְ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי רַךְ וּבִפְנֵי קָשֶׁה. וַתַּחְמְרָה בַּחֵמָר וּבַזָּפֶת, חֵמָר מִבִּפְנִים, וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע (כתוב ברמז נ"ג). וַתָּשֶׂם בַּסּוּף, רַב אֶלְעָזָר אָמַר, יַם סוּף. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, אַגַּם כְּדִכְתִיב (ישעיה יט, ו) "קָנֶה וְסוּף קָמֵלוּ". (שמות ב ה) וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ, שֶׁיָּרְדָה לִרְחֹץ מִגִּלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ד, ד) "אִם רָחַץ ה' אֶת צוֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן". וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכוֹת, אֵין הֲלִיכָה אֶלָּא לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כה, לב) "אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת". וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף, כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא בָּעָא לְאַצּוּלֵי לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לָהּ, גְּבִרְתָּנוּ, מִנְהָג שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה אִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אֵין מְקַיְּמִין אוֹתָהּ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, וְאַתְּ עוֹבֶרֶת עַל גְּזֵרַת אָבִיךְ, בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע.

(שמות ב ד) כְּתִיב "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן", וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה כְּשֶׁהִיא אֲחוֹת אַהֲרֹן, וְאָמְרָה עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁהוּא מוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת אוֹרָה, עָמַד אָבִיהָ וּנְשָׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי נִתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵךְ. כְּשֶׁהִטִּילָהוּ לַיָּם [עָמַד אָבִיהָ] וְטָפַח לָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ הֵיכָן נְבוּאָתֵךְ, הַיְינוּ דִּכְתִיב וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ, לֵידַע מַה יִּהְיֶה בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ.

בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מְרִיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחֹק, לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל שִׁבְעָה יָמִים בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, טו) "וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם". יוֹסֵף וְכוּ'. מִי דָּמֵי הָתָם חָדָא שַׁעְתָּא, הָכָא שִׁבְעָה יוֹמֵי. אֵימָא וּלְעִנְיַן מִדָּה טוֹבָה אֵינוֹ כֵן. רָבָא אָמַר, וְכֵן לְעִנְיַן מִדָּה טוֹבָה דְּכַוְותָהּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת. וַתֵּתַצַּב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כֻּלּוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר. וַתֵּתַצַּב, דִּכְתִיב (שמואל א ג, י) "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצֵּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם בְּפַעַם". אֲחוֹתוֹ, דִּכְתִיב "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ". מֵרָחֹק, דִּכְתִיב (ירמיה לא, ב) "מֵרָחֹק ה' נִרְאָה לִי". (לָדַעַת) [לְדַעַת], דִּכְתִיב (שמואל א ב, ג) "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". מַה, דִּכְתִיב, (דברים י, יב) "מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ". יֵעָשֶׂה, דִּכְתִיב "יַעֲשֶׂה ה' לַאֲדֹנִי בְּבֵית נֶאֱמָן". לוֹ, דִּכְתִיב (שופטים ו, כד) "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם". לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ, מְרִיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, דִּכְתִיב וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ, וְהַמָּקוֹם עִכֵּב לָהּ בַּמִּדְבָּר הָאָרוֹן וְהַשְּׁכִינָה וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְשִׁבְעַת עֲנָנֵי כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָעָם לֹא נָסַע" וְגוֹ'.

וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר, שֶׁהָיְתָה מְנַגַּעַת בִּנְגָעִים קָשִׁים, וְלֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִרְחֹץ בְּחַמִּין, וְיָרְדָה לִרְחֹץ בַּיְאוֹר. וְרָאֲתָה הַנַּעַר בּוֹכֶה וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנִתְרַפְּאָה, וְקִיְּמָתוֹ לְחַיִּים. וְאָמְרָה, הַנַּעַר הַזֶּה צַדִּיק הוּא, וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. לְפִיכָךְ זָכְתָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

וַיְשַׁלַּח ה' שָׂרָב וְשָׂמֵשׂ וְחֹם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּבְעַר בְּשַׂר הָאָדָם עָלָיו כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַשָּׂמֵשׂ בִּתְקוּפַּת תַּמּוּז, וַיִּצֶר לָהֶם מְאֹד, וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ מִפְּנֵי הַחֹם וְהַשָּׂרָב. וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר יָדָהּ, וְחַד אָמַר שִׁפְחָתָהּ. מַאן דְּאָמַר יָדָהּ, דִּכְתִיב אֲמָתָהּ. וּמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, מִדְּלֹא כְתִיב יָדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שִׁפְחָתָהּ, הָא אָמְרָתָּ בָּא גַּבְרִיאֵל וְחָבְטָן בַּקַּרְקַע, דְּשַׁיֵּיר לָהּ חָדָא, דִּלְאו אֹרַח אַרְעָא לְמֵיקַם בַּת מַלְכָּא לְחוּדָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר יָדָהּ לִיכְתּוֹב יָדָהּ, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִשְׁתַּרְבּוּבֵי אִישְׁתַּרְבּוּבֵי, כִּדְאָמַר מַר וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאֲמָתָהּ שֶׁל בַּת פַּרְעֹה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁנֵּי רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ", אַל תִּקְרָא שִׁבַּרְתָּ אֶלָּא שִׁרְבַּבְתָּ. (שמות ב ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד, 'וַתֵּרֶא' מִבָּעֵי' לֵיהּ, אֶלָּא שֶׁרָאֲתָה עִמּוֹ שְׁכִינָה. וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה, קָרֵי לֵיהּ נַעַר וְקָרֵי לֵיהּ יֶלֶד, תָּנָא,

הוּא יֶלֶד וְקוֹלוֹ כְּנַעַר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נֶחֶמְיָה, אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה בַּעַל מוּם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ חֻפַּת נְעָרִים בַּתֵּבָה.

דָּבָר אַחֵר וְהִנֵּה נַעַר בֹּכֶה, זֶה אַהֲרֹן.

דָּבָר אַחֵר, זֶה הַמַּלְאָךְ שֶׁהָיָה מִתְלַוֶּה עִמּוֹ, שֶׁמַּלְאָךְ נִקְרָא נַעַר, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ב, ז ח) "רוּץ [דַּבֵּר] אֶל הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַם". וַתִּחְמֹל עָלָיו, מְלַמֵּד כְּשֶׁאָמְרוּ לָהּ נַעֲרוֹתֶיהָ, הִנִּיחָתוֹ, וְזֶרַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמָנוּת בְּלִבָּהּ וְהֶחֱזִירָהּ אֶצְלוֹ. (שמות ב ז-ט) וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה, שֶׁעַל יָדוֹ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לֵאמֹר (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה, שֶׁהֶעֱלִימָה דְּבָרִים, שֶׁלֹּא אָמְרָה שֶׁהִיא אִמּוֹ. הֵילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָתָה לָהּ כָּל אֲבָרָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְאָמְרָה לָהּ רְאִי וְהִזָּהֲרִי בּוֹ שֶׁתַּחֲזִירִיהוּ לִי שָׁלֵם. מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה, מִנַּא יְדָעָה, שֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ מָהוּל. זֶה מְלַמֵּד שֶׁהִתְנַבְּאָה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, זֶה נוֹפֵל וְאֵין אַחֵר נוֹפֵל. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה ח, יט) "וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת וְאֶל הַיִּדְּעוֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמְהַגִּים". צוֹפִין וְאֵין יוֹדְעִין מַה צוֹפִין מְהַגִּין וְאֵין יוֹדְעִין מַה מְהַגִּין, רָאוּ שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמַיִם הוּא לוֹקֶה, עָמְדוּ וְגָזְרוּ "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁהֶשְׁלִיךְ לַמַּיִם אָמְרוּ תּוּ לָא חַזְיָנָן כִּי הַהִיא סִימָנָא, בִּטְּלוּ לְגָזֵרָתַיְיהוּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁעַל יְדֵי מֵי מְרִיבָה הוּא לוֹקֶה. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (במדבר כ, יג) "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה". "הֵמָּה" רָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְטָעוּ. וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר מֹשֶׁה ("כְּ)שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי", אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, בְּשְׁבִילִי נִצְלְתֶּם כֻּלְּכֶם. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם כ"א בְּנִיסָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד לוֹמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה עַל הַיָּם בַּיּוֹם הַזֶּה יִלָּקֶה בַּיּוֹם הַזֶּה. רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשָּׁה בְּסִיוָן הָיָה, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִי שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי יוֹם זֶה יִלָּקֶה בַּיּוֹם זֶה. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, מַשְׁכַּחַת לָהּ שִׁלְשָׁה יָרְחֵי, דְּאָמַר מַר בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּמִשִּׁבְעָה בַּאֲדָר עַד שִׁשָּׁה בְּסִיוָן שִׁלְשָׁה יָרְחֵי. אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר בכ"א בְּנִיסָן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. אוֹתָהּ שָׁנָה מֵעֻבֶּרֶת הָיְתָה, רֻבּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן וְרֻבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם. וַתֹּאמֶר אֶחֹתוֹ אֶל בַּת פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת, מַאי שְׁנָא מִן הָעִבְרִיֹּת, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָהוּ עַל הַמִּצְרִיּוֹת כֻּלָּן וְלֹא יָנַק. אָמַר, פֶּה שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה יִינַק דָּבָר טָמֵא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (ישעיה כח, ט) "אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְאֶת מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם". וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה שֶׁהָלְכָה בִּזְרִיזוּת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר שֶׁהֶעֱלִימָה אֶת דְּבָרֶיהָ. וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת פַּרְעֹה הֵילִיכִי, מִתְנַבֵּאת וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה מִתְנַבֵּאת, הָא לִיכִי הָא שֶׁלִּיכִי. וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת שְׂכָרֵךְ, לֹא דַּיָּן לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶן אֲבֵדָתָן אֶלָּא שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן

שָׂכָר. (שמות טו, כ) "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה" וְכוּ' עַד עָמַד אָבִיהָ וְטָפַח לָהּ עַל רֹאשָׁהּ וְכוּ' מַה יִּהְיֶא בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ.

(שמות ב י) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם וַתְּבִיאֵהוּ לְבַת פַּרְעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה כִּי מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ, וְאָבִיו קָרָא לוֹ חָבֵר, כִּי בַּעֲבוּרוֹ חָבַר עִם אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר גֵּרֵשׁ. וְאִמּוֹ קָרְאָה לוֹ יְקוּתִיאֵל כִּי קִוְּתָהוּ אֶל שָׁדֶיהָ וַיְשִׁיבֵהוּ הָאֱלֹהִים אֵלֶיהָ, וַאֲחוֹתוֹ קָרְאָה לוֹ יֶרֶד, כִּי בַּעֲבוּרוֹ יָרְדָה אַחֲרָיו אֶל הַיְאֹר לָדַעַת מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ. וְאָחִיו קָרָא לוֹ אֲבִי זְנוּחַ, לֵאמֹר זָנַח אָבִי אֶת אִמִּי וְהֵשִׁיב בַּעֲבוּר זֶה. וּקְהָת וּמְנִיקָתוֹ קָרְאוּ לוֹ אֲבִי סוֹכוֹ, לֵאמֹר כְּסֵכָה הוּצְפַּן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מִפְּנֵי בְּנֵי חָם. וְכָל יִשְׂרָאֵל קָרְאוּ לוֹ שְׁמַעְיָה בֶּן נְתַנְאֵל, כִּי בְּיָמָיו שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם מִיַּד דּוֹחֲקֵיהֶם. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְלֵדַת מֹשֶׁה, וּפַרְעֹה יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, וְהַגְּבִירָה יוֹשֶׁבֶת מִימִינוֹ, וּבְתְיָה יוֹשֶׁבֶת מִשְּׂמֹאלוֹ וְהַנַּעַר יוֹשֵׁב בְּחֵיקָהּ וְכָל שָׂרֵי הַמְּלוּכָה יוֹשְׁבִים אֲצָלוֹ, וַיְהִי הֵם יוֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן וַיּוֹשֶׁט הַנַּעַר אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הָעֲטָרָה מֵעַל רֹאשׁ הַמֶּלֶךְ וַיָּשֶׂם אוֹתָהּ בְּרֹאשׁוֹ, וַיִּבָּהֲלוּ הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים עַל זֶה וַיִּתְמְהוּ תְּמִיהָה גְּדוֹלָה מְאֹד. וַיַּעַן בִּלְעָם הַקּוֹסֵם אֶחָד מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר זְכֹר נָא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶת הַחֲלוֹם אֲשֶׁר חָלַמְתָּ וְאֶת אֲשֶׁר פָּתַר עַבְדְּךָ וְעַתָּה הֲלֹא זֶה הָעֲלֶם מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים אֲשֶׁר אֱלֹהִים בְּקִרְבָּם וּמֵחָכְמָה עָשָׂה זֹאת וַיִּבְחַר לוֹ אֶת מַלְכוּת מִצְרַיִם. מָה עָשָׂה אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִתִּישׁ אֶת חֵיל נִמְרֹד מֶלֶךְ כַּשְׂדִּים, וְאֶת אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר, וְיָרַשׁ אֶת אֶרֶץ בְּנֵי חֵת וְאֶת כָּל מַמְלְכוֹת כְּנַעַן, וּמִצְרַיְמָה יָרַד גַּם הוּא וַיֹּאמֶר אֶל אִשְׁתּוֹ אֲחוֹתִי הִיא לְמַעַן הַכְשִׁיל מִצְרַיִם וְאֶת מַלְכָּהּ. גַּם יִצְחָק מָה עָשָׂה לִפְלִשְׁתִּים, אֲשֶׁר גָּר בִּגְרָר וַיַּעֲצֵם כֹּחוֹ מִכָּל פְּלִשְׁתִּים, גַּם אֶת מַלְכָּם רָצָה לְהַכְשִׁיל בְּאָמְרוֹ לְאִשְׁתּוֹ אֲחוֹתִי הִיא. וְיַעֲקֹב הָלַךְ בְּעָקְבָה וַיִּקַּח מִיַּד אָחִיו בֶּן אִמּוֹ אֶת בְּכוֹרָתוֹ וְאֶת בִּרְכָתוֹ, וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל בֵּית לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹתָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וַיִּבְרַח וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצָה כְּנַעַן. מָכְרוּ בָּנָיו אֶת יוֹסֵף וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיִּנָּתֵן בְּבֵית הַכֶּלֶא שְׁנֵים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַד אֲשֶׁר חָלַם פַּרְעֹה הַקְּדָמוֹנִי חֲלוֹמוֹ וַיּוֹצִיאֵהוּ מִבֵּית הַכֶּלֶא, וַיְגַדֶּלֵהוּ עַל כָּל שָׂרֵי מִצְרַיִם עַל פִּתְרוֹ חֲלוֹמוֹתָיו לוֹ. וַיְהִי בְּהַרְעִיב אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת בָּנָיו וְאֶת אֶחָיו מִצְרַיְמָה וַיְכַלְכְּלֵם בְּלֹא מְחִיר וָהוֹן, וְאוֹתָנוּ קָנָה לַעֲבָדִים, וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב נִשְׁפְּכָה אֶת דָּמוֹ אַרְצָה בְּטֶרֶם יִגְדַּל וַיִּקַּח אֶת הַמְּלוּכָה מִיָּדֵךְ וְתֹאבַד תִּקְוַת מִצְרַיִם אֲחֲרֵי מָלְכוֹ. וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים מַלְאָךְ מִמַּלְאָכִים קְדוֹשִׁים וּשְׁמוֹ גַּבְרִיאֵל וַיִּדְמֶה כְּאֶחָד מֵהֶם, וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ וַיֹּאמֶר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יְבִיאוּ אֶבֶן שֹׁהַם וְנֶחְלֶת אֵשׁ וְיָשִׂימוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַיֶּלֶד וְהָיָה אִם יִשְׁלַח יָדוֹ אֶל הַשֹּׁהַם דַּע כִּי מֵחָכְמָה עָשָׂה זֹאת וְנַהֲרְגֵהוּ, וְאִם עַל הַנֶּחְלֶת יָשִׂים יָדוֹ, דַּע כִּי לֹא מֵחָכְמָה עָשָׂה זֹאת וּנְחַיֵּהוּ, וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר הַמַּלְאָךְ. וַיְבִיאֵהוּ לוֹ אֶת הַשֹּׁהַם וְאֶת הַנֶּחְלֶת

וַיִּקַח הַמַּלְאָךְ יָדוֹ אֶל הַנַּחֲלֶת וַתִּדְבַּק הַנַּחֲלֶת בָּאֶצְבַּע וַיִּשָּׂאֵהּ אֶל פִּיו וַתְּבַעֵר קְצַת שְׂפָתָיו וּשְׂפַת לְשׁוֹנוֹ וְנַעֲשָׂה כְּבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן, וַיַּחְדְּלוּ הַמֶּלְךְ וְהַשָּׂרִים מֵהָמִית אֶת הַיֶּלֶד, וַיְהִי בְּבֵית פַּרְעֹה אֲחֵרֵי כֵן שָׁנִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה. (שמות ב יא-טו) וַיְהִי בַּהִיא הַיֶּלֶד בְּבֵית הַמֶּלְךְ בְּבִגְדֵי אַרְגָּמָן לְבוּשׁוֹ וַיִּגְדַּל בְּקֶרֶב בְּנֵי הַמֶּלְךְ. וַיְהִי מִקְצֵה שָׁנִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְבוֹא בֵּית הַמֶּלְךְ הִיא שְׁנַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לְיוֹם הִוָּלְדוֹ, וַיִּתְאַו הַיֶּלֶד אֶל אֲבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ אֲלֵיהֶם, וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו. וַיְהִי כִּרְאֹת הָאִישׁ הַמֻּכֶּה אֶת מֹשֶׁה וַיָּנָס אֲלָיו לְעֶזְרָה כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה נִכְבָּד וְגָדוֹל בְּבֵית פַּרְעֹה. וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדוֹנִי, הָאִישׁ הַמִּצְרִי הַזֶּה בָּא הַלַּיְלָה אֶל בֵּיתִי וַיַּאַסְרֵנִי, וְאֶל אִשְׁתִּי בָּא לְפָנַי, וְעַתָּה מְבַקֵּשׁ נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ מֹשֶׁה הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה וַיִּחַר אַפּוֹ מְאֹד, וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל, וַיֵּצֵא אֶת הָעִבְרִי מִיָּד מַכֵּהוּ, וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיֵּשֶׁב בֵּית הַמֶּלְךְ וְהָאִישׁ עִבְרִי שָׁב לְבֵיתוֹ. וַיְהִי כְּשׁוּב הָאִישׁ הַבַּיְתָה וְאָמַר לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, כִּי לֹא נָכוֹן לְבֵית יַעֲקֹב לָבֹא אֶל אִשְׁתּוֹ אֲחֵרֵי אֲשֶׁר הוּטְמָאָה, וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה וַתַּגֵּד לְאָחִיהָ, וַיְבַקֵּשׁ אֲחִי הָאִשָּׁה לְהָרְגוֹ, וַיָּנָס אֶל בֵּיתוֹ וַיִּמָּלֵט. וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה, רַב יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל בָּנִים אֵינָן גְּדֵלִין שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיִּגְדַּל, אֶלָּא שֶׁהָיָה בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְנִמְצָא כְּבֶן אַחַת עֶשְׂרֵה, מָה אָמַר וַיִּגְדַּל שְׁנֵי פְּעָמִים, לְמַעְלָה בְּקוֹמָה, וּלְמַטָּה בִּגְדוּלָה. מַה הָיְתָה גְּדֻלָּתוֹ, שֶׁיָּצָא אֶל אֶחָיו.

רמז קסז

וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי, רָאָה אֶחָד מִנּוֹגְשֵׁי פַּרְעֹה מַכֶּה לְאֶחָד מִבְּנֵי הַקְּהָתִי הַלְוִיִּם שֶׁהֵן אֶחָיו, וְהִתְחִיל לְקַלֵּל אוֹתוֹ בְּחֶרֶב שֶׁבְּפִיו וַהֲרָגוֹ וּטְמָנוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל. וּכְתִיב "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם". יָצָא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי אָמַר לוֹ דָּתָן, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, לַהֲרֹג אוֹתִי בְּחֶרֶב שֶׁבְּפִיךָ כְּשֵׁם שֶׁהָרַגְתָּ אֶתְמוֹל אֶת הַמִּצְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלְהָרְגֵנִי אַתָּה עֹשֶׂה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אַתָּה אֹמֵר. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נָתַן מֹשֶׁה נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. נָתַן נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה, וְנִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כב) "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי", וַהֲלֹא תּוֹרַת אֱלֹהִים הִיא, דִּכְתִיב (תהלים יט, ח) "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה", אֶלָּא לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה", וְאוֹמֵר "וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם", הָא לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. נָתַן נַפְשׁוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ז) "לֶךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ", הֲלֹא עַם ה' הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ", וְאוֹמֵר (יחזקאל לו, כ) "עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ", אֶלָּא לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם, נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. נָתַן נַפְשׁוֹ עַל הַדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, יח) "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ",

וַהֲלֹא הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא, אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּתַּן נַפְשׁוֹ עַל הַדִּינִין שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְאוֹמֵר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט, וְאוֹמֵר "וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעֵן", מִדִּינִין בָּרַח וְלִדִּינִין חָזַר (דברים לג, כא) "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". הָא לְפִי שֶׁנִּתַּן נַפְשׁוֹ עַל הַדִּינִין נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ.

וַיְפֶן כֹּה וְכֹה, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מִצְרִי שֶׁהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַסּוֹטֵר לוֹעוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ סוֹטֵר לוֹעוֹ שֶׁל שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ, כה) "מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ". אָמַר רַב שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע "לָמָּה הִכֵּיתָ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא לָמָּה תַכֶּה. זְעִירָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, טז) "וְאִם לֹא לָקַחְתִּי בְּחָזְקָה", וּכְתִיב "וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים". רַב הוּנָא אָמַר, תִּקְצַץ יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, טו) "וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר". רַב הוּנָא, קָץ יָדָא. רַב אֶלְעָזָר אָמַר, אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא קְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ". וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שֶׁהָיוּ עוֹקְבוֹתֵיהֶן מוֹצִיאִין נִיצוּצִין. וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר, אוֹמֵר הָיָה מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפָּנֵי מָה זֹאת הָאָמָּה מִשְׁתַּעְבֶּדֶת יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם, אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר, הַחַטָּאָה הַזֹּאת שֶׁלֹּא עַל חִנָּם מִשְׁתַּעְבְּדִים.

מָה רָאָה מֹשֶׁה לִיתֵּן נַפְשׁוֹ עַל עֲרֵי מִקְלָט שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים ד, מא), "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים", אָמַר רַבִּי לֵוִי, מִי שֶׁאָכַל אֶת הַתַּבְשִׁיל הוּא יוֹדֵעַ טַעֲמוֹ. כֵּיצַד כְּשֶׁהָרַג מֹשֶׁה אֶת הַמִּצְרִי וּבָא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּמָצָא לְדָתָן וַאֲבִירָם מְרִיבִין זֶה עִם זֶה, וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע, זֶה דָתָן, הִתְחִיל מְבַזֶּה אוֹתוֹ אָמַר לוֹ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת הַמִּצְרִי. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע פַּרְעֹה כֵּן אָמַר כַּמָּה דְּבָרִים שָׁמַעְתִּי וְשָׁתַקְתִּי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ עַד שְׁפִיכוּת דָּמִים תָּפְסוּ אוֹתוֹ, וְהֵיאַךְ בָּרַח שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה, אָמַר רַבִּי יַנַּאי, בָּא קִסְטִינָר לִיתֵּן הַחֶרֶב עַל צַוָּארוֹ וְקָהֵית הַחֶרֶב מִצַּוָּארוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה שֶׁל שַׁיִשׁ, וּשְׁלֹמֹה מְקַלֵּס אוֹתוֹ, (שה"ש ז, ה) "צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן". אָמַר רַבִּי אֶבְיָתָר וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנַּהֲפָכָה הַחֶרֶב עַל קִסְטִינָר שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְצַיְּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה". אָמַר מֹשֶׁה, לִי הִצִּיל אֲבָל לְקִסְטִינָר לֹא. אָמַר בַּר קַפָּרָא, מַלְאָךְ יָרַד בִּדְמוּת מֹשֶׁה וְהִבְרִיחוֹ, וְהָיוּ סְבוּרִין בַּמַּלְאָךְ שֶׁהוּא מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רְאֵה נִסִּים שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כָּל אוּכְלוֹסֵי פַּרְעֹה, מֵהֶן נַעֲשׂוּ אִלְּמִים, מֵהֶן נַעֲשׂוּ חֵרְשִׁים, מֵהֶן נַעֲשׂוּ סוּמִים, וּבָרַח מֹשֶׁה וְלֹא רָאוּ אוֹתוֹ. תֵּדַע, בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁבְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׁלּוֹחַ אוֹתוֹ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין אַתְּ זָכוּר מַה עָשִׂיתִי לְאוּכְלוֹסֵי פַּרְעֹה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יא) "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם", וְאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַדְתִּי לְךָ, עַכְשָׁיו אֵינִי עוֹמֵד לְךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בֹּא וּרְאֵה, אֵין מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּמַעֲשֵׂה

בָּשָׂר וָדָם, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, בָּשָׂר וָדָם עוֹשֶׂה לוֹ פַּטְרוֹן שֶׁהוּא מִתְקַיֵּם עָלָיו, וְהוּא נִתְפָּס בְּאַנְקְלִימוֹן, הָלְכוּ וְאָמְרוּ לוֹ לְפַטְרוֹנוֹ נִתְפַּס בֶּן בֵּיתוֹ, אָמַר לָהֶם אַנִי מִתְקַיֵּים עָלָיו, יָצָא לִיהָרֵג, הֵיכָן הוּא וְהֵיכָן פַּטְרוֹנוֹ. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִתְפַּס מֹשֶׁה בֶּן בִּיתְךָ אָמַר לָהֶם אֲנִי מִתְקַיֵּם עָלָיו, אָמְרוּ לֵיהּ הֲרֵי הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי פַּרְעֹה, הֲרֵי אֶפוֹמְנִימָא שֶׁלּוֹ נִקְרִין, הֲרֵי הוּא יוֹצֵא לַהֲרֵג, אָמַר לָהֶם הֲרֵי אֲנִי מִתְקַיֵּם עָלָיו, מִנַּיִן (שמות ח, ד) "וַיַּצֵּילֵנִי מֶחֶרֶב פַּרְעֹה". וַיָּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל, בְּשָׁעָה שֶׁהָרַגוֹ לֹא הָיָה שָׁם מִצְרִי אֶלָּא יִשְׂרָאֵל וְאֵין חוֹל אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, מַה הַחוֹל הַזֶּה מְטַלְטְלוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְאֵין קוֹלוֹ הוֹלֵךְ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין רָאוּי לָהֶן לִהְיוֹת בַּעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע. אִלּוּלֵי אִלּוּ רְשָׁעִים לֹא יָצָא הַדָּבָר לְעוֹלָם. וּמִי הָיוּ, דָּתָן וַאֲבִירָם. וְלָמָּה כָּל מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לִתְלוֹת בִּרְשָׁעִים תְּלֵה. הֵם שֶׁאָמְרוּ הַדָּבָר הַזֶּה, וְהֵן שֶׁהוֹתִירוּ אֶת הַמָּן. וְהֵן שֶׁאָמְרוּ (במדבר יד, ד) "נִתְּנָה רֹאשׁ" וְהֵן שֶׁנֶּחְלְקוּ עִם קֹרַח. מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט, שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא הָיָה כִּי אִם בֶּן עֶשְׂרִים, שֶׁמִּסֹּרֶת בְּיָדֵינוּ, עֶשְׂרִים שָׁנָה גָּדַל בִּפְלָטִין שֶׁל פַּרְעֹה, וְשִׁשִּׁים שָׁנָה הָיָה בְּמִדְיָן. כְּשֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה הָיָה. וְאָמְרוּ מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ, שֶׁאֵין אָדָם נִקְרָא אִישׁ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, כְּלוֹמַר עַדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לְאִישׁ, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לוֹ לֹא בָּנָה שֶׁל יוֹכֶבֶד אַתָּה דַּיֶּךָ שֶׁקּוֹרִין לְךָ בֶּן בַּתְיָה. וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ, רָאָה שֶׁאֵין גֵּר וְצַדִּיק עוֹמֵד מִמֶּנּוּ.

דָּבָר אַחֵר, לַמַּלְאָכִים הַמַּקִּיפִין אוֹתוֹ שָׁאַל אִם רָאוּי לְהָרְגוֹ, דִּכְתִיב "זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר בְּכֹה". דָּבָר אַחֵר, אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם כָּךְ הוֹרְגִין בָּנָיו אַיֵּה (בראשית טו, ה) הַ"כֹּה" שֶׁאָמַרְתָּ לְאַבְרָהָם.

דָּבָר אַחֵר, לְמִי תֹּאמַר כֹּה בְּסִינַי "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב". שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים, שֶׁרָאוּ נְצוּצוֹת יוֹצְאוֹת מֵעִקְבוֹתֵיהֶם, וְנוֹתְנִין עֲלִילוֹת לִפְנֵי מֹשֶׁה כְּדֵי שֶׁיִּגְלֶה עַל יָדָן. מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּשִׁימָה גְּנוּז אוֹתְךָ, בְּשִׁימָה אֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתְךָ שׁוֹפֵט, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, א) "אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם". הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר, נִתְנַבְּאוּ עַל עַצְמָן שֶׁבַּאֲמִירָה הוּא מַבְלִיעָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, ל) "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְהַרְהֵר מָה רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׁעְבֵּד יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת. עַד שֶׁבָּאוּ דָתָן וַאֲבִירָם שֶׁעָשׂוּ בּוֹ דֶּלְטוֹרְיָא. הָלְכוּ וְאָמְרוּ לְפַרְעֹה, מְבֻזֶּה הוּא עַל פּוֹרְפִּירָא שֶׁלְּךָ, וְעַל עֲטָרָה שֶׁלְּךָ אָמַר לָהֶם יֶעֱרַב לוֹ. הוּא מְסַיֵּעַ לַשּׁוֹנְאִים, מִיָּד בִּקֵּשׁ לְהָרְגוֹ. רַב נַחְמָן אָמַר, עַל הַכֹּל עָרַב לוֹ, עַד שֶׁאָמְרוּ לֵיהּ אֵינוֹ בֶּן בִּתְךָ. וְרַבָּנָן אָמְרִי, עַל הַכֹּל לֹא הִקְפִּיד עַד שְׁאָמְרוּ לוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא וְהָרַג אֶת הַמִּצְרִי. וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי, הַמִּצְרִיִּים הָיוּ נוֹגְשִׁים, וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ שׁוֹטְרִים, וּמִצְרִי מְמֻנֶּה עַל עֲשָׂרָה שׁוֹטְרִים,

וְהַשּׁוֹטֵר מְמֻנֶּה עַל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, נִמְצָא הַנּוֹגֵשׂ מְמֻנֶּה עַל מֵאָה וְעֶשֶׂר בְּנֵי אָדָם. חָד זְמַן קָרָן נוֹגֵשׂ גַּבֵּי שׁוֹטֵר, אָמַר לוֹ זִיל כְּבוֹשׁ עִישׁוּרַיְתָךְ, אָזַל לְמֵיכְנַשׁ עִישׁוּרַיְתָא שָׁחֲקָה לוֹ אִשָּׁה, אָמְרָה דְּהַדֵּיין גַּבְרָא דִּידִי יָצָא, וְהַבַּעַל הִטְמִין עַצְמוֹ אַחֲרֵי הַסֶּלַע, כֵּיוָן שֶׁסָּבַר שֶׁיָּצָא בַּעֲלָהּ נִכְנַס וְקִלְקֵל עִמָּהּ, הָפַךְ לַאֲחוֹרָיו וַחֲמִתֵּיהּ, כֵּיוָן דְּיָדַע דְּאַרְגִּישׁ בֵּיהּ נָפַק מִן בֵּיתָא וַהֲוָה מָחֵי לֵיהּ כָּל הַהוּא יוֹמָא וְאָמַר לוֹ לָעֵי טָבוּת לָעֵי טָבוּת צָפָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מַאי הֲוָה לֵיהּ גַּבֵּיהּ, אָמַר, לֹא מִסְתַּיֵּיהּ דְּקִלְקֵל עִם אִתְּתֵיהּ עוֹד בָּעֵי מִיקְטַלֵּיניָיה. מִיָּד וַיִּפֶּן כֹּה וְכֹה רָאָה מַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ בַּבַּיִת, וּמַה שֶּׁהָיָה לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּשָּׂדֶה. וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רָאָה שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיִקַּנֵּא לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָרְגוֹ, וְעָמַד וְקִנֵּא וַהֲרָגוֹ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, רָאָה שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּעֲמֹד וְיַזְכִּיר עָלָיו אֶת הַשֵּׁם וְיַהַרְגֵנוּ וְהִזְכִּיר עָלָיו וַהֲרָגוֹ. רַבָּנָן אָמְרֵי, רָאָה שֶׁאֵין תּוֹחֶלֶת עָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ וְלֹא מִבָּנָיו וְלֹא מִבְּנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת וְעָמַד עָלָיו וַהֲרָגוֹ. בַּמֶּה הֲרָגוֹ, רַבִּי יִצְחָק אָמַר בְּאֶגְרוֹף הֲרָגוֹ. כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמַר "וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע". רַבִּי לֵוִי אָמַר, בְּמַסְטִירִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם".

רמז קסח

וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה, כְּתִיב (ישעיה כו, כ) "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ", בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה הַשָּׁעָה חֲצוּפָה, לֹא תַּעֲמֹד כְּנֶגְדָּהּ, אֶלָּא תֵּן לָהּ מָקוֹם, הִסְתַּכְּלוּ בִּי כִּבְיָכוֹל, כְּשֶׁרָאִיתִי הַשָּׁעָה חֲצוּפָה בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם, נָתַתִּי לָהּ מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, ג) "הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ". וְכָל מִי שֶׁעוֹמֵד כְּנֶגֶד הַשָּׁעָה נוֹפֵל בְּיָדָהּ, וְכָל מִי שֶׁנּוֹתֵן מָקוֹם לַשָּׁעָה הַשָּׁעָה נוֹפֶלֶת בְּיָדוֹ. נָבוֹת עָמַד כְּנֶגֶד הַשָּׁעָה וְנָפַל [בְּיָדָהּ]. אַבְרָהָם נָתַן מָקוֹם לַשָּׁעָה וּבָרַח מִפָּנֶיהָ נִמְרֹד, וְנָפְלָה בְּיָדוֹ. יִצְחָק נָתַן מָקוֹם לַשָּׁעָה, וְנָפְלָה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, כו) "וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר". מֹשֶׁה נָתַן מָקוֹם לַשָּׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה, וְחָזְרָה הַשָּׁעָה וְנָפְלָה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד וְגוֹ' בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַּרְעֹה". דָּוִד נָתַן מָקוֹם לַשָּׁעָה, (שמואל א כ, א) "וַיִּבְרַח דָּוִד מִנָּיוֹת", חָזְרָה הַשָּׁעָה וְנָפְלָה בְּיָדוֹ, וְאָמַר לוֹ שָׁאוּל, "יָדַעְתִּי כִּי מָלֹךְ תִּמְלוֹךְ". וְכֵן יַעֲקֹב נָתַן מָקוֹם לַשָּׁעָה, "וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם", וְנָפְלָה הַשָּׁעָה בְּיָדוֹ, (בראשית לו, ו) "וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו" וְגוֹ'.

וַיְהִי כִּמְלוֹךְ פַּרְעֹה עַל מִצְרַיִם וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי אַרְצוֹ וְגַם עַל בֵּית יַעֲקֹב לֹא חָמַל בַּעֲצַת בִּלְעָם הַקּוֹסֵם וּשְׁנֵי בָנָיו, כִּי יוֹעֲצִים לַמֶּלֶךְ הָיוּ בַּיָּמִים הַהֵם, וַיּוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ אֶת שִׁלֹּשֶׁת יוֹעֲצָיו (שמות א, ט) "וַיֹּאמֶר הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וַיַּעַן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי אֶת הַמֶּלֶךְ, אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ בָּם, כִּי אֱלֹהֵיהֶם בָּחַר בָּם מִימֵי קֶדֶם וַיִּקְחֵם לְחֶבֶל נַחֲלָתוֹ

מִכָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּמִי בְּכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ בָּם וְנִקָּה וְלֹא עָשָׂה בוֹ אֱלֹהֵימוֹ נָקָם. הֲלֹא בְּרֶדֶת אַבְרָהָם מִצְרַיְמָה וַיְצַו פַּרְעֹה לָקַחַת אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וַיְנַגְּעֵהוּ ה' נְגָעִים גְּדוֹלִים עַד אֲשֶׁר הֵשִׁיב אֶת אִשְׁתּוֹ. גַּם לַאֲבִימֶלֶךְ הַגְּרָרִי הוֹכִיחַ בְּעֹצֶר כָּל רֶחֶם וְהֵשִׁיב לוֹ אִשְׁתּוֹ. אַף אֶל יִצְחָק הִפְלִיא פְּלָאָיו בְּהִגָּרְשׁוֹ מִגְּרָר וַיִּתְיַבְּשׁוּ כָּל מוֹצָאֵי מֵימֶיהָ, וַעֲצֵי תְּנוּבָתָם לֹא צָמְחוּ, וּשְׁדֵי נְשֵׁיהֶם וּבְהֶמְתָּם צָמְקוּ, וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲבִימֶלֶךְ מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מַרְעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ וְקָדוּ לוֹ אַרְצָה וַיְבַקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ תְּחִנָּה, וַיִּתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם אֶל ה' וַיֵּעָתֵר לוֹ וַיִּרְפָּא אוֹתָם. יַעֲקֹב אִישׁ תָּם הָצַל בְּתָמוֹ מִיַּד עֵשָׂו וְלָבָן הָאֲרַמִּי וּמִיַּד כָּל מַלְכֵי כְּנַעַן, וּמִי הוּא אֲשֶׁר שָׁלַח בָּהֶם יָדוֹ וְנִקָּה, וַהֲלֹא אָבִיךְ גִּדֵּל אֶת יוֹסֵף עַל כָּל כָּל חָכְמָתוֹ וּמֹלֵט כָּל שׁוֹכְנֵי אֶרֶץ מִן הָרָעָב, וַיְצַו לְהוֹרִיד יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה לְמַעַן תִּמָּלֵט אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵרָעָב, וַעֲתָּה אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ, חֲדַל מֵהַשְׁחִיתָם, וְאִם אֵין בְּלִבְּךָ לְהוֹשִׁיבָם בְּמִצְרַיִם, שְׁלַח אוֹתָם מִזֶּה וְיֵלְכוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן. וַיִּחַר אַף פַּרְעֹה, וַיִּבְרַח (מֹשֶׁה) [יִתְרוֹ] וַיִּמָּלֵט מִדְיָנָה, וּמַטֵּה יוֹסֵף לָקַח בְּיָדוֹ. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאִיּוֹב הָעוּצִי, מַה יֵּעָשֶׂה בְּאֵלֶּה, וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלֹא כָּל יוֹשְׁבֵי אַרְצְךָ בְּיָדֶךָ, כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם הַפְּתוֹרִי לַמֶּלֶךְ, אִם בְּלַהֶבֶת אֵשׁ תֹּאמַר לְהַמְעִיטָם, הֲלֹא אֱלֹהֵימוֹ מִלֵּט אֶת אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וְאִם בְּחֶרֶב תֹּאמַר לְהַשְׁמִידָם, הֲלֹא יִצְחָק בָּא לְהֵאָסֵף וַיִּתֵּן אַיִל תַּחְתָּיו. וְעַתָּה אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם תְּבַקֵּשׁ לִמְחוֹת אֶת שְׁמָם, צַוֵּה לְהַטִּיל יַלְדֵיהֶן הַמַּיְמָה, כִּי לֹא נִסָּה אֶחָד מֵהֶם בְּזֶה, וַייטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר גָּדַל מֹשֶׁה בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, וַתַּחְשְׁבֵהוּ בַּת פַּרְעֹה לְבֵן, וַיֵּירְאוּ מִפָּנָיו כָּל בֵּית פַּרְעֹה. וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּגַד לְבִלְעָם לֵאמֹר, הִנֵּה בֶן בַּתְיָה מְבַקֵּשׁ לְהָרְגְךָ, וַיִּבְרַח בִּלְעָם הַקּוֹסֵם וּשְׁנֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיַּנְסוּ וַיִּמָּלְטוּ אֶת נַפְשָׁם וַיֵּלְכוּ אֶרֶץ כּוּשׁ. בַּיָּמִים הָהֵם נִהְיְתָה מִלְחָמָה בֵּין כּוּשׁ וּבֵין בְּנֵי קֶדֶם וַיֵּצֵא קוֹקְנוּס מֶלֶךְ כּוּשׁ לְהִלָּחֵם בַּאֲרַם וּבִבְנֵי קֶדֶם, וַיַּעֲזֹב אֶת בִּלְעָם הַקּוֹסֵם הוּא לָבָן הָאֲרַמִּי מִפְּתוֹר, וּשְׁנֵי בָנָיו יְנוּס וְיַמְבְּרוּס, לִשְׁמֹר אֶת הָעִיר וְדַלַּת הָאָרֶץ אִתּוֹ, וַיִּוָּעֵץ בִּלְעָם אֶת עַם הָאָרֶץ לִמְרֹד בַּמֶּלֶךְ קוֹקְנוּס לְבִלְתִּי בּוֹא הָעִירָה, וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו עַם הָאָרֶץ, וַיִּשְׁבְּעוּ לוֹ וַיַּמְלִיכֻהוּ עֲלֵיהֶם, וְאֶת בָּנָיו הִפְקִידוּ לְשָׂרֵי צְבָאוֹת, וַיִּגְבְּיהוּ אֶת הַחוֹמוֹת מְאֹד מִשְּׁנֵי צִדֵּי הָעִיר, וּמִן הָעֵבֶר הַשְּׁלִישִׁי חָפְרוּ בְּאֵרוֹת רַבּוֹת אֵין מִסְפָּר בֵּין הָעִיר וּבֵין הַנָּהָר הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ, וַיַּבְקִיעוּ שָׁם אֶת מֵי הַנָּהָר. וּמִן הָעֵבֶר הָרְבִיעִי קִבְּצוּ נְחָשִׁים לָרֹב מְאֹד בְּלַחֲשֵׁיהֶם וּבְכִשְׁפֵּיהֶם וְאֵין יוֹצֵא וּבָא אֲלֵיהֶם. וַיְהִי כְּשׁוּב הַמֶּלֶךְ וְכָל שָׂרֵי הַחֲיָלוֹת מִן הַמִּלְחָמָה, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת חוֹמוֹת הָעִיר כִּי גָּבְהוּ מְאֹד, וַיֹּאמְרוּ, רָאֹה רָאִינוּ כִּי אֲחָרְנוּ בַּמִּלְחָמָה וַיַּגְבִּיהוּ אֶת חוֹמוֹת הָעִיר וַיַּחֲזִיקוּם לְבִלְתִּי בּוֹא עֲלֵיהֶם מַלְכֵי כְּנַעַן לַמִּלְחָמָה. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרְבוּ אֶל הָעִיר וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה שַׁעֲרֵי הָעִיר סְגוּרִים, וַיִּקְרְאוּ אֶל הַשּׁוֹעֲרִים לֵאמֹר, פִּתְחוּ לָנוּ וְנָבוֹאָה הָעִירָה. וַיְמָאֲנוּ הַשּׁוֹעֲרִים לִפְתֹּחַ לָהֶם בְּמִצְוֹת בִּלְעָם הַקּוֹסֵם, וְלֹא נָתְנוּם לָבֹא

הַשַּׁעֲרָה וַיַּעֲרְכוּ מִלְחָמָה נֹכַח הַשַּׁעֲרָה, וַיִּפֹּל מֵחֵיל קוֹקְנוּס בַּיּוֹם הַהוּא מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים אִישׁ. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַיִּלָּחֲמוּ מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וַיָּבֹא שְׁלֹשִׁים רֹכְבֵי הַפָּרָשִׁים בַּיָּמִים הָהֵמָּה וְלֹא יָכוֹלוּ וַיִּטְבְּעוּ בְּתוֹךְ הַבּוֹרוֹת וַיָּמוּתוּ. וַיִּצְוּ הַמֶּלֶךְ לַחֲטֹב עֵצִים לַעֲשׂוֹת רַפְסוֹדוֹת לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, וַיַּעֲשׂוּ. וַיְהִי בְּבוֹאָם אֶל מְקוֹם הַבּוֹרוֹת, הָיוּ הַמַּיִם מִתְגַּלְגְּלִים בְּרַחַיִם. וַיִּטְבְּעוּ בַּיּוֹם הַהוּא מָאתַיִם אִישׁ עַל עֶשֶׂר רַפְסוֹדוֹת. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וַיָּבוֹאוּ מִצַּד הַנְּחָשִׁים וְלֹא יָכְלוּ לָגֶשֶׁת שָׁמָּה, וַיַּהַרְגוּ הַנְּחָשִׁים מֵאָה וְשִׁבְעִים אִישׁ, וַיַּחְדְּלוּ לְהִלָּחֵם עַל כּוּשׁ. וַיְהִי בְּהִיוֹת הַמָּצוֹר עַל כּוּשׁ, וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹא אֶל מַחֲנֵה קוֹקְנוּס מֶלֶךְ כּוּשׁ, וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּבָרְחוֹ, וְהַיָּמִים אֲשֶׁר צָר קוֹקְנוּס עַל כּוּשׁ, תֵּשַׁע שָׁנִים, וַיְהִי הַבָּחוּר הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶם וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְכָל חֵיל הַמִּלְחָמָה אֶת הַבָּחוּר כִּי רַב וְיַקִּיר הוּא, וְקוֹמָתוֹ כְּאֶרֶז וּפָנָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ, וְכֹחַ גְּבוּרָתוֹ כַּאֲרִי, וַיְהִי יוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ. וַיְהִי מִקֵּץ תֵּשַׁע שָׁנִים וַיֶּחֱלֶה הַמֶּלֶךְ אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ, וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לְעֵת חֲלוֹתוֹ, וַיָּמָת, וַיַּחְנְטֵהוּ עֲבָדָיו וַיַּקְבְּרֵהוּ נֹכַח שַׁעַר הָעִיר הַפּוֹנֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּבְנוּ עָלָיו בִּנְיָן גָּדוֹל נָאֶה וְגָבוֹהַּ מְאֹד, וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו כָּל מִלְחֲמוֹתָיו וְכָל גְּבוּרוֹתָיו. וַיְהִי אַחֲרֵי הִשְׁלִימוּ הַבִּנְיָן, וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מַה נַּעֲשֶׂה, אִם אָמַרְנוּ נִלָּחֲמָה הָעִירָה, וְיִפְּלוּ מִמֶּנּוּ חֲלָלִים רַבִּים, וְאִם אָמַרְנוּ נֵשֵׁב בְּמָצוֹר, וְשָׁמְעוּ כָּל מַלְכֵי אֶרֶם וּבְנֵי קֶדֶם כִּי מֵת מַלְכֵּנוּ וְיָבֹאוּ עָלֵינוּ פִּתְאֹם וְלֹא יַשְׁאִירוּ לָנוּ שָׂרִיד, וְעַתָּה לְכוּ וְנַמְלִיכָה עָלֵינוּ מֶלֶךְ וְנֵשֵׁב בְּמָצוֹר עַד תִּנָּתֵן הָעִיר בְּיָדֵנוּ. וַיְהַרְגוּ וַיַּפְשִׁיטוּ אִישׁ לְבוּשׁוֹ וַיַּשְׁלִיכוּ אַרְצָה, וַיַּעֲשׂוּ בָּמָה גְּדוֹלָה וַיּוֹשִׁיבוּ עָלֶיהָ אֶת מֹשֶׁה, וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ יְחִי הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁבְּעוּ כָּל הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם לָתֵת לוֹ אֶת הַכּוּשִׁית הַגְּבִירָה אֶשֶׁת קוֹקְנוּס לוֹ לְאִשָּׁה וַיַּמְלִיכוּ אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם. וּמֹשֶׁה בֶּן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָלְכוֹ עַל בְּנֵי כוּשׁ. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְמָלְכוֹ, וַיִּוָּעֲדוּ כֻּלָּם לִפְנֵי מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לוֹ, אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב הָבָה לָנוּ עֵצָה מַה נַּעֲשֶׂה, כִּי זֶה תֵּשַׁע שָׁנִים לֹא רָאִינוּ אֶת נָשֵׁינוּ וְאֶת בָּנֵינוּ וְנֵשֵׁב בְּמָצוֹר. וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת הָעָם וַיֹּאמֶר אִם תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי דְּעוּ כִּי תִּנָּתֵן הָעִיר בְּיָדֵינוּ, וְעַתָּה אִם נִלָּחֵם נִלָּחֵם בָּהֶם, וְיִפְּלוּ מִמֶּנּוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה, וְאִם אָמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר, וְיִטְבְּעוּ מִמֶּנּוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה, עַתָּה לְכוּ הַיְעָרָה וְהָבִיאוּ מִבְּנֵי הַחֲסִידָה אִישׁ אֶפְרוֹחוֹ בְּיָדוֹ, וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר גָּדְלוּ בְּנֵי הַחֲסִידָה וַיִּצְוּ הַמֶּלֶךְ לְהַרְעִיבָם יָמִים שְׁנַיִם, וַיַּעַשׂ הָעָם כֵּן. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם, לִבְשׁוּ אִישׁ כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ בְּיָדוֹ וְרִכְבוּ אִישׁ עַל סוּסוֹ וּקְחוּ אִישׁ אֶפְרוֹחוֹ בְּיָדוֹ וְנָקוּמָה וְנִלָּחֲמָה בְּעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר הַנְּחָשִׁים שָׁם, וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי בְּהַגִּיעָם אֶל מְקוֹם הַנְּחָשִׁים, וַיֹּאכְלוּם וַיַּשְׁבִּיתוּם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ וְהָעָם כִּי נִשְׁבְּתוּ הַנְּחָשִׁים, וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְּדוֹלָה וַיִּלָּחֲמוּ הָעִירָה וַיִּתְפְּשׂוּהָ, וַיָּבֹאוּ אִישׁ אֶל בֵּיתוֹ אֶל אִשְׁתּוֹ וְאֶל אֲשֶׁר לוֹ. וַיָּמָת בַּיּוֹם הַהוּא מֵעַם הָאָרֶץ אֶלֶף וּמֵאָה אִישׁ מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וּמֵעַם

הַמָּצוֹר לֹא מֵת אֶחָד. וַיְהִי כִּרְאוֹת בִּלְעָם הַקּוֹסֵם כִּי נִלְכְּדָה הָעִיר, וַיִּפְתַּח הַשַּׁעַר וַיִּרְכַּב עַל הַסּוּס הוּא וּשְׁנֵי בָּנָיו, וַיָּנֻסוּ וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, הֵמָּה הַחַרְטֻמִּים הַמְכַשְּׁפִים הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר הַיּוֹעֲצִים אֶל פַּרְעֹה לְאַבֵּד שֵׁם יַעֲקֹב מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וַיִּלְכֹּד מֹשֶׁה אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, וַיּוֹשִׁיבֵהוּ עַל כִּסֵּא הַמְּלוּכָה, וַיָּשִׂימוּ כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ, וְגַם אֶת הַכּוֹשִׁית הַגְּבִירָה נָתְנוּ לוֹ לְאִשָּׁה, וַיִּירָא מֹשֶׁה אֶת אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְלֹא בָא אֵלֶיהָ כִּי זָכַר אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַ אַבְרָהָם אֶת אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ לֵאמֹר, (בראשית כד, ג) "לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת כְּנָעַן". וְגַם כֹּה עָשָׂה יִצְחָק בִּבְרֹחַ יַעֲקֹב מִפְּנֵי עֵשָׂו, וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ, לֹא תִתְחַתֵּן בִּבְנֵי חָם, כִּי זֶכֶרְנוּ אֶת אֲשֶׁר נָתַן אֶת בְּנֵי חָם לַעֲבָדִים לִבְנֵי שֵׁם וְלִבְנֵי יֶפֶת, וַיִּירָא מֹשֶׁה מִפְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיִּתְהַלֵּךְ לְפָנָיו בֶּאֱמֶת בְּכָל לְבָבוֹ, וְלֹא סָר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלְכוּ בָּהּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וַיִּתְחַזֵּק בְּמַלְכוּת בְּנֵי כוּשׁ וַיַּלְחֶם אֶת אֱדוֹם וְאֶת בְּנֵי קֶדֶם וְאֶת אֲרָם, וַיַּכְנִיעֵם תַּחַת יַד בְּנֵי כוּשׁ. וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ עַל בְּנֵי כוּשׁ, אַרְבָּעִים שָׁנָה. וַיַּצָּלַח בְּכָל מִלְחַמְתּוֹ, כִּי ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו אִתּוֹ. בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים לְמָלְכוֹ וְהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַמְּלוּכָה וְהַגְּבִירָה יוֹשֶׁבֶת לִימִינוֹ אֶצְלוֹ, וַתֹּאמֶר הַגְּבִירָה אֶל הַשָּׂרִים וְאֶל הָעָם, הִנֵּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲשֶׁר מָלַךְ זֶה עַל כּוּשׁ, וְאֵלַי לֹא קָרַב, וְאֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי כוּשׁ לֹא עָבַד. וְעַתָּה שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי כוּשׁ וְלֹא יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם זֶה, הִנֵּה מוּנָחִם בְּנִי יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם, כִּי טוֹב לָכֶם לַעֲבֹד אֶת בֶּן אֲדוֹנֵיכֶם מֵעֲבֹד אִישׁ נָכְרִי עֶבֶד מֶלֶךְ מִצְרַיִם. וַיְהִי כָּל הָעָם נָדוֹן עַד הָעֶרֶב, וַיִּשְׁכִּימוּ בַּבֹּקֶר וַיַּמְלִיכוּ אֶת מוּנָחִם בֶּן קוֹקְנוּס עֲלֵיהֶם, וַיִּירְאוּ בְּנֵי כוּשׁ לִשְׁלֹחַ יָד בְּמֹשֶׁה, וְכִי זָכְרוּ אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבָּעוּ לוֹ, וַיִּתְּנוּ לוֹ מַתָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וַיְשַׁלְּחֵהוּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, וַיֵּצֵא מִשָּׁם וַיַּחְדֵּל מִמְּלוֹךְ עַל כּוּשׁ. וּמֹשֶׁה בֶּן שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִכּוּשׁ, כִּי מֵה' יָצָא הַדָּבָר כִּי בָא הַקֵּץ אֲשֶׁר הִתְעַתֵּד מִימֵי קֶדֶם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה מִדְיָנָה כִּי יָרֵא [וְלָשׁוּב] מִצְרַיְמָה מִפְּנֵי פַּרְעֹה, וַיָּבֹא אֶל רְעוּאֵל וַיִּסַּפֵּר לוֹ מֹשֶׁה אֶת אֲשֶׁר בָּרַח מִמִּצְרַיִם, וְאֶת אֲשֶׁר מָלַךְ עַל בְּנֵי כוּשׁ, וְאֶת אֲשֶׁר לָקְחוּ מִמֶּנּוּ הַמְּלוּכָה וַיְגָרְשֻׁהוּ. וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ רְעוּאֵל אֶת דְּבָרָיו, אָמַר בְּלִבּוֹ, אֻתְּנָה זֶה בֵּית הַכְּלֹא וְאַרְצֶה בּוֹ לִבְנֵי כוּשׁ, כִּי נוֹסֵס הוּא, וַיַּקְחֵהוּ אֶל בֵּית הַסֹּהַר וַיְהִי כְּלוּא שָׁם עֶשֶׂר שָׁנִים. וַיְהִי בִּהְיוֹתוֹ עָצוּר שָׁמָּה, וַתַּחְמֹל עָלָיו צִפּוֹרָה בַּת רְעוּאֵל וַתְּכַלְכְּלֵהוּ לֶחֶם וּמַיִם. וַיְהִי מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיהָ לֵאמֹר, הָאִישׁ הָעִבְרִי אֲשֶׁר כְּלָאתוֹ זֶה עֶשֶׂר שָׁנִים בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ אֵלָיו, וְעַתָּה אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אָבִי, נִשְׁלַח וְנִרְאֶה אִם מֵת וְאִם חַי הוּא, וְאָבִיהָ לֹא יָדַע כִּי כִלְכָּלָתְהוּ. וַיַּעַן וַיֹּאמַר רְעוּאֵל הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַזֶּה לְהַעֲצֹר גֶּבֶר בְּבֵית הַכֶּלֶא עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יֹאכַל וְיִחְיֶה. וַתַּעַן צִפּוֹרָה אֶת אָבִיהָ לֵאמֹר, הֲלֹא שָׁמַעְתָּ [אָבִי] כִּי אֱלֹהֵי הָעִבְרִים גָּדוֹל וְנוֹרָא הוּא וּמַפְלִיא לָהֶם בְּכָל עֵת. הוּא הִצִּיל אַבְרָהָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים, וְאֶת יִצְחָק מִן הַחֶרֶב, וְאֶת יַעֲקֹב מִן הַמִּלְאָךְ

בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ. וְגַם עִם זֶה רַבּוֹת עָשָׂה וַיְצִילֵהוּ מֵיְאוֹר מְצָרִים, וּמֵחֶרֶב פַּרְעֹה, גַּם מִזֶּה יָכוֹל לְמַלְטֵהוּ. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי רְעוּאֵל וַיַּעַשׂ כֵּן כִּדְבַר בִּתּוֹ, וַיִּשְׁלַח אֶל הַבּוֹר לִרְאוֹת מַה נַּעֲשָׂה בּוֹ. וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה הָאִישׁ חַי וְעוֹמֵד עַל רַגְלָיו וּמִתְחַנֵּן אֶל אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו. וַיּוֹצִיאוּהוּ מִן הַבּוֹר וַיְגַלְּחֻהוּ וַיְשַׁנּוּ אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ, וַיֹּאכַל לֶחֶם. וַיֵּרֶד הָאִישׁ אֶל גִּנַּת רְעוּאֵל אֲשֶׁר אַחֲרֵי הַבַּיִת, וַיִּתְפַּלֵּל אֶל אֱלֹהָיו אֲשֶׁר עָשָׂה אִתּוֹ נִפְלָאוֹת רַבּוֹת. וַיְהִי בֶּהְתְפַּלְלוֹ, וַיַּבֵּט בְּצִדּוֹ וְהִנֵּה מַטֵּה סַפִּיר מֻצָּב אַרְצָה וְהוּא נָטוּעַ בְּתוֹךְ הַגִּנָּה, וַיִּקְרַב אֶל הַמַּטֶּה וְהִנֵּה חָקוּק בּוֹ שֵׁם ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת כָּתוּב וּמְפֹרָשׁ עַל הַמַּטֶּה, וַיִּקְרָא בּוֹ, וַיִּתְלַשֵּׁהוּ כְּהִתְלַשׁ עֵץ יַעַר מִסְּבָכוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ. וְהוּא הַמַּטֶּה הַנִּבְרָא בְּתֵבֵל מִפְּעָלוֹת אֱלֹהִים אֲחֲרֵי בּוֹרְאוֹ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, יָמִים וּנְהָרוֹת וְכָל דְּגָתָם. וַיְהִי בְּהִגָּרֵשׁ אָדָם מִגַּן עֵדֶן, וַיִּקַּח אֶת הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם, וַיַּגִּיעַ הַמַּטֶּה עַד נֹחַ וַיִּוָּתֵר אֶל שֵׁם וְאֶל תּוֹלְדוֹתָיו עַד הַגָּעָתוֹ אֶל יְדֵי אַבְרָהָם הָעִבְרִי, (בראשית כה, ה) "וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק", גַּם אֶת מַטֵּה הָאוֹתִיּוֹת יָרַשׁ יַרַשׁ. וַיְהִי כִּבְרוֹחַ יַעֲקֹב פַּדֶּנָה אֲרָם, וַיִּקָּחֵהוּ בְּיָדוֹ, וּבְבוֹאוֹ אֶל יִצְחָק אָבִיו בְּאֵרָה שָׁבַע, נָטוֹשׁ לֹא נָטָשׁוֹ, וּבְרִדְתּוֹ מִצְרַיְמָה לְקָחוֹ בְּיָדוֹ וַיִּתְנֵהוּ אֶל יוֹסֵף שְׁכֶם אֶחָד עַל אֶחָיו, כִּי בְּאֶמְצוֹ לְקָחוֹ יַעֲקֹב מִיַּד עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם. וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יוֹסֵף וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מִצְרַיִם בֵּית יוֹסֵף, וַיַּגִּיעַ הַמַּטֶּה אֶל יַד רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי, וּבְעֵת צֵאתוֹ מִמִּצְרַיִם לְקָחוֹ בְּיָדוֹ וַיִּטָּעֵהוּ בְּתוֹךְ גִּנָּתוֹ. וַיִּבָּחֲנוּ כָּל גִּבּוֹרֵי קֵינִי לְתוֹלְשׁוֹ, בְּבַקְּשָׁם לְקַחַת צִפֹּרָה בִּתּוֹ וְלֹא יָכְלוּ, וַיִּשָּׁאֵר בְּתוֹךְ הַגַּן עַד בֹּא אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וַיִּקְחֵהוּ. וַיְהִי כִּרְאוֹת רְעוּאֵל אֶת הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ וַיִּתְמַהּ עַל כָּכָה, וַיִּתֵּן רְעוּאֵל צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה. וּמֹשֶׁה בֶּן שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִבֵּית הַסֹּהַר וַיִּקַּח צִפֹּרָה הַמִּדְיָנִית לְאִשָּׁה וַתֵּלֶךְ צִפֹּרָה בְּדַרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא חִסְּרָה דָּבָר מִצִּדְקַת שָׂרָה וְרִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה גִּבְעוֹת עוֹלָם, וַתַּהַר בֶּן וַיִּקְרָא מֹשֶׁה שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם וְגוֹ'. רַק לֹא מָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ בִּגְזֵרַת רְעוּאֵל חוֹתְנוֹ, וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא מִקֵּץ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן שֵׁנִי, וַיָּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלִיעֶזֶר וְגוֹ'.

רמז קסט

(שמות ב טז-יח) וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת, שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, יֶתֶר, יִתְרוֹ, רְעוּאֵל, חוֹבָב, קֵינִי, פּוּטִיאֵל. אִית דְּאָמְרֵי שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חֶבֶר, חוֹבָב, רְעוּאֵל, פּוּטִיאֵל, קֵינִי. יֶתֶר, וְעַל שֶׁהוֹתִיר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה. יִתְרוֹן, שֶׁהוֹתִיר בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. חֶבֶר, שֶׁנִּתְחַבֵּר לַמָּקוֹם. חוֹבָב, שֶׁהוּא חָבִיב לַמָּקוֹם כְּבֵן. רְעוּאֵל, שֶׁהוּא כְּרֵעַ לַמָּקוֹם. פּוּטִיאֵל, שֶׁנִּפְטַר מֵע"ז. קֵינִי, שֶׁקִּנָּה לַמָּקוֹם וְקָנָה לוֹ אֶת הַתּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר, בִּתְחִלָּה לֹא הָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ אֶלָּא יֶתֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יח) "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ", כְּשֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת וְנִקְרָא יִתְרוֹ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁבִּתְחִלָּה לֹא הָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַבְרָם, וּכְשֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, וְנִקְרָא אַבְרָהָם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשָׂרָה, שֶׁמִּתְּחִלָּה שָׂרַי, וְנִקְרֵאת שָׂרָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ". וְיֵשׁ אֲחֵרִים שֶׁמָּנְעוּ מֵהֶן אוֹת, יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד מִן עֶפְרוֹן שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ עֶפְרוֹן, וּמִשֶּׁנִּטַּל דָּמָיו שֶׁל אֶרֶץ, מָנְעוּ מִמֶּנּוּ אוֹת אַחַת, וְנִקְרָא עֶפְרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כג, טז) "וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיוֹנָדָב שֶׁמִּתְּחִלָּה נִקְרָא יְהוֹנָדָב, וּכְשֶׁבָּא לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה מָנְעוּ מִמֶּנּוּ אוֹת אַחַת וְנִקְרָא יוֹנָדָב. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים אַל יִתְחַבֵּר אָדָם לָרָשָׁע אֲפִלּוּ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה. וַיַּבְאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם .

וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן, רְעוּאֵל הָיָה שְׁמוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שופטים ד, יא) "וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה", חוֹבָב הָיָה שְׁמוֹ וְלֹא רְעוּאֵל הָיָה שְׁמוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן, מְלַמֵּד שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן אַבָּא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, רְעוּאֵל הָיָה שְׁמוֹ, רֵיעַ שֶׁל אֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יח, יב) "וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי דוֹסְתָּאִי אוֹמֵר, קֵינִי הָיָה שְׁמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ מִמַּעֲשֶׂה קֵינָאי שֶׁמְּקַנְּין בּוֹ לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל", וְאוֹמֵר (יחזקאל ח, ג) "אֲשֶׁר שָׁם [מוֹשֵׁב] סֵמֶל הַקִּנְאָה". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, קֵינִי הָיָה שְׁמוֹ, שֶׁקָּנָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הַתּוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רְעוּאֵל הָיָה שְׁמוֹ, שֶׁרֵיעַ אֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, י) "רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שְׁנֵי שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ, חוֹבָב, וְיִתְרוֹ. יִתְרוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, (שמות יח, כא) "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם". וַהֲרֵי אַף לְמֹשֶׁה הִיא מִסִּינַי, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים", לָמָּה נִתְעַלְּמָה מֵעֵינֵי מֹשֶׁה כְּדֵי שֶׁיִּתְּלֶה הַדָּבָר בְּיִתְרוֹ. חוֹבָב, עַל שֵׁם שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַגֵּרִים שֶׁחִבְּבוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּיִתְרוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁחִבֵּב הוּא אֶת הַתּוֹרָה כָּךְ חִבְּבוּ בָּנָיו אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לה, ב) "הֲלוֹךְ אֶל בֵּית הָרֵכָבִים" וְגוֹ'. וַהֲרֵי דִּבְרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִלּוּ שֶׁקֵּרְבוּ אֶת עַצְמָן כָּךְ, קֵרְבָן הַמָּקוֹם. יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(שמות ב יט-כ) וַתֹּאמַרְן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים, מִכָּאן שֶׁהִשְׁלִיכוּם לַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם דָּלֹה דָלָה לָנוּ, וּכְתִיב וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן, וְאֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא לְשׁוֹן הַצָּלַת מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט, ב) "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ". וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ, מִיָּד יָצְאָה צִפּוֹרָה כְּצִפּוֹר וְהֵבִיאָתוּ.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁטְּהֵרָה כָּל בֵּית אָבִיהָ כְּדַם הַצִּפּוֹר. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, בִּקְּשׁוּ לְעַנּוֹתָן, כְּדִכְתִיב (דברים כב, כז) "צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ". דָּלָה דָלָה לָנוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, דְּלִיָּה אַחַת דָּלָה, וְהִשְׁקָה כָּל הַצֹּאן. וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ, שֻׁמָּא הוּא מֵאוֹתוֹ זֶרַע "אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ", שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מִתְבָּרֵךְ בָּהֶם. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ כֹּהֵן מִדְיָן, שֶׁעָתִידִין בְּנֵי בְנוֹתָיו לִהְיוֹת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עוֹבֵד אֱלִילִים הָיָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יח, ל) "וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה", רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, שַׂר הָיָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ח, יב) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא, גְּדוֹלָה לְגִימָה שֶׁהִרְחִיקָה שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ד ה) "עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם". וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים וְכוּ' וּמְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים, שֶׁנֶּאֱמַר קְרָאָן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם. וּמַשְׁרָה שְׁכִינָה עַל נְבִיאֵי הַבַּעַל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֵם יוֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן". וּמַעֲלֶמֶת עַיִן מִן הָרְשָׁעִים, מִיְּהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם. רַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מֹשֶׁה, דִּכְתִיב לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת הָאִישׁ קְרָאָן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם. אָמַר רַבִּי סִימוֹן, אֵין כָּאן חֶסֶד, בְּשָׂכָרוֹ הֱאֲכִילוֹ, דִּכְתִיב דָּלֹה דָלָה לָנוּ. וְאֵימָתַי פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּימֵי שָׁאוּל, דִּכְתִיב (שמואל א טו, ו) "וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל הַקֵּינִי לְכוּ סוּרוּ רְדוּ" וְגוֹ', וְכִי עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָשָׂה חֶסֶד, וַהֲלֹא עִם מֹשֶׁה בִּלְבַד עָשָׂה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם שֶׁעוֹשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, רָאֲה מַה פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ. מִי שֶׁעוֹשֶׂה עִם מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(שמות ב כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִתְרוֹ תְּנָה לִי אֶת צִפֹּרָה בִּתְּךָ לְאִשָּׁה, אָמַר לוֹ קַבֵּל עָלֶיךָ דָּבָר אֶחָד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לְךָ לְאִשָּׁה. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מַה הוּא, אָמַר לוֹ הַבֵּן שֶׁיִּהְיֶה לְךָ תְּחִלָּה יִהְיֶה לְעַ"ז, מִכָּאן וָאֵילָךְ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְקַבֵּל עָלָיו. אָמַר לוֹ הִשָּׁבַע לִי, וַיִּשָּׁבַע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת, אֵין אָלָה אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (מלכים ב ה, כג) "הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם". לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַמַּלְאָךְ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה, מִיָּד (שמות ד, כה-כו) "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין וַיֹּאֶל אֶלָּא לְשׁוֹן דִּירָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹאֵל נָא וְלִין", כֵּיוָן שֶׁנָּטַל בִּתּוֹ קִבֵּל עָלָיו לִרְעוֹת צֹאנוֹ. (שמות ב כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם (כְּתוּב בָּרָמָז ל"א). (זכריה י, ב) "כִּי הַתְּרָפִים דִּבְּרוּ אָוֶן", מָשָׁל לִשְׁנֵי נְעָרִים, אֶחָד מֵת אֲבִיו וּקְבָרוֹ, וְאֶחָד אֲבִיו קַיָּם. זֶה שֶׁאֲבִיו קַיָּם, קוֹרֵא לוֹ אֲבִיו וּמֵיָּד עוֹנֶה אוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁמֵּת אֲבִיו, הוֹלֵךְ עַל קִבְרוֹ וְצוֹעֵק אֲבִי אָבִי עַד שֶׁתַּשׁ כֹּחוֹ, וְלֹא מֵשִׁיבוֹ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל, אֲבִיהֶם קַיָּם וּמֵיָּד הוּא

עוֹנֶה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם. (ישעיהו סב, כד) "וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה". וְאוֹמֵר "יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ". אֲבָל הַגּוֹיִם (ישעיהו מו, ז) "יִצְעָקוּ אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה", וְאוֹמֵר "וַיִּקְחוּ אֶת הַפָּר" וְגוֹ'. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, סְפַקְלָטוֹרִין שֶׁל פַּרְעֹה, מְחַנְּקִין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּקִירוֹת בָּתִּים לִבְנְיָן, וְהָיוּ צוֹעֲקִין מִתּוֹךְ הַבִּנְיָן, צוֹעֲקִין מִתּוֹךְ הַקִּירוֹת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ נַאֲקָתָם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם. וְעוֹד, שֶׁהָיוּ שׁוֹרְפִין אֶת בְּנֵיהֶן בְּכוּר אֵשׁ זָבַח לָאֱלֹהֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, כ) "וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם". (שמות ב כה) כְּתִיב הָכָא וַיַּרְא, וּכְתִיב הָתָם (שמות כ, טו) "וְכָל הָעָם רוֹאִים" וְגוֹ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר, בִּזְכוּת הַמִּשְׁכָּן, דִּכְתִיב (שמות לט, מג) "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה". וּכְתִיב (שמות כט, מו) "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם". רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, בִּזְכוּת חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה", כְּתִיב הָכָא וַיַּרְא אֱלֹהִים, וּכְתִיב הָתָם (ישעיהו כט, כג) "כִּי בְּרְאוֹתוֹ יְלָדָיו", "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם".

(שמות ג א-ה) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה, כְּתִיב (תהלים יא, ה) "ה' צַדִּיק יִבְחָן", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בַּמֶּה בּוֹחֵן אֶת הַצַּדִּיקִים, בְּמִרְעֶה. דָּוִד נִבְחַן בְּמִרְעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "מֵאַחַר עָלוֹת הֲבִיאוֹ לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ". [עָמוֹס] נִבְחַן בְּמִרְעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ז, טו) "וַיִּקָּחֵנִי ה' מֵאַחֲרֵי הַצֹּאן". אַף מֹשֶׁה נִבְחַן בְּמִרְעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה. וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר, לְהַרְחִיק מִן הַגָּזֵל.

דָּבָר אַחֵר שָׁרָאָה שֶׁנִּטַּל גְּדֵלָה מִן הַמִּדְבָּר. מַלְכוּת וּכְהֻנָּה מִן הַמִּדְבָּר. בְּאֵר מִן הַמִּדְבָּר. מָן מִן הַמִּדְבָּר. עַנְנֵי כָּבוֹד מִן הַמִּדְבָּר. וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה, הָלְכָה צֹאנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אַרְבָּעִים יוֹם וְלֹא טָעֲמָה כְּלוּם, כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לְאֵלְיָהוּ זְכוּר לַטּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, ח) "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאָכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם".

דָּבָר אַחֵר, אַחַר הַמִּדְבָּר, בִּשְּׂרוֹ שֶׁצֹּאנוֹ כָּלָה בַּמִּדְבָּר, וְהוּא עִמָּהֶם נֶאֱסָף. וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ, לָמָּה בְּלַבַּת אֵשׁ, כְּדֵי לְלַבְּבוֹ כְּשֶׁיָּבֹא לִסִינַי וְיִרְאֶה הָאֵשׁ וְלֹא יִתְיָרֵא.

דָּבָר אַחֵר, בְּלַבַּת אֵשׁ, שֶׁהַלֵּב נָתוּן מִשְּׁנֵי חֲלָקִים. לָמָּה מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וְלֹא מִתּוֹךְ אִילָן אַחֵר, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה", וְהֵם נְתוּנִים בְּשִׁעְבּוּד וַאֲנִי נִגְלֶה מִתּוֹךְ אִילָן אַחֵר, לְפִיכָךְ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה שֶׁכֻּלּוֹ מָלֵא קוֹצִים. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה נָּא וְאֶרְאֶה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת פָּסַע מֹשֶׁה, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לֹא פָּסַע, אֶלָּא צִוָּארוֹ עָקֹם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִצְטַעֲרְתָּ לִרְאוֹת, חַייְךָ שֶׁאָגְלֶה עָלֶיךָ, מִיָּד וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ הִנֵּנִי, חַייְךָ אַף אֲנִי

(ישעיהו נח, ט) "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי". וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חוֹרֵבָה, שֶׁמִּשָּׁם נִתְחַיְּבוּ בַּעֲלֵי חֲרָבוֹת כְּגוֹן רוֹצֵחַ וְנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חוֹרֵב, שֶׁמִּשָּׁם תָּבֹא חֶרֶב עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ סִינַי, שֶׁנִּשְׂנְאוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם. וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו, בְּתְחִלָּה לֹא נִרְאָה אֶלָּא בְּמַלְאָךְ אַחֵר שֶׁעָמַד בְּאֶמְצַע הַסְּנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּהֵל. וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל יְדֵי שֶׁנִּאָה שֶׁשָּׁנְאוּ אֶחָיו לְיוֹסֵף יָרְדוּ מִצָּרִים, וּבִשְׁבִילוֹ אֲנִי נִגְלֶה בַּסְּנֶה, וְאֶגְאַל אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עז, יז) "גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה". מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל סְנֶה, אָדָם מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכוֹ אֵינוֹ נִזּוֹק, לְפִי שֶׁקּוֹצָיו כֻּלָּן כְּפוּפִין לְמַטָּה, אֲבָל כְּשֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא, הַקּוֹצִין תּוֹפְסִין לוֹ וְאֵין יָכוֹל לְהוֹצִיאָה. כָּךְ הַמִּצְרִים, בְּתְחִלָּה קִבְּלוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וּכְשֶׁבִּקְּשׁוּ לָצֵאת לֹא הִנִּיחוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) "וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלוֹךְ". וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל, רָמַז לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׂתַּעְבְּדוּ בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, אֵינָן כָּלִין. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה נָּא וְאֶרְאֶה, אָמַר לָרוֹעִים שֶׁהָיוּ עִמּוֹ, וְלֹא רָאוּ זֶה שֶׁרָאָה מֹשֶׁה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם, וְדָנִיֵּאל. כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא, כָּאן אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹת לְפָנַי מִזְבֵּחַ. מִנַּיִן שֶׁכָּל הַקְּרִיאוֹת הָיוּ מֹשֶׁה מֹשֶׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֹּאמֶר, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַקְּרִיאוֹת הָיוּ מֹשֶׁה מֹשֶׁה. וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל קְרִיאָה הָיָה אוֹמֵר הִנֵּנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֹּאמֶר, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעַל כָּל קְרִיאָה הָיָה אוֹמֵר הִנֵּנִי.

רמז קע

מֹשֶׁה מֹשֶׁה, "אַבְרָהָם אַבְרָהָם", (שם מו, ב) "יַעֲקֹב יַעֲקֹב", "שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל", לְשׁוֹן חִבָּה, לְשׁוֹן זְרִיזוּת.

דָּבָר אַחֵר, הוּא מֹשֶׁה עַד שֶׁלֹּא נִדַּבֵּר עִמּוֹ, הוּא מֹשֶׁה מִשֶּׁנִּדַּבֵּר עִמּוֹ. מִבְּנַיִן אָב כֵּיצַד, זֶה הַיְּסוֹד הַמְּלַמֵּד עַל כָּל מַה שֶּׁאַחֲרָיו, וְאֵימָתַי נִקְרָא יְסוֹד, מִשֶּׁיִּהְיֶה הוּא תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר הָיָה קוֹרֵא מֹשֶׁה מֹשֶׁה וְהוּא אוֹמֵר הִנֵּנִי, בִּנְיַן אָב לְכֻלָּן, וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וְגוֹ', לְפִי שֶׁהוּא תְּחִלָּה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ישעיה י, יב) "וְהָיָה כִּי יְבַצַּע אֲדֹנָי אֶת כָּל מַעֲשֵׂהוּ", לְמָה, כִּי אָמַר (שם, יג) "בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ, "הֱיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחֹצֵב בּוֹ" וְגוֹ'. אֵין אַתְּ דּוֹמֶה אֶלָּא לְקַרְדֹּם זֶה, שֶׁאִם אֵין אַתְּ מְבַקֵּעַ בּוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲצֵמוֹ כְּלוּם, וְכַמָּטֶה הַזֶּה, שֶׁאִם אֵין אָדָם מַכֶּה בּוֹ אֵינוֹ מִתְנָאֶה, וְאַתָּה אוֹמֵר "בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי" (שם, טז) "לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו

רָזוֹן". וְכָל מַלְכֵי עַכּוּ"ם נִדּוֹנִין עַל כֵּן. וְאִם כֵּן לָמָּה פֵּרְשׁוּ בְּאַשּׁוּר, לְפִי שֶׁהוּא תְּחִלָּה. וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלֹם (בְּרֵמָז נז).

רמז קעא

(שמות ג ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ, נִגְלָה עָלָיו בְּקוֹלוֹ שֶׁל עַמְרָם אָבִיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְיָרֵא. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מֹשֶׁה וְאָמַר, עַמְרָם אָבִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ שֶׁאֲנִי אָבִיךָ וְאֵינִי אֶלָּא אֱלֹהֵי אָבִיךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה (אֶת) פָּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חָלַקְתָּ לִי כָּבוֹד, חַייֶךָ אֲנִי חוֹלֵק לְךָ כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, ל) "וַיִּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה" וְגוֹ'. אַתָּה יָרֵאתָ כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט, לְפִיכָךְ "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו". בִּשְׂכַר מֵהַבִּיט, (במדבר יב, ח) "וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט". כְּתִיב (שמות ג, כ) "וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כְּשֶׁרְצִיתִי לֹא רָצִיתָ, וְעַכְשָׁיו שֶׁאַתָּה רוֹצֶה, אֵינִי רוֹצֶה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, דְּאָמַר, בִּשְׂכַר שֶׁלֹּשׁ זָכָה לְשֶׁלֹּשׁ. בִּשְׂכַר וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו, זָכָה לְקַלְסְתֵּר פָּנִים. בִּשְׂכַר כִּי יָרֵא וְגוֹ' וְכוּ'.

(שמות ג ח-ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בַּמַּצְרִים הֵיאַךְ הָיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגוֹ', כִּבְיָכוֹל אֲנִי עִמָּהֶם. יְרִידָה חֲמִשִּׁית יָרְדָה לַסְּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרִים, הֵנִיחַ כָּל הָהָר וְשָׁכַן בְּתוֹךְ הַסְּנֶה, וְהַסְּנֶה כֻּלּוֹ צָרָה וְצוּקָה, וְכֻלּוֹ קוֹצִים וְדַרְדָּרִים, וְלָמָּה שָׁכַן עָלָיו, שֶׁרָאָה לְיִשְׂרָאֵל בְּצָרָה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר". רָאָה מֹשֶׁה אֶת הָאֵשׁ בְּתוֹךְ הַסְּנֶה, וְהָאֵשׁ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת אֶת הַסְּנֶה, וְהַסְּנֶה אֵינָהּ מְכַבָּה אֶת שַׁלְהֶבְיוֹתָיו שֶׁל אֵשׁ, וְאֵין הַסְּנֶה נִצְמָח בָּאָרֶץ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ מַיִם תַּחְתָּיו, וְרָאָה מֹשֶׁה וְהָיָה תָּמֵהַּ וְהָלַךְ לִרְאוֹת אֶת הַמּוֹפֵת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָמֹד, שֶׁשָּׁם אֲנִי עָתִיד לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ וְאֶשְׁלְחֶךָּ אֶל פַּרְעֹה. אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין בִּי כֹּחַ שֶׁאֲנִי פָּגוּם בִּלְשׁוֹנִי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַתָּה שׁוֹלְחֵנִי בְּיַד אוֹיְבֵי מְבַקְּשֵׁי נַפְשִׁי, אָמַר, (שמות ד, יט) "אַל תִּירָא כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים", וְכִי מֵתִים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כָּל הַיּוֹרֵד מִנְּכָסָיו כְּאִלּוּ מֵת. אָמַר לוֹ, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים שְׁלַח נָא בְּיַד אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִשְׁלֹחַ לֶעָתִיד לָבֹא, אָמַר לוֹ, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ וְאֶשְׁלְחֶךָּ "אֶל יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא אֶל פַּרְעֹה, וּלְאוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֲנִי שׁוֹלֵחַ אוֹתוֹ לֶעָתִיד אֶל יִשְׂרָאֵל, (מלאכי ג, כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא". אָמַר לְפָנָיו תֵּן לִי אוֹת. אָמַר לוֹ הַשְׁלֵךְ מַטֶּךָ אַרְצָה. וְלָמָּה הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּנָחָשׁ. אֶלָּא מַה נָּחָשׁ מֵמִית וְנוֹשֵׁךְ לִבְנֵי אָדָם, כָּךְ הָיָה פַּרְעֹה וְעַמּוֹ נוֹשְׁכִים וּמְמִיתִים לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזֵר וְנַעֲשֶׂה כְּעֵץ יָבֵשׁ, כָּךְ הָיָה פַּרְעֹה וְעַמּוֹ כְּעֵץ יָבֵשׁ. וְלָמָּה

הֲרָאָה לוֹ בְּדָבָר טָמֵא, אֶלָּא מָה הַמְצֹרָע הַזֶּה טָמֵא וּמְטַמֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל וְחוֹזֵר וְנִטְהָר, כָּךְ יִטָּהֲרוּ יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאַת מִצְרַיִם. וְלָמָּה הֶרְאָה לוֹ הָאֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה, אֶלָּא הָאֵשׁ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשְׁלוּ כָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ". "הַסְּנֶה" אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנִּמְשְׁלוּ כַּקּוֹצִים, וְלֹא עַכּוּ"ם מְכַבִּים שַׁלְהֶבֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן דִּבְרֵי תּוֹרָה, וְלֹא אֵשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת אֶת הָעַכּוּ"ם. לֶעָתִיד לָבֹא אֵשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת אֶת כָּל הָעַכּוּ"ם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים הוֹדִיעֵנִי אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁאֶקְרָא בְּשִׁמְךָ וְתַעֲנֵנִי, וְהוֹדִיעוֹ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, וְרָאוּ הָעֶלְיוֹנִים שֶׁמָּסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, וְאָמְרוּ בָּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדַּעַת. אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי הָיִיתִי עִמָּהֶם בְּשִׁעְבּוּד זֶה, אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּשִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים דַּיָּהּ לְצָרָה בְּשֶׁעָתָהּ אָמַר לוֹ, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם. וַעֲדַיִן הָיָה מֹשֶׁה מְסָרֵב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָאוּי אַתָּ לִרְדּוֹת בְּמִקֵּל, (שמות ד, ב) "וַיֹּאמֶר מֶזֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם לֹא הָיָה בְּדַעְתְּךָ לֵילֵךְ, הָיָה לְךָ לוֹמַר בַּתְּחִלָּה אֵינִי הוֹלֵךְ, אֶלָּא הִמְתַּנְתָּ עַד שֶׁמָּסַרְתִּי לְךָ מִסְטוֹרִין שֶׁלִּי וְשֵׁם הַמְפֹרָשׁ. "וְהָיָה אִם לֹא יַאֲמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְקֹל", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁהָיָה הַמַּטֶּה מְדַבֵּר לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, עִם מֹשֶׁה הָיִיתִי בְּמִדְיָן וְנֶהֱפַכְתִּי לְנָחָשׁ, וְאַחַר כָּךְ נַעֲשֵׂיתִי מַטֶּה, וְאַף הֵיא מְרִימָה קוֹלָהּ, טְהוֹרָה הָיִיתִי וְנִטְמֵאתִי וְחָזַרְתִּי וְנִטְהַרְתִּי, וְכֵן בְּמִצְרַיִם, לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

(שם, יז) "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה אִם אֵין אַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלִיחוּתִי, מַקֵּל זֶה עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי, אֶלָּא אֲנִי רוֹצֶה לְזַכּוֹתְךָ, וְנִסִּים הַרְבֵּה אֲנִי נוֹתֵן עַל יָדֶךָ, הַמָּן, וּבְאֵר, וְשַׁבָּת, וְעַנְנֵי כָּבוֹד, וְהַתּוֹרָה. רַבִּי אַבִּינָא רָמֵי, כְּתִיב זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וּכְתִיב וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא נִכְתָּב בְּיו"ד ה"א, וְנִקְרָא בְּאֶל"ף דָּל"ת. [רַבָּא סָבַר לְמִדְרְשֵׁיה בְּפִירְקָא, אָמַר לוֹ הַהוּא סַבָּא, לְעֹלָם כְּתִיב. (זכריה יד, ט) "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", אֲשׁוּ הָאִידְנָא לָאו אֶחָד הוּא, אָמַר רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא, לֹא כְּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה] עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת אוֹמַר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת אוֹמַר בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כֻּלּוֹ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַב יוֹחָנָן, שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת חֲכָמִים מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵיהֶן פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבָת, וְאָמְרִי לָהּ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ, דִּכְתִיב זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם 'לְעֹלָם' כְּתִיב. וְעַתָּה לֵךְ וְאֶשְׁלָחֲךָ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְךָ הָיוּ מְצַפִּים יִשְׂרָאֵל, לְךָ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְקַוִּים, גְּדֻלָּה יֵשׁ לְךָ בַּדָּבָר הַזֶּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְךָ מְסוּר הַדָּבָר הַזֶּה. ותש"כ ותשנ"ו. (שמות ד,

י) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי", בְּיֶיא אַתְּ מַעֲבִיר עָלַי. אִם אַהֲרֹן אָחִי גָּדוֹל מִמֶּנִּי, וְאַתָּה תִּשְׁלְחֵנִי. (שם) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם". (שם, יב) "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ (וְעִם פִּיהוּ) וְהוֹרֵיתִיךָ", אֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתְךָ בְּרִיאָה חֲדָשָׁה כְּאִשָּׁה זוֹ שֶׁהִיא הָרָה וְיוֹלֶדֶת.

דָּבָר אַחֵר, אֲנִי יוֹרֶה דְּבָרַי לְתוֹךְ פִּיךָ כְּחֵץ, וְאֵין "וְהוֹרֵיתִיךָ" אֶלָּא לְשׁוֹן יָרֹה יְיֵרֶה. וְכֵיוָן שֶׁבִּשְׁרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא עִמּוֹ, קִבֵּל עָלָיו לֵילֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ".

רמז קעב

לֵךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הַמָּקוֹם חוֹלֵק כָּבוֹד לְזִקֵּנִים, בְּכָל מָקוֹם אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹלֵק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (במדבר יא, טז) "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", (שמות ד, כט) "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה'", (שם כד, יד) "וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בָּזֶה". (ויקרא ט, א) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" וְגוֹ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֶּעָתִיד לָבֹא חוֹלֵק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, כג) "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה" וְגוֹ'. וְנֶגֶד מְלָכָיו וְנֶגֶד נְבִיאָיו לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם עָתִיד לַחֲלֹק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בָּשָׂר וָדָם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּחַלֵּק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהַמָּקוֹם מִצְטַעֵר עַל זָקֵן אֶחָד כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "קַצַּפְתִּי עַל עַמִּי חִלַּלְתִּי נַחֲלָתִי", [יָכוֹל] יִהְיוּ מְחֻלָּלִים עַל הַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל זָקֵן הִכְבַּדְתָּ עָלָּךְ". פִּקּוֹד פָּקַדְתִּי (בְּרָמז ס"ד).

(שמות ג ח-כב) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, אַרְבַּע מִצְווֹת הָיוּ בְּיָדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי לְהֶן. שֶׁלֹּא נָחְשְׁדוּ עַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית", לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד וּפִרְסְמָהּ הַכָּתוּב. וּמְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה (שה"ש ד, יב) "גַּן נָעוּל גַּל נָעוּל", "גַּן נָעוּל" אֵלּוּ הַזְּכָרִים. "גַּל נָעוּל" אֵלּוּ הַנְּקֵבוֹת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, "גַּן נָעוּל", אֵלּוּ הַנְּשׁוּאוֹת. "גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם" אֵלּוּ הָאֲרוּסוֹת.

דָּבָר אַחֵר "גַּן נָעוּל גַּל נָעוּל" שְׁתֵּי בִּיאוֹת. וְלֹא נָחְשְׁדוּ עַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ, כְּבָר הָיָה בְּיָדָם שִׁנִּים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאֵין אַתְּ מוֹצֵא בְּאֶחָד מֵהֶן שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ. וְלֹא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּיַּחֲסָם בִּירִידָתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, כָּךְ מִיַּחֲסָן בַּעֲלִיָּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א, יח) וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם. וְלֹא הָיָה בָּהֶם זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם עָלוּ שִׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמִי מֵעִיד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא

נִטְמְאוּ בְּמִצְרַיִם בִּזְנוּת. וְלֹא חִלְּפוּ לְשׁוֹנָם, (שמות ב, יד) "מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט" וְגוֹ'. (שם, יג) "שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים", מִכָּאן שֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים עִבְרִית, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מה, יב) "כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם".

"אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ". (שֶׁנֶּאֱמַר) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי". (שמות ד א-ט) וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ. מִנָּלָן, מִמֹּשֶׁה. דִּכְתִיב וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי, וְקָמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא גַּלֵּיא דַּהֲווּ מְהֵימְנֵי, אָמַר לוֹ, הֵן מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין. מַאֲמִינִים, דִּכְתִיב (להלן פסוק לא) "וַיַּאֲמֶן הָעָם". בְּנֵי מַאֲמִינִים, דִּכְתִיב (בראשית טו, ו) "וְהֶאֱמִין בַּה'". וְאַתָּה אֵין סוֹפְךָ לְהַאֲמִין, דִּכְתִיב "יֵעָן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי". וּמַמַּאי דְּלָקָה, דִּכְתִיב הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ, אָמַר רַבָּא, מִדָּה טוֹבָה מְמַהֶרֶת לָבֹא מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת. בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת כְּתִיב, וַיּוֹצִאֵהוּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת, וְאִלּוּ בְּמִדָּה טוֹבָה כְּתִיב, וַיּוֹצִאֵהוּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ, מֵחֵיקוֹ הוּא דְּשָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ. (שמות ז, יב) "וַיְבַלַּע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטּוֹתָם", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נֵס בְּתוֹךְ נֵס. אָמַר לוֹ, לָשׁוֹן הָרַע אַתָּה אוֹמֵר עַל בָּנַי, מַה הַנָּחָשׁ דְּאָמַר לָשׁוֹן הָרַע וְהִלְקִיתִי אוֹתוֹ בְּצָרַעַת, אַף אַתְּ הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ. וְהָיָה אִם לֹא יַאֲמִינוּ וְלָקְחָתְּ מִמֵּימֵי, רָמַז לוֹ מֵאַיִן אַתָּה תִּטּוֹל שֶׁלְּךָ מִן הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, י) "הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה". וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁהַנָּחָשׁ מִתְעַקֵּם, כָּךְ פַּרְעֹה עָתִיד לְהִתְעַקֵּם עֲלֵיכֶם. הֲוֵי (ישעיה מו, י) "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, שְׁנֵי סִימָנִין הַלָּלוּ נָחָשׁ, וּמְצֹרָע, אֶחָד שֶׁלִּי, וְאֶחָד שֶׁלְּךָ. "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה וְגוֹ' וַיְשַׁלַּח ה' בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים", וּמִי שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּעַצְמְךָ לוֹקֶה בְּצָרַעַת, (שם יב, י) "וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג".

עַד שֶׁלֹּא זָכָה מֹשֶׁה לַתּוֹרָה כְּתִיב בּוֹ לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי. כֵּיוָן שֶׁזָּכָה לַתּוֹרָה, נִתְרַפֵּא לְשׁוֹנוֹ וְהִתְחִיל מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה". וְכֵן לֶעָתִיד לָבֹא (יחזקאל מז, יב) "וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה", מִי שֶׁהוּא אֹלֵם, לוֹעֵט מִתַּרְפֵּא לְשׁוֹנוֹ וּמְצֻחְצָח מִיָּד בְּדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה", וְאֵין "מִזֶּה וּמִזֶּה" אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רְאֵה לְשׁוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁמְּרַפֵּא אֶת הַלָּשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טו, ד) "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים".

דָּבָר אַחֵר, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה מוֹכֵר אַרְנְמָן וְהָיָה מַכְרִיז וְאָמַר הֲרֵי אַרְנְמָן. הֵצִיץ הַמֶּלֶךְ וְשָׁמַע אֶת קוֹלוֹ קָרָא אוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ מָה אַתָּה מוֹכֵר, אָמַר לוֹ וְלֹא כְּלוּם, אָמַר לוֹ, אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת קוֹלְךָ שֶׁאָמַרְתָּ הֲרֵי אַרְנְמָן, וְאַתְּ אוֹמֵר וְלֹא כְּלוּם. אָמַר לוֹ, מָרִי אַרְנְמָן הוּא, אֲבָל אֶצְלְךָ וְלֹא כְּלוּם. כָּךְ מֹשֶׁה, אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָּרָא אֶת הַפֶּה וְאֶת הַדִּבּוּר אָמַר

לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי, אֲבָל אֵצֶל יִשְׂרָאֵל "אֵלֶּה הַדְּבָרִים". כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה מִתּוֹךְ הַסְּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ. וּפֶרֶק הַפֶּסַח הָיָה, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּט"ו בְּנִיסָן יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּט"ו בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק. בְּט"ו בְּנִיסָן נִתְבַּשְּׂרָה שָׂרָה. בְּט"ו בְּנִיסָן נִדְבַּר עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, מא) "וַיְהִי מִקֵּץ" קֵץ אֶחָד לְכָלָן. בְּי"ד בּוֹ שָׁחֲטוּ אֶת פִּסְחֵיהֶם, וְיוֹם רְבִיעִי הָיָה. בּוֹ בַּלַּיְלָה לָקוּ בְּכוֹרוֹת. לְמָחָרַת נָסְעוּ מֵרַעְמְסֵס, וּבָרְבִיעִי (שמות יד, ה) "וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם". וּבַחֲמִישִׁי וְשִׁישִׁי רָדְפוּ. לְשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְיוֹם רְבִיעִי הָיָה, וְיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הָיָה.

(שמות ד יג-יד) שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, אַתְּ סָבוּר שֶׁמָּא עִכֵּב מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יֵלֵךְ, לֹא עָשָׂה אֶלָּא כְּמְכַבֵּד אַהֲרֹן, אָמַר מֹשֶׁה, עַד שֶׁלֹּא עָמַדְתִּי הָיָה אַהֲרֹן אָחִי מִתְנַבֵּא לָהֶם שְׁמוֹנִים שָׁנָה, הוּא שֶׁכָּתוּב "וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן מִתְנַבֵּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כז כח) "וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה וּבָחוֹר אֹתוֹ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן", אָמַר, כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הָיָה אַהֲרֹן מִתְנַבֵּא לָהֶם, עַכְשָׁיו אֲנִי בָּא לְתַחְומוֹ שֶׁל אָחִי שֶׁיִּהְיֶה מֵצַר, לְכָךְ לֹא בִקֵּשׁ מֹשֶׁה לֵילֵךְ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַהֲרֹן אָחִיךָ אֵינוֹ מֵצַר בַּדָּבָר הַזֶּה, אֶלָּא יִשְׂמַח. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא יוֹצֵא לְאַנְפְּטֵי שֶׁלְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח, לֹא בְּפִיו אֶלָּא בְּלִבּוֹ, בְּלִבּוֹ יוֹתֵר מִבְּפִיו. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, הַלֵּב שֶׁשָּׂמַח בְּגְדֻלַּת אֲחֵיו, יִלְבַּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן", כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ, קִבֵּל עָלָיו לֵילֵךְ. מִיָּד נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל לֵב אַהֲרֹן, אָמַר לוֹ צֵא לִקְרַאת מֹשֶׁה אָחִיךָ כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁאַתָּה שָׂמֵחַ בְּדָבָר זֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר "לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה". אִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן יוֹדֵעַ (כָּתוּב בְּרֶמֶז קמ"ב).

רמז קעג

וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, כָּל חָרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹאשׁ, חוּץ מִזֶּה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ רֹאשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אַף זֶה נֶאֱמַר בּוֹ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי, וַהֲלֹא כֹהֵן הוּא, הָכִי קָאָמַר אֲנִי אָמַרְתִּי אַתָּה כֹּהֵן וְהוּא לֵוִי, עַכְשָׁיו הוּא כֹּהֵן וְאַתָּה לֵוִי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא נִתְכַּהֵן מֹשֶׁה אֶלָּא בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלֻּאִים בִּלְבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לֹא פָּסְקָה אֶלָּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צט, ו) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ". מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא הַהוּא לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב, וְאוֹמֵר, "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו". וְכָל חָרוֹן אַף שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בּוֹ רֹאשׁ, וְהָכְתִיב "וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה בְּחֳרִי

אַף", וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידִי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, סְטָרוֹ וַיֵּצֵא. וְהָכְתִיב (שמות ז, טו) "וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל שְׂפַת הַיְאֹר", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מֶלֶךְ הוּא וְהַסְבֵּר לוֹ פָּנִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רָשָׁע הוּא וְהָעֵז לוֹ פָּנִים, אֵיפוּךְ.

(שמות ד טו) אִם נֶאֱמַר אֶהְיֶה עִם פִּיךָ לָמָּה נֶאֱמַר הוֹרֵיתִיךָ, וְאִם נֶאֱמַר הוֹרֵיתִיךָ לָמָּה נֶאֱמַר אֶהְיֶה עִם פִּיךָ, אֶלָּא אֶהְיֶה עִם פִּיךָ זֶה פִּתְיחַת פֶּה וּמַעֲנֵה לָשׁוֹן. הוֹרֵיתִיךָ, זֶה גְּנָזֵי חָכְמָה שֶׁגִּלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עַל כָּל גְּנָזֵי תּוֹרָה חָכְמָה וּמַדָּע וְגִנְזֵי חַיִּים, וְהֶרְאָהוּ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה בַּפַּרְגּוֹד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתוֹת כְּתוֹת שֶׁל סַנְהֶדְרִין שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְדוֹרְשִׁים הַתּוֹרָה בְּמ"ט פָּנִים, וְהֶרְאָהוּ רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ כְּתָרֵי אוֹתִיּוֹת, אָמַר אֵין לִי עֵסֶק בִּשְׁלִיחוּת שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שִׁגְּרוֹ לְשַׂר שֶׁל חָכְמָה וּתְפָשׂוֹ לְמֹשֶׁה וְהוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם אֶחָד וְהֶרְאָה לוֹ בַּפַּרְגּוֹד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹא רְבָבוֹת שֶׁל סַנְהֶדְרִין שֶׁיּוֹשְׁבִים וְדוֹרְשִׁים וְאוֹמְרִים הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ, הַמַּטֶּה שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נִמְסַר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן, וְאָדָם מָסַרוֹ לַחֲנוֹךְ, וַחֲנוֹךְ מָסַרוֹ לְשֵׁם, וְשֵׁם מָסַרוֹ לְאַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם מָסַרוֹ לְיִצְחָק, וְיִצְחָק מָסַרוֹ לְיַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב הוֹלִיכוֹ לְמִצְרַיִם, וּמִצְרַיִם לְיוֹסֵף, וּכְשֶׁמֵּת יוֹסֵף נִטְלְטֵל כָּל בֵּיתוֹ וְנִתַּן בִּפְלָטִין שֶׁל פַּרְעֹה, וְהָיָה יִתְרוֹ אֶחָד מֵחַרְטוּמֵי מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַמַּטֶּה וְחָמַד אוֹתוֹ בְּלִבּוֹ, וּלְקָחוֹ וְהֶבִיאוֹ וּנְטָעוֹ בְּתוֹךְ גַּן שֶׁלּוֹ, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִקָּרֵב אֵלָיו, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה לְאֶרֶץ מִדְיָן וְנִכְנַס לְתוֹךְ גַּן בֵּיתוֹ וְרָאָה אֶת הַמַּטֶּה וְקָרָא אֶת הָאוֹתִיּוֹת אֲשֶׁר עָלָיו וְשָׁלַח יָדוֹ וּלְקָחוֹ, וְרָאָה יִתְרוֹ וְאָמַר, זֶה הוּא הָאִישׁ שֶׁהוּא עָתִיד לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְפִיכָךְ נָתַן לוֹ צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כא) "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה" וְגוֹ'. וְהָיָה מֹשֶׁה רוֹעֶה וּמַנְהִיג בְּאוֹתוֹ מַטֶּה אֶת צֹאנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא שִׁכְּלָה אוֹתָם חַיַּת הַשָּׂדֶה, וְהֵם פָּרִים וְרָבִּים הַרְבֵּה מְאֹד, וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל לו, לח) "כְּצֹאן קָדְשִׁים". וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן עַד שֶׁבָּא לְהַר חוֹרֵב, וְשָׁם נִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתּוֹךְ הַסְּנֶה. אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר אַמִי, הַמַּטֶּה, מְשֻׁקָּל אַרְבָּעִים סְאָה הָיָה, וְשֶׁל סַנְפִּירִינוֹן הָיָה, וְעָשָׂר הַמַּכּוֹת חֲקוּקוֹת עָלָיו, וּבְנוֹטָרִיקוֹן דְּצַ"ךְ עֲדַ"שׁ בְּאַחַ"ב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמַּטֶּה הַזֶּה יָבִיא עָלָיו אֶת הַמַּכּוֹת.

(שמות ד יח-יט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן, תְּנֵי, הַמּוֹדֵר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַב נַחְמָן, דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן אָמַר לֵיהּ בְּמִדְיָן נָדַרְתָּ לֵךְ וְהַתֵּר נִדְרְךָ, דִּכְתִיב "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת", וְאֵין אָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב (יחזקאל יז, יג) "וַיָּבֵא אוֹתוֹ בְּאָלָה", וּכְתִיב וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים. רַבִּי

אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. כֵּיצַד, שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר, אוֹ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ, אָמַר אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נַעֲשָׂה סוֹפֵר אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ בְּקָרוֹב לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר. מַאי טַעְמָא, אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים, וְהָא מִיתָה דְּנוֹלָד הוּא, מִכָּאן שֶׁפּוֹתְחִין בְּנוֹלָד. וְרַבָּנָן, מַאי טַעְמָא, קְסַבְרֵי, הַנָּהוּ מִי מֵתוּ, וְהָאָמַר מַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר נִצִּים נִצָּבִים אֵינוֹ אֶלָּא דָּתָן וַאֲבִירָם, אֶלָּא שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם. וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חֹתְנוֹ, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא וַיָּשָׁב אֶל מְצָרִים, וְלָמָּה שָׁב אֶל יִתְרוֹ, לְהַתִּיר נִדְרוֹ. מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קִשֵּׁר עָנָן שָׁם, כִּבְיָכוֹל הִתִּיר נִדְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָלַךְ לִטּוֹל רְשׁוּת מִמֶּנּוּ. וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם, כָּל מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לְשָׁלוֹם", הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר, וְכָל מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ "בְּשָׁלוֹם", הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ חוֹזֵר. בְּאַבְנֵר כְּתִיב (שמואל ב ג, כא) "וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת אַבְנֵר וַיֵּלֶךְ בְּשָׁלוֹם", הָלַךְ וְלֹא חָזַר. אֲבָל יִתְרוֹ שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם, הָלַךְ וְחָזַר.

רמז קעד

(שמות ד כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן (להלן פסוק כו) "לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה", יָצָא לִקְרָאתוֹ וְהָיָה מְגַפְּפוֹ וּמְחַבְּקוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ, אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה אָחִי, הֵיכָן הָיִיתָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, אָמַר לֵיהּ, בְּמִדְיָן. מַה טַּף וְנָשִׁים אֵלּוּ עִמָּךְ, אָמַר לֵיהּ, אִשְׁתִּי וּבָנַי, אָמַר לֵיהּ, לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן, אָמַר לֵיהּ, לְמִצְרַיִם, אָמַר לֵיהּ, עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִין, וְעַכְשָׁיו הֵבֵאתָ אֶת הָאַחֲרוֹנִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לָהּ, לְכִי לְבֵית אָבִיךְ, לְכָךְ נֶאֱמַר "אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ". [וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר (כְּתוּב בְּרֶמֶז צח). (שמות ד כד-כה) וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וגו' וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז פא). וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר (בְּרֶמֶז פא)]. (שמות ד כז) אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים [לַמּוּלֹת], כָּל פְּרַקְמַטְיָא שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה אֶלָּא "בְּאָז", כֵּיצַד, הַצֹּאלַת נַפְשׁוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּ'אָז', שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה. קִנְתּוּרוֹ לָא הָיָה אֶלָּא בְּ'אָז', שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה". שִׁירָתוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, א) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל". הַפְרָשַׁת עֲרִים לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּאָז, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, מא) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים".

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יִרְעַם אֵל בְּקֹלוֹ נִפְלָאוֹת", אֵימָתַי עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁלֹחַ מֹשֶׁה בִּשְׁלִיחוּת לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה בְּמִדְיָן, אָמַר לֵיהּ (לעיל פסוק יט) "שׁוּב מִצְרַיִם", נֶחְלַק הַדִּבּוּר לִשְׁנֵי קוֹלוֹת וְנַעֲשָׂה דּוּ פַּרְצוּפִין וְשָׁמַע מֹשֶׁה, "בְּמִדְיָן לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם", וְאַהֲרֹן

שָׁמַע, בְּמִצְרַיִם לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה. וּמַה שֶּׁבָּאֱמֶת שֶׁמַּע לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין. הֲוֵי "יִרְעֵם אֵל בְּקֹלוֹ נִפְלָאוֹת". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש ח, א) "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי", אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִי יִתֶּנְךָ כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, א) "מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד", שֶׁהָיוּ אוֹהֲבִין זֶה לָזֶה וּמְחַבְּבִין זֶה לָזֶה. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנָּטַל מֹשֶׁה אֶת הַמַּלְכוּת וְאַהֲרֹן אֶת הַכְּהֻנָּה, לֹא קִנְּאוּ זֶה לָזֶה אֶלָּא הָיוּ שְׂמֵחִין זֶה בְּגְדֻלַּת זֶה. "אֶמְצָאֲךָ בַּחוּץ אֶשָּׁקְךָ", וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סה, יא) "חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ". "צֶדֶק", זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "צִדְקַת ה' עָשָׂה". "שָׁלוֹם", זֶה אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב, ו) "בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי". "חֶסֶד", זֶה אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ח) "וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ". "וֶאֱמֶת", זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא". כָּל נְשִׁיקָה שֶׁל תְּפִלּוּת (בְּרָכָה קכד).

(שמות ה א-ב) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ לָהֶן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, טז) "פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם", סִימָן זֶה הָיָה לְיִשְׂרָאֵל, כָּל גּוֹאֵל שֶׁבָּא בְּלָשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא גּוֹאֵל שֶׁל אֱמֶת. שֶׁכָּךְ אָמַר לָהֶם יוֹסֵף (שמות יג, יט) "פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם". כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם "פָּקֹד פָּקַדְתִּי" מִיָּד וַיַּאֲמֶן הָעָם. אָמְרוּ לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, בּוֹאוּ עִמָּנוּ וְנֵלֵךְ אֵצֶל פַּרְעֹה, מִיָּד קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָלְכוּ עִמָּהֶם. עַד שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין הָיוּ מְגַנְּבִין עַצְמָן אֶחָד אֶחָד וּשְׁנַיִם שְׁנַיִם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִפְלָטִין שֶׁל פַּרְעֹה לֹא נִמְצְאוּ עִמָּהֶן אֶחָד מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (פ"ה פסוק א ב) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְהֵיכָן הֵם הַזְּקֵנִים, אֶלָּא שֶׁהָלְכוּ לָהֶם. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאֵינִי פּוֹרֵעַ לָכֶם, חַייֵכֶם כְּשֶׁיַּעֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אַתֶּם עוֹלִים עִמָּהֶם, וַאֲנִי מַחֲזִיר אֶתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בָּזֶה".

רמז קעה

אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא, יוֹם גִּינּוֹסָיָא הָיָה, וְהָיוּ כָּל הַמַּלְכִים בָּאִים וּמְעַטְּרִים אוֹתוֹ, שֶׁהָיָה קוֹזְמָטוֹר, וְהָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עוֹמְדִין עַל פֶּתַח פְּלָטִין, נִכְנְסוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנֵי זְקֵנִים עוֹמְדִין עַל פֶּתַח פְּלָטִין שֶׁלְּךָ, אָמַר לָהֶם וְיֵשׁ בְּיָדָם עֲטָרוֹת, אָמְרוּ לוֹ לָאו, אָמַר לָהֶם בְּאַחֲרוֹנָה יִכָּנְסוּ. נִכְנְסוּ אֵצֶל פַּרְעֹה, אָמַר לָהֶם, מָה אַתֶּם מְבַקְּשִׁים, אָמְרוּ לוֹ, (שמות ז, טז) "אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ" שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר, אָמַר לָהֶם, מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ לִשְׁלֹחַ לִי עֲטָרָה מִשֶּׁלּוֹ, אֶלָּא בִּדְבָרִים בָּא אֵלַי, מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, הוֹצִיא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דִּיפְתְּרָא שֶׁל אֱלָהוּת, וְקָרָא, אֱלֹהֵי אֲדוֹם מוֹאָב וְצִידוֹן, אָמַר לָהֶם, הֲרֵי קְרָאתִי וְאֵינִי מוֹצֵא מַה שֶּׁאַתֶּם אוֹמְרִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְמָה

הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְכֹהֵן שֶׁהָיָה לוֹ עֶבֶד, יָצָא הַכֹּהֵן מִן הַמְּדִינָה, הָלַךְ עַבְדּוֹ לְבַקְּשׁוֹ בֵּין הַקְּבָרוֹת, הִתְחִיל צוֹוֵחַ אֲדוֹנִי אֲדוֹנִי, אָמְרוּ לוֹ מִי הוּא אֲדוֹנְךָ, אָמַר לָהֶם פְּלוֹנִי כֹּהֵן, אוֹמְרִים לוֹ, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, כֹּהֵן אַתָּה מְבַקֵּשׁ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כָּךְ אָמַר פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה מִי ה', הוֹצֵאתִי דִיפְתְּרָא שֶׁל אֱלָהוּת וּבִקַּשְׁתִּיו בְּתוֹכָהּ וְלֹא מְצָאתִיו, אָמַר לֵיהּ, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, הָאֱלוֹהוּת שֶׁבְּיָדְךָ מֵתִים הֵם אָבָל אֱלֹהֵינוּ חַי וְקַיָּם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו י, י) "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא אֱלֹהִים חַיִּים [וּ]מֶלֶךְ עוֹלָם".

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְפִי שֶׁבָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרָצוּ לִכָּנֵס, רָאוּ סְבִיב פְּלָטִין שֶׁלּוֹ כַּמָּה אוּכְלוּסִים, וְנִזְדָּעְזְעוּ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אַרְבַּע מֵאוֹת פְּתָחִים הָיוּ לַפְּלָטִין, מֵאָה לְכָל רוּחַ, וְעַל כָּל אֶחָד יְשִׁבוּ שִׁשִּׁים אֶלֶף גִּבּוֹרִים, לְפִיכָךְ בָּא גַּבְרִיאֵל וְהִכְנִיסָן. כֵּיוָן שֶׁרָאָה פַּרְעֹה אוֹתָן, אָמַר מַה טִּיבָן שֶׁל אֵלּוּ, מִיָּד הֵבִיא שׁוֹמְרֵי הַפְּתָחִים, מֵהֶן הָרַג, מֵהֶן הִלְקָה, מֵהֶן הֶעֱבִיר וְהֶעֱמִיד אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן. שׁוּב לְמָחָר נִכְנְסוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה, קָרָא לַשּׁוֹמְרִים אָמַר לָהֶם הֵיאַךְ אֵלּוּ נִכְנָסִין, אָמְרוּ לֵיהּ אֵין אָנוּ יוֹדְעִין, כַּשְׁפָנִים הֵם, שֶׁדֶּרֶךְ פְּתָחִים אֵינָן נִכְנָסִין. מִיָּד אָמַר לְאַהֲרֹן שֵׁיְשִׁלִיךְ מַטֵּהוּ, וְנַעֲשָׂה נָחָשׁ. מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה אָמַרְתָּ מִי, חַייֶךָ בְּמִי אַתָּה לוֹקֶה, מִי, יָם לְמַפְרֵעַ, בַּיָּם אַתָּה יוֹדֵעַ מִי אֲנִי. אַתָּה אָמַרְתָּ לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה', חַייֶךָ לְמָחָר אַתָּה אוֹמֵר "ה' הַצַּדִּיק", אַתָּה אָמַרְתָּ וְגַם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ, חַייֶךָ לְמָחָר אַתָּה אוֹחֵז בְּיַד כָּל אֶחָד לְשַׁלְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יז) "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה".

רמז קעו

דָּבָר אַחֵר, בּוֹ בַּלְּשׁוֹן שֶׁחָטָא, בּוֹ בַּלְּשׁוֹן עָשָׂה תְּשׁוּבָה. הוּא אָמַר מִי ה', (שמות טו, יא) "מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ". וְהִצִּילוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבֵּין הַמֵּתִים וְהֶעֱמִידוֹ לְסַפֵּר כֹּחַ גְּבוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, טז) "וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ". וְהָלַךְ וּמָלַךְ בְּנִינְוֵה, וּכְשֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹנָה לְנִינְוֵה לְהַנָּבֵא עָלֶיהָ לְהַחֲרִיבָהּ, שָׁמַע פַּרְעֹה וְעָמַד מֵעַל כִּסְאוֹ וְקָרַע אֶת בִּגְדָיו וְלָבַשׁ שַׂק וָאֵפֶר, וּלְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם שָׁבוּ לְמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְנִבְלְעוּ כְּמֵתִים בִּשְׁאוֹל תַּחְתִּית, שֶׁנֶּאֱמַר "מֵעִיר מֵתִים יִנְאָקוּ". לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה', לְמָה הָיָה פַּרְעֹה דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְהִפְקִיד כָּל מָה שֶׁהָיָה לוֹ אֵצֶל עַבְדּוֹ, לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ, תֵּן לִי מַה שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, לֹא עַבְדָּא דִילְךָ אֲנָא, לֹא הִפְקַדְתָּ גַּבִּי כְּלוּם, מָה עָשָׂה לוֹ, נְטָלוֹ בְּגַרְדִּין, אָמַר לוֹ, עַבְדְּךָ אֲנָא וְכָל מָה דְּאַפְקַדְתָּ גַּבִּי אֲנָא מְשַׁלֵּם לָךְ. כְּךָ בִּתְחִלָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (שמות ג, י) "וְעַתָּה (לְכָה) [לְךָ] וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה". אָמַר לוֹ, "שַׁלַּח עַמִּי", אָמַר לוֹ, לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'. וְכֵיוָן שֶׁהֵבִיא עָלָיו עֶשֶׂר מַכּוֹת,

אָמַר "ה' הַצַּדִּיק". מַכּוֹת הַמִּצְרִים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. (להלן פסוק יב) "וַיִּפֶּץ הָעָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ", אֵימָתַי דַּרְכּוֹ שֶׁל קַשׁ, בְּאִיָּר, וְהֵם יָצְאוּ בְּנִיסָן. (שמות ה ג-יב) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הִתְחִיל מְחָרֵק בְּשִׁנָּיו כְּנֶגְדָּם, וְאָמַר (להלן פסוק יז) "נִרְפִּים אַתֶּם". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי פָּנוּי לְטַרְגֵּיה בְּמִצְרַיִם, אָמַר לָהֶם פַּרְעֹה, בִּשְׁבִיל שֶׁאַתֶּם פְּנוּיִם אַתֶּם בָּאִים וְאוֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה. לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ, לָמָּה אַתֶּם, לָמָּה דִּבְרֵיכֶם. לְכוּ לְסִבְלוֹתֵיכֶם. תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר, שֶׁהָיוּ לָהֶם מְגִלּוֹת שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּעֲשְׁעִים בָּהֶן מִשַּׁבָּת לְשַׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֲלָנוּ, אָמַר פַּרְעֹה, אַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר אַל יְהוּ נִשְׁעָנִים וְאַל יְהוּ מִשְׁתַּעֲשְׁעִים וְאַל יְהוּ נְפוּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת הַנֹּגְשִׂים וגו'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְמָחָר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת. כֵּיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לְהָבִיא קַשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ תֶּבֶן, הָיָה הַמִּצְרִי מַכֶּה אוֹתוֹ בִּזְמַן שֶׁרוֹאֵהוּ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, לְפִיכָךְ וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא יִנָּתֵן לָכֶם, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְקוֹשְׁשִׁין אֶת הַקַּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְרוֹמְסִין בַּחֹמֶר וּבַקַּשׁ הָיָה נוֹקֵב אֶת עִקְבֵיהֶן, וְהַדָּם מִתְבּוֹסֵס בַּחֹמֶר. רָחֵל בַּת בְּנוֹ שֶׁל תּוּשֶׁלַח הָיְתָה הָרָה לָלֶדֶת, וְרָמְסָה בַּחֹמֶר עִם בַּעֲלָהּ, וְיָצָא הַוֶּלֶד מִמֵּעֶיהָ וְנִתְעָרֵב בְּתוֹךְ הַמַּלְבֵּן, וְיָרַד מִיכָאֵל וְהֶעֱלָהוּ לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד, וּבְאוֹתוֹ לַיְלָה הִכָּה כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה".

(שמות ה כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן נִצָּבִים, אֵלּוּ דָתָן וַאֲבִירָם שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (במדבר טז, כז) "יָצְאוּ נִצָּבִים". (שמות ה כא-כג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי, אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, לָמָּה אָנוּ דּוֹמִין לְשֶׁה אַחַת שֶׁבָּא הַזְּאֵב וּנְטָלָהּ מִן הָעֵדֶר וּבָא הָרוֹעֶה אַחֲרָיו, מֶה עָשָׂה הַזְּאֵב בְּקֵשׁ לְבַקֵּשׁ אֶת הַשֶּׂה, מִבֵּין הָרוֹעִים וּמִבֵּין הַזְּאֵב הִגִּיעַ הַשֶּׂה בְּסַכָּנָה. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בֵּין פַּרְעֹה וּבֵינְךָ אָנוּ מֻתָּים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמַר מֹשֶׁה לָמָּה הֲרֵעֹתָה, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הֲלֹא דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת מִצְרָיִם". (שמות ו א) עַתָּה תִּרְאֶה, (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת וָאֵרָא בְּפָסוּק "כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ").

וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל שַׁעַר בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהִנֵּה שְׁנֵי כְּפִירֵי אֲרָיוֹת אֲסוּרִים שָׁם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל, וְאֵין אִישׁ יוֹצֵא וּבָא מִפְּנֵיהֶם, לְבַד אֲשֶׁר יְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ, וַיֵּלְכוּ הָאֻמָּנִין וַיָּסִירוּ הַכְּפִירִים בְּלַחֲשֵׁיהֶם וִיבִיאוּהוּ. וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיָּנַף אֶת הַמַּטֶּה עַל הַכְּפִירִים וַיִּתְיָרֵם. וַיָּבֹאוּ בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, וְהַכְּפִירִים בָּאוּ עִמָּם בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה כַּאֲשֶׁר יִשְׂמַח הַכֶּלֶב אֶל אֲדוֹנָיו בְּבוֹאוֹ מִן הַשָּׂדֶה. וַיְהִי כִּרְאוֹת פַּרְעֹה כֵּן, וַיִּתְמַהּ עַל כָּכָה וַיִּבָּהֵל מְאֹד מִפְּנֵי הָאֲנָשִׁים כִּי הָיָה תָּאֳרָם כְּתֹאַר בְּנֵי אֱלֹהִים. וַיֹּאמֶר לָהֶם הַמֶּלֶךְ, מָה אַתֶּם רוֹצִים, וַיֹּאמְרוּ לוֹ, "ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחָנוּ אֵלֶיךָ לֵאמֹר, שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי". וַיִּירָא מְאֹד מִפְּנֵיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם

לְכוּ הַיּוֹם וּבֹאוּ לְמָחָר, וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ. וַיְהִי אַחֲרֵי לֶכְתָּם, וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶל בִּלְעָם הַקוֹסֵם וינו"ס וימברינו"ס בָּנָיו הַמְכַשְּׁפִים וְכָל חָרְשֵׁי מִצְרַיִם, וַיָּבֹאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ וַיְסַפֵּר לָהֶם הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלָיו. וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֵלָיו, אֵיךְ בָּאוּ אֵלֶיךָ הָאֲנָשִׁים מִפְּנֵי הַכְּפִירִים, [וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲנִיפוּ הַמַּטֶּה עֲלֵיהֶן] וַיַּתִּירוּם וַיָּבֹאוּ אֵלַי, גַּם הַכְּפִירִים נַעֲשׂוּ כִּכְלָבִים וַיִּשְׁמְחוּ לִקְרָאתָם. וַיַּעַן בִּלְעָם אֶל הַמֶּלֶךְ, אֵין אֱלֹה כִּי אִם מְכַשְּׁפִים כָּמוֹנוּ, וְעַתָּה שְׁלַח בַּעֲדָם וְיָבֹאוּ וְנִבְחֲנָה אוֹתָם, וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כֵּן.

אָמַר עוּלָא, בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מַלְכוּת, וְלֹא נִתְּנוּ לוֹ, דִּכְתִיב (שמות ג, ה) "וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלֹם", וְאֵין הֲלֹם אֶלָּא מַלְכוּת, דִּכְתִיב (שמואל ב ז, יח) "מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֲבִיאֹתָנִי עַד הֲלוֹם". מֵיתֵיבִי רַבָּה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יְבָמָה מָלַךְ. אָמַר רַבָּה, לוֹ וּלְזַרְעוֹ קָאָמְרִינַן. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב הֲלוֹם, עַד עוֹלָם הוּא, וְהָא גַּבֵּי שָׁאוּל כְּתִיב "הֲבָא עוֹד הֲלוֹם אִישׁ", הוּא אֵין, זַרְעוֹ לָא. אִיבָּעֵית אֵימָא, הָא הֲוָה אִישׁ בּשֶׁת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שַׁאנִי שָׁאוּל דַּאֲפִלּוּ בְּגַוֵּיהּ לָא קַיְימָא, כִּדְרַב אֶלְעָזָר אָמַר רַב חֲנִינָא, בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹסְקִים גְּדֻלָּה לָאָדָם, פּוֹסְקִין לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לו, ז) "לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו, וְאֶת מְלָכִים לְכִסֵּא וַיּוֹשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ", וְאִם הֵגִיס דַּעְתּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ח) "וְאִם אֲסוּרִים בְּזִקִים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי".

פרשת וארא

(שמות ו ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נ, ז) "שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי". אָמַר רַב פִּנְחָס הַכֹּהֵן בַּר חָמָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בִּשְׁבִיל שֶׁקָּרָאתִי אוֹתְךָ אֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר "רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה", אֱלֹהֶיךָ אֲנִי, וּלְכָךְ נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה, וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ז, ז) "כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם", כְּשֶׁהֶחְכָּם מִתְעַסֵּק בְּעִסְקִין, הֵן מְעַרְבְּבִין אוֹתוֹ מִן הַחָכְמָה, "וּמַתְּנָה נַחֲלִיאֵל", אֲפִלּוּ מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פרק ה' פסוקים כב כג) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה וְגוֹ', מַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אֵין אַתָּה רוֹאֶה וְכוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב עָלָיו בְּדִין, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה, וְאֵין אֱלֹהִים אֶלָּא דַּיִין שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", נִכְנְסָה סָנֵגוֹרְיָא וְלִמְּדָה עָלָיו זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֲנִי ה', וְאֵין ה' אֶלָּא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, ו) "ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן".

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, מְצָאַנִי זָקֵן אֶחָד, אָמַר לִי, בֹּא וְאַרְאֶךָּ מָה עָשׂוּ אֲבוֹתַי לַאֲבוֹתֶיךָ, מֵהֶם טִבְּעוּ בַּיָּם, מֵהֶם הָרְגוּ בַּחֶרֶב, מֵהֶם

מִעֲכוּ בַּבִּנְיָן, וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, כג) "וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה" וְגוֹ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חָבָל עַל דְּאָבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין. הַרְבֵּה פְּעָמִים נִגְלֵיתִי עַל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וְלֹא הִרְהֲרוּ עַל מִדּוֹתַי וְלֹא אָמְרוּ לִי מַה שִׁמְךָ, אָמַרְתִּי לְאַבְרָהָם (בראשית יג, יז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה", בִּקֵּשׁ מָקוֹם לִקְבֹּר אֶת שָׂרָה וְלֹא מָצָא עַד שֶׁקָּנָה בְּאַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל, וְלֹא הִרְהֵר עַל מִדּוֹתַי. אָמַרְתִּי לְיִצְחָק "גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת" וְגוֹ', בִּקֵּשׁ מַיִם לִשְׁתּוֹת וְלֹא הִנִּיחוּהוּ עַד שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כ) "וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר" וְגוֹ', וְלֹא הִרְהֵר עַל מִדּוֹתַי. אָמַרְתִּי לְיַעֲקֹב "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה", בִּקֵּשׁ מָקוֹם לִנְטֹעַ אָהֳלוֹ וְלֹא מָצָא עַד שֶׁקָּנָה בְּמֵאָה קְשִׂיטָה, וְלֹא הִרְהֵר עַל מִדּוֹתַי. וְלֹא אָמְרוּ לִי מַה שִׁמְךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לִי מַה שִׁמְךָ בִּתְחִלָּה, וְעַכְשָׁיו אָמַרְתָּ לִי (שמות ה, כג ו, א) "וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ". עַתָּה תִּרְאֶה אֶת אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה, וְאֵין אַתָּה רוֹאֶה בְּמִלְחֶמֶת שְׁלוֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים.

דָּבָר אַחֵר, וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וְגוֹ' וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. לֹא פֵּרַשְׁתִּי לָהֶם אִם מְפָרֵשׁ הוּא, וּלְךָ גִּלִּיתִי אוֹתוֹ, שֶׁאַתָּה הוֹלֵךְ לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁתַּצְלִיחַ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה לִיחִידִים גִּלִּיתִי שְׁמִי, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא, לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲנִי מוֹדִיעַ שְׁמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נב, ו) "לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי".

וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. הִרְשִׁעִים קוֹדְמִין לִשְׁמָן. "נָבָל שְׁמוֹ", (שמואל ב כ, כא) "שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ". אֲבָל הַצַּדִּיקִים שְׁמָם קוֹדְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א א, א) "וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה", (רות ב, א) "וּשְׁמוֹ בֹּעַז", "וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכָי", דּוֹמִים לְבוֹרְאָם, וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. הֵתִיבוּן, וְהָכְתִיב (בראשית כד, כט) "וּשְׁמוֹ לָבָן". פְּרַדַּכְסוּס. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר, מִלְּבָן בְּרֹשַׁע. רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר, מִנַּיִן לְתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, לָכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לָהֶם, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה.

רמז קעז

(שמות ו ו-ח) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרִים. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּטְלָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, אַתְיָא סְבִילָה סְבִילָה, כְּתִיב הָכָא וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם, וּכְתִיב הָתָם (תהלים פא, ז) הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל וְגוֹ'. וְיוֹסֵף יָצָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִבֵּית הָאֲסוּרִין, כְּתִיב (שם, ד) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר" וּכְתִיב בַּתֹּרֵיהּ "עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם", וּכְתִיב (שם, ז) "הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ". רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר, וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם, מַקִּישׁ יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם לְבִיאָתָם בָּאָרֶץ, מַה בִּיאָתָם לָאָרֶץ שְׁנַיִם מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא, אַף יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם שְׁנַיִם מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא. אָמַר רָבָא, וְכֵן לִימוֹת

הַמַּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, יז) "וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם". וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם (כָּתוּב בָּרֶמֶז קמ"ז). וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, צְלָפְחָד הָיָה בְּכוֹר וְנָטַל שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהָא אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמֶּחְזָק. אָמַר רָבָא, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֻחְזֶקֶת הִיא. מֵתִיבִי, רַבִּי חִדְקָא, שִׁמְעוֹן הַשִּׁקְמוֹנִי הָיָה (לוֹ) [לִי] תַּלְמִיד חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְכֵן הָיָה אוֹמֵר, יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁבָּנוֹת צְלָפְחָד יוֹרְשׁוֹת הֵן, אֶלָּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אִם נוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה אִם לָאו, וּרְאוּיָה פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בָּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל שְׁמָן. וְיוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁמְּקוֹשָׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מִיתָה, וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מֻחְזֶקֶת הִיא לָהֶם, אַמַּאי מִסְפְּקָא, מֻחְזֶקֶת הִיא. מַאי מִסְפְּקָא לֵיהּ, קָרָא גּוּפָא מִסְפְּקָא לֵיהּ, דִּכְתִיב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה, אִי יְרֻשָּׁה הִיא לָהֶם מֵאֲבוֹתָם אוֹ דִלְמָא מוֹרִישִׁין וְאֵינָן יוֹרְשִׁין, וּפָשְׁטוּ לֵיהּ תַּרְוַיְיהוּ, יְרֻשָּׁה הִיא לָהֶם מֵאֲבוֹתָם, וּמוֹרִישִׁין וְאֵינָן יוֹרְשִׁין. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, (שמות טו, יז) "תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ", תְּבִיאֵנוּ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "תְּבִאֵמוֹ", מִלַּמֵּד שֶׁמִּתְנַבְּאִין וְאֵינָן יוֹדְעִין מָה מִתְנַבְּאִין. הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. תְּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, מוֹצִיא לֶחֶם. אָמַר רָבָא, מוֹצִיא, דְּכֻלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דִּלְישְׁנָא דְּאַפִּיק מַשְׁמַע, דִּכְתִיב "אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם", כִּי פְּלִיגִי בְּהַמּוֹצִיא, רַבָּנָן סָבְרִי, הַמּוֹצִיא נַמִּי דְּאַפִּיק מַשְׁמַע, דִּכְתִיב (דברים ח, טו) "הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם", רַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר, כְּתִיב הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת וְגוֹ', וְאַכָּתֵי לָא אַפִּיק. וְרַבָּנָן. הָכִי קָאָמַר לְמֹשֶׁה, בָּתַר דְּמַפְּקִינָא לְכוּ, עָבִידְנָא לְכוּ מִלְּתָא כִּי הֵיכִי דְּתֵדְעוּ דַּאֲנָא הוּא דְּאַפִּיקִית יָתְכוֹן, דִּכְתִיב (פסוק ז) וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם.

(שמות ו יב-יג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְהֵשִׁיבוֹ עַל שְׁאֵלוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר, אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ הֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָן אַתָּה אִם לָאו, עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ הַמָּקוֹם "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה". כֵּיוֹצֵא בּוֹ (במדבר יב, יג) "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", אֶלָּא אָמַר לוֹ הֲשִׁיבֵנִי אִם מְרַפֵּא אַתָּה אִם לָאו, עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ הַמָּקוֹם (שם, יד) "וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ". כֵּיוֹצֵא בּוֹ (שם כז, טו טז) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה'", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה עֲלֵיהֶן פַּרְנָסִים אִם לָאו, עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". כֵּיוֹצֵא בּוֹ (דברים ג, כג) "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר",

אֶלָּא אָמַר לוֹ הֲשִׁיבֵנִי אִם אֲנִי נִכְנָס לָאָרֹן אִם לָאו, עַד שֶׁהֲשִׁיבוֹ "רַב לְךָ" וְגוֹ' (שם א, לח) "יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה". הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, קַל וָחֹמֶר אֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה (כָּתוּב בְּעֵרֶךְ קנ"א).

רמז קעח

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה וְגוֹ' כִּי תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ". הֵיכָן דִּבֵּר. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (שמות לב, לד) "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם". עָדַיִן תָּלִי תַּנְיָא בִּדְלָא תַּנְיָא. תַּלְמוּד לוֹמַר וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם, הֱיוּ יוֹדְעִין, בָּנַי סַרְבָנִין הֵם, טַרְחָנִין הֵן, עַל מְנָת כֵּן תִּהְיוּ מְקַבְּלִין עֲלֵיכֶם, שֶׁהֵן מְקַלְּלִין אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים.

דָּבָר אַחֵר וַיְצַוֵּם. צִוּם לִפְרֹשׁ מֵעֲבוֹדָה זָרָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ט) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ, וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמִּתְבַּשֵּׁר בְּשׂוֹרָה וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ, נוֹלַד לְךָ בֵּן זָכָר, רַבָּךְ מוֹצִיאֲךָ לַחֵרוּת, וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁהָיָה קָשֶׁה בְּעֵינֵיהֶם לִפְרֹשׁ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ, ז ט) "וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל תִּטַּמָּאוּ וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ [לִ]שְׁמֹעַ וְאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל". וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם", מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְהִדָּבְקוּ בַּמִּצְוֹת. וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם. צִוָּם לַחֲלֹק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. וְכֵן (שמות יא, ח) "וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", אֶלָּא שֶׁסּוֹפוֹ לֵירֵד הוּא בִּתְחִלָּה, אֶלָּא שֶׁמִּשָּׁה חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. וְכֵן מָצִינוּ בְּיוֹסֵף שֶׁחָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּלְעָדַי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה". וְכֵן מָצִינוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁחָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, (שם מח, ב) "וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמִּטָּה". וְכֵן מָצִינוּ בְּאֵלִיָּהוּ שֶׁחָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מו) "וְיַד ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ (לִקְרַאת) [לִפְנֵי] אַחְאָב". וְכֵן מָצִינוּ בַּחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּאדַיִן קֻרֶב נְבוּכַדְנֶצַּר לְתַרְעָ" וְגוֹ'. וְכֵן מָצִינוּ בְּדָנִיֵּאל שֶׁחָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, כא כב) "וּכְמִקְרְבֵהּ לְגֻבָּא לְדָנִיֵּאל בְּקָל עַצִיב זְעַק", מַהוּ אוֹמֵר "אֱדַיִן דָּנִיֵּאל עִם מַלְכָּא מַלֵּל מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ, לְמֵדָה הֵימֶנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים". רַבִּי אוֹמֵר, פָּרְשִׁיּוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ וּרְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם, (שמות ג, יח) "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָּחֵל לִזְנוֹת", (שם, י) "וְהַכֹּהֵן הַגָּדֹל מֵאֶחָיו", וְכִי מָה עִנְיַן זֶה אֵצֶל

זֶה, וְכִי אַף הוּא נִשְׁרָף. מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְקָטָרִין שֶׁהִשְׁלִים שָׁנָיו וְלֹא שִׁמֵּשׁ פִּלּוּמֵי פִּילוֹן שֶׁלּוֹ אֶלָּא בָּרַח וְהָלַךְ לוֹ, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ וְהֵבִיאוֹ וְחִיְּבוֹ לִקְטֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ, עַד שֶׁלֹּא יָצָא לֵהָרֵג, אָמַר הַמֶּלֶךְ, מַלְּאוּ לוֹ דִּינְרֵי זָהָב וְהוֹצִיאוּ לְפָנָיו, וְאָמְרוּ, אִלּוּ הָיִיתָ עוֹשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ הָיִיתָ נוֹטֵל מִדָּה שֶׁל דִּינְרֵי זָהָב, עַכְשָׁיו אִבַּדְתָּ נַפְשְׁךָ וְאִבַּדְתָּ מָמוֹנְךָ. כֵּן בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְתָה, יוֹצֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לְפָנֶיהָ וְאוֹמֵר לָהּ, אִלּוּ עָשִׂית כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשְׂתָה אִמֵּךְ, זָכִיתְ שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִמֵּךְ כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיוֹצֵא בִּי, וְעַכְשָׁיו אִבַּדְתְּ אֶת עַצְמֵךְ וְאִבַּדְתְּ אֶת כְּבוֹדֵךְ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי", וְאוֹמֵר (שם ב, א) "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם", וְכִי מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ, שָׁלַח אַחַר סוֹפֵר שֶׁלּוֹ לְבוֹא וְלִכְתֹּב לָהּ גִּטָּהּ, וְעַד שֶׁלֹּא בָּא הַסּוֹפֵר נִתְרַצָּה הַמֶּלֶךְ לְאִשְׁתּוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ, אֶפְשָׁר שֶׁיֵּצֵא סוֹפֵר זֶה מִכָּאן רֵיקָם, אֶלָּא אָמַר לֵיהּ, בּוֹא, שֶׁאֲנִי כּוֹפֵל לָהּ כְּתוּבָּתָהּ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, (שם יד, א) "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ", וְאוֹמֵר "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה'" וְגוֹ', וְכִי מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִמְדִינָה שֶׁמָּרְדָה בַּמֶּלֶךְ, שָׁלַח פּוֹלְמַרְכוֹס אֶחָד לְהַחֲרִיבָהּ, הָיָה אוֹתוֹ פּוֹלְמַרְכוֹס בָּקִי וּמְיֻשָּׁב, אָמַר לָהֶם, טִלּוּ לָכֶם יָמִים לָשׁוּב אֶל הַמֶּלֶךְ וְאִם לָאו הֲרֵינִי עוֹשֶׂה לָכֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתִי לִמְדִינָה פְּלוֹנִי וּלְחַבְרוֹתֶיהָ, וּלְאַפְרָכְיָא פְּלוֹנִי וּלְחַבְרוֹתֶיהָ, לְכָךְ נֶאֱמַר "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל".

רמז קעט

(שמות ו כג-כה) (פסוק כ) וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז צ"ה). וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם יִדְבֵּק אָדָם בַּטּוֹבִים, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה שָׁנְשָׂא בַּת יִתְרוֹ יָצָא מִמֶּנּוּ יְהוֹנָתָן, אַהֲרֹן שֶׁנָּשָׂא אֲחוֹת נַחְשׁוֹן יָצָא מִמֶּנּוּ פִּנְחָס. וּפִנְחָס לָאו מִיִּתְרוֹ קָא אָתֵי, וְהָכְתִיב וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל, לָאו דְּאָתֵי מִיִּתְרוֹ שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה. לָא, דְּקָא אָתֵי מִיּוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ. וַהֲלֹא שְׁבָטִים מְבַזִּים אוֹתוֹ, רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה וְהָרַג נְשִׁיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל. אֶלָּא אִי אֲבוּהָ דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אִמָּא דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ, אִי אֲבוּהָ דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ, אִמָּא דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף. דַּיְקָא נַמִּי דִּכְתִיב פּוּטִיאֵל וְלֹא כְּתִיב פּוּטִאֵל. אָמַר רָבָא, הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לְבַדֵּק בְּאַחֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּת עַמִּינָדָב אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נַחְשׁוֹן, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲחוֹת נַחְשׁוֹן, מִכָּאן לְנוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁצָּרִיךְ לְבַדֵּק בְּאַחֶיהָ. תָּנָא, רֹב בָּנִים דּוֹמִין לַאֲחֵי הָאֵם. (פסוק כו) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה ס"ב.

(שמות ו כח) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַיְהִי

בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶל מֹשֶׁה הָיָה הַדִּבּוּר וְלֹא לְאַהֲרֹן, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן", אֶלָּא לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה כָּלוּל לַדְּבָרִים, כָּךְ הָיָה אַהֲרֹן כָּלוּל לַדִּבְּרוּת, וּמִפְּנֵי מָה לֹא מְדַבֵּר עִמּוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, נִמְצֵאתָ מְמַעֵט אַהֲרֹן מִכָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, לְפִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר.

דָּבָר אַחֵר. "אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה, אֵין לִי אֶלָּא מֹשֶׁה דַּיָּן לְפַרְעֹה, אַהֲרֹן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן", מַקִּישׁ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, מַה מֹּשֶׁה דַּיָּן לְפַרְעֹה אַף אַהֲרֹן דַּיָּן לְפַרְעֹה, מַה מֹּשֶׁה אָמַר דְּבָרָיו וְאֵינוֹ יָרֵא אַף אַהֲרֹן אָמַר דְּבָרָיו וְאֵינוֹ יָרֵא, יָכוֹל כָּל הַקּוֹדֵם בַּמִּקְרָא קוֹדֵם בְּמַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה (כְּתוּב בְּרֶמֶז ד).

רמז קפ

(שמות ז א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (תהלים כד, ז) "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְיִבָּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד", שֶׁחוֹלֵק כָּבוֹד לִירֵאָיו. כֵּיצַד, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹשִׁיב לִשְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִרְכִּיב לְאֵלְיָהוּ עַל סוּסוֹ, וּמַהוּ סוּסוֹ, סוּפָה וּסְעָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' בַּסּוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַּרְכּוֹ", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ, וּמֹשֶׁה נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁרְבִיטוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, כ) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין לוֹבְשִׁין עַטָרָה שֶׁלּוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן עֲטָרָה שֶׁלּוֹ לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כא, ד) "תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין לוֹבְשִׁין לְבוּשׁוֹ, וְיִשְׂרָאֵל לָבְשׁוּ לְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּנְתָנוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (שם כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין קוֹרִין בִּשְׁמוֹ כְּמוֹ קֵיסָר אוֹגוּסְטוּס בְּסִילִיאוּס, וְאִם נִקְרָא בְּאֶחָד מֵהֶן מְמִיתִין אוֹתוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה הֲרֵי עָשִׂיתִי אוֹתְךָ כְּמוֹתִי לְפַרְעֹה, אֲנִי נִקְרָא אֱלֹהִים וּבוֹ בַּשֵּׁם בָּרָאתִי אֶת הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים", וּבוֹ בַּשֵּׁם רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה.

דָּבָר אַחֵר, רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִי שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַ, הוֹדִיעוֹ שֶׁאֵינוֹ כְּלוּם בָּעוֹלָם, הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אוֹתְךָ עָלָיו אֱלֹהִים. וּמִנַּיִן שֶׁעָשָׂה פַּרְעֹה אֶת עַצְמוֹ אֱלוֹהַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כט, ג) "יַעַן אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עָשִׂיתָנִי", אֲנִי הוּא שֶׁבָּרָאתִי אֶת עַצְמִי. וְזֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ עַצְמָן אֱלוֹהוּת וְהֵרֵעוּ לְנַפְשָׁם, שְׁלֹשָׁה מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ הֵן, חִירָם וּנְבוּכַדְנֶצַּר וּפַרְעֹה וְיוֹאָשׁ. חִירָם מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "אָמַר לִנְגִיד צֹר כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי", וּלְפִי שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַ הֵרַע לְנַפְשׁוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יז) "שִׂחַתְּ חָכְמָתְךָ עַל יִפְעָתֶךָ עַל אֶרֶץ הִשְׁלַכְתִּיךָ" וְגוֹ'. נְבוּכַדְנֶצַּר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, יד) "אַעֲלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב אֲדַמֶּה לְעֶלְיוֹן". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶךָ, "אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרַד אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר". מֶה עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִגְלָה אוֹתוֹ עַד שֶׁהוּא בְּמַלְכוּתוֹ, וְהֶאֱכִיל[וֹ] עֵשֶׂב כִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד, כב) "וְעִשְׂבָּא כְתוֹרִין לֶךְ יְטַעֲמוּן", וְהָיוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה רוֹאִין אוֹתוֹ בִּדְמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה וְנוֹשְׁכִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ב, יז) "וְשֹׁד בְּהֵמוֹת יְחִיתַן", שֶׁנַּעֲשָׂה מְחִיָּה לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה. יוֹאָשׁ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב כד, יז) "וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמֶּלֶךְ", שֶׁעָשׂוּ אוֹתוֹ אֱלוֹהַ, וְקִבֵּל עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם". וְהֵרַע לְנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כד) "וְאֶת יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים". פַּרְעֹה עָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַ, וְהֵרַע לְנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי נוֹתֵן אֶת פַּרְעֹה (הַפַּרְע) [חָפְרַע"], מַהוּ "חַפְרַע", שֶׁקִּבֵּל פֻּרְעָנוּת מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

דָּבָר אַחֵר, "חַפְרַע", כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, יח) "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה". לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַ, רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה, לָמָּה, (קהלת ה, ז) "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם", הֲוֵי אֱלוֹהַּ עָלָיו וַעֲשֵׂה אוֹתוֹ שַׂחַק בָּעוֹלָם, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "אֵת כָּל גָּבֹהַּ יִרְאֶה (וְ)הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּנֵי שָׁחַץ". וְכִי הַשְּׁפָלִים אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה, וְהָא כְתִיב (זכריה ד, י) "עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ", וּמַהוּ "אֵת כָּל גָּבֹהַּ יִרְאֶה", אֶלָּא הֵן הַגַּוְוָתָנִין שֶׁרוּחָן גַּסָּה עֲלֵיהֶם וּמַגְבִּיהִים עַצְמָן וְעוֹשִׂין עַצְמָן אֱלוֹהוּת, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם, מַרְאֶה אוֹתָם לִבְרִיּוֹת וְעוֹשֶׂה אוֹתָם שַׂחַק בָּעוֹלָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (ירמיה כג, כד) "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה'", אִם יֵלֵךְ אָדָם וְיִיגַע בַּתּוֹרָה וְיֵשֵׁב לוֹ, אֲנִי מַרְאֶה מַעֲשָׂיו לַבְּרִיּוֹת, וְכֵן אִם יַטְמִין אָדָם עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה אֲנִי מַרְאֶה אוֹתוֹ לַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה'" הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", מְמַלֵּא מִמֶּנּוּ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וּמַרְאֶה שַׂחַק לַבְּרִיּוֹת.

דָּבָר אַחֵר. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁקְּרָאתִי לְךָ אֱלֹהִים תְּהֵא רוּחֲךָ גַּסָּה עָלַיִךְ, אֵין אַתָּה אֱלוֹהַ אֶלָּא עַל פַּרְעֹה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות ו, ב) "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'", אֵין אַתָּה אֱלוֹהַ אֶלָּא עַל פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה.

רמז קפא

(שמות ז ט-יב) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כְסִיל", זֶה פַּרְעֹה, כֵּיוָן שֶׁהָלְכוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֲצָלוֹ, אָמַר לָהֶם, תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת, מִיָּד וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת מַטֵּהוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׂחַק פַּרְעֹה עֲלֵיהֶם, אָמַר לָהֶם, לָמָּה אַתֶּם סְבוּרִים

שֶׁבָּאתֶם לִשְׁחֹק עָלַי, אֵינִי מִתְיָרֵא מִן הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, כָּל מִצְרַיִם מְלֵאָה כְּשָׁפִים, תֶּבֶן אַתֶּם מוֹלִיכִים לְעֲפָרִים, כֶּתֶם לְרֶקֶם. וַיִּקְרָא פַּרְעֹה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַיִּקְרָא גַּם פַּרְעֹה, אָמַר רַבִּי לֵוִי, שֶׁקָּרָא לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ, רְאִי הֵיאַךְ בָּאוּ הַיְּהוּדִים לְשַׂחֵק בִּי, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, ו) "וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ", מַה כְּתִיב, וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטֹּתָם. הֲוֵי "כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כְסִיל" זֶה פַּרְעֹה, (משלי כט, יא) "וְחָכָם בָּאָחוֹר יְשַׁבְּחֶנּהּ" זֶה מֹשֶׁה.

דָּבָר אַחֵר, כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת. אָמַר לוֹ, לְמָחָר אֲנִי מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וַאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא וְגוֹ' וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת".

דָּבָר אַחֵר, בַּתְּחִלָּה הוּא מְדַבֵּר בְּקוֹשִׁי, אֵין לְשׁוֹן יְדַבֵּר אֶלָּא לְשׁוֹן קָשֶׁה, כְּמוֹ דְּאַתְּ אָמְרַת (בראשית מב, ל) "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". אָמַר לוֹ, אַהֲרֹן יְהֵא עוֹשֶׂה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאַתָּה עוֹמֵד כְּנִשְׁיָא, שֶׁהוּא גּוֹזֵר עַל הַזְּקֵנִים וְהֵם עוֹשִׂים, וְאָמַרְתָּ אֶל אַהֲרֹן קַח אֶת מַטֶּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי פַרְעֹה. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה. אַהֲרֹן הָיָה רָאוּי לְהִכָּנֵס תְּחִלָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אֶלָּא מֹשֶׁה הָיָה גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן בְּעֵינֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ג) "גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם".

קַח אֶת מַטֶּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי פַרְעֹה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע זֶה מִתְגָּאֶה וְקָרָא עַצְמוֹ תַּנִּין, דִּכְתִיב (יחזקאל כט, ג) "הַתַּנִּים הַגָּדוֹל", לֵךְ וֶאֱמֹר לוֹ רְאֵה מַטֶּה זֶה. הוּא עֵץ יָבֵשׁ, וְנַעֲשֶׂה תַּנִּין, וְיֵשׁ בּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְהוּא בּוֹלֵעַ כָּל הַמַּטּוֹת, וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר עֵץ יָבֵשׁ. אַף אַתָּה, בָּרָאתִי אוֹתְךָ מִטִּפָּה סְרוּחָה וְנָתַתִּי לְךָ מְלוּכָה וְנִתְגָּאֶה אַתָּה וְאָמַרְתָּ "לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עָשִׂיתִנִי", הֲרֵינִי מַחֲזִירְךָ לְתֹהוּ וָבֹהוּ. אַתָּה בָּלַעְתָּ כָּל מַטּוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵינִי מוֹצִיא בִלְעֲךָ מִפִּיךָ, שֶׁכַּחְתָּ מָה קָרָה לְזַקְנְךָ (בראשית יב, יז) "וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה", אַף אֲנִי מֵבִיא עָלֶיךָ עֶשֶׂר נְגָעִים בְּשִׁבְיל יִשְׂרָאֵל. כְּשֶׁבָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עָמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה, וְהָיוּ רוֹאִין שֶׁהֵם דּוֹמִים לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְרוּם קוֹמָתָן כְּאַרְזֵי לְבָנוֹן, וְגַלְגַּלֵּי עֵינֵיהֶם דּוֹמִים לְגַלְגַּלֵּי חַמָּה, וּזְקָנוֹת שְׂלֻהֶם כְּאֶשְׁכְּלוֹת תְּמָרָה, וְזִיו פְּנֵיהֶם כְּזִיו הַחַמָּה, וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדָם שֶׁחָקוּק עָלָיו שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, וְדִבּוּר פִּיהֶם כְּאֵשׁ שַׁלְהֶבֶת, מִיָּד נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם. וְהָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת פְּתָחִים לְפַלְטְרִים שֶׁל פַּרְעֹה, וְעַל כָּל פֶּתַח וּפֶתַח אֲרָיוֹת וְדֻבִּים וְחַיּוֹת רָעוֹת, וְלֹא הָיְתָה בְּרִיָּה יְכוֹלָה לִכָּנֵס שָׁם עַד שֶׁהָיוּ מַאֲכִילִין אוֹתָם בָּשָׂר שֶׁלֹּא יְהוּ מַזִּיקִין אוֹתוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם וְסוֹבְבִים וּמְלַחֲכִין רַגְלֵיהֶם וְהִתְחִילוּ לְלַוּתָם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה. וְכָל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב כְּשֶׁרָאוּ אוֹתָם נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם, וְזִיעַ וְרָתֵת וְחַלְחָלָה אָחַז לְפַרְעֹה וּלְכָל הַיּוֹשְׁבִים לְפָנָיו, וְהֵסִירוּ כִתְרֵיהֶם מֵעַל רָאשֵׁיהֶם וְהִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֲצָרָךְ פַּרְעֹה לִנְקָבָיו וְנִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא, וְנִזְדַּמְּנוּ לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר עַכְבָּרִים וְהָיוּ נוֹשְׁכִים אוֹתוֹ בְּכָל

צַד מוֹשָׁבוֹ, וְצַעַק צְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה עַד שֶׁשָּׁמְעוּ קוֹל צַעֲקָתוֹ גְּדוֹלֵי הַמַּלְכוּת. וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְיָשַׁב עַל כִּסְאוֹ וְנִתְחַזֵּק לִבּוֹ, אָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, מִי אַתֶּם וּמֵאַיִן בָּאתֶם וּמִי שִׁגְּרָכֶם אֶצְלִי, אָמְרוּ לוֹ, "אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ [לאמר] שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי", מִיָּד אָמַר (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'", מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לִי אִגֶּרֶת שָׁלוֹם וְלֹא הֵבִיא לִי דּוֹרוֹן.

רמז קפב

וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵם וְגוֹ' בְּלַהֲטֵיהֶם. אָמַר אַבַּיֵי, הִלְכוֹת כְּשָׁפִים כְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, יֵשׁ מֵהֶם בְּסָקִילָה, וְיֵשׁ מֵהֶם פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְיֵשׁ מֵהֶם מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, בְּסָקִילָה, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, (רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר) מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה כְּדֶרֶךְ חֲנִינָא וְרַב הוֹשַׁעְיָא, כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא הָווּ עָסְקֵי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה וּמִבְרֵי לְהוּ עֶגְלָא תִּלְתָא וְאָכְלֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, "בְּלָטֵיהֶם" אֵלּוּ מַעֲשֶׂה שֵׁדִים, 'בְּלַהֲטֵיהֶם' אֵלּוּ מַעֲשֶׂה כְּשָׁפִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ג, כד) "וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמָה נִקְרָא שְׁמָם כְּשָׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. אָמַר אַבַּיֵי, דְּקָפִיד אֲמָנָא, שֵׁד, דְּלָא קָפִיד אֲמָנָא, כְּשָׁפִים. אָמְרֵי לֵיהּ יוֹחָנִי וּמַמְרֵא לְמֹשֶׁה, תֶּבֶן אַתָּה מַכְנִיס לְעֻפָּרִים. אָמַר לְהוּ, אָמְרֵי אִינְשֵׁי, לְמָתָא דְּיַרְקָא יַרְקָא שְׁקִיל.

וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן אֶת מַטֹּתָם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, נֵס בְּתוֹךְ נֵס. (שמות ז יד) כְּתִיב כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה. אָמְרוּ, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָרִי וְחַיּוֹת וְשׁוּעָל שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בַּסְּפִינָה, וַחֲמוֹר גּוֹבֶה מֶכֶס מִן הַסְּפִינָה, אָמַר לָהֶם הַחֲמוֹר, תְּנוּ לִי מֶכֶס, אָמַר לוֹ שׁוּעָל לַחֲמוֹר, כַּמָּה עַזִּין פָּנֶיךָ, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁמֶּלֶךְ שֶׁבַּחַיּוֹת עִמָּנוּ וְאַתָּה תִּשְׁאַל מֶכֶס, אָמַר לוֹ הַחֲמוֹר, מִן הַמֶּלֶךְ אֲנִי נוֹטֵל וְלִגְנָזָיו אֲנִי מַכְנִיס, אָמַר לוֹ הָאֲרִי, קָרְבוּ לִי הַסְּפִינָה, וְיָצָא וּטָרְפוֹ לַחֲמוֹר וּנְתָנוֹ לַשּׁוּעָל, אָמַר לוֹ, סַדֵּר לִי אֲבָרָיו שֶׁל שׁוֹטֶה זֶה, הָלַךְ הַשּׁוּעָל וְסִדְּרָן, רָאָה לִבּוֹ נָטְלוֹ וַאֲכָלוֹ, כְּשֶׁבָּא הָאֲרִי מָצָא אֲבָרָיו נְתוּחִין, אָמַר לוֹ, לִבּוֹ שֶׁל שׁוֹטֶה זֶה הֵיכָן הוּא, אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, לֹא הָיָה לוֹ לֵב, שֶׁאִם הָיָה לוֹ לֵב לֹא הָיָה נוֹטֵל מֶכֶס מִן הַמֶּלֶךְ. אַף כָּךְ פַּרְעֹה הָרָשָׁע, אִם הָיָה לוֹ לֵב לֹא הָיָה אוֹמֵר לְמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים תֵּן לִי דּוֹרוֹן וְשָׁכַח מַה שֶּׁעָשׂוּ לוֹ הָעַכְבָּרִים, וַעֲדַיִן הָיָה אוֹמֵר (שמות ה, ב) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'".

(שמות ז טו-כה) הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה. פַּרְעֹה שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה, אַמְגּוּשִׁי הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה. עֶשֶׂר מַכּוֹת דְּצַ"ךְ עַדַ"ש בְּאַחַ"ב. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בַּדָּבָר שֶׁנִּתְגָּאָה בּוֹ וְאָמַר (יחזקאל כט, ג) "לִי יְאֹרִי", בּוֹ אַתְחִיל פּוּרְעָנוּתָא, דִּכְתִיב "וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אֲחֲרֵי הַכּוֹת ה' אֶת הַיְאֹר". אַחַר דָּם, צְפַרְדְּעִים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ וּמִחְיָתוֹ בַּמַּיִם, וְיִפְרַע מִמְּצָרִים שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה שֶׁעֲתִידָה לְקַבֵּל תּוֹרָה שֶׁהִיא

מְשׁוּלָה לְמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, א) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם". אַחֵר זֹאת, כִּנִּים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא דָּבָר שֶׁנִּבְרָא מֵעָפָר, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה מְשׁוּלָה לְעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ". אַחַר זֹאת, עָרֹב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹאוּ אֲרָיוֹת נְחָשִׁים וְדֻבִּים, וְיִפָּרְעוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה הַמְּשׁוּלָה לְחַיּוֹת, (שם מט, ט) "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה", (דברים לג, כב) "דָּן גּוּר אַרְיֵה", "יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ", (שם, כז) "בִּנְיָמִן זְאֵב" וְגוֹ'. אַחַר זֹאת, דֶּבֶר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא דֶּבֶר שֶׁמֵּמִית, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ לְמִיתָה עַל יִחוּד שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג) "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם". אַחַר זֹאת, שְׁחִין, (שמות ט, ח) "מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא הָעוֹלֶה מִן הַכִּבְשָׁן, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה שֶׁמְּסָרָה עַצְמָהּ לְמִיתָה, אַבְרָהָם בְּאוּר כַּשְׂדִּים, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ. אַחַר זֹאת, בָּרָד, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא בָּרָד שֶׁהוּא לָבָן כַּשֶּׁלֶג, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ". אַחַר זֹאת, אַרְבֶּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא אַרְבֶּה שֶׁנִּקְרָא חֵילִי הַגָּדוֹל, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד אֻמָּה שֶׁנִּקְרְאוּ חֵילוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז, ד) "וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאֹתַי". אַחַר זֹאת, חֹשֶׁךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא חֹשֶׁךְ שֶׁהוּא מַבְדִּיל מִן הָאוֹר, וְיִפָּרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקֵּשׁ לְאַבֵּד אֻמָּה הַמַּבְדֶּלֶת מִן הָאֻמּוֹת. אַחַר זֹאת, מַכַּת בְּכוֹרוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹבֵר בְּתוֹךְ מִצְרַיִם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וְאֶפְרַע מִמִּצְרַיִם שֶׁבִּקְּשׁוּ לְאַבֵּד בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבִי, שֶׁחִלֵּק לַיְלָה לְאַבֵּד אוֹיְבֵי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְחַלֵּק עֲלֵיהֶם לָיְלָה". וּבִזְכוּת עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת שֶׁנִּתְנַסָּה וְנִמְצָא שָׁלֵם, הִכָּם עֶשֶׂר מַכּוֹת. בְּטַכְסִיס בָּשָׂר וָדָם הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת הַמַּכּוֹת. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהַמְּדִינָה מוֹרֶדֶת עָלָיו מַהוּ עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּחַ לְגָיוֹנוֹת, וְהֵן מַקִּיפִין עָלֶיהָ. בַּתְּחִלָּה הוּא סוֹכֵר אַמַּת הַמַּיִם שֶׁלָּהֶם, אִם חוֹזְרִין מוּטָב, וְאִם לָאו [הוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם קָלָאנִים, חָזְרוּ, מוּטָב, וְאִם לַאו] הוּא מוֹרֶה בָּהֶן חִצִּים, אִם חוֹזְרִין מוּטָב, וְאִם לָאו זוֹרֵק בָּהֶן נֶפֶט, אִם חוֹזְרִין מוּטָב, וְאִם לָאו מְשַׁלִּיךְ עֲלֵיהֶן אַבְנֵי בְּלִיסְטְרָא, אִם חוֹזְרִין מוּטָב, וְאִם לָאו מְגָרֶה בָּהֶן לְגָיוֹנוֹת וְאוּכְלוּסִים הַרְבֵּה, אִם חוֹזְרִים מוּטָב, וְאִם לָאו אוֹסֵר אוֹתָן בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אִם חוֹזְרִין מוּטָב, וְאִם לָאו הוֹרֵג הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא עַל מִצְרַיִם בְּטַכְסִיס שֶׁל מְלָכִים, בַּתְּחִלָּה סָכַר אַמַּת הַמַּיִם שֶׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, מד) "וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם", לֹא חָזְרוּ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם קוֹלָנִים, אֵלּוּ הַצְּפַרְדְּעִים, לֹא חָזְרוּ, הֵבִיא עֲלֵיהֶם הַחִצִּים, אֵלּוּ הַכִּנִּים, שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים בְּגוּפָם שֶׁל מִצְרִיִּים כַּחֵץ הַזֶּה, לֹא חָזְרוּ, הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אַבְנֵי בְּלִיסְטְרָא, זֶה הַבָּרָד, אַחַר כָּךְ גָּרָה בָּהֶן אוּכְלוּסִין הַרְבֵּה, זֶה אַרְבֶּה, וְאַחַר כָּךְ נִתְנַם בְּבֵית הָאֲסוּרִים, זֶה הַחֹשֶׁךְ, לֹא חָזְרוּ, הָרַג כָּל הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות

יב, כט) "וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר". לְפִי מַה שֶׁחָשְׁבוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת יִשְׂרָאֵל, הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם. הֵם חָשְׁבוּ שֶׁיִּהוּ שׁוֹאֲבִים מֵימֵיהֶם, לְכָךְ "וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם". הֵם חָשְׁבוּ שֶׁיִּהוּ טוֹעֲנִין פְּרַגְמַטוּטִין, שָׁלְטוּ עֲלֵיהֶם צְפַרְדְּעִים, וְהָיוּ מְשָׁרְפִים אוֹתָם. הֵם חָשְׁבוּ שֶׁיִּהוּ עוֹשִׂים בָּאָרֶץ, הִרְחִישָׁה הָאָרֶץ כִּנִּים. הֵם חָשְׁבוּ טוֹעֲנִים אֶת בְּנֵיהֶם כַּפַּדְגוֹג הַזֶּה, שָׁלַח בָּהֶם אֲרָיוֹת וּזְאֵבִים וְדֻבִּים, הָיָה לוֹ לְמִצְרִי עֲשָׂרָה בָּנִים, וְאָמַר לַיִּשְׂרְאֵל שֶׁיּוֹלִיכֵם לַשּׁוּק, וְהָיָה הָאָרִי בָּא וְנוֹטֵל אֶחָד וְהַזְּאֵב אֶחָד וְהַדֹּב אֶחָד וְהַנָּמֵר אֶחָד, וְהָיָה נִכְנָס אֵצֶל הַמִּצְרִי לְבַדּוֹ, וּמִצְרִי אוֹמֵר לוֹ, הֵיכָן הֵם בָּנַי, אוֹמֵר לוֹ יִשְׂרְאֵל, שֵׁב וַאֲנִי אֲעֲשֶׂה לְךָ חֶשְׁבּוֹן, נָטַל הָאֲרִי אֶחָד, וְכַךְ וְכַךְ, עַד שֶׁנָּתַן לוֹ חֶשְׁבּוֹן. הֵם חוֹשְׁבִים (לְגָזֹל) [שֶׁיִּהוּ רוֹעִים] אֶת מִקְנֵיהֶם, וְשִׁלַּח בָּהֶם אֶת הַדֶּבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, ו) "וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם". הֵם חָשְׁבוּ שֶׁיִּהוּ בַּלָּנִין, הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁחִין. הֵם חָשְׁבוּ לִסְקֹל אוֹתָם בַּאֲבָנִים, הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הַבָּרָד. הֵם חָשְׁבוּ שֶׁיִּהוּ כּוֹרְמֵיהֶם, הֵבִיא עֲלֵיהֶם הָאַרְבֶּה וְאָכַל אִילָנוֹתֵיהֶם. הֵם חָשְׁבוּ לֶאֱסֹר אוֹתָם בְּבֵית הָאֲסוּרִים, הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כג) "לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". הֵם חָשְׁבוּ לַהֲרֹג אוֹתָם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם. הֵם חָשְׁבוּ לְהַשְׁקִיעַ אוֹתָם בַּמַּיִם, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁקְעָם בַּמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, טו) "וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ". וְכָל מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים, הוּא עָתִיד לְהָבִיא אוֹתָם [עַל אֱדוֹם], שֶׁנֶּאֱמַר "כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ כְּשֵׁמַע צֹר". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁכָּתַב צוֹר, מָלֵא, בְּצוֹר הַמְּדִינָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב צֹר, חָסֵר, בְּמַלְכוּת אֱדוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא מְצֵרָה לְיִשְׂרָאֵל, בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכַּת דָּם, אַף לֶעָתִיד כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, ג) "וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם צְפַרְדְּעִים שֶׁהָיָה קוֹלָן קָשֶׁה, אַף לֶעָתִיד כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶן כִּנִּים, אַף לֶעָתִיד כֵּן, (שם לד, ט) "וְנֶהֶפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת וַעֲפָרָהּ לְגָפְרִית", וְאֵין עָפָר אֶלָּא כִּנִּים, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ח, יב) "וְהַךְ אֶת עֲפַר הָאָרֶץ". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם עָרֹב, אַף לֶעָתִיד כֵּן, "וִירֻשׁוּהָ קָאַת וְקִפֹּד". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם דֶּבֶר, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח, כב) "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר" וְגוֹ'. בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם שְׁחִין, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, יב) "וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה וְגוֹ' הֶמֶק בְּשָׂרוֹ". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם בָּרָד, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל שם) "וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם אַרְבֶּה, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר "בֶּן אָדָם וְגוֹ' אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף". בְּמִצְרַיִם הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד, יא) "וְנָטָה עָלֶיהָ קַו תֹּהוּ". בְּמִצְרַיִם נָגַף בְּכוֹרִים, אַף לֶעָתִיד כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, (ישעיה לד, ז) "וְיָרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם", וְיָרְדוּ (רָמִים) [רוֹמִים] עִמָּם. מַה בְּמִצְרַיִם, מִשֶּׁפָּרַע מֵאֱלֹהֵיהֶם, אַחַר כָּךְ מֵהֶם, אַף

לֶעָתִיד, מִשֶּׁפָּרַע מִשֹּׂר שֶׁלָּהֶם, אַחַר כָּךְ הוּא פּוֹרֵעַ מֵהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, כא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם", וְאַחַר כָּךְ, "עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה (בַּאֲדָמָה) [עַל הָאֲדָמָה"]. לָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכַּת דָּם תְּחִלָּה. אֶלָּא שֶׁהָיוּ פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים עוֹבְדִים לַיְאוֹר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ וְהַכֵּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם לִפְנֵיהֶם, [וְאַחַר כַּךְ עַצְמוֹ. מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר, מְחוּ אֱלָהַיָּא וְיִבַּהֲתוּן כּוּמְרַיָּא] רְאֵה מַה כְּתִיב, עַל נַהֲרֹתָם, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיוּ הַמַּיִם, נַעֲשִׂים דָּם. מַהוּ עַל כָּל מִקְוֵה מֵימֵיהֶם, אֲפִלּוּ מַה שֶּׁהָיָה בַּקִּיתוֹן נַעֲשָׂה דָּם. וַאֲפִלּוּ מַה שֶּׁהָיָה מִצְרִי רוֹקֵק מִתּוֹךְ פִּיו נַעֲשָׂה דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם. אָמַר רַבִּי לֵוִי, מִמַּכַּת דָּם הֶעֱשִׁירוּ יִשְׂרָאֵל. כֵּיצַד, הָיָה הַמִּצְרִי וְיִשְׂרְאֵל יוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ בַּיִת אֶחָד, וְהָיְתָה הַגִּיגִית מְלֵאָה מַיִם, וְהָיָה הַמִּצְרִי הוֹלֵךְ לְמַלְאוֹת הַקִּיתוֹן מִתּוֹכָהּ וְנַעֲשָׂה דָם, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ וְשׁוֹתֶה מַיִם מִתּוֹךְ הַגִּיגִית, וְהָיָה הַמִּצְרִי אוֹמֵר, תֵּן לִי מִיָּדְךָ מְעַט מַיִם, וְהָיָה נוֹתֵן לוֹ, נִמְצָא בְּיַד מִצְרִי דָּם, וְהָיָה אוֹמֵר לוֹ, בּוֹא אֲנִי וְאַתָּה וְנִשְׁתֶּה מִן הַקְּעָרָה, וְהָיָה יִשְׂרָאֵל שׁוֹתֶה מַיִם וְהַמִּצְרִי דָּם, וּכְשֶׁהָיָה הַמִּצְרִי לוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל מַיִם [בְּמָקוֹם], הָיָה שׁוֹתֶה מַיִם. לְפִיכָךְ מִמַּכַּת דָּם הֶעֱשִׁירוּ יִשְׂרָאֵל. וְכַמָּה הָיְתָה הַמַּכָּה עוֹשָׂה בָּהֶם. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה יָמִים הָיָה מַתָּרָה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמַּכָּה, וְשִׁבְעָה יָמִים הָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶם. וְחַד אָמַר, בְּשִׁבְעָה יָמִים (היתה) [הָיָה] מַתָּרָה בָּהֶם וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה יָמִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בָּהֶם. וּכְשֶׁם שֶׁפָּרַע מִמִּצְרַיִם כָּךְ עָתִיד לְהָבִיא עַל אֻמָּה [זוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד, ט י) "וְנֶהֶפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת לַיְלָה וְיוֹמָם לֹא (יִכְבֶּה) [תִכְבֶּה]. וְלָמָּה, שֶׁבִּטְלוּ יִשְׂרָאֵל (אֶת) [מִן] הַתּוֹרָה שֶׁהָיוּ יְגֵעִין בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה. הָאֵשׁ שֶׁאֲנִי מֵבִיא בָּהֶן אֵינוֹ כָּבֶה לְעוֹלָם, אֶלָּא (שם) "לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׁנָהּ", לְפִי שֶׁשָּׁרְפוּ אֶת בֵּיתוֹ וְהָיָה הֶעָשָׁן עוֹלֶה מִמֶּנּוּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סו, ו) "קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל", וְאוֹמֵר, זְכוֹר מָה עָשִׂיתָם בָּהֵיכַל, "קוֹל ה' מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו". וְהוּא פּוֹדֶה אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, ד) "גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא יָבֹא וְיוֹשִׁעֲכֶם" וְגוֹ'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים ט, כא) "שִׁיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם", לְפִי שֶׁהֵן עוֹשִׂין עַצְמָן מְרִיוֹת, הוֹדַע לָהֶם שֶׁאַתָּה אָדוֹן עַל כֻּלָּם, (שם) "יֵדְעוּ גוֹיִם", שֶׁהֵם "אֱנוֹשׁ", הוֹדִיעֵם שֶׁהֵם בָּשָׂר וָדָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בְּשְׁבִיל שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַ, הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא בָּשָׂר וָדָם. אַחֲז בּוֹ מֹשֶׁה. אָמַר לוֹ, הָנַח לִי שֶׁאֶעֱשֶׂה צָרְכִי, אַחַר כָּךְ אֲנִי מְדַבֵּר עִמְּךָ. אָמַר מֹשֶׁה, יֵשׁ אֱלוֹהַּ שֶׁעוֹשֶׂה צָרְכוֹ. לְפִיכָךְ אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר". דָּם מִפְּנֵי מָה בָּא עֲלֵיהֶם, שֶׁהָיוּ רוֹאִים אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ טוֹבְלִין מִטֻּמְאוֹתֵיהֶם, וְאֶת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ טוֹבְלוֹת מִנִּדָּתָן, וְאָחֲזוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְבְּלוּ. לְפִיכָךְ הָפַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כָּל מֵימֵיהֶם לְדָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בָּעֲצִים וּבָאֲבָנִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאָפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה

שֶׁלָּהֶן הָיוּ פּוֹלְטִין וּמוֹצִיאִין דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, כז) "אוֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה". צְפַרְדְּעִים מִפְּנֵי מָה בָּאוּ עֲלֵיהֶם. אָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל, צְאוּ וְהָבִיאוּ לָנוּ שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וּנְשַׂחֵק בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹצִין, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם צְפַרְדְּעִים, עַד שֶׁנִּשְׁמַע קוֹלָן בְּתוֹךְ כַּרְסָן שֶׁל מִצְרִים, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין קוּקִי, וְלֹא עוֹד, כְּשֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לְבֵית הַכִּסֵּא הָיוּ מְנַשְּׁכִין אוֹתָן בְּנִקְבָן, אֵין בּוּשָׁה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כט) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ וגו'. הַרְבֵּה מִינֵי צְפַרְדְּעִים הֵבִיא עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ח, ב) וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ, צִפּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ הָעוֹפוֹת צְמֵאִים וְהָיוּ מִתְיָרְאִין לִשְׁתּוֹת מַיִם, הָיָה קוֹרֵא אוֹתָם וְאוֹמֵר לָהֶם בּוֹאוּ וּשְׁתוּ וְאַל תִּירְאוּ. כִּנִּים מִפְּנֵי מָה הֵבִיא עֲלֵיהֶם. שֶׁשָּׁמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מְכַבְּדֵי בָּתִּים, מְכַבְּדֵי דְּרָכִים, מְכַבְּדֵי חוּצוֹת וּרְחוֹבוֹת, הָאִישׁ מְכַבֵּד בֵּית הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה מְכַבֶּדֶת בֵּית הָאִישׁ. לְפִיכָךְ הָפַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָפָר לְכִנִּים עַד שֶׁלֹּא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל עָפָר שֶׁיְּכַבְּדוּ. אַרְבָּעָה עָשָׂר מִינֵי כִּנִּים הֵבִיא עֲלֵיהֶם, הַקָּטַנָּה שֶׁבָּהֶן כְּבֵיצָה שֶׁל תַּרְנְגֹלֶת, וְהַגְּדוֹלָה שֶׁבָּהֶן כְּבֵיצָה שֶׁל אֲוָז. עָרֹב מִפְּנֵי מָה הֵבִיא עֲלֵיהֶם. שֶׁאוֹמְרִים לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, צְאוּ וְהָבִיאוּ לָנוּ דָּבִים וַאֲרָיוֹת וְנַעֲשֶׂה קְנִיגְיוֹס, וּנְשַׂחֵק בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹצִים, וְאַל יָבוֹאוּ זֶה אַצֶל זֶה וְיִפְרוּ וְיִרְבּוּ, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם כָּל חַיָּה רָעָה. דֶּבֶר מִפְּנֵי מָה בָּא עֲלֵיהֶן. שֶׁשָּׁמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל רוֹעֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, חֲמוֹרִים בָּקָר וְצֹאן, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם דֶּבֶר, וְהָרַג כָּל מַה שֶּׁרָעוּ יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁלֹּא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּהֵמָה שֶׁיִּרְעוּ. שְׁחִין מִפְּנֵי מָה הֵבִיא עֲלֵיהֶם. שֶׁשָּׁמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שַׁמָּשִׁים לְהָחֵם אֶת הַצּוֹנְנִים וּלְצַנֵּן לָהֶם אֶת הַחַמִּין, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם שְׁחִין לַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְחֲצוּ, בֵּין בְּחַמִּין וּבֵין בְּצוֹנֵן. בָּרָד מִפְּנֵי מָה. מִפְּנֵי שֶׁשָּׁמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹטְעֵי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם בָּרָד, וְשָׁבַר כָּל מַה שֶּׁנָּטְעוּ יִשְׂרָאֵל. אַרְבֶּה מִפְּנֵי מָה. שֶׁשָּׁמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל זוֹרְעֵי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְכָל מִינֵי קִטְנִיּוֹת, לְפִיכָךְ הֵבִיא עֲלֵיהֶם אַרְבֶּה, וְאָכַל כָּל מַה שֶּׁזָּרְעוּ יִשְׂרָאֵל. חֹשֶׁךְ מִפְּנֵי מָה בָּא עֲלֵיהֶם. בָּרוּךְ הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂוֹא פָּנִים, כְּדֵי לְקַבֵּר פּוֹשְׁעֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּכוֹרִיהֶם מִפְּנֵי מָה מֵתוּ. מִשּׁוּם שֶׁאָמַר "בְּיַלְדֶּכֶן אֶת הָעִבְרִית", וְאַף זוֹ גְּזֵרָה טוֹבָה, אִם אָמַר אִם בַּת הִיא הֲמִתֶּן אֹתָהּ נִתְמַעֲטוּ שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לִשָּׂא לוֹ עֶשֶׂר נָשִׁים לְפִרוֹת וְלִרְבּוֹת מֵהֶן וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְהִנָּשֵׂא אֶפִילוּ לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם כְּאַחַת. וּמִפְּנֵי מָה טָבְעוּ בְּיַם סוּף, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּצַּו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ וְגוֹ' כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד וְגוֹ'. וּמָה הָיוּ עוֹשִׂים בְּנֵיהֶם שֶׁל מִצְרִים הָרְשָׁעִים, הָיוּ מַחֲזִירִין בְּכָל עֲיָרוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת קוֹלָהּ שֶׁל אִשָּׁה שֶׁהִיא צוֹעֶקֶת מִתּוֹךְ לֵידָתָהּ, הוֹלְכִין וְאוֹמְרִין לַאֲבוֹתֵיהֶם, וּבָאִין וְנוֹטְלִין בְּנֵיהֶם וּמַשְׁלִיכִים לַנָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, טו) "אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים" וגו', אֵלּוּ מִצְרִיִּים הָרְשָׁעִים, "שֻׁעָלִים קְטַנִּים", אֵלּוּ בְּנֵיהֶן, (שם) "מְחַבְּלִים כְּרָמִים", זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְשׁוּלָּה

לְגָפָנִים, (ישעיה ה, ז) "כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל". מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, כַּרְמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תָּצִיץ בּוֹ, וְאִם הֵצַצְתָּ אַל תֵּרֵד לְתוֹכוֹ, וְאִם יָרַדְתָּ לְתוֹכוֹ אַל תְּהֶנֶה מִמֶּנּוּ, וְאִם נֶהֱנֵיתָ מִמֶּנּוּ אַל תֹּאכַל מִפֵּירוֹתָיו, וְאִם הֵצַצְתָּ וְיָרַדְתָּ וְנֶהֱנֵיתָ וְאָכַלְתָּ, סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לְהִטָּרֵד מִן הָעוֹלָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, רְדוּ מִלְּפָנַי וּרְאוּ בְּנֵי חֲבִיבֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁמַּשְׁלִיכִים אוֹתָם בַּנָּהָר, וְיָרְדוּ מִלְּפָנָיו כְּשֶׁהָיוּ מְבֹהָלִין, וְעָמְדוּ בַּמַּיִם עַד אַרְכּוּבוֹתֵיהֶן, וְהָיוּ מְקַבְּלִים בְּנֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַנִּיחִים אוֹתָם עַל גַּבֵּי הַסְּלָעִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא לָהֶם דְּדִין מִן הַסְּלָעִים וּמַנִּיקָם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וַיֵּנִקֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע". וְעוֹד גָּזַר פַּרְעֹה, כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַתְכֹּנֶת לְבֵנִים, יְהוּ מַכִּין אוֹתוֹ תַּחַת חֶסְרוֹן לְבֵנִים. וּמַאי שְׁנָא מִצְרִים מִכָּל הַמְּדִינוֹת כֻּלָּם, שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְתוֹכָהּ. אֶלָּא אָמְרוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיוּ מִצְרִים שׁוֹלְטִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, אָמַר, אֵין לְךָ אֻמָּה מְלֻכְלֶכֶת בַּעֲבֵרוֹת וּבִדְבָרִים מְכֹעָרִים וּבִדְבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין וּשְׁטוּפָה בִּכְשָׁפִים וּבְזִמָּה וַחֲשׁוּדָה עַל כָּל מַעֲשִׂים רָעִים אֶלָּא מִצְרַיִם בִּלְבַד, לְפִיכָךְ בָּאָה לָהֶם תַּקָּלָה לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵיהֶם. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת קוֹרַת רוּחַ לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל מֵהֶם. וְאַף לֶעָתִיד לָבֹא עֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִכָּשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶבֶן מַעֲמָסָה" וְגוֹ'.

(שמות ז כו-כט) דְּרַשׁ תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי, מָה רָאוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁמָּסְרוּ אֶת עַצְמָן לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, נָשְׂאוּ קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמָן מִצִּפֳּרְדְּעִים, וּמַה צְפַרְדֵּעִין שֶׁאֵין מְצַוִּין עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם כְּתִיב בָּהֶם וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְגוֹ' וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ, אֵימָתַי מִשְׁאֶרֶת מְצוּיָה בַּתַּנּוּר, בְּשָׁעָה שֶׁהַתַּנּוּר חַם, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַה פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּל הַצְּפַרְדְּעִים מֵתוּ, וְאוֹתָן שֶׁיָּרְדוּ לַתַּנּוּר לֹא מֵתוּ מִפְּנֵי שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן לִשְׂרֵפָה.

רמז קפג

(שמות ח, טו) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל פַּרְעֹה, אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִכָּאן שֶׁאֵין הַשֵּׂד יָכוֹל לִבְרֹאת בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה. אָמַר רַב פָּפָּא, הָאֱלֹהִים, אֲפִלּוּ כְּגָמָל נַמִּי לָא מָצֵי בָּרֵי, אֶלָּא הַאי מִכְנִיף לֵיהּ וְהַאי לָא מִכְנִיף לֵיהּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, חָמֵשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁל יַד יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלָּם לְסוֹד גְּאֻלָּה, אֶצְבַּע קְטַנָּה, בָּהּ הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה לַעֲשׂוֹת בַּתֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ", אֶצְבַּע, שְׁנִיָּה לַקְּטַנָּה, בָּהּ הִכָּה אֶת הַמַּצְרִים, אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא, כַּמָּה לְקוּ בְּאֶצְבַּע וְגוֹ'. שְׁלִישִׁית, שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לַקְּטַנָּה, כָּתַב בָּהּ הַלּוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, יח) "כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים". רְבִיעִית, שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לַבֹּהֶן, בָּהּ הֶרְאָה לְמֹשֶׁה מַה יִּתְּנוּ לְפִדְיוֹן נַפְשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה יִתְּנוּ". בֹּהֶן וְכָל

הַיָּד, בָּהּ עָתִיד לְהַשְׁמִיד אֶת צָרָיו וּלְהַכְרִית אֶת שֶׁהֵן אוֹיְבָיו שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ה, ח) "תָּרֹם יָדְךָ עַל צָרֶיךָ וְכָל אֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ".

(שמות ח ב-יא) וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, הִשְׁרִיצָה וּמִלְּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, עֲקִיבָא, מַה לְּךָ אֵצֶל אַגָּדָה, כַּלֵּךְ מִדִּבְרוֹתֶיךָ וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהֳלוֹת, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, שָׁרְקָה לָהֶם וְהֵם בָּאוּ. בָּתֵּי הַשַּׁיִשׁ וּבָתֵּי הַפִּסַּפְסִים שֶׁלָּהֶם, מֶה הָיוּ עוֹשִׂים הַצְּפַרְדְּעִים, הָיוּ בוֹקְעוֹת וְעוֹלוֹת לְתוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ, וְהֵן אוֹמְרִים, אִנּוּ שְׁלוּחִין שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, וְהָיָה הַשַּׁיִשׁ וְהַפִּסַּפְסִים מִתְבַּקְּעִ מִלִּפְנֵיהֶם. וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִשְׁלִיט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַךְ בְּקַשֶּׁה. וְעִכְבָּרִים שֶׁל פִּלְשְׁתִּים, יוֹשֵׁב עַל סַפְסָל שֶׁל נְחֹשֶׁת, וּמְבַקֵּעַ הַסַּפְסָל וְהוּא עוֹלֶה וְשׁוֹמֵט אֶת בְּנֵי מֵעָיו. וְכֵן הַצְּרָעוֹת, הָיוּ נִטְמָנִים בַּמְּעָרוֹת וְנוֹתְנִין אֲבָנִים בְּפֶתַח הַמְּעָרָה, וְהָאֶבֶן מִתְבַּקַּעַת מִן הַצְּרָעָה. וְהָאֶבֶן שֶׁמֵּת בָּהּ גָּלְיָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ". וְחֵץ נַעֲמָן שֶׁהִכָּה אֶת אַחְאָב וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַשִּׁרְיוֹן, וְשִׁרְשֵׁי תְּאֵנָה שֶׁהֵן רַכִּין וּבוֹקְעִין בַּצּוּר. וְהַשָּׁמִיר שֶׁהוּא בּוֹקֵעַ הָאֶבֶן. קְחוּ לָכֶם מִלֹּא חָפְנֵיכֶם (כתוב ברמז ח).

(שמות ט ט) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אָבָק שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַלֵּךְ, הָלַךְ מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים (פַּרְסָה) [יוֹם], קַל וָחֹמֶר לְקוֹל שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַלֵּךְ. הָדָא הוּא דִּכְתִיב, (שמות יב, לז) "וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה", מַהֲלַךְ שִׁשִּׁים [נוסחה אחרת מֵאָה וְעֶשְׂרִים] מִיל, מַהֲלַךְ (אַרְבָּעִים) [שְׁלוֹשִׁים] פַּרְסָה, וְהָיָה קוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָלַךְ מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים (פַּרְסָה) [יוֹם] לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְאֹשֶׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים". וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים, לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה.

רמז קפד

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ. אִלּוּ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה, בַּעַל גָּרֵב וַחֲזָזִית. וְגָרֵב לֹא, וְהָכְתִיב גָּרֵב בְּאוֹרַיְיתָא, וַחֲזָזִית לֹא, וְהָכְתִיב חֲזָזִית בְּאוֹרַיְיתָא, דְּתַנְיָא, גָּרֵב, זֶה הַחֶרֶס, יַלֶּפֶת, זוֹ חֲזָזִית הַמִּצְרִית, דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ יַלֶּפֶת, שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה. בִּשְׁלָמָא חֲזָזִית אֲחֲזִית לָא קַשְׁיָא, כָּאן בַּחֲזָזִית מִצְרִית כָּאן בַּחֲזָזִית דְּעַלְמָא, אֶלָּא גָּרֵב אֲגָרֵב קַשְׁיָא. גָּרֵב אֲגָרֵב לָא קַשְׁיָא, הָא בְּלַח הָא בְּיָבֵשׁ, לַח מִתְּסֵי, יָבֵשׁ לָא מִתְּסֵי. וְהָכְתִיב, (דברים כח, כז) "יַכְּכָה ה' בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וְגוֹ' וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס", מִדְּכְתִיב וּבֶחָרֶס, הֲוֵי גָּרֵב לַח, וְקָאָמַר (שם) "אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא". אֶלָּא תִּלְתָא גַּוְונֵי הֲווּ, דִּקְרָא, יָבֵשׁ בֵּין

מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, [מַתְנִיתִין לַח מִבַּחוּץ וּמִבִּפְנִים], דְּמִצָּרִים לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ'.

(שמות ט יא) וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין. כָּל מַכָּה וּמַכָּה הָיוּ מוֹסִיפִין, הִנִּיחוּ יְדֵיהֶם לְחֵיקָם וְהוֹצִיאוּם מְצֹרָעַת כַּשֶּׁלֶג, וְלֹא נִתְרַפְּאוּ עַד יוֹם מוֹתָן. וְכֵן כָּל מַכָּה וּמַכָּה הָיוּ מוֹסִיפִין (עַד יוֹם מוֹתָן, וְכֵן כָּל מַכָּה וּמַכָּה הָיוּ מוֹסִיפִין מַכָּה), עַד שְׁחִין, דִּכְתִיב וְלֹא יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים.

רמז קפה

(שמות ט טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת וְגוֹ'. הוּא נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַבְּכוֹרוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִבְּכֹר פַּרְעֹה", בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל פַּרְעֹה שֶׁהוּא בְּכוֹר, אוֹ לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא עַל בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם) "הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ" הֲרֵי בְּנוֹ אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבְּכֹר פַּרְעֹה", בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל פַּרְעֹה שֶׁהוּא בְּכוֹר וְנִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַבְּכוֹרוֹת. וּבַעַל צָפוֹן נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַיִּרְאוֹת, כְּדֵי לְפַתּוֹת לִבָּן שֶׁל מִצְרִיִּים, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם". (שמות ט יח) כֵּיצַד הָיָה הַבָּרָד יוֹרֵד. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי, אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר, כַּחֲלָזוֹן הַזֶּה הָיָה יוֹרֵד וּמְקַצֵּץ אֶת הָאִילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, מז) "יַהֲרֹג בַּבָּרָד גַּפְנָם". וְחָד אֲמַר, כַּחֲנָמֵל הַזֶּה הָיָה יוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל". הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר. שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַכֹּתֶל. אָמַר לוֹ, לְמָחָר כְּשֶׁתַּגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְכָאן אֲנִי מוֹרִיד בָּרָד עָלֶיךָ. אֲשֶׁר לֹא הָיָה כָמֹהוּ. כָּמוֹהוּ לֹא הָיָה אֲבָל עָתִיד לִהְיוֹת, אֵימָתַי הוּא מְתֻקָּן, לְסַנְחֵרִיב, דִּבְרֵי רַבִּי סִימוֹן, רַבִּי חֲנַנְיָה אוֹמֵר, לְמַכַּת גּוֹג וּמָגוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֶגְּשָׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ". (שמות ט יט) שְׁלַח הָעֵז אֶת מִקְנְךָ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, בְּכָל הַמַּכּוֹת לֹא אָמַר פַּרְעֹה ה' הַצַּדִּיק אֶלָּא בְּמַכַּת הַבָּרָד בִּלְבָד, לָמָּה, שֶׁאָדָם כְּשֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְהִלָּחֵם עִם חֲבֵרוֹ וְנִצַּח אוֹתוֹ, פִּתְאוֹם הוּא בָא עָלָיו וְהוֹרְגוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְפַרְעֹה, וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת מִקְנְךָ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר, (להלן פסוק כז) "ה' הַצַּדִּיק".

רמז קפו

(שמות ט כ) הַיֵּרֵא אֶת דְּבַר ה'. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הַטּוֹב שֶׁבַּנָּחָשִׁים רְצוֹץ אֶת מֹחוֹ, כְּתִיב (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב", מֵהֵיכָן הָיוּ, וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות ט, ו) "וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם, וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל פַּרְעֹה הָיוּ, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנְךָ", וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל הָיוּ, וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות י, כו) "וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ", מִשֶּׁל מִי הָיוּ, מֵהַיֵּרֵא אֶת דְּבַר ה', נִמְצֵינוּ לְמֵדִין

שֶׁמֵּהֶן הָיָה תַּקָּלָה לְיִשְׂרָאֵל. (שמות ט כג) וַה' נָתַן קֹלֹת. בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּקוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת". וַה' וְכָל סַנְקְלִיטִין שֶׁלּוֹ, גָּזְרוּ שֶׁיֵּרֵד הַבָּרָד. וַיַּמְטֵר ה'. בִּתְחִלָּה מָטָר, וּכְשֶׁיֵּרֵד נַעֲשָׂה בָּרָד, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּמְטֵר ה' בָּרָד, לָמָּה, שֶׁאֵין הָרָעָה יָרָה אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַמָּטָר הָיָה יוֹרֵד, וְהָיָה הָרוּחַ נִכְנָס בּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בָּרָד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח, ח) "רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ". (כְּתוּב בְּרֶמֶז ת"פ). (שמות ט כד) וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, צְלוֹחִית מְלֵאָה אֵשׁ וּמַאֲחֶרֶיהָ בָּרָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, צְלוֹחִית שֶׁל בָּרָד מְלֵאָה אֵשׁ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, אֵשׁ וּבָרָד פְּתוּכִין זֶה בָּזֶה. אָמַר רַבִּי חָנָן, טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, כְּהָדָא פְּרַטְתָּא דְּרוֹמוֹנָא דְּחַרְצָנָתֵיהּ מִתְחֲמֵי מִלְּגָיו. טַעְמָא דְּרַבִּי נְחֶמְיָה, כְּהָדָא אִשְׁתָּא (דקנדילא, שֶׁזְּגָיו נִרְאִים מִחוּץ), דָּמַיָּא וּמִשְׁחָא מְעָרְבִין כְּחָדָא וְהִיא דָּלְקָא גַּבֵּיהוֹן. וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, מִתְקָהֵא לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתֵיהּ. אָמַר רַב אָחָא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי לִגְיוֹנוֹת קָשִׁים, וְהָיוּ נִלְחָמִין זֶה בָּזֶה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעָה מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, וְהָלְכוּ וְעָשׂוּ מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ אֵשׁ וּבָרָד רְכוּבִים (צריך לומר דְּבוּבִים) זֶה בָּזֶה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעָה מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, וְהָלְכוּ וְעָשׂוּ מִלְחַמְתּוֹ לַעֲשׂוֹת נֵס בְּתוֹךְ נֵס, הֲדָא הוּא דִכְתִיב, (איוב כה, ב) "הַמְשֶׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו". אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנִין, "הַמְשֶׁל", זֶה מִיכָאֵל, "וָפַחַד", זֶה גַּבְרִיאֵל, לֹא זֶה מַזִּיק אֶת זֶה וְלֹא זֶה מַזִּיק אֶת זֶה. תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. הָרָקִיעַ שֶׁל מַיִם, וְהַכּוֹכָבִים שֶׁל אֵשׁ, וְהֵן דָּרִים זֶה עִם זֶה וְאֵינָן מַזִּיקִין זֶה אֶת זֶה. [הָרָקִיעַ שֶׁל מַיִם, וְמַלְאָךְ שֶׁל אֵשׁ, וְהֵם דָּרִים זֶה עִם זֶה]. אָמַר רַב אָבִין, לֹא סוֹף דָּבָר בֵּין מַלְאָךְ לְמַלְאָךְ, אֶלָּא אֲפִלּוּ מַלְאָךְ עַצְמוֹ, חֶצְיוֹ אֵשׁ וְחֶצְיוֹ מַיִם, וְהוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בּוֹ, דִּכְתִיב "וּפָנָיו כְּמַרְאֵה בָרָק וּגְוִיָּתוֹ כְּתַרְשִׁישׁ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִיָּמֶיהָ לֹא רָאָתָה חַמָּה פְּגִימָתָהּ שֶׁל לְבָנָה, וְלֹא מַזָּל חֲמִי מַה דְּקָדְמוֹי. אָמַר רַבִּי [לֵוִי], כֻּלְּהוֹן סָלְקִין כְּהֲדֵין דְּסָלְקִין בְּסֶלְמָא, הָפוּךְ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (איוב כה, ב) "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו".

(שמות ט כה-לג) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילוֹת הֵנָּה. מַהוּ כִּי אֲפִילֹת. פְּלָאִים עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְקוּשׁוֹת הָיוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי פִּנְחָס, וַהֲלֹא כְּתִיב וְאֵת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, וְאוֹתָ אַמְרַת בִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ קְטַנּוֹת לֹא נֻכּוּ, אֶלָּא פְּלָאִים עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶם. (שמות ט כז) ה' הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים. הִצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וּמַה שָּׁכָר נָטַל עַל כָּךְ, שֶׁנִּתַּן לָהֶם מָקוֹם קְבוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, יב) "נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ". הָרְשָׁעִים אֵינָן מְרַנְּנִין עַד שֶׁהוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת, וְאָבֵל הַצַּדִּיקִים אֵינָן כֵּן], לְכָךְ נֶאֱמַר (תהלים לג, א) "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה'", שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ", "רַנְּנוּ צַדִּיקִים ה'" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּה', בִּזְמַן שֶׁהֵן רוֹאִין אוֹתוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יד, לא) "וַיִּרְא

יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה", הִתְחִילוּ מְרַנְּנִין (שמות טו, א) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה". כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה תְּפִלָּה קַלָּה לֹא הָיָה בְּמִצְרַיִם, דִּבּוּר חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, וּמַה שֶׁכָּתוּב (שמות יב, א) ["וַיֹּאמֶר] ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", חוּץ לַכְּרָךְ. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ. הָרוֹאֶה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הוֹדָאָה וְשֶׁבַח לַמָּקוֹם. מַאי אֶלְגָּבִישׁ. תָּנָא, שֶׁעָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ וְיָרְדוּ [עַל גַּב אִישׁ]. עָמְדוּ עַל גַּב אִישׁ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", וּכְתִיב וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אַרְצָה, וְיָרְדוּ עַל גַּב אִישׁ, זֶה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר ["אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ", וּכְתִיב] (יהושע י, יא) "וַיְהִי בְּנָסָם מִפְּנֵי (בְּנֵי) יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם". וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד. וְהֵיכָן שָׁרוּי. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, נִתְלָה בָּאֲוִיר עַד שֶׁיָּבֹא גּוֹג וּמָגוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָשֻׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ". (שמות ט לד) (שמות ח, יא) "וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה". כָּךְ הָרְשָׁעִים, כְּשֶׁרוֹאִין שֶׁהַצָּרָה בָּאָה עֲלֵיהֶן הֵן מַכְנִיעִין עַצְמָן, כְּשֶׁהַצָּרָה הוֹלֶכֶת וְרוֹאִין אֶת הָרְוָחָה, חוֹזְרִין לְמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹסִיפִין וְחוֹטְאִין, אֲבָל יִשְׂרָאֵל (איכה ד, כב) "תָּם עֲוֹנֵךְ בַּת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיסָן לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קז, ב ג) "יֹאמְרוּ גְאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם".

פרשת בא

(שמות י א) זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אִמְרוּ לֵאלֹהִים מָה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אִמְרוּ לְפֹעֲלָא טָבָא יִישַׁר "מַה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ", מַה דְּחִילִין אִינּוּן מַנְגָּנְיָא דִּידְךָ הַנֶּהֱרָגִין הוֹרְגִין אֶת הוֹרְגֵיהֶן וְהַנִּצָּלִים צוֹלְבִין צוֹלְבֵיהֶן אֶת צוֹלְבֵיהֶן וְהַנִּשְׁקָעִים בַּיָּם שׁוֹקְעִין אֶת שׁוֹקְעֵיהֶן (תהלים שם) "בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ", יְשַׁקְּרוּ וְיַעֲשׂוּ אוֹיְבֶיךָ כַּחֲשִׁים, נְבוּכַדְנֶצַּר אָמַר "בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ" פַּרְעֹה אָמַר, (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'", נַעֲשָׂה כָּחֲשָׁן אָמַר "ה' הַצַּדִּיק", הוּא אָמַר (שמות ה, ב) "גַּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְעַל יְדֵךְ יְשַׁלַּח שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ". (שם מג) וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשָׁשׁוֹן.

(שמות י ה) וְכִסֶּה אֶת עֵין הָאָרֶץ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָדָם בָּרָא בָּאָרֶץ, אָדָם יֵשׁ לוֹ רֹאשׁ וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כו) "וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל", אָדָם יֵשׁ לוֹ עֵינַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ עֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, טו) "וַיְכַס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ", אָדָם יֵשׁ לוֹ אָזְנַיִם, וּבָאָרֶץ כְּתִיב "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ", אָדָם יֵשׁ לוֹ פֶּה, וְהָאָרֶץ, (במדבר טז, לב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", אָדָם יֵשׁ לוֹ יָדַיִם, וְהָאָרֶץ, "וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם", אָדָם יֵשׁ לוֹ זְרוֹעַ, וּכְתִיב (דברים לג, כז) "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם", אָדָם

יֵשׁ לוֹ טַבּוּר, וּכְתִיב (יחזקאל לח, יב) "יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ", אָדָם יֵשׁ לוֹ יְרֵכַיִם וְהָאָרֶץ, "וְקִבְּצָתִים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ", אָדָם יֵשׁ לוֹ רַגְלַיִם, וּכְתִיב (קהלת א, ד) "וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת", הָאָדָם אוֹכֵל, וּכְתִיב (במדבר יג, לב) "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ", הָאָדָם שׁוֹתֶה, וְהָאָרֶץ (דברים יא, יא) "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם", אָדָם מִתְגַּעֵשׁ וְהָאָרֶץ, "וַתִּגְעַשׁ הָאָרֶץ". אָדָם מִשְׁתַּכֵּר, וּכְתִיב (ישעיה כד, כ) "נוֹעַ תָּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר", אָדָם מֵקִיא, וּכְתִיב "וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת יֹשְׁבֶיהָ", וּכְשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת כָּךְ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, ח) "הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּפַעַם אַחַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבִיאָן וּמַכְנִיסָן לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מט, כא) "וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה", אוֹמֵר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיַּיִךְ, לְשָׁעָה קַלָּה אֲנִי מְקַבֵּץ גָּלוּתֵךְ, שֶׁכָּךְ אָמַר יְשַׁעְיָה "שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי וְגוֹ'. (שמות י יט) וַיַּבֵּא אַרְבֶּה וְחָסִיל וְסָלְעָם וְאָכַל יֶתֶר הַבָּרָד, אָז שָׂמְחוּ מִצְרִים וַיָּצוּדוּ מֵהֶם לָרֹב מְאֹד וַיִּמָּלְחוּם, וַיַּהֲפֹךְ ה' רוּחַ יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת הָאַרְבֶּה, גַּם מֵהַמְּלוּחִים לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד.

(שמות י כא-כג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קה, כח) "שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁיךְ", חֹשֶׁךְ שֶׁשָּׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים הָיָה קָשֶׁה הָרְבֵּה. רַבִּי אָחָא אָמַר, שֶׁלֹּא קִבְּלוּ מָרוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם. רַבִּי אָחָא אָמַר, מַהוּ "לֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ", עַל שֶׁהֵמִירוּ דְּבָרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁיךְ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, רְאוּיִין הֵן הַמִּצְרִיִּים לִלְקוֹת בַּחֹשֶׁךְ. מִיָּד הִסְכִּימוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד וְלֹא הֵמִירוּ. מַהוּ "שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁיךְ", לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁפָּרַח עַבְדּוֹ עָלָיו וְאָמַר לְאֶחָד לֵךְ וַהֲכֵה אוֹתוֹ חֲמִשִּׁים וְהָלַךְ וְהִכָּה אוֹתוֹ מֵאָה, כָּךְ שָׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֹשֶׁךְ עַל מִצְרַיִם וְנִתְוַסֵּף הַחֹשֶׁךְ, הֱוֵי "שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁיךְ". מֵהֵיכָן הָיָה אוֹתוֹ חֹשֶׁךְ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵחֹשֶׁךְ שֶׁל מָעְלָה, וְרַבִּי נְחֶמְיָה] אוֹמֵר, מֵחֹשֶׁךְ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אוֹמֵר, בַּמֶּה הָרְשָׁעִים מִתְכַּסִּין בְּשְׁאוֹל, בְּחֹשֶׁךְ. חִזְקִיָּה אוֹמֵר, הַגִּיגִית הַזּוֹ בַּמֶּה מְכַסִּין אוֹתָהּ, בִּכְלִי חֶרֶס מִנַּיִן וּבֵיהּ, כְּשֵׁם שֶׁהִיא שֶׁל חֶרֶס כָּךְ מְכַסִּין אוֹתָהּ בִּכְלִי חֶרֶס, כָּךְ הָרְשָׁעִים מַה כְּתִיב בָּהֶן (ישעיה כט, טו) "וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם", לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְכַסֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַתְּהוֹם שֶׁהִיא חֹשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, ב) "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם". וְכַמָּה עָבְיוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַחֹשֶׁךְ, [רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ עָבֶה כְּדִינָר] קוֹרְדִּינָא, [שֶׁנֶּאֱמַר] וְיִמֵּשׁ חֹשֶׁךְ, [שֶׁהָיָה בּוֹ מַמָּשׁ]. שִׁבְעָה יָמִים שֶׁל חֹשֶׁךְ הָיָה עַל מִצְרַיִם, שְׁלוֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וּמְבַקֵּשׁ לַעֲמֹד עוֹמֵד וּמִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד אִם הָיָה מְבַקֵּשׁ לֵישֵׁב יוֹשֵׁב, וְעוֹד שְׁלוֹשָׁה יָמִים אֲחֵרִים מִי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד וּמִי שֶׁעוֹמֵד לֹא הָיָה יָכוֹל לֵישֵׁב. וְאֵיזֶה יוֹם שְׁבִיעִי, זֶה יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל יָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֶעָנָן

וְהַחשֶׁךְ", הָיָה הֶעָנָן [מַחְשִׁיךְ] לְמִצְרַיִם וּמֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל, דְּכְתִיב וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבָתֵּיהֶן שֶׁל מִצְרִיִּים וְרוֹאִין כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לָהֶן, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, כב) "וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ" הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין אֶצְלָם וְאוֹמְרִים לָהֶם, הַשְׁאִילֵנִי אֹתוֹ הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְהוּא אוֹמֵר, אֵין לִי, וְאוֹמֵר לוֹ, אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לְךָ וַהֲרֵי הוּא בְּתוֹךְ הַתֵּיבָה שֶׁלְּךָ, הֲרֵי הוּא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, רְאִיתִי אוֹתוֹ בְּיָדְךָ, וְהָיָה מַשְׁאִילוֹ אוֹתוֹ הַכְּלִי. וּמֵהֵיכָן הָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹדְעִין, אֶלָּא בְּאוֹתָן יְמֵי הַחשֶׁךְ. וּמִמַּכַּת חשֶׁךְ וּמִמַּכַּת דָּם הֶעֱשִׁירוּ יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי חשֶׁךְ אֲפֵלָה לְמִצְרַיִם, וּלְיִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם, וּכְשֶׁרָדְפוּ מִצְרַיִם מַה כְּתִיב "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחשֶׁךְ", אִם עָנָן לָמָּה חשֶׁךְ, אִם חשֶׁךְ לָמָּה עָנָן, דּוּ פַּרְצוּפִין הָיוּ, אוֹר לְיִשְׂרָאֵל וְחשֶׁךְ לְמִצְרַיִם. וְכֵן (ישעיה ס, ב) "כִּי הִנֵּה הַחשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה". (שמות י כה) גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ [כָּתוּב בְּרֶמֶז צ"ב].

(שמות יא ב) דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם. אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בַּקָּשָׁה מִמְּךָ, אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, שַׁאֲלוּ מִמִּצְרִים כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב, שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹתוֹ צַדִּיק (בראשית טו, יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם" קַיָּם בָּהֶן, "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל" לֹא קַיָּם בָּהֶן. אָמְרוּ לוֹ, וּלְוַאי שֶׁנֵּצֵא בְּעַצְמוֹתֵינוּ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אָמְרוּ לוֹ, לְמָחָר מַתִּיר אוֹתְךָ רַבְּךָ וְנוֹתֵן לְךָ מָמוֹן הַרְבֵּה, אָמַר לָהֶם, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הוֹצִיאוּנִי עַכְשָׁיו וְאֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מָמוֹן.

(שמות יא ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם. מַאי כַּחֲצֹת, אִלֵּימָא דְּאָמַר לֵיהּ נַמִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּחֲצֹת, וּמִי אִיכָּא סְפֵקָא בָּרָקִיעַ, אֶלָּא דְּאָמַר לֵיהּ לְמָחָר בַּחֲצוֹת כִּי הַשְׁתָּא, וַאֲתָא אִיהוּ וְאָמַר כַּחֲצֹת. וְדָוִד מִנָּא הֲוָה יָדַע. דָּוִד סִימָנָא הֲוָה לֵיהּ, כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד וְכוּ'. רַבִּי זֵירָא אָמַר, לְעוֹלָם מֹשֶׁה מִיַּדַּע הֲוָה יָדַע, דָּוִד נַמִי מֵיַּדַּע הֲוָה יָדַע, אֶלָּא דָּוִד כִּנּוֹר לָמָּה לֵיהּ, לְאִיתְעוּרֵיהּ מִשְׁנָתֵיהּ. וּמֹשֶׁה, הָא דְּאָמַר כַּחֲצֹת סָבַר שֶׁמָּא יִטְעוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה וְיֹאמְרוּ מֹשֶׁה בַּדַּאי הוּא, דְּאָמַר מַר, לְמֵד לְשׁוֹנְךָ לוֹמַר אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא תִּתְבַּדֶּה וְתֵאָחֵז. רַב אַשִׁי אָמַר, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּפַלְגָא אוֹרְתָא דְּתִלְיֵסַר נַגְהֵי אַרְבֵּסַר פַּלְגָא דְּלֵילְיָא הֲוָה קָאֵי, וְהַכִי קָאָמַר לֵהּ מֹשֶׁה, לְמָחָר כִּי הַשְׁתָּא אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מד, כו) "מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ" זֶה מֹשֶׁה דִּכְתִיב בֵּהּ (במדבר יב, ז) "לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה". (ישעיה שם) "וְעֵצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים", וְזֶה מֹשֶׁה], דִּכְתִיב "וַיִּשְׁלַח מַלְאַךְ וַיּוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרָיִם", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּבָר כָּתַבְתִּי וְאָמַרְתִּי (במדבר יב, ז) "עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", וְיֵהא מֹשֶׁה נִרְאֶה כִּמְכַזֵּב, אֶלָּא

הוּא אָמַר כַּחֲצִי הַלַּיְלָה אַף אֲנִי כַּחֲצִי הַלַּיְלָה. דָּוִד אָמַר, "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ", עַל מִשְׁפָּטִים שֶׁהֵבֵאתָ עַל מִצְרַיִם וְעַל צָדָקָה שֶׁעָשִׂית עִם אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁלֹּא הָיוּ בְיָדָן מִצְווֹת שֶׁיִּגָּאֲלוּ בָהֶן וְנָתַתָּ לָהֶן שְׁתֵּי מִצְווֹת דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מֹשֶׁה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לֹא עִתּוֹתָיו וְלֹא רְגָעָיו שֶׁל לַיְלָה, לְפִיכָךְ הוּא נִכְנָס וְאָמַר כַּחֲצֹת, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עִתּוֹתָיו וּרְגָעָיו שֶׁל לַיְלָה לְפִיכָךְ נִכְנָס כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. (שמות יא ה) וּמֵת כָּל בְּכוֹר. בְּכוֹר לְאִישׁ בְּכוֹר לְאִשָּׁה בְּכוֹר לְזָכָר בְּכוֹר לִנְקֵבָה. הָא כֵּיצַד, אִישׁ אֶחָד בָּא עַל עֶשֶׂר נָשִׁים וְהֵן יוֹלְדוֹת עֶשְׂרָה בָּנִים נִמְצְאוּ כֻּלָּן בְּכוֹרֵי נָשִׁים. עֶשְׂרָה אֲנָשִׁים בָּאִים עַל אִשָּׁה אַחַת וְהִיא יוֹלֶדֶת עֲשָׂרָה בָּנִים נִמְצְאוּ כֻּלָּן בְּכוֹרֵי אֲנָשִׁים. הַגַּע עַצְמְךָ שֶׁאֵין שָׁם בְּכוֹר לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שמות יב, ל) "כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר אָחָא, אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל בַּיִת הָיָה מֵת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, ["שׁמְרִי] הָרֹאשׁ כִּי לֹא [הָיָה] בְכוֹר וַיְשִׁימֵהוּ אָבִיהוּ לְרֹאשׁ". תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן, בְּיוֹם שֶׁמֵּת בְּכוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הָיָה צַר אֵיקוֹנִין שָׁלוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה נִדָּקֶת וְנִשְׁחֶקֶת וְנִזֶּרֶת וְהָיָה קָשֶׁה עֲלֵיהֶן כְּאֹלוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם קְבָרוּם. אָמַר רַבִּי יוּדָן, לְפִי שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִיִּים קוֹבְרִין בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶן וְהָיוּ הַכְּלָבִים נִכְנָסִין דֶּרֶךְ הַכּוֹכִין וּמְשַׁמְּטִין הַבְּכוֹרוֹת וּמִתְעַדְּנִין בָּהֶן וְהָיָה קָשֶׁה עֲלֵיהֶן כְּאֹלוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם קְבָרוּם. מִבְּכוֹר פַּרְעֹה. מַגִּיד שֶׁפַּרְעֹה הָיָה בְּכוֹר, וְנִכְנְסוּ כָּל הַבְּכוֹרוֹת אֵצֶל אֲבוֹתֵיהֶן וְאָמְרוּ לָהֶם, בְּגִין דְּאָמַר מֹשֶׁה וּמֵת כָּל בְּכוֹר וְכָל מַה דְּאָמַר מֹשֶׁה עַל הֲלֵין עַמָּא אֲתָא עֲלֵיהוֹן. אֶלָּא אִיתּוּן וְנַפִּיק אִלֵּין עִבְרָאֵי מִבֵּינָנָא. וְאִי לָא, אִלֵּין עַמָּא מַיְיתִּין. אָמְרִין, עֲשָׂרָה בָּנִין לְחַד מִנָּן, יָמוּת חַד מִנְּהוֹן וְלָא יִפְקוּן אִלֵּין עִבְרָאֵי. אָמְרִין, אֶלָּא סַמָּא דְּמִלְתָּא, נֵיזִיל לַן לְגַבֵּי פַּרְעֹה דְּהוּא בְּכוֹר, דְּיֵלְמָא דְּהוּא חַיֵּיס עַל נַפְשֵׁיהּ וּמַפֵּיק אִלֵּין עִבְרָאֵי מִבֵּינָנָן. אָזְלוּן לְגַבֵּי פַּרְעֹה, אָמְרוּ לוֹ, בְּגִין דְּאָמַר מֹשֶׁה וּמֵת כָּל בְּכוֹר וְכָל מַה דְּאָמַר עַל הֲלֵין עַמָּא אֲתָא עֲלֵיהוֹן וּכְדָא קוּם וְאַפֵּיק אִלֵּין עִבְרָאֵי מִבֵּינָנָן וְאִם לָאו אִלֵּין עַמָּא מַיְיתִּין. אָמַר, צְאוּ וְקַפְּחוּ שׁוֹקֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ, אֲנָא אָמַר אִי נַפְשַׁאי אִי נַפְשֵׁיהוֹן דְּאִלֵּין עִבְרָאֵי וְאִתּוּן אֲמָרִי יְזָלוּן עִבְרָאֵי, מִיָּד יָצְאוּ הַבְּכוֹרוֹת וְהָרְגוּ בַּאֲבוֹתֵיהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי, בַּתְיָה בַּת פַּרְעֹה בְּכוֹרָה הָיְתָה, בִּזְכוּת מַה נְצוֹלָה, בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא, יח) "לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָ נֵרהּ", לֵיל כְּתִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יב, מב) "לֵיל שִׁמֻּרִים". עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אֲפִילּוּ שִׁפְחוֹת הַנִּמְכָּרוֹת לְרַחַיִם הָיוּ אוֹמְרוֹת רְצוֹנֵנוּ בְּשִׁעְבּוּדֵנוּ וְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁעְבּוּדָן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי, מַסֹּרֶת אֲגָדָה הִיא, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרְדָה שָׂרָה לְמִצְרַיִם כַּדְּנוּהָ לְרַחַיִם (אֲסָרוּהָ לָרַחַיִם). וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה. רַב הוּנָא אָמַר, אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מַה חָטְאָה. אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים מִשְׁתַּחֲוִים לַטְּלָאִים, שֶׁלֹּא

יְהוּ הַמְצָרִים אוֹמְרִים קָשָׁה יִרְאָתֵנוּ שֶׁהֵבִיאָה עָלֵינוּ אֶת הַפֶּרְעָנוּת, קָשָׁה יִרְאָתֵנוּ שֶׁעָמְדָה עַל עַצְמָהּ. (קָשָׁה יִרְאָתֵנוּ) שֶׁלֹּא שָׁלַט בָּהּ פֶּרְעָנוּת. רַבִּי זְכַרְיָה חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי לֵוִי אֵין בַּעַל הָרַחֲמִים נוֹגֵעַ בִּנְפָשׁוֹת תְּחִלָּה. מִמִּי אַתָּה לָמֵד, מֵאִיּוֹב "הַבָּקָר הָיוּ חוֹרְשׁוֹת" "כַּשְׁדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים". . וְאַחַר כַּךְ "וַיִּקַּח לוֹ חֶרֶשׁ לְהִתְגָּרֵד בּוֹ". אַף בְּמַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן, בִּתְחִלָּה מֵתוּ סוּסֵיהֶן וּגְמַלֵּיהֶן וְאַחַר כַּךְ מֵת הוּא, "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ", וְאַחַר כַּךְ מֵתוּ שְׁנֵאֱמַר (שם ה) "וַיָּמוּתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם". . וְאַף נְגָעִים הַבָּאִין עַל הָאָדָם בַּתְּחִלָּה הוּא מַתְחִיל בְּבֵיתוֹ, אִם חָזַר בּוֹ טָעוּן חֲלִיצָה, (ויקרא יד, מ) "וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים", אִם לֹא חָזַר בּוֹ טָעוּן נְתִיצָה (שם מה) "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת", וְאַחַר כַּךְ הוּא מַתְחִיל בִּבְגָדָיו, אִם חָזַר בּוֹ טָעוּנִין קְרִיעָה (שם יג, נו) "וְקָרַע אֹתוֹ מִן הַבֶּגֶד", וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ טָעוּן שְׂרֵפָה (שם נב) "וְשָׂרַף אֶת הַבֶּגֶד", וְאַחַר כַּךְ הוּא מַתְחִיל בְּגוּפוֹ, אִם חָזַר חוֹזֵר וְאִם לָאו, (שם מו) "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ". אַף בְּמִצְרַיִם כֵּן, בַּתְּחִלָּה פָּגְעָה מִדַּת הַדִּין בְּמָמוֹנָם, "וַיִּךְ נַפְנָם וּתְאֻנָתָם וַיְסַגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם" וְאַחַר כַּךְ (שם לה) "וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר (בְּמִצְרַיִם) [בְּאַרְצָם"].

רמז קפז

(שמות יא ז) וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ. הָרוֹאֶה כֶּלֶב בַּחֲלוֹם יַשְׂכִּים וְיֹאמַר, וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר "וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נָפֶשׁ". (שמות כב, ל) כְּתִיב, "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ, אָמַר הַמָּקוֹם תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אִם חַיָּה לֹא קִפַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרָהּ, קַל וָחוֹמֶר שְׂכַר בְּנֵי אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יז, יא) "קוֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלָד" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן". רַבִּי יְשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הָיָה מִתְעַנֶּה שְׁמוֹנִים [וְחָמֵשׁ] תַּעֲנִיּוֹת. אָמַר, כְּלָבִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ישעיה נו, יא) "וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נָפֶשׁ" יִזְכּוּ לוֹמַר שִׁירָה זוֹ, (תהלים צה, ו) "בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי ה' עֹשֵׂנוּ". נַעֲנָה אוֹתוֹ מַלְאָךְ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר, יְשַׁעְיָה, עַד מָתַי אַתָּה מִתְעַנֶּה עַל אוֹתוֹ דָּבָר, גְּזֵרָה הִיא מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [מִיּוֹם] שֶׁגָּלָה סוֹדוֹ לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא לֹא גִּלָּה דָּבָר זֶה לְשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבָּעוֹלָם, אֶלָּא בְּשִׁבִיל שֶׁאַתָּה תַּלְמִידוֹ שֶׁל חָכָם גָּדוֹל לְכָךְ זָקְקוּ לִי מִן הַשָּׁמַיִם וּשְׁלָחוּנִי אֵלֶיךָ וְאָמַר, כְּלָבִים כְּתִיב בְּהֶן וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁזִּכּוּ לְעַבֵּד עוֹרוֹת מִצּוֹאָתָן לִכְתֹּב בָּהֶן סִפְרֵי תוֹרָה, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וּלְעִנְיָן שְׁאֵלָה שֶׁשְּׁאָלְתָּ חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי כא, כג) "שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", יָכוֹל חִפָּזוֹן לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ, אֱמֹר מֵעַתָּה

לְמִצְרַיִם הָיָה חִפָּזוֹן, וּלְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חִפָּזוֹן. וְיָרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי, לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת מַלְכוּת עָלֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר וְיָרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ אֵלָּה אֵלַי, וְאִלּוּ לְדִידֵהּ לֹא קָאָמַר לֵיהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֵהָכָא, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מו) "וַיַּד ה' הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב". .

(שמות יב א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן (כְּתוּב בְּרֶמֶז קפ"א). בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם חוּץ לַכְּרָךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות ט, כט) "כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר" וְגוֹ', וְהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם תְּפִלָּה הַקַּלָּה לֹא הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶלָּא חוּץ לַכְּרָךְ דִּבּוּר הֶחָמוּר דִּין הוּא שֶׁלֹּא נְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא חוּץ לַכְּרָךְ. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נְדַבֵּר עִמּוֹ בְּתוֹךְ הַכְּרָךְ, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה שִׁקּוּצִים וְגִלּוּלִים. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ כָּל הָאֲרָצוֹת כְּשֵׁרוֹת לְדִבְּרוֹת, מִשֶּׁנִּבְחֲרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ כָּל הָאֲרָצוֹת. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם הָיוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת כְּשֵׁרוֹת לְהַקְרָבָה, מִשֶּׁנִּבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם יָצְאוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה". עַד שֶׁלֹּא נִבְחַר בֵּית עוֹלָמִים [הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לַשְּׁכִינָה, מִשֶּׁנִּבְחַר בֵּית עוֹלָמִים] יָצְאָה יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יג) "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד". עַד שֶׁלֹּא נִבְחַר אַהֲרֹן הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לִכְהֻנָּה. מִשֶּׁנִּבְחַר אַהֲרֹן יָצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (הֲלֹא לָכֶם לְדַעַת) ["לְחָק עוֹלָם בְּרִית מֶלַח" וְגוֹ']. וְאוֹמֵר (שם כה, יג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו". עַד שֶׁלֹּא נִבְחַר דָּוִד הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְמַלְכוּת. מִשֶּׁנִּבְחַר דָּוִד יָצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר, "הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִיד". וְאִם תֹּאמַר, דֵּין אֲנִי מִן הַנְּבִיאִים שֶׁנִּדְבַּר עִמָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא נְדַבֵּר עִמָּהֶן אֶלָּא בִּזְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, יד טז) "קוֹל בָּרָמָה נִשְׁמָע וְגוֹ' כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְגוֹ' וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְבַּר עִמָּהֶן בְּחוּצָה לָאָרֶץ בִּזְכוּת אָבוֹת לֹא נְדַבֵּר עִמָּהֶן אֶלָּא בִּמְקוֹם טָהֳרָה שֶׁל מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ח, ב) "וַאֲנִי הָיִיתִי עַל אוּבַל אוּלָי", "וַאֲנִי הָיִיתִי עַל יַד הַנָּהָר הַגְּדוֹל הוּא חִדֶּקֶל". (יחזקאל א, ג) "הָיָה דְבַר ה' אֶל יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי הַכֹּהֵן וְגוֹ' עַל נְהַר כְּבָר". וְיֵשׁ אוֹמְרִים, נִדְבַּר עִמּוֹ בָּאָרֶץ וְנִדְבַּר עִמּוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל שם) "הָיֹה", [שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בָּאָרֶץ], "הָיֹה", שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּחוּץ לָאָרֶץ. הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' צָדוֹק אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם ג, כב) "קוּם צֵא אֶל הַבִּקְעָה" מַגִּיד שֶׁהַבִּקְעָה כְּשֵׁרָה תֵּדַע, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית בְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה'". וְכִי מִלִּפְנֵי ה' הוּא בּוֹרֵחַ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (תהלים קלט, ז) "אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְגוֹ' אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה" וְגוֹ'. אֶלָּא אָמַר [יוֹנָה], אֵלֵךְ לִי לְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית. לֵאמֹר צֵא וֶאֱמֹר אֲלֵיהֶם מִיָּד שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּצֵא וְדִבֶּר", [דִּבְרֵי רַבִּי

יִשְׂמָעֵאל]. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר צֵא וֶאֱמוֹר לָהֶם וַהֲשִׁיבֵנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ח) "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'". וְאוֹמֵר (יחזקאל ט, יא) "וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבַשׁ הַבַּדִּים... מֵשִׁיב דָּבָר". וְאוֹמֵר "הַתְשַׁלַּח בָּרָקִים וְיֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ לְךָ הִנֵּנוּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר לֹאמֵר בְּקוֹל שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ בּוֹ אַתְּ לָמֵד רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם, בִּזְכוּתָן הוּא מְדַבֵּר עִמִּי, שֶׁכָּל שִׁלְשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁהָיָה כּוֹעֵס עַל יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב, טז יז) "וַיְהִי כַאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר", אֲלַי הָיָה דִבּוּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, אֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא אֶלָּא כְּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו. וְלֹא עִם מֹשֶׁה בִּלְבַד נִדְבַּר עִמּוֹ בִּזְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אַף שְׁאָר הַנְּבִיאִים לֹא נִדְבַּר עִמָּהֶן אֶלָּא בִּזְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ג, טו) "וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם". וְאוֹמֵר (שם טז) "וַיְהִי מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר". "וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה שֶׁהָיָה מִתְרַעֵם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר (שם מה, ג) "אוֹי נָא לִי כִּי יָסַף ה' יָגוֹן עַל מַכְאֹבִי". מָה נִשְׁתַּנֵּיתִי מִכֹּל תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים. יְהוֹשָׁעַ שִׁמַּשׁ אֶת מֹשֶׁה וְשָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. אֱלִישָׁע שִׁמַּשׁ אֶת אֵלִיָּהוּ וְשָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וַאֲנִי מָה נִשְׁתַּנֵּיתִי מִכֹּל תַּלְמִידֵי הַנְּבִיאִים. "יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי" וְגוֹ' אֵין מְנוּחָה אֶלָּא נְבוּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, כו) "וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ". וְאוֹמֵר (מלכים ב ב, טו) "נָחָה רוּחַ אֵלִיָּהוּ עַל אֱלִישָׁע". וְאוֹמֵר "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'". בֹּא וּרְאֵה מָה הַמָּקוֹם מֵשִׁיבוֹ, (ירמיה מה, ד ה) "כֹּה תֹאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' הִנֵּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְגוֹ' וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ לְךָ גְּדֹלוֹת אַל תְּבַקֵּשׁ". וְאֵין גְּדוֹלוֹת אֶלָּא נְבוּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ח, ד) "סַפְּרָה נָא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע", (ירמיה לג, ג) "קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ וְאַגִּידָה לְךָ גְּדֹלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא יָדַעְתָּם". אָמַר בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה, כֶּרֶם אֵין, סִיג לָמָּה, צֹאן אֵין, רוֹעֶה לָמָּה. "כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל כָּל בָּשָׂר וְגוֹ' וְנָתַתִּי לְךָ אֶת נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל". הָא בְּכָל מָקוֹם אַתְּ מוֹצֵא שֶׁאֵין הַנְּבִיאִים מִנַּבְּאִין אֶלָּא בִּזְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(שמות יב ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, וְלָמָּה מַתְחִיל מִבְּרֵאשִׁית מִשּׁוּם (תהלים קיא, ו) "כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם". הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, תַּנְיָ רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲבִּרִין אֶת הַשָּׁנָה לְצֹרֶךְ כָּךְ מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְכִי הָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מְאַיְמִין עַל הָעֵדִים עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ לְקַדְּשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אָב וּבְנוֹ וְאֵין מְאַיְמִין עַל הָעֵדִים עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִרְאָה בִּזְמַנּוֹ לְקַדְּשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אָב וּבְנוֹ וְכָל הַקְּרוֹבִים כְּשֵׁרִין לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, עֵדוּת זוֹ תְּהֵא כְּשֵׁרָה בָּכֶם וְרַבָּנָן עֵדוּת זוֹ תְּהֵא מְסוּרָה לָכֶם. רָאוּהוּ שְׁלֹשָׁה וְהֵן בֵּית דִּין

יַעַמְדוּ שְׁנַיִם וְיוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם מֵחַבְרֵיהֶן אֵצֶל הַיָּחִיד וְיַעִידוּ בְּפָנָיו, שֶׁאֵין הַיָּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ בד"א וכו'. הוֹאִיל וּתְנַן דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה וְאִם הָיָה מֻמְחֶה לְרַבִּים דָּן אֲפִלּוּ יָחִיד הָכָא נַמִּי נְקַדְּשֵׁיהּ קָא מַשְׁמַע לַן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי. אֵין לְךָ מוּמְחֶה לְרַבִּים בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, וְקָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא עַד דְּאֵיכָּא אַהֲרֹן בַּהֲדָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. לְמֵימְרָא דְּעַד נַעֲשֶׂה דַּיָּן וְהִתְנָיָא, סַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כֻּלָּן עֵדִים וְאֵין עַד נַעֲשֶׂה דַּיָּן, עַד כַּאן לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָתָם אֶלָּא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת דְּרַחֲמָנָא אָמַר (במדבר לה, כד כה) "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" וְכֵיוָן דְּחָזוּ דְּקָטַל נַפְשָׁא תּוּ לֹא (חָזוּ) [חָזוּ] לֵיהּ זְכוּתָא, אֲבָל הָכָא אֲפִלּוּ רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֶה.

כְּתִיב (דהי"ב ל, יח) "כִּי הִתְפַּלֵּל יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם (לוֹמַר) [לֵאמֹר] ה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד" וְגוֹ'. מִפָּנֵי מָה בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ. לְפִי שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אָדָר, וְהוּא עִבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן וְלֵית לֵיהּ לְחִזְקִיָּה הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם זֶה נִיסָן וכו'. חִזְקִיָּה בְּדִשְׁמוּאֵל טָעָה, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר הוֹאִיל וְרָאוּי לְקָבְעוֹ נִיסָן וְהוּא מֵעַקָּרָא סָבַר, הוֹאִיל וְרָאוּי לְקָבְעוֹ נִיסָן לֹא אַמְרִינַן. מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, חֳדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנִים וְאֵין אַתָּה מוֹנֶה יָמִים לְשָׁנִים. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין שָׁעוֹת לַחֳדָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לַחֳדָשִׁים וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת לַחֳדָשִׁים.

רמז קפח

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מֹשֶׁה הֶרְאָה אֶת הַחֹדֶשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם, כָּזֶה תִּהְיוּ רוֹאִים וְקוֹבְעִים כֵּן לְדוֹרוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁנִּתְקַשָּׁה מֹשֶׁה בָּהֶן וְהֶרְאָהוּ הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה כָּלֵּן בְּאֶצְבַּע. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר ח, ד) "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה" כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא יא, כט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא" וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף בִּשְׁחִיטָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, לח) "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, וַהֲלֹא כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּדְבַּר עִם מֹשֶׁה לֹא נִדְבַּר עִמּוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, וְהַחֹדֶשׁ הֶרְאָהוּ לוֹ בַּלַּיְלָה הָא כֵּיצַד נִדְבַּר עִמּוֹ בַּיּוֹם וְהֶרְאָהוּ הַחֹדֶשׁ בַּלַּיְלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִדְבַּר עִמּוֹ בַּיּוֹם עִם חֲשֵׁכָה וְהֶרְאָהוּ הַחֹדֶשׁ עִם חֲשֵׁכָה. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, [זֶה] נִיסָן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר [ו]חַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה", (שמות לד, כב) "וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה", אָמַרְתָּ אִי זֶה חֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַג הָאָסִיף וּתְקוּפַת הַשָּׁנָה יוֹצְאָה בּוֹ וְקִרְוִי שְׁבִיעִי, אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בְּתִשְׁרֵי. לְאַחַר שֶׁלִּמַּדְתָּ שֶׁחֹדֶשׁ שְׁבִיעִי תִּשְׁרֵי, נִיסָן זֶה רֹאשׁוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִיסָן". רֹאשׁ חֳדָשִׁים, מַגִּיד שֶׁנִּיסָן רֹאשׁ לְחֳדָשִׁים מִנַּיִן אַף לַמְּלָכִים תַּלְמוּד לוֹמַר (מלכים א ו, א) "וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע

מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה וּמִנַּיִן אַף לְרַגָּלִים תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, טז) "בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת". רַבִּי יִצְחָק וְר' נָתָן אָמְרֵי, אַף לִשְׁכִירוּת בָּתִּים אֲבָל לֹא לְשָׂנִים וְלֹא לִשְׁמִיטִין וְלֹא לְיוֹבְלוֹת וְלֹא לִנְטִיעָה וְלֹא לִירָקוֹת. לָכֶם, וְלֹא מָנָה בּוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לָכֶם וְלֹא לַגּוֹיִם כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם הֲרֵי לָכֶם וְלֹא לַגּוֹיִם אָמוּר, הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר לָכֶם, לָכֶם וְלֹא מָנָה בּוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהַגּוֹיִם מוֹנִין לַחַמָּה וְיִשְׂרָאֵל לַלְּבָנָה. וְלֹא דַיָּן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מוֹנִין לַלְּבָנָה, אֶלָּא אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם מַגְבִּיהִין אֶת עֵינֵיהֶם לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וּכְשֶׁחַמָּה לוֹקָה סִמָּן רַע הוּא לַגּוֹיִם, שֶׁהֵם מוֹנִין לַחַמָּה. וּכְשֶׁהַלְּבָנָה לוֹקָה סִמָּן רַע לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁהַחַמָּה לוֹקָה בַּמִּזְרָח סִמָּן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח, בַּמַּעֲרָב סִמָּן רַע לְיוֹשְׁבֵי מַעֲרָב. רַבִּי יאשִׁיָּה אוֹמֵר, כְּשֶׁהַמַּזָּלוֹת לוֹקִין בַּמִּזְרָח סִמָּן רַע לְיוֹשְׁבֵי מִזְרָח וְכוּ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִתְּנוּ לַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ". רֹאשׁ חֳדָשִׁים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִעוּט חֳדָשִׁים שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

רמז קפט

רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם, לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים טז, א) "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב", שְׁמוֹר אֶת הַפֶּסַח לָאָבִיב וְאֶת הָאָבִיב לַפֶּסַח שֶׁיָּבֹא אָבִיב בִּזְמַנּוֹ הָא כֵּיצַד עַבֵּר אֶת אֲדָר שֶׁיָּבֹא אָבִיב בִּזְמַנּוֹ. הֲרֵי שֶׁעִבְּרוּ אֶת אֲדָר וְלֹא בָּא אָבִיב בִּזְמַנּוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְעַבְּרוּ אֶת נִיסָן. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָא אִם אָמַרְתָּ כֵּן נִמְצֵאתָ עוֹשֶׂה נִיסָן שֵׁנִי, וְאָמְרָה תּוֹרָה רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, "שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב", חֹדֶשׁ הַסָּמוּךְ לְאָבִיב אַתָּה מְעַבֵּר זֶה חֹדֶשׁ אֲדָר. אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ מִכַּמָּה מְעַבֵּר כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ", חֹדֶשׁ אַתָּה מְעַבֵּר וְהַדִּין נוֹתֵן הוֹאִיל וְהַחֹדֶשׁ מִתְעַבֵּר וְשָׁנָה מִתְעַבֶּרֶת, מָה חֹדֶשׁ אֶחָד מִמְנוּיָו אַף שָׁנָה אֶחָד מִמְנוּיָה אִי מָה חֹדֶשׁ אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים אַף שָׁנָה אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ, חֹדֶשׁ אַתָּה מְעַבֵּר אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְאִי אַתָּה מְעַבֵּר שָׁנָה אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים. אִי מָה הַשָּׁנָה אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בּוֹ אַף חֹדֶשׁ אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, ו) "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה" יוֹם לְחֹדֶשׁ אַתָּה מְעַבֵּר וְאִי אַתָּה מְעַבֵּר אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בּוֹ. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, הָא אִם אָמַרְתָּ כֵּן נִמְצֵאת כְּבָר לְבָנָה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ. הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן וּמַה חֹדֶשׁ אֵין תּוֹסֶפֶת עִבּוּרוֹ אֶלָּא בְּסוֹף אַף שָׁנָה אֵין תּוֹסֶפֶת עִבּוּרָה אֶלָּא בְּסוֹף רַבִּי יִרְמְיָה אוֹמֵר, הוֹאִיל וְטֻמְאָה מִתְעַבֶּרֶת וְאָבִיב מִתְעַבֵּר, מָה טֻמְאָה אֵין פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, אַף אָבִיב אֵין פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. [אוֹ אֲפִלּוּ בִּיהַל אָבִיב וּבָא תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג, י). "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת"] מוֹסִיף אַתָּה וְאֵין אַתָּה

גּוֹרַע. רִאשׁוֹן הוּא, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה נִיסָּן שֵׁנִי. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם. דִּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה כְּתִיב הָכָא הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, וּכְתִיב הָתָם "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִלְמָלֵי לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ דַּיָּם, אָמַר אַבַּיֵי הִלְכָךְ [נַיְמְרִינְהוּ] מְעַמְּד. מְרֵימַר וּמַר זוּטְרָא מְכַתְּפֵי (לְהוּ) וּמְבָרְכֵי. מַאי מְבָרְכֵי, אָשֵׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים וְכוּ'. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ". אָמַר רַבִּי סִימוֹן, חֶשְׁבּוֹנוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ, שֶׁכָּל אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה עַד שֶׁלֹּא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וּמְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת וּמְקַדֵּשׁ אֶת הַשָּׁנִים וּמְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מָסָרָן לָהֶם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר, מַהוּ לֵאמֹר, אָמַר מִכָּאן וְאֵילַךְ הֲרֵי הֵן מְסוּרִין לָכֶם הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וְגוֹ'. (משלי יג, יב) "תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחְלָה לֵב" רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר, אִלּוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ, וְכֵיוָן שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וְאָמַר כְּךָ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, טז) "פָּקֹד פָּקַדְתִּי" אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, עֲדַיִן פְּקִידָה, "מַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל וּמַה קִּצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי, אִם כֹּחַ אֲבָנִים כֹּחִי אִם בְּשָׂרִי נְחוּשׁ". וְכֵיוָן שֶׁאָמַר לָהֶם הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים, אָמְרִין, הָא סְמָן טָב, (משלי שם) "וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה".

רמז קצ

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. רַבִּי לֵוִי פָּתַח (ויקרא כ, כו) "וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", אִם אָמַר וַאֲבְדִּיל עַמִּים מִכֶּם לֹא הָיְתָה תְּקוּמָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֶלָּא "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם" כְּזֶה שֶׁבּוֹרֵר הַיָּפֶה מִתּוֹךְ הָרַע וְחוֹזֵר וּבוֹרֵר אֲבָל כְּשֶׁהוּא בוֹרֵר אֶת הָרַע מִתּוֹךְ הַיָּפֶה שׁוּב אֵינוֹ בוֹרֵר. אָמַר רַבִּי לֵוִי, וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנִּין מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, בַּחֲרִישָׁתָן וּבִזְרִיעָתָן וּבְקִצִּירָתָן וּבְעִימּוּרָן וּבְדִישָׁתָן, בְּגָרְנֵיהֶן וּבְיִקְבֵיהֶן, בְּמִנְיָנָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן. בַּחֲרִישָׁתָן (דברים כב, י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". בִּזְרִיעָתָן, "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם". בִּקְצִירָתָן (ויקרא יט, ט) "וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט". בְּעִימּוּרָן, "וְשָׂכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה". בְּדִישָׁתָן, (שם כה, ד) "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". בְּגָרְנֵיהֶן וּבְיִקְבֵיהֶן, (שם טו, יד) "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ". בְּמִנְיָנָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן, שֶׁיִּהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לַחַמָּה וְיִשְׂרָאֵל לַלְּבָנָה.

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, "קוֹל דּוֹדִי" זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין, אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, הֵיאַךְ

אָנוּ נִגְאָלִין, לֹא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית טו, יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", וְהֲלֹא אֵין בְּיָדֵנוּ אֶלָּא מָאתַיִם וְעָשָׂר, אָמַר לָהֶם, הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בִּגְאֻלַּתְכֶם אֵינוֹ מַבִּיט בְּחֶשְׁבּוֹנוֹתֵיכֶם אֶלָּא (שם שה"ש ב, ח) "מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים", מְדַלֵּג עַל הַקִּצִּים וְעַל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת וְעַל הָעִבּוּרִים וּבַחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִים.

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁבָּה בְּנוֹ וְלָבַשׁ נְקָמָה וְהָלַךְ וּפָדָה אֶת בְּנוֹ, וְהָיוּ מוֹנִין אִיפְּטְיָא לְפִדְיוֹן בְּנוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֱיוּ מוֹנִין אִיפְּטְיָא לִיצִיאַת מִצְרַיִם, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁאָ נָשִׁים הַרְבֵּה וְלֹא כָּתַב לָהֶם לֹא גְּמִיקוֹן וְלֹא אִיפְּטְיָא. וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה בַּת טוֹבִים כָּתַב לָהּ גְּמִיקוֹן וְכָתַב לָהּ אִיפְּטְיָא, כָּךְ כָּל הַנְּשִׁים שֶׁנִּשְׂאָה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לֹא כָּתַב לָהֶם [גְּמִיקוֹן] כְּשֶׁנִּשְׂאָ אֶסְתֵּר כָּתַב לָהּ גְּמִיקוֹן (אסתר ב, טז) "בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת", וְכָתַב לָהּ אִיפְּטְיָא "בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ". כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כֵּיוָן שֶׁבָּרָאתִי אֶת עוֹלָמִי הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לֹא נָתַתִּי לָהֶם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת, וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל נָתַתִּי לָהֶם רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְעִבּוּר שָׁנִים, לְכָךְ נֶאֱמַר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם אִם זְכִיתֶם אַתֶּם מוֹנִין לְמַלֵּאוּתוֹ, וְאִם לָאו אַתֶּם מוֹנִין לִפְגָמוֹ לִמְלֵאוּתוֹ, אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב, יְהוּדָה, פֶּרֶץ, חֶצְרוֹן, רָם, עַמִּינָדָב, נַחְשׁוֹן, שַׂלְמוֹן, בֹּעַז, עוֹבֵד, יִשַׁי, דָּוִד, שְׁלֹמֹה, (דהי"א כט, כג) "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ", הָא סִיהֲרָא עַל מַלְיָא. לֹא זְכִיתֶם אַתֶּם מוֹנִין לִפְגָמוֹ רְחַבְעָם, אֲבִיָּה אָסָא, יְהוֹשָׁפָט, יְהוֹרָם, אָחָז, חִזְקִיָּהוּ, מְנַשֶּׁה, אָמוֹן, יֹאשִׁיָּהוּ[ו] צִדְקִיָּהוּ, "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר, הָא סִיהֲרָא עַל פְּגָמָא. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. מָסוּר הוּא לָכֶם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹרְגוֹלִין וְהָיָה מַבִּיט בָּהּ וְיוֹדֵעַ אֵיזוֹ שָׁעָה בַּיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁעָמַד בְּנוֹ עַל פִּרְקוֹ מָסַר לוֹ אוֹרְגוֹלִין שֶׁלּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַד עַכְשָׁיו חֶשְׁבּוֹנָן שֶׁל חֳדָשִׁים וְשֶׁל שָׁנִים בְּיָדִי, מִכָּאן וָאֵילָךְ הֲרֵי הֵן מְסוּרִין בְּיֶדְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ טַבַּעַת וכו'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָרוֹת וְהָיָה מַפְתֵּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וכו'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא, לְנַגֵּר שֶׁהָיָה לוֹ כְּלֵי אֻמָּנוּת וכו', וְרַבָּנָן אָמְרִין, לְרוֹפֵא שֶׁהָיָה לוֹ נַרְתֵּק שֶׁל רְפוּאוֹת וכו'. תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, גָּזְרוּ בֵּית דִּין שֶׁלְמַטָּה וְאָמְרוּ הַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָכִים, הַעֲמִידוּ בִּימָה וְהַעֲמִידוּ סָנֵגוֹרִין וְיַעֲמְדוּ סְפִיקְטוֹרִין שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין לְמַטָּה וְאָמְרוּ הַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. נִשְׁתַּהוּ הָעֵדִים לָבֹא אוֹ נִמְלְכוּ בֵּית דִּין לְעַבְּרָהּ לְמָחָר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַעֲבִירוּ בִּימָה וְיַעַבְרוּ סָנֵגוֹרִין וְיַעַבְרוּ סְפִיקְטוֹרִין שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין לְמַטָּה וְאָמְרוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמָחָר, וּמַה טַּעַם (תהלים פא, ה) "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא", אִם חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא (שם) "מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב".

רמז קצא

רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן מִתְכַּנְּסִין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימָתַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אוֹמֵר, וְלִי אַתֶּם שׁוֹאֲלִים, אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׁאַל לְבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה. וּמַה טַּעַם "כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו", וְאֵין קָרְאֵנוּ אֶלָּא מוֹעֲדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, ד) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ". רַבִּי קְרִיסְפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְשֶׁעָבַר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" מִכָּאן וָאֵילַךְ (שם) "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם", אִם קְרִיתֶם אַתֶּם מוֹעֲדַי, וְאִם לַאו אֵינָם מוֹעֲדַי.

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. אַתֶּם מוֹנִין לוֹ, וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לוֹ. רַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי דֶּרֶךְ אֶרֶץ הוּא, הַגָּדוֹל מוֹנֶה לַגָּדוֹל וְהַקָּטָן מוֹנֶה לַקָּטָן. עֲשָׂו שֶׁהוּא גָּדוֹל מוֹנֶה לַחַמָּה שֶׁהִיא גְּדוֹלָה. וְיַעֲקֹב שֶׁהוּא הַקָּטָן מוֹנֶה לַלְּבָנָה שֶׁהִיא קְטַנָּה. אָמַר רַב נַחְמָן, הָא סְמָן טָב, גָּדוֹל שַׁלִּיט בַּיּוֹם וְאֵינוֹ שַׁלִּיט בַּלַּיְלָה. כָּךְ עֲשָׂו הָרָשָׁע שׁוֹלֵט בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוֹ שׁוֹלֵט בָּעוֹלָם הַבָּא. הַקָּטָן שַׁלִּיט בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כָּךְ יַעֲקֹב שׁוֹלֵט בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. רַב נַחְמָן אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל מַבְהִיק אֵין אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן מִתְפָּרְסֵם, שִׁקַּע אוֹרוֹ שֶׁל גָּדוֹל אוֹרוֹ שֶׁל קָטָן מִתְפָּרְסֵם. כָּךְ כָּל זְמַן שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו מַבְהִיק אֵין אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִתְפָּרְסֵם, שִׁקַּע אוֹרוֹ שֶׁל עֵשָׂו נִתְפָּרְסֵם אוֹרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, א) "קוּמִי אוֹרִי" וְגוֹ'. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא אָמַר, כָּל חֹדֶשׁ שֶׁהוּא נוֹלָד מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה יֵשׁ כֹּחַ בָּעַיִן לִרְאוֹתוֹ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אֵין כֹּחַ בָּעַיִן לִרְאוֹתוֹ וְאוֹתוֹ הַחֹדֶשׁ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה נוֹלַד מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה וְלֹא הָיָה כֹּחַ בָּעַיִן לִרְאוֹתוֹ וְהֶרְאָהוּ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבַּע וְאָמַר לוֹ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. רַבִּי אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי שָׁנָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ חָדְשֵׁי שָׁנָה וְחָדְשֵׁי תִקּוּפָה שָׁוִין. רַבִּי חִיָּיא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, נִתְעַטֵּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּטַלִּית מְצֻיֶּצֶת וְהֶעֱמִיד לְמֹשֶׁה מִכָּאן וּלְאַהֲרֹן מִכָּאן וְקָרָא לְמִיכָאֵל וּלְגַבְרִיאֵל וְעָשָׂה אוֹתָם כִּשְׁלוּחֵי הַחֹדֶשׁ. וְאָמַר לָהֶם, כֵּיצַד רְאִיתֶם אֶת הַלְּבָנָה, לִפְנֵי הַחַמָּה אוֹ לְאַחַר הַחַמָּה לִצְפוֹנָהּ אוֹ לִדְרוֹמָהּ [כַּמָּה הָיְתָה גְּבוֹהָה] כַּמָּה הָיָה נוֹטֶה וּמִכַּמָּה הָיָה רָחָב אָמַר לָהֶם, כַּסַּדָּר הַזֶּה יְהוּ בָּנַי מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ לְמַטָּה עַל יְדֵי זָקֵן וְעַל יְדֵי עֵדִים וְעַל יְדֵי טַלִּית מְצֻיֶּצֶת. דָּבָר אַחֵר, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חִדּוּשׁ דְּבָרִים אֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם לְשֶׁעָבַר לֹא נֶאֱלַתִּי אֲמָה מִתּוֹךְ אֲמָה אֶלָּא לָכֶם אֲנִי מְחַדֵּשׁ דָּבָר זֶה.

מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", חֳדָשִׁים אָתָּה מוֹנֶה לְשָׁנִים וְאֵין אַתָּה מוֹנֶה יָמִים לְשָׁנָה. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. הוּא מָסוּר בְּיֶדְכֶם וְאֵין אַתֶּם מְסוּרִין בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חִיָּיא הַגָּדוֹל שֶׁעָלָה הַיַּרְחַ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהָלְכוּ הַסַּפָּנִין לְאוֹרוֹ מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה מִילִין. רָאָה אוֹתוֹ רַבִּי חִיָּיא, נָטַל צְרוֹרוֹת וְעָפָר וְהָיָה זוֹרֵק בָּהּ. אָמַר לֵיהּ, לְמָחָר אָנוּ מְבַקְּשִׁין

לְקַדֶּשְׁךָ וְעָלִיתָ לְךָ עַכְשָׁיו, מִיַּד נִבְלַע בִּמְקוֹמוֹ. אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגְאָלִין. אָמְרוּ לוֹ, תֹּאמַר שֶׁאָנוּ נִגְאָלִין וְאָנוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים פַּעַם אַחֶרֶת, אָמַר לָהֶם, חַדְּשׁוּ מַעֲשֵׂיכֶם, עַד עַכְשָׁיו יֵשׁ לָכֶם רֹאשׁ [וְרֹאשׁוֹן], רֹאשׁ זֶה מַלְכוּת בָּבֶל שֶׁנֶּאֱמַר "אַנְתָּה הוּא רֵאשָׁהּ דִּי דַהֲבָא", זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, רֹאשׁוֹן זֶה עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כה) "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי". (שמות יב ג-ד) דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וַהֲלֹא הוּא אֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא מִדִּירוֹ וְאַתְּ אָמַרְתְּ מִבֶּעָשׂוֹר. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ קוֹשְׁרִין בְּכַרְעֵי מִטּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִבֶּעָשׂוֹר, וְהָיוּ הַמִּצְרִיִּים נִכְנָסִין וְרוֹאִין אוֹתָם וְנַפְשָׁם פּוֹרַחַת מֵעֲלֵיהֶן. רַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן", שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹשֵׁךְ אֱלֹהֵי שֶׁל מִצְרִי וְשׁוֹחֲטוֹ לְפָנָיו וְדָרְגִישׁ לוֹ יְמַלֵּל. רַבִּי חֲלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן הָכָא אַתְּ אָמַר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, וּלְהַלָּן אָמַר (יהושע ד, יט) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" רַבִּי חִיָּיא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְקִיחָתוֹ עָמְדָה לָהֶן בַּיַּרְדֵּן וַאֲכִילָתוֹ עָמְדָה לָהֶן בִּירֵמֵי הָמָן (להלן פסוק ח) "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה", "בַּלַּיְלָה [הַהוּא] (שֶׁ)נָּדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ", רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אָבִין, אִישׁ נָחוּם וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שמות טו, ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". שֶׂה לְבֵית אָבֹת אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עָוֹן. כֵּיצַד, בְּתָמִיד שֶׁל בֹּקֶר מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה, וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּיּוֹם. מַה טַּעַם (ישעיה א, כא) "צֶדֶק יָלִין בָּהּ", צַדִּיק יָלִין בָּהּ. מִי פּוֹרֵעַ לָכֶם מִמְּדֵי בֶּעָשׂוֹר אָמַר רַבִּי אֶבִין, בָּא עָשׂוֹר שֶׁנִּכְרֶת הָמָן וַעֲשָׂרֶת בָּנָיו. מִי פּוֹרֵעַ לָכֶם מֵהֶם סַנְקְלִיטִין מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, מָרְדְּכַי מִבַּחוּץ וְאֶסְתֵּר מִבִּפְנִים, מִי פּוֹרֵעַ לָכֶם מִיָּוָן בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאִי שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין שְׁנֵי תְּמִידִין בְּכָל יוֹם מִי פּוֹרֵעַ לָכֶם מִמַּלְכוּת רְבִיעִית נַטְרוּנָא וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת. (להלן פסוק ט) אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, לֹא תִבְעוּנֵיהּ מֵהַבְהָבָה. רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ, הוּא וְדוּכְסַיָּא וְאַפְּרָכְיָא וְאִיסְטָרָטְלִיטֵי "הוֹנֵךְ (ו)מַעֲרֵבֵךְ" (להלן פסוק יא) וְכֻלָּהּ תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְגוֹ', אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן", אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא (ישעיה נב, יב) "כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבְמָנוֹסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה'" וְגוֹ'.

דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְכִי שְׁנֵיהֶם הָיוּ מְדַבְּרִים וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) (שמות ז, ב) ["אַתָּה תְדַבֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ"] וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבְּרוּ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר הָיָה אַהֲרֹן מַרְכִּין אָזְנָיו לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וּמַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַבִּי אַמִּי בַּר יְאשִׁיָּה אוֹמֵר, וְכִי שְׁנֵיהֶם הָיוּ מְדַבְּרִים וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (וְאַתָּה) ["אַתָּה"] וְגוֹ', אֶלָּא (כֵּיוָן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר הָיָה אַהֲרֹן מִימִינוֹ וְאֶלְעָזָר בִּשְׂמֹאלוֹ וְאִיתָמָר מִימִנּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם רַבִּי

שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר) מִשֶּׁהָיָה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן וְאוֹמֵר לוֹ (למדנו) [לַמְּדֵנִי], וְאַהֲרֹן חוֹלֵק כָּבוֹד לְמֹשֶׁה וְאוֹמֵר (למדנו) [לַמְּדֵנִי], וְהַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּינֵיהֶן כְּאִלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ. הַדִּבּוּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּלְקִיחָה מִבָּעָשׂוֹר, וּשְׁחִיטָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַדִּבּוּר וּלְקִיחָה מִבָּעָשׂוֹר, וּשְׁחִיטָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם דַּבְּרוּ אֵימָתַי הָיָה הַדִּבּוּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. רַבִּי אָחָא בַּר יַאשִׁיָּה אוֹמֵר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַדִּבּוּר וּלְקִיחָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּשְׁחִיטָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר אֶלָּא לְהַפְסִיק הָעִנְיָן הַדִּבּוּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּלְקִיחָה בְּעָשׂוֹר, וּשְׁחִיטָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַדִּבּוּר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּלְקִיחָה וּשְׁחִיטָה בָּעָשׂוֹר תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת וְגוֹ', אִם תֹּאמַר כֵּן עֲקֵרָתָּ כָּל הַפָּתוּב. בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ. אֵין לִי אֶלָּא עֲשִׂירִי שֶׁהוּא כָּשֵׁר לִלְקִיחָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר מִנַּיִן אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה עֲשִׂירִי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה כָּשֵׁר לִלְקִיחָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהוּא כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר לִלְקִיחָה. וְשִׁלְשָׁה עָשָׂר מִנַּיִן אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה עֲשִׂירִי שֶׁאֵינוֹ קָרוֹב לִשְׁחִיטָה כָּשֵׁר לִלְקִיחָה, שְׁלשָׁה עָשָׂר שֶׁהוּא קָרוֹב לִשְׁחִיטָה דִּין הוּא שֶׁהוּכְשַׁר לִלְקִיחָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁנַיִם עָשָׂר וְלְאַחַד עָשָׂר. בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה. לְהוֹצִיא פֶּסַח דּוֹרוֹת, שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם מִקְּחוּ מִבָּעָשׂוֹר וּפֶסַח דּוֹרוֹת מִקְּחוּ כָּל זְמַן.

רמז קצב

וְיִקְחוּ לָהֶם. וְכִי כֵּיצַד הָיוּ לוֹקְחִין אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. תְּנִי (דברים כד, א) "וְשִׁלַּח" מְלַמֵּד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ "וְשִׁלְּחָה" מְלַמֵּד שֶׁהִיא עוֹשָׂה שְׁלִיחַ "וְשִׁלַּח וְשִׁלְּחָה", מְלַמֵּד שֶׁהַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ. אַשְׁכְּחַן בְּגֵרוּשִׁין, בְּקִדּוּשִׁין מִנָּלָן, וְכִי תֵּימָא דִּילְיף מִגֵּרוּשִׁין, מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן בְּעַל כָּרְחָהּ אָמַר קְרָא "וְיָצְאָה וְהָיְתָה", מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה, מָה יְצִיאָה מַשָּׂוֵי שְׁלִיחַ אַף הֲוָיָה מַשָּׂוֵי שְׁלִיחַ. וְאֶלָּא הָא דִּתְנַן, הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּתְרֹם תּוֹרֵם כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת מִנָּלָן, וְכִי תֵּימָא יָלִיף מִגֵּרוּשִׁין, מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ חֹל, תֹּאמַר וְכוּ'. אָמַר קְרָא (במדבר יח, כח) "אַתֶּם" "גַּם אַתֶּם" לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם. וְנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה וְנֵיתוּ הָנָךְ וְנִגְמְרוּ מִנֵּיהּ. מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מָה לִתְרוּמָה שֶׁכֵּן יֶשְׁנָהּ בְּמַחֲשָׁבָה. וְהָא דִּתְנַן, חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ וְאָמְרָה לְאֶחָד צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחֹט עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט הוּא אוֹכֵל וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ, מִנָּלָן וְכִי תֵּימָא דִּילְיף מֵהָנָךְ. מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן חֹל הֵן אֵצֶל קָדְשִׁים. נָפְקָא לֵיהּ מִדִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, דְּאָמַר, מִנַּיִן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ו) וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל, וְכִי כָּל הַקָּהָל כֻּלָּן הָיוּ שׁוֹחֲטִין וַהֲלֹא אֵינוֹ שׁוֹחֵט אֶלָּא אֶחָד, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. וְנֵיתוּ הָנָךְ וְנִגְמְרוּ מִנֵּיהּ. מִשּׁוּם

דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ, מָה לְקָדָשִׁים שֶׁכֵּן רֹב מַעֲשֵׂיהֶם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ וְלֹא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ. הָכִי נַמִי, אֶלָּא "אַתֶּם גַּם אַתֶּם" לָמָּה לִי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכְדְרַבִּי יַנַּאי, מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית. וְאִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאִיתָא בִּתְרוּמָה דְּנַפְשֵׁהּ, דִּתְנַן, הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁתָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה אֵימָא שְׁלִיחוּת נַמִי עָבִיד וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּפוֹטֵר, דִּתְנַן, תְּרוּמַת הַנָּכְרִי מְדַמַּעַת וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ חוֹמֶשׁ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר "אַתֶּם גַּם אַתֶּם" לָמָּה לִי אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר מַר אַתֶּם וְלֹא אָרִיסִים אַתֶּם וְלֹא שֻׁתָּפִים אַתֶּם וְלֹא אֲפוֹטְרוֹפְסִים אַתֶּם וְלֹא הַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֵימָא אַתֶּם וְלֹא שְׁלוּחֲכֶם נַמִי, קָא מַשְׁמַע לָן. הֲנִיחָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן דְּאָמַר מִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין בְּפֶסַח אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל" שְׁלִיחוּת מְנָא לֵיהּ. וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִנֵּיהּ דֵּילְמָא שַׁאנֵי הָתָם דְּאִית לֵיהּ שׁוּתָּפוּת בְּגַוֵּיהּ. אֶלָּא מֵהָכָא "וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת" הָתָם נַמִי אִית לֵיהּ שֻׁתָּפוּת בְּגַוֵּיהּ. אִם כֵּן תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְהֵיכָא דְּשַׁיָּךְ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְהֵיכָא דְּלָא שַׁיָּךְ. הַאי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכְדְרַבִּי יִצְחָק אִישׁ זוֹכֶה וְאֵין קָטָן זוֹכֶה הַהוּא מִ'וְאִישׁ לְפִי אָכְלוֹ' נַפְקָא וְאַכְּתִי מִיבָּעְיָא לֵיהּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד סָבַר לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד.

אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת בְּכָלַל שֶׂה גְּדִי וְטָלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, ד) "שֹׁה כְשָׂבִים וְשֹׁה עִזִּים" לְבֵית אָבֹת, אֵין לְבֵית אָבוֹת אֶלָּא מִשְׁפָּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א, ב) "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם", וַהֲרֵי שֶׁהָיוּ עֶשֶׂר מִשְׁפָּחוֹת לְבֵית אַב אֶחָד שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׂה אֶחָד לְכֻלָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׂה לַבָּיִת.

דָּבָר אַחֵר, שֶׂה לַבָּיִת מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא וְשׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּן. הִפְרִישׁ פֶּסַח עַל חֲבֵרוֹ לֹא עָשָׂה כְּלוּם. שֶׂה לַבַּיִת לָאו דְּאוֹרַיְיתָא דִּתְנַן הָאוֹמֵר לִבְנוֹ הֲרֵינִי שׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל מִי שֶׁיַּעֲלֶה מִכֶּם רִאשׁוֹן לִירוּשָׁלַיִם כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְרֵבּוּ זָכָה בְּחֶלְקוֹ וּמְזַכֶּה אֶחָיו עִמּוֹ, וְאִי אַמְרַת שֶׂה לַבָּיִת דְּאוֹרַיְיתָא עַל בִּישְׂרָא קָאֵי וּמְזַכֵּי לְהוּ אֶלָּא לָמָּה לְהוּ דְּאָמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן כְּדֵי לְזָרְזָן [בְּמִצְוֹת]. תַּנְיָא נַמִי הַכִי, מַעֲשֶׂה הָיָה וְקִדְּמוּ בָּנוֹת לְבָנִים וְנִמְצְאוּ בָּנוֹת זְרִיזוֹת וּבָנִים שְׁפָלִים.

וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁלְּעוֹלָם נִמְנִין עַל הַפֶּסַח וּמוֹשְׁכִין יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אֶת הַפֶּסַח כְּמוֹת שֶׁהוּא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וּבִלְבַד שֶׁהָיָה שָׁם אֶחָד מֵחֲבוּרָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עִקַּר טְפֵלָה וּטְפֵלָה עִקָּר. וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַד שֶׁיְּזַרֵק הַדָּם וְרַבָּנָן סָבְרֵי, מִהְיוֹת, מֵחֲיוּתָא

דְּשֶׁה. ור' שִׁמְעוֹן סָבַר, מֵהֲוָיָתָהּ דְּשֶׁה, אֲבָל לְמָנוֹת עָלָיו דִּבְרֵי הַכֹּל עַד שֶׁיִּשְׁחֵט, אָמַר קְרָא בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת וְהָדַר תְּכַסּוֹ. תַּנְיָא מִהְיוֹת מִשֶּׁה מִכְּדֵי אֲכִילָה וְלֹא מִכְּדֵי מִקָּח, רַבִּי אוֹמֵר, אַף מִכְּדֵי מִקָּח, שֶׁאִם אֵין לוֹ מְמַנֶּה אֲחֵרִים עִמּוֹ וּמָעוֹת שֶׁבְּיָדוֹ חֻלִּין שֶׁעַל מְנַת כֵּן הִקְדִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן. רַבָּה וְר' זֵירָא בַּעֲצֵי צְלִיָּתוֹ כּוּלֵי עַלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דִּכְגוּפוֹ דָּמִי, כִּי פְּלִיגִי בְּמַצָּה וּמָרוֹר, רַבָּנָן סָבְרֵי, הָא אֲכִילָה אַחֲרִיתִי, וְרַבִּי סָבַר, כֵּיוָן דְּהֶכְשֵׁרוֹ דְּפָסַח הוּא כְּפָסַח דָּמִי. וְחַד אָמַר בְּמַצָּה וּמָרוֹר נַמִי לֹא פְּלִיגִי כִּי פְּלִיגִי לִקַּח חָלוּק אוֹ טָלִית, דְּרַבָּנָן סָבְרֵי, מִהְיוֹת מִשֶּׁה, הַחַייֵהוּ לַשֶּׁה, וְרַבִּי סָבַר, הַחֲיֵיה עַצְמְךָ מִשֶּׁה.

וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם רוֹצֶה אָדָם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח יְחִידִי הוּא רַשַּׁאי תַּלְמוּד לוֹמַר וְלָקַח הוּא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם רוֹצֶה אָדָם לְמַנּוֹת אֲחֵרִים עַל פִּסְחוֹ שֶׁהוּא רַשַּׁאי תַּלְמוּד לוֹמַר וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁכֵנוֹ שֶׁבְּגִנּוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁכֵנוֹ שֶׁבְּצִדּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ, דִּבֶּר הַכָּתוּב בָּהוֹוֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שְׁכֵנוֹ מִכָּל מָקוֹם. בְּמִכְסַת, אֵין מִכְסַת אֶלָּא מִנְיָן, שֶׁיִּשְׁחֲטֶנּוּ לְמְנוּיָיו, אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכַסּוּ שָׂנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְפָסֵל. רַבִּי אוֹמֵר לְשׁוֹן סוּרְסִי הוּא זֶה כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ כּוֹס לִי טָלֶה זֶה אַשְׁכְּחַן שֶׁלֹּא לִמְנוּיָו, שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו מִנָּלָן. אָמַר קְרָא, אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכַסּוּ, אִיתְקַשׁ אוֹכְלָיו לִמְנוּיָיו.

רמז קצג

תַּנְיָא, אִשֶּׁה בָּרִאשׁוֹן שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּבַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְפֵלָה לַאֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּשֵּׁנִי שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בָּרִאשׁוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בָּרִאשׁוֹן עוֹשִׂין אוֹתָהּ טְפֵלָה לַאֲחֵרִים וּבַשֵּׁנִי אֵין שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ כָּל עִקָּר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, כְּתִיב בָּרִאשׁוֹן בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת דְּאֶפְלוּ אִשָּׁה, וּכְתִיב בַּשֵּׁנִי (במדבר ט, יג) "וְחָטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא", אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, וְכִי מְמַעֵט לָהּ מֵחוֹבָה, מִטְּפָלָה לֹא מְמַעֵט לָהּ, דְּכִי כָּתַב "חֻקַּת הַפֶּסַח" לְטָפְלָהּ אַהֲנִי וְר' יוֹסֵי מַאי טַעְמָא, כְּתִיב בָּרִאשׁוֹן בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת דְּאֶפְלוּ אִשָּׁה, וְכָתַב בַּשֵּׁנִי (שם יג) "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא", דְּאֶפְלוּ אִשָּׁה, וְ"וְחָטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא" מִבָּעְיָא לֵיהּ אִישׁ וְלֹא קָטָן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא, כָּתַב בָּרִאשׁוֹן אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, וּמִכְסַת נְפָשׁוֹת מְהַנִי לְטָפְלָהּ, וְכָתַב בַּשֵּׁנִי "וְחָטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ וְלֹא אִשָּׁה. מַמַּאי קָא מְמַעֵט לָהּ, אִילֵימָא מֵחוֹבָה, הַשְׁתָּא בָּרִאשׁוֹן אֲמְרַת לֹא, בַּשֵּׁנִי מִיבָּעְיָא. אֶלָּא לָאו לְטָפְלָהּ, וּמַאי אִישׁ דְּקָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִילֵימָא וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ הַאי מִיבָּעְיָא לֵיהּ

לְכַרְבִּי יִצְחָק אִישׁ זוֹכֶה וְלֹא קָטָן זוֹכֶה אֶלָּא אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ, וְאֵימָא כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּשׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד אִם כֵּן נִכְתֹּב לְפִי אָכְלוֹ, מַאי אִישׁ שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

דָּבָר אַחֵר, בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת, רַבָּה מַשְׁמַע מֵבִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ וּמֵבִיא אֶת הַחוֹלֶה וְאֶת הַקָּטָן שֶׁאֵין יְכוֹלִין לֶאֱכֹל כְּזַיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי אָכְלוֹ, יָצְאוּ הַחוֹלֶה וְהַקָּטָן שֶׁאֵין יְכוֹלִין לֶאֱכֹל כְּזַיִת, אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁנִּמְנִין עַל הַפֶּסַח וּמוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשְׁחֹט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אֶת הַפֶּסַח כְּמוֹת שֶׁהוּא רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, בְּמִי הָעִנְיָן מְדַבֵּר, בְּחַי.

רמז קצד

(שמות יב ה) שֶׂה תְּמִים. בִּכְלַל שֶׂה גְּדִי וְטָלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׂה כְשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים". תְּמִים, לְהוֹצִיא בַּעַל מוּם. זָכָר, לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס וּנְקֵבָה. בֶּן שָׁנָה. אֵין לִי אֶלָּא בֶּן שָׁנָה, כָּל שְׁנָתוֹ מְנַיִן הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עוֹלָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה כְּשֵׁרָה לְהָבִיא כָּל שְׁנָתָהּ כְּבַת שְׁנָתָהּ, פֶּסַח שֶׁהוּא קַל אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּכְשִׁיר לְהָבִיא כָּל שְׁנָתוֹ כְּבֶן שְׁנָתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, וּמָה אַיִל שֶׁתְּחִלַּת שְׁנָתוֹ פָּסוּל סוֹפוֹ כָּשֵׁר, פֶּסַח שֶׁתְּחִלָּתוֹ כָּשֵׁר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא סוֹפוֹ כָּשֵׁר. מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִשְּׁנֵיהֶם כְּאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א, י) "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ" מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עוֹלָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה כְּשֵׁרָה לְהָבִיא מִין (אַחֵר) [אֶחָד] פֶּסַח שֶׁהוּא קַל אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּבִיא מִמִּין (אַחֵר) [אֶחָד] הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. (להלן פסוק ו) וְהָיָה לָכֶם לְהָבִיא פֶּסַח דּוֹרוֹת, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר תִּקְּחוּ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", צֹאן לְפֶסַח וּבָקָר לַחֲגִיגָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד מִזֶּה וְאֶחָד מִזֶּה בְּפֶסַח וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם שֶׂה תְּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה לְפֶסַח מִצְרַיִם, אֲבָל לְפֶסַח דּוֹרוֹת יָבִיא מִזֶּה וּמִזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקְּחוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, צֹאן לַפֶּסַח בָּקָר לַחֲגִיגָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד מִזֶּה וְאֶחָד מִזֶּה בַּפֶּסַח וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים שֶׂה תְּמִים, לְפֶסַח מִצְרַיִם, אֲבָל פֶּסַח דּוֹרוֹת יָבִיא מִזֶּה וּמִזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג, ה) "וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה", כַּעֲבֹדָה שֶׁעָבַדְתָּ בְּמִצְרַיִם כָּךְ עֲשֵׂה לְדוֹרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, צֹאן לְפֶסַח וּבָקָר לַחֲגִיגָה וְכוּ'. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם שֶׂה תְּמִים, לְפֶסַח מִצְרַיִם, אֲבָל פֶּסַח דּוֹרוֹת יָבִיא מִזֶּה וּמִזֶּה. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יב, כד) "וּשְׁמַרְתָּ[ם] אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" הֲרֵי פֶּסַח דּוֹרוֹת אָמוּר. אִם

כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים שם) "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", צֹאן לְפֶסַח וּבָקָר לַחֲגִיגָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח... צֹאן וּבָקָר", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר, מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַלָּלוּ, אָמַרְתָּ זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה, שְׁנֵי כְּתוּבִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְסוֹתְרִין זֶה עַל יְדֵי זֶה וּמִתְקַיְּמִין בְּמָקוֹמָן, עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יב, כא) "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן" צֹאן לַפֶּסַח וּבָקָר לַחֲגִיגָה וְלֹא בָקָר לַפֶּסַח, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה בַּפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּפֶסַח עַצְמוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁה תְּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה הֲרֵי פֶּסַח עַצְמוֹ אָמוּר. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה בַּפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי אוֹמֵר, בְּזֶבַח שֶׁהוּא בָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאִי זֶה זֶה שְׁלָמִים מִכָּאן אָמְרוּ, מוֹתַר שְׁלָמִים לִשְׁלָמִים וּמוֹתַר פֶּסַח לִשְׁלָמִים.

שֶׁה תְּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם, שֶׁיִּהֵא תָּמִים בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וּמִנַּיִן בְּקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וְהַזָּיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר יִהְיֶה, שֶׁיִּהֵא הֲוָיָתוֹ תָּם וּבֶן שָׁנָה, תִּרְגְּמָא אֲבֶן שָׁנָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מֵהֶן כְּזַיִת בָּשָׂר אוֹ כְּזַיִת חֵלֶב זוֹרֵק אֶת הַדָּם, שְׁמַע מִינָּהּ וּמִי אִכָּא מִידִּי דְּבִשְׁעַת שְׁחִיטָה הֲוֵי בֶּן שָׁנָה וּבַקַּבָּלָה וְהוֹלָכָה וּבְזָרִיקָה הֲוֵי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת שְׁעוֹת פּוֹסְלוֹת בַּקָּדָשִׁים. מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, פָּרַט לְזָקֵן וּלְחוֹלֶה וְלִמְזוֹהָם וְהַהוּא תַּנָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע מ"מִן הַבְּהֵמָה", זָקֵן וְחוֹלֶה וּמְזוֹהָם מְנָא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, פָּרַט לְזָקֵן וְחוֹלֶה וְלִמְזוֹהָם. וְהַהוּא תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, הַהוּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ, אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא לְאִשְׁתְּעוּיֵי הָכִי.

רמז קצה

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר. מִפְּנֵי מָה הִקְדִּים הַכָּתוּב לְקִיחָתוֹ שֶׁל פֶּסַח קֹדֶם לִשְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, הָיָה רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל טז, ח) "וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ" וְגוֹ', הִגִּיעַ שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא גּוֹאֵל אֶת בָּנָיו, וְלֹא הָיוּ בְיָדָם מִצְוֹת שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁיִּגָּאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז) "שָׂדַיִם נָכוֹנוּ וּשְׁעָרֵךְ צִמַּחַ וְאַתְּ עֵרוֹם וְעֶרְיָה", "עֶרְיָה" מִן הַמִּצְוֹת, וְנָתַן לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת פֶּסַח וּמִצְוַת מִילָה, שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁיִּגָּאֲלוּ וְכוּ', וְאוֹמֵר "כֵּן אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ", לְכָךְ הִקְדִּים לְקִיחַת הַפֶּסַח קֹדֶם שְׁחִיטָתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים, שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַרְבָּעָה הָיוּ בְיָדָם (כָּתוּב בְּפָסוּק וְשֶׁאָלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ) וּמִפְּנֵי מָה הִקְדִּים לְקִיחָתוֹ שֶׁל פֶּסַח לִשְׁחִיטָתו[ו] אַרְבָּעָה יָמִים, לְפִי שֶׁהָיוּ

יִשְׂרָאֵל שְׁטוּפִים בַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּמִצְרַיִם. וַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁקוּלָה כְּכָל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כד) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה" וְגוֹ', הֲרֵי (כְּתִיב כָּל) [וַיִּיחֵד הַכָּתוּב] הַמִּצְוָה הַזֹּאת וַאֲמָרָה עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמָהּ, זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם כב) "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ" וְגוֹ' בָּאוּ כָּל הַמִּצְוֹת לְלַמֶּדְךָ עַל מִצְוָה אַחַת, מָה עוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה אַף הָעוֹבֵר עַל מִצְוָה אַחַת וְכוּ', שֶׁנֶּאֱמַר "לְעָבְרְךָ בִּבְרִית", אֵין בְּרִית אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כח, סט) "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית". אָמַר לָהֶם, מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְהִדָּבְקוּ בְּמִצְוֹת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות ו, ט) "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה" (כָּתוּב בְּרֶמֶז קְעז). וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "מִשְׁכוּ וּקְחוּ" אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ (שמות ח, כב) "הֶן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם" וְגוֹ'. אָמַר, מִן הַנֵּס שֶׁהוּא עוֹשֶׂה (לָהֶם) [לָכֶם] בְּמִשְׁכָּנָן, אַתֶּם יוֹדְעִין מָה בִּשְׁחִיטָתָן. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת, שְׁמָרֵהוּ עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחֲטֵהוּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁמָרֵהוּ עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר וּמְשָׁכֵהוּ וְשָׁחֲטֵהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ט, ה) "בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר" קִבַּעְתִּי הַכָּתוּב חוֹבָה.

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ מְבַקְּרִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם לִשְׁחִיטָתוֹ, מִכָּאן אַתָּה דָּן עַל הַתָּמִיד, נֶאֱמַר שְׁמִירָה בְּפֶסַח וְנֶאֱמַר שְׁמִירָה בְּתָמִיד, מַה שְׁמִירָה הָאֲמוּרָה בְּפֶסַח מְבַקְּרִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם לִשְׁחִיטָתוֹ, אַף שְׁמִירָה הָאֲמוּרָה בְּתָמִיד מְבַקְּרִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם לִשְׁחִיטָתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טָלְאִים הַמְּבֻקָּרִים בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, כְּדֵי לְשַׁבָּת וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמוֹסִיפִין לְעוֹלָם. (אִי בְּעַרְבֵי) תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הַוֵי. וְהַאי תְּנָא בְּעָלְמָא קָאֵי, אַתְּמִידִין לְחוּדַיְיהוּ קָאֵי וּמַאי כְּדֵי לְשַׁבָּת, סִימָנָא בְּעָלְמָא וְהֵכִי קָאָמַר, אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טָלְאִים הַמְּבֻקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים אַרְבָּעָה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמַנִּי בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, מְנַיִן לְתָמִיד שֶׁטָּעוּן בְּקוּר וְכוּ'. דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי כְּדֵי לְשַׁבָּת וְלֹא קָתָנֵי לְשַׁבָּת, שְׁמַע מִינָּהּ. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת לְהוֹצִיא פֶּסַח דּוֹרוֹת, שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם מִקּוּחוֹ מִבֶּעָשׂוֹר וּפֶסַח דּוֹרוֹת מִקּוּחוֹ בְּכָל זְמַן. בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, זֶה מִקּוּחוֹ מִבֶּעָשׂוֹר וּפֶסַח דּוֹרוֹת אֵין מִקּוּחוֹ מִבֶּעָשׂוֹר. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה. הַזֶּה לָמָּה לִי, לְמֵעוּטֵי פֶּסַח שֵׁנִי דִּכְוָותֵיהּ כְּתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ .

רמז קצו

וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ, וְכִי כֻּלָּם שׁוֹחֲטִין, אֶלָּא לַעֲשׂת שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שמות לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", בְּשֹׁאַר כָּל מְלָאכוֹת

חוץ מִשְּׁחִיטַת הַפֶּסַח. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ בְּשִׁאַר כָּל הַיָּמִים חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ", אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִמִּשְׁמַע זֶה עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ. נָם לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כח, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי" וְגוֹ' אִם לְלַמֵּד עַל הַתָּמִיד שֶׁתִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם ט) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמוֹעֲדוֹ. אֶלָּא לְהַקִּישׁ לְדִין גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כַּאן "בְּמוֹעֲדוֹ" וְנֶאֱמַר בְּפֶסַח "בְּמוֹעֲדוֹ", מַה (פֶּסַח) [לְהַלָּן] דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אַף כַּאן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם אֵין לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא פֶּסַח יְחִידִי שֶׁכֻּלָּן יוֹצְאִין בּוֹ יְדֵי חוֹבָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ. כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, קָהָל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין הַפֶּסַח נִשְׁחָט אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם. מְסַפְּקָא לֵיהּ הַאי קָהָל וְעֵדָה וְיִשְׂרָאֵל אִי בְּבַת אַחַת אִי בַּזֶּה אַחַר זֶה. הִלְכָּךְ בְּחַמְשִׁין סַגִי, דְּעַיְילֵי תְּלָתִין בְּרֵישָׁא וְשׁוֹחֲטִין פִּסְחֵיהֶן וְנָפְקֵי עֲשָׂרָה מִנַּיְיהוּ וְעַיְילֵי עֲשָׂרָה חֲדָשִׁים [דְּאֵי אִית] לֵיהּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָמַר הָא אִיכָּא וְאֵי בַּזֶּה אַחַר זֶה קָאָמַר הָא אִיכָּא עֲשָׂרָה חֲדָשִׁים דְּהַיְינוּ עֵדָה. נִכְנְסָה כַּת רִאשׁוֹנָה נִתְמַלְּאָה] הָעֲזָרָה. נָעֲלוּ דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְהַכֹּהֲנִים עוֹמְדִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, וּבִידֵיהֶן בָּזִיכֵי כֶּסֶף וּבָזִיכֵי זָהָב, שׁוּרָה שֶׁל כֶּסֶף כֻּלָּהּ כֶּסֶף, שׁוּרָה שֶׁל זָהָב כֻּלָּהּ זָהָב. וּמְעֹרָבִין לֹא הָיוּ. וְלֹא הָיוּ לַבָּזִיכִין שׁוּלַיִם, שֶׁמָּא יַנִּיחוּם וְיִקָּרֵשׁ הַדָּם, שָׁחַט יִשְׂרָאֵל וְקִבֵּל כֹּהֵן וְנוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ מְקַבֵּל אֶת הַמָּלֵא וּמַחֲזִיר אֶת הֶרֵיקָן, הַכֹּהֵן הַקָּרוֹב אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ זוֹרֵק זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד. מַאן תָּנָא פֶּסַח בִּזְרִיקָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר דָּמוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "דָּמָם", חֶלְבּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "חֶלְבָּם", לְמַד עַל בְּכוֹר מַעֲשֵׂר וּפֶסַח שֶׁטְּעוּנִין מַתַּן דָּמִים וְאִימּוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. כְּנֶגֶד הַיְסוֹד מִנַּיִן, אַתְיָא זְרִיקָה זְרִיקָה מֵעוֹלָה, וְעוֹלָה גּוּפָהּ מִנַּיִן אָמַר קְרָא "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה", לְמַד עַל הָעוֹלָה שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד.

רמז קצז

בֵּין הָעַרְבָּיִם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ו) "בָּעֶרֶב", אִי "בָּעֶרֶב" יָכוֹל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ" אִי "כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וּבִשַּׁלְתְּ וְאָכַלְתָּ" מִשֶּׁחֶשְׁכָה. (בְּרֵמָז תתק"ג). רַבִּי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים שם) "שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם", אֵימָתַי יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה (להלן פסוק מא) "וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" רַבִּי

נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן לְבֵין עַרְבַּיִם שֶׁהוּא מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, "כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי (נָטוּ) [יִנָּטוּ] צִלְלֵי עֶרֶב", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְהַשְׁוּוֹת רִאשׁוֹן לָאַחֲרוֹן וְאַחֲרוֹן לָרִאשׁוֹן "מוֹעֵד צֵאתְךָ", לִשְׁחִיטָתוֹ. "כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ", לִצְלִיָתָן. "בָּעֶרֶב", לַאֲכִילָתוֹ. בֵּין הָעַרְבָּיִם. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, בֵּין הָעַרְבָּיִם שְׁחָטֵהוּ וְתֵן עֶרֶב לִשְׁחִיטָה וְתֵן עֶרֶב לַאֲכִילָה. וְלָקְחוּ מִן הַדָּם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כב) "אֲשֶׁר בַּסַּף" מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁעִוּקָה חוֹקֵק בְּצַד הָאַסְקֻפָּה וְשׁוֹחֵט בְּתוֹכָה, וְאֵין סַף אֶלָּא אַסְקֻפָּה, דִּכְתִיב (יחזקאל מג, ח) "בְּתִתָּם סִפָּם אֶת סִפִּי", וּכְתִיב "וַיִּנָּעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים", דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין סַף אֶלָּא כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, נ) "[ו]הַסִּפּוֹת וְהַמִּזְמְרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת". וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת. מִבִּפְנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יג) "וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם", הַנִּרְאֶה לִי וְלֹא לָאֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִבִּפְנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יג) "וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת", לָכֶם לְאוֹת וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, לְעוֹלָם מִבַּחוּץ, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ הַמַּצְרִיִּים רוֹאִין וּמְעַיֵּהֶן מִתְחַתְּכִין. וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף. שׁוֹמֵעַ אֲנִי הִקְדִּים זֶה לָזֶה לֹא יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת", הָא אִם הִקְדִּים זֶה לָזֶה יָצָא. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁשִּׁלְשָׁה מִזְבְּחוֹת הָיוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, הַמַּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַרְבָּעָה הָיוּ, הַסַּף וְהַמַּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת.

עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם. אֵין לִי אֶלָּא בָּתִּים שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ בָּהֶן, בָּתִּים שֶׁהָיוּ יְשֵׁנִים בָּהֶן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יג) עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם, מִכָּל מָקוֹם. תַּנְיָא, עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם, מְלַמֵּד שֶׁהַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, יָכוֹל שֶׁהָאוֹכֵל אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל", מִכָּאן אָמְרוּ, הַשָּׂמֵשׁ שֶׁאָכַל כְּזַיִת בְּצַד הַתַּנּוּר אִם פִּקֵּחַ מְמַלֵּא כְּרֵסוֹ הֵימֶנּוּ רָצוּ בְנֵי חֲבוּרָה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ טוֹבָה בָּאִין וְיוֹשְׁבִין בְּצִדּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָאוֹכֵל אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת יָכוֹל יְהֵא נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל", מַר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וּמַר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמַּסֹּרֶת.

(שמות יב ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר, וְלֹא גִידִים וַעֲצָמוֹת וְלֹא קַרְנַיִם וְלֹא טְלָפַיִם. בַּלַּיְלָה הַזֶּה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל הַלַּיְלָה תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק י) "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר", אֲנִי אֶקְרָא "הַנֹּתָר מִמֶּנּוּ בָּאֵשׁ (תִּשְׂרֹפוּ) [תִּשָּׂרְפוּ"], "עַד בֹּקֶר" לָמָּה נֶאֱמַר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִתֵּן תְּחוּם לְבָקְרוֹ שֶׁל בֹּקֶר, וְאֵי זֶה, זֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. מִכָּאן אָמְרוּ אֲכִילַת פְּסָחִים וַאֲכִילַת זְבָחִים מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְלָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת כְּדֵי לְהַרְחִיק אָדָם

מִן הָעֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה וּלְקַיֵּם דִּבְרֵי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כַּאן בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (להלן פסוק יב) "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה", מָה לְהַלָּן עַד חֲצוֹת אַף כָּאן עַד חֲצוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וַהֲלֹא נֶאֱמַר "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן", עַד שֶׁעַת חִפָּזוֹן, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בַּלַּיְלָה הַזֶּה, לַמְעוּטֵי לַיְלָה אַחֵר, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּפֶסַח קָדְשִׁים קַלִּים וּשְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים מָה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף פֶּסַח נַמִּי אוּקִי שְׁנֵי לֵילוֹת בְּמָקוֹם שְׁנֵי יָמִים וְיֹהֵא נֶאֱכָל לִשְׁנֵי לֵילוֹת וְיוֹם אֶחָד, קָא מַשְׁמַע לָן. (א"כ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בַּלַּיְלָה בַּלַּיְלָה הוּא נֶאֱכָל וְאֵינוֹ נֶאֱכָל בַּיּוֹם).

צְלִי אֵשׁ וְלֹא צְלִי שִׁפּוּד וְלֹא צְלִי אַסְכָּלָא וְלֹא תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס אֶלָּא צְלִי אֵשׁ הַצָּלוּי מִן הַחַי, אַתָּה אוֹמֵר מִן הַחַי, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַצָּלוּי כַּמְבֻשָּׁל, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק ט) כִּי אִם צְלִי אֵשׁ, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר צְלִי אֵשׁ, הַצָּלוּי מִן הַחַי. צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת. הוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב שְׁתֵּי מִצְוֹת חוּץ מִן הַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בְּגוּפוֹ וְאֵי זֶה, זֶה (להלן פסוק מו) "עֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ". צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוַת הַפֶּסַח מַצָּה, צְלִי וּמָרוֹר, וּמִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ מַצָּה וּמָרוֹר הֵן יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּפֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר יֹאכְלֵהוּ, וּמִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לָהֶן פֶּסַח יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בְּמַצָּה וּמָרוֹר. הֲרֵי אַתָּה דָּן הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מִצְוַת עֲשֵׂה וּמַצָּה וּמָרוֹר מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בְּמַצָּה וּמָרוֹר, דָּבָר אַחֵר, יֹאכְלֵהוּ, מִכָּאן אָמְרוּ הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֲכִילַת שׂוֹבַע. תַּנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל הַלֵּל שֶׁהָיָה כּוֹרְכָן בְּבַת אַחַת וְאוֹכְלָן, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲלוּקִין עָלָיו חֲבֵרָיו עַל הַלֵּל, דְּתַנְיָא יָכוֹל לֹא יֵצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא אִם כֵּן כּוֹרְכָן בְּבַת אַחַת וְאוֹכְלָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַלֵּל אוֹכְלָן תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ אֲפִלּוּ זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַשְׁתָּא דְּלָא אִתְּמַר הִלְכְתָא לָא כְּמַר וְלָא כְּמַר מְבָרֵךְ אֲמַצָּה לְחוּדֵהּ וְאָכִיל, וְהֲדַר מְבָרֵךְ אֲמָרוֹר לְחוּדֵיהּ וְאָכִיל, וְהֲדַר אָכִיל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֹא בְּרָכָה זֶכֶר לַמִּקְדָּשׁ כְּהִלֵּל.

(שמות יב ט) אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, אֵין נָא אֶלָּא חַי. וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל, לְחַיֵּב עַל הַחַי וְעַל הַמְבֻשָּׁל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְחַיֵּב עַל הַחַי וְעַל הַמְבֻשָּׁל בְּיוֹתֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צְלִי אֵשׁ וְהָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל, לְחַיֵּב עַל הַחַי וְעַל הַמְבֻשָּׁל. בַּמַּיִם. אֵין לִי אֶלָּא בְּמַיִם, שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין מִנַּיִן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, קַל וָחֹמֶר הוּא, וּמָה אִם מַיִם שֶׁאֵין מְפִיגִין טַעְמָן הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בְּבִשּׁוּל, שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁמְּפִיגִין טַעְמָן אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהוּ אֲסוּרִין בְּבִשּׁוּל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא מַיִם, שְׁאָר כָּל מַשְׁקִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל, לְהָבִיא

שְׁאַר מַשְׁקִין. רַבִּי אוֹמֵר, אֲנִי אֶקְרָא אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא כִּי אִם צְלִי אֵשׁ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל. שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בְּשָׂעָה שֶׁהוּא בָּאֵכֶל צְלִי שֶׁהוּא בְּבַל תֹּאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשֵׁל, לְחַיֵּב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם. מְבֻשָּׁל, לְהָבִיא שְׁאַר מַשְׁקִין. וּבָשֵׁל, אֵין בָּשֵׁל אֶלָּא צָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ", וְאוֹמֵר (דברים"ב לה, יג) "וַיְבַשְּׁלוּ (אֶת הַדָּם) [הַפֶּסַח בָּאֵשׁ"]. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, הַנּוֹדֵר מִן הַמְבֻשָּׁל אָסוּר בְּצָלִי. כִּי אִם צְלִי אֵשׁ. לְמָה נֶאֱמַר, הֱיִיתִי אוֹמֵר הָרְאוּי לְבָשֵׁל יְבָשֵׁל, הָרְאוּי לְצָלוֹת יִצָּלֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צְלִי אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו, תּוֹךְ וּבֶר דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מְקוּלָּס. תְּנוּ רַבָּנָן, בַּמַּיִם, אֵין לִי אֶלָּא בְּמַיִם, שְׁאַר מַשְׁקִין מְנַיִן, אֲמָרְתָּ קַל וָחוֹמֶר וְכוּ'. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא בְּמַיִם, שְׁאַר מַשְׁקִין מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל מִכָּל מָקוֹם. מַאי בֵּנַיְיהוּ אִכָּא בֵּנַיְיהוּ צְלִי קֻדָּר, וְתַנָּא קַמָּא, הַאי בָּשֵׁל מְבֻשָּׁל מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, בִּשְׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ צָלָאוֹ צָלָאוֹ וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹ חַיָּב, בִּשְׁלֵמָא בִּשְׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ צָלָאוֹ דְּהָא בַּשְׁלֵיהּ, אֶלָּא צָלָאוֹ וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹ צְלִי אֵשׁ הוּא אָמַר קְרָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל צָלָאוֹ כָּל צָרְכּוֹ יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל וְגוֹ', נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא שֶׁצָּלָאוֹ כָּל צָרְכּוֹ. הֵיכִי דָּמֵי, (דשויא) [דְּשַׁוְויהּ] חָרוֹכָא. יָכוֹל יְהֵא מָתְּר, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צְלִי אֵשׁ, מַאי נָא, כִּדְאָמְרֵי אִינְשֵׁי אֲבַרְנֵים. הַמְבֻשָּׁל בְּשַׁבָּת בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא פָּטוּר, דְּלַאו תּוֹלְדַת הָאֵשׁ הוּא. פֶּסַח שֶׁבִּשְׁלוֹ בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא חַיָּב, מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ צְלִי אֵשׁ. אָמַר רָבָא, אָכַל נָא לוֹקֶה שְׁתַּיִם אָכַל מְבֻשָּׁל לוֹקֶה שְׁתַּיִם, נָא מְבֻשָּׁל לוֹקֶה שָׁלֹשׁ, אַבַּיֵי אָמַר, אֵין לוֹקִין עַל לַאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, אִיכָּא דְּאָמְרֵי, תַּרְתֵּי הוּא דְּלָא לָקֵי חָדָא מִיהָא לָקֵי, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, חַד נַמֵי לָא לִילְקֵי, דְּלָא מְיַחֵד לַאוִיהּ כְּלַאו דְּחֻסְימָה. אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צְלִי אֵשׁ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צְלִי אֵשׁ, לוֹמַר לְךָ בְּשָׂעָה שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכֹל צָלִי יֶשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא. בְּשָׂעָה שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם אֱכֹל צָלִי אֵינוֹ בְּבַל תֹּאכַל נָא, רַבִּי אוֹמֵר, אֶקְרָא אֲנִי בָּשֵׁל, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מְבֻשָּׁל, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבִּשְׁלוֹ מִשֶּׁחְשְׁכָה בִּשְׁלוֹ מִבְּעוֹד יוֹם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר מְבֻשָּׁל מִכָּל מָקוֹם. וְהָא הַאי וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל הָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְצָלִי קֻדָּר אִם כֵּן לֵימָא קְרָא אוֹ בָּשֵׁל בָּשֵׁל אוֹ מְבֻשָּׁל מְבֻשָּׁל, מַאי בָּשֵׁל מְבֻשָּׁל שְׁמַע מִינָּה תַּרְתֵּי. תְּנוּ רַבָּנָן, אָכַל כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם, כְּזַיִת נָא מִשֶּׁחְשְׁכָה, חַיָּב כָּרֵת. קְתַנִי צָלִי דּוּמְיָא דְּנָא, מַה נָּא בְּלַאו אַף צָלִי בְּלַאו. בִּשְׁלֵמָא נָא, דִּכְתִיב אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, אֶלָּא צָלִי מִנַּיִן דִּכְתִיב וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה, בַּלַּיְלָה אִין בַּיּוֹם לָא. הַאי לַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה הוּא. אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא דְּתַנְיָא (ויקרא כב, כג) "וְשׁוֹר וְשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ", אֹתוֹ אַתָּה מַתְפִּיס לְבֶדֶק הַבַּיִת וְאִי אַתָּה מַתְפִּיס תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמַּתְפִּיס תְּמִימִים לְבֶדֶק

הַבַּיִת עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה. אֵין לִי אֶלָּא בְּעֲשֵׂה, בְּלָא תַּעֲשֶׂה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", לְמֵד עַל כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ שֶׁהִיא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ'.

רמז קצח

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן לְעֶרֶל שֶׁאָסוּר בְּמַעֲשֵׂר, נֶאֱמַר מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח, וְנֶאֱמַר "מִמֶּנּוּ" בְּמַעֲשֵׂר, מַה מִּמֶּנּוּ הָאָמוּר בְּפֶסַח עֶרֶל אָסוּר בּוֹ אַף מִמֶּנּוּ הָאָמוּר בְּמַעֲשֵׂר עֶרֶל אָסוּר בּוֹ. מֻפְנֶה, דְּאִי לֹא מֻפְנֶה אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לְּפֶסַח שֶׁכֵּן חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, לַאיֵי אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה מַאי מֻפְנֶה, אָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, תְּלָתָא מִמֶּנּוּ כְּתִיבֵי בְּפֶסַח, וּתְלָתָא מִמֶּנּוּ כְּתִיבֵי בְּמַעֲשֵׂר. בְּפֶסַח חַד לְגוּפֵיהּ וְחַד לְגָזֵרָה שָׁוָה, וְאִידָךְ לְמַאן דְּאָמַר בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה אַחַר לֹא תַּעֲשֶׂה אַיְידֵי דְּכָתַב נוֹתָר כָּתַב נַמִּי מִמֶּנּוּ. וּלְמַאן דְּאָמַר לִתֵּן לוֹ בִּקֵּר שְׁנֵי לִשְׂרָפָתוֹ אַיְידֵי דְּכָתַב בִּקֵּר כָּתַב נַמִּי מִמֶּנּוּ. תְּלָתָא מִמֶּנּוּ כְּתִיבֵי בְּמַעֲשֵׂר, חַד לְגוּפֵיהּ וְחַד לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְחַד לְכִדְרֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי סִימַאי דְּאָמַר, מִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא שֶׁמֻּתָּר לְסוּכּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יד) "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת", לְמֵת הוּא דְּלֹא נָתַתִּי הָא לְחַי דּוּמְיָא דְּמֵת נָתַתִּי, אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בְּמֵתִים כְּחַיִּים הֱוֵי אוֹמֵר זֶה סִיכָּה. מַתְקִיף לֵיהּ מַר זוּטְרָא, וְאֵימָא לִקַּח לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ "מִמֶּנּוּ" מִגּוּפוֹ רַב אַשִׁי אָמַר, בְּעֵינָן לֹא נָתַתִּי דּוּמְיָא דְּלֹא אָכַלְתִּי, מַה לְּהַלָּן מִגּוּפוֹ אַף כָּאן מִגּוּפוֹ. וְאַכַּתִּי מֻפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא, הֲנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר לְמֵדִין וְאֵין מְשִׁיבִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְמֵדִין וּמְשִׁיבִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. הָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ מִדְּרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ נַפְקָא, דִּכְתִיב (במדבר יח, ח) "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי", בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאָמַר רַחֲמָנָא לְךָ, שֶׁלְּךָ תְּהֵא לְהַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילְךָ.

כֵּיצַד צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח, שִׁפּוּד שֶׁל רִמּוֹן תּוֹחֲבוֹ לְתוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ. וְנֵיתֵי שֶׁל מַתְכוֹת, אַיְידֵי דְּחַם מִקְצָתוֹ חַם כֻּלּוֹ וְקָא מִיכְוֵי מֵחֲמַת הַשִּׁפּוּד וְרַחֲמָנָא אָמַר צְלִי אֵשׁ וְלֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר. אָמַר רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תַּנּוּר שֶׁהִסְקִיקוֹ וּגְרָפוֹ וְצָלָה בּוֹ אֶת הַפֶּסַח אֵין זֶה צְלִי אֵשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר צְלִי אֵשׁ צְלִי אֵשׁ שְׁנֵי פְּעָמִים. תְּנוּ רַבָּנָן, חֲתָכוֹ וּנְתָנוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי זֶה צְלִי אֵשׁ. וּמִי אָמַר רַבִּי גַּחֶלֶת אִיקְרֵי אֵשׁ, וְרַמִּינְהוּ (ויקרא יג, כד) "מִכְוַת אֵשׁ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּכְוָה בְּאֵשׁ, בְּגַחֶלֶת, בְּרֶמֶץ בְּסִיד רוֹתֵחַ, בְּגַפְסִיס רוֹתֵחַ וּבְכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר לְרַבּוֹת חַמֵּי הָאוּר מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר מִכְוָה מִכְוָה רִבָּה. טַעְמָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא מִכְוָה מִכְוָה הָא לַאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא גַּחֶלֶת לֹא אִיקְרֵי אֵשׁ. אָמַר רַבִינָא כְּרִיךְ וְתַנֵּי מִכְוַת אֵשׁ. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּכְוָה בְּאֵשׁ וְגַחֶלֶת, נִכְוָה בְּרֶמֶץ בְּסִיד רוֹתֵחַ וְכוּ'.

(שמות יב י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, הָא אִם הוֹתִיר עָבַר עַל מִצְוָה, אֲבָל שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא כָּשֵׁר תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, אֲנִי אֶקְרָא וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ, עַד בֹּקֶר לָמָּה לִי, אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן תְּחוּם לְבָקְרוֹ שֶׁל בֹּקֶר.

דָּבָר אַחֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף אֶלָּא לְאוֹר שִׁשָּׁה עָשָׂר, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם", שְׂרֵפָה מֵעֵין מְלָאכָה הִיא. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד (ה)בֹּקֶר, אֶלָּא שֶׁאִם חָל שִׁשָּׁה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ נִשְׂרָף אֶלָּא לְאוֹר שִׁבְעָה עָשָׂר. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁכָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב אֵין שְׂרֵפַת נוֹתָר דּוֹחָה יוֹם טוֹב מָקוֹם שֶׁאֵין מִקְצַת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּהֵא שְׂרֵפַת נוֹתָר דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן תְּחוּם לְבָקְרוֹ שֶׁל בֹּקֶר, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמָה אִם חָמֵץ שֶׁהוּא בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא אֵין שְׂרֵפָתוֹ דּוֹחָה יוֹם טוֹב וְכוּ' הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר, לְעִנְיַן שֶׁאָמַרְנוּ.

רמז קצט

אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה, מְנָא הַנֵי מִילֵי, אָמַר חִזְקִיָּה וְכֵן תַּנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַד בֹּקֶר, בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן (עוֹד) בֹּקֶר שֵׁנִי לִשְׂרֵפָתוֹ, אַבַּיֵי אָמַר אָמַר קְרָא "עוֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ", וְלֹא עוֹלַת חֹל בְּיוֹם טוֹב. רָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא (להלן פסוק טז) "הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם", "הוּא" וְלֹא מַכְשִׁירִיו, לְבַדּוֹ וְלֹא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, רַב אַשִׁי אָמַר, אָמַר קְרָא (ויקרא כג, ג) ["שַׁבַּת] שַׁבָּתוֹן", [עֲשֵׂה], וַהֲוֵה לֵיהּ יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים יִשָּׂרְפוּ לְשִׁשָּׁה עָשָׂר. וְנֵיתֵי עֲשֵׂה וְנִדְחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה, אָמַר חִזְקִיָּה, וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְכוּ', אַבַּיֵי אָמַר, אָמַר קְרָא, עוֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ וְכוּ', רָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא, שַׁבָּתוֹן וְכוּ'.

וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ, בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה אַחַר לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹמַר שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהֲוֵה לֵיהּ לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה וְכָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו. מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר לוֹקִין עָלָיו. מְנָא לֵיהּ. אָמַר עוּלָּא, גְּמַר מֵעֵדִים זוֹמְמִין, מָה עֵדִים זוֹמְמִין לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה וְלוֹקִין אַף כָּל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה לוֹקֶה. מַה לְּעֵדִים זוֹמְמִין שֶׁכֵּן אֵין צְרִיכִין הַתְרָאָה, מוֹצִיא שֵׁם רַע יוֹכִיחַ, מַה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, עֵדִים זוֹמְמִין יוֹכִיחוּ. וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה. הַצַּד הַשָּׁוֶה

שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה וְלוֹקֶה, אַף כָּל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה לוֹקֶה. וְר' יַעֲקֹב, הַאי וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכְדְתָנֵן הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַנּוֹתָר יִשָּׂרְפוּ לְשִׁשָּׁה עָשָׂר חָל שִׁשָּׁה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת יִשָּׂרְפוּ לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְפִי שֶׁאֵין דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב.

(שמות יב יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ, כְּיוֹצְאִין דְּרָכִים, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַתּוֹרָה עַל יוֹצְאֵי דְּרָכִים שֶׁיְּהוּ מְזוֹרָזִין, וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן, זֶה חִפָּזוֹן מִצְרַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חִפָּזוֹן יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות יא, ז) "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', הֲרֵי חִפָּזוֹן דְּיִשְׂרָאֵל אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּחִפָּזוֹן, זֶה חִפָּזוֹן מִצְרַיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, זֶה חִפָּזוֹן יִשְׂרָאֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חִפָּזוֹן מִצְרַיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק לט) "כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם", הֲרֵי חִפָּזוֹן מִצְרַיִם אָמוּר. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן, זֶה חִפָּזוֹן יִשְׂרָאֵל. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר, זֶה חִפָּזוֹן שְׁכִינָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, ח) "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת". וְאוֹמֵר "הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ" יָכוֹל לְעָתִיד לָבֹא יְהֵא בְּחִפָּזוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ישעיה נב, יב) "כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ" וְגוֹ'. פֶּסַח לַה', שֶׁיְּהִיוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן, אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן וְאֵין אַחֵר בְּחִפָּזוֹן.

(שמות יב יב) וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּמֶלֶךְ שֶׁהוּא עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם דָּבָר אַחֵר, נוֹתֵן אֲנִי עֶבְרָתִי וְיִרְאָתִי בְּמִצְרַיִם, וְאֵין עֶבְרָה אֶלָּא זַעַם, שֶׁנֶּאֱמַר "יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה". וְאוֹמֵר (צפניה א, טו) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא". וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר. שׁוֹמֵעַ אֲנִי עַל יְדֵי מַלְאָךְ אוֹ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כט) "וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַאֲפִלּוּ מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים, בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁהֵן בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם". בְּכוֹרֵי חָם, כּוּשׁ, פּוּט וְלוּד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם עח, נא) "וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם". מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, מִי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵרָה מְמֻנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (בראשית יט, יא) "וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת" (כְּתוּב בְּרֻמָּז פ"ד) וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִדַּת הַפֶּרְעָנוּת מְעוּטָה מְמֻנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת מִמִּי שֶׁהִתְחִיל בַּעֲבֵרָה, קַל וָחֹמֶר לְמִדַּת הַטּוֹב שֶׁהִיא מְרֻבָּה. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, מְשֻׁנִּים זֶה מִזֶּה, שֶׁל אֶבֶן הָיְתָה נְמֶסֶת, שֶׁל עֵץ הָיְתָה נִרְקֶבֶת, שֶׁל מַתֶּכֶת נַעֲשֶׂה חֲלוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִצְרַיִם מְקֻבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁל אֶבֶן נִרְקֶבֶת וְשֶׁל עֵץ נְמֶסֶת, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר שְׁפָטִים וּשְׁפָטֵי שְׁפָטִים נִרְקָבִים נִבְקָעִים נִגְדָּעִים נִשְׂרָפִים. נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁהָאֱלִילִים

לוֹקִים בְּאַרְבַּע דְּבָרִים וְעוֹבְדֵיהֶם בִּשְׁלִשָּׁה, בְּמַכָּה, בְּהַשְׁחָתָה בְּמַגֵּפָה אֲנִי ה'. מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר כֵּן, אֲנִי ה', בִּשְׁבוּעָה אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְעוּטָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת וְעָשָׂה, לְמִדַּת טוֹבָה שֶׁמְּרֻבָּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ, וְהִכֵּיתִי כָּל בְּכוֹר, אֲנִי וְלֹא שָׂרָף וְכוּ'. אֵין לְךָ כָּל אֻמָּה וְאֻמָּה שֶׁלּוֹקָה שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ לוֹקֶה עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים.

רמז ר

(שמות יב יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת, וְלֹא לִי לְאוֹת. לָכֶם לְאֹת, וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. עַל הַבָּתִּים. לָמָּה נֶאֱמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל פסוק י) "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם", אֵין לִי אֶלָּא בָּתִּים שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בָּהֶם, בָּתִּים שֶׁהֵן יְשֵׁנִין בָּהֶן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם, מִכָּל מָקוֹם. וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וַהֲלֹא הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "יָדַע מָה בַּחֲשׁוֹכָא וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא", וְאוֹמֵר (תהלים קלט, יב) "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם, אֶלָּא בִּשְׂכַר מִצְוָה אַחַת שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים אֲנִי נִגְלֶה וְחָס עֲלֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם. וְאֵין פְּסִיחָה אֶלָּא חָסוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לא, ה) "כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן" וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר דַּם עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֶה", וּלְהַלָּן אוֹמֵר (דהי"א כא, טו) "וּכְהַשְׁחִית רָאָה ה' וַיִּנָּחֶם", מָה רָאָה, דַּם עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, ח) "אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה". וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם, רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אַל תִּקְרֵי 'וּפָסַחְתִּי' אֶלָּא 'וּפָסַעְתִּי', שֶׁהַמָּקוֹם מְדַלֵּג עַל בָּתֵּי בָנָיו בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, ח-ט) "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא וְגוֹ' הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם, אֲנִי חָס עֲלֵיכֶם, וְאֵינִי חָס עַל מִצְרַיִם. הֲרֵי שֶׁהָיָה הַמִּצְרִי בְּבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִנָּצֵל בְּגִנּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם אֲנִי חָס וְאֵינִי חָס עַל מִצְרַיִם. הֲרֵי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵיתוֹ שֶׁל מִצְרִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלָּקֶה בְּגִינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף, 'בָּכֶם' אֵינוֹ הַווֶה אֲבָל בְּמִצְרַיִם הַווֶה. בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֵינוֹ הַווֶה, אֶלָּא הַווֶה לְאַחַר זְמַן.

(שמות יב יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן יוֹם שֶׁהוּא לָכֶם לְזִכָּרוֹן אַתָּה חוֹגֵג, אֲבָל לֹא שְׁמַעְנוּ אֵיזֶהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר" וְכוּ' עֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר לג, ג) "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ" אֵימָתַי אָכְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח, בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב וְהֵם לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ. וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה'. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן

שֶׁהוּא טָעוּן חֲגִיגָה יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר ("שֵׁשֶׁת) [שִׁבְעַת] יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַה'", אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁהֵן טְעוּנִין חֲגִיגָה, חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִנַּיִן, הֲרֵי אַתָּה דָּן, הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן קְרוּאִין מִקְרָא קֹדֶשׁ וְחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קְרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ אִם לָמַדְתָּ עַל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁהֵן קְרוּיִין מִקְרָא קֹדֶשׁ הֲרֵי הֵן טְעוּנִין חֲגִיגָה, אַף חוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁהוּא קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ [אֵינוֹ] דִּין שֶׁיִּטָּעֵן חֲגִיגָה. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם יוֹם הָרִאשׁוֹן וְהָאַחֲרוֹן שֶׁאֵין לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן מְקֻדָּשִׁין הֲרֵי הֵן טְעוּנִין חֲגִיגָה, חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁמְּקֻדָּשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטָּעֵן חֲגִיגָה.

דָּבָר אַחֵר, אִם יוֹם הָרִאשׁוֹן וְהָאַחֲרוֹן שֶׁאֵין לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם טְעוּנִין חֲגִיגָה הֲרֵי הֵן טְעוּנִין חֲגִיגָה, חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁלִּפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן טְעוּנִין חֲגִיגָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטָּעֵן חֲגִיגָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים טז, טו) "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג", לְהָבִיא שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח שֶׁיִּטָּעֲנוּ חֲגִיגָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בֶּחָג כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, מא) "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה'" הֲרֵי חַג אָמוּר, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג" לְהָבִיא שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח שֶׁיִּטָּעֲנוּ חֲגִיגָה. לְדֹרֹתֵיכֶם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִעוּט דּוֹרוֹת שְׁנַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְבִיאִין שְׁלָמִים וְאֵין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם אֲבָל לֹא עוֹלוֹת וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְבִיאִין שְׁלָמִים וְעוֹלוֹת וְסוֹמְכִין עֲלֵיהֶן. אָמַר עוּלָא, מַחֲלֹקֶת בְּשַׁלְמֵי חֲגִיגָה לִסְמֹךְ וְעוֹלַת רְאִיָּה לִקָּרֵב דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה', חֲגִיגָה אִין עוֹלַת רְאִיָּה לֹא, וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי "לַה'" כָּל דְּלַה' אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב. מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ עַל עוֹלָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁאֵינָהּ קְרֵבָה בְּיוֹם טוֹב וְעַל שְׁלָמִים שֶׁהֵן שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁהֵן קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב. עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל עוֹלָה שֶׁהִיא שֶׁל יוֹם טוֹב וְעַל שְׁלָמִים שֶׁאֵינָם שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא יָבִיא, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים יָבִיא אָמַר רַב יוֹסֵף, תַּנָּאֵי שַׁקֵּלַת מֵעָלְמָא תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא, שְׁלָמִים הַבָּאִין מֵחֲמַת יוֹם טוֹב בְּיוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבִיאִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְסוֹמְכִין וְשׁוֹחֲטִין בְּיוֹם טוֹב, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם בְּיוֹם טוֹב וְשׁוֹחֲטָן בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב. תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהֶדְיוֹט מֻתָּר לְגָבוֹהַּ, מָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְהֶדְיוֹט אֵינוֹ דִּין שֶׁמֻּתָּר לְגָבוֹהַּ, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי, נְדָרִים וּנְדָבוֹת יוֹכִיחוּ שֶׁמֻּתָּר לְהֶדְיוֹט וְאָסוּר לְגָבוֹהַּ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל, מַה לִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאֵין קָבוּעַ לָהֶם זְמַן, תֹּאמַר בְּעוֹלַת רְאִיָּה שֶׁקָּבוּעַ לָהּ זְמַן. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי, אַף עוֹלָה אֵין קָבוּעַ לָהּ זְמַן, דִּתְנַן, מִי שֶׁלֹּא חָג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל, אַף זֶה קָבוּעַ לֵיהּ זְמַן דִּתְנַן עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא חַג אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיָתוֹ, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, "לָכֶם" וְלֹא לְגָבוֹהַּ. אָמְרוּ

לָהֶם בֵּית הַלֵּל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לַה' כָּל דִּלַּה', אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם", "לָכֶם" וְלֹא לְכוּתִים, "לָכֶם" וְלֹא לִכְלָבִים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן אֲחֶרֶת וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁכִּירָתְךָ סְתוּמָה כִּירַת רַבְּךָ פְּתוּחָה מָקוֹם שֶׁכִּירָתְךָ פְּתוּחָה אֵינוֹ דִּין שֶׁכִּירַת רַבְּךָ פְּתוּחָה וְכֵן בְּדִין, שֶׁלֹּא יְהֵא שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא וְשֻׁלְחַן רַבְּךָ רֵיקָם. בְּמַאי קַמִּיפְלְגֵי מָר סָבַר נְדָרִים וּנְדָבוֹת קָרְבִין בְּיוֹם טוֹב וּמָר סָבַר אֵין קָרְבִין בְּיוֹם טוֹב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַסְּמִיכָה שֶׁצָּרִיךְ. עַל מָה נֶחְלְקוּ עַל תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים צָרִיךְ רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה שֶׁצָּרִיךְ עַל מָה נֶחְלְקוּ עַל הַסְּמִיכָה עַצְמָהּ שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים צָרִיךְ. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר, מַאי טַעְמָא לֹא דַּחְיָא שַׁבָּת, הָא קָרְבָּן צִבּוּר הִיא אָמַר קְרָא (ויקרא כג, מא) "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים", שִׁבְעָה, שְׁמֹנָה הָווּ, אֶלָּא מִכָּאן לַחֲגִיגָה שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהֶן לֹא מִשּׁוּם שִׂמְחָה וְלֹא מִשּׁוּם חֲגִיגָה. מִשּׁוּם שִׂמְחָה דִּכְתִיב (דברים כז, ז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְגוֹ' וְשָׂמַחְתָּ", בְּעִינַן שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה וְלֵיכָּא. מִשּׁוּם חֲגִיגָה הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

רמז רא

(שמות יב טו) שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל מַצָּה בְּמַשְׁמָע תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא בָּא לִידֵי מַצָּה וְחָמֵץ אֵלּוּ חֲמִשָּׁה הַמִּינִין, הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִּׁיפּוֹן, יָצְאוּ הָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וְהַפְּרִגִין וְהַשּׁוּמְשְׁמִין וְהַקְּטָנִיּוֹת שֶׁאֵין בָּאִין [לִידֵי חִמּוּץ אֶלָּא] לִידֵי סִרְחוֹן. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מַעֲשֶׂה קְדֵרָה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם". שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ עִם יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוּץ מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יח) עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים, וְאִי עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים מוֹצִיא סָמוּךְ לְעֶשְׂרִים תַּלְמוּד לוֹמַר שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ. לַעֲשׂוֹת הָרִאשׁוֹן חוֹבָה וּשְׁאַר הַיָּמִים רְשׁוּת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת וּשְׁאַר הַיָּמִים חוֹבָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר", קָבְעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר, שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים טז, ח) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", שְׁבִיעִי הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא, מַה שְׁבִיעִי רְשׁוּת אַף כֻּלָּן רְשׁוּת. אִי מַה שְׁבִיעִי רְשׁוּת אַף לַיְלָה הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יח) "בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר" וְגוֹ' קָבְעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה.

דָּבָר אַחֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר שִׁשָּׁה וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר שִׁבְעָה, 'שִׁשָּׁה' מִן הֶחָדָשׁ וְ'שִׁבְעָה' מִן הַיָּשָׁן. אַף בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יוֹם טוֹב עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וְחָמֵץ קַיָּם דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק טז) "וְכָל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָּהֶם", שְׁרֵפָה מֵעַיִן מְלָאכָה הִיא וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר תַּשְׁבִּיתוּ שְׁאוֹר, מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ, חִלֵּק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תַּשְׁבִּיתוּ בִּשְׂרֵפָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל דָּבָר, הֲרֵי אַתָּה דָּן וְכוּ'. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין בַּעוּר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵפָה. וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמַה נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא טָעוּן שְׂרֵפָה חָמֵץ שֶׁיְּשְׁנוֹ בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן שְׂרֵפָה. אָמְרוּ לֵיהּ, כָּל דִּין שֶׁאַתָּה דָּן שֶׁתְּחִלָּתוֹ לְהַחְמִיר וְסוֹפוֹ לְהָקֵל אֵינוֹ דִּין, אִם לֹא מָצָא עֵצִים לְשָׂרְפוֹ יְהֵא יוֹשֵׁב וּבָטֵל וְהַתּוֹרָה אָמְרָה תַּשְׁבִּיתוּ שְׁאוֹר מִבָּתֵּיכֶם, בְּכָל דָּבָר שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַשְׁבִּיתוֹ. חָזַר רַבִּי יְהוּדָה וְדָן דִּין אַחֵר" נוֹתָר אָסוּר בַּאֲכִילָה וְחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה, מַה נוֹתָר בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ שְׂרֵפָה. אָמְרוּ לוֹ, נִבְלָה תּוֹכִיחַ, שֶׁאָסוּרָה בַּאֲכִילָה וְאֵינָהּ בִּשְׂרֵפָה. אָמַר לָהֶן, הֶפְרֵשׁ, נוֹתָר אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה וְחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה, מַה נוֹתָר בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ בִּשְׂרֵפָה. אָמְרוּ לוֹ, שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ, שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה וְאֵין טָעוּן שְׂרֵפָה. אָמַר לָהֶן, הֶפְרֵשׁ, נוֹתָר אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת וְחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת, מַה נוֹתָר בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ בִּשְׂרֵפָה. אָמְרוּ לֵיהּ, חֵלֶב שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ, שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה, וְעָנוּשׁ כָּרֵת וְאֵין טָעוּן שְׂרֵפָה. חָזַר רַבִּי יְהוּדָה וְדָן דִּין אַחֵר, נוֹתָר יֶשְׁנוֹ בְּבַל תּוֹתִירוּ וְחָמֵץ יֶשְׁנוֹ בְּבַל תּוֹתִירוּ. מַה נוֹתָר טָעוּן שְׂרֵפָה אַף חָמֵץ טָעוּן שְׂרֵפָה. אָמְרוּ לֵיהּ, אָשָׁם תָּלוּי וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּא עַל הַסָּפֵק לְדָבָרֶיךָ יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן בְּבַל תּוֹתִירוּ וְאָנוּ אוֹמְרִים בִּשְׂרֵפָה וְאַתָּה אוֹמֵר בִּקְבוּרָה, שָׁתַק רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב יוֹסֵף הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי כַּפָּא דְּחַטָּא נַגְרָא בְּגַוֵּוהּ נְשָׂרוֹף חַרְדְּלָא אַבַּיֵּי אָמַר, סַדְנָא בְּסַדְנֵי יָתִיב מִדְוִיל יְדֵיהּ מְשְׁתַּלֵּם רָבָא אָמַר, גִּירָא בְּגִירֵיהּ מִיקְטִיל מִדְוִיל יְדֵיהּ מְשְׁתַּלֵּם. נוֹתָר אָסוּר בַּאֲכִילָה וְחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה לְמַדְתָּ עַל נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ לֹא יְהֵא אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה. נְבֵלָה תּוֹכִיחַ, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה וְאֵינָהּ בִּשְׂרֵפָה, הִיא תּוֹכִיחַ עַל חָמֵץ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה לֹא יְהֵא בִּשְׂרֵפָה. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, נוֹתָר אָסוּר בְּהֲנָאָה וְחָמֵץ אָסוּר בְּהֲנָאָה, אִם לָמַדְתָּ עַל נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ לֹא יְהֵא אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה. וַהֲרֵי שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ, שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְאֵינוֹ בִּשְׂרֵפָה, הוּא יוֹכִיחַ עַל חָמֵץ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה לֹא יְהֵא בִּשְׂרֵפָה. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, נוֹתָר חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְחָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, אִם לָמַדְתָּ עַל נוֹתָר שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה אַף חָמֵץ לֹא יְהֵא אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה. וַהֲרֵי חֵלֶב שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת וְאֵינוֹ בִּשְׂרֵפָה,

הוּא יוֹכִיחַ עַל חָמֵץ אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת לֹא יְהֵא בִּשְׁרָפָה. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, אָדוֹן אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת כְּאַחַת נוֹתֵר אָסוּר בַּאֲכִילָה וְאָסוּר בַּהֲנָאָה וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת וְהַזְמַן גּוֹרֵם וְחָמֵץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וְאָסוּר בַּהֲנָאָה וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת וְהַזְמַן גּוֹרֵם וְאַל תֹּאמַר נְבֵלָה תּוֹכִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְלֹא שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה אֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְלֹא חֵלֶב שׁוֹר הַנִּסְקָל יוֹכִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת אֵין הַזְמַן גּוֹרֵם. אֶלְמַד דָּבָר מִדָּבָר וְאִדּוּן דָּבָר מִדָּבָר. אֶלְמַד דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים מִדָּבָר שָׁוֶה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, וְלֹא אֶלְמַד דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים מִדָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּדָבָר אֶחָד אוֹ בִּשְׁנַיִם אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה סָבוּר אַתָּה שֶׁאַתָּה מַחְמִיר עָלָיו אֵין אַתָּה אֶלָּא מֵקֵל עָלָיו, אִם לֹא מָצָא אוּר יֵשֵׁב לוֹ וְלֹא יִשְׂרֹף, אֶלָּא בְּלָשׁוֹן זֶה הֲוֵי אוֹמֵר, עַד שֶׁלֹּא תַּגִּיעַ שְׁעַת הַבִּעוּר מְצָוֹת כִּלּוּיוֹ בִּשְׂרֵפָה, מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁעַת בִּעוּר מְצָוֹת כִּלּוּיוֹ בְּכָל דָּבָר רַבִּי אוֹמֵר, בְּדָבָר שֶׁהוּא בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה. כִּי כָּל אֹכֵל (מַחְמֶצֶת) [חָמֵץ] וְנִכְרְתָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי חָמֵץ בְּמַשְׁמָע תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא בָּא לִידֵי מַצָּה וְחָמֵץ אֵלּוּ חֲמִשָּׁה הַמִּינִין כּוֹ'. (כָּרֵת) [וְנִכְרְתָה]. אֵין הַכְרָתָה אֶלָּא הַפְסָקָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, מְזִידָה דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, מִיִּשְׂרָאֵל, שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּכָּרֵת מִיִּשְׂרָאֵל וְתֵלֵךְ לָהּ לְעֵם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ג) "מִלְּפָנַי אֲנִי ה'", בְּכָל מָקוֹם הוּא בִּרְשׁוּתִי. הַנֶּפֶשׁ . מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי. עוֹנְשׁוֹ שִׁבְעָה וְאַזְהָרָתוֹ לְעוֹלָם שֶׁהָיָה בְּדִין הוֹאִיל וְחֵלֶב חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת וְחָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, אִם לִמֵּד עַל הַחֵלֶב שֶׁעָשָׂה עוֹנְשׁוֹ כְּאַזְהָרָתוֹ יָכוֹל אַף חָמֵץ יַעֲשֶׂה עוֹנְשׁוֹ כְּאַזְהָרָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי, עוֹנְשׁוֹ שִׁבְעָה וְאַזְהָרָתוֹ לְעוֹלָם. עִנְּשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כ) "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אָסוּר. אָמַר אַבַּיֵי, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב "שִׁבְעַת יָמִים שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" וּכְתִיב אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ הָא כֵּיצַד, לָרִבּוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְבָעוּר, וְאֵימָא לְרַבּוֹת לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְבָעוּר דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא יָמִים אִין לֵילוֹת לָא, קָא מַשְׁמַע לָן אֶפִלּוּ לֵילוֹת. הַהִיא לָא צְרִיכָא קְרָא, דְּהָא אִיתְקַשׁ הַשְׁבָּתַת שְׁאֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ וַאֲכִילַת חָמֵץ לַאֲכִילַת מַצָּה דִּכְתִיב (שם) "שְׁאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל (חָמֵץ) [מַחְמֶצֶת"] וּכְתִיב (להלן פסוק כ) "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת", וּכְתִיב בֵּיהּ בְּמַצּוֹת בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת וְאֵימָא לְרַבּוֹת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְבָעוּר, בַּיּוֹם כְּתִיב וְאֵימָא בְּצַפְרָא אַף חֵלֶק. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, מָצִינוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנִּקְרָא רִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר". רַב נַחְמָן אָמַר, רִאשׁוֹן דְּמֵעִקָּרָא מַשְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב טו, ז) "הָרִאשׁוֹן אָדָם תּוֹלָד", וּמַהֲנֵי שְׁלֹשָׁה רִאשׁוֹן דְּכְתִיבִי בְּמִקְרָא קֹדֶשׁ

דְּפֶסַח וּמִקְרָא קֹדֶשׁ דְּסֻכּוֹת וּמִצְוַת לוּלָב (לאיתותביה) [לָא תּוֹתְבֵיהּ] לְרַב נַחְמָן דְּהַנֵי רִאשׁוֹן דִּכְתִיבֵי בֵּהוּ לָאו לְמַשְׁמְעוּתַיְיהוּ אָתוּ אֶלָּא שְׁמָא בְּעַלְמָא הוּא דְּנִקְרָא רִאשׁוֹנִים, וְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּשִׁכַּר שִׁלְשָׁה רִאשׁוֹן זָכוּ לִשְׁלשָׁה רִאשׁוֹן, לְהַכְרִית זְרָעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, דִּכְתִיב (בראשית כה, כה) "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי", וּלְבַנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (ירמיה יז, יב) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן" וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר "רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם" וְגוֹ'. רָבָא אָמַר, (שמות לד, כה) לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי, לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם. וְאֵימָא כָּל חַד וְחַד כִּי שְׁחִיט, זְמַן שְׁחִיטָה אָמַר רַחֲמָנָא, תַּנְיָא נַמִי הָכִי, אַף בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ וְכוּ' רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', וּכְתִיב "(וְ)כָל מְלָאכָה לֹא (תַּעֲשׂוּ) [יֵעָשֶׂה"], וּמְצִינוּ הַבְעָרָה בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אַב מְלָאכָה אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרַבִּי עֲקִיבָא תֵּלַת, שְׁמַע מִינַּהּ אֵין בְּעוּר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵפָה, וּשְׁמַע מִינַּהּ הַבְעָרָה לְחַלֵּק יָצָתָה, וּשְׁמַע מִינַּהּ לֹא אַמְרִינָן הוֹאִיל וְהֻתְּרָה הַבְעָרָה לְצֹרֶךְ הֻתְּרָה נַמִי שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ.

(שמות יב טז) [וּ]בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי קֹדֶשׁ הוּא בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁהֵן קְרוּאִין מִקְרָא קֹדֶשׁ, חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, ב) ("אֵלֶּה) מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם" וְגוֹ'. כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָּהֶם. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב הָאֲחָרוֹן שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וְהָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר" מִכָּל מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁיֵּשׁ קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית יוֹכִיחוּ שֶׁיֵּשׁ קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן וּמַתִּירִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, הֵן יוֹכִיחוּ עַל חוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁמַּתִּירִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבַּן מוּסָף, לְפִיכָךְ מַתִּיר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, תֹּאמַר בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁיֵּשׁ קָרְבַּן מוּסָף לְפִיכָךְ הוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, וַהֲרֵי רִאשֵׁי חֳדָשִׁים יוֹכִיחוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קָרְבַּן מוּסָף וּמַתִּירִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה וְהֵן יוֹכִיחוּ עַל חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף יְהֵא מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים שֶׁאֵינָן קְרוּיִן מִקְרָא קֹדֶשׁ, לְפִיכָךְ מֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. תֹּאמַר בְּחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁהֵן קְרוּיִן מִקְרָא קֹדֶשׁ, לְפִיכָךְ אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָּהֶם. לֹא תַּעֲשֶׂה אַתָּה, וְלֹא יַעֲשֶׂה חֲבֵרְךָ, אֲבָל גּוֹי יַעֲשֶׂה מְלַאכְתְּךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לֹא יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתְּךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר

(דברים טז, ח) "שֵׁשֶׁת יָמִים" וְגוֹ' אֲבָל יַעֲשֶׂה גּוֹי מְלַאכְתְּךָ דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כ, ח יא) "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה שַּׁבָּת חֲמוּרָה אִי אַתָּה מַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת הַגּוֹי כְּמַלַּאכְתְּךָ. יוֹם טוֹב הַקַּל דִּין הוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא מַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת הַגּוֹי כְּמַלַּאכְתְּךָ. כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב שֶׁאַתָּה מַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת חֲבֵרְךָ כְּמַלַּאכְתְּךָ שַׁבָּת מִנַּיִן. קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם יוֹם טוֹב הַקַּל אַתָּה מַזְהִיר עַל מְלֶאכֶת חֲבֵרְךָ כְּמַלַּאכְתְּךָ, שַׁבָּת חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא מוּזְהָר עַל מְלֶאכֶת חֲבֵרְךָ כְּמַלַּאכְתְּךָ.

אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נָפֶשׁ. כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה יוֹם טוֹב וְאֵין עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב. שֶׁהָיָה בְּדִין וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִקְצַת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת מִקְצַת עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, מָקוֹם שֶׁכָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב, תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל, כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה יוֹם טוֹב וְאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב וְלֹא מִקְצַת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב מָקוֹם שֶׁמִּקְצַת עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מִקְצַת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. תַּלְמוּד לוֹמַר [אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל] נֶפֶשׁ (אֲשֶׁר יֵאָכֵל) וְגוֹ' כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב וְאֵין מִקְצַת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף נְפָשׁוֹת בְּהֵמָה וְנְפָשׁוֹת אֲחֵרִים בְּמַשְׁמָע תַּלְמוּד לוֹמַר לָכֶם, 'לָכֶם' לֹא לִבְהֵמָה, לָכֶם וְלֹא לַאֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל אַף נְפָשׁוֹת בְּהֵמָה בְּמַשְׁמָע. מַשְׁמָע מֵבִיא נְפָשׁוֹת בְּהֵמָה וּמֵבִיא נְפָשׁוֹת אֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ, חִלֵּק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ, נֶפֶשׁ בְּהֵמָה בְּמַשְׁמָע. מַשְׁמָע מֵבִיא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה וְנֶפֶשׁ אֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר לָכֶם וְלֹא לַאֲחֵרִים. וּמָה רָאִיתָ לְחַלֵּק שֶׁאַתָּה מַזְהִיר עַל הַבְּהֵמָה וְאֵין אַתָּה מַזְהִיר עַל הָאֲחֵרִים, שֶׁהָאֲחֵרִים אֵין מְזוֹנוֹתָם עָלֶיךָ אֲבָל הַבְּהֵמָה מְזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ. אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ. דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ. אֶלָּא מַעֲתָּה נִזְדַּמֵּן לוֹ צְבִי בְּיוֹם טוֹב הוֹאִיל וְאֵינוֹ שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ הָכִי נַמִי דְּאָסוּר לְמִשְׁחֲטֵהּ. אָמַר לֵיהּ, אָנָא דָּבָר הַצָּרִיךְ לְכָל נֶפֶשׁ אָמִינָא, וּצְבִי נַמִי צָרִיךְ לְכָל נֶפֶשׁ הוּא. לְאַפּוּקֵי מָגְמָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְכָל נֶפֶשׁ. הוּא לְבַדּוֹ .

דָּרַשׁ רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא רַב יוֹסֵף, אֶחָד סַכִּין שֶׁנִּפְגַּם וְאֶחָד שִׁפּוּד שֶׁנִּרְצַם וְאֶחָד גְּרִיפַּת תַּנּוּר וְכִירַיִם בָּאנוּ לְמַחֲלֹקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנָן. דִּתְנַן, אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֶלָּא אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְבַד, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בְּמַכְשִׁירֵי אֹכֶל נֶפֶשׁ מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, אָמַר קְרָא, הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם, הוּא וְלֹא מַכְשִׁירָיו. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר קְרָא, לָכֶם לְכָל צָרְכֵיכֶם. וְתַנָּא קַמָּא נַמִי הָכְתִיב לָכֶם. הַהוּא מִיבָּעְיָא לֵיהּ, לָכֶם וְלֹא לַגּוֹיִם. וְאִידָךְ נַמִי הָכְתִיב הוּא.

אָמַר לְךָ, כְּתִיב הוּא וּכְתִיב לָכֶם, כָּאן בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב כָּאן בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב.

(שמות יב יז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת. שְׁמָרֵם שֶׁלֹּא תְּבִיאֵם לְבֵית הַפָּסוּל. מִכָּאן אָמְרוּ, תְּלָטוֹשׁ בְּצוֹנֵן שְׁאוֹר יִשָּׁרֵף וְהָאוֹכְלוֹ [פָּטוּר, סִידּוּק יִשָּׁרֵף וְהָאוֹכְלוֹ] חַיָּב כָּרֵת. אֵי זֶהוּ שְׁאוֹר, כְּקַרְנֵי חֲגָבִים סִדּוּק, שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקִין זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וְזֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת, וְאֵי זֶהוּ שְׁאוֹר, כָּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׁעֲרוֹתָיו. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אַל תִּקְרֵי כֵּן, אֶלָּא 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹות', כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַחְמִיצִין אֶת הַמַּצָּה כָּךְ לֹא יַחֲמִיצוּ אֶת הַמִּצְוֹות אֶלָּא אִם בָּאָה מִצְוָה לְיָדְךָ עֲשֵׂה אוֹתָהּ מִיָּד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֵין מַעֲבִירִין עַל הַמִּצְוֹת, אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עִבּוּרֵי דְּרָעָא אָטוֹטַפְתָּא אָסוּר, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת, דְּכִי פָּגַע בְּרֵישָׁא בַּמִּזְבֵּחַ פָּגַע דְּתַנְיָא, שֻׁלְחָן בְּצָפוֹן מָשׁוּחַ מִן הַכֹּתֶל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בְּדָרוֹם מְשׁוּכָּה מִן הַכֹּתֶל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, מִזְבֵּחַ מְמֻצָּע וְעוֹמֵד בָּאֶמְצַע.

רמז רב

תַּנְיָא, יָכוֹל יֵצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּחַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת, מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה אֶלָּא לְשֵׁם זֶבַח. תַּנְיָא אִידָךְ, יָכוֹל יֵצֵא אָדָם בְּחַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק טו) "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ", מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת לְשִׁבְעָה, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת לְשִׁבְעָה אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה. וְתַפּוּק לֵיהּ דְּאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת בְּעִנְּיָ, כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר "עִנְּיָ" כְּתִיב וְתַפּוּק לֵיהּ דְּהַוָה מַצָּה עֲשִׂירָה, רְבִיעִית הִיא הַמִּתְחַלֶּקֶת לְכַמָּה חַלּוֹת וְתַפּוּק לֵיהּ דְּאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת בְּכָל מוֹשָׁבוֹת זֹאת אוֹמֶרֶת חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר נֶאֱכָלִין בְּנֹב וּבְגִבְעוֹן עֲשָׂאוֹ לִמְכֹר בַּשּׁוּק יוֹצֵא בָּהֶן, וְטַעְמָא מַאי כָּל לַשּׁוּק אִמְלוּכֵי מִימְלַךְ אִי מְזַבִּינְנָא מְזַבִּינְנָא, וְאִי לֹא, נָפִיק אֲנָא. אָמַר רָבָא, מִצְוָה לְלוֹתַּ, דִּכְתִיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת, אִי לָאו לְתִיתָה שִׁמּוּר לְמַאי שִׁמּוּר דְּלִישָׁה לָאו שִׁמּוּר הוּא דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּצִקּוֹת שֶׁל גּוֹיִם אָדָם מְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵהֶן וּבְלָבַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה וְנַעֲבִיד לְהוּ שִׁמּוּר מֵאֲפִיָּה וְאֵילָךְ, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שִׁמּוּר דְּמֵעִקָּרָא בְּעִינַן. אָמַר לְהוּ רָבָא לְדִמְהַפְכֵי כַּפֵּי, הֲפִיכוּ לְשֵׁם מִצְוָה. כִּי בְּעָצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. מַגִּיד שֶׁלֹּא יָצְאוּ אֶלָּא בַּיּוֹם. הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתַיכֶם. אֵלּוּ צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא צִבְאוֹת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "יְצִאוּ כָּל צִבְאוֹת יי", הֲרֵי צִבְאוֹת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר צִבְאוֹתֵיכֶם אֵלּוּ צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל.

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם. לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם, אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּשְׁמַרְתֶּם, לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת וְאַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וְהָאַחֲרוֹן קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ וְחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ, אִם לְמַדְתָּ עַל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן [וְהָאַחֲרוֹן] שֶׁהֵן קְרוּיִן מִקְרָא קֹדֶשׁ הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת, חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם שְׁבוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, לט) "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן". (שמות יב יח) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר וְגוֹ'. קִבְּעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה. עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק קטו) "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ", אֵין לִי אֶלָּא יָמִים לֵילוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים, לְרַבּוֹת אֶת הַלֵּילוֹת.

תַּנְיָא, חָמֵץ בֵּין לִפְנֵי זְמַנּוֹ בֵּין לְאַחַר זְמַנּוֹ עוֹבֵר עָלָיו בְּלָאו וְכָרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חָמֵץ לִפְנֵי זְמַנּוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא כְלוּם. תּוֹךְ זְמַנּוֹ עוֹבֵר עָלָיו בְּלָאו וְכָרֵת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, תְּמַהּ עַל עַצְמְךָ, הֵיאַךְ חָמֵץ אָסוּר בַּהֲנָאָה כָּל שִׁבְעָה וּמְנַיִן לָאוֹכֵל חָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכַל עָלָיו עָלָיו חָמֵץ", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת", בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּקוּם אֱכֹל מַצָּה יֶשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ, בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ בְּקוּם אֱכֹל מַצָּה אֵינוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, (שמות יג, ג) [ו]לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ". (להלן פסוק כ) "כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ". "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". חַד לִפְנֵי זְמַנּוֹ. וְחַד בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ. וְחַד לְאַחַר זְמַנּוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַחְמֶצֶת" מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "מַחְמֶצֶת" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְחַמֵּץ מֵאֵלָיו, נִתְחַמֵּץ מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מַחְמֶצֶת". (שמות יג, ג) [ו]לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" מִיבָּעְיָא לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מִנַּיִן לְפֶסַח מִצְרַיִם שֶׁאֵין חֲמְצוֹ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר [ו]לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים" וְרַבִּי יְהוּדָה, נִתְחַמֵּץ מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר מִנַּיִן לֵיהּ, מִדְּאַפְקֵיהּ רַחְמָנָא בִּלְשׁוֹן מַחְמֶצֶת. פֶּסַח מִצְרַיִם מִנַּיִן לֵיהּ "הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים" וְאִי תֵּימָא, סְמוּכִין לֹא דָרִישׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה, שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲמַר לֵיהּ, הַאי "עָלָיו" הוּא דְּאָתָא לְקִבְּעוֹ חוֹבָה וְאִידָךְ, נַפְקָא לֵיהּ מִ"בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" וְאִידָךְ, מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְטָמֵא וְדֶרֶךְ רְחוֹקָה, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּפֶסַח לֹא אָכִיל מַצָּה וּמָרוֹר נַמִי לֹא נֵיכוֹל וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא גָּרַע מֵעָרֵל וּבֶן נֵכָר, דִּכְתִיב "לֹא יֹאכַל בּוֹ", "בּוֹ" אִינוֹ אוֹכֵל אֲבָל אוֹכֵל הוּא בְּמַצָּה וּמָרוֹר. וְרַבִּי יְהוּדָה, כָּתַב בְּהָאי וְכָתַב בְּהָאי. אָמַר רָבָא, מַצָּה בַּזְּמַן הַזֶּה דְּאוֹרַיְיתָא, מָרוֹר דְּרַבָּנָן. מַאי שְׁנָא מָרוֹר, דִּכְתִיב (במדבר ט, יא)

"עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" בְּזְמַן דְּאִיכָּא פֶּסַח אֵין בְּזְמַן דְּלֵיכָּא פֶּסַח לָא. מַצָּה נַמִּי הָכְתִּיב "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ", בְּזְמַן דְּאִיכָּא פֶּסַח אִין, בְּזְמַן דְּלֵיכָּא פֶּסַח לָא. הֲדַר אֲהַדְרֵיהּ קְרָא, בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת. וְרַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה דִּרַבָּנָן, אֶלָּא הָכְתִּיב בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת, הַהוּא מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְטָמֵא וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְכוּ'. הַכֹּהֲנִים יוֹצְאִין בְּחַלָּה. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא מַצָּה הַשָּׁוֶה לְכָל אָדָם בָּעִינָן קָמַשְׁמַע לָן מַצּוֹת מַצּוֹת רִבָּה. עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים. אָמַר רַב אַשִׁי הָא דְּאָמְרַת צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לַיְלָה וְיוֹם מִן הַחֹדֶשׁ מִנָּלָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר (ויקרא כג, לב) "מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מַאי בַּנְיֵיהוּ, חֲצוֹת לַיְלָה אִיכָּא בַּנְיֵיהוּ. תַּנְיָא "מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי", יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל, שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג, יב) "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו" "רֹאשׁוֹ" וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל "רַגְלָיו" וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל. תַּלְמוּד לוֹמַר עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, "רִאשׁוֹן" רִאשׁוֹן בִּכְלָל, "שְׁבִיעִי" וּשְׁבִיעִי בִּכְלָל.

(שמות יב יט-כ) שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם. אֵין לִי אֶלָּא בְּבַל יִמָּצֵא, בְּבַל יֵרָאֶה מִנָּלָן תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג, ז) ["וְ]לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר". אֵין לִי אֶלָּא שְׂאוֹר שֶׁהוּא בְּבַל יֵרָאֶה וּבְבַל יִמָּצֵא, חָמֵץ מִנָּלָן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) ["וְ]לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ" הִקִּישׁ שְׂאוֹר לְחָמֵץ וְחָמֵץ לִשְׂאוֹר, מַה זֶּה בְּבַל יֵרָאֶה אַף זֶה בְּבַל יֵרָאֶה, מַה זֶּה בְּבַל יִמָּצֵא אַף זֶה בְּבַל יִמָּצֵא מַה זֶּה מֻחְמֶשֶׁת מִינִין אַף זֶה מֻחְמֶשֶׁת מִינִין. בְּבָתֵּיכֶם. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכָל גְּבֻלֶךָ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבָתֵּיכֶם, מַה בֵּיתְךָ בִּרְשׁוּתְךָ אַף גְּבוּלְךָ בִּרְשׁוּתְךָ, יָצָא חֲמֵצוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת נָכְרִי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְבַעֲרוֹ אֲבָל אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ יָצָא חֲמֵצוֹ שֶׁל נָכְרִי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וְחָמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְבַעֲרוֹ. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד בְּבָתִּים שִׁבְעָה וּבִגְבוּלִים לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ד) ["וְ]לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר", מַה בְּבָתִּים שִׁבְעָה אַף בִּגְבוּלִין שִׁבְעָה. כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ", אֵין לִי אֶלָּא חָמֵץ שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, שְׂאוֹר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת, עַד שֶׁלֹּא יֵאָמֵר יֵשׁ לִי בְּדִין, וּמָה אִם חָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מַחְמִיץ לָאֲחֵרִים חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, שְׂאוֹר שֶׁמַּחְמִיץ לָאֲחֵרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחָמֵץ שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה לְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תֹּאמַר בִּשְׂאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה לְפִיכָךְ לֹא יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה. אֲנִי אֶקְרָא אֶת הַשְּׂאוֹר קַל וָחֹמֶר לְחָמֵץ, וּמָה אִם הַשְּׂאוֹר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת חָמֵץ לֹא כָּל שֶׁכֵּן, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׂאוֹר שֶׁהוּא מַחְמִיץ לַאֲחֵרִים לְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו

כָּרֵת, תֹּאמַר בְּחָמֵץ שֶׁאֵינוֹ מַחְמִיץ לַאֲחֵרִים לְפִיכָךְ לֹא יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק קטו) "כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה", כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה, עַד שֶׁיֵּאָמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ. וְנִכְרְתָה. אֵין הַכָּרְתָה אֶלָּא הַפְסָקָה, הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל. שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּכָּרֵת מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְתֵלֵךְ לָהּ אֶל עַם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ג) "מִלְפָנַי" בְּכָל מָקוֹם בִּרְשׁוּתִי הוּא. בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ. לְפִי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים, אַף בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים.

רמז רג

תַּנְיָא אִידָךְ, שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר [ו]לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר", שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. יָכוֹל יַטְמִין וְיַקְבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַגּוֹיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִמָּצֵא. אֵין לִי אֶלָּא בְּגוּפוֹ שֶׁבְּבֵשְׁתּוֹ וְשֶׁרוּיִ עִמְּךָ בֶּחָצֵר, גּוּי שֶׁלֹּא כְּבֵשְׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בֶּחָצֵר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם, מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא בְּבָתִּים, בְּבוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בְּכָל גְּבֻלֶךָ". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר בַּבָּתִּים עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא וּבַל יַטְמִין וּבַל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת, בִּגְבוּלִין שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, מִנַּיִן לִתֵּן הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְשֶׁל זֶה בָּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר שְׂאֹר שְׂאֹר לִגְזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר שְׂאֹר בְּבָתִּים וְנֶאֱמַר שְׂאֹר בִּגְבוּלִין וְכוּ'. רַבָּא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפוּךְ, וַאֲרִישָׁא קַאי, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. אֵין לִי אֶלָּא בְּגוּפוֹ [שֶׁלֹּא] (ש)כְּבֵשְׁתּוֹ (וכו' עַד), תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִמָּצֵא. הַאי תַּנָּא מֵהֲדַר אַהֲתֵירָא וְנָסַב לְמִקְרָא לְאִסּוּרָא, מְשׁוּם לְךָ לְךָ תְּרֵי זִמְנֵי. אָמַר מַר, יָכוֹל יַטְמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִמָּצֵא. וְהָאֲמְרַת רֵישָׁא אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים. לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ אַחֲרָיוּת וְהָא דְּלָא קַבֵּיל, כִּי הָא דְּאָמַר רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן גּוּי שֶׁנִּכְנַס לַחֲצֵרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבְצָקוֹ בְּיָדוֹ אֵין זָקוּק לְבַעֵר, הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִמָּצֵא. רַב פָּפָּא אָמַר, אֲרִישָׁא קַאי. רַב אַשִׁי אָמַר, אַסֵּיפָא קַאי, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִמָּצֵא, וְהָאי לָאו דִּידֵיהּ הוּא, וְאַף עַל גַּב דִּשְׁכִירוּת לֹא קָנְיָא שַׁאנִי הָכָא דְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן לֹא יִמָּצֵא, מִי שֶׁמָּצוּי בְּיָדוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאֵין מָצוּי בְּיָדוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹתָהּ זְוִית שְׁאוּלָה לְגוֹי.

רמז רד

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׂאוֹר בִּכְזַיִת וְחָמֵץ בִּכְכוּתֶבֶת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה בִּכְזַיִת. מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חָמֵץ וְלָא בְּעֵי שְׂאוֹר, וַאֲנָא אֲמִינָא, וּמָה

חָמֵץ שֶׁאֵין חִמּוּצוֹ קָשֶׁה בִּכְזַיִת, שְׂאוֹר שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה לֹא כָל שֶׁכֵּן, שְׂאוֹר דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, לוֹמַר לְךָ, שֶׁשִּׁעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁעוּרוֹ שֶׁל זֶה. וּבֵית הִלֵּל, צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שְׂאוֹר, מְשׁוּם דְּחִמּוּצוֹ קָשֶׁה, אֲבָל חָמֵץ שֶׁאֵין חִמּוּצוֹ קָשֶׁה אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חָמֵץ, מְשׁוּם דְּרָאוּי לַאֲכִילָה, אֲבָל שְׂאוֹר דְּאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה אֵימָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. וּבֵית שַׁמַּאי, לֵית לְהוּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא פְּתַח הַכָּתוּב בִּשְׂאוֹר וְסִיֵּם בְּחָמֵץ לוֹמַר לְךָ זֶהוּ שְׂאוֹר זֶהוּ חָמֵץ. לְעִנְיַן אֲכִילָה כּוּלֵי עַלְמָא לֹא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי לְעִנְיַן בִּעוּר, בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי לֹא יַלְפִינַן בִּעוּר מֵאֲכִילָה, . וּבֵית הִלֵּל. כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ וְכוּ' לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָּל אֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה, אֵין לִי אֶלָּא חָמֵץ, תַּעֲרֻבְתּוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כָּל מַחֲמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ.

כָּל מַחֲמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, לְרַבּוֹת כּוּתַח הַבָּבְלִי וְשֵׂכַר הַמָּדִי וְחֹמֶץ הָאֲדוֹמִי וְזֵיתוּם הַמִּצְרִי. יָכוֹל יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי כָּל אֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה, עַל חָמֵץ דָּגָן גָּמוּר עָנוּשׁ כָּרֵת וְעַל עֵרוּבוֹ בְּלָאוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַל עֵרוּבוֹ וְלֹא כְּלוּם. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֵרוּבוֹ בְּלָאוֹ מִנָּא לֵיהּ. דִּכְתִיב, כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ. אִי הָכִי כָּרֵת נַמִּי לִיחַיֵּיב, דְּהָא כְּתִיב כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה. הַהוּא מַחְמֶצֶת מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְחַמֵּץ מֵאֵלָיו, מֻחְמָת דָּבָר אַחֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר מַחְמֶצֶת. אִי הָכִי, דְּלָאו נַמִּי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא (וּבְלָאו נַמִּי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְהָכִי), אֶלָּא טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מ"כָּל" נַפְקָא, גַּבֵּי כָּרֵת נַמִּי הָא כְּתִיב כָּל, הַהוּא מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הַנְּשִׁים. נָשִׁים מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ", הַשְׁוָוה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב (דברים טז, ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" וְגוֹ', כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּקוּם (עֲשֵׂה) אֲכֹל מַצָּה יֶשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ, וְהַנֵי נָשֵׁי כֵּיוָן דְּאִנּוּן אֵינָן בְּקוּם אֲכֹל מַצָּה, דְּהַוְיָא לָהּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, אֵימָא בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ נַמִּי לֵיתְנְהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהַשְׁתָּא דְּאִתְרְבוּ לַאֲכִילַת חָמֵץ אִתְרְבוּ לַאֲכִילַת מַצָּה. כִּדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָשִׁים חַיָּבוֹת בַּאֲכִילַת מַצָּה דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים" וְגוֹ', כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּבַל תֹּאכַל חָמֵץ יֶשְׁנוֹ בְּקוּם אֲכֹל מַצָּה וְכוּ'. וּמַאי חִזְית דְּהָאי כָּל לְרַבּוֹת נָשִׁים, אֵימָא לְרַבּוֹת עֵרוּבוֹ. מִסְתַּבְּרָא קָאֵי בְּאוֹכְלִין מְרֻבֶּה אוֹכְלִין, קָאֵי בְּאוֹכְלִין מְרֻבֶּה נֶאֱכָלִין. וְכָל הֵיכָא דְּקָאֵי בְּאוֹכְלִין לֹא מְרֻבֶּה נֶאֱכָלִין וְהַתָּנְיָא (ויקרא ז, כה) "כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב", אֵין לִי אֶלָּא חֵלֶב תְּמִימִין הָרָאוּי לְקָרֵב, חֵלֶב בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל אֹכֵל חֵלֶב", חֵלִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָּל", וְהָא הָכָא דְּקָאֵי בְּאוֹכְלִין וּמְרֻבֶּה נֶאֱכָלִין. הָתָם דְּלֵיכָּא אוֹכְלִין מְרֻבֶּה נֶאֱכָלִין, הָכָא דְּאִכָּא אוֹכְלִין לֹא שָׁבִיק אוֹכְלִין וּמְרֻבֶּה נֶאֱכָלִין. וְרַבָּנָן, דְּלֵית לְהוּ עֵרוּב, כָּל לָא דָּרְשֵׁי, אֶלָּא נָשִׁים מִנָּא לְהוּ, כָּל לָא דָּרְשִׁינַן, כִּי

כָּל דְּרִשִׁינָן. וְרִ' אֱלִיעֶזֶר, אֵימָא כָּל לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים, כִּי כָּל לְרַבּוֹת עֵרוּבוֹ. וְכִי תֵּימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּי כָּל לֹא דָּרִישׁ, וְהָתָנְיָא (שם ב, יא) "כִּי כָּל שְׁאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ", אֵין לִי אֶלָּא כֻּלּוֹ, מִקְצָתוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "כָּל", עֵרוּב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָּל". מַאן שְׁמַעַתְ לֵיהּ דְּדָרִישׁ "כָּל", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְקָא דָּרִישׁ "כִּי כָל", קַשְׁיָא. (כְּתוּב בְּרֶמֶז תק"ד).

רמז רה

בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וגו' מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ", הֲרֵי שֶׁהֶעֱלָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִירוּשָׁלַיִם שׁוֹמֵעַ אֲנִי יוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם מַצּוֹת, וּמִנַּיִן שֶׁאֵין יוֹצֵא לֹא בְּלֶחֶם הַפָּנִים וְלֹא בִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת וְלֹא בַּחַלּוֹת תּוֹדָה וְלֹא בִּרְקִיקֵי נָזִיר וְלֹא בְּבִכּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין בְּכָל מוֹשָׁבוֹת, מוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ [וּמֵבִיא] אֶת הַסּוּפְגָנִין וְאֶת הַדּוּבְשָׁנִין וְהָאַסְקָרִיטִין וְחַלַּת מִשְׁרַת וַאֲשִׁישָׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם טז, ג) "לֶחֶם עֹנִי", יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן לֶחֶם עֹנִי, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יוֹצֵא בָּהֶם וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם עֹנִי", שֶׁלֹּא יָלוּשׁ לֹא בְּיַיִן וְלֹא בְּשֶׁמֶן וְלֹא בִּשְׁאָר כָּל מַשְׁקִין אֶלָּא מְקַטֵּף הוּא מִכֶּלָּן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יוֹצֵא בָּהֶן וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם עֹנִי", מַה לַחְמוֹ שֶׁל עָנִי כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אִשְׁתּוֹ לָשָׁה וְהוּא מַסִּיק בַּתַּנּוּר, אַף מַצָּה אִשְׁתּוֹ לָשָׁה וְהוּא מַסִּיק בַּתַּנּוּר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים" וְגוֹ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם עֹנִי", יָצָא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בְּשִׂמְחָה.

רמז רו

יָכוֹל יֵצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּטֻבָּל שֶׁלֹּא נִתְקַן כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁלֹּא נָטַל מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" וְגוֹ', מִי שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל חָמֵץ, יָצָא זֶה שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל טֶבֶל. יָכוֹל יְהֵא אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לֶחֶם עֹנִי", מִי שֶׁנֶּאֱכָל בְּעֹנִי, יָצָא זֶה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל בְּעֹנִי אֶלָּא בְּשִׂמְחָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַצּוֹת מַצּוֹת רַבָּה, אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם עֹנִי", פֹּרֶט לְעִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, מִי כְּתִיב עוֹנִי, עֹנִי כְּתִיב. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מִי קָרֵי עֹנִי, עוֹנִי קָרֵי. וְרַבִּי עֲקִיבָא, הָא דְּקָרֵי עוֹנִי, כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, "לֶחֶם עֹנִי", לֶחֶם שֶׁעוֹנִין עָלָיו דְּבָרִים, וְהַנֵּי מִילֵּי בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי לְשִׁין, כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לְבָנָיו, יוֹמָא קַמָּא לֹא תְּלוֹשׁוּ לִי בְּדוּבְשָׁא, מִכָּאן וָאֵילָךְ לוֹשׁוּ לִי בְּדוּבְשָׁא. יָכוֹל יֵצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּבְכוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּכֹל

מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת, מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּכֹל מוֹשָׁבוֹת, יָצְאוּ בִּכּוּרִים שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין בְּכֹל מוֹשָׁבוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר מַצּוֹת מַצּוֹת, רַבָּה. מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּלְהוֹצִיא בִּכּוּרִים, מְרַבֶּה אֲנִי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶיתֵּר בְּכָל מוֹשָׁבוֹת, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנַּיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ", וְאֵין שְׂאֵתוֹ אֶלָּא אֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, לד) "וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו". וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, תֵּיפּוּק לֵיהּ (דברים טז, ג) "מִלֶּחֶם עֹנִי", מִי שֶׁנֶּאֱכָל בְּעֹנִי יָצָא זֶה שֶׁנֶּאֱכָל בְּשִׂמְחָה, סָבַר לְהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר, בִּכּוּרִים מֻתָּרִין לְאוֹנֵן. תְּנוּ רַבָּנָן, לֶחֶם עֹנִי פְּרָט לְחָלוּט וַאֲשִׁישָׁה. יָכוֹל לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא בְּפַת הַדְּרָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר מַצּוֹת מַצּוֹת, רַבָּה, וַאֲפִלּוּ כְּמַצָּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. מוֹשָׁבוֹת דְּכָתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מַצָּה לָמָּה לִי. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב (במדבר ט, יא) "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" בִּזְמַן דְּאִכָּא פֶּסַח אִין בִּזְמַן דְּלֵיכָּא פֶּסַח לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. (שמות יב כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. מַגִּיד שֶׁעָשָׂאן בֵּית דִּין. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. הַדִּבּוּר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, הַדִּבּוּר מִפִּי מֹשֶׁה לֵאמֹר לַזְּקֵנִים וּזְקֵנִים לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. נָם לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, מַה נִּשְׁתַּנָּה הַדִּבּוּר הַזֶּה מִכָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַדִּבּוּר מִפִּי מֹשֶׁה לֶאֱמֹר לְכֹל יִשְׂרָאֵל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, אֶלָּא שֶׁמֹּשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים, וְכֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ, חֲלֹק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן עָשָׂה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, (שם ד, כט) "וַיַּאַסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מְשׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן. "מְשׁכוּ", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ, "וּקְחוּ", מִי שֶׁאֵין לוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְהִדָּבְקוּ בַּמִּצְוֹת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁלְּעוֹלָם נִמְנִין עַל הַפֶּסַח וּמוֹשְׁכִין יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשְׁחֵט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָנִיחַ אֶת הַפֶּסַח כְּמוֹת שֶׁהוּא, רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁתְּהֵא נִקְנֵית בְּמִשִּׁיכָה. וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח. מִצְוָה שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ לִשְׁמוֹ, אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ עָבַר עַל הַמִּצְוָה. יָכוֹל יְהֵא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר מִשְׁכוּ וּקְחוּ, שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לִפְסֹל. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחֲטָאת.

(שמות יב כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב. מִכָּאן אַתָּה דָּן כָּל הַלְּקִיחוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הוֹאִיל וְנֶאֱמַר לְקִיחוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אֲגֻדָּה, פּוֹרְטָנִי לְכָל הַלְּקִיחוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵינָן אֶלָּא אֲגֻדּוֹת. אֵזוֹב, וְלֹא אֵזוֹב יָוָן וְלֹא אֵזוֹב רוֹמִי וְלֹא אֵזוֹב מִדְבָּרִי וְלֹא כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַוי. וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף. שֶׁיְּהֵא בַּדָּם כְּדֵי טְבִילָה. אֲשֶׁר בַּסַּף. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁעוֹקֶה וְחוֹזֵק בְּצַד הָאַסְקֻפָּה וְשׁוֹחֵט בְּתוֹכָהּ, וְאֵין סַף אֶלָּא אַסְקֻפָּה.

מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף. לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי טְבִילָה אַחַת לְכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת עַל כָּל הַגָּעָה טְבִילָה.

(שמות יב כג) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו, כ) "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וְגוֹ' לְלַמֶּדְךָ שֶׁתְּהֵא נִכְנָס בְּכִי טוֹב וְיוֹצֵא בְּכִי טוֹב, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָיוּ אָבוֹת וְהַנְּבִיאִים נוֹהֲגִין בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, ג) "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר", "וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר" (שמות לד, ד) "וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר", (שמואל א טו, יב) "וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אִם אָבוֹת וְהַנְּבִיאִים שֶׁהָלְכוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם נֶהֱגוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁאָר כָּל אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קד, כ כא) "תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה וְגוֹ' הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וְגוֹ' תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן". וְאוֹמֵר "תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן" מִכַּאן וָאֵילַךְ (שם כג) "יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ", וְאוֹמֵר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ.

תָּנֵי רַב יוֹסֵף מַאי דִּכְתִיב וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ. מִכָּאן כֵּיוָן שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית שׁוּב אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּתְחִיל מִן הַצַּדִּיק תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כא, ח) "וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע". כִּי הֲוָה מָטֵי רַב יוֹסֵף לְהַאי קְרָא בָּכֵי, כּוּלֵי הַאי נַמִי (לאוקמינהו) [לְאֵין דּוֹמִין] אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, טִיבּוּתָא הוּא לְגַבַּייהוּ, דִּכְתִיב (ישעיה נז, א) "כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק". לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, דָּבָר בָּעִיר כַּנֵּס רַגְלֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר דִּלְתְךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם". וְאוֹמֵר (דברים לב, כה) "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה". מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא, הַנֵי מִילֵי בְּלֵילְיָא אֲבָל בִּימָמָא לָא, תָּא שְׁמַע, לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ. וְכִי תֵּימָא, הַנֵי מִילֵי דְּלֵילְיָא אֵימָה מִגַּוַּאי אֲבָל הֵיכָא דְּאִכָּא אֵימָה מִגַּוַּאי כִּי אָזִיל וַאֲתֵי בֵּינֵי אִנְשֵׁי בְּצַוָּתָא טְפֵי מַעֲלֵי, תָּא שְׁמַע, "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב", אַף עַל גַּב דְּמֵחֲדָרִים אֵימָה מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב.

וְעָבַר ה' לִנְגֹּף אֶת מִצְרַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּמֶלֶךְ שֶׁהוּא עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

דָּבָר אַחֵר, נוֹתֵן אֲנִי עֶבְרָתִי וְיִרְאָתִי עַל מִצְרַיִם, אֵין עֶבְרָה אֶלָּא זַעַם וכו'. וְרָאָה אֶת הַדָּם, וַהֲלֹא הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו וכו'. וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אִם דַּם פֶּסַח מִצְרַיִם הַקַּל, שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה וְאֵינוֹ נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, כְּתִיב וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית, מְזוּזָה חֲמוּרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת הַמְיֻחָד וְנוֹהֶגֶת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְנוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית. וּמִי גָּרַם, עֲוֹנוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, כה) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (ישעיה נט, ב) "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ

מַבְדִּילִים" וְגוֹ'. (שמות יב כד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. לְהָבִיא פֶּסַח דּוֹרוֹת שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים. כְּתִיב, לְחָק לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד עוֹלָם. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלָקְחוּ מִן הַדָּם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַנָּשִׁים בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר לְחָק לְךָ וּלְבָנֶיךָ, הָאֲנָשִׁים אֲבָל לֹא הַנָּשִׁים.

רמז רז

(שמות יב כה) וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. תְּלָה הַכָּתוּב לַעֲבֹדָה הַזֹּאת מִבִּיאָתָן לָאָרֶץ וּלְהַלָּן. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שמות ו, ח) "וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שַׁבָּתוֹן", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שם ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא י, ג) "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְהֵיכָן דִּבֶּר, "וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (דברים יא, כה) "פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שמות כג, כז) "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים יב, כ) "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, "כִּי אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ (וְשַׁתִּי) [וְהִרְחַבְתִּי] אֶת גְּבֻלֶךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים טו, ו) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, "בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים". כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שם כו, יח) "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם" וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שם יז) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם" וְגוֹ', כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שם כח, יג) "וּנְתָנְךָ ה' לְרֹאשׁ" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ישעיה א, ב) "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (דברים לב, א) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, (דברים לב, לט) "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (ויקרא כו, כה) "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ישעיה כה, ח) "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֶּר, "אֲנִי אֲמִית וַאֲחַיֶּה" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (ישעיה נח, יד) "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (דברים לב, יג) "יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (יחזקאל לט, ח) "הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם ה'", וְהֵיכָן דִּבֶּר, "אַשְׁפִּיר חְצֵי מִדָּם". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (מיכה ד, ד) "וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ", וְהֵיכָן דִּבֶּר, "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (עובדיה א, יח) "וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (במדבר כד, יט) "וְיָרְדְּ מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר", וְהֵיכָן אָמַר, (שם יז, יט) "אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (שם כא, א) "וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (שם טו, יח) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וּמָכַרְתִּי אֶת בְּנֵיכֶם", וְהֵיכָן דִּבֶּר, (בראשית ט, כה) "וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וַה' אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִיפוּן", וְהֵיכָן אָמַר, (שמות יד, יג) "כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (ישעיה

סה, כה) "זֶאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְאֶחָד", וְהֵיכָן דִּבֵּר, "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (מלכים א יא, ב) "מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה' וְגוֹ' לֹא תָבֹאוּ בָהֶם", וְהֵיכָן אָמַר, (דברים ז, ג) "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (מלכים א ח, יב) "אָז אָמַר שְׁלֹמֹה", וְהֵיכָן אָמַר, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (מלאכי ג, יז) "וְהָיוּ לִי אָמַר ה'", וְהֵיכָן אָמַר, "וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה". כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (ישעיה יג, ז) "כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֵּר, (דברים כח, י) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים" וְגוֹ', וְהֵיכָן דִּבֵּר (דברים כט, כח) "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ.

רמז רח

(שמות יב כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם. בְּשׁוֹרָה רָעָה נִתְבַּשְּׂרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁסּוֹף עֲתִידָה תּוֹרָה לְהִשְׁתַּכֵּחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בְּשׁוֹרָה טוֹבָה נִתְבַּשְּׂרוּ, לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים. (שמות יב כז) וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ. לָמָּה הִשְׁתַּחֲווּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יח) "וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל", אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הָעֲבָדָה, אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת לֹא עָלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז) "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ", שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד, וְאַתְּ אוֹמֵר, אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת עָלוּ, וְאֵימָתַי מֵתוּ בְּשָׁלוֹשָׁה יְמֵי אֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, כג) "לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", שֶׁהָיוּ קוֹבְרִין אֶת מֵתֵיהֶן וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ שֶׁלֹּא רָאוּ אוֹיְבֵיהֶם מַפַּלְתָּם וְיָשִׂישׂוּ. וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח. שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה חוּץ מִן הַפֶּסַח וְהַחֲטָאת. וּפֶסַח מִנַּיִן, דִּכְתִיב "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח", שֶׁיִּהֵא כָּל עֲשִׂיָּיתְךָ לְשֵׁם פֶּסַח. אַשְׁכְּחַן שְׁנוּי קֹדֶשׁ, שְׁנוּי בְּעָלִים מִנַּיִן, וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם פֶּסַח, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשְׁנוּי קֹדֶשׁ. דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵהָתָם, תְּנֵהוּ לְעִנְיַן שְׁנוּי בְּעָלִים. אַשְׁכְּחַן לְמִצְוָה, לְעַכֵּב מִנַּיִן, הוּא, לְעַכֵּב, בֵּין הָכָא וּבֵין הָכָא אַשְׁכְּחַן זְבִיחָה, שְׁאַר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, הוֹאִיל וְגַלִּי גַּלִּי, רַב אַשִׁי אָמַר, הוֹאִיל וְגַלִּי גַּלִּי לָא אַמְרִינַן, אֶלָּא מִנַּיִן, דִּכְתִיב (ויקרא ז, לז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה" וְגוֹ', וְתַנְיָא (שם לח) "בְּיוֹם צַוֹּתוֹ", זֶה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לִשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים בֵּין שְׁנוּי קֹדֶשׁ בֵּין שְׁנוּי בְּעָלִים לְמִצְוָה, אַף כֹּל בֵּין שְׁנוּי קֹדֶשׁ בֵּין שְׁנוּי בְּעָלִים בָּעֵינַן לְמִצְוָה, וְכִשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים לֹא חָלְקָה בָּהֶן בֵּין זְבִיחָה לִשְׁאַר עֲבוֹדוֹת לְמִצְוָה, אַף פֶּסַח לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין זְבִיחָה לִשְׁאַר עֲבוֹדוֹת לְעַכֵּב, וְאֶלָּא הוּא לָמָּה לִי, לְכְדְתַנְיָא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הוּא בִּזְבִיחָה אֵינוֹ אֶלָּא

לְעַכֵּב, אֲבָל אִשָּׁם לֹא נֶאֱמַר בּוֹ הוּא אֶלָּא לְאַחַר הַקְּטָרַת אִמּוּרִין, הוּא עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הוּקְטְרוּ אִמּוּרָיו כָּשֵׁר.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּפֶסַח לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֵלּוּ הֵן, פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר. פֶּסַח עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח וְגוֹ'. מָרוֹר זֶה עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה" וְגוֹ'. מַצָּה זוּ עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאֲלוּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לט) "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה בְּמִצְרַיִם עַד שֶׁגָּמַר הָאַחֲרוֹן אֶת פִּסְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח וְגוֹ'. לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ נִסִּים שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יח, ח י) "וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ, וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ, וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה'".

(שמות יב כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לִיתֵּן שָׂכָר לָעֲשִׂיָּה וְשָׂכָר לַהֲלִיכָה. וַיַּעֲשׂוּ. וְכִי כְּבָר עָשׂוּ, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת וְהֶעֱלָה עֲלֵיהֶם הַמָּקוֹם כְּאִלּוּ עָשׂוּ. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ. דָּבָר אַחֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כֵּן עָשׂוּ, אֶלָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ.

(שמות יב כט) וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. יוֹצְרוֹ חִלְּקוֹ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות א, ד) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה", וְכִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לַעֲמֹד עַל חֶצְיוֹ שֶׁל לַיְלָה, אֶלָּא מִכָּאן יוֹצְרוֹ חִלְּקוֹ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הַיּוֹדֵעַ שְׁעוֹתָיו וְעִתּוֹתָיו הוּא חִלְּקוֹ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן לַיְלָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לַיְלָה" מָה לַיְלָה הָאָמוּר כָּאן עַד חֲצוֹת אַף לַיְלָה הָאָמוּר לְהַלָּן עַד חֲצוֹת. וַה' הִכָּה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי עַל יְדֵי מַלְאָךְ אוֹ עַל יְדֵי שָׂלִיחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יב) "וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר", לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ. וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר, אֲפִלּוּ מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁהֵן בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם". בְּכוֹרֵי חָם, פּוּט, כּוּשׁ וְלוּד מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם עח, נא) "וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם". מִבְּכֹר פַּרְעֹה. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל פַּרְעֹה שֶׁהוּא בְּכוֹר. אוֹ לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד עַל בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ הֲרֵי בְּנוֹ אָמוּר, הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר מִבְּכֹר פַּרְעֹה, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל פַּרְעֹה שֶׁהוּא בְּכוֹר, וְהוּא נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַבְּכוֹרוֹת וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר וְאוּלָם (שמות ט, טז) "בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ". בַּעַל צָפוֹן נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַיְרֵאוֹת בִּשְׁבִיל לְפַתּוֹת לִבָּן שֶׁל מִצְרִיִּם עָלָיו הוּא אוֹמֵר "מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם. עַד בְּכוֹר הַשָּׁבְי, וְכִי שְׁבוּיִים מַה חָטְאוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהוּ הַשְּׁבוּיִים אוֹמְרִים יְרֵאָתָם הֵבִיאָה עֲלֵיהֶן אֶת הַפֶּרְעָנוּת, קָשָׁה יְרֵאָתֵנוּ שֶׁעָמְדָה עַל עַצְמָהּ, קָשָׁה יְרֵאָתֵנוּ שֶׁלֹּא שִׁלְּטָה בָּנוּ (אֶת) הַפֶּרְעָנוּת. לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל גְּזֵרוֹת שֶׁהָיָה פַּרְעֹה

גּוֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל הָיוּ הַשִּׁבּוּיִים שְׂמֵחִין בָּהֶן. וַעֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי יז, ה) "שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה", וְאוֹמֵר (שם כד, יז) "בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח" וְגוֹ'. וּכְתִיב "בֶּן אָדָם יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלַם הֶאָח", מַהוּ אוֹמֵר (שם ג) "הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ גּוֹיִם" וְלֹא שִׁבּוּיִין בִּלְבַד הָיוּ אֶלָּא אֲפִלּוּ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה". וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה, וְכִי בְּהֵמָה מַה חָטְאָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּצְרִיִּים אוֹמְרִים יִרְאָתֵנוּ הֵבִיאָה עָלֵינוּ אֶת הַפַּרְעָנוּת, קָשָׁה יִרְאָתֵנוּ שֶׁעָמְדָה לְעַצְמָהּ וְלֹא שָׁלְטָה בָּהּ הַפַּרְעָנוּת.

(שמות יב ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר לַיְלָה, אִי לַיְלָה שׁוֹמֵעַ אֲנִי עַל יְדֵי שָׁרִים וְשָׁרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם, מַגִּיד שֶׁהָיָה פַּרְעֹה מְחַזֵּר עַל כָּל בָּתֵּי עֲבָדָיו וְעַל כָּל בָּתֵּי מִצְרַיִם וּמַעֲמִידָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמְּקוֹמוֹ. וַתְּהִי צְעָקָה גְּדֹלָה בְּמִצְרָיִם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ו) [וְהָיְתָה] צְעָקָה גְּדֹלָה". כִּי אֵין בַּיִת וְגוֹ', רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, וְכִי לֹא הָיָה שָׁם בַּיִת שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם בְּכוֹר, אֶלָּא מִכַּיּוֹן שֶׁהָיָה [הַבְּכוֹר] לְאֶחָד מֵהֶן מֵת הָיָה עוֹשֶׂה אִיקּוּנִין שֶׁלּוֹ וּמַעֲמִידָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁחֶקֶת וְנִדֶּקֶת וְנִזֶּרֶת, וְהָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם קָשֶׁה בְּעֵינֵיהֶן כְּאֵלּוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם קְבָרוּהוּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִיִּים קוֹבְרִין בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶן וְהָיוּ הַכְּלָבִים נִכְנָסִין דֶּרֶךְ הַכּוּכִין וּמְחַטְּטִין וּמוֹצִיאִין אֶת הַבְּכוֹרוֹת מִתּוֹךְ כּוּכֵיהֶן וּמְתַעְתְּעִים בָּהֶן וְקָשֶׁה הָיָה בְּעֵינֵיהֶן כְּאֵלּוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם קְבָרוּם.

(שמות יב לא-לב) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה. מַגִּיד שֶׁהָיָה פַּרְעֹה מְחַזֵּר וְשׁוֹאֵל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הֵיכָן מֹשֶׁה שָׁרוּי הֵיכָן אַהֲרֹן שָׁרוּי. וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, מוּזְהָרִין אָנוּ שֶׁלֹּא לָצֵאת אֶלָּא בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כב) "וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר". דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי" וְגוֹ' "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ", יָפָה דִּבַּרְתָּ, בְּזִמַּנוֹ דִּבַּרְתָּ "לֹא אֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ" אֶלָּא (שמות יא, ח) "וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא שֶׁסּוֹפוֹ עָתִיד לֵירֵד בָּרִאשׁוֹנָה אֶלָּא שֶׁמֹּשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת. (לעיל פסוק כז) "וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז קע"ח).

תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָיָה יוֹם שֶׁלֹּא נִשְׁבָּה בּוֹ רוּחַ צְפוֹנִית בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר. מַאי תַּלְמוּדָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּעֵת רָצוֹן מִלְּתָא הִיא. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ. הָיָה פַּרְעֹה הוֹלֵךְ בַּלַּיְלָה וּמְסַבֵּב בְּכָל שׁוּק וְשׁוּק וְאָמַר הֵיכָן הוּא מֹשֶׁה וְהֵיכָן הוּא דָּר, וְהָיוּ בְּנֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים בּוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ, פַּרְעֹה, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם לְמֹשֶׁה אֲנִי מְבַקֵּשׁ, וְהֵם אוֹמְרִים כָּאן הוּא דָּר, וּמְשַׂחֲקִים בּוֹ עַד שֶׁעָמַד עָלָיו. אָמַר, קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ

עַמִּי, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, וְכִי גַּבְּיֵי אָנוּ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ (לעיל פסוק כב) "לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר". אָמַר לוֹ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ קוּמוּ צְאוּ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, לָמָּה אַתָּה מַטְרִיחַ הָרְבֵּה, אָמַר לוֹ שֶׁאֲנִי בָּכוֹר, מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא אָמוּת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, אַל תִּתְיָרֵא לְגְדוֹלָה מִזּוֹ אַתָּה מְתֻקָּן וְלֹא תֹּאמַר שֶׁפַּרְעֹה לְבַד הָיָה דּוֹחֵק, אֶלָּא כָּל מִצְרַיִם הָיוּ דּוֹחֲקִין, שֶׁנֶּאֱמַר וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֵּיכֶם, אֵין כָּלְכֶם מֵתִים כָּאן אֶלָּא בַּיָּם. לָמָּה לֹא מֵתוּ כֻּלָּם בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת אֶלָּא בַּיָּם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, בְּעַרְמָה בָּאוּ מִצְרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ, אִם מְשַׁעְבְּדִים אָנוּ אוֹתָם בְּאֵשׁ יָכוֹל אֱלֹהֵיהֶן לְהָבִיא עָלֵינוּ אֵשׁ מִלְמַעְלָה כְּשֵׁם שֶׁהֵבִיא עַל הַסְּדוֹמִים. אֶלָּא נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מַבּוּל, בּוֹאוּ וּנְשַׁעְבְּדֵם בְּמַיִם. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי שֶׁאֵינִי מֵבִיא עוֹד מַבּוּל לָעוֹלָם, חַיֵּיכֶם, אוֹתָן הָאֲנָשִׁים הוֹלְכִין לַמַּבּוּל שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סג, יא) "יַגִּירֻהוּ עַל יְדֵי חָרֶב", אוֹתָן הָאֲנָשִׁים נִגְרָרִין וְהוֹלְכִין מֵעַצְמָן לַיָּם. (שם) "מְנָת שְׁעָלִים יִהְיוּ" אָמַר שְׁלֹמֹה "אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים". (כָּתוּב בְּרֶמֶז פ"ו).

קוּמוּ צְאוּ. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה פַּרְעֹה דּוֹפֵק, עַל פִּתְחָן שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אָמְרוּ לוֹ, הָא שׁוֹטָה, בַּלַּיְלָה אָנוּ יוֹצְאִין. אָמַר לָהֶם, קוּמוּ צְאוּ. אָמְרוּ לוֹ, וְכִי גַּנָּבִים אֲנַחְנוּ בַּבֹּקֶר אָנוּ יוֹצְאִין, אָמַר הֲרֵי מֵתוּ כָּל מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לג) "כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים". אָמְרוּ לוֹ, וּמְבַקֵּשׁ אַתָּה לְכַלּוֹת אֶת הַמַּכָּה הַזּוֹ מִמְּךָ, אָמוֹר, הֲרֵי אַתֶּם בִּרְשׁוּתְכֶם הֲרֵי אַתֶּם עֲבָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הִתְחִיל פַּרְעֹה צוֹוֵחַ, לְשֶׁעְבַּר הָיִיתֶם עֲבָדַי, אֲבָל עַכְשָׁיו הֲרֵי אַתֶּם בְּנֵי חוֹרִין, הֲרֵי אַתֶּם בִּרְשׁוּתְכֶם, צְרִיכִין אַתֶּם לְהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתֶּם עֲבָדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיג, א) "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי ה"'. גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז צ"ב). קוּמוּ צְאוּ. אֲנִי אָמַרְתִּי "מִי וָמִי הַהֹלְכִים" וְאַתֶּם אוֹמְרִים, (שם ט) "בְּנַעֲרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ" וְגוֹ'. קוּמוּ צְאוּ אֲנִי אָמַרְתִּי (שם כד) "צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֻצָּג", וְאַתֶּם אוֹמְרִים "וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ", גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקָרְכֶם קְחוּ, אַתָּה אֹמֵר (שם כה) "גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ" קְחוּ (מַה) [כַּאֲשֶׁר] (שֶׁ)דִּבַּרְתֶּם וְלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם אֹתִי, הִתְפַּלְּלוּ עָלַי כְּדֵי שֶׁתִּכְלֶה מִמֶּנּוּ הַפֶּרְעָנוּת. (שמות יב לג) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם. מַגִּיד שֶׁהָיוּ מַבְהִילִין אוֹתָן וְטוֹרְדִין אוֹתָן לָצֵאת. כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים. אָמְרוּ, לֹא כְּגֶזֶרֶת מֹשֶׁה, מֹשֶׁה אָמַר (שמות יא, ה) "וּמֵת כָּל בְּכוֹר", וְהָיוּ סְבוּרִין מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים לְאֶחָד מֵהֶן לֹא הָיָה אֶחָד מֵת אֶלָּא הַבְּכוֹר שֶׁבָּהֶן. וְהֵן לֹא הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁנִּשִּׁיהֶן חֲשׁוּדוֹת עַל הָעֲרָיוֹת וְהָיוּ כֻּלָּן בְּכוֹרוֹת מֵרַוְקִים אֲחֵרִים. הֵן עָשׂוּ בַּסֵּתֶר וְהַמָּקוֹם פִּרְסְמָן בַּגָּלוּי. וְהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת הַמְּעֻטָּה הָעוֹשָׂה בַּסֵּתֶר הַמָּקוֹם מְפַרְסְמוֹ בַּגָּלוּי, קַל וָחֹמֶר לְמִדַּת טוֹבָה הַמְּרֻבָּה.

(שמות יב לד) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ, מַגִּיד שֶׁלָּשׁוּ אֶת הָעִיסָּה וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְחַמְצָהּ עַד שֶׁנִּגְאֲלוּ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא לְעָתִיד לָבֹא מַהוּ אוֹמֵר "יִשְׁבּוֹת מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד חֲמָצָתוֹ. מִשֶּׁאֲרוֹתָם אֵלּוּ שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁיָרֵי פְּסָחִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק י) "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר", הֲרֵי שְׁיָרֵי פְּסָחִים אֲמוּרִים הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִשֶּׁאֲרוֹתָם, אֵלּוּ שְׁיָרֵי מַצָּה וּמָרוֹר. צְרֵרֹת בְּשִׂמְלֹתָם. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, וְכִי לֹא הָיָה שָׁם בְּהֵמָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר צְרֵרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל שְׂכָמָם, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַבְּבִין אֶת הַמִּצְוֹת. (שמות יב לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה. וְכִי מָה אָמַר לְהוּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות יא, ב) "דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם", וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלוֹת, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שְׂמָלוֹת, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁהַכְּסוּת הָיְתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב.

(שמות יב לו) וַה' נָתַן אֶת חֵן הָעָם וְגוֹ' וַיַּשְׁאִילוּם. כְּמַשְׁמָעוֹ, לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר הַשְׁאִילֵנִי עַד שֶׁהוּא מוֹצִיא וְנוֹתֵן לוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֶאֱמִינוּ בָּהֶם מִשְּׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, וּמָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁהָיִינוּ בַּאֲפֵלָה וְהֵן בְּאוֹרָה לֹא נָחְשְׁדוּ וְעַכְשָׁיו הֵן נֶחֱשָׁדִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שָׁרְתָה עֲלֵיהֶן וְהָיָה אוֹמֵר לוֹ הַשְׁאִילֵנִי כֶּלְיְךָ הַמַּנָּח לְךָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וְהַלָּה מוֹצִיא וְנוֹתֵן לוֹ. וְאֵין חֵן אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, י) "וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר וַיַּשְׁאִילוּם אֶלָּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁאֲלוּ הָיוּ מַשְׁאִילִין אוֹתָן, וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר תֵּן לִי חֵפֶץ פְּלוֹנִי, וְהָיָה אוֹמֵר לָהֶם, טֹל לְךָ זֶה וְאַחֵר כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם. מַגִּיד שֶׁהָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם נִתְּכָה וּבְטֵלָה וְחוֹוֶרֶת לְכַתְּחִלָּה. וּמִנַּיִן שֶׁבִּזַּת הַיָּם גְּדוֹלָה מִבִּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים". "עֲדִי" זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם, "עֲדָיִים זוֹ בִּזַּת הַיָּם", (תהלים סח, יד) "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף" זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. "וְאֵבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ" זוֹ בִּזַּת הַיָּם, (שה"ש א, יא) "תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ" זוֹ בִּזַּת הַיָּם. "עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף", זוֹ בִּיזַּת מִצְרַיִם.

וַיַּשְׁאִילוּם. מְלַמֵּד שֶׁהִשְׁאִילוּם בְּעַל כָּרְחָם. אִכָּא דְּאָמְרֵי, בְּעַל כָּרְחַיְיהוּ דְּמִצְרַיִם, דִּכְתִיב (תהלים סח, יג) "וּנְוֹת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל", וְאִכָּא דְּאָמְרֵי, בְּעַל כָּרְחַיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל, מְשׁוּם טִרְחָא וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם. אָמַר רַבִּי אַסִי שֶׁעֲשָׂאוּהָ כְּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, כִּמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן. .

(שמות יב לז-לח) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה. מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים פַּרְסָה הוֹלֵךְ קוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים (פַּרְסָה) [יוֹם]. וְאַל תִּתְמַהּ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות ט, ח ט) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם וְגוֹ' וְהָיָה לְאָבָק

עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם". וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, [וּמָה] אִם אָבָק שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לַהֲלֹךְ הָלַךְ מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים (פַּרְסָה) [יוֹם] קַל וָחֹמֶר] לְקוֹל שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַלֵּךְ, כְּהֲרֵף עַיִן. נָסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".

רמז רט

סֻכֹּתָה. סֻכּוֹת מַמָּשׁ הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יז) "וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה", דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין סֻכּוֹת אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, כ) "וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם", מָה אֵתָם מָקוֹם אַף סֻכּוֹת מָקוֹם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין סֻכּוֹת אֶלָּא עַנְנֵי כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה וְאֵין לִי אֶלָּא לְשָׁעָבַר, לְעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן (שם ו) "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", (שם לה, י) "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן" וְגוֹ', רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר סֻכֹּתָה, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְמֶ"ד בְּתְחִלָּתוֹ נִתַּן לוֹ הֵ"א בְּסוֹפוֹ. כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. כְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ג, ז) "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה" "הִנֵּה מִטָּתוֹ" שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שִׁשִּׁים רִבּוֹא גִּבּוֹרִים מִגִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל "כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב", (במדבר כא, יד) "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה'", וּכְתִיב "יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם לֶאֱסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים" לְבַד מִטָּתָהּ לְבַד מִנְּשִׁים (טָתָהּ) וּקְטַנִּים, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מֵאָה וְשִׁשִּׁים רִבּוֹא, לְבַד מִטָּתָהּ (וְנָשִׁים) לְבַד מִנְּשִׁים טָתָהּ וּזְקֵנִים. וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם, מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים רִבּוֹא, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים רִבּוֹא, וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד, עֲלֵיהֶם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל", עִם יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם אֲנִי מְמַלְּאָם כֶּסֶף וְזָהָב.

(שמות יב לט) וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק. מַגִּיד שֶׁלָּשׁוּ אֶת הָעִסָּה וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְחַמְּצָהּ עַד שֶׁנִּגְאֲלוּ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא לֶעָתִיד לָבֹא מַהוּ אוֹמֵר (הושע ז, ד) "יִשְׁבּוֹת מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד חֻמְצָתוֹ". עֻגֹת מַצּוֹת, אֵין עֻגַת אֶלָּא חֲרָרָה שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ד, יב) "וְעֻגַת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה" וְאוֹמֵר (מלכים א יז, יג) "עֲשֵׂה לִי מִשָּׁם עֻגָה קְטַנָּה". נֵס גָּדוֹל נַעֲשָׂה לָהֶם בַּחֲרָרָה שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין מִמֶּנָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שֶׁיֵּרַד לָהֶם הַמָּן. כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵאֲלֵיהֶם תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ עַד שֶׁנִּגְאֲלוּ. וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה הֵיאַךְ אָנוּ יוֹצְאִין לַמִּדְבָּר וְאֵין בְּיָדֵינוּ מִחְיָה לַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה. עֲלֵיהֶם מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה "הָלוֹךְ וְקָרֹאת בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם" וְגוֹ'. מַה שָּׁכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ, (שם ג) "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'" וְגוֹ'.

רמז רי

(שמות יב מ) ומושַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. שְׁלֹשִׁים שָׁנָה עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד יִצְחָק נִגְזְרָה גְּזֵרָה בֵּין הַבְּתָרִים רַבִּי אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם טז) "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה" כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. אִם יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה גּוֹאֲלָם אֲנִי לְדוֹרוֹת וְאִם לְאוּ גּוֹאֲלָם אֲנִי לְשָׁנִים. ומושַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בְּרֵמָז ז). (שמות יב מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגוֹ'. מַגִּיד שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ לֹא עִכְּבָן הַמָּקוֹם כְּהֶרֶף עַיִן. בְּט"ו בְּנִיסָן נִדְבַּר עִם אַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, בְּט"ו בְּנִיסָן נוֹלַד יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי מִקֵּץ, קֵץ אֶחָד לְכֻלָּן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי בָּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְשֻׁעְבָּדִים שְׁכִינָה מְשֻׁעְבֶּדֶת עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרָאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו" וְגוֹ' וּכְשֶׁנִּגְאָלוּ מַה הוּא אוֹמֵר (שם) "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר". וְאוֹמֵר (ישעיה סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר". אֵין לִי אֶלָּא צָרַת צִבּוּר, צָרַת יָחִיד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים צא, טו) "יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אֹתוֹ" וּמַהוּ אוֹמֵר (שם כא) "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד". וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַלּוּלֵי הַדָּבָר כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבְיָכוֹל אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַמָּקוֹם עַצְמְךָ פָּדִיתָ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל כִּבְיָכוֹל שְׁכִינָה גָּלְתָה עִמָּהֶם. גָּלוּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כז) "הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ" וְגוֹ', גָּלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יד) "לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה". גָּלוּ לְעֵילָם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם". גָּלוּ לֶאֱדוֹם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, א) "מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם". וּכְשֶׁהֵם חוֹזְרִין שְׁכִינָה חוֹזֶרֶת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, ג) "וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ" אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ" וְאוֹמֵר (שה"ש ד, ח) "אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה" וְכִי מִלְּבָנוֹן הִיא בָּאָה, וַהֲלֹא לְלְּבָנוֹן הִיא עוֹלָה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִתִּי מִלְּבָנוֹן" אֶלָּא כְּבְיָכוֹל אֲנִי וְאַתְּ עוֹלִין מִלְּבָנוֹן.

(שמות יב מב) לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה'. בּוֹ נִגְאֲלוּ בּוֹ עֲבִידִין לְהִגָּאֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בּוֹ נִגְאַל, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא אֵין נִגְאָלִין אֶלָּא בְּתִשְׁרֵי, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ", מִפְּנֵי מַה, "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה', אֶלָּא הוּא הַלַּיְלָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶת בָּנֶיךָ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ הַקֵּץ לֹא עִכְּבָן אֶפִלּוּ כְּהֶרֶף עַיִן. שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרֹתָם. מַגִּיד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִשְׁתַּמֵּר בּוֹ.

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּנֵיסָן נִגְאֲלוּ, בְּתִשְׁרֵי עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, דִּכְתִיב (תהלים פא, ד) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר", וּכְתִיב "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בְּנֵיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנֵיסָן עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, מַאי טַעְמָא, לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה', לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. וְאִידָךְ, לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין. תְּנַן הָתָם, לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת, וְהֵיכִי קָיְימֵי רַבָּנָן וּמְתַקְּנֵי מִילְתָא דְּאָתֵי בָּהּ לִידֵי סַכָּנָה, וְהָתַנְיָא, לֹא יֹאכַל תְּרֵי וְלֹא יִשְׁתֶּה תְּרֵי אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר קְרָא, לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַה', לַיְלָה הַמְשֻׁמָּר וּבָא מִן הַמַּזִּיקִין.

רמז ריא

(שמות יב מג-מה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה (וְאֶל) וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח. יֵשׁ פָּרָשָׁה שֶׁהוּא כּוֹלֵל בְּתְחִלָּה וּפוֹרֵט בַּסּוֹף, פּוֹרֵט בְּתְחִלָּה וְכוֹלֵל בַּסּוֹף (שמות יט, ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ", פָּרָט (שם) "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּלָל, "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", כְּלָל, (שם) "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה", פָּרָט זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח, כְּלָל כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, פָּרָט (פָּרָט ו)כְּלָל וּפָרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפָּרָט.

זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח. בְּפֶסַח מִצְרַיִם וּבְפֶסַח דּוֹרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, בְּפֶסַח מִצְרַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח מִצְרַיִם, בְּפֶסַח דּוֹרוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ט, ג) "כְּכָל חֻקֹּתָיו וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ". נָם לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה בְּפֶסַח מִצְרַיִם וּבְפֶסַח דּוֹרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכָל חֻקֹּתָיו וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ", אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד בּוֹ דְּבָרִים הַמְחֻסָּרִין בּוֹ אִיסִי בֶּן עַקַבְיָא אוֹמֵר, חֻקָּה הָאֲמוּרָה בְּפֶסַח אֵינָהּ אֶלָּא גּוּפוֹ. (וְ)כָל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ. אֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר וְאֶחָד גּוֹי בְּמַשְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כָּל בֶּן נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי". (להלן פסוק מח) וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ", כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ. מְשֻׁמָּדוּת (פְּסוּלוֹת) [פּוֹסֶלֶת] בְּפֶסַח וְאֵין מְשֻׁמָּדוּת (פְּסוּלוֹת) [פּוֹסֶלֶת] בִּתְרוּמָה. וְאִצְטְרִיךְ, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא עָרֵל, מִשּׁוּם דְּלֵית לֵיהּ מִילָה אֲבָל בֶּן נֵכָר דְּאִית לֵיהּ מִילָה אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינָן בֶּן נֵכָר, מִשּׁוּם דְּאֵין לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם, אֲבָל עָרֵל דְּלִבּוֹ לַשָּׁמַיִם אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ, "בּוֹ" אֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל בְּמָצָה וּמָרוֹר. וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, "בּוֹ", מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת וְאֵין מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בִּתְרוּמָה. (להלן פסוק מו) "וְעֵצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ", "בּוֹ" בְּכָשֵׁר וְלֹא בְּפָסוּל.

וְכָל עֶבֶד אִישׁ. אֵין לִי אֶלָּא עֶבֶד אִישׁ, עֶבֶד אִשָּׁה וְקָטָן מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר מִקְנַת כֶּסֶף מִכָּל מָקוֹם. אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לַחֵרוּת וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל

עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כֶּסֶף, עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה אֶלָּא עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו קָרוּי עֶבֶד, שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו אֵין קָרוּי עֶבֶד. וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ מַגִּיד שֶׁמִּילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוּ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח. אֵין לִי אֶלָּא מִילַת עֲבָדָיו, מִילַת זְכָרָיו מִנַּיִן הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמַר כָּאן אָז וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָז", מַה לְהַלָּן מִילַת זְכָרָיו אַף כָּאן מִילַת זְכָרָיו מַה כָּאן מִילַת עֲבָדָיו אַף לְהַלָּן מִילַת עֲבָדָיו דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵין מִילַת עֲבָדָיו מְעַכַּבְתּוּ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, אֶלָּא הֲרֵי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו עֲבָדָיו עֲרֵלִים, מִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְמוֹהֵלָן וּלְהַאֲכִילָן בַּפֶּסַח שֶׁהוּא רַשַּׁאי, תַּלְמוּד לוֹמַר וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, מָצִינוּ שֶׁהוּא רַשַּׁאי לְקַיֵּם לוֹ עֲבָדִים עֲרֵלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יב) "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיֵּם לוֹ עֲבָדִים עֲרֵלִים, שֶׁנֶּאֱמַר וּמַלְתָּה אֹתוֹ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ", אֶלָּא שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה וְלֹא הִסְפִּיק לְמוֹהֲלוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה לְכָךְ נֶאֱמַר "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ וְהַגֵּר". דָּבָר אַחֵר, וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְקַיְּמָה בּוֹ מִצְוַת מִילָה [וְאֶפְלוּ] שָׁעָה אַחַת אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַבָּשָׂר וְחִפָּה אֶת הָעֲטָרָה אֵינוֹ מְעַכְּבוֹ מִלֶּאֱכֹל לֹא בְּפֶסַח וְלֹא בִּתְרוּמָה וְעַל זֶה נֶאֱמַר רַבּוֹתֵינוּ בְּלוּד וְאָמְרוּ אֵינוֹ חוֹצֵץ לְטָמְאָה.

(שמות יב מו) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ, "תּוֹשָׁב" זֶה גֵּר תּוֹשָׁב "שָׂכִיר" זֶה הַגּוֹי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְדוּן מִן הַפֶּסַח עַל הַתְּרוּמָה לִפְסֹל בָּהּ אֶת הָעֲרֵל. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, מָה אִם פֶּסַח הַקַּל פָּסַל בּוֹ אֶת הָעֲרֵל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְסֹל בָּהּ אֶת הָעֲרֵל. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּפֶסַח שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב זְמַן אֲכִילָתוֹ לְאוֹכְלִין, לְפִיכָךְ פָּסַל בּוֹ אֶת הָעֲרֵל, תֹּאמַר בִּתְרוּמָה שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב זְמַן אֲכִילָתָהּ לְאוֹכְלִיהָ (אֵינוֹ) דִּין שֶׁלֹּא יִפְסֹל בָּהּ אֶת הָעֲרֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר [תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר בְּפֶסַח] תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר בִּתְרוּמָה, מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה, מַה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח פָּסַל בּוֹ אֶת הָעֲרֵל אַף שָׂכִיר וְתוֹשָׁב הָאָמוּר בִּתְרוּמָה פָּסַל בּוֹ אֶת הָעֲרֵל. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ". אֲבָל אִם הָיָה עֲרֵבִי מָהוּל וְגִבְעוֹנִי מָהוּל שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא כָּשֵׁר לֶאֱכֹל בַּפֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ.

רמז ריב

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן לְעֵרֶל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. נֶאֱמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר בְּפֶסַח וְנֶאֱמַר (ויקרא כב, י) "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בִּתְרוּמָה, מַה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח עֵרֶל אָסוּר בּוֹ, אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עֵרֶל אָסוּר בּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי

הוּא אוֹמֵר (שם ד) "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת הֶעָרֵל אָמַר מַר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. מֻפְנֶה, דְּאִי לֹא מֻפְנֶה אֵיכָא לְמֵיפְרָךְ, מַה לַּפֶּסַח שֶׁכֵּן חַיֵּיב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא מַאי אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה אִי מֻפְנֶה דְּתְרוּמָה מִצְרִיךְ צְרִיכֵי דְּתַנְיָא, תּוֹשָׁב זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם שָׂכִיר, זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים וְיֹאמַר תּוֹשָׁב וְאַל יֹאמַר שָׂכִיר, וַאֲנִי אוֹמֵר קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל, קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר תּוֹשָׁב זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים אֲבָל קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אוֹכֵל. בָּא שָׂכִיר וְלִמֵּד עַל תּוֹשָׁב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל. אֶלָּא דְּפֶסַח מֻפְנֶה. הָאי תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּפֶסַח מַאי נִיהוּ. אִלֵּימָא תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר מַמָּשׁ מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר אִיפְּטַר לֵיהּ מִפֶּסַח. וְהָא קַיְמָא לַן גַּבֵּי תְּרוּמָה דְּלָא אָכִיל, אַלְמָא לֹא קָנֵי לֵיהּ רַבֵּיהּ וְכוּ'. אֶלָּא לָאו מֻפְנֶה וְאַכַּתִּי מֻפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּלִמֵּדִין וּמְשִׁיבִין, כֵּיוָן דִּלְגוּפֵיהּ לֹא צָרִיךְ שָׁדְּ חַד אֲלַמֵּד וְחַד אֲמַלֵּמֵּד וַהֲוָה לֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה מֻפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין. אִי מַה פֶּסַח אוֹנֵן אָסוּר אַף תְּרוּמָה אוֹנֵן אָסוּר, אָמַר קְרָא (ויקרא כב, י) "וְכָל זָר" זְרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת. אֵימָא וְלֹא עֲרֵלוּת, הָא כְּתִיב תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. וּמָה רְאִיתָ, [מִסְתַּבְּרָא] עֲרֵלוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי שֶׁכֵּן מְחֻסָּר מַעֲשֶׂה, וּמַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ, וַעֲנוּשׁ כָּרֵת וְיֶשְׁנוֹ לִפְנֵי הַדִּבּוּר, וּמִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ. אַדְרַבָּא, אֲנִינוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּכָל שָׁעָה וְנוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים וְאֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן עַצְמוֹ. הֲנָךְ נָפְישֶׁן רָבָא אָמַר, בְּלֹא הֲנָךְ נְפִישֶׁן נַמִי לֹא מָצִיתָ אַמֵּרת שַׁבְּקִינַן עֲרֵלוּת דְּכָתַב בְּגוּפֵיהּ וַיִּלְפְּינָן אֲנִינוּת מִפֶּסַח, דְּפֶסַח גּוּפֵיהּ מִמַּעֲשֵׂר גָּמַר. אִי מַה פֶּסַח מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אַף תְּרוּמָה מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת, אָמַר קְרָא (לעיל פסוק מד) וּמִלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ, מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת [מִלֶּאֱכֹל פֶּסַח] וְאֵין מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אֹתוֹ בְּתְרוּמָה. אִי הָכִי אֵימָא "עֲרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ", "בּוֹ" אֵינוֹ אוֹכֵל אֲבָל אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הָא כְּתִיב תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. וּמָה רְאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא עֲרֵלוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי שֶׁכֵּן מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ וְעָנוּשׁ כָּרֵת. אַדְרַבָּא, מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּכָל שָׁעָה. הֲנָךְ נַפְשִׁין רָבָא אָמַר, בְּלֹא הֲנָךְ נְפִישֶׁן לֹא מָצִיתָ אַמֵּרת מִי אֵכָא מִידֵי דְּעֲרֵלוּת דְּגוּפֵיהּ לֹא מְעַכְּבָא וְעֲרֵלוּת דְּאַחֲרִינֵי מְעַכְּבָא. וְרַבִּי עֲקִיבָא הָאי תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר מַאי עָבִיד לֵיהּ לְאַתּוּיֵי גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל וְקִסְבַר צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאי "אִישׁ אִישׁ" מַאי עָבִיד לֵיהּ, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. הַשְׁתָּא דְּאָמְרַת בּוֹ לְדָרְשָׁא (להלן פסוק מח) ["וְ]כָל עֲרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ" (לעיל פסוק מג) "וְכָל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ" לָמָּה לִי "בּוֹ" מְשַׁמְּדוּת פּוֹסֶלֶת, וְאֵין מְשַׁמְּדוּת פּוֹסֶלֶת בְּמַעֲשֵׂר. ["וְ]כָל עֲרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ" "בּוֹ" אֵינוֹ אוֹכֵל אֲבָל אוֹכֵל הוּא בְּמַצָּה וּמָרוֹר. אֵין לִי אֶלָּא מִילַת זְכָרָיו בִּשְׁעַת

עֲשִׂיָה וַעֲבָדָיו בִּשְׁעַת אֲכִילָה מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה וְשֶׁל זֶה בְּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָז אָז" לְגָזֵרָה שָׁוָה.

בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל. בַּחֲבוּרָה אַחַת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ בְּבַיִת אֶחָד כְּמַשְׁמָעוֹ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם", הָא לָמַדְנוּ שֶׁהוּא נֶאֱכָל בְּבָתִּים הַרְבֵּה. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל, בַּחֲבוּרָה אַחַת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִכָּאן אָמְרוּ, הַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת וְאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת כֵּיצַד. הָיוּ בְתוֹךְ הַבַּיִת וּבָקְעָה עֲלֵיהֶם הַקּוֹרָה יוֹצְאִין לָחָצֵר. הָיוּ בֶחָצֵר וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְנִכְנָסִין בַּבַּיִת, נִמְצָא אוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה, חוּץ לַחֲבוּרָה הָא אִם הוֹצִיא עָבַר עַל הַמִּצְוָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר, וְהַדִּין נוֹתֵן הוֹאִיל וּשְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים וּפֶסַח קָדָשִׁים קַלִּים, אִם לָמַדְתָּ עַל שְׁלָמִים שֶׁאִם הוֹצִיאָן לַחוּץ פְּסָלָן אַף הַפֶּסַח אִם הוֹצִיאוֹ לַחוּץ פְּסָלוֹ. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תוֹצִיא, חוּץ לַחֲבוּרָה. לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת. בַּבָּשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַתָּה אוֹמֵר בַּבָּשָׂר, אוֹ אֵינוֹ אֶחָד בָּשָׂר וְאֶחָד עֶצֶם פָּסַל, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר, בַּבָּשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרמ"א וּבְרֶמֶז תמ"ג). וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל פסוק ח) "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר", הַבָּשָׂר שֶׁחוּץ לָעֶצֶם אוֹ אֵינוֹ [אֶלָּא] בָּשָׂר שֶׁבְּתוֹךְ הָעֶצֶם וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר, (אוֹ עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר) תַּלְמוּד לוֹמַר וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר. בּוֹ, וְלֹא בִּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁהָיָה בַדִּין, וּמָה אִם פֶּסַח הַקַּל הֲרֵי הוּא עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁבּוֹר, קָדָשִׁים חֲמוּרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בּוֹ, "בּוֹ" וְלֹא בִּשְׁאָר קָדָשִׁים. הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, אֲבָל הַמּוֹתִיר בְּטָהוֹר וְהַשּׁוֹבֵר בְּטָמֵא אֵינוֹ עוֹבֵר. מִנָּלָן, אָמַר קְרָא וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ, בּוֹ בְּכָשֵׁר וְלֹא בְּפָסוּל. מוֹתִיר בְּטָהוֹר מִנָּלָן, דְּתַנְיָא "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר" בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה אַחַר לֹא תַעֲשֶׂה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ, אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (לעיל פסוק ח) "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר" בְּבָשָׂר שֶׁעַל גַּבֵּי הָעֶצֶם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבָשָׂר שֶׁבְּתוֹךְ הָעֶצֶם, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ בַּעֲצָמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן מֹחַ אֲבָל בַּעֲצָמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֹחַ שׁוֹבֵר וְאוֹכֵל, וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁהֲרֵי יְבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה רְבָא אָמַר, אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְעֶצֶם לֹא (ת)[יִ]שְׁבְּרוּ בוֹ" בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" הֲרֵי אוֹמֵר אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ. לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת. אֵין לִי אֶלָּא מִבַּיִת לְבַיִת, מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר מִן הַבָּשָׂר חוּצָה חוּצָה לַאֲכִילָתוֹ. אָמַר רַב אַמִי, הַמּוֹצִיא בְּשַׂר פֶּסַח מֵחֲבוּרָה

לַחֲבוּרָה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּנִּיחַ הוֹצָאָה כְּתִיב בֵּיהּ כְּשַׁבָּת. תַּנְיָא "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶן(ן)[ם"], מְלַמֵּד שֶׁהַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. יָכוֹל שֶׁהָאוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל, מִכָּאן אָמְרוּ, הַשָּׂמֵשׂ שֶׁאָכַל כְּזַיִת (בָּשָׂר הַנּוֹתָר) [בְּצַד הַתַּנּוּר] רָצוּ בְּנֵי חֲבוּרָה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ טוֹבָה בָּאִין וְיוֹשְׁבִין בְּצִדּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, "בָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶן(ן)[ם"] מְלַמֵּד שֶׁהָאוֹכְלוֹ אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. יָכוֹל יְהֵא נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל. מַר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וּמַר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמַּסֹּרֶת. (יָכוֹל יְהֵא עִקָּרוֹ שֶׁל פֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל). (שמות יב מז) כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כא) "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן", כְּשֵׁם שֶׁפֶּסַח מִצְרַיִם אֵינוֹ כָּשֵׁר אֶלָּא לְמִשְׁפָּחוֹת כָּךְ פֶּסַח דּוֹרוֹת לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא לְמִשְׁפָּחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ, מַגִּיד שֶׁפֶּסַח נֶאֱכָל בְּעִרְבּוּבְיָא. (שמות יב מח) וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח. שׁוֹמֵעַ אֲנִי כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ, מָה אֶזְרָח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַף הַגֵּר בַּאַרְבָּעָה עָשָׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְסָחִים שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ, מָה אֶזְרָח הָאָרֶץ שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי וְכוּ'. הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ, מַגִּיד שֶׁמִּילַת זְכָרָיו מְעַכֶּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח, אֵין לִי אֶלָּא מִילַת זְכָרָיו, מִילַת עֲבָדָיו מִנַּיִן הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמַר כָּאן אָז וְנֶאֱמַר לְהַלָּן, (לעיל פסוק מד) "אָז" מַה לְהַלָּן מִילַת עֲבָדָיו אַף כָּאן מִילַת עֲבָדָיו וּמַה (כָּאן) [לְהַלָּן] מִילַת זְכָרָיו אַף כָּאן מִילַת זְכָרָיו דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מִילַת זְכָרָיו מְעַכֶּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בַּפֶּסַח. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ. אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת פֶּסַח וּמִצְוַת מִילָה, אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה יְקַדִּים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר, הִקְדִּים מִצְוַת מִילָה לְמִצְוַת הַפֶּסַח. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הָעֶבֶד שֶׁטָּבַל לִפְנֵי רַבּוֹ שֶׁיָּצָא בֶּן חוֹרִין, מַעֲשֶׂה בִּבְלוֹרְיָא שֶׁטָּבְלוּ מִקְצַת שִׁפְחוֹתֶיהָ לְפָנֶיהָ וּמִקְצַת לְאַחֲרֶיהָ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ אֶת שֶׁטָּבְלוּ לְפָנֶיהָ בְּנוֹת חוֹרִין וּלְאַחֲרֶיהָ מְשֻׁעְבָּדוֹת. אַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מְשַׁמְּשׁוֹת אוֹתָהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ. תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מְצָאַנִי זָקֵן אֶחָד, אָמַר לִי, יֵשׁ אֵמוּת הָעוֹלָם לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנֵי כָּל גּוֹי וְכָל מַמְלָכָה שֶׁעִנּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלָחֲצוּ אוֹתָם רוֹאִין בְּטוּבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחוֹזְרִין וְשָׁבִין לַעֲפָרָן וְשׁוּב אֵינָן חַיִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס" וְגוֹ', וְכָל גּוֹי וְכָל מַמְלָכָה שֶׁלֹּא עִנּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא לָחֲצוּ אוֹתָם בָּאִין לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ה ו) "וְעָמְדוּ זָרִים" וְגוֹ', "וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי ה' תִּקָּרֵאוּ", וְאוֹמֵר "וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר", אֵלּוּ הַכְּשֵׁרִים שֶׁבָּאֻמּוֹת. אָמַר לִי, רַבִּי תֹּאמַר הוֹאִיל וְהֵן בָּאִין

לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כוּ'. וְכָל עֶרֶל לֹא יֹאכַל בּוֹ, יָכוֹל יִפְסֹל בְּנֵי חֲבוּרָה הַבָּאִים עִמּוֹ. וְדִין הוּא, הוֹאִיל וְטֻמְאָה פּוֹסֶלֶת וְעֶרְלָה פּוֹסֶלֶת, מַה טֻּמְאָה לֹא עָשָׂה בָּהּ מִקְצַת טֻמְאָה כְּכָל טֻמְאָה אַף עֶרְלָה לֹא עָשָׂה בּוֹ מִקְצַת עֶרְלָה כְּכָל עֶרְלָה, אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוּ, הוֹאִיל וְעֶרְלָה פּוֹסֶלֶת וּזְמַן פּוֹסֵל, מַה זְּמַן עָשָׂה בּוֹ מִקְצַת זְמַן כְּכָל זְמַן אַף עֶרְלָה עָשָׂה בּוֹ מִקְצַת עֶרְלָה כְּכָל עֶרְלָה. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דָּנִין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַזְּבָחִים וְכוּ'. אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוּ. אוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ מִדָּבָר שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ וְאַל יוֹכִיחַ טֻמְאָה שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ תַּלְמוּד לוֹמַר וְכָל עֶרֶל, אִבָּא כּוּלָּהּ עֶרְלָה פְּסוּלָה, מִקְצָתָהּ לֹא פְּסוּלָה. וְכִי תֵּימָא לִזְרִיקָה, דְּכוּלָּהּ עֶרְלָה פְּסֹלָה אֶבָל בִּזְרִיקָה לֹא, דְּקָא סָבַר רַבָּה שְׁחָטוֹ לְמוֹלִין שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ בּוֹ עֲרֵלִים כָּשֵׁר, דְּאֵין מַחֲשֶׁבֶת עֲרֵלִים בִּזְרִיקָה. וְכִי תֵּימָא, מַאי קִילָא בִּזְרִיקָה, דְּאֵין מַחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִין בִּזְרִיקָתָהּ וְרַב חִסְדָּא אַדְּרַבָּא לְאִידָךְ גִּיסָא תַּלְמוּד לוֹמַר [וְ]כָל עֶרֶל, דְּאִי אִיכָּא כֻּלָּהּ עֲרֵלוּת פְּסֹלָה, מִקְצָתָהּ לֹא פְּסֹלָה. וְכִי תֵּימָא, הוּא הַדִּין לִזְרִיקָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת" בִּשְׁחִיטָה, אֲבָל בִּזְרִיקָה אֲפִלּוּ מִקְצָתָהּ נַמִי פְּסֹלָה. וְכִי תֵּימָא מַאי חֲמָרָא דְּלָא מִיקְבַּע בְּפִגּוּל אֶלָּא בִּזְרִיקָה. תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח. לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח שֶׁהִשְׁוָה בּוֹ אֶת הַגֵּר לָאֶזְרָח, שְׁאַר כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר תּוֹרָה אַחַת, בָּא הַכָּתוּב וְהִשְׁוָה אֶת הַגֵּר לָאֶזְרָח לְכָל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה.

רמז ריג

תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר. שְׁלֹשָׁה גֵּרִים הֵן. יֵשׁ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר לְשֵׁם אִשָּׁה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִתְגַּיַּרְתָּ בִּשְׁבִיל הַנְּבֵלָה, הֲרֵי נְתוּנָה לְךָ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, כא) "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה". הַגֵּר הַשֵּׁנִי לְהִיוֹת מִתְפָּרְנֵס כְּעָנִי, הֲרֵי הֵן נוֹתְנִין לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, כב) "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר" וְגוֹ'. הַגֵּר הַשְּׁלִישִׁי זֶה שֶׁנִּתְגַּיֵּר לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא שָׁקוּל עָלַי כְּאַחַד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת וְגוֹ' תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח" וְגוֹ'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהוּא שָׁקוּל עָלַי כַּלָּוִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, כט) "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ", אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַגֵּר הַזֶּה כְּלֵוִי לְפָנֶיךָ אָמַר לוֹ גָּדוֹל הוּא לְפָנַי, שֶׁנִּתְגַּיֵּר לִשְׁמִי. מָשָׁל לְצַבִּי שֶׁגָּדַל בַּמִּדְבָּר וּבָא מֵעַצְמוֹ וְנִתְעָרֵב בַּצֹּאן וְהָיָה הָרוֹעֶה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וּמְחַבְּבוֹ יוֹתֵר מִצֹּאנוֹ. אָמְרוּ לוֹ, לְצַבִּי זֶה אַתָּה מְחַבֵּב יוֹתֵר מִן הַצֹּאן. אָמַר לָהֶם כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַעְתִּי בְּצֹאנִי, מוֹצִיאָן בַּבֹּקֶר וּמַכְנִיסָן בָּעֶרֶב עַד (שֶׁבָּא גְּדֵלוּ) [שֶׁנִּתְגַּדְּלוּ], וְזֶה שֶׁגָּדַל בַּמִּדְבָּרוֹת וּבִיְעָרִים וּבָא מֵעַצְמוֹ לְתוֹךְ צֹאנִי לְכָךְ אֲנִי מְחַבְּבוֹ. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כַּמָּה יָגַעְתִּי בְּיִשְׂרָאֵל, הוֹצֵאתִים מִמִּצְרַיִם, הֶרְאֵיתִי

לִפְנֵיהֶם, הוֹרַדְתִּי לָהֶם אֶת הַמָּן, הֵגַזְתִּי לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו, הֶעֱלִיתִי לָהֶם אֶת הַבְּאֵר, הִקַּפְתִּים עֲנָנֵי כָּבוֹד עַד שֶׁקִּבְּלוּ תּוֹרָתִי, וְזֶה בָּא מֵעַצְמוֹ, לְפִיכָךְ שָׁקוּל עָלַי כְּיִשְׂרָאֵל וְכוּ' [וּכְלִוִי].

רמז ריד

(שמות יג א-ב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר. זוּ אַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶם, כְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט, וּפְרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל, קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, כְּלָל, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת בְּמַשְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, יט) "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד" וְגוֹ'. "הַזָּכָר", פְּרָט, יָצְאוּ נְקֵבוֹת, מִמַּשְׁמַע אֲנִי אֶקְרָא אֶת הַכְּלָל וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר הַפְּרָט, שֶׁאִם קוֹרֵא אֲנִי אֶת הַכְּלָל אֲבָל לֹא אֶת הַפְּרָט שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל שֶׁיִּוָּלֵד רִאשׁוֹן בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה יִהְיֶה בְּכוֹר (וְכוּ'), תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבְּכוֹר וְגוֹ'. הַזָּכָר", זְכָרִים אֲבָל לֹא נְקֵבוֹת. אֲנִי אֶקְרָא אֶת הַפְּרָט אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלָל, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל זָכָר שֶׁיִּוָּלֵד בֵּין כְּשֶׁהוּא פּוֹתֵחַ רֶחֶם וּבֵין שֶׁאֵינוֹ פּוֹתֵחַ רֶחֶם יִהְיֶה בְּכוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, עַד שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וּפוֹתֵחַ רֶחֶם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "כָּל פֶּטֶר רֶחֶם" וְגוֹ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים טו, יט) "תַּקְדִּישׁ" וְכָתוּב אַחֵר אוֹמֵר "לֹא יַקְדִּישׁ". מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי וְאֵין אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּאָדָם יֵשׁ לוֹ בַּבְּהֵמָה, יָצְאוּ הַלְּוִיִּים שֶׁאֵין לָהֶם בָּאָדָם, לֹא יִהְיֶה לָהֶם בַּבְּהֵמָה.

דָּבָר אַחֵר, הִקִּישׁ בְּכוֹר אָדָם לִבְכוֹר בְּהֵמָה וּבְכוֹר בְּהֵמָה לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר בְּהֵמָה הַנִּפְלִים פּוֹטְרִים בָּהּ מִן הַבְּכוֹרָה, אַף בְּכוֹר אָדָם הַנִּפְלִים פּוֹטְרִים הַבְּכוֹרָה, מַה בְּכוֹר אָדָם אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.

רמז רטו

לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יב, ו) "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְגוֹ' וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ הוּא בְּמָקוֹם רָחוֹק יִהְיֶה חוֹבָה עָלָיו לְהָבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, הִקִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר אָדָם אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, מַה בְּכוֹר אָדָם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה אַתָּה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. לִי הוּא, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים טו, יט) "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ", הַקְדִּישׁוֹ כְּדֵי שֶׁתְּקַבֵּל שָׂכָר, אוֹ אִם הִקְדִּשְׁתּוֹ יְהֵא מֻקְדָּשׁ וְאִם לָאו אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר לִי הוּא מִכָּל מָקוֹם, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְדִּישׁ", שֶׁתְּקַבֵּל שָׂכָר. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וּבְעֵר

עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה מ, טז) "וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן", כְּדֵי שֶׁתְּקַבֵּל שָׂכָר.

רמז רטז

כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר כח, ד) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר", לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה שם) "וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד", שֶׁתְּקַבֵּל שָׂכָר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" הִתְקַבֵּל שָׂכָר. כְּבָר שָׁבְתוּ תַּלְמִידִים בְּיַבְנֶה וְלֹא שָׁבַת שָׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּכְשֶׁבָּאוּ הַתַּלְמִידִים אֲצָלוֹ אָמַר לָהֶם מַה דָּבָר חָדָשׁ הָיָה לָכֶם בְּיַבְנֶה, אָמְרוּ לוֹ, אַחֲרֶיךָ רַבִּי, אָמַר לָהֶם, מִי שָׁבַת שָׁם. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר לָהֶם, אִי אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁבַת שָׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְלֹא חִדֵּשׁ לָכֶם דָּבָר. אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי, כְּלָל זֶה דָּרַשׁ (דברים כט, ט י) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם וְגוֹ' טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם", וְכִי טַף זֶה יוֹדֵעַ לְהָבִין בֵּין טוֹב לְרָע, אֶלָּא לִתֵּן שָׂכָר בָּנִים לְאָבוֹת לְרַבּוֹת שִׂכַּר עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר". אָמַר לָהֶם, אֵין זֶה דָּבָר חָדָשׁ, וַהֲלֹא אֲנִי כְּבֶן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי לְדָבָר זֶה בִּלְתִּי הַיּוֹם, אַשְׁרֶיךָ אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה יָצָא מֵחֲלָצֶיךָ. אֵין הַדּוֹר יָתוֹם שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שָׁרוּי בְּתוֹכוֹ. אָמְרוּ לוֹ, עוֹד כְּלָל אֶחָד דָּרַשׁ, (ירמיה כג, ז) "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. מָשָׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לְבָנִים, נוֹלְדָה לוֹ בַּת הָיָה נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַבַּת, נוֹלַד לוֹ בֵּן הִנִּיחַ אֶת הַבַּת וְהָיָה נוֹדֵר בְּחַיֵּי הַבֵּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בּוֹ זְאֵב, נִצַּל מִמֶּנּוּ, הָיָה מְתַנֶּה נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ בַּזְּאֵב, חָזַר וּפָגַע בּוֹ אֲרִי וְהִנִּיחַ נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ בַּזְּאֵב וְהָיָה מְתַנֶּה נְסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ בָּאֲרִי. כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ (בראשית כח, יט) "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל", עֲבַר שֵׁם הָרִאשׁוֹן וְנִתְקַיֵּם שֵׁם הַשֵּׁנִי.

רמז ריז

כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ "וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם", עֲבַר שֵׁם הָרִאשׁוֹן וְנִתְקַיֵּם שֵׁם הַשֵּׁנִי. כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ (שם טו) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ" וְגוֹ' עֲבַר שֵׁם הָרִאשׁוֹן וְנִתְקַיֵּם שֵׁם הַשֵּׁנִי. כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ (שם לב, כח) "וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ" הָרִאשׁוֹן נִתְקַיֵּם לוֹ וְהַשֵּׁנִי נִתְוַסֵּף לוֹ. יִצְחָק לֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ, שֶׁנִּקְרָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹשָׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יִצְחָק וּשְׁלֹמֹה וִישַׁעְיָה, בְּיִצְחָק מַהוּ אוֹמֵר, (שם יז, יט) "אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ" וְגוֹ'. בִּשְׁלֹמֹה מַהוּ אוֹמֵר, הִנֵּה בֵן נוֹלַד לָךְ וְגוֹ' שְׁלֹמֹה

יְהֶיה שְׁמוֹ. בִּיאשִׁיָּה מַהוּ אוֹמֵר "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף יִשְׂמָעֵאל בַּגּוֹיִם. מָצִינוּ שְׁמוֹתָן שֶׁל צַדִּיקִים וּמַעֲשֵׂיהֶם גְּלוּיִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם עַד שֶׁלֹּא נוֹצְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, ה) "בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ". הָא לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים גְּלוּיִים, שֶׁל רְשָׁעִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי וְיָלְדָה מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ וְנוֹתֵן חֲצִי דָמְיוֹ לַכֹּהֵן, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל זְמַן שֶׁיֵּד גּוֹי בָּאֶמְצַע פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, רַבָּנָן סָבְרֵי, בְּכוֹר מִקְצַת בְּכוֹר מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא כָּל, וְעַד דְּאִכָּא כֻּלֵּיהּ וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, בְּכוֹר כֻּלֵּי' מַשְׁמַע כְּתַב רַחֲמָנָא כָּל], דַּאֲפִלּוּ כָּל דְּהוּ. וְאִיבָּעִית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּכוֹר רוּבָּה מַשְׁמַע, מַר סָבַר כָּל לְמִלּוּיֵי אָתָא, וּמַר סָבַר כָּל לְגָרוּעֵי אָתֵי. וְכַמָּה תְּהֵא שֶׁתָּפוּת עִם הַגּוֹי וּתְהֵא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר רַב הוּנָא, אֲפִילּוּ אָזְנוֹ, מַתְקִיף לֵהּ רַב נַחְמָן, וְלֵימָא לֵיהּ שְׁקֹל אָזְנָךְ וְזִיל. אִתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר, דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ נְבֵלָה, וְרָבָא אָמַר, כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, מַר סָבַר טְרֵפָה חַיָּה וּמַר סָבַר טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה. אֲמַרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא, הָא דְּרַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא וְרָבָא לֹא פְּלִיגִי, הָא בּוֹ, הָא בְּאִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא, מַאי שְׁנָא בּוֹ דְּבָעֵינַן כָּל בְּכוֹר וְלֵיכָּא, אִמּוֹ נַמִּי בָּעֵינַן (שמות לד, יט) "כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכָר וְלֵיכָּא, אֶלָּא לֹא שְׁנָא. מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא מִנְּפָלִים דְּאַף עַל גַּב דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּתָא נִינְהוּ קָדְשֵׁי, דַּאֲמַר מַר, (להלן פסוק יב) "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה", שֶׁגֶר בִּבְהֵמָה. הָתָם כֵּיוָן דְּלָא עָרַב בְּהוּ חוּלִּין קָרִינָא בְּהוּ כָּל בְּכוֹר, הָכָא דְּעָרְבֵי בְּהוּ חוּלִּין לֹא קָרִינָא בֵּיהּ כָּל בְּכוֹר. רַב מָרִי בַּר רָחֵל הַוְיָא לֵיהּ הַהוּא חֲיוּתָא. הֲוָה מַקְנֵי לְאוּדְנַיְיהוּ לַגּוֹיִם, וְאָסַר לְהוּ בְּגִזָּה וַעֲבֹדָה, וְיָהֵיב לְהוּ לַכֹּהֲנִים, וְכַלַּאי חֲיוּתָא אַמַּאי מַקְנֵי לְהוּ לַגּוֹיִם, דִּלְמָא אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה. אִי הָכִי, מַאי טַעְמָא כַּלַּאי חֲיוּתָא, מִשּׁוּם דְּקָא מַפְקַע לְהוּ מִקְדּוּשָׁתַיְיהוּ. וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה, מֻתָּר לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, הָתָם מִקְדּוּשַׁת מִזְבֵּחַ קָא מַפְקַע לֵיהּ, הָכָא מִקְדּוּשַׁת כֹּהֵן נַמִּי מַפְקַע לֵיהּ. וְאִי תֵּימָא, רַב מָרִי בַּר רָחֵל יָדַע לְאַקְנוּיֵי קִנְיָן גָּמוּר, כֵּלֵי עַלְמָא לֹא יָדְעֵי לְאַקְנוּיֵי קִנְיָן גָּמוּר, וַחֲזֵי אִינִישׁ אַחֲרִינָא וְאָזִיל וְעָבִיד, וְסָבַר רַב מַרִי בַּר רָחֵל מִילְּתָא דְּעָבִיד, וְאָתֵי בָּהּ לִידֵי תַּקָּלָה. הַלּוֹקֵחַ עֻבָּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמְּשַׁתֵּף לוֹ וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן לוֹ כְּדֵי קַבָּלָה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיִשְׂרָאֵל" אֲבָל בַּאֲחֵרִים לֹא, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּבִים, לֹא נִפְטְרוּ אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן, מִפֶּטֶר חֲמוֹר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בְּכוֹר לְנַחֲלָה וּלְכֹהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר

רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה, בְּנָהּ פָּטוּר מֵחֲמִשָּׁה סְלָעִים, אַף עַל גַּב דְּאִיעַבָּר מִישְׁרָאֵל, וְשַׁאנִי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא פֶּטֶר רֶחֶם, בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָה רַחֲמָנָא.

רמז ריח

(שמות יג ג-ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמַּזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּיָּמִים, בַּלֵּילוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", "יְמֵי חַיֶּיךָ", הַיָּמִים, "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", הַלֵּילוֹת, כְּדִבְרֵי בֶּן זוֹמָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, "יְמֵי חַיֶּיךָ", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. אָמַר לוֹ בֶּן זוֹמָא, עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם לְעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, ז ח) "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְגוֹ' כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא", מַגִּיד שֶׁאֵין מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם לְעָתִיד לָבֹא.

רמז ריט

מִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, טו) "וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב". וּמִנַּיִן שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, י) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", זוּ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, "עַל הָאָרֶץ", זוּ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, "הַטֹּבָה", זֶה בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן", "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", שֶׁגִּמְלָנוּ כָּל טוּב, א"ר חִיָּיא בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" (וּבֵרַכְתָּ הַטֹּבָה) מַה זֶּה מְחֻסָּר "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", בֵּין מִדָּה טוֹבָה בֵּין מִדַּת פֻּרְעָנוּת. אֵין לִי אֶלָּא מָזוֹן שֶׁהוּא טָעוּן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו, לְפָנָיו מִנַּיִן, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, קַל וָחֹמֶר הוּא, אִם בְּשֶׁאָכַל וְשָׂבַע הֲרֵי טָעוּן בְּרָכָה קַל וָחֹמֶר כְּשֶׁהוּא תֹּאב לֶאֱכֹל. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", זוּ בִּרְכַּת הַזָּן, "עַל הָאָרֶץ", זוּ בִּרְכַּת הָאָרֶץ, "הַטֹּבָה" זֶה בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ג, כה) "הָהָר הַטּוֹב", "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" זֶה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֵין לִי אֶלָּא לְאַחֲרָיו, לְפָנָיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", מִשָּׁעָה שֶׁנִּתַּן לָךְ. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ", אֵימָתַי הוּא לַחְמְךָ, עַד שֶׁלֹּא אָכַלְתּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא מָזוֹן שֶׁהוּא טָעוּן בְּרָכָה לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, תּוֹרָה מִנַּיִן, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמַה מָּזוֹן שֶׁהוּא צָרֵךְ חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה טָעוּן בְּרָכָה לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, תּוֹרָה שֶׁהִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן בְּרָכָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", מַהוּ "הַטֹּבָה", זוּ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ב) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" וְגוֹ'. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,

הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים לב, ג) "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא", זֶה הַמְּבָרֵךְ, "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ", אֵלּוּ הָעוֹנִים אַחֲרָיו, וּמַה הֵם עוֹנִין אַחַר הַמְּבָרֵךְ, בָּרוּךְ ה' הַמְּבֹרָךְ וְגוֹ', וּכְשֶׁהוּא קוֹרֵא בִּשְׁמוֹ עוֹנִין אַחֲרָיו בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר "גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי". רַבִּי אוֹמֵר, (משלי י, ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" כְּשֶׁהוּא מַזְכִּיר חַי הָעוֹלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה, יז) "צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו" תֵּן לוֹ בְּרָכָה. [וְ]לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ, לַעֲשׂת אֶת הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים טז, ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ" הָא לְמַדְנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ, לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם שְׂרָצִים קִלִּים עָשָׂה בָּהֶם אֶת הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל, חָמֵץ חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ כֵּן, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ הַיּוֹם, מַגִּיד שֶׁלֹּא אָכְלוּ יִשְׂרָאֵל מַצָּה בְּמִצְרַיִם אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד.

רמז רכ

אָמַר חִזְקִיָּה, מִנַּיִן לְחָמֵץ בְּפֶסַח שֶׁאָסוּר בְּהֲנָאָה כָּל שִׁבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר [וְ]לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ לֹא יֵהֵא בּוֹ הֶיתֵּר אֲכִילָה. טַעְמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל, הָא לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל אִסּוּר אֲכִילָה מַשְׁמָע אִסּוּר הֲנָאָה לֹא מַשְׁמָע. וּפְלִינָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יֹאכַל, לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט לְךָ בִּנְבֵלָה, לַגֵּר בְּתוֹשָׁב וְלַנָּכְרִי בְּמִכְירָה. וַהֲרֵי חָמֵץ, דְּרַחֲמָנָא אָמַר לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ, וְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, תְּמַהּ עַל עַצְמְךָ, הֵיאַךְ חָמֵץ אִסּוּר בַּהֲנָאָה כָּל שִׁבְעָה. שַׁאנִי הָתָם, דִּכְתִיב "לֹא יֵרָאֶה לְךָ", שֶׁלְּךָ יֵהֵא. וְרַבָּנָן, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. וְאִידָךְ, תַּרְתֵּי לְךָ כְּתִיבִי. וְאִידָךְ, חַד בְּגוּפֵי שֶׁכְּבַשְׁתּוּ וְחַד בְּגוּפֵי שֶׁלֹּא כְּבַשְׁתּוּ, וְאִידָךְ, שִׁלְשָׁה לְךָ כְּתִיבִי, וְאִידָךְ, חָד בִּשְׁאוֹר וְחָד בְּחָמֵץ, וּצְרִיכֵי.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִנַּיִן לְפֶסַח מִצְרַיִם שֶׁאֵין חֲמוּצוֹ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יֵאָכֵל חָמֵץ הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים. רַבִּי בְּנָיָיה אוֹמֵר, אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְיוֹם אֶחָד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ, מִיָּד. הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב אֶלָּא חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָכֶם, לֹא חַמָּה קָשָׁה וְלֹא גְּשָׁמִים. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר (תהלים סח, ז) "מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת", אִלּוּ בּוֹכִים וְאִלּוּ מְשׂוֹרְרִים, מְצָרִים בּוֹכִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמְצָרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה" וְגוֹ'. יִשְׂרָאֵל מְשׂוֹרְרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיח, טו) "קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים", שֶׁהַמָּקוֹם

מִתְרוֹמֵם עַל הַמְצָרִיִּים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, "בַּכּוֹשָׁרוֹת", בְּמַעֲשֶׂה הַכְּשֵׁרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לח, ח) "בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, בִּזְכוּת אַבְרָהָם אֲבִיהֶם הוֹצִיא הַמָּקוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, מב מג) "כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת אַבְרָהָם עַבְדּוֹ וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר בִּזְכוּת הַמִּילָה הוֹצִיא הַמָּקוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ו) "וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ" וְגוֹ'. רַבִּי אוֹמֵר, בִּזְרִיזוּת יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְחִפָּזוֹן יֵד הוֹצִיא ה'.

דָּבָר אַחֵר, בִּזְרִיזוּת עַצְמָן יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, א) "וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם" וְגוֹ'. רַבִּי אוֹמֵר, ["מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת"], סוֹרְרִים הָיוּ אֶלָּא שֶׁנִּתְגַּהֲ עִמָּהֶן בְּהֶכְשֵׁרוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֹמַר אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וְגוֹ' וָאֲעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל", אַךְ סוֹרְרִים הָיוּ אֶלָּא שֶׁנִּתְגַּהֲ עִמָּהֶן בְּהֶכְשֵׁרוּת. הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים וְגוֹ'. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר חֹדֶשׁ הָאָבִיב, אֶלָּא מַגִּיד שֶׁהַשָּׁנָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לֵיעָבֵר. (כָּתוּב בְּרֶמֶז קפ"ז).

רמז רכא

וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ'. בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת עֲמָמִים, שֶׁהֵן שִׁבְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת הָעֲמָמִין, הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמַר כָּאן בִּיאָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בִּיאָה", מַה בִּיאָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת הָעֲמָמִין שֶׁהֵן שִׁבְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר, אַף בִּיאָה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת הָעֲמָמִין שֶׁהֵן שִׁבְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שם כו, ב) "וְלִקַּחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל הָאֲרָצוֹת בְּמַשְׁמָע, הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמַר כָּאן שִׁבוּעָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם ג) "שְׁבוּעָה", מַה שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת לְהַלָּן בְּאֶרֶץ חֲמֻשָּׁה עֲמָמִין שֶׁהֵן שֶׁבַע בְּמָקוֹם אַחֵר אַף כָּאן בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת עֲמָמִין שֶׁהֵן שִׁבְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ" מָה אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ הָאֲמוּר לְהַלָּן בְּאֶרֶץ חֲמֻשֶׁת עֲמָמִין שֶׁהֵן שִׁבְעָה בְּמָקוֹם אַחֵר אַף וְכוּ'. אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ. הֵיכָן נִשְׁבַּע, בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר (בראשית טו, יח) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר וְגוֹ', בְּיִצְחָק הוּא אוֹמֵר (שם כו, ג) "גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ', בְּיַעֲקֹב מַהוּ אוֹמֵר", (שם כח, יג) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה". וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה. כַּעֲבֹדָה שֶׁעֲבַדְתָּ בְּמִצְרַיִם כֵּן עֲשֵׂה לְדוֹרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן. (שמות יג ו-ז) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת . וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַה'. כָּתוּב (בְּפֶסַח) [בַּפָּסוּק] "וְחַגֹּתֶם

אֹתוֹ", כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ חֲגִיגָה יֵשׁ מַצָּה אִם אֵין חֲגִיגָה אֵין מַצָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר מַצּוֹת יֵאָכֵל. אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ עַל הֶחָמֵץ שֶׁהוּא אָסוּר מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, מִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים, מִכָּאן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ, אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית וּבְשִׁעַת הַבִּעוּר. לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר (כתוב ברמז ר"ב).

(שמות יג ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִבְּעוֹד יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּעֲבוּר זֶה, בְּשָׁעָה שֶׁמַּצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִין לְפָנֶיךָ עַל הַשֻּׁלְחָן. בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם", אֶלָּא בֵּן רָשָׁע שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל אַף אַתָּה תּוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל, אֱמֹר לוֹ, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי, וְלֹא לוֹ, אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, סוּמָא פָּטוּר מִלּוֹמַר הַהַגָּדָה, כְּתִיב הָכָא בַּעֲבוּר זֶה וּכְתִיב הָתָם (דברים כא, כ) "בְּנֵנוּ זֶה", מַה לְהַלָּן פְּרָט לְסוּמִין אַף כָּאן פְּרָט לְסוּמִין. וְרַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף סַבְרֵי, חַיָּב, בִּשְׁלָמָא הָתָם, מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב "בְּנֵנוּ הוּא" וְכָתַב "זֶה", פְּרָט לְסוּמִין, אֲבָל הָכָא בַּעֲבוּר זֶה, בַּעֲבוּר מַצָּה וּמָרוֹר דַּאֲתָא.

וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ. כְּרַךְ אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל אָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ אַרְבַּע טוֹטָפוֹת אַף בְּיָדְךָ אַרְבַּע טוֹטָפוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ, כְּרַךְ אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁבְּיָד כְּרַךְ אֶחָד כָּךְ בָּרֹאשׁ כְּרַךְ אֶחָד, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, מַה בַּיָּד כְּרַךְ אֶחָד אַף בָּרֹאשׁ כְּרַךְ אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְטוֹטָפֹת לְטוֹטָפֹת", הֲרֵי אַרְבַּע טוֹטָפוֹת אֲמוּרוֹת. אוֹ יַעֲשֶׂה אַרְבַּע כִּיסִין שֶׁל אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר [ו]לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, כִּיס אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת. עַל יָדְךָ עַל גַּבֵּהּ שֶׁל יָד. אוֹ יָדְךָ כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד, מַה בָּרֹאשׁ עַל גַּבֵּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ אַף בַּיָּד עַל גַּבֵּהּ שֶׁבַּיָּד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עַל גַּבֵּהּ שֶׁל יָד. אוֹ עַל יָדְךָ כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת, לְךָ הִיא לְאוֹת וְאֵינָהּ אוֹת לַאֲחֵרִים. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, עַל גַּבֵּהּ שֶׁל יָד. אוֹ עַל הַיָּד כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יא, יח) "וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הַלֵּב, זֶה גַּבֵּהּ שֶׁל יָד. עַל יָדְךָ. זֶה שְׂמֹאל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאוֹמֵר (שופטים ה, כו) "יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה", הָא אֵין יָד בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שְׂמֹאל.

רמז רכב

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, (דברים ו, ח ט) "וּקְשַׁרְתָּם וּכְתַבְתָּם", מַה כְּתִיבָה בְּיָמִין אַף קְשִׁירָה בְּיָמִין, רַבִּי יוֹסֵי הָגְלִילִי אוֹמֵר, מָצִינוּ שְׂמֹאל קְרוּיָה יָד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ) "כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַל יָדְךָ, לְהָבִיא אֶת הַגְּדֵם שֶׁיְּהֵא נוֹתֵן בְּיָמִין. וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ. כָּל זְמַן שֶׁתְּפִלִּין שֶׁל יָד בַּיָּד תֵּן שֶׁל רֹאשׁ בְּרֹאשׁ, מִכָּאן אָמְרוּ, מִצְוַת תְּפִלִּין שֶׁכְּשֶׁהוּא נוֹתֵן נוֹתֵן אֶת שֶׁל יָד וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת שֶׁל רֹאשׁ, וּכְשֶׁהוּא חוֹלֵץ חוֹלֵץ אֶת שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵץ אֶת שֶׁל יָד. בֵּין עֵינֶיךָ. עַל גַּבֵּהּ שֶׁל רֹאשׁ. אַתָּה אוֹמֵר עַל גַּבֵּהּ שֶׁל רֹאשׁ אוֹ בֵּין עֵינֶיךָ כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, א) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ" וְגוֹ', מַה בֵּין עֵינֵיכֶם הָאֲמוּר לְהַלָּן עַל גַּבֵּהּ שֶׁל רֹאשׁ אַף בֵּין עֵינֶיךָ הָאֲמוּר כָּאן עַל גַּבֵּהּ שֶׁל רֹאשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ וּבַיָּד, מַה בַּיָּד מָקוֹם שֶׁהוּא רָאוּי לְהִטַּמֵּא בְּנֶגַע אֶחָד אַף בָּרֹאשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא רָאוּי לְהִטַּמֵּא בְּנֶגַע אֶחָד. תָּנוּ רַבָּנָן, לְטָטָפֹת לְטָטָפֹת לְטוֹטָפֹת הֲרֵי כַּאן אַרְבַּע, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִךְ, טַט בְּכִתְפֵי שְׂתַיִם, פַּת בְּאַפְרִיקֵי שְׂתַיִם. תָּנוּ רַבָּנָן, יָכוֹל יִכְתְּבֵם עַל אַרְבָּעָה עוֹרוֹת וְיַנִּיחֵם בְּאַרְבָּעָה בָּתִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, זִכָּרוֹן אֶחָד אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה זִכְרוֹנוֹת. הָא כֵּיצַד, כּוֹתְבוֹ עַל אַרְבָּעָה עוֹרוֹת וּמַנִּיחָן בְּאַרְבָּעָה בָּתִּים בְּעוֹר אֶחָד, וְאִם כָּתְבָם עַל עוֹר אֶחָד וְהִנִּיחָן בְּאַרְבָּעָה בָּתִּים יָצָא. תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כּוֹתְבִין תְּפִלִּין שֶׁל יָד, כּוֹתְבָהּ עַל עוֹר אֶחָד וּמַנִּיחָהּ בְּבֵית אֶחָד בְּעוֹר אֶחָד. וְאִם כָּתְבָהּ בְּאַרְבָּעָה עוֹרוֹת וְהִנִּיחַ בְּבֵית אֶחָד יָצָא. וְצָרִיךְ לְדַבֵּק, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ. בִּשְׁלָמָא כְּשֶׁהוּא מֵנִיחַ שֶׁל יָד וְאַחַר כָּךְ שֶׁל רֹאשׁ, דִּכְתִיב (דברים ו, ח) "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", אֶלָּא כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ חוֹלֵץ שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַר כָּךְ שֶׁל יָד, מִנַּלָן, אָמַר קְרָא, "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׂתַיִם. תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, עַל יָדְךָ זוּ קִבֶּרֶת יָד, בֵּין עֵינֶיךָ זֶה קָדְקֹד. הֵיכָא אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, מָקוֹם שֶׁמֹּחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵף. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי (אוֹמֵר), הֲנָחָה דִּבְשִׂמְאל מִנָּא לֵיהּ, נַפְקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי נָתָן. רַב אַשִׁי אָמַר, "מִיְּדָכָה", יָד כֵּהָה. וְאֵימָא יָדְךָ שֶׁבְּכֹחַ, אָמַר לֵיהּ, מִי כְּתִיב כֹּחַ בְּחֵי"ת. תָּנוּ רַבָּנָן, אֹטֶר מֵנִיחַ תְּפִלִּין בְּיָמִין שְׁהֵיא שְׂמֹאלוֹ. וְהַתַּנְיָא מֵנִיחַ בִּשְׂמֹאלוֹ שֶׁהֵיא שְׂמֹאל שֶׁל כָּל אָדָם. אָמַר אַבַּיֵי, כִּי תַּנְיָא הַהִיא בְּשׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדַיִם. וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. הֶקֵּשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לִתְפִלִּין, מַה תְּפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת אַף כָּל מִצְוֹת וְכוּ'. וּמִדְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת הָא מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַיָּיבוֹת, הֲנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר תְּפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר תְּפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא

הַזְמַן גְּרָמָא מַאי אִכָּא לְמֵימַר, מַאן שְׁמַעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר הָכִי, רַבִּי מֵאִיר, סָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר מְלַמְּדִין וּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְמַן גְּרָמָא מַאי אִכָּא לְמֵימַר, מְשׁוּם דַּהֲוָה מַצָּה, שִׂמְחָה וְהַקְהֵל שְׁלִשָּׁה כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָנוּ רוֹצִים לִינַע בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֲבָל אֵין לָנוּ פְּנַאי. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קַיְמוּ מִצְוַת תְּפִלִּין וּמַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם יְגֵעִים יוֹמָם וְלַיְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִקְרָא מַלֵּא הוּא, וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְגוֹ' לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, מַה שֶּׁאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵינוֹ אֶלָּא פֵּרֵט לַלֵּילוֹת, שֶׁאֵין מִצְוַת תְּפִלִּין מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה וְגוֹ', וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם (תהלים א, ב) "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה", זוּ קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁאָדָם קוֹרֵא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הוּא יָגֵעַ בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלָיְלָה.

לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַנָּשִׁים וְהַטַּף בְּמַשְׁמָע, וַהֲדִין נוֹתֵן, הוֹאִיל וּמִוּזָּה מִצְוַת עֲשֵׂה וּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ עַל מְזוּזָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּנָשִׁים כְּבַאֲנָשִׁים יָכוֹל אַף תְּפִלִּין יְנָהֲגוּ בְּנָשִׁים כְּבַאֲנָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר, לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, מִכָּאן אָמְרוּ הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְפִלִּין (נ"א בת"ת) חוּץ מִנָּשִׁים וַעֲבָדִים. מִיכַל בַּת שָׁאוּל הָיְתָה מְנַחַת תְּפִלִּין, אִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל. טָבִי עַבְדּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה מַנִּיחַ תְּפִלִּין. וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין כְּאִלּוּ קָרָא בַּתּוֹרָה וְכָל הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה פָּטוּר מִתְּפִלִּין. סֵפֶר שֶׁתְּפָרוֹ בְּפִשְׁתָּן רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר חָד אָמַר פָּסוּל, דִּכְתִיב לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ, אִיתְקַשׁ כָּל הַתּוֹרָה לִתְפִלִּין, מָה תְּפִלִּין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי לְתָפְרָן בְּגִידִין, אַף כָּל הַתּוֹרָה לְתָפְרָהּ בְּגִידִין, וְחָד אָמַר כָּשֵׁר, כִּי אִיתְקַשׁ לַמּוּתָּר בְּפִיךָ, לְהִלְכוֹתָיו לֹא אִיתְקַשׁ.

וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה. יָמִים וְלֹא לֵילוֹת, מִיָּמִים וְלֹא כָּל יָמִים, פָּרַט לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמַר חֻקָּה זוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד הַפֶּסַח בִּלְבַד, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל יָנִיחַ אָדָם תְּפִלִּין בְּשַׁבָּת וְיָמִים טוֹבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת, מִי שֶׁצָּרִיכִים אוֹת, יָצְאוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁהֵן גּוּפָן אוֹת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר עוֹבֵר בְּלָאו. כֵּלֵי עַלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי [אֲבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי] דְּאָמַר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הִשָּׁמֵר פֶּן וְאַל אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְלְגִי, מַר סָבַר, הִשָּׁמֵר דִּלְאו לָאו, הִשָּׁמֵר דַּעֲשֵׂה עֲשֵׂה, וּמַר סָבַר הִשָּׁמֵר דַּעֲשֵׂה נַמִּי לָאו. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאִם לִשְׁמָרָן מֻתָּר. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה. דִּמְבָרְכֵי לְבָתַר דִּמְסַלְּקֵי תְּפִלַּיְיהוּ לִשְׁמֹר חֻקָּיו.

וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַקְּטַנִּים בְּמַשְׁמָע, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וּמְזוּזָה מִצְוַת עֲשֵׂה וּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ עַל מְזוּזָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בַּקְּטַנִּים וּבַגְּדוֹלִים, יָכוֹל אַף תְּפִלִּין בַּקְּטַנִּים וּבַגְּדוֹלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלָּיו. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל קָטָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלָּיו הֲרֵי זֶה אֲבִיו עוֹשֶׂה לוֹ תְּפִלִּין. וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת. זוּ מִצְוַת תְּפִלִּין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חֻקַּת כָּל הַמִּצְוֹת. אָמַרְתָּ בְּמִי הָעִנְיָן מְדַבֵּר, בִּתְפִלִּין.

מִיָּמִים יָמִימָה. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַלֵּילוֹת בְּמַשְׁמָע, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וּמְזוּזָה מִצְוַת עֲשֵׂה וּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ עַל מְזוּזָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים אַף תְּפִלִּין יִנָּהֲגוּ בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר מִיָּמִים יָמִימָה. בַּיָּמִים אַתָּה נוֹתֵן וְאִי אַתָּה נוֹתֵן בַּלַּיְלָה. דָּבָר אַחֵר, מִיָּמִים יָמִימָה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיָה לְךָ לְאוֹת שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בְּמַשְׁמָע, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וּמְזוּזָה מִצְוַת עֲשֵׂה וּתְפִלִּין מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ עַל מְזוּזָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים יָכוֹל אַף תְּפִלִּין יִנָּהֲגוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר מִיָּמִים יָמִימָה, יָצְאוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר, מִיָּמִים, יֵשׁ יָמִים שֶׁאַתָּה נוֹתֵן וְיֵשׁ יָמִים שֶׁאֵין אַתָּה נוֹתֵן, יָצְאוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, הוֹאִיל וְשַׁבָּת קְרוּיָה אוֹת וּתְפִלִּין קְרוּיִן אוֹת לֹא יִתֵּן אוֹת בְּתוֹךְ אוֹת. אוֹ יִתֵּן אוֹת בְּתוֹךְ אוֹת, אָמַרְתָּ, לֹא תִדְחֶה שַׁבָּת שֶׁהִיא קְרוּיָה אוֹת וּבְרִית, לִתְפִלִּין שֶׁאֵין קְרוּיִן אוֹת וּבְרִית אֶלָּא אוֹת בַּלְבַד. רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר, הוֹאִיל וְשַׁבָּת קְרוּיָה אוֹת וּתְפִלִּין קְרוּיִן אוֹת לֹא יִתֵּן אוֹת בְּתוֹךְ אוֹת. אוֹ יִתֵּן אוֹת בְּתוֹךְ אוֹת. אָמַרְתָּ, לֹא תִדְחֶה שַׁבָּת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת וּמִיתַת בֵּית דִּין לִתְפִלִּין שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין.

דָּבָר אַחֵר, מִיָּמִים יָמִימָה, מַגִּיד שֶׁאָדָם צָרִיךְ לִבְדֹּק אֶת הַתְּפִלִּין פַּעַם אֶחָד לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. נֶאֱמַר כָּאן מִיָּמִים וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כה, כט) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ", מַה יָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן אֵין פְּחוֹת מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ אַף יָמִים שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אֵין פְּחוֹת מִשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין צָרִיךְ לְבָדְקָן עוֹלְמִית. שַׁמַּאי הַזָּקֵן אוֹמֵר, אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁל אָבִי אִמָּא. (שמות יג יא) וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי. זָכָה כְּנַעַן שֶׁנִּקְרְאָה הָאָרֶץ עַל שְׁמוֹ. וְכִי מָה עָשָׂה כְּנַעַן אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לָאָרֶץ עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם. אָמַר לֵיהּ הַמָּקוֹם, אַתָּה פָּנִיתָ מִפְּנֵי עַמִּי אַף אֲנִי אֶקְרָא אֶת הָאָרֶץ עַל שְׁמְךָ, וְאֶתֵּן לְךָ אֶרֶץ יָפָה כְּאַרְצָךְ, וְאֵי זֶה, זֶה אַפְרִיקִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וּכְנַעַן יָלַד אֶת צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת חֵת", וּכְתִיב (שם כג, ה ו) "וַיַּעֲנוּ בְּנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי".

אָמַר לָהֶן הַמָּקוֹם, כִּבַּדְתֶּם אֶת יְדִידִי, אַף אֲנִי אֶקְרָא אֶת הָאָרֶץ עַל שִׁמְכֶם וְאֶתֵּן לָכֶם אֶרֶץ יָפָה כְּאַרְצְכֶם, זוּ אַפְרִיקֵי. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ. וְהֵיכָן נִשְׁבַּע לָאָבוֹת. בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר", בְּיִצְחָק מַהוּ אוֹמֵר (שם כו, ג) "גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת", בְּיַעֲקֹב מַהוּ אוֹמֵר (שם כח, יג) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה". [וּנְתַנְתִּיהָ לְךָ]. שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּעֵינֶיךָ כִּירוּשַׁת אֲבוֹת, אֶלָּא יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְּנָה לְךָ.

רמז רכג

(שמות יג יב) וְהַעֲבַרְתָּ, אֵין הַעֲבָרָה אֶלָּא הַפְרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ". שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כז, לב) "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַיְתוֹם בְּמַשְׁמָע, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בַּעַל מוּם שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הֲרֵי הוּא נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, יְתוֹם שֶׁהוּא כָּשֵׁר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ דִּין הוּא שֶׁיִּכָּנֵס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הַלָּקוּחַ שֶׁהוּא כָּשֵׁר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְאֵינוֹ נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הוּא יוֹכִיחַ עַל הַיְתוֹם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּשֵׁר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ לֹא יְהֵא נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּלָקוּחַ שֶׁלֹּא נוֹלַד בִּרְשׁוּתוֹ וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר תֹּאמַר בְּיָתוֹם שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּתוֹ יְהֵא נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין, נֶאֱמַר כָּאן הַעֲבָרָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן הַעֲבָרָה, מַה הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה כָּאן אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו אֶלָּא בְּחַיֵּי אִמּוֹ. אַף הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אֵין קְדוּשָּׁה חָלָה עָלָיו אֶלָּא בְּחַיֵּי אִמּוֹ. אִי מַה כָּאן זְכָרִים אַף לְהַלָּן זְכָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא שם) "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט", אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת בְּמַשְׁמָע. וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה. אֵין פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֶלָּא שֶׁשִּׁגְּרַתּוּ אִמּוֹ יְהֵא פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וְהַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר. אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ. לְהוֹצִיא הַמּוֹכֵר עֻבָּר בְּהֶמְתּוֹ לַגּוֹי, מַשְׁמָע אֲנִי מוֹצִיא אֶת הַמּוֹכֵר עֻבָּר בְּהֶמְתּוֹ לַגּוֹי וּמֵבִיא אֶת הַלּוֹקֵחַ עֻבָּר בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל גּוֹי, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, יט) "אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר", לְהוֹצִיא אֶת הַלּוֹקֵחַ עֻבָּר בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל גּוֹי. הַזְּכָרִים לַה'. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, רְחֵלָה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶם כְּאֶחָד שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר הַזְּכָרִים לַה'. וְחַכָמִים אוֹמְרִים, אִי אִפְשָׁר לְצַמְצֵם, אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. (שמות יג יג) וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה. וְלֹא בְּעֶגֶל וְלֹא בְּחַיָּה וְלֹא בִּשְׁחוּטָה וְלֹא בִּטְרֵפָה וְלֹא בִּכְוִי. וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה" וְגוֹ' שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, בְּכוֹר חֲמוֹר אַתָּה פּוֹדֶה וְאִי אַתָּה שׁוֹאֵר בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. אוֹ פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, שׁוֹאֵר בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְסוּת וְכֵלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר (שמות לד, כ)

"פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", פֶּטֶר חֲמוֹר אַתָּה פּוֹדֶה וְאִי אַתָּה פּוֹדֶה בְּכוֹר שֶׁאַר בְּהֵמָה טְמֵאָה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", אֶלָּא אִם אֵינוֹ עִנְיָן שֶׁפּוֹדִין בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, תְּנֵהוּ לְעִנְיָן שֶׁמַּקְדִּישִׁין בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת וּפוֹדִין מֵהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת. אִיבָּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבֶן פְּקוּעָה, אֲלַבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֹא תִּבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה שֶׁה מִעַלְיָא הוּא. כִּי תִּבָּעֵי לָךְ אֲלַבָּא דְּרַבָּנָן, דְּאָמְרֵי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ, מַאי. כֵּיוָן דְּאָמְרוּ רַבָּנָן שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ כִּבְשָׂרָא בְּדִיקוּלָא דַּמְיָא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּרָהִיט וְאָתֵי רָהִיט וְאָזֵיל שֶׂה קָרִינָא בֵּיהּ. מַר זוּטְרָא אָמַר, אֵין פּוֹדִין, רַב אַשִׁי אָמַר פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּךְ, דִּילְפִּתְּ "שֶׂה שֶׂה" מִפֶּסַח, אִי מַה לְהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה אַף כָּאן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, "תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה" רִבָּה אִי "תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה" רִבָּה אַפִּלּוּ כָּל מִילֵּי נַמִי, אִם כֵּן "שֶׂה שֶׂה" מַאי אֲהַנְיֵי לֵיהּ.

רמז רכד

וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, מִצְוֹת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת עֲרִיפָה. מִצְוֹת יְעִידָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת פְּדִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא יָעַדְתָּ וְהֶפְדָּה". מִצְוֹת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חֲלִיצָה בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְונִין לְשֵׁם מִצְוָה, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְונִין לְשֵׁם מִצְוָה אָמְרוּ מִצְוֹת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת יִבּוּם. מִצְוֹת גְּאֻלָּה בַּאֲדוֹן קוֹדֶמֶת לְכֹל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כז, כז) "וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ". וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שְׁאַלְתִּי(י) אֶת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּבֵית מוֹתְבָא רַבָּא, מַה נִּשְׁתַּנּוּ פִּטְרֵי חֲמוֹרִים מִפִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, אָמַר לוֹ, גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, וְעוֹד דְּסִיְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁאֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים לוּבִים טְעוּנִים בְּכֶסֶף וְזָהָב שֶׁל מִצְרַיִם.

וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, אִם אֵין פּוֹדֵהוּ יַעֲרֹפֶנּוּ, הוֹאִיל וְאִבֵּד נִכְסֵי כֹּהֵן אַף מָמוֹנוֹ יְאַבֵּד. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֲרִיפָה", מָה עֲרִיפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אָסוּר בַּהֲנָאָה, אַף עֲרִיפָה הָאֲמוּרָה כָּאן אָסוּר בַּהֲנָאָה.

רמז רכה

וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר יח, טז) "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", כְּלָל, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה חָזַר וְכָלַל, אוֹ כָּלַל בַּכְּלָל הָרִאשׁוֹן, אָמַרְתָּ לָאו, אֶלָּא כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בִּנְכָסִין

וּמְטַלְטְלִין שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת אַף הַכְּלָל כֵּן. מִכָּאן אָמְרוּ, בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִן הָעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת וְהֶקְדֵּשׁוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹרֵי אָדָם.

דָּבָר אַחֵר, [וְ]כֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה. הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּכוֹרוֹת מֵחֲמֵשׁ נָשִׁים חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת כֻּלָּן.

דָּבָר אַחֵר, וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא פָדָאוֹ אָבִיו הוּא יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכָל בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה פְּדֵה אֶת בָּנֶיךָ, וְלַמֵּד אֶת בָּנֶיךָ תּוֹרָה, אִם לָמַדְתָּ עַל תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁאִם לֹא לִמְּדוֹ אָבִיו מְלַמֵּד הוּא אֶת עַצְמוֹ כְּךָ אִם לֹא פָּדָאוֹ חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁהוּא שְׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁאִם לֹא לִמְּדוֹ אָבִיו מְלַמֵּד הוּא אֶת עַצְמוֹ, תֹּאמַר בִּפְדְיָה שֶׁאֵינָהּ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַכֹּל, לְפִיכָךְ אִם לֹא פָּדָאוֹ אָבִיו לֹא יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ. וַהֲרֵי מִילָה תּוֹכִיחַ שֶׁאֵינָהּ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁאִם לֹא מָלוֹ אָבִיו מָל הוּא אֶת עַצְמוֹ, כָּךְ אִם לֹא פָּדָאוֹ אָבִיו הוּא יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִילָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁאִם לֹא מָלוֹ אָבִיו הוּא מָל אֶת עַצְמוֹ, תֹּאמַר בִּפְדְיָה שֶׁאֵין חַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת, לְפִיכָךְ אִם לֹא פָּדָאוֹ לֹא יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ, אָמַרְתָּ הֶפְרֵשׁ. אָדוֹן בִּנְיָן אָב מִבֵּין שְׁלָשְׁתָּם, לֹא הֲרֵי מִילָה כַּהֲרֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה וְלֹא הֲרֵי תּוֹרָה כַּהֲרֵי מִילָה וְלֹא זֶה וָזֶה כַּהֲרֵי פְּדְיָה, לֹא הֲרֵי פְּדְיָה כַּהֲרֵי זֶה וָזֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן (כָּל) שֶׁהוּא מִצְוַת הָאָב עַל הַבֵּן אִם לֹא עָשָׂה לוֹ אָבִיו יַעֲשֶׂה הוּא לְעַצְמוֹ אַף כָּל מַה שֶּׁהוּא מִצְוַת הָאָב עַל הַבֵּן אִם לֹא עָשָׂה לוֹ אָבִיו הוּא יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ חַיָּב אָדָם מִן הַתּוֹרָה לָמוּל אֶת בְּנוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף לְלַמְּדוֹ שַׂיִט, רַבִּי אוֹמֵר, אַף יִשּׁוּב מְדִינָה. וְהָיָה כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר. יֵשׁ מָחָר עַכְשָׁיו וְיֵשׁ מָחָר לְאַחַר זְמַן. מָחָר לֵאמֹר מַה זֹּאת, הֲרֵי מָחָר לְאַחַר זְמַן. (שמות ח, יט) "מָחָר יִהְיֶה הָאוֹת הַזֶּה", הֲרֵי מָחָר עַכְשָׁיו, (שמות יז, ט) "מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה" הֲרֵי מָחָר עַכְשָׁיו, "מָחָר יֹאמְרוּ בָנֶיכֶם לְבָנֵינוּ" הֲרֵי מָחָר לְאַחַר זְמַן.

(דברים ו, כ) "מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, אַרְבָּעָה בָּנִים הֵם, אֶחָד חָכָם וְאֶחָד טִפֵּשׁ וְאֶחָד רָשָׁע וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל. חָכָם מַהוּ אוֹמֵר "מַה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים" וְגוֹ', אַף אַתָּה אֱמֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן. טִפֵּשׁ מַהוּ אוֹמֵר, מַה זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ. רָשָׁע מַהוּ אוֹמֵר, מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, לָכֶם וְלֹא לוֹ, וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כָּפַר בָּעִיקָר, אַף אַתָּה תּוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל וֶאֱמֹר לוֹ, (לעיל פסוק ח) "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם", לִי וְלֹא לוֹ, אִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל. וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא". דָּבָר אַחֵר "מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר

שֶׁאִם הָיְתָה חֲבוּרָה שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לִהְיוֹת יוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח עַד חֲצוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר "מַה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים" וְגוֹ'.

(שמות יג טו) וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פַּרְעֹה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵאֵלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה". וַיֵּהָרֵג ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ', מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, זוֹבְחִים בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה כְּנֶגֶד בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה וּפוֹדִין בְּכוֹרֵי אָדָם כְּנֶגֶד בְּכוֹרֵי אָדָם. (שמות יג טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדֶךָ. בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת מַזְכִּירִין פָּרָשַׁת תְּפִלִּין, קַדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, וְהָיָה כִי יְבִיאֲךָ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, מִכָּאן אָמְרוּ, מִצְוַת תְּפִלִּין אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת (שֶׁל רֹאשׁ) הֵם אַרְבַּע טוֹטָפוֹת, וְאֵלּוּ הֵן, קַדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, וְכוֹתְבָן כְּסִדְרָן, וְאִם כְּתָבָן שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן חֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ.

פרשת בשלח

(שמות יג יז) וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב ט, ד) "חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם", דּוֹר הַמַּבּוּל נִתְקַשּׁוּ כְּנֶגְדּוֹ שְׁטָפָם בְּמַיִם, דּוֹר הַפְּלָגָה נִתְקַשּׁוּ כְּנֶגְדּוֹ הֱפִיצָם בְּכָל הָעוֹלָם, אַנְשֵׁי סְדוֹם נִתְקַשּׁוּ כְּנֶגְדּוֹ, מָה הָיָה סוֹפָן, (בראשית יט, כד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם". פַּרְעֹה אָמַר "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר (שם א) "שַׁלַּח אֶת עַמִּי", וְנִתְקַשָּׁה כְּנֶגְדּוֹ "וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פַּרְעֹה", כֵּיוָן שֶׁבָּאתָ מַכַּת בְּכוֹרוֹת מִיַּד שִׁלָּחָן, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח.

(תהלים סו, ג) "אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ", אִמְרוּ לְפֹעֲלָא טָבָא אַיְישַׁר, "מַה נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ", מַה דְּחִילוּן אִנּוּן מַנְגָּנַיָּא דִּידָךְ, הַנֶּהֱרָגִים הוֹרְגִין אֶת הוֹרְגֵיהֶן, וְהַנִּצְלָבִין צוֹלְבִין אֶת צוֹלְבֵיהֶן הַמִּשְׁתַּקְּעִים בַּיָּם שׁוֹקְעִין אֶת שׁוֹקְעֵיהֶן, (תהלים שם) "בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ אֹיְבֶיךָ", יְשַׁקְּרוּ וְיַעֲשׂוּ אוֹיְבִים כְּחָשִׁים, נְבוּכַדְנֶצַּר אָמַר "בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּי שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד" נְגוֹ, סַנְחֵרִיב אָמַר (מלכים ב יח, לה) "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" וְגוֹ', לֹא זֶז מִשָּׁם עַד שֶׁכִּחֲשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב לב, כא) "וַיִּשָּׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ". פַּרְעֹה אָמַר (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'" נַעֲשָׂה כַּחֲשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' הַצַּדִּיק", הוּא אָמַר (שמות ה, ב) "וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ" וְהוּא בְּעַצְמוֹ שִׁלָּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה. בְּרָצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (דברים כט, ט) "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". "גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלֵם אִתּוֹ", זֶה פַּרְעֹה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שמות טו, ט) "אֹמַר אוֹיֵב" לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

מִי קָרָא וַוי, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָא וַוי, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁבָּה בְּנוֹ נִלְבַּשׁ בִּלְבוּשׁ נָקְמָה בְּאוֹיְבָיו וְהָלַךְ וְהֵבִיאוֹ, נָטַל אֶת הַשַּׁבַּאי וּתְלָאוֹ בְּגַרְדּוֹן, הִתְחִיל לְצַעֵר אוֹתוֹ וְאָמַר לֵיהּ לָמָּה עָשִׂיתָ כָּךְ לִבְנִי, עִם שֶׁהוּא מְצַעֲרוֹ הִתְחִיל לְהוֹדוֹת וְאָמַר הַמֶּלֶךְ וַוי שֶׁהוֹדָה זֶה, הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ לְצַעֲרוֹ הַרְבֵּה וְהוֹדָה, מִיָּד נָתַן לוֹ אֲפִיפּוֹרִין, כָּךְ פַּרְעֹה שֶׁעִבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל

בְּמִצְרַיִם הִתְחִילוּ הַמַּכּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, וּכְשֶׁשָּׁלְחָן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַוי שֶׁשָּׁלַח פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

דָּבָר אַחֵר, מִי קָרָא וַוי, פַּרְעֹה קָרָא וַוי. לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ קְצָצִים מְכָרָם בְּדָמִים מֻעָטִים הָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וְעָשָׂה לוֹ תֵּבוֹת וּמִגְדָּלִים וַחֲפָצִים הַרְבֵּה, רָאָה אוֹתוֹ הַמּוֹכֵר, אָמַר, וַוי לְאוֹתוֹ הָאִישׁ, מַה מָכַר. כָּךְ פַּרְעֹה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ בְּטִיט וּלְבֵנִים וְלֹא הָיוּ נִכָּרִים שֶׁהֵם אֻמָּה. כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבָאוּ וְנַעֲשׂוּ דְּגָלִים עַל הַיָּם, יָצָא פַּרְעֹה וְרָאָה אוֹתָם שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִין דְּגָלִים הִתְחִיל קוֹרֵא וַוי, וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

דָּבָר אַחֵר, מִי קָרָא וַוי, הַמִּצְרִיִּים קָרְאוּ וַוי. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְרוֹפֵא שֶׁהָיָה בַּמְּדִינָה וְהָיָה אָדָם נִפְצָע וְהָיָה מְרַפֵּא אוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא הָרוֹפֵא מִן הַמְּדִינָה הִתְחִילוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה קוֹרְאִין וַוי. כָּךְ הָיוּ בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה בָּאָה עַל מִצְרִים וְהָיוּ בָּאִין אֵצֶל מֹשֶׁה וּמְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ וְהוּא מִתְפַּלֵּל וּמְרַפֵּא אֶת הַמַּכָּה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם אָמְרוּ הַמִּצְרִים וַוי שֶׁשָּׁלַח פַּרְעֹה.

דָּבָר אַחֵר, כְּנַעֲנִים קָרְאוּ וַוי. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן קָטָן וְהָיָה לוֹ אוֹסְיָא וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לָצֵאת לִמְדִינַת הַיָּם. אָמַר לְאַרִיס אֶחָד שֶׁיְּהֵא מְשַׁמְּרָהּ וְשֶׁיְּהֵא אוֹכֵל מִפֵּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁיֶּעֱמֹד בְּנוֹ עַל פִּרְקוֹ, כְּשֶׁגָּדַל בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ בַּקֵּשׁ הָאוֹסְיָא, מִיָּד הִתְחִיל הָאַרִיס קוֹרֵא וַוי. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְהַכְּנַעֲנִיִּים יוֹשְׁבִין וּמְשַׁמְּרִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הִתְחִילוּ קוֹרְאִים וַוי. וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

תַּנָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁנָּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה בְּמְדִינַת הַיָּם וְהָיָה לוֹ יוֹרֵשׁ עָצֵל וְעָמֵד וּמְכָרָהּ בְּדָבָר מוּעָט וְהָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וַחֲפָרָהּ וּמָצָא בָּהּ סִימָא וּבָנָה אוֹתָהּ פִּלְטִין וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּשׁוּקָהּ מְקוּזָּז מִן קַדְמוֹי מְקוּזָּז מִן לְאֲחוֹרֶיהָ, הִתְחִיל הַמּוֹכֵר נֶחְנָק. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁנָּפְלָה לוֹ בֵּית כּוּר בִּירֻשָּׁה וּמְכָרָהּ בְּדָבָר מוּעָט, הָלַךְ הַלּוֹקֵחַ וּפִתַּח בָּהּ מַעְיָנוֹת וְנָטַע בָּהּ גַּנּוֹת וְאִילָנוֹת וּפַרְדֵּסִים, הִתְחִיל הַמּוֹכֵר נֶחְנָק, כָּךְ נַעֲשָׂה לַמִּצְרִים שֶׁשָּׁלְחוּ וְלֹא יָדְעוּ מַה שָּׁלְחוּ. עֲלֵיהֶן מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה, "שִׁלְחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים". תַּנָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ צֵא וְהָבֵא לִי דָּג מִן הַשּׁוּק, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ דַּג מַבְאִישׁ אָמַר לֵיהּ, חַיֶּיךָ חֲדָא מָן תְּלָתָא לָא פָּלְטָה לָךְ, אוֹ סִירְיוֹת אַתָּה אוֹכֵל אוֹ מֵאָה בּוּרְלוֹדִין אַתָּה לוֹקֶה אוֹ מָמוֹן אַתָּה נוֹתֵן. אָמַר, אֲנִי אוֹכֵל סִירְיוֹת, לֹא הִסְפִּיק לֶאֱכוֹל עַד שֶׁנָּקְטָה נַפְשׁוֹ עָלָיו וְאָמַר אֲנִי לוֹקֶה. לֹא הִסְפִּיק לְלְקוֹת חֲמִשִּׁים עַד שֶׁאָמַר אֲנִי פּוֹרֵעַ מָמוֹן. נִמְצָא אוֹכֵל סִירְיוֹת, וְלוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם מָמוֹן. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפַרְעֹה, רָשָׁע, חַיֶּיךָ, עָשֶׂר קַטַפְרֵס אַתָּה לוֹקֶה, אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת, וּמָמוֹן אַתָּה נוֹתֵן, (שמות יב, לו) "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם", וְיִשְׂרָאֵל אַתָּה תִּשְׁלַח, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה.

רמז רכו

(ישעיה כז, ז) "הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הֻכָּהוּ", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּמַקֵּל שֶׁהִכּוּ הַמִּצְרִים אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּאִיסְפְּטִי שֶׁהִכּוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ. (שם ח) "בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה". תַּנָּא בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. "בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה" לָקָה וְאַחֵרִי כֵן שָׁלַח, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שִׁלְחֵיךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת בּוֹגְרוֹת וְלֹא נִפְנָה לְהַשִּׂיאָן וְהָלַךְ לוֹ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁהָה שָׁם שָׁנִים הַרְבֵּה, עָמְדוּ הַבָּנוֹת וְנִתְעַסְּקוּ בְּעַצְמָן וְנִשְּׂאוּ לַאֲנָשִׁים, וְהָיְתָה כָּל אַחַת וְאַחַת נוֹטֶלֶת חוֹתָמוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ וּסְמַנְטְרִין שֶׁלּוֹ. לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁמַע הַבְּרִיּוֹת מְלִיזִין עַל בְּנוֹתָיו וְאוֹמְרִים שֶׁזָּנוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ. מֶה עָשָׂה, הוֹצִיא כְּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְקוּמְפּוֹן, קָרְאוּ לַחֲתָנוֹ הָרִאשׁוֹן אָמַר לוֹ מִי אַתְּ, אָמַר לוֹ חָתָנְךָ הוֹצִיא חוֹתָמוֹ. אָמַר, שֶׁל מִי הוּא זֶה. אָמַר לוֹ שֶׁלִּי, הוֹצִיא סְמַנְטְרִין שֶׁלּוֹ. אָמַר לוֹ שֶׁל מִי הוּא. זֶה אָמַר לוֹ שֶׁלִּי, וְכֵן לַשֵּׁנִי, וְכֵן לַשְּׁלִישִׁי. אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּנוֹתַי נִתְעַסְּקוּ בְּעַצְמָן וְנִשְּׂאוּ וְאַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁזָּנוּ בְּנוֹתַי. כָּךְ לְפִי שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים שֶׁהֵן בְּנֵיהֶן שֶׁל מִצְרִיִּים, וְהָיוּ אוֹמְרִים, בְּנַפְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָיוּ שִׁלִּיטִין לֹא כָּל שֶׁכֵּן בִּנְשׁוֹתֵיהֶן. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עַל הַהֲרָיוֹן, אָמַר, צֵיֵּר צוּרַת הַוָּלָד בִּדְמוּת אֲבוֹתָם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ראה במדבר כו, ז יד) "לִרְאוּבֵן מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי לְשִׁמְעוֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעֹנִי". אָמַר רַבִּי מַרִינוּס בַּר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, כְּאִינָשׁ דְּאָמַר בְּרוֹנִי סְבְרוֹנִי סַבּוּנִי, אָמַר רַב אִידִי ה' בְּרִישָׁא דְּתֵיבוּתָא וְי' בְּסוֹפָהּ יָה מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן בְּנֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵיהֶן. רַבָּנָן אָמְרֵי, "גֶּן נָעוּל" אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת, "גַּל נָעוּל" אֵלּוּ [הַבְּעוּלוֹת], "מַעְיָן חָתוּם" אֵלּוּ הַזָּכָרִים. תַּנֵּי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן, "גַּן נָעוּל גַּל נָעוּל" שְׁנֵי פְּעָמִים, כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיא, בָּאתָה שָׂרָה לְמִצְרַיִם וְגָדְרָה עַצְמָהּ מִן הָעֲרָוָה, וְנִגְדְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים בִּזְכוּתָהּ. אַבְרָהָם יָרַד לְמִצְרַיִם וְגָדַר עַצְמוֹ מִן הָעֲרָוָה, וְנִגְדְּרוּ כָּל הָאֲנָשִׁים בִּזְכוּתוֹ. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַבָּא, כְּדַאי הוּא גִּדּוּר עֶרְוָה שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בִּזְכוּתוֹ. רַב הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא, בִּזְכוּת ד' דְּבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נַחֲתוּן וּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקוּן, שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם, (בראשית מה, יב) "כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם" בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, וְשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן לָשׁוֹן הָרָע, (שמות יא, ב) "דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ" אַתְּ מוֹצֵא שֶׁהַדָּבָר הָיָה מֻפְקָד אֶצְלָם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ, וְשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן פָּרוּץ בְּעֶרְוָה, תֵּדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי בַּת אַחַת הָיְתָה וּפִרְסְמָהּ הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן". רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיא, בִּזְכוּת שֶׁנִּגְדְּרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָוָה בִּזְכוּת כֵּן (שה"ש ד, יג) "שִׁלְחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים"

שְׁלוּחַיִךְ, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְהִי בְּשַׁלַּח. אֵין שִׁלּוּחַ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, טז) "וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם", (שם כו, לא) "וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם". הַפֶּה שֶׁאָמַר "גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ", הוּא הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות ח, כד) "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", וּמַה שָּׁכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ, "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי", הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'", הוּא הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות יד, כה) "אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמַה שָּׁכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ, "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מְזֻבַּח לַה'" וְגוֹ'. הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות ה, ב) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ", הוּא הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות ט, כז) "ה' הַצַּדִּיק", וּמַה שָּׁכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ, שְׁנִתַּן לָהֶם מָקוֹם קְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, יב) "נָטִיתָ יְמִינְךָ וְגוֹ'". וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים, אֵין נִחוּם בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא נִהוּג, שֶׁנֶּאֱמַר "נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ", וּכְתִיב (שם עח, יד) "וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ".

דָּבָר אַחֵר, וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לַנָּבִיא "בֶּן אָדָם נְהֵה עַל הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרֵדֵהוּ", הִתְחִיל פַּרְעֹה מִתְגָּאֶה, אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד אֶצְלָם. אָמַר לוֹ, (שם, יט) "מִמִּי נָעַמְתָּ", מִמִּי אַתְּ יָפֶה, טוֹב אַתָּה מִמֶּלֶךְ אַשּׁוּר אוֹ מִמֶּלֶךְ צוֹר וְצִידוֹן. (שם) "רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עָרֵלִים... שָׁם אַשּׁוּר וְכָל קְהָלָהּ וְגוֹ' שָׁם עֵילָם וְכָל הֲמוֹנָהּ וְגוֹ' שָׁם מֶשֶׁךְ תֻּבַל וְכָל הֲמוֹנָהּ וְגוֹ' שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל נְשִׂיאֶיהָ וְגוֹ' שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה פַּרְעֹה רוֹאֶה אוֹתָם וּמִתְנַחֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, לא) "אוֹתָם יִרְאֶה פַּרְעֹה וְנִחַם" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, פַּרְעֹה, אַתָּה מִתְנַחֵם, אֲנִי אֵינִי מִתְנַחֵם מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתָ לְבָנַי וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים.

דָּבָר אַחֵר, וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא קִבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תֻּנְחוּמִין עַל בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁנֶּהֱרְגוּ, שֶׁמָּנוּ הַקֵּץ וְטָעוּ וְיָצְאוּ שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה קֹדֶם הַקֵּץ, שֶׁמָּנוּ לְבֵין הַבְּתָרִים, וְהַקֵּץ הָיָה מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק, מָשָׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא בְּנוֹ וּמִתּוֹךְ הַחֻפָּה מֵת לוֹ בֵּן אֶחָד, אָמַר, אִי אֶפְשִׁי בְּשִׂמְחָה מִפְּנֵי בְּנֵי הַמֵּת, וְאִי אֶפְשִׁי לְהִתְאַבֵּל מִפְּנֵי שִׂמְחַת בְּנֵי הַחַי, וּמֶה עָשָׂה, הִתְחִיל מְרַקֵּד בְּיָדוֹ אַחַת וְסוֹפֵד בְּיָדוֹ אַחֶרֶת, הֲוֵי וְלֹא נָחָם.

דָּבָר אַחֵר, וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים, כְּדַרְכּוֹ כָּל הָאָרֶץ, דֶּרֶךְ אֶרֶץ הָעֶבֶד טוֹעֵן אֶת רַבּוֹ, שֶׁמָּא אֲדוֹנוֹ טוֹעֲנוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא נָהַג עִמָּהֶן כָּךְ אֶלָּא (דברים א, לא) "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאוֹמֵר (שמות יט, ד) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים". דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַמַּיִם מִלְמַעְלָה וְהַלֶּחֶם מִלְמַטָּה, בְּרַם הָכָא הַלֶּחֶם מִלְמַעְלָה וְהַמַּיִם מִלְמַטָּה. הַלֶּחֶם מִלְמַעְלָה "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". וְהַמַּיִם מִלְמַטָּה, (במדבר כא, יז) "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר". דֶּרֶךְ אֶרֶץ תַּלְמִיד טוֹעֵן פָּנָס וּמְהַלֵּךְ לִפְנֵי הָרַב, בְּרַם הָכָא "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם". דֶּרֶךְ אֶרֶץ תַּלְמִיד מַלְבִּישׁ אֶת הָרַב, בְּרַם הָכָא (יחזקאל טז, י) "וָאַלְבִּשֵׁךְ רִקְמָה", רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר פּוּרְפִּירוֹן, דֶּרֶךְ אֶרֶץ תַּלְמִיד מַנְעִיל אֶת הָרַב, בְּרַם

הָכָא (יחזקאל שם) "וְאָנֹעֲלֵךְ תְּחַשׁ", דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַרֵב יָשֵׁן וְתַלְמִיד עוֹמֵד עַל גַּבָּיו. בְּרַם הָכָא "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". וְכָל כָּךְ לָמָּה כִּי קָרוֹב הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קמח, יד) "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ". דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא, קָרוֹב הַדָּבָר שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה (שמות ג, יב) "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קָרוֹב הַדֶּרֶךְ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, ג) "שְׁלֹשֶׁת יָמִים" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קְרוֹבָה שְׁבֻעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם אָבִינוּ לַאֲבִימֶלֶךְ, "וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִי בֵּאלֹהִים הִנָּה" וְגוֹ' וַעֲדַיִן נְכָדוֹ קַיָּם.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קְרוֹבָה מִלְחָמָה רִאשׁוֹנָה לַשְּׁנִיָּה.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, בְּקֵרוּב יָרְשׁוּ כְּנַעֲנִים אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו, טז) "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה" [וַעֲדַיִן לֹא הָיָה לָהֶם דּוֹר רְבִיעִי].

דָּבָר אַחֵר, כָּל שֶׁכֵּן לָמָּה לֹא הֵבִיאָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּפְשׁוּטָה, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם מַכְנִיס אֲנִי אֶת יִשְׂרָאֵל בִּפְשׁוּטָה מִיָּד הֵם מַחֲזִיקִין אִישׁ בְּשָׂדֵהוּ וּבְכַרְמוֹ וּבְטֵלִין מִן הַתּוֹרָה. אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי מַקִּיפָן בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ אֶת הַמָּן, וְשׁוֹתִין מֵי בְּאֵר, וְהַתּוֹרָה נִבְלֶלֶת בְּגוּפָן, מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדָרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, שְׁנֵיָּה לָהֶם אוֹכְלֵי תְּרוּמָה.

דָּבָר אַחֵר, כָּל שֶׁכֵּן לָמָּה לֹא הֵבִיאָן בִּפְשׁוּטָה, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כְּנַעֲנִיִּים שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לָאָרֶץ עָמְדוּ וְשָׂרְפוּ אֶת הַזְּרָעִים, וְקִצְּצוּ אֶת הַנְּטִיעוֹת, וְסָתְרוּ אֶת הַבִּנְיָנִים, וְסָתְמוּ אֶת הַמַּעְיָנוֹת. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא הִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיהֶם שֶׁאֲנִי מַכְנִיסָם לְאֶרֶץ חֲרֵבָה אֶלָּא לְאֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב", אֶלָּא הֲרֵינִי מַקִּיפָן בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ כְּנַעֲנִיִּים וִיתַקְּנוּ מַה שֶׁקִּלְקְלוּ.

רמז רכז

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קְרוֹבָה הִיא פֻּרְעָנוּת שֶׁל פַּרְעֹה הָרִשָּׁע שֶׁיִּפָּרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קָרוֹב הַחֶסֶד שֶׁעָשׂוּ כְּנַעֲנִיִּים עִם אֲבִינוּ יַעֲקֹב, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (בראשית נ, יא) "וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי" אֶת הָאֵבֶל, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר שֶׁהִתְּירוּ אֲוִוֹרֵיהֶן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, עַל יְדֵי שֶׁהִתִּירוּ קִשְׁרֵי כִּתְפוֹתֵיהֶם, וְרַבָּנָן אַמְרִין, עַל יְדֵי שֶׁזִּקְפוּ קוֹמָתָן, רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר, עַל יְדֵי שֶׁהֵרִיעוּ בְּאֶצְבַּע, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם הַכְּנַעֲנִים

שֶׁלֹּא עָשׂוּ חֶסֶד לֹא בִּידֵיהֶן וְלֹא בְּרַגְלֵיהֶן אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהֶרְאוּ בְּאֶצְבַּע נְצוֹלוּ מִן הַפֶּרְעָנוּת, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עוֹשִׂין חֶסֶד עִם גְּדוֹלֵיהֶן וְעִם קְטַנֵּיהֶן לֹא כָּל שֶׁכֵּן.

דָּבָר אַחֵר, כִּי קָרוֹב הוּא, קְרוֹבָה מִלְחָמָה רִאשׁוֹנָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין [בְּמִצְרַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין] בֶּטַח וְשַׁאֲנָן וְשָׁלֵו, עַד שֶׁבָּא גָּאוֹן מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל אֶפְרַיִם וְאָמַר נִגְלָה עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, בְּנֵי אֶפְרַיִם בְּגֵאוּת לִבָּם שֶׁהֵם מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְשֶׁהֵן גִּבּוֹרֵי כֹּחַ בַּמִּלְחָמָה עָמְדוּ וְלָקְחוּ נְשֵׁיהֶן בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן וְיָצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְעָמְדוּ הַמִּצְרִים וְהָרְגוּ כָּל גִּבּוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ט) "בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב" וְגוֹ'. כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה, זוּ מִלְחֶמֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתָלַח וְגוֹ' וְזָבָד בְּנוֹ וְגוֹ' וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת" (מָאתַיִם אֶלֶף) עַל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַקֵּץ, וְעַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה.

דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ אֶת עַצְמוֹת אֲחֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בִּפְלֶשֶׁת וְיִחְזְרוּ לָהֶם. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶּרֶךְ [רְחוֹקָה] [עָקוּמָה] אָמְרוּ (במדבר יד, ד) "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה" עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אִלּוּ הֵבִיאָן בִּפְשׁוּטָה.

דָּבָר אַחֵר, בְּרֹאתָם מִלְחָמָה, זוּ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁנֶּאֱמַר (שם מה) "וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי". (שמות יג יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת הָעָם, מִפְּנֵי מָה, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דֶּרֶךְ כְּדֵי לְיַנְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר "עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי", הַמִּדְבָּר כְּדֵי לְצָרְפָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, טו) "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא" וְגוֹ', יַם סוּף לְנַסּוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, דֶּרֶךְ כְּדֵי לִתֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, ל) "בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה ה' (אֱלֹהֵיכֶם) [אֱלֹהֵינוּ] אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ", וְאוֹמֵר (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים", הַמִּדְבָּר, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר", יַם סוּף כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כב) "נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף" וְנֶאֱמַר (שם ט) "וַיִּגְעַר בְּיַם סוּף וַיֶּחֱרָב".

וַחֲמֻשִׁים, אֵין חֲמֻשִׁים אֶלָּא מְזוּיָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, יד) "וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים" מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְצוּיָּנִין בַּחֲמִשָּׁה מִינֵי זַיִן, דָּבָר אַחֵר, אֵין חֲמֻשִׁים אֶלָּא מְזוֹרָזִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַבְרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲמֻשִׁים כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי [הַ]צָּבָא".

דָּבָר אַחֵר, וַחֲמֻשִׁים, אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה עָלוּ, דָּבָר אַחֵר, אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֶחָד מֵחֻמֶשׁ מֵאוֹת. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הָעֲבוֹדָה, לֹא אֶחָד מֵחֻמֶשׁ מֵאוֹת עָלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ז) "רָבְבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ", שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד, וְאֵתּ אַמְרַתְּ אֶחָד מֵחֻמֶשׁ מֵאוֹת עָלוּ. וְאֵימָתַי מֵתוּ, בְּשִׁלְשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר

(שמות י, כג) "לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" שֶׁהָיוּ קוֹבְרִין אֶת מֵתֵיהֶן וְהוֹדוּ וְשִׁבְּחוּ שֶׁלֹּא רָאוּ אוֹיְבֵיהֶם וְשָׂשׂוּ בְּמַפַּלְתָּם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לַחֲמִשָּׁה דּוֹרוֹת עָלוּ. (כָּתוּב בְּרֵמֶז תקס"ד).

(שמות יג יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף, מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבוֹת מִצְוֹת עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִתְעַסְּקוּ בְּבִזָּה וְהוּא נִתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "חֶכֶם לֵב יִקַּח מִצְוֹת". וּמִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרוּ, סָרַח בַּת אָשֵׁר נִשְׁתַּיְּרָה מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר הָלְכָה מֹשֶׁה אֶצְלָהּ, אָמַר לָהּ, כְּלוּם אַתְּ יוֹדַעַת הֵיכָן יוֹסֵף קָבוּר, אָמְרָה לוֹ, אָרוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת עָשׂוּ לוֹ מִצְרִים וְשִׁקְּעוּהוּ בִּנְהַר נִילוּס כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ מֵימָיו, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל שְׂפַת נִילוּס, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעַ הָעֵת שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁגּוֹאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה הַשְּׁבוּעָה שֶׁהִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל, אִם אַתָּה מַרְאֶה אֶת עַצְמְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו, הֲרֵי אָנוּ נְקִיִּים מִשְּׁבוּעָה. מִיָּד צָף אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב (מלכים ב ו, ה ו) "וַיְהִי הָאֶחָד מַפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת הַבַּרְזֶל נָפַל אֶל הַמָּיִם וַיִּצְעַק וַיֹּאמֶר וְגוֹ' אָנָה נָפָל וַיַּרְאֵהוּ אֶת הַמָּקוֹם וַיִּקְצָב עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ שָׁמָּה וַיָּצֶף הַבַּרְזֶל", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֱלִישָׁע תַּלְמִידוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ וְאֵלִיָּהוּ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה צָף מִפָּנָיו, מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּקֶבְרָנִיט שֶׁל מְלָכִים הָיָה קָבוּר, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד שָׁם וְאָמַר, יוֹסֵף יוֹסֵף וְכוּ', מִיָּד נִזְדָּעְזַע אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, נְטָלוֹ מֹשֶׁה וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ. קְשׁוּ קְרָאֵי אֲהֲדָדֵי. כְּתִיב, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף וּכְתִיב (יהושע כד, לב) "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (כָּתוּב בְּרֵמֶז קמ"ה).

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מָה נִקְרָא יוֹסֵף בְּחַיָּיו עֲצָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה בְּכְבוֹד אָבִיו, דְּאָמְרוּ לוֹ עַבְדְּךָ עַבְדְּךָ וְלֹא קָאָמַר לְהוּ מִידִי. מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְקַבֵּר אֹתוֹ בַּגַּי". וְלֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבַד אָמְרוּ אֶלָּא עַל הַצַּדִּיקִים כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח, ח) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ". שִׁלְשָׁה מַחֲנוֹת הֵם, תְּנֵי, טְמֵא מֵת מַתָּר לְכַנֵּס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה. וְלֹא טְמֵא מֵת בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ, עִמּוֹ בְּמַחֲצָתוֹ. עָמַד לוֹ עַל נִילוּס הַנָּהָר וְאָמַר, יוֹסֵף יוֹסֵף, הִגִּיעָה הַשָּׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת בָּנָיו, הַשְׁכִּינָה מְעַכֶּבֶת לְךָ, וְיִשְׂרָאֵל מְעַכְּבִין לְךָ, וַעֲנָנֵי כָּבוֹד מְעַכְּבִין לְךָ, אִם מוֹדִיעַ אַתָּה אֶת עַצְמְךָ הֲרֵי יָפֶה וְכוּ'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, נָטַל חֶרֶס וְכָתַב עָלָיו שֵׁם הַמְפֹרָשׁ וְהִשְׁלִיךְ לַיְאוֹר, מִיָּד צָף וְעָלָה אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וְהָווּן תַּמָּן תְּרֵין כְּלָבִים דְּחַרְשִׁין שָׁרוּן נָבְחִין בְּמֹשֶׁה. אָמַר מֹשֶׁה, אֵיתוּן [וַחֲמוּן], כְּלָבִין קוּשְׁטָא לֹא נָבְחִין וּכְלָבַיָּא דְּשַׁקְרָא וּדְחַרְשִׁין נָבְחִין. אָמַר רַב, דְּהַדִּין כַּלְבָּא מַלְחִית בְּלִישָׁנֵיהּ בְּרֵם הָכָא "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ". לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין

לוֹ. מְרִים הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת (כָּתוּב בְּרָמֶז קס"ד), וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעִם יַעֲקֹב עָלוּ עַבְדֵי פַּרְעֹה וְזִקְנֵי בֵּיתוֹ, וְעִם יוֹסֵף עָלוּ הָאָרוֹן וְהַשְּׁכִינָה וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵל וְשִׁבְעָה עֲנָנֵי כָּבוֹד. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיָה אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מְהַלֵּךְ עִם אֲרוֹן חַי הָעוֹלָם וְהָיוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לָהֶם מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הַלָּלוּ, וְהֵן אוֹמְרִים זֶה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת וְזֶה אֲרוֹנוֹ שֶׁל חַי הָעוֹלָמִים. וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶן אֲמוֹת הָעוֹלָם, מַה טִּיבוֹ שֶׁל מֵת מְהַלֵּךְ עִם אֲרוֹן חַי עוֹלָמִים, וְהֵן אוֹמְרִים, הַמַּנַּח בְּאָרוֹן זֶה קַיֵּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּזֶה. בְּזֶה כְּתִיב (שמות כ, ב) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וּבְיוֹסֵף כְּתִיב "הֲתַחַת אֱלֹהִים (אָנֹכִי) [אֲנִי"], בְּזֶה כְּתִיב (שם, ג) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וּבְיוֹסֵף כְּתִיב (בראשית מב, יח) "אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא", בְּזֶה כְּתִיב (שמות כ, ז) "לֹא תִשָּׂא" וּבְיוֹסֵף כְּתִיב (בראשית מב, טו) "חֵי פַּרְעֹה אִם תֵּצְאוּ", בְּזֶה כְּתִיב "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" וּבְיוֹסֵף כְּתִיב (בראשית מג, טז) "וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן", וְאֵין הָכֵן אֶלָּא שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ה) "וְהָיָה [בַּ]יּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ". בְּזֶה כְּתִיב "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ" וּבְיוֹסֵף כְּתִיב (בראשית לז, יג) "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם" וְגוֹ', בְּזֶה כְּתִיב (שמות כ, יג) "לֹא תִרְצָח" לֹא רָצַח לְפוֹטִיפַרְע, בְּזֶה כְּתִיב (שם) "לֹא תִגְנֹב", לֹא גָּנַב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף" וְגוֹ'. בְּזֶה כְּתִיב (שמות כ, יג) "לֹא תְנָאֵף", לֹא נָאַף עִם אֵשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַרְע, בְּזֶה כְּתִיב "לֹא תַחְמֹד" לֹא חָמַד אֵשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַרְע. בְּזֶה כְּתִיב (שם, יג) "לֹא תַעֲנֶה", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, דְּבָרִים שֶׁל אֱמֶת לֹא הִגִּיד קַל וָחֹמֶר שֶׁל שֶׁקֶר. בְּזֶה כְּתִיב (ויקרא יט, יז) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ", וּכְתִיב "וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם". בְּזֶה (ויקרא יט, יח) "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר" וּכְתִיב (בראשית נ, כ) "וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה". בְּזֶה (ויקרא כה, לו) "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" וּכְתִיב "וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אֲחָיו". כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ, הִשְׁבִּיעָן שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶן. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִפְּנֵי מַה הִשְׁבִּיעַ אֶת אֶחָיו וְלֹא הִשְׁבִּיעַ אֶת בָּנָיו, אָמַר, אִם מַשְׁבִּיעַ אֲנִי אֶת בָּנַי אֵין מִצְרַיִם מַנִּיחִין אוֹתָן. וְאִם אוֹמְרִים לָהֶם אֲבִינוּ הֶעֱלָה אֶת אָבִיו אוֹמְרִים לָהֶם אֲבִיכֶם מֶלֶךְ הָיָה, לְפִיכָךְ הִשְׁבִּיעַ אֶת אֶחָיו וְלֹא הִשְׁבִּיעַ אֶת בָּנָיו.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם יוֹסֵף, אֲבִי יָרַד כָּאן לְרִצּוֹנוֹ וַאֲנִי הֶעֱלִיתִיו, אֲנִי יְרַדְתִּי עַל כָּרְחִי, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁמִּמְקוֹם שֶׁגְּנַבְתּוּנִי לְשָׁם תַּחֲזִירוּנִי וְכֵן עָשׂוּ לוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, לב) "וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל קָבְרוּ בִשְׁכֶם". פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם, 'פָּקֹד' אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם, וְיִפְקֹד אֶתְכֶם עַל הַיָּם. פָּקֹד אֶתְכֶם עַל הַיָּם, וְיִפְקֹד אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר. פָּקֹד אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר, וְיִפְקֹד בְּנַחֲלֵי אַרְנוֹן. פָּקֹד אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיִפְקֹד אֶתְכֶם לָעוֹלָם הַבָּא, פְּקִידָה בְּמִצְרַיִם, פְּקִידָה בְּסִינַי, פְּקִידָה בְּנִיסָן, פְּקִידָה בְּתִשְׁרֵי. וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר אִתְּכֶם, כְּשֶׁתִּהְיוּ עוֹלִין. וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַצְמוֹת הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ

עִמָּהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר מִזֶּה אוֹתְכֶם ז"ה תְּרֵי עָשָׂר. וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם, מָה אֵתָם מָקוֹם אַף סֻכּוֹת מָקוֹם, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עֲנָנֵי כָּבוֹד הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה", אֵין לִי אֶלָּא לְשֶׁעָבַר, לְעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, ו) "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", וְאוֹמֵר (שם לה, י) "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן".

רמז רכח

וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שִׁבְעָה עֲנָנִים הֵן. וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן. "וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם". (שם) "וּבְעַמּוּד עָנָן". (שם ט, יט) "וּבְהֵאָרִיךְ הֶעָנָן". (שמות מ, לו) "וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן". "וְאִם לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן". (שמות מ, לח) "כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן". הָא שִׁבְעָה עֲנָנִים הֵן, אַרְבַּע מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאֶחָד מִלְמַעְלָן, וְאֶחָד מִלְמַטָּן, וְאֶחָד שֶׁהַיָּה מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם, כָּל הַנְּמוּךְ מַגְבִּיהוֹ וְכָל הַגָּבוֹהַּ מַנְמִיכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל גֵּיא יִנָּשֵׂא וְכָל הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ" וְגוֹ'. וְהָיָה מַכֶּה נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים מְכַבֵּד וּמְרַבֵּץ לִפְנֵיהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, שְׁנַיִם לְכָל רוּחַ וּשְׁנַיִם לְמַטָּה וְאֶחָד הָיָה מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אַרְבָּעָה, רַבִּי אוֹמֵר שְׁנַיִם. וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבִּמְדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. אַבְרָהָם לְוָה אֶת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, טז) "וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְוָה אֶת בָּנָיו בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (שם ד) "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶעֱלָה לְבָנָיו אֶת הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל", בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ה) "וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹרִיד לְבָנָיו מָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ז) "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם" וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִגִּיז לְבָנָיו אֶת הַשְּׂלָו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה'". בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ד) "וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּרַשׂ לְבָנָיו שִׁבְעָה עַנְנֵי כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ", בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ח) "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵגִין עַל בָּתֵּיהֶן בְּמִצְרַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְגְּפוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כג) "וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח". וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", וְאוֹמֵר (ישעיה ו, ג) "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (יחזקאל מג, ב) "וְהִנֵּה (שָׁם) כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם. רַבִּי אוֹמֵר, אַנְטוֹנִינוּס פְּעָמִים שֶׁהָיָה דָּן עַל הַבִּימָה וּמַחְשִׁיךְ וְהָיוּ בָּנָיו מַחְשִׁיכִין אֲצָלוֹ, מֵאַחַר שֶׁנִּפְטַר מִן הַבִּימָה הָיָה נוֹטֵל אֶת הַפָּנָס וּמֵאִיר לִפְנֵי בָּנָיו, וְהָיוּ גְּדוֹלֵי מַלְכוּתוֹ קְרֵבִין אֲצָלוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ, אָנוּ נוֹטְלִין אֶת הַפָּנָס וְנָאִיר לִפְנֵי בָּנֶיךָ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם, לָאו, אֶלָּא אֲנִי אֶטֹל אֶת הַפָּנָס וּמֵאִיר לִפְנֵי בָּנַי, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לָכֶם חִבָּתָן שֶׁל בָּנַי שֶׁתִּהְיוּ נוֹהֲגִין

עִמָּהֶן בְּכָבוֹד. כָּךְ הוֹדִיעָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִבָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִין עִמָּהֶן בְּכָבוֹד. וְלֹא דַיָּיִן שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין עִמָּהֶן בְּכָבוֹד, אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתָן מִיתוֹת חֲמוּרוֹת וּמְשֻׁנּוֹת זוּ מִזּוּ. לְעִנְיָן כֵּן הוּא אוֹמֵר "וְקִבַּצְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהוֹרַדְתִּים אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט" וְגוֹ'. יָכוֹל עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "עַל עַמִּי וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פִּזְּרוּ בַגּוֹיִם", ("וְאֶל מִצְרַיִם לְשָׁמָה תִהְיֶה) [מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה תִּהְיֶה"] וְגוֹ', בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב) (שם כ) ["וִיהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב"] וְאוֹמֵר "וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי", אֵימָתַי (שם) "וַה' שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן". אָמַר רַב חִסְדָּא, הָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִלּוּ הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם. אָמַר רָבָא, הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּעָלְמָא דִּילֵיהּ הוּא מָחִיל לֵיהּ דִּידֵהּ, הָכָא תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא, הָדַר אָמַר רָבָא אֵין, תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא, דִּכְתִיב (תהלים א, ב) "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה", וַאֲפִלּוּ הָכִי הָדוּר מִיבָּעֵיא לֵיהּ לְמֶעְבַּד. אָמַר רַב אַשִׁי אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, טו) "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ.

רמז רכט

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה שֶׁל בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עֲלֵיהֶן, נָתַן לוֹ כּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא קִבֵּל, לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקִבֵּל. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַה זֶּה, יְהוֹשֻׁעַ, אָנוּ יוֹשְׁבִין וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ. אָמַר לוֹ, מָצִינוּ גָּדוֹל (מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוּ) [מִמֶּנּוּ] שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עֲלֵיהֶם, אַבְרָהָם אָבִינוּ גָּדוֹל הַדּוֹר הָיָה וּכְתִיב "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם", וְשֶׁמָּא תֹּאמַר כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נָדְמוּ לוֹ, לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא כְּעַרְבִיִּים וְאָנוּ לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי צָדוֹק, עַד מָתַי אַתֶּם מַנִּיחִין כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם וְעוֹסְקִין בִּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה נְשִׁיאִים וּמוֹרִיד מָטָר וּמַצְמִיחַ אֲדָמָה וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאָנוּ לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמַשְׁקֶה עָלֵינוּ. מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי כִּי הֲוֵינָא זוּטְרֵי לְגַבְרֵי הַשְׁתָּא דְּקַשְׁשִׁינָא לַדַּרְדְּקֵי דִּכְתִיב מֵעִקְּרָא וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, וּלְבַסּוֹף כְּתִיב (שמות כג, כ) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מַה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְכוּ' כִּדְכָתוּב בְּאַבְרָהָם. אוּנְקְלוֹס בַּר קְלוֹנִיקוֹס אִיגַּיֵּר. שָׁדַר קֵיסָר גּוּנְדְּרָא דִּרוּמָאֵי בַּתְרֵיהּ, מַשְׁכִּינְהוּ בְּקַרְאֵי וְגַיֵּירִינְהוּ, הָדַר שָׁדַר גּוּנְדָּא דִּרוּמָאֵי בַּתְרֵיהּ. אָמַר לְהוּ לָא תֵּימְרוּ לֵיהּ וְלָא מִידֵּי, אָמַר לְהוּ אֵימָא לְכוּ מִלְּתָא בַּהֲדֵי

דְּשַׁקְּלֵי וְאָזְלֵי וְכוּ' מִי נָקַט נוּרָא מִקֶּמֵי אִינְשֵׁי אָמְרוּ לֵיהּ לָא, אָמַר לְהוּ וּבְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם. אִיגְּיוּר, שָׁדַר גּוּנְדָּא אַחֲרֵינָא בַּתְרֵיהּ. אָמַר לְהוּ לָא תִּשְׁתָּעוּ בַּהֲדֵיהּ כְּלָל, כִּי נָקְטֵי לֵיהּ וְאָזְלֵי חָזֵי מְזוּזְתָא, אוֹתִיב יְדֵיהּ עֲלַהּ אָמַר לְהוּ, מַאי הַאי. אָמְרוּ לֵיהּ אִימָא לָן אַתְּ, אָמַר לְהוּ מְנָהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ יוֹשֵׁב בִּפְנִים וַעֲבָדָיו יוֹשְׁבִין בַּחוּץ וּמְשַׁמְּרִים אוֹתוֹ, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל מִבַּחוּץ וְהֵן יוֹשְׁבִין מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ" וְגוֹ', אִיגְּיוּר.

רמז רל

(שמות יג כב) לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁעֲדַיִן עַמּוּד הֶעָנָן קַיָּים הָיָה עַמּוּד הָאֵשׁ צוֹמֵחַ.

דָּבָר אַחֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַתּוֹרָה עַל עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, עַד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן קַיָּים יִהְיֶה עַמּוּד הָאֵשׁ צוֹמֵחַ. דְּבֵיתְהוּ דְּרַב יוֹסֵף מַאֲחֶרֶת וּמַדְלֶקֶת, אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, תָּנִינָא, לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן, מְלַמֵּד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, סָבְרָה לְאַקְדּוּמֵי, אָמַר הַהוּא סָבָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַקְדִּים, אָמַר רַב הוּנָא, הָרָגִיל בְּנֵר, הַוְיַין לוֹ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הָרָגִיל בְּמִזוּזָה, זוֹכֶה לְדִירָה נָאָה, הַזָּהִיר בְּצִיצִית, זוֹכֶה לְטַלִּית נָאָה, הָרָגִיל בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, זוֹכֶה וּמְמַלֵּא גַּרְבֵּי יַיִן. אָמַר רָבָא, דְּרָחִים רַבָּנָן, הָוֹו לֵיהּ בְּנִין רַבָּנָן, דְּמוֹקִיר רַבָּנָן, הָוֹו לֵיהּ חַתְוָונָתָא רַבָּנָן, דְּדָחִיל מֵרַבָּנָן הוּא גּוּפֵיהּ הֲוֵי צוֹרְבָא מֵרַבָּנָן, וְאִי לָאו בַּר הָכִי הוּא מִשְׁתַּמְּעָן מִלֵּיהּ כְּצוֹרְבָא מֵרַבָּנָן.

(שמות יד א-ב) וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת, כָּאן נִתְקַיֵּם (בראשית טו, יד) "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זוּ הִיא הַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתִּי לוֹ יַחְזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁכָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁכִּנֵּס יוֹסֵף הָיָה נָתוּן בְּבֵעַל צָפוֹן, וּכְשֶׁחָזְרוּ נְטָלוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יד) "כִּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף". וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, לְדוֹרוֹת. וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הֲרֵי זוּ לְשָׁעָה, רַבִּי אוֹמֵר, אַף בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הֲרֵי הוּא לְדוֹרוֹת חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת. מָה הָיוּ חִירוֹת הַלָּלוּ, לֹא הָיוּ מְשֻׁפָּעוֹת אֶלָּא גְּדוּדִיּוֹת, לֹא הָיוּ תְּרוּטוֹת אֶלָּא מְקֻפּוֹת, לֹא הָיוּ עֲגֻלּוֹת אֶלָּא מְרֻבָּעוֹת, לֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה אָדָם אֶלָּא מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת כְּמִין זָכָר וּכְמִין נְקֵבָה הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הַחִירֹת מִצַּד זֶה, וּמִגְדֹּל מִצַּד זֶה, וְהַיָּם לִפְנֵיהֶם, וּמִצְרַיִם מֵאֲחוֹרֵיהֶם.

דָּבָר אַחֵר, אֵין חִירוֹת אֶלָּא מִקּוֹם חֵרוּתָן, מִקּוֹם אַטְלָס, מִקּוֹם בֵּית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן לְשֶׁעָבַר הָיָה נִקְרָא פִּיתוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת" וְגוֹ' חָזְרוּ לָהֶן וְנִקְרָא פִּי הַחִירוֹת, שֶׁהִיא מְאָחֶרֶת עוֹבְדֶיהָ.

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעַמְסֵס לְסֻכֹּת, וּמִסֻּכוֹת לְאֵתָם, וּמֵאֵתָם לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת. נָסְעוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְשַׁבָּת וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֵׁנִי בְּשַׁבָּת שֶׁהוּא רְבִיעִי לִנְסִיעָתָן הִתְחִילוּ יִשְׂרָאֵל מְתַקְּנִים אֶת כְּלֵיהֶם וּמַצִּיעִים אֶת בְּהֶמְתָּן לָצֵאת. אָמְרוּ לָהֶם הָאוּקְטוֹרִין הִגִּיעַ פְּרוּטְגְּמָא שֶׁלָּכֶם לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, ג) "דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" וְגוֹ'. אָמְרוּ לָהֶן יִשְׂרָאֵל, וּכְשֶׁיָּצָאנוּ בִּרְשׁוּת מִי יָצָאנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג, ג) "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח" וְגוֹ'. אָמְרוּ לָהֶם הָאוּקְטוֹרִין, רוֹצִים וְלֹא רוֹצִים סוֹפְכֶם לְקַיֵּם דִּבְרֵי מַלְכוּת. עָמְדוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, הִכּוּ מֵהֶן פָּצְעוּ מֵהֶן וְהָרְגוּ מֵהֶן. הָלְכוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, חִזְרוּ לַאֲחוֹרֵיכֶן כֵּיוָן שֶׁתִּתְקַע קֶרֶן חָזוֹר הִתְחִילוּ מְחֻסְּרֵי א�ֲמָנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִתְלַשְּׁטִין בְּשְׁעָרָן וּמְקָרְעִים לִכְסוּתָן, עַד שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶאֱמַר לִי שֶׁאַתֶּם בְּנֵי חוֹרִין, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת. בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם. שָׁם גְּדוֹלָם שֶׁל מִצְרַיִם, שָׁם הָיְתָה תִּפְאַרְתָּם, שָׁם הָיְתָה מָקוֹם מְיֻחָס שֶׁלָּהֶם. שָׁם כָּנַס יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, יד) "וַיִּלְקֹט יוֹסֵף" וְגוֹ'. לִפְנֵי בַּעַל צָפוֹן, נִשְׁתַּיֵּר מִכָּל הַיִּרְאוֹת, בִּשְׁבִיל לְפַתּוֹת לִבָּן שֶׁל מִצְרַיִם. עָלָיו הוּא אוֹמֵר "מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם". נִכְחוֹ תַּחֲנוּ עַל הַיָּם, בִּשְׁבִיל לְפַתּוֹת לִבָּם שֶׁל מִצְרַיִם. (שמות יד ג) וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ, אֵין נְבוּכִים אֶלָּא מְטֹרָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל א, יח) "מַה נֶּאֶנְחָה בְהֵמָה נָבֻכוּ עֶדְרֵי בָקָר" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, אֵין נְבוּכִים אֶלָּא מְעוֹרְבִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, אָמַר פַּרְעֹה וְלֹא יָדַע מָה אָמַר, מֹשֶׁה הִטְעָה אוֹתָם וְלֹא הָיָה יוֹדֵע לְהֵיכָן מוֹלִיכָן, שֶׁנֶּאֱמַר נְבוּכִים הֵם, וְאֵין נְבוּכִים אֶלָּא מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, מט) "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ".

דָּבָר אַחֵר, אָמַר פַּרְעֹה וְלֹא יָדַע מָה אָמַר, רָאָה שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִבְכּוֹת בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, א) "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה".

דָּבָר אַחֵר, אָמַר פַּרְעֹה וְלֹא יָדַע מָה אָמַר, רָאָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עֲתִידִין לִפּוֹל בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ". סָנַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל הַיָּם סוֹעֵר וְשׁוֹנֵא רוֹדֵף הָפְכוּ פְּנֵיהֶם לַמִּדְבָּר, זִמֵּן לָהֶם הַמָּקוֹם חַיּוֹת רָעוֹת וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתָן לַעֲבוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר סָנַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר. וְאֵין סְגִירָה אֶלָּא חַיָּה רָעָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו, כג) "אֱלָהִי שְׁלַח מַלְאֲכֵ(י)ה וּסְגַר פֶּם אַרְיָוָתָא".

(שמות יד ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת לֵב פַּרְעֹה. שֶׁהָיָה לִבָּן חָלוּק אִם לִרְדּוֹף אִם לֹא לִרְדּוֹף. וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ, פַּרְעֹה הִתְחִיל בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (בראשית ז, כג) "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם" וְגוֹ', כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר", כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים יג, טז) "הַכֵּה תַכֶּה" וְגוֹ', כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְצָבְתָה בְטֻנָהּ" אֲבָר שֶׁהִתְחִילָה בָּעֲבֵרָה תְּחִלָּה מִמֶּנָּה הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְעוּטָה מִי שֶׁהִתְחִיל בָּעֲבֵרָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת, קַל וָחֹמֶר לְמִדַּת הַטּוֹבָה מְרֻבָּה.

דָּבָר אַחֵר, וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה, מַגִּיד הַכָּתוּב כְּשֶׁיָּבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְרֹעַ מִן הָאֻמּוֹת שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, יט) "וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים" וְגוֹ' (שם מה, יד) "כֹּה אָמַר ה' יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ", אַחֲרָיו מַהוּ אוֹמֵר "אֵכֶן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לח, כב) "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם". אַחַר כָּךְ (שם כג) "וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי". (תהלים עו, ג ד) "וַיְהִי בְשָׁלֵם סוּכּוֹ" וְגוֹ', שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵּי קֶשֶׁת מָגֵן וְחֶרֶב", מַה הוּא אוֹמֵר "נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ", לְכָךְ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה', לְשֶׁעָבַר לֹא הָיוּ יוֹדְעִים אֶת ה', אֲבָל מִכָּאן וָאֵילָךְ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'. וַיַּעֲשׂוּ כֵן. לְהוֹדִיעַ חָכְמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא אָמְרוּ הֵיאַךְ אָנוּ חוֹזְרִין לַאֲחוֹרֵינוּ, שֶׁלֹּא לִשְׁבּוֹר לֵב טַף וְנָשִׁים שֶׁעִמָּם.

דָּבָר אַחֵר, וַיַּעֲשׂוּ כֵן, אָמְרוּ, רוֹצִים וְלֹא רוֹצִים אֵין לָנוּ אֶלָּא לְקַיֵּם דִּבְרֵי בֶּן עַמְרָם. (שמות יד ה) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הָאוֹקְטוֹרִין שֶׁלּוֹ הִגִּידוּ לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דִּירְכָאוֹת הָיוּ לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עֲמָלֵק הִגִּיד לוֹ. כִּי בָרַח הָעָם. וְכִי בּוֹרְחִים הָיוּ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר לג, ג) "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי בָרַח הָעָם, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִכּוּ אֶת הָאוֹקְטוֹרִים הָלְכוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה, אָמְרוּ, הִכּוּ מִמֶּנּוּ פָּצְעוּ מִמֶּנּוּ וְהָרְגוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא מִחָה אָדָם בְּיָדָם, אֵין לָהֶם לֹא מוֹשֵׁל וְלֹא שָׂר, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה". וַיֶּהֱפַךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו. לְשֶׁעָבַר, (שמות י, ז) "וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו" וְגוֹ', וְעַכְשָׁיו וַיֶּהֱפַךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו, אָמְרוּ, אִלּוּ לֹא לָקְחוּ וְשִׁלְּחָנוּ דַּי הוּא, אֶלָּא לָקְחוּ וְשִׁלְּחָנוּ. אוֹ אִילּוּ לָקְחוּ וְשִׁלְּחָנוּ וְלֹא נָטְלוּ אֶת מָמוֹנֵינוּ דַּי הוּא אֶלָּא לָקְחוּ וְשִׁלְּחָנוּ וְנָטְלוּ אֶת מָמוֹנָנוּ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ הָבֵא לִי דָּג מִן הַשּׁוּק וְכוּ' (בְּמָכִילְתָּא).

דָּבָר אַחֵר, וַיֶּהֱפַךְ, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בָּטְלָה מַלְכוּתָן שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר מֵעֲבָדֵנוּ, אָמְרוּ, עַכְשָׁיו כָּל הָאֻמּוֹת מַקִּישׁוֹת עָלֵינוּ בְּזוּג, לוֹמַר, מָה אֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּרִשׁוּתָם הִנִּיחוּם וְהָלְכוּ לָהֶם, עַכְשָׁיו הֵיאַךְ אָנוּ שׁוֹלְחִים לַאֲרַם נַהֲרַיִם וְלַאֲרַם צוֹבָה לְהַעֲלוֹת לָנוּ מִסִּים, לְהָבִיא לָנוּ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה פַּרְעֹה שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְהָיוּ לוֹ שׁוּלְטָנוּת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּשְׁבִיל כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. עָלָיו הוּא אוֹמֵר

"שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתְיַרְהוּ מֹשֶׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מַלְכוּת שֶׁשִּׁעְבְּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלְטָה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּשְׁבִיל כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּמַלְכוּת בָּבֶל מַהוּ אוֹמֵר, (ירמיה כז, ח) "וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּ אֶת נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל", בְּמַלְכוּת אַשּׁוּר מַהוּ אוֹמֵר, (ישעיה י, יד) "וַתִּמְצָא כַקֵּן יָדִי" וְגוֹ', בְּמַלְכוּת מָדַי וּפָרַס מַהוּ אוֹמֵר, (דניאל ו, כו) "בֶּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּתַב לְכָל עַמְמַיָּא אֻמַּיָּא וְלִשָּׁנַיָּא", בְּמַלְכוּת יָוָן מַהוּ אוֹמֵר, "וְאַרְבְּעָה רֵאשִׁין לְחֵיוְתָא וְשָׁלְטָן יְהִיב לַהּ, בְּמַלְכוּת רְבִיעִית מַהוּ אוֹמֵר, (שם, כג) "וְתֹאכַל כָּל אַרְעָא", לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מַלְכוּת וּמַלְכוּת שֶׁשִּׁעְבְּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל שָׁלְטָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ בִּשְׁבִיל כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר, וַיֵּהָפֵךְ. אָמְרוּ, בִּשְׁבִילָם הָיְתָה טוֹבָה בָּאָה עָלֵינוּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁנִּפְלָה לוֹ בֵּית כּוּר בִּירֻשָּׁה וְכוּ' , כָּךְ נַעֲשָׂה לְמִצְרַיִם, שָׁלְחוּ וְלֹא יָדְעוּ מָה שָׁלְחוּ, דִּכְתִיב, וַיֹּאמְרוּ מַה זֹּאת עָשִׂינוּ.

וַיֶּאֱסֹר אֶת רִכְבּוֹ. בְּיָדוֹ אֲסָרוֹ, אָמַר, דֶּרֶךְ מְלָכִים לִהְיוֹת עוֹמְדִים וַאֲחֵרִים מַצִּיעִין לָהֶם אֲבָל כָּאן בְּיָדוֹ אֲסָרוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ גְּדוֹלֵי מַלְכוּת שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמַצִּיעַ לְעַצְמוֹ עָמַד כָּל אֶחָד וְהִצִּיעַ לְעַצְמוֹ. אַרְבָּעָה אָסְרוּ בְּשִׂמְחָה (כְּתוּב בְּרֶמֶז צ"ו). וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. לְקָחָן בִּדְבָרִים, אָמַר לָהֶן דֶּרֶךְ מְלָכִים לִהְיוֹת מַנְהִיגִים בַּסּוֹף וְחַיָּלוֹתֵיהֶם מַקְדִּימִים לִפְנֵיהֶן, אֲנִי אֶקְדִּים לִפְנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק י) "וּפַרְעֹה הִקְרִיב". דֶּרֶךְ מְלָכִים לִהְיוֹת בּוֹזְזִין לְעַצְמָן וְנוֹטְלִין חֵלֶק בָּרֹאשׁ, אֲנִי אֶשְׁוֶה לָכֶם בַּבִּזָּה. שֶׁנֶּאֱמַר "אֶחַלֵּק שָׁלָל", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי פּוֹתֵחַ לָכֶם אוֹצָרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב וּמְחַלֵּק לָכֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ, לְקָחָם בִּדְבָרִים.

וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר. מֹשֶׁל מִי (כְּתוּב בְּרֶמֶז קפ"ו). בְּסִיסְרָא אוֹמֵר (שופטים ד, ג) "תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מָשָׁל לְשׁוֹר הַבָּר שֶׁהָיוּ הַכֹּל בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ, אָמְרוּ, נוֹצִיא לוֹ אֶת הָאֲרִי שֶׁיְּהֵה דָּר עִמּוֹ בַּמְּדִינָה, יָצָא הָאֲרִי וַחֲתָכוֹ אֵבָרִים אֵבָרִים. כָּךְ הָיָה סִיסְרָא מִתְגָּאֶה בַּבַּרְזֶל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּבַּרְזֶל אַתָּה מִתְגָּאֶה, חַיֶּיךָ, הָאֵשׁ מְפַעְפַּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה, כ) "הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֹּא וּרְאֵה גְּדֻלָּה וְעֶשְׂרָה שֶׁל מַלְכוּת חַיֶּבֶת שֶׁאֵין לָהֶן גּוֹמְרִין אַחַת בְּטֵלָה שֶׁכֻּלָּן רָצוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וּכְנֶגְדָּן שֶׁל מִצְרַיִם (שֶׁלָּהֶן) [כַּלְּהוֹן] עוֹמְדוֹת בְּטֵלוֹת. וְשִׁלְשֹׁם, אֵין שָׁלְשִׁים אֶלָּא גִּבּוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁלְשִׁים וּקְרוּאִים רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם". דָּבָר אַחֵר, שָׁלְשִׁים, שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשִׁין בְּזַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שָׁלְשִׁים שֶׁעַל הַמֶּרְכָּב, לְשֶׁעָבַר לֹא הָיוּ אֶלָּא שְׁנַיִם, וּפַרְעֹה הוֹסִיף עֲלֵיהֶם עוֹד אַחַת, בִּשְׁבִיל לְמַהֵר לְרְדוֹף אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אוֹמֵר, אַנְטוֹנִינוֹס הוֹסִיף עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד.

דָּבָר אַחֵר, וְשָׁלְשִׁים עַל כֻּלּוֹ. שְׁלֹשָׁה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׁלֹשִׁים עַל כָּל אֶחָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְכִי מִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ כַּמָּה מֵתוּ מִיִּשְׂרָאֵל בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה, אֶלָּא הוֹצִיא טִימוּסִין שֶׁלָּהֶן וּלְפִי הַטִּימוּסִין הוֹצִיא עֲלֵיהֶן חֲיָלוֹת. כַּיּוֹצֵא בּוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יִרְמְיָה (דהי"ב יד, ח) "וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם זֶרַח הַכּוּשִׁי בְּחַיִל אֶלֶף אֲלָפִים וּמֶרְכָּבוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת" וּלְפִי מֶרְכָּבוֹת הוֹצִיא עֲלֵיהֶם חֲיָלוֹת, דָּבָר אַחֵר, וְשָׁלְשִׁים עַל כֻּלּוֹ. עַל מְנַת לְכַלּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, כב) "כָּל הַבֵּן הַיִלוֹד" וְגוֹ', אֲבָל כָּאן וְשָׁלְשִׁים עַל כֻּלּוֹ עַל מְנַת לְכַלּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ט) "אָרִיק חַרְבִּי".

(שמות יד ח) וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה. שֶׁהָיָה לִבּוֹ חָלוּק אִם לִרְדּוֹף אִם לֹא לִרְדּוֹף. וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִלּוּ הָיְתָה אֻמָּה אַחֶרֶת לֹא הָיָה פַּרְעֹה רוֹדֵף אַחֲרֵיהָ. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁהָיוּ מִצְרִים רוֹדְפִים אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְחָרְפִים וּמְנָאֲצִים וּמְגַדְּפִים, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מְפָאֲרִים וּמְרוֹמְמִים וּמְשַׁבְּחִים וְנוֹתְנִין שִׁיר וְשֶׁבַח וּגְדֻלָּה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת לְמִי שֶׁהַמִּלְחָמוֹת שֶׁלּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם", (שם נז, ו) "רוּמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים", וְאוֹמֵר (ישעיה כה, א) "ה' אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמְמֶךָּ אוֹדֶה שִׁמְךָ". וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה, שֶׁהָיְתָה יָדָן רָמָה עַל הַמִּצְרִיִּים. (שמות יד ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם, מַגִּיד שֶׁלֹּא נִכְשַׁל אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא יָנַחֲשׁוּ וְיִחְזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְכֵן מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם הַגּוֹיִם מְנַחֲשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, יד) "כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל מְעֹנְנִים וְאֶל קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ", "וַיֵּלְכוּ זְקֵנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם", (יהושע יג, כב) "וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם".

(שמות יד י) וּפַרְעֹה הִקְרִיב, הוּא הִקְרִיב אֶת הַפָּרָעָנוּת לְבֹא עָלָיו, כֵּיוָן שֶׁרָאָה פַּרְעֹה שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹנִים עַל הַיָּם, אָמַר, בַּעַל צָפוֹן הִסְכִּים עַל דַּעַת גְּזֵרָתִי, אֲנִי חָשַׁבְתִּי לְאַבְּדָן בַּמַּיִם, וְהוּא הִתְחִיל לְאַבְּדָן בַּמַּיִם, הִתְחִיל מְזַבֵּחַ וּמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר וּפַרְעֹה הִקְרִיב, הִקְרִיב לִזְבֹּחַ וּלְקַטֵּר.

דָּבָר אַחֵר, הִקְרִיב, מַה שֶּׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ הָאוֹקְטוֹרִין בְּיוֹם וּמֶחֱצָה [וּמַה שֶּׁהָלְכוּ הָאוֹקְטוֹרִין בְּיוֹם וּמֶחֱצָה] הָלַךְ פַּרְעֹה בְּיוֹם אֶחָד, לְכָךְ נֶאֱמַר וּפַרְעֹה הִקְרִיב. וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. כֵּיוָן שֶׁהִכּוּ אֶת הָאוֹקְטוֹרִין הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁסּוֹפָן לִרְדּוֹף אַחֲרֵיהֶן. וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם. נוֹסְעִים אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם, מְלַמֵּד שֶׁעָשׂוּ כֻּלָּן טוּרְמִיּוֹת טוּרְמִיּוֹת כְּאִישׁ אֶחָד. מִכָּאן לְמָדָה מַלְכוּת לִהְיוֹת מִתְנַהֶגֶת טוּרְמִיּוֹת.

רמז רלא

(שמות יד י) וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'. תָּפְסוּ לָהֶם אֲמָנוּת אֲבוֹתָם. בְּאַבְרָהָם מַהוּ אוֹמֵר, "בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם" וְגוֹ'. (שם כא, לג) "וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע". בְּיִצְחָק מַהוּ אוֹמֵר, (שם כד, סג) "וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה" וְאֵין שִׂיחָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה", (שם קמב, ג) "אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי", (שם קב, א) "תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף" וְכוּ'. בְּיַעֲקֹב מַהוּ אוֹמֵר, (בראשית כח, א) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם", וְאֵין פְּגִיעָה אֶלָּא לְשׁוֹן תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה" וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ז, טז) "אַל תִּירְאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב", מַה תּוֹלַעַת אֵינָהּ מַכָּה אֶת הָאֲרָזִים אֶלָּא בְּפֶה, כָּךְ אֵין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ", וְכִי בְּחַרְבּוֹ וּבְקַשְׁתּוֹ לָקַח, וַהֲלֹא בְּאַבְרָהָם נֶאֱמַר (תהלים מד, ז) "כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי", זוּ תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (בראשית מט, ט) "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה", וְאוֹמֵר "וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר" וְגוֹ'. וְכֵן יִרְמְיָה אָמַר, (ירמיה יז, ה ז) "אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה' וְהָיָה ה' מִבְטַחוֹ". וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר, (שמואל א יז, מה) "אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית", וְאוֹמֵר (תהלים כ, ח י) "אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים הֵמָּה כָרְעוּ וְנָפָלוּ וְגוֹ' ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ". וְכֵן אָסָא הוּא אוֹמֵר, "וַיִּקְרָא אָסָא אֶל ה' אֱלֹהָיו וְגוֹ' כִּי עָלֶיךָ נִשְׁעַנּוּ וּבְשִׁמְךָ בָּאנוּ עַל הֶהָמוֹן (הַגְּדוֹל) הַזֶּה ה' אֱלֹהֵינוּ אַתָּה אַל יַעְצֹר עִמָּךְ אֱנוֹשׁ". בְּמֹשֶׁה מַהוּ אוֹמֵר, "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ וְגוֹ' וַיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ מִצָּרְיְמָה וְגוֹ' וַנִּצְעַק אֶל ה' (אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ) וַיִּשְׁמַע (ה' אֶת) קוֹלֵנוּ", אָמְרוּ לָהֶם, אַתֶּם מִתְגָּאִים עַל מַה שֶּׁהוֹרִישׁ לָכֶם אֲבִיכֶם, "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב", (במדבר שם) "וַיִּשְׁמַע (ה' אֶת) קוֹלֵנוּ", וְאָנוּ מִתְגָּאִים עַל מַה שֶּׁהוֹרִישׁ לָנוּ אָבִינוּ, (בראשית כז, כב) "וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", "עַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה". מַהוּ אוֹמֵר, (במדבר כ, יח) "לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן בַּחֶרֶב" וְגוֹ', אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', תָּפְסוּ לָהֶם אֲמָנוּת אֲבוֹתָם, אֲמָנוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

(שמות יד יא-יב) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים. מֵאַחַר שֶׁנָּתְנוּ שְׁאוֹר בָּעִסָּה בָּאוּ (לָהֶם) אֶל מֹשֶׁה אָמְרוּ הֲלֹא זֶה הַדָּבָר וְגוֹ' וְכִי מָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה בְּמִצְרַיִם, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן נִצָּבִים וְגוֹ', וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט", הֱיֵינוּ מִצְטַעֲרִין עַל שִׁעְבּוּדֵנוּ בְּמִצְרַיִם, מִיתַת אַחֵינוּ בַּאֲפֵלָה קָשָׁה מִמֶּנּוּ, הֱיֵינוּ מִצְטַעֲרִין עַל מִיתַת אַחֵינוּ בַּאֲפֵלָה, מִיתָתֵנוּ בַּמִּדְבָּר קָשָׁה לָנוּ מִמִּיתַת אַחֵינוּ בַּאֲפֵלָה, שֶׁאַחֵינוּ נִסְפְּדוּ וְנִקְבְּרוּ וְאָנוּ תְּהֵא נִבְלָתֵנוּ מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלַּיְלָה.

רמז רלב

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ לַמָּקוֹם בַּמִּדְבָּר, שְׁנַיִם בַּיָּם, שְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׂלָו, אֶחָד בָּעֶגֶל, וְאֶחָד בַּמִּדְבָּר פָּארָן. שְׁנַיִם בַּיָּם, אַחַת בִּירִידָה וְאַחַת בָּעֲלִיָּה. בִּירִידָה, דִּכְתִיב וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים. בָּעֲלִיָּה, כִּדְרַב הוּנָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר מְקֻטָּנֵי אֲמָנָה הָיוּ, כִּדְרַשׁ רַבָּה בַּר מָרִי, מַאי דִּכְתִיב, (תהלים קו, ז ח) "וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ", מְלַמֵּד שֶׁהִמְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם וְאָמְרוּ, כְּשֵׁם שֶׁאֲנַחְנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה כָּךְ מִצְרִים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשֶׂר שֶׁל יָם, פְּלֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנָּתַן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחָזַר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶן. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ, אָמַר לוֹ נַחַל קִישׁוֹן יְהֵא עָרֵב, מִיָּד פְּלָטָן לַיַּבָּשָׁה, הַיְינוּ דִּכְתִיב (להלן פסוק ל) "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם". שְׁנַיִם בַּמַּיִם, אַחַת בְּמָרָה, וְאַחַת בִּרְפִידִים. בְּמָרָה דִּכְתִיב "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה", וּכְתִיב (שם, כד) "וַיִּלֹּנוּ הָעָם". בִּרְפִידִים דִּכְתִיב (שמות יז, א) "וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים" וּכְתִיב (שם ב) "וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה". שְׁנַיִם בַּמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל (תֵּצֵא) [יֵצֵא"], וְיָצְאוּ. (ראה שם טז, יט כ) "לֹא תוֹתִירוּ", וְהוֹתִירוּ. שְׁנַיִם בַּשְּׂלָו, בְּשְׂלָו רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב "בִּשְׁבָתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר", בְּשְׂלָו שֵׁנִי, דִּכְתִיב (במדבר יא, ד) "וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ". עֶגֶל כִּדְאִיתֵיהּ, בְּמִדְבַּר פָּארָן כִּדְאִיתֵיהּ. (שמות יד יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַל תִּירָאוּ. חֲרֵי מֹשֶׁה מְזַרְזָן לְהוֹדִיעַ חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵיאַךְ הָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמְפַיֵּיס לְכָל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְהָרְבָבוֹת, עָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה, (קהלת ז, יט) "הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם", הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'. אָמְרוּ לוֹ, אֵימָתַי, אָמַר לָהֶם, הַיּוֹם יִשְׁלַח עֲלֵיכֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאֵין יְצִיבָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "רָאִיתִי אֶת ה' נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ". וְאוֹמֵר (שמואל א ג, י) "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם בְּפַעַם", וְאוֹמֵר, (דברים לא, יד) "קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ". לְמַה הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לְיוֹנָה שֶׁבָּרְחָה מִפְּנֵי בֶּן הַנֵּץ, וְנִכְנְסָה לִנְקִיק הַסֶּלַע וְהָיָה הַנָּחָשׁ נוֹשֵׁף בָּהּ, אִם תִּכָּנֵס לִפְנִים (וְכוּ'), יָצְתָה לַחוּץ הֲרֵי בָּא בֶּן הַנֵּץ לְתָפְשָׂהּ. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הַיָּם סוֹגֵר וְשׂוֹנֵא רוֹדֵף וְנָתְנוּ עֵינֵהֶן בִּתְפִלָּה. עֲלֵיהֶן מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" וְגוֹ' "כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב", בִּתְפִלָּה, "וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה", בְּתַלְמוּד תּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר, הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ. אָמְרוּ לוֹ, אֵימָתַי. אָמַר לָהֶם, לְמָחָר, אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין בָּנוּ כֹּחַ לִסְבוֹל, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶרְאָה לָהֶם הַמָּקוֹם טוּרְמִיּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹמְדִין לְפָנֵיהֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ו, טו יז) "וַיַּשְׁכֵּם מְשָׁרֵת אִישׁ הָאֱלֹהִים" וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אַל תִּירָא כִּי רַבִּים וְגוֹ' וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישָׁע וַיֹּאמַר ה' פְּקַח נָא אֶת עֵינָיו וְגוֹ', כָּךְ הִתְפַּלֵּל

מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶרְאָה לָהֶם הַמָּקוֹם טוּרְמִיּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבְיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי אֵשׁ". "עָבְיו", כְּנֶגֶד טוּרְמִיּוֹת שֶׁלָּהֶן, "בָּרָד", כְּנֶגֶד אַבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת שֶׁלָּהֶן, "גַּחֲלֵי אֵשׁ" כְּנֶגֶד טַרְמָנָה שֶׁלָּהֶן, "אֵשׁ", כְּנֶגֶד נֵפְט שֶׁלָּהֶן, (שם יד) "יַרְעֵם מִן שָׁמַיִם", כְּנֶגֶד הֲגָפַת תְּרִיסִין וְשִׁפְעַת קַלְגָּסִין שֶׁלָּהֶן, "וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ", כְּנֶגֶד צְחִצּוּחַ הַזִּין שֶׁלָּהֶן, (שם טו) "וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם", כְּנֶגֶד חִצִּים שֶׁלָּהֶן, "וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם", כְּנֶגֶד צְוָחוֹת שֶׁלָּהֶם.

דָּבָר אַחֵר, "וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם" שֶׁהָיוּ חִצָּיו מְפַזְּרִין וּבְרָקִים מְכַנְּסָן, "וַיְהֻמֵּם", הֲמָמָם, עֵרְבְּבָם, נָטַל סְנֵנְיוֹת שֶׁלָּהֶן וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין מַה הֵם עוֹשִׂין, דָּבָר אַחֵר, "וַיְהֻמֵּם", אֵין הֲמָמָה אֶלָּא מַגֵּפָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה".

רמז רלג

כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם. בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְכִּיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם, וְאוֹמֵר (דברים יז, טז) "וַה' אָמַר (אֲלַי) [לָכֶם] לֹא תֹסִיפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד", וְאוֹמֵר (שם כח, סח) "בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ" וְגוֹ'. בִּשְׁלֹשְׁתָּן חָזְרוּ וּבִשְׁלֹשְׁתָּן נָפְלוּ. הָרִאשׁוֹנָה בִּימֵי סַנְחֵרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לא, א) "הוֹי הַיֹּרְדִים מִצְרַיִם לְעֶזְרָה", הַשְּׁנִיָּה בִּימֵי יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים" וְגוֹ', וְהַשְּׁלִישִׁית בִּימֵי טַרְנָגוֹס. בִּשְׁלֹשְׁתָּן חָזְרוּ וּבִשְׁלֹשְׁתָּן נָפְלוּ. אַרְבַּע כִּתּוֹת נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, אַחַת אוֹמֶרֶת נִפּוֹל לַיָּם, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַעֲשֶׂה מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נִצְוַח כְּנֶגְדָּן, זוּ שֶׁאוֹמֶרֶת נִפּוֹל לַיָּם, נֶאֱמַר לָהֶם הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ, זוּ שֶׁאוֹמֶרֶת נַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, נֶאֱמַר לָהֶם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם, זוּ שֶׁאוֹמֶרֶת נַעֲשֶׂה מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן, נֶאֱמַר לָהֶם ה' יִלָּחֶם וְזוּ שֶׁאוֹמֶרֶת נִצְוַח כְּנֶגְדָּן, נֶאֱמַר לָהֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן.

(שמות יד יד) ה' יִלָּחֶם לָכֶם. לֹא לִשְׁעָה אֶלָּא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר ה' יִלָּחֶם לָכֶם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, ה' יִלָּחֶם לָכֶם, אִם כְּשֶׁתִּהְיוּ שׁוֹתְקִין קַל וָחֹמֶר כְּשֶׁתִּהְיוּ נוֹתְנִין שֶׁבַח וְהַלֵּל. רַבִּי אוֹמֵר, ה' יִלָּחֶם לָכֶם הַמָּקוֹם יַעֲשֶׂה לָכֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת וְאַתֶּם תִּהְיוּ עוֹמְדִין וְשׁוֹתְקִין. אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת. אָמַר לָהֶם, אַתֶּם תִּהְיוּ מְפָאֲרִין מְרוֹמְמִין וּמְשַׁבְּחִין וְכוּ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתְחוּ יִשְׂרָאֵל פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה, (שמות טו, א) "אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה".

(שמות יד טו) מַה תִּצְעַק אֵלָי. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמָה אֲנִי דוֹמֶה, לְרוֹעֶה שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ צֹאן וּפִשַּׁע בָּהֶן, הֶעֱלָן לְרָאשֵׁי צוּקִין וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אֵיךְ לְהוֹרִידָן, נִתְעַטֵּף בְּבִגְדּוֹ וְהִתְחִיל יוֹשֵׁב וְתָמֵהַּ מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן, כָּךְ אִם אֲנִי בָּא לְהַחֲזִירָן לְמִצְרַיִם הֲרֵי פַּרְעֹה

וּמִצְרַיִם, וְאִם אֲנִי מוֹלִיכָן לַדָּרוֹם הֲרֵי בַּעַל צָפוֹן, וְאִם אֲנִי מוֹלִיכָן לַצָּפוֹן הֲרֵי מִגְדּוֹל, וְאִם אֲנִי מוֹלִיכָן לְמִזְרָח הֲרֵי הַיָּם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלָי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בָּנַי נְתוּנִין בְּצָרָה וְהַיָּם סוֹגֵר וְשׁוֹנֵא רוֹדֵף וְאַתָּה עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה, מַה תִּצְעַק אֵלָי, יֵשׁ שָׁעָה לְקַצֵּר, וְיֵשׁ שָׁעָה לְהַאֲרִיךְ, "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ", הֲרֵי זֶה לְקַצֵּר, (דברים ט, יח) "וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' כָּרִאשׁוֹנָה אַרְבָּעִים יוֹם", הֲרֵי זֶה לְהַאֲרִיךְ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִם לְאָדָם יְחִידִי עָשִׂיתִי יַבָּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, ט) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם" וְגוֹ', לַעֲדַת קְדוֹשִׁים אֲלוּ אֵינִי עוֹשֶׂה לָהֶם יַבָּשָׁה, מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בִּזְכוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲנִי קוֹרֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם", וְאוֹמֵר (שם נא, ט י) "עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֹז זְרוֹעַ ה' עוּרִי כִימֵי קֶדֶם דּוֹרוֹת עוֹלָמִים... הֲלוֹא אַתְּ הִיא הַמַּחֲרֶבֶת יָם וְגוֹ' דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים".

דָּבָר אַחֵר, עוֹשֶׂה אֲנִי לָהֶם הַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתִּי לַאֲבוֹתֵיהֶם שֶׁבִּזְכוּתָן אֲנִי קוֹרֵעַ אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, יד) "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, כְּבָר עָשִׂיתִי הַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כא) "וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה" וְגוֹ', "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כְּבָר חָמָה וּלְבָנָה מֵעִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, לד) "כֹּה אָמַר ה' נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגוֹ' רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ". רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר, בִּזְכוּת מִצְוֹת שֶׁעָשָׂה אֲבִיהֶם אַבְרָהָם אֲנִי קוֹרֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה", וְכָאן נֶאֱמַר (להלן פסוק כא) "וַיְבַקְּעוּ הַמָּיִם". שִׁמְעוֹן הַתִּמְנִי אוֹמֵר, בִּזְכוּת הַמִּילָה אֲנִי קוֹרֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג, כה) "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה" וְגוֹ', אָמַרְתָּ, צֵא וּרְאֵה אֵיזוֹ בְּרִית שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא מִילָה. רַבִּי [אַבְטוּלֵס] אוֹמֵר, מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ וְטוֹרְפוֹ, נִכְנַס אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְבַקֵּשׁ עָלָיו, אָמַר לֵיהּ, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי אֶלָּא מִפְּנֵי בְּנִי, כְּבָר נִתְרַצֵּיתִי עִמּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מַה תִּצְעַק אֵלַי, כְּבָר נִתְרַצֵּיתִי לָהֶם, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ.

דָּבָר אַחֵר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, אֲמֹשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר "וּמֵאז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה" וְעַכְשָׁיו אַתָּה עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה, מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, אֱמֹר לָהֶם שֶׁיִּסְיְעוּ דְּבָרִים מִלִּבָּן, אֲמֹשׁ הָיוּ אוֹמְרִים (לעיל פסוק יא) הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם וְעַכְשָׁיו אַתָּה מַרְבֶּה בִּתְפִלָּה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְמַעַן שְׁמוֹ עָשָׂה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח, יא) "לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם סג, יב) "בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם", מִפְּנֵי מַה, "לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם". רַבִּי אוֹמֵר, כְּדַאי הִיא הָאֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִּי שֶׁאֶקְרַע לָהֶן אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר

(לעיל פסוק ב ד) וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, בִּזְכוּת אַבְרָהָם אֲבִיהֶם אֲנִי קוֹרֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת אַבְרָהָם עַבְדּוֹ", וְאוֹמֵר (שם מג) "וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת בְּחִירָיו". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אִישׁ כְּפָר בֶּיתָר, בִּזְכוּת הַשְּׁבָטִים קָרַע לָהֶן אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג יד) "נָקַבְתָּ בְמַטָּיו" וְגוֹ', "לְגֹזַר יַם סוּף לְגֻזָרִים". שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, כְּדַאי הִיא הָאֱמָנָה שֶׁהֶאֱמִין אַבְרָהָם שֶׁאֶקְרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ו) "וְהֶאֱמִן בַּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה". אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר, כְּדַאי הִיא הָאֱמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִּי שֶׁאֶקְרַע לָהֶן אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, לא) "וַיַּאֲמֵן הָעָם". שִׁמְעוֹן אִישׁ קְטָרוֹן אוֹמֵר, בִּזְכוּת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲנִי קוֹרֵעַ לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט, יח) "וַיָּנָס הַחוּצָה", וְאוֹמֵר "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס". רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵף הַמְּחוֹזִי, וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּתוֹרָתִי (במדבר יב, ז) "בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", הַיָּם בִּרְשׁוּתִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִיךָ גִּזְבַּר עָלָיו. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר, וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַבְתִּי "אָח לְצָרָה יִוָּלֵד", אָח אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל בַּשָּׁעַת צָרָתָן, אַחִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכב, ח) "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מַה תִּצְעַק, כְּבַר צַעֲקָתָם קְדָמָה לְצַעֲקָתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק י) "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'". רַבִּי אָחָא אָמַר, אִלּוּלֵי צַעֲקָתְךָ כְּבָר אִבַּדְתִּי אוֹתָם מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מַה תִּצְעַק, עַל בָּנַי אֲנִי צָרִיךְ צִוּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה, יא) "עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי" וַהֲלֹא כְּבָר מוּכָנִים לְפָנַי מְשֻׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, לה לו) "אִם יִמָּשְׁשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם ה' גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי נָאֻם ה'". אֲחֵרִים אוֹמְרִים, כְּדַאי הוּא הָאֱמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִּי שֶׁאֶקְרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁלֹּא אָמְרוּ לְמֹשֶׁה הֵיאַךְ אָנוּ יוֹצְאִין לַמִּדְבָּר וְאֵין בְּיָדֵנוּ מְחִיָּה לַדֶּרֶךְ אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה, עָלֵיהֶם מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה עַל יְדֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, (ירמיה ב, ב) "הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר" וְגוֹ', מַה שָּׁכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ, "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה". (שמות יד טז) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כְּבָר הָיָה הַר הַמּוֹרִיָּה נָעֲקָר מִמְּקוֹמוֹ, וּמִזְבְּחוֹ שֶׁל יִצְחָק הַבָּנוּי עָלָיו וּמַעֲרָכְתּוֹ הָעֲרוּכָה עָלָיו, וְיִצְחָק כְּאִלּוּ עָקוּד וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְאַבְרָהָם כְּאִלּוּ פּוֹשֵׁט יָדוֹ וְלוֹקֵחַ הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ, אָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, בָּנַי נְתוּנִים בְּצָרָה, הַיָּם סוֹגֵר וְשׁוֹנֵא רוֹדֵף וְאַתָּה עוֹמֵד וּמַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר מַה תִּצְעַק אֵלָי, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה עָלַי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטֶּךָ, אַתָּה מְרוֹמֵם וּמְפָאֵר וּמְשַׁבֵּחַ וְנוֹתֵן שִׁיר וְשֶׁבַח וּתְהִלָּה וְתִפְאֶרֶת הוֹדָיָה וְהַלֵּל לְמִי שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ.

וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטֶּךָ. עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, נִבְקְעוּ הַמַּיִם וְנַעֲשׂוּ כְּמִין כִּפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, יד) "נָקַבְתָּ בְמַטָּיו", נֶחְלַק לִשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר נְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם

וּבְקָעֵהוּ, נַעֲשָׂה יַבָּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה", נַעֲשָׂה כְּמִין טִיט, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, טו) "דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר" וְגוֹ', וְנַעֲשָׂה פֵּרוּרִים פֵּרוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עד, יג) "אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם", נַעֲשָׂה סְלָעִים סְלָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל הַמָּיִם", נַעֲשָׂה גְּזָרִים גְּזָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קלו, יג) "לְגֹזֵר יַם סוּף לְגָזָרִים", נַעֲשָׂה עֲרֵמוֹת עֲרֵמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ח) "וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מָיִם", נַעֲשׂוּ כְּמוֹ נֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים", יָצְאוּ לָהֶם מַיִם מְתוּקִים מִתּוֹךְ מְלוּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹצֵא נוֹזְלִים מִסָּלַע", קָפָא הַיָּם מִשְּׁנֵי חֲלָקִים וְנַעֲשָׂה כְּמִין בְּלוּס שֶׁל זְכוּכִית, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ח) "קָפְאוּ תְהֹמֹת". (שמות יד יט) וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא אוֹתָהּ מִדַּת הַדִּין שֶׁהָיְתָה מְתוּחָה כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, הֲפָכָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּנֶגֶד הַמִּצְרִים. וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה מִקְרָא עָשִׂיר בְּמָקוֹמוֹת הַרְבֵּה. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה בְּנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו, בָּאוּ לִסְטִים לְתָפְסוֹ נָטְלוּ מִלְפָנָיו וּנְתָנוּ לְאַחֲרָיו, בָּא זְאֵב לִטְּלוֹ מֵאַחֲרָיו נְטָלוֹ וּנְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו", הִתְחִיל הַבֵּן מִצְטַעֵר מִפְּנֵי הַחַמָּה פָּרַשׂ עָלָיו בִּגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לט) "פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ", נִרְעַב הֶאֱכִילוֹ לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם", צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹצֵא נוֹזְלִים מִסָּלַע" וְאֵין נוֹזְלִים אֶלָּא מַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, טו) "מַעְיַן גַּנִּים" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (משלי ה, טו) "שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְגוֹ'. שְׁאַל רַבִּי נָתָן אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, בְּכָל מָקוֹם הוּא אוֹמֵר (בראשית טז, ז) "וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ ה'" "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה'", (שמות ג, ב) "וַיֵּרָא מַלְאַךְ ה'", וְכָאן הוּא אוֹמֵר מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, אָמַר לוֹ, אֵין אֱלֹהִים בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא דִּין, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים בְּדִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אִם לְהִנָּצֵל אִם לִיאָבֵד עִם מִצְרַיִם.

(שמות יד כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ. הֶעָנָן עַל יִשְׂרָאֵל, וְהַחֹשֶׁךְ עַל מִצְרַיִם, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרָה וּמִצְרַיִם בַּאֲפֵלָה. וְכֵן בְּמִצְרַיִם "לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא לֶעָתִיד לָבֹא (ישעיה ס, א) "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ", מִפְּנֵי מַה, (שם ב) "כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ" וְגוֹ'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא נָתוּן בַּאֲפֵלָה רוֹאֶה מַה שֶּׁהוּא נָתוּן בְּאוֹרָה, מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ נְתוּנִים בַּאֲפֵלָה רוֹאִין אֶת יִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּאוֹרָה וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִים וְהָיוּ מְזָרְקִין בָּהֶם חִצִּים וְאַבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת וְהֶעָנָן (מְקַבְּלָן מֵהֶן) [מַגֵּן עֲלֵיהֶם], שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ", וְנֶאֱמַר (שמואל ב כב, ג) "מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי". וְאוֹמֵר (שם, לא) "מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ". וְלֹא קָרֵב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיָה הַמִּצְרִי עוֹמֵד וְאֵינוֹ יָכוֹל לֵישֵׁב, יוֹשֵׁב וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד, פּוֹרֵק

וְאֵין יָכוֹל לִטְעֹן, טוֹעֵן וְאֵינוֹ יָכוֹל לִפְרֹק, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַמְשׁוּת בַּאֲפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, כא) "וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ".

דָּבָר אַחֵר, וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה, לֹא מַחֲנֵה מִצְרַיִם אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְלֹא מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל אֶל מַחֲנֵה מִצְרַיִם.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מַאי דִּכְתִיב וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה, בַּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַעֲשֵׂה יָדַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי.

רמז רלד

(שמות יד כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם. הִתְחִיל הַיָּם עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, תִּקָּרַע בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, הֶרְאָהוּ אֶת הַמַּטֶּה וְלֹא קִבֵּל עָלָיו. מָשְׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי גִנּוֹת זוּ לִפְנִים מִזּוּ, מָכַר הַפְּנִימִית, בָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִכָּנֵס בְּתוֹכוֹ וְלֹא הִנִּיחוֹ הַשּׁוֹמֵר, אָמַר לוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, הֶרְאָהוּ אֶת הַטַּבַּעַת וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, עַד שֶׁנִּתְגַּלָּה הַמֶּלֶךְ וּבָא, כְּיָוֹן שֶׁנִּתְגַּלָּה הַמֶּלֶךְ וּבָא הִתְחִיל הַשּׁוֹמֵר לִבְרֹחַ. אָמַר לוֹ, כָּל הַיּוֹם הָיִיתִי אוֹמֵר לְךָ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְלֹא קִבַּלְתָּ עָלֶיךָ וְעַכְשָׁיו לָמָּה אַתָּה בוֹרֵחַ. אָמַר לוֹ, לֹא מִפָּנֶיךָ אֲנִי בוֹרֵחַ אֶלָּא מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ. כָּךְ בָּא מֹשֶׁה וְעָמַד עַל הַיָּם וְאָמַר בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא קִבֵּל עָלָיו, הֶרְאָהוּ אֶת הַמַּטֶּה וְלֹא קִבֵּל עָלָיו עַד שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ הִתְחִיל הַיָּם בּוֹרֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס", אָמַר לוֹ, כָּל הַיּוֹם הָיִיתִי אוֹמֵר לְךָ בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא קִבַּלְתָּ עָלֶיךָ, וְעַכְשָׁיו (שם) "מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס", אָמַר לוֹ, לֹא מִפָּנֶיךָ בֶּן עַמְרָם אֶלָּא "מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוּלִי אָרֶץ".

וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה, בַּעֲזָה שֶׁבָּרוּחוֹת וְאֵיזוֹ, זוּ רוּחַ קָדִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא נִפְרַע הַמָּקוֹם מִדּוֹרוֹ שֶׁל מַבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ", זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל, "וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ" אֵלּוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי מִגְדָּל שֶׁלֹּא נִפְרַע מֵהֶם הַמָּקוֹם אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא, ט) "וּמִשָּׁם הֱפִיצָם ה'", וְאֵין הֲפָצָה אֶלָּא רוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יח, יז) ("בְּרוּחַ) [כְּרוּחַ] קָדִים אָפִיצֵם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּמְּצָרִיִם שֶׁלֹּא נִפְרַע מֵהֶם אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַה' נָהַג רוּחַ קָדִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִן) [מֵעֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים] אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ ה'". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מֵעֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים) [מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין] אֶלָּא בְּרוּחַ

קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יח, יז) "בְּרוּחַ קָדִים אָפִיצֵם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּצוֹר שֶׁלֹּא נִפְרַע מֵהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כז, כו) "רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לִפְרַע מִמַּלְכוּת עֲלִיזָה אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, ח) "בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיוֹת תַּרְשִׁישׁ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין הַמָּקוֹם עָתִיד לִפְרַע מִן הָרְשָׁעִים בַּגֵּיהִנֹּם לֶעָתִיד לָבֹא אֶלָּא בְּרוּחַ קָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה" וְגוֹ', (שם כז, ח) "הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשֶׁה בְּיוֹם קָדִים". אַף כָּאן אַתָּה מוֹצֵא וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה, בָּעַזָּה שֶׁבָּרוּחוֹת, וְאֵיזוֹ, זוּ רוּחַ הַקָּדִים. וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה, כְּמִין חָרְבָה עֲשָׂאוֹ. וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם. כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּעוֹלָם נִבְקְעוּ, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר אַף הַמַּיִם שֶׁבַּבּוֹרוֹת וְשֶׁבַּשִּׁיחִין וְשֶׁבַּמְּעָרוֹת (ושבככר) [וְשֶׁבַּכַּד] וְשֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצְּלוֹחִית וְשֶׁבַּחֲבִית נִבְקְעוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם, כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּעוֹלָם. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר אַף הַמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים נִבְקְעוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "רָאוּךָ מַיִם אֱלֹהִים וְגוֹ' יָחִילוּ", אֵלּוּ הָעֶלְיוֹנִים, "אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת", אֵלּוּ הַתַּחְתּוֹנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (שם, יח) "זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים", אֵלּוּ הָעֶלְיוֹנִים, "אַף חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ", אֵלּוּ הַתַּחְתּוֹנִים. (שם מב, ח) "תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ", וְאוֹמֵר "נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ", וּכְשֶׁחָזְרוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּעוֹלָם חָזְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כח) "וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם" וְכוֹ', כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּעוֹלָם חָזְרוּ.

(שמות יד כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּלָשׁוֹן אֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּלָשׁוֹן אֲחֵר. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ שְׁבָטִים עַל הַיָּם זֶה אוֹמֵר אֲנִי אֵרֵד וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי אֵרֵד, וּמִתּוֹךְ כָּךְ שֶׁהֵן עוֹמְדִין וְצוֹהֲבִין קָפַץ שֵׁבֶט בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, כח) "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם" אֶל תִּקְרֵי רֹדֵם אֶלָּא רָד יָם. הִתְחִילוּ שָׂרֵי יְהוּדָה מְרַגְּמִין אוֹתָם בַּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָּנִים אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אָמַר לַקָּטָן, תַּעֲמִידֵנִי עִם הֶנֵץ הַחַמָּה, וְאָמַר לַגָּדוֹל תַּעֲמִידֵנִי בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. בָּא הַקָּטָן לְהַעֲמִידוֹ עִם הֶנֵץ הַחַמָּה וְלֹא הִנִּיחוֹ הַגָּדוֹל. אָמַר לוֹ, לֹא אָמַר לִי אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַקָּטָן אָמַר, לֹא אָמַר לִי אֶלָּא עִם הֶנֵץ הַחַמָּה. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין וְצוֹהֲבִין נֶעְוַר אֲבִיהֶם, אָמַר לָהֶם, בָּנַי, כָּל שְׁנֵיכֶם לֹא נִתְכַּוַּנְתֶּם אֶלָּא לְכִבּוּדִי אַף אֲנִי לֹא אֲקַפֵּח שְׂכַרְכֶם. כְּךָ מַה שָּׂכָר נָטַל שֵׁבֶט שֶׁל בִּנְיָמִן שֶׁיָּרַד לַיָּם תְּחִלָּה, זָכָה שֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף", וְאוֹמֵר (דברים לג, יב) "לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה'" וְגוֹ', וּמַה שָּׂכָר נָטַל שֵׁבֶט שֶׁל יְהוּדָה, זָכָה לְמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", וְאֵין רִגְמָה אֶלָּא מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ה, כט) "בֵּאדַיִן אֲמַר בֵּלְשַׁאצַּר וְהַלְבִּשׁוּ לְדָנִיֵּאל אַרְגְּוָנָא", וְאוֹמֵר (זכריה ז, ב) "וְרֶגֶם מֶלֶךְ וַאֲנָשָׁיו", וְאוֹמֵר "שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי", מְלַמֵּד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם עַל יְדֵי שֵׁבֶט

יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, כָּךְ נַעֲשָׂה לָהֶם נִסִּים עַל יְדֵי זְבוּלוּן וְנַפְתָּלִי בִּימֵי דְּבוֹרָה וּבָרָק, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד, ו ז) "וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם וְגוֹ' וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל נַחַל קִישׁוֹן אֶת סִיסְרָא", וְאוֹמֵר (שם ה, יח) "זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם זֶה אָמַר אֵינִי יוֹרֵד וְזֶה אָמַר אֵינִי יוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, א) "סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם" וְגוֹ'. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין וְנוֹטְלִין עֵצָה, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְנָפַל לְגַלֵּי הַיָּם, עָלָיו הוּא אוֹמֵר "הוֹשִׁיעֻנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה יְדִידִי, (אַתֶּם) מְשֻׁקָּעִים בַּמַּיִם וְהַיָּם סוֹגֵר וְשׁוֹנֵא רוֹדֵף וְאַתָּה עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ, וּמָה עָלַי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ", וּמָה אָמְרוּ מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, (שמות טו, יח) "ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִי שֶׁהִמְלִיכֻנִי תְּחִלָּה עַל הַיָּם אֶעֱשֶׂנּוּ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל. וּכְבָר הָיוּ רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים יוֹשְׁבִין בְּצִלּוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ בְּיַבְנֶה, וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוּ לִפְנֵיהֶם, מַאי דִּכְתִיב (בראשית לז, כה) "וּגְמַלֵּיהֶם נוֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט", לְהוֹדִיעַ זְכוּת שֶׁל צַדִּיקִים עַד כַּמָּה הוּא מְסִיעָן, שֶׁאִלּוּ יָרַד הַיְדִיד הָאָהוּב הַזֶּה עִם עֲרָבִיִּים לֹא הָיוּ מְמִיתִין אוֹתוֹ מֵרֵיחַ גְּמַלִּים וּמֵרֵיחַ הָעִטְרָן, אֶלָּא זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׁקִּים מְלֵאִים בְּשָׂמִים וְכָל טוּב שֶׁלֹּא יָמוּת מֵרֵיחַ הַגְּמַלִּים וּמֵרֵיחַ הָעִטְרָן. אָמְרוּ לוֹ, לַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, הַשּׁוֹתֶה מַיִם לִצְמָאוֹ כֵּיצַד הוּא מְבָרֵךְ אָמַר לָהֶם, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָם. אָמְרוּ לוֹ, לַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, בְּאֵיזֶה זְכוּת זָכָה יְהוּדָה לַמַּלְכוּת, אָמַר לָהֶם, אָמְרוּ אַתֶּם, אָמְרוּ לוֹ בִּזְכוּת שֶׁאָמַר "מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם, דַּיָּהּ לְהַצָּלָה כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּפֵּר עַל הַמְּכִירָה. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן בִּזְכוּת שֶׁאָמַר (שם לח, כו) "צָדְקָה מִמֶּנִּי", אָמַר לָהֶם, דַּיָּהּ שֶׁתִּתְכַּפֵּר עַל הַבִּיאָה. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן בִּזְכוּת שֶׁאָמַר (שם מד, לג) "וְיֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר". אָמַר לָהֶם, מָצִינוּ שֶׁהֶעֱרֵב מְשַׁלֵּם בְּכָל מָקוֹם, אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּנוּ, לַמְּדֵנוּ בְּאֵיזֶה זְכוּת, אָמַר לָהֶם, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם וְכוּ'.

וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה, כְּמִין חוֹמָה עֲשָׂאן. מִימִינָם, זוּ מְזוּזָה, וּמִשְּׂמֹאלָם זוּ תְּפִלִּין.

וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לַיָּם יָרַד גַּבְרִיאֵל עִמָּהֶם וְהִקִּיפָם וּשְׁמָרָם כַּחוֹמָה, וְהָיָה מַכְרִיז (בֵּין מַיִם לְמַיִם) [בַּמַּיִם, לְיָמִין], הִזָּהֲרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִין לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְלִשְׂמֹאל, הָיָה אוֹמֵר, הִזָּהֲרוּ בְּאֵלּוּ שֶׁעֲתִידִין לְהָנִיחַ תְּפִלִּין בִּשְׂמֹאל. וְלַמַּיִם שֶׁלִּפְנֵיהֶם הָיָה אוֹמֵר, הִזָּהֲרוּ בְּאֵלּוּ שֶׁעֲתִידִין שֶׁיִּהוּ חוֹתְמִין לִפְנֵיהֶן בַּבְּרִית. וְשֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם הָיָה אוֹמֵר, הִזָּהֲרוּ בְּאֵלּוּ שֶׁעֲתִידִין לְהַרְאוֹת קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין וּכְנַף צִצִיּוֹתֵיהֶן מֵאַחֲרֵיהֶן.

דָּבָר אַחֵר, וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה. שֶׁיָּרַד סַמָּאֵל וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדָה זָרָה בְּמִצְרַיִם וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים. וְהָיָה מַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ לְשַׁר שֶׁל יָם וְנִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם חֵמָה וּבִקֵּשׁ לְטַבְּעָן. מִיָּד הֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, וְכִי לְדַעְתָּם עֲבָדוּהָ וַהֲלֹא לֹא עָבְדוּהָ אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׁעְבּוּד וּמִתּוֹךְ טֵרוּף דַּעַת וְאַתָּה דַּן שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע שַׂר שֶׁל יָם, אוֹתָהּ חֵמָה שֶׁנִּתְמַלֵּא עַל יִשְׂרָאֵל הֶחֱזִירָהּ עַל מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כח) "וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם", שֶׁשָּׁבוּ מִיִּשְׂרָאֵל עַל מִצְרַיִם.

רמז רלה

(שמות יד כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף ה'. בַּלַּיְלָה רָצָה גַּבְרִיאֵל לַהֲרֹג אֶת מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמְתֵּן לָהֶם עַד אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁפָּעַל אֲבִיהֶם עִמִּי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר". כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע גַּבְרִיאֵל כָּךְ לֹא נָגַע בְּהֵן כָּל הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כ) "וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה", הֵיוּ הַמִּצְרִיִּים עוֹשִׂין כְּשָׁפִים וְעוֹלִין מִן הַיָּם. אָמַר הַיָּם, פִּקָּדוֹן שֶׁהִפְקִיד לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ אַנִיחֵנּוּ, מִיָּד הָיוּ הַמַּיִם רָצִין אַחַר כָּל מִצְרִי וּמִצְרִי וּמוֹרִידָן לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִצְרַיִם נָסִים" וְגוֹ', לִקְרָאתָם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "לִקְרָאתוֹ" שֶׁל כָּל מִצְרִי וּמִצְרִי. שְׁנֵי מְכַשְּׁפִים הָיוּ בְּמִצְרַיִם יוֹחֲנִי וּמַמְרֵא וְעָשׂוּ לָהֶן כְּנָפַיִם בִּכְשָׁפִים וּפָרְחוּ בַּאֲוִיר וְנִתְלוּ בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמַר גַּבְרִיאֵל, (שמות טו, ז) "בְּרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ". מִיָּד אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל, לֵךְ וַעֲשֵׂה בָּהֶם דִּין, תְּפָסָן מִיכָאֵל בְּצִיצַת רֹאשָׁן וְקִעְקְעָן עַל פְּנֵי הַמַּיִם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים עח, יג) "אַתָּה פּוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל הַמָּיִם".

וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁתְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים נִשְׁמָעִין בַּבֹּקֶר, בְּקָרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר", בְּקָרוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, (שמואל א טו, יב) "וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר", בְּקָרָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁעָתִידִין לַעֲמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ה, ד) "ה' בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי", בְּקָרוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, כג) "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים".

דָּבָר אַחֵר, וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר, עִם שֶׁהֵאִיר הַמִּזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּשְׁקֵף ה' אֶל מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ'. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוּי רוֹפֵא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ", (ירמיה יז, יד) "רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא" "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה" וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, הוּא רִפָּא אֶת אִיּוֹב בְּסְעָרָה וּבְסְעָרָה הִכָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, יז) "אֲשֶׁר בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי", וּבִסְעָרָה רִפְּאָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לח, א) "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה". וּבָעָבִים הִגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵיכָה יָעִיב", וּבָעָבִים גְּאָלָן, (ישעיה ס, סח) "מִי אֵלֶּה כָּעָב תָּעוּפֶינָה". וּכְשֶׁפִּזְּרָן לֹא פִּזְּרָן אֶלָּא כְּיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ז, טז) "וּפָלְטוּ פְּלֵיטֵיהֶם וְהָיוּ אֶל הָהָרִים

כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כֻּלָּם הַמּוֹת אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ". וּכְשֶׁמַּחֲזִירָן אֵין מַחֲזִירָן אֶלָּא כַּיּוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם". וּכְשֶׁהוּא מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מְבָרְכָן אֶלָּא בְּהַשְׁקָפָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ". בְּהַשְׁקָפָה גְּאָלָנוּ וְנִפְרַע מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּשְׁקֵף ה' אֶל מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן, שֶׁהָיָה עַמּוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כַּטִּיט, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַרְתִּיחוֹ וְטַלְפוֹת סוּסִים מִשְׁתַּמְּטוֹת.

(שמות יד כה) וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵחֲמַת הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָן נִשְׂרְפוּ גַּלְגַּלִּין שֶׁלְּמַטָּן, וְהָיוּ מוֹטוֹת וּמֶרְכָּבוֹת רְצוּת וְנִכְנָסוֹת עַל כָּרְחָן, שֶׁהָיוּ טוֹעֲנוֹת כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכוּ'. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִקּוֹל רַעַם שֶׁלְּמַעְלָה נִתְּזוּ צִנּוֹרוֹת מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עז, יט) "קוֹל רַעַמְךָ" וְגוֹ', וְהָיוּ מוֹטוֹת וְכוֹ' וְנִכְנָסוֹת בְּעַל כָּרְחָן. דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַמֶּרְכָּבוֹת נִמְשָׁכוֹת אַחַר הַפְּרָדִים, עַכְשָׁיו מֶרְכָּבוֹת מוֹשְׁכוֹת אֶת הַפְּרָדִים. וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדָת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּמְּדָה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. הֵם אָמְרוּ "תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה", וּבְאוֹתָהּ מִדָּה מָדַד לָהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיְנַהֲגֵהוּ וְגוֹ'.

אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחָם לָהֶם, אָמְרוּ, מִי שֶׁעָשָׂה לָהֶם נִסִּים בְּמִצְרַיִם הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים עַל הַיָּם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהָיוּ אֵלּוּ שֶׁעַל הַיָּם לוֹקִים כְּדֵי הָיוּ בְּמִצְרַיִם לוֹקִין, וְהָיוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה וְכוֹ', וְאוֹמֵר (תהלים כז, ב) "צָרַי וְאֹיְבַי לִי", (שם פא, טו) "וְעַל צָרֵיהֶם אַשְׁיִב יָדִי", וְאוֹמֵר "עֶשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (ישעיה יד, כה) "לִשְׁבֹּר אַשּׁוּר (בְּאַפִּי) בְּאַרְצִי", וְאוֹמֵר (שם יא, יג) "וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם" וְגוֹ'. כְּדֵי הִיא מִדָּה מְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הַדּוֹרוֹת, "זֹאת הָעֲצָה הַיְעוּצָה עַל כָּל הָאָרֶץ", מִפְּנֵי מַה, "כִּי ה' צְבָאוֹת יָעָץ וּמִי יָפֵר", הָא לֹא בְּמִצְרַיִם בִּלְבַד אֶלָּא בְּכָל הַמְּצֵירִין לָהֶם עַל פְּנֵי כָּל הַדּוֹרוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי ה' נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם.

רמז רלו

(שמות יד כו) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם. אֵין הַיָּם עוֹמֵד כְּנֶגְדְּךָ. וְיָשֻׁבוּ עַל מִצְרַיִם, וַיַּחֲזֹר עָלֵיהֶם הַגַּלְגַּל וְיַחֲזֹר עֲלֵיהֶן זְדוֹנָם, שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁחָשְׁבוּ מִצְרַיִם לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל בָּהּ אֲנִי מְאַבְּדָן. הֵם חָשְׁבוּ לְאַבֵּד אֶת בָּנַי בַּמַּיִם, אַף אֲנִי לֹא אֶפְרַע מֵהֶן אֶלָּא בַּמַּיִם. (תהלים ז, טז יז) "בּוֹר כָּרָה וַיְחַפְּרֵהוּ וְגוֹ' יָשֹׁב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל". וְאוֹמֵר (קהלת י, ח ט) "חֹפֵר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם". וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (משלי יב, יד) "מִפְּרִי פִי אִישׁ יִשְׂבַּע (נַפְשׁוֹ) [טוֹב"]. וְכֵן יְשַׁעְיָה אָמַר "כְּעַל גְּמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם", וְאוֹמֵר (שם סה, ז) "וּמַדּוֹתִי פְּעֻלָּתָם רִאשֹׁנָה". וְכֵן יִרְמְיָה אָמַר (ירמיה לב, יט) "גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילְיָה", וְאוֹמֵר (שם נ, כט) "שַׁלְּמוּ לָהּ כְּפָעֳלָהּ". וְכֵן אָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה

"עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ", מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר וְעַכְשָׁיו בְּיוֹתֵר שֶׁנִּגְדַּל שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁחָשְׁבוּ מִצְרִים לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹ בַּדָּבָר נִפְרַע מֵהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם". (שמות יד כז) וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תְּנָאִים עִם הַיָּם שֶׁיְּהֵא נִקְרָע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, הָדָא הוּא דִּכְתִיב, וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ, לִתְּנָאוֹ שֶׁהִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ, וּכְתִיב "יִקְווּ הַמַּיִם", יְקַווּ לִי הַמַּיִם מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת בָּהֶם.

רמז רלז

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, לֹא עִם הַיָּם בִּלְבָד הִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא עִם כָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה מה, יב) "יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם צִוִּיתִי". צִוִּיתִי אֶת הַיָּם שֶׁיִּקְרַע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל. צִוִּיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ שֶׁיִּשְׁתְּקוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, א) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם". צִוִּיתִי אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ שֶׁיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן". צִוִּיתִי אֶת הָעוֹרְבִים שֶׁיְּכַלְכְּלוּ אֶת אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יז, ד) "וְהָעֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכְּלְךָ שָׁם". צִוִּיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם שֶׁיִּפְתְּחוּ לִפְנֵי יְחֶזְקֵאל, צִוִּיתִי אֶת הַדָּג לְהָקִיא אֶת יוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ב, יא) "וַיֹּאמֶר ה' לַדָּג וַיָּקֵא אֶת יוֹנָה". וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ. אֵין אֵיתָנוֹ אֶלָּא תָּקִפּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, כא) "אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין אֵיתָן אֶלָּא לְשׁוֹן קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "גּוֹי אֵיתָן הוּא". וּמִצְרַיִם נְסִים לִקְרָאתוֹ. מְלַמֵּד שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מִצְרִי נָס הָיָה הַיָּם רָץ כְּנֶגְדּוֹ. מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְיוֹנָה שֶׁבָּרְחָה מִפְּנֵי הַנֵּץ וְנִכְנְסָה לַטְּרַקְלִין, פָּתַח הַמֶּלֶךְ חַלּוֹן מִזְרָחִית, יָצְאָה וְהָלְכָה לָהּ, נִכְנַס הַנֵּץ אַחֲרֶיהָ וְנָעַל הַמֶּלֶךְ בְּפָנָיו אֶת כָּל הַחַלּוֹנוֹת וְהִתְחִיל מוֹרֶה בּוֹ אֶת הַחִצִּים. כָּךְ כְּשֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן מִיִּשְׂרָאֵל מִן הַיָּם יָרַד הָאַחֲרוֹן שֶׁל מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם, וְהִתְחִילוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת זוֹרְקִין בָּהֶן אֶת הַחִצִּים וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח, כב) "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ". וַיִּנַּעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם, כְּאָדָם שֶׁהוּא מְנַעֵר אֶת הַקְּדֵרָה, הַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה וְהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה. דָּבָר אַחֵר וַיִּנַּעֵר, מָסַר אֵלּוּ בִּידֵי מַלְאָכִים נְעָרִים וְאֵלּוּ בִּידֵי מַלְאָכִים אַכְזָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח בּוֹ", (איוב טו, יד) "תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם" וְגוֹ'.

רמז רלח

(שמות יד כח) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְאֶת הַפָּרָשִׁים. וְאַף פַּרְעֹה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ד) "מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, חוּץ מִפַּרְעֹה, עָלָיו הוּא

אוֹמֵר "וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ", וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בַּאֲחֵרוֹנָה יָרַד וְטָבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, יט) "כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה". (שמות יד כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם. וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת תְּמֵהִין לוֹמַר בְּנֵי אָדָם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה מְהַלְכִים בַּיַּבָּשָׁה. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הַיָּם נִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶן חֵמָה, שֶׁלְּמַעְלָה הוּא אוֹמֵר וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה חֵמָה כְּתִיב. וּמִי גָּרַם לָהֶם לְהִנָּצֵל, מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם. מִימִינָם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וּמִשְּׂמֹאלָם, זוּ תְּפִלִּין.

דָּבָר אַחֵר, מִימִינָם, זוֹ מְזוּזָה, וּמִשְּׂמֹאלָם, זוּ תְּפִלִּין. דָּרַשׁ רַבִּי פַּפּוּס, (שה"ש א, ט) "לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה", רָכַב פַּרְעֹה עַל סוּס זָכָר. כְּבִיכוֹל נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סוּס זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר "דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ". רָכַב פַּרְעֹה עַל סוּס נְקֵבָה, כְּבִיכוֹל נִגְלָה עָלָיו עַל סוּס נְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש שם) "לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה". אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, דַּייֶךְ פַּפּוּס, לְסֻסָתִי כְּתִיב, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֵׁם שֶׁשִּׁשְּׁתִּי עַל מִצְרַיִם לְאַבְּדָן כָּךְ שַׂשְׂתִּי עַל יִשְׂרָאֵל לְאַבְּדָן. וּמִי גָּרַם לָהֶן לְהִנָּצֵל, בִּזְכוּת מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לְקַבֵּל מִימִינָם, שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", וּמִשְּׂמֹאלָם זוּ תְּפִלִּין וְכוּ' כְּדִלְעֵיל.

רמז רלט

(שמות יד ל) וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם. כְּצִפּוֹר שֶׁהִיא נְתוּנָה בְּיַד אָדָם, שֶׁאִם יִכְבֹּשׁ יָדוֹ מְעַט מִיַּד הִיא נֶחְנֶקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכד, ו ז) "נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים וְגוֹ' בָּרוּךְ ה' שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם". וּכְאָדָם שֶׁהוּא שׁוֹמֵט אֶת הָעֲבָר מִמְּעֵי הַפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, לד) "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקֶּרֶב גּוֹי", אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁהוּא שׁוֹמֵט אֶת הָעֲבָר מִמְּעֵי הַפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם" וְגוֹ'.

וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת. מִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים רָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵתִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כְּשֵׁם שֶׁעָלִינוּ מִצַּד זֶה כָּךְ עָלוּ מִצְרַיִם מִצַּד זֶה, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מִצְרַיִם אוֹמְרִים כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ אֲבוּדִים בַּיָּם כָּךְ אָבְדוּ יִשְׂרָאֵל בַּיָּם, וּכְדֵי שֶׁיִּזְקְחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַבִּזָּה שֶׁהָיוּ טְעוּנִין כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וּכְדֵי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל נוֹתְנִין אֶת עֵינֵיהֶם בָּהֶן וּמַכִּירִין אוֹתָן וּמוֹכִיחִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נ, כא) "אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ" (מיכה ז, י) "וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי וְתִכַּסֶּהָ בוּשָׁה". וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם. מֵתִים אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא מֵת, מֵתִים וְלֹא מֵתִים כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה, יח) "וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה", וְכִי מֵתָה הָיְתָה, אֶלָּא מֵתָה וְלֹא מֵתָה.

רמז רמ

(שמות יד לא) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה. מִיתוֹת חֲמוּרוֹת, מִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת זוּ מִזּוּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת וְכוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת וְכוּ'. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה הָיְתָה שֶׁל חֲמִשָּׁה מַכּוֹת וְכוּ'. וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה'. לְשֶׁעָבַר לֹא הָיוּ יְרֵאִים אֶת ה'. אֲבָל כָּאן וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה'. וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ. אִם בְּמֹשֶׁה הֶאֱמִינוּ קַל וָחֹמֶר בַּה' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר [בי"י] (וּבְמֹשֶׁה), לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמַּאֲמִין בְּרוֹעֵה יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ מַאֲמִין בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה", אִם בֵּאלֹהִים דִּבְּרוּ קַל וָחֹמֶר בְּמֹשֶׁה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְדַבֵּר בְּרוֹעֵה יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

וַיַּאֲמִינוּ בַּה', בִּשְׂכַר אֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ שָׂרָתָה עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרוּ שִׁירָה, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו מִצְוָה אַחַת בֶּאֱמוּנָה כְּדַאי הוּא שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שְׁכֵן מָצִינוּ בַּאֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּשְׂכַר אֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ וְכוּ'. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא יָרַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא אֶלָּא בִּזְכוּת אֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ו) "וְהֶאֱמִן בַּה'". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּזְכוּת אֲמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּאֲמֶן הָעָם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לא, כד) "אֱמוּנִים נֹצֵר ה'". וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת. מַה הָיוּ עוֹשִׂין הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל אֶת כַּלְבּוֹ וְהוֹלֵךְ וְנוֹתֵן אֶת רַגְלוֹ עַל צַוָּארוֹ שֶׁל מִצְרִי וְהָיָה אוֹמֵר לְכַלְבּוֹ אֱכֹל מִן הַיָּד הַזּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדָה בִּי, אֱכֹל מִן זְרוֹעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא חָסוּ עָלַי. תֹּדַע לְךָ שְׁכֵן הוּא, שֶׁכֵּן כְּתִיב (שם סח, כד) "לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן כְּלָבֶיךָ מֵאוֹיְבִים מִנֵּהוּ". אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ לָנוּ כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, אַף אָנוּ לֹא נִהְיֶה כְּפוּיֵי טוֹבָה, וּמַה יֵּשׁ לָנוּ לוֹמַר, שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת וְכוּ' אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. מַזְכִּירִין אֱמוּנַת אָבוֹת, "אַהֲרֹן וְחוּר תְּמֻכוּ בְיָדָיו" וְגוֹ', (תהלים קיח, כ) "זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ", בְּבַעֲלֵי אֱמוּנָה מַהוּ אוֹמֵר (ישעיה כו, ב) "פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים". הַשַּׁעַר הַזֶּה כָּל בַּעֲלֵי אֱמוּנָה נִכְנָסִין בּוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צב, ב) "טוֹב לְהֹדוֹת לַה'" וְגוֹ', מִי גָּרַם לָהֶם לָבֹא לִידֵי שִׂמְחָה זוּ, אֶלָּא בִּשְׂכַר אֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ אֲבוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכֻּלּוֹ לֵילוֹת לְכָךְ נֶאֱמַר "לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ", וְכֵן יְהוֹשָׁפָט אוֹמֵר לָעָם (דבהי"ב כ, כ) "הַאֲמִינוּ בַּה' אֱלֹהֵיכֶם וְתֵאָמֵנוּ הַאֲמִינוּ בִּנְבִיאָיו וְהַצְלִיחוּ", וּכְתִיב "עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה", (חבקוק ב, ד) "וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה", (איכה ג, כג) "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה" וְגוֹ'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין הַגְּלֻיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּשְׂכַר אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה" וְגוֹ', (הושע ב, כב) "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם [וְגוֹ'

וְאַרַשְׂתִּיךְ] לִי בֶּאֱמוּנָה". הָא גְּדוֹלָה הֶאֱמָנָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבִּשְׂכַר אֱמָנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ שְׁרָתָה עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו, יב) "וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ".

רמז רמא

דָּבָר אַחֵר, וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא. וְכִי יִשְׂרָאֵל בְּיַד מִצְרַיִם הָיוּ, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם פָּתַח עוּזָּא שָׁר שֶׁל מִצְרַיִם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֻמָּה זוּ שֶׁאַתָּה מוֹצִיא מִמִּצְרַיִם יֵשׁ לִי עָלֶיהָ דִּין, יָבֹא מִיכָאֵל שַׂר שֶׁלָּהֶן וְיִדּוֹן לְפָנֶיךָ עִמִּי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל בֹּא וְדוֹן עִמּוֹ. פָּתַח עוּזָּא שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה גָּזַרְתָּ עַל אֻמָּה זוּ שֶׁיִּהוּ מְשֻׁעְבָּדִין תַּחַת יְדֵי אֻמָּה שֶׁלִּי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יג) "וְעָבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם" וְגוֹ', וַעֲדַיִן לֹא עָבְדוּ בָּהֶן אֶלָּא שְׁמוֹנִים וְשִׁשָּׁה שָׁנָה מִשֶּׁנּוֹלְדָה מִרְיָם וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּם לָצֵאת, אֶלָּא תֵּן לִי רְשׁוּת וְאַחֲזִירֶם תַּחַת יְדֵי אֻמָּה שֶׁלִּי עַד אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה קַיָּם כָּךְ שִׁבּוּעַתְּךָ קַיֶּמֶת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִיכָאֵל לְהַחֲזִיר לוֹ תְּשׁוּבָה. מִיָּד שָׁתַק מִיכָאֵל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְעוּזָּא, יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת עַל בָּנַי, כְּלוּם נִתְחַיְּבוּ שִׁעְבּוּד אֶלָּא בִּשְׁבִיל דִּבּוּר אֶחָד שֶׁדִּבֵּר אַבְרָהָם אוֹהֲבִי שֶׁאָמַר לְפָנַי "בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה" וְאָמַרְתִּי לוֹ (שם, יג) "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", כְּלוּם אָמַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם" דִּבַּרְתִּי, וּכְבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ שֶׁמִּשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק נַעֲשׂוּ גֵּרִים וּכְבָר שִׁלְמוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, אֵין לְךָ לְשַׁעְבֵּד עַל בָּנַי כְּלוּם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִצִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ'. וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה. בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַטְבִּיעַ אֶת מִצְרַיִם, עָמַד עוּזָּא שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נִקְרֵאתָ צַדִּיק וְיָשָׁר וְאֵין לְפָנֶיךָ לֹא עַוְלָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מַקַּח שֹׁחַד, לָמָּה אַתָּה רוֹצֶה לְהַטְבִּיעַ מִצְרַיִם, כְּלוּם הִטְבִּיעוּ בָּנַי מִבָּנֶיךָ אוֹ הָרְגוּ מֵהֶם, בִּשְׁבִיל שֶׁשִּׁעְבְּדוּ בָּהֶן אַתָּה רוֹצֶה לְטַבְּעָן, כְּבָר נָטְלוּ שְׂכָרָן כָּל כֶּסֶף וְכָל זָהָב שֶׁלָּהֶן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כִּנֵּס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל פַּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וְאָמַר לָהֶם, הֲווּ דָּנִין בֵּינִי וּבֵין עוּזָּא שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם, בְּתְחִלָּה הֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם רָעָב וְהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם יוֹסֵף הֵבִין בְּחָכְמָתוֹ וְנַעֲשׂוּ כֻּלָּן עֲבָדָיו, וּלְבַסּוֹף בָּאוּ בָּנַי כְּגֵרִים וְשִׁעְבַּדְתִּי בָּהֶם שִׁעְבּוּד קָשֶׁה עַד שֶׁעָלְתָה צַעֲקָתָם לְפָנַי, וְשָׁלַחְתִּי לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדַי וְאָמְרוּ לְמֶלֶךְ שֶׁלָּהֶם "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים" וְהָיוּ יוֹשְׁבִין לְפָנָיו כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב וְהִתְחִיל מִתְנַאֶה לִפְנֵיהֶן וְאָמַר, (שם ה, ב) "מִי ה'" שֶׁלֹּא הֵבִיא דּוֹרוֹן כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים כְּדֶרֶךְ כָּל אֱלָהוּת (שם) "לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'", אֶלָּא

הַמְתִּינוּ וְאֶבְדֹּק בַּסְּפָרִים שֶׁלִּי אִם שְׁמוֹ כָּתוּב אֶצְלִי, בָּדַק וְלֹא מָצָא, הֵשִׁיבוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאָמְרוּ לֵיהּ, הוּא בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְהוּא צָר הָעֲבָר בִּמְעֵי אִמּוֹ וְהוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַפְרִיחַ טְלָלִים וּמַצְמִיחַ אִילָנוֹת וַעֲשָׂבִים וּמֵמִית וּמְחַיֶּה, נֶפֶשׁ כָּל חַי בְּיָדוֹ, הֵשִׁיב לִשְׁלוּחַי, אֵין אֱלוֹהַ בָּעוֹלָם שֶׁיְּעָשֶׂה מַעֲשִׂים הַלָּלוּ אֶלָּא אֲנִי בָּרָאתִי עַצְמִי וְאֶת נִילוּס נַהֲרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי", הֵשִׁיב וְאָמַר לַחֲכָמָיו, שְׁמַעְתֶּם אֱלוֹהַ זֶה מֵעוֹלָם, אָמְרוּ לֵיהּ, שָׁמַעְנוּ שֶׁבֶּן חֲכָמִים הוּא [בֶּן] מַלְכֵי קֶדֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יט, יא) "אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה בֶּן חֲכָמִים" וְגוֹ', הֵשִׁיב לִשְׁלוּחַי (שמות ה, ב) "לֹא יָדַעְתִּי", כֵּיוָן שֶׁכָּפַר בִּי שְׁלָחָתִי לוֹ עֶשֶׂר מַכּוֹת וְלֹא הוֹצִיאָתִי וְכָל כַּךְ כָּפַר בִּי, וְהוֹסִיף לְשַׁעְבֵּד אֶת בָּנַי וּלְאַחַר שֶׁהוֹדַעְתִּי לוֹ אֶת כֹּחִי וּגְבוּרָתִי שִׁלַּח בְּעַל כָּרְחוֹ, וְעַכְשָׁיו רָדַף אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירֵם לְשַׁעְבּוּד, מִי עָשָׂה כָּזֶה וְלֹא הֵבִין אֵינוֹ רָאוּי לְטַבְּעוֹ בַּיָּם הוּא וְכָל חֵילוֹ. הֵשִׁיבוּ לוֹ כָּל פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה, הַדִּין עִמְּךָ, עֲשֵׂה מַה שֶּׁאַתָּה חָפֵץ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָנָה עוּזָּא וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁהֵן חַיָּבִין אֶלָּא שֵׁב עֲלֵיהֶם בְּמִדַּת רַחֲמִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד גַּבְרִיאֵל וְלָקַח מַלְבֵּן שֶׁל טִיט וְעָמַד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲלֹא שִׁעְבְּדוּ בָּנֶיךָ שִׁעְבּוּד קָשֶׁה כָּזֶה, תְּרַחֵם עֲלֵיהֶם, מִיָּד חָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיָשַׁב עֲלֵיהֶן בְּמִדַּת הַדִּין וְחָזַר וְטִבְּעָם בַּיָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה.

(שמות טו א) אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים מ, ב) "קַוֹּה קִוִּיתִי ה'", אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הַכֹּהֵן בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא, אִם קִוִּיתָ וְלֹא בָּא חֲזֹר וְקַוֵּה, אָמַר דָּוִד "קַוֵּה אֶל ה' חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל ה'", אִם בָּא קִוּוּיְךָ יָפֶה, וְאִם לָאו, חֲזֹר וְקַוֵּה, אָמַר דָּוִד (שם מ, ב ד) "קַוֹּה קִוִּיתִי ה'" "וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן", מִטִּיט לְבֵנִים, "וַיָּקֶם עַל סֶלַע רַגְלַי", שֶׁנָּתַן לִי בִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם. "כּוֹנֵן אֲשֻׁרַי וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ". אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. מַהוּ אָז, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדוֹרוֹ שֶׁל אֱנוֹשׁ הַיַּבָּשָׁה יָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, כו) "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'". וְלָנוּ עָשָׂה הַיָּם יַבָּשָׁה, בְּאָז אָנוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה בְּ'אָז' אָמַר מֹשֶׁה, בְּאָז קָרָאתִי תַּגָּר לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, כג) "וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה", בַּלָּשׁוֹן שֶׁסֵּרַחְתִּי בּוֹ בַּלָּשׁוֹן אֲנִי מְתַקֵּן וַאֲקַלְּסֶ אוֹתְךָ.

דָּבָר אַחֵר א' אֶחָד ז' שִׁבְעָה הֲרֵי שְׁמוֹנָה, אָמַר מֹשֶׁה בִּזְכוּת הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה לִשְׁמוֹנָה נִקְרַע הַיָּם, בְּאָז נִקְלַס. אָמַר רַבִּי לֵוִי, "לְגֹזַר יַם סוּף לְגָזָרִים", שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי קוֹרִין לְמָהוּלִין גָּזוּרִין, בִּזְכוּת הַמִּילָה נִקְרַע הַיָּם.

יֵשׁ אָז לְשֶׁעָבַר, וְיֵשׁ אָז לֶעָתִיד, (בראשית ד, כו) "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'", (שמות ד, כו) "אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים", (במדבר כא, יז) "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל", "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה", "אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ", (דבהי"א טו, ב) "אָז אָמַר דָּוִיד", "אָז אָמַר שְׁלֹמֹה", הֲרֵי אֵלּוּ לְשֶׁעָבַר. וְיֵשׁ אָז

לָעָתִיד לָבֹא, (ישעיה ס, ה) "אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ", (שם נח, ח) "אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ", "אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל", (שם, ה) "אָז תִּפָּקַחְנָה", (ירמיה לא, יב) "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה", (תהלים קכו, ב) "אָז יֹמְלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם", הֲרֵי אֵלּוּ לֶעָתִיד לָבֹא.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אָז יָשִׁיר לָבַשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָלוּק שֶׁל תִּפְאֶרֶת שֶׁהָיוּ חֲקוּקִין עָלָיו כָּל אָז שֶׁבַּתּוֹרָה, "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה", (ישעיה לה, ו) "אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ", "אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים", (יהושע י, יג) "אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ", (ישעיה ס, ה) "אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ", "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם". וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ חָזַר וּקְרָעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, יז) "בִּצַּע אִמְרָתוֹ", וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכו, ב) "אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ". רַבָּנָן אָמְרֵי, כָּל פְּרַקְמַטְיָא שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה אֶלָּא בְּאָז. הַצָּלַת נַפְשׁוֹ בְּאָז, (שמות ד, כו) "וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים" וְגוֹ', קִנְטוּרוֹ בְּאָז, "וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה", שִׁירָתוֹ בְּאָז, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, אַף הַפָּרָשַׁת הָעֲרִים בְּאָז, (דברים ד, מא) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים".

תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, שָׁר לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא יָשִׁיר, כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ", בָּנָה לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "יִבְנֶה", מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה שִׁירָה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּקוֹרִין אֶת הַהַלֵּל. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע וְלֹא כְּקוֹרִין אֶת הַהַלֵּל. דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּנֶדוֹל הַמְּקֻרָא אֶת הַהַלֵּל וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים, מֹשֶׁה אָמַר אָשִׁירָה לַה' וְהֵן אוֹמְרִים אָשִׁירָה לַה', מֹשֶׁה אָמַר כִּי גָאֹה גָּאָה וְהֵן אוֹמְרִים אָשִׁירָה לַה' וְכוּ'. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִלָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לֵאמֹר אֱמִילְתָא קָמַיְיתָא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, לֵאמֹר אֲכָל מִילְתָא וּמִילְתָא, וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר, וַיֹּאמְרוּ, דְּאָמְרוּ כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֵל מָטָל עַל בְּרֵכֵי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה עוֹלֵל הִגְבִּיהַ צַוָּארוֹ וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו וְאָמְרוּ (להלן פסוק ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ח, ג) "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עֲבָרִים שֶׁבְּמַעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל".

מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה שָׁקוּל כְּיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה. דָּבָר אַחֵר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מַגִּיד (שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל) [שֶׁאָמַר מֹשֶׁה שִׁירָה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל] לְפִי שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ, וְאֵין לְךָ עָם אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, כא) "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי" וְגוֹ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ו, ח ט) "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת" (אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים אֵלּוּ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה) [אֵלּוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, "וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים" אֵלּוּ שְׁמוֹנִים רִבּוֹא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַטָּה], "וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר" אֵלּוּ קְטַנִּים שֶׁאֵין לָהֶם מִנְיָן. אַף עַל פִּי כֵן "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי", זֶה מֹשֶׁה שֶׁהוּא שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל. וּכְבַר הָיָה רַבִּי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ שֶׁיָּלְדָה אִשָּׁה בְּמִצְרַיִם שִׁשִּׁים רִבּוֹא, נַעֲנָה תַּלְמִיד אֶחָד מִלְּפָנָיו וְאָמַר לֵיהּ, רַבִּי, וּמַה מִי גָּדוֹל, הָעוֹלָם אוֹ הַצַּדִּיק, אָמַר לֵיהּ, הַצַּדִּיק, לָמָּה, אָמַר לֵיהּ, שֶׁכְּשֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד אֵם מֹשֶׁה אֶת מֹשֶׁה הָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁהוּא שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, ד) "אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה". וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר, מַהוּ לֵאמֹר, לֵאמֹר לְדוֹרוֹת הַנְּסִים שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר אָז יָשִׁיר. בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עַל הַיָּם בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִקְלֹס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא הִנִּיחָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כ) "וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה" וְאוֹמֵר "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה". לְמִי הָיוּ דּוֹמִין, לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁבָּה לוֹ בֵּנוֹ לְבַשׂ נְקָמָה בְּאוֹיְבָיו וְהָלַךְ וְהֵבִיא אוֹתוֹ, וּבָאוּ הַבְּרִיּוֹת לוֹמַר לוֹ הֵימְנוֹן, אָמַר לָהֶם, לְשֶׁאֲנִי פּוֹדֶה אֶת בְּנֵי אַתֶּם מְקַלְּסִין אוֹתִי. כָּךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ נְתוּנִין בְּצָרָה בַּיָּם בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְקַלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נָזַף בָּהֶם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּנַי נְתוּנִין בְּצָרָה וְאַתֶּם מְקַלְּסִין אוֹתִי. כֵּיוָן שֶׁעָלוּ מִן הַיָּם בִּקְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה. אָמַר רַבִּי אָבִין הַלֵּוִי, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁיָּרַד לַמִּלְחָמָה וְנִצַּח וּבָאוּ בָנָיו וַעֲבָדָיו וַעֲטָרָה בְּיָדָם לִתֵּן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. בָּאוּ לַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ לוֹ, בְּנֵךְ וַעֲבָדֶיךָ עוֹמְדִים וַעֲטָרָה בְּיָדָם, מִי יִכָּנֵס תְּחִלָּה, אָמַר לָהֶם, שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם, עַבְדִּי קוֹדֵם לִבְנִי, יִכָּנֵס בְּנִי תְּחִלָּה. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם בָּאוּ יִשְׂרָאֵל וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, הַנִּיחוּ יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. נִמְצְאוּ הַנְּשִׁים וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹמְדִים מִי יְקַלֵּס תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, רַב הַשָּׁלוֹם עָשָׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, כו) "קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים", "קִדְּמוּ שָׁרִים", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְ"אַחַר" כָּךְ "נֹגְנִים" אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, "בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תֻּפֵּפוֹת" אֵלּוּ הַנָּשִׁים. אָמַר רַבִּי לֵוִי, הַשָּׁמַיִם, לֹא אֲקַבֵּל אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, אֶלָּא הַנָּשִׁים קִלְקְלוּ תְּחִלָּה, דִּכְתִיב "בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תֻּפֵּפוֹת", הָעֲלָמוֹת בַּתָּוֶךְ, הִתְחִילוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְהִתְרַעֵם, אָמְרוּ, לֹא דַיֵּנוּ שֶׁקִּדְּמוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים אֶלָּא אַף הַנָּשִׁים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֵּיכֶם כֵּן,

מַה כְּתִיב (יחזקאל ג, יב) "וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי", מַהוּ "אַחֲרַי", אַחֲרֵי שֶׁקִּלַּסְתִּי אֲנִי וַחֲבֵרַיִם שֶׁלִּי, אַחַר כָּךְ אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ". מַה כְּתִיב (שם א, כד) "בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כְנָפֵיהֶן", מַהוּ "בְּעָמְדָם", וְכִי יֵשׁ יְשִׁיבָה לְמַעְלָה, וְהָכְתִיב (ישעיה ו, ב) "שָׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דניאל ז, טז) "קְרֵבַת עַל חַד מִן קָאֲמַיָּא", אֶלָּא "בְּעָמְדָם" בְּעֵת דִּם, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹמְדִין וּמְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹתָהּ שָׁעָה "תְּרַפֶּינָה כְנָפֵיהֶן" .

רמז רמב

אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וְכִי שִׁירָה אַחַת הִיא וַהֲלֹא עֶשֶׂר שִׁירוֹת הֵן, הָרִאשׁוֹנָה בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כט) "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ חָג", הַשְּׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמְרָה עַל הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, שְׁלִישִׁית, שֶׁנֶּאֱמְרָה עַל הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל", וְשֶׁאָמַר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, כד ל) "וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב", וְשֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע י, יב) "אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ", וְשֶׁאָמְרוּ דְּבוֹרָה וּבָרָק, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה", וְשֶׁאָמַר דָּוִד, (שמואל ב כב, א) "וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה'" (תהלים ל, א) "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת". וְשֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, יב) "אָז אָמַר שְׁלֹמֹה", וְשֶׁאָמַר יְהוֹשָׁפָט, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ [וְאֹמְרִים] הוֹדוּ לַה' כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", מַה נִּשְׁתַּנָּה הוֹדָאָה זֹאת מִכָּל הוֹדָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי טוֹב וְכָאן לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב, מְלַמֵּד כְּבִיכוֹל לֹא הָיְתָה שִׂמְחָה בַּמָּרוֹם עַל אֲבָדָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְקַל וְחוֹמֶר עַל אֲבֵדָתוֹ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד שֶׁהוּא שָׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, כה) "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם", הַעֲשִׂירִית לֶעָתִיד, לָבֹא שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ", וְאוֹמֵר (תהלים קמט, א) "שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים". כָּל הַשִּׁירוֹת שֶׁעָבְרוּ קְרוּיוֹת בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּשֵׁם שֶׁהַנְּקֵבָה יוֹלֶדֶת כָּךְ הַתְּשׁוּעוֹת שֶׁעָבְרוּ הָיָה אַחֲרֵיהֶם שִׁעְבּוּד. אֲבָל הַתְּשׁוּעָה שֶׁהִיא עֲתִידָה לָבֹא קְרוּיָה בִּלְשׁוֹן זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ל, ו) "שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר", כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַזָּכָר יוֹלֵד כָּךְ הַתְּשׁוּעָה הָעֲתִידָה לָבֹא אֵין אַחֲרֶיהָ שִׁעְבּוּד, שֶׁנֶּאֱמַר "יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּה' תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים". אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה'. לַה' אָמְרוּהָ וְלֹא אָמְרוּ לְבָשָׂר וָדָם, כְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יח, ו ז) "וַתֵּצֶאנָה הַנָּשִׁים מִכָּל עָרֵי יִשְׂרָאֵל לָשִׁיר וְהַמְּחֹלוֹת וְגוֹ' הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָיו וְדָוִד בְּרִבְבֹתָיו", אֲבָל כָּאן לַה' אָמְרוּהָ וְלֹא אָמְרוּהָ עַל בָּשָׂר וָדָם. וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שָׁרְתָה עַל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ שִׁירָה כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵם קוֹרְאִים אֶת שְׁמַע. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן קוֹרִין אֶת הַהַלֵּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, מֹשֶׁה הָיָה פּוֹתֵחַ וְאוֹמֵר אָשִׁירָה לַה' וְיִשְׂרָאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה. מֹשֶׁה הָיָה פּוֹתֵחַ

וְאוֹמֵר (להלן פסוק ב) "עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ" וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹנִין אַחֲרָיו וְגוֹמְרִין עִמּוֹ עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. מֹשֶׁה הָיָה פּוֹתֵחַ וְאוֹמֵר (להלן פסוק ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה וְיִשְׂרָאֵל עוֹנִין אַחֲרָיו וְגוֹמְרִין ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ. אָשִׁירָה לַה', לַה' נָאָה גָּדֵלָה, לַה' נָאָה גְּבוּרָה, לַה' נָאָה הַתִּפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח וְהַהוֹד. וְכֵן דָּוִד אָמַר "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה". אָשִׁירָה לַה'. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה וְהָיוּ הַכֹּל מְקַלְסִין לְפָנָיו שֶׁהוּא גִּבּוֹר וְאֵינוֹ אֶלָּא חַלָּשׁ, שֶׁהוּא עָשִׁיר וְאֵינוֹ אֶלָּא עָנִי, שֶׁהוּא חָכָם וְאֵינוֹ אֶלָּא טִפֵּשׁ, שֶׁהוּא רַחֲמָנִי וְאֵינוֹ אֶלָּא אַכְזָרִי, שֶׁהוּא דַּיָּן שֶׁהוּא נֶאֱמָן וְאֵין בּוֹ אַחַת מִכָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ אֶלָּא הַכֹּל מְחַנְּפִין אוֹתוֹ. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא אָשִׁירָה לַה' שֶׁהוּא גִּבּוֹר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יז) "הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא", וְאוֹמֵר "ה' עִזּוּז וְגִבּוֹר ה' גִּבּוֹר מִלְחָמָה", וְאוֹמֵר (ישעיה מב, יג) "ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא", וְאוֹמֵר (ירמיה י, ו) "מֵאֵין כָּמוֹךָ ה' גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה". אָשִׁירָה לַה'. שֶׁהוּא עָשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (תהלים צה, ה) "אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (תהלים כד, א) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". וְאוֹמֵר (חגי ב, ח) "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב". וְאוֹמֵר "הֵן כָּל הַנְּפָשׁוֹת לִי (הַמָּה) [הֵנָּה"]. אָשִׁירָה לַה' שֶׁהוּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יט) "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ". וְאוֹמֵר "עִמּוֹ חָכְמָה וּגְבוּרָה". וְאוֹמֵר (משלי ב, ו) "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה". וְאוֹמֵר (דניאל ב, כא) "יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין". וְאוֹמֵר "כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם". אָשִׁירָה לַה' שֶׁהוּא רַחֲמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, ו) "ה' ה' אֵל רַחוּם". וְאוֹמֵר (תהלים קג, ח) "רַחוּם וְחַנּוּן ה'". וְאוֹמֵר (דברים ד, לא) "כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ". וְאוֹמֵר "זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה'". וְאוֹמֵר (שם קמה, ט) "טוֹב ה' לַכֹּל וְרַחֲמָיו" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים" וְגוֹ'. אָשִׁירָה לַה'. שֶׁהוּא דַּיָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, יז) "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא", (תהלים פב, א) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וְאוֹמֵר "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ". אָשִׁירָה לַה'. שֶׁהוּא נֶאֱמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז, ט) "הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שם לב, ד) "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל". אָשִׁירָה לַה'. שֶׁהוּא נָאֶה לוֹ גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה וְתִפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח וְהַהוֹד. אָשִׁירָה לַה' שֶׁהוּא נָאֶה שֶׁהוּא הָדוּר שֶׁהוּא מְשֻׁבָּח, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, ז ח) "כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה' וְגוֹ' אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה". וְאוֹמֵר "ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ", מַהוּ "צְבָאוֹת", אוֹת הוּא בְּתוֹךְ צָבָא שֶׁלּוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לג, ב) "וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ", אוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ שֶׁלּוֹ. וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר "אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ה'". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ה, י טו) "דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם" וְאוֹמֵר "רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז" וְאוֹמֵר "עֵינָיו כְּיוֹנִים" וְאוֹמֵר "לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם" וְאוֹמֵר "יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב" וְאוֹמֵר "שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים ח, ג) "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים", עוֹלְלִים אֵלּוּ עֲבָרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ כְּנֵפֶל

טָמוּן לֹא אָהֱיֶה" וגו', "וְיִנָּקִים" אֵלּוּ שֶׁיּוֹנָקִים שְׁדֵי אִמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים". רַבִּי אוֹמֵר, "עוֹלְלִים" אֵלּוּ שֶׁבַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט, כ) "לְהַכְרִית עוֹלָל מֵחוּץ". וְאוֹמֵר (איכה ד, ד) "עוֹלְלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם". "וְיִנָּקִים" אֵלּוּ שֶׁיּוֹנָקִים שְׁדֵי אִמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, טז) "אִסְפוּ עוֹלְלִים וְיוֹנְקֵי שָׁדָיִם". אֵלּוּ וְאֵלּוּ פָּתְחוּ פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר אָשִׁירָה לַה'. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף עוּבָּרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן פָּתְחוּ פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְקוֹר יִשְׂרָאֵל", וְלֹא יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד אָמְרוּ שִׁירָה אֶלָּא אַף מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח, ב) "ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ". כִּי גָאֹה גָּאָה. גֵּאֲנֵי וּגְאֵיתְיו, גֵּאֲנֵי בְּמִצְרַיִם, "כֹּה אָמַר ה' בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", אַף אֲנִי גְּאֵיתִיו בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כט) "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם" וגו'. גֵּאֲנִי עַל הַיָּם, (שמות יד, יט) "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים" וגו', אַף אֲנִי גְּאֵיתִיו עַל הַיָּם, וְאָמַרְתִּי לְפָנָיו שִׁירָה.

דָּבָר אַחֵר גָּאֹה גָּאָה. גָּאָה וְעָתִיד לְהִתְגָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יוֹם לַה' צְבָאוֹת עַל כָּל גֵּאֶה וָרָם וְגו' וְעַל כָּל אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן וגו' וְעַל כָּל הֶהָרִים הָרָמִים וְגו' וְעַל כָּל מִגְדָּל גָּבֹהַּ וגו' וְעַל כָּל אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ". וְאוֹמֵר (שם, יז) "וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים". וְאוֹמֵר (שם, יח) "וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף".

רמז רמג

דָּבָר אַחֵר גָּאֹה גָּאָה. מִתְגָּאֶה הוּא עַל כָּל הַמִּתְגָּאִים, שֶׁבְּמַה שֶּׁאֻמּוֹת מִתְגָּאִים לְפָנָיו בּוֹ נִפְרָע מֵהֶן, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בְּדוֹרוֹ שֶׁל מַבּוּל (איוב כא, י יב) "שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְלֹא יָגֵעַל וְגו' יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְגו' יִשְׂאוּ כְתֹף וְכִנּוֹר" וְגו'. מַה נֶּאֱמַר שָׁם "וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְגו' מַה שַׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ", אָמְרוּ, לֹא טִפַּת גְּשָׁמִים הִיא, אֵין אָנוּ צְרִיכִין לָהּ אֶלָּא (בראשית ב, ו) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ". אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם, שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם, בְּטוֹבָה שֶׁהִשְׁפַּעְתִּי לָכֶם אַתֶּם מִתְגָּאִים, בָּהּ אֲנִי נִפְרָע מִכֶּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ". רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, הֵם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם הָעֶלְיוֹנָה בַּתַּחְתּוֹנָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תַּאֲוָתָן, וְהַמָּקוֹם פָּתַח עֲלֵיהֶם מַעְיָנוֹת מִלְמַטָּה וּמִלְמַעְלָה כְּדֵי לְאַבְּדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ" וְגו'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בָּאַנְשֵׁי מִגְדֵּל שֶׁבַּמֶּה שֶׁנִּתְגָּאוּ בּוֹ נִפְרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, ד) "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ", אַחֲרָיו מַה כְּתִיב "וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁבַּמֶּה שֶׁנִּתְגָּאוּ לְפָנָיו בּוֹ נִפְרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, ה ח) "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם וְגו' מְקוֹם סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וְגו' נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט וְגו' לֹא הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ". אָמְרוּ הַסְּדוֹמִים, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיָּבֹא אָדָם אֶצְלֵנוּ שֶׁהֲרֵי מְזוֹן יוֹצֵא מֵאֶצְלֵנוּ וְכֶסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת יוֹצֵא מֵאֶצְלֵנוּ, בּוֹאוּ וּנְשַׁכַּח הָרֶגֶל מִבֵּינֵינוּ,

אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם, בַּטוֹבָה שֶׁהִשְׁפַּעְתִּי לָכֶם אַתֶּם מִתְגָּאִים וְאַתֶּם אוֹמְרִים נְשַׂכַּח הָרֶגֶל, אַף אֲנִי אֶשַׂכַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ד) "פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנֵּי רָגֶל", (שם יב, ה ו) "לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוּת שַׁאֲנַן וְגוֹ' יִשְׁלָיוּ אֹהֲלִים לְשׁוֹדְדִים" וְגוֹ', מִי גָּרַם לָהֶם, "לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (יחזקאל טז, נ) "וַתִּגְבְּהֵינָה וַתַּעֲשֶׂינָה תוֹעֵבָה לְפָנָי". (מי) [מה] גָּרַם לָהֶם "וָאָסִיר אֶתְהֶן כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי". וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "הִנֵּה זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ" וְגוֹ', לָכֶךְ מַה גָּרַם לָהֶם "וַיַּד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יג, י) "לִפְנֵי שִׁחֵת ה' אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה". וְאַחֲרָיו מַה כְּתִיב (שם יט, לג) "וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן", וְכִי מִנַּיִן הָיָה לָהֶם יַיִן בַּמְּעָרָה אֶלָּא שֶׁזִּמֵּן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַיִן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפּוּ הֶהָרִים עָסִיס", אִם כָּךְ זִמֵּן הַמָּקוֹם לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּמִצְרַיִם שֶׁבְּמַה שֶׁנִּתְגָּאוּ לְפָנָיו בּוֹ נָפְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר", וּכְתִיב אַחֲרָיו (להלן פסוק ד) "מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ" וְגוֹ'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּסִיסְרָא בְּמַה שֶׁנִּתְגָּאָה לְפָנָיו בּוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד, יג) "וַיְזַעֵק סִיסְרָא אֶת כָּל רִכְבּוֹ", מַה כְּתִיב אַחֲרָיו "מִן (הַ)שָּׁמַיִם נִלְחָמוּ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמְשׁוֹן שֶׁבְּמַה שֶׁנִּתְגָּאָה לְפָנָיו בּוֹ נָפַל וְנִפְרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי", אַחֲרָיו מַה כְּתִיב (שם טז, כא) "וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ(וּהוּ) [אוֹתוֹ] עַזָּתָה". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תְּחִלַּת קַלְקֻלָּתוֹ בְּעַזָּה לְפִיכָךְ הָיָה עוֹנְשׁוֹ בְּעַזָּה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְשָׁלוֹם בְּמַה שֶׁנִּתְגָּאָה בּוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יד, כה כו) "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וּבְגַלְחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נְזִיר עוֹלָם הָיָה וְהָיָה מְגַלֵּחַ אֶחָד לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ וְגוֹ' כִּי נֵדֶר נָדַר עַבְדְּךָ" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נְזִיר יָמִים הָיָה, וְהָיָה מְגַלֵּחַ אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד, כו) "מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלַּח". רַבִּי אוֹמֵר, כָּל עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה מְגַלֵּחַ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לִהְיוֹת מְגַלְּחִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם יח, ט) "וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּסַנְחֵרִב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, כג) "בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ ה'", וּכְתִיב "אֲנִי קָרָתִי וְשָׁתִיתִי מַיִם", מַהוּ אוֹמֵר, (שם, לה) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר", אָמְרוּ, הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן הָיָה מְמֻנֶּה עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף, וְהַקְּטָן שֶׁבָּהֶן לֹא הָיָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי" (שם, כג) "וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוס[יִם"], וְאוֹמֵר (שם יט, כא כב) "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עָלָיו בָּזָה לְךָ לָעֲגָה לָךְ וְגוֹ' אֶת מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ", וְאוֹמֵר "עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּנְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁבְּמַה שֶׁנִּתְגָּאָה בּוֹ נָפַל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, יג) "וְאַתָּה אָמַרְתָּ

בִּלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֲעֶלֶה" (שם, יד) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב", וּכְתִיב אַחֲרָיו (שם, טו) "אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּכְרָכָךְ צוֹר בְּמַה שֶׁנִּתְגָּאָה בּוֹ נִכְפַּרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלָיִךְ", וּכְתִיב (שם כח, ג) "הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ גּוֹיִם רַבִּים כְּהַעֲלוֹת הַיָּם לְגַלָּיו", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּנְגִיד צֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "בֶּן אָדָם אֱמֹר לִנְגִיד צֹר וְגוֹ' יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי", מַהוּ אוֹמֵר (שם, י) "מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד זָרִים". הָא בְּמָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְגָּאִים לְפָנָיו, בּוֹ נִכְפַּרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי גָאֹה גָּאָה". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, בַּשָּׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עָמַד שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּמִדַּת רַחֲמִים בָּרָאתָ עוֹלָמְךָ וְאוֹתָּ מִתְגָּאֶה בְּחָזְקָה, מִיָּד קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָל שָׂרֵי הָאֻמּוֹת וְהָיָה מְסַדֵּר לִפְנֵיהֶם כָּל הַמְּאֹרָע, אָמַר, שִׁפְטוּ נָא בֵּינִי וּבֵין זֶה, שֶׁבִּתְחִלָּה יָרְדוּ בָּנַי לְמִצְרַיִם וְלֹא יָרְדוּ אֶלָּא לָגוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ד) "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ", עָמַד פַּרְעֹה וּכְבָשָׁן לַעֲבָדִים, בִּתְחִלָּה עָשָׂאָם רוֹעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם יָדַעְתָּ וְיֶשׁ בָּם אַנְשֵׁי חַיִל" וְגוֹ', חָזַר וַעֲשָׂאָם בַּנָּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, יא) "וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת", לְמַעֲטָן מִפְּרִיָה וּרְבִיָה, וְחָזַר וְגָזַר עֲלֵיהֶן, (שם, כב) "כָּל הַבֵּן הַיִלוֹד" וְחָזַר וְאָמַר (שם טז) "אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַדִּין עִמְּךָ וְעִמְּךָ הָאֱמֶת, אֶלָּא אִם רְצוֹנְךָ תּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא תְּאַבֵּד אֶת מִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כֵּיוָן שֶׁרָאָה מִיכָאֵל שֶׁשָּׂרֵי הָאֻמּוֹת מְלַמְּדִין סָנֵגוֹרְיָא עַל מִצְרַיִם, רָמַז לְגַבְרִיאֵל וְטָס לְמִצְרַיִם טִיסָה אַחַת וְשָׁמַט לְבֵנָה עִם טִיטָה וְתִינוֹק אֶחָד מַה שֶׁשִּׁקְּעוּהוּ בְּבִנְיָן, עָמַד לוֹ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּזֶה עִנְיָן שִׁעְבְּדוּ בָּנֶיךָ. כֵּיוָן שֶׁרָאֲתָה מִדַּת הַדִּין אָמְרָה, עֲשֵׂה דִּין לְבָנֶיךָ בְּמִצְרַיִם שֶׁרֻבָּן חַיָּבִין, מִיָּד טָבְעוּ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים", אוֹתוֹ חֹמֶר שֶׁהֵבִיא גַּבְרִיאֵל גָּרַם לְמִצְרַיִם לְטַבְּעָן.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (שִׁירוּ) [אַשְׁיְרָה] לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה, שִׁירוּ לְמִי שֶׁמִּתְגָּאֶה עַל גֵּאִים. אַרְבָּעָה גֵּאִים הֵם בָּעוֹלָם, אַרְיֵה בַּחַיּוֹת, שׁוֹר בַּבְּהֵמוֹת, וְנֶשֶׁר בָּעוֹפוֹת, וְאָדָם גֵּאֶה עַל כֻּלָּם, נִטְלָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּקְבָעָן בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁמִּתְגָּאֶה עַל הַגֵּאִים.

סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם. וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה שֶׁכָּתוּב סוּס וְרֹכְבוֹ, אֶלָּא כֻּלָּן לֹא הָיוּ סְפוּנִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא כְּאֶחָד. דָּבָר אַחֵר, סוּס וְרֹכְבוֹ. קִשְׁרָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זֶה בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ יִשְׂרָאֵל בַּבִּזָּה, לָמָּה, כֵּיוָן שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְיָצְאוּ הַמִּצְרִיִּים לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם אָמַר לָהֶם פַּרְעֹה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁנִּטְלוּ כַּסְפֵּיכֶם וְזַהֲבֵיכֶם אֶלָּא אַל תִּתְּנוּ דַּעְתְּכֶם בַּבִּזָּה, מָה עָשָׂה, פָּתַח לָהֶם אוֹצְרוֹת שֶׁל יוֹסֵף, אָמַר לָהֶם, טְלוּ לָכֶם כֶּסֶף וְזָהָב וְנִטְלוּ וְעִטְּרוּ אֶת סוּסֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, ט) "כָּל סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה", לְפִיכָךְ הָיוּ קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה כְּדֵי

שֶׁיֵּהָנוּ יִשְׂרָאֵל בַּבִּזָּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא כָּל מַה שֶּׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְסַגְּלִין לְיִשְׂרָאֵל הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, וְכִי סוּס אֶחָד הוּא וְרֶכֶב אֶחָד הוּא, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב", (להלן פסוק ד) "מַרְכֹּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ", אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין אוֹיְבֵיהֶן לִפְנֵיהֶן אֶלָּא כְּסוּס אֶחָד וְרֹכְבוֹ. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב", וְכִי סוּס אֶחָד וְרֶכֶב אֶחָד הוּא, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "עַם רַב מִמְּךָ", אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וְכוּ'. סוּס וְרֹכְבוֹ. מַגִּיד שֶׁהַסּוּס קָשׁוּר בָּרֶכֶב וְרֶכֶב קָשׁוּר בַּסּוּס וְעוֹלִין לַמָּרוֹם וְיוֹרְדִין לַתְּהוֹם וְאֵין נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה. מָשָׁל אָדָם זוֹרֵק שְׁנֵי כֵּלִים לָאֲוִיר, סוֹף אֶחָד מֵהֶן לְהִפָּרֵד מֵחֲבֵרוֹ. אֲבָל כָּאן רָמָה (להלן פסוק ד) וְיָרָה, רָמָה, שֶׁהָיוּ עוֹלִין לַמָּרוֹם, "יָרָה", שֶׁהָיוּ יוֹרְדִין לַתְּהוֹם, וְאֵינָן נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר רָמָה וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (להלן פסוק ד) יָרָה, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, אֶלָּא רָמָה, שֶׁהָיוּ עוֹלִין לְמַעְלָה "יָרָה", שֶׁהָיוּ יוֹרְדִין לְמַטָּה.

דָּבָר אַחֵר רָמָה. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל שָׂרָהּ שֶׁל מַלְכוּת מִצְרַיִם נוֹפֶל הִתְחִילוּ נוֹתְנִין שֶׁבַח, לְכָךְ נֶאֱמַר רָמָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין הַמָּקוֹם עָתִיד לְהַפְרַע מִן הַמַּלְכֻיּוֹת לְעָתִיד לָבֹא עַד שֶׁיְּפָרַע מִשָּׂרֵיהֶם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם", וְאַחַר כַּךְ "עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם יד, יב) "אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר", וְאַחַר כַּךְ "נִגְדְּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם", וְאוֹמֵר "כִּי רִוְּתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי", וְאַחַר כַּךְ "עַל אֱדוֹם תֵּרֵד". סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם. לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא סוּס וְרֹכְבוֹ וּמַעֲמִידָן בַּדִּין, אוֹמֵר לַסּוּס, לְמָה רָצְתָה אַחַר בָּנַי וְהוּא אוֹמֵר מִצְרַי הֲרִיצַנִי עַל כָּרְחִי וְכוּ', שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) "כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה". שְׁאַל אַנְטוֹנִינוֹס אֶת רַבֵּנוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מֵת וְהַגּוּף כָּלֶה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִידוֹ בַּדִּין, אָמַר לֵיהּ עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלַנִי עַל הַגּוּף שֶׁהוּא טָמֵא שְׁאָלֵנִי עַל הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס נָאֶה וְהוֹשִׁיב הַמֶּלֶךְ בּוֹ שׁוֹמְרִים אֶחָד חִגֵּר וְאֶחָד סוּמָא וכו'. רַבִּי אִיסִי בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן סוּס סְתוּם, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן סוּס מְפֹרָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, ד) " בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' אַכֶּה כָל סוּס בַּתִּמָּהוֹן וְרֹכְבוֹ בַּשִּׁגָּעוֹן", וְאוֹמֵר (שם יד, יב) ["וְ]זֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה", וְאוֹמֵר (שם, טו) "וְכֵן תִּהְיֶה מַגֵּפַת הַסּוּס", בָּא מְפֹרָשׁ לְמֵד עַל הַסָּתוּם, מַה מְּפֹרָשׁ בַּחֲמִשִּׁים מַכּוֹת, אַף סָתוּם בַּחֲמִשִּׁים מַכּוֹת.

רמז רמד

(שמות טו ב) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ. אֵין עָזִּי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", וְאוֹמֵר "וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב".

דָּבָר אַחֵר, אֵין עָזִּי אֶלָּא מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, ב) "ה' בְּעֻזְּךָ יִשְׂמַח מֶלֶךְ", וְאוֹמֵר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", וְאוֹמֵר (שמואל א ב, י) "וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ".

דָּבָר אַחֵר, אֵין עָזִּי אֶלָּא תִּקֶּף, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טז, יט) "ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה", וְאוֹמֵר "עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, עוֹזֵר וּמְסַמֵּךְ אַתָּה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם אֲבָל לִי בְּיוֹתֵר, עֲשָׂאַנִי אֲמִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יח) "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם", וְאַף אֲנִי עֲשִׂיתִיו אֲמִירָה, דִּכְתִיב (שם, יז) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם". וַהֲרֵי כָּל הָאֻמּוֹת שִׁבְּחוּ אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲבָל שֶׁלִּי נָעִים לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כג, א) "וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל". יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ" וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת מִן הַשָּׁמַיִם וְאוֹמֶרֶת (דבהי"א יז, כא) "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים "מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה'", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת מִן הַשָּׁמַיִם וְאוֹמֶרֶת (דברים לג, כט) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ". יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שם ד, ז) "כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו". יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (תהלים פט, יח) "כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת (ישעיה מט, ג) "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

דָּבָר אַחֵר עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ מַרְגָּלִית אַחַת, בָּא בְּנוֹ וְאָמַר לוֹ תֵּן אוֹתָהּ לִי, אָמַר לוֹ אֵינָהּ שֶׁלְּךָ, הִטְרִיחַ עָלָיו וּנְתָנָהּ לוֹ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ שִׁירָה עָזִּי וְזִמְרָת וְהֵיוּ מְבַקְּשִׁין מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם אֵינָהּ שֶׁלָּכֶם, שֶׁל עֶלְיוֹנִים הִיא, כֵּיוָן שֶׁהִטְרִיחוּ עָלָיו נְתָנָהּ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן".

וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. הָיָה לִי וְיִהְיֶה לִי לֶעָתִיד לָבֹא. זֶה אֵלִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁרָאָתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם מַה שֶּׁלֹּא רָאָה יְחֶזְקֵאל וְיֶשַׁעְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה", וּכְתִיב (יחזקאל א, א) "נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה" וְגוֹ'. מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה וְעָלָיו צְפִירָה מַקִּיפָתוּ וְגַבּוֹרָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ וַחֲיָלוֹת מִלְּפָנָיו וּמֵאֲחֹרָיו, וְהָיוּ הַכֹּל שׁוֹאֲלִין לוֹמַר אֵי זֶה הַמֶּלֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּשָׂר וָדָם כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲבָל כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם לֹא הָצְרַךְ אֶחָד מֵהֶן לִשְׁאֹל אֵי זֶהוּ הַמֶּלֶךְ אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאוּהוּ הִכִּירוּהוּ, פָּתְחוּ כֻּלָּן וְאָמְרוּ זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְבָשָׂר וָדָם לְהַשְׁוֹוֹת לְקוֹנוֹ, אֶלָּא אֶתְנָאָה לוֹ בְּמִצְוֹת, אֶעֱשֶׂה לְפָנָיו לוּלָב נָאֶה,

סֻכָּה נָאָה, צִיצִית נָאָה, תְּפִלִּין נָאֶה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, נִדְמֶה לוֹ, מַה הוּא חַנּוּן וְרַחוּם, אַף אַתָּה תְּהֵא חַנּוּן וְרַחוּם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַגִּיד נְאוֹתָיו וְשִׁבְחוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בִּפְנֵי כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, אֶעֱשֶׂה לְפָנָיו בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׂמּוּ", וְאוֹמֵר (ישעיה לג, כ) "חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ" וְגוֹ'. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אָדַבֵּר בְּנְאוֹתָיו וּשְׁבָחָיו בִּפְנֵי כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹאֲלִין לוֹמַר (שה"ש ה, ט) "מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד", שֶׁאַתֶּם מֵתִים עָלָיו וְכָךְ אַתֶּם נֶהֱרָגִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךְ", אֲהַבְנוּךְ עַד מָוֶת, וּכְתִיב (תהלים מד, כג) "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם", הֲרֵי אַתֶּם גִּבּוֹרִים בּוֹאוּ הִתְעָרְבוּ עִמָּנוּ, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכִּירִים אַתֶּם אוֹתוֹ, נֹאמַר לָכֶם מִקְצַת שִׁבְחוֹ, (שה"ש ה, י) "דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה", כֵּינָן שֶׁשּׁוֹמְעִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם שִׁבְחוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אוֹמְרִים לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל נֵלְכָה עִמָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, א) "אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ" וְגוֹ', וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵין לָכֶם חֵלֶק בּוֹ, אֶלָּא "דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ", (שם ו, ג) "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד שֶׁאָבֹא עִמּוֹ לְבֵית מִקְדָּשׁוֹ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה בָּנוֹ בִּמְדִינַת הַיָּם, יָצָא אַחֲרָיו הָלְךְ לוֹ לִמְדִינָה אַחֶרֶת יָצָא אַחֲרָיו עַד שֶׁעָמַד עָלָיו. כָּךְ כְּשֶׁיָּרְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה יָרְדָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה". עָלוּ עָלְתָה הַשְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם עָלֹה". יָרְדוּ לַיָּם שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, יט) "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים". יָצְאוּ לַמִּדְבָּר שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם", עַד שֶׁאָבֹא עִמּוֹ לְבֵית מִקְדָּשׁוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּמְעַט שָׁעָבְרְתִּי מֵהֶם". זֶה אֵלִי. עִמִּי נָהַג בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְעִם אֲבוֹתַי נָהַג בְּמִדַּת רַחֲמִים. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֵלִי אֶלָּא מִדַּת רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כב, ב) "אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי". וְאוֹמֵר (במדבר יב, יג) "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ". וְאוֹמֵר (תהלים קיח, כז) "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ".

רמז רמה

זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת, עָשָׂה סֻכָּה נָאָה, וְלוּלָב נָאֶה, שׁוֹפָר נָאֶה, כְּתֹב סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ בְּדִיו נָאֶה, בְּקוֹלְמוּס נָאֶה, בְּלַבְלָר אוּמָּן, וְכוֹרְכוֹ בְּשִׁרְאוֹת נָאִין. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, הֲוֵי דּוֹמֶה לוֹ, מַה הוּא רַחוּם וְחַנּוּן אַף אַתָּה רַחוּם וְחַנּוּן. מַאן תַּנָּא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, לוּלָב מִצְוָה לְאָגְדוֹ, לֹא אָגְדוֹ כָּשֵׁר, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה כִּי לֹא אָגְדוֹ אַמַּאי כָּשֵׁר, וְאִי כְּרַבָּנַן מַאי מִצְוָה. לְעוֹלָם כְּרַבָּנַן, וּמַאי מִצְוָה, מִשּׁוּם זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. תַּנְיָא, הֲרֵי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם, וְנִתְכַּוֵּן לִכְתֹּב יְהוּדָה וְטָעָה וְלֹא הִטִּיל בּוֹ דָּלֶת מַעֲבִיר עָלָיו קוֹלְמוֹס וּמְקַדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַשֵּׁם מִן הַמֻּבְחָר, בָּעִינָא זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ וְלֵיכָּא.

דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ וְכוּ' עַד וַיֵּנֵקֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע וְהֵם הִכְּירוּהוּ תְּחִלָּה, זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, בְּשָׂעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם וְכוּ' כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַשְּׁכִינָה עוֹלָל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִפִּי עוֹלְלִים" וְגוֹ'. תַּנְיָא, זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת, עֲשֵׂה לְךָ סֵפֶר תּוֹרָה נָאֶה וְכוּ'. אָמַר רַבִּי זֵירָא, הִדּוּר מִצְוָה עַד שְׁלִישׁ בַּמִּצְוָה, בָּעֵי רַב אַשִׁי, שְׁלִישׁ מִלְּגָיו, אוֹ שְׁלִישׁ מִלְּבָר, תֵּיקוּ. בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, עַד שְׁלִישׁ, מִשֶּׁלּוֹ, מִכָּאן וָאֵילָךְ מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

תַּמָּן תָּנֵינַן, אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר, גְּמִילוּת חֲסָדִים וְכוּ', הָא דְּאִתְמַר בְּגוּפוֹ, אֲבָל בְּמָמוֹנוֹ יֵשׁ לוֹ שִׁעוּר, וְאִתְיָא כִּדְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, נִמְנוּ בְּאוּשָׁא שֶׁיְּהֵא אָדָם מַפְרִישׁ חֹמֶשׁ מִנְכָסָיו לְמִצְוָה, עַד הֵיכָן, רַבִּי גַּמְלִיאֵל בַּר אִינְיָא וְרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, חַד אָמַר עַד כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחָד אָמַר (משלי ג, ט) "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ", כְּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ, רַבִּי גַּמְלִיאֵל בַּר אִינְיָא בָּעָא קוּמֵי רַבִּי מָנָא, מַה חֹמֶשׁ בְּכָל שָׁנָה, לְחֻמֵּשׁ שָׁנִים הוּא מַפְסִיד כֻּלָּהּ. אָמַר לוֹ, לְכַתְּחִלָּה לַקֶּרֶן, מִכָּאן וָאֵילָךְ לַשָּׂכָר. רַב הוּנָא אָמַר, לְמִצְוֹת, מַה לְּכָל הַמִּצְוֹת עַד שְׁלִישׁ, סַבְרִין מֵימַר לְכָל הַמִּצְוֹת עַד שְׁלִישׁ. רַבִּי אָבִין אָמַר, אַף לְמִצְוָה אַחַת. רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבָּנָן דְּתַמָּן, שְׁלִישׁ לְדָמִים. הֵיךְ עֲבִידָא, לוֹקֵחַ אָדָם מִצְוָה אַחַת וְרָאָה מִצְוָה אֲחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה עַד כְּמָה מַטְרִיחִים עָלָיו, עַד שְׁלִישׁ.

תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצְוֹת וְכוּ'.

אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ. אֲנִי מַלְכָּה בַּת מְלָכִים, אֲהוּבָה בַּת אֲהוּבִים, קְדוֹשָׁה בַּת קְדוֹשִׁים, טְהוֹרָה בַּת טְהוֹרִים. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָלַךְ לְקַדֵּשׁ אִשָּׁה, פְּעָמִים בּוֹשׁ בָּהּ, פְּעָמִים בּוֹשׁ בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ, פְּעָמִים בּוֹשׁ בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ, אֲבָל אֲנִי אֵינִי בּוֹשׁ, מַלְכָּה בַּת מְלָכִים, אֲהוּבָה בַּת אֲהוּבִים. אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי", וְכֵן רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה, (שם ג, י יא) "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' וְגוֹ' וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ". וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם שְׁמוֹ מִתְחַלֵּל בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לא, כ כג) "וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ וָאֶחְמֹל עַל שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ וְגוֹ' לָכֵן אֱמֹר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה וְגוֹ' וְקִדַּשְׁתִּי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל". אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ. לֹא עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי בִלְבַד אֲנִי אוֹמֵר לְפָנֶיךָ שִׁירָה וְשֶׁבַח, אֶלָּא עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי וְעִם אֲבוֹתַי וְעוֹשֶׂה עִמִּי בְּכָל דּוֹר וָדוֹר אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ.

רמז רמו

(שמות טו ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה מִקְרָא עָשִׂיר בְּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה. מַגִּיד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל כְּלֵי זַיִן. נִגְלָה עֲלֵיהֶן כְּגִבּוֹר חָגוּר חֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר "חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר". נִגְלָה כְּפָרָשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח, יא) "וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב". נִגְלָה בְּשִׁרְיוֹן וְכוֹבַע, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נט, יז) "וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן". נִגְלָה בְּחָנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, יא) "לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ", וּכְתִיב "וְהָרַק חֲנִית וּסְגֹר". נִגְלָה בְּקֶשֶׁת וּבַחֲנִית וְחִצִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ט) "עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ", וּכְתִיב "וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם". נִגְלָה עָלָיו בְּצִנָּה וּמָגֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צא, ד) "צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ", וְאוֹמֵר (שם לה, ב) "הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה" וְגוֹ'. אוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְאַחַת מִן הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר ה' שְׁמוֹ, בְּשֶׁמּוֹ הוּא נִלְחָם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְאַחַת מִן הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ. וְאִם כֵּן לָמָּה צָרִיךְ הַכָּתוּב לִפְרֹט כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁאִם צָרְכוּ יִשְׂרָאֵל לָהֶם לִמְּדָךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם מִלְחָמָה, אוֹי לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מַה הֵם שׁוֹמְעִין בְּאָזְנֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם עָתִיד לְהִלָּחֵם בָּם. ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנִּגְלָה עַל הַיָּם כְּגִבּוֹר עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר ה' אִישׁ מִלְחָמָה. נִגְלָה בְּסִינַי כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְשֶׁנִּגְאֲלוּ מַהוּ אוֹמֵר (שם) "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר". וְאוֹמֵר, (דניאל ז, יט) "חֲזֵה הֲוֵית עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב", שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר שְׁתֵּי רָשׁוּיוֹת הֵן, אֶלָּא ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ. הוּא בְּמִצְרַיִם הוּא עַל הַיָּם. הוּא לְשֶׁעָבַר וְהוּא לֶעָתִיד לָבֹא. הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, לט) "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא" וְגוֹ'. וּכְתִיב "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן", (שם מא, ד) "וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא". יֵשׁ גִּבּוֹר בַּמְּדִינָה וְעָלָיו כָּל כְּלֵי זַיִן אֲבָל אֵין לוֹ לֹא כֹּחַ וְלֹא גְבוּרָה וְלֹא תַכְסִיס וְלֹא מִלְחָמָה. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא לוֹ כֹּחַ וְלוֹ גְבוּרָה תַכְסִיס וּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לַה' הַמִּלְחָמָה". וּכְתִיב (תהלים קמד, א) "לְדָוִד בָּרוּךְ ה' צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב". וְגוֹ' יֵשׁ גִּבּוֹר בַּמְּדִינָה וְכֹחוֹ עָלָיו, בֶּן אַרְבָּעִים אֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֶן שִׁשִּׁים, וּבֶן שִׁשִּׁים אֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֶן שִׁבְעִים, אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ כֹּחוֹ מִתְמַעֵט, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא (מלאכי ג, ו) "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי". יֵשׁ גִּבּוֹר בַּמְּדִינָה כְּשֶׁקִּנְאָה וּגְבוּרָה לוֹבַשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ אָבִיו אֲפִלּוּ קְרוֹבוֹ הַכֹּל מַכֶּה וְהוֹלֵךְ בְּחֵמָה, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא ה' אִישׁ מִלְחָמָה, שֶׁהוּא נִלְחָם בְּמִצְרַיִם, ה' שְׁמוֹ, שֶׁהוּא מְרַחֵם עַל בְּרִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן". יֵשׁ גִּבּוֹר בַּמְּדִינָה שֶׁמִּשְׁעָה שֶׁהַחֵץ יוֹצֵא מִיָּדוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ, שֶׁכְּבָר יָצָא מִיָּדוֹ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא כְּשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּבָיְכוֹל גְּזֵרָה יוֹצְאָה

מִלְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, מא) "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי", עָשׂוּ תְּשׁוּבָה מִיָּד הוּא מַחֲזִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי". שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מַחֲזִירָה רֵיקָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי". עַל מִי הוּא מַחֲזִירָה, עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכְחִישֵׁי ה', שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם". מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וּמְדִינוֹת קְרוֹבוֹת אֶצְלוֹ בָּאוֹת וְשׁוֹאֲלוֹת צָרְכֵיהֶן מִלְפָנָיו, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם זָעוּף הוּא, בַּמִּלְחָמָה הוּא, לִכְשֶׁיַּחֲזֹר וְינַצַּח אַתֶּם בָּאִים וְשׁוֹאֲלִין צָרְכֵיהֶן מִלְפָנָיו. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן אֶלָּא ה' אִישׁ מִלְחָמָה, שֶׁהוּא נִלְחָם בְּמִצְרַיִם, ה' שְׁמוֹ, שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ צַעֲקַת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, ג) "שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ". מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם עוֹמֵד בַּמִּלְחָמָה אֵינוֹ יָכוֹל לְזוֹן אֶת חֵילוֹתָיו וְלֹא לְסַפֵּק לָהֶם אַכְסַנְיוֹת. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן אֶלָּא ה' אִישׁ מִלְחָמָה, שֶׁהוּא נִלְחָם בְּמִצְרַיִם, ה' שְׁמוֹ, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת כָּל בְּרִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "לְגֹזֵר יַם סוּף לְגֻזָרִים", וּכְתִיב (שם, כה) "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר". ה' אִישׁ מִלְחָמָה. אֶפְשָׁר לוֹמַר כָּךְ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ירמיה כג, כד) "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם ה'", וּכְתִיב "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (יחזקאל מג, ב) "וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ מִלְחָמָה, מִפְּנֵי חִבַּתְכֶם וּמִפְּנֵי קִרְבַתְכֶם אֲקַדֵּשׁ שְׁמִי בָּכֶם. ה' שְׁמוֹ, בִּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, אֵינוֹ צָרִיךְ אַחַת מִכָּל מִדּוֹת הַלָּלוּ. וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל א יז, מה) "אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית" וְגוֹ', וּכְתִיב (תהלים כ, ח ט) "אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וְגוֹ' הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ" מַהוּ אוֹמֵר "ה' הוֹשִׁיעָה" וְגוֹ', וְכֵן אָסָא אוֹמֵר (דבהי"ב יד, י) "וַיִּקְרָא אָסָא אֶל ה'". שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יוֹצֵא בִּבְנֵי אָדָם מְרֻבִּים, וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא לְשָׁלוֹם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא בִּבְנֵי אָדָם מֻעָטִים. אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כָּךְ, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר ה' אִישׁ מִלְחָמָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל", וּכְשֶׁהוּא בָּא בְּשָׁלוֹם בָּא בַּאֲלָפִים וּבִרְבָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם".

(שמות טו ד) מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרֶה בַיָּם. בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. הֵם אָמְרוּ (שמות ה, ב) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ", וְאַף אַתָּה בְּאוֹתָהּ מִדָּה מָדַדְתָּ לָהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר יָרֶה בַיָּם, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר יָרֶה וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "רָמָה" וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר מַרְכְּבֹת וְגוֹ', בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ בָּהּ מָדַדְתָּ לָהֶם. הֵן אָמְרוּ (שמות א, כב) "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" וְגוֹ', אַף אַתָּה בְּאוֹתָהּ מִדָּה מָדַדְתָּ לָהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרֶה בַיָּם.

דָּבָר אַחֵר הֵם אָמְרוּ (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב", אַף אַתָּה מִבְחַר שָׁלְשָׁיו טָבְעוּ בְיַם סוּף. הֵם מֵרְרוּ

אֶת חַיֵּיהֶם בַּטִּיט, אַף אַתָּה בְּאוֹתָהּ מִדָּה עָשִׂיתָ לָהֶם מַיִם בַּטִּיט וְהָיוּ מִשְׁתַּקְּעִין בָּהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר טֻבְּעוּ בְיַם סוּף, וְאֵין טְבִיעָה אֶלָּא טִיט, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט", וְאוֹמֵר (תהלים סט, ג) "טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה", לְכָךְ נֶאֱמַר טֻבְּעוּ בְיַם סוּף.

(שמות טו ה-ו) תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ. וְכִי תְּהוֹמוֹת יֵשׁ שָׁם, וַהֲלֹא עֲשׂוֹנִית הִיא, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָלוּ תְּהוֹם הָעֶלְיוֹן וּתְהוֹם הַתַּחְתּוֹן וְהָיוּ הַמַּיִם נִלְחָמִים בָּהֶם בְּכָל מִינֵי פְּרָעֲנֻיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ.

דָּבָר אַחֵר שֶׁעָלָה תְּהוֹם הַתַּחְתּוֹן עַל תְּהוֹם הָעֶלְיוֹן, וְחִפָּה עֲלֵיהֶם אֶת הָרָקִיעַ וְהִקְדִּיר עֲלֵיהֶם אֶת הַכּוֹכָבִים, (ו)"כָּל מְאוֹרֵי אוֹר בַּשָּׁמַיִם", מִפְּנֵי מַה, (שם) "וְנָתַתִּי חֹשֶׁךְ עַל אַרְצֶךָ נְאֻם ה'". וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי כוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא יָהֵלּוּ אוֹרָם", מִפְּנֵי מַה, "חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְיָרֵחַ לֹא יַגִּיהַ אוֹרוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל ל, יח) "וּבְתַחְפַּנְחֵס חָשַׁךְ הַיּוֹם בְּשָׁבְרִי שָׁם אֶת מֹטוֹת מִצְרַיִם וְנִשְׁבַּת בָּהּ גְּאוֹן עֻזָּהּ" מִפְּנֵי מַה, כִּי "הִיא עָנָן יְכַסֶּנָּה וּבְנוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִי תֵּלַכְנָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה יג, יא) "וּפָקַדְתִּי עַל תֵּבֵל רָעָה וְעַל רְשָׁעִים עֲוֹנָם". יוֹנָה יָרַד לִתְהוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ב, ו) "תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי", וְהֵם יָרְדוּ לִשְׁנֵי תְּהוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ. יוֹנָה יָרַד לִמְצוּלָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה", וְהֵן יָרְדוּ לִשְׁנֵי מְצוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת, וְאֵין מְצוּלָה אֶלָּא מַיִם עַזִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה שם) "וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה", וּכְתִיב "וְאֶת רִדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים", וְכִי מְצוּלוֹת יֵשׁ שָׁם וַהֲלֹא עֲשׂוֹנִית הִיא, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּפְרַץ הַיָּם הַגָּדוֹל לְתוֹכוֹ וְהָיוּ הַמַּיִם נִלְחָמִים בָּהֶם בְּכָל מִינֵי פְּרָעֲנֻיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת. בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ מָדַד לָהֶם, הֵם אָמְרוּ (שמות א, טז) "וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם", וְאַף אַתָּה עָשִׂיתָ לָהֶן מַיִם כָּאֲבָנִים, וְהָיוּ מַיִם מַכִּין עַל מְקוֹם הָאֲבָנִים לְכָךְ נֶאֱמַר כְּמוֹ אֶבֶן.

דָּבָר אַחֵר כְּמוֹ אֶבֶן. הִיא הָיְתָה מִיתָה בֵּינוֹנִית, הָרְשָׁעִים שֶׁבָּהֶן הָיוּ מְטֹרָפִין כְּקַשׁ, הַבֵּינוֹנִים כְּאֶבֶן, הַפְּקֻחִין שֶׁבָּהֶן (להלן פסוק י) "צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים".

דָּבָר אַחֵר כְּמוֹ אֶבֶן. עַל שֶׁהִקְשׁוּ לִבָּן כְּמוֹ אֶבֶן. אֲבָל אַתָּה חַסְדְּךָ וְטוּבְךָ וְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים, וִימִינְךָ שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "יְמִינְךָ יְמִינְךָ ה' יְמִינְךָ ה'" שְׁנֵי פְּעָמִים, "כִּי יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם", (ישעיה מה, כג) "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא מִפִּי צְדָקָה". נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ. נָאֶה אַתָּה וְאַדִּיר בַּכֹּחַ שֶׁנָּתַתָּ אֲרוּכָה לְדוֹרוֹ שֶׁל מַבּוּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ג) "וַיֹּאמֶר ה' לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם" וגו', וְלֹא גָּמְרָתָּ עֲלֵיהֶם כְּלָיָה עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ רִשְׁעָם לְפָנֶיךָ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי מִגְדֵּל שֶׁנָּתַתָּ לָהֶם אֲרוּכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, ו) "וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד" וגו', וְאֵין "עַתָּה" אֶלָּא תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשָּׁרְאֵל מַה ה' שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ", לֹא גָּמַרְתָּ עֲלֵיהֶם כְּלָיָה עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ רִשְׁעָם לְפָנֶיךָ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי

סְדוֹם שֶׁנָּתַתָּ לָהֶם אֲרוּכָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח, כ כא) "וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדֹם וְגוֹ' אֵרֲדָה נָּא וְאֶרְאֶה", מַה נֶּאֱמַר שָׁם "וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם" וְגוֹ', אִם יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה הֲרֵי מָטָר, וְאִם לָאו הֲרֵי גָּפְרִית וָאֵשׁ, וְלֹא נָמַרְתָּ עֲלֵיהֶם וְכוּ'. יְמִינְךָ ה'. כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵן עוֹשִׂין שְׂמֹאל יָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר יְמִינְךָ ה' שִׁנֵּי פְּעָמִים, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין יָמִין שְׂמֹאל, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, ג) "הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ". כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין שֵׁינָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכא, ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּבֵיכוֹל שֵׁינָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ה'". כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין חֵמָה מִלְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, ד) "חֵמָה אֵין לִי", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּבֵיכוֹל חֵמָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יז) "וְחָרָה אַף ה'". כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הוּא נִלְחָם לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, יד) "ה' יִלָּחֵם לָכֶם", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הוּא נִלְחָם בָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהַפֵּךְ לָהֶם לְאוֹיֵב (וְ)הוּא נִלְחַם בָּם", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהֵן עוֹשִׂין רַחֲמָן אַכְזָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "הָיָה ה' כְּאוֹיֵב". תִּרְעַץ אוֹיֵב. רָעַצְתָּ אוֹיֵב אֵינוֹ אוֹמֵר כָּאן אֶלָּא תִּרְעַץ אוֹיֵב, לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, יב) "בְּזַעַם תִּצְעַד אָרֶץ" וְגוֹ'. תִּרְעַץ אוֹיֵב. זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ט) "אָמַר אוֹיֵב". דָּבָר אַחֵר זֶה עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב". רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא רָמֵי, כְּתִיב (איוב לז, כג) "שַׁדַּי לֹא מְצָאנָהוּ שַׂגִּיא כֹחַ", וּכְתִיב יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ. לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בִּשְׁעַת הַדִּין כַּאן בִּשְׁעַת מִלְחָמָה.

רמז רמז

(שמות טו ז) וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ וְגוֹ'. הִרְבִּיתָ לְהִתְגָּאוֹת כְּנֶגֶד מִי שֶׁקָּמוּ כְּנֶגְדֶּךָ, וּמִי הֵם שֶׁקָּמוּ כְּנֶגְדֶּךָ, מִי שֶׁקָּמוּ כְּנֶגֶד בָּנֶיךָ. תַּהֲרֹס קָמֶיךָ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא תַּהֲרֹס קָמֶיךָ, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא קָם כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קָם כְּנֶגֶד מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים עד, כג) "אַל תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד", (שם פג, ג ד) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן", מִפְּנֵי מַה, "עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל צְפוּנֶיךָ", "הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא", מִפְּנֵי מַה, "תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה ב, יב) "כִּי הַנֹּגֵעַ בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּבָבַת עַיִן אֵינוֹ אוֹמֵר, אֶלָּא "בְּבָבַת עֵינוֹ", כְּבֵיכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר, "וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ" אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל א ג, יג) "בַּעֲוֹן אֲשֶׁר יָדַע כִּי מְקַלְלִים לָהֶם" אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (חבקוק א, יב) "הֲלֹא אַתָּה מִקֶּדֶם ה' אֱלֹהַי קְדוֹשִׁי לֹא נָמוּת", אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ירמיה

ב, יא) "הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים" וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם" וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר יא, טו) "וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי" וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד" וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר יב, יב) "אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ" וְגוֹ' אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְהָנָה שֹׁלְחִים אֶת הַזְּמוֹרָה אֶל אַפָּם", אֶלָּא שֶׁכְּבָר הַכָּתוּב. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר (זכריה ב, יב) "כִּי (כָּל) הַנֹּגֵעַ בָּכֶם" וְכוּ'. וְכָל מִי שֶׁהוּא עוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ עוֹזֵר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, כג) "אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ ה'" וְגוֹ'. הִרְבִּיתָ לְהִתְגָּאוֹת כְּנֶגֶד מִי שֶׁקָּם כְּנֶגְדְּךָ, וּמִי הֵם שֶׁקָּמוּ נֶגְדְּךָ, מִי שֶׁקָּמוּ כְּנֶגֶד יְדִידֶיךָ. וּמָה טִיבָן, (בראשית יד, ט) "אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם" וְגוֹ', (שם, טו) "וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה" וְגוֹ', "מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח וְגוֹ' יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ וְגוֹ' יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קי, א ד) "נְאֻם ה' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי וְגוֹ' מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם". הִרְבִּיתָ לְהִתְגָּאוֹת כְּנֶגֶד מִי שֶׁקָּמוּ כְּנֶגְדְּךָ, וּמִי הֵן, מִי שֶׁקָּמוּ כְּנֶגֶד בָּנֶיךָ, פַּרְעֹה וְכָל חֵילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב", מַהוּ אוֹמֵר (לעיל פסוק ד) "מַרְכֶּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ". סִיסְרָא וְכָל רִכְבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד, יג) "וַיִּזְעֵק סִיסְרָא אֶת כָּל רִכְבּוֹ", מַהוּ אוֹמֵר "מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ" וְגוֹ'. סַנְחֵרִב וְכָל אֲגַפָּיו שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לז, כד כה) "בְּיַד עֲבָדֶיךָ חֵרַפְתָּ ה' אֲנִי קָרָתִי וְשָׁתִיתִי מָיִם" וְגוֹ', מַהוּ אוֹמֵר, (דבהי"ב לב, כא) "וַיִּשְׁלַח ה' מַלְאָךְ (וַיַּ) [וַיַּכְחֵד] כָּל גִּבּוֹר חַיִל" וְגוֹ'. נְבוּכַדְנֶצַּר וְכָל הֲמוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, יג) "וְאַתָּה אָמַרְתָּ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה" וְגוֹ'. אָמַר נְבוּכַדְנֶצַּר, אֶעֱשֶׂה לִי עֵב קְטַנָּה וְאָדוּר בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה רָצִיתָ לִפְרֹשׂ עַצְמְךָ מִבְּנֵי אָדָם סוֹף בְּנֵי אָדָם נִפְרָשִׁין מִמְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד, כו ל) "לִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר וְגוֹ' עֳנֵה מַלְכָּא וְאָמַר וְגוֹ' עוֹד מִלְּתָא בְּפֻם מַלְכָּא וְגוֹ' וּמִן אֱנָשָׁא לְךָ טָרְדִין וְעִם חֵיוַת בָּרָא וְגוֹ' בַּהּ שַׁעֲתָא מִלְּתָא סְפַת עַל נְבוּכַדְנֶצַּר" וְגוֹ', "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא" וְגוֹ', (שם ה, א ט) "בֵּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב וְגוֹ' אֲמַר בְּטַעַם חַמְרָא וְגוֹ' הֵיתָיו מָאנֵי דַהֲבָא וְגוֹ' אִשְׁתִּי חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי דַהֲבָא וְכַסְפָּא וְגוֹ' בַּהּ שַׁעֲתָא נְפַקָה אֶצְבְּעָן וְגוֹ' אֱדַיִן מַלְכָּא וְגוֹ' [וְ]זְיוֹהִי שְׁנַיִן עֲלוֹהִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (חבקוק ב, טו טז) "הוֹי מַשְׁקֵה רֵעֵהוּ גּוֹ', שְׁבַעְתָּ (כָּבוֹד מִקָּלוֹן) [קָלוֹן מִכָּבוֹד"] וְגוֹ', "בַּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְאשַׁצַּר". הָרַסְתָּ קָמֶיךָ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא תַּהֲרֹס קָמֶיךָ לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נח, ז) "אֱלֹהִים הֲרָס שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ", מִפְּנֵי מַה, (שם כח, ה) "כִּי לֹא יָבִינוּ אֶל פְּעֻלֹּת ה'" וְגוֹ'. "הֲרָסָם" בָּעוֹלָם הַזֶּה "וְלֹא יִבְנֵם" לָעוֹלָם הַבָּא. שָׁלַחְתָּ חֲרֹנְךָ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ, לֶעָתִיד לָבֹא. שֶׁנֶּאֱמַר (שם סט, כה) "שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ (אֶל) [עַל] הַגּוֹיִם", מִפְּנֵי מַה, "כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ", נָוֶה

שָׁאנָן. יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ. לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ", וְאוֹמֵר "בַּיּוֹם הַהוּא אָשִׂים אֶת אַלֹּפֵי יְהוּדָה" וְגוֹ'. כָּל הָעֲצִים דּוֹלְקִין וְאֵין קוֹלָן הוֹלֵךְ אֶבֶל הַקַּשׁ כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק קוֹלוֹ הוֹלֵךְ, כָּךְ הָיָה קוֹלָן שֶׁל מִצְרִים הוֹלֵךְ מִפְּנֵי הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתָ עֲלֵיהֶן. כָּל הָעֲצִים כְּשֶׁהֵן דּוֹלְקִין יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ אֲבָל הַקַּשׁ כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק אֵין בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב". שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ, מַה הַקַּשׁ הַזֶּה כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק אֵין בּוֹ מַמָּשׁ כָּךְ לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ מִפְּנֵי הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהֵבֵאתָ עֲלֵיהֶן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מג, יז) "יַחְדָּו יִשְׁכְּבוּ בַּל יָקוּמוּ דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ". לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיְתָה מַלְכוּת יְרוּדָה מְשֻׁל מִצְרִים, אֶלָּא שֶׁנִּטְלָה שְׂרָרָה לְשָׁעָה בִּשְׁבִיל כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכוּת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בַּאֲרָזִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף", וְאוֹמֵר (עמוס ב, ט) "וָאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ", וְאוֹמֵר (דניאל ד, יז) "אִילָנָא דִּי חֲזַיְתָ דִּי רְבָתָה". וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמִּצְרִים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא כַּקַּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא בְּכֶסֶף וּבְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב, לח) "אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה דִּי דַהֲבָא", וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת מִצְרַיִם אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא כַּעֹפֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת. כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא כְּחַיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז, ג) "וְאַרְבַּע חַיָּוִן רַבְרְבָן" וּכְשֶׁהוּא מוֹשֵׁל אֶת הַמִּצְרִים אֵינוֹ מוֹשְׁלָן אֶלָּא כִּשׁוּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲחֻזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים". שְׁאַל אַנְטוֹנִינוֹס אֶת רַבֵּנוּ, אֲנִי מְבַקֵּשׁ לֵילֵךְ לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָא, שֶׁמָּא יַעֲמֹד (עָלָיו ויִנָּצֶיהָ) [וְעָלַי וְינַצְּחֵנִי]. אָמַר לוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ, מִכָּל מָקוֹם כְּתִיב לָנוּ שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד לֹא מוֹשֵׁל אוֹ שַׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כט, טו) "מִן הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל הַגּוֹיִם".

רמז רמח

(שמות טו ח) וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם. בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ בָּהּ מָדַדְתָּ לָהֶם, הֵם אָמְרוּ (שמות א, י) "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", אַף אַתָּה נָתַתָּ עֲרמוּמִית בַּמַּיִם וְהָיוּ הַמַּיִם נִלְחָמִים בָּהֶן בְּכָל מִינֵי פֻּרְעָנוּת, לְכָךְ נֶאֱמַר וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם.

דָּבָר אַחֵר עָשָׂאן כְּמִין עֲרֵמוֹת. נִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד, מַה נֹּד צָרוּר וְאֵינוֹ מוֹצִיא וּמַכְנִיס, כָּךְ הָיְתָה נַפְשָׁם צְרוּרָה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל, אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִין וְיָצְאוּ לָהֶם כְּדֵי מַיִם מְתוּקִים מִתּוֹךְ מַיִם מְלוּחִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹצֵא נוֹזָלִים", אֵין נוֹזָלִים אֶלָּא מַיִם חַיִּים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, טו) "מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים", וּכְתִיב (משלי ה, טו) "שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ".

דָּבָר אַחֵר נִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד, מַה נוֹד צָרוּר עוֹמֵד לֹא מוֹצִיא וְלֹא מַכְנִיס, כָּךְ הָיְתָה נַפְשָׁם שֶׁל מִצְרַיִם צְרוּרָה בָּהֶן לֹא מוֹצִיאִין וְלֹא מַכְנִיסִין מְעַלְפִין מֵרֵיחַ הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מא,

כג) "יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה", וְיִשְׂרָאֵל עָשָׂה לָהֶם הַיָּם כָּל מִינֵי בְּשָׂמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה", וְאוֹמֵר (שה"ש ד, טז) "עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן" וְגוֹ'. קַפְּאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם. עָשָׂן כְּמִין כִּפָּה. בְּלֶב יָם. הֵיאַךְ לִבּוֹ שֶׁל אָדָם נָתוּן מִשְּׁנֵי חֲלָקִים וּלְמַעְלָה, כָּךְ נִקְפָּה לָהֶם הַיָּם מִשְּׁנֵי חֲלָקִים וּלְמַעְלָה. הַיָּם לֹא הָיָה לוֹ לֵב וְנִתַּן לוֹ לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר בְּלֶב יָם. הָאֵלָה לֹא הָיָה לָהּ לֵב, נִתַּן לָהּ לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב יח, יד) "בְּלֵב הָאֵלָה". הַשָּׁמַיִם לֹא הָיָה לָהֶם לֵב, וְנִתַּן לָהֶם לֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא) "עַד לֵב הַשָּׁמָיִם". יָבֹא הַיָּם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לֵב וְיִפָּרַע מִן הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיָה לָהֶן לֵב וְשִׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִינֵי פָּרְעָנִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְעַבְּדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ". תָּבֹא הָאֵלָה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ לֵב וְנִתַּן לָהּ לֵב וְתִפָּרַע מֵאַבְשָׁלוֹם שֶׁהָיָה לוֹ לֵב וְנָעַב שָׁלֹשׁ לְבָבוֹת, נָעַב לֵב אָבִיו, וְלֵב בֵּית דִּין, וְלֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב טו, ו) "וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל". יָבֹאוּ הַשָּׁמַיִם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לֵב, וְנִתַּן לָהֶם לֵב, וְיוֹרִידוּ הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לָהֶם לֵב וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה) "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְלֹא הַשָּׁמַיִם בִּלְבַד שִׂמְּחִים בִּגְאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אַף הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד, כג) "רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה'" וְגוֹ', מִפְּנֵי מָה, "כִּי גָאַל ה' (אֶת)יַעֲקֹב", "רָנּוּ שָׁמַיִם וְגִילִי אֶרֶץ וּפִצְחוּ הָרִים רִנָּה כִּי (גָּאַל ה' אֶת יַעֲקֹב) [נִחַם ה' עַמּוֹ] וַעֲנִיָּו יְרַחֵם".

רמז רמט

(שמות טו ט-י) אָמַר אוֹיֵב. זֶה הָיָה תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא ט, א) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", זֶה הָיָה תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ישעיה ו, א) "בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ", זֶה תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "בֶּן אָדָם עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ", וְיֵשׁ אוֹמְרִים (שם יז, ב) "בֶּן אָדָם חוּד חִידָה", זֶה הָיָה תְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ירמיה ב, ב) "הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם זֶה הָיָה וְכוּ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (קהלת א, יב) "אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ", זֶה הָיָה וְכוּ'. אָמַר אוֹיֵב. זֶה פַּרְעֹה (וְכוּ') [וְכִי], מִנַּיִן הָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹדְעִין מַה פַּרְעֹה חָשַׁב עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שָׂרְתָה עַל יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ יוֹדְעִין מַה פַּרְעֹה חָשַׁב עֲלֵיהֶן בְּמִצְרַיִם. כֵּיוָן שֶׁרָאָה פַּרְעֹה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל אָמַר דַּיֵּנוּ שֶׁנִּלְךְ לִרְדֹּף אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁלְּקְחוּ מִמֶּנּוּ כְּדֵאי הוּא. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ מִקְצַת הָעָם שֶׁאִבְּדוּ מָמוֹן מֵעֵט אָמְרֵי הַוו יְתֵרְתָה נִרְדֹּף אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל. כֵּיוָן שֶׁרָאָה פַּרְעֹה כֵּן אָמַר כָּלְנוּ שָׁוִין בַּבִּזָּה, שֶׁנֶּאֱמַר אֲחַלֵּק שָׁלָל. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי פּוֹתֵחַ לָכֶם תִּסְבְּרִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב וּמְחַלֵּק לָכֶם אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת.

דָּבָר אַחֵר אָמַר אוֹיֵב. וְלֹא יָדַע מַאי אָמַר, "לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב וּמֵה' מַעֲנֵה לָשׁוֹן". "נִרְדַּף נַשִּׂיג נָחַלֵּק" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֶחַלֵּק שָׁלָל, מֻרְדָּף אֲנִי לָהֶם, מֻתְפָּס אֲנִי לָהֶם, מְחַלֵּק אֲנִי לָהֶם שָׁלָל וּמָמוֹנֵי לָהֶם. "תִּמְלָאֵם" אֵינוֹ אוֹמֵר כָּאן, אֶלָּא תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי, מְמַלְאִין הֵן נַפְשָׁן מִמֶּנִּי. "תּוֹרִישֵׁם יָדִי" אֵינוֹ אוֹמֵר כָּאן, אֶלָּא תּוֹרִישֵׁמוֹ, מוֹרִישׁ אֲנִי עֶשְׂרִי וּכְבוֹדִי לָהֶם, לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם בּוֹזְזִין בָּהֶם וְהָיִיתִי תּוֹבֵעַ מִיָּדְכֶם בְּנִימוּסֵי מַלְכוּת, אֲבָל כַּאן אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי. לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם רוֹצְצִים לָאֱנוֹס נְשֵׁיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן וְהָיִיתִי תּוֹבֵעַ מִיָּדְכֶם, אֲבָל כַּאן אָרִיק חַרְבִּי, וְיֵשׁ אוֹמְרִים "אֶתֵּן חַרְבִּי" אֵין כְּתִיב כַּאן אֶלָּא אָרִיק חַרְבִּי, אָמַר לִבְעֹל אֶת זְכוּרֵיהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כח, ז) ["וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם] עַל יְפִי חָכְמָתֶךָ". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר גָּבַהּ לִבְּךָ כְּנֶגֶד כֵּן הִשְׁפִּילוֹ הַמָּקוֹם, וּבָאוּ עָלָיו כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. שֶׁלֹּשׁ כִּתּוֹת נַעֲשׂוּ מִצָּרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, אַחַת אוֹמֶרֶת נִטֹּל מָמוֹנָם וְלֹא נַהֲרֹגֵם, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַהֲרֹגֵם וְלֹא נִטֹּל מָמוֹנָם, וְאַחַת אוֹמֶרֶת נַהֲרֹגֵם וְנִטֹּל מָמוֹנָם. זוּ שֶׁאָמְרָה נִטֹּל מָמוֹנָם וְלֹא נַהֲרֹגֵם, אָמַר אֲחַלֵּק שָׁלָל, זוּ שֶׁאָמַר נַהֲרֹגֵם וְלֹא נִטֹּל מָמוֹנָם אָמַר תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי, וְזוּ שֶׁאָמְרָה נַהֲרֹגֵם וְנִטֹּל מָמוֹנָם תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָיָה פַּרְעֹה עוֹמֵד וּמְנַאֵץ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל וְכוּ'. וּכְנֶגְדָּן שֶׁל חֲמֵשׁ דְּבָרִים הֵשִׁיבָה אוֹתוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ, יְמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיֵב, (לעיל פסוק ז) וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ, תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ.

רמז רנ

(להלן פסוק יב) נָטִיתָ יְמִינְךָ. מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְלִסְטִים שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְנַאֵץ אַחַר פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר, אִם אֲנִי מוֹצִיא אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ אֲנִי תּוֹפְסוֹ וַאֲנִי הוֹרְגוֹ וְצוֹלְבוֹ וַאֲנִי מֵמִית אוֹתוֹ מִיתוֹת חֲמוּרוֹת. כְּךָ הָיָה פַּרְעֹה הָרָשָׁע עוֹמֵד וּמְנַאֵץ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְלַעֶגֶת עָלָיו וְאוֹמֶרֶת לוֹ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ, וְאוֹמֵר נָטִיתָ יְמִינְךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים ב, א ד) "לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וְגוֹ' יֹתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ נִנְתְּקָה וְגוֹ' יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שם נט, ח ט) "הִנֵּה יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם" וְאַחֲרָיו מַה כְּתִיב וְאַתָּה ה' (תִּלְעַג לָמוֹ) תִּשְׂחַק וְגוֹ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "שְׁבָא וּדְדָן וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ וְכָל כְּפִירֶיהָ" וְאוֹמֵר (שם, יח כ) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת" וְגוֹ', הָא כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְכָל אוֹתָן הָרְבָבוֹת צָלָלוּ כַּעֹפֶרֶת. אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ אַדִּירִים .

(שמות טו יא) מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם ה'. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁאָבַד פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בַּיָּם, וּבָטְלָה מַלְכוּתָן שֶׁל מִצְרַיִם, וּשְׁפָטִים נַעֲשׂוּ בֶּאֱלֹהֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, פָּתְחוּ כֻּלָּם פִּיהֶם וְאָמְרוּ מִי כָמֹכָה

וְגוֹ'. וְלֹא יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד אָמְרוּ שִׁירָה אֶלָּא אַף אֻמּוֹת הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁאָבַד וְכוּ' כָּפְרוּ כֻּלָּן בֵּאלֹהֵיהֶם שֶׁלָּהֶם וְאָמְרוּ מִי כָמֹכָה וְגוֹ'. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁעָתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִכְפֹּר בֵּאלֹהֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טז, יט) "ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (שם, כ) "הֲיַעֲשֶׂה לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים". וְאוֹמֵר (ישעיה ב, כ) "בַּיּוֹם הַהוּא יַשְׁלִיךְ הָאָדָם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שם, כא) "לָבוֹא בְּנִקְרוֹת הַצֻּרִים וְגוֹ' (וְאַחֲרָיו מַה כְּתִיב) [וּמַה כְּתִיב שָׁם] (שם, יח) "וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף".

דָּבָר אַחֵר מִי כָמֹכָה. בְּנִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עַל הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "נוֹרָאוֹת עַל יַם (בְּיַם) סוּף" "וַיִּגְעַר בְּיַם סוּף וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת". מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם. מִי כָמֹכָה רוֹאֶה בְּעֶלְבּוֹן בָּנֶיךָ וְשׁוֹתֵק, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, יד טז) "הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם", לְשֶׁעָבַר "אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק", מִכָּאן וְאֵילָךְ "כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְגוֹ' וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ" וְגוֹ'. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם. כְּאֵלּוּ שֶׁהֵן מְשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו בַּמָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, ז ח) "כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה'", וְאוֹמֵר "אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְאוֹמֵר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ". מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם. מִי כָמֹכָה בְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין עַצְמָן אֱלוֹהוּת. פַּרְעֹה קָרָא עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי (עָשִׂיתָנִי) [עֲשִׂיתָנִי"]. סַנְחֵרִיב קָרָא עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יח, לה) "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" וְגוֹ'. נְבוּכַדְנֶצַּר קָרָא עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, יד) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב", נְגִיד צֹר קָרָא עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כח, ב) "אֱמֹר לִנְגִיד צֹר", מִי כָמֹכָה לֹא כְּאֵלּוּ שֶׁאֲחֵרִים קוֹרְאִין אוֹתָן אֱלוֹהוּת וְאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ וְגוֹ' לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם", אֵלּוּ פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא אָמַר שְׁנֵי דְּבָרִים בְּדִבּוּר אֶחָד מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם סב, יב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי" וְגוֹ', "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ" וְגוֹ', (עַד) (איוב לז, ב) "וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא". מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ. נֶאֱה אַתָּה וְאַדִּיר בַּקֹּדֶשׁ. שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּשָׂר וָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאֶחָד, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אָמַר עֲשָׂרָה דִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר". דֶּרֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁהֵן צוֹעֲקִין כְּאֶחָת, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֶפְלּוּ כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בָּאִין וְצוֹעֲקִין לְפָנָיו הוּא שׁוֹמֵעַ צַעֲקָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, ג) "שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ". נוֹרָא תְהִלֹּת. לֹא מֵעַכְשָׁיו אֶלָּא מֵעוֹלָם נוֹרָא תְהִלֹּת. דָּבָר אַחֵר נוֹרָא תְהִלֹּת. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם מוֹרָאוֹ עַל הָרְחוֹקִים יוֹתֵר מִן הַקְּרוֹבִים, אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא מוֹרָאוֹ עַל הַקְּרוֹבִים יוֹתֵר מִן הָרְחוֹקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י, ג) "בְּקָרֹבַי אֶקָּדֵשׁ" וּכְתִיב (תהלים נ, ג) "וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד", וְאוֹמֵר "אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד

קְדֹשִׁים רַבָּה", וְאוֹמֵר (שם, ט) "ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךְ חֲסִין יָהּ", מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, פּוֹעֵל עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת חוֹרֵשׁ עִמּוֹ וְזוֹרֵעַ עִמּוֹ מְנַכֵּשׁ עִמּוֹ מְעַדֵּר עִמּוֹ מַטְבֵּעַ אֶחָד נוֹתֵן וְהוֹלֵךְ לוֹ. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא תְּאֵב לְבָנִים נוֹתֵן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה נַחֲלַת ה' בָּנִים", תְּאֵב לְחָכְמָה נוֹתֵן לוֹ, כְּתִיב (משלי ב, ו) "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה", תְּאֵב לִנְכָסִים נוֹתֵן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א כט, יב) "וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ". מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא בּוֹנֶה בּוֹנֶה אֶת הַתַּחְתּוֹן וְאַחַר כָּךְ בּוֹנֶה אֶת הָעֶלְיוֹן. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, בָּרָא אֶת הָעֶלְיוֹן וְאַחַר כָּךְ הַתַּחְתּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים" וְגוֹ', מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא מְקָרֶה מְקָרֶה בְּעֵצִים וּבַאֲבָנִים וּבְעָפָר שֶׁמָּא בְּמַיִם אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, קָרָה אֶת עוֹלָמוֹ בְּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ג) "הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו". מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לָצוּר צוּרָה בְּמַיִם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא צָר צוּרָה בַּמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כ) "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם". מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לָצוּר צוּרָה בֶּעָפָר, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר צוּרָה בֶּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט, טו) "אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ". מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא בָּא לָצוּר צוּרָה מַתְחִיל בְּרֹאשָׁהּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהַצְּדָדִים וְאַחַר כָּךְ גּוֹמְרָהּ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, צָר צוּרָה כֻּלָּהּ כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא", וְאוֹמֵר (שמואל א ב, ב) "וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ", אֵין צַיָּר כֵּאלֹהֵינוּ. בָּשָׂר וָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל עוֹשֵׂה צְלָמִים וְאוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה לִי צוּרָתוֹ שֶׁל אַבָּא וְהוּא אוֹמֵר לוֹ יָבוֹא אָבִיךָ וְיַעֲמֹד לְפָנַי אוֹ הָבֵא לִי אִיקוֹנִין שֶׁלּוֹ וַאֲנִי עוֹשֶׂה לוֹ צוּרָתוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא נוֹתֵן לָאָדָם בֵּן מִטִּפָּה שֶׁל מַיִם וְדוֹמָה לְצוּרָתוֹ שֶׁל אָבִיו.

עֹשֵׂה פֶלֶא. עָשָׂה פֶלֶא אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא עֹשֵׂה פֶלֶא, לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר עֹשֵׂה פֶלֶא. עָשָׂה עִמָּנוּ פֶלֶא וְעוֹשֶׂה עִמָּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט, יד) "נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד", (שם מ, ו) "רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה' נִפְלְאֹתֶיךָ". דָּבָר אַחֵר עֹשֵׂה פֶלֶא. עִם אָבוֹת, וְעָתִיד לַעֲשׂוֹת עִם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת", אַרְאֶנּוּ מַה שֶּׁלֹּא הֶרְאֵיתִי לְאָבוֹת, שֶׁהֲרֵי נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִם הַבָּנִים יוֹתֵר מֵהַפֶּלֶא וְנִפְלָאוֹת מַה שֶּׁעָשִׂיתִי עִם אָבוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלו, ד) "לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ" (שם עב, יח יט) "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם, מִי כָמֹכָה בָּאִלְמִים. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר, (תהלים פט, ט) "מִי כָמוֹךְ חֲסִין יָהּ", חֲסִין, קָשֶׁה, שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ נְאוּצוֹ וְגִדּוּפוֹ שֶׁל

אוֹתוֹ רָשָׁע "וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ", זֶה טִיטוּס הָרָשָׁע שֶׁחֵרֵף וְגִדֵּף כְּלַפֵּי מַעְלָה, מֶה עָשָׂה, תָּפַשׂ זוֹנָה בְּיָדוֹ וְנִכְנַס לְבֵית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וְכוּ'.

רמז רנא

(שמות טו יב) נָטִיתָ יְמִינְךָ. מַגִּיד שֶׁכָּל הַנְּפָשׁוֹת בְּכַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, י) "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי". תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ. בְּאֵיזֶה זְכוּת נָתַן לָהֶם הַמָּקוֹם קְבוּרָה, בִּזְכוּת שֶׁאָמְרוּ "ה' הַצַּדִּיק". אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם, אַתֶּם צִדַּקְתֶּם עֲלֵיכֶם אֶת הַדִּין, אַף אֲנִי לֹא אֶקַפֵּח שְׂכַרְכֶם וְאֶתֵּן לָכֶם מָקוֹם קְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר נָטִיתָ יְמִינְךָ.

דָּבָר אַחֵר נָטִיתָ יְמִינְךָ, מַגִּיד שֶׁהַיָּם זָרָק לַיַּבָּשָׁה וְיַבָּשָׁה זָרְקָתָן לַיָּם. אָמְרָה הַיַּבָּשָׁה, וּמָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי אֶלָּא דְּמוֹ שֶׁל הֶבֶל יְחִידִי נֶאֱמַר לִי (וְעַתָּה אָרוּרָה) (בראשית ד, יא) ["אָרוּר אַתָּה מִן] הָאֲדָמָה", וְעַכְשָׁיו הֵיאַךְ אֲנִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל דָּמָן שֶׁל כָּל אֵלּוּ אוּכְלוּסִין. עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינָהּ מַעֲמִידָהּ בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר נָטִיתָ יְמִינְךָ וְאֵין יָמִין אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ".

נָטִיתָ יְמִינְךָ. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁהַמָּקוֹם מַטֶּה אֶת יָדוֹ רְשָׁעִים כָּלִים מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה ב, יג) "וְיֵט יָדוֹ עַל צָפוֹן וְיאַבֵּד אֶת אַשּׁוּר". וְאוֹמֵר (יחזקאל כה, טז) "הִנְנִי נוֹטֶה (אֶת) יָדִי עַל פְּלִשְׁתִּים". וְאוֹמֵר "וְנָטִיתִי יָדִי עַל יְהוּדָה". וְאוֹמֵר (יחזקאל כה, יג) "וְנָטִתִי יָדִי עַל אֱדוֹם". מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבֵיצִים שֶׁהֵן נְתוּנִים בִּידֵי אָדָם שֶׁאִם מַטֶּה אֶת יָדוֹ מְעָט כֻּלָּן נוֹפְלוֹת וּמִשְׁתַּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזָר וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלְיוּן".

(שמות טו יג) נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ. חֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּנוּ שֶׁלֹּא הָיוּ בְיָדֵינוּ מַעֲשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ז) "חַסְדֵי ה' אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת ה'" וְגוֹ', (תהלים סט, ב) "חַסְדֵי ה' עוֹלָם אָשִׁירָה". וְהָעוֹלָם לֹא נִבְנָה מִתְּחִלָּתוֹ אֶלָּא בְּחֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה". עַם זוּ גָּאָלְתָּ. לְפִי שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ וְאֵין לְךָ עַם אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, כא) "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי" (כְּתוּב בַּפָּסוּק אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל).

נָהַלְתָּ בְעָזְּךָ. בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לְקַבֵּל, וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". וְאוֹמֵר "וְעֹז מַלְכּוֹ מִשְׁפָּט אָהֵב".

דָּבָר אַחֵר נָהַלְתָּ בְעָזְּךָ, בִּזְכוּת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד הֵן עֲתִידִין לְקַבֵּל, וְאֵין עֹז אֶלָּא מַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, ב) "ה' בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח מֶלֶךְ", וְאוֹמֵר "ה' עֹז לָמוֹ וּמָעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא", וְאוֹמֵר (שמואל א ב, י) "וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ". אֶל נְוֵה קׇדְשֶׁךָ. בִּזְכוּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵן עֲתִידִין לִבְנוֹת, וְאֵין נָוֶה אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י, כה) "וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ" וְאוֹמֵר "חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ" וְגוֹ'.

תַּמָּן תָּנֵינָן, שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה הוּא הָיָה אוֹמֵר עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אָחָא, עוֹבְרֵי הַיָּם פֵּרְשׁוּ אוֹתוֹ, נָחִיתָ בְּחַסְדְּךָ, זוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, נֵהַלְתָּ בָּעֻזְּךָ זוּ תּוֹרָה, עֲדַיִן הָיָה הָעוֹלָם מִתְמוֹטֵט וְאֵימָתַי נִתְבַּסֵּס כְּשֶׁבָּאוּ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, (ישעיה נא, טז) "וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ", אֵלּוּ תּוֹרָה, "וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ", זוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים זוֹכֶה לַחֲסוֹת בְּצִלּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים לו, ח) "מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן". (ישעיה שם) "לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ", אֵלּוּ הַקְּרָבָנוֹת. וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה, אָמַר רַבִּי הוּנָא בַּר פָּפָּא חֲזָרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁנִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל צִיּוֹן וְהֵיכָן מָצִינוּ, כָּאן, "וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה".

(שמות טו יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאַבַד פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בַּיָּם, וּבָטְלָה מַלְכוּת שֶׁל מִצְרַיִם, וּשְׁפָטִים נַעֲשׂוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, הִתְחִילוּ מִתְרַגְּזִין, לְכָךְ נֶאֱמַר שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן.

דָּבָר אַחֵר כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵרִים קַרְנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמַכְנִיסָן לָאָרֶץ הִתְחִילוּ מִתְרַגְּזִין. אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם, שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם, כַּמָּה מְלָכִים מָלְכוּ מִכֶּם וְלֹא כָּעֲסוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו, לא) "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים", כַּמָּה שִׁלְטוֹנִים שָׁלְטוּ מִכֶּם וְלֹא כָּעֲסוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, "אַלּוּף לוֹטָן", וְעַכְשָׁיו אַתֶּם כּוֹעֲסִים, אַף אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם כַּעַס שֶׁאֵין בּוֹ רָצוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צט, א) "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים". חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלֶשֶׁת. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לָאָרֶץ אָמְרוּ, עַכְשָׁיו הֵן בָּאִין לְעוֹרֵר עֶבְרָתָם שֶׁל בְּנֵי אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א ז, כ) "וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתֶלַח וּבֶרֶד בְּנוֹ" (תהלים עח, ט) "בְּנֵי אֶפְרַיִם רוֹמֵי קֶשֶׁת", מִפְּנֵי מַה, עַל "לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת", עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַקֵּץ, עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַשְּׁבֻעָה.

דָּבָר אַחֵר אָמְרוּ, אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא עָלֵינוּ, שֶׁעַכְשָׁיו הֵן בָּאִין וּבוֹזְזִין אֶת כָּל נְכָסֵינוּ וּמַחֲרִיבִים אֶת אַרְצֵנוּ.

(שמות טו טו) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם. אִם תֹּאמַר שֶׁהֵן בָּאִין לִירֹשׁ אֶת אַרְצָם, הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ב, ד ה) "אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֵשָׂו וְגוֹ' וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד אַל תִּתְגְּרוּ בָם", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם, מִפְּנֵי אֲנִינוּת.

דָּבָר אַחֵר אָמְרוּ, עַכְשָׁיו הֵן בָּאִין לְעוֹרֵר מְרִיבָה שֶׁבֵּין אֲבִינוּ לַאֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, מא) "וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו" וְגוֹ'. אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד. אִם תֹּאמַר שֶׁהֵן בָּאִין לִירֹשׁ אֶת אַרְצָם,

וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב", וְאוֹמֵר (שם, יט) "וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזוּמוֹ רָעַד, מִפְּנֵי אֲנִינוּת.

דָּבָר אַחֵר אָמְרוּ, עַכְשָׁיו הֵן בָּאִין לְעוֹרֵר מְרִיבָה שֶׁבֵּין אָבִינוּ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם" וְגוֹ'.

נָמְגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יוֹשְׁבֵי כְּנַעַן שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה, "רַק מֵעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה" וְגוֹ' "כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם" וְגוֹ', אָמְרוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ לֹא הָיוּ מִתְיָרְאִים אֶלָּא מִפְּנֵי מָמוֹנָם וּמִפְּנֵי נִכְסֵיהֶם, אֲבָל עָלֵינוּ אֵין בָּאִין אֶלָּא לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֵשׁ אֶת אַרְצֵנוּ. הִתְחִילוּ נִמְסִין שֶׁנֶּאֱמַר נָמֹגוּ אֵין נְמִיגָה אֶלָּא מְסִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עה, ד) "נְמוֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ", וְאוֹמֵר (יחזקאל כא, כ) "לְמַעַן לְמוּג לֵב".

(שמות טו טז) (נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן). תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד, אֵימָתָה עַל הָרְחוֹקִים, וָפַחַד עַל הַקְּרוֹבִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי" וְגוֹ', וְכֵן רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (שם ב, י יא) "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ".

בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָאֶבֶן, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם כִּנֵּס עָמָלֵק אֶת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּבָא וְעָשָׂה מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, וְהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דָּמְמוּ כֻּלָּם כְּאֶבֶן, לְכָךְ נֶאֱמַר בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָאֶבֶן.

דָּבָר אַחֵר כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ מְרַגְּלִים לְאֶרֶץ כָּל מִי שֶׁהָיָה אוֹמֵר אֵלּוּ מְרַגְּלֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה דּוֹמֵם כְּאֶבֶן.

דָּבָר אַחֵר כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן נִכְנְסוּ כָּל מַלְכֵי כְנַעַן וְעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יא, א ד) "וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָבִין מֶלֶךְ חָצוֹר וַיִּשְׁלַח אֶל יוֹבָב וְגוֹ' וְאֶל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מִצָּפוֹן וַיֵּצְאוּ הֵם וְכָל מַחֲנֵיהֶם עִמָּם" וְגוֹ' (שם ט, ב) "וַיִּתְקַבְּצוּ לְהִלָּחֵם עִם יְהוֹשֻׁעַ וְעִם יִשְׂרָאֵל פֶּה אֶחָד". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְפַּלֵּל יְהוֹשֻׁעַ וְדָמְמוּ כֻּלָּם כְּאֶבֶן.

רמז רנב

עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה', אֶת הַיָּם עַד יַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן עַד יַעֲבֹר נַחֲלֵי אַרְנוֹן. עַם זוּ קָנִיתָ (לְפִיכָךְ כָּל) [לְפִי שֶׁכָּל] הָעוֹלָם שֶׁלְּךָ וְאֵין לְךָ עַם אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי".

אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ קִנְיָן. יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר עַם זוּ קָנִיתָ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת קִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, נד) "הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ". אַבְרָהָם נִקְרָא קִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ". הַתּוֹרָה נִקְרֵאת קִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". יָבֹאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ קִנְיָן לָאָרֶץ שֶׁנִּקְרֵאת קִנְיָן וְיִבְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא קִנְיָן בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת קִנְיָן, לְכָךְ נֶאֱמַר עַם זוּ קָנִיתָ. (כְּתוּב בַּפְּסוּק וּבָרוּךְ אַבְרָם).

רמז רנג

(שמות טו יז-יט) תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ, נְתַנְבְּאוּ אָבוֹת וְלֹא יָדְעוּ מַה נִתְנַבְּאוּ, תְּבִיאֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ, אָמְרוּ, הַבָּנִים נִכְנָסִים וְאֵין הָאָבוֹת נִכְנָסִין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים" וְגוֹ', אָמְרוּ, הַגְּדָיִים נִכְנָסִין וְאֵין הַתְּיָשִׁים נִכְנָסִין. דָּבָר אַחֵר תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ כְּכֶרֶם זֶה שֶׁהוּא נָטוּעַ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (עי' יחזקאל מח, א ז) "מִפְאַת קֵדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה יְהוּדָה אֶחָד דָּן אֶחָד נַפְתָּלִי אֶחָד". דָּבָר אַחֵר תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ, נְטִיעָה שֶׁאֵין בָּהּ נְטִישָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כד, ו) "וּבְנִיתִים וְלֹא אֶהֱרֹס וּנְטַעְתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ". (יחזקאל כ, ג) "כִּי בְהַר קָדְשִׁי בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל", בְּהַר נַחֲלָתְךָ, בָּהָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל".

אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ נַחֲלָה. יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, כט) "וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה". בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַר נַחֲלָתְךָ. הַתּוֹרָה נִקְרֵאת נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, יט) "וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ נַחֲלָה, לְאֶרֶץ שֶׁנִּקְרֵאת נַחֲלָה, וְיִבְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא נַחֲלָה, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת נַחֲלָה. מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שִׁכְּסָא שֶׁל מַטָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא שֶׁל מַעְלָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים יא, ד) "ה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ ה' בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ". וְאוֹמֵר "בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים". פָּעַלְתָּ ה', חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא בָרָאוֹ אֶלָּא בְּמַאֲמָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" וְגוֹ' וּכְשֶׁבָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּבְיָכוֹל פְּעָלָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר פָּעַלְתָּ ה'. אוֹי לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מַה הֵן שׁוֹמְעִין בְּאָזְנֵיהֶם, הֲרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָרוּי פְּעָלָה לְפָנָיו וְעָמְדוּ וְהֶחֱרִיבוּ אוֹתוֹ. הֵם אָמְרוּ (שם קלו, ז) "עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ", לְעִנְיַן כֵּן מַהוּ אוֹמֵר (ירמיה כה, ל) "ה' מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וְגוֹ' שְׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ". ("עַד) [וְאֶת] "נָוֵהוּ הִשְׁמִיד".

מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ, חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכְּשֶׁבָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא בָרָאוֹ אֶלָּא בְּיָדוֹ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח, יג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ", וּכְשֶׁבָּרָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּבְיָכוֹל בִּשְׁתֵּי יָדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ, אֵימָתַי תִּבְנֶנּוּ, בִּשְׁתֵּי יָדֶיךָ. מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְלִסְטִים שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ (וְהֶחֱזִירוּ) [וְהֶחֱרִיבוּ] פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ וּבָזְזוּ וְהָרְגוּ בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, לְאַחַר זְמַן יָשַׁב עֲלֵיהֶם הַמֶּלֶךְ בְּדִין, תָּפַס מֵהֶן, הָרַג מֵהֶם, צָלַב מֵהֶם, יָשַׁב בִּפְלָטִין שֶׁלּוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְוַדַּע מַלְכוּתוֹ בָּעוֹלָם, לְכָךְ נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ.

ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אִן[לּוּ] אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם "ה' מֶלֶךְ לְעֹלָם וָעֶד" לֹא הָיְתָה אֻמָּה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן לְעוֹלָם, אֶלָּא אָמְרוּ ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד לֶעָתִיד לָבֹא. אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ עֶדְרֶךָ צֹאן מַרְעִיתֶךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהַבְךָ בְּנֵי יִצְחָק יְחִידְךָ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ "גֶּפֶן שֶׁהסַּעְתָּם מִמִּצְרַיִם וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטָעָה יְמִינֶךָ". ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד, מִפְּנֵי מַה, כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה וְגוֹ'. רַבִּי אִיעֲסַק לֵיהּ לִבְרֵיהּ בֵּי רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא, פָּסְקוּ לֵיהּ תְּרֵיסַר שְׁנִין לְמֵיזַל לְבֵי רַב, אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ. אָמַר לְהוּ, [נַיְהֲווּ שִׁית שְׁנִין, אַחְלְפוּהָ קַמֵּיהּ אָמַר לְהוּ] אִיכְנוּס וַהֲדַר אֵיזִיל, הֲוָה קָא מִיכְסֵיף מֵאֲבוּהָ אָמַר לֵיהּ בְּנִי דַּעַת קוֹנְךָ יֵשׁ בְּךָ, מַעֲיקְרָא כְּתִיב תִּבְאֲמוּ וְתִטָּעֲמוֹ וּלְבַסּוֹף כְּתִיב (שמות כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ [וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"], נִסְבָּהּ אֲזַל יָתִיב תְּרֵיסַר שְׁנֵי בְּבֵי רַב עַד דְּאָתָא. אִיעַקְּרָא דְּבִיתְהוּ. אָמַר רַבִּי, הֵיכִי נַעֲבִיד, נִגְרְשָׁהּ, יֹאמְרוּ עָנְיָה זוֹ לַשָּׁוְא שָׁמְרָה, לְנָסִיב אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי, יֹאמְרוּ זוֹ אִשְׁתּוֹ וְזוֹ זוֹנָתוֹ, בָּעָא עָלָהּ רַחֲמֵי וְאִיתְּסִיאַת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה כְּאִלּוּ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, שֶׁזֶּה נִתַּן בֵּין שִׁתֵּי שִׁמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, ג) "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'", וְזֶה נִתַּן בֵּין שִׁתֵּי שִׁמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ ה'.

(שמות טו כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ, וְכִי מִנַּיִן הָיָה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל תֻּפִּים וּמְחוֹלוֹת בַּמִּדְבָּר, אֶלָּא שֶׁהַצַּדִּיקִים מֻבְטָחִים וְיוֹדְעִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת עִם יְצִיאַת מִצְרַיִם וְהִתְקִינוּ לָהֶם תֻּפִּים וּמְחוֹלוֹת. (שמות טו כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם, מַגִּיד הַכָּתוּב, כְּשֵׁם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה שִׁירָה לַאֲנָשִׁים, כָּךְ אָמְרָה מִרְיָם שִׁירָה לַנָּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר שִׁירוּ לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה.

רמז רנד

(שמות טו כב) וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי סִימוֹן לֹא כָּל שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר שִׁירָה אוֹמֵר שִׁירָה, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס וְאוֹמֵר שִׁירָה בְּיָדוּעַ שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו וְנַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְאָמְרוּ שִׁירָה נִמְחֲלוּ לָהֶן עֲוֹנוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִסִּיעָן מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶן. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּדְבוֹרָה וּבָרָק שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְאָמְרוּ שִׁירָה. וּמִנַּיִן שֶׁנִּמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶן, רַבִּי אֵיבוֹ בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא, בְּכָל מָקוֹם נֶאֱמַר "וַיֹּסִיפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע", וְכָאן כְּתִיב (שם ו, א) "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הַתְחָלַת עֲשִׂיָּה, וְהֵיכָן הֵן מַה שֶׁעָשׂוּ לְשָׁעְבַּר, אֶלָּא מָחַל לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה שֶׁעָשׂוּ לְשָׁעְבַּר. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס וְאָמַר שִׁירָה, וּמִנַּיִן שֶׁנִּמְחַל לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, דִּכְתִיב בָּתַר שִׁירָתוֹ (שמואל ב כג, א) "וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים", הֵיכָן הֵן הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמָּחַל לוֹ הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, נְסִיעָה זוּ נָסְעוּ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי מֹשֶׁה, וּשְׁאַר כֹּל הַמַּסָּעוֹת נָסְעוּ עַל פִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, יח) "עַל פִּי ה' יִסְעוּ", אֲבָל נְסִיעָה זוּ לֹא נָסְעוּ אֶלָּא עַל פִּי מֹשֶׁה, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַל פִּי הַגְּבוּרָה נָסְעוּ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נָסְעוּ אֶלָּא עַל פִּי הַגְּבוּרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָמַר לָהֶן מֹשֶׁה קוּמוּ סְעוּ לֹא אָמְרוּ הֵיאַךְ אָנוּ נוֹסְעִין בַּמִּדְבָּר, וְאֵין בְּיָדֵינוּ מִחְיָה לַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הֶאֱמִינוּ וְהָלְכוּ אֲחֲרֵי מֹשֶׁה, וַעֲלֵיהֶן מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה (ירמיה ב, ב) הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְגוֹ'. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶן שָׁלֹשׁ מַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל יַם סוּף", וְכֵן מָצִינוּ שֶׁחָזְרוּ לִכְבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לְקִבּוּרָתוֹ שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן", וְכִי בְּמוֹסֵרָה מֵת וַהֲלֹא לֹא מֵת אֶלָּא בְּהֹר הָהָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג, לח) "וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁם מֵת אַהֲרֹן", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁחָזְרוּ לִכְבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לִקְבוּרָתוֹ שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַל פִּי הַגְּבוּרָה נָסְעוּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִסִּיעָן מֹשֶׁה בְּעַל כָּרְחָן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מֵעֲבִידִין בָּהֶן בְּפֶרֶךְ וּבַעֲבוֹדָה קָשָׁה כֻּלָּם פְּגָרִים מֵתִים מֻטָּלִים עַל שְׂפַת הַיָּם, אָמְרוּ כְּמְדוּמִין אָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר אָדָם בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, ד) "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה", וַנַּעֲשֶׂה לָנוּ עֲבוֹדָה זָרָה וְתֵרֵד בְּרֹאשֵׁנוּ וְנַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, יָכוֹל שֶׁאָמְרוּ וְלֹא עָשׂוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיְמָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם". רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי אוֹמֵר, עֲבוֹדָה זָרָה עָבְרָה עִם יִשְׂרָאֵל בַּיָּם, וְהִסִּיעָם מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף, מִדָּבָר שֶׁהָיָה עִמָּהֶם בְּיַם סוּף.

וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סח, נב) "וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ", מַה הַצֹּאן מִתְרַפֶּפֶת וְהָרוֹעֶה מְכַנְּסָם, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר מִתְלַחֲמִין וּבוֹכִין וּמִתְרַעֲמִים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם, מ) "כַּמָּה יַמְרִיהוּ בַמִּדְבָּר", כְּבֵיכוֹל לֹא נִסְתַּלֵּק מֵעֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא נֹהֵג כַּצֹּאן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּסַּע מֹשֶׁה, דָּבָר אַחֵר מַה הַצֹּאן מְשַׁבֶּרֶת אֶת הָאִילָנוֹת וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין בְּעָלֶיהָ מַקְפִּיד עָלֶיהָ, כָּךְ (יחזקאל לד, לא) ("ואתנה) [וְאַתֶּן] צֹאנִי" וְגוֹ', צֹאן לְעֲנָשִׁים וְאָדָם לְמַתַּן שְׂכָר. דָּבָר אַחֵר לָמָּה כַּצֹּאן, כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹעֶה זָהִיר בְּצֹאנוֹ בַּיּוֹם מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַלַּיְלָה מִפְּנֵי הַזְּאֵבִים, כָּךְ הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (ישעיה ד, ו) "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", וְאוֹמֵר "נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ" וְגוֹ'.

מַהוּ וַיַּסַּע שֶׁהִסִּיעָן בְּעַל כָּרְחָן, דִּכְתִיב (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב", עָמַד פַּרְעֹה וְקִשֵּׁט אוֹתָן הַסּוּסִים בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וּכְשֶׁנִּטְבְּעוּ בַּיָּם הָיוּ צָפִין עַל שְׂפַת הַיָּם

וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹרְדִין בְּכָל יוֹם וְנוֹטְלִין מֵהֶן וְלֹא הָיוּ מְבַקְּשִׁין לְזוּז מִשָּׁם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה כָּךְ, אָמַר לָהֶם מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁבְּכָל יוֹם הַיָּם מַעֲלֶה לָכֶם אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת עָמֹד וְהִסִּיעָן בְּעַל כָּרְחָן.

רמז רנה

וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר, זֶה מִדְבַּר כּוּב. אָמְרוּ עָלָיו עַל מִדְבַּר כּוּב, שֶׁהוּא שְׁמוֹנָה מֵאוֹת פַּרְסָה עַל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת פַּרְסָה, כֻּלּוֹ מָלֵא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, טו) "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב", וְאוֹמֵר "מַשָּׂא (מִדְבַּר) [בַּהֲמוֹת] נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה [לָבִיא וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה"] וְגוֹ' וְאֵין אֶפְעֶה אֶלָּא עָכְסָ. אָמְרוּ, כְּשֶׁעָכַס זֶה רוֹאֶה צַל עוֹף פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר מִיָּד מֵת וְנוֹשֵׁר אֵבָרִים אֵבָרִים. אַף עַל פִּי כֵן (ירמיה ב, ו) "וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה ה' הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ' בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת", מַהוּ צַלְמָוֶת, מָקוֹם צַל וְעַמּוֹ מָוֶת. אָמַר רַבִּי אַבָּא, הַדָּבָר הַזֶּה הֵסִיחַ לִי רַבִּינוּ הַגָּדוֹל, אָדָם אֶחָד הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ מְרוּטָה, פַּעַם אַחַת הָלַךְ לְלַקֵּט עֵצִים בְּרֹאשׁ הָהָר וְרָאָה אֶת הַנָּחָשׁ יָשֵׁן וְהַנָּחָשׁ לֹא רָאָהוּ, מִיָּד נָשְׂרוּ שְׂעַר רֹאשׁוֹ וְלֹא צָמַח בּוֹ שֵׂעָר עַד יוֹם מוֹתוֹ, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ מְרוּטָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִדְבַּר שׁוּר הָיוּ שָׁם נְחָשִׁים כְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד וְעַקְרַבִּים כְּמִלֹא הַבָּיִת, מַעֲשֶׂה בְּשָׁבוּר הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה עוֹבֵר שָׁם, עָבְרָה שַׁיָּירָא רִאשׁוֹנָה וּבָלְעָה הַנָּחָשׁ וְעָבְרָה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית וּבָלָעָה. הָיָה הַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב וּמֵצֵר, הָיָה שָׁם עִמּוֹ אַרְכִיסְטְרַטִיגּוֹס. אָמְרוּ לוֹ, מָה אַתָּה עוֹמֵד, הָבֵא עֲשָׂרָה גִּבּוֹרִים וְהָבִיא. אָמַר לוֹ, יְמַלְאוּ סְדִירוֹת שֶׁל תֶּבֶן, עֲשׂוּ כֵן וּמְגַלְגְּלִין לְפָיו וְהוּא בּוֹלֵעַ עַד שֶׁנִּפְחָה כְּרֵסוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָהֶן וְעָמְדוּ וְהָרְגוּ אוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא, גָּדוֹל הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִצִּילָנוּ מִן הַמִּדְבָּר הַהוּא.

וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּמַשְׁמָעוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, וַהֲלֹא הַמַּיִם תַּחַת רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ וְהָאָרֶץ אֵינָהּ צָפָּה אֶלָּא עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, ו) "לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא מָצְאוּ מָיִם, אֶלָּא כְּדֵי לְיַגְּעָן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מַיִם שֶׁנִּטְלוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַגְּזָרִים שָׁלְמוּ מֵהֶם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם, אַף בִּכְלֵיהֶם לֹא מָצְאוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יד, ג) "וְאַדִּרֵיהֶם שָׁלְחוּ צְעִירֵיהֶם" וְגוֹ'. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, לֹא מָצְאוּ מָיִם, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם", לְפִי שֶׁפֵּרְשׁוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְכָךְ מָרְדוּ. לְפִיכָךְ הִתְקִינוּ הַנְּבִיאִים וְהַזְּקֵנִים, שֶׁיִּהוּ קוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי. כֵּיצַד, מַפְסִיקִין אֶחָד בְּשַׁבָּת וְקוֹרִין בַּשֵּׁנִי, וּמַפְסִיקִין בַּשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי וְקוֹרִין בַּחֲמִישִׁי,

וּמַפְסִיקִין בַּשִּׁשִּׁי. מֵעִיקָּרָא תְּקִינוּ חַד גַּבְרָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי, כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים אָתָא עֶזְרָא, תִּיקֵּן תְּלָתָא פְּסוּקֵי כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְלָנִים.

(שמות טו כג) וַיָּבֹאוּ מָרָתָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לִשְׁלוֹשָׁה מְקוֹמוֹת בָּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לֹא בָּאוּ אֶלָּא לְמָקוֹם אֶחָד בִּלְבָד. וַיִּלְנוּ הָעָם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָיָה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל לִימָּלֵךְ בַּגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן תְּחִלָּה. לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה אֶלָּא עָמְדוּ וְאָמְרוּ דִּבְרֵי תַרְעוֹמוֹת עַל מֹשֶׁה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לְמַדִּים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת אוֹמְרִים דִּבְרֵי תַרְעוֹמוֹת עַל מֹשֶׁה, וְלֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבַד אָמְרוּ אֶלָּא כְּלַפֵּי הַגְּבוּרָה, לָכֵן נֶאֱמַר לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה.

רמז רנו

(שמות טו כה) וַיִּצְעַק אֶל ה' וְגוֹ'. מִכָּאן שֶׁאֵין הַצַּדִּיקִים קָשִׁים לְקַבֵּל תְּפִלָּתָן, לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד שֶׁתְּפִלַּת הַצַּדִּיק קְצָרָה. מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁעָבַר לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְקִצֵּר בְּבִרְכוֹתָיו. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, רָאִיתָ פְּלוֹנִי שֶׁקִּצֵּר בְּבִרְכוֹתָיו, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו תַּלְמִיד חָכָם קַצְרָן הוּא זֶה. אָמַר לָהֶם, לֹא קִצֵּר זֶה יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, יג) "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ". שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁעָבַר לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְהֶאֱרִיךְ בְּבִרְכוֹתָיו. אָמְרוּ לוֹ, רַבִּי, רָאִיתָ פְּלוֹנִי שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּבִרְכוֹתָיו, וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו אַרְכָן הוּא זֶה. אָמַר לָהֶם, לֹא הֶאֱרִיךְ יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם", שֶׁהָיָה אוֹמֵר, יֵשׁ שָׁעָה לְקַצֵּר וְיֵשׁ שָׁעָה לְהַאֲרִיךְ. וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, זֶה עֵץ שֶׁל עֲרָבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, זֶה עֵץ שֶׁל זַיִת, שֶׁאֵין לְךָ מַר יוֹתֵר מִזַּיִת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר זֶה עֵץ שֶׁל הַרְדּוּפְנִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, דָּבָר מִן הַתּוֹרָה הֻרְאָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ד) "וַיּוֹרֵהוּ וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ", וּכְתִיב (שם ג, יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר זֶה עֵץ שֶׁל קַתְרוֹס, וְיֵשׁ אוֹמְרִים עִיקַּר תְּאֵנָה וְעִיקַּר רִמּוֹן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה מוּפְרָשִׁין דְּרָכָיו שֶׁל מָקוֹם מִדַּרְכֵי בָּשָׂר וָדָם. בָּשָׂר וָדָם בְּמָתוֹק מְרַפֵּא אֶת הַמַּר, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא בְּמַר מְרַפֵּא אֶת הַמַּר, הָא כֵיצַד, נָתַן הַמְּחַבֵּל לְתוֹךְ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּל כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ נֵס. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ יִשְׁאוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים", וַהֲלֹא בָּשָׂר חַי שֶׁאַתָּה נוֹתֵן עָלָיו דְּבֶלֶת תְּאֵנִים מִיָּד הוּא נִסְרָח, הָא כֵיצַד, נָתַן דָּבָר הַמְּחַבֵּל לְתוֹךְ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּל כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ נֵס. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (מלכים ב ב, כא) "וַיֵּצֵא אֶל מוֹצָא הַמַּיִם וַיַּשְׁלֵךְ שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה'", וַהֲרֵי מַיִם מְתוּקִין כֵּיוָן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן בָּהֶן מֶלַח מִיָּד הֵן נִמְלָחִים, הָא כֵיצַד, נוֹתֵן דָּבָר הַמְּחַבֵּל לְתוֹךְ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּל כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ נֵס. וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם, אֲחֵרִים

אוֹמְרִים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְחַנְּנִים וּמִתְגּוֹרְרִים לִפְנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כְּבֵן שֶׁהוּא מִתְחַנֵּן לִפְנֵי אָבִיו וּכְתַלְמִיד שֶׁהוּא מִתְגּוֹרֵר לִפְנֵי רַבּוֹ, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְחַנְּנִין וּמִתְגּוֹרְרִין לִפְנֵי אֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְאָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהִתְרַעַמְנוּ עַל הַיָּם. וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מָרִים הָיוּ לְפִי שָׁעָה וְנִמְתְּקוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מָרִים הֵן בְּתְחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר הַמַּיִם הַמָּרִים שְׁנֵי פְּעָמִים. כְּתִיב (אסתר ה, יד) "יַעֲשׂוּ עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה" וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָוַח לֹא יִהְיֶה קַלָּוסָן, וּמָה אֲנִי עוֹשֶׂה לְאַבְרָהָם, (בראשית יח, ח) "וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ", וּמָה אֲנִי מְפַיֵּיס לְמֹשֶׁה, וַיּוֹרֵהוּ ה' עֵץ. "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה", וְהָיָה הָמָן מְבַקֵּשׁ קוֹרָה שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה וְלֹא מְצָאָהּ אֶלָּא קוֹרָה שֶׁהָיְתָה בְּבֵיתוֹ, שֶׁהָיָה בְּנוֹ פַּרְשַׁנְדָתָא הֶגְמוֹן בְּקַדְרוֹנְיָא, וְנָטַל נֶסֶר אֶחָד מִתֵּבָתוֹ שֶׁל נֹחַ, שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זְכָרוֹן לָעוֹלָם שֶׁיֵּדְעוּ דּוֹרוֹת עוֹלָם שֶׁהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁכֵּן כְּתִיב (תהלים קיא, ד) "זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו", וְכֵן כְּשֶׁנֶּהְפְּכוּ סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כְּתִיב "וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו", וְעַד עַכְשָׁיו הִיא עוֹמֶדֶת נְצִיב מֶלַח. לָמָּה, "זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו", שֶׁיִּהְיוּ הַדּוֹרוֹת מִתְנִין שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

רמז רנז

שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט, שָׁם נִיתַּן לְיִשְׂרָאֵל אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, שֶׁבַע שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְאַבְרָהָם עַל הַמִּילָה וְיַעֲקֹב עַל גִּיד הַנָּשֶׁה הוֹסִיפוּ לְיִשְׂרָאֵל שַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם. תַּנְיָא, עֶשֶׂר מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמָרָה שֶׁבַע שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי חֵת, וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן דִּינִין, דִּכְתִיב שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט, שַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם, דִּכְתִיב (דברים ה, יב) "כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ בְּמָרָה. (כְּתוּב בְּרֵמֶז נ"ב).

שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט. זֶה כִּבּוּד אָב וָאֵם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, חֹק, אֵלּוּ עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת", וּמִשְׁפָּט, אֵלּוּ עוֹנְשִׁין וְדִינֵי קְנָסוֹת וְדִינֵי חַבָּלוֹת. וְשָׁם נִסָּהוּ. שָׁם נָשָׂא לוֹ גְּדוּלָּה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כה, כז) "נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדָךְ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה". וְאוֹמֵר (במדבר ד, כב) "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן". אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, וַהֲלֹא גְּדוּלָּה אֵינָהּ תְּלוּיָה אֶלָּא בְּשִׁי"ן, וְכַאן לֹא כְּתִיב אֶלָּא בְּסָמֶ"ךְ, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁם נִסָּהוּ, שָׁם נִסָּה הַמָּקוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל. (שמות טו כו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע. אָמַר רַבִּי זֵירָא וְאִיתֵימָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק, כְּלִי מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק, אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא מָלֵא מַחֲזִיק, רֵיקָן אֵינוֹ מַחֲזִיק, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע, אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וְאִם לַאו לֹא תִשְׁמַע.

דָּבָר אַחֵר, אִם שָׁמוֹעַ בְּחָדָשׁ תִּשְׁמַע בַּיָּשָׁן, וְאִם יִפָּנֶה לְבָבְךָ שׁוּב לֹא תִשְׁמַע. מִכָּאן אָמְרוּ, שָׁמַע אָדָם מִצְוָה אַחַת מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ מִצְוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע, אִם שָׁכַח מִצְוָה אַחַת, מְשַׁכְּחִין אוֹתוֹ מִצְוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יט) "אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח". לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּתְּנוּ מִפֶּה לְפֶה בַּעֲשָׂרָה קוֹלוֹת. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה, אֵלּוּ אַגָּדוֹת מְשֻׁבָּחוֹת הַנִּשְׁמָעוֹת בְּאָזְנֵי כָּל אָדָם. וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו, אֵלּוּ גְּזֵרוֹת שָׁווֹת. וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו, אֵלּוּ הֲלָכוֹת. כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ. הָא אִם אָשִׂים אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אִם שָׁמוֹעַ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר תִּשְׁמַע, חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. תִּשְׁמַע, זֶה הַכְּלָל שֶׁכָּל הַתּוֹרָה כְּלוּלָה בָּהּ. לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, מְלַמֵּד שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ לְקוֹל הַגְּבוּרָה מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי חַי וְקַיָּם לְעוֹלָמִים. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה, זֶה מַשָּׂא וּמַתָּן, מְלַמֵּד שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו, אֵלּוּ הֲלָכוֹת. וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו, אֵלּוּ עֲרָיוֹת, כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ, אֶלָּא אָמַר הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנָּתַתִּי לָכֶם חַיִּים הֵם לָכֶם, רְפוּאָה הוּא לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא", וְאוֹמֵר (שם ג, ח) "רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ" וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אִם אֵין בָּהֶן חֹלִי מִפְּנֵי מַה הֵן צְרִיכִין רְפוּאָה, אֶלָּא כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִם אָשִׂים, כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ, לָעוֹלָם הַבָּא. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, שָׁמוֹעַ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר תִּשְׁמַע, מִכָּאן אָמְרוּ, רוֹצֶה אָדָם לִשְׁמוֹעַ מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ מִיָּד, לִשַׁכֵּחַ, מְשַׁכְּחִין אוֹתוֹ מִיָּד. הוּא הָיָה אוֹמֵר, רָצָה אָדָם לִשְׁמוֹעַ בְּטוֹבָתוֹ מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ, [לִשַׁכֵּחַ בְּטוֹבָתוֹ, מְשַׁכְּחִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ] הָרְשׁוּת נְתוּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ". אֲחֵרִים אוֹמְרִים, (שמות כב, כה) "אִם חָבוֹל תַּחְבֹּל", אִם חָבַלְתָּ חֲבוּלָה אַחַת, סוֹף שֶׁחוֹבְלִין בְּךָ חֲבוּלוֹת הַרְבֵּה. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, כְּתִיב כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ, וְכִי מֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׂם מַחֲלָה רְפוּאָה לְמָה, אָמַר לוֹ, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִקְרָא זֶה מֻעָצְמוֹ נִדְרָשׁ, אִם תִּשְׁמַע לֹא אָשִׂים, וְאִם לֹא תִּשְׁמַע אָשִׂים, וְאַף עַל פִּי כֵן אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ. (כְּתוּב בְּרֶמֶז תתמ"ח).

(שמות טו כז) וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וְגוֹ'. מַגִּיד שֶׁאוֹתוֹ מָקוֹם מְהוּלָּל בְּמַיִם יוֹתֵר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת. תֵּדַע שֶׁכֵּן, שֶׁהֲרֵי הָיוּ שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר מַבּוּעִין וְלֹא סִפְּקוּ אֶלָּא לְשִׁבְעִים זְקֵנִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְשָׂרוּ עֲלֵיהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא אָדָם וְסִפְּקוּ לָהֶם וְלָנוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלְשׁוּ. וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמָּיִם. לְעוֹלָם אֵין יִשְׂרָאֵל שׁוֹרִין אֶלָּא עַל הַמַּיִם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ בָּרָא שְׁנֵים עָשָׂר מַבּוּעִין כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר

שְׁבָטִים, שִׁבְעִים דְּקָלִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמָּיִם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶן בְּמָרָה.

(שמות טז א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לָמָּה נֶאֱמַר יוֹם, מַגִּיד שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אֵרַע שַׁבָּת לִהְיוֹת, שֶׁהִיא סְדוּרָה וּבָאָה מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּאִיָּיר.

דָּבָר אַחֵר, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ. לָמָּה נֶאֱמַר יוֹם, לֵידַע בְּאֵיזֶה (זְכוּת) [יוֹם] נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. נִיסָן שֶׁיָּצְאוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֵרַע לִהְיוֹת בַּחֲמִשָּׁה בְּשַׁבָּת, הִשְׁלִים נִיסָן, אֵירַע אִיָּיר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, חִסֵּר אִיָּיר, אֵירַע סִיוָן לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְאוֹמֵר, "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאוֹמֵר (שמות יט, א) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר), [נִמְצֵאתָ אוֹמֵר] בַּשְּׁלִישִׁי לֶחֳדָשִׁים, בַּשִּׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ, בַּשִּׁשִּׁי בְּשַׁבָּת.

דָּבָר אַחֵר, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ לָמָּה נֶאֱמַר יוֹם, לֵידַע בְּאֵיזֶה יוֹם יָרַד הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, חֲרָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אָכְלוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, לט) "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק", וְאוֹמֵר בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְצִדּוֹ מַהוּ אוֹמֵר, "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם", רַבִּי שִׁילָא אוֹמֵר, נִתְפַּרְנְסוּ מִמֶּנּוּ שִׁשִּׁים יוֹם וּסְעוּדָה אַחַת. (שמות טז ב) וַיִּלֹּנוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָיָה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל לְיַמְלֵךְ בְּגַדּוֹל שֶׁבָּהֶן מַה נֹּאכַל, אֶלָּא עָמְדוּ וְאָמְרוּ דִּבְרֵי תַּרְעוֹמוֹת עַל מֹשֶׁה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לְמַדִּים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר דִּבְרֵי תַּרְעוֹמוֹת עַל מֹשֶׁה, לָא עַל מֹשֶׁה בִּלְבַד אֶלָּא אַף עַל אַהֲרֹן. (שֶׁנֶּאֱמַר).

(שמות טז ג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ וְגוֹ'. אָמְרוּ לָהֶן, הַלְוַאי מַתְנוּ בְּשִׁלֹּשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה שֶׁל מִצְרַיִם. בְּשַׁבְּתֵנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, וְכִי תְּאֵבִים הָיוּ לֶאֱכֹל. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, עֲבָדִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִמְלָכִים בְּמִצְרַיִם, יוֹצְאִין לַשּׁוּק, נוֹטְלִים פַּת וּבָשָׂר וְדָגִים וְכָל דָּבָר, וְאֵין בְּרִיָּה מוֹחָה בְּיָדָן, יוֹצְאִין לַשָּׂדֶה, נוֹטְלִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְרִמּוֹנִים וְאֵין בְּרִיָּה מוֹחָה בְּיָדָם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, תֵּדַע, שֶׁלֹּא נִיתַּן לָהֶם אֶלָּא [קְשׁוּאִים] בַּאֲחֵרוֹנָה, לָכֵךְ נֶאֱמַר (שם) "אֵת הַקִּשֻּׁאִים" שֶׁהֵן קָשִׁים לִמְעֵיהֶן. כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ. אָמְרוּ לָהֶן, הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה, תֹּהוּ שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם. לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵין לְךָ מִיתָה קָשָׁה מִמִּיתַת רָעָב, שֶׁנֶּאֱמַר "טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי חֶרֶב" וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, בָּרָעָב, בָּא עָלֵינוּ רָעָב אַחַר רָעָב. דָּבָר אַחַר דָּבָר, חֹשֶׁךְ אַחַר חֹשֶׁךְ.

רמז רנח

(שמות טז ד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב לו, לא) "כִּי בָם יָדִין עַמִּים יִתֵּן אֹכֶל לְמַכְבִּיר". הַשָּׁמַיִם הַלָּלוּ בָּם הוּא דָן אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, תֵּדַע לְךָ כְּשֶׁחָטְאוּ דּוֹר הַמַּבּוּל דָּנָם בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא, ו) "יַמְטֵר עַל רְשָׁעִים פַּחִים". אַנְשֵׁי סְדוֹם כְּשֶׁחָטְאוּ דָּנָם בַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וה' הִמְטִיר עַל סְדֹם". סִיסְרָא כְּשֶׁחָטָא דָּנוֹ בַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, כ) "מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ". (איוב שם) "יִתֵּן אֹכֶל לְמַכְבִּיר", מֵהֶן נָתַן מָזוֹן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְנַחְתּוֹם שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל הַכִּבְשָׁן, נִכְנַס שׁוֹנְאוֹ וְחָתָה גֶּחָלִים וְנָתַן עַל רֹאשׁוֹ, נִכְנַס אוֹהֲבוֹ וְרָדָה פַּת חַמָּה וְנָתַן לוֹ, הַגֶּחָלִים וְהַפַּת שְׁנֵיהֶם יָצְאוּ מִתּוֹךְ הַכִּבְשָׁן, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹרִיד אֵשׁ עַל הַסְּדוֹמִים וּשְׁרָפָן מִן הַשָּׁמַיִם, הוֹרִיד מָן לְיִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַשָּׁמַיִם אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל לֶחֶם לַעֲלוֹת אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קלה, ו) "כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה", כְּשֶׁבִּקֵּשׁ קָרַע הַיָּם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאוֹ יַבָּשָׁה, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ עָשָׂאוּ יָם. דַּרְכָּן שֶׁל שָׁמַיִם לְהוֹרִיד טַל וּמָטָר, וְהָאָרֶץ לְהוֹצִיא לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לֶחֶם", וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ הוֹרִיד הַלֶּחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. וְהַטַּל עָלָה מִן הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יד) "וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל". כְּתִיב ("וַיִּתֶּן) [וַיְמַן] לָהֶם הַמֶּלֶךְ" וְגוֹ', בְּמִדָּה, אֲבָל כְּשֶׁהוֹרַדְתִּי לָהֶם מָן הָיָה יוֹרֵד כְּשֵׁם שֶׁהַמָּטָר יוֹרֵד וְאֵין לוֹ קִצְבָּה. זַבְדִּי בֶּן לֵוִי אָמַר, אַלְפַּיִם אַמָּה הָיָה יוֹרֵד הַמָּן, בְּכָל יוֹם הָיָה עוֹמֵד עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, כֵּיוָן שֶׁהָיָה הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה עָלָיו הָיָה נִימּוֹק וְנַעֲשָׂה נְחָלִים נְחָלִים וְשׁוֹטֵף וְיוֹרֵד. וּלְמִי הוּא מְתוּקָן עַכְשָׁיו, לַצַּדִּיקִים לָעוֹלָם הַבָּא. מִי שֶׁהוּא מַאֲמִין זוֹכֶה וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין, (איוב כ, יז) "אַל יֶרֶא בְּפַלְגּוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי דְּבַשׁ וְחֶמְאָה". וְכֵיוָן שֶׁהָיָה יוֹרֵד בַּנְּחָלִים, הָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִים לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ, וְהוּא נַעֲשָׂה בְּפִיהֶם מַר כְּלַעֲנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, ז) "וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד הוּא", אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה בְּתוֹךְ פִּיהֶם כִּדְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ". וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי בַּר רַבִּי שָׁלוֹם, חֶשְׁבּוֹן הוּא שֶׁהָיָה הַמָּן יוֹרֵד לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם מְזוֹן שְׁנֵי אֲלָפִים שָׁנָה, וְגִבְהוֹ שִׁשִּׁים אַמָּה, כְּתִיב בַּמַּבּוּל (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ", וּכְתִיב בַּמָּן (תהלים עח, כג) "וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח". מַה הָיוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, צָדִין צְבִי שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ וְטוֹעֲמִין מִמֶּנּוּ מִטַּעְמוֹ שֶׁל מָן, וְהָיוּ אוֹמְרִים, אַשְׁרֵי הַגּוּי שֶׁכָּכָה לוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא, לֹא כְּשֵׁם שֶׁהַזָּקֵן טוֹעֵם מִמֶּנּוּ הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת טוֹעֲמִין, הַתִּינוֹקוֹת הָיוּ טוֹעֲמִין אוֹתוֹ טַעַם חָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, ח) "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן", וְהַבַּחוּרִים הָיוּ טוֹעֲמִין בּוֹ כִּדְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְטַעְמוֹ

כְּצַפִּיחֹת בְּדָבָשׁ", וְהַזְּקֵנִים הָיוּ טוֹעֲמִין בּוֹ כַּלֶּחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם, וְהַחוֹלֶה הָיָה טוֹעֲמוֹ כְּסֹלֶת מְעֹרָב בְּשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, כְּטִיסָנִי זוֹ שֶׁעוֹשִׂין לְחוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, ח) "וּבְשָׁלוּ בַּפָּרוּר", וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה בּוֹ טַעַם סֹלֶת וּדְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת [וְ]שֶׁמֶן וּדְבַשׁ". מִי שֶׁהָיָה זָרִיז הָיָה יוֹצֵא וּמְלַקֵּט מִן הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ, וְהַבֵּינוֹנִים הָיוּ יוֹצְאִין לְפֶתַח אָהֳלֵיהֶם וּמְלַקְּטִים, וְהָעֲצֵלִים הָיוּ רוֹבְצִים עַל מִטּוֹתֵיהֶן וּפוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן וְהוּא יוֹרֵד לְתוֹךְ יְדֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יד) "וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל".

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָטָר בִּשְׁבִיל יָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, יב) "לִתֵּת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ". פַּרְנָסָה בִּשְׁבִיל רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. וּפַרְנָסָה בִּשְׁבִיל יָחִיד לֹא וְהַתָּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְכוּ'. שַׁאנִי מֹשֶׁה כֵּיוָן דִּלְרַבִּים הוּא צָרִיךְ כְּרַבִּים דָּמִי. הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם, לָכֶם נוֹתֵן וְלֹא לְכָל אוּמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁאִם יִתְכַּנְּסוּ כָּל הָאֻמּוֹת לִכְפּוֹת מִן הַמָּן אֲפִלּוּ מַשֶּׁהוּ אֵינָן יְכוֹלִין. וְאֵין לִי אֶלָּא הַמָּן, הַבְּאֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים", שֶׁאִם יִתְכַּנְּסוּ כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם לְמַלְאוֹת קִיתוֹן אֶחָד מִן הַבְּאֵר לֹא הָיוּ יְכוֹלִין. לֶחֶם, שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרָא הַמָּן, לֶחֶם, דְּבַשׁ, שֶׁמֶן. לֶחֶם לִנְעָרִים, שֶׁמֶן לִקְטַנִּים, דְּבַשׁ לַזְּקֵנִים. וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מָזוֹן אַלְפַּיִם שָׁנָה הָיָה מָן יוֹרֵד בְּכָל יוֹם, דִּכְתִיב דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (תהלים צ, ד) "כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל", אִם כֵּן לָמָּה הָיָה יוֹרֵד בְּכָל יוֹם וְהַמּוֹתָר (להלן פסוק כא) "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס", מִפְּנֵי מַשְׁאוֹי הַדֶּרֶךְ.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ חַם וְלֹא צוֹנֵן.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל נוֹשְׂאִין עֵינֵיהֶן בְּכָל יוֹם לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר, הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, הֲרֵי אֲנִי נִגְלֶה מִיָּד וְאֵינִי מְעַכֵּב, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם הִנְנִי, אֶלָּא בִּזְכוּת אֲבוֹתֵיכֶם. לָכֶם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בְּוַדַּאי אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם הִנְנִי אֶלָּא בִּזְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. מִן הַשָּׁמַיִם. מִן אוֹצַר טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב" וְגוֹ'. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁשִּׁנָּה לָהֶם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, לְשֶׁעָבַר הָיָה לֶחֶם עוֹלֶה מִן הָאָרֶץ וְהַטַּל יוֹרֵד וְכוּ'. וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ. שֶׁלֹּא יִהְיוּ יוֹצְאִים לַחֲצֵרוֹת וּמְלַקְּטִין אֶלָּא יִהְיוּ יוֹצְאִים לַמִּדְבָּרוֹת וּמְלַקְּטִין. דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיְּלַקֵּט אָדָם מֵהַיּוֹם לְמָחָר, כְּעֵין מַעֲרָב שַׁבָּת לַשַּׁבָּת. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַקֵּט אָדָם מֵהַיּוֹם לְמָחָר כְּעֵין מַעֲרָב שַׁבָּת לַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, מִי שֶׁבָּרָא הַיּוֹם בָּרָא פַּרְנָסָתוֹ. מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל הַיּוֹם וְאוֹמֵר מָה אֲנִי אוֹכֵל לְמָחָר, הֲרֵי זֶה מְחֻסַּר אֱמוּנָה,

שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שָׁנָה אָדָם שְׁתֵּי הֲלָכוֹת בְּשַׁחֲרִית וּשְׁתֵּי הֲלָכוֹת בְּעַרְבִית, וְעוֹסֵק בְּמַלַאכְתּוֹ כָּל הַיּוֹם מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִידָרֵשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, הָא כֵּיצַד, הָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן הוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמֵהֵיכָן הוּא לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה, הָא לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִידָרֵשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, וּשְׁנַיִם לָהֶם לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה.

(שמות טז ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי. אָמַר רַב חִסְדָּא, לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם לְהוֹצָאַת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, וְהֵכִינוּ, לְאַלְתַּר, אָמַר רַבִּי אַבָּא, בְּשַׁבָּת חַיָּיב אָדָם לְבָצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת, דִּכְתִיב "לֶחֶם מִשְׁנֶה". רַב כַּהֲנָא נָקַט תַּרְתֵּי וּבָצַע חָדָא, אָמַר, לִקְטוּ כְּתִיב, רַבִּי זֵירָא בָּצַע אֲכוּלָּא שֵׁירוּתָא, אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, הָא מַחֲזֵי כְּרַעֲבָתָנוּתָא וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה סְעֻדּוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּשַּׁבָּת, שָׁלֹשׁ רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר, אַרְבָּע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, (להלן פסוק כה) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם", רַבִּי חִדְקָא סָבַר, הַנֵי תְּלָתָא הַיּוֹם לְבַר מֵאוֹרְתָא וְרַבָּנָן סָבְרֵי בַּהֲדֵי אוֹרְתָא. בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר, כָּל הַמְקַיֵּים שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת נִצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פֻּרְעָנִיּוֹת, מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, כְּתִיב הָכָא "יוֹם" וּכְתִיב הָתָם "הִנְנִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה", וְגוֹ'. מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, כְּתִיב הָכָא "יוֹם", וּכְתִיב הָתָם (צפניה א, טו) "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא", וּמִמַּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, כְּתִיב הָכָא "יוֹם", וּכְתִיב הָתָם (יחזקאל לח, יח) "בְּיוֹם בּוֹא גּוֹג". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אִלְמָלֵא שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה לֹא שָׁלְטָה בָּהֶן אֻמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לְלִקֹּט", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שמות יז, ח) "וַיָּבֹא עֲמָלֵק".

בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, תֹּאכַל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים לֹא תֹאכַל. אָמַר רַבָּה בְּתַרְנְגוֹלֶת הָעוֹמֶדֶת לְאָכְלָה וּבְיוֹם טוֹב שֶׁחַל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת עַסְקִינָן, וּמִשּׁוּם הֶכָנָה, וְקָסָבַר רַבָּה כָּל בֵּיצָה דְּמִתְיַלְּדָא הָאִידָנָא מֵאֶתְמוֹל גָּמְרָה לָהּ. רַבָּה לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רַבָּה, וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ, חוֹל מֻכָן לְשַׁבָּת, וְאֵין שַׁבָּת מֻכָן לְיוֹם טוֹב, וְאֵין יוֹם טוֹב מֻכָן לְשַׁבָּת. וְגַזְרִינַן יוֹם טוֹב דְּעַלְמָא, מִשּׁוּם יוֹם טוֹב אַחַר הַשַּׁבָּת. וְשַׁבָּת דְּעַלְמָא אַטּוּ שַׁבָּת אַחַר יוֹם טוֹב. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ. מִכָּאן שֶׁיְּעָרֵב אָדָם מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת. וְהָיָה מִשְׁנֶה, לֶחֶם מִשּׁוּנֶּה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לֶחֶם כָּפוּל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק כב) "שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד", הֲרֵי לֶחֶם כָּפוּל אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֶחֶם מִשְׁנֶה, לֶחֶם שֶׁהוּא מְשׁוּנֶּה, הָא כֵּיצַד, בְּכָל יוֹם הָיָה בָּא עוֹמֶר אֶחָד וּבַשַּׁבָּת שְׁנֵי עוֹמָרִים, בְּכָל יוֹם הָיָה רֵיחוֹ נוֹדֵף וּבַשַּׁבָּת הָיָה בְּיוֹתֵר, בְּכָל יוֹם הָיָה מוּזָהָב כְּזָהָב וּבְשַׁבָּת בְּיוֹתֵר. (שמות טז ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם. אָמְרוּ לָהֶם, עַד שֶׁאַתֶּם יְשֵׁנִים בְּמִטּוֹתֵיכֶם הַמָּקוֹם מְפַרְנֵס אֶתְכֶם. וִידַעְתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. מִכָּאן אַתָּה

לָמֵד שֶׁשְּׁקוּלָה יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּנֶגֶד כָּל הַנִּסִּים וְהַגְּבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל. (שמות טז ז) וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה', מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁבְּפָנִים מְאִירוֹת נִיתַּן הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל. הַשְׁלוֹ שֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ מְמֻלָּא מֵעָיִם נִיתַּן לָהֶם בְּפָנִים חֲשׁוּכוֹת, אֲבָל הַמָּן שֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ כַּהֲלָכָה נִיתַּן לָהֶם בְּפָנִים מְאִירוֹת. (בְּשָׁמוֹעַ ה' אֶת תְּלֻנּוֹתֵיכֶם וְגוֹ') וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ. אָמְרוּ, וְכִי מָה אָנוּ סְפוּנִים שֶׁאַתֶּם עוֹמְדִים וּמִתְרַעֲמִים עָלֵינוּ אָמְרוּ, אִילּוּ עָלֵינוּ הָיִיתֶם עוֹמְדִים וּמִתְרַעֲמִים הָיִינוּ סוֹבְלִים, אֶלָּא שֶׁאַתֶּם עוֹמְדִים וּמִתְרַעֲמִים לִפְנֵי מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לְעוֹלָמִים. (לעיל פסוק א) "וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם". אוֹתוֹ הַיּוֹם שַׁבָּת הָיָה, וּבוֹ בַּיּוֹם נִתְרַעֲמוּ, וַיְלוֹנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה וְהִבְטִיחָם לְהוֹרִיד לָהֶם מָן לַמָּחֳרָת, דִּכְתִיב וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה'. בְּחַד בְּשַׁבָּת יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה, דִּכְתִיב "שֵׁשֶׁת יָמִים תְּלְקְטֻהוּ".

(שמות טז ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת ה' לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל. תַּנָּא לֶחֶם שֶׁשָּׁאֲלוּ יִשְׂרָאֵל כָּהוֹגֶן, נִיתַּן לָהֶם כָּהוֹגֶן, בָּשָׂר שֶׁשָּׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כָּהוֹגֶן, נִיתַּן לָהֶם שֶׁלֹּא כָּהוֹגֶן, מִכָּאן לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא בַּלַּיְלָה. וְהָא אָמַר אַבַּיֵי, מַאן דְּאִית לֵיהּ סְעוּדְתָא לָא נֵיכְלֵיהּ אֶלָּא בִּימָמָא. כְּעֵין יוֹמָא. בַּתְּחִלָּה הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין כְּתַרְנְגוֹלִין הַמְּנַקְּרִין בְּאַשְׁפָּה עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְקָבַע לָהֶם זְמַן סְעוּדָה. כְּתִיב לֶחֶם וּכְתִיב שָׁמֶן וּכְתִיב דְּבַשׁ, לַנְּעָרִים לֶחֶם, לַזְּקֵנִים שָׁמֶן, וְלַתִּינוֹקוֹת דְּבַשׁ. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא כָּל הַמִּתְרָעֵם עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ מִתְרָעֵם עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא עָלֵינוּ תְּלֻנּוֹתֵיכֶם כִּי עַל ה'. אָמַר רַב חִסְדָּא, כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּאִילּוּ חוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, ט) "בְּהַצֹּתָם עַל ה'". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ, כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כָּל הַמְּהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ, כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחֲרֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, ה) "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה.

(שמות טז ט-י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי ה'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, קִרְבוּ, עַל שֶׁנִּתְגַּלְתָה שְׁכִינָה, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, קִרְבוּ, כְּדֵי לִיתֵּן הַדִּין, וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיְהִי, מְלַמֵּד שֶׁכִּשֵּׁם שֶׁגָּזַר הַמָּקוֹם כָּךְ הָיָה. וַיִּפְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לֹא הִפְנוּ עַד שֶׁנִּתְגַּלְתָה גְּבוּרָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לֹא הִפְנוּ אֶלָּא עַל מַעֲשֶׂה אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר הַמִּדְבָּר, מַה מִּדְבָּר אֵין בּוֹ לֹא עָוֹן וְלֹא חֵטְא, כָּךְ אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים אֵין בָּהֶן לֹא עָוֹן וְלֹא חֵטְא. וְהִנֵּה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בֶּעָנָן. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁים לִסְקוֹל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִיַּד וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בֶּעָנָן, לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד, י) "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וְכַאן הוּא אוֹמֵר (ו)כְּבוֹד ה' נִרְאָה בֶּעָנָן. וְכָל כַּךְ לָמָּה, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם מוּטָב שֶׁיִּלָּקֶה עַמּוּד הֶעָנָן וְאַל יִסָּקְלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

רמז רנט

(שמות טז יא-יב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, גָּלוּי לְפָנַי מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּ, וּמַה שֶּׁהֵן עֲתִידִים לוֹמַר. דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר. אֱמוֹר לָהֶם, בֵּין שְׁנֵי דְּבָרִים אַתֶּם עוֹמְדִים, שֶׁשְּׁאֵלְתֶּם לֶחֶם לְפָנַי, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וְדָם לִחְיוֹת בְּלֹא לֶחֶם נְתַתִּיו לָכֶם, חֲזַרְתֶּם וּשְׁאֵלְתֶּם בָּשָׂר מִמְּלֹא מַעֲיִם, הֲרֵי אֲנִי נוֹתְנוֹ לָכֶם, שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ שֶׁאֵין סִפֵּק בְּיָדִי לִיתְּנוֹ לָכֶם, וּבַסּוֹף אֲנִי נִפְרָע מִכֶּם, וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, דַּיָּין אֲנִי לִפְרוֹעַ מִכֶּם. (שמות טז יג) וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁבְּפָנִים חֲשׁוּכוֹת נִיתַּן הַשְּׂלָו לְיִשְׂרָאֵל. וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה. אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ", שְׁתֵּי אַמּוֹת הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָדָם עוֹמֵד וּכְנֶגֶד לִבּוֹ וְנוֹטֵל שֶׁלֹּא בְּצַעַר וּבְקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁמִּלִּבּוֹ וּלְמַטָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמִלִּבּוֹ וּלְמַעְלָן אַמָּה אַחַת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר (שם) "וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה, שָׁלוֹשׁ פַּרְסָאוֹת לְכָל רוּחַ. "וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה", וְאוֹמֵר (תהלים עח, כח) "וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ", וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר שם) "וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה", שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת לְכָל רוּחַ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּדֶרֶךְ יוֹם", שְׁלֹשָׁה, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה הֲרֵי תְּשְׁעָה, תְּשְׁעָה וְתִשְׁעָה הֲרֵי שְׁמוֹנָה עָשָׂר. "וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה", וְאוֹמֵר (תהלים שם) "וַיִּפֹּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנוֹתָיו". אֲחֵרִים אוֹמְרִים, "וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה", דֶּרֶךְ בֵּינוֹנִית עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת, "וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה" הֲרֵי עֶשְׂרִים יוֹם. "וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה" וְאוֹמֵר "תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי", יָכוֹל שֶׁיְּהוּ אִיסְטַרְטִיאוֹת מְקוּלְקָלוֹת, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל פְּנֵי הָאָרֶץ", עַל פְּנוּי שֶׁבָּאָרֶץ. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו", אֶלָּא שֶׁהָיָה חָבוּר לְמִשְׁכְּנוֹתָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, "וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ", שְׁתֵּי אַמּוֹת הָיָה הַמָּן גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ, וְלֹא נִטְלוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא מִן הַגְּבוֹהַּ. אָמְרָתָ, צֵא וּרְאֵה כֵּיצַד הָיָה הַמָּן יוֹרֵד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, יוֹצֵא רוּחַ צְפוֹנִית וּמְכַבֵּד אֶת הַמִּדְבָּר, יוֹרֵד מָטָר וּמְכַבֵּשׁ אֶת הָאָרֶץ וְהַטַּל עוֹלֶה וְהָרוּחַ מְנַשֵּׁב וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב, וְהַמָּן הָיָה יוֹרֵד עֲלֵיהֶן וּמֵהֶן הָיוּ נוֹטְלִין יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים, אִם כֵּן זִימֵּן הַמָּקוֹם לְמַכְעִיסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא.

רמז רס

וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו. כְּתִיב שְׂלָו וְקָרִינָן סְלָו, צַדִּיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁלְוָה וּרְשָׁעִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמֶה עֲלֵיהֶם כְּסִילְוִים. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׂלָו הֵן, שִׁבְלִי וְקִיבְלִי וּפֶסְיוֹנִי וּשְׂלָו. מַעֲלֶיָא דְּכוּלְהוּ שִׁבְלִי, גְּרִיעָא דְּכוּלְהוּ שְׂלָו. כִּי צִיפְּרְתָּא הָוו, וְשָׁחִיט לָהּ וּמוֹתְבִין לָהּ בְּתַנּוּרָא וְתַפַּח וַהֲוֵי מְלֵא תַּנּוּרָא, וּמוֹתְבִין אֲתַלֵּיסַר רִיפְתֵּי וְתַחְתּוֹנָה אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת. רַב יְהוּדָה מְשַׁתְּכַח לֵיהּ בְּדָנֵי. רַב חִסְדָּא מְשַׁתְּכַח לֵיהּ בֵּי צִיבֵי. רָבָא אַיְיתֵי לֵיהּ צַיָּידָא כָּל יוֹמָא מַאגְמָא. יוֹמָא חַד לָא אַיְיתֵי לֵיהּ. אָמַר, מַאי הַאי, סָלִיק לְאַגְּרָא, שַׁמְעֵיהּ לְיַנּוּקָא דְּקָאמַר (חבקוק ג, טז) "שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלְלוּ שְׂפָתַי", אָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ נַח נַפְשֵׁיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וּבְדִיל רַבָּה אָכִיל תַּלְמוּדָא. (שמות טז יד) כְּתִיב וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וּכְתִיב (במדבר יא, ט) "וּבֶרֶדֶת הַטַּל", טַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְמַטָּה, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמּוּנָּח בְּקוּפְסָא. דַּק חָמְסְפֶּס. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דָּבָר שֶׁנִּמּוֹחַ עַל פִּסַּת הַיָּד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דָּבָר שֶׁנִּבְלָע בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים, מְחֻסְפָּ"ס בְּגִימַטְרִיָּא הֲכִי הֲוֵי. מְחוּסְפָּס טוּבָא הֲווּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מְחֻסְפָּס כְּתִיב, תְּנוּ רַבָּנָן, "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", לֶחֶם שֶׁמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹכְלִין אוֹתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. כְּשֶׁנֶּאֱמַר דָּבָר לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לְהוּ צְאוּ וְאִמְרוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, טָעִיתָ, וְכִי מַלְאָכִים אוֹכְלִים, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ט, ט) "לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי", אֶלָּא אַל תִּקְרֵי אַבִּירִים אֶלָּא אֲבָרִים, דָּבָר שֶׁנִּבְלָע בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים (שם כג, יד) "וְיִתֵּד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ", דְּבָרִים שֶׁתַּגְּרִי אוּמּוֹת מוֹכְרִין לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל. [ר"א אוֹמֵר, אַף אוֹתָן דְּבָרִים] מָן מְפִינָן, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְיִתֵּד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ", לְאַחַר שֶׁסָּרְחוּ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְיוּ כְּמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת וְהֵם לֹא רָצוּ, עַכְשָׁיו אֲנִי מַטְרִיחַ אוֹתָם שֶׁלֹּשׁ פַּרְסָאוֹת, הַיְינוּ דִּכְתִיב (במדבר לג, מט) "וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן" וְגוֹ', וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָה, לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא דּוּכְתָּא וַהֲוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי. תְּנֵי, כְּשֶׁהֵן נִפְנִין אֵין נִפְנִין לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְצִדֵּיהֶן אֶלָּא לַאֲחוֹרֵיהֶן. שְׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִפְּנֵי מָה לֹא יָרַד מָן לְיִשְׂרָאֵל פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, אָמַר לָהֶם, אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד, פָּסַק לוֹ מְזוֹנוֹתָיו פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וְלֹא הָיָה מַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה. חָזַר וְקָבַע לוֹ בְּכָל יוֹם וְהָיָה מַקְבִּיל פָּנָיו בְּכָל יוֹם. אַף יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בָּנִים הָיָה דּוֹאֵג וְאוֹמֵר שֶׁמָּא לְמָחָר לֹא יֵרֵד מָן וְנִמְצְאוּ כֻּלָּם מֵתִים בְּרָעָב, וְנִמְצְאוּ כֻּלָּם מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתוֹ חָם.

דָּבָר אַחֵר, מִפְּנֵי מַשְׂאוּי הַדֶּרֶךְ. וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן וְהַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בְּפָרָשַׁת הַמָּן, וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי יוֹשֵׁב לִפְנֵיהֶם, נֶעֱנָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי וְאָמַר, מָן שֶׁהָיָה יוֹרֵד לְיִשְׂרָאֵל הָיָה גָּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן, מוֹדָעִי, עַד מָתַי אַתָּה מְגַבֵּב דְּבָרִים וּמֵבִיא. אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ, "חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם", וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרוּבָּה מִדָּה טוֹבָה אוֹ מִדַּת פּוּרְעָנוּת הֱוֵי אוֹמֵר מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה. בְּמִדַּת פּוּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר (שם, יא) "וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ". בְּמִדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר "וַיְצַו שְׁחָקִים מִמַּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתַח וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ". כַּמָּה אֲרוּבּוֹת בַּדֶּלֶת, אַרְבַּע, אַרְבַּע עַל אַרְבַּע הֲרֵי כָּאן שְׁמוֹנָה. נִמְצָא מָן שֶׁיָּרַד לְיִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה, מִי דָּמִי, הָתָם בְּאַרְבָּעִין יוֹמִין הָכָא חָדָא שַׁעְתָּא, הָתָם לְכוּלֵּי עָלְמָא הָכָא לְיִשְׂרָאֵל לְחוּדַיְיהוּ, אִם כֵּן נָפַשׁ לֵיהּ טָפֵי, אֶלָּא רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי פִּתְיָחָה פִּתְיָחָה גָּמִיר. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מָן שֶׁיָּרַד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל הָיָה מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה עַד שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כג, ה) "תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה". אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּה כַּסִּי דְּדָוִד לְעָלְמָא דְּאָתֵי מַחֲזִיק מָאתָן וְעֶשְׂרִין וְחַד לוּגִּי, שֶׁנֶּאֱמַר "כּוֹסִי רְוָיָה", "רוי"ה" בְּגִימַטְרִיָּא הָכִי הָוֵי.

וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל, הֲרֵי לְמֶדְךָ הַכָּתוּב כֵּיצַד הַמָּן יוֹרֵד לְיִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר, וְלֹא עַל הַמִּדְבָּר כּוּלּוֹ אֶלָּא מִקְצָתוֹ. דַּק, מְלַמֵּד שֶׁהוּא דַק. מְחֻסְפָּס, מַגִּיד שֶׁהָיָה יוֹרֵד כִּגְלִיד עַל הָאָרֶץ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל, עָלָה פִּלּוּל תְּפִלָּתָן שֶׁל אָבוֹת שֶׁהָיוּ שׁוֹכְבִין כְּטַל עַל הָאָרֶץ. וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר, לֹא עַל הַמִּדְבָּר כֻּלּוֹ אֶלָּא מִקְצָתוֹ. דַּק, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה יוֹרֵד מִן הָרָקִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, כב) "הַנּוֹטֶה כַדּוֹק שָׁמָיִם", וּלְפִי שֶׁהָיָה יוֹרֵד מִן הָרָקִיעַ יָכוֹל יְהֵא יוֹרֵד צוֹנֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַם", וּמִנַּיִן שֶׁאֵין יוֹרֵד אֶלָּא עַל הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר כַּכְּפֹר. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹרֵד אֶלָּא עַל הָאוֹפְסִים. כִּבְיָכוֹל פָּשַׁט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יָדוֹ וְנָטַל תְּפִלָּתָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהֵן שׁוֹכְבִין בֶּעָפָר עַל הָאָרֶץ, וְהוֹרִיד מָן לְיִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "מָצָאתִי כֹּפֶר". (שמות טז טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ' מַה הוּא, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ מַהוּ כְּךָ אָמְרוּ זֶה לָזֶה מַהוּ. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ, יִשְׂרָאֵל קָרְאוּ שְׁמוֹ מָן. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מֹשֶׁה אָמַר לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לְכָל יִשְׂרָאֵל. הוּא הַלֶּחֶם, מִכָּאן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, כְּסוּסִים נִתְפַּטְּמוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נֶאֱמַר כַּאן לְאָכְלָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (תהלים עח, כה) "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", אַל תִּקְרֵי 'אַבִּירִים' אֶלָּא "אֲבָרִים", לֶחֶם שֶׁנִּמּוֹחַ בָּאֲבָרִים. אָמַר לָהֶם, הַמָּן שֶׁאַתֶּם אוֹכְלִין נִמּוֹחַ בְּאֲבָרֵיכֶם. (שם) "צֵדָה שָׁלַח לָהֶם לָשֹׂבַע", זֶה יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שֶׁיָּרַד לוֹ מָן כְּנֶגֶד

כָּל יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עַל אֲבָרָיו הָיָה יוֹרֵד, וּמִן אֲבָרָיו הָיָה נוֹטֵל וְאוֹכֵל, לְכָךְ נֶאֱמַר "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ".

(שמות טז טז-יח) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִקְטוּ מִמֶּנּוּ. אָמְרוּ, עַכְשָׁיו יֵצֵא נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וּבֵיתוֹ וּמְלַקֵּט הַרְבֵּה, יֵצֵא עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וּמְלַקֵּט קְמָעָא, וּכְשֶׁהֵן בָּאִין לְיֵדֵי מִדָּה נִמְצְאוּ כֻּלָּם שָׁוִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְמֹדְדוּ בָעֹמֶר וְגוֹ', אָמְרוּ, זֶה שֶׁאוֹכֵל כַּשִּׁעוּר הַזֶּה הֲרֵי זֶה בָּרִיא וּמְבוֹרָךְ, פָּחוֹת מִכַּאן מְקוּלְקָל בְּמֵעַיִם, יוֹתֵר מִכַּאן הֲרֵי זֶה רַעֲבָתָן. וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עָשׂוּ מַה שֶּׁנִּתְפַּקְּדוּ וְלֹא עָבְרוּ עַל גְּזֵרַת מֹשֶׁה. (וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט, וַיְמֹדְדוּ בָעֹמֶר).

(שמות טז יט-כ) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה. אֶלּוּ מְחוּסְרֵי אֲמָנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים, אָמְרוּ, אֲנָשִׁים טוֹבִים לֹא הוֹתִירוּ וְשֶׁאֵינָם אֲנָשִׁים טוֹבִים הוֹתִירוּ. וַיֶּרֶם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ, הֲרֵי מִקְרָא מְסוֹרָס, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמַּרְחִישׁ הוּא מַבְאִישׁ, אֶלָּא הִבְאִישׁ וְאַחַר כָּךְ מַרְחִישׁ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כד) "וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ". וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה, כָּעַס עֲלֵיהֶן וְאָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה עֲשִׂיתֶם כֵּן.

רמז רסא

(שמות טז כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, וּכְתִיב "וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת עִם הַמָּן. (שמות לה, כז) "וְהַנְּשִׂיאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם". תַּנָּא, נְשִׂיאִים, נְשִׂיאִים מַמָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן". תָּנוּ רַבָּנָן וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס. בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, אַתָּה אוֹמֵר בְּאַרְבַּע, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (בראשית יח, א) "כְּחֹם הַיּוֹם" הֲרֵי שֵׁשׁ שָׁעוֹת אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס, אֵיזוֹ שָׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהַיּוֹם צוֹנֵן הֲוֵי אוֹמֵר בְּאַרְבַּע, מָנִי, לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבָּנָן, דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה כּוּלֵּי אַרְבַּע שָׁעוֹת נַמִּי צַפְרָא הוּא, דְּרַבִּי יְהוּדָה קָאָמַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, דִּכְתִיב (במדבר כח, ד) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר", וְהָכָא קָאָמַר וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, וְאַחַר כַּךְ אָמַר וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ, בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת, וְאִי רַבָּנָן כּוּלְּהוּ שֵׁשׁ נַמִּי צַפְרָא, אִי תֵּימָא רַבָּנָן אָמַר קְרָא בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, חַלְּקֵהוּ לִשְׁנֵי בְּקָרִים, וְאִי תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, אַהֲנָיָא לֵיהּ הַאי בֹּקֶר יְתֵירָה לְהַקְדִּים לוֹ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם לַבֹּקֶר.

(שמות טז כב-כג) וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וְגוֹ'. אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מַה נִּשְׁתַּנָּה הַיּוֹם הַזֶּה מִכָּל הַיָּמִים. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'. אָמְרוּ לוֹ אֵימָתַי, אָמַר לָהֶם, מָחָר. אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָרוֹצֶה לְאָפוּי הָיָה מְתְאָפֶה לוֹ, וְהָרוֹצֶה לֶאֱכוֹל דָּבָר מְבוּשָּׁל הָיָה מִתְבַּשֵּׁל לוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הָרוֹצֶה לֶאֱכוֹל בּוֹ אָפוּי, הָיָה טוֹעֵם בּוֹ טַעַם כָּל אֲפוּיִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְהָרוֹצֶה לֶאֱכוֹל דָּבָר מְבוּשָּׁל, הָיָה טוֹעֵם בּוֹ טַעַם כָּל בְּשׁוּלִים שֶׁבָּעוֹלָם.

יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת לֹא יְבַשֵּׁל לְכַתְּחִלָּה מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֲבָל מְבַשֵּׁל הוּא לְיוֹם טוֹב, וְאִם הוֹתִיר הוֹתִיר לְשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה תַּבְשִׁיל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְשַׁבָּת. מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר קְרָא (שמות כ, ח) "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת", זוֹכְרֵהוּ מֵאַחַר שֶׁבָּאתָ לְהַשְׁכִּיחוֹ, מַאי טַעְמָא, אָמַר רָבָא, כְּדֵי שֶׁיִּבְרוֹר מָנָה יָפָה לְשַׁבָּת וּמָנָה יָפָה לְיוֹם טוֹב, רַב אַשִׁי אָמַר, כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ אֵין אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת קַל וָחוֹמֶר מִיּוֹם טוֹב לְחוֹל, תְּנַן, עוֹשֶׂה תַּבְשִׁיל מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְסוֹמֵךְ עָלָיו לְשַׁבָּת. בִּשְׁלָמָא לְרַב אַשִׁי דְּאָמַר כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ אֵין אוֹפִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, הַיְינוּ דְּמֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵין בְּיוֹם טוֹב לֹא, אֶלָּא לְרָבָא מַאי אִירְיָא מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב נַמִי. אֵין הָכִי נַמִי אֶלָּא גְּזִירָה שֶׁמָּא יִפְשַׁע. וְתָנָא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא, אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ, מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין אוֹפִין אֶלָּא עַל הָאֲפוּי וְאֵין מְבַשְּׁלִין אֶלָּא עַל הַמְּבוּשָּׁל, מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים לְעֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין מִן הַתּוֹרָה.

(שמות טז כה-כו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ רְגִילִין לָצֵאת בְּשַׁחֲרִית וְכוּ', אָמְרוּ לֵיהּ, הוֹאִיל וְלֹא יָצָאנוּ שַׁחֲרִית נֵצֵא בֵּין הָעַרְבַּיִם, אָמַר לָהֶם, כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה. אָמְרוּ, בָּקַע לְבֶן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְלֹא מְצָאנוּהוּ הַיּוֹם שֶׁמָּא לֹא נִמְצָאֶנּוּ לְמָחָר. אָמַר לָהֶם, הַיּוֹם הַזֶּה אִי אַתֶּם מוֹצְאִין אוֹתוֹ, אֲבָל לְמָחָר אַתֶּם מוֹצְאִין אוֹתוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה אֵין אַתֶּם מוֹצְאִין אוֹתוֹ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא אַתֶּם מוֹצְאִין אוֹתוֹ.

דָּבָר אַחֵר, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אִם תִּזְכּוּ לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן לָכֶם שֵׁשׁ מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְעוֹלָם הַבָּא, וְעוֹלָם חָדָשׁ, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְהַכְּהֻנָּה, וּלְוִיָּה, לְכַךְ נֶאֱמַר אִכְלוּהוּ הַיּוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם תִּזְכּוּ לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת תִּנָּצְלוּ מִשֶּׁלֹשׁ פּוּרְעָנִיוֹת, מִיּוֹמוֹ שֶׁל גּוֹג וּמָגוֹג, וּמֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וּמִיּוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל, לְכַךְ נֶאֱמַר אִכְלֻהוּ הַיּוֹם, שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לְמַדְנוּ שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד בְּשַׁבָּת, בְּיוֹם טוֹב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לְמַדְנוּ שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד בְּשַׁבָּת, בְּיוֹם טוֹב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִהְיֶה בּוֹ, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ. (שמות טז כז-כח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם, אֵלּוּ מְחוּסְרֵי אֲמָנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֱמוֹר לְיִשְׂרָאֵל הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, קָרַעְתִּי לָכֶם אֶת הַיָּם, הוֹרַדְתִּי לָכֶם הַמָּן, הֶעֱלֵיתִי לָכֶם הַבְּאֵר, הִנַּזְתִּי לָכֶם הַשְּׂלָו (נלחמתי לכם את עמלק) עָשִׂיתִי לָכֶם נְסִים, עַד מָתַי אַתֶּם מְמָאֲנִין לִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מִצְוֹת הַרְבֵּה הֵטַלְתִּי לָכֶם, וַהֲלֹא בְּמָרָה צִוִּיתִי לָכֶם

מִצְוָה אַחַת לְשָׁמְרָהּ וְלֹא שְׁמִרָתָם אוֹתָהּ. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מַה שָּׁכָר נוֹטֵל עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר (ישעיה נו, ב) "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת" וְגוֹ', הָא לָמַדְנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּשַׁמֵּר הַשַּׁבָּת מְרוּחָק מִן הָעֲבֵירָה. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי, מִנָּא הָא מִילְתָא דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כַּרְבָּא, אָמַר לוֹ, דִּכְתִיב "לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פָּשַׁעְתֶּם בִּי", אָמַר לוֹ, אַתְּ אֲמֶרֶת מֵהָתָם וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא, עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְגוֹ'.

תְּנוּ רַבָּנָן אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּמְּזוּמָּנִין לָהּ, וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר הַשְׁכִּימוּ לִי שִׁבְעָה לָעֲלִיָּה, הִשְׁכִּים וּמָצָא שְׁמוֹנָה, אָמַר, מִי הוּא זֶה שֶׁעָלָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. מִיָּד עָמַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן עַל רַגְלָיו וְאָמַר אֲנִי הוּא שֶׁעָלִיתִי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְלֹא לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה עָלִיתִי אֶלָּא לִלְמֹד הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה הוּצְרַכְתִּי, אָמַר לוֹ, שֵׁב בְּנִי שֵׁב, רְאוּיוֹת כָּל הַשָּׁנִים כּוּלָּן לְהִתְעַבֵּר עַל יָדֶךָ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּמְּזוּמָּנִין לָהּ. וְלֹא שְׁמוּאֵל הַקָּטָן הָוָה אֶלָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא הָוָה, וּמֵחֲמַת כְּסוּפָּא הוּא דְּעָבַד, כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי (חִיָּא) וְקָא דָּרֵישׁ וְהָרִיחַ רֵיחַ שׁוּם, אָמַר, מִי שֶׁאָכַל שׁוּם יֵצֵא. עָמַד רַבִּי חִיָּא וְיָצָא, עָמְדוּ כוּלָּן וְיָצְאוּ, בַּשַּׁחַר מְצָאוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן [בְּרַבִּי], לְרַבִּי חִיָּא, אָמַר לֵיהּ, אַתָּה הוּא שֶׁצִּעֲרְתָּ לְאַבָּא, אָמַר לֵיהּ, חַס וְשָׁלוֹם, לֹא תְהֵא כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי חִיָּיא מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ, מִמַּעֲשֶׂה דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה לָהֶם, רַבִּי, אֶחָד מִכֶּם קִדְּשַׁנִי בְּבִיאָה. עָמַד רַבִּי מֵאִיר וְכָתַב לָהּ גֵּט כְּרִיתוּת וְנָתַן לָהּ, עָמְדוּ כוּלָּן וְכָתְבוּ לָהּ גֵּט כְּרִיתוּת וְנָתְנוּ לָהּ. וְרַבִּי מֵאִיר מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ, מִשְּׁמוּאֵל הַקָּטָן, וּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ, מִשְּׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל, דִּכְתַב "וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת". וּשְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ, מִיהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב (יהושע ז, י) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לְךָ וְגוֹ' חָטָא יִשְׂרָאֵל", אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי מִי חָטָא, אָמַר לֵיהּ, וְכִי דֵּילָטוֹר אֲנִי, לֵךְ וַהֲטֵל גּוֹרָלוֹת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מִמֹּשֶׁה, דִּכְתִיב עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם, תָּנוּ רַבָּנָן מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּבַת קוֹל. פַּעַם אַחַת הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּעֲלִיַּת בֶּן גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת קוֹל מְשָׁמַיִם יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ. נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת אָמְרוּ עָלָיו אִי עָנָיו אִי חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא. שׁוּב פַּעַם אַחַת הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּעֲלִיָּה בְּיַבְנֶה, וְנָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת קוֹל מְשָׁמַיִם יֵשׁ כַּאן אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן. וּכְשֶׁמֵּת אָמְרוּ עָלָיו אִי עָנָיו אִי חָסִיד תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל. אַף הוּא אָמַר בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמְעֵאל לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי

לִקְטָלָא וּשְׁאַר עַמָּא לְבִיזָא, וַעֲקַן סַגִּיאָן עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עָלְמָא, וְאַף עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקִשּׁוּ לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הָרוּגֵי מַלְכוּת.

עָמַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן עַל רַגְלָיו, אָמַר לוֹ, רַבִּי הֲלָכָה נִכְנְסָתִי לִשְׁאֵל, אָמַר לוֹ, מַה לְּךָ אֶלָּדָד וּמֵידָד, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יוֹדְעִין שֶׁאִילּוּ אָמַרְתִּי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ אֶלָּא שְׁנַיִם שֶׁהָיִיתָ אֶחָד מֵהֶם. אָמַר, תּוֹלִין מַפְתֵּחוֹ וּפְנָקְסוֹ שֶׁל מֵת מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ וּכְשֶׁמֵּת שְׁמוּאֵל הַקָּטָן תָּלוּ מַפְתֵּחוֹ וּפְנָקְסוֹ בַּאֲרוֹנוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן. וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַסְפִּידִין עָלָיו וְאָמְרוּ עַל זֶה נָאֶה לִבְכּוֹת, עַל זֶה נָאֶה לְהִתְאַבֵּל, מְלָכִים מֵתִים מְנִיחִין כִּתְרֵיהֶן לִבְנֵיהֶם, עֲשִׁירִים מֵתִים מְנִיחִין עָשְׁרָן לִבְנֵיהֶן, שְׁמוּאֵל הַקָּטָן נָטַל חֲמוּדוֹת שֶׁל עוֹלָם וְהָלַךְ לוֹ.

(שמות טז כט-ל) רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם (אֶת) הַשַּׁבָּת. רְאוּ מַרְגְּלִיתָא דִּיהַבִית לְכוֹן לֶחֱם יוֹמַיִם. כָּל עִסְקֵהּ שֶׁל שַׁבָּת כָּפוּל. עוֹמֶר כָּפוּל, (לעיל פסוק כב) "שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאֶחָד". קָרְבָּנָם כָּפוּל "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים". עָנְשֵׁהּ כָּפוּל, (שמות לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת". שְׂכָרֵהּ כָּפוּל, (ישעיה נח, יג) "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד". אַזְהָרָתֵהּ כָּפוּל, (שמות כ, ח) "זָכוֹר", וְ"שָׁמוֹר". מְזֻמְּרֵהּ כָּפוּל, (תהלים צב, א) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת". רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם (אֶת) הַשַּׁבָּת. הִזָּהֲרוּ כִּי ה' נוֹתְנָהּ לָכֶם שֶׁתִּשְׁמְרוּ אוֹתָהּ. עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם וְגוֹ', זֶה הוּא שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, זֶה הוּא הַלֶּחֶם כָּפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד". שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו, אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אַל אַלְפַּיִם אַמָּה, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם וְשָׁבְתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.

דָּבָר אַחֵר, וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמַר לָהֶם, אִם תִּשְׁמְרוּ שַׁבָּת זוֹ עִתִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיתֵּן לָכֶם שְׁלֹשָׁה מוֹעֲדִים טוֹבִים, חַג שֶׁל נִיסָן, חַג שֶׁל עֲצֶרֶת, חַג שֶׁל תִּשְׁרֵי, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן וְשָׁבְתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר אָמַר לָהֶם, אִם תִּשְׁמְרוּ שַׁבָּת זוֹ עִתִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיתֵּן לָכֶם שֵׁשׁ מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עוֹלָם הַבָּא וְכוּ', וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ קִבְּלוּ וְשָׁבְתוּ וְגוֹ'.

תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, לוֹקִין עַל עֵרוּבֵי תְחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה, מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹנָתָן, וְכִי לוֹקִין עַל לַאו שֶׁבְּאַל. מַתְקִיף לָהּ רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, (ויקרא יט, לא) "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת", הֲכִי נַמִּי דְּלָא לָקֵי, רַבִּי יוֹנָתָן הֲכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, לַאו שְׁנִיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, [אָמַר רַב אַשִׁי] מִי כְּתִיב אַל יוֹצֵא אַל יֵצֵא כְּתִיב. (שמות טז לא) וְהוּא כְּזֶרַע גַּד. אָמַר רַב אַסִי, עָגוֹל [כְּגִידָא] וְלָבָן כְּמַרְגָּלִית. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, גַּד, שֶׁדּוֹמֶה לְזֶרַע פִּשְׁתָּן בַּגִּבְעוֹלִין, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, גַּד, שֶׁדּוֹמֶה לְאַגָּדָה שֶׁמַּמְשֶׁכֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כְּמַעְיָן. תַּנְיָא אִידָךְ, [גַּד], שֶׁהָיָה מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בֵּין בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן וּבֵין בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן. לָבָן שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כְּשֵׁם שֶׁהַנְּבִיא מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁבַּחוֹרִין

וּבַסַּדְקִין אַף מָן מַגִּיד וְכוּ'. הָא כֵּיצַד, שְׁנַיִם בָּאִין לִפְנֵי מֹשֶׁה לְדִין, זֶה אוֹמֵר עַבְדִּי גְּנַבְתָּ, וְזֶה אוֹמֵר אַתָּה מָכַרְתָּ לִי. אָמַר לָהֶם, (ירמיה כא, יב) "דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט". לְמָחָר נִמְצָא עוֹמְרוֹ בֵּית רַבּוֹ רִאשׁוֹן, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה גְּנָבוֹ. וְאִם נִמְצָא בְּבֵית שֵׁנִי, בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה מְכָרוֹ לוֹ. וְכֵן אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה לְדִין, הוּא אוֹמֵר הִיא סָרְחָה עָלַי וְהִיא אָמְרָה הוּא סָרַח עָלַי. אָמַר לָהֶם, מֹשֶׁה "דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט". לְמָחָר אִם נִמְצָא עוֹמְרָהּ בְּבֵית בַּעֲלָהּ בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא סָרַח עָלֶיהָ, וְאִם נִמְצָא עוֹמְרָהּ בְּבֵית אֲבִיהָ בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא סָרְחָה עָלָיו. כְּתִיב "וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה" וְגוֹ', וּכְתִיב (לעיל פסוק ד) "וַיֵּצְא הָעָם וְלָקְטוּ" וְגוֹ', וּכְתִיב (במדבר יא, ח) "שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ", הָא כֵּיצַד, לַצַּדִּיקִים יוֹרֵד לָהֶם עַל פֶּתַח בָּתֵּיהֶם, בֵּינוֹנִים יֵצְאוּ וְלָקְטוּ כו'. וַיִּקְרְאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ מָן, דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָרְאוּ אֶת שְׁמוֹ מָן. וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן. אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, דּוֹמֶה לְזֶרַע פִּשְׁתָּן, יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁזֶּרַע פִּשְׁתָּן אָדוֹם כָּךְ זֶה אָדוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר לָבָן. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, דּוֹמֶה לְדָבָר אַגָּדָה שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ לֵב בְּנֵי אָדָם, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, הוּא מֵעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא מָן, שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד לֹא בְּשַׁבָּת וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁהַנָּבִיא הַזֶּה הִגִּיד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲדָרִים וּסְתָרִים, כָּךְ הַמָּן מַגִּיד וְכוּ'. וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּאִלְפָס וּכְעֵין אִסְקְרִיטָוְן, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּסוֹלֶת זוֹ שֶׁהִיא צָפָה עַל גַּבֵּי נָפָה וְנִלּוֹשֶׁת בִּדְבַשׁ וְחֶמְאָה. (שמות טז לב-לד) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. יָכוֹל לֹא הִנִּיחוֹ אֶלָּא בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַּנִּיחֻהוּ אַהֲרֹן וְגוֹ' וְאֵימָתַי נַעֲשָׂה הָאָרוֹן, בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, כַּךְ לֹא הִנִּיחוֹ אַהֲרֹן אֶלָּא בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה. וְזֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן הַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן, וְהַמַּטֶּה, וְהַשָּׁמִיר, וְהַכְּתָב, וְהַלּוּחוֹת, וּפִתְיחַת פִּי הָאָרֶץ שֶׁבָּלְעָה אֶת הָרְשָׁעִים, וּפִתְיחַת פִּי הָאָתוֹן, וְקִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמְעָרָה שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, דָּבָר אַחֵר, אַף בְּגָדָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וּמַקֵּלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שִׁקֵּדְיוֹ וּפִרְחָיו. שִׁבְעָה דְּבָרִים מְכוּסִּין מִבְּנֵי אָדָם, יוֹם מִיתָה, וְיוֹם נֶחָמָה, וְעוֹמֶק הַדִּין, וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ בְּמַה מִשְׁתַּכֵּר, וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מָתַי תַּחֲזֹר לְמְקוֹמָהּ, וּמַלְכוּת כּוּתִיִּים מָתַי תֵּעָקֵר.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת. אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מָה הִיא אִם שֶׁל כֶּסֶף, אִם שֶׁל זָהָב, אִם שֶׁל נְחֹשֶׁת, אִם שֶׁל בַּרְזֶל, אִם שֶׁל בְּדִיל, אִם שֶׁל עוֹפֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר צִנְצֶנֶת, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא מַצִּיץ מֵחֲבֵרוֹ, אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא כְּלִי חֶרֶשׂ, וְתֵן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לָאֲבוֹת, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, לְדוֹרוֹת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לִימוֹת יִרְמְיָהוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר יִרְמְיָהוּ לְיִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מָה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, אָמְרוּ לוֹ, אִם אָנוּ מִתְעַסְקִין בַּתּוֹרָה בַּמֶּה נִתְפַּרְנֵס. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוֹצִיא לָהֶם יִרְמְיָהוּ צְלוֹחִית שֶׁל מָן, וְאָמַר לָהֶם, (ירמיה ב, לא) "הַדּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְּבַר ה'" וְגוֹ', אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין

בְּדִבְרֵי תוֹרָה רְאוּ בְּמַה נִתְפַּרְנְסוּ, אַף אַתֶּם עִסְקוּ בַּתּוֹרָה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַרְנֵס אֶתְכֶם מִזֶּה. וְזֶה אֶחָד מִשְּׁלשָׁה דְּבָרִים שֶׁעָתִיד אֵלְיָהוּ לְהַעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל, צְלוֹחִית שֶׁל מַן וּצְלוֹחִית שֶׁל מֵי נְדָּה, וְשֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף מַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שִׁקֲדָיו וּפְרָחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "הָשֵׁב אֶת מַטֵּה אַהֲרֹן".

(שמות טז לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת, שֶׁהֲרֵי כִּבֵּר נֶאֱמַר אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהֲרֵי כִּבֵּר נֶאֱמַר אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת הִא כֵּיצַד, בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה וּפָסַק מָן מִלֵּירֵד וְהָיוּ מִסְתַּפְּקִים מִן מָן שֶׁבַּכֵּלִים עַד (ט"ו) [שִׁשָּׁה עָשָׂר] בְּנִיסָן. תַּנְיָא אִידָךְ, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ וְגוֹ'. וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה אָכְלוּ, אֶלָּא עוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם טָעֲמוּ בָּהּ טַעַם מָן. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן. אַרְבָּעִים יוֹם לְאַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כֵּיצַד, מֹשֶׁה מֵת בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר שֶׁל נִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, יב) "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת". רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, שִׁבְעִים יוֹם אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הָא כֵּיצַד, מֹשֶׁה מֵת בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר, וְאָכְלוּ הֵימֶנּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע יוֹם שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן, וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר הַשֵּׁנִי, שִׁשָּׁנָת עִבּוּר הָיְתָה, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר שֶׁל נִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שִׁבְעִים יוֹם אָכְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמָּן אַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כֵּיצַד, מֹשֶׁה מֵת בְּשִׁבְעָה בִּשְׁבָט וְאָכְלוּ הֵימֶנּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שֶׁל שְׁבָט, וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר וְאוֹתָהּ שָׁנָה לֹא הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר שֶׁל נִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן". רַבִּי אוֹמֵר, חֲמִישִּׁים וְאַרְבָּעָה שָׁנִים אָכְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחַיָּיו שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן, אֶלָּא אֵלּוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵלּוּ הֵן שֶׁבַע שֶׁכִּבְּשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִלְּקוּ. מֵתָה מִרְיָם נִסְתַּלְּקָה הַבְּאֵר, מֵת אַהֲרֹן נִסְתַּלֵּק עַמּוּד הֶעָנָן, וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה. מֵת מֹשֶׁה נִסְתַּלְּקוּ שִׁלְשְׁתָּן וְלֹא חָזְרוּ. וְהַצְּרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶן אֶת הַיַּרְדֵּן.

(שמות טז לו) וְהָעֹמֶר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָעֹמֶר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְכַמָּה הוּא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, אֶחָד מִשִּׁבְעָה רְבָעִים וְעוֹד, וְעוֹד זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא, אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּרְבִיעִית. (שמות יז א) וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין, לְפִי שֶׁפָּרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה בָּא עֲלֵיהֶן הַשּׁוֹנֵא, שֶׁאֵין הַשּׁוֹנֵא בָּא אֶלָּא עַל חֵטְא וְעַל עֲבֵרָה.

(שמות יז ב) וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה. עָבְרוּ עַל שׁוּרַת הַדִּין, דָּרַךְ אֶרֶץ אָדָם כּוֹעֵס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֵינָיו אֶלָּא בְּקָטָן, אֲבָל אֵלּוּ לֹא נָתְנוּ עֵינָם אֶלָּא בַּגָּדוֹל, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה, וְלֹא עִם אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה אַהֲרֹן חָבִיב עֲלֵיהֶם, שֶׁהָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם. זֶה

שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יח, ו) "שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְּרִיב", הֱיוּ תוֹבְעִין "מִי יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְּיַד ה'", (במדבר כ, ג) "וְלוּ גָוַעְנוּ". מַהוּ "לִפְנֵי ה'", מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ תַּרְבּוּת, וְהָיָה עוֹלֶה לַכְּתָלִים וְלָאֵילָנוֹת כְּנֶגֶד אָבִיו, הוֹלֵךְ לִמְקוֹם הַחַיּוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָבִיו מִצְטַעֵר, כַּךְ הָיוּ אֵלּוּ אוֹמְרִים, אָנוּ מֵתִים שֶׁיְּהֵא מִצְטַעֵר עָלֵינוּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי. אָמַר לָהֶם, כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם מְדַיְּנִים עִמָּדִי אַתֶּם מְנַסִּים לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר מַה תְּנַסּוּן אֶת ה'.

דָּבָר אַחֵר, כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם מְדַיְּנִים עִמִּי, הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה לָכֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת וּשְׁמִי מִתְגַּדֵּל. (שמות יז ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם. וּבְמָקוֹם אַחֵר מַהוּ אוֹמֵר (שמות טו, כג) "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה", עַד כַּאן לֹא נָגַע בָּהֶן צְמָאוֹן, אֲבָל כָּאן נָגַע בָּהֶן צְמָאוֹן, (וַיֵּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה) מִכַּאן הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, נָפַל בֵּיתָא וַוי לָהּ לִכְוָותָא, הִשְׁווּ בְּהֶמְתָּן לְגוּפָן, מִכַּאן אָמְרוּ, בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל אָדָם הוּא חַיָּיו, אָדָם הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אִם אֵין בְּהֶמְתּוֹ עִמּוֹ מִסְתַּגֵּף הוּא. (שמות יז ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה וְגוֹ'. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא אָמַר הוֹאִיל וְהֵן מְדַיְּנִין עִמִּי אֵינִי מְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶן רַחֲמִים, אֶלָּא וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה', אָמַר לִפְנֵי הַמָּקוֹם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בֵּינְךָ וּבֵינָם אֲנִי הָרוּג, אַתָּה אָמַרְתָּ אַל תַּקְפִּיד כְּנֶגְדָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ", וְהֵם בִּקְּשׁוּ לְהָרְגֵנִי. (שמות יז ה) כַּאן הַמָּקוֹם מֵמִיךְ וּמֹשֶׁה מַגְבִּיהַּ, וּבְמָקוֹם אַחֵר הַמָּקוֹם מַגְבִּיהַּ וּמֹשֶׁה מֵמִיךְ. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, י) "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי", אַחֲרָיו מַהוּ אוֹמֵר "וַיְחַל מֹשֶׁה" וְגוֹ'.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם. עֲבֹר עַל דִּבְרֵיהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֲבוֹר מֵהֶם, שֶׁאַתָּה מוֹצִיא לָהֶם אֶת הַמַּיִם. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, עֲבוֹר עַל חֵטְא שֶׁלָּהֶן.

דָּבָר אַחֵר, עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְדַרְגֵּשׁ לֵיהּ יְמַלֵּל, וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְעֵדוּת שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמְרִים מַעֲיְנוֹת הָיוּ שָׁם. וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ. מִפְּנֵי הַתַּרְעוֹמוֹת. וְזֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְרַעֲמִין עֲלֵיהֶן וְהָיוּ אוֹמְרִים מִינֵי פּוּרְעָנִיּוֹת הֵן, וְאֵלּוּ הֵם, הַקְּטוֹרֶת וְהָאָרוֹן וְהַמַּטֶּה. אָמְרוּ, הַקְּטֹרֶת הַזֶּה שֶׁל פּוּרְעָנוּת, הָרְגָה נָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י, א) "וַיִּקְחוּ (שְׁנֵי) בְנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ', לְכָךְ יָדְעוּ שֶׁהוּא כַּפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם". הָאָרוֹן אָמְרוּ שֶׁהוּא שֶׁל פּוּרְעָנוּת, הוּא הִכָּה אֶת עוּזָּה וְאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ו, ז) "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה", וּכְתִיב (שמואל א ו, יט) "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ", לְפִיכָךְ יָדְעוּ שֶׁהוּא שֶׁל בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ו, יא) "וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן ה' בֵּית עֹבֵד אֱדוֹם גִּוֹּ' וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדוֹם". אָמְרוּ, הַמַּטֶּה הַזֶּה שֶׁל סַנְפִּירִינוֹן הוּא הֵבִיא עֶשֶׂר מַכּוֹת עַל הַמִּצְרִים וְעָשָׂר עַל הַיָּם, לְפִיכָךְ יָדְעוּ שֶׁהוּא שֶׁל נִסִּים. וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר,

מִפְּנֵי הַתַּרְעוֹמוֹת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כָּל הַמַּנְהִיג אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר מִצְוָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר, וְכִי מֹשֶׁה הִכָּה, וַהֲלֹא אַהֲרֹן הִכָּה, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הַמַּנְהִיג אֶת חֲבֵרוֹ לִדְבַר מִצְוָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ.

(שמות יז ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ (כָּתוּב בַּפָּסוּק וְרִחֲצוּ רַגְלֵיכֶם). אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא רוֹשֶׁם רַגְלֵי אָדָם שָׁם אֲנִי לְפָנֶיךָ. וְהִכִּיתָ בַּצּוּר. מִכַּאן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אוֹמֵר, הַמַּטֶּה הַזֶּה שֶׁל סַנְפִּירִינוֹן הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִכִּיתָ בַּצּוּר, עַל הַצּוּר אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא וְהִכִּיתָ בַּצּוּר. (שמות יז ז-ח) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מֹשֶׁה קָרָאוֹ מַסָּה וּמְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאוֹ מַסָּה וּמְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה. מִכַּאן לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁהוּא קָרוּי מָקוֹם. עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, אִם הוּא רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים כְּשֵׁם שֶׁהוּא רִבּוֹן עָלֵינוּ נַעֲבָדֶנּוּ, וְאִם לַאו לֹא נַעֲבָדֶנּוּ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אָמְרוּ, אִם מְסַפֵּיק לָנוּ אֶת צָרְכֵינוּ נַעֲבָדֶנּוּ, וְאִם לַאו לֹא נַעֲבָדֶנּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב "לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם", "לֵץ תַּכֶּה", זֶה עָמָלֵק. "וּפֶתִי יַעְרִים" זֶה יִתְרוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עָמָלֵק לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב, וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים. עַל יְדֵי שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹת, שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צוֹוֵחַ עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת ה'. אָמַר רַבִּי לֵוִי, לְמָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין, לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְהִרְכִּיבָהוּ עַל כְּתֵפוֹ וְהָיָה מוֹלִיכוֹ בַּשּׁוּק וְהָיָה הַבֵּן רוֹאֶה דָּבָר שֶׁל חֶפְץ וְאוֹמֵר לְאָבִיו, קַח לִי וְהוּא לוֹקֵחַ לוֹ, פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, רָאָה הַבֵּן אָדָם אֶחָד אָמַר לֵיהּ, רְאִיתָ אֶת אַבָּא, אָמַר לוֹ, שׁוֹטֶה, אַתָּה רוֹכֵב עַל כְּתֵפַי וְכָל מַה שֶּׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ אֲנִי לוֹקֵחַ לְךָ, וְאַתְּ אוֹמֵר לַזֶּה רָאִיתָ אֶת אָבִי, מֶה עָשָׂה אָבִיו, הִשְׁלִיכוּ מֵעַל כְּתֵפוֹ, בָּא כֶּלֶב וּנְשָׁכוֹ. כַּךְ כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הִקִּיפָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְעָה עֲנָנֵי כָבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, י) "יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ". בִּקְּשׁוּ מָן, נָתַן לָהֶם. כֵּיוָן שֶׁנִּתַּן לָהֶם כָּל צָרְכֵיהֶם הִתְחִילוּ מְהַרְהֲרִים וְאוֹמְרִים הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִרְהַרְתֶּם עָלַי, חַייֵכֶם שֶׁאֲנִי מוֹדִיעַ לָכֶם, הֲרֵי הַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם, וְאֵי זֶה, זֶה עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא עֲמָלֵק. פְּרַח כַּהֲדִין זַחֲלָא.

דָּבָר אַחֵר, עֲמָלֵק. "עַם לָק", שֶׁבָּא לְלוֹק דָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּכֶלֶב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר, לְמָה הָיָה עֲמָלֵק דּוֹמֶה, לִזְבוּב שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר הַמַּכָּה, כָּךְ הָיָה עֲמָלֵק לָהוּט אַחַר יִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְהִקִּיפוֹ גָּדֵר וְהוֹשִׁיב בּוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּלֶב נוֹשֵׁךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ, כָּל מִי שֶׁיָּבֹא וְיִפְרֹץ הַגָּדֵר יִנָּשְׁכֶנּוּ הַכֶּלֶב, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּפָרַץ הַגָּדֵר וְנִשְׁכוֹ הַכֶּלֶב, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לְהַזְכִּיר חֵטְא שֶׁל בְּנוֹ שֶׁעָשָׂה הוּא אוֹמֵר לוֹ, זְכוֹר אֶת שֶׁנִּשְׁכְּךָ הַכֶּלֶב.

כַּךְ כָּל זְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ לְהַזְכִּיר חֵטְא שֶׁל יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁעָשׂוּ בִּרְפִידִים, שֶׁאָמְרוּ הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ, הוּא אוֹמֵר לָהֶם (דברים כה, יז) "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, אִם רִבּוֹן הוּא עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא רִבּוֹן עָלֵינוּ נַעַבְדֶּנּוּ, וְאִם לַאו לֹא נַעַבְדֶּנּוּ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אִם מַסְפִּיק הוּא לָנוּ מְזוֹנוֹתֵינוּ כְּמֶלֶךְ שֶׁהוּא שָׁרוּי בַּמְּדִינָה וְאֵין הַמְּדִינָה חֲסֵרָה כְּלוּם נַעַבְדֶּנּוּ, וְאִם לַאו נִמְרוֹד בּוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרִין, אִם מְסִיחִין אָנוּ בִּלְבָבֵנוּ וְהוּא יוֹדֵעַ מָה אָנוּ מְסִיחִין נַעַבְדֶּנּוּ וְאִם לַאו נִמְרוֹד בּוֹ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בְּלִבָּם הָיוּ מְסִיחִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָהֶם שְׂאֵלָתָם, מַה טַּעַם, "וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם", מַה כְּתִיב תַּמָּן (שם, כט) "וְיֹאכְלוּ וְיִשְׂבְּעוּ מְאֹד".

וַיָּבֹא עֲמָלֵק. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי חִסְמָא אוֹמֵר, הַמִּקְרָא הַזֶּה סָתוּם וּמְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי אִיּוֹב, (איוב ח, יא) "הֲיִגְאֶה גֹּמֶא בְּלֹא בִצָּה" וְגוֹ', וְכִי אֶפְשָׁר לְגוֹמֶא זֶה לְהִתְגַּדֵּל בְּלֹא בִצָּה וּבְלֹא מַיִם, וְכִי אֶפְשָׁר לְאָחוּ זֶה לִהְיוֹת בְּלֹא מַיִם, כַּךְ אִי אֶפְשָׁר לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת אֶלָּא אִם כֵּן עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, וּלְפִי שֶׁפֵּרְשׁוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה לְכַךְ בָּא הַשּׂוֹנֵא עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵין הַשּׂוֹנֵא בָּא אֶלָּא עַל חֵטְא וְעַל עֲבֵרָה, לְכַךְ נֶאֱמַר וַיָּבֹא עֲמָלֵק. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, וַיָּבֹא, לְפִי שֶׁהָיָה עֲמָלֵק נִכְנָס תַּחַת כַּנְפֵי הֶעָנָן וְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְהוֹרְגָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יח) "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ" וְגוֹ'. וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים, "וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ בְיָדָן מִצְוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, וַיָּבֹא עֲמָלֵק, שֶׁבָּא בְּגִלּוּי פָּנִים לְפִי שֶׁכָּל הַבָּאוֹת שֶׁבָּא לֹא בָּא אֶלָּא בְּמַטְמוֹנִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ", אֲבָל בִּיאָה זוֹ לֹא בָּא אֶלָּא בְּגִלּוּי פָּנִים. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר, וַיָּבֹא עֲמָלֵק, שֶׁבָּא בְּעֵצָה, מְלַמֵּד שֶׁכָּנַס עֲמָלֵק אֶת כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְאָמַר לָהֶם, בּוֹאוּ וְסַיְּעוּנִי עַל יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ, אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲמוֹד כְּנֶגְדָּן, שֶׁהֲרֵי פַּרְעֹה עָמַד כְּנֶגְדָּן וְטָבְעוּ הוּא וְחֵילוֹ בְּיַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֹעַר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ" וְהֵיאַךְ אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲמוֹד כְּנֶגְדָּן. אָמַר לָהֶם, אֲנִי אֶתֵּן לָכֶם עֵצָה מַה תַּעֲשׂוּ, אִם יְנַצְּחוּנִי בְּרַחוּ לָכֶם, וְאִם לַאו בּוֹאוּ וְסַיְּעוּנִי עַל יִשְׂרָאֵל, לְכַךְ נֶאֱמַר וַיָּבֹא עֲמָלֵק, שֶׁבָּא בְּעֵצָה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה עַמִּמִין פָּסַע עֲמָלֵק וּבָא וְעָשָׂה מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וּכְתִיב (במדבר יג, כט) "עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב", שֶׁהָיָה לִפְנִים מִכּוּלָּן. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא בָּא עֲמָלֵק אֶלָּא מֵהַרְרֵי הַר שְׂעִיר, אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה פָּסַע עֲמָלֵק וּבָא וְעָשָׂה מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, וַיָּבֹא עֲמָלֵק יָבוֹא כְּפוּי טוֹבָה וְיִפְרַע מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ כְּפוּיֵי טוֹבָה. כְּתִיב (דבהי"ב כד, כו) "וְאֵלֶּה הַמִּתְקַשְּׁרִים עָלָיו זָבָד בֶּן שִׁמְעַת הָעַמּוֹנִית וִיהוֹזָבָד בֶּן שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית" יָבוֹאוּ אֵלֶּה כְּפוּיֵי טוֹבָה וְיִפְרְעוּ מִיּוֹאָשׁ כְּפוּי טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֶסֶד [אֲשֶׁר עָשָׂה] יְהוֹיָדָע אָבִיו". מַאי עוֹנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר, (שם, כג) "וַיְהִי

לִתְקוּפַת הַשָּׁנָה עָלָה עָלָיו חֵיל אֱרָם וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוּדָה וירושלים וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת כָּל שָׂרֵי הָעָם מֵעָם וְכָל שְׁלָלָם שִׁלְחוּ [לְמֶלֶךְ דַּרְמָשֶׁק"], וּכְתִיב, (שם, כד) "וַה' נָתַן בְּיָדָם חַיִל לָרֹב מְאֹד", מִפְּנֵי מָה, (שם) "כִּי עָזְבוּ אֶת ה' [אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם] וְאֶת יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים", אַל תִּקְרֵי 'שְׁפָטִים' אֶלָּא 'שְׁפוּטִים'. וְכִי מַה שְׁפוּטִים עָשׂוּ, כִּי אָמְרוּ, הֶעֱמִידוּ עָלָיו בְּרִיוֹנוֹת קָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִשָּׁה מִימֵיהֶם וְעִנּוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁכַּב זָכוּר, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנָה גְּאוֹן יִשְׂרָאֵל", (דבהי"ב שם, כה) "וּבְלֶכְתָּם מִמֶּנּוּ כִּי עָזְבוּ אוֹתוֹ [בְּמַחֲלַיִים] רַבִּים הִתְקַשְּׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו בְּדְמֵי בְּנֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּהַרְגֻהוּ עַל מִטָּתוֹ וַיָּמֹת".

רמז רסג

וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרָפִידִם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַדָּבָר הַזֶּה שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּמִתְיִבְתָּא רַבָּה, מַהוּ רְפִידִם. אָמַר לִיהּ, כְּמַשְׁמָעוֹ, וְעוֹד אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹת פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וְלֹא לִפְדּוֹת פִּטְרֵי סוּסִים וְלֹא פִּטְרֵי גְּמַלִּים. אָמַר לֵיהּ, גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ הִיא, [וְעוֹד] שֶׁלֹּא הָיוּ בְיָדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא חֲמוֹרִים בִּלְבַד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְפִי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָלוּ בְיָדוֹ תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים טְעוּנִים כֶּסֶף וְזָהָב. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֵין רְפִידִם אֶלָּא רִפְיוֹן יָדַיִם, לְפִי שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תוֹרָה לְכַךְ בָּא הַשּׂוֹנֵא עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין הַשּׂוֹנֵא בָּא אֶלָּא עַל רִפְיוֹן יָדַיִם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כְּהָכִין מַלְכוּת רְחַבְעָם וּכְחֶזְקָתוֹ עָזַב אֶת תּוֹרַת ה' וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ", וּמָה הוּא עוֹנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר, (שם, ב) "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית [לַמֶּלֶךְ] רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלִ(י)ם" וְגוֹ' "וַיִּקַּח אֶת אֲצָרוֹת בֵּית ה'". וְזוֹ הִיא אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁחָזְרוּ לִמְקוֹמָן, גָּלוּת יְהוּדָה חָזְרָה לִמְקוֹמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, ב) "בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם, וּכְתִיב (עזרא ה, יב) "וּבְיִתָּה דְנָה סַתְרֵהּ וְעַמָּהּ הַגְלִי לְבָבֶל". כְּתַב שָׁמַיִם חָזַר לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, ה) "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ". כֶּסֶף מִצְרַיִם חָזַר לִמְקוֹמוֹ.

רמז רסד

(שמות יז ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים. מִכַּאן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמוֹתוֹ. יִלְמְדוּ כָּל הָעוֹלָם מִמֹּשֶׁה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ "בְּחַר לִי אֲנָשִׁים" אֶלָּא בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, מִכַּאן שֶׁעָשָׂאוֹ כְּמוֹתוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁיְּהֵא כְבוֹד חֲבֵרוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּמוֹרָא רַבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי", וַהֲלֹא אָחִיו הָיָה וְגָדוֹל מִמֶּנּוּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּי אֲדֹנִי", עֲשָׂאוֹ כְּרַבּוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁיְּהֵא כְבוֹד רַבּוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּמוֹרָא שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, כח) "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבַּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם", אָמַר לוֹ,

רַבֵּנוּ מֹשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁהַמָּקוֹם כְּלָאָם כַּךְ אַתָּה כְּלָאֵם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּגִיחֲזִי בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ אֱלִישָׁע "חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדֶךָ" וְגוֹ' [שָׂרִי] לְמִסְתְּמַךְ עַל מַקְלוֹ וְהָלַךְ, אָמְרוּ לוֹ, לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ גֵּיחֲזִי, אָמַר לָהֶם, לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת. אָמְרוּ לוֹ, וְכִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵמִית וּמְחַיֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, ו) "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה". אָמַר לָהֶם, אַף רַבִּי מֵמִית וּמְחַיֶּה. בְּחַר לָנוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֲנָשִׁים, גִּבּוֹרִים, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, בְּחַר לָנוּ יִרְאֵי חֵטְא. וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, יְהוֹשֻׁעַ, צֵא מִתַּחַת הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אָמַר לוֹ, יְהוֹשֻׁעַ, רְאֵשְׁךָ לְמָה אַתָּה מְשַׁמְּרוֹ, לֹא לַכֶּתֶר, צֵא מִתַּחַת הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק. מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה, מָחָר נְהֵא מְעוּתָּדִים וְעוֹמְדִים, עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה, כְּמַשְׁמָעוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מָחָר נִגְזוֹר תַּעֲנִית וּנְהֵא מְעוּתָּדִים עַל מַעֲשֶׂה אָבוֹת, רֹאשׁ, אֵלּוּ מַעֲשֶׂה אָבוֹת, הַגִּבְעָה, אֵלּוּ מַעֲשֶׂה אִמָּהוֹת. וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בַּמַּטֶּה הַזֶּה הוֹצֵאתָ אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בַּמַּטֶּה הַזֶּה קָרַעְתָּ אֶת הַיָּם, בַּמַּטֶּה הַזֶּה עָשִׂיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת, בַּמַּטֶּה הַזֶּה תַּעֲשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת בַּשָּׁעָה הַזֹּאת.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ. וְלָמָּה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יוֹסֵף. כְּתִיב (עובדיה א, יח) "וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ", תֵּצֵא לֶהָבָה מִבֵּית יוֹסֵף וְתֹאכַל קַשׁ שֶׁל בֵּית עֵשָׂו, זֶה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָרַג עֲמָלֵק. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן , מָסוֹרֶת אַגָּדָה הִיא, בְּיַד בָּנֶיהָ שֶׁל רָחֵל עֵשָׂו נוֹפֵל, דִּכְתִיב (ירמיה מט, כ) "אִם לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן", וְלָמָּה קוֹרְאָם כַּךְ, שֶׁהֵן קְטַנִּים שֶׁל שִׁבְטִים. וּכְתִיב (בראשית ל, כה) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף", וּכְתִיב (במדבר כד, יט) "וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר". זֶה כְּתִיב בּוֹ קָטָן, "הִנֵּה קָטָן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם", וְזֶה כְּתִיב בּוֹ נַעַר, (בראשית לז, ב) "וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה". זֶה גָּדַל בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶן, וְזֶה גָּדַל בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶן. זֶה חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ, וְזֶה בִּזָּה עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ. זֶה כְּתִיב בּוֹ "וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים" וְזֶה כְּתִיב בּוֹ (בראשית מב, יח) "אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא". יָבֹא זֶה וְיִפֹּל בְּיַד זֶה. הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב. מִכָּאן שֶׁהַצַּדִּיקִים מַשְׁכִּימִין לְצָרְכֵי צִבּוּר. אָנֹכִי נִצָּב, בִּתְפִלָּה, וְכָמָה דְּהוּא אָמַר] (שמות לד, ה) "וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם". עַל רֹאשׁ. אֲנִי מַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ". הַגִּבְעָה. אֲנִי מַזְכִּיר זְכוּת אִמָּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ". וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי. שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁבְעִים שֵׁמוֹת. אָמַר יְהוֹשֻׁעַ, כַּמָּה גְּדוֹלִים יֵשׁ כָּאן בַּדּוֹר הַזֶּה, אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים, וְלֹא צִוָּה מֹשֶׁה אֶלָּא לִי, לֹא עַל חִנָּם צִוַּנִי אֶלָּא שֶׁרָאָה

שֶׁנּוֹפֵל בְּיָדִי מִיָּד וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק. וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה. מִכָּאן לִשְׁלשָׁה שֶׁצְּרִיכִין לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, שְׁלִיחַ צִבּוּר וּשְׁנַיִם מְסַיְּעִין. וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר וְגוֹ', מַה שֶּׁנִּתְפַּקֵּד וְלֹא עָבַר עַל גְּזֵרַת מֹשֶׁה. וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ. לָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ, לְהַזְכִּיר מַעֲשֶׂה אָבוֹת וּמַעֲשֶׂה אִמָּהוֹת. (שמות יז יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה. וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה מְגַבְּרוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ יָדָיו שׁוֹבְרוֹת אֶת עֲמָלֵק, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין בּוֹ וּמַאֲמִינִים בְּמִי שֶׁפִּקֵּד אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהַמָּקוֹם עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת.

רמז רסה

כַּיּוֹצֵא בוֹ (במדבר כא, ח) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף", וְכִי הַנָּחָשׁ מֵמִית וּמְחַיֶּה, אֶלָּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים בּוֹ וּמַאֲמִינִים בְּמִי שֶׁפִּקֵּד אֶת מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהַמָּקוֹם שׁוֹלֵחַ לָהֶן רְפוּאוֹת. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שמות יב, יג) "וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת", וְכִי מָה הַדָּם מְהַנֶּה לַמַּלְאָךְ אוֹ מַה מְהַנֶּה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים מִן הַדָּם עַל פִּתְחֵיהֶן הַמָּקוֹם נִגְלָה וְחָס עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְגָבַר יִשְׂרָאֵל אוֹ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְגָבַר עֲמָלֵק, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה מַגְבִּיהַּ יָדָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְהַגְבִּיר בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִנָּתֵן עַל יָדָיו וּכְשֶׁהוּא מֵמִיךְ אֶת יָדָיו עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְהָמִיךְ בְּדִבְרֵי תוֹרָה.

(שמות יז יב) וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים. אָמַר רַבִּי, בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר בְּצַעַר יָחִיד הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְּלַוִּין לוֹ לָאָדָם מַנִּיחִין יְדֵיהֶן עַל רֹאשׁוֹ וְאוֹמְרִים, פְּלוֹנִי שֶׁפֵּירֵשׁ מִן הַצִּבּוּר אַל יִרְאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר, וְכָל הַמִּצְטַעֵר עִם הַצִּבּוּר זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּנֶחָמַת צִבּוּר, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁצִּעַר עִצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן, וְכִי לֹא הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה כַּר אוֹ כֶסֶת לְיַשֵּׁב עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶן בְּצַעַר. שֶׁמָּא יֹאמַר אָדָם מִי מֵעִיד בִּי, אַבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ב, יא) "כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק". רַב שֵׁילָא אוֹמֵר, שְׁנֵי מַלְאָכִים הַמְּלַוִּין לָאָדָם מְעִידִים בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ" וְגוֹ'. רַבִּי חִיָּיא אָמַר נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם מְעִידָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, ה) "מִשְׁכֶּבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פִּתְחֵי פִיךָ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעִידִין בּוֹ", שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יג, י) "אַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה'". וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים. מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה אָדָם בְּמִצְוֹת, אִילּוּלֵי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים לֹא הָיָה מִצְטָעֵר, כַּךְ אָמְרוּ, יָקְרוּ יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּאָדָם שֶׁתְּלוּיִין בְּיָדָיו שְׁנֵי כַּדִּים מַיִם. וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְּיָדָיו, שֶׁהָיָה מַעֲלָן וּמוֹרִידָן. וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה. מַגִּיד שֶׁהָיוּ בְּתַעֲנִית,

דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, יָקָר חֵטְא עַל יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ, מָה עָשָׂה, הִפְנָה אֶל מַעֲשֶׂה אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְחוּ אֶבֶן, אֵלּוּ מַעֲשֶׂה אָבוֹת. וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, אֵלּוּ מַעֲשֶׂה אִמָּהוֹת, וְאַהֲרֹן וְחוּר וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד אֶחָד, אֶלָּא שֶׁהָיָה אַהֲרֹן מַזְכִּיר מַעֲשֶׂה לֵוִי, וְחוּר מַעֲשֶׂה יְהוּדָה. מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלוֹשָׁה בְּנֵי אָדָם הָעוֹבְרִין לִפְנֵי הַתֵּבָה. וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה. בִּיָדוֹ אַחַת, שֶׁלֹּא קִבֵּל בָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל כְּלוּם, וּבְיָדוֹ אַחֶרֶת אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל יְדֵי הוֹצֵאתָ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְעַל יְדֵי קְרָעְתָּ לָהֶם אֶת הַיָּם, וְעַל יְדֵי עָשִׂיתָ לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת, וְכֵן עַל יְדֵי תַּעֲשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת בַּשָּׁעָה הַזֹּאת. עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ. לְפִי שֶׁלִּמַּדְנוּ עַל מַלְכֵי־יוֹת כּוּלָּן שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה אֶלָּא עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת, אֲבָל מַלְכוּת חַיֶּיבֶת זוֹ עוֹשָׂה מִלְחָמָה מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב.

וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל אִם אֵין שְׁנַיִם עוֹמְדִים אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. אָמְרוּ, יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ חוּץ לְאֶהֱלֵיהֶם וְיִרְאוּ אֶת מֹשֶׁה כּוֹרֵעַ עַל בִּרְכָּיו, וְהֵם כּוֹרְעִין עַל בִּרְכֵּיהֶם. וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו אַרְצָה, וְהֵן נוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶן אַרְצָה. כֵּשֵׁם שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מִתְפַּלֵּל כָּךְ הָעָם עוֹנִים. וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ. וְכִי עַד אוֹתוֹ יוֹם לֹא בָּא הַשֶּׁמֶשׁ. אֶלָּא מִכָּאן שֶׁעָמְדָה לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר", זֶה יוֹמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁבִּשֵּׁר יוֹמוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתַּעֲמוֹד לְךָ חַמָּה כְּשֵׁם שֶׁעָמְדָה לִי, לְכָךְ נֶאֱמַר (להלן פסוק יד) וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ.

(שמות יז יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יָרַד וְחָתַךְ רָאשֵׁי גִבּוֹרִים שֶׁעָמוּ הָעוֹמְדִים בְּשׁוּרוֹת הַמִּלְחָמָה, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, בּוֹ לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן, וַיַּחֲל וַיַּזַּע וַיִּשְׁבֵּר, עֲמָלֵק, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְאֶת, אֵלּוּ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, עַמּוֹ, אֵלּוּ חֲיָלוֹת שֶׁעִמּוֹ. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֶת, אֵלּוּ חַיָּלִים שֶׁעִם בָּנָיו. לְפִי חָרֶב. רַבִּי אוֹמֵר, לֹא נִוּוּלָם אֶלָּא דָּנוּם בְּרַחֲמִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לְפִי חָרֶב, לָמָּה נֶאֱמַר, לָמַדְנוּ שֶׁהַמִּלְחָמָה הַזֹּאת לֹא הָיְתָה אֶלָּא עַל פִּי הַגְּבוּרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים נִתְקַיְּיִם עֲלֵיהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה, (יחזקאל לה, ו) "לָכֵן חַי אֲנִי נְאֻם ה' [צְבָאוֹת] (אֱלֹהִים) כִּי לְדָם אֶעֱשָׂךְ וְדָם יִרְדָּפֶךָּ". וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ. רַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים, הִפִּיל עֲלֵיהֶן גּוֹרָלוֹת, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר מְטִילִין חֲלָשִׁים עַל הַמָּנוֹת. אַרְבַּע שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לַגּוֹרָל חֶלֶשׁ, פּוּר, גּוֹרָל, חֶבֶל, וּבְכוּלָּן לָקוּ בְּנֵי עֵשָׂו. בְּחֶלֶשׁ לָקָה עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ. בְּגוֹרָל וּבְפוּר לָקָה הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ג, ז) "הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל". בְּחֶבֶל עָתִיד לִלָּקוֹת מַלְכוּת רְבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר "חַבְלֵי יוֹלֵדָה יָבֹאוּ לוֹ".

(שמות יז יד-טו) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר. זְקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים, כַּךְ מִדָּה מְהַלֶּכֶת עַל פְּנֵי כָּל הַדּוֹרוֹת, שׁוֹט שֶׁיִּשְׂרָאֵל לוֹקִין בּוֹ סוֹפוֹ לִלָּקוֹת. יִלְמַד כָּל אָדָם

דֶּרֶךְ אֶרֶץ מֵעָמָלֵק שֶׁבָּא לְהַזִּיק יִשְׂרָאֵל וְאִבְּדוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי מָחֹה אֶמְחֶה, וְכֵן פַּרְעֹה שֶׁבָּא לְהַזִּיק אֶת יִשְׂרָאֵל טִבְּעוֹ הַמָּקוֹם בְּיַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, טו) "וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ". וְכֵן כָּל אוּמָּה וּמַלְכוּת שֶׁבָּא לְהַזִּיק אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹ בַּדִּין דָּנָן. לְעוֹלָם אָמְרוּ, בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם". שְׁלֹחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים, כִּתְבוּנִי בַּסֵּפֶר, שְׁלֹחוּ לָהּ (משלי כב, כ) "הֲלֹא כָתַבְתִּי לָךְ שָׁלִישִׁים" וְלֹא רִבֵּעִים, עַד שֶׁמְּצָאוּ מִקְרָא בַּתּוֹרָה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר, זֹאת, מַה שֶּׁכָּתוּב כַּאן, וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה, זִכָּרוֹן, מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים, בַּסֵּפֶר, מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִילָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי. רַבִּי אוֹמֵר, כְּתֹב זֹאת מַה שֶּׁכָּתוּב כַּאן, זִכָּרוֹן, מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה, בַּסֵּפֶר, מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. קְרָאָה עַל פֶּה לֹא יָצָא, אַתְיָא זִכְירָה זִכְירָה, כְּתִיב הָכָא, (אסתר ח, כח) "וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים", וּכְתִיב הָתָם כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר, מַה לְּהַלָּן בַּסֵּפֶר אַף כַּאן בַּסֵּפֶר. וּמַאי דִּקְרִיאָה הִיא, דִּלְמָא עִיּוּנֵי בְּעָלְמָא. לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא "זָכוֹר", יָכוֹל בַּלֵּב, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם, יט) "לֹא תִּשְׁכָּח" הֲרֵי שִׁכְחַת לֵב אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "זָכוֹר", בְּפֶה.

רמז רסו

וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, מַגִּיד שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִמְשַׁח יְהוֹשֻׁעַ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, זֶה אֶחָד מֵאַרְבַּע צַדִּיקִים שֶׁנִּיתַּן לָהֶם רֶמֶז שְׁנַיִם חָשׁוּ וּשְׁנַיִם לֹא חָשׁוּ. מֹשֶׁה נִיתַּן לוֹ רֶמֶז וְלֹא חָשׁ. יַעֲקֹב נִיתַּן לוֹ רֶמֶז וְלֹא חָשׁ. דָּוִד וּמָרְדְּכַי נִיתַּן לָהֶם רֶמֶז וְחָשׁוּ. מֹשֶׁה מִנַּיִן, וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ מַנְחִיל אֶת יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ, וּבַסּוֹף הָיָה עוֹמֵד וּמִתְחַנֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, כג) "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'". יַעֲקֹב נִיתַּן לוֹ רֶמֶז וְלֹא חָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, טו) "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ", וּבַסּוֹף הָיָה יָרֵא וּמִתְפַּחֵד", שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד", אָדָם שֶׁהִבְטִיחוֹ הַמָּקוֹם הָיָה מִתְפַּחֵד, אֶלָּא שֶׁאָמַר שֶׁמָּא יִגְרֹם הַחֵטְא. דָּוִד נִיתַּן לוֹ רֶמֶז וְחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז, לו) "גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם הַדֹּב הִכָּה עַבְדֶּךָ", אָמַר דָּוִד וְכִי מָה אֲנִי סָפוּן שֶׁהִכִּיתִי חַיּוֹת רָעוֹת הַלָּלוּ, אֶלָּא אָמַר שֶׁמָּא דָּבָר עָתִיד לְאֵרַע אֶת יִשְׂרָאֵל וְהֵן עָתִידִין לְהִנָּצֵל עַל יָדַי. מָרְדְּכַי נִיתַּן לוֹ רֶמֶז וְחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ב, יא) "וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מָרְדְּכַי מִתְהַלֵּךְ", אֶלָּא אָמַר מָרְדְּכַי וְכִי אֶפְשָׁר לַחֲסִידָה זוֹ שֶׁתִּנָּשֵׂא לְרָשָׁע עֶרֶל הַזֶּה, אֶלָּא שֶׁמָּא עָתִיד לְאֵרַע אֶת יִשְׂרָאֵל דָּבָר וְהֵן עֲתִידִין לְהִנָּצֵל עַל יָדָהּ. כִּי מָחֹה אֶמְחֶה, מָחֹה, בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֶמְחֶה, לְעוֹלָם הַבָּא. זָכֹר, זֶה הַמָּן. עָמָלֵק, כְּמַשְׁמָעוֹ.
דָּבָר אַחֵר מָחֹה, לוֹ וּלְכָל תּוֹלְדוֹתָיו (וּלְכָל דּוֹרוֹתָיו). אֶמְחֶה, לוֹ וּלְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, זָכֹר, אַגָּג. עָמָלֵק, כְּמַשְׁמָעוֹ. מָחֹה, לוֹ וּלְכָל (דּוֹרוֹתָיו)

[תּוֹלְדוֹתָיו]. אֶמְחֶה, לוֹ וּלְכָל הַדּוֹר הַהוּא. מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, שֶׁלֹּא יְהֵא נִין וְנֶכֶד לַעֲמָלֵק תַּחַת הַשָּׁמַיִם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּשֶׁבָּא עֲמָלֵק לְהַזִּיק אֶת יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כַּנְפֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵי רָשָׁע זֶה בָּא לְאַבֵּד אֶת בָּנֶיךָ מִתַּחַת כְּנָפֶיךָ, סֵפֶר תּוֹרָה (שֶׁנְּתַתָּ) [שֶׁתִּתֵּן] לָהֶם מִי יִקְרָא בּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּשֶׁבָּא עֲמָלֵק לְהַזִּיק לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מִתַּחַת כַּנְפֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לְפַזְּרָן לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם", רָשָׁע זֶה בָּא לְאַבֵּד אוֹתָם מִתַּחַת כְּנָפֶיךָ, סֵפֶר תּוֹרָה (שֶׁנְּתַתָּ) [שֶׁתִּתֵּן] לְבָנֶיךָ מִי יִקְרָא בּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵימָתַי יֶאֱבַד שְׁמָם שֶׁל אֵלּוּ, בְּשָׁעָה שֶׁתִּתְעַקֵּר עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְעוֹבְדֵיהֶ, וְיִהְיֶה הַמָּקוֹם יָחִיד בָּעוֹלָם, וּתְהֵא מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (שם יד, ג) "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם" וְגוֹ', (שם, ט) "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ", וְאוֹמֵר (איכה ג, טו) "תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם" וְגוֹ'. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא בָּא הָמָן אֶלָּא זֶכֶר לְדוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה" וְגוֹ'.

רמז רסז

וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אָמַר מֹשֶׁה, הַנֵּס הַזֶּה שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם בְּגִינוֹ עָשָׂאוֹ, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּנֵס כְּבֵיכוֹל הַנֵּס לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ה' נִסִּי, צָרָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּאִילּוּ צָרָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל שִׂמְחָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר, (דברים כה, יט) "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר, מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק, עַד שֶׁלֹּא פָּשַׁט יָדוֹ בַּכִּסֵּא, "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וּמִשֶּׁפָּשַׁט יָדוֹ בַּכִּסֵּא, כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק. וְכִי בָּשָׂר וָדָם יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ לִפְשֹׁט יָדוֹ בְּכִסְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב (ירמיה ג, יז) "בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַם כִּסֵּא ה'", לְפִיכָךְ מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק.

(שמות יז טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לְכְשֶׁיֵּשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ וּתְהֵא הַמִּמְשָׁלָה שֶׁלּוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִשְׁבַּע הַמָּקוֹם בְּכִסֵּא כָּבוֹד שֶׁלּוֹ אִם מַנִּיחַ אֲנִי נִין וְנֶכֶד לַעֲמָלֵק (מַפְרִיס) תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים, נָמַל זֶה שֶׁל עֲמָלֵק, רָחֵל זוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִשְׁבַּע הַמָּקוֹם בְּכִסְאוֹ שֶׁאִם יָבֹא אֶחָד מִכָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם לְהִתְגַּיֵּיר שֶׁיְּקַבְּלוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל, וּמִבֵּיתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לֹא יְקַבְּלוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב א, יג) "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַנַּעַר הַמַּגִּיד לוֹ אַי מִזֶּה אַתָּה וַיֹּאמֶר בֶּן אִישׁ גֵּר עֲמָלֵקִי אָנֹכִי". נִזְכַּר דָּוִד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ אִם יָבֹא

אֶחָד מִכָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁיְּקַבְּלוּ, וּמִבֵּיתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לֹא יְקַבְּלוּ אוֹתוֹ, (שם, טז) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּמְךָ עַל רֹאשְׁךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְךָ", לְכַךְ נֶאֱמַר מִדֹּר דֹּר, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי הָיָה, "דָּמֶיךָ" כְּתִיב, אָמַר לוֹ, הַרְבֵּה דָּמִים שָׁפַכְתָּ בְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים.

דָּבָר אַחֵר, מִדֹּר, חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וּמִדֹּר, חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מִדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּמִדּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, מִדּוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "יֵירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים".

רמז רסח

תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזוֹ תְּחִלָּה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק הֲוֵי אוֹמֵר לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ תְּחִלָּה, וְאֵין כֵּס אֶלָּא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א כט, כג) "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'", וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה אִם לִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה תְּחִלָּה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וישַׁבְתֶּם בֶּטַח וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם", הָא לָמַדְתָּ לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה, וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל ב ז, א ב) "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ (דָּוִד) בְּבֵיתוֹ וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב וְגוֹ' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה".

מִדֹּר דֹּר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדֹּר דֹּר אֲנָא בַּתְרֵיהּ לְדָרֵי דָּרִין, מִדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְדוֹרוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, לְדוֹרוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כָּל זְמַן שֶׁזַּרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק קַיָּם בָּעוֹלָם כִּבְיָכוֹל כְּאִלּוּ כָּנָף מְכַסָּה אֶת הַפָּנִים, אַבָד זֶרַע שֶׁל עֲמָלֵק מִן הָעוֹלָם נִיטְּלָה הַכָּנָף, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד (אֶת) מוֹרֶיךָ". רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, כָּל זְמַן שֶׁזַּרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק קַיָּם בָּעוֹלָם, לֹא הַשֵּׁם שָׁלֵם וְלֹא הַכֵּס שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה', אָבַד זַרְעוֹ מִן הָעוֹלָם הַכֵּס שָׁלֵם, מַה טַּעַם, (תהלים ט, ז) "הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה", מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ, (שם, ח) "וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ".

וַיָּבֹא עֲמָלֵק. כְּתִיב (תהלים קמ, ט) "אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוֵי רָשָׁע". בּוֹא וּרְאֵה מַה בֵּין כֹּחָן שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם לְזַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו, יוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְקַבְּצוּ וְיָשְׁבוּ, מְצָוָה אַחַת הָיְתָה בְּיָדָם, שֶׁהָיוּ מָלִין בְּמִצְרַיִם אֶת בְּנֵיהֶם, אָמְרוּ לָהֶם מִצְרִיִּים, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מָלִין אוֹתָם, יִהְיוּ כִּבְנֵי מִצְרַיִם וְתֵקַל עֲבוֹדָה קָשָׁה מִכֶּם. מְשִׁיבִין יִשְׂרָאֵל לָהֶם, שָׁמָא שָׁכְחוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֶת אֱלֹהֵיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁיִּשְׁכְּחוּ בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם. אָמְרוּ לָהֶן מִצְרִיִּים, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מָלִין

אוֹתָם וּלְאַחַר שָׁעָה אָנוּ מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיְּאוֹר. מְשִׁיבִין יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִין לָהֶם, נָמוּל אוֹתָם וְאַחַר כָּךְ עֲשׂוּ מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים. אֲבָל זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַיָּה יִצְחָק קַיָּם קָיְמוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַמִּילָה, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת בִּטְלוּ אֶת הַמִּילָה. מְשָׁלוּ, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן כִּתְרוֹ לְאוֹהֲבוֹ, אָמַר לוֹ, יְהֵא זֶה מוּנָּח בְּרֹאשְׁךָ וּבְרֹאשׁ בָּנֶיךָ לְעוֹלָם, הִנִּיחוֹ אוֹהֲבוֹ בְּרֹאשׁוֹ עַד שָׁעָה שֶׁנִּכְנַס לְבֵית עוֹלָמוֹ. אַחַר כָּךְ אָמַר הַמֶּלֶךְ, אֵלַךְ וְאֶרְאֶה בֵּן אוֹהֲבִי מָה אִם יְהֶיֶה מוּנָּח כֶּתֶב אָבִיו בְּרֹאשׁוֹ, וְהָלַךְ [ו]מְצָאוֹ שֶׁהוּא מוּשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה, הָלַךְ לַאֲחוֹרָיו בְּקֶצֶף גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר וְגוֹ' הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה'". לְמָה נִדְמוּ עֵשָׂו הָרָשָׁע וֶאֱלִיפַז וַעֲמָלֵק בְּנוֹ וִירָבְעָם בֶּן נְבָט וְהָמָן הָאֲגָגִי וּנְבוּכַדְנֶצַּר, לְאֶחָד שֶׁמְּצָא כְּסוּת בַּדֶּרֶךְ, תְּפָסָהּ בְּיָדוֹ וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ הָעִיר וְהָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר אֲבֵדָה זוֹ שֶׁל מִי, נִתְקַבְּצוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר וְיָצְאוּ לְקָרְאתוֹ, אָמְרוּ, רְאִיתֶם אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי כַּמָּה צַדִּיק הוּא כַּמָּה חָסִיד הוּא, מִיַּד עָמְדוּ וַעֲשָׂאוּהוּ רֹאשׁ וְקָצִין עֲלֵיהֶם בְּשָׁנָה בִּשְׁתַּיִם בְּשָׁלֹשׁ עַד שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הָעִיר כּוּלָּהּ, לְכָךְ נִדְמוּ הָרְשָׁעִים. בִּשְׁכַר שְׁתֵּי דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִיד עֵשָׂו לִפְנֵי אָבִיו נָתְנוּ לוֹ אֶת הַר שֵׂעִיר שֶׁאֵין גִּשְׁמֵי בְרָכָה פּוֹסְקִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. בִּשְׁכַר יְרִבְעָם שֶׁהֵשִׁיב דָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ נָתְנוּ לוֹ עֲשֶׂרֶת שְׁבָטִים. בִּשְׁכַר מְרוֹדָךְ שֶׁנָּהַג כָּבוֹד לַאֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יָצָא מִמֶּנּוּ נְבוּכַדְנֶצַּר. בִּשְׁכַר אֲגָג שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְחַנֵּן בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אָמַר אוֹי לִי שֶׁמָּא אָבַד זַרְעִי מִן הָעוֹלָם, יָצָא מִמֶּנּוּ הָמָן. אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי אָמַר לַעֲמָלֵק בְּנוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ, אַבָּא מִי יוֹרֵשׁ הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, אָמַר לוֹ, (שֶׁיֵּאמַר) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, (אֶלָּא) צֵא וַחֲפֹר לָהֶם בְּאֵרוֹת וְהַתְקֵן לָהֶם הַדְּרָכִים, אִם תַּעֲשֶׂה כֵּן וְיִהְיֶה חֶלְקְךָ עִם הַפַּחוּתִים שֶׁבָּהֶם וְתָבֹא לָעוֹלָם הַבָּא. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא יָצָא לְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, אֲנִי יְצַרְתִּיךָ לְאַחַר שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, וְעַכְשָׁיו תְּהֵא לִי רֹאשׁ לִפּוּרְעָנוּת לְכָל יוֹרְדֵי גֵיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, כ) "רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (לעיל פסוק יד) כִּי מָחֹה אֶמְחֶה וְגוֹ'.

פרשת יתרו

(שמות יח א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שָׁמַע וּבָא, שֶׁהִיא כְתוּבָה בְּצִדּוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מַתַּן תּוֹרָה שָׁמַע וּבָא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה זָעוּ כָּל מַלְכֵי אַדְמָה בְּהֵיכְלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ט) "וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקַבְּצוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּבָאוּ אֵצֶל בִּלְעָם וְאָמְרוּ לוֹ שָׁמָּא הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה לָנוּ כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לְדוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב". אָמַר לָהֶם שׁוֹטִים שֶׁבָּעוֹלָם כְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ט) "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי" וְגוֹ'. אָמְרוּ לוֹ שָׁמָּא מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל מֵבִיא הוּא מַבּוּל שֶׁל

אֵשׁ. אָמַר לָהֶם אֵינוֹ מֵבִיא לֹא מַבּוּל שֶׁל מַיִם וְלֹא מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ, אֶלָּא תּוֹרָה נוֹתֵן לְעַמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כֻּלָּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִפִּיו נָסוּ כֻּלָּן וְהָלְכוּ אִישׁ אִישׁ לִמְקוֹמוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, קְרִיעַת יַם סוּף שָׁמַע וּבָא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּקְרַע יַם סוּף לְיִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, א) "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי" וְגוֹ'. וְכֵן רָחָב אוֹמֶרֶת לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (שם ב, י יא) "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה'" וְגוֹ', "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ" וְגוֹ'. אָמְרוּ, רָחָב הַזּוֹנָה בַּת עֶשֶׂר שָׁנִים הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְכָל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר זָנְתָה. לְסוֹף חֲמִשִּׁים שָׁנָה נִתְגַּיְּרָה הִיא, אָמְרָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ חָטָאתִי לְפָנֶיךָ בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ מְחֹל לִי בְּחֶבֶל בְּחַלּוֹן וּבְחוֹמָה. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים", אָמַר רַבִּי יַנַּאי הָרֹאשׁוֹנִים נָתַתָּ לָהֶם רֵיחַ מְצוֹת, אָדָם נָתַתָּ לוֹ ז' מִצְווֹת, נֹחַ אֵבֶר מִן הַחַי, רֵיחַ מִצְווֹת נָתַתָּ לָהֶם, אֲבָל אָנוּ כְּשֶׁבָּאנוּ לְסִינַי כְּאָדָם שֶׁמְּעָרֶה מִפִּי חֲבִית הָיִיתָ מְעָרֶה לָנוּ. "שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ" אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה כְּשֵׁם שֶׁהַשֶּׁמֶן מֵאִיר כָּךְ הַתּוֹרָה מְאִירָה. (שם) "עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ", הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר "עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ" אֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וּמִתְגַּיְּרִין מִי הָיָה זֶה יִתְרוֹ מַתַּן תּוֹרָה שָׁמַע וּבָא. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן מַפְלְתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק וְאַחַר כָּךְ וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יט, כה) "לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם". "לֵץ תַּכֶּה" זֶה עֲמָלֵק "וּפֶתִי יַעְרִם" זֶה יִתְרוֹ. שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז קסט). כֹּהֵן מִדְיָן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כֹּהֵן הָיָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ח, יח) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ". חוֹתֵן מֹשֶׁה, מִתְּחִלָּה הָיָה מִתְכַּבֵּד מֹשֶׁה בְּחָמִיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב" וְגוֹ', וְעַכְשָׁו יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ מַה טִיבְךָ אָמַר לָהֶם אֲנִי חוֹתֵן מֹשֶׁה. אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה (ה'). שָׁקוּל מֹשֶׁה כְּיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, שָׁקוּל הָרַב כַּתַּלְמִיד וְשָׁקוּל הַתַּלְמִיד כָּרַב. כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מַגִּיד שֶׁשִּׁקּוּלָה יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּנֶגֶד כָּל הַנִּסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל. (שמות יח ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפֹּרָה וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מֵאַחַר שֶׁפִּטְרָהּ הֵימֶנּוּ בְּגֵט, נֶאֱמַר כָּאן שִׁלּוּחַ, נֶאֱמַר לְהַלָּן שִׁלּוּחַ, מַה שִׁלּוּחַ הָאָמוּר לְהַלָּן גֵּט, אַף שִׁלּוּחַ הָאָמוּר כָּאן גֵּט. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, מֵאַחַר שֶׁנִּפְטְרָהּ הֵימֶנּוּ בְּמַאֲמָר (בְּרֶמֶז קעד). (שמות יח ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ וְגוֹ' בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר נָכְרִיָּה הָיְתָה לוֹ וַדַּאי. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה אָמַר מֹשֶׁה, הוֹאִיל וְכָל עוֹלָם כֻּלָּם עוֹבְדִים עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְמִי אֲנִי אֶעֱבֹד לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִתְרוֹ תֵּן לִי אֶת צִפּוֹרָה בִּתְּךָ לְאִשָּׁה אָמַר לוֹ יִתְרוֹ קַבֵּל עָלֶיךָ דָּבָר אֶחָד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ וַאֲנִי נוֹתְנָהּ לְךָ לְאִשָּׁה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מַה

הוּא, אָמַר לוֹ הַבֵּן שֶׁיִּהְיֶה לְךָ תְּחִלָּה יִהְיֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה מִכָּאן וָאֵילָךְ לְשֵׁם שָׁמַיִם וְקִבֵּל עָלָיו, אָמַר לוֹ הִשָּׁבַע וַיִּשָּׁבַע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, כא) "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה" וְאֵין אָלָה אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם" וּכְתִיב (מלכים ב ה, כג) "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֶל (וְ)קַח כִּכְּרַיִם כֶּסֶף", (בְּרֵמֶז ע"ט וּבְרֵמֶז קס"ט). (שמות יח ד) רַב אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם שָׁמַע קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּפָרָשַׁת פָּרָה וְאוֹמֵר אֶלְיֶעֶזֶר בְּנִי אוֹמֵר פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם וְע�ֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים בִּרְשׁוּתְךָ וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר הֲלָכָה מִשְׁמוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה עָתִיד צַדִּיק אֶחָד לַעֲמֹד בְּעוֹלָמִי וְעָתִיד לִפְתֹּחַ בְּפָרָשַׁת פָּרָה תְּחִלָּה רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם וְכוּ'. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יְהִי רָצוֹן שֶׁיֵּצֵא מֵחֶלְצַי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ שֶׁיֵּצֵא מֵחֶלְצֶיךָ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב וְשֵׁם הָאֶחָד אֶלְיֶעֶזֶר, וְשֵׁם אוֹתוֹ הַמְיֻחָד אֶלְיֶעֶזֶר.

(שמות יח ה-ז) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהָיוּ בָּנָיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה, בָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ, וְלֹא בָּנֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חֹנֶה שָׁם, הֲרֵי הַכָּתוּב מַתְמִיהַּ עָלָיו שֶׁהָיָה שָׁרוּי בְּתוֹךְ כְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וּבִקֵּשׁ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר מָקוֹם תֹּהוּ שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם לְכָךְ נֶאֱמַר אֶל הַמִּדְבָּר. אֲנִי חוֹתֵנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת, אָמַר לוֹ, יִתְרוֹ אַתָּה בָּאתָ לְהַקְבִּיל פָּנָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק אַל יְהוּ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּטֵלִין מִזִּרְעֲךָ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ". מִכָּאן אָמְרוּ יִתֵּן אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וַאֲפִלּוּ לוֹקֵחוֹ בְּדָמִים, יִשָּׂא אָדָם בַּת תַּלְמִיד חָכָם וַאֲפִלּוּ נוֹתֵן כָּל מָמוֹנוֹ, נָשָׂא אָדָם בַּת עַם הָאָרֶץ סוֹף שֶׁיִּהְוּ בָּנָיו עַמֵּי הָאָרֶץ, נָשָׂא אָדָם בַּת תַּלְמִיד חָכָם סוֹף שֶׁיִּהְוּ בָּנָיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. מָשָׁלוּ מָשָׁל עִנְבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנְבֵי הַגֶּפֶן. וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חוֹתֶנְךָ יִתְרוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּתַב לוֹ בְּאִגֶּרֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, שָׁלַח לוֹ בְּיַד שְׁלִיחַ, וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה בְּגִינִי, וְאִם אֵין אַתָּה עוֹשֶׂה בְּגִינִי עֲשֵׂה בְּגִין בָּנָיךָ, וְאִם אֵין אַתָּה עוֹשֶׂה בְּגִין בָּנָיךָ עֲשֵׂה בְּגִין אִשְׁתְּךָ. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר (נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה) [וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה] אֲנִי וְגוֹ', הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר אֲנִי ה' שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲנִי הוּא הַמְקֻרָב וְלֹא הַמְּרֻחָק, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אֲנִי נְאֻם ה' וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֹק", אֲנִי הוּא שֶׁקֵּרַבְתִּי אֶת יִתְרוֹ וְלֹא רִחַקְתִּיו, וְאַף אַתָּה כְּשֶׁיָּבֹא אָדָם אֶצְלְךָ לְהִתְגַּיֵּר וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם אַף אַתָּה קָרְבֵהוּ וְאַל תְּרַחֲקֵהוּ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁיְּהֵא אָדָם דּוֹחֶה בִּשְׁמֹאל וּמְקָרֵב בִּימִין, לֹא כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה אֱלִישָׁע לְגֵיחֲזִי שֶׁדְּחָפוֹ לְעוֹלָם. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חוֹתְנוֹ, אָמְרוּ, יָצָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַחֲרֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף שְׁכִינָה יָצְאָה עִמָּהֶן. וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ,

אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי, אוֹ מִי נָשַׁק לְמִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם, מִי קָרוּי אִישׁ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד" הֱוֵי לֹא הִשְׁתַּחֲוָה וְלֹא נָשַׁק אֶלָּא מֹשֶׁה לְחָמִיו, מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם נוֹהֵג בְּכָבוֹד חְמִיו. וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה זֶה בֵּית הַמִּדְרָשׁ. (שמות יח ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ, לְמָשְׁכוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה. אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם, עַל הַיָּם. בַּדֶּרֶךְ זוֹ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק. וַיַּצִּלֵם ה', הִצִּילָם הַמָּקוֹם מִכֹּל. (שמות יח ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה וְגוֹ', רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בְּטוֹבַת הַמָּן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר לוֹ הַמָּן הַזֶּה שֶׁנָּתַן לָנוּ הַמָּקוֹם אָנוּ טוֹעֲמִין בּוֹ טַעַם פַּת, טַעַם בָּשָׂר, טַעַם דָּגִים, טַעַם חָגָבִים, טַעַם כָּל הַמַּטְעַמִּים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר טוֹבָה, הַטּוֹבָה, כָּל הַטּוֹבָה, עַל כָּל הַטּוֹבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר בְּטוֹבַת הַבְּאֵר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר לוֹ הַבְּאֵר הַזֶּה שֶׁנָּתַן לָנוּ הַמָּקוֹם אָנוּ טוֹעֲמִים בּוֹ טַעַם יַיִן חָדָשׁ, טַעַם יַיִן יָשָׁן, טַעַם חָלָב, טַעַם דְּבַשׁ, טַעַם כָּל הַמַּמְתַּקִּין שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר טוֹבָה, הַטּוֹבָה, כָּל הַטּוֹבָה, עַל כָּל הַטּוֹבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּטוֹבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר לוֹ עָתִיד הַמָּקוֹם לִתֵּן לָנוּ שֵׁשׁ מִדּוֹת טוֹבוֹת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָעוֹלָם הַבָּא, וְהָעוֹלָם חָדָשׁ, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, כְּהֻנָּה, וּלְוִיָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר טוֹבָה, הַטּוֹבָה, כָּל הַטּוֹבָה, עַל כָּל הַטּוֹבָה, מִיָּד פָּתַח וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ ה'. וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ, שֶׁיִּחֵד שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דָּבָר אַחֵר שֶׁנַּעֲשָׂה יְהוּדִי. דָּבָר אַחֵר וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ, אָמַר רַב שֶׁהֶעֱבִיר חֶרֶב חַדָּה עַל בְּשָׂרוֹ. שְׁמוּאֵל אָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשָׂרוֹ חִדּוּדִין חִדּוּדִין. אָמַר רַב פָּפָּא הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי גִּיוֹרָא עַד עֲשָׂרָה דָּרֵי לָא תְּבַזֵּי לַאֲרַמָּאָה (קְמֵיהּ) [וּבְאַפֵּיהּ]. (שמות יח י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה', בְּשֵׁם רַבִּי פַּפּוּס אָמְרוּ גְּנַאי הוּא לְמֹשֶׁה וּלְשִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁלֹּא אָמְרוּ בָּרוּךְ עַד שֶׁפָּתַח יִתְרוֹ וְאָמַר בָּרוּךְ ה'. הֲרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ גַּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה. מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב אָחָא, דַּאֲמַר קְרָא וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל וְגוֹ'. עַל נְסָא דְּרַבִּים כֻּלֵּי עַלְמָא צְרִיכֵי לְבָרוּכֵי. עַל נְסָא דְּיָחִיד הוּא נִיהוּ צָרִיךְ לְבָרוּכֵי כֻּלֵּי עַלְמָא לָא צְרִיכֵי לְבָרוּכֵי. מַהוּ שֶׁיְּבָרֵךְ עַל נִסֵּי אָבִיו וְרַבּוֹ. אִם הָיָה מְסֻיָּם כְּגוֹן יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וַחֲבֵרָיו וְאָדָם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בּוֹ שֵׁם שָׁמַיִם כְּגוֹן דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מְבָרֵךְ. נִסֵּי שִׁבְטִים מַהוּ שֶׁיְּבָרֵךְ, מָאן דְּאָמַר כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט אִקְרֵי קָהָל צָרִיךְ לְבָרֵךְ. בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם [וּ]מִיָּד פִּרְעֹה, לֹא מִיַּד פִּרְעֹה אֶלָּא מִיַּד הַתַּנִּין הַגָּדוֹל. מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם, מִתַּחַת שִׁעְבּוּד שֶׁל מִצְרַיִם.

רמז רסט

(שמות יח יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה', אָמַר, מִתְּחִלָּה לֹא הָיָה עֵבֶד יָכוֹל לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, וְעַכְשָׁיו הוֹצִיא הַמָּקוֹם שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּנֵי אָדָם מִמִּצְרַיִם, לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי גָדוֹל ה'. אַרְבָּעָה

בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ אַרְבָּעָה דְּבָרִים אִלּוּ אָמַרְן אָדָם אַחֵר הָיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו וּמִי הֵן מֹשֶׁה, וְיִתְרוֹ, וּשְׁלֹמֹה, וּנְבוּכַדְנֶצַּר. מֹשֶׁה אָמַר (דברים לב, ד) "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" אִלּוּ אָדָם אַחֵר אָמַרוֹ הָיוּ מְשַׂחֲקִין עָלָיו, וּמִי הוֹדִיעוֹ לַזֶּה אֶלָּא לְפִי שֶׁכָּתוּב "יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה" לְכָךְ אָמַר "כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט". שְׁלֹמֹה אָמַר (קהלת ג, יא) "אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ", אִלּוּ אָמְרוּ אָדָם אַחֵר הָיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו לוֹמַר, מִי הוֹדִיעַ לַזֶּה מַה יָּפֶה וּמָה אֵינוֹ יָפֶה, אֶלָּא שְׁלֹמֹה שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִשֶּׁלְּחָנוֹ הוּא הָיָה יוֹדֵעַ מַה יָּפֶה וּמָה אֵינוֹ יָפֶה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אֲפִלּוּ מָרוֹר בְּתַמּוּז וּמְלָפְפוֹנִין בְּנִיסָן לֹא חָסַר שֶׁלְּחָנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. נְבוּכַדְנֶצַּר אָמַר (דניאל ד, לב) "וְכָל דַּיְרֵי אַרְעָא (כְּלָא) [כְּלָה] חֲשִׁיבִין", אִלּוּ אָמְרוּ אָדָם אַחֵר הָיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו, מַה שָּׁלַט אָדָם זֶה, אֲפִלּוּ עַל יַתּוּשׁ לֹא שָׁלַט, אֶלָּא לְנְבוּכַדְנֶצַּר לוֹ נָאֶה לוֹמַר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ירמיה כז, ו) "וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ". יִתְרוֹ אָמַר עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה', לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא עָבָדָהּ לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי גָדוֹל ה'. יִתְרוֹ נָתַן מַמָּשׁ בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. נַעֲמָן הוֹדָה בְּמִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל". רָחָב שִׁיְּרָה בַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמְרָה (יהושע ב, יא) "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם" אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָחָב, אַתְּ "אָמַרְתְּ עַל הָאָרֶץ מִתָּחַת" נִיחָא, אֶלָּא "בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל" אַתְּ אָמַרְתְּ מַה דְּלָא חָזוּ עֵינַיִךְ, חַיַּיךְ שֶׁבְּנַךְ רוֹאֶה מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר "נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים" וְגוֹ' אֲבָל מֹשֶׁה אָמַר (דברים ד, לט) "כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד", אֲפִלּוּ בַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא (משלי לא, לא) "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה הֵעַדְתָּ עָלַי "וְאֵין עוֹד" אַף אֲנִי מֵעִיד עָלַיִךְ "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה". כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם, מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר וְעַכְשָׁיו בְּיוֹתֵר שֶׁנִּתְגַּדֵּל שְׁמוֹ בָּעוֹלָם שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה שֶׁחָשְׁבוּ מִצְרִים לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל בּוֹ נִפְרַע מֵהֶם הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בַדָּבָר וְגוֹ' (כְּתוּב בְּפָסוּק הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ).

רמז רע

(שמות יח יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חוֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים, הַכָּתוּב מַתְמִיהַּ עָלָיו, אָדָם שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְזוֹבֵחַ וּמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה שָׁלוֹ, וְעַכְשָׁיו הוּא מֵבִיא עוֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים. וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה לְהֵיכָן הָלַךְ וַהֲלֹא מִתְּחִלָּה יָצָא לִקְרָאתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חוֹתְנוֹ וְעַכְשָׁיו לְהֵיכָן הָלַךְ. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עֲלֵיהֶן. וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְקַבֵּל פְּנֵי חֲבֵרוֹ כְּמַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה. אָמַר רַב אָבִין, הַנֶּהֱנֶה מִסְּעֻדָּה שֶׁתַּלְמִיד חָכָם שָׂרוּי בְּתוֹכָהּ כְּאִלּוּ

נֶהֱנָה מִזִּיו שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְא אַהֲרֹן וְגוֹ', וְכִי לִפְנֵי הָאֱלֹהִים אָכְלוּ וַהֲלֹא לִפְנֵי מֹשֶׁה אָכְלוּ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל וְכוּ'. (שמות יח יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגוֹ', מִמָּחֳרָת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט וְגוֹ', וְכִי מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב הָיָה דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא אֵין הַדַּיְינִין דָּנִין אֶלָּא עַד זְמַן סְעוּדָה וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל מִי שֶׁמּוֹצִיא אֶת הַדִּין לַאֲמִתּוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקְדּוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית. כְּתִיב כָּאן מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (בראשית א, ה) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד". אָמַר רַב הוּנָא מַחֲלֹקֶת בְּשִׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן, אֲבָל בְּשִׁעַת גְּמַר דִּין דִּבְרֵי הַכֹּל דַּיְינִין בְּיִשִׁיבָה, וּבַעֲלֵי דִינִין בַּעֲמִידָה, דִּכְתִיב וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וְגוֹ', וְעוֹד דְּהָא עֵדִים כְּגַמַר דִּין דָּמֵי וּכְתִיב בָּהוּ "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". אָמַר עוּלָּא מַחֲלֹקֶת בְּבַעֲלֵי דִינִין, אֲבָל בְּעֵדִים דִּבְרֵי הַכֹּל בַּעֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא הָווּ יַתְבֵי בְּדִינָא כֵּלֵי יוֹמָא, הֲווֹ קָא חָלִישׁ לְבֵייהוּ, תַּנָּא לְהוּ רַב חִיָּיא בַּר רַב מִדִּיפְתִּי, וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה יוֹשֵׁב וְדָן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, תּוֹרָתוֹ אֵימָתַי נַעֲשֵׂית, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן וְכוּ' כְּדִלְעֵיל, וְעַד מָתַי יוֹשְׁבִין בַּדִּין עַד זְמַן סְעֻדָּה. אָמַר רַב אַחָא, מַאי קְרָא, "אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים וְשָׂרַיִךְ בָּעֵת יֹאכְלוּ בִּגְבוּרָה וְלֹא בַשְּׁתִי" "בִּגְבוּרָה" שֶׁל תּוֹרָה, וְלֹא "בַּשְּׁתִיָּה" שֶׁל יַיִן. (שמות יח יד-טז) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ', רָאָהוּ כְּמֶלֶךְ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְהַכֹּל עוֹמְדִין, כָּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחוֹתְנוֹ אָמְרוּ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאַל יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל מָה רָאָה מֹשֶׁה לוֹמַר כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים. אָמַר לוֹ אִם לָאו מַה יֹּאמַר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים יָפֶה אָמַר. כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי, בֵּין טֻמְאָה לְטָהֳרָה. וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וְזֶה הַדִּין שֶׁאֵין בּוֹ פְּשָׁרָה. וּבֵין רֵעֵהוּ זֶה הַדִּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּשָׁרָה, מַגִּיד שֶׁשְּׁנֵיהֶן נִפְטָרִין כְּרֵעִים זֶה מִזֶּה. וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרֹתָיו, חֻקִּים, אֵלּוּ מִדְרָשׁוֹת, וְהַתּוֹרוֹת, אֵלּוּ הַהוֹרָיוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חֻקִּים אֵלּוּ עֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, ל) "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת", וְהַתּוֹרוֹת אֵלּוּ הַהוֹרָיוֹת. (שמות יח יח) נָבֹל תִּבֹל גַּם אַתָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יָלְאוּ אוֹתְךָ וְינַשְּׁרוּ אוֹתְךָ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר יְנַבְּלוּ אוֹתְךָ כִּתְאֵנָה זוֹ שֶׁעָלֶיהָ נוֹבְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד, ד) "וּכְנֹבֶלֶת מִתְאֵנָה". גַּם אַתָּה זֶה מֹשֶׁה, גַּם זֶה אַהֲרֹן, הָעָם אֲשֶׁר עִמָּךְ אֵלּוּ שִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, גַּם אַתָּה זֶה מֹשֶׁה, (ו)גַּם זֶה אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא, הָעָם אֲשֶׁר עִמָּךְ, אֵלּוּ שִׁבְעִים זְקֵנִים. כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר, אָמַר לוֹ הִסְתַּכֵּל בְּקוֹרָה זוֹ, כְּשֶׁהִיא לַחָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה נִכְנָסִין תַּחְתֶּיהָ וְאֵינָן יְכוֹלִין

לַעֲמֹד בָּהּ, [כְּשֶׁהִיא יְבֵשָׁה] אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה נְכָנְסִין תַּחְתֶּיהָ יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר.

(שמות יח יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ אִם תִּשְׁמָעֲנִי יִיטַב לָךְ. וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ צֵא הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה. הֱיֵה אַתָּה לָעָם, הֱיֵה לָהֶם כִּכְלִי מָלֵא (דִּבּוּרִים) [דִּבּוּרוֹת], וְהֵבֵאתָ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּרְצֶה וְתָבִין לָהֶם. וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת הַחֻקִּים, אֵלּוּ מִדְרָשׁוֹת. וְהַתּוֹרֹת, אֵלּוּ הַהוֹרָיוֹת. וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ (אֲשֶׁר) יֵלְכוּ בָהּ, זֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, זֶה מַעֲשֶׂה הַטּוֹב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, וְהוֹדַעְתָּ הוֹדַע לָהֶם אֶת חַיֵּיהֶם, אֶת הַדֶּרֶךְ, זֶה בִּקּוּר חוֹלִים, אֲשֶׁר יֵלְכוּ, זֶה קְבוּרַת מֵתִים, בָּהּ, זֶה גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה, זֶה שׁוּרַת הַדִּין, אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, זֶה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. אָמַר מַר (אֲשֶׁר) יֵלְכוּ זֶה בִּקּוּר חוֹלִים. הֱיֵינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים. לֹא נִצְרְכָה דַּאֲפִלּוּ בְּבֶן גִּילוֹ, דְּאָמַר מַר בֶּן גִּילוֹ נוֹטֵל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בַּחֹלִי וַאֲפִלּוּ הָכִי אִבַּעְיָא לֵיהּ לְמֵיזַל לְגַבֵּיהּ, בָּהּ, זוֹ קְבוּרָה, הֱיֵינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, לֹא נִצְרְכָה דַּאֲפִלּוּ זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ. אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִפְּנֵי מָה חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁדָּנוּ בָהּ דִּין תּוֹרָה וְלֹא עָבוּד לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין.

(שמות יח כא-כג) וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם, תֶּחֱזֶה לָהֶם בִּנְבוּאָה, אַנְשֵׁי חַיִל, אֵלּוּ עֲשִׁירִים וּבַעֲלֵי מָמוֹן, יִרְאֵי אֱלֹהִים, אֵלּוּ שֶׁהֵן יְרֵאִים מִן הַמָּקוֹם בַּדִּין, אַנְשֵׁי אֱמֶת, אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה, שׂנְאֵי בָצַע, אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנְאִים לְקַבֵּל מָמוֹן בַּדִּין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם, אַתָּה תֶּחֱזֶה לָהֶם בְּאַסְפַּקְלַרְיָא בְּמַחֲזוֹת זוֹ שֶׁמַּחֲזִין בָּהּ מְלָכִים, אַנְשֵׁי חַיִל, אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה. יִרְאֵי אֱלֹהִים, אֵלּוּ שֶׁעוֹשִׂין פִּשָּׁרָה בַּדִּין, אַנְשֵׁי אֱמֶת, כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא וַחֲבֵרָיו, שׂנְאֵי בָצַע, אֵלּוּ שֶׁהֵן שׁוֹנְאִין מָמוֹן עַצְמָן וְאִם מָמוֹנָם שׁוֹנְאִין קַל וָחֹמֶר מָמוֹן חֲבֵרֵיהֶם. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יִתְרוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם, וַהֲרֵי אַף בִּימֵי מֹשֶׁה הָיוּ מִסִּינַי שֶׁנֶּאֱמַר אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים, לָמָּה נִתְעַלֵּם מֵעֵינֵי מֹשֶׁה, לִתְלוֹת זְכוּת בְּזַכַּאי, כְּדֵי שֶׁיִּתָּלֶה הַדָּבָר בְּיִתְרוֹ.

רמז רעא

תַּנְיָא אֵין מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה עַד שֶׁתֵּצֵא נִשְׁמָתוֹ, וּכְשֶׁמֵּת שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא נִתְקַבְּצוּ קָהָל גָּדוֹל לְקָבְרוֹ, אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא, הוֹצִיאוּ לִי סַפְסָל בֵּין הַקְּבָרוֹת, וְיָשַׁב עָלָיו וְדָרַשׁ וְאָמַר, אַחֵינוּ יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּנִי, לֹא שֶׁאֲנִי חָכָם יֵשׁ כָּאן חֲכָמִים מִמֶּנִּי, לֹא שֶׁאֲנִי עָשִׁיר יֵשׁ כָּאן עֲשִׁירִים מִמֶּנִּי, אַנְשֵׁי דְרוֹם מַכִּירִין אֶת רַבִּי עֲקִיבָא אַנְשֵׁי גָּלִיל מַאִין מַכִּירִין. הָאֲנָשִׁים אֶת עֲקִיבָא הַנָּשִׂים וְהַטַּף מֵאַיִן מַכִּירִין, אָמַר לָהֶם יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשִּׁכְרְכֶם מְרֻבֶּה שֶׁלֹּא

נִצְטַעֲרְתֶּם וּבָאתֶם אֶלָּא לְשֵׁם מִצְוָה, מְנָחָם אֲנִי שֶׁאֵלּוּ הָיוּ לִי שִׁבְעָה בָּנִים וּקְבַרְתִּים יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁבְּנִי בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁזּוֹכֶה אֶת הָרַבִּים, מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת הָרַבִּים וְכוּ' שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) "צִדְקַת ה' עָשָׂה", יָרָבְעָם חָטָא וְכוּ', רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אִלּוּלֵי עָמְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "יִצְפֹּן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה", רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְהִנָּאֵל מִמִּצְרַיִם אִלּוּלֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יד) "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל", רְאוּיָה פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים לֵאָמֵר עַל יְדֵי מֹשֶׁה אִלּוּלֵי עָמַד יִתְרוֹ, רְאוּיָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת לֵאָמֵר עַל יְדֵי מֹשֶׁה אִלּוּלֵי זְכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד, רְאוּי הָיָה פֶּסַח קָטָן לֵיאָמֵר אִלּוּ לֹא עָמְדוּ טְמֵאִים, רְאוּי הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהִבָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנָנוּ יָדֶיךָ" אִלּוּלֵי עָמְדוּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִנָּאֵל בִּימֵי הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, מד) "וְאַף גַּם זֹאת" וְגוֹ', אִלּוּלֵי עָמְדוּ מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְהִשְׁתַּעְבֵּד שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יג) "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם" אִלּוּלֵי פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה" לוּלֵי יָרָבְעָם, רְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקֹלֶל לוּלֵי בֶּן יִשְׂרְאֵלִית, וּפָרָשַׁת שַׁבָּת לוּלֵי מְקוֹשֵׁשׁ, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִפּוֹל בַּחֶרֶב שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט, י) "בַּחֶרֶב (יִפְּלוּ) [יָמוּת] כֹּל חַטָּאֵי עַמִּי" לוּלֵי בִּלְעָם, רְאוּיָה הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם לְחֻרַב וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִשָּׂרֵף שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג, יב) "לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ" לוּלֵי נְבוּכַדְנֶצַּר וַחֲבֵרָיו, וּכְשֶׁהֲרַג טְרַגִינוּס אֶת פַּפּוּס וְלוּלְיָנוּס אֲחִיו בְּלוּדְקְיָא אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מַעֲמִיד שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה יָבֹא אֱלֹהֵיהֶם וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי, אָמְרוּ לוֹ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּשֵׁרִים הָיוּ וּנְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ הָגוּן הָיָה וְרָאוּי שֶׁיֵּעָשֶׂה נֵס עַל יָדוֹ, אֲבָל אַתָּה רָשָׁע וְאֵין רָאוּי שֶׁיֵּעָשֶׂה נֵס עַל יָדְךָ, וְאָנוּ מְחֻיָּבִים מִיתָה לַשָּׁמַיִם וְאִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ הַרְבֵּה אֲרָיוֹת הַרְבֵּה נְחָשִׁים הַרְבֵּה עַקָּרְבִּים שֶׁיָּבֹאוּ וְיִפְגְּעוּ בָּנוּ, אֲבָל כְּשֶׁנְּמוּת תֵּדַע שֶׁאָנוּ מִבְּנֵי בְּנֵיהֶם שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, אָמְרוּ לֹא מֵתוּ עַד שֶׁרָאוּ מְחַטְּטִין עֵינָיו. וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים, שֵׁשׁ מֵאוֹת, שָׂרֵי מֵאוֹת, שֵׁשֶׁת אֲלָפִים, שָׂרֵי חֲמִשִּׁים, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף, שָׂרֵי עֲשָׂרֹת, שִׁשִּׁים אֶלֶף, נִמְצְאוּ כָּל דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע רִיבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. דַּיְנֵי מָמוֹנוֹת דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה, דַּאֲמַר קְרָא וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, וּכְתִיב (דברים כא, טז) "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", הָא כֵּיצַד, יוֹם לְתוֹחֶלֶת דִּין לַיְלָה לְגָמַר דִּין. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר וְכוּ'. וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַאי וְשָׁפְטוּ מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ, לְאַתּוּיֵי יוֹם הַמְּעֻנָּן. וְרַבִּי מֵאִיר הַאי "בְּיוֹם הַנְחִילוֹ" מַאי עָבִיד לֵיהּ, מְבַעְיָא לֵיהּ בַּיּוֹם מַפִּילִין נְחָלוֹת וְאֵין מַפִּילִין נְחָלוֹת בַּלַּיְלָה וְכוּ'. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן בְּטֵלִין מִמְּלַאכְתָּם יְהֵיוּ דָּנִים אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, דְּבָרִים גְּדוֹלִים יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, דְּבָרִים קְטַנִּים יִשְׁפְּטוּ הֵם, אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים

יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, וּדְבָרִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם קְטַנִּים יִשְׁפְּטוּ הֵם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֵלֶיךָ" הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּבְנֵי אָדָם, אֶלָּא בְּדִבְרֵיהֶם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֵין דָּנִין אֶת הַשַּׁבָּט אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. הַאי שַׁבָּט דְּחַטָּא בְּמַאי, אִילֵימָא שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אֵימוּר דְּפָלִיג רַחֲמָנָא בֵּין יְחִידִים לְמְרֻבִּים לְעִנְיַן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, בִּשְׁאַר מְצְוֹת מִי פָּלִיג. אֶלָּא בְּשַׁבָּט שֶׁהֲדַח. לְמֵימְרָא דִּבְדִינָא דְּרַבִּים דַּיְינִינַן לֵיהּ, כְּמָאן, לֹא כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְלֹא כְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּתַנְיָא עַד כַּמָּה עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת, מַעֲשָׂרָה וְעַד מֵאָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מִמֵּאָה וְעַד רִבּוֹ שֶׁל שַׁבָּט, וַאֲפִלּוּ רַבִּי יוֹנָתָן לֹא קָאֲמַר אֶלָּא רִבּוֹ אֲבָל כֻּלּוֹ לֹא. אָמַר רַב מַתְנָה, הָכָא בִּנְשִׁיא שֶׁבָּט שֶׁחָטָא עַסְקִינַן, מִי לֹא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גְּדוֹל, הַאי נַמִּי גָּדוֹל הוּא. עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּבָאִין עַל עִסְקֵי נַחֲלוֹת, וְכִתְחִלָּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַה תְּחִלָּתָהּ שִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כָּאן שִׁבְעִים וְאֶחָד. אִי מַה תְּחִלָּתָהּ קַלְפֵּי אוּרִים וְתֻמִּים וְכָל יִשְׂרָאֵל, אַף כָּאן קַלְפֵּי אוּרִים וְתֻמִּים וְכָל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מַתְוֹרְתָּא כִּדְרַב מַתְנָה. רַבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם בְּשֵׁבָט שֶׁהֲדַח, וּדְקַשְׁיָא לָךְ בֵּי דִינָא דְּרַבִּים (דיינין) [דַּיְינִינַן] לֵיהּ, אִין, אַף עַל גַּב דְּקַטְלִינַן בְּיָחִיד בֵּי דִינָא דְּרַבִּים (דיינין) [דַּיְינִינַן] לֵיהּ, מִי לָא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵי אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא (דברים יז, ה) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא" וְגוֹ' אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ, וְאֵין אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר לִשְׁעָרֶיךָ, הָכָא נַמִּי אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הַשֵּׁבָט כֻּלּוֹ אֶל שְׁעָרֶיךָ. וְאֵין דָּנִין כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד מִנָּא הֲנֵי מִילֵי, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דַּאֲמַר קְרָא כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גְּדוֹל, מֵיתֵיבִי דָּבָר גָּדֹל דָּבָר קָשֶׁה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גָּדוֹל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה", הֲרֵי דָּבָר קָשֶׁה אָמוּר. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא דָּבָר גָּדֹל דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גָּדוֹל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר קָשֶׁה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "דָּבָר הַקָּשֶׁה" הֲרֵי דָּבָר קָשֶׁה אָמוּר, מָה אֲנִי מְקַיֵּם דָּבָר גָּדֹל דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גָּדוֹל. וְהַאי תַּנָּא תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי, חַד לְצַוּאָה וְחַד לַעֲשִׂיָּה. וְאִידָךְ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ גָּדֹל גָּדֹל אוֹ קָשֶׁה קָשֶׁה, מַאי גָּדֹל וּמַאי קָשֶׁה שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר שׁוֹרוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכַמָּה, לְמִיתַת בְּעָלִים דִּידֵיהּ מְדַמֵּינַן לֵיהּ, אוֹ דִילְמָא לְמִיתַת בְּעָלִים דְּעַלְמָא מְדַמֵּינַן לֵיהּ. אָמַר אַבַּיֵי מְדְּקָא מְבַעְיָא לֵיהּ שׁוֹרוֹ מִכְּלָל דְּמָמוֹנוֹ (פשטינן) [פְּשִׁיטָא] לֵיהּ, פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא הוֹאִיל וּכְתִיב כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַּעֲשֶׂה הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל דְּבָרָיו. פְּשִׁיטָא, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּתְנַן אֵין דָּנִין כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ דִּבְרֵיהֶן שֶׁל גָּדוֹל, אֵימָא כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי. מִי כְּתִיב דִּבְרֵי גָּדוֹל, הַדָּבָר הַגָּדֹל כְּתִיב, דָּבָר גָּדוֹל מַמָּשׁ. וְהֶקֵּל מֵעָלֶיךָ

וְנַעֲשׂוּ אִתָּךְ, אֵין בּוֹדְקִין מִן סַנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה, מַאי טַעְמָא, אָמַר רַב נַחְמָן, וְנַעֲשׂוּ אִתָּךְ, בְּדוֹמִין לָךְ. (שמות יח כג) אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים, צֵא וְהַמֻּלֶּךְ בַּגְּבוּרָה, וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד אִם מוֹרֶה לְךָ אַתְּ יָכוֹל לַעֲמֹד, וְאִם לָאו אֵין אַתְּ יָכוֹל לַעֲמֹד. וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא. הַהוּא דַּהֲוָה קַמּוֹבִיד וְאָזִיל מִבֵּי דִּינָא, שָׁקִיל גַּלִּימָא, זַמַּר וְאָזִיל בְּאוֹרְחָא, אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַבִּי יְהוּדָה, שִׁינְנָא, קְרָא כְּתִיב וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקוֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם. (שמות יח כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, וַיִּשְׁמַע לְקוֹל חוֹתְנוֹ וַדַּאי, וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר לוֹ אֱלֹהִים. (שמות יח כז) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁלְּחוֹ מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, נָתַן לוֹ מַתָּנוֹת רַבּוֹת, שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה אַתָּה לָמֵד שֶׁנָּתַן לוֹ (במדבר י, לא) "וַיֹּאמֶר אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ". אָמַר לוֹ, אַתָּה נָתַתָּ לָנוּ עֵצָה טוֹבָה וְעֵצָה יָפָה, וְהַמָּקוֹם הוֹדָה לְדִבָּרֶיךָ, "אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ", אָמַר לוֹ כְּלוּם הַנֵּר מְהַנֶּה אֶלָּא בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ, וְכִי מַה הַנֵּר מְהַנֶּה בֵּין חַמָּה לְלָבָנָה, אַתְּ חַמָּה וְאַהֲרֹן לְבָנָה, מַה יַּעֲשֶׂה הַנֵּר בֵּין חַמָּה לְלָבָנָה, אֶלָּא הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וּמְגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָתִי וַאֲבִיאֵם לְתַלְמוּד וַאֲקָרְבֵם תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. יָכוֹל שֶׁהָלַךְ וְלֹא עָשָׂה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שופטים א, טז) "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וגו' וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם", אֵין עָם אֶלָּא חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲמָנָם כִּי אַתֶּם עָם וְעִמָּכֶם תְּמוּת חָכְמָה". וְיִשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ, וְאַחַר כְּךָ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, אָמַר שְׁלֹמֹה (משלי יד, י) "לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא יִתְעָרֵב זָר". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּנַי הָיוּ מְשֻׁעְבָּדִין בְּטִיט וּלְבֵנִים וְיִתְרוֹ הָיָה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ בְּבֶטַח וְהַשְׁקֵט וּבָא לִרְאוֹת בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה עִם בָּנַי לְפִיכָךְ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ וְאַחַר כְּךָ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. לָמָּה כָךְ, דָּרַשׁ מֹשֶׁה קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִצְוָה אַחַת כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן מִצְוַת פֶּסַח אָמְרָה תּוֹרָה (שמות יב, מג) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", תַּרְיַ"ג מִצְוֹת שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל יְהֵא יִתְרוֹ כָּאן וְיִרְאֶה אוֹתָם, לְפִיכָךְ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה, אַחַר כָּךְ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. (שמות יט א-ב) זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כב, כ) "הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שְׁלִשִׁים", הַתּוֹרָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאוֹתִיּוֹת מְשֻׁלָּשִׁין, וְהָאָבוֹת מְשֻׁלָּשִׁין, וְהַשֵּׁבָט שְׁנִתְּנָה עַל יָדוֹ מְשֻׁלָּשׁ, וּמֹשֶׁה שְׁלִישִׁי בֵּינֵיהֶם וְאוֹתִיּוֹתָיו מְשֻׁלָּשׁוֹת, וְאַחִים שְׁלֹשָׁה וְנִצְפְּנוּ לִשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. הַתּוֹרָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים. וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ מְשֻׁלָּשׁוֹת, אב"ג. הָאָבוֹת מְשֻׁלָּשִׁין, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְהַשֵּׁבֶט שְׁלִישִׁי, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. (וְאוֹתִיּוֹתָיו מְשֻׁלָּשִׁין לֵוִי), וּמֹשֶׁה שְׁלִישִׁי בֵּינֵיהֶם, "אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם". וְאוֹתִיּוֹתָיו מְשֻׁלָּשִׁין, מֹשֶׁה. וְאַחִים שְׁלֹשָׁה, מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם. וְנִצְפְּנוּ לִשְׁלֹשָׁה, (שמות ב, ב) "וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים". לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, "כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי". וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. לָמָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִשִׁי וְלֹא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וְלֹא בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי וְלֹא בְּחֹדֶשׁ אַחֵר, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא שָׁנָה לִי רַבִּי חִיָּא

הַגָּדוֹל, שְׁבוּיָה וּמְשֻׁחְרֶרֶת לֹא יִנָּשְׂאוּ וְלֹא יֵאָרְסוּ עַד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ גֵּרִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ט) "כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם", שְׁבוּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יד, ב) "וְהָיוּ שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם", מְשֻׁחְרָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַמְתִּין לָהֶם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְאַחַר כָּךְ אֶתֵּן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר בַּחֹדֶשׁ בָּא חֹדֶשׁ, אָמַר רַב אָבִין כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מֹשֶׁה בַּסְּנֶה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, יב) "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה", וְהָיָה מֹשֶׁה מְצַפֶּה וְאוֹמֵר אֵימָתַי הוּא בָּא אוֹתוֹ הַקֵּץ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא חֹדֶשׁ שֶׁהָיִיתָ מְצַפֶּה לוֹ. אֵינוֹ אוֹמֵר בַּיֶּרַח הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹ שֶׁאָמַר (מלכים א ו, לז) "בְּיֶרַח זִיו" (שם לח) "בְּיֶרַח בּוּל" "בְּיֶרַח הָאֵיתָנִים", אֶלָּא בַּחֹדֶשׁ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חִדּוּשׁ דְּבָרִים אֲנִי עוֹשֶׂה וּמְחַדֵּשׁ אִתְּכֶם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְעָמַד עַל פִּרְקוֹ בִּקֵּשׁ אָבִיו לְהַשִּׂיאוֹ [וְהָיָה לוֹ אַרְגְּנְטִין יְשָׁנָה], אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁל בְּנִי לְהַשִּׂיאוֹ (בֶּחָצֵר) [בְּאַרְגְּנְטִין] יְשָׁנָה אֶלָּא אִם אַמְתִּין עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה חֲדָשָׁה אֲנִי מְאַחֵר שִׂמְחָתוֹ שֶׁל בְּנִי, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ הֵבִיא נַפָּחִים וְאָמָנִין וְהָיוּ מְצַחְצְחִין בִּכְלֵי נְחֹשֶׁת, הֵבִיא חָרָשִׁים וְהָיוּ מְסָרְגִין בִּכְלֵי עֵץ. כָּךְ כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ בָּהֶן סוּמִין חֵרְשִׁין וְחִגְּרִין, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה כֻּלָּה תְּמִימָה שְׁלֵמָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ח) "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶתֵּן אוֹתָהּ לְדוֹר זֶה יֵשׁ בָּהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין, אַמְתִּין עַד שֶׁיַּעַמְדוּ בְּנֵיהֶן אֲנִי מְאַחֵר בְּשִׂמְחָה שֶׁל תּוֹרָה. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִפֵּא אוֹתָם וְנָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה. וּמִנַּיִן מִי שֶׁהָיָה סוּמָא הָיָה רוֹאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל הָעָם רֹאִים", וּמִי שֶׁהָיָה חֵרֵשׁ נַעֲשָׂה שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, ז) "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וּמִי שֶׁהָיָה חִגֵּר נַעֲשָׂה שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יז) "וַיִּתְיַצְּבוּ".

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לָמָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי תְּאוֹמִים, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה הֱיִינוּ מְקַיְּמִין אוֹתָהּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רְאוּ בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ נָתַתִּי אֶת הַתּוֹרָה בְּמַזַּל תְּאוֹמִים שֶׁאִם יָבֹא עֵשָׂו הָרָשָׁע לְהִתְגַּיֵּר וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה יָבֹא לִלְמֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן פָּתַח, "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל", אָדָם הָרִאשׁוֹן נִצְטַוָּה עַל שֵׁשׁ מִצְוֹוֹת, נֹחַ נִצְטַוָּה עַל אֵבֶר מִן הַחַי, אַבְרָהָם עַל הַמִּילָה, יִצְחָק נִתְחַנֵּךְ לִשְׁמוֹנָה, יַעֲקֹב עַל גִּיד הַנָּשֶׁה, יְהוּדָה עַל הַיְבָמָה, (שם) "וְאַתְּ עֲלִית עַל כֻּלָּנָה", אֲבָל אַתְּ בְּסִינַי תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, מֵאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּנֶגֶד אֵבָרִים שֶׁבָּאָדָם, כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר אוֹמֵר לָאָדָם עֲשֵׂה בִּי אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת, וּשְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שִׁישִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, כָּל יוֹם וְיוֹם אוֹמֵר לָאָדָם בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אַל תַּעֲשֶׂה בִּי אֶת הָעֲבֵרָה הַזֹּאת. (שם ל)

"שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי", שֶׁקֶר הָיָה הַחֵן שֶׁל נֹחַ, (בראשית ו, ח) "וְנֹחַ מָצָא חֵן" וְגוֹ'. "וְהֶבֶל הַיֹּפִי", הֶבֶל הָיָה יָפְיוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, תַּפּוּחַ עָקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה מַכְהֶה גַּלְגַּל חַמָּה, קְלַסְתֵּר פָּנָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמִכֻּלָּם (שם) "אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", זֶה מֹשֶׁה. "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ" אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא מִפְּנֵי מַה הוּא מוֹשֶׁל אֶת הַנְּבִיאִים בַּנָּשִׁים, אֶלָּא מַה הָאִשָּׁה הַזֹּאת אֵינָהּ מִתְבַּיֶּשֶׁת לִתְבֹּעַ צָרְכֵי בֵיתָהּ מִבַּעֲלָהּ, כָּךְ הַנְּבִיאִים אֵינָן מִתְבַּיְּשִׁין לִתְבֹּעַ צָרְכֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, הֱיוּ קוֹרִין אֶת הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וַאֲנִי מַעֲלֶה עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם עוֹמְדִים לִפְנֵי הַר סִינַי וּמְקַבְּלִין אֶת הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. רַבִּי יוּדָן פָּתַח, "יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז" זֶה פַּרְעֹה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ט) "אָמַר אוֹיֵב". (תהלים שם) "וּמִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ" אֵלּוּ הַמִּצְרִיִּים. "יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם אֵידִי" מָאן דְּאָמַר פַּרְעֹה מָאן דְּאָמַר עֲמָלֵק. וּמִכֻּלָּן "וַיהִי ה' לְמִשְׂעָן לִי". "וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב" שֶׁנָּתַן לִי אֶת הַתּוֹרָה, "רְחָבָה מִנִּי יָם". "יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן פַּזְמָא דִּידֵיהּ סְלַקְתְּ לְמֵיתַן לִי אוֹרַיְיתָא, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. רַבִּי יִצְחָק פָּתַח (שה"ש ב ה) "סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת", בִּשְׁתֵּי אֲשׁוֹת אֲשׁוֹ שֶׁל מוֹרִיָּה וְאֲשׁוֹ שֶׁל סְנֶה. דָּבָר אַחֵר בְּאֲשׁוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וּבְאֲשׁוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ הֲלָכוֹת הַמְּאֻשָּׁשׁוֹת. "רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים" אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁרֵיחָן טוֹב כַּתַּפּוּחִים. "כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי" אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה הַפְּרוּטָה מְצוּיָה הָיָה אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִשְׁנָה וּדְבַר תַּלְמוּד, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין הַפְּרוּטָה מְצוּיָה", וּבְיוֹתֵר שֶׁאָנוּ חוֹלִים מִן הַמַּלְכוּת, אָדָם מִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ דָּבָר מִקְרָא דְּבַר אַגָּדָה.

דָּבָר אַחֵר, "כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי", אָמַר רַבִּי לֵוִי, מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁעָמַד מֵחָלְיוֹ אָמַר פַּדְּגוֹגוֹ יֵלֵךְ לוֹ לְאַסְכּוֹלִי, אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲדַיִן לֹא בָּאָה זְיוֹ שֶׁל בְּנִי וְהוּא הוֹלֵךְ לוֹ לְאַסְכּוֹלִי, אֶלָּא יִתְעַדֵּן בְּנִי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ הוּא הוֹלֵךְ לְאַסְכּוֹלִי. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיוּ רְאוּיִין לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְהָיוּ בָהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין מִשִּׁבְעוּד טִיט וּלְבֵנִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲדַיִן לֹא בָּאָן זְיוָן שֶׁל בָּנַי וְהֵן מְקַבְּלִין אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא יִתְעַדְּנוּ בָּנַי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּבְאֵר מַן וּבִשְׂלָו, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אֶת הַתּוֹרָה, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. רַבִּי אָבִין פָּתַח, (משלי כב, כ) "הֲלֹא כְתַבְתִּי לְךָ שְׁלִישִׁים", וּמְשֻׁלָּשִׁין, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שֶׁלֹּא יְהֵיוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּעֵינֶיךָ כִּפְרוֹזְדָּגְמָא יְשָׁנָה אֶלָּא כִּפְרוֹזְדָּגְמָא חֲדָשָׁה שֶׁהַכֹּל רָצִים לִקְרָאתָהּ, שְׁלִישִׁים, שְׁלֹשׁוֹם כְּתִיב וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כו, טז) "ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת". רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק "שָׁלִישִׁים" גִּבּוֹרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמְרַתְּ "וְשָׁלְשֹׁם עַל כֻּלּוֹ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, דִּבְרֵי תוֹרָה נִמְשָׁלוּ כַּזַּיִן,

מַה זַּיִן זֶה מִתְקַיֵּים לְבָעֲלָיו כָּךְ אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁעָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן, מַה טַּעַם, (תהלים קמט, ו) "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם". רַבִּי יוּדָן אָמַר "פִּיפִיּוֹת" תּוֹרָה בִּכְתָב וְתוֹרָה בְּעַל פֶּה. וְרַב נַחְמָן אָמַר פֶּה פִּיּוֹת, חֶרֶב שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת מִשְׁנֵי צְדָדֶיהָ, נוֹתֶנֶת חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי אוֹמֵר, "כִּי הָיוּ שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים", גּוֹזְרִין עַל הָעֶלְיוֹנִים וְהֵן עוֹשִׂין, וְעַל הַתַּחְתּוֹנִים וְהֵן עוֹשִׂין. אָמַר רַבִּי חִיָּיא גְּבוֹרִים הֵן דִּבְרֵי תוֹרָה לִפְרֹעַ מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עָמֵל בָּהֶן כָּל צָרְכָּן. אָמַר רַבִּי אַבָּא דִּבְרֵי תוֹרָה נִמְשְׁלוּ לְקוֹנְדִּיטוֹן מַה קוֹנְדִּיטוֹן הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ יַיִן יֵשׁ בּוֹ דְּבַשׁ יֵשׁ בּוֹ פִּלְפְּלִין, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה יֵשׁ בּוֹ יַיִן שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש א, ב) "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן", יֵשׁ בּוֹ דְּבַשׁ, (תהלים יט, יא) "וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ", יֵשׁ בּוֹ פִּלְפְּלִין, "אִמְרַת ה' צְרוּפָה". (ישעיה מג, יב) "אָנֹכִי הִגַּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם זָר וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה' וַאֲנִי אֵל". "אָנֹכִי הִגַּדְתִּי" בְּמִצְרַיִם (שמות ד, כח) "וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל דִּבְרֵי ה'". "וְהוֹשַׁעְתִּי" בַּיָּם. "וְהִשְׁמַעְתִּי" בְּסִינַי (תהלים עו, ט) "מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין". "וְאֵין בָּכֶם זָר", זֶה יִתְרוֹ. "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה' וַאֲנִי אֵל". תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אִם אַתֶּם עֵדַי אֲנִי אֵל, אֵין אַתֶּם עֵדַי כִּבְיָכוֹל אֵינִי אֵל. לַכֹּל זְמַן זְמַן הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן שְׁיִכָּנֵס לְגַן עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו) "וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן". וּזְמַן הָיָה לוֹ שֶׁיֵּצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם". זְמַן הָיָה לוֹ לְנֹחַ וּלְבָנָיו לִכָּנֵס אֶל הַתֵּבָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז, א) "בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה". וּזְמַן הָיָה לוֹ שֶׁיֵּצֵא (שם ח, טז) "צֵא מִן הַתֵּבָה". זְמַן הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם שֶׁתִּנָּתֵן מִילָה עַל יָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר". וּזְמַן הָיָה שֶׁתְּמוּל לְבָנָיו שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד בְּמִצְרַיִם וְאֶחָד בַּמִּדְבָּר. "וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם", אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, חֵפֶץ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן שָׁמַיִם נִתַּן לְמַטָּה, וְאֵי זוֹ זוֹ תּוֹרָה אֵימָתַי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. (משלי ח, כ) "בְּאֹרַח צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט", הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת בְּאֵיזֶה שְׁבִיל אֲנִי מְצוּיָה, בְּדַרְכָּן שֶׁל עוֹשֵׂי צְדָקָה. "בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט", אָמַר רַב הוּנָא מָשָׁל לִסְקִיפְּסָטִי שֶׁל מַטְרוֹנָא כְּשֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק מְשַׁמְּטִים סִיחַ וְזַיִן מִלְּפָנֶיהָ, וְסִיחַ וְזַיִן מֵאַחֲרֶיהָ, כָּךְ הִיא הַתּוֹרָה דִּינִים מִלְּפָנֶיהָ (שמות טו, כה) "שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט", (שמות יח, כא) "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם", וְדִינִים מֵאַחֲרֶיהָ, "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם".

רמז רעג

(שה"ש ב, ג) "כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר", מַה הַתַּפּוּחַ הַזֶּה הַכֹּל בּוֹרְחִין מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין לוֹ צֵל כָּךְ בָּרְחוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי", מַה תַּפּוּחַ הַזֶּה מוֹצִיא נִצּוֹ קֹדֶם לְעֶלְיוֹ כָּךְ הִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיָּה לִשְׁמִיעָה, מַה תַּפּוּחַ זֶה אֵינוֹ גּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו אֶלָּא בְּסִיוָן, כָּךְ לֹא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל

רֵיחַ טוֹב בָּעוֹלָם אֶלָּא בְּסִיוָן, אֵימָתַי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מָשָׁל וְכוּ' וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן אָמְרוּ הֲרֵי שָׁעָה שֶׁתִּתְכַּנֵּס מַטְרוּנָא לְחֻפָּה, כָּךְ כָּאן כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, אָמְרוּ הֲרֵי שָׁעָה שֶׁתִּנָּתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁבָּה בְּנוֹ, וְהָלַךְ וּפָדָה בְּנוֹ, אָמַר הֵיאַךְ מוֹנִין אַפַּטְיָא לְפִדְיוֹן בְּנִי, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ מוֹנִין אַפַּטְיָא לִיצִיאַת מִצְרַיִם, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ, וְאָמַר הֵיאַךְ מוֹנִין אַפַּטְיָא לְנִשּׂוּאֵי בִּתִּי, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ מוֹנִין אַפַּטְיָא לְמַתַּן תּוֹרָה. בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי וְכוּ', אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְטַיֵּל בַּשּׁוּק וּפָגַע בְּאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמְלֵא חֵיקוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אָמַר הַמֶּלֶךְ פִּתְחוּ לוֹ תִּסְוָורִיּוֹת שֶׁלִּי, שֶׁלֹּא יְהֵא בְּנִי אוֹמֵר אִלּוּלֵי אוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֹא הָיָה לִי מַה לִּיתֵּן לוֹ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אִילּוּלֵי שֶׁבָּא יִתְרוֹ וְלִמְּדָם אֶת הַדִּינִין לֹא הָיָה לוֹ לִיתֵּן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא הֲרֵינִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁכְּלָהּ דִּינִים. (שמות כא, א) "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". אָמַר רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִשְׂא אִשָּׁה בַּת טוֹבִים וּבַת גְּנִיסִים, אָמַר אֵינִי תּוֹבֵעַ בָּהּ אֶלָּא מִשֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה בָּהּ כַּמָּה טוֹבוֹת וְאַחַר כָּךְ אֲנִי תּוֹבֵעַ בָּהּ, רָאָה אוֹתָהּ עֲרֻמָּה וְהִלְבִּישָׁהּ, (יחזקאל טז, י) "וַאַלְבִּשֵׁךְ רִקְמָה", בַּיִּם וְהֶעֱבִירָהּ, "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה", בָּאוּ עָלֶיהָ שַׁבָּאִים וְהִצִּילָהּ, אִלּוּ עֲמָלֵקִים, רָאָה אוֹתָהּ אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם וּמְלֵא חֵיקוֹ גְּלוּסְקָאוֹת, אֵצֶל הַחֲנָוָנִי, וְהִשְׁקָה אוֹתָהּ קוֹנְדִּיטוֹן, אֵצֶל הַפַּטָּם וּמְלֵא חֵיקוֹ פְּטוּמוֹת, אֵצֶל פַּרְקְרוֹס וּמְלֵא חֵיקוֹ פַּרְקְרִירִיסִים, כָּךְ גְּלוּסְקָאוֹת (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם", קוֹנְדִּיטוֹן (במדבר כא, יז) "אָז יָשִׁיר אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלִי בְּאֵר", פְּטוּמוֹת, (שם יא, לא) "וַיָּגָז שַׂלְוִים", פַּרְקְרוֹס "וַיְנַקֵּהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ וְקָבַע קַרְטִיסִין, בְּנֵי רוֹמִי לֹא יֶחֱתוּן לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לָא יֶחֱתוּן לְרוֹמִי, וְכֵיוָן שֶׁהִשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ הִתִּיר קַרְטִיסִין. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה (תהלים קטו, טז) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם", מִשֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים", (להלן פסוק כ) "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינָי". (משלי ג, יז) "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם", בְּקֹשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ חֲלוּקִים אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, וְהָיוּ אוֹמְרִים בְּכָל שָׁעָה "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה", מַה כְּתִיב (שמות יג, כ) "וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם" הָיוּ נוֹסְעִין בְּמְרִיבָה וְחוֹנִין בִּמְרִיבָה, כְּשֶׁבָּאוּ לְסִינַי הוּשְׁווּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אַחַת, "וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל, נַעֲשׂוּ הוֹמְנְיָא אַחַת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שָׁלוֹם, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָהּ לְאֻמָּה שֶׁהִיא אוֹהֶבֶת שָׁלוֹם, הֲוֵי "כָּל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם". בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, חִדּוּשׁ דְּבָרִים אֲנִי מְחַדֵּשׁ בָּכֶם, וְעוֹשֶׂה בָּכֶם מֵעֵין דִּגְמַת הָעוֹלָם הַבָּא. מַה לֶּעָתִיד לָבֹא, (ישעיה ה, ה) "וְאָזְנֵי חֵרְשִׁים תִּפָּתַחְנָה", אַף הָכָא (שמות כד, ז)

"כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". מַה לֶּעָתִיד לָבֹא "אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ" וְגוֹ' אַף הָכָא (להלן פסוק ח) "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו". וּמִפְּנֵי מַה נִתְּנָה בַּמִּדְבָּר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם אֵין אָדָם מַפְקִיר עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר אֵינוֹ זוֹכֶה לְדִבְרֵי תוֹרָה, וּמַה הַמִּדְבָּר הַזֶּה אֵין לוֹ סוֹף, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין לָהֶם סוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר "אָרְכָּהּ מֵאֶרֶץ מִדָּה" וְגוֹ', וּכְשֵׁם שֶׁאֵין לָהּ סוֹף כָּךְ אֵין לְמַתַּן שְׂכָרָהּ סוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, כ) "מַה רַב טוּבְךָ" וְגוֹ'. בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי, וְכִי בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ, אֶלָּא כְּשֶׁאַתָּה לָמֵד תּוֹרָה לֹא יְהוּ בְעֵינֶיךָ יְשָׁנִים אֶלָּא כְּאִלּוּ הַיּוֹם נִתְּנָה. "בַּיּוֹם הַהוּא" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא בַּיּוֹם הַזֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה וְהָיוּ יְחִידִין יְגֵעִים בָּהּ, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא אֲנִי מְלַמְּדָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל וְהֵן לוֹמְדִין אוֹתָהּ וְאֵינָן שׂוֹכְחִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, לב) "כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם ה' נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתֲּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, כְּשֵׁם שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ".

רמז רעד

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מַגִּיד שֶׁמּוֹנִין חֳדָשִׁים לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֵין לִי אֶלָּא חֳדָשִׁים, שָׁנִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר א, א) "בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית". אֵין לִי אֶלָּא בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בְּפֶרֶק אַחֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם לג, לח) "בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כָּל אֵלּוּ עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (מלכים א ו, א) "וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" וְגוֹ'. כָּל אֵלּוּ עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה בַּיִת, מִשֶּׁנִּבְנָה הַבַּיִת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְהִי מִקֵּץ [עֶשְׂרִים] שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה" וְגוֹ'. לֹא רָצוּ לִמְנוֹת לְבִנְיָנוֹ יִמְנוּ לְחָרְבָּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מ, א) "אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". לֹא רָצוּ לִמְנוֹת לְעַצְמָן יִמְנוּ לַאֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ". (דניאל ב, א) "וּבִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְמַלְכוּת נְבֻכַדְנֶצַּר". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש א, ח) "אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתְּ וְגוֹ' וְעָבַדְתְּ אֶת אֹיְבַיִךְ". וּכְבַר הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עוֹלֶה לִמְעוֹן יְהוּדָה רָאָה רִיבָה אַחַת שֶׁהָיְתָה מְלַקֶּטֶת שְׂעוֹרִים מִתַּחַת גְּלָלֵי הַסּוּס, אָמַר לָהֶם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו רִיבָה זוֹ מַה הִיא אָמְרוּ לוֹ עִבְרִית, סוּס זֶה שֶׁל מִי הוּא אָמְרוּ לוֹ שֶׁל פָּרָשׁ עֲרָבִי הוּא, אָמַר לָהֶם לְתַלְמִידָיו כָּל יָמַי הָיִיתִי קוֹרֵא הַפָּסוּק הַזֶּה וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ מַה הוּא (שה"ש שם) "אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ" וְגוֹ', לֹא רְצִיתֶם לְהִשְׁתַּעְבֵּד לַשָּׁמַיִם הֲרֵי אַתֶּם מִשְׁתַּעְבְּדִים לִפְגוּמֵי גוֹיִם עַרְבִיִּים, לֹא רְצִיתֶם לִשְׁקֹל שִׁקְלֵיכֶם לַשָּׁמַיִם בְּקֵעַ לְגֻלְגֹּלֶת הֲרֵי אַתֶּם שׁוֹקְלִים חֲמִשָּׁה עָשָׂר שְׁקָלִים לְמַלְכוּת אוֹיְבֵיכֶם, לֹא רְצִיתֶם לְתַקֵּן אֶת הַדְּרָכִים וְאֶת הָרְחוֹבוֹת הָעוֹלִין לְבֵית הַבְּחִירָה, הֲרֵי אַתֶּם מְתַקְּנִין אֶת הַבּוּרְגָנִין הָעוֹלִין לְשֶׁלְחַן מְלָכִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים שם) "תַּחַת

אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ" וְגוֹ', "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ" בְּאַהֲבָה, "וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ" בְּשִׂנְאָה, "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ" בְּשִׂבְעָ, "וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְחֹסֶר כֹּל", שֶׁנִּטְלָה דַּעַת מֵהֶן. דָּבָר אַחֵר "וּבְחֹסֶר כֹּל" וְגוֹ' חֲסֵרִים בְּתַלְמוּד תּוֹרָה.

בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, רֹאשׁ חֹדֶשׁ הָיָה, לְכָךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹם הַזֶּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

רמז רעה

וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, אֶלָּא הִקִּישׁ נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים לְבִיאָתָן מִדְבַּר סִינַי, מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי בִּתְשׁוּבָה, אַף נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים בִּתְשׁוּבָה.

דָּבָר אַחֵר הִקִּישׁ בִּיאָתָן מִדְבַּר סִינַי לִנְסִיעָה מֵרְפִידִים, מַה נְּסִיעָתָן מֵרְפִידִים הִכְעִיסוּ לַמָּקוֹם וּלְשָׁעָה קַלָּה עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִתְקַבְּלוּ, אַף בִּיאָתָן מִדְבַּר סִינַי הִכְעִיסוּ לַמָּקוֹם וּלְשָׁעָה קַלָּה עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִתְקַבְּלוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים פא, ח) "אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם" מִשָּׁעָה שֶׁהָיִיתִי עוֹנֶךָ וּמֵגֵן עָלֶיךָ וּמַרְעִים עָלֶיךָ אֶת כָּל הָעוֹלָם, מֵאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אַתָּה קוֹרֵא בַּסֵּתֶר אֲנִי אֶעֱנְךָ בַּגְּלוּי וּמַרְעִים עָלֶיךָ אֶת כָּל הָעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהַכְעִיס שֶׁהֵן עֲתִידִין לְנַאֵץ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר דָּרַשׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ישעיה סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר" וְגוֹ' "וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה" וְגוֹ', וְכִי לֹא הָיָה גָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהֵן עֲתִידִין לְשַׁקֵּר, (מה) תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" גָּלוּי הָיָה לְפָנָיו שֶׁהֵן עֲתִידִין לְשַׁקֵּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ", אֶלָּא לֹא הוֹשִׁיעָם כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהַכְעִיס אֶלָּא כִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵין עֲתִידִין לְבָגֹד בּוֹ עוֹלָמוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ", וְאַף עַל פִּי כֵן (שם לח) "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן". וְאוֹמֵר (ישעיה ו, י) "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה" וְגוֹ' "וְשָׁב" הוּא לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה "וְרָפָא לוֹ". וַיִּחָנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאִלּוּ נִתְּנָה תּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ אוֹמְרִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָכֶם חֵלֶק בָּהּ, אֶלָּא נִתְּנָה בַּמִּדְבָּר, דִּימוּס פַּרְהֶסְיָא בְּמָקוֹם הֶפְקֵר, כָּל הָרוֹצֶה לְקַבֵּל יָבֹא וִיקַבֵּל. יָכוֹל נִתְּנָה בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק טז) "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר". יָכוֹל נִתְּנָה בְּשִׁתִּיקָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים". יָכוֹל לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַקּוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים כט, ד יא) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים וְגוֹ' קוֹל ה' חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר וְגוֹ' קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב", אָמַר בִּלְעָם לְכָל הָעוֹמְדִים עָלָיו "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", פָּתְחוּ וְאָמְרוּ "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, "לֹא (מַראשׁ) בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי בִּמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ", לֹא בִּמְקוֹם הֶסְתֵּר וְלֹא בִּמְקוֹם אֲפֵלָה. (שם)

"לֹא אָמַרְתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב תֹּהוּ בַקְּשׁוּנִי", לֹא נְתַתִּיהָ פַּנְגֵּס. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אֲנִי ה' דֹּבֵר צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים", עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי הַמִּצְוֹת הִקְדַּמְתִּי לָהֶן מַתַּן שְׂכָרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ" וְגוֹ' וּכְתִיב (ויקרא כה, כא) "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם", יָכוֹל אֵלּוּ בִּלְבַד וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (תהלים קה, מד) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם", מִפְּנֵי מַה "בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ". הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים קמז, יט כ) "מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב וְגוֹ' לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי", וְכִי מָה עָשׂוּ הַגּוֹיִם אֶלָּה שֶׁלֹּא רָצָה לִיתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה, "וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם" שֶׁלֹּא רָצוּ לְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבֹא וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה וְגוֹ' לְפָנָיו יֵלֵךְ דָּבֶר וְגוֹ' עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ" וְגוֹ'. וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר. כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיִּסְעוּ וַיַּחֲנוּ נוֹסָעִים בְּמַחֲלֹקֶת, אֲבָל כָּאן הוּשְׁווּ לֵב אֶחָד, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר. שָׁם, מַגִּיד שֶׁאָמַר לָהֶם, זְמַן הַרְבֵּה אַתֶּם עוֹשִׂין שָׁם, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ פָּחוֹת עֲשָׂרָה יָמִים. נֶגֶד הָהָר, לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַר, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא נֶגֶד, פָּנִים לַמִּזְרָח.

רמז רעו

(שמות יט ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, כָּל הַשְּׁבִיעִיִּים חֲבִיבִים לְמַעְלָה. הָרָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי חָבִיב. שָׁמַיִם, וּשְׁמֵי שָׁמַיִם, זְבוּל, מָעוֹן, מָכוֹן, עֲרָבוֹת. (תהלים סח, ה) "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת". בָּאָרְצוֹת הַשְּׁבִיעִי חָבִיבָה, אֶרֶץ, אֲדָמָה, אַרְקָא, גֵּיא, צִיָּה, נְשִׁיָּה, תֵּבֵל (תהלים ט, ט) "וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק". בַּדּוֹרוֹת הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, "אָדָם, שֵׁת, אֱנוֹשׁ, קֵינָן, מַהֲלַלְאֵל, יֶרֶד, חֲנוֹךְ", (בראשית ה, כד) "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים". בָּאָבוֹת הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, אַבְרָהָם, יִצְחָק, וְיַעֲקֹב, לֵוִי, קְהָת, עַמְרָם, מֹשֶׁה וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים. בַּבָּנִים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, (אֱלִיהוּ) [אֱלִיאָב], אֲבִינָדָב, שִׁמְעָא, נְתַנְאֵל, רַדַּי, אַצְּם, דָּוִד, (דהי"א ב, טו) "דָּוִיד הַשְּׁבִעִי". בַּמְּלָכִים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, שָׁאוּל, אִישׁ בּשֶׁת, דָּוִד, שְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא, "וַיִּקְרָא אָסָא אֶל ה'" וְגוֹ', בַּשְּׁמִיטִים הַשְּׁבִיעִית חֲבִיבָה, (ויקרא כה, י) "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". בַּשָּׁנִים הַשְּׁבִיעִית חֲבִיבָה, "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ". בַּיָּמִים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, (בראשית ב, ג) "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי". בֶּחֳדָשִׁים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, (ויקרא כג, כד) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ".

וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, זֶה יוֹם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וַיִּקְרָא אֵלָיו, מַגִּיד שֶׁקְּרִיאָה קְדָמָה לְדִבּוּר. כֹּה בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כֹּה בַּסֵּדֶר הַזֶּה. כֹּה בְּעִנְיָן זֶה. כֹּה שֶׁלֹּא תִּפְחוֹת וְלֹא תּוֹסִיף. כֹּה תֹּאמַר לְבֵית יַעֲקֹב, אֵלּוּ הַנָּשִׁים וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ הָאֲנָשִׁים.

דָּבָר אַחֵר לְבֵית יַעֲקֹב, בִּזְכוּת יַעֲקֹב, וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר כֹּה תֹאמַר אֱמֹר בְּלָשׁוֹן רַכָּה רָאשֵׁי הַדְּבָרִים לַנָּשִׁים, וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַקְדֵּק עִמָּהֶן. (שמות יט ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם, לֹא בְּמַסֹּרֶת אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, לֹא כְּתָבִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם, וְלֹא עֵדִים אֲנִי מַעֲמִיד עֲלֵיכֶם, אֶלָּא אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, רְאוּ עַל כַּמָּה חַיָּבִין לִי עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים לְשֶׁעָבַר, וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶן אֶלָּא עַל יֶדְכֶם. וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זֶה יוֹם רַעֲמְסֵס לְפִי שֶׁנִּתְקַבְּצוּ כֻּלָּן וּבָאוּ לְרַעֲמְסֵס לְשָׁעָה קַלָּה. וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלַי לְפָנַי הַר סִינַי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה מַתַּן תּוֹרָה, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶן שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל [וְחוֹזְרִין לִפְנֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל] וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִיל עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלַי לְבֵית הַבְּחִירָה.

דָּבָר אַחֵר וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים, מַה נִּשְׁתַּנָּה הַנֶּשֶׁר הַזֶּה מִכָּל הָעוֹפוֹת כֻּלָּן, שֶׁכָּל הָעוֹפוֹת כֻּלָּן נוֹתְנִין אֶת בְּנֵיהֶן בֵּין רַגְלֵיהֶן מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְיָרְאִין מֵעוֹף אַחֵר שֶׁהוּא פּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶן, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם זֶה בִּלְבַד, שֶׁמָּא יִזְרֹק בּוֹ אָדָם חֵץ, אָמַר מוּטָב שֶׁיִּכָּנֵס בִּי הַחֵץ וְלֹא בִּבְנִי. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהָיָה בְּנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו, בָּאוּ לִסְטִין לִשְׁבּוֹתוֹ מִלְּפָנָיו נְטָלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו, בָּא זְאֵב לִטְּלוֹ מִלְּאַחֲרָיו נְטָלוֹ מִלְּאַחֲרָיו וּנְתָנוֹ מִלְּפָנָיו, לִסְטִין לְפָנָיו וְזְאֵב לְאַחֲרָיו נְטָלוֹ וּנְתָנוֹ עַל כְּתֵפָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לא) "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. (שמות יט ה) וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ, וְעַתָּה קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם, שֶׁכָּל הַתְּחָלוֹת קָשׁוֹת. אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ, שָׁמַע אָדָם מִצְוָה אַחַת מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ מִצְווֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כו) אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע. שָׁכַח מִצְוָה אַחַת מַשְׁכִּיחִין אוֹתוֹ מִצְווֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יט) "שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח". וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר זֶה בְּרִית שַׁבָּת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה בְּרִית מִילָה, וַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים, שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִין לִי וְעוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָתִי, וְלֹא תִּהְיוּ עוֹסְקִין בְּדָבָרִים אֲחֵרִים. סְגֻלָּה מַה סְּגֻלָּתוֹ שֶׁל אָדָם חֲבִיבָה עָלָיו, כָּךְ תִּהְיוּ חֲבִיבִין עָלַי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע אֹזֶן, יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה מְסֻגֶּלֶת אַחַר בַּעֲלָהּ, וְהַבֵּן אַחַר אָבִיו, וְהָעֶבֶד אַחַר אֲדוֹנָיו, וְהַשִּׁפְחָה אַחַר גְּבִרְתָּהּ, יְכוֹל אַף אַתֶּם מְסֻגָּלִין לִי מֵאֲחוֹרַי, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ.

(שמות יט ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי, כְּבָיְכוֹל אֵינִי מַעֲמִיד וְאֵינִי מַשְׁלִיט עֲלֵיכֶם אֶלָּא אֲנִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן" וְגוֹ'. מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, אֵינִי מַמְלִיךְ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם עֲלֵיכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי" וְגוֹ', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עָתִיד לִהְיוֹת לוֹ בָּנִים כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ". אִי בָּנִים יָכוֹל דְּווּיִם וּכְפוּפִים, תַּלְמוּד לוֹמַר

(שם) "תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים". אִי "לְשָׂרִים" יָכוֹל פְּרַגְמָטוּטִין, תַּלְמוּד לוֹמַר מַמְלָכָת. אִי מֶלֶךְ יָכוֹל חוֹזֵר וּמְכַבֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר כֹּהֲנִים, בַּטְלָנִים כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ח, יח) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ". מִכָּאן אָמְרוּ רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים עַד שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, מִשֶּׁעָשׂוּ הָעֵגֶל נִטְּלוּ מֵהֶם וְנִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׂה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל", מְשׁוּלִּין כַּשֶּׂה, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל שֶׂה לוֹקֶה אֶחָד מֵחֲבֵרָיו וְכֻלָּן מַרְגִּישִׁין, כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל אֶחָד מֵהֶן (חוֹטֵא) [נֶהֱרָג] וְכֻלָּן (נֶעֱנָשִׁין) [מְצַעֲרִין] אֲבָל עַכּוּ"ם אֵינוֹ כֵן אֶלָּא אִם נֶהֱרָג אֶחָד מֵהֶן כֻּלָּן שְׂמֵחִים בְּמַפַּלְתּוֹ. וְגוֹי קָדוֹשׁ, קְרָאוֹ גּוֹי קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים"א יז, כא) "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". קְדוֹשׁ מְקֻדָּשִׁים, פְּרוּשִׁים מֵעוֹבְדֵי אֱלִילִים וּמִשְׁקּוּצֵיהֶם. אֵלֶּה הַדְּבָרִים, שֶׁלֹּא תִּפְחוֹת וְשֶׁלֹּא תּוֹסִיף. אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּסֵּדֶר הַזֶּה. (שמות יט ז) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם, מַגִּיד שֶׁמֹּשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים. וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם, הֵאִיר אֶת עֵינֵיהֶם. אֵת כָּל הַדְּבָרִים, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה', אַף לְנָשִׂים אָמוּר. (שמות יט ח-י) וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ, לֹא עָנוּ בַּחֲנָפָה, וְלֹא קִבְּלוּ זֶה מִזֶּה, אֶלָּא הִשְׁווּ כֻּלָּן לֵב אֶחָד וְאָמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה (וְנִשְׁמָע), וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ' וְכִי הָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְהָשִׁיב, אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָשִׁיב.

דָּבָר אַחֵר לִיתֵּן שְׂכָר לְמֹשֶׁה עַל כָּל עֲלִיָּה וַעֲלִיָּה וְעַל כָּל יְרִידָה וִירִידָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, בְּעָנָן עָבֶה, וְאֵי זֶה עָרְפֶּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יח) "וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל" וְגוֹ'. בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם וְגוֹ', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה הֲרֵינִי אוֹמֵר לְךָ דָּבָר וְאַתָּה מַחֲזִירֵנִי וַאֲנִי מוֹדֶה לְךָ, שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים גָּדוֹל מֹשֶׁה שֶׁהוֹדָה לוֹ הַמָּקוֹם. וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין אָנוּ צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת לְמֹשֶׁה גָּדוֹל מֹשֶׁה שֶׁהוֹדָה לוֹ הַמָּקוֹם. וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין אָנוּ צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת לְמֹשֶׁה גָּדוֹל אֶלָּא אִם כֵּן עָשִׂינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁחָזַר בּוֹ בְּדִבּוּרוֹ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה הֲרֵינִי קוֹרֵא לְךָ מֵרֹאשׁ הָהָר וְאַתָּה עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה". וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם, גַּם בְּךָ גַּם בַּנְּבִיאִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד אַחֲרֶיךָ. וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ', וְכִי מָה אָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל אוֹ מָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לַמָּקוֹם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ג) "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם", אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים עוֹנְשִׁין בְּשִׂמְחָה הֲרֵי אַתֶּם מְקַבְּלִים שָׂכָר, וְאִם לָאו הֲרֵי אַתֶּם מְקַבְּלִים פֻּרְעָנוּת, וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹנְשִׁין בְּשִׂמְחָה. רַבִּי אוֹמֵר, וְכִי מָה אָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ מָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לַמָּקוֹם, אֶלָּא אָמְרוּ רְצוֹנֵנוּ לִשְׁמֹעַ מִפִּי מַלְכֵּנוּ, וְלֹא דּוֹמֶה שׁוֹמֵעַ מִפִּי פַּרְגּוֹד לְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ. אָמַר הַמָּקוֹם תֵּן לָהֶם מַה שֶּׁבִּקְּשׁוּ בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ.

דָּבָר אַחֵר אָמְרוּ רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת מַלְכֵּנוּ, לֹא דוֹמֶה שׁוֹמֵעַ לִרוֹאֶה, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם תֵּן לָהֶם מַה שֶּׁבִּקְּשׁוּ, "כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד ה'" וְגוֹ'. (לעיל פסוק ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים", אָמַר רַב אַשִׁי, אָמַר לִי הוּנָא בַּר נָתָן, הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּיִזְגְּדַר מַלְכָּא, וַהֲוָה מִדְּלִי לִי הֶמְיָינָאי וְתֵיתֵייהּ נִיהֲלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ כְּתִיב בְּכוּ. כִּי אָתָאי לְקַמֵּיהּ דְּאֲמִימַר אָמַר לֵיהּ אִיקַיֵּים בָּךְ (ישעיה מט, כג) "וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנֶיךָ". כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, רָאוּי הָיָה לוֹמַר "נִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה" אֶלָּא אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְהַקְדּוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים עַד שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּם קִיַּמְנוּם. "אָנֹכִי" קַיֶּים יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה, ב) "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְגוֹ' הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר". (שמות כ, ז) "לֹא תִשָּׂא" קַיֶּים אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, כב) "הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה'". "זָכוֹר" קַיֶּים יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, טז) "וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן". "כַּבֵּד" קַיֶּים יִצְחָק, כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. (שמות כ, יג) "לֹא תִרְצָח" קַיֶּים יְהוּדָה, (בראשית לז, כו) "מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ". "לֹא תִנְאָף" קַיֶּים יוֹסֵף, בְּאֵשֶׁת פּוֹטִיפַרְע. (שם) "לֹא תִגְנֹב" קַיְמוּ הַשְּׁבָטִים, (בראשית מד, ח) "וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב". (שם) "לֹא תַעֲנֶה", קַיֶּים אַבְרָהָם, שֶׁהֵעִיד לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁאַתָּה רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. אַף הוּא קַיֶּים "לֹא תַחְמֹד", שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, כג) "אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל".

רמז רעז

דָּרַשׁ רַבִּי סִימַאי, בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בָּאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וּלְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל קָשְׁרוּ לוֹ שְׁנֵי כְתָרִים אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה, וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל יָרְדוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וּפְרָקוּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב". בְּחוֹרֵב טָעֲנוּ וּבְחוֹרֵב פָּרְקוּ. בְּחוֹרֵב טָעֲנוּ כִּדְאָמְרָן. בְּחוֹרֵב פָּרְקוּ דִּכְתִיב "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֻלָּן זָכָה מֹשֶׁה וּנְטָלָן, דְּסָמִיךְ לֵיהּ (שם ז) "וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, יא) "וּפְדוּיֵי ה' יְשׁוּבוּן וְגוֹ' וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם בָּנַי מִי גִּלָּה לָכֶם רָז זֶה, שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ, דִּכְתִיב "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו" וְגוֹ' בְּרִישָׁא עוֹשֵׂי וַהֲדַר לִשְׁמֹעַ. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא מַאי דִּכְתִיב כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתַפּוּחַ, מַה תַּפּוּחַ זֶה פֵּרְיוֹ קוֹדֵם לְעָלָיו, אַף יִשְׂרָאֵל הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. הַהוּא מִינָּאָה דְּחַזְיֵיהּ לְרָבָא דְּקָא מְעַיֵּן בַּשְׁמַעְתָּא וְיָהֵב אֲצִבְּעֵיהּ דִּידֵיהּ תּוֹתֵי כַּרְעֵיהּ וְקָא מַיֵּיץ לֵיהּ וְקָא נָבְעֵי אֲצִבַּעְתָּן דָּמָא, אָמַר לֵיהּ, עַמָּא פְּזִיזָא דְּאַקְדִּים פֻּמַּהּ לְאוּדְנֵיהּ, אַכַּתִּי

בְּפַחֲזוּתַיְיכוּ קַיְימִיתוּ, בְּרֵישָׁא הֲוָה לְכוּ לְמֶשְׁמַע, אִי מָצִיתוּ קַבְּלִיתוּ וְאִי לָא לָא קַבְּלִיתוּ. אָמַר לוֹ אֲנָן דְּסָגִינָן בִּשְׁלֵמוּתָא כְּתִיב בֵּן (משלי יא, ג) "תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", הֲנָךְ אִינְשֵׁי דְּסָגָן בְּעַרְמוּמִיתָא כְּתִיב (שם) "וְסֶלֶף בֹּגְדִים יְשָׁדֵם".

רמז רעח

תָּנוּ רַבָּנָן בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשִׁבְעָה בּוֹ. אָמַר רָבָא דְּכוּלֵי עָלְמָא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָתוּ לְמִדְבַּר סִינַי, כְּתִיב הָכָא (לעיל פסוק א) "בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי", וּכְתִיב הָתָם "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", מַה לְהַלָּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אַף כָּאן רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּדְכוּלֵי עָלְמָא בְּשַׁבָּת נִתְּנָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא (שמות כ, ח) "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" וּכְתִיב הָתָם "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם [מִ]מִּצְרַיִם", מַה לְהַלָּן בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם אַף כָּאן בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם. כִּי פְּלִיגִי בְּקִבְיעָא דְּיַרְחָא, רַבִּי יוֹסֵי סָבַר בְּחַד בְּשַׁבָּא אִיקְבַּע יַרְחָא, בְּחַד בְּשַׁבָּא לָא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידֵּי מְשׁוּם חוּלְשָׁא דְּאוֹרְחָא, בְּתְרֵי בְּשַׁבָּא אָמַר לְהוּ (לעיל פסוק ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, בִּתְלָתָא אָמַר לְהוּ מִצְוַת הַגְבָּלָה, בְּאַרְבָּעָה עָבוּד פְּרִישָׁה, וּמשֶׁה בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה וּבְהַשְׁכָּמָה יָרַד, [בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה] דִּכְתִיב (שמות לד, ד) "וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל הַר סִינַי", וּבַהַשְׁכָּמָה יָרַד דִּכְתִיב "לֵךְ רֵד וְעָלִיתָ", מַקִּישׁ יְרִידָה לַעֲלִיָּה מָה עֲלִיָּה בְּהַשְׁכָּמָה, אַף יְרִידָה בְּהַשְׁכָּמָה. וְרַבָּנָן סָבְרֵי בִּתְרֵי בְּשַׁבָּא אִיקְבַּע יַרְחָא, בִּתְרֵי בְּשַׁבָּא לָא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידֵּי מְשׁוּם חוּלְשָׁא דְּאוֹרְחָא, בִּתְלָתָא אָמַר לְהוּ (לעיל פסוק ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי", בְּאַרְבָּעָה אָמַר לוֹ מִצְוַת הַגְבָּלָה, בַּחֲמִשָּׁה עָבוּד פְּרִישָׁה. מֵיתִיבִי וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר קַשְׁיָא לְרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹסֵי, יוֹם אֶחָד הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ דִּתַנְיָא שִׁלְשָׁה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ וְהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ מַאי דָּרַשׁ, הַיּוֹם וּמָחָר הַיּוֹם כְּמָחָר מַה מָּחָר לֵילוֹ עִמּוֹ אַף הַיּוֹם לֵילוֹ עִמּוֹ וְלֵילָה דְּהַאִידְנָא נַפְקָא לֵיהּ שְׁמַע מִינָּהּ תְּרֵי יוֹמֵי לְבַר מֵהַאִידְנָא, וּמִנַּיִן שֶׁהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, דְּלָא שַׁרְיָא שְׁכִינָה עַד צַפְרָא דְשַׁבַּתָּא. פֵּרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מַאי דָּרַשׁ, אָמַר וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא דִּבְּרָה עִמָּהֶן שְׁכִינָה אֶלָּא שָׁעָה אַחַת קֹבַע לָהֶם זְמַן (להלן פסוק טו) "הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים" אֲנִי שֶׁכָּל שָׁעָה וְשָׁעָה שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת עִמִּי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמִנַּלָן שֶׁהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, דִּכְתִיב (דברים ה, כז) "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", שְׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת, מַאי דָּרַשׁ, אָמַר וּמַה פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִתַּרְיָ"ג אָמְרָה תּוֹרָה (שמות יב, מג) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ" הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּאן וְיִשְׂרָאֵל עָשׂוּ הָעֵגֶל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמִנַּלָן דְּהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, דִּכְתִיב "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", יִישַׁר כֹּחֲךָ

שֶׁשַּׁבָּרְתָּ. תָּא שְׁמַע (להלן פסוק יא) "וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", קַשְׁיָא לְרַבִּי יוֹסֵי. הָא אַמְרִינָן יוֹם אֶחָד הוֹסִיף מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ, תָּא שְׁמַע שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי בַּחֹדֶשׁ וּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, קַשְׁיָא לְרַבָּנָן, אָמְרֵי לָךְ רַבָּנָן הָא מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הִיא. שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי לְמַאי, לְכִדְתַנְיָא, וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה', וּכְתִיב וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה', מָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, וּמָה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל וּמָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה, וּמַה הֵשִׁיב מֹשֶׁה לְפָנֵי הַגְּבוּרָה, זוֹ מִצְוַת הַגְבָּלָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּתְחִלָּה פֵּרֵשׁ עָנְשָׁהּ דִּכְתִיב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה, דִּבְרִים שֶׁמְּשַׁבְּבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, וּלְבַסּוֹף פֵּרֵשׁ מַתַּן שְׂכָרָהּ, דִּכְתִיב וַיַּגֶּד מֹשֶׁה, דִּבְרִים שֶׁמּוֹשְׁכִין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כְּאַגָּדָה. וְאִכָּא דְּאָמְרֵי בְּתְחִלָּה פֵּרֵשׁ מַתַּן שְׂכָרָהּ, דִּכְתִיב וַיָּשָׁב מֹשֶׁה, דִּבְרִים שֶׁמְּשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, וּלְבַסּוֹף פֵּרֵשׁ עָנְשָׁהּ, דִּכְתִיב וַיַּגֶּד דִּבְרִים שֶׁקָּשִׁין לָאָדָם כְּגִידִין. תָּא שְׁמַע שִׁשִּׁי שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ שִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת כוּ'. שִׁשִּׁי לְמַאי, רָבָא אָמַר לַחֲנָיֵיתָן, רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, לְמַסָּעָן. וְקַמִּיפְלְגֵי בְּשַׁבָּת דְּמָרָה דִּכְתִיב בְּדִבְּרוֹת אַחֲרוֹנוֹת (דברים ה, יב) "שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ" בְּמָרָה, דִּכְתִיב בֵּיהּ "שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט". מַר סָבַר בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ חָנוּ וְשִׁשִּׁי לַחֲנָיֵיתָן הוּא שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ הוּא שִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת, דְּאַתְחוּמִין (נַמִּי) [לָא] אִפְקוּד, וּמַר סָבַר אַף לְמַסָּעָן, דְּיוֹם שֶׁבָּאוּ לְסִינַי נָסְעוּ מֵרְפִידִים, (דְּאַשַּׁבַּת אִפְקוּד אַתְחוּמִין לָא אִפְקוּד) [דְּאַתְחוּמִין נַמִּי אִפְקוּד]. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, כִּי אָתָא רַב אָחָא בַּר רַב אַדָּא אָמַר בְּמַעֲרָבָא פָּסְקֵי לֵהּ לְהַאי קְרָא לְתָלָתָא פְּסוּקֵי.

רמז רעט

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְגוֹ' [הַיּוֹם], (לֹא) זֶה יוֹם רְבִיעִי. וּמָחָר זֶה יוֹם חֲמִישִׁי. (שמות יט יא) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, זֶה יוֹם שִׁשִּׁי שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה, וּמֶה עָשָׂה מֹשֶׁה בַּחֲמִישִׁי הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וּבָנָה מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ד) "וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר", וְהֶעֱמִיד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבוֹת לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְכָל שֵׁבֶט בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהֶעֱלָה עָלָיו עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, נָטַל מִדַּם הָעוֹלָה בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת חֵלֶק לַמָּקוֹם וְחֵלֶק לַצִּבּוּר, מִדַּם הַשְּׁלָמִים בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת חֵלֶק לַמָּקוֹם וְחֵלֶק לַצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ו) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת", זֶה חֵלֶק לַמָּקוֹם "וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ" זֶה חֵלֶק לַצִּבּוּר. "וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית" וְגוֹ' אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ מֵהֵיכָן קְרָא בְּאָזְנֵיהֶם, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִתְּחִלַּת בְּרֵאשִׁית וְעַד כָּאן. רַבִּי אוֹמֵר, מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְרַיִם, וּבְמָרָה וּשְׁאַר כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בַּתְּחִלַּת הָעִנְיָן מַהוּ אוֹמֵר (ויקרא כה,

א ג) "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' וְגוֹ' שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע" וְגוֹ' שְׁמִיטִין יוֹבְלוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בְּסוֹף הָעִנְיָן מַהוּ אוֹמֵר "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת" וְגוֹ', אָמְרוּ מְקַבְּלִים אָנוּ עָלֵינוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן נָטַל הַדָּם וְזָרַק עַל הָעָם, אָמַר לָהֶם הֲרֵי אַתֶּם קְשׁוּרִים עֲנוּבִים וּתְפוּסִים, מַהֵר בֹּאוּ וְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בּוֹ בַּיּוֹם נַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם, וּמִנַּיִן שֶׁטָּעֲנוּ טְבִילָה, הֲרֵי אֲנִי דָן וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵינָן טְעוּנִין כִּבּוּס בְּגָדִים טְעוּנִין טְבִילָה, כָּאן שֶׁהוּא טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים אֵינוֹ דִּין (הוּא) שֶׁיִּטָּעֲנוּ טְבִילָה, אֵין כִּבּוּס בְּגָדִים בַּתּוֹרָה שֶׁאֵינָן טְעוּנִין טְבִילָה. לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר, וְכִי מַה הָיְתָה קְדֻשָּׁתָן בַּמִּדְבָּר, עֲרֵלִים לֹא הָיוּ בְּתוֹכָן, מִן הָיָה יוֹרֵד לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם, מַיִם הָיוּ שׁוֹתִין מִן הַבְּאֵר, עַנְנֵי כָבוֹד הָיוּ מַקִּיפִין עֲלֵיהֶן, אֶלָּא עַל טֻמְאַת תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה [שֶׁלֹּא יִשְׁמְשׁוּ], מָה עָשָׂה הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִשֶּׁלּוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה כַּמָּה נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ בָּאוֹת בְּאוֹתוֹ לַיְלָה, אֶלָּא מַה שֶּׁעָשִׂיתָ יְהֵא עָשׂוּי שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיוּ נְכֹנִים. הֲלָכָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה מִי צָרִיךְ לִיתֵּן שְׂכַר כְּתַב קִדּוּשִׁין, כָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים, אֵין כּוֹתְבִין שְׁטַר אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶן וְהֶחָתָן נוֹתֵן שָׂכָר. וּמִמִּי לָמְדוּ, מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁעָה שֶׁקִּדֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי שֶׁכָּךְ כְּתַב לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם וּמִי כָּתַב גַּמִּיקוּם, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, ט) "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וּמַה שָּׂכָר נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קֵירוּן הַפָּנִים, דִּכְתִיב (שמות לד, כט) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו".

רמז רפ

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְמֹשֶׁה עוֹרָהּ שֶׁל אֵשׁ לְבָנָה, וּכְתוּבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה, וַחֲתוּמָה בְּאֵשׁ, וּמְלוּפֶּפֶת בְּאֵשׁ, וְעִם שֶׁכּוֹתֵב קִנַּח הַקּוֹלְמוֹס בִּשְׂעָרוֹ וּמִשָּׁם נָטַל מֹשֶׁה זִיו הַפָּנִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אוֹמֵר, מִן הַלּוּחוֹת נָטַל מֹשֶׁה זִיו הַפָּנִים. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה נָטְלָן וְשִׁבָּרָן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁסִּדַּרְתָּ הַלּוּחוֹת לְיִשְׂרָאֵל נָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ זִיו הַפָּנִים, וְעַכְשָׁיו שִׁבַּרְתָּ אֶת הַלּוּחוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית נִשְׁבְּרָה לַסַּרְסוּר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה הָיִיתָ סַרְסוּר בֵּינִי וּבֵין בָּנַי אַתָּה שִׁבַּרְתָּ אַתָּה מַחֲלִיף, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ". וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, מִנַּיִן לְפוֹלֶטֶת שְׁכֻבַת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהִיא טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְכֹן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְגוֹ'. וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, זֶה יוֹם שִׁשִּׁי, שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד ה', וְזוֹ אַחַת מֵעֲשֶׂר יְרִידוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. לְעֵינֵי כָּל הָעָם, מְלַמֵּד שֶׁאִם הָיוּ חֲסֵרִין עַד אֶחָד אֵינָן כְּדַאי לְקַבֵּל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֲפִילּוּ יֵשׁ שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת הֵן

כְּדַאי לְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לו) "וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל". (שמות יט יב-יג) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְמִזְרָחוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר סָבִיב. לֵאמֹר, שֶׁהֻתְּרוּ זֶה בָּזֶה, הַשְׁמְרוּ לָכֶם, בְּלֹא תַעֲשֶׂה. יָכוֹל לֹא יַעֲלֶה אֲבָל יִגַּע, תַּלְמוּד לוֹמַר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ. יָכוֹל לֹא יַעֲלֶה וְלֹא יִגַּע אֲבָל יְכַנֵּס בִּגְלוּנְקָא הָא תַּלְמוּד לוֹמַר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ. כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת, הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ. (שמות יט יג) לֹא תִגַּע בּוֹ יָד, וְלֹא בְּשִׁילֹה וְלֹא בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא בְּבֵית עוֹלָמִים. מִנַּיִן שֶׁבִּדְחִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר יָרֹה. וּמִנַּיִן שֶׁבִּסְקִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר סָקוֹל. וּמִנַּיִן שֶׁבִּסְקִילָה וּדְחִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה. וּמִנַּיִן שֶׁאִם מֵת בִּדְחִיָּה יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ יָרֹה. וּמִנַּיִן שֶׁאַף לְדוֹרוֹת כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה.

רמז רפא

אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לְהַפְרִשַׁת הַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה, וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, אִם לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת. וְכֵן לִנְפִילַת הַבּוֹר וּלְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וּלְהַשָּׁבַת אֲבֵדָה, וְלִפְרִיקָה, וְלַחֲסִימָה, וּלְכִלְאַיִם, וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֹוֶה. לִנְפִילַת הַבּוֹר, (שמות כא, לד) "כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו", כֹּל דְּאִית לֵיהּ בְּעָלִים. לְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, (שמות כב, ח) "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע", כָּל דְּבַר פְּשִׁיעָה. לְהַשָּׁבַת אֲבֵדָה "לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ". לִפְרִיקָה, יָלִיף חֲמוֹר חֲמוֹר מִשַּׁבָּת. לַחֲסִימָה, יָלִיף שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת. לְכִלְאַיִם דְּהַרְבָּעָה, יָלִיף בְּהֵמָתְךָ בְּהֵמָתְךָ מִשַּׁבָּת. וְגַבֵּי שַׁבָּת מִנָּלָן, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל] (דברים ה, יד) "וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ" רִבּוּיָא הוּא. וְכָל הֵיכָא דִּכְתַב "כֹּל" רִבּוּיָא הוּא וְהָא גַּבֵּי מַעֲשֵׂר כְּתִיב "כֹּל" וְקָא דָּרְשִׁינַן לֵיהּ כְּלָל וּפְרָט, דְּתַנְיָא (שם כו) "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ" כְּלָל וְכוּ'. אָמַר, "בְּכָל", כְּלָלָא, "כֹּל", רִבּוּיָא, וְאִי תֵּימָא "כֹּל" נַמִּי כְּלָלָא הוּא, מִיהוּ הַאי כָּל דְּהָכָא רִבּוּיָא הוּא, מִדְּהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב "וּבְהֶמְתֶּךָ" כִּדְכָתַב בַּדִּבְּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְכָתַב "כָּל בְּהֶמְתֶּךָ" שְׁמַע מִינַּהּ רִבּוּיָא הוּא. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתָּ כָּל רִבּוּיָא הוּא, בְּהֶמְתֶּךָ דְּדִבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ דְּדִבְּרוֹת אַחֲרוֹנוֹת לָמָּה לִי. אָמְרַת, שׁוֹר לְאַגְמוּרֵי שׁוֹר שׁוֹר לַחֲסִימָה, חֲמוֹר לְאַגְמוּרֵי חֲמוֹר חֲמוֹר לִפְרִיקָה. בְּהֶמְתֶּךָ לְאַגְמוּרֵי בְּהֶמְתֶּךָ בְּהֶמְתֶּךָ לְכִלְאַיִם. אִי הָכִי אֶפְלוּ אָדָם נַמִּי לִיתְסַר, אֶלָּמָה תְּנַן אָדָם מֻתָּר בְּכֻלָּן לַחֲרֹשׁ וּלְמִשְׁךְ. אֶמַר קְרָא (דברים ה, יד) "לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ כָּמוֹךָ" לְהָנָחָה הִקִּשְׁתִּים וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה, חַיָּה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם בְּהֵמָה, אִם אִישׁ. אִישׁ אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם אִישׁ, לֹא יִחְיֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן לֹא יִחְיֶה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה" מַה כָּאן בִּסְקִילָה אַף לְהַלָּן בִּסְקִילָה. בִּמְשׁךְ הַיֹּבֵל כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל אֶת קוֹלוֹ

הַכֹּל רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בָּהָר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ אֶלָּא אָדָם מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ כָּל זְמַן שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בָּהָר כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת, נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה הַכֹּל רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בָּהָר.

(שמות יט יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעָם, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו וְלֹא הָיָה יוֹרֵד בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא מִן הָהָר אֶל הָעָם. אֵין לִי אֶלָּא דִּבְּרוֹת הַר סִינַי, דִּבְּרוֹת אֹהֶל מוֹעֵד מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד, לד) "וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמְנַיִן לְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁהָיָה עוֹלֶה בַּבֹּקֶר הָיָה עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, ב) "וְהָיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר" וְגוֹ' "וַיִּפְסֹל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים" וְגוֹ' שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ", אֶלָּא זֶה בִּנְיַן אָב כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עוֹלֶה, בַּבֹּקֶר הָיָה.

רמז רפב

וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם, זִמְּנָם, וְכִבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וְהִטָּהֲרוּ וְהֶחֱלִיפוּ שִׂמְלוֹתֵיהֶם. (שמות יט טו) וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, אֶלָּא הֱיוּ נְכֹנִים (לעיל פסוק יא) "וְהָיוּ נְכֹנִים" גְּזֵרָה שָׁוָה מַה הֱיוּ נְכֹנִים הָאָמוּר כָּאן לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, אַף "נְכֹנִים" הָאָמוּר לְהַלָּן לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה.

דָּבָר אַחֵר, מִמְּקוֹמוֹ הוּא מֻכְרָע, "לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר", אִם לְעִנְיַן טְבִילָה יִטְבֹּל בַּחֲמִישִׁי וְיִהְיֶה טָהוֹר בְּהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר" אֶלָּא שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה. מִכָּאן אָמְרוּ הַפּוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהִיא טְמֵאָה, רְאֵיָה לַדָּבָר מִסִּינַי, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, פְּעָמִים שֶׁהֵן אַרְבַּע עוֹנוֹת, פְּעָמִים חֲמִשׁ, פְּעָמִים שֵׁשׁ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְעוֹלָם חֲמִשָּׁה. (שמות יט טז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁהִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ, לְקַיֵּם עַל יָדָיו מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שה"ש א, יב) "עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמְסִבּוֹ" וְגוֹ', וַיְהִי קֹלֹת, קוֹל קֹלֹת מִינֵי קוֹלוֹת מְשׁוּנִין זֶה מִזֶּה. וּבְרָקִים בָּרָק בָּרָקִים [מִינֵי בְּרָקִים] מְשׁוּנִים זֶה מִזֶּה, וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר, זֶה עֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל". וְקוֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד, מִנַּהֵג הֶדְיוֹט כָּל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ קוֹלוֹ עָמֵם אֲבָל כָּאן כָּל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מַגְבִּיהַּ. וְלָמָּה כָּךְ, מִתְּחִלָּה לְשַׁבֵּךְ אֶת הָאָזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם, מְלַמֵּד שֶׁנִּזְדָּעְזְעוּ. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִסְּעֻדַּת חָתָן (וְכַלָּה) וְאֵינוֹ מְשַׂמְּחוֹ כְּאִלּוּ עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג, יא) "קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת ה' צְבָאוֹת" וְגוֹ', וְאִם מְשַׂמְּחוֹ מַה שְּׂכָרוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי

זוֹכֶה לַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בַּחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר גו', וּכְתִיב וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר.

רמז רפג

(שמות יט יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי יְהוּדָה הָיָה דּוֹרֵשׁ (דברים לג, ב) "ה' מִסִּינַי בָּא", אַל תִּקְרֵי כֵּן אֶלָּא 'ה' לְסִינַי בָּא לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל', אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן אֶלָּא "ה' מִסִּינַי בָּא" לְקַבֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל כְּחָתָן לִקְרַאת הַכַּלָּה. וַיִּתְיַצְּבוּ (נִכְפְּפוּ) [נִצְפְּפוּ] מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִתְיָרְאִים מִפְּנֵי הַזִּיקִין וּמִפְּנֵי הַזְּוָעוֹת מִפְּנֵי הָרְעָמִים וּמִפְּנֵי הַבְּרָקִים. תַּחַת הָהָר מְלַמֵּד שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְקָרְבוּ וְעָמְדוּ תַּחַת הַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, יא) "וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר", עֲלֵיהֶן נֶאֱמַר בַּקַּבָּלָה "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" וְגוֹ' "הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ" אֵלּוּ שִׁתִּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, "הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ" אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, "כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה" לְאַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. (ויקרא ט, ה) "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַדָּבָר הַזֶּה עַל יַם סוּף אָמוּר, "הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ", "הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'", "הַשְׁמִיעֵנִי אֶת קוֹלֵךְ", (שם י) "וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'", "כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב", (שמות ב, כג) "וַתַּעַל שַׁוְעָתָם", "וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה", "וַיַּעַשׂ הָאֹתוֹת לְעֵינֵי הָעָם וַיַּאֲמֶן הָעָם".

דָּבָר אַחֵר כִּי "קוֹלֵךְ עָרֵב", "אַשִׁירָה לַה'", "וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה", עַל הַיָּם, (תהלים ח, ג) "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר, אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָמָא בַּר חַסְיָא, מְלַמֵּד שֶׁכָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית, אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה מוּטָב, וְאִם לָאו שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם. אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, מִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא, אָמַר רָבָא, אַף עַל פִּי כֵן הָדַר קִבְּלוּהָ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּכְתִיב (אסתר ט, כז) "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים", קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (בראשית א, לא) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי" הֵ"א יְתֵרָה לָמָּה לִי, מְלַמֵּד שֶׁהִתְנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְכוּ' כִּדְכָתוּב לְעֵיל.

רמז רפד

וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ, יָכוֹל בְּמָקוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר כֻּלּוֹ. מִפְּנֵי מַה, אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ, מַגִּיד שֶׁהַתּוֹרָה אֵשׁ, וּמֵאֵשׁ נִתְּנָה, וּבְאֵשׁ נִמְשְׁלָה, מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אֵשׁ אִם קָרַב אָדָם אֶצְלָהּ נִכְוֶה, אִם רָחַק מִמֶּנָּהּ צוֹנֵן, כָּךְ אֵין לָאָדָם אֶלָּא לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרָהּ. וַיַּעַל עָשְׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן, יָכוֹל כְּעֶשֶׁן זֶה בִּלְבַד, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבְשָׁן, אִי כִּבְשָׁן יָכוֹל כְּכִבְשָׁן, תַּלְמוּד

לוֹמַר "וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבְשָׁן לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאוֹן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (עמוס ג, ח) "אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא" וְגוֹ' מִי נָתַן כֹּחַ וּגְבוּרָה בָּאֲרִי, לֹא הוּא, אֶלָּא הֲרֵי אָנוּ מְכַנִּין אוֹתוֹ לִבְרִיוֹתָיו כְּדֵי לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאוֹן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים", וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בַּמַּיִם, לֹא הוּא, אֶלָּא הֲרֵי הֲרֵי אָנוּ מְכַנִּין אוֹתוֹ לִבְרִיוֹתָיו כְּדֵי לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאוֹן. וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר מְאֹד, וַהֲלֹא בְּכָלַל כָּל הֶהָרִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ה) "הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה'" וְאוֹמֵר (תהלים סח, יז) "לָמָּה תִרְצְדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים", אָמַר לָהֶם כֻּלְּכֶם גַּבְנוּנִים אַתֶּם, כְּמַה דְאַתְּ אָמַר "אוֹ גִּבֵּן אוֹ דַק. וּמִפְּנֵי מַה שָׂרְתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים הָיוּ בְּמִכְירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין לֹא הָיָה שָׁתַף עִמָּהֶן וְכָל הַשְּׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבִנְיָמִין נוֹלַד בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי כֵן הָהָר חָמַד אֱלֹהִים. (שמות יט יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר, הֲרֵי זֶה סְמָן בַּכְּתוּבִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוֹפָר" הֲרֵי סְמָן יָפֶה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז, ו) "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה" וְגוֹ'. (ישעיה כז, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל". הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד, מִנְהַג הֶדְיוֹט כָּל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ קוֹלוֹ עָמֵם אֲבָל כָּאן כָּל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ קוֹלוֹ מַגְבִּיהַּ, וְלָמָּה כְּךָ, מִתְחִלָּה לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאוֹן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. מֹשֶׁה יְדַבֵּר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר לוֹ דַּבֵּר, שֶׁכְּבָר קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן בָּנֶיךָ, לְכַךְ נֶאֱמַר מֹשֶׁה יְדַבֵּר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, בְּוַדַּאי כֵּן הוּא הַדָּבָר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר מֹשֶׁה יְדַבֵּר, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּתַן כֹּחַ וּגְבוּרָה בְּמֹשֶׁה וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַיְּעוֹ. בְּקוֹל וּבְנַעֲימָה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ, בּוֹ הָיָה מַשְׁמִיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָךְ נֶאֱמַר מֹשֶׁה יְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מִנַּיִן לַמִּתְרַגֵּם שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר בְּקוֹל וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּקוֹל אֶלָּא בְּקוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. תָּנְיָא נַמִּי הָכִי אֵין הַמִּתְרַגֵּם רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַמִּתְרַגֵּם לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ כְּנֶגֶד הַקּוֹרֵא, יַנְמִיךְ הַקּוֹרֵא קוֹלוֹ וְיִקְרָא. (שמות יט כ) וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, יְרִידָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁיָּרַד לְסִינַי בְּשִׁשָּׁה בְּסִיוָן, וְנִגְלָה עָלָיו, וּמִמְּקוֹמוֹ נִתְלַשׁ הַר סִינַי וְנִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְנִכְנַס רֹאשׁ הָהָר בְּתוֹךְ הַשָּׁמַיִם, וְהָעֲרָפֶל מְכַסֶּה אֶת הָהָר, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְרַגְלָיו עוֹמְדוֹת עַל הָעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, י) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו". אָמַר רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי, וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה. כְּתִיב "אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ" וְגוֹ', רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא חַד אָמַר, אֲנִי אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, וְחַד אָמַר אִתֵּי דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי

וְיָרַד לְמַטָּה, וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה. כָּתוּב אֶחָד וְאָמַר (שמות כ, יט) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַלָּלוּ, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ "מִן שָׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ" וְגוֹ', דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּתִיב וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין וְכוּ'. רַבִּי אוֹמֵר, וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, יָכוֹל כְּמַשְׁמָעוֹ, אֲמָרַת, וּמָה אִם אֶחָד (אָמַר) מִמְּשַׁמְּשֵׁי שַׁמָּשִׁין (וכ') [הֲרֵי הוּא בָּא בִּמְקוֹמוֹ וְשֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ קַל וָחֹמֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, שׁוֹמַע אֲנִי עַל כֻּלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל רֹאשׁ הָהָר, יָכוֹל מַמָּשׁ שֶׁיָּרַד הַכָּבוֹד וְהִצִּיעוֹ עַל הַר סִינַי, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, יט) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין הַמָּקוֹם הַשָּׁמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים וּשְׁמֵי שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים עַל רֹאשׁ הָהָר וְיָרַד, הַכָּבוֹד וְהִצִּיעָן עַל גַּבֵּי הַר סִינַי, כְּאָדָם שֶׁמַּצִּיעַ אֶת הַכָּר עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה, וּכְאָדָם שֶׁמְּדַבֵּר מֵעַל גַּבֵּי הַכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סד, א) "כִּקְדוֹחַ אֵשׁ הֶמְסִים" וְגוֹ', רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים קטו, טז) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה'" מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה, וְלֹא עָלוּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ לַמָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה'" וְגוֹ'. וְהַכְתִיב וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְהַכְתִיב "וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים", לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וְהַכְתִיב (לעיל פסוק ג) "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים", לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. וְהַכְתִיב "מְאַחֵז פְּנֵי (כִּסֵּא) [כִּסֵּה"] וְגוֹ' וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, מְלַמֵּד שֶׁפֵּירֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו, דְּאִשְׁתַּרְבֵּב לֵיהּ לְכִסֵּא עַד עֲשָׂרָה וְנָקִיט בָּהּ.

(שמות יט כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם, הַסְהֵד בָּעָם פֶּן יֶהֶרְסוּ, שֶׁמָּא יִדְחֲקוּ לִרְאוֹת. וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַשְּׁלוּחִין לְחַבֵּל, דָּבָר אַחֵר אַפִּילוּ רָב אֶחָד מֵהֶן שֶׁיִּפֹּל הֲרֵי הוּא כְּנֶגֶד כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, א) "כִּי לַה' עֵין אָדָם" וְגוֹ'.

(שמות יט כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים, יָכוֹל הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק י) "לֵךְ אֶל הָעָם" אֵין הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יִכָּפֵר", וְאוֹמֵר (דברים יח, ג) "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם", אֵין הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם, וְאֵיזֶה הֵן הַכֹּהֲנִים, נָדָב וַאֲבִיהוּא, וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר וְגַם, אַף הַזְּקֵנִים עִמָּהֶם.

רמז רפה

תַּנְיָא וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדָּשׁוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, זוֹ פְּרִישַׁת בְּכוֹרוֹת, רַבִּי אוֹמֵר, זוֹ פְּרִישַׁת נָדָב וַאֲבִיהוּא, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי הַיְינוּ דִּכְתִיב (ויקרא י, ג) "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", אֶלָּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר זוֹ פְּרִישַׁת בְּכוֹרוֹת, פְּרִישַׁת נָדָב

וַאֲבִיהוּא הֵיכָא רְמִיזָא, "וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי", אַל תִּקְרִי בִּכְבֹדִי אֶלָּא (בכבודי) [בִּמְכֻבָּדַי], דָּבָר זֶה רְמָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְלֹא יָדַע עַד שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן. (שמות יט כג-כד) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו לֶךְ רֵד וְעָלִיתָ וְגוֹ', יָפֶה אָמַרְתָּ, זֶה שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה הֲרֵינִי אוֹמֵר לְךָ דָּבָר וְאַתָּה מַחֲזִירֵנִי וַאֲנִי מוֹדֶה לְךָ, שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים גָּדוֹל מֹשֶׁה שֶׁהוֹדָה לוֹ הַמָּקוֹם, רַבִּי אוֹמֵר אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת לְמֹשֶׁה גָּדוֹל אֶלָּא אִם כֵּן עָשִׂינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁחָזַר בְּדָבָרָיו, אֲבָל מְזָרְזִין אֶת הָאָדָם בִּשְׁעַת לִמּוּד, וּמְזָרְזִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם, יָכוֹל הַכֹּל יַעֲלוּ תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָעָם אַל יֶהֱרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל ה', יָכוֹל יַעֲלוּ אַף הַכֹּהֲנִים עִמְּךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְעָלִיתָ אַתָּה אֶמֹר מֵעַתָּה, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה מְחִיצָה לְעַצְמְךָ, אַף הֵן מְחִיצָה לְעַצְמָן, וְהָעָם כָּל עִקָּר אַל יַעֲלוּ. אַל יֶהֱרְסוּ לַעֲלוֹת וְגוֹ', שֶׁמָּא יַתְרִיעוּ.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִתְחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם (תהלים קיט, קס) "רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת", אֵין כָּל בְּרִיָּה חֲלוּקָה לוֹמַר שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת נָתְנוּ אֶת הַתּוֹרָה, שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת בָּרְאוּ אֶת הָעוֹלָם, (בראשית א, א) "בְּרֵאשִׁית בָּרְאוּ" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "בְּרֵאשִׁית בָּרָא", וַיְדַבְּרוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים. וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים, מַה שָּׁאִי אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְאִי אֶפְשָׁר לָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ, וְאוֹמֵר "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי", וְאוֹמֵר (ירמיה כג, כט) "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ", וְאוֹמֵר (במדבר יב, ד) "צְאוּ שִׁלְשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מְלַמֵּד שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד.

(שמות יט כה) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אָמַר לָהֶם מִיָּד וְלֹא עִכֵּב. דָּבָר אַחֵר וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אָמַר לָהֶם הֲווּ מְקַבְּלִין מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּשִׂמְחָה. דָּבָר אַחֵר אָמַר לָהֶם הֱיוּ אוֹמְרִים עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו.

(שמות כ א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵין אֱלֹהִים אֶלָּא דַּיָּן לִפְרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. אֵת כָּל הַדְּבָרִים מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת כָּל הַדְּבָרִים וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד וְחָזַר וּפָרָטָן דִּבּוּר דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף כָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד תַּלְמוּד לוֹמַר הָאֵלֶּה, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נֶאֱמְרוּ בְּדִבּוּר אֶחָד וּשְׁאָר הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ דִּבּוּר דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לֵאמֹר, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו הֵן.

דָּבָר אַחֵר לֵאמֹר, צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וַהֲשִׁיבֵנִי מַה הֵן אוֹמְרִים. וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מֵשִׁיב דְּבָרִים לִפְנֵי הַגְּבוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ח) וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'. וּמָה

הָיוּ דִּבְרֵי הָעָם, אָמְרוּ "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וּמִנַּיִן שֶׁהַמָּקוֹם הוֹדָה לְדִבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטִיבוּ אֶת אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ" .

רמז רפו

(שמות כ ב) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דְּמִן חֵיפָא, שָׁנִיתִי בְּמִשְׁנָתִי, שֶׁיָּרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה הַכֹּהֵן בְּרַבִּי, כְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהֵן עוֹמְדִין בְּמוּמֵיהֶן לְכָךְ יָרְדוּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף כְּמַחֲנֵה לְוִיָּה.

דָּבָר אַחֵר "רֶכֶב אֱלֹהִים" מִלְמַד שֶׁיָּרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף מֶרְכָּבוֹת וְכָל מֶרְכָּבָה וּמֶרְכָּבָה שֶׁרְאָה יְחֶזְקֵאל, "אַלְפֵי שִׁנְאָן", אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, עַד מָקוֹם שֶׁהַסּוֹפִיטוֹם יָכוֹל לְחַשֵּׁב. (כִּי לִי כָל הָאָרֶץ מִילֵי מִילֵי אַרְעָא). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת וְכֻלָּן יָרְדוּ שְׁנוּנִים לְכַלּוֹת שׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁאִלּוּ לֹא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה הָיוּ מְכַלִּין אוֹתָן. אָמַר רַבִּי לֵוִי "ה' בָּם" מִי שֶׁרוֹאֶה פְּנֵי מֶלֶךְ אֵינוֹ מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, טו) "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים".

דָּבָר אַחֵר "רֶכֶב אֱלֹהִים" אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת, מַהוּ "אַלְפֵי שִׁנְאָן", הַנָּאִין וּמְשֻׁבָּחִין, וְאַף עַל פִּי כֵן "ה' בָּם" מְסוּיָּם בֵּינֵיהֶן, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל "דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹצֵא לְקוּמְפִּין כַּמָּה נָאִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, כַּמָּה גִּבּוֹרִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, כַּמָּה קַוָּוצִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לְסִינַי נָטַל עִמּוֹ מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת הַנָּאִים וּמְשֻׁבָּחִין שֶׁהָיוּ בֵּינֵיהֶן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּרַבִּי סִימוֹן, מַאי דִּכְתִיב (דברים לג, ב) "הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ", אוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לְסִינַי.

דָּבָר אַחֵר "רֶכֶב אֱלֹהִים" אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אוּכְלוּסִין יֵשׁ דֹּחַק, אֲבָל בְּסִינַי כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָרְדוּ עִמּוֹ אֶלֶף אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת, אַף עַל פִּי כֵן הָיָה לָהֶם רֵיוַח, שֶׁנֶּאֱמַר "אַלְפֵי שִׁנְאָן" כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ירמיה מח, יא) "שַׁאֲנָן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו".

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר וּמַחֲזִיק הָיָה הָהָר, אֶלָּא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַאֲרֵךְ הַרְחֵב וְקַבֵּל בְּנֵי אֲדוֹנֶיךָ, וְאֶחָד אוֹמֵר כְּשֶׁיָּשׁוּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִירוּשָׁלַיִם הוּא מַחֲזִיר אֶת הַגָּלֻיּוֹת לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה מֵרָחוֹק יָבֹאוּ" יְכוֹלָה הִיא לְהַחֲזִיק אֶלָּא אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שם נד, ב) "הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ". "ה' בָּם" אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ טַבְלָא יֵשׁ לוֹ עַל לִבּוֹ שֶׁל כָּל מַלְאָךְ וּמַלְאָךְ וּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשֻׁתָּף בִּשְׁמוֹ שֶׁל מַלְאָךְ, מִיכָאֵל גַּבְרִיאֵל רְפָאֵל. "ה' בָּם" אַדְנוּתוֹ בָּהֶם וְאַל תֹּאמַר בָּהֶם בִּלְבַד, אֶלָּא

אַף בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לִיתֵּן תּוֹרָתוֹ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה נְתָנָהּ וּפָתַח בּוֹ אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נ, ז) "שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר יִצְחָק "שִׁמְעָה עַמִּי" שֶׁאֲדַבֵּרָה שֶׁיְּהֵא לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְקַטְרֵג לְשָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, דָּבָר אַחֵר "שִׁמְעָה עַמִּי" לְשֶׁעָבַר עַד שֶׁלֹּא קִבַּלְתֶּם הַתּוֹרָה שִׁמְכֶם יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁמוֹתָם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, (בראשית י, ז) "סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא", מִשֶּׁקִּבַּלְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה עַמִּי, "אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי".

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר "אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי" דַּיָּין אֲנִי, פַּטְרוֹנְךָ אֲנִי. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מַה הַפַּטְרוֹן מוֹעִיל אֵצֶל הַדַּיָּן "אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא מְדַבֵּר, לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁקְּרָאתִי אֶתְכֶם אֱלֹהִים (תהלים פב, ו) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם", "אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי". לֹא תְּהוּ מְלַגְלְגִין בַּתּוֹרָה שֶׁנְּתַתִּי לָכֶם, אָנֹכִי לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן אֲ"נָא נַ"פְשִׁי כְּ"תָבִית "יְ"הָבִית. רַבָּנָן אָמְרִין "יְ"הִיבָה "כְּ"תִיבָה "נָ"עִימָה "אֲ"מִירָה, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, "אֲ"נָא "נָ"הוֹרָךְ "כְּ"לִילָךְ "יְ"אוּתָךְ, אֲיִמָּתַי, כְּשֶׁתִּקַּבֵּל עֲשֶׂרֶת דִּבְּרוֹת. אָנֹכִי, רַבִּי אָסָא אוֹמֵר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת הָיָה אָלֶ"ף קוֹרֵא תַּגָּר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹמַר אֲנִי רֹאשׁוֹן שֶׁל אוֹתִיּוֹת וְלֹא בָּרָאתָ בִּי אֶת הָעוֹלָם אֶלָּא בְּבֵי"ת, "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ, תּוֹרָה נִבְרֵאת לְפָנַי עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַלְפַּיִם שָׁנָה, וּכְשֶׁאֶבֹא לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אֵינִי פּוֹתֵחַ אֶלָּא בָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, מַהוּ אָנֹכִי, לְשׁוֹן מִצְרִי הוּא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנִּשְׁבָּה בְּנוֹ וְעָשָׂה יָמִים הַרְבֵּה אֵצֶל הַשַּׁבְּאִין, לְבַשׂ אֲבִיו נְקָמָה וְהָלַךְ אֲצָלוֹ וְהֵבִיאוֹ וּבָא לְהָשִׁיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹנָן שֶׁל שַׁבָּאִין. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים וְלָמְדוּ שִׂיחָתָן שֶׁל מִצְרִים, כְּשֶׁגְּאָלָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבָא לִיתֵּן לָהֶן אֶת הַתּוֹרָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵינִי מֵשִׂיחַ עִמָּהֶן בִּלְשׁוֹן מִצְרִי, אָנֹכִי אנוך.

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁנִּרְאָה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּיָּם, כְּגִבּוֹר עוֹשֵׂה מִלְחָמָה, וְנִרְאָה לָהֶם בְּסִינַי כְּסוֹפֵר מְלַמֵּד תּוֹרָה, וְנִרְאָה לָהֶן בִּימֵי דְּנִיֵּאל, כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁאַתֶּם רוֹאִים אוֹתִי דְּמוּיוֹת הַרְבֵּה אֶלָּא אֲנִי הוּא שֶׁבַּיָּם אֲנִי הוּא שֶׁבְּסִינַי. אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְפִי כָּל עֵסֶק וְעֵסֶק, וְכָל דָּבָר וְדָבָר, הָיָה נִרְאָה לָהֶם, בַּיָּם כְּגִבּוֹר עוֹשֵׂה מִלְחָמָה, וְנִרְאָה לָהֶם בְּסִינַי כְּסוֹפֵר מְלַמֵּד תּוֹרָה, וְנִרְאָה לָהֶם בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְפִי מַעֲשַׂיָּהֶן (שה"ש ה, טו) "מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים" וְנִרְאָה לָהֶם בִּימֵי דְּנִיֵּאל כְּזָקֵן מְלַמֵּד תּוֹרָה שֶׁכֵּן נָאֶה תּוֹרָה לִהְיוֹת יוֹצְאָה מִפִּי זְקֵנִים.

דָּבָר אַחֵר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, נִרְאָה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנִים זוֹעֲפוֹת, פָּנִים מַסְבִּירוֹת, פָּנִים בֵּינוֹנִיּוֹת, פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת. פָּנִים זוֹעֲפוֹת לְמִקְרָא, כְּשֶׁאָדָם מְלַמֵּד בְּנוֹ תּוֹרָה צָרִיךְ לְלַמְּדוֹ בְּאֵימָה. פָּנִים בֵּינוֹנִיּוֹת, לְמִשְׁנָה. פָּנִים מַסְבִּירוֹת, לְתַלְמוּד.

פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, לְאַגָּדָה. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם רוֹאִים כָּל הַדְּמוּיוֹת הַלָּלוּ אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אָמַר רַבִּי לֵוִי נִרְאָה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִיקוֹנִין זוֹ שֶׁמַּרְאָה פָּנִים לְכָל צַד, אֶלָּף בְּנֵי אָדָם מַבִּיטִין בָּהּ וְהִיא מַבֶּטֶת בְּכֻלָּן. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהָיָה מְדַבֵּר, כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיָה אוֹמֵר עִמִּי הַדִּבּוּר מְדַבֵּר. "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, לְפִי כֹּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה הַדִּבּוּר מְדַבֵּר עִמּוֹ. וְאַל תִּתְמַהּ, הַמָּן שֶׁהָיָה יוֹרֵד לְיִשְׂרָאֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה טוֹעֲמוֹ לְפִי כֹּחוֹ, הַתִּינוֹקוֹת לְפִי כֹּחָן, כְּשֵׁם שֶׁהַתִּינוֹק הַזֶּה יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כָּךְ הָיָה טַעְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, ח) "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן", הַבַּחוּרִים לְפִי כֹּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ (לֶחֶם) [סֹלֶת] וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ הֱאֲכַלְתִּיךְ", וְהַזְּקֵנִים לְפִי כֹּחָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, לא) "וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדָבַשׁ", וּמָה אִם הַמָּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה טוֹעֵם לְפִי כֹּחוֹ, הַדִּבּוּר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר דָּוִד (תהלים כט, ד) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ", "בְּכֹחוֹ" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "בַּכֹּחַ", בְּכֹחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁאַתֶּם שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הָרְבֵּה [יֵשׁ אֱלוֹהוּת הָרְבֵּה] אֶלָּא הֱוֵי יוֹדְעִים שֶׁאֲנִי הוּא אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. לָמָּה לֹא [נִכְתְּבוּ] עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת מִתְּחִלַּת הַתּוֹרָה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה אָמַר לָהֶם אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם עָשִׂיתָ לָנוּ טוֹבָה שֶׁתִּמְלֹךְ עָלֵינוּ, מֶה עָשָׂה, בָּנָה לָהֶם אֶת הַחוֹמָה, וְהִכְנִיס לָהֶם אֶת הַמַּיִם, עָשָׂה לָהֶם מִלְחָמוֹת, אָמַר לָהֶם אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ הֵן הֵן. כָּךְ הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, קָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, הוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, הֵגִיז לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו, הֶעֱלָה לָהֶם אֶת הַבְּאֵר, עָשָׂה לָהֶם מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, אָמַר לָהֶם אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ הֵן הֵן. רַבִּי אוֹמֵר לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּשֶׁעָמְדוּ כֻּלָּן לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה הוּשְׁווּ כֻּלָּן לֵב אֶחָד לְקַבֵּל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּשִׂמְחָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּעְשְׁעִין [נ"א מִתְמַשְׁכְּנִין] זֶה עַל זֶה וּכְשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְרוֹת בְּרִית עִמָּהֶן עַל הַסְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, כח) "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" אָמְרוּ לוֹ עַל הַגְּלוּיִן אָנוּ כוֹרְתִין בְּרִית עִמָּךְ, וְאֵין אָנוּ כוֹרְתִין בְּרִית עִמְּךָ עַל הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד חוֹטֵא בַּסֵּתֶר וְיֵהֵא הַצִּבּוּר מִסְתַּכֵּן בּוֹ. אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר שְׁתֵּי רָשׁוּיוֹת הֵן, אֶלָּא אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. אֲנִי הוּא בְּמָרָה, וַאֲנִי הוּא עַל הַיָּם, וַאֲנִי בְּסִינַי, אֲנִי לָעָתִיד לָבֹא. (שם לב, לט) "רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", "וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא" וְגוֹ', (שם מד, ו) "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ וְגוֹ' אֲנִי רִאשׁוֹן" וְגוֹ' (שם מא, ד) "אֲנִי ה' רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא". אָמַר רַבִּי נָתָן מִכָּאן תְּשׁוּבָה לְאֶפִּיקוֹרְסִין שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׁתֵּי רָשׁוּיוֹת הֵם, אֶלָּא כְּשֶׁעָמַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ מִי עָמַד וּמוֹחָה כְּנֶגְדּוֹ, וְאִם

תֹּאמַר בְּמַטְמוֹנִיּוֹת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא (מֹראשׁ) בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי", לֹא נִתְּנָה פַּנְגָּס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם) "אֲנִי ה' דֹּבֵר צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים".

דָּבָר אַחֵר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּשֶׁעָמַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, הָיוּ הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת מִתְרַגְּשִׁין, וּבָא תָּבוֹר וְחֶרְמוֹן מִבֵּית אֵלִים, וְכַרְמֶל מֵאַסְפְּנְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מו, יח) "חַי אֲנִי נְאֻם הַמֶּלֶךְ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים" וְגוֹ'. זֶה אוֹמֵר אֲנִי נִקְרֵאתִי, וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי נִקְרֵאתִי, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, עָמַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמְקוֹמוֹ, וְאָמַר לֹא עָסַק אֶלָּא עִם מִי שֶׁהוֹצִיא מִמִּצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּשֶׁעָמַד הַמָּקוֹם וְאָמַר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, הָיָה אֶרֶץ חָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (שם ה) "הָרִים נָזָלוּ מִפְּנֵי ה'" וְאוֹמֵר "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר קוֹל ה' יְחִיל" וְגוֹ' "קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת" עַד שֶׁנִּתְמַלְּאוּ בָּתֵּיהֶן מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּנְּסוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּבָאוּ אֵצֶל בִּלְעָם וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא מַבּוּל מֵבִיא לָעוֹלָם, אָמַר לָהֶם כְּבָר נִשְׁבַּע הַמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, ט) "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי" וְגוֹ'. אָמְרוּ לוֹ שֶׁמָּא מַבּוּל שֶׁל מַיִם אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל מֵבִיא מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ, אָמַר לָהֶם לֹא מַבּוּל שֶׁל מַיִם וְלֹא מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ הוּא מֵבִיא, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה לִיתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, פָּנוּ כֻּלָּן וְהָלְכוּ אִישׁ אִישׁ לִמְקוֹמוֹ. וּלְפִיכָךְ נִתְּבְעוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִיתֵּן פֶּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת אִלּוּ נִתְבַּעְנוּ כְּבָר קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ, הֲרֵי שֶׁנִּתְבְּעוּ וְלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. "וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא" נִגְלָה עַל בְּנֵי עֵשָׂו הָרָשָׁע וְאָמַר לָהֶם מְקַבְּלִים אַתֶּם עֲלֵיכֶם אֶת הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ אָמַר לָהֶם (להלן פסוק יג) "לֹא תִרְצָח", אָמְרוּ לוֹ הוּא יֵרֵשָׁה שֶׁהוֹרִישׁ לָנוּ אָבִינוּ (בראשית כז, מ) "וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה". נִגְלָה עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב אָמַר לָהֶם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ אָמַר לָהֶם (להלן פסוק יג) "לֹא תִנְאָף", אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא כֻּלָּן בְּנֵי מְנָאֲפִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתַּהֲרֵין שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן". נִגְלָה עַל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לָהֶם מְקַבְּלִין אַתֶּם עֲלֵיכֶם הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ, אָמַר לָהֶם (להלן פסוק יג) "לֹא תִגְנֹב", אָמְרוּ לוֹ זוֹ בְּרָכָה שְׁנִתַּן לָנוּ אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם" וּכְתִיב (שם מ, טו) "כִּי גֻּנֹּב גֻּנַּבְתִּי", וּכְשֶׁבָּא אֵצֶל יִשְׂרָאֵל (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", פָּתְחוּ כֻּלָּם וְאָמְרוּ "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (חבקוק ג, ו) "עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם". רַבִּי (ישמעאל) [שִׁמְעוֹן] בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, וּמַה בְּשֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפִין אֶחָד מְמֻנֶּה עַל אוֹצָר שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְאֶחָד מְמֻנֶּה עַל אוֹצָרוֹת שֶׁל תֶּבֶן, נֶחְשַׁד זֶה שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל אוֹצָר שֶׁל

תֵּבֵל, וְהָיָה מִתְרַעֵם עַל שֶׁלֹּא מִנּוּ אוֹתוֹ עַל אוֹצָר שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, אָמְרוּ לוֹ רֵיקָה, אִם עַל אוֹצָר שֶׁל תֵּבֵל נֶחְשַׁדְתָּ, הֵיאַךְ יַאֲמִינוּ אוֹתְךָ עַל אוֹצָר שֶׁל זָהָב וְכֶסֶף. וְהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה בְּשֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ לֹא יָכְלוּ לַעֲמוֹד בָּהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מַה לֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר, לְפִי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בְּאַרְצוֹ לְפִיכָךְ לֹא קִבַּלְנוּ עָלֵינוּ.

דָּבָר אַחֵר שֶׁלֹּא לְהַטִּיל מַחֲלֹקֶת בֵּין הַשְּׁבָטִים, שֶׁלֹּא יְהֵא זֶה אוֹמֵר בְּאַרְצִי נִתְּנָה תּוֹרָה, וְזֶה אוֹמֵר בְּאַרְצִי נִתְּנָה תּוֹרָה, לְפִיכָךְ נִתְּנָה תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר, דִּימוּס בְּפַרְהֶסְיָא בְּמָקוֹם הֶפְקֵר. בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִמְשְׁלָה תּוֹרָה, בְּמִדְבָּר, בְּאֵשׁ, וּבְמַיִם, לוֹמַר לְךָ מָה אִלּוּ חִנָּם, אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה חִנָּם לְכֹל בָּאֵי עוֹלָם. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִבֵּית עֲבָדִים, עֲבָדִים לְמֶלְכִים הָיוּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבָדִים לַעֲבָדִים הָיוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים ז, ח) "וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם", הֲוֵי עֲבָדִים לְמֶלְכִים הָיוּ, וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

דָּבָר אַחֵר מִבֵּית עֲבָדִים, מִבֵּית עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. (שמות כ ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, לְמַה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו גְּזוֹר עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת, אָמַר לָהֶם לְכְשֶׁיְּקַבְּלוּ מַלְכוּתִי אֶגְזוֹר עֲלֵיהֶן גְּזֵרוֹת, שֶׁאִם מַלְכוּתִי אֵין מְקַבְּלִין, גְּזֵרָתִי הֵיאַךְ מְקַיְּמִין. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲנִי הוּא שֶׁקִּבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי עֲלֵיכֶם בְּמִצְרַיִם, אָמְרוּ לוֹ הֵן הֵן, כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי, כָּךְ קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי, לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יח, ב) "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ' אֲנִי הוּא שֶׁקִּבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי עֲלֵיכֶם בְּסִינַי קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי.

דָּבָר אַחֵר לֹא יִהְיֶה לְךָ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה, הֶעֱשׂוּי כְּבָר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּם, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְכִי אֱלָהוּת הֵן וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה לז, יט) "וְנָתַן אֶת אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֶלָּא שֶׁאֲחֵרִים קוֹרְאִים אוֹתָם אֱלֹהִים.

דָּבָר אַחֵר אֱלֹהִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם מְאַחֲרִים אֶת הַטּוֹבָה מִלָּבֹא בָּעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר אֱלֹהִים אֲחֵרִים שֶׁהֵן עוֹשִׂים אֶת עוֹבְדֵיהֶם אֲחֵרִים.

דָּבָר אַחֵר שֶׁהֵן אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ("הֵן) [אַף] יִצְעַק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה(ו) (ו)מִצָּרָתוֹ לֹא (יוֹשִׁיעוֹ) [יוֹשִׁיעֲנוּ"]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר אִלּוּ נִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ כְּבָר הָיָה בָּהֶן צֹרֶךְ, הֲרֵי נִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ וְאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ. אֵימָתַי נִקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ, בִּימֵי אֱנוֹשׁ בֶּן שֵׁת, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָלָה אוֹקְיָנוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם

עֲשִׂיתֶם מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וּקְרָאתֶם עַצְמְכֶם אֱלֹהוּת, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וְאֶקְרָא עַצְמִי ה', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ט, ו) "הַקֹּרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ". רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁהֵם מְחַדְּשִׁים לָהֶם אֱלוֹהוּת בְּכָל יוֹם. הָא כֵּיצַד הָיָה לוֹ שֶׁל זָהָב וְנִצְרַךְ לוֹ, עוֹשֵׂהוּ שֶׁל כֶּסֶף. נִצְרַךְ לוֹ עוֹשֵׂהוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת. וְכֵן בַּרְזֶל, וְשֶׁל בְּדִיל, וְשֶׁל עֹפֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, יז) "חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ". רַבִּי יִצְחָק אָמַר, אִלּוּ בָּאנוּ לְפָרֵשׁ כָּל שֵׁם אֱלִילִים לֹא הָיָה מַסְפִּיק לָהֶן כָּל עוֹרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, בֹּא וּרְאֵה לְשׁוֹן שֶׁתְּפָסָה תּוֹרָה לַמְּלָךְ, כָּל שֶׁתַּמְלִיכֶנּוּ עָלֶיךָ אֲפִילּוּ קַיְסָם אֶחָד. רַבִּי אוֹמֵר, אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁהֵן אַחֲרוֹנִים לְמִי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן בְּמַעֲשִׂים, וּמִי אַחֲרוֹן שֶׁבְּמַעֲשִׂים, זֶה הַקּוֹרֵא אוֹתָן אֱלוֹהוּת. עַל פָּנַי לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לֹא נִצְטַוָּה עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים אֶלָּא מִי שֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם, לְכָךְ נֶאֱמַר עַל פָּנַי, לוֹמַר לְךָ מָה אֲנִי חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אַף אַתָּה לֹא בְּנִךְ וְלֹא בֶּן בִּנְךָ לֹא תַּעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

(שמות כ ד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה, יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ גְּלוּפָּה אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ אֲטוּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכָל תְּמוּנָה. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ אֲטוּמָה אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ מַטַּע, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה". [יָכוֹל] לֹא יִטַּע לוֹ מַטַּע אֲבָל יַעֲשֶׂה שֶׁל עֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כָּל עֵץ". [יָכוֹל] לֹא יַעֲשֶׂה שֶׁל עֵץ אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁל אֶבֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו, א) "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית" וְכוֹ'. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁל אֶבֶן, אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כ) "אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם", לֹא יַעֲשֶׂה לֹא שֶׁל כֶּסֶף וְלֹא שֶׁל זָהָב. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל בַּרְזֶל וְשֶׁל בְּדִיל וְשֶׁל עֹפֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ". יָכוֹל [לֹא] יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת כָּל פֶּסֶל [אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ כָּל סֶמֶל], תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ד, טז) "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל". יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה דְּמוּת כָּל סֶמֶל אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּבְנִית כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל צִפּוֹר". יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת כָּל אֵלֶּה אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת דָּגִים וַחֲגָבִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יח) "תַּבְנִית כָּל רֹמֶשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל דָּגָה אֲשֶׁר בַּמָּיִם". יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת כָּל אֵלֶּה, אֲבָל יַעֲשֶׂה לוֹ דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יט) "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְגוֹ'. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה דְּמוּת כָּל אֵלֶּה, אֲבָל יַעֲשֶׂה דְּמוּת מַלְאָכִים כְּרוּבִים וְאוֹפַנִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם. אִי אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם, יָכוֹל דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה וְכוֹכָבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר מִמַּעַל, לֹא דְּמוּת מַלְאָכִים וְלֹא דְּמוּת כּוֹכָבִים וְלֹא דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה דְּמוּת כָּל אֵלֶּה, אֲבָל יַעֲשֶׂה תְּהוֹם חֹשֶׁךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ,

לְהָבִיא אֶת הַבָּבוּאָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְהָבִיא אֶת הַשַּׁבְרִירִין. כָּל כָּךְ רָדַף הַכָּתוּב אַחַר יֵצֶר הָרַע שֶׁלֹּא לִיתֵּן מָקוֹם לַאֻמַּתְלָאָה שֶׁל הֶתֵּר. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, דְּמוּת צוּרוֹת לְבָנוֹת הָיוּ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל עַל הַטַּבְלָא בַּכֹּתֶל, שֶׁבָּהֶן הָיָה מַרְאֶה לַהֲדְיוֹטוֹת, כָּזֶה רְאִיתֶם אוֹ כָּזֶה רְאִיתֶם. וּמִי שָׁרֵי, וְהַכְתִיב (להלן פסוק כ) "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" לֹא תַּעֲשׂוּן כְּדִמּוּת שַׁמְשֵׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי. אָמַר אַבַּיֵי לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שַׁמְּשִׁין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן כְּמוֹתָן, כִּדְתַנְיָא לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בֵּית תַּבְנִית הֵיכָל וְכוּ', וְהַתְנְיָא "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" כְּדִמּוּת שַׁמְשֵׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם, לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דְּמוּת אַרְבַּע פָּנִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אֶלָּא מַעְתָּה פַּרְצוּף אָדָם לְחוּדֵיהּ לִישְׁתְּרֵי, אֶלָּמָה תְּנַן כָּל הַפַּרְצוּפִין מַתָּרִין חוּץ מִשֶּׁל אָדָם, אָמַר קְרָא, "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי", לֹא תַּעֲשׂוּן אוֹתִי. וּמַלְאָכִים מִי שָׁרֵי וְהַתְנְיָא לֹא תַעֲשׂוּן כְּדִמּוּת שַׁמְשַׁי, כְּגוֹן חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאוֹפַנִּים וּשְׂרָפִים. לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שַׁמְּשִׁין שֶׁבַּמַּדּוֹר הָעֶלְיוֹן. וְשֶׁבַּמָּדוֹר הַתַּחְתּוֹן מִי שָׁרֵי, וְהַתְנְיָא אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם לְרַבּוֹת חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, מִמַּעַל לְרַבּוֹת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. כִּי תַּנְיָא הַהִיא לְעָבְדָן. לְעָבְדָן אֲפִילּוּ שִׁלְשׁוּל קָטָן נַמִּי, אֵין הֲכִי נַמִּי וּמְסַיְּפָא דִּקְרָא אֹתִי, דְּתַנְיָא, אֲשֶׁר בָּאָרֶץ לְרַבּוֹת הָרִים וּגְבָעוֹת יַמִּים וּנְחָלִים אֲפִיקִים וְגֵאָיוֹת, מִתַּחַת לְרַבּוֹת שִׁלְשׁוּל קָטָן. [וַעֲשִׂיָּה גְּרִידָא מִי שָׁרֵי], שַׁאנִי רַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאָחֲרִים עָשׂוּ לוֹ, וְהָא רַב יְהוּדָה דַּאֲחָרִים עָשׂוּ לוֹ וְאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל סָמֵי עֵינֶיהּ דְּדֵין, הָתָם חוֹתָמֵהּ בּוֹלֵט הֲוָה, חַיְישִׁינַן לַחֲשָׁדָא, דְּתַנְיָא טַבַּעַת שֶׁחוֹתָמָהּ בּוֹלֵט אָסוּר לְהַנִּיחָהּ, וּמִי חַיְישִׁינַן לַחֲשָׁדָא, וְהָא בֵּי כְּנִישְׁתָּא דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנַהֲרְדָּעָא דַּהֲוָה בָּהּ אַנְדְּרָטָא וַהֲווּ עַיְּילֵי בְּגַוָּוהּ שְׁמוּאֵל וְלֵוִי וּמַצְלוּ, רַבִּים שַׁאנִי, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל נָשִׂיא הֲוָה וְרַבִּים שְׁכִיחֵי בַּהֲדֵיהּ, וְאִי תֵּימָא לִפְרָקִים הֲוָה, וְאִי תֵּימָא לְהִתְלַמֵּד עֲבַד, דִּכְתִיב (דברים יח, ט) "לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת", אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת.

רמז רפז

(שמות כ ה-ו) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יז, ג) "וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים" לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַל הִשְׁתַּחֲוָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אוֹ לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹד וְיִשְׁתַּחֲוֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה וְכוּ', לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

דָּבָר אַחֵר לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם" עִנֵּשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לד, יד) "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר". אִתְּמַר, הָעוֹבֵד אֱלִילִים מַאֲהֲבָה וּמִיְּרָאָה, אַבַּיֵי אָמַר חַיָּב, דְּהָא פְּלָחָהּ, רָבָא אָמַר פָּטוּר, אִי קַבְּלֵיהּ עֲלֵיהּ לֱאֱלוֹהַ אִין, וְאִי לָא לָא. אָמַר אַבַּיֵי, מִנָּא אֲמִינָא לְהּ, דְּתַנְיָא לֹא

תִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם, לָהֶם אִי אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה, אֲבָל אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה לְאָדָם שֶׁכְּמוֹתְךָ. יָכוֹל אֲפִילוּ נֶעֱבָד כְּהָמָן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲבְדֵם. וְהָא הָמָן מִיִּרְאָה הֲוָה, אָמַר רָבָא כְּהָמָן וְלֹא כְּהָמָן, כְּהָמָן דְּאִיהוּ גּוּפֵיהּ אֱלוֹהַ, וְלֹא כְּהָמָן דְּאִלּוּ הָתָם מִיִּרְאָה הָכָא לָאו מִיִּרְאָה. אָמַר רַבִּי אַמִּי, זָבַח קְטֹר וְנִסֵּךְ בְּהֶעֱלֵם אֶחָד אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אָמַר קְרָא לֹא תַעֲבְדֵם, הַכָּתוּב עָשָׂאן כֻּלָּן עֲבוֹדָה אַחַת. אָמַר אַבַּיֵי, שְׁלֹשׁ הִשְׁתַּחֲוָיוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה לְמָה, אַחַת לְכִדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְחֵלֶק. לִכְדַרְכָּהּ "מֵאֵיכָה יַעַבְדוּ" נִפְקָא, אֶלָּא אַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְאַחַת כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְחֵלֶק. אָמַר רָבָא, הַכֹּל בִּכְלַל לֹא תַעֲבְדֵם, כְּשֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב (ויקרא יח, ה) "וְחַי בָּהֶם" וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶן, יָצָא אֹנֶס, הָדַר כָּתַב רַחֲמָנָא (ויקרא יח, ה) "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי", דַּאֲפִלּוּ אֹנֶס, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא בְּצִנְעָא, וְהָא בְּפַרְהֶסְיָא. כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא, וְכִי אֲנִי אֱלוֹהַ שֶׁל קְנָאָה, אֲנִי שַׁלִּיט בַּקְּנָאָה וְאֵין הַקְּנָאָה שַׁלִּיטָה בִּי, אֲנִי שַׁלִּיט בַּתְּנוּמָה וְאֵין הַתְּנוּמָה שַׁלִּיטָה בִּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל".

דָּבָר אַחֵר בְּקִנְאָה אֲנִי נִפְרָע מֵהֶן מֵעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אֲבָל חַנּוּן וְרַחוּם בִּדְבָרִים אֲחֵרִים.

רמז רפח

שָׁאֲלוּ פִּילוֹסוֹפִין אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוֹמִי, אִם אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֶּאֱלֹהִים אֲחֵרִים לָמָּה אֵינוֹ מְבַטְּלָם. אָמְרוּ לָהֶם, אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִךְ בּוֹ לָעוֹלָם הָיוּ עוֹבְדִין הָיָה מְבַטְּלוֹ, הֲרֵי הֵן עוֹבְדִין לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה וְלַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת, יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים. אָמְרוּ לָהֶם, אִם כֵּן יְאַבֵּד דָּבָר שֶׁאֵין צָרִךְ לָעוֹלָם בּוֹ וְיָנִיחַ דָּבָר שֶׁצָּרִךְ הָעוֹלָם בּוֹ. אָמְרוּ לָהֶם, אִם כֵּן מַחֲזִיקִין אָנוּ יְדֵי עוֹבְדֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁיִּהוּ אוֹמְרִים תִּדְעוּ שֶׁהֵן אֱלָהוּת שֶׁהֲרֵי אֵלּוּ בְּטֵלוּ וְאֵלּוּ לֹא בָּטְלוּ. שְׁאַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוֹמִי, אִם אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֶּאֱלֹהִים אֲחֵרִים מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְבַטְּלָם וְכוּ', יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ הוֹלֵךְ וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִים לִיתֵּן אֶת הַדִּין.

דָּבָר אַחֵר הֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּים וְהָלַךְ וּזְרָעָהּ בַּקַּרְקַע דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּצְמַח, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ הוֹלֵךְ וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִין לִיתֵּן אֶת הַדִּין. וְכֵן הַבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִין לִיתֵּן אֶת הַדִּין. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַיָּין לָרְשָׁעִים שֶׁעוֹשִׁין סֻלָּע שֶׁלִּי פּוּמְבֵּי אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי וּמַחְתִּימִין אוֹתִי בְּעַל כָּרְחִי בַּעֲבֵרָה, שְׁאַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל כְּתִיב כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא, מִפְּנֵי מָה מִתְקַנֵּא בְּעוֹבְדֶיהָ וְאֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ, אָמַר לֵיהּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד, וְאוֹתוֹ הַבֵּן הָיָה מְגַדֵּל כֶּלֶב

וְהֶעֱלָה לוֹ שֵׁם עַל שֵׁם אָבִיו וּכְשֶׁהוּא נִשְׁבָּע אוֹמֵר בְּחַיֵּי כֶּלֶב אָבִיו, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ עַל הַבֵּן הוּא כּוֹעֵס אוֹ עַל הַכֶּלֶב הוּא כּוֹעֵס, תֵּוֵי אוֹמֵר עַל הַבֵּן הוּא כּוֹעֵס. אָמַר לֵיהּ כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ וַהֲלֹא יֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ. אָמַר לֵיהּ מָה רָאִיתָ בָּהּ. אָמַר לֵיהּ פַּעַם אַחַת נָפְלָה דְּלֵקָה בְּעִירֵנוּ וְנִשְׂרְפָה כָּל הָעִיר כֻּלָּהּ וּבֵיתָהּ לֹא נִשְׂרַף. אָמַר לֵיהּ אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה עִם הַחַיִּים הוּא עוֹשֶׂה אוֹ עִם הַמֵּתִים הוּא עוֹשֶׂה, תֵּוֵי אוֹמֵר עִם הַחַיִּים הוּא עוֹשֶׂה. אָמַר לֵיהּ כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ, מֵת אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ, אִם כֵּן יְאַבְּדֶנָּהּ מִן הָעוֹלָם, אָמַר לֵיהּ אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין צָרִךְ הָעוֹלָם בּוֹ הָיוּ עוֹבְדִין הָיָה מְאַבְּדָהּ, הֲרֵי הֵן עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת לָאֲפִיקִים וְלַנְּאָיוֹת, יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג וְכוּ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אֹסֵף אָסֵף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֵף עוֹף הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת הָרְשָׁעִים", וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהָרְשָׁעִים נִכְשָׁלִים בָּהֶם יֹאבְדוּ מִן הָעוֹלָם וְכוּ'.

רמז רפט

שָׂאֵל אַגְרִיפָּס שַׂר צָבָא אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כָּתוּב בַּתּוֹרָה כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא, כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר עָשִׁיר בְּעָשִׁיר. אָמַר לֵיהּ אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ, חֲשׁוּבָה מִמֶּנָּה אֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ, פְּחוּתָה מִמֶּנָּה מִתְקַנֵּא בָּהּ. אָמַר לֵיהּ זוֹנִין רַבָּה לְרַבִּי עֲקִיבָא לִבִּי וְלִבְּךָ יְדֵעִי בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים (דליה) [דְּלִיתִ] בָּהּ מַשְׁשָׁא, וְהָא קָא חָזֵינַן דְּאַזְלֵי בֵּיהּ תְּבִירֵי וְאָתוּ כִּי מְצַמְּדֵי, אָמַר לֵיהּ אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם נֶאֱמָן שֶׁהָיָה בָּעוֹלָם וְכָל בְּנֵי עִירוֹ הָיוּ מַפְקִידִין אֶצְלוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וּבָא אָדָם אֶחָד וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים, פַּעַם אַחַת שָׁכַח וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בֹּא וְנִכְפְּרֵנוּ, אָמַר לָהּ וְכִי מִפְּנֵי שׁוֹטֶה זֶה שֶׁעָשָׂה כֵּן נְאַבֵּד אֶת אֱמוּנָתֵנוּ. אַף כָּךְ יִסּוּרִין, בְּשָׁעָה שֶׁמְּשַׁגְּרִין אוֹתָן עַל בְּנֵי אָדָם מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יֵלְכוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי עַל יְדֵי פְּלוֹנִי וְעַל יְדֵי סַם פְּלוֹנִי, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת הוֹלֵךְ לְבֵית פִּסְלוֹ, אוֹמְרִים יִסּוּרִין דִּין הוּא שֶׁלֹּא נֵצֵא, חוֹזְרִין וְאוֹמְרִים וְכִי מִפְּנֵי שׁוֹטֶה זֶה שֶׁעָשָׂה שֶׁלֹּא כָּהֹגֶן אָנוּ נַתִּיר אֶת שְׁבוּעָתֵנוּ. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַאי דִּכְתִיב (דברים כח, נט) "וְחֻלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים" "רָעִים" בְּשִׁלִּיחוּתָם, "וְנֶאֱמָנִים" בִּשְׁבוּעָתָן. אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר רַבִּי יִצְחָק לְרַבִּי יְהוּדָה, וְהָא אִכָּא בֵּית כְּסִילִים בְּאַתְרִין, דְּכִי מִצְטָרֵךְ עַלְמָא לְמִטְרָא וְלֹא אָתֵי מִטְרָא שָׂחֲטוּ לֵיהּ גַּבְרָא וְאָתֵי מִטְרָא, אָמַר לֵיהּ הַשְׁתָּא אֵיכוּ שְׁכִיבוּ לָא אָמְרֵי לְכוּ הָא מִלְתָא, דַּאֲמַר רַב מַאי דִּכְתִיב (שם ד, יט) "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכָל הָעַמִּים", מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱלִיקָן בְּדִבָּרִים כְּדֵי לְטָרְדָן

מִן הָעוֹלָם, וְהַיְינוּ דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַאי דִּכְתִיב (משלי ג, לד) "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן", בָּא לִטָּמֵא פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לִטָּהֵר מְסַיְּעִין לוֹ.

רמז רצ

תָּנוּ רַבָּנָן "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בַּעֲוֹן בָּנִים וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֶלָּא "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", בְּעֵדוּת בָּנִים. וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת לֹא, וְהַכְתִיב פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים, הָתָם כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶן, כִּדְתַנְיָא "וְאַף בַּעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ", כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁאֵין אוֹחֲזִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ" הֲוֵי אוֹמֵר כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וְלֹא, וְהַכְתִיב (שם לז) "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו", אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה. הָתָם שֶׁהָיָה בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִיחוּ.

רמז רצא

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי חֲנִינָא, אַרְבַּע גְּזֵרוֹת גָּזַר מֹשֶׁה עַל יִשְׂרָאֵל וּבָאוּ אַרְבָּעָה נְבִיאִים וּבִטְּלוּם. מֹשֶׁה אָמַר (דברים לג, כח) "וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב", בָּא עָמוֹס וּבִטְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהִים מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא" וּכְתִיב (שם ו) "נִחַם ה' עַל זֹאת". מֹשֶׁה אָמַר (דברים כח, סה) "וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ", בָּא יִרְמְיָה וּבִטְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, א) "הָלֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל". מֹשֶׁה אָמַר פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים, בָּא יְחֶזְקֵאל וּבִטְּלָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָּמוּת". מֹשֶׁה אָמַר (ויקרא כו, לח) "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם" בָּא יְשַׁעְיָה וּבִטְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל" וְגוֹ'.

רמז רצב

פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְגוֹ', בִּזְמַן שֶׁהֵן אֵינָן מִסְתַּרְגִּין, אוֹ בִּזְמַן שֶׁהֵן מִסְתַּרְגִּין, הָא כֵּיצַד, רָשָׁע בֶּן רָשָׁע, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר קוֹצִיץ בֶּן קוֹצִיץ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה (שמות לד, ח) "וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ". אָמַר חַס וְשָׁלוֹם אֵין בְּיִשְׂרָאֵל רָשָׁע בֶּן רָשָׁע. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁמִּדַּת פֻּרְעָנוּת לְאַרְבַּע דּוֹרוֹת כָּךְ מִדַּת הַטּוֹבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר לַאֲלָפִים. אִי לַאֲלָפִים שׁוֹמֵעַ אֲנִי מְעוּט אֲלָפִים שְׁנַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ז, ט) "לְאֶלֶף דּוֹר", דּוֹרֵי דּוֹרִים לְאֵין חֵקֶר וְאֵין מִסְפָּר.

לְאֹהֲבַי, זֶה אַבְרָהָם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי, אֵלּוּ הַנְּבִיאִים וְהַזְּקֵנִים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי, אֵלּוּ שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנוֹתְנִים נַפְשָׁם עַל כָּל הַמִּצְוֹת, מַה לְּךָ יוֹצֵא לְהָרֵג, עַל שֶׁמָּלְתִּי אֶת בָּנַי, מַה לְּךָ יוֹצֵא לִשְׂרֵיפָה, עַל שֶׁקָּרִיתִי בַּתּוֹרָה, מַה לְּךָ יוֹצֵא לִצְלֵב, עַל שֶׁאָכַלְתִּי מַצָּה, מַה לְּךָ לוֹקֵחַ מֵאָה פַּרְגּוֹל, עַל שֶׁנָּטַלְתִּי אֶת הַלּוּלָב. וְאוֹמֵר "אֲשֶׁר הֵכִינוּ בֵּית מְאַהֲבַי", הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה גָּרְמוּ לִי לֶאֱהֹב לְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

רמז רצג

(שמות כ ז) לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ, (פְּסִיקְתָּא רַבָּתִי עַיִן שָׁם). כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תִשָּׂא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹכֵל וְלֹא אוֹכֵל, שֶׁקֶר, וְאַזְהָרָתָהּ (ויקרא יט, יב) מ"וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר", אָכַלְתִּי וְלֹא אָכַלְתִּי, שָׁוְא, וְאַזְהָרָתָהּ מֵהָכָא לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא, קוֹנָמוֹת עוֹבֵר (במדבר ל, ג) "בְּלֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". מֵיתֵיבִי שָׁוְא וְשֶׁקֶר אֶחָד הֵן, מַאי לָאו מִדְּשָׁוְא לְשֶׁעָבַר שֶׁקֶר נַמֵּי לְשֶׁעָבַר, אַלְמָא אָכַלְתִּי וְלֹא אָכַלְתִּי שֶׁקֶר הוּא. לֹא, הָא כִּדְאִיתָא וְהָא כִּדְאִיתָא. וּמַאי דָּבָר אֶחָד הֵן, דִּבְדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, כִּדְתַנְיָא "זָכוֹר וְשָׁמוֹר" בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר וּמַה שֶּׁאֵין הָאֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. בִּשְׁלָמָא הָתָם בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ כִּדְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה דַּאֲמַר, נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה, דְּאָמַר קְרָא "זָכוֹר וְשָׁמוֹר", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּשְׁמִירָה יֶשְׁנוֹ בִּזְכִירָה, וְהַנֵּי נָשֵׁי הוֹאִיל וְאִיתְנְהוּ בִּשְׁמִירָה אִיתְנְהוּ נַמֵּי בִּזְכִירָה, אֶלָּא הָכָא לְמַאי הִלְכְתָא מְבַעְיָא לֵיהּ, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלּוֹקֶה עַל (שֶׁקֶר) [שָׁוְא] כָּךְ לוֹקֶה עַל (שָׁוְא) [שֶׁקֶר]. פְּשִׁיטָא הַאי לָאו וְהַאי לָאו. מַהוּ דְּתֵימָא כִּדְאָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי לֹא יְנַקֶּה כְּלָל, קָא מַשְׁמַע לַן כִּדְשַׁנֵּי לֵיהּ, וְאִי תֵּימָא כְּשֵׁם שֶׁמַּבִיא קָרְבָּן עַל שֶׁקֶר כָּךְ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שָׁוְא, וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּמְחַיֵּב לְשֶׁעָבַר כְּלְהַבָּא. כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָכַלְתִּי וְלֹא אָכַלְתִּי דְּבַר שֶׁקֶר, וְאַזְהָרָתָהּ מ"וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר", אוֹכֵל וְלֹא אוֹכֵל עוֹבֵר (במדבר ל, ג) "בְּלֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", וְאִי זֶה שְׁבוּעַת שָׁוְא, נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ. אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי עַמְרָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה לוֹקִין עָלָיו, לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו, חוּץ מִנִּשְׁבַּע וּמֵיפֵר וּמְקַלֵּל חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם. נִשְׁבַּע מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָמַר קְרָא לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה וְגוֹ', בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה אֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ, אֲבָל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה מַלְקִין אוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, דִּלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, לֹא יְנַקֶּה כְּלָל. אִי כְּתִיב לֹא יְנַקֶּה כִּדְקָאַמְרַת, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב כִּי לֹא יְנַקֶּה ה', ה' הוּא דְּאֵינוֹ מְנַקֶּה אֲבָל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה

מַלְקִין אוֹתוֹ וּמְנַקִּין אוֹתוֹ. אַשְׁכְּחָן שְׁבוּעַת שָׁוְא, שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְנָלָן, רַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, לַשָּׁוְא שְׁתֵּי פְּעָמִים, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׁבוּעַת שָׁוְא תְּנֵהוּ עִנְיָן לִשְׁבוּעַת שֶׁקֶר, כְּגוֹן אָכַלְתִּי וְלֹא אָכַלְתִּי. וּמַאי שְׁנָא, אָמַר רָבָא, בְּפֵרוּשׁ רַבְּתָה תּוֹרָה שְׁבוּעַת שֶׁקֶר דּוֹמָה לְשָׁוְא, מַה שָׁוְא לְשֶׁעָבַר, אַף שֶׁקֶר נַמִּי לְשֶׁעָבַר.

לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא, שְׁבוּעַת שָׁוְא חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מַכּוֹת וְעַל שִׁגְגָתָהּ פָּטוּר. וְאֵיזֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא, נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ (לָאָדָם), עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב, עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהִיא אִישׁ, נִשְׁבַּע עַל דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ, אִם לֹא רָאִיתִי גֶּמֶל פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר, אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ כְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד, אָמַר לָעֵדִים בּוֹאוּ וַהֲעִידוּנִי, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נְעִידֶ(ו)ךָ, נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוֹת, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת סֻכָּה וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל לוּלָב וְשֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין.

רמז רצד

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה, אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּסִינַי לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם וְגוֹ', וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן "וְנִקָּה", וְכָאן נֶאֱמַר כִּי לֹא יְנַקֶּה, כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה, ה) "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ", וְאֵין בְּשָׂרְךָ אֶלָּא קְרוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נג, ז) "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם", וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, ב ג) "אָלָה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגוֹ' עַל (זֹאת) [כֵּן] תֶּאֱבַל הָאָרֶץ" וְגוֹ', כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת תּוֹלִין לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכָאן נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַלְתַּר, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם ה'" וְגוֹ' הוֹצָאָה לְאַלְתַּר "וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב", זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין לוֹ מָמוֹן אֵצֶל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֲנוֹ וּמַשְׁבִּיעוֹ. "וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר" כְּמַשְׁמָעוֹ, "וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו", הָא לְמַדְתָּ, דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא מְכַלָּה אוֹתוֹ. אִם אָמַר אֵינִי נִשְׁבָּע פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נִשְׁבָּע אוֹתָן הָעוֹמְדִין שָׁם אוֹמְרִים (במדבר טז, כו) "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי" וְגוֹ', וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין, וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם דְּעוּ לֹא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וְגוֹ' כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא לְאוֹתָן הָעוֹמְדִין לְפָנַי הַר סִינַי, דּוֹרוֹת הַבָּאִים וְגֵרִים הָעֲתִידִים לְהִתְגַּיֵּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה". אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן מֵהַר סִינַי, מִצְוֹת הָעֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה

חֲנָכָה וּפוּרִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (אסתר ט, כז) "קִיְּמוּ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים" קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם כְּבָר. אָמַר מַר שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה, דִּתְנַן אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּדְוִי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכוֹת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְקָאָמַר נָמִי שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אַף הִיא בִּלְשׁוֹנָהּ נֶאֱמָרָה. אָמַר מַר כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע עַל לֹא תִשָּׂא כְּדִקְתָנֵי טַעְמָא, כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן "וְנִקָּה" וְכָאן נֶאֱמַר לֹא יְנַקֶּה. וְהָא כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נַמִּי כְּתִיב בָּהֶן (שם) "לֹא יְנַקֶּה". הַהוּא מְבַעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "וְנִקָּה" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יְנַקֶּה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יְנַקֶּה" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְנִקָּה", הָא כֵּיצַד, מְנַקֶּה לַשָּׁבִים וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִין. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִמֶּנּוּ אֵין מִמְשַׁפַּחְתּוֹ לָא, וְהַכְתִיב (ויקרא כ, ה) "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", וְתַנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִם הוּא חָטָא מִשְׁפַּחְתּוֹ מַה חָטְאָה, אֶלָּא אֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּן מוֹכְסִין, וְאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִסְטִים שֶׁאֵין כֻּלָּן לִסְטִין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַפִּין עָלָיו, הָתָם בְּדִינָא אַחֲרִינָא כִּדְתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּהִכָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתוֹ", אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת, וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּהִכָּרֵת. וּבִשְׁאָר עֲבֵרוֹת מִכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא, וְהַכְתִיב (שם כו, לז) "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו" אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה בָּזֶה. הָתָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ, הָכָא אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּיָדָם לִמְחוֹת. מַאי אִכָּא בֵּין רְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ לִרְשָׁעִים דְּעַלְמָא, בֵּין צַדִּיקִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ לְצַדִּיקִים דְּעַלְמָא, בִּשְׁאַר עֲבֵרוֹת הוּא בְּדִינֵהּ, וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ בְּדִין חָמוּר, וּרְשָׁעִים דְּעַלְמָא בַּדִּין הַקַּל. וְצַדִּיקִים דְּהָכָא וּדְהָכָא פְּטִירֵי. גַּבֵּי שְׁבוּעַת שָׁוְא הוּא וּרְשָׁעִים דְּמִשְׁפַּחְתּוֹ בְּדִינֵהּ, וּרְשָׁעִים דְּעַלְמָא בְּדִין חָמוּר, וְצַדִּיקִים דְּהָכָא וּדְהָכָא בַּדִּין הַקַּל. וְאִם אָמַר הֲרֵינִי נִשְׁבָּע הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים "סוּרוּ נָא" וְגוֹ'. בִּשְׁלָמָא דְּהוּא דְּמִשְׁתַּבַּע קָאֵי "בְּסוּרוּ" אֶלָּא הַהוּא דְּקָא מַשְׁבַּע לֵיהּ אַמַּאי. מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר (שמות כב, י) "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם" מְלַמֵּד שֶׁהַשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶם, וּכְשֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין. לְמָה לִי לְמֵימַר הָכִי, לְאָפּוֹקֵי מִקַּנְיָא דְּרָבָא.

רמז רצה

לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא, אַף שְׁבוּעַת שָׁוְא הָיְתָה בַּכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם" וְגוֹ' וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ מִכְּלָלָהּ, וּמַחֲמִיר עָלֶיהָ וּפוֹטְרָהּ מִן הַקָּרְבָּן, אֲנִי אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן כָּךְ תְּהֵא פְּטוּרָה מִן הַמַּכּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִשָּׂא

אֶת שֵׁם ה', מִכְּלַל קָרְבָּן יָצָאת מִכּוֹת לֹא יָצָאת. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שם יט, יב) "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע, שֶׁלֹּא יְקַבֵּל עָלָיו לִשָּׁבַע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תְקַבֵּל לְהִשָּׁבַע הֲרֵי אֲנִי לְךָ לֶאֱלוֹהַ, מִשֶּׁקִּבַּלְתָּ לִשָּׁבַע הֲרֵי אֲנִי לְךָ לְדַיָּן, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר (שמות לד, ז) "וְנַקֵּה" וְגוֹ' שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יְנַקֶּה" וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. רַבִּי אוֹמֵר, כָּל שֶׁהוּא מִלֹּא תִשָּׂא וּלְמַעְלָה, תְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת, מִלֹּא תִשָּׂא וּלְמַטָּה וְלֹא תִשָּׂא עִמָּהֶן הַתְּשׁוּבָה תּוֹלָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. וְאֵיזוֹ הִיא מִלֹּא תִשָּׂא וּלְמַעְלָה, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. מִלֹּא תִשָּׂא וּלְמַטָּן, דְּבָרִים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, וּמַלְקוֹת אַרְבָּעִים, חֲטָאוֹת, וַאֲשָׁמוֹת, וְלֹא תִשָּׂא עִמָּהֶן. זָכוֹר (דברים ה, יב) "וְשָׁמוֹר" שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ, (שמות לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", (במדבר כח, ט) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים", שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ" (דברים כה, ה) "יָבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד. "לֹא תַלְבִּשׁ שַׁעַטְנֵז" (שם, יב) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד. (במדבר לו, ח) "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה", נֶאֱמַר בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לוֹמַר כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סב, יב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמַעְתִּי". (ירמיה כג, כט) "הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה'" וְגוֹ'. זָכוֹר "וְשָׁמוֹר" זָכוֹר מִלְּפָנָיו וְשָׁמוֹר מֵאַחֲרָיו, מִכָּאן אָמְרוּ מוֹסִיפִין מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. מָשָׁל לְזָאֵב שֶׁהוּא טוֹרֵף מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו. אֶלְעָזָר בֶּן חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גּוּרְיוֹן אוֹמֵר, תְּהֵא זוֹכְרוֹ מֵאֶחָד בְּשַׁבָּת, שֶׁאִם נִתְמַנָּה לְךָ חֵפֶץ יָפֶה תְּהֵא מְתַקְּנוֹ לְשֵׁם שַׁבָּת. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, לֹא תְהֵא מוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים מוֹנִין, אֶלָּא תְּהֵא מוֹנֶה לְשֵׁם שַׁבָּת. לְקַדְּשׁוֹ, בִּבְרָכָה, מִכָּאן אָמְרוּ מְקַדְּשִׁין עַל הַיַּיִן בִּכְנִיסָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא קִדֻּשָּׁה לְיוֹם, קִדֻּשָּׁה לְלֵילָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לא, יד) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת" וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא שַׁבָּת, יָמִים טוֹבִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" וְגוֹ'.

תְּנוּ רַבָּנָן, זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, זָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן בִּכְנִיסָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בַּלַּיְלָה, בַּיּוֹם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר זָכוֹר אֶת יוֹם. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, צָרִיךְ שֶׁיַּזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, כְּתִיב הָכָא (דברים טז, ג) "לְמַעַן תִּזְכֹּר" וּכְתִיב הָתָם זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת.

רמז רצו

(שמות כ ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ, וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת כָּל מְלַאכְתּוֹ בְּשִׁשָּׁה יָמִים, אֶלָּא שִׁבַּת כְּאִלּוּ מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה.

דָּבָר אַחֵר שְׁבֹת מִמַּחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה, וְאוֹמֵר "אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ וְגוֹ' אָז תִּתְעַנַּג" וְגוֹ'. (שמות כ י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות לא, טו) "כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ וְכוּ' תַּלְמוּד לוֹמַר וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שַׁבָּת אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הַלַּיְלָה בִּכְלַל אַזְהָרָה.

רַב אָחָא בַּר יַאשְׁיָה אוֹמֵר, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ אֵלּוּ הַקְּטַנִּים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גְּדוֹלִים, אָמְרָתָ וַהֲלֹא כְּבָר מֻזְהָרִין הֵן, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, אֵלּוּ קְטַנִּים. עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, אֵלּוּ בְּנֵי בְּרִית, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כג, יב) "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתֶךָ וְהַגֵּר", הֲרֵי עֶבֶד עִבְרִי אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, אֵלּוּ בְּנֵי בְּרִית. וְגֵרְךָ זֶה גֵּר צֶדֶק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גֵּר תּוֹשָׁב, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַגֵּר", הֲרֵי גֵּר תּוֹשָׁב אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְגֵרְךָ, זֶה גֵּר צֶדֶק. (שמות כ יא) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְכִי יֵשׁ לְפָנָיו יְגִיעָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה מ, כח כט) "הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ וְגוֹ' נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ" וְגוֹ', (תהלים לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אֶלָּא כְּבָיְכוֹל הִכְתִּיב עַל עַצְמוֹ שֶׁבָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ לְשִׁשָּׁה יָמִים וְנָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם מִי שֶׁאֵין לְפָנָיו יְגִיעָה הִכְתִּיב עַל עַצְמוֹ שֶׁבָּרָא עוֹלָמוֹ לְשִׁשָּׁה יָמִים וְנָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אָדָם שֶׁכָּתוּב בּוֹ (איוב ה, ז) "אָדָם לְעָמָל יוּלָּד" עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ, "בֵּרְכוֹ" בְּמָן, וְ"קִדְּשׁוֹ" בִּבְרָכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "בֵּרְכוֹ" בְּמָן. וְ"קִדְּשׁוֹ" בְּמָאוֹרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן, "בֵּרְכוֹ" בְּמָן וְ"קִדְּשׁוֹ" בְּמָאוֹר פָּנָיו שֶׁל אָדָם, עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' וְגוֹ'.

רמז רצז

(שמות כ יב) כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, תָּנוּ רַבָּנָן נֶאֱמַר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ, וְנֶאֱמַר "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", הִשְׁוָה הַכָּתוּב כְּבוֹד אָב וָאֵם לְכְבוֹד הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר (ויקרא יט, ג) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", וְנֶאֱמַר "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", הִשְׁוָה הַכָּתוּב מוֹרַאת אָב וָאֵם לְמוֹרַאת הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר (שמות כא, יז) "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", וְנֶאֱמַר (ויקרא כד, טו) "אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו", הִשְׁוָה הַכָּתוּב בִּרְכַּת אָב וָאֵם, לִבְרִכַּת הַמָּקוֹם, אֲבָל בְּהַכָּאָה אֵי אֶפְשָׁר, וְכֵן בְּדִין, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן שֻׁתָּפִין בּוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין יֵשׁ בָּאָדָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ, בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶן כְּאִלּוּ דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם וְכִבְּדוּנִי, וּבִזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אָבִיו וְאִמּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָפֶה

עָשִׂיתִי שֶׁלֹּא דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶן, שֶׁאִלּוּ דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶן צָעֲרוּנִי. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדֶּלְתּוֹ בִּדְבָרִים, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַכָּתוּב כִּבּוּד אָב לְכִבּוּד אֵם וְכוּ'. שָׁאַל בֶּן אַלְמָנָה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַבָּא אוֹמֵר הַשְׁקֵנִי מַיִם, וְאִמּוֹ אוֹמֶרֶת הַשְׁקֵנִי מַיִם, אֵיזֶה מֵהֶן קוֹדֵם, אָמַר לוֹ הַנַּח כִּבּוּד אִמְּךָ וַעֲשֵׂה כִּבּוּד אָבִיךָ, שֶׁאַתְּ וְאִמְּךָ חַיָּבִין בְּכִבּוּד אֲבִיךָ. בָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לֵיהּ כָּךְ אָמַר לִי רַבִּי, נִתְגָּרְשָׁה מַהוּ, אָמַר לֵיהּ מִבֵּין רִיסֵי עֵינֶיךָ נִכַּר שֶׁאַתָּה בֶּן אַלְמָנָה, הַטֵּל לְהֶם מַיִם בַּסֵּפֶל וְקַעֲקֵע לָהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין. שְׁאָלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם, אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ מֶה עָשָׂה גּוֹי אֶחָד לְאָבִיו בְּאַשְׁקְלוֹן, וְדָמָה בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ, פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ אֲבָנִים לָאֵפוֹד בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְרֵב כַּהֲנָא מַתְנֵי בִּשְׁמוֹנִים רִבּוֹא שָׂכָר, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְלֹא צָעֲרוֹ, לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, וְנוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה בְּעֶדְרוֹ, וְנִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ, אָמַר לָהֶם יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם שֶׁאִם מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אַתֶּם נוֹתְנִין לִי, וְעַתָּה אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְסַדְתִּי בִּשְׁבִיל אַבָּא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה כְּךָ, מִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, פַּעַם אַחַת הָיָה לְבוּשׁ סְרִיקוֹן שֶׁל זָהָב, וְיוֹשֵׁב בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּבָאָה אִמּוֹ וּקְרָעָתוּ מִמֶּנּוּ וְטָפְחָה לוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְזָרְקָה לוֹ בְּפָנָיו, וְלֹא הִכְלִימָהּ. תָּנֵי אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנֵי וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם, וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בְּרֵחַיִם וּמְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כְּגוֹן אֲבִימִי בְּרִי קַיָּם מִצְוַת כִּבּוּד. חֲמִשָּׁה בְּנֵי סַמְכֵי הֲווּ לֵיהּ לְאֲבִימִי וְכִי הֲוָה אִתֵּי אֲבוּהָ קָרֵי אֲבָבָא רְהִיט וְאָזֵיל וּפָתַח לֵיהּ וְאָמַר אֵין אֵין עַד דְּמָטֵי הָתָם, יוֹמָא חַד אָמַר לוֹ אַשְׁקְיֵין מַיָּא, עַד דְּאַיְיתֵי לֵיהּ נְמִנֵּם, גָּחִין קָאֵי עֲלֵיהּ עַד דְּאִיתְּעַר, אִיסְתַּיְיעָא מִלְּתָא וְדָרֵשׁ אֲבִימִי "מִזְמוֹר לְאָסָף". רַבִּי טַרְפוֹן הֲוָה לֵיהּ אִמָּא זְקֵנָה דְּכָל אֵימַת דַּהֲוָה בָּעֵית לֵיסַק לְפוּרְיָא גָּחִין וְסָלִיק לָהּ, וְכִי הֲוָה נָחֲתָה נָחֲתָה עֲלוֹיָהּ, אָתָא וְקָא מְשַׁתֵּבַח בְּבֵי מִדְרָשָׁא, אָמְרוּ לֵיהּ עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָתְ לַחֲצִי כִּבּוּד, כְּלוּם זָרְקָה אַרְנָקְךָ לַיָּם וְלֹא הִכְלִמָתְהּ. רַב יוֹסֵף כַּד הֲוָה שָׁמַע קַל כַּרְעָא דְּאִמֵּהּ, אָמַר אֵיקוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינָה דְּאָתְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חָמָאן. תָּנוּ רַבָּנָן מְכַבְּדוֹ בְּחַיָּיו, מְכַבְּדוֹ בְּמוֹתוֹ. בְּחַיָּיו כֵּיצַד (הַנִּשְׁלָח), [הַנִּשְׁמָע] בִּדְבַר אָבִיו לְמָקוֹם, לֹא יֹאמַר שִׁלְחוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, פַּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, אֶלָּא כֻּלְּהוּ בִּשְׁבִיל אַבָּא. בְּמוֹתוֹ כֵּיצַד, הָיָה אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו לֹא יֹאמַר כָּךְ אָמַר אַבָּא, אֶלָּא כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי הֵרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ, הַנֵּי מִילֵּי תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וָאֵילָךְ זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. תָּנוּ רַבָּנָן אֵיזֶהוּ מוֹרָא, וְאֵיזֶהוּ כָּבוֹד, מוֹרָא, לֹא עוֹמֵד בְּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעוֹ, כָּבוֹד מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה מַכְנִיס וּמוֹצִיא, הָיָה אָבִיו עוֹבֵר

עַל דִּבְרֵי תוֹרָה לֹא יֹאמַר לוֹ אַבָּא עֲבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ אַבָּא מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ. אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר אַבָּא אוֹמֵר הַשְׁקֵנִי מַיִם וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת, מַנִּיחַ אֲנִי כְּבוֹד אַבָּא וְעוֹשֶׂה אֲנִי אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁאֲנִי וְאַבָּא חַיָּבִין בִּדְבַר מִצְוָה. אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים תֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וַהֲלָכָה כְּאִסִּי בֶּן יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, גָּדוֹל הוּא כִּבּוּד אָב וְאֵם שֶׁהֶעֱדִיפוֹ הַמָּקוֹם יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ, נֶאֱמַר (משלי ג, ט) "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", מַפְרִישׁ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עָנִי וְחַלָּה, וְעוֹשֶׂה סֻכָּה לוּלָב שׁוֹפָר צִיצִית, מַאֲכִיל רְעֵבִים מַשְׁקֶה צְמֵאִים, אִם יֵשׁ לְךָ אַתָּה חַיָּב בְּכֻלָּן, וְאִם אֵין לְךָ אֵי אַתָּה חַיָּב בְּאַחַת מֵהֶן, אֲבָל כְּשֶׁבָּא אֵצֶל כִּבּוּד אָב וָאֵם בֵּין יֵשׁ לְךָ בֵּין אֵין לְךָ כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, אֲפִילּוּ אַתָּה מְסַבֵּב עַל הַפְּתָחִים. רַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי יוֹנָתָן הָווּ יָתְבֵי, אָתָא חַד בַּר נָשׁ נָשַׁק רַגְלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן, אָמַר לוֹ רַבִּי יַנַּאי מַה טִיבוֹ שְׁלִים לָךְ מִן יוֹמוֹי, אָמַר לֵיהּ חַד זְמַן קָבִיל לִי בְּרֵיהּ דִּיזוּנֵיהּ וְאַמְרִית לֵיהּ בְּצוּר כְּנִישְׁתָּא עֲלּוּי וּבְזִיתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ וְלָמָּה לָא כְּפִיתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ וְכוֹפִין אָמַר לֵיהּ אֵין, כּוֹפִין אֶת הַבֵּן לְזוֹן אֶת הָאָב.

רמז רצח

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בִּדְבָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי ג, ט) "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּבְכִסּוּת נְקִיָּה.

דָּבָר אַחֵר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ מִכָּל מָקוֹם, מַה כְּבוֹד לֹא חָלַק בּוֹ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, אַף מוֹרָא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר (שם יט, ג) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" וְנֶאֱמַר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" וְגוֹ', מַה שַּׁבָּת לֹא חָלַק בּוֹ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, אַף מוֹרָא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ יָכוֹל כָּל הַקּוֹדֵם בַּמִּקְרָא קוֹדֵם בְּמַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה. לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ, אִם כִּבַּדְתּוֹ יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ, וְאִם לָאו יְקַצְּרוּן יָמֶיךָ, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטָרִיקוֹן שֶׁכֵּן דִּבְרֵי תוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל הֵן לָאו וּמִכְּלַל לָאו הֵן. עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ מִכָּאן אָמְרוּ כָּל מִצְוָה שֶׁמִּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, אֵין בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה מַזְהִירִין עָלֶיהָ.

רַמֵּי לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, תְּנַן, אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וּבִקּוּר חוֹלִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם

לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב, לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ, בִּגְמִילוּת חֲסָדִים כְּתִיב (משלי כא, כא) "רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד" וְגוֹ', בַּהֲבָאַת שָׁלוֹם כְּתִיב, "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", אַתְיָא רְדִיפָה רְדִיפָה, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה כְּתִיב, (דברים ל, כ) "כִּי (הִיא) [הוּא] חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ". וְלִיתְנִי נַמִּי שִׁלּוּחַ הַקֵּן, דִּכְתִיב (שם כב, ז) "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים". שִׁלּוּחַ הַקֵּן טוֹב לַשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ טוֹב לַבְּרִיּוֹת, וּכְתִיב (ישעיה ג, י) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב" טוֹב לַשָּׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת. כְּתִיב "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, שֶׁלֹּא תְּהֵא יוֹשֵׁב וּמְשַׁקֵּל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, וְרוֹאֶה אֵיזֶה מִצְוָה שְׂכָרָהּ מְרֻבֶּה וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ. לָמָּה, (שם) "נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע", מְטַלְטָלִין אִנּוּן שְׁבִילֵי דְאוֹרַיְיתָא. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס, וְהִכְנִיס בּוֹ פּוֹעֲלִין לֹא גִּלָּה לָהֶן שְׂכַר נְטִיעוֹתָיו שֶׁל פַּרְדֵּס, שֶׁאִלּוּ גִּלָּה לָהֶן, הָיוּ רוֹאִין אֵיזוֹ נְטִיעָה שְׂכָרָהּ מְרֻבֶּה וְנוֹטְעִין אוֹתָהּ, וְנִמְצָא מְלֶאכֶת הַפַּרְדֵּס מְקֻצָּתָהּ בְּטֵלָה וּמְקֻצָּתָהּ קַיֶּמֶת. כָּךְ אִלּוּ גִּלָּה שְׂכַר הַמִּצְוֹת נִמְצֵאת תּוֹרָה מְקֻצָּתָהּ בְּטֵלָה וּמְקֻצָּתָהּ קַיֶּמֶת. אָמַר רַב אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, טִלְטֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר עוֹשֵׂי מִצְוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אוֹתוֹ מֻשְׁלָם. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, שְׁתֵּי מִצְוֹת בַּתּוֹרָה גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרָן וְאֵלּוּ הֵן, קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת, וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת. קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם" וְגוֹ', וּמַה דָּבָר שֶׁהוּא פְּרִיעַת חוֹב כָּךְ דָּבָר שֶׁהוּא חֶסְרוֹן כִּיס וְחֶסְרוֹן נְפָשׁוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּכְשֵׁם שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שָׁוֶה כָּךְ פֻּרְעָנוּתָן שָׁוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, יז) "עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבוּז לִיקְהַת אֵם", עַיִן שֶׁהִלְעִיגָה עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם וּבִיזָּה "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים" (שם) "יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי נָשֶׁר", דַּיָּן נָקִיק וְדַיֵּן אָכְזָר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא עוֹרֵב שֶׁהוּא אַכְזָרִי עַל בָּנָיו וְינַקֵּר אוֹתָהּ וְאַל יְהֶנֶה מִמֶּנָּהּ, וְיָבֹא נָשֶׁר שֶׁהוּא רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו וְיֵהָנֶה מֵהֶם. וּמִנַּיִן לְעוֹרֵב שֶׁהוּא אַכְזָרִי עַל בָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ", וְאוֹמֵר (תהלים קמז, ט) "לִבְנֵי עוֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ", כְּשֶׁהָעוֹרֵב מוֹלִיד יְלָדָיו לְבָנִים וְאוֹמֵר הַזָּכָר לַנְּקֵבָה עוֹף אַחֵר בָּא עָלַיִךְ וּמַנִּיחִין אוֹתָן, מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מוֹצִיא מִצּוֹאָה שֶׁלָּהֶן יַתּוּשִׁין וּפוֹרְחִין עֲלֵיהֶן וְאוֹכְלִין וּמִשָּׁם מַשְׁחִירִין. וּמִנַּיִן שֶׁהַנָּשֶׁר רַחֲמָנִי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, יא) "כְּנָשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף". וּמִנַּיִן שֶׁהוּא נֶהֱנֶה מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ". וּכְשֵׁם שֶׁעוֹנְשׁוֹ מְרֻבֶּה כָּךְ שְׂכָרוֹ מְרֻבֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ. תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ" בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוּךְ וּ"לְמַעַן יִיטַב לָךְ" בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב. בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב, (שם כב, ז) "לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גּוֹזָלוֹת וְעָלָה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְנָטַל אֶת הַבָּנִים וּבִירִידְתּוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן הֲטָבָתוֹ שֶׁל זֶה,

וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה, אֶלָּא "לְמַעַן יִיטַב לָךְ" לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, "לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ" בְּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוּךְ. וְדִלְמָא לֹא הָוֵי הָכִי, רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא. וְהָאָמַר רָבָא שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין, הָתָם סֵלֶם רָעוּעַ הֲוָה דְּהָיָה קָבִיעַ הֶזֵּקֵא וְלָא סָמְכִינַן אֲנִיסָּא, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי".

(שמות כ יג-יד) לֹא תִרְצָח, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ' עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִרְצָח. לֹא תִּנְאָף, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כ, י) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִנְאָף.

תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לֹא תִנְאָף, לֹא תִּהְיֶה בְּךָ נְאוּף בֵּין בְּיִד בֵּין בְּרֶגֶל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלְאוּ", אֵלּוּ הַמְּנָאֲפִים בַּיָּד. לֹא תִגְנֹב, אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִנַּיִן, רַבִּי יְאשִׁיָּה אוֹמֵר, מִלֹּא תִגְנֹב. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר (ויקרא כה, מב) "מִלֹּא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד". וְלֹא פְּלִיגִי, מַר קָא חָשִׁיב לַאו דְּגְנֵבָה וּמַר קָא חָשִׁיב לָאו דְּמִכְירָה. תַּנְיָא, לֹא תִגְנֹב בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגוֹנֵב מָמוֹן, אָמַרְתָּ צֵא וּלְמַד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, בְּמַה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בִּנְפָשׁוֹת, אַף כָּאן בִּנְפָשׁוֹת.

לֹא תִגְנֹב לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כא, טז) "וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ" עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִגְנֹב, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ. צֵא וּלְמַד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת וְכוּ', וְעוֹד אָמַר רַבִּי, שְׁלֹשׁ מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ בְּעִנְיַן זֶה, שְׁתַּיִם מִפִּרְשׁוֹת, וְאַחַת סְתוּמָה, נִלְמַד סְתוּמָה מִמְּפֹרָשׁוֹת, מַה מְּפֹרָשׁוֹת מִצְוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, אַף סְתוּמָה מִצְוֹת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין.

לֹא תַעֲנֶה לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יט, יט) "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲנֶה.

רמז רצט

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, מְעִידִים אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, לוֹקִין שְׁמוֹנִים, מִשּׁוּם לֹא תַעֲנֶה, וּמִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. וְרַבָּנָן, הַאי לֹא תַעֲנֶה בְּרֵעֲךָ מַאי דָּרַשׁ לֵיהּ, אַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין. וְרַבִּי מֵאִיר אַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין מִנָּא לֵיהּ, נַפְקָא לֵיהּ (שם, כ) מ"וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ". וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְהַכָּרָזָה. וְרַבִּי מֵאִיר, הַכָּרָזָה מ"יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ" נַפְקָא. כֵּיצַד נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ אֶחָד וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ

אֶחָד. כְּתִיב אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וּכְנֶגְדּוֹ לֹא תִרְצַח. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּמִים מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְמַעֵט בַּדְּמוּת. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה, וְהֶעֱמִיד לוֹ אִיקּוֹנוֹת וְעָשׂוּ לוֹ צְלָמִים, וְטָבְעוּ מַטְבְּעוֹת, לְאַחַר זְמַן כִּיפּוּ אִיקּוֹנוֹת, שָׁבְרוּ צַלְמוֹתָיו, וּפָסְלוּ מַטְבְּעוֹתָיו, וּמִעֲטוּ בִּדְמוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּמִים מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְמַעֵט בַּדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ' וּכְתִיב (שם) "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם". כְּתִיב לֹא יִהְיֶה לְךָ, וּכְנֶגְדּוֹ לֹא תִנְאָף, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְנָאֵף מֵאֲחֲרֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, לב) "הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת" וְגוֹ', (הושע ג, א) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי עוֹד לֵךְ אֱהַב אִשָּׁה" וְגוֹ'. כְּתִיב (פסוק ז) "לֹא תִשָּׂא", וּכְנֶגְדּוֹ כְּתִיב לֹא תִגְנֹב, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא גּוֹנֵב סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי שְׁבוּעַת שָׁוְא, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲגָנֹב רָצֹחַ וְנָאֹף וְהִשָּׁבֵעַ לַשָּׁקֶר", וְאוֹמֵר (הושע ד, ב) "אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצוֹחַ". כְּתִיב זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, וּכְנֶגְדּוֹ לֹא תַעֲנֶה, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת, מֵעִיד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא בָרָא עוֹלָמוֹ לְשִׁשָּׁה יָמִים, וְלֹא נָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְכָל מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת, מֵעִיד לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁבָּרָא עוֹלָמוֹ לְשִׁשָּׁה יָמִים, וְנָח בַּשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יב) "אַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה' וַאֲנִי אֵל". כְּתִיב (פסוק יב) כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ, וּכְנֶגְדּוֹ כְּתִיב לֹא תַחְמֹד, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא חוֹמֵד סוֹף שֶׁיִּהְיֶה מוֹלִיד בֵּן מְקַלֵּל לְאָבִיו, וּמְכַבֵּד שֶׁאֵינוֹ אָבִיו, לְכָךְ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה. [וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה] שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהַלְכֶם" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שה"ש ד, ה) "שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים", וְאוֹמֵר (שם ה, יד) "יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב" וְגוֹ'. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר לֹא תַחְמֹד, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים ה, יח) "לֹא תִתְאַוֶּה", כֵּיצַד יִתְקַיְּימוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לְעוֹקֵר אַחַר הַמְּנֵאָף.

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, כְּלָל, עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ, פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ, חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אֵי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמַקְנֶה אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמַקְנֶה. אִי מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בִּנְכָסִים הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת אַף אֵין לִי אֶלָּא נְכָסִים הַמִּטַּלְטְלִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה "שָׂדֵהוּ", מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמַקְנֶה אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמַקְנֶה. אִי מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִרְשׁוּתְךָ אֶלָּא לִרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִרְשׁוּתְךָ אֶלָּא לִרְצוֹן הַבְּעָלִים, יָצָא שֶׁאַתָּה חוֹמֵד בִּתּוֹ לְבִנְךָ אוֹ בְּנוֹ לְבִתְּךָ, אוֹ אֲפִלּוּ חוֹמֵד בְּדִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר

(שם ז, כה) "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ", מַה לְהַלָּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה.

(שמות כ טו) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אָדָם מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ הוּא שׁוֹמֵעַ רֶגֶשׁ קוֹלוֹ אֲבָל אֵינוֹ רוֹאֶה מְאוֹרוֹ, וְיִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ קוֹל שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְרָאוּ אֶת הַקּוֹל יוֹצֵא מִפִּי הַגְּבוּרָה בִּבְרָקִים וּרְעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר כָּל אוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁשָּׁמְעוּ קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זָכוּ לִהְיוֹת כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְלֹא שָׁלַט בָּהֶן כָּל מִין כְּנִים, וּבְמוֹתָם לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם רִמָּה, אַשְׁרֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר "אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ".

רמז ש

וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת, רוֹאִים אֶת הַנְּרָאֶה וְשׁוֹמְעִין אֶת הַנִּשְׁמָע, רָאוּ דָּבָר שֶׁל אֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי הַגְּבוּרָה וְנֶחְצָב עַל הַלּוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ז) "קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ". וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת, קוֹל, קוֹלֵי קוֹלוֹת, וְלַפִּיד, לַפִּידֵי לַפִּידִים. וְכַמָּה קוֹלוֹת הָיוּ וְכַמָּה לַפִּידִים הָיוּ, אֶלָּא מַשְׁמִיעִין אֶת הָאָדָם לְפִי כֹּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ב) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר" וְגוֹ'. רַבִּי אוֹמֵר לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֶׁעָמְדוּ כֻּלָּן לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַדִּבּוּר וּמְפָרְשִׁין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "יְסֹבֲבֶנְהוּ יְבוֹנְנֶהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ", שֶׁמְּכִיּוָן שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא הָיוּ מְפָרְשִׁין אוֹתוֹ. וּלְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָמְדוּ כֻּלָּן לִפְנֵי הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶן סוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל הָעָם רֹאִים. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶם אִלְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ח) "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶן חֵרְשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז) "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶם חִגְּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (לעל יט, יז) "וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶם טִפְּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתָּה הָרְאֵתָ" וְגוֹ'. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהֶרְאָה הַמָּקוֹם לְאַבְרָהָם אָבִינוּ גֵּיהִנָּם, וּמַתַּן תּוֹרָה, וּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יז) "וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן", זֶה גֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה [הַ]יּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר", (בראשית שם) "וְלַפִּיד אֵשׁ", זֶה מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִים, "אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים", זֶה קְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, יג) "לְגֹזֵר יַם סוּף לְגָזָרִים". וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ, אֵין נוֹעַ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא זִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר "נוֹעַ תְּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר". וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק, חוּץ לִשְׁנֵים עָשָׂר מִיל, מַגִּיד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶן שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְחוֹזְרִין לִפְנֵיהֶן שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִיל עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, נִמְצְאוּ מְהַלְּכִין בְּאוֹתוֹ יוֹם מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים מִיל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת רְדוּ וְסַיְּעוּ אֶת אֲחֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר

(תהלים סח, יג) "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן", יִדּוֹדוּן בַּהֲלִיכָה, יִדּוֹדוּן בַּחֲזָרָה, וְלֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בִּלְבַד אֶלָּא אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, ו) "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי". רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אוֹמֵר, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁלְהָבִין מֵחֲמַת הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַנְנֵי כָבוֹד הַזִּילוּ טַל שֶׁל חַיִּים עַל בָּנַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד) "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר" וְגוֹ' וְאוֹמֵר "גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף" וְגוֹ', אֵימָתַי נַעֲשָׂה כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה, בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה נָאָה שֶׁבְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וּמְכֻבֶּדֶת אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יג) "וּנְוֹת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל" וְאֵין שָׁלָל אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ" וְגוֹ'.

רמז שא

(שמות כ טז-יח) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֶּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה. מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן כֹּחַ לְקַבֵּל אֶלָּא עֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כב) "אֶת יְסֹפִים אֲנַחְנוּ" וְגוֹ'. (שם יח, טז) "לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל" וְגוֹ', אֶלָּא "קְרַב אַתָּה וּשְׁמַע". מֵאוֹתָהּ שָׁעָה זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְהַעֲמִיד מֵהֶן נְבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח, יח) "נָבִיא אָקִים לָהֶם", נָבִיא אֲנִי עָתִיד לְהַעֲמִיד מֵהֶן, אֶלָּא שֶׁקִּדְּמוּ הֵן בִּזְכוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יז) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטִיבוּ" וְגוֹ', אַשְׁרֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהַמָּקוֹם הוֹדָה לְדִבְרֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד, כ) "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "כֵּן בָּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת", (שם לו, ה) "כֵּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף דֹּבְרִים". "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם", אִלּוּ אֶפְשָׁר לְהַעֲבִיר מַלְאַךְ הַמָּוֶת הָיִיתִי מַעֲבִירוֹ, אֶלָּא שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, עַל תְּנַאי כָּךְ עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַר סִינַי, שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט בָּהֶן מַלְאַךְ הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב, ו) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם" וְגוֹ' חִבַּלְתֶּם מַעֲשֵׂיכֶם, (שם) "אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן". וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֶּר אַתָּה עִמָּנוּ, שָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעָרַב עָלָיו, שָׁלַח לְמִיכָאֵל וּלְגַבְרִיאֵל וְאָחֲזוּ בִּשְׁתֵּי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא בְּרָצוֹנוֹ, וְהִגִּישׁוּהוּ אֶל הָעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, גֶּשׁ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא נִגַּשׁ.

וַיֹּאמַר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַל תִּירָאוּ, הֲרֵי מֹשֶׁה מְזָרְזָן, לְהוֹדִיעַ חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵיאַךְ הָיָה עוֹמֵד וּמְפַיֵּס כָּל אוֹתָן הָאֲלָפִים וְכָל אוֹתָן הָרְבָבוֹת, עָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה "הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם" וְגוֹ'. כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם, בִּשְׁבִיל לְגַדֵּל אֶתְכֶם בֵּין הָאֻמּוֹת כַּנֵּס הַזֶּה שֶׁל סְפִינָה. וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם, סִימָן טוֹב הוּא בָּאָדָם שֶׁהוּא בַּיְשָׁן. לִבְלְתִּי תֶּחֱטָאוּ, מַגִּיד שֶׁבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ו, טו) "הוֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם בוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ". תַּנְיָא וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לִבְלְתִּי תֶּחֱטָאוּ, זוֹ בוּשָׁה, מְלַמֵּד שֶׁהַבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא. מִכָּאן אָמְרוּ סְמָן יָפֶה בְּאָדָם שֶׁהוּא בַּיְשָׁן. אֲחֵרִים

אוֹמְרִים כָּל אָדָם הַמִּתְבַּיֵּשׁ לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בּשֶׁת פָּנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי.

וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמשֶׁה נִגַּשׁ, מִבֵּית הַבְּחִירָה נִדְבַּר עִמּוֹ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית כב, ד) "וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק", מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנַס לְמָקוֹם שֶׁאֵין רְשׁוּת לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִיכָּנֵס, שֶׁנֶּאֱמַר וּמשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל. וְכֵן שְׁלֹמֹה אָמַר, (מלכים א ח, יב) "ה' אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל", וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וַיְהִי שָׁם עִם ה'".

וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק, אֵלּוּ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, מַגִּיד שֶׁהָיָה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר לג, מט) "וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים", וְהוּא שְׁנֵים עָשָׂר מִיל.

רמז שב

וּמשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, מִי גָּרַם לוֹ, עַנְוְתָנוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" וְגוֹ'. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא עָנָיו, סוֹפוֹ לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָה עִם הָאָדָם בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, טו) "כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", וְאוֹמֵר (שם סא, א) "רוּחַ אֱלֹהִים עָלַי יַעַן מָשַׁח אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים", וְאוֹמֵר "וְאֶת כָּל אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וְגוֹ' וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ" (תהלים נא, יט) "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְכָל מִי שֶׁהוּא גְּבַהּ לֵב גּוֹרֵם לְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וּלְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קא, ה) "גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל". וְכָל גְּבַהּ לֵב קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, ה) "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב". וְעוֹבֵד אֱלִילִים קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ", כְּשֵׁם שֶׁאֱלִילִים מְטַמֵּא הָאָרֶץ וּמְסַלֶּקֶת אֶת הַשְּׁכִינָה כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא גְּבַהּ לֵב, גּוֹרֵם לְטַמֵּא הָאָרֶץ, וּלְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה. וּמשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, לִפְנִים מִשָּׁלֹשׁ מְחִיצוֹת, חשֶׁךְ, עָנָן, וַעֲרָפֶל, חשֶׁךְ מִבַּחוּץ, עָנָן מִבִּפְנִים, וַעֲרָפֶל מִלִּפְנֵי וְלִפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וּמשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל וְגוֹ'.

(שמות כ יט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּלָשׁוֹן שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ כֹּה תְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה, כָּכָה, עָנְיָה, וַאֲמִירָה, הֲרֵי זֶה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. אַתֶּם רְאִיתֶם, הֻפְרַשׁ בֵּין הָאָדָם רוֹאֶה בֵּין שֶׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ, כְּשֶׁאֲחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ פְּעָמִים שֶׁלִּבּוֹ חָלוּק, אֲבָל כָּאן אַתֶּם רְאִיתֶם. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אַתֶּם רְאִיתֶם לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (תהלים קלח, ד) "יוֹדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ", יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמְעוּ כָּךְ רָאוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר אַתֶּם רְאִיתֶם, וְלֹא רָאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, (כְּתוּב בְּפָסוּק "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי"). (שמות כ כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי,

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא תַעֲשׂוּן דְּמוּת שַׁמְּשַׁי [הַמְּשַׁמְּשִׁין] לְפָנַי בַּמָּרוֹם, וְלֹא דְּמוּת מַלְאָכַי, וְלֹא דְּמוּת כְּרוּבִים, וְלֹא דְּמוּת אוֹפַנִּים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, שֶׁלֹּא תֹּאמַר הֲרֵי אֲנִי עוֹשֶׂה כְּמִין דְּמוּת וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (דברים ד, טו) "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, שֶׁלֹּא תְּנַהֲגוּ בִּי כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים נוֹהֲגִין בֶּאֱלֹהֵיהֶן, שֶׁכְּשֶׁהַטּוֹבָה בָּאָה עֲלֵיהֶן הֵן מְכַבְּדִין אֶת אֱלֹהֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק א, טז) "עַל כֵּן יְזַבֵּחַ לְחֶרְמוֹ", וּכְשֶׁפֻּרְעָנוּת בָּאָה עֲלֵיהֶן הֵן מְקַלְלִין אֶת אֱלֹהֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כִּי יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלַּל בְּמַלְכּוֹ", אֲבָל אַתֶּם אִם הֲבֵאתִי עֲלֵיכֶם אֶת הַטּוֹבָה תְּנוּ הוֹדָאָה, וְאִם אָבִיא עֲלֵיכֶם יִסּוּרִין, תְּנוּ הוֹדָאָה. וְכֵן דָּוִד אָמַר (תהלים קטז, יג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא" (שם, ג ד) "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא". וְכֵן אִיּוֹב אָמַר (איוב א, כא) "ה' נָתַן וַה' לָקָח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ" עַל מִדַּת הַטּוֹב וְעַל מִדַּת הַפֻּרְעָנוּת. וְכֵן אִשְׁתּוֹ שֶׁל אִיּוֹב אָמְרָה "עֹדְךָ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתֶךָ" וּמַה הוּא אוֹמֵר לָהּ (שם, י) "כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי". אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל [וְ]אַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁהָיוּ (שְׁגוּרִין) [כְּעוּרִין] בַּטּוֹבָה, כְּשֶׁבָּאָה עֲלֵיהֶן הַפּוּרְעָנוּת קִבְּלוּ אוֹתָהּ עַל (כָּרְחוֹ) [כָּרְחָם], וְאָנוּ שֶׁהָיִינוּ נָאִים בַּטּוֹבָה, אַל נִהְיֶה נָאִים בַּפֻּרְעָנוּת. וְעוֹד יְהֵא אָדָם שָׂמֵחַ בְּיִסּוּרִין יוֹתֵר מִן הַטּוֹבָה, שֶׁאָפִלּוּ אָדָם בְּטוֹבָה כָּל יָמָיו אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, וּמִי מוֹחֵל לוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר יִסּוּרִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "מוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס", מִפְּנֵי מָה, (שם, יב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ" וְגוֹ', אָמַרְתָּ צֵא וּרְאֵה מִי גָּרַם לַבֵּן לְרַצּוֹת אֶת הָאָב, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה יִסּוּרִין.

רמז שג

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, (דברים ח, ה) "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַאֲשֶׁר יִיַּסֵּר" יְהֵא לִבְּךָ יוֹדֵעַ מַעֲשִׂים שֶׁעָשִׂיתָ, וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבֵאתִי עָלֶיךָ, שֶׁלֹּא לְפִי מַעֲשֶׂיךָ הֵבֵאתִי עָלֶיךָ אֶת הַיִּסּוּרִין. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לָאָרֶץ, כָּךְ בְּרִית כְּרוּתָה לַיִּסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ" וְאוֹמֵר (שם, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין, שֶׁשִּׁשָּׁה מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מִתְאַוִּין לָהֶן, וְלֹא נִתְּנוּ לָהֶן אֶלָּא בְּיִסּוּרִין, וְאֵלּוּ הֵן תּוֹרָה, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָעוֹלָם הַבָּא. תּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, ב) "לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה", וְאוֹמֵר (תהלים צד, יב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיִסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ" וְאוֹמֵר (שם, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה". הָעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" וְגוֹ', אָמַרְתָּ צֵא וּרְאֵה אֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְבִיאָה לָאָדָם לְחַיֵּי

הָעוֹלָם הַבָּא הֱוֵי אוֹמֵר זֶה יִסּוּרִין. רַבִּי נָחֶמְיָה אוֹמֵר חֲבִיבִין יִסּוּרִין, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת מְרַצִּין, כָּךְ יִסּוּרִין מְרַצִּין. בְּקָרְבָּנוֹת מַהוּ אוֹמֵר (ויקרא א, ד) "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו". בְּיִסּוּרִין מַהוּ אוֹמֵר, (שם כו, מג) "וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם". וְלֹא עוֹד אֶלָּא כִּי הַיִּסּוּרִין מְרַצִּין יוֹתֵר מִן קָרְבָּנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת בְּמָמוֹן וְהַיִּסּוּרִין בַּגּוּף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לְאִישׁ וְגוֹ'. וּכְבָר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוֹלֶה, וְנִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים לְבַקְּרוֹ. רַבִּי טַרְפוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא. נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, רַבִּי חֲבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מְגַלְגֵּל חֲמָה, שֶׁמְּגַלְגֵּל חֲמָה מֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתָּה הֶאֱרַכְתָּ לָנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, חֲבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מֵאָב וָאֵם, שֶׁאָב וָאֵם מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לָעוֹלָם הַזֶּה אֲבָל אַתָּה (הֶבֵאתָ) בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְתַלְמִידָיו, סַמְּכוּנִי. יָשַׁב לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר לוֹ אֱמוֹר עֲקִיבָא, אָמַר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מלכים ב כא, א) "בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים [וְחָמֵשׁ] שָׁנָה מָלַךְ" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (משלי כה, א) "גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה", וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה לְלַמֵּד לְכָל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וְלִמְנַשֶּׁה בְנוֹ לֹא לִמֵּד תּוֹרָה, אֶלָּא אֱמוֹר מַעֲתָּה שֶׁכָּל תַּלְמוּד שֶׁלִּמְּדוֹ וְכָל עָמָל שֶׁעָמַל בּוֹ לֹא הוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, וּמַה הוֹעִיל לוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר יִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְגוֹ' וּכְהַצֵּר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וְגוֹ' וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו" וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ שֶׁחֲבִיבִין יִסּוּרִין. אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה, יח) "וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב", אָמַר הֲרֵינִי עוֹשֶׂה אַרְבָּעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהֵי זָהָב אִם הוֹסַפְתָּ עַל שְׁנַיִם הֲרֵי הֵן כֶּאֱלֹהֵי זָהָב. אֱלֹהֵי כֶסֶף לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אֱלֹהֵי זָהָב, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהֵי כֶסֶף, וַהֲלֹא מַה שֶׁהַתַּרְנוּ בּוֹ אָסַרְנוּ בּוֹ, וּמַה שֶׁאָסַרְנוּ בּוֹ דִּין הוּא שֶׁנֶּאֱסַרְנוּ בּוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהֵי כֶסֶף, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ כָּל כְּלֵי בֵּית עוֹלְמִים שֶׁאִם אֵין לָהֶן שֶׁל זָהָב הֵן עוֹשִׂין אוֹתָן שֶׁל כֶּסֶף, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף שְׁנַיִם כְּרוּבִים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהֵי כֶסֶף, הָא אִם שִׁנִּיתֶם מִשֶּׁל זָהָב הֲרֵי הֵן כֶּאֱלֹהֵי כֶסֶף. לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם, שֶׁלֹּא תֹאמַר הוֹאִיל וְנָתְנָה תוֹרָה רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת בְּבֵית עוֹלְמִים, הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.

דָּבָר אַחֵר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם, שֶׁלֹּא תֹאמַר הֲרֵי אֲנִי עוֹשֶׂה לְנוֹי אוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂין בַּמְּדִינוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמַּעֲמִיד דַּיָּין שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים" וּסְמִיךְ לֵיהּ "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה", וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם כְּאִלּוּ בָּנָאוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, "ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאוֹמֵר לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי וְגוֹ' אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, הוּא דְּלָא לֵיעֲבִיד הָא

דְּעֵץ שָׁרֵי, אֶלָּא אֱלוֹהַ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֻּלָּם וּבִשְׁבִיל זֶהָב. (שמות כ כא) (כָּתוּב בְּרֵמֶז שע"ג וּבְרֵמֶז תנ"ה).

מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי, מִזְבַּח מְיֻחָד תַּעֲשֶׂה לִי, שֶׁלֹּא תִּבְנֵהוּ בִּתְחִלָּה לְשֵׁם דָּבָר אַחֵר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מִזְבַּח מְחֻבָּר בַּאֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי, שֶׁלֹּא תִּבְנֵהוּ עַל גַּבֵּי כֻּפִּים וְלֹא עַל גַּבֵּי עֲמוּדִים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִזְבַּח חָלוּל בַּאֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כז, ח) "נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ". אִסִּי בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִזְבַּח נְחשֶׁת מָלֵא אֲדָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִזְבַּח הַנְּחשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטֹן מֵהָכִיל" וְגוֹ', וְכִי קָטָן הָיָה, וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם ג, ד) "אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קָטָן", אֶלָּא מְלַמֵּד בְּיוֹם שֶׁנִּבְנָה זֶה נִגְנַז זֶה.

רמז שד

בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֵינוֹ זֶה וְלֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא. בַּכֹּהֲנִים כְּתִיב, (שמות כח, מא) "וְכִהֲנוּ לִי". בַּלְוִיִּם כְּתִיב, (במדבר ח, יד) "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם". בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב, "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים". בִּתְרוּמָה כְּתִיב, (שמות כה, ב) "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה". בַּבְּכוֹרוֹת כְּתִיב, "כִּי לִי כָל בְּכוֹר". בְּסַנְהֶדְרִין כְּתִיב, (שם יא, טז) "אֶסְפָּה לִי". בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּתִיב, (ויקרא כה, כג) "כִּי לִי הָאָרֶץ". בִּירוּשָׁלַיִם כְּתִיב, (מלכים א יא, לו) "הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי". בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד כְּתִיב, (שמואל א טז, א) "כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ". בַּמִּקְדָּשׁ, (שמות כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ". בַּמִּזְבֵּחַ, מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי. בַּקָּרְבָּנוֹת, "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ". בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב, (שמות ל, לא) "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי". הָא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי, אֵינוֹ זֶה לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא.

וְזַבַּחְתָּ עָלָיו, עָלָיו, כְּנֶגְדּוֹ. אוֹ עָלָיו כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם צְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לְכַפָּרָה כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְכַפָּרָה, דִּין הוּא שֶׁיִּכָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. וַהֲרֵי מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי יוֹכִיחַ, שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְכַפָּרָה, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, הוּא יוֹכִיחַ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהוּכְשַׁר לְכַפָּרָה, לֹא יִכָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא לֹא מַתִּיר וְלֹא מַכְשִׁיר וְאֵינוֹ גּוֹמֵר אֶת הַכַּפָּרָה לְפִיכָךְ אֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, תֹּאמַר בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁהוּא מַתִּיר וּמַכְשִׁיר וְגוֹמֵר אֶת הַכַּפָּרָה, לְפִיכָךְ יִכָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂית עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" וְגוֹ', הַבָּשָׂר וְהַדָּם בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף לִשְׁחֹט בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְהַכְתוּב מְסַיֵּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי וְגוֹ'. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים שם) "וְעָשִׂית עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", הָא כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה, מֻחָצִי מִזְבֵּחַ וּלְצָפוֹן כַּצָּפוֹן, מֻחָצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְדָרוֹם כַּדָּרוֹם. וְאֵין לִי אֶלָּא צְפוֹן

הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה, שְׁאַר כָּל צְפוֹן הָעֲזָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יד, יג) "וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם" וְגוֹ' שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ", אֶלָּא לְהַכְשִׁיר בּוֹ כָּל רוּחַ צְפוֹנִית.

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּאִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בַּצָּפוֹן. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְצָפוֹן כַּצָּפוֹן, מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְדָרוֹם כַּדָּרוֹם. אָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי כּוֹלֶה מִזִּבֵּחַ בַּצָּפוֹן קָאֵי, וּמַאי כְּאִילּוּ, מַהוּ דְּתֵימָא בָּעֵינָא שְׁחִיטָה עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ וְלֵיכָּא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַסִי, אֶלָּא מֵעַתָּה לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי חֲצִיוֹ בַּצָּפוֹן וְחֲצִיוֹ בַּדָּרוֹם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַתְּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁאִם שְׁחָטוֹ כְּנֶגְדּוֹ בַּקַּרְקַע פְּסוּלִין. אָמַר לֵיהּ הַכִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ, רַבִּי יוֹסֵי סָבַר, אוֹ כֻּלֵּיהּ לְעוֹלָה, אוֹ כֻּלֵּיהּ לִשְׁלָמִים. וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה סָבַר, חֲלֻקָּהוּ חֶצְיוֹ לְעוֹלָה וְחֶצְיוֹ לִשְׁלָמִים. דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ כֻּלֵּיהּ לְעוֹלָה כָּשֵׁר, הַשְׁתָּא לְעוֹלָה כָּשֵׁר לִשְׁלָמִים מִבַּעְיָא. וְאִידָךְ, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵי מִילֵי עוֹלָה דְּדָחֵיק לֵיהּ מָקוֹם אֲבָל שְׁלָמִים דְּלָא דָּחֵיק לֵיהּ מָקוֹם, אֵימָא לָא יִתְכַּשַּׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב, מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם, כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ שָׁם פְּסוּלִין, וּמִקְרָא הוּא בְּיֶדֵינוּ וּשְׁכַחְנוּהוּ. כִּי סְלִיק רַב כַּהֲנָא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי דֵּיתִיב וְאָמַר מְשֻׁמָּהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מִנַּיִן לְמִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם, שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ שָׁם שֶׁהֵן פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְגוֹ', וְכִי עָלָיו אַתָּה זוֹבֵחַ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. אָמַר הַיְינוּ קְרָא דְּאִשְׁטֵיהּ לְרַב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שֶׁהָיוּ שָׁם פְּסוּלִים. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין, וּמַר סָבַר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָן נִדְחִין.

רמז שה

וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה וּשְׁלָמִים, שְׁאַר כָּל הַקָּדָשִׁים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" אֶלָּא לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל הַקָּדָשִׁים. אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאת עוֹלָה וּשְׁלָמִים, שְׁאַר כָּל קָרְבָּנוֹת צִבּוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ. מַשְׁמַע מֵבִיא אֶת הַקָּדָשִׁים [וְאֶת הַחֻלִּין], (בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר) אָמַרְתָּ בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר.

[בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי], שֶׁאֵינִי נִגְלֶה עָלֶיךָ אֶלָּא בְּבֵית הַבְּחִירָה. מִכָּאן אָמְרוּ שָׁם הַמְפֹרָשׁ אָסוּר לְהֵאָמֵר בִּגְבוּלִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִם תִּבְנֶה לְבֵיתִי אִבְנֵי לְבֵיתֶךָ, מָקוֹם שֶׁלִּבֵּי הוֹלֵךְ, שָׁם רַגְלַי מוֹלִיכוֹת אוֹתִי, מָקוֹם שֶׁלִּבִּי אוֹהֵב, רַגְלַי מוֹלִיכוֹת

אוֹתִי. מִכָּאן אָמְרוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּכְנְסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב, א) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט", וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ". וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי וְגוֹ'. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. בְּכָל הַמָּקוֹם סַלְקָא דַּעְתָּךְ, אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסֹרָס, "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי", וְהֵיכָן, בְּבֵית הַבְּחִירָה.

רמז שו

(שמות כ כב) וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב מִזְבֵּחַ שֶׁל שִׁילֹה שֶׁל אֲבָנִים הָיָה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲבָנִים, (דברים כז, ה) "אֲבָנִים", "אֲבָנִים", שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, אֶחָד שֶׁל שִׁילֹה, וְאֶחָד שֶׁל נוֹב וְגִבְעוֹן, וְאֶחָד שֶׁל בֵּית עוֹלָמִים. מֵתִיב רַב אַחַדְבּוֹי בַּר אַמִי, אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי מֹשֶׁה לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל גַּבֵּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה, וְאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, לֹא נִסְתַּלְּקָה עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה וְסִלְּקָהּ, וְאִם אִיתָא, מֵעִיקָּרָא הַהוּא דְּאִסְתַּלַּק לָהּ. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִזְבֵּחַ שֶׁל נְחֹשֶׁת חָלוּל וּמָלֵא אֲבָנִים הָיָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מַאי לֹא נִסְתַּלְּקָה, לֹא בָּטְלָה לְגַמְרֵי. וְהֵיכִי הֲוֵי. רַבָּנָן אָמְרֵי דֵּין שְׁבִיבֵי הוּא מְשַׁדְּרָא. רַב פָּפָּא אָמַר, אֶשְׁפִּיזָא הֲוָה נָקְטָא זְמְנִין הָכָא זְמְנִין הָתָם.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כֹּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה. (ויקרא ב, יד) "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בְּכּוּרִים", חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בְּכּוּרֶיךָ", חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ "אִם פֶּסַח תִּלְוֶה אֶת עַמִּי", חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, ח) "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ", חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים, חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כז, ו) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה", חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי רְשׁוּת וְלֹא חוֹבָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים וְגוֹ', אֶלָּא אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שֶׁל אֲבָנִים יַעֲשֶׂה, שֶׁל לְבֵנִים יַעֲשֶׂה. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִזְבֵּחַ הֶחָמוּר אִם רָצָה לְשַׁנּוֹת יְשַׁנֶּה, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים. לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית, אֵין גָּזִית אֶלָּא גְּזוּזוֹת, שֶׁהוּנַּף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל. שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא הַמִּזְבֵּחַ כֻּלּוֹ פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית, הֵן פְּסוּלוֹת וּשְׁאָר כָּל הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר. לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית, בּוֹ אֵי אַתָּה בּוֹנֶה גָּזִית, אֲבָל אַתָּה בּוֹנֶה בַּהֵיכָל וּבְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם מִזְבֵּחַ הַקַּל אָסוּר לִבְנוֹת בּוֹ גָּזִית, הֵיכָל וְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁהֵן חֲמוּרִין, דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא אָסוּר לִבְנוֹת בּוֹ גָּזִית, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית, בּוֹ אֵי אַתָּה בּוֹנֶה גָּזִית, אֲבָל אַתָּה בּוֹנֶה גָּזִית

בַּהֵיכָל וְקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (מלכים א ו, ז) "וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת", בַּבַּיִת אֵינוֹ נִשְׁמַע אֲבָל בַּחוּץ נִשְׁמַע. כִּי חַרְבְּךָ הֻנָּפְתָּ עָלֶיהָ וַתִּתְחַלָּלָהּ, מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, וְהַבַּרְזֶל מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּנִיף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה", אֲבָנִים הַמְטִילִים שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם אַבְנֵי מִזְבֵּחַ שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל שֶׁהֵן מַטִּילוֹת שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל, הַמֵּטִיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אִישׁ לְאִישׁ, בֵּין עִיר לְעִיר, בֵּין אָמָּה לְאָמָּה, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין מֶמְשָׁלָה לְמֶמְשָׁלָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא תְּבֹאֲהוּ פֻּרְעָנוּת. (שמות כ כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת, מִכָּאן אָמְרוּ עֲשֵׂה כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. אֵין לִי אֶלָּא עֲלֵיָה, יְרִידָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו, הָא לֹא עֲלֵיָה וְלֹא יְרִידָה גָּרְמָה אֶלָּא כִּסּוּי גָּרַם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כח, מב) "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו, שֶׁלֹּא יַפְסִיעוּ בּוֹ פְּסִיעָה גַּסָּה עָלָיו, אֶלָּא גּוּדֵל בְּצַד עָקֵב, וְעָקֵב בְּצַד גּוּדֵל. אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו, עָלָיו אֵי אַתָּה פּוֹסֵעַ פְּסִיעָה יְתֵרָה, אֲבָל אַתָּה פּוֹסֵעַ פְּסִיעָה יְתֵרָה בַּהֵיכָל וּבְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם מִזְבֵּחַ הַקַּל אַתָּה אוֹסֵר לִפְסוֹעַ פְּסִיעָה יְתֵרָה, בַּהֵיכָל וּבְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהֵן חֲמוּרִין, דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר לִפְסֹעַ בָּהֶן פְּסִיעָה יְתֵרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו, בּוֹ אֵי אַתָּה פּוֹסֵעַ פְּסִיעָה יְתֵרָה, אֲבָל אַתָּה פּוֹסֵעַ פְּסִיעָה יְתֵרָה בְּהֵיכָל וּבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם אֲבָנִים שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לֹא לָרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה, אָמַר הַמָּקוֹם לֹא תִנְהֹג בָּהֶן בְּבִזָּיוֹן, חֲבֵרְךָ שֶׁהוּא בְּדִמְיוֹן שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִנְהֹג בּוֹ בְּזִיּוֹן. אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁסַּנְהֶדְרִין מְסַדְּרִין דִּירָתָן בְּצַד מִזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, "וַיִּנָּס יוֹאָב אֶל (הֵיכַל) [אֹהֶל] ה' וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

פרשת משפטים

(שמות כא א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים צט, ד) "וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אֹהֵב", כָּל הָעֹז וְהַגְּבוּרָה וְשֶׁבַח לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵן. אָמַר דָּוִד, (דבהי"א כט, יא) "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה", אַתָּה מוֹצֵא, מִי שֶׁהוּא בַּעַל זְרוֹעַ מַעֲבִיר עַל הַמִּשְׁפָּט, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא בַּעַל זְרוֹעַ וְאוֹהֵב מִשְׁפָּט. "אַתָּה כוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים", אָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרִי, שְׁנֵי חֲמָרִים הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְהָיוּ שׁוֹנְאִין זֶה לָזֶה. רָבַץ לוֹ חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן רָאָה אוֹתוֹ חֲבֵרוֹ וְעָבַר. מִשֶּׁעָבַר אָמַר, כְּתִיב בַּתּוֹרָה (שמות כג, ה) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" מִיָּד חָזַר וְטָעַן

עִמּוֹ. הִתְחִיל לָשִׂיחַ בְּלִבּוֹ. אָמַר, כָּךְ הָיָה פְּלוֹנִי אוֹהֲבִי וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ, נִכְנְסוּ לְפָנָיו וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ. מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁעָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינַיִם, עַל יְדֵי שֶׁהֵבִינוּ זֶה בַּתּוֹרָה, הֲוֵי, "אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים". וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, הָדָא הוּא דִכְתִיב (משלי כט, ד) "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁבָּא לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל פָּתַח בְּמִשְׁפָּט, מַה כְּתִיב (שמות טו, כה) "שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט". וְכַאן לִמֵּד מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁלָּמַד, לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים. "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם" פָּסַל תֹּהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ. וְכַאן וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, (שמות טו, כה) "שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, נָתַתִּי לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, תֵּן לָהֶם אֶת הַמִּשְׁפָּטִים. (כָּתוּב בְּרֵמֶז רע"ג).

רמז שז

(הושע ג, ב) "וָאֶכְרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף", הֲרֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר, "וְחֹמֶר שְׂעֹרִים", הֲרֵי שִׁלֹּשִׁים, (שם) "וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים", הֲרֵי שִׁשִּׁים מִצְוֹות שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה. וְאָמַר רַב יוֹנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שְׁלוֹשָׁה פַּרְשִׁיוֹת כָּתַב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה כָּל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ מִשִּׁשִּׁים שִׁשִּׁים מִצְוֹות. וְאֵלּוּ הֵן, פָּרָשַׁת פְּסָחִים וּפָרָשַׁת נְזִיקִין וּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שֵׁילָא דִכְפַר תְּמַרְתָּא, מִשִּׁבְעִים שִׁבְעִים. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי. וְלָא פְּלִיגִין, מַאן דַּעֲבַד פָּרָשַׁת פְּסָחִים שִׁבְעִים, כְּלַל עִמָּהּ פָּרָשַׁת תְּפִלִּין, מַאן דַּעֲבַד פָּרָשַׁת נְזִיקִין שִׁבְעִים, כְּלַל עִמָּהּ פָּרָשַׁת שְׁמִיטִּין, וּמַאן דַּעֲבַד פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים שִׁבְעִים, כְּלַל עִמָּהּ פָּרָשַׁת עֶרְלָה.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת לְתַלְמִידוֹ עַד שֶׁיִּלַּמְּדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, יט) "וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם". וּמִנַּיִן שֶׁחַיָּב לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. תְּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד סֵדֶר מִשְׁנָה. מֹשֶׁה לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה. נִכְנַס אַהֲרֹן, שָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ לִשְׂמֹאל מֹשֶׁה. נִכְנְסוּ בָּנָיו וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן, נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו, אֶלְעָזָר לִימִין מֹשֶׁה וְאִיתָמָר לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם אַהֲרֹן לִימִין מֹשֶׁה חוֹזֵר. נִכְנְסוּ זְקֵנִים וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן, נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים, נִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן. נִמְצְאוּ בְיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה, וּבְיַד בָּנָיו שְׁלֹשָׁה, וּבְיַד זְקֵנִים שְׁנַיִם וּבְיַד הָעָם אֶחָד. נִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה, וְשָׁנָה לָהֶם אַהֲרֹן פִּרְקָן. נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן, וְשָׁנוּ לָהֶם בָּנָיו פִּרְקָן. נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו, וְשָׁנוּ לָהֶם זְקֵנִים פִּרְקָן. נִמְצְאוּ בְיַד הַכֹּל אַרְבָּעָה. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, חַיָּב אָדָם לְשָׁנוֹת לְתַלְמִידָיו אַרְבָּעָה פְּעָמִים. וְקַל וָחֹמֶר, וּמַה הַלָּלוּ שֶׁלָּמְדוּ מִפִּי מֹשֶׁה וּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, כָּךְ, שְׁאָר כָּל הָעָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְלִגְמְרוּ

כֻּלְּהוּ מִמֹּשֶׁה, כְּדֵי לַחֲלֹק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן, וְכָבוֹד לְבָנָיו וְכָבוֹד לְזִקֵנִים. וְלֵיעוּל אַהֲרֹן וְלִגְמֹר מִמֹּשֶׁה, וְלִיעַיֵּילוּ בָּנָיו וְלִגְמְרוּ מֵאַהֲרֹן, וְלֵיעַיֵּילוּ זְקֵנִים וְלִגְמְרוּ מִבָּנָיו, וְנֵיזְלוּ וְלִיגְמְרִינְהוּ לְכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן דְּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה לָמַד, מִסְתַּיְיעָא מִלְּתָא.

רמז שח

דְּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן הֲווּ מְתוּנִים בַּדִּין, דִּכְתִיב (שמות כ, כג) "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת", וְסָמִיךְ לֵיהּ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יַפְסִיעַ עַל רָאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת", וְסָמִיךְ לֵיהּ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. אֲשֶׁר תָּשִׂים, 'אֲשֶׁר תְּלַמֵּד' מִבָּעְיָא לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה. אִלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִין. רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה נָפִיק לְדִינָא, אָמַר. אַפִּיקוּ לִי מָאנֵי דְּחָנוּתָאי וְכוּ'. "וְאָצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם", כְּנֶגֶד מַקֵּל וּרְצוּעָה תְּהֵא זָרִיז. אַבַּיֵּי אַשְׁכַּח לְרַב יוֹסֵף דַּהֲוָה קָא מְעַשֵּׁי אֲגִיטֵי, אָמַר לֵיהּ, אָנַן הֲדְיוֹטוֹת אָנַן, וְתָנְיָא, הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אֲגוֹרְיָאוֹת שֶׁל כּוּתִיִּים, אַף עַל פִּי שֶׁדִּינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְזַקֵּק לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם, וְלֹא לִפְנֵי כוּתִיִּים.

דָּבָר אַחֵר, לִפְנֵיהֶם, וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת. אָמַר לֵיהּ, אָנַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ קָא עַבְדִינַן, מִידֵּי דְּהָווֹ אָהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת. אִי הָכֵי, גְּזֵלוֹת וְחַבָּלוֹת נַמֵּי. כִּי עַבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ בְּמִלְּתָא דְּשָׁכִיחָא, בְּמִלְּתָא דְּלָא שָׁכִיחָא לָא עָבְדִינַן שְׁלִיחוּתַיְיהוּ.

רמז שט

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵלּוּ מוֹסִיפִין עַל הָעֶלְיוֹנִים, מָה עֶלְיוֹנִים מִסִּינַי, אַף תַּחְתּוֹנִים מִסִּינָי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא א, ב) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם", שְׁנָה וְשִׁלֵּשׁ וְרִבֵּעַ עַד שֶׁיִּלְמְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, יט) "וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". יָכוֹל לְמִדְרִין וְלֹא שׁוֹנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׂימָהּ בְּפִיהֶם". אוֹ שׁוֹנִים וְלֹא יוֹדְעִים תַּלְמוּד לוֹמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, עֲרֹכֵם לִפְנֵיהֶם כְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, לה) "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, בְּמָרָה נֶאֱמְרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כה) "שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, וַהֲרֵי הַגּוֹיִם שֶׁדָּנוּ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹמַע אֲנִי יְהִיוּ דִינֵיהֶן קַיְמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, אַתָּה דָן אֶת שֶׁלָּהֶם וְהֵם אֵינָן דָּנִין אֶת שֶׁלָּכֶם. מִכָּאן אָמְרוּ, גֵּט הַמְעֻשֶּׂה בְּיִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר, וּבְגוֹיִם פָּסוּל. וּבְגוֹיִם חוֹבְטִין אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ עֲשֵׂה מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִין לְךָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר, מַה רָאוּ דִינִים לְקַדֵּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שִׁכְשֶׁהַדִּין בֵּין

אָדָם לַחֲבֵרוֹ, תַּחֲרוּת בֵּינֵיהֶן, נִפְסַק לָהֶם הַדִּין, נַעֲשָׂה שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן. וְכֵן יִתְרוֹ אָמַר לְמֹשֶׁה, (שמות יח, כג) "וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם".

רמז שי

(שמות כא ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, בְּנִמְכַּר בְּבֵית דִּין בִּגְנֵבָתוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיִּהֵא עוֹבְדוֹ וְעוֹבֵד אֶת הַבֵּן. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ", הֲרֵי בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ אָמוּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, בְּנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיִּהֵא עוֹבְדוֹ וְעוֹבֵד אֶת הַבֵּן. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, בֶּן יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעַבְדּוֹ שֶׁל עִבְרִי, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שם, מו) "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם", בְּנִלְקָח מִן הַגּוֹי, אֲבָל נִלְקָח מִיִּשְׂרָאֵל שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא עוֹבֵד שֵׁשׁ וְיוֹצֵא בַּשְּׁבִיעִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר הָעִבְרִי, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אָחִיךָ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעִבְרִי", אֶלָּא מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ לְדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כַּאן עִבְרִי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עִבְרִי", מָה עִבְרִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן בֶּן יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף עִבְרִי שֶׁנֶּאֱמַר כַּאן בֶּן יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, ג) "וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ", וְאוֹמֵר (בראשית יד, יג) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי". רַבִּי אוֹמֵר, יָכוֹל תִּקְרָאֶנּוּ עֶבֶד, לְשׁוֹן בְּזָיוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, עַל כָּרְחוֹ הַתּוֹרָה קְרָאָתוּ עֶבֶד. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי, לָמָּה נֶאֱמַר, לְהָבִיא אֶת הַגֵּר דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם יִשְׂרָאֵל עוֹבֵד הַגּוֹי הַגֵּר לֹא יַעֲבֹד, אִם יִשְׂרָאֵל עוֹבֵד שֵׁשׁ, הַגֵּר יַעֲבֹד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אָמַרְתָּ דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה יִשְׂרָאֵל עוֹבֵד שֵׁשׁ, אַף הַגֵּר יַעֲבֹד שֵׁשׁ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹבֵד שֵׁשׁ וְיוֹצֵא בַּשְּׁבִיעִית.

רמז שיא

שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, כָּל עֲבוֹדָה בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה, לט) "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". מִכָּאן אָמְרוּ. לֹא יִרְחַץ לוֹ רַגְלָיו, וְלֹא יִנְעֹל לוֹ סַנְדָּלָיו, וְלֹא יִטֹּל לְפָנָיו כֵּלִים לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִסְמֹךְ בְּמֶתְנָיו כְּיַיִן שֶׁעוֹלֶה בְּמַעֲלֶה, וְלֹא יִטְלוֹ לוֹ בְּפוּרִין וְלֹא בְּכִסֵּא וְלֹא בְּלַקְטֶקָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים עוֹשִׂים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, מו) "וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. אֲבָל בִּבְנוֹ וּבְתַלְמִידוֹ רַשַּׁאי. שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּזָיוֹן וּבֵין עֲבוֹדָה שֶׁאֵין בָּהּ בְּזָיוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, מ) "כְּשָׂכִיר", מַה שָּׂכִיר אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְשַׁנּוֹתוֹ מֵאֱמָנוּתוֹ, אַף עֶבֶד עִבְרִי אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְשַׁנּוֹתוֹ מֵאֱמָנוּתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, לֹא יְלַמֶּדְנּוּ רַבּוֹ

אֲמָנוּת שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת לָרַבִּים, כְּגוֹן בַּלָּן סַפָּר חַיָּט טַבָּח נַחְתּוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם הָיְתָה אֲמָנוּתָן מְיֻחֶדֶת לְכָךְ, יַעֲשֶׂה. אֲבָל רַבּוֹ לֹא יְשַׁנֶּה עָלָיו. "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב" וְגוֹ' מַה שָּׂכִיר עוֹבֵד בַּיּוֹם וְכוּ' אַף וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַכֹּל לְפִי אֲמָנוּתוֹ. וּבַשְּׁבִיעִת, שְׁבִיעִית לִמְכִירָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁבִיעִית לְשָׁנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, שְׁבִיעִית לִמְכִירָה וְלֹא שְׁבִיעִית לְשָׁנִים. יֵצֵא לַחָפְשִׁי, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים טו, יג) "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר אוֹ יִתֵּן לוֹ מָעוֹת וְיֵצֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם.

מִנַּיִן לְבוֹרֵחַ שֶׁחַיָּב לְהַשְׁלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר, שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד. יָכוֹל אֲפִלּוּ חָלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא. חָלָה וַאֲפִלּוּ כָּל שֵׁשׁ, וְהַתַּנְיָא, חָלָה שָׁלֹשׁ וְעָבַד שָׁלֹשׁ אֵין חַיָּב לְהַשְׁלִים, חָלָה כָּל שֵׁשׁ חַיָּב לְהַשְׁלִים. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחַט. חָלָה אַרְבַּע, כְּמִי שֶׁחָלָה כָּל שֵׁשׁ וְחַיָּב לְהַשְׁלִים.

תַּנְיָא, שָׁנָה הָאֲמוּרָה (בֶּחָדָשִׁים) [בְּקָדָשִׁים], שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי וְשֶׁבְּבֵן וְשֶׁבְּבַת, כֵּלָּן מֵעֵת לְעֵת. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, מִנָּלָן אֲמַר קְרָא "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ", שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שְׁנַת מִנְיַן הָעוֹלָם. שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחֻזָּה אֲמַר קְרָא (שם כה, טו) "שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, מִנָּלָן, אֲמַר קְרָא (שם, כט) "עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ", שְׁנַת מִמְכָּר שֶׁלּוֹ וְלֹא שְׁנַת מִנְיַן עוֹלָם. שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי, מִנָּלָן שֶׁנֶּאֱמַר שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת, בַּשְּׁבִיעִית נַמִּי יַעֲבֹד. שֶׁבֶּבֵן וְשֶׁבְּבַת לְמַאי הִלְכְתָא, לַעֲרִכִין, וְלִפְרָקִין דְּיוֹצֵא דְּפָן. עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן, דִּכְתִיב שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד. וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הָאָח, שֶׁנֶּאֱמַר "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", לְךָ וְלֹא לְאָח. וּמַה רָאִיתָ לְרַבּוֹת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן, שֶׁכֵּן הוּא קָם תַּחַת אָבִיו לְיַעֲדָה וְלִשְׁדֵה אֲחֻזָּה. אַדְּרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח, שֶׁכֵּן הוּא קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם. כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן וְכוּ'. אָמָה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ עוֹבֶדֶת לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הָאָח, דִּכְתִיב (דברים טז, יז) "אַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן", הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְנִרְצָע, מַה נִּרְצָע אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הָאָח, דִּכְתִיב (להלן פסוק ו) "וְרָצַע אֲדֹנָיו וְגוֹ' וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם", לוֹ וְלֹא לַבֵּן וְלֹא לְאָח, וְכוּ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, (ויקרא כה, מא) "וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו", אִם הוּא נִמְכָּר, בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מִי נִמְכָּרִין, מִכַּאן שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אִם הוּא נִמְכָּר, אִשְׁתּוֹ מִי נִמְכֶּרֶת, מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוֹעִינַן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּלַאו בְּנֵי מָעְבַּד וּמֵיכַל נִינְהוּ, אֲבָל אִשְׁתּוֹ, מִשּׁוּם דְּבֵרת מֶעֱבַד וּמֵיכַל הִיא אֵימָא תַּעֲבֹד וְתֵיכוֹל, וְאִי אַשְׁמוֹעִינַן אִשְׁתּוֹ, דְּלַאו דַּרְכָּהּ לְאַהֲדוּרֵי, אֲבָל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו דְּדַרְכַּיְיהוּ

לַאֲהֲדוּרֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. (שמות כא ג) אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, רְשׁוּת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא, אִם בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים נִכְנַס, בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים יֵצֵא. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק ז) "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים", לֹא תֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִיִּים יוֹצְאִים. אוֹ לֹא תֵצֵא בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁעֲבָדִים יוֹצְאִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה" וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ. בְּיוֹבֵל מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר, (ויקרא כה, מב) "כִּי עֲבָדַי הֵם", מִכָּל מָקוֹם. הָא אֵין עָלֶיךָ לְדַיּוֹן כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים, לֹא תֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִיִּים יוֹצְאִים. אֵין לִי אֶלָּא עִבְרִיָּה, עִבְרִי מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים שם) "הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה", מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה, מָה עִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אַף עִבְרִי לֹא יֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמָה אִם עִבְרִיָּה שֶׁיּוֹצְאָה בְּסִימָנִין, אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, עִבְרִי שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּסִימָנִין, דִּין הוּא שֶׁלֹּא יֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעִבְרִיָּה, שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עַל גְּנֵבָה, לְפִיכָךְ אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, תֹּאמַר בְּעִבְרִי, שֶׁהוּא נִמְכָּר עַל גְּנֵבָתוֹ, לְפִיכָךְ יֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה, מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה, מָה עִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אַף עִבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, בְּבַת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּכְנַעֲנִית כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, הֲרֵי כְּנַעֲנִית אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, בְּבַת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, מַגִּיד שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ וּבִמְזוֹנוֹת בָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ", מִכְּלַל יְצִיאָה אַתָּה לָמֵד עַל כְּנִיסָה. יָכוֹל שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם, תַּלְמוּד לוֹמַר אִשְׁתּוֹ, לְהוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתּוֹ. עִמּוֹ, לְהוֹצִיא אֲרוּסָה שֶׁאֵינָהּ עִמּוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן, אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא, בְּגוּפוֹ נִכְנַס, בְּגוּפוֹ יֵצֵא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, יְחִידִי נִכְנַס, יְחִידִי יֵצֵא. מַאי בְּגוּפוֹ יֵצֵא, אָמַר רָבָא, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הַהוּא (להלן פסוק ז) מ"לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" נַפְקָא, אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמֵינָא נֵיתִיב לֵיהּ דְּמֵי עֵינֵיהּ וְנָפִיק, קָא מַשְׁמַע לָן. מַאי יְחִידִי יֵצֵא, (יֵשׁ) [אֵין] לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית.

רמז שיב

(שמות כא ד) אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, רְשׁוּת אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא וְגוֹ', רְשׁוּת וְלֹא חוֹבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אִם אָדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת

לוֹ, שֶׁלֹּא תְּהֵא כְּשִׁפְחַת הֶפְקֵר. אִם אֲדוֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, בִּכְנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִית, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ, הֲרֵי בִּכְנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְיָלְדָה לוֹ בָּנִים, אֵין לִי אֶלָּא בָּנִים וּבָנוֹת, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ, מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר וְיָלְדָה לוֹ, אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הָרַב שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָתוֹ שֶׁוִּלְדֶיהָ עֲבָדִים.

רמז שיג

הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מַגִּיד שֶׁוִּלְדֶיהָ כְּמוֹתָהּ. אֵין לִי אֶלָּא שִׁפְחָה שֶׁוִּלְדֶיהָ כְּמוֹתָהּ, נָכְרִית מִנַּיִן, הֲיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, דִּין הוּא, מַה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין לָהּ קִדּוּשִׁין מִכָּל אָדָם, וְלָדֶיהָ כְּמוֹתָהּ, אַף כָּל שֶׁאֵין לָהּ קִדּוּשִׁין מִכָּל אָדָם וְלָדֶיהָ כְּמוֹתָהּ. וְאִי זֶה זֶה וְלָד (שִׁפְחָה ו)נָכְרִית. וְהוּא יֵצֵא בְּגַפּוֹ, מַגִּיד שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט. אֵין לִי אֶלָּא אָמָה, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מִבֶּן יִשְׂרָאֵל גֵּט. בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט מִן הָעֶבֶד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה, מד) "מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה", מַקִּישׁ עֶבֶד לְאָמָה וְאָמָה לְעֶבֶד, מָה אָמָה אֵינָהּ צְרִיכָה מִבֶּן יִשְׂרָאֵל, אַף בַּת יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ צְרִיכָה מִן הָעֶבֶד גֵּט.

דָּבָר אַחֵר, וְהוּא יֵצֵא בְּגַפּוֹ, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד, אֵין לִי אֶלָּא עוֹבֵד שֵׁשׁ, שֶׁהוּא נוֹהֵג בּוֹ מִנְהָג הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה. נִרְצָע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהוּא יֵצֵא בְּגַפּוֹ, לְהָבִיא אֶת הַנִּרְצָע. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמָה אִם הָעוֹבֵד שֵׁשׁ, שֶׁמֹּעֵט בּוֹ הַכָּתוּב יְצִיאָתוֹ, הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בּוֹ מִנְהָג הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, נִרְצָע, שֶׁלֹּא מִעֵט הַכָּתוּב יְצִיאָתוֹ, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּנַהֵג בּוֹ מִנְהָג הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה. אִם אֲדוֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, מוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, מִעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, אִם אֲדוֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה, לוֹ וְלֹא לְמוֹכֵר עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעְיָא לֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. וְאִידָךְ, (דברים טו, יח) מ"כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר" נַפְקָא, דְּתַנְיָא, "כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ", שְׂכִיר אֵינוֹ עוֹבֵד אֶלָּא בַּיּוֹם, וְעֶבֶד עִבְרִי בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁעֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", עִמְּךָ בְּמַאֲכָל, עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה, וַאֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאן שֶׁרַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. וְאִידָךְ, אִי מֵהָתָם, הָוֶה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי מִדַּעְתֵּיהּ, אֲבָל בְּעַל כָּרְחֵיהּ אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַח מִכָּל מָקוֹם, זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לְיִבּוּם, חוּץ מִן הַנּוֹלָד מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית. מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ, וּבְנָכְרִית כְּתִיב (דברים ז, ד) "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי", בִּנְךָ הַבָּא מִן הַגּוֹי קָרוּי בִּנְךָ, וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַגּוֹיָה קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ. וְהָא בְּשִׁבְעָה גּוֹיִם כְּתִיב. "כִּי יָסִיר", לְרַבּוֹת כָּל

הַמְּסִירוֹת. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן שִׁפְחָה, מִשּׁוּם דְּאֵין לָהּ חַיִּיס, אֲבָל נָכְרִית אֵימָא לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינַן נָכְרִית, מִשּׁוּם דְּלָא שָׁיְכָא בְּמִצְוֹת, אֲבָל שִׁפְחָה אֵימָא לָא, צְרִיכָא.

רמז שיד

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יְכוֹלִין מַמְזֵרִין לִטָּהֵר כֵּיצַד, מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא שִׁפְחָה, הַוָּלָד עֶבֶד, דִּכְתִיב הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ, שִׁחְרְרוֹ, נִמְצָא בֵּן חוֹרִין. שִׁפְחָה, דְּלָא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין מִנָּלָן, דַּאֲמַר קְרָא, (בראשית כב, ה) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר". וְלָדָהּ כָּמוֹהָ, מִנָּלָן, דַּאֲמַר קְרָא, "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ" וְגוֹ'. נָכְרִית דְּלָא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, מִנָּלָן, אָמַר קְרָא, "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם". וְלָדָהּ כָּמוֹהָ, מִנָּלָן, דַּאֲמַר קְרָא, "כִּי יָסִיר אֶת" וְגוֹ'.

הָאוֹמֵר לְשִׁפְחָתוֹ, הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין וּוְלָדֵךְ עֶבֶד, וְלָדָהּ כָּמוֹהָ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. שֶׁנֶּאֱמַר הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ, בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה לַאדֹנֶיהָ, וְלָדָהּ לַאדֹנֶיהָ, אֵין הָאִשָּׁה לַאדֹנֶיהָ, אֵין וְלָדָהּ לַאדֹנֶיהָ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים דְּבָרָיו קַיָּמִין. הַשִּׁפְחָה וְהַנָּכְרִית וְלָדָהּ כָּמוֹהָ.

רמז שטו

(שמות כא ה) וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּלְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. בִּזְמַן שֶׁאֵין לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, טז) "וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ" וְגוֹ'. מִכָּאן אָמְרוּ, לְעוֹלָם אֵינוֹ נִרְצָע, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּלְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אוֹהֲבוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ נְכָסָיו עַל יָדוֹ, מְנַיִן לְכָךְ נֶאֱמַר (שם) "וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ וְגוֹ' כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", שֶׁתְּהֵא טוֹבָתוֹ שָׁוָה לְךָ, מִכָּאן אָמְרוּ, לֹא יְשַׁנֶּה רַבּוֹ עָלָיו, מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקוֹ וּמְסִיכוֹ מִשֶּׁלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ".

דָּבָר אַחֵר, "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", אִם הָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָא, אֵינוֹ נִרְצָע.

וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן, הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לְנִרְצָע, מַה נִּרְצָע אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת (הָאָח) [הַבַּת] וְכוּ'. הַאי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן", לְהַעֲנִיק, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְרָצִיעָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד, הָעֶבֶד וְלֹא אָמָה הָעִבְרִיָּה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן", לְהַעֲנִיק. אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא "וְאַף לַאֲמָתְךָ כֵּן", מַאי "תַּעֲשֶׂה", שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וְאִם אָמוֹר יֹאמַר, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה. אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי, עַד שֶׁיֹּאמַר בִּשְׁעַת יְצִיאָה. אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד, כְּשֶׁהוּא עֶבֶד. אָמַר מַר, בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ, קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּחִלַּת שֵׁשׁ מַמָּשׁ, תֵּיפּוֹק לֵיהּ דִּבְעִינַן אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי

וַעֲדַיִן אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. וְתוּ וְכוּ' אַטוּ שֵׁשׁ לָאו עֶבֶד הוּא, יוֹם אַחֲרוֹן נִקְרָא סוֹף שֵׁשׁ וְכָל הַיּוֹם הוּא עֶבֶד. אָמַר רָבָא, בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה, בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה, וְהָכִי קָאָמַר, אָמַר בִּתְחִלַּת שֵׁשׁ קֹדֶם הַתְחָלַת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה, דִּכְבַר יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלֹא אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ, לְאַחַר שֶׁהִתְחִיל פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה, אֵינוֹ נִרְצָע וַאֲפִלּוּ אָמַר וְשָׁנָה, דִּכְתִיב לֹא אֵצֵא, סָמוּךְ לִיצִיאָה וְכָל זְמַן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו פְּרוּטָה שְׁלֵמָה לָאו סָמוּךְ לִיצִיאָה הוּא, אָמַר וְשָׁנָה בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד.

רמז שטז

תָּנוּ רַבָּנָן, לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, טז) "כִּי אָהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ". לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי. הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ". רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אָהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ". הוּא חוֹלֶה, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי טוֹב לוֹ". רַבּוֹ חוֹלֶה וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה, אֵינוֹ נִרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר "עִמָּךְ". בָּעֵי רַב בִּיבִי, שְׁנֵיהֶם חוֹלִים, מַהוּ, עִמָּךְ בָּעִינָן וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִלְמָא "כִּי טוֹב לוֹ" בָּעִינָן וְהָא לֵיכָּא. תֵּיקוּ. עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן, רַב אָמַר, רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אָסוּר. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב עָנָן. כִּי הֲוֵיתוּ בֵּי מַר שְׁמוּאֵל, בְּאִיסְקוּנְדְּרִי אִיטְלְלִיתוּ, מַאי טַעְמָא לָא תֵּימָא לֵיהּ מֵהָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם, וְאִם תֹּאמַר אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעִינָן אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְלֵיכָּא. וְתוּ לֹא מִידִי.

רמז שיז

(שמות כא ו) וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים, אֵצֶל הַדַּיָּנִין, שֶׁיִּמְלֹךְ בְּמוֹכְרָיו. רַבִּי אוֹמֵר, בְּנִמְכָּר בְּבֵית דִּין עַל גְּנֵבָתוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֲבָל כַּאן אֵינוֹ נִרְצָע אֶלָּא בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת. הִקִּישׁ דֶּלֶת לִמְזוּזָה, מַה מְּזוּזָה מְעֻמָּד אַף דֶּלֶת מְעֻמָּד. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ יְרִצָּעֶנּוּ בַּמְּזוּזָה, וְהַדִּין נוֹתֵן, מָה אִם הַדֶּלֶת שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לְמִצְוָה, כָּשֵׁר לְרִצִּיעָה, מְזוּזָה שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה לְמִצְוָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּכְשַׁר לְרִצִּיעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, יז) "וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", בַּדֶּלֶת אַתָּה נוֹתֵן וְאִי אַתָּה נוֹתֵן בַּמְּזוּזָה. וְרָצַע אֲדֹנָיו, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אֲבָל כָּאן, הוּא וְלֹא שְׁלוּחוֹ. אָזְנוֹ, בְּשֶׁל יָמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׂמֹאל. מִדִּין אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן אָזְנוֹ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יד, יד) "אָזְנוֹ", מַה לְּהַלָּן בְּיָמִין, אַף כָּאן בְּשֶׁל יָמִין. אָזְנוֹ, מִן הַמַּלְתָּא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי

מֵאִיר אוֹמֵר, אַף מִן הַסְּחוּס. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין כֹּהֵן נִרְצָע. וְהֵן אוֹמְרִים נִרְצָע. אֵין כֹּהֵן נִמְכָּר. וְהֵן אוֹמְרִים, נִמְכָּר. וּמַה רָאֲתָה אָזֶן שֶׁתִּרָצַע, מִכָּל אֵבָרָיו, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, אֵבֶר שֶׁשָּׁמְעָה "לֹא תִגְנֹב" וְהָלַךְ וְגָנַב, הִיא תֵּרָצַע מִכָּל אֵבָרָיו. בַּמַּרְצֵעַ, הַתּוֹרָה אָמְרָה בַּמַּרְצֵעַ, וַהֲלָכָה אָמְרָה בְּכָל דָּבָר.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶרֶת הַמִּקְרָא. הַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא יז, יג) "בֶּעָפָר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה (במדבר ו, ה) "בְּתַעַר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה (דברים כד, א) "סֵפֶר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, בִּמְין מַתְכֶּת בִּלְבַד. וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם, עַד הַיּוֹבֵל. שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם הַכֶּסֶף, שֶׁיְּפֵה כֹּחוֹ וְקוֹנֶה אֶת הַכֹּל, אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא שֵׁשׁ, רְצִיעָה, שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא עֲבָדִין, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְהֵא קוֹנָה אֶלָּא שֵׁשׁ. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם, עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם, כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ", רַבִּי אוֹמֵר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁאֵין עוֹלָם אֶלָּא חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם, עַד הַיּוֹבֵל. הָא כֵיצַד, הִגִּיעַ יוֹבֵל, יֵצֵא. מֵת אָדוֹן, יֵצֵא. וַעֲבָדוֹ, אוֹתוֹ הוּא עוֹבֵד, וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבֵּן. שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם הָעוֹבֵד שֵׁשׁ, שֶׁמֹּעֶט הַכָּתוּב בִּיצִיאָתוֹ, הֲרֵי הוּא עוֹבְדוֹ וְעוֹבֵד אֶת הַבֵּן, נִרְצָע, שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב יְצִיאָתוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ וְעוֹבֵד אֶת הַבֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲבָדוֹ, אוֹתוֹ הוּא עוֹבֵד וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבֵּן. (הוּא) נִרְצָע וְהָעִבְרִיָּה, לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. חָלְקָה בִּשְׁמֹאל, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, יָלְפֵי רֶגֶל רֶגֶל מִמְּצֹרָע, מַה לְּהַלָּן בִּימִין, אַף כָּאן יָמִין. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא יָלְפִי, וְהָתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן לִרְצִיעָה שֶׁהִיא בְּאֹזֶן יָמִין, נֶאֱמַר כַּאן אֹזֶן וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֹזֶן", מַה לְּהַלָּן בִּימִין אַף כַּאן בִּימִין, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֻחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. רָבָא אָמַר. לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוֹךְ, אֹזֶן אֹזֶן מֻפְנָה, רֶגֶל רֶגֶל לָא מֻפְנָה. וְכִי לֹא מֻפְנָה מַאי פָּרְכַת, מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵיפְרָךְ מַה לְּמִצֹּרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת.

תָּנוּ רַבָּנָן, מוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ. [מָכְרוּהוּ בֵּית דִּין, אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זֶה וְזֶה אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, מֹעֶט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מָכְרוּהוּ בֵּית דִּין "וַעֲבָדְךָ", לְךָ וְלֹא לְיוֹרֵשׁ. וְאִידָךְ, "וַעֲבָדְךָ" אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאִידָךְ, הַהוּא, (לְהַרְצָעַת אֹזֶן) [לְהַרְצָעַת אָדוֹן] הוּא דְּאָתָא. מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נִרְצָע. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, מֹעֶט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מָכְרוּהוּ בֵּית דִּין וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ, שֶׁלּוֹ וְלֹא אָזְנוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, הַהוּא לְגָזֵרָה שָׁוָה הוּא דְּאָתָא, נֶאֱמַר כָּאן אֹזֶן וְכוּ'. וְאִידָךְ, אִם כֵּן נֵימָא קְרָא אֹזֶן, מַאי אָזְנוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעְיָא לֵיהּ אָזְנוֹ וְלֹא אָזְנָהּ. וְאִידָךְ, מִ'וְאִם יֹאמַר הָעֶבֶד', וְלֹא אָמָּה הָעִבְרִיָּה. וְאִידָךְ, עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד. וְאִידָךְ, מֵעֶבֶד הָעֶבֶד. וְאִידָךְ, עֶבֶד הָעֶבֶד לָא דָּרִישׁ. הַנִּרְצָע נִקְנֶה בִּרְצִיעָה,

דִּכְתִיב וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּיּוֹבֵל, דִּכְתִיב וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם, לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, דִּכְתִיב וַעֲבָדוֹ, לוֹ וְלֹא לַבֵּן. תְּנוּ רַבָּנָן, מַרְצֵעַ, אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסְּיָרָא וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַחְתָּ", כָּל דָּבָר שֶׁנִּקָּח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, מַה מַּרְצֵעַ מְיֻחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת. רַבִּי דְּרִישׁ כְּלֵי וּפְרָטֵי, "וְלָקַחְתָּ", כְּלָל, "מַרְצֵעַ", פְּרָט, "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי, "וְלָקַח", רִבָּה, "מַרְצֵעַ", מִעֵט, "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת" חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה רִבָּה הַכֹּל, מַאי רִבָּה, רִבָּה כָּל מִלֵּי, וּמַאי מִעֵט, מִעֵט סָם.

דָּבָר אַחֵר, הַמַּרְצֵעַ, לְהָבִיא מַרְצֵעַ הַגָּדוֹל, מַאי מַשְׁמַע, כִּדְאָמַר רָבָא, "הַיָּרֵךְ", הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָרֵךְ. הָכָא נַמֵּי הַמַּרְצֵעַ, הַמְיֻחָד שֶׁבַּמַּרְצֵעִין. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (בַּר יוּדָן), [יוּדָן בְּרִיבִּי] הָיָה דּוֹרֵשׁ, אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּמִילָּת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין כֹּהֵן עֶבֶד עִבְרִי נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם, וְיֵעָשֶׂה בַּעַל מוּם, אָמַר קְרָא (ויקרא כה, מא) "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ", לַמֶּחְזָק שֶׁבְּמִשְׁפַּחְתּוֹ.

רמז שיח

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָיָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמְרָן כְּמִין חֹמֶר. מִפְּנֵי מַה גָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת. מִפְּנֵי שֶׁבֵּית אַבְרָהָם הִיא מִשָּׁם. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְאִשָּׁה שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעֲלָהּ, לְהֵיכָן מְשַׁלְּחָהּ, לְבֵית אָבִיהָ. בַּלָּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים". מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה. הָלַךְ וְהֵבִיא הַלַּבְלָר וְאֶת הַדַּיּוֹ וְאֶת הַקּוֹלְמוֹס וְאֶת הַשְּׁטָר וְאֶת הָעֵדִים. קִלְקְלָה, הִיא מְבִיאָה אֶת הַכֹּל, דַּיָּהּ שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ כְּתָב וְזֶכֶר יַד שֶׁלּוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ד, כב) "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא". אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ מֵבִיא חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ. וְאוֹמֵר, וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ, מָה רָאֲתָה אֹזֶן לֵירָצַע יוֹתֵר מִכָּל הָאֵבָרִים כֻּלָּן, לְפִי שֶׁשָּׁמְעָה בְּהַר סִינַי (שם כה, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם" וּפָרַק מִמֶּנּוּ עֹל שָׁמַיִם וְהִמְלִיךְ עָלָיו עֹל בָּשָׂר וָדָם, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב תְּבוֹא אֹזֶן וְתֵרָצַע, שֶׁלֹּא שָׁמְרָה אֶת מַה שֶּׁשָּׁמְעָה, [דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי], לֹא רָצָה לְהִשְׁתַּעְבֵּד לְבָנָיו, יָבוֹא וְיִשְׁתַּעְבֵּד לִבְנוֹתָיו. וְאוֹמֵר, (דברים כז, ה) "מִזְבַּח אֲבָנִים" לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל", וְכִי מָה רָאָה בַּרְזֶל לִיפָּסֵל, יוֹתֵר מִכָּל מִינֵי מַתָּכוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַבַּרְזֶל לַעֲשׂוֹת הֵימֶנּוּ חֶרֶב, סִימַן פֶּרְעָנוּת, וּמִזְבֵּחַ סִימַן כַּפָּרָה, מַעֲבִירִין דָּבָר סִימַן פֶּרְעָנוּת מִדָּבָר שֶׁסִּימַן כַּפָּרָה, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם

אֲבָנִים, שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל שֶׁמְּטִילוֹת בָּהֶם כַּפָּרָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם אָמַר הַכָּתוּב לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל, בְּנֵי תוֹרָה, שֶׁהֵן כַּפָּרָה לָעוֹלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יַגַּע בָּהֵן אֶחָד מִכָּל הַמַּזִּיקִין כֵּלָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה", אֲבָנִים שֶׁמְּטִילוֹת שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִהְיוּ שְׁלֵמִים לְעוֹלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ שְׁלֵמִים לְפָנַי הַמָּקוֹם. וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם (כָּתוּב בְּרֶמֶז תע"ר).

רמז שיט

(שמות כא ז-ח) וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה, בְּקַטָּנָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּבְגוּדוֹלָה, אָמַרְתָּ, הוֹאִיל וְרַשַּׁאי בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ וְרַשַּׁאי בְּמֶכְיְרָתָהּ, מָה הֲפָרַת נְדָרֶיהָ, קְטַנָּה וְלֹא גְדוֹלָה, אַף מֶכְיְרָתָהּ, קְטַנָּה וְלֹא גְדוֹלָה, וְאִימָא מִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָה, מָה לְהַלָּן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, אַף כַּאן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, אָמַרְתָּ, הוֹאִיל וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ הַסִּימָנִין , קַל וָחוֹמֶר עַד שֶׁלֹּא נִמְכְּרָה. וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ, הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְלֹא הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם הַבֵּן, שֶׁאֵין אָבִיו רַשַּׁאי בְּמֶכְיְרָתוֹ, הֲרֵי הוּא מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, הַבַּת, שֶׁאָבִיהָ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, אֵינוֹ דִין שֶׁתִּמְכֹּר אֶת בִּתָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ, הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ, הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵינוֹ מוֹכֵר אֶת בְּנוֹ. שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם הַבַּת, שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עַל הַגְּנֵבָה, אָבִיהָ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, הַבֵּן, שֶׁהוּא נִמְכָּר עַל גְּנֵבָתוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא אָבִיו רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ, הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאֵינוֹ מוֹכֵר אֶת בְּנוֹ. הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם הַבֵּן, שֶׁאֵין אָבִיו רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ, הֲרֵי הוּא מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, בַּת שֶׁאָבִיהָ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, דִּין הוּא שֶׁתִּמְכֹּר אֶת עַצְמָהּ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּבֵן, שֶׁהוּא נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, לְפִיכָךְ הוּא מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, תֹּאמַר בְּבַת, שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, לְפִיכָךְ לֹא תִמְכֹּר עַצְמָהּ. וְתַמְכֵּר עַל גְּנֵבָתָהּ, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בֵּן, שֶׁאֵין אָבִיו רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ, הֲרֵי הוּא נִמְכָּר עַל גְּנֵבָתוֹ, הַבַּת, שֶׁאָבִיהָ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, דִּין הוּא שֶׁתִּמְכֹּר עַל גְּנֵבָתָהּ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּבֵן, שֶׁהוּא נִרְצָע, לְפִיכָךְ הוּא נִמְכָּר עַל גְּנֵבָתוֹ, תֹּאמַר בְּבַת, שֶׁאֵינָהּ נִרְצַעַת, לְפִיכָךְ לֹא תִמְכֹּר עַל גְּנֵבָתָהּ. וְתֵרָצַע, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם הַבֵּן, שֶׁאֵין אָבִיו רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ, הֲרֵי זֶה נִרְצָע, הַבַּת, שֶׁאָבִיהָ רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, דִּין הוּא שֶׁתֵּרָצַע. אָמַרְתָּ, אִם מוֹצִיאָה הוּא מִידֵי מֶכֶר הֶחְמוּר, קַל וָחוֹמֶר מִידֵי רְצִיעָה קַלָּה. וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ הָא לְמַדְנוּ שֶׁהוּא רַשַּׁאי בְּמֶכְיְרָתָהּ. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא רַשַּׁאי בְּקִדּוּשֶׁיהָ, אָמַרְתָּ, אִם מוֹצִיאָה הוּא מִידֵי קִדּוּשֶׁיהָ לַאֲמָהוּת, קַל וָחוֹמֶר לִידֵי קִדּוּשֶׁיהָ. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא נִקְנֵית בְּכֶסֶף, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אָמַרְתָּ, קַל

וְחֹמֶר, וּמָה אִם שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, שֶׁאֵינָהּ נְקֵנִית בִּבְעִילָה, הֲרֵי הִיא נְקֵנִית בְּכֶסֶף, בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנְּקֵנִית בִּבְעִילָה, דִּין הוּא שֶׁתִּקָּנֶה בְּכֶסֶף. וּמִנַּיִן אַף בִּשְׁטָר, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כד, ב) "וְהָלְכָה וְהָיְתָה", מַקִּישׁ הֲוָיָתָהּ לַהֲלִיכָתָהּ, מַה הֲלִיכָתָהּ בִּשְׁטָר, אַף הֲוָיָתָהּ בִּשְׁטָר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (להלן פסוק י) "אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ", הִקִּישׁ הַתַּחְתּוֹנָה לָעֶלְיוֹנָה, מַה עֶלְיוֹנָה בְּכֶסֶף, אַף הַתַּחְתּוֹנָה בְּכֶסֶף. לְאָמָה, לְאָמָה אַחַת הִוא מוֹכְרָהּ, וְאֵין מוֹכְרָהּ לִשְׁתֵּי אֲמָהוֹת, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, נִמְצָאנוּ לְמֵדִין, שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ לְקִדּוּשׁ אַחַר קִדּוּשׁ וְקִדּוּשׁ אַחַר אֲמָהוֹת, אֲבָל לֹא אֲמָהוֹת אַחַר קִדּוּשׁ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֲמָהוֹת אַחַר אֲמָהוֹת. לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים, לֹא תֵצֵא בְּרֹאשֵׁי אֵבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִים יוֹצְאִים. אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ לֹא תֵצֵא בְּשָׁנִים וּבְיוֹבֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים יוֹצְאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ" וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ. אֵין לִי אֶלָּא עִבְרִיָּה, שֶׁאֵין יוֹצְאָה בְּרֹאשֵׁי אֵבָרִים עִבְרֵי מִנַּיִן וְכוּ'. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין וְכוּ'. לֹא, אִם אָמְרָתָּ בְּעִבְרִיָּה, שֶׁאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עַל גְּנֵבָה, לְפִיכָךְ וְכוּ'.

רמז שכ

אָמָה הָעִבְרִיָּה נְקֵנֵית בִּשְׁטָר, מִנָּלָן, אָמַר קְרָא. (להלן פסוק י) "אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ", הִקִּישָׁהּ הַכָּתוּב לָאַחֶרֶת, מָה אַחֶרֶת נְקֵנֵית בִּשְׁטָר, אַף אָמָה הָעִבְרִיָּה נְקֵנֵית בִּשְׁטָר. וְרַב חִסְדָּא אָמַר, לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים, אֲבָל נְקֵנֵית הִיא כְּקִנְיַן עֲבָדִים, וּמַאי נִיהוּ, שְׁטָר, אֲבָל בַּחֲזָקָה לֹא, דַּאֲמַר קְרָא (ויקרא כה, מו) "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם", אֹתָם בַּחֲזָקָה וְלֹא אַחֵר בַּחֲזָקָה. וּמָה רָאִיתָ מִסְתַּבְּרָא, שְׁטָר הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן מוֹצִיא בְּאֵישׁוּת בְּבַת יִשְׂרָאֵל. וְרַב הוּנָא, לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים, שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרֹאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד. וְרַב חִסְדָּא, אִם כֵּן נִכְתֹּב קְרָא לֹא תֵצֵא כָּעֲבָדִים, מַאי כְּצֵאת, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. תְּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עִמּוֹ עַל מְנַת שֶׁלֹּא לְיַעֵד, נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם רָצָה לְיַעֵד, מְיַעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְכָל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל. וְרַבִּי מֵאִיר, אַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ תְּנָאוֹ בָּטֵל גַּבֵּי הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנַת שֶׁאֵין לָךְ עָלַי שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, שְׁאנִי הָכָא, דַּאֲמַר קְרָא, לְאָמָה, פְּעָמִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכְרָהּ אֶלָּא לְאָמָה בִּלְבָד. וְרַבָּנָן, מַבַּעְיָא לֵיהּ לִכְדְתַנְיָא, לְאָמָה, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם לְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ לִפְסוּלִין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ, שֶׁרָעָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְאָמָה, שֶׁמּוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים. תְּנֵי חָדָא, מוֹכְרָהּ לְאָבִיו, וְאֵין מוֹכְרָהּ לִבְנוֹ. וְתַנְיָא אִידָךְ, אֵין מוֹכְרָהּ לֹא לְאָבִיו וְלֹא לִבְנוֹ. בְּשִׁלְמָא אֵין מוֹכְרָהּ

לֹא לְאָבִיו וְלֹא לְבָנוֹ, כְּרַבָּנָן, אֶלָּא מוֹכָרָה לְאָבִיו וְאֵין מוֹכָרָה לִבְנוֹ, כְּמַאן, לָא כְרַבָּנָן וְלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. לְעוֹלָם כְּרַבָּנָן, מוֹדוּ רַבָּנָן הֵיכָא דְּאִיכָּא צַד יִעוּד.

אָמַר רַב הוּנָא, מִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֶׂה הַבַּת לְאָבִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה, מַה אָמָה מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ, אַף בַּת מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ, לָמָּה לִי תֵּיפּוּק לֵיהּ (במדבר ל, יז) מֵ"בְּנַעֲרִיָּהּ בֵּית אָבִיהָ", הַהִיא בַּהֲפָרַת נְדָרִים הוּא דִּכְתִיב. וְכִי תֵּימָא, נֵילַף מִינָּהּ. מָמוֹנָא מֵאִסּוּרָא לָא יַלְפִינָן. וְנֵילַף מִקְּנָסָא לָא יַלְפִינָן. וּבוֹשְׁתָּהּ וּפְגָמָהּ לְאָבִיהָ, דְּאִי בָּעֵי מָסַר לָהּ לְמָנָוֹל וּמֵכֵּה שְׁחִין.

הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ בְּקִדּוּשֶׁיהָ בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבִבִיאָה, וְזַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, וּמְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ. בְּכֶסֶף מִנָּלָן, אָמַר קְרָא, "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף", אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, אֶבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר, וּמַנּוּ, לְאָבִיהָ. וְאֵימָא לְדִידָהּ. מִסְתַּבְּרָא, כִּי מִעֵט רַחֲמָנָא לְהַאי, יְצִיאָה דְּכְוָותָהּ קָא מְמַעֵט. הָא לָא דָּמְיָא יְצִיאַת קִדּוּשִׁין לְאָמָה הָעִבְרִיָּה, הָתָם נַפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּת אָדוֹן לָגַמְרֵי, הָכָא אַכַּתִּי מֵחָסְרָה מִסְירָה לְחֻפָּה. מֵהֲפָרַת נְדָרִים נַפְקָא לָהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ, דְּתְנַן נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. בִּשְׁטָר וּבִבִיאָה, מִנָּלָן, אָמַר קְרָא, (דברים כד, ג) "וְהָיְתָה", אִיתְּקַשׁ הַוָיוֹת לַהֲדָדֵי. זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ, מִשּׁוּם אֵיבָה. וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה, מָה אָמָה מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְרַבָּהּ, אַף הַבַּת מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְאָבִיהָ. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי קְטַנָּה, דְּמָצֵי מְזַבֵּן לָהּ, אֲבָל נַעֲרָה, דְּלָא מָצֵי מְזַבֵּן לָהּ, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ דִּידָהּ הֲוֵי. קְטַנָּה לָא צְרִיכָה קְרָא, הְשַׁתָּא זְבוּנֵי מְזַבֵּן לָהּ, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ מִבַּעְיָא, אֶלָּא כִּי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְנַעֲרָה. וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, דִּכְתִיב "בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ". וּמְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ, דִּכְתִיב (דברים כד, ב) "וְיָצְאָה וְהָיְתָה", מַקִּישׁ יְצִיאָה לַהֲוָיָה. אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ, אֵין רָעָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא גָּמְלָה חֶסֶד לְפָנָיו, אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ, אָדוֹן. וֶהֱפְדָּהּ, אָב, לֹא יֵיעֵד לִשְׁנַיִם כְּאֶחָד, לֹא יִמְכֹּר עַל מְנַת לְיַעֵד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מוֹכֵר, וְאִם רָצָה לְיַעֵד מְיַעֵד. לְעַם נָכְרִי, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה לְגוֹי. בְּבִגְדוֹ בָהּ, מֵאַחַר שֶׁבָּגַד בָּהּ וְנֶהֱגַ בָּהּ בְּזָיוֹן וְלֹא נָהַג בָּהּ כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת, אַף הוּא אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אַבְטוּלְמוּס. וְאֵין בְּגִידָה אֶלָּא שִׁקּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלאכי ב, יא) "בָּגְדָה יְהוּדָה", וְאוֹמֵר "כִּי בָנוֹד בָּגְדוּ בִי". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּאָדוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלְּקָחָהּ עַל מְנַת לְיַיעֵד וְלֹא יִיעֵד, אַף הוּא אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בְּבִגְדוֹ בָהּ. מֵאַחַר שֶׁפִּיֵּרשׁ בִּגְדוֹ עָלֶיהָ.

וֶהֱפְדָּהּ, מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ וְיוֹצְאָה. אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וֶהֱפְדָּהּ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹכְרָהּ לִקְרוֹבִים, וְשָׁוִין שֶׁמּוֹכְרָהּ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. אָמַר רַבִּי יַנַּאי, אֵין יִעוּד אֶלָּא בְּגָדוֹל, לְפִי שֶׁאֵין יִעוּד אֶלָּא מִדַּעַת,

בְּנוֹ דּוּמְיָא דִּידֵיהּ, מַה הוּא גָּדוֹל, אַף בְּנוֹ נַמִּי, גָּדוֹל. וְאִי תֵּימָא, מַאי מִדַּעַת, אַדַּעְתָּא דִּידָהּ, דְּתָנֵי אֲבִימִי, אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ, מְלַמֵּד שֶׁצָּרִיךְ לְיַעֲדָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד מִצְוַת יִעוּד, אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, הֲרֵי אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אֶת מֵאֹרֶסֶת לִי, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שֵׁשׁ, וַאֲפִלּוּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, וְנוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג אִישׁוּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ שָׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, דִּכְתִיב וְהֶפְדָּהּ, שֶׁיְּהֵא שָׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי פְּדִיָּה. וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל מִקָּנָתָהּ לֹא לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ, וְכִי מְיַעֵד לָהּ, בְּעַבְדוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלֶיהָ מְיַעֵד לָהּ, וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ אֶלָּא עַל יְדֵי הָאָב, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיְּהוּ קִדּוּשִׁין. תַּנְיָא, מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאִישׁוּת וְשׁוֹנֶה, לְשִׁפְחוּת, וְשׁוֹנֶה, לְאִישׁוּת אַחַר שִׁפְחוּת, אֲבָל לֹא לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר אִישׁוּת, כָּךְ אֵין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשִׁפְחוּת אַחַר שִׁפְחוּת. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, בְּבִגְדוֹ בָהּ, כֵּיוָן שֶׁפִּיֵּרֵס טָלִיתוֹ עָלֶיהָ, שׁוּב אֵין רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ שׁוּב אֵין רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, יֵשׁ אֵם לַמְסֹרֶת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וְלַמְסֹרֶת.

(שמות כא ט-יא) וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה, לִבְנוֹ יַיְעֵד וְלֹא לְאָחִיו. שֶׁהַיְּה בְּדִין, וּמַה אִם הַבֵּן, שֶׁאֵין קָם תַּחְתָּיו לְיִבּוּם, הוּא יַיְעֵד, אָחִיו שֶׁהוּא בָּא תַּחְתָּיו לְיִבּוּם דִּין הוּא שֶׁמְּיַעֵד. לֹא, אִם אָמַרְתָּ הַבֵּן, שֶׁהוּא נִכְנָס תַּחְתָּיו לָאֲחָזָה, תֹּאמַר בְּאָחִיו, שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס תַּחְתָּיו לַאֲחֻזָּה, לְפִיכָךְ לֹא יַיְעֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה, לִבְנוֹ יִעוּד וְאֵין יִעוּד לְאָחִיו.

כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה לָהּ, וְכִי מַה לָמַדְנוּ עַל מִשְׁפַּט הַבָּנוֹת מֵעַתָּה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַה זּוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגָּרַע, אַף בַּת יִשְׂרָאֵל שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגָּרַע דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בְּעִבְרִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַת יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ הֲרֵי בַּת יִשְׂרָאֵל (הַכָּתוּב) אָמוּר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת, בְּעִבְרִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

רמז שכא

אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ, מִכַּאן אָמְרוּ, חַיָּב אָדָם לְהַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן. וּבְמָקוֹם אַחֵר מַהוּ אוֹמֵר, (דברים לב, ט) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", אֵימָתַי אַתָּה זַכַּאי לִרְאוֹת בְּנֵי בָנֶיךָ, כְּשֶׁתַּשִּׂיא אֶת בָּנֶיךָ קְטַנִּים. שְׁאֵרָהּ, אֵלּוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג, ג) "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי", וּכְתִיב "וַיַּמְטֵר עֲלֵהֶם כְּעָפָר שְׁאָר". כְּסוּתָהּ, כְּמַשְׁמָעוֹ. עֹנָתָהּ, זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, ב) "וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, שְׁאֵרָהּ,

כְּסוּתָהּ, כְּסוּת שֶׁהִיא נוֹפֶלֶת לִשְׁאֵרָהּ, אִם הָיְתָה יַלְדָּה לֹא יִתֵּן לָהּ שֶׁל זְקֵנָה, אִם הָיְתָה זְקֵנָה לֹא יִתֵּן לָהּ שֶׁל יַלְדָּה. וְעִנָּתָהּ, שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהּ שֶׁל יְמוֹת הַחַמָּה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא שֶׁל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים בִּימוֹת הַחַמָּה, אֶלָּא נוֹתֵן לָהּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעוֹנָתָהּ. מְזוֹנוֹתֶיהָ מִנַּיִן, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן קִיּוּם נֶפֶשׁ, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִמְנֹעַ הֵימֶנָּה, דְּבָרִים שֶׁהֵן קִיּוּם נֶפֶשׁ דִּין הוּא שֶׁלֹּא תְהֵא רַשַּׁאי לִמְנֹעַ הֵימֶנָּה. דֶּרֶךְ אֶרֶץ, מִנַּיִן, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמַה דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְּׁאת עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִמְנֹעַ הֵימֶנָּה, דְּבָרִים שֶׁנִּשְּׂאת עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה דִּין הוּא שֶׁלֹּא תְהֵא רַשַּׁאי לִמְנֹעַ מִמֶּנָּה. רַבִּי אוֹמֵר, שְׁאֵרָהּ, זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ", וּכְתִיב (שם יב יג) "שְׁאֵר אָבִיךְ הִיא שְׁאֵר אִמֵּךְ הִיא". כְּסוּתָהּ, כְּמַשְׁמָעוֹ. עִנָּתָהּ, אֵלּוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ג) "וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ". תָּנֵי רַב יוֹסֵף, שְׁאֵרָהּ, זֶה קֶרוּב בָּשָׂר, שֶׁלֹּא יִנְהַג בָּהּ מִנְהַג פַּרְסִיִּים, שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בִּלְבוּשֵׁיהֶן. כִּדְרַב הוּנָא. כָּל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי אֶלָּא אֲנִי בְּבִגְדֵי וְהִיא בְּבִגְדָהּ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. לֹא יִגְרַע, רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּבַת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יִגְרַע, מִמִּי גּוֹרְעִים, מִמִּי שֶׁכְּבָר נָתְנוּ לוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בְּבַת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִיָּה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה לָהּ, הֲרֵי עִבְרִיָּה אֲמוּרָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ, בְּבַת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה וְגוֹ', (יְיֵעוּד) [וְיֵעוּד] לְךָ, אוֹ לְבִנְךָ, אוֹ פָּדֹה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ. אָמַרְתָּ , אֵין דָּבָר אָמוּר אֶלָּא בְּעִבְרִיָּה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה, (יְיֵעוּד) [וְיֵעוּד] לְךָ, אוֹ לְבִנְךָ, אוֹ פָּדֹה. וְיָצְאָה חִנָּם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, חִנָּם מִן הַגֵּט, וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם (דברים כד, א) "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת", בִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים חוּץ מִן הָעִבְרִיָּה (וּבָעִבְרִיָּה מִנַּיִן) [אוֹ בָּעִבְרִיָּה], תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה וְגוֹ', חִנָּם מִן הַכֶּסֶף, וְלֹא חִנָּם מִן הַגֵּט. וְיָצְאָה חִנָּם, בְּבָנָרָה. אֵין כֶּסֶף, בִּנְעוּרִים. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְיָצְאָה בִּנְעוּרִים, לֹא תֵצֵא בִּימֵי בַּגְרוּת, שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אֶחָד הָיִיתִי אוֹמֵר הֵן יְמֵי בַּגְרוּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְיוֹצְאָה מֵרְשׁוּת הָאָב וְיוֹצְאָה מֵרְשׁוּת אָדוֹן, מַה יוֹצְאָה מֵרְשׁוּת הָאָב שֶׁנִּשְׁתַּנִּית מִמַּה שֶׁהָיְתָה וְכוּ', אֵימָתַי נִשְׁתַּנִּית מִמַּה שֶׁהָיְתָה, בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה נַעֲרָה וּבָגְרָה, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁתֵּיהֶן, שֶׁלֹּא יִתֵּן לְבַעַל דִּין לְחַלֵּק. וְיָצְאָה חִנָּם. בְּבָנָרָה. אֵין כֶּסֶף. בִּנְעוּרִים. אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְיָצְאָה חִנָּם, בְּבָנָרָה. אֵין כֶּסֶף, בְּסִימָנִין. מַגִּיד שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף. (רַבִּי נָתָן אוֹמֵר) הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן כֶּסֶף וּבַל תִּתֵּן כֶּסֶף, (מַה וְכוּ') [תֵּן כֶּסֶף] עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ סִימָנִין, (אַף) בַּל תִּתֵּן כֶּסֶף מִשֶּׁיָּבוֹאוּ סִימָנִין.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר וְיָצְאָה חִנָּם אֵן כֶּסֶף, אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר. וְהַאי וְיָצְאָה חִנָּם לְהָכֵי הוּא דְּאָתָא, הַהוּא מִבָּעְיָא לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא, וְיָצְאָה חִנָּם, אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת, אֵין כֶּסֶף, אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֲמַר רַבִּינָא, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא אֵן כֶּסֶף, מַאי אֵין כֶּסֶף, אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה וְכוּ'. וּמִמַּאי דְּדַרְשִׁינַן הָכֵי, דְּתַנְיָא, (ויקרא כב, יג) "וְזֶרַע אֵין לָהּ", אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע זֶרַע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶרַע אֵין לָהּ", עַיֵּין לָהּ, מִכָּל מָקוֹם וְכוּ'. וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְזֶרַע זַרְעָהּ, זֶרַע זַרְעָהּ לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, דִּבְנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים, וְכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְזֶרַע פְּסוּל. וְתַנָּא גּוּפֵיהּ דְּדָרִישׁ הָכֵי מִנָּא לֵיהּ אֲמָרִי, כְּתִיב (דברים כה, ז) "מֵאֵן יְבָמִי", "מֵאֵן בְּלָעֲם הָלוֹךְ עִמָּנוּ", וְלָא כְתִיב בֵּיהּ יו"ד, וְהָכָא כְּתִיב יו"ד, שְׁמַע מִינָּהּ לְדָרְשָׁה הוּא דְּאָתָא. וְיָצְאָה חִנָּם, אֵלּוּ יְמֵי בַּגְרוּת. אֵין כֶּסֶף, אֵלּוּ יְמֵי נַעֲרוּת. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא נַעֲרוּת וְלָא בָּעֵי בַּגְרוּת. אֲמַר רָבָא, בָּא זֶה וְלִימֵּד עַל זֶה, מִידֵּי דַּהֲוָה אַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, דְּתַנְיָא, (שמות יב, מה ועוד) "תּוֹשָׁב", זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, מִי דָּמֵי, הָתָם תְּרֵי גּוּפֵי, אֲבָל הָכָא כִּי נִפְקָא לָהּ מִנַּעֲרוּת, בַּגְרוּת מַאי בָּעְיָא גַּבָּהּ. אֲמַר מַר בַּר [רַב] אַשִׁי, לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְעִיקַּר זְבִינָא דְּאֵילוֹנִית, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, דְּאָתְיָא סִימָנֵי נַעֲרוּת הֲוֵי זְבִינָא זְבִינֵי, דְּלָא אָתְיָא סִימָנֵי נַעֲרוּת לָא הֲוֵי זְבִינָא זְבִינֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז שכב

(שמות כא יב) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ סְטָרוֹ סְטִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַכֵּה אִישׁ וָמֵת", שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. מַכֵּה אִישׁ וָמֵת, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהִכָּה אֶת הָאִישׁ, הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", לְהָבִיא אֶת הָאִישׁ שֶׁהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן. הָאִשָּׁה שֶׁהָרְגָה אֶת חֲבֶרְתָּהּ וְאֶת הַקָּטָן, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לה, טז) "רוֹצֵחַ הוּא", לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא. מַכֵּה אִישׁ, אַף הַקָּטָן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גָּדוֹל, כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם". שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בֶּן שְׁמוֹנָה בְּמַשְׁמָעָם, תַּלְמוּד לוֹמַר וּמַכֵּה אִישׁ, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּהֲרֹג בֶּן קַיְמָא. מוֹת יוּמָת, בְּהַתְרָאַת עֵדִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאַת עֵדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז, ו) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". מוֹת יוּמָת, בְּבֵית דִּין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּמַת הָרוֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ" וְגוֹ'. מוֹת יוּמָת, בְּסַיִף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּחָנָק, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן מוֹת יוּמָת, וְנֶאֱמַר (ויקרא כ, י) "מוֹת יוּמַת", בְּנוֹאָף, מַה לְּהַלָּן בְּחֶנֶק אַף כָּאן בְּחֶנֶק. אַתָּה מַקִּישׁוֹ לְמְנָאֲף, וַאֲנִי מַקִּישׁוֹ לְמְנַדֵּף, נֶאֱמַר כָּאן מוֹת יוּמָת, וְנֶאֱמַר בְּמְנַדֵּף (שם כד, טז) "מוֹת יוּמָת", מַה לְּהַלָּן בְּסַקִּילָה, אַף כָּאן בְּסַקִּילָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ'. עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר,

יָקִיז לוֹ דָם מִשְּׁנֵי אֲבָרִים וְיָמוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל" (שם, ט) "וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי", הֱקִישׁוּ שׁוֹפְכֵי דָמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מָה עֶגְלָה עֲרוּפָה בְּהַתָּזַת הָרֹאשׁ, אַף כָּל שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּהַתָּזַת הָרֹאשׁ. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ. אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִרְצַח".

רמז שכג

(שמות כא יג) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ, (שמואל א כד, יג) "כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מָשָׁל הַקַּדְמוֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע". בְּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד, לְזֶה אֵין עֵדִים וְלָזֶה אֵין עֵדִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמְּנָן לְפָנְדָּק אֶחָד. זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֶּלַע, וְזֶה שֶׁהָרַג בִּשׁוֹגֵג יוֹרֵד מִסֶּלַע וְנוֹפֵל עָלָיו וְהוֹרְגוֹ. נִמְצָא, זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד, נֶהֱרַג, וְזֶה שֶׁהָרַג בִּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה. וְשָׁמְתִּי לְךָ מָקוֹם, וְשָׁמְתִּי לְךָ, בְּחַיֶּיךָ. מָקוֹם, בְּמָקוֹמָךְ. אֲשֶׁר יָנוּס, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל גּוֹלִין בַּמִּדְבָּר. לְהֵיכָן גּוֹלִין, לְמַחֲנֵה לְוִיָּה. מִכָּאן אָמְרוּ, לֵוִי שֶׁהָרַג, גּוֹלֶה מִפָּלֶךְ לְפָלֶךְ. וְאִם גָּלָה לְפָלְכוֹ, פָּלְכוֹ קוֹלְטוֹ. אָמַר רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, מַאי קְרָא, (במדבר לה, כח) "כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב", שֶׁקִּלְטוֹ כְּבָר.

רמז שכד

וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה, פֵּרַט לִנְתִכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע. וְשָׁמְתִּי לְךָ מָקוֹם, אֲבָל לֹא שָׁמַעְתִּי לְהֵיכָן. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר מָנוֹס לְשָׁעָה, וְנֶאֱמַר מָנוֹס לְדוֹרוֹת, מַה מָּנוֹס הָאָמוּר לְדוֹרוֹת, עָרֵי הַלְוִיִּם קוֹלְטוֹת, אַף מָנוֹס הָאָמוּר לְשָׁעָה, מַחֲנוֹת הַלְוִיִּם קוֹלְטוֹת. אִסִּי בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, וְשָׁמְתִּי לְךָ מָקוֹם, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו" וְגוֹ', אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן מָקוֹם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מָקוֹם, מַה מָּקוֹם הָאָמוּר לְהַלָּן אַלְפַּיִם אַמָּה, אַף מָקוֹם הָאָמוּר כָּאן אַלְפַּיִם אַמָּה.

רמז שכה

(שמות כא יד) וְכִי יָזִד אִישׁ, דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא, אִישׁ מֵזִיד וּמַזְרִיעַ, וְאֵין קָטָן מֵזִיד וּמַזְרִיעַ. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי יָזִד לִישְׁנָא דְּבִשּׁוּלֵי הוּא, דִּכְתִיב (בראשית כה, כט) "וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד". אָמַר רָבָא, קָטָן אֵינוֹ מוֹלִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, ח) "וְאִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל", וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל, אֶלָּא בְּגֶזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַאֲמַר רַחֲמָנָא, "אִישׁ" אַתָּה צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִין אִם לֹא, קָטָן אִי אַתָּה צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחֲרָיו, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ

גּוֹאֵל. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי, (ויקרא יט, כ) אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, לְבִיאָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ". אֲמַר לֵיהּ יֵשׁ לוֹ וְאֵינָהּ מַזְרַעַת, כְּתִבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁלִישׁ דָּמֵי. וְכִי יָזֵד, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" יָכוֹל בֵּין הַמֵּזִיד וְהַשּׁוֹגֵג וַאֲחֵרִים וְהָרוֹפֵא שֶׁהֵמִית וּמַכֶּה בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין וְהָרוֹדֶה בִּבְנוֹ וּבְתַלְמִידוֹ בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יָזֵד, לְהוֹצִיא אֶת הַשּׁוֹגֵג, אִישׁ, לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, רַעֲהוּ לְהוֹצִיא אֶת הָאֲחֵרִים. אִסִּי בֶּן (יַעֲקֹב) [עֲקִיבָא] אוֹמֵר, קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיִינוּ מַזְהִרִין עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, תַּחַת שֶׁהֶחְמִרוּ, הֵקֵלּוּ. בָּאֱמֶת אָמְרוּ, פָּטוּר מִדִּינֵי בְּשָׁר וָדָם, וְדִינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. לְהָרְגוֹ בְּעֶרְמָה, לְהוֹצִיא חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאֵינָן מַעֲרִימִין, וּלְהוֹצִיא רוֹפֵא שֶׁהֵמִית וְהַמַּכֶּה בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין וְהָרוֹדֶה בִּבְנוֹ וּבְתַלְמִידוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַזִּידִין, אֲבָל אֵינָן מַעֲרִימִין.

רמז שכו

אָמַר עוּלָא, מִנַּיִן לְהַתְרָאָה מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (ויקרא כ, יז) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַּת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ", וְכִי בִּרְאִיָּה תַּלְיָא מִלְּתָא, אֶלָּא עַד שֶׁיְּרָאוּהוּ טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְכָרֵת, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַלְקוֹת. דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא, וְכִי יָזֵד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וַעֲדַיִן הוּא מֵזִיד. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, "הַמִּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשָׁשׁ עֵצִים", שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וַעֲדַיִן הוּא מְקוֹשֵׁשׁ. דְּבֵי רַבִּי תָּנָא, (דברים כב, כד) "עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא צָעֲקָה בָעִיר". עַל עִסְקֵי דִּבּוּר. וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בַּאֲחוֹתוֹ, הָוֶה אָמֵינָא חַיָּיבֵי מַלְקִיוֹת, אִין, חַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא וְכִי יָזֵד, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא וְכִי יָזֵד, הָוֶה אָמֵינָא הָנֵי מִלֵּי בְּסִיף, דְּקִיל, אֲבָל סְקִילָה, דְּחָמִיר, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תַּרְתֵּי בְּנִסְקָלִים, לָמָּה לִי לְרַבּוֹת שִׁמְעוֹן, לְאָתוּיֵי נִשְׂרָפִים, לְרַבָּנָן, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טְרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.

מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנּוּ לָמוּת, מַגִּיד שֶׁמְּבַטְּלִין עֲבוֹדָה מִיָּדוֹ, וְיוֹצֵא לֵיהָרֵג. מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנּוּ לָמוּת, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הָרְצִיחָה שֶׁתִּדְחֶה אֶת הָעֲבוֹדָה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם שַׁבָּת, שֶׁעֲבוֹדָה דּוֹחָתָהּ, אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, עֲבוֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר מֵעִם מִזְבְּחִי, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הָרְצִיחָה שֶׁתִּדְחֶה אֶת הָעֲבוֹדָה. וּתְהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עֲבוֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, הֲרֵי רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, שַׁבָּת שֶׁעֲבוֹדָה דּוֹחָתָהּ אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָתָהּ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּעֲבוֹדָה, שֶׁקְּבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ, לְפִיכָךְ רְצִיחָה דּוֹחָתָהּ, תֹּאמַר בַּשַּׁבָּת, שֶׁאֵין קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ, לְפִיכָךְ לֹא תְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אָמַר תַּלְמִיד אֶחָד

מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות לה, ג) "לֹא תְבַעֲרוּ" וְגוֹ'. וַהֲלֹא שְׂרֵפָה הָיְתָה בַּכְּלָל, וְיָצְאָה לְלַמֵּד, מַה שְּׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אַף כָּל שְׁאַר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ שַׁבָּת. וּתְהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם עֲבוֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ, שַׁבָּת, שֶׁעֲבֹדָה דּוֹחָתָהּ, דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּעֲבֹדָה, שֶׁרְצִיחָה דּוֹחָתָהּ, לְפִיכָךְ קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ תֹּאמַר בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין רְצִיחָה דּוֹחָתָהּ לְפִיכָךְ לֹא תְהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָתָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ", בַּיּוֹם שֶׁנֶּהֱרַג בּוֹ יִקָּבֵר. רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, וְאֵין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הָעֲבֹדָה. שֶׁהֲיָה בְּדִין, וּמַה שַּׁבָּת, שֶׁאֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, עֲבֹדָה, שֶׁרְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הָעֲבֹדָה. תַּלְמוּד לוֹמַר, מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל הָעֲבֹדָה, שֶׁאֵין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הָעֲבֹדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, וְיֵהֵא פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, אִם רְצִיחָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, עֲבֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, לֹא כָל שֶׁכֵּן. מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, לָמוּת וְלֹא לִדּוֹן וְלֹא לִלְקוֹת וְלֹא לְגָלוֹת. מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁסַּנְהֶדְרִין בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זָכָר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב, כח) "וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה' וַיַּחֲזֶק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ". אֲמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וּתְהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה עֲבֹדָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, (במדבר ו, ז) מִ"וְלְאָחֹתוֹ", לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה, שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אָמַר לֵיהּ, רְצִיחָה תּוֹכִיחַ, שֶׁדּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה וְאֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. רְצִיחָה גּוּפָהּ תִּדְחֶה שַׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה עֲבֹדָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, שַׁבָּת, שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה, אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אָמַר רָבָא, כְּבָר פַּסְקָהּ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, (שמות לה, ג) "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ" וְגוֹ'. אָמַר אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא דַּאֲמַרְתְּ אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה שַּׁבָּת, שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה, אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, עֲבֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אֶלָּא הָכְתִיב מֵעִם מִזְבְּחִי הַהוּא לְקָרְבַּן יָחִיד, דְּלָא דָחֵי שַׁבָּת. אָמַר רָבָא, אִי הָכֵי, לָא תְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, וְיֵהֵא פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, אִם רְצִיחָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, עֲבֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, לֹא כָל שֶׁכֵּן. מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, לָמוּת וְלֹא לִדּוֹן וְלֹא לִלְקוֹת וְלֹא לְגָלוֹת. מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁסַּנְהֶדְרִין בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זָכָר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב, כח) "וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה' וַיַּחֲזֶק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ". אֲמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וּתְהֵא קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה עֲבֹדָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, (במדבר ו, ז) מִ"וְלְאָחֹתוֹ", לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה, שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אָמַר לֵיהּ, רְצִיחָה תּוֹכִיחַ, שֶׁדּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה וְאֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. רְצִיחָה גּוּפָהּ תִּדְחֶה שַׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה עֲבֹדָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת, שַׁבָּת, שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה, אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אָמַר רָבָא, כְּבָר פַּסְקָהּ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, (שמות לה, ג) "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ" וְגוֹ'. אָמַר אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא דַּאֲמַרְתְּ אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה, מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה שַּׁבָּת, שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי עֲבֹדָה, אֵין רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, עֲבֹדָה, שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. אֶלָּא הָכְתִיב מֵעִם מִזְבְּחִי הַהוּא לְקָרְבַּן יָחִיד, דְּלָא דָחֵי שַׁבָּת. אָמַר רָבָא, אִי הָכֵי, לָא תְּהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אֶת הָעֲבֹדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, וְיֵהֵא פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְהֵא רְצִיחָה דּוֹחָה אוֹתָהּ, הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר נְדָרִים וּנְדָבוֹת אֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר קְרֵבִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אֶלָּא אֲמַר

רַבָּא, לָא מַבַּעְיָא לְמַאן דַּאֲמַר קְרֵבִין, דְּהָא לָא מִתְקְנִים מֵעִם מִזְבְּחִי כְּלָל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְמַאן דַּאֲמַר אֵין קְרֵבִין, כְּתִיב מֵעִם מִזְבְּחִי, מִזְבְּחִי הַמְיֻחָד לִי, וּמַאי נִיהוּ, תָּמִיד, וַאֲמַר רַחֲמָנָא תְּקָחֻנּוּ לָמוּת.

רמז שכז

וּכְבַר הָיוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְהָיָה לוֹי הַסַּדָּר וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶן. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ בִּפְנֵיהֶם, מִנַּיִן לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. נַעֲנָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר, "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת", וּמָה זֶה, שֶׁסְּפֵק עַל מָמוֹן בָּא סְפֵק עַל נְפָשׁוֹת בָּא וּשְׁפִיכוּת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וְגוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, נִתַּן רְשׁוּת לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, קַל וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר. מֵעִם מִזְבְּחִי תְּקָחֻנּוּ לָמוּת, מֵעִם מִזְבְּחִי וְלֹא מֵעַל מִזְבְּחִי, וְלֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְהָמִית אֲבָל לְהַחֲיוֹת אֲפִלּוּ מֵעַל מִזְבְּחִי, (וְזֶה) [וּמַה זֶּה] סָפֵק אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו, וַעֲבַדָּה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קַל וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר, וּמַה מִּילָה, שֶׁהִיא תִּקּוּן אֶחָד מֵאֲבָרָיו שֶׁל אָדָם, דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, קַל וָחֹמֶר לְכָל גּוּפוֹ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, (שמות לא, יג) "אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר, "אַךְ", חִלֵּק. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר, "כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם", הִיא מְסוּרָה בְּיֶדְכֶם, וְאֵין אַתֶּם מְסוּרִים בְּיָדָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, (שם, טז) "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֵיכֶם", אֲמָרָהּ תּוֹרָה, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִי הֲוָאי הָתָם הֲוָה אָמִינָא מִלְּתָא דְּעָדִיפָא מִכֻּלְּהוּ, (ויקרא יח, ה) "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם", וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. אָמַר רָבָא, לְכֻלְּהוּ אִית לְהוּ פִּרְכָא, בַּר מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּלֵית לֵיהּ פִּרְכָא. דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּלְמָא כִּדְרַבָּה, דַּאֲמַר רַבָּה, מַאי טַעְמָא דְּמַחְתֶּרֶת, חֲזָקָה אֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ, וְהַאי מֵידַע יָדַע דְּקָאִים לְאַפּוֹהּ, וְאָמַר אִי קָאי לְאַפָּאי קָטַיְלְנָא לֵיהּ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וְאַשְׁכְּחָן וַדַּאי, סָפֵק מְנָלָן. דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דִּלְמָא כְּאַבָּיֵי, דַּאֲמַר אַבָּיֵי, מַסְרִינָן לֵיהּ זוּג דְּרַבָּנָן לֵידַע אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו מַיְיתִינָן לֵיהּ, וְאִי לָא לָא מַיְיתִינָן לֵיהּ. וּלְכֻלְּהוּ אַשְׁכְּחָן וַדַּאי, סָפֵק מְנָלָן. וְדִשְׁמוּאֵל וַדַּאי לֵית לֵיהּ פִּרְכָא. הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, טָבָא חָדָא פִּלְפְּלָא חֲרִיפְתָּא מִמְּלֵא צָנָא דְּקָרָא.

(שמות כא טו) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "עַיִן תַּחַת עַיִן" וַהֲרֵי הַכְּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ לְהַחְמִיר עָלָיו שֶׁיְּהֵא בְּמִיתָה, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵין

לִי אֶלָּא אָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו שֶׁלֹּא אִמּוֹ, אִמּוֹ שֶׁלֹּא אָבִיו, מְנַיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְהַמַּכֶּה חַיָּב וְהַמְקַלֵּל חַיָּב, מַה מְקַלֵּל, אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אַף הַמַּכֶּה חַיָּב אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּמְקַלֵּל, שֶׁהוּא חַיָּב עַל הַמֵּתִים כַּחַיִּים, לְפִיכָךְ הוּא חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תֹּאמַר בְּמַכֶּה, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמֵּתִים כַּחַיִּים, לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. (שֶׁאֵין) תַּלְמוּד לוֹמַר [וּ]מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד אֶחָד מֵהֶם דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מַשְׁמַע שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וּמַשְׁמַע אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב "יַחְדָּו". רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר. וְכִי לֹא בָּאת אִמּוֹ אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, אוֹ לְהָקֵל עָלָיו, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֶחְמַר בּוֹ הוּקַל בּוֹ (תַּלְמוּד לוֹמַר וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ). [וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ], מַכָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מַכָּה שֶׁאֵין בָּהּ חַבּוּרָה, אֲמַרְתָּ, וּמַה אִם מִדַּת נְזִיקִין מְרֻבָּה, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, מִדַּת עוֹנְשִׁין מֻעָטָה, לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מַכָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה. מוֹת יוּמָת. בְּחָנָק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. אֲמַרְתָּ, זוֹ מִדָּה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, כָּל מִיתָה שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְדָרְשָׁהּ לְהַחְמִיר עָלֶיהָ אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קַלָּה, אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמְרָה סְתָם וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה סְתָם הֲרֵי זוֹ בְּחָנָק. רַבִּי אוֹמֵר, כַּמִּיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי שָׁמַיִם, מַה מִּיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי שָׁמַיִם מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רֹשֶׁם, אַף מִיתָה הָאֲמוּרָה כָּאן, מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רֹשֶׁם. מִכָּאן אָמְרוּ, מִיתַת חָנָק, הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָרִין קָשִׁין בְּתוֹךְ הָרִכִּין, וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ לְהַלָּן וְזֶה מוֹשֵׁךְ לְהַלָּן עַד שֶׁנַּפְשׁוֹ יוֹצְאָה, זֶה סֵדֶר הַחָנָק. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כה, ג) "אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה אִם מִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְהַכּוֹת, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת, מִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת, דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת.

רמז שכח

וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת, בְּחָנָק. אֵימָא עַד דְּקָטִיל לֵיהּ מִיקְטַל, לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, קָטַל אַחֵר בְּסַיִף, קָטַל אָבִיו בְּחָנָק. הָנֵיחָא לְמַאן דַּאֲמַר חֶנֶק קַל, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר חֶנֶק חָמוּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אֶלָּא מִדִּכְתִיב (לעיל פסוק יד) "מַכֵּה אִישׁ וָמֵת" וּכְתִיב (במדבר לה, טז) "הִכָּהוּ וַיָּמֹת" שְׁמַע מִינָּהּ כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב הַכָּאָה סְתָם, הַכָּאָה גְּרִידְתָא דְּלַאו מִיתָה הוּא. וְאֵימָא, אַף עַל גַּב דְּלָא עָבִיד חַבּוּרָה, אֲלָמָּה תְּנַן וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה. אֲמַר קְרָא "וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְנֶפֶשׁ בְּהֵמָה, דְּהָא אִם הִכִּישָׁהּ בַּאֲבָנִים חַיָּב אַף עַל גַּב דְּלָא עָבִיד חַבּוּרָה, תְּנֵהוּ (לְעִנְיַן נֶפֶשׁ) [וְעִנְיַן לְנֶפֶשׁ]

אָדָם. וְהֵיקֵשָׁא לָמָּה לִי, (עי' שם, יז יח) "מַכֵּה נֶפֶשׁ אָדָם וּמַכֵּה בְּהֵמָה", מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה לְרִפּוּאָה פָּטוּר, אַף מַכֵּה אָדָם לְרִפּוּאָה פָּטוּר, דְּאִיבַּעְיָא לָן, בֵּן, מַהוּ שֶׁיְּקֵיז דָּם לְאָבִיו, רַב מַתְנָה אָמַר, "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", רַב דִּימִי בַּר חֲנִינָא אָמַר, "מַכֵּה אָדָם, מַכֵּה בְּהֵמָה" מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה לְרִפּוּאָה פָּטוּר, אַף מַכֵּה אָדָם לְרִפּוּאָה פָּטוּר. רַב (פַּפָּא) לָא שְׁבִיק לֵיהּ לְבַרֵיהּ לְמִשְׁקַל לֵיהּ סִילְוָא. מַר בְּרֵיהּ (דְּרַבָּה) [דְּרַבִּינָא] לָא שְׁבִיק לֵיהּ לִבְרֵיהּ לְמִיפְתַּח לֵיהּ כַּוְותָא, אָמַר, דִּלְמָא חַבִּיל וְהָוְיָא לֵיהּ שִׁגְגַת אִיסּוּר. אִי הָכִי, אַחֵר נַמִּי אַחֵר, שִׁגְגַת לַאו, בְּנוֹ, שִׁגְגַת חָנֵק. וְהָא תְּנַן, מַחַט שֶׁל יָד מַתָּר לִטּוֹל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ, לֵיחוּשׁ דִּלְמָא חַבִּיל וְהָוֶה לֵיהּ אִסּוּר סְקִילָה. הָתָם מְקַלְקֵל הוּא, וַאֲפִלּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה חַיָּב, כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ פָּטוּר עָלֶיהָ. תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לַכֹּל אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְאָבִיו לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְקְלוֹ, חוּץ מִמִּסִּית וּמַדִּיחַ שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דברים יג, ט) "לֹא תַחְמֹל עָלָיו וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו".

רמז שכט

(שמות כא טז) וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו" אֵין לִי אֶלָּא עֵדִים עַל גְּנֵבָה, עֵדִים עַל מְכִירָה, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְגוֹ'. וְגֹנֵב אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב אֶת הָאִישׁ, גָּנַב אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב וְגוֹ', לְהָבִיא אֶת שֶׁגָּנַב אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן. הָאִשָּׁה שֶׁגָּנְבָה אֶת חֲבֶרְתָּהּ וְאֶת הַקָּטָן, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם), וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא, מִכָּל מָקוֹם. וְגֹנֵב אִישׁ, אַף הַקָּטָן בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. "גֹּנֵב נֶפֶשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בֶּן שְׁמוֹנָה בְּמַשְׁמָע תַּלְמוּד לוֹמַר וְגֹנֵב אִישׁ, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַנֵּב בֶּן קַיָּמָא. וּמְכָרוֹ, וְלֹא שֶׁמָּכַר חֶצְיוֹ. וְנִמְצָא, אֵין מְצִיאָה אֶלָּא בְּעֵדִים. בְּיָדוֹ, אֵין בְּיָדוֹ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא רְשׁוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, כו) "וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ", וְאוֹמֵר (בראשית כד, י) "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים" וְגוֹ'. מוֹת יוּמָת, בְּחֶנֶק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רֹשֶׁם. עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שְׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר כ "לֹא תִגְנֹב".

הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. ר"י אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, ז) "וְהִתְעַמֶּר בּוֹ וּמְכָרוֹ". וְתַנְּא קַמָּא לָא בָּעֵי עִמּוּר אֲמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, עִמּוּר פָּחוֹת מִשְּׁוֶה פְּרוּטָה, אֵיכָא בֵּנַיְיהוּ. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, גְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ יָשֵׁן, מַהוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי, מָכַר שִׁפְחָה לְעוּבָּרָה, מַהוּ. תֵּפּוֹק לֵיהּ דְּלֵיכָּא עִמּוּר כְּלָל,

לָא צְרִיכָא, יָשֵׁן, דְּזָנָא עֲלֵיהּ, שִׁפְחָה, דְּאוּקְמָהּ בְּאַפֵּי זִיקָא, דֶּרֶךְ עִמּוּר בְּכָךְ אוֹ אֵין דֶּרֶךְ עִמּוּר בְּכָךְ, תֵּיקוּ.

רמז של

תָּנָא, "כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ" וְגוֹ', אֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הָאִישׁ, וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הָאִשָּׁה, וְאֶחָד גֵּר, וְאֶחָד עֶבֶד מְשֻׁחְרָר, וְקָטָן, חַיָּב. גְּנָבוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, מְכָרוֹ וַעֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, פָּטוּר . מְכָרוֹ לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו אוֹ לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים, חַיָּב. הַגּוֹנֵב אֶת הָעֲבָדִים, פָּטוּר. תָּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, אָמַר לֵיהּ, אֲנִי שׁוֹנֶה, [רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר], (שם) "מֵאֶחָיו", עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ מֵרְשׁוּת אֶחָיו, וְאַתְּ אָמַרְתְּ חַיָּב, תְּנֵי פָּטוּר. דְּסָתָם סִפְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת, פֵּרֵט לְמָצוּי. הִלְכָךְ הֲנֵי מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי וּמַתְנָן רַבָּנָן, כְּמְצוּיִין בְּיָדוֹ דְּמֵי וּפְטִירֵי. גְּנַב מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, "מֵאֶחָיו", לַאֲפוּקֵי עֲבָדִים, "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לְמִעוּטֵי מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד, הֲוֵי מִעוּט אַחַר מִעוּט, וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבָּנָן, "מֵאֶחָיו" לְמִעוּטֵי עֲבָדִים לָא מַשְׁמַע לְהוּ, דְּהָא אָחִיו בְּמִצְוֹת הוּא, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל", חַד לְמִעוּטֵי עֲבָדִים וְחַד לְמִעוּטֵי מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד.

(שמות כא יז) (ויקרא כ, ט) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. "אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו", אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו וְאִמּוֹ אָבִיו שֶׁלֹּא אִמּוֹ, אִמּוֹ שֶׁלֹּא אָבִיו, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, "אָבִיו קִלֵּל, אִמּוֹ קִלֵּל", מִכָּל מָקוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מַשְׁמַע שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, וּמַשְׁמַע אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב "יַחְדָּו". תָּנוּ רַבָּנָן, "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל", לְאַחַר מִיתָה, שֶׁיָּכוֹל, הוֹאִיל וְחַיָּב בְּמַכָּה וְחַיָּב בִּמְקַלֵּל וְכוּ', וּמַה מַּכֵּה שֶׁעָשָׂה בּוֹ שֶׁלֹּא בְעַמְּךָ כִּבְעַמְּךָ וְכוּ', אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא חַיָּב לְאַחַר מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל". הֲנִיחָא לְרַבִּי יוֹנָתָן, דְּמְיַיתֵּר לֵיהּ קְרָא "אָבִיו וְאִמּוֹ", אֶלָּא לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר וְכוּ'. וְאִידָךְ, מִבַּעְיָא לְרַבּוֹת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וְתַפּוּק לֵיהּ מֵ"אִישׁ אִישׁ", דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כ, ט) "כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ". בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כד, טז) "בְּנָקְבוֹ שֵׁם (ה')" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי אֲחָא בַּר יֹאשִׁיָּה. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן אִידִי אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תוֹרָה הִשָּׁבַע וְלֹא תִשָּׁבַע קַלֵּל וְלֹא תְקַלֵּל,

מַה הִשְׁבַּע בַּשֵּׁם אַף לֹא תִשְׁבַּע בַּשֵּׁם, מַה מְקַלֵּל בַּשֵּׁם אַף לֹא תְקַלֵּל בַּשֵּׁם. מוֹת יוּמָת, בִּסְקִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן (ויקרא כ, ט) "דָּמָיו בּוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דְּמֵיהֶם בָּם", מַה לְּהַלָּן בִּסְקִילָה אַף כָּאן בִּסְקִילָה. עִנָּשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב, כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", אִם דַּיָּן הוּא אָבִיךָ, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר", אֵינוֹ לֹא דַיָּן וְלֹא נָשִׂיא, הֲרֵי אַתָּה דָן בְּנָיִן אָב מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, לֹא הֲרֵי דַּיָּן כַּהֲרֵי נָשִׂיא, לֹא הֲרֵי נָשִׂיא כַּהֲרֵי דַּיָּן, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן בְּעַמְּךָ וְאַתָּה מָזְהָר עַל קִלְלָתָן, אַף אָבִיךָ שֶׁהוּא בְּעַמְּךָ וְאַתָּה מָזְהָר עַל קִלְלָתוֹ. דַּיָּן אַתָּה מְצֻוֶּה עַל (הַמְרָאָתוֹ) [הוֹרָאָתוֹ], נָשִׂיא אַתָּה מְצֻוֶּה עַל הַמְרָאָתוֹ, אַף אֲנִי אֲבִיא אָבִיךָ, שֶׁבְּעַמְּךָ וְאַתָּה מְצֻוֶּה עַל קִלְלָתוֹ. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן גְּדֵלָתָן גָּרְמָה לָהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, יד) "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ", בְּאֶמְלָלִין שֶׁבְּעַמְּךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מַה לְּחֵרֵשׁ שֶׁכֵּן חֵרְשׁוּתוֹ גָּרְמָה לוֹ, נָשִׂיא וְדַיָּן יוֹכִיחוּ. מַה נָּשִׂיא וְדַיָּן שֶׁכֵּן גְּדֵלָתָן וְכוּ'. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן מְשֻׁנִּין. אִם כֵּן לְכְתֹּב אוֹ "אֱלֹהִים וְחֵרֵשׁ" אוֹ "נָשִׂיא וְחֵרֵשׁ", "אֱלֹהִים" לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפוֹ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְאָבִיו. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר, "אֱלֹהִים", חֹל, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר, "אֱלֹהִים", קֹדֶשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, דְּתַנְיָא וְכוּ'. אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַזְהָרָה לְמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם וְכוּ'. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר, "אֱלֹהִים", חֹל, גְּמַר קֹדֶשׁ מֵחֹל, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר, "אֱלֹהִים", קֹדֶשׁ, הֵיכִי גָּמִיר חֹל מִקֹּדֶשׁ, דִּלְמָא אֶקֹּדֶשׁ אַזְהָרָה, אַחֹל לָא אַזְהָרָה. אִם כֵּן לִכְתֹּב "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" מַאי "לֹא תְקַלֵּל", שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

רמז שלא

(שמות כא יח) וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק כד) "עַיִן תַּחַת עַיִן", אֲבָל שֶׁבֶת וְרִפּוּי לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, אִם יָקוּם וְגוֹ', בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד בּוֹ דְּבָרִים הַמְחֻסָּרִין בּוֹ. וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, נָשִׁים מִנַּיִן, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הוֹאִיל וְכָל הַנִּזְיקִין שֶׁבַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן שֶׁעָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, אַף פּוֹרֵט אֲנִי כָּל הַנִּזְיקִין שֶׁבַּתּוֹרָה לַעֲשׂוֹת בָּהֶן נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר. "אִישׁ [אוֹ] אִשָּׁה", לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק לג) "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" בָּא הַכָּתוּב וְהִשְׁוָה אֶת הָאִשָּׁה לְאִישׁ בְּכָל הַנִּזְיקִין שֶׁבַּתּוֹרָה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם", (שמות כב, ה) "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא. וְהָכָה אִישׁ וְגוֹ', לְחַיֵּב

עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף, מַגִּיד שֶׁאֶבֶן וְאֶגְרֹף סִימָנֵי מִיתָה הֵן. אַתָּה אוֹמֵר לָכֵן בָּא, אוֹ אֵינוֹ בָא אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם הִכָּהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף יְהֵא חַיָּב, הָא בְּכָל דָּבָר יְהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם בְּאֶבֶן", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּכָנּוּ בְּדָבָר שֶׁהָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְאֶל מָקוֹם שֶׁיְּהֵא כְּדֵי לְהָמִית. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, הִקִּישׁ אֶבֶן לְאֶגְרֹף וְאֶגְרֹף לְאֶבֶן, מַה הָאֶבֶן שֶׁיְּהֵא כְּדֵי לְהָמִית, אַף אֶגְרֹף שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, וּמַה אֶגְרֹף בְּיָדוּעַ, אַף אֶבֶן בְּיָדוּעַ הָא אִם נִתְעָרְבָה בַּאֲבָנִים אֲחֵרוֹת הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, מַגִּיד שֶׁהַצְּהִיבָה מְבִיאָה לִידֵי מִיתָה. וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב, הָא אִם הִכָּהוּ מַכָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַשֶּׁבֶת וּמִן הָרִפּוּי.

תַּנְיָא, וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף, שִׁמְעוֹן הַתֵּימְנִי אוֹמֵר, מָה אֶגְרֹף מְיֻחָד שֶׁמָּסוּר לְעַדִּים וְכוּ', פְּרָט לְשֶׁיְּצָתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדָן שֶׁל עֵדִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי בִּפְנֵי עַדִּים הִכָּהוּ, שֶׁיּוֹדְעִין בַּמֶּה הִכָּהוּ וְעַל מָה הִכָּהוּ אִם עַל שׁוֹקוֹ אוֹ עַל צִפּוֹר נַפְשׁוֹ הִכָּהוּ.

דָּבָר אַחֵר, הֲרֵי שֶׁדָּחַף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַבִּירָה וּמֵת, הוֹלְכִין אֵצֶל בִּירָה אוֹ בִּירָה תֵּלֵךְ אֵצֶל בֵּית דִּין.

דָּבָר אַחֵר, נָפְלָה חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מַה אֶגְרֹף מְיֻחָד שֶׁמָּסוּר לְעַדִּים, אַף כָּל דָּבָר שֶׁמָּסוּר לְעַדִּים, פָּרַט לְשֶׁיְּצָתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ שֶׁל מַכֶּה, פָּטוּר.

(שמות כא יט) אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּתוֹךְ הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחוּץ. אִי בַּחוּץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ מְתְנַוְּונָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, עַל בֵּרְיוֹ. זֶה אֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה כְּמִין מָשָׁל. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (שמות כב, ב) "אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ", וְכִי חַמָּה זוֹרַחַת עָלָיו בִּלְבַד, וְהָלֹא עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ זוֹרַחַת, אֶלָּא מַה שֶּׁמֶשׁ שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, אַף זֶה, אִם יוֹדֵעַ שֶׁבִּשָּׁלוֹם הָלַךְ הֵימֶנּוּ וַהֲרָגוֹ, הֲרֵי זֶה חַיָּב. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וּפָרְשׂוּ הַשִּׁמְלָה", מְחַוְּרִין אֶת הַדְּבָרִים כְּשִׁמְלָה.

הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרֹף, וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהוּקַל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת, חַיָּב. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, פָּטוּר. תָּנוּ רַבָּנָן, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה, אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּה מְהַלֵּךְ בָּרְגָלָיו בַּשּׁוּק וְזֶה נֶהֱרָג. אֶלָּא זֶה שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת, שֶׁהוּא פָּטוּר. וְרַבָּנָן, הַאי וְנִקָּה הַמַּכֶּה מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ, מְלַמֵּד שֶׁחוֹבְשִׁין אוֹתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חֲבִישָׁה מִנָּא לֵיהּ, יְלִיף מִמְּקוֹשֵׁשׁ. וְרַבָּנָן, מְקוֹשֵׁשׁ בַּר קְטָלָא הוּא, וּמִשָּׁה הוּא דְּלָא הֲוָה יָדַע מַאי דִּינֵיהּ, לַאֲפוּקֵי הַאי דְּלָא יָדְעִינַן אִי בַּר קְטָלָא הוּא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, יְלִיף מִמְּגַדֵּף, דְּלָא הֲוָה יָדַע דְּבַר קְטָלָא הוּא וַחֲבָשׁוּהוּ. וְרַבָּנָן, מְגַדֵּף הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, כִּדְתַנְיָא, יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל

לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה הוּא נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, לד) "כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ", אֲבָל מְגַדֵּף לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "לִפְרֹשׁ", שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אִם בֶּן מִיתָה הוּא כָּל עִקָּר אִם לָאו. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי אוּמְדָנֵי, חַד אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְחָיָה וְחַד אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְהֵקֵל, אֶלָּא לְרַבָּנָן וְכוּ'. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, אֲמָדוּהוּ לְחַיִּים וּמֵת לָא צְרִיכָא קְרָא, שֶׁהֲרֵי יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי.

וְנִקָּה הַמַּכָּה, מִן הַמִּיתָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִן הַשֶּׁבֶת וּמִן הָרִפּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפֹּא יְרַפֵּא, חוּץ מִמַּה שֶּׁנּוֹתְנִין לוֹ דְּמֵי אֵבָרָיו, נוֹתְנִין לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר וְרִפֹּא יְרַפֵּא, מַה רִפּוּי מֻחְמֶּלֶת מַכָּה, אַף שֶׁבֶת מֻחְמֶּלֶת מַכָּה. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁלֹּא חִלֵּק מִכְלַל רִפּוּי, כָּךְ לֹא נֶחְלַק מִכְלַל הַשֶּׁבֶת, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא זָקוּק לְרַפְּאוֹת אֶת זֶה, כָּךְ נוֹתְנִין שֶׁבֶת לָזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן, מַגִּיד שֶׁחָלוּק מִכְלַל הַשֶּׁבֶת. וְרִפֹּא יְרַפֵּא, נִתְרַפֵּא וְחָזַר וְנִתְרַפֵּא, וַאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְרִפֹּא יְרַפֵּא. עָלוּ צְמָחִים סְבִיבוֹת הַמַּכָּה, אִם מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, חַיָּב, שֶׁלֹּא מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, פָּטוּר, וּכְשֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפֹּא יְרַפֵּא, מַה שֶּׁבֶת מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, אַף רִפּוּי מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה. דָּבָר אַחֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִן הַתּוֹרָה, רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפֹּא יְרַפֵּא.

רמז שלב

תָּנוּ רַבָּנָן, הֲרֵי שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא, וְאָכַל דָּבֵשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה וְהֵן קָשִׁין לַמַּכָּה, וְהֶעֱלָתָה מַכָּתוֹ גַּרְגּוֹתָנִי, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר רַק. מַאי גַּרְגּוֹתָנִי, נָאתָא כְּרִבִּיתָא תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאִם עָלוּ בּוֹ צְמָחִין מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה וְנִסְתְּרָה הַמַּכָּה, שֶׁחַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרִפֹּא יְרַפֵּא. יָכוֹל אַף שֶׁלֹּא מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר רַק. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, שֶׁנֶּאֱמַר רַק. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אַף מֻחְמֶּלֶת הַמַּכָּה, פָּטוּר לְגַמְרֵי קָאָמַר. וְאִי תֵּימָא, אַף מֻחְמֶּלֶת מַכָּה, פָּטוּר מִשֶּׁבֶת וְחַיָּב בְּרִפּוּי. תָּנָא, וְכֻלָּן מִשְׁתַּלְּמִין בְּמָקוֹם נֶזֶק. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב פַּפָּא מִשְּׁמֵהּ דְּרָבָא, אֲמַר קְרָא וְרִפֹּא יְרַפֵּא, לִתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק. הַאי מְבַעְיָא לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרִפֹּא יְרַפֵּא, מִכָּאן שֶׁנִּתְנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְּאוֹת אִם כֵּן לִכְתֹּב קְרָא וְרוֹפֵא יְרַפֵּא. (אִי נָמֵי) [אַכְּתִי מְבַעְיָא] לִכְדְּאָמְרָן לְמִיתְנֵי בֵּיהּ קְרָא בְּרִפּוּי. לִכְתֹּב אוֹ רַפֹּא יְרַפֵּא (וְכוּ'), מַאי וְרִפֹּא, שְׁמַע מִינָּהּ לִתֵּן רְפוּאָה בְּמָקוֹם נֶזֶק.

רמז שלג

רַב זְבִיד מִשְׁמֵהּ דְּרָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא (להלן פסוק כה) "פֶּצַע תַּחַת פָּצַע", לִתֵּן צַעַר בִּמְקוֹם נֶזֶק. הָא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן. אִם כֵּן לִכְתֹּב "פֶּצַע בְּפֶצַע", מַאי "פֶּצַע תַּחַת פָּצַע", שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. צַעַר בִּמְקוֹם נֶזֶק הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן לְקָטֹעַ יָדוֹ הַמַּכְתֶּבֶת לַמַּלְכוּת בֵּין סַם לְסָיִף.

רמז שלד

(שמות כא כ-כא) וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ, אַף עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ הָיוּ בִּכְלַל (לעיל פסוק יד) "וּמַכֵּה אִישׁ וָמֵת", וְהַכָּתוּב הוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ לְהָקֵל עָלָיו, שֶׁיְּהֵא נִדּוֹן בְּיוֹם אוֹ יוֹמַיִם, לְכָךְ נֶאֱמַר פְּרָשָׁה זוֹ. וְכִי יַכֶּה אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, הֲיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וְכוּ', רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר וְכוּ', רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמָתוֹ, לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּכְנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּעִבְרִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה", מָה עֶבֶד שֶׁגּוֹדְלוֹ וְקוֹטְנוֹ עֶבֶד, אַף אָמָה שֶׁגּוֹדְלָהּ וְקוֹטְנָהּ אָמָה, יָצָא עֶבֶד עִבְרִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגּוֹדְלוֹ עֶבֶד אֲבָל אֵין קוֹטְנוֹ עֶבֶד, יָצָא אָמָה הָעִבְרִיָּה אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹטְנָהּ אָמָה אֲבָל אֵין גּוֹדְלָהּ אָמָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אַף עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְעֶבֶד שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין בְּמַשְׁמַע, תַּלְמוּד לוֹמַר עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ. מַה עַבְדּוֹ שֶׁכֻּלּוֹ שֶׁלּוֹ, אַף אֲמָתוֹ שֶׁכֻּלָּהּ שֶׁלּוֹ, יָצָא עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְעֶבֶד שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שֶׁאֵין כֻּלּוֹ שֶׁלּוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בִּכְנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִי, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יֵקַם כִּי כַסְפּוֹ הוּא, מָה כַּסְפּוֹ שֶׁקִּנְיָנוֹ קִנְיַן עוֹלָם וּרְשׁוּת קִנְיָנוֹ גְּמוּרָה לוֹ, יָצָא עִבְרִי אַף עַל פִּי שֶׁרְשׁוּת גְּמוּרָה לוֹ אֲבָל אֵין קִנְיָנוֹ קִנְיַן עוֹלָם, יָצָא עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְעֶבֶד שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין אַף עַל פִּי שֶׁקִּנְיָנוֹ קִנְיַן עוֹלָם אֲבָל רְשׁוּתוֹ אֵינָהּ גְּמוּרָה לוֹ. בַּשֵּׁבֶט, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לה, יח) "אוֹ בִכְלִי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוּת", מַגִּיד שֶׁאֵין חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְאֵל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, וּמָה אִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחְמַר בּוֹ, שֶׁאֵינוֹ בְּיוֹם אוֹ יוֹמַיִם, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְאֵל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית, כְּנַעֲנִי שֶׁהוּקַל בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּיוֹם אוֹ יוֹמַיִם, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְאֵל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית. אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר בַּשֵּׁבֶט, שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. רַבִּי אוֹמֵר, בְּשֵׁבֶט, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, אִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחְמַר וְכוּ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר בַּשֵּׁבֶט, אֶלָּא מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ לְדִין גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן בַּשֵּׁבֶט וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ("בְּשֵׁבֶט") ["הַשָּׁבֶט"], מַה

"שֹׁבֶט" שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן, לְהוֹצִיא אֶת הַלָּקוֹחַ וְשֶׁל שֻׁתָּפִין, אַף שֵׁבֶט שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן, לְהוֹצִיא אֶת הַלָּקוֹחַ וְשֶׁל שֻׁתָּפִין. וּמֵת תַּחַת יָדוֹ, שֶׁתְּהֵא מַכָּתוֹ וּמִיתָתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, הָא אִם הִכָּהוּ וּמָכְרוֹ לְאַחֵר וּמֵת, הֲרֵי זֶה פָּטוּר, נָקֹם יִנָּקֵם, מִיתָה. אַתָּה אוֹמֵר מִיתָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מָמוֹן, הָיָה רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן נְקִימָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן נְקִימָה (ויקרא כו, כה) "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב" וְגוֹ', מַה לְּהַלָּן בְּחֶרֶב אַף כָּאן בְּחֶרֶב רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן נְקִימָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר לא, ב) "נִקֹּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מַה לְּהַלָּן בְּחֶרֶב, אַף כָּאן בְּחֶרֶב, מַה לְּהַלָּן בְּבֵית דִּין, אַף כָּאן בְּבֵית דִּין.

רמז שלה

תַּנְיָא, נָקֹם יִנָּקֵם, נְקִימָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית" וְגוֹ'. וְאֵימָא דְּבָרִיז לֵיהּ מִיבְרַז, (דברים יג, טז) "לְפִי חֶרֶב" כְּתִיב. וְאֵימָא דְּעָבִיד לֵיהּ גִּיסְטָרָא, אֲמַר רַב נַחְמָן אֲמַר רַבָּה בַּר אָבוּהּ, אֲמַר קְרָא (ויקרא יט, יח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. אַשְׁכְּחָן בַּר חוֹרִין דְּקָטַל עֶבֶד, עַבְדָּא דְּקָטַל בַּר חוֹרִין, מִנָּלָן, לָאו קַל וָחֹמֶר קָטַל עֶבֶד בְּסַיְיף, בַּר חוֹרִין בְּחָנָק. הַנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר חָנָק קַל, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר חָנָק חָמוּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנָן, (דברים כא, ט) "וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי", הֶקְּשׁוּ שׁוֹפְכֵי דָּמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מַה לְּהַלָּן בְּסַיִף וּמִן הַצַּוָּאר, אַף כָּאן בְּסַיִף וּבְצַוָּאר. אִי מַה לְּהַלָּן בְּקוֹפִיץ וּמִמּוּל עֹרֶף, אַף כָּאן בְּקוֹפִיץ וּמִמּוּל עֹרֶף. אֶמַר רַב נַחְמָן אֲמַר רַבָּה בַּר אָבוּהּ, "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה.

אַף אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר אַף אִם יוֹם. כֵּיצַד יִתְקַיְּימוּ שְׁנֵי כְתוּבִין, אוֹ יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם וְיוֹמַיִם שֶׁהוּא כְּיוֹם, הָא כֵּיצַד, מֵעֵת לְעֵת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר, אַף, חִלֵּק. לֹא יָקֻם וְגוֹ', זֶה הוּא שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בִּכְנָעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר, יֵשׁ לִי בְּדִין, הוֹאִיל וְשׁוֹרוֹ בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, וְשׁוֹר אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, וְהוּא בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, וְאַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, אִם לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא חִלַּק בֵּין שׁוֹרוֹ לְשׁוֹר אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, לֹא נַחֲלֹק בֵּינוֹ לְבֵין אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקֻם כִּי כַסְפּוֹ הוּא, מַגִּיד הַכָּתוּב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִלַּק בֵּין שׁוֹרוֹ לְשׁוֹר אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ חִלֵּק בֵּינוֹ לְבֵין אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לֹא יָקֻם כִּי כַסְפּוֹ הוּא וְכוּ'.

תַּנְיָא, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְאַחֵר, וּפָסַק עִמּוֹ עַל מְנַת שֶׁיִּשְׁמְשֶׁנּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, רִאשׁוֹן יֶשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּחְתָּיו. שֵׁנִי אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, מִפְּנֵי

שֶׁאֵינוֹ תַּחְתָּיו. קָסָבַר, קִנְיָן פֵּרוֹת כְּקִנְיָן הַגּוּף דָּמֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵי יֶשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ. רֹאשׁוֹן אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ. קָסָבַר, קִנְיָן פֵּרוֹת לָאו כְּקִנְיָן הַגּוּף דָּמֵי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶן יֶשְׁנָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּחְתָּיו, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ. מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי קִנְיָן פֵּרוֹת כְּקִנְיָן הַגּוּף דָּמֵי אוֹ לָא, וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ תַּחְתָּיו. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי כַּסְפּוֹ הוּא, כַּסְפּוֹ הַמְיֻחָד לוֹ. מַאן תְּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין וְכֵן עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין אֵין יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֲבָרִים, כְּמַאן, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, לְאוֹ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כַּסְפּוֹ הַמְיֻחָד לוֹ, הָכָא נַמִּי עַבְדוּ הַמְיֻחָד לוֹ.

(שמות כא כב-כג) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, לָמָּה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְכִי יָזִד וְגוֹ', לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַמִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת שׁוֹנְאוֹ וְהִכָּהוּ, שֶׁהוּא בְּמִיתָה, אֲבָל הַמִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת שׁוֹנְאוֹ וְהִכָּה אֶת אוֹהֲבוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְגוֹ', בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ, הַמִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת שׁוֹנְאוֹ וְהִכָּה אֶת אוֹהֲבוֹ, שֶׁהוּא בְּמִיתָה, לְכָךְ נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. רַבִּי אוֹמֵר, אַף הַמִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת וְהִכָּה, דִּין הוּא שֶׁהוּא פָּטוּר, אֲבָל בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ, שֶׁחַבָּלַת אִשָּׁה, לְבַעֲלָהּ, וּדְמֵי וְלָדוֹת, לַבַּעַל, וְכָל הַמִּתְחַיֵּב בְּמִיתָה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אַף הַמִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת וְהִכָּה, פָּטוּר, עַד שֶׁיֹּאמַר לְאִישׁ פְּלוֹנִי אֲנִי מַכֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט, יא) "וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בֶּן שְׁמוֹנָה בְּמַשְׁמַע, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה בֶּן קַיְימָא. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, נָשִׁים מִנַּיִן, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כוּ'. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר כוּ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר כוּ'.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, רוֹדֵף שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר (אָביו) [חֲבֵרוֹ] לְהָרְגוֹ, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו וְלֹא הִצִּיל, נֶהֱרַג עָלָיו, דִּכְתִיב וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, וַאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמַצּוּת שֶׁבְּמִיתָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּכְתִיב וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ, וַאֲפִלּוּ הָכִי אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא יָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו לֹא נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, הַיְינוּ דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ דְּיֵעָנֵשׁ, כְּגוֹן דְּיָכוֹל לְהַצִּיל בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו, אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵבָרָיו נַמִּי נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אַמַּאי יֵעָנֵשׁ. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּנָן דְּאָמְרֵי נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה חַיָּב, הַיְינוּ דִּכְתִיב וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמַצּוּת שֶׁבְּמִיתָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דִּכְתִיב וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ, אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִבַּעְיָא לֵיהּ לְמָמוֹן, כִּדְרַבִּי, וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ [תַּחַת נָפֶשׁ], מָמוֹן. אֲמַר

רַב אָחָא, הָא דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה מַפְקָא מִדְּרַבָּנִי וּמִדְּרַבָּנָן, דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה (ראה ויקרא כד, כא) "מַכֵּה אָדָם", "וּמַכֵּה בְהֵמָה", מַה מַּכֵּה בְהֵמָה לֹא חָלַקְתָּ בּוֹ וְכוּ', מַאי שָׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן, אִילֵימָא שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּלָל, הַיְינוּ שׁוֹגֵג, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְזֶה [אֶלָּא לְזֶה], וְקָתָנִי לְחַיָּבוֹ מָמוֹן אֶלָּא לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן, וְאִי בַּר קְטָלָא הוּא לְמַאי אִצְטְרִיךְ לְמִיפְטְרֵיהּ מָמוֹנָא, אֶלָּא, לָאו שְׁמַע מִינַּהּ לָאו בַּר קְטָלָא הוּא וְלָאו בַּר מָמוֹנָא הוּא.

וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה, אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ הָא לָמַדְנוּ שֶׁהִיא הָרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר הָרָה, אֶלָּא אִם הִכָּה עַל רֹאשָׁהּ אוֹ עַל אֶחָד מֵאֵבָרֶיהָ שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר הָרָה, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּכַוֵּן בְּמָקוֹם עִבּוּרָהּ.

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַהֵרָיוֹן שָׁלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר הָרָה, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְבַעַל הַהֵרָיוֹן. אָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לְחַבֵּרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. כֵּיצַד, שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. אִם כֵּן, מִשֶּׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת הִיא מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת כַּמָּה הֵן יָפִין וְנוֹתְנִין לַבַּעַל, אֵין לָהּ בַּעַל, נוֹתְנִין לַיּוֹרְשִׁין, הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ גִיּוֹרֶת, פְּטוּר. אָמַר רַב פָּפָּא, שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַשִּׁפְחָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. מַאי טַעְמָא, חַמְרָא מְעוּבָּרְתָּא הוּא דְּאַזְיָק, דַּאֲמַר קְרָא (בראשית כב, ה) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. דְּמֵי וְלָדוֹת, שֶׁבַח וְלָדוֹת מְבַעְיָא לֵיהּ, אֲמַר רַב יְהוּדָה, כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת וְשֶׁבַח וְלָדוֹת, שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה, וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַאי קָאָמַר, אֲמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר, וְכִי מְשַׁבַּחַת קוֹדֶם שֶׁתֵּלֵד יוֹתֵר מֵאַחַר שֶׁתֵּלֵד, וַהֲלֹא אִשָּׁה מְשַׁבַּחַת לְאַחַר שֶׁתֵּלֵד יוֹתֵר מִקּוֹדֶם שֶׁתֵּלֵד מִשּׁוּם דְּאִיפְּרַק לָהּ מִלֵּידָה, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת וְנוֹתְנִין לַבַּעַל. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי וְכוּ'. רַבָּה אֲמַר הָכִי קָתָנֵי, וְכִי אִשָּׁה, לְמִי שֶׁיּוֹלִיד מְשַׁבַּחַת וְאֵין לְעַצְמָהּ בְּשֶׁבַח וְלָדוֹת כְּלוּם, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת וְנוֹתְנִין לַבַּעַל, וְשֶׁבַח וְלָדוֹת חוֹלְקִין. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כוּ'. קַשְׁיָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּמְבֻכֶּרֶת כָּאן שֶׁאֵינָהּ מְבֻכֶּרֶת. וְרַבָּנָן אֲמָרֵי שֶׁבַח וְלָדוֹת נַמִּי לַבַּעַל, דְּתַנְיָא, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא הָרָה, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ שֶׁבַח הַהֵרָיוֹן לַבַּעַל. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַאי הָרָה מְבַעְיָא לֵיהּ לִכְדְּתָנֵי, לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּכַוֵּן בְּבֵית הַהֵרָיוֹן. אֲמַר רַב פָּפָּא, לָא תֵּימָא כְּנֶגֶד בֵּית הַרֵיוֹן מַמָּשׁ, אֶלָּא כָּל הֵיכָא דְּסָלִיק בָּהּ שִׁיחֲמָא לַוָּלְד, לַאֲפוּקֵי יָד וְרֶגֶל.

וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְעוּט וְלָדוֹת שְׁנַיִם. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר, הָרָה, מִכָּל מָקוֹם. וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן, בָּאִשָּׁה. עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, בַּוְּלָדוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן לֹא בָּאִשָּׁה וְלֹא בַּוְּלָדוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן, אִם אֲמַרְתְּ כֵּן אַף הוּא צָרִיךְ לִתֵּן שָׂכַר חַיָּה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן בָּאִשָּׁה, עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, בַּוְּלָדוֹת. עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִיתָה, נֶאֱמַר כָּאן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָנוֹשׁ", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן אַף כָּאן מָמוֹן.

כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד שֶׁחַבָּלַת הָאִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, וְכָל הַמְּחֻיָּב מִיתָה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

דָּבָר אַחֵר, כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַהֶרְיוֹן שָׁלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר הָרָה. דָּבָר אַחֵר, כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָתַן בִּפְלִלִים, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא עַל פִּי הַדַּיָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַן בִּפְלִלִים, אֵלּוּ דַּיָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, וְאוֹמֵר (שמואל א ב, כה) "אִם יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ וּפִלְלוֹ אֱלֹהִים".

רמז שלו

הַבָּא עַל בִּתּוֹ וְעַל בַּת בִּתּוֹ וְעַל בַּת בְּנוֹ וְעַל בַּת אִשְׁתּוֹ, אֵין לָהֶם קִנָּס, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁמִּיתָתוֹ בִּידֵי בֵּית דִּין, וְכָל הַמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אֵין מְשַׁלֵּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ, הָא אֵיכָא אָסוֹן, לֹא יֵעָנֵשׁ. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא, מֵהָתָם נַפְקָא, (דברים כה, ב) "כִּדֵּי רִשְׁעָתוֹ", מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת. חָדָא בְּמִיתָה וּמָמוֹן, וְחָדָא בְּמַלְקוֹת וּמָמוֹן, וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן מִיתָה וּמָמוֹן, מִשּׁוּם דְּאִכָּא אִבּוּד נְשָׁמָה, אֲבָל מַלְקוֹת וּמָמוֹן, דְּלֵיכָּא אִבּוּד נְשָׁמָה, אֵימָא לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינָן מַלְקוֹת וּמָמוֹן, מִשּׁוּם דְּלָא חָמִיר אִיסּוּרֵיהּ, אֲבָל מִיתָה וּמָמוֹן, דְּחָמִיר אִיסּוּרֵיהּ, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וּלְרַבִּי מֵאִיר, דַּאֲמַר לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, תַּרְתֵּי לְמָה לִי. חָדָא בְּמִיתָה וּמָמוֹן, וְחָדָא בְּמִיתָה וּמַלְקוֹת, וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן מִיתָה וּמָמוֹן, מִשּׁוּם דְּחָדָא בְּגוּפֵהּ וְחָדָא בְּמָמוֹנֵיהּ לָא עַבְדִינָן, אֲבָל מִיתָה וּמַלְקוֹת, דְּאִידִי וְאִידִי בְּגוּפֵהּ, אֵימָא מִיתָה אֲרִיכְתָּא הִיא וְנַעֲבִיד בֵּיהּ, וְאִי אַשְׁמְעִינָן בְּמִיתָה וּמַלְקוֹת, דְּתַרְתֵּי בְּגוּפֵהּ לָא עַבְדִינָן, אֲבָל מִיתָה וּמָמוֹן, דְּחָדָא בְּגוּפֵהּ וְחָדָא בְּמָמוֹנֵיהּ, אֵימָא נַעֲבִיד בֵּיהּ, צְרִיכָא. תַּנְיָא, הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לָאִשָּׁה, וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, וְאִם אֵין הַבַּעַל, נוֹתֵן לְיוֹרְשָׁיו. אֲמַר רַב פָּפָּא, הַתּוֹרָה זְכָתָה דְּמֵי הַוְּלָדוֹת לַבַּעַל, וַאֲפִלּוּ בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת, דִּכְתִיב כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה.

וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה, אֵין אָסוֹן אֶלָּא מִיתָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, (בראשית מב, לח) "וּקְרָאתֶם אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ". וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ, נֶפֶשׁ מְשַׁלֵּם תַּחַת נֶפֶשׁ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מָמוֹן תַּחַת נֶפֶשׁ.

דָּבָר אַחֵר, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֶפֶשׁ וּמָמוֹן תַּחַת נֶפֶשׁ. רַבִּי אוֹמֵר. וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ. מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִיתָה. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן הֻשְׁתָּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן הֻשְׁתָּה, מַה לְהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כַּשַּׁבָּת, מַה שַּׁבָּת מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִתַּשְׁלוּמִין, אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, אָמַר אַבַּיֵי, נֶאֱמַר "אָסוֹן" בִּידֵי שָׁמַיִם וְנֶאֱמַר אָסוֹן בִּידֵי אָדָם, מָה אָסוֹן הָאָמוּר בִּידֵי אָדָם פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, אַף "אָסוֹן" הָאָמוּר בִּידֵי שָׁמַיִם פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין, וְיַעֲקֹב אָבִינוּ מִלֵּי אַזְהָרָה, אֲצִנִּים פַּחִים וְאָרְיָא וְגַנְבֵי. רָבָא אָמַר, טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה מֵהָכָא, "וְאִם הַעָלֵם יַעֲלִימוּ עַם הָאָרֶץ וְגוֹ' וְשָׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא", אָמְרָה תּוֹרָה, כָּרֵת שֶׁלִּי כְּמִיתָה שֶׁלָּכֶם, מַה מִּיתָה שֶׁלָּכֶם פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, אַף כָּרֵת שֶׁלִּי פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

רמז שלז

(שמות כא כד) עַיִן תַּחַת עַיִן, הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, בְּנֶזֶק וְצַעַר רִפּוּי וְשֶׁבֶת וּבוּשֶׁת. בְּנֶזֶק, כֵּיצַד, סִמֵּא אֶת עֵינוֹ, קָטַע יָדוֹ, שָׁבַר אֶת רַגְלוֹ, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בַּשּׁוּק, שָׁמִין אוֹתוֹ כַּמָּה הָיָה יָפֶה וְכַמָּה הוּא יָפֶה. צַעַר, כֵּיצַד, כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר וַאֲפִלּוּ עַל צַפָּרְנוֹ, מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה, אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִטֹּל לְהִיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ. רִפּוּי, הִכָּהוּ חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, עָלוּ בוֹ צְמָחִין, אִם מְחֻמֶּת הַמַּכָּה, חַיָּב, שֶׁלֹּא מֵחֻמֶּת הַמַּכָּה, פָּטוּר, חִיְּתָה וְנִסְתְּרָה, חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ, חִיְּתָה כָּל צָרְכָּהּ, אֵינוֹ חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ. שֶׁבֶת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין, שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. בּוּשֶׁת, הַכֹּל לְפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אַמַּאי, עַיִן תַּחַת עַיִן אֲמַר רַחֲמָנָא, עַיִן מַמָּשׁ, (אָמְרֵי) לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא, יָכוֹל סִמֵּא אֶת עֵינוֹ נְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ, קָטַע יָדוֹ נִקְטַע אֶת יָדוֹ, שָׁבַר אֶת רַגְלוֹ נִשְׁבֹּר אֶת רַגְלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַכָּה אָדָם", "וּמַכֵּה בְהֵמָה", מַה מַּכָּה בְּהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם לְתַשְׁלוּמִין, וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְלֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ", לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כֹּפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כֹּפֶר לְרֹאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָם חוֹזְרִין. הֵי "מַכָּה", אִילֵימָא (ויקרא כד, כא) "מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת", הַהוּא בְּקִטְלָא כְּתִיב, אֶלָּא מֵהָכָא (שם, יח) "וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה" וְסָמִיךְ לֵיהּ "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ", וְהָא לָאו מַכֵּה הוּא. אֶלָּא הַכָּאָה הַכָּאָה קָאָמְרִינַן, נֶאֱמַר

הַכָּאָה בְּאָדָם וְנֶאֱמַר הַכָּאָה בִּבְהֵמָה, מַה לְּהַלָּן תַּשְׁלוּמִין אַף כָּאן תַּשְׁלוּמִין. מַאי אִם נַפְשֵׁךְ לוֹמַר, הָכֵי קָשְׁיָא לֵיהּ, מַאי חָזִית דְּיָלַפְתְּ מִ"מַכֵּה בְּהֵמָה", לֵילַף מִ"מַכֵּה אָדָם". אַמְרֵי, דַּיָּנִין נָזָקִין מִנָּזָקִין, וְאֵין דַּיָּנִין נָזָקִין מִמִּיתָה. אַדְרַבָּה, דַּיָּנִין אָדָם מֵאָדָם, וְאֵין דַּיָּנִין אָדָם מִבְּהֵמָה. הַיְינוּ דְּקָאָמַר אִם נַפְשֵׁךְ לוֹמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְלֹא תַקְחוּ כֹּפֶר" וְכוּ'. הַאי "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר" מִבָּעְיָא לֵיהּ דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד בֵּיהּ תַּרְתֵּי לָא תִּשְׁקוֹל מִנֵּיהּ מָמוֹן וְתִקְטְלֵיהּ. הַאי (דברים כה, ב) מ"כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ" נַפְקָא, מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת. וְאַכַּתִּי מִבַּעְיָא לֵיהּ דְּלָא תִּשְׁקוֹל מִנֵּיהּ מָמוֹנָא וְתִיפְטְרֵיהּ. אִי לְהָכֵי הוּא דְּאָתָא לֵימָא קְרָא "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לַאֲשֶׁר הוּא רָשָׁע" וְגוֹ', "לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב, הַאי מַכֵּה מַכֵּה לָמָּה לִי, אִי מֵהַהִיא, הֲוָה אָמֵינָא אִי בָּעֵי עֵינֵיהּ נֵיתֵיב אִי בָּעֵי דְּמֵי עֵינֵיהּ נֵיתֵיב וְנִפְרְקֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן מַכֵּה מַכֵּה, מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין אַף מַכֵּה אָדָם לְתַשְׁלוּמִין. תַּנְיָא, רַבִּי דוֹסְתָּאִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, עַיִן תַּחַת עַיִן, מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ. אָמַרְתָּ, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה גְּדוֹלָה וְשֶׁל זֶה קְטַנָּה, הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בְּזֶה עַיִן תַּחַת עַיִן. וְכִי תֵּימָא, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא שְׁקִיל מִנֵּיהּ מָמוֹנָא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה, (ויקרא כד, כב) "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה בְּכֻלְּכֶם. אַמְרֵי, מַאי קוּשְׁיָא, דִּלְמָא, נָהוֹרָא שְׁקִיל מִנֵּיהּ נָהוֹרָא אֲמַר רַחֲמָנָא נִשְׁקוֹל מִנֵּיהּ, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכֵי, קְטָן שֶׁהָרַג אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַקָּטָן הֵיכִי קַטְלִינַן, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", אֶלָּא נְשָׁמָה שְׁקַל מִנֵּיהּ נְשָׁמָה נִשְׁקוֹל מִנֵּיהּ וְכוּ'. וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, עַיִן תַּחַת עַיִן, מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ, אָמַרְתָּ, הֲרֵי שֶׁהָיָה סוּמָא וְסִמֵּא, קְטֵעַ וְקָטַע, הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בְּזֶה עַיִן תַּחַת עַיִן וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "מִשְׁפַּט אֶחָד" וְגוֹ'. וּמַאי קוּשְׁיָא, דִּלְמָא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר אֶפְשָׁר הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר לֹא אֶפְשָׁר, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכֵי, טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַשָּׁלֵם מַאי עָבְדִין לֵיהּ, אֶלָּא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר וְכוּ'.

רמז שלח

דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא, אָמַר קְרָא (ויקרא כד, יט) "כִּי יִתֵּן מוּם", אֵין נְתִינָה אֶלָּא (בַּיָּד) [מָמוֹן]. אֶלָּא מֵעַתָּה "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם" הָכֵי נַמִּי דְּמָמוֹן הוּא, וְהָא חַבָּלָא הוּא, דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קְרָא יְתֵרָה קָא דָּרְשִׁי, מִכְּדֵי כְּתִיב "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה" וְגוֹ', "כֵּן יִנָּתֵן" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ מָמוֹן. "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם" לָמָּה לִי. אַיְידֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב "כֵּן יִנָּתֵן", כְּתַב נַמִּי (כְּי) ["כַּאֲשֶׁר] יִתֵּן מוּם בָּאָדָם". דְּבֵי רַבִּי [חִיָּיא] תְּנָא, אָמַר קְרָא (דברים יט, כא) "יָד בְּיָד", דָּבָר הַנִּתָּן מִיָּד לְיָד, וּמַאי נִיהוּ, מָמוֹן. אֶלָּא מֵעַתָּה "רֶגֶל בְּרֶגֶל" נַמִּי הָכֵי הוּא, (רַבִּי) [וְדְבֵי רַבִּי חִיָּיא] קְרָא יְתֵרָה קָא דָּרְשִׁי, מִכְּדֵי כְּתִיב (שם, יט)

"וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ, "יָד בְּיָד" תּוּ לְמָה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ מָמוֹן. "רֶגֶל בְּרֶגֶל" לְמָה לִי, אֲיִידֵי, דִּכְתַב "יָד בְּיָד" כְּתַב "רֶגֶל בְּרֶגֶל". אַבַּיֵי אָמַר, אַתְיָא מִדְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה, עַיִן תַּחַת עַיִן, וְלֹא עַיִן וְנֶפֶשׁ תַּחַת עַיִן, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ עַיִן מַמָּשׁ, זִמְנִין דְּמַשְׁכַּחַת עַיִן וְנֶפֶשׁ תַּחַת עַיִן, דְּבַהֲדֵי דְּעָוִיר לֵיהּ לְעֵינֵיהּ נָפַק נְשָׁמָתֵיהּ. וּמַאי קוּשְׁיָא, דִּלְמָא מֵימַד אַמְּדִינָן לֵיהּ, אִי מָצֵי מְקַבֵּל, עַבְדִּינָן לֵיהּ, וְאִי לָא, לָא עַבְדִּינָן, וְכֵיוָן דְּאַמְּדִינָן דְּמָצֵי מְקַבֵּל וְעַבְדֵי לֵיהּ וְנָפִיק רוּחֵיהּ, אִי מַיִּית לֵימוּת, מִי לָא תְּנַן אָמְדוּהוּ וּמֵת תַּחַת יָדוֹ פָּטוּר. (שמות כא כה) רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע, לִתֵּן צַעַר בִּמְקוֹם נֶזֶק, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ, כִּי הֵיכִי דְּלַהֲאי הָווֹ לֵיהּ צַעֲרָא וְכוּ'. וּמַאי קוּשְׁיָא, דִּלְמָא אִכָּא אִינִישׁ דְּמַפַּנָּק וְאִית לֵיהּ צַעֲרָא טְפֵי, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְמֵיתַב לֵיהּ הֵיאַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי. רַב פָּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא (לעיל פסוק יט) "וְרִפֹּא יְרַפֵּא", לִתֵּן רְפוּאָה בִּמְקוֹם נֶזֶק, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ, כִּי הֵיכִי דְּהַאי בָּעֵי אָסוּיֵי וְכוּ'. מַאי קוּשְׁיָא, דִּילְמָא אִיכָּא אִינִישׁ דְּסָלִיק בִּשְׁרָא הֵייָא וְאִיכָּא דְּלָא סָלִיק בִּשְׁרָא הֵייָא, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְמֵיתַב לֵיהּ הֵיאַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי. רַב אַשִׁי אָמַר, אַתְיָא תַּחַת תַּחַת, כְּתִיב הָכָא עַיִן תַּחַת עַיִן וּכְתִיב הָתָם "תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה" מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן תַּחַת עַיִן. מַמָּשׁ. מַמָּשׁ סָלְקָא דַּעְתָּךְ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִית לֵיהּ דְּכֻלְּהוּ תַּנָּאֵי, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין שְׁמִין בַּנִּזָּק אֶלָּא בַּמַּזִּיק. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (להלן פסוק ל) "אִם כֹּפֶר יָשִׁית עָלָיו", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁעָנַשׁ מִיתָה, לֹא עָנַשׁ אֶלָּא מָמוֹן, כָּאן שֶׁלֹּא עָנַשׁ מִיתָה, דִּין הוּא שֶׁלֹּא יַעֲנֹשׁ אֶלָּא מָמוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן תַּחַת עַיִן, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, בֵּין מִתְכַּוֵּן בֵּין שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן, אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מָמוֹן, הֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיא הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, יט) "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ", כְּלָל, עַיִן תַּחַת עַיִן, פֶּרֶט, וְכֹל וּכְלָל אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפֶּרֶט, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם, כ) "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם", חָזַר וְכָלַל, אִי כְּלָל, כַּכְּלָל הָרִאשׁוֹן, אָמַרְתָּ, לָאו, אֶלָּא כְּלָל וּפֶרֶט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפֶּרֶט, לוֹמַר, מַה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ מוּמִין קְבוּעִין וְרִאשֵׁי אֵבָרִים וּבְגָלוּי וּבְמִתְכַּוֵּן שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מָמוֹן, אַף כָּל וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם", עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם.

רמז שלט

כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה, תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, כְּוִיָּה נֶאֱמַר תְּחִלָּה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, חַבּוּרָה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, רַבִּי סָבַר, כְּוִיָּה, דְּאִית בָּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא חַבּוּרָה לְגַלּוּיֵי עָלָּהּ, דִּכְוִיָּה דְּלֵית בָּהּ חַבּוּרָה הוּא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, חַבּוּרָה נֶאֱמְרָה תְּחִלָּה, כְּוִיָּה

דְּלֵית בָּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמָע, כָּתַב [רַחֲמָנָא חַבּוּרָה] לְגִלּוּיֵי עָלָּהּ, דִּכְוִיָּה דְּאִית בָּהּ חַבּוּרָה אִין, אִי לָא, לָא. וְאֲמַסְקְנָא קָיְימֵי. אִי נַמֵּי דְּכֻלֵּי עָלְמָא, כְּוִיָּה, בֵּין אִית בָּהּ חַבּוּרָה בֵּין לֵית בָּהּ חַבּוּרָה מַשְׁמָע. וְהָכָא בִּכְלָל וּפְרָט הַמְּרֻחָקִים זֶה מִזֶּה קָמִיפְלְגֵי. דְּרַבִּי סָבַר, כְּלָל וּפְרָט הַמְּרֻחָקִים זֶה מִזֶּה אֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפְרָט. וְכִי תֵּימָא, חַבּוּרָה חַבּוּרָה לְרַבִּי לָמָּה לִי. לְדָמִים יְתֵרִים. וּבֶן עַזַּאי סָבַר, כְּלָל וּפְרָט הַמְּרֻחָקִים זֶה מִזֶּה דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפְרָט. פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע (כְּתוּב בְּרֶמֶז של"ג). כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה, אִם תֹּאמַר שֶׁפְּצָעוֹ וְהוֹצִיא דָּמוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע, וְאִם תֹּאמַר שֶׁעָשָׂה בּוֹ חַבּוּרָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה, אֶלָּא כְּוָאוֹ עַל כַּף רַגְלוֹ וְלֹא רָשַׁם בּוֹ, טְעָנוֹ אֲבָנִים וְצִעֲרוֹ, הִטִּיל עָלָיו שֶׁלֶג וְצִנֵּן עַל רֹאשׁוֹ וְצִעֲרוֹ, הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַעֲרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מְרַכֵּךְ וּמְעַדֵּן וּמְפַנֵּק, כָּל שֶׁכֵּן צַעֲרוֹ מְכֻפָּל, זֶהוּ צַעַר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה. (שמות כא כו-כז) וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִתְנַחֲלְתֶּם אֹתָם" וְגוֹ' שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְגוֹ' וְאִם שֵׁן עַבְדּוֹ וְגוֹ' וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיא עֶבֶד כְּנַעֲנִי מִכְּלָל לְהֵקֵל עָלָיו שֶׁהוּא יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וְכוּ'. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר וְכוּ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ וְכוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּכְנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה, מד) "מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה". אֶת עֵין עַבְדּוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ הֶעֱלָה חִוּרִוּד, תַּלְמוּד לוֹמַר וְשִׁחֲתָה, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא מַכָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי הַשְׁחָתָה. מִכָּאן אָמְרוּ, טָפַח עַל עֵינוֹ וְסִמָּהוּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בֶּן חוֹרִין, כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יוֹצֵא בֶּן חוֹרִין, דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וְכִי יַכֶּה אִישׁ, עַד שֶׁיְּעָשֶׂה מַעֲשֶׂה. הִפִּיל שְׁנֵי שִׁנָּיו כְּאֶחָד וְסִמֵּא שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת, הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בֶּן חוֹרִין וְאֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק כד) "עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן". זוֹ אַחַר זוֹ, יוֹצֵא עַל הָרִאשׁוֹנָה וְנוֹטֵל נִזְקֵי שְׁנִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר תַּחַת עֵינוֹ תַּחַת שִׁנּוֹ. תָּנָא, יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן וּבְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. בִּשְׁלָמָא שֵׁן וְעַיִן, כְּתִיב, אֶלָּא רָאשֵׁי אֵבָרִים מִנָּלָן, כִּי שֵׁן וְעַיִן, מַה שֵּׁן וְעַיִן מוּמִין שֶׁבַּגְּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין, אַף כָּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. וְאֵימָא נֵיהֲוֵי שֵׁן וְעַיִן כִּשְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, צְרִיכֵי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שֵׁן, הָוֶה אָמִינָא אֲפִלּוּ שֵׁן דְּחָלְב, כְּתַב רַחֲמָנָא עַיִן. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא עַיִן, הָוֶה אָמִינָא מָה עַיִן שֶׁנִּבְרֵאת עִמּוֹ אַף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ אֲבָל שֵׁן לָא, צְרִיכָא. וְאֵימָא כִּי יַכֶּה כְּלָל, שֵׁן וְעַיִן פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שֵׁן וְעַיִן אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. לַחֲפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ, חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט

מְפֹרָשׁ מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין וְכוּ'. וְאֵימָא מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כָּל וְכוּ', אֶלָּמָה תַּנְיָא תָּלַשׁ בְּזָקְנוֹ וְדָלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם עֶבֶד יוֹצֵא בּוֹ לְחֵרוּת. לַחָפְשִׁי יִשַּׁלְּחֶנּוּ, רַבּוּיָא הוּא. אִי רַבּוּיָא הוּא, אֲפִלּוּ הַכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר, אֲלָמָּה תַּנְיָא הַכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָמְתָה וְסוֹפוֹ לַחֲזֹר אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת. אִם כֵּן שֵׁן וְעַיִן מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ. תְּנוּ רַבָּנָן, בְּכֻלָּן עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, צָרִיךְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. הַמַּכְרִיעִין לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים, נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן בְּשֵׁן וְעַיִן שֶׁהַתּוֹרָה זָכְתָה לוֹ, וְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא בִּשְׁאַר אֵבָרִים הוֹאִיל וּמִדְרַשׁ חֲכָמִים הוּא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, יְלִיף שִׁלּוּחַ שִׁלּוּחַ מֵאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה בִּשְׁטָר אַף עֶבֶד נַמִּי בִּשְׁטָר. וְרַבִּי מֵאִיר, אִי כָּתַב יְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי לְבַסּוֹף, כִּדְקָאָמְרַת, הָשְׁתָּא דִּכְתִיב לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ הֲוָה לֵיהּ חָפְשִׁי מֵעִיקָּרָא.

תְּנוּ רַבָּנָן, הֲרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לֵיהּ כְּחֹל לִי עֵינַי, וְסַמְּאָהּ, חֲתֹר לִי שִׁנַּי, וְהִפִּילוֹ, שִׁחֵק בָּאָדוֹן וְיוֹצֵא לְחֵרוּת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, וְשִׂחֲתָהּ, עַד שֶׁיְּכַוֵּן לְשַׂחֲתָהּ. וְרַבָּנָן, הַאי וְשִׂחֲתָהּ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסָמָא עֵבֶר שֶׁבְּמֵעֶיהָ, פָּטוּר, דַּאֲמַר קְרָא וְשִׂחֲתָהּ, עַד שֶׁיְּכַוֵּן לְשַׂחֲתָהּ. וְכוּ' וְאִידָךְ, וְשִׂחֲתָהּ לְא דְּרִישׁ. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה וְחִטְּטָהּ, עֶבֶד יוֹצֵא בּוֹ לְחֵרוּת. מַאי טַעְמָא, מְחַסֵּר אֵבָר הוּא. וְתָנָא תּוּנָא, תַּמּוּת וְזִכְרוּת בִּבְהֵמָה, וְאֵין תַּמּוּת וְזִכְרוּת בְּעוֹפוֹת. יָכוֹל אֲפִלּוּ יָבֵשׁ גַּפָּהּ נְקִטְעָה רַגְלָהּ נֶחְטְטָה עֵינָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הָעוֹף" וְלֹא כָּל הָעוֹף. תְּנוּ רַבָּנָן, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֵבָרִים בָּאָדָם. כֻּלָּם אֵין מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה. וְאֵלּוּ הֵן, רָאשֵׁי אֶצְבָּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף בָּאִישׁ. וְתָנֵי עֻלָּה, וְכֻלָּן עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, אַף הַלָּשׁוֹן. רַבִּי אוֹמֵר, אַף הַסְּרוּס. סְרוּס דְּמַאי, אִילֵימָא סְרוּס דְּגִיד, הַיְינוּ גְּוִיָּה. אֶלָּא דְּבֵיצִים.

סְמֵא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, יוֹצֵא לְחֵרוּת וּמְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שִׁנּוֹ. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא, סְמֵא אֶת עֵינוֹ נֵיפּוֹק בְּעֵינוֹ, סְמֵא אֶת עֵינוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ נֵיפּוֹק בְּעֵינוֹ וּבְשִׁנּוֹ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֲמַר קְרָא, תַּחַת עֵינוֹ וְלֹא תַּחַת שִׁנּוֹ וְעֵינוֹ, תַּחַת שִׁנּוֹ וְלֹא תַּחַת עֵינוֹ וְשִׁנּוֹ. מַה טַּעַם הָעֶבֶד יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, מִשּׁוּם דִּכְתִיב (בראשית ט, כב) "וַיִּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן וַיַּגֶּד" וְגוֹ'. לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר תַּחַת עֵינוֹ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן שִׁלּוּחַ וְכוּ'. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּחַ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה

תּוֹרָה בִּמְשַׁלֵּחַ וְאָמְרָה בְּמִשְׁתַּלֵּחַ, אִם לָמַדְתָּ עַל מְשַׁלֵּחַ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ אֶלָּא מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל, יָכוֹל אַף הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לֹא יְהֵא מִשְׁתַּלֵּחַ אֶלָּא מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עֶבֶד כְּנַעֲנִי אֵין לוֹ פְּדְיוֹן לְעוֹלָם וְאֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא לְרָצוֹן רַבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, מו) "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם". לְפִי דַּרְכֵּנוּ לָמַדְנוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי כְּשֵׁדֶה אֲחֻזָּה לְעוֹלָם, אֲבָל אִם הָיָה רַבּוֹ רוֹדֵהוּ וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ אוֹ אֶחָד מִכָּל רָאשֵׁי הָאֵבָרִים הַגְּלוּיִם הֲרֵי זֶה קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִין. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִידֵי בֹּשֶׁר וָדָם, אָדָם קוֹנֶה עַצְמוֹ בְּיִסּוּרִין, קַל וָחֹמֶר מִידֵי שָׁמַיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קיח, יח) "יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי" וְאוֹמֵר "אַשְׁרַי[ן] הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ". קַל וָחֹמֶר מִשֵּׁן וְעַיִן, וּמַה שֵּׁן וְעַיִן שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֲבָרָיו שֶׁל אָדָם עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת, יִסּוּרִין שֶׁמְּמָרְקִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהֵיכָן דַּאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נֶאֱמַר בְּרִית בְּמֶלַח וְנֶאֱמַר בְּרִית בְּיִסּוּרִין, מַה בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּמֶלַח מְמַתֶּקֶת כָּל הַקָּרְבָּן אַף בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּיִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם.

(שמות כא כח) כִּי יִגַּח שׁוֹר, תְּנוּ רַבָּנָן, כִּי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ, אֵין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א כב, יא) "וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם". וְאוֹמֵר "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם" וגו'. מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא, דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא יְלִפִינַן, תָּא שְׁמַע, "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". וְהַאי מַיְלֵף הוּא, גְּלוּיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא. אֶלָּא מַהוּ דְּתֵימָא כִּי פְּלִיג רַחֲמָנָא בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת הַנֵּי מִילֵּי בִּתְלוּשָׁה אֲבָל בְּמֶחֱבֶרֶת אֵימָא כֻּלָּהּ מוּעָדֶת הִיא. תָּא שְׁמַע, "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". תּוֹלָדָה דְּקֶרֶן מַאי הִיא, נְגִיפָה, נְשִׁיכָה, רְבִיצָה, בְּעִיטָה. מַאי שְׁנָא נְגִיחָה (דִּקְרָא) [דְּקָרֵי] לֵיהּ אָב, דִּכְתִיב וְכִי יִגַּח, נְגִיפָה נַמִי, כְּתִיב (להלן פסוק לה) "כִּי יִגֹּף", הַהִיא נְגִיפָה נְגִיחָה הִיא. דִּתַנְיָא "כִּי יִגֹּף", פָּתַח הַכָּתוּב בִּנְגִיפָה וְסִיֵּם בִּנְגִיחָה לוֹמַר לְךָ זוֹ הִיא נְגִיחָה זוֹ הִיא נְגִיפָה. (מַה) [מַאי] שְׁנָא גַּבֵּי אָדָם דִּכְתִיב כִּי יִגַּח, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי בְּהֵמָה דִּכְתִיב "כִּי יִגֹּף". אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא כְּתִיב כִּי יִגַּח, בְּהֵמָה דְּלֵית לָהּ מַזָּלָא כְּתִיב "כִּי יִגֹּף". וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּמוּעָד לְאָדָם מוּעָד לִבְהֵמָה, מוּעָד לִבְהֵמָה לָא הֲוֵי מוּעָד לְאָדָם. תְּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר, שׁוֹר, שְׁבָעָה, לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה שׁוֹר הַיְתוֹמִין שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפִין שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, חַיָּיבִין מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, פָּטוּר לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן בְּעָלִים. יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲפִלּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִפְקִיר פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כט) "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֵמִית" עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין וּגְמַר דִּין שָׁוִין כְּאַחַת. תְּנוּ רַבָּנָן, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנִּסְבְּלָה הִיא וּנְבֵלָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר

לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ. מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אָסוּר בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי. מַאי מַשְׁמַע, שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, יָצָא פְּלוֹנִי נָקִי מִנִּכְסָיו וְאֵין לוֹ בָּהֶן הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם. וְאֵימָא, הֵיכָא דְּשָׁחֲטֵיהּ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שָׁרֵי בַּאֲכִילָה, וְהַאי לֹא יֹאכַל הֵיכָא דְּסָקְלֵיהּ מִסְקָל דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יֹאכַל לֹא תֹאכַל לֹא תֹאכְלוּ אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט בִּנְבֵלָה לַגֵּר בְּנָתִינָה וְלַנָּכְרִי בְּמָכִירָה. אָמְרֵי, הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּנָפִיק אִסּוּר אֲכִילָה וְאִסּוּר הֲנָאָה מַחַד קְרָא, אֲבָל הָכָא דְּאִסּוּר אֲכִילָה מִסְּקוּל יִסָּקֵל נָפְקָא לֵיהּ, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי לֹא יֹאכַל לְאִסּוּר הֲנָאָה הוּא נִכְתּוֹב רַחְמָנָא לֹא יֵהָנֶה אִי נַמִי 'לֹא יֹאכַל', "אֶת בְּשָׂרוֹ" לָמָּה לִי, אַף עַל גַּב דַּעֲבַד כְּעֵין בָּשָׂר, דְּשַׁחֲטֵיהּ, אָסוּר. אָמַר רַב, הַמְקַדֵּשׁ בְּפָרֵשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל, מְקֻדֶּשֶׁת. בְּפָרֵשׁ עֶגְלֵי עֲבֹדַת אֲלִילִים, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אִי תֵּימָא קְרָא, אִי תֵּימָא סְבָרָא. עֶגְלֵי עֲבֹדַת אֲלִילִים נַיְיחַ לֵיהּ בְּנִיפְחֵיהּ, (גכי) [גַּבֵּי] שׁוֹר הַנִּסְקָל לָא נַיְיחַ לֵיהּ בְּנִיפְחֵיהּ. אִי תֵּימָא קְרָא, הָכָא כְּתִיב "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". הָתָם כְּתִיב לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ, בְּשָׂרוֹ אָסוּר פִּרְשׁוֹ מֻתָּר. לֹא יֹאכַל, אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמָע. וְאִצְטְרִיךְ בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ כְּתִיב, בְּשָׂרוֹ אִין אֲבָל עוֹרוֹ לָא. וּלְהֲנָךְ תַּנָּאֵי דְּמָפְקִי לֵיהּ לְבַעַל הַשּׁוֹר לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא לַחֲצִי כֹּפֶר וְלִדְמֵי וְלָדוֹת, הֲנָאַת עוֹרוֹ מְנָא לְהוּ. נַפְקָא לְהוּ מֵאֶת בְּשָׂרוֹ, אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ. וְאִידָךְ, אֶת לָא דָּרִישׁ, כִּדְתַנְיָא שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאָמְרֵי לָהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּין וְכוּ'.

תָּנוּ רַבָּנָן, וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נָקִי מֵחֲצִי כֹּפֶר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, הָבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וְיִשַּׁלֵּם לְךָ. אָמַר לֵיהּ, עֲקִיבָא, כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שְׁדִינִי בְּזֶה שֶׁחַיָּב מִיתָה, אֵין דִּינִי אֶלָּא כְּשֶׁהֵמִית הָאָדָם עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים, עַל פִּי בְּעָלִים, מוֹדֶה בְּקִנָּס הוּא וּפָטוּר, קָסָבַר כּוּפְרָא כַּפָּרָה. תַּנְיָא אִידָךְ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא, כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שְׁדִינִי בְּזֶה שֶׁחַיָּב מִיתָה, אֵין דִּינִי אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לִנְפָלִים וְהָרַג אֶת בֶּן קַיָּימָא, תַּנְיָא אִידָךְ, וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כב) "וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים", אֲנָשִׁים וְלֹא שְׁוֹרִים. שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, אֲנָשִׁים כִּי נִתְכַּוְּונוּ זֶה לְזֶה, אַף עַל גַּב דְּיֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה יַעֲנְשׁוּ, הָא נִתְכַּוְּונוּ לְאִשָּׁה גּוּפָהּ, לֹא יַעֲנְשׁוּ, וְלָא שְׁוָורִים דַּאֲפִלּוּ נִתְכַּוְּונוּ לְאִשָּׁה נַמִי יַעֲנְשׁוּ, כְּתַב רַחְמָנָא וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי דִּפְטִירֵי. תַּנְיָא אִידָךְ, וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד. וְנֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ, וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא

מִגּוּפוֹ, הָבְיאֵהוּ לְבֵית דִּין וִישַׁלֵּם לְךָ. אָמַר רָבָא, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּמַחְמִיר אֲנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין, שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפָה סָלַע נוֹתֵן סָלַע וְעֶבֶד יָפֶה סָלַע נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים, מִשְׁתַּלֵּם נַמִי מִן הָעֲלָיָה, כְּתַב רַחֲמָנָא וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר.

וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ, אַף הַשּׁוֹר הָיָה בִּכְלָל שֶׁנֶּאֱמַר (וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה) (שמות כא, יב) ["מַכֵּה אִישׁ וָמֵת"], וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ לְהַחֲמִיר עָלָיו שֶׁיְּהֵא בִּסְקִילָה, לְכָךְ נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. וְכִי יִגַּח שׁוֹר, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר, מְנַיִן לַעֲשׂוֹת כָּל בְּהֵמָה כְּשׁוֹר, הֲרֵי אֲנִי דָן, נֶאֱמַר כָּאן שׁוֹר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שׁוֹר", מַה שׁוֹר הָאָמוּר בְּסִינַי עֲשָׂה דִין כָּל בְּהֵמָה כְּשׁוֹר, אַף שׁוֹר שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת הַבְּהֵמָה כְּשׁוֹר. וּמְנַיִן לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּיתוֹת כְּנִגְיחָה, הֲרֵי אֲנִי דָן, הוֹאִיל וּמוּעָד בִּסְקִילָה וְתַם בִּסְקִילָה, אִם לָמַדְתָּ עַל מוּעָד שֶׁעֲשָׂה בּוֹ כָּל הַמִּיתוֹת כְּנִגְיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמוּעָד שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר, תֹּאמַר בְּתַם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר. תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא לְהַקִּישׁ וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה, מַה לְּהַלָּן עָשָׂה בּוֹ כָּל הַמִּיתוֹת כְּנִגְיחָה אַף כַּאן דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהֶן כָּל הַמִּיתוֹת כְּנִגְיחָה. וּמְנַיִן לַעֲשׂוֹת קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים, הֲרֵי אֲנִי דָן, הוֹאִיל וּמוּעָד בִּסְקִילָה וְתַם בִּסְקִילָה, אִם לָמַדְתָּ עַל מוּעָד שֶׁעֲשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים אַף תַּם נַעֲשֶׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּמוּעָד שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגַּח, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ לְדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן יִגַּח וְנֶאֱמַר לְהַלָּן יִגַּח מַה לְּהַלָּן עָשָׂה קְטַנִּים וְכוּ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לְמָה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, מָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּהוֹרְגִין, עָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּנֶהֱרָגִין, וְכָאן שֶׁעָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּהוֹרְגִין אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּנֶהֱרָגִין. לֹא אִם אָמַרְתָּ לְהַלָּן, שֶׁעָשָׂה אֶת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּמִתְכַּוֵּן בִּנְזִיקִין לְפִיכָךְ עָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּנֶהֱרָגִין, תֹּאמַר כַּאן שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת [שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּמִתְכַּוֵּן] בִּנְזִיקִין לְפִיכָךְ לֹא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּנֶהֱרָגִין, תַּלְמוּד לוֹמַר יִגַּח לִגְזֵרָה שָׁוָה וְכוּ'. לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ, אֵין לִי אֶלָּא אִסּוּר אֲכִילָה. מִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּמִים דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. אוֹ חִלּוּף הַדְּבָרִים, אִם שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּא שׁוֹפֵךְ דָּמִים הֲרֵי הוּא מֻתָּר בַּהֲנָאָה, עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה". דַּיְנֵי וְחִלַּפְתִּי וּבָטַל הַחִלּוּף, זָכִיתִי לָדוּן כְּבַתְחִלָּה, וְכוּ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמָה אִם עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת הָאָרֶץ וְלֹא מְסַלֶּקֶת אֶת הַשְּׁכִינָה הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. רַבִּי אוֹמֵר, וּמָה

אִם פָּרִים הַנִּשְׁרָפִין שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא לְכַפָּרָה לָעוֹלָם אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁאֵינוֹ בָּא לְכַפֵּר לָעוֹלָם דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. אֵין לִי אֶלָּא בְּשָׂרוֹ, עוֹרוֹ מְנַיִן, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם חַטָּאת שֶׁבְּשָׂרָה מֻתָּר בִּשְׁחִיטָתָהּ עוֹרָהּ אָסוּר בְּמִיתָתָהּ, שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁבְּשָׂרוֹ אָסוּר בִּשְׁחִיטָתוֹ דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא עוֹרוֹ אָסוּר בִּשְׁחִיטָתוֹ, נִבְלָה תּוֹכִיחַ שֶׁעוֹרָהּ מֻתָּר בְּמִיתָתָהּ, הֵיא תּוֹכִיחַ עַל שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׂרוֹ אָסוּר בִּשְׁחִיטָה דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא עוֹרוֹ מֻתָּר בְּמִיתָתוֹ. אָמַר אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּנְבֵלָה שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה לְפִיכָךְ עוֹרָהּ מֻתָּרֶת בְּמִיתָה, תֹּאמַר בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה לְפִיכָךְ יְהֵא עוֹרוֹ אָסוּר (בַּהֲנָאָה) [בְּמִיתָתוֹ]. לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְהָבִיא דָּמוֹ וְחֶלְבּוֹ וְעוֹרוֹ. וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, נָקִי בִּידֵי שָׁמַיִם. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וּמוּעָד בִּסְקִילָה וְתַם בִּסְקִילָה, אִם לָמַדְתָּ עַל מוּעָד אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ בְּעָלָיו מִידֵי בֵּית דִּין שֶׁל בָּשָׂר וָדָם לֹא יָצְאוּ בְּעָלִים מִידֵי בֵּית דִּין שֶׁל שָׁמַיִם, אַף הַתַּם כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי, נָקִי מִידֵי שָׁמַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נָקִי מֵחֲצִי נֵזֶק, שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְשׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הַשּׁוֹר בְּתַשְׁלוּמִין וְשׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּתַשְׁלוּמִין, מַה לְּהַלָּן מוּעָד מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם וְתַם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק אַף כָּאן מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְכוּ'.

(שמות כא כט-ל) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם, אֵיזֶהוּ מוּעָד, כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלשָׁה יָמִים. וְתָם, שֶׁחָזַר בּוֹ שְׁלשָׁה יָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, וּמוּעָד שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלשָׁה (יָמִים) [פְּעָמִים]. וְתָם, שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲמַר אַבַּיֵי, תְּמֹל חָד, מִתְּמֹל תְּרֵי, שִׁלְשֹׁם תְּלָתָא, וְלֹא יִשְׁמְרֻנּוּ בְּעָלָיו אֲתָא לְנַגִּיחָה רְבִיעִית. רָבָא אָמַר, תְּמֹל וּמִתְּמֹל חָד הוּא. וְהָכִי קָאָמַר, אִם מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם הוּא וְלֹא יִשְׁמְרֻנּוּ הָאִידָּנָא, חַיָּב. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי טַעְמָא, דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר, קַל וָחֹמֶר, אִם רִחֵק נְגִיחוֹתָיו חַיָּב, קֵרֵב נְגִיחוֹתָיו לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא, (רְאֵיָה) [זְיבָה] תּוֹכִיחַ, רִחֵק רְאִיּוֹתֶיהָ טְמֵאָה קֵרְבָה רְאִיּוֹתֶיהָ טְהוֹרָה. אֲמַר לֵיהּ, הָרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא טו, ג) "וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ", גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא וְלֹא יָלְפִינַן מִינָּהּ. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב אַדָּא בַּר אֲהָבָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָרֵי רַבִּי יוֹסֵי מוֹדֶה לוֹ, וְרַבִּי יוֹסֵי נִמּוּקוֹ עִמּוֹ. דְּתַנְיָא, אֵיזֶהוּ מוּעָד, כָּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלשָׁה יָמִים. תָּם, שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ (כְּרַבִּי) [דִּבְרֵי רַבִּי] יוֹסֵי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מוּעָד שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלשָׁה פְּעָמִים, וְלֹא אָמְרוּ שְׁלשָׁה יָמִים אֶלָּא לְעִנְיַן חֲזָרָה בִּלְבַד. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא, בָּא הַכָּתוּב לַחֲלֹק בֵּין שׁוֹר תָּם לְמוּעָד, חֻמְשָׁה דְּבָרִים בֵּין שׁוֹר תָּם לְמוּעָד, מוּעָד צָרִיךְ עֵדִים, וְתָם אֵינוֹ צָרִיךְ

עֲדִים. מוּעָד מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר, וְתָם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר. מוּעָד מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, וְתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים. מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. מוּעָד מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה, וְתָם מְשַׁלֵּם מִגּוּפוֹ. [מִתְמַל שִׁלְשֹׁם] וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵתְרוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים.

רמז שמ

וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, אָמְרָה תּוֹרָה, יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמוֹד עַל שׁוֹרוֹ. עַבְדֵּיהּ דְּיַנַּאי מַלְכָּא קְטַל נַפְשָׁא. אֲמַר לְהוּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, תְּנוּ עֵינֵיכֶם בּוֹ וּנְדוּנֶנּוּ. שְׁלַח לֵיהּ, עַבְדָּךְ קְטַל נַפְשָׁא. שְׁדְרֵיהּ לָהֶן. שְׁלְחוּ לֵיהּ, תָּא אַתְּ נַמִי לְהָכָא, וְהוּעַד בִּבְעָלָיו אָמְרָה תּוֹרָה, יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמֹד עַל שׁוֹרוֹ. אָתָא וְיָתִיב. אֲמַר לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ, וְלֹא לְפָנֵינוּ אַתָּה עוֹמֵד אֶלָּא לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה'". אֲמַר לֵיהּ, לֹא כְּשֶׁאַתְּ אוֹמֵר אַתָּה, אֶלָּא כְּשֶׁיֹּאמְרוּ חֲבֵרֶיךָ. נִפְּנָה לִימִינוֹ, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע. לִשְׂמֹאלוֹ, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע. אָמַר לָהֶם, בַּעֲלֵי מַחֲשָׁבוֹת אַתֶּם, יָבוֹא בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְיִפָּרַע מִכֶּם. בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ, מֶלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ, לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ.

וְלֹא יִשְׁמֶרֶנּוּ בְּעָלָיו, קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה וְנָעַל בְּפָנָיו (שֶׁלֹּא) כָּרָאוּי וְיָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תָּם חַיָּב וּמוּעָד פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו וְשִׁמּוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, קִסְבַר סְתָם שְׁוָרִים לְאוּ בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת קַיְימִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא תָּם חַיָּב, דְּלֵיעֲבִיד לֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה, הֲדַר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ גַּבֵּי מוּעָד, דְּנֵעֲבִיד לֵיהּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְיָלִיף נְגִיחָה לְתָם נְגִיחָה לְמוּעָד. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, סְתָם שְׁוָרִים בְּחֶזְקַת שְׁמִירַת קַיְימִי, אֲמַר רַחֲמָנָא תָּם מְשַׁלֵּם, דְּנֵעֲבִיד לֵיהּ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, [הֲדַר אָמַר רַחֲמָנָא וכו'], הֲוֵי רִבּוּי אַחַר רִבּוּי וְאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט, מִיעֵטֵיהּ רַחֲמָנָא לִשְׁמִירָה מְעֻלָּה. וְכִי תֵּימָא, נְגִיחָה לְתָם נְגִיחָה לְמוּעָד, הָא מִעֵט רַחֲמָנָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לְזֶה וְלֹא לְאַחֵר. וְהָא מַבַּעְיָא לֵיהּ לְלָאו, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְלֹא יִשְׁמֹר, מַאי וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ, לְזֶה וְלֹא לְאַחֵר. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד שֶׁשָּׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲמַר מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגִּי לֵיהּ, יָלִיף נְגִיחָה לְתָם וּנְגִיחָה לְמוּעָד.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין. כִּדְתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַל יַעֲמִיד סֻלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ח) "וְלֹא תָשִׂים

דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ, לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם. וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ, כָּרְאוּי לוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, שְׁמָרוֹ כָּרְאוּי פָּטוּר, שֶׁלֹּא כָּרְאוּי חַיָּב. וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ . אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי מַה בָּא זֶה (לְלַמֵּדוֹ) [לְלַמְּדֵנוּ], אִם לְחַיֵּב עַל הָאִשָּׁה כָּאִישׁ, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל פסוק כח) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה, אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ, מָה אִישׁ נִזְקָיו לְיוֹרְשָׁיו, אַף אִשָּׁה נִזְקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ. וְסָבַר רַבִּי עֲקִיבָא לֹא יָרִית לָהּ בַּעַל, וְהָא תַּנְיָא, (במדבר כז, יא) "וְיָרַשׁ אֹתָהּ", מִכָּאן שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לָא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אֶלָּא בְּכֹפֶר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דַּהֲוָה לֵיהּ רָאוּי וְאֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמֻּחְזָק. מַאי טַעְמָא דַּאֲמַר קְרָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו. וּבְנָזְקִין לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא נִזְקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ, וְהָתְנַיָּא, הָכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לָאִשָּׁה וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, וְאִם אֵין בַּעַל נוֹתֵן לְיוֹרְשֶׁיהָ, אֵין הָאִשָּׁה נוֹתֵן לְיוֹרְשֶׁיהָ, הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ גִּיֹּרֶת, זָכָה. אָמַר רַבָּה, בִּגְרוּשָׁה וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן, בִּגְרוּשָׁה. אָמְרֵי, גְּרוּשָׁה נַמִּי תִּפְלוֹג בִּדְמֵי וְלָדוֹת, אָמַר רַב פָּפָּא, הַתּוֹרָה זָכְתָה דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל, אֲפִלּוּ בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת. מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב (לעיל פסוק כב) "כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה".

הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שֶׁהֵמִית, עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבָעָלָיו מֻחְזָר, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הֶחֱזִירוֹ אֵינוֹ מֻחְזָר. רַבָּנָן סָבְרֵי, אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דַּאֲמַר לֵיהּ אִי (אַהֲדְרִתֵּי נְהַלֵּיהּ) [אַהֲדְרִתֵּי' נִיהַלֵּי] הֲוָה מַעֲרַקְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא, וְהִשְׁתָּא אַתְפֵּיסְתֵּיהּ לְתוֹרַאי בִּידָא דְּלָא מָצִינָא לְאִשְׁתְּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ. וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר, גּוֹמְרִין דִּינוֹ טַעְמָא דְּרַבָּנָן, הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, מָה בְּעָלִים בִּפְנֵיהֶם אַף שׁוֹר בְּפָנָיו. וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר, בִּשְׁלָמָא בְּעָלִים בְּנֵי טַעֲנָתָא נִינְהוּ, אֶלָּא שׁוֹר בַּר טַעֲנָה הוּא. נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, פָּטוּר. הָא נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, חַיָּב. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דִּכְתִיב הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, מָה בְּעָלִים עַד דְּמִתְכַּוְונִין לֵיהּ, אַף שׁוֹר נַמִּי אֲמַר קְרָא "וְאָרַב לוֹ" עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לֵיהּ.

הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, וְכֵן בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בּוֹ. דְּגְמַר שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת, וּכְבָר הֵעִידוּ עַל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁנִּסְקְלָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ.

שׁוֹר הַנִּסְקָל בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, מִמַּאי דְּוַגַם בְּעָלָיו יוּמָת לְכְמִיתַת בְּעָלִים הוּא דְּאָתָא, אֵימָא מִיתָה מַמָּשׁ, אִם כֵּן לְכְתוֹב וְגַם בְּעָלָיו וְלִשְׁתּוֹק. אִי כְּתִיב הָכִי, הֲוָה אֲמִינָא בִּסְקִילָה,

בְּסִקִילָה לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, קַטָל אִיהוּ בְּסַיִף מְמוֹנוֹ בְּסִקִילָה. וְדִלְמָא הָא דְכְתַב רַחֲמָנָא יוּמָת לְאָקוּלֵי עֲלֵיהּ, לַאֲפוּקֵי מִסַּיִף לְחֶנֶק, הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר חֶנֶק חָמוּר, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר חֶנֶק קַל מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בַּר קְטָלָא הוּא הָא כְתִיב (במדבר לה, לא) "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ". אַדְרַבָּה, מְשׁוּם הִיא גּוּפָא, קַטָל אִיהוּ לָא תִיסְגֵּי לֵיהּ בְּמָמוֹנָא אֶלָּא בְּקִטְלָא, קַטָל שׁוֹרוֹ לִפְרֹק נַפְשֵׁיהּ בְּמָמוֹנָא, אֶלָּא אֲמַר חִזְקִיָּה, אֲמַר קְרָא "מוֹת יוּמַת הָרוֹצֵחַ", עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ.

אֲמַר רָבָא, שׁוֹר טְרֵפָה שֶׁהָרַג, חַיָּב. שׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג, פָּטוּר, דַּאֲמַר קְרָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, כָּל הֵיכָא דְקָרֵי בֵּיהּ וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת קָרֵי בֵּיהּ הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְכוּ'. רַב אַשִׁי אֲמַר, אֲפִלּוּ שׁוֹר טְרֵפָה שֶׁהָרַג, נַמִי פָּטוּר. כֵּיוָן דְּאִלּוּ בְּעָלִים הָווּ פְּטִירֵי, שׁוֹר נַמִי כִּי הָרַג פָּטוּר.

הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֵאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, וּמָה אִם הַתָּם בְּסִקִילָה, מוּעָד לֹא יְהֵא בְּסִקִילָה, לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּתָם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר לְפִיכָךְ הוּא בְּסִקִילָה, תֹּאמַר בְּמוּעָד שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא בְּסִקִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר הַשּׁוֹר יִסָּקֵל.

דָּבָר אַחֵר, הָיָה בַּכְּלָל, וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, וְהֶחֱזִירוֹ לִכְלָלוֹ. וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת, בִּידֵי שָׁמַיִם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּידֵי אָדָם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם כֹּפֶר וְגוֹ', הֲוֵי נוֹתְנִין פִּדְיוֹן לַמּוּמָתִין בִּידֵי שָׁמַיִם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמּוּמָתִין בִּידֵי אָדָם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ", הָא אֵין נוֹתְנִין פִּדְיוֹן לַמּוּמָתִין בִּידֵי אָדָם.

אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו, וְיֵהֵא אָדָם חַיָּב בְּכֹפֶר מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה שׁוֹר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים חַיָּב בְּכֹפֶר, אָדָם שֶׁחַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּב בְּכֹפֶר. אֲמַר קְרָא אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו, 'עָלָיו' וְלֹא עַל אָדָם. תְּנוּ רַבָּנָן, וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ דְּמֵי נִיזַק. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, דְּמֵי מַזִּיק. לֵימָא בְּהָא קָמִיפְלְגֵי, דְּרַבָּנָן סָבְרֵי כּוּפְרָא מָמוֹנָא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר כּוּפְרָא כַּפָּרָה. אֲמַר רַב פָּפָּא, לָא, דִּכּוּלֵי עָלְמָא כּוּפְרָא כַּפָּרָה, וּבְהָא קָמִיפְלְגֵי, רַבָּנָן סָבְרֵי בִּדְנִיזַק שַׁיְימִינָן. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, נֶאֱמַר הֻשָּׁתָה לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר הֻשָּׁתָה לְמַטָּה, מַה לְהַלָּן בַּנִּיזַק אַף כָּאן בַּנִּיזַק. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּתִיב. וְרַבָּנָן, אֵין, פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּתִיב, מִיהוּ כִּי שַׁיְימִינַן בִּדְנִיזַק שַׁיְימִינַן.

רמז שמא

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ שֶׁל מוּמָת. וְכֵן מָצִינוּ, שֶׁאֵין נוֹתְנִין פִּדְיוֹן לַמּוּמָתִין בִּידֵי אָדָם, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כז, כט) "כָּל

חֲרֶם אֲשֶׁר יָחֳרֵם". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה שֶׁרַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאָדָם קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּמָמוֹן מִידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, יב) "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ" וְגוֹ', "כֹּפֶר נַפְשׁוֹ", וְאוֹמֵר (מלכים ב יב, ה) "אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ", וְאוֹמֵר (דניאל ד, כד) "לְהֵן מַלְכָּא מְלֵכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (איוב לג, כג) "אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וַיְחֻנֵּנוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ" וְגוֹ'. נִמְצִינוּ לְמֵדִין, קְדֵשִׁים יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן, קְדֵשִׁים אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. אָסוּרִין בַּאֲכִילָה, יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. אָסוּרִין בַּאֲכִילָה, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. אָסוּרִין בַּהֲנָאָה, יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. אָסוּרִין בַּהֲנָאָה, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. שְׁדוֹת וּכְרָמִים, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. עֲבָדִין וּשְׁפָחוֹת, יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אֵין לָהֶן פִּדְיוֹן. אַף לֶעָתִיד לָבֹא יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים מט, ח ט) "אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ וְיִקַּר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם" וְגוֹ'. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמִּצְרִיִּים כְּפָרָם תַּחַת נַפְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר "נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם", מִפְּנֵי מָה, (שם, ד) "מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי" וְגוֹ'.

(שמות כא לא) אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כט) וְהֻמַּת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, אֵין לִי אֶלָּא גְּדוֹלִים, קְטַנִּים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח. אֵין לִי אֶלָּא בֵן אוֹ בַת גָּמוּר, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגַּח וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁל אַחֵר, בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁל עַצְמוֹ, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ. אֵין לִי אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, גֵּרִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ.

תַּנְיָא אִידָךְ, אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח, לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא, הוֹאִיל וְחַיָּב אָדָם בְּאָדָם וְחַיָּב שׁוֹר בְּאָדָם, מַה כְּשֶׁחַיָּב אָדָם בְּאָדָם לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים, אַף כְּשֶׁחַיָּב שׁוֹר בְּאָדָם לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר הוּא, וּמָה אָדָם בְּאָדָם שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים חַיָּב בּוֹ עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. שׁוֹר בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. לֹא אִם אָמַרְתָּ אָדָם בְּאָדָם שֶׁכֵּן חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, תֹּאמַר בְּשׁוֹר בְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגַּח, לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים. אֵין לִי אֶלָּא בְּמוּעָד, בְּתָם מְנַיִן, וְדִין הוּא, הוֹאִיל וְחַיָּב בְּאִישׁ וּבְאִשָּׁה וְחַיָּב בְּבֵן וּבַת, מַה כְּשֶׁחַיָּב בְּאִישׁ וּבְאִשָּׁה לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד, אַף כְּשֶׁחַיָּב בְּבֵן וּבַת לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהוּרַע כֹּחָן בְּנִזְקֵיהֶן לֹא חִלַּקְתָּ בָּהֶן בֵּין תָּם לְמוּעָד, בֵּן וּבַת שֶׁיָּפָה כֹּחָן בְּנִזְקֵיהֶן אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תַּחֲלֹק בָּהֶן בֵּין תָּם לְמוּעָד. אָמַרְתָּ, וְכִי דָּנִין (קַל וָחֹמֶר) [קַל] מֵחָמוּר לְהַחְמִיר עָלָיו, אִם הֶחְמִיר בְּמוּעָד הֶחָמוּר נַחְמִיר בְּתָם הַקַּל. וְעוֹד, אִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁכֵּן חַיָּבִין בְּמִצְוֹת, תֹּאמַר בְּבֵן וּבַת שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמִּצְוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח, נְגִיחָה לְתָם נְגִיחָה

לְמוּעָד, נְגִיחָה לְמִיתָה נְגִיחָה לִנְזִיקִין. תְּנוּ רַבָּנָן, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ, כְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר בְּאָדָם, מַה שׁוֹר בְּשׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם, אַף שׁוֹר בְּאָדָם תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה, כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא כָעֶלְיוֹן, יָכוֹל יְשַׁלֵּם לוֹ מִן הָעֶלְיָה. תַּלְמוּד לוֹמַר יֵעָשֶׂה לוֹ, מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה. וְרַבָּנָן, הַאי זֶה לָמָּה לִי, לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא, נָפְקָא לֵיהּ מֵ"אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ. וְרַבָּנָן, אִי מֵהַהִיא הֲוָה אָמִינָא צַעַר לְחוּדֵיהּ, אֲבָל רִפּוּי וְשֶׁבֶת אֵימָא כִּי נֵזֶק דְּמֵי וְנֵיתִיב לֵיהּ. קָא מַשְׁמַע לַן.

(שמות כא לב) אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה, אַף עֶבֶד וְאָמָה הָיוּ בַּכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כט) וְהֻמַּת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ, לְהָקֵל עָלָיו שֶׁאִם הָיָה יָפֶה מֵאָה מָנֶה נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, וּלְהַחֲמִיר עָלָיו שֶׁאִם אֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר נוֹתֵן לוֹ שְׁלֹשִׁים סְלָעִים. אִם עֶבֶד יִגַּח וְגוֹ', לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אִם עֶבֶד, בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֶבֶד עִבְרִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים וְגוֹ', הָא בְּכְנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים וְגוֹ', אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. (ד"א) [הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי] שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ וְהֶחֱזִירוֹ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל, בִּזְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, אֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים.

אָמַר רָבָא, שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חוֹרִין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כט) הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת. אִם כֹּפֶר, בִּזְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כֹּפֶר, אֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כֹּפֶר. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כֹּפֶר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם כֹּפֶר, לְרַבּוֹת כֹּפֶר שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה כְּכֹפֶר בְּכַוָּנָה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֶבֶד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם עֶבֶד, לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה כְּעֶבֶד בְּכַוָּנָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ, עֶבֶד אִם עֶבֶד לָא דָּרִישׁ, דְּלָא כְּתִיב בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין, כֹּפֶר אִם כֹּפֶר דָּרִישׁ, דִּכְתִיב בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין.

הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, הוֹאִיל וְהוּא בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, וְשׁוֹרוֹ בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ וְשׁוֹר אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, אִם לְמַדְתָּ שֶׁחִלֵּק בֵּינוֹ לְבֵין אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, נַחֲלֹק בֵּין שׁוֹרוֹ לְשׁוֹר אַחֵר עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר הַשּׁוֹר יִסָּקֵל, מַגִּיד הַכָּתוּב אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּק בֵּינוֹ וּבֵין אַחֵר בְּמִיתָה עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ לֹא נֶחְלַק בֵּין שׁוֹרוֹ לְשׁוֹר אַחֵר עַל עַבְדּוֹ וְעַל אֲמָתוֹ.

(שמות כא לג-לד) כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁנֵי דְּבָרִים אֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם וַעֲשָׂאָן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֵן בִּרְשׁוּתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחָמֵץ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְעַטָּה תּוֹרָה בִּשְׁמִירָתָן, וְאֵלּוּ הֵן, בּוֹר וְאֵשׁ, שֵׁן וָרֶגֶל. בּוֹר, דִּכְתִיב כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ, הָא כִּסָּהוּ פָּטוּר. אֵשׁ, דִּכְתִיב (שמות כב, ה) "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר", עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין הַמַּבְעִיר. שֵׁן, דִּכְתִיב "וּבִעֵר", עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין וּבְעֵר. רֶגֶל, דִּכְתִיב (שם) "וְשִׁלַּח", עַד דְּעָבֵיד כְּעֵין וְשִׁלַּח.

כִּי יִפְתַּח אִישׁ, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן וְכוּ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, וְכוּ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, וְכוּ'. כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר, לָמָּה נֶאֱמַר. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, הוֹאִיל וְהַבּוֹר מָמוֹנוֹ וְהַשּׁוֹר מָמוֹנוֹ, אִם לָמַדְתָּ שֶׁחַיָּב עַל יְדֵי שׁוֹרוֹ לֹא יְהֵא חַיָּב עַל יְדֵי בּוֹרוֹ, וְכוּ'. תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ כִּי יִכְרֶה, הָא לְפִי שֶׁלֹּא זָכִיתִי מִן הַדִּין צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהָבִיאוֹ.

דָּבָר אַחֵר, כִּי יִפְתַּח, לְחַיֵּב עַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ.

דָּבָר אַחֵר, כִּי יִפְתַּח, אֵין לִי אֶלָּא פּוֹתֵחַ, כּוֹרֶה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ כִּי יִכְרֶה. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, אִם הַפּוֹתֵחַ חַיָּב, הַכּוֹרֶה לֹא יְהֵא חַיָּב. הָא אִם אָמַרְתָּ כֵּן, עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי יִכְרֶה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מָמוֹן מִן הַדִּין.

דָּבָר אַחֵר, הִקִּישׁ פּוֹתֵחַ לְכוֹרֶה וְכוֹרֶה לְפוֹתֵחַ, מַה פּוֹתֵחַ פָּטוּר בִּרְשׁוּת, אַף כּוֹרֶה פָּטוּר בִּרְשׁוּת, וּמַה הַכּוֹרֶה כְּשׁעוּר, אַף הַפּוֹתֵחַ כְּשׁעוּר. וּמָה הַכּוֹרֶה כְּשׁעוּר אַף הַפּוֹתֵחַ כְּשׁעוּר. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: לֹא הֲרֵי פּוֹתֵחַ כַּהֲרֵי כּוֹרֶה וְלֹא הֲרֵי כּוֹרֶה כַּהֲרֵי פּוֹתֵחַ, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן: כָּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּשָׁמְרוֹ חַיָּב בְּנִזְקוֹ אַף כָּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּשָׁמְרוֹ חַיָּב בְּנִזְקוֹ. אֵין לִי אֶלָּא פּוֹתֵחַ (בְּיָדוֹ) [וְכוֹרֶה], כִּירוֹ וְצִירוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" הָא לֹא פִּתִּיחָה וְלֹא כְּרִיָּה גָּרְמָה [אֶלָּא כִּסּוּי]. "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם.

דָּבָר אַחֵר: "יְכַסֶּנּוּ" כָּרָאוּי לוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: כִּסָּהוּ כָּרָאוּי פָּטוּר, שֶׁלֹּא כָּרָאוּי חַיָּב. כִּסָּהוּ וְגִלָּהוּ אַחַר הַמְגַלֶּה חַיָּב. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁכִּסּוּ אֶת הַבּוֹר, אִם גִּלָּה אֶחָד מֵהֶן הַמְגַלֶּה חַיָּב. נִתְגַּלָּה וְיָדַע בּוֹ אֶחָד, זֶה שֶׁיָּדַע בּוֹ חַיָּב, וְזֶה שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ פָּטוּר. "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" שׁוֹר, וְלֹא שׁוֹר וְכֵלָיו. חֲמוֹר, וְלֹא חֲמוֹר וְכֵלָיו. שֶׁהָיָה בְּדִין: אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא חִיֵּב עַל הַבְּהֵמָה חִיֵּב עַל הַכֵּלִים, כָּאן שֶׁחִיֵּב עַל הַבְּהֵמָה אֵינוֹ דִין שֶׁחִיֵּב עַל הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" שׁוֹר, וְלֹא שׁוֹר וְכֵלָיו חֲמוֹר, וְלֹא חֲמוֹר וְכֵלָיו. "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה חַיָּב. לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה פָּטוּר. אֲבָל בְּבוֹר בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין מִלְּאַחֲרָיו חַיָּב.

בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם מִכָּל מָקוֹם. "כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו" אֵין לִי אֶלָּא כֶּסֶף, בְּהֵמָה מִנַּיִן, הֲרֵי אַתָּה דָּן: נֶאֱמַר כָּאן: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מַה לְּהַלָּן בְּהֵמָה אַף כָּאן

בְּהֵמָה, מַה לְּהַלָּן כֶּסֶף אַף כָּאן כֶּסֶף. "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" לַנָּזָק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּזִּיק, אָמַרְתָּ: אִלּוּ כֵּן הָיָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ", אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁשָּׁמִין דְּמֵי נִבְלָתוֹ וּמְנַכֶּה לוֹ דְּמֵי נִזְקוֹ.

וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר, וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ קִים לְהוּ לְרַבָּנָן דַּעֲשָׂרָה עֲבָדִי מִיתָה. תִּשְׁעָה נָזְקִין עֲבָדִי, מִיתָה לָא עֲבָדִי. וְתוֹלְדָה דְּבוֹר אֲבָנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ, שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֶזֶק וּמְמוֹנוֹ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר", שׁוֹר וְלֹא אָדָם חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים. מִכָּאן אָמְרוּ: נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵלָיו וְנִשְׁתַּבְּרוּ חֲמוֹר וְכֵלָיו וְנִתְקָרְעוּ, חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים. הָא מַה דּוֹמָה לָזֶה, אֲבָנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ. לְפִיכָךְ אִם הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ חַיָּב. רֵישָׁא פָּטוּר וְסֵיפָא חַיָּב, רַב מְתָרֵץ לְטַעֲמֵה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהִפְקִירָן, אֲבָל לֹא הִפְקִירָן חַיָּב, לְפִיכָךְ הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ חַיָּב. וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעֲמֵה: הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ אַבְנוֹ וְסַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ כְּבוֹרוֹ דָּמֵי, לְר' יְהוּדָה דְּמְחַיֵּב עַל נְזָקֵי כֵּלִים בְּבוֹר הֵטִיחַ צְלוֹחִיתוֹ בְּאֶבֶן חַיָּב.

אָמַר רַב: בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו תּוֹרָה לְהֶבְלוֹ וְלֹא לְחַבָּטוֹ, אַלְמָא קָסָבַר חֲבָטוֹ קַרְקַע עוֹלָם הוּא דְּאַזְקֵהּ לֵהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְהֶבְלוֹ וְכָל שֶׁכֵּן לְחַבָּטוֹ. וְאִם תֹּאמַר: לְחַבָּטוֹ וְלֹא לְהֶבְלוֹ, הַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל הַבּוֹר אֲפִלּוּ מָלֵא סְפוּגִין שֶׁל צֶמֶר. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּעָבַד גּוּבָהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. לְרַב אַגַּבְהֵהּ לָא מְחַיַּב, לִשְׁמוּאֵל מְחַיַּב נַמֵּי אַגַּבְהֵהּ. מַאי טַעְמָא דְּרַב, "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר" עַד שֶׁיִּפֹּל בַּחֲפִירָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "וְנָפַל" כָּל דְּהוּ מַשְׁמַע. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר, שִׁיחַ וּמְעָרָה, חֲרִיצִין וּנְעִיצִין. אִם כֵּן, לְמָה נֶאֱמַר "בּוֹר", מַה בּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה טְפָחִים. הָיוּ פְּחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. וְאִם הֶזֵּק בּוֹ, חַיָּב. בּוֹר כְּרִיכָא. שִׁיחַ אֲרִיךְ וְקָטִין. מְעָרָה מְרֻבָּעָא וּמְטַלְּלָא. חֲרִיצִין לָא מְטַלְּלָא, וְלָא רְוִיחַ מֵעִלָּאי טְפֵי מִתַּתָּאי. נְעִיצִין רְוִיחַ מֵעִלָּאי טְפֵי מִתַּתָּאי. תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חַיָּב עַל נִזְקֵי כֵּלִים בְּבוֹר. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, אָמַר קְרָא: "וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר" שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים. וְרַבִּי יְהוּדָה, "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַכֵּלִים. וְרַבָּנָן: "אוֹ" מְבַעְיָא לֵהּ לְחַלֵּק. וְרַבִּי יְהוּדָה, לְחַלֵּק מ"וְנָפַל", דְּחַד מַשְׁמַע. וְרַבָּנָן: "וְנָפַל" טוּבָא מַשְׁמַע. אֵימָא "וְנָפַל" כְּלָל, "שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שׁוֹר וַחֲמוֹר אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא, אָמְרִי: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ בַּעֲלֵי חַיִּים אַף כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים. אֵימָא: מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֲבָל עוֹפוֹת לֹא, אִם כֵּן, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא חַד פְּרָטָא. הֵי נִכְתוֹב, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא שׁוֹר, הָוָה אָמֵינָא קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אִין

שֶׁאֵין קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ לֹא, וְאִי כְּתַב רַחְמָנָא חָמוֹר, הֲוָה אָמֵינָא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה אֵין שֶׁאֵין קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה לֹא, אֶלָּא אָמַר קְרָא: "כָּסָף יָשִׁיב לִבְעָלָיו" כָּל דְּאִית לֵהּ בְּעָלִים. אִי הָכִי, אֲפִלּוּ כֵּלִים וְעֶבֶד וְאָמָה נַמִּי לִחַיֵּב, אָמַר קְרָא: "שׁוֹר" וְלֹא אָדָם, "חֲמוֹר" וְלֹא כֵּלִים. וּלְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מַרְבֶּה לְהוּ כֵּלִים, בִּשְׁלָמָא "שׁוֹר" מִעֵט בּוֹ אָדָם, אֶלָּא "חֲמוֹר" מַאי מִעֵט בֵּהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא: חֲמוֹר דִּבּוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה, וְשֶׁה דַּאֲבָדָה לְדִבְרֵי הַכֹּל קַשְׁיָא. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לִנְפִילַת הַבּוֹר .

תָּנוּ רַבָּנָן: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפָתְחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, חַיָּב, זֶה בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ, זֶה בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. אָמַר רַבָּה: בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כֻּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִיחַיֵּב, דִּכְתִיב: "כִּי יִפְתַּח" וְ"כִּי יִכְרֶה" אִם עַל פּוֹתֵחַ הוּא חַיָּב, עַל כּוֹרֶה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אֶלָּא שֶׁעַל עִסְקֵי פְּתִיחָה בָּאָה לוֹ, וְעַל עִסְקֵי כְּרִיָּה בָּאָה לוֹ. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּבוֹר בִּרְשׁוּתוֹ. דְּר' עֲקִיבָא סְבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ נַמִּי חַיָּב, דִּכְתִיב: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" בּוֹר דְּאִית לֵהּ בְּעָלִים קָאָמַר רַחֲמָנָא. וְר' יִשְׁמָעֵאל סְבַר: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" בַּעַל תַּקָּלָה הוּא דַּאֲמַר רַחֲמָנָא. וְאֶלָּא מַאי "זֶה בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה" דְּקָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, זֶה בּוֹר שֶׁפְּתָחַן (הַתּוֹרָה) [בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה] לְתַשְׁלוּמִין. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד דְּכֻלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִיחַיֵּב, מַאי טַעְמָא, "בַּעַל הַבּוֹר" אֲמַר רַחֲמָנָא, דְּאִית לֵהּ בְּעָלִים. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבַר: בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים נַמִּי חַיָּב, דִּכְתִיב: "כִּי יִפְתַּח" וְ"כִּי יִכְרֶה" עַל עִסְקֵי פְּתִיחָה בָּאָה לוֹ, עַל עִסְקֵי כְּרִיָּה בָּאָה לוֹ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, הָנֵי מִצְרָךְ צְרִיכִי: דְּאִי כְּתַב רַחְמָנָא "כִּי יִפְתַּח", הֲוָה אָמֵינָא פּוֹתֵחַ הוּא דְּסַגִּי לֵהּ בְּכִסּוּי אֲבָל כּוֹרֶה אֵימָא לָא סַגִּי לֵהּ בְּכִסּוּי עַד דְּטָאֵים לֵהּ. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "כִּי יִכְרֶה", הֲוָה אָמֵינָא כּוֹרֶה הוּא דְּבָעֵי כִּסּוּי מִשּׁוּם דְּעָבֵיד (בֵּהּ) מַעֲשֶׂה, אֲבָל פּוֹתֵחַ דְּלָא עָבַד מַעֲשֶׂה אֵימָא אֲפִלּוּ כִּסּוּי נַמִּי לָא בָּעֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֶלָּא מַאי "זֶה בּוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה" דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, זֶה בּוֹר שֶׁפְּתָחַן בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה לְנָזְקִין. תָּנוּ רַבָּנָן: חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרַבִּים, פָּטוּר. וְכֵן הָיָה מְנַהֲגוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין, וּכְשֶׁבָּא דָּבָר לִפְנֵי חֲכָמִים, אָמְרוּ: קַיִּם זֶה אַף הֲלָכָה זוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁנָּפְלָה לַבּוֹר הַגָּדוֹל. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא. שִׁעֲה רְאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם, שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם: שָׁלוֹם, שְׁלִישִׁית אָמַר לָהֶם: עֲלָתָה. אָמַר לֵהּ: בִּתִּי מִי הֶעֱלָךְ, אָמְרָה לֵהּ: זָכָר שֶׁל רְחֵלִים נִזְדַּמֵּן לִי, וְזֶקֶן אֶחָד מַנְהִיגוֹ. אָמְרוּ לֵהּ: נְבִיא אַתָּה, אָמַר לָהֶם: לֹא נְבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא אָמַרְתִּי: אֶפְשָׁר דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ צַדִּיק נִצְטַעֵר בּוֹ יִכָּשֵׁל בּוֹ זַרְעוֹ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אַף עַל פִּי כֵן מֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְבִיבוֹ נִשְׂעָרָה מְאֹד" מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יִסְקֹל אָדָם

מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. מְצָאוֹ חָסִיד אֶחָד, אָמַר לֵהּ: רֵיקָה, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ, לִגְלֵג עָלָיו. לְיָמִים נִצְרַךְ אוֹתוֹ הָאִישׁ וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאוֹתוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים וְנִכְשַׁל בְּאוֹתָן אֲבָנִים, אָמַר: יָפָה אָמַר לִי אוֹתוֹ חָסִיד "מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מֵרְשׁוּת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ לִרְשׁוּת שֶׁלְּךָ". תָּנוּ רַבָּנָן: אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה, אַחֵרוֹן חַיָּב. רַבִּי אוֹמֵר: אַחַר אַחֲרוֹן לְמֵיתָה, וְאַחַר שְׁנֵיהֶם לְנָזְקִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב: "כִּי יִפְתַּח", "כִּי יִכְרֶה" אִם עַל פּוֹתֵחַ חַיָּב, עַל כּוֹרֶה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה, שֶׁסִּפֵּק מַעֲשֶׂה רִאשׁוֹן. וְרַבִּי, אָמַר לְךָ: הָנֵךְ מִצְרָךְ צְרִיכִי כְּדַאֲמַרַן. וְרַבָּנָן וְכוּ', אֶלָּא הֵינוּ טַעְמָא דְּרַבָּנָן: אֲמַר קְרָא: "כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. וְרַבִּי, הַהוּא מְבַעְיָא לֵהּ "כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" וְלֹא שׁוֹר בּוֹר. וְרַבָּנָן: תְּרֵי "אִישׁ בּוֹר" כְּתִיבִי. וְרַבִּי, אַיְדֵי דִּכְתַב הַאי כְּתַב הַאי. וּלְרַבָּנָן, מִמַּאי דִּלְחַיּוּבֵי בָּתְרָא דִּלְמָא לְחַיּוּבֵי קַמָּא. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דַּאֲמַר קְרָא: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" הַהוּא דְּקָעֲבִיד מִיתָה קָא אָמַר רַחְמָנָא. וְהַאי "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מִבַּעְיָא לֵהּ לְכִדְרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא: שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁנִּפַּל לְבוֹר פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" בְּמִי שֶׁהַמִּתָה שֶׁלּוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאֵין מִתָּה שֶׁלּוֹ. אָמְרִי לָאו מִמֵּילָא שְׁמַעַתְּ לֵהּ דְּבַהַהִיא דְּקָא עָבִיד מִיתָה עַסְקִינַן.

וְכִי יִגֹּף בְּכֶלְ נְגִיפָה דְּחִיָּה רְבִיצָה בְּעִיטָה נְשִׁיכָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּכֶלְ נְגִיפָה, נְגִיחָה דְּחִיָּה רְבִיצָה בְּעִיטָה. נְשִׁיכָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו". וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם בִּשְׁמִרוֹ וְיָצָא וְהִזִּיק חַיָּב, קַל וָחֹמֶר עַד שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֶנּוּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו", אֶלָּא לְהוֹסִיף הַכָּתוּב עוֹד שְׁמִירָה אַחֶרֶת, וְאֵיזוֹ, זוֹ נְשִׁיכָה. "שׁוֹר אִישׁ" לְהוֹצִיא שׁוֹר שֶׁל קָטָן. "שׁוֹר אִישׁ" לְהָבִיא שׁוֹר שֶׁל אֲחֵרִים. "רֵעֵהוּ" לְהָבִיא שׁוֹר שֶׁל קָטָן. יָכוֹל, אַתָּה אוֹמֵר בְּשָׁוִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשָׁוִין וּבְשֶׁאֵין שָׁוִין, אָמַרְתָּ: מַה דֶּרֶךְ הַמַּזִּיקִין נִשְׁכָּרִין אוֹ מַפְסִידִין, הֲוֵי וְכוּ', אַף הַנִּזְקִין נוֹטְלִין נִזְקָן אוֹ יוֹתֵר עַל נִזְקָן, הֲוֵי אוֹמֵר: וְלֹא יוֹתֵר עַל נִזְקָן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נֶאֱמַר חֲצָיָהּ בַּחַי וְנֶאֱמַר חֲצָיָהּ בַּמֵּת, הָא בְּשָׁוִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

וְגַם אֶת הַמֵּת יֵחֲצוּן מִכָּאן אָמְרוּ: שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה אוֹ שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, נוֹטֵל חֶצְיוֹ. שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, נוֹטֵל כֻּלּוֹ. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה, נוֹטֵל רְבִיעַ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר: "וְמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: קְרָא אֶת כָּל הַמִּקְרָא הַזֶּה: "וְגַם אֶת הַמֵּת יֵחֲצוּן" וְאֵיזֶה, זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנִּבְלָה שָׁוָה מָנֶה, מוֹכְרִין אֶת הַחַי וְאֶת הַמֵּת חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה וּבַעַל הַנִּבְלָה מְטַפֵּל בְּנִבְלָתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְגַם אֶת הַמֵּת יֵחֲצוּן".

תָּנוּ רַבָּנָן: שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ" וְלֹא אֶת שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט, פָּטוּר. וְשׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. אָמְרִי: מַאי קָסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, אִי "רֵעֵהוּ" דַּוְקָא דְּהֶדְיוֹט, כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ אַמַּאי חַיָּב, וְאִי "רֵעֵהוּ" לָאו דַּוְקָא, דְּהֶקְדֵּשׁ נַמֵּי כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לְחַיַּב. וְכִי תֵּימָא: לְעוֹלָם קָסָבַר "רֵעֵהוּ" דַּוְקָא, וּמִיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ הַיְנוּ טַעְמָא דְּמִחַיַּב מִשּׁוּם דְּקָא מַיְתֵי לֵהּ מִקַּל וָחֹמֶר דְּהֶדְיוֹט: וּמַה הֶדְיוֹט שֶׁנִּגַּח שֶׁל הֶדְיוֹט חַיָּב, כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִחַיַּב, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה לְּהַלָּן תָּם חַצִי נֶזֶק, הָכָא נַמֵּי חֲצִי נֶזֶק. אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם, כְּשֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב "רֵעֵהוּ" גַּבֵּי תָּם, רֵעֵהוּ הוּא דְּתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, הָא דְּהֶקְדֵּשׁ תָּם נַמֵּי מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, דְּאִם כֵּן נִכְתְּבֵהּ רַחְמָנָא לְרֵעֵהוּ גַּבֵּי מוּעָד.

וְמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ אִתְּמַר: פַּלְגָא נִזְקָא רַב פַּפָּא אָמַר: פַּלְגָא נִזְקָא מָמוֹנָא. רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: קְנָסָא. רַב פַּפָּא אָמַר מָמוֹנָא קָא סָבַר סְתָם שְׁוָרִים לָאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קַיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּלִשְׁלֵם כֻּלֵּהּ וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחַס עִלְּוֵהּ מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לָא אִיעַד תּוֹרֵהּ. וְרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא קָסָבַר סְתָם שְׁוָרִים בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קַיְימִי, וּבְדִין הוּא דְּלָא לִישַׁלֵּם כְּלָל וְרַחֲמָנָא הוּא דְּקַנְסֵהּ כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵהּ לְתוֹרֵהּ וְכוּ'. וְהִלְכְתָא פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא. תְּוֹבְתָא וְהִלְכְתָא, טַעְמָא מַאי אִתּוֹתַב, מִשּׁוּם דְּלָא קָתָנֵי כו', לָא פְּסִיקָא לֵהּ, כֵּיוָן דְּאִכָּא חֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לַהּ דְּמָמוֹנָא הוּא לָא פָּסֵיק וְלָא קָתָנֵי לַהּ. הַשְׁתָּא דְּאָמַרַת פַּלְגָא נִזְקָא קְנָסָא, הַאי כַּלְבָּא דַּאֲכַל אִמְּרֵי וְשׁוּנְרָא דַּאֲכַל תַּרְנְגוֹלֵי מְשֻׁנֶּה הוּא וְלָא מַגְבִּינָן לֵהּ בְּבָבֶל. וְהָנֵי מִלֵּי רַבְרְבֵי, אֲבָל זוּטְרֵי אוֹרְחֵהּ הוּא. וְאִי תְּפַס לָא מַפְקִינָן מִנֵּהּ. וְאִי אַזְמִנֵהּ נִיהֲלֵהּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַזְמִנִינָן לֵהּ, וְאִי לָא אָזֵיל מְשַׁמְתִינַן לֵהּ. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְשַׁמְתִינַן לֵהּ דִּלְסַלֵּק הֶזֵּיקֵהּ מִדְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מְנַיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְלֹא יַעֲמִיד סֻלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ".

תָּנוּ רַבָּנָן: שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנִּבְלָה שָׁוָה שִׁלְשָׁה זוּז, זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין זֶה שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, אֶלָּא אֵיזֶה שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם, עַל זֶה נֶאֱמַר: "וְמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ". אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן", פְּחֹת שֶׁפְּחָתָתוּ מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי. מִכְּדֵי בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה הַאי מֵאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקֵיל

וְהַאי מַאָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שְׁקֶיל, מַאי בֵּינַיְיהוּ, שֶׁבַח נְבֵלָה אִכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי מֵאִיר סָבַר: שֶׁבַח נְבֵלָה דְּנָזֵק הָוֵי, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר חוֹלְקִין. וְהַיְנוּ דְּקִשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה: הַשְׁתָּא דְּאָמַרַת חַס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּמַזִּיק דְּשָׁקֵיל נַמֵּי מַשְׁבָּחָא, יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה, וְהַנְּבֵלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת. אָמַרַת: וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ מַזִּיק נִשְׂכָּר שֶׁזֶּה נִשְׂכָּר, וְאוֹמֵר: "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם" בְּעָלִים מְשַׁלְּמִים וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין, מַאי "וְאוֹמֵר": הָכִי קָאָמַר: וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ פְּסִידָא לַנְּזֵק, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ פְּסִידָא לַנְּזֵק כְּגוֹן שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְלָעִים וְהַנְּבֵלָה יָפָה שְׁלֹשִׁים זוּז, שָׁקֵיל נַמֵּי בְּשִׁבְחָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם" בְּעָלִים מְשַׁלְּמִים, וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין. אָמַר לוֹ רַב תַּחְלִיפָא לְרָבָא: אִם כֵּן מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה תַּם מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ. אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, פַּחַת שֶׁפְּחָתַתּוּ מִיתָה מֵחֲצָיָן, בְּחַי. מְנָא לֵיהּ, מִוּגָּם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן. וְהָא אַפְקֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה לְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַמֵּת וַחֲצִי הַחַי וְכוּ'. אִם כֵּן לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְאֶת הַמֵּת, מַאי וְגַם, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

וּתְהֵא שֵׁן וְרֶגֶל חַיֶּבֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מִקֶּל וָחֹמֶר, וּמַה קֶּרֶן שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיֶּבֶת בַּחֲצִי נֶזֶק, שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיֶּבֶת בַּחֲצִי נֶזֶק. אָמַר קְרָא וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר, וְלֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. מִידֵּי כְּלֵי נְזָקָא קָאָמְרִינַן, פֶּלְגָא נְזָקָא קָאָמְרִינַן, אֲמַר קְרָא וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ, כַּסְפּוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא כַּסְפּוֹ שֶׁל אַחֵר. וְלֹא תְּהֵא קֶרֶן חַיֶּבֶת כְּלָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מִקֶּל וָחֹמֶר, וּמַה שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר, קֶרֶן שֶׁבִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר. אָמַר קְרָא וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן, אֵין חֲצִי נֶזֶק חָלוּק לֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד.

וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ, תָּנוּ רַבָּנָן, תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק, מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מְטַפְּלִין בַּנְּבֵלָה. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר קְרָא, (ויקרא כד, כא) "מַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה", אַל תִּקְרֵי 'יְשַׁלְּמֶנָּה' אֶלָּא 'יַשְׁלִימֶנָּה'. רַב כַּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא, "אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם", [עַד טְרֵפָה יְשַׁלֵּם] טְרֵפָה עַצְמָהּ [לֹא] יְשַׁלֵּם. חִזְקִיָּה אָמַר, מֵהָכָא, וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ. לַנְּזָק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּזִּיק, אָמַרְתָּ, לֹא כֵּן הָיָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ נְבֵלָה דְּמַזִּיק הִיא, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְלִשְׁתּוֹק, וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ לַנְּזָק. וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב קְרָא "מַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה", מְשׁוּם דְּלָא שְׁכִיחָא, אֲבָל טְרֵפָה דִּשְׁכִיחָא אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן טְרֵפָה, דְּמְמֵילָא, אֲבָל מַכֵּה בְּהֵמָה דְּבְיָדַיִם אֵימָא לָא וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הַנֵּי תַּרְתֵּי, הָא מְשׁוּם דְּלָא שְׁכִיחָא וְהָא מְשׁוּם דְּמְמֵילָא, אֲבָל הַמֵּת יִהְיֶה לוֹ דִּשְׁכִיחָא וּבְיָדַיִם אֵימָא

לָא, וְאִי אַשְׁמוּעִינָן וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ, מְשׁוּם דְּמָמוֹנָא קָא מַזִּיק, אֲבָל הֶנֵּךְ דִּבְגוּפָא קָא מַזִּיק אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אֲמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לְרַבָּה, טַעְמָא דְּכְתַב רַחְמָנָא וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ, הָא לָאו הָכִי הָוָא אֲמִינָא דְּמַזִּיק הָוְיָא, הָשְׁתָּא אִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ יָהִיב לֵיהּ, דַּאֲמַר מַר, (לעיל פסוק לד) "יָשִׁיב", לְרַבּוֹת שְׁוֶה כֶּסֶף, דִּידֵיהּ מִבַּעְיָא לָא צְרִיכָא אֶלָּא לְפַחַת נְבֵלָה.

רמז שמב

(שמות כא לז) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה אַף הַטּוֹבֵחַ וְהַמּוֹכֵר הָיוּ בַּכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, ו) "אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב", וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ, לְהַחְמִיר עָלָיו שֶׁיְּשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, לְכָךְ נֶאֱמְרָה הַפָּרָשָׁה. כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה, לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּטְבָחוֹ, אֵין לִי אֶלָּא טוֹבֵחַ, מוֹכֵר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר [או] (וּ)מְכָרוֹ. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם הַטּוֹבֵחַ חַיָּב, מוֹכֵר לֹא יְהֵא חַיָּב. אִם אָמַרְתָּ כֵּן, עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר [או] (וּ)מְכָרוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין.

דָּבָר אַחֵר, הִקִּישׁ טוֹבֵחַ לְמוֹכֵר וּמוֹכֵר לְטוֹבֵחַ, מַה מְּכִירָה חוּץ לִרְשׁוּתוֹ אַף טְבִיחָה חוּץ לִרְשׁוּתוֹ, מַה מְּכִירָה מֻתֶּרֶת בָּאֲכִילָה אַף טְבִיחָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה, מַה מְּכִירָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה אַף טְבִיחָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, מַה טְּבִיחָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזֹר אַף מְכִירָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזֹר, מַה טְּבִיחָה כֻּלָּהּ אַף מְכִירָה כֻּלָּהּ.

דָּבָר אַחֵר, כִּי יִגְנֹב אִישׁ, אַף הַמְקֻדָּשִׁין הָיוּ בַּכְּלָל, שֶׁאִם גְּנָבָן וּשְׁחָטָן בַּחוּץ מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָן מִכְּלָלָן לְהַחֲמִיר עֲלֵיהֶן לְזוֹקְקָן לְהִכָּרֵת. יָכוֹל שֶׁיְּהוּ חַיָּבִין בְּתַשְׁלוּמִין, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם חַיָּב עַל כָּרֵת חָמוּר, לֹא יְהוּ חַיָּבִין בְּתַשְׁלוּמִין הַקַּלִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'", מִכְּלַל כָּרֵת יָצְאוּ וְלֹא מִכְּלַל תַּשְׁלוּמִין. חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וְהוּא. אַרְבַּע צֹאן שְׁלֹשָׁה וְהוּא. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מְלָאכָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. שׁוֹר, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְלָאכָה יְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה, וְשֶׂה, שֶׁאֵין לוֹ מְלָאכָה, יְשַׁלֵּם אַרְבַּע. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת, שׁוֹר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו יְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה, שֶׂה, לְפִי שֶׁטּוֹעֲנוֹ, יְשַׁלֵּם אַרְבַּע. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, תַּחַת הַשּׁוֹר, תַּחַת הַשֶּׂה, לְהוֹצִיא אֶת הַחַיָּה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, הוֹאִיל וּבְהֵמָה בְּתַשְׁלוּמִין וְחַיָּה בְּתַשְׁלוּמִין, אִם לָמַדְתָּ עַל בְּהֵמָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אַף הַחַיָּה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְהֵמָה שֶׁהִיא קְרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ יְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, תֹּאמַר בְּחַיָּה, שֶׁאֵין קְרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ לֹא יְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. הֲרֵי בַּעֲלַת מוּם תּוֹכִיחַ, שֶׁאֵין קְרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הִיא תּוֹכִיחַ עַל הַחַיָּה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ קְרֵבָה

עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ יְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבַעֲלַת מוּם, שֶׁמִּינָהּ קָרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ יְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמִין אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, תֹּאמַר בְּחַיָּה, שֶׁאֵין מִינָהּ קָרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לְפִיכָךְ לֹא יְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר, תַּחַת הַשּׁוֹר, תַּחַת הַשֶּׂה, לְהוֹצִיא אֶת הַחַיָּה.

מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּשׁוֹר וְשֶׂה בִּלְבָד. וְאַמַּאי, נֵילִיף שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת, מַה לְּהַלָּן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף כָּאן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אֱמַר קְרָא, שׁוֹר אוֹ שֶׂה, שְׁנֵי פְּעָמִים, שׁוֹר וְשֶׂה אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. אָמְרֵי הֵי מְיַתֵּר, אִילֵּימָא שׁוֹר וְשֶׂה דְּסֵיפָא, דְּנִיכְתּוּב רַחֲמָנָא כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֹאן יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי הֲוָה אֲמִינָא בָּעֵי שְׁלוּמֵי תִּשְׁעָה לְכָל חַד וְחַד. וְכִי תֵּימָא תַּחְתָּיו אַיְיתּוּרֵי מְיַיתַר. מִבַּעְיָא לֵיהּ לְדָרְשָׁא אַחְרִינָא, דְּתַנְיָא, יָכוֹל גָּנַב שׁוֹר שֶׂוֶה מָנֶה יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו חֲמִשָּׁה גְּנִידִים, תַּלְמוּד לוֹמַר תַּחְתָּיו, כְּתַחְתָּיו. אֶלָּא שׁוֹר וְשֶׂה דְּרֵישָׁא מַיְיתַר, דְּנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא כִּי יִגְנֹב אִישׁ וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה. אִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָכִי, הֲוָה אֲמִינָא עַד דְּגָנִיב לְהוּ לִתְרֵי וְטָבַח חַד וּמְזַבֵּן חַד אוֹ מְכָרוֹ כְּתִיב, לְחוּדֵיהּ מַשְׁמַע. וְאֵימָא עַד דְּגָנִיב לְהוּ לִתְרֵי וְטָבַח חַד וּמְשַׁיֵּר חַד, אוֹ מְזַבֵּן חַד וּמְשַׁיֵּר חַד. אֶלָּא שׁוֹר דְּסֵיפָא וְשֶׂה דְּרֵישָׁא מַיְיתַר, דְּנִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחְתָּיו וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה, שׁוֹר דְּסֵיפָא וְשֶׂה דְּרֵישָׁא לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ שׁוֹר וְשֶׂה אִין, מִידֵּי אַחְרִינָא לָא. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּרֵשׁ בַּחֲטָא. רָבָא אָמַר. מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנָה בַּחֲטָא. וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, מַה טִּבְיָחָה שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת אַף מְכִירָה שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת, פֵּרַט לְשֶׁהִקְנָה לוֹ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. תַּנְיָא, גָּנַב וְטָבַח בַּשַּׁבָּת, גָּנַב וְטָבַח לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, גָּנַב וְטָבַח שׁוֹר הַנִּסְקָל, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין, וּמוּקִי לָהּ בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר. וְכִי זֶה חוֹטֵא וְזֶה מִתְחַיֵּב. שְׁאנִי הָכָא דַּאֲמַר קְרָא וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, מַה מְּכִירָה עַל יְדֵי אַחֵר אַף טִבְיָחָה עַל יְדֵי אַחֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. תְּנָא, אוֹ, לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ. דְּבֵי חִזְקִיָּה תְּנָא, תַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ. מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִלּוּ עָבִיד הוּא לֹא מִיחַיַּב וְעָבִיד שְׁלִיחַ מִיחַיַּב, הָתָם לָאו מִשּׁוּם דְּלָא מִיחַיַּב הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָם לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִנַּיהּ. אִי בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר, מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן דְּפָטְרֵי. מָאן חֲכָמִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. בָּעָא מִנֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן, גָּנַב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וּטְבָחוֹ וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן, מַהוּ, חֲמִשָּׁה בָקָר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר, אוֹ דִּלְמָא חֲמִשָּׁה בָקָר וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ, חֲמִשָּׁה בָקָר אָמַר רַחֲמָנָא וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר,

וְהַאי דְּלָא אָמְרֵי לָךְ בְּאוֹרְתָא, דְּלָא אָכְלֵי בְּשָׂרָא דְתוֹרָא. תָּנוּ רַבָּנָן, מְכָרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ, חוּץ מֵרַגְלָהּ, חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי אוֹמֵר, דָּבָר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מְכָרָהּ חוּץ מִקַּרְנָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מְכָרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ חוּץ מֵרַגְלָהּ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. חוּץ מִקַּרְנָהּ חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, מְשַׁלֵּם. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי, תַּנָּא קָמָא סָבַר, וּטְבָחוֹ, כֻּלּוֹ בָּעֵינָן, וּמְכָרוֹ, כֻּלּוֹ בָּעֵינָן. וְרַבִּי סָבַר, וּטְבָחוֹ, מִידֵי דַּהֲוֵי בִּטְבִיחָה, לַאֲפוּקֵי מַאי דְּלָא הֲוֵי בִּטְבִיחָה. וּמְכָרוֹ, דּוּמְיָא דִּטְבָחוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר, קַרְנָהּ, דְּלָאו לְמֵיגַז קָיְמָא, הֲוֵי שִׁיּוּר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, גִּיזָּה דְּלְמֵיגַז קָאֵי, לָא הֲוֵי שִׁיּוּר, וּמְשַׁלֵּם. וּתְרֵי תַּנָּאֵי אֲלִבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל מְלָאכָה וְכוּ'. מְעִילָה, וּטְבִיחָה וּמְכִירָה, שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. מְעִילָה, דְּיָלְפֵי חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה, מַה תְּרוּמָה מַשְׁוֵי שְׁלִיחַ אַף מְעִילָה מַשְׁוֵי שְׁלִיחַ. דִּתְנַן, שְׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, בַּעַל הַבַּיִת מָעַל. טְבִיחָה וּמְכִירָה, דִּכְתִיב וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, מַה מְּכִירָה עַל יְדֵי אַחֵר אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר.

(שמות כב א) אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וֻהָּ סָפֹק בָּא לִגְנֹב סָפֵק שֶׁבָּא לַהֲרֹג. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא סָפֵק בָּא לִגְנֹב סָפֵק שֶׁאֵינוֹ בָּא לִגְנֹב, אֲמַרְתָּ, אִם כְּשֶׁיִּגְנֹב וַדַּאי וְהָרְגוֹ, הֲרֵי וֻהָּ חַיָּב, קַל וָחֹמֶר סָפֵק שֶׁהוּא בָּא לִגְנֹב סָפֵק שֶׁאֵינוֹ בָּא לִגְנֹב. מִכָּאן אַתָּה דָן עַל פִּקּוּחַ (נחש) [נֶפֶשׁ] [שֶׁסָּפֵקוֹ דּוֹחֶה שַׁבָּת], שֶׁשְּׁפִיכוּת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְסַלֶּקֶת אֶת הַשְּׁכִינָה הִיא דּוֹחָה אֶת הַסָּפֵק, קַל וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁדּוֹחֶה אֶת (הַסָּפֵק) [הַשַּׁבָּת]. הָא אֵין לְךָ לוֹמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא בְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן, סָפֵק שֶׁהוּא בָּא לִגְנֹב סָפֵק שֶׁבָּא לַהֲרֹג. (כָּתוּב בְּרֶמֶז וּבְרֶמֶז של"ב). אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב. הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּמַחְתֶּרֶת, חֲזָקָה אֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ, וְהַאי מֵימָר אָמַר אִי אָזֵילְנָא קַאֵי לְאַפּאֵי וְלָא שָׁבֵיק לִי וְאִי קָאֵי לְאַפּאֵי קְטִילְנָא לֵיהּ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ. אָמַר רַב, בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת וְנָטַל כֵּלִים וְיָצָא, פָּטוּר, מַאי טַעְמָא, בְּדָמֵי קָנְנָהוּ. אָמַר רַבָּה, מִסְתַּבְּרָא מִלְּתָא דְּרַב כְּשֶׁשָּׁבַר, דְּלֵיתְנְהוּ, אֲבָל נָטַל, לָא. וְהָאֱלֹהִים, אָמַר רַב אַפְלוּ נָטַל, דְּהָא אִם יֵשׁ לוֹ דָּמִים וְנָאֱנָסוּ חַיָּב, אַלְמָא בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְמִי, הָכָא נַמִּי בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְמִי. וְלָא הִיא, כִּי אוּקְמִינְהוּ רַחֲמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ, לְעִנְיַן אוֹנְסִין, אֲבָל לְעִנְיַן מִקְנֵי, בִּרְשׁוּתָא דְּמָרְיֵיהוּ קָיְימִי, מִידֵי דַּהֲוָה אֲשׁוֹאֵל. תָּנוּ רַבָּנָן, וְהֻכָּה וָמֵת, 'הֻכָּה' בְּכָל אָדָם. וָמֵת, בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהָמִיתוֹ. בִּשְׁלָמָא, וְהֻכָּה בְּכָל אָדָם אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, בַּעַל הַבַּיִת דְּקִים לֵיהּ דְּאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ אֲבָל אַחֵר לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן רוֹדֵף הוּא

וַאֲפִלּוּ אַחֵר. אֶלָּא וָמֵת, בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, לָמָּה לִי, מִדִּינָא נָפְקָא, דְּתַנְיָא, (במדבר לה, טז) "מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ", אֵין לִי אֶלָּא סַיִף וְכוּ'. שָׁאנִי הָתָם, דִּכְתִיב "מוֹת יוּמָת". וְנִגְמוֹר מִינָּהּ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל הַדָּם שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. תָּנוּ רַבָּנָן, מַחְתֶּרֶת, אֵין לִי אֶלָּא מַחְתֶּרֶת, גַּגּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפִּיפוֹ, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מַחְתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁרוֹב גַּנָּבִים מְצוּיִין בַּמַּחְתֶּרֶת. תַּנְיָא אִידָךְ, מַחְתֶּרֶת, אֵין לִי אֶלָּא מַחְתֶּרֶת. גַּגּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפִּיפוֹ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, יִמָּצֵא הַגַּנָּב, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מַחְתֶּרֶת, מַחְתֶּרֶת מְיֻחֶדֶת זוֹ הִיא הַתְּרָאתוֹ. אָמַר רַב הוּנָא, קָטָן הָרוֹדֵף נִתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. קָסָבַר אֵין צָרִיךְ הַתְרָאָה, לָא שְׁנָא גָּדוֹל לָא שְׁנָא קָטָן. [אַיתִיבֵיהּ וְכוּ']. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כְּתַנָּא דְּמַחְתֶּרֶת, דְּאָמַר מַחְתֶּרֶת מְיֻחֶדֶת זוֹ הִיא הַתְּרָאתוֹ. (שמות כב ב) תָּנוּ רַבָּנָן, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ, וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו בִּלְבַד זָרְחָה, אֶלָּא, אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, אַל תַּהַרְגֵהוּ, וְאִם לָאו, הָרְגֵהוּ. תַּנְיָא אִידָךְ, אֵין לוֹ דָּמִים, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ, וְכִי הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו בִּלְבַד זָרְחָה, אֶלָּא אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֵין לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, הָרְגֵהוּ, וְאִם לָאו, אַל תַּהַרְגֵהוּ. קָשְׁיָא סְתָמָא אַסְתָּמָא. לָא קָשְׁיָא, הָא בְּבֵן עַל הָאָב, כָּאן בְּאָב עַל הַבֵּן. אָמַר רַב, כָּל דְּאָתֵי עֲלַי בְּמַחְתְּרְתָא קְטִילְנָא לֵיהּ, לְבַר מֵרַב [חֲנִינָא] בַּר שֵׁילָא, דְּקִים לִי בְּגַוּיהּ דְּמִרְחֵם עֲלַי כְּאָב עַל הַבֵּן. תָּנוּ רַבָּנָן, דָּמִים לוֹ בֵּין בְּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת. אֵין לוֹ דָּמִים. בֵּין בְּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת בִּשְׁלָמָא אֵין לוֹ דָּמִים בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא מִידֵי דַּהֲוָה אֲהֲרוּגֵי בֵּית דִּין, דְּבַשַּׁבָּת לָא קָטְלִינָן, קָא מַשְׁמַע לַן דְּקָטְלִינָן. אֶלָּא דָּמִים לוֹ בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, הָשַׁתָּא בְּחֹל לָא קָטְלִינָן לֵיהּ, בְּשַׁבָּת מִבַּעְיָא. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְפַקֵּחַ עָלָיו אֶת הַגָּל.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ, אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְחַלֵּק בֵּין יוֹם לְלַיְלָה, לוֹמַר לְךָ שֶׁאִם הֶרְגוֹ בַּיּוֹם יְהֵא חַיָּב, וְאִם הֶרְגוֹ בַּלַּיְלָה יְהֵא פָּטוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלַנַּעֲרָ(ה) לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר" וְגוֹ', וְכִי מַה לָּמַדְנוּ לְרוֹצֵחַ מֵעַתָּה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמֵד, מַה לְּהַלָּן לֹא חִלֵּק בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה, אַף כָּאן לֹא נְחַלֵּק בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה. וּמַה כָּאן אִם קִדְּמוֹ וַהֲרָגוֹ פָּטוּר, אַף לְהַלָּן אִם קִדְּמָתוּ וַהֲרָגָתוּ פָּטוּר. מַה לְּהַלָּן הָיוּ לָהּ מוֹשִׁיעִין הֵימֶנּוּ וַהֲרָגָתוּ חַיָּבֶת, אַף כָּאן הָיוּ לוֹ מוֹשִׁיעִים הֵימֶנּוּ וַהֲרָגוֹ, חַיָּב. דָּמִים לוֹ שֶׁלֹּם יְשֻׁלַּם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הֲרֵי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וּשְׁבָרָן כְּשֶׁהוּא חוֹתֵר, חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בְּיָדוֹעַ שֶׁבְּשָׁלוֹם הֵימֶנּוּ וַהֲרָגוֹ, הֲרֵי זֶה חַיָּב, לְכָךְ נֶאֱמַר דָּמִים לוֹ שֶׁלֹּם יְשֻׁלַּם. וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא, ב) "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד", מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹבֵד שֵׁשׁ וְיוֹצֵא בַּשְּׁבִיעִית. וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גָּנַב פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁשָּׁוֶה, אֵינוֹ נִמְכָּר יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁשָּׁוֶה, רְשׁוּת בְּיַד

בַּעַל הַגְּנֵבָה, אִם לִמְכֹּר, מוֹכֵר, וְאִם לָאו, כּוֹתֵב שְׁטָר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, גָּנַב פָּחוֹת מִמַּה שֶׁשָּׁוֶה אֵינוֹ נִמְכָּר יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁשָּׁוֶה, דִּין לְהִשְׁתַּכֵּר מֻחֲצָה וּלְהַפְסִיד מֻחֲצָה. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, דַּאֲמַר קְרָא וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ, וְלֹא בִּגְנֵבָתָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן יֵשׁ בָּעִבְרִיָּה מַה שֶּׁאֵין בָּעֶבֶד עִבְרִי, שֶׁהָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּסִימָנִין וּפוֹדִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְאֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית. מִכְּלַל דְּעֶבֶד עִבְרִי נִמְכָּר וְנִשְׁנָה, וְהָתַנְיָא, בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בִּכְפֵלוֹ, בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בִּזְמָמוֹ, בִּגְנֵבָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּמְכַּר פַּעַם אַחַת שׁוּב אֵי אַתָּה רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ, אֲמַר אַבַּיֵי לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּאָדָם אֶחָד כָּאן בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. תָּנוּ רַבָּנָן, הָיְתָה גְּנֵבָתוֹ אֶלֶף, וְשָׁוֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת, נִמְכָּר. גְּנָבוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וְשָׁוֶה אֶלֶף, אֵינוֹ נִמְכָּר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיָה גְּנֵבוֹ כְּנֶגֶד מִמְכָּרוֹ, נִמְכָּר, וְאִם לָאו, אֵינוֹ נִמְכָּר. דְּמַאי שְׁנָא גְּנֵבוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשָׁוֶה אֶלֶף דְּאֵינוֹ נִמְכָּר, וְנִמְכַּר כֻּלּוֹ אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חָצְיוֹ, הָכָא נַמִּי וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא בַּחֲצִי גְּנֵבָתוֹ. וּפוֹדִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ דְּאַב מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. עֶבֶד עִבְרִי נַמִּי נִיכְפֵּינְהוּ לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה, הֲדַר אָזִיל וּמְזַבֵּן נַפְשֵׁיהּ. הָכִי נַמִּי הֲדַר וּמְזַבֵּין לָהּ, הָא קָתָנֵי, אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית.

רמז שמג

עֲדִים זוֹמְמִין אֵין נִמְכָּרִין בְּעֶבֶד עִבְרִי. מַאי טַעְמָא, אֲמַר רָבָא, בִּגְנֵבָתוֹ, וְלֹא בִּזְמָמוֹ. (שמות כב ג) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ, אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ, גַּבּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפִּיפוֹ, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ, מִכָּל מָקוֹם. וְתַנְיָא נַמִּי, (דברים כד, א) "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ", אֵין לִי אֶלָּא יָדָהּ, גַּבָּהּ חֲצֵרָהּ וְקַרְפִּיפָהּ, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "וְנָתַן בְּיָדָהּ", מִכָּל מָקוֹם. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גֵּט, מִשּׁוּם דְּבַעַל כָּרְחָהּ, אֲבָל גַּבָּהּ אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבָּהּ, מִשּׁוּם דִּקְנָסָא, אֲבָל גֵּט אֵימָא לָא, צְרִיכָא. חֲצֵרָהּ, מַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעֲלָהּ. בְּכוֹתֵב לָהּ וְעוֹדָהּ אֲרוּסָה, דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסִיהָ, כִּדְרַב הוּנָא, נַחֲלָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם מִמָּקוֹם אַחֵר אָדָם מַתְנֶה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה. רָבָא אָמַר, אַטּוּ יָדָהּ מִי לָא קָנְיָא לֵיהּ לַבַּעַל, אֶלָּא גַּטָּהּ וְיָדָהּ בָּאִין כְּאֶחָד, הָכִי נַמִּי גַּטָּהּ וַחֲצֵרָהּ בָּאִין כְּאַחַת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְדְּלָא, קְטַנָּה אֵין לָהּ חָצֵר, וְאֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יַנַּאי אָמַר, יֵשׁ לָהּ חָצֵר, וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. מַר סָבַר, חָצֵר מִשּׁוּם יָד אִיתְרַבַּאי, וְכִי הֵיכִי דְּאִית לָהּ יָד, חָצֵר נַמִּי אִית לָהּ. וּמַר סָבַר, חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבַּאי, וְכִי הֵיכִי דְּשִׁלִּיחוּת לֵית לָהּ, חָצֵר נַמִּי לֵית לָהּ. וּמִי אִיכָּא לְמַאן דַּאֲמַר חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבַּאי וְהָתַנְיָא, יָדוֹ, אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ וְכוּ', וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חָצֵר מִשּׁוּם שְׁלִיחוּת אִיתְרַבַּאי אִם כֵּן מָצִינוּ שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה וְקָיְמָא לָן אֵין שְׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה. אֲמַר רָבִינָא, הֵיכָא אַמְרִינַן

אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה, הֵיכָא דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא, אֲבָל חָצֵר, דְּלָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא, מִיחַיֵּב שׁוֹלְחֵהּ. רַב סַמָּא אָמַר, הֵיכָא אַמְרִינַן אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה, הֵיכָא דְּאִי בָּעֵי עָבִיד וְאִי בָּעֵי לָא עָבִיד, אֲבָל חָצֵר דִּבְעַל כָּרְחֵיהּ מוֹתִיב בָּהּ, מִיחַיֵּב שׁוֹלְחֵהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, כֹּהֵן דַּאֲמַר לֵיהּ לְיִשְׂרְאֵל צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה גְּרוּשָׁה. אִיבָּעֵית אֵימָא, אִישׁ דַּאֲמַר לָהּ לְאִשָּׁה אַקֵּיף לִי קָטָן. וּמִי אִיכָּא לְמַאן דַּאֲמַר חָצֵר לָאו מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבַּאי, וְהָתַנְיָא, אֵין לִי אֶלָּא יָדָהּ וְכוּ', לְעִנְיַן גֵּט כְּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּחָצֵר מִשּׁוּם יָדָהּ אִיתְרַבַּאי, כִּי פְּלִיגֵי לְעִנְיַן מְצִיאָה, מַר סָבַר יַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט וּמַר סָבַר לָא יַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, בְּקָטַנָּה כֻּלָּא עַלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּיַלְפִינַן מְצִיאָה מִגֵּט. וְהָכָא בְּקָטָן קָא מִפְלְגֵי, מַר סָבַר, יַלְפִינַן קָטָן מִקְּטַנָּה, וּמַר סָבַר, לָא יַלְפִינַן קָטָן מִקְּטַנָּה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַר אָמַר חָדָא, וּמַר אָמַר חָדָא, וְלֹא פְּלִיגֵי.

שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם, תַּנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם שֶׁלֹּא בִּשְׁבֻעָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבֻעָה, אֲמַרְתְּ לֹא כָּךְ הָיָה, דְּלֹא נִכְתּוּב רַחֲמָנָא שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם בְּגַנָּב, וְתֵיתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דִּבְהֶתֵּרָא אָתָא לְיַדֵּיהּ, אָמַר קְרָא לְשַׁלֵּם תְּרֵי, גַּנָּב עַצְמוֹ דִּבְאִסּוּרָא אָתָא לְיַדֵּיהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אֶלָּא שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבֻעָה. שְׁאָלוּ תַּלְמִידָיו [אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי], מִפְּנֵי מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בְּגַנָּב יוֹתֵר מִבְּגַנָּב יוֹתֵר מִבְּגַנָּזָן, אָמַר לָהֶם, זֶה הַשָּׁוֶה כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ, וְזֶה לֹא הַשָּׁוֶה כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ, כְּבָיְכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַעְלָה כְּאִלּוּ אֵינָהּ רוֹאָה וְאָזֶן שֶׁל מַעְלָה כְּאִלּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כט, טו) "הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּר עֵצָה" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה. אֶחָד זִמֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִמֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד לֹא זִמֵּן לֹא בְּנֵי הָעִיר וְלֹא בְּנֵי הַמֶּלֶךְ. אֵיזֶהוּ עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה, זֶה שֶׁזִּמֵּן בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִמֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ.

אִם הִמְצֵא תִמְצֵא בְיָדוֹ, אֵין מְצִיאָה אֶלָּא בְּעֵדִים. בְּיָדוֹ, אֵין בְּיָדוֹ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא רְשׁוּתוֹ. . מִשּׁוּר (וְ)עַד חֲמוֹר, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר חַיִּים, אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הַחַיָּה. חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם, וְלֹא מֵתִים. שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שִׁבְעָה גַּנָּבִים הֵם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּגַּנָּבִים גּוֹנֵב דַּעַת בְּנֵי אָדָם. הַמְסָרֵב בַּחֲבֵרוֹ לְאָרְחוֹ וְאֵין בְּלִבּוֹ לְקָרְאָהוּ. וְהַמַּרְבֶּה לוֹ בְּתִקְרֹבֶת וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל. וְהַפּוֹתֵחַ חָבִית. וְהַמְעַוֵּל בְּמִדּוֹת. וְהַמְשַׁקֵּר בְּמִשְׁקָלוֹת. וְהַמְעָרֵב אֶת הַגִּירָה בְּתִלְתָּן, וְאֶת הַחוֹל בְּפוֹל, וְאֶת הַחֹמֶץ בְּשֶׁמֶן. מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ, הַשָּׁמֶן אֵינוֹ מְקַבֵּל מַעַל, לְפִיכָךְ מוֹשְׁחִין בּוֹ מְלָכִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא מַעֲלִין עָלָיו שֶׁאִם הָיָה יָכוֹל לְגַנֵּב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה גּוֹנְבָהּ. וְכֵן מָצִינוּ בְּאַבְשָׁלוֹם שֶׁגָּנַב שֶׁלֹּשׁ גְּנֵבוֹת, לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין וְלֵב אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב" וְכוּ'. וְכִי מִי גָּדוֹל, הַגּוֹנֵב אוֹ הַגְּנוּבָ, הֱוֵי אוֹמֵר הַגְּנוּבָ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִגְנָב, וּמַחֲרִישׁ. וְכֵן מָצִינוּ, שֶׁבִּשָּׁעָה שֶׁעָמְדוּ

לְפָנַי הַר סִינַי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בִּקְשׁוּ לְגַנֵּב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה כִּבְיָכוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ז) "כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וְנִגְנַב לֵב בֵּית דִּין בְּיָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם". וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵין הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (תהלים עח, לו לז) "וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ", אַף עַל פִּי כֵן (שם, לח) "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן", וְאָמַר "כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל חֶרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֵב רָע". גָּנַב אִסּוּרֵי הֲנָאָה, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. כְּסוּת וּפְרוֹת וְכֵלִים (בְּהֵמָה) חַיָּה וָעוֹף, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי (אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה) [כֶּפֶל]. עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. פֶּטֶר חֲמוֹר מְשַׁלֵּם כֶּפֶל, אַף עַל גַּב שֶׁהוּא אָסוּר עַכְשָׁיו, יֵשׁ לוֹ הֶתֵּר לְאַחַר זְמָן. תַּחַת הַשּׁוֹר יְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה, תַּחַת הַשֶּׂה יְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, לז) "חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר" וְגוֹ'. לְמַעְלָה מֵהֶן גּוֹנֵב נֶפֶשׁ בְּנֵי אָדָם, שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹצֵא מִבֵּית חֲבֵרוֹ טָעוּן כֵּלִים. מְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ, טֹל חֶלְקְךָ וְאַל תַּגִּיד לְאָדָם. לְאַחַר זְמַן בָּא בַּעַל הַגְּנֵבָה וְאָמַר לוֹ, מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עָלֶיךָ אִם רָאִיתָ לְפָלוֹנִי יוֹצֵא מִתּוֹךְ בֵּיתִי טָעוּן כֵּלִים, וְאָמַר לוֹ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה מְדַבֵּר, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. עָלָיו הוּא אוֹמֵר (משלי כט, כד) "חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ" וְגוֹ'. אֲבָל הַמִּתְגַּנֵּב מֵאַחַר חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ וְשָׁנָה דִּבְרֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִקְרָא גַּנָּב, הֲרֵי זֶה זוֹכֶה לְעַצְמוֹ. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב" וְגוֹ', לְסוֹף נִמְצָא מִתְמַנֶּה עַל הַצִּבּוּר (שם, לא) וְ"שִׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם", שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן" וְאֵין "שִׁבְעָתַיִם" אֶלָּא דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ז) "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת" וְגוֹ'.

רמז שמד

(שמות כב ד) כִּי יַבְעֶר אִישׁ, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר, יֵשׁ לִי בְּדִין, הוֹאִיל וְהַבּוֹר מָמוֹנוֹ וְהַבְּעֵרָה מָמוֹנוֹ, אִם לָמַדְתָּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל יְדֵי בּוֹרוֹ, לֹא יְהֵא חַיָּב עַל יְדֵי הַבְּעֵרָה. אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי יַבְעֶר אִישׁ, אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַשֵּׁן מוּעָד לֶאֱכֹל הָרְאוּי לוֹ, וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיָּצָא הַמַּזִּיק מֵרְשׁוּתוֹ וְהִזִּיק, שֶׁשָּׁמִין נְזָקִין בְּעִידִית וְקַל וְחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ.

דָּבָר אַחֵר, כִּי יַבְעֶר וְגוֹ', לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם, מַה כֶּרֶם יֵשׁ בּוֹ פֵּרוֹת אַף שָׂדֶה יֵשׁ בָּהּ פֵּרוֹת. וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה, מִכָּאן אָמְרוּ, אִם מָסַר צֹאנוֹ לְעַבְּדוֹ אוֹ לְשֻׁלּוּחוֹ, פָּטוּר. לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, חַיָּב. וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, וַהֲרֵי הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְיָצְאָה בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהִזִּיקָה, קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר בִּשְׂדֵה אַחֵר. מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ, שֶׁל

מַזִּיק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁשָּׁמִין נְזָקִין בְּעִידִית, קַל וָחֹמֶר בְּהֶקְדֵּשׁ.

תַּנְיָא וְשִׁלַּח, זֶה הָרֶגֶל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה לב, כ) "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר". וּבְעֵר, זֶה הַשֵּׁן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ". טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל", הָא לָאו הָכִי בְּמַאי מוּקְמַת לָהּ, אִי קֶרֶן, כְּתִיבָא, אִי שֵׁן, כְּתִיבָא, אַצְטְרִיךְ. סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אִידֵי וְאִידֵי אֶשֵׁן וְהָא דִּמְיכָלְיָא קָרְנָא וְהָא דְּלָא מִכָּלְיָא קָרְנָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהַשְׁתָּא דְּאוּקְימְנָא אֲרֶגֶל, שֵׁן דְּלָא מִיכָלְיָא קָרְנָא מְנָא לָן, דּוּמְיָא דְּרֶגֶל, מָה רֶגֶל לֹא שְׁנָא מִיכָלְיָא קָרְנָא לֹא שְׁנָא לֹא מִיכָלְיָא קָרְנָא, אַף שֵׁן נַמִּי לֹא שְׁנָא מִיכָלְיָא קָרְנָא לֹא שְׁנָא לֹא מִיכָלְיָא קָרְנָא. אֲמַר מַר, וּבְעֵר, זֶה הַשֵּׁן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל", טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ", הָא לָאו הָכִי בְּמַאי מוּקְמַת לָהּ, אִי קֶרֶן, כְּתִיבָא, אִי רֶגֶל, כְּתִיבָא, מַהוּ דְּתֵימָא, אִידֵי וְאִידֵי אֲרֶגֶל, הָא דְּשִׁלְּחָהּ שְׁלוּחֵי וְהָא דְּאָזְלָא מִמֵּילָא, קָא מַשְׁמַע לָן. הָשְׁתָּא דְּאוּקְימְנָא אֲשֵׁן, רֶגֶל דְּאָזְלָא מִמֵּילָא מְנָא לָן, דּוּמְיָא דְּשֵׁן, מָה שֵׁן לֹא שְׁנָא שְׁלָחָהּ שְׁלוּחֵי וְלֹא שְׁנָא אָזְלָא מִמֵּילָא, אַף רֶגֶל לֹא שְׁנָא שְׁלָחָהּ שְׁלוּחֵי לֹא שְׁנָא אָזְלָא מִמֵּילָא, וְלִכְתּוּב רַחֲמָנָא וְשִׁלַּח, וְלָא בָּעֵי וּבְעֵר, דְּמַשְׁמַע רֶגֶל, וּמַשְׁמַע שֵׁן דִּכְתִיב (דברים לב, כד) "וְשֶׁן בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם", אִי לָאו קְרָא יְתֵרָא הָוֶה אֲמִינָא אוֹ רֶגֶל דְּהֶזֵּקָהּ מָצוּי אוֹ שֵׁן דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּקָהּ. מִכְּדֵי שְׁקוּלִין הֵן וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶן, וְ[דְ]הֵי מִנַּיְיהוּ מַפְקַת, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּשָׁלְחָהּ שְׁלוּחֵי אֲבָל אָזְלָא מִמֵּילָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְתוֹלְדָה דְּשֵׁן, מַהוּ, נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתָהּ, טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ, מַאי שְׁנָא שֵׁן, דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּקוֹ וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ, הָנֵי נַמִּי יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּקָן וּמְמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ, אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן, וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא אֲתוֹלְדָה דְּרֶגֶל. תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא, הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הֲלוּכָה, וּבִשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הֲלוּכָה, אוֹ בְּאַכְפָּהּ שֶׁעָלֶיהָ, אוֹ בְּשָׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ. אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְעָטָה תּוֹרָה בִּשְׁמִירָתָן (כְּתוּב בְּפָסוּק כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר).

רמז שמה

מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם, מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִגְבּוֹת לִנְזָקִין מִן הָעִידִית, קַל וָחֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֲכַל שְׁמֵנָה מְשַׁלֵּם שְׁמֵנָה, אֲכַל כְּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם שְׁמֵנָה, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה עִידִית דְּנִזָּק כְּזִבּוּרִית דְּמַזִּיק, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר בְּדָנְזָק שַׁיְימִינַן, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר בְּדָמַזִּיק שַׁיְימִינַן. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נֶאֱמַר שָׂדֶה לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר שָׂדֶה לְמַטָּה, מַה שָּׂדֶה הָאָמוּר לְמַעְלָה דְּנִזָּק, אַף שָׂדֶה הָאָמוּר לְמַטָּה דְּנִזָּק. וְרַבִּי עֲקִיבָא

סְבַר מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם, דְּהַאֵיךְ דְּקָא מְשַׁלֵּם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה וְאַהֲנֵי קְרָא, אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה כִּדְקָאָמְרִינַן, וְאַהֲנֵי קְרָא, כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ עִידִית וְזַבּוּרִית לַמַּזִּיק וְעִידִית לַנָּזָק, וְלֹא שַׁוְיָא זַבּוּרִית דְּמַזִּיק כְּעִידִית דְּנָזָק, דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ תָּא גְּבֵי מִזַּבּוּרִית אֶלָּא גְּבֵי מִמֵּיטַב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב וְכוּ'. מַאי קָל וָחֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ, אֵילֵימָא דְּנָגְחֵיהּ תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ, (שמות כא, לה) "שׁוֹר רֵעֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לְהוּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, דַּאֲמַר, שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט, פָּטוּר, שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, בֵּין תֹּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם.

רָמֵי לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, כְּתִיב מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם, מֵיטַב אִין, מִידֵי אַחְרִינָא לָא, וְהָתַנְיָא "יְשַׁלֵּם", לְרַבּוֹת שְׁוֵה כֶּסֶף, אֲפִלּוּ סֶבִין. כִּי אֲתוּ רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב, פֵּרְשׁוּהָ, כָּל מִלֵּי מֵיטַב הוּא, דְּאִי לֹא מְזַדְּבֵן בְּהָא מָתָא מְזַדְּבֵן בְּמָתָא אַחֲרִיתֵי, לְבַר מֵאַרְעָא דְּלֵיתִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב כִּי הֵיכִי דְּלִקְפֵּץ עָלָהּ זָבִינָא. הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִידִית וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזַבּוּרִית מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. נִזָּקִין דְּאוֹרַיְיתָא הוּא, מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם, אָמַר אַבַּיֵי, לָא צְרִיכָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דַּאֲמַר דְּאוֹרַיְיתָא בְּדָנָזָק שַׁיְימִינַן, קָא מַשְׁמַע לַן, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם בְּדָמַזִּיק שַׁיְימִינַן. רָבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם מַתְנִיתִין רַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲמַר דְּאוֹרַיְיתָא בְּדָמַזִּיק שַׁיְימִינַן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרִישׁ טַעְמָא דִּקְרָא, מַה טַּעַם הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִידִית, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִידִית, מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִין וְהַחַמְסָנִין, כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר, לָמָּה אֲנִי גּוֹזֵל, לָמָּה אֲנִי חוֹמֵס, לְמָחָר בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסַי וְנוֹטְלִין שָׂדֶה נָאָה שֶׁלִּי, וְסוֹמְכִין עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה מֵיטַב שְׁדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְרָאֶה אָדָם לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה נָאָה וְדִירָה נָאָה וְיֹאמַר אֶקְפֹּץ וְאֶלְוֶנּוּ כְּדֵי שֶׁאֶגְבֶּנּוּ בְּחוֹבִי. אֶלָּא מֵעַתָּה יְהֵא בְּזַבּוּרִית, אַתָּה נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ כְּתֻבַּת אִשָּׁה בְּזַבּוּרִית, שֶׁיּוֹתֵר מִשֶּׁאִישׁ רוֹצֶה לִישָּׂא, הָאִשָּׁה רוֹצָה לְהִנָּשֵׂא. וְכִי תֵּימָא, כִּי הֵיכִי דְּכִי מַפֵּיק לְהּ אִיהוּ תְּקִינוּ לְהּ רַבָּנַן כְּתֻבָּה מִנֵּיהּ, כִּי נָפְקָא אִיהִי נַמִּי (לִיתְקְנִי) [לִיתְקְנוּ] לֵיהּ רַבָּנַן כְּתֻבָּה מִינַּהּ, תָּא שְׁמַע, אִשָּׁה יוֹצְאָה לְרְצוֹנָהּ וְשֶׁלֹּא לְרְצוֹנָהּ, וְהָאִישׁ אֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא לְרְצוֹנוֹ, אֶפְשָׁר לְהּ דְּמַשְׁהֵי לְהּ בְּגַטָּא.

(שמות כב ה) כִּי תֵצֵא אֵשׁ, לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר, יֵשׁ לִי בְּדִין, הוֹאִיל וְחַיָּב עַל יְדֵי (קנוין) [קוֹצִים], לֹא יְהֵא חַיָּב עַל יְדֵי עַצְמוֹ. אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תֵצֵא אֵשׁ, אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹנֶס כְּרָצוֹן וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּמִתְכַּוֵּן וְאֶת הָאִשָּׁה כְּאִישׁ בְּכָל הַנִּזָּקִין שֶׁבַּתּוֹרָה. וּמָצָאתָ קוֹצִים, הָא, לֹא בָּאוּ קוֹצִים אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר, אִם יֵשׁ

קוֹצִים יֵשׁ שִׁעוּר, וְאִם אֵין קוֹצִים אֵין שִׁעוּר. מִכָּאן אָמְרוּ, עָבְרָה אֶת הַנָּהָר, וְאֶת הַדֶּרֶךְ, וְאֶת הַגֶּדֶר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֶשָׂרָה טְפָחִים, וְהִזִּיקָה, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. כֵּיצַד עוֹמְדִין עַל הַדָּבָר, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ עוֹמֵד בְּאֶמְצַע בֵּית כּוּר וּמַדְלִיק, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, כְּדֶרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חֲמִשִּׁים אַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה, הַכֹּל לְפִי הַדְּלֵקָה. מַעֲשֶׂה שֶׁעָבְרָה דְּלֵקָה אֶת הַיַּרְדֵּן וְהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרֻבָּה. אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁקִּפְצָה, אֲבָל אִם הָיְתָה מְצַפְצֶפֶת וּמְהַלֶּכֶת אֲפִלּוּ מִיל, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ, הַכֹּל בְּמַשְׁמָע, וְכֵן סְוָאר שֶׁל קָנִים וְשֶׁל קוֹרוֹת, וְכֵן נְדָבָךְ שֶׁל אֲבָנִים וְשֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהִתְקִינוּ לְסִיד. אוֹ הַקָּמָה, אַף הָאִילָן בְּמַשְׁמָע. אוֹ הַשָּׂדֶה, אֲפִלּוּ לְחֻכָּה אֶת הֶעָפָר. אוֹ אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים מֻטְמָנִין בְּגָדִישׁ וְהִדְלִיקָן, תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה, מַה שָּׂדֶה בְּגָלוּי אַף קָמָה בְּגָלוּי. שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ", "אִישׁ", אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, הַמַּבְעֵר, מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא הֶבְעֵר וְהַבְעֵרָה, שְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין שֶׁבַּתּוֹרָה, מְנַיִן, הֲרֵי אַתָּה דָן בִּנְיַן אָב מִבֵּין שְׁנֵיהֶן, לֹא הֲרֵי הַבְּעֵרָה כַּהֲרֵי הֶבְעֵר וְלֹא הֲרֵי הֶבְעֵר כַּהֲרֵי הַבְּעֵרָה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבְּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ וּכְשֶׁהִזִּיק חַיָּב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ. אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר בְּנִזְקִין, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, פָּטוּר. לַנִּזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק, חַיָּב. לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק, אֲפִלּוּ מְיֻחֶדֶת, כְּגוֹן חָצֵר שֶׁל שֻׁתָּפִין וְהַפָּנְדָּק, חַיָּב. לֹא לַנִּזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק, כְּגוֹן רְשׁוּת אַחֶרֶת, עַל הַשֵּׁן וְעַל רֶגֶל חַיָּב, וְעַל (הַשְׁאָר) [הַשּׁוֹר] מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק וְהַבְּקֵעָה וּרְשׁוּת הָרַבִּים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, עַל הָרֶגֶל פָּטוּר, וְעַל הַשּׁוֹר מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אִתְּמַר, אִשּׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, אִשּׁוֹ מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן, חִצָּיו מִכֹּחוֹ קָא אָזְלִי, הַאי לָאו מִכֹּחוֹ קָא אָזִיל. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מָמוֹנוֹ אִית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא, הַאי לֵית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא. אָמַר רָבָא, קְרָא וּמַתְנִיתִין מְסַיְּיעִי לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן. קְרָא, כִּי תֵצֵא, מֵעַצְמָהּ, שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר, שְׁמַע מִינָּהּ אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו. מַתְנִיתִין, פָּתַח הַכָּתוּב בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ וְסִיֵּם בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לוֹמַר לְךָ אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו. וּמַאן דְּאִית לֵיהּ מִשּׁוּם חִצָּיו, אִית לֵיהּ נַמִּי מִשּׁוּם מָמוֹנוֹ. וְאֵיכָּא בֵּנַיְיהוּ לְחַיְּבוֹ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים, אָמַר רָבָא, לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא קֹצִים, גָּדִישׁ, קָמָה, וְשָׂדֶה, צְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא קוֹצִים, הָוָה אָמִינָא קוֹצִים הוּא דְּחַיְּיבֵהּ רַחֲמָנָא מִשּׁוּם דְּשָׁכִיחַ אֵשׁ גַּבַּייְהוּ וּשְׁכִיחַ דְּפָשַׁע, אֲבָל גָּדִישׁ דְּלָא שָׁכִיחַ אֵשׁ גַּבַּייְהוּ וְלָא שָׁכִיחַ דְּפָשַׁע אֵימָא לָא לֵיחַיְּיב, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא גָּדִישׁ,

הֲוָה אָמִינָא מִשּׁוּם דְּהֶפְסֵד מְרֻבֶּה הוּא אֲבָל קוֹצִים דְּהֶפְסֵד מֻעָט הוּא אֵימָא לָא לֵיחֱייב. קָמָה דְּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, מַה קָמָה שֶׁבְּגָלוּי אַף כָּל שֶׁבְּגָלוּי, לְאַפּוּקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ דְּלָא. וְרַבִּי יְהוּדָה דְּמְחַיֵּב עַל נִזְקֵי טָמוּן בָּאֵשׁ, קָמָה לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קוֹמָה. וְרַבָּנָן, נַפְקָא לְהוּ מֵאוֹ הַקָּמָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי מִבַּעְיָא לֵיהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנָן נַפְקָא לְהוּ מֵאוֹ הַשָּׂדֶה. וְרַבִּי יְהוּדָה, אֵיידֵי דְּכְתַב אוֹ הַקָּמָה כְּתַב נַמֵּי אוֹ הַשָּׂדֶה. שָׂדֶה דְּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, לְאָתוּיֵי לְחֶכָה נִירוֹ וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו. וּלְכְתּוּב רַחֲמָנָא שָׂדֶה וְלָא בָּעֵי הֲנָךְ, אִי כְּתַב שָׂדֶה וְלָא כְּתַב הֲנָךְ, הֲוָה אָמִינָא מַה שָּׁבַשָּׂדֶה אִין שָׂדֶה גּוּפֵיהּ לָא, קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִלּוּ לְחֶכָה נִירוֹ וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו. אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן א"ר יוֹנָתָן, אֵין פֵּרְעָנוּת בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם, וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים, אֵימָתַי הָאֵשׁ יוֹצְאָה, בִּזְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים מְצוּיִים, וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ, וְאָכְלָה גָּדִישׁ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ, מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱכַל כְּבָר. יָתִיב רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי אֲקִילְעָא דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חָד אָמַר לֵיהּ לֵימָא לָן מַר מִלְּתָא דְּשָׁמַעְתָּא, וְחָד אָמַר לֵיהּ, לֵימָא לָן מַר מִלְּתָא דְּאַגַּדְתָּא. פְּתַח לְמֵימַר שָׁמַעְתָּא וְלָא שָׁבִיק לֵיהּ מַר. פְּתַח לְמֵימַר אַגַּדְתָּא וְלָא שָׁבִיק לֵיהּ מַר. אָמַר לְהוּ, אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת יַלְדָּה וְאַחַת זְקֵנָה. יַלְדָּה מְלַקֶּטֶת לוֹ לְבָנוֹת, וּזְקֵנָה מְלַקֶּטֶת לוֹ שְׁחוֹרוֹת, נִמְצָא קֵרֵחַ מִכָּאן וּמִכָּאן. אָמַר לְהוּ, אֵימָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשָׁוְיָא לְתַרְוַיְיכוּ, כִּי תֵצֵא אֵשׁ, מַעֲצָמָהּ. שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבָּעֵרָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי הִצַּתִּי אֵשׁ בְּצִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד, יא) "וַיְצַ[ת] אֵשׁ בְּצִיּוֹן", וַאֲנִי עָתִיד לִבְנוֹתָהּ בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ב, ט) "וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב (לָהּ) וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ". שְׁמַעְתָּא, פְּתַח הַכָּתוּב בְּנִזְקֵי מָמוֹנוֹ וְסִיֵּם בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ, לוֹמַר לְךָ אִשּׁוֹ מִשּׁוּם חִצָּיו .

רמז שמו

(לעיל פסוק ד) "וּבָעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר" וְגוֹ', יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְהִזִּיקָה מְשֻׁלָּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. כֵּיצַד, שָׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הִיא יָפָה. רַבִּי אוֹמֵר, אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִים מְשֻׁלָּם פֵּרוֹת גְּמוּרִים, אִם סָאָה, סָאָה, אִם סָאתַיִם, סָאתַיִם. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי, אֲמַר קְרָא "וּבָעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר", מְלַמֵּד שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שָׂדֶה אַחֶרֶת. הַאי מִבַּעְיָא לֵיהּ "בִּשְׂדֵה אַחֵר", לַאֲפוּקֵי בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ", אִי נַמֵּי "בִּשְׂדֵה שֶׁל אַחֵר", מַאי "בִּשְׂדֵה אַחֵר", מְלַמֵּד שֶׁשָּׁמִין עַל גַּב שָׂדֶה אַחֶרֶת. אֵימָא כֵּילּוֹ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, לַאֲפוּקֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מִנָּא לָן, אִם כֵּן לִכְתּוֹב גַּבֵּי תַּשְׁלוּמִין (שם) "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם [בִּשְׂדֵה אַחֵר"], לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי "וּבָעֵר", שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. הֵיכִי

שַׁיְימִינָן, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, סְאָה בְּשִׁשִּׁים סְאִין. חִזְקִיָּה אָמַר, קֶלַח בְּשִׁשִּׁים קְלָחִים. רַבִּי יַנַּאי אָמַר, תִּרְקָב בְּשִׁשִּׁים תִּרְקָבִים, וְאֵין שָׁמִין קַב בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחַ נְזָק, וְלֹא קַב בְּבֵית כּוֹר מִפְּנֵי שֶׁפּוֹגֵם נְזָק, אֶלָּא בְּשִׁשִּׁים.

(שמות כב ו-ז) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים, כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, כְּלָל, כֶּסֶף אוֹ כֵלִים, פְּרָט, וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ, כְּלָל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרַט מְפֹרָשׁ, דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהֵקִּישׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. הֶקְדֵּשׁ, אָמַר קְרָא, רֵעֵהוּ, וְלֹא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ.

אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת חֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דַּאֲמַר קְרָא כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וְאֵין נָתִינַת קָטָן כְּלוּם. הַטְעָנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף. אָמַר רַב, כְּפִירַת טְעָנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, טְעָנָה עַצְמָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף, דַּאֲפִלּוּ לָא כְּפַר אֶלָּא בִּפְרוּטָה וְלֹא הוֹדָה אֶלָּא בִּפְרוּטָה, חַיָּב. אָמַר רָבָא, דְּיוּקָא דְּמַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דְּרַב, וּקְרָאֵי כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. דְּיוּקָא דְּמַתְנִיתִין כְּדְרַב, דְּתָנַן, הַטְעָנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף, וְהַהוֹדָאָה שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִלּוּ כְּפִירַת טַעֲנַת פְּרוּטָה לֹא קָתָנִי. וּתְנַן נַמִּי (הָאוֹנָאָה) [הַהוֹדָאָה] בִּפְרוּטָה, וְאִלּוּ כְּפִירָה בִּפְרוּטָה לָא קָתָנִי. וּקְרָאֵי כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, דִּכְתִיב כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים, מַה כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כֶּסֶף שְׁנַיִם, מַה כֶּסֶף דָּבָר חָשׁוּב וְכוּ', וְקָאָמַר רַחֲמָנָא (להלן פסוק ח) כִּי הוּא זֶה. וְרַב אָמַר לְךָ, הַהוּא מִבַּעְיָא לְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטְעָנָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְךָ, כְּתִיב הוּא וּכְתִיב זֶה, דְּאִי כְּפַר בְּמִקְצָת וְהוֹדָה בְּמִקְצָת, חַיָּב. וְרַב, חַד לְהוֹדָאָה בְּמִקְצַת הַטְעָנָה, וְחַד לְהוֹדָאָה מִמִּין הַטְעָנָה. וּשְׁמוּאֵל, לָאו מִמֵּילָא שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ, דַּחֲסָרָה לַהּ טְעָנָה. אֶלָּא אָמַר לְךָ רַב, כֶּסֶף, כִּי אָתָא מֵעִיקָּרָא, לְכְפִירָה הוּא דְּאָתָא, דְּאִם כֵּן לְכְתוֹב רַחֲמָנָא כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֵּלִים לִשְׁמֹר, וַאֲנָא אָמִינָא, מַה כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כָּל שְׁנַיִם, כֶּסֶף דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִטְעָנָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִכְפִירָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְךָ, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא כֵּלִים וְלֹא כְּתַב כֶּסֶף, הֲוָה אָמִינָא מַה כֵּלִים שְׁנַיִם אַף כָּל שְׁנַיִם אֲבָל דָּבָר חָשׁוּב לֹא בָּעֵינָן, קָא מַשְׁמַע לָן. הַטְעָנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, לָא שָׁנוּ אֶלָּא בְּטַעֲנַת מַלְוֶה וְהוֹדָאַת הַלְוֶה. אֲבָל לְעֵדוּת עַד אֶחָד, אֲפִלּוּ לֹא טָעָנוֹ אֶלָּא בִּפְרוּטָה, חַיָּב. מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ" וְגוֹ', "לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת" הוּא דְּאֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה. וְתַנְיָא, כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנִים מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן, אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. הַגּוֹנֵב הֶקְדֵּשׁ מִבֵּית בְּעָלִים, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, חַיָּב. מַאי טַעְמָא, וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ.

כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּפְקִיד אֶצְלוֹ, וְיֹאמַר לוֹ, הֵא לְךָ, שְׁמֹר לִי זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ, [תֵּן] עֵינֶיךָ בּוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר. כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים, מַה כֶּסֶף שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּנוֹת, אַף כֵּלִים שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּנוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל טְעָנָה שֶׁאֵינָהּ בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִנְיָן, אֵינָהּ טְעָנָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כֶּסֶף, לְהָבִיא כֶּסֶף מַעֲשֵׂר. כֵּלִים, לְהָבִיא כֵּלִים. אֵין לִי אֶלָּא כֶּסֶף וְכֵלִים, שְׂאָר כָּל דָּבָר, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לִשְׁמֹר, לְהָבִיא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ שְׁמִירָה. וְגֶנֶב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִמְצָא בִּרְשׁוּתוֹ, אֲבָל אִם נִמְצָא בִּרְשׁוּתוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִשְׁבַע וִיהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר, (לעיל פסוק ג) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה, מִכָּל מָקוֹם. הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. וְגֶנֶב מִבֵּית הָאִישׁ, לְפִטֹר הַגּוֹנֵב מֵאַחַר הַגַּנָּב. אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם, הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהַגַּזְלָן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. מָה רָאֲתָה תּוֹרָה לְהַחְמִיר עַל הַגַּנָּב יוֹתֵר מִן הַגַּזְלָן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, הַגַּזְלָן הִשְׁוָוה אֶת הָעֶבֶד לְקוֹנוֹ וְכוּ'. (ו)אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, לָמָּה נֶאֱמַר, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְגוֹ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב פָּטוּר בַּעַל הַבַּיִת מִכָּל דָּבָר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאִם נִמְצָא הַגַּנָּב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם לֹא יֹאמַר לוֹ בַּעַל הַגְּנֵבָה בּוֹא וְהִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבְּךָ לְמָכְרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, שֶׁאִם נִמְצָא הַגַּנָּב, בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר מִכָּל דָּבָר. וְנִקְרָב בַּעַל הַבַּיִת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי, יִשָּׁאֵל בָּאוּרִים וְתֻמִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶן אֱלֹהִים, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא אֱלֹהִים, שֶׁהֵן מַרְשִׁיעִים. וְנִקְרָב בַּעַל הַבַּיִת, בִּשְׁבוּעָה. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁבוּעָה, אוֹ בִּשְׁבוּעָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן שְׁלִיחוּת יָד וְכוּ', מַה לְהַלָּן שְׁבוּעָה אַף כָּאן שְׁבוּעָה, מַה לְהַלָּן בְּיוֹ"ד ה"א אַף כָּאן בְּיוֹ"ד ה"א, מַה כָּאן בְּבֵית דִּין אַף לְהַלָּן בְּבֵית דִּין, מַה לְהַלָּן לְצָרְכָּהּ אַף כָּאן לְצָרְכָּהּ, מַה כָּאן עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע אַף לְהַלָּן עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ, לְצָרְכָּהּ. אַתָּה אוֹמֵר לְצָרְכָּהּ, אוֹ לְצָרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין עַל מַחְשְׁבוֹת הַלֵּב בִּשְׁלִיחוּת יָד, שֶׁנֶּאֱמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. וּבֵית הִלֵּל אֵין מְחַיְּבִין אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁשָּׁלַח יָד, לְכָךְ נֶאֱמַר אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ, לְצָרְכּוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן, אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב, בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּגַּנָּב עַצְמוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, הֲרֵי עַצְמוֹ אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב, הֲוֵי אוֹמֵר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּנְיָא אִידָךְ, אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב, בַּגַּנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, הֲרֵי טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב, בַּגַּנָּב עַצְמוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהַת, אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב, בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מַאי מַשְׁמַע, אָמַר רָבָא, אִם

לֹא יִמָּצֵא כְּמַה שֶׁטָּעַן אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ, יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. וּמִמַּאי דְּבִשְׁבוּעָה, דִּכְתִיב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, בִּשְׁבוּעָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין, נֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַטָּה, מַה לְּהַלָּן לִשְׁבוּעָה אַף כָּאן לִשְׁבוּעָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר חָד בְּגַנָּב וְחָד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְכוּ', תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, חָד לְמְעוּטֵי טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד. וְאִידָךְ, נַפְקָא לֵיהּ מִגַּנָּב הַגְּנָב. וְאִידָךְ, מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְטָבַח וּמָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִידָךְ, דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מִנָּא לֵיהּ. אָמַר לְךָ, הֶקֵּשָׁא הוּא, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר חָד בְּגַנָּב וְחָד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, נַפְקָא לֵיהּ גַּנָּב עַצְמוֹ מַהָכָא. אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר תְּרוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, גַּנָּב עַצְמוֹ מִנָּא לֵיהּ, וְכִי תֵּימָא (לֵייתֵי) [לֵיתֵי] בְּקַל וְחוֹמֶר מִטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה לְּהַלָּן בִּשְׁבוּעָה אַף כָּאן בִּשְׁבוּעָה, נַפְקָא לֵיהּ מֵ"הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ" וְגוֹ', וְכִדְתָנָא תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בַּמַּיִם בַּמַּיִם שְׁנֵי פְּעָמִים אֵין זֶה כְּלָל וּפְרָט, אֶלָּא רַבָּה מִעֵט וְרַבָּה רַבָּה הַכֹּל, מַאי רַבִּי, רַבִּי כָּל מִלֵּי. אִי הָכִי כָּל הַנֵּי פְּרָטֵי לָמָּה לִי, חָד לְמְעוּטֵי עֲבָדִים וְחָד לְמְעוּטֵי שְׁטָרוֹת, "גְּנֵבָה וְחַיִּים", לְכִדְרַב, דַּאֲמַר אַחֵייהּ לַקֶּרֶן כְּעֵין שֶׁגְּנַב. וְאִידָךְ, "אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא" מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרָבָא בַּר אֲהִילַאי דְּמוֹדֶה בְּקֶנָס פָּטוּר, וְהִמָּצֵא, בְּעֵדִים, תִּמָּצֵא, בְּדַיָּנִין, פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, נַפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶן אֱלֹהִים, וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, מִבַּעְיָא לֵיהּ לְמוֹדֶה בְּקֶנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר. וְאִידָךְ, קִסְבַר מוֹדֶה בְּקֶנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּב. בִּשְׁלָמָא אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא לְכִדְרָבָא בַּר אֲהִילַאי, אֶלָּא "שׁוֹר, וְשֶׂה, חֲמוֹר" לָמָּה לִי, לְכִדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. וְהַאי "אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא" לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ", אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ וְכוּ'. אָמְרִי, אִם כֵּן נִכְתּוֹב אוֹ "הִמָּצֵא הִמָּצֵא" אוֹ "תִּמָּצֵא תִמָּצֵא", מִדִּשְׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, כֵּיוָן שֶׁשִּׁלַּח בּוֹ יָד פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שִׁלַּח יָדוֹ, הָא שִׁלַּח יָדוֹ, פָּטוּר. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד. מַאי טַעְמָא, דַּאֲמַר קְרָא (להלן פסוק י) "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ", לְמֵימְרָא דְּבְשָׁלַח בָּהּ יָד עַסְקִינַן. תָּנוּ רַבָּנָן, וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, הֲרֵי כַּאן אֶחָד. עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִּבַּר שְׁנֵיהֶם, הֲרֵי כַּאן שְׁנַיִם. אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶן אֱלֹהִים, הֲרֵי כַּאן שְׁלֹשָׁה. דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, רִאשׁוֹן תְּחִלָּה נֶאֱמַר, וְאֵין דּוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת. אֶלָּא עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִּבַּר שְׁנֵיהֶם, הֲרֵי כָּאן אֶחָד. אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֶן אֱלֹהִים, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין

עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה. לֵימָא בְּדוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת קָא מִפְלְגֵי, לָא דְּכֻלֵּי עָלְמָא אֵין דּוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת, וְאָמַר לְךָ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הַמִּשְׁפָּט, מַאי אֶל הָאֱלֹהִים, שְׁמַע מִנָּהּ לְמִנְיָנָא. וְרַבִּי יוֹנָתָן, לִישָׁנָא מְעַלְּיָא נָקֵט, כִּדְאָמְרֵי אִינָשֵׁי, מַאן דְּאִית לֵיהּ דִּינָא לְקָרֵב לְגַבֵּי דַּיָּנָא. וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לֵית לֵיהּ בֵּית דִּין נוֹטֶה, וְהָתְנָיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג, ב) "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת", הַתּוֹרָה אָמְרָה עֲשֵׂה לְךָ בֵּית דִּין נוֹטֶה, סְבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲמַר, שִׁבְעִים, וַעֲדִיפָא מִדְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאִלּוּ רַבִּי יְהוּדָה בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה הוּא דְּלֵית לֵיהּ, בִּשְׁאָר בֵּי דִּינָא אִית לֵיהּ, וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה בִּשְׁאָר בֵּי דִּינָא נַמֵּי לֵית לֵיהּ. אֶלָּא הַאי "לִנְטֹת" מַאי עָבִיד לֵיהּ, מוּקְי לָהּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. אֶבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת לָא אָמַר, וְאֶלָּא הָא דְּתָנַן, שְׁנַיִם אוֹמְרִים זַכַּאי וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב, זַכַּאי, לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה. אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה, מַיְיתֵי לָהּ בְּקַל וָחֹמֶר, מַה דִּינֵי נְפָשׁוֹת דַּחֲמִירִי אֲמַר רַחֲמָנָא זִיל בָּתַר רֻבָּא, דִּינֵי מָמוֹנוֹת דְּקִיל לָא כָּל שֶׁכֵּן. (אֲשֶׁר) [אִם] לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ', אִתְּמַר, שְׁלִיחוּת יָד, רַב אָמַר, צְרִיכָה חִסָּרוֹן. לֵוִי אָמַר, אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן. מַאי טַעְמָא דְּלֵוִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי (לֵוִי) [יוֹסֵי] בַּר נְהוֹרַאי. מְשֻׁנָּה שְׁלִיחוּת יָד הָאָמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִשְּׁלִיחוּת יָד הָאֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, וַאֲנִי אוֹמֵר אֵינָהּ מְשֻׁנָּה. מַאי מְשֻׁנָּה. לֹא תֹּאמַר שְׁלִיחוּת יָד בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, וְתֵיתֵי מִשּׁוֹמֵר חִנָּם, וּמַה שּׁוֹמֵר חִנָּם דְּפָטוּר בְּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, שִׁלַּח בָּהּ יָד חַיָּב, שׁוֹמֵר שָׂכָר דְּחַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, לְמַאי הִלְכְתָא כְּתָבֵיהּ רַחֲמָנָא, לוֹמַר לְךָ, שְׁלִיחוּת יָד אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן. וַאֲנִי אוֹמֵר אֵינָהּ מְשֻׁנָּה, כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דַּאֲמַר דָּא וְדָא אַחַת הִיא מִשּׁוּם דְּאִבָּא לְמִיפְרְךָ מַה לְּשׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁכֵּן מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב. וּמַאן דְּלָא פָּרִיךְ קְסָבַר קַרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכֶּפֶל בִּשְׁבוּעָה. רָבָא אָמַר, לֹא תֹּאמַר שְׁלִיחוּת יָד לֹא בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר וְלֹא בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, וְתֵיתֵי מִשּׁוֹאֵל, וּמַה שּׁוֹאֵל דִּלְדַעַת בָּעָלִים קָא עָבִיד, שָׁלַח בָּהּ יָד חַיָּב, שׁוֹמֵר חִנָּם וְשׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, לְמָה נֶאֱמַר, חָדָא לוֹמַר לְךָ שְׁלִיחוּת יָד אֵינָהּ צְרִיכָה חִסָּרוֹן, וְאִידָךְ שֶׁלֹּא תֹּאמַר דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהִיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה שּׁוֹאֵל בִּבְעָלִים פָּטוּר אַף שׁוֹמֵר חִנָּם וְשׁוֹמֵר שָׂכָר בִּבְעָלִים פָּטוּר. וּלְמַאן דַּאֲמַר שְׁלִיחוּת יָד צְרִיכָה חִסָּרוֹן, הַנַּי תַּרְתֵּי שְׁלִיחוּת יָד לָמָּה לִי, חָדָא שֶׁלֹּא תֹּאמַר דַּיּוֹ, וְאִידָךְ לְכִדְתַנְיָא, וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים, לִשְׁבוּעָה, אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְדִין, נֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַטָּה וְנֶאֱמַר שְׁלִיחוּת יָד לְמַעְלָה, מַה לְּהַלָּן לִשְׁבוּעָה אַף כָּאן לִשְׁבוּעָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת. מִקַּל וָחֹמֶר, וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ", וְנֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ, מַה שּׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנֶּאֱמַר "אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ" פָּטוּר בּוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁים, אַף שּׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ פָּטוּר מִן הַיּוֹרְשִׁים.

(שמות כב ח) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, תְּנַן, עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, כְּלָל. עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה, פְּרָט. עַל כָּל אֲבֵדָה. חָזַר וְכָלַל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר הַמִּסְתַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן אַף כָּל דָּבָר הַמִּסְתַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִסְתַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהֵקִשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִסְתַּלְטְלִין אֵין גּוּפָן מָמוֹן, יָצָא הֶקְדֵּשׁ, "רֵעֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא הֶקְדֵּשׁ. אֵימָא בְּבַעֲלֵי חַיִּים מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁנִּבְלָתוֹ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וכו', אֲבָל עוֹפוֹת לֹא, אֶלָּא, כָּל רִבּוּיָא הוּא. וְהָא גֵּבֵי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב "כֹּל" וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּכָלָל וּפְרָט, דְּתַנְיָא, (דברים יד, כו) "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ" וכו'. אָמְרֵי "בְּכֹל", כְּלָל, כָּל, רִבּוּיָא הוּא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, כָּל, כְּלָל הוּא וכו'. וּמַאי שְׁנָא הָכָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע לְכְלָל וּפְרָט הוּא דְּאָתָא, מִכְּדֵי הָא כְּתִיב מֵעִיקָּרָא כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, כְּלָל, כֶּסֶף אוֹ כֵלִים, פְּרָט, לִשְׁמֹר, הֲדַר וְכָלַל, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי כָּל נַמִּי לְכְלָל וּפְרָט הוּא דְּאָתָא, נִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא לְהֲנֵי פְּרָטֵי גַּבֵּי הָאֵיךְ כְּלָל וּפְרָט, לָמָּה לִי לְמֵיהְדַּר לְמִיכְתְּבִינְהוּ כְּלָלָא אַחְרִינָא, שְׁמַע מִינָּהּ (לְרִבּוּיֵיהּ) [לְרִבּוּיָא]. אִי (לְרִבּוּיֵיהּ) [לְרִבּוּיָא], כֹּל הֲנֵי פְּרָטֵי לָמָּה לִי חַד לְמִעוּטֵי קַרְקָעוֹת, וְחַד לְמִעוּטֵי עֲבָדִים, וְחַד לְמִעוּטֵי שְׁטָרוֹת, שַׂלְמָה, לְמִעוּטֵי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִסְיָם, עַל כָּל אֲבֵדָה, לְכִדְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר עַל כָּל אֲבֵדָה.

עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, כָּל דְּבַר פְּשִׁיעָה. (כָּתוּב בְּרֵישׁ רפ"א). הַחוֹשֵׁב לִשְׁלֹחַ יָד בְּפִקָּדוֹן, בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן, עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב עַל הַמַּחֲשָׁבָה כַּמַּעֲשֶׂה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד, שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הוּא, אָמַר לְעַבְדּוֹ וְלִשְׁלוּחוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, כְּלָל וכו'. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִסְתַּלְטְלִין וכו'. וְאֵין בָּהֶן תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה.

עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה, אַף הַשַּׂלְמָה הָיְתָה בִּכְלָל (דברים כב, ג) "כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ", וְלָמָּה יָצְאת, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וְלוֹמַר לְךָ, מַה שַּׂלְמָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין, אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִין חַיָּב לְהַכְרִיז. אָמַר רָבָא, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב רַחֲמָנָא שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׂה וְשַׂלְמָה, צְרִיכֵי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שַׂלְמָה הָוֶה אָמִינָא הָנֵי מִלֵּי בְּעֲדִים דְּגוּפָהּ אִי נַמִּי בְּסִימָנִין דְּגוּפָהּ, אֲבָל חֲמוֹר בְּסִימָנֵי אֲפָךְ לָא מְהַדְּרִינָן, כְּתַב רַחֲמָנָא חֲמוֹר, דַּאֲפִלּוּ

בְּסִימָנֵי אֲכָף. שׁוֹר, דַּאֲפִלּוּ בְּגִיזַּת זָנְבוֹ וְכוּ'. שֶׁה לָמָּה לִי, חֲמוֹר דִּבּוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה וְשֶׂה דַּאֲבָדָה לְדִבְרֵי הַכֹּל, קָשְׁיָא.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבָדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. מַאי טַעְמָא, עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר. אֵיתִיבֵיהּ, כִּי יִתֵּן אִישׁ, אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם, וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁנְּתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן, נְתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דִּבַּר שְׁנֵיהֶם, עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה כְּאֶחָד, וְאִם אִיתָא, תֶּהֱוֵי כַּאֲבֵדָה. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן. רַב אַשִׁי אָמַר לָא דָּמְיָא, אֲבֵדָה אִתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת, וְהָא לָא אָתֵי מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת.

תָּנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אַפְטוּרִיקִי, מָנָה לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים מְעִידִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים, יָכוֹל יִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר, תַּלְמוּד לוֹמַר עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, עַל הוֹדָאַת פִּיו אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ עַל הָעֲדָאַת עֵדִים. וְרַבִּי חִיָּא, תַּנָּא הוּא וּפְלִיג. וְהָא קָרָא קָאָמַר, הַהוּא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְהוֹדָאָה בְּמִקְצַת הַטְּעָנָה. וַאֲבוּהּ דְּרַבִּי אַפְטוּרִיקִי אָמַר לָךְ, כְּתִיב הוּא וּכְתִיב זֶה, חַד לְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת וְחַד לְהוֹדָאָה מִמִּין הַטְּעָנָה. וְאִידָךְ, הוֹדָאָה מִמִּין הַטְּעָנָה לֵית לֵיהּ, סָבַר לָהּ כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָן, טָעָנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׂעוֹרִין, פָּטוּר, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּמִקְצָת וְיוֹדֶה בְּמִקְצָת, דַּאֲמַר קְרָא כִּי הוּא זֶה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף, דַּאֲמַר עֵרוּב פְּרָשִׁיּוֹת כְּתִיב כָּאן, וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אֲמִלְּוָה הוּא דִּכְתִיב. וּמַאי שְׁנָא מִלְּוָה, כִּדְרַבָּה, דַּאֲמַר רַבָּה, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מוֹדֶה בְּמִקְצַת הַטְּעָנָה יְשַׁלֵּם, חֲזָקָה אֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ, וְהַאי בְּכֻלֵּי בָּעֵי דְּלֵיכְפְּרֵיהּ וְהָא דְּאוֹדֵי מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו, וּבְכֻלֵּי בָּעֵי דְּלוּדֵי לֵיהּ וְהַאי דְּכָפַר לֵיהּ מִקְצַת סָבַר אִי מוֹדִינָא לֵיהּ בְּכֻלֵּי תָּבַע לִי בְּדִינָא אִשְׁתְּמִיט לֵיהּ מִיהָא הָשַׁתָּא עַד דַּהֲוָה לִי וּפָרַעְנָא לֵיהּ, הִלְכָךְ אָמַר רַחֲמָנָא רָמֵי שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלוּדֵי לֵיהּ. תָּנֵי רַמֵּי בַּר חָמָא, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת. מַאי טַעְמָא, שׁוֹמֵר חִנָּם, בְּהֶדְיָא כְּתִיב כִּי הוּא זֶה. שׁוֹמֵר שָׂכָר, יָלִיף נְתִינָה נְתִינָה מִשּׁוֹמֵר חִנָּם. שׁוֹאֵל, "וְכִי יִשְׁאַל", וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. שׁוֹכֵר, אִי לְמַאן דַּאֲמַר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, הַיְינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם, וְאִי לְמַאן דַּאֲמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, הַיְינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר.

עַל כָּל דָּבָר פֶּשַׁע וְגוֹ', בֵּין שׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לְחַלֵּק בֵּין כֶּסֶף לְכֵלִים וְלִבְהֵמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר שַׂלְמָה, שַׂלְמָה הָיְתָה בַּכְּלָל וְיָצְאת לְלַמֵּד, מַה שַּׂלְמָה מְיֻחֶדֶת, בֵּין שׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכוּ', הָא לֹא בָּא לְחַלֵּק בֵּין כֶּסֶף לְכֵלִים וְלִבְהֵמָה. אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, שֶׁזֶּה אוֹמֵר זֶה הוּא, וְזֶה אוֹמֵר אֵינוֹ הוּא. מִכָּאן אָמְרוּ, עַד שֶׁתְּהֵא

הוֹדָאָה מִמִּין הַטְּעָנָה. . וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים וְכוּ', מִכַּאן אָמְרוּ, דַּיְנֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלשָׁה. רַבִּי אוֹמֵר, בַּחֲמִשָּׁה, שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין בִּשְׁלשָׁה. יִשַּׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו כַּאן, יִשַּׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ, קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו לְהַלָּן, (ויקרא ה, כד) "וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו". כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, כָּל הַמְּשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, פָּטוּר מִן הַחֹמֶשׁ. יִשַּׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ, וְלֹא לְהֶקְדֵּשׁ. לְרֵעֵהוּ, וְלֹא לַאֲחֵרִים.

(שמות כב ט-י) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה, פְּרָט, וְכָל בְּהֵמָה, כְּלָל, לִשְׁמֹר, חָזַר וּפֵרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, לַאֲפוּקֵי עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת. תַּנְיָא אִידָךְ, כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, כְּלָל, חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר, פְּרָט, וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר, חָזַר וְכָלַל. מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ וְכוּ'.

כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר וְגוֹ', רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּפְקִיד אֶצְלוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ, הֵא לְךָ, שְׁמֹר לִי זֶה. אֲבָל אָמַר לוֹ, [תֵּן] עֵינֶיךָ בּוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה, אֵין לִי אֶלָּא חֲמוֹר וְשׁוֹר וְשֶׂה, שְׁאַר כָּל בְּהֵמָה, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כָּל בְּהֵמָה. אֲנִי אֶקְרָא וְכָל בְּהֵמָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה, שֶׁאִם אֲנִי קוֹרֵא כָל בְּהֵמָה שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּפְקִיד אֶצְלוֹ כָּל בְּהֵמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה, לְחַיֵּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְכָל בְּהֵמָה, אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַכְּלָל שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל הַפְּרָט, הַכֹּל בַּכְּלָל. וְעוֹד, שֶׁתְּהֵא מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם. נִשְׁבַּר, שֶׁשְּׁבָרָתוּ חַיָּה. נִשְׁבָּה, שֶׁשְּׁבָאוּהוּ לִסְטִין. עָדַיִן אֲנִי אוֹמֵר, הַשָּׁבָר וְהַשִּׁבְי, בֵּין שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַצִּיל בֵּין שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל, תַּלְמוּד לוֹמַר וָמֵת, מִיתָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַצִּילָהּ, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, אַף כָּל דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַצִּילָהּ, יִהְיֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, אַתָּה דָן אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמִיתָה לִהְיוֹת אֶלָּא בִּידֵי שָׁמַיִם, אֲבָל הַשָּׁבָר וְהַשִּׁבְי אֶפְשָׁר לוֹ לִהְיוֹת בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם, חֲזַר וְדָנָן כְּמִין גְּנֵבָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, "הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם", יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם, וְיֵשׁ טְרֵפָה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם.

(ו)אֵין רֹאֶה, בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֵין רֹאֶה, שְׁבָעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, הָא אִם יֵשׁ עֵדִים, בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר מִכָּל דָּבָר דִּבְרֵי אִסִּי בֶּן יְהוּדָה. הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מַעֲבִיר חָבִיתָא דְּחַמְרָא לְחַבְרֵיהּ בְּרִיסְתְּקָא דְּמָחוֹזָא. אִתְּבַר בְּזוּזָא דְּמָחוֹזָא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה, אָמַר לֵיהּ, רִיסְתְּקָא דְּמָחוֹזָא, אִינְשֵׁי שְׁכִיחֵי בֵּיהּ, זִיל אַיְיתִי סַהֲדֵי דְּלָא שְׁנִית בֵּיהּ, וּפְטַרְתַּ. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ, כְּמַאן, כְּאִסִּי, אָמַר לֵיהּ, אִין, כְּאִסִּי, וּסְבִירָא לָן כְּוָתֵיהּ. הַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵב לֵיהּ זוּזֵי לְחַבְרֵיהּ לְמִזְבַּן לֵיהּ אַרְבַּע מֵאָה דְּנֵי חַמְרָא. אָמַר לֵיהּ, זְבָנִית לָךְ, וּתְקִיפוּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא, אָמַר לֵיהּ, אַרְבַּע מֵאָה דְּנֵי חַמְרָא, כִּי תָקְפֵי קָלָא אִית לֵיהּ, זִיל אַיְיתֵי

סַהֲדֵי, וּפְטִירַת. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, כְּמַאן, כְּאַסִּי וְכוּ'. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה תְּבָרוּ לֵיהּ הַנָּהוּ שְׁקוֹלָאֵי וְכוּ'.

שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. הָיוּ שְׁנֵיהֶן חֲשׁוּדִין, חָזְרָה שְׁבוּעָה לִמְקוֹמָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, יַחֲלֹקוּ. לְהֵיכָן חָזְרָה, אָמַר רַבִּי אַמִּי, רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל אָמְרוּ, חָזְרָה שְׁבוּעָה לְסִינָי. רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ, חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמַּחֲיָב לָהּ. רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל, רַב וּשְׁמוּאֵל. רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רַבִּי אַבָּא. אָמַר רָבָא, כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּא מִסְתַּבְּרָא, דְּתָנֵי רַבִּי אַמִּי, שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְלֹא בֵּין הַיּוֹרְשִׁין, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דַּאֲמַר לֵיהּ מָנֶה לְאַבָּא בְּיַד אֲבִיךְ, אָמַר לֵיהּ חֲמִשִּׁין אִית לֵיהּ וְחַמְשִׁין לֵית לֵיהּ, מַה לִּי הוּא מַה לִּי אַבָּא, אֶלָּא לַאו מָנֶה לְאַבָּא בְּיַד אֲבִיךְ וַאֲמַר לֵיהּ חֲמִשִּׁין יָדַעְנָא וְחַמְשִׁין לָא יָדַעְנָא, אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא אֲבִיו כִּי הַאי גַּוְנָא מִיחַיֵּב, אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִפְטַר גַּבֵּי יוֹרְשִׁין, אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ אֲבִיו כִּי הַאי גַּוְנָא, פָּטוּר, קְרָא גַּבֵּי יוֹרְשִׁין לְמִפְטַר לָמָּה לִי. וְרַב וּשְׁמוּאֵל, הַאי שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם מַאי דְּרָשֵׁי בֵּיהּ, מְבַעְיָא לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא, שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, מְלַמֵּד שֶׁהַשְּׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁנֵיהֶן. אָמַר רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ, לְמֵימְרָא דְ[בְ]שָׁלַח בּוֹ יָד עַסְקִינַן. שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, בְּיו"ד הֵ"א. מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל שְׁבוּעָה שֶׁבַּתּוֹרָה, הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ כָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּיו"ד הֵ"א, פּוֹרֵט אֲנִי בְּכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּיו"ד הֵ"א. בֵּין שְׁנֵיהֶ(ן)[ם], לְהוֹצִיא אֶת הַיּוֹרֵשׁ. בֵּין שְׁנֵיהֶם, לְהוֹצִיא אֶת שֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. בֵּין שְׁנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יַשְׁבִּיעֶנּוּ הַדַּיָּן בְּעַל כָּרְחוֹ. אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ, לְצָרְכָהּ. אַתָּה אוֹמֵר לְצָרְכָהּ, אוֹ לְצָרְכָהּ וְשֶׁלֹּא לְצָרְכָהּ, הֲרֵי אֲנִי דָן, נֶאֱמַר כָּאן שְׁלִיחוּת יָד וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שְׁלִיחוּת יָד", מַה כַּאן שְׁבוּעָה אַף לְהַלָּן שְׁבוּעָה, מַה כַּאן בְּיו"ד הֵ"א אַף לְהַלָּן בְּיו"ד הֵ"א, מַה לְהַלָּן בְּבֵית דִּין אַף כַּאן בְּבֵית דִּין, מַה לְהַלָּן לְצָרְכָהּ אַף כַּאן לְצָרְכָהּ, מַה לְהַלָּן (לעיל פסוק ח) "עַל דְּבַר פֶּשַׁע" אַף כַּאן עַל דְּבַר פֶּשַׁע. שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם, שֶׁאֵינָהּ זָזָה בֵּין שְׁנֵיהֶן, אִם הִמְשְׁבִּיעַ מַשְׁבִּיעַ עַל שֶׁקֶר, סוֹפָהּ לְצֵאת עָלָיו, וְאִם הִנִּשְׁבָּע נִשְׁבָּע עַל שֶׁקֶר, סוֹפָהּ לְצֵאת עָלָיו. עֲבָדָא הֲוָה בַּחֲדָא אִתְּתָא, דְּעָלַת לְמֵילַשׁ גַּבֵּי מְגַרְתָּא, וַהֲווּ צָיְירִין בְּשׁוּשִׁיפָהּ תְּלָתָא דִּינָרֵי. נְסַבְתְּהוֹן וִיהֲבַת יָתְהוֹן עַל גַּבֵּי סוּדְרָא, אִיגְּבְּלוֹן בְּלִישָׁא. אַפְּאָה פִּתָּא וְאַזְלָה לָהּ. אֲמַר לָהּ בַּעֲלָהּ, הַב לִי תְּלָתָא דִּינָרֵי. אַזְלַת בַּעְיָא לְהוּ גַּבֵּי מְגַרְתָּא, דִּלְמָא חֲמִית אִלֵּין תְּלָתָא דִּינָרֵי. הֲווֹ לְהַהִיא אִתְּתָא תְּלָתָא בְּנִין. אֲמָרָה, תִּקְבֹּר הַהִיא אִתְּתָא בְּרָא אִין הִיא יְדַעְתְּ בְּהוֹן לָא הֲוַת קַבְרָה בְּרָהּ. אַזְלַת וְכוּ'. אֲמָרָה הַהִיא אִתְּתָא, אִלּוּלֵי דְּהַהִיא חֲשִׁידָא בְּהוֹן לָא הֲוַת קַבְרָה בְּרָהּ. אַזְלַת וְכוּ'. אֲמָרָה

הַהִיא אִתְּתָא, תִּקְבֹּר בָּרָא אוֹחֲרָנָא אִין הֲוָה יְדַעְנָא בְהוֹן. גַּרְמוּן חוֹבִין וּמִית בָּרָא אוֹחֲרָנָא. זְמַן אוֹחָרָן אֲמָרָה לָהּ, אַשְׁכְּחַת תְּלָתָא דִּינָרֵי. אֲמָרָה, תִּקְבֹּר הַהִיא אִתְּתָא בָּרָא תְּלִיתָאָה אִין הִיא יָדְעָה בְּהוֹן. גַּרְמוּן חוֹבִין וּקְבַרְתֵּיהּ. אֲמַר לָהּ בַּעֲלָהּ, לֵית אַנְתְּ אָזְלַת לְמָנַחֲמָא הָדָא מְגָרְתֵךְ. נְסִיבַת תְּרֵין עַגּוּלִין דְּפִתָּא, וְאָזְלַת מְנַחֲמָא לָהּ. כֵּיוָן דְּקָצוּן עַגּוּלָיָא נָפְלוּ אִלֵּין תְּלָתָא דִּינָרִין מִנֵּיהּ. הָדָא הוּא דִּכְרִיתָא אָמְרִין. בֵּין זַכַּאי בֵּין חַיָּב, לְמוּמֵי לָא תֵעוֹל.

כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, מִנָּלָן, דַּאֲמַר קְרָא וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם, מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, לוֹ שְׁבוּעָה. אֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב, מָנָה לִי בְּיָדֵךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי, וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם, כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה, שׁוּב אֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן. אֲמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא מִלְּתָא דְּרַב הוּנָא בְּמִלְוָה, דְּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה, אֲבָל פִּקָּדוֹן בְּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרָא קָאֵי. וְרַב אֲמַר, אֲפִלּוּ בְּפִקָּדוֹן, דְּכִי כְּתִיב קְרָא, בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב.

וְהָא רַב קְרָא קָאֲמַר, קְרָא, לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין הוּא דְּאָתָא.

(שמות כב יא) אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין הֵן, שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר, וְהַשּׁוֹכֵר. שׁוֹמֵר חִנָּם, נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל. וְהַשּׁוֹאֵל, מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר, נִשְׁבָּעִין עַל הַשְּׁבוּרָה וְעַל הַשְּׁבוּיָה וְעַל הַמִּתָּה, וּמְשַׁלְּמִין אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה. מְנָהֲנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן, פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, שְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שְׁלִישִׁית בְּשׁוֹאֵל. בְּשִׁלְמָא שְׁלִישִׁית בְּשׁוֹאֵל, דִּכְתִיב (להלן פסוק יג) וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ, אֶלָּא רִאשׁוֹנָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר אֵיפוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא שְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁכֵּן חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה. אַדְרַבָּה, רִאשׁוֹנָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, בְּטוֹעַן טָעֲנַת גַּנָּב, אֶפְלוּ הָכֵי, קַרְנָא בְּלֹא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֶלְא בִּשְׁבוּעָה, תֵּדַע, דְּהָא שׁוֹאֵל כָּל הֲנָאָה שֶׁלּוֹ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן. וְשׁוֹאֵל כָּל הֲנָאָה שֶׁלּוֹ, וְהָא בָּעֵי מְזוֹנָא, דְּקָיְימָא בַּאֲגַם, וְהָא בָּעֵי נְטִירָה, בְּנָטַר מָתָא. וְאִי תֵּימָא, רוֹב הֲנָאָה שֶׁלּוֹ. וְאִי תֵּימָא, בִּשְׁאֵלַת כֵּלִים. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר מְשַׁלְּמִין אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה, בִּשְׁלָמָא גְּנֵבָה, דִּכְתִיב אִם גָּנֹב יִגָּנֵב, אֶלָּא אֲבֵדָה מִנָּלָן, דְּתַנְיָא, אִם גָּנֹב יִגָּנֵב, אֵין לִי אֶלָּא גְּנֵבָה, אֲבֵדָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם גָּנֹב יִגָּנֵב, מִכָּל מָקוֹם. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר לָא אָמְרִינַן דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא, קַל וָחֹמֶר, וּמַה גְּנֵבָה שֶׁקְּרוֹבָה לְאֹנֶס מְשַׁלֵּם, אֲבֵדָה, שֶׁקְּרוֹבָה לְפִשִּׁיעָה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאִידָךְ, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, בִּשְׁלָמָא שְׁבוּרָה וּמֵתָה, דִּכְתִיב וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, שְׁבוּיָה בְּשׁוֹאֵל, מִנָּא לָן, וְכִי תֵּימָא נֵילַף מִשְּׁבוּרָה וּמֵתָה, מָה לִשְׁבוּרָה וּמֵתָה, שֶׁכֵּן אִנְסָא דְּסָלִיק אֲדַעְתָּא, תֹּאמַר בִּשְׁבוּיָה, שֶׁכֵּן אִנְסָא דְּלָא סָלִיק אֲדַעְתָּא, אֶלָּא נֵאֱמַר שְׁבוּרָה וּמֵתָה בְּשׁוֹאֵל וְנֵאֱמַר שְׁבוּרָה וּמֵתָה

בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, מַה לְּהַלָּן שְׁבוּיָה עִמּוֹ אַף כַּאן שְׁבוּיָה עִמּוֹ. אִבָּא לְמִפְרַךְ, מַה לְּשׁוֹמֵר [שָׂכָר], שֶׁכֵּן לִפְטוֹר, תֹּאמַר בְּשׁוֹאֵל, דִּילְחִיּוּב, תָּנֵי, רַבִּי נָתָן, (שם) אוֹ, לְרִבּוֹת אֶת הַשְּׁבוּיָה. הַאי אוֹ מִבַּעְיָא לֵיהּ לְחַלֵּק, דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ עַד דְּמִתַּבְּרָא וּמֵתָה, הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹנָתָן, אֶלָּא לְרַבִּי יִאשִׁיָּה מַאי אִבָּא לְמֵימַר, דְּתַנְיָא, (ויקרא כ, ט) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו וְאִמּוֹ וְכוּ', אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה, הָכָא, לְחַלֵּק לָא צָרִיךְ קְרָא, סְבָרָא הוּא, מַה לִּי קְטָלָהּ כֻּלָּהּ מַה לִּי קְטָלָהּ פַּלְגָּא. גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בְּשׁוֹאֵל, מִנָּלָן, וְכִי תֵּימָא, נֵילַף מִמְּשִׁבּוּרָה וּמֵתָה, מַה לִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה דְּלָא אֶפְשַׁר לְמִטְרַח וְאַתּוּיֵי, תֹּאמַר בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה דְּאֶפְשַׁר לְמִטְרַח וְאַתּוּיֵי, אֶלָּא מִדְּתַנְיָא, (להלן פסוק יג) וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, אֵין לִי אֶלָּא שְׁבוּרָה וּמֵתָה, גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה מִנָּלָן, אֲמַרְתְּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפָּטוּר בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה, חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, שׁוֹאֵל שֶׁחַיָּב בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, וְזֶה קַל וָחֹמֶר שֶׁאֵין עָלָיו תְּשׁוּבָה. וְכִי תֵּימָא, אִבָּא לְמִיפְרָךְ, מַה לְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת לִסְטִים, אִי תֵּימָא קַרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא, וְאִי תֵּימָא קָסְבַר לִסְטִים מְזַיְּן גַּזְלָן הוּא. אַשְׁכְּחַן לְחִיּוּב, לִפְטוֹר מִנָּלָן, אָמַר קְרָא וְכִי יִשְׁאַל, וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן וְתַחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן.

(שמות כב יב) אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ"). תַּנְיָא, אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד, יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאֹנֶס, וּפְטוּר. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, יָבִיא אֲרוּרָה לְבֵית דִּין, וְכוּ'. דְּכֻלֵּי עָלְמָא, פַּחַת נְבֵלָה דְּנִזָּק, וְהָכָא בְּטוֹרַח נְבֵלָה קָא מִפְלְגֵי. וְהָתַנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מִנַּיִן שֶׁעַל בַּעַל הַבּוֹר לְהַעֲלוֹת שׁוֹר מִבּוֹרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כֶּסֶף יְשַׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ". אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דִּבְבֵירָה שָׁוְיָא זוּזָא וַאֲגַדָּא שָׁוְיָא אַרְבָּעָה, כִּי קָא טָרַח בִּדְנַפְּשֵׁיהּ קָא טָרַח, אֲמַר לֵיהּ, לָא צְרִיכָא, דִּבְבֵירָא שָׁוְיָא זוּזָא וַאֲגַדָּא נַמֵּי שָׁוְיָא זוּזָא. וּמִי אִבָּא כִּי הַאי גַּוְנָא, אִין, דְּהָא אָמְרֵי אִינְשֵׁי, כְּשׁוֹרָא בְּמָתָא בְּזוּזָא כְּשׁוֹרָא בְּדַבְרָא בְּזוּזָא.

(שמות כב יג-יד) וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ, אֲמַר רָבָא לָא מִבַּעְיָא כָּחַשׁ בָּשָׂר מֵחֲמַת מְלָאכָה דְּפָטוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה פָּטוּר, דְּהָא לַאו לְאוֹקוֹמֵיהּ בְּכֵילְתָא שְׁאִילְתֵּהּ. אֲמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּבָעֵי דְּנִשְׁאַל מִידֵּי וְנִפְטַר, נֵימָא לֵיהּ אַשְׁקְיֵין מַיָּא. וְאִי פְּקַחַ אִידָּךְ, נֵימָא לֵיהּ מְשׁוֹךְ בְּרֵישָׁא. הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה וְשָׁאַל בָּעָלֶיהָ עִמָּהּ, הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפָּרָה וְשָׂכַר בָּעָלֶיהָ עִמָּהּ, שָׁאַל אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שָׂכַרן וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל אֶת הַפָּרָה וּמֵתָה, פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם. אֲבָל שָׁאַל אֶת הַפָּרָה וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שָׂכָרן, וּמֵתָה, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאַחַר כָּךְ, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא דְּקָתָנֵי עִמָּהּ, עִמָּהּ מַמָּשׁ, מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, פָּרָה בְּמִשִּׁיכָה וּבְעָלִים בַּאֲמִירָה, אִי תֵּימָא, כְּגוֹן דְּקָיְמָא פָּרָה

בַּחֲצֵרוֹ דְּשׁוֹאֵל דְּלֹא מַחַסְרָא מְשִׁיכָה. וְאִי תֵּימָא, דַּאֲמַר לֵיהּ אַתְּ גּוּפָךְ לָא תִּיתְשֵׁיל לִי עַד שְׁעַת מְשִׁיכַת פָּרָתָךְ. אִתְּמַר, פְּשִׁישָׁה בִּבְעָלִים, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אָחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר חַיָּב, וְחַד אָמַר פָּטוּר. מַאן דַּאָמַר חַיָּב, מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלֹא לִפְנֵי פָנָיו, הִלְכָךְ אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ, אֲשׁוֹמֵר חִנָּם לָא כְּתִיב, וּפְשִׁישָׁה נַמִּי, בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר וּבְשׁוֹאֵל לָא כְּתִיבָא, הִלְכָךְ בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר וּבְשׁוֹאֵל לְחִיּוּב אַתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִשּׁוֹמֵר חִנָּם, אֲבָל בִּבְעָלִים לִפְטוֹר אַף בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר וּבְשׁוֹאֵל, לָא, מַאי טַעְמָא, דְּכִי אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אֲשׁוֹאֵל וְאֲשׁוֹמֵר שָׂכָר, אַהֲנָךְ חִיּוּבֵי דְּכְתִיב בְּהוּ בְּהֶדְיָא הוּא דִּכְתִיב. מַאן דַּאָמַר פָּטוּר, קְסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָנָיו וְכוּ'. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אֵינִי יוֹדֵעַ אִם בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבוּרָה וּמֵתָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה. וְתַנְיָא אִידָךְ, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, שֶׁאִם יָצָא מֵרְשׁוּת מַשְׁאִיל שָׁעָה אַחַת בִּבְעָלִים וּמֵתָה, פָּטוּר, דְּאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים עוֹשִׂים עִמּוֹ מְלָאכָה בְּמָקוֹם אַחֵר וּמֵתָה, פָּטוּר. אַבַּיֵּי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וּמְתָרֵץ לְהוּ לְקַרְאֵי כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם, טַעְמָא דְּלֵיתֵיהּ בְּתַרְוַיְיהוּ, הָא אִיתָא בְּחָדָא וְלֵיתָא בְּחָדָא פָּטוּר, וְתַנְיָא אִידָךְ, אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם, טַעְמָא דְּאִיתֵיהּ בְּתַרְוַיְיהוּ, הָא אִיתָא בְּחָדָא וְלֵיתָא בְּחָדָא, חַיָּב, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, הָיָה בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה. רָבָא סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן, וּמְתָרֵץ לְהוּ לְקַרְאֵי כְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּתַנְיָא, אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם, מַשְׁמַע דְּאִיתֵיהּ בְּתַרְוַיְיהוּ, וּמַשְׁמַע נַמִּי דְּאִיתָא בְּחָדָא וְלֵיתָא בְּחָדָא פָּטוּר, וְתַנְיָא אִידָךְ, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם, מַשְׁמַע דְּלֵיתֵיהּ בְּתַרְוַיְיהוּ, וּמַשְׁמַע נַמִּי דְּכִי אִיתָא בְּחָדָא וְלֵיתָא בְּחָדָא, מִיחַיַּב, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, הָיָה בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּשְׁעַת שְׁבוּרָה וּמֵתָה, הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבוּרָה וּמֵתָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה. וְאֵיפוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא, שְׁאֵלָה עֲדִיפָא, שֶׁכֵּן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ. רַב אַשִׁי אָמַר, אָמַר קְרָא וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ, וְלֹא רֵעֵהוּ עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם, הָא רֵעֵהוּ עִמּוֹ, פָּטוּר. אִי הָכִי, בְּעָלָיו עִמּוֹ וְאֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ לָמָּה לִי, אִי לָאו הָנָךְ הֲוָה אָמִינָא הַאי אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא.

וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם, מִכָּאן אָמְרוּ, בַּעַל הַנִּבְלָה מְטַפֵּל בְּנִבְלָתוֹ. (לעיל פסוק יא) "אִם גָּנֹב יִגָּנֵב", זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר. וְהָעֶלְיוֹן שׁוֹמֵר חִנָּם. אוֹ זֶה שׁוֹמֵר חִנָּם וְהָעֶלְיוֹן שׁוֹמֵר שָׂכָר, הֲרֵי אַתָּה דָּן, הוֹאִיל וְהַשָּׂכִיר חַיָּב וְהַשּׁוֹמֵר חַיָּב, מַה שָּׂכִיר, שָׂכִיר שֶׁהוּא נֶהֱנֶה, אַף שׁוֹמֵר, שׁוֹמֵר שֶׁהוּא נֶהֱנֶה, יָצָא שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁאֵין נֶהֱנֶה. אִם גָּנֹב יִגָּנֵב, אֵין לִי אֶלָּא גְּנֵבָה, אֲבֵדָה מִנַּיִן, הֲרֵי אַתְּ דָּן, הוֹאִיל וּגְנֵבָה חֶסְרוֹן שְׁמִירָה וַאֲבֵדָה חֶסְרוֹן שְׁמִירָה, אִם לָמַדְתְּ עַל גְּנֵבָה שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף אֲבֵדָה חַיָּב לְשַׁלֵּם. "אִם גָּנֹב יִגָּנֵב", רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְהָבִיא

אֶת הָאֲבֵדָה. (שם) "מֵעִמּוֹ", לְהוֹצִיא אֶת הַצּוֹעֵר. "מֵעִמּוֹ", לְהָבִיא אֶת הַנּוֹקֵד. "אִם טָרֹף יִטָּרֵף", זֶה עֵדֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, (עמוס ג, יב) "כֹּה אָמַר ה' כַּאֲשֶׁר יַצִּיל הָרֹעֶה" וְגוֹ'. רַב אָחָא בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, "אִם טָרֹף יִטָּרֵף" וְגוֹ', יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה וְיִהְיֶה פָּטוּר. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, (שם) "יְבִיאֵהוּ עֵד, הַטְּרֵפָה", יוֹלִיךְ אֶת הַבְּעָלִים אֵצֶל הַטְּרֵפָה, וְיִהְיֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. אוֹ אַף עַל פִּי כֵן יִהְיֶה חַיָּב, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וַאֲבֵדָה חֶסְרוֹן שְׁמִירָה וּטְרֵפָה חֶסְרוֹן שְׁמִירָה, אִם לָמַדְתָּ עַל אֲבֵדָה שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף טְרֵפָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, לֹא, אֲמַרְתָּ מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם" יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם וְיֵשׁ טְרֵפָה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, וְאֵיזֶהוּ טְרֵפָה שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן טְרֵפַת חָתוּל וּטְרֵפַת שׁוּעָל וּנְמִיָּה, וּמִתּוֹךְ שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "אִם טָרֹף יִטָּרֵף", מַה טְּרֵפָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַצִּילָהּ חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף כָּל דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַצִּילָהּ חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְאֵיזֶהוּ טְרֵפָה שֶׁהוּא פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, כְּגוֹן טְרֵפַת זְאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַנָּחָשׁ וְהַבַּרְדְּלָס, וּמִתּוֹךְ שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "וּמֵת", מַה מִּיתָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַצִּילוֹ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, אַף כָּל דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַצִּילוֹ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ, נִתַּק הַכָּתוּב הַשּׁוֹאֵל מִכְּלַל שׁוֹמֵר, וַאֲמָרוֹ עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מֵעִם רֵעֵהוּ, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ חוּץ לִרְשׁוּתוֹ. אִם שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִשְׂבַּע וְיהֵא פָּטוּר, הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְנוֹשֵׂא שָׂכָר נֶהֱנֶה וְשָׂכִיר נֶהֱנֶה, אִם לְמַדְתָּ עַל הַנּוֹשֵׂא שָׂכָר, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע עַל הָאֲנָסִין, מְשַׁלֵּם אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה, אַף שָׂכִיר נִשְׁבָּע עַל הָאֲנָסִין וּמְשַׁלֵּם אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה. הֲרֵי שׁוֹמֵר חִנָּם יוֹכִיחַ, שֶׁהוּא מְהַנֶּה וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּם, הוּא יוֹכִיחַ עַל הַשּׁוֹכֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְהַנֶּה יְהֵא פָּטוּר. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, הוֹאִיל וְנוֹשֵׂא שָׂכָר נֶהֱנֶה וּמְהַנֶּה וְהַשָּׂכִיר נֶהֱנֶה וּמְהַנֶּה, אִם לָמַדְתָּ עַל נוֹשֵׂא שָׂכָר שֶׁהוּא נִשְׁבָּע עַל הָאֲנָסִין וּמְשַׁלֵּם אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה, אַף שָׂכִיר נִשְׁבָּע עַל הָאֲנָסִין וּמְשַׁלֵּם אֶת הַגְּנֵבָה וְאֶת הָאֲבֵדָה, וְאַל יוֹכִיחַ שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהוּא מְהַנֶּה אֲבָל אֵינוֹ נֶהֱנֶה וְהַשּׁוֹכֵר נֶהֱנֶה וּמְהַנֶּה, לְכָךְ נֶאֱמַר אִם שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ.

(שמות כב טו-טז) וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הַמְפַתֶּה שֶׁיְּשַׁלֵּם עָלֶיהָ קְנָס. וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וּתְפוּסָה בִּרְשׁוּת אֲבִיהָ, וּמְפַתֶּה בִּרְשׁוּת אֲבִיהָ, אִם לָמַדְתָּ עַל תְּפוּסָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם עָלֶיהָ קְנָס, אַף מְפַתֶּה יְשַׁלֵּם עָלֶיהָ קְנָס. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּתְפוּסָה שֶׁעָבַר עַל דַּעְתָּהּ וְעַל דַּעַת אֲבִיהָ, לְפִיכָךְ הוּא מְשַׁלֵּם עָלֶיהָ קְנָס, תֹּאמַר בִּמְפַתֶּה, שֶׁלֹּא עָבַר אֶלָּא עַל דַּעַת אֲבִיהָ, לְפִיכָךְ לֹא יְשַׁלֵּם עָלֶיהָ קְנָס. הָא לְפִי שֶׁלֹּא זָכִיתִי מִן הַדִּין צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהָבִיא.

רמז שמז

אֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה, פְּרָט לְנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה, שֶׁאֵין לָהּ קְנָס, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר יֵשׁ לָהּ קְנָס, וּקְנָסָהּ לְאָבִיהָ. וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְאָבִיהָ זַכַּאי בְּכֶסֶף קִדּוּשֶׁיהָ, וְאָבִיהָ זַכַּאי בְּכֶסֶף קְנָסָהּ, מַה כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה, לְאָבִיהָ, אַף כֶּסֶף קְנָסָהּ כֵּן. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה, מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כַּאן (דברים כב, כח) "אֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן אֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה, מַה כַּאן חֲמִשִּׁים אַף לְהַלָּן חֲמִשִּׁים, וּמַה לְהַלָּן שְׁקָלִים אַף כַּאן שְׁקָלִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מַאי חָזֵית דְּאֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה לִגְזֵרָה שָׁוָה, וּבְתוּלָה לִמְעוּטֵי בְּעוּלָה, אֵימָא בְּתוּלָה לִגְזֵרָה שָׁוָה, וַאֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה, פְּרָט לְנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה. הַאי אִשְׁתְּנִי גּוּפַהּ, וְהַאי לָא אִשְׁתְּנִי גּוּפַהּ. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי נַפְקָא לֵיהּ מִכֶּסֶף יִשְׁקֹל, שֶׁיְּהֵא זֶה כְּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת וּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת כֵּן. אָמַר אַבַּיֵי, בָּא עָלֶיהָ וּמֵתָה, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָ", וְלֹא לַאֲבִי הַמֵּתָה. בָּעֵי מִנֵּיהּ רָבָא מֵאַבַּיֵי, בָּא עָלֶיהָ וְנִתְאָרְסָה, מָהוּ. אֲמַר לֵיהּ, מִי כְּתִיב "וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר לֹא אֹרַשָּׂה". וּלְטַעֲמֵיךְ הָא דְּתַנְיָא בָּא עָלֶיהָ וְנִשֵּׂאת קְנָסָהּ לְעַצְמָהּ, מִי כְּתִיב "וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר לֹא נְשׂוּאָה", הָכִי הָשְׁתָּא, הָתָם, הוֹאִיל וּבְגֵרוּת מוֹצִיאָה מֵרְשׁוּת הָאָב וְנִשֵּׂאת מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת הָאָב, מַה בַּגְּרוּת בָּא עָלֶיהָ וּבְגֵרָה, לְעַצְמָהּ, אַף נִשּׂוּאִין בָּא עָלֶיהָ וְנִשֵּׂאת, לְעַצְמָהּ, אֲבָל אֵרוּסִין לֹא מְפָקֵי מֵרְשׁוּת הָאָב לְגַמְרֵי, דִּתְנַן, הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה, אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִין נְדָרֶיהָ. אֶחָד הָאוֹנֵס וְאֶחָד הַמְפַתֶּה, בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב. בִּשְׁלָמָא מְפַתֶּה, כְּתִיב אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ, אֵין לִי אֶלָּא אָבִיהָ, הִיא עַצְמָהּ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, מָאֵן יְמָאֵן, מִכָּל מָקוֹם, אֶלָּא אוֹנֵס, בִּשְׁלָמָא אִיהִי, כְּתִיב (דברים כב, כט) "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה", מִדַּעְתָּהּ, אֶלָּא אָבִיהָ מְנָלָן, אֲמַר אַבַּיֵי, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. רָבָא אָמַר, קַל וָחֹמֶר, מָה מְפַתֶּה, שֶׁלֹּא עָבַר אֶלָּא עַל דַּעַת אָבִיהָ בִּלְבַד, בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב, אוֹנֵס, שֶׁעָבַר עַל דַּעַת אָבִיהָ וְעַל דַּעַת עַצְמָהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. רָבָא לָא אָמַר כְּאַבַּיֵי, כֵּיוָן דְּקָא מְשַׁלֵּם, לַאו חוֹטֵא נִשְׂכָּר הוּא. אַבַּיֵי לָא אָמַר כְּרָבָא, מְפַתֶּה, דְּאִיהוּ מָצֵי מְעַכֵּב, אָבִיהָ נַמִּי מְעַכֵּב, אוֹנֵס דְּלָא מָצֵי מְעַכֵּב, אָבִיהָ נַמִּי לָא מָצֵי מְעַכֵּב. הָאוֹנֵס שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ, וְהַמְפַתֶּה, אִם רָצָה לְהוֹצִיא, יוֹצִיא. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפְּרָזְקָיָא לְרַב אַשִׁי, מִכְּדֵי מִגְמַר גְּמִירֵי מֵהֲדָדֵי, לְהָא מִלְּתָא נַמִּי נִגְמְרוּ מֵהֲדָדֵי, אֲמַר קְרָא, מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לוֹ, מְדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ, אֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת, אֲפִלּוּ הִיא סוּמָא, אֲפִלּוּ מֻכַּת שְׁחִין, אֲבָל אִם נִמְצָא בָּהּ דָּבָר זְמָה אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְבוֹא בַּקָּהָל וְכוּ', הֵיכָא אָמְרִינַן אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן מִילָה בְּצַרַעַת דְּלָא אֶפְשַׁר לְקַיְּמוֹ לַעֲשֵׂה, אֲבָל הָכָא, אִי אָמְרָה לָא בָּעֵינָא מִי אִיתָא לַעֲשֵׂה כְּלָל.

אִם מָאֵן יְמָאֵן, לְרַבּוֹת יְתוֹמָה לִקְנָס בְּבָא עָלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ נִתְיַתְּמָה. כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת, שֶׁיְּהֵא זֶה כְּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת, וּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת כָּזֶה. מִכָּאן סָמְכוּ לִכְתֻבַּת אִשָּׁה מִן הַתּוֹרָה, דִּבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים. כְּתֻבַּת אִשָּׁה אֵינָהּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְאַרְמְלָה אֲפִלּוּ נִתְגָּרְשָׁה, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְרִשַּׁאי בַּהֲפָרַת נְדָרֶיהָ וְרִשַּׁאי בְּכֶסֶף קְנָסָהּ וְכוּ'. מָהֹר יְמְהֶרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כב, כט) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּשֵׁם שֶׁבְּתְפוּסָה נוֹתֵן מִיָּד כָּךְ בִּמְפֻתָּה נוֹתֵן מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר מָהֹר יְמְהֶרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה, מַגִּיד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עָלָיו מֹהַר, וְאֵין מֹהַר אֶלָּא כְּתֻבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן". מָהֹר יְמְהֶרֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה, בְּרָאוּיָה לוֹ, הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְהוֹצִיא אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין. אִם מָאֵן יְמָאֵן, מַגִּיד שֶׁאִם רָצָה הָאָב, יְקַיֵּם, וְאִם רָצָה הָאָב, יוֹצִיא. תְּפוּסָה מִנַּיִן, הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וּתְפוּסָה בִּרְשׁוּת אָבִיהָ וְכוּ', אִם לָמַדְתָּ עַל הַמְפֻתָּה שֶׁאִם רָצָה הָאָב יְקַיֵּם וְאִם רָצָה הָאָב יוֹצִיא, אַף תְּפוּסָה, רָצָה הָאָב יְקַיֵּם, רָצָה הָאָב יוֹצִיא. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מְפֻתָּה, שֶׁלֹּא עָבַר אֶלָּא עַל דַּעַת אָבִיהָ וְכוּ'. כֶּסֶף יִשְׁקֹל, אָבַל לֹא שָׁמַעְנוּ כַּמָּה, הֲרֵי אֲנִי דָן, נֶאֱמַר כָּאן כֶּסֶף וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כב, כט) "כֶּסֶף", מַה לְּהַלָּן חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אַף כָּאן חֲמִשִּׁים כֶּסֶף. כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַה לְּהַלָּן חֲמִשִּׁים וְכוּ'. (שמות כב יז-יח) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה (כָּתוּב בְּרָמֶז כ"ד, וּבְרָמֶז קפ"ב).

מְכַשֵּׁפָה, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מְכַשֵּׁפָה, מִפְּנֵי שֶׁרוֹב נָשִׁים מְצוּיִם בְּכִשָּׁפִים. מֵיתָתָן בְּמַאי, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כַּאן מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", מַה לְּהַלָּן בְּסַיִף אַף כָּאן בְּסַיִף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כַּאן לֹא תְחַיֶּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות יט, יג) "אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה", מַה לְּהַלָּן בְּסִקִילָה אַף כַּאן בְּסִקִילָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אֲנִי דַּנְתִּי לֹא תְחַיֶּה מ"לֹא תְחַיֶּה", וְאַתָּה דַּנְתָּ לֹא תְחַיֶּה מ"לֹא יִחְיֶה". אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי דַּנְתִּי יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁרִבָּה בְּהֶן הַכָּתוּב מִיתוֹת הַרְבֵּה, אַתָּה דַּנְתָּ יִשְׂרָאֵל מִגּוֹיִם, שֶׁלֹּא רִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב אֶלָּא מִיתָה אַחַת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה, וְנֶאֱמַר כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה, סָמְכוּ עָנְיָן לוֹ, מַה שֹּׁכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסִקִילָה, אַף מְכַשֵּׁפָה בְּסִקִילָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסָּמְכוּ עָנְיָן לוֹ נוֹצִיא לֶזֶה לִסְקִילָה, אֶלָּא אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בִּכְלַל כָּל הַמְכַשְּׁפִים הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם וְלוֹמַר לָךְ, מָה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּסִקִילָה אַף מְכַשֵּׁף בְּסִקִילָה. וּלְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי, נֶהֱוֹוּ אוֹב וְיִדְּעוֹנִי שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, הָדָא אָמַר, קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה, שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, מְלַמְּדִין.

רמז שמח

כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת, תָּנוּ רַבָּנָן, "אִישׁ", פָּרָט לְקָטָן. (שם) "אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה", בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. (שם) "מוֹת יוּמָת", בִּסְקִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר כָּאן "תַּהֲרֹגוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ", מַה לְּהַלָּן בִּסְקִילָה אַף כָּאן בִּסְקִילָה. לְמַדְנוּ עֹנֶשׁ לְשׁוֹכֵב, לְנִשְׁכָּב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב. וְלָמַדְנוּ עֹנֶשׁ בֵּין לְשׁוֹכֵב בֵּין לְנִשְׁכָּב, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח, כג) "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ". לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְשׁוֹכֵב, אַזְהָרָה לְנִשְׁכָּב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כג, יח) "וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ", וְאוֹמֵר (מלכים א יד, כד) "וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ" וְגוֹ', דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ", לֹא תִתֵּן שְׁכִיבָתְךָ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַזְהָרָה לְנִשְׁכָּב לִבְהֵמָה מִנַּיִן לֵיהּ, נַפְקָא לֵיהּ מִכָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב, וְאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא לְנִשְׁכָּב בִּלְשׁוֹן שׁוֹכֵב, מַה שׁוֹכֵב עָנֹשׁ וְהַזְהִיר אַף נִשְׁכָּב עָנֹשׁ וְהַזְהִיר. דִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", וְאוֹמֵר (שם, טו) "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ". קָא פָּסִיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא רוֹבֵעַ זָכָר לָא שְׁנָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה. בִּשְׁלָמָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה, דִּכְתִיב "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", אֶלָּא רוֹבֵעַ זָכָר מִנָּא לָן, דִּכְתִיב כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב, וְאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן שׁוֹכֵב, מַה שׁוֹכֵב הוּא וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אַף נִשְׁכָּב הוּא וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

(שמות כב יט) זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, תָּנוּ רַבָּנָן, אִלּוּ נֶאֱמַר זֹבֵחַ יָחֳרָם, הָיִיתִי אוֹמֵר בְּזוֹבֵחַ קָדְשִׁים בַּחוּץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר לָאֱלֹהִים, בְּזוֹבֵחַ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאֵין לִי אֶלָּא זוֹבֵחַ, הַמְקַטֵּר וְהַמְנַסֵּךְ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר בִּלְתִי לַה' לְבַדּוֹ, רַבָּה כָּל הָעֲבוֹדוֹת שֶׁכֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד. לְפִי שֶׁיָּצְאָה זְבִיחָה לִדּוֹן לַעֲבוֹדַת פָּנִים, מִנַּיִן לְרִבּוֹת הִשְׁתַּחֲוָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה הַמְנַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק וְהַמְכַבֵּד וְהַמַּרְבִּיץ וְהַמְרַחְיִץ וְהַמְנַסֵּךְ וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, תַּלְמוּד לוֹמַר זֹבֵחַ, זְבִיחָה בִּכְלַל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאָה, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדַת פָּנִים וְחַיֶּבִין עָלֶיהָ בַּחוּץ, אַף כָּל עֲבוֹדַת פָּנִים וְחַיְּבִין עָלֶיהָ בַּחוּץ, יָצְאָה הִשְׁתַּחֲוָאָה לִדּוֹן בְּעַצְמָהּ, יָצְאָה זְבִיחָה לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ. אָמַר מַר, בְּזוֹבֵחַ קָדָשִׁים בַּחוּץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. זוֹבֵחַ קָדָשִׁים בַּחוּץ, כְּרֵת הוּא, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּי אַתְרֵי בֵּיהּ, קְטָלָא, דְּלָא אַתְרֵי בֵּיהּ, כָּרֵת, קָא מַשְׁמַע לָן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמָלֵא וי"ו (שמות לב, ד) שֶׁבְּ"וַיַּעֲלוּ" נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה. אָמַר (לֵיהּ) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, וַהֲלֹא כָּל הַמִּשְׁתַּתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר נֶעֱקָר

מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱשֶׁר הֶעֱלוּךְ", שֶׁאִוּוּ לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה.

זֹבַח לָאֱלֹהִים יָחֳרָם, עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, ה) "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, וַהֲלֹא כָּל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים חַיָּב כְּלָיָה, (אֶלָּא) כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יז, לג) "אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים" וְכוּ'. יֵשׁ אוֹמְרִים, בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ נִתְּנָה תּוֹרָה, שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְאָנוּ מְצוּוִּין עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים (נהא) [וְהֵן] כְּבוּשִׁין בַּבּוּרוֹת וּבַמְּעָרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הֶהָרִים הָרָמִים" וְגוֹ', עַל הַגְּלוּיִים וְלֹא עַל הַנִּסְתָּרוֹת.

רמז שמט

(שמות כב כ) וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ. תָּנוּ רַבָּנָן. הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לְאוִין דִּכְתִיב וְגֵר לֹא תוֹנֶה, (ויקרא יט, לג) "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ", "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ" וְגֵר בִּכְלַל עֲמִיתוֹ. וְהַלּוֹחֲצוֹ עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לְאוִין, דִּכְתִיב וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ, (שמות כג, ט) "וְגֵר לֹא תִלְחָץ", (שמות כב, כד) "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". תַּנְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר. מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת. מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רָע. כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. תַּנְיָא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. מוּם דִּבֵּךְ אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ. וְהַיְינוּ דְּאָמְרֵי אינְשֵׁי, דְּזָקִיף לֵיהּ זְקִיפָא בְּדְיוֹתְקֵיהּ, לָא תֵימָא לֵיהּ זְקִיף בֵּינֵיתָא. תָּנוּ רַבָּנָן, "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ", בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאוֹנָאַת מָמוֹן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם, יד) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר", הֲרֵי אוֹנָאַת מָמוֹן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְלֹא תוֹנוּ, בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא כֵּיצַד, אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים, אִם הָיָה בֶּן גֵּרִים לֹא יֹאמַר לוֹ זְכֹר מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֶיךָ, אִם הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה לֹא יֹאמַר לוֹ פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים יָבוֹא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁיָּצְאָה מִפִּי הַשְּׁכִינָה, אִם הָיוּ יִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב (איוב ד, ו ז) "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד", אִם הָיוּ חַמָּרִים מְבַקְּשִׁים תְּבוּאָה לֹא יֹאמַר לָהֶם לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁלֹּא מָכַר מֵעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף לֹא יִתְלֶה עֵצְמוֹ עַל הַמֶּקַח בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לוֹ דָּמִים, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב וְנֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ". אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גָּדוֹל אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, זֶה בְּגוּפוֹ וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, זֶה נִתַּן לְהִשָּׁבוֹן וְזֶה לֹא נִתַּן לְהִשָּׁבוֹן. תְּנִי תְּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ אֶת דָּמוֹ. אֲמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָאָמְרַת, תֵּדַע, דְּאָזִיל סָמָקָא וְאָתֵי חִוָּרָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי

לְרֹב דִּימִי, בְּמַעֲרָבָא בְּמַאי זְהִירֵי טְפֵי, אֲמַר לֵיהּ, בְּאַחְוָרֵי אַפֵּי. אֲמַר רַב חָנָן, כָּל הַיּוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם עוֹלִים, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹרְדִין וְאֵינָן עוֹלִים, הַמְּכַנֶּה שֵׁם רַע לַחֲבֵרוֹ וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים וְהַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ. הַיְינוּ מְכַנֶּה הַיְינוּ מַלְבִּין, דְּאַף עַל גַּב דְּדָשׁ בֵּיהּ בִּשְׁמֵיהּ. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּאוֹנַאת אִשְׁתּוֹ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁדִּמְעָתָהּ מְצוּיָה אוֹנָאָתָהּ מְרֻבָּה.

וְגֵר לֹא תוֹנֶה, בִּדְבָרִים. וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ, בְּמָמוֹן. וְלֹא תֹּאמַר לוֹ אֶתְמוֹל הָיִיתָ עוֹבֵד לְבֵל קֹרֵס נְבוֹ, וְעַד עַכְשָׁיו בְּשֵׂר חֲזִיר בֵּין שִׁנֶּיךָ, וְאַתָּה עוֹמֵד וּמְדַבֵּר כְּנֶגְדִּי. וּמִנַּיִן שֶׁאִם הוֹנִיתוֹ אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ. שֶׁנֶּאֱמַר כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם. חֲבִיבִים הַגֵּרִים שֶׁבְּכָל מָקוֹם הוּא מַזְהִיר עֲלֵיהֶם, וְגֵר לֹא תוֹנֶה (שמות כג, ט) "וְגֵר לֹא תִלְחָץ" "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר" (שמות כג, ט) "וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, גֵּר, לְפִי שֶׁסּוּרוֹ רַע לְפִיכָךְ הוּא מַזְהִיר עָלָיו בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאֹהֲבְיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ", וְכִי מִי גָּדוֹל, מִי שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת הַמֶּלֶךְ אוֹ מִי שֶׁהַמֶּלֶךְ אוֹהֵבוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר מִי שֶׁהַמֶּלֶךְ אוֹהֵבוֹ, וְאוֹמֵר (וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר) (דברים י, יח) "וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ" גּוֹ'. חֲבִיבִים הַגֵּרִים שֶׁבְּכָל מָקוֹם הוּא מְכַנָּן כְּיִשְׂרָאֵל. נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְנִקְרְאוּ הַגֵּרִים עֲבָדִים "וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם ה' לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים". נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל מְשָׁרְתִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם, סא, ו) "וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי ה' תִּקָּרֵאוּ מְשָׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ", וְנִקְרְאוּ הַגֵּרִים מְשָׁרְתִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם נו, ו) "וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל ה' לְשָׁרְתוֹ". נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבִים (שם מא, ח) "וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי" וְגוֹ', נִקְרְאוּ הַגֵּרִים אוֹהֲבִים שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה". נֶאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל בְּרִית שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, יג) "וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם", וְנֶאֱמַר בַּגֵּרִים בְּרִית שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי". נֶאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל רָצוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, לח) "לְרָצוֹן לָהֶם", וְנֶאֱמַר בַּגֵּרִים רָצוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו, ז) "עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן" וְגוֹ'. נֶאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמִירָה שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", וְנֶאֱמַר בַּגֵּרִים שְׁמִירָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם קמו, ט) "ה' שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים". אַבְרָהָם קָרָא אֶת עַצְמוֹ גֵּר שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כג, ד) "גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם". דָּוִד קָרָא אֶת עַצְמוֹ גֵּר שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לט, יג) "כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ". חֲבִיבִין הַגֵּרִים, שֶׁלֹּא מָל אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶלָּא בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשַּׁע שָׁנָה, שֶׁאִלּוּ מָל בֶּן שְׁלֹשִׁים אוֹ בֶּן עֶשְׂרִים לֹא הָיָה גֵּר יָכוֹל לְהִתְגַּיֵּר מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וָמַעְלָה. לְפִיכָךְ גִּלְגֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ עַד שֶׁהִגִּיעוֹ לְתִשְׁעִים וְתִשַּׁע שָׁנָה, שֶׁלֹּא לִנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי הַגֵּרִים הַבָּאִים וְלִתֵּן שְׂכַר יָמִים וְשָׁנִים לָרִבּוֹת שְׂכַר עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַרְבַּע כִּתּוֹת שֶׁהֵם עוֹלוֹת וְאוֹמְרוֹת לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (שם מד, ה) "זֶה יֹאמַר לַה' אָנִי" וְגוֹ', "לַה' אֲנִי", אַל יִתְעָרֵב בִּי

חֵטְא. "וְזֶה יִקָּרֵא בְּשֵׁם יַעֲקֹב", אֵלּוּ גֵּרֵי צֶדֶק. (שם) "וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַה'", אֵלּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה. (שם) "וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה", אֵלּוּ יִרְאֵי שָׁמַיִם.

(שמות כב כא) כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן, אֵין לִי אֶלָּא אַלְמָנָה וְיָתוֹם, שְׁאַר כָּל אָדָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְעַנּוּן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם, שֶׁדַּרְכָּן לֵיעָנוֹת, בָּהֶן דִּבֵּר הַכָּתוּב. (שמות כב כב) אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ, אֶחָד עִנּוּי מְרֻבֶּה וְאֶחָד עִנּוּי מֻעָט.

דָּבָר אַחֵר, אִם עַנֵּה תְעַנֶּה, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּעַנֶּה וְיִשְׁנֶה. וּכְבָר הָיוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל יוֹצְאִין לְהָרֵג, אָמַר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי, יָצָא לִבִּי, שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ עַל מָה אֲנִי נֶהֱרָג. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִימֶיךָ לֹא בָּא אָדָם אֶצְלְךָ לְדִין אוֹ לִשְׁאֵלָה וּשְׁהִיתוֹ עַד שֶׁהָיִיתָ גּוֹמֵר כּוֹסֶךָ, אוֹ שֶׁהָיִיתָ נוֹעֵל סַנְדָּלְךָ, אוֹ עַד שֶׁהָיִיתָ עוֹטֵף טַלִּיתְךָ, וְאָמְרָה תּוֹרָה אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ, אֶחָד עִנּוּי מְרֻבֶּה וְאֶחָד עִנּוּי מֻעָט. וּבַדָּבָר הַזֶּה אָמַר לוֹ, נַחֲמָתָנִי. וּכְשֶׁנֶּהֱרְגוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא לְתַלְמִידָיו, הַתְקִינוּ עַצְמְכֶם לְפֻרְעָנוּת, שֶׁאִלּוּ טוֹבָה עֲתִידָה לָבוֹא עָלֵינוּ בְּדוֹרֵנוּ לֹא הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ אֶלָּא רַבָּן שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְעַכְשָׁו גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁפּוּרְעָנוּת גְּדוֹלָה עֲתִידָה לָבוֹא עָלֵינוּ בְּדוֹרֵנוּ וְנִסְתַּלְּקוּ אֵלּוּ מִבֵּינֵינוּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְגוֹ' יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ וְגוֹ' קִרְבוּ הֵנָּה בְּנֵי עֹנְנָה".

כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי, יָכוֹל, כָּל זְמַן שֶׁהוּא צוֹעֵק שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אִם אֵינוֹ צוֹעֵק אֵינִי שׁוֹמֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר שָׁמוֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ, מִכָּל מָקוֹם. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי, מְמַהֵר אֲנִי לְהִפָּרַע עַל יְדֵי שֶׁהוּא צוֹעֵק, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ צוֹעֵק. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם כְּשֶׁהַיְחִיד צוֹעֵק עַל הָרַבִּים הַמָּקוֹם שׁוֹמֵעַ צַעֲקָתוֹ, קַל וָחֹמֶר כְּשֶׁהָרַבִּים צוֹעֲקִים עַל הַיָּחִיד. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם מִדַּת הַפֻּרְעָנוּת מְעַטָּה אִם כְּשֶׁהַיְחִיד צוֹעֵק עַל הָרַבִּים הַמָּקוֹם שׁוֹמֵעַ צַעֲקָתוֹ, קַל וָחֹמֶר מִדַּת הַטּוֹבָה מְרֻבָּה כְּשֶׁרַבִּים מִתְפַּלְּלִין עַל הַיָּחִיד.

(שמות כב כג) וְחָרָה אַפִּי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן חָרוֹן אַף, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן חָרוֹן אַף, מַה לְּהַלָּן עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יז) "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם" וְגוֹ', אַף כָּאן עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת. מַה כָּאן בַּחֶרֶב אַף לְהַלָּן בַּחֶרֶב. וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי הָא לָמַדְנוּ שֶׁנִּשֵּׁיכֶם אַלְמָנוֹת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת, אֶלָּא אַלְמָנוֹת וְלֹא אַלְמָנוֹת, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כ, ג) "וַתִּהְיֶינָה צֻרְרוֹת עַד יוֹם מָתָן אַלְמְנוּת חַיּוּת", וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים וְלֹא יְתוֹמִים מַמָּשׁ אֶלָּא שֶׁאֵין בֵּית דִּין מַנִּיחִין אוֹתָן לִמְכֹּר בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶם בְּחֻזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וְחָרָה אַפִּי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּשׁוֹתֵיהֶן אַלְמָנוֹת וּבְנֵיהֶן יְתוֹמִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנְּשׁוֹתֵיהֶם מְבַקְּשׁוֹת לְהִנָּשֵׂא וְאֵין מַנִּיחִין

אוֹתָן וּבָנֶיהָן מְבַקְּשִׁים לֵירֵד לְנִכְסֵיהֶן וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן. וּשְׁמַע מִינָּהּ, אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי שָׁבוּי. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם כְּשֶׁלֹּא תְעַנּוּן אֶת הַדִּין לֹא יְהוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים, קַל וָחֹמֶר לִכְשֶׁתַּעֲשׂוּן אֶת הַדִּין וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה ז, ט) "מִשְׁפַּט אֱמֶת שִׁפְטוּ" וְאוֹמֵר "אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם" וְאוֹמֵר (ישעיה נו, א) "כֹּה אָמַר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יְהוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לְמַעַן תִּירָא אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר" וְגוֹ' (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (ישעיה סה, כג) "לֹא יִגְעוּ לָרִיק" וְגוֹ', וְאוֹמֵר ("יִהְיֶה) [וַיִּהְי] כָחוֹל זַרְעֶךָ" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (דברים ה, כו) "וְהָיָה לְבָבָם" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (ישעיה סו, כב) "כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" וְאוֹמֵר (שם נט, כ) "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל" וְאוֹמֵר "וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי" וְגוֹ', עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתַּאֲרִיכוּן יָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְתִרְאוּ בָּנִים וּבְנֵי בָנִים.

רמז שנ

(שמות כב כד) אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כָּל "אִם" שֶׁבַּתּוֹרָה, רְשׁוּת, אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, חוֹבָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, ח) "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ", חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, כֶּסֶף בְּכֶסֶף אַתָּה מַלְוֶהוּ, וְאִי אַתָּה מַלְוֶהוּ פֵּירוֹת בְּפֵירוֹת. כֶּסֶף בְּכֶסֶף אַתָּה מַלְוֶהוּ, וְאֵין אַתָּה מַלְוֶהוּ כֶּסֶף בְּפֵירוֹת וּפֵירוֹת בְּכֶסֶף.

אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי, עַמִּי וְכוּתִי, עַמִּי קוֹדֵם. עָנִי וְעָשִׁיר, עָנִי קוֹדֵם שֶׁנֶּאֱמַר אֶת הֶעָנִי. עָנְיֵי עִירֶךָ וַעֲנְיֵי עִיר אַחֶרֶת, עָנְיֵי עִירְךָ קוֹדְמִין שֶׁנֶּאֱמַר עִמָּךְ. עַמִּי וְכוּתִי, עַמִּי קוֹדֵם, פְּשִׁיטָא, אֲמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב הוּנָא, לֹא נִצְרְכָה, דַּאֲפִלּוּ לְכוּתִי בְּרִבִּית וְיִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם. וְאֶלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה, הַמַּלְוֶה וְהַלְוֶה וְעֵדִים וְהֶעָרֵב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַסּוֹפֵר. וְעוֹבְרִין עַל "לֹא תִתֵּן לוֹ" וְעַל (שם, לו) ("לֹא) [אַל] תָּקֹם מֵאִתּוֹ" וְעַל לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" וְעַל לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ וְעַל (שם יט, יד) "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". אָמַר אַבַּיֵי, מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכָלָן. לוֶֹה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תַשִּׁיךְ" "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל". עֶרֶב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מַלְוֵי בְּרִבִּית, יוֹתֵר מִמַּה שֶׁמַּרְוִיחִין, מַפְסִידִין. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּשִׁימִין מֹשֶׁה רַבֵּנוּ חָכָם וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת, וְאוֹמְרִים, אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה שֶׁיֵּשׁ רִיוּחַ בְּדָבָר זֶה לֹא הָיָה כּוֹתְבוֹ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, מְנַיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבֹר עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, כְּאִלּוּ דָּנוֹ בִּשְׁנֵי דִּינִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סו, יב) "הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם שֶׁלֹּא בְעֵדִים עוֹבֵר מִשּׁוּם (ויקרא יט, יד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". רֵישׁ לָקִישׁ

אָמַר, גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, יט) "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁלְשָׁה צוֹעֲקִין וְאֵינָן נַעֲנִין, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, וְהַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו. קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, מַאי הִיא, אִיבָּעֵית אֵימָא, תּוֹלֶה מָעוֹתָיו בְּגוֹי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו בְּחַיָּיו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּבִישׁ לֵיהּ בְּהַאי מָתָא וְלָא אָזֵיל לְמָתָא אַחֲרִיתִי.

לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, לְעָנְיֵי שֶׁעִמְּךָ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה. לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה לוֹ בְּכָל זְמַן. לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ", הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא יַלְוֶה בְּרִבִּית. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לַלֹּוֶה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם, לו) "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ", הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לַלֹּוֶה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת כַּסְפְּךָ" וְגוֹ', הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה. אֵין לִי אֶלָּא אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה וְלַלֹּוֶה, לָעֵרֶב וְלָעֵדִים וְלַגַּבָּלָר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּגַּבָּלָר. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְאוֹמֵר לַסּוֹפֵר כְּתֹב וְלָעֵדִים חֲתוֹמוּ, אֵין לוֹ חֵלֶק בְּמִי שֶׁפָּקַד עַל הָרִבִּית.

אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי שֶׁעָשִׁיתִי אוֹתוֹ עָנִי וּלְךָ עָשִׁיר, יָכוֹל אֲנִי לְהַחֲזִירְךָ לַעֲשׂוֹתְךָ עָנִי. אָמַר רַב נַחְמָן, מַה כְּתִיב, "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ", "כִּי לְמַעַן" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא (שם) "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה", גַּלְגַּל הוּא, אֲנִי עָשִׁיתִי אוֹתְךָ עָשִׁיר וְאוֹתוֹ עָנִי, אַל תְּגָרֹם לִי שֶׁאַחֲזִיר אֶת הַגַּלְגַּל וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ עָנִי, רְאֵה מַה כְּתִיב, "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן", "מֵעָנִי" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "מֵאָחִיךָ", שֶׁשְּׁנֵיכֶם שָׁוִין.

(שמות כב כה) אִם חָבֹל תַּחְבֹּל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה, כַּמָּה חַיָּב לִי, אַתָּה חוֹטֵא לְפָנַי, וַאֲנִי מַמְתִּין לְךָ, וְנַפְשְׁךָ עוֹלֶה אֶצְלִי בְּכָל אֶמֶשׁ וְאֶמֶשׁ וְנוֹתֶנֶת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, וְהֵיאַ חַיֶּבֶת, וַאֲנִי מַחֲזִיר לְךָ אֶת נַפְשְׁךָ, אַף אַתָּה, אַף עַל פִּי כֵן שֶׁהוּא חַיָּב לְךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.

רמז שנא

אִם חָבֹל תַּחְבֹּל, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בִּרְשׁוּת, מִשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, תַּחְבֹּל, מִכָּל מָקוֹם. (דברים כד, יג) "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בִּרְשׁוּת, מִשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "הָשֵׁב תָּשִׁיב", מִכָּל מָקוֹם. וּתְרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, חַד לְכִסּוּת יוֹם, וְחַד לְכִסּוּת לַיְלָה. הָשֵׁב, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע. (שם) "תְּשִׁיבֶם", אֵין לִי אֶלָּא לְבֵיתוֹ, לְגִנָּתוֹ וּלְחֶרְבָתוֹ, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "תְּשִׁיבֶם", מִכָּל מָקוֹם, וְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים, חוּץ מֵהֶשְׁבַּת אֲבֵדָה שֶׁהַתּוֹרָה רִבְּתָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה.

(שם, ז) "שַׁלֵּחַ", אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. (שם) "תְּשַׁלַּח", אֵין לִי אֶלָּא לִדְבַר הָרְשׁוּת, לִדְבַר מִצְוָה, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח", מִכָּל מָקוֹם. "הוֹכֵחַ", אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמָע. (שם) "תּוֹכִיחַ", אֵין לִי אֶלָּא הָרַב לַתַּלְמִיד, תַּלְמִיד לָרַב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם. "עָזֹב תַּעֲזֹב", אֵין לִי אֶלָּא בְּעָלָיו עִמּוֹ, אֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "תַּעֲזֹב", מִכָּל מָקוֹם. (דברים כב, ד) "הָקֵם תָּקִים", אֵין לִי אֶלָּא בְּעָלָיו עִמּוֹ, אֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "תָּקִים", מִכָּל מָקוֹם. לָמָּה לִי לְמִכְתַּב בִּפְרִיקָה, וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב בִּטְעִינָה, צְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא פְּרִיקָה, מִשּׁוּם דְּאִכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים וְאִכָּא חֶסְרוֹן כִּיס, אֲבָל טְעִינָה דְּלֵיכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינָן טְעִינָה, מִשּׁוּם דִּבְשָׂכָר, אֲבָל פְּרִיקָה דִּבְחִנָּם אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דַּאֲמַר זֶה וְזֶה בְּחִנָּם, מַאי אִכָּא לְמֵימַר, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא מְסַיְּמֵי קְרָאֵי. לָמָּה לְאַשְׁמוֹעִינָן בְּהַנֵי תַּרְתֵּי, לָמָּה לִי לְאַשְׁמוֹעִינָן בַּאֲבֵדָה, צְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְו(ו)עִינָן בְּהַנֵי תַּרְתֵּי, מִשּׁוּם דְּאִכָּא צַעֲרָא בְּדִידְהוּ וְצַעֲרָא בְּמָרֵיהוּ, אֲבָל אֲבֵדָה דְּצַעֲרָא דְּמָרָא אִיכָּא, צַעֲרָא דִּידָהּ לֵיכָּא אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינָן אֲבֵדָה, מִשּׁוּם דְּלֵיתֵיהּ לְמָרָא בַּהֲדָהּ, אֲבָל בְּהַנֵי תַּרְתֵּי דְּאִית לְמָרֵיהוּ בַּהֲדֵיהוּ אֵימָא לָא, צְרִיכָא. מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, אֵין לִי אֶלָּא (מַכֶּה) [מִיתָה] הַכְּתוּבָה בּוֹ, מִנַּיִן שֶׁאִם אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ, שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר, "מוֹת יוּמַת", מִכָּל מָקוֹם. (דברים יג, טז) "הַכֵּה תַכֶּה", אֵין לִי אֶלָּא בְּהַכָּאָה הַכְּתוּבָה בּוֹ וְכוּ'. (שם טו, פסוקים ח, יא) "פָּתֹחַ תִּפְתַּח", אֵין לִי אֶלָּא לַעֲנְיֵי עִירְךָ, לַעֲנְיֵי עִיר אַחֶרֶת, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "פָּתֹחַ תִּפְתַּח", מִכָּל מָקוֹם. (שם, י) "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ", אֵין לִי אֶלָּא מַתָּנָה מְרֻבָּה, מַתָּנָה מֻעֶטֶת, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "נָתֹן תִּתֵּן לוֹ", מִכָּל מָקוֹם. "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, הַעֲנֵק תַּעֲנִיק, מִכָּל מָקוֹם. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר דַּאֲמַר, דְּבָרִים כִּכְתָבָן, נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ מַעֲנִיקִין לוֹ לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, מַאי אִכָּא לְמֵימַר, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. (שם, ח) "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר תֵּן לוֹ דֶּרֶךְ הַלְוָאָה, יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, "תַּעֲבִיטֶנּוּ", מִכָּל מָקוֹם. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר, יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס אֵין נִזְקָקִין לוֹ, "תַּעֲבִיטֶנּוּ" לָמָּה לִי, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, זוֹ כְּסוּת לַיְלָה, שֶׁנִּתַּן לֵיחָבֵל בַּיּוֹם. "הָשֵׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ", זֶה כְּסוּת יוֹם, שֶׁנִּתַּן לְיִחָבֵל בַּלַּיְלָה. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמַּחֲזִירִין, לָמָּה מְמַשְׁכְּנִין מֵעִיקָּרָא, שֶׁלֹּא תָּבֹא שְׁבִיעִית וּתְשַׁמְּטָתוֹ, וְאִם מֵת לֹא נַעֲשָׂה מִטַּלְטְלִין לְבָנָיו.

אִם חָבֹל תַּחְבֹּל, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁתְּהֵא עוֹשֶׂה מִצְוָה, וּתְהֵא נוֹטֵל אֶת שֶׂלְךָ. עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ, זֶה כְּסוּת יוֹם שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל הַיּוֹם, כְּסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר כָּל הַלַּיְלָה, (וְכָל הַיּוֹם) מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הֲעֲבוֹט" וְגוֹ'. מִכָּאן אָמְרוּ, מְמַשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם, וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. (שמות כב כו) כִּי הִיא כְסוּתָה לְבַדָּהּ, זוֹ טַלִּית. הִיא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ, זֶה חָלוּק. בַּמֶּה יִשְׁכָּב, לְהָבִיא עוֹר מַצָּע. (וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חַנּוּן אָנִי) רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁיָּצָא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָנֶה בְּבֵית דִּין, וְעָלָיו כְּסוּת בְּמָאתַיִם, לֹא יֹאמַר לוֹ מְכֹר כְּסוּתְךָ וְהִתְכַּסֵּה בְּמָנֶה וְתֵן לִי מָנֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי הִיא כְסוּתָה לְבַדָּהּ, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמְנֹעַ מִמֶּנּוּ כְּסוּת, שֶׁהִיא נוֹפֶלֶת לִשְׁאֵרוֹ. וְשָׁמַעְתִּי כִּי חַנּוּן אָנִי, שֶׁבְּרַחֲמִים בָּרָאתִי אֶת עוֹלָמִי. (שמות כב כז) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, מְשַׁמֵּשׁ קוֹדֶשׁ וְחֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת הַהֶדְיוֹטוֹת, שֶׁאוֹתִיּוֹתֵיהֶם כְּאוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם, הֲרֵי אֵלּוּ נִמְחָקִים. "כִּי יוֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְהִיִּיתֶם כֵּאלֹהִים", הָרִאשׁוֹן קוֹדֶשׁ וְהַשֵּׁנִי חֹל. (שם לג, י) "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים", הֲרֵי זֶה חֹל. (שם לב, ב) "מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה", הֲרֵי זֶה קוֹדֶשׁ. (שם כג, ו) "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה", קוֹדֶשׁ. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם, לְאֹתוּיֵי מַמְזֵר, חַיָּב עַל הַכָּאתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ. אַמַּאי, קָרִינָן כָּאן וְנִשְׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. וְהַאי בַּר תְּשׁוּבָה הוּא, וְהָא תְּנַן, מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לְתִקּוֹן, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ מַמְזֵר, הַשְׁתָּא מִיהָא, עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ הוּא. נָתַן לוֹ מָעוֹת וְלֹא מָשַׁךְ הֵימֶנּוּ פֵּרוֹת, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים, מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וְכוּ' הוּא עָתִיד לְיַפְרֵע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ. הֵיכִי עֲבַדְינַן לֵיהּ, אֲבַיֵּי אָמַר, אוֹדוּעֵי מוֹדְעִינַן לֵיהּ, דִּכְתִיב וְנִשְׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר. רָבָא אָמַר, מֵילַט נַמִי לַיְיטְינָן לֵיהּ, בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ . אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כד, טז) "וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת" עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בְּדַיָּנִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם". אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, אֵין לִי אֶלָּא דַּיָּן, נְשִׂיא, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִשְׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר". אֲנִי אֶקְרָא נְשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר אֶחָד דַּיָּן וְאֶחָד נָשִׂיא בְּמַשְׁמָע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, יֵשׁ מְדַבֵּר דָּבָר וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים, בֶּן נָשִׂיא, שֶׁקִּלֵּל אֶת אֲבִיו, חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים, מִשּׁוּם אָב וּמִשּׁוּם דַּיָּן וּמִשּׁוּם נָשִׂיא וּמִשּׁוּם בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְגוֹ'. שׁוֹמֵעַ אֲנִי, לֹא יִהְיֶה חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא דַּיָּן וְנָשִׂיא, תַּלְמוּד לוֹמַר אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, לְחַיֵּב עָלָיו מִשּׁוּם דַּיָּן וּמִשּׁוּם נָשִׂיא. אִי נָשִׂיא, כְּאַחְאָב וַחֲבֵרָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר, בְּעַמְּךָ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן נוֹהֲגִין כְּמִנְהַג

עַמְּךָ. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, אֵין לִי אֶלָּא דַיָּן וְנַעֲשֶׂה, שְׁאָר כָּל אָדָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, בְּעַמְּךָ, מִכָּל מָקוֹם.

(שמות כב כח) מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר, "מְלֵאָתְךָ", אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים הַנִּטָּלִים מִן הַמָּלֵא. וְדִמְעֲךָ, זוֹ תְּרוּמָה, לֹא תְאַחֵר, שֶׁלֹּא תַקְדִּים שֵׁנִי לָרִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה וְלֹא תְרוּמָה לְבִכּוּרִים. אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם, אִם תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים אִם בִּכּוּרִים לִתְרוּמָה, אָמַרְתָּ, יִקְדְּמוּ הַבִּכּוּרִים, שֶׁהֵם קְרוּיִם אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי תְּרוּמָה וּמְלֵאָה, לִתְרוּמָה, שֶׁאֵינָהּ קְרוּיָה אֶלָּא שְׁלֹשׁ שֵׁמוֹת. תַּקְדִּים תְּרוּמָה, שֶׁהִיא קְרוּיָה שְׁלֹשׁ שֵׁמוֹת, רֵאשִׁית תְּרוּמָה וְדֵמַע, לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, שֶׁאֵין קְרוּי אֶלָּא שְׁנֵי שֵׁמוֹת, יַקְדִּים מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא קְרוּי שְׁנֵי שֵׁמוֹת, תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵינוֹ קָרוּי אֶלָּא שֵׁם אֶחָד בִּלְבַד. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמַּקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לִתְרוּמָה, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי.

(שמות כב כט) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ, הִקִּישׁ בְּכוֹר אָדָם לִבְכוֹר בְּהֵמָה וּבְכוֹר בְּהֵמָה לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר בְּהֵמָה הַנִּפְקָלִים פּוֹטְרִין בָּהּ אֶת הַבְּכוֹרָה, אַף בְּכוֹר אָדָם הַנִּפְקָלִים פּוֹטְרִין בּוֹ אֶת הַבְּכוֹרָה, מַה בְּכוֹר אָדָם אַתָּה רַשַּׁאי לִתֵּן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה וְכוּ'. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַבֵּאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם" וְגוֹ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חוֹבָה לְהָבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג, ב) "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", הִקִּישׁ בְּכוֹר אָדָם לִבְכוֹר בְּהֵמָה וּבְכוֹר בְּהֵמָה לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר אָדָם מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כב, כז) "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ", עִם אִמּוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "תַּחַת אִמּוֹ" מַמָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ, מַה כָּאן עִם אִמּוֹ אַף לְהַלָּן עִם אִמּוֹ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמַר תַּחַת אִמּוֹ אֶלָּא לְהַדֵּרֵשׁ, תַּחַת אִמּוֹ, אַחַר אִמּוֹ. אוֹ תַּחַת אִמּוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כַּאן אִמּוֹ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אִמּוֹ", מַה לְהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ אַף כָּאן בְּסָמוּךְ לוֹ. שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ, מַה בְּכוֹר קֹדֶשׁ אֵינוֹ יוֹנֵק אֶלָּא מִן הַחֵלִין, אַף כֻּלְּהוּ אֵינָן יוֹנְקִין אֶלָּא מִן הַחֵלִין. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַקְּדָשִׁים לֹא יָנִיקוּ אֶת בְּנֵיהֶן, וּמְעַשְּׂרֶת קַלָּה לֹא תְּנִיק אֶת בְּנָהּ. וְכֻלָּן אֵין לְמֵדִים אֶלָּא מִן הַבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר קֹדֶשׁ אֵינוֹ יוֹנֵק אֶלָּא מִן הַחֵלִין, אַף כֻּלָּם לֹא יָנִיקוּ אֶלָּא מִן הַחֵלִין. כֵּיצַד עוֹשִׂין, נוֹטְלִין מֵעוֹת מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלוֹקְחִין בְּהֵמָה מִן הַחֵלִין, וּמִתְרַחֲמוֹת עֲלֵיהֶן וּמְנִיקוֹת אוֹתָן. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ, אֲחֵרִים מִתְנַדְּבִים הָיוּ עַל מְנָת כֵּן. (ו)בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ לִי, אֵין לִי אֶלָּא שְׁמִינִי, מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, מִנַּיִן, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן שְׁמִינִי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה", מַה שְּׁמִינִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, אַף שְׁמִינִי הָאָמוּר כָּאן הִכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ לִי, לְהוֹצִיא מְחֻסָּר זְמַן.

תְּנַן הָתָם, עַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְטַפֵּל בַּבְּכוֹר, בִּבְהֵמָה דַּקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבִגַּסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּדַקָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. אֲמַר לֵיהּ הַכֹּהֵן בְּתוֹךְ הַזְּמַן תְּנֵהוּ לִי, הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם, וַאֲמַר לֵיהּ תֵּן לִי שֶׁאוֹכְלֶנּוּ, מֻתָּר. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי, אֲמַר רַב כַּהֲנָא, דַּאֲמַר קְרָא, בְּכֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי כֵּן תַּעֲשֶׂה לְצֹאנֶךָ, מִלֵּאתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךָ. אֵיפוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא, דְּמוּקְדָּם לַמְּקֻדָּם, דְּמְאוּחָר לְמְאֻחָר. (אֶלָּא) אַדְּרַבָּה, דְּסָמִיךְ לְדְסָמִיךְ לֵיהּ. אֲמַר רָבָא. "תַּעֲשֶׂה", הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב עֲשִׂיָּה אַחֶרֶת בְּשׁוֹרֶךָ. וְאֵימָא שִׁיתִּין, לֹא מְסָרַן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּדַקָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁטִּפּוּלָהּ מְרֻבֶּה. תָּנָא, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁנֶּיהָ דַּקּוֹת. אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן בְּתוֹךְ הַזְּמַן, תְּנֵהוּ לִי, הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן, מַאי טַעְמָא, אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגָּרְנוֹת.

הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה, תְּנוּ רַבָּנָן, (שמות יג, יב) "יִהְיֶה לְךָ", וְלֹא שֶׁל שֻׁתָּפוּת. וְהַאי בִּבְכוֹר כְּתִיב, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְכוֹר, דְּהָא אִיתֵּיהּ בְּשֻׁתָּפוּת דִּכְתִיב (דברים יב, ו) "וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִלּוּ חָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה, אֵין אוֹמְרִים זֶהוּ חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה. מַאי טַעְמָא, דּוּמְיָא (דִּבְנָךְ) [דְּבָנֶיךָ], מַה (בִּנְךָ) [בָּנֶיךָ] בְּבָרוּר לְךָ אַף צֹאנְךָ בְּבָרוּר לְךָ.

(שמות כב ל) וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּשֶׁאַתֶּם קְדוֹשִׁים, אַתֶּם לִי. אִסִּי בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּשֶׁהַמָּקוֹם מְחַדֵּשׁ מִצְוָה לְיִשְׂרָאֵל, הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדֻשָּׁה. אִסִּי בֶּן גּוּרְיוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן קְדֻשָּׁה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן קְדֻשָּׁה, מַה קְּדֻשָּׁה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, אַף קְדֻשָּׁה הָאֲמוּרָה כָּאן תְּהֵא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר וַאֲנַשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, מַה לְּהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, אַף כָּאן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה. וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, כְּיָון שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ, נֶאֱסַר. וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבִכּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן וְחָזְרוּ, מֻתָּרִין, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר טְרֵפָה. מַאי תַּלְמוּדָא, אֲמַר רָבָא, כִּטְרֵפָה, מַה טְּרֵפָה, כְּיָון שֶׁנִּטְרְפָה, שׁוּב אֵין לָהּ הֶתֵּר, אַף בָּשָׂר, כְּיָון שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָתוֹ, אֵין לוֹ הֶתֵּר.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, זֶה בָּשָׂר מִן הַחַי, וּבָשָׂר מִן הַטְּרֵפָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", זֶה אֵבֶר מִן הַחַי, וּבָשָׂר מִן הַחַי. וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, זֶה בָּשָׂר מִן הַטְּרֵפָה. אָכַל אֵבֶר מִן הַחַי וּבָשָׂר מִן הַחַי, לְרַבִּי יוֹחָנָן חַיָּב שְׁתַּיִם, לְרֵישׁ לָקִישׁ אֵינוֹ חַיָּב

אֶלָּא אַחַת. אָכַל בָּשָׂר מִן הָחַי וּבָשָׂר מִן הַטְּרֵפָה, לְרֵישׁ לָקִישׁ חַיָּב שְׁתַּיִם, לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אָכַל אֵבֶר מִן הַחַי וּבָשָׂר מִן הַטְּרֵפָה, דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב שְׁתַּיִם. אֲמַר רָבָא, זָר שֶׁאָכַל עוֹלָה לִפְנֵי זְרִיקָה חוּץ לַחוֹמָה, לוֹקֶה חָמֵשׁ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְלֵילְקֵי נַמִּי מִשּׁוּם וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, דְּכֵיוָן דְּיָצָא בָּשָׂר חוּץ לַקְּלָעִים נָאֲסַר, כָּל הֵיכָא דְּחָזֵי בִּפְנִים קְרֵינָן בֵּיהּ וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, וְכָל הֵיכָא דְּלָא חָזֵי בִּפְנִים לֹא קְרֵינָן בֵּיהּ וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה.

רמז שנב

וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, אֵין לִי אֶלָּא בַּשָּׂדֶה, בַּבַּיִת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְבֵלָה וּטְרֵפָה", הִקִּישׁ טְרֵפָה לִנְבֵלָה, מַה נִּבֵלָה לֹא חִלֵּק בָּהּ בֵּין בַּבַּיִת בֵּין בַּשָּׂדֶה, אַף טְרֵפָה לֹא תַחֲלֹק בָּהּ בֵּין בַּבַּיִת בֵּין בַּשָּׂדֶה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים כב, כז) "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ". אֵין לִי אֶלָּא בַּשָּׂדֶה, בַּבַּיִת מְנַיִן, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ", אֵין לִי אֶלָּא מִקְרֶה לַיְלָה, מִקְרֶה יוֹם, מְנַיִן, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שם כ, ו) "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם", אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם, שְׂאָר כָּל אֵילָנוֹת, מְנַיִן, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמות כג, יט) "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי", אֵין לִי אֶלָּא גְּדִי, שְׂאָר כָּל בְּהֵמָה, מְנַיִן, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה. וְאַף אַתָּה אוֹמֵר כָּאן וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה, דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה, מָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בְּהֵמָה לְהִטָּרֵף. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "אַל תִּגְזֹל דָּל" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא דָּל, עָשִׁיר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם א, יט) "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע" וְגוֹ', אֶלָּא דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּהוֶוָה, שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל דַּל לְהִגָּזֵל.

אָמַר רַבִּי אַייבוֹ, מַעֲשֶׂה בְּטַבָּח אֶחָד בְּצִפּוֹרִי שֶׁהָיָה מַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת. פַּעַם אַחַת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים שָׁתָה וְנִשְׁתַּכֵּר, עָלָה לְרֹאשׁ הַגַּג וְנָפַל וּמֵת. הִתְחִילוּ הַכְּלָבִים מְלַקְּקִים בּוֹ. אָתוּ וְשָׁאֲלוּ לְרַבִּי חֲנִינָא, מַהוּ לְמֵיעַבְּרֵיהּ יָתֵיהּ מִן קְדָמֵיהוֹן. אֲמַר לְהוֹן, וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ וְגוֹ', וְזֶה שֶׁהָיָה גּוֹזֵל אֶת הַכְּלָבִים וּמַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, אַרְפּוּן לוֹן, מִן דִּילְהוֹן הוּא.

לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ, לְרַבִּי יְהוּדָה, אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב, וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב כָּל אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה. וּלְרַבִּי מֵאִיר, אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב, וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה. לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ, כַּכֶּלֶב. אוֹ לַכֶּלֶב, כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, כא) "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם נְבֵלָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא הִיא מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, טְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה, הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ לַכֶּלֶב וְכַכֶּלֶב. לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַמָּקוֹם מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ז) "וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא, תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם שְׂכַר חַיָּה לֹא קִפַּח הַמָּקוֹם, קַל וָחֹמֶר שְׂכַר אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "קֹרֵא דָּגָר וְלֹא יָלָד". וְאוֹמֵר (שם, יב) "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֹאשׁוֹן" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, וְכָל הַמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע וְכָל הַמֵּעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בַּחֲבֵרוֹ, רָאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לַכְּלָבִים. שֶׁנֶּאֱמַר לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא, קְרִי בֵּיהּ לֹא תַשִּׁיא. (שמות כג א) אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ דִּבְרֵי בַעַל דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, קְרִי בֵּיהּ (דברים א, טז) שְׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם. רַב כַּהֲנָא אָמַר, מִלֹּא תִשָּׂא, לֹא תַשִּׁיא.

לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע.

דָּבָר אַחֵר, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לַדַּיָּן, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, יז) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, לְהָבִיא שְׁבוּעַת הַדַּיָּן שֶׁתְּהֵא (נֶאֱמָן) [בְּאֱמֶן], שֶׁאִם אַתָּה עוֹנֶה אֲחֲרָיו אֱמֶן עוֹשֶׂה אַתָּה שְׁבוּעַת שָׁוְא. אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, אָמַר לוֹ, אִישׁ פְּלוֹנִי חַיָּב לִי מָאתַיִם זוּז וְלִי עֵד אֶחָד, בּוֹא וְהִצְטָרֵף לוֹ עַל מְנַת שֶׁאֶקַּח אֶת שֶׁלִּי, וְאַתָּה טוֹל מָנֶה וַאֲנִי מָנֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר אַל תָּשֶׁת יָדְךָ. אָמַר לוֹ. יוֹדֵעַ אַתָּה בִּי שֶׁאֲפִלּוּ נוֹתֵן לִי אָדָם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אֵינִי מְשַׁקֵּר, וַהֲלֹא פְּלוֹנִי חַיָּב לִי וְלִי עֵד אֶחָד, בּוֹא וְהִצְטָרֵף לוֹ עִמּוֹ עַל מְנַת שֶׁאֶקַּח אֶת שֶׁלִּי. לְכָךְ נֶאֱמַר אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס. כָּךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂים, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם הוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה עַד שֶׁיְּוַדַּע מִי הוֹלֵךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה חוֹתֵם בְּגֵט עַד שֶׁיְּוַדַּע מִי חוֹתֵם עִמּוֹ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד, אַל תָּשֶׁת חָמָס עֵד, לְהוֹצִיא אֶת הַחֲמָסָנִין וְאֶת הַגַּזְלָנִין שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִן הָעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם", עַד חָמָס. אַבַּיֵּי אָמַר, עֵד זוֹמֵם לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל. מֵהַהוּא שַׁעְתָּא דְּאַסְהִיד הֲוָה רָשָׁע, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד. רָבָא אָמַר, מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל, עֵד זוֹמֵם חִדּוּשׁ הוּא, דְּהָא תְּרֵי וּתְרֵי נִינְהוּ מַאי חֲזֵית דְּצַיְּיתַת לְהָנֵי, צַיְּית לְהָנֵי, וְאֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְׁעַת חִדּוּשׁוֹ וָאֵילָךְ. וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵּי בִּיע"ל קג"ם.

(שמות כג ב) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת, מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה שֶׁהִיא שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כד) "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה", (שם, כה) "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְעֵדָה מַצֶּלֶת, הֲרֵי עֶשְׂרִים. וּמִנַּיִן לְעֵדָה שֶׁהִיא עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, כז) "עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּמִנַּיִן עוֹד שְׁלֹשָׁה, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאֶהְיֶה עִמָּהֶן לְטוֹבָה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אַחֲרֵי רַבִּים, לֹא כְּהַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, לְטוֹבָה עַל פִּי עֵד אֶחָד, לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, הַתּוֹרָה אָמְרָה עֲשֵׂה לְךָ בֵּית

דִּין נוֹטֶה. שְׁנַיִם עָשָׂר מְזַכִּין וַאֲחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין, זַכַּאי. (שׁוֹמֵעַ אֲנִי עֲשָׂרָה) [שְׁלֹשָׁה עָשָׂר] מְחַיְּבִין וַעֲשָׂרָה מְזַכִּין, חַיָּב. אוֹ אֲחַד עָשָׂר מְזַכִּין וּשְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִין, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב, אָמְרָה תּוֹרָה, הֶרֹג עַל פִּי עֵדִים, הֶרֹג עַל פִּי מַטִּין, מָה עֵדִים בִּשְׁנַיִם אַף מַטִּין בִּשְׁנַיִם. אַחַד עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יַטֶּה אֶלָּא לְכַף זְכוּת (תַּלְמוּד לוֹמַר), [שֶׁנֶּאֱמַר] וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לְנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, הַטְּהֹרוֹת וְהַטְּמֵאוֹת, מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל. דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. מִנַּיִן הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב אַחָא בַּר פַּפָּא, אָמַר קְרָא, לֹא תַעֲנֶה עַל רִב, לֹא תַעֲנֶה עַל רָב. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר, מֵהָכָא, (שמואל א כה, יג) "וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו חִגְרוּ אִישׁ [אֶת] חַרְבּוֹ וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ". (שמות כג ג) וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא תִשָּׂא פְנֵי [דָּל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי] גָדוֹל", פִּרְט. אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ. חִלּוּפֵיהֶן מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(שמות כג ד-ה) כִּי תִפְגַּע, יָכוֹל אֲפִלּוּ פְּגִיעָה מַמָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תִרְאֶה. יָכוֹל אֲפִלּוּ מֵרָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תִפְגַּע. הָא כֵּיצַד, רְאִיָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִיעָה. וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל, זֶהוּ רִיס, וּמִדָּדָה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה וְנוֹטֵל שָׂכָר. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. שׁוֹר אֹיְבֶךָ, רַבִּי יִאשִׁיָּה אוֹמֵר, אֹיְבֶךָ, זֶה כּוּתִי. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁהַכּוּתִים (קוֹרְאִים) [קְרוּיִים] לְיִשְׂרָאֵל אוֹיְבִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, י) "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ", (שם כג, י) "כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּגֵר שֶׁחָזַר לְסוּרוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, בְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּיִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֹיְבֶךָ, אֶלָּא שֶׁאִם הִכָּה אֶת בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מְרִיבָה וְנִמְצָא אוֹיְבוֹ לְפִי שָׁעָה. שׁוֹר אֹיְבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ, לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. תֹּאֶה, אֵין תּוֹעֶה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא חוּץ לַתְּחוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה". (תְּשִׁיבֵם) [תְּשִׁיבֶנּוּ] לוֹ, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כב, ב) "וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ", אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא קָרוֹב וְרָחוֹק, אִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְלֹא יְדַעְתּוֹ". (שם) "וַאֲסַפְתּוֹ", מְצִיאָה שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָסֵף, לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׁבוּרָה. "וְהָיָה עִמָּךְ", בִּרְשׁוּתְךָ. (שם) "עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ", עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אָחִיךָ.

דָּבָר אַחֵר, אַתָּה צָרִיךְ לְבָדֹק אָחִיךָ אִם רַמַּאי הוּא וְכוּ'. "וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ", מְצִיאָה שֶׁהִיא עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, וְלֹא מְצִיאָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ הֶפְסֵד.

כִּי תִרְאֶה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ רָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תִפְגַּע וְגוֹ'. רֹבֶץ, וְלֹא רַבְצָן. תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְלֹא שֶׁהָיָה מַשָּׂאוֹ בְּצִדּוֹ. וְחָדַלְתָּ מֵעָזֹב לוֹ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חָדֵל פְּעָמִים שֶׁאַתָּה עוֹזֵב, חֲמוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל כּוּתִי, עָזֹב תַּעֲזֹב, חֲמוֹר שֶׁל כּוּתִי וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחָדַלְתָּ, הָיָה בֵּין הַקְּבָרוֹת, לֹא יִטָּמֵא לוֹ, אָמַר לוֹ אָבִיו יִטָּמֵא, יָכוֹל יִטָּמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, לְכָךְ נֶאֱמַר וְחָדַלְתָּ מֵעָזֹב לוֹ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חָדֵל פְּעָמִים שֶׁאִי אַתָּה חָדֵל, אָמַר לוֹ אָבִיו, אַל תִּפְרֹק עִמּוֹ, אַל תִּטְעֹן עִמּוֹ, אַל תַּחֲזִיר לוֹ אֲבֵדָתוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁמַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִין בְּמִצְוֹתֹת. עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ", אֵין לִי אֶלָּא טְעִינָה, פְּרִיקָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה, בִּפְרִיקָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֵין לִי אֶלָּא פְּרִיקָה, טְעִינָה מִנַּיִן, וְדִין הוּא, וּמַה פְּרִיקָה שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְרֹק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הֲרֵי אַתָּה מֻזְהָר עָלֶיהָ, טְעִינָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מֻזְהָר עָלֶיהָ, לְכָךְ דִּבֶּר הַכָּתוּב בַּקַּל לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ אֶת הֶחָמוּר. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ, זוֹ פְּרִיקָה. "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ", זוֹ טְעִינָה. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁהַפְּרִיקָה מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ טְעִינָה מִן הַתּוֹרָה. עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ", אֵין לִי אֶלָּא טְעִינָה וּפְרִיקָה, בְּהֵמָה עַצְמָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ". הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה שָׁוֶה לוֹ. הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ, וְאָמַר לוֹ, הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק פְּרֹק, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר עִמּוֹ. אִם הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אִם הָיָה עָלָיו יָתֵר עַל מַשָּׂאוֹ, אֵין זָקוּק לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְחָדַלְתָּ. בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל וּמַשָּׂאוֹ כּוּתִי, עָזֹב. וְהָא מָנִי, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים לַאו דְּאוֹרַיְיתָא. וְאַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּאוֹרַיְיתָא, אֲפִלּוּ הָכִי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ עָדִיף. (עַיֵּן בַּגְּמָרָא בְּעִנְיָן אוֹהֵב וְשׂוֹנֵא).

(שמות כג ו) לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ, אֵין לִי אֶלָּא דָּל, עָנִי תָּאֵב, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּלֶקֶט שִׂכְחָה וּפְאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רָשָׁע וְכֹשֵׁר עוֹמְדִין לְפָנֶיךָ בַּדִּין, שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא הֲרֵי אֲנִי מַטֶּה עָלָיו אֶת הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר לֹא תַטֶּה וְגוֹ', אֶבְיוֹן הוּא בְּמִצְוֹתֹת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, עֶשְׂרָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, וְכֻלָּן אֵין נוֹהֲגִין בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל, חוּץ מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דַּאֲמַר קְרָא לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ אֲבָל אַתָּה מַטֶּה מִשְׁפַּט שׁוֹר הַנִּסְקָל. וְחִלּוּפֶיהּ בְּמֵסִית, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר (דברים יג, ט) "וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו".

(שמות כג ז) מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק, תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סָנֵיגֹרוֹן לִדְבָרָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּר לְפָנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר

שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַדַּיָּן, שֶׁיְּהֵא בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גּוֹזְלָן, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף עִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁיְּהֵא בַּדִּין שֶׁהוּא מְרַמֶּה, שֶׁלֹּא יֹאמַר, הוֹאִיל וְעֵדִים מְעִידִים לְפָנַיי, אֶחְתְּכֶנּוּ וְיִהֵא קוֹלָן תָּלוּי בְּצַוָּאר הָעֵדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַתַּלְמִיד שֶׁיְּהֵא לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרוֹאֶה זְכוּת לָעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר, שֶׁלֹּא יְשַׁתֵּק, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַתַּלְמִיד שֶׁרוֹאֶה אֶת רַבּוֹ שֶׁטּוֹעֶה בַּדִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֲמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיְּגַמְּרֶנּוּ וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנֶנּוּ מִשֶּׁלִּי כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַתַּלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ, יוֹדֵעַ אַתָּה שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי מֵאָה מָנֶה אֵינִי מְבַטֵּהַּ, מָנֶה לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי וְאֵין לִי עָלָיו אֶלָּא עֵד אֶחָד, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְצְטָרֵף עִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. הָא מִדְּבַר שֶׁקֶר נָפְקָא, הָא וַדַּאי שִׁקּוּרֵי מְשַׁקֵּר, וְרַחֲמָנָא אֲמַר "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר", אֶלָּא כְּגוֹן דַּאֲמַר לֵיהּ, וַדַּאי חַד סַהֲדָא אִית לִי, תָּא אַתְּ וְקוּם הָתָם וְלָא תֵימָא וְלֹא מִידִי, דְּהָא לָא מַפְקֶת מִפֻּמְּךָ שִׁקְרָא, אֲפִלּוּ הָכִי אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַנּוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֶטְעָנֶנּוּ בְּמָאתַיִם, כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה לִי מָנֶה, וְיִתְחַיֵּב לִי שְׁבוּעָה, וַאֲגַלְגֵּל עָלָיו שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַנּוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וּטְעָנוֹ מָאתַיִם, שֶׁלֹּא יֹאמַר אֶכְפְּרֶנּוּ בְּבֵית דִּין, וְאוֹדֶה לוֹ חוּץ לְבֵית דִּין, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה וְיִגַּלְגֵּל עָלַי שְׁבוּעָה מִמָּקוֹם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לִשְׁלֹשָׁה שֶׁנּוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד בַּעַל דִּין וּשְׁנַיִם עֵדִים כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיאוּ מָנֶה וְיַחֲלְקוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בַּעַל דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. מִנַּיִן לִשְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְדִין, אֶחָד לָבוּשׁ סְמַרְטוּט וְאֶחָד לָבוּשׁ אִיצְטָלִית בַּת מֵאָה מָנֶה, שֶׁאוֹמֵר לוֹ לְבֹשׁ כְּמוֹתוֹ אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. כִּי הֲווּ אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אֲמַר לְהוּ, שְׁלוֹפוּ פֶּזְמַקְיֵיכוֹן וְחוּתוּ לְדִינָא. מִנַּיִן לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יַטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. רַב כַּהֲנָא אֲמַר, (לעיל פסוק א) מ"לֹא תִשָּׂא", לֹא תַשִּׂיא. מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לְמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע.

דָּבָר אַחֵר, הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב אֶצְלוֹ דַּיָּן בּוּר.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יַעֲמִיד אֶצְלוֹ סָנֵיגוֹרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, ח) "עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לִפְרֹשׁ מִן הָאֶפִּיקוֹרְסוּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז, כו) "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים" וְגוֹ'.

וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג, תְּנוּ רַבָּנָן. מִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, מִנַּיִן שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג. וּמִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג.

אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי. וְחִלּוּפָא בְּמַסִּית, דִּכְתִיב (דברים יג, ט) "לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו". רַב כַּהֲנָא אָמַר. מ"כִּי הֶרֹג תַּהַרְגֶנּוּ". בָּעֵי מִנַּיהּ רַבִּי זֵירָא מֵרַב שֵׁשֶׁת. חַיָּבֵי גָּלֻיּוֹת, מְנַיִן. חַיָּבֵי (גָּלֻיּוֹת) [מַלְקוּת], מְנַיִן וְכוּ'. אָתְיָא רָשָׁע רָשָׁע [וְרוֹצֵחַ] רוֹצֵחַ. הָיָה אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד לַחַמָּה, וְאֶחָד מְעִידוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד לַלְּבָנָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיִּצְטָרְפוּ זֶה עִם זֶה וְיִהְיֶה חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג, רָאוּהוּ רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְהַסַּיִף בְּיָדוֹ. אָמְרוּ לוֹ, בֶּן בְּרִית הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם, יוֹדֵעַ אֲנִי וְעַל מְנַת כֵּן הוּא עוֹשֶׂה, וְהֶעֱלִימוּ עֵדִים אֶת עֵינֵיהֶם, וּלְאַחַר זְמַן מְצָאוּהוּ הָרוֹג מְפַרְפֵּר, וְהַסַּיִף מְזַלֵּף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. וּכְבָר הָרַג יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי עֵד זוֹמֵם. אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אֶרְאֶה בְּנֶחָמָה אִם לֹא שָׁפַכְתָּ דָּם נָקִי, וְאָמְרָה תּוֹרָה הֲרוֹג עַל פִּי עֵדִים, הֲרוֹג עַל פִּי זוֹמְמִין, מָה עֵדִים בִּשְׁנַיִם אַף זוֹמְמִין בִּשְׁנַיִם. וּכְבָר נִכְנַס יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי לְחֻרְבָּה, וּמָצָא שָׁם הָרוּג מְפַרְפֵּר, וְהַסַּיִף מְזַלֵּף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג. אָמַר לוֹ יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי, תָּבוֹא עָלַי אִם לֹא אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאַתָּה הָרַגְתּוֹ, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה (דברים יט, טו) "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", אֲבָל הַיּוֹדֵעַ וּבַעַל מַחֲשָׁבוֹת הוּא יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לְצֵאת מִשָּׁם עַד שֶׁהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וּמֵת. וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג, הֲרֵי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין חַיָּב וְאַחַר כָּךְ מָצְאוּ לוֹ זְכוּת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל מַעְלָה, לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע. וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. הֲרֵי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי וְאַחַר כָּךְ מָצְאוּ לוֹ חוֹבָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַחֲזִירוּהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּינְךָ זַכַּאי, כָּךְ יָצָא מִבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְעוּטָה, אָמְרָה תּוֹרָה כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע, קַל וָחֹמֶר לְמִדָּה טוֹבָה הַמְּרֻבָּה.

רמז שנג

(שמות כג ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, שֶׁלֹּא תֹּאמַר הֲרֵינִי נוֹטֵל מָמוֹן, וְאֵינִי מַטֶּה אֶת הַדִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם הַנּוֹטֵל שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר, קַל וָחֹמֶר הַנּוֹטֵל עַל מְנַת לְהַטּוֹת. "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים". בַּתּוֹרָה. אוֹ עֵינֵי חֲכָמִים, כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי הַשֹּׁחַד וְגוֹ'. (עֵינֵי) פִּקְחִים אֵלּוּ פִּקְחֵי הַדַּעַת, שֶׁהֵן מְטַהֲרִין וּמְטַמְּאִין מִדַּעַת עַצְמָן. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַנּוֹטֵל מָמוֹן וּמַטֶּה אֶת הַדִּין אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, עַד שֶׁיֶּחְסַר מְאוֹר עֵינָיו. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים. אוֹ דַּעְתּוֹ מְטֹרֶפֶת בַּתּוֹרָה, וּמְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּמְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא. אוֹ

שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. אוֹ שֶׁיֶּחְסַר מְאוֹר עֵינָיו. וְיִסַּלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים, שׁוֹנֵא דְּבָרִים הַמְּצֻדָּקִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּסִינָי.

קָרְנָא הֲוָה שָׁקִיל אִיסְתִּירָא מִזַּכַּאי וְאִיסְתִּירָא מֵחַיָּב. וְדָאִין לְהוֹן דִּינָא. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי, וְהָכְתִיב וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח. הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּשָׁקִיל מֵחָד וְלָא שָׁקִיל מֵחַבְרֵיהּ, דֵּילְמָא אָתֵי לְאַצְלוּיֵי דִּינָא, וְקָרְנָא מִתַּרְוַיְיהוּ הֲוָה שָׁקִיל. וּמִי שָׁרֵי, וְהָתַנְיָא וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא לְזַכּוֹת אֶת הַחַיָּב וְלֹא לְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים טז, יט) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁזִּכָּה אֶת הַזַּכַּאי וְחִיֵּב אֶת הַחַיָּב אָמְרָה תּוֹרָה וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח. הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּשָׁקִיל בְּתוֹרַת שׁוֹחֲדָא, קָרְנָא בְּתוֹרַת אַגְרָא הֲוָה שָׁקִיל. וּמִי שָׁרֵי, וְהָתְנַן, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִין. וְכִי תֵּימָא, קָרְנָא בְּתוֹרַת בַּטְלָנָא שָׁקִיל, וְהָתְנַן, מִכֹּעֶר הַדַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן, אֶלָּא שֶׁדִּינוֹ דִּין, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּקָא שָׁקִיל אַגַּר דִּינָא, וְהָתְנַן, הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן דִּינָיו בְּטֵלִין אֶלָּא לָאו דְּקָא שָׁקִיל בְּתוֹרַת בַּטְלָנָא וְקָא תָנֵי מִכֹּעֶר הַדַּיָּן, הָנֵי מִלֵּי בַּטְלָנָא דְּלָא מוּכָח, קָרְנָא בַּטְלָנָא דְּמוּכָח הֲוָה, דְּקָרְנָא הֲוָה תָּהֵי בְּמַבְרָא חַמְרָא וַהֲווּ יְהָבוּ לֵיהּ זוּזָא (כָּל יוֹמָא), וְכִי אֲתוּ בֵּי תְּרֵי לְקַמֵּיהּ אֲמַר לְהוּ הָבוּ לִי זוּזֵי וְאֵידוּן לְכוּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה סְמוּיוֹת עֵינֵיהֶן שֶׁל מְקַבְּלֵי שֹׁחַד. אָדָם חָשׁ בְּעֵינָיו, הַרְבֵּה מָמוֹן נוֹתֵן לְרוֹפֵא, סָפֵק מִתְרַפֵּא סָפֵק אֵין מִתְרַפֵּא. הֵם בִּשְׁוָה פְּרוּטָה מְסַמִּין אֶת עֵינֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים. תָּנוּ רַבָּנָן, כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים, קַל וָחֹמֶר לְטִפְּשִׁים. וְיִסַּלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים, קַל וָחֹמֶר לִרְשָׁעִים. מִידֵּי טִפְּשִׁים וּרְשָׁעִים בְּנֵי מֶעְבַּד דִּינָא אִנּוּן, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר, אֲפִלּוּ חָכָם גָּדוֹל וְקִבֵּל שֹׁחַד, לֹא נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא סְמִיּוּת הַלֵּב. וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים, אֲפִלּוּ אִם צַדִּיק גָּמוּר הוּא וְקִבֵּל שֹׁחַד, לֹא נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא טֵרוּף דַּעַת. אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּשׁוֹחֲדָא, כֵּיוָן דְּשָׁקִיל לֵיהּ שׁוֹחֲדָא הֲוָה לֵיהּ כְּגוּפֵיהּ, וְאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ. מַאי שֹׁחַד, שֶׁהוּא חָד, אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא לֵידוֹן אִינָשׁ דִּינָא לָא לְמָאן דְּסָנֵי לֵיהּ וְלָא לְמָאן דְּרָחִים לֵיהּ. לְמָאן דְּרָחִים לֵיהּ, לָא חָזֵי לֵיהּ חוֹבָתָא, לְמָאן דְּסָנֵי לֵיהּ, לָא חָזֵי לֵיהּ זְכוּת .

תָּנוּ רַבָּנָן, וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שֹׁחַד מָמוֹן, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים נַמִּי אָסוּר, מִדְּלָא כְּתִיב בֶּצַע לֹא תִקָּח. הֵיכִי דָּמֵי שֹׁחַד דְּבָרִים. כִּי הָא דִּשְׁמוּאֵל הֲוָה קָא עָבַר בְּמַבְרָא, אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא יָהֵב לֵיהּ יָדָא, אֲמַר לֵיהּ, מַאי עָבִידְתָּךְ, אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי. אֲמַר לֵיהּ, פְּסֵילְנָא לָךְ לְדִינָא. אֲמַימַר הֲוָה יָתִיב, וְקָא דָאִין דִּינָא, פָּרַח גַּדְפָּא, וַהֲוָה יָתִיב לֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ, אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא, שָׁקְלָא מֵרֵישֵׁיהּ, אֲמַר לֵיהּ, מַאי עָבִידְתָּךְ, אֲמַר לֵיהּ דִּינָא אִית לִי, אֲמַר לֵיהּ, פְּסֵילְנָא לָךְ לְדִינָא. מַר עוּקְבָא, הֲוָה שָׁדֵי רוּקָא קַמֵּיהּ. אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא, כָּסֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ, מַאי עָבִידְתָּךְ, אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי, אֲמַר לֵיהּ, פְּסֵילְנָא לָךְ לְדִינָא. רַבִּי

יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הֲוָה רָגִיל אֲרִיסֵיהּ דַּהֲוָה מַיְיתֵי לֵיהּ כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא כַּנְתָא דְּפֵירֵי. יוֹמָא חָד אַיְיתֵי לֵיהּ בַּחֲמִשָּׁה בְּשַׁבַּתָּא. אֲמַר לֵיהּ, מַאי שְׁנָא הָאִידְנָא, אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי, וַאֲמִינָא אַגַּב אוֹרְחֵי אַיְיתֵי לֵיהּ לְמַר. לָא קַבֵּיל מִנֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ, לָא מֵידָן (דיינא) [דְּאִינְנָא] לָךְ, וְלֹא מְשְׁקַל שָׁקִילְנָא. אוֹתִיב לֵיהּ זוּגָא דְּרַבָּנָן, וְקָא דָיְינוּ לֵיהּ. אֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָזֵל[י]ל וְאָתֵי, אֲמַר, אִי בָּעֵי טָעִין הָכֵי, וְאִי בָּעֵי טָעִין הָכֵי. אֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, תִּפַּח נַפְשָׁן שֶׁל מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד, וּמָה אֲנִי, שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי וְאִם נָטַלְתִּי שֶׁלִּי נָטַלְתִּי, כָּךְ, מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע אַיְיתֵי לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא רַאשִׁית הַגֵּז. אֲמַר לֵיהּ, מֵהֵיכָא קָא אָתֵית, אֲמַר לֵיהּ, מִדּוּדְּ פְּלוֹנִי. אֲמַר לֵיהּ, וּמֵהָתָם לְהָכָא לָא הֲוָה כּוֹהֵן לְמֵיתְבָא לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי, וַאֲמִינָא אַגַּב אוֹרְחֵי אַיְיתֵי לֵיהּ לְמַר. לָא קַבֵּיל מִנֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אוֹתִיב לֵיהּ זוּגָא דְּרַבָּנָן, וְקָא דָיְינוּ לֵיהּ. אֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, אָזֵיל וְאָתֵי, אֲמַר, אִי בָּעֵי טָעִין הָכֵי, וְאִי בָּעֵי טָעִין הָכֵי. אֲמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, תִּפַּח נַפְשָׁן שֶׁל מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד, וּמָה אֲנִי, שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי חֶלְקִי נָטַלְתִּי, כָּךְ, מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַב עָנָן אַיְיתֵי לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא כַּנְתָא דְּגִילְדָּנָא, אֲמַר לֵיהּ, מַאי עֲבִידְתָּךְ, אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי, וַאֲמִינָא בַּהֲדֵי דְּאָזֵילְנָא אַיְיתֵי לֵיהּ לְמַר. לָא קַבֵּיל מִנֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אֲמַר לֵיהּ, דִּינָא דְּמַר לָא בָּעֵינָא, קַבּוּלֵי לִיקַבֵּל מַר, דְּלָא לְמֶעְבַּד מַר מִלְּאַקְרוּבֵי בְּכוּרִים, דְּתַנְיָא, "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּכוּרִים", וְכִי אֱלִישָׁע אוֹכֵל בְּכוּרִים הָיָה, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, כָּל הַמֵּבִיא דּוֹרוֹן לְתַלְמִיד חָכָם כְּאִלּוּ מַקְרִיב בְּכוּרִים, אֲמַר לֵיהּ, קַבּוּלֵי לֹא אִבַּעְיָא לִי דְּאִיקַּבֵּל, הָשְׁתָּא הוֹאִיל וַאֲמַרְתְּ טַעֲמָא מְקַבְּלְנָא. שָׁדְרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, שְׁלַח לֵיהּ, לִידָיְינֵיהּ מַר לְהַהוּא גַּבְרָא, דַּאֲנָא עָנָן פְּסִילְנָא לֵיהּ לְדִינָא. אֲמַר, מִדְּשְׁלַח לִי מַר הָכֵי, שְׁמַע מִינָּהּ קְרִיבֵיהּ הוּא (כִּי אָתָא). הֲוָה קַמֵּיהּ דִּינָא דְּיָתְמֵי. אֲמַר, הַאי עֲשֵׂה וְהַאי עֲשֵׂה, עֲשֵׂה דְּכְבוֹד תּוֹרָה עָדִיף. פְּסַק לְדִינָא דְּיָתְמֵי, כֵּיוָן דַּחֲזָא בַּעַל דִּינֵיהּ יְקָרָא דְּקָא עָבִיד לֵיהּ, אִיסְתְּתִים טַעֲנָתֵיהּ, רַב עָנָן הֲוָה רָגִיל אֲלֵיהוּ דְּאָתָא לְגַבֵּיהּ, דַּהֲוָה מָתְנֵי לֵיהּ סֵדֶר אֲלֵיהוּ, כֵּיוָן דַּעֲבַד הָכֵי, אִסְתְּלַק, יָתִיב בְּתַעֲנִיתָא וּבָעֵי רַחֲמֵי, וַאֲתָא. הֲוָה מַבְעֵית לֵיהּ בְּעוּתֵי, עֲבַד תֵּיבוּתָא, הֲוָה יָתִיב בְּתֵיבוּתָא וּמָתְנֵי לֵיהּ סִדְרֵיהּ, עַד דְּאֶסִיק לֵיהּ לְכֻלָּא סִדְרֵיהּ, וְהַיְינוּ דַּאֲמַר, סֵדֶר אֲלֵיהוּ רַבָּא וְסֵדֶר אֲלֵיהוּ זוּטָא. (שמות כג י) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְגוֹ', רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, הֵן עוֹשִׂין שְׁמִיטָה אַחַת בְּשִׁבּוּעַ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְגוֹ', וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, עוֹשִׂין אַרְבַּע שְׁמִיטוֹת בְּשִׁבּוּעַ אֶחָד. כֵּיצַד, נָרָה שָׁנָה וְזוֹרָעָה שָׁנָה, נָרָה שָׁנָה וְזוֹרָעָה שָׁנָה, נִמְצְאוּ שֶׁהֵן עוֹשִׂין אַרְבַּע שְׁמִיטוֹת בְּשִׁבּוּעַ אֶחָד. וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, לְרַבּוֹת פֵּרוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית, אֵין לִי אֶלָּא פֵּרוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית. מִנַּיִן

לְפֵרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁיִּהוּ כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית. תַּלְמוּד לוֹמַר כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ, הֲרֵי אַתָּה דָן בִּנְיַן אָב מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, לֹא הֲרֵי זַיִת כַּהֲרֵי הַכֶּרֶם, וְלֹא הֲרֵי כֶּרֶם כַּהֲרֵי הַזַּיִת, מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁגָּדֵל עַל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית וְכוּ', דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה לְהָבִיא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית שֶׁהֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ, בָּא לִתֵּן בְּעוּר לְזֵית בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְכֶרֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

(שמות כג יא) וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּה, תִּשְׁמְטֶנָּה, בַּעֲבֹדָתָהּ, וּנְטַשְׁתָּהּ, בַּאֲכִילָתָהּ, אֵין לִי אֶלָּא כְּרָמִים וְזֵיתִים, פֵּרוֹת וַעֲשָׂבִים, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, וּנְטַשְׁתָּהּ, מִכָּל מָקוֹם. דָּבָר אַחֵר, וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה, מַגִּיד שֶׁהוּא פּוֹרֵץ בָּהּ פִּרְצוֹת, אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, [שֶׁלֹּא תֹּאמַר] וְכִי מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה, לֹא שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ עֲנִיִּים, הֲרֵי אֲנִי מַכְנִיסָהּ וּמְחַלְּקָהּ לָעֲנִיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה, מַגִּיד שֶׁהוּא פּוֹרֵץ פִּרְצוֹת אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם.

רמז שנד

וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתְךָ", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. כְּשֶׁהַפֵּירוֹת מְרֻבִּים הַכֹּל אוֹכְלִין, וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ. וּכְשֶׁהַפֵּרוֹת מֻעָטִים (ויקרא כה, ו) "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ, וּכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתְךָ", עַד שֶׁלֹּא תַּגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר מְבַעֲרִין אוֹתָהּ עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים, מִשֶּׁיַּגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר מְבַעֲרִין אוֹתָהּ עֲנִיִּים וְלֹא עֲשִׁירִים. וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יד, כב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" וְגוֹ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמַשְׁמָע, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְךָ", (שם, ז) "וְלִבְהֶמְתֶּךָ" הִקִּישׁ אָדָם לִבְהֵמָה, מַה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת מִן הָרָאוּי לָהּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא מְעֻשָּׂר, אַף אָדָם אוֹכֵל מִן הָרָאוּי לוֹ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא מְעֻשָּׂר. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לְהַקִּישׁ בְּהֵמָה לְאָדָם, מָה אָדָם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַמְּעֻשָּׂר, אַף בְּהֵמָה לֹא תֹּאכַל אֶלָּא מִן הַמְּעֻשָּׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה, אַחַר שֶׁלִּמַּדְתָּ שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הָרָאוּי לָהּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא מְעֻשָּׂר, לְהַקִּישׁ בְּהֵמָה לְאָדָם אֵין אַתָּה יָכוֹל, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה, אֶלָּא לְהַקִּישׁ אָדָם לִבְהֵמָה, מַה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת מִן הָרָאוּי לָהּ, שֶׁלֹּא מְעֻשָּׂר, בַּשְּׁבִיעִית, אַף אָדָם אוֹכֵל מִן הָרָאוּי לוֹ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ". לְעִנְיַן שֶׁאָמַרְנוּ.

וְהַשְׁבִּיעֹת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ, ["תִּשְׁמְטֶנָּה"], מִלְקַשְׁקֵשׁ "וּנְטַשְׁתָּהּ", מִלְּסַקֵּל, תְּרֵי קַשְׁקוּשֵׁי הָווּ. סְתוּמֵי פֵּילֵי, שָׁרֵי. אַבְרוּיֵי אִילָנֵי, אָסוּר. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבִּי אַבָּהוּ. אֱלֹהֵיכֶם גַּחֶכֶן הוּא, דְּקָאָמַר לִיחֶזְקֵאל (יחזקאל ד, ד) "שְׂכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי", וּכְתִיב (שם, ו) "וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי". אָדְהָכֵי וְהָכֵי אָתָא הַהוּא תַּלְמִידָא, אָמַר לֵיהּ, מַאי טַעְמָא דִּשְׁבִיעִית, אָמַר לֵיהּ, הָשַׁתָּא אָמִינָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשָׁוְיָא לְתַרְוַיְיכוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, זִרְעוּ שֵׁשׁ, וְהַשְׁמִיטוּ שְׁבִיעִית, כְּדֵי שֶׁתִּדְעוּ שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי. וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן, אֶלָּא חָטְאוּ וְגָלוּ. מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם אַכְזָרִי הוּא הוֹרֵג אֶת כֻּלָּהּ, וְאִם רַחֲמָן הוּא, הוֹרֵג אֶת חֶצְיָהּ, וְאִם רַחֲמָן מֻלְאֶ רַחֲמִים הוּא, מְיַסֵּר אֶת הַגְּדוֹלִים בְּיִסּוּרִין. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַסֵּר אֶת הַצַּדִּיקִים, כְּדֵי לְמָרֵק עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(שמות כג יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ נֶאֱמַר כַּאן שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית לְעִנְיַן שְׁבִיעִית, שֶׁלֹּא תְּסְתָּרֵס שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית מִמְּקוֹמָהּ לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ, הוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב נִיָּחָא אֶחָד, לִהְיוֹת תּוֹלֶשׁ מִן הַקַּרְקַע וְאוֹכֵל. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא יַחְבְּשֶׁנּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אָמַרְתָּ, אֵין זֶה נִיָּיח אֶלָּא צַעַר. תַּלְמוּד לוֹמַר לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ, הוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב נִיָּח אֶחָד, לִהְיוֹת תּוֹלֶשׁ מִן הַקַּרְקַע וְאוֹכֵל.

תָּנוּ רַבָּנָן, מְקַיְּמִין עֲבָדִים שֶׁאֵינָן מוּחְלִין, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מְקַיְּמִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְינַפָּשׁ בֶּן אָמָתְךָ וְהַגֵּר, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, בְּלוֹקֵחַ עֶבֶד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא הִסְפִּיק לְמוּלוֹ, הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכֻלֵּי עָלְמָא, מִיהָא, וְינַפָּשׁ בֶּן אָמָתְךָ בְּעֶבֶד עִרֵל כְּתִיב, מַאי מַשְׁמַע, דְּתַנְיָא, וְינַפָּשׁ בֶּן אָמָתְךָ וְגוֹ'. וְינַפָּשׁ בֶּן אָמָתְךָ, זֶה עֶבֶד עִרֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בֶּן בְּרִית, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ" הֲרֵי בֶּן בְּרִית אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְינַפָּשׁ בֶּן אָמָתְךָ, זֶה עֶבֶד עִרֵל. וְהַגֵּר, זֶה גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גֵּר צֶדֶק, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם) "וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ", הֲרֵי גֵּר צֶדֶק אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְהַגֵּר, זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. הֲרֵי הוּא בַּשַּׁבָּת, כְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב הַלּוֹקֵחַ עֲבָדִים עֲרֵלִים מִן הַגּוֹיִם הֲרֵי הֵן בַּשַּׁבָּת, כְּיִשְׂרָאֵל בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וְרַבִּי עֲקִיבָא מַחֲלִיף. אֵימָתַי עוֹשִׂין יַיִן נָסָךְ, בְּשָׁעָה שֶׁמַּזְכִּירִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַל פִּיהֶן, מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַל פִּיהֶן, בְּשִׁבּוּעָה שֶׁנִּדְרִין בָּהֶן.

רמז שנה

(שמות כג יג) וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְשֵׁמֹת אֱלֹהֵי אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ", אִם שִׁנָּה עוֹבֵר בִּלֹּא תַּעֲשֶׂה, לְכָךְ נֶאֱמַר וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְגוֹ', רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לַעֲשׂוֹת דִּבְרֵי תוֹרָה עָלֶיךָ חוֹבָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא

תַּעֲשֶׂה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא מַה שֶּׁפֵּרֵט הַכָּתוּב, שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי פָּרָשָׁה, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם.

דָּבָר אַחֵר, וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה", אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן אָבוֹת מְלָאכוֹת, דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם שְׁבוּת, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ, לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

דָּבָר אַחֵר, וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ, לְהָבִיא שְׁבִיתַת כֵּלִים.

(שמות כג יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה, הַכֹּל חַיָּבִין בִּרְאִיָּה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס וַעֲבָדִים שֶׁאֵינָן מְשֻׁחְרָרִין, הַחִגֵּר וְהַסּוּמְא, הַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן וְכוּ'. הַכֹּל, לְאָתוּיֵי מַאי. לְאָתוּיֵי סוּמְא בְּאַחַת מֵעֵינָיו, וּדְלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, (רַבִּי) יוֹחָנָן בֶּן דְּהָבַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה (בֶּן תֵּימָא), סוּמְא בְּאַחַת מֵעֵינָיו פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה", "יֵרָאֶה", כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת כָּךְ בָּא לֵרָאוֹת, מַה לִּרְאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו אַף לֵרָאוֹת בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, יא) "בְּאָזְנֵיהֶם". וְהָא מִבַּעְיָא לֵיהּ בְּאָזְנֵיהֶם דְּכָל יִשְׂרָאֵל, הַהוּא (שם) מִ"נֶּגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל" נָפְקָא. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, חִגֵּר בָּרְגְלוֹ אַחַת פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר רְגָלִים, הַאי מִבָּעְיָא לֵיהּ פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין, הַהוּא (להלן פסוק יז) מִ"פְּעָמִים" נָפְקָא, דְּתַנְיָא, אֵין "פְּעָמִים" אֶלָּא רַגְלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "תִּרְמְסָנָה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים", וְאוֹמֵר (שה"ש ז, ב) "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ" וְגוֹ'. תְּנוּ רַבָּנָן, רְגָלִים, פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבִּין וּלְחִגֵּר וּלְסוּמְא וּלְחוֹלֶה וּלְזָקֵן וְשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְאָתוּיֵי מְפַנְקֵי, דִּכְתִיב "כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פְּנֵי מִי בקֵשׁ" וְגוֹ'. שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יז, ודברים טז, טז) "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, טז) "בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת". אִי בְּחַג הַמַּצּוֹת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּבְחַג הַשָּׁבוּעוֹת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְכוּ' תַּלְמוּד לוֹמַר שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה. רְגָלִים, הַמְּהַלְּכִין בְּרַגְלֵיהֶן, "יֵרָאֶה", לְהוֹצִיא אֶת הַסּוּמִין. (שם) "זְכוּרְךָ", לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. (שם) "כָּל זְכוּרְךָ", לְהוֹצִיא (אֶת הַגֵּרִים) טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. "תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְגוֹ' לְהוֹצִיא גֵּרִים וַעֲבָדִים. (שם) "בְּאָזְנֵיהֶם", לְהוֹצִיא חֵרְשִׁים. "וְשָׂמַחְתָּ", לְהוֹצִיא אֶת הַחוֹלֶה וְאֶת הַקָּטָן. (שם) "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", לְהוֹצִיא אֶת הַטָּמֵא. מִכָּאן אָמְרוּ, הַכֹּל חַיָּבִין בִּרְאִיָּה, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן וְכוּ'.

רמז שנו

(שמות כג טו) אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר, לִמֵּד עַל חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, קַל וָחֹמֶר, אִם רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי, שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, שֶׁיֵּשׁ קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, אֵינוֹ דִין שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית יוֹכִיחוּ, שֶׁיֵּשׁ קְדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם וּמֻתָּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. מַה לְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבַּן מוּסָף, רֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹכִיחַ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף וּמֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. מַה לְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁאֵין קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ, תֹּאמַר בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, הוֹאִיל וְקָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ דִּין הוּא שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. תַּנְיָא אִידָךְ, (ויקרא כג, לה) "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", לִמֵּד עַל חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", בְּמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִי בָּרִאשׁוֹן, כְּבָר נֶאֱמַר שַׁבָּתוֹן, אִי בַּשְּׁבִיעִי, כְּבָר נֶאֱמַר שַׁבָּתוֹן, אֶלָּא בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. תַּנְיָא אִידָךְ, (דברים טז, ח) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת", מַה שְּׁבִיעִי עֲצוּר, אַף שִׁשָּׁה עֲצוּר. אִי מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר בְּכֹל מְלָאכָה, אַף שִׁשָּׁה עֲצוּר בְּכָל מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשְּׁבִיעִי", שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, וְאֵין שִׁשָּׁה עֲצוּר בְּכָל מְלָאכָה. הָא לֹא מָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים לוֹמַר לְךָ אֵיזֶה יוֹם אָסוּר וְאֵיזֶה יוֹם מֻתָּר, אֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה וְאֵיזֶה מְלָאכָה מֻתֶּרֶת. אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר, הָיָה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא מֵבִיא אֶלָּא בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב.

וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי, בְּזָבָחִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעוֹפוֹת וּבִמְנָחוֹת, וְדִין הוּא, נֶאֱמַר חֲגִיגָה לְהֶדְיוֹט, וְנֶאֱמַר רְאִיָּה לַגָּבוֹהַּ, מַה חֲגִיגָה הָאֲמוּרָה לְהֶדְיוֹט זְבָחִים, אַף רְאִיָּה הָאֲמוּרָה לַגָּבוֹהַּ זְבָחִים. וּמַה זְּבָחִים, עוֹלוֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלָמִים. וְדִין הוּא, נֶאֱמַר חֲגִיגָה לְהֶדְיוֹט וְנֶאֱמַר רְאִיָּה לַגָּבוֹהַּ, מַה חֲגִיגָה הָאֲמוּרָה לְהֶדְיוֹט בְּרָאוּי לוֹ, אַף רְאִיָּה הָאֲמוּרָה לַגָּבוֹהַּ בְּרָאוּי לוֹ, וְכֵן בְּדִין, שֶׁלֹּא יְהֵא שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא וְשֻׁלְחַן רַבְּךָ רֵיקָם. וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי, בְּזָבָחִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּנְסָכִים, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר שִׂמְחָה בְּאָדָם, וְנֶאֱמַר שִׂמְחָה בִּשְׁלָמִים, מַה לְּהַלָּן בִּזְבָחִים, אַף כָּאן בִּזְבָחִים.

(שמות כג טז) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ, נֶאֱמַר שְׁלֹשׁ רְגָלִים לְעִנְיַן שְׁבִיעִית שֶׁלֹּא יִסָּתְרוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן. (שמות כג יז) חֵרֵשׁ הַמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה. מַאי שְׁנָא לְעִנְיַן רְאִיָּה דְּפָטוּר. דְּגָמַר רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל, וְהָתָם מִנָּלָן דְּפָטְרֵי, דִּכְתִיב (דברים לא, יב) "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ(ן)", פְּרָט לְמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ(ן)", פְּרָט לְשׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר. לְמֵימְרָא דְּכִי לָא מִשְׁתַּעֵי לָא גְּמַר, וְהָא הַנְהוּ תְּרֵי

אִלְמֵי דַּהֲווּ בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי, בְּנֵי בְּרַתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא, דְּכָל אֵימַת דַּהֲוָה עָיֵיל רַבִּי לְבֵי מִדְרָשָׁא הֲווּ עָיְילֵי קַמֵּיהּ וְנָיְידֵי בְּרֵישַׁיְיהוּ וּמָרְחֲשֵׁי בְּשִׁפְוָתַיְיהוּ, וּבָעָא רַבִּי רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ וְאִשְׁתַּכְּחוּ דַּהֲווּ גְּמִירֵי הִלְכְתָא סִפְרָא וְסִפְרֵי וְתוֹסֶפְתָּא וְכֻלֵּי תַּלְמוּדָא, אֲמַר מַר זוּטְרָא, קְרִי בֵּיהּ "לְמַעַן יִלְמְדוּ". רַב אַשִׁי אֲמַר, וַדַּאי לְמַעַן יִלְמְדוּ, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ "לְמַעַן יִלְמְדוּ", כֵּיוָן דְּלָא מִשְׁתַּעֵי לָא גְּמַר וְכוּ' הַאי מ"לְמַעַן יִשְׁמְעוּן" נַפְקָא, אֶלָּא וַדַּאי לְמַעַן יִלְמְדוּ הוּא.

רמז שנז

רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי קְרָא, בָּכִי, יִרְאֶה יֵרָאֶה, עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מְצַפֶּה לוֹ לְרְאוֹתוֹ יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, יב) "כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת (אֶת) פָּנָי" וְגוֹ'. רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי קְרָא, בָּכִי, "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם", עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מְצַפֶּה לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, יא) "לָמָּה לִי רֹב זִבְחֵיכֶם". תָּנוּ רַבָּנָן. זְכוּר. לְהוֹצִיא אֶת הַנְּשָׁים. זְכוּרְךָ. לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. כָּל זְכוּרְךָ. לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים. זְכוּר. לְהוֹצִיא אֶת הַנְּשָׁים. וְהָא לָמָּה לִי קְרָא, מִכְּדֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נֵילַף רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל, מַה לְהַלָּן נָשִׁים חַיָּבוֹת אַף כָּאן נָשִׁים חַיָּבוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. זְכוּרְךָ. לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. בִּשְׁלָמָא אַנְדְּרוֹגִינוּס אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ צַד זְכָרוּת, לֵחַייֵב, קָא מַשְׁמַע לָן לְרַבּוּיֵי, דִּבְרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הוּא, אֶלָּא טוּמְטוּם, סְפֵקָא הוּא, אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי סְפֵקָא. אָמַר אַבַּיֵי. כְּשֶׁבִּיצָּיו מִבַּחוּץ. כָּל זְכוּרְךָ. לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים. וְהָא אָנָן תְּנַן חוּץ מֵחֲרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. לָא קָשְׁיָא. כַּאן בְּקָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, כַּאן בְּקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ דְּרַבָּנָן הוּא. אֵין הָכִי נַמִּי, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא. לְכְדְאֲחֵרִים, דְּתַנְיָא, הַמְקַמֵּץ וְהַמְצָרֵף אֶת הַנְּחֹשֶׁת וְהַבּוֹרְסְקִי פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר כָּל זְכוּרְךָ מִי שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת עִם כָּל זְכוּרְךָ, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲלוֹת עִם כָּל זְכוּרְךָ (שמות לד, כג) "אֶת פְּנֵי הָאָדֹן ה'". מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אָדוֹן אֶחָד, יָצָא עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָדוֹן אַחֵר. וְהָא לָמָּה לִי קְרָא, מִכְּדֵי כָּל שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת בְּהּ הָעֶבֶד חַיָּב בְּהּ, דְּגְמַר לְהּ לָהּ מֵאִשָּׁה. לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי עֲבָדִים שֶׁאֵינָן מְשֻׁחְרָרִין, [מַאי שֶׁאֵינָן מְשֻׁחְרָרִים], אִילֵּימָא שֶׁאֵינָן מְשֻׁחְרָרִין כְּלָל, לִתְנֵי עֲבָדִים סְתָמָא, אֶלָּא לַאו שֶׁאֵינָן מְשֻׁחְרָרִין לְגַמְרֵי, וּמַאי נִינְהוּ מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. (שם) "אֶת פְּנֵי הָאָדֹן ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֶת פְּנֵי הָאָדֹן ה'", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל יְחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ [ה' אֶחָד"], וַהֲלֹא כְּבָר

נֶאֱמַר "ה' אֱלֹהֵינוּ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "ה' אֶחָד", אֶלָּא עָלֵינוּ לְיַחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (מלכים ב ט, ו) "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ירמיה לב, כז) "אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל יִחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, (תהלים נ, ז) "שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה וְגוֹ' [אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ']. אֱלֹהִים אֲנִי לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִחַדְתִּי שְׁמִי אֶלָּא עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל.

(שמות כג יח) לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ. לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אֵין לִי אֶלָּא זְבִיחָה. זְרִיקָה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר דַּם זִבְחִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. הַזָּבַח שֶׁכָּלוּ שֶׁלִּי, וְאֵיזֶה, זֶה תָּמִיד. וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הַחֲלָבִים שֶׁיְּהוּ נִפְסָלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה. וְזָכִיתִי לָדוּן עַל הָאֲבָרִים, הוֹאִיל וַחֲלָבִים מַתָּנָה לְאִשִּׁים וְאֵבָרִים מַתָּנָה לְאִשִּׁים, אִם לָמַדְתָּ עַל חֲלָבִים שֶׁהֵן נִפְסָלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה, אַף אֵבָרִים נִפְסָלִים בָּרִצְפָּה. יָכוֹל אַף אֵבָרִים יְהוּ נִפְסָלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר", עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה, הָא לָמַדְתָּ עַל הָאֵבָרִים, שֶׁאֵינָן נִפְסָלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה. וְזָכִיתִי לָדוּן עַל הַחֲלָבִים, הוֹאִיל וַחֲלָבִים מַתָּנָה לְאִשִּׁים וְאֵבָרִים מַתָּנָה לְאִשִּׁים, אִם לָמַדְתָּ עַל אֵבָרִים שֶׁאֵינָן נִפְסָלִין עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה אַף חֲלָבִים לֹא יְהוּ נִפְסָלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי (הָרִצְפָּה) [הַמַּעֲרָכָה]. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי, לְעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ.

רַב הוּנָא רְמִי כְּתִיב וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר, עַד בֹּקֶר הוּא דְּלָא יָלִין, הָא כָּל הַלַּיְלָה יָלִין, וְהָכְתִיב (שם ו, ה) "וְהִקְטִיר עָלָיו חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים", "עָלָיו", הַשְׁלֵם כָּל הַקְּרָבָנוֹת. הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ. בְּשֶׁנִּתּוֹתְרוּ. רְמֵי לֵיהּ רַב סְפָרָא לְרָבָא. כְּתִיב "וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זָבַח חַג הַפֶּסַח", לַבֹּקֶר הוּא דְּלָא יָלִין, הָא כָּל הַלַּיְלָה יָלִין, וּכְתִיב "עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ", וְלֹא עֹלַת חֹל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹלַת חֹל בְּיוֹם טוֹב. אָמַר לֵיהּ. כְּבָר רְמִי(א) לֵיהּ רַבִּי [אַבָּא בַּר] חִיָּא לְרַבִּי אַבָּהוּ וְשָׁנִי לֵיהּ. הָכָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת עַסְקִינַן, דְּחֶלְבֵי שַׁבָּת קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב וְכוּ', שַׁבְּקִינָן לִקְרָא דַּהֲוָה דָּחִיק וּמוּקֵי אֲנַפְשֵׁיהּ.

רמז שנח

(שמות כג יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ וְגוֹ'. לָמָּה נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלָקַחְתָּ מֵרֹאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה" אֵין לִי אֶלָּא פֵּרוֹת, דְּרַךְ בִּכּוּרִים מַשְׁקִין, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, תְּבִיא, מִכָּל מָקוֹם. וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ. אֵלּוּ מְבִיאִין וְקוֹרִין, וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְאֵינָן קוֹרִין. אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצֶךָ. לְהוֹצִיא אֶת הָאַרְיִסִין וְהַחֲכִירוּת וְהַסִּיקְרִיקוֹן וְהַגְּזֵלָן. "אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ". לְהוֹצִיא גֵּרִים וַעֲבָדִים. "נוֹתֵן לְךָ". לְהוֹצִיא נָשִׁים טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. מַשְׁמַע

מוֹצִיאָן שֶׁלֹּא יִקָּרְאוּ וּמוֹצִיאָן שֶׁלֹּא יָבִיאוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר, "תָּבִיא", מִכָּל מָקוֹם. מַה הֶּפְרֵשׁ בֵּין אֵלּוּ לְאֵלּוּ. אֵלּוּ מְבִיאִין וְקוֹרִין, וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְאֵינָן קוֹרִין. הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ לְתוֹךְ שֶׁל רַבִּים, הַמַּבְרִיךְ מִתּוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ מִתּוֹךְ שֶׁל רַבִּים לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים בָּאֶמְצַע, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מֵבִיא, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ, עַד שֶׁיְּהֵיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתֶךָ. הָאַרִיסִין וְהַחֲכִירוּת וְהַסִּיקָרִיקוֹן וְהַגָּזְלָן אֵין מְבִיאִין מֵאוֹתוֹ טַעַם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת. אֲנָשִׁי הַר צְבוֹעִים הֵבִיאוּ בִּכּוּרִים קֹדֶם לַעֲצֶרֶת, וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶן, מִפְּנֵי הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה (לעיל פסוק טז) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר הַבַּיִת. שֶׁנֶּאֱמַר, רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ.

רמז שנט

לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. מִפְּנֵי מָה נֶּאֱמַר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת שֶׁכָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, אַחַת בְּחוֹרֵב, וְאַחַת בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְאַחַת עַל הַר גְּרִזִים וְעַל הַר עֵיבָל. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר. הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה נֶאֱמַר, וְאֵין דּוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת. וְשֵׁנִי לוֹ, מִפְּנֵי הַדִּין, בְּהֵמָה טְהוֹרָה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא וּטְמֵאָה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, אִם לְמַדְתָּ עַל טְהוֹרָה שֶׁבְּשָׂרָהּ אָסוּר לְהִתְבַּשֵּׁל בַּחֲלָבָהּ, אַף טְמֵאָה יְהֵא בְּשָׂרָהּ אָסוּר לְהִתְבַּשֵּׁל בַּחֲלָבָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחֲלֵב אִמּוֹ, וְלֹא בַּחֲלֵב טְמֵאָה. שְׁלִישִׁית, וְלֹא בַּחֲלֵב אָדָם. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר. מִפְּנֵי מָה נֶּאֱמַר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. אַחַת לִבְהֵמָה וְאַחַת לְחַיָּה וְאַחַת לְעוֹף. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מִפְּנֵי מָה נֶּאֱמַר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. אַחַת לִבְהֵמָה גַּסָּה, וְאַחַת לִבְהֵמָה דַּקָּה, וְאַחַת לְחַיָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר. אַחַת אִסּוּר אֲכִילָה, וְאַחַת אִסּוּר הֶנְאָה, וְאַחַת אִסּוּר בִּשּׁוּל.

דָּבָר אַחֵר. אַחַת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאַחַת בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ, וְלֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַבִּכּוּרִים נוֹהֲגִין שָׁם בָּשָׂר בְּחָלָב נוֹהֵג, בִּזְמַן שֶׁאֵין הַבִּכּוּרִים נוֹהֲגִין לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה", וְנֶאֱמַר (שם) "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ", מַה נְּבֵלָה נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף בָּשָׂר בְּחָלָב יְהֵא נוֹהֵג וְכוּ'. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. מִפְּנֵי מָה נֶּאֱמַר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת. פְּרָט לִבְהֵמָה טְמֵאָה, פְּרָט לְחַיָּה, פְּרָט לְעוֹף. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר. נֶאֱמַר "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה" וְנֶאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי", אֶת שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה, אָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב, עוֹף שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם נְבֵלָה יָכוֹל יְהֵא אָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב, תַּלְמוּד

לוֹמַר לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, יָצָא עוֹף שֶׁאֵין לוֹ חֲלֵב אֵם, יָצְאָה בְּהֵמָה טְמֵאָה אַחַת בִּשְׁחִיטָתָהּ וְאַחַת בְּמִיתָתָהּ. לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוּא אָסוּר בְּבִשּׁוּל. מִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם הַפֶּסַח, שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם לֹא תְבַשֵּׁל, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם לֹא תְבַשֵּׁל, דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּפֶסַח, שֶׁאִסּוּרוֹ בְּכָל דָּבָר, תֹּאמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ בְּכָל דָּבָר, לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא אָסוּר בַּאֲכִילָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁאֵין בּוֹ בַּל תְּבַשֵּׁל, יֵשׁ בּוֹ בַּל תֹּאכַל וְכוּ'. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה, שֶׁאִסּוּרוֹ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, תֹּאמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ קוֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה, לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא אָסוּר בַּאֲכִילָה. וַהֲרֵי נִבֵּלָה תּוֹכִיחַ, שֶׁאֵין אִסּוּרָהּ קוֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה וַאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, הֵיא תּוֹכִיחַ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ קוֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה יְהֵא אָסוּר בַּאֲכִילָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּנְבֵלָה, שֶׁהֵיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, לְפִיכָךְ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, תֹּאמַר בְּבָשָׂר וְחָלָב, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, לְפִיכָךְ לֹא יְהֵיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה. וַהֲרֵי חֵלֶב וְדָם יוֹכִיחוּ, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וְהֵם אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחֵלֶב וְדָם, שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכֵלוּ", לְהָבִיא בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּאֲכִילָה. אִסִּי אוֹמֵר. (שם, כג) "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", לְהָבִיא בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה אִסִּי בֶּן (גּוּרְיָא) [גּוּרְיֵה] אוֹמֵר. נֶאֱמַר כָּאן קְדֵשָׁה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן קְדֵשָׁה, מַה לְהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה אַף כָּאן אָסוּר בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה. בַּהֲנָאָה מִנַּיִן אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עָרְלָה שֶׁלֹּא נַעֲבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה, אָסוּר בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנַּעֲבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּעָרְלָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּשֶׁר, תֹּאמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּשֶׁר. הֲרֵי חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, הוּא יוֹכִיחַ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר יְהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תֹּאמַר בְּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. כְּלֵאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחוּ, שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֵיהֶן כָּרֵת וַאֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, הֵן יוֹכִיחוּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת יְהֵא אָסוּר בַּהֲנָאָה. רַבִּי אוֹמֵר. (דברים יד, כא) "אוֹ מָכֹר לָנָכְרִי לֹא תְבַשֵּׁל". אָמְרָה תוֹרָה, בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מוֹכְרוֹ, לֹא תְבַשְּׁלֶנּוּ וְלֹא תְמַכְּרֶנּוּ, הָא לְמַדְנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה. לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא חֲלֵב אֵם. אֲחוֹתוֹ מִנַּיִן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם אִמּוֹ, שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, אָסוּר לְהִתְבַּשֵּׁל בַּחֲלָבָהּ, אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, דִּין הוּא שֶׁאָסוּר לְהִתְבַּשֵּׁל בַּחֲלָבָהּ. חֲלֵב עַצְמָהּ בִּבְשָׂרָהּ, מִנַּיִן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּיר פְּרִי עִם פְּרִי, אָסַר פְּרִי בִּשְׁחִיטָה עִם הָאֵם, כָּאן, שֶׁאָסַר פְּרִי עִם פְּרִי בְּבִשּׁוּל, דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר

פְּרִי עִם הָאֵם. חֲלֵב עִזִּים בְּרוֹחֲלִים, מִנַּיִן. אֲמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּיר פְּרִי עִם פְּרִי בִּרְבִיעָה, אָסַר פְּרִי עִם הָאֵם, וְכָאן, שֶׁאָסַר פְּרִי עִם פְּרִי בִּרְבִיעָה, דִּין הוּא שֶׁנֶּאֱסַר פְּרִי עִם הָאֵם. הוּא הַדִּין אַף לְבָקָר, וּמִפְּנֵי מָה דִּבֵּר הַכָּתוּב בִּגְדִי, מִפְּנֵי שֶׁהֶחָלָב מְרֻבֶּה בְּאִמּוֹ. רַבִּי אוֹמֵר. נֶאֱמַר כָּאן אִמּוֹ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אִמּוֹ", מָה אִמּוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן, בְּשׁוֹר וְכֶבֶשׂ וְעֵז הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף אִמּוֹ הָאָמוּר כָּאן, בְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז הַכָּתוּב מְדַבֵּר. לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. בָּשָׂר בְּחָלָב אַתָּה אוֹסֵר לְבַשֵּׁל, וְלֹא שְׁאָר כָּל הָאֲסוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁזֶּה מַתִּיר בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְזֶה מַתִּיר בְּפָנֵי עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה אֲסוּרִין בְּבִשּׁוּל, שְׁאָר כָּל הָאֲסוּרִין, שֶׁזֶּה אָסוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְזֶה אָסוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהוּ אֲסוּרִין בְּבִשּׁוּל. תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, בָּשָׂר בְּחָלָב אַתָּה אוֹסֵר לְבַשֵּׁל, וְלֹא כֹל שְׁאָר אֲסוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בְּחֻלִּין. בְּמֻקְדָּשִׁין מִנַּיִן. אֲמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, אִם נֶאֱסַר בְּחֻלִּין, לֹא נֶאֱסַר בְּמֻקְדָּשִׁין. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחֻלִּין, שֶׁכֵּן נֶאֱסַר מִלִּיקָה בְּחֻלִּין, תֹּאמַר בְּמֻקְדָּשִׁין, שֶׁלֹּא אִסַּר מִלִּיקָה בְּמֻקְדָּשִׁין. תַּלְמוּד לוֹמַר בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ.

תַּנְיָא. בַּחֲלֵב אִמּוֹ. יָכוֹל בְּחֵלֶב אִמּוֹ. אֲמַרְתָּ, יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, וְיֵשׁ אֵם לַמִּסֹּרֶת, וּלְמַאן דַּאֲמַר יֵשׁ אֵם לַמִּסֹּרֶת אֲמַר קְרָא לֹא תְבַשֵּׁל, דֶּרֶךְ בִּשּׁוּל אֲסָרָה תּוֹרָה. בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אָסוּר לְבַשֵּׁל וְאָסוּר בַּהֲנָאָה. מִנַּיִן הֲנֵי מִילֵּי. אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. דַּאֲמַר קְרָא (בראשית לח, כ) "וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים", כָּאן "גְּדִי עִזִּים", הָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר גְּדִי סְתָם, אֲפִלּוּ פָּרָה וְרָחֵל בְּמַשְׁמָע. וְלֵילַף מִינָּהּ. כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא (שם כז, טז) "אֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים", הָווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְאֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דַּאֲמַר מְלַמְּדִין מַאי אִכָּא לְמֵימַר. תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי, עִזִּים הָעִזִּים. אֲמַר שְׁמוּאֵל. גְּדִי. לְרַבּוֹת אֶת הַחֵלֶב. גְּדִי. לְרַבּוֹת אֶת הַמֻּתָּה. "גְּדִי". לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיל. "גְּדִי". לְהוֹצִיא אֶת הַדָּם. "גְּדִי". לְהוֹצִיא אֶת הַשִּׁלְיָא. "גְּדִי". לְהוֹצִיא אֶת הַטְּמֵאָה. בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְלֹא בַּחֲלֵב זָכָר. (שמות לד, כו) "בַּחֲלֵב אִמּוֹ". וְלֹא בַּחֲלֵב שְׁחוּטָה. "בַּחֲלֵב אִמּוֹ". וְלֹא בַּחֲלֵב טְמֵאָה. וְהָא תִּלְתָא גְּדִי כְּתִיבִי וַאֲנַן שְׁתָּא דַּרְשִׁינַן. קִסְבַר שְׁמוּאֵל אִסּוּר חֵל עַל אִסּוּר וְאִסּוּר חֵלֶב וּמֻתָּה מֻחַד קְרָא נַפְקָא, דָּם וְשִׁלְיָא נַמֵּי פְּרִשָׁא בְּעָלְמָא הוּא, פְּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי, חַד לְרַבּוֹיֵי שִׁלִּיל וְחַד לְהוֹצִיא אֶת הַטְּמֵאָה. תָּנוּ רַבָּנָן. בַּחֲלֵב אִמּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בַּחֲלֵב אִמּוֹ. בַּחֲלֵב פָּרָה וְרָחֵל, מִנַּיִן. אֲמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִמּוֹ, שֶׁאֵין נֶאֱסָרָה עִמּוֹ בְּהַרְבָּעָה, נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בְּבִשּׁוּל, פָּרָה וְרָחֵל, שֶׁנֶּאֶסְרוּ עִמּוֹ בְּהַרְבָּעָה, אֵינוֹ דִין שֶׁנֶּאֶסְרוּ עִמּוֹ בְּבִשּׁוּל. תַּלְמוּד לוֹמַר, בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְהָא לָמָּה לִי קְרָא, וְהָא אַתְיָא לָהּ. אֲמַר רַב אַשִׁי. מְשׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר, מֵעִיקָּרָא דְּדִינָא פְּרָכָא, מֵהֵיכָא מַיְיתֵית לָהּ, מֵאִמּוֹ, מַה לְאִמּוֹ שֶׁכֵּן נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחֲלֵב אִמּוֹ. תַּנְיָא אִידָךְ.

בַּחֲלֵב אִמּוֹ. בַּחֲלֵב אֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה, מִנַּיִן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִמּוֹ, שֶׁנִּכְנֶסֶת עִמּוֹ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בְּבִשּׁוּל, אֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא נִכְנְסָה עִמּוֹ לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, אֵינוֹ דִין שֶׁנֶּאֱסֶרֶת עִמּוֹ בְּבִשּׁוּל. תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְהָא אַתְיָא לָהּ. אֲמַר רַב אַשֵׁי. מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר מֵעִיקָּרָא דְּדִינָא פִּרְכָא, מֵהֵיכָא קָא מַיְיתֵת לָהּ, מֵאִמּוֹ מַה לְּאִמּוֹ, שֶׁכֵּן נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה, תֹּאמַר בַּאֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחֲלֵב אִמּוֹ. אַשְׁכְּחַן אֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה. אֲחוֹתוֹ קְטַנָּה, מִנַּיִן. אַתְיָא מִבֵּינָיָא, מֵהֵי תֵּיתֵי, תֵּיתֵי מֵאִמּוֹ, מַה לְּאִמּוֹ, שֶׁכֵּן נֶאֱסֶרֶת עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה, אֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה תּוֹכִיחַ, מַה לַּאֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה, שֶׁכֵּן לֹא נִכְנְסָה לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, אִמּוֹ תּוֹכִיחַ, וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהוּא בָּשָׂר וְאָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב, אַף אֲנִי אָבִיא אֲחוֹתוֹ קְטַנָּה שֶׁהוּא בָּשָׂר וְאָסוּר לְבַשֵּׁל בְּחָלָב. אִי הָכֵי, אֲחוֹתוֹ גְּדוֹלָה נַמֵּי תֵּיתֵי מִבֵּינָיָא. הָכֵי נַמֵּי. אֶלָּא בַּחֲלֵב לָמָּה לִי. לִכְדְּתַנְיָא, בַּחֲלֵב אִמּוֹ, אֵין לִי אֶלָּא בַּחֲלֵב אִמּוֹ, בַּחֲלֵב עַצְמָהּ מִנַּיִן, אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נֶאֱסַר פְּרִי עִם פְּרִי בִּשְׁחִיטָה, נֶאֱסַר פְּרִי עִם הָאֵם בִּשְׁחִיטָה, מָקוֹם שֶׁנֶּאֱסַר פְּרִי עִם פְּרִי בְּבִשּׁוּל, אֵינוֹ דִין שֶׁנֶּאֱסַר פְּרִי עִם הָאֵם בְּבִשּׁוּל. תַּלְמוּד לוֹמַר בַּחֲלֵב אִמּוֹ. וְהָא אַתְיָא לָהּ. אֲמַר רַב אַחַדְבּוֹי בַּר אַמִי. מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר סוּס בֶּן סוּסְיָא אֲחִי פְּרֵדָה יוֹכִיחַ, שֶׁאָסוּר פְּרִי עִם פְּרִי וּמֻתָּר פְּרִי עִם הָאֵם וְכוּ', אֶלָּא אֲמַר רַב אַשֵׁי, מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר, מַה לִּפְרִי, שֶׁכֵּן שְׁנֵי גוּפִין, תֹּאמַר פְּרִי עִם הָאֵם, שֶׁכֵּן גּוּף אֶחָד.

אֲמַר רַב אַשֵׁי. מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, ג) "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה", כָּל שֶׁתַּעֲבֹתִי לְךָ הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאכַל. אַשְׁכְּחַן בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מִנָּא לָן. כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֹאכַל" ["לֹא תֹאכַל"] "לֹא תֹאכְלוּ" אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמָע, עַד שֶׁיְּפַרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַט לְךָ בִּנְבֵלָה, לַגֵּר בִּנְתִינָה וְלַנָּכְרִי בִּמְכִירָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ. מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "מְבֻשָּׁל", אֶלָּא יֵשׁ לְךָ מְבֻשָּׁל אַחֵר שֶׁאָסוּר, וְאֵיזֶה, זֶה בָּשָׂר בְּחָלָב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן. כְּעוּרָה מִשְׁנָה זוֹ שֶׁשָּׁנָה רַבִּי, "לֹא תֹאכְלוּ", בְּבָשָׂר בְּחָלָב הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד מִכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, אָמַרְתָּ, צֵא וּלְמַד מִשֹּׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בִּשְׁנֵי מִינִין, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי מִינִין. אִי מֵהָתָם, הָוְא אָמִינָא, הָנֵי מִלֵּי בַּאֲכִילָה אֲבָל בַּהֲנָאָה לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. (וְרַב כַּהֲנָא) [וְרַבִּי, בַּהֲנָאָה] מְנָא לֵיהּ. נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן (דברים יד, כא) "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם כג, יח) "וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ", מַה לְּהַלָּן אִסּוּר הֲנָאָה, אַף כָּאן אִסּוּר הֲנָאָה. תַּנְיָא. אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ'. וַאֲכִילָה גּוּפָהּ, לָמָּה לִי גְּזֵרָה שָׁוָה, תֵּיתֵי מִקַּל וָחֹמֶר מֵעֶרְלָה, וּמָה עֶרְלָה, שֶׁלֹּא

נֶעֱבָדָה בָּהּ עֲבֵרָה, אִסּוּר בֵּין בַּאֲכִילָה בֵּין בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֱבָדָה בּוֹ עֲבֵרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בֵּין בַּאֲכִילָה בֵּין בַּהֲנָאָה. מְשׁוּם דְּאִכָּא לְמִפְרַךְ, חוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר וְחוֹסֵם פִּי פָּרָה וְדָשׁ בָּהּ יוֹכִיחַ, דְּנֶעֱבָדָה בָּהּ עֲבֵרָה וְשָׁרֵי בַּאֲכִילָה. לָמָּה לִיהּ לְמֵימַר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, לֵימָא עָרְלָה יוֹכִיחַ וְלֵיהֲדַר דִּינָא וְתֵיתֵי מִן הַצַּד. אֲמַר רַב אַשִׁי. מְשׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר, נְבֵלָה תּוֹכִיחַ, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה וּמֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה. וְלִפְרוֹךְ, מַה לְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהֶם שְׁעַת הַכּשֶׁר. אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה. זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם מֵעִיקָּרָן נֶאֱסָר, הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהֶם שְׁעַת הַכּשֶׁר קֹדֶם הִשְׁרָשָׁה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. חַיָּה וְעוֹף אֵינָן מִן הַתּוֹרָה וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר וְכוּ'. מַאי אִכָּא בֵּין רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי עֲקִיבָא. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ חַיָּה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, חַיָּה, דְּאוֹרַיְיתָא, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, חַיָּה, דְּרַבָּנָן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא. עוֹף אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, חַיָּה וְעוֹף אֵינָן מִן הַתּוֹרָה, הָא מִדְּרַבָּנָן אֲסִירֵי, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, עוֹף אֲפִלּוּ מִדְּרַבָּנָן נַמֵּי לָא אֲסִירֵי. תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי. בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָיוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב.

(שמות כג כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. אֱמוֹת הָעוֹלָם בָּגְדוּ בִּי, וְנָתַתִּי לָהֶם שָׂרִים שֶׁיְּהוּ מְשַׁמְּרִים אוֹתָם, אַף אַתֶּם בְּגַדְתֶּם בִּי, הֲרֵינִי נוֹתֵן לָכֶם מַלְאָךְ שֶׁיְּהֵא מְשַׁמֵּר אֶתְכֶם, כְּשֶׁזְּכִיתֶם וְקִבַּלְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה בְּעַצְמִי הָיִיתִי הוֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּתְחַיְּבְתֶּם הֲרֵינִי שׁוֹלֵחַ לִפְנֵיכֶם מַלְאָךְ. דָּבָר אַחֵר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. לְפָנֶיךָ אֲנִי מְשַׁלֵּחַ, וְלֹא לִפְנֵיהֶם. אָמַר. אִם לְפָנַי מְשַׁלֵּחַ אַתָּה, אֵינִי מְבַקֵּשׁ. [וְרֹאֵה מַה בֵּין רֹאשׁוֹנִים וְכוּ'], אֲבָל יְהוֹשֻׁעַ רָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ וְנָפַל עַל פָּנָיו, מָה אָמַר לוֹ, "הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ", כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ כֵּן הִתְחִיל צוֹעֵק מִתַּחַת צִפָּרְנֵי רַגְלָיו", שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יד) "וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה' עַתָּה בָאתִי", הֲרֵי שְׁנֵי פְּעָמִים בָּאתִי לְהַנְחִיל אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הוּא שֶׁבָּאתִי בִּימֵי מֹשֶׁה רַבְּךָ וְדָחָה אוֹתִי "וְעַתָּה בָאתִי, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ", רָאָה אוֹתוֹ וְנָפַל עַל פָּנָיו, אֲבָל מֹשֶׁה רָאָה אוֹתוֹ וְדָחָה אוֹתוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ, לְכָל מִי שֶׁמְּשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה כֵּיוֹצֵא בְּךָ.

(שמות כג כא) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל תַּמֵּר בּוֹ. לֹא זְכִיתֶם לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי, שִׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ שֶׁל מַלְאָךְ. הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם, כִּי הוּא מִן הַכַּת שֶׁאֵינָן חוֹטְאִין.

דָּבָר אַחֵר. כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם. לָמָּה. שֶׁהוּא שָׁלִיחַ, וְכָל מַה שֶּׁהַשָּׁלִיחַ מְצֻוֶּה לַעֲשׂוֹת, הוּא עוֹשֶׂה, אֲבָל אֲנִי נוֹשֵׂא לָכֶם פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו, כו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו". אָמַר דָּוִד. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְמַלְאָךְ אַתָּה מוֹסְרֵנִי, שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא פָּנִים, מִי יוּכַל לַעֲמֹד בּוֹ, (תהלים קל, ג) "אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ" וְגוֹ'. אִם תֹּאמַר שֶׁהַסְּלִיחָה אֵינָהּ עִמְּךָ, עִמְּךָ הִיא, הָדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא". כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשֻׁתָּף

עִם כָּל מַלְאָךְ וּמַלְאָךְ. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה. אֵינִי מְבַקֵּשׁ שֶׁיֵּלֵךְ מַלְאָךְ עִמָּנוּ, (שמות לג, טו) "אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים" וְגוֹ', אִם אֵין אַתָּה מְהַלֵּךְ עִמָּנוּ אֵין אָנוּ זָזִין מִמְּקוֹמֵנוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. חַייֶךָ, אֲפִלּוּ מַלְאָךְ לֹא אֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ, אֶלָּא הַצַּרְעָה אֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה". כֵּיצַד הָיוּ הָאֱמוֹרִיִּים מֵתִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי. שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָיָה מְזַוֵּג לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כָּל אַחַת וְאַחַת הָיְתָה שׁוֹפֶכֶת אַרְסָהּ בְּתוֹךְ עֵינָיו וּמִיָּד הָיָה מֵת. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר. כֵּיצַד הָיוּ מֵתִים. חִלְחוּל הָיָה נִכְנָס בָּהֶן, וְהָיוּ מַתְרִיזִין, וְהָיוּ מֵתִין. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה אוֹסְרָן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ בָאִין וְהוֹרְגִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, ג) "וַיִּתֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ", כְּאָדָם שֶׁאוֹסֵר שׁוֹנְאוֹ לִפְנֵי בְנוֹ. אִם תֹּאמַר קְטַנִּים הָיוּ הָאֱמוֹרִיִּים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁבְּחָם (עמוס ב, ט) "אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ", וּמַה הָיִיתִי עוֹשֶׂה לָהֶם, "וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל" וְגוֹ', זֶה הַשֹּׁר שֶׁלָּהֶן, (שם) "וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת", אֵלּוּ הָאֱמוֹרִיִּים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּעוֹלָם הַזֶּה שָׁלַחְתִּי לִפְנֵיהֶם מַלְאָךְ, וְהָיָה מַכְרִית אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא אֵלְיָהוּ זָכוּר לַטּוֹב אֶשְׁלַח לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג) (הנני) ["הִנֵּה אָנֹכִי] שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא". מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, כִּי הֲוִינָן זוּטָרֵי, לְנַבְּרֵי, הַשְׁתָּא דְּקָשִׁישְׁנָא, לְדַרְדְּקֵי. דִּכְתִיב מֵעִיקָּרָא "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם", וּלְבַסּוֹף כְּתִיב הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא אֶפִּיקוֹרוֹס לְרַב אִידִי. כְּתִיב (שמות כד, א) "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה'", "עֲלֵה אֵלַי" מִבַּעְיָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ. זֶה מְטַטְרוֹן, שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, דִּכְתִיב כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. אִי הָכִי. נִפְלְחוּ לֵיהּ. כְּתִיב אַל תַּמֵּר בּוֹ, אַל תְּמִירֵנִי בּוֹ. אִם כֵּן, לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם לָמָּה לִי. אָמַר לֵיהּ. הֵימָנוּתָא בְּיָדוֹ דַּאֲפִלּוּ בְּפַרְוָונָקָא נַמֵּי לָא קַבֵּילְנֵיהּ, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה".

(שמות כג כה) וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ. מִנַּיִן לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה וְכוּ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר. אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ, אַל תִּקְרֵי 'וּבֵרַךְ' אֶלָּא 'וּבָרֵךְ', אֵימַת קָרוּי לֶחֶם, קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ.

מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, שִׁיתִּין רְהִיטֵי רָהוּט, וְלָא מָטוּ לָגַבְרָא דְּמַצַּפְרָא כְּרַךְ, וְאָמְרֵי רַבָּנָן, הַשְׁכֵּם וָאֱכֹל בַּקֵּיץ מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַחֹרֶף מִפְּנֵי הַצִּנָּה. דִּכְתִיב (ישעיה מט, י) "לֹא יִרְעָבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ". אָמַר לֵיהּ. אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם, וַאֲנָא אָמִינָא מֵהָכָא, וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם, זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ, זוֹ פַּת בַּמֶּלַח וְקִתּוֹן שֶׁל מַיִם, מִכָּאן וְאֵילָךְ, וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ, וְתַנְיָא, מַחֲלָה, זוֹ מָרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מַחֲלָה, שְׁמוֹנִים וּשְׁלֹשָׁה חֳלָאִים יֵשׁ בָּהּ, מַחֲלָה בְּגִימַטְרִיָּא הָכֵי הֲווּ, וְכֻלָּן פַּת בַּמֶּלַח בְּשַׁחֲרִית וְקִתּוֹן שֶׁל מַיִם מְבַטֵּלְתָּן.

רמז שס

(שמות כג כו) אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא. כְּתִיב (דברים לא, ב) "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם". הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתָי. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁלִים שְׁנוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא. "לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא". מַאי לָצֵאת וְלָבֹא, אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבֹא מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב (שם לד, א) "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", וְתַנְיָא, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפִסְעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת, אֶלָּא לָצֵאת וְלָבֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה.

תַּנְיָא. אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי. מָצָאתִי מְגִלַּת סְתָרִים בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָתוּב בָּהּ מְנַשֶּׁה הָרַג אֶת יְשַׁעְיָה. אָמַר רַבִּי מֵידָן. דְּיָיקֵיהּ וְקָטְלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ, מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר (שמות לג, כ) "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" וְאַתְּ אָמַרְתְּ (ישעיה ו, א) ["וָאֶרְאֶה] אֶת ה'", מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר (דברים ד, ז) "כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו" וְאַתְּ אָמַרְתְּ "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ", מֹשֶׁה רַבְּךָ אָמַר אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא וְאַתְּ אָמַרְתְּ (מלכים ב כ, ו) "וְהוֹסַפְתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה". אָמַר. אֲנָא יָדַעְנָא בֵּיהּ דְּלָא מְקַבֵּל מִנָּאי, אִי אֲמִינָא אַשְׁוֵייהּ מַזִּיד, אָמַר שֵׁם, אִיבְלַע בְּאַרְזָא. אִתְיוּהָ לְאַרְזָא וּנְסָרוּהָ. כִּי מָטָא לַהֲדֵי פֻּמֵּהּ נַח נַפְשֵׁיהּ, מִשּׁוּם דַּאֲמַר (ישעיה ו, ה) "וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב". מִכָּל מָקוֹם קְשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי. ["וָאֶרְאֶה] אֶת ה'", תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא, כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם נִסְתַּכְּלוּ בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁאֵינָהּ מְאִירָה, וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה. "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ", הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר, וְיָחִיד אֵימַת, בָּעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא, תַּנָּאֵי הִיא, דְּתָנַן, אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא, כְּנֶגֶד שְׁנֵי דוֹרוֹת, זָכָה, מַשְׁלִימִין לוֹ, לֹא זָכָה, פּוֹחֲתִין לוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זָכָה, מוֹסִיפִין לוֹ, לֹא זָכָה, פּוֹחֲתִין לוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (מלכים ב כ, ו) "וְהוֹסַפְתִּי עַל יָמֶיךָ". אָמַר לָהֶם. מִשֶּׁלּוֹ הוֹסִיפוּ לוֹ, תֹּדַע, שֶׁהֲרֵי נָבִיא עוֹמֵד וּמִתְנַבֵּא (מלכים א יג, ב) "הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ" וַעֲדַיִן לֹא בָא מְנַשֶּׁה. וְרַבָּנָן, מִי כְּתִיב "נוֹלַד לְחִזְקִיָּה", "לְבֵית דָּוִד" כְּתִיב אִי מֵחִזְקִיָּה אִי מֵאִינַשׁ אַחֲרִינָא. (שמות כג כז-כח) אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם וְגוֹ'. מְלַמֵּד, כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְרַז. תָּנָא. צִרְעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם. וְהָכְתִיב וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ. עַל שְׁפַת הַיַּרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה, וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶם מִלְּמַעְלָה וְסַרְסָתָם מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ב, ט) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי". רַב פַּפָּא אָמַר. שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָיוּ, חָדָא דְּמֹשֶׁה וְחָדָא דִּיהוֹשֻׁעַ, דְּמֹשֶׁה לֹא עָבְרָה, דִּיהוֹשֻׁעַ עָבְרָה. שָׁלֹשׁ מִלְחָמוֹת שֶׁל מְהוּמָה הִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת אֵימָתִי וְגוֹ', "וּנְתָנָם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ, וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה". וְרַבָּנָן יָלְפֵי מֵהָכָא, (יהושע י, י) "וַיְהֻמֵּם ה' לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל", "וַיְהָם ה' אֶת סִיסְרָא", (שמואל א ז, י) "וַיַּרְעֵם ה' בְּקוֹל גָּדוֹל" וְגוֹ' "וַיְהֻמֵּם", אֶחָד לְשִׁבְעָבַר (תהלים יח, טו) "וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם", וְאַחַת בִּימֵי גּוֹג וּמָגוֹג "בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה מְהוּמַת ה' רַבָּה" וְגוֹ'.

רמז שסא

(שמות כג לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ. יָכוֹל, בְּגוֹי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כג, טז) "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד" וְגוֹ', מַה תַּקָּנָתוֹ, (שם) "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ" וְגוֹ'. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִאשִׁיָּה. הַאי (שם) "מֵעִם אֲדֹנָיו", מֵעִם אֱלֹהָיו מִבַּעְיָא לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִאשִׁיָּה. בְּמוֹכֵר עַבְדּוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי אָחָא בַּר יִאשִׁיָּה. הַאי "אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ", "אֲשֶׁר יִנָּצֵל מֵעִמְּךָ" מִבַּעְיָא לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִאשִׁיָּה. בְּעֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. תַּנְיָא. "לֹא תַסְגִּיר". רַבִּי אוֹמֵר. בְּלוֹקֵחַ עֶבֶד עַל מְנַת לְשַׁחְרְרוֹ, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הֵיכִי דָּמֵי. דְּכָתַב לֵיהּ, לְכָשֶׁאֶקָּחֶךָ הֲרֵי עַצְמְךָ קָנוּי לְךָ מֵעַכְשָׁיו.

(שמות כד א) וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִין, וְנָדָב וַאֲבִיהוּא מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶן, וְהָיוּ אוֹמְרִים, מָתַי שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ מֵתִים וְאָנוּ נוֹהֲגִין שָׂרָה עַל הַצִּבּוּר תַּחְתֵּיהֶן. רַבִּי יוּדָן מִשֵּׁם רַבִּי אֵיבוֹ אָמַר. בְּפִיהֶם אָמְרוּ זֶה לָזֶה. רַבִּי פִּנְחָס אָמַר. בְּלִבָּם הִרְהֲרוּ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֵד יוֹם", הָרַבֵּה סִיָּחִים מֵתוּ וְנַעֲשָׂה עוֹרוֹתֵיהֶם שִׂטּוּחִין עַל גַּבֵּי אִמּוֹתֵיהֶן. אָמַר רַב פַּפָּא. הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי, נְפִישִׁי נְמָלֵי סָבֵי, דְּטָעֲיָנֵי מַשְׁכֵי דְּהַוּגְנֵי. וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק. הַתּוֹרָה לֹא נִתְּנָה אֶלָּא בִּזְכוּת הִשְׁתַּחֲוָיָה. (פסוק ד) וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר. בַּחֲמִישִׁי בָּנָה מִזְבֵּחַ וְגוֹ' . וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כתוב ברמז רע"ט).

(שמות כד ה) וַיַּעֲלוּ עֹלֹת. בֵּית שַׁמַּאי סַבָּרֵי. עוֹלוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עוֹלַת רְאִיָּה הָוְואי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים. עוֹלַת תָּמִיד הָוְואי. בָּעֵי רַב חִסְדָּא הַאי קְרָא הֵיכִי כְּתִיב וַיַּעֲלוּ עֹלֹת, כְּבָשִׂים, וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים, פָּרִים, אוֹ דִלְמָא אִידֵי וְאִידֵי פָּרִים. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְפִסּוּקֵי טַעְמֵי. רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא אָמַר. הֲרֵי עָלַי עוֹלָה כְּעוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, מַאי, כְּבָשִׂים הָווּ אוֹ פָּרִים הָווּ. תֵּיקוּ. תַּנָּא דְּבֵי אֵלְיָהוּ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לג, כו) "אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן", אֲשֶׁרֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה לַאֲמִתּוֹ, וְלֹא יָצָאת מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע חִנָּם, וַאֲפִלּוּ הוּא יִשְׂרָאֵל רָאוּי הוּא לְהַעֲלוֹת עוֹלָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', וְכָל הַנַּעֲשֶׂה עֵצֶל מִן הָעֲבֵרָה וְלֹא עָשָׂאהּ הֲרֵי הוּא נִזּוֹן מִזִּיו הַשְּׁכִינָה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יא) וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. יָתֵיב רַב חִנָּא

בַּר רַב קְטִינָא קָמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְיָתִיב וְקָאָמַר וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ, הָכֵי אָמַר רַב אַשִׁי, קָרְבָּה וּפְסָקוּהָ וְכוּ'. סְבַר לְאוֹתְבֵיהּ מִמַּתְנִי', שְׁמַע דְּקָאָמַר מִשּׁוּם רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, עוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֵין טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, אוֹתְבֵי מִבְּרַיְיתָא דְּשָׁוְיָא בְּכֻלְּהוּ, דְּתַנְיָא, עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת, וְעָבְדָה בַּבְּכוֹרוֹת, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִקָּרֵב, בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת תְּמִימוֹת, וּבַעֲלֵי מוּמִין טְהוֹרִין אֲבָל לֹא טְמֵאִים, וְהַכֹּל קָרְבָּן עוֹלוֹת, וְעוֹלָה שֶׁהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, וְגוֹזִים בַּזְּמַן הַזֶּה רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן. כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (כָּתוּב בְּרֶמֶז רע"ז).

(שמות כד ו-ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם. וּגְמִירִי, דְּאֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה. מִכָּאן לַאֲבוֹתֵינוּ שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ. וְגֵר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל אֵינוֹ גֵּר. וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם מֵהֵיכָן הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעַאי אוֹמֵר. הַדָּם הָיָה נֶחֱלָק מֵאֵלָיו. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. מֵעֲשֵׂה נִסִּים נַעֲשָׂה בּוֹ, נַעֲשָׂה חֲצָיוֹ שָׁחוֹר וְחֶצְיוֹ אָדֹם. רַבִּי יִצְחָק אָמַר. בַּת קוֹל יָצְאָה מֵהַר חוֹרֵב וְאָמַר לְמֹשֶׁה, עַד כָּאן חֲצִי הַדָּם. בַּר קַפָּרָא אָמַר. מַלְאָךְ יָרַד מִן הַשָּׁמַיִם בִּדְמוּת מֹשֶׁה, וְחִלְקוֹ. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. בָּקִי הָיָה מֹשֶׁה בְּהֶלְכוֹת הַדָּם, וְחִלְקוֹ. וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת. בָּאַגָּנוֹת כְּתִיב, לֹא זֶה גָּדוֹל מִזֶּה, וְלֹא זֶה גָּדוֹל מִזֶּה. אֲמַר לֵיהּ. מַה נַעֲשָׂה בְּחֶלְקֵךְ. אֲמַר לוֹ. זְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ. הוּא נִשְׁבַּע לָהֶן וְהֵן נִשְׁבְּעוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, יא) "לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' וּבְאָלְתוֹ", וְהוּא נִשְׁבַּע לָהֶן, "וְאֶשְׁבַּע לְךָ וְאֶבוֹא בִּבְרִית (עִמְּךָ) [אִתְּךָ]".

רמז שסב

(שמות כד י) וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו וְכוּ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז). בְּמָקוֹם אֶחָד הוּא אוֹמֵר (שמות לב, טז) "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה", וְאוֹמֵר כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר, מַקִּישׁ מַעֲשֶׂה לְמַעֲשֶׂה, מַה מַּעֲשֶׂה הָאָמוּר לְהַלָּן, שֶׁל סַפִּיר, אַף מַעֲשֶׂה הָאָמוּר כַּאן, שֶׁל סַפִּיר. אֲמַר רַבִּי שֵׁילָא. בְּבָבֶל כְּתִיב, "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר", בְּמִצְרַיִם כְּתִיב, כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָאֶבֶן קָשָׁה מִן הַלְּבֵנָה, כָּךְ שִׁעְבּוּד שֶׁל בָּבֶל קָשֶׁה מִשִּׁעְבּוּדָהּ שֶׁל מִצְרַיִם. (שמות כד יא-יד) עָלָה אֵלַי הָהָרָה. אֲמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא, וְאִי תֵּימָא, רֵישׁ לָקִישׁ. מַאי דִּכְתִיב עָלָה אֵלַי הָהָרָה וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן. לֻחֹת, זוֹ תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה, זוֹ מִשְׁנָה, מִצְוָה, אֵלּוּ מִצְוּוֹת, חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, אֵלּוּ הַדִּינִים, אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי, אֵלּוּ נְבִיאִים, (לְהוֹרוֹת) [וְלְהוֹרָתָם], זֶה תַּלְמוּד. מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם נִתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ. אֲמַר רַבִּי פִּנְחָס. מִכָּאן שֶׁהָיוּ רְאוּיִם לְהִשָּׁלַחַת יָד. אֲמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא. וְכִי קְלוֹרִין עֲלָתָה עִמָּהֶן לְסִינַי דְּאַתְּ אֲמַרְתְּ וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ,

אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁזָּזוּ עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּאָדָם שֶׁהוּא מַבִּיט בַּחֲבֵרוֹ מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר. אֲכִילָה וַדַּאי, דִּכְתִיב (משלי טז, טו) "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים". אֲמַר רַבִּי תַּנְחוּם. מְלַמֵּד שֶׁהֵגִיסוּ אֶת לִבָּם, וְעָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם, וְזָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי. מֹשֶׁה לֹא זָן עֵינָיו מִן הַשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב (שמות ג, ו) "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו" וְגוֹ', וְנֶהֱנָה מִן הַשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו", נָדָב וַאֲבִיהוּא זָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה, וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים, וְלֹא נֶהֱנוּ מִן הַשְּׁכִינָה, "וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא" וְגוֹ'. וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בָּזֶה. שֶׁקֹּל כְּבוֹדָן כִּכְבוֹדוֹ, שֶׁהָיוּ חֲכָמִים וְצַדִּיקִים. אֲבָל אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא הָיוּ צַדִּיקִים, אֶלָּא עֲבָדָיו, אָמַר לָהֶם, (בראשית כב, ה) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר.

דָּבָר אַחֵר. לֹא לָכֶם אַתֶּם יוֹשְׁבִים אֶלָּא לָנוּ, רְאוּ לְאֵיזֶה מָקוֹם אָנוּ הוֹלְכִים, לְמָקוֹם שְׂרָפִים וְחַיּוֹת וּמַלְאָכִים, בַּקְּשׁוּ עָלֵינוּ רַחֲמִים שֶׁנַּעֲלֶה לְשָׁלוֹם וְנָשׁוּב לְשָׁלוֹם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ עֲלֵה אֵלַי וְהִבָּטְיחוֹ, כָּךְ הָיָה מִתְפַּחֵד, וְכֵן יַעֲקֹב (שם לב, ח) "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ", אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁנִּבָּקֵשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיְּרַחֵם עָלֵינוּ וְיִפְדֵּנוּ מִכָּל צָרָה.

מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ (אֲלֵיכֶם) [אֲלֵיהֶם]. אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן. מִנַּיִן לְמוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, שֶׁעָלָיו הָרְאָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר, מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ (אֲלֵיכֶם) [אֲלֵהֶם], יִגַּשׁ רְאָיָה אֲלֵהֶם. הָא לָמָּה לִי קְרָא, סְבָרָא הוּא, דְּכָאִיב לֵיהּ כְּאִיבָא אָזִיל לְגַבֵּי אַסְיָא, אֶלָּא קְרָא לְכִדְרַב נַחְמָן הוּא דְּאָצְטְרִיךְ, דַּאֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מִנַּיִן שֶׁנִּזְקָקִין לִתּוֹבֵעַ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ (אֲלֵיכֶם) [אֲלֵהֶם], יַגִּישׁ דְּבָרָיו אֲלֵיהֶם. אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי מְשׁוּם רַב נַחְמָן. פְּעָמִים שֶׁנִּזְקָקִין לַנִּתְבָּע תְּחִלָּה הֵיכִי דְּקָא זִילֵי נִכְסֵי.

וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ, רְאִינוּהוּ בְּיוֹם עִבּוּרוֹ, וּבַלַּיְלָה לֹא רָאִינוּ, וְקִבְּלָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס. עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעִידוּ, הֵיאַךְ מְעִידִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה, וּלְמָחָר נִמְצָא כְּרֵסֶהּ בֵּין שִׁנֶּיהָ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ. שָׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל. גּוֹזְרַנִי עָלֶיךָ, שֶׁתָּבוֹא אֶצְלִי בְּמַקְלְךָ וּבְמָעוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנְךָ. הָלַךְ וּמְצָאוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמֵּצַר. אֲמַר לֵיהּ. יֵשׁ לִי לִלְמֹד שֶׁכָּל מַה שֶּׁעָשָׂה בֶּן גַּמְלִיאֵל עָשׂוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, ד) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'", בֵּין בִּזְמַנָּן בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֶלָּא אֵלּוּ, תְּנָא אֲמַר לֵיהּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֹתָם" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, "אֹתָם" אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין, "אֹתָם" אֲפִלּוּ מְזִידִין, "אֹתָם" אֲפִלּוּ מֻטְעִים. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֲמַר לֵיהּ. עֲקִיבָא, נִחַמְתַּנִי נִחַמְתַּנִי. בָּא לוֹ אֵצֶל רַבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס. אֲמַר לֵיהּ. אִם בָּאִים אָנוּ לָדוּן אַחַר בֵּית דִּין שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, צְרִיכִין אָנוּ לָדוּן אַחַר כָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁעָמַד

מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, לָמָּה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן שֶׁל זְקֵנִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם, פְּלוֹנִי כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, פְּלוֹנִי כְּאֶלְדָּד וּמֵידָד, פְּלוֹנִי כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל" וְגוֹ' וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יְרֻבַּעַל" וְגוֹ', לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֲפִלּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּין, כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר הֲרֵי הוּא כָּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים, וּכְתִיב (דברים יז, ט) "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁלֹּא הָיָה בְיָמָיו, וְאוֹמֵר "אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים" וְגוֹ'. נָטַל מַקְלוֹ וּמָעוֹתָיו, הָלַךְ לוֹ אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֻשְׁבּוֹנוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָמַד מִכִּסְאוֹ וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ. אָמַר לֵיהּ. שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וְתַלְמִידִי. רַבִּי, שֶׁלִּמַּדְתַּנִי תּוֹרָה בָּרַבִּים, וְתַלְמִידִי, שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר עָלֶיךָ וְאַתָּה מְקַיְּמוֹ. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לֵיהּ. אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִין לַקְּטַנִּים וּמִתּוֹךְ כָּךְ קְטַנִּים נוֹשְׂאִים קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמָן.

(שמות כד טו-טז) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי. תַּנְיָא. מֹשֶׁה עָלָה בֶּעָנָן וְנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן וְנִקְדַּשׁ בֶּעָנָן כְּדֵי לְקַבֵּל תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּטָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי. זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלָּה לְאַרְבָּעִים יוֹם. דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה', בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, (וְכִסָּהוּ) [וַיְכַסֵּהוּ] הֶעָנָן, לָהָר, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין, וְלֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְמָרֵק אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁבְּמֵעָיו, לְשׁוּמוֹ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר. לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאַיֵּם עָלָיו, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא תוֹרָה נְתוּנָה בְּאֵימָה בְּיִרְאָה בְּרֶתֶת וּבְזִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ק, יא) "עִבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה [וְגִילוּ בִּרְעָדָה"], בְּמָקוֹם גִּילָה שָׁם תְּהֵא רְעָדָה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא. בִּפְלֻגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנָה תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּשִׁבְעָה בּוֹ. מַאן דַּאֲמַר בְּשִׁשָּׁה בּוֹ נִתְּנָה, בְּשִׁבְעָה נִתְּנָה וּבְשִׁבְעָה עָלָה. מַאן דַּאֲמַר בְּשִׁבְעָה עָלָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר לָהּ כְּתַנָּא קַמָּא דַּאֲמַר בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנָה תוֹרָה, הִלְכָךְ זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה אַחַר עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי. לְקַבֵּל תּוֹרָה, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד ה' בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן, לָהָר, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, לְקַבּוּלֵי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הָא קַבִּילוּ מִשִּׁשָּׁה וְהָא אִסְתַּלַּק עֲנָנָא מִשִּׁשָּׁה. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דַּאֲמַר בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנָה תוֹרָה. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי עֲקִיבָא, הַיְינוּ דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ דִּבְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן וְשִׁיתְסַר דְּתַמּוּז מָלְאוּ לְהוֹן אַרְבָּעִין יוֹמִין דַּהֲוָה בָּהָר, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נָחַת וַאֲתָא וְתַבְרִינְהוּ לַלּוּחוֹת, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דַּאֲמַר שִׁשָּׁה דִּפְרִישָׁה (וְה') [וְאַרְבָּעִים] דְּהָר, עַד עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה בְּתַמּוּז לָא אִיתְבּוּר לוּחוֹת. אֲמַר לָךְ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי.

אַרְבָּעִים דְּהַר בַּהֲדֵי שִׁשָּׁה דְפָרִישָׁה. וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. מֹשֶׁה וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין, וְלֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה מֵיתִיבֵי. (במדבר ז, פט) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו", קוֹל לוֹ, קוֹל אֵלָיו, מֹשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּקָרִיאָה הָא בְּדִבּוּר.

(שמות כד יז) וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר. בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה כֹּחַ עֲבֵרָה קָשֶׁה, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בָּעֲבֵרָה מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת, לֹא יֵרֵאִין וְלֹא מִזְדַּעְזְעִין, וּמִשֶּׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶן בַּעֲבֵרָה מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְיִירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו".

עַד שֶׁלֹּא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא. שֶׁבַע מְחִיצוֹת שֶׁל אֵשׁ הָיוּ נוֹצְצוֹת זוֹ בְּזוֹ, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין וְלֹא מִתְיָרְאִין וְלֹא מִתְפַּחֲדִין, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ אֲפִלּוּ פְּנֵי הַסַּרְסוּר לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לִרְאוֹת, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) "וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת (פְּנֵי) מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו". רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חָנִינָא. אַף הַסַּרְסוּר הִרְגִּישׁ בָּעֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן". רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אִיבוֹ. "מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "מַלְכֵי צְבָאוֹת", מַלְכֵיהֶן דְּמַלְאָכִים, אֲפִלּוּ מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִסְתַּכֵּל בְּפָנָיו שֶׁלּוֹ, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ פְּנֵי הַגּוּלְיָירִין לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, יט) "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה".

רמז שסג

תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. עַד שֶׁלֹּא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִתַּן אֵימָתוֹ עַל כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא נִתַּן אֵימָתָן עָלָיו. עַד שֶׁלֹּא חָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֵימִירוּן, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל אֲנַרְיוּן. עַד שֶׁלֹּא חָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל וְעוֹמֵד עַל רַגְלָיו, הָדָא דִּכְתִיב "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' מִתְהַלֵּךְ" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, "מְהַלֵּךְ" אֵין כְּתִיב כַּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ. מְקַפֵּץ וְסָלִיק, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא הָיָה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל וּמִתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ. אָמַר רַבִּי אֵיבוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּרְעָה קוֹמָתוֹ, וְנַעֲשֵׂית שֶׁל מֵאָה אַמָּה. עַד שֶׁלֹּא אֵרַע אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה לְדָוִד מַה כְּתִיב, (תהלים כז, א) "ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא ה' מָעוֹז חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד", וְכֵיוָן שֶׁאֵרַע אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה לְדָוִד מַה כְּתִיב "וְאָבוֹא עָלָיו וְהוּא יָגֵעַ וּרְפֵה יָדַיִם וְהֶחֱרַדְתִּי אֹתוֹ". עַד שֶׁלֹּא חָטָא שְׁלֹמֹה הָיָה רוֹדֶה בַּשֵּׁדִים, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (קהלת ב, ח) "עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת", שֶׁהָיָה רוֹדֶה בַּשֵּׁדִים וּבַשֵּׁדוֹת, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא הָיָה מֵבִיא שִׁשִּׁים גִּבּוֹרִים וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שה"ש ג, ז) "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה" וְגוֹ'. עַד שֶׁלֹּא חָטָא שָׁאוּל מַה כְּתִיב בֵּיהּ, "וְשָׁאוּל לָכַד (אֶת) הַמְּלוּכָה

עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סָבִיב בְּכָל אֹיְבָיו וְגוֹ' וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ", מַהוּ יַרְשִׁיעַ, נִצַּח, וְכֵיוָן שֶׁחָטָא מַה כְּתִיב, (שם כח, ה) "וַיַּרְא שָׁאוּל אֶת מַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיִּרָא וַיֶּחֱרַד לִבּוֹ מְאֹד". (שמות כד יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן. כְּתִיב (שמות מ, לה) "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן", וּכְתִיב וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן. מְלַמֵּד שֶׁתְּפָסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְהָבִיאוֹ בֶּעָנָן. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא. נֶאֱמַר כָּאן בְּתוֹךְ הֶעָנָן, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם", מַה לְּהַלָּן שְׁבִיל, דִּכְתִיב (שם) "וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה", אַף כָּאן שְׁבִיל.

וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה מְטַיֵּל וְסָלִיק מִן טָבֶרְיָא לְצִפּוֹרִי, וַהֲוָה מִסְתַּמְיךְ עַל כִּתְפֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא. מְטוּן חַד בֵּית חָקַל. אָמַר. דֵּין הָוָה דִּידִי, וּזְבַנְתֵּיהּ, מִבַּעְיָא לָעֵי בְּאוֹרַיְיתָא. מְטוּן חַד בֵּית זֵיתָא. אָמַר. דֵּין בֵּית זֵיתָא הָוָה דִּידִי, וּזְבַנְתֵּיהּ, מִבַּעְיָא לָעֵי בְּאוֹרַיְיתָא. מְטוּן חַד בֵּית כְּרֵם. אָמַר. דֵּין בֵּית כְּרֵם הָוָה דִּידִי, וּזְבַנְתֵּיהּ, מִבַּעְיָא לָעֵי בְּאוֹרַיְיתָא. שַׁרְיָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בָּכֵי אָמַר לֵיהּ לָמָּה אַתְּ בָּכֶי. אָמַר לֵיהּ. אֲנָא בָּכֵי דְּלָא שְׁבָקֵית לְסִיבוּתִיךְ כְּלוּם. אָמַר לֵיהּ. חִיָּא בְּרִי, קַל הוּא בְּעֵינֶיךָ שֶׁמָּכַרְתִּי דָּבָר שֶׁנִּתַּן לְשִׁשָּׁה וְקָנִיתִי דָּבָר שֶׁנִּתַּן לְאַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְשִׁשָּׁה יָמִים, דִּכְתִיב "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", אֲבָל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, הָדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה". (כך) [כְּדַ] דָּמַךְ רַבִּי יוֹחָנָן הָיָה דּוֹרוֹ קוֹרֵא עָלָיו (שה"ש ח, ז) "אִם יִתֵּן אִישׁ כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה", שֶׁאָהַב רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַתּוֹרָה, "בּוֹז יָבוֹזוּ לוֹ".

פרשת תרומה

(שמות כה א-ג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ד, ב) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ", "לֶקַח טוֹב". בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם שְׁנֵי פְּרַגְמָטוּטִין שֶׁהָיוּ בַּמְּדִינָה, זֶה לוֹקֵחַ מִסַּכְסָא וְזֶה לוֹקֵחַ אִילוּסִירְקָא, עָמְדוּ זֶה עִם זֶה, אָמַר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ מְבַקֵּשׁ אַתָּה לְהַחֲלִיף, אָמַר לֵיהּ הֵן, הֶחֱלִיפוּ זֶה עִם זֶה, זֶה נוֹתֵן מִסַּכְסִין וְלֶקַח אִילוּסִירְקָא, נִמְצָא בְּיַד זֶה דָּבָר אֶחָד וּבְיַד זֶה דָּבָר אֶחָד. אֲבָל תּוֹרָה אֵינוֹ כֵן, זֶה שׁוֹנֶה סֵדֶר זְרָעִים וְזֶה שׁוֹנֶה סֵדֶר נְזִיקִין, עָמְדוּ שְׁנֵיהֶם זֶה עִם זֶה, אָמַר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ הַשְׁנֵה לִי סֵדֶר זְרָעִים וַאֲנִי אֶשְׁנֶה לְךָ סֵדֶר נְזִיקִין, נִמְצָא בְּיַד זֶה שְׁנַיִם וּבְיַד זֶה שְׁנַיִם, יֵשׁ מִקּח גָּדוֹל מִזֶּה, הֲוֵי "כִּי לֶקַח טוֹב" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, מִי שֶׁלָּקַח סְחוֹרָה וְיוֹצֵא לַדֶּרֶךְ מִתְיָרֵא מִן הַלִּסְטִים, אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינוֹ כֵן, שֶׁמָּא יְכוֹלִים הַלִּסְטִים לִטֹּל תּוֹרָתוֹ מִתּוֹךְ לִבּוֹ, הֲוֵי "כִּי לֶקַח טוֹב". אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, מַעֲשֶׂה בְּסִפִּינָה שֶׁהָיוּ בָהּ פְּרַגְמָטוּטִין וְהָיָה שָׁם חָבֵר אֶחָד, אָמְרוּ לוֹ מַה פְּרַגְמָטְיָא שֶׁלְּךָ, אָמַר לָהֶם

מֻצְנַעַת הִיא, אָמְרוּ לוֹ לָמָּה לֹא תַרְאֶה לָנוּ אוֹתָהּ, אָמַר לָהֶם, כְּשֶׁאֲכָנֵס לַמְּדִינָה אַרְאֶה אוֹתָהּ לָכֶם, הִתְחִילוּ לַחֲזֹר עַל הַסְּפִינָה וְלֹא מָצְאוּ, הִתְחִילוּ שׁוֹחֲקִים עָלָיו וְכוּ', עָמְדוּ הַמּוֹכְסִין עֲלֵיהֶן וְנָטְלוּ כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדָן, לֹא הָיָה לָהֶן לֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לִלְבֹּשׁ, אוֹתוֹ חָבֵר נִכְנַס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, הִתְחִיל לֵישֵׁב וְדוֹרֵשׁ לָהֶן הִתְחִילוּ לְכַבֵּד אוֹתוֹ וּלְפָרְנֵס אוֹתוֹ, אוֹתָן שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בַּסְּפִינָה הִתְחִילוּ בָּאִין אֵלָיו וּמְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ, אָמְרוּ לוֹ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ בַּשְּׁבִיל שֶׁאַתָּה מַכִּיר אוֹתָנוּ לַמַּד עָלֵינוּ זְכוּת. מִי גָּרַם לוֹ לְהִנָּצֵל, הַתּוֹרָה שֶׁבְּלִבּוֹ, הֲוֵי "כִּי לֶקַח טוֹב".

דָּבָר אַחֵר "כִּי לֶקַח טוֹב". אָדָם שֶׁהוּא לוֹוֶה מִבְּנֵי אָדָם וְלוֹקֵחַ סְחוֹרָה וְיוֹצֵא לַדֶּרֶךְ פְּעָמִים שֶׁהִיא מַפְסֶדֶת, אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא לוֹמֵד אָדָם מִכָּאן פֶּרֶק אֶחָד מִכָּאן פֶּרֶק אֶחָד, הוּא מִתְפָּרְנֵס בָּהֶן, הֲוֵי "כִּי לֶקַח טוֹב". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתּוֹרָה הָיְתָה שֶׁלִּי וּלְקַחְתֶּם אוֹתָהּ, קְחוּ אוֹתִי עִמָּהּ. הָדָא הוּא דִכְתִיב, וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ חֲמִשָּׁה לֹא יִתְרֹמוּ וְאִם תָּרְמוּ אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, הַחֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן וְהַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְנָכְרִי שֶׁתָּרַם אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, וְכֻלָּן מִן הַפָּסוּק הַזֶּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָצָא חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ יָצָא שׁוֹטֶה שֶׁאֵין לִבּוֹ נוֹדְבוֹ, מֵאֵת כָּל אִישׁ יָצָא קָטָן שֶׁאֵינוֹ אִישׁ וְהַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מֵאֵת כָּל אִישׁ מְשֻׁלְּחֶן, וְנָכְרִי שֶׁתָּרַם אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָצָא נָכְרִי שֶׁאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ תְּרוּמָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, כָּל דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לִי, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. כָּל דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ לִי יֵשׁ בָּהּ בְּרָכָה, וְהַתְּרוּמָה הַזּוֹ יֵשׁ בָּהּ בְּרָכָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן הֵבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁנֵי בְקָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, ג) "וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", שֶׁנִּתְּנָה בְּרָכָה בִּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן. וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. רַבִּי אוֹמֵר, עֶשֶׂר תְּרוּמוֹת הֵן, תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, חַלָּה וּבִכּוּרִים וּתְרוּמַת הָאֶרֶץ וּתְרוּמַת תּוֹדָה, תְּרוּמַת שְׁקָלִים וּתְרוּמַת מִשְׁכָּן וּתְרוּמַת מִדְיָן וּתְרוּמַת שְׁלָמִים. תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, חַלָּה וּבִכּוּרִים וּתְרוּמַת שְׁלָמִים וּתְרוּמַת תּוֹדָה וּתְרוּמַת הָאֶרֶץ, לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם וְלַמַּקְדֵּשׁ וִירוּשָׁלַיִם, תְּרוּמַת מִדְיָן לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, תְּרוּמַת שְׁקָלִים לָאֲדָנִים, תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיוּ עוֹשִׂין גּוּפוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן וְשֶׁמָּן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּבִגְדֵי כֹּהֲנִים וּבִגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל. רַבִּי שִׁמְעוֹאל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שְׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת נֶאֶמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ, תְּרוּמַת אֲדָנִים, תְּרוּמַת שְׁקָלִים, תְּרוּמַת מִשְׁכָּן, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה זוֹ תְּרוּמַת שְׁקָלִים, וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ זוֹ תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, לַמִּשְׁכָּן מַה שֶּׁיִּרְצוּ יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא יָד כֻּלָּם שָׁוָה, תְּרוּמַת אֲדָנִים לָאֲדָנִים. (שמות ל, טו) "הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה" אָמַר רַבִּי אָבִין,

אַף בְּפָרָשָׁה זוֹ שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, "מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'", "יִתֵּן תְּרוּמַת ה'", "לָתֵת אֶת תְּרוּמַת ה'".

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תהלים כד, א) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" "אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ", וְאוֹמֵר (דברים י, יד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם", הוּא צָרִיךְ לְבָשָׂר וָדָם, אֶלָּא שֶׁחוֹמֵד לְיִשְׂרָאֵל לַשֵּׂרוֹת שְׁכִינָתוֹ בָּהֶם כְּאָב שֶׁמְּחַמֵּד לְבָנָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר וְיִקְחוּ לִי. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה לַּעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן כָּבוֹד וְכַפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָשׁוֹן פִּיּוּס כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה מ, ב) "דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם", הָאֻמּוֹת שֶׁהֵן דּוֹחֲקִין לְיִשְׂרָאֵל וְנוֹטְלִים מָמוֹנָם עַל כָּרְחָן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן, שֶׁכָּל מִי שֶׁנּוֹטֵל מָמוֹן כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר "מַחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא בְּאַרְצָם". אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבִּי אָבִין, אֱלֹהֵיכֶם כֹּהֵן הוּא, דִּכְתִיב וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, כִּי קָבַר לְמֹשֶׁה בְּמַאי טָבַל, אִילֵימָא בְּמַיָּא, וְהָכְתִיב (ישעיה מ, יב) "מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם". אֲמַר לֵיהּ, בְּנוּרָא, דִּכְתִיב "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבֹא". וּמִי סַלְקָא טְבִילָה בְּנוּרָא. אֲמַר לֵיהּ, עִקָּר טְבִילוּתָא בְּנוּרָא, דִּכְתִיב (במדבר לא, כג) "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם".

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ וְגוֹ' זָהָב וָכֶסֶף וְגוֹ' וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, לֹא תִּהְיוּ סְבוּרִים שֶׁאַתֶּם גּוֹמְלִין עָלַי שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים (שֶׁהִפְרַשְׁתִּי) [שֶׁעָשִׂיתִי] לָכֶם בְּמִצְרַיִם וְאֵלּוּ הֵן (יחזקאל טז, י יט) "וָאַלְבִּשֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעָלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וָאַכַסֵּךְ מָשִׁי וָאֶעְדֶּךָּ עֶדִי וָאָתְנָה צְמִידִים עַל יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל גְּרוֹנֵךְ וָאָתֵן נֶזֶם עַל אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ וגו' וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ הֶאֱכַלְתִּיךְ", הֲרֵי שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים שֶׁהִפְרַשְׁתִּ לִי כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים (שהפרשתי) [שֶׁעָשִׂיתִי] לָכֶם בְּמִצְרַיִם. לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי גּוֹמֵל לָכֶם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים הַלָּלוּ. מַה כְּתִיב "וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ וגו' וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם וגו'".

דָּבָר אַחֵר, וְזֹאת הַתְּרוּמָה זָהָב כְּנֶגֶד מַלְכוּת בָּבֶל שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דניאל ב, לח) "אַנְתְּ רֵישָׁא דִּי דַהֲבָא". וְכֶסֶף. זוֹ מַלְכוּת מָדַי שֶׁכָּתוּב בּוֹ "וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר כֶּסֶף וגו'". וּנְחֹשֶׁת זוֹ מַלְכוּת יָוָן שֶׁהֵיְתָה פְּחוּתָה מִכֻּלָּם. וְעוֹרוֹת אֵילִם מְאָדָּמִים זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם רוֹאִים ד' מַלְכֻיּוֹת הַלָּלוּ מִתְגָּאוֹת וּבָאוֹת עֲלֵיכֶם, חַייֵכֶם שֶׁאֲנִי מַצְמִיחַ לָכֶם יְשׁוּעָה מִתּוֹךְ הַשִּׁעְבּוּד. מַה כְּתִיב אַחֲרָיו, שֶׁמֶן לַמָּאוֹר, זֶה מָלְךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יז) "שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי", וְאוֹמֵר (ישעיה ס, א) "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וגו'". וְזֹאת הַתְּרוּמָה וגו', מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, אֶחָד שֶׁל מִשְׁכָּן וְאֶחָד שֶׁל

מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְאֶחָד שֶׁל מִקְדָּשׁ שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת, זָהָב כְּנֶגֶד מִשְׁכַּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה חָבִיב עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּזָּהָב, וָכֶסֶף זֶה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבִּנָּאוֹ שְׁלֹמֹה דִּכְתִיב בּוֹ "אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה", נְחֹשֶׁת זֶה מִקְדָּשׁ שֵׁנִי שֶׁחָסַר ה' דְּבָרִים, אָרוֹן, כַּפֹּרֶת וּכְרוּבִים, אֵשׁ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

דָּבָר אַחֵר, שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁאִם רָצָה אָדָם לְשָׁלֹשׁ שְׁקָלִים שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י, לג) "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא (לקמן ל, יג) "מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל", אֶלָּא לֹא אָמַר אֶלָּא שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת הַלָּלוּ.

רמז שסד

וְיִקְחוּ לִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה הָיְתָה שֶׁלִּי, (שמות יג, ט) "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ", וְהַמִּשְׁפָּט שֶׁלִּי, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא", נְטָלְתֶּם אוֹתָם, קְחוּ אוֹתִי עִמָּהֶם. הָדָא הוּא דִּכְתִיב וְיִקְחוּ לִי, וְיִקְחוּ תְּרוּמָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְיִקְחוּ לִי. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, בַּזְּקָנִים (במדבר יא, טז) "אֶסְפָּה לִי", בַּכֹּהֲנִים "וְכִהֲנוּ לִי", בַּלְוִיִּם (במדבר ח, יד) "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם", בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כה, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", בַּמְּלָכִים "כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ", בָּאָרֹן (שמות יט, ה) "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", בַּבְּכוֹרוֹת (במדבר ח, יז) "כִּי לִי כָל בְּכוֹר", בַּמִּקְדָּשׁ (להלן פסוק ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", בַּתְּרוּמָה "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", בִּירוּשָׁלַיִם "הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי", בַּמִּזְבֵּחַ (שמות כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי", בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי", בַּקְּרָבָּנוֹת (במדבר כח, ב) "לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ".

(שמות כה ה) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים מְנַיִן לְמַאְדִּים בְּשַׁבָּת שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר וְעוֹרוֹת אֵילִם מְאָדָּמִים. וְעֹרֹת תְּחָשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חַיָּה גְּדוֹלָה הָיְתָה גְּדֵלָה בַּמִּדְבָּר וְעָשׂוּ מִמֶּנָּהּ יְרִיעוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מַעֲשֶׂה נִסִּים הָיְתָה, וּבְשָׁעָה שֶׁנִּבְרֵאת בּוֹ בַּשָּׁעָה נִגְנְזָה.

וְעֹרֹת תְּחָשִׁים תַּחַשׁ שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה טָהוֹר הָיָה אוֹ טָמֵא הָיָה אָמַר רַב יוֹסֵף מַאי תִּבְעְיָא לֵיהּ, דְּתַנְיָא, לֹא הוּכְשְׁרוּ לִמְלָאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ט) "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ". מֵתִיב רַבִּי אַבָּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵי מִכְסָאוֹת הָיוּ, אַחַת שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְאַחַת שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, רַבִּי נְחֶמְיָה, אוֹמֵר מִכְסֶה אֶחָד הָיָה, דּוֹמֶה כְּמִין תְּלָא אִילָן, וְהָא תְּלָא אִילָן טָמֵא הוּא, אֶלָּא כְּמִין תְּלָא אִילָן. וְלֹא תְּלָא אִילָן, כְּמִין תְּלָא אִילָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גְּנוּנִין הַרְבֵּה וְלֹא תְּלָא אִילָן דְּאִלּוּ הָתָם טָמֵא וְהָכָא טָהוֹר. אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי הָכִי הַיְינוּ דְּמִתַּרְגְּמִינַן סַסְגּוֹנָא, שֶׁשֵּׁשׁ בְּגְוּנִין הַרְבֵּה. אוֹמֵר הָיָה רַבִּי

מֵאִיר, תַּחַשׁ שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הָיָה וְלֹא הִכְרִיעוּ בּוֹ חֲכָמִים אִי מִין חַיָּה הוּא אִי מִין בְּהֵמָה הוּא, וְקֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, לְפִי שָׁעָה נִזְדַּמֵּן לוֹ לְמֹשֶׁה וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ מִשְׁכָּן וְנִגְנַז, מִדְּקָאָמַר קֶרֶן אַחַת הָיְתָה בְּמִצְחוֹ שְׁמַע מִינַּהּ טָהוֹר הָיְתָה, דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פַּר מַקְרִן מַפְרִיס". וְלִיפְשׁוֹט מִינַּהּ דְּמִין בְּהֵמָה הוּא. כֵּיוָן דְּאִכָּא קֶרֶשׁ דְּמִין חַיָּה הוּא וְלֵית לֵיהּ אֶלָּא חַד קֶרֶן, אִכָּא לְמֵימַר מִין חַיָּה הוּא.

(שמות כה ז) אַבְנֵי שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים, תָּנָא דְּבֵי שִׁילָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דַּאֲמַר פְּרָה אֲדֻמָּה אֵינָהּ (נקחית) [נְיקְחַת] מִן הַגּוֹיִם, דִּכְתִיב (במדבר יט, ב) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַגּוֹיִם וְכוּ'. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם. אָמַר לָהֶם, תְּאוּן וּרְאוּ מָה עָשָׂה גּוֹי אֶחָד לְאָבִיו בְּאַשְׁקְלוֹן וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ, פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים אֲבָנִים לְאֵפוֹד בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְרֵב כָּהֲנָא מַתְנִי בִּשְׁמוֹנִים רִבּוֹא שָׂכָר, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְלֹא צָעָרוֹ. אַבְנֵי שֹׁהַם, הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְהָא וְאַבְנֵי מִלֻּאִים כְּתִיב, דַּהֲדַר עָרְבֵיהּ. וְעוֹד קָתָנֵי סֵיפָא לְשָׁנָה אַחֶרֶת נוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה בְּעֶדְרוֹ וְכוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּרְתֵּי אִית לֵיהּ.

(שמות כה ח-ט) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לט, מג) "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'", וְהֵיכָן צִוָּה, וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, לְכָךְ, (שם) "וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה". יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, דִּכְתִיב הָכָא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. רַבִּי אִיעַסַּק לֵיהּ לִבְרֵיהּ . תְּנַן הָתָם יֵשׁ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ מַה שֶּׁאֵין בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵין נוֹתְנִין מֵהֶן לְאֻמָּנִין בִּשְׂכָרָן, מִכְּלַל דְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת נוֹתְנִין לְאֻמָּנִין, מִנָּא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר קְרָא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. לִי, מִשֶּׁלִּי (כָּתוּב בְּרֶמֶז רי"ח).

רמז שסה

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שָׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה וְנִבְהַל וְנִרְתַּע לַאֲחוֹרָיו בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתִיב "הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ" וְאַתָּה אוֹמֵר וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, לֹא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה סָבוּר, אֶלָּא עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ בַּצָּפוֹן וְעֶשְׂרִים קֶרֶשׁ בַּדָּרוֹם וּשְׁמוֹנָה בַּמַּעֲרָב וַאֲנִי יוֹרֵד וּמְצַמְצֵם שְׁכִינָתִי לְמַטָּה, דִּכְתִיב (להלן פסוק כב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי" וְגוֹ'. וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר (במדבר כח, ב) "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי" אָמַר מֹשֶׁה, אִם מַכְנִיס אֲנִי כָּל הַחַיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם יֵשׁ בָּהֶן הַעֲלָאָה אַחַת אוֹ כָּל הָעֲצִים שֶׁבָּעוֹלָם יֵשׁ בָּהֶן הַבְעָרָה אַחַת, "וּלְבָנוֹן אֵין

דֵּי בָּעֵר וְחַיְתוֹ אֵין דֵּי עֹלָה". אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה סָבוּר אֶלָּא (במדבר כח, ד) "זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' כְּבָשִׂים", וְלֹא שְׁנַיִם בְּבַת אַחַת אֶלָּא (שם שם, ה) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר". וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר (שמות ל, יב) "וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ" אָמַר מֹשֶׁה, מִי יוּכַל לִתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ, "אַח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ וְיֵקַר פִּדְיֹן נַפְשָׁם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֶׁאַתָּה סָבוּר אֶלָּא (שמות ל, יג) "זֶה יִתְּנוּ", כָּזֶה יִתְּנוּ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה. עַד שֶׁלֹּא הִגְדִּילָה וּבָאתָה לִידֵי סִימָנִין הָיָה רוֹאֶה אוֹתָהּ בַּשּׁוּק מְדַבֶּר עִמָּהּ, בַּמְבוֹאוֹת מְדַבֵּר עִמָּהּ, כֵּיוָן שֶׁהִגְדִּילָה וּבָאתָה לִידֵי סִימָנִין אָמַר, אֵין כְּבוֹדָהּ שֶׁל בִּתִּי שֶׁאֲהֵיֶה מְדַבֵּר עִמָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא עָשׂוּ לִי אַפּוֹלְיוֹן שֶׁאֲהֵיֶה מְדַבֵּר עִמָּהּ. כָּךְ בִּתְחִלָּה "כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וַאֹהֲבֵהוּ", בְּמִצְרַיִם רָאוּ אוֹתוֹ, (שמות יב, יב) "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם", בַּיָּם רָאוּ אוֹתוֹ, (שמות יד, לא) "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה", בְּסִינַי רָאוּ אוֹתוֹ, "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם", כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּסִינַי וְנַעֲשׂוּ לוֹ אֻמָּה שְׁלֵמָה אָמַר, אֵין כְּבוֹדָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם שֶׁאֶהֱא מְדַבֵּר עִמָּהֶם בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים ג, ג) "רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי", אֵלּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (ישעיה יז, יב) "הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים", (שם) "אֹמְרִים לְנַפְשִׁי", אָמָּה שֶׁשָּׁמְעָה ["אָנֹכִי] ה' אֱלֹהֶיךָ" לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם עָשׂוּ אֶת הָעֶגֶל יֵשׁ לוֹ יְשׁוּעָה, (שם שם, ד) "אֵין לוֹ יְשׁוּעָה בֵּאלֹהִים סֶלָה". אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, "וְאַתָּה ה'", הִסְכַּמְתָּ עִמָּהֶם וְאָמַרְתָּ (שמות כב, יט) "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם", (תהלים שם) "מָגֵן בַּעֲדִי", שֶׁהֲגַנְתָּ עָלַי בִּזְכוּת אֲבוֹתַי אֲבָרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, "כְּבוֹדִי", שֶׁשִּׁכַּנְתָּ שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְגוֹ', (שם) "וּמֵרִים רֹאשִׁי", תַּחַת שֶׁהָיִינוּ חַיָּבִין לְךָ הֶרַמְתָּ רֹאשׁ נָתַתָּ לָנוּ תִּלּוּי רֹאשׁ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאָמַרְתָּ (שמות ל, יב) "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ".

רמז שסו

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלֹמִים שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם פְּתִיחַת דַּלְתוֹת הַהֵיכָל פְּסוּלִין, דִּכְתִיב "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", בִּזְמַן שֶׁפְּתוּחַ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנָּעוּל. הַאי בַּמִּשְׁכָּן כְּתִיב. אַשְׁכְּחַן מִקְדָּשׁ דְּאִקְרֵי מִשְׁכָּן דִּכְתִיב וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכָכֶם, וּמִשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ דִּכְתִיב וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. טֻמְאָה בָּעֲזָרָה מִנָּא לָן. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר יט, יג) "אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבַּחוּץ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבִּפְנִים. וּקְרָאֵי מִי מְיַיתְּרִי, הָא מַצָּרְךָ צְרִיכִי, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ לָמָּה נֶאֱמַר מִשְׁכָּן וְאִם נֶאֱמַר מִשְׁכָּן לָמָּה נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ, אִלּוּ נֶאֱמַר מִשְׁכָּן וְלֹא נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ הָיִיתִי אוֹמֵר עַל מִשְׁכָּן יְהֵא חַיָּב שֶׁהֲרֵי מְשׁוּחַ

בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעַל מִקְדָּשׁ לֹא יְהֵא חַיָּב, וְאִם נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ וְלֹא נֶאֱמַר מִשְׁכָּן הָיִיתִי אוֹמֵר עַל מִקְדָּשׁ יְהֵא חַיָּב שֶׁהֲרֵי קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם וְעַל מִשְׁכָּן לֹא יְהֵא חַיָּב, לְכָךְ נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ וּלְכָךְ נֶאֱמַר מִשְׁכָּן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַכִּי קָשְׁיָא לֵיהּ, מִכְּדֵי מִשְׁכָּן אִקְרֵי מִקְדָּשׁ וּמִקְדָּשׁ אִקְרֵי מִשְׁכָּן, תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבַּחוּץ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבִּפְנִים, בְּשִׁלְמָא מִקְדָּשׁ דְּאִקְרֵי מִשְׁכָּן דִּכְתִיב (ויקרא כו, א) "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכֲכֶם", אֶלָּא מִשְׁכָּן דְּאִקְרֵי מִקְדָּשׁ מִנָּא לָן, דִּכְתִיב וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, וּכְתִיב כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן.

כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ. תְּנָן הָתָם, אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. אֶחָד הַנִּכְנָס לְעֲזָרָה וְאֶחָד הַנִּכְנָס לְתוֹסֶפֶת עֲזָרָה בְּטֻמְאָה חַיָּב, שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּנָבִיא וְאוּרִים וְתֻמִּים וּבְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. מְנָהֲנֵי מִילֵּי, אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא, אָמַר קְרָא, כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ, לְדוֹרוֹת. מֵתִיב רָבָא, כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מְשִׁיחָתָן מְקַדַּשְׁתָּן, מִכָּאן וָאֵילָךְ עֲבַדְתָּן מְחַנַּכְתָּן, אַמַּאי, נֵימָא וְכֵן תַּעֲשׂוּ, לְדוֹרוֹת. שַׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "וּמְשַׁחְתָּם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם", "אֹתָם" בְּמִשִּׁיחָה וְלֹא לְדוֹרוֹת בְּמִשִּׁיחָה. אִימָא "אֹתָם" בְּמִשִּׁיחָה, וְדוֹרוֹת אוֹ בְּמִשִּׁיחָה אוֹ בַּעֲבֹדָה. אָמַר רַב פַּפָּא וְכוּ'. אֶלָּא "אֹתָם" לָמָּה לִי. אִי לָא כְּתַב אֹתָם הֲוָא אָמִינָא לְדוֹרוֹת אוֹ בְּמִשִּׁיחָה אוֹ בַּעֲבֹדָה דְּהָא כְּתִיב וְכֵן תַּעֲשׂוּ, כָּתַב רַחֲמָנָא "אֹתָם", אֹתָם בְּמִשִּׁיחָה וְלֹא לְדוֹרוֹת בְּמִשִּׁיחָה. (רַב פַּפָּא אָמַר, אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ, הַכָּתוּב תְּלָאָן בְּשֵׂרוּת).

רמז שסז

(שמות כה יא-כא) וְעָשִׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים י, א) "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים, הָא כֵּיצַד, כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְכוּ'. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בֵּין "קַח לְךָ" בֵּין (שמות כז, כ) "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ", מִשֶּׁל צִבּוּר, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קַח לְךָ", כִּבְיָכוֹל מִשֶּׁלְךָ אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר מִשֶּׁלָּהֶם. רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי, כְּתִיב (דברים יא, א) "וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ" וּכְתִיב וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים, מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצוּיִין לַעֲשׂוֹת לוֹ מִלַּאכְתּוֹ. כֵּיצַד עָשָׂה בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרוֹן, עָשָׂאוֹ שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת, שְׁתַּיִם שֶׁל זָהָב וְאַחַת שֶׁל עֵץ, נָתַן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ וְחִפָּה שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר תְּצַפֶּנּוּ, מְלַמֵּד שֶׁצִּפָּה שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה בְּזָהָב. כַּפֹּרֶת שֶׁל

זָהָב הָיְתָה נְתוּנָה עָלָיו מִלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה. אַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ קְבוּעוֹת בָּאָרוֹן, שְׁנַיִם בַּצָּפוֹן וּשְׁנַיִם בַּדָּרוֹם, שֶׁבָּהֶן הָיוּ נוֹתְנִין אֶת הַבַּדִּים וְלֹא הָיוּ יוֹרְדִין מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים וְגוֹ'. אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה תַּבְנִית כָּל הַכֵּלִים, תַּבְנִית הָאָרוֹן לֹא עָשָׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, ג) "וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרֹן". הָאָרוֹן הָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וַיְחַלֵּק אֶת הַבַּיִת עֶשֶׂר אַמּוֹת מִכָּאן וְעֶשֶׂר אַמּוֹת מִכָּאן. וּשְׁנֵי כְּרוּבִים שֶׁל זָהָב הָיוּ עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן בָּאָרֶץ, מִכֹּתֶל לְכֹתֶל חֲמֵשׁ אַמּוֹת וּמִכְּרוּב לְאָרוֹן חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁהִכְנִיסוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן הֶאֱרִיכוּ הַבַּדִּים וְהִגִּיעוּ לַפָּרֹכֶת וְנִבְּעוּ בַּפֶּתַח לְפִיכָךְ לֹא נִנְעֲלוּ דַּלְתֵי בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ" וְגוֹ', אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "וַיֵּרָאוּ" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְלֹא יֵרָאוּ" וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לֹא יֵרָאוּ" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וַיֵּרָאוּ", הָא כֵּיצַד, בּוֹלְטִין הָיוּ (בַּכַּפֹּרֶת) [בַּפָּרֹכֶת] וְנִרְאִין בַּהֵיכָל כִּשְׁנֵי דַדֵּי אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהֶאֱרִיכוּ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה", הָא לְמַדְתָּ שֶׁהֶאֱרִיכוּ מִבִּפְנִים. וּמִנַּיִן שֶׁהֶאֱרִיכוּ מִבַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר". וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁנִּמְתְּחוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים כָּךְ נִמְתְּחוּ רָאשֵׁי אֻבָּרִים וְכִסּוּ אֶת הָאָרוֹן וְחִפּוּ אֶת הַבַּיִת מִלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ז) "וַיְסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל הָאָרֹן וְעַל בַּדָּיו מִלְמָעְלָה". וְהֵיכָן הָיָה נִגְנָז, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, בְּמְקוֹמוֹ בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ח) "וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּלִשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּבֶל יָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב' כ, יז) "לֹא יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר ה'", אֵין דָּבָר אֶלָּא דִּבְרוֹת שֶׁבּוֹ. רַבִּי אוֹמֵר, יֹאשִׁיָּהוּ גְּנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי"ב לה, ג) "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה' תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", אָמַר לָהֶם, לֹא יֵרֵד עִמָּהֶן לְבָבֶל שֶׁתַּעֲלוּ אוֹתוֹ בְּכָתֵף. הַדְּלָתוֹת לֹא נִנְעֲלוּ מִפְּנֵי הַבַּדִּים הַיּוֹצְאִים בַּפֶּתַח, וְהַפָּרֹכֶת הָיְתָה פְּרוּסָה בִּפְנֵי הַפֶּתַח. בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה הָיוּ לוֹ כֹּתֶל פֶּתַח וּדְלָתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַשׂ דְּלָתוֹת לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר. אֲבָל בִּנְיַן הָאַחֲרוֹן לֹא הָיָה לוֹ כֹּתֶל, אֶלָּא שְׁנֵי פַּסִּין הָיוּ לוֹ, וְאַרְכּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד אַמָּה וּמֶחֱצָה, וּשְׁנֵי פְּרוֹכוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ פְּרוּסוֹת עֲלֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְהָיָה נִקְרָא מְקוֹם אַמָּה טָרְקְסִין.

וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים, אֲרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה אַמָּתַיִם וַחֲצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קוֹמָתוֹ בְּאַמָּה שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְהַלּוּחוֹת אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה וְעָבְיָן שְׁלִשָּׁה מֻנָּחוֹת בְּאָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹגְרוֹת בָּאָרוֹן, שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, צֵא מֵהֶן טֶפַח, מֶחֱצָה לְכֹתֶל זֶה וּמֶחֱצָה לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁנֵי טְפָחִים שֶׁשָּׁם סֵפֶר תּוֹרָה מֻנָּח, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, ט) "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּיחַ שָׁם

מִשֶּׁה בְּחֹרֵב", מַאי "אֵין בָּאָרוֹן רַק", אֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּלָבַד, פִּרְנַסְתְּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ, צֵא וּפַרְנֵס אָרוֹן לְרָחְבּוֹ, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹגְרוֹת בָּאָרוֹן, שִׁשָּׁה טְפָחִים, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שִׁלְשָׁה טְפָחִים, צֵא מֵהֶם טֶפַח, מֻחֱצָה לְכֹתֶל זֶה וּמֻחֱצָה לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁנֵי טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא סֵפֶר תּוֹרָה יוֹצֵא וְנוֹכֵס בְּדֹחַק, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וְהַלּוּחוֹת אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה, עֶבְיָן שִׁלְשָׁה, מֻנָּחוֹת בָּאָרוֹן, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹגְרוֹת בָּאָרוֹן, שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם חֲצִי טֶפַח, אֶצְבַּע לְכֹתֶל זֶה וְאֶצְבַּע לְכֹתֶל, פִּרְנַסְתְּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ, צֵא וּפַרְנֵס אָרוֹן לְרָחְבּוֹ, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹגְרוֹת בָּאָרוֹן, שִׁשָּׁה טְפָחִים, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם טֶפַח וּמֻחֱצָה, צֵא מֵהֶן חֲצִי טֶפַח, אֶצְבַּע לְכֹתֶל זֶה וְאֶצְבַּע לְכֹתֶל זֶה, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם טֶפַח אֶחָד שֶׁשָּׁם עֲמוּדִים עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר "אַפְרְיוֹן עָשָׂה לוֹ" וּכְתִיב (שם, י) "עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף", וְאַרְגָּז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֻנָּח בְּצִדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁבוֹתֶם לוֹ תָּשִׂימוּ בָּאַרְגַּז מִצִּדּוֹ", וְעָלָיו סֵפֶר תּוֹרָה עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, כו) "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה'". וְרַבִּי יְהוּדָה, מִקְּמֵי דְּלֵיתֵי(ה) אַרְגַּז, סֵפֶר תּוֹרָה הֵיכָא יָתִיב. דַּפָּא נָפֵק בָּאָרוֹן [וּמֻנָּח] בֵּיהּ. וְרַבִּי מֵאִיר, הַאי "מִצַּד" מַאי עֲבִיד לֵיהּ. מִבָּעְיָא לֵיהּ דְּמַתְנַח לֵיהּ מִצַּד וְלֹא מַתְנַח לֵיהּ בֵּיני לוּחוֹת. וְרַבִּי מֵאִיר, שִׁבְרֵי לוּחוֹת מְנָא לֵיהּ. נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן", מְלַמֵּד שֶׁהַלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחוֹת בָּאָרוֹן. וְאִידָךְ, הַהוּא מְבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. תְּנִי רַבִּי יְהוּדָה בַּר בְּרֵבִּי אִילְעַאי, שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת הָיוּ עִם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, אֶחָד שֶׁהָיְתָה תּוֹרָה נְתוּנָה בְּתוֹכוֹ וְאֶחָד שֶׁהָיוּ שִׁבְרֵי לוּחוֹת נְתוּנִין בְּתוֹכוֹ, זֶה שֶׁהָיְתָה תּוֹרָה נְתוּנָה בְּתוֹכוֹ הָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, מד) "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה", זֶה שֶׁהָיוּ שִׁבְרֵי לוּחוֹת נְתוּנִין בְּתוֹכוֹ הָיָה נִכְנָס וְיוֹצֵא עִמָּהֶן וְרַבָּנָן אָמְרִין, אָרוֹן אֶחָד הָיָה, פַּעַם אַחַת יָצָא בִּימֵי עֵלִי וְנִשְׁבָּה. וּקְרָא מְסַיֵּעַ לְהוֹן לְרַבָּנָן, (שמואל א ד, ח) "אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים", דְּחָמוּן מַאי דְּלָא חָמוּן מֵימֵיהוֹן. וּקְרָא מְסַיֵּעַ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי, וַיֹּאמֶר (שם יד, יח) "שָׁאוּל לַאֲחִיָּה הַגִּישָׁה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" וַהֲלֹא אָרוֹן בְּקִרְיַת יְעָרִים הָוָה. אֶלָּא מַאי עַבְדִי לֵיהּ רַבָּנָן, "הַגִּישָׁה אֵלַי" צִיץ. וּקְרָא מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, "הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה (יוֹשְׁבִין) [יֹשְׁבִים] בַּסֻּכּוֹת", וַהֲלֹא אָרוֹן בְּצִיּוֹן הָיָה. אֶלָּא מַאי עַבְדִי לֵיהּ רַבָּנָן, סְכָךְ, שֶׁהוּא בְּקֵרוּי, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִבְנָה בֵּית הַבְּחִירָה.

רמז שסח

וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים מִפְּנֵי מָה שֶׁל עֵץ, לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָא עֵץ חַיִּים. אָעִין דְּשִׁטִּין הֲיוּ בְּמִגְדַּל צָבְעִית. אִתּוּן, שְׁאָלוּן לְרַבִּי חֲנַנְיָא, מַהוּ לְמֶעְבַּד בְּהוֹן עִיבִידָא. אָמַר לָהֶם, מִכַּיָּון שֶׁנְּהֲגוּ אֲבוֹתֵיכֶם אִסּוּר אַל תְּשַׁנּוּ מִנְהַג אֲבוֹתֵיכֶם נוּחֵי נֶפֶשׁ. כֵּיצַד הָיוּ הַלּוּחוֹת כְּתוּבִין. חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יג) "וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים". וְרַבָּנָן אָמְרֵי, עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים" וְגוֹ', עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה. וְרַבִּי סִימַאי אוֹמֵר, אַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה וְאַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה הֵם כְּתוּבִין נוֹטָרִיקִין. חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין דִּבּוּר לְדִבּוּר דְּקִדּוּקֶיהָ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ (שה"ש ה, יד) "מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ" כְּיַמָּא רַבָּא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כִּי מָטֵי לְהַאי קְרָא הֲוָה אָמַר יָפֶה לְמָדַנִי חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מַה הַיָּם הַזֶּה בֵּין גַּל גָּדוֹל לְגַל גָּדוֹל כַּמָּה גַּלִּים קְטַנִּים, כָּךְ בֵּין דִּבּוּר לְדִבּוּר דְּקִדּוּקֶיהָ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה. דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר אֵין מַקְדֵּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, אֶלָּא וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ, וְאַחַר כָּךְ וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְמָעְלָה. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, תּוֹרָה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵשׁ לְבָנָה חֲרוּתָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה, הִיא מֵאֵשׁ, חֲצוּבָה מֵאֵשׁ, נְתוּנָה מֵאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים. אָמַר לָהֶם, תִּקְנָתְכֶם אַכְסַנְיָא לְעַצְמֵי וְעַכְשָׁיו תַּקְנוּ אַכְסַנְיָא לַתּוֹרָה שֶׁתְּהֵא שְׁרוּיָה אֶצְלִי, שֶׁהִיא שַׁעֲשׁוּעַי, שֶׁהָיִיתִי מְשְׁתַּעְשֵׁעַ בָּהּ אַלְפַּיִם שָׁנָה קֹדֶם הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲהִיֶה אֶצְלוֹ אָמֹן" וְכוּ', אַמְתַּיִם וְחֵצִי .

בְּטַבְּעוֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים יָכוֹל יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כז, ז) "וְהוּבָא אֶת בַּדָּיו בַּטַּבָּעוֹת". וְהוּבָא, יָכוֹל יְהוּ יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ. הָא כֵּיצַד, מִתְפָּרְקִין וְאֵין נִשְׁמָטִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמַּסִּיר בַּדֵּי אָרוֹן לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שְׁלֹשׁ אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל, אֶמְצָעִי שֶׁל עֵץ, תִּשְׁעָה, פְּנִימִי שֶׁל זָהָב, שְׁמוֹנָה, חִיצוֹן שֶׁל זָהָב, עֲשָׂרָה וּמַשָּׂהוּ. וְהָא תַּנְיָא אֶחָד עָשָׂר וּמַשָּׂהוּ. הָא כְּמָאן דַּאֲמַר יֵשׁ בְּעָבְיוֹ טֶפַח הָא כְּמָאן דַּאֲמַר אֵין בְּעָבְיוֹ טֶפַח. מַאי מַשָּׂהוּ, זֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה זֵרִין הֵן, שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁל אֲרוֹן וְשֶׁל שֻׁלְחָן, שֶׁל שֻׁלְחָן זָכָה דָּוִד וּנְטָלוֹ, שֶׁל מִזְבֵּחַ זָכָה אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ, שֶׁל אָרוֹן מֻנָּח, כָּל הָרוֹצֶה לִקַּח יָבֹא וְיִקַּח, שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּחוּת שֶׁבָּהֶן הָיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי ח, טו) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ". רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי, כְּתִיב זָר וּקְרִינַן זֵיר זָכָה נַעֲשֶׂה לוֹ זֵר,

לֹא זָכָה נַעֲשֶׂה זָרָה הֵימֶנּוּ. מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ אָמַר רָבָא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר ר"י בֶּן פַּזִּי בְּשֵׁם רַבִּי, הֵן נִקְרָא וְלֹא נִבְעַת, כָּל נִדִיב לֵב, לֹא רָעָה, (שמות לב, ג) "וַיִּתְפָּרָקוּן כָּל הָעָם", לֹא טוֹבָה, "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה", לֹא רָעָה, (דברים א, כב) "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם", לֹא טוֹבָה, "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת", לֹא רָעָה, (במדבר יד, א) "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם", לֹא טוֹבָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא, לֹא בָּזֶה ["אָכֵן] הִשְׁכִּימוּ הִשְׁחִיתוּ", וְכָל הַשְּׁחָתָה בְּהַשְׁכָּמָה הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָהּ. אָמַר רַבִּי אִחָא בַּר אַבָּא, אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד עַל אוֹפְיָא שֶׁל אָמָּה זוֹ, נִתְבָּעִין לְעֻגֶל וְנוֹתְנִין, נִתְבָּעִין לַמִּשְׁכָּן וְנוֹתְנִין. תָּנֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, וְעָשִׂית כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר, יָבוֹא זָהָבוֹ שֶׁל כַּפֹּרֶת וִיכַפֵּר עַל זָהָבוֹ שֶׁל עֻגֶל.

וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם. אָמַר רַבִּי אִחָא בַּר יַעֲקֹב, אֵין כְּרוּב פָּחוּת מִטָּפַח. מַאי כְּרוּב. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כְּרַבְיָא, שֶׁכֵּן בְּבָבֶל קוֹרִין לְיַנּוּקָא רַבְיָא. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, אִי הָכִי, דִּכְתִיב (יחזקאל י, יד) "פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם" הָיְינוּ פְּנֵי הַכְּרוּב הַיְינוּ פְּנֵי אָדָם. אֲמַר לֵיהּ, אַפֵּי רַבְרְבֵי אַפֵּי זוּטְרֵי. תַּנְיָא, מַה מָּצִינוּ בְּבֵית עוֹלָמִים, כְּרוּבִים בִּשְׁלִישׁ הַבַּיִת הָיוּ עוֹמְדִין, דִּכְתִיב "וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה' שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ", וּכְתִיב (שם, כו) "קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר בָּאַמָּה" אַף בַּמִּשְׁכָּן נַמִּי כְּרוּבִים בִּשְׁלִישׁ הַמִּשְׁכָּן הֵן עוֹמְדִין, מִשְׁכָּן כַּמָּה הָוֵי, עֶשֶׂר, דִּכְתִיב (שמות כו, טז) "עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ", כַּמָּה הָווּ לְהוּ, שִׁיתִּין פּוּשְׁכִין, דַּל עֲשָׂרָה דְּאָרוֹן וְכַפֹּרֶת פָּשׁוּ לְהוּ (עֶשְׂרִין) [עֲשָׂרָה] וּכְתִיב וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה מַעֲשָׂרָה. וְדִלְמָא כְּנָפַיְיהוּ בַּהֲדֵיַּי רַאשַׁיְיהוּ הָווּ קַיְימֵי. לְמַעְלָה כְּתִיב. וְאֵימָא דְּמִידְּלֵי טוּבָא. מִי כְּתִיב לְמַעְלָה לְמַעְלָה. וּמִינָּהּ יַלְפִינַן סָכָּה שֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים פְּסוּלָה. הַנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר כָּל הָאַמּוֹת בְּבֵינוֹנִיוֹת, אֲבָל לְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁאָמַר אַמּוֹת כֵּלִים בְּאַמַּת בַּת חֲמִשָּׁה וְכוּ' אִית לֵיהּ שְׁעוּרִין חֲצִיצִין וּמְחִיצִין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

(שמות כה כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, אָרוֹן תִּשְׁעָה וְכַפֹּרֶת טֶפַח הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה. בְּשִׁלְמָא אָרוֹן תִּשְׁעָה, דִּכְתִיב וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְגוֹ', אֶלָּא כַּפֹּרֶת טֶפַח מִנַּיִן. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בְּכֻלָּן נָתְנָה תּוֹרָה מִדַּת אָרְכָּן וּמִדַּת רָחְבָּן וּמִדַּת קוֹמָתָן, כַּפֹּרֶת מִדַּת אָרְכָּהּ וּמִדַּת רָחְבָּהּ נִתְּנָה, מִדַּת קוֹמָתָהּ לֹא נִתְּנָה, צֵא וּלְמַד מִפָּחוֹת שֶׁבַּכֵּלִים, דִּכְתִיב (להלן פסוק כה) "וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח", מַה לְּהַלָּן טֶפַח אַף כָּאן טֶפַח, דְּנִין כְּלִי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה מִדָּה מִכְּלִי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה מִדָּה וְאַל יוֹכִיחַ צִיץ וְזֵר שֶׁלֹּא נִתְּנָה בָּהֶן תּוֹרָה מִדָּה. רַב

הוּנָא אָמַר, "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת", וּכְתִיב (בראשית כז, ל) "מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו", וְאֵין פָּנִים פָּחוֹת מִטֶּפַח.

רמז שסט

וְלָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר מֵעַל הַכַּפֹּרֶת וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מֵעַל הַכַּפֹּרֶת שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה שְׁנֵי כְתוּבִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה וַהֲרֵי הֵן סוֹתְרִין זֶה עַל יְדֵי זֶה יִתְקַיְּמוּ בְּמָקוֹמָן עַד שֶׁיָּבוֹא כָּתוּב אַחֵר מַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ז, פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מַגִּיד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה נִכְנָס וְעוֹמֵד בְּאֹהֶל וְקוֹל יוֹרֵד מִשְּׁמֵי שְׁמָיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וְהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר בִּפְנִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הֲרֵי שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר מְעוּטִין מְעַט אַהֲרֹן מִכָּל דִּבְרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְאֵלּוּ הֵן, (שם) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ", "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו" וְגוֹ', "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, (שמות כט, מב) "אֲשֶׁר [אִוָּעֵד לָכֶם] שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם", (ויקרא ז, לח) "בְּיוֹם צַוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אֲשֶׁר יְצַוֶּה", אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ, וְאַחַת בְּמִצְרִים וְאַחַת בְּסִינַי" (במדבר ג, א) וְאַחַת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הֲרֵי שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מְעוּטִין שֶׁמֹּעֵט אַהֲרֹן מִכֻּלָּן.

הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל, כַּד רַחֲמְתִּין עֲזִיזָא אַפּוּתָיָא דְּסַפְסֵירָא שְׁכִיבְנָא הַשְׁתָּא דְּלָא עֲזִיזָא, פּוּרְיָא בַּת שִׁיתִּין גַּרְמִידֵי לָא סַגִּי לָן. אָמַר רַב כַּהֲנָא, קְרָאֵי כְּתִיבֵי, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ וְגוֹ' וּלְבַסּוֹף כְּתִיב (ישעיה סו, א) "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" וְגוֹ'.

(שמות כה כג-ל) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן הַשֻּׁלְחָן אַרְכּוֹ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ חֲמִשָּׁה, וְלֶחֶם הַפָּנִים אַרְכּוֹ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ חֲמִשָּׁה וְנוֹתְנוֹ אַרְכּוֹ כְּנֶגֶד רָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, כּוֹפֶל טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה מִכָּאן וּטְפָחַיִם וּמֶחֱצָה מִכָּאן, נִמְצָא אַרְכּוֹ מְמַלֵּא רָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שֻׁלְחָן אַרְכּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר וְרָחְבּוֹ שִׁשָּׁה, לֶחֶם הַפָּנִים אַרְכּוֹ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ חֲמִשָּׁה, נוֹתֵן אַרְכּוֹ כְּנֶגֶד רָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן, כּוֹפֶל טְפָחַיִם מִכָּאן וּטְפָחַיִם מִכָּאן וּטְפָחַיִם רֵיוַח בָּאֶמְצַע כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, שָׁם הָיוּ נוֹתְנִין שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים. אָמְרוּ לוֹ, וַהֲלֹא נֶאֱמַר "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרָכָה לְבֹנָה זַכָּה". אָמַר לָהֶם, וַהֲלֹא נֶאֱמַר (במדבר ב, כ) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה". אַרְבַּע סְנִיפִין שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם מְפֻצָּלִין מֵרֹאשֵׁיהֶן כְּדֵי שֶׁיְּהוּ סוֹמְכִין בָּהֶן שְׁנַיִם מִסֵּדֶר הַזֶּה וּשְׁנַיִם מִסֵּדֶר הַזֶּה, עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה קָנִים כַּחֲצִי קָנֶה חָלוּל, אַרְבָּעָה עָשָׂר לַסֵּדֶר הַזֶּה וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לַסֵּדֶר הַזֶּה, לֹא סִדּוּר הַקָּנִים וְלֹא נְטִילָתָן דִּוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת אֶלָּא נִכְנָס מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן. כָּל הַכֵּלִים

שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ אֲרֻכָּן לְאֲרֻכּוֹ שֶׁל בַּיִת. שְׁתֵּי שֻׁלְחָנוֹת הָיוּ בָּאוּלָם מִבִּפְנִים עַל פֶּתַח הַבַּיִת, אֶחָד שֶׁל שַׁיִשׁ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, עַל שֶׁל שַׁיִשׁ נוֹתְנִין לֶחֶם הַפָּנִים בִּכְנִיסָתָן, עַל שֶׁל זָהָב בִּיצִיאָתָן, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב בִּפְנִים שֶׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים נִכְנָסִין, שְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי סְדָרִים וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בָּזִיכִין, אַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶן, שְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי סְדָרִין וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בָּזִיכִין, הַמַּכְנִיסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן וּפְנֵיהֶן לַדָּרוֹם וְהַמּוֹצִיאִין עוֹמְדִין בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן, אֵלּוּ מוֹשְׁכִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין טִפְחוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד וְטִפְחוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ל) לְפָנַי תָּמִיד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין אַף זוֹ הָיְתָה תָּמִיד. הָלְכוּ וּנְתָנוּם עַל שֻׁלְחָן שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בָּאוּלָם. הִקְטִירוּ הַבָּזִיכִין וְהַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לַכֹּהֲנִים. לֶחֶם הַפָּנִים אֲרֻכּוֹ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ חֲמִשָּׁה וְקֹרָנוֹתָיו שֶׁבַע אֲצְבָּעוֹת. בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם (הַ)פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד, לֶחֶם שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פָּנִים. אִתְמַר, לֶחֶם הַפָּנִים כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתוֹ, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה הַיְינוּ דַּהֲווּ יַתְבֵי בָּזִיכִין, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת הֵיכִי הֲווּ יַתְבֵי בָּזִיכִין. מָקוֹם עָבִיד לְהוּ. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּתֵבָה פְּרוּצָה הַיְינוּ דַּהֲווּ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב בִּפְנִים שֶׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים נִכְנָסִין, שְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי סְדָרִים וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בָּזִיכִין, אַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶן, שְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי סְדָרִין וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בָּזִיכִין, הַמַּכְנִיסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן וּפְנֵיהֶן לַדָּרוֹם וְהַמּוֹצִיאִין עוֹמְדִין בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן, אֵלּוּ מוֹשְׁכִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין טִפְחוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד וְטִפְחוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ל) לְפָנַי תָּמִיד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין אַף זוֹ הָיְתָה תָּמִיד. הָלְכוּ וּנְתָנוּם עַל שֻׁלְחָן שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בָּאוּלָם. הִקְטִירוּ הַבָּזִיכִין וְהַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לַכֹּהֲנִים. לֶחֶם הַפָּנִים אֲרֻכּוֹ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ חֲמִשָּׁה וְקֹרָנוֹתָיו שֶׁבַע אֲצְבָּעוֹת. בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, (שם) וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם (הַ)פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד, לֶחֶם שֶׁיִּהְיֶה לוֹ פָּנִים. אִתְמַר, לֶחֶם הַפָּנִים כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתוֹ, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה הַיְינוּ דַּהֲווּ יַתְבֵי בָּזִיכִין, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת הֵיכִי הֲווּ יַתְבֵי בָּזִיכִין. מָקוֹם עָבִיד לְהוּ. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּתֵבָה פְּרוּצָה הַיְינוּ דַּהֲווּ יַתְבֵי קָנִים, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת קָנִים הֵיכִי הֲווּ יַתְבֵי. מוֹרָשָׁא עָבִיד לְהוּ. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה הַיְינוּ דְּסָמוּךְ לֵיהּ סְנִיפִין לְלֶחֶם, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת הֵיכִי סָמְכֵי לְהוּ סְנִיפִין לְלֶחֶם. דְּעָגְלִין לְהוּ מִיעַגְלֵי. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת הַיְינוּ דְּבָעֵינָן סְנִיפִין, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה סְנִיפִין לָמָּה לִי. אַגַּב יוּקְרָא דְּלֶחֶם תְּלָה. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת סְנִיפִין עַל גַּבֵּי שֻׁלְחָן מָנְחִין, אֶלָּא

לְמָאן דַּאֲמַר כְּמִין תֵּבָה, סְנִיפִּין הֵיכִי מַנַּח לְהוּ, אַאַרְעָא מַנַּח לְהוּ. אִין, דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת, סְנִיפִּין עַל הַשֻּׁלְחָן מֻנָּחִין, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה, סְנִיפִּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע מֻנָּחִין. כְּמָאן אָזְלָא הָא דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה, הַלֶּחֶם מַעֲמִיד הַסְּנִיפִּין וְהַסְּנִיפִּין מַעֲמִידִין אֶת הַלֶּחֶם. כְּמָאן דַּאֲמַר כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת. אַרְבָּעָה סְנִיפִּין שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, מְפֻצָּלִין מֵרֹאשֵׁיהֶן כְּמִין דּוֹקְרִין הָיוּ, שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוּא כְּמִין סְפִינָה רוֹקֶדֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טְפָחַיִם וּמֶחֱצָה כּוֹפֶל, נִמְצָא שֻׁלְחָן מְקֻדָּשׁ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְפָחִים לְמַעְלָה, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טְפָחַיִם כּוֹפֶל, נִמְצָא שֻׁלְחָן מְקֻדָּשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים לְמַעְלָה. וְהָאִיכָּא קָנִים. קָנִים שְׁקוּעִי מַשְׁקָע לְהוּ. מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם אִיעַפּוּשֵׁי לֶחֶם, סוֹף סוֹף מִיעַפַּשׁ לֶחֶם. דְּמַגְּבַהּ לְהוּ פּוּרְתָּא. וְהָאִיכָּא הַהוּא פּוּרְתָּא. כֵּיוָן דְּלָא הֲוֵי טֶפַח לֹא חָשִׁיב לֵיהּ. וְהָאִיכָּא בָּזִיכִין. בָּזִיכִין בְּגַוֵּיהּ דְּלֶחֶם הֲווּ יַתְבֵי, וּבַהֲדֵי לֶחֶם הֲווּ קָיְמֵי. וְהָא אִכָּא קָרָנוֹת. קָרָנוֹת לְגַוֵּיהּ דְּלֶחֶם כַּיְיפִי לְהוּ, וְלֶחֶם עֲלֵיהֶם מַנַּח לֵיהּ. וְהָאִיכָּא מִסְגַּרְתּוֹ. מִסְגַּרְתּוֹ לְמַטָּה הָיְתָה. וּלְמָאן דַּאֲמַר מִסְגַּרְתּוֹ לְמַעְלָה הָיְתָה פַּרְקוּדֵי הֲוָה מִיפָּרְקְדָא, וְלֶחֶם בְּגַוֵּיהּ דְּשֻׁלְחָן הֲוָה יָהִיב, כְּדְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא הָיוּ שָׁם סְנִיפִּין, אֶלָּא מִסְגַּרְתּוֹ דְּשֻׁלְחָן מַעֲמֶדֶת אֶת הַלֶּחֶם. (אָמַר) [אָמְרוּ] לֵיהּ, מִסְגַּרְתּוֹ לְמַטָּה הָיְתָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מִסְגַּרְתּוֹ לְמַטָּה הָיְתָה, טַבְלָא הַמִּתְהַפֶּכֶת טְמֵאָה, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר לְמַעְלָה הָיְתָה, טַבְלָא הַמִּתְהַפֶּכֶת תִּיבָּעֵי לָךְ. מִכְּלָל דְּשֻׁלְחָן בַּר קַבּוּלֵי טֻמְאָה הוּא, כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וּכְלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת לֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה, מַאי טַעְמָא, דּוּמְיָא דְּשֵׂק בְּעִינָן, מַה שַּׂק מִטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן אַף כָּל מִטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן. שֻׁלְחָן נַמִּי מִטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן הוּא, דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא כד, ו) "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר", מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא, אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ לְעוֹלִי רְגָלִים וּמַרְאִין לָהֶן לֶחֶם הַפָּנִים וְאוֹמְרִים לָהֶן רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, כְּדְבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר נַס גָּדוֹל נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, סִלּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". וְתֵפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם צִפּוּיוֹ, מִי לֹא תְּנַן, הַשֻּׁלְחָן וְהַדּוֹלַבְקִי שֶׁנִּפְחֲתוּ אוֹ שֶׁחִפָּן בְּשַׁיִשׁ וְשִׁיֵּר בָּהֶן כְּדֵי הֲנָחַת כּוֹסוֹת טְמֵאִין, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי הֲנָחַת חֲתִיכוֹת, שִׁיֵּר אֵין, לֹא שִׁיֵּר לֹא, וְכִי תֵּימָא כָּאן בְּצִפּוּי עוֹמֵד כָּאן בְּצִפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, וְהָא בָּעָא מִנֵּיהּ רֵישׁ לָקִישׁ מֵרַבִּי יוֹחָנָן, בְּצִפּוּי עוֹמֵד אוֹ בְּצִפּוּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, כְּשֶׁחִפָּה לְבַזְבָּזָיו אוֹ כְּשֶׁלֹּא חִפָּה לְבַזְבָּזָיו, אֲמַר לֵיהּ, לֹא שָׁנָא, וְכִי תֵּימָא עֲצֵי שִׁטִּין חֲשִׁיבֵי וְלָא בָּטְלֵי, הַנִּיחָא לְרֵישׁ לָקִישׁ דַּאֲמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְלֵי אַכְסַלְגַּס הַבָּאִין מִמְּדִינַת הַיָּם אֲבָל בִּכְלֵי מִסְּמָס וַחֲשִׁיבֵי וְלָא בָּטְלֵי, שַׁפִּיר, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר אַף כְּלֵי מִסְּמָס נַמִּי בָּטְלֵי, מַאי אִכָּא לְמֵימַר. שַׁאנִי שֻׁלְחָן דְּרַחֲמָנָא קְרֵיהּ עֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מא, כב) "הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ

שְׁתַּיִם אַמּוֹת וּמִקְצֹעוֹתָיו לוֹ וְאֹרְכוֹ וְקֵירוֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", פָּתַח בְּמִזְבֵּחַ וְסִיֵּם בְּשֻׁלְחָן, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עַל הָאָדָם וְעַכְשָׁיו שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר. אַרְבָּעָה סְנִיפִין שֶׁל זָהָב וכו'. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי. אָמַר רַב קְטִינָא, אֲמַר קְרָא, וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו, אֵלּוּ דְּפוּסִין, כַּפֹּתָיו, אֵלּוּ בָּזִיכִין, קְשׂוֹתָיו, אֵלּוּ סְנִיפִין, וּמְנַקִּיתָיו, אֵלּוּ קָנִים, אֲשֶׁר יֻסַּךְ, שֶׁמְּחַבְּרִים בָּהֶן אֶת הַלֶּחֶם. אַרְבַּע חֲלוֹת צְרִיכוֹת שְׁלוֹשָׁה שְׁלוֹשָׁה קָנִים, הָעֶלְיוֹנָה אֵינָהּ צְרִיכָה אֶלָּא שְׁנַיִם לְפִי שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַשְׂאוֹי, הַתַּחְתּוֹנָה אֵינָהּ צְרִיכָה כָּל עִקָּר לְפִי שֶׁמַּנַּחַת עַל טָהֳרוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן. תְּנוּ רַבָּנָן. עֲשָׂרָה שֻׁלְחָנוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול", וְאִם תֹּאמַר, חֲמִשָּׁה מִיָּמִין הַפֶּתַח וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאל הַפֶּתַח, אִם כֵּן מָצִינוּ שֻׁלְחָן בַּדָּרוֹם, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (שמות כו, לה) "וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן", אֶלָּא שֶׁל מֹשֶׁה בָּאֶמְצַע, חֲמִשָּׁה מִימִינוֹ וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאלוֹ. עֲשָׂרָה שֻׁלְחָנוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְלֹא הָיוּ מְסַדְּרִין אֶלָּא עַל שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, מח) "וְאֵת הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַל כֵּלֶן הָיוּ מְסַדְּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת הַשֻּׁלְחָנוֹת וְעָלֶיהָם לֶחֶם הַפָּנִים". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא הָיוּ מְסַדְּרִין אֶלָּא עַל שֶׁל מֹשֶׁה, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְאֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת", אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שֻׁלְחָנוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בָּאוּלָם לִפְנִים לְפָתַח הַבַּיִת, אֶחָד שֶׁל כֶּסֶף וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, עַל שֶׁל כֶּסֶף נוֹתֵן לֶחֶם הַפָּנִים בִּכְנִיסָתוֹ וְעַל שֶׁל זָהָב בִּיצִיאָתוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב, בִּפְנִים, שֶׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ סִלֵּק אֶת הַיְּשָׁנָה שַׁחֲרִית וְסִדֵּר אֶת הַחֲדָשָׁה עַרְבִית אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לִפְנֵי תָּמִיד, שֶׁלֹּא יְלִין אֶת הַשֻּׁלְחָן בְּלֹא לֶחֶם.

וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר. תַּנְיָא, כְּלִי שָׁרֵת שֶׁעָשָׂאהּ שֶׁל עֵץ רַבִּי פּוֹסֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. רַבִּי דְּרִישׁ כְּלָל וּפְרָט, וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת, כְּלָל, זָהָב טָהוֹר, פְּרָט, מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה, חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת אַף כָּל שֶׁל מַתֶּכֶת. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה דְּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי, וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת, רִיבָּה, זָהָב טָהוֹר, מִעֵט, מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה, חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה, רִבָּה הַכֹּל, מַאי רַבִּי רַבִּי כָּל מִילֵּי, מַאי מִעֵט מִעֵט חֶרֶס, דְּתַנְיָא, אֵין לוֹ זָהָב מֵבִיא שֶׁל כֶּסֶף שֶׁל נְחשֶׁת שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁל בְּדִיל וְשֶׁל עֹפֶרֶת, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר אַף בְּשֶׁל עֵץ, וְתַנְיָא, לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בַּיִת תַּבְנִית הֵיכָל, אַכְסַדְרָה כְּנֶגֶד אוּלָם, חָצֵר כְּנֶגֶד עֲזָרָה, שֻׁלְחָן כְּנֶגֶד שֻׁלְחָן, מְנוֹרָה כְּנֶגֶד מְנוֹרָה, אֲבָל עוֹשֶׂה שֶׁל חֲמִשָּׁה שֶׁל שִׁשָּׁה וְשֶׁל שְׁמוֹנָה, וְשֶׁל שִׁבְעָה לֹא יַעֲשֶׂה וַאֲפִלּוּ שֶׁל שְׁאָר מִינֵי מַתֶּכֶת, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף בְּשֶׁל עֵץ לֹא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי, אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, שֶׁפּוּדִין שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ וְחִפָּאוּם בְּבַעַץ,

הֶעֱשִׁירוּ עֲשָׂאוּם שֶׁל כֶּסֶף, חָזְרוּ וְהֶעֱשִׁירוּ עֲשָׂאוּם שֶׁל זָהָב. שִׁבְעָה קְנֵי מְנוֹרָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. מַאי טַעְמָא, הֲוָיָה כְּתִיב בְּהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן, מְנוֹרָה הָיְתָה בָּאָה מִן הָעֶשֶׁת וּמִן הַזָּהָב, עֲשָׂאָהּ מִן הַגְּרוּטָאוֹת פְּסוּלָה, מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת כְּשֵׁרָה. מַאי שְׁנָא מִן הַגְּרוּטָאוֹת פְּסוּלָה, מִקְשָׁה וַהֲוָיָה, מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת נַמִּי זָהָב וַהֲוָיָה. אָמַר קְרָא, תֵּיעָשֶׂה, לְרַבּוֹת שְׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת. וְאֵימָא לְרַבּוֹת גְּרוּטָאוֹת. לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּאָמְקְשָׁה כְּתִיבָא הֲוָיָה. תֵּיעָשֶׂה נַמִּי אָמְקְשָׁה כְּתִיב. מִקְשָׁה מִקְשָׁה לְעַכֵּב. זָהָב זָהָב נַמִּי לְעַכֵּב. הַאי מַאי, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מִן הַגְּרוּטָאוֹת פְּסוּלָה מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת כְּשֵׁרָה, הַיְינוּ דְּזָהָב מִקְשָׁה מִקְשָׁה לְדָרְשָׁא, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִן הַגְּרוּטָאוֹת כְּשֵׁרָה מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת פְּסוּלָה, זָהָב זָהָב מִקְשָׁה מִקְשָׁה מַאי דַּרְשַׁת בֵּיהּ. דְּתַנְיָא (פסוק לט) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ, בָּאָה זָהָב בָּאָה כִּכָּר, אֵינָהּ בָּאָה זָהָב אֵינָהּ בָּאָה כִּכָּר, בָּאָה זָהָב בָּאָה גְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים, אֵינָהּ בָּאָה זָהָב אֵינָהּ בָּאָה גְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים. וְאֵימָא נַמִּי בָּאָה זָהָב בָּאָה קָנִים אֵינָהּ בָּאָה זָהָב אֵינָהּ בָּאָה קָנִים. הַהִיא (פְּסוּק) [פָּמוֹט] מִיקְּרִי. (במדבר ח, ד) "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב". בָּאָה זָהָב בָּאָה מִקְשָׁה אֵינָהּ בָּאָה זָהָב אֵינָהּ בָּאָה מִקְשָׁה. "מִקְשָׁה" דְּסֵיפָא לְמַאי אָתָא. לְמֵעוּטֵי חֲצוֹצְרוֹת, דְּתַנְיָא, חֲצוֹצְרוֹת הָיְתָה בָּאָה מִן הָעֶשֶׁת וּמִן הַכֶּסֶף, עֲשָׂאָהּ מִן הַגְּרוּטָאוֹת כְּשֵׁרָה מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת פְּסוּלָה. מַאי שְׁנָא מִשְּׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת פְּסוּלָה, "כֶּסֶף וַהֲוָיָה", מִן הַגְּרוּטָאוֹת נַמִּי, "מִקְשָׁה וַהֲוָיָה". מֵעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי מְנוֹרָה מִקְשָׁה הִיא, הִיא וְלֹא חֲצוֹצְרוֹת. אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּסָבָא, גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טְפָחִים, הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ כַּפְתּוֹר וָפֶרַח, וּטְפָחַיִם חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתּוֹר וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֶחָד אֵילָךְ וְאֶחָד אֵילָךְ וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, וְטֶפַח חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵילָךְ וְאֵילָךְ וְנִמְשָׁכִין וְכוּ', וְטֶפַח חָלָק, וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ וְכוּ', וּטְפָחַיִם חָלָק, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁבָּהֶן גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹרִים וּפְרָחִים, גְּבִיעִים לְמָה הֵן דּוֹמִין, כְּמִין כּוֹסוֹת אֲלֶכְסַנְדְּרִיּוֹס, כַּפְתּוֹרִים לְמָה הֵן דּוֹמִין, כְּמִין תַּפּוּחֵי הַכְּרָתִים, פְּרָחִים לְמָה הֵן דּוֹמִין, כְּמִין פְּרָחֵי הָעַמּוּדִים, נִמְצְאוּ גְּבִיעִים שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, כַּפְתּוֹרִים אֶחָד עָשָׂר, פְּרָחִים תִּשְׁעָה, גְּבִיעִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, פְּרָחִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, כַּפְתּוֹרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, גְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. (בִּשְׁלֹשָׁה) גְּבִיעִים שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, דִּכְתִיב וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים, תְּמָנֵי סְרֵי דְּקָנִים וְאַרְבָּעָה דִּידָהּ, הָא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, כַּפְתּוֹרִים נַמִּי אֶחָד עָשָׂר, כַּפְתּוֹרֶיהָ תְּרֵי, וְשִׁשָּׁה דְּקָנִים, וְכַפְתּוֹר וְכַפְתּוֹר וְכַפְתּוֹר, הָא אֶחָד עָשָׂר, אֶלָּא פְּרָחִים תִּשְׁעָה מִנָּא לָן, פְּרָחֶיהָ תְּרֵי הֲווּ וְשִׁשָּׁה דְּקָנִים תְּמָנֵי הֲווּ. אָמַר רַב שִׁלְמָן, (שם) עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא. אָמַר רַב, גָּבְהָהּ שֶׁל מְנוֹרָה

תִּשְׁעָה טְפָחִים. אִיתִיבֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב, (עָנָן, סֶלָע) [אֶבֶן] הָיְתָה לִפְנֵי מְנוֹרָה וּבָהּ שָׁלוֹשׁ מַעֲלוֹת שֶׁעָלֶיהָ כֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. אֲמַר לֵיהּ, שִׁימִי אַתְּ, כִּי קָא אָמְינָא מִשְׁפַּת קָנִים וּלְמַעְלָה. אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא כד, ד) "עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה", שֶׁיְּרֵדוּ מַעֲשֶׂיהָ מִמְּקוֹם טָהֳרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, (שם, ו) "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר", שֶׁיְּרֵדוּ מַעֲשָׂיו מִמָּקוֹם טָהוֹר, אֶלָּא "טָהוֹר" מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא, הָכָא נַמִי "טְהוֹרָה" מִכְּלָל שֶׁהִיא טְמֵאָה. בִּשְׁלָמָא טָהוֹר מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא כִּדְרִישׁ לָקִישׁ וְכוּ', אֶלָּא הָכָא טְהוֹרָה מִכְּלָל שֶׁהִיא טְמֵאָה, פְּשִׁיטָא, כְּלִי מַתֶּכוֹת נִינְהוּ וּכְלִי מַתֶּכוֹת מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֶלָּא שֶׁיְּרֵדוּ מַעֲשֶׂיהָ מִמְּקוֹם טָהֳרָה. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָרוֹן שֶׁל אֵשׁ וְשֻׁלְחָן שֶׁל אֵשׁ וּמְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ יָרְדוּ מִן הַשָּׁמַיִם, וְרָאָה מֹשֶׁה וְעָשָׂה כְּמוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר. אֶלָּא מֵעַתָּה (שמות כו, ל) "וַהֲקֵמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר [הָרְאֵיתָ"] הָכִי נַמִי. הָכָא כְּמִשְׁפָּטוֹ, הָתָם כְּתַבְנִיתָם. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גַּבְרִיאֵל חָנוּךְ כְּמִין פְּסִיקְיָא הָיָה, וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, ד) "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ קְשִׁין לְמֹשֶׁה עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבָּעוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, מְנוֹרָה וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּשְׁרָצִים, מְנוֹרָה, דִּכְתִיב (שם) "וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה", רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דִּכְתִיב "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שְׁרָצִים, דִּכְתִיב (ויקרא יא, כט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא", וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב (אסי), עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת הֵבִיא לְהּ אֶלֶף כִּכַּר זָהָב, וְהִכְנִיסוּהוּ אֶלֶף פְּעָמִים לַכּוּר, וְהֶעֱמִידוּהוּ עַל כְּפָר. וּמִי מְחַסֵּר כּוּלֵי הַאי, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַעֲשֶׂה וְהָיְתָה מְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יְתֵרָה עַל שֶׁל מִדְבָּר בְּדִינָר זָהָב גּוֹרְדִיקָנִי, וְהִכְנִיסוּהוּ שְׁמוֹנִים פְּעָמִים לַכּוּר עַד שֶׁחִסַּר הַדִּינָר. כֵּיוָן דְּקַאי קָאי.

תָּנוּ רַבָּנָן. עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב ד, ז) "וַיַּעַשׂ אֶת מְנֹרוֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול", וְאִם תֹּאמַר חָמֵשׁ מִיָּמִין הַפֶּתַח וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל הַפֶּתַח, אִם כֵּן מָצִינוּ מְנוֹרָה בַּצָּפוֹן, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן", אֶלָּא שֶׁל מֹשֶׁה בָּאֶמְצַע וְחָמֵשׁ מִיָּמִינָהּ וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאלָהּ. עֶשֶׂר מְנוֹרוֹת עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְלֹא הָיוּ מַדְלִיקִין אֶלָּא עַל שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב יג, יא) "וּמְנוֹרַת הַזָּהָב וְנֵרוֹתֶיהָ לְבָעֵר בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב", רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן (שִׁמְעוֹן) [שַׁמּוּעַ] אוֹמֵר, עַל כֵּלָּן הָיוּ מַדְלִיקִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, כ) "וְאֶת הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם לְבָעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר".

תַּנְיָא. מְנוֹרָה וְנֵרוֹתֶיהָ בָּאוֹת מִן הַכִּכָּר, וְאֵין מַלְקְחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ בָּאוֹת מִן הַכִּכָּר, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מְנוֹרָה בָּאָה מִן הַכִּכָּר, וְאֵין נֵרוֹתֶיהָ וּמַלְקְחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ בָּאוֹת מִן הַכִּכָּר.

בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי, בְּהַאי קְרָא, דְּתַנְיָא (פסוק לט) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ. לָמַדְנוּ לִמְנוֹרָה שֶׁבָּאָה מִן הַכִּכָּר, מִנַּיִן לְרַבּוֹת נֵרוֹתֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר אֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה מַלְקָחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר אֹתָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה. קַשְׁיָא דְּרַבִּי נְחֶמְיָה אֲדְרַבִּי נְחֶמְיָה. תְּרֵי תַּנָּאֵי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, מְנוֹרָה בָּאָה מִן הַכִּכָּר וְאֵין נֵרוֹתֶיהָ וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ בָּאוֹת מִן הַכִּכָּר, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אֵת כָּל הַכֵּלִים, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם שֶׁל זָהָב. זָהָב בְּהֶדְיָא כְּתִיב בָּהֶן, וְעָשִׂית אֶת נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּכְתִיב (פסוק לח) וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר. לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְפִי נֵרוֹת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּפִי נֵרוֹת אַשְׁחוּרֵי אַשְׁחֲרֵי, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלֵיעֲבֵד כָּל דְּהוּ, קְמַשְׁמַע לָן. אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, נֵר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל פְּרָקִים הָיָה. קָא סָבַר, כִּי כְּתִיב כִּכָּר (פסוק לא) וּמִקְשָׁה אֲמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ כְּתִיב, וְכֵיוָן דְּבַעְיָא הֲטָבָה, אִי לָאו דִּפְרָקִים הֲוַאי לָא הֲוָוֹת מִטַּיְיבָא. מֵיתֵיבִי, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מְסַלְקָן וּמַנִּיחָן בְּאֹהֶל וּמְ[ק]נְחָן בְּסִפּוֹג וְנוֹתֵן בָּהֶן שֶׁמֶן וּמַדְלִיקָן. הוּא דַּאֲמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, חֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא הָיוּ מְזִיזִין אוֹתָהּ מִמְּקוֹמָהּ. מִכְּלָל דְּאִי בָּעֵי מָצֵי מֵזִיז לָהּ. אֶלָּא אֵימָא לֹא הָיְתָה זָזָה מִמְּקוֹמָהּ. וּמָאן חֲכָמִים רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי צָדוֹק, דַּאֲמַר, כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב יָשַׁב לָהּ עַל גַּבָּהּ, כְּשֶׁהוּא מֵיטִיבָהּ דּוֹחֲקוֹ כְּלַפֵּי פִּיהָ, כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן דּוֹחֲקוֹ כְּלַפֵּי רֹאשָׁהּ. מְנוֹרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר הָיְתָה בָּאָה מִשֶּׁל זָהָב וּמִקְשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר. שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה אֲבָרִים וְיַדְבִּיקֵם בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר מִמֶּנָּה יִהְיוּ, לְרַבּוֹת נֵרוֹתֶיהָ, (וּכְתִיב) תֵּיעָשֶׂה. אַחַר שֶׁרִיבָּה הַתּוֹרָה וּמִעֵט, מְרַבֶּה אֲנִי נֵרוֹתֶיהָ שֶׁנַּעֲשִׂין עִמָּהּ וּמוֹצִיא אֲנִי כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ שֶׁאֵין נַעֲשִׂים עִמָּהּ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת מַלְקָחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר תֵּיעָשֶׂה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַצְּבָתִים וְאֶת הַמַּלְקָטָאוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (אותו) [אֹתָהּ]. הָא מָה רָאִיתָ. מְרַבֶּה אֲנִי מַלְקָחֶיהָ וּמַחְתּוֹתֶיהָ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין עִמָּהּ, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַצְּבָתִים וְאֶת הַמַּלְקָטָאוֹת שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין עִמָּהּ. כֵּיצַד עָשָׂה בְּצַלְאֵל אֶת הַמְּנוֹרָה, עָשָׂאהּ כְּמִין קוֹרָה וַעֲשָׂאהּ מְרֻבָּע לְמַטָּה. חֲמִשָּׁה כְּתוּבִים אֵין לָהֶם הֶכְרֵעַ וְכֵן מְשֻׁקָּדִים אֵין לוֹ הֶכְרֵעַ (כְּתוּב לְעֵיל בְּרָמָז לז).

מִקְשָׁה. אֵין מִקְשָׁה אֶלָּא מִין קְשָׁה, מַעֲשֶׂה אוּמָּן מַעֲשֶׂה קֶרֶנֶס. (במדבר ח, ד) "עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ". אֵין לִי אֶלָּא יְרֵכָהּ וּפִרְחָהּ, גְּבִיעֶיהָ וְכַפְתֹּרֶיהָ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת וְגוֹ'. אוֹ יַעֲשֶׂה אֲבָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר מִמֶּנָּה יִהְיוּ. (במדבר ח, ד) "מִקְשָׁה הִיא" לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר מִקְשָׁה זָהָב, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקְשָׁה הִיא". לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּכֶלֵי בֵּית עוֹלָמִים שֶׁאֵין לָהֶם מִקְשָׁה, עוֹשִׂין מִין גְּרוּטִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בַּמְּנוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מִקְשָׁה הִיא", שָׁנָה עָלֶיהָ הַכָּתוּב לִפְסֹל. מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין שֶׁל זָהָב, עוֹשִׂין שֶׁל כֶּסֶף

וכו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחֲצוֹצְרוֹת, אֵין שֶׁל כֶּסֶף לֹא יַעֲשׂוּ שֶׁל זָהָב אֲבָל אֵין לָהֶם מִין קָשֶׁה עוֹשִׂין מִין גְּרוּטִי, נִמְצָא כָּשֵׁר בִּמְנוֹרָה פָּסוּל בַּחֲצוֹצְרוֹת, כָּשֵׁר בַּחֲצוֹצְרוֹת פָּסוּל בַּמְּנוֹרָה. "כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה". לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם כֵּן עָשָׂה, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וּרְאֵה וַעֲשֵׂה, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהֶרְאָה הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה כֵּלִים עֲשׂוּיִם וּמְנוֹרָה עֲשׂוּיָה, וְנַעֲשֵׂית, שֶׁנֶּאֱמַר כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש ג, יא) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן", בָּנִים הַמְצַיְּנִים לוֹ בְּמִילָה וּבְתַגְלַחַת וּבְצִיצִית. (שם) "בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה", מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ. "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק חִזְּרוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשְׂתָה בַּת שֶׁבַע עֲטָרָה לִשְׁלֹמֹה בְּנָהּ, אֶלָּא זֶה אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁהוּא מְעֻטָּר בִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן הָיָה לוֹ לְהָבִיא אַרְבַּע קוֹנְדִּיסִין וְלִמְתֹּחַ אֶת הַמִּשְׁכָּן עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעְלָה אֵשׁ אֲדֻמָּה אֵשׁ יְרֻקָּה אֵשׁ שְׁחוֹרָה אֵשׁ לְבָנָה וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, וְכִי מַאַיִן יֵשׁ לִי אֵשׁ אֲדֻמָּה אֵשׁ יְרֻקָּה אֵשׁ שְׁחוֹרָה אֵשׁ לְבָנָה, אָמַר לוֹ, בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּגְלָה לְבֶן בֵּיתוֹ בִּלְבוּשׁ לָבָן מַרְגְּלִיטִין, אָמַר לוֹ, עֲשֵׂה לִי כָּזֶה, אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, מִנַּיִן לִי לִבְוּשׁ אֵלּוּ מַרְגְּלִיטִין, אָמַר לוֹ, אַתָּה בְּסִימָנְיךָ וַאֲנִי בִּכְבוֹדִי. כְּךָ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אַתָּה עוֹשֶׂה מַה שֶּׁלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲנִי מַנִּיחַ סַנְקְלִיטִין שֶׁלִּי שֶׁלְּמַעְלָן וְיוֹרֵד וּמְצַמְצֵם שְׁכִינָתִי בֵּינֵיהֶן לְמַטָּה, מַה לְּמַעְלָה (ישעיה ו, ב) "שְׂרָפִים עוֹמְדִים" אַף לְמַטָּה (שמות כו, טו) "עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים", מַה לְּמַעְלָה כּוֹכָבִים אַף לְמַטָּה קְרָסִים. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ קְרָסִין שֶׁל זָהָב נִרְאִין בַּמִּשְׁכָּן כְּכוֹכָבִים הַקְּבוּעִים בָּרָקִיעַ. (שה"ש ג, יא) "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ", זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", זֶה בִּנְיַן בֵּית עוֹלָמִים.

(שמות כו א-כט) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מלאכי א, ב) "אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'", רְאוּ מַה חִבָּה אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם, מִן הָאָרֶץ וְעַד רָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְכֵן מֵרָקִיעַ רִאשׁוֹן לְשֵׁנִי וּמִשֵּׁנִי לִשְׁלִישִׁי וּמִשְּׁלִישִׁי לִרְבִיעִי וּמֵרְבִיעִי לַחֲמִישִׁי וּמֵחֲמִישִׁי לַשִּׁשִּׁי וּמִשִּׁשִּׁי לִשְׁבִיעִי, וְאֵין צָרִיךְ לְשַׁעֵר מִטַּלְפֵּי הַחַיּוֹת, וְהַכִּסֵּא לְמַעְלָה מִכֻּלָּן, וּרְאוּ כַּמָּה חִבַּבְתִּי אֶתְכֶם שֶׁהִנַּחְתִּי כֻּלָּן וְאָמַרְתִּי לָכֶם עֲשׂוּ לִי יְרִיעוֹת עִזִּים וְאָבוֹא לִשְׁכֹּן אֶצְלְכֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִלּוּ הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם יוֹדְעִים מָה הָיָה הַמִּשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ יִפְּיָן לָהֶם וְכוּ', לָמָּה, עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא וְנִכְנָס לְתוֹךְ בָּתֵּיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְהָיוּ נִתְרָזִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִי כָל בָּשָׂר" וְגוֹ', אַתֶּם הֱיִיתֶם שׁוֹמְעִים וְחַיִּין אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם הָיוּ שׁוֹמְעִין וְנִתְרָזִין בְּתוֹךְ אָהֳלֵיהֶם. וְלֹא תֹּאמַר הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא אַפִּלּוּ

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה יָפֶה לָהֶם. מִנַּיִן הוּא, שֶׁשְּׁלֹמֹה סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ. "וְגַם אֶל הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְגוֹ' אַתָּה תִּשְׁמַע (מן) הַשָּׁמַיִם", אֲבָל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיָה בָּא לְהִתְפַּלֵּל מָה הָיָה אוֹמֵר (שם, לט) "וְנָתַתָּ לְאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ", אֲבָל הַנָּכְרִי בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵין עוֹשִׂין תֵּן לוֹ כָּל מַה שֶּׁהוּא תּוֹבֵעַ "לְמַעַן יֵדְעוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, עָשֶׂה לִי מִשְׁכָּן, שֶׁאֲנִי מִתְאַוֶּה לִשְׁכֹּן אֵצֶל בָּנַי. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת כֵּן הִתְחִילוּ אוֹמְרִים, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמָה אַתָּה יוֹרֵד לַתַּחְתּוֹנִים, שִׁבְחֲךָ הוּא שֶׁתְּהֵא בַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ח, ב) "תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמָיִם". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה כְּשֵׁם שֶׁאֲמַרְתֶּם, אֶלָּא (על פי חבקוק ג, ג) "תְּהִלָּתִי מָלְאָה הָאָרֶץ". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה אַתֶּם תְּמֵהִים עַל זֹאת, רְאוּ מָה אֲנִי מְחַבֵּב אֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְיוֹרֵד וְשׁוֹכֵן תַּחַת יְרִיעוֹת עִזִּים, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חַיָּה גְּדוֹלָה טְהוֹרָה גְּדֵלָה הָיְתָה בַּמִּדְבָּר וּמְמָנָה עָשָׂה יְרִיעוֹת. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, מַעֲשֵׂה נִסִּים הָיָה וּלְשָׁעָה הָיְתָה נִבְרֵאת וְנִגְנְזָה, תֵּדַע לְךָ שֶׁכְּתִיב, "אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת", מִי מֵבִיא לְךָ יְרִיעוֹת שֶׁל שְׁלֹשִׁים אַמָּה, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד כִּדְרַבִּי נְחֶמְיָה שֶׁהָיָה מַעֲשֵׂה נִסִּים, וְלֹא תֹּאמַר בַּיְרִיעָה, אֶלָּא בַּקְּרָשִׁים, הָיָה מַעֲשֵׂה נִסִּים, מֵהֵיכָן הָיוּ קְרָשִׁים, יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אוֹתָם, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם אָמַר לְבָנָיו, בָּנַי, עֲתִידִים אַתֶּם לְהִגָּאֵל מִכָּאן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לוֹמַר לָכֶם מִשֶּׁאַתֶּם נִגְאָלִין, שֶׁתַּעֲשׂוּ לוֹ מִשְׁכָּן, אֶלָּא עִמְדוּ וְנִטְעוּ אֲרָזִים, [וּ]בְשָׁעָה שֶׁיֹּאמַר לָכֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן (וְ)הָאֲרָזִים מְצוּיִין לָכֶם, מִיָּד עֲשׂוּ כְּשֵׁם שֶׁאָמַר לָהֶם אֲבִיהֶם וְעָמְדוּ וְנָטְעוּ אֲרָזִים. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, הַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן יָרַד בְּיַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְמִצְרַיִם, שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה לֹא עָשָׂה אֶלָּא הָאֲרָזִים אָמְרוּ שִׁירָה, הוּא שֶׁדָּוִד אָמַר, (דבהי"א טז, לג) "אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר", וְאֵין אָז אֶלָּא שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר", אֵימָתַי, כְּשֶׁעָשָׂה הַמִּשְׁכָּן. וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים, אוֹתָם הַקְּרָשִׁים שֶׁהִתְקִין לָהֶם אֲבִיהֶם. תְּנוּ רַבָּנָן, קְרָשִׁים מִלְמַטָּן עָבְיָן אַמָּה וּמִלְמַעְלָן כֵּלִים וְהוֹלְכִין עַד כְּאֻצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כד) יִהְיוּ תַמִּים עַל רֹאשׁוֹ וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "תַּמּוּ נְכָרְתוּ", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁמִּלְמַטָּן עָבְיָן אַמָּה כָּךְ מִלְמַעְלָן עָבְיָן אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר יַחְדָּו. וְהַכְּתִיב תַּמִּים. הַהוּא דְּלֵיתוּ שְׁלֵמִים וְלֹא לְמֵיתוּ דְּנָסְרָא. וְאִידָךְ נַמִּי הַכְּתִיב יַחְדָּו. הַהוּא דְּלָא לִישְׁלְפִינְהוּ מֵהֲדֵדֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב (פסוק כב כג) וּלְיַרְכָתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן, דְּאָתֵי פּוּתְיָא דְּהַנֵי וּמְמַלּוּ לְסוֹמְכָא דְּהַנֵי, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה הָא עַיֵּיל וְהָא נָפִיק. דְּשָׁפֵי לְהוּ כִּי טוּרִין.

(פסוק כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים. בְּגֵס הָיָה עוֹמֵד. וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים וְגוֹ'. שְׁדֵי אַרְכַּיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הֲווּ,

עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי, דַּל עֶשֶׂר לְאַגְרָא, פָּשׁוּ לְהוּ תֵּשַׁע לְהַאי גִּיסָא וְתֵשַׁע לְהַאי גִּיסָא. לְרַבִּי יְהוּדָה מְגַלְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַבִּי נְחֶמְיָה מְגַלְיָא נַמִּי אַמָּה דִּקְרָשִׁים. שְׁדֵי פּוּתַיְיהוּ לְאַרְכּוֹ דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הֲוֹוּ, אַרְבָּעִין, דַּל תְּלָתִין לְאִגְרָא, פָּשׁ לְהוּ עֶשֶׂר, לְרַבִּי יְהוּדָה מִכְסְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַבִּי נְחֶמְיָה מִכְסְיָא אַמָּה דִּקְרָשִׁים, (פסוק ז ט) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה. שְׁדֵי אַרְכַיְיהוּ לְפוּתְיָא דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הֲוֹוּ, תְּלָתִין, דַּל עֶשֶׂר לְאִיגְרָא, פָּשׁוּ לְהוּ עֶשֶׂר לְהַאי גִּיסָא וְעֶשֶׂר לְהַאי גִּיסָא. לְרַבִּי יְהוּדָה מִכְסְיָא אַמָּה דַּאֲדָנִים, לְרַבִּי נְחֶמְיָה מִכְסְיָא אַמָּה דִּקְרָשִׁים. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, (פסוק יג) וְהָאַמָּה מִזֶּה וְאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף, לְכַסּוֹת הָאַמָּה שֶׁל אֲדָנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, לְכַסּוֹת אַמָּה שֶׁל קְרָשִׁים. שְׁדֵי פּוּתְיֵי לְאוֹרְכָא דְּמִשְׁכָּן, כַּמָּה הֲוֹוּ, אַרְבָּעִין וְאַרְבַּע, דַּל תְּלָתִין לְאִיגְרָא, פָּשׁוּ לְהוּ אַרְבָּסַר, דַּל תַּרְתֵּי לְכִפֵּילָה דְּכְתִיב (פסוק ט) וְכָפַלְתָּ אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית, פָּשׁוּ לְהוּ תְּרֵיסָר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא לְרַבִּי נְחֶמְיָה מַאי תִּסְרַח, מֵחַבְרוֹתֶיהָ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לָמָּה מִשְׁכָּן דּוֹמֶה, לְאִשָּׁה שֶׁמְּהַלֶּכֶת בַּשּׁוּק וְשִׁפּוּלֶיהָ מְהַלְכִין אַחֲרֶיהָ. תָּנוּ רַבָּנָן, יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֵׁשׁ עֶלְיוֹנוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה עִזִּים, וּגְדוֹלָה חָכְמָה שֶׁנֶּאֶמְרָה בָּעֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר מִשֶּׁנֶּאֶמְרָה בַּתַּחְתּוֹנוֹת, דְּאִלּוּ בַּתַּחְתּוֹנוֹת כְּתִיב (שמות לה, כה) "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ", וְאִלּוּ בָּעֶלְיוֹנוֹת כְּתִיב "וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת הָעִזִּים", וְתָנָא מְשׁוּם רַבִּי חִיָּיא, שְׁטוּף בָּעִזִּים וְטָווּ בָּעִזִּים. תָּנוּ רַבָּנָן, חֲרוּצִים הָיוּ הַקְּרָשִׁים, וַחֲלוּלִים הָיוּ הָאֲדָנִים, וְנִרְאִין קְרָסִים בַּלּוּלָאוֹת כְּכוֹכָבִים בָּרָקִיעַ. מִשְׁכָּן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְגָבְהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד אַמָּה. כֵּיצַד הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַקְּרָשִׁים, הָיָה נוֹתֵן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים בַּצָּפוֹן וְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים בַּדָּרוֹם וּשְׁמוֹנָה בַּמַּעֲרָב, אֲבָל בַּמִּזְרָח לֹא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים אֶלָּא אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים שֶׁעֲלֵיהֶם הָיוּ נוֹתְנִין אֶת הַפָּרֹכֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לב) וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים. הָיָה עוֹשֶׂה אֶת הָאֲדָנִים חֲלוּלִים וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְמַטָּה רְבִיעַ מִכָּאן וְרְבִיעַ מִכָּאן, וְהֶחְרִיץ חֲצִיוֹ בָּאֶמְצַע, וְעוֹשֶׂה בּוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת כְּמִין שְׁנֵי חֻוָקִים וּמַכְנִיסָם לְתוֹךְ שְׁנֵי אֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יט) שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד, וְחוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְמַעְלָה אֶצְבַּע מִכָּאן וְאֶצְבַּע מִכָּאן וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ טַבַּעַת אַחַת שֶׁל זָהָב כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְמַטָּה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶל הַטַּבַּעַת הָאֶחָת, מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הַבָּתִּים. כֵּיצַד הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁכָּן, הָיָה נוֹתֵן אֶת הָאַרְבָּעִים אַדְנֵי כֶסֶף בַּצָּפוֹן וְאַרְבָּעִים אֲדָנִים בַּדָּרוֹם וְשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּמַּעֲרָב וְאַרְבָּעָה בַּמִּזְרָח, הֲרֵי (שמות לח, כז) "מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן". וְכָל קֶרֶשׁ הָיוּ בּוֹ שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב, אַחַת לְמַעְלָה וְאַחַת לְמַטָּה, שֶׁבָּהֶן הָיוּ נוֹתְנִים אֶת הַבְּרִיחִים, וּבְרִיחִים אָרְכּוֹ

שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁלֹּשִׁים אַמּוֹת כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים קְרָשִׁים, וְהָאֶמְצָעִי אָרְכּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה קְרָשִׁים שֶׁמְּשַׁקֵּעַ בְּאֶמְצַע הַקְּרָשִׁים לְמִזְרָח וּלְמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כט) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לַקְּרָשִׁים שֶׁבַּצָּפוֹן כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה לַקְּרָשִׁים שֶׁבַּדָּרוֹם, אֲבָל בַּמַּעֲרָב אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא אָרְכּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד תֵּשַׁע אַמּוֹת כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה קְרָשִׁים וְהַקְּרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים וְהָעַמּוּדִים וְהָאֲדָנִים מְקוֹם עָבְיָן שֶׁל קְרָשִׁים מְצֻפֶּה זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כט) וְאֶת הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר בָּתִּים לַבְּרִיחִם מָקוֹם שֶׁהַבְּרִיחַ נִכְנָס.

"וַיְצַף אֶת הַבְּרִיחִם זָהָב". כֵּיצַד עוֹשֶׂה, הָיָה מֵבִיא שְׁנֵי פִּיפְיוֹת שֶׁל זָהָב וְאַרְכּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד אַמָּה וְחֵצִי, וּנְתָנוֹ בַּחֲלָלוֹ שֶׁל קֶרֶשׁ מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים אֶת הַבְּרִיחַ. כֵּיצַד הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁכָּן. הָיָה מֵבִיא עֶשֶׂר יְרִיעוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת, וְחוּטָן כָּפוּל שִׁלֹּשִׁים וּשְׁנַיִם עַל שִׁלֹּשִׁים וּשְׁנַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, שֶׁהָיָה רַבִּי נֶחֶמְיָה אוֹמֵר, חוּט אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם, שָׁזוּר לְאַרְבָּעָה, מָשְׁזָר לִשְׁמוֹנָה, נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל שִׁלֹּשִׁים וּשְׁנַיִם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חוּט אֶחָד כָּפוּל לִשְׁנַיִם, שָׁזוּר לִשְׁלֹשָׁה, מָשְׁזָר לְשִׁשָּׁה, נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל לְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. וְהָיָה מְחַבְּרָן לִשְׁתֵּי (לוּלָאוֹת) [וִילָאוֹת], אַחַת שֶׁל חָמֵשׁ וְאַחַת שֶׁל חָמֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךָ חֹבָרֹת, וְהָיָה מְחַבְּרָן לוּלָאוֹת תְּכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ד) וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת, וְהָיָה מְחַבְּרָן לַחֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְהַקְּרָסִים הָיוּ נִרְאִין בַּמִּשְׁכָּן כְּכוֹכָבִים בָּרָקִיעַ. אָרְכָּן שֶׁל יְרִיעוֹת שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, (פסוק ב) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה, וְרָחְבָּן אַרְבָּעִים אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה, צֵא מֵהֶם (עֶשֶׂר) [שְׁלוֹשִׁים] אַמּוֹת מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב (וְעֶשֶׂר אַמּוֹת) שֶׁנּוֹתֵן לְגַגּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְעֶשֶׂר אַמּוֹת לְמַעֲרָבוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וּמוֹתָר שֶׁבַּיְרִיעוֹת פּוֹרְסִין לַאֲחוֹרָיו. הָיָה מֵבִיא (שְׁתֵּים) [עַשְׂתֵּי] עֶשְׂרֵה יְרִיעוֹת מִנּוֹצָה שֶׁל עִזִּים, וְאָרְכָּהּ שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁלֹשִׁים אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ז ח) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים וְגוֹ', וְהָיָה מְחַבְּרָן לִשְׁתֵּי (הַלּוּלָאוֹת) [וִילָאוֹת] בְּלוּלָאוֹת, אַחַת שֶׁל חָמֵשׁ וְאַחַת שֶׁל שֵׁשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר וְיָחַבֵּר (פסוק ט) אֶת חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְהָיָה מְחַבְּרָן בַּלּוּלָאוֹת בִּקְרָסִים חֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלְאֹת, וְאוֹמֵר (פסוק יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים. רָחְבָּן שֶׁל יְרִיעוֹת אַרְבָּעִים וְאַרְבַּע אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר אֹרֶךְ הַיְרִיעָה וְגוֹ', צֵא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת לְאָרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן וְעֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁנּוֹתֵן לְגַבֵּהוּ שֶׁל מִשְׁכָּן, נִשְׁתַּיְּרָה יְרִיעָה אַחַת שֶׁכּוֹפֵל עַל פְּנֵי הָאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט) וְכָפַלְתָּ אֶת הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲצִיָּהּ הָיָה כָּפוּל עַל פְּנֵי הָאֹהֶל, וַחֲצִי הַיְרִיעָה הָיָה כָּפוּל אֲחוֹרֵי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר וְסֶרַח הָעֹדֵף וְגוֹ'. הָיָה מֵבִיא כְּלִי אֶחָד שֶׁל עוֹר, אָרְכּוֹ שִׁלֹּשִׁים וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, שֶׁמַּלְבִּישׁוֹ לְאֹהֶל מִן הַמִּזְרָח

לַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יד) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל, וּכְמִין פְּסַפְסִין עֲשׂוּי לְמַעְלָה, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵי כֵּלִים, הַתַּחְתּוֹן שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְהָעֶלְיוֹן שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד, כה) "מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו". מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב. "מַעֲשֵׂה רוֹקֵם". אָמַר רַבִּי אִלְעַאי שֶׁרוֹקְמִין בְּמָקוֹם (שֶׁחוֹכְכִין) [שֶׁחוֹשְׁבִין]. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, "רוֹקֵם", מַעֲשֵׂה מַחַט, לְפִיכָךְ פְּרָצוּף אֶחָד, חוֹשֵׁב, מַעֲשֵׂה אוֹרֵג, לְפִיכָךְ שְׁנֵי פְּרָצוּפִין.

רמז שעא

(פסוק טו) וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן. מִשְׁכָּן קְרוּי מִשְׁכָּן, וְאֵין קְרָשִׁים קְרוּיִן מִשְׁכָּן. אֶלָּא מַעֲתָּה, (פסוק יד) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל, הָכִי נַמִּי דְּמִכְסֶה לֹא אִקְרֵי אֹהֶל, אֶלָּא הָא דְּבָעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מַהוּ שֶׁיִּטַּמֵּא בְּאֹהֶל הַמֵּת, הַשְׁתָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה לֹא מְטַמֵּא, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמֵּא. שֶׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב (במדבר ד, כה) "וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ" וְגוֹ', מַקִּישׁ עֶלְיוֹן לְתַחְתּוֹן, מַה תַּחְתּוֹן קָרוּי אֹהֶל [אַף עֶלְיוֹן קָרוּי אֹהֶל. כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן, דְּאַתְיָא "אֹהֶל" "אֹהֶל" מִמִּשְׁכָּן, כְּתִיב הָכָא "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", וּכְתִיב הָתָם "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן"]. אִי מַה לְּהַלָּן שְׁזוּרִין וְחוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה, אַף כָּאן חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה. "אֹהֶל" "אֹהֶל", רִיבָּה.

תַּנְיָא. (פסוק טו) עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים, שֶׁעוֹמְדִין דֶּרֶךְ גִּדֵּילָתָן.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁמַּעֲמִידִין צִפּוּיָן.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא תֹּאמַר אָבַד סִבְרָן וּבָטַל סִכּוּיָן, תַּלְמוּד לוֹמַר עֹמְדִים, קַיָּמִין לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. כָּל הַמִּצְווֹת כֻּלָּן אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ גִּדֵּילָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים וְכוּ'.

רמז שעב

(פסוק טז) עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמּוֹצִיא מַשְׂאוֹי לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ חַיָּב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת, דִּכְתִיב (במדבר ג, כו) "אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב", מַה מִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת, דִּכְתִיב עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ, וּכְתִיב "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", וַאֲמַר רַב, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ פְּרָשׂוֹ, אַף מִזְבֵּחַ עֶשֶׂר אַמּוֹת, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד גָּבְהָן שֶׁל לְוִיִּם עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּגְמִירֵי דְּכָל טוּנָא דְּדָרֵי אִינָשׁ בְּמוֹטוֹת, תִּילְתָּא מִלְּעֵיל וּתְרֵי תִּילְתֵּי מִלְּתַחַת, אִשְׁתְּכַח דַּהֲוֵי מִידְּלִי טוּבָא. וְאִבָּעֵית אֵימָא, מֵאָרוֹן, דַּאֲמַר מַר, אָרוֹן תִּשְׁעָה וְכַפֹּרֶת טֶפַח, הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה, וּגְמִירֵי דְּכָל טוּנָא וְכוּ'. אֲמַר רַב, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר

עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ, וּכְתִיב (שמות מ, יט) "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", מִי פָּרְשׂוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ פָּרְשׂוֹ אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב, אִם כֵּן עָשׂינוּ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ בַּעַל מוּם, דִּתְנַן, גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו אוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. אָמַר לֵיהּ, שִׁימִי אַתְּ, בְּאַמָּה שֶׁל קֶרֶשׁ קָאֲמִינָא. (שמות כו לא-לו) וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת. הָיָה אוֹרֵג אֶת הַפָּרֹכֶת עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר, וְעוֹשֶׂה בָּהּ אַרְבַּע חוֹבְרִין, וְתוֹלֶה אַרְכָּהּ בָּאוּנְקְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לג) וְנָתַתָּה אֶת הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת, וְשָׁם הָיָה נָתוּן צִנְצֶנֶת הַמָּן וּצְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שְׁקֵדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ (וּבִגְדֵי כֹּהֲנִים וּבְגָדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל), וְשָׁם הָיָה נִכְנָס אַהֲרֹן אַרְבָּעָה פְּעָמִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. מִחוּץ לַפָּרֹכֶת הָיוּ שֻׁלְחָן וּמְנוֹרָה מֻנָּחִין, אֶלָּא שֶׁהַשֻּׁלְחָן בַּצָּפוֹן מְנוֹרָה כְּנֶגְדּוֹ בַּדָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לה) וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן וְגוֹ', וּכְתִיב וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן. וּכְשֵׁם שֶׁהָיוּ מֻנָּחִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד כָּךְ הָיוּ מֻנָּחִין בְּבֵית עוֹלָמִים, אֶלָּא שֶׁאֹהֶל מוֹעֵד אָרְכּוֹ שְׁלוֹשִׁים אַמּוֹת וְרָחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וּבְבֵית עוֹלָמִים אָרְכּוֹ שִׁשִּׁים אַמָּה וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֹהֶל מוֹעֵד רִבְעוֹ שֶׁל בֵּית עוֹלָמִים. כְּשֵׁם שֶׁהָיָה אוֹרֵג אֶת הַפָּרֹכֶת כָּךְ הָיָה אוֹרֵג אֶת הָאֵפוֹד וְאֶת הַחֹשֶׁן, אֶלָּא שֶׁבְּאֵלּוּ הָיָה חוּט אֶחָד שֶׁל זָהָב יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לט, ג) "וַיְרַקְּעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב". כָּךְ הָיָה אוֹרֵג אֶת מָסַךְ הַפֶּתַח, אֶלָּא שֶׁהַפָּרֹכֶת מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב וּמָסַךְ הַפֶּתַח מַעֲשֵׂה רֹקֵם, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מָסַךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, שֶׁהָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב, שְׁנֵי פְּרָצוּפִים, וּמַעֲשֵׂה רֹקֵם אֵינוֹ אֶלָּא פַּרְצוּף אֶחָד בִּלְבַד. וּקְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ מְכֻוָּנִין כְּנֶגֶד רָחְבּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן הַזָּהָב, וְשֻׁלְחָן הַזָּהָב הָיָה נָתוּן כְּנֶגֶד הַפֶּתַח וְחוֹלֵק אֶת הַבַּיִת מֵחֲצִיּוֹ וְלִפְנִים, וּמְכֻוָּן הָיָה כְּנֶגֶד הַפָּרֹכֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, ו) וְנָתַתָּה וְגוֹ'. וּמִן הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּדָּרוֹם עַד קְנֵי הַמְּנוֹרָה שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, מִקְנֵי הַמְּנוֹרָה עַד הַשֻּׁלְחָן חֲמֵשׁ אַמּוֹת, מִן הַשֻּׁלְחָן עַד הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּצָּפוֹן שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁרָחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת. מִן הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב עַד הַפָּרֹכֶת עֶשֶׂר אַמּוֹת, מִן הַפָּרֹכֶת עַד קְנֵי הַמְּנוֹרָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת, מִמִּזְבַּח הַזָּהָב עַד (הַמִּזְבֵּחַ) עֶשֶׂר אַמּוֹת, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאָרְכּוֹ שְׁלוֹשִׁים אַמָּה.

רמז שעג

כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ טְעוּנִין טְבִילָה חוּץ מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת מִפְּנֵי (שֶׁהוּא) [שֶׁהֵן] כְּקַרְקַע, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצָפִין. מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת דִּכְתִיב (שמות כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי". מִזְבַּח הַזָּהָב, דִּכְתִיב "הַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת", אִיתְקִישׁוּ מִזְבְּחוֹת זוֹ לָזוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצָפִין. אַדְרַבָּה כֵּיוָן דִּמְצָפִין נִינְהוּ, נִטְמְאוּ. אֵימָא, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצָפִין. וְאִיבָּעִית אֵימָא, רַבָּנָן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר

קָאָמְרִי, מַאי דַּעְתָּךְ, מִשּׁוּם דִּמְצַפִּין, מִיבָּטֵל בָּטֵיל צַפּוּיֵין גַּבַּיְיהוּ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וָחוֹמֶר מִסָּלָמַנְדְּרָא, וּמַה סָּלָמַנְדְּרָא שֶׁתּוֹלֶדֶת הָאֵשׁ הוּא, הַסָּךְ מִדָּמוֹ אֵין הָאוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁכָּל גּוּפָן אֵשׁ, דִּכְתִיב (ירמיה כג, כט) "הֲלוֹא כֹּה דְבָרִי כָּאֵשׁ", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּכְתִיב (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וָחוֹמֶר מִמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב, וּמַה מִּזְבֵּחַ הַזָּהָב שְׁאֵין עָלָיו אֶלָּא כָּעֶבְי דִּינָר זָהָב כַּמָּה שָׁנִים, אֵין הָאוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵאִין מִצְווֹת כְּרִמּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, ג) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ", אַל תִּקְרֵי 'רַקָּתֵךְ' אֶלָּא 'רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ', עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(שמות כז א-ב) וְעָשִׂיתָ (מִזְבֵּחַ) [אֶת הַמִּזְבֵּחַ]. מִזְבֵּחַ, מַזִּיחַ מַזִּין מְחַבֵּב מְכַפֵּר. הַיְינוּ מַזִּיחַ הַיְינוּ מְכַפֵּר. מַזִּיחַ גְּזֵרוֹת, מְכַפֵּר עֲוֹנוֹת. תַּנְיָא. חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ. דְּבָרִים כְּתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן רָבוּעַ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "רָבוּעַ" בְּבֵית עוֹלָמִים, מַה לְּהַלָּן מֵאֶמְצָעִיתוֹ הוּא מוֹדֵד אַף כָּאן מֵאֶמְצָעִיתוֹ הוּא מוֹדֵד. וְהָתָם מִנָּלָן. דִּכְתִיב (שם) "וְהָאָרִיאֵל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה רֹחַב רָבוּעַ", וּתְנַן "שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה רֹחַב", יָכוֹל לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אַרְבַּעַת רְבָעָיו" הֲוֵי מֵאֶמְצָעִיתוֹ הוּא מוֹדֵד (עֲשָׂרָה) [שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה] אַמּוֹת לְכָל רוּחַ וְרוּחַ. וְרַבִּי יוֹסֵי, כִּי גָּמִיר גְּזֵרָה שָׁוָה בְּגִבְהָהּ גָּמִיר, דִּתַנְיָא, וְשֶׁלֹּשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ דְּבָרִים כְּתָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן רָבוּעַ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות ל, ב) "רָבוּעַ", מַה לְּהַלָּן גָּבְהוֹ שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ אַף כָּאן גָּבְהוֹ שְׁנַיִם כְּאָרְכּוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, כֹּהֵן עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ וְכָל הָעָם רוֹאִים אוֹתוֹ מִבַּחוּץ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי, וַאֲתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר ד, כו) "וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, מַה מִּשְׁכָּן עֶשֶׂר אַמּוֹת אַף מִזְבֵּחַ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְאוֹמֵר "וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף", וְאוֹמֵר (להלן פסוק טו) "וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים", הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם (להלן פסוק יח) "וְקוֹמָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת", מִשְׁפַּת מִזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, מִשְׁפַּת סוֹבֵב [ו]לְמַעְלָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, כִּי גָּמִיר גְּזֵרָה שָׁוָה בְּרָחְבָּהּ הוּא דְּגָמִיר. וּלְרַבִּי יְהוּדָה, הָא קָא מִתְחֲזֵי כֹּהֵן. נְהִי דְּכֹהֵן קָא מִתְחֲזֵי, עֲבוֹדָה בְּיָדוֹ לָא מִתְחֲזֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב (מלכים א ח, סד) "קֹדֶשׁ", אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, מַאי "קֹדֶשׁ". לְהַעֲמִיד בָּהּ מִזְבֵּחַ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי, הַיְינוּ דִּכְתִיב "מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת קָטֹן מֵהָכִיל" וְכוּ'. הָכִי קָאָמַר, מִזְבֵּחַ אֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה תַּחַת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת קָטֹן מֵהָכִיל. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי. מַר סָבַר דָּנִין חוּץ מִחוּץ וְאֵין דָּנִין חוּץ מִפְּנִים, וּמַר סָבַר דָּנִין כְּלִי מִכְּלִי וְאֵין דָּנִין כְּלִי מִבִּנְיָן. (שמות כז ד-ה) תְּנַן הָתָם. חוּט שֶׁל

סִיקְרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים. מִנָּא הַנֵי מִילֵי. אָמַר רַב חִנָּא בַּר רַב קְטִינָא, דַּאֲמַר קְרָא, וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ, הַתּוֹרָה נָתְנָה רֶשֶׁת לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים.

רמז שעד

וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ. תָּנוּ רַבָּנָן. הַקֶּרֶן וְהַכֶּבֶשׁ וְהַיְסוֹד וְהָרִבּוּעַ מְעַכְּבִין, מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אֵין מְעַכְּבִין. מִנָּא הַנֵי מִילֵי, אָמַר קְרָא, הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְעַכֵּב. אֶלָּא מֵעַתָּה, כִּיּוֹר לָרַבִּי וְסוֹבֵב לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה הָכִי נַמִּי דְּמְעַכְּבֵי, דִּכְתִיב וְנָתַתָּה (אוֹתוֹ) [אֹתָהּ] תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ, וְתַנְיָא, אֵי זֶהוּ כַּרְכֹּב, רַבִּי אוֹמֵר, זֶה כִּיּוֹר, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר זֶה הַסּוֹבֵב. אֵין, דְּתַנְיָא, כָּל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ לֹא קֶרֶן וְלֹא כֶּבֶשׁ וְלֹא יְסוֹד וְלֹא רִבּוּעַ, פְּסוּל, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַסּוֹבֵב. תָּנוּ רַבָּנָן. אֵי זֶהוּ כַּרְכֹּב, בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן. וְהָכְתִיב, (שמות לח, ד) "תַּחַת (כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ) [כַּרְכֻּבּוֹ] מִלְמַטָּה עַד חֲצִיוֹ". אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, שְׁנֵי מְקוֹמוֹת הָיוּ, חַד לְנוֹי, וְחַד כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׁתָּרְקוּ כֹּהֲנִים. מִדַּת אָרְכּוֹ וְכוּ' אֵין מְעַכְּבִין. אֲמַר רַבִּי מַנִי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְחֹת מִמִּזְבֵּחַ שֶׁל מֹשֶׁה. וְכַמָּה. אֲמַר רַב יוֹסֵף, מְקוֹם מַעֲרָכָה, אַמָּה. מַה בֵּין בָּמַת יָחִיד לְבָמַת צִבּוּר. סְמִיכָה וּשְׁחִיטַת צָפוֹן וּמַתַּן סָבִיב וּתְנוּפָה וְהַגָּשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין מְנִחָה בַּבָּמָה וְכֹהוּן וּבִגְדֵי כְהֻנָּה וּכְלֵי שָׁרֵת וְרֵיחַ נִיחוֹחַ וּמְחִיצָה לַדָּמִים וְרִחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אֲבָל הַזְמַן הַנּוֹתָר וְהַטְמֵא שָׁוִין בָּזֶה וּבָזֶה. סְמִיכָה, דִּכְתִיב "לִפְנֵי יי" וְסָמַךְ". שְׁחִיטַת צָפוֹן, דִּכְתִיב (שם, יא) "עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה". מַתַּן סָבִיב, דִּכְתִיב "וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים" וְגוֹ'. תְּנוּפָה, דִּכְתִיב (שם ט, כא) ["וְ]הֵנִיף אַהֲרֹן". הַגָּשָׁה, דִּכְתִיב "וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין מְנִחָה וְכוּ'. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יֵשׁ מְנִחָה בַּבָּמָה יֵשׁ עוֹפוֹת בַּבָּמָה, אֵין מְנִחָה בַּבָּמָה אֵין עוֹפוֹת בַּבָּמָה. מַאי טַעְמָא, זְבָחִים וְלֹא עוֹפוֹת, זְבָחִים וְלֹא מְנָחוֹת. כְּהוּן, דִּכְתִיב (שם יז, ו) "וְזָרַק הַכֹּהֵן". בִּגְדֵי שָׁרֵת, דִּכְתִיב (וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת) (שמות כח, מג) ["לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ"]. רֵיחַ נִיחוֹחַ, דִּכְתִיב "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'". מְחִיצָה לַדָּמִים, דִּכְתִיב וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ. וְשֶׁלֹּא רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, דִּכְתִיב (שמות ל, כ) "בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מָיִם".

(שמות כז ט-יט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן. חְצֵר אָרְכָּהּ מֵאָה אַמָּה וְרָחְבָּהּ חֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ כַּמָּה רָחְבוֹ שֶׁל (קוֹמָה) [קֶלַע]. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְקוֹמָה בְּרוֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת", הֲוֵי, מַה קוֹמָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת אַף רוֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת. כֵּיצַד הָיָה מַעֲמִיד אֶת הֶחָצֵר. הָיָה נוֹתֵן עֶשְׂרִים אֲדָנִים שֶׁל נְחשֶׁת בַּצָּפוֹן וְעֶשְׂרִים בַּדָּרוֹם, וְעַמּוּד בְּתוֹךְ

כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְטַבַּעַת קְבוּעָה בְּאֶמְצָעִיתוֹ, וְהָיָה נוֹתֵן אֶת הַקּוֹנְטִיסִין בְּמֵיתָרִין וּבְעַמּוּדִין, וְהַקּוֹנְטִיסִין אָרְכּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבּוֹ שְׁלֹשָׁה, וְתוֹלֶה אֶת הַטַּבָּעוֹת בְּתוֹךְ הָאוּנְקְלִין, וְכוֹרֵךְ בָּהּ אֶת הַקֶּלַע כְּמִין קֶלַע זוֹ שֶׁל סְפִינָה, נִמְצָא הַקֶּלַע יוֹתֵר מִן הָעַמּוּד שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה מִצַּד זֶה וּשְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה מִצַּד זֶה, וְכֵן לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד חָמֵשׁ אַמּוֹת. הָיָה מְחַבֵּר אֶת הַקּוֹנְטִיסִין בְּמֵיתָרִין וּבְעַמּוּדִין, וּמְחַבְּרָן בְּתוֹךְ יְתֵדוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת. וּכְשֵׁם שֶׁהָיוּ יְתֵדוֹת לְאֹהֶל כָּךְ הָיוּ יְתֵדוֹת לֶחָצֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יט) לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ כַּמָּה מִן הַקְּלָעִים לְפִתְחָהּ שֶׁל חָצֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד, כו) "וְאֶת קַלְעֵי הֶחָצֵר" וְגוֹ', מַה מִּן הַמִּשְׁכָּן לַמִּזְבֵּחַ עֶשֶׂר אַמּוֹת כָּךְ מִן הַקְּלָעִים לְפִתְחָהּ שֶׁל חָצֵר עֶשֶׂר אַמּוֹת. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ כַּמָּה [גֹּבַהּ] פִּתְחָהּ שֶׁל חָצֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם וְקוֹמָה בְרֹחַב", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "חָמֵשׁ אַמּוֹת", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חָמֵשׁ אַמּוֹת", לְלַמֶּדְךָ אָרְכּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה וְרָחְבּוֹ חָמֵשׁ (וכו׳). [וְכֵן] לַצָּפוֹן מֵאָה אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יא) וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ. וְלַמַּעֲרָב חֲמִשִּׁים אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יג) וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה. צֵא מֵהֶן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף, (שמות לח, טו) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה. מִן הַקְּלָעִים שֶׁבַּדְּרוֹם עַד הָאֹהֶל עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהָאֹהֶל עֶשֶׂר אַמָּה, וּמִן הָאֹהֶל עַד הַקְּלָעִים שֶׁבַּצָּפוֹן עֶשְׂרִים אַמָּה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁרָחְבָּהּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּמִן הַקְּלָעִים עַד הָאֹהֶל חֲמִשִּׁים אַמָּה, וְהָאֹהֶל שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וּמִן הָאֹהֶל עַד הַקְּלָעִים שֶׁבַּמַּעֲרָב עֶשְׂרִים אַמָּה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאָרְכָּהּ מֵאָה אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק יח) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲמִשִּׁים, זֶה לִפְנֵי הָאֹהֶל, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאָרְכָּהּ מֵאָה אַמָּה וְרָחְבָּהּ חֲמִשִּׁים אַמָּה. כְּפִתְחוֹ שֶׁל אֹהֶל כָּךְ פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל. כְּפִתְחָהּ שֶׁל חָצֵר כָּךְ פִּתְחוֹ שֶׁל אוּלָם. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, קַרְפַּף בֵּית סָאתַיִם כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, מְטַלְטְלִין לְתוֹכָהּ בַּשַּׁבָּת.

רמז שעה

אֲמַר מַר זוּטְרָא, אֲמַר מַר עוּקְבָא, בִּתְחִלָּה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּכְתָב עִבְרִי וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, חָזְרָה וְנִתְּנָה לָהֶם בִּימֵי עֶזְרָא בִּכְתָב אַשּׁוּרִית וְלָשׁוֹן אֲרָמִית, בָּרְרוּ לָהֶן יִשְׂרָאֵל כְּתָב אַשּׁוּרִית וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. תַּנְיָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, רָאוּי הָיָה עֶזְרָא שֶׁתִּנָּתֵן תּוֹרָה עַל יָדוֹ אִלְמָלֵא לֹא קִדְּמוֹ מֹשֶׁה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ נִשְׁתַּנְּתָה הַכְּתָב עַל יָדוֹ, "וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כָּתוּב אֲרָמִית", וּכְתִיב (דניאל ה, ח) "וְלָא כָהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא", (דברים יז, יח) "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה", כְּתָב הָרָאוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ אַשּׁוּרִית,

שֶׁעָלָה עִמָּהֶן מֵאַשּׁוּר. רַבִּי אוֹמֵר, בִּכְתָב זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נֶהֱפַךְ לָהֶן לְרַע, כֵּיוָן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן הֶחֱזִירוֹ לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, יב) "שׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה", וְלָמָּה נִקְרָא אַשּׁוּרִית, מְאֻשָּׁר שֶׁבַּכְּתָבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּי הָעַמָּדִים, מַה עַמּוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ, אַף וָוִין לֹא נִשְׁתַּנּוּ, וְאוֹמֵר (אסתר ח, ט) "וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם", מַה לְּשׁוֹנָם לֹא נִשְׁתַּנְּתָה אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנְּתָה, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה", שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁהִיא יוֹצְאָה עִמּוֹ וְכוּ' וְאַחַת שְׁמֻנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו.

פְּרֹכֶת אַרְכָּהּ אַרְבָּעִים אַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהָיְתָה נֶאֱרֶגֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֶׂה חוֹשֵׁב. וְאֹחֶרֶת הָיְתָה שָׁם, אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים אַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהָיְתָה נֶאֱרֶגֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֶׂה רוֹקֵם, וְהָיְתָה פְּרוּסָה עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל מִבַּחוּץ. רַבִּי אוֹמֵר, שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין בִּפְנִים, וְהָיְתָה מְקֻפֶּלֶת אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וְהָיְתָה פְּרוּסָה עַל פֶּתַח הַהֵיכָל מִבַּחוּץ. אָמְרוּ לוֹ, מִי שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּקֶדֶשָּׁה חֲמוּרָה יַחֲזֹר וִישַׁמֵּשׁ בְּקֶדֶשָּׁה קַלָּה. דָּבָר אַחֵר, בְּזֶה כָּתַב (שמות כו, לא) "מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב" וּבְזֶה כָּתַב (פסוק טז) מַעֲשֵׂה רֹקֵם. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּזֶה כָּתַב "מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב", שְׁנֵי פַּרְצוּפִים, וּבְזֶה מַעֲשֵׂה רֹקֵם, פַּרְצוּף אֶחָד, אֶלָּא זֶה שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין מִבִּפְנִים הָיְתָה מְכוּפֶּלֶת אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וְהָיְתָה נִתְּנָה בְּעֶלְיָיה כְּנֶגֶד הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם" וְגוֹ'. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, שְׁתֵּי פָּרוֹכוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת פְּרוּסָה וְאַחַת מְקֻפֶּלֶת, נִטְמֵאת פְּרוּסָה פּוֹרְסִין אֶת הַמְּקֻפֶּלֶת, בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים מַכְנִיסִין הַחֲדָשָׁה וּמוֹצִיאִין אֶת הַיְּשָׁנָה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן (בֶּן) הַסְּגָן, פָּרֹכֶת עַבְיָהּ טֶפַח, וְעַל שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם נִירִין נֶאֱרֶגֶת, וְעַל כָּל נִימָא וְנִימָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִין, אָרְכָּהּ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרָחְבָּהּ עֶשְׂרִים אַמָּה מִשְׁמוֹנִים וּשְׁנַיִם רִבּוֹא נַעֲשֵׂית, וּשְׁתַּיִם עוֹשִׂין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים מַטְבִּילִין אוֹתָהּ. אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּג' מְקוֹמוֹת דִּבְּרוּ חֲכָמִים לְשׁוֹן הֲבַאי, תַּפּוּחַ,גֶּפֶן וּפָרֹכֶת. (אָמַר שְׁמוּאֵל) לַאֲפוּקֵי מִדְּרָבָא, דְּתַנְיָן, הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, וַאֲמַר רָבָא גֻּזְמָא. קַיְמָא לָן, הַנַּי אִין, אֲבָל הָתָם אֵין עֲנִיּוּת בְּמָקוֹם עֲשִׁירוּת. פָּרֹכֶת הָא דַּאֲמָרַן. תַּפּוּחַ, דִּתְנַן, הֶחָלוּ מַעֲלִין בְּאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַתַּפּוּחַ, תַּפּוּחַ הָיָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, פְּעָמִים יֵשׁ עָלָיו כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כּוּר, אָמַר רָבָא, גֻּזְמָא. גֶּפֶן, דִּתְנַן גֶּפֶן שֶׁל זָהָב הָיְתָה עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח הַהֵיכָל מוּדְלָה עַל גַּבֵּי כְּלוֹנְסָאוֹת, וְכָל מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב עָלֶה אוֹ גַּרְגִּיר אוֹ אֶשְׁכּוֹל מֵבִיא וְתוֹלֶה בָּהּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִמְנוּ עָלֶיהָ (ס') [שְׁלֹשׁ מֵאוֹת] כֹּהֲנִים לְפַנּוֹתָהּ.

פרשת תצוה

(שמות כז כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שה"ש א, טו) "הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים". רְאֵה מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַלֵּס כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, "הִנָּךְ יָפָה", בְּמַעֲשַׂיִךְ, "הִנֵּה יָפָה", בְּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתַיִךְ, "הִנָּךְ יָפָה", בַּבַּיִת, "עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ", "הִנָּךְ יָפָה", בַּשָּׂדֶה, בִּתְרוּמוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת, בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, "הִנָּךְ יָפָה", בַּגַּג, (שם כב, ח) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ", "הִנָּךְ יָפָה", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "הִנָּךְ יָפָה", לָעוֹלָם הַבָּא, "עֵינַיִךְ יוֹנִים", אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין, מַה כָּל הַגּוּף מְהַלֵּךְ אַחַר עֵינַיִם כָּךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְהַלְכִין אַחַר סַנְהֶדְרִין, עַל מַה שֶׁאוֹמְרִים לָהֶם, טַמֵּא טָמֵא טָהוֹר טָהוֹר. מָה הַיּוֹנָה הַזֹּאת, כָּל הָעוֹפוֹת כְּשֶׁהֵן נִשְׁחָטִין מִיָּד מְפַרְכְּסִין, אֲבָל הַיּוֹנָה אֵינָהּ עוֹשָׂה כֵּן אֶלָּא פּוֹשֶׁטֶת אֶת צַוָּארָהּ, כָּךְ אֵין נוֹתֵן נַפְשׁוֹ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם".

דָּבָר אַחֵר, "עֵינַיִךְ יוֹנִים". אָמַר לָ(י)הּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דֻּגְמָא שֶׁלָּךְ דּוֹמָה לְיוֹנָה, מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִקַּח חִטִּים אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַרְאֵנִי דֻּגְמָא שֶׁלָּהֶן, אַף אַתְּ, דֻּגְמָא שֶׁלָּךְ דּוֹמָה לְיוֹנָה, כֵּיצַד, כְּשֶׁהָיָה נֹחַ בַּתֵּבָה מַה כְּתִיב, (בראשית ח, יא) "וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת" אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה הַיּוֹנָה הֵבִיאָה הָאוֹרָה לָעוֹלָם, אַף אַתֶּם שֶׁנִּמְשַׁלְתֶּם כַּיּוֹנָה הָבִיאוּ שֶׁמֶן זַיִת וְהַדְלִיקוּ לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה וְגוֹ'.

רמז שעו

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אֶפִּיקוֹרִיסָן, וְהָיָה מְצַוֶּה אֶת עֲבָדָיו, אָמַר לִיהּ, נַעֲרָה, קַפְּלָהּ, תֵּן דַּעְתְּךָ עָלֶיהָ. אָמַר לוֹ, עֲבָדָיו, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, מִכָּל אֶפִּיקוֹרִיסִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ אִי אַתָּה מְצַוֵּנִי אֶלָּא עַל זֶה. אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁדִּבּוּקָה בִּבְשָׂרִי. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה מְצַוֵּנִי אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, (ויקרא כ, ב) "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר", (שמות ל, לא) "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר", (שמות לג, ה) "אֱמֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", (ויקרא כד, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם דְּבוּקִים בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יג, יא) "כִּי כַאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל". אָמַר רַב אָבִין, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פּוֹרְפִּירִין וְהָיָה מְצַוֶּה אֶת עֲבָדָיו, נַעֲרוּ, קַפְּלוּ, תֵּן דַּעְתְּךָ עָלָיו, אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי וכו', אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָהּ לָבַשְׁתִּי בְּשָׁעָה שֶׁמָּלַכְתִּי תְּחִלָּה, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת אֵיווּטְנִיאוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּעוֹלָם אֵין אַתָּה מְצַוֵּנִי אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִמְלִיכוּנִי עֲלֵיהֶם בַּיָּם וְאָמְרוּ (שמות טו, יח) "ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד". אָמַר רַבִּי, מָשָׁל לְזֵקֶן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעְפֶּרֶת וכו', אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַטַּפְתִּי בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְמַנֵּיתִי זָקֵן, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה וכו', אָמַר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁקִּבְּלוּ

עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּתִי בְּסִינַי וְאָמְרוּ "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". אָמַר רַבִּי יוּדָן, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מַזְכִּירָן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בְּפָסוּק אֶחָד, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ (ח, יט) "וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" וְגוֹ'. תַּנְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג, וְהָיָה מְצַוֶּה אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ, אָכַל בְּרִי, שָׁתָה בְּרִי, אָזַיל בְּרִי לְבֵית סַפְּרָא, אָתָא בְּרִי מִבֵּי מִדְרְשָׁא, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְתָאֲוֶה לְהַזְכִּיר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁעָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹשֶׂה עֲטָרָה, עָבַר אֶחָד וְרָאָה אוֹתוֹ, אָמַר לֵיהּ, מָה אַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹשֶׂה, אָמַר לֵיהּ, עֲטָרָה, אָמַר לֵיהּ, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לִקְבֹּעַ בָּהּ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת קְבַע, שֶׁהֵיא עֲתִידָה לְהִנָּתֵן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לְשַׁבֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל לְפָנַי, שַׁבַּח, לְפָאֳרָן, פְּאֵר, שֶׁאֲנִי עֲתִיד לְהִתְפָּאֵר בָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט, ג) "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

רמז שעז

וְאַתָּה תְּצַוֶּה. לָמְדְנוּ שֶׁהַצִּוּוּי מִיָּד בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. לְדוֹרוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כד, ב ג) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת", הָא לָמְדְנוּ שֶׁהַצִּוּוּי מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, מִצִּוּוּי הַזֶּה, נִמְצִינוּ לְמֵדִין לְכָל הַצִּוְּואוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ צִוְּואוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִיָּד בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה וּלְדוֹרוֹת, אַף פּוֹרְטָנִי בְּכָל הַצִּוְּואוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה וּלְדוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא זְרוּז, שֶׁנֶּאֱמַר "וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ" וְגוֹ', לְפִי דַּרְכֵּנוּ לָמְדְנוּ שֶׁאֵין מְחַזְּקִין אֶלָּא (המוחזקין) [הַמְּחוּזָּקִין] וְאֵין מְזָרְזִין אֶלָּא הַמְּזֹרָזִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא חֶסְרוֹן כִּיס, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ", "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה", (שם לה, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם", (שם כח, ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", הָא אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא חֶסְרוֹן כִּיס, חוּץ מֵאֶחָד, "כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ", לְזָרְזָם עַל חִלּוּק הָאָרֶץ. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא אַזְהָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם וְגוֹ' וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל".

רמז שעח

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. תַּנְיָא. (שמות ל, כג) "קַח לְךָ", מִשֶּׁלְךָ, "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ", מִשֶּׁל צִבּוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בֵּין "קַח לְךָ" בֵּין וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, מִשֶּׁל צִבּוּר, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר

"קַח לְךָ", כְּבְיָכוֹל מִשֶּׁלְּךָ אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר מִשֶּׁלָּהֶם. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִיחוֹת דְּעָלְמָא וַעֲשִׂיּוֹת דְּעָלְמָא, קִיחוֹת דְּעָלְמָא, (שם) "קַח לְךָ סַמִּים", עֲשִׂיּוֹת דְּעָלְמָא, (במדבר י, ב) "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת", אֲבָל הָכָא פֵּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ דְּמִשֶּׁלְּךָ הוּא. בַּמַּלְאִים מִכְּדֵי כְּתִיב "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת" (שם, ב) "וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת", לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ "קַח לְךָ", מִשֶּׁלְּךָ. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִכְּדֵי כְּתִיב "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ' (שם ה ו) "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ", לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ, מִשֶּׁלּוֹ.

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת. וְלֹא שֶׁמֶן אֱגוֹזִים וְלֹא שֶׁמֶן צְנוֹנוֹת אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת שֶׁהוּא אוֹרָה לָעוֹלָם. שֶׁמֶן זַיִת זֶךְ לַמָּאוֹר. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, אָדָם אִם יֵשׁ לוֹ שֶׁמֶן רַע מַדְלִיקוֹ בְּנֵר, אֲבָל הַיָּפָה, הוּא נוֹתְנוֹ בְּתַבְשִׁילָיו, אֲבָל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיוּ עוֹשִׂין כֵּן אֶלָּא שֶׁמֶן זַיִת זָךְ הָיוּ נוֹתְנִין לַמָּאוֹר וְהַשֵּׁנִי הָיוּ נוֹתְנִין לַמְּנָחוֹת, אָמַר דָּוִד (תהלים יח, כט) "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי ה'". דָּבָר אַחֵר, וְאַתָּה תְּצַוֶּה. לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי צָרִיךְ אוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְהָאִיר לְךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָעַיִן הַזּוֹ לְבָנָה וְהַשָּׁחוֹר בָּאֶמְצַע, וּמֵהֵיכָן הוּא צָרִיךְ לִרְאוֹת, לֹא מִן הַלָּבָן, וְאֵינוֹ כֵן, אֵינוֹ רוֹאֶה אֶלָּא מִן הַשָּׁחוֹר, וְעַל אוֹר עֵינֶיךָ אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד (וְאִי אַתָּה) [וְאַתָּה] מְבַקֵּשׁ לַעֲמֹד עַל דְּרָכַי, כָּל כָּךְ לָמָּה שֶׁלֹּא יַטְעֶה אוֹתְךָ לוֹמַר שֶׁמָּא צָרִיךְ הוּא אוֹרָה. אָמַר רַבִּי אָבִין הַלֵּוִי, אַתָּה מוֹצֵא, מִי שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת לוֹ חֲלוֹנוֹת עוֹשֶׂה אוֹתָם רְחָבוֹת מִבַּחוּץ וְצָרוֹת מִבִּפְנִים, לָמָּה, שֶׁיְּהוּ שׁוֹאֲבוֹת אוֹר, אֲבָל שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רְחָבוֹת מִבַּחוּץ וְצָרוֹת מִבִּפְנִים, לָמָּה, שֶׁיְּהֵא הָאוֹר יוֹצֵא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמֵאִיר לָעוֹלָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאוֹר יוֹצֵא מִבֵּיתִי וְאֵינִי צָרִיךְ אוֹרָה. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, לָמָּה צָרִיךְ, בִּשְׁבִיל לְהָאִיר לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד, שֶׁהִיא אוֹרְךָ לְפָנַי תְּדִיר. אָמַר דָּוִד, "אוֹר זָרֵעַ לַצַּדִּיק" וְגוֹ'.

בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת לֹא הָיְתָה הַמְּנוֹרָה צְרִיכָה לְהִנָּתֵן אֶלָּא לִפְנִים מִן הַפָּרֹכֶת אֲצֶל הָאָרוֹן, וְהֵיא נְתוּנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אוֹרָה, וְלָמָּה אָמַר לְךָ, כְּדֵי לְזַכּוֹתְךָ לְמָאוֹר. דָּבָר אַחֵר. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם עוֹשֶׂה לוֹ מִטָּה וְשֻׁלְחָן, הוּא נוֹתֵן הַמְּנוֹרָה מִשְּׁמֹאלוֹ, אֲבָל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא הַמְּנוֹרָה הָיְתָה נְתוּנָה מִימִינוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אוֹרָה מִשֶּׁלְּךָ, וְלָמָּה אָמַר לְךָ, לְהָאִיר לְךָ לָעוֹלָם הַבָּא כְּשֶׁתָּבוֹא חֲשֻׁכָּה עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, ב) "כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, אַתָּה מוֹצֵא, מִי שֶׁנָּתוּן בַּחֹשֶׁךְ רוֹאֶה מַה שֶּׁבָּאוֹר, וּמִי שֶׁנָּתוּן בָּאוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה מַה שֶּׁבַּחֹשֶׁךְ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַה שֶּׁבַּחֹשֶׁךְ וּמַה שֶּׁבָּאוֹר, אָמַר דָּנִיֵּאל, (דניאל

ב, כב) "הוא גַּלֵּא עֲמִיקָתָא וּמְסַתָּרָתָא יָדַע מָה בַחֲשׁוֹכָא" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, הַשָּׁמֶשׁ הַזֶּה נָתוּן בְּתוֹךְ תֵּיקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ה) "לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם", וּבְתֶקוּפַת תַּמּוּז הוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ תֵּיקוֹ לְבַשֵּׁל אֶת הַפֵּרוֹת, וְאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ, לָמָּה, שֶׁהוּא קָשֶׁה בְּאוֹרוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּבְרִיָּה שֶׁלִּי אִי אַתָּה יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל, וַאֲנִי צָרִיךְ אוֹר מִשֶּׁלְךָ, אֶלָּא לָמָּה אָמַרְתִּי לְךָ, לְהָאִיר לְךָ לָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ שֶׁנָּאִיר לְפָנֶיךָ, אַתָּה אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם, "כִּי אַתָּה נֵרִי ה'", וְהָאוֹר דָּר אֶצְלְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "הוּא גַּלֵּא עֲמִיקָתָא" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְאוֹרְכֶם, אֶלָּא לְהַעֲלוֹת אֶתְכֶם בְּפְנֵי הָאֻמּוֹת. (במדבר ח, ב) "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת", שֶׁיִּהוּ אוֹמְרִים, יִשְׂרָאֵל מְאִירִים לְמִי שֶׁהוּא מֵאִיר לְכֻלָּם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְפִקֵּחַ וְסוּמָא שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, אָמַר פִּקֵּחַ לַסּוּמָא, בּוֹא וַאֲנִי מְסַמֵּךְ אוֹתְךָ, וְהָיָה מְסַמְּכוֹ וּמְהַלֵּךְ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר וְלַבַּיִת אָמַר פִּקֵּחַ לַסּוּמָא, צֵא וְהַדְלֵק אֶת הַנֵּר, אָמַר לֵיהּ הַסּוּמָא, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, כְּשֶׁהָיִיתִי בַּדֶּרֶךְ אַתָּה הָיִיתָ סוֹמְכֵנִי עַד שֶׁנִּכְנַסְנוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת, וְאַתָּה הָיִיתָ מְלַוֶּה אוֹתִי, וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי צֵא וְהַדְלֵק לִי אֶת הַנֵּר, אָמַר לוֹ, הַפִּקֵּחַ, שֶׁלֹּא תְּהֵא מַחֲזִיק לִי טוֹבָה שֶׁהָיִיתִי מוֹלִיכְךָ בַּדֶּרֶךְ, כָּךְ הַפִּקֵּחַ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "עֵינֵי ה' [הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים] בְּכָל הָאָרֶץ", וּכְתִיב (שמות יג, כג) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם", וְכָאן הוּא אוֹמֵר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי צָרִיךְ אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְהָאִיר לְךָ. בָּרָק הַזֶּה תּוֹלֶדֶת הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה הוּא וְהוּא יוֹצֵא וּמַבְהִיק כָּל הָעוֹלָם וַאֲנִי צָרִיךְ אוֹרָה. בָּשָׂר וָדָם מַדְלִיק נֵר מִנֵּר שֶׁמָּא יָכוֹל לְהַדְלִיק מִתּוֹךְ הַחֶשְׁךְ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב (בראשית א, ב ג) "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְאוֹמֵר "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ" וְגוֹ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּעוֹלָם הַזֶּה הֱיִיתֶם זְקוּקִים לְאוֹרוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא בִּזְכוּת שֶׁל אוֹתוֹ הַנֵּר אָבִיא לָכֶם מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנִּמְשָׁל כַּנֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קלב, יז) "שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם אוֹרָה, שֶׁכָּךְ אָמַר יְשַׁעְיָה, (ישעיה ס, יט) "וְהָיָה לְךָ ה' לְאוֹר עוֹלָם".

תָּנָן הָתָם, תְּקוֹעַ אַלְפָּא לְשֶׁמֶן. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, שְׁנַיָּה לַהּ רֶגֶב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. כֹּל הָאַרְצוֹת הָיוּ כְּשֵׁרוֹת אֶלָּא מִכָּאן הָיוּ מְבִיאִין. [אֵין מְבִיאִין] לֹא מִבֵּית הַזְּבָלִים וְלֹא מִבֵּית הַשְּׁלָחִין וְלֹא מִמַּה שֶּׁנִּזְרָע בֵּינֵיהֶן, וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר. וְאֵין מְבִיאִין מִן הַגְּרָגֵרִין שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם וְלֹא מִן הַכְּבוּשִׁים וְלֹא מִן הַשְּׁלוּקִים, וְאִם הֵבִיא פָּסוּל. שְׁלֹשָׁה זֵיתִים הֵן, וּבָהֶן שְׁלֹשָׁה שְׁמָנִים. הַזַּיִת הָרִאשׁוֹן, מְגָרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת, כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַסַּל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סְבִיבוֹת הַסַּל, זֶה הָיָה רִאשׁוֹן. טוֹעֵן בְּקוֹרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּאֲבָנִים, זֶה הָיָה שֵׁנִי. חָזַר

וְטָעַן, זֶה הָיָה שְׁלִישִׁי. הָרִאשׁוֹן לַמְּנוֹרָה וְהַשְּׁאָר לַמְּנָחוֹת. וְהַזִּית הַשֵּׁנִי, מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַגַּג, וְכוֹתֵשׁ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַסַּל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סְבִיבוֹת הַסַּל, זֶה הָיָה רִאשׁוֹן. טוֹעֵן בְּקוֹרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּאֲבָנִים, זֶה שֵׁנִי. חָזַר וְטָעַן, זֶה שְׁלִישִׁי. הָרִאשׁוֹן לַמְּנוֹרָה וְהַשְּׁאָר לַמְּנָחוֹת. שְׁלִישִׁי, טוֹעֲנוֹ בְּבֵית הַבַּד עַד שֶׁיִּלָּקֶה, וְהֶעֱלָהוּ, וּמְנַגְּבוֹ בְּרֹאשׁ הַגַּג, כּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַסַּל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סְבִיבוֹת הַסַּל, זֶה הָיָה רִאשׁוֹן. טוֹעֵן בְּקוֹרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּאֲבָנִים, זֶה הָיָה שֵׁנִי חָזַר וְטָעַן, זֶה הָיָה שְׁלִישִׁי. הָרִאשׁוֹן לַמְּנוֹרָה וְהַשְּׁאָר לַמְּנָחוֹת. הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּרֹאשׁוֹן אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ. הַשֵּׁנִי שֶׁבְּרִאשׁוֹן וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבַּשֵּׁנִי, שָׁוִין. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבְּרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּשֵּׁנִי וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבַּשְּׁלִישִׁי, שָׁוִין. הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁי, אֵין לְמַטָּה הֵימֶנּוּ. אַף הַמְּנָחוֹת הָיָה בַּדִּין שֶׁיִּטָּעֲנוּ שָׁמָּן זַיִת זָךְ, וּמַה מְּנוֹרָה שֶׁאֵינָהּ לַאֲכִילָה טְעוּנָה שָׁמָּן זַיִת זָךְ, מְנָחוֹת שֶׁהֵן לַאֲכִילָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטָּעֲנוּ שָׁמָּן זַיִת זָךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר וְאֵין זָךְ כָּתִית לַמְּנָחוֹת. אִבָּעְיָא לְהוּ, מְגַרְגְּרוֹ תְּנַן אוֹ מְגַלְגְּלוֹ תְּנַן. תָּא שְׁמַע. שֶׁמָּן זַיִת מִזֵּיתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, זַיִת רִאשׁוֹן מְגַלְגְּלוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת, וְכוֹנְסוֹ לְבֵית הַבַּד, וְטוֹחֲנוֹ בָּרֵחַיִם, וְנוֹתְנוֹ בְּסַלִּין, שֶׁמָּן הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ זֶה הָיָה רִאשׁוֹן. טָעוּן בְּקוֹרָה, שֶׁמָּן הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ זֶה הָיָה שֵׁנִי. פּוֹרֵק, טוֹחֵן וְטוֹעֵן, זֶה הָיָה (רִאשׁוֹן) [שְׁלִישִׁי]. רִאשׁוֹן לַמְּנוֹרָה וְהַשְּׁאָר לַמְּנָחוֹת. וְכֵן זַיִת הַשֵּׁנִי. וְזַיִת הַשְּׁלִישִׁי טוֹעֲנוֹ בְּבֵית הַבַּד עַד שֶׁיִּלָּקֶה, וּמַעֲלֵהוּ בְּרֹאשׁ הַגַּג, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּמִין תְּמָרָה כְּדֵי שֶׁיְּזוּבוּ מֵימָיו, וְכוֹנְסוֹ לְבֵית הַבַּד, וְטוֹחֲנוֹ בָּרֵחַיִם, וְנוֹתְנוֹ בְּסַלִּין וְכוּ', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא הָיָה טוֹחֲנוֹ בָּרֵחַיִם אֶלָּא כּוֹתְשׁוֹ בְּמַכְתֶּשֶׁת, לֹא הָיָה נוֹתֵן בְּסַלִּין, אֶלָּא לְתוֹךְ סְבִיבוֹת הַסַּל. כּוֹתֵשׁ מַנִּי, רַבִּי יְהוּדָה. תּוֹךְ הַסַּל, אָתָאן לְרַבָּנָן. הַאי תַּנָּא סָבַר לָהּ כְּוָותֵיהּ בְּחָדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בְּחָדָא. תָּנוּ רַבָּנָן. זָךְ. אֵין זָךְ אֶלָּא נָקִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּתִית, אֵין כָּתִית אֶלָּא כָּתוּשׁ. יָכוֹל יְהֵא זֶה פָּסוּל לַמְּנָחוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כט, מ) "וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לַמָּאוֹר, מִפְּנֵי הַחִסָּכוֹן. מַאי חִסָּכוֹן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵלֶיךָ, וְלֹא לִי, לֹא לְאוֹרָה אֲנִי צָרִיךְ, שֶׁלְּחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, לֹא לַאֲכִילָה אֲנִי צָרִיךְ וְלֹא לְאוֹרָה אֲנִי צָרִיךְ, "וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי" וְגוֹ', (ויקרא כד, ג) "מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת", עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאִם תֹּאמַר לְאוֹרָה אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָלְכוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרִי, אֶלָּא עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּתָהּ. אָמַר רָבָא, זֶה נֵר מַעֲרָבִי שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ,

מְמֻנֶּה הָיָה מַדְלִיק וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם. הָרוֹאֶה שֶׁמָּן זַיִת בַּחֲלוֹם יְצַפֶּה לְמָאוֹר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר.

תָּנֵי רַמִי בַּר חַמָא, פְּתִילוֹת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת, אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד. הוּא תָּנֵי לָהּ וְהוּא אֱמַר לָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ וְלֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר.

(שמות כז כא) יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", יָכוֹל יְהֵא כֹּהֵן אֶחָד נִכְנָס בְּשֶׁבַע נֵרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר יַעֲרֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו, הָא כֵּיצַד, אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵינָן עוֹרְכִין אֶלָּא אֶחָד. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "יַאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיְּהֵא דּוֹלְקִים לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, אִי מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, יָכוֹל יְכַבֵּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "יַאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", הָא כֵּיצַד, "יַאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. "לִפְנֵי ה' תָּמִיד", שֶׁיְּהֵא נֵר מַעֲרָבִי תָּדִיר, שֶׁמִּמֶּנּוּ מַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה בֵּין הָעַרְבַּיִם.

מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר.

דָּבָר אַחֵר, מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. אֵין לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁרָה מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים שְׁלֹשָׁה וּמֶחֱצָה לַמְּנוֹרָה, חֲצִי לוֹג לְכָל נֵר וְנֵר, מֵאוֹרְתָא וְעַד צַפְרָא. אִפָּא דְּאָמְרֵי, מִלְמַעְלָה לְמַטָּה שִׁעוּר, אֵין עֲנִיּוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת, וְאִפָּא דְּאָמְרֵי, מִמַּטָּה לְמַעְלָה שִׁעוּר, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

רמז שעט

(שמות כח א) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים סה, ה) "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב", אַשְׁרֵי מִי שֶׁבְּחָרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קֵרְבוֹ, וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁקֵּרְבוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בְּחָרוֹ. אִי זֶהוּ שֶׁבְּחָרוֹ, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, ז) "אַתָּה ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם", אֲבָל הוּא לֹא קֵרְבוֹ, וְקֵרֵב אֶת עַצְמוֹ. יַעֲקֹב, בְּחָרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יַעֲקֹב) [וְיִשְׂרָאֵל] בָּחַרְתִּי בּוֹ", וְאוֹמֵר (תהלים קלה, ד) "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ", וְהוּא לֹא קֵרְבוֹ, וְקֵרֵב אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים". מֹשֶׁה, בְּחָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג) "מֹשֶׁה בְחִירוֹ", וְקֵרֵב אֶת עַצְמוֹ. דָּוִד, בְּחָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם עח, ע) "וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ", וְקֵרֵב אֶת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, "חָבֵר אָנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ". אַשְׁרֵיהֶן אֵלּוּ שֶׁבְּחָרָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קֵרְבָן. וְיֵשׁ שֶׁקֵּרְבָן וְלֹא בְּחָרָן. יִתְרוֹ, קֵרְבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא בְּחָרוֹ. רָחָב הַזּוֹנָה, קֵרְבָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא בְּחָרָהּ. אַשְׁרֵי אַהֲרֹן בְּכַפְלַיִם, שֶׁבְּחָרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְקֵרְבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כח) "וּבָחֹר אֹתוֹ

מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן", וּכְתִיב וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ, לְכָךְ דָּוִד מְשַׁבְּחָן (תהלים סה, ה) "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ". לְכַהֲנוֹ לִי. בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר לִי, הֲרֵי זֶה לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים (בְּרֶמֶז שס"ד).

(שמות כח ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ וְגוֹ'. תְּנוּ רַבָּנָן. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עַנְוְתָן כְּהִלֵּל וְכוּ'. עוֹד מַעֲשֶׂה בְּגוֹי אֶחָד שֶׁהָיָה עוֹבֵר אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשָׁמַע סוֹפֵר שְׁמְקָרֵא וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ וְגוֹ'. בָּא אֵצֶל הַסּוֹפֵר. אָמַר לֵיהּ, פָּרְשֵׁהוּ לִי. פֵּרֵשׁ לוֹ. אָמַר לֵיהּ, הַלָּלוּ לְמִי. אָמַר לֵיהּ, לְכֹהֵן גָּדוֹל. אָמַר אוֹתוֹ גּוֹי בְּעַצְמוֹ, אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר עַל מְנַת שֶׁתְּשִׂימֵנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. בָּא אֵצֶל שַׁמַּאי. דְּחָפוֹ בְּאַמַּת הַבִּנְיָן שֶׁבְּיָדוֹ. בָּא לְפְנֵי הִלֵּל, אָמַר, גַּיְּרֵנִי עַל מְנַת שֶׁתְּשִׂימֵנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. גִּיְּרָהוּ. אָמַר לֵיהּ, כְּלוּם מַעֲמִידִין לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ טַכְסִיסֵי מַלְכוּת, לֵךְ לְמֹד טַכְסִיסֵי מַלְכוּת. הָלַךְ וְקָרָא, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" אָמַר, מִקְרָא זֶה עַל מִי נֶאֱמַר. אָמְרוּ לוֹ, אֲפִלּוּ עַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אוֹתוֹ גֵּר קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ. אָמַר, וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לַמָּקוֹם, מִתּוֹךְ שֶׁאָהֲבָן קְרָאָן "בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", כְּתִיב בְּהוּ "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", גֵּר הַקָּל הַבָּא בְּמַקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה וְכוּ'.

(שמות כח ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב. תְּנוּ רַבָּנָן. קֻפָּה שֶׁל צָדָקָה נִגְבֵּית בִּשְׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה. נִגְבֵּית בִּשְׁנַיִם, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁהוּא כְּדֵינֵי מָמוֹנוֹת. אֵין עוֹשִׂין שְׂרָרָה פָּחוּת מִשְּׁנַיִם, דַּאֲמַר קְרָא וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב. שְׂרָרוּת הוּא דְּלָא לֵיעֲבִיד, הָא הֵימוּנֵי מְהֵימַן, מְסַיְּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דַּאֲמַר, מַעֲשֶׂה וּמִנָּה רַבִּי שְׁנֵי אַחִים עַל הַקֻּפָּה. מַאי שְׂרָרוּתָא, לְפִי שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין עַל הַקֻּפָּה אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. אֵינִי, וְהָכְתִיב "וּפָקַדְתִּי עַל כָּל לֹחֲצָיו", אֵלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאָמִיד הָא דְּלָא אָמִיד, כִּי הָא דְּרָבָא אַכְפְּיֵיהּ לְרַב נָתָן בַּר אַמֵּי וְשָׁקַל מִנֵּיהּ אַרְבַּע מֵאָה זוּזֵי לְצָדָקָה.

(שמות כח י-יא) תַּנְיָא. אֲבָנִים הַלָּלוּ אֵין כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶן בְּדִיו, [מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר פִּתּוּחֵי חוֹתָם], וְאֵין מְסַרְטִין עֲלֵיהֶן בְּאִיזְמֵל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כ) בְּמִלּוֹאתָם, אֶלָּא כּוֹתֵב עֲלֵיהֶם בְּדִיוֹ וּמַרְאֶה לָהֶם שְׁמִיר מִבַּחוּץ, וְהֵן נִבְקָעוֹת מֵאֲלֵיהֶן, כִּתְאֲנָה שֶׁנִּבְקַעַת לִימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם, וּכְבִקְעָה זוֹ, שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם. תְּנוּ רַבָּנָן. שְׁמִיר זֶה בְּרִיָּתוֹ כִּשְׁעוֹרָה, וּמִשְּׁבָעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמֹד לְפָנָיו. בַּמֶּה מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, בִּסְפוֹגִין שֶׁל צֶמֶר וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּאוֹטְנֵי שֶׁל אֶבֶר מְלֵאָה סְבִין וּשְׂעוֹרִין.

שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת. שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן וַאֲחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶן, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר שִׁשָּׁה מִשְׁמֹתָם וְגוֹ' . [וְאֶת שְׁמוֹת] הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם

שֵׁנִית. כְּתוֹלְדֹתָם וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מֻקְדָּם, וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן אַחַת וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן אַחַת. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַשׁ שֵׁנִי, בְּנֵי לֵאָה כְּסִדְרָן, בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי הַשִּׁפְחוֹת בָּאֶמְצַע, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כְּתוֹלְדֹתָם, כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא לָהֶם מֹשֶׁה, רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי. הַנֵּי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נַכִּי חָדָא הַוְיִין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא, ו) "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, כְּתוֹלְדֹתָם, בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בִּנְיָמִן חָסֵר, וְהָכָא בִּנְיָמִין שָׁלֵם, (בראשית מה, יד) "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִּנְיָמִין".

רמז שפ

(שמות כח יג-לה) וְעָשִׂית מִשְׁבְּצֹת זָהָב. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "כָּל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה". שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ לְקִמְחִית וְכֻלָּן שִׁמְּשׁוּ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. שָׁלְחוּ לָהּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ לָהּ, מַה מַּעֲשַׂיִךְ. אָמְרָה לָהֶם, יָבוֹא עָלַי כָּךְ וְכָךְ אִם רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי שַׂעֲרוֹת רֹאשִׁי מִימָי. אָמְרוּן, כָּל קִמְחַיָּא קָמַח וְקִמְחָא דְּקִמְחִית סֹלֶת, וְקָרוּן עָלָהּ (תהלים מה, יד) "כָּל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה". מַה שְׁכָרָהּ, (שם) "מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ", אֵלּוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב.

תָּנוּ רַבָּנָן. דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן שֵׁשׁ חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה, מָשְׁזָר, שְׁמֹנָה, מְעִיל שְׁנַיִם עָשָׂר, פָּרֹכֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, חֹשֶׁן וְאֵפוֹד עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה. שֵׁשׁ, חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה מִנְלָן. אָמַר אַבַּיֵי, חֲמִשָּׁה קְרָאֵי כְּתִיבִי, (שמות לט, כז כח) "וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ וְגוֹ', וְאֶת פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ, וְאֶת מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר". כַּמָּה קְרָאֵי הֲווּ, חָמֵשׁ, חַד לְגוּפֵיהּ, דְּכִיתְנָא נַיְהֲוֵי, וְחַד, שֶׁיְּהֵא חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה, וְחַד שֶׁיְּהוּ שְׁזוּרִין, וְחַד לִשְׁאָר בְּגָדִים שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן שֵׁשׁ, וְחַד לְעַכֵּב. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי שֵׁשׁ לִישָׁנָא דְּכִיתְנָא הוּא. אָמַר קְרָא "בַּד", דָּבָר הָעוֹלֶה מִן הַקַּרְקַע בַּד בְּבַד. וְאֵימָא עַמְרָא. עַמְרָא מְפַצֵּל. כִּיתְנָא נַמִּי מְפַצֵּל. כִּיתְנָא אַגַּב לְקוּתָא מְפַצֵּל. רַבִּינָא אָמַר, מֵהָכָא, (יחזקאל מד, יח) "פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל רֹאשָׁם" וְכוּ', גְּמָרָא גְּמִירֵי וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָא אַקְרָא. מָשְׁזָר, שְׁמֹנָה, מִנְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר", וְיָלִיף "מָשְׁזָר" "מָשְׁזָר" מִפָּרֹכֶת, מַה לְּהַלָּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אַף כָּאן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, דְּהַוָה כָּל חַד וְחַד תְּמָנֵי. וְנִילַף מֵחֹשֶׁן וְאֵפוֹד, מַה לְּהַלָּן עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה אַף כָּאן עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה. דְּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ זָהָב מִדָּבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ זָהָב, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ מִדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "זָהָב". אַדְרַבָּה דָּנִין בֶּגֶד מִבֶּגֶד,

לְאָפּוּקֵי פָּרֹכֶת דְּאוֹהֶל הוּא. אֶלָּא מֵאַבְנֵט, דְּנִין בֶּגֶד שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ זָהָב מִבֶּגֶד שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ זָהָב. רַב מָרִי אָמַר, תַּעֲשֶׂנּוּ, לַזֶּה וְלֹא לְאַחֵר. רַב אַשִׁי אָמַר, וְעָשִׂיתָ, שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁווֹת, הֵיכִי נַעֲבִיד, תְּלָתָא עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, הֲווּ תְּלָתִין, נַעֲבִיד תְּרֵי דְּתִשְׁעָה וְחָד דַּעֲשָׂרָה, וְעָשִׂיתָ אֱמַר רַחֲמָנָא, שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁווֹת. מְעִיל שְׁנֵים עָשָׂר, מִנָּלָן. דִּכְתִיב (פסוק לא) וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת, וְיָלִיף "תְּכֵלֶת" "תְּכֵלֶת" מִפָּרֹכֶת, מַה לְּהַלָּן שִׁשָּׁה אַף כָּאן שִׁשָּׁה (דַּהֲווּ לְהוּ כָּל חַד וְחַד תְּרֵיסָר). וְנֵילַף מִשּׁוּלְיוֹ, מַה לְּהַלָּן שְׁמוֹנָה אַף כָּאן שְׁמוֹנָה. דְּנִין כְּלִי מִכְּלִי, וְאֵין דְּנִין כְּלִי מִתַּכְשִׁיט כְּלִי. אַדְרַבָּא דְּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ, וְאֵין דְּנִין גּוּפוֹ מֵעִלְמָא. הַיְינוּ דְּאָמְרִי, חַד לִשְׁאָר בְּגָדִים שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן שֵׁשׁ. פָּרֹכֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה [אַרְבָּעָה] דְּשִׁתָּא שִׁתָּא, לֹא דִּינָא וְלֹא דַּיְינָא. חֹשֶׁן וְאֵפוֹד עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה, מִנָּלָן. דִּכְתִיב וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט וְגוֹ' כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ, אַרְבָּעָה דְּשִׁתָּא שִׁתָּא, הָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְזָהָב אַרְבָּעָה, הָא עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה. וְאֵימָא זָהָב נַמִּי שִׁשָּׁה. אֲמַר קְרָא, (שמות לט, ג) "וְקִצַּץ פְּתִילִם. פְּתִיל, פְּתִילִם, אַרְבַּע. רַב אַשִׁי אַמַר, אֱמַר קְרָא, וְעָשִׂיתָ, שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁווֹת. הִלְכָךְ לָא אֶפְשָׁר. אָמַר רַב אֶלְעָזָר, הַמְזִיחַ אֶת הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד וְהַמֵּסִיר בַּדֵּי אָרוֹן, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן, (שמות כה, טו) "וְלֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ". וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, חַדְקִינְהוּ וְעַבְדִּינְהוּ (שָׁפָה) [שַׁפִּיר] כִּי הֵיכִי דְּלָא יִזַּח וְלֹא יָסֻרוּ. מִי כְּתִיב שֶׁלֹּא יִזַּח וְשֶׁלֹּא יָסֻרוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הַמְקָרֵעַ בְּגִדֵי כְּהֻנָּה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לד) לֹא יִקָּרֵעַ. וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, עֲבִיד שָׁפָה כִּי הֵיכִי דְּלָא יִקָּרֵעַ. מִי כְּתִיב שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ. אֵינִי וְהָא אָמַר רַבִּי עָנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְּהֻנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, לוֹמַר לְךָ, מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין אַף בִּגְדֵי כְּהֻנָּה מְכַפְּרִין, כְּתֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם", מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה, מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ, דַּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, יָבוֹא דָּבָר שֶׁבִּגְבֹהַּ וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה גֹּבַהּ, אַבְנֵט מְכַפֵּר עַל הִרְהוּר הַלֵּב, מֵהֵיכָא דְּאִיתֵיהּ (דִּכְתִיב עַל לֵב אַהֲרֹן), חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדַּיָּנִין, דִּכְתִיב חֹשֶׁן מִשְׁפָּט, אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבֹדַת אֱלִילִים, דִּכְתִיב (אָוֶן) (הושע ג, ד) ["וְאֵין] אֵפוֹד וּתְרָפִים", מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, יָבוֹא דָּבָר שֶׁבַּקּוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה קוֹל, צִיץ מְכַפֵּר עַל עַזּי פָּנִים, כְּתִיב הָכָא וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן, וּכְתִיב הָתָם (ירמיה ג, ג) "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ". לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּלָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו הָא דַּאֲהַנוּ מַעֲשָׂיו, אִי אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו נָגְעִים בָּאִין עָלָיו, לֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו מְעִיל מְכַפֵּר. וְהָאָמַר רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [סִימוֹן], אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶן כַּפָּרָה בַּקָּרְבָּנוֹת וּמָצִינוּ לָהֶן כַּפָּרָה בְּדָבָר אַחֵר, שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע, שְׁפִיכוּת דָּמִים בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה וְלָשׁוֹן הָרַע בַּקְּטֹרֶת.

רמז שפא

וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא לָמָּדְנוּ לַקְּטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז, יב) "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת" וְגוֹ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים וְקַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרַע אַלְשׁוֹן הָרַע. שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא, הָא דְּיָדְיֵעַ מָאן קְטָלֵיהּ הָא דְּלָא יָדְיֵעַ מָאן קְטָלֵיהּ. דְּיָדְיֵעַ מָאן קְטָלֵיהּ בַּר קְטָלָא הוּא. בְּמֵזִיד וְלֹא אַתְרֵי בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרַע אַלְשׁוֹן הָרַע לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּצִנְעָא הָא בְּפַרְהֶסְיָא.

חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לִבּוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי, בִּשְׂכַר (שמות ד, יד) "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ" זָכָה בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לִבּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְעִיל שֶׁנִּטְמָא מַכְנִיסוֹ בְּפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ (ומַכְנִיסוֹ) [וּמְכַבְּסוֹ], מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִקָּרַע. מֵתִיב רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הֶעָבִין וְהָרַכִּין אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. אַגַּב עָבְיֵין חֲשִׁיבִי. וְהָא בָּעֵי שִׁבְעָה סַמְמָנִין, דַּאֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבּוּהָ, דָּם חַטָּאת וּמַרְאוֹת נְגָעִים צְרִיכִין שִׁבְעָה סַמְמָנִין, וְתַנְיָא אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מִי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ. וְכִי תֵּימָא דְּמַבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי שִׁבְעָה סַמְמָנִין, דְּמַעֲבַר לְהוּ לְכֻלְּהוֹ בְּחַד, וְהַתְנַן, הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא כְּסִדְרָן אוֹ שֶׁהֶעֱבִירָן שִׁבְעָתָן כְּאֶחָד, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכִי תֵּימָא דְּמַבְלַע לְהוּ בַּהֲדֵי חַד מִסַּמְמָנִין, וְהָא צָרִיךְ לְכַסְכֵּס שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד. דְּמַבְלַע לְהוּ בְּרֹק תְּפֵל, דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רֹק צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

תָּנוּ רַבָּנָן. בִּגְדֵי כְהֻנָּה אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה מַחַט אֶלָּא מַעֲשֶׂה אוֹרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לב) מַעֲשֶׂה אֹרֵג. נִתְגַּעֲלוּ, אֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן לֹא בְּנֶתֶר וְלֹא בְּאֹהֶל. הָא בְּמַיִם מְכַבְּסִין. אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, הֻגְעֲלוּ בְּמַיִם מְכַבְּסִין, אוֹתָן בְּנֶתֶר וְאֹהֶל, הֻגְעֲלוּ בְּנֶתֶר וְאֹהֶל, אַף בְּמַיִם אֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן כָּל עִקָּר, שֶׁאֵין עֲנִיוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת.

תָּנוּ רַבָּנָן. מְעִיל כֻּלּוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר כְּלִיל תְּכֵלֶת, (הָא) [שׁוּלָיו] כֵּיצַד, מֵבִיא תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי שְׁזוּרִין, וְעוֹשִׂין אוֹתָן כְּמִין רִמּוֹנִים שֶׁלֹּא פָּתְחוּ פִּיהֶן וּכְמִין קְתָאוֹת שֶׁל קֶבָעוֹת שֶׁבְּרֹאשֵׁי תִּינוֹקוֹת, וְתוֹלֶה בּוֹ, וּמֵבִיא שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים זַגִּין וּבָהֶן שִׁבְעִים וְשִׁשָּׁה עִנְבָּלִין וְתוֹלֶה בּוֹ, שִׁלּוֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מִצַּד זֶה וְשִׁלּוֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מִצַּד זֶה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה, שִׁלּוֹשִׁים וְשִׁשָּׁה הָיוּ, שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִצַּד זֶה וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר מִצַּד זֶה. אָמַר רַבִּי עָנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן, כַּמַּחְלֹקֶת כָּאן כָּךְ מַחְלֹקֶת בְּמַרְאוֹת נְגָעִים, דִּתְנַן מַרְאוֹת נְגָעִים, רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס אוֹמֵר, שִׁלּוֹשִׁים וְשִׁשָּׁה הָיוּ, עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל, אוֹמֵר שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם הָיוּ.

רמז שפב

(פסוק לה) וְנִשְׁמַע קֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן, כַּד הֲוָה סָלִיק לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, הֲיָה מְנַעְנֵעַ, עַל שֵׁם וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָזְלִי לְלִמּד תּוֹרָה אֲצֶל רַבִּי (עֲקִבְיָא) [וַעֲקִיבָא] בִּבְנֵי בְרַק. שָׁהוּ שָׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שָׁלַח וְיָדַע מַה גּוֹ בֵּיתֵיהּ. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי לָא הֲוָה יָדַע מַה גּוֹ בֵּיתֵיהּ. שְׁלְחָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתִךְ בָּגְרָה בּוֹא וְהַשְּׁאֵהּ כּוּ'. אַף עַל פִּי כֵן צָפָה רַבִּי עֲקִיבָא בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר לָהֶן, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת בּוֹגֶרֶת יֵלֵךְ וְיַשִּׁיאֶנָּה. קָם, נָסַב רְשׁוּתָא וְאָזַל. בָּעָא לָהּ בְּגוֹ בֵּיתָא, וְאַשְׁכַּח דְּפַנְיֵית לְזָוִית אוֹחֲרִי. מָה עָבַד, אָזַל, יָתִיב לֵיהּ עַל מַלְיֵיתְהֶן דְּנַשְׁיָא וְשָׁמַע קָלָא דִּבְרַיְיתָא אָמְרִין, בְּרַת חֲכִינַאי מַלִּי קוּלְתֵיךְ וְסוּק לִיךְ. הֲיָה מְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִכְנַס אַחֲרֶיהָ פִּתְאוֹם, לֹא הִסְפִּיקָה אִשְׁתּוֹ לִרְאוֹתוֹ עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתָהּ. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָנְיָה זוֹ זוֹ שְׁכָרָהּ לְאַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. חָזְרָה נִשְׁמָתָהּ לְגוּפָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאָן, וַאֲנִי אֵינִי אוֹהֲבָן. הָאוֹחֵז בַּאֲמָתוֹ וּמַשְׁתִּין, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עֵרֹם, וְהָאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין אִשְׁתּוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, וְהַנִּכְנָס פִּתְאוֹם לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. (שמות כח לו) פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַה'. צִיץ דּוֹמֶה כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב, וְרוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת, מֵקֶף מֵאָזֶן לְאָזֶן, וְכָתוּב עָלָיו שְׁתֵּי שִׁיטִין יו"ד ה"א מִלְמַעְלָה וְקֹדֶשׁ מִלְמַטָּה, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, רְאִיתִיו בְּרוֹמִי וְכָתוּב עָלָיו קוֹדֶשׁ לַה' בְּשִׁיטָה אַחַת. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אֲמַר, מְנַיִן לְתַכְשִׁיט כָּל שֶׁהוּא שֶׁהוּא טָמֵא, מִצִּיץ, אָרִיג כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, (ויקרא יא, לב) מ"אוֹ בֶּגֶד", אָרִיג וְתַכְשִׁיט כָּל שֶׁהוּא, מ"כֹּל כְּלִי", וְאַף עַל גַּב דִּבְמִדְיָן כְּתִיב, גָּמַר "כְּלִי" "כְּלִי" מֵהָתָם, מוֹסִיף שַׂק עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָרִיג, טָמֵא. לְמַאי חָזוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁכֵּן עָנִי קוֹלֵעַ שְׁלֹשׁ נִימִין וְתוֹלֶה בְּצַוָּאר בִּתּוֹ. תַּנְיָא. כִּפָּה שֶׁל צֶמֶר הָיְתָה מֻנַּחַת בְּרֹאשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל וְעָלֶיהָ צִיץ נָתוּן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת.

(שמות כח לח) וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים וְגוֹ'. וְכִי אֵיזֶה עָוֹן הוּא נוֹשֵׂא, אִם עָוֹן פִּגּוּל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט, ז) "לֹא יֵרָצֶה", אִם עָוֹן נוֹתָר, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם ז, יח) "לֹא יֵחָשֵׁב", הָא אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא עָוֹן טֻמְאָה שֶׁהַתּוֹרָה מְכַלָּלָהּ בְּצִבּוּר. מַאי טֻמְאָה, אִילֵימָא שֶׁרֶץ, הֵיכָא אִישְׁתְּרַאי, אֶלָּא לָאו, טֻמְאַת מֵת, וְלָאו כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאָה בְּעָלִים בְּמֵת, אַלְמָא נִטְמְאוּ בְּעָלִים בְּמֵת מְשַׁלְּחִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, וּבְמַאי, אִי בְּנָזִיר, (במדבר ו, ט) "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו" כְּתִיב, אֶלָּא לָאו לְעוֹשֶׂה פֶּסַח, וְלָאו כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ בְּעָלִים בְּמֵת. לְעוֹלָם טֻמְאַת שֶׁרֶץ, וְשֵׁם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְאִיכָּא דְּדַיְיקֵי וּמַיְיתֵי הָכִי, עָוֹן הַקֳּדָשִׁים אֵין, עָוֹן מַקְדִּישִׁים לָא, מַאי טֻמְאָה, אִילֵימָא טֻמְאַת שֶׁרֶץ מִי אִישְׁתְּרַאי בְּצִבּוּר, אֶלָּא לָאו טֻמְאַת מֵת, וְעָוֹן קָדְשִׁים אֵין,

עָוֹן מַקְדִּישִׁים לָא. לְעוֹלָם טֻמְאַת שֶׁרֶץ, וְשֵׁם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא עָוֹן יוֹצֵא, שֶׁהֶחַתַּר מִכְּלָלוֹ בַּבָּמָה. אֲמַר אַבַּיֵי, אֲמַר קְרָא לָרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה', עָוֹן דִּלְפְנֵי ה' אֵין, דְּיוֹצֵא לָא. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אִילְפָא, אֵימָא עָוֹן שְׁמֹאל שֶׁהֶחַתַּר מִכְּלָלוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֲמַר קְרָא, עָוֹן, עָוֹן שֶׁהָיָה בּוֹ וּדְחִיתְיו, לַאֲפוּקֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֶכְשֵׁרוּ בִּשְׁמֹאל הוּא. רַב אַשֵׁי אָמַר, אֲמַר קְרָא, עָוֹן הַקְּדָשִׁים וְלֹא עָוֹן הַמַּקְדִּישִׁים. אֲמַר לֵיהּ רַב סַמָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי לְרַב אַשֵׁי, וְאֵימָא עָוֹן בַּעֲלֵי מוּם שֶׁהֶחַתַּר מִכְּלָלוֹ בָּעוֹפוֹת. אָמַר לֵיהּ, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא, "לֹא יֵרָצֶה" (שם, כ) וְ"לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם". תָּנוּ רַבָּנָן. דָּם שֶׁנִּטְמָא וְזָרְקוֹ בְּשׁוֹגֵג, הוּרְצָה, בְּמֵזִיד, לֹא הוּרְצָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּיָחִיד, אֲבָל בְּצִבּוּר בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד הוּרְצָה, וּבְכוּתִי בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, לֹא הוּרְצָה. וְרָמִינְהוּ, עַל מָה הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַדָּם וְעַל הַבָּשָׂר וְעַל הַחֵלֶב, שֶׁנִּטְמָא בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בָּרָצוֹן בֵּין בְּיָחִיד בֵּין בְּצִבּוּר. אֲמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנָן הָא רַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא אֵין תּוֹרְמִין מִן הַטְּמֵא עַל הַטָּהוֹר, וְאִם תָּרַם בְּשׁוֹגֵג תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, בְּמֵזִיד, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְהַתַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת. אִיפּוּךְ. רַבִּינָא אָמַר, טֻמְאָתוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד הוּרְצָה, זְרִיקָתוֹ בְּשׁוֹגֵג הוּרְצָה בְּמֵזִיד לֹא הוּרְצָה. וְרַב שֵׁילָא אָמַר, זְרִיקָתוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד הוּרְצָה, טֻמְאָתוֹ, בְּשׁוֹגֵג הוּרְצָה בְּמֵזִיד לֹא הוּרְצָה. וּלְרַב שֵׁילָא, הָא קָתָנֵי, שֶׁנִּטְמְאוּ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד. הָכִי קָאָמַר, נִטְמָא בְּשׁוֹגֵג, זוֹרְקוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד. לְרָצוֹן לָהֶם כְּתִיב. "וְכֹל הַטָּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם". מִנָּא יָדְעֵי. הֶעֱבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ, כָּל שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְהִבָּעֵל, אֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לְבָעֵל. סימנן לַעֲבִיר' הְרוֹקָן. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, (שופטים כא, יב) "וַיִּמְצְאוּ מִיּשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ [לְ]מִשְׁכַּב זָכָר". מִנָּא יָדְעוּ, הוֹשִׁיבו[וּ]ן עַל פִּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף בְּתוּלָה אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְנַעֲבִרִינְהוּ לִפְנֵי צִיץ. אָמַר קְרָא, לְרָצוֹן, וְלֹא לְפָרְעָנוּת. אִי הָכִי בְּמִדָּיָן נַמִּי. אָמַר רַב אַשֵׁי, כְּתִיב (לָהֶם לְרָצוֹן) [לְרָצוֹן לָהֶם] וְלֹא לְפָרְעָנוּת, לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֲפִלּוּ לְפָרְעָנוּת. צִיץ לֹא הָיָה כְּתָבוֹ שׁוֹקַעַ אֶלָּא בּוֹלֵט, כְּדִינָר זָהָב, דְּבוֹלֵט, וְלֹא כְּדִינָר, דְּאִלּוּ הָתָם מְגַוְּאי וְאִלּוּ הָכָא מֵאֲבָרַאי.

רמז שפג

וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל יוֹצֵא אָדָם בְּתְפִלִּין עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. מַאי טַעְמָא. כֵּיוָן דַּאֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלִּין כָּל שָׁעָה, קַל וָחֹמֶר

מִצִּיץ, וּמַה צִּיץ שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא הַזְכָּרָה אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, תְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַזְכָּרוֹת הַרְבֵּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הִלְכָךְ מִדְּכָר דְּכִיר לְהוּ. תַּנְיָא. צִיץ בֵּין שֶׁיֶּשְׁנוֹ עַל מִצְחוֹ בֵּין שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ, מְרַצֶּה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוֹדֶנּוּ עַל מִצְחוֹ מְרַצֶּה, אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן, כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ וּמְרַצֶּה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, הָנַח לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁטָּמְאָה הֶתְּרָה בְּצִבּוּר. מִכְּלָל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר טָמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִבּוּר. אָמַר אַבַּיֵי, בְּנִשְׁבָּר הַצִּיץ כֻּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּלָא מְרַצֶּה, כִּי פְּלִיגִי דְּתָלָא בְּסִיכָּתָא, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר עַל מֻצַּח(ו) וְנָשָׂא, רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם. מַאי תָּמִיד, אִילֵימָא תָּמִיד עַל מִצְחוֹ, מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ מִי לֹא בָּעֵי מֵינַם, מִי לֹא בָּעֵי לְמֵיעַל לְבֵית הַכִּסֵּא, אֶלָּא תָּמִיד מְרַצֶּה הוּא. וּלְרַבִּי יְהוּדָה נַמִי הָא כְּתִיב תָּמִיד. הַהוּא שֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, דַּאֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלִּין וְכוּ'. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר תָּמִיד מְרַצֶּה, וְהָא כְּתִיב עַל מֻצַּח(ו) וְנָשָׂא. הַהוּא לְקִבֵּעַ לוֹ מָקוֹם הוּא דַּאֲתָא. וְרַבִּי יְהוּדָה, לְקִבֵּעַ לוֹ מָקוֹם מִנָּא לֵיהּ. מֵעַל מִצְחוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִי תֵּיפּוֹק לֵיהּ מֵעַל מִצְחוֹ. אֵין הָכִי נַמִי. אֶלָּא עַל מֻצַּח(ו) וְנָשָׂא מַאי עֲבִיד לֵיהּ. אָמַר לָךְ, רָאוּי לְמֻצַּח מְרַצֶּה, לַאֲפוּקֵי נִשְׁבַּר הַצִּיץ דְּלָא מְרַצֶּה. וְרַבִּי יְהוּדָה, נִשְׁבַּר הַצִּיץ מִנָּא לֵיהּ. נַפְקָא לֵיהּ מֵמֻּצַּח, מִצְחוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֻצַּח מִצְחוֹ לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ.

רמז שפד

(שמות כח מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד. תַּנְיָא. מִכְנְסֵי כֹהֲנִים לְמָה הֵם דּוֹמִים, כְּמִין פִּלְמַנְיָא שֶׁל פָּרְשִׁים, לְמַעְלָה, עַד מָתְנַיִם, לְמַטָּה, עַד יֶרֶכַיִם, וְיֵשׁ לָהֶם שְׂנָצִים, אֵין לָהֶם לֹא בֵּית הַנֶּקֶב וְלֹא בֵּית הָעֶרְוָה. (שמות כט א-ט) וְהָיוּ עַל אַהֲרֹן וְעַל בָּנָיו. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן מְחֻסַּר בְּגָדִים, פְּסוּלִים. מִנַּיִן. דִּכְתִיב (שמות כט, ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו, בְּזָמַן שֶׁבְּגָדֶיהֶם עֲלֵיהֶם כְּהֲנָתָן עֲלֵיהֶן. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא, מֵהָתָם נַפְקָא, דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לִשְׁתוּיֵי יַיִן שֶׁאִם עָבַד חִלֵּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל", מְחֻסַּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה" "חֻקָּה" לִגְזֵרָה שָׁוָה. אִי מֵהָתָם הָווּ אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי עֲבֹדָה דְּזָר חַיָּב עֲלֵיהֶ מִיתָה אֲבָל עֲבֹדָה שֶׁאֵין זָר חַיָּב עֲלֵיהֶ מִיתָה אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאַכְּתִי מֵהָכָא נַפְקָא, מֵהָתָם נַפְקָא, (ויקרא א, ז) "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן" וְגוֹ', כֹּהֵן בְּכׇהוּנּוֹ, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלְּבֵשׁ בִּגְדֵי כֹהֵן הֶדְיוֹט וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, אִי מֵהָתָם הָווּ אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי עֲבוֹדָה דְּמַעְכְּבָה כַּפָּרָה אֲבָל עֲבֹדָה דְּלָא מְעַכְּבָה כַּפָּרָה לָא. וְאַכְּתִי, מֵהָתָם נַפְקָא, "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים", כֹּהֲנִים בְּכׇהוּנָּן, כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁלְּבֵשׁ בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אִי מֵהָתָם הָווּ אֲמִינָא, חִסּוּר, אֲבָל

יִתּוּר לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנוּ רַבָּנָן. הָיוּ בְּגָדָיו מְסֻלָּקִים מְרֻשָּׁלִים וּמְשֻׁחָקִים וְעָבַד, עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. לָבַשׁ שְׁתֵּי כֻתָּנוֹת, שְׁנֵי מִכְנָסַיִם, שְׁנֵי אַבְנֵטִים, חִסֵּר אַחַת אוֹ יִתֵּר אַחַת, אוֹ שֶׁהָיְתָה רִטְיָה עַל בְּשָׂרוֹ תַּחַת בִּגְדוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ מְטֻשְׁטָשִׁים מְרֻקָּעִים, וְעָבַד, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְרֻשָּׁלִים כְּשֵׁרִים, מְסֻלָּקִים פְּסוּלִים. וְהָתַנְיָא מְסֻלָּקִים כְּשֵׁרִים. אָמַר רַמִּי בַּר חָמָא, לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁסִּלְקָן עַל יְדֵי אַבְנֵט כָּאן דְּלֵיתְנְהוּ מֵעִיקָּרָא. רַב אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה פְּסוּלִין. בָּעֵי רָבָא, נִכְנְסָה לוֹ רוּחַ בְּבִגְדוֹ מַהוּ, (ויקרא ו, ג) "עַל בְּשָׂרוֹ" בָּעִינַן וְהָא לֵיכָּא, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא מַפְסִיק וְלָא מִידִּי, שַׁפִּיר דָּמִי. לִישָׁנָא אַחְרִינָא. כִּנָּה מַהוּ שֶׁתְּחֹץ, מֵתָה לָא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדַּאי חַיְיצָא, חַיָּה מַאי, מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דְּאָזְלָא וְאָתְיָא, רְבִיתָא הִיא וְלָא חַיְיצָא, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּקָפִיד עֲלָהּ חַיְיצָא. עָפָר מַהוּ שֶׁיְּחֹץ. עָפָר וַדַּאי חַיְיץ. אֶלָּא אֲבַק עָפָר מַהוּ, בֵּית הַשָּׁחִי מַהוּ שֶׁיְּחֹץ, (שם) "עַל בְּשָׂרוֹ" בָּעִינַן וְהָא לֵיכָּא, אוֹ דִלְמָא, דֶּרֶךְ לְבִישָׁה בְּכָךְ. הִכְנִיס יָדוֹ (לַחוּץ) [לְתוֹךְ חֵיקוֹ] מַהוּ, גּוּפוֹ חַיְיץ אוֹ לָא חַיְיץ. נִימָא וַדַּאי חַיְיץ. מְדַלְּדֶלֶת, מַהוּ. בָּעֵי מַר רַב רַבִּי אַשִׁי, יָצָא שְׂעָרוֹ בִּבְגָדוֹ מַהוּ. שֵׂעָר כְּגוּפוֹ דָּמִי אוֹ לָא. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, תְּפִלִּין מַהוּ שֶׁיְּחֹצוּ, אֲלִיבָּא דְּמָאן דַּאֲמַר לַיְלָה לָאו זְמַן תְּפִלִּין לָא תִּבָּעֵי לָךְ, דְּאִי לַיְלָה חַיְיצֵי בְּיוֹם נַמִּי חַיְיצֵי, כִּי תִּיבָּעֵי' לָךְ אֲלִבָּא דְּמָאן דַּאֲמַר לַיְלָה זְמַן תְּפִלִּין, מַאי, מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ חַיְיץ אוֹ לָא חַיְיץ. אִיגַּלַּגֵּל מִלְּתָא וּמָטָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי אֲמַר לֵיהּ, תַּלְמוּד עָרוּךְ הוּא, תְּפִלִּין דְּיָד חוֹצֵצֶת. מַאי שְׁנָא דְּיָד, דִּכְתִיב "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ" שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין בָּשָׂר, דְּרֹאשׁ נַמִּי הָכְתִיב (פסוק ו) וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. תַּנָּא, שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לְמִצְנֶפֶת שֶׁשָּׁם מֵנִיחַ תְּפִלִּין. כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן. מַאי דַּהֲוָה הֲוָה. אֶלָּא כֵּיצַד מַלְבִּישָׁן לְעָתִיד לָבֹא. לְעָתִיד לָבֹא נַמִּי, כְּשֶׁיָּבֹא אַהֲרֹן וּבָנָיו וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עִמָּהֶן יֹאמְרוּ. אֶלָּא כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן, לְמִיסְבַּר קְרָאֵי. בְּנֵי רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר, אַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ בָּנָיו, וְחַד אָמַר, אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּבַת אַחַת. אָמַר אַבַּיֵי, בְּכֻתֹּנֶת וּמִצְנֶפֶת דִּכְלֵי עַלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ בָּנָיו, בֵּין בְּצַוָּאָה בֵּין בַּעֲשִׂיָּה אַהֲרֹן קוֹדֵם, כִּי פְּלִיגִי בְּאַבְנֵט, מָאן דַּאֲמַר אַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ בָּנָיו, דִּכְתִיב "וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט", וְהֶדֵר כְּתִיב (שם, יג) "וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט", וּמָאן דַּאֲמַר אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּבַת אַחַת, דִּכְתִיב (פסוק ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו. וּלְמָאן דַּאֲמַר אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּבַת אַחַת, הָא כְּתִיב "וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט", [וְהֶדֵר כְּתִיב] "וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט". אָמַר לְךָ, הַהוּא אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לָא זָהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט. וּלְמָאן דַּאֲמַר אַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ בָּנָיו, הָכְתִיב וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו. אָמַר לְךָ, הַהוּא אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל זָהוּ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, "וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט" וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינַּהּ אַהֲרֹן וְאַחַר כָּךְ בָּנָיו. וּבְבַת אַחַת מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. לָא צְרִיכָא, דְּאַקְדִּים.

תַּנְיָא. כְּשֶׁהֵן חוֹגְרִין אֵין חוֹגְרִין לֹא מִמַּטָּה מִפְּתְנֵיהֶם וְלֹא לְמַעְלָה מֵאֲצִילֵיהֶם אֶלָּא כְּנֶגֶד אֲצִילֵי יְדֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע", אָמַר אַבַּיֵי בְּמָקוֹם שֶׁמַּזִּיעִין.

(שמות כט יב) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ. תָּנוּ רַבָּנָן. (ויקרא ד, לד) "בְּאֶצְבָּעוֹ וְלָקַח", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא קַבָּלָה אֶלָּא בְּיָמִין. (שם) "בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא נְתִינָה אֶלָּא בְּיָמִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי נֶאֱמְרָה יָד בַּקַּבָּלָה, הוֹאִיל וְלֹא נֶאֱמַר יָד בַּקַּבָּלָה קִבֵּל בִּשְׂמֹאל כָּשֵׁר. אָמַר אַבַּיֵי בְּמִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו קָמִיפַּלְגֵי. אֲמַר אַבַּיֵי, הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַפְקָא מִדְּאָבוּהּ וּמַפְקָא מִדְּרַבָּנָן, דְּתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע בַּקַּבָּלָה, שְׁנָה בַּקַּבָּלָה פָּסוּל, בַּנְּתִינָה כָּשֵׁר, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע בַּנְּתִינָה, שְׁנָה בַּנְּתִינָה פָּסוּל בַּקַּבָּלָה כָּשֵׁר. וְהֵיכָן נֶאֱמַר אֶצְבַּע בַּנְּתִינָה, דִּכְתִיב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ, וְקָסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו אֲבָל לֹא לְפָנֵי פָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו. אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע וּכְהֲנָה אֵינָהּ אֶלָּא יָמִין, אֶצְבַּע לֹא בַּעְיָא כְּהֲנָה כְּהֲנָה בַּעְיָא אֶצְבַּע, אֶלָּא כֹּהֵן לָמָּה לִי, בְּכִהוּנוֹ.

(שמות כט כח-לו) וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם. אָמַר רַב חִסְדָּא, מַתְנוֹת כְּהֻנָּה אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא צָלִי, וְאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בְּחַרְדָּל, מַאי טַעְמָא, לְמָשְׁחָה, לְגָדְלָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִים. (ויקרא כד, ט) וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. תָּנוּ רַבָּנָן. כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד מַקְרִיב חֵלֶק בָּרֹאשׁ, אוֹמֵר, עוֹלָה זוֹ אֲנִי מַקְרִיב, מִנְחָה זוֹ אֲנִי מַקְרִיב. כֵּיצַד נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ, אוֹמֵר חַטָּאת זוֹ אֲנִי מַקְרִיב, וְאוֹכֵל, וְנוֹטֵל חֲלָה אַחַת מִשְּׁתֵּי חַלּוֹת, אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ מִמַּעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים. רַבִּי אוֹמֵר, לְעוֹלָם חָמֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", מֻחֶצָּה לְאַהֲרֹן וּמֻחֶצָּה לְבָנָיו.

הַהוּא קֵיסָר דַּהֲוָה סַנְי לִיהוּדָאֵי. אֲמַר לְהוּ לַחֲשִׁיבֵי דְּמַלְכוּתָא, מִי שֶׁעָלְתָה לוֹ נִימָא בְּרַגְלוֹ יְקַטְּעֶנָּה וְיִחְיֶה אוֹ יְנִיחֶנָּה וְיָצְטַעַר. אָמְרוּ לֵיהּ, יְקַטְּעֶנָּה וְיִחְיֶה. אֲמַר לֵיהּ קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם, חָדָא דְּלָא מְצִית לְהוּ לְכֻלְּהוּ, דִּכְתִיב "כִּי כְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם", וְעוֹד, קְרוּ לָךְ מַלְכוּתָא קְטִיעָא. אֲמַר לֵיהּ, מֵימַר שַׁפִּיר קָאֲמַרְתְּ, מִיהוּ כָּל דְּזָכֵי לְמַלְכָּא לִישְׁדֵי לְקָמוֹנָיְא חֲלִילָא. כַּד נַקְטִין לֵיהּ וְאָזְלֵי, אֲמָרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, וַי לָהּ לְאֵילְפָא דְּאָזְלָא בְּלָא מִכְסָא. נָפַל עַל רֵישָׁא וְקָטַע. אֲמַר, יְהֵבִית מִיכְסָאי, חַלְפִית וְעַבְרִית. כִּי שָׁדוּ לֵיהּ אֲמַר, כָּל נָכְסֵי לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו. יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ, (ויקרא כד, ט) "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", מֻחֶצָּה לְאַהֲרֹן וּמֻחֶצָּה לְבָנָיו. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. בָּכָה רַבִּי וְאָמַר, יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת וְיֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים.

הַהוּא גַּבְרָא דַּאֲמַר לָהּ לִדְבִיתְהוּ, נְכָסַי לִיךְ וּלְבָנַיִךְ. אֲמַר רַב יוֹסֵף קְנַאי פַּלְגָּא. אֲמַר רַב יוֹסֵף, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", לְאַהֲרֹן מֻחֱצָה וּלְבָנָיו מֻחֱצָה. וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בְּשָׁדֶה קְנָיָן וּמֻחֱצָה. אִתְּמַר. מִלְּאִים, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי חֲנִינָא, חַד אָמַר, כָּל הַכָּתוּב בָּהֶן מְעַכֵּב בָּהֶן, וְחַד אָמַר, דָּבָר הַמְעַכֵּב לְדוֹרוֹת מְעַכֵּב בָּהֶן, שֶׁאֵין מְעַכֵּב לְדוֹרוֹת אֵין מְעַכֵּב בָּהֶן וְכוּ'. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, סְמִיכָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְמָאן דַּאֲמַר כָּל הַכָּתוּב בָּהֶן מְעַכֵּב, מְעַכְּבָא, לְמָאן דַּאֲמַר, דָּבָר שֶׁאֵין מְעַכֵּב לְדוֹרוֹת אֵין מְעַכֵּב בָּהֶן, לָא מְעַכְּבָא. וּלְדוֹרוֹת, מִנָּלָן דְּלָא מְעַכְּבָא. דְּתַנְיָא, (ויקרא א, ד) "וְסָמַךְ" "וְנִרְצָה", וְכִי סְמִיכָה מְכַפֶּרֶת, וַהֲלֹא אֵין כַּפָּרָה אֶלָּא בַּדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז, יא) "כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, "וְסָמַךְ" "וְנִרְצָה", שֶׁאִם עָשָׂאוּ לִסְמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לֹא כִפֵּר וְכִפֶּר. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, תְּנוּפָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְמָאן דַּאֲמַר כָּל הַכָּתוּב בָּהֶן מְעַכֵּב בָּהֶן מְעַכְּבָא וְכוּ'. וּלְדוֹרוֹת, מִנָּלָן דְּלָא מְעַכֵּב, דְּתַנְיָא, "לְתִנּוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו", וְכִי תְּנוּפָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'. רַב פַּפָּא אָמַר, פְּרִישַׁת שִׁבְעָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְמָאן דַּאֲמַר כָּל הַכָּתוּב בָּהֶן וְכוּ', וּלְדוֹרוֹת, מִנָּלָן דְּלָא מְעַכְּבָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא מַתְקִינִין וְלָא קָתָנֵי מַפְרִישִׁין. רַבִינָא אָמַר, רִבּוּי שִׁבְעָה וּמִשִּׁיחַת שִׁבְעָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ וְכוּ', וּלְדוֹרוֹת, מִנָּלָן דְּלָא מְעַכְּבָא, דִּכְתִיב (שם טז, לב) "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ", (יִלְבַּשׁ) ["וְלָבַשׁ"] מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ל) שִׁבְעַת יָמִים יְלַבְּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְרַבְּתָה שִׁבְעָה וְנִמְשַׁח שִׁבְעָה, נִתְרַבְּתָה שִׁבְעָה וְנִמְשַׁח יוֹם אֶחָד, נִתְרַבְּתָה יוֹם אֶחָד וְנִמְשַׁח שִׁבְעָה, נִתְרַבְּתָה יוֹם אֶחָד וְנִמְשַׁח יוֹם אֶחָד וַאֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ", מִכָּל מָקוֹם, הָא אַשְׁכְּחַן רִבּוּי שֶׁבָּאָה לְכַתְּחִלָּה, מִשִּׁיחַת שִׁבְעָה לְכַתְּחִלָּה מִנָּלָן, אִי בָּעֵית אֵימָא, מִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא, דַּאֲמַר קְרָא וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְגוֹ', אִיתְקַשׁ מְשִׁיחָה לְרִבּוּי, מָה רִבּוּי שִׁבְעָה אַף מְשִׁיחָה שִׁבְעָה. מַאי טַעְמָא דְּמָאן דַּאֲמַר כָּל הַכָּתוּב בָּהֶן מְעַכֵּב בָּהֶן. אֲמַר קְרָא, (פסוק לה) וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, כְּכָה עִכּוּבָא. הֲתִינַח כָּל מִלְּתָא דְּכְתִיבָא בְּהַאי עִנְיָנָא, כָּל מִלְּתָא דְּלָא כְּתִיבָא בְּהַאי עִנְיָנָא מִנָּלָן, גְּמַר פְּתַח, "פֶּתַח". רַב מְשַׁרְשְׁיָא אָמַר, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'", עִכּוּבָא. רַב אַשִׁי אָמַר, (שם) "כִּי כֵן צִוִּיתִי", עִכּוּבָא. רַבִּי עֲקִיבָא אִיקְלַע לְגִינְזַק. בָּעוּ מִנֵּיהּ, קַנְקַנִּים שֶׁל גּוֹיִם אֲסוּרִין אוֹ מֻתָּרִין, מִתְעַנְּין לְשָׁעוֹת אוֹ אֵין מִתְעַנְּין לְשָׁעוֹת, בְּמַה שֹׁמֵשׁ מֹשֶׁה שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלְּאִים. לָא הֲוָה בְּיֵדֵיהּ. אֲתָא שְׁאִיל בֵּי מִדְרָשָׁא. אָמְרוּ לֵיהּ, הִלְכְתָא מִתְעַנְּין לְשָׁעוֹת, קַנְקַנִּים שֶׁל גּוֹיִם לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מֻתָּרִין, וּבְמַה שֹׁמֵשׁ מֹשֶׁה שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלְּאִים, בְּחָלוּק לָבָן שֶׁאֵין בּוֹ אִימְרָא.

וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם. מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִין. וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ. אָמַר רַבִּי סִימַאי, אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי נוֹתָר אֶחָד מִגּוּפֵי תוֹרָה וְלֹא לִמְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּגְזֵרָה שָׁוָה. מַאי טַעְמָא יָלִיף קֹדֶשׁ "קֹדֶשׁ", כְּתִיב הָכָא "וְאָכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ" וְגוֹ' וּכְתִיב הָתָם וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא. לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא. תְּנַן הָתָם. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר אֵין מִצְטָרְפִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְטֻמְאַת יָדַיִם, וּמִדְּרַבָּנָן הוּא, אֲבָל לְעִנְיַן אֲכִילָה מִצְטָרְפִין, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא, כָּל שֶׁבְּקֹדֶשׁ פָּסוּל בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

(שמות כט לז-לט) תַּנְיָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין שֶׁרְאוּיִין בֵּין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר כְּבָשִׂים, מַה כְּבָשִׂים מְיֻחָדִים שֶׁהֵן רְאוּיִין, אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עֹלָה, מָה עוֹלָה הָרְאוּיָה, אַף כָּל בְּרָאוּי. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, עוֹלַת הָעוֹף פְּסוּלָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַר מַיְיתֵי לָהּ מֵעוֹלָה וּמַר מַיְיתֵי לָהּ מִכְּבָשִׂים. וּלְמָאן דְּמַיְיתֵי לָהּ מִכְּבָשִׂים, הָא כְּתִיב עֹלָה. אִי כְּתִיב כְּבָשִׂים וְלָא כְּתִיב עֹלָה הֲוָה אֲמִינָא אָפְלוּ מֵחַיִּים, כָּתַב רַחֲמָנָא עֹלָה. וּלְמָאן דְּמַיְיתֵי מֵעוֹלָה הָא כְּתִיב כְּבָשִׂים. אִי כְּתִיב עֹלָה וְלָא כְּתִיב כְּבָשִׂים הֲוָה אֲמִינָא אָפְלוּ מִנְחָה, כָּתַב רַחֲמָנָא כְּבָשִׂים. מַאי אִיכָּא בֵּין הַנֵי תַּנָּאֵי לְהַנֵי תַּנָּאֵי. דְּמַתְנִיתִין, דִּתְנַן, הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לְאִשִּׁים, אִם עֹלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ו, ב) "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה", מָה עוֹלָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְאִשִּׁים אִם עָלְתָה לֹא תֵרֵד, אַף כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לְאִשִּׁים אִם עָלְתָה לֹא תֵרֵד. אַף כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלָה לֹא יֵרֵד. מָה עוֹלָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלְתָה לֹא תֵרֵד, אַף כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלָה לֹא יֵרֵד. אֵין בֵּין דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא הַדָּם וְהַנְּסָכִים, שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר לֹא יֵרְדוּ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יֵרְדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַזָּבַח כָּשֵׁר וְהַנְּסָכִים פְּסוּלִין הַנְּסָכִים כְּשֵׁרִין וְהַזָּבַח פָּסוּל אֲפִלּוּ זֶה וְזֶה פְּסוּלִים, הַזָּבַח לֹא יֵרֵד וְהַנְּסָכִים יֵרְדוּ. מַאי אִיכָּא בֵּין הַנֵי תַּנָּאֵי לְתַנָּאֵי דְּמַתְנִיתִין. אָמַר רַב פַּפָּא, קְמָצִים שֶׁקִּדְּשׁוּ בְּכֵלִים אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. לְתַנָּאֵי דִּידָן לֹא יֵרֵד וְכוּ'. אֲלוּ אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, הַלָּן וְהַיּוֹצֵא וְכוּ'. פָּרְשָׁה זוֹ יָפָה נִדְרֶשֶׁת בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס. וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ (כְּתוּב בְּרֶמֶז קפח).

רמז שפה

כְּבָשִׂים. מְעוּט כְּבָשִׂים שְׁנַיִם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁנַיִ[ם], שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין. מִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין כְּשֵׁרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר כֶּבֶשׂ כֶּבֶשׂ, רִבָּה לְמִצְוָה הָכִי נָמֵי דְּבָעֵינָן. הָהוּא מְבָעֵי לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא, שְׁנַיִם לַיּוֹם, כְּנֶגֶד הַיּוֹם, הָא כֵּיצַד, תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל

קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה, מוֹסְפִין וַדַּאי צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין. אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד (כָּתוּב בְּפָסוּק (שמות טז, כא) "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס" בְּרֶמֶז רס"א). וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת (כָּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק "שֶׁמֶן זַיִת זָךְ"). (שמות כט מ) וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד. יִלְמַד שַׁחֲרִית מִשֶּׁל עַרְבִית. רַבִּי אוֹמֵר, שֶׁל עַרְבִית מִשֶּׁל שַׁחֲרִית. בִּשְׁלָמָא רַבָּנָן, הַאי בְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם כְּתִיב, אֶלָּא רַבִּי, מַאי טַעְמָא. אָמַר קְרָא, לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, כֶּבֶשׂ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ אֶחָד, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תָּמִיד שֶׁל שַׁחֲרִית. וְרַבָּנָן, מַאי אֶחָד, מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ. הַאי "מִמִּבְחַר (נְדָרֶיךָ) [נִדְרֵיכֶם"] נַפְקָא. חַד בְּחוֹבָה וְחַד בִּנְדָבָה, וּצְרִיכֵי. (שמות כט מב-מג) לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם, וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בְּרֶמֶז רפ"ה).

(שמות ל א-ג) וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת. מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת אָרְכּוֹ אַמָּה וְרָחְבּוֹ אַמָּה גָּבְהוֹ שְׁתֵּי אַמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ וְכוּ'. הָיָה מְצֻפֶּה זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר. שְׁלוֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, מִזְבַּח הַזָּהָב, מִזְבַּח הַפְּנִימִי. מִזְבַּח הָעוֹלָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה גָּבְהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, חוּט שֶׁל סִיקְרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה חֲמֵשׁ אַמּוֹת אַמָּה, בַּיְסוֹד וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת כַּרְכֹּב וְאַמָּה סוֹבֵב, וְשָׁם הָיוּ נוֹתְנִין דָּמִים הַנִּתָּנִין לְמַטָּה. מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַעְלָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת, אַמָּה קְרָנוֹת וְשָׁלוֹשׁ אַמּוֹת כַּרְכֹּב וְאַמָּה כְּלִיא עוֹרֵב, וְשָׁמָּה הָיוּ נוֹתְנִין דָּמִים הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה. דָּמִים הַנִּתָּנִין מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה, אִם נָתַן מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַעְלָה פְּסוּלִין. וְדָמִים הַנִּתָּנִים מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַעְלָה, שֶׁנִּתָּנָן מְחוּט הַסִּיקְרָא וּלְמַטָּה, פְּסוּלִין. מִזְבַּח שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה גָּבְהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת. וְשֶׁעָשׂוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, עֶשֶׂר אַמּוֹת הָיָה נָתוּן בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה, כֶּבֶשׂ לְדִרוֹמוֹ, כִּיּוֹר לְמַעֲרָבוֹ, בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם לִצְפוֹנוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל לְמִזְרָחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, ה) "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'". אַף לֶעָתִיד לָבֹא גָּבוֹהַּ עֶשֶׂר אַמּוֹת. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, מִזְבַּח הָעוֹלָה, מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, מִזְבַּח הַחִיצוֹן.

(שמות ל ז-ח) וְהִקְטִיר עָלָיו. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וָחֹמֶר מִמִּזְבַּח הַזָּהָב וְכוּ' כְּדִלְעֵיל.

רמז שפו

בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ. תְּנַן. לֹא יֵיטִיב וְאַחַר כָּךְ יַקְטִיר, אֶלָּא יַקְטִיר וְאַחַר כָּךְ יֵיטִיב. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, מֵיטִיב וְאַחַר כָּךְ מַקְטִיר. מַאי טַעְמָא דְּאַבָּא שָׁאוּל. דִּכְתִיב בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת, וְאַחַר כָּךְ, יַקְטִירֶנָּה. וְרַבָּנָן, מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא, בְּעִדָּן הֲטָבָה תְּהֵא מַקְטִיר קְטֹרֶת, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, בֵּין הָעַרְבַּיִם דִּכְתִיב וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין

הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה הָתָם הָכִי נַמִי מַדְלִיק נֵרוֹת וְהָדָר מַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְכִי תֵּימָא אֵין הָכִי נַמִי, וְהַתַּנְיָא, (שמות כז, כא) "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר,

דָּבָר אַחֵר, אֵין לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֶׁרָה מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא, בְּעִדַּן הַהֲדָלָקָה תְּהֵא מַקְטִיר קְטֹרֶת. הֲטָבַת חֲמֵשׁ נֵרוֹת קֹדֶם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לָמָּה מֵטִיבִין וְחוֹזְרִין וּמֵטִיבִין, כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ כָּל הָעֲזָרָה כֻּלָּהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, חַלְּקֵהוּ לִשְׁנֵי בְּקָרִים. לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּלָּהּ הָיְתָה קְרֵבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, וְלֹא אֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלֹא אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בַּשַּׁבָּת, וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכֻלָּהּ הָיְתָה קְרֵבָה וְכוּ'. וְהָתַנְיָא, בִּקְטֹרֶת סַמִּים שֶׁל שַׁחַר. תַּנָּאֵי הִיא. אָמַר אַבַּיֵי, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דַּאָמַר בִּקְטֹרֶת סַמִּים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, דִּכְתִיב בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה, וְאִי לָא עָבִיד הַדְלָקָה מֵאוֹרְתָא, הֲטָבָה מְצַפְּרָא מֵהֵיכָא. וּלְמַאן דַּאָמַר בִּקְטֹרֶת סַמִּים שֶׁל שַׁחַר גָּמַר מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה, מָה לְהַלָּן בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר אַף כָּאן בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, מַכְשִׁיר הָיָה בֶּן בְּתֵירָא בְּפֶסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית לִשְׁמוֹ, וְהָא כְתִיב (שמות יב, ו) "בֵּין הָעַרְבָּיִם" בֵּין שְׁנֵי עַרְבַּיִם. קְטֹרֶת הָכִי נַמִי דְּכֻלֵּי יוֹמָא. שַׁאנִי קְטֹרֶת, דְּאִיתְקַשׁ לַנֵּרוֹת.

(שמות ל י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה. יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלֶה עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד. אֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כט, יא) "מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים", עַל מַה שֶּׁזֶּה מְכַפֵּר זֶה מְכַפֵּר, מַה הַפְּנִימִי אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה, אַף הַחִיצוֹן אֵינוֹ מְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה. מִכְּדֵי אִיתְקַשׁ לַהֲדָדֵי, וְנִיכַּפֵּר פְּנִימִי אֲדִידֵיהּ וְאָדְחִיצוֹן וְנִפְקָא מִינָּהּ הֵיכָא דְּלֹא עָבַד חִיצוֹן אִי נַמִי לְהֶגֵן עָלָיו בֵּינִי וּבֵינִי. אָמַר קְרָא, אַחַת, כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֵּר וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת. וְנִיכַּפֵּר חִיצוֹן אֲדִידֵיהּ וְאָדְפְנִימִי, נִפְקָא מִינָּהּ לְטָמְאָה דְּאִירְעָה בֵּין זֶה לָזֶה. אָמַר קְרָא, אַחַת בַּשָּׁנָה, כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה. אֶלָּא לְמַאי הִלְכְתָא אִיתְקַשׁ חִיצוֹן לַפְּנִימִי. מַה פְּנִימִי אֵינוֹ מְכַפֵּר בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת, אַף חִיצוֹן אֵינוֹ מְכַפֵּר בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטְּמֵא, וְשֶׁל רְגָלִים מְכַפְּרִים עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף. אָמְרו[ו] לוֹ, מַהוּ שֶׁיַּקְרִיבוּ זֶה בָּזֶה. אָמַר

(לו) [לָהֶם], יַקְרִיבוּ. אָמְרו[וּ] לו, הוֹאִיל וְאֵין כַּפָּרָתָן שָׁוָה הֵיאַךְ קְרֵבִין זֶה בָּזֶה. אָמַר (לו) [לָהֶם], כֻּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. בִּשְׁלָמָא דְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לֹא מְכַפְּרֵי אֲדַרְנָלִים, דַּאֲמַר קְרָא (ויקרא י, יז) "עָוֹן", עָוֹן אֶחָד הוּא נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת, אֶלָּא דְּרָגָלִים נָמֵי נְכַפְּרוּ אֲדַרְאשֵׁי חֳדָשִׁים. אָמַר קְרָא "אֹתָהּ", אוֹתָהּ נוֹשֵׂא עָוֹן וְאֵין אַחֵר נוֹשֵׂא עָוֹן. בִּשְׁלָמָא דְּרָגָלִים לֹא מְכַפְּרֵי אֲדִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, דַּאֲמַר קְרָא אַחַת בַּשָּׁנָה, כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה, אֶלָּא דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נָמֵי נְכַפְּרוּ אֲדַרְגָלִים. אָמַר קְרָא אַחַת, כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֶּרֶת שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת. וְהָא כִּי כְתִיב אַחַת, בְּשָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים כְּתִיב. אָמַר קְרָא, (במדבר כט, יא) "מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים", וְאִיתְקַשׁ חִיצּוֹן לַפְּנִימִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, שְׁעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטֻּמְאָה, מוּסָף עֲלֵיהֶן שֶׁל רְגָלִים שֶׁהֵן מְכַפְּרִין עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטֻּמְאָה וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף, מוּסָף עֲלֵיהֶן שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמְּכַפֵּר עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטֻּמְאָה וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף. אָמְרו[וּ] (ליהּ) [לוֹ] מַהוּ שֶׁיַּקְרִיבוּ זֶה בָּזֶה. אָמַר (ליהּ) [לָהֶם], הֵן אָמְרו[וּ] (ליהּ) [לוֹ], אִם כֵּן יְהוּ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים קְרֵבִין בָּרִאשֵׁי חֳדָשִׁים, אֲבָל הֵיאַךְ שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים קְרֵבִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְכַפֵּר כַּפָּרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן. אָמַר (ליהּ) [לָהֶם] כֻּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. מַאי שְׁנָא דְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים דְּלָא מְכַפְּרֵי אֲדַרְגָלִים, דַּאֲמַר קְרָא "עָוֹן", עָוֹן אֶחָד הוּא נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת, דְּרָגָלִים נָמֵי לָא נְכַפְּרוּ אֲדְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים דְּאָמַר קְרָא (שם) "אֹתָהּ" אֹתָהּ נוֹשֵׂא עָוֹן וְאֵין אַחֵר נוֹשֵׂא עָוֹן. "אֹתָהּ" לְא מַשְׁמַע לֵיהּ. מַאי שְׁנָא דְּרָגָלִים דְּלָא מְכַפְּרֵי אֲדְיוֹם הַכִּפּוּרִים, דַּאֲמַר קְרָא אַחַת בַּשָּׁנָה, כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה, אִי הָכִי דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נָמֵי לָא נְכַפְּרוּ אֲדִרְגָלִים דַּאֲמַר קְרָא אַחַת כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֶּרֶת וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת. אַחַת לָא מַשְׁמַע לֵיהּ, אֲמַאי, דִּכְי כְתִיב אַחַת בְּשָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים כְּתִיב. אִי הָכִי, דְּרָגָלִים נָמֵי נְכַפְּרוּ אֲדְיוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְי כְתִיב אַחַת בְּשָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים כְּתִיב. לְעוֹלָם אַחַת מַשְׁמַע לֵיהּ, וְשַׁאנִי הָכָא דִּכְתִיב וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה, קַרְנוֹתָיו דְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי הוּא דְּכַפָּרָה אַחַת מְכַפֵּר וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת. הָא דְּחִיצּוֹן אֲפִלּוּ שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת.

וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו. וְסָמִיךְ לֵיהּ (להלן פסוק יב) "כִּי תִשָּׂא", זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק", זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִבְחִיר אֶת לְשׁוֹנוֹ וְאָמַר לְמֹשֶׁה כִּי תִשָּׂא. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל הָנַח לָהֶן, וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין לָהֶן זְכוּת הִנָּשֵׂא לָהֶן פַּעַם אַחַת כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא יוֹם הַכִּפּוּרִים וִיכַפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, ל) "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" וְגוֹ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקע"ו).

פרשת תשא

(שמות ל יב-טז) כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש ז, ג) "בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים". לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בְּחִטִּים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה הַחִטִּים הַלָּלוּ כֻּלָּן עוֹלִין בְּמִדָּה, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּן עוֹלִין בְּמִנְיָן הַזְּקֵנִים וְהַחֲסִידִים וְהַחֲכָמִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין אָדָם מְצַוֶּה עַל בֶּן בֵּיתוֹ לֹא מַשְׁפִּלוֹת שֶׁל זֶבֶל וְלֹא שֶׁל מוֹץ וְלֹא שֶׁל קַשׁ, וּמַהוּ מְצַוֶּה עַל בֶּן בֵּיתוֹ, מַשְׁפִּלוֹת שֶׁל חִטִּים, שֶׁל זֶבֶל מַהוּ עוֹשֶׂה, מַמְחֶה אוֹתוֹ בַּמַּיִם, וְכֵן דּוֹר הַמַּבּוּל מַה כְּתִיב בּוֹ, "וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה וְגוֹ'", מַשְׁפִּלוֹת שֶׁל מוֹץ מְזָרֶה אוֹתָן לְרוּחַ, וְכֵן דּוֹר הַפְּלָגָה (שם יא, ח) "וַיָּפֶץ ה' אֹתָם", וְכֵן חֲבִילוֹת שֶׁל קַשׁ, וּמַהוּ עוֹשֶׂה, נוֹתֵן אוֹתָן בְּקֻמִּין, וְכֵן עֲשָׂה לְמִצְרַיִם, "יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ", וּמַהוּ מוֹנֶה, מַשְׁפִּלוֹת שֶׁל חִטִּים, כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, (לעיל פסוק י) וְכִפֵּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ כַּפֵּר לָהֶם. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא כֵן אָמַרְתָּ (שם) אַחַת בַּשָּׁנָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ זְקֹף אוֹתוֹ עַכְשָׁיו. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן בַּר נַחְמָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֵךְ מְנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", וּכְתִיב (הושע ב, א) "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם", וְאַתָּה אוֹמֵר לֵךְ מְנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵינִי יָכוֹל לַעֲמֹד עַל מִנְיָנָם. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, לֹא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה סָבוּר, אֶלָּא אִם בְּקַשְׁתָּ לַעֲמֹד עַל מִנְיָנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל טוֹל רָאשֵׁי אוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁבָטִים וַאֲתָּה עוֹמֵד עַל מִנְיָנָם, רֵי"שׁ מֵרְאוּבֵן, שִׁי"ן מִשְׁמְעוֹן, לָמֶ"ד מִלֵּוִי וְכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט. מָשָׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשֵׁלְחָנִי שֶׁהָיָה לוֹ נַעַר, אָמַר לוֹ, פְּקֹד לִי מָעוֹת אֵלּוּ, אָמַר לוֹ, הֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לִסְפֹּר אוֹתָם, אָמַר לוֹ, סְפֹר רָאשֵׁי שׁוּרוֹת שֶׁל מָעוֹת וְתַעֲמֹד עַל הַחֶשְׁבּוֹן. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, רֵי"שׁ מֵרְאוּבֵן מְאתַיִם אֶלֶף, נוּ"ן מִנַּפְתָּלִי חֲמִשִּׁים אֶלֶף, שִׁי"ן מִשִּׁמְעוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, יוֹ"ד מִיהוּדָה יוֹ"ד מִיִּשָּׂשכָר יוֹ"ד מִיּוֹסֵף שְׁלֹשִׁים אֶלֶף, זַי"ן שֶׁל זְבוּלוּן שִׁבְעַת אֲלָפִים, דָּל"ת שֶׁל דָּן אַרְבַּעַת אֲלָפִים, גִּימ"ל שֶׁל גָּד שִׁלְשֶׁת אֲלָפִים, בֵּי"ת שֶׁל בִּנְיָמִין אַלְפַּיִם, אָל"ף שֶׁל אָשֵׁר אֶלֶף, הֲרֵי חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְתִשְׁעִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף. הֵיכָן שִׁלְשֶׁת אֲלָפִים, אֵלּוּ שֶׁנִּפְלוּ בָּעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה (שמות לב, כח) "וַיִּפֹּל מִן הָעָם וְגוֹ' כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ". לְכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מְנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל לֵידַע כַּמָּה חָסְרוּ. וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ. כְּשֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כֵּן, נִתְיָרֵא. אָמַר, (איוב ב, ד) "עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ". רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אוֹמֵר, אָמַר מֹשֶׁה, מָצִינוּ שֶׁפִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם כִּכַּר כֶּסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ אוֹ כִכַּר כֶּסֶף תִּשְׁקוֹל". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע אַתָּה לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, יט) "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף",

וַאֲנַחְנוּ הוֹצֵאנוּ שֵׁם רַע וְאָמַרְנוּ "אֱלֶה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל", כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לִתֵּן מֵאָה כֶּסֶף. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִן הָאוֹנֵס לָמֵד, כְּתִיב (דברים כב, כט) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ" וְגוֹ', וְאָנוּ אָנַסְנוּ הַדִּבּוּר שֶׁכָּתַב (שמות כ, ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ וְכוּ' וְעָשִׂינוּ עֲבֹדָה זָרָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לִתֵּן חֲמִשִּׁים כֶּסֶף. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, מִשּׁוֹר נָגַח לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר", וַאֲנַחְנוּ הֵמַרְנוּ כְּבוֹדוֹ בְּשׁוֹר שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר", כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לִתֵּן שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל. יָדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, חַייֶךָ, לֹא כִכַּר כֶּסֶף וְלֹא מֵאָה כֶּסֶף וְלֹא חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים וְלֹא שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים אֶלָּא זֶה יִתְּנוּ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, נָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד וְהֶרְאָהוּ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, זֶה יִתְּנוּ. אָמַר מֹשֶׁה, מִי יִתֵּן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל הָעֹבֵר בַּיָּם. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁחָטְאוּ בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם יִתְּנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שִׁשָּׁה גֵּרְמִיסִין. רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, לְפִי שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת יִתְּנוּ עֲשָׂרָה גֵּרָה שֶׁהוּא מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם מְכַרְתֶּם בְּכוֹרָהּ שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, לְפִיכָךְ כָּל בְּכוֹר שֶׁיֵּהֵא לָכֶם יֵהֵא פִּדְיוֹנוֹ חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כֶּסֶף שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, מז) "וְלֻקַחְתָּ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה וְגוֹ'".

דָּבָר אַחֵר. זֶה יִתְּנוּ. כַּמָּה שְׁבָטִים יִתְּנוּ. ז"ה, שִׁבְעָה חֲמִשָּׁה, הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. אַתָּה מוֹצֵא עֲשָׂרָה פְּעָמִים נִמְנוּ יִשְׂרָאֵל. אַחַת בִּירִידָתָן לְמִצְרַיִם, (שמות א, ה) "שִׁבְעִים נָפֶשׁ", וְאַחַת בַּעֲלִיָּתָן, "וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה", וְאַחַת בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, וְאַחַת (בַּמִּדְבָּר יִשְׂרָאֵל) [בַּדְּגָלִים], וְאַחַת בְּחִלּוּק הָאָרֶץ, וּשְׁנַיִם בִּימֵי שָׁאוּל, (שמואל א יא, ח) "וַיִּפְקְדֵם בְּבָזֶק", (שם טו, ד) ["וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים"], וְאַחַת בִּימֵי דָּוִד, "וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת מִסְפַּר מִפְקַד הָעָם", וְאַחַת בַּעֲלִיָּתָן מִן הַגּוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ב, סד) "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא", וְאַחַת לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג, יג) "עוֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶהָ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה הֵיוּ בְנֵי אָדָם סוֹפְרִים אֶתְכֶם, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא אֲנִי אֶסְפּוֹר אֶתְכֶם, וְאֵין מִי יִסְפֹּר אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר". רַבִּי יַעֲקֹב פָּתַח, (משלי טו, יט) "דֶּרֶךְ עָצֵל כִּמְשֻׂכַת חָדֶק", זֶה עֵשָׂו הָרִשָּׁע, דַּהֲוָה דָּמֵי לְהָדָא סִיכְתָא דְּאִתְּ מְפַשַּׁר לֵהּ מִן הָכָא וְהִיא מִתְעָרְיָא מִן הָכָא, כָּךְ הוּא עֵשָׂו הָרָשָׁע, מִתְהַפֵּךְ, אַיְיתִי גּוּלְגַּלְתִּיךְ אַיְיתִי דִימוֹסִיךְ אַיְיתִי אַרְנוֹנָךְ, לֵית לֵיהּ, קָנִיס לֵיהּ וּמוּמֵי לֵיהּ, (שם) "וְאַרַח יְשָׁרִים סְלֻלָה", זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכָּתוּב בּוֹ "כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה'", שֶׁהִכְשִׁיר לְשׁוֹנוֹ לְמֹשֶׁה וְאָמַר כִּי תִשָּׂא. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַח, (ישעיה ב, ט) "וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ", "וַיִּשַּׁח אָדָם" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב בָּהֶן "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", "וַיִּשְׁפַּל אִישׁ"

וֶה מֹשֶׁה דִּכְתִיב בֵּיהּ (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד". אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁחוּ יִשְׂרָאֵל לָעֵגֶל וְהֶשְׁפַּלְתִּי אֲנִי "וְאַל תִּשָּׂא לָהֶם", כִּי תִשָּׂא וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים עח, ח) "כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים". רַבִּי יוֹנָה פָּתַר קְרָיָא בְּיִשְׂרָאֵל, בִּלְשׁוֹן "זֶה" הֶשְׁפִּלוּ, (שמות לב, א) "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ", וּבִלְשׁוֹן זֶה הֶגְבִּהוּ, זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר. צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי, בַּנְדָבָה שֶׁהֵבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לְמִלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן נִתַּן לָהֶם תִּלּוּי רֹאשׁ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאָמַר כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁנִּמְנוּ יִשְׂרָאֵל לְצַרָּךְ, לֹא חָסְרוּ, שֶׁלֹּא לְצַרָּךְ, חָסְרוּ, וְאֵיזֶה זְמַן נִמְנוּ לְצַרָּךְ, בִּימֵי מֹשֶׁה, וְשֶׁלֹּא לְצַרָּךְ, בִּימֵי דָּוִד. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן, וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ, בִּימֵי מֹשֶׁה, וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף, בִּימֵי דָּוִד. כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקָדִים. בִּימָה שֶׁל עֵץ הָיְתָה נְתוּנָה בָּעֲזָרָה, לֹא הָיָה עוֹבֵר לִפְנֵים הֵימֶנָּה אֶלָּא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל דַּעֲבַר בִּימָא יִתֵּן. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר, כָּל דַּעֲבַר עַל סְכוּמַיָּא יִתֵּן. שְׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת כָּתוּב כָּאן (כָּתוּב בַּוַּיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה). אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה, כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לֵיהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי (לְאַבַּיֵי), [לֹא כִי] אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן (ויקרא ו, טז) "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל". הוֹאִיל וְעָמַר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵיאַךְ נֶאֱכָלִין, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. זֶה יִתְּנוּ, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים יִתְּנוּ. לֵוִי בּוּכְרִי, כֵּיוָן דְּמִתְחַלָּה לָא מִיחַיֵּב לְאָתוּיֵי, כִּי מַיְיתֵי נַמִי חוֹטֵא הוּא דְּקָא אַיְיתֵי חֻלִּין בָּעֲזָרָה. דְּמַיְיתֵי וּמְסָרָן לְצִבּוּר. כָּךְ מְשִׁיבִין חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, מִנְחַת יָחִיד קְרֵבָה כָּלִיל וְאֵין מִנְחַת צִבּוּר קְרֵבָה כָּלִיל, כֵּיוָן שֶׁנִּמְסְרָה לַצִּבּוּר כְּמוֹ שֶׁהִיא נִדְבַת צִבּוּר. כְּתִיב כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקָדִים. רַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר כָּל דַּעֲבַר בִּימָא יִתֵּן מְסַיֵּיעַ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. וְרַבִּי נְחֶמְיָה דַּאֲמַר כָּל דַּעֲבַר עַל פְּקוּדַיָּא יִתֵּן, מְסַיֵּיעַ לְבֶן בּוּכְרִי. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ, וְהֶרְאָהוּ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, זֶה יִתְּנוּ, כָּזֶה יִתְּנוּ.

רַבִּי פִּנְחָס בֶּן לֵוִי אָמַר, לְפִי שֶׁמָּכְרוּ בְּכוֹרָה שֶׁל רָחֵל וְנָפַל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד טֶבַע, יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד שׁוֹקְלוֹ טֶבַע. וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ . עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל. אָמַר רָבָא, סִילְעָא דְּאוֹרַיְיתָא תְּלָתָא וְתֵילְתָא הֲוֵי, דִּכְתִיב עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל וּמְתַרְגְּמִינַן עֶשְׂרִין מָעִין, וְתַנְיָא שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר. מַיְתִיבִי, וַהֲלֹא סֶלַע שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פּוּנְדְּיוֹנִין, פּוּנְדְּיוֹן זֶה מַה טִּיבּוֹ, קַלְבּוֹן לְפָרוֹטְרוֹט. בָּתַר דְּאוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן, דְּתַנְיָא, עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל, לָמַדְנוּ לְשֶׁקֶל שֶׁהוּא עֶשְׂרִים גֵּרָה, וּמִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף, תַּלְמוּד לוֹמַר יִהְיֶה, יָכוֹל שֶׁאִם רָצָה לִפְחוֹת יִפְחוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא".

בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, שֶׁלְּחָנוֹת הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּמְּדִינָה. בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה יָשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ. מִשֶּׁיָּשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ הִתְחִילוּ לְמַשְׁכֵּן. אֶת מִי מְמַשְׁכְּנִין, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים [וַעֲבָדִים] מְשֻׁחְרָרִים, אֲבָל לֹא נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים. כָּל קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לִשְׁקֹל עַל יָדוֹ, שׁוּב אֵינוֹ פּוֹסֵק. אֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי וְכוּ'. וְאֵלּוּ חַיָּבִין בְּקַלְבּוּן, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים, אֲבָל לֹא כֹּהֲנִים וּלֹא קְטַנִּים וּלֹא נָשִׁים וּלֹא עֲבָדִים. הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי כֹּהֵן עַל יְדֵי אִשָּׁה עַל יְדֵי עֶבֶד עַל יְדֵי קָטָן, פָּטוּר. וְאִם שָׁקַל עַל יָדוֹ וְעַל יַד חֲבֵרוֹ, חַיָּב שְׁנֵי קַלְבּוּנִים. הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עָנִי עַל יְדֵי שְׁכֵנוֹ וְעַל יְדֵי בֶּן עִירוֹ, פָּטוּר. וְאִם (חוֹלֶה) [הַלְוָוהוּ], חַיָּב. הָאַחִין הַשֻּׁתָּפִין שֶׁחַיָּבִין בְּקַלְבּוּן, פְּטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה וְכוּ'. וְכַמָּה הוּא קַלְבּוּן, מָעָה כֶּסֶף, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חֲצִי מָעָה.

וְלָמָּה בְּאֶחָד בַּאֲדָר, כְּדֵי שֶׁיַּבִּיאוּ יִשְׂרְאֵל שִׁקְלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן וְתוֹרְמִין תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בִּזְמַנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בַּתְּחִלָּה (שמות מ, יז) "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", וְתָנֵי עֲלָהּ, בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרָמָה תְּרוּמָה.

בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים, דַּאֲמַר קְרָא "זֹאת עוֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ" אָמְרָה תּוֹרָה חַדֵּשׁ וְהָבֵא לִי קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה, וְכֵיוָן דִּבְנִיסָן בָּעִינָן אַקְרוּבֵי מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה קַדְמִינָן וְקָרֵינָן בְּאֶחָד בַּאֲדָר כִּי הֵיכִי דְּנֵיתֵי שְׁקָלִים לַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָתִיד הָמָן הָרָשָׁע לִשְׁקֹל שְׁקָלִים עַל יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִקְדִּים שְׁקָלֵיהֶם לִשְׁקָלָיו.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוֹפָרוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן תְּקָלִין חֲדָתִין וּתְקָלִין עַתִּיקִין, וְקִינִין, וְגוֹזְלֵי עוֹלוֹת, עֵצִים, (לְ)לְבוֹנָה, זָהָב לַכַּפֹּרֶת, וְשִׁשָּׁה לִנְדָבָה. תְּקָלִין חֲדָתִין, אֵלּוּ שְׁקָלֵי כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ. תְּקָלִין עַתִּיקִין, מִי שֶׁלֹּא שָׁקַל אֶשְׁתְּקַד שׁוֹקֵל לַשָּׁנָה הַבָּאָה. שִׁשָּׁה לִנְדָבָה, אָמַר חִזְקִיָּה, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה בָּתֵּי אָבוֹת הַכֹּהֲנִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהֵא לָהֶם שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִתּוֹךְ שֶׁהַנְּדָבָה מְרֻבָּה תִּקְּנוּ לָהֶם שׁוֹפָרוֹת מְרֻבִּין כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַפְּשׁוּ הַמָּעוֹת, וּזְעִירִי אָמַר, כְּנֶגֶד פַּר וְעֶגֶל אַיִל וְכֶבֶשׂ גְּדִי וְשָׂעִיר. תָּנֵי. שׁוֹפָרוֹת הַלָּלוּ עֲקֵמוֹת הָיוּ, קְצָרִין מִלְּמַעְלָה וּרְחָבִין מִלְּמַטָּה, מִפְּנֵי הַרַּמָּאִין. מִשֶּׁיָּשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ [הִתְחִילוּ] לְמַשְׁכֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל עַל שִׁקְלֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּהוּ קָרְבָּנוֹת צִבּוּר קָרֵבִין מֵהֶן. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁעָלְתָה לוֹ מַכָּה בְּרַגְלוֹ וְהָיָה הָרוֹפֵא כּוֹפְתוֹ וּמְחַתֵּךְ בְּרַגְלוֹ בְּשְׁבִיל לְרַפְּאוֹתוֹ. אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יִתְמַשְׁכְּנוּ יִשְׂרָאֵל עַל שִׁקְלֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּהוּ קָרְבָּנוֹת צִבּוּר קָרֵבִין מֵהֶן, מִפְּנֵי שֶׁקָּרְבָּנוֹת צִבּוּר מְרַצִּין וּמְכַפְּרִין בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

מְצָרְפִין שְׁקָלִים לְדַרְכּוֹנוֹת מִפְּנֵי מַשְׁאוֹי הַדֶּרֶךְ. וַיַּעֲשׂוּ אוֹתָן מַרְגָּלִית. שֶׁמָּא תּוֹזַל מַרְגָּלִית וְנִמְצָא הֶקְדֵּשׁ מַפְסִיד. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ שִׁקְלֵיהֶן וְנִגְנְבוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן אוֹ אָבְדוּ שֶׁטָּבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם, אִם כְּשֶׁנִּתְרַמָּה תְּרוּמָה, נִשְׁבָּעִין לַגִּזְבָּרִין לְטֹל שִׂכַר הֲנָאָתָן מִבְּנֵי הָעִיר, וְאִם לָאו, נִשְׁבָּעִין לִבְנֵי הָעִיר וּבְנֵי הָעִיר שׁוֹקְלִין שְׁקָלִים תַּחְתֵּיהֶן. נִמְצְאוּ אוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּ הַגַּנָּבִים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ שׁוֹקְלִים, וְאֵין עוֹלִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנֵי אָדָם מְזַלְזְלִין בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. הַשּׁוֹקֵל שֶׁקֶל חַיָּב בְּקַלְבּוֹן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַשּׁוֹקֵל שֶׁקֶל, פָּטוּר, שְׁנֵי דִינָרִין, חַיָּב. נָתַן סֶלַע לִטֹּל שֶׁקֶל חַיָּב שְׁנֵי קַלְבּוֹנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קַלְבּוֹן אֶחָד. וְאַפּוֹטְרוֹפִין שֶׁשָּׁקְלוּ עַל יְדֵי יְתוֹמִים חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹנוֹת. וְכַמָּה הוּא קַלְבּוֹן, מָעָה כֶּסֶף, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְסֶלַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חֲצִי מָעָה. וְקַלְבּוֹנוֹת אֵלּוּ מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהֶן, נוֹפְלִין לַשְּׁקָלִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לְנָדָבָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, רִקּוּעֵי זָהָב, צִפּוּי לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הַשּׁוֹלְחָנִין נוֹטְלִין אוֹתָן בִּשְׂכָרָן. בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה, פְּרוֹס הַפֶּסַח, פְּרוֹס הָעֲצֶרֶת, פְּרוֹס הֶחָג. פְּרוֹס חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם לָרֶגֶל. אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לִתְרֹם לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְּאַנְפִּילְיָא שֶׁל עוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁאֵין נִכְנָסִין בָּהֶן לָעֲזָרָה. קָווּץ לֹא יִתְרֹם. נִכְנָס לִתְרֹם אֶת הַלִּשְׁכָּה מְפַשְׁפְּשִׁים בּוֹ בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה, וּמְדַבְּרִים עִמּוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנַס וְעַד שָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, כב) "וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל", "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב", (משלי ג, ד) "וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב". הוּא אוֹמֵר אֶתְרֹם וְהֵן אוֹמְרִים תְּרֹם, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.

שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין שֶׁבָּהֶן תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה וְכָתוּב בָּהֵן א' ב' ג', לְפִי שֶׁמַּתְחִילִין מִן הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁלְּמָה הָרִאשׁוֹנָה מוֹצִיאִין מִן הַשֵּׁנִיָּה, שֶׁלְּמָה הַשֵּׁנִיָּה מוֹצִיאִין מִן הַשְּׁלִישִׁית. שֶׁלְּמוּ שְׁלָשְׁתָּן וְהִגִּיעַ זְמַן תְּרוּמָה לִתְרֹם, תּוֹרְמִין מִן הַחֲדָשָׁה. וְאִם לָאו, תּוֹרְמִין מִן הַיָּשָׁנָה. תָּרַם אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְחִפָּה בְּקַטַבְּלָאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי סוּרְיָא בָּאִין וְשׁוֹקְלִין עָלֶיהָ. תָּרַם מִן הַשֵּׁנִיָּה, וְאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ מֵעַמּוֹן מוֹאָב וּמִכִּרְכֵי הַמִּקְפִּין לָהּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחִפָּה בְּקַטַבְּלָאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאַנְשֵׁי בָּבֶל בָּאִין וְשׁוֹקְלִין עָלֶיהָ. תָּרַם הַשְּׁלִישִׁית, וְאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ מִבָּבֶל וּמִמַּדַּי וּמִמְּדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת, וְלֹא הָיָה מְחַפֶּה. זוֹ הָיְתָה עֲשִׂירָה מִכֻּלָּם, שֶׁהָיוּ בָהּ אִיסְתְּירוֹת שֶׁל זָהָב וְדַרְכּוֹנוֹת שֶׁל זָהָב מִפְּנֵי שֶׁמְּצָרְפִים שְׁקָלִים לְדַרְכּוֹנוֹת מִפְּנֵי מַשְׁאוֹי הַדֶּרֶךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּכְתִיב (דברים יד, כה) "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ". שָׁמַט קַטַבְּלָאוֹת וְנִתְעָרְבוּ (הַשִּׁירָאִין) [הַשִּׁירַיִם] לֹא הָיָה מְעָרְבָן בְּשֶׁל אֶשְׁתָּקַד, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לִתְרֹם וְתוֹרֵם מִן הַיָּשָׁנָה. תּוֹרְמִין עַל הַמַּשְׁכּוֹן וְעַל הַגְּבוּי וְעַל הֶעָתִיד לִגְבּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֹא הָיוּ עוֹשִׂין כֵּן בְּאַחֲרוֹנָה שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מִבְּנֵי

יִשְׂרָאֵל לִשְׁקֹל וְנִמְצָא שׁוֹקֵל עִם בְּנֵי בָבֶל. וּמוֹעֲלִין בָּהֶן כָּל שְׁנָתָן. יָצָא שְׁנָתָן אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לֵהָנוֹת בָּהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, דְּהָא חוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ בְּאֵין מַשְׁיְרֵי הַלִּשְׁכָּה. הַתְּרוּמָה מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ, לוֹקְחִין בָּהּ תְּמִידִין וּמוּסָפִין וּנְסָכִים וְהָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וְכָל קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר. שׁוֹמְרֵי סְפִיחִים בַּשְּׁבִיעִית, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. פָּרָה וְלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. כֶּבֶשׂ פָּרָה וְכֶבֶשׂ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְלָשׁוֹן שֶׁבֵּין קַרְנָיו וְאַמַּת הַמַּיִם וְחוֹמַת הָעִיר וּמִגְדְּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי הָעִיר, בָּאִין מִשְׁיְרֵי הַלִּשְׁכָּה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, כֶּבֶשׂ פָּרָה, כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתוֹ מִשֶּׁל עַצְמָן. מוֹתַר שְׁיְרֵי לִשְׁכָּה מָה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהֶן. לוֹקְחִין בָּהֶן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, וְהַשְּׁכָר לַהֶקְדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מִשְׁתַּכְּרִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף לֹא בְּשֶׁל עֲנִיִּים. מוֹתַר הַתְּרוּמָה מָה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ, רִקּוּעֵי זָהָב צִפּוּי לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מוֹתַר תְּרוּמָה לִכְלֵי שָׁרֵת. רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, מוֹתַר תְּרוּמָה לְקֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ. וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְלַמְּדִים לַכֹּהֲנִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וְהִלְכוֹת קַבָּלָה וְהִלְכוֹת זְרִיקָה, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. מְבַקְּרֵי מוּמֵי קָדָשִׁים, מַגִּיהֵי סְפָרִי תּוֹרוֹת, נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. נָשִׁים הָאוֹרְגוֹת בַּפָּרֹכֶת נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

(שמות ל יח-כא) כִּתְיב "לְךָ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם". שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ. "וְקִדַּשְׁתָּם", לְטָבִילָה. לָמְדְנוּ רְחִיצַת יָדַיִם מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְגוֹ' וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם. וּבְיִשְׂרָאֵל מַהוּ אוֹמֵר "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים". מִכָּאן הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹכֵל חֻלִּין בְּטָהֳרָה, אָמַר, לֹא לְכֹהֲנִים בִּלְבַד נִתְּנָה קְדֻשָּׁה מִסִּינַי אֶלָּא לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, ב) "דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ". מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הָאוֹכֵל בְּלֹא רְחִיצַת יָדַיִם סִימָן רַע לוֹ, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה [בְּ](כָּ)שְׁמֹעוֹ אֶת דִּבְרֵי הָאָלָה וְגוֹ' לֹא יֹאבֶה ה' סְלֹחַ לוֹ". מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּבָא עַל אֵשֶׁת אִישׁ.

רמז שפז

וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת. מֹשֶׁה עָשָׂה כִּיּוֹר אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת. שְׁלֹמֹה עָשָׂה עֲשָׂרָה כִּיּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב ד, ו) "וַיַּעַשׂ (כִּיּוֹרוֹת) [כִּיּוֹרִים] עֲשָׂרָה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול", חֲמִשָּׁה מִימִין כִּיּוֹר מֹשֶׁה וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאל כִּיּוֹר שֶׁל מֹשֶׁה. שְׁלֹמֹה הוֹסִיף שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, כג) "וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה" וְגוֹ'. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר (שם, כו) "אַלְפַּיִם", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (דבהי"ב ד, ה) שְׁלֹשָׁה

אֲלָפִים. הָא כֵיצַד, אַלְפַּיִם בְּלַח שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים בְּיָבֵשׁ. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאֵיפָה וְהַבַּת תִּכֶן אֶחָד יִהְיֶה", וְאוֹמֵר (שם, יד) "עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר", תְּנֵם עֲשֶׂרֶת בַּתִּים לְכָל כּוֹר וְכוֹר הֲרֵי מָאתַיִם כּוֹר, צֵא מֵהֶם חֲמִשִּׁים כּוֹר, תְּנֵם חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים הֲרֵי מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֶה טָהֳרָה שֶׁכָּל מִקְוֶה וּמִקְוֶה מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁמַּחֲזִיק מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֶה טָהֳרָה. אִם תֹּאמַר כְּלֵי מְרֻבָּע, מַחֲזִיק הוּא יָתֵר עַל כֵּן. (כְּרוּבִים וּתְמוּרִים וּפְטוּרֵי צִיצִים). וּמִנַּיִן שֶׁעָגֹל מִלְמַעְלָה. שֶׁנֶּאֱמַר, (מלכים א ז, כו) "וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שִׂפַת כּוֹס", הָא לְמַדְתָּ שֶׁעָגֹל מִלְמַעְלָה. וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה (עָגֹל) [מְרֻבָּע] מִלְמַטָּה. שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים"ב ד, ד) "עוֹמֵד עַל שְׁנֵי[ם] עָשָׂר בָּקָר". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "פּוֹנִים" "פּוֹנִים" אַרְבָּעָה פְּעָמִים. אֶלָּא מְלַמֵּד, נִכְנָס לַהֵיכָל פּוֹנֶה לְיָמִין, לָעֲזָרָה פּוֹנֶה לְיָמִין, לְהַר הַבַּיִת פּוֹנֶה לְיָמִין, לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ פּוֹנֶה לְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּדְמוּת בְּקָרִים תַּחַת וְגוֹ' סוֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּיפִים אֶת הַיָּם סָבִיב", נִמְצְאוּ רָאשֵׁי שְׁוָרִים שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה בְּמַצַּבְתָּם וּכְלֵי הָיָה מֻצָּק מֵרַגְלָיו שֶׁל שׁוֹר.

כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, פָּסוּל, אַתְּיָא חֻקָּה חֻקָּה מִמְּחַסַּר בְּגָדִים. תְּנוּ רַבָּנָן. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא טָבַל וְלֹא קִדֵּשׁ בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבֹדָה לַעֲבֹדָה וְעָבַד, עֲבֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֶחָד כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו שַׁחֲרִית וְעָבַד, עֲבֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִי לְרַבִּי יוֹחָנָן, מִכְּדֵי חֲמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁי, דְּאוֹרַיְיתָא, וְחֻקָּה כְּתִיב בְּהוֹן, לֵיעַבְדוּ. אָמַר לֵיהּ, אָמַר קְרָא (שם, ד) "וּלְבֵשָׁם", לְבִישָׁה מְעַכֶּבֶת וְאֵין דָּבָר אַחֵר מְעַכֵּב. צָהֳבוּ פָּנָיו, אָמַר לֵיהּ, וַיְ"וּ אֲאוּפְתָּא כָּתְבֵי לָךְ. אִי הָכִי, דְּצַפְּרָא נַמִּי. אָמַר חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא [וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם], דָּבָר הַמְּעַכֵּב בְּזַרְעוֹ מְעַכֵּב בּוֹ, דָּבָר שֶׁאֵין מְעַכֵּב בְּזַרְעוֹ אֵין מְעַכֵּב בּוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מֵהָכָא (שמות מ, לא) "וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו", דָּבָר הַמְּעַכֵּב בְּבָנָיו מְעַכֵּב בּוֹ, וְדָבָר שֶׁאֵין מְעַכֵּב בְּבָנָיו אֵין מְעַכֵּב בּוֹ. וְרַבִּי יוֹנָתָן מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהָכָא. אָמַר לְךָ, הַהוּא לְדוֹרוֹת כְּתִיב. וְאִידָךְ מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵהָאי. מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דַּאֲמַר, כָּל כִּיּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְקַדֵּשׁ אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים מִמֶּנּוּ, אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו".

תְּנוּ רַבָּנָן. אֵיזֶהוּ קִדּוּשׁ, מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית, יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַשְּׂמָאלִית. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּב זוֹ וְעַל גַּבֵּי שְׁתֵּי רַגְלָיו וּמְקַדֵּשׁ. אָמְרוּ לוֹ, הִכְפַּלְתָּ, אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כֵּן. שַׁפִּיר קָאָמְרִי לֵיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, וְחָבֵרוֹ מְסַיְּעוֹ. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אָמַר אַבַּיֵי עָמִידָה מִן הַצַּד אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב סָמָא רַבֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי (לְרַב אַשִׁי) [לְרַבִינָא], וְלֵיתִיב מֵיתַב וְלֵיקַדֵּשׁ. אָמַר קְרָא לְשֶׁרֶת, וְשֵׁרוּת מְעַמָּד הוּא. תְּנוּ רַבָּנָן. קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו בַּיּוֹם, אֵין צָרִיךְ בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה, צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי

רַבִּי, שֶׁהָיָה רַבִּי אוֹמֵר לֵינָה מוֹעֶלֶת בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין לֵינָה מוֹעֶלֶת בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. תַּנְיָא אִידָךְ. הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה לְאוֹרָה טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁקִּדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִתְּחִלַּת עֲבֹדָה, אֲפִלּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ. וּצְרִיכָא דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קָמַיְתָא, בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי, דְּפָסִיק לֵיהּ מֵעֲבֹדָה, אֲבָל הָכָא דְּלָא פָּסִיק לֵיהּ מֵעֲבֹדָה אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן. וְאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל בְּהָא אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי. צְרִיכָא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי. דִּכְתִיב בְּגִשְׁתָּם. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב בְּבֹאָם. וְאִידָךְ נַמִי, הָא כְּתִיב בְּבֹאָם. אִי כְּתִיב בְּגִשְׁתָּם וְלָא כְּתִיב בְּבֹאָם הֲוָה אֲמִינָא עַל כָּל גִּישָׁה וְגִישָׁה. וְאִידָךְ נַמִי הָכְתִיב בְּגִשְׁתָּם. אִי כְּתַב בְּבֹאָם וְלָא כְּתַב בְּגִשְׁתָּם הֲוָה אֲמִינָא אֲפִלּוּ אֲבִיאָה רֵיקָנִית. אֲבִיאָה רֵיקָנִית, לְשֶׁרֵת כְּתִיב. אֶלָּא הַאי בְּגִשְׁתָּם מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, דַּאֲמַר הַכֹּל מוֹדִים בְּקִדּוּשׁ שֵׁנִי דִּכְשֶׁהוּא לָבוּשׁ מִקְדֵּשׁ, מַאי טַעְמָא, דַּאֲמַר קְרָא אוֹ בְּגִשְׁתָּם מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא גִּישָׁה בִּלְבַד, יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר לְבִישָׁה וְגִישָׁה. לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לָמָּה לִי. מַהוּ דְּתֵימָא, הָנֵי מִילֵי עֲבֹדָה דִּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה אֲבָל עֲבֹדָה דְּלָא מְעַכְּבָא כַּפָּרָה אֵימָא לָא, קְמַשְׁמַע לָן. זֶה הַכְּלָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, כָּל הַמַּסִּיחַ רַגְלָיו טָעוּן טְבִילָה וְכָל הַמַּטִּיל מַיִם טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. אַבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו בַּכִּיּוֹר, מִמֶּנּוּ אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְתוֹכוֹ אוֹ דִלְמָא אֲפִלּוּ לְתוֹכוֹ וְכוּ'. כָּל הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁין, וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ כְּלֵי שָׁרֵת. וְהָא מִמֶּנּוּ אֲמַר רַחֲמָנָא. וְרָחֲצוּ, לְרַבּוֹת כְּלֵי שָׁרֵת. אִי הָכִי כְּלֵי חֹל נַמִי. אֲמַר אַבַּיֵי כְּלֵי חֹל לֹא מָצִית אָמְרַת, קַל וָחֹמֶר מִכַּנּוֹ, וּמַה כַּנּוֹ שֶׁנִּמְשָׁח עִמּוֹ אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ, כְּלֵי חֹל שֶׁלֹּא נִמְשָׁח עִמּוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. וְכַנּוֹ מִנָּא לָן. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא מְקַדֵּשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכִּיּוֹר מְקַדֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחשֶׁת וְכַנּוֹ נְחשֶׁת, לִנְחשֶׁת הִקַּ(י)שְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי לְרַבִינָא, וְלִפְרוֹךְ מַה לְכַנּוֹ שֶׁכֵּן אֵינוֹ עָשׂוּי לְתוֹכוֹ תֹּאמַר בִּכְלֵי חֹל שֶׁעָשׂוּי לְתוֹכוֹ. אֶלָּא מִמֶּנּוּ לְמִעוּטֵי כְּלֵי חֹל. אִי הָכִי, כְּלֵי שָׁרֵת נַמִי. הָא רַבִּי רַחֲמָנָא וְרָחֲצוּ. וּמָה רָאִיתָ. זֶה אֵין טָעוּן מְשִׁיחָה כָּמוֹהוּ, וְזֶה טָעוּן מְשִׁיחָה כָּמוֹהוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵי כִּיּוֹר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מֵי מַעְיָן הֵן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שְׁאָר מֵימוֹת הֵם. בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, הוּא בִּפְנִים וְצִיצִיתוֹ בַּחוּץ מַהוּ. אֲמַר לֵיהּ, לָאו אָמְרַת "וֶהֱבִיאֵם לַה'" עַד שֶׁתְּבִיא כֻּלּוֹ בִּפְנִים, הָכָא נַמִי בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אָמַר רַחֲמָנָא עַד שֶׁיָּבֹא כֻּלּוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּבָמַת צִבּוּר וְלֹא בְּבָמַת יָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם. אֲלוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה, שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם שֶׁנֶּאֱמַר בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ.

(שמות ל כב-לג) וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ. מִנַּיִן לְמֻרְדְּכַי בַּתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר, וּמְתַרְגְּמִינַן מָרֵי דֵיכִי. תָּנוּ רַבָּנָן. הַמְפַטֵּם אֶת הַשָּׁמֶן לִלְמֹד בּוֹ [אוֹ] עַל מְנַת לְמָסְרוֹ לַצַּבּוּר, פָּטוּר. לְסוּפֵּךְ מִמֶּנּוּ, חַיָּב. וְהַסָּךְ מִמֶּנּוּ פָּטוּר, שֶׁאֵין חַיָּב אֶלָּא עַל סִיכַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה בִּלְבַד. אָמַר מַר לִלְמֹד בּוֹ [אוֹ] עַל מְנַת לְמָסְרוֹ לַצַּבּוּר פָּטוּר. מִנָּא לָן. אָתְיָא מַתְכֹּנְתּוֹ מִן "בְּמַתְכַּנְתָּהּ" דִּקְטֹרֶת, בַּשֶּׁמֶן כְּתִיב (פסוק לב) "עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ", וְגַבֵּי קְטֹרֶת כְּתִיב "וְהַקְטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" וְגוֹ', לָכֶם הוּא דְּאִסּוּר אֲבָל לְמָסְרָהּ לַצַּבּוּר פָּטוּר, גַּבֵּי שֶׁמֶן לְמָסְרָהּ לַצַּבּוּר נָמֵי פָּטוּר. וְתֵיהֲדַר קְטֹרֶת וְלֵילַף "מַתְכַּנְתָּהּ" מִן מַתְכֻּנְתּוֹ דְּשֶׁמֶן, מַה שֶּׁמֶן כִּי מְפַטֵּם לֵיהּ לַחֲצָאִין פָּטוּר, אַף קְטֹרֶת כִּי מְפַטֵּם לֵיהּ לַחֲצָאִין פָּטוּר, אִלְמָא קָסָבַר רָבָא קְטֹרֶת שֶׁפִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין חַיָּב. אָמַר לְךָ רָבָא, גַּבֵּי שֶׁמֶן כְּתִיב וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ, כָּמֹהוּ הוּא דְּאִסּוּר אֲבָל חֶצְיוֹ שַׁפִּיר דָּמִי, גַּבֵּי קְטֹרֶת כְּתִיב "וְהַקְטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ", "אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה", כָּל דְּמַקַטַּר וַאֲפִלּוּ פָּרָס שַׁחֲרִית וּפָרָס בֵּין הָעַרְבַּיִם. תָּנוּ רַבָּנָן. שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת קִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת, קִנָּמָן בָּשָׂם (מַחֲצִיתוֹ) חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, נִמְצְאוּ כֻּלָּן אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. תַּנָּא מְנָיְנָא קָא מַשְׁמַע לָן. הַאי תַּנָּא, הָא קַשְׁיָא לֵיהּ, אֵימָא קִנָּה בֹשֶׂם כִּי קִנָּמָן בָּשָׂם מַה קִּנָּמָן בָּשָׂם, מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, אַף קִנָּה בֹשֶׂם, מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, וַהֲוּוּ לְהוּ תְּרֵין אַלְפִין. וְאֵימָא הָכִי נַמִי. אִם כֵּן נֵימָא קְרָא קִנָּמָן בָּשָׂם וּקְנֵה בֹשֶׂם מֶחֱצָה וּמֶחֱצָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, כְּשֶׁהוּא שׁוֹקֵל, בְּהֶכְרֵעַ הוּא שׁוֹקֵל אוֹ עַיִן בְּעַיִן הוּא שׁוֹקֵל. אֲמַר לֵיהּ, כְּתִיב (להלן פסוק לד) "בַּד בְּבַד" וְאָתְּ אַמְרֵת בְּהֶכְרֵעַ. אָמַר לֵיהּ, וְהָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַמָּקוֹם יוֹדֵעַ בְּהַכָּרָעוֹת. אָמַר לֵיהּ, הָכִי קָאָמַר, קִנָּמָן בָּשָׂם אַמַּאי מַיְיתֵי מַחֲצִיתוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם בְּחַד זִמְנָא וַהֲדַר מַיְיתֵי חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, כֵּיוָן דְּכֻלְּהוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת הַוְיָין נַיְיתוּ כֻּלְּהוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּבַת אַחַת, מִדְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ בְּתְרֵין זִמְנִין הֶכְרֵעַ אִית בֵּיהּ וְהַמָּקוֹם יוֹדֵעַ בְּהַכָּרָעוֹת. וּמַאי "בַּד בְּבַד". אָמַר רַבִּינָא, שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל וְיִשְׁקֹל. תָּנוּ רַבָּנָן. שֶׁמֶן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר בּוֹ שְׁלָקוּ הָעִיקָּרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְסוּפֵי אֶת הָעִיקָּרִין, אֵינוֹ סָפֵק, אֶלָּא בְּאֵיזֶה צַד עָשׂוּ, הֵבִיא הָעִקָּרִין וְשָׁרַן בְּמַיִם, הֵצִיף עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן וְקָלַט אֶת הָרֵיחַ וְקִפְּחָן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה וְכִי נַס אֶחָד נַעֲשָׂה בּוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וַהֲלֹא הָרְבֵּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, תְּחִלָּתוֹ לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג וּבוֹ נִמְשַׁח מִשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלֻּאִים וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים וְכֵלּוּ קַיָּם לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם, זֶה בְּגִימַטְרִיָּא שְׁנֵים עָשָׂר לוֹגִין הַוְיָין.

רמז שפח

תַּנְיָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר הָרְבֵּה נְסִים נַעֲשׂוּ בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, תְּחִלָּתוֹ לֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג, רְאֵה כַּמָּה יוֹרֶה בּוֹלַעַת, כַּמָּה עִיקָּרִין בּוֹלְעִין מִמֶּנּוּ וְכַמָּה הָאוּר שׁוֹרֵף וּבוֹ נִמְשַׁח מִשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו, אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלֻּאִים, וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה, וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, אִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה, מִפְּנֵי מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל אֲדוֹנִיָּה, וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי מַחֲלֹקֶת שֶׁל עֲתַלְיָה, וִיהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אֲחִיו שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים. אָמַר מַר, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה. מִנָּלָן. דִּכְתִיב (ויקרא ו, טו) "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו", נֵימָא קְרָא "וְהַכֹּהֵן שֶׁתַּחְתָּיו מִבָּנָיו" מַאי הַמָּשִׁיחַ, שְׁמַע מִינָּהּ דְּבָעֵי מְשִׁיחָה. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ, דִּכְתִיב (דברים יז, כ) "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו", מַלְכוּת יֶרְשָׁה הִיא. וּמִנָּלָן דְּכִי אִיכָּא מַחֲלֹקֶת בָּעֵי מְשִׁיחָה. אָמַר קְרָא, (שם) "בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל", בִּזְמַן שֶׁשָּׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד מוֹשְׁחִין, וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מוֹשְׁחִין, וְאִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי, מִפְּנֵי מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל יוֹרָם בֶּן אַחְאָב. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מוֹשְׁחִין, מִנָּלָן. אָמַר קְרָא "קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא", הוּא טָעוּן מְשִׁיחָה וְאֵין אַחֵר טָעוּן מְשִׁיחָה. וּמִשּׁוּם מַחֲלֹקֶת שֶׁל יוֹרָם בֶּן אַחְאָב נִמְעוֹל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. בְּאֶפְרְסְמָא דְּכִיָא. וְאֶת יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים, וּמִי הָיָה שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה, וְהָתַנְיָא, מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן נִגְנְזָה צְנְצֶנֶת הַמָּן וּצְלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּשְׁקֶדְיָהּ וּפָרָחֶיהָ, וַאֲרֹגָז שֶׁשָּׁלְחוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, ח) "וְאֵת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תְּשִׁימוּ בַּאֲרֹגֹז מִצִּדּוֹ", וּמִי גְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ גְּנָזוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר (אֶל הַכֹּהֲנִים הָעֹמְדִים) [לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים] לַה' תְּנוּ אֶת אֲרוֹן (בְּרִית ה') [הַקֹּדֶשׁ] בַּבַּיִת אֲשֶׁר (עָשָׂה) [בָּנָה] שְׁלֹמֹה וְגוֹ' (לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ כִּי) אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָתְיָא שָׁם שָׁם וְאָתְיָא מִשְׁמֶרֶת מִשְׁמֶרֶת וְאָתְיָא דּוֹרוֹת דּוֹרוֹת. אָמַר רַב פַּפָּא, בְּאֶפְרְסְמָא דְּכִיָא. תְּנוּ רַבָּנָן. כֵּיצַד מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים, כְּמִין נֵזֶר. וְאֶת הַכֹּהֲנִים, כְּמִין כ"י. מַאי כְּמִין כִּי. כְּמִין כַּף יָוֹנִי. תְּנִי חָדָא, בַּתְּחִלָּה מַצִּיקִין שֶׁמָּן עַל רֹאשׁוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ שֶׁמָּן בֵּין רֵיסֵי עֵינָיו, וְתַנְיָא אַחֲרִיתִי, בַּתְּחִלָּה נוֹתֵן שֶׁמָּן בֵּין רֵיסֵי עֵינָיו וְאַחַר כָּךְ מַצִּיק שֶׁמָּן עַל רֹאשׁוֹ. תַּנָּאֵי הִיא, דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר מְשִׁיחָא עֲדִיפָא וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר יְצִיקָה עֲדִיפָא. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דַּאֲמַר יְצִיקָה עֲדִיפָא. מִדִּכְתִיב (ויקרא ח, יב) "וַיִּצֹק [מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה"]. וּמַאן דְּאָמַר מְשִׁיחָא עֲדִיפָא סָבַר, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל כְּלֵי שָׁרֵת. וְהָכְתִיב (שם) "וַיִּצֹק" (לוֹ שֶׁמֶן) וּלְבַסּוֹף (שם) "וַיִּמְשַׁח". הָכִי קָאָמַר, מַה טַּעַם "וַיִּצֹק", מִשּׁוּם דְּ"וַיִּמְשַׁח". תְּנוּ רַבָּנָן. "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן". כְּמִין שְׁתֵּי

טִפֵּי מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ תְּלוּיוֹת לוֹ לְאַהֲרֹן בִּזְקָנוֹ. תָּנָא כְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר עוֹלוֹת וְיוֹשְׁבוֹת בְּעִיקְרֵי זְקָנוֹ, וְעַל דָּבָר זֶה הָיָה מֹשֶׁה דּוֹאֵג שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם מָעַלְתִּי בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (שם, ג) "כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הָרְרֵי צִיּוֹן", מַה טַּל זֶה אֵין בּוֹ מְעִילָה וְכוּ', וַעֲדַיִן הָיָה אַהֲרֹן דּוֹאֵג שֶׁמָּא מֹשֶׁה לֹא מָעַל אֲנִי מָעַלְתִּי, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד" מַה מֹּשֶׁה לֹא מָעַל אַף אַתָּה לֹא מָעַלְתָּ. תָּנוּ רַבָּנָן. אֵין מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן, כְּדֵי שֶׁתִּמָּשֵׁךְ מַלְכוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א א, לג-לד) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּחוֹן וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא". תָּנוּ רַבָּנָן. הַסָּךְ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לִבְהֵמָה וְכֵלִים, פָּטוּר. לְכוּתִיִּים וּמֵתִים, פָּטוּר. בִּשְׁלָמָא בְּהֵמָה וְכֵלִים, דִּכְתִיב עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְהֵמָה וְכֵלִים לַאו אָדָם נִינְהוּ. מֵתִים נַמִי, דְּכֵיוָן דְּמִית, מֵת מִקְרֵי אָדָם לָא מִקְרֵי. אֶלָּא כּוּתִיִּים, אַמַּאי פָּטוּר. דִּכְתִיב (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִם אָדָם וְאֵין הַכּוּתִיִּים קְרוּיִים אָדָם. וְלֹא, וְהָכְתִיב "וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף". הַהוּא לַאֲפוּקֵי בְּהֵמָה. וְהָכְתִיב (יונה ד, יא) "וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ בָּהּ הִרְבֵּה מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם". הַהוּא לַאֲפוּקֵי בְּהֵמָה. וְאִי תֵּימָא, כִּדְתָנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּסָךְ יֶשְׁנוֹ בְּבֵל יִיסָךְ וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּסָךְ אֵינוֹ בְּבֵל יִיסָךְ, וְכַמָּה יְסוֹךְ וְיֵהָא חַיָּב, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל שֶׁהוּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּזַיִת, בְּמַאי פְּלִיגִין, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ כְּתִיב וּכְתִיב אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ, מַה סִיכָה כָּל שֶׁהוּא אַף נְתִינָה כָּל שֶׁהוּא, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, יָלְפִינַן נְתִינָה דְּעַל זָר מִנְּתִינָה דְּעָלְמָא, מַה נְּתִינָה דְּעָלְמָא כְּזַיִת אַף נְתִינָה דְּהָכָא כְּזַיִת. הַסָּךְ מְלָכִים וְכֹהֲנִים, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. רַבִּי מֵאִיר סָבַר, וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר כְּתִיב, וּמֶלֶךְ וְכֹהֵן נַמִי הָשְׁתָּא הָא זָרִים נִינְהוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, בְּעֵינַן עַד דְּאִכָּא זָר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ וּמֶלֶךְ וְכֹהֵן מַעִיקָּרָא לָאו זָרִים נִינְהוּ. גּוּפָא. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּסָךְ יֶשְׁנוֹ בְּבֵל יִיסָךְ. אֲמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר קָאֲמַרַת, לֹא יִיסָךְ כְּתִיב, קְרִי בֵּיהּ לֹא יָסִיךְ וּקְרִי בֵּיהּ לֹא יֵיסוּךְ. תָּנֵי רַב חֲנַנְיָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא, מְנַיִן לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּטַּל מִשְּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעַל רֹאשׁוֹ וְנָתַן עַל בְּנֵי מֵעָיו, מְנַיִן שֶׁחַיָּב. שֶׁנֶּאֱמַר עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא, כֹּהֵן שֶׁסָּךְ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, בָּן בְּתּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִתְעַגֵּל בּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אֲמַר לֵיהּ, הָתָם כְּתִיב (ויקרא כב, ט) "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" וְכֵיוָן דְּאַחֲלוּהוּ הָא אִיתְּחַל, אֲבָל גַּבֵּי שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב (שם, כא, יב) "כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו". שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁל לַח הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, הִין וַחֲצִי הִין וְכוּ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא הָיָה שָׁם הִין וְכִי מָה הָיָה הִין מִשְׁמַשׁ, אֶלָּא מִדָּה יְתֵרָה שֶׁל לוֹג וּמֻחֱצָה הָיְתָה שָׁבָּה הָיָה מוֹדֵד אֶת מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל לוֹג

וּמֻחֲצָה בַּבֹּקֶר לוֹג וּמֻחֲצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. שַׁפִּיר קָאָמַר לְהוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבָּנָן, הוּא הִין דַּעֲבַד מֹשֶׁה לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, דִּכְתִיב וְשֶׁמֶן זַיִת הִין. מַר סָבַר כֵּיוָן דִּלְדוֹרוֹת לָא הֲוָה צָרִיךְ, לְפִי שָׁעָה הוּא דְּעָבְדֵיהּ וְאִיבְּדֵיהּ, כֵּיוָן דַּהֲוָה הֲוָה. הִין, תְּרֵיסַר לוֹגֵי, דִּכְתִיב שֶׁמֶן זַיִת הִין, וּכְתִיב (פסוק לא) שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה זֶה בְּגִימַטְרִיָּא תְּרֵיסָר הֲוֵי.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי לָאוִין וְכָרֵת אַחַת, חֲלוֹק חַטָּאוֹת בֵּינֵיהֶן, וּמַאי הִיא, מְפַטֵּם וְסָךְ שְׁנֵי לָאוִין [דִּכְתִיב עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וְגוֹ'] וּכְתִיב אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אַף אֲנַן נַמִי תְּנִינָן, הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטוֹרֶת וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לָמָּה לִיהּ דְּתָנָא הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטוֹרֶת בְּמִיצְעָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן מַה קְּטוֹרֶת לָאו בִּכְנֵי עַצְמָהּ וְחַיְּבִין עָלֶיהָ בִּכְנֵי עַצְמָהּ אַף הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן וְסָךְ נַמִי כֵּיוָן דִּלְאו בִּכְנֵי עַצְמָהּ חַיְּבִין עָלָיו בִּכְנֵי עַצְמָהּ, וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי מַתְנִי פִּיטוּמֵי גַּבֵּי הֲדָדֵי, נִיתְנִי אִפְּכָא הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטוֹרֶת וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן וְהַסָּךְ שֶׁמֶן, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דִּישׁ חִלּוּק חַטָּאת בֵּינַיְיהוּ קָא מַשְׁמַע לָן. סַמִּים . (שמות ל לד-לו) תָּנוּ רַבָּנָן. הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטוֹרֶת לִלְמֹד בָּהּ [אוֹ] עַל מְנַת לְמָסְרָהּ לַצִּבּוּר, פָּטוּר. לְהָרִיחַ בָּהּ, חַיָּב. וְאִם הֵרִיחַ בָּהּ, פָּטוּר אֶלָּא שֶׁמִּעֵל. מִי אִיכָּא מְעִילָה בְּרֵיחַ, וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מְשׁוּם בַּר קַפָּרָא קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ אֵין בָּהֶם מְשׁוּם מְעִילָה. אָמַר רַב פַּפָּא. קוֹל וּמַרְאֶה אֵין בָּהֶן מְשׁוּם מְעִילָה כְּלָל. וְרֵיחַ, לְאַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּמוֹעֲלִין בּוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטוֹרֶת, הַצֳּרִי וְהַצִּפּוֹרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה, מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֳּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה, הַקִּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר, קִלּוּפָּה שְׁלֹשָׁה, קִנָּמוֹן תִּשְׁעָה, בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין, יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא, וְאִם אֵין יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק, מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע, מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא, אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ, חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף, בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה, שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה, יֵין קַפְרִיסִין, שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה, וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא, דַּאֲמַר "קָדֹשׁ (הֵיא) [הוּא] קֹדֶשׁ (תִּהְיֶה) [יִהְיֶה] לָכֶם" כָּל מַעֲשֶׂיהָ לֹא יִהוּ אֶלָּא בַּקֹּדֶשׁ. מוֹתַר הַקְּטוֹרֶת מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ, מַפְרִישִׁין הֵימֶנָּה שְׂכַר הָאֻמָּנִין, מְחַלְּלִין אוֹתָהּ עַל מָעוֹת הָאֻמָּנִין, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לָאֻמָּנִים בִּשְׂכָרָן, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה כְּאֶחָד מִסַּמָּנֵי הַקְּטֹרֶת. תָּנוּ רַבָּנָן. קְטֹרֶת הָיְתָה נַעֲשֵׂית שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה נֶגֶד יְמוֹת הַשָּׁנָה, שְׁלֹשָׁה מָנִין יִתְרִין

שֶׁמֵּהֶן כֹּהֵן גָּדוֹל מַכְנִיס מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַשְּׁאָר נִתָּנִין לָאֻמָּנִין בִּשְׂכָרָן, כִּדְתַנְיָא הַקְּטֹרֶת וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן. אֶחָד לְשִׁשִּׁים וְשִׁבְעִים שָׁנָה מְפַטְּמִין אֶת הַקְּטֹרֶת לַחֲצָאִין, לְפִיכָךְ יָחִיד שֶׁפִּטֵּם לַחֲצָאִין, חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן (בֶּן) הַסְּגָן. אֲבָל שְׁלִישׁ וּרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְתִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל יוֹם מְתַקֵּן בְּמַתְכֻּנְתָּהּ וְהָיָה מַכְנִיס. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרָבָא, דַּאֲמַר, שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה שֶׁפִּטְּמוֹ לַחֲצָאִין, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כְּמוֹהוּ, כְּמוֹהוּ לֹא תַעֲשׂוּ אֲבָל חֶצְיוֹ תַּעֲשׂוּ, קְטֹרֶת שֶׁפִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין, חַיָּב, דִּכְתִיב בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא (תַעֲשֶׂה) [תַּעֲשׂוּ], כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְהָא אֶפְשָׁר דְּעָבְדַת פְּרִס שַׁחֲרִית וּפְרָס בֵּין הָעַרְבָּיִם.

רמז שפט

תָּנוּ רַבָּנָן. הָיוּ מַחֲזִירִין אוֹתָהּ בַּמַּכְתֶּשֶׁת פַּעֲמַיִם בַּשָּׁנָה. בִּימוֹת הַחַמָּה מְנַעֲרָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַפֵּשׁ. בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים צוֹבְרָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּפוּג אֶת רֵיחָהּ. וּכְשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר, הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִין, שֶׁמֵּהֶן כֹּהֵן גָּדוֹל מַכְנִיס מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. נוֹתֵן אוֹתוֹ לַמַּכְתֶּשֶׁת מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשׁוֹחֲקוֹ יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. דְּתַנְיָא. (ויקרא טז, יב) "דַּקָּה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר דַּקָּה. שֶׁתְּהֵא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. אָמַר מַר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן. דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּשֵׁם הַדִּבּוּר רַע לַיַּיִן כָּךְ הַדִּבּוּר יָפֶה לַבְּשָׂמִים. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אַחַד עָשָׂר סַמָּנִין נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. אָמַר רַב הוּנָא. מַאי קְרָאָה, דִּכְתִיב קַח לְךָ סַמִּים הָא תְּרֵין, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה הָא חֲמִשָּׁה, וְסַמִּים אַחֲרִינֵי חֲמִשָּׁה כַּחֲמִשָּׁה קָמָא, הָא עֲשָׂרָה, וּלְבֹנָה זַכָּה הָא אֶחָד עָשָׂר. אִימָא, סַמִּים כְּלָל, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה פְּרָט, סַמִּים חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁקּוֹטֶר וְעוֹלֶה וְרֵיחוֹ נוֹדֵף אַף כָּל שֶׁקּוֹטֶר וְעוֹלֶה וְרֵיחוֹ נוֹדֵף. וְכִי תֵּימָא אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא אֶחָד פְּרָטָא. לָא, מַצְרֵךְ צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב נָטָף הֲוָה אֲמִינָא מִין אִילָן אִין אֲבָל גִּדּוּלֵי קַרְקַע אֵימָא לָא, לְהָכִי כְּתַב תּוּ שְׁחֵלֶת, וְאִי כְּתַב שְׁחֵלֶת הֲוָה אֲמִינָא גִּידּוּלֵי קַרְקַע אִין אֲבָל מִין אִילָן אֵימָא לָא, מִשּׁוּם הָכִי הָדַר כָּתַב תּוּ נָטָף, וְחֶלְבְּנָה לְגוּפֵיהּ אַחַת מִפְּנֵי שֶׁרֵיחָהּ רַע. אִם כֵּן מִקַּח לְךָ נַפְקָא לֵיהּ. וְאֵימָא סַמִּים בַּתְרַאי תְּרֵין נִינְהוּ כִּי סַמִּים קַדְמָאֵי. אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא סַמִּים סַמִּים גַּבֵּי הֲדָדֵי, וְסוֹף נִכְתּוֹב נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא. סַמִּים כְּלָל, נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה פְּרָט, סַמִּים חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁקּוֹטֶר וְעוֹלֶה וְרֵיחוֹ נוֹדֵף אַף כָּל שֶׁקּוֹטֶר וְעוֹלֶה וְרֵיחוֹ נוֹדֵף. אוֹ אֵינוֹ כְּלָל כְּכְלָל רִאשׁוֹן וּפְרָט כִּפְרָט רִאשׁוֹן. אָמְרַת לָאו, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן בְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. אָמַר מַר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּלָל כְּכְלָל רִאשׁוֹן וְכוּ'. מַאי

קָא קַשְׁיָא לֵיהּ. הָכִי קַשְׁיָא לֵיהּ כִּי הֵיכָא דְּקַשְׁיָא לָן, אֵימָא סַמִּים בַּתָּרָאֵי תְּרֵין כִּי סַמִּים קַדְמָאֵי תְּרֵין, הֲדַר (שָׁנֵיא) [שָׁנְיֵה] כִּדְשָׁנִין דְּאִם כֵּן נִכְתּוּב קְרָא סַמִּים סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה. מַאי פְּרָט כִּפְרָט רִאשׁוֹן. הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, מִינֵי אִילָנוֹת יַלְפִינָן מִן נָטָף וְגַדּוּלֵי קַרְקַע יַלְפִינָן מִן שְׁחֵלֶת וְנִילַף נַמִּי מִן לְבֹנָה זַכָּה דַּאֲפִלּוּ בְּחַד צַד דְּנֵיתֵי דָּבָר שֶׁרֵיחוֹ נוֹדֵף וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹטֵר, הֲדַר אָמַר אִם כֵּן נִכְתּוּב קְרָא לְבֹנָה זַכָּה בֵּי מִיצְעֵי דְּנֵילַף מִנֵּיהּ וְחֶלְבְּנָה לְבַסּוֹף. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, מִן גּוּפָהּ, מַה לְּשׁוֹן קְטֹרֶת דָּבָר שֶׁקּוֹטֵר וְעוֹלֶה. אָמַר רַב חֲנִינָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, כָּל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בְּהֶן מִן פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ תַּעֲנִית, שֶׁהֲרֵי חֶלְבְּנָה רֵיחָהּ רַע וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב בְּסַמָּנֵי הַקְּטֹרֶת. אַבַּיֵי אָמַר, מֵהָכָא "וַאֲגַדְתּוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ".

(שמות לא ב-ט) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְרִיז עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן. רָעָב, דִּכְתִיב (מלכים ב ח, א) "כִּי קָרָא ה' לָרָעָב". (ושובע) [וְשָׂבָע], דִּכְתִיב (יחזקאל לו, כט) "וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ". פֻּרְעָנֻת, דִּכְתִיב רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק. אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלְכִין בַּצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, הָגוּן עָלֶיךָ בְּצַלְאֵל. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ הָגוּן לְפָנַי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי כֵן אֱמֹר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל. הָלַךְ וְאָמַר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, הָגוּן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל. אָמְרוּ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אִם לִפְנֵי הַמָּקוֹם הָגוּן וּלְפָנֶיךָ הָגוּן, עָלֵינוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן. בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חָכְמָתוֹ נִקְרָא. שֶׁבַּשָּׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ אֱמֹר לוֹ לְבְצַלְאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים, הָלַךְ מֹשֶׁה וְהִפֵּךְ וְאָמַר לוֹ, עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִנְהָג שֶׁל עוֹלָם, אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיס לְתוֹכוֹ כֵּלִים, וְאַתָּה אוֹמֵר עֲשֵׂה אָרוֹן כֵּלִים וּמִשְׁכָּן, כֵּלִים שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לְהֵיכָן אַכְנִיסֵם, אֶלָּא שְׁמָא כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אָרוֹן וְכֵלִים. אָמַר לוֹ, הֵן, שְׁמָא בְּצַל אֵל הָיִיתָ וְיָדַעְתָּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב. יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצָרֵף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּתִיב הָכָא (שמות לה, לא) וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּכְתִיב הָתָם "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה", וּכְתִיב (שם, כ) "בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יְהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין" וְגוֹ'. שְׁמַע רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא וְאָמְרָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר לֵיהּ. אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ דִּכְתִיב (פסוק ו') וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה.

רמז שצ

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין, רְאֵה [קְרָאתִי] בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי. מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (יהושע ז, א) "עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶּן זַבְדִּי בֶן זֶרַח". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין, "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם" וְגוֹ'. מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (שופטים יז, א) "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ מִיכָיְהוּ". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין, (במדבר ג, טו) "פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי". מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (דברים כה, יז) ["זָכוֹר] אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה [לְךָ] עֲמָלֵק". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין, "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי". מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (מלכים א יא, כו) "וְיָרְבְעָם בֶּן נְבָט אֶפְרָתִי". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה". מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (שם ז, ו) "אִישׁ צַר וְאוֹיֵב". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין, (שם י, ג) "כִּי מָרְדֳּכַי הַיְהוּדִי". מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, "כִּי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא". מַדְכְּרִין וּמְנִיחִין (שמות לח, כג) "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן". מַדְכְּרִין וּמְשַׁחֲקִין, (ויקרא כד, יא) "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן".

(שמות לא י) וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד. שֶׁאִלְמָלֵא בִּגְדֵי כְהֻנָּה, לֹא נִשְׁתַּיְּרוּ מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפְלֵיט. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. בְּגָדִים שֶׁגּוֹרְדִין אוֹתָם בִּבְרֵיָתָן מִכְּלֵיהֶן, וּמְשַׁיְּרִין מֵהֶן מִקְצָת שֶׁאֵינוֹ אָרוּג עִמָּהֶן, וְזֶהוּ לְשׁוֹן שָׂרִד.

(שמות לא יב-יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כ, י) "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה", אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת. כִּי אוֹת הִיא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם. וְלֹא בֵּינִי לְבֵין הָאֻמּוֹת. לָדַעַת. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר לָדַעַת לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא מִי שֶׁהוּא בֶּן דַּעַת. כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם. לָעוֹלָם הַבָּא, כְּגוֹן קְדֻשַּׁת שַׁבָּת שֶׁהִיא מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צב, א) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת", לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת. הַיּוֹדֵעַ עִיקַּר שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה חַיָּב עַל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת. הַיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה חַיָּב עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. מִנָּא הֲנֵי מִילֵי. תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי, וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת וּכְתִיב (ויקרא יט, ג) "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", הָא כֵּיצַד, וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת שְׁמִירָה לְכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת, (שם) "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" שְׁמִירָה אַחַת לְשַׁבָּתוֹת הָרְבֵּה.

אָמַר רַב. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ, וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְתִתָּהּ לְיִשְׂרָאֵל, לֵךְ וְהוֹדַע לָהֶן. מִכָּאן אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק צָרִיךְ

לְהוֹדִיעַ לְאָמּוֹ. מַאי עֲבִיד לֵיהּ, שָׁייף לֵיהּ מִשְׁחָא וּמָלֵי לֵיהּ (מלחא) [כּוֹחֲלָא], וְהַאִידָנָא דְּחַיְישִׁינַן לִכְשָׁפִים שָׁייף לֵיהּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. אֵינִי, וְהָאָמַר רַב, הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשָּׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו". לָא קָשְׁיָא, הָא בְּמִלְתָא דַּעֲבִידָא לְגִלּוּיֵי וְהָא בְּמִלְתָא דְּלָא עֲבִידָא לְגִלּוּיֵי. שַׁבָּת נַמִּי עֲבִידָא לְגִלּוּיֵי. מַתַּן שְׂכָרָהּ לָא עֲבִידָא לְגִלּוּיֵי. (שמות לא יד-יז) אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. כָּל מִצְוָה שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל נָתַן לָהֶם בְּפַרְהֶסְיָא, חוּץ מִן הַשַּׁבָּת שֶׁנִּתַּן בְּצִנְעָא דִּכְתִיב בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי, לָא לֵיעָנְשׁוּ גּוֹיִם עָלֶהּ. שַׁבָּת אוֹדְעִינְהוּ, מַתַּן שְׂכָרָהּ לָא אוֹדְעִינְהוּ וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַתַּן שְׂכָרָהּ נַמִּי אוֹדְעִינְהוּ, נְשָׁמָה יְתֵרָה לָא אוֹדְעִינְהוּ, דַּאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נְשָׁמָה יְתֵרָה נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלָהּ (הֵיכָנָה) [הֵיכָנָה] שֶׁנֶּאֱמַר שְׁבֹת וַיִּנָּפַשׁ כֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת וַי אָבְדָה נֶפֶשׁ.

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת. הַמְבַשֵּׁל בַּשַּׁבָּת, בְּשׁוֹגֵג יֹאכַל, בְּמֵזִיד לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית לֹא לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. כִּדְדָרַשׁ רַבִּי חִיָּיא אֲפִיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם, מַה קֹּדֶשׁ אָסוּר בַּאֲכִילָה אַף מַעֲשֶׂה שַׁבָּת נַמִּי אָסוּר בַּאֲכִילָה. אִי מַה קֹּדֶשׁ אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף מַעֲשֶׂה שַׁבָּת אָסוּר בַּהֲנָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר לָכֶם, שֶׁלָּכֶם תְּהֵא. יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת, בְּמֵזִיד אָמַרְתִּי וְלֹא בְּשׁוֹגֵג. פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אָחָא וְרַבִינָא. חַד אָמַר, מַעֲשֶׂה שַׁבָּת דְּאוֹרַייְתָא כִּדְאָמְרָן. וְחָד אָמַר, מַעֲשֶׂה שַׁבָּת דְּרַבָּנָן, דַּאֲמַר קְרָא קֹדֶשׁ הִיא, הִיא קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשֶׂיהָ קֹדֶשׁ. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת. זֶהוּ שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר. לָכֶם שַׁבָּת מְסוּרָה וְאֵין אַתֶּם מְסוּרִין לַשַּׁבָּת. כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם מַגִּיד שֶׁהַשַּׁבָּת קְדוּשָׁה לְיִשְׂרָאֵל, מַה לִּפְלוֹנִי שֶׁחָנוּתוֹ נְעוּלָה, שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מֵעִיד עַל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבָּרָא עוֹלְמוֹ בְּשִׁשָּׁה וְנָח בַּשְּׁבִיעִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מג, יב) "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה' וַאֲנִי אֵל".

רמז שצא

מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְגוֹ', עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, י) "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה עַל מְלֶאכֶת הַיּוֹם, עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה עַל מְלֶאכֶת הַלַּיְלָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ. אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, י) "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְגוֹ', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁבָּת" אֶלָּא לְהָבִיא אֶת הַלַּיְלָה שֶׁהִיא בִּכְלַל אַזְהָרָה. דִּבְרֵי רַבִּי אָחָא בַּר יַאשִׁיָּה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר. וַהֲרֵי גּוֹיִם שֶׁהִקִּיפוּ אֶת

עָרֵי יִשְׂרָאֵל וְחִלְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים הוֹאִיל וְחִלְּלָנוּ מִקְצָתָהּ נֶחְלֵל כֻּלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת וַאֲפִלּוּ כְּהֶרֶף עַיִן מוֹת יוּמָת. כִּי כָל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה. [מְלָאכָה] גְּמוּרָה. וַהֲרֵי שֶׁכָּתַב אוֹת אַחַת בְּשַׁחֲרִית וְאוֹת אַחַת עַרְבִית, אוֹ שֶׁאָרַג חוּט אֶחָד בְּשַׁחֲרִית וְחוּט אֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי כָל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהּ מְלָאכָה גְּמוּרָה. וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמָּ[י]הָ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת אֵין לִי אֶלָּא בְּמֵזִיד, בְּהַתְרָאַת עֵדִים. בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר וְנִכְרְתָה, לְהָבִיא אֶת הַמֵּזִיד בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. אֵין וְנִכְרֵת אֶלָּא הַפְסָקָה. הַנֶּפֶשׁ הַהִיא. מְזִידָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. מִקֶּרֶב עַמָּ[י]הָ. וְעַמָּהּ בְּשָׁלוֹם.

הַיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת וְכוּ'. מִנָּא לָן. אָמַר שְׁמוּאֵל. אָמַר קְרָא מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת, הַתּוֹרָה רִבְּתָה מִיתוֹת הַרְבֵּה עַל חִלּוּל אֶחָד. הַאי בְּמֵזִיד כְּתִיב. אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמֵזִיד דִּכְתִיב "כָּל הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת", תְּנֵהוּ לְעִנְיָן שׁוֹגֵג, וּמַאי יוּמָת, יוּמָת בְּמָמוֹן. וְתֵיפּוּק לֵיהּ חִלּוּק מְלָאכוֹת מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לְרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, (שמות לה, ג) "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה" (שם, ב) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה" "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" אֵלּוּ שִׁלְשִׁים וְתִשְׁעָה מְלָאכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי יָכוֹל עֲשָׂאָן כֻּלָּן בְּהֶעֱלֵם אֶחָד אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד, כא) "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת", וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר עַל חֲרִישָׁה וּקְצִירָה חַיָּב שְׁתַּיִם עַל כֻּלָּן לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תְבַעֲרוּ" הַבְעָרָה בַּכְּלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאָה לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וּלוֹמַר לְךָ מַה הַבְעָרָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא אַב מְלָאכָה וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַף כָּל שֶׁהוּא אַב מְלָאכָה חַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דַּאֲמַר הַבְעָרָה לְלָאו יָצְתָה. וְתֵיפּוּק לֵיהּ חִלּוּק מְלָאכוֹת מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר "וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה", עָשָׂה "אַחַת" וְעָשָׂה "הֵנָּה" פְּעָמִים שֶׁחַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן פְּעָמִים שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְאָמַר רַבִּ[י] יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, "אַחַת" "מֵאַחַת" "הַנָּה" "מֵהֵנָּה", שֶׁהִיא "הֵנָּה" "הַנָּה" שֶׁהִיא "אַחַת", "אַחַת" שִׁמְעוֹן, "מֵאַחַת" שֵׁם מִשְׁמְעוֹן, "הֵנָּה אָבוֹת", "מֵהֵנָּה" תּוֹלְדוֹת, "אַחַת" שֶׁהִיא "הַנָּה" זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, "הֵנָּה" שֶׁהִיא "אַחַת" שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת. וּשְׁמוּאֵל, "אַחַת" שֶׁהִיא "הַנָּה" "הֵנָּה" שֶׁהִיא "אַחַת" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ.

שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות כ, ט) "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד". כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתְּךָ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סא, ה) "וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם". וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד", מְלַאכְתְּךָ נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָן, וְלֹא עוֹד אֶלָּא

שֶׁמְּלֹאכֶת אֲחֵרִים נַעֲשֵׂית עַל יָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, מח) "וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ". וּבְיוֹם הַשַּׁבִּיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁקְּדֻשַּׁת מוֹעֲדִים מְסוּרָה לְבֵית דִּין כָּךְ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת מְסוּרָה לְבֵית דִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַה', שַׁבָּת מְסוּרָה לַה' וְאֵין מְסוּרָה לְבֵית דִּין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת. (וּכְתִיב) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת". זוֹ הִיא שֶׁהָיָה רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. (פקח) [חַלֵּל] עָלָיו שַׁבָּת אַחַת כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, דָּבָר שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לוֹ, וְאֵיזוֹ, זוֹ מִילָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא אוֹמֵר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁמְּשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ שְׁמָרָהּ שִׁבְעָה שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת וְגוֹ'. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁמְּשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת כְּתִקְּנָהּ מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ שָׁמַר כָּל שַׁבָּתוֹת מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלָמוֹ עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת וְגוֹ'. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא בֵּינִי לְבֵין הָאֻמּוֹת. אוֹת הִיא לְעֹלָם. מַגִּיד שֶׁאֵין הַשַּׁבָּת בְּטֵלָה מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם. וְכֵן כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁנָּתְנוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן, וְדָבָר שֶׁלֹּא נָתְנוּ נַפְשָׁן עָלָיו לֹא נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן. כְּגוֹן הַשַּׁבָּת וְהַמִּילָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה וּטְבִילָה שֶׁנָּתְנוּ נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן, וּכְגוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהַדִּינִין שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עֲלֵיהֶן לֹא נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ' שַׁבָּת מִמְּלֹאכֶת מַחֲשֶׁבֶת עֲבֹדָה. אוֹ אַף מִן הַדִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיִּנָּפַשׁ, מַגִּיד שֶׁאֵין הַדִּין בָּטֵל מִלְּפָנָיו לְעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ", וּכְתִיב (דברים לב, ד) "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ" וְגוֹ'.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. כּוּתִי שֶׁשָּׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת עַד שֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת הַמִּילָה, חַיָּב מִיתָה. לָמָּה, שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה עָלֶיהָ וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אוֹתָהּ כְּתִקְּנָהּ. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר, מִי שֶׁשָּׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת חַיָּב מִיתָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ וּמַטְרוֹנָא שֶׁיּוֹשְׁבִין וּמְשִׂיחִין זֶה עִם זֶה, מִי שֶׁבָּא וּמַכְנִיס רֹאשׁוֹ בֵּינֵיהֶם אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, כָּךְ הַשַּׁבָּת הִיא [אוֹת] בֵּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵין יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא, לְפִיכָךְ כּוּתִי שֶׁבָּא וּמַכְנִיס עַצְמוֹ בֵּינֵיהֶם חַיָּב מִיתָה. כָּל שֶׁתִּעַבְתִּי לְךָ הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאכַל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, ג) "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה". אִי הָכִי מַעֲשֶׂה שַׁבָּת לִיתְסְרוּ. אָמַר קְרָא, כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם, הִיא קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשֶׂיהָ קֹדֶשׁ.

(שמות לא יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. בַּתְּחִלָּה הָיָה מֹשֶׁה לָמֵד תּוֹרָה וּמְשַׁכְּחָהּ, עַד שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. מַאי דִּכְתִיב לֶחֹת אֶבֶן. אִם מֻשִּׂים אָדָם לְחָיָיו כְּאֶבֶן זוֹ שֶׁאֵינָהּ נִמְחֶית, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. מַאי דִּכְתִיב

"חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת". אִלְמָלֵי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, לֹא נִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר. אַף אֵין אֻמָּה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַל תִּקְרֵי "חָרוּת" אֶלָּא חֵרוּת. כְּתָבִים בְּאָצְבַּע אֱלֹהִים (כ' בְּרֶמֶז קפ"ג).

(שמות לב א-ו) וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה. אַל תִּקְרֵי 'בֹּשֵׁשׁ' אֶלָּא 'בָּאוּ שֵׁשׁ', בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם אָמַר לְיִשְׂרָאֵל לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ אֲנִי בָּא, לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם בָּא שָׂטָן וְעֵרְבֵב אֶת הָעוֹלָם, אָמַר לָהֶן, מֹשֶׁה רַבְּכֶם הֵיכָן הוּא, אָמְרוּ לוֹ עָלָה לַמָּרוֹם, אָמַר לָהֶם בָּאוּ שֵׁשׁ, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו, מֵת, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו, הֶרְאָה לָהֶם דְּמוּת מִטָּתוֹ בָּעָנָן וְהֵיינוּ דְקָאָמְרֵי כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ.

כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. חָטְאוּ בְּזֶה וְלָקוּ בְּזֶה וּמִתְנַחֲמִים בְּזֶה. חָטְאוּ בְּזֶה, כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזֶה, (איכה ה, יז) "עַל זֶה הָיָה דָּוֶה לִבֵּנוּ". וּמִתְנַחֲמִים בְּזֶה, (ישעיה כה, ט) "זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ". יָבוֹא זֶה, וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה, לְזוּ. יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי זֶה מֹשֶׁה. וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה". מִזֶּה, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". לְזוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "עַם זוּ קָנִיתָ". וַיִּתְפָּרְקוּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תתס"ז). אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב. יִשְׂרָאֵל שֶׁזָּקַף לְבָנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹות לָהּ וּבָא כּוּתִי וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ, אֲסָרָהּ, כִּתְחִלָּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּאֲמַר רַחֲמָנָא (דברים יב, ג) "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", מִכְּדֵי יֵרֵשָׁה הִיא לָהֶם מֵאֲבוֹתֵיהֶם וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְאִי מִשּׁוּם הֶנֵּךְ דְּמַעִיקָּרָא, בְּבִטּוּל בְּעַלְמָא סָגֵי לְהוּ, אֶלָּא מִדְּפָלְחוּ יִשְׂרָאֵל לָעֶגֶל גָּלוּ אֲדַעְתַּיְיהוּ דְּנִיחָא לְהוּ בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְכִי אֲתוּ גּוֹיִם שְׁלִיחוּתָא דִּידְהוּ עָבְדִי, הָכָא נַמִי יִשְׂרָאֵל שֶׁזָּקַף לְבָנָה גָּלֵי דַּיְעֲתֵיהּ דְּנִיחָא לֵיהּ בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְכִי אָתָא גּוֹי שְׁלִיחוּתָא דִּידֵיהּ עָבַד. וְדִלְמָא בָּעֶגֶל הוּא דַּהֲוָה נִיחָא לְהוּ, בְּמִידֵי אַחֲרִינָא לָא. אָמַר קְרָא אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, מְלַמֵּד שֶׁאִוּוּ לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. אֵימָא כָּל דְּבַהֲדֵי עֶגֶל לִיתְסָר, מִכָּאן וָאֵילַךְ לִישְׁתְּרֵי. מַאן מוֹכַח.

וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו. מֶה רָאָה. רָאָה חוּר זָבוּחַ לְפָנָיו. אָמַר, אִי לָא שְׁמַעְנָא לְהוּ עָבְדִין לִי כְּחוּר וּמְקַיֵּם בָּהוּ (איכה ב, כ) "אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה' כֹּהֵן וְנָבִיא" וְלָא הָוְיָא לְהוּ תַּקָּנְתָא לְעוֹלָם, מוּטָב לֵיעְבְּדוּ עֶגֶל, אֶפְשָׁר דַּהֲוֵי לְהוּ תַּקָּנְתָא בִּתְשׁוּבָה.

בְּשָׁעָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, בַּתְּחִלָּה הָלְכוּ אֵצֶל חוּר. אָמְרוּ לוֹ, קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים. כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמַע לָהֶם, עָמְדוּ עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה ב, לד) "גַּם בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּם" וְגוֹ', זֶה דָּמוֹ שֶׁל חוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "לֹא בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי עַל כָּל אֵלֶּה", עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְאַחַר כָּךְ הָלְכוּ אֵצֶל אַהֲרֹן.

דָּבָר אַחֵר, וַיַּרְא אַהֲרֹן. מָה רָאָה. אָמַר, אִם בּוֹנִים הֵן אוֹתוֹ זֶה מֵבִיא צְרוֹר וְזֶה מֵבִיא אֶבֶן וְנִמְצָא מְלַאכְתּוֹ כָּלָה בְּבַת אַחַת, מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי בּוֹנֶה אוֹתוֹ אֲנִי מִתְעַצֵּל בִּמְלַאכְתּוֹ וּמִשֶּׁה רַבֵּנוּ יוֹרֵד וּמַעֲבִיר לַעֲבֹדַת אֱלִילִים, מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי בּוֹנֶה אוֹתוֹ אֲנִי בּוֹנֶה לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַה' מָחָר, חַג לָעֵגֶל מָחָר אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא חַג לַה' מָחָר.

דָּבָר אַחֵר, וַיַּרְא אַהֲרֹן. מָה רָאָה. אָמַר אַהֲרֹן, אִם בּוֹנִין הֵן אוֹתוֹ הַסְּרָחוֹן תְּלוּי בָּהֶן, מוּטָב שֶׁיִּתָּלֶה הַסְּרָחוֹן בִּי וְלֹא בְּיִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁנִּתְגָּאָה לִבּוֹ עָלָיו. נָטַל אֶת (הַצִּפּוֹרֶן לַחֲתֹךְ) [הַסַּיִף לַחֲתֹךְ] אֶת אָבִיו. אָמַר לוֹ פָּדְגוֹגוֹ, אַל תְּיַגַּע אֶת עַצְמְךָ, תֵּן לִי וַאֲנִי חוֹתֵךְ. הֲצִיץ עָלָיו הַמֶּלֶךְ. אָמַר לוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי לְהֵיכָן הָיִתָה כַּוָּנָתְךָ, מוּטָב שֶׁיִּתָּלֶה הַסְּרָחוֹן בְּךָ וְלֹא בְּבָנַי, חַיֶּיךָ, מִן פְּלָטִין דִּידִי לֵית אַתְּ זִיעַ, וּמוֹתַר פְּתוֹרִי אַתְּ אָכִיל, וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲנוּנִים אַתְּ נָסִיב. כָּךְ מִן פְּלָטִין דִּידִי לֵית אַתְּ זִיעַ, "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא". וּמוֹתַר פְּתוֹרִי אַתְּ אָכִיל, (שם ב, ג) "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו". וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֲנוּנִים אַתְּ נָסִיב, אֵלּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁנִּתְּנוּ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. אָמַר לֵיהּ. "אָהַבְתְּ צֶדֶק", אָהַבְתְּ לְצַדֵּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂנֵאתְ מִלְחַיְבָן. (שם) "עַל כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ", אָמַר לֵיהּ, חַיֶּיךָ, שֶׁמִּכָּל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא נִבְרַר לְכְהֻנָּה גְּדוֹלָה אֶלָּא אָתָּה.

(שמות לא, יח) וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ. מָה הַכְּלָה הַזֹּאת מִתְקַשֶּׁטֶת בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִינֵי תַּכְשִׁיטִין, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת זָרִיז בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי. מַה הַכְּלָה הַזֹּאת, כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ הִיא מַצְנַעַת אֶת עַצְמָהּ וְאֵין אָדָם מַכִּירָהּ, בָּאתָה לְחֻפָּה הִיא מְגַלָּה פָּנֶיהָ לֶאֱמֹר כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לִי עֵדוּת יָבוֹא וְיָעִיד לִי, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת צָנוּעַ כַּכְּלָה הַזֹּאת וּמְפָרְסָם בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים כַּכַּלָּה הַזֹּאת שֶׁהִיא מְפָרְסֶמֶת.

שְׁנֵי לֶחֹת. כְּנֶגֶד שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּנֶגֶד חָתָן וְכַלָּה, כְּנֶגֶד שְׁנֵי שׁוּשְׁבִינִין, כְּנֶגֶד הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, לְפִיכָךְ (שם) שְׁנֵי לֶחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן, בִּזְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁכָּתַב בּוֹ (בראשית מט, כד) "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל". (להלן פסוק טז) מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה. בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה. מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים. שֶׁהֵם מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מַהוּ חָרוּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֵרוּת מִן הַמַּלְכֻיּוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת. רַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים, חֵרוּת מִן הַיִּסּוּרִין. וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל. (כְּתוּב בְּרֶמֶז קמ"א). (שמות לב ז-יד) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, הֵם קָמוּ לְצַחֵק בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב, לֵךְ רֵד. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מֹשֶׁה לֵירֵד, וְרָאָה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, וְנִתְיָרֵא מֵהֶן שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה". מָה עָשָׂה. הָלַךְ וְאָחַז

אֶת הַכִּסֵּא שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כו, ט) "מְאַחֵז פְּנֵי (כסא) [כִסֵּה], וְהֵגֵן עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּפָרַשׂ מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ עָלָיו. בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּרְמוּ עֲוֹנוֹת. אֶתְמוֹל הָיָה מֹשֶׁה מְנַגֵּחַ בָּהֶם, וְעַכְשָׁיו מִתְיָרֵא מֵהֶן שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יָגֹרְתִּי וְגוֹ'. חֲמִשָּׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה הֵן. אַף וְקֶצֶף וּמַשְׁבִּיר וּמַשְׁחִית וְחֵמָה. הִזְכִּיר מֹשֶׁה שְׁלֹשָׁה אָבוֹת וְהָלְכוּ שְׁלֹשָׁה. נִשְׁתַּיֵּיר אַף וְחֵמָה. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָמֹד אַתָּה בְּאֶחָד וַאֲנִי בְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ז, ז) "קוּמָה ה' בְּאַפֶּךָ". אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֵךְ רֵד, יְרִידָה הוּא לְךָ. אָמַר לֵיהּ, לְמָה. כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, עַכְשָׁיו הֵם עַמִּי וְאֵינָם עַמְּךָ, שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. לֹא זָז מֹשֶׁה מֵהִתְפַּלֵּל עַד שֶׁנִּרְצָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי שֶׁהָיָה יֵצֶר הָרַע מָצוּי בָּכֶם, חֲטָאתֶם לְפָנַי, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא אֲנִי עוֹקְרוֹ מִכֶּם שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כו) "וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם". וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתֹה וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק. יִשְׁמֹר אָדָם שֶׁלֹּא יַרְבֶּה שִׂיחָה וְתִפְלוּת. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא. שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה. אֵין שְׂחוֹק אֶלָּא עֲבֹדַת אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּשֶׁב הָעָם וְגוֹ'. אֵין שְׂחוֹק אֶלָּא שְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב, יד) "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים" וְגוֹ'. "וְעַתָּה אַל תִּתְלַצְּצוּ" וְגוֹ' "שִׁמְעוּ דְבַר ה' אַנְשֵׁי לְצוֹן" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל. בָּנַי, אֲנִי הוּא שֶׁיָּשַׁבְתִּי תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַד שֶׁדָּרַשְׁתִּי וְחָקַרְתִּי צַרְפְתִּי וּבָחַנְתִּי אֶת דִּבְרֵי כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַד אוֹתָהּ שָׁעָה יָשַׁבְתִּי עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלִּי, שְׁלִישׁ הַיּוֹם אֲנִי קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, וּשְׁלִישׁ הַיּוֹם אֲנִי דָן אֶת הַדִּין, וּשְׁלִישׁ הַיּוֹם אֲנִי עוֹשֶׂה צְדָקָה, זָן וּמְפַרְנֵס וּמְכַלְכֵּל לְכָל בָּאֵי עוֹלָם. וְאֵין לְפָנַי שְׂחוֹק אֶלָּא שָׁעָה אַחַת, בְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים בּוֹאוּ וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה שֶׁנֶּאֱמַר "לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם" וְאוֹמֵר "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק" וְגוֹ'. וְאַף בְּמָקוֹם אַחֵר יֵשׁ לְפָנַי שְׂחוֹק וְאֵינוֹ שְׂחוֹק שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, לד) "קַח לְךָ סַמִּים" וְגוֹ', וְחֶלְבְּנָה אֵינָהּ אֶלָּא מַסְרַחַת, אֶלָּא לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמָיו מְרֻבִּין עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם בֵּין עַל רְשָׁעִים שֶׁבָּהֶם בֵּין עַל כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵימָתַי יֵשׁ לְפָנַי שְׂחוֹק וְאֵינוֹ שְׂחוֹק, בִּזְמַן שֶׁרְשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְבַלְּעִין אֶת הַכְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶן שֶׁנֶּאֱמַר "זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ" וּכְתִיב (שם, יג) "ה' יִשְׂחַק לוֹ". יוֹדֵעַ הָיָה אַהֲרֹן בְּעַצְמוֹ שֶׁבָּא דָּבָר גָּדוֹל לְיִשְׂרָאֵל עַל יָדוֹ, וְעָמַד [וְ]קִשֵּׁר חֶבֶל בְּמָתְנָיו, וְהָיָה מְחַזֵּר בְּכָל מַחֲנוֹת יִשְׂרָאֵל, מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּפִלָּה לְמָדוֹ תְּפִלָּה, מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ קְרִיאַת שְׁמַע לְמָדוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּגוּפָּהּ שֶׁל תּוֹרָה הִכְנִיסוֹ בְּגוּפָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְלֹא אַהֲרֹן בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁמְּלַמֵּד תּוֹרָה בָּרַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם שָׁמַיִם הַמָּקוֹם מְרַחֵם וְנוֹתֵן בּוֹ חָכְמָה וּבִינָה וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ עִם שִׁלְשָׁה צַדִּיקִים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. לְעוֹלָם יִנְהֹג אָדָם אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מִדּוֹת. יְהֵא

נָאֶה בְּבִיאָתוֹ, חָסִיד בִּישִׁיבָתוֹ, בַּעֲנָוָה, בְּיִרְאָה, חָכָם בַּתּוֹרָה, פִּקֵּחַ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, נָאֶה מְקַבֵּל וּמִתְקַבֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב וְאוֹהֵב אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲהֻבָה גְמוּרָה בֵּין כְּשֶׁהוּא רַע לוֹ וּמִתְאַנֵּחַ עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעַל כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כָּל יָמָיו וּמְחַמֵּד מִתְאַוֶּה וּמְצַפֶּה לְכָבוֹד יְרוּשָׁלַיִם וְלִכְבוֹד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלִישׁוּעָה שֶׁתִּצְמַח בְּקֶרוֹב וּלְכִנּוּס גָּלֻיּוֹת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בִּדְבָרָיו שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עוֹד חָזוֹן לַמּוֹעֵד" וְגוֹ', יְהֵא אָדָם נָאֶה בְּבִיאָתוֹ אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָהוּב לְמַעְלָה וְנֶחְמָד לְמַטָּה וּכְדֵי שֶׁיְּמַלֵּא אֶת יָמָיו, יַרְבֶּה אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁאֵין לְךָ שָׂכָר גָּדוֹל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, יְהֵא אָדָם שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב בִּישִׁיבָתוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּדֵי שֶׁתִּתְרַבֶּה חָכְמָתוֹ וּכְדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי תְנוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כא) "וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה", לְפִי שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה קָשָׁה בְּעוֹלָם אֶלָּא הַמִּתְנַמְנֵם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִשְׁאַל אָדָם אֶת הַפָּסוּק אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל מְשַׂחֲקִים עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, לב) "אִם נָבַלְתָּ בְהִתְנַשֵּׂא" וְגוֹ', אוֹמְרִים לוֹ לָאָדָם עַד שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁיְּכָנְסוּ בְּתוֹךְ מֵעֶיךָ בַּקָּשׁ רַחֲמִים עַל עֲבֵרוֹת שֶׁעָבַרְתָּ שֶׁיִּמְחֲלוּ לְךָ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יְהֵא אָדָם שׁוֹמֵעַ וְזוֹכְרָהּ מִתּוֹךְ אַרְבַּע שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל הַמַּרְבֶּה בְּשִׂחוֹק שִׂיחָה וְתִפְלוּת מֵבִיא חֶרוֹן אַף לָעוֹלָם וְהַפֵּרוֹת מִתְמַעֲטִין וְאֵם הַיְּיָה בְּתוֹךְ הַמִּשְׁפָּחָה וּבְנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שְׂמֵחִין בּוֹ מַגֶּלָה כָּל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה, וְכֵן בְּנֵי חָצֵר בְּנֵי מָבוֹי בְּנֵי הַשָּׁכוּנָה, בְּנֵי הָעִיר, מַגֶּלָה כָּל בְּנֵי הָעִיר שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֹה וְכַחֵשׁ" וְגוֹ' "עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ", מִפְּנֵי מָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מוֹכִיחִין לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ד) "אַךְ אִישׁ אַל יָרֵב" וְגוֹ', מְצָאוֹ כֹּהֵן וְשָׂחַק עִמּוֹ חוֹלֵק עִמּוֹ בַּפֵּרְעָנוּת וְכֵן נָבִיא וְנָשִׂיא שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ה ו) "וְכָשַׁלְתָּ (בַּיּוֹם הַהוּא) [הַיּוֹם] וְכָשַׁל גַּם נָבִיא נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת". שָׁנוּ חֲכָמִים. הֲוֵי עָנָיו לְכָל אָדָם, וּלְאַנְשֵׁי בֵיתְךָ יוֹתֵר מִכָּל אָדָם. צֵא וּלְמַד מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְנָה תוֹרָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים אַרְבָּעִים יוֹם רִאשׁוֹנִים עָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם כוּ'. לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אֶת הָאִשָּׁה, וְהָיָה אוֹהֲבָהּ אַהֲבָה גְמוּרָה. שָׁלַח וְהֵבִיא בֶּן אֶחָד מֵאֶצְלָם לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁלִיחַ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְהֶרְאָהוּ כָּל חֲפּוֹתָיו וַחֲדָרִים וּסְתָרִים שֶׁלּוֹ, אָמַר לוֹ, בְּנִי, לְךָ אֲמֹר לְאִשָּׁה, אֲנִי אֵינִי צָרִיךְ לִיךְ כְּלוּם, אֶלָּא עָשִׂי לִיךְ חֲפָּה קְטַנָּה, בִּשְׁבִיל שֶׁאָבוֹא וְאֶדּוֹר עִמָּךְ בִּשְׁכוּנָתֵךְ, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ עֲבָדַי וּבְנֵי בֵיתִי שֶׁאֲנִי אוֹהֵבְךָ אַהֲבָה גְמוּרָה. עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ עָסוּק לְשַׁגֵּר לְאִשָּׁה מַתָּנוֹת רַבּוֹת, בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ זָנְתָה אִשְׁתּוֹ עִם אַחֵר. מִיָּד הִנִּיחַ הַמֶּלֶךְ הַכֹּל מִיָּדוֹ, וְשָׁלִיחַ נִדְחַף לַאֲחוֹרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁלַח יָדוֹ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמֶּךָ, וּכְתִיב (שה"ש א, יב) "עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמְסִבּוֹ", הָיָה לוֹ שֶׁיֹּאמַר "נִרְדִּי נָתַן (שִׁיָּרְיוּ) [סַרְחוֹן"] וְאָמַר "נָתַן רֵיחוֹ", אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן וְאָמְרוּ (שמות כד, ז) "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" זָכַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהֶעֱבִיר אֶת הָאַחֲרוֹנָה. מַה כְּתִיב בְּאַהֲרֹן, "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ",

וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאַהֲרֹן עָבַד אֶלִילִים, וַהֲלֹא לֹא עָבַד אֶלָּא עִכֵּב עַד שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים. כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְכַּוֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ "וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר" קְיֵם יַעֲקֹב אֶת הַתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁנִּתְּנָה לְפָנָיו, כָּךְ נִתְכַּוֵּון אַהֲרֹן וְאַף עַל פִּי כֵן הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָבַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לה) "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם" וְכוּ'. אַרְבָּעִים יוֹם אֶמְצָעִים נָטַל מֹשֶׁה אֶת הָאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, ז) "וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל". וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין כָּל אוֹתָן הַיָּמִים אֵבֶל בְּעַצְמָן, עַד שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, מַה יַּעֲשׂוּ אוֹתָן הָעֲנִיִּים, מְנוּדִים לִי מְנוּדִים לְךָ, מְנוּדִים לָרַב מְנוּדִים לַתַּלְמִיד, חֲזוֹר בְּךָ וְהַכְנֵס לַמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה", מְלַמֵּד שֶׁהִתְּיר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת (נִדְרוֹ) [נִדּוּיוֹ] וְהֶחֱזִיר אֶת הָאֹהֶל לַמַּחֲנֶה. אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם לְהָבִיא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין כָּל אוֹתָן הַיָּמִים צוֹם וְתַעֲנִית. וְיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁבְּכֻלָּן גָּזְרוּ תַּעֲנִית וְלָנוּ בְּתַעֲנִית. לְמָחָר הִסְכִּימוּ וְעָלוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, וְהָיוּ בוֹכִים לִקְרַאת מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה בּוֹכֶה לִקְרַאתָם, עַד שֶׁעָלְתָה בִכְיָתָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְקִבֵּל אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה, וּבִשְׂרָה אוֹתָם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּשׂוֹרָה טוֹבָה מִלְּפָנָיו. אָמַר לָהֶם. בָּנַי, נִשְׁבַּעְתִּי בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלִּי שֶׁתְּהֵא לָכֶם בְּכִיָּה זוֹ בְּכִיַּת שִׂמְחָה וְיהֵא לָכֶם יוֹם כַּפָּרָה וּסְלִיחָה לָכֶם וְלִבְנֵי בְנֵיכֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. (להלן פסוק יט) וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר. נִסְתַּכֵּל מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת, וְרָאָה שֶׁפָּרַח הַכָּתוּב מֵעֲלֵיהֶן, וְהִשְׁלִיכוֹ מִיָּדָיו. מִיָּד נִתְאַלֵּם, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב דָּבָר. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּלְמְדוּ אוֹתָהּ מִתּוֹךְ הַצַּעַר וּמִתּוֹךְ הַשִּׁעְבּוּד וּמִתּוֹךְ הַטִּלְטוּל וּמִתּוֹךְ הַטֹּרוּף וּמִתּוֹךְ הַדָּחָק וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵין לָהֶן מְזוֹנוֹת. וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ הַצַּעַר שֶׁהֵן מְצַעֲרִין, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׁלֵּם לָהֶם שְׂכָרָן לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כָּפוּל וּמְכֻפָּל שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, י) "הִנֵּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וְגוֹ'", וְאוֹמֵר (איוב מא, ג) "מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם", לְטוֹבָתִי נִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתִי, שֶׁתְּהֵא מַשְׂכֶּרְתִּי שְׁלֵמָה. וְכֵן אַהֲרֹן אָמַר, אִלּוּלֵי קֹרַח לֹא עָמְדָה עָלַי אוֹתָהּ הַבְּרִית שֶׁנֶּאֱמַר "זִכְרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר" וְגוֹ', אָמַר, לְטוֹבָתִי נִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתִי. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵרֵד מִלְּפָנֶיךָ וֶאֱעֱשֶׂה בָּהֶם אֶת הַדִּין, אִם עֲבַדוּהוּ כֻּלָּם בְּלֵב שָׁלֵם יְמוּתוּ כֻּלָּם בְּיוֹם אֶחָד. יָרַד מִלְּפָנָיו, נָטַל אֶת הָעֶגֶל וּשְׂרָפוֹ. (להלן פסוק כו כז) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וְגוֹ'. מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲמֹד בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וֶאֱמֹר מִי לַה' אֵלַי כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא שֶׁהָיָה מֹשֶׁה דָּן קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אִם אוֹמֵר אֲנִי לָהֶם הִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לִי לֹא כַּךְ לִמַּדְתָּנוּ סַנְהֶדְרִין הַהוֹרֶגֶת אַחַת בְּשָׁבוּעַ נִקְרֵאת חֹבְלָנִית וּמִפְּנֵי מָה אַתָּה הוֹרֵג שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים בְּיוֹם אֶחָד, לְפִיכָךְ תְּלָה הַדָּבָר

בְּכְבוֹדוֹ שֶׁל מַעְלָה. חָזַר מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים. אָמַר. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, צַדִּיק אַתָּה, חָסִיד אַתָּה, וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בֶּאֱמוּנָה, יִגְלוּ רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עַל בָּנֶיךָ, בִּשְׁבִיל שִׁלשָׁה אֲלָפִים שֶׁעָבָדוּהוּ בְּלֵב שָׁלֵם יָמוּתוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף מֵעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּנֵי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּנֵי חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּנֵי עֶשֶׂר בְּנֵי שְׁלשָׁה בְּנֵי שְׁנָתַיִם בְּנֵי שָׁנָה, וְכַמָּה גֵּרִים וְכַמָּה עֲבָדִים נִתְוַסְּפוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁאֵין לַדָּבָר סוֹף. מִיַּד נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנִתְרַצָּה עִמָּהֶם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרַח לְפָנָיו בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ, וּתְפָסוֹ בְּיָדוֹ וּנְתָנוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ. אָמַר לוֹ, צֵא וַהֲרֹג אֶת זֶה, וּתְנֵהוּ לַחַיָּה וְלַכְּלָבִים. מָה עָשָׂה אוֹתוֹ עֶבֶד. הוֹצִיאוֹ מִלְּפָנָיו, וְהִנִּיחוֹ בְּבֵיתוֹ, וְרָץ וּבָא וְעָמַד לְפָנָיו. בְּסוֹף שְׁלשִׁים יוֹם כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ עָלָיו וְהָיוּ עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ מְסַבִּין לְפָנָיו, וְכֵיוָן שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת עֵינָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶה בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ מַכְנִיס יָגוֹן וַאֲנָחָה בְּלִבּוֹ וְאֵין בְּרִיָּה מַכֶּרֶת בּוֹ אֶלָּא עַבְדּוֹ שֹׁר בֵּיתוֹ, מִיַּד רָץ, וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו כֶּתֶר יָפֶה שֶׁהָיָה מֻנָּח לְפָנָיו נְטָלוֹ וּנְתָנוֹ בְּרֹאשׁ עַבְדּוֹ שֹׁר בֵּיתוֹ. לְכָךְ נִדְמָה מֹשֶׁה הַצַּדִּיק. כֵּיוָן שֶׁעָמַד בִּתְפִלָּה בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת וְהִצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַמִּיתָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, הוֹאִיל וְעָמַדְתָּ לְפָנַי וְהִצַּלְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַמִּיתָה, כָּתֵר תּוֹרָה שֶׁמֻּנָּח לְהֶן לְיִשְׂרָאֵל וְלִבְנֵיהֶן וְלִבְנֵי בְנֵיהֶן בִּשְׁבִיל תּוֹרָה שֶׁעָשׂוּ הֲרֵי הוּא מֻנָּח לְךָ לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, לה) "וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה". שֶׁמָּא תֹּאמַר, הוֹאִיל וְנִכְנַס מֹשֶׁה לְבֵית עוֹלָמוֹ נִטַּל מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ מְאוֹר פָּנִים וְאוֹתוֹ הַכֶּתֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים לד, י) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" וְגוֹ', מַה פָּנִים שֶׁל מַעְלָה אוֹרָן עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים כָּךְ מְאוֹר שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ" וְגוֹ'. וְלֹא מֹשֶׁה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מְקַטְנוּתוֹ וְעַד זְקֻנּוּתוֹ וּמֵת, עֲדַיִן לֹא מֵת אֶלָּא בַּחַיִּים הוּא לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, כט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדוֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְלָמָּה זִוּוּג הַכָּתוּב לוֹמַר (שם) "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, מַה ה' אֱלֹהֶיךָ חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מְקַטְנוּתוֹ וְעַד זְקֻנּוּתוֹ, הוּא בַּחַיִּים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, וְהֵיכָן הוּא יְשִׁיבָתוֹ, תַּחַת כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא שְׂכָרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא בָּרָא אוֹתָם, לְכָךְ נֶאֱמַר (ישעיה סג, יא) "וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ" וְגוֹ'. וְכָל חָכָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה לַאֲמִתּוֹ, וּמְחַמֵּד וּמִתְאַוֶּה וּמֵצֵר לְכְבוֹד יְרוּשָׁלַיִם וְלִכְבוֹד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלִישׁוּעָה שֶׁתִּצְמַח בְּקָרוֹב וּלְכִנּוּס גָּלֻיּוֹת, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בִּדְבָרָיו, ["אַיֵּה הַשֹּׁם] בְּקִרְבּוֹ אֶת רוּחַ קָדְשׁוֹ", אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא חֶרֶב וְלֹא רֹמַח וְלֹא חֲנִית וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שׂוֹמֵר, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרוֹ בְּעַצְמוֹ, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹמְדִים לוֹ סָבִיב וַחֲרָבוֹת בְּיַד כֻּלָּם וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמט, ו) "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם".

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ רֵד. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. לֵךְ מִגְּדֻלָּתְךָ, כְּלוּם נָתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה, אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עַכְשָׁיו שֶׁיִּשְׂרָאֵל חָטְאוּ, גְּדֻלָּתְךָ לָמָּה לְךָ. מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", מִיָּד אָמַר מֹשֶׁה, זֶה הַדָּבָר תָּלוּי בִּי, מִיָּד עָמַד וְנִתְחַזֵּק בִּתְפִלָּה. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָיָה מַכֵּהוּ מַכָּה גְדוֹלָה, וְהָיָה אוֹהֲבוֹ יוֹשֵׁב לְפָנָיו, וּמִתְיָרֵא לוֹמַר דָּבָר, אָמַר, אִלְמָלֵא אוֹהֲבִי זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב לְפָנַי, הָרַגְתִּיךָ, אָמַר, הוֹאִיל וְהַדָּבָר תָּלוּי בִּי אֶעֱמֹד וְאַצִּילוֹ, מִיָּד עָמַד וְהִצִּילוֹ.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וּמְסָרוֹ לְאָרִיס. כַּד הֲוָה עָבַד חֲמַר טַב, הֲוָה אָמַר מַה טָּב חַמְרָא דְכַרְמִי, וְכַד הֲוָה עָבַד בִּישׁ אָמַר, מַה בִּישׁ חַמְרָא דַאֲרִיסִי, אָמַר לֵיהּ הָאָרִיס. אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, כַּד הוּא עָבִיד חֲמַר טַב הוּא דִידָךְ, וְכַד הוּא עָבִיד חֲמַר בִּישׁ, הוּא דִידִי, בֵּין טָב בֵּין בִּישׁ דִידָךְ הוּא, כָּךְ בַּתְּחִלָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. (שמות ג, י) "וְעַתָּה לֵךְ וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵיוָן שֶׁעָשׂוּ אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, מָה כְּתִיב תַּמָּן, לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כַּד אִנּוּן חָטְאֵי, דִּידִי, וְכַד אִנּוּן זַכָּאֵי, דִּידָךְ, בֵּין חָטְאֵי בֵּין זַכָּאֵי דִּידָךְ אִנּוּן, (דברים ט, כט) "וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ". לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ. אָמַר רַבִּי סִימוֹן. לֹא זָז מֵחַבְּבָן עַד שֶׁקְּרָאָן עַמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נָתַן מֹשֶׁה נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן, וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. נָתַן נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה, וְנִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כב) "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי", וַהֲלֹא תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ הִיא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ח) "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה", אֶלָּא לְפִי שֶׁנְּתָנַן נַפְשׁוֹ עֲלֶיהָ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם", וְאוֹמֵר "וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם". נָתַן נַפְשׁוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לֶךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ, וַהֲלֹא עַם ה' הֵם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, כט) "וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ", וְאוֹמֵר "בָּאֵמֹר לָהֶם עַם ה' אֵלֶּה" וְגוֹ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז קס"ה).

וַיִּזְבַּח לוֹ וַיֹּאמְרוּ. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר (אַבָּהוּ) [אָבוּהּ] אָמַר רַב. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ, בְּשׁוֹגֵג, חַיָּב קָרְבָּן לְרַבִּי עֲקִיבָא, פְּשִׁיטָא, הַיְינוּ מְגַדֵּף מַהוּ דְתֵימָא, עַד כָּאן לָא מְחַיֵּב רַבִּי עֲקִיבָא אֶלָּא בְּמְגַדֵּף, דִּכְתִיב בֵּיהּ כָּרֵת, אֲבָל הָכָא דְּלָא כְתִיב כָּרֵת אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן אִיתְקוּשֵׁי אִיתְקוּשׁ, דִּכְתִיב וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

רמז שצב

וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, מְלַמֵּד שֶׁתִּפַּס מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאָדָם שֶׁתִּפַּס לַחֲבֵרוֹ בִּבְגָדוֹ וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין

אֲנִי מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחֹל לָהֶם. וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר מֹשֶׁה לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה כִּסֵּא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ בִּשְׁעַת כַּעַסְךָ, כִּסֵּא שֶׁל רֶגֶל אֶחָד הֵיאַךְ יָכוֹל לַעֲמֹד, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בֹּשֶׁת פָּנִים מֵאֲבוֹתַי, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ, רְאוּ פַּרְנָס שֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם, בִּקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמוֹ וְלֹא בִּקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

וַיְחַל מֹשֶׁה. מְלַמֵּד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה, עַד שֶׁהוּחֲלָה, אַבַּיֵי אָמַר. עַד שֶׁחִלְּהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְפִלָּתוֹ, רָבָא אָמַר. עַד שֶׁהִתִּיר לוֹ נְדָרוֹ, דִּכְתִיב הָכָא וַיְחַל וּכְתִיב הָתָם (במדבר ל, ג) "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", וְאָמַר מַר, הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מוֹחֲלִין לוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. מְלַמֵּד שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אָמַר. מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱל עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים. רַבָּנָן אָמְרֵי מְלַמֵּד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חֲלִין הוּא לְךָ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה. וַיְחַל מֹשֶׁה וְגוֹ'. תַּנְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. מְלַמֵּד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה עַד שֶׁאָחֲזָתוּ אֶחִילוּ. מַאי אֶחִילוּ. אֵשׁ שֶׁל עֲצָמוֹת, אִשְׁתָּא דְּגַרְמֵי. כַּמָּה יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה. רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר, כְּדֵי שֶׁיִּתְחוֹנֵן דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְחַד אָמַר, כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹל דַּעְתּוֹ עָלָיו. מַאן דַּאָמַר כְּדֵי שֶׁיִּתְחוֹנֵן, דִּכְתִיב "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'", וּמַאן דַּאָמַר כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹל דַּעְתּוֹ, דִּכְתִיב וַיְחַל מֹשֶׁה. יָרַד מֹשֶׁה מִן הָרָקִיעַ וְהַלּוּחוֹת בְּיָדוֹ, וְלֹא שָׁבְרָן, עַד שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה אוֹתָהּ שָׁעָה וַיִּחַר לְמֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת הַלֻּחֹת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה, לֹא הָיִיתָ מַאֲמִין לִי שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל, סְרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם. שְׁקַד מֹשֶׁה הֵיאַךְ לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי נִצְטַוֵּיתִי, שֶׁמָּא עֲבַרְתִּי אֶת הַצִּוּוּי, הֵן לֹא נִצְטַוּוּ, מָה אָמַרְתָּ בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיכֶם", לֹא אָמַרְתָּ אֶלָּא (שמות כ, ב) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", "לֹא יִהְיֶה לָכֶם" לֹא אָמַרְתָּ, אֶלָּא (שם, ג) "לֹא יִהְיֶה לְךָ". אָמַר רַבִּי חִיָּא. לֹא הִנִּיחַ מֹשֶׁה זָוִית בָּרָקִיעַ שֶׁלֹּא נִתְחַבֵּט בָּהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק. מִן הַלּוּחוֹת רָצָה מֹשֶׁה אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל. מָה עָשָׂה לוֹ. עָלָה לוֹ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּעוּס, אָמַר לוֹ, בָּנֶיךָ חוֹטְאִין וְאַתָּה נוֹתֵן עֲלֵי קַטְדִּיקִי, עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ כּוֹעֵס עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ, אָמַר לוֹ. שְׁתֵּי פָּנִים בְּכַעַס, אֲנִי וְאַתָּה כּוֹעֲסִין עֲלֵיהֶן. מִיָּד, "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לֹא יְהוּ שְׁתֵּי הַפָּנִים בְּכַעַס, אֶלָּא כְּשֶׁאֶהְיֶה נוֹתֵן רוֹתְחִין, הֱוֵי נוֹתֵן צוֹנֵן, וּכְשֶׁתִּהֵא נוֹתֵן רוֹתְחִין, אֶהְיֶה נוֹתֵן צוֹנֵן. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהֵיאַךְ אַתָּה אוֹמֵר. אָמַר לוֹ. הֱוֵי אוֹמֵר, חִלָּה. מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה. וַיְחַל מֹשֶׁה, אָמַר, וַהֲרֵי בָּנֶיךָ מָרִים חַלֵּה אוֹתָם.

דָּבָר אַחֵר. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאַתָּה אוֹהֵב בָּנֶיךָ וְאֵין אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא מִי שֶׁיְּלַמֵּד עֲלֵיהֶן סָנֵגוֹרְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְכִי תְּפוּס הָיָה בּוֹ אֶלָּא אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא מִי שֶׁיְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

דָּבָר אַחֵר. וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי. אָמַר מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲקוֹר הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וְאַחַר כָּךְ אַתָּה עוֹקֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ו) "הַשָּׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה", וְאַחַר כָּךְ, "וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ כֵן יְמוּתוּן". אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, וַאֲפִלּוּ אַתָּה עוֹקֵר אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, לְאַלּוּ אִי אַתָּה יָכוֹל לַעֲקֹר, שֶׁכְּשֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לֹא נִשְׁבַּעְתָּ לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא בָאָרֶץ אֶלָּא בְּשִׁמְךָ, שֶׁמָּא אַתָּה יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת שִׁמְךָ. אָמַר מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חָשַׁב אוֹתָן כִּסְדוֹם, מָה אָמַרְתָּ בִּסְדוֹם, (בראשית יח, כו) "חֲמִשִּׁים (ה)צַדִּיקִים", וְיָרַדְתָּ עַד עֲשָׂרָה, וַאֲנִי מַעֲמִיד לְךָ מֵאֵלּוּ שְׁמוֹנִים צַדִּיקִים. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַעֲמֵד. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה. הֲרֵי שִׁבְעִים זְקֵנִים, אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא, אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, פִּנְחָס וְכָלֵב, הֲרֵי שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה, הֵיכָן הֵן עוֹד שִׁלְשָׁה צַדִּיקִים, וְלֹא הָיָה מוֹצֵא. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם הַחַיִּים אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד לָהֶן בַּפִּרְצָה הַזֹּאת, יַעַמְדוּ הַמֵּתִים, אָמַר לֵיהּ, עָשָׂה בִּזְכוּת שִׁלְשָׁה אָבוֹת, וַהֲרֵי שְׁמוֹנִים, זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה זְכוּת אָבוֹת, מִיָּד אָמַר לֵיהּ, "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ". אָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ד, ב) "וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים". אָמַר מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, חַיִּים הֵן הַמֵּתִים, חָשַׁב כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹמְדִים וּמְבַקְּשִׁים עַל בְּנֵיהֶם, מָה הָיִיתָ מְשִׁיבָן. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה הַדָּבָר הַזֶּה, מִיָּד, וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה. לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח, כג) "מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא [מ]מַחֲלִיק לָשׁוֹן". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא. "מוֹכִיחַ", זֶה מֹשֶׁה "אָדָם", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (יחזקאל לד, לא) "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", מַהוּ "אַחֲרֵי", בִּשְׁבִיל לַהֲבִיאָם אַחֲרֵי. "חֵן יִמְצָא", זֶה מֹשֶׁה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ "וְגַם מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי". "מַחֲלִיק לָשׁוֹן", זֶה בִּלְעָם, שֶׁהֶחֱלִיקָן בִּנְבוּאוֹתָיו וְגָבַהּ לִבָּם וְנָפְלוּ בַּשִּׁטִּים.

דָּבָר אַחֵר. מַהוּ "אַחֲרֵי". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּבָיְכוֹל מִי שֶׁהוֹכִיחַנִי אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל וְהוֹכִיחַ יִשְׂרָאֵל אַחֲרַי, לְיִשְׂרָאֵל אָמַר אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדוֹלָה, לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ, מַהוּ לָמָּה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּשָׁעָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה בְּקֵשׁ לְכַלּוֹת שׂוֹנְאֵיהֶם, אָמַר מֹשֶׁה, הָעֵגֶל הַזֶּה טוֹב הוּא לְסַיֵּעַ לְךָ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה מְסַיֵּעַ לִי, אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, אַתָּה מוֹרִיד גְּשָׁמִים וְהוּא מוֹרִיד טְלָלִים, אַתָּה מוֹצִיא אֶת הָרוּחוֹת וְהוּא מוֹצִיא אֶת הָעֲנָנִים, אָמַר לֵיהּ, מֹשֶׁה, אַף אַתָּה טוֹעֶה בָּעֵגֶל, אָמַר מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם כֵּן לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ, וּלְיִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר אַתֶּם חֲטָאתֶם

חֲטָאָה גְדֹלָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וּטְרָדָהּ וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַשּׁוֹשְׁבִינִין הָלְכוּ אֵצֶל הַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ לוֹ, אֵימַר כָּךְ אָדָם עוֹשֶׂה לְאִשְׁתּוֹ, מָה עָשְׂתָה לְךָ, הָלְכוּ אֶצְלָהּ וְאָמְרוּ לָהּ, עַד מָתַי אַתְּ מַכְעֶסֶת אוֹתוֹ, קַדְמוּתֵךְ הוּא, תְּנִינוּתֵךְ הוּא, אַף מֹשֶׁה כְּשֶׁהָלַךְ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְפָנָיו, לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ, לֹא בָנֶיךָ הֵם, וּכְשֶׁהָלַךְ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם, עַד מָתַי אַתֶּם מַכְעִיסִים אוֹתוֹ, קַדְמַתְכוֹן הוּא, תְּנִינוּתְכוֹן הוּא.

לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (יהושע ה, ט) "הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרָיִם". לְפִי שֶׁרָאָה פַּרְעֹה בְּאַצְטַגְנִינוּת, וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, "רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם", אָמַר לָהֶם, אֲנִי רוֹאֶה בְּאַצְטַגְנִינוּת שֶׁלִּי כּוֹכָב אֶחָד עוֹלֶה לִקְרַאתְכֶם, שְׁמוֹ רָעָה וְהוּא סִימָן דָּם וַהֲרִיגָה, וּכְשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בָּעֶגֶל אָמַר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ, לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם, זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לָכֶם "רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם", מַיָּד וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה, וְהָפַךְ אֶת הַדָּם לְדָם מִילָה, שֶׁמָּל אוֹתָם יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת חֶרְפַּת מִצְרָיִם", שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים דָּם אָנוּ רוֹאִים עֲלֵיכֶם.

זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא. כָּל הַתּוֹלָה בִּזְכוּת עַצְמוֹ, תּוֹלִין לוֹ בִּזְכוּת אֲחֵרִים, וְכָל הַתּוֹלָה בִּזְכוּת אֲחֵרִים, תּוֹלִין לוֹ בִּזְכוּת עַצְמוֹ. מֹשֶׁה תָּלָה בִּזְכוּת אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ תָּלוּ לוֹ בִּזְכוּת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג) "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ". חִזְקִיָּה תָּלָה בִּזְכוּת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כ, ג) "זְכָר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ", לְפִיכָךְ תָּלוּ לוֹ בִּזְכוּת אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְגַנּוֹתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי". וְהֵיינוּ דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי (ישעיה לח, יז) "הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר לִי מָר". אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁגֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, מַר הוּא לִי. זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ. מַאי בָּךְ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִלּוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר כֻּשֵּׁם שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ בְּטֵלִים כָּךְ שְׁבוּעָתְךָ בְּטֵלָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָהֶן בָּךְ, בְּשִׁמְךָ, מַה שִּׁמְךָ חַי וְקַיָּם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, כָּךְ שְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וַתְּדַבֵּר אֲלֵיהֶם אַרְבָּה וְגוֹ'. אֲשֶׁר אָמַרְתָּ מִבְּעִיָּא לֵיהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. עַד כָּאן דִּבְרֵי תַלְמִיד. מִכָּאן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי הָרַב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר. אִלּוּ וְאִלּוּ דִּבְרֵי תַלְמִיד, אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתָּ לִי לֵךְ וֶאֱמֹר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁמִי הָלַכְתִּי וְאָמַרְתִּי לָהֶם בְּשִׁמְךָ, עַכְשָׁיו מָה אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם.

(שמות לב טז-כה) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה. הַלּוּחוֹת לֹא נִבְרְאוּ מִן הָאָרֶץ, אֶלָּא מִן הַשָּׁמַיִם, וּכְשֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם (שמות לד, א) "פְּסָל לְךָ", מֶחְצַב שֶׁל סְנַפִּירִינוֹן נִבְרָא לְמֹשֶׁה

בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ וַחֲצָבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ד) "וַיִּפְסֹל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים". אַרְבָּעִים יוֹם עָמַד מֹשֶׁה בָּהָר, לָקַח אֶת הַתּוֹרָה וְיָרַד בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהִנְחִילָהּ לְיִשְׂרָאֵל לְחֹק.
וְהַלֻּחוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה. וְאוֹמֵר "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". מַקִּישׁ מַעֲשֶׂה לְמַעֲשֶׂה, מַה מַּעֲשֶׂה הָאָמוּר לְהַלָּן, שֶׁל סַפִּיר, אַף מַעֲשֶׂה הָאָמוּר כָּאן, שֶׁל סַפִּיר.
וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא. אֲמַר רַב חִסְדָּא. מ"ם וְסָמ"ךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת, בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִין.
וֲאָמַר רַב. כְּתָב שֶׁבַּלּוּחוֹת נִקְרָא מִבַּפְנִים נִקְרָא מִבַּחוּץ, נָבוּב בּוֹבֵן, בָּהָר רַהַב, סָרוּ וְרַס.
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ דְּבָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. בְּשִׁבְעָה בּוֹ. מַאן דַּאֲמַר בְּשִׁשָּׁה נִתְּנוּ, בְּשִׁבְעָה עָלָה, וּכְתִיב "וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר" וְגוֹ'.

רמז שצג

אַרְבָּעָה דְּבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ, וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, שִׁבֵּר הַלּוּחוֹת וּפֵרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה וְכוּ'. כֵּיצַד. אָמַר. אִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא נִזְדַּמְּנוּ אֶלָּא לִפְנֵי שָׁעָה וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ אֵלָּא לְקַבֵּל עֲשֶׂר דְּבָרוֹת, נֶאֱמַר (שמות יט, טו) "אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה", אֲנִי שֶׁאֲנִי מְזֻמָּן לְכָךְ בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵימָתַי מְדַבֵּר עִמִּי אִם בַּיּוֹם אִם בַּלַּיְלָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר. "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ". פֶּה אֶל פֶּה אָמַרְתִּי לוֹ פָּרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כז כח) "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד". פֵּרֵשׁ מֵאֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר. וּמָה אַהֲרֹן אָחִי, שֶׁמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמְרֻבֶּה בְּגָדִים, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ויקרא טז, ב) "אַל יָבֹא בְכָל עֵת", אֲנִי, שֶׁאֵינִי מְזֻמָּן לְכָךְ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. שִׁיבֵּר הַלּוּחוֹת, כֵּיצַד. בִּזְמַן שֶׁעָלָה וְנָטָלָן וְיָרַד, שָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. כֵּיוָן שֶׁסָּרְחוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר. אִם אֲנִי נוֹתֵן לָהֶן, מַזְקִיק אֲנִי אוֹתָן לְמִצְווֹת חֲמוּרוֹת וּמְחַיֵּב אֲנִי אוֹתָם מִיתָה לִשְׁמַיִם, שֶׁכֵּן כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ" חְזַר לַאֲחוֹרָיו, וְרָאוּ הַזְּקֵנִים וְרָצוּ אַחֲרָיו. אָחַז מֹשֶׁה בְּרֹאשֵׁי הַלּוּחוֹת, וְהֵן אָחֲזוּ בְּרֹאשָׁן, וְחָזַק כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יוֹתֵר מִכֹּחָן שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, יב) "וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה". נִסְתַּכֵּל מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת, וְרָאָה הַכְּתָב שֶׁבָּהֶן שָׁפוּרַחַ, וְכָבְדוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְנָפְלוּ מִיָּדָיו וְנִשְׁתַּבָּרוּ. אֲחֵרִים אָמְרוּ. לֹא שָׁבַר, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, (שמות לד, א) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", אָמַר לוֹ יָפֶה כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. (דברים י, ה) "וַיְהִי שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי". שֶׁנִּצְטַוָּה וְשִׁבֵּר הַלּוּחוֹת. תַּנְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּתְשׁוּבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ תְּשׁוּבָה שֶׁהֵשִׁיב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה פָּקְרוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲשַׁלְּכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה.

(שמות לב כו-כז) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר וגו'. אָמַר רַב חִסְדָּא. שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבַד אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וגו'. אֵיתִיבֵיהּ, "הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו". "אָבִיו", אֵבי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, "אָחִיו", אָחִיו מֵאִמּוֹ, "בָּנָיו", בְּנֵי בִתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. שָׁאֲלָה אִשָּׁה חָכְמָה אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מֵאַחַר שֶׁמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל שָׁוִין, מִפְּנֵי מָה אֵין מִיתָתָן שָׁוָה. אָמַר לָהּ. אֵין חָכְמָה לְאִשָּׁה אֶלָּא בְּפֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לה, כה) "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ". אִתְמַר. רַב וְלֵוִי, חַד אָמַר, זִיבֵּחַ וְקִטֵּר, בְּסַיִף, גִּיפֵּף וְנִישֵּׁק, בְּמִיתָה, שָׁמַח בְּלִבּוֹ, בְּהַדְרוֹקָן, חַד אָמַר, עֵדִים וְהַתְרָאָה, בְּסַיִף, לָא עֵדִים וְלָא הַתְרָאָה, בְּהַדְרוֹקָן, עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה, בְּמַגֵּפָה. מִי לָהּ' אֵלַי. מָאן לָא בָּעֵי מֵיהֲוֵי בַּר בֵּייתֵיהּ דְּמַלְכָּא. אֶלָּא, אָמַר מֹשֶׁה, מִי שֶׁלֹּא נָתַן נֶזֶם לָעֵגֶל, יָבוֹא אֶצְלִי, מִיָּד, וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי.

(שמות לב לב) וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. לֹא הָלַךְ יוֹנָה אֶלָּא לְאַבֵּד עַצְמוֹ בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל הַיָּם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בָּאָבוֹת וּבַנְּבִיאִים, שֶׁנָּתְנוּ נַפְשָׁם עַל יִשְׂרָאֵל. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר, וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם (במדבר יא, טו) "וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי". בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר, (שמואל ב כד, יז) "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' הִנֵּה אָנֹכִי חָטָאתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ" וְגוֹ'.

וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא. מִסִּפְרְךָ. זֶה סִפְרָן שֶׁל צַדִּיקִים. אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ. זֶה סִפְרָן שֶׁל בֵּינוֹנִים. שִׁלְשָׁה סְפָרִים נִפְתָּחִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתַּר לְחַיִּים. וְשֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתַּר לְמִיתָה. בֵּינוֹנִים תְּלוּיִן וְעוֹמְדִין מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, זָכוּ, נִכְתָּבִין לְחַיִּים, לֹא זָכוּ, נִכְתָּבִין לְמִיתָה. א"ר אָבִין. מַאי קְרָאָה. "יִמָּחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ". (שמות לב לד) וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק. אֵין לְךָ כָּל פֻּרְעָנוּת וּפֻרְעָנוּת שֶׁבָּא לָעוֹלָם, שֶׁאֵין בּוֹ מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע בְּהֶכְרֵעַ לִיטְרָא מֵעֵגֶל הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְיוֹם פָּקְדִי וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי. לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת, פָּסוּק זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא בְאָזְנֵי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדוֹת הָעִיר וְגוֹ'.

(שמות לג ו-יא) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם (כָּתוּב בְּרֶמֶז עז). תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. זַיִן הָיָה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי, וְהָיָה שָׁם הַמְפֹרָשׁ כָּתוּב עָלָיו, וּכְשֶׁחָטְאוּ נִטַּל מֵהֶם. רַבִּי אִיבּוֹ אָמַר. מַאֲלָיו הָיָה נִקְלָף. וְרַבָּנָן אָמְרֵי. מַלְאָךְ הָיָה יוֹרֵד וּמְקַלְּפוֹ.

וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. כְּתִיב, (במדבר טז, ד) "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו". מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן. שָׁמַע שֶׁחָשְׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה", מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד קִנֵּא לְאִשְׁתּוֹ מִמֹּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה'. מְלַמֵּד שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹאֶה פְּנֵי זָקֵן, כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. אָמַר. מְנֻוָּה לָרַב מְנֻוָּה לַתַּלְמִיד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. תַּרְתִּין

אַפִּין מַרְתְּחִין, חֲזוֹר בְּךָ וְהִכָּנֵס לַמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים, אֵינִי יוֹדֵעַ מִקְרָא זֶה מַהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, מְלַמֵּד שֶׁהִתְּיר לוֹ נִדְרוֹ וְהִכְנִיס אֶת הָאֹהֶל לַמַּחֲנֶה.

וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק, חַד אֲמַר, לְגְנַאי, וְחַד אֲמַר, לְשֶׁבַח. אֲמַר רַבִּי אַבְדִּימֵי דְּמִן חֵיפָה. חָכָם עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו (מִלֹּא עֵינָיו) [אַרְבַּע אַמּוֹת], וְכֵיוָן שֶׁעָבַר, יוֹשֵׁב. אַב בֵּית דִּין עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב, נָשִׂיא עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה וְגוֹ'. חַד אֲמַר, לְגְנַאי, חֲמוּ שִׂקִּיהּ, חֲמוּ כְּרֵעֵיהּ, אָכוֹל הוּא מֵיהוּדָאֵי וְשָׁתֵי מֵיהוּדָאֵי. וְחַד אֲמַר, לְשֶׁבַח מֵיחֲמֵי צַדִּיקָא מִיזְכֵי.

רמז שצד

וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר. כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁאִבְּדוּ מַתָּנָה טוֹבָה, אַף הוּא כָּעַס עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל. כַּמָּה הָיָה רָחוֹק, מִיל, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ג, ד) "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ לְגִיוֹן אֶחָד. מָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ. מֶה עָשָׂה שַׂר צָבָא שֶׁלּוֹ, נָטַל סְגָנוֹן שֶׁל מֶלֶךְ וּבָרַח. כָּךְ מֹשֶׁה נָטַל אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְהָלַךְ לוֹ. וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה'. כָּל מְבַקֵּשׁ מֹשֶׁה, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מְבַקֵּשׁ ה', אֲפִלּוּ הַמַּלְאָכִים וְהַשְּׂרָפִים וְהַגְּדוּדִים הָיוּ מְבַקְּשִׁים אוֹתוֹ לִטֹּל מִמֶּנּוּ רְשׁוּת לָצֵאת. אוֹמְרִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ, הוּא בְּמִשְׁכָּנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. חַמָּה וּלְבָנָה מְבַקְּשִׁים לִטֹּל רְשׁוּת לָצֵאת לָעוֹלָם, הוֹלְכִין לַמִּשְׁכָּן, וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה'.

וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה (הָאֹהֱלָה) [הָאֹהֶל]. הָיוּ עוֹמְדִים עַל הַצְּדָדִין, וּמְכַבְּדִין אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים, אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מַה הִיא רוֹאָה בּוֹ. וְהָיָה כְּבוֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן. הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהַשְּׁכִינָה נִגְלִיתָ עַל מֹשֶׁה. וְקָם כָּל הָעָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה, שׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה. אָמַר לוֹ, אֵינִי חוֹזֵר. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. חַיֶּיךָ שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ בִּמְשָׁכָן. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמַטְרוֹנִיתָא שֶׁקִּצְפָה עַל הַמֶּלֶךְ וְיָצְאָה לָהּ חוּץ מִפָּלָטִין, וְהָיְתָה מְגַדֶּלֶת יְתוֹמָה אַחַת בַּפָּלָטִין. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחַר הַמַּטְרוֹנִיתָא, אָמַר לָהּ, שׁוּבִי לַפָּלָטִין, וְלֹא בִּקְּשָׁה לַחֲזוֹר. אָמַר לָהּ. אֲנִי אוֹמֵר לִיךְ שֶׁתָּשׁוּבִי, וְאֵין אַתְּ מְבַקֶּשֶׁת, הֲוֵי יוֹדַעַת שֶׁהַיְתוֹמָה נְתוּנָה בַּפָּלָטִין. כָּךְ, וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים. (שמות לג יב-יג) אָמַר לוֹ. שׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה. וְלֹא הָיָה מְבַקֵּשׁ לַחֲזוֹר. חַיֶּיךָ, יְהוֹשֻׁעַ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר לוֹ. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא בִּשְׁבִילְךָ כָּעַסְתִּי עֲלֵיהֶם, רְאֵה אַתָּה אָמַר אֵלַי, רְאֵה, שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַנִּיחַ אוֹתָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּבָר אָמַרְתִּי לְךָ "וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ". אָמַר לוֹ מֹשֶׁה. לְמַלְאָךְ אַתָּה

מוֹסֵרְנִי, אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה. הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁהָיָה לוֹ תַּלְמִיד, וְלִמְּדוֹ כָּל מִינֵי רְפוּאוֹת חוּץ מִמַּכַּת מָלַנְיָא. אָמַר לוֹ. רַבִּי, כָּל רְפוּאוֹת גִּלִּיתָ לִי חוּץ מִמַּכַּת מָלַנְיָא. כָּךְ, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ, וְהוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה".

רמז שצה

(שמות לג יד-יט) הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ. הַרְאֵנִי מִדָּה שֶׁאַתָּה מַנְהִיג בָּהּ הָעוֹלָם. אָמַר לוֹ. אֵין אַתְּ יָכוֹל לַעֲמֹד עַל מִדּוֹתַי. פָּנַי יֵלְכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. מַאי דִּכְתִיב פָּנַי יֵלְכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיַּעַבְרוּ פָּנִים שֶׁל זַעַם וְאָנִיחַ לָךְ. מִכָּאן שֶׁאֵין מְרַצִּין לְאָדָם בְּשָׁעַת כַּעְסוֹ. אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז ש"מ). וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלְּפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנָתַן לוֹ. בִּקֵּשׁ שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ. בִּקֵּשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ. בִּקֵּשׁ לְהוֹדִיעוֹ דְּרָכָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ. אָמַר לְפָנָיו. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה יֵשׁ צַדִּיק וְטוֹב לוֹ וְיֵשׁ צַדִּיק וְרַע לוֹ, יֵשׁ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ יֵשׁ רָשָׁע וְרַע לוֹ. אָמַר לוֹ. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע בֶּן צַדִּיק, צַדִּיק וְרַע לוֹ, צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. וְהָכְתִיב "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים", וּכְתִיב (דברים כד, טז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים". לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶן בִּידֵיהֶן, הָא כְּשֶׁאֵין אוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶן בִּידֵיהֶן. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר. צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, זֶה צַדִּיק גָּמוּר, צַדִּיק וְרַע לוֹ, צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר וְכוּ'. וּפְלִינָא דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר, שְׁתַּיִם נָתְנוּ לוֹ וְאַחַת לֹא נָתְנוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְרִחַמְתִּי וְגוֹ', אֲפִלּוּ אֵינוֹ הָגוּן. (שמות לג כ-כג) וַיֹּאמֶר הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא. הִנֵּה אֲנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְגוֹ', מְקוֹמִי טָפֵל לִי וְאֵינִי טָפֵל לִמְקוֹמִי. וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי. כָּל טוּבִי. זֶה מִדַּת הַטּוֹב וּמִדַּת פֶּרְעָנוּת. וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הָאוֹצָרוֹת שֶׁל מַתָּן שָׂכָר, שֶׁמְּתֻקָּנוֹת לַצַּדִּיקִים. אָמַר לְפָנָיו. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הָאוֹצָר הַזֶּה שֶׁל מִי הוּא. אָמַר לוֹ. שֶׁל עוֹשֵׂי צְדָקָה. וְזֶה שֶׁל מִי. שֶׁל מְכַלְכְּלֵי יְתוֹמִים. וְכֵן כָּל אוֹצָר וְאוֹצָר, עַד שֶׁרָאָה אוֹצָר אֶחָד. אָמַר לוֹ. זֶה שֶׁל מִי הוּא. אָמַר לוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ, אֲנִי נוֹתֵן לוֹ מִשְׂכָּרוֹ, וּמִי שֶׁאֵין לוֹ, אֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ חִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן. אֲשֶׁר נֵחֹן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אָחֹן.

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי. בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לַעֲמֹד עַל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת, וְעַל שַׁלְוָתָן שֶׁל רְשָׁעִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לֹא תוּכַל וְגוֹ'. וְאֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא לְשׁוֹן שַׁלְוָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, י) "וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי. בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲנִי מַרְאֶה לְךָ מַתַּן שְׂכָרָם שֶׁל יְרֵאִים, וְלָעוֹלָם הַבָּא אֲנִי מַרְאֶה לַצַּדִּיקִים הַטּוֹב שֶׁהוּא צָפוּן לָהֶם, אָמַר דָּוִד (תהלים לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ" וְגוֹ'.

רמז שצו

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. כְּשֶׁרָצִיתִי, לֹא רָצִיתָ, וְעַכְשָׁיו אַתָּה רוֹצֶה, אֵין אֲנִי רוֹצֶה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן. בְּשָׁכַר שֶׁלֹּשׁ זָכָה לְשֶׁלֹשׁ. בְּשָׂכַר "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו" זָכָה לְקַלְסְתֵּר פָּנִים. בְּשָׂכַר (שם) "כִּי יָרֵא" זָכָה "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו". בְּשָׂכַר (שמות ג, ו) "מֵהַבִּיט", (במדבר יב, ח) "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט". וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי. מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין. כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. אִלְמָלֵא נִשְׁתַּיֵּר בַּמְּעָרָה, שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, כְּמִלֹּא נָקֵב מַחַט סְדָקִית, לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד בַּמְּעָרָה מִפְּנֵי הָאוֹרָה.

שָׁאַל אַנְדְּרִינוּס קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לוֹ. יֵשׁ אָדוֹן לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ. וְכִי עוֹלָם שֶׁל הֶפְקֵר הוּא. אָמַר לוֹ. וּמִי בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ. אָמַר לוֹ. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרֵאשִׁית בָּרָא וְגוֹ'. אָמַר לוֹ, וְלָמָּה אֵינוֹ נִגְלֶה שְׁתֵּי פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבְּרִיּוֹת וּתְהֵא אֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן. אָמַר לוֹ. לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּזִיוּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. אָמַר לוֹ. אִם אֵינְךָ מַרְאֶה, אֵינִי מַאֲמִינְךָ. לַחֲצִי הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ. אָמַר לוֹ. הִסְתַּכֵּל בַּשֶּׁמֶשׁ וְאַתָּה רוֹאֶהוּ. אָמַר לוֹ. וּמִי יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בַּשֶּׁמֶשׁ. אָמַר לוֹ. וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, וּמַה הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֶלֶף אֲלָפִים וְרִבּוֹא רִבְבָן מִמְּשַׁמְּשִׁין שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁזִּיּוּוֹ מָלֵא עוֹלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְאֵימָתוֹ הוּא מְגַלֶּה כְּבוֹדוֹ, כְּשֶׁיֹּאבְדוּ אֱלִילִים מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, יח) "וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף", וְאַחַר כָּךְ (שם, יא) "וְנִשְׂגָּב ה' לְבַדּוֹ", וְאוֹמֵר (שם מ, ה) "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'" וְגוֹ'. אֵין הַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה מִן הַגּוּף עַד שֶׁתִּרְאֶה פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי .

(שמות לד א-ב) פְּסָל לְךָ. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא. מִפְּסֹלֶת הַלּוּחוֹת הֶעֱשִׂיר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר פְּסָל לְךָ, שֶׁיִּהֵא פְּסֹלֶת שֶׁלְּךָ. אָמַר רַבִּי חָנָן. מֻחְצָב אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ, וּמֹשֶׁה הֶעֱשִׂיר מֹשֶׁה. בַּתְּחִלָּה לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה אֶלָּא לְמֹשֶׁה וּלְזַרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כז) "כְּתָב לְךָ", פְּסָל לְךָ, מַה פְּסָלְתָּן שֶׁלְּךָ, אַף כְּתָבָן שֶׁלְּךָ.

מֹשֶׁה נָהַג בָּהּ טוֹבַת עַיִן וּנְתָנָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל גִּבּוֹר וְעָשִׁיר וְחָכָם וְעָנָיו, וְכֻלָּן מִמֹּשֶׁה. גִּבּוֹר. דִּכְתִיב "וָאֶתְפַּשׁ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וגו' וָאַשְׁבִּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְתַנְיָא הַלּוּחוֹת אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה עָשִׂיר. דִּכְתִיב פְּסָל לְךָ. חָכָם. רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִינָה נִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה, חָסֵר אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ח, ו) "וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים". עָנָיו. דִּכְתִיב (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד".

הֲלָכָה, אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה מִי צָרִיךְ לִתֵּן שְׂכַר כְּתַב קִדּוּשִׁין. כָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים. אֵין כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶן, וְהֶחָתָן נוֹתֵן שְׂכָר. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים", זֶה מֹשֶׁה, (שמות לב, יט) "וַיַּשְׁלֵךְ (מֹשֶׁה) [מִיָּדוֹ] אֶת הַלֻּחֹת", (שם) "וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים", וְעֵת הָיָה שֶׁהֶחֱזִירָם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר פְּסָל לְךָ וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ז, ט) "אַל תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס", וּמִי זֶה שֶׁכָּעַס, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב "וַיִּחַר אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת הַלֻּחֹת". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מֹשֶׁה, הָיִיתָ מַפִּיג חֲמָתְךָ בְּלוּחוֹת הַבְּרִית, מְבַקֵּשׁ אַתָּ שֶׁאֲפִיג אֶת חֲמָתִי, וְאַתָּ רוֹאֶה שֶׁאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד אֲפִלּוּ לְשָׁעָה. אָמַר לוֹ. וּמַה יֵּשׁ לִי לַעֲשׂוֹת לְךָ, לְתֵת עָלֶיךָ קַטְדִּיקִי, אַתָּ שְׁבַרְתָּ וְאַתָּ מַחֲלִיף, פְּסָל לְךָ. כְּתִיב (ויקרא ה, כג) "וְהֵשִׁיב וגו' אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַלּוּחוֹת לֹא הָיוּ מֻפְקָדוֹת בְּיָדְךָ. וְהָיָה נָכוֹן לַבֹּקֶר . וְכָתַבְתָּ[י] עַל הַלֻּחֹת. וּכְתִיב (שמות לב, טז) "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה". מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְהָלַךְ וְהֵבִיא אֶת הַלַּבְלָר וְאֶת הַדַּיּוֹ וְאֶת הַקּוֹלְמוֹס וְאֶת הַשְּׁטָר וְאֶת הָעֵדִים. קִלְקְלָה, הֵיא מֵבִיאָה אֶת הַכֹּל, דַּיָּהּ שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ כְּתָב וְזֵכֶר יַד שֶׁלּוֹ, אַתָּה שִׁבַּרְתָּ אוֹתָם, אַתָּה מַחֲלִיף אוֹתָם.

רמז שצז

שְׁאֲלוּ אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. מִפְּנֵי מָה לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וְהַשְּׁנִיּוֹת מַעֲשֵׂה אָדָם. אָמַר לוֹ. אוֹמַר לָכֶם לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה, וְהִנִּיר וְהַלְבָּלָר מְשֻׁלּוֹ, עִטְרָהּ מְשֻׁלּוֹ וְהִכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. רָאָה אוֹתָהּ הַמֶּלֶךְ שׂוֹחֶקֶת עִם עֶבֶד אֶחָד מְשֻׁלּוֹ, קָצַף עָלֶיהָ וְהוֹצִיאָהּ. בָּא שׁוֹשְׁבִינָהּ אֶצְלוֹ. אָמַר לוֹ. מָרִי, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נְטַלְתָּ אוֹתָהּ, לֹא מִבֵּין הָעֲבָדִים גִּדּוּלָהּ, וְכֵיוָן שֶׁגִּדְּלָהּ בֵּיניֵהֶן לִבָּהּ גַּס בָּהֶן. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ. וּמָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, שֶׁאֶתְרְצֶה לָהּ, הָבֵא הַנִּיר וְהַלַּבְלָר מְשֻׁלְּךָ, וַהֲרֵי כְּתַב יָדִי. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מָקוֹם הוֹצֵאתָ אוֹתָם, מִמְּקוֹם עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּמָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, שֶׁאֶתְרְצֶה לָהֶם, הָבֵא הַלּוּחוֹת

מִשָּׁלְךָ, וַהֲרֵי כְּתַב יָדִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. חַייָךְ, כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ נַפְשְׁךָ עֲלֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אַף לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּשֶׁאֲביא לָהֶם אֶת אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב, שְׁנֵיכֶם בָּאִים כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א, ג) "ה' בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה דַּרְכּוֹ", "בְּסוּפָה", זֶה מֹשֶׁה דִּכְתִיב "וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל שְׂפַת הַיְאֹר", "וּבִשְׂעָרָה", זֶה אֵלִיָּהוּ דִּכְתִיב (מלכים ב ב, יא) "וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם", אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא בָּא וּמְנַחֵם אֶתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג כד) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא וְגוֹ' וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים". (כְּתוּב בְּרֵמֶז .

רמז שצח

(שמות לד ג) גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ. תַּנְיָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֶלָּא הוּא מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִינַי שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עָלָיו אָמְרָה תּוֹרָה גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה אָמְרָה תּוֹרָה (שמות יט, יג) "בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר". וְכֵן מָצִינוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֹהֶל מוֹעֵד נָטוּי אָמְרָה תּוֹרָה "וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב" הֲגִלַּל הַפָּרֹכֶת הֶחְתִּירוּ זָבִין וּמְצֹרָעִין לִכָּנֵס לְשָׁם.

(שמות לד ו-י) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְעַטֵּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשְׁלִיחַ צִבּוּר וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנַי, יַעֲשׂוּ לְפָנַי כַּסֵּדֶר הַזֶּה וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אִם אֲנִי מְשַׁמֵּר לְאָדָם עֲוֹונוֹתָיו רְאשׁוֹנִים, אֵין הָעוֹלָם עוֹמֵד, אֶלָּא עָלַי לְהַעֲבִיר רִאשׁוֹנָה וְכָךְ הִיא הַמִּדָּה. עָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה, וְהֶעֱבִיר כָּל מַה שֶׁחָטְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו, אַל תִּקְרֵי 'וַיַּעֲבֹר' אֶלָּא 'וַיַּעֲבֵר'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (מיכה ז, יח) "מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע". ה' ה'. אֲנִי הוּא קֹדֶם שֶׁחָטָא אָדָם, וַאֲנִי הוּא לְאַחַר שֶׁחָטָא וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה. בְּרִית כְּרוּתָה לִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית. אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד. מַטֶּה כְלַפֵּי חֶסֶד. הֵיכִי עֲבַד. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר. כּוֹבֵשׁ, דִּכְתִיב (שם, יט) "יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ". רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא אָמַר. נוֹשֵׂא, שֶׁנֶּאֱמַר נֹשֵׂא עָוֹן. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְכָךְ הִיא הַמִּדָּה, וְעָוֹן עַצְמוֹ אֵינוֹ נִמְחָק וְאִי אִפְשָׁא רַבָּא עֲוֹנוֹת מֵיחְשַׁב בַּהֲדֵיהוּ. אָמַר רָבָא. כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "נֹשֵׂא עָוֹן" לְמִי נֹשֵׂא עָוֹן, לְמִי (שם) שֶׁ"עֹבֵר עַל פֶּשַׁע". רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ חָלַשׁ. עַל רַב פַּפָּא לִשְׁיוּלֵי בֵּיהּ. חֲזָא דְּתָקְפִיךְ לֵיהּ עָלְמָא טוּבָא. אָמַר לְהוּ. צְבִיתוּ לֵיהּ זָווּדְתָּא. לְסוֹף אִיתְפַּח. הֲוָה קָא מְכַסֵּיף רַב פַּפָּא לְמָחֲזֵיהּ. אָמַר לוֹ. הָכִי הֲוָה, וְאָמַר לְהוּ קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, הוֹאִיל וְלָא מוּקֵי בְּמִלֵּי לָא תִּשְׁתְּעוּ בַּהֲדֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן", לְמִי שֶׁ"עֹבֵר עַל פֶּשַׁע". "לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ", אֵלִיָּה וְקוֹץ בָּהּ. "לִשְׁאֵרִית

נַחֲלָתוֹ", וְלֹא כָּל נַחֲלָתוֹ, לְמִי שֶׁמֻּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירִים. אִילְפָא רָמֵי. כְּתִיב וְרַב חֶסֶד, וּכְתִיב וֶאֱמֶת. בַּתְּחִלָּה וֶאֱמֶת, וּלְבַסּוֹף וְרַב חֶסֶד. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ, שֶׁהָיָה חַיָּב (לא') [לוֹ אֶחָד] מֵאָה מָנֶה. שָׁלַח עָלָיו שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ, בּוֹא וַעֲשֵׂה עִם הַמֶּלֶךְ חֶשְׁבּוֹן. הָיָה מֵצֵר. שָׁלַח עָלָיו אַחֵר וְאָמַר לוֹ, בּוֹא וַעֲשֵׂה עִם הַמֶּלֶךְ חֶשְׁבּוֹן. שׁוּב הָיָה מֵצֵר. מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, עָמַד בַּלַּיְלָה וְנָטַל כִּיס אֶחָד, וְנָתַן לְתוֹכוֹ מֵאָה מָנֶה, וּזְרָקוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְעָמַד וְקִבֵּל הַכִּיס, וְהִתְחִיל לְהָיוֹת שָׂמֵחַ, וְאַחַר כָּךְ שָׁלַח עָלָיו אַחֵר, אָמַר לוֹ, בּוֹא וַעֲשֵׂה עִם הַמֶּלֶךְ חֶשְׁבּוֹן, בָּא וּפָרַע לוֹ מַה שֶּׁהָיָה חַיָּב לוֹ, נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ, וְהַמֶּלֶךְ נוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ. כְּךְ הַבְּרִיּוֹת, עֹשֶׂה אָדָם עֲבֵרָה חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּשְׂא אִשָּׁה וְהוּא מוֹלִיד בֵּן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ הֵימֶנּוּ, נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ אֶת חוֹבוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ, וְהַגּוּף בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ לְפָנַי תַּעֲמֹד".

רמז שצט

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי. מַאי דִּכְתִיב אֶרֶךְ אַפַּיִם וְלָא כְתִיב אֶרֶךְ אַף. מַאֲרִיךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. נִצַּר חֶסֶד לָאֲלָפִים. תַּנְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר. גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר וְזֶה תָּלוּי לַאֲלָפִים, הָכָא כְתִיב (נֹצֵר) ["וְעֹשֶׂה] חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי", וְהָתָם כְּתִיב (דברים ז, ט) "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר", הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. פּקֵד עָוֹן אָבוֹת).

רמז ת

וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ. מֶה רָאָה. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. אֶרֶךְ אַפַּיִם רָאָה. רַבָּנָן אָמְרֵי. אֱמֶת רָאָה. תַּנְיָא כְּמַאן דַּאָמַר אֶרֶךְ אַפַּיִם רָאָה, כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מָצָא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְכוֹתֵב אֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ, אַף לָרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ, רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ, אָמַר לֵיהּ, הָשַׁתָּא חָזֵית דְּמִבְּעֵי לָךְ, בְּשָׁעָה שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אָמַר לוֹ, לֹא כַךְ אָמַרְתָּ, לַצַּדִּיקִים, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא כַךְ אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (במדבר יד, יז) "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'" וְגוֹ', הַיְינוּ דִּכְתִיב "עֵדֹתֶיךָ נֶאֱמְנוּ מְאֹד" וְגוֹ', וּסְמִיךְ לֵי' (שם צד, א) "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה", שְׁמַע מִינָּהּ אֶרֶךְ אַפַּיִם רָאָה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. נִשָּׂא עֲוֹנוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נֹשֵׂא עָוֹן, חוֹטֵף שְׁטַר אֶחָד מִן הָעֲבֵרוֹת, וְהַזְכֶיוֹת מַכְרִיעוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. (שם סב, יג) "וּלְךָ ה' חֶסֶד", וְאִי לֵית לֵיהּ, אַתְּ יְהִיב מִן דִּידָךְ, הִיא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַב חֶסֶד מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. רַב הוּנָא

בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין לְפָנָיו שִׁכְחָה, וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה שִׁכְחָן, מַה טַּעַם, נִשֵּׁא עָוֹן, נִשֵּׂא כְתִיב. וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר, "נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל חַטָּאתָם סֶלָה". (שמות לד יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר (כָּתוּב בְּרֶמֶז רפ"ח). (שמות לד טו) וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. תַּנְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר. יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ עוֹבְדֵי אֱלִילִים בְּטָהֳרָה הֵן. כֵּיצַד. כּוּתִי שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ וְזִמֵּן אֶת כָּל הַיְּהוּדִים שֶׁבָּעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִשֶּׁלָּהֶן (וְהוּא) [וְשָׁמַשׁ שֶׁלָּהֶן] עוֹמֵד עֲלֵיהֶן, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ" וְגוֹ'. אִימָא עַד דְּאָכִיל. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ", מַאי "וְקָרָא לְךָ", מִשְּׁעַת קְרִיאָה. (שמות לד יז-יח) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. כָּל הַמְּבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת כְּאִלּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ, וּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר. אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר (כָּתוּב בְּרֶמֶז (ש"ט)). (שמות לד יט) וְכָל מִקְנְךָ תִּזָּכָר).

רמז תא

(שמות לד כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר, וַחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס, פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וּפֶטֶר חֲמוֹר, עַד שֶׁיִּהֵא הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַוָּלָד חֲמוֹר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, טו) "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֶטֶר חֲמוֹר, פֶּטֶר חֲמוֹר אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר פֶּטֶר חֲמוֹר בְּשֶׂה, פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים בְּכָל דָּבָר. תַּלְמוּד לוֹמַר פֶּטֶר חֲמוֹר "פֶּטֶר חֲמוֹר", שְׁתֵּי פְעָמִים, פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. פְּרִיךְ רַב אֲחַאי. אִי כְּתַב רַחֲמָנָא כְּךָ, הֲוָה אָמִינָא הֲוֵי דָּבָר שֶׁהַיְּהֵי בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא וּלְעוֹלָם בְּשֶׂה, כְּתַב רַחֲמָנָא "פֶּטֶר חֲמוֹר" אַחֲרִינָא, פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, וְאִימָא מִיעֲטִינְהוּ מִשֶּׂה וּלְעוֹלָם בְּכָל דָּבָר. אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, פֶּטֶר פֶּטֶר תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. וְתַנָּא דִּידָן, לְמִעוּטֵי סוּסִים וּגְמַלִּים מִנָּא לֵיהּ. אָמַר רַב פַּפָּא. כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכָר, כְּלַל, שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר, פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר, אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא, לָא. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, פֶּטֶר, הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְרַבָּנָן, וְי"ו, הֲדַר עַרְבֵיהּ. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לָא וְי"ו וְלָא פֶּטֶר. וְרַבָּנָן, אַיְידֵי דְּהָא קְדוּשַׁת דְּמִים וְהָא קְדֻשַּׁת הַגּוּף פְּסַק לְהוּ וַהֲדַר עָרִיב לְהוּ. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֻגָּל וְלֹא בְּחַיָּה וְלֹא בְּשָׁחוּטָה וְלֹא בְּטְרֵפָה וְלֹא בְּכִלְאַיִם וְלֹא בְּכִלְאַיִם בְּכָרוּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר בְּכִלְאַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה, וְאוֹסֵר בִּכְרוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. מַתְנִיתִין מַנִּי.

בֶּן בַּג בַּג הֵיא, דְּתַנְיָא בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "שֶׁה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שֶׂה, מַה לְּהַלָּן פָּרַט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן פָּרַט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אִי מַה לְּהַלָּן זָכָר תְּמִים וּבֶן שָׁנָה אַף כָּאן זָכָר תְּמִים וּבֶן שָׁנָה, "תִּפְדֶּה" תִּפְדֶּה רִבָּה, אִי "תִּפְדֶּה" תִּפְדֶּה רִבָּה, אֲפִלּוּ כָּל מִלֵּי נַמֵּי, אִם כֵּן "שֶׁה" שֶׂה מַאי אֲהַנֵּי לֵיהּ. וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. תַּנְיָא. "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ", אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וּבְשֶׁל אֲחֵרִים. "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ", אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בְּשֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ", אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם. "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ", אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז פֶּטֶר חֲמוֹר. אָמַר רָבָא. מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר, מַאי טַעְמָא, גְּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה. אִיתְיְבֵיהּ אַבַּיֵי. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ, עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִּיץ מֵאֲחוֹרָיו, וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. אֵימָא, מֵחַיִּים אָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. הָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים הֲוֵי, רֵישָׁא לָא מֵחַיִּים, דְּקָתָנֵי סֵיפָא, לֹא יְמִיתֶנּוּ לֹא בְקֶנֶה לֹא בְמַגָּל וְלֹא בְקַרְדֹּם וְלֹא בְמַגֵּרָה אֶלָּא בְקוֹפִּיץ, לֹא יַכְנִיסֶנּוּ בַּחֶדֶר וְיִנְעֹל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת, וְאָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. רֵישָׁא וְסֵיפָא מֵחַיִּים, רֵישָׁא בַּהֲנָאַת דָּמָיו וְסֵיפָא בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ, וּצְרִיכָא, דְּאִי תָּנֵי דָּמָיו, בְּהַהוּא קָא שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, וְאִי תָּנָא הֲנָאַת גּוּפוֹ, בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמִים אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, צְרִיכָא. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ. מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. אָמַר רַב נַחְמָן. מִנָּא אֲמִינָא לָהּ. דְּתַנְיָא, וַעֲרַפְתּוֹ, נֶאֱמַר כָּאן וַעֲרַפְתּוֹ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כא, ד) "וְעָרְפוּ", מַה לְּהַלָּן אָסוּר, אַף כָּאן אָסוּר, מַנִּי, אִלֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, מֵחַיִּים נַמֵּי מֵיסַר אָסַר, אֶלָּא לַאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְאִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא עֲרִיפָה בִּמְקוֹם פְּדִיָּה עוֹמֶדֶת, מַה פְּדִיָּה מֻתֶּרֶת אַף עֲרִיפָה מֻתֶּרֶת, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב נַחְמָן. מִנָּא אֲמִינָא לָהּ. מִדְּתָנֵי לֵוִי, הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יֶפְסַד מָמוֹנוֹ, מַנִּי אִלֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, הָא מִיפְסַד וְקָאֵי, אֶלָּא לַאו רַבִּי שִׁמְעוֹן. אִבְּעִית אֵימָא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְפַחַת מִיתָה, אִבְּעִית אֵימָא, רַבִּי יְהוּדָה, הֶפְסֵדָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי. תַּנְיָא. (שמות יג, יג) "תִּפְדֶּה" [תִּפְדֶּה] "תִּפְדֶּה". מִיָּד. תִּפְדֶּה. כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. אֵין פְּדִיָּה פָּחוֹת מִשֶּׁקֶל. אָמַר מַר. "תִּפְדֶּה". מִיָּד. תִּפְדֶּה. כָּל שֶׁהוּא. פְּשִׁיטָא. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאִיתְקַשׁ לְבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר אָדָם אַחַר שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ, הָכָא נַמֵּי שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן "תִּפְדֶּה", מִיָּד, תִּפְדֶּה, כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. אֵין פְּדִיָּה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. מַה נַּפְשָׁךְ, אִי מַקִּישׁ לִבְכוֹר, לִיבְעֵי חֲמֵשׁ, וְאִי לָא מַקִּישׁ, שֶׁקֶל מִנָּא לֵיהּ. לְעוֹלָם לָא מַקִּישׁ,

אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא, (ויקרא כז, כה) "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל עֶרְכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. וְרַבָּנָן, הַהוּא בְּהַשָּׂגַת יָד הוּא דִּכְתִיב.

רמז תב

אָמַר רַב נַחְמָן. הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכַמָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף. אֲפִלּוּ פַּטְרוּזָא בַּת דַּנְקָא. אָמַר רָבָא. אַף אֲנָן נַמֵּי תְּנֵינָא, וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, קָטָן וְגָדוֹל, תָּמִים וּבַעַל מוּם, וּפוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הָרְבֵּה. פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְתֵימָא, כֵּלֵי הַאי לָא, אִי נַמֵּי פַּטְרוּזָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ הַהוּא פֶּטֶר חֲמוֹר. שָׁדְרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן. אָמַר לוֹ. כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתְבָא לֵיהּ לַכֹּהֵן. אָמַר לוֹ. הֲרֵי אָמְרוּ, עַיִן יָפָה בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית בְּרַגְיָא. אָמַר רָבָא. הִלְכָתָא, בְּרַגְיָא. וְכַמָּה, תְּלָתָא זוּזֵי, רַגִּיל לְהָכָא וְרַגִּיל לְהָכָא. קַשְׁיָא הִלְכָתָא אַהִלְכָתָא. לָא קַשְׁיָא. כָּאן בְּבָא לְמִלֵּךְ, כָּאן בְּבָא מֵעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ, פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹ. לְמָאן, אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הָא אָמַר הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה, אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. אֲפִלּוּ תֵּימָא לְרַבִּי יְהוּדָה, [לֹא] יְהֵא פִּדְיוֹנוֹ חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה בְּשֶׂה לְהַחֲמִיר עָלָיו אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פְּרִיק לֵיהּ בְּשַׁלְקֵי בְּשָׁוְיוֹ. חַד עַם דְּאַרְעָא שְׁאָלֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר. פֶּטֶר חֲמוֹר, בְּמָה הוּא נִפְדֶּה. אָמַר לוֹ. בְּשֶׂה, דִּכְתִיב וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה. וְאִם אֵין לוֹ שֶׂה, בְּמָה הוּא נִפְדֶּה. אֲמַר לֵיהּ. בִּגְדִי. אָמַר לֵיהּ מָן הָא. אֲמַר לֵיהּ. דִּכְתִיב (דברים יד, ד) "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים". עָמַד וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ.

כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ (בִּדְמֵי שְׁוִיוֹ) וְאָבַד, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. מַנְלָן. אָמַר רַב אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן. כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם, מָה לְהַלָּן יוֹרְשִׁין חַיָּבִין, אַף כָּאן יוֹרְשִׁין חַיָּבִין. תָּנוּ רַבָּנָן. כָּל מִצְוֹת הַבֵּן הַמֻּטָּלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ, אֲנָשִׁים חַיָּבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, לְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ, לְלַמְּדוֹ תוֹרָה וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. לִפְדּוֹתוֹ מְנָלָן. דִּכְתִיב כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְהֵיכָא דְּלָא פָּרְקֵיהּ אֲבוּהָ, מְחַיֵּיב אִיהוּ לְמִפְרַק נַפְשֵׁיהּ, דִּכְתִיב תִּפְדֶּה, קְרֵי בֵּיהּ תִּפָּדֶה. וְאִיהִי, מְנָלָן דְּלָא מִיפְקְדָה. דִּכְתִיב תִּפְדֶּה. תַּפְדֶּה, הַמְצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, מְצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת אֲחֵרִים. וְאִיהִי, מְנָלָן דְּלָא מִיפְקְדָה לְמִיפְרַק נַפְשָׁהּ. דִּכְתִיב תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה, כֹּל שֶׁאֲחֵרִים מְצוּיִין לְפִדּוֹתוֹ, מְצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, וְכֹל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּיִין לְפִדּוֹתוֹ, אֵינוֹ מְצַוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצוּיִין לְפִדּוֹתָהּ. אָמַר קְרָא, כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, בָּנֶיךָ וְלֹא בְנוֹתֶיךָ. תָּנוּ רַבָּנָן. הוּא לְפִדּוֹת וּבְנוֹ לְפִדּוֹת, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, שֶׁמִּצְוָתוֹ עַל אָבִיו, וּמִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו. אָמַר

רַבִּי (יְהוּדָה) [יִרְמְיָה]. הַכֹּל מוֹדִים, כָּל הֵיכָא דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ, מַאי טַעְמָא, מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עָדִיף. כִּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּאִיכָּא חָמֵשׁ מְשֻׁעְבָּדִים וְחָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, בְּהָנֵי חָמֵשׁ סְלָעִים פָּרִיק לֵיהּ לִבְרֵיהּ, וְאָזִיל כֹּהֵן וְטָרִיף חָמֵשׁ מְשֻׁעְבָּדִים, וּפָרִיק לֵיהּ לְדִידֵיהּ. וְרַבָּנָן לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמְרֵי מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה לַאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, הִלְכָךְ מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עָדִיף. תָּנוּ רַבָּנָן. לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל, פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר. עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת וְזוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, כִּדְקָאָמַר טַעְמָא, אֶלָּא רַבָּנָן מַאי טַעְמַיְיהוּ. דַּאֲמַר קְרָא, כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וַהֲדַר וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם. תָּנוּ רַבָּנָן. מִנַּיִן שֶׁאִם הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָנִים מַחֲמֵשׁ נָשִׁים, שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת כֻּלָּם. שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה. פְּשִׁיטָא, בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָה רַחֲמָנָא. מַהוּ דְּתֵימָא, נֵילַף בְּכוֹר בְּכוֹר מִנַּחֲלָה, מַה לְּהַלָּן רֵאשִׁית אוֹנוֹ, אַף כָּאן רֵאשִׁית אוֹנוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. (שמות לד כא) בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת . רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כה, ד) "לֹא תִזְרָע", אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְרַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר. מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ מִנָּא לֵיהּ. נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא, "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן, לְרַבָּא. מִמַּאי דַּחֲרִישָׁא רְשׁוּת, דִּלְמָא חֲרִישַׁת עֹמֶר דְּמִצְוָה [וַ]אֲפִלּוּ הָכֵי אָמַר רַחֲמָנָא תִּשְׁבֹּות. אָמַר רָבָא. קְצִירָה דּוּמְיָא דַּחֲרִישָׁא, מָה חֲרִישָׁה, מָצָא חָרוּשׁ אֵינוֹ חוֹרֵשׁ, אַף קְצִירָה, מָצָא (קָצִיר) [קָצוּר] אֵינוֹ קוֹצֵר, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּבִקְצִירָה דְּמִצְוָה, מָצָא (קָצִיר) [קָצוּר] אֵינוֹ, קוֹצֵר הָא מִצְוָה לְקָצֹר וּלְהָבִיא.

(שמות לד כב) וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. אָמַר רַב(י) יְהוּדָה אָמַר רַב. אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה תְקוּפָה חֲסֵרָה רֻבּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. מַר סָבַר, כָּלוּ חַג בָּעֵינָן בִּתְקוּפָה חֲדָשָׁה, וּמַר סָבַר מִקְצַת חַג בָּעֵינָן בִּתְקוּפָה [חֲדָשָׁה]. מַאי קָא סָבְרִי. אִי קָא סָבְרֵי יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר, בְּלֵאוֹ הָכֵי נַמִּי לָא לְמַאן דְּאָמַר כּוּלֵּי חַג אִיכָּא וְלָא לְמַאן דְּאָמַר מִקְצַת חַג אִכָּא, אֶלָּא קָסָבַר יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל. מֵיתִיבִי, יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל, וְעוֹד תַּנְיָא, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה תְקוּפָה חֲסֵרָה רֻבּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁתֵּי יָדוֹת בַּחֹדֶשׁ, עֶשְׂרִים יוֹם, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מְחַשְּׁבִין, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי פֶּסַח, מְעַבְּרִין, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, אֵין מְעַבְּרִין, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי

הֶחָג, מְעַבְּרִין, אַחֵרִים אוֹמְרִים, מִעוּטוֹ, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. קָשְׁיָא. אָמַר מַר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי הַפֶּסַח, מְעַבְּרִין. הַיְינוּ רַבִּי יְהוּדָה. יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר וְיוֹם תְּקוּפָה מַתְחִיל, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג הוּא דְּלָא, הָא שִׁבְעָה עָשָׂר וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר אִין, וְהָאָמַר, שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח, אִין, בָּצִיר, לָא. אַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח, תָּנָא סֵיפָא נַמֵּי שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. אַף שִׁשָּׁה עָשָׂר לִפְנֵי הֶחָג, מְעַבְּרִין. הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא. אִכָּא בֵּינַיְיהוּ יוֹם תְּקוּפָה [מַתְחִיל וְיוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר], וְלָא מְסַיְּימֵי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. מַאי קָסַבְרֵי, אִי קָא סָבְרֵי יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר וְכֻלֵּיהּ חַג בָּעֵינָן, הָא אִיכָּא. אֲחֵרִים בִּתְקוּפַת נִיסָן קַיְימֵי, דִּכְתִיב (דברים טז, א) "שָׁמוֹר אֶת הַחֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח", שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה, שֶׁיְּהֵא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן. וְלֵיעַבְּרֵיהּ לַאֲדָר. תַּנָּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה קָא חָשִׁיב, וְהָכִי קָאָמַר, עַד מְעוּטוֹ מְעַבְּרִין, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. רַבִינָא אָמַר. לְעוֹלָם אֲחֵרִים בְּתִשְׁרֵי קַיְימֵי, וְקָסָבְרֵי אֲחֵרִים, כֻּלֵּי חַג בָּעֵינָן. יוֹם רִאשׁוֹן, חַג הָאָסִיף כְּתִיב. חַג הַבָּא בִּזְמַן אֲסֵפָה. (שמות לד כג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה). זְכוּרְךָ, וְכֵן אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן (כְּתוּב בְּרֶמֶז שנ"ז).

רמז תג

(שמות לד כד) וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין, לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן. כְּמָאן. כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ מְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא רוֹעֶה בָּאָפָר וְאֵין חַיָּה מַזִּיקָתָהּ וְתַרְנְגֹלְתְּךָ מְנַקֶּרֶת בָּאַשְׁפָּה וְאֵין חֻלְדָּה מַזִּיקָתָהּ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה מִּי שֶׁדִּרְכָּן לִזּוֹק, אֵין נִזּוֹקִין, אָדָם שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִזּוֹק, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אֵין לִי אֶלָּא בַּהֲלִיכָה, בַּחֲזָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ז) "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהָלֶיךָ", מְלַמֵּד שֶׁתַּלְּדֶ וְתִמְצָא אָהֳלְךָ בְּשָׁלוֹם. וְכִי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לֵיהּ מִפְּנִית בַּבֹּקֶר" דַּאֲפִלּוּ בַּחֲזָרָה לֹא יֵזֵק, בַּהֲלִיכָה לָמָּה לִי. כִּדְרַבִּי אַמִּי, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע עוֹלֶה לָרֶגֶל, וְשֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע אֵינוֹ עוֹלֶה לָרֶגֶל.

רמז תד

וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִנִּיחַ בַּיִת שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, וּבָא וּמָצָא חֲתוּלוֹת מְקֹרָעִין. חַד בַּר נַשׁ שְׁבִיק בֵּיתוֹ פְּתוּחַ, וּבָא וּמָצָא חַכְנָא כְּרִיכָא עַל קוּרְקוּסוֹ. רַבִּי פִּנְחָס מִשְׁתַּעֵי הֲדֵין עֲבָדָא. תְּרֵין אָחִין בְּאַשְׁקְלוֹן הֲוָה לוֹן מְגוּרִין נוּכְרָאִין. אָמְרִין. כַּדּוּ אִלֵּין יְהוּדָאִין סָלְקִין לִירוּשְׁלֵם, אֲנַן נָסְבִין כֹּל מָה דְּאִית לְהוֹן. מִן דְּסָלְקִין, זִמֵּן לְהוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְאָכִין נְכָנְסִין וְיוֹצְאִין בְּדַמּוּתָן. מִן דְּנָחְתִין שְׁאָלוּן לְהוֹן. מָאן שְׁבַקְתּוּן לְגוֹ בֵּיתָא

אָמְרִין. וְלָא (חָד) בַּר נָשׁ. אָמְרִין. בְּרִיךְ אֱלָהָא קַדִּשָׁא דִּיהוּדָאי, דְּלָא שְׁבִיקָן וְלָא שְׁבִיק לְהוֹן. נָבוֹת הַיִּזְרְעֵלִי הָיָה קוֹלוֹ נָאֶה, וְהָיָה עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנְּסִין לִשְׁמֹעַ קוֹלוֹ. פַּעַם אַחַת לֹא עָלָה, וְהֶעֱמִידוּ עָלָיו בְּנֵי בְלִיַּעַל, וְאָבַד מִן הָעוֹלָם. מִי גָּרַם לוֹ. עַל יְדֵי שֶׁלֹּא עָלָה לִירוּשָׁלַיִם בִּרְאִיָּה, לְכַבֵּד אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמַּה שֶׁחָנָנוֹ. לָמָּה. שֶׁכְּבָר אָמְרָה תוֹרָה וְלֹא יֵחָמֵד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ, אֵימָתַי, בַּעֲלֹתְךָ.

(שמות לד כה) לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי. אָמַר רָבָא לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם. וְאֵימָא חָד חָד כִּי שָׁחִיט. זְמַן שְׁחִיטָה אָמַר רַחֲמָנָא (כתוב ברמז ש"ט).

וְלֹא יָלִין וְגוֹ'. חֲגִיגָה הָיְתָה בָּאָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, מִן הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת, וְנֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים. מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּבֶן תֵּימָא, דְּתָנְיָא, בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, חֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הֲרֵי הִיא כַּפֶּסַח וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לְיוֹם אֶחָד וְלָיְלָה. מַאי טַעְמָא. דִּכְתִיב וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר וָבַח חַג, זֶה חֲגִיגָה, הַפֶּסַח, כְּמַשְׁמָעוֹ, וּלְכָלִיל אַקְשֵׁיהּ לַפֶּסַח. וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא צָלִי, וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַבָּקָר, וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַנְּקֵבוֹת, וְאֵינָהּ בָּאָה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לִמְנוּיָיו. (שמות לד כו) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ (כָּתוּב בְּרֶמֶז שנח). לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי .

(שמות לד כז) כְּתָב לְךָ אֶת (כָּל) הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תּוֹרָה, רֹב בִּכְתָב וּמְעוּט עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב "אֶכְתֹּב (לְךָ) [לוֹ] רַבֵּי תּוֹרָתִי". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר רוֹב עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וְאֵידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב "אֶכְתֹּב לְךָ רַבֵּי". הַהִיא אַתְמוּהֵי קָא מַתְמַהּ. וְאֵידָךְ, נַמִּי, הָכְתִיב כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. הַהִיא, מְשׁוּם דְּתַקְּפֵי לֵיהּ מָצִי לְמֵימַר לְהוּ. דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי, מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ. כְּתִיב, כְּתָב לְךָ אֶת (כָּל) הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וּכְתִיב כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הָא כֵּיצַד. דִּבְרִים שֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָן עַל פֶּה, וּדְבָרִים שֶׁבְּעַל פֶּה אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָן בִּכְתָב. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא. אֱלֶּה, אֱלֶּה אַתָּה כוֹתֵב, וְאִי אַתָּה כוֹתֵב הֲלָכוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. לֹא כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׁבִיל דְּבָרִים שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל. אָמְרִי, דִּלְמָא מִלְּתָא חֲדַתֵּי שָׁאנֵי, דְּהָא רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ מְעַיְּינֵי בְּסִפְרָא דַּאֲגַדְתָּא בְּשַׁבַּתָּא, וְדָרְשֵׁי הָכֵי, (תהלים קיט, קכו) "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ", מוּטָב תֵּעָקֵר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְאַל תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית.

רמז תה

כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לְמֹשֶׁה עַל סֵדֶר הַמִּקְרָא וְהַמִּשְׁנָה וְהָאַגָּדָה וְהַתַּלְמוּד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אֲפִלּוּ מַה שֶּׁיִּשְׁאַל תַּלְמִיד וְתִיק לְרַבּוֹ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְךָ, וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתֹב אַתָּה לָבָנֶיךָ. אָמַר לֵיהּ. מְבַקֵּשׁ אֲנִי לִתֵּן אוֹתָהּ לָכֶם בִּכְתָב, אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לְפָנַי שֶׁעֲתִידִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם לִשְׁלֹט בָּהֶם וְלִטֹּל אוֹתָהּ מֵהֶם וְיִהְיוּ בָנַי כְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֶלָּא הַמִּקְרָא תִּתֵּן לָהֶם בִּכְתָב, וְהָאַגָּדָה וְהַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד עַל פֶּה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. כְּתָב לְךָ. זֶה מִקְרָא. כִּי עַל פִּי. הַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד, שֶׁהֵן מַבְדִּילִים בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם. כְּתָב לְךָ. הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֲנִי כָּתַבְתִּי אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, יח) "כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים", אֲבָל הַשְּׁנִיִּים, אַתָּה כְּתֹב לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְכָתַב לָהּ גְּמִיקוּם מִשֶּׁלּוֹ. לֹא עָשָׂה, אֶלָּא קִלְקְלָה וּטְרָדָה בָּא שׁוֹשְׁבִינָהּ, וְרָצָה אוֹתָהּ לַמֶּלֶךְ. אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ. אֲנִי לֹא נִתְרַצֵּיתִי אֶלָּא לְךָ, וַעֲשֵׂה גְּמִיקוּם אַחֵר. (כַּטּוֹב) [כְּתֹב] לְךָ. בִּזְכוּתְךָ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה.

רמז תו

(שמות לד כח) וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה אֶפְשָׁר לְאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. מַלְאָכִים יָרְדוּ אֵצֶל אַבְרָהָם וְאָכְלוּ, מֹשֶׁה עָלָה לָעֶלְיוֹנִים, רָאָה שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, לֹא אֹכַל וְלֹא שָׁתָה (כְּתוּב בְּסוֹף "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים"). לֶחֶם לֹא אָכַל. מִלַּחְמָהּ שֶׁל תּוֹרָה אָכָל. וּמַיִם לֹא שָׁתָה מֵימֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה שָׁתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, ה) "לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי", וְאוֹמֵר "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם". הָיָה לוֹמֵד תּוֹרָה בַּיּוֹם, וּפוֹשֵׁט אוֹתָהּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ בַּלַּיְלָה, לָמָּה, אֶלָּא לְלַמֵּד לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ יְגֵעִים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וּמַאַיִן הָיָה נִזּוֹן כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים יוֹם. מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. וַהֲלֹא כְתִיב (דניאל ב, כב) "וּנְהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרֵא", "וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה", (תהלים קלט, יב) "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ", מִנַּיִן הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ אֵימָתַי יוֹם וְאֵימָתַי לַיְלָה. אֶלָּא, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלַמְּדוֹ מִקְרָא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ מִשְׁנָה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לַיְלָה.

דָּבָר אַחֵר. כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה לַמַּלְאָכִים מְקַלְּסִין אוֹתוֹ בְּקָדוֹשׁ, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָן מְקַלְּסִין בְּבָרוּךְ, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לַיְלָה.

דָּבָר אַחֵר. כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָן שֶׁשּׁוֹחֲקִין מָן לְהוֹרִיד לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם, וּכְשֶׁהָיָה יוֹרֵד לָהֶם, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לַיְלָה.

דָּבָר אַחֵר. כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה גַּלְגַּל חַמָּה בָּא וְכוֹרֵעַ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לְיָלָה, וּכְשֶׁהָיָה רוֹאֶה הַלְּבָנָה וְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בָּאִים וּמִשְׁתַּחֲוִים, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹם. כְּשֶׁהָיָה תְּפִלָּה קוֹדֶמֶת לִקְרִיאַת שְׁמַע, הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא לְיָלָה. מַלְאָךְ שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עַל הַתְּפִלָּה מַמְתִּין עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל כְּנֶסְיָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְהוּא עוֹשֶׂה כָּל הַתְּפִלּוֹת עֲטָרָה, וְהוּא נוֹתְנוֹ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר(משלי י, ו) "בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק", לְרֹאשׁ צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם.

(שמות לד כט) וְיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה (מִן הָהָר) [מֵהַר סִינַי]. מֵהֵיכָן נָטַל מֹשֶׁה קַרְנֵי הַהוֹד. רַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים. מִן הַמְּעָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ" וְגוֹ'. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אוֹמֵר. מִן הַלּוּחוֹת, אָרְכָּן שֶׁל לוּחוֹת שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְרָחְבָּן שְׁלֹשָׁה, וְהָיָה מֹשֶׁה מַחֲזִיק בִּשְׁנֵי טְפָחִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁנֵי טְפָחִים, וּשְׁנֵי טְפָחִים רֵיוַח בָּאֶמְצַע, מִשָּׁם נָטַל מֹשֶׁה קַרְנֵי הַהוֹד.

רמז תז

רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָן אָמַר. כְּשֶׁמֹּשֶׁה כָּתַב אֶת הַתּוֹרָה נִשְׁתַּיֵּר בַּקּוֹלְמוֹס קִמְעָא, וְהֶעֱבִירוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וּמִשָּׁם נַעֲשׂוּ לוֹ קַרְנֵי הַהוֹד. וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן וְגוֹ'. כָּל הַהוֹד שֶׁנָּטַל, מִמַּתָּן שָׂכָר, אֲבָל הַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ד) "קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ" וְגוֹ', וּכְשֶׁיִּטְלוּ הַצַּדִּיקִים שְׂכָרָן לָעוֹלָם הַבָּא יִטּוֹל הוּא שְׂכָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, י) "הִנֵּה אֲדֹנָי ה' בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו". (שמות לד ל) וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו (כָּתוּב בְּרֵמֶז שסג).

רמז תח

(שמות לד לא-לב) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, ג ד) "וְתָקְעוּ בָּהֶן. וְאִם בְּאַחַת יִתְקָעוּ" אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ לְהֵיכָן, הֲרֵינִי דָן, נֶאֱמַר כַּאן "תִּקְיעָה", בָּעֵדָה, וְנֶאֱמַר "תְּקִיעָה" בַּנְּשִׂיאִים, מַה תְּקִיעָה הָאֲמוּרָה בָעֵדָה בְּפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אַף תְּקִיעָה הָאֲמוּרָה בַּנְּשִׂיאִים בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אוֹ הַקּוֹדֵם בַּמִּקְרָא קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ דִּבְרוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁהַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִין, אַף פּוֹרֵט אֲנִי בְּכֹל דִּבְרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִים רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר. אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים וְגוֹ' וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׁוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאָמוּר דִּבּוּר בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁהַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִים וְכוּ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", בָּא

לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַתֹּרַת נְדָרִים אֶלָּא בְּמֻמְחִין. (שמות לד לד) וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בְּרֶמֶז רפ"ב).

פרשת ויקהל

(שמות לה א-ג) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה. רַבּוֹתֵינוּ בַּעֲלֵי אַגָּדָה אוֹמְרִים. מִתְּחִלַּת הַתּוֹרָה וְעַד סוֹפָהּ אֵין בָּהּ פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֹאשָׁהּ וַיַּקְהֵל אֶלָּא זֹאת בִּלְבַד, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲשֵׂה לְךָ קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת, וּדְרֹשׁ לִפְנֵיהֶם בָּרַבִּים הִלְכוֹת שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מִמְּךָ דּוֹרוֹת הַבָּאִים לְהַקְהִיל קְהִלּוֹת בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וְלִכְנֹס בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לְלַמֵּד וּלְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי תוֹרָה אִסּוּר וְהֶתֵּר כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שִׁמְי הַגָּדוֹל מִתְקַלֵּס בֵּין בָּנַי, מִכָּאן אָמְרוּ, מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ דּוֹרְשִׁין בְּעִנְיְנוֹ שֶׁל יוֹם, הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חֶגֶ בֶּחָג. אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. אִם אַתֶּם עוֹשִׂים כְּסֵדֶר הַזֶּה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ הִמְלַכְתֶּם אוֹתִי בְּעוֹלָמִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה' וַאֲנִי אֵל". וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים מ, י) "בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב", וְכִי מַה בְּשׂוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין בִּימֵי דָּוִד, וַהֲלֹא כָּל יָמָיו שֶׁל דָּוִד מֵעֵין דָּגְמָא שֶׁל מָשִׁיחַ הָיָה, אֶלָּא פּוֹתֵחַ וְדוֹרֵשׁ לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁלֹּא שָׁמְעָתָן אֹזֶן מֵעוֹלָם.

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שמות לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", בְּשָׁאר כָּל הַמְּלָאכוֹת חוּץ מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, [אוֹ אַף בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן] וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" בְּשָׁאָר כָּל הַיָּמִים [חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, אוֹ אַף בְּשַׁבָּת] וְהַדִּין נוֹתֵן וּמָה אִם עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִכָּל הַמַּכְשִׁירִין הֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת מַכְשִׁירֵי עֲבוֹדָה שֶׁאֵין עֲבוֹדָה בָּאָה אֶלָּא מִכֹּחָן דִּין הוּא שֶׁיִּדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת כְּגוֹן שֶׁנִּטְלָה קַרְנוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אוֹ שֶׁנִּפְגְּמָה הַסַּכִּין שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְתַקְּנֵם אַף בְּשַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה, בְּחֹל וְלֹא בְּשַׁבָּת. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים. רַבִּי אוֹמֵר. לְהָבִיא שִׁלְשִׁים וְתֵשַׁע אָבוֹת מְלָאכוֹת, שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה עַל פֶּה.

הָא דִּתְנַן אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, כְּנֶגֶד מִי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. כְּנֶגֶד עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לָקוּנְיָא אָמַר. כְּנֶגֶד מְלָאכוֹת שַׁבַּתּוֹרָה. בָּעֵי רַב יוֹסֵף. הַאי "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", מִמִּנְיָנָא הוּא אוֹ לָא. מְסַפְּקָא לֵיהּ מִשּׁוּם דִּכְתִיב (שמות לו, ז) "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם", וְהֵיאַךְ, כְּמַאן דַּאֲמַר לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס, אוֹ דִלְמָא "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" מִמִּנְיָנָא, וְהַאי "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם" הָכֵי קָאָמַר דִּשְׁלִימָא לֵיהּ עֲבִידְתָּא. תֵּיקוּ. תַּנְיָא כְּמַאן דַּאֲמַר כְּנֶגֶד עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן, דְּתַנְיָא, אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל מְלָאכָה שֶׁכַּיּוֹצֵא בָּהּ הָיְתָה בַּמִּשְׁכָּן, הֵם זָרְעוּ, אַתֶּם לֹא תִּזְרְעוּ, הֵם קָצְרוּ, וְאַתֶּם לֹא

תִּקְצְרוּ, הֵם הֶעֱלוּ אֶת הַקְּרֻשִׁים מִקַּרְקַע לַעֲגָלָה, אַתֶּם לֹא תַכְנִיסוּ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְרָשׁוּת הַיָּחִיד, הֵם הוֹשִׁיטוּ אֶת הַקְּרֻשִׁים מֵעֲגָלָה לַעֲגָלָה, וְאַתֶּם לֹא תוֹשִׁיטוּ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְרָשׁוּת הַיָּחִיד הֵיכָא דְּאִיכָּא בָּאֶמְצַע רְשׁוּת הָרַבִּים. הִלְכוֹת שַׁבָּת כַּהֲרִירִין הַתְּלוּיִין בִּשְׂעָרָה, מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תוֹרָה וּמְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת בְּשַׁבָּת לָא כְתִיבָא. שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה . וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ. לֹא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְאָנוּ מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נְהֵא מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּגְּבוּלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ, לָכֶם יִהְיֶה קֹדֶשׁ וְלַמָּקוֹם חֹל. כָּל הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת. וְלֹא בּוֹ וּבַחֲבֵרוֹ. וַהֲרֵי שֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר (כי) כָּל הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת, "בּוֹ" וְלֹא בּוֹ וּבַחֲבֵרוֹ.

לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ. לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות לד, כא) "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת", שְׁבֹת מֵהֶחָרִישׁ בִּשְׁעַת הַקָּצִיר, שְׁבֹת מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לִשְׁבִיעִית, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוּא שׁוֹבֶת מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לִשְׁבִיעִית, יָכוֹל כֵּן יִשְׁבֹּת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, הוֹאִיל וְהַשְּׁבִיעִית לְשֵׁם ה' וְשַׁבָּת לְשֵׁם ה', אִם לָמַדְתָּ שֶׁהוּא שׁוֹבֶת מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לִשְׁבִיעִית כֵּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, אִם שְׁבִיעִית שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ לֹא כָרַת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין הֲרֵי הוּא שׁוֹבֶת מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לִשְׁבִיעִית, שַׁבָּת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת וּמִיתַת בֵּית דִּין הוּא שֶׁיִּשְׁבֹּת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת אוֹ לֹא יְהֵיה רַשַּׁאי לְהַדְלִיק לוֹ הַנֵּר וּלְהַטְמִין לוֹ אֶת הַחַמִּין וְלַעֲשׂוֹת לוֹ מְדוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת.

דָּבָר אַחֵר. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ו, ו) "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" בְּשֹׁאָר כָּל מְלָאכוֹת חוּץ מִן הַמַּעֲרָכָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַמַּעֲרָכָה וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "לֹא תִכְבֶּה" בְּשֹׁאָר כָּל הַיָּמִים חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם, בְּמוֹשָׁבוֹת אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים קא, כב) "וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת בִּשְׁאָר כָּל הַמִּיתוֹת חוּץ מִמִּיתַת בֵּית דִּין, אוֹ אַף מִיתַת בֵּית דִּין וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְתָלִיתָ אוֹתוֹ" בִּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, אוֹ אַף בְּשַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ, שְׁרָפָה הָיְתָה בַכְּלָל וְיָצְתָה לְלַמֵּד, מַה שְׂרֵפָה שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אַף כָּל שְׁאָר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת הַשַּׁבָּת. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כֹּל

שִׁלְשִׁים וְתֵשַׁע מְלָאכוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד, כא) "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת". וְעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל שְׁתַּיִם, וְאִם לָאו אֵינוֹ חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ, הַבְעָרָה הָיְתָה בַּכְּלָל וְיָצְאת לְלַמֵּד, (אֶלָּא) מַה הַבְעָרָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת מִשִּׁלְשִׁים וְתֵשַׁע מְלָאכוֹת וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַף כָּל שְׁאָר שִׁלְשִׁים וְתֵשַׁע אָבוֹת מְלָאכוֹת דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר. לֹא תְבַעֲרוּ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר וּלְהַטְמִין לוֹ אֶת הַחַמִּין וְלַעֲשׂוֹת לוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר בְּיוֹם טוֹב.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִי לְרַבִּי יוֹסֵי לְלָאו, אִי לְרַבִּי נָתָן לְחַלֵּק, דְּתַנְיָא הַבְעָרָה לְלַאו יָצְאת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לְחַלֵּק יָצְאת. אֶלָּא אֲמַר רָבָא, תַּנָּא, מוֹשָׁבוֹת קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, מוֹשָׁבוֹת מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִכְּדֵי שַׁבָּת חוֹבַת הַגּוּף הוּא וְחוֹבַת הַגּוּף נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מוֹשָׁבוֹת דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שַׁבָּת לָמָּה לִי. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת" וְכוּ' עַד אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר לה, כט) "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", מַה מוֹשָׁבוֹת הָאָמוּר לְהַלָּן, בֵּית דִּין, אַף מוֹשָׁבוֹת הָאָמוּר כָּאן, בֵּית דִּין, וַאֲמַר רַחֲמָנָא לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם. וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַרְתְּ חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מוֹשָׁבוֹת דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שַׁבָּת לָמָּה לִי. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּמוֹעֲדוֹת כְּתִיבִי, תִּיבָּעֵי קִדּוּשׁ בֵּית דִּין כִּי מוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תט

מוֹשָׁב דִּכְתִיב גַּבֵּי חֵלֶב וָדָם, לָמָּה לִי. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּקָרְבָּנוֹת כְּתִיבָא, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָרְבָּן לִיתְסַר חֵלֶב וָדָם וּבִזְמַן דְּלֵיכָּא קָרְבָּן לָא לִיתְסַר, קָא מַשְׁמַע לָן. מוֹשָׁב דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מַצָּה וּמָרוֹר לָמָּה לִי. אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב "עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ", בִּזְמַן דְּאִיכָּא פֶּסַח, אִין, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא פֶּסַח, לָא קָא מַשְׁמַע לָן. בִּיאָה דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי תְּפִלִּין וּפֶטֶר חֲמוֹר, לָמָּה לִי. מִיבָּעְיָא לֵיהּ, לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עֲשֵׂה מִצְוָה זוֹ, שֶׁבִּשְׁבִילָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ.

מַצִּיתִין אֶת הָאוּר בְּלִשְׁכַּת בֵּית הַמּוֹקֵד עִם חֲשֵׁכָה. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר קְרָא, לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם, בְּכָל מוֹשָׁבוֹת אִי אַתָּה מַבְעִיר, אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר

בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד. מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא. אִי הָכֵי, אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת נַמֵּי. אֶלָּא אֲמַר רַב חִסְדָּא, קְרָא כִּי אֲתָא לְמִישְׁרֵי אֲבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת הוּא דַּאֲתָא.
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן. בְּכָל מָקוֹם שֶׁבּוּ שְׁבוּת מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת.
רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר. הֲרֵי גּוֹיִם שֶׁהִקִּיפוּ אֶת עָרֵי יִשְׂרָאֵל וְחִלְּלוּ אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְחִלַּלְנוּ אֶת מִקְצָת הַשַּׁבָּת נְחַלֵּל כֻּלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לא, יד) "מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", כְּהֶרֶף עַיִן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא אוֹמֵר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, טז) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת" וְגוֹ'. רַבִּי אוֹמֵר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּשַׁמֵּר שַׁבָּת אַחַת כְּתִקְּנָהּ מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ שִׁמֵּר שַׁבָּתוֹת מִיּוֹם שֶׁבְּרָאָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' לְדֹרֹתָם". (שמות לה ה) כֹּל נְדִיב לִבּוֹ .
אֲמַר שְׁמוּאֵל. גְּמַר בְּלִבּוֹ, צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, ד) "לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם". מֵיתִיבִי, "בִּשְׂפָתַיִם", וְלֹא בְּלֵב, גָּמַר בְּלִבּוֹ. מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא". אֲמַר רָבָא, תְּרֵיץ וְאֵימָא הָכֵי, "בִּשְׂפָתַיִם", וְלֹא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיא פִּי חִטִּים וְהוֹצִיא פִּי שְׂעוֹרִין, גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיא פִּי חִטִּים וְהוֹצִיא פִּי סְתָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא".

רמז תי

מֵיתִיבִי, (דברים כג, כד) "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, גָּמַר בְּלִבּוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר כֹּל נְדִיב לִבּוֹ. שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "כֹּל נָדִיב לֵב". וְנִגְמֹר מִינַּהּ. מִשּׁוּם דַּהֲווּ תְּרוּמָה וְקָדְשִׁים שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דַּאֲמַר מְלַמְּדִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. הָווּ חֻלִּין וְקָדְשִׁים, וְחֻלִּין מִקְּדָשִׁים לָא גְּמִירֵי. הֱיתֵּר נְדָרִים פּוֹרְחִין בַּאֲוִיר, וְאֵין לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ. תַּנְיָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. יֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל נָדִיב לִבּוֹ. וְדִלְמָא לַאֲפוּקֵי מִדְּשָׁמוּאֵל דַּאֲמַר גָּמַר בְּלִבּוֹ צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו קָא מַשְׁמַע לָן אַף עַל גַּב דְּלֹא הוֹצִיא.
(שמות לה כה) וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ (כָּתוּב בִּוְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה בְּפָסוּק "וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת" וּבָרֵמז (שנ"ג)).

רמז תיא

(שמות לה כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם. כְּתִיב (שמות טז, כא) "וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", וּכְתִיב "וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", מְלַמֵּד שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל

אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת עִם הַמָּן. וְהַנִּשְׁאָם הֵבִיאוּ. תָּנָא. נְשִׂיאִים מַמָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כה, יד) "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן". (שמות לה ל-לא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ ה' קָרָא בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ז, א) "טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב", טוֹב הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל בְּצַלְאֵל מִשֶּׁמֶן הַטּוֹב, לָמָּה, שֶׁפִּרְסְמוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם. מִזִּכִירִין וּמַנִּיחִין, (שמות לח, כג) "וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן", שֶׁבַח לוֹ. שֶׁבַח לְאָבִיו שֶׁבַח לְמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁבַח לְשִׁבְטוֹ שֶׁכֵּן יָצָא מִמֶּנּוּ. מַזְכִּירִין וּמְשַׁחֲקִים, "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי", גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְאָבִיו גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ גְּנַאי לְמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁכָּךְ יָצָא מִמֶּנּוּ, "עָכָן בֶּן כַּרְמִי בֶּן זִבְדִי בֶּן זֶרַח", גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְאָבִיו גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ גְּנַאי לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם. מַה צָּרַךְ הָיָה לְהַזְכִּר כָּאן חוּר. אֶלָּא שֶׁנִּתַּן חוּר נַפְשׁוֹ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁבִּקְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא הִנִּיחַ לָהֶם, עָמְדוּ וְהָרְגוּ אוֹתוֹ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֶּיךָ, שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְךָ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁמָּרְדוּ לְגְיוֹנוֹתָיו עָלָיו, עָמַד שַׂר צָבָא שֶׁלּוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם, אָמַר לָהֶם, בַּמֶּלֶךְ אַתֶּם מוֹרְדִין, עָמְדוּ עָלָיו וְהָרְגוּ אוֹתוֹ לְגְיוֹנוֹת, אָמַר הַמֶּלֶךְ, חַיֶּיךָ, אִלּוּ מָמוֹן נָתַתָּ לִי הָיִיתִי פּוֹרֵעַ לְךָ, עַכְשָׁיו נַפְשְׁךָ נָתַתָּ עָלַי, חַיֶּיךָ כָּל בָּנִים שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֲנִי אֲגַדְּלֵם בָּעוֹלָם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָן דַּכְסִין וְאִיפָּרְכִין. כָּךְ חוּר נָתַן נַפְשׁוֹ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֶּיךָ, כָּל בָּנֶיךָ אֲנִי מְגַדְּלָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם וְגוֹ' וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים, וְלֹא תֹאמַר בְּצַלְאֵל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּינָה וְחָכְמָה וַדַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, ח) "וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכַם לֵב", וְלֹא תֹאמַר בִּבְנֵי אָדָם אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּהֵמָה וְחַיָּה, וּמִכֻּלָּם לֹא נִתְפַּרְסֵם אֶלָּא בְּצַלְאֵל שֶׁנֶּאֱמַר רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל.

רמז תיב

וְכָל הַשֶּׁבַח הַזֶּה מֵהֵיכָן בָּא, מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה", וּכְתִיב (שמות א, יז) "וַתִּירֶאנָה הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים", וּמַה פָּרַע לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם, כא) "וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים", בָּתֵּי כְהֻנָּה וּמַלְכוּת, יוֹכֶבֶד נָטְלָה כְּהֻנָּה וּמַלְכוּת שְׁכָרָהּ, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וּמַה נָּטְלָה מִרְיָם שְׂכָרָהּ, חָכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה", הֶעֱמִיד מִמֶּנָּה בְּצַלְאֵל, שֶׁהָיָה חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, ג) "וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים".

רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם רְאוּ חָכְמָה שֶׁנָּתַתִּי בְּלִבּוֹ. בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ נִבְרְאוּ שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יט כ) "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". וּבִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ נַעֲשָׂה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ז, יד) "בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה"

וְגוֹ'. וְאַף לָעוֹלָם הַבָּא יְבָנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה וְגוֹ' רוּחַ דַּעַת" וְגוֹ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיְתָה רוּחִי נוֹתֶנֶת בָּכֶם חָכְמָה, (דברים לד, ט) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה", וּכְתִיב בְּעָתְנִיאֵל "וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה'", וְכֵן לֶעָתִיד לָבֹא רוּחִי מְחַיָּה אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, יד) "וְנָתַתִּי רוּחִי בָּכֶם וִחְיִיתֶם".

רמז תיג

(שמות לו ד) רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם וְגוֹ'. אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים. כְּתִיב בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה, וּכְתִיב (דבהי"א ב, יט) "וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר", וְכִי עֲבַד בְּצַלְאֵל מִשְׁכָּן בַּר כַּמָּה הֲוָה, בַּר תְּלֵיסַר שְׁנֵי כְּתִיב אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ, וְתַנְיָא, שְׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מִשָּׁה מִשְׁכָּן, שְׁנִיָּה הֵקִים מִשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, וּכְתִיב (יהושע יד, ו ז) "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד ה' אֹתִי", כַּמָּה הֲוָיָא לְהוּ, אַרְבָּעִים, דַּל אַרְבָּסַר דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל, פְּשׁוּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְשִׁית, דַּל תַּרְתֵּי דְּתָלְתָא עִבּוּרֵי, פְּשׁוּ לְהוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אִשְׁתַּכַּח דְּכָל חַד וְחַד בַּר תְּמָנֵי אוֹלִיד. (שמות לו ו-ז) תָּנֵי לֵוִי, אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ, מִמְּלַאכְתּוֹ הוּא עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִמְּלֶאכֶת חֲבֵרוֹ.

וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה. מֹשֶׁה הֵיכָא הֲוָה יָתִיב, בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, וּמַחֲנֵה לְוִיָּה רָשׁוּת הָרַבִּים הֲוָאי, שֶׁהַכֹּל הָיוּ מְצוּיִן אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וַאֲמַר לְהוּ, לָא תַּפְקִידוּ מֵרָשׁוּת הַיָּחִיד לְרָשׁוּת הָרַבִּים. וּמַמַּאי דִּבְשַׁבָּת קָאֵי, דִּלְמָא בְּחֹל קָאֵי וּמְשׁוּם דִּשְׁלִימָא לֵיהּ מְלָאכָה כְּדִכְתִיב וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם. גְּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּתִיב הָכָא וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה, וּכְתִיב הָתָם (ויקרא כה, ט) "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה", מַה לְּהַלָּן בְּיוֹם אָסוּר אַף כָּאן בְּיוֹם אָסוּר. אַשְׁכְּחָן הוֹצָאָה, הַכְנָסָה מְנָלָן. סְבָרָא הִיא, מִכְּדֵי מֵרָשׁוּת לְרָשׁוּת הוּא, מַה לִּי אָפוּקֵי מַה לִּי עָיוּלֵי, מִיהוּ הוֹצָאָה אָב, הַכְנָסָה תּוֹלְדָה, וְנַפְקָא מִינָּהּ דְּאִי עָבִיד שְׁתֵּי אָבוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אִי נַמִּי שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי מִיחַיֵּיב תַּרְתֵּי, אָב וְתוֹלְדָה דִּידֵיהּ לָא מִחַיֵּיב אֶלָּא חָדָא. וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּמִחַיֵּיב אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב, הָךְ דַּהֲוָה בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא קְרֵי לֵיהּ אָב, אִי נַמִּי הָךְ דִּכְתִיבָא קְרֵי לֵיהּ אָב, וְכָל אַרְבַּע אֲמוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ.

רמז תיד

(שמות לז א) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קיט, קל) "פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר", כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְנוֹת אֶת הָעוֹלָם נִתְעַטֵּף בְּאוֹרָה וּבָרָא אֶת עוֹלָמוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר "עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה", וְאַחַר כָּךְ (שם) "נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה". מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָמְדוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁיְּהוּ מַתְחִילִין בְּאוֹרָה, כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" אָמַר מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל, פִּתַּח תְּחִלָּה מִלֶּאכֶת הָאָרוֹן, "וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן". (משלי ט, ט) "תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד", זֶה בְּצַלְאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְבְצַלְאֵל עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אָמַר בְּצַלְאֵל, לְמָה הוּא הַמִּשְׁכָּן, אָמַר לֵיהּ, לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ וּלְלַמֵּד לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה, אָמַר בְּצַלְאֵל, וְהֵיכָן הַתּוֹרָה נְתוּנָה, אָמַר לֵיהּ, מֹשֶׁאנוּ עוֹשִׂין מִשְׁכָּן נַעֲשֶׂה אָרוֹן, וְהוּא הִתְחִיל בָּאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת הָאָרֹן. אָמַר רַב יְהוּדָה. שָׁלֹשׁ אֲרוֹנוֹת עָשָׂה בְּצַלְאֵל, אָמְצָעִי שֶׁל עֵץ, תְּשִׁעָה, פְּנִימִי שֶׁל זָהָב, שְׁמוֹנָה, חִיצוֹן שֶׁל זָהָב, עֲשָׂרָה וּמַשָּׂהוּ. וְהָא תַנְיָא אַחַד עָשָׂר וּמַשָּׂהוּ. הָא לְמַאן דַּאֲמַר יֵשׁ בְּעָבְיוֹ טֶפַח, הָא לְמָאן דַּאֲמַר אֵין בְּעָבְיוֹ טֶפַח. מַאי מַשָּׂהוּ, זֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. שְׁלֹשָׁה זֵרִין הֵן, שֶׁל מִזְבֵּחַ, שֶׁל אָרוֹן, שֶׁל שֻׁלְחָן. שֶׁל שֻׁלְחָן, זָכָה דָּוִד וּנְטָלוֹ, שֶׁל מִזְבֵּחַ, זָכָה אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ, שֶׁל אָרוֹן, מָנָח, כָּל הָרוֹצֶה לִקַּח יָבוֹא וְיִקַּח. שֶׁמָּא תֹּאמַר פְּחוּת שֶׁבָּהֶן הָיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי ח, טו) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ". רַבִּי יוֹחָנָן רָמֵי. כְּתִיב "זֵר" וְקָרֵינָן זֵיר, זָכָה, נַעֲשָׂה לוֹ זֵיר, לֹא זָכָה, נַעֲשָׂה זָרָה הֵימֶנּוּ. "מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ". אָמַר רָבָא. כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

(שמות לח ט-יד) הַגַּנָּה וְהַקַּרְפֵּף, שֶׁהֵן שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם עַל שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, הַמַּקֶּפֶת גְּדֵר גְּבוֹהַּ עֶשְׂרָה טְפָחִים, מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ בְּשַׁבָּת. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר קְרָא (שמות כז, יח) "אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים", אָמְרָה תּוֹרָה, טֹל חֲמִשִּׁים וּסְבֹב חֲמִשִּׁים. פְּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב. אָמַר אַבַּיֵי. הַעֲמֵד הַמִּשְׁכָּן עַל שְׁפַת (עֶשְׂרִים) [וַחֲמִשִּׁים], כְּדֵי שֶׁיְּהֵא חֲמִשִּׁים אַמָּה לְפָנָיו וְעֶשְׂרִים אַמָּה לְכָל רוּחַ וְרוּחַ. אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר קְרָא (שם) "אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים", אָמְרָה תּוֹרָה, בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה מְדֹד. הַאי מְבָעֵי לֵיהּ לְטֹל חֲמִשִּׁים וְלִסְבֹּב חֲמִשִּׁים. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "חֲמִשִּׁים (וַ)חֲמִשִּׁים", מַאי ["חֲמִשִּׁים] בַּחֲמִשִּׁים", שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

פרשת פקודי

(שמות לח כא-כח) אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת", אַתָּה מוֹצֵא, כָּל מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן (שם) "וְאֵץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה".

דָּבָר אַחֵר, "אִישׁ אֱמוּנוֹת", זֶה מֹשֶׁה, עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשָׂה גִּזְבַּר עֲלֵיהֶם הָיוּ מִתְבָּרְכִים עַל יָדוֹ, לָמָּה, שֶׁהוּא נֶאֱמָן. "וְאֵץ לְהַעֲשִׁיר" זֶה קֹרַח, שֶׁהָיָה לֵוִי וּבִקֵּשׁ עוֹד לִטֹּל כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה.

דָּבָר אַחֵר, "אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת", זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנַּעֲשָׂה גִּזְבַּר לְעַצְמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה גִּזְבַּר לְעַצְמוֹ הָיָה קוֹרֵא לַאֲחֵרִים (וּמְחַשֵּׁב) [וּמְחַשֵּׁב] עַל יְדֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּיַד אִיתָמָר. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, מִי שֶׁהָיָה נִכְנָס לִתְרֹם הַלִּשְׁכָּה לֹא הָיָה נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְּפוּנְדָיָא, שֶׁאִם יַעֲשִׂיר יֹאמְרוּ מֹשֶׁל לִשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר, שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא יוֹצֵא יְדֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וִהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל". וּמֹשֶׁה הָיָה גִּזְבַּר לְעַצְמוֹ וְכוּ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לִשְׁנַיִם בְּקָרִים הֵבִיאוּ כָּל הַמִּשְׁכָּן וְהוֹתִירוּ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂינוּ כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְהוֹתַרְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, ז) "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם", מַה נַּעֲשָׂה בַּנּוֹתָר. אֲמַר לֵיהּ, לֵךְ וַעֲשֵׂה בָּהֶם מִשְׁכָּן לַדִּבְּרוֹת. הָלַךְ וְעָשָׂה כֵּן. כֵּיוָן שֶׁבָּא לִתֵּן חֶשְׁבּוֹן אָמַר לָהֶם, כָּךְ וְכָךְ יָצָא לַמִּשְׁכָּן, וּבְיוֹתֵר עָשִׂיתִי מִשְׁכָּן הָעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. מַהוּ מִשְׁכָּן שְׁנֵי פְּעָמִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן. שְׁנֵי פְּעָמִים נִתְמַשְּׁכֵן עַל יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זֶה סִימָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁאֵין סִלְיחָה אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר מִשְׁכַּן הָעֵדֻת, עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִתְרַצָּה לְיִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהָיָה מְחַבְּבָהּ בְּיוֹתֵר, כַּעַס עָלֶיהָ וְהִנִּיחָהּ, וְהָיוּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ אוֹמְרוֹת לָהּ, אֵינוֹ חוֹזֵר לָךְ, לְאַחַר יָמִים נִתְרַצָּה לָהּ הַמֶּלֶךְ וְנִכְנַס לַפָּלָטִין (שֶׁלּוֹ) [שֶׁלָּהּ] וְאָכַל וְשָׁתָה, וְלֹא הָיוּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ מַאֲמִינוֹת שֶׁנִּתְרַצָּה לָהּ הַמֶּלֶךְ, וְהָיָה רֵיחַ בְּשָׂמִים עָלֶיהָ, מִיָּד יָדְעוּ שֶׁנִּתְרַצָּה לָהּ הַמֶּלֶךְ. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִבֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיאָם לִפְנֵי הַר סִינַי, וְנָתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, וְקָרָא אוֹתָם מְלָכִים, לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם עָשׂוּ אֶת הָעֶגֶל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ הַגּוֹיִם, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְרַצֶּה לָהֶם עוֹד, כְּשֶׁעָמַד מֹשֶׁה וְנִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (במדבר יד, כ) "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם וּבֵינֵיהֶם וְהַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁסָּלַחְתִּי לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ".

רמז תטו

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן. כָּל מַה שֶּׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה הָיָה עוֹשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר, לֹא עָשָׂה אֶלָּא מִשְׁנֶּמְרָה מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. אָמַר לָהֶם, בּוֹאוּ וְאֶעֱשֶׂה לִפְנֵיכֶם חֶשְׁבּוֹן. נִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּמְחַשֵּׁב שָׁכַח אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל שֶׁעָשָׂה וְוִים לְעַמּוּדִים. הִתְחִיל יוֹשֵׁב וְתָמֵהַּ, אָמַר, עַכְשָׁיו יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִים יְדֵיהֶם לוֹמַר נִטְלוֹ מֹשֶׁה. הֵאִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵינָיו וְרָאָה אוֹתָם עֲשׂוּיִן וְוִים לְעַמּוּדִים. אָמַר לָהֶם וְאֶת הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְפַּיְּסוּ יִשְׂרָאֵל עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן. וְלָמָּה עָשָׂה עִמָּהֶם חֶשְׁבּוֹן, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲמִינוֹ

שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז) "לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה" וְגוֹ', אֶלָּא שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה יִשְׂרָאֵל מְדַבְּרִים אַחֲרָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, ט) "וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה", וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, לְשֶׁבַח הָיוּ אוֹמְרִים, אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ שֶׁל זֶה, כָּל יָמָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ, כָּל יָמָיו הוּא מֻשְׁלָם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם, ח) "וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה", רַבִּי חָמָא אָמַר, לְגָנַאי הָיוּ אוֹמְרִים, רְאֵה צַוָּארוֹ, רְאֵה שׁוֹקָיו, רְאֵה כְּרָעָיו, אוֹכֵל מִשֶּׁל יְהוּדִים, שׁוֹתֶה מִשֶּׁל יְהוּדִים, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ מִשֶּׁל יְהוּדִים, וַחֲבֵרוֹ מֵשִׁיבוֹ, רֵיקָה, אָדָם שֶׁשְּׁלַט עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן אֵין אַתָּה מְבַקֵּשׁ שֶׁיְּהֵא עָשִׁיר, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כְּךָ אָמַר לָהֶם, חַיֵּיכֶם, מִשֶּׁהַמִּשְׁכָּן נִגְמָר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם חֶשְׁבּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן. מַהוּ הָעֵדֻת. זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ יְגֵעִים בָּהּ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בִּזְכוּת הַתּוֹרָה וּבִזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת אֲנִי מַצִּיל אֶתְכֶם מִגֵּיהִנֹּם. וְכֵן הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר" וְגוֹ'.

וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאֲמָנוּת אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צוֹרִי חָרָשׁ נְחֹשֶׁת", וַאֲמַר מַר, אִמֵּיהּ מִדָּן וּכְתִיב וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן.

וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה'. אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר צִוָּה ה', אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ הִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי בְּנָיָהוּ (יהושע יא, טו) "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ [וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ] לֹא (הֵפִיל) [הֵסִיר] דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", "כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ וְכוּ'. רַבִּי הוּנָא אָמַר "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ", אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ. (שם) "וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו", אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרִין (משלי ג, כו) "כִּי ה' יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ", אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתָּה כְּסִיל בָּהֶם. "וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלֶּכֶד" רַבִּי דּוֹסָא אָמַר מִן הַהוֹרָיָה, רַבִּי לֵוִי אָמַר מִן הַמַּזִּיקִין, רַבִּי אַבָּא מִכָּאן, אִם נָתַתָּ מְכִיסְךָ צְדָקָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרְךָ מִן הַמַּזִּיקִין וּמִן הַזִּימִים וּמִן הַגֻּלְגֹּלֶת וּמִן הָאַרְנוֹנוֹת. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְשֵׁבָב שֶׁעָמַד וְחִלֵּק כָּל נְכָסָיו לַעֲנִיִּים, וְשִׁלַּח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וַהֲלֹא אָמְרוּ בְּאוּשָׁא חֹמֶשׁ נְכָסָיו לַעֲנִיִּים. וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְאוֹ קֹדֶם לְאוּשָׁא הָוָה. רַבִּי יוֹסֵי בַּר בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי כְּךָ הָיְתָה הֲלָכָה בְּיָדָם וּשְׁכֵחוּהָ, וְעָמְדוּ הַשְּׁנַיִים וְהִסְכִּימוּ עַל דַּעַת רִאשׁוֹנִים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנּוֹתְנִין בֵּית דִּין נַפְשָׁם עָלָיו סוֹף שֶׁהוּא מִתְקַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וְאָתְיָא כִּי הָא דְּרַבִּי מָנָא, (דברים לב, מז) "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא", וְאִם רֵק הוּא, (שם) "מִכֶּם" הוּא רֵק, לָמָּה, שֶׁאֵין אַתֶּם יְגֵעִים בּוֹ, (שם) "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם", בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם יְגֵעִים בּוֹ.

רמז תטז

בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. שָׁאַל קוֹנְטְרִיקוּס הַהֶגְמוֹן אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בְּגִבּוּי הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹצֵא מָאתַיִם וְאֶחָד כִּכָּר וְאַחַת עֶשְׂרֵה מָנֶה, דִּכְתִיב בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר וְגוֹ', וּבְנְתִינַת הַכֶּסֶף אַתָּה מוֹצֵא מְאַת כִּכָּר, דִּכְתִיב וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת וְגוֹ', מֹשֶׁה רַבְּכֶם גַּנָּב הָיָה אוֹ קוּבְּיוֹסְטוֹס הָיָה אוֹ אֵינוֹ בָּקִי בַּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָיָה, נָתַן מֶחֱצָה וְנָטַל [מֶחֱצָה] וּמֶחֱצָה שָׁלֵם לֹא הֶחֱזִיר. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גְּזִבַּר נֶאֱמָן הָיָה, וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כְּפוּל הָיָה. וְעוֹד שְׁאָלוֹ, בִּפְרָטָן שֶׁל לְוִיִּם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וּבְכֻלָּן אַתָּה מוֹצֵא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף, אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְהֵיכָן הָלְכוּ. אָמַר לֵיהּ, אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּכוֹרוֹת הָיוּ, וְאֵין בְּכוֹר מַפְקִיעַ בְּכוֹר, דַּיּוֹ לִבְכוֹר שֶׁיַּפְקִיעַ קְדֻשַּׁת עַצְמוֹ. וְעוֹד שְׁאָלוֹ. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֵמֶז ס"ד) [יב]. (שמות לט כז) וַיַּעַשׂ[וּ] אֶת הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ .

רמז תיז

(שמות לט לג) וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לא, יט) "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שֶׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק" מְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן מִיָּד אָמַר לָהֶם (שמות לה, ה) "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַה'", וְהָיָה מֹשֶׁה עָסוּק בַּמִּשְׁכָּן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עָשׂוּ אוֹתוֹ, קִפְּלוּ אוֹתוֹ, וְהָיוּ מִתְלוֹצְצִים עָלָיו וְאוֹמְרִים, הֲרֵי נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן, לֹא הָיָה אוֹמֵר שֶׁהוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ אֶצְלֵנוּ. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִתְכַּוֵּן שֶׁיַּעֲמִיד הַמִּשְׁכָּן בַּחֹדֶשׁ שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּיִצְחָק. לֹא עָשָׂה, אֶלָּא כְּיָון שֶׁהִגִּיעַ הַחֹדֶשׁ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן וְגוֹ'. אוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שֶׁקֶר", אוֹתָן שֶׁהָיוּ מִתְלוֹצְצִין אַחַר הַמִּשְׁכָּן הִתְחִילוּ טוֹעֲנִין אוֹתוֹ וּבָאִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמַלַּאכְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן הָדָא הוּא דִּכְתִיב "עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ", זֶה מֹשֶׁה, (שמות לד, כט) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן" וְגוֹ'. (משלי שם) "וַתִּשְׂחַק", אֵלּוּ לֵצָנֵי הַדּוֹר, שֶׁהָיוּ מִתְלוֹצְצִים אַחַר מֹשֶׁה לוֹמַר אֶפְשָׁר שֶׁהַשְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה. לֹא עָשָׂה אֶלָּא כְּיָון שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן הִתְחִיל שׂוֹחֵק עֲלֵיהֶם, (שם) "וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן". אָמַר לָהֶם, הָבִיאוּ שֶׁנְּקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. הִתְחִילוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד טוֹעֲנִים וּבָאִים אֶצְלוֹ.

כַּמָּה חֲכָמִים הָיוּ שָׁם וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, אָמַר שְׁלֹמֹה "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל", לָמָּה, עָשׂוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין לְיַשֵּׁב אוֹתוֹ. מָה עָשׂוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד נָטַל מְלַאכְתּוֹ וְהָלַךְ אֵצֶל מֹשֶׁה וְאָמַר, הֲרֵי קְרָסִים הֲרֵי קְרָשִׁים הֲרֵי בְּרִיחִים, וְשָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ

עַל מֹשֶׁה וְהֵקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא תֹאמַר מֹשֶׁה, אֶלָּא הַמִּשְׁכָּן מֵעַצְמוֹ עָמַד שֶׁנֶּאֱמַר (מ, יז) הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא תֹאמַר הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא אֲפִלּוּ בֵּית עוֹלָמִים אִלּוּלֵי שֶׁנִּגְזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא שְׁלֹמֹה וְלֹא כָל יִשְׂרָאֵל הָיוּ בוֹנִין אוֹתוֹ, מִנַּיִן, שֶׁכָּךְ אָמַר דָּוִד "אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ", לְפִיכָךְ, בְּמַעֲשֵׂה נִסִּים הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. כֵּיוָן שֶׁהוּקַם הִתְחִילוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ג, יא) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה", בְּמֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם) "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", וְהוּא קוֹרֵא לַמִּשְׁכָּן עֲטָרָה, מָה עֲטָרָה הַזּוֹ מְצֻיֶּרֶת, כֵּן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מְצֻיָּר בִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. "שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, חִזְּרוּנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁעִטְּתָה בַּת שֶׁבַע עֲטָרָה לִשְׁלֹמֹה בְּנָהּ, וְהוּא אוֹמֵר "בָּעֲטָרָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שָׁאַל לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לֵיהּ, אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁמַעְתָּ מֵאָבִיךָ מַהוּ "בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ". אָמַר לֵיהּ, כָּךְ אָמַר אַבָּא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה וְהָיָה אוֹהֲבָהּ בְּיוֹתֵר מִדַּאי, לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אֲחוֹתִי, לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ אִמִּי, לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָהּ בִּתִּי. כָּךְ חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל וְקָרָא אוֹתָם בַּת, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁמְעִי בַּת וּרְאִי", לֹא זָז מֵחַבְּבָם עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָם אֲחוֹתִי שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ה, ב) "אֲחוֹתִי רַעְיָתִי", לֹא זָז מֵחַבְּבָם עַד שֶׁקָּרָא אוֹתָם אִמִּי שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ד) ("שִׁמְעוּ) [הַקְשִׁיבוּ] אֵלַי עַמִּי וּלְאוּמִּי", וּלְאִמִּי כְּתִיב. עָמַד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְנִשָּׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַר, אִלּוּלֵי לֹא בָאתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ דָּבָר זֶה, דַּיִּי.

(שה"ש ג, יא) "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ", עַל הַיָּם. "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", בִּירוּשָׁלַיִם. דָּבָר אַחֵר, "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ", בְּסִינַי. "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", בַּמִּלְאִים. אָמַר דָּוִד, (תהלים מח, ג) "יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ", כִּתְאֵנָה שֶׁהִיא צָרָה מִלְּמַטָּה וּרְחָבָה לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָחֳבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה". "יְפֵה נוֹף", רַבִּי לֵוִי אָמַר, נָאָה הִיא לְעַצְמָהּ, שֶׁהִיא מֵנִיפָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כח) "לַהֲנָפָה גּוֹיִם בְּנָפַת שָׁוְא וְרֶסֶן מַתְעֶה עַל לְחָיֵי עַמִּים". דָּבָר אַחֵר, מַהוּ "יְפֵה נוֹף", בַּהֲנִיפָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, יא) ("וַיָּנֶף) [וְהֵנִיף] אַהֲרֹן", "וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר". מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר, מַעֲשֶׂה הָיָה בִּפְרַקְמָטוּט אֶחָד שֶׁהָלַךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִמְכֹּר פִּלְפְּלִין, הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְלֹא מָכַר. אָמַר, זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ "מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְתֵי צָפוֹן". לְשָׁעָה אַחַת מָכַר כָּל פִּרַקְמַטְיָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ. אָמַר, וַדַּאי זוֹ הִיא מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. וְכָל הַשַּׁבָּח הַזֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהִיא (תהלים, שם) "קִרְיַת מֶלֶךְ רָב". מְשֻׁחָרָבָה יְרוּשָׁלַיִם (ישעיה כד, יא) "עָרְבָה כָּל שִׂמְחָה, גָּלָה מְשׂוֹשׂ (כָּל) הָאָרֶץ". מַהוּ עָרְבָה, חָשְׁכַת קְבֵלַת, כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר "וַיְהִי עֶרֶב". בָּעוֹלָם הַזֶּה שָׂבַת מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ, כְּשֶׁיְּשׂוּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִבְנֶה יְרוּשָׁלַיִם הוּא מַחֲזִיר אֶת הַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן נִחַם כָּל

חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה' שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה". וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה, אָמַר לָהֶם, יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּךְ אָמַר לָהֶם, (דברים א, יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם וְגוֹ' וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁזִּכִּיתֶם בְּמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן תִּזְכּוּ לִבְנוֹת לָכֶם אֶת בֵּית עוֹלְמִים, שֶׁבְּתוֹכוֹ עָתִידָה שְׁכִינָה לִשְׁרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם".

(שמות מ א-לח) וְסַכֹּת עַל הָאָרֹן, תָּנוּ רַבָּנָן, חַמָּתָהּ מֵחֻמַּת סְכַךְ וְלֹא מֵחֻמַּת דְּפָנוֹת. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר, אַף מֵחֻמַּת דְּפָנוֹת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְאוֹשִׁיָּה, דִּכְתִיב (מ, ג) וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת, פָּרֹכֶת מְחִיצָה הִיא, דִּכְתִיב (שמות כו, לג) "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם", וְקָא קָרֵיהּ רַחֲמָנָא סְכָךְ, אַלְמָא בָּעֵינַן מְחִיצָה בִּסְכָךְ. וְרַבָּנָן, הַאי דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא דְּלֵיכוּף בָּהּ פּוּרְתָּא, כִּי הֵיכִי דְּתֵיחֲזֵי כִּסְכָךְ.

תַּנְיָא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה". רַב אָמַר, "עַל", בְּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל, מַמָּשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת הֲוֵי אוֹמֵר עַל, בְּסָמוּךְ. (מ, יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל, (כָּתוּב בְּרֵמֶז שע"א וּבְרֵמֶז שע"ב). (מ, לה) [ו]לֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא, . (וּבְהַאֲרִיךְ) [וּבְהֵעָלוֹת] הֶעָנָן. (כָּתוּב בְּרֵמֶז תשי"ח) [רכח]. כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם, רַבִּי אוֹמֵר, שְׁנֵי עֲנָנִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עֲנָן אֶחָד הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לט) "פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ" וְלָמָּה הָיָה מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם, מִפְּנֵי הַזְּבִין וְהַמְצֹרָעִין, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ יוֹדְעִין אֵימָתַי הוּא עֶרֶב אֵימָתַי הוּא בֹּקֶר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (לט, מג) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ וְגוֹ', וְהֵיכָן צִוָּהוּ, "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ". (מ, כב כג) וַיִּתֵּן אֶת הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם וְגוֹ' וְהֵיכָן צִוָּהוּ, (ויקרא כד, ח) "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי ה' תָּמִיד". (מ, כד כה) וַיָּשֶׂם אֶת הַמְּנֹרָה וְגוֹ' וְהֵיכָן צִוָּהוּ, "עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת". וַיָּשֶׂם אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב וְגוֹ' וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים הֵיכָן צִוָּהוּ, (שמות ל, ז) "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה". וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ'. הֵיכָן צִוָּהוּ, (במדבר כח, ד) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר".

רמז תיח

דָּבָר אַחֵר, (לט, מג) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה. מַה הִיא הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָן. אָמַר לָהֶם, יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּךְ בֵּרְכָן, "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁנִּתְעַסַּקְתֶּם בְּמִלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, כֵּן תִּזְכּוּ וְתִבְנוּ לְפָנָיו

בֵּית הַבְּחִירָה וְתִשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וְהֵם אוֹמְרִים, (תהלים צ, יז) "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ". בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּרָצוֹן לִפְנֵי הַמָּקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, (במדבר כח, ב) "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", כְּבָנִים הַמְפַרְנְסִים לַאֲבִיהֶם. בִּשְׁעַת תּוֹכָחוֹת מַהוּ אוֹמֵר, (שם) "לְאִשַּׁי", רֵיחַ כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁאַתָּה מַקְרִיב אֵינָן אֶלָּא לָאֵשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְגוֹ' לֹא אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָּר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ", וְכִי יֵשׁ רַעֲבוֹן לְפָנַי, וְאִלּוּ יֵשׁ רַעֲבוֹן לְפָנַי כֶּבֶשׁ אַתָּה מַקְרִיב לִי בַּבֹּקֶר וְכֶבֶשׂ בֵּין הָעַרְבַּיִם וְכִי יֵשׁ רַחֲמָן מוֹסֵר מְזוֹנוֹתָיו לְאַכְזָרִי, מַה שֶּׁאָמַרְתִּי לְךָ (שם, יד) "זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ" אֶלָּא שֶׁתְּהֵא מוֹדֶה וּתְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ. וּכְתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה. מַעֲלֶה אֲנִי שִׁבְטְךָ שֵׁבֶט לֵוִי עָשׂוּי אַרְבַּע מַעֲלוֹת מֵעֵין הַכָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. הוֹשִׁיבָם בְּעַנְנֵי כָבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, כב) "לֹא יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן". עָשָׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּדִגְלֵי מָרוֹם, שֵׁבֶט יְהוּדָה בַּמִּזְרָח, יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן עִמּוֹ. כְּנֶגְדָּן בַּמָּרוֹם טָלֶה שׁוֹר תְּאוֹמִים, עִם הַחַמָּה בַּמִּזְרָח מַשְׁמְשִׁים. חָמֵשׁ חֲלָקִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנָה בַּמִּזְרָח. דֶּגֶל רְאוּבֵן בַּדָּרוֹם, וְשִׁמְעוֹן וְגָד עִמּוֹ. כְּנֶגְדָּן בַּמָּרוֹם סַרְטָן אַרְיֵה בְּתוּלָה, מְשַׁמְּשִׁין עִם הַחַמָּה בַּדָּרוֹם. חָמֵשׁ חֲלָקִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנָה, וּמַחֲנֵיהֶם חֵלֶק אֶחָד בַּמִּזְרָח וּשְׁנַיִם בַּמַּעֲרָב, נִמְצָא רֹב תִּשְׁמִישָׁן בַּדָּרוֹם. דֶּגֶל אֶפְרַיִם בַּמַּעֲרָב, מְנַשֶּׁה וּבִנְיָמִין עִמּוֹ. כְּנֶגְדָּן הַחַמָּה בַּמַּעֲרָב, מֹאזְנַיִם עַקְרָב וְקֶשֶׁת. דֶּגֶל דָּן בַּצָּפוֹן, אָשֵׁר וְנַפְתָּלִי עִמּוֹ. כְּנֶגְדָּן מְשַׁמְּשִׁין עִם הַחַמָּה בַּצָּפוֹן גְּדִי דְּלִי דָּגִים מִן הָעֲגָלָה וְלַדָּרוֹם, בִּזְמַן שֶׁהָעוֹלָם מְכֻסֶּה בְּעָבִים בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. קוֹרֵא אוֹתָן (שמות יב, מא) "צִבְאוֹת ה'". וְקָרָא אוֹתָם כּוֹכָבִים, "וְהִנָּם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם". חִבֵּב אֶת שְׁמוֹתָם, (במדבר כו, כ) "מִשְׁפַּחַת הַפְּרָצִי מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי". עָשָׂה אוֹתָן מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת מְשׁוֹרְרִין לְפָנָיו וּמְשָׁרְתִים לַעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, ח) "לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ" וְגוֹ'. מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּבָנָיו חוֹנִין בַּמִּזְרָח בֵּין דֶּגֶל יְהוּדָה לְאֹהֶל מוֹעֵד, מֹשֶׁה לַדִּבְּרוֹת וְאַהֲרֹן לַקְּרְבָּנוֹת. שְׁנַיִם לָהֶם בְּנֵי קְהָת בַּדָּרוֹם, וּמַה הִיא עֲבוֹדָתָן, כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד, הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת. שְׁלִישִׁים לָהֶם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בַּמַּעֲרָב, וַעֲבוֹדָתָן הַיְרִיעוֹת וְהַקְּלָעִים. רְבִיעִית לָהֶן בְּנֵי מְרָרִי בַּצָּפוֹן, וַעֲבוֹדָתָן הַקְּרָשִׁים וְהָעַמּוּדִים וְהָאֲדָנִים. וּכְדֶרֶךְ חֲנִיָּתָן כַּךְ נְסִיעָתָן, וְאֹהֶל מוֹעֵד בָּאֶמְצַע, (במדבר ב, יז) "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ".

רמז תיט

הָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. יְרִיעוֹת, כְּנֶגֶד שָׁמַיִם וָאָרֶץ. כִּיּוֹר וְכַנּוֹ, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה, כְּנֶגֶד כָּל הַבְּהֵמוֹת. מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, כְּנֶגֶד כָּל הַבְּשָׂמִים. מְנוֹרָה, כְּנֶגֶד חַמָּה וּלְבָנָה. שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, כְּנֶגֶד שִׁבְעָה

כּוֹכָבִים הַמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הָעוֹלָם, וְאֵלּוּ הֵן, שַׂצַ"ם חַנְכַ"ל. רְאֵה נִסִּים שֶׁעָשָׂה לָהֶם. "אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה" וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים", אֶלָּא שְׁתֵּי טַבְלִיּוֹת הָיוּ, טַבְלָא הַפְּנִימִית שֶׁבַּמִּשְׁכָּן, מִפְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּלְפָנִים, אֹרֶךְ שְׁלֹשִׁים אַמָּה וְרֹחַב עֶשֶׂר אַמּוֹת, נִמְצָא חֲמִשִּׁים אַמָּה מִכָּל צָדָדִין, לְפָנִים חֲמִשִּׁים אַמָּה, בַּמִּזְרָח חֲמִשִּׁים אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים רֹחַב בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים, מִזְבַּח הָעוֹלָה חֲמֵשׁ עַל חָמֵשׁ, וְכֶבֶשׁ כֻּלּוֹ כְּנֶגְדּוֹ בַּדָּרוֹם וּמְשׁוּךְ כִּשְׁלֹשִׁים אַמּוֹת, וְכִמְלֹא הַשַּׁעֲרָה הֵן הַיּוֹרֵד בֵּינֵיהֶם, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמְרִים שְׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ, עֶשֶׂר אַמּוֹת הָיָה הַכֶּבֶשׁ שֶׁלּוֹ, וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ הָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים אַמּוֹת שֶׁבַּמִּזְרָח, וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַכֶּבֶשׁ מְתֻקָּן, וְאַהֲרֹן וּבָנָיו עֲסוּקִין בַּעֲבוֹדָה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלַמְּדָן סֵדֶר עֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" וְגוֹ'.

רמז תכ

רְאֵה נִסִּים שֶׁעָשָׂה לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּל אוֹתָן הָאוּכְלוּסִין עוֹמְדִים בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, שֶׁאִם תְּבוֹא לְחֶשְׁבּוֹן צָרִיךְ יוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה מִיל, וְכָל אוֹתָן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת עוֹמְדִין בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן, וְרוֹאִין אֶת הָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם כְּעַמּוּד וְנִכְנֶסֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד יוֹצְאָה וְרוֹבֶצֶת שָׁם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְאוֹכֶלֶת אֶת הַחֲלָבִים וְעוֹמֶדֶת בִּמְקוֹמָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, כד) "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'" וְגוֹ', וְכֻלָּן רָאוּ אֶת הַנֵּס הַגָּדוֹל וּמִשְׁתַּטְּחִין עַל פְּנֵיהֶן, וְהָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד רֵיוַח כְּדֵי אַרְבַּע אַמּוֹת, וְשָׁרְתָה עֲלֵיהֶן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמְרוּ שִׁיר וּרְנָנָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ", וּמַה שִׁירָה וּרְנָנָה אָמְרוּ, "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה'", וְעַל אוֹתוֹ הַיּוֹם נֶאֱמַר (שה"ש ג, יא) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה". הָאֹהֶל הָיָה מָשׁוּךְ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְנָתוּן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה הַפְּנִימִיּוֹת וְעֶשְׂרִים קְרָשִׁים בַּדָּרוֹם. כָּל קֶרֶשׁ וָקֶרֶשׁ אָרְכּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְרָחְבּוֹ אַמָּה וּמֶחֱצָה, וּשְׁתֵּי יָדוֹת לְכָל אֶחָד מִלְמַטָּה, מְשֻׁקָּעוֹת בְּתוֹךְ שְׁנֵי אַדְנֵי כֶסֶף, מִלְמַעְלָה רָאשֵׁיהֶן מְצֻפִּין זָהָב, וּנְתוּנִים בְּתוֹךְ טַבָּעוֹת שֶׁל זָהָב, וְשָׁלֹשׁ בְּרִיחִין הָיוּ לָהֶן, מְשֻׁלָּשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְאֶחָד מַבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמּוֹת נָתוּן מִזְרָח וּמַעֲרָב, וּשְׁנֵי בְּרִיחִים שֶׁמִּבַּחוּץ מִכַּאן וּמִכַּאן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה אָרְכּוֹ, וּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְכָל קֶרֶשׁ וְקֶרֶשׁ, וּנְתוּנִין לְרֹחְבּוֹ שֶׁל קֶרֶשׁ, חֲצִי חֵלֶק מִכַּאן וְחֵלֶק בָּאֶמְצַע, נִמְצָא בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת בְּכָל הַקְּרָשִׁים מִדָּה שָׁוָה. וּשְׁפֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה זֶה הָיְתָה בֵּין טַבַּעַת לְטַבַּעַת. הַבְּרִיחַ נִכְנָס בְּהֶן. וּקְרָשִׁים מְצֻפִּין זָהָב. [וְהַבְּרִיחִים] מַעֲצֵי שִׁטִּים, נִכְנָסִין בַּשְּׁפֹפֶרֶת וְטַבָּעוֹת. נִמְצְאוּ כֻלָּן מְצֻפִּים זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, לד) "וְאֶת הַקְּרָשִׁים צִפָּה" וְגוֹ'. וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן מֻבְלָע בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף, לֹא נִרְאָה לֹא מִבַּפְנִים וְלֹא מִבַּחוּץ. וּכְמַעֲשֵׂה הַקְּרָשִׁים הַדְּרוֹמִים, כָּךְ הַצְּפוֹנִים. וּשְׁמוֹנָה קְרָשִׁים בַּמַּעֲרָב, שִׁשָּׁה כְּנֶגֶד חֻלְּלוֹ שֶׁל אֹהֶל, וּשְׁתַּיִם כְּנֶגֶד

זָוִיוֹתָיו. יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הָיוּ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי. אֹרֶךְ כָּל אַחַת עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְרָחְבָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, חֲמִשָּׁה בַּמִּזְרָח וַחֲמִשָּׁה בַּמַּעֲרָב. רֹחַב שֶׁל סֵדֶר וְסֵדֶר עֶשְׂרִים אַמָּה, מַגִּיעוֹת עַד חֲצִי הָאוֹהֶל.

רמז תכא

חֲמִשִּׁים לֻלְאוֹת תְּכֵלֶת בְּכָל אַחַת וְאַחַת, לְחַבְּרָן בָּהֶן. וְכֵן בְּסֵדֶר חֲמִשִּׁ יְרִיעוֹת הָאוֹהֶל. נִמְצְאוּ שְׁנֵי סְדָרִים אָרְכָּן אַרְבָּעִים אַמָּה וְרָחְבָּן עֶשְׂרִים בַּחֲלָלוֹ שֶׁל אוֹהֶל. וְאַמָּה עוֹבִי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמִּזְרָח, וְאַמָּה בַּמַּעֲרָב. נִמְצְאוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה. נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁמוֹנָה אַמּוֹת לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּמַּעֲרָב. וְרָחְבָּן הָיָה עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה אַמּוֹת. צֵא מֵהֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת חֲלָלוֹ שֶׁל אוֹהֶל, וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת עוֹבִי הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם, הֲרֵי שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה, נִשְׁתַּיְּרוּ (תִּשְׁעָה) [שְׁמוֹנָה] אַמּוֹת מִכָּאן (וְתִשְׁעָה) [וּשְׁמוֹנָה] אַמּוֹת מִכָּאן לְכַסּוֹת הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם.

רמז תכב

מַעֲשֶׂה הַיְרִיעוֹת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר, וְהַחוּט כָּפוּל אַרְבָּע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, וְחוּט שֶׁל זָהָב הָיָה יָתֵר בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לט, ג) "וַיְרַקְּעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב". מַעֲשֶׂה חֹשֵׁב. רַב נַחְמָן אָמַר, (שמות כו, א) "מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב", שְׁנֵי פַּרְצוּפִין, שְׁנֵי דְמוּיוֹת, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, "וּמַעֲשֵׂה רֹקֵם", דְּמוּת אֶחָד, פַּרְצוּף אֶחָד. יְרִיעוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ לְמַעְלָה מֵהֶן עֲשׂוּיוֹת מִנּוֹצָה שֶׁל עִזִּים, עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעוֹת, שְׁנֵי סְדָרִים, סֵדֶר אֶחָד שֶׁל חֲמִשָּׁה בַּמַּעֲרָב וְשֶׁל שִׁשָּׁה בַּמִּזְרָח, אֹרֶךְ שְׁנֵי סְדָרִים אַרְבַּע וְאַרְבָּעִים אַמּוֹת כְּנֶגֶד (רָחְבָּן) [אוֹרְכָן] שֶׁל יְרִיעוֹת שֶׁל מַטָּה, וְרָחְבָּן שְׁלֹשִׁים אַמָּה כְּנֶגֶד (אָרְכּוֹ) [רָחְבָּן] שֶׁל מַטָּה, מְחֻבָּרוֹת בְּקַרְסֵי זָהָב. וְשֶׁל מַעְלָה מְחֻבָּרוֹת בְּקַרְסֵי נְחֹשֶׁת, לְחַבֵּר אֶת הָאֹהֶל לִהְיוֹת אֶחָד. וְהָיוּ נְתוּנוֹת כְּנֶגֶד שְׁלִישׁוֹ שֶׁל אוֹהֶל, שֶׁכְּנֶגְדּוֹ הַפָּרֹכֶת פְּרוּסָה לְמָטָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּנֶגֶד הַקְּרָשִׁים הָיְתָה כְּפוּלָה. נִמְצְאוּ שָׁם שְׁתֵּי אַמּוֹת יְתֵרוֹת, הֵן הָיוּ עוֹדְפוֹת עַל הַיְרִיעוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת מִן הַמִּזְרָח וְעַד הַמַּעֲרָב שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כו, יב יג) "יִהְיֶה סָרוּחַ". מִכָּאן אַתָּה לָמֵד דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּהֵא אָדָם חָס עַל הַיָּפָה. (שם, יד) "וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל". מִכְסֶה אַחֵר מְכַסֶּה אֶת הָאֹהֶל, מְשֻׁלָּשׁ מִן הַצָּפוֹן מִן הַדָּרוֹם מִן הַמַּעֲרָב. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּמִין מְסִיפָסִין הָיוּ עֲשׂוּיוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִלְמַטָּה עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וּלְמַעְלָה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים. כֵּיצַד הָיְתָה מִדָּתָן. צָפוֹן וְדָרוֹם אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר שֶׁבַּמַּעֲרָב הָיָה בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָרוֹן, פָּרֹכֶת הָיְתָה בְּסוֹף עֶשֶׂר אַמּוֹת חוֹלֶקֶת אֶת הַבַּיִת עֶשֶׂר אַמּוֹת לְפָנִים וְעֶשְׂרִים

לַחוּץ, וְהָיְתָה פְּרוּסָה תַּחַת (הַקְּרֻשִׁים) [הַקְּרָסִים] שֶׁבַּיְרִיעוֹת, וְחוּץ מִמֶּנָּה עֶשְׂרִים עַל עֶשֶׂר. מִזְבַּח הַזָּהָב הָיָה נָתוּן בְּסוֹף עֶשֶׂר אַמּוֹת, חוֹלֵק אֶת הַבַּיִת עֶשֶׂר אַמּוֹת לַמִּזְרָח וְעֶשֶׂר לַמַּעֲרָב חֲמִשָּׁה לַצָּפוֹן וַחֲמִשָּׁה לַדָּרוֹם. הַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן הָיוּ לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ, הַמְּנוֹרָה בַּדָּרוֹם וְהַשֻּׁלְחָן בַּצָּפוֹן, חָמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין הַמְּנוֹרָה לַשֻּׁלְחָן, שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה מִן הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּדָּרוֹם לַמְּנוֹרָה, וְכֵן מִן הַקְּרָשִׁים שֶׁבַּצָּפוֹן לַשֻּׁלְחָן, וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִמְּקוֹמוֹ לַפָּרֹכֶת, וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִמְּקוֹמוֹ לַמִּזְבֵּחַ. וּפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל הָיָה בַּמִּזְרָח, וְלֹא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים אֶלָּא עַמּוּדִים, עֶבְיֵ כָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה אַמָּה עַל אַמָּה, מְצֻפִּין (כֶּסֶף) [זָהָב] וְאַדְנֵיהֶם (כֶּסֶף) [נְחוֹשֶׁת], וּמָסָךְ הָיָה פָּרוּס עֲלֵיהֶם כְּנֶגֶד הַפָּרֹכֶת שֶׁל פְּנִים. וּמְקוֹם הַקְּרָשִׁים (שֶׁעֲמוּדִים) [שֶׁעוֹמְדִים] שֶׁבַּדָּרוֹם וְשֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּמַּעֲרָב הָיָה רֹחַב אַמָּה, וְלֹא הָיָה מִמִּדַּת הָאוֹהֶל.

רמז תכג

(רַב נַחְמָן) [רַבִּי נְחֶמְיָה] אָמַר, כָּל הַקְּרָשִׁים מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ הָיוּ מְצֻפִּין זָהָב, וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן הַמַּבְלַע בְּתוֹךְ חֲלָלָן שֶׁל קְרָשִׁים מַבְלַע בְּתוֹךְ שְׁפֹפֶרֶת שֶׁל זָהָב שֶׁאֹרֶךְ כָּל אַחַת וְאַחַת אַמָּה וּמֶחֱצָה נְתוּנָה בְּתוֹךְ חֲלָלוֹ שֶׁל קֶרֶשׁ, וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן מַבְלַע בָּהֶן מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה.

רמז תכד

וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה. אַחַד עָשָׂר דְּבָרִים נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, סִימָן לַדָּבָר (דברים א, ב) "אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב". כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְהוֹכִיחַ עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (שם, א) "וְדֵי זָהָב" כַּפְּרוּ בְּאַחַד עָשָׂר דָּבָר שֶׁהִתְנַדְּבוּ לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, לְפִיכָךְ הָיוּ סוֹבְבִין אֶת הַר שֵׂעִיר שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, (שם ב, א) "וַנָּסָב אֶת הַר שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים". נִתְנַדְּבוּ זָהָב [תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים] כִּכָּרִים שִׁבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, מִמֶּנּוּ עָשׂוּ אֶת הָאָרוֹן וְאֶת הַכַּפֹּרֶת וְאֶת הַכְּרוּבִים וְאֶת הַמְּנוֹרָה וְכָל כֵּלֶיהָ, שֻׁלְחָן וְכֵלָיו, וְצִפּוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְעָשׂוּ אֶת כָּל כֵּלָיו זָהָב, קִצְצוּ מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת לַפָּרֹכֶת, וְצִפּוּ אֶת הַקְּרָשִׁים וּבְרִיחֵיהֶן, וְעָשׂוּ טַבָּעוֹת וְהַקְּרָסִים שֶׁל יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת.

רמז תכה

וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר. חֶשְׁבּוֹנוֹת, מֵאָה בְּנֵי אָדָם מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הֲרֵי חֲמִשִּׁים סְלָעִים, שִׁשִּׁים פְּעָמִים מֵאָה הֲרֵי שִׁשֶּׁת אֲלָפִים, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֵׁשֶׁת אֲלָפִים לְכִכָּר, שִׁשִּׁים רִבּוֹא בְּמֵאָה כִכָּר, נַעֲשָׂה בָהֶן אַדְנֵי הַמִּשְׁכָּן (שם, כז) "מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר

לְאֶדֶן", חֶשְׁבּוֹן, אַרְבָּעִים בַּצָּפוֹן וְאַרְבָּעִים בַּדָּרוֹם [שִׁשָּׁה] עָשָׂר לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה בַּמִּזְרָח, שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם וְשֶׁבַּמַּעֲרָב הָיוּ רְצוּפוֹת שְׁנַיִם לְכָל קֶרֶשׁ, וְשֶׁבַּמִּזְרָח לֹא הָיוּ רְצוּפוֹת אֶלָּא (שִׁבְעָה) [אַרְבָּעָה] עַמּוּדֵי שִׁטִּים סְדוּרִים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל נְתוּנִים עַל אַרְבָּעָה אַדְנֵי כֶסֶף וּפָרֹכֶת פְּרוּסָה עֲלֵיהֶן, הֲרֵי מִן חֶשְׁבּוֹן מְאַת הַכֹּכָר נִשְׁאַר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל מֵהֶן (ראה שם, כח) עָשָׂה וָיו הָעַמּוּדִים (שם) "וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם". "וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר", מֵהֶן עָשָׂה קַרְסֵי יְרִיעוֹת הָעִזִּים, וְצִפָּה עַמּוּדֵי הֶחָצֵר, וְעָשָׂה אַדְנֵי עַמּוּדֵי הֶחָצֵר, יְתֵדוֹת הַמִּשְׁכָּן וְהֶחָצֵר, וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לוֹ וְכָל כֵּלָיו, וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ.

רמז תכו

כְּתִיב (במדבר א, נג) "וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב". כֵּיצַד הָיְתָה חֲנִיָּתָן, כִּפְסִיקְיָא אַחַת שֶׁל אַרְבַּעַת אֲלָפִים אַמָּה הָיוּ חוֹנִין וּמַקִּיפִין אֶת הַמִּשְׁכָּן מִכָּל רוּחַ, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו בַּמִּזְרָח, הֵם וּבְנֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם עַל פְּנֵי כֹּל מִזְרָח אֹהֶל מוֹעֵד. הַבָּאֵר הָיְתָה בְּפֶתַח הֶחָצֵר סְמוּכָה לְאָהֳלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִיא הָיְתָה מוֹדִיעָה לְכָל הַמַּחֲנוֹת הֵיאַךְ יַחֲנוּ, כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ קַלְעֵי הֶחָצֵר הָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר [נְשִׂיאִים] עוֹמְדִים עַל הַבְּאֵר וְאוֹמְרִים שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, יז יח) "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים", וְהָיוּ מֵימֵי הַבְּאֵר יוֹצְאִין וְנַעֲשִׂין נְהָרִים נְהָרִים, נָהָר אֶחָד יוֹצֵא וּמַקִּיף אֶת מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וּמֵאוֹתוֹ נָהָר יוֹצְאִין אַרְבַּע נְהָרוֹת בְּאַרְבַּע זָוִיוֹת הֶחָצֵר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ לְבַסּוֹף מְשַׁמֵּשׁ שִׁבְתֵּי רוּחוֹת דְּרוֹם וּמִזְרָח וְיוֹצֵא אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, עֶבֶר מַחֲנֵה הַלְוִיִּם הָיוּ מִתְעָרְבִין הַנְּהָרִים זֶה לָזֶה וּמַקִּיפִין אֶת כָּל מַחֲנֵה הַלְוִיִּם וּמְהַלְכִין בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה וְנִרְאִין טַבְלִיּוֹת טַבְלִיּוֹת מַקִּיפִין אֶת מַחֲנֵה הַשְּׁכִינָה. וְנָהָר גָּדוֹל מַקִּיף אֶת כָּל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל מִבַּחוּץ וְנַעֲשִׂין נְהָרִים נְהָרִים בֵּין כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וְהָיוּ הַנְּהָרוֹת מוֹדִיעִין בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת גְּבוּלָן וְאֵין אֶחָד צָרִיךְ לַחֲבֵרוֹ. וְלֹא תֹאמַר שֶׁמָּא בְּסִילוֹת הַמַּיִם, אֶלָּא מְגַדְּלִין לָהֶן כָּל מִינֵי מַעֲדָנִים מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, יג יד) "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים נֶרְדְּ וְכַרְכֹּם". וַעֲכָשָׁיו מַחֲנוֹת מַחֲנוֹת מִזְרָח וּמַעֲרָב צָפוֹן וְדָרוֹם, כָּל מַחֲנֶה וּמַחֲנֶה אַרְבַּעַת אֲלָפִים אַמָּה, מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּבָנָיו בַּמִּזְרָח, בְּנֵי קְהָת בַּדָּרוֹם, בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בַּמַּעֲרָב, בְּנֵי מְרָרִי בַּצָּפוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם עַל פְּנֵי מֵאָה בָאַמָּה בְּתוֹךְ אַרְבַּעַת אֲלָפִים אַמָּה, וְעוֹד אַרְבָּעָה אֲלָפִים מִכָּל רוּחַ וְרוּחַ, כָּךְ הָיָה מְקוֹמָן, נִמְצָא מְקוֹמָן שֶׁל לְוִיִּם מֵאָחַד בִּשְׁמוֹנָה בְּמְקוֹמָן שֶׁל שִׁבְטִים. וּבְהֶמְתָּן הֵיכָן הָיְתָה, שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל הָיְתָה חֲנִיָּתָן, חֲשֹׁב מַחֲנֵה שְׁכִינָה וּמַחֲנֵה לְוִיָּה וּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁאָר זָוִיוֹת שֶׁל כָּל רוּחַ הָיְתָה בְּהֶמְתָּן רוֹעָה נֶגֶד חֲנִיָּתָן, וְהַנְּהָרוֹת מַקִּיפִין מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ וּמְצִיְּנִין אוֹתוֹ טַבְלִיּוֹת טַבְלִיּוֹת מֵרֹאשׁ וְעַד

סוֹף שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם רְשׁוּת לְהַלֵּךְ [לַמִּשְׁכָּן] בְּשַׁבָּת וּמִמַּחֲנֶה לְמַחֲנֶה, וְהֶעָנָן פָּרוּס עֲלֵיהֶן מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין בְּהֶמְתָּן שֶׁנֶּאֱמַר "וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם", וּמִזִּיו הַתְּכֵלֶת הָיוּ הַנְּהָרוֹת נִרְאִין כִּתְכֵלֶת מְצֻיָּרִין כְּעֵין הַשַּׁחַר וְהַלְּבָנָה וְהַחַמָּה, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם רוֹאִין אוֹתָן לְכַמָּה מִילִין וּמִשַּׁבְּחִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שה"ש ו, י) "מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה" וְכוּ', פַּחְדָּם וְאֵימָתָם נוֹפֵל עַל הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד" וְגוֹ'.

רמז תכז

כֵּיצַד הָיוּ הַלְוִיִּם מְשַׁמְּרִין בַּמִּשְׁכָּן. בְּנֵי קְהָת מְשַׁמְּרִין בַּדָּרוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, כט) "מִשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת יַחֲנוּ" וְגוֹ', וְהֵם הָיוּ מְמוּנִין עַל הָאָרוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (שם, לא) "וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן" וְגוֹ', חוּצָה לָהֶן שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְגָד. בְּנֵי גֵרְשׁוֹן מְשַׁמְּרִים בַּמַּעֲרָב שֶׁנֶּאֱמַר "מִשְׁפְּחוֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה", וְהֵם הָיוּ מְמוּנִין עַל הָאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, כה) "וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן", וְחוּצָה לָהֶן שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּבִנְיָמִין. בְּנֵי מְרָרִי הָיוּ מְשַׁמְּרִין בַּצָּפוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, לה) "וּנְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפְּחוֹת מְרָרִי", וְהֵן הָיוּ מְמוּנִין עַל הַקְּרָשִׁים וְעַל הַבְּרִיחִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם, לו) "וּפְקֻדֵת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי" וְגוֹ', וְחוּצָה לָהֶן שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים דָּן אָשֵׁר וְנַפְתָּלִי. לַמִּזְרָח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו", וְחוּצָה לָהֶן שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים יְהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן. מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל. מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל. וְדִגְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה אַרְבַּעַת מִילִין. מַחֲנֵה לְוִיָּה וּמַחֲנֵה שְׁכִינָה אַרְבַּעַת מִילִין. דִּגְלוֹ שֶׁל רְאוּבֵן אַרְבַּעַת מִילִין. מִן הַצָּפוֹן לַדָּרוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל. דִּגְלוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם אַרְבַּעַת מִילִין. מַחֲנֵה לְוִיָּה וּמַחֲנֵה שְׁכִינָה אַרְבַּעַת מִילִין. דִּגְלוֹ שֶׁל דָּן אַרְבַּעַת מִילִין. נִמְצְאוּ אַרְבַּע זְוִיּוֹת שֶׁל אַרְבַּעַת מִילִין שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בְּכָל צְדָדִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב, ב) "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת "אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם". כֵּיוָן שֶׁהָיוּ נוֹסְעִין יִשְׂרָאֵל הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה. תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְנָסַע דֶּגֶל שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י, יד) ["וַיִּסַּע] דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה מִיָּד נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפֵרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת, (שם ד, ה) "וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְנָסַע דִּגְלוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה (בְנֵי) רְאוּבֵן". מִיָּד נִכְנְסוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, וּפֵרְקוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּטְעָנוּהוּ בַּעֲגָלָה, וְהֶעֱמִידוּ אוֹתוֹ עַד בּוֹא בְנֵי קְהָת שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כא) "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְנָסַע דֶּגֶל אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כב) "וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה [בְנֵי] אֶפְרַיִם". מִיָּד נִכְנְסוּ בְּנֵי קְהָת, וּפֵרְקוּ אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְטָעֲנוּ אוֹתוֹ בְּכָתֵף, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו". תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְנָסַע דִּגְלוֹ

שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י, כה) "וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי דָן". וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי דְגָלִים מִלְּפָנֵיהֶם וּשְׁנֵי דְגָלִים מֵאַחֲרֵיהֶם. וּמַחֲנֵה לְוִיָּה וּמַחֲנֵה שְׁכִינָה בָּאֶמְצַע שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת". וּכְשֵׁם שֶׁהָיוּ חוֹנִין כָּךְ הָיוּ נוֹסְעִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ". עַל פִּי שְׁלֹשָׁה נוֹסְעִין יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי הַקֹּדֶשׁ וְעַל פִּי מֹשֶׁה וְעַל פִּי חֲצוֹצְרוֹת. עַל פִּי הַקֹּדֶשׁ, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט, יח) "עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". עַל פִּי מֹשֶׁה, מֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר לָהֶם מִבַּעֶרֶב, בַּהַשְׁכָּמָה אַתֶּם נוֹסְעִים, מִיָּד הָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אֶת בְּהֶמְתָּם וּמְתַקְּנִים אֶת כְּלֵיהֶם לָצֵאת. עַל פִּי חֲצוֹצְרוֹת, תְּקָעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ שֶׁלֹּשׁ תְּקִיעוֹת עַל כָּל דֶּגֶל וְדֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁלֹּשׁ תְּקִיעוֹת עַל כָּל מַטֶּה וּמַטֶּה. כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִין הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְמַר וְעוֹלֶה, וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֻכָּה, וְנִקְפָּל, נוֹקְפָן וּמַחֲפֶּה אֶת הָאֹהֶל מִבִּפְנִים וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן מִבַּחוּץ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְכַס הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד". וְזֶה אֶחָד מֵעַנְנֵי כָבוֹד שֶׁשִּׁמְּשׁוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, אֶחָד בִּימִינָם וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלָם אֶחָד מִלְּפָנֵיהֶם וְאֶחָד מֵאַחֲרֵיהֶם וְאֶחָד לְמַעְלָה מֵהֶם וַעֲנַן שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם. וְעַמּוּד עָנָן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, מַשְׁפִּיל לִפְנֵיהֶם אֶת הַגְּבוֹהַּ, וּמַגְבִּיהַּ לָהֶם אֶת הַשָּׁפֵל, וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, וְשׂוֹרֵף קוֹצִים וּבַרְקָנִים, וּמַדְרִיכָם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה. וַעֲנַן שְׁכִינָה שׁוֹרֶה בָּאֹהֶל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא נִצְרְךָ אֶחָד מֵהֶם לְאוֹר הַחַמָּה בַּיּוֹם וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה בַּלַּיְלָה, אֶלָּא, הָאֲדִים, הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה, הִלְבִּין, הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁזָּרְחָה הַחַמָּה, מִסְתַּכֵּל בְּחָבִית וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, בְּטַפִּיחַ וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, מִפְּנֵי עָנָן שְׁכִינָה שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם". וְאַף לֶעָתִיד לָבוֹא כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, א) "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (שם, יט) "לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד (אוֹר) הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם", וְאוֹמֵר "לֹא יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וְיִרֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי ה' יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר (יוֹמָם) [עוֹלָם"]. מֵהֵיכָן הָיְתָה שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת עִם מֹשֶׁה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מֵעִם מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, ו) "וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת וְגוֹ'. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, מֵאֵצֶל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְגוֹ'. תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמְרִים, מֵאֵצֶל מִזְבַּח הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, מב) "עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם".

פרשת ויקרא

(ויקרא א א) וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי פָּתַח, (תהלים קג, כ) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו", אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיּוֹצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דבהי"ב לו, טז) "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים" וְגוֹ', וְדִכְוָותֵהּ (שופטים ב, א) "וַיַּעַל מַלְאַךְ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבֹּכִים", וְכִי מַלְאָךְ הָיָה וַהֲלֹא פִּנְחָס הָיָה וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ מַלְאָךְ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו הָיוּ פָנָיו בּוֹעֲרוֹת כְּלַפִּידִים, וְרַבָּנָן אָמְרִין, אִשְׁתּוֹ

שֶׁל מָנוֹחַ מֶה הָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ (הִנֵּה נָא) "אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד", כְּסִבּוּרָה בּוֹ שֶׁהוּא נָבִיא וְאֵינוֹ אֶלָּא מַלְאָךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִבֵּית אָב שֶׁלָּהֶן נִקְרְאוּ הַנְּבִיאִים מַלְאָכִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (חגי א, יג) ("וַיֹּאמֶר) [וַיֹּאמֶן] חַגַּי מַלְאַךְ ה' בְּמַלְאֲכוּת ה'" הֲרֵי אַתָּה לָמֵד שֶׁהַנְּבִיאִים נִקְרְאוּ מַלְאָכִים. שֶׁנֶּאֱמַר "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ", בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מַשְׁאוֹי שֶׁקָּשֶׁה לְאֶחָד נוֹחַ לִשְׁנַיִם, וְלִשְׁנַיִם נוֹחַ לְאַרְבָּעָה, אוֹ שֶׁמָּא מַשְׁאוֹי שֶׁקָּשֶׁה לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נוֹחַ לְאֶחָד, כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין לִפְנֵי הַר סִינַי וְאוֹמְרִים (דברים ה, כב) "אִם יֹסְפִים אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ", וּמֹשֶׁה שָׁמַע קוֹל הַדִּבּוּר לְעַצְמוֹ וְחָיָה. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן שֶׁמִּכְּלָן לֹא קָרָא הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". לְלַמֶּדְךָ שֶׁגְּדוֹלִים צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵינָן יְכוֹלִין לִשְׁמֹעַ קוֹלוֹ אֶלָּא עוֹמְדִין וְנִרְתָּעִין וְנִבְהָלִין וְהַצַּדִּיקִים יְכוֹלִין לִשְׁמֹעַ קוֹלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, יא) "וַה' נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ", אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר "מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה", וּמִי קָשֶׁה מֵהֶם הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל שם) "כִּי עָצוּם עֹשֶׂה דְבָרוֹ", עֹשֶׂה דְבָרוֹ זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ עֲשֵׂה מִשְׁכָּן וְנִזְדָּרֵז וַעֲשָׂאוֹ, וְהָיָה עוֹמֵד מִבַּחוּץ שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ', וּכְתִיב (שם לח) "כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיְּהֵא מֹשֶׁה שֶׁנִּצְטַעֵר בַּמִּשְׁכָּן עוֹמֵד בַּחוּץ וַאֲנִי מִבְּפָנִים אֶלָּא הֲרֵינִי קוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁיִּכָּנֵס, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", הֲוֵי (תהלים קג, כ) "גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ". אִם תֹּאמַר כְּשֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, בְּקוֹל נָמוּךְ הָיָה מְדַבֵּר, לְפִיכָךְ הָיָה יָכוֹל לִשְׁמֹעַ, לֹא הָיָה מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקוֹל מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל קוֹלוֹ וּמֵתוּ בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן, דִּכְתִיב "אִם יֹסְפִים אֲנַחְנוּ" וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ה, ו) "נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ". מִנַּיִן שֶׁבְּקוֹל מַתַּן תּוֹרָה הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, פט) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל", קוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בַּכְּתוּבִים (תהלים כט, ה) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים". שֶׁמָּא תֹּאמַר יִשְׂרָאֵל הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַקּוֹל מִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּשְׁמַע", הוּא הָיָה שׁוֹמֵעַ וְכִי מֵאַחַר שֶׁבְּקוֹל גָּבוֹהַּ הָיָה מְדַבֵּר לָמָּה לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין, לְפִי שֶׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַדִּבּוּר שֶׁיֵּצֵא וְיֵלֵךְ אֵצֶל מֹשֶׁה, עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁבִיל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְמֹשֶׁה וְלֹא נִשְׁמַע לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁנֶּאֱמַר "לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מִשְׁקָל", לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כה, ז) "כִּי טוֹב אֱמָר לְךָ עֲלֵה הֵנָּה מֵהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נָדִיב", רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רְחַק מִמְּקוֹמְךָ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מוֹשָׁבוֹת שֶׁיֹּאמְרוּ לְךָ עֲלֵה, וְאַל תַּעֲלֶה וְיֹאמְרוּ לְךָ רֵד. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ וּשְׁפַל רוּחַ יִתְמֹךְ כָּבוֹד", כָּל מִי שֶׁבּוֹרֵחַ מִן הַשָּׂרָה הַשָּׂרָה רוֹדֶפֶת אַחֲרָיו. שְׁאוּל בָּרַח מִן הַשָּׂרָה בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לִמְלֹךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, כב) "וַיִּשְׁאֲלוּ עוֹד בַּה'

הֲבָא עוֹד הֲלוֹם אִישׁ" אָמַר לָהֶם אֵין אֲנִי רָאוּי לְמַלְכוּת אֶלָּא שַׁאֲלוּ בָּאוּרִים וְתֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה הוּא נֶחְבָּא אֶל הַכֵּלִים", אֵלּוּ אוּרִים וְתֻמִּים, וּכְתִיב "הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל הָעָם". וַאֲבִימֶלֶךְ בֶּן יָרַבַּעַל רָדַף אַחַר הַשְּׁרָרָה וּבָרְחָה מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ט, כג) "וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם" מֹשֶׁה בָּרַח מִן הַשְּׁרָרָה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, י) "וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה" וְגוֹ', (שם ד, יג) "וַיֹּאמֶר בִּי ה' שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח" "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי" וְגוֹ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ סוֹפְךָ לֵילֵךְ, כֵּיוָן שֶׁהָלַךְ וְאָמַר (שם ה, א) "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ", אָמַר מֹשֶׁה כְּבָר עָשִׂיתִי שְׁלִיחוּתִי הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָשַׁבְתָּ לְךָ, (שם ו, יא) "בּוֹא דַבֵּר אֶל פַּרְעֹה", וְכֵן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר לֵךְ אֶל פַּרְעֹה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר, לְסוֹף הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, הוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, הֶעֱלָה לָהֶם אֶת הַבְּאֵר, הִגִּיז לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו, וְהִקִּיפָן עֲנָנֵי כְּבוֹד, וְעָשָׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן, אָמַר מִכָּאן וְאֵילֵךְ מַה יֵּשׁ לִי לַעֲשׂוֹת עָמַד וְיָשַׁב לוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ יֵשׁ לְךָ מְלָאכָה גְּדוֹלָה מִכָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ, לְלַמֵּד לְבָנֵי טָמְאָה וְטָהֳרָה וּלְהַזְהִירָן הֵיאַךְ יְהוּ מַקְרִיבִין קָרְבָּן לְפָנַי, הֲוֵי (משלי כט, כג) "וּשְׁפַל רוּחַ יִתְמֹךְ כָּבוֹד", זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ" לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם פט, כ) "אָז דִּבַּרְתָּ בֶחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ" אַף עַל פִּי שֶׁדִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אָדָם הָרִאשׁוֹן וְעִם נֹחַ וְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵן הָיוּ יְחִידִים בָּעוֹלָם, אֲבָל מֹשֶׁה כַּמָּה צַדִּיקִים הָיוּ שִׁבְעִים זְקֵנִים בְּצַלְאֵל וְאַהֲרֹן וּבָנָיו וַהֲנָשִׂיאִים וְלֹא קָרָא מִכֻּלָּם אֶלָּא לְמֹשֶׁה, הֲוֵי אוֹמֵר (שם פט, כ) "הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם" זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קו, כג) "לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ".

דָּבָר אַחֵר מְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּדִבּוּר וּבְחָזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ" לַחֲסִידֶיךָ שֶׁהָיָה מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ח) "וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ". "וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל גִּבּוֹר", מַשְׁאוֹי שֶׁקָּשֶׁה לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נוֹחַ לְמֹשֶׁה, (תהלים פט, כ) "הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם", (שם קו, כג) "לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ".

רמז תכח

רַבִּי תַּנְחוּמָא פָּתַח "יֵשׁ זָהָב וְרֹב פְּנִינִים וּכְלִי יְקָר שִׂפְתֵי דָעַת", בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם יֵשׁ לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכָל חֶמְדָּה טוֹבָה שֶׁבָּעוֹלָם וְדַעַת אֵין בּוֹ מַה הֶנְאֶה יֵשׁ לוֹ, מַתְלָא אָמַר דֵּעָה קְנִיתָ מָה חִסַּרְתָּ דֵּעָה חִסַּרְתָּ מַה קָּנִיתָ, "יֵשׁ זָהָב" בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן דִּכְתִיב (שמות כה, ג) "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב". "וְרֹב פְּנִינִים", זֶה נִדְבָתָם

שֶׁל נְשִׂיאִים, (שם לה, כז) "וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם". "וּכְלִי יְקָר שִׂפְתֵי דָעַת", לְפִי שֶׁהָיְתָה נַפְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עֲגוּמָה עָלָיו אָמַר הַכֹּל הֵבִיאוּ נְדָבָתָן לַמִּשְׁכָּן וַאֲנִי לֹא הֵבֵאתִי אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶיךָ שֶׁדִּבּוּרְךָ חָבִיב עָלַי מִכָּל אֵלּוּ, תֵּדַע לְךָ שֶׁמִּכֶּלְךָ לֹא קָרָא הַדִּבּוּר אֶלָּא לְמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן פָּרָשַׁת הַמִּשְׁכָּן "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁצִּוָּה אֶת עַבְדּוֹ וְאָמַר לוֹ בְּנֵה לִי פָּלָטִין, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהוּא בוֹנֶה הָיָה כּוֹתֵב עָלָיו שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, הָיָה בוֹנֶה כְּתָלִים וְכוֹתֵב עֲלֵיהֶם שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, הָיָה מַעֲמִיד עַמּוּדִים וְכוֹתֵב עֲלֵיהֶן שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, הָיָה מְקָרֶה בְּקוֹרוֹת וְכוֹתֵב עֲלֵיהֶן שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, לְיָמִים נִכְנַס הַמֶּלֶךְ בְּתוֹךְ הַפָּלָטִין וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה מַבִּיט הָיָה מוֹצֵא שְׁמוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה עָשָׂה לִי עַבְדִּי וַאֲנִי מִבַּפְנִים וְהוּא מִבַּחוּץ קוֹרְאוֹ לוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לִפְנִים, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה הָיָה כּוֹתֵב עָלָיו "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה עָשָׂה לִי מֹשֶׁה וַאֲנִי מִבַּפְנִים וְהוּא מִבַּחוּץ, קָרָא שֶׁיִּכָּנֵס לִפְנִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה וְעָמוּ דֻּכְסִין וְאִפְּרְכְסִין וְאַסְטָרָטְלִיטִין וְאֵין הָעָם יוֹדְעִין אֵיזֶה מֵהֶם חָבִיב מִכֻּלָּן אֶלָּא לְמִי שֶׁהַמֶּלֶךְ הוֹפֵךְ פָּנָיו וּמְדַבֵּר כְּךָ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים זְקֵנִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵיזֶה מֵהֶן חָבִיב, אֶלָּא מִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא, קָרָא לְמֹשֶׁה וּמְדַבֵּר עִמּוֹ אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁהוּא הֶחָבִיב יוֹתֵר מִכֻּלָּן לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה עִם מִי מְדַבֵּר תְּחִלָּה לֹא עִם אֲנַרְטְמוֹן שֶׁל מְדִינָה, לְמָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִחְיָה שֶׁל מְדִינָה, כָּךְ מֹשֶׁה עָסוּק בְּטָהֳרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אָמַר (ויקרא יא, ט) "זֶה תֹּאכְלוּ", וְזֶה לֹא תֹּאכְלוּ, "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם", "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף", (שם כט) "וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא", לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה".

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וּלְאָדָם לֹא קָרָא "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם" אֶלָּא אֵין גְּנַאי לַמֶּלֶךְ לְדַבֵּר עִם אֲרִיסוֹ, "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו", וְעִם נֹחַ לֹא דִּבֵּר, "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ", אֶלָּא אֵין גְּנַאי לַמֶּלֶךְ לְדַבֵּר עִם נָקְדּוּדוֹ וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וּלְאַבְרָהָם לֹא קָרָא (שם כב, טו) "וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם" אֶלָּא אֵין גְּנַאי לַמֶּלֶךְ לְדַבֵּר עִם פֶּנְדָּקִי שֶׁלּוֹ, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וְלֹא כְּאַבְרָהָם, בְּאַבְרָהָם כְּתִיב "וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם" הַמַּלְאָךְ קוֹרֵא וְהַדִּבּוּר מְדַבֵּר, בְּרָם הָכָא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי הַקּוֹרֵא וַאֲנִי הַמְדַבֵּר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח, טו) "אֲנִי דִבַּרְתִּי אַף קְרָאתִיו הֲבֵאתִיו וְהִצְלִיחַ דַּרְכּוֹ".

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה עָשְׂרָה שֵׁמוֹת הָיוּ לוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה", זוֹ יוֹכֶבֶד עַל שֵׁם שֶׁהֶעֱמִידָה (הוֹדָיָה) [יְהוּדִים] בָּעוֹלָם, "יָלְדָה אֶת יֶרֶד", זֶה מֹשֶׁה, שֶׁהוֹרִיד אֶת הַתּוֹרָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. דָּבָר אַחֵר שֶׁהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה

דָּבָר אַחֵר אֵין לְשׁוֹן יֶרֶד אֶלָּא לְשׁוֹן מַלְכוּת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַרְתְּ (תהלים עב, ח) "וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם", וּכְתִיב (מלכים א ה, ד) "כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר" (דברי הימים שם) "אֲבִי גְדוֹר", הַרְבֵּה גּוֹדְרִין עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה הָיָה אֲבִיהֶן שֶׁל כֻּלָּן "חֶבֶר" שֶׁחִבֵּר הַבָּנִים לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר שֶׁהֶעֱבִיר הַפַּרְעָנוּת מִלְּבוֹא לָעוֹלָם, "אֲבִי סוֹכוֹ", שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁסּוֹכִין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, בַּעֲרָבְיָא צַוְחִין לְנָבְיָא סוֹכְיָא "יְקוּתִיאֵל" שֶׁעָשָׂה אֶת הַבָּנִים מְקֻוִּין לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם "אֲבִי זַנּוֹחַ", בָּא וְהִזְנִיחָן מֵאוֹתָהּ עֲבֵרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיֵּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם" "וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה" אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא הָיָה בְּנֵךְ וּקְרָאתוֹ בְּנֵךְ אַף אַתְּ לֹא בִּתִּי וַאֲנִי קוֹרֵא אוֹתָךְ בִּתִּי (דברי הימים שם) "אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד", זֶה כָּלֵב, זֶה מָרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים, וְזוֹ מָרְדָה בַּעֲצַת אָבִיהָ, וּבָא מוֹרֵד וַיִּקַּח אֶת הַמּוֹרֶדֶת. זֶה הִצִּיל אֶת הַצֹּאן וְזוֹ הִצִּילָה אֶת הָרוֹעֶה. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אוֹמֵר אַף טוֹבִיָּה הָיָה שְׁמוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי אָמַר שְׁמַעְיָה שְׁמוֹ, דִּכְתִיב (דבהי"א כד, ו) "וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָה בֶן נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר" שְׁמַעְיָה שֶׁשָּׁמַע אֶל תְּפִלָּתוֹ. "בֶּן נְתַנְאֵל" בֵּן שֶׁנִּתְּנָה לוֹ תּוֹרָה מִיָּד אֵל. "הַסּוֹפֵר" שֶׁהָיָה סוֹפְרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל "הַלֵּוִי" שֶׁהָיָה מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי. "לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים", לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵית דִּינוֹ. "וְצָדוֹק" זֶה אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. "וַאֲחִימֶלֶךְ" שֶׁהָיָה אָחִיו שֶׁל מֶלֶךְ "בֶּן אֶבְיָתָר" בֵּן שֶׁוִּתֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יָדוֹ מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר אַף לֵוִי הָיָה שְׁמוֹ עַל עִסְקֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ. וּמֹשֶׁה, הֲרֵי עֲשָׂרָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה חַייֶךָ מִכָּל שֵׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ אֵינִי קוֹרֵאךָ אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁקְּרָאַתְךָ בַּת פַּרְעֹה, (שמות ב, י) "וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה", הֲוֵי וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וְכָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִין, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲלֹק כָּבוֹד לְמֹשֶׁה. מֵיתִיבֵי קוֹל לוֹ קוֹל אֵלָיו מֹשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ, לָא קַשְׁיָא הָא בְּסִינַי הָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאִיבָּעֵית אֵימָא לָא קַשְׁיָא הָא בִּקְרִיאָה וְהָא בְּדִבּוּר, רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי כְּתִיב "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן", וּכְתִיב (שם כד, יח) "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן", מְלַמֵּד שֶׁתְּפָסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וֶהֱבִיאוֹ בֶּעָנָן.

רמז תכט

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה הִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאָהוּ. אָמַר רַבִּי מְנַסְיָא, מִנַּיִן לְאוֹמֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בָּבַל יֹאמַר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ אֱמֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש א, ד) "הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו", זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" מִכָּאן אָמְרוּ כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה נְבוֹנָה טוֹבָה מְמֻנֶּה. תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן הוּא צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה אֲבִי הַחָכְמָה אֲבִי הַנְּבִיאִים שֶׁהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְנַעֲשׂוּ נִסִּים עַל יָדוֹ, (תהלים קו, כד) "נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף", וְעָלָה לִשְׁמֵי מָרוֹם וְהוֹרִיד הַתּוֹרָה וְנִתְעַסֵּק בְּמִלָּאכֶת הַמִּשְׁכָּן אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִכְנַס לִפְנִים עַד שֶׁקָּרָא לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה" בַּסְּנֶה הִפְסִיק בֵּין קְרִיאָה לְדִבּוּר, אֲבָל בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֵין בּוֹ הֶפְסֵק.

(דָּבָר אַחֵר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה") בַּסְּנֶה לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁכָּעַס עַל עַבְדּוֹ וְצִוָּה לְחָבְשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וּכְשֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת הַשָּׁלִיחַ אֵינוֹ מְצַוֶּה אוֹתוֹ אֶלָּא מִבַּחוּץ, אֲבָל בְּאֹהֶל מוֹעֵד כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵחַ עִם בָּנָיו וּבָנָיו שְׂמֵחִין עִמּוֹ כְּשֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת הַשָּׁלִיחַ אֵינוֹ מְצַוֶּה אוֹתוֹ אֶלָּא מִבִּפְנִים, כְּמוֹ שֶׁהוּא מוֹשִׁיבוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וּכְיָד אָדָם עַל בְּנוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה". וַיִּקְרָא וַיְדַבֵּר הִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר, וַהֲלֹא דִּין הוּא, נֶאֱמַר כָּאן דִּבּוּר וְנֶאֱמַר דִּבּוּר בַּסְּנֶה, מַה דִּבּוּר הָאֲמוּר בַּסְּנֶה הִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר אַף וְכוּ'. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּדִבּוּר הַסְּנֶה שֶׁהוּא תְּחִלָּה לַדִּבְּרוֹת, תֹּאמַר בְּדִבּוּר אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה לַדִּבְּרוֹת, דִּבּוּר הַר סִינַי יוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה לַדִּבְּרוֹת וְהִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּדִבּוּר הַר סִינַי שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל, תֹּאמַר אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁאֵינוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל הֲרֵי אַתָּה דָּן מִבִּנְיָן אָב לֹא הֲרֵי דִּבּוּר הַסְּנֶה שֶׁהוּא תְּחִלָּה לַדִּבְּרוֹת כַּהֲרֵי דִּבּוּר הַר סִינַי שֶׁאֵינוֹ תְּחִלָּה לַדִּבְּרוֹת, וְלֹא דִּבּוּר הַר סִינַי שֶׁהוּא לְכָל יִשְׂרָאֵל כַּהֲרֵי דִּבּוּר הַסְּנֶה שֶׁאֵינוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן דִּבּוּר וּמִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה הִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר, אַף כָּל שֶׁהוּא דִּבּוּר מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה הִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר. מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן דִּבּוּר וּבָאֵשׁ מִפִּי קָדוֹשׁ לְמֹשֶׁה לְפִיכָךְ נִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר, יָצָא דִּבּוּר אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁאֵינוֹ בָּאֵשׁ, לְפִיכָךְ לֹא נִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּקְרָא וַיְדַבֵּר" הִקְדִּים קְרִיאָה לְדִבּוּר, יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לְדִבּוּר זֶה בִּלְבַד, מִנַּיִן לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד", כָּל שֶׁהוּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד הִקְדִּים בּוֹ קְרִיאָה לְדִבּוּר. יָכוֹל לֹא הָיְתָה קְרִיאָה אֶלָּא לַדִּבְּרוֹת בִּלְבַד, מִנַּיִן אַף לָאֲמִירוֹת וּלְצִוּוּיִים, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּבֵּר וְיַדֵּבֵּר" לְרַבּוֹת אַף לָאֲמִירוֹת וְלַצִּוּוּיִים, יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְדַבֵּר", לְדִבּוּר הָיְתָה קְרִיאָה וְלֹא הָיְתָה קְרִיאָה לְהַפְסָקוֹת וְכִי מָה הָיוּ הַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת, לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן

בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁשָּׁמַע מִפִּי קָדוֹשׁ וּמְדַבֵּר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צָרִיךְ לְהָבִין בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל הַקְּרִיאוֹת הָיוּ מֹשֶׁה מִפִּיו, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות ג, ד) "וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיֹּאמֶר", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַקְּרִיאוֹת הָיוּ מֹשֶׁה מִפִּיו. וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל קְרִיאָה הָיָה אוֹמֵר "הִנֵּנִי", תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיֹּאמֶר", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעַל כָּל קְרִיאָה הָיָה אוֹמֵר "הִנֵּנִי", "מֹשֶׁה מֹשֶׁה", (בראשית כב, יא) "אַבְרָהָם אַבְרָהָם", (שם מו, ב) "יַעֲקֹב יַעֲקֹב", (שמואל א ג, י) "שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל", לְשׁוֹן חִבָּה לְשׁוֹן זְרִיזוּת.

דָּבָר אַחֵר "מֹשֶׁה מֹשֶׁה" הוּא מֹשֶׁה עַד שֶׁלֹּא נִדְבַּר עִמּוֹ הוּא מֹשֶׁה מִשֶּׁנִּדְבַּר עִמּוֹ. אֲלִיָּו, לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה דִּבְרוֹת נֶאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וּכְנֶגְדָּן נֶאֶמְרוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְעוּטִין לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן נֶאֱמַר אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְגוֹ', "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", (שמות כה, כב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם, וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" וְגוֹ', (שם לו, ו) "אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה", (שם כט, מב) "לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם", (שמות לד, לד) "אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה", "אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתָךְ", (שם ו, כח) "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה", (במדבר ג, א) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה", וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו, מִעֵט אֶת אַהֲרֹן מִכֻּלָּם.

רמז תל

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמְרָה (תּוֹרָה) [בַּתּוֹרָה דִּבּוּר לְמֹשֶׁה], בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבְהַר סִינַי, וּבְאֹהֶל מוֹעֵד, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מַהוּ אוֹמֵר "בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה" מֵעֵט אֶת אַהֲרֹן מִדִּבְּרוֹת אֶרֶץ מִצְרַיִם. בְּהַר סִינַי מַהוּ אוֹמֵר (במדבר ג, א) "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי", מֵעֵט אֶת אַהֲרֹן מִדִּבְּרוֹת הַר סִינַי. בְּאֹהֶל מוֹעֵד מַהוּ אוֹמֵר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה מֵעֵט אֶת אַהֲרֹן מִדִּבְּרוֹת אֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כט, מג) "וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי", עָתִיד אֲנִי לְהִתְוַעֵד בָּהֶן וּלְהִתְקַדֵּשׁ בָּהֶן, אֵימָתַי הָיָה זֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, כד) "וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם" אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לִתֵּן יְעִידָה לַדִּבְּרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ", לְךָ הָיְתָה יְעִידָה וְלֹא הָיְתָה יְעִידָה לְכָל יִשְׂרָאֵל. אוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא כִּשְּׁרוּ לַעֲלוֹת בָּהָר וְלֹא אוֹצִיא הַזְּקֵנִים שֶׁכִּשְּׁרוּ לַעֲלוֹת בָּהָר, אוֹצִיא אֶת הַזְּקֵנִים שֶׁלֹּא נִרְאוּ בְּדִבּוּר עִם מֹשֶׁה, וְלֹא אוֹצִיא אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁנִּרְאוּ בְּדִבּוּר עִם מֹשֶׁה, אוֹצִיא אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִתְוַעֲדוּ בְּדִבּוּר

עִם מֹשֶׁה וְלֹא אוֹצִיא אֶת אַהֲרֹן שֶׁנִּתְוַעֵד בְּדִבּוּר עִם מֹשֶׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אִוַּעֵד לְךָ שָׁמָּה", לְךָ הָיְתָה יְעִידָה וְלֹא הָיְתָה יְעִידָה לְכֻלָּם, אוֹ אוֹצִיאֵם מִן הַיְּעִידָה, וְלֹא אוֹצִיאֵם מִן הַדִּבְּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כה, כב) "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ", אוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַזְּקֵנִים, אוֹצִיא אֶת הַזְּקֵנִים וְלֹא אוֹצִיא אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, אוֹצִיא אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא אוֹצִיא אַהֲרֹן עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְדַבֵּר אֵלֶיךָ", עִמְּךָ הָיָה הַדִּבּוּר, וְלֹא הָיָה הַדִּבּוּר עִם כֻּלָּם. יָכוֹל לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין הַדִּבּוּר אֲבָל הָיוּ שׁוֹמְעִין אֶת הַקּוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר "קוֹל לוֹ", אוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַזְּקֵנִים, אוֹצִיא אֶת הַזְּקֵנִים וְלֹא אוֹצִיא בְּנֵי אַהֲרֹן, אוֹצִיא בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא אוֹצִיא אַהֲרֹן עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קוֹל לוֹ", אוֹצִיא אֶת כֻּלָּם וְלֹא אוֹצִיא אֶת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לִכָּנֵס לְמְקוֹמוֹ עַד שֶׁיִּקָּרֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "קוֹל לוֹ קוֹל אֱלָיו", מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל וְאֵין כֻּלָּן שׁוֹמְעִין אֶת הַקּוֹל, מֵאֹהֶל מוֹעֵד, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל, יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ז, פט) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקּוֹל", אֶלָּא "הַקּוֹל" שֶׁמִּתְפָּרֵשׁ בַּכְּתוּבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ד-ז) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר ה' אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד" אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה", יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּקוֹל שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ" אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עַד הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה" אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהָיָה מַגִּיעַ עַד הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה הָיָה נִפְסָק. מֵאֹהֶל מוֹעֵד. יָכוֹל מִכָּל הַבַּיִת כֻּלּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ז, פט) "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּרֶת כֻּלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל דִּבְרֵי רַבִּי, אֶלָּא כְּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו, וְהַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ירמיה כג, כד) "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", רְאֵה חִבָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהֵיכָן גָּרְמָה לְכָבוֹד זֶה הַמְרֻבֶּה כְּבְיָכוֹל נִדְחָק (לֵרָאוֹת) [לְהִיוֹת] מְדַבֵּר מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים.

רמז תלא

רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". בְּחַיֵּיהֶן אֵינָן רוֹאִין אֲבָל רוֹאִין הֵן בְּשָׁעַת מִיתָתָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב, ל) "לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי", אַף חַיּוֹת הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא אֵינָן רוֹאוֹת אֶת הַכָּבוֹד, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל דִּבְרֵי רַבִּי אֶלָּא כְּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי", אַף מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁחַיֵּיהֶן חַיֵּי עוֹלָם אֵינָן רוֹאִין אֶת הַכָּבוֹד "לֵאמֹר" צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִבּוּשִׁים, בִּשְׁבִילְכֶם מְדַבֵּר עִמִּי, וְכֵן מָצִינוּ כָּל שְׁלֹשִׁים

וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְהָיוּ כְּמֻנָּדִין לַשָּׁמַיִם לֹא הָיָה דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם, וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר. אֶלְעָזָר בֶּן דְּהָבַאי אוֹמֵר יָכוֹל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ לְצָרֵךְ עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" לְצָרֵךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ לְצָרֵךְ עַצְמוֹ.

דָּבָר אַחֵר יָכוֹל לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא לְצָרֵךְ הַקָּהָל, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" מְדַבֵּר הָיָה עִמּוֹ לְצָרֵךְ עַצְמוֹ.

דָּבָר אַחֵר, לֵאמֹר, צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם וַהֲשִׁיבֵנִי, וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יוֹצֵא וּמְדַבֵּר עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, לד) "וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה". וּמִנַּיִן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מֵשִׁיב דְּבָרִים לִפְנֵי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, ח) "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'". לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵאֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מֵאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה שְׁנֵי כְּתוּבִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה וַהֲרֵי הֵן סוֹתְרִין זֶה עַל יְדֵי זֶה, יִתְקַיְּמוּ בְּמְקוֹמָן עַד שֶׁיָּבוֹא כָּתוּב אַחֵר וּמַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ז, פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיָה מֹשֶׁה נִכְנָס וְעוֹמֵד בָּאֹהֶל וְקוֹל יוֹרֵד מִשְּׁמֵי שָׁמַיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וְהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר בִּפְנִים.

רמז תלב

וַיִּקְרָא מֵאֹהֶל מוֹעֵד, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה סִינַי לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי לֹא נֶעֶנְשׁוּ עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁנֵית לָהֶן בְּאֹהֶל מוֹעֵד, דִּיטְגְמָא כְּתוּבָה וּמְחֻתֶּמֶת וְנִכְנֶסֶת לַמְּדִינָה, אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה נֶעֱנָשִׁין עָלֶיהָ עַד שֶׁתִּפָּרֵשׁ לָהֶן בְּדִימוֹסְיָא שֶׁל מְדִינָה כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינַי לֹא נֶעֶנְשׁוּ עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁנֵית לָהֶן בְּאֹהֶל מוֹעֵד. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שה"ש ג, ד) "עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי" זֶה סִינַי, "וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי" זֶה אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁמִּשָּׁם נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּהוֹרָאָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִלּוּ הָיוּ הָאֻמּוֹת יוֹדְעִין מָה אֹהֶל מוֹעֵד יָפֶה לָהֶן אָהֳלֵיוֹת וְקַסְטְרִיאוֹת הָיוּ מַקִּיפִין אוֹתוֹ, אַתָּה מוֹצֵא שֶׁעַד לֹא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹמְעִין קוֹל הַדִּבּוּר וְנִתְרַזִּין מִתּוֹךְ פַּנִיקְטִיהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ה, כג) "כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ (כַּאֲשֶׁר שָׂמַעְתָּ אַתָּה) [וָחָי]", אָמַר רַבִּי סִימוֹן דּוּ פְּרָצוּפִין, הָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא אֶחָד סַם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל וְאֶחָד סַם הַמָּוֶת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב , "כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי", אַתָּה שׁוֹמֵעַ וָחַיֵּה וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹמְעִין וּמֵתִין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה נְבוּאָה

מְצוּיָה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִסְתַּלְּקָה מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ג, ד) "אֶחֱזָתִיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ", אָמְרוּ לֵיהּ הֲרֵי בִּלְעָם נִתְנַבֵּא, אָמַר לָהֶם לְטוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִתְנַבֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב", (שם כג, כא) "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב", (שם כג, כג) "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב", "מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב", (שם כד, יז) "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב", (שם כד, יט) "וְיֵרֵדְ מִיַּעֲקֹב". מַה בֵּין נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לִנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר אֵין הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלֶה עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא בַּחֲצִי דִּבּוּר. מַה בֵּין מֹשֶׁה לְכָל הַנְּבִיאִים, רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אִלְעַאי אָמַר כָּל הַנְּבִיאִים רָאוּ מִתּוֹךְ שֶׁבַע אַסְפַּקְלַרְיוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל מג, ג) "וּכְמַרְאֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי" וְגוֹ'. וּמֹשֶׁה רָאָה מִתּוֹךְ אַסְפַּקְלַרְיָא אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידוֹת". וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל הַנְּבִיאִים רָאוּ מִתּוֹךְ אַסְפַּקְלַרְיָא מְלֻכְלֶכֶת הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע יב, יא) "וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה" וּמֹשֶׁה רָאָה מִתּוֹךְ אַסְפַּקְלַרְיָא מְצֻחְצַחַת הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט". רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁנִּגְלָה לִבְנֵי בֵיתוֹ בְּאוֹפַנִּין שֶׁלּוֹ לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה שְׁכִינָה נִגְלֵית עַל הַיְחִידִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא (ישעיה מ, ה) "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי ה' דִּבֵּר".

רמז תלג

(ויקרא א ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה לא, יט) "הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשָׁעִים", אִי זֶהוּ יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים בֶּן שְׁתַּיִם בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי בֶּן אַרְבַּע בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, "כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ" דֵּי דִּבּוּרִי בּוֹ, אַף בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמּוֹ אֵינִי יָכוֹל לִסְבֹּל בּוֹ, "כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ" כִּי בְּוַדַּאי דִּבּוּרִי בּוֹ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּקֶּרֶס וְהָיָה מְצַוֶּה אֶת עַבְדּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ קַפְּלוֹ, נַעֲרוֹ מִן הָאָבָק, תֵּן דַּיְתֵךְ עָלָיו, אָמַר לוֹ עַבְדּוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ מִכָּל פַּקֶּרֶסִים שֶׁיֵּשׁ לְךָ אִי אַתָּה מְצַוֶּה אוֹתִי אֶלָּא עַל זֶה, אָמַר לֵיהּ שֶׁאֲנִי מַדְבִּיקוֹ לְגוּפִי. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּעוֹלָמְךָ אִי אַתָּה מְצַוֶּה אוֹתִי אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אַף הַכְּתוּבִים חָלְקוּ כָּבוֹד לְיִשְׂרָאֵל, הָכָא אַתְּ אָמַר אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם, כְּשֶׁהוּא בָּא לְדַבֵּר אַחֵר "אָדָם כִּי יִהְיֶה מִכֶּם בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ", אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ".

רמז תלד

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בָּהּ תִּרְתִּין שִׁיטִין (דברים טו, ד) "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן", כְּשֶׁהוּא בָּא לְדַבֵּר אַחֵר (שם טו, יא) 'כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן' מִקִּרְבְּכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא

"מִקֶּרֶב הָאָרֶץ" רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בָּהּ שִׁיטָה אוֹחֶרֶת (שם כז, יב) "אֱלֶה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם", וּכְשֶׁהוּא בָּא לְדַבֵּר אַחֵר אֱלֶה יַעַמְדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא כְּשֶׁפֵּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם צַדִּיקִים כּוֹבְשִׁים אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה".

אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהֵא קָרְבָּנְךָ דּוֹמֶה לְקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, מַה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה הַכֹּל בִּרְשׁוּתוֹ וְלֹא הִקְרִיב מִן הַגְּזֵלוֹת וּמִן הַחֲמָסִים, אַף אַתָּה לֹא תַקְרִיב מִן הַגְּזֵלוֹת וּמִן הַחֲמָסִים, וְאִם עָשִׂיתָ כֵן (תהלים סט, לב) "וְתִיטַב לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס".

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְסָמַךְ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאֵין הַגּוֹיִים סוֹמְכִין, וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדַּת תְּנוּפָה אוֹ מִדַּת סְמִיכָה, מְרֻבָּה מִדַּת תְּנוּפָה מִמִּדַּת סְמִיכָה, שֶׁתְּנוּפָה נוֹהֶגֶת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּבְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, וּסְמִיכָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, אִם מִעַטְתָּם מִתְּנוּפָה מְרֻבָּה לֹא תְמַעֲטֵם מִסְּמִיכָה מְעוּטָה, אַתָּה אוֹמֵר בְּצַד זֶה נִתְרַבְּתָה תְּנוּפָה וְנִתְמַעְטָה סְמִיכָה, אוֹ בְּצַד זֶה נִתְרַבְּתָה סְמִיכָה וְנִתְמַעֲטָה תְּנוּפָה שֶׁהַסְּמִיכָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַחוֹבְרִין וְאֵין תְּנוּפָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַחוֹבְרִין, וְאִם מִעַטְתָּם מִתְּנוּפָה מוּעָטֶת אֲמַעַטֵם מִסְּמִיכָה מְרֻבָּה הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּסְמִיכָה מַה שֶּׁאֵין בִּתְנוּפָה, וּבִתְנוּפָה מַה שֶּׁאֵין בִּסְמִיכָה צָרִיךְ לוֹמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסָמַךְ", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין, וְאֵין הַגּוֹיִים סוֹמְכִין. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין, וְאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל סוֹמְכוֹת, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים נָשִׁים סוֹמְכוֹת רְשׁוּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לִי אַבָּא אֶלְעָזָר, פַּעַם אַחַת הָיָה לָנוּ עֶגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים וְהוֹצִיאָנוּהוּ לְעֶזְרַת נָשִׁים וְסָמְכוּ עָלָיו הַנָּשִׁים, וְכִי יֵשׁ סְמִיכָה בְּנָשִׁים, אֶלָּא מִפְּנֵי נַחַת רוּחַ שֶׁל נָשִׁים. יָכוֹל לֹא יִסְמְכוּ עַל הָעוֹלוֹת, שֶׁאֵין הָעוֹלוֹת טְעוּנוֹת תְּנוּפָה, אֲבָל יִסְמְכוּ עַל הַשְּׁלָמִים שֶׁהַשְּׁלָמִים טְעוּנִין תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" לְרַבּוֹת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן כְּשֵׁם שֶׁאֵין סוֹמְכוֹת עַל הָעוֹלוֹת, כָּךְ אֵין סוֹמְכוֹת עַל הַשְּׁלָמִים.

הַכֹּל סוֹמְכִין חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי דֵּעָה נִינְהוּ, נָכְרִי נַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאֵין הַגּוֹיִים סוֹמְכִין. אֶלָּא סוּמָא מַאי טַעְמָא לֹא, רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי חַד אָמַר, אִתְיָא סְמִיכָה מִזְּקֵנֵי הָעֵדָה, וְחַד אָמַר אִתְיָא סְמִיכָה מֵעוֹלַת רְאִיָּה, וּלְמָאן דְּאָמַר מֵעוֹלַת רְאִיָּה מַאי טַעְמָא לֹא יָלִיף מִזְּקֵנֵי הָעֵדָה, דְּנִין יָחִיד מִיָּחִיד וְאֵין דָּנִין יָחִיד מִצִּבּוּר וּלְמָאן דְּיָלִיף מִזְּקֵנֵי הָעֵדָה מַאי טַעְמָא לֹא יָלִיף מֵעוֹלַת רְאִיָּה, דְּנִין מִידֵי דְּכְתִיב בֵּיהּ סְמִיכָה בְּגוּפֵיהּ מִמִּידֵי דְּכְתִיב בֵּיהּ סְמִיכָה בְּגוּפֵיהּ, לְאַפּוֹקֵי עוֹלַת רְאִיָּה דְּהִיא גּוּפָהּ מֵעוֹלַת נְדָבָה גְּמִיר. תָּנֵי תַּנָּא קָמֵיהּ דְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי "וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט", כְּמִשְׁפַּט עוֹלַת נְדָבָה, לְמֵד עַל עוֹלַת חוֹבָה שֶׁטְּעוּנָה סְמִיכָה. אָדָם, לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים מִכָּם

לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָרִין, וּמַה רָאִיתָ, אֵימָא מִכָּם לְרַבּוֹת מוּמָרִים אָדָם לְהוֹצִיא גֵּרִים, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" מַה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלֵי בְּרִית, אַף גֵּרִים מְקַבְּלֵי בְּרִית, יָצְאוּ מוּמָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלֵי בְּרִית. אִי מַה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְקַבְּלֵי בְּרִית, אַף מוּמָרִים בְּנֵי מְקַבְּלֵי בְּרִית, יָצְאוּ גֵּרִים שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְקַבְּלֵי בְּרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכֶּם" וְעַכְשָׁו אַל תֹּאמַר אֶלָּא מַה יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלֵי בְּרִית אַף הַגֵּרִים מְקַבְּלֵי בְּרִית, יָצְאוּ מוּמָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלֵי בְּרִית.

תַּנְיָא "מִכֶּם" וְלֹא כֻּלְּכֶם לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָרִים מִכֶּם, בָּכֶם חִלַּקְתִּי וְלֹא בָּאֻמּוֹת מִן הַבְּהֵמָה, לְהָבִיא בְּנֵי אָדָם הַדּוֹמִין לִבְהֵמָה מִכָּאן אָמְרוּ מְקַבְּלִין קְרָבָנוֹת מְפוּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ בָּהֶן בִּתְשׁוּבָה, חוּץ מִן הַמּוּמָר, וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן, וּמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא. הָא גּוּפָא קָשְׁיָא אָמַרְתָּ מִכֶּם וְלֹא כֻּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר, וְהָדַר תָּנֵי מְקַבְּלִין קְרָבָנוֹת מְפוּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, הָא לֹא קָשְׁיָא רֵישָׁא מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מְצִיעָתָא מוּמָר לְדָבָר אֶחָד אֵימָא סֵיפָא חוּץ מִן הַמּוּמָר וּמְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן וּמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא. הַאי מוּמָר הֵיכִי דָּמֵי אִי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הֵינוּ רֵישָׁא, אִי מוּמָר לְדָבָר אֶחָד קָשְׁיָא מְצִיעָתָא אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר חוּץ מִן הַמּוּמָר לְנַסֵּךְ אֶת הַיַּיִן וּלְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, וּמוּמָר לֶאֱלִילִים הָוֵי מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

רמז תלה

וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא (ויקרא ד, כז) "מֵעַם הָאָרֶץ" פְּרָט לְמוּמָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן (ויקרא ד, כב-כג) "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם. אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" הַשָּׁב מְיִדִיעָתוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, לֹא שָׁב מְיִדִיעָתוֹ אֵינוֹ מֵבִיא (עַל) קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְאַמְרִינָן מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר רַב הַמְנוּנָא מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב וְהֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, חָדָא בְּחַטָּאת וְחָדָא בְּעוֹלָה, וּצְרִיכֵי, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן חַטָּאת מִשּׁוּם דִּלְכַפָּרָה הִיא, אֲבָל עוֹלָה דִּלְדוֹרוֹן הִיא אֵימָא לִקְבֵל מִנֵּיהּ, וְאִי אַשְׁמְעִינָן עוֹלָה מִשּׁוּם דִּלְאו חִיּוּבָא הוּא, אֲבָל חַטָּאת דְּחִיּוּבָא הוּא אֵימָא לִקְבֵל מִנֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּהֵמָה גְּרִיעוּתָא הִיא וְהָכְתִיב "אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲרוּמִים בְּדַעַת וּמְשִׂימִים עַצְמָם כִּבְהֵמָה הָתָם כְּתִיב אָדָם וּבְהֵמָה, הָכָא בְּהֵמָה לְחוּדָהּ וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב אָדָם וּבְהֵמָה מַעֲלִיּוּתָא הוּא, וְהָכְתִיב (ירמיה לא, כז) "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה", הָתָם הָא חִלְּקֵיהּ קְרָא זֶרַע אָדָם לְחוּד וְזֶרַע בְּהֵמָה לְחוּד. אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם, יָכוֹל גְּזֵרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַקְרִיב", הָא אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת. קָרְבָּן לַה', שַׁיְּקַדִּים הֶקְדֵּשׁוֹ לְהַקְרִיב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַה' עוֹלָה, לַה'

חַטָּאת, לַה' מִנְחָה, לַה' שְׁלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּן לַה'", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר אִם מִי שֶׁעָתִיד לְהַקְדִּישׁ אָמְרָה תּוֹרָה לֹא יְהֵא מַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם אֶלָּא עַל הַקָּרְבָּן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה.

תְּנָן הָתָם הָאוֹמֵר קוֹנָם קוֹנָח קוֹנָס הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִים לְקָרְבָּן, כִּנּוּיִין רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְשׁוֹן גּוֹיִים הֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר לְשׁוֹן שֶׁבָּדוּ חֲכָמִים לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א יב, לג) "בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ". וְטַעְמָא מַאי תְּקִינוּ רַבָּנָן כִּנּוּיִין, דְּלֹא לֵימָא קָרְבָּן. וְלֵימָא קָרְבָּן, דִּלְמָא יֹאמַר קָרְבָּן לַה'. וְלֵימָא קָרְבָּן לַה', דִּלְמָא יֹאמַר לַה' וְלֹא יֹאמַר קָרְבָּן, וְקָא מַפְקִיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. וְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קָרְבָּן אָמַר בְּיוֹ"ד הֵ"א שֶׁלֹּא לִתֵּן פֶּתְחוֹן פֶּה לַמִּינִים לְרַדּוֹת, קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה, יָכוֹל אַף חַיָּה שֶׁקִּרְוִיהָ בְּהֵמָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, ד-ה) "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׂה כְּשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים, אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר", תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּקָר וָצֹאן". יָכוֹל לֹא יָבִיא וְאִם הֵבִיא יְהֵא כָּשֵׁר מָשָׁל לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָבֵא לִי חִטִּים וְהֵבִיא לוֹ חִטִּים וּשְׂעוֹרִים הוֹסִיף עַל דְּבָרָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּקָר וָצֹאן תַּקְרִיבוּ" אֵין לְךָ בַּבְּהֵמָה אֶלָּא בָּקָר וָצֹאן, הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁאָמַר לַיהּ רַבּוֹ אַל תָּבִיא אֶלָּא חִטִּים, וְאִם הוֹסִיף עַל הַחִטִּים עוֹבֵר עַל דְּבָרָיו. הַמַּעֲלֶה אֵיבְרֵי חַיָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, בְּהֵמָה אֵין חַיָּה לֹא וְלֹאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה הַהוּא לְמִצְוָה מֻתְּיָב רָבָא, אִלּוּ נֶאֱמַר "קָרְבָּן לַה'" בְּהֵמָה הָיִיתִי אוֹמֵר חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה וְכוּ', תְּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ תְּיוּבְתָּא.

מִן הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה אִם בַּעַל מוּם שֶׁלֹּא נֶעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה פָּסוּל מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהֶן עֲבֵרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ פְּסוּלִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. הֲרֵי מִי שֶׁחָרַשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר יוֹכִיחַ שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהֶן עֲבֵרָה וְכָשֵׁר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׁאֵינָן בְּמִיתָה, תֹּאמַר בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁהֵן בְּמִיתָה, טֹל לְךָ מַה שֶּׁהֵבֵאתָ אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה עַל פִּי שְׁנַיִם נֶעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים מִנַּיִן אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הֲרֵינִי דָן, וּמַה אִם בַּעַל מוּם (שֶׁהִיא) [שֶׁאֵין] יְעִידַת שְׁנַיִם פּוֹסֶלְתּוֹ מִן אֲכִילָה, יְעִידַת אֶחָד פּוֹסַלְתּוֹ מֵהַקְרָבָה רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁיְּעִידַת שְׁנַיִם פּוֹסַלְתּוֹ מֵאֲכִילָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא יְעִידַת עֵד אֶחָד פּוֹסַלְתּוֹ לְהַקְרָבָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבַעַל מוּם שֶׁמּוּמוֹ בְּגָלוּי תֹּאמַר בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁאֵין מוּמָן בְּגָלוּי, הוֹאִיל וְאֵין מוּמָן בְּגָלוּי לֹא יְהוּ פְּסוּלִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבְּהֵמָה" לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע. הָא לָמָּה לִי קְרָא, הָא אַתְיָא מִדִּינָא אָמַר לַיהּ רַב אַשִׁי, מִשּׁוּם דְּאִכָּא לְמֵימַר מֵעִיקָּרָא דְּדִינָא פְּרָכָא, מַה לְבַעַל מוּם שֶׁמּוּמוֹ נִכָּר תֹּאמַר בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁאֵין מוּמָן נִכָּר,

הוֹאִיל וְאֵין מוּמָן נָכָר יְהִיוּ כְּשֵׁרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבְּהֵמָה" לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת, מִקַּל וָחֹמֶר, מִכְּלָל וּפְרָט. כֵּיצַד, מִן הַבְּהֵמָה כְּלָל, מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. מִן הַבָּקָר לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם אֶתְנָן וּמְחִיר שֶׁצְּפוּיִין מַתְּרִין אֲסוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ נֶעֱבָד שֶׁצְּפוּיוֹ אָסוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אָסוּר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אוֹ חִלּוּף, וּמַה אִם אֶתְנָן וּמְחִיר שֶׁהֵן אֲסוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ צְפוּיִין מַתְּרִין נֶעֱבָד שֶׁמַּתָּר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אֵינוֹ דִּין שֶׁצְּפוּיוֹ מַתָּר אִם כֵּן בְּטַלְתְּ "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם", אֲנִי אֲקַיְּמֶנּוּ "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם", בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, אֲבָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים הוֹאִיל וְהֵן מַתְּרִין יִהְיוּ צְפוּיִין מַתְּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבָּקָר" לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִן הַבָּקָר" לְמַטָּה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה אִם בַּעַל מוּם שֶׁמַּתָּר בְּחֻלִּין, אָסוּר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, טְרֵפָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּחֻלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא פְּסוּלָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. דָּם וְחֵלֶב יוֹכִיחוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּחֻלִּין, וּכְשֵׁרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחֵלֶב וְדָם שֶׁהֵם מִדָּבָר מָתֵר, תֹּאמַר בִּטְרֵפָה שֶׁכְּלָלָהּ אֲסוּרָה. מְלִיקַת הָעוֹף תּוֹכִיחַ שֶׁכְּלָלָהּ אֲסוּרָה לְהֶדְיוֹט וּכְשֵׁרָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּמְלִיקַת הָעוֹף שֶׁקְּדֻשָּׁתָהּ אוֹסַרְתָּהּ זוֹ הוֹאִיל וְאֵין קְדֻשָּׁתָהּ אוֹסַרְתָּהּ לֹא תְּהֵא פְּסוּלָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אִם הֵשַׁבְתָּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִן הַבָּקָר, לְמַטָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה.

רמז תלו

אָמַר רַב אַשֵׁי מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר מֵעִקָּרָא דִּדְינָא פִּרְכָא, מַהֵיכָא קָא מַיְתֵי לָהּ מִבַּעַל מוּם מַה לְבַעַל מוּם שֶׁעָשָׂה בּוֹ מַקְרִיבִין כִּקְרֵבִין אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא יוֹצֵא דֹּפֶן יוֹכִיחַ שֶׁלֹּא עָשָׂה מַקְרִיבִין כִּקְרֵבִין וּמַתָּר לְהֶדְיוֹט וְאָסוּר לְגָבוֹהַּ, מַה לְיוֹצֵא דֹּפֶן שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה בַּעַל מוּם יוֹכִיחַ מַה לְבַעַל מוּם שֶׁכֵּן עָשָׂה בּוֹ מַקְרִיבִין כִּקְרֵבִין, יוֹצֵא דֹּפֶן יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּתָרִין לְהֶדְיוֹט וַאֲסוּרִין לְגָבוֹהַּ, כָּל שֶׁכֵּן טְרֵפָה שֶׁאֲסוּרָה לְהֶדְיוֹט תְּהֵא אֲסוּרָה לְגָבוֹהַּ מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן מוּמָן נָכָר תֹּאמַר בִּטְרֵפָה שֶׁאֵין מוּמָהּ נָכָר מִשּׁוּם הָכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא. וּטְרֵפָה מֵהֵיכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא, (יחזקאל מה, טו) "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" מִן הַמֻּתָּר לְיִשְׂרָאֵל צְרִיכָא, דְּאִי מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל הָוָה אָמֵינָא לְמֵעוּטֵי הֵיכָא דְּלֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר דּוּמְיָא דְּעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֲבָל הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר אֵימָא מִתְכַּשֵּׁר, אָמַר רַחֲמָנָא "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר" הָוָה אָמֵינָא לְמֵעוּטֵי הֵיכָא דִּנְטְרָפָה וּלְבַסּוֹף הִקְדִּישָׁה אֲבָל הִקְדִּישָׁה וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה דִּבְעִדְנָא דְּקָא קָדְשָׁה הָוָה חָזְיֵיהּ אֵימָא תִּתְכַּשֵּׁר, צְרִיכָא.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר "זֹאת", "הִיא", "הָעוֹלָה", הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, פָּרָט לְשֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ וְשֶׁיָּצָא דָּמָהּ חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁאִם עָלְתָה תֵּרֵד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "עוֹלָה" אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה כְּשֵׁרָה, מִנַּיִן לְשֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, וְהַלֶּן וְהַיּוֹצֵא וְהַטָּמֵא, וְהַנּוֹתָר, וְשֶׁנִּשְׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ, וְהַנִּתָּנִים לְמַעְלָה שֶׁנִּתְּנוּ לְמַטָּה וְהַנִּתָּנִין לְמַטָּה שֶׁנִּתְּנוּ לְמַעְלָה, וְהַנִּתָּנִין בִּפְנִים שֶׁנִּתְּנוּ בַּחוּץ, וְהַנִּתָּנִין בַּחוּץ שֶׁנִּתְּנוּ בִּפְנִים, וְהַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה" רִבָּה תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלִים שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. יְכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, הַמֻּקְצֶה וְהַנֶּעֱבָד וְהָאֻתְּנָן וְהַמַּחִיר וְהַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מְרַבֶּה אֲנִי אֵת אֵלּוּ שֶׁהָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ, וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא, מִן הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, מִן הַבָּקָר לְהוֹצִיא הַנֶּעֱבָד וְכוּ', וְתוּ כִּלְאַיִם מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא, (ויקרא כב, כז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" פָּרָט לְכִלְאַיִם (שם) "אוֹ עֵז" פָּרָט לְנִדָּמֶה תְּרֵי קְרָאֵי צְרִיכֵי, חַד לִבְהֵמָה דְּחַלִּין וְחַד לִבְהֵמָה דְּקָדְשִׁים.

מִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה וּמִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּרוֹבֵעַ שֶׁאֵין בְּנוֹגֵחַ, וּבְנוֹגֵחַ שֶׁאֵין בְּרוֹבֵעַ רוֹבֵעַ עָשָׂה בּוֹ אֹנֶס כְּרָצוֹן נוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אֹנֶס כְּרָצוֹן נוֹגֵחַ מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר לְאַחַר מִיתָה רוֹבֵעַ אֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר לְאַחַר מִיתָה יֵשׁ בְּרוֹבֵעַ שֶׁאֵין בְּנֶעֱבָד וּבְנֶעֱבָד שֶׁאֵין בְּרוֹבֵעַ, רוֹבֵעַ בֵּין שֶׁלּוֹ וּבֵין שֶׁל אַחֵר אָסוּר, נֶעֱבָד שֶׁלּוֹ אָסוּר שֶׁל אֲחֵרִים מֻתָּר רוֹבֵעַ צְפוּיָיו מֻתָּרִין, נֶעֱבָד צְפוּיָיו אֲסוּרִין לְפִיכָךְ הַצָּרִךְ הַכָּתוּב לוֹמַר אֶת כֻּלָּן. וְאֵיפוּךְ אֲנָא "מִן הַבְּהֵמָה" לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד, מִן הַבָּקָר לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע. הָתָם מַעְנְיָנָא דִּקְרָא גַּבֵּי בְּהֵמָה כְּתִיב "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ", וְגַבֵּי בָּקָר כְּתִיב (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר". וְהָדֵין תַּנָּא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא, דְּתָנוּ רַבָּנָן הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, וְהַמֻּקְצֶה וְהַנֶּעֱבָד וְהַמַּחִיר וְהַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה הֲרֵי הֵן כְּקָדָשִׁים שֶׁקִּדֵּם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וּצְרִיכִין מוּם קָבוּעַ לִפְדּוֹת עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כה) "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם", מַאי תַּלְמוּדָא חִסּוּרֵי מֵחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי וּמִנַּיִן שֶׁאֲסוּרִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם", וְאָמַר מַר כָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ הַשְׁחָתָה פּוֹסֶלֶת בּוֹ, וְשֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵין הַשְׁחָתָה פּוֹסֶלֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הַשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה, דְּבַר עֶרְוָה דִּכְתִיב "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ" "פֶּסֶל", (דברים ד, טז) "פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל", וּמָאן דְּאָמַר דְּנָפְקָא לֵיהּ מִמִּן הַבְּהֵמָה תִּיפּוּק לֵיהּ מִ"כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם" לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ וּמָאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מִ"כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם", תִּיפּוּק לֵיהּ מִמִּן הַבְּהֵמָה, קָסָבַר

מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן, פְּרָט לְזָקֵן וּלְחוֹלֶה, וּמְזֹהָם וְהַהוּא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרוֹבֵּעַ וְנִרְבָּע, מִמִּן הַבְּהֵמָה, זָקֵן חוֹלֶה וּמְזֹהָם מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא "מִן הַבְּהֵמָה וּמִן הָעֹזִים תִּקָּחוּ", הֲרֵי אֵלּוּ מִעוּטִין פָּרָט לְזָקֵן וּלְחוֹלֶה וְלִמְזֹהָם וְהַהוּא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מִן הַבְּהֵמָה וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא לְאִשְׁתַּעוּיֵי הָכִי.

תַּקְרִיבוּ, מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נְדָבַת שְׁנַיִם, וַהֲלֹא דִּין הוּא, עוֹלַת הָעוֹף בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וְעוֹלַת בְּהֵמָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, מַה עוֹלַת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה הֲרֵי הִיא בָּאָה בִּנְדַבַת שְׁנַיִם, אַף עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה תָּבוֹא בִּנְדַבַת שְׁנַיִם, אוֹ כְּלָךְ לְדָרֶךְ זוֹ, מִנְחָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה וְעוֹלַת בְּהֵמָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, מַה מִּנְחָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה אֵינָהּ בָּאָה נִדַבַת שְׁנַיִם, אַף עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה לֹא תָּבוֹא נִדַבַת שְׁנַיִם. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין דָּבָר שֶׁכֻּלּוֹ עוֹלָה לְאִשִּׁים מִדָּבָר שֶׁכֻּלּוֹ עוֹלָה לְאִשִּׁים, וְאַל תּוֹכִיחַ מִנְחָה שֶׁאֵין כֻּלָּהּ עוֹלָה לְאִשִּׁים אוֹ כָּלֵךְ לְדָרֶךְ זוֹ, דָּבָר שֶׁבָּא בְּחוֹבַת צִבּוּר מִדָּבָר שֶׁהוּא בָּא חוֹבַת צִבּוּר, וְאַל תּוֹכִיחַ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁאֵינָהּ בָּאָה חוֹבַת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיבוּ" מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדַבַת שְׁנַיִם. קָרְבַּנְכֶם, מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדַבַת צִבּוּר, וַהֲלֹא דִּין הוּא, מִנְחָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה וְעוֹלַת בְּהֵמָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, מַה מִּנְחָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה אֵינָהּ בָּאָה בִּנְדַבַת צִבּוּר, אַף עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה לֹא תָּבוֹא בִּנְדַבַת צִבּוּר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִנְחָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נִדַבַת שְׁנַיִם, תֹּאמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה נִדַבַת שְׁנַיִם, עוֹלַת הָעוֹף תּוֹכִיחַ, שֶׁהִיא בָּאָה נִדַבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדַבַת צִבּוּר, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁאֵינָהּ בָּאָה חוֹבַת צִבּוּר, תֹּאמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבַת צִבּוּר, שְׁלָמִים יוֹכִיחוּ שֶׁהֵן בָּאִין חוֹבַת צִבּוּר וְאֵין בָּאִין נִדַבַת צִבּוּר, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבַת צִבּוּר לֹא תָּבוֹא נִדַבַת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּנְכֶם" מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדַבַת צִבּוּר. דִּין אַחֵר, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עוֹלַת חוֹבָה בְּכָל יוֹם מֵבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה, צִבּוּר שֶׁמֵּבִיא עוֹלַת חוֹבָה בְּכָל יוֹם אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיָחִיד שֶׁמֵּבִיא מִנְחָה נְדָבָה תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁאֵין מֵבִיא מִנְחָה נְדָבָה, הַשְׁתָּא יוֹכִיחוּ שֶׁאֵין מְבִיאִין מִנְחָה נְדָבָה וּמְבִיאִין עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה, מַה לְשְׁתָּא אִם מְבִיאִין עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה שֶׁכֵּן מְבִיאִין עוֹלַת הָעוֹף נְדָבָה, תֹּאמַר שֶׁיָּבִיא צִבּוּר עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה, שֶׁכֵּן אֵינוֹ מֵבִיא עוֹלַת הָעוֹף נְדָבָה, מַה לְצִבּוּר שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עוֹלַת הָעוֹף נְדָבָה שֶׁכֵּן אֵינָהּ מְבִיאָהּ חוֹבָה, תֹּאמַר שֶׁלֹּא יָבִיא צִבּוּר עוֹלַת בְּהֵמָה נְדָבָה שֶׁכֵּן מְבִיאָהּ חוֹבָה, הוֹאִיל וּמְבִיאָהּ חוֹבָה יְבִיאֶנָּה נְדָבָה, מִנְחָה תּוֹכִיחַ שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאָהּ חוֹבָה וְאֵינוֹ מְבִיאָהּ נְדָבָה, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל עוֹלַת בְּהֵמָה

שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאָה חוֹבָה לֹא יְבִיאֻנָּה נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּנְכֶם" מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נְדַבַת צִבּוּר.

דָּבָר אַחֵר "אֶת קָרְבַּנְכֶם" מִמָּקוֹם שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא, מִשָּׁם צִבּוּר מֵבִיא. (ויקרא א ג) עוֹלָה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל לֹא יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין אֶלָּא בְּעוֹלַת נְדָבָה, עוֹלַת חוֹבָה מִנַּיִן וְדִין הוּא נֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת נְדָבָה וְנֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת חוֹבָה, מָה עוֹלַת נְדָבָה כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ, אַף עוֹלַת חוֹבָה יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלַת נְדָבָה שֶׁאֵין לָהּ חֲלִיפִין תֹּאמַר בְּעוֹלַת חוֹבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלִיפִין הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ חֲלִיפִין לֹא יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹלָה", אֶחָד עוֹלַת נְדָבָה וְאֶחָד עוֹלַת חוֹבָה כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ. מִנַּיִן שֶׁיְּהֵגוּ בִּתְמוּרָה וְדִין הוּא נֶאֱמַר הָכָא עוֹלָה וְנֶאֱמַר הָכָא תְּמוּרָה, מָה עוֹלָה כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ אַף תְּמוּרָה יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלָה שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלֶיהָ בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ, תֹּאמַר בִּתְמוּרָה שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלֶיהָ בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ לֹא יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם עוֹלָה לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. מִנַּיִן שֶׁיְּהֵגוּ בִּשְׁלָמִים וְדִין הוּא נֶאֱמַר הָכָא "עוֹלָה" וְנֶאֱמַר הָכָא "שְׁלָמִים", מָה עוֹלָה כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ, אַף שְׁלָמִים יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ. וְקַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמָה עוֹלָה שֶׁכְּשֵׁרָה לְהָבִיא מִן הָעוֹף, כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהּ, שְׁלָמִים שֶׁלֹּא כְשֵׁרוּ לְהָבִיא מִן הָעוֹף, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהֶן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלָה שֶׁלֹּא כְשֵׁרָה לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזָכָרִים תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁכְּשֵׁרוּ לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזָכָרִים לֹא יְהוּ כָּל הַפְּסוּלִין הָאֵלּוּ נוֹהֲגִין בָּהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", לְרַבּוֹת הַשְּׁלָמִים. מִן הַבָּקָר, זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. זָכָר, וְלֹא נְקֵבָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה זָכָר, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר אֶלָּא לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם שְׁלָמִים שֶׁכְּשֵׁרוּ לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזָכָרִים לֹא כְשֵׁרוּ לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס עוֹלָה שֶׁלֹּא כְשֵׁרָה לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזָכָרִים אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תִּכְשַׁר לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמִים שֶׁלֹּא כְשֵׁרוּ לְהָבִיא מִן הָעוֹף תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁכְּשֵׁרָה לְהָבִיא מִן הָעוֹף, וְלֹא כְשֵׁרָה לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, חַטָּאת תּוֹכִיחַ שֶׁכְּשֵׁרָה לְהָבִיא מִן הָעוֹף, וְלֹא כְשֵׁרָה לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת שֶׁלֹּא כְשֵׁר לְהָבִיא כָּל מִינֵי זְכָרִים, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁכְּשֵׁרָה לְהָבִיא כָּל מִין זְכָרִים, בְּכוֹר יוֹכִיחַ שֶׁכָּשֵׁר לְהָבִיא כָּל מִינֵי זְכָרִים וְלֹא כָּשֵׁר לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוֹר שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתָהּ מֵרֶחֶם, מַעֲשֵׂר יוֹכִיחַ שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם וְלֹא כָּשֵׁר לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֶחָד, הוֹאִיל וְהוּא אֶחָד מֵאֶחָד תִּכְשַׁר לְהָבִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, תַּלְמוּד לוֹמַר

"זָכָר" וְלֹא נְקֵבָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה זָכָר שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. תָּמִים, כְּשֵׁם שֶׁאִם אֵינוֹ תָּמִים אֵינוֹ לָרָצוֹן, כָּךְ אִם אֵינוֹ כְּעִנְיָן הַזֶּה אֵינוֹ לָרָצוֹן תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ, תָּמִים יַקְדִּישֶׁנּוּ רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ, יְבַקְּרֶנּוּ וְיַקְרִיבֶנּוּ אָמַר רַבִּי יוֹסִי שָׁמַעְתִּי שֶׁהַמַּבִיא וְשׁוֹחֵט תָּמִיד שֶׁל שַׁבָּת שֶׁאֵינוֹ מְבֻקָּר שֶׁהוּא חַיָּב חַטָּאת וְיָבִיא תָּמִיד אַחֵר. אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, מְטַפֵּל בּוֹ וּמְבִיאוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מַהוּ אוֹמֵר יַקְרִיב יַקְרִיב מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר נִתְעָרֵב עוֹלָה בְּעוֹלָה עוֹלָה בְּחֻלִּין עוֹלָה בִּתְמוּרָה יַקְרִיבוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיב יַקְרִיב", יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּפְסוּלִין שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין לִקָּרֵב תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיב אֹתוֹ" אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּפְסוּלִין שֶׁאֵין כָּשֵׁר לִקָּרֵב, מְנַיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁאֲלוּ בִּפְנִים וְאֲלוּ בַּחוּץ, מְנַיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁאֲלוּ לְמַעְלָה וְאֲלוּ לְמַטָּה, מְנַיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים וְתוֹדָה, אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים וְתוֹדָה, שֶׁאֲלוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֲלוּ קָדָשִׁים קַלִּים. וּמְנַיִן שֶׁאֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח, אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּבְכוֹר מַעֲשֵׂר וּפֶסַח שֶׁאֲלוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע וְאֲלוּ בְּמַתָּן אַחַת, יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בְּאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיבֶנּוּ" לְבַדּוֹ הוּא קָרֵב וְלֹא שֶׁנִּתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר עוֹלָה בְּעוֹלָה שֶׁהוּא שָׁם אֶחָד עוֹלָה בִּתְמוּרָה שֶׁהַתְּמוּרָה קְרֵבָה בְּעוֹלָה עוֹלָה בְּחֻלִּין, שֶׁיָּכוֹל לְהַקְדִּישׁ אֶת הַחֻלִּין וְלַעֲשׂוֹתָן עוֹלָה. יַקְרִיב אֹתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, יָכוֹל עַל כָּרְחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִרְצֹנוֹ", הָא כֵּיצַד כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּנָשִׂים נָשִׂים כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי. חַיָּבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן חַיָּבֵי עוֹלָה וּשְׁלָמִים מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּתְרַצֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "לִרְצֹנוֹ", כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי וְכוּ'. וְעָשִׂיתָ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁיְּעַשְּׂוּךָ, לָמָּה לִי מֵאוֹתוֹ נַפְקָא, דְּתַנְיָא יַקְרִיב אֹתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, וכו', וְתִרְתֵּי זִימְנֵי לָמָּה לִי, חַד דְּאָמַר וְלֹא אַפְרִישׁ, וְחַד דְּאַפְרִישׁ וְלֹא אַקְרִיב דְּאִי אַשְׁמְעִינַן אָמַר וְלֹא אַפְרִישׁ מִשּׁוּם דְּלֹא קָיְמֵיהּ לְדִבּוּרֵיהּ, אֲבָל אַפְרִישׁ וְלֹא אַקְרִיב כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בֵּי גַּוָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ וְאִי אַשְׁמְעִינַן אַפְרִישׁ וְלֹא אַקְרִיב מִשּׁוּם דְּקָא מַשְׁהֵה לֵיהּ גַּבֵּיהּ, אֲבָל אָמַר וְלֹא אַפְרִישׁ אֵימָא דְּבוּר בְּעַלְמָא הוּא וְלָאו כְּלוּם הוּא, צְרִיכָא וּמִי מָצִית אָמַרְתְּ דְּאָמַר וְלֹא אַפְרִישׁ, הָא "נְדָבָה" כְּתִיבָא, וְתַנְיָא אִי זֶהוּ נֶדֶר וְאִי זֶהוּ נְדָבָה, נֶדֶר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, נְדָבָה הֲרֵי זוֹ עוֹלָה, וּמַה בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה, נֶדֶר מֵת אוֹ נִגְנַב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, נְדָבָה מֵת אוֹ נִגְנַב אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אָמַר רָבָא מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

הָאוֹמֵר לֹא תְכַפֵּר חַטָּאתוֹ עָלָיו, אַבַּיֵי אָמַר אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת, וְרָבָא אָמַר מְכַפֶּרֶת. הֵיכָא דְּאָמַר לֹא תִקְרַב דְּכֻלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּלֹא מְכַפְּרָא, מַאי טַעֲמָא יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצוֹנוֹ כְּתִיב, אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי דְּאָמַר תַּקְרִיב וְלֹא תְכַפֵּר, אַבַּיֵי אָמַר אֵין מְכַפֶּרֶת דְּהָא אָמַר לֹא תְכַפֵּר, רָבָא אָמַר מְכַפֶּרֶת, כֵּיוָן דְּאָמַר תִּקְרַב, כַּפָּרָה מִמֵּילָא קָא אָתֵי, וְהָדַר בֵּיהּ רָבָא.

אָמַר עוּלָּא מִנַּיִן לְיֵאוּשׁ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, יג) "וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה", גָּזוּל דּוּמְיָא דְּפִסֵּחַ, מַה פִּסֵּחַ דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנָה כְּלָל אַף גָּזוּל דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנָה כְּלָל רָבָא אָמַר מֵהָכָא קָרְבָּנוֹ וְלֹא הַגָּזוּל, אֵימַת, אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ לְמָה לִי קְרָא אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ, שְׁמַע מִינַּהּ.

לִפְנֵי ה'. (להלן פסוק ד) וְסָמַךְ, אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה, "צָפוֹנָה לִפְנֵי ה'", אֵין צָפוֹן בְּבָמָה וְכִי אֵי זוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדַּת צָפוֹן אוֹ מִדַּת סְמִיכָה, מִדַּת סְמִיכָה מוּעֶטֶת מִמִּדַּת צָפוֹן, שֶׁצָּפוֹן נוֹהֵג בְּקָרְבָּנוֹת יָחִיד וּבְקָרְבָּנוֹת צִבּוּר וּסְמִיכָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד, אִם מִעַטְתִּים מִצָּפוֹן מְרֻבָּה לֹא אֲמַעֲטֵם מִסְּמִיכָה מוּעֶטֶת, אַתָּה אוֹמֵר בְּצַד זֶה נִתְרַבֶּה צָפוֹן וְנִתְמַעֵט סְמִיכָה, אוֹ בְּצַד זֶה נִתְרַבֶּה סְמִיכָה וְנִתְמַעֵט צָפוֹן, סְמִיכָה נוֹהֵג בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְקָדָשִׁים קַלִּים, וְצָפוֹן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אִם מִעַטְתִּים מִצָּפוֹן מוּעָט אֲמַעֲטֵם מִסְּמִיכָה מְרֻבָּה לְפִי שֶׁיֵּשׁ בִּסְמִיכָה מַה שֶּׁאֵין בְּצָפוֹן, וּבְצָפוֹן מַה שֶּׁאֵין בִּסְמִיכָה, צָרִיךְ לוֹמַר לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ, אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה. (להלן פסוק יא) "צָפוֹנָה לִפְנֵי ה'" אֵין צָפוֹן בְּבָמָה, לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ, אַף עַל פִּי שֶׁסָּמַךְ בַּחוּץ יַחֲזֹר וְיִסְמֹךְ בִּפְנִים.

(ויקרא א ד) תָּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד סוֹמֵךְ הַזָּבַח עוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּפָנָיו לַמַּעֲרָב הַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד בַּמִּזְרָח וּפָנָיו לַמַּעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו שֶׁל זָבַח, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַזָּבַח וּמִתְוַדֶּה עַל חַטָּאת עָווֹן חַטָּאת, וְעַל אָשָׁם עָווֹן אָשָׁם, וְעַל עוֹלָה עָווֹן (עוֹלָה) לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשֵׂר עָנִי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין עוֹלָה בָּאָה אֶלָּא. עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בְּלָאו דִּנְבֵלָה קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר לָאו מְעַלְיָא הוּא, וּמַר סָבַר לֹא לָאו מְעַלְיָא הוּא, אַבַּיֵי אָמַר דְּכֻלֵּי עָלְמָא לָאו דִּנְבֵלָה, מְעַלְיָא הוּא, וְהָכָא (ויקרא יט, י) בְּ"תַעֲזֹב" קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר "תַּעֲזֹב" מֵעִקָּרָא מַשְׁמַע, וּמַר סָבַר הַשְׁתָּא מַשְׁמַע. מַה בֵּין בָּמַת יָחִיד לְבָמַת צִבּוּר, סְמִיכָה, וּשְׁחִיטַת צָפוֹן, וּמַתָּנוֹת סָבִיב, וּתְנוּפָה, וְהַגָּשָׁה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין מִנְחָה בְּבָמָה, וְכֹהוֹן, וּבִגְדֵי שְׂרֵת, וּכְלֵי שָׁרֵת, וְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וּמְחִיצָה בְּדָמִים, וְרִחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֲבָל הַזְמַן וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא שָׁוִין בָּזֶה וּבָזֶה סְמִיכָה דִּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", וְסָמַךְ שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן דִּכְתִיב (להלן פסוק יא) "עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה" מַתָּנוֹת סָבִיב דִּכְתִיב "וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים" וְגוֹ', תְּנוּפָה דִּכְתִיב ("וְ)הֵנִיף" הַגָּשָׁה דִּכְתִיב (ויקרא ב, ח) "וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ", אָמַר רַב שֵׁשֶׁת לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר

יֵשׁ מִנְחָה בְּבָמָה יֵשׁ עוֹפוֹת בְּבָמָה, אֵין מִנְחָה בְּבָמָה אֵין עוֹפוֹת בְּבָמָה, מַאי טַעְמָא "וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים" זְבָחִים וְלֹא עוֹפוֹת זְבָחִים וְלֹא מְנָחוֹת. כֹּהוֹן דִּכְתִיב (ויקרא יז, ו) "וְזָרַק הַכֹּהֵן" בִּגְדֵי שֶׁרֶת דִּכְתִיב (שמות כט, ל) "שִׁבְעַת יָמִים יְלַבָּשָׁם הַכֹּהֵן" כְּלֵי שָׁרֵת דִּכְתִיב "וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת" רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ דִּכְתִיב "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'". מְחִיצָה לָדָמִים, דִּכְתִיב (שמות כז, ה) "וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ", וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם דִּכְתִיב (שמות ל, כ) "בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם". וְסָמַךְ יָדוֹ, יָדוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ, יָדוֹ וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ, יָדוֹ וְלֹא יַד אִשְׁתּוֹ. כָּל הַנִּי לְמָה לִי צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד הֲוָה אָמִינָא לְמִעוּטֵי עֶבֶד דְּלָאו בַּר מִצְוֹת הוּא, אֲבָל שְׁלִיחַ דְּבַר מִצְוֹת הוּא, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ אֵימָא לִסְמֹךְ, וְאִי אַשְׁמוּעִינָן הַנֵּי תַּרְתֵּי דְּלָאו כְּגוּפֵיהּ דָּמוּ, אֲבָל אִשְׁתּוֹ דִּכְגוּפֵיהּ דָּמְיָא אֵימָא תִּסְמֹךְ, צְרִיכָא. יָדוֹ, וְלֹא יַד בְּנוֹ, וְלֹא יַד עַבְדּוֹ, וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ. "יָדוֹ עַל רֹאשׁ", וְלֹא יָדוֹ עַל הַצָּוָאר עַל רֹאשׁ, וְלֹא עַל הַגַּבִּים אוֹצִיא אֶת כֻּלָּן וְלֹא אוֹצִיא אֶת הֶחָזֶה, וְדִין הוּא, וּמָה אִם הָרֹאשׁ שֶׁאֵין טָעוּן תְּנוּפָה, טָעוּן סְמִיכָה, חָזֶה שֶׁטָּעוּן תְּנוּפָה, אֵינוֹ דִין שֶׁטָּעוּן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל רֹאשׁ", וְלֹא עַל הֶחָזֶה. יָכוֹל אֵין טָעוּן סְמִיכָה אֶלָּא עוֹלַת נְדָבָה, עוֹלַת חוֹבָה מִנַּיִן וְדִין הוּא, נֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת חוֹבָה, וְנֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת נְדָבָה מָה עוֹלַת נְדָבָה טָעוּנָה סְמִיכָה, אַף עוֹלַת חוֹבָה טָעוּנָה סְמִיכָה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלַת נְדָבָה, שֶׁאֵין לָהּ חֲלִיפִין עוֹף לְפָטְרָהּ מִן הַסְּמִיכָה, תֹּאמַר בְּעוֹלַת חוֹבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלִיפִין עוֹף לְפָטְרָהּ מִן הַסְּמִיכָה, וְהוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ חֲלִיפִין עוֹף לְפָטְרָהּ מִן הַסְּמִיכָה, לֹא תִּטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה", אֶחָד עוֹלַת נְדָבָה וְאֶחָד עוֹלַת חוֹבָה, זוֹ וְזוֹ טְעוּנָה סְמִיכָה. יָכוֹל אֵין טְעוּנָה סְמִיכָה אֶלָּא עוֹלַת הַבָּקָר, עוֹלַת הַצֹּאן מִנַּיִן וְדִין הוּא, נֶאֱמַר הָכָא עֹלָה מִן הַבָּקָר, וְנֶאֱמַר הָכָא עֹלָה מִן הַצֹּאן, מָה עוֹלָה מִן הַבָּקָר טְעוּנָה סְמִיכָה, אַף עוֹלַת הַצֹּאן טְעוּנָה סְמִיכָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בֶּבֶן בָּקָר שֶׁנִּתְרַבָּה בִּנְסָכִים. תֹּאמַר בֶּבֶן הַצֹּאן שֶׁנִּתְמַעֵט בִּנְסָכִים, הוֹאִיל וְנִתְמַעֵט בִּנְסָכִים לֹא יִטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה", אֶחָד עוֹלַת הַבָּקָר וְאֶחָד עוֹלַת הַצֹּאן טְעוּנָה סְמִיכָה. יָכוֹל אַף עוֹלַת הָעוֹף תִּטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֹלָה" פָּרַט לְעוֹלַת הָעוֹף.

וְנִרְצָה לוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם רוֹצֶה לוֹ עַל מָה הַמָּקוֹם רוֹצֶה לוֹ, אִם תֹּאמַר דְּבָרִים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, מַלְקוּת אַרְבָּעִים, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר, אֶלָּא עַל מָה הַמָּקוֹם רוֹצֶה לוֹ, עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְנִרְצָה לוֹ, וּלְזִבְחוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ נִרְצָה הַזֶּבַח, וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, בַּמְכַפֵּר, אִי זֶהוּ מְכַפְּרוֹ זֶה הַדָּם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יז, יא) "כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר". אֵין לִי אֶלָּא דַּם הַטָּהוֹר, דַּם הַטָּמֵא מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים", אִי זֶה עָוֹון הוּא נוֹשֵׂא, אִם עָוֹון פִּגּוּל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט,

ז) "פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה", אִם עָוֹון נוֹתָר הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא (יֵרָצֶה) [יֵחָשֵׁב"], הָא אֵי זֶה עָוֹון הוּא נוֹשֵׂא עָוֹון טֻמְאָה שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ בְּצִבּוּר, אֵין לִי אֶלָּא עָוֹון הַדָּם הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמִנְחַת נְסָכִים, מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כח, לח) "לְכָל מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁל נָשִׁים מִנַּיִן, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁל גֵּרִים וְשֶׁל עֲבָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים", רִבָּה הוֹאִיל וּמָצִינוּ שֶׁאֵין כַּפָּרָה אֶלָּא בְּדָם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְסָמַךְ וְנִרְצָה", לוֹמַר שֶׁאִם עָשָׂה אֶת הַסְּמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה כְּאִלּוּ לֹא כִפֶּר עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֶת שֶׁעָלָיו חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וְאֶת שֶׁאֵין עָלָיו אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. מַאי מַשְׁמַע אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (אֲבוּהָ) [אַבְדִּימִי] כֵּיוָן דְּאָמַר עָלַי, כְּמָאן דְּטָעֲיִן לֵיהּ אַכִּתֵּפֵיהּ. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, סְמִיכָה בְּכָל כֹּחוֹ בָּעֵינָן, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא בָּעֵינָן בְּכָל כֹּחוֹ, מַאי קָא עָבִיד, לִסְמֹךְ מֵיתִיבֵי "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל סוֹמְכוֹת, (וְכוּ', עַד) נַחַת רוּחַ לְנָשִׁים. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סְמִיכָה בְּכָל כֹּחוֹ בָּעֵינָן, מִשּׁוּם נַחַת רוּחַ דְּנָשִׁים עָבְדִינַן עֲבוֹדָה בְּקָדְשִׁים לֹא לְעוֹלָם בְּכֹחוֹ בָּעֵינָן, דְּאָמַר לְהוּ אַקְפּוּ יַדֵּיכוּ אִי הָכִי הָא דִּקְתָנֵי הָתָם לֹא מִפְּנֵי שֶׁסְּמִיכָה בָּנָשִׁים, תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּלֵיתָהּ לִסְמִיכָה כְּלָל הָכִי קָאָמַר לֹא מִפְּנֵי שֶׁסְּמִיכָה חֲשׁוּבָה בָּנָשִׁים, דְּלֵיתָהּ לִסְמִיכָה כְּלָל, אֶלָּא כֻּלְּהוּ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְנָשִׁים.

רמז תלט

וְסָמַךְ וְשָׁחַט, בְּמָקוֹם שֶׁהֵן סוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין, תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב שָׁלֹשׁ תְּכִיפוֹת הֵן תֵּכֶף לְגָאֳלָה תְּפִלָּה תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה תֵּכֶף לְנִטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה אָמַר אַבַּיֵי אַף תֵּכֶף לְתַלְמִיד חָכָם בְּרָכָה בְּמַעֲשֶׂה יְדֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, כז) "נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי" וְגוֹ'. אִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא (שם לט, ה) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי" וְגוֹ'.
תֵּכֶף לְגָאֳלָה תְּפִלָּה (תהלים יט, טו) "יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי" וְגוֹ' מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה" תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה, וְסָמַךְ וְשָׁחַט תֵּכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה, (שם קלד, ב) "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר בּוֹן כָּל מִי שֶׁתּוֹכֵף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה אֵין הַפִּגּוּל נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁתּוֹכֵף לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה, אֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּאוֹתָהּ סְעֻדָּה, וְכָל מִי שֶׁתּוֹכֵף לִגְאֻלָּה תְּפִלָּה אֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.
תַּנְיָא רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַסְּמִיכָה שֶׁצָּרִיךְ עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל תֵּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים צָרִיךְ. (ויקרא א ה) הַפְּסוּלִין שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה, וְכֻלָּן שֶׁשָּׁחֲטוּ דִּיעֲבַד אֵין לְכַתְּחִלָּה לֹא, וְרַמְיָנְהוּ וְשָׁחַט שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁרָה, שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּזָרִים, בְּנָשִׁים, בַּעֲבָדִים, בְּטֻמְאִים, וְאַפִּלּוּ

בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכֹהֲנִים אָמַרְתָּ וְכִי מֵאַיִן בָּאתָ מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ", יָכוֹל אַף לִשְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ" מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לְמֵד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בְּזָר הוּא הַדִּין דַּאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִּי וּמְשׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי טְמֵאִים דִּלְכַתְּחִלָּה לֹא, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִגְּעוּ בַּבָּשָׂר, תְּנָא שֶׁשָּׁחֲטוּ. וּטְמֵאִין דִּיעֲבַד שַׁפִּיר דָּמֵי, וְרַמִינְהוּ וְסָמַךְ וְשָׁחַט, מַה סְּמִיכָה בְּטָהוֹרִין, אַף שְׁחִיטָה בְּטָהוֹרִין, מִדְּרַבָּנָן, מַאי שְׁנָא סְמִיכָה דְּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", שְׁחִיטָה נַמִּי הָכְתִיב "לִפְנֵי ה'" אֶפְשָׁר דְּעָבִיד סַכִּין אֲרִיכָא וְשָׁחִיט סְמִיכָה נַמִּי אֶפְשָׁר מְעַיֵּיל יָדֵיהּ וְסָמִיךְ קָסָבַר בִּיאָה בְּמִקְצָת שְׁמָהּ בִּיאָה רַב חִסְדָּא מָתְנֵי אִיפְּכָא וְסָמַךְ וְשָׁחַט, מַה שְׁחִיטָה בְּטָהוֹרִין אַף סְמִיכָה בְּטָהוֹרִין, מַאי שְׁנָא שְׁחִיטָה דִּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", סְמִיכָה נַמִּי הָכְתִיב "לִפְנֵי ה'" אֶפְשָׁר דְּמַעֵיֵּל יָדֵיהּ וְסָמִיךְ שְׁחִיטָה נַמִּי אֶפְשָׁר דְּעָבִיד סַכִּין אֲרִיכָא וְשָׁחִיט הָא מַנִּי שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי הִיא, דְּתַנְיָא וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה', בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה', וְאֵין שׁוֹחֵט לִפְנֵי ה', שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁיָּהוּ יָדָיו שֶׁל שׁוֹחֵט לִפְנִים מִן הַנִּשְׁחָט, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה'", בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה', שׁוֹחֵט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה', סְמִיכָה וּשְׁחִיטָה בַּיּוֹם, דִּכְתִיב "וְסָמַךְ וְשָׁחַט" וּכְתִיב בִּשְׁחִיטָה (ויקרא יט, ו) "בְּיוֹם זִבְחֲכֶם".

רמז תמ

בָּעָא מִנַּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב הוּנָא מִנַּיִן לְמִתְעַסֵּק בְּקָדְשִׁים שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר", עַד שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה לְשֵׁם בֶּן בָּקָר. אָמַר לֵיהּ זוֹ בִּיְדֵינוּ הוּא לְעַכֵּב מִנַּיִן אָמַר לֵיהּ (ויקרא יט, ה) "לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ", לְדַעְתְּכֶם זִבְחוּ. אָמַר רַב הוּנָא מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִן הַצָּפוֹן שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר", מִמָּקוֹם שֶׁשָּׁח חַטָּאתוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא אַל תִּקְרֵי 'וְשָׁחַט', אֶלָּא 'וְסָחַט', מִמָּקוֹם שֶׁפָּח חַטָּתוֹ וּמַאי מַשְׁמַע דְּחַטָּתוֹ לִישְׁנָא דִּדְכוּיֵי הוּא דִּכְתִיב "וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת" וְאִי תֵּימָא מֵהָכָא (תהלים נא, ט) "תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר". וְהִקְרִיבוּ זֶה קַבָּלַת הַדָּם יָכוֹל זוֹ זְרִיקָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְזָרְקוּ הֲרֵי זְרִיקָה אֲמוּרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כָּאן וְהִקְרִיבוּ, אֶלָּא זוֹ קַבָּלַת דָּם שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר, וּבִכְלֵי שָׁרֵת אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מִנַּיִן לְקַבָּלַת הַדָּם שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת, נֶאֱמַר כָּאן כֹּהוּן וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כֹּהוּן, מַה כֹּהוּן הָאָמוּר לְהַלָּן בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת אַף כֹּהוּן שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת, אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן עֲקִיבָא עַד מָתַי אַתָּה מְגַבֵּב וּמֵבִיא עָלֵינוּ אֲקַפֵּח אֶת בָּנִי אִם לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין קַבָּלָה לִזְרִיקָה, וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ אֶמַר לוֹ תַּרְשֵׁנִי לוֹמַר לְפָנֶיךָ אֶת מַה שֶׁלִּמַּדְתָּנִי, אָמַר לוֹ אֱמֹר, אָמַר לוֹ קַבָּלָה לֹא עָשָׂה בָּהּ מַחֲשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה,

זְרִיקָה עֲשָׂה בָּהּ מַחֲשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה, קִבֵּל בַּחוּץ פָּטוּר, זָרַק בַּחוּץ חַיָּב, קִבְּלוּהוּ טְמֵאִין אֵין חַיָּבִין עָלָיו, זָרְקוּהוּ טְמֵאִין חַיָּבִין עָלָיו אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן אֲקַפַּח אֶת בְּנֵי שֶׁלֹּא הִטִּיתָ יָמִין וּשְׂמֹאל, אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְלֹא הָיָה לִי לְפָרֵשׁ, אַתָּה דּוֹרֵשׁ וּמַסְכִּים לַהֲלָכָה, הָא כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כְּפוֹרֵשׁ מֵחַי עוֹלָמִים. הַזֶּבַח נִפְסָל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, בִּשְׁחִיטָה בְּקִבּוּל וּבְהִלּוּךְ וּבִזְרִיקָה. וּבְקִבְּלָה מִי מִיפְסְלָא, וְהָתַנְיָא וְהִקְרִיבוּ וְגוֹ', אָמַר רָבָא לֹא קַשְׁיָא כָּאן בְּמַחֲשֶׁבֶת פִּגּוּל כָּאן בְּמַחֲשֶׁבֶת שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי שֶׁהַזֶּבַח נִפְסָל, וְלֹא קָתָנֵי שֶׁהַזֶּבַח נִפְגָּל. מַחֲשֶׁבֶת פִּגּוּל לֹא פָּסְלָה בְּקִבְּלָה, וְהָתַנְיָא יָכוֹל לֹא תְּהֵא מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא בִּזְרִיקָה בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁחִיטָה וְקִבָּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ז, יח) "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל", בִּדְבָרִים הַמְּבִיאִים לִידֵי אֲכִילָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁפִיכַת שְׁיָרִים וְהֶקְטֵר אֲמוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לֹא יֵרָצֶה" זְרִיקָה בַּכְּלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְתָה לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר מַה זְּרִיקָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וּמְעַכֶּבֶת כַּפָּרָה יָצָא שְׁפִיכַת שְׁיָרִים וְהַקְטָרַת אֲמוּרִין שֶׁאֵין מְעַכְּבֶת אֶת הַכַּפָּרָה לֹא קָשְׁיָא הָא דְּאָמַר הֲרֵינִי שׁוֹחֵט עַל מְנָת לְקַבֵּל דָּמוֹ לְמָחָר, הָא דְּאָמַר הֲרֵינִי מְקַבֵּל עַל מְנָת לִשְׁפּךְ שְׁיָרִים לְמָחָר, אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְרַבָּא וּשְׁפִיכַת שְׁיָרִים וְהַקְטֶרֶת אֲמוּרִין לֹא פָּסְלִי, וְהָתַנְיָא לֹא תְּהֵא מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁפִיכַת שְׁיָרִים וְהַקְטֶרֶת אֲמוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל", בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת אֲכִילַת אָדָם וְאַחַת אֲכִילַת מִזְבֵּחַ לֹא קָשְׁיָא, הָא דְּאָמַר הֲרֵינִי זוֹרֵק עַל מְנָת לִשְׁפּךְ שְׁיָרִים לְמָחָר, הָא דְּאָמַר הֲרֵינִי שׁוֹפֵךְ שְׁיָרִים עַל מְנָת לְהַקְטִיר אֲמוּרִין לְמָחָר. וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן, וְאָמַר מַר וְהִקְרִיבוּ זֶה קִבְּלַת הַדָּם. בְּנֵי אַהֲרֹן, יָכוֹל אֲפִלּוּ חֲלָלִים תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֲנִים", יָצְאוּ חֲלָלִים אוֹצִיא חֲלָלִים וְלֹא אוֹצִיא בַּעֲלֵי מוּמִין תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן", מָה אַהֲרֹן כָּשֵׁר, אַף בָּנָיו כְּשֵׁרִים, יָצְאוּ חֲלָלִים וּבַעֲלֵי מוּמִין. וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר נִתְעָרֵב דַּם עוֹלָה בְּדַם עוֹלָה, דַּם תְּמוּרָה בְּדַם תְּמוּרָה, דַּם עוֹלָה בְּדַם חֻלִּין יִקָּרְבוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", יָכוֹל אִם נִתְעָרְבוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ שֶׁכֵּן אִם נִתְעָרְבוּ חַיִּים יִקָּרְבוּ וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ בְּאִשָּׁם אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאִשָּׁם, שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים וּבְתוֹדָה, אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵלּוּ, שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ מַתַּן אַרְבַּע וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח (אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח), תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּפְסוּלִין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבוּ", אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּפְסוּלִין שֶׁאֵין כְּשֵׁרִים לְקָרֵב, מִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב וְכוּ', שֶׁאֵלּוּ בִּפְנִים וְאֵלּוּ בַּחוּץ, מִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת (אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת), תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם". וְזָרְקוּ, יָכוֹל זְרִיקָה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "סָבִיב" אִי סָבִיב יָכוֹל יַקִּיפֶנּוּ כְּחוּט

תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָרְקוּ" הָא כֵּיצַד הַפְּסֵק אַרְבַּע מַתָּנוֹת, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "סָבִיב" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "סָבִיב" (ויקרא ח, טו) מַה סָּבִיב הָאָמוּר לְהַלָּן פְּסוּק אַרְבַּע מַתָּנוֹת אַף סָבִיב הָאָמוּר כָּאן פְּסוּק אַרְבַּע מַתָּנוֹת.

רמז תמא

שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, הֵיכִי עָבִיד רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר נוֹתֵן וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן וְחַד אָמַר מַתָּנָה אַחַת כְּמִין גָּאם כְּתַנָּאֵי, וְזָרְקוּ יָכוֹל זְרִיקָה אַחַת וְכוּ' עַד אַף כָּאן פְּסוּק אַרְבַּע מַתָּנוֹת אִי מַה לְהַלָּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת, אַף כָּאן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת אָמְרָתָּ עוֹלָה טְעוּנָה יְסוֹד וְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לֹא הָיָה לוֹ יְסוֹד, מַאי טַעְמָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל טוֹרַף אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יִצְחָק מִזְבֵּחַ הָיָה אוֹכֵל בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה אַמָּה אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא אָמַר רַבִּי חַמָּא בַּר חֲנִינָא רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וּבָהּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ כָּל הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם" לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזְכָּן לַגְּבוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". מֵיתִיבֵי, עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית, הָיָה עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ, וּפָנָה לַסּוֹבֵב בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית וְהָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וּמַבְדִּיל וּמְמַצֶּה אֶת דָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם עָשָׂאהּ לְמַטָּה מֵרַגְלָיו, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת כְּשֵׁרָה, וְאִי אָמַרְתָּ לֹא הָיָה לוֹ יְסוֹד, בַּאֲוִירָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָא יָהִיב אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק כַּךְ הִתְקִינוּ, קַרְקַע דִּיהוּדָה, וַאֲוִירָא דִּבְנְיָמִין מַאי לֹא הָיָה יְסוֹד, רַב אָמַר בִּבְנָיָן וְלֵוִי אָמַר בְּדָמִים רַב מְתַרְגֵּם בְּאַחְסַנְתֵּיהּ יִתְבְּנֵי מִדְבָּחָא וְלֵוִי מְתַרְגֵּם בְּאַחְסַנְתֵּיהּ יִתְבְּנֵי מִקְדְּשָׁא, מָקוֹם מְקֻדָּשׁ לְדָמִים.

וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שׁוּב "אֶת הַדָּם", מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר נִשְׁפַּךְ מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם", יָכוֹל אֲפִלּוּ נִשְׁפַּךְ מִן צַוָּאר בְּהֶמָה עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ יְהֵא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַדָּם", דָּם הַמִּתְקַבֵּל בִּכְלִי. יְזוֹרֹק עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְאֵין זוֹרֵק אֶחֱר עַל הַמִּזְבֵּחַ.

דָּבָר אַחֵר הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבָּשָׂר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם (דברים יב, כז) "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" מַקִּישׁ בָּשָׂר לְדָם, מַה הַדָּם בִּזְרִיקָה, אַף הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה יָכוֹל יְהֵא זוֹרֵק (וְעוֹרֵךְ) [וְרוֹבֵב] תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרַךְ הַכֹּהֵן" הָא כֵּיצַד זוֹרֵק וְעוֹרֵךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, בִּזְמַן שֶׁהוּא סָבִיב וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנִּטְלָה קַרְנוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הָא אִם נִטְלָה קַרְנוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ וְעָבַד עָלָיו עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

רמז תמב

אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגָּלְלָה הָרוּחַ אֶת הַיְרִיעָה רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות מ, ז) "וְנָתַתָּ אֶת הַכִּיֹּר בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ", יָכוֹל בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ הָיָה הַכִּיּוֹר תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּזְבֵּחַ" הַמִּזְבֵּחַ פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין הַכִּיּוֹר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהֵיכָן הָיָה הַכִּיּוֹר נָתוּן בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ וּמָשׁוּךְ כְּלַפֵּי דָּרוֹם. (ויקרא א ו) וְהִפְשִׁיט וְנִתַּח, יָכוֹל יְהֵא מַפְשִׁיט אֵיבָר אֵיבָר וּמְנַתֵּחַ תַּלְמוּד לוֹמַר ["וְהִפְשִׁיט] הָעֹלָה" מַפְשִׁיט אֶת כֻּלָּהּ וְאַחַר כָּךְ מְנַתְּחָהּ, יָכוֹל אֵין טְעוּנָה הֶפְשֵׁט אֶלָּא עוֹלַת נְדָבָה עוֹלַת חוֹבָה מִנַּיִן וְדִין הוּא נֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת נְדָבָה וְנֶאֱמַר הָכָא עוֹלַת חוֹבָה, מָה עוֹלַת נְדָבָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט, אַף עוֹלַת חוֹבָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט אֵין לִי אֶלָּא עוֹלַת בָּקָר, עוֹלַת הַצֹּאן מִנַּיִן וְדִין הוּא, נֶאֱמַר הָכָא "עֹלָה מִן הַבָּקָר", וְנֶאֱמַר הָכָא "עֹלָה מִן הַצֹּאן", מָה עוֹלַת הַבָּקָר טְעוּנָה הֶפְשֵׁט, אַף עוֹלַת הַצֹּאן טְעוּנָה הֶפְשֵׁט. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל אֲנָשִׁים, שֶׁל נָשִׁים מִנַּיִן אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁל גֵּרִים וְשֶׁל עֲבָדִים מִנַּיִן, עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא אֶת שֶׁל גּוֹיִים מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֹלָה" כָּל עוֹלָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט. וּמָה רָאִיתָ לְהָבִיאָם לְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, וּלְהוֹצִיאָם מִן הַסְּמִיכָה, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מִפְּנֵי מָה אֲנִי מְבִיאָן לְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, שֶׁהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ כְּשֵׁרִים בְּכָל אָדָם, וְאֵינִי מְבִיאָן לִסְמִיכָה, שֶׁאֵין הַסְּמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים רַבִּי חִיָּא אָמַר צֵא וּרְאֵה מַה מִּעֵט הַכָּתוּב לְמַעֲלָה, אֶת הַקְּרֵבִים אוֹ אֶת הַמַּקְרִיבִים, הֲוֵי אוֹמֵר אֶת הַמַּקְרִיבִים, אַף אֲנִי אֲמַעֲטֵם מִן הַסְּמִיכָה, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי מְמַעֵט אֶת הַקְּרֵבִים, וְלֹא אֲמַעֲטֵם מֵהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂה עוֹלָה עַצְמָהּ, אֵין לִי אֶלָּא נִשְׁחֲטָה לִשְׁמָהּ, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֹלָה" כָּל הָעוֹלָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ, יָכוֹל יְנַתֵּח נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ אוֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ" וְאֵין נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים יָכוֹל אַף הַפְּסוּלָה תְּהֵא טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ", כְּשֵׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה וּפְסוּלָה שֶׁעָלְתָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ קְרֵבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא.

רמז תמג

מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן זִיל בָּתַר רַבָּא. מְנָלָן דִּכְתִיב (שמות כג, ב) "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת", רַבָּא דְּאִיתָא קַמָּן כְּגוֹן תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת וְסַנְהֶדְרִי לֹא קָא מִבָּעְיָא לָן כִּי קָא מִבָּעְיָא לָן רַבָּא דְּלֵיתָא קַמָּן, כְּגוֹן קָטָן וּקְטַנָּה מְנָלָן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִתְיָא מֵרֹאשָׁהּ שֶׁל עוֹלָה דְּאָמַר קְרָא וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ, וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים וְנִיחוּשׁ שֶׁמָּא נִקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינָן זִיל בָּתַר רַבָּא מִמַּאי, דִּילְמָא מַפְלֵי לֵיהּ וּבָדִיק לֵיהּ וְאִי מִשּׁוּם

אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים, הַנִּי מִלֵּי הֵיכָא דְּחָתִיךְ לֵיהּ לְגַמְרֵי אֲבָל הֵיכָא דְּלָא חָתִיךְ לֵיהּ לְגַמְרֵיהּ, לֵית לָן בָּהּ. מַר בַּר רַב אָשֵׁי אָמַר אַתְיָא מִשְּׁבִירַת עֶצֶם בְּפֶסַח, דְּאָמַר רַחֲמָנָא (שם יב, מו) "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ", וְלִיחוּשׁ שֶׁמָּא נִקֵּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא. מִמַּאי, דִּילְמָא דְּמַנַּח גּוּמַרְתָּא עָלֵיהּ וְקָלֵי וּבָדִיק לֵיהּ, דְּתַנְיָא אֲבָל הַמְחַתֵּךְ בְּגִידִים וְהַשּׁוֹרֵף בַּעֲצָמוֹת אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם. רַב נַחְמָן אָמַר אַתְיָא מֵאַלְיָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר "חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה" וְנִיחוּשׁ שֶׁמָּא נִפְסַק חוּט הַשִּׁדְרָה אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא וְכִי תֵּימָא דְּמִתְּתָא פָּסִיק לְהוּ (שם) "לְעֻמַּת הֶעָצָה" אָמַר רַחֲמָנָא, מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹצְאוֹת מִמַּאי, דִּילְמָא דְּפָתַח לְהוּ וּבָדִיק לְהוּ, וְאִי מִשּׁוּם "אַלְיָה תְּמִימָה", הַנִּי מִלֵּי הֵיכָא דַּחֲתָכָהּ לְגַמְרֵי, אֲבָל הֵיכָא דְּלַיֵּיף לֵית לָן בָּהּ. רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר אַתְיָא מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה, דְּאָמַר רַחֲמָנָא [הָ]עֲרוּפָה", כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה תֶּהֱוֵי וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא טְרֵפָה הִיא, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא. וְכִי תֵּימָא מַאי נַפְקָא מִינָּהּ דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי כַּפָּרָה כְּתִיבָא בָּהּ כְּקָדָשִׁים. רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא אָמַר אַתְיָא מִפָּרָה אֲדֻמָּה, דְּאָמַר רַחֲמָנָא (במדבר יט, ג-ה) "וְשָׁחַט וְשָׂרַף", מַה שְּׁחִיטָתָהּ כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה, אַף שְׂרֵפָתָהּ כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא טְרֵפָה הִיא, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמַר רַחֲמָנָא זִיל בָּתַר רֻבָּא. וְכִי תֵּימָא מַאי נָפְקָא מִינָּהּ חַטָּאת קָרְיָהּ רַחֲמָנָא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר אַתְיָא מִשְּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא טז, ז) "וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם", שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא חַד מִנַּיְהוּ טְרֵפָה, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא. וְכִי תֵּימָא מַאי נָפְקָא מִינָּהּ הָא אֵין גּוֹרָל קוֹבֵעַ אֶלָּא בְּדָבָר הָרָאוּי לַשֵּׁם וְכִי תֵּימָא דְּבַדְקִינַן לֵיהּ הָתְנַן לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הֶהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֵיבָרִים אֵיבָרִים. רַב דִּימִי אָמַר אַתְיָא מִמַּכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא קְטָלֵיהּ וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא לָאו אָבִיו הוּא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר רַחֲמָנָא זִיל בָּתַר רֻבָּא, וְרֹב בְּעִילוֹת אַחַר הַבַּעַל. מִמַּאי, דִּילְמָא כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָבִיו וְאִמּוֹ חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִין קָסָבַר אֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָעֲרָיוֹת. רַב כַּהֲנָא אָמַר אַתְיָא מֵהוֹרֵג נֶפֶשׁ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא קְטָלֵיהּ, וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא טְרֵפָה הֲוָה אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא וְכִי תֵּימָא דְּבַדְקִינַן לֵיהּ הָא קָא מִינְוַל וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם אִבּוּד נְשָׁמָה דְּהַאי, נִנְוּוּלֵיהּ, נִיחוּשׁ דִּילְמָא בִּמְקוֹם סַיִף נָקֵב הֲוָה. רְבִינָא אָמַר אַתְיָא מֵעֵדִים זוֹמְמִין, דְּרַחֲמָנָא אָמַר "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", וְדִילְמָא הָךְ דְּאִסְהִידוּ בֵּיהּ טְרֵפָה הֲוַאי אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינַן זִיל בָּתַר רֻבָּא. וְכִי תֵּימָא בָּדְקִינַן לֵיהּ וְהָא תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: לֹא הָרְגוּ נֶהֱרָגִין, הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִין. רַב אָשֵׁי אָמַר אַתְיָא מִשְּׁחִיטָה עַצְמָהּ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא שְׁחֹט וֶאֱכֹל, וְנִיחוּשׁ שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נָקֵב שְׁחַט, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמַר רַחֲמָנָא זִיל בָּתַר רֻבָּא. אָמַר רַב אָשֵׁי אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא וּדִילְמָא הֵיכָא דְּאָפְשַׁר אֲפְשַׁר, הֵיכָא דְּלֹא אֲפְשַׁר לֹא אֲפְשַׁר

דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, לְרַבִּי מֵאִיר דְּחַיֵּישׁ לְמִיעוּטָא הָכִי נַמִּי דְּלֹא אָכִיל בִּשְׂרָא וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי פֶּסַח וְקָדָשִׁים מַאי אִיכָּא לְמֵימַר אֶלָּא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר אֶפְשָׁר, הֵיכָא דְּלֹא אֶפְשָׁר לֹא אֶפְשָׁר.

רמז תמד

רַבִּי חִיָּא אוֹמֵר מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה מִן הַצָּפוֹן, דִּכְתִיב (להלן פסוק ח) "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר", וַהֲלֹא רֹאשׁ וָפֶדֶר בִּכְלַל כָּל הַנְּתָחִים הָיוּ, וְלָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ" אֵין לִי אֶלָּא נְתָחִים שֶׁיֶּשְׁנָן בִּכְלַל הַפְשָׁטָה מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הָתַז, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יב) "וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ" מִדְּקָאָמַר אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הָתַז, מִכְּלָל דְּשְׁחִיטָה מִן הַצָּפוֹן תַּנָּא פָּתַח בְּרֹאשׁ וָפֶדֶר, וּמְסַיֵּם (להלן פסוק יב) בְּ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ" הָכִי קָאָמַר מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הָתַז, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר". וְ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ" לָמָּה לִי, מִיבָּעֵיהּ לִי לְכִדְתַנְיָא מִנַּיִן לְרֹאשׁ וָפֶדֶר שֶׁקּוֹדְמִין לְכָל הַנְּתָחִים תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ, וְעָרַךְ" וּ"פָּדֶר" קַמָּא דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי לְכִדְתַנְיָא כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, חוֹפֶה הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה וּמַעֲלֵהוּ וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה.

(ויקרא א ז-ח) וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִנַּיִן לְהַצָּתַת הָאֲלִיתָה שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ" אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי עֲלָה עַל לֵב שֶׁיְּהֵא הַזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ", לְמֵד עַל הַצָּתַת הָאֲלִיתָה שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "אַהֲרֹן" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא כֹּהֵן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", בְּכֹהוּנוֹ, לְמֵד עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַד בִּבְגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. מִנַּיִן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּבְגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֲנִים", בְּכֹהוּנָם, הָא לָמַדְתָּ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעָבַד בִּבְגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, וְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּבְגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם מִצְוָה לִתֵּן אֵשׁ מִן הַהֶדְיוֹט. אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי מֹשֶׁה לֹא נִסְתַּלְּקָה מִמִּזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת עַד שֶׁבָּאוּ לְבֵית עוֹלָמִים, אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לֹא נִסְתַּלְּקָה מִמִּזְבֵּחַ הָעוֹלָה עַד שֶׁנִּסְתַּלְּקָה בִּימֵי מְנַשֶּׁה. וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ, וְלֹא הָאֵשׁ עַל גַּבֵּי הָעֵצִים אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים בַּמַּעֲרָכָה עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא מֵתוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן עַד שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן, מַאי דָּרוּשׁ וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן (הַכֹּהֲנִים) [הַכֹּהֵן] אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, אַף עַל

פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. הֵחֵלּוּ מַעֲלִין בִּגְזָרִין לְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְכִי כָל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין לַמַּעֲרָכָה אֵין כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין, חוּץ מִשֶּׁל זַיִת וְשֶׁל גֶּפֶן אֲבָל בְּאֵלּוּ רְגִילִין בְּמֶרְבִּיּוֹת שֶׁל תְּאֵנָה וְשֶׁל אֱגוֹז וְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן הַנִּי מַאי טַעְמָא לֹא, אָמַר רַב פַּפָּא מִשּׁוּם דְּקַטְמֵי רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מֵיתִיבֵי "עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ", עֵצִים הַנִּתּוּנִין לְהִיוֹת אֵשׁ מַאי נִיהוּ דּוּקְרֵי דְּלֹא קָטְמֵי וְאָזְלֵי מִקְטַם שֶׁל תְּאֵנָה וְשֶׁל אֱגוֹז, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר מוֹסִיף אַף שֶׁל מֵישׁ וְשֶׁל אַלּוֹן וְשֶׁל דֶּקֶל וְשֶׁל חָרוּב וְשֶׁל שִׁקְמָה בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר מִשּׁוּם דְּקַטְמֵי, בְּהָא פְּלִיגִי מַר סָבַר אַף עַל גַּב דְּלֹא קָטְמֵי מְגַוְּאֵי כֵּיוָן דְּקָטְמֵי מִבַּרְאֵי לֹא מַיְתִינַן, וּמַר סָבַר כֵּיוָן דְּלֹא קָטְמֵי מְגַוְּאֵי אַף עַל גַּב דְּקָטְמֵי מִבַּרְאֵי, מַיְתִינַן, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דֶּקֶל מִי לֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִיטַעֲמֵיךְ תְּאֵנָה מִי לֵית בָּהּ מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר בִּתְאֵנָה דְּלֹא עָבַד פֵּירֵי דֶּקֶל נַמִּי, בְּדֶקֶל דְּלָא עָבַד פֵּירֵי.

וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָכוֹל אֲפִלּוּ מֵאָה תַּלְמוּד לוֹמַר וְעָרַךְ הַכֹּהֵן יָכוֹל יְהֵא כֹּהֵן אֶחָד עוֹרֵךְ כָּל הָאֵיבָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרְכוּ" הָא כֵּיצַד כֹּהֵן אֶחָד עוֹרֵךְ שְׁנֵי אֵיבָרִים וְכַמָּה הֵן אֵיבָרִים, עֶשְׂרָה וְאֶחָד בַּקָּרְבַּיִם, נִמְצָא [שֶׁהַטָּלֶה] עוֹלֶה בְּשִׁשָּׁה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְעָרְכוּ, שְׁנַיִם בְּנֵי אַהֲרֹן, שְׁנַיִם הַכֹּהֲנִים, שְׁנַיִם מִכָּאן (שֶׁהָעוֹלָה) [שֶׁהַטָּלֶה] עוֹלֶה בְּשִׁשָּׁה. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר מִנַּיִן לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁטָּעוּן שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים, בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר דִּכְתִיב (ויקרא ו, ה) "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאֵימָא אִידֵי וְאִידֵי בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא עֵבִיד וְהָדָר עֵבִיד, אִם כֵּן נֵימָא קְרָא וּבִעֵר וּבְעָרוּ, אִי נָמֵי וְעָרַךְ וְעָרְכוּ, מַאי "וּבִעֵר" וְעָרְכוּ, כִּדְאָמְרִינַן. מִנַּיִן לְהֻפְשֵׁט וְנִתּוֹחַ שֶׁכָּשֵׁר בְּזָר שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים", מִכְּדֵי מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, וְעָרְכוּ לָמָּה לִי, לְמַעוּטֵי הֻפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. וְעָרְכוּ, שְׁנַיִם בְּנֵי אַהֲרֹן, שְׁנַיִם הַכֹּהֲנִים, שְׁנַיִם לַמַּדְנוּ לְטָלֶה שֶׁטָּעוּן שִׁשָּׁה קְשָׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַאי בֶּבֶן הַבָּקָר כְּתִיב וּבֶן הַבָּקָר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בָּעֵי, וְנֵיחָא לֵיהּ עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ עֵצִים אֵשׁ וּמִזְבֵּחַ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה טָלֶה.

בָּעֵי חֲזָקִיָּה אֵיבָרִים שֶׁסִּדְּרָן וְסִדֵּר עֲלֵיהֶן הַמַּעֲרָכָה מַהוּ, עַל הָעֵצִים אָמַר רַחֲמָנָא דַּוְקָא עַל הָעֵצִים, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דִּכְתַב קְרָא אֲחֲרִינָא "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ", אִי בָּעֵי עָבִיד הָכִי, תֵּיקוּ בָּעֵי רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אֵיבָרִים שֶׁסִּדְּרָם בְּצִדֵּי הַמַּעֲרָכָה מַהוּ, אַלִּיבָּא דְּמָאן דְּאָמַר עַל מַמָּשׁ, לֹא תֵּיבָּעֵי לָךְ דְּעַל הָעֵצִים כְּתִיב, כִּי תֵּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמָאן דְּאָמַר עַל בְּסָמוּךְ מַאי, הָכִי נָמֵי עַל בְּסָמוּךְ אוֹ דִילְמָא עַל הָעֵצִים דּוּמְיָא דְּעַל הַמִּזְבֵּחַ מַה הָתָם

עַל מַמָּשׁ אַף הָכָא עַל מַמָּשׁ תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר גּוּרְיָא גְּזִירִין שֶׁעֲשָׂה מֹשֶׁה אַמָּה אַרְכָּן וְאַמָּה רָחְבָּן וְעָבְיָן כְּמֶחָק גֹּדֶשׁ שֶׁל סֵאָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בְּאַמָּה גְּדוֹמָה אָמַר רַבִּי יוֹסֵף וְלָאו הַיְנוּ דְּתַנְיָא עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁלֹּא יְהוּ עֵצִים יוֹצְאִין מִן הַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם.

הַכֹּהֲנִים, לְרַבּוֹת אֶת הַקָּרְחִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְעָרְכוּ אֵת הַנְּתָחִים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר" וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. יָכוֹל הַמִּתְנַדֵּב עוֹלָה יְהֵא מֵבִיא עֵצִים וְאֵשׁ עִמָּהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ", מַה מִּזְבֵּחַ מִשֶּׁלְּצִבּוּר אַף עֵצִים וְאֵשׁ מִשֶּׁלְּצִבּוּר דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבִּי אוֹמֵר מַה מִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הֶדְיוֹט, אַף עֵצִים וְאֵשׁ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הֶדְיוֹט.

תַּנְיָא אִידָךְ יָכוֹל הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה יָבִיא עֵצִים מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁמֵּבִיא נְסָכִים מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הָעֵצִים" וְגוֹ', מַה מִּזְבֵּחַ וְכוּ' מַאי בֵּינַיְיהוּ חָדְתֵי וְעַתִּיקֵי, וְעַתִּיקֵי לֹא, וְהָכְתִיב (שמואל ב כד, כב) "וַיֹּאמֶר אַרַוְנָה אֶל דָּוִד יִקַּח (וְיַעַשׂ) [וְיַעַל] אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָו רְאֵה הַבָּקָר לָעֹלָה וְהַמֹּרָגִים וּכְלֵי הַבָּקָר לָעֵצִים" הָכִי נָמִי בְּחָדְתֵי. (ויקרא א ט) וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ, יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ בִּפְסוּלִין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִרְבּוֹ" אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּפְסוּלִין וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְקָדְשֵׁי קָלִים תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו". בְּשׁוֹר הוּא אוֹמֵר "וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו", וּבְאַיִל הוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יג) "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם", מַה בֵּין שׁוֹר לְאַיִל, שׁוֹר חָסֵר שְׁתֵּי וְעֶרֶב, אַיִל אֵינוֹ חָסֵר שְׁתֵּי וְעֶרֶב אָמְרוּ חֲכָמִים לְמַדְנוּ הַקְּרָבָה לְשׁוֹר מִן הָאַיִל אָמַרְתִּי לָהֶם רַבּוֹתַי עָפָר אֲנִי תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם אוֹמַר לִפְנֵיכֶם דָּבָר אֶחָד, שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂיאִים לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְשָׁם נֶאֱמַר הַקְּרָבָה בְּאַיִל וְלֹא נֶאֱמַר הַקְּרָבָה בְּשׁוֹר, הֲרֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אֵלֵךְ וְאֶעֱשֶׂה דְּבָרִים מְכֹעָרִים דְּבָרִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים וּמֵבִיא שׁוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בָּשָׂר הָרְבֵּה, מָה אִם יֵשׁ לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פָּנִים, אֶלָּא יַעֲשֶׂה אָדָם מַעֲשִׂים טוֹבִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה וְיָבִיא אַיִל שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאֲשִׁים וַהֲרֵי אֲנִי עִמּוֹ בְּרַחֲמִים וּמְקַבְּלוֹ בִּתְשׁוּבָה.

יִרְחַץ, יָכוֹל מָה רְחִיצָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּאַרְבָּעִים סֵאָה, אַף רְחִיצָה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּאַרְבָּעִים סֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם", כָּל שֶׁהֵן. בַּמַּיִם וְלֹא בְּיַיִן, בַּמַּיִם וְלֹא בְּמָזוֹג, בַּמַּיִם, לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל הַמַּיִם. קַל וָחֹמֶר לְמֵימֵי כִּיּוֹר "וְהִקְטִיר" אַף עַל פִּי שֶׁפָּסוּל, וְאַף עַל פִּי יוֹצֵא וְאַף עַל פִּי פִּגּוּל, וְאַף עַל פִּי נוֹתָר, וְאַף עַל פִּי טָמֵא יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵן לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּזְבֵּחָה", כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ אָמַרְתִּי, וְלֹא כְּשֶׁהֵן לְמַטָּה.

רמז תמה

וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה, לְרַבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם יָכוֹל אֲפִלּוּ פָּרְשׁוּ תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" אִי בָּשָׂר וָדָם יָכוֹל יַחֲלֹץ גִּידִין וַעֲצָמוֹת וְיַעֲלֶה בָּשָׂר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִיר אֶת הַכֹּל" הָא כֵּיצַד, מְחֻבָּרִין יַעֲלוּ פָּרְשׁוּ, אֲפִלּוּ הֵן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ יֵרְדוּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל, לְרַבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם וַאֲפִלּוּ פָּרְשׁוּ, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" לוֹמַר לְךָ עִכּוּלֵי בָּשָׂר אַתָּה מַחֲזִיר עִכּוּלֵי עֲצָמוֹת וְגִידִים אִי אַתָּה מַחֲזִיר אָמַר רַבָּה, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁפָּרְשׁוּ אַחַר זְרִיקָה, אֲבָל פָּרְשׁוּ קֹדֶם זְרִיקָה אֲתָאי זְרִיקָה וְשָׁרִיתִינְהוּ אֲפִלּוּ לְמֶעְבַּד מִנַּיְהוּ קַתָּא דְּסַכִּינָא.

תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי אוֹמֵר כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (להלן פסוק יג) "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל" רַבָּה וּכְתִיב "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", מִעֵט, הָא כֵּיצַד, מְחֻבָּרִין יַעֲלוּ, וְכוּ'. וְרַבָּנָן מְחֻבָּרִין לֹא אִצְטְרִיךְ לְרַבּוּיֵי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַרֹאשָׁה שֶׁל עוֹלָה, כִּי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְפָרְשׁוּ וְרַבִּי, מְחֻבָּרִין דְּהֶתֵּירָא לֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי, כִּי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְגִיד הַנָּשֶׁה בִּמְחֻבָּר וְרַבָּנָן הַהוּא לֹא מָצִית אָמַרְתְּ (יחזקאל מה, טו) "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" מִן הַמֻּתָּר לְיִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַחֵלֶב וְדָם וְרַבָּנָן, מִצְוָתָן בְּכָךְ שְׁאנִי אָמַר רַב הוּנָא גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל עוֹלָה חוֹלְצוֹ לְתַפּוּחַ אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא מִידֵּי כְּתִיב עַל כֵּן לֹא יֹאכַל הַמִּזְבֵּחַ, (בראשית לב, לג) "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּתִיב וְרַב הוּנָא "מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל", מִן הַמֻּתָּר לְיִשְׂרָאֵל. וְכִי מֵאַחַר שֶׁחוֹלְצוֹ לָמָּה מַעֲלֶהוּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ" תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב הוּנָא גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁל שְׁלָמִים מְכַבְּדוֹ לְאָמָּה וְשֶׁל עוֹלָה חוֹלְצוֹ לְתַפּוּחַ.

עֹלָה (הוא) אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ [לַה']. לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים הַזָּבַח נִזְבָּח אָמַר רַב יְהוּדָה, עוֹלָה, לְשֵׁם עוֹלָה לְאַפּוּקֵי לְשֵׁם שְׁלָמִים דְּלֹא אִשֶּׁה, לְשֵׁם אִשִּׁים, לְאַפּוּקֵי כָּבְתָה דְּלֹא רֵיחַ, לְשֵׁם רֵיחַ לְאַפּוּקֵי אֵיבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אֵיבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם רֵיחַ. נִיחוֹחַ, לְשֵׁם נַחַת רוּחַ לַה', לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, בּוֹא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים, אֶלָּא לַה', שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לַחֲלֹק, נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנֶּגַח "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", וּבְעוֹף הַדַּק (להלן פסוק יז) "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", וּבְמִנְחָה "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", לוֹמַר לְךָ שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְשָׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים נ, יב) "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ", וְאוֹמֵר (שם נ, י-יג) "כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהָרְרֵי אֶלֶף, יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי, הַאֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים

וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה" לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם זִבְחוּ כְּדֵי שֶׁתֹּאמַר אֶעֱשֶׂה רְצוֹנוֹ וְיַעַשׂ רְצוֹנִי, לֹא לְרְצוֹנִי אַתֶּם זוֹבְחִים, אֶלָּא "לִרְצוֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ".

(ויקרא א י) וְאִם מִן הַצֹּאן, הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְלָמָּה נִפְסַק לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֵבִין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְשׁוֹמֵעַ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ תָּמִיד, צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט. אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. בְּעוֹלָה כְּתִיב (להלן פסוק יא) "וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה", אַשְׁכְּחָן בְּבֶן צֹאן, בֶּן בָּקָר מְנָא לָן אָמַר קְרָא וְאִם מִן הַצֹּאן, וי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן.

מִן הַצֹּאן מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים, פֵּרַט לְזָקֵן לְחוֹלֶה וּמְזוֹהָם וּצְרִיכֵי דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הֲוָה אָמִינָא לְמֵעוּטֵי זָקֵן, דְּלֹא הֲדַר בָּרִיא, אֲבָל חוֹלֶה, דַּהֲדַר בָּרִיא, אֵימָא לֹא. אִי נַמִי לְמֵיעוּטֵי חוֹלֶה, דְּלָאו הַיְנוּ אוֹרְחֵיהּ, אֲבָל זָקֵן דְּהַיְנוּ אוֹרְחֵיהּ, אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא תְּרֵי הֲוָה אָמִינָא לְמֵיעוּטֵי הַנֵּי דְּכְחִישֵׁי, אֲבָל מְזוֹהָם דְּלָא כָּחִישׁ אֵימָא לֹא, אִי נַמִי לְמֵעוּטֵי מְזוֹהָם מִשּׁוּם דְּמָאִיס, אֲבָל הַנֵּי דְּלֹא מְאִיסֵי אֵימָא לֹא, צְרִיכֵי.

קָרְבָּנוֹ, לְהוֹצִיא אֶת הַנָּזוּל מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים, לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מֵעוּטִין הַלָּלוּ אוֹ לֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת שֶׁנֶּעֱבָדָה בּוֹ עֲבֵרָה, וְשֶׁחֲרַשׁ בְּשׁוֹר וַחֲמוֹר וְהֵן מְקֻדָּשִׁין וְכִלְאַיִם בְּכֶרֶם וּשְׁבִיעִית וְיוֹם טוֹב וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְשַׁבָּת תַּלְמוּד לוֹמַר כְּשָׂבִים לְעֹלָה וְעִזִּים לְעֹלָה, לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּשָׂבִים לְעֹלָה" וְעִזִּים לְעֹלָה, לְרַבּוֹת אֶת (כֻּלָּם) [הַתְּמוּרָה], וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם שְׁלָמִים שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לְהָבִיא מִן הָעוֹף כָּשְׁרָה תְּמוּרָתָן עוֹלָה שֶׁכְּשֵׁרָה לְהָבִיא מִן הָעוֹף, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּכְשִׁיר תְּמוּרָתָן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמִים שֶׁכָּשְׁרוּ לְהָבִיא נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁלֹּא כָּשְׁרָה לְהָבִיא נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, הוֹאִיל וְלֹא כָּשְׁרָה לְהָבִיא נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים לֹא תִכְשַׁר תְּמוּרָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר כְּשָׂבִים לְעוֹלָה וְעִזִּים לְעוֹלָה, לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר כְּשָׂבִים לְעוֹלָה וְעִזִּים לְעוֹלָה, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי שֶׁיִּקָּרֵב עוֹלָה אֶלָּא מוֹתַר עוֹלָה מִנַּיִן מוֹתַר חַטָּאת וּמוֹתַר אֲשָׁמוֹת, וּמוֹתַר עֲשִׁירִית הָאֵיפָה וּמוֹתַר קִנֵּי זָבִין, וְקִנֵּי זָבוֹת, וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת וּמוֹתַר קָרְבְּנוֹת נָזִיר וּמְצֹרָע וְהַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן דְּבָרִים רְאוּיִין לְגִבֵּי מִזְבֵּחַ, יֵינוֹת, שְׁמָנִים וְעוֹפוֹת מִנַּיִן שֶׁיִּמָּכְרוּ לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין וְיָבִיא בְּדָמֵיהֶן עוֹלוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר כְּשָׂבִים לְעֹלָה וְעִזִּים לְעֹלָה, לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִפְלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה וַהֲלֹא אַף הַנִּדְבָה עוֹלָה הִיא מַה בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְדִבְרֵי חֲכָמִים, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבָּאָה חוֹבָה סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וּמֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִים, וּנְסָכֶיהָ מִשָּׁלוֹ,

וְאִם הָיָה כֹּהֵן עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ. וּבִזְמַן שֶׁבָּאָה נְדָבָה אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִים וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר.

(ויקרא א יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ, אוֹתוֹ בְּצָפוֹן וְלֹא הָעוֹף בְּצָפוֹן, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה בָּן הַצֹּאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן, קָבַע לוֹ צָפוֹן, הָעוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקָּבַע לוֹ צָפוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁחַט אֹתוֹ", אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין הָעוֹף בַּצָּפוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְלֹא הַפֶּסַח בַּצָּפוֹן וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה עוֹלָה שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ זְמַן שְׁחִיטָה, קָבַע לָהּ מָקוֹם שְׁחִיטָה, פֶּסַח שֶׁקָּבַע לוֹ זְמַן שְׁחִיטָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקָּבַע לוֹ מָקוֹם שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין הַפֶּסַח בַּצָּפוֹן. רַבִּי חִיָּא אוֹמֵר אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין הַשּׁוֹחֵט בַּצָּפוֹן, לְפִי שֶׁלִּמַּדְנוּ שֶׁהַמְקַבֵּל צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹמֵד בַּצָּפוֹן וּמְקַבֵּל בַּצָּפוֹן אִם עָמַד בַּדָּרוֹם וְקִבֵּל בַּצָּפוֹן פָּסוּל, יָכוֹל אִם עָמַד בַּדָּרוֹם וְשָׁחַט בַּצָּפוֹן יְהֵא פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בַּצָּפוֹן וְאֵין הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹמֵד בַּצָּפוֹן.

רמז תמו

בָּעָא מִנֵּיהּ אֲבוּהַ דִּשְׁמוּאֵל מִשְּׁמוּאֵל הֵיא בִּפְנִים וְרַגְלָהּ בַּחוּץ מַהוּ, אָמַר לֵיהּ (ויקרא יז, ה) "וֶהֱבִיאָם לַה'", עַד שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ בִּפְנִים. תְּלָהּ וְשָׁחַט מַהוּ, אָמַר לֵיהּ כְּשֵׁרָה, אָמַר לֵיהּ אִשְׁתַּבַּשְׁתְּ, בָּעֵינָא שְׁחִיטָה עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ וְלֵיכָא נִתְלָה וְשָׁחַט מַהוּ, אָמַר לֵיהּ פְּסוּלָה אָמַר לֵיהּ אַשְׁתַּבַּשְׁתְּ, שְׁחִיטָה עַל יֶרֶךְ וְלֹא שׁוֹחֵט עַל יֶרֶךְ, נִתְלָה וְקִבֵּל מַהוּ, אָמַר לֵיהּ כְּשֵׁרָה, אָמַר לֵיהּ אִשְׁתַּבַּשְׁתְּ, אֵין דֶּרֶךְ שֵׁרוּת בְּכָךְ תְּלָהּ וְקִבֵּל מַהוּ אָמַר לֵיהּ פְּסוּלָה אָמַר לֵיהּ אִשְׁתַּבַּשְׁתְּ, שְׁחִיטָה עַל יֶרֶךְ וְלֹא קַבָּלָה עַל יֶרֶךְ אָמַר רָבָא בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדְשֵׁים קַלִּים כְּשֵׁרוֹת, בַּר מִתְּלָה וְשָׁחַט בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים נִתְלָה וְקִבֵּל בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדְשֵׁים קַלִּים. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא הוּא בִּפְנִים וְצִיצִיתוֹ מִבַּחוּץ מַהוּ אָמַר לֵיהּ לָאו אָמַרְתְּ אֶלָּא (ויקרא יז, ה) "וֶהֱבִיאָם לַה'" עַד שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ בִּפְנִים, הָכִי נַמִּי "בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר רַחֲמָנָא עַד שֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד.

עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה, שֶׁיְּהֵא יֶרֶךְ בַּצָּפוֹן הֵיכָן הֵן פָּנָיו, בַּדָּרוֹם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַכֶּבֶשׁ בַּדָּרוֹם רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר (יחזקאל מג, יז) "וּמַעֲלֹתָיהוּ פְּנוֹת קָדִים", שֶׁיְּהֵא עוֹלֶה לוֹ וּפוֹנֶה לִימִינוֹ לְמִזְרָח, הָא לָמַדְנוּ שֶׁהַכֶּבֶשׁ בַּדָּרוֹם.

תְּנַן הָתָם כֶּבֶשׁ הָיָה לִדְרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֹרֶךְ שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. מָנָא הַנֵּי מִלֵּי אָמַר רַב הוּנָא אָמַר קְרָא, עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה, אָמְרָה תּוֹרָה תֵּן יֶרֶךְ בַּצָּפוֹן וּפָנִים בַּדָּרוֹם אֵימָא יֶרֶךְ וּפָנִים בַּצָּפוֹן, אָמַר רָבָא רַמֵּי גַּבְרָא אַאַפִּיהּ אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, תְּרֵיץ גַּבְרָא וּמוֹתִיב, אָמַר לֵיהּ "רְבוּעַ כְּתִיב, וְהָא מִבָּעֵי לֵיהּ דִּמְרֻבָּע רְבוּעֵי, מִי כְּתִיב מְרֻבָּע, וְלִיטַעֲמֵיךְ

מִי כְּתִיב רָבוּץ, אָמַר לֵיהּ כְּתִיב "רָבוּעַ" דְּמַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי וְתַנָּא מַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר (יחזקאל מג, יז) "וּמַעֲלֹתֵהוּ פָּנוֹת קָדִים" כָּל פְּנִיּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לַמִּזְרָח. אֵימָא דֶּרֶךְ שְׂמֹאל לַמִּזְרָח. לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתָנֵי רְמִי בַּר (חִזְקִיָּה) [יְחֶזְקֵאל] יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה (מלכים א ז, כה) "עֹמֵד עַל שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פְּנִים צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פְּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה", כָּל פְּנִיּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לַמִּזְרָח, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, אִם כֵּן פּוֹנִים פּוֹנִים לָמָּה לִי. (צָפוֹנָה כְּתוּב בַּעֲקֵדָה בַּגְּלִיּוֹן).

הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה, שֶׁיְּהֵא מִזְבֵּחַ כֻּלּוֹ רָאוּי לַצָּפוֹן, שֶׁאִם יִשְׁחֲטוּ בְּרֹאשׁוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּשֵׁרִים, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַצָּפוֹן כַּצָּפוֹן, מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַדָּרוֹם כַּדָּרוֹם. צָפוֹנָה לִפְנֵי ה', שֶׁיְּהֵא צָפוֹן כֻּלּוֹ פָּנוּי, [דִּבְרֵי] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, (אוֹמֵר) הַמִּזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד חֲצִי פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל וּכְנֶגֶד אֶחָד מִן הַדְּלָתוֹת מָשׁוּךְ כְּלַפֵּי דָּרוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַמִּזְבֵּחַ הָיָה מְמֻצָּע בְּאֶמְצַע הָעֲזָרָה שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה, עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, אַחַת עֶשְׂרֵה אַמּוֹת לַצָּפוֹן, וְאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה לַדָּרוֹם, נִמְצָא הַמִּזְבֵּחַ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הֵיכָל וּכְתָלָיו. אֵיזֶהוּ צָפוֹן, מִקֶּרֶן שֶׁל מִזְבֵּחַ צְפוֹנִי עַד כֹּתֶל עֲזָרָה צְפוֹנִי (וְאַף) כְּנֶגֶד הַמִּזְבֵּחַ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹסִיף מִכְּנֶגֶד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ וְעַד כֹּתֶל הָעֲזָרָה הַצְּפוֹנִי. וְרַבִּי מוֹסִיף אַף מִכְּנֶגֶד מָקוֹם דְּרִיסַת יִשְׂרָאֵל וּמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, מִקִּיר הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה עַד כֹּתֶל הָעֲזָרָה צָפוֹנָה, אֲבָל מִכְּנֶגֶד בֵּית הַחֲלִיפוֹת וְלִפְנִים הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא פָּסוּל. צָפוֹנָה לִפְנֵי ה', וְאֵין צָפוֹן בַּבָּמָה.

(ויקרא א יב) וְנִתַּח אֹתוֹ, כְּשֵׁר וְלֹא פָּסוּל. אוֹתוֹ לִנְתָחָיו, וְלֹא נְתָחָיו לִנְתָחִים. אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעֶרֶךְ הַכֹּהֵן, לְלַמֵּד שֶׁהָרֹאשׁ וְהַפֶּדֶר קוֹדְמִין לְכָל אֵיבָרִים. וְעֶרֶךְ הַכֹּהֵן אוֹתָם, כְּסִדְרָן. עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲרָכָה. (ויקרא א יג) וְהַקֶּרֶב יְרַחֵץ וְהַכְּרָעַיִם יְרַחֵץ, אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ קֵרְבֵי עוֹלָה בְּקֵרְבֵי עוֹלָה וְקֵרְבֵי עוֹלָה בְּקֵרְבֵי תְּמוּרָה. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּפְסוּלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַקֶּרֶב". אוֹצִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְקָדְשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִרְבּוֹ". יְרַחֵץ, יָכוֹל מָה רְחִיצָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּאַרְבָּעִים סְאָה, אַף כָּאן בְּאַרְבָּעִים סְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם", בְּמַיִם כָּל שֶׁהֵן. "בַּמַּיִם" וְלֹא בְּיַיִן. בַּמַּיִם וְלֹא בְּמָזוּג. בַּמַּיִם לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל הַמַּיִם. וְקַל וָחֹמֶר לְמֵימֵי כִּיּוֹר. וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל, לַכָּבֶשׁ. וְהִקְטִיר, אַף עַל פִּי פָּסוּל, אַף עַל פִּי יוֹצֵא, אַף עַל פִּי פִּגּוּל, אַף עַל פִּי נוֹתָר, אַף עַל פִּי טָמֵא. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵן לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּזְבֵּחַ", כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ אָמַרְתִּי, וְלֹא כְּשֶׁהֵן לְמַטָּה. עוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְשִׁיט אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתַּח, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׁחָטוֹ בַּצָּפוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וּמָה רָאִיתָ לְהַכְשִׁיר לְהַפְשִׁט

וְנִתּוּחַ וְלִפְסֹל צָפוֹן, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מִפְּנֵי מָה אֲנִי מַכְשִׁיר בְּהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ, שֶׁהוּא לְאַחַר הַרְצָאָה, וּפוֹסֵל בַּצָּפוֹן, שֶׁהוּא לִפְנֵי הַרְצָאָה. עֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ. וַהֲלֹא סְמִיכָה קוֹדֶמֶת לְהַרְצָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ כָּשֵׁר. וּמָה רָאִיתָ לְהַכְשִׁיר בִּסְמִיכָה וְלִפְסֹל הַצָּפוֹן, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי מַכְשִׁיר בִּסְמִיכָה, שֶׁאֵין הַסְּמִיכָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הָעוֹלוֹת, וּפוֹסֵל בַּצָּפוֹן, שֶׁצָּפוֹן נוֹהֵג בְּכָל הָעוֹלוֹת. עֹלָה, לְשֵׁם עוֹלָה. אִשֶּׁה, לְשֵׁם אִשִּׁים. רֵיחַ, לְשֵׁם רֵיחַ. נִיחוֹחַ, לְשֵׁם נַחַת רוּחַ. לַה', לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

(ויקרא א יד-טו) וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם מִן הַנִּרְדָּפִים וְלֹא מִן הָרוֹדְפִין, שֶׁאֵין לְךָ נִרְדָּף בָּעוֹף יוֹתֵר מִתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְהִכְשִׁירָם הַכָּתוּב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. עוֹף עוֹלָה, וְאֵין עוֹף זְבָחֵי שְׁלָמִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם עוֹלָה שֶׁלֹּא כְשֵׁרָה לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזָכָרִים כְּשֵׁרָה לְהָבִיא עוֹף. שְׁלָמִים שֶׁכְּשֵׁרוֹת לְהָבִיא נְקֵבוֹת כְּזְכָרִים אֵינוֹ דִין שֶׁיִּכְשְׁרוּ לְהָבִיא עוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעוֹף", הָעוֹף עוֹלָה וְאֵין הָעוֹף זְבָחֵי שְׁלָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַה נְּקֵבוֹת שֶׁבִּבְהֵמָה שֶׁלֹּא כָשְׁרוּ לְהָבִיא עוֹלוֹת כָּשְׁרוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים, נְקֵבוֹת שֶׁבְּעוֹפוֹת שֶׁכָּשְׁרוּ לְהָבִיא עוֹלוֹת אֵינוֹ דִין שֶׁיִּכְשְׁרוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעוֹף", הָעוֹף עוֹלָה וְאֵין הָעוֹף זְבָחֵי שְׁלָמִים. מִן הָעוֹף, וְלֹא כָּל הָעוֹף, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, יט) "תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים", תְּמוּת וְזִכְרוּת בִּבְהֵמָה, וְאֵין תְּמוּת וְזִכְרוּת בְּעוֹפוֹת. יָכוֹל אַף שֶׁיִּבְשָׁה גַּפָּהּ וְשֶׁנָּחְטָה עֵינָהּ, אוֹ שֶׁנִּקְטְעָה רַגְלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הָעוֹף", וְלֹא כָּל הָעוֹף. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וּמָה אִם קָדְשִׁים שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶם אֵין אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם, עוֹף שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהֵא אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כג, יט) "לֹא-תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר", לְהָבִיא אֶת הָעוֹף. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "זָכָר" וּ"נְקֵבָה", טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹסֵל בּוֹ, עוֹף שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹסֵל בּוֹ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה וַחֲטָטָהּ עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת, מַאי טַעְמָא, מְחֻסַּר אֵיבָר הוּא, וְתַנָּא תּוּנָא תְּמוּת וְזִכְרוּת בַּבְּהֵמָה וְאֵין תְּמוּת וְזִכְרוּת בָּעוֹף, יָכוֹל אֲפִלּוּ יָבְשָׁה גַּפָּהּ וְכוּ'. קָרְבָּנוֹ, הַיָּחִיד מֵבִיא עוֹף וְאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא עוֹף. וַהֲלֹא דִּין הוּא, עוֹלַת בְּהֵמָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, וְעוֹלַת הָעוֹף בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, מָה עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁבָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, אַף עוֹלַת הָעוֹף שֶׁבָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה בָּאָה בְּנִדְבַת צִבּוּר. מִנְחָה תּוֹכִיחַ שֶׁבָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה וְאֵינָהּ בָּאָה בְּנִדְבַת צִבּוּר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִנְחָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה בְּנִדְבַת שְׁנַיִם, תֹּאמַר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁבָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם, שְׁלָמִים יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן בָּאִין נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵין בָּאִין נִדְבַת צִבּוּר. מַה לִּשְׁלָמִים שֶׁאֵין בָּאִין נִדְבַת צִבּוּר שֶׁהֲרֵי נִתְמַעֲטוּ בְּתַמּוּת וְזִכְרוּת, תֹּאמַר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁתְּבוֹא נִדְבַת צִבּוּר, שֶׁהֲרֵי נִתְרַבָּה בְּתַמּוּת וְזִכְרוּת,

תָּבוֹא נְדָבַת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", הַיָּחִיד מֵבִיא עוֹף וְאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא עוֹף. מִדִּין אַחֵר, וּמָה עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב הֲבָאָתָהּ וְאֵינָהּ בָּאָה נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים וּבַעֲלֵי מוּמִין כִּתְמִימִין, הֲרֵי הִיא בָּאָה נְדָבַת צִבּוּר. עוֹלַת הָעוֹף שֶׁרְבָּה הַכָּתוּב הֲבָאָתָהּ וּבָאָה נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים וּבַעֲלֵי מוּמִין כִּתְמִימִין אֵינוֹ דִּין שֶׁתָּבוֹא נְדָבַת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", הַיָּחִיד מֵבִיא עוֹף, וְאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא עוֹף. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נְדָבַת צִבּוּר כָּךְ לֹא תָּבוֹא (מִנְחַת) [נְדָבַת] שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבוֹ", מְלַמֵּד שֶׁבָּאָה נְדָבַת שְׁנַיִם. רַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא כב, יח) "אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבֹתָם אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה'", לְמַד עַל הַקָּדָשִׁים שֶׁהֵן בָּאִין שֻׁתְּפוּת, אֶלָּא שֶׁסִּלֵּק הַכָּתוּב אֶת הַמִּנְחָה. יָכוֹל כָּל הָעוֹף כֻּלּוֹ יְהֵא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ". אֵין לְךָ בָּעוֹף אֶלָּא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. תּוֹרִים, גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה בְּנֵי יוֹנָה שֶׁלֹּא הֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא גְּדוֹלִים, הֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא קְטַנִּים, תּוֹרִים שֶׁהֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא גְּדוֹלִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁהֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא קְטַנִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרִים", גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. בְּנֵי יוֹנָה, קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם תּוֹרִים שֶׁלֹּא הֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא קְטַנִּים, הֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא גְּדוֹלִים, בְּנֵי יוֹנָה שֶׁהֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא קְטַנִּים, אֵינוֹ דִּין שֶׁהֶכְשִׁירוּ לְהָבִיא גְּדוֹלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי יוֹנָה", קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. יָכוֹל כָּל הַתּוֹרִים יְהוּ כְּשֵׁרִים וְכָל בְּנֵי הַיּוֹנָה יְהוּ כְּשֵׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַתֹּרִים", וְלֹא כָּל הַתּוֹרִים. מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה, וְלֹא כָּל בְּנֵי יוֹנָה, פָּרַט לִתְחִלַּת הַצָּהֹב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה. הָא מֵאֵימָתַי הַתּוֹרִים כְּשֵׁרִין מִשֶּׁיַּזְהִיבוּ, וּמֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה פְּסוּלִים מִשֶּׁיַּצְהִיבוּ. בְּנֵי יוֹנָה, קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים, מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רָבָא לֹא לִישְׁתַּמִּיט קְרָא וְלִכְתּוֹב מִן בְּנֵי הַתּוֹרִים אוֹ מִן הַיּוֹנִים, בְּנֵי יוֹנָה דְּכָתַב רַחֲמָנָא קְטַנִּים אִין גְּדוֹלִים לָא. וְאֵימָא תּוֹרִים אִי בָּעֵי גְּדוֹלִים לֵייתֵי, אִי בָּעֵי קְטַנִּים לֵייתֵי, דּוּמְיָא דִּבְנֵי יוֹנָה, מַה בְּנֵי יוֹנָה קְטַנִּים אִין גְּדוֹלִים לָא, אַף תּוֹרִים גְּדוֹלִים אִין קְטַנִּים לָא. תְּנֵי רַבִּי יַעֲקֹב קָרְחָה מֵאֵימָתַי בְּנֵי יוֹנָה כְּשֵׁרִים מִשֶּׁיַּעֲלִיעוּ, וְהוּא תְּנֵי לַהּ וְהוּא אָמַר לָהּ "וְאֶפְרֹחָו יְעַלְעוּ דָם", אָמַר אַבַּיֵי מִכְּי שְׁמִיט גַּדְפָּא מִנַּיהּ וְאָתֵי דָּמָא.

קָרְבָּנוֹ, תֹּרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְאֵין הֶכְשֵׁרוֹ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם צִפֳּרִים שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בִּפְנִים כָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בַּחוּץ, תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁכָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּכְשְׁרוּ לְכַפֵּר בַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", תֹּרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְאֵין הֶכְשֵׁרוֹ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. וְקַל וְחוֹמֶר לְצִפֳּרִים שֶׁכָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בִּפְנִים, וּמָה אִם תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בַּחוּץ כָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בִּפְנִים, צִפֳּרִים שֶׁכָּשְׁרוּ לְכַפֵּר בַּחוּץ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּכְשְׁרוּ לְכַפֵּר בִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת קָרְבָּנוֹ", אֵין לְךָ בָּעוֹף אֶלָּא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה מַכְשִׁיר שֶׁבִּפְנִים לִמְכַפֵּר שֶׁבִּפְנִים

חִלֵּק אֶת הַמַּכְשִׁיר שֶׁבַּחוּץ מֵהֶם, מָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַכְשִׁיר שֶׁבִּפְנִים לִמְכַפֵּר שֶׁבִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּחַלֵּק אֶת הַמַּכְשִׁיר שֶׁבַּחוּץ מֵהֶם, הוּא הַדִּין לְעָנִי, לְעָשִׁיר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" תֹּרִים וּבְנֵי יוֹנָה וְאֵין הֻכְשֵׁרוּ תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. וְהִקְרִיבוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיב מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה", יָכוֹל הַמִּתְנַדֵּב עוֹף לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁתֵּי פְּרִדּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבוֹ", אֲפִלּוּ פְּרֵדָה אַחַת. אֶל הַמִּזְבֵּחַ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", לִקְבֹּעַ לוֹ כֹּהֵן. (וּמָלַק, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְהֵא מְלִיקָה אֶלָּא בְּכֹהֵן), וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁקְּבַע לוֹ צָפוֹן לֹא קָבַע לוֹ כֹּהֵן, מְלִיקָה שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ צָפוֹן אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", לִקְבֹּעַ לוֹ כֹּהֵן. יָכוֹל יִמְלְקֶנּוּ בְּסַכִּין, וְדִין הוּא, וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן קָבַע לוֹ כְּלִי, עוֹף שֶׁקְּבַע לוֹ כֹּהֵן אֵינוֹ דִּין שֶׁקְּבַע לוֹ כְּלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן וּמָלַק", אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֹּר קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּהֵן", שֶׁתְּהֵא מְלִיקָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יָכוֹל יִמְלְקֶנּוּ בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָלַק וְהִקְטִיר", מַה הַקְטָרָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה, אַף מְלִיקָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה. וּמָלַק, שֶׁתְּהֵא מְלִיקָה מְמוּל עֹרֶף, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר, נֶאֱמַר כָּאן "וּמָלַק", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ה, ח) "וּמָלַק", מַה לְּהַלָּן מְמוּל עֹרֶף, אַף כָּאן מְמוּל עֹרֶף. אִי מַה לְּהַלָּן מוֹלֵק וְאֵין מַבְדִּיל, אַף כָּאן מוֹלֵק וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָלַק וְהִקְטִיר", מַה הַקְטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, אַף וְכוּ'. וּמְנַיִן שֶׁהַקְטָרַת הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִקְטִיר [אֹתוֹ] הַכֹּהֵן (אֶת הַכֹּל) הַמִּזְבֵּחָה", הֲרֵי הַקְטָרַת הַגּוּף אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וּמָלַק וְהִקְטִיר, בְּהַקְטָרַת הָרֹאשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְנִמְצָה דָמוֹ, דַּם כֻּלּוֹ, אוֹחֵז בָּרֹאשׁ וּבַגּוּף וּמְמַצֶּה מִשְּׁנֵיהֶם. עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ, וְלֹא עַל קִיר הַיְסוֹד, וְלֹא עַל קִיר הַהֵיכָל, עַל קִיר הָעֶלְיוֹן. יָכוֹל עַל קִיר הַתַּחְתּוֹן, וְדִין הוּא, בְּהֵמָה שֶׁחַטָּאתָהּ לְמַעְלָה עוֹלָתָהּ לְמַטָּה, עוֹף שֶׁחַטָּאתוֹ לְמַטָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עוֹלָתוֹ לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ", הָאָמוּר לְעִנְיַן הַקְטָרַת הוּא הָאָמוּר לְעִנְיַן הַמְצָאָה, מַה הַקְטָרָה לְמַעְלָה, אַף הַמְצָאָה לְמַעְלָה. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, עוֹמֵד עַל הַסּוֹבֵב עַל קֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, וְהוּא מוֹלֵק אֶת הָרֹאשׁ מְמוּל עָרְפּוֹ וּמַבְדִּיל, וּמְמַצֶּה דָמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. אִם עָשָׂאהּ לְמַטָּה מֵרַגְלָיו אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת כְּשֵׁרָה. רַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים כָּל עַצְמָהּ לֹא הָיְתָה נַעֲשֵׂית אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, מַאי בֵּינַיְיהוּ, אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ עוֹשִׂים מַעֲרָכָה עַל גַּבֵּי סוֹבֵב אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא, מו) "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף", בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְתָה בְּהֵמָה לְעוֹף, מָה עוֹף הֻכְשְׁרוּ מִן הַצַּוָּאר, אַף בְּהֵמָה הֻכְשְׁרָה מִן הַצַּוָּאר, אִי מַה לְּהַלָּן מְמוּל עֹרֶף אַף כָּאן מְמוּל עֹרֶף, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ה, ח) "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מְמוּל עָרְפּוֹ", רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מְמוּל עֹרֶף וְאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אַחֵר מְמוּל

עֹרֶף. כֵּיצַד מוֹלְקִין בְּחַטָּאת הָעוֹף, חוֹתֵךְ שִׁדְרָה וּמִפְרֶקֶת בְּלֹא רֹב בָּשָׂר, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַוֶּשֶׁט אוֹ לַקָּנָה, חוֹתֵךְ סִימָן אֶחָד אוֹ רֻבּוֹ וְרֹב בָּשָׂר עִמּוֹ, וּבְעוֹלָה שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם. הַזָּאַת בֶּן עוֹף בְּכֹהֲנִים וְלֹא בְּכֹהֲנוֹת, מִקַּל וָחוֹמֶר מִבֶּן צֹאן, וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן לִשְׁחִיטָתוֹ, קָבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּאָתוֹ, בֶּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לִמְלִיקָתוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּאָתוֹ.

(ויקרא א טז) וְהֵסִיר אֶת מְרָאתוֹ, זֶה הַזֶּפֶק, יָכוֹל יִקְדֹּר בְּסַכִּין וְיִטְּלֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֹצָתָהּ", יִטָּלֶנּוּ עִם הַנּוֹצָה. אַבָּא יוֹסִי בֶּן חָנָן אוֹמֵר, נוֹטֵל אֶת הַקֻּרְקְבָן עִמָּהּ. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תַּנָּא בְּנֹצָתָהּ, בְּנוֹצָה שֶׁלָּהּ. קוֹדְרָהּ בְּסַכִּין כְּמִין אֲרֻבָּה. וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְסוּלָה. אֹתָהּ, וְלֹא חַטָּאת הָעוֹף. אוֹתָהּ, בְּהַשְׁלָכָה וְאֵין עוֹלַת בְּהֵמָה בְּהַשְׁלָכָה. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהִכְשִׁיר אֶת הָעוֹר פָּסַל אֶת בֵּית הָרִעִי, מָקוֹם שֶׁפָּסַל אֶת הָעוֹר אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְסֹל אֶת בֵּית הָרִעִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ", אוֹתָהּ בְּהַשְׁלָכָה וְאֵין עוֹלַת בְּהֵמָה בְּהַשְׁלָכָה. אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, סָמוּךְ לַמִּזְבֵּחַ. קֶרֶמָה, לְמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. אֶל מְקוֹם הַדֶּשֶׁן, שֶׁשָּׁם יִהְיוּ נוֹתְנִין אֶת הַדֶּשֶׁן. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, שְׁנֵי בֵּית הַדְּשָׁנִים הָיוּ שָׁם, אֶחָד לְמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, וְאֶחָד לְמִזְרָחוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. זֶה שֶׁבְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, שָׁם הָיוּ נוֹתְנִין מֵרַאת הָעוֹף וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְהַמְּנוֹרָה, וְזֶה שֶׁבְּמִזְרָחוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שָׁם הָיוּ שׁוֹרְפִין פְּסוּלֵי קָדָשִׁים וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים.

דִּשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְהַמְּנוֹרָה, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. בִּשְׁלָמָא מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן דִּכְתִיב "וְשָׂמוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ". מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְנָלַן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא, וְהֵסִיר אֶת מְרָאתוֹ, אִם אֵינוֹ עָנִין לְמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן תְּנֵהוּ עָנִין לְמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. אֵימָא אִידֵי וְאִידֵי בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, מַאי הַדֶּשֶׁן, אֲפִלּוּ מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. מְנוֹרָה מְנָלַן, דֶּשֶׁן הַדֶּשֶׁן. וְהֵסִיר אֶת מְרָאתוֹ, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי הָעוֹף הַזֶּה פּוֹרֵחַ וְטָס בְּכָל הָעוֹלָם וְאוֹכֵל מִכָּל צַד וְאוֹכֵל מִן הַגְּזֵלוֹת וּמִן הַחֲמָסִים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹאִיל וְהַזֶּפֶק הַזֶּה מָלֵא גְּזֵלוֹת וַחֲמָסִים אַל יַקְרִיב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל בְּהֵמָה גְּדֵלָה עַל אֲבוּס בַּעֲלָהּ וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת מִכָּל צַד, לֹא מִן הַגְּזֵלוֹת וְלֹא מִן הַחֲמָסִים, לְפִיכָךְ מַקְרִיבָהּ כֻּלָּהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר (לעיל פסוק יג) "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל [וְהִקְטִיר] הַמִּזְבֵּחָה". לְפִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַזּוֹ גּוֹזֶלֶת וְחוֹמֶסֶת, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא מַאֲכָלָהּ מִמֶּנָּה מִפּוּמָא לְוִשְׁטָא, מִוִּשְׁטָא לְאִסְטוֹמְכָא, מֵאִסְטוֹמְכָא לְהֶמְסָא, מֵהֶמְסָא לְבֵי כַסְיָא, מִבֵּי כַסְיָא לִכְרֵסָא, מִכְּרֵסָא לְבֵי מְעָיָא, מִבֵּי מְעָיָא לִכְרוּכָא קְטִינָא, מִכְּרוּכָא קְטִינָא לִכְרוּכָא עַבְיָא, מִכְּרוּכָא עַבְיָא לְסַנְיָא דִיבֵי, מִסַּנְיָא דִיבֵי לְפַטְרָכָא, מִפַּטְרָכָא לְבָרָא. בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעָה עַד שֶׁיֵּצֵא מַאֲכָלָהּ מִמֶּנָּה.

(ויקרא א יז) וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֶדְיוֹט הַזֶּה אִם מֵרִיחַ הוּא רֵיחַ כְּנָפַיִם שְׂרוּפִים עִם הַנּוֹצוֹת נַפְשׁוֹ קָצָה עָלָיו וְאַתְּ אָמַרְתְּ יִקְרַב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְכָל כָּךְ לָמָּה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ מְהַדֵּר בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ בִּקֵּשׁ לְהַקְרִיב אֶלֶף עוֹלוֹת בְּיוֹם אֶחָד, שָׁלַח וְאָמַר לְכֹהֵן גָּדוֹל אַל יַקְרִיב אָדָם הַיּוֹם חוּץ מִמֶּנִּי, בָּא עָנִי אֶחָד וּבְיָדוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים. אָמַר לַכֹּהֵן, הַקְרֵב לִי אֶת אֵלּוּ. אָמַר לוֹ, הַמֶּלֶךְ צִוָּנִי אַל יַקְרִיב אָדָם הַיּוֹם חוּץ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי כֹּהֵן, אַרְבָּעָה אֲנִי צָד בְּכָל יוֹם, אֲנִי מַקְרִיב שְׁנַיִם וּמִתְפַּרְנֵס מִשְּׁנַיִם, אִם אֵין אַתָּה מַקְרִיבָן אַתָּה חוֹתֵךְ פַּרְנָסָתִי. נָטְלָן וְהִקְרִיבָן. נִרְאָה לוֹ לְאַגְרִיפַּס בַּחֲלוֹם קָרְבַּן עָנִי קָדְמָךְ. שָׁלַח וְאָמַר לַכֹּהֵן, לֹא כֵן צִוִּיתִיךָ אַל יַקְרִיב אָדָם חוּץ מִמֶּנִּי הַיּוֹם. אָמַר לֵיהּ, אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, בָּא עָנִי אֶחָד וּבְיָדוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, אָמַר לִי, הַקְרֵב לִי אֶת אֵלּוּ. אָמַרְתִּי לוֹ, הַמֶּלֶךְ צִוָּנִי וְאָמַר לִי אַל יַקְרִיב אָדָם חוּץ מִמֶּנִּי הַיּוֹם. אָמַר לִי, אַרְבָּעָה אֲנִי צָד בְּכָל יוֹם, אֲנִי מַקְרִיב שְׁנַיִם וּמִתְפַּרְנֵס מִשְּׁנַיִם, אִם אֵין אַתָּה מַקְרִיבָם אַתָּה חוֹתֵךְ פַּרְנָסָתִי, לֹא הָיָה לִי לְהַקְרִיבָן, אָמַר לוֹ יָפָה עָשִׂיתָ כָּל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ. מַעֲשֶׂה בְּשׁוֹר אֶחָד שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אוֹתוֹ לְקָרְבָּן וְלֹא הָיָה נִמְשָׁךְ, בָּא עָנִי וּבְיָדוֹ אֲגֻדָּה אַחַת שֶׁל טִרוֹקְסִימָא, וְהוֹשִׁיט לוֹ וַאֲכָלָהּ כּוּ', הוֹצִיא מַחַט וְנִמְשָׁךְ לְקָרְבָּן, נִרְאָה לְבַעַל הַשּׁוֹר בַּחֲלוֹמוֹ קָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי קָדְמָךְ. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהֵבִיאָה קֹמֶץ שֶׁל סֹלֶת, וְהָיָה כֹּהֵן מְבַזֶּה עָלֶיהָ, וְאָמַר רְאֵה מַה הֵן מַקְרִיבוֹת, מַה בְּזֶה לֶאֱכֹל מַה בָּזֶה לְהַקְרִיב, נִרְאָה לַכֹּהֵן בַּחֲלוֹם אַל תְּבַזֶּה עָלֶיהָ, כְּאִלּוּ נַפְשָׁהּ הִקְרִיבָה. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁאֵינוֹ מַקְרִיב נֶפֶשׁ כְּתִיב בּוֹ נֶפֶשׁ, מִי שֶׁהוּא מֵבִיא נֶפֶשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הֲרֵי שֶׁהֵבִיא מִנְחָתוֹ מְגֻלְּיָא וְאַסְפַּמְיָא וּמַחֲבְרוֹתֶיהָ, וְרָאָה אֶת הַכֹּהֵן שֶׁהִקְמִיץ, וְאָכַל אֶת הַשְּׁאָר וְאָמַר לוֹ אוֹי לִי כָּל הַצַּעַר הַזֶּה שֶׁנִּצְטָעֵר בִּשְׁבִילִי זֶה, הַכֹּל מְפַיְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ וּמָה אִם זֶה שֶׁלֹּא נִצְטָעֵר אֶלָּא שְׁתֵּי פְּסִיעוֹת בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, זָכָה לֶאֱכֹל אַתָּה שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ כָּל הַצַּעַר הַזֶּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז תמז

וְשִׁסַּע אֹתוֹ, כָּשֵׁר וְלֹא פָסוּל. אוֹתוֹ בְּשִׁסּוּעַ וְאֵין עוֹלַת בְּהֵמָה בְּשִׁסּוּעַ. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם עוֹלַת הָעוֹף שֶׁאֵין טְעוּנָה נִתּוּחַ טְעוּנָה שִׁסּוּעַ, עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁטְּעוּנָה נִתּוּחַ אֵינוֹ דִין שֶׁתִּטְעֹן שִׁסּוּעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בְּשִׁסּוּעַ וְאֵין עוֹלַת בְּהֵמָה בְּשִׁסּוּעַ. בִּכְנָפָיו, לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹר, וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהִכְשִׁיר אֶת בֵּית הָרֵעִי פָּסַל אֶת הָעוֹר, מָקוֹם שֶׁפָּסַל אֶת בֵּית הָרֵעִי אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְסֹל אֶת הָעוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכְנָפָיו", לְהַכְשִׁיר אֶת הָעוֹר. לֹא יַבְדִּיל, יָכוֹל אִם הִבְדִּיל פָּסוּל תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִיר". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁמָּלַק בְּסַכִּין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ". וּמָה רָאִיתָ לְהַכְשִׁיר בְּהַבְדָּלָה וְלִפְסֹל בִּמְלִיקָה,

אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מִפְּנֵי מָה מַכְשִׁיר אֲנִי בְּהַבְדָּלָה שֶׁהוּא לְאַחַר הַרְצָאָה, וּפוֹסֵל בְּמִלִּיקָה שֶׁהוּא לִפְנֵי הַרְצָאָה. עוֹלָה אַף עַל פִּי שֶׁמִּצָּה דַּם הַגּוּף, וְלֹא מִצָּה דַּם הָרֹאשׁ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁמִּצָּה דַּם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַּם הַגּוּף, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רָבָא, רֹב דָּמִים בְּגוּפָא שְׁכִיחֵי. עֹלָה, לְשֵׁם עוֹלָה. אִשֶּׁה, לְשֵׁם אִשֶּׁה. רֵיחַ, לְשֵׁם רֵיחַ. נִיחוֹחַ, לְשֵׁם נַחַת רוּחַ. לַה', לְשֵׁם מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם. נֶאֱמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה (לעיל פסוק ט-יג) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", וּבְעוֹלַת הָעוֹף "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", וּבְמִנְחָה (ויקרא ב, ב) "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ", לְלַמֵּד שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְשִׁסַּע, אֵין שִׁסּוּעַ אֶלָּא בַּיָּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ". אָמַר רַב הוּנָא: כּוֹתְבִין תְּפִלִּין עַל גַּבֵּי עוֹר שֶׁל עוֹף טָהוֹר. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִית לֵיהּ עוֹר, תָּנִינָא, הַחוֹבֵל בָּהֶן חַיָּב מִכְּלָל דְּאִית לֵיהּ עוֹר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: טוּבָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אֲמִינָא כֵּיוָן דְּאִית בֵּיהּ נִקְבֵי נִקְבֵי נִקְבֵי לָא, קָא מַשְׁמַע לָן כִּדְאָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא כָּל נָקֵב שֶׁהַדְּיוֹ עוֹבֵר עָלָיו אֵינוֹ נָקֵב. מֵיתִיבֵי רַבִּי זֵירָא "בִּכְנָפָיו", לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹר, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עוֹר הוּא הֵיכִי מְרַבֶּה לֵיהּ קְרָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, עוֹר הוּא וּקְרָא רַבֵּיהּ, אִיכָּא דְּאָמְרֵי אָמַר רַבִּי זֵירָא אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא, בִּכְנָפָיו, לְרַבּוֹת הָעוֹר. אִי אָמְרְתָּ בִּשְׁלָמָא עוֹר הוּא, הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי, אֶלָּא אִי אָמְרְתָּ לָאו עוֹר הוּא הֵיכִי מְרַבֵּי לֵיהּ קְרָא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ לָאו עוֹר הוּא, וְאִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כֵּיוָן דְּאִית בֵּיהּ פְּרָצֵי פְּרָצֵי מָאִיס קָא מַשְׁמַע לָן.

(ויקרא ב א-ג) וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַה נִּשְׁתַּנָּה מִנְחָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "נֶפֶשׁ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִי דָּרְכּוֹ לְהָבִיא מִנְחָה, עָנִי, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ לְפָנַי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק מַה נִּשְׁתַּנָּה מִנְחָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן הַלָּלוּ. לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָשָׂה לוֹ אוֹהֲבוֹ סְעֻדָּה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ וְאָמַר לוֹ עָשֹׂה לִי חֲמִשָּׁה מִינֵי טִגּוּן, כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִמְּךָ. וְנֶפֶשׁ, לְרַבּוֹת כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁיָּבִיא מִנְחָה מִן הַנְּדָבָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִן הַחוֹבָה בְּכָל יוֹם מֵבִיא מִן הַנְּדָבָה. מָשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא מִן הַחוֹבָה בְּכָל יוֹם, אֵינוֹ דִין שֶׁמֵּבִיא מִן הַנְּדָבָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיָחִיד שֶׁהוּא מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו לֹא יָבִיא מִנְחַת נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶפֶשׁ", לְרַבּוֹת כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁיָּבִיא מִנְחַת נְדָבָה. הוּא הַדִּין לְצִבּוּר, וְהַלֹּא דִין הוּא, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחַת חוֹבָה בְּכָל יוֹם מֵבִיא מִן הַנְּדָבָה, צִבּוּר שֶׁמֵּבִיא מִן הַחוֹבָה בְּכָל יוֹם אֵינוֹ דִין שֶׁיָּבִיא מִן הַנְּדָבָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיָחִיד שֶׁמֵּבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. מָשִׁיחַ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין מֵבִיא מִנְחָה עַל

טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו וּמֵבִיא מִנְחַת נְדָבָה. וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַצִּבּוּר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְבִיאִין מִנְחָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁיְּבִיא מִנְחַת נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶפֶשׁ", הַיָּחִיד מֵבִיא מִנְחַת נְדָבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִין מִנְחַת נְדָבָה. נֶפֶשׁ, יָכוֹל גֵּזֵרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ("ו)כִי תַקְרִיב", אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת. קָרְבַּן מִנְחָה, מִנַּיִן שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב לְבוֹנָה, נֶאֱמַר הָבֵא בְּהֵמָה (וְנֶאֱמַר) וְהָבֵא מִנְחָה חוֹבָה לָהּ [וְנֶאֱמַר] הָבֵא מִנְחָה וְהָבֵא לְבוֹנָה חוֹבָה לָהּ, מַה מִּנְחָה שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבָה עִם בְּהֵמָה [בָּאָה] נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַף לְבוֹנָה שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבָה עִם הַמִּנְחָה תְּבוֹא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. מַה לְּמִנְחָה בָּאָה נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁכֵּן הִיא בָּאָה חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, תְּבוֹא לְבוֹנָה נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁכֵּן הִיא אֵינָהּ בָּאָה חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הוֹאִיל וְאֵינָהּ בָּאָה חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא תְּבוֹא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּן", מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב יַיִן, נֶאֱמַר הָבֵא בְּהֵמָה וְהָבֵא מִנְחָה חוֹבָה לָהּ, הָבֵא מִנְחָה וְהָבֵא יַיִן חוֹבָה לָהּ, מַה מִּנְחָה שֶׁהִיא בָּאָה חוֹבָה לָהּ עִם הַבְּהֵמָה, בָּאָה נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַף הַיַּיִן שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה עִם הַמִּנְחָה יָבוֹא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מַה לְּמִנְחָה בָּאָה נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁכֵּן הִיא בָּאָה חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, יָבוֹא יַיִן נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁכֵּן אֵינוֹ בָּא חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ בָּא חוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא יָבוֹא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּן", מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב יַיִן. מִכַּמָּה לֹא יִפְחֹת, מִשְּׁלִשָּׁה לוֹגִין. מִנַּיִן שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב שֶׁמֶן, הוּא הַדִּין וְהוּא הַתְּשׁוּבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּן", דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, מָה מָצִינוּ בְּיַיִן שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה בָּא נְדָבָה, אַף שֶׁמֶן שֶׁהוּא בָּא חוֹבָה בָּא נְדָבָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מַה לְּיַיִן בָּא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁכֵּן הוּא קָרֵב חוֹבָתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ יָבוֹא שֶׁמֶן נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁכֵּן אֵינוֹ קָרֵב חוֹבָתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוֹאִיל וְאֵינוֹ קָרֵב חוֹבָתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא יָבִיא נְדָבָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ (תַּלְמוּד לוֹמַר). קָרְבַּן. מִנַּיִן שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב קָרְבַּן עֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּן" מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב קָרְבַּן עֵצִים. מִכַּמָּה לֹא יִפְחֹת מִשְּׁנֵי גְזִירִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִי קוֹרֵא אֲנִי קָרְבַּן, יָכוֹל יָחִיד מִתְנַדֵּב קְטֹרֶת, וְקוֹרֵא אֲנִי עָלָיו (דברים כג, כד) "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ", וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה", יָכוֹל יִתְנַדֵּב וְיָבִיא עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם לא, יא) "וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ", הָא אֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵין קְטֹרֶת הַסַּמִּים אֶלָּא בַּפְּנִים. מִנְחָה, לִתֵּן אֶת הָאָמוּר כָּאן בְּכָל הַמְּנָחוֹת וְאֶת הָאָמוּר בְּכָל הַמְּנָחוֹת כָּאן. נֶאֱמַר כָּאן "סֹלֶת", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות כט, כ) "סֹלֶת", מַה סֹּלֶת הָאָמוּר לְהַלָּן מִן הַחִטִּים, אַף סֹלֶת הָאָמוּר כָּאן מִן הַחִטִּים. סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ, סֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחִטִּים. וַהֲלֹא דִין הוּא, צִבּוּר מֵבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּים חוֹבָה, וְיָחִיד מֵבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּים נְדָבָה, מַה צִּבּוּר שֶׁהוּא מֵבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּים חוֹבָה מֵבִיא

מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים חוֹבָה, אַף יָחִיד שֶׁמֵּבִיא מִן הַחִטִּים נְדָבָה יָבִיא מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ", שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחִטִּים. הֲרֵי אִם אָמַר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים יָבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּים. קֶמַח, יָבִיא סֹלֶת, [בְּלֹא] שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, יָבִיא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, חֲצִי עִשָּׂרוֹן, יָבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה, יָבִיא שְׁנַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים. קָרְבָּנוֹ, הַיָּחִיד מֵבִיא מִנְחַת נְדָבָה וְאֵין הַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין נְדָבָה. וַהֲלֹא דִין הוּא, עוֹלַת בְּהֵמָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, מִנְחָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, מָה עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, הֲרֵי הִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם, אַף מִנְחָה הַבָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה תְּבוֹא נִדְבַת שְׁנַיִם, לֹא אִם אָמְרָתָ בְּעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, תֹּאמַר בְּמִנְחָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, עוֹלַת הָעוֹף תּוֹכִיחַ, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר וּבָאָה נִדְבַת שְׁנַיִם, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַמִּנְחָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, תָּבוֹא נִדְבַת שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", הַיָּחִיד מֵבִיא מִנְחַת נְדָבָה, וְאֵין הַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין מִנְחַת נְדָבָה. כְּשֵׁם שֶׁאֵין שְׁנַיִם מְבִיאִין מִנְחַת נְדָבָה כָּךְ אֵין מְבִיאִין לֹא יַיִן, וְלֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וְלֹא עֲצִים. אֲבָל מִתְנַדְּבִים עוֹלָה וּשְׁלָמִים, וּבְעוֹף אֲפִלּוּ פְּרִידָה אַחַת.

וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, עַל כֻּלָּהּ. וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה, עַל מִקְצָתָהּ. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר כֵּן, וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, עַל כֻּלָּהּ, וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה, עַל מִקְצָתָהּ, שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי בַּתּוֹרָה אֶלָּא לְמַעֵט. דָּבָר אַחֵר "וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן", עַל כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּבְלַל עִמָּהּ וְנִקְמָץ עִמָּהּ. וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה, עַל מִקְצָתָהּ, שֶׁאֵינָהּ נִבְלֶלֶת עִמָּהּ, וְלֹא נִקְמֶצֶת עִמָּהּ. וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה, אִינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, וַהֲרֵי אֲנִי דָּן, טְעוּנָה קֶמִיצָה טְעוּנָה לְבוֹנָה, מַה קֶּמִיצָה מְלֹא הַקֹּמֶץ, אַף לְבוֹנָה מְלֹא הַקֹּמֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם מִעֵט לְבוֹנָתָהּ כְּשֵׁרָה. וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה וְהֶבִיאָהּ וְגוֹ'], מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרִים בְּכָל אָדָם.

רמז תמח

סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד אָדָם מֵבִיא מִנְחָתוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בְּקֻלָּתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנָהּ בְּתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ, דִּכְתִיב "וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן". וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן, וְכֹהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, דִּכְתִיב "וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ". "וְהִגִּישָׁהּ" בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חֻדָּהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיּוֹ. מְנַלַּן דִּכְתִיב (ויקרא ו, ז) "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ", וְתַנְיָא "לִפְנֵי ה'", יָכוֹל בַּמַּעֲרָב תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ". אִי "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" יָכוֹל בַּדָּרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חֻדָּהּ שֶׁל קֶרֶן וּבְדָרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן, אָמְרָתָ

כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת, אֶחָד מְקַיֵּם עַצְמוֹ וּמְקַיֵּם חֲבֵרוֹ, וְאֶחָד מְקַיֵּם עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵרוֹ, מַנִּיחִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּם עַצְמוֹ וּמְבַטֵּל חֲבֵרוֹ, וְתוֹפְסִין אֶת שֶׁמְּקַיֵּם עַצְמוֹ וּמְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר "לִפְנֵי ה'" בְּמַעֲרַב בִּטַּלְתָּ "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" בַּדָּרוֹם, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" בַּדָּרוֹם קַיַּמְתָּ "לִפְנֵי ה'" בַּמַּעֲרָב. וְהֵיכָן קַיַּמְתָּ, קָסָבַר הַאי תַּנָּא כֵּלֵי מִזְבֵּחַ בְּצָפוֹן הֲווֹ קָאֵי. מַאי וְדַיּוֹ, אָמַר רַב אָשֵׁי אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא מִנְחָה גּוּפָהּ תִּיבָּעֵי הַגָּשָׁה (וּתְנוּפָה) קָא מַשְׁמַע לָן, וְאִימָא הָכִי נַמִּי, אָמַר קְרָא "וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ", מַה הַקְרָבָה אֵצֶל הַכֹּהֵן בִּכְלִי, אַף הַגָּשָׁה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בִּכְלִי. וּמְסַלֵּק אֶת לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד כִּי הֵכִי דְּלָא תְּקַמֵּץ בַּהֲדֵי מִנְחָה כְּדִתְנַן קֹמֶץ וְעֶלָה בְּיָדוֹ צָרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קֹרֶט שֶׁל לְבוֹנָה פָּסוּל. וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ, מְנָלַן דִּכְתִיב (להלן פסוק טז) "מִגִּרְשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, לָמָּה לִי, הָא קָדְשֵׁי הִיא חָדָא זִימְנָא. מִידֵי דַּהֲוָה אָדָם, דָּם אַף עַל גַּב דְּקַדְּשִׁתֵּיהּ סַכִּין בְּצַוָּאר בְּהֵמָה חָדָא זִמְנָא עוֹד מְקַדֵּשׁ לֵיהּ בִּכְלִי שָׁרֵת, הָכָא נַמִּי לָא שְׁנָא. וּמְלַקֵּט אֶת לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל גַּבָּיו, דִּכְתִיב (ויקרא ו, ח) "וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה". וּמַעֲלֵהוּ וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר לֵיהּ אִימָא מַעֲלֵהוּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְהַקְרִיבוֹ. מוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, דִּכְתִיב "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח" וְגוֹ'. קָרֵב הַקֹּמֶץ שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, דִּכְתִיב "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה", וּכְתִיב (להלן פסוק ג) "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", קָרֵב הַקֹּמֶץ לְמַר כְּדְאִית לֵיהּ וּלְמַר כְּדְאִית לֵיהּ. דְּאִיתְמַר הַקֹּמֶץ מֵאֵימָתַי מַתִּיר שְׁיָרִים לַאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁתֵּצֵת הָאוּר בְּרֻבּוֹ. וְרַשַּׁאי לִתֵּן לְתוֹכָם יַיִן שֶׁמֶן וּדְבַשׁ, דְּאָמַר קְרָא "לְמִשְׁחָה", לְגַדְּלָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין. וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב (ויקרא ו, י) "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם", וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אֲפִלּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ. כָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וְכוּ', וְהָא אִיכָּא מִנְחַת סוֹטָה דְּאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, הָכִי קָאָמְרִינַן כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין וּטְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבָאוֹת סֹלֶת, מִנְחַת חוֹטֵא אַף עַל פִּי שֶׁאֵין טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבָאָה גֶּרֶשׂ. מִנְחַת סוֹטָה אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין וּבָאָה קֶמַח.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ בַּהֵיכָל כְּשֵׁרָה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִלּוּק בָּזִיכִין. מֵתִיב רַבִּי יִרְמְיָה וְקָמַץ מִשָּׁם, מִמָּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַזָּר עוֹמְדוֹת. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאִם קָמַץ בִּשְׂמאל שֶׁיַּחֲזֹר וְיִקְמֹץ בְּיָמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָמַץ מִשָּׁם" מִמָּקוֹם שֶׁקָּמַץ כְּבָר, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהַכְשִׁיר כָּל הָעֲזָרָה כֻּלָּהּ וְכוּ', אֶלָּא אִצְטְרִיךְ סַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב (להלן פסוק ח-ט)

"וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְהֵרִים", מַה הַנְּשָׂה בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, אַף קְמִיצָה נַמִּי בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תמט

לֹא יָצַק, וְלֹא בָּלַל, וְלֹא פָּתַת, וְלֹא מָלַח, לֹא הֵנִיף, וְלֹא הִגִּישׁ, אוֹ שֶׁפִּתָּתָן פִּתִּים מְרֻבּוֹת, וְלֹא מְשָׁחָן, כְּשֵׁרָה. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְגוֹ' לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה", מוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה אֵינוֹ מוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה, וְאֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, מִנַּיִן לָרִבּוֹת אֶת הַיְּצִיקוֹת, וְהַבְּלִילוֹת, וְהַפְּתִיתוֹת, וְהַמְּלִיחוֹת, וְהַתְּנוּפוֹת, וְהַהַגָּשׁוֹת, וְהַקְּמִיצוֹת, וְהַהַקְטָרוֹת, וְהַמְּלִיקוֹת, וְהַקַּבָּלוֹת, וְהַהַזָּאוֹת, וְהַשְׁקָאַת סוֹטָה וַעֲרִיפַת הָעֶגְלָה, וְטָהֳרַת הַמְצֹרָע, וּשְׁשִׁאַת כַּפַּיִם בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ, (מִנַּיִן) תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מִבְּנֵי אַהֲרֹן", עֲבוֹדָה הַמְסוּרָה לִבְנֵי אַהֲרֹן, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהּ, אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, אָמַר קְרָא וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה. וֶהֱבִיאָהּ אֶל [בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים] (הַכֹּהֵן) וְקָמַץ", מִקְמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה לִמֵּד עַל יְצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרָה בָּזָר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וֶהֱבִיאָהּ, וְי"ו מוּסָף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. אֶלָּא מֵעַתָּה הָא דִּכְתִיב (ויקרא א, ה) "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר, וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים, וְזָרְקוּ", מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה לִמֵּד עַל הַשְׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בָּזָר, הָכִי נַמִּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן שְׁחִיטָה נַמִּי בָּזָר תְּהֵא פְּסוּלָה, שָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא (ויקרא א, ד-ה) "וְסָמַךְ, וְשָׁחַט", מַה סְּמִיכָה בְּזָרִים, אַף שְׁחִיטָה בְּזָרִים. אִי מַה סְּמִיכָה בִּבְעָלִים אַף שְׁחִיטָה בִּבְעָלִים, הַהוּא לָא מָצִית אָמַרְתְּ, קַל וָחֹמֶר, וּמַה זְּרִיקָה דְּעִקַּר כַּפָּרָה לָא בָּעִינָן בְּעָלִים, שְׁחִיטָה דְּלָאו עִקַּר כַּפָּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְכִי תֵּימָא אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, גְּלֵי רַחֲמָנָא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ", מִכְּלַל דִּשְׁחִיטָה בְּעָלְמָא לָא בָּעִינָן בְּעָלִים.

וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְקָמַץ, בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה וֶהֱבִיאָהּ, לְמֵד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם. וְהֵבִיא וֶהֱבִיאָהּ, שֶׁלֹּא יְבִיאָהּ חֲצָאִין, הָא אִם אָמַר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה שֶׁל שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לֹא יְבִיאֵם בִּשְׁנֵי כֵּלִים אֶלָּא בִּכְלִי אֶחָד. אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן אָפִלּוּ הֵן רִבּוֹאוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יד, כח) "בְּרֹב-עָם הַדְרַת מֶלֶךְ". הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ, מְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא קְמִיצָה מִצְוַת כֹּהֲנִים, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם שְׁחִיטָה שֶׁקְּבַע לָהּ צָפוֹן לֹא קָבַע לָהּ כֹּהֵן, קְמִיצָה שֶׁלֹּא קְבַע לָהּ צָפוֹן, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִקְבַּע לָהּ כֹּהֵן, מְלִיקָה תּוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא קְבַע לָהּ צָפוֹן וְקָבַע לָהּ כֹּהֵן. לֹא אִם אָמַרְתְּ בִּמְלִיקָה שֶׁקְּבַע לָהּ מִזְבֵּחַ, תֹּאמַר

בְּקֶמִיצָה שֶׁלֹּא קָבַע לָהּ מִזְבֵּחַ, הוֹאִיל וְלֹא קָבַע לָהּ מִזְבֵּחַ לֹא יִקְבַּע לָהּ כֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ", מְלַמֵּד שֶׁהַקְּמִיצָה מִצְוַת כְּהֻנָּה. יָכוֹל מִצְוָה שֶׁיִּקְמֹץ הַכֹּהֵן וְאִם קָמַץ זָר תְּהֵא כְּשֵׁרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר שׁוּב "וְהֵרִים הַכֹּהֵן", קְבָעָהּ שֶׁאִם קָמְצָהּ הַזָּר פְּסוּלָה. וְקָמַץ, קֹמֶץ אֶחָד לְעִשָּׂרוֹן אֶחָד, קֹמֶץ אֶחָד לְשִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן. וְדִין הוּא, טָעוּן קֹמֶץ וְטָעוּן לְבוֹנָה, מַה לְּבוֹנָה קֹמֶץ אֶחָד לְעִשָּׂרוֹן אֶחָד וְקֹמֶץ אֶחָד לְשִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹנִים, אַף קֶמִיצָה קֹמֶץ אֶחָד לְעִשָּׂרוֹן אֶחָד וְקֹמֶץ אֶחָד לְשִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹנִים. אוֹ כַּלֵּךְ לָזֶרֶךְ זוֹ טְעוּנָה קֶמִיצָה וּטְעוּנָה שְׁמָן, מַה שְּׁמָן לוֹג, אֶחָד לְעִשָּׂרוֹן אֶחָד, שִׁשִּׁים לוֹגִין לְשִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹנִים, אַף וְכוּ', נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין דָּבָר שֶׁכָּלוּ לְאִשִּׁים מִדָּבָר שֶׁכָּלוּ לְאִשִּׁים, וְאַל יוֹכִיחַ שֶׁמָּן שֶׁאֵין כָּלוּ לְאִשִּׁים, אוֹ כַּלֵּךְ לָזֶרֶךְ זוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁמִּעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ, מִדָּבָר שֶׁמִּעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ, וְאַל תּוֹכִיחַ לְבוֹנָה שֶׁאֵין מִעוּטָהּ מְעַכֵּב אֶת רֻבָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָמַץ", קֹמֶץ אֶחָד לְעִשָּׂרוֹן אֶחָד, קֹמֶץ אֶחָד לְשִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹנִים.

מְלֹא קֻמְצוֹ, יָכוֹל מְבֹרָץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו, ח) "בְּקֻמְצוֹ", אִי "בְּקֻמְצוֹ" יָכוֹל בָּרִאשׁוֹנִי אֶצְבְּעוֹתָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "מְלֹא קֻמְצוֹ", כִּדְקָמְצֵי אִינְשֵׁי, הָא כֵּיצַד חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּי יָדוֹ וְקוֹמֵץ. בְּמַחֲבַת וּבְמַרְחֶשֶׁת (בְּלִישְׁנָא אַחֲרִינָא וּבִפְתִיתִין) מוֹחֵק בְּגֶדְלוֹ מִלְמַעְלָה וּבְאֶצְבַּע קְטַנָּה מִלְּמַטָּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, בֵּין הַבֵּינַיִם שֶׁל קֹמֶץ מַהוּ, דְּגַוְּאֵי לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדַּאי קֹמֶץ הוּא, דִּבְרַאי נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדַּאי שִׁירַיִם הוּא, כִּי תִּבָּעֵי דְּבֵינֵי וּבֵינֵי, הָדָר פָּשִׁיט בֵּין הַבֵּינַיִם סָפֵק. הֵיכִי עָבִיד, מַקְטִיר קֹמֶץ לְחוּדַּיהּ תְּחִלָּה, וְהָדָר מַקְטִיר בֵּין הַבֵּינַיִם, דְּאִי אָמַרְתְּ בֵּין הַבֵּינַיִם בְּרִישָׁא דִּילְמָא שִׁירַיִם נִינְהוּ וְהָווּ לְהוּ שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ, וְאָמַר מַר שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה אֵין מַקְטִירִין עֲלֵיהֶן הַקֹּמֶץ. הַשְׁתָּא נַמִּי אִיקְּרֵי כָּאן כָּל שֶׁמְּמֻנּוּ לָאִשִּׁים הֲרֵי הוּא בְּבַל תַּקְטִירוּ. דְּמַקְטִיר לְהוּ לְשֵׁם עֵצִים, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר (להלן פסוק יב) "לְרֵיחַ נִיחֹחַ", אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. לְרַבָּנָן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר דְּקָמְצֵי שְׁמָנֵי. הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי דְּקָמְצֵי שְׁמָנֵי. אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי מְלֹא קֻמְצוֹ כִּדְקָמְצֵי אִינְשֵׁי. בָּעֵי רַב פַּפָּא קֹמֶץ בָּרִאשׁוֹנִי אֶצְבְּעוֹתָיו מַהוּ, מִן הַצְּדָדִין מַהוּ, מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מַהוּ, תֵּיקוּ.

בְּמַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת מוֹחֵק בְּגֶדֶל מִלְמַעְלָה וּבְאֶצְבַּע קְטַנָּה מִלְּמַטָּה, וְאַף זוֹ עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. הַקֹּמֶץ, מְעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ, מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא מְלֹא קֻמְצוֹ תְּרֵי זִמְנֵי. מִסָּלְתָּהּ, שֶׁאִם חִסְּרָה כָּל שֶׁהוּא פְּסוּלָה. מִשֶּׁמְּנָהּ, שֶׁאִם חִסְּרָה כָּל שֶׁהוּא פְּסוּלָה. וְתַנְיָא אִידָךְ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה, פָּרַט לְמִנְחָה שֶׁחִסְּרָה הִיא, וְשֶׁחִסֵּר קֻמְצָהּ וְשֶׁלֹּא הִקְטִיר מִלְּבוֹנָתָהּ כָּלוּם, הֲנִי תְּרֵי קְרָאֵי בְּחִסָּרוֹן לָמָּה לִי, חַד לְמִנְחָה שֶׁחִסְּרָה קֹדֶם קֶמִיצָה דְּאִי מֵבִיא מִבֵּיתוֹ וְיִמְלְאֶנָּה אִין וְאִי לָא לָא, וְחָד לְשִׁירַיִם שֶׁחִסְּרוּ בֵּין קֶמִיצָה לְהַקְטָרָה דְּאַף

עַל גַּב דְּמַקְטִיר קֻמֶץ עֲלֵיהֶן, אוֹתָן שְׁיָרִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. דִּזְעִירֵי אָמַר הַנּוֹתֶרֶת, וְלֹא הַנּוֹתֶרֶת מִן הַנּוֹתֶרֶת. וְרַבִּי יַנַּאי אָמַר, מִן הַמִּנְחָה, מִנְחָה שֶׁהָיְתָה כְּבָר. עִשָּׂרוֹן מִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ, מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא מִסָּלְתָּהּ, שֶׁאִם חָסְרָה כָּל שֶׁהוּא פְּסוּלָה. הַשֵּׁמֶן וְהַסֹּלֶת מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", "מִגְּרִשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", מַשְׁמַע שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם וְהָכָא כְּתִיב נַמִּי (סֹלֶת) "מִגְּרִשָׁהּ וּמִשַּׁמְנָהּ", שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם, שְׁנָה הַכָּתוּב עֲלֵיהֶן לְעַכֵּב. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כָּל לְבֹנָתָהּ". (ויקרא ו, ח) "אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה". מְלֹא קֻמְצוֹ סֹלֶת, יָכוֹל מְלֹא הַקֻּמִּיצָה יְהֵא סֹלֶת וְהַשְּׁאָר יְהֵא קֶמַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִסָּלְתָּהּ", אִי מִסֹּלֶת יָכוֹל מְלֹא הַקֻּמִּיצָה וְהַצְּדָדִים יִהְיֶה סֹלֶת וְהַשְּׁאָר יְהֵא קֶמַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִסָּלְתָּהּ", שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ סֹלֶת. וּמִשַּׁמְנָהּ, שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ שָׁמֶן. מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ, שֶׁתְּהֵא הַסֹּלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן. מִסָּלְתָּהּ, וְלֹא מִסֹּלֶת חֲבֵרְתָּהּ, (מִשָּׁמֶן) [מִשַּׁמְנָהּ] וְלֹא מִשָּׁמֶן חֲבֵרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יָבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת בִּכְלִי אֶחָד, מִכָּאן אָמְרוּ שְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ עַד שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ, אִם יָכוֹל לְקַמֵּץ מִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּשֵׁרוֹת, וְאִם לָאו פְּסוּלוֹת. מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ (עַל כָּל לְבֹנָתָהּ), שֶׁאִם קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קֻרֶט שֶׁל לְבוֹנָה פָּסוּל. מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ, שֶׁתְּהֵא שָׁם לְבוֹנָה בִּשְׁעַת קְמִיצָה. עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהַקְטִיר, שֶׁיְּלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה וַיַּעֲלֶה לָאִשִּׁים. וְהִקְטִיר, הַקֹּמֶץ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁיָרִים. נִטְמָא הַקֹּמֶץ אוֹ אָבַד יָכוֹל יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים, וְדִין הוּא, וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁהוּרַע כֹּחַ מְזִבְּחַ בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, יָפָה כֹּחַ כֹּהֲנִים, מָקוֹם שֶׁיָּפָה כֹּחַ מְזִבְּחַ בְּקֹמֶץ, אֵינוֹ דִין שֶׁיָּפָה כֹּחַ כֹּהֲנִים בַּשְּׁיָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ה'", אֵין לָהֶם אֶלָּא לְאַחַר מַתַּן אִשִּׁים. אֶת אַזְכָּרָתָהּ, נִזְכָּרִים בָּהּ, נִזְכָּרִים בְּקֻמִּיצָה נִזְכָּרִים בִּלְבוֹנָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "אַזְכָּרָתָהּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כד, ז) "לְאַזְכָּרָה", מָה אַזְכָּרָתָהּ הָאָמוּר לְהַלָּן מְלֹא הַקֹּמֶץ, אַף אַזְכָּרָה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן מְלֹא הַקֹּמֶץ. "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה", (כְּתוּב בְּרֵמֶז תמ"ח). וְהַנּוֹתֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻמְלְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻגְּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִקְטִיר כָּל לְבוֹנָתָהּ. מִן הַמִּנְחָה, פְּרֹט לְשֶׁחְסְרָה הִיא, וּלְשֶׁחִסַּר קֻמְצָהּ, וְשֶׁלֹּא הִקְטִיר מִלְּבוֹנָתָהּ כְּלוּם. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, לְאַהֲרֹן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְבָנָיו. לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת וּלְבָנָיו בְּמַחֲלֹקֶת. וּמָה אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹכֵל שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, אַף בָּנָיו כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אוֹכְלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, לְהַתִּיר אֶת מִנְחַת יִשְׂרָאֵל. וְכִי מִנַּיִן יָצְאוּ, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, יג) "כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה", שֶׁאִם רָצָה לְרַבּוֹת יְרַבֶּה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת יִשְׂרָאֵל נִתֶּנֶת לְאִשִּׁים, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה, שֶׁל גֶּרִים וְשֶׁל נָשִׁים וְשֶׁל עֲבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", לְהַתִּיר מִנְחַת יִשְׂרָאֵל. אֵין לִי אֶלָּא מִנְחוֹתֵיהֶן, מִלִּיקוֹתֵיהֶן מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן,

קוֹרֵא אֲנִי "נִבֵּלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ", תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק ו) "לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", לְהַתִּיר מְלִיקַת יִשְׂרָאֵל. אֵין לִי אֶלָּא מְלִיקַת יִשְׂרָאֵל, מְלִיקַת כֹּהֲנִים מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְדִין הוּא, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּיר סֹלֶת רְשׁוּת אָסַר סֹלֶת מִצְוָה, מָקוֹם שֶׁאָסַר מְלִיקַת רְשׁוּת, אֵינוֹ דִין שֶׁנֶּאֱסַר מְלִיקַת מִצְוָה. מְלִיקַת יִשְׂרָאֵל יוֹכִיחַ, שֶׁאָסַר בָּהֶן מְלִיקַת רְשׁוּת וְהִתִּיר בָּהֶן מְלִיקַת מִצְוָה. מַה הִתִּיר מְלִיקַת מִצְוָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרֵי הִתִּיר סֹלֶת מִצְוָה שֶׁלָּהֶם, נַתִּיר מְלִיקַת מִצְוָה שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי אָסַר סֹלֶת מִצְוָה שֶׁלָּהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", לְהַתִּיר מְלִיקַת כֹּהֲנִים. מֵאֹשֵׁי ה', אֵין לָהֶם אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנַת הָאִשִּׁים.

(ויקרא ב ד) וְכִי תַקְרִיב, כְּשֶׁתַּקְרִיב. לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר רְשׁוּת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנַּיִן לְאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֵה תַּנּוּר שֶׁלֹּא יָבִיא מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּן מִנְחָה", קָרְבָּן אֶחָד הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא חַלּוֹת וּרְקִיקִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי נֶאֱמַר "קָרְבַּן קָרְבַּן" שְׁתֵּי פְּעָמִים, וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא קָרְבַּן אֶחָד, וְנֶאֱמְרוּ בּוֹ חַלּוֹת וּרְקִיקִין, אֶמֹר מֵעַתָּה רָצָה לְהָבִיא חַלּוֹת יָבִיא, רְקִיקִין יָבִיא. מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִין יָבִיא, וּבוֹלְלָן וְקוֹמֵץ מִשְׁנֵיהֶם, הָא אִם קָמַץ וְלֹא עָלָה בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת מִשְּׁנֵיהֶם דַּיּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנַּיִן לָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֵה שֶׁלֹּא יָבִיא מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִים, תַּלְמוּד לוֹמַר [ו]כָל (הַ)מִּנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר" וְגוֹ', מַה "כָּל" הָאָמוּר לְמַטָּה שְׁנֵי מִינִין אַף "כָּל" הָאָמוּר לְמַעְלָה שְׁנֵי מִינִין. וְרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר לְךָ, כְּיָון דִּכְתִיב "בַּשֶּׁמֶן בַּשֶּׁמֶן", כְּמָאן דִּכְתִיב "קָרְבַּן קָרְבָּן" דָּמֵי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי לָא כְּתִיב "בַּשֶּׁמֶן", הֲוָה אָמִינָא דַּוְקָא מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִים, אֲבָל חַלּוֹת לְחוּדַיְהוּ, וּרְקִיקִין לְחוּדַיְהוּ אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הַיְנוּ אֲבוּהָ, אִיכָּא בֵּינַיְהוּ דְּיֵעֲבֵד. מַאֲפֵה תַּנּוּר, וְלֹא מַאֲפֵה כֵּפָּח, וְלֹא מַאֲפֵה רַעֲפִים, וְלֹא מַאֲפֵה יוּרוֹת עַרְבִיִּים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תַּנּוּר תַּנּוּר שְׁנֵי פְּעָמִים, לְהַכְשִׁיר מַאֲפֵה כֵּפָּח. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, תַּנּוּר תַּנּוּר שְׁנֵי פְּעָמִים שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשׁוֹ לְשֵׁם תַּנּוּר.

אָמַר רַב הוּנָא, מַאֲפֵה תַּנּוּר שֶׁאָפָאָהּ חַלָּה אַחַת יָצָא, מַאי טַעְמָא מַצַּת כְּתִיב. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא טַעְמָא דִּכְתִיב "מַצּוֹת", הָא כְּתִיב מַצּוֹת לָא, וְהָא גַּבֵּי לַחְמֵי תוֹדָה דִּכְתִיב (ויקרא ז, יב) "מַצּוֹת", וְאָמַר רַב טוּבְיָה בַּר קִסְמָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאָפָאן אַרְבַּע חַלּוֹת יָצָא, הַהוּא פְּלִיגָא. (להלן פסוק ה) "סֹלֶת בְּלוּלָה", מְלַמֵּד שֶׁנִּבְלְלָה סֹלֶת. רַבִּי אוֹמֵר, חַלּוֹת בְּלוּלוֹת אָמְרוּ לוֹ, וַהֲלֹא לַחְמֵי תוֹדָה נֶאֱמַר בָּהֶן "חַלּוֹת", וְאִי אֶפְשָׁר לְבָלְלָן אֶלָּא סֹלֶת כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן שֶׁמֶן בִּכְלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָתָן, וְנוֹתְנָהּ וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן וּבוֹלְלָהּ, וְלָשָׂה וְאוֹפָהּ וּפוֹתְתָהּ וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְקוֹמֵץ. רַבִּי אוֹמֵר, חַלּוֹת בְּלוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "חַלּוֹת בְּלוּלֹת",

כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן מַתַּן שָׁמָן בִּכְלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָתָן וְנוֹתְנָהּ וְלָשָׂהּ וְאוֹפָהּ וּפוֹתְתָהּ וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שָׁמָן וּבוֹלְלָהּ, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שָׁמָן וְקוֹמֵץ. אִי אֶפְשָׁר דְּקָא אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנָן מַאי הִיא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רְבִיעִית שֶׁמֶן הִיא הֵיאַךְ מִתְחַלֶּקֶת לְכַמָּה חַלּוֹת. ("סֹלֶת) [חַלּוֹת] בְּלוּלוֹת" וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלוֹת, שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמַה חַלּוֹת שֶׁאֵין טְעוּנִין מְשִׁיחָה טְעוּנִים בְּלִילָה, רְקִיקִין שֶׁטְּעוּנִים מְשִׁיחָה אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנִין בְּלִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַלּוֹת בְּלוּלוֹת", וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלוֹת, רְקִיקִין מְשׁוּחִין וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה רְקִיקִין שֶׁאֵינָן טְעוּנִין בְּלִילָה טְעוּנִין מְשִׁיחָה, חַלּוֹת שֶׁטְּעוּנִין בְּלִילָה אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנִין מְשִׁיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "רְקִיקִין מְשׁוּחִין וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רָבָא לָא לִשְׁתְּמִיט וְלִכְתֹּב חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת וּרְקִיקִין בְּלוּלִין. תָּנוּ רַבָּנָן, מִנְחָה הַבָּאָה מֻחֲצָה חַלּוֹת וּמֻחֲצָה רְקִיקִין, מֵבִיא לוֹג שֶׁמֶן וְחוֹצֶה חֲצִיוֹ לְחַלּוֹת וְחֲצִיוֹ לִרְקִיקִין, חַלּוֹת בּוֹלְלָן רְקִיקִין מוֹשְׁחָן, וּמוֹשֵׁחַ אֶת הָרְקִיק עַל פְּנֵי כֻלּוֹ, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן מַחֲזִירוֹ לַחַלּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מוֹשְׁחוֹ כְּמִין כָּף יְוָנִית וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. תַּנְיָא אִידָךְ, רְקִיקִין הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן מֵבִיא לוֹג שֶׁמֶן מוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלּוֹג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מוֹשְׁחָן כְּמִין כָּף יְוָנִית, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.

רמז תנ

סֹלֶת חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלוֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשֶּׁמֶן בַּשֶּׁמֶן", שְׁתֵּי פְּעָמִים, לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן הַשֵּׁנִי וְשֶׁמֶן הַשְּׁלִישִׁי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מוֹשֵׁחַ אֶת הָרְקִיקִין כְּמִין כָּף יְוָנִית, שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַצּוֹת מַצּוֹת, לְמַצּוֹת שָׁוּוּ וְלֹא שָׁוּוּ לִבְלִילָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה (שמות ל, יח) "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה", יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמַּרְחִיצִין מִן הַכִּיּוֹר כָּךְ מַרְחִיצִין מִן הַכַּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְחֹשֶׁת", לְנְחֹשֶׁת שָׁוָה, וְלֹא שָׁוָה לְרָחְצָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה (שם כח, טו) "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ", יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁזֶּה כָּפוּל כָּךְ זֶה כָּפוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָהָב", לְזָהָב שָׁוָה וְלֹא לְכָפְלוֹ.

(ויקרא ב ה-ו) וְאִם מִנְחָה עַל הַמַּחֲבַת (כָּתוּב בְּרֻמָּז תפ"ז). מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה וּמַעֲשֶׂיהָ רוֹחֲשִׁים, כֵּיצַד יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה יְהֵא זָהִיר בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה, וְלִידֵי (דִּבָּר) מְכֹעָר, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ וְיֹאמַר אֵלֵךְ וְאָבִיא מִנְחָה שֶׁמָּא בָּא עַל יְדֵי עָווֹן וְחֵטְא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּנִי, לְמָה לֹא בָּלַלְתָּ מַעֲשֶׂיךָ בַּשֶּׁמֶן, וְאֵין שֶׁמֶן אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש א, ג) "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים". מַחֲבַת צָפָה וּמַעֲשֶׂיהָ קָשִׁים, כֵּיצַד

יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה יְהֵא זָהִיר בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְלִידֵי דָּבָר מְכֹעָר, וְיַעֲלֶה (דָּבָר) עַל דַּיְתוֹ וְיֹאמַר, אֱלֹהַּ וְאָבִיא מְנָחָה עַל אַהֲבָתִי שֶׁאָהַבְתִּי אֶת הַמָּקוֹם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּנִי, בָּרוּךְ אַתָּה, תְּהֵא לְךָ קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם, וְיִטָּמְנוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּפִיךָ לְעוֹלָם. עָלָיו הוּא אוֹמֵר "מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֵב אִישׁ", וְאוֹמֵר (תהלים קל, א) "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'". וְאִם מִנְחָה עַל הַמַּחֲבַת, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי. "קָרְבָּנְךָ קָרְבָּנֶךָ", לְגֶזֶרָה שָׁוָה מַה קָּרְבָּן הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] טָעוּן יְצִיקָה וּבְלִילָה, אַף קָרְבָּן הָאָמוּר לְמַטָּה טָעוּן יְצִיקָה וּבְלִילָה. וּמַה קָּרְבָּנְךָ הָאָמוּר לְמַטָּה טָעוּן מַתָּן שֶׁמֶן בִּכְלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן, אַף קָרְבָּנְךָ הָאָמוּר כָּאן טָעוּן מַתָּן שֶׁמֶן בִּכְלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן. סֹלֶת בְּלוּלָה, מְלַמֵּד שֶׁבּוֹלְלָהּ סֹלֶת. רַבִּי אוֹמֵר, חַלּוֹת בּוֹלְלָן. אָמְרוּ לוֹ, וַהֲלֹא בַּתּוֹרָה נֶאֱמַר "חַלּוֹת בְּלוּלֹת", וְאִי אֶפְשָׁר לְבוֹלְלָן אֶלָּא סֹלֶת. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן שֶׁמֶן בְּסֹלֶת וּבוֹלְלָן, שֶׁמֶן בִּכְלִי וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ, וּבוֹלְלָהּ. בְּשֶׁמֶן וְחוֹזֵר וְיוֹצֵק עָלֶיהָ. אָמַר רַבִּי אָמִי, מִנַּיִן לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁנִּלּוֹשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין, וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחֲמִיצוּ, נִלְמְדֶנָּה מִפֶּסַח, דִּכְתִיב (שמות יב, יז) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת". אָמַר לֵיהּ בְּגוּפֵיהּ כְּתִיב (מַצָּה) מַצָּה תִּהְיֶה, הַחֵיֶה. וְהָא אַפְקְתֵּיהּ לְעַבֵּב, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא מַצָּה הִיא, מַאי תִּהְיֶה, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי פְּרִידָא מֵרַבִּי אָמִי, מִנַּיִן לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁהֵן בָּאוֹת מַצָּה, דִּכְתִיבָא כְּתִיבָא דִּלְא כְּתִיבָא (ויקרא ו, ז-ט) כְּתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת (מִן הַמִּנְחָה) [מִמֶּנָּה] יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ, מִצָּוָה לָא קָמִיבָּעְיָא לִי, כִּי קָמִיבָּעְיָא לִי לְעַבֵּב, אִי מ"לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" אֵימָא לְמֵיקָם גַּבְרָא בְּלָאו בְּעָלְמָא, פְּסוּלֵי לָא מִפְסַל, אֶלָּא כִּדְתָנֵי, מַצָּה, יָכוֹל מִצְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶה", קְבָעָהּ חוֹבָה.

פָּתוֹת אוֹתָהּ פִּתִּים מִנְחָה, לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחָה לִפְתִיתָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים לִפְתִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָהּ". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת וּלְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מָה אֵלּוּ מְיֻחָדוֹת שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם לָאִשִּׁים, יָצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶן לָאִשִּׁים. וְיָצְקְתָּ שֶׁמֶן מִנְחָה, לְרַבּוֹת כָּל הַמְּנָחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף מִנְחַת מַאֲפֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ שָׁמֶן". אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא". מַאי תַּלְמוּדָא, אֵימָא לְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים אָתָא. אָמַר רָבָא, אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי מִעוּטִים, הֱוֵי אוֹמֵר מַאֲפֶה. פָּתוֹת, יָכוֹל לִשְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "פִּתִּים". אִי פִּתִּים יָכוֹל יַעֲשֶׂה פֵּרוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָהּ", אוֹתָהּ לְפִתִּים וְאֵין פִּתִּים לְפִתִּים. הָא כֵּיצַד מִנְחַת יִשְׂרָאֵל קוֹפֶל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבַּע, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל. מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ הָיָה מְקַפְּלָהּ, וְהָא אֲנָן תְּנַן לֹא הָיָה מְקַפְּלָהּ, אָמַר רָבָא אֵינוֹ מְקַפְּלָהּ לְאַרְבָּעָה, אֲבָל מְקַפְּלָהּ לִשְׁנַיִם. כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת עֶשֶׂר, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּאוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כֻּלָּן בָּאוֹת

שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, חוּץ מֵחַלּוֹת תּוֹדָה וּנְזִירוּת שֶׁהֵם בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר. לֶחֶם הַפָּנִים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ. חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל אַתְיָא חֻקָּה חֻקָּה מִלֶּחֶם הַפָּנִים. שְׁאָר מְנָחוֹת דְּבָאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר מְנָלַן, גְּמַר מֵלַּחְמֵי תּוֹדָה, מַה לְּהַלָּן עֶשֶׂר אַף כָּאן עֶשֶׂר. וְלֵילַף מִלֶּחֶם הַפָּנִים מַה לְּהַלָּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אַף כָּאן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, מִסְתַּבְּרָא מִלַּחְמֵי תּוֹדָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן יָחִיד, שֶׁמִּתְנַדֵּב, שֶׁמֶן, נְפָסָל, שֶׁלֹּא בְשַׁבָּת, וְלֹא בְּטָמְאָה. אַדְרַבָּה, מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן הֶקְדֵּשׁ, וּלְבוֹנָה, מַצָּה, וְעָצֶם. הַנָּךְ נָפִישָׁן. וְאִי סְבִירָא לָן דָּבָר הַלָּמֵד בְּגְזֵרָה שָׁוָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיָן אָב, יְלִיף מֵחֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל דְּהַנָּךְ נָפִישָׁן. וְאִי סְבִירָא לָן דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּגְזֵרָה שָׁוָה אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב, יְלִיף מִלֶּחֶם הַפָּנִים, דְּהֶקְדֵּשׁ מֵהֶקְדֵּשׁ עָדִיף לֵיהּ. חוּץ מֵחַלּוֹת תּוֹדָה וּנְזִירוּת. לַחֲמֵי תּוֹדָה בְּהֶדְיָא כְּתִיב בָּהֶן, נְזִירוּת דְּאָמַר מַר (ויקרא ז, יג) "שְׁלָמָיו", לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר. מִנְחַת כֹּהֲנִים קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ לֹא הָיָה מְקַפְּלָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְמִיצָה, וְכָל שֶׁאֵין בָּהֶן קְמִיצָה אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה. וְכֻלָּן פּוֹתְתָן בְּכְזַיִת. פְּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים, מִנְחָה, לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִפְתִיתָה. יָכוֹל אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָהּ". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַמִּנְחָה וּלְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מָה אֲלוּ מְיֻחָדוֹת שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן לָאִשִּׁים אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ מֵהֶן לָאִשִּׁים, יָצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶם לָאִשִּׁים.

רמז תנא

(ויקרא ב ז) וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ, מַה בֵּין מַחֲבַת לְמַרְחֶשֶׁת, מַרְחֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ כִּסּוּי, מַחֲבַת אֵין לָהּ כִּסּוּי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה וּמַעֲשֶׂיהָ רוֹחֲשִׁים, וּמַחֲבַת צָפָּה וּמַעֲשֶׂיהָ קְשִׁים. סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה, (מֻרֶבֶּכֶת תִּבְיאֶנָּה), מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה שֶׁמֶן קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ. קָרְבָּנֶךָ קָרְבָּנָךְ, לְגְזֵרָה שָׁוָה וְגוֹ'. (ויקרא ב ח-י) אֵלּוּ נֶאֱמַר 'וְהַבֵּאתָ (אֶת הַמִּנְחָה) אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה', הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין טָעוּן הַגָּשָׁה אֶלָּא קֹמֶץ בִּלְבַד, מִנְחָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּנְחָה", מִנְחַת חוֹטֵא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַמִּנְחָה". וְדִין הוּא, נֶאֱמַר הָכָא מִנְחַת חוֹטֵא, וְנֶאֱמַר הָכָא מִנְחַת נְדָבָה, מַה מִּנְחַת נְדָבָה טְעוּנָה הַגָּשָׁה, אַף מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה הַגָּשָׁה, מַה לְּמִנְחַת נְדָבָה שֶׁכֵּן טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, מִנְחַת סוֹטָה תּוֹכִיחַ. מַה לְּמִנְחַת סוֹטָה שֶׁכֵּן טְעוּנָה תְּנוּפָה, מִנְחַת נְדָבָה תּוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כְּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁשָּׁווּ לִקְמִיצָה וְשָׁווּ לְהַגָּשָׁה, אַף אֲנִי אָבִיא מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁשָּׁוָה לָהֶם לִקְמִיצָה תִּשָּׁוֶה לְהַגָּשָׁה. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן הֶכְשֵׁרוּ לָבוֹא בָּעֶשִׁיר כְּבָעָנִי, תֹּאמַר בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁלֹּא הֶכְשְׁרָה לָבוֹא בָּעֶשִׁיר כְּבָעָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת

הַמִּנְחָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, "וְהֵבֵאתָ" לְרַבּוֹת מִנְחַת הָעֹמֶר לְהַגָּשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, י) "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר". וְהִקְרִיבָהּ לְרַבּוֹת מִנְחַת סוֹטָה לְהַגָּשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר ה, כה) "וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וְדִין הוּא, וּמַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה תְּנוּפָה טְעוּנָה הַגָּשָׁה, מִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה הַגָּשָׁה, מַה לְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁכֵּן בָּאָה חִטִּין, מִנְחַת עֹמֶר תּוֹכִיחַ, מַה לְּמִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁכֵּן טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, מִנְחַת חוֹטֵא תּוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁשָּׁוּוּ לְקֶמִיצָה וְשָׁוּוּ לְהַגָּשָׁה, אַף אֲנִי אָבִיא מִנְחַת סוֹטָה שֶׁשָּׁוּוֹת לָהֶם לְקֶמִיצָה, תִּשָּׁוֶה לָהֶם לְהַגָּשָׁה. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁכֵּן לֹא הֻכְשְׁרוּ לָבוֹא קֶמַח, תֹּאמַר בְּמִנְחַת סוֹטָה שֶׁהֻכְשְׁרָה לָבוֹא קֶמַח, תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְהֵבֵאתָ) [וְהִקְרִיבָהּ]". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, [וְהֵבֵאתָ] לְרַבּוֹת מִנְחַת סוֹטָה לְהַגָּשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ", אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר לָא צְרִיכָה קְרָא, מַאי טַעְמָא, מִדִּינָא אַתְיָא, וּמַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה תְּנוּפָה טְעוּנָה הַגָּשָׁה, מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה הַגָּשָׁה. מַה לְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁכֵּן בָּאָה מִן הַחִטִּין, מִנְחַת סוֹטָה תּוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁשָּׁוּוּ לְקֶמִיצָה וְשָׁוִין לְהַגָּשָׁה, אַף אֲנִי אָבִיא מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁשָּׁוְתָה לָהֶם לְקֶמִיצָה תִּשָּׁוֶה לָהֶם לְהַגָּשָׁה, מַאי פְּרָכְתְּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּרִיךְ הָכִי מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן מְצוּיִין, וְרַבִּי יְהוּדָה אַדְרַבָּה הָא מְצוּיִין טְפֵי, הַנָּךְ זְמָנִין דְּלָא מַשְׁכַּחַת לְהוּ כְּלָל. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "וְהֵבֵאתָ" אֶלָּא שֶׁיְּחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא מִנְחָה אַחֶרֶת חוּץ מֵאֵלֶּה שֶׁבָּעָנְיָן. וְדִין הוּא צִבּוּר מֵבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּין חוֹבָה וְיָחִיד מֵבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּין נְדָבָה. מַה צִּבּוּר שֶׁמֵּבִיא מִנְחָה מִן הַחִטִּין חוֹבָה מֵבִיא מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִין חוֹבָה, אַף יָחִיד שֶׁמֵּבִיא מִן הַחִטִּין נְדָבָה יָבִיא מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִים נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהָ", אֵין לְךָ אֶלָּא אֱלֹהָ. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֱלֹהָ, אֶלָּא לָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה שֶׁמֵּבִיא חֲמִשְׁתָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֱלֹהָ" רָצָה אַחַת מֵבִיא רָצָה חֲמִשְׁתָּן מֵבִיא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "אֶת הַמִּנְחָה", לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת לְהַגָּשָׁה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֱלֹהָ". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת וּלְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, מְרַבֶּה אֲנִי שְׁאָר מְנָחוֹת שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם לְאִשִּׁים וּמוֹצִיא אֲנִי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶם לְאִשִּׁים. וַהֲלֹא מִנְחַת נְסָכִים כֻּלָּהּ לְאִשִּׁים, יָכוֹל תְּהֵא טְעוּנָה הַגָּשָׁה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבָהּ". וְהָא אַפְקְתֵּיהּ מִן וְהִקְרִיב וְהִקְרִיבָהּ, וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת וּלְהוֹצִיא מִנְחַת נְסָכִים, מְרַבֶּה אֲנִי שְׁאָר מְנָחוֹת שֶׁבָּאוֹת בְּגִלַּל עַצְמָן, וּמוֹצִיא אֲנִי מִנְחַת נְסָכִים שֶׁאֵינָהּ בָּאָה בְּגִלַּל עַצְמָהּ. וַהֲלֹא מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁבָּאוֹת בְּגִלַּל עַצְמָן יָכוֹל יְהוּ טְעוּנוֹת הַגָּשָׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִגִּישָׁהּ". וְהָא אַפְקְתֵּיהּ, וְהִגִּישׁ וְהִגִּישָׁהּ. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת וּלְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, מְרַבֶּה אֲנִי

שְׁאָר מְנָחוֹת שֶׁיֵּשׁ מֵהֶם לְאִשִּׁים, וּבָאוֹת בְּגִלַּל עַצְמָן, וְיֵשׁ מֵהֶם לַכֹּהֲנִים, וּמוֹצִיא אֲנִי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶן לְאִשִּׁים, וּמְנָחַת נְסָכִים שֶׁאֵינָהּ בָּאָה בְּגִלַּל עַצְמָהּ, וּמְנָחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמְנָחַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵין מֵהֶן לַכֹּהֲנִים. וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תמ"ח). וְהֵרִים, יָכוֹל בִּכְלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר לְהַלָּן (ו, ח) "בְּקֶמְצוֹ", מַה הֲרָמָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּקֶמְצוֹ, אַף הֲרָמָה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּקֶמְצוֹ. אִתְּמַר שְׁיָרִים שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מַקְטִיר קֹמֶץ עֲלֵיהֶם. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אֵין מַקְטִיר קֹמֶץ עֲלֵיהֶם. מָאן דְּפָסַל סָבַר אָמַר קְרָא מִן הַמִּנְחָה, עַד דְּאֵיכָּא כֻּלָּהּ מִנְחָה. וְאִידָךְ מִן הַמִּנְחָה, מִנְחָה שֶׁהַתֵּר כְּבָר. (ויקרא ב יא-יב) אֵלּוּ נֶאֱמַר 'אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ [לַה'] לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ', הָיִיתִי אוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא קֹמֶץ בִּלְבַד, מִנְחָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמִּנְחָה". שְׁאָר מְנָחוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמִּנְחָה". לַה', כְּשֵׁרָה וְלֹא פְסוּלָה, מִכָּאן אָמְרוּ הַמְחַמֵּץ אֶת הַכְּשֵׁרָה חַיָּב, אֶת הַפְּסוּלָה פָּטוּר. וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מִ"כָּל הַמִּנְחָה, אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה'" לָמָּה לִי, מִיבָּעֵיהּ לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ" לְרַבּוֹת מִנְחַת נְסָכִים לְחִמּוּץ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְרַבּוֹת לֶחֶם הַפָּנִים לְחִמּוּץ. מִנְחַת נְסָכִים מֵי פֵּרוֹת הֵם וְאֵין מַחֲמִיצִין, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מִנְחַת נְסָכִים מְגַבְּלָה בְּמַיִם וּכְשֵׁרָה, לֶחֶם הַפָּנִים מִדַּת יָבֵשׁ הִיא וְשָׁמְעִינָן לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר מִדַּת יָבֵשׁ לֹא נִתְקַדְּשָׁה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִיפּוּךְ. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנָחוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמִּנְחָה". יָכוֹל אֵין לִי שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה חָמֵץ אֶלָּא מְנָחוֹת שֶׁשִּׁיְּרֵיהֶם נֶאֱכָלִים, מְנָחוֹת שֶׁאֵין שִׁיְּרֵיהֶן נֶאֱכָלִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה'". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְהָבִיא לֶחֶם הַפָּנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְהָבִיא מִנְחַת נְסָכִים. לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ, יָכוֹל לָאו אֶחָד עַל כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו, י) "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ", אֲפִיָּה בִּכְלָל הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְתָה, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וְלוֹמַר לְךָ מָה אֲפִיָּה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶת לִישָׁתָהּ וְאֶת עֲרִיכָתָהּ, וְכָל מַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵבִיא עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

רמז תנב

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּכוֹר שֶׁאָחֲזוֹ דָּם מַקְזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מוּם וְאֵין מַקְזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם וּבְלִבַד שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף נִשְׁחַט עַל אוֹתוֹ מוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ מֵת אֵין מַקְזִין לוֹ אֶת הַדָּם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים בְּמִחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֵאָפֶה", וְלֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ. בְּמִסָּרֵס אַחַר מְסָרֵס שֶׁהוּא חַיָּב, דִּכְתִיב (ויקרא כב, כד) "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת", אִם עַל כָּרוּת חַיָּב,

עַל נָתוּק לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אֶלָּא לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חַיָּב. לֹא נֶחֱלְקוּ אֶלָּא בְּמַטִּיל מוּם בְּבַעַל מוּם, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר (ויקרא כב, כא) "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְרַבָּנָן סָבְרֵי "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". וְרַבִּי מֵאִיר נַמִּי הַכְתִיב "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן", הַהוּא לְמִיעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ. בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא, אֶלָּא לְמִיעוּטֵי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פְּדְיוֹנָם. סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָסִירֵי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, בְּמוּמָא נַמִּי לִתְּסְרוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבָּנָן נַמִּי הָכְתִיב "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה", הַהוּא מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ מוּם, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִגְרֹם לוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא יַנִּיחַ בָּצָק אוֹ דְּבֵלָה עַל הָאֹזֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֶּלֶב נוֹטְלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מוּם". אָמַר "מוּם" וְאָמַר "כָּל מוּם". שְׁאֹר לֹא תַקְטִירוּ, אֵין לִי אֶלָּא כַּזַּיִת, כַּחֲצִי זַיִת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל". עֵרוּבוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל". רְבָא אָמַר, הָכִי קָאָמַר שְׁאֹר לֹא תַקְטִירוּ, אֵין לִי אֶלָּא קֻמָּץ, חֲצִי קֻמָּץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל". עֵרוּבוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ["כִּי כָל"]. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, אַבַּיֵי אָמַר, יֵשׁ קֻמָּץ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים, וְיֵשׁ הַקְטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת. וְרְבָא סָבַר, אֵין קֻמָּץ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי זֵיתִים, וְאֵין הַקְטָרָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת. מִנַּיִן לְמַעֲלָה מִבְּשַׂר חַטָּאת, וּמִבְּשַׂר אָשָׁם, וּמִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמִבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, וּמִמּוֹתַר הָעֹמֶר, וּמִלֶּחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שֶׁהוּא בָּלֹא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'", כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים הֲרֵי הוּא בְּבַל תַּקְטִירוּ. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים יֵשׁ מֵהֶם לְאִשִּׁים, וְהַתַּנְיָא יָצְאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵין מֵהֶם לְאִשִּׁים, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אֵין מִגּוּפָן לְאִשִּׁים. אִתְּמַר הַמַּעֲלֶה מִכֻּלָּם עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּב, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּב, דְּתַנְיָא [הַ]מְזַבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ, אֵין לִי אֶלָּא מִזְבֵּחַ, כֶּבֶשׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ". וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר פָּטוּר, מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא אֹתָם, אוֹתָם הוּא דְּרַבָּאי לְךָ מִמִּזְבֵּחַ, אֲבָל מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי אֹתָם מַאי עָבִיד לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא, יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא כַּיּוֹצֵא בֹּהּ נָדָבָה, וְקוֹרֵא אֲנִי בָּהּ (דברים כג, כד) "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ", תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבַּן רֹאשִׁית תַּקְרִיבוּ", צִבּוּר אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא יָחִיד. יָכוֹל לֹא יְהֵא יָחִיד מֵבִיא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בֹּהּ, אֲבָל יְהוּ צִבּוּר מְבִיאִים שֶׁמְּבִיאִין חוֹבָתָן כַּיּוֹצֵא בֹּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָם". וּמַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִן הַשְּׂאוֹר, וּבְכוּרִים מִן הַדְּבַשׁ. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לֹא קָרְבָה נְדָבָה, וְהָא תַּנְיָא אִם נֶאֱמַר 'כָּל שְׂאֹר' לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל דְּבַשׁ", וְאִם נֶאֱמַר "כָּל דְּבַשׁ" לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל שְׂאֹר", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּדְּבַשׁ, וְיֵשׁ בַּדְּבַשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּשְּׂאוֹר. שְׂאוֹר הֻתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, דְּבַשׁ לֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, דְּבַשׁ הֻתַּר בִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שְׂאוֹר לֹא הֻתַּר בִּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׂאוֹר מַה שֶּׁאֵין בַּדְּבַשׁ, וּבַדְּבַשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּשְּׂאוֹר, הֻצְרַךְ לוֹמַר כָּל שְׂאֹר וְהֻצְרַךְ לוֹמַר כָּל דְּבַשׁ. שְׂאוֹר דְּהֻתַּר מַאי

נִינְהוּ לָאו שְׁתֵּי הַלֶּחֶם דִּקְרֻבָּה נְדָבָה. אָמַר רַבִּי עַמְרָם, לָא לִיקְרַב עִמָּהֶם. אִי הָכִי בִּכּוּרִים נַמִּי, דִּתְנָן הַגּוֹזָלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּין הָיוּ עוֹלוֹת, וּמַה שֶּׁבִּיָּדָם נוֹתְנִין לַכֹּהֲנִים, הַנְהוּ לְעַצֵּר בִּכּוּרִים הוּא דְּאָתָא. לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִשִּׁים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל שֶׁשְּׁמוֹ קָרְבָּן. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר רַב חִסְדָּא, בְּשֵׂר חַטַּאת הָעוֹף אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רָבָא אָמַר, לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.

יָכוֹל כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁהוּא בְּמַצָּה יְהֵא בְּבַל תַּקְטִירוּ חָמֵץ, וְשֶׁאֵין בְּמַצָּה לֹא יְהֵא בְּבַל תַּקְטִירוּ חָמֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ". אֵין לִי אֶלָּא מְרֻבֶּה, מִנַּיִן אֲפִלּוּ מוּעָט, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל דְּבַשׁ". אֵין לִי אֶלָּא הוּא, עֵרוּבוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל דְּבַשׁ". אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁדִּבַּשׁ קָשֶׁה לָהֶם, דְּבָרִים שֶׁהַדִּבַּשׁ יָפֶה לָהֶם כְּגוֹן שֶׁהַפַּטָּם אוֹמֵר שֶׁהַדִּבַּשׁ יָפֶה לַקֻּטָּרֶת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל דְּבַשׁ".

רמז תנג

תְּנָן הָתָם, אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, וְלֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וְלֹא מִפֵּרוֹת שֶׁבַּעֲמָקִים. אָמַר עוּלָּא, וְאִם הֵבִיא לֹא קִדֵּשׁ. מֵיתִיבֵי רַב אַחָא בַּר אַבָּא, קָרְבַּן רֵאשִׁית, שֶׁתְּהֵא רֵאשִׁית לְכָל הַמִּנְחָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כח, כו) "בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה", וְאֵין לִי אֶלָּא חֲדָשָׁה שֶׁל חִטִּין, חֲדָשָׁה שֶׁל שְׂעוֹרִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲדָשָׁה חֲדָשָׁה", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַחֲדָשָׁה שֶׁל חִטִּין, תְּנֵהוּ לְעִנְיַן חֲדָשָׁה שֶׁל שְׂעוֹרִין. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא קוֹדֶמֶת לְבִכּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לד, כב) "וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים". אֵין לִי אֶלָּא קְצִיר חִטִּים, קְצִיר שְׂעוֹרִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁתִּזָּרַע, עָלוּ מֵאֲלֵיהֶם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בַּשָּׂדֶה", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבַּשָּׂדֶה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שֶׁגִּבֵּג וְשֶׁבִּחֲרְבָּה וְשֶׁבֶּעֲצִיץ וְשֶׁבַּסְּפִינָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם". מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא קוֹדֶמֶת לִנְסָכִים וּפֵרוֹת הָאִילָן, נֶאֱמַר כָּאן (שמות כג, טז) "בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם) "בְּאָסְפְּךָ אֶת מַעֲשֶׂיךָ", מַה לְּהַלָּן נְסָכִים וּפֵרוֹת הָאִילָן, אַף כָּאן נְסָכִים וּפֵרוֹת הָאִילָן. קְתָנֵי מֵיהָא שֶׁגִּבֵּג שֶׁבִּחֲרְבָּה וְשֶׁבֶּעֲצִיץ וְשֶׁבַּסְּפִינָה, סֵיפָא אֲתָאן לְמִנְחוֹת. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר אַבָּא, אִם כֵּן הַיְנוּ דִכְתִיב "כָּל. טָהוֹר בְּבֵיתְךָ (יֹאכַל) [יֹאכְלֶנּוּ], וְאִי מְנָחוֹת, לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה הוּא דְּמִתְאֲכָלָן. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי, כְּתִיב (שם) "לְךָ יִהְיֶה", וּכְתִיב "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ", הָא כֵּיצַד כָּאן בְּבִכּוּרִים כָּאן בִּמְנָחוֹת. רַב אָשֵׁי אָמַר, כֻּלָּן בִּמְנָחוֹת, וְסֵיפָא אֲתָאן לְלַחְמֵי תוֹדָה. בִּפְלוּגְתָּא, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם הֵבִיא לֹא קִדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אִם הֵבִיא קִדֵּשׁ. נַעֲשֶׂה כְּכָחוּשׁ שֶׁבַּקָּדָשִׁים. בְּשִׁלְמָא לְרֵישׁ לָקִישׁ כִּדְקָאָמַר טַעְמָא, אֶלָּא רַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי

יוֹחָנָן חֲזָאֵי בְּחֶלְמָא, וּמִלְּתָא אֲמִינָא, אָמַר קְרָא (דברים כו, ד) "מֵרֵאשִׁית", וְלֹא כָּל רֵאשִׁית, "מֵאַרְצֶךָ", וְלֹא כָּל אַרְצָךְ. וְרִישׁ לָקִישׁ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "אֶרֶץ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֶרֶץ", מַה לְּהַלָּן שֶׁבַח הָאָרֶץ, אַף כָּאן שֶׁבַח אֶרֶץ. וְאִידָךְ, אֶרֶץ מֵאֶרֶץ. וְאִידָךְ, אֶרֶץ מֵאֶרֶץ לָא מַשְׁמַע לֵיהּ.

רמז תנד

אֶבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֶבְרֵי עוֹלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתֵּן לְמַעְלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר חַטָּאת לְמַעְלָה, כְּאִלּוּ הֵן עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים תְּעֻבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. וְרַבָּנָן, מִעֵט רַחֲמָנָא אֹתָם, אוֹתָם הוּא דְּאִי אַתָּה מַעֲלֶה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים, אֲבָל מִידֵי אַחְרִינָא לָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אוֹתָם הוּא דְּרַבִּי כֶּבֶשׂ בַּמִּזְבֵּחַ אֲבָל מִידֵי אַחְרִינָא לָא. וְרַבָּנָן, תַּרְתֵּי שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ. מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא נֶחֶלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים עַל אֶבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֶבְרֵי עוֹלָה שֶׁיִּקָּרְבוּ, בְּרוֹבֵּעַ וְנִרְבָּע שֶׁלֹּא יִקָּרְבוּ, עַל מַה נֶּחֶלְקוּ, עַל אֶבְרֵי עוֹלָה תְּמִימָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֶבְרֵי עוֹלַת בַּעֲלַת מוּם, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתֵּן לְמַעְלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶבְרֵי (חַטָּאת) בַּעֲלַת מוּם כְּאִלּוּ הֵם עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא יִקָּרְבוּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי שְׁנָא רוֹבֵּעַ וְנִרְבָּע דְּלָא חָזֵי, בַּעַל מוּם נַמִּי הָא לָא חָזֵי. טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִעֵט רַחֲמָנָא (ויקרא כד, כה) "מוּם בָּם" (מוּם) בָּם הוּא דְּלָא יֵרָצוּ, הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת יֵרָצוּ. וְרַבָּנָן, "מוּם בָּם" הוּא דְּלָא יֵרָצוּ, הָא עָבַר מוּמָם יֵרָצוּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר "מוּם בָּם" "בָּהֶם". וְרַבָּנָן "בָּם" בָּהֶם לֹא דָּרְשֵׁי. אִי הָכִי רוֹאֶה אֲנִי, רַחֲמָנָא אַכְשְׁרֵיהּ, לְדִבְרֵיהֶם קָאָמַר לְהוּ, לְדִידִי רַחֲמָנָא אַכְשְׁרֵיהּ, לְדִידְכוּ אוֹדוּ לִי מִיהַת דִּבְשַׂר בַּעַל מוּם כְּעֵצִים דָּמֵי, מִידֵי דַּהֲוָה אַבְּשַׂר חַטָּאת. וְרַבָּנָן הָתָם מְאִיסֵי, הָכָא לָא מְאִיסֵי. מִזְבֵּחַ, אֵין לִי אֶלָּא מִזְבֵּחַ מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַכֶּבֶשׂ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ". יָכוֹל לַעֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְרֵיחַ נִיחוֹחַ" הַמַּעֲלֶה לַעֲבוֹדָה חַיָּב שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה פָּטוּר. (ויקרא ב יג) אִלּוּ נֶאֱמַר "כָּל קָרְבָּן בְּמֶלַח", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ עֵצִים וְדָם שֶׁנִּקְרְאוּ קָרְבָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִנְחָה", מַה מִּנְחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאֲחֵרִים בָּאִים חוֹבָה לָהּ, אַף כָּל שֶׁאֲחֵרִים בָּאִים חוֹבָה לָהּ. אִי מַה מִּנְחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמַּתֶּרֶת, אַף כָּל שֶׁמַּתִּיר, אֲבִיא דָּם שֶׁמַּתִּיר, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵעַל מִנְחָתֶךָ", וְלֹא מֵעַל דָּמֶיךָ. יָכוֹל תְּהֵא מִנְחָה כֻּלָּהּ טְעוּנָה מֶלַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּן", קָרְבָּן טָעוּן מֶלַח וְאֵין מִנְחָה כֻּלָּהּ טְעוּנָה מֶלַח. וְאֵין לִי אֶלָּא קֻמָּץ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלְּבוֹנָה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַלְּבוֹנָה שֶׁכֵּן בָּאָה עִמָּהּ בִּכְלִי אֶחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת לְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּלְבוֹנָה הַבָּאָה בְּבָזִיכִין, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן

מָשִׁיחַ, וּמִנְחַת נְסָכִים, אֲמוּרֵי חַטָּאת, וְאֲמוּרֵי אָשָׁם, וְאֲמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, וְאֶבְרֵי עוֹלָה, וְעוֹלַת הָעוֹף, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח". אָמַר מַר אֵין לִי אֶלָּא קֹמֶץ (מִנְחָה) מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלְּבוֹנָה, מְרֻבֶּה אֲנִי אֶת הַלְּבוֹנָה שֶׁכֵּן בָּאָה עִמָּהּ בִּכְלִי אֶחָד, וְהָאָמַרְתָּ מַה מִּנְחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁאֲחֵרִים בָּאִין חוֹבָה לָהּ. הָכִי קָאָמַר אֵימָא קָרְבָּן כְּלָל, מִנְחָה פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, מִנְחָה אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. הָדָר אָמַר עַל כָּל קָרְבָּנְךָ, חֲזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ שֶׁאֲחֵרִים בָּאִין חוֹבָה לְהּ אַף כָּל שֶׁאֲחֵרִים בָּאִין חוֹבָה לָהֶן, וּמַאי נִיהוּ עֵצִים. אָמַר מַר, מֵעַל מִנְחָתָךְ וְלֹא מֵעַל דָּמֶיךָ, וְאֵימָא מֵעַל מִנְחָתָךְ וְלֹא מֵעַל אֵיבָרֶיךָ, מִסְתַּבְּרָא אֵיבָרִים הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן אֲחֵרִים בָּאִים חוֹבָה כְּמוֹתָהּ, אִשִּׁים כְּמוֹתָהּ, בַּחוּץ כְּמוֹתָהּ, נוֹתָר כְּמוֹתָהּ, טְמֵאָה כְּמוֹתָהּ, מְעִילָה כְּמוֹתָהּ. אַדְרַבָּה, דָּם הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן מַתִּיר כְּמוֹתָהּ, נִפְסָל בִּשְׁקִיעַת הַחַמָּה כְּמוֹתָהּ. הַנָּךְ נְפִישָׁן. אָמַר מַר שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ עֵצִים וְדָם שֶׁנִּקְרְאוּ קָרְבָּן, הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, וְעוֹלֶה לָאִשִּׁים, וְיֶשְׁנוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אַף כָּל וְכוּ', יָצְאוּ עֵצִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, יָצְאוּ דָּם וְיַיִן שֶׁאֵין עוֹלִים לָאִשִּׁים, יָצָא קְטֹרֶת שֶׁאֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אֶלָּא טַעְמָא דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא לְדָם, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמִינָא דָּם לִיבָּעֵי מֶלַח, כֵּיוָן דְּמָלְחֵיהּ נָפִיק לֵיהּ מִתּוֹרַת דָּם, דְּאָמַר זְעִירִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, דָּם שֶׁבִּשְּׁלוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, וְרַב יְהוּדָה דְּיָדֵיהּ אָמַר, אֵיבָרִים שֶׁצָּלָאן וְהֶעֱלָן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם רֵיחַ נִיחוֹחַ. מַהוּ דְּתֵימָא מִיּשְׁדָא בָּהּ מַשֶּׁהוּ לְמִצְוָה בְּעָלְמָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וּדְלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא "קָרְבָּן" מְלַמֵּד שֶׁמִּתְנַדְּבִין עֵצִים, וְכַמָּה שְׁנֵי גְּזִירִין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (נחמיה י, לה) "וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים". רַבִּי אוֹמֵר, עֵצִים קָרְבָּן הֵן וּטְעוּנִין מֶלַח וּטְעוּנִין הַגָּשָׁה. וְאָמַר רָבָא, לְדִבְרֵי רַבִּי עֵצִים טְעוּנִין קְמִיצָה. וְאָמַר רַב פַּפָּא, לְדִבְרֵי רַבִּי עֵצִים טְעוּנִין עֵצִים. בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא, שֶׁתְּהֵא בְּרִית אֲמוּרָה בְּמֶלַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "בְּרִית מֶלַח", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּרִית (מֶלַח) [כְּהֻנַּת עוֹלָם"], כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא כְּהֻנָּה, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא מֶלַח. בַּמֶּלַח, יָכוֹל תְּבוֹנָהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּמְלַח". אִי תִּמְלַח יָכוֹל בְּמֵי מֶלַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמֶּלַח". וְלֹא תַּשְׁבִּית מֶלַח, הֲבֵא מֶלַח שֶׁאֵינָהּ שׁוֹבֶתֶת, וְאֵיזוֹ זוֹ מֶלַח סְדוֹמִית. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא מֶלַח סְדוֹמִית שֶׁמֵּבִיא מֶלַח אִיסְתְּרוֹקְנִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב", תַּקְרִיב, כָּל שֶׁהוּא. תַּקְרִיב, מִכָּל מָקוֹם. תַּקְרִיב, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. תַּקְרִיב, וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאָה. מַאי תְּבוֹנָהוּ, אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָא, הָכִי קָאָמַר יָכוֹל יִתְבּוֹנָנוּ כְּתֶבֶן בְּטִיט, אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי אִי הָכִי יִתְבּוֹנָנוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי יָכוֹל יַעֲשׂוּנוּ כְּבִנְיָן. אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִי הָכִי יִבָּנֶנּוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, יָכוֹל תְּבוֹנֵיהוּ, מַאי תְּבוֹנֵיהוּ, אָמַר רַב

אֲשֵׁי, יָכוֹל יִתֵּן בּוֹ טַעַם כְּבִינָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּמְלַח", כֵּיצַד עוֹשֶׂה מֵבִיא אֶת הָאֵבֶר וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח וְחוֹזֵר וְהוֹפְכוֹ וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח וּמַעֲלֵהוּ. אָמַר אַבַּיֵי, וְכֵן לִקְדֵרָה. יָכוֹל הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה יָבִיא מֶלַח מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּבִיא לְבוֹנָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. וְדִין הוּא נֶאֱמַר הָבֵא מִנְחָה, הָבֵא מֶלַח, וְנֶאֱמַר הָבֵא מִנְחָה, הָבֵא לְבוֹנָה, מַה לְּבוֹנָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, אַף מֶלַח כֵּן. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, נֶאֱמַר הָבֵא מִנְחָה הָבֵא עֲצִים, הָבֵא מִנְחָה הָבֵא מֶלַח, מָה עֲצִים מִשֶּׁל צִבּוּר, אַף מֶלַח כֵּן. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דִּנִין דָּבָר הַנּוֹהֵג בְּכָל הַזְּבָחִים, מִדָּבָר הַנּוֹהֵג בְּכָל הַזְּבָחִים, וְאַל תּוֹכִיחַ לְבוֹנָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּכָל הַזְּבָחִים. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דִּנִין דָּבָר הַבָּא עִמָּהּ בִּכְלִי אֶחָד, מִדָּבָר הַבָּא עִמָּהּ בִּכְלִי אֶחָד, וְאַל יוֹכִיחוּ עֲצִים שֶׁאֵין בָּאִין עִמָּהּ בִּכְלִי אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כד, ח) "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם", מַה לְּהַלָּן מִשֶּׁל צִבּוּר, אַף כָּאן מִשֶּׁל צִבּוּר.

רמז תנה

(ויקרא ב יד) וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים, כְּתִיב (בראשית ב, ז) "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה", וְאוֹמֵר "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי", אָדָם מִמָּקוֹם כַּפָּרָתוֹ נִבְרָא, כָּל זְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, מִזְבֵּחַ שֶׁבּוֹ כַּפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, בְּחוּצָה לָאָרֶץ חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם כַּפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים". וְאוֹמֵר (מלכים ב ד, מב) "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שְׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ" וְגוֹ', וַהֲלֹא אֵין שָׁם לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא אֱלִישָׁע הַנָּבִיא וְתַלְמִידָיו, הָא לְמַדְתָּ שֶׁכָּל הַנִּזְקָק לַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹשֶׂה רָצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאוֹכְלִין בַּזְּמַן הַזֶּה, אָמַרְתִּי לוֹ בְּשָׂכָר שֶׁהִפְרִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁמָּצָא אָדָם אֶחָד מִמְּשֻׁפָּחָה נְמוּכָה, וְהָיָה אוֹתוֹ אָדָם עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, שִׁגֵּר לָהֶם הַמֶּלֶךְ מַתָּנוֹת רַבּוֹת לִבְנֵי אוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה בִּשְׁבִילוֹ. אֲפִלּוּ אֵין בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה אֶלָּא יוֹשֵׁב וְקוֹרֵא כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ (בראשית לו, כב) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", שְׂכַר תּוֹרָה בְּיָדוֹ. וְאִם תַּקְרִיב חוֹבָה. (רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר) "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים", בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מֵהֵיכָן בָּאָה, מִן הַשְּׂעוֹרִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַחִטִּים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר (שמות ט, לא) "אָבִיב" בְּמִצְרִים, וְנֶאֱמַר "אָבִיב" לְדוֹרוֹת, מָה אָבִיב הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם שְׂעוֹרִין, אַף אָבִיב הָאָמוּר לְדוֹרוֹת שְׂעוֹרִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מָצִינוּ יָחִיד שֶׁמֵּבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחִטִּין וְחוֹבָתוֹ מִן הַשְּׂעוֹרִין, וְצִבּוּר שֶׁמְּבִיאִין חוֹבָתָן מִן הַחִטִּין, וְחוֹבָתָן מִן הַשְּׂעוֹרִים, אִם אַתָּה אוֹמֵר עֹמֶר בָּא מִן הַחִטִּין לֹא מָצִינוּ צִבּוּר שֶׁמְּבִיאִין חוֹבָתָן מִן הַשְּׂעוֹרִין.

דָּבָר אַחֵר אִם אָתָּה אוֹמֵר עֹמֶר מִן הַחִטִּין אֵין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בִּכּוּרִים. וְאִם תַּקְרִיב, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁמִּצְוַת הָעֹמֶר לְהָבִיא מִן הַקָּמָה, מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא מִן הַקָּמָה יָבִיא מִן הָעֲמָרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב".

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁמִּצְוָתוֹ לְהָבִיא מִן הַלַּח, מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא מִן הַלַּח יָבִיא מִן הַיָּבֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב".

דָּבָר אַחֵר "תַּקְרִיב" לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁמִּצְוָתוֹ לִקְצֹר בַּלַּיְלָה, מִנַּיִן שֶׁאִם נִקְצַר בַּיּוֹם כָּשֵׁר, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב". תַּקְרִיב כָּל מַה שֶּׁהוּא, תַּקְרִיב, מִכָּל מָקוֹם. תַּקְרִיב, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. תַּקְרִיב, וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאָה. וְהָתְנַן כָּל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לִקְצִירַת הָעֹמֶר וְכוּ', מַה דְּיוֹם, בַּלַּיְלָה לָא אַף לַיְלָה, בַּיּוֹם נַמִּי לָא, אָמַר רָבָא לָא קָשְׁיָא הָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב מִנְחַת הָעֹמֶר וְנִטְמָא, אִם יֵשׁ אַחֶרֶת אוֹמֵר לוֹ הָבֵא אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאִם לָאו, אוֹמֵר לוֹ הֲוֵי פּוֹקֵחַ וּשְׁתֹק, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אוֹמֵר לוֹ הֲוֵי פּוֹקֵחַ וּשְׁתֹק, שֶׁכָּל הָעֹמֶר הַנִּקְצָר שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתוֹ פָּסוּל.

רמז תנו

וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עֲתִידָה מִנְחַת בִּכּוּרִים לִפְסֹק וְלַחֲזֹר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל", עָתִיד הַיּוֹבֵל לִפְסֹק וְלַחֲזֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וְאִם תַּקְרִיב זוֹ מִנְחָה הַבָּאָה חוֹבָה, אוֹ יָכוֹל נְדָבָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, י) "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם", לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא חוֹבָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִם" לוֹמַר אִם אַתֶּם מְבִיאִים אוֹתָהּ לְרָצוֹן, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ נְדָבָה הֲבֵאתֶם אוֹתָהּ, וְאִם אִי אַתֶּם מַעֲלִים אוֹתָהּ לְרָצוֹן, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ לֹא הִקְרַבְתֶּם אוֹתָהּ אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וְגוֹ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, יָכוֹל יָבִיא מִן הַכּוּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן, וְדִין הוּא, וּמָה אִם חִטִּים שֶׁכְּשֵׁרוֹת לִשְׁאָר מְנָחוֹת לֹא כָּשְׁרוּ לְמִנְחַת הָעֹמֶר, כּוּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לִשְׁאָר מְנָחוֹת, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִכְשְׁרוּ לְמִנְחַת הָעֹמֶר, שְׁעוֹרִים יוֹכִיחוּ שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לִשְׁאָר מְנָחוֹת וְכָשְׁרוּ לְמִנְחַת הָעֹמֶר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁעוֹרִים שֶׁמִּנְחַת סוֹטָה בָּאָה מֵהֶם תֹּאמַר בְּכוּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן שֶׁאֵין מִנְחַת סוֹטָה בָּאָה מֵהֶן, יָצְאוּ חִטִּין מִן הַכָּתוּב, כּוּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן מִקַּל וָחֹמֶר. [תָּנוּ רַבָּנָן] (רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר) אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ. אָבִיב, זֶה אָבִיב. קָלוּי בָּאֵשׁ, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאֵשׁ כְּדֵי לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת קָלִי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין לְשׁוֹן קָלִי אֶלָּא דָּבָר אַחֵר. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אֵין לְשׁוֹן קָלִי אֶלָּא דָּבָר קַלִּיל, הָא כֵּיצַד אַבּוּב שֶׁל קַלַּאי הָיָה שָׁם וְהָיָה מְנַקֵּב כִּכְבָרָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הָאוּר שׁוֹלֶטֶת

בְּכֻלּוֹ. אָבִיב קָלוּי (בָּאֵשׁ) גֶּרֶשׂ, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אָבִיב קָלוּי אִם גֶּרֶשׂ קָלוּי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בָּאֵשׁ הִפְסִיק הָעִנְיָן. כַּרְמֶל, רַךְ וּמָל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב ד, מב) "וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה" וְגוֹ'.

כָּל קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד בָּאִין מִן הָאָרֶץ וּמְחוּצָה לָאָרֶץ מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן. חוּץ מִן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ, וּמִן הָאָרֶץ, וְאֵין בָּאִין אֶלָּא מִן הַמַּבְחָר. מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא עֹמֶר הַבָּא מִן הַיָּשָׁן כָּשֵׁר, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין מִן הַיָּשָׁן כְּשֵׁרוֹת, אֶלָּא שֶׁחִסֵּר מִצְוָה. עֹמֶר דִּכְתִיב "תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ", דַּאֲפִלּוּ מִן הַעֲלִיָּה. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם דִּכְתִיב (ויקרא כג, יז) "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ", וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ, "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" דַּאֲפִלּוּ מִן הָעֲלִיָּה, הָא אַפִּיקְתֵּיהּ, אָמַר קְרָא "תָּבִיאוּ", דַּאֲפִלּוּ מִן הָעֲלִיָּה, הָא מְבָעֵי לֵיהּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר יִהְיֶה כָּזֶה, אִם כֵּן לְכְתּוֹב קְרָא תָּבִיא, מַאי תָּבִיאוּ, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וְהָכְתִיב "רֵאשִׁית", לְמִצְוָה. וְהָא כְּתִיב (שם טז) "חֲדָשָׁה", הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי נָתָן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת מִן הַיָּשָׁן כְּשֵׁרוֹת, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "חֲדָשָׁה", שֶׁתְּהֵא חֲדָשָׁה לְכָל הַמְּנָחוֹת. עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּחָדָשׁ, אֲבָל בָּאָרֶץ לָא פְּלִיגִי, דְּעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מֵאָרֶץ אִין, מְחוּצָה לָאָרֶץ לָא, כְּמַאן, דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עֹמֶר בָּא מְחוּצָה לָאָרֶץ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ויקרא כג, י) "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ קֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, וְקִסְבֵּר חָדָשׁ בְּחוּצָה לָאָרֶץ דְּאוֹרַיְתָא הִיא, דִּכְתִיב "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם", כָּל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע. "וְכִי תָבוֹאוּ" זְמַן בִּיאָה הִיא, וְכֵינָן דְּאוֹרַיְתָא הוּא אַקְרוּבֵי נַמִּי מַקְרְבִינָן. רָמֵי לֵיהּ רְמִי בַּר חַמָּא לְרַב חִסְדָּא, תְּנַן שׁוֹמְרֵי סְפִיחִים נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וּרְמִינְהוּ (ויקרא כה, ו) "לְאָכְלָה", וְלֹא לְשָׂרְפָהּ, אָמַר לֵיהּ, רַחֲמָנָא אָמַר "לְדֹרֹתֵיכֶם", וְאַתְּ אָמַרְתְּ תִּבְטֵל. אָמַר לֵיהּ, וּמִי קָאָמִינָא תִּבְטֵל, וְלֵיתֵי מֵאֶשְׁתְּקַד. אָמַר קְרָא כַּרְמֶל וְלֵיכָּא. וְלֵיתֵי מִכַּרְמֶל דְּאֶשְׁתְּקַד, אָמַר קְרָא כַּרְמֶל תַּקְרִיב, בָּעִינָן כַּרְמֶל בִּשְׁעַת הַקְרָבָה וְלֵיכָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כַּרְמֶל תַּקְרִיב, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, (ויקרא כג, י) "רֵאשִׁית קְצִירְךָ", וְלֹא סוֹף קְצִירְךָ. מֵתִיב רַבָּה וְאִם תַּקְרִיב, בְּמִנְחַת הָעֹמֶר וְכוּ', אַלְמָא מִשּׁוּם בִּכּוּרִים הוּא, תִּיּוּבְתָּא.

רמז תנז

בִּכּוּרֶיךָ, בִּכּוּרֵי כָּל יָחִיד וְיָחִיד, לוֹמַר שֶׁאֵינָהּ בָּאָה [אֶלָּא] מִשֶּׁל צִבּוּר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "בִּכּוּרִים לַה'", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בִּכּוּרִים לַה'", מַה בִּכּוּרִים הָאֲמוּר לְהַלָּן (לְיָחִיד) מִשֶּׁל צִבּוּר, אַף בִּכּוּרִים הָאֲמוּר כָּאן (לְיָחִיד) מִשֶּׁל צִבּוּר. וְאִם תֹּאמַר זוֹ מִשֶּׁל יָחִיד וּלְהַלָּן מִשֶּׁל צִבּוּר, אָמַרְתָּ לָאו, אִם זוֹ בִּכּוּרִים לַה' אֵין הָעֹמֶר הַלָּזוֹ רֵאשִׁית קְצִיר, וְאִם

הַלָּזוֹ רֵאשִׁית קְצִיר אֵין זוֹ בִּכּוּרִים לַה'. דְּבָרִים הַמְחֻסָּרִין כָּאן אֲמָרָן הַכָּתוּב לְהַלָּן. (ויקרא ב טו) וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן, עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה מִּנְחַת נְסָכִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לְבוֹנָה, טְעוּנָה שֶׁמֶן, לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁטְּעוּן לְבוֹנָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן שֶׁמֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ", עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן. עָלֶיהָ, לְבוֹנָה, וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה לֶּחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ טָעוּן שֶׁמֶן טָעוּן לְבוֹנָה, מִנְחַת נְסָכִים שֶׁטְּעוּנָה שֶׁמֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנָה לְבוֹנָה תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ", עָלֶיהָ לְבוֹנָה וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה. מִנְחָה, לְרַבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינִי לִלְבוֹנָה. "הִיא", לְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. אָמַר מַר עָלֶיהָ "שֶׁמֶן", וְלֹא עַל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁמֶן. וְאֵימָא עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁמֶן, מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֲנִים הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עִשָּׂרוֹן, כְּלִי, חוּץ, וְצוּרָה, הַגָּשָׁה, וְאִשִּׁים. אַדְרַבָּה, לֶחֶם הַפָּנִים הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי שֶׁכֵּן צִבּוּרָא, חוֹבָה, טָמֵא דְּאָכִיל, פִּגּוּלָא, בְּשַׁבָּתָא. מִסְתַּבְּרָא (ויקרא ב, א) נָפֶשׁ. אָמַר מַר "עָלֶיהָ לְבוֹנָה", וְלֹא עַל מִנְחַת נְסָכִים לְבוֹנָה. וְאֵימָא עָלֶיהָ לְבוֹנָה וְלֹא עַל מִנְחַת כֹּהֲנִים לְבוֹנָה, מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֵן הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עִשָּׂרוֹן, בָּלוּל בְּלוֹג, מֻגָּשׁ, בִּגְלַל עֶצֶם, אַדְרַבָּה, מִנְחַת נְסָכִים הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן צִבּוּרָא, חוֹבָה, דְּאִיטְמֵי בְּשַׁבָּתָא. מִסְתַּבְּרָא (שם) נָפֶשׁ. מִנְחָה, לְרַבּוֹת מִנְחַת שְׁמִינִי לִלְבוֹנָה. וְאֵימָא לְהוֹצִיא. הַאי מַאי, אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא לְרַבּוֹת, שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לְהוֹצִיא, לָמָּה לִי שְׁעָה מִדּוֹרוֹת לֹא יִלְפִינָן. הִיא, לְהוֹצִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. וְאֵימָא לְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים. מִסְתַּבְּרָא מִנְחַת כֹּהֲנִים הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עִשָּׂרוֹן, כְּלִי, מַצָּה, וְעֶצֶם, וְהַגָּשָׁה, וְאִשִּׁים. אַדְרַבָּה, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הָוְה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן צִבּוּרָא, חוֹבָה, טָמֵא, דְּאָכִיל, פִּגּוּלָא, בְּשַׁבָּתָא, מַתִּיר, תְּנוּפָה, בָּאָרֶץ, בִּזְמַן, חָדָשׁ, דְּהַנֵּי נְפִישִׁין, מִסְתַּבְּרָא נָפֶשׁ. הִיא, פָּרָט לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וַהֲלֹא דִּין הוּא, אִם מֵעַטִּים מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמִנְחַת נְסָכִים לֹא אֲמַעֲטֵם מִן הַלְּבוֹנָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּמִנְחַת נְסָכִים. אִם מֵעַטִּים מִן הַלְּבוֹנָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּלֶחֶם הַפָּנִים לֹא אֲמַעֲטֵם מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּלֶחֶם הַפָּנִים. הוּא הַדִּין אִם מֵעַטִּים מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּלֶחֶם הַפָּנִים אֲמַעֲטֵם מִן הַלְּבוֹנָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּלֶחֶם הַפָּנִים. וְאִם מֵעַטִּים מִן הַלְּבוֹנָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּמִנְחַת נְסָכִים אֲמַעֲטֵם מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּמִנְחַת נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא" פָּרָט לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה.

רמז תנח

(ויקרא ג א) וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כָּל הַמֵּבִיא שְׁלָמִים מֵבִיא שְׁלוֹם לָעוֹלָם. אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתּוֹדָה. אֲרַבֶּה אֶת הַתּוֹדָה שֶׁהִיא בָּאָה

שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹלָה, אֲרַבֶּה אֶת הָעוֹלָה, שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר וְאֶת הַפֶּסַח. אֲרַבֶּה אֶת הַבְּכוֹר וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר וְאֶת הַפֶּסַח שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת וְהַיַּיִן וְהַלְּבוֹנָה וְהָעֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", שְׁלָמִים. הָא כָּל הַמֵּבִיא שְׁלָמִים מֵבִיא שָׁלוֹם לָעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר שְׁלָמִים שֶׁהַכֹּל מְשֻׁלָּמִים בָּהֶם, הַדָּם וְהָאֵמוּרִים לַמִּזְבֵּחַ, וְשׁוֹק לַכֹּהֲנִים, הָעוֹר וְהַבָּשָׂר לַבְּעָלִים.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִי שֶׁהוּא שָׁלֵם מֵבִיא שְׁלָמִים וְאֵין הָאוֹנֵן מֵבִיא שְׁלָמִים. אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים שֶׁהוּא מִין שִׂמְחָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתּוֹדָה, אֲרַבֶּה אֶת הַתּוֹדָה שֶׁהִיא בָּאָה בְּאֹה שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹלָה, אֲרַבֶּה אֶת הָעוֹלָה שֶׁהִיא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, אֲרַבֶּה אֶת הַבְּכוֹר וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר וְאֶת הַפֶּסַח שֶׁאֵינָן בָּאִים עַל הַחֵטְא, מִנַּיִן לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת הַיַּיִן וְהַלְּבוֹנָה וְהָעֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ", הָא כָּל קָרְבָּן שֶׁמֵּבִיא, מֵבִיא כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם, כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן אֵינוֹ מֵבִיא.

מְנַלַּן דְּבָעִינַן זְבִיחָה לִשְׁמָהּ, דְּאָמַר קְרָא וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. וְדִילְמָא הַיְנוּ שְׁמִיהוּ, מִדִּכְתִיב "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים", (שם ז, יד) "הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים", וְלֹא כָּתַב זֶבַח וְהָכָא כְּתִיב זֶבַח, שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. אַשְׁכְּחַן זְבִיחָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מְנָלַן. וְכִי תֵּימָא לֵילַף מִזְּבִיחָה, מַה לִּזְבִיחָה שֶׁכֵּן נִפְסֶלֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם אוֹכְלִין בְּפֶסַח. אֶלָּא אָמַר קְרָא (שם) "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים", שֶׁתְּהֵא קַבָּלָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּקַבָּלָה וְלֵילַף זְבִיחָה מִכֻּלְּהוּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּקַבָּלָה שֶׁכֵּן פְּסוּלָה בָּזָר. אַשְׁכְּחַן שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה זְרִיקָה מְנָלַן, וְכִי תֵּימָא לֵילַף מֵהַנֵּי, מַה לְּהַנֵּי שֶׁכֵּן טְעוּנִין צָפוֹן וְיֶשְׁנוֹ בְּחַטָּאת הַפְּנִימִית. אֶלָּא אָמַר קְרָא (שם) "הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים", שֶׁתְּהֵא זְרִיקָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא זְרִיקָה וְלֵילַף שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה מִנֵּיהּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לִּזְרִיקָה שֶׁכֵּן זָר חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה. אַשְׁכְּחַן כֻּלְּהוּ, הוֹלָכָה מְנָלַן. וְכִי תֵּימָא לֵילַף מִכֻּלְּהוּ, מַה לְּכֻלְּהוּ שֶׁכֵּן עֲבוֹדָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבַטְּלָהּ, תֹּאמַר בְּהוֹלָכָה שֶׁאֶפְשָׁר לְבַטְּלָהּ, אֶלָּא אָמַר קְרָא "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל", וְאָמַר מַר זוֹ הוֹלְכַת אֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ, וְתַנְיָא (ויקרא א, ה) "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם", זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, הוֹלָכָה הֵיא וְאַפְקָהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן קַבָּלָה, לְמֵימְרָא דְּהוֹלָכָה לֹא תַּפְקָהּ מִכְּלַל קַבָּלָה. אַשְׁכְּחַן שְׁנוּי קֹדֶשׁ, שְׁנוּי בְּעָלִים מְנָא לָן. אָמַר קְרָא "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו", שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם תּוֹדָה, שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשְׁנוּי קֹדֶשׁ, דְּנַפְקָא לֵיהּ מֵהָתָם, תְּנֵהוּ

עִנְיָן לְשִׁנּוּי בְּעָלִים. וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו", אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, בָּא לְלַמֵּד עַל תּוֹדָה שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם שְׁלָמִים כְּשֵׁרָה, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם תּוֹדָה פְּסוּלִין, וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה, תּוֹדָה קְרוּיָה שְׁלָמִים, וְאֵין שְׁלָמִים קְרוּיִין תּוֹדָה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, אַתְיָא מֵאֵיל נָזִיר, דִּכְתִיב (במדבר ו, יז) "וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה'", שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשִׁנּוּי קֹדֶשׁ, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְשִׁנּוּי בְּעָלִים. אַשְׁכְּחַן אֵיל נָזִיר שְׁאָר שְׁלָמִים מְנָלַן, וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִנָּזִיר, מַה לְּאֵיל נָזִיר שֶׁכֵּן יֵשׁ עִמּוֹ דְּמֵים אֲחֵרִים. אִם כֵּן לִכְתּוֹב שְׁלָמָיו, מַאי "שְׁלָמִים", לְרַבּוֹת כָּל שְׁלָמִים. אַשְׁכְּחַן שְׁלָמִים, שְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים מְנָא לָן. וְכִי תֵּימָא נַיְלַף מִשְּׁלָמִים, מַה לִּשְׁלָמִים שֶׁכֵּן טָעוּנִין סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק. אֶלָּא אָמַר קְרָא (ויקרא ז, לז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה" וְגוֹ', הֶקְּשׁוּ לִשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים בֵּין בְּשִׁנּוּי קֹדֶשׁ, בֵּין בְּשִׁנּוּי בְּעָלִים, בָּעִינָן לִשְׁמוֹ, אַף כָּל, בֵּין בְּשִׁנּוּי בְּעָלִים, בֵּין בְּשִׁנּוּי קֹדֶשׁ, בָּעִינָן לִשְׁמוֹ. אֵימָא הֵיכָא דְּשָׁחִיט לְהוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ לִיפְסְלוּ, אָמַר קְרָא "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְגוֹ' נָדָבָה", נֶדֶר הוּא אֶלָּא אִם כְּמוֹ שֶׁנָּדַרְתָּ עָשִׂיתָ יְהֵא נֶדֶר, וְאִם לָאו יְהֵא נְדָבָה. וְצָרִיךְ לְמִיכְתַּב "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ", וְצָרִיךְ לְמִיכְתַּב "זֹאת הַתּוֹרָה", דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" הֲוָה אָמִינָא לָא יָדְעָנָא בְּמַאי, כְּתַב רַחֲמָנָא "זֹאת הַתּוֹרָה". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "זֹאת הַתּוֹרָה" הֲוָה אָמִינָא לִיפְסְלוּ, כְּתַב רַחֲמָנָא "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ". הַבָּקָר, לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר לִשְׁלָמִים, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַתְּשִׁיעִי, אָמַרְתָּ וְכִי הֶקְדֵּשׁ לְפָנָיו מְקַדֵּשׁ אוֹ לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ, הֲוֵי אוֹמֵר לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ. הַבָּקָר, לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר. מִן הַבָּקָר, לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר וּלְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, שֶׁתִּמְצָא אוֹמֵר אֵימָתַי הֶקְדֵּשׁ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה לְפָנָיו אוֹ לְאַחֲרָיו הֲוֵי אוֹמֵר לְאַחֲרָיו, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אַחַד עָשָׂר שֶׁהוּא לְאַחַר הַקְּדֻשָּׁה, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַתְּשִׁיעִי שֶׁלִּפְנֵי הַקְּדֻשָּׁה הוּא. הַיָּחִיד מֵבִיא שְׁלָמִים נְדָבָה, וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים שְׁלָמִים נְדָבָה, וַהֲלֹא דִין הוּא, עוֹלַת בְּהֵמָה בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. וּשְׁלָמִים בָּאִים בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, מָה עוֹלַת בְּהֵמָה הֲרֵי הִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, אַף שְׁלָמִים שֶׁהֵן בָּאִים בְּנֶדֶר וּנְדָבָה יָבִיאוּ נִדְבַת צִבּוּר. מִנְחָה תּוֹכִיחַ שֶׁהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה וְאֵינָהּ בָּאָה בְּנִדְבַת צִבּוּר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִנְחָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם, תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁהֵם בָּאִים נִדְבַת שְׁנַיִם, עוֹלַת הָעוֹף תּוֹכִיחַ שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁאֵינָהּ בָּאָה חוֹבַת צִבּוּר, תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁבָּאִים חוֹבַת צִבּוּר, הוֹאִיל וּבָאִים חוֹבַת צִבּוּר יָבוֹאוּ נִדְבַת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", הַיָּחִיד מֵבִיא שְׁלָמִים נְדָבָה, וְאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא שְׁלָמִים נְדָבָה.

רמז תנט

וְאִם-זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ, אִם מִן-הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם-זָכָר אִם-נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ, לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. נְקֵבָה, לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמַה תְּמוּרָה שֶׁאֵין גְּדוּלֵי הֶקְדֵּשׁ, קְרֵבָה, וָלָד שֶׁהוּא גְּדוּלֵי הֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ דִין שֶׁיִּקְרַב. מַה לִּתְמוּרָה שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת בְּכָל הַקָּדָשִׁים, תֹּאמַר בְּוָלָד שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים. הוֹאִיל וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים אֵינוֹ קָרֵב, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר" לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. נְקֵבָה לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה, וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה אִם וָלָד שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים קָרֵב, תְּמוּרָה שֶׁנּוֹהֶגֶת בְּכָל הַקָּדָשִׁים אֵינוֹ דִין שֶׁתִּקָּרֵב, מַה לְּוָלָד שֶׁכֵּן גְּדוּלֵי הֶקְדֵּשׁ, תֹּאמַר בִּתְמוּרָה שֶׁאֵינָהּ גְּדוּלֵי הֶקְדֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְקֵבָה" לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. אֵין לִי אֶלָּא וָלָד תְּמִימִים וּתְמוּרַת תְּמִימִים, וְלָד בַּעֲלֵי מוּמִים וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאִם זָכָר לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין. וְאִם נְקֵבָה לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. לְמַאי הִלְכְתָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, לִיקָרֵב, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַהוּ דְּתֵימָא כִּי אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּעוֹלָה דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֲבָל הָנֵי וְלָדוֹת לָא קָרְבֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. רַב פַּפָּא אָמַר לְרֵעָיָה וְדִבְרֵי הַכֹּל. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, אִימָא זָכָר לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה, (וְאִם לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין), אָמַר לֵיהּ, מִסְתַּבְּרָא וְלָד לְשׁוֹן זָכָר מַשְׁמַע, תְּמוּרָה לְשׁוֹן נְקֵבָה מַשְׁמַע. וְהַדִּין תַּנָּא מַיְיתֵי לֵהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא (דברים יב, כו) "רַק קָדָשֶׁיךָ", אֵלּוּ תְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ", אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת, "וּנְדָרֶיךָ" זֶה נֶדֶר, "תִּשָּׂא וּבָאתָ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַכְנִיסֵם לְבֵית הַבְּחִירָה וְיִמְנַע מֵהֶם מַיִם וּמָזוֹן בִּשְׁבִיל שֶׁיְּמוּתוּ תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" וְגוֹ' כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בְּעוֹלָה כָּךְ אַתָּה נוֹהֵג בִּתְמוּרָה, וּכְדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בִּשְׁלָמִים כָּךְ אַתָּה נוֹהֵג בִּוְלַד שְׁלָמִים וּבִתְמוּרַת שְׁלָמִים, יָכוֹל אַף וְלַד כָּל הַקָּדָשִׁים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק" דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, ה) "אֹתָם הוּא" הוּא קָרֵב וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה. אָמַר מַר יַכְנִיסֵם לְבֵית הַבְּחִירָה וְיִמְנַע מֵהֶם מַיִם וּמָזוֹן בִּשְׁבִיל שֶׁיְּמוּתוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ", הָא מֵהֵיכָא תֵּיתֵי וְהָא גְּמָרָא גְּמִירִי דְּחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, בְּכָל מָקוֹם וְהַנֵּי יָמוּתוּ בְּבֵית הַבְּחִירָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מְמִיתִין לְהוֹן בְּיָדַיִם, וְהַנֵּי גְּרָמָא אֵין בְּיָדַיִם לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ" אָמַר מַר יָכוֹל אַף וְלַד כָּל הַקָּדָשִׁים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק קָדָשֶׁיךָ". וְלָד דְּמָאן, אִי דְּעוֹלָה זָכָר הוּא וְלָאו בַּר אוֹלוּדֵי הוּא, וְאִי דְּחַטָּאת גְּמִירִי לָהּ דִּלְמֵיתָה אָזִיל וְאִי דְּאָשָׁם הִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ דִּלְרַעְיָא אָזְלָא שֶׁכָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֻתָּה בְּאָשָׁם רוֹעָה אֶלָּא אִי אִצְטְרִיךְ קְרָא דְּאִי עָבַר וּמַקְרִיב לֵיהּ קָאִים לֵיהּ בַּעֲשֵׂה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֹתָם הוּא", קְרָא לְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה וּשְׁחָטוֹ סְתָם, כְּשֵׁר לְשֵׁם עוֹלָה נִתַּק אֵין לֹא נִתַּק לֹא מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא "הוּא" בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא וְהַדִּין

תַּנָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מִן "רַק קָדָשֶׁיךָ" תִּיפּוּק לֵיהּ מִזָּכָר אִם נְקֵבָה מַפִּיק לְוֻלַד בַּעֲלֵי מוּמִין וְלִתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין וְתִיפּוּק לֵיהּ כֻּלְּהוּ מֵהַאי קְרָא אִם, לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ וְתַנָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵאִם זָכָר תִּיפּוּק לֵיהּ מִ"תִּשָּׂא וּבָאתָ" "תִּשָּׂא וּבָאתָ" אֲפִלּוּ מִמֹּרְגִּיהוּ וְאֵלּוּ הֵן בַּעֲלֵי מוּמִין כָּל שֶׁהֶקְדֵּשׁוֹ קָדַם אֶת מוּמוֹ הָא אִם קָדַם מוּמוֹ אֶת הֶקְדֵּשׁוֹ הֲרֵי הֵם כְּהֶקְדֵּישׁ אֶת נְכָסָיו רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר, (שמואל א יז, לו) "גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם (אֶת) הַדֹּב הִכָּה עַבְדֶּךָ", אֵין לִי אֶלָּא אֲרִי וְדֹב מִנַּיִן לְרַבּוֹת אַרְיֵה עִם הַדֹּב וְדֹב עִם הָאַרְיֵה, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם אֶת הָאֲרִי גַּם (אֶת) הַדֹּב הִכָּה עַבְדֶּךָ".

(ויקרא ג ב) וְסָמַךְ יָדוֹ וְלֹא יַד בְּנוֹ, וְלֹא יַד עַבְדּוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז תל"ח). קָרְבָּנוֹ וְלֹא הַבְּכוֹר שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה שְׁלָמִים שֶׁאֵין קִדֻּשָּׁתָן מֻרֶּחֶם טְעוּנִין סְמִיכָה, בְּכוֹר שֶׁקִּדֻּשָּׁתוֹ מֻרֶּחֶם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן סְמִיכָה, אִיכָּא לְמִפְרְךָ מַה לִּשְׁלָמִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין סְמִיכָה וּנְסָכִים וְחָזֶה וְשׁוֹק, קְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, אֶלָּא קְרָאֵי לָמָּה לִי קָרְבָּנוֹ, וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵרוֹ, קָרְבָּנוֹ וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, קָרְבָּנוֹ לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה תַּנָּיָא, יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ יוֹרֵשׁ מֵמִיר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ, יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵמִיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דִּכְתִיב "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אֲבִיו, וְיָלִיף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מִסּוֹף הֶקְדֵּשׁ מַה סוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ אַף תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ אֵינוֹ מֵמִיר וְרַבָּנָן (ויקרא כז, י) "הֶמֵר יָמִיר" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ, וְיָלִיף סוֹף הֶקְדֵּשׁ מִתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מַה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ מֵמִיר אַף סוֹף הֶקְדֵּשׁ יוֹרֵשׁ סוֹמֵךְ וְרַבָּנָן, הַאי קָרְבָּנוֹ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, קָרְבָּנוֹ וְלֹא קָרְבַּן גּוֹי, קָרְבָּנוֹ וְלֹא קָרְבַּן חֲבֵרוֹ, קָרְבָּנוֹ לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן לִסְמִיכָה, וְרַבִּי יְהוּדָה הַאי "הֶמֵר יָמִיר" מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה וְדִתַנְיָא לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּלִשּׁוֹן זָכָר, מַה סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה], תַּלְמוּד לוֹמַר "הֶמֵר יָמִיר" וְרַבָּנָן דְּרָשֵׁי מִ"וְאִם" וְרַבִּי יְהוּדָה "וְאִם" לֹא דָּרִישׁ. קָרְבָּנוֹ קָרְבָּנוֹ [קָרְבָּנוֹ] לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַתְּנוּפָה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בְּחַיִּים וּבִשְׁחוּטִין מִתְמַעֶטֶת בְּחוֹבְרִים סְמִיכָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּחַיִּים, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְמַעֵט בְּחוֹבְרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ קָרְבָּנוֹ [קָרְבָּנוֹ"], לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָרְבָּן קָרְבָּנוֹ וְלֹא הַבְּכוֹר וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם שְׁלָמִים שֶׁאֵין קִדֻּשָּׁתָן מֻרֶּחֶם טְעוּנִין סְמִיכָה, בְּכוֹר שֶׁקִּדֻּשָּׁתוֹ מֻרֶּחֶם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא הַבְּכוֹר. קָרְבָּנוֹ וְלֹא הַמַּעֲשֵׂר, וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה שְׁלָמִים שֶׁאֵינָן בַּעֲמֹד וְהֵבֵא טְעוּנִין סְמִיכָה, מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא בַּעֲמֹד וְהֵבֵא אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא הַמַּעֲשֵׂר. קָרְבָּנוֹ וְלֹא הַפֶּסַח, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה שְׁלָמִים שֶׁלֹּא רִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹות יְתֵרוֹת טְעוּנִין סְמִיכָה, פֶּסַח שֶׁרִבָּה בּוֹ הַכָּתוּב מִצְוֹות יְתֵרוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" וְלֹא הַפֶּסַח.

רמז תס

וְשָׁחַט וּשְׁחָטוֹ [(להלן פסוק ח) וְשָׁחַט אֹתוֹ (להלן פסוק יג) וְשָׁחַט אֹתוֹ] מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם, וְזָבַחְתָּ", בְּרִחוּק מָקוֹם אַתָּה זוֹבֵחַ וְאֵין אַתָּה זוֹבֵחַ בְּמָקוֹם קָרוֹב פָּרָט לְחֻלִּין שֶׁלֹּא יִשְׁחָטוּ בַּעֲזָרָה. אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים כְּשֵׁרִים לִיקָּרֵב, מְנַיִן לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין אֲרַבֶּה אֶת בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁהֵן מִמִּין הַכָּשֵׁר לִיקָּרֵב, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחַיָּה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה שֶׁהִיא בִּשְׁחִיטָה כְּבְהֵמָה, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹפוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּשְׁחָטוֹ", "וְשָׁחַט אֹתוֹ", [וְשָׁחַט אֹתוֹ]. יָכוֹל לֹא יֹאכְלֶנּוּ אֲבָל יַאֲכִילֶנּוּ לַכֶּלֶב, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב, ל) "אֹתוֹ", אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב, וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, [(להלן פסוק ח) וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, (להלן פסוק יג) וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד], לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת בְּקָדָשִׁים קַלִּים וְקַל וָחֹמֶר בַּצָּפוֹן וּמַה קָּדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ בְּכָל הָרוּחוֹת הֻכְשְׁרוּ בַּצָּפוֹן, קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֻכְשְׁרוּ בְּכָל הָרוּחוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁהֻכְשְׁרוּ בַּצָּפוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַכְשִׁיר אֶת הַצָּפוֹן מִקַּל וָחֹמֶר וּמַה קָּדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֻכְשְׁרוּ בְּכָל הָרוּחוֹת לֹא הֻכְשְׁרוּ מְקוֹמָן אֵצֶל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ אֶלָּא בַּצָּפוֹן, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יֻכְשְׁרוּ מְקוֹמָן אֵצֶל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי, רַבָּנָן סָבְרֵי תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי, חַד לְגוּפֵיהּ דְּאֹהֶל דִּלְעֵבִיד פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְחַד לְהַכְשִׁיר צָפוֹנָה וְחַד לְהַכְשִׁיר צָדְדִין, צָדֵי צָדְדִין לֹא צְרִיךְ קְרָא, מַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב "בְּהוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וּמַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב "וּשְׁחָטוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד", כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", בִּזְמַן שֶׁהוּא פָּתוּחַ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא נָעוּל וְכֵן בַּמִּשְׁכָּן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱמִידוּ הַלְוִיִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְאַחַר שֶׁפֵּרְקוּ לְוִיִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן, פְּסוּלִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן בַּהֵיכָל כְּשֵׁרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וְלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר מֵיתִיבִי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ גוֹיִים כָּל הָעֲזָרָה כֻּלָּהּ שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לַהֵיכָל וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (יֹאכְלוּהָ) [תֹּאכְלֶנּוּ"] וְאַמַּאי הָכָא נַמֵּי נֵימָא "בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ", וְלֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר הָכִי הַשְׁתָּא הָתָם עֲבוֹדָה, וַעֲבוֹדָה, עוֹבֵד בִּמְקוֹם רַבּוֹ אַמְרִינַן לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר, אֲכִילָה, דְּאֵין אָדָם אוֹכֵל בִּמְקוֹם רַבּוֹ, טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא, הָא לָאו הָכִי לֹא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר לֹא אַמְרִינַן.

תַּמָּן תָּנִינָן, מָבוֹי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה יְמַעֵט רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, רַבָּנָן סָבְרֵי קְדֻשַּׁת הֵיכָל לְחוּד וּקְדֻשַּׁת אוּלָם

לְחוּד וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר הֵיכָל וְאוּלָם חֲדָא קְדֻשָּׁה הִיא, וְכִי כְּתִיב פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אַתַּרְוַיְהוּ כְּתִיב, וְהָא כִּי כְתִיב, הַאי בַּמִּשְׁכָּן כְּתִיב, אַשְׁכְּחָן מִשְׁכָּן דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ וּמִקְדָּשׁ דְּאִיקְרֵי מִשְׁכָּן דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁלָּמִים שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם פְּתִיחַת דַּלְתוֹת הַהֵיכָל פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח", בִּזְמַן שֶׁהוּא פָּתוּחַ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא נָעוּל, וְהָא הַהוּא בַּמִּשְׁכָּן כְּתִיב, אֶלָּא מִקְדָּשׁ אִיקְרֵי מִשְׁכָּן.

(ויקרא ג ג-ד) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן הַשְּׁלָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ עָלֵיהֶן אִשֶּׁה, לְשֵׁם אִשִּׁים לַה', לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם מְכָאן אָמְרוּ לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים הַזֶּבַח נִזְבָּח, לְשֵׁם זֶבַח, לְשֵׁם זוֹבֵחַ, לְשֵׁם שֵׁם, לְשֵׁם אִשֶּׁה, לְשֵׁם רֵיחַ, לְשֵׁם נִיחוֹחַ, חַטָּאת וְאָשָׁם לְשֵׁם חַטָּאת, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין, שֶׁאֵין מַחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד.

רמז תסא

אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק טז) "כָּל חֵלֶב לַה'", "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", (ויקרא ז, כה) "כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב וְנִכְרְתָה", יָכוֹל אַף חֵלֶב הַדְּפָנוֹת בִּכְלָל תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" יָכוֹל לֹא יִהְיֶה בִּכְלַל עֹנֶשׁ אֲבָל יִהֵא בִּכְלַל אַזְהָרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" אוֹצִיא אֶת חֵלֶב הַמְקֻדָּשִׁים וְלֹא אוֹצִיא אֶת חֵלֶב חֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב", יָכוֹל לֹא יִהֵא בִּכְלַל עֹנֶשׁ אֲבָל יִהֵא בִּכְלַל אַזְהָרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" אוֹצִיא אֶת כֻּלָּם וְלֹא אוֹצִיא אֶת חֵלֶב שְׁלִיל הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת", יָכוֹל לֹא יִהֵא בִּכְלַל עֹנֶשׁ אֲבָל יִהְיֶה בִּכְלַל אַזְהָרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת" יָכוֹל לֹא יִהֵא בִּכְלַל אַזְהָרָה אֲבָל יִהְיֶה בַּעֲמַד וְהַקֶּרֶב, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ז, ד) "חֵלֶב שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת" בְּאָשָׁם שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי קַל וָחֹמֶר הוּא וּמַה שְׁלָמִים שֶׁאֵין כָּל מִינָן טָעוּן אֲלִיָּה טָעוּן חֵלֶב וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, אָשָׁם שֶׁכָּל מִינוֹ טָעוּן אֲלִיָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן חֵלֶב וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר חֵלֶב שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת בְּאָשָׁם, לִלְמֹד הֵימֶנּוּ לוֹמַר לְךָ מַה חֵלֶב וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת הָאֲמוּרִים בְּאָשָׁם, מוֹצִיא מִכְּלַל שְׁלִיל, אַף חֵלֶב וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת הָאֲמוּרִים כָּאן מוֹצִיא מִכְּלַל שְׁלִיל.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָן אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה, כֹּהֲנִים נוֹהֲגִים בּוֹ הֶתֵּר כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו וְסִימָנָךְ כֹּהֲנָא מְסַיֵּעַ כֹּהֲנֵי מַאי מְסַיֵּעַ כֹּהֲנֵי דְּתַנְיָא "כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְכוּ'. שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו מַאי הִיא, דְּתַנְיָא וְאֵת [כָּל] הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַדַּקִּין דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְהָבִיא

חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה וְרִמִּינְהוּ (וְ)אֶת כָּל הַחֵלֶב, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מַה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֵּרֶב קְרוּם וְנִקְלָף, אַף כָּל קְרוּם וְנִקְלָף רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֵּרֶב תּוֹתָב קְרוּם וְנִקְלָף, אַף כָּל תּוֹתָב קְרוּם וְנִקְלָף שָׁלַח רָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן כָּךְ הִיא הַצָּעָה שֶׁל מִשְׁנָה וְאֵפּוּדָהּ קַמַּיְתָא וּמַאי חָזֵית דְּאָפַכְתְּ קַמַּיְתָא אַפֵּיךְ בַּתְרַיְתָא, שָׁאנִי הָכָא כֵּיוָן דְּקָתָנֵי מַה דָּזוּקָא קָתָנֵי לָהּ אִי הָכִי כִּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כִּרַבִּי עֲקִיבָא הוּא, אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק שֶׁאָמַר מְשׁוּם אֲבוֹתָיו וְלֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ.

רמז תסב

בָּעֵי רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אָמִי, יֵשׁ מְחֻסַּר אֵבֶר בִּפְנִים אוֹ אֵין מְחֻסַּר אֵבֶר בִּפְנִים, לְאַשְׁחוּטֵי וּלְאַפְרוּקֵי לֹא קָמִיבַּעְיָא לָן כִּי קָמִיבַּעְיָא לָן לְאַפְסוּלֵי, מַאי, (ויקרא כב, כא) "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" לַמִּזְבֵּחַ אָמַר רַחֲמָנָא תָּמִים אִין חָסָרוֹן לֹא אוֹ דִּילְמָא (שם) "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", מַה מוּמָא מַאֲבָרַאי, אַף חָסָרוֹן מַאֲבָרַאי תָּא שְׁמַע וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת, וְלֹא בַּעַל כֶּלְיָא אַחַת, וְלֹא בַּעַל שָׁלֹשׁ כּוּלְיוֹת וְתַנְיָא אִידָךְ, יְסֵירָנָה, לְרַבּוֹת בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת סָבְרוּהָ דְּכֻלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת דְּהָא מִיחְסַר אֵבֶר מַאי לָאו [בְּהָא קָמִיפְּלָגֵי דְּמַר סָבְרָא חָסָרוֹן מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חָסָרוֹן, וּמַר סָבְרָא לֹא שְׁמֵיהּ חָסָרוֹן, לֹא], דְּכֻלָּא עָלְמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת וְחָסָרוֹן בִּפְנִים שְׁמֵיהּ חָסָרוֹן, וְלֹא קַשְׁיָא כָּאן שֶׁנִּבְרֵאת בִּשְׁתַּיִם וְחָסְרוּ, כָּאן שֶׁנִּבְרֵאת בְּאַחַת מֵעִקָּרָא וְהָא דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ קְתָנֵי מַה שָּׁלֹשׁ מֵעִקָּרָא אַף אֶחָד מֵעִקָּרָא אֶלָּא בְּשֶׁיֵּשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת קַמִּיפְּלָגֵי, מַר סָבְרָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת וּמַר סָבְרָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דְּכֻלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחָסְרוֹן בִּפְנִים שְׁמֵיהּ חָסָרוֹן אֶלָּא כָּאן שֶׁחָסְרוּ קֹדֶם קַבָּלָה, כָּאן שֶׁחָסְרוּ לְאַחַר קַבָּלָה וּלְאַחַר קַבָּלָה קֹדֶם זְרִיקָה שָׁרֵי וְהָתַנְיָא (שמות יב, ה) "שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה" שֶׁיְּהֵא תָּמִים וּבֶן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וּמִנַּיִן בְּקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וְהַזָיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִהְיֶה", שֶׁיְּהוּ כָּל הֲוָיוֹתָיו תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, תִּרְגְּמָא אַבָּן שָׁנָה הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּתָנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ מֵהֶן כַּזַּיִת בָּשָׂר אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב זוֹרֵק אֶת הַדָּם, שְׁמַע מִינַּהּ וּמִי אִיכָּא מִידֵי דְּבִשְׁעַת שְׁחִיטָה הֲוֵי בֶּן שָׁנָה וּבְקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וּזְרִיקָה הֲוֵי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת שָׁעוֹת פּוֹסְלוֹת בְּקָדָשִׁים.

וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עָלָיו, וְלֹא בָּשָׂר שֶׁעָלָיו אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים זֶה חֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַפִּקּוֹלֶת דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הָעֹקֶץ. וְאֶת הַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד, הַדָּבָר שָׁקוּל יִטֹּל מִן הַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד, אוֹ מִן הַכָּבֵד עַל הַיּוֹתֶרֶת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ט, י) "וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד מִן הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה", שֶׁיִּטֹּל מִן הַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד וְלֹא מִן הַכָּבֵד עַל הַיּוֹתֶרֶת. יָסִיר יוֹתֶרֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כְּלָיוֹת, יָסִיר כְּלָיוֹת אַף עַל פִּי

שֶׁאֵין יוֹתֶרֶת, יְסֵירֶנָּה אֶפְלוּ כּוּלָּיָא אַחַת. (ויקרא ג ה) וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ, "וְהִקְטִירוֹ", (להלן פסוק טז) "וְהִקְטִירָם", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ" כָּשֵׁר וְלֹא פָּסוּל "וְהִקְטִירוֹ", שֶׁלֹּא יְעָרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים "וְהִקְטִירָם" כֻּלָּם כְּאַחַת נֶאֱמַר כָּאן "אִשֶּׁה" וְלֹא נֶאֱמַר "לֶחֶם", וְנֶאֱמַר לְמַטָּה (להלן פסוק יא) "לֶחֶם", וְלֹא נֶאֱמַר "רֵיחַ נִיחוֹחַ", וְנֶאֱמַר לְמַטָּה "רֵיחַ נִיחוֹחַ" וְלֹא נֶאֱמַר "לַה'", מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאֲמוּר בְּכָלָן בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשֶּׁה" "אִשֶּׁה" לְגָזֵרָה שָׁוָה. (ויקרא ג ו-ז) שְׁלָמִים בְּבֶן צֹאן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק א) שְׁלָמִים בְּבֶן בָּקָר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּבֶן בָּקָר מַה שֶּׁאֵין בְּבֶן צֹאן בֶּן הַצֹּאן נִתְמַעֵט בְּנִסְכִּים בֶּן הַצֹּאן נִתְרַבֶּה בְּצִבּוּר וּבֶן הַבָּקָר נִתְמַעֵט בְּצִבּוּר הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּבֶן הַבָּקָר מַה שֶּׁאֵין בְּבֶן הַצֹּאן, וּבֶן הַצֹּאן מַה שֶּׁאֵין בְּבֶן הַבָּקָר צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלָמִים בְּבֶן הַבָּקָר, וְצָרִיךְ לוֹמַר שְׁלָמִים בְּבֶן הַצֹּאן. תָּנוּ רַבָּנָן פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ לִשְׁמוֹ כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל, וּבִשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה לִשְׁמוֹ פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ כָּשֵׁר מְנָא הַנֵּי מִלֵּי אָמַר אֲבוּהַ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר קְרָא, וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים, דָּבָר הַבָּא מִן הַצֹּאן יְהֵא לְזֶבַח שְׁלָמִים. וּמַאי דִּבְמוֹתַר פֶּסַח כְּתִיב דִּילְמָא בְּמוֹתַר אָשָׁם כְּתִיב אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא, וְאִם מִן הַצֹּאן דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּכָל צֹאן בְּכָל אֲתָר אַתְּ אוֹמֵר מִן לְהוֹצִיא וְכָאן מִן לְרַבּוֹת אָמַר רַבִּי מַנִּי, הֲכִי נַמִּי מִן לְהוֹצִיא, דְּלֵיתֵיהּ בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֵיתֵיהּ בִּנְקֵבָה וּמַי מָצֵית אָמַרְתְּ הָכִי דִּכְי כָּתַב הַאי בְּמוֹתַר פֶּסַח כְּתִיב, הָא כֵּיוָן דִּכְתִיב אִם כֶּשֶׂב (להלן פסוק יז) "וְאִם עֵז", לָאו בְּמוֹתַר פֶּסַח כְּתִיב, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, כֶּשֶׂב לְרַבּוֹת אֶת הַפֶּסַח לְאַלְיָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם כֶּשֶׂב לְהָבִיא פֶּסַח שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת פֶּסַח לְכָל מִצְוֹת שְׁלָמִים שֶׁיִּטְעֲנוּ סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ["וְ]אִם עֵז" הִפְסִיק הָעִנְיָן לִמֵּד עַל הָעֵז שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה אַלְיָה. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא מִדַּאֲבוּהַ דִּשְׁמוּאֵל נַפְקָא, וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ, דָּבָר הַבָּא מִן הַצֹּאן יְהֵא לְזֶבַח שְׁלָמִים וְאַכְּתִי מִדְּרַב נַפְקָא מִנַּיִן לְמוֹתַר פֶּסַח שֶׁיִּקָּרֵב שְׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, ב) "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וְעִזִּים, מִכָּאן לְמוֹתַר הַפֶּסַח שֶׁיְּהֵא לְדָבָר הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר, וּמַאי נִיהוּ שְׁלָמִים אֶלָּא תִּלְתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְהֵיכָא דַּעֲבַר זְמַנּוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתוֹ וְחַד לְהֵיכָא דַּעֲבַר זְמַנּוֹ וְלֹא עָבְרָה שְׁנָתוֹ וְחַד לְהֵיכָא דְּלֹא עָבַר לֹא זְמַנּוֹ וְלֹא שְׁנָתוֹ וּצְרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד הֲוָה אָמִינָא הֵיכָא דַּעֲבַר זְמַנּוֹ וּשְׁנָתוֹ דְּאִידְחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח לְגַמְרֵי. אֲבָל עָבַר זְמַנּוֹ וְלֹא שְׁנָתוֹ דְּחָזֵי לְפֶסַח אֵימָא לֹא וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הַנֵּי תַּרְתֵּי מַשּׁוּם דְּאִידְחוּ לְהוֹ מִמִּילְתַיְהוּ, אֲבָל לֹא זְמַנּוֹ וְלֹא שְׁנָתוֹ דְּחָזֵי לְפֶסַח אֵימָא לֹא קָא מַשְׁמַע לָן.

זָכָר אוֹ נְקֵבָה, זָכָר וַדַּאי, וּנְקֵבָה וַדַּאית, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם עוֹלָה שֶׁכָּשְׁרָה לָבוֹא מִן הָעוֹף לֹא כָּשְׁרָה לָבוֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שְׁלָמִים (מִן בֶּן

הַבָּקָר) שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לָבוֹא מִן הָעוֹף אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִכָּשְׁרוּ לָבוֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹלָה שֶׁלֹּא כָּשְׁרָה לָבוֹא (זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת) [נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים], תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁכָּשְׁרָה לָבוֹא (זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת) [נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים], חַטָּאת תּוֹכִיחַ שֶׁכָּשְׁרָה לָבוֹא נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים וְלֹא כָּשְׁרָה לָבוֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת שֶׁלֹּא כָּשְׁרָה לָבוֹא כָּל מִין זְכָרִים וְכָל מִינֵי נְקֵבוֹת תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁכָּשְׁרוּ לָבוֹא כָּל מִינֵי זְכָרִים וְכָל מִינֵי נְקֵבוֹת מַעֲשֵׂר יוֹכִיחַ שֶׁכָּשֵׁר לָבוֹא כָּל מִינֵי זְכָרִים וְכָל מִינֵי נְקֵבוֹת וְלֹא כָּשֵׁר לָבוֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, תֹּאמַר בִּשְׁלָמִים שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֶחָד, הוֹאִיל וְהוּא אֶחָד מֵאֶחָד יִכָּשְׁרוּ לָבוֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר אוֹ נְקֵבָה". זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדַּאית וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. כֶּשֶׂב, לְמָה נֶאֱמַר (אם) כֶּשֶׂב לְהָבִיא פֶּסַח לְאַלְיָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִם כֶּשֶׂב לְרִבּוֹת פֶּסַח שֶׁעֲבָרָה שְׁנָתוֹ וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת פֶּסַח לְכָל מִצְוֹת שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁיִּטְעֲנוּ סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק אֲבָל אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה כִּתְחִלַּת הֶקְדֵּשָׁן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְלַיְלָה, וְאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא צָלִי (כְּתוּב בְּרֶמֶז תצט).

"אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב", וְלָד רִאשׁוֹן קָרֵב וְלָד שֵׁנִי לֹא קָרֵב הוּא קָרֵב, וְאֵין וְלָד כָּל הַקָּדָשִׁים קְרֵבִים וְלָד דְּמַאי אִי דְּעוֹלָה וְאָשָׁם, זְכָרִים הֵן וְלָאו בְּנֵי אוּלוּדֵי נִינְהוּ, אִי דְּחַטָּאת, הֵילְכָתָא גְּמִירֵי לָהּ דִּלְמֵיתָה אָזְלָה, לַאֲתוּיֵי וְלַד הַמְּעֻשָּׂרֶת לָמָּה לִי קְרָא, עֲבָרָה עֲבָרָה לֵילֵיף מַעֲשֵׂר מִבְּכוֹר מָה בְּכוֹר לֹא קָרֵיב לֵיהּ וְלָד דְּלַאו בַּר אוּלוּדֵי הוּא, אַף מַעֲשֵׂר לֹא קָרֵיב וְלָד דְּיֵילֵיהּ אִצְטְרִיךְ סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. הוּא הַיָּחִיד מֵבִיא שַׁלְמֵי נְדָבָה, וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִין שַׁלְמֵי נְדָבָה, וְאִם תֹּאמַר כְּבָר מִעַטְתִּים מִן הַבָּקָר שֶׁיָּכוֹל לֹא יָבִיא צִבּוּר, בֶּן הַבָּקָר שַׁלְמֵי נְדָבָה, שֶׁכֵּן אֵינוֹ מֵבִיא שְׁלָמִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶן חוֹבָה אֲבָל יָבִיא צִבּוּר מִן הַצֹּאן שַׁלְמֵי נְדָבָה, שֶׁכֵּן הוּא מֵבִיא כַּיּוֹצֵא בָּהֶן חוֹבָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", הַיָּחִיד מֵבִיא שַׁלְמֵי נְדָבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא שַׁלְמֵי נְדָבָה. (ויקרא ג ט-י) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ עֲלֵיהֶן אִשֶּׁה, לְשֵׁם אִשִּׁים לַה', לְשֵׁם מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם חֻלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְהָבִיא הַחֵלֶב הַסָּמוּךְ לָאַלְיָה זֶה חֵלֶב שֶׁבֵּין הַפְּקוֹלֶת דִּבְרֵי רַבִּי (יְהוּדָה) [עֲקִיבָא]. רַבִּי (עֲקִיבָא) [יְהוּדָה] אוֹמֵר, חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה מַקִּישׁ אַלְיָה לְחֵלֶב מַה חֵלֶב בִּשְׁנֵי לְאוִין אַף אַלְיָה בִּשְׁנֵי לְאוִין, אַלְיָה יָכוֹל יְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת אַלְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּמִימָה" יָכוֹל יִטָּלֶנָּה מִן הַשִּׁדְרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעֻמַּת הֶעָצֶה" יָכוֹל עִם הֶעָצֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "יְסִירֶנָּה" יִכְנֹס לִפְנִים מִן הֶעָצֶה. ["ו]אֶת אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל הַחֵלֶב" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל יִתְרַבֶּה בְּחֵלֶב דְּפָנוֹת וְדִין הוּא וּמָה אִם בֶּן הַבָּקָר שֶׁנִּתְרַבֶּה בִּנְסָכִים נִתְמַעֵט בְּחֵלֶב דְּפָנוֹת, בֶּן הַצֹּאן שֶׁנִּתְמַעֵט בִּנְסָכִים אֵינוֹ דִין

שֶׁנִּתְמַעֵט בְּחֵלֶב דְּפָנוֹת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבֶן הַבָּקָר שֶׁנִּתְמַעֵט בְּאַלְיָה, תֹּאמַר בְּבֶן הַצֹּאן שֶׁנִּתְרַבֶּה בְּאַלְיָה הוֹאִיל וְנִתְרַבֶּה בְּחֵלֶב דְּפָנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב", וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת, אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ הֶחֱזִירוֹ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ. (ויקרא ג יא) וְהִקְטִירוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים לֶחֶם אִשֶּׁה לַה', לוֹמַר לְךָ חֲלָבִים שֶׁהֵן קְרוּאִים לֶחֶם חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה (כָּתוּב בְּרֵמֶז תמ"ג).

רמז תסג

(ויקרא ג יב-טו) וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ, הִפְסִיק הָעִנְיָן שֶׁלֹּא תְּהֵא הָעֵז טָעוּנָה אַלְיָה. וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ, מִן הַמְחֻבָּר קָרְבָּנוֹ "אִשֶּׁה לַה' אֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל נִתְמַעֵט מִכֻּלָּם, וְדִין הוּא מַה מָּצִינוּ בְּבֶן צֹאן שֶׁנִּתְרַבָּה בְּאַלְיָה נִתְרַבָּה בְּכֻלָּם, אֲבָל בֶּן הָעֵז שֶׁנִּתְמַעֵט בְּאַלְיָה הוֹאִיל וְנִתְמַעֵט בְּאַלְיָה יִתְמַעֵט מִכֻּלָּם בֶּן הַבָּקָר יוֹכִיחַ שֶׁנִּתְמַעֵט בְּאַלְיָה וְנִתְרַבָּה בְּכֻלָּם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבֶן הַבָּקָר שֶׁנִּתְרַבָּה בִּנְסָכִים תֹּאמַר בְּבֶן עֵז שֶׁנִּתְמַעֵט בִּנְסָכִים, הוֹאִיל וְנִתְמַעֵט בִּנְסָכִים יִתְמַעֵט מִכֻּלָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב", לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. (ויקרא ג טז) וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן, כֻּלָּם כְּאֶחָד לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל חֵלֶב לַה', לְחַיֵּב עַל הַחֵלֶב מְעִילָה, מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר", לְמַדְנוּ לִבְכוֹר שֶׁטָּעוּן מַתָּן דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ. לְמַעֲשֵׂר וּלְפֶסַח מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב, כז) "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" אֵין לִי אֶלָּא דָּמִים, חֲלָבִים מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵלֶב לַה'". (ויקרא ג יז) חֻקַּת עוֹלָם, לְבֵית עוֹלָמִים לְדוֹרוֹתֵיכֶם, שֶׁיִּנָּהֲגוּ הַדָּבָר לְדוֹרוֹת בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ.

רמז תסד

כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַקִּישׁ דָּם לְחֵלֶב מַה חֵלֶב בִּשְׁנֵי לָאוִין וְכוּ' וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת יָכוֹל אַף דָּם פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ", אֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת אֵין לִי אֶלָּא דָּמָם, חֶלְבָּם מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב וָדָם", הַקִּישׁ חֵלֶב לְדָם מַה דָּם בְּלָאוֹ אֶחָד אַף חֵלֶב בְּלָאוֹ אֶחָד, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּצָא הַבָּכוֹר מִכְּלַל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל דָּמוֹ שְׁנֵי לָאוִין תַּלְמוּד לוֹמַר (שם טו, כג) "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל", אֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת אֵין לִי אֶלָּא דָּמוֹ חֶלְבּוֹ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב וָדָם", מַה דָּם בְּלָאוֹ אֶחָד אַף חֵלֶב בְּלָאוֹ אֶחָד.

תָּנוּ רַבָּנָן, אָכַל חֵלֶב נְבֵלָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם חֵלֶב מֻקְדָּשִׁין לוֹקֶה שְׁתַּיִם רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֵלֶב נְבֵלָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם, חֵלֶב מֻקְדָּשִׁים לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁיזְבִי לְרַבִּי אַבָּא, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ דִּכְתִיבִי (תְּרֵי) קְרָאֵי "חֻקַּת עוֹלָם", "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", (ויקרא ז, כג) "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ", "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", הָא שְׁלֹשָׁה לָאוִין. אֶלָּא רַבָּנָן מַאי טַעְמַיְהוּ, (קַסָּבַר) [קַסְבְרִי] לָאו דְּחֻקַּת עוֹלָם בְּקָדְשִׁים לָאו דְּ"כָל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב" בְּחֻלִּין וּצְרִיכֵי דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּקָדְשִׁים הָווּ אָמִינָא קָדְשִׁים דַּחֲמִירֵי אָסוּר חֶלְבָּן, אֲבָל חֻלִּין אֵימָא לֹא וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב" הָווּ אָמִינָא חֵלֶב חֻלִּין הוּא דְּאָסוּר מִשּׁוּם דְּלֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ אֲבָל חֵלֶב מֻקְדָּשִׁין דְּהֻתַּר מִכְּלָלוֹ הָווּ אָמִינָא מִדְּהֻתַּר בְּשָׂרָן הֻתַּר נַמֵּי חֶלְבָּן קָמַשְׁמַע לָן וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, כִּי כְּתִיב "כָּל חֵלֶב שׁוֹר" בְּעִנְיָנָא דְּקָדְשִׁים כְּתִיב מִכְּלַל דְּרַבָּנָן לֹא יָלְפִי דָּבָר מֵעִנְיָנוֹ דְּכֻלֵּי עָלְמָא יָלְפִינָן דָּבָר מֵעִנְיָנוֹ וְהָכָא רַבִּי יְהוּדָה סָבַר יָלְפִינָן לָאו מִלָּאו וְלָאו מִכָּרֵת וְרַבָּנָן סָבְרֵי לָאו מִלָּאו יָלְפִינָן לָאו מִכָּרֵת לֹא יָלְפִינָן. תָּנוּ רַבָּנָן "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" מַה חֵלֶב לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַף דָּם לוֹקֶה שְׁתַּיִם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת מַאי שְׁנָא חֵלֶב דְּלוֹקֶה שְׁתַּיִם בְּלֹא הֶקֵּישָׁא, דִּכְתִיב בֵּיהּ תְּרֵי קְרָאֵי "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", (ויקרא ז, כג) "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכֵלוּ", דָּם נַמִּי בְּלֹא הֶקֵּישָׁא נֵילְקֵי שְׁתַּיִם דִּכְתִיב תְּרֵי לָאוִין "כָּל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" דְּחֻקַּת עוֹלָם, (ויקרא ז, כו) וְ"כָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". אֶלָּא אֵימָא מַה חֵלֶב לוֹקֶה שָׁלֹשׁ אַף דָּם לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַאי שְׁנָא חֵלֶב דְּלוֹקֶה שָׁלֹשׁ דִּכְתִיב בֵּיהּ הַנֵּי תְּרֵי לָאוֵי תְּרֵין קְרָאֵי דְּאָמְרִינָן וְלָאו דְּזְרוּת הָא תְּלָתָא דָּם נַמִּי לֵקֵי שָׁלֹשׁ דִּכְתִיב בֵּיהּ הַנֵּי תְּרֵי לָאוֵי וְלָאו דְּזְרוּת הָא תְּלָתָא אִצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאִיתְמַעֵט דָּם (מִמֵּילָא) אֵימָא אִיתְמַעֵט דָּם נַמִּי מִן זָרוּת קָמַשְׁמַע לָן הֶקֵּישָׁא אֶלָּא לְרַבָּנָן הֶקֵּישָׁא לָמָּה לִי, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ, רַבִּי אוֹמֵר מַה חֵלֶב מֵאַחַר שֶׁחֶלְבּוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה אַף דָּם שֶׁדָּמוֹ חָלוּק אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה אוֹצִיא דָּם שְׁרָצִים הוֹאִיל וְאֵין דָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה הָא מִן הַכָּא נָפְקָא, מִן הַדִּין קְרָא נָפְקָא (ויקרא יא, כט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא", לִמֵּד עַל דַּם הַשֶּׁרֶץ וּבְשָׂרוֹ שֶׁמִּצְטָרֵף זֶה עִם זֶה, אִי לָאו הֶקֵּישָׁא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִילֵּי לְטֻמְאָה אֲבָל לַאֲכִילָה אֵימָא לֹא אַשְׁמוּעִינָן הֶקֵּישָׁא לַאֲכִילָה אָמַר רָבִינָא הֵילְכָךְ דָּם נָחֹשׁ וּבְשָׂרוֹ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. מַאי קָמַשְׁמַע לָן הַיְינוּ הֶקֵּישָׁא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁרֶץ דְּאִתְרַבֵּי לְטֻמְאָה אִתְרַבֵּי לַאֲכִילָה, אֲבָל נָחָשׁ דְּלֹא אִתְרַבֵּי לְטֻמְאָה אֵימָא לֹא קָמַשְׁמַע לָן דְּכֹלָּל מִלֵּי אֵין דָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ.

(ויקרא ד א-ב) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, עֲשָׂרָה דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן וָשֶׁט לְמָזוֹן קָנֶה לְקוֹל כָּבֵד לְחֵמָה מָרָה לְקִנְאָה, רֵיאָה לְשֶׁתֶן, הֶמְסֵס לְטָחוֹן טְחוֹל לִצְחוֹק, קֵבָה לְשִׂנְאָה,

לְשׁוֹן לְדַבֵּר, לֵב מֵבִין, כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, וְהַנֶּפֶשׁ לְמַעְלָה מִכֻּלָּן אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנֶּפֶשׁ אֲנִי עָשִׂיתִיךְ לְמַעְלָה מִכֻּלָּן, וְאַתְּ יוֹצְאָה וְחוֹטְאָה שֶׁנֶּאֱמַר "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא". תְּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְהָיוּ בוֹ בְּכוּרוֹת נָאוֹת, הוֹשִׁיב בּוֹ שְׁנֵי שׁוֹמְרִין אֶחָד חִגֵּר וְאֶחָד סוּמָא, אָמַר לָהֶן הִזָּהֲרוּ בַּבְּכוּרוֹת הַנִּיתָּן הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ חִגֵּר לַסּוּמָא בְּכוּרוֹת נָאוֹת אֲנִי רוֹאֶה, אָמַר לוֹ סוּמָא הָבֵא וְנֹאכַל, אָמַר לוֹ וְכִי יָכוֹל אֲנִי לֵילֵךְ, אָמַר לוֹ סוּמָא, וְכִי רוֹאֶה אֲנִי, מֶה עָשׂוּ רָכַב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא וְנָטְלוּ אֶת הַבְּכוּרוֹת וְאָכְלוּ וְהָלְכוּ וְיָשְׁבוּ זֶה בְּמְקוֹמוֹ וְזֶה בְּמְקוֹמוֹ. לְיָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ אָמַר לָהֶם הֵיכָן הַבְּכוּרוֹת, אָמַר לוֹ סוּמָא וְכִי רוֹאֶה אֲנִי, אָמַר לוֹ חִגֵּר וְכִי יָכוֹל אֲנִי לַהֲלֹךְ. הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ מֶה עָשָׂה הִרְכִּיב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא וְדָן אוֹתָם כְּאֶחָד אָמַר לָהֶם כָּךְ עֲשִׂיתֶם וַאֲכַלְתֶּם כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לַנֶּפֶשׁ לָמָּה חָטָאת וְהִיא אוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי הִיא שֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ, הַגּוּף חָטָא וְהַגּוּף אוֹמֵר מִיּוֹם שֶׁיָּצָאָה מִמֶּנִּי הֲלֹא מֻשְׁלָךְ אֲנִי לְפָנֶיךָ כְּחֶרֶס. מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מַחֲזִיר הַנְּשָׁמָה לַגּוּף וְדָן שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל", לְהָבִיא אֶת הַנְּשָׁמָה "וְאֶל הָאָרֶץ" לְהָבִיא אֶת הַגּוּף וְאַחַר כָּךְ "לָדִין עַמּוֹ". תְּנָא רַבִּי חִיָּא מָשָׁל לְכֹהֵן שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים אַחַת בַּת כֹּהֵן וְאַחַת בַּת יִשְׂרְאֵל, וּמָסַר לָהֶן עִסָּה שֶׁל תְּרוּמָה וְטִמְּאוּהָ, וְהָיָה מְדַיֵּן עִם בַּת כֹּהֵן וּמַנִּיחַ בַּת יִשְׂרְאֵל, אָמְרָה לוֹ אֲדוֹנֵינוּ כֹּהֵן לְשֶׁנֵינוּ מָסַרְתָּ כְּאַחַת לָמָּה אוֹתְךָ מְדַיֵּן עִמִּי וּמַנִּיחַ אֶת זוֹ, אָמַר לָהּ אַתְּ בַּת כֹּהֵן לַמְּדִתְּ מִבֵּית אָבִיךְ זוֹ בַּת יִשְׂרְאֵל וְאֵינָהּ לְמוּדָה מִבֵּית אָבִיהָ, לְפִיכָךְ אֲנִי מְדַיֵּן עִמָּךְ. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לַנֶּפֶשׁ לָמָּה חָטָאת לְפָנַי, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי וְהַגּוּף חָטָאנוּ כְּאֶחָד לָמָּה אוֹתְךָ מְדַיֵּן עִמִּי וּמַנִּיחַ אֶת זֶה, אָמַר לָהּ אַתְּ מִן הָעֶלְיוֹנִים מִמָּקוֹם שֶׁאֵין חוֹטְאִין לְפִיכָךְ אֲנִי מְדַיֵּן עִמָּךְ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁחָטְאוּ עַל הַמֶּלֶךְ, אֶחָד קַרְתָּנִי וְאֶחָד בֶּן פַּלְטִין, רָאָה שֶׁשְּׁנֵיהֶם חָטְאוּ חֵטְא אֶחָד, פָּנָה לְקַרְתָּנִי וְנָתַן לְבֶן פַּלְטִין אִפּוֹפְסִין אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי פַּלְטִין שֶׁלּוֹ שְׁנֵיהֶם חָטְאוּ חֵטְא אֶחָד, לְקַרְתָּנִי פָּנִיתָ לְבֶן פַּלְטִין נָתַתָּ אִפּוֹפְסִין, אָמַר לָהֶם לְקַרְתָּנִי פָּנִיתִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ נְמוּסֵי מַלְכוּת אֲבָל בֶּן פַּלְטִין בְּכָל יוֹם וָיוֹם הוּא עִמִּי וְיוֹדֵעַ נְמוּסֵי מַלְכוּת וְחוֹטֵא אַף כָּךְ הַגּוּף קַרְתָּנִי (בראשית ב, ז) "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" וְגוֹ', וְהַנֶּפֶשׁ בֶּן פַּלְטִין מִלְמַעְלָה "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", וּשְׁנֵיהֶם חוֹטְאִים לְכָךְ הַכָּתוּב מַתְמִיהַ נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא מַהוּ בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַחוֹטֵא בִּשְׁגָגָה כְּאִלּוּ עָבַר עַל מִצְוֹת ה' וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר טו, כב) "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת", וְאוֹמֵר (תהלים יט, יג) "שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין" וְגוֹ', "גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ" שִׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זְדוֹן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי שֶׁיֵּצֶר

הָרַע שׁוֹלֵט בָּכֶם הֱיִיתֶם חוֹטְאִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי עוֹקְרוֹ מִכֶּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר".

נָפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְבִיאִין חַטָּאת וְאֵין הַגּוֹיִים מְבִיאִין חַטָּאת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִצְוֹוֹת שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ אֶלָּא אַף מִצְוֹוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ אֵין מְבִיאִין עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ חַטָּאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים הַמְשֻׁחְרָרִים תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא".

בִּשְׁגָגָה, עַל שְׁגָגָה הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא עַל הַזְּדוֹן וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם עֲבוֹדַת אֱלִילִים הַחֲמוּרָה לֹא עָשָׂה בָהּ זְדוֹן כִּשְׁגָגָה, מִצְוֹוֹת הַקַּלּוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בָהֶן זְדוֹן כִּשְׁגָגָה הֵן אִם הֵנַח זְדוֹנָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהִיא חֲמוּרָה, יֵנַח זְדוֹנָן שֶׁל מִצְוֹוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵן קַלּוֹת, אֶלָּא יָבִיא חַטָּאת וִיכַפֵּר מִיָּד תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה", עַל שְׁגָגָה הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא עַל הַזְּדוֹן קַל וָחֹמֶר לַעֲבוֹדָה זָרָה מַעַתָּה, וּמָה אִם מִצְוֹוֹת קַלּוֹת הֵנַח זְדוֹנָם לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, עֲבוֹדָה זָרָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיֵּנַח זְדוֹנָהּ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים הֵן אִם הֵקַלְתָּ בְּמִצְוֹוֹת קַלּוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה חֲמוּרָה, אֶלָּא יָבִיא חַטָּאת מִיָּד וְתִתְלֶה לָהּ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁגָגָה בְּמִצְוֹוֹת", בִּשְׁגָגָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כ"ב) "שְׁגָגָה" בְּשִׁעְיר, (להלן פסוק כ"ז) וּ"שְׁגָגָה" בִּשְׁעִירָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּשָׁעִיר מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁעִירָה, וּבִשְׁעִירָה מַה שֶּׁאֵין בְּשָׁעִיר, שָׁעִיר נִתְרַבָּה בְּצִבּוּר שְׁעִירָה לֹא נִתְרַבָּה בְּצִבּוּר שְׁעִירָה נִתְרַבָּה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שְׁעִיר לֹא נִתְרַבָּה בַּעֲבוֹדָה זָרָה הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּשָׁעִיר מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁעִירָה וּבִשְׁעִירָה מַה שֶּׁאֵין בְּשָׁעִיר, צָרִיךְ לוֹמַר "שְׁגָגָה" בְּשָׁעִיר [וְצָרִיךְ לוֹמַר "שְׁגָגָה" בִּשְׁעִירָה]. מִצְוֹת ה', וְלֹא מִצְוֹוֹת הַמֶּלֶךְ וְלֹא מִצְוֹוֹת בֵּית דִּין מִכֹּל מִצְוֹת ה', וְלֹא כָּל מִצְוֹוֹת ה', פְּרָט לִשְׁמִיעַת קוֹל וּלְבִטּוּי שְׂפָתַיִם וּלְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. מִצְוֹת ה', שׁוֹמֵעַ אֲנִי עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה" אוֹצִיא אֶת מִצְוַת עֲשֵׂה הַקַּלָּה וְלֹא אוֹצִיא אֶת מִצְוַת (לֹא תַעֲשֶׂה) [וַעֲשֵׂה] הַחֲמוּרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה" אוֹצִיא מִצְוֹוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַפֶּסַח וְאֶת הַמִּילָה שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה" [אוֹצִיא אֶת הַפֶּסַח שֶׁאֵין תָּדִיר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמִּילָה שֶׁהִיא תְּדִירָה תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כז) "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה"] יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבִּנְדָּה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'", רַבָּה וּמָה רָאִיתָ לְהוֹצִיא אֶת כָּל הַמִּצְוֹוֹת וּלְהָבִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבִּנְדָּה, אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מִפְּנֵי מָה אוֹצִיא אֶת כָּל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא תַעֲשֶׂה וְלֹא אוֹצִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁבִּנְדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב". אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה, יָכוֹל דְּבָרִים שֶׁזְּדוֹנָן כָּרֵת וּדְבָרִים שֶׁאֵין זְדוֹנָן כָּרֵת תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר טו, כט) "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה"

הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת. אוֹ דָּבָר שֶׁאַתָּה לוֹמְדוֹ לְדָבָר אֶחָד אַתָּה לוֹמְדוֹ לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁבּוֹ, מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמִּיּוֹם שֶׁנֶּאֶסְרָה לֹא הֻתְּרָה [וְלֹא הֻתְּרָה] מִכְּלָלָהּ וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין וְאִסּוּרָהּ נוֹהֶגֶת בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל אַף אֲנִי אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בָּהּ וּמָה אֲנִי מְרַבֶּה, אֶת מִשְׁכַּב זָכוּר, וְהַבְּהֵמָה, שֶׁמִּשֶּׁנֶּאֶסְרוּ לֹא הֻתְּרוּ, [וְלֹא הֻתְּרוּ] מִכְּלָלָן, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, וְאִסּוּרָן נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בְּזָכוּר מַה שֶּׁאֵין בִּבְהֵמָה, וּבִבְהֵמָה מַה שֶּׁאֵין בְּזָכוּר זָכוּר בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אָסוּר, בְּהֵמָה בְּמִינָהּ מֻתֶּרֶת שֶׁלֹּא בְּמִינָהּ אֲסוּרָה זָכוּר לֹא עָשָׂה בּוֹ קָטָן כְּגָדוֹל בְּהֵמָה עָשָׂה בָּהּ קָטָנָה כִּגְדוֹלָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ["מִ]כֹּל מִצְוֹת ה'", לְרַבּוֹת אֶת הָאֵם, וְאֶת אֵשֶׁת אָב, וְאֶת הַכַּלָּה שֶׁהֵן בִּסְקִילָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה מוֹסִיף עֲלֵיהֶן (חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבַת בִּתּוֹ) [בִּתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ] כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ["מִ]כֹּל מִצְוֹת ה'", לְרַבּוֹת בַּת אִשְׁתּוֹ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ שֶׁמִּשֶּׁנֶּאֶסְרוּ לֹא הֻתְּרוּ כַּעֲבוֹדָה זָרָה מוֹסִיף עֲלֵיהֶם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמִיו כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'" לְרַבּוֹת נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, וְאֶת מְחַלֵּל שַׁבָּת אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בִּנְעָרָה הַמְאֹרָסָה מַה שֶּׁאֵין בְּשַׁבָּת, וּבַשַּׁבָּת מַה שֶּׁאֵין בִּנְעָרָה הַמְאֹרָסָה שַׁבָּת אֵין לָהּ הֶתֵּר נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר שַׁבָּת הֶתֵּר מְכֻלָּלוֹ נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה לֹא הֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'" לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אִישׁ (כְּנִדָּה) [וְהַנִּדָּה], אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בְּאֵשֶׁת אִישׁ מַה שֶּׁאֵין בְּנִדָּה, וְיֵשׁ בְּנִדָּה מַה שֶּׁאֵין בְּאֵשֶׁת אִישׁ אֵשֶׁת אִישׁ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, נִדָּה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ וּלְכָל אָדָם, אֵשֶׁת אִישׁ חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין, נִדָּה אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'" לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו יֵשׁ בְּאֵשֶׁת אָחִיו מַה שֶּׁאֵין בְּאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו, וּבְאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מַה שֶּׁאֵין בְּאֵשֶׁת אָחִיו אֵשֶׁת אָחִיו יֵשׁ לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה אֵין לָהּ בָּנִים מֻתֶּרֶת אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו בֵּין יֵשׁ לָהּ בָּנִים בֵּין אֵין לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה. אֵשֶׁת אָחִיו עָשָׂה בָּהּ אָח מִן הָאֵם כְּאָח מִן הָאָב אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו לֹא עָשָׂה בָּהּ אָח מִן הָאֵם כְּאָח מִן הָאָב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'" לְרַבּוֹת אֲחוֹתוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שִׁעוּר הֶתֵּר כַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל מִצְוֹת ה'" לְרַבּוֹת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁרִבִּינוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן כַּעֲבוֹדָה זָרָה וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן כַּעֲבוֹדָה זָרָה לְמָה נֶאֱמְרָה עֲבוֹדָה זָרָה מַעֲתָּה אֶלָּא מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, אַף כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת. אִי מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין אַף אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא עַל חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, וְהַמֵּסִית וְהַמַּדִּיחַ וְהַמְכַשֵּׁף, וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר, וְעַדִין זוֹמְמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשָׂה" יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן מַעֲשֶׂה אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן מַעֲשֶׂה וְלֹא אוֹצִיא אֶת מַכֵּה

אֲבִיו וְאִמּוֹ וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְזֶקֶן מַמְרֶא עַל פִּי בֵּית דִּין וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְרוֹצֵחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה" הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה, מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, אַף כָּל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת.

(להלן פסוק כב) "וְעָשָׂה אַחַת", יָכוֹל עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת כָּל הַשֵּׁם, עַד שֶׁיֵּאָרֵג אֶת כָּל הַבֶּגֶד, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת כָּל הַנָּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת" אִי מֵאַחַת יָכוֹל אֲפִלּוּ כָּתַב אוֹת אַחַת, אֲפִלּוּ אָרַג חוּט אֶחָד, אֲפִלּוּ עָשָׂה בַּיִת אֶחָד בְּנָפָה וּבִכְבָרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשָׂה אַחַת" הָא כֵּיצַד עַד שֶׁיִּכְתֹּב שֵׁם קָטָן מִשֵּׁם גָּדוֹל שֵׁם מִשְׁמְעוֹן וּמִשְׁמוּאֵל נֹחַ מִנָּחוֹר, דָּן מִדָּנִיֵּאל, גָּד מִגַּדִּיאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִלּוּ כָּתַב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְהֵם שֵׁם אֶחָד חַיָּב, כְּגוֹן שֵׁשׁ תֵּת גַּג חָח רָר אָמַר רַבִּי יוֹסֵי וְכִי מִשּׁוּם כּוֹתֵב הוּא חַיָּב וַהֲלֹא אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם רוֹשֵׁם, שֶׁכָּךְ רוֹשְׁמִין עַל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לֵידַע אֵי זֶהוּ בֶּן זוּגוֹ לְפִיכָךְ הַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל שְׁנֵי נְסָרִים, אוֹ שְׁנֵי שְׂרִיטוֹת עַל נָסָר אֶחָד חַיָּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "וְעָשָׂה אַחַת", יָכוֹל עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת כָּל הַשֵּׁם, עַד שֶׁיֵּאָרֵג אֶת כָּל הַבֶּגֶד, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל הַנָּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת" אִי מֵאַחַת יָכוֹל אֲפִלּוּ כָּתַב אוֹת אַחַת, אֲפִלּוּ אָרַג חוּט אֶחָד, אֲפִלּוּ עָשָׂה בַּיִת אֶחָד בְּנָפָה וּבִכְבָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת", הָא כֵּיצַד עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה שֶׁכַּיּוֹצֵא בָּהּ מִתְקַיֶּמֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר "וְעָשָׂה אַחַת" וְעָשָׂה הֵנָּה פְּעָמִים שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן, פְּעָמִים שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת כֵּיצַד שָׁכַח עִקַּר שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה אַף עַל פִּי שֶׁמַּעְנְיָן אֲבוֹת מְלָאכוֹת עָשָׂה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת כָּל יָמָיו הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת וְטָעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵימָתַי הוּא שַׁבָּת, יוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת וְטָעָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה [בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה], אִם מֵעֵין אָבוֹת מְלָאכוֹת עָשָׂה חַיָּב עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה וְאִם מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת עָשָׂה חַיָּב עַל כָּל הָעֶלֶם וְהָעֶלֶם.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, שָׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאִיטַלְיס שֶׁל עִמְעוּם כְּשֶׁהָלְכוּ לִקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְעַל אֲחוֹת אָבִיו וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ בְּהֶעֱלֵם אֶחָד מַהוּ, חַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן, אוֹ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, אָמְרוּ לוֹ זוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ, אֲבָל שָׁמַעְנוּ הַבָּא עַל חָמֵשׁ [נָשִׁים] נִדּוֹת בְּהֶעֱלֵם אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְרָאִינוּ שֶׁהַדְּבָרִים קַל וָחֹמֶר. וְעוֹד שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָר הַמְדַלְדֵּל (בְּאָדָם) [בִּבְהֵמָה] מַהוּ אָמְרוּ לוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ, אֲבָל שָׁמַעְנוּ [אֲבָר הַמְדַלְדֵּל בְּאָדָם שֶׁהוּא טָהוֹר], וְכָךְ הָיוּ מַכִּי שְׁחִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׁין הוֹלֵךְ לוֹ עֶרֶב פֶּסַח אֵצֶל הָרוֹפֵא חוֹתְכוֹ עַד שֶׁמַּנִּיחַ בּוֹ כְּשַׂעֲרָה וְתוֹחֲבוֹ בְּסִירָא וְנִמְשָׁךְ הֵימֶנּוּ וְהַלָּה עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ וְהָרוֹפֵא עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ, וְרָאִינוּ שֶׁהַדְּבָרִים קַל וָחֹמֶר. וְעוֹד שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָא, הַשּׁוֹחֵט חֲמִשָּׁה זְבָחִים בַּחוּץ בְּהֶעֱלֵם אֶחָד מַהוּ, חַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן

אוֹ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת אָמְרוּ לוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שָׁמַעְתִּי שֶׁהָאוֹכֵל מִזֶּבַח אֶחָד בְּחָמֵשׁ תַּמְחוּיִין בְּהֶעְלֵם אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מִשּׁוּם מְעִילָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת הַדְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי מָה רְאָיָה אוֹכֵל לְשׁוֹחֵט אֶלָּא כָּךְ שָׁאַל, הָאוֹכֵל נוֹתַר מֵחֲמִשָּׁה זְבָחִים בְּהֶעְלֵם אֶחָד מַהוּ, חַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן אוֹ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת אָמְרוּ לוֹ לֹא שָׁמַעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שָׁמַעְתִּי שֶׁהָאוֹכֵל מִזֶּבַח אֶחָד בְּחָמֵשׁ תַּמְחוּיִין בְּהֶעְלֵם אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מִשּׁוּם מְעִילָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת הַדְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אִם הֲלָכָה נְקַבֵּל אִם מִן הַדִּין יֵשׁ תְּשׁוּבָה אָמַר לוֹ הֶשֵּׁב, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמְעִילָה שֶׁעָשָׂה בּוֹ אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל וְאֶת הַמְהַנֶּה כְּנֶהֱנֶה צָרַף אֶת הַמְּעִילָה לְזְמַן מְרֻבֶּה תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵין אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר, הָעוֹשֶׂה מְלָאכוֹת הָרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הָרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת, מַהוּ, חַיָּב אַחַת עַל כֻּלָּן אוֹ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, קַל וָחֹמֶר מִנִּדָּה וּמַה נִּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹצָאוֹת הָרְבֵּה וְחַטָּאוֹת הָרְבֵּה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְכוּ', וְאָמַרְתִּי לוֹ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל הַנִּדָּה וְהִיא מֻזְהֶרֶת עָלָיו, תֹּאמַר בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת אָמַר לִי הַבָּא עַל הַקְּטַנּוֹת יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בָּהֶן אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת וְחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת אָמַרְתִּי לוֹ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבָא עַל הַקְּטַנּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן עַכְשָׁו יֵשׁ בָּהֶן לְאַחַר זְמַן תֹּאמַר בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין בּוֹ לֹא עַכְשָׁיו וְלֹא לְאַחַר זְמַן. אָמַר לִי הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה יוֹכִיחַ אָמַרְתִּי לוֹ הַבְּהֵמָה כְּשַׁבָּת. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ, הֲרֵי הַצְּבוּר כְּיָחִיד מַה יָּחִיד אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת אַף הַצְּבוּר לֹא יָבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁמֵּבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיָחִיד שֶׁאֵין מֵבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁמְּבִיאִין חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע, מָשִׁיחַ יוֹכִיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע (וְאֵיךְ תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁמְּבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע) וְאֵין מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵין מֵבִיא קָרְבָּן עַל לֹא הוֹדַע עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁמְּבִיא קָרְבָּן עַל לֹא הוֹדַע עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הוֹאִיל וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל לֹא הוֹדַע בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן יָבִיא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ", הֲרֵי הַצְּבוּר כְּיָחִיד מַה הַיָּחִיד אֵין מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אַף צִבּוּר לֹא יָבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. הוּא הַדִּין לְמָשִׁיחַ וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁמֵּבִיא עַל (לֹא) שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, מָשִׁיחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא

יָבִיא [אֶלָּא] עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיָחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע צִבּוּר יוֹכִיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע וְאֵין מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּצִבּוּר שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי, תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם וַדַּאי נָשִׂיא יוֹכִיחַ שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם וַדַּאי וְאֵין מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּנָשִׂיא שֶׁאֵין מֵבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע [תֹּאמַר מָשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע] הוֹאִיל וּמֵבִיא חַטָּאת עַל לֹא הוֹדַע יָבִיא עַל דָּבָר שֶׁאֵין זְדוֹנוֹ כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ".

רמז תסה

הַמּוֹצִיא כְּכָר לִרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב. הוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם לֹא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם חַיָּבִין, וְאִם לָאוּ פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר תְּלָתָא מְעוּטֵי כְּתִיבִי (להלן פסוק כז) "נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא, אַחַת תֶּחֱטָא, בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא, חַד לְמֵיעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ וְחַד לְמֵיעוּטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל וְחַד לְמֵעוּטֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְרַבִּי יְהוּדָה, חַד לְמֵעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד לְמֵעוּטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד לְמֵעוּטֵי יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין חַיָּב וְרַבִּי מֵאִיר, תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי "נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא" דְּהוּא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא, בַּעֲשׂוֹתָהּ לְמֵעוּטֵי יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מָתְר וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמֶן, רַב אָמַר (חַיָּב) [פְּטוּר] וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר (פְּטוּר) [חַיָּב] מֵיתִיבִי "מֵעִם הָאָרֶץ" פְּרָט לְמוּמָר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (להלן פסוק כב-כג) "אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה אוֹ הוֹדַע אֵלָיו", הַשָּׁם מִידִיעָתוֹ מֵבִיא קָרְבָּנוֹ עַל שִׁגְגָתוֹ וְכוּ' וְהַאי נַמֵּי לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ אָמַר רַב פַּפָּא, קְסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן כֵּיוָן דְּאִלּוּ הָוְיָא יְדִיעָה לְבֵית דִּין הַדְרֵי בְּהוּ וְהוּא נַמֵּי הֲדַר בֵּיהּ, הֵילְכָךְ שָׁב מִידִיעָתוֹ קָרֵינָן בֵּיהּ אָמַר רָבָא וּמוֹדֶה (רַבִּי יוֹחָנָן) [רַב] שֶׁאֵין מַשְׁלִים לְרֹב צִבּוּר דְּאָמַר קְרָא (במדבר טו, כו) "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", עַד שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בִּשְׁגָגָה אַחַת. וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֶנָּה. (כָּתוּב בְּרֶמֶז שצ"א).

רמז תסו

(ויקרא ד ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּיָחִיד מַה יָּחִיד אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת אַף מָשִׁיחַ לֹא יָבִיא אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, וְלֹא בַּעֲבוֹדָה

זָרָה, וּתְנָן נַמִּי כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, נָשִׂיא מֵבִיא שָׂעִיר, מָשִׁיחַ וּבֵית דִּין מְבִיאִין פַּר. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה נָשִׂיא וּמָשִׁיחַ וְיָחִיד מְבִיאִין שְׂעִירָה צְבוּר מְבִיאִין פַּר וְשָׂעִיר, פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן (להלן פסוק יד) "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ", רַבִּי אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלֶיהָ" מַה לְּהַלָּן דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת אַף וְכוּ'. אַשְׁכְּחָן צְבוּר, מָשִׁיחַ מְנָלַן, דְּתַנְיָא אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. יָחִיד וְנָשִׂיא אָתְיָא מִצְוֹת מִצְוֹת מִצְבּוּר. בַּעֲבוֹדָה זָרָה אָתְיָא מֵעֵינֵי מֵעֵינֵי, יָחִיד נָשִׂיא וּמָשִׁיחַ (במדבר טו, כז) מ"וְאִם נָפֶשׁ", וְיִלְמַד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן. וְרַבָּנָן (דְּמַפְקֵי "עָלֶיהָ" לְגְמוֹר מִינַהּ צְבוּר) הַאי סְבָרָא מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ מִדְּמַקְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לִבְנֵיהּ "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשָׂה בִּשְׁגָגָה, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה" הֲקִשָּׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה מָה עֲבוֹדָה זָרָה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְכוּ'. אַשְׁכְּחָן יָחִיד נָשִׂיא וּמָשִׁיחַ בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת, צְבוּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה מִנַּיִן, אָמַר קְרָא (במדבר טו, כז) "וְאִם נָפֶשׁ", וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן. אֶלָּא צְבוּר בִּשְׁאָר מִצְוֹת מְנָלַן, יָלִיף "מֵעֵינֵי מֵעֵינֵי". וְרַבִּי הַאי "תּוֹרָה אַחַת" מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ חֶלֶק הַכָּתוּב בֵּין יְחִידִים לְמָרֵבִּים יְחִידִים בְּסִקִילָה וּמָמוֹנָן פָּלַט מָרֵבִּין בְּסִיף וּמָמוֹנָן אָבַד. יָכוֹל נַחֲלֹק בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם". מָשִׁיחַ יָכוֹל מֶלֶךְ תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן". אִי כֹּהֵן יָכוֹל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, תַּלְמוּד לוֹמַר "מָשִׁיחַ" אִי מָשִׁיחַ יָכוֹל מְשׁוּחַ מִלְחָמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ" שֶׁאֵין מָשִׁיחַ אֶחָד עַל גַּבָּיו, מַאי מַשְׁמַע כִּדְאָמַר רָבָא הַיֶּרֶךְ הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָרֵךְ, הָכִי נַמִּי הַמָּשִׁיחַ מְיֻמָּן שֶׁבִּמְשִׁיחִים. אָמַר מַר מָשִׁיחַ יָכוֹל מֶלֶךְ, מֶלֶךְ פַּר הוּא דְּמָיְיתִי שָׂעִיר הוּא דְּמַיְתִי. אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה יָבִיא שָׂעִיר, עַל הָעֶלֶם דָּבָר יָבִיא פַּר, קָא מַשְׁמַע לָן. אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, פָּרָט לְקוֹדֶמֶת. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה נָּשִׂיא שֶׁמֵּבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ מֵבִיא עַל הַקּוֹדֶמֶת, מָשִׁיחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל הָעֶלֶם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יָבִיא עַל הַקּוֹדֶמֶת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּנָשִׂיא שֶׁכֵּן אֵין מֵבִיא חַטָּאת מֵעָבַר, תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא", חֲטָא כְּשֶׁהוּא מָשִׁיחַ מֵבִיא, כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט אֵינוֹ מֵבִיא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַנָּה חַיָּב, וְאִם מִשֶּׁנִּתְמַנָּה פָּטוּר. "מָשִׁיחַ", יָכוֹל גְּזֵרָה עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם" כּוּ' יֶחֱטָא לְכְשֶׁיֶּחֱטָא. הוֹרָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ שׁוֹגֵג וְעָשָׂה מֵזִיד, מֵזִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג פָּטוּר, שֶׁהוֹרָאַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ כְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין לְצִבּוּר. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן "לְאַשְׁמַת הָעָם" הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר, מַה צִּבּוּר אֵין מְבִיאִין אֶלָּא עַל הֶעֶלֶם דָּבָר בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל הֶעֶלֶם דָּבָר בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה.

וַהֲלֹא דִּין הוּא צִבּוּר מוֹצִיא מִכְּלַל יָחִיד וּמָשִׁיחַ מוֹצִיא מִכְּלַל יָחִיד, מַה צִּבּוּר אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדָרֶךְ זוֹ, נָשִׂיא מוֹצִיא מִכְּלַל יָחִיד וּמָשִׁיחַ מוֹצִיא מִכְּלַל יָחִיד, מַה נָּשִׂיא מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ יָבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה אִם דּוֹמֶה לְצִבּוּר נִלְמְדֶנָּה מִן הַצִּבּוּר, וְאִם דּוֹמֶה לְנָשִׂיא נִלְמְדֶנָּה מִן הַנָּשִׂיא. צִבּוּר בְּפַר וְאֵין מְבִיאִין אִשָּׁם תְּלוּי, וּמָשִׁיחַ בְּפַר וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מַה הַצִּבּוּר אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדָרֶךְ זוֹ נָשִׂיא מֵבִיא שְׂעִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי, וּמָשִׁיחַ מֵבִיא שְׂעִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי. מַה נָּשִׂיא מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר, אִי מַה צִּבּוּר הוֹרָה וְעָשׂוּ אֲחֵרִים כְּהוֹרָאָתוֹ חַיָּבִין, אַף מָשִׁיחַ הוֹרָה וְעָשׂוּ אֲחֵרִים כְּהוֹרָאָתוֹ יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ" עַל מַה שְׁחָטָא הוּא מֵבִיא וְאֵין מֵבִיא עַל מַה שֶׁחָטְאוּ אֲחֵרִים. אָמַר מַר, מָשִׁיחַ בְּפַר וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, דִּכְתִיב "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג", מִי שֶׁחָטְאוּ וְשִׁגְגָתוֹ שָׁוֶה יָצָא זֶה שֶׁאֵין חֶטְאוֹ וְשִׁגְגָתוֹ שָׁוֶה. מְנָא לֵיהּ דְּאֵין חֶטְאוֹ וְשִׁגְגָתוֹ שָׁוֶה, דִּכְתִיב "לְאַשְׁמַת הָעָם" הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. לְאַשְׁמַת הָעָם, עַד כָּאן לָא קָאָמַר לֵיהּ אֶלָּא אָשָׁם כְּדֵי נַסְבָּהּ. הוֹרָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ בְּפִנֵי עַצְמוֹ וְעָשָׂה בְּפִנֵי עַצְמוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּפִנֵי עַצְמוֹ. הוֹרָה עִם הַצִּבּוּר וְעָשָׂה עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר שֶׁנֶּאֱמַר "עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַסּוֹף מִקָּצָת וּלְקָצִים מִקָּצָת, וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, וְלֹא בַּעֲבוֹדָה זָרָה. מְנָלַן דִּכְתִיב (להלן פסוק יג) "וְנֶעְלַם דָּבָר" וְלֹא כָּל הַגּוּף. וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, דִּכְתִיב "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. וְלֹא בַּעֲבוֹדָה זָרָה, דְּתָנוּ רַבָּנָן לְפִי שֶׁיָּצְתָה עֲבוֹדָה זָרָה לִדּוֹן בְּעַצְמָהּ יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל עֲקִירַת מִצְוָה כָּלָּה, נֶאֱמַר כָּאן (במדבר טו, כד) "מֵעֵינֵי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (להלן פסוק יג) "מֵעֵינֵי", מַה לְּהַלָּן דָּבָר וְלֹא כָּל הַגּוּף, אַף כָּאן דָּבָר וְלֹא כָּל הַגּוּף.

רמז תסז

אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה דְּתָנוּ רַבָּנָן "יִשְׁגּוּ", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר", אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. וְכֵן הַמָּשִׁיחַ דִּכְתִיב "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. וְכֵן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, דְּתָנוּ רַבָּנָן, לְפִי שֶׁיָּצְתָה עֲבוֹדָה זָרָה וְכוּ'. מָשִׁיחַ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, רַבִּי אוֹמֵר בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּהֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. וְשָׁוִין שֶׁבִּשְׂעִירָה כְּיָחִיד. וְשָׁוִין שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, דִּכְתִיב "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת", "הַנֶּפֶשׁ"

וֶה מָשִׁיחַ, "הַשּׁוֹגֶגֶת" וֶה נָשִׂיא. "בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה", רַבִּי סָבַר "חֵטְא" וֶה בִּשְׁגֶגֶת מַעֲשֶׂה. וְרַבָּנָן סָבְרֵי וֶה מִי שֶׁחָטָאתוֹ בִּשְׁגָגָה, יָצָא מָשִׁיחַ שֶׁאֵין חַטָּאתוֹ בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר. וְשָׁוִין שֶׁבִּשְׁעִירָה כְּיָחִיד מְנָלָן, אָמַר קְרָא (שם טו, כז) "אִם נֶפֶשׁ אַחַת" אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד מָשִׁיחַ כֻּלָּן בִּכְלַל "נֶפֶשׁ אַחַת" הֵם. וְשָׁוִין שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, הַיְנוּ טַעְמָא דְּרַבִּי דְּאִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "עַל שִׁגְגָתוֹ", לָמָּה לִי "אֲשֶׁר שָׁגָג", הָא קָא מַשְׁמַע לָן עַד דְּאִיכָּא כָּל חַטָּאתוֹ בִּשְׁגָגָה. וְרַבָּנָן מִי שֶׁחָטְאוֹ בִּשְׁגָגָה, יָצָא מָשִׁיחַ שֶׁאֵין כָּל חֶטְאוֹ בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר.

רמז תסח

וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ, מִלַּמֵּד שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת לְאַחַר שֶׁעָבַר. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם נָשִׂיא שֶׁמֵּבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵין מֵבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר. מָשִׁיחַ שֶׁאֵין מֵבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יָבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", מִלַּמֵּד שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר. יָכוֹל חָטָא עִם הַצִּבּוּר יָבִיא פַּר לְעַצְמוֹ, וְדִין הוּא, נָשִׂיא מוֹצִיא מִכְּלַל צִבּוּר, וּמָשִׁיחַ מוֹצִיא מִכְּלַל צִבּוּר, מַה נָּשִׂיא חָטָא לְעַצְמוֹ מֵבִיא לְעַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר וְכוּ'. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּנָשִׂיא שֶׁמִּתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוֹאִיל וְאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יָבִיא פַּר לְעַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", הָא כֵּיצַד חָטָא לְעַצְמוֹ מֵבִיא לְעַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר. פַּר, יָכוֹל זָקֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּן", אִי בֶּן יָכוֹל קָטָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּר" (הַחַטָּאת), כֵּיצַד בֶּן שָׁלֹשׁ כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף בֶּן אַרְבַּע וּבֶן חֲמֵשׁ כְּשֵׁרִין, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבִיאִין אֶת הַזְּקֵנִים מִפְּנֵי הַכָּבוֹד. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ח, ח) "וּפַר שֵׁנִי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת", אִם לְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁנַיִם הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וּפַר שֵׁנִי בֶן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת", אֶחָד שְׁנַיִם בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת", בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עוֹלָה", יָכוֹל תַּקְדִּים חַטָּאת לְעוֹלָה בְּכָל מָקוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפַר שֵׁנִי תִּקַּח לְחַטָּאת", יָכוֹל תַּקְדִּים עוֹלָה לְחַטָּאת בְּכָל מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עוֹלָה לַה'". הָא כֵּיצַד דַּם חַטָּאת קוֹדֵם לְדַם עוֹלָה מִפְּנֵי שֶׁמְּרַצֶּה, (אֲמוּרֵי) [אֲבָרֵי] עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֲמוּרֵי חַטָּאת מִפְּנֵי (שֶׁיֵּשׁ) [שֶׁהֵן] כְּלִיל לְאִשִּׁים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפַר שֵׁנִי", אִם לְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁנַיִם הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וְעָשָׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עוֹלָה", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וּפַר שֵׁנִי", שֶׁיְּכוֹל שֶׁתְּהֵא נֶאֱכֶלֶת חַטָּאת זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפַר שֵׁנִי" שֵׁנִי לְעוֹלָה. מָה עוֹלָה

אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אַף חַטָּאת זוֹ אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹסֵי (עזרא ח, לה) "הַבָּאִים מֵהַשִּׁבְי בְּנֵי הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ עֹלוֹת לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים עָשָׂר [עַל כָּל] יִשְׂרָאֵל אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה (שְׂעִירֵי) [צְפִירֵי] חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר הַכֹּל עוֹלָה לַה'", אֶפְשָׁר לוֹמַר חַטָּאת עוֹלָה, אֶלָּא מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל עֲבוֹדָה זָרָה הֶבִיאוּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵגֶל' בַּתּוֹרָה סְתָם, בֶּן שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, ג) "וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה". בֶּן בָּקָר, בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, ב) "עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה "תְּמִימִים" אַף בְּשָׁנִים. פֹּר סְתָם בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְנֵי אַרְבַּע וּבְנֵי חֲמֵשׁ כְּשֵׁרִין, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבִיאִין אֶת הַזְּקֵנִים מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

רמז תסט

אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ שֶׁלֹּא כְּדִינֵי בָשָׂר וָדָם, דִּינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּשָׂר וָדָם לְצַבּוּר נוֹשֵׂא פָּנִים לְיָחִיד אֵינוֹ נוֹשֵׂא פָּנִים, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא, וְהֵבִיא אֶת הַפָּר. "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ, וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל". אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא, כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מְכַפֵּר וְצָרִיךְ כַּפָּרָה. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, הוֹאִיל וּמָשִׁיחַ מְכַפֵּר וְצִבּוּר מִתְכַּפֵּר מוּטָב שֶׁיַּקְדִּים מְכַפֵּר לְמִתְכַּפֵּר. תְּנַן, (ויקרא טז, יז) "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ", זוֹ אִשְׁתּוֹ. אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא, אָמַר רַבִּי לֵוִי עֲלוּבָה מְדִינָתָא, דְּאַסְיָא פּוּדְגְרִיס, וּדְאִיקוֹטָא דְּחָדָא עֵינָא, וְסַנִיגוֹרְיָא מְקַטְרֵג בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. לְאַשְׁמַת הָעָם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מָשָׁל לְשׁוּשִׁיטָא שֶׁל דֹּב שֶׁהָיָה אוֹכֵל סְדוּרִים שֶׁל דֹּב אָמַר הַמֶּלֶךְ הוֹאִיל וְאָכַל סְדוּרִים שֶׁל דֹּב תֹּאכְלֶנּוּ דֹּב, כְּךָ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְשָׁבְנָא נָהֶנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת תֹּאכְלֶנּוּ אֵשׁ.

(ויקרא ד ד) וְהֵבִיא אֶת הַפָּר אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכִּבְּדוֹ אוֹהֲבוֹ בְּדוֹרוֹן נָאֶה וּבְגִלּוּסְקָא נָאָה, אָמַר הַמֶּלֶךְ, הַנִּיחוּ דּוֹרוֹן עַל פֶּתַח פָּלָטִין וְכָל מִי שֶׁיּוֹצֵא וְנִכְנָס יְהֵא רוֹאֶה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵבִיא אֶת הַפָּר" וְגוֹ'. וְהֵבִיא אֶת הַפָּר, אַף לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. פֹּר הוּא מֵבִיא וְאֵין מֵבִיא חֲלִיפִין. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁלֹּא שָׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים, שָׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל מִצְוֹות לְקָרְבַּן מִצְוֹות יְחִידִית, מָשִׁיחַ שֶׁשָּׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵינוֹ דִין (שֶׁלֹּא) שֶׁיִּשָּׁוֶה קָרְבָּנוֹ לְקָרְבַּן מִצְוַת יָחִיד, נָשִׂיא יוֹכִיחַ שֶׁשָּׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא שָׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יָחִיד. אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַמָּשִׁיחַ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוָה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא יִשְׁוֶה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל מִצְוֹות לְקָרְבַּן מִצְוַת יָחִיד. אֶלָּא מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר "וְהֵבִיא" יָכוֹל יָבִיא חֲלִיפִין תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּר", פַּר מֵבִיא וְאֵין מֵבִיא חֲלִיפִין.

וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר, לְרַבּוֹת פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לִסְמִיכָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵין טָעוּן שְׁנֵי וִדּוּיִין וְאֵין טָעוּן אָנָא, טָעוּן סְמִיכָה, פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁטָּעוּן שְׁנֵי וִדּוּיִין וְטָעוּן אָנָא אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטָּעֵן סְמִיכָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בָּזֶה שֶׁבָּא עַל עֲבֵירַת מִצְוָה יְדוּעָה, תֹּאמַר בְּפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאֵינוֹ בָא עַל עֲבֵרַת מִצְוָה יְדוּעָה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ בָא עַל עֲבֵרַת מִצְוָה יְדוּעָה לֹא יִטָּעֵן סְמִיכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר" לְרַבּוֹת פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לִסְמִיכָה. וְשָׁחַט אֶת הַפָּר לִפְנֵי ה', בַּצָּפוֹן.

(ויקרא ד ה-ו) וְלָקַח, נֶאֱמַר כָּאן לְקִיחָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לְקִיחָה, מַה לְּקִיחָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן בִּכְלִי, אַף לְקִיחָה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן בִּכְלִי. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ, אֵין לִי אֶלָּא כֹּהֵן מָשִׁיחַ מִנַּיִן לְרַבּוֹת כֹּהֵן אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כֹּהֵן אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ", אֶלָּא מִצְוָה שֶׁיִּקַּבֵּל כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְאִם קִבֵּל כֹּהֵן הֶדְיוֹט עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה. מִדַּם הַפָּר, מִדַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֹא מִדַּם הָעוֹר, וְלֹא מִדַּם הַתַּמְצִית. מִן הַפָּר, דָּם מִן הַפָּר יְקַבֵּל. מִכָּאן אָמְרוּ נִשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ פָּסוּל, מִן כְּלִי וַאֲסָפוֹ כָּשֵׁר. דָּם מֵהַפָּר יְקַבְּלֶנּוּ, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִדַּם הַפָּר כְּדִכְתִיב "מִדָּם", וַאֲפִלּוּ מִקְצָת דָּם. וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל כָּל דָּמוֹ שֶׁל פָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ" וְהַאי בְּשִׁירַיִם כְּתִיב, אִם אֵינוֹ עָנִין לְשִׁירַיִם דְּהָא לִיתְנְהוּ דְּכֻלֵּי דָּם, תְּנֵהוּ עָנִין לְקַבָּלָה, וְקַסָּבַר גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. וְהֵבִיאוּ אוֹתוֹ, כָּשֵׁר וְלֹא פָּסוּל. אוֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, לְמַעֵט קָרְבַּן מְצוֹת יְחִידִית שֶׁלֹּא יִנָּתֵן דָּמוֹ עַל מִזְבַּח הַזָּהָב. וְטָבַל, וְלֹא הִמְסַפֵּג. וְטָבַל, וְהִזָּה, כָּל הַזָּאָה טְבִילָה. אֶצְבָּעוֹ, נֶאֱמַר כָּאן "אֶצְבָּעוֹ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יד, טז) "אֶצְבָּעוֹ", מָה אֶצְבָּעוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן הַיְמָנִית הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָמִין, אַף אֶצְבָּעוֹ הָאָמוּר כָּאן הַיְמָנִית הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָמִין. בַּדָּם, שֶׁיְּהֵא בַּדָּם כְּדֵי טְבִילָה [מַעֲקָרָא]. וְהִזָּה, וְלֹא הַמַּטִּיף. וְהִזָּה, וְלֹא הַזּוֹרֵק. מִן הַדָּם, מִן הַדָּם שֶׁבָּעִנְיָן. שֶׁבַע פְּעָמִים, לֹא שֶׁבַע טִפִּים. שֶׁבַע פְּעָמִים, שֶׁיְּהֵא מוֹנֶה שֶׁבַע פְּעָמִים וְלֹא אַחַת וְשֶׁבַע כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. לִפְנֵי ה', יָכוֹל אֶת כָּל הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת". יָכוֹל עַל כָּל הַפָּרֹכֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקֹּדֶשׁ", מִלַּמֵּד שֶׁמְּכַוֵּן כְּנֶגֶד הַבַּדִּים.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיְּנַבֵּיהַּ סַכִּין לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר", וְלֹא מִדַּם הַפָּר וְדָבָר אַחֵר. וְדַם הַסַּכִּין בְּמַאי מְקַנַּח לָהּ, אָמַר אַבַּיֵי, בְּשָׂפַת מִזְרָק, כְּדִכְתִיב (עזרא א, י) "כְּפוּרֵי זָהָב". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ [שֶׁיִּתֵּן] וְרִידִין לְתוֹךְ כֵּלִי. אָמַר רַבִּי זֵירָא, הַצּוֹרֵם אׇזֶן הַפָּר וְאַחַר כָּךְ קִבֵּל דָּמוֹ פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר", פַּר שֶׁהָיָה כְּבָר. אַשְׁכְּחָן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, קָדָשִׁים קַלִּים מְנָלַן, אָמַר רָבָא, תַּנְיָא "שֶׁה תָּמִים" (כָּתוּב בְּרֶמֶז קצ"ה).

(להלן פסוק כה) "בְּאֶצְבָּעוֹ וְלָקַח", שֶׁלֹּא תְהֵא קַבָּלָה אֶלָּא בִּימִין, "בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְהֵא נְתִינָה אֶלָּא בִּימִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי נֶאֱמַר יָד בְּקַבָּלָה, הוֹאִיל וְלֹא נֶאֱמַר יָד בְּקַבָּלָה, קַבֵּל בִּשְׂמֹאל כָּשֵׁר. אָמַר אַבַּיֵי בְּמִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו קְמִיפְלְגֵי. אָמַר אַבַּיֵי, הָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן מָפֵקָא מִדְּאָבוּהּ וּמָפֵקָא מִדְּרַבָּנָן, דְּתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע בְּקַבָּלָה שְׁנָה בְּקַבָּלָה פָּסוּל בִּנְתִינָה כָּשֵׁר. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְבַּע בִּנְתִינָה, שְׁנָה בִּנְתִינָה פָּסוּל בְּקַבָּלָה כָּשֵׁר. וְהֵיכָן נֶאֱמַר אֶצְבַּע בִּנְתִינָה, דִּכְתִיב (שם כט, יב) "וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ", וְקָסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו אֲבָל לֹא לְפָנֵי פָנָיו, וְלֹא לְאַחֲרָיו.

וְטָבַל, וְלֹא מְסַפֵּג. בַּדָּם, עַד שֶׁיְּהֵא בַּדָּם וכו'. וְאִצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב וְטָבַל, וְאִצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב בַּדָּם, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא וְטָבַל הֲוָה אֲמִינָא אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא שִׁעוּר טְבִילָה, כָּתַב רַחֲמָנָא בַּדָּם, וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בַּדָּם הֲוָה אֲמִינָא אֲפִלּוּ מְסַפֵּג, כָּתַב רַחֲמָנָא וְטָבַל. מִן הַדָּם שֶׁבָּעִנְיָן לְמִיעוּטֵי שְׁיָרִים שֶׁבְּאֶצְבַּע פְּסוּלִין.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר (להלן פסוק ט) "יוֹתֶרֶת, וּשְׁתֵּי הַכְּלָיֹת" בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְלֹא נֶאֱמַר בְּפַר הָעֶלֶם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁכָּעַס עַל אוֹהֲבוֹ וּמִמַּעֵט בְּסַרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ. וּתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְלֹא נֶאֱמַר בְּפַר הָעֶלֶם דָּבָר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם מִעוּט סָרְחָה, פַּמַלְיָא שֶׁלּוֹ קַיֶּמֶת, וְאִם רֻבָּה סָרְחָה אֵין פַּמַלְיָא שֶׁלּוֹ קַיֶּמֶת. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ. תָּנֵי חִזְקִיָּה רָמָז כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מָשִׁיחַ יֵשׁ אָרוֹן, אֵין מָשִׁיחַ אֵין אָרוֹן. וַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים חָסַר בַּיִת שֵׁנִי אֵשׁ תָּמִיד, וְאָרוֹן, וְאוּרִים וְתֻמִּים, וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, מַה טַּעַם (חגי א, ח) "וַאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה" חָסֵר ה' כְּתִיב.

(ויקרא ד ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם, שֶׁבָּעִנְיָן עַל קֶרֶן, קַרְנוֹת הֲרֵי שְׁתַּיִם, וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר "עַל קֶרֶן" קַרְנֹת" הֲרֵי אַרְבַּע, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר (עַל הַמִּזְבֵּחַ) אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל קַרְנוֹת שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד לְרַבּוֹת. מִזְבַּח (הַ)קְּטֹרֶת, שֶׁתַּחְנֵךְ מִזְבֵּחַ בְּקְטֹרֶת. קְטֹרֶת, שֶׁתְּהֵא מְשֻׁשֶׁל צִבּוּר. הַסַּמִּים, שֶׁיְּהוּ סַמְמָנֶיהָ מְתוּכָּה. לִפְנֵי ה', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁעוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁמַּזֶּה, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי ה'" וְאֵין הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה'.

חֲמִשָּׁה הַצִּבּוּר וְהַיְחִיד טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. הֵיכִי עָבִיד, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר נוֹתֵן אַמָּה אֵילָךְ וְאַמָּה אֵילָךְ, וְחַד אָמַר מְחַדֵּד וְיוֹרְדָה כְּנֶגֶד חֲדוּ שֶׁל קֶרֶן. אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר הִיא עַצְמָהּ אֵינָהּ נַעֲשֵׂית אֶלָּא בְּחֲדָּהּ שֶׁל קֶרֶן,

כֵּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי, כִּי פְּלִיגֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי, דְּתַנְיָא, הַדָּמִים הַמִּתְחַתּוֹנִים נוֹתְנִין מִחוּט הַסִּקְרָא וּלְמַטָּה, וְהָעֶלְיוֹנִים מִחוּט הַסִּקְרָא וּלְמַעְלָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּעוֹלַת הָעוֹף, אֲבָל חַטַּאת בְּהֵמָה הִיא בְּעַצְמָהּ אֵינָהּ נַעֲשֵׂית אֶלָּא עַל גּוּפָהּ שֶׁל קֶרֶן. מֵיתִיבִי, חַטֹּאוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד כֵּיצַד סֵדֶר מַתַּן דָּמִים שֶׁלָּהֶן, הָיָה עוֹלֶה לַכֶּבֶשׁ וּפוֹנֶה לַסּוֹבֵב בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיָמִין מִן הַדָּם שֶׁבַּמִּזְרָק וְחוֹמֵר בְּגוּדְלוֹ מִכָּאן וּבָאֶצְבַּע קְטַנָּה מִכָּאן וּמְחַטֵּא וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֲדָה שֶׁל קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ, וְכֵן כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן. הֵכִי קָאָמַר מִצְוָה בְּחַדָּה וְאִי עָבִיד אַמָּה אֵילָךְ וְאַמָּה אֵילָךְ לֵית לָן בָּהּ. וְאֵת כָּל (הַ)דָּם [הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַפָּר", לְרַבּוֹת פַּר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁטָּעוּן מַתַּן דָּם לַיְסוֹד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ חוֹבָה לִפְנִים, טָעוּן יְסוֹד, מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ חוֹבָה לִפְנִים אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֹן יְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וּמַה מִּי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לֹא מִצְוָה וְלֹא חוֹבָה וְלִפְנֵי וְלִפְנִים, טָעוּן יְסוֹד, מִי שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ חוֹבָה לִפְנִים בֵּין לְחוֹבָה בֵּין לְמִצְוָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֹן יְסוֹד. יָכוֹל יְעַכְּבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טז, כ) "וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ", שְׁלֹמוּ כָּל הַכַּפָּרוֹת כֻּלָּן דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחֹמֶר לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, מַעְתָּה וּמַה מִּי שֶׁאֵין נִכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים לֹא חוֹבָה וְלֹא מִצְוָה טָעוּן יְסוֹד, זֶה שֶׁנִּכְנָס דָּמוֹ לִפְנִים בֵּין לְמִצְוָה בֵּין לְחוֹבָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֹן יְסוֹד, יָכוֹל יְעַכְּבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת כָּל (הַ)דָּם [הַפָּר] יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה", נִתְקוּ הַכָּתוּב וַעֲשָׂאוֹ שְׁיָרֵי מִצְוָה, לוֹמַר שְׁיָרִים אֵינָן מְעַכְּבִין.

אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה, וְלֹא מִזְבַּח הַפְּנִימִי. אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה, תֵּן יְסוֹד לְמִזְבַּח שֶׁל עוֹלָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִזְבַּח שֶׁל עוֹלָה יְהֵא יְסוֹד, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחֹמֶר, וּמַה שְׁיָרֵי חַטַּאת שֶׁאֵין מְכַפְּרִין, טְעוּנִין יְסוֹד תְּחִלָּה, עוֹלָה שֶׁמְּכַפֶּרֶת אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד תְּחִלָּה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וּמַה שְׁיָרִים שֶׁאֵין מְכַפְּרִין וְאֵין בָּאִין לְכַפָּרָה טְעוּנִין יְסוֹד, עוֹלָה שֶׁבָּאָה לְכַפָּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה", תֵּן יְסוֹד לְמִזְבַּח שֶׁל עוֹלָה. אָמַר מַר אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה, וְלֹא מִזְבַּח הַפְּנִימִי. הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, גּוּפֵיהּ מַאֲשֶׁר פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד נָפְקָא, (להלן פסוק כה) "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" תֵּן לָהּ יְסוֹד לְמִזְבַּח הָעוֹלָה. לְמַאי הִלְכְתָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיב לִשְׁיָרִים, שְׁיָרִים אַבְּרַאי קָעָבִיד לְהוּ, מַהוּ דְּתֵימָא לֵיפֹךְ מֵיפַךְ דִּבְרַאי לִגְוָאֵי וְדִגְוָאֵי לְבַרַאי הָא אֵין לוֹ יְסוֹד לִפְנִימִי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה", תֵּן יְסוֹד לְמִזְבַּח שֶׁל עוֹלָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִזְבַּח שֶׁל עוֹלָה יְהֵא יְסוֹד, מִי כְּתִיב אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה, "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" כְּתִיב, אִי כְּתִיב "אֶל יְסוֹד הָעוֹלָה" הֲוָה אָמִינָא אַזִּקִיפָא דִּיסוֹד, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" אַגַּגָּא

דִּיסוֹד. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קַל וָחוֹמֶר וּמַה שִּׁירִים שֶׁאֵין (מְעַכְּבִין) [מְכַפֶּרֶת] טְעוּנִין גַּג יְסוֹד, תְּחִלָּה עוֹלָה שֶׁמְּכַפֶּר אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה גַּג יְסוֹד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, קַל וָחוֹמֶר, וּמַה שִּׁירִים אֵין מְכַפְּרִין, וְאֵין בָּאִין לְכַפָּרָה, טְעוּנָה גַּג יְסוֹד, תְּחִלָּה עוֹלָה שֶׁמְּכַפֶּרֶת וּבָאָה לְכַפָּרָה, אֵינוֹ דִין שֶׁטְּעוּנָה גַּג יְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ תֵּן יְסוֹד לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה", מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר שִׁירִים מְעַכְּבִין, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אֵין מְעַכְּבִין. רַב פַּפָּא אָמַר דְּכֻלֵּי עָלְמָא שִׁירִים לָא מְעַכְּבֵי, וְהָכָא בְּמִצּוּי חַטַּאת הָעוֹף קָא מִיפַּלְגֵי, מַר סָבַר מְעַכְּבִין וּמַר סָבַר אֵין מְעַכְּבִין. יִשְׁפּוֹךְ, וְלֹא יַטִּיף. יִשְׁפּוֹךְ, וְלֹא יַזֶּה. יִשְׁפּוֹךְ, וְלֹא יִזְרֹק. אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה, וְלֹא עַל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וַהֲלֹא דִין הוּא, מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן זָכָה בְּמַתַּן דָּמִים מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי זָכָה בְּמַתַּן דָּמִים. מַה מִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן מָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן דַּם קַרְנָיו שָׁם נוֹתֵן דַּם יְסוֹדוֹ וְכוּ', וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בָּעֲדָה "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא לְלַמֵּד אִם שִׁיָּרְיוּ לֹא קִבֵּל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שִׁיָּרֵי מִזְבַּח הָעוֹלָה מְקַבֵּל. דָּבָר אַחֵר וְכִי יֵשׁ יְסוֹד לְפָנִים מֵעַצְמוֹ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" (שֶׁהוּא) [תֵּן] יְסוֹד לְמִזְבֵּחַ שֶׁל עוֹלָה. אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֻּתַּח אֹהֶל מוֹעֵד, זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי.

(ויקרא ד ח-י) וְאֶת כָּל חֶלֶב פַּר הַחַטָּאת, לְרַבּוֹת פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לִשְׁתֵּי כְלָיוֹת וּלְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. הַחַטָּאת, לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה (וְ)[לְ]כָל הָאָמוּר בָּעִנְיָן. מִמֶּנּוּ, מִן הַמְחֻבָּר. כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְכִי מַה מְּפֹרָשׁ בְּשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים שֶׁאֵין מְפֹרָשׁ כָּאן, אֶלָּא מַה שְּׁלָמִים לִשְׁמָן אַף זֶה לִשְׁמָן. מַה שְּׁלָמִים מְבִיאִין שְׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה מֵבִיא שָׁלוֹם לָעוֹלָם. אִי מַה שְּׁלָמִים טְעוּנִין הֶפְרֵשׁ אַלְיָה, אַף זֶה יִטְעֹן הֶפְרֵשׁ אַלְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים", לְשַׁלְמֵי שׁוֹר הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְשַׁלְמֵי כֶּבֶשׂ הִקַּשְׁתִּיו. יְהוּדָה בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, מַה שְּׁלָמִים מְבִיאִין שָׁלוֹם לָעוֹלָם אַף זֶה מֵבִיא שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אִי מַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה אַף זֶה יִדְחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים" לְשַׁלְמֵי שׁוֹר הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא הִקַּשְׁתִּיו לְשַׁלְמֵי כֶּבֶשׂ. רָבָא אָמַר, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ מֵהָכָא כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים, לְמַאי הִלְכְתָא, לְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר בְּגוּפֵיהּ לָא כְּתִיב בֵּיהּ אֶלָּא בְּהֶקֵּשָׁא אָתָא וּמִפַּר כֹּהֵן מְשִׁיחַ הוּא דְּגָמַר, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ כַּאֲשֶׁר יוּרַם, לְמֶהֱוֵי כְּמָאן דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּגוּפֵיהּ דְּלָא לֶהֱוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא וְלִכְתּוֹב בְּגוּפֵיהּ וְלֹא לִיקּוּשׁ. אִי כָּתַב בְּגוּפֵיהּ וְלָא אָקִישׁ הֲוָה אֲמִינָא דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד, וְכִי תֵּימָא אִם כֵּן לֵיקּוּשׁ נִיחָא לֵיהּ לְמֵיכְתְּבֵיהּ בְּגוּפֵיהּ מִדְּאָקִישׁ בֵּיהּ אָקּוּשֵׁי, לְהָכִי כָּתַב וְאַקִּישׁ, דְּלָא לֶהֱוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְכִי מַה לְּמַדְנוּ לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ מִשּׁוֹר וָבַח הַשְּׁלָמִים מֵעַתָּה, אֶלָּא מַקִּישׁ פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְשׁוֹר וָבַח הַשְּׁלָמִים, מַה שּׁוֹר וָבַח הַשְּׁלָמִים עַד שֶׁיְּהוּ מַחְשְׁבוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו בְּבֵית הַחִיצוֹן אַף פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ עַד שֶׁיְּהוּ מַחְשְׁבוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו בְּבֵית הַחִיצוֹן. חֹמֶר בְּחֵלֶב מִבְּדָם, וּבְדָם מִבְּחֵלֶב, שֶׁהַחֵלֶב מוֹעֲלִים בּוֹ, וְחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּדָם. חֹמֶר בְּדָם מִבְּחֵלֶב, שֶׁהַדָּם נוֹהֵג בִּבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בֵּין טְהוֹרִים בֵּין טְמֵאִין, וְהַחֵלֶב אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי אָמַר רַבִּי יַנַּאי דְּאָמַר קְרָא כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְכִי מַה לְּמַדְנוּ מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵעַתָּה, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַקִּישׁ שׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים לְפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, מַה פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה, אַף שׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים יֵשׁ בּוֹ מְעִילָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנַנְיָא כְּעוּרָה זוֹ שֶׁשָּׁנָה רַבִּי (ויקרא ג, טז) "כָּל חֵלֶב לַה'" לְרַבּוֹת אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לִמְעִילָה. אָמַר אַבַּיֵי, אִצְטְרִיךְ, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל חֵלֶב" הָוָה אָמִינָא חֵלֶב אִין יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא כַּאֲשֶׁר יוּרַם. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא כַּאֲשֶׁר יוּרַם הָוָה אָמִינָא אַלְיָה דְּלֵיתֵיהּ בְּשׁוֹר לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "כָּל חֵלֶב". אָמַר לֵיהּ רַב מָרִי לְרַב זְבִיד, אִי אַלְיָה אִיקְרֵי חֵלֶב לִיתְסַר בְּאַלְיָה. אָמַר לֵיהּ עָלֶיךָ אָמַר (ויקרא ז, כג) "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז", דָּבָר הַשָּׁוֶה בְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז. וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה, וְלֹא עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, וַהֲלֹא דִּין הוּא, מִזְבַּח הַחִיצוֹן זָכָה בְּמַתַּן דָּמִים, וּמִזְבַּח הַפְּנִימִי זָכָה בְּמַתַּן דָּמִים, מַה מִּזְבַּח הַחִיצוֹן מָקוֹם מַתַּן דַּם נָקְרָנָיו שָׁם הֶקְטֵר חֲלָבִים, אַף מִזְבַּח הַפְּנִימִי מָקוֹם מַתַּן דַּם שָׁם הֶקְטֵר חֲלָבִים. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם (שמות ל, ט) "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה", קָדְשִׁים שֶׁלֹּא זָכָה בְּמַתַּן דָּמִים, אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁזָּכָה בְּמַתַּן דָּמִים הוֹאִיל וְזָכָה בְּמַתַּן דָּמִים יִזְכֶּה בְּהֶקְטֵר חֲלָבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה", וְלֹא עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי. (ויקרא ד יא-יב) אֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו. וְהוֹצִיא, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ כֻּלּוֹ כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם. יָכוֹל יוֹצִיאוֹ שָׁלֵם וְיִשְׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם, תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו", מַה "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו" הָאֲמוּר לְהַלָּן עַל יְדֵי נִתּוּחַ אַף כָּאן עַל יְדֵי נִתּוּחַ. אָמַר רָבָא, דָּבָר הַלָּמֵד בְּגִזֵרָה שָׁוָה, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּגִזֵרָה שָׁוָה. מִדְּתַנְיָא וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ וְהוֹצִיא, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁלֵם. יָכוֹל יִשְׂרְפֶנּוּ שָׁלֵם, נֶאֱמַר כָּאן רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא א, ח-ט) "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו", מַה לְּהַלָּן עַל יְדֵי נִתּוּחַ, אַף כָּאן עַל יְדֵי נִתּוּחַ. אִי מַה לְּהַלָּן בְּהֶפְשֵׁט אַף כָּאן בְּהֶפְשֵׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַב פַּפָּא, כְּשֵׁם שֶׁפִּרְשׁוֹ בְּקִרְבּוֹ כָּךְ בְּשָׂרוֹ בְּעוֹרוֹ. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן עוֹר וּבְשָׂר וּפֶרֶשׁ, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עוֹר וּבָשָׂר וּפֶרֶשׁ", מַה כָּאן בְּנִתּוּחַ שֶׁלֹּא בְּהֶפְשֵׁט, אַף לְהַלָּן נִתּוּחַ שֶׁלֹּא בְּהֶפְשֵׁט.

וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, אוֹ יָכוֹל חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפַר הָעֵדָה (להלן פסוק כא) "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁנִיָּה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּדֶּשֶׁן "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֶל מָקוֹם טָהוֹר אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁלִישִׁית.

אֶל מָקוֹם טָהוֹר, שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ טָהוֹר וְאִם טָמֵא יְטַהֲרֶנּוּ. שֶׁיְּהֵא מָקוֹם מְתֻקָּן לָהֶם לְכָךְ. אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן, שֶׁיְּהֵא שָׁם דֶּשֶׁן, שֶׁיְּקַדִּים אֶת הַדֶּשֶׁן, שֶׁשָּׁם יְהוּ נוֹתְנִין אֶת הַדֶּשֶׁן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ מְשֻׁפָּךְ. וְשָׂרַף אֹתוֹ, כָּשֵׁר וְלֹא פָסוּל. עַל עֵצִים בָּאֵשׁ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיְּכוֹל הוֹאִיל וְנֶאֱמַר שְׂרֵפָה בִּפְנִים, וְנֶאֱמַר שְׂרֵפָה בַּחוּץ, מַה שְׂרֵפָה הָאֲמוּרָה בִּפְנִים בְּעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה, אַף שְׂרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּחוּץ בְּעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל עֵצִים", לְרַבּוֹת כָּל מַשְׁמַע אֲפִלּוּ תֶּבֶן אוֹ בְּקַשׁ אוֹ בְּגֶבָא. בָּאֵשׁ, וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּרֶמֶץ. יִשָּׂרֵף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם דֶּשֶׁן. יִשָּׂרֵף, אַל עַל פִּי שֶׁמַּצִּית אֶת הָאוּר בְּגוּפוֹ.

כְּתִיב (ויקרא כא, ט) "וּבַת [אִישׁ] כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת, בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", בִּפְתִילָה שֶׁל אֵבֶר דִּכְתִיב "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת אֵשׁ. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "בָּאֵשׁ" לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת אֵשׁ, וְהָכְתִיב "וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ", וְתַנְיָא "בָּאֵשׁ" וְלֹא בְּסִיד רוֹתֵחַ, הָתָם "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", לְבַסּוֹף כְּתִיב, שְׂרֵפָה לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, הָכָא כְּתִיב "וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ", בָּאֵשׁ אִין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. הָתָם נַמִּי כְּתִיב "עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף", הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "יִשָּׂרֵף" אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם דֶּשֶׁן, אַף עַל פִּי שֶׁהִצִּית הָאֵשׁ בְּרֶבּוֹ. (ויקרא ד יג-יד) וְאִם, הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר פַּר מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה עוֹמְדִין פַּר מָשִׁיחַ קוֹדֵם לְפַר הָעֵדָה בְּכָל מַעֲשָׂיו. עֲדַת יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל בְּכָל הָעֵדָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, נֶאֱמַר כָּאן עֵדָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֵדָה", מָה "עֵדָה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בֵּית דִּין, אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה כָּאן בֵּית דִּין. אִי מָה עֵדָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן כ"ג, אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה כָּאן כ"ג, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל", עֵדָה הַמְיֻחֶדֶת לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵיזוֹ זוֹ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה הֱיוֹשֶׁבֶת בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מֵאָה שֶׁיִּשְׁבוּ לְהוֹרוֹת לֹא נִגְמְרָה הוֹרָאָה עַד שֶׁיּוֹרוּ כֻּלָּן שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כֻּלָּן, עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט הוֹרָאָה בְּכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ תֵּדַע שְׁאִלּוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ קַיְמָא לָן דְּרַבָּא כִּי כֻּלָּהּ דָּמֵי, וְהָכָא כְּתַב רַחֲמָנָא כָּל עֲדַת עַד דְּאֵיכָא כֻּלָּהּ, הֵילְכָךְ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. מֵתִיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא, אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לְקַבְּלָהּ, מַאי קְרָאָהּ (מלאכי ג, ט) "בַּמְאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ",

וְהָא הָכָא דִּכְתִיב "הַגּוֹי כֻּלּוֹ", וְרַבָּא כְּכֻלָּהּ דָּמֵי, תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן תִּיוּבְתָּא. אֶלָּא מַאי כָּל עֲדַת דְּאָמַר רַחֲמָנָא, הָכִי קָאָמַר אִם אִיתָא כֻּלָּהּ סַנְהֶדְרִין הָוֵי הוֹרָאָה וְאִי לָא לָא. הוֹרוֹ בֵּית דִּין וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם טוֹעִין אַתֶּם, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מַפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם גֵּר אוֹ מַמְזֵר אוֹ נָתִין אוֹ זָקֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בָּנִים הֲרֵי זֶה פָּטוּר, נֶאֱמַר כָּאן "עֵדָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֵדָה", מָה עֵדָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן כָּלָן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה כָּאן עַד שֶׁיְּהוּא כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה. מְנַלַּן אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק דְּאָמַר קְרָא (במדבר יא, יז) "וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ", בְּדוֹמִין לְךָ. אָמַר אֶחָד מֵהֶן אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם טוֹעִין אַתֶּם, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲדַת (בְּנֵי) יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", שֶׁכֻּלָּן יִשְׁגּוּ. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל שְׁגָגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר", הָא אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שְׁגָגַת מַעֲשֶׂה. מִתּוֹךְ שֶׁיְּצָתָה עֲבוֹדָה זָרָה לִדּוֹן בְּעַצְמָהּ, יָכוֹל יְהִיוּ חַיָּבִין עַל שְׁגָגַת מַעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר כָּאן "מֵעֵינֵי", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר מֵעֵינֵי, מָה מֵעֵינֵי הָאָמוּר לְהַלָּן בֵּית דִּין, אַף מֵעֵינֵי הָאָמוּר כָּאן בֵּית דִּין. מַה מֵעֵינֵי הָאָמוּר לְהַלָּן הֶעְלֵם דָּבָר עִם שְׁגָגַת מַעֲשֶׂה, אַף וכו'. הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲקֹר אֶת כָּל הַגּוּף, אָמְרוּ אֵין נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. הוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. כֵּיצַד אָמְרוּ יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר, יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד פָּטוּר, יֵשׁ עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה פָּטוּר, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֶעְלַם דָּבָר" וְלֹא כָּל הַגּוּף. תְּנוּ רַבָּנָן "וְנֶעְלַם דָּבָר" וְלֹא שֶׁתֵּעָלֵם כָּל הַמִּצְוָה כֻּלָּהּ. הוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת יָכוֹל יְהוּ פְּטוּרִין. וְאִי בְּקִיּוּם מִקְצָת פְּטוּרִין וּבַעֲקִירַת כָּל הַגּוּף פְּטוּרִין בְּמַאי חַיָּבִין. תַּנָּא הָכִי קָשְׁיָא לֵיהּ, אֵימָא אִיפְּכָא דְּדָבָר כֻּלָּהּ מִלְּתָא מַשְׁמַע. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנֶעְלַם דָּבָר" קְרִי בֵּיהּ 'וְנֶעְלַם מִדָּבָר'. חִזְקִיָּה אָמַר, אָמַר קְרָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת, מִכָּל, וְלֹא כָּל מִצְוֹת, מִצְוֹת תַּרְתֵּי מַשְׁמַע. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִצְוֹת כְּתִיב. רַב אָשֵׁי אָמַר, יָלִיף דָּבָר "דָּבָר" מִזָּקֵן מַמְרֵא דִּכְתִיב בֵּיהּ (דברים יז, ח) "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר וְגוֹ' לֹא תָסוּר מִן-הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לָךְ", מַה לְּהַלָּן "מִן הַדָּבָר" וְלֹא כָּל הַדָּבָר, אַף בְּהוֹרָאָה מִדָּבָר וְלֹא כָּל הַדָּבָר. מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמָשִׁיחַ מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת כָּאן. מִכָּל מִצְוֹת ה', פָּרַט לִשְׁמִיעַת הַקּוֹל וּלְבִטּוּי שְׂפָתַיִם וּלְטָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו.

אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ, כְּשֵׁם שֶׁנִּפְרָעִים מִן הַיָּחִיד כָּךְ נִפְרָעִין מִן הַצִּבּוּר. הוֹרוּ וְטָעוּ מַה שֶּׁהוֹרוּ יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת", וְלֹא שֶׁיְּדָעוּ הַחוֹטְאִים. אֲשֶׁר חָטְאוּ, וְהִקְרִיבוּ, חָטְאוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, וְהַשְּׁאָר שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר. שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי חוֹטְאִין, לְכָךְ נֶאֱמַר הַקָּהָל לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה

פָּרִים, וּבֵית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר. נֶאֱמַר לְמַעְלָה קָהָל וְנֶאֱמַר לְמַטָּה קָהָל מַה קָהָל הָאָמוּר לְמַעְלָה בֵּית דִּין, אַף קָהָל הָאָמוּר לְמַטָּה בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשֶּׁמּוֹ, חָטְאוּ שִׁשָּׁה שְׁבָטִים וְהֵן רֶבֶן אוֹ שִׁבְעָה שְׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֶבֶן שֶׁל קָהָל, מְבִיאִין פַּר. אָמַר מַר וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת וְלֹא שֶׁיִּדְעוּ הַחוֹטְאִין. מָאן תַּנָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַה נַּפְשֵׁךְ אָכַל חֵלֶב חַיָּב אָכַל נוֹתָר חַיָּב, רַב אָשֵׁי אָמַר, אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁאנִי הָכָא דִּכְתִיב "אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, קַסָּבַר אַרְבַּע קְהָלֵי כְּתִיבִי, קָהָל הַקָּהָל קָהָל הַקָּהָל, חַד לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, וְחַד לְהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תְּלוּי בְּקָהָל, וְחַד (לִגְזֵרָה. שְׁוָה) [לִגְרִירָה], וְחַד לְשֶׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרַאת בֵּית דִּינוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי הַקָּהָל קָהָל הַקָּהָל, מֵעֵינֵי הַקָּהָל אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא כִּדְאָמְרֵי אִינָשֵׁי מֵעֵינֵי דִּפְלַנְיָא. חַד לְבֵית דִּין, וְחַד לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, וְחַד נֶאֱמַר קָהָל לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר קָהָל לְמַטָּה, מַה לְּהַלָּן בֵּית דִּין עִם הַצִּבּוּר אַף כָּאן בֵּית דִּין עִם הַצִּבּוּר. וְרַבִּי מֵאִיר, קָהָל הַקָּהָל לָא דָּרִישׁ, הִלְכָךְ תְּרֵי קַהֲלֵי כְּתִיבִי, חַד לְגוּפֵיהּ וְחַד לִגְזֵרָה שָׁוָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא, כְּתִיב "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", אַלְמָא אֲפִלּוּ מִעוּטָא, דִּכְתִיב "מֵעֵינֵי", וּכְתִיב (שם כו) "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", לְמֵימְרָא דְּרֹב צִבּוּר אֵין מִעוּט לָא, הָא כֵּיצַד, עָשׂוּ שִׁשָּׁה וְהֵן רַבּוֹ, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֶבֶן חַיָּבִין. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי מֵאִיר הוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תָּלוּי בְּקָהָל מְנָא לְהוּ, אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה", עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה שְׁגָגָה עַל יְדֵי אֲחֵרִים. רָבָא אָמַר "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה". וּצְרִיכָא דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", הָוֶה אָמִינָא אֲפִלּוּ מִיעוּטָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", וְאִי, וְכוּ', הָוֶה אָמִינָא בֵּית דִּין בַּהֲדֵי רֻבָּא, כָּתַב רַחֲמָנָא "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", וְהָא כִּי כְּתִיבֵי הַנֵּי קְרָאֵי בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא דִּכְתִיבִי, יָלִיף מֵעֵינֵי מֵעֵינֵי. הוֹרוּ בֵּית דִּין שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל שׁוֹגְגִין מְבִיאִין פַּר. מְזִידִין וְעָשׂוּ שׁוֹגְגִין מְבִיאִין כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה. שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ מְזִידִין פְּטוּרִים. הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבָּן עַל פִּיהֶן מְבִיאִין פַּר, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה מְבִיאִין פַּר וְשָׂעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁנַיִם עָשָׂר שְׂעִירִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנַיִם עָשָׂר שְׂעִירִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׂעִירִים, פַּר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים אוֹ רֻבָּן עַל פִּיהֶן מְבִיאִין פַּר, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה מְבִיאִין פַּר וְשָׂעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים וּשְׂאָר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר, שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִין, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְבִיאִין שְׁמוֹנָה פָּרִים. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁמוֹנָה שְׂעִירִים פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט

וְשֵׁבֶט, וּפַר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים וְעָשָׂה אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט עַל פִּיהֶם, אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּב וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין. וּבְהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אֲפִלּוּ שְׁאָר שְׁבָטִים חַיָּבִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲדַת יִשְׂרָאֵל" וְלֹא עֲדַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט. מָאן חֲכָמִים רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאִי רַבִּי מֵאִיר בָּעֵי רֵבָּא. וּשְׁמַע מִינַּהּ שֵׁבֶט אֶחָד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַיְתֵי, וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֵׁבֶט אֶחָד דְּאִקְּרֵי קָהָל מְנָא לְהוּ, אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דִּכְתִיב (בראשית מח, ד) "וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים", שְׁמַע מִינַּהּ הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא הַשְׁתָּא אִתְיְלִיד לְךָ קְהָלָא אַחֲרִינָא דְּהוּא בְּנָיְמִין. וְדִילְמָא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְכִי אִתְיְלִיד לָךְ בְּנָיְמִין דַּהֲוָה שְׁנֵים עָשָׂר דְּאִיקְּרֵי קָהָל, אָמַר לֵיהּ הַשְׁתָּא שְׁנֵי שְׁבָטִים אִיקְּרֵי קָהָל אַחַד עָשָׂר מִבָּעְיָא.

(ויקרא ד טו) וְסָמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם, יָכוֹל זְקֵנֵי הַשּׁוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עֵדָה'. אִי עֵדָה יָכוֹל קְטַנֵּי הָעֵדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֵדָה" הַמְיֻחָדִין שֶׁבָּעֵדָה. וְכַמָּה הֵן, וְסָמְכוּ שְׁנַיִם, זְקֵנֵי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר זְקֵנֵי שְׁנַיִם וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עוֹד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שִׁלְשָׁה. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָכְתִיב "וְסָמְכוּ", הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, וְרַבִּי יְהוּדָה לְגוּפֵיהּ לָא צָרִיךְ, דְּאִם כֵּן לִכְתּוֹב 'זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ'. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אִי כְּתַב הָכִי הֲוָה אֲמִינָא עַל בְּסָמוּךְ, וְרַבִּי יְהוּדָה גְּמַר רֹאשׁ רֹאשׁ מֵעוֹלָה.

וְסָמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר, פַּר טָעוּן סְמִיכָה וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר פַּר טָעוּן סְמִיכָה בִּזְקֵנִים, וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה בִּזְקֵנִים אֶלָּא בְּאַהֲרֹן. וְרַמִינְהוּ "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי", חַי טָעוּן סְמִיכָה וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "הַחַי", חַי טָעוּן סְמִיכָה בְּאַהֲרֹן וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה בְּאַהֲרֹן אֶלָּא בִּזְקֵנִים. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת וְתִסְבְּרָא הַךְ קַמֵּיתָא מְתַרְצְתָא הִיא, וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן סְמִיכָה בִּבְעָלִים בָּעֵינָן, אֶלָּא תְּרֵיץ הָכִי הַפָּר פַּר טָעוּן סְמִיכָה וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר "הַחַי" חַי טָעוּן סְמִיכָה בְּאַהֲרֹן וְאֵין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה טְעוּנִין סְמִיכָה בְּאַהֲרֹן אֶלָּא בִּזְקֵנִים, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבִּי יְהוּדָה שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה בָּעֵי סְמִיכָה וְאִי שָׁמְעַתְּ לָךְ דְּלָא בָּעֵי סְמִיכָה בְּאַהֲרֹן הוּא דִּשְׁמַעְתָּ לָךְ וּמְעוּטָא מֵהַחַי הוּא. וְרַבִּי יְהוּדָה לָמָּה לִי לְמַעְטִינְהוּ מִקְּרֵאי וְהָא אָמַר רַבִינָא גְּמִירֵי שְׁתֵּי סְמִיכוֹת בְּצִבּוּר, סְיָמָא בְּעָלְמָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה דְּבָעוּ סְמִיכָה מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא (להלן פסוק כד) "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר", לְרַבּוֹת

שְׂעִיר נַחְשׁוֹן לִסְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה לִסְמִיכָה, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל חַטָּאת שֶׁנִּכְנָס דָּמָהּ לִפְנִים טָעוּנָה סְמִיכָה, לָמָּה לִי שֶׁהָיָה סִימָנָ בָּעַלְמָא. וְאֵימָא שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים, דּוּמְיָא דְּשָׂעִיר נָשִׂיא דְּמְכַפֵּר עַל עֲבֵרַת מִצְוָה יְדוּעָה. וּלְרַבִּינָא דְּאָמַר גְּמִירֵי שְׁתֵּי סְמִיכוֹת בְּצִבּוּר קְרָאֵי לָמָּה לִי, אִיצְטְרִיךְ הִלְכְתָא וְאִצְטְרִיךְ קְרָא, דְּאִי מִקְרָא הָוֶה אֲמִינָא זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וְכוּ'.

וְשָׁחַט אֶת הַפָּר לִפְנֵי ה', בַּצָּפוֹן. אֶת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת, מַה פָּרֹכֶת הָאָמוּר לְהַלָּן (לעיל פסוק ו) "פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ", אַף פָּרֹכֶת הָאָמוּר כָּאן פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ.

וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר וְגוֹ' הַפָּר הָרִאשׁוֹן, שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְפַר הָעֵדָה לְכָל מַעֲשָׂיו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה עוֹמְדִין, פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ קוֹדֵם לְפַר הָעֵדָה לְכָל מַעֲשָׂיו. הוֹאִיל וּמָשִׁיחַ מְכַפֵּר וְעֵדָה מִתְכַּפֶּרֶת דִּין הוּא שֶׁיַּקְדִּים מְכַפֵּר לְמִתְכַּפֵּר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא טז, יז) "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל". וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְכְפֹל בְּהַזָּאוֹת לְלַמֵּד שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵין לִי אֶלָּא מַתָּן שֶׁבַע שֶׁמְּעַכֶּבֶת בְּכָל מָקוֹם, מַתָּן אַרְבַּע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה". לַפָּר, זֶה פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר, זֶה פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ. הַחַטָּאת, אֵלּוּ שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׂעִירֵי רְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁמְּכַפְּרִין עַל עֲבֵרַת מִצְוָה יְדוּעָה וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין מְכַפְּרִין עַל עֲבֵרַת מִצְוָה יְדוּעָה. וְכִפֶּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ. וְנִסְלַח, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן שְׁיָרִים. וּמָה רָאִיתָ לִפְסֹל בְּהַזָּאוֹת וּלְהַכְשִׁיר בִּסְמִיכָה וּשְׁיָרִים, אָמַרְתָּ פּוֹסֵל אֲנִי בְּהַזָּאוֹת שֶׁמְּעַכְּבוֹת בְּכָל מָקוֹם, וּמַכְשִׁיר אֲנִי בִּשְׁיָרִים וּסְמִיכָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹת בְּכָל מָקוֹם. מַתָּן שֶׁבַע שֶׁמְּעַכֶּב בְּכָל מָקוֹם הֵיכָא, אָמַר רַב פַּפָּא בְּפָרָה וּבִנְגָעִים. מַתָּן אַרְבַּע מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה". מַאי שְׁנָא מַתָּן שֶׁבַע דִּכְתִיבָן וּכְפִילָן מַתָּן אַרְבַּע נַמִּי כְּתִיבָן וּכְפִילָן. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּתַנְיָא לְמַעְלָה אָמַר "קֶרֶן קַרְנוֹת" שְׁתַּיִם, לְמַטָּה אָמַר (לעיל פסוק יח) "קֶרֶן קַרְנֹת" אַרְבַּע, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ... אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד", לְרַבּוֹת כָּל קַרְנוֹת שֶׁבְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְרַבִּי יְהוּדָה הַאי כֵּן יַעֲשֶׂה, מַאי עֲבִיד לֵיהּ, לְכְדְתַנְיָא לְפִי שֶׁלֹּא לִמַּדְנוּ לְפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים לְסָמִיכָה וּשְׁיָרֵי הַדָּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה". וּלְפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא לִמַּדְנוּ הָא. אָמַרְתָּ לְפַר, זֶה פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. אִצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי עֲבוֹדָה דְּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה אֲבָל עֲבוֹדָה דְּלָא מְעַכְּבָא כַּפָּרָה אֵימָא לָא קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי "בְּאֹהֶל מוֹעֵד" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ שֶׁאִם נִפְחֲתָה הַתִּקְרָה שֶׁל הֵיכָל לֹא הָיָה מַזֶּה. וְאִידָךְ מֵ"אֲשֶׁר", וְאִידָךְ,

אֲשֶׁר לָא דְרִישׁ. אַבַּיֵי אָמַר, לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא מִידֵי דַּהֲוָה אַסְמִיכָה וּשְׁיָרֵי הַדָּם דְּאַף עַל גַּב דִּכְתִיבֵי וּכְפִילֵי לָא מְעַכְּבָן מַתַּן אַרְבַּע נַמִּי לָא תְּעַכֵּב, קָא מַשְׁמַע לָן.

לַפָּר, זֶה פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ. לְמַאי הִלְכְתָא, לְעַכֵּב. לְפַר, זֶה פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים, לְמַאי הִלְכְתָא, לְעַכֵּב, פְּשִׁיטָא "חֻקָּה" כְּתִיבָא בֵּיהּ. אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר כִּי כְּתִיבָא "חֻקָּה" אַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן בִּפְנִים, אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בִּבְגְדֵי לָבָן בַּחוּץ הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֵימָא מִדְּכִסְדְּרָן לָא מְעַכְּבָן הַזָּאוֹת נַמִּי לָא לִיעַכְּבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא וּמִי מָצִית אָמַרְתְּ הָכִי, וְהָתַנְיָא "וְכִלָּה מִכַּפֵּר" אִם כִּפֵּר כִּלָּה אִם לֹא כִּפֵּר לֹא כִּלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר אִם כִּלָּה כִּפֵּר וְאִם לֹא כִּלָּה לֹא כִּפֵּר, שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה כְלוּם. אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְאֶת בַּדָּם וּבְטְבִילָה, "אֶת", אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהַכְשִׁיר אַמִּין שֶׁבָּאֲצְבַּע, "בַּדָּם", שֶׁיְּהֵא בַּדָּם שִׁעוּר טְבִילָה מֵעַקָּרָא.

וְטָבַל וְלֹא מְסַפֵּג. וְצָרִיךְ לְמִיכְתַּב "וְטָבַל" וְצָרִיךְ לְמִכְתַּב "בַּדָּם", דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְטָבַל" הָוָה אֲמִינָא אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא שִׁעוּר טְבִילָה מֵעַקָּרָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "בַּדָּם". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "בַּדָּם" הָוָה אֲמִינָא אֲפִלּוּ מְסַפֵּג, כָּתַב רַחֲמָנָא "וְטָבַל". (לעיל פסוק ז) "מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים" לָמָּה לִי. שֶׁאִם לֹא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים לֹא הָיָה מַזֶּה. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, וְעָשָׂה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַפָּר", לְרַבּוֹת פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לְכָל מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, קַל וָחֹמֶר וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן הֻשְׁוּ מַעֲשִׂים לְמַעֲשִׂים. מָקוֹם שֶׁהֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשְׁוּוּ מַעֲשִׂים לְמַעֲשִׂים. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַפָּר", זֶה פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר. לְפַר, זֶה פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ. מַאי לֹא הֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן, פַּר הֶעְלֵם דָּבָר וּשְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהָכִי קָאָמַר וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן. דְּהַאי פַּר וְהַאי שָׂעִיר, הֻשְׁוּ מַעֲשִׂים לְמַעֲשִׂים לְמַאי דְּכְתִיב בֵּהּ. מָקוֹם שֶׁהֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן, דְּהַאי פַּר וְהַאי פַּר, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשְׁוּוּ מַעֲשִׂים לְמַעֲשִׂים לְמַאי דְּכְתִיב בֵּהּ. וַאֲתָא לֵיהּ פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לְ"אֶת בַּדָּם וּטְבִילָה" מִפַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ. (וּשְׂעִיר יוֹם הַכִּפּוּרִים מֵהַאי קַל וָחֹמֶר), וַאֲתָא לֵיהּ שְׂעִיר יוֹם הַכִּפּוּרִים מִשְּׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה, מִקַּל וָחֹמֶר מִפַּר הֶעְלֵם וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. (וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים גּוּפֵיהּ מְנָלַן מִפַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה), וְהָכִי קָאָמַר וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן, דְּהַאי פַּר וְהַאי שָׂעִיר, הֻשְׁוּ מַעֲשִׂים לְמַאי דְּכְתִיב בֵּהּ, מָקוֹם שֶׁהֻשְׁוָה קָרְבָּן לְקָרְבָּן דְּהַאי שָׂעִיר וְהַאי שָׂעִיר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשְׁוּוּ מַעֲשִׂים לְמַעֲשִׂים. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּקַל וָחֹמֶר, אֵין. לַפָּר, זֶה פַּר הֶעְלֵם דָּבָר, הָא בְּגוּפֵיהּ כְּתִיב.

אָמַר רַב פַּפָּא, מִשּׁוּם דְּבָעֵי אַגְּמוּרֵי פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר בְּיוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת לִשְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ, בְּהֶקְשָׁא אִתֵּי אִצְטְרִיךְ לַפָּר וּלְמֶהֱוֵי כְּמָאן דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּגוּפֵיהּ. דְּלָא תֶּהֱוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפָּא וְעָשָׂה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְפַר", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כה) "וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם (לִפְנֵי ה') [אִשֶּׁה לַה'] וְחַטָּאתָם", "חַטָּאתָם" אֵלּוּ שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. "שִׁגְגָתָם" זֶה פַּר הֶעְלֵם דָּבָר. "חַטָּאתָם עַל שִׁגְגָתָם" אָמְרָה תּוֹרָה חַטָּאתָם הֲרֵי לְךָ כְּשִׁגְגָתָם. שִׁגְגָתָם מֵהֵיכָן לְמַדְתָּ לֹא בְּהֶקֵּשׁ, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַפָּר" זֶה פַּר הֶעְלֵם דָּבָר. לְפַר, זֶה פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ. אָמַר מַר "חַטָּאתָם" אֵלּוּ שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִקְּרָא קַמָּא, דְּאָמַר מַר הַחַטָּאת אֵלּוּ שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר רַב פַּפָּא אִצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי הַזָּאוֹת דִּכְתִיבֵי בְּגוּפֵיהּ, אֲבָל יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת דְּלָא כְּתִיבֵי בְּגוּפֵיהּ אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פַּפָּא, וְהַאי תַּנָּא לְרַבּוֹת פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים לְכָל מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן קָאָמַר. תַּנָּאֵי הִיא תַּנָּא דְּבֵי רַב מַרְבֵּי כִּי הָכִי, וְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָא מַרְבֵּי כִּי הָכִי.

(ויקרא ד כא) וְהוֹצִיא אֶת הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, חוּץ לִשְׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְשָׂרַף אֹתוֹ, כָּשֵׁר וְלֹא פָסוּל. כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן, מִכָּאן אָמְרוּ פַּר הַמָּשִׁיחַ וּפַר הָעֵדָה עוֹמְדִין, פַּר הַמָּשִׁיחַ קוֹדֵם לְפַר הָעֵדָה לְכָל מַעֲשָׂיו. יָכוֹל אַף שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה יִקְדְּמוּהוּ, וְדִין הוּא אִם פַּר יְחִידִי קוֹדַמְתּוֹ פַּר וְשָׂעִיר לֹא יִקְדְּמוּהוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר הַפָּר הָרִאשׁוֹן, וְאֵין שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה רִאשׁוֹנִים. חַטַּאת הַקָּהָל, בְּנָאוֹ בְּנִין אָב לְכָל חַטַּאת הַקָּהָל שֶׁתִּשָּׂרֵף. יָכוֹל אַף שְׁעִירֵי הָרְגָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהוֹצִיא אֶת שְׁעִירֵי הָרְגָלִים, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים שֶׁהֵן בָּאִין עַל עֲבֵרַת מְצָוָה יְדוּעָה, יָצְאוּ שְׁעִירֵי רְגָלִים שֶׁאֵין בָּאִין עַל עֲבֵרַת מְצָוָה יְדוּעָה. וַהֲלֹא שְׁעִיר יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ בָּא עַל עֲבֵרַת מְצָוָה יְדוּעָה וְטָעוּן שְׁרֵפָה. מַה זֶּה מְיֻחָד שֶׁדָּמוֹ נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, יָצְאוּ שְׁעִירֵי רְגָלִים שֶׁאֵין דָּמָם נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים. חַטַּאת, שֶׁיִּהוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם חַטַּאת. הוּא, פְּרָט לִשְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ.

(ויקרא ד כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ מֵבִיא חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ. אִם עַל שִׁגְגָתוֹ מֵבִיא חַטָּאת אֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַל זְדוֹנוֹ. אִם נָשִׂיא מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר הֶדְיוֹט. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, אֶלָּא מֵעַתָּה דִּכְתִיב "וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם", וּבְיָרְבְעָם כְּתִיב בֵּיהּ (מלכים א יד, טז) "אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא", הָכִי נַמִּי דְּאַשְׁרֵי הַדּוֹר הַהוּא, שֶׁאנִי הָכָא דִּשְׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ. נָשִׂיא, יָכוֹל נְשִׂיא שֵׁבֶט כְּנַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו", וּלְהַלָּן הוּא

אוֹמֵר (דברים יז, יט) "לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו", מַה לְהַלָּן שֶׁאֵין עַל גַּבָּיו אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו, אַף כָּאן נָשִׂיא שֶׁאֵין עַל גַּבָּיו אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי מֵרַבִּי חִיָּא כְּגוֹן אֲנִי מַהוּ בְּשָׁעִיר, אָמַר לֵיהּ הֲרֵי צָרָתְךָ בְּבָבֶל. אֵיתִיבֵיהּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי בֵּית דָּוִד אֲשׁוּ מְבִיאִין לְעַצְמָן וְאֵלּוּ מְבִיאִין לְעַצְמָן, הָתָם לֹא כַּיְפֵי לְהַדְדֵי. רַב סַפְרָא מַתְנֵי הָכִי בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי מֵרַב כְּגוֹן אֲנִי מַהוּ בְּשָׁעִיר, אָמַר לֵיהּ הָתָם שֵׁבֶט הָכָא מְחוֹקֵק, וְתָנֵי (בראשית מט, י) "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה" זֶה רֹאשׁ גָּלוּת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדֶה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמַקֵּל. "וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו" אֵלּוּ בְּנֵי בָנָיו שֶׁל הִלֵּל שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה בָּרַבִּים. אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, פֵּרַט לְקוֹדְמוֹת. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמַה מָּשִׁיחַ שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר אֵינוֹ מֵבִיא עַל הַקּוֹדְמוֹת, נָשִׂיא שֶׁאֵין מֵבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יָבִיא עַל הַקּוֹדְמוֹת. מַה לְּמָשִׁיחַ שֶׁכֵּן אֵינוֹ מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תֹּאמַר בְּנָשִׂיא שֶׁמֵּבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא", כְּשֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא, וְלֹא כְּשֶׁיֶּחֱטָא וַהֲרֵי הוּא הֶדְיוֹט. אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, יָכוֹל גְּזֵרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק ג) "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא", לִכְשֶׁיֶּחֱטָא. אָמַר מַר, יָכוֹל גְּזֵרָה, מֵהֵיכָא תֵּיתֵי, אֵין דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם", בְּשׁוֹרָה הִיא לָהֶן שֶׁנִּגְעִים בָּאִים עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, פֵּרַט לְחוֹלֶה, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ חוֹלֶה אִידְחִי לֵיהּ מִנְּשִׂיאוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָמָא פֵּרַט לְנָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב טו, ה) "וַיְנַגַּע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצֹרָע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית הַחָפְשִׁית", מִדְּקָאָמַר "בְּבֵית הַחָפְשִׁית" מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא עֲבֶד הֲוָה. אִין, כִּי הָא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲווּ קָאָזְלֵי בִּסְפִינְתָא בַּהֲדֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲוָה פּוּתָא וְסָלְתָא בַּהֲדֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוָה פּוּתָא. שְׁלִים פּוּתָא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל סְמַךְ עַל סָלְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לֵיהּ מִי יָדַעְתָּ דְּאִית לָן עִכּוּבָא כֵּלֵי הַאי דְּאַיְתַת נַמִּי סָלְתָא, אָמַר לֵיהּ כּוֹכָב אֶחָד יֵשׁ שֶׁעוֹלֶה אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה וּמַתְעֶה אֶת הַסַּפָּנִים, אֲמַרְתִּי שֶׁמָּא יַעֲלֶה וְיַתְעֶנּוּ, אָמַר לֵיהּ כָּל כָּךְ יֵשׁ בְּיָדְךָ וְאַתָּה יוֹרֵד בִּסְפִינָה, אָמַר לֵיהּ עַד שֶׁעַתָּה תָּמֵהּ עָלַי תְּמַהּ עַל שְׁנֵי תַּלְמִידִין שֶׁיֵּשׁ בַּיְבָשָׁה רַבִּי אֶלְעָזָר (בֶּן) חִסְמָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא, שֶׁיּוֹדְעִין לְשַׁעֵר כַּמָּה טִפִּין יֵשׁ בַּיָּם וְאֵין לָהֶן לֹא פַּת לֶאֱכֹל וְלֹא בֶּגֶד לְלְבֹּשׁ, נָתַן דַּעְתּוֹ לְהוֹשִׁיבָן בָּרֹאשׁ, כְּשֶׁעָלָה לַיַּבָּשָׁה שִׁלַּח אֲלֵיהֶם וְלֹא בָּאוּ, חָזַר וְשִׁלַּח לָהֶן וּבָאוּ אָמַר לָהֶם כְּמִדָּמִין אַתֶּם שֶׁשְּׁרוּיוֹת אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם, עִבְדוּת אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב, ז) "וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עֶבֶד לָעָם הַזֶּה". אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא אִין כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט לָא. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמַה מָּשִׁיחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר. נָשִׂיא שֶׁמֵּבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ דִין שֶׁיָּבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא", כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא אִין כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט לָא. קַל וָחוֹמֶר לְמָשִׁיחַ מֵעַתָּה, וּמַה נָּשִׂיא שֶׁמֵּבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה וְכוּ', אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם

שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא חַטָּאתוֹ מִשֶּׁעָבַר.

(לעיל פסוק ב) "וְעָשָׂה אַחַת וְעָשָׂה הֵנָּה", לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְחֵלֶב שֵׁם אֶחָד בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת חַיָּב שְׁתַּיִם, שְׁנֵי שֵׁמוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד חַיָּב שְׁתַּיִם. אָמַר לֵיהּ רָמִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא, בִּשְׁלָמָא שֵׁם אֶחָד בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת חַיָּב שְׁתַּיִם דְּהֶעְלֵמוֹת מְחַלְקִין, אֶלָּא שְׁנֵי שֵׁמוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד אַמַּאי חַיָּב שְׁתַּיִם הָא בָּעֵינָא הֶעְלֵמוֹת וְלֵיכָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מְשׁוּם בֶּן טוּמְנַאי, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁאָכַל בִּשְׁנֵי תַּמְחוּיִין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר תַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין.

חֵלֶב וְדָם בֵּין בְּהֶעְלֵם אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת חַיָּב חַטָּאת. סְקִילָה וּסְקִילָה מִשֵּׁם אֶחָד בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת, אוֹ מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד, חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. סְקִילָה וּשְׂרֵפָה בֵּין בְּהֶעְלֵם אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. מִצְוֹת ה', וְלֹא מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ, וְלֹא מִצְוֹת בֵּית דִּין, מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמָשִׁיחַ מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּעֵדָה הֵן מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת כָּאן. מִכָּל מִצְוֹת ה', וְלֹא כָּל מִצְוֹת ה', פָּרַט לִשְׁמִיעַת קוֹל, וּלְבִטּוּי שְׂפָתַיִם, וּלְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה, מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. וְאָשֵׁם, מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁאֵין מֵבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, נָשִׂיא שֶׁמַּבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר אֵינוֹ דִּין שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תָּלוּי. מָשִׁיחַ יוֹכִיחַ שֶׁמַּבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַנָּשִׂיא שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר לֹא יָבִיא אָשָׁם תָּלוּי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָשֵׁם", מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא אָשָׁם תָּלוּי, דִּין אֶחָד יָחִיד מוּצָא מִכְּלַל צִבּוּר וְנָשִׂיא מוּצָא מִכְּלַל צִבּוּר, מַה יָּחִיד מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי אַף נָשִׂיא מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, מָשִׁיחַ מוֹצִיא מִכְּלַל צִבּוּר, וְנָשִׂיא מוֹצִיא מִכְּלַל צִבּוּר, מַה מָּשִׁיחַ אֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, אַף נָשִׂיא לֹא יָבִיא אָשָׁם תָּלוּי. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מִי שֶׁמַּבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה מִמִּי שֶׁמֵּבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, וְאַל יוֹכִיחַ מָשִׁיחַ שֶׁאֵין מֵבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דָּנִין דָּבָר שֶׁמֵּבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר מִמִּי שֶׁהוּא מֵבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר, וְאַל יוֹכִיחַ יָחִיד שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַל הוֹדָעוֹ זָכָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָשֵׁם", מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

(ויקרא ד כג) הוֹדַע לוֹ, וְלֹא שֶׁאָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאָמְרָה שִׁפְחָה, וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה. אוֹצִיא אֶת שֶׁאָמְרָה לוֹ אִשָּׁה, שֶׁאֵין אִשָּׁה כְּשֵׁרָה לְעֵדוּת. מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ קְרוֹבִים, אוֹצִיא אֶת שֶׁאָמְרוּ לוֹ קְרוֹבִים שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין לְהָעִיד. מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד אוֹצִיא אֶת שֶׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁאֵין מְחַיְּבוֹ מָמוֹן אֶלָּא שְׁבוּעָה, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוֹדַע (לוֹ) אֵלָיו", וְלֹא שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ אֲחֵרִים. אוֹ יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכְחִישׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו", וְהֵבִיא. אָבִיא אֶת שֶׁאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם שֶׁכֵּן

מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מִיתָה, וּמְנַיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד, אֲבִיא אֶת שֶׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁכֵּן מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה, מְנַיִן אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם קְרוֹבִים, אֲבִיא אֶת שֶׁאָמְרוּ לוֹ קְרוֹבִים שֶׁכֵּן כְּשֵׁרִים לְהָעִיד בְּמָקוֹם אַחֵר, מְנַיִן אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ שִׁפְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ". אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אִם הֵבִיאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, לֹא יְבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן הַקֵּל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי הֵיאַךְ אוֹמַר לוֹ עֲמֹד וְהִתְוַדֵּה וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָטָאתִי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאִם אָמַר מֻזִיד אֲנִי פָּטוּר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִם אָמַר מִתְחִלָּה מֻזִיד אֲנִי שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲבָל אִם הָיָה דָּן עִמָּהֶן כָּל הַיּוֹם וּלְבַסּוֹף אָמַר מֻזִיד אֲנִי אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, כַּיּוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ (מֻזִיד) [נָזִיר] אַתָּה וְאָמַר תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲבָל אִם הָיָה מוֹנֵעַ כָּל הַיּוֹם וּבְאַחֲרוֹנָה אָמַר תְּנַאי הָיָה בְּלִבִּי אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

תָּנוּ רַבָּנָן "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו", וְלֹא שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ אֲחֵרִים. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכְחִישָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" מִכָּל מָקוֹם. בְּמַאי עָסְקִינָן אִי נִימָא בִּשְׁנַיִם וְאֵין מַכְחִישָׁן קְרָא בְּעֵי, אֶלָּא לָאו בְּאֶחָד וּקְתָנֵי כִּי אֵין מַכְחִישׁוֹ מְהֵימָן. אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, כְּתִיב יְדִיעָה גַּבֵּי יָחִיד, וְגַבֵּי נָשִׂיא, וְגַבֵּי צִבּוּר, וּצְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב קְרָא גַּבֵּי יָחִיד הֲוָה אֲמִינָא כֻּלְּהוֹן מִיָּחִיד לָא אָתְיָא דְּאִיכָּא לְמֵיפְרְךְ מַה לְּיָחִיד שֶׁכֵּן כָּל קָרְבָּנוֹ נְקֵבָה. יָחִיד מִנָּשִׂיא לָא אָתְיָא, שֶׁכֵּן אֵינוֹ בִּשְׁמִיעַת קוֹל. צִבּוּר מִנָּשִׂיא לָא אָתְיָא, מַה לְּנָשִׂיא שֶׁיֵּשׁ בְּקָרְבָּנוֹ נְקֵבָה. [יָחִיד וְנָשִׂיא] מִצִּבּוּר לָא אָתְיָא שֶׁכֵּן אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. יָחִיד מִנָּשִׂיא וְצִבּוּר לָא אָתְיָא מַה לְּהַנָּךְ שֶׁכֵּן אֵינָם בִּשְׁמִיעַת קוֹל. צִבּוּר מִנָּשִׂיא וְיָחִיד לָא אָתְיָא שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּקָרְבָּנָן נְקֵבָה. נָשִׂיא מִיָּחִיד וְצִבּוּר לָא אָתְיָא מַה לְּהַנָּךְ שֶׁכֵּן אֵינָם עֲשׂוּיִין לְהִשְׁתַּנּוֹת, תֹּאמַר בְּנָשִׂיא שֶׁעָשׂוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי מֵהָכָא מִכְדֵי "מִצְוֹת מִצְוֹת" קָא יָלְפֵי מֵהֲדָדֵי, לָמָּה לִי דִּכְתִיב שָׁלֹשׁ יְדִיעוֹת, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפַיְהוּ דְּהָא גָּמְרֵי לְהוּ "מִצְוֹת מִצְוֹת" תְּנֵהוּ עִנְיָן לְהֵיכָא דְּכִי יָדַע לֵיהּ בָּתַר יוֹם הַכִּפּוּרִים דְּמֵיְתֵי חַטָּאת, אֵימָא כִּי וְכוּ' דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא עַל הַדִּין חֵטְא קָא אָתֵי, אֲבָל אָשָׁם תָּלוּי דְּעַל הַדִּין חֵטְא קָאָתֵי, אֵימָא לְךָ הָכִי נַמִּי דְּמְכַפֵּר וְכִי מִתְיַדַּע לֵיהּ בָּתַר דְּמֵיְתֵי אָשָׁם תָּלוּי לָא מֵיְתֵי חַטָּאת, וְכוּ' אָשָׁם תָּלוּי לָמָּה בָּא, אָמַר רָבָא לְהָבֵן עָלָיו מִן הַיְּסוּרִין. אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ, חֵלֶב וְנוֹתָר לְפָנָיו אָכַל אַחַת מֵהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶם אָכַל. אִשְׁתּוּ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ בַּבַּיִת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם שָׁגַג. שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם עָשָׂה. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר, מַה נַּפְשֵׁךְ אִם חֵלֶב אָכַל חַיָּב, אִם נוֹתָר אָכַל חַיָּב, אִם אִשְׁתּוּ בָּעַל חַיָּב, אִם אֲחוֹתוֹ בָּעַל חַיָּב, אִם בְּשַׁבָּת עָשָׂה מְלָאכָה חַיָּב, אִם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים עָשָׂה מְלָאכָה חַיָּב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲרֵי הוּא

אוֹמֵר אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ בְּמָה חָטָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַאי בָּהּ מַאי עָבִיד לֵיהּ מִיבָּעֵי לֵיהּ פָּרָט לְמִתְעַסֵּק. מִתְעַסֵּק דְּמַאי, אִי בַּחֲלָבִים וּבַעֲרָיוֹת חַיָּב שֶׁכֵּן נֶהֱנָה, דְּהָא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִתְעַסֵּק בַּחֲלָבִים וּבַעֲרָיוֹת חַיָּב שֶׁכֵּן נֶהֱנָה, אֶלָּא מִתְעַסֵּק דְּשַׁבָּת דְּפָטוּר, מַאי טַעְמָא מְלֶאכֶת מַחְשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה, לְרָבָא מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתֹךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר. לְאַבַּיֵי מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר. דְּאִיתְמַר נִתְכַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר פָּטוּר, מַאי טַעְמָא הָא לָא אִיכַּוֵּן לְשֵׁם חֲתִיכָה. לַחֲתֹךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר, אַבַּיֵי אָמַר חַיָּב הָא אִיכַּוֵּן לְשֵׁם חֲתִיכָה בְּעַלְמָא. רָבָא אָמַר פָּטוּר, הָא לָא אִיכַּוֵּן לְשֵׁם חֲתִיכָה דְּאִסּוּרָא, דְּכִי אִיכַּוֵּן לַחֲתִיכָה דְּתָלוּשׁ אִיכַּוֵּן. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, לֹא נֶחְלְקוּ עַל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר מִקְצָת מְלָאכָה עָשָׂה הַיּוֹם וּמִקְצָת מְלָאכָה עָשָׂה לְמָחָר. עַל מָה נֶחְלְקוּ עַל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתוֹךְ הַיּוֹם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בְּשַׁבָּת עָשָׂה אוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים עָשָׂה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. תַּנְיָא אָמַר לָהֶן רַבִּי יוֹסֵי דִּקְדַּקְתֶּם אַחֲרֵי אָמְרוֹ לוֹ הִגְבִּיהַּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מַהוּ. אָמַר לָהֶם דִּקְדַּקְתֶּם אַחֲרֵי וְלֹא הוֹעַלְתֶּם כְּלוּם מִקְצָת הַגְבָּהָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, יז) "כִּי תֶחֱטָא... וְלֹא יָדַע", פָּרָט לְזֶה שֶׁיָּדַע שֶׁחָטָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן, הוּא עַצְמוֹ שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְעָשְׁתָה] וְלֹא יָדַע", וַהֲלֹא לֹא יָדַע בְּמָה חָטָא, אֲבָל סָפֵק אָכַל חֵלֶב סָפֵק לֹא אָכַל צָא וּשְׁאַל עָלָיו. אִם מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי אִם לָאו. מַאי הֲוָה עָלָהּ, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא חָטָא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּמַה חָטָא, סָפֵק חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא, מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. מָאן שָׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּאָמַר חָטָא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה חָטָא מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי רַבִּי שִׁמְעוֹן, וּקְתָנֵי סֵיפָא סָפֵק חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, שְׁמַע מִינָּה סְבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָפֵק חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרֵי אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ עַל דָּבָר שֶׁהוּא מִשֵּׁם אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב. עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל דָּבָר שֶׁהוּא מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף עַל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שֵׁם אֶחָד הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטְרוֹ. כֵּיצַד שְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת וּשְׁתֵּי אַחְיוֹתֵיהֶן עִמּוֹ בַּבַּיִת נִתְכַּוֵּן לָבוֹא עַל זוֹ וּבָא עַל זוֹ. תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לְפָנָיו נִתְכַּוֵּן לְלַקֵּט תְּאֵנִים וְלִקֵּט עֲנָבִים, עֲנָבִים וְלִקֵּט תְּאֵנִים, שְׁחוֹרוֹת וְלִקֵּט לְבָנוֹת, לְבָנוֹת וְלִקֵּט שְׁחוֹרוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. תָּמֵהַּ אֲנִי אִם יִפְטֹר בָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בָּהּ, פָּרָט לְמִתְעַסֵּק. וְהֵבִיא, אַף לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. קָרְבָּנוֹ, בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבַּן אָבִיו. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָבִיו שֶׁהִפְרִישׁ מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה, אָבַל יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה אוֹ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ" בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁל

אֲבִיו, יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּקָרְבַּן אֲבִיו בִּבְהֵמָה שֶׁהִפְרִישׁ אֲפִלּוּ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵין אָדָם מְגַלֶּחַ עַל בְּהֵמַת אֲבִיו בְּנְזִירוּת. אֲבָל יוֹצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אֲבִיו, אֲפִלּוּ מִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה אוֹ מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם מְגַלֶּחַ עַל (מְצוֹת נְזִירוּת) [מָעוֹת אֲבִיו בְּנְזִירוּת] בִּזְמַן שֶׁהֵן סְתוּמִין וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְפֹרָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", בְּקָרְבָּנוֹ הוּא יוֹצֵא וְאֵינוֹ יוֹצֵא בְּקָרְבַּן אֲבִיו. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אֲפִלּוּ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, אֲבָל יוֹצֵא בְּקָרְבָּן שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ... עַל חַטָּאתוֹ" עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֲטָאוֹ. יָכוֹל לֹא יֵצֵא בִּבְהֵמָה שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מִן הַקַּלָּה עַל הַחֲמוּרָה וּמִן הַחֲמוּרָה עַל הַקַּלָּה וּמִן הַקַּלָּה עַל הַקַּלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה עַל הַחֲמוּרָה, שֶׁכֵּן אִם הִפְרִישׁ בְּהֵמָה עַל הַחֵלֶב וְהֵבִיא עַל הַדָּם אוֹ עַל הַדָּם וְהֵבִיא עַל הַחֵלֶב שֶׁהֲרֵי לֹא מָעַל וְלֹא כִּפֵּר. אֲבָל יֵצֵא בְּמָעוֹת שֶׁהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מִן הַקַּלָּה לַחֲמוּרָה וּמִן הַחֲמוּרָה לַקַּלָּה וּמִן הַקַּלָּה לַקַּלָּה וּמִן הַחֲמוּרָה לַחֲמוּרָה, שֶׁכֵּן אִם הִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ מָעוֹת שֶׁל הַחֵלֶב וְהֵבִיא עַל הַדָּם אוֹ עַל הַדָּם וְהֵבִיא עַל הַחֵלֶב שֶׁהֲרֵי מָעַל וְכִפֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק לה) (קָרְבָּנוֹ) "עַל חַטָּאתוֹ" עַד שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֲטָאוֹ.

שְׂעִיר, וְלֹא שְׂעִירַת עִזִּים וְלֹא חִלּוּפָהּ. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַיָּחִיד שֶׁלֹּא שָׁוְוה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים שָׁוְוה עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן מִצְוָה יְחִידִית. נָשִׂיא שֶׁשָּׁוְוה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה קָרְבָּנוֹ לְקָרְבַּן מִצְוָה יְחִידִית, מָשִׁיחַ יוֹכִיחַ שֶׁשָּׁוְוה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא שָׁוְוה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן מִצְוָה יְחִידִית. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵין מֵבִיא זֶה וָזֶה מִן הַצֹּאן, תֹּאמַר בְּנָשִׂיא שֶׁמֵּבִיא זֶה וָזֶה מִן הַצֹּאן הוֹאִיל וּמֵבִיא זֶה וָזֶה מִן הַצֹּאן שָׁוְוה קָרְבָּנוֹ עַל כָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבַּן מִצְוָה יְחִידִית תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׂעִיר" וְלֹא שְׂעִירַת עִזִּים וְלֹא חִלּוּפָהּ. זָכָר, וְלֹא נְקֵבָה. תְּמִים, וְלֹא בַּעַל מוּם.

(ויקרא ד כד) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר, לְרַבּוֹת שְׂעִיר נַחְשׁוֹן לְסְמִיכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה לְסְמִיכָה, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל חַטַּאת צִבּוּר שֶׁדָּמָהּ נִכְנָס לִפְנִים טָעוּן סְמִיכָה. וְשָׁחַט אֹתוֹ, וְלֹא תְּמוּרָתוֹ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "וְשָׁחַט אֹתָהּ" וְלֹא חִלּוּפָהּ, וְלֹא וְלָדָהּ, וְלֹא תְּמוּרָתָהּ. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר חָמֵשׁ חַטָּאוֹת הֵן מֻתּוֹת. וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ, וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר וְלַד חַטָּאת בְּצִבּוּר שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מְבִיא נְקֵבָה. וְאֵין תְּמוּרַת חַטָּאת בְּצִבּוּר שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מְמִירִין. וְלֹא חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מֵתִים, שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ יָכוֹל יְהוּ מֻתּוֹת בְּצִבּוּר, אָמַרְתָּ לָאו, יִלְמְדוּ סְתוּמוֹת

מִמְּפֹרָשׁוֹת, מַה מְּפֹרָשׁוֹת וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרַת חַטָּאת וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּיָחִיד דִּבְּרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִבּוּר, אַף שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ בְּיָחִיד דִּבְּרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִבּוּר. וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה. הֵיכָן נִשְׁחָט בַּצָּפוֹן, אַף זֶה בַּצָּפוֹן. וְכִי מִכָּאן אֲנִי לָמֵד וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ו, יח) "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעוֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת", וְלָמָּה יָצָא מֵעַתָּה לְקַבְּעוֹ שֶׁאִם לֹא נִשְׁחַט בַּצָּפוֹן פָּסוּל, אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ יָצָא אוֹ לֹא יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֵין [אַחֵר] טָעוּן צָפוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק לג) "בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט". (וְאֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד מִנַּיִן) לְרַבּוֹת כָּל חַטָּאוֹת שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָהּ אֶלָּא בַּצָּפוֹן. אוֹ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מַה זֶּה מְיֻחָד חַטָּאת זָכָר, קְבוּעָה, מְכַפֵּר, וּבָא מִן הַצֹּאן, וּבָא עַל חֵטְא יָדוּעַ, אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ. אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה אֶת שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהֵם חַטָּאת זָכָר, וּקְבוּעִים, וּמְכַפְּרִים, וּבָאִים מִן הַצֹּאן, וּבָאִים עַל חֵטְא יָדוּעַ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּשָּׁחֵט לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי רְגָלִים, שֶׁהֵם חַטָּאת, קְבוּעִים, וּמְכַפְּרִים, וּבָאִים מִן הַצֹּאן, (אֲבָל אֵינָם בָּאִים חַטָּאת זָכָר קְבוּעִים וּמְכַפְּרִים וְאֵינָן בָּאִים מִן הַצֹּאן) וּבָאִים עַל חֵטְא יָדוּעַ, אֲבָל אֵינָהּ בָּאָה זָכָר. אוֹ שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵן חַטָּאת זָכָר, קְבוּעָה, מְכַפֶּרֶת, וּבָאָה מִן הַצֹּאן, אֲבָל אֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא יָדוּעַ שֶׁקּוֹל הוּא וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּשָּׁחֵט לְרַבּוֹת חַטָּאת מִטְּמֵא מִקְדָּשׁ שֶׁהִיא חַטָּאת מְכַפֶּרֶת, וּבָאָה מִן הַצֹּאן, וּבָאָה עַל חֵטְא יָדוּעַ, אֲבָל אֵינָהּ בָּאָה זָכָר וְאֵינָהּ בָּאָה קְבוּעָ, אוֹ חַטָּאת נָזִיר שֶׁהִיא חַטָּאת קְבוּעָה, וּמְכַפֶּרֶת, וּבָאָה מִן הַצֹּאן, אֲבָל אֵינָהּ בָּאָה זָכָר, וְאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא, שָׁקוֹל הוּא וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּשָּׁחֵט לְרַבּוֹת מְצֹרָע שֶׁאֵינָהּ חַטָּאת קְבוּעָה, מְכַפֶּרֶת. אַחַר שֶׁרִבִּינוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן כַּיּוֹצֵא בּוֹ וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן כַּיּוֹצֵא בּוֹ לָמָּה יָצְאת מֵעַתָּה, לְקַבְּעוֹ שֶׁאִם לֹא נִשְׁחַט בַּצָּפוֹן פָּסוּל. יָכוֹל זֶה בִּלְבַד אִם לֹא נִשְׁחַט בַּצָּפוֹן יְהֵא פָּסוּל אֲבָל כָּל שְׁאָר חַטָּאוֹת מִצְוָה לְשָׁחְטָן בַּצָּפוֹן וְאִם לֹא נִשְׁחַט בַּצָּפוֹן יְהוּ כְּשֵׁרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה", בִּנְיַן אָב לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁאִם לֹא נִשְׁחֲטוּ בַּצָּפוֹן יְהוּ פְּסוּלִין. חַטָּאת שֶׁיִּהוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם חַטָּאת, הוּא, פָּרַט לְשֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. (ויקרא ד כה) בְּאֶצְבַּע וְלָקַח, שֶׁיִּקַּבֵּל בְּיָמִין. בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן, שֶׁיִּתֵּן בְּיָמִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי נֶאֱמַר בּוֹ יָד הוֹאִיל וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ יָד קִבֵּל בִּשְׂמֹאל כָּשֵׁר, וְנָתַן עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הָעֹלָה, וְלֹא קַרְנוֹת מִזְבַּח הַפְּנִימִי, וַהֲלֹא דִּין הוּא, מָשִׁיחַ מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד, וְנִשְׁיא מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד מַה מָּשִׁיחַ דַּם חַטָּאתוֹ נִכְנָס לִפְנִים אַף נָשִׂיא יְהֵא דַּם חַטָּאתוֹ נִכְנָס לִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הָעֹלָה" וְלֹא עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הַפְּנִימִי.

וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה וְלֹא עַל יְסוֹד מִזְבַּח הַפְּנִימִי. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּמָה אִם שְׂעִירֵי חַטָּאת שֶׁאֵין מְכַפְּרִין נִתָּנִין עַל הַיְסוֹד, תְּחִלַּת עוֹלָה שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּנָּתֵן עַל הַיְסוֹד. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה", שֶׁהִיא יְסוֹד בְּמִזְבַּח

שֶׁל עוֹלָה. אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעוֹלָה (אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד), זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִית. יָכוֹל זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִית. אָמַרְתָּ לָאו, מַה מָּצִינוּ בִּיצִיאָתוֹ מִן הַהֵיכָל אֵינוֹ נוֹתֵן אֶת הַדָּמִים אֶלָּא עַל יְסוֹד הַסָּמוּךְ לוֹ, אַף בִּירִידָתוֹ מִן הַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ נוֹתֵן אֶת הַדָּם אֶלָּא עַל יְסוֹד הַסָּמוּךְ לוֹ, וְאֵי זֶה זֶה יְסוֹד דְּרוֹמִית. (ויקרא ד כו) וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים, מַה פְּרֵשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים חֵלֶב תּוֹתָב קָרוּם וְנִקְלָף וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת, אַף כָּאן חֵלֶב תּוֹתָב קָרוּם וְנִקְלָף וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת.

וְכִפֶּר עָלָיו, שֶׁתְּהֵא כַּפָּרָה לִשְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יְכַפֵּר לִשְׁנַיִם כְּאֶחָד. שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן מְכַפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְנִסְלַח לוֹ, אֵין מְשַׁיְּרִים לוֹ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁיָּשַׁב וְלֹא הֵבִיא תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ". (ויקרא ד כז) נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא, אַחַת תֶּחֱטָא, בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין. הָעוֹשֶׂה עַל פִּי עַצְמוֹ חַיָּב, וְלֹא הָעוֹשֶׂה עַל פִּי הוֹרָאַת בֵּית דִּין. כֵּיצַד הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, וְהָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶן, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֵרֵיהֶם, בֵּין שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא", [אַחַת תֶּחֱטָא], בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, הָעוֹשֶׂה עַל פִּי עַצְמוֹ חַיָּב וְלֹא הָעוֹשֶׂה עַל פִּי הוֹרָאַת בֵּית דִּין. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹסִיף, הוֹרוּ בֵּית דִּין וְיָדְעוּ שֶׁטָּעוּ וְחָזְרוּ בְּהֶן בֵּין מֻשְׁהֲבִיאוּ כַּפָּרָתָן, בֵּין עַד שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן, וְהָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן, הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר סָפֵק. סוּמְכוֹס אוֹמֵר תְּלוּי. בַּעֲשׂוֹתָהּ, הַתּוֹלָה בְּעַצְמוֹ חַיָּב הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין פָּטוּר. כֵּיצַד הוֹרוּ בֵּית דִּין וְיָדַע אֶחָד מֵהֶם שֶׁטָּעוּ אוֹ שֶׁהָיָה תַּלְמִיד וַתִּיק יוֹשֵׁב לִפְנֵיהֶם וְרָאוּי לְהוֹרָאָה כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם יָכוֹל יְהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּעֲשׂוֹתָהּ", הַתּוֹלֶה בְּעַצְמוֹ חַיָּב. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מְעוּטִים הָאֵלּוּ נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא, אַחַת תֶּחֱטָא, בַּעֲשׂוֹתָהּ תֶּחֱטָא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַיָּחִיד שֶׁעָשָׂה חַיָּב שְׁנַיִם שֶׁעָשׂוּ פְּטוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַם הָאָרֶץ" אֲפִלּוּ מְרֻבִּים. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר מְעוּט קָהָל שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְבִיאִין פַּר עַל יְדֵיהֶם, אֲבָל רֹב הַקָּהָל שֶׁעָשׂוּ פְּטוּרִין שֶׁהֲרֵי בֵּית דִּין מְבִיאִין פַּר עַל יְדֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַם הָאָרֶץ" אֲפִלּוּ רֻבּוֹ וַאֲפִלּוּ כֻּלּוֹ.

עַם הָאָרֶץ, פָּרַט לְנָשִׂיא, מֵעַם הָאָרֶץ פָּרַט לְמָשִׁיחַ, וְאִם תֹּאמַר כְּבָר יָצָא מָשִׁיחַ לִדּוֹן בְּפַר, וְנָשִׂיא בִּשְׂעִיר, שֶׁיָּכוֹל הוֹאִיל וְעַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שְׁגֻגַת מַעֲשֶׂה מֵבִיא פַּר, עַל שְׁגֻגַת מַעֲשֶׂה יָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַם הָאָרֶץ" פָּרַט לְנָשִׂיא, מֵעַם הָאָרֶץ פָּרַט לְמָשִׁיחַ. תִּינַח מָשִׁיחַ דְּמֵיתִי בְּהֶעְלֵם דָּבָר, אֶלָּא נָשִׂיא בִּשְׁגֻגַת מַעֲשֶׂה הוּא דְּמֵיתֵי, אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּא, הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן דְּאָכַל כַּזַּיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וְנִתְמַנָּה וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נֵיתֵי כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה קָא מַשְׁמַע לָן. הָנִיחָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲזִיל בָּתַר יְדִיעָה, אֶלָּא לְרַבָּנַן דְּאָזְלֵי בָּתַר חַטָּאָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן

דְּאָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וְנִתְמַנָּה וְהִשְׁלִימוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לִיצְטָרֵף וְלֵייתֵי כִּשְׁבָּה וּשְׁעִירָה קָא מַשְׁמַע לָן. מֵעַם הָאָרֶץ פָּרָט לְמוּמָר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק כב) "אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה", הַשָּׁב מִידִיעָתוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, יָצָא מוּמָר שֶׁאֵינוֹ שָׁב מִידִיעָתוֹ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר רַב הַמְנוּנָא מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל הַדָּם אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ. מַר סָבַר כֵּיוָן דְּהָוֵי מוּמָר לְחֵלֶב, לְדָם נַמִּי הָוֵי מוּמָר. וּמַר סָבַר לְדָם מִיהָא שָׁב מִידִיעָתוֹ הוּא. רָבָא אָמַר כְּלֵי עַלְמָא מוּמָר עַל הַחֵלֶב לָא הָוֵי מוּמָר לְדָם, אֶלָּא הָכָא בְּמוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב לְתַאֲבוֹן וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמֶן וַאֲכָלוֹ קְמִיפְלָגֵי, מַר סָבַר כֵּיוָן דְּלִתַּאֲבוֹן אוֹכֵל בְּמֵזִיד מוּמָר הָוֵי, וּמַר סָבַר כֵּיוָן דְּמַשְׁכַּח הֶתֵּרָא לָא שְׁבִיק הֶתֵּרָא וְאָכִיל אִסּוּרָא, לָאו מוּמָר הוּא. בַּעֲשָׂתָהּ, הָעוֹשֶׂה אֶת כֻּלָּהּ וְלֹא הָעוֹשֶׂה אֶת מִקְצָתָהּ, כֵּיצַד שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּמַלְגֵּז וְלוֹגְזִין בְּכֶרְכָּר וְשׁוֹבְטִין, בְּקֶלְמוּס וְכוֹתְבִין, בְּקֻנֶּה, וְהוֹצִיאוּהוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּעֲשֹׂתָהּ", הָעוֹשֶׂה אֶת כֻּלָּהּ וְלֹא הָעוֹשֶׂה אֶת מִקְצָתָהּ. בְּעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה וְהוֹצִיאוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם [אֵין] יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם חַיָּבִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֶחָד יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם פְּטוּרִין. הַמּוֹצִיא כְּכָר לִרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב. הוֹצִיאוּ שְׁנַיִם רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם חַיָּבִין, וְאִם לָאו פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָכוֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם פְּטוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר תְּלָתָא מְעוּטֵי כְּתִיבִי, נֶפֶשׁ תֶּחֱטָא, אַחַת תֶּחֱטָא, בַּעֲשֹׂתָהּ תֶּחֱטָא, חַד לְמֵעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד לְמֵעוּטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד לְמֵעוּטֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל. וְרַבִּי יְהוּדָה חַד לְמֵעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד לְמֵעוּטֵי זֶה יָכוֹל וְזֶה יָכוֹל, וְחַד לְמֵעוּטֵי יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין חַיָּב. וְרַבִּי מֵאִיר תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי, נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא דְּהוּא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא, בַּעֲשֹׂתָהּ תֶּחֱטָא, חַד לְמֵעוּטֵי זֶה עוֹקֵר וְזֶה מַנִּיחַ, וְחַד לְמֵעוּטֵי יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין.

מִכָּל מִצְוֹת ה', וְלֹא מִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְלֹא מִצְוַת בֵּית דִּין. מִצְוֹת הָאֲמוּרִים בְּמִשִּׁיחַ מִצְוֹת הָאֲמוּרִים בְּעֵדָה מִצְוֹת הָאֲמוּרִין בִּנְשִׂיא הֵן מִצְוֹת הָאֲמוּרִים כָּאן. מִמִּצְוֹת ה', וְלֹא כָּל מִצְוֹת ה', פָּרָט לִשְׁמִיעַת קוֹל וּלְבִטּוּי שְׂפָתַיִם וּלְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה, מְלַמֵּד שֶׁהוּא מֵבִיא עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. וְאָשֵׁם, מְלַמֵּד שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תָּלוּי. (ויקרא ד כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, וְלֹא שֶׁאָמְרוּ אֲחֵרִים, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכְחִישׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר ("חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ").

וְהֵבִיא (אֶת) קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים, [מִנַּיִן] (יָכוֹל) שֶׁיָּבִיא בַּת שְׁנָתָהּ, וְדִין הוּא, זֶה מֵבִיא חַטָּאת וּמְצֹרָע מֵבִיא חַטָּאת, מַה חַטָּאת מְצֹרָע בַּת שְׁנָתָהּ, אַף זוֹ בַּת שְׁנָתָהּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת מְצֹרָע שֶׁהִיא טְעוּנָה נְסָכִים תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה נְסָכִים. חַטָּאת נָזִיר תּוֹכִיחַ שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה נְסָכִים וּבָאָה בַּת שְׁנָתָהּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטַּאת נָזִיר שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ דָּמִים אֲחֵרִים תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵין עִמָּהּ דָּמִים אֲחֵרִים. חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה תּוֹכִיחַ שֶׁאֵין עִמָּהּ דָּמִים אֲחֵרִים וּבָאָה בַּת שְׁנָתָהּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא קְבוּעָה, תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה הוֹאִיל וְאֵינָהּ קְבוּעָה לֹא תָּבוֹא בַּת שְׁנָתָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר טו, כט) "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לְעֹשָׂה בִּשְׁגָגָה", הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה, מַה חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה בַּת שְׁנָתָהּ, אַף זוֹ בַּת שְׁנָתָהּ. אִי מַה חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה בִּשְׁעִירָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לָכֶם" לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. "לָכֶם" לְרַבּוֹת שְׂעִירֵי רְגָלִים. "לַעֲשֹׂה" לְרַבּוֹת שְׂעִיר נָשִׂיא.

(ויקרא ד כט-ל) וְסָמַךְ [אֶת] יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת, לְרַבּוֹת חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה לִסְמִיכָה. וְשָׁחַט אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה, שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתוֹ בַּצָּפוֹן. בִּמְקוֹם הָעֹלָה. וְלָקַח, שֶׁיְּהֵא קִבּוּל דָּמָהּ בַּצָּפוֹן. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁחַט בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל בַּדָּרוֹם, בַּדָּרוֹם וְקִבֵּל בַּצָּפוֹן פָּסוּל עַד שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ בַּצָּפוֹן וְיקַבֵּל בַּצָּפוֹן. וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ, לְמַעֲלָה הוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כה) "וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ", וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת וְנָתַן מִזֶּה אַחַת וּמִזֶּה אַחַת יָכוֹל (אֲפִלּוּ יְהוּ) [שֶׁכֻּלָּם נִשְׁפָּכִים עַל הַיְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ", יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא נָתַן אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן מַתַּן אַרְבַּע יִהְיוּ כֻּלָּם נִשְׁפָּכִים עַל הַיְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ", הָא כֵּיצַד, הוּא נִשְׁפַּךְ עַל הַיְסוֹד, וְהֵם נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָתַן אֶלָּא מֵאַחַד מֵהֶן מַתַּן אַרְבַּע. יִהְיוּ כֻּלָּם נִשְׁפָּכִים עַל הַיְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ".

(ויקרא ד לא) וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים, מַה מְּפֹרָשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים חֵלֶב תּוֹתָב קָרוּם וְנִקְלָף וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד, אַף כָּאן חֵלֶב תּוֹתָב קָרוּם וְנִקְלָף וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. וְכִפֶּר עָלָיו, שֶׁתְּהֵא כַּפָּרָתוֹ לִשְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יְכַפֵּר לִשְׁנַיִם כְּאַחַת, וְשֶׁיְּהֵא כֹּהֵן מְכַפֵּר עַל עַצְמוֹ. וְנִסְלַח לוֹ, שֶׁאֵין מְשַׁיְּרִין לוֹ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁיָּשַׁב וְלֹא הֵבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ". (ויקרא ד לב) וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כְּבָשִׂים קוֹדְמִים לְעִזִּים בְּכָל מָקוֹם. אַחַת מֵאַרְבַּע צָוָחוֹת שֶׁצָּוְחָה הָעֲזָרָה צֵא מִכָּאן יְשֹׁשְׂכָר אִישׁ כְּפַר בַּרְקַאי שֶׁמְּכַבֵּד אֶת עַצְמוֹ וּמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם, דַּהֲוָה כְּרִיךְ יָדֵיהּ בְּשִׂירָאֵי וְעָבִיד עֲבוֹדָה. וּמַאי סָלְקָא בֵּיהּ, מַלְקָא וּמַלְקְתָא הֲווּ יָתְבֵי בְּסָעֲדְתָא, מַלְקָא אָמַר גַּדְיָא יָאִי. וּמַלְקְתָא אָמְרָה אִימְרָא יָאִי. אָמְרֵי מָאן מוּכַח, נוּכַח כֹּהֵן גָּדוֹל דְּקָא מַסִּיק

קָרְבָּנוֹת קָמֵי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא, אָתָא אַחְוִי בְּיֵדֵיהּ אִי גַּדְיָא יָאֵי יַסֵּק לְתַמִּידָא. אָמַר מַלְכָּא הוֹאִיל וְלֵית לֵיהּ אֵימָתָא דְּמַלְכוּת נִיפְסְקוּהָ לִימִינֵיהּ. יְהַב יִשָּׁשכָר שׁוֹחֲדָא וּפְסָקוּהָ לִשְׁמָאלֵיהּ. שָׁמַע מַלְכָּא אָמַר דְּלִיהֱדוּר וְלִפְסְקוּהָ לִימִינֵיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, בָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּשַׁקְלֵיהּ יִשָּׁשכָר לְמִטְרְפְּסֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא. אָמַר רַב אָשֵׁי יִשָּׁשכָר אִישׁ כְּפַר בָּרְקַאי לָא תָּנָא מָתְנִיתִין, דְּתָנֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כְּבָשִׂים קוֹדְמִין לְעִזִּים בְּכָל מָקוֹם, יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֻבְחָרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְאִם עֵז (יָבִיא) קָרְבָּנוֹ) [וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ"], מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין כְּאֶחָד. רָבִינָא אָמַר, אַף מִקְרָא נַמִּי לָא קָרָא, דִּכְתִיב "וְאִם כֶּבֶשׂ" [יָבִיא] וּכְתִיב "וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ", אִי בָּעֵי כֶּבֶשׂ לֵיתֵי אִי בָּעֵי עֵז לֵיתֵי. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר יָבִיא "יָבִיא", מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִנַּיִן שֶׁמֵּבִיא אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "יָבִיא". יָכוֹל יָבִיא שְׁתַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבִיאֶנָּה", אַחַת הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא שְׁתַּיִם. (ויקרא ד לג-לה) וְסָמַךְ... יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת, לְרַבּוֹת חַטַּאת נָזִיר וְחַטַּאת מְצֹרָע וְחַטַּאת מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ לִסְמִיכָה.

רמז תע

רַמֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ עַל מָעוֹהֵי בֵּי מִדְרָשָׁא וּמַקְשֵׁי אִם כְּשֵׁרִין הֵן יִרָצוּ, וְאִם אֵין מְרַצִּין לָמָּה הֵן בָּאִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֶפְתַּח אֲנָא פִּתְחָא לְנַפְשָׁאי "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ" וְגוֹ'. וְאֵימָא הַבָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה לֵיתֵי וְלָא לִירְצֵי, בְּאָשָׁם לָא לֵיתֵי כְּלָל, אָמַר אַבַּיֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַהְכָא פְּתַח, וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת, אוֹתָהּ לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה, הָא שְׁאָר קָדָשִׁים בֵּין לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין, יָכוֹל יִרָצוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" וְגוֹ'. וְאֵימָא הַבָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה לֵיתֵי וְלָא לִירְצֵי, אָשָׁם אֵרְצוּיֵי נַמִּי לִירְצֵי, אָמַר קְרָא (ויקרא ז, לז) "זֹאת הַתּוֹרָה. לָעֹלָה לַמִּנְחָה", הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לִשְׁלָמִים מַה שְּׁלָמִים שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין וְאֵין מְרַצִּין, אַף אֲנִי אָבִיא אָשָׁם כָּשֵׁר וְאֵינוֹ מְרַצֶּה. וּמַאי חָזִית דְּאַקַּשְׁתְּ לִשְׁלָמִים אַקְשָׁהּ לְחַטָּאת, הָא מִעֵט רַחֲמָנָא אֹתָהּ. חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פְּסוּלָה מִנָּלַן, אָמַר קְרָא "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה וְלַמִּנְחָה" וְגוֹ', הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לִשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים בֵּין שְׁנוּי קֹדֶשׁ בֵּין שְׁנוּי בְּעָלִים לְמִצְוָה וְכוּ' הֵילְכָךְ מִצְוָה מִשְּׁלָמִים. וּשְׁחִיטָה לְעַכֵּב, מִוּשְׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת, שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת. קַבָּלָה מִוּלְקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת, שֶׁתְּהֵא קַבָּלָה לְשֵׁם חַטָּאת. וּזְרִיקָה, (ויקרא ה, ו) מ"וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ", שֶׁתְּהֵא כַּפָּרָה לְשֵׁם חַטָּאת. וְאַשְׁכְּחָן חַטָּאת חֵלֶב דִּכְתִיב בָּהּ "לְחַטָּאת", חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה וּדְשִׁמְיעַת קוֹל וּדְבִטּוּי שְׂפָתַיִם וּדְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ כְּלָל מִנָּלַן,

חַטַּאת עֲבוֹדָה זָרָה אָתְיָא מֵחַטַּאת חֵלֶב שֶׁכֵּן כָּרֵת כְּמוֹתָהּ. הַנָּךְ כֻּלְּהוּ אָתְיָא בַּמֶּה הַצַּד. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים וְכוּ' וּבְחַטַּאת שְׁתֵּי הַתְּנוּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף חַטַּאת שֶׁנִּתַּן הַתְּנָה אַחַת כִּפֵּר. אָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, קַרְנוֹת קַרְנַת קַרְנוֹת הֲרֵי כָּאן שֵׁשׁ, אַרְבַּע לְמִצְוָה שְׁתַּיִם לְעַכֵּב. וּבֵית הִלֵּל קַרְנַת קַרְנוֹת הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע, שָׁלֹשׁ לְמִצְוָה וְאַחַת לְעַכֵּב. וְאֵימָא כֻּלְּהוּ לְמִצְוָה כַּפָּרָה בִּכְדִי לָא אַשְׁכְּחָן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא אַהֲנֵי קְרָא וְאַהֲנֵי מָסֹרֶת, אַהֲנֵי קְרָא לְטָפוּיֵי חָדָא וְאַהֲנֵי מָסֹרֶת לְבָצוּרֵי חָדָא. וְתָנָא מַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא "וְכִפֶּר וְכִפֶּר וְכִפֶּר" מִפְּנֵי הַדִּין, וַהֲלֹא דִין הוּא, נֶאֱמַר דָּמִים לְמַטָּה וְנֶאֱמַר דָּמִים לְמַעְלָה, מַה דָּמִים הָאֲמוּר לְמַטָּה שֶׁנִּתַּן מַתָּנָה אַחַת כִּפֵּר, אַף דָּמִים הָאֲמוּר לְמַעְלָה נִתְּנוּ מַתָּנָה אַחַת כִּפֵּר, אוֹ כַּלֵּךְ לְרָרֵךְ זוֹ, נֶאֱמַר דָּמִים בִּפְנִים וְנֶאֱמַר דָּמִים בַּחוּץ, מַה דָּמִים הָאֲמוּר בִּפְנִים חִסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כִלּוּם, אַף דָּמִים הָאֲמוּר בַּחוּץ חִסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כִלּוּם. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין חוּץ מִחוּץ, וְאֵין דָּנִין חוּץ מִפְּנִים. אַדְּרַבָּה, דָּנִין חַטַּאת וְאַרְבַּע קְרָנוֹת מֵחַטַּאת וְאַרְבַּע קְרָנוֹת, וְאַל יוֹכִיחַ חוּץ שֶׁאֵין חַטַּאת וְאַרְבַּע קְרָנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִפֶּר וְכִפֶּר וְכִפֶּר" מִפְּנֵי הַדִּין. "וְכִפֶּר" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא שָׁלֹשׁ. "וְכִפֶּר" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא שְׁתַּיִם. "וְכִפֶּר" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא אַחַת. (ויקרא ה א) אִלּוּ נֶאֱמַר "וְשָׁמְעָה", יָכוֹל אַף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ לֵךְ עֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה יְהֵא חַיָּב, אִם הָאוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב יְהֵא הַשּׁוֹמֵעַ חַיָּב. זֶה יוֹכִיחַ שֶׁהָאוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב וְהַשּׁוֹמֵעַ חַיָּב. אַף אַתָּה אַל תְּתְמַהּ עַל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ לֵךְ עֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאוֹמֵר חַיָּב יִהְיֶה הַשּׁוֹמֵעַ חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה", אֵין אָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר ה, כא) "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה". אֵין לִי אֶלָּא אָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת אָלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמָּהּ שְׁבוּעָה כְּאָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה (קוֹל) אָלָה וְשָׁמְעָה קוֹל", לַעֲשׂוֹת אָלָה שֶׁאֵין עִמָּהּ שְׁבוּעָה כְּאָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא מִפִּי עַצְמוֹ מֵזִיד. מִפִּי עַצְמוֹ שׁוֹגֵג, מִפִּי אֲחֵרִים מֵזִיד, מִפִּי אֲחֵרִים שׁוֹגֵג (מִפִּי עַצְמוֹ) [מִנַּיִן], תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ", לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. שָׁלַח לָהֶם בְּיַד בְּנוֹ, אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ, אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם הַנִּתְבַּע מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם אַתֶּם יוֹדְעִים לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד", עַד שֶׁיִּשְׁמַע מִפִּי הַתּוֹבֵעַ. מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לוֹא כְּתִיב, אִם לוֹ לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְאִם לְאַחֵר לֹא יַגִּיד פָּטוּר. וּשְׁלֹשָׁה לוֹ כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה בְּאֶלֶ"ף לָמֶ"ד וְקוֹרֵא לוֹ, "אֲשֶׁר לֹא כְרָעִים", (ויקרא כה, לא) "אֲשֶׁר לֹא חוֹמָה", אִם לוֹא יַגִּיד. מַשְׁבִּיעַנִי עֲלֵיכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אִם אַתֶּם יוֹדְעִים לִי עֵדוּת שֶׁתְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי וְהֵם יוֹדְעִים לוֹ עֵדוּת עַד מִפִּי עַד, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן

קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד", בִּזְמַן שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין לְהָעִיד וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִן הָעֵדוּת. עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר מַשְׁבִּיעַנִי עֲלֵיכֶם אִם אַתֶּם יוֹדְעִים לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ. מַשְׁבִּיעַנִי עֲלֵיכֶם לְכְשֶׁתִּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד", בִּזְמַן שֶׁקִּדְמָה עֵדוּת אֶת הַשְּׁבוּעָה, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁקִּדְמָה שְׁבוּעָה אֶת הָעֵדוּת. [עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם וְכוּ' הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין]. אָמַר שְׁמוּאֵל וַאֲפִלּוּ עֵדָיו בֵּינֵיהֶם, פְּשִׁיטָא, לָא צְרִיכָא דְּקָאֵי עֲלַיְיהוּ, מַהוּ דְּתֵימָא כְּמָאן דְּאָמַר לְהוּ דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי רָאָה סִיעָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְעֵדָיו בֵּינֵיהֶן וְאָמַר לוֹ מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אַתֶּם יוֹדְעִים לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי לֹא יְחֵד עֵדָיו. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר כָּל הָעוֹמְדִין כָּאן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי יְחֵד עֵדָיו. מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן אוֹאִין וְנֶאֱמַר לְהַלָּן אוֹאִין, מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. אוֹאִין רוֹצֵחַ יוֹכִיחוּ שֶׁהוּא אוֹמֵר אוֹאִין וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, דָּנִין אוֹאִין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן מֵאוֹאִין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶם שְׁבוּעָה, וְאַל יוֹכִיחוּ אוֹאִין רוֹצֵחַ שֶׁאֵין עִמָּהֶן שְׁבוּעָה. אוֹאִין סוֹטָה יוֹכִיחוּ שֶׁהֵן אוֹאִין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, דָּנִין אוֹאִין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן מֵאוֹאִין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן, וְאַל יוֹכִיחוּ אוֹאִין דְּסוֹטָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה יֵשׁ עִמָּהֶן כֹּהֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, (להלן פסוק ה) "וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה", יֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא חַיָּב וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה שֶׁהוּא פָּטוּר, הָא כֵּיצַד תְּבָעוֹ מָמוֹן חַיָּב, דָּבָר אַחֵר פָּטוּר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, בְּעֵדוּת הַמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וּבִידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה כֵּיצַד, מָנָה מָנִיתִי לְךָ בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יְבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ, זוֹ רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה. יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה כֵּיצַד, מָנָה הוֹדַיְתָ לִי בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יְבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר חַיָּב כָּאן וְחַיָּב בְּפִקָּדוֹן מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר וּמַה פִּקָּדוֹן שֶׁעֲשָׂה בּוֹ נָשִׂים כַּאֲנָשִׁים קְרוֹבִין כִּרְחוֹקִין כְּשֵׁרִין כִּפְסוּלִין, וְחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן, עֵדוּת שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ נָשִׂים כַּאֲנָשִׁים, קְרוֹבִין כִּרְחוֹקִין, כְּשֵׁרִין כִּפְסוּלִין, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, וּבִפְנֵי בֵּית דִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. מַה לְּפִקָּדוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ מַשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע, וּמַזִּיד כְּשׁוֹגֵג, תֹּאמַר בְּעֵדוּת שֶׁכֵּן עָשָׂה מַשְׁבָּע כְּנִשְׁבָּע וּמַזִּיד כְּשׁוֹגֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר "תֶּחֱטָא תֶּחֱטָא" לִגְזֵרָה שָׁוָה,

נֶאֱמַר כָּאן "תֶּחֱטָא" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (להלן פסוק כא) "תֶּחֱטָא", מַה לְּהַלָּן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן אַף כָּאן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. מַתְקִיף לָהּ רַבָּה בַּר עוּלָּא אוֹאֵין דְּבָטוּי יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן אוֹאֵין שֵׁשׁ עִמָּהֶן שְׁבוּעָה וְאֵין עִמָּהֶן כֹּהֵן וּמְדַבְּרִים שֶׁלֹּא בִּתְבִיעַת מָמוֹן. מִסְתַּבְּרָא מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן תֶּחֱטָא. אַדִּרַבָּה, מִבְּטוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן חַטָּאת מֵחַטָּאת. אֶלָּא מִסְתַּבְּרָא מִפִּקָּדוֹן הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן חֵטְא, בְּמֵזִיד, תִּבְעֵיהּ וְכַפְּרֵיהּ, וְעָבְרֵיהּ. אַדִּרַבָּה, מִבְּטוּי הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן חַטָּאת, יוֹרֵד, וְחוֹמֶשׁ, הַנַּךְ נְפִישָׁן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, "וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם" וְכוּ', אִיפּוּךְ אֲנָא. רַבִּי עֲקִיבָא אִית לֵיהּ אוֹאֵין דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עֲדֵי קַרְקַע, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חַיָּב, לְרַבִּי עֲקִיבָא פָּטוּר. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תְּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן הֲרֵי זֶה תְּבִיעַת מָמוֹן, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא", (להלן פסוק כא) "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא" הָאָמוּר לְהַלָּן תּוֹבְעוֹ מָמוֹן וְיֵשׁ לוֹ, אַף נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא הָאָמוּר כָּאן תּוֹבְעוֹ מָמוֹן וְיֵשׁ לוֹ.

הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶם חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם לֹא יַגִּיד", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאִם מַגִּיד זֶה, נִתְחַיֵּב זֶה מָמוֹן, וְאֵיזֶה זֶה בְּבֵית דִּין. מִכָּאן אָמְרוּ הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶם חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חוּץ לְבֵית דִּין וְכָפְרוּ, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְהוֹדוּ פְּטוּרִין. בַּחוּץ הוֹדוּ וּבְבֵית דִּין כָּפְרוּ חַיָּבִין, הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶם חֲמִשָּׁה פְּעָמִים לִפְנֵי בֵית דִּין וְכָפְרוּ אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַה טַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר וּלְהוֹדוֹת. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד חַיָּבִים. בְּזֶה אַחַר זֶה הָרִאשׁוֹנָה חַיָּב, כָּפַר אֶחָד וְהוֹדָה אֶחָד הַכּוֹפֵר חַיָּב. הָיוּ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדוּת, כָּפְרָה הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה שְׁנִיָּה שְׁתֵּיהֶם חַיָּבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵדוּת יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם בִּשְׁתֵּיהֶן. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי אֵין חַיָּבִין עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בְּהוּ בְּבֵית דִּין. אִי הָכִי אֶפְלוּ שְׁבוּעָה נַמִּי, בְּבֵית דִּין אִין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין לָא. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּתַנְיָא "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְהָתְנַן הִשְׁבִּיעַ עֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ אֵין חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא הוֹאִיל וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר וּלְהוֹדוֹת, אֶלָּא לְאוּ שְׁמַע מִינַּהּ שְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין כְּפִירָה בְּבֵית דִּין.

רמז תעא

שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בְּכָל לָשׁוֹן מְנָלַן, דִּכְתִיב "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת. שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּכָל לָשׁוֹן, אִתְיָא "תֶּחֱטָא תֶּחֱטָא" מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּיוֹ"ד הֵ"א, בְּאֶל"ף דָּל"ת, בְּשַׁדַּי, צְבָאוֹת, בְּחַנּוּן, וְרַחוּם, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּרֹב חֶסֶד, בְּכָל הַכִּנּוּיִין הָרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. הַמְקַלֵּל בְּכֻלָּן חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

וּרְמִינְהוּ (במדבר ה, כא) "יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָלָה", מַה כָּאן שְׁבוּעָה, אַף לְהַלָּן שְׁבוּעָה, מַה כָּאן בְּשֵׁם, אַף לְהַלָּן בְּשֵׁם. אָמַר אַבַּיֵי, לָא קָשְׁיָא הָא רַבִּי חֲנִינָא הָא רַבָּנָן. דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה הִשָּׁבַע וְאַל תִּשָּׁבַע, קַלֵּל וְאַל תְּקַלֵּל, מַה הִשָּׁבַע בְּשֵׁם אַף לֹא תִּשָּׁבַע בְּשֵׁם, מַה מְקַלֵּל בְּשֵׁם אַף לֹא תְקַלֵּל בְּשֵׁם. וְרַבָּנָן אִי גְּמִירִי גְּזֵרָה שָׁוָה נֵיבְּעֵי שֵׁם הַמְיֻחָד, וְאִי לָא גְּמִירִי גְּזֵרָה שָׁוָה, אָלָה דִּשְׁבוּעָה הִיא מְנָלַן. נָפְקָא לְהוּ מִדְּתַנְיָא אָלָה אֵין אָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה", וּמְנַיִן לַעֲשׂוֹת אָלָה שֶׁאֵין עִמָּהּ שְׁבוּעָה כְּאָלָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ שְׁבוּעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה". וְחַיָּבִין עַל זְדוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתַנְיָא בְּכֻלָּן נֶאֱמַר כָּאן "וְנָעְלַם", וְכָאן לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "וְנֶעְלַם", לְחַיֵּב עַל הַמֻּזְיד כְּשׁוֹגֵג.

תַּנְיָא אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, אֲפִלּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא. אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, מַר סָבַר מָנָה דְּקָא מַסְהִיד הַאי לָא מַסְהִיד הַאי. וְאִידָךְ אַמָּנָה בְּעַלְמָא תַּרְוַיְיהוּ קָא מַסְהֲדִי. וְאִי תֵּימָא קְרָא וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, וְתַנְיָא מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, טו) "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא "אֶחָד", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד", זֶה בְּנִין אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד. וְאַפִּיקְתֵּיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן חַד לְמֵימַר עַד דְּחָזוּ תַּרְוַיְיהוּ כְּחַד. וְאִידָךְ וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע מִכָּל מָקוֹם. וְאֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת עַד שֶׁיְּעִידוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו שֶׁל זֶה הַיּוֹם וְלִכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לְמָחָר שׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא. אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, מַר סָבַר עֵד אֶחָד כִּי אָתֵי לִשְׁבוּעָה אָתֵי, לְמָמוֹנָא לָא אָתֵי. וְאִידָךְ, אָטוּ תַּרְוַיְיהוּ כִּי אָתוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי בְּחַד פּוּמָא קָא סָהֲדֵי, אֶלָּא מִצְטָרְפִינָן לְהוּ, הָכִי נַמִּי מִצְטָרְפִינָן לְהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְכֻלֵּי עָלְמָא כְּרַבָּנָן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, וְהָכָא בְּאַקּוּשֵׁי הַגָּדָה לְרֵאָיָה קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר מַקְשִׁינַן הַגָּדָה לְרֵאָיָה, וּמַר סָבַר לָא מַקְשִׁינַן.

וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה, הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתָנוֹ [וְנַעֲשָׂה חָתָנוֹ], פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ, פִּקֵּחַ וְנִסְתַּמֵּא, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, הֲרֵי זֶה פָּסוּל. אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתָנוֹ וְנַעֲשָׂה חָתָנוֹ וּמֵתָה בִּתּוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת כָּשֵׁר, דְּאָמַר קְרָא אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד, בִּרְאִיָּה תָּלָה רַחֲמָנָא וְהָא אִיכָּא. וְאֶלָּא הוּא לָמָּה לִי לִכְדְתַנְיָא רָאָה סִיעָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם

עוֹמְדִין וְעֵדָיו בֵּינֵיהֶן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא עֵד", וַהֲרֵי לֹא יְחֵד עֵדָיו. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁיָּצָא לֵיהָרֵג, אָמַר אִם יֵשׁ בִּי עָוֹן זֶה לֹא תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי, וְאִם אֵין בִּי עָוֹן זֶה תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי, וּבֵית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנַקִּין וְעֵדִים לֹא תְּהֵא לָהֶם לְעוֹלָם מְחִילָה, כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ, לְהַחֲזִירוֹ אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר נִגְזָרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא יֵהָרֵג וְיהֵא קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר עֵדִים. כָּל כְּמִינֵיהּ, לָא צְרִיכָא דְּקָא הַדְרֵי בְּהוּ סַהֲדֵי, וְכִי הַדְרֵי בְּהוֹ מַאי הָוֵי כֵּיוָן שֶׁהִגִּיד שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד, לָא צְרִיכָא אַף עַל גַּב דְּקָא יָהֲבֵי טַעְמָא לְמֵילְתַּיְהוּ, כִּי הַהִיא מַעֲשֶׂה דְּבָעְיָא מִכְּסָא.

(משלי כד, כח) "אַל-תְּהִי עֵד-חִנָּם בְּרֵעֶךָ, וַהֲפִתִּיתָ בִשְׂפָתֶיךָ". רְאוּבֵן הָוָה יָדַע לִשְׁמְעוֹן סַהֲדֵי, אָמַר לֵיהּ אִתֵּי אַסְהִיד לִי הֲדָא סַהֲדוּתָא, אָמַר לֵיהּ אֵין, כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לַדִּין חָזַר בּוֹ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת לוֹ "וַהֲפִתִּיתָ בִשְׂפָתֶיךָ", הִכְנַסְתָּ אוֹתוֹ לַדִּין וְחָזַרְתָּ בְּךָ, לְמָחָר אֶתִּית סַהֲדֵי לְרְאוּבֵן גַּבֵּי שִׁמְעוֹן מַה יַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ, (שם כט) "אַל תֹּאמַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי אֵעֱשֶׂה לּוֹ אָשִׁיב לָאִישׁ כְּפָעֳלוֹ", וַהֲלֹא כְּבָר נִתְּנָה תּוֹרָה אִיפּוֹפְסִין וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ. ["וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" הֲדָא הוּא דִכְתִיב] "חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ", מַעֲשֶׂה בְּשִׁלְטוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה הוֹרֵג אֶת הַקַּבְלָנִין (וּמְגַיֵּר) [וּמַתִּיר] אֶת הַגַּנָּבִים, וְהָיוּ הַכֹּל מְלִיזִין עָלָיו לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כָּרָאוּי, מֶה עָשָׂה, הוֹצִיא כְּרוּז בַּמְּדִינָה וְאָמַר, כָּל עַמָּא לְקוֹמְפוֹן. מֶה עָשָׂה, הֵבִיא חֻלְדוֹת וְנָתַן לִפְנֵיהֶם מָנוֹת, וּמוֹלִיכוֹת אוֹתָם לַחוֹרִים, לְמָחָר הוֹצִיא כָּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמָּא לְקוֹמְפוֹן, מֶה עָשָׂה הֵבִיא חֻלְדוֹת וְנָתַן לִפְנֵיהֶם מָנוֹת וְסָתַם אֶת הַחוֹרִים וּמוֹצְאִים אוֹתָם מְסֻתָּמוֹת וּמַחֲזִירוֹת אוֹתָם לִמְקוֹמָן, לוֹמַר שֶׁאֵין הַכֹּל אֶלָּא מִן הַקַּבְלָנִים. הֲרֵי מִן הַשִּׁלְטוֹן, מִן הַמַּעֲשֶׂה מִנַּיִן, גָּנַב רְאוּבֵן לִשְׁמְעוֹן וְלִוֵּי יָדַע בֵּיהּ אָמַר לֵיהּ אַל תְּפַרְסְמֵנִי וַאֲנָא יְהִיבְנָא לָךְ פַּלְגָּא, לְמָחָר נִכְנְסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְשָׁמְעוּ קוֹל הַחַזָּן מַכְרִיז וְאוֹמֵר מָאן גָּנַב לִשְׁמְעוֹן, וְלִוֵּי קָאִים תָּמָן, וַהֲלֹא נָתְנָה תּוֹרָה אִיפּוֹפְסִין וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע. אַל תְּהִי שְׁבוּעָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, זְכַרְיָה חָמֵי לָהּ (זכריה ה, א) "וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה", מָה הוּא "עָפָה", שִׁיטָה, כְּמָה דְּאַמְרִינַן "וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשָּׂרָפִים" וְגוֹ', (זכריה ה, ב) "וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאֹמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה", אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אֲפִלּוּ עוֹרוֹ שֶׁל פִּיל וְעוֹרוֹ שֶׁל גָּמָל אֵינָם כַּמִּדָּה הַזֹּאת וְאַתְּ אָמַרְתְּ כֵּן (שם ג) "זֹאת הָאָלָה הַיּוֹצֵאת עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ", מֵהֵיכָן יָצָא מִפִּתְחוֹ שֶׁל (הֵיכָל) [אוּלָם], דִּתְנַן פִּתְחוֹ שֶׁל (הֵיכָל) [אוּלָם] אָרְכּוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרָחְבּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ מִפְּנֵי מָה מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאָדָם בְּסֵפֶר תּוֹרָה וּמְבִיאִין לְפָנָיו נוֹדוֹת נְפוּחִין, לוֹמַר אֶתְמוֹל הָיָה הַנּוֹד הַזֶּה מָלֵא גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְעַכְשָׁיו רֵק מִכֻּלָּם, כָּךְ הַמַּשְׁבִּיעַ חֲבֵרוֹ סוֹף שֶׁיֵּצֵא רֵיקָם מִמָּמוֹנוֹ. אָמַר רַבִּי אַסִּי עַל שֶׁקֶר. רַבִּי אַבָּא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ עַל אֱמֶת. רַבִּי יַנַּאי הָוָה יָתִיב וְדָרִישׁ עַל

הֲדָא דְרַבִּי יוֹנָה אָמַר רַבִּי סִימוֹן אֵין מוֹסְרִין אֶת הַשְּׁבוּעָה לְמִי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין נוֹתְנִין אֶת הַשְּׁבוּעָה לְמִי שֶׁהוּא רָץ אַחַר הַשְּׁבוּעָה. הֲוָה עוּבְדָא בְּבַר תְּלָמְיוֹן וְסִיעָא לְרַבָּנָן עוּבְדָא בְּחַד גַּבְרָא דְּאַפְקִיד גַּבֵּי בַּר תְּלָמְיוֹן מֵאָה דִּינָרִין אֲזַל בָּעָא לְהוֹן מַנֵּיהּ אָמַר לֵיהּ מַה דְּאַפְקַדְתְּ גַּבֵּי מְסָרִית בְּיָדֵךְ, אָמַר לֵיהּ אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ מַה עֲבַד בַּר תְּלָמְיוֹן נְטַל חַד קְנָה וְחָקְקֵיהּ וִיהַב בֵּיהּ הִלֵּין דִּינָרֵי וְשָׁרֵי מִסְתְּמִיךְ עֲלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ צֹר הֲדָא קָנְיָא בְּיָדֵךְ עַד דַּאֲנָא מִשְׁתַּבַּע לָךְ, (כֵּיוָן דְּמָטָא לְבֵי כְּנִשְׁתָּא) אָמַר מָארֵיהּ דַּהֲדֵין [בֵּיתָא] מַה דְּמָסַרְתְּ בְּיָדִי מְסָרִית בְּיָדֵךְ, הַהוּא מִן כּוֹבְדֵיהּ נַסְתֵּיהּ וְאִשְׁקְלֵיהּ לְאַרְעָא שַׁרְיָן הִלֵּין דִּינָרֵי מִתְבַּדְּרִין וְשָׁרֵי הַהוּא מְלַקֵּט. אָמַר לֵיהּ לַקֵּט לַקֵּט דְּמִן דִּידָךְ אַנְתְּ מְלַקֵּט. "שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם", שֶׁאֵינָהּ זָזָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם (כָּתוּב לְעֵיל). (זכריה ה, ד) "הוֹצֵאתִיהָ וְגוֹ' וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מַלְאָכֵי בַּר נַחְמָן אֵין לְהוֹן קְפִצִין, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א, ז) "מִשּׁוֹט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ", וּכְתִיב (זכריה שם) "וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ". אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאֵשׁ שׁוֹרַפְתָּן שְׁבוּעַת שָׁוְא מְכַלָּה אוֹתָן. דַּרְכָּהּ שֶׁל אֵשׁ לֶאֱכֹל עֲצִים, בָּרָם הָכָא "וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פְּתַר קְרָיָא בְּסוֹטָה. נָפַשׁ כִּי תֶחֱטָא, הִיא שֶׁחָטְאָה עַל בַּעֲלָהּ שֶׁהוּא זָנָה וּמְפַרְנָסָהּ, וְהִיא הוֹלֶכֶת וּמְקַלְקֶלֶת עִם אַחֵר. וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה (במדבר ה, כא) "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה", וְהוּא עֵד, "וְעֵד אֵין בָּהּ", אוֹ רָאָה, (שם) "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה", אוֹ יָדַע, (שם) "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ", אִם לוֹא יַגִּיד וְנִשָּׂא עָוֹנוֹ, אִם לֹא תַגִּיד לַכֹּהֵן "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ". רַבִּי פִּנְחָס פְּתַר קְרָיָא בְּיִשְׂרָאֵל, נָפַשׁ כִּי תֶחֱטָא (דברים ט, טז) "וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה, (שם ה, כא) "וְאֶת קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קוֹמְפֶּרְמָסָאוֹת נָתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁאֵינוֹ כּוֹפֵר בָּהֶן וְהֵם אֵינָם כּוֹפְרִין בּוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק זֶה שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אֶת לְגִיוֹנוֹתָיו אֵינוֹ מַשְׁבִּיעָן אֶלָּא בְּסֵיתְ, לוֹמַר כָּל הָעוֹבֵר עַל הַתְּנָאִין הַלָּלוּ יְהֵא הַסֵּיתְ הַזֶּה עוֹבֵר עַל רֹאשׁוֹ. הוּא נִשְׁבַּע לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, א) "וְאֶשְׁבַּע לָךְ וָאָבוֹא בִּבְרִית אֹתָךְ", וְהֵן נִשְׁבָּעִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ", וְאֵין אָלָה אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, כא) "בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה", כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתְּנַאי אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְגוֹ' וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב" וְגוֹ'. וְהוּא עֵד [אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל] (ישעיה מג, יב) "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה'". אוֹ רָאָה, (דברים ד, לה) "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת", אוֹ יָדַע, "וְיָדַעְתָּ וְגוֹ' וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ". אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם לֹא תַגִּידוּ בַּגּוֹיִם אֱלֹהוּתִי אֲנִי פּוֹרֵעַ מִכֶּם, אֵימָתַי כְּשֶׁיֹּאמְרוּ (ישעיה ח, ט) "דִּרְשׁוּ אֶל הָאֹבוֹת" וְגוֹ', אִם לֹא יֹאמְרוּ כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין לוֹ שַׁחַר. וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם לֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים כַּדָּבָר הַזֶּה אֵין לוֹ

שַׁחַר עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ מַזְרִיחַ אוֹרָה כֵּיצַד מַזְרִיחַ אוֹרָה עַל אֲחֵרִים. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה שִׁמְּשׁוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות י, כב) "וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה", אֲבָל תֹּהוּ וָבֹהוּ לֹא שִׁמְּשׁוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהֵיכָן עֲתִידִין לְשַׁמֵּשׁ, בְּכָרְךְ גָּדוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לד, יא) "וְנָטָה עָלֶיהָ קַו תֹּהוּ וְאַבְנֵי בֹהוּ", רַבָּנָן אָמְרִין עוֹבְדֵי אֱלִילִים שֶׁלֹּא קִיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר "כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים", אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים ה, כ) "וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ", עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר "וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה.

(ויקרא ה ב-ג) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא, זְקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים אָמְרוּ יָכוֹל אֲפִלּוּ נָגַע בְּמַגַּע טְמֵאוֹת יְהֵא (טָמֵא) [חַיָּב], תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּנְבֵלַת חַיָּה", בְּנִבְלַת בְּהֵמָה, בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ, מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים שֶׁהֵם אָבוֹת הַטֻּמְאָה יָצָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ אַב הַטֻּמְאָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל אֲפִלּוּ נָגַע בָּאֳכָלִים וּמַשְׁקִים וּבִכְלֵי חֶרֶס יְהֵא (טָמֵא) [חַיָּב] תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּהֵמָה" מַה בְּהֵמָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא אַב הַטֻּמְאָה יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם אַב הַטֻּמְאָה. וּבְדָבָר שֶׁאַתָּה לוֹמְדוֹ לְדָרֶךְ אֶחָד אַתָּה לוֹמְדוֹ לְכָל הַדְּרָכִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה מְיֻחֶדֶת שֶׁחִלֵּק מַגָּעָהּ מִמַּשְׂאָהּ אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם בְּגָדִים, אַף אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא כֵּיוֹצֵא בָּהּ, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה אֶת מְעוּט מֵי חַטָּאת, וְהַמֶּרְכָּב, שֶׁחִלֵּק מַגָּעָן מִמַּשָּׂאָן, וַעֲשָׂאָן אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּכָל דָּבָר טָמֵא לְרַבּוֹת רֹב מֵי חַטָּאת, וְהַמִּשְׁכָּב שֶׁשָּׁוֶה מַגָּעָן לְמַשָּׂאָן וַעֲשָׂאָן אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּכָל דָּבָר טָמֵא לְרַבּוֹת הַשָּׁוֹרֵף אֶת הַפָּרָה, וְהַפָּרִים וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר שֶׁהֵן מְטַמְּאִים בְּגָדִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּכָל דָּבָר טָמֵא לְרַבּוֹת הַסְּבָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת וְהַקֵּירִ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

בְּנִבְלַת (בְּהֵמָה) חַיָּה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טְמֵאָה", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בְּכֻלָּהּ, כַּזַּיִת הֵימֶנָּה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "טְמֵאָה". בְּנִבְלַת בְּהֵמָה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טְמֵאָה" שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא נְבֵלָה עַצְמָהּ, קְרֵנָהּ שִׁעֲרָהּ וְחִבּוּרָהּ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "טְמֵאָה". בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בְּשָׂרוֹ, דָּמוֹ עוֹרוֹ חִבּוּרוֹ וְעֶרְוָתוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "שֶׁרֶץ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" עַל הֶעְלֵם שֶׁרֶץ הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים לְחַיֵּב עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה וְעַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, חִזְקִיָּה אָמַר שֶׁרֶץ וּנְבֵלָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר בָּעִינָן עַד דְּיָדַע אִי בְּשֶׁרֶץ אִיטְמֵי, אִי בִּנְבֵלָה אִיטְמֵי. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לָא בָּעִינָן עַד דְּיָדַע אִי בְּשֶׁרֶץ אִיטְמֵי אִי בִּנְבֵלָה אִיטְמֵי, דְּכֵיוָן דְּיָדַע דְּאִיטְמֵי תּוּ לָא צָרִיךְ. עוּלָּא רָמֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי

אֶלִיעֶזֶר, מִי אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בָּעִינָן דְּיָדַע אִי בְּשֶׁרֶץ אִיטְמֵי אִי בִּנְבֵלָה אִיטְמֵי, וְרָמִינְהוּ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַה נַּפְשָׁךְ, חֵלֶב אָכַל חַיָּב, נוֹתָר אָכַל חַיָּב, שַׁבָּת חִלֵּל חַיָּב, יוֹם הַכִּפּוּרִים חִלֵּל חַיָּב, אִשְׁתּוֹ נִדָּה בָּעַל חַיָּב, אֲחוֹתוֹ בָּעַל חַיָּב. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ד, כג) ["אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ] אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ", עַד שֶׁיְּוַדַּע לְךָ בַּמֶּה חָטָא, וּמְשָׁנִי הָתָם "אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ" אָמַר רַחֲמָנָא, חָטָא כָּל דְּהוּ, הָכָא מִכְדֵּי כְּתִיב בְּכָל דָּבָר טָמֵא, אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא, לְמָה לִי, שְׁמַע מִינַּהּ בָּעִינָן עַד דְּיָדַע אִי בְּשֶׁרֶץ אִיטְמֵי אִי בִּנְבֵלָה אִיטְמֵי. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אַיְדֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב בְּהֵמָה וְחַיָּה לְכִדְרַבִּי, כְּתַב נַמִּי שֶׁרֶץ, כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֶמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַאי "בָּהּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ, פְּרָט לְמִתְעַסֵּק. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. רַב שֵׁשֶׁת מַחְלִיף דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא וּדְרַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר.

אוֹ כִּי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם. אָדָם, זֶה הַמֵּת. טֻמְאַת אָדָם, זֶה טֻמְאַת מֵת. לְכָל טֻמְאָתוֹ, לְרַבּוֹת זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת. אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי חֲמוּרִים יְמֵי קַלִּים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל טֻמְאָתוֹ". "אֲשֶׁר יִטְמָא", לְרַבּוֹת בּוֹעֵל נִדָּה. בָּהּ, לְרַבּוֹת אֶת הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. אִם נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת לָמָּה נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת, שֶׁאִלּוּ נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַקַּלּוֹת בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד עַל הַחֲמוּרוֹת קְבוּעַ, אִם נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַחֲמוּרוֹת הוּא חַיָּב עַל הַקַּלּוֹת הוּא פָּטוּר, צָרִיךְ לוֹמַר חֲמוּרוֹת וְצָרִיךְ לוֹמַר קַלּוֹת.

מִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְדִין הוּא, הוֹאִיל וְהִזְהִיר וְעָנַשׁ עַל הַטֻּמְאָה, וְחִיֵּב קָרְבָּן עַל הַטֻּמְאָה, מַה כְּשֶׁהִזְהִיר וְעָנַשׁ עַל הַטֻּמְאָה לֹא הִזְהִיר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, אַף כְּשֶׁחִיֵּב קָרְבָּן עַל הַטֻּמְאָה לֹא חִיֵּב אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. וְאִימָא תְּרוֹמָה דְּהִזְהִיר וְעָנַשׁ, לָא אַשְׁכְּחָן עָוֹן מִיתָה דִּמְחַיֵּב עֲלֵיהּ קָרְבָּן, אִימָא הַנֵּי מִלֵּי קָרְבָּן קָבוּעַ אֲבָל עוֹלֶה וְיוֹרֵד לֵיתֵי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁמְעִינַן קוֹל וְאַבְטוּי שְׁפָתַיִם, אָמַר קְרָא בָּהּ, לְמִעוּטֵי תְּרוֹמָה. וְאִימָא בָּהּ לְמִעוּטֵי מִקְדָּשׁ דְּלָא סַגִּי לֵיהּ בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד דְּמֵיתֵי קָרְבָּן קָבוּעַ, קְרִי רָבָא עֲלֵיהּ דְּרַבִּי דּוֹלֶה מַיִם מִבּוֹרוֹת עֲמֻקִּים, דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר אֶקְרָא אֲנִי חַיָּה, בְּהֵמָה לָמָּה נֶאֱמְרָה, נֶאֱמַר כָּאן "בְּהֵמָה טְמֵאָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּהֵמָה טְמֵאָה", מַה לְּהַלָּן טֻמְאַת קֹדֶשׁ, אַף כָּאן טֻמְאַת קֹדֶשׁ. אַשְׁכְּחָן טֻמְאַת קֹדֶשׁ טֻמְאַת מִקְדָּשׁ מָנַלָּן, אָמְרִי נַהֲרְדְּעֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא שְׁלֹשׁ טֻמְאוֹת בִּשְׁלָמִים לָמָּה לִי, אַחַת לְכָלָל וְאַחַת לִפְרָט וְאַחַת לְטֻמְאָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה סְתָם וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, הֲוֵי אוֹמֵר טֻמְאַת קֹדֶשׁ. וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטֻמְאַת קֹדֶשׁ דְּנָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַבִּי, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ. וְאֶלָּא בָּהּ לָמָּה לִי לְרַבּוֹת נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. הָא אָמַרְתָּ בָּהּ מְעוּטָא הוּא, מְשׁוּם דְּמְעוּטָא הוּא אֲתֵיתֵר, דִּכְתִיב

"אוֹ כִּי יִגַּע" בַּר נְגִיעָה אִין דְּלָאו בַּר נְגִיעָה לָא, וּכְתִיב בָּהּ הָוֵי מְעוּט אַחַר מְעוּט וְאֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת.

בְּשֵׂר הַמֵּת מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ מְנָלַן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר קְרָא לְכָל טֻמְאָתוֹ, לְכָל טֻמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר (במדבר יט, טז) "אוֹ בְעֶצֶם", דּוּמְיָא דְּעֶצֶם מָה עֶצֶם יָבֵשׁ אַף כָּאן יָבֵשׁ. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִיפְרַךְ אַפְרוּכֵי, מָה עֶצֶם שֶׁנִּטְּמָא עִמּוֹ וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף כָּל דָּבָר שֶׁנִּטְּמָא עִמּוֹ וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, יָצְאוּ שְׁנַיִם שֶׁלֹּא נִטְּמְאוּ עִמּוֹ, יָצְאוּ שֵׂעָר וְצִפָּרֶן שֶׁגִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וּבְשֵׂעָת חִבּוּרָן הַכֹּל טָמֵא. מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתְּהֵא יְדִיעָה בְּתְחִלָּה וִידִיעָה בְּסוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ שְׁנֵי פְּעָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אוֹמֵר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ מִכְּלַל שֶׁהָיְתָה יְדִיעָה, וְהוּא יָדַע הֲרֵי שְׁתֵּי יְדִיעוֹת. (ויקרא ה ד) יָכוֹל הַנּוֹדֵר בְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן יְהֵא מַקְרִיב אֶת הַקָּרְבָּן הַזֶּה תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע", עַל הַשְּׁבוּעָה הוּא חַיָּב וְלֹא שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן. יָכוֹל הַמְהַרְהֵר בַּלֵּב יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשִׂפָתַיִם", וְלֹא מְהַרְהֵר. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא הַגּוֹמֵר בַּלֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבַטֵּא".

יָכוֹל נִשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מַה הָטָבָה רְשׁוּת אַף הָרָעָה רְשׁוּת, אוֹצִיא נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל שֶׁפָּטוּר. יָכוֹל נִשְׁבַּע לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא קִיֵּם יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מָה הָרָעָה רְשׁוּת אַף הָטָבָה רְשׁוּת. יָכוֹל נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ וְלֹא הֵרַע יְהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מַה הָטָבָה רְשׁוּת אַף הָרָעָה רְשׁוּת, אֲבִיא נִשְׁבַּע לְהָרַע לְעַצְמוֹ וְלֹא הֵרַע שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. יָכוֹל נִשְׁבַּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים וְלֹא הֵרַע יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מַה הָטָבָה רְשׁוּת אַף הָרָעָה רְשׁוּת, אוֹצִיא נִשְׁבַּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים וְלֹא הֵרַע שֶׁאֵין הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָטָבַת אֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לְהֵיטִיב". וְאֵי זוֹ הִיא הָרַעַת אֲחֵרִים, אַכָּה אֶת פְּלוֹנִי וְאֶפְצַע אֶת מוֹחוֹ. וּמִמַּאי דִּקְרָאֵי בְּדָבַר הָרְשׁוּת כְּתִיבֵי דִּילְמָא בְּדָבַר מִצְוָה כְּתִיבֵי. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַקִּישׁ הָרָעָה לַהֲטָבָה וְהֲטָבָה לַהָרָעָה, מַקִּישׁ הָרָעָה לַהֲטָבָה, מַה הָטָבָה שֶׁאֵינָהּ בְּבִטּוּל מִצְוָה אַף הָרָעָה שֶׁאֵינָהּ בְּבִטּוּל מִצְוָה. הָרָעָה גּוּפָהּ הָטָבָה הִיא. מַקִּישׁ הָטָבָה לַהָרָעָה, מַה הָרָעָה שֶׁאֵינָהּ בְּקִיּוּם מִצְוָה אַף הָטָבָה שֶׁאֵינָהּ בְּקִיּוּם מִצְוָה, הֲטָבָה גּוּפָהּ הָרָעָה הִיא. אִי הָכִי בְּדָבַר הָרְשׁוּת נַמִּי. לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ, מַקִּישׁ הָרָעָה לַהֲטָבָה מַה הָטָבָה שֶׁאֵינָהּ בְּלֹא אֹכֶל, אַף הָרָעָה שֶׁאֵינָהּ בְּלֹא אֹכֶל, הָרָעָה גּוּפָהּ הָטָבָה הִיא. וּמַקִּישׁ הָטָבָה לַהָרָעָה, מַה הָרָעָה שֶׁאֵינָהּ בְּקוּם אֶכֹל אַף הָטָבָה שֶׁאֵינָהּ בְּקוּם אֶכֹל, הָטָבָה גּוּפָהּ הָרָעָה הִיא. הַאי מַאי אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא בְּדָבַר הָרְשׁוּת כְּתִיבֵי קְרָאֵי הַיְנוּ דְּאִצְטְרִיךְ אוֹ לְהֵיטִיב, לְרַבּוֹת הֲטָבַת אֲחֵרִים, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ בְּדָבַר מִצְוָה כְּתִיבֵי, הַשְׁתָּא הָרַעַת אֲחֵרִים אִיתְרַבֵּי הֲטָבַת אֲחֵרִים מִיבָּעְיָא. וְהַאי אוֹ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק, לְחַלֵּק לָא צָרִיךְ

קְרָא, הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹנָתָן אֶלָּא לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, דְּתַנְיָא "אִישׁ כִּי יִקַּלֵּל אֶת אָבִיו" אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָרִישׁ רִבּוּי וּמִעוּט, (וְאַיְתַר לֵיהּ אוֹ לְחַלֵּק). אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בִּדְבַר הָרְשׁוּת כְּתִיבִי קְרָאֵי, מְמַעֵט דְּבַר מִצְוָה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בִּדְבַר מִצְוָה כְּתִיבִי מַאי מְמַעֵט.

רמז תעב

חֹמֶר בִּנְדָרִים מִבִּשְׁבוּעוֹת כֵּיצַד, אָמַר קוֹנָם סֻכָּה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה, לוּלָב שֶׁאֲנִי נוֹטֵל, תְּפִלִּין שֶׁאֲנִי (נוֹתֵן) [מָנִיחַ], בִּנְדָרִים אָסוּר, בִּשְׁבוּעוֹת מֻתָּר, שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ל, ג) "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", דְּבָרוֹ לֹא יַחֵל אֲבָל מֵחֵל הוּא חֻפְצֵי שָׁמַיִם. מַאי שְׁנָא נֶדֶר דִּכְתִיב (שם) "כִּי יִדֹּר נֶדֶר, לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שְׁבוּעָה נַמִּי הָא כְתִיב (שם) "אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", אָמַר אַבַּיֵי הָא דְּאָמַר הַנַּאַת סֻכָּה עָלַי, וְהָא דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶהֱנֶה מִן הַסֻּכָּה. אָמַר רָבָא, וְכִי מִצְוֹת לֵהָנוֹת נִתְּנוּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא הָא דְּאָמַר יְשִׁיבַת סֻכָּה עָלַי וְהָא דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵשֵׁב בַּסֻּכָּה. וְשֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַמִּצְוֹת מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא, דְּתַנְיָא יָכוֹל נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל יָצָא נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל שֶׁאֵין הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, חַד קְרָא לְמִיפְטְרֵיהּ מִקְּרְבָּן שְׁבוּעָה, וְחַד לְמִיפְטְרֵיהּ מִלָּאו בִּשְׁבוּעָה. אָמַר אַבַּיֵי לָמָּה רַבּוּ צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ לִנְזִירוּת וְאֵין צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ לִנְדָרִים, וְאֵין צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ לִשְׁבוּעָה, דְּאָמַר קְרָא לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב, מַה הָטָבָה רְשׁוּת אַף הָרָעָה רְשׁוּת, יָצָא נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא קַיֵּם חַיָּב, וְדִין הוּא, וּמָה אִם הָרְשׁוּת שֶׁאֵין מֻשְׁבָּע עֲלֵיהֶן מֵהַר סִינַי הֲרֵי הוּא חַיָּב עָלֶיהָ, מִצְוָה שֶׁמֻּשְׁבָּע מֵהַר סִינַי אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עָלֶיהָ, אָמְרוּ לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁבוּעַת הָרְשׁוּת שֶׁכֵּן עָשָׂה בָּהּ לָאו כְּהֵן, תֹּאמַר בִּשְׁבוּעַת מִצְוָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ לָאו כְּהֵן.

אָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֲתֵן לְאִישׁ פְּלוֹנִי וְשֶׁלֹּא אֶתֵּן, שֶׁנָּתַתִּי וְשֶׁלֹּא נָתַתִּי, שֶׁאִישַׁן וְשֶׁלֹּא אִישַׁן, שֶׁיָּשַׁנְתִּי וְשֶׁלֹּא יָשַׁנְתִּי, שֶׁאֶזְרֹק צְרוֹר לַיָּם וְשֶׁלֹּא אֶזְרֹק, שֶׁזָּרַקְתִּי וְשֶׁלֹּא זָרַקְתִּי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב". (אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא) אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הֶרָעָה וַהֲטָבָה, שֶׁאֵין בָּהֶם הֶרָעָה וַהֲטָבָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם". אֵין לִי אֶלָּא לְהַבָּא, לְשֶׁעָבַר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב, לְהַבָּא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא אִם כֵּן אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הֶרָעָה וַהֲטָבָה, שֶׁאֵין בָּהֶם הֶרָעָה וַהֲטָבָה מִנַּיִן, אָמַר לֵיהּ מֵרִבּוּי הַכָּתוּב. אָמַר לֵיהּ אִם רִבָּה הַכָּתוּב לְכָךְ רִבָּה לְכָךְ.

שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁשִּׁמֵּשׁ אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנֶה שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה בְּכָלָל וּפָרָט, אֵיהוּ נַמִּי דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁשִּׁמֵּשׁ נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ בְּרִבָּה וּמִעֵט, אֵיהוּ נַמִּי דָּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי, דְּתַנְיָא אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע, רִבָּה, לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב, מִעֵט, לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם, חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה, רִבָּה הַכֹּל. מַאי רַבִּי רַבִּי כָּל מִלֵּי. וּמַאי מִעֵט מִעֵט דְּבַר מִצְוָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע, כְּלָל, לְהָרַע, פְּרָט, לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם, חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ לְהַבָּא, אַף כָּל לְהַבָּא. אַהֲנֵי כְּלָלָא לְאַתוּיֵי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם הֲטָבָה וַהֲרָעָה לְהַבָּא. אַהֲנֵי פְּרָטָא לְמִעוּטֵי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הֲטָבָה וַהֲרָעָה לְשֶׁעָבַר. אִיפּוּךְ אֲנָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דּוּמְיָא דִּלְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב מִי שֶׁאִסּוּרוֹ מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", יָצָא זֶה שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל" אֶלָּא מִשּׁוּם "לֹא תְשַׁקְּרוּ". רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין אָמַר אָמַר קְרָא אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע, מִי שֶׁהַשְּׁבוּעָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲשֶׂה, יָצָא אֲכִילָתִי וְלֹא אֲכִילָתִי שֶׁמַּעֲשֶׂה קוֹדֶם לִשְׁבוּעָה. תָּנוּ רַבָּנָן "הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה" פְּרָט לְאָנוּס. וְנֶעְלַם פְּרָט לְמֻזִיד. מִמֶּנּוּ (פְּרָט לְ)שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה. יָכוֹל שֶׁנִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ חֵפֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" עַל הֶעְלֵם שְׁבוּעָה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶעְלֵם חֵפֶץ. אָמַר מַר, פְּרָט לְאָנוּס הֵיכִי דָּמֵי כִּדְרַב הוּנָא וְרַב אַסִּי כִּי הֲווֹ קָיְמֵי קָמֵיהּ דְּרַב, מַר אָמַר שְׁבוּעָתְא דְּהָכִי אָמַר רַב, וּמַר אָמַר שְׁבוּעָתְא דְּהָכִי אָמַר רַב, כִּי אֲתוּ לְקָמֵיהּ אָמַר כְּחַד מִנַּיְהוּ, אָמַר לֵיהּ אִידָךְ וַאֲנָא בְּשִׁקְרָא אִשְׁתַּבַּעְנָא, אָמַר לֵיהּ לִבָּךְ אָנְסָךְ. [וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ] שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה. מְחַכּוּ עָלָהּ בְּמַעֲרָבָא בִּשְׁלָמָא שְׁבוּעָה מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּלֹא חֵפֶץ, כְּגוֹן דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין, וּכְסָבוּר שֶׁאוֹכַל קָאָמַר, דִּשְׁבוּעָתָא אִינְשֵׁי חֻפְצָא דְּכִיר לֵיהּ. אֶלָּא חֵפֶץ בְּלֹא שְׁבוּעָה הֵיכִי דָּמֵי, כְּגוֹן דְּאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּין וּכְסָבוּר שֶׁל שְׂעוֹרִין הִיא, דִּשְׁבוּעָתָא דְּכִיר לֵיהּ חֻפְצָא אִינְשֵׁי, כֵּיוָן דְּחֻפְצָא אִינְשֵׁי לֵיהּ הֵינוּ הֶעְלֵם שְׁבוּעָה, אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר דָּא וְדָא אַחַת הִיא.

רמז תעג

אָמַר שְׁמוּאֵל גָּמַר בְּלִבּוֹ צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו שֶׁנֶּאֱמַר "לְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיִם". מֵיתִיבֵי בִּשְׂפָתַיִם וְלֹא בַּלֵּב, גָּמַר בְּלִבּוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא" אָמַר רָבָא תְּרֵיץ וְאֵימָא הָכִי, בִּשְׂפָתַיִם וְלֹא שָׁגָמַר בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיא פַּת חִטִּין וְהוֹצִיא פַּת שְׂעוֹרִין, גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיא פַּת חִטִּין וְהוֹצִיא פַּת סְתָם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא". מֵיתִיבֵי "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, גָּמַר בְּלִבּוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לה, כב) "כֹּל נְדִיב לֵב" וְכוּ'. וְנִגְמֹר מִנִּיהּ, מְשׁוּם דַּהֲוֵי תְּרוּמָה וְקָדְשִׁים שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין.

וּלְמָאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הָוֵי חֻלִּין וְקָדְשִׁים וְחֻלִּין מִקְדָּשִׁים לָא גָּמְרִינַן. אָמַר רַבִּי אָמִי כָּל שְׁבוּעָה שֶׁהַדַּיָּנִין מַשְׁבִּיעִים אוֹתָהּ אֵין בָּהּ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם", תִּשָּׁבַע מֵעַצְמָהּ, וְכִדְרִישׁ לָקִישׁ כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת אִי, דִּילְמָא, אֶלָּא, דְּהָא. וּפְלִינָא דְּרַבִּי יִרְמְיָה, דְּאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה פְּעָמִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּחַטָּאת וּפְעָמִים שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּאָשָׁם.

מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁהִיא בְּהִכָּרֵת יְהֵא חַיָּב עָלֶיהָ בְּעַצְמָהּ, אֲבָל שְׁמִיעַת הַקּוֹל וּבִטּוּי שְׂפָתַיִם שֶׁאֵינָם בְּכָרֵת לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת עַל שְׁתֵּיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת", לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, מִנַּיִן עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְעַל טֻמְאַת קֹדֶשׁ בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ כֻּלָּהּ בְּהֶעְלֵם אֶחָד, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת", לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. כֵּיצַד נִטְמָא וְיָדַע וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ טֻמְאָה וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְיָצָא וְיָדַע, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁהֵם בְּהִכָּרֵת שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, אֲבָל שְׁמִיעַת הַקּוֹל וּבִטּוּי שְׂפָתַיִם שֶׁאֵינָם בְּהִכָּרֵת לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כֵּיצַד הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִים אוֹתוֹ אָמְרוּ לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָד. פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לָכֶם עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לָכֶם בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה, לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ אֶחָד בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵם הַרְבֵּה מִינֵי תְּבִיעוֹת, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִין וְכוּסְמִין מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִינִין הַרְבֵּה, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי חִטִּים בְּיַד פְּלוֹנִי שֶׁהִפְקַדְתִּי לוֹ אֶמֶשׁ וְשִׁלְּפָנָיו, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיָדוֹ חִטִּים שֶׁהִפְקַדְתָּ לוֹ אֶמֶשׁ וְשִׁלְּפָנָיו, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל שְׁמִיעַת קוֹל שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַזִּיד כְּשׁוֹגֵג, יְהֵא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, אֲבָל שְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ מַזִּיד כְּשׁוֹגֵג, לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. כֵּיצַד שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל פַּת חִטִּים פַּת שְׂעוֹרִים פַּת כּוּסְמִין וְאָכַל מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ וְשָׁתָה, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַחַת" לְחַיֵּב

עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. מִנַּיִן שֶׁמְּבִיא אַחַת עַל דְּבָרִים הַרְבֵּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", כֵּיצַד אָמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל וְאָכַל אֲכָלִין הַרְבֵּה מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה וְשָׁתָה מַשְׁקִין הַרְבֵּה מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". יָכוֹל שְׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מֻזִּיד כְּשׁוֹגֵג לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אֲבָל שְׁמִיעַת הַקּוֹל שֶׁעָשָׂה מֻזִּיד כְּשׁוֹגֵג יְהֵא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". כֵּיצַד הָיָה תּוֹבְעוֹ אָמַר לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים שֶׁהִפְקַדְתִּי לוֹ אֶמֶשׁ וְשֶׁלָּפָנָיו, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִין אֶחָד, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכוּסְמִין, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר כוּ'. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם הַרְבֵּה מִינֵי תְּבִיעוֹת, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בּוֹא וְהָעִידֵנִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה, שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" וְכוּ'. יָכוֹל שְׁמִיעַת קוֹל וּבְטוּי שְׁפָתַיִם שֶׁאֵינָן בְּהִכָּרֵת לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אֲבָל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו שֶׁהִיא בְּהִכָּרֵת יְהֵא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא". זֶה הַכְּלָל, כְּלַל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, פֵּרַט חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ שְׁבוּעָה, שֶׁאוֹמֵר שְׁבוּעָה בָּאָחֳרוֹנָה, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מֵאֵלָּה, יֵשׁ מֵאֵלָּה חַיָּב וְיֵשׁ מֵאֵלָּה פָּטוּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא", יָכוֹל יִשְׂרָאֵל שֶׁאָכַל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אוֹנֵן אוֹ בְּטָמֵא יְהֵא מֵבִיא קָרְבָּן הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֵלֶּה", יֵשׁ מֵאֵלֶּה חַיָּב וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה פָּטוּר. אוֹצִיא אֶת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹן מִיתָה, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁהִיא בָּעוֹן מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, ט) "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ", תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֵלֶּה", יֵשׁ מֵאֵלֶּה חַיָּב וְיֵשׁ מֵאֵלֶּה פָּטוּר.

(ויקרא ה ה-ו) וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם, מַה יַּעֲשֶׂה וְהֵבִיא מִנַּיִן שְׁטָעוּן וְדּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְוַדָּה". מִנַּיִן שְׁטָעוּן וְדּוּי עַל הַחַי, נֶאֱמַר כָּאן וְדּוּי, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן וְדּוּי, מַה וְּדּוּי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן עַל הַחַי, אַף וְדּוּי הָאָמוּר כָּאן וְדּוּי עַל הַחַי. מִנַּיִן שְׁטָעוּן סְמִיכָה, נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלָיו", מָה "עָלָיו" הָאָמוּר לְהַלָּן טָעוּן סְמִיכָה, אַף עָלֶיהָ הָאָמוּר כָּאן טָעוּן סְמִיכָה. וְהֵבִיא, אַף לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. "אֲשָׁמוֹ", נֶאֱמַר כָּאן "אֲשָׁמוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֲשָׁמוֹ", מָה "אֲשָׁמוֹ" הָאָמוּר לְהַלָּן מוֹתָרוֹ נָדָבָה, אַף אֲשָׁמוֹ הָאָמוּר כָּאן מוֹתָרוֹ נָדָבָה. נִקְבָּה, וְלֹא טוּמְטוּם

וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. הַצֹּאן, מַשְׁמַע לְרַבּוֹת אַף חֲרֹשֶׁת, אַף שׁוֹטָה, אַף הַנִּפְגָּם וְלֹא הַפַּלְגָּס. כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת, מַה זֶּה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, אִם לֹא מָצָא כִּשְׂבָּה מֵבִיא שְׂעִירָה, הֲרֵי קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם חַטָּאת שֶׁבָּאָה עַל הַמִּצְווֹת וְאֵין לָהּ חִלּוּפִין עוֹף, יֵשׁ לָהּ חִלּוּפִין שְׂעִירָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא לָהּ חִלּוּפִין שְׂעִירַת עִזִּים. מִצְרָע תּוֹכִיחַ שֶׁיֵּשׁ לָהּ חִלּוּפִין עוֹף וְאֵין לָהּ חִלּוּפִין שְׂעִירָה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת מִצְרָע שֶׁאֵין לָהּ חִלּוּפִין עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, אִם יָרְדָה לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה לֹא תֵרֵד לִשְׂעִירָה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת", שֶׁהָיָה בַּדִּין שֶׁיָּבִיא עִמָּה עוֹלָה, וְהַלֹּא דִין הוּא זֶה מֵבִיא בְּהֶשֵּׁג יָד וּמִצְרָע מֵבִיא בְּהֶשֵּׁג יָד, מַה מִּצְרָע מֵבִיא שְׁנַיִם, אַף זֶה יָבִיא שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה", אֶחָד הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא שְׁנַיִם. מֵחַטָּאתוֹ, (להלן פסוק י) ["מֵחַטָּאתוֹ"] "עַל חַטָּאתוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר מְבִיאִין מֵהֶקְדֵּשׁ כִּשְׂבָּה, שְׂעִירָה. מֵהֶקְדֵּשׁ שְׂעִירָה, כִּשְׂבָּה. מֵהֶקְדֵּשׁ שְׂעִירָה וְכִשְׂבָּה, תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, מֵהֶקְדֵּשׁ תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, כֵּיצַד הִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְהֶעֱנִי יָבִיא עוֹף, הֶעֱנִי מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, הִפְרִישׁ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר יָבִיא עוֹף, הֶעֱשִׁיר יָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה. [הִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה] נִסְתָּאֵב רָצָה מֵבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. הֵבִיא עוֹף וְנִסְתָּאֵב, לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁאֵין לְעוֹף פִּדְיוֹן. לְכָךְ נֶאֱמַר "מֵחַטָּאתוֹ" "עַל חַטָּאתוֹ".

(ויקרא ה ז-ח) וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ'. אֵין אוֹמְרִים לוֹ לִלְווֹת, וְאֵין אוֹמְרִין לוֹ עֲסֹק בְּאֻמָּנוּתְךָ. יֵשׁ לוֹ שֶׂה וְאֵין לוֹ צְרָכָיו מְנַיִן שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן עָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "דֵּי שֶׂה". אֵין חַיָּבִין עַל שְׁמִיעַת קוֹל, וְעַל בִּטּוּי שְׂפָתַיִם, וְעַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְהַנִּשְׁיא כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַנִּשְׂיא חַיָּב בְּכֻלָּן, חוּץ מִשְּׁמִיעַת קוֹל, שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, נֶאֱמַר "תַּגִּיעַ יָדוֹ", וְנֶאֱמַר (להלן פסוק יא) "תַּשִּׂיג יָדוֹ", מִי שֶׁבָּא לִידֵי עֲנִיּוּת, יָצָא מָשִׁיחַ וְנָשִׂיא שֶׁאֵין בָּאִין לִידֵי עֲנִיּוּת. נָשִׂיא דִּכְתִיב (ויקרא ד, כב) "וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו", שֶׁאֵין עַל גַּבָּיו אֶלָּא אֱלֹהָיו. מָשִׁיחַ דִּכְתִיב (ויקרא כא, י) "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו", שְׁיֵהֵא גָּדוֹל מֵאֶחָיו בְּנוֹי בְּכֹחַ וּבְעֹשֶׁר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, מְנַיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ גְּדֻלָּתוֹ מִשֶּׁל אֶחָיו תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו", גְּדֻלָּתוֹ מִשֶּׁל אֶחָיו. תַּנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מָשִׁיחַ פָּטוּר מִכֻּלָּם, דְּאָמַר קְרָא "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו", זֶה בָּאָה חוֹבָה לוֹ וְאֵין אַחֶרֶת בָּאָה חוֹבָה לוֹ. אֵימָא כִּי מִעֵט בְּדַלֵּי דַּלּוּת דְּהַיְנוּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, אֲבָל עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת לֹא מִעֵטֵיהּ, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב (להלן פסוק יג) "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה", כָּל הַמִּתְכַּפֵּר בְּאַחַת מִתְכַּפֵּר בְּכֻלָּן, וְשֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר בְּאַחַת אֵין מִתְכַּפֵּר בְּכֻלָּם. אֶלָּא מֵעַתָּה "לְאַחַת מֵאֵלֶּה", הָכִי נַמִּי דְּכָל הַמִּתְחַיֵּב אַחַת מִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם, וְשֶׁאֵין מִתְחַיֵּב בְּאַחַת אֵין מִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם, אַלְמָה תְּנַן

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נִשְׂיא חַיָּב בְּכֻלָּם חוּץ מִשְּׁמִיעַת קוֹל, "מֵאַחַת" מַשְׁמַע לֵיהּ, "לְאַחַת" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. מַאי שְׁנָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְבַסּוֹף גַּבֵּי עֲשִׁירִית הָאֵיפָה, לְמֵימְרָא דְּמִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִתְחַיֵּב בְּאַחַת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְחַיֵּב בְּכֻלָּם (כְּתָבָהּ) [נִכְתְּבֵיהּ] רַחֲמָנָא לְהַדֵּין "בְּאַחַת מֵאֵלֶּה" בְּדַלּוּת אִי נַמִּי בַּעֲשִׁירוּת.

וְהֵבִיא אֶת אֲשֶׁר חָטָא וְגוֹ'. שְׁנַיִם הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא אֶחָד. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וָהֶ מֵבִיא בְּהֶשֵּׂג יָד וּמְצָרָע מֵבִיא בְּהֶשֵּׂג יָד, מַה מְּצָרָע אֶחָד תַּחַת אֶחָד אַף וָהֶ הוֹאִיל וְעָשִׁיר שֶׁלּוֹ מֵבִיא אֶחָד יְהֵא עָנִי שֶׁלּוֹ מֵבִיא אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה", שְׁנַיִם הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא אֶחָד. אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה, שֶׁתַּקְדִּים חַטָּאת לְעוֹלָה. שֶׁמִּמִּין חַטָּאת יָבִיא עוֹלָה, שֶׁאִם הֵבִיא חַטָּאתוֹ וּמֵת יָבִיאוּ יוֹרְשִׁים עוֹלָתוֹ.

דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה", שֶׁיְּכוֹל הוֹאִיל וּשְׁנַיִם בָּאִין תַּחַת אֶחָד יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם חַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה", וְאֵין שְׁנֵיהֶם לְחַטָּאת וְאֵין שְׁנֵיהֶם לְעוֹלָה אֶלָּא אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה. וְהֵבִיא, שֶׁיְּפָרִישֵׁם הַבָּעָלִים אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה. מִנַּיִן שֶׁאִם הִפְרִישָׁם הַכֹּהֵן הֶפְרֵשׁוֹ הֶפְרֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה". וְהֵבִיא אֹתָם אֶל הַכֹּהֵן. וְהֵבִיא, אַף אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. אֹתָם, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן. אֶל הַכֹּהֵן, מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הֶבְאָתָם.

רמז תעד

וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה, מַה זֶּה בָּא לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁתַּקְדִּים חַטָּאת לְעוֹלָה בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק י) "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה", בְּנִין אָב לְכָל הַחַטָּאוֹת הַבָּאוֹת עִם הָעוֹלוֹת בֵּין חַטַּאת הָעוֹף עִם עוֹלַת הָעוֹף, בֵּין חַטַּאת הָעוֹף עִם עוֹלַת בְּהֵמָה חַטָּאוֹת קוֹדְמוֹת לְעוֹלוֹת הַבָּאוֹת עִמָּהֶם. הֵילְכָךְ חַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶם לְעוֹלַת הָעוֹף, מ"וְאֶת הַשֵּׁנִי". חַטַּאת בְּהֵמָה לְעוֹלַת בְּהֵמָה מִדְּרַבִּי. חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת בְּהֵמָה מִזֶּה בָּנָה אָב. תָּא שְׁמַע (דְּבֵי) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנִּתְחַלְּפָה חַטָּאת, חַטָּאת קוֹדֶמֶת, וְכָאן עוֹלָה קוֹדֶמֶת. וְכָל מָקוֹם שֶׁבָּאָה עַל חֵטְא, חַטָּאת קוֹדֶמֶת, וְכָאן עוֹלָה קוֹדֶמֶת. וְכָל מָקוֹם שֶׁבָּאוֹת שְׁתַּיִם, אַחַת חַטָּאת וְאַחַת עוֹלָה חַטָּאת קוֹדֶמֶת, וְכָאן עוֹלָה קוֹדֶמֶת. אָמַר רָבָא, לְמִקְרָאֹה הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב. תָּא שְׁמַע, פַּר עֲבוֹדָה זָרָה קוֹדֵם לִשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף עַל גַּב דְּהַאי חַטָּאת וְהַאי עוֹלָה, אֵימָא רֵישָׁא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר קוֹדֵם לְפַר עֲבוֹדָה זָרָה, בְּחַד מִינָא לָא אָמְרִינַן דְּחַטָּאת קוֹדֶמֶת, כִּי אָמְרִינַן בִּתְרֵי מִינֵי, וּבִתְרֵי מִינֵי אַשְׁכְּחָן מִיהָא דְּעוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא בַּר מָרִי, חַטָּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה חֲסֵרָה אָלֶ"ף (במדבר טו, כד) "לְחַטָּת" כְּתִיב. רָבִינָא אָמַר "כַּמִּשְׁפָּט" כְּתִיב בָּהּ.

וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ (כָּתוּב לְעֵיל בְּעוֹלַת הָעוֹף).

מְמוּל עָרְפּוֹ, מוּל, הָרוֹאֶה אֶת הָעֹרֶף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כב, ה) "וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי", וְאוֹמֵר (ירמיה ב, כז) "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים", מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא עֹרֶף גּוּפֵיהּ לָא יְדַעְנָא הֵיכָא, דְּנַדַּע מוּל דִּידֵיהּ הֵיכָא, תָּא שְׁמַע "כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים", מִכְּלָל דְּעֹרֶף לַהֲדֵי פָּנִים. אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי חִיָּא מִצְוַת מְלִיקָה מַחֲזִיר סִימָנִין לַאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף וּמוֹלֵק. אִיכָּא דְּאָמְרֵי אַף מַחֲזִיר, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי דַּוְקָא מַחֲזִיר, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אַף מַחֲזִיר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, שְׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין (בְּעוֹלַת) [בְּחַטַּאת] הָעוֹף וּמַאי לֹא יַבְדִּיל אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי בּוֹר דִּכְתִיב בֵּיהּ (שמות כא, לג) "וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל", הָכָא נַמִּי דְּאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת. אָמַר לֵיהּ הָתָם מִדִּכְתִיב "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם", מִכְּלָל דְּבָעֵי כִּסּוּי, אֲבָל הָכָא מִכְּדֵי כְּתִיב (ויקרא א, טו) "וְהִקְרִיבוֹ", וְחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף וּבֵין עוֹלַת הָעוֹף, לֹא יַבְדִּיל לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינַּהּ אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. וְלֹא יַבְדִּיל, וְאִם הִבְדִּיל פָּסוּל.

(ויקרא ה ט) וְהִנָּזֶה מִדַּם הַחַטָּאת, מֵעַצְמָהּ שֶׁל חַטָּאת, הָא כֵּיצַד אוֹחֵז בָּרֹאשׁ וּבַגּוּף וּמַזֶּה. עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ, וְלֹא עַל קִיר הַיְסוֹד, וְלֹא עַל קִיר הַהֵיכָל, [וְאֵיזֶה זֶה] (עַל) קִיר הַתַּחְתּוֹן. יָכוֹל עַל קִיר הָעֶלְיוֹן וְדִין הוּא, וּמַה בְּהֵמָה שֶׁעוֹלָתָהּ לְמַטָּה חַטָּאתָהּ לְמַעְלָה, עוֹף שֶׁעוֹלָתוֹ לְמַעְלָה, אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא חַטָּאתוֹ לְמַעְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ", שֶׁשִּׁיירֵי הַדָּם שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּים עַל הַיְסוֹד, וְאֵיזֶה זֶה קִיר הַתַּחְתּוֹן.

חַטָּאת שֶׁיִּהוּ כָּל מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם חַטָּאת. הוּא, פָּרַט לְשֶׁמְּלָקוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. וְאֵימָא דְּיִהְיֶה מְלֵעֵיל וְאַחַר כָּךְ יְהֵא מִלְתַחַת. אָמַר רָבָא מִי כְּתִיב יִמְצֵיא, יִמָּצֵה כְּתִיב, דְּמִמֵּילָא הוּא. אָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוּבְיָא אָמַר רַב כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטַּאת הָעוֹף, אוֹחֵז שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו שְׁתֵּי גַּפֶּיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ עַל רֹחַב גַּדְלוֹ וּמוֹלֵק. בְּמַתְנִיתָא תַּנָּא, צִיפְּרָא מִלְּבַר, אוֹחֵז שְׁתֵּי גַּפֶּיהָ בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וּשְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו, וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ עַל רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק. וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ. זוֹ הִיא וְתוּ לֹא הָא אֵיכָא קְמִיצָה, הָא אֵיכָא חֲפִינָה, אֶלָּא זוֹ הִיא אַחַת מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבְּמִקְדָּשׁ.

חַטַּאת הָעוֹף הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, דְּאָמַר קְרָא "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִיא". וּמִנְחָה קְרוּיָה חַטָּאת וְחַטָּאת קְרוּיָה מִנְחָה, מַה חַטָּאת טָעוּן צָפוֹן אַף מִנְחָה טְעוּנָה צָפוֹן. מַה מִּנְחָה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית אַף חַטָּאת בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית. מִנְחָה גּוּפָא מְנָלַן דִּכְתִיב (ויקרא

ו, ז) "לִפְנֵי ה'". יָכוֹל בַּמַּעֲרָב, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ", אִי אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל בַּדָּרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", הָא כֵּיצַד מַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית וְדָיְיוֹ. וְסָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִצְוּי חַטַּאת הָעוֹף מֵעַכֵּב, וְהָתַנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה, נִשְׁאַר יִמָּצֶה, לֹא נִשְׁאַר לֹא יִמָּצֶה. תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאִלֵּימָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חַטַּאת הָעוֹף מוֹעֶלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה, נִמְלְקָה, הֻכְשְׁרָה לִפָּסֵל בְּטִבּוּל יוֹם וּבְמֻחְסָר כִּפּוּרִים וּבְלִינָה. הֶזֵּה דָּמָהּ, חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר, וְטָמֵא, וְאֵין בָּהּ מְעִילָה. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מִצְוּי חַטַּאת הָעוֹף אֵינוֹ מְעַכֵּב, וְתָנֵי רַב הֶזֵּה דָּמָהּ. רַבִּי אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר רַב מִצְוּי חַטַּאת הָעוֹף (אֵינוֹ) מְעַכֵּב, וְתָנֵי רַב מִצָּה דָּמָהּ, תָּא שְׁמַע וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה, בִּשְׁלָמָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה הַיְינוּ דִכְתִיב "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם", אַף עַל גַּב דְּנִשְׁאָר חַטָּאת הִיא, אֶלָּא לְרַב הוּנָא מַאי וְהַנִּשְׁאָר, כִּדְתָנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאִם נִשְׁאַר, וּמַאי חַטָּאת הִיא, אָרֵישָׁא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי מִנְחָה דִּכְתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת", הָכִי נַמִּי שֶׁאִם נִתּוֹתַר, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי וְהָתַנְיָא (ויקרא ב, ב) "מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ", פִּרֵט לְשֶׁחְסָרָה סָלְתָּהּ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ. אָמְרֵי הָתָם כְּתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת" קְרָא יְתֵירָא, הָכָא כְּתִיב וְהַנִּשְׁאָר.

(ויקרא ה י) וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט, אָמַר רָבָא, עוֹלָה דּוֹרוֹן הוּא. הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֵיכָּא תְּשׁוּבָה (משלי טו, ח) "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת ה'", וְאִי דְּאִיכָּא תְּשׁוּבָה [לָמָּה לִי עוֹלָה], וְהָא תְּנַן עָבַר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשָׁב לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ, אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ דּוֹרוֹן הוּא. וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, לָמָּה חַטָּאת בָּאָה לִפְנֵי עוֹלָה, לְפָרַקְלִיט שֶׁנִּכְנָס לְרַצּוֹת, רְצָה פָּרַקְלִיט נִכְנָס דּוֹרוֹן אַחֲרָיו.

וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט, כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת בְּהֵמָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא א, טו) "וְהִקְרִיבוֹ", חֵלֶק הַכָּתוּב בֵּין חַטַּאת הָעוֹף לְעוֹלַת הָעוֹף, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם כַּמִּשְׁפָּט, כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת בְּהֵמָה, מַה חַטָּאת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית, אַף עוֹלַת הָעוֹף אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי מַה לְהַלָּן בְּרֹב שְׁנַיִם אַף כָּאן בְּרֹב שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָלַק, וְהִקְטִיר", מַה הַקְּטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ אַף מְלִיקָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף מַה חַטַּאת הָעוֹף מְמוּל עֹרֶף אַף עוֹלַת הָעוֹף מְמוּל עֹרֶף. אִי מַה לְהַלָּן מוֹלֵק, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד, אַף כָּאן מוֹלֵק, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בְּסִימָן אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, מַה לְהַלָּן אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְגוּף וּמַזֶּה אַף כָּאן אוֹחֵז בְּרֹאשׁ וּבְגוּף וּמַזֶּה. מַאי קָאָמַר, הָכִי קָאָמַר, מַה לְהַלָּן אוֹחֵז הָרֹאשׁ בַּגּוּף מַזֶּה אַף כָּאן וְכוּ'. אִי מַה לְהַלָּן בְּסִימָן אֶחָד אַף כָּאן בְּסִימָן אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבוֹ". וְתָנָא קָמָא וְכִי מֵאַחַר. דְּנָפְקָא לָן מִ"וּמָלַק וְהִקְטִיר",

"וְהִקְרִיבוֹ" לָמָּה לִי, אִי לָא "וְהִקְרִיבוֹ" הֲוָה אֲמִינָא מַאי "כַּמִּשְׁפָּט" כְּמִשְׁפַּט חַטַּאת הָעוֹף, וְאִי מִשּׁוּם "וּמָלַק וְהִקְטִיר" הֲוָה אֲמִינָא מַה הַקְּטָרָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אַף מְלִיקָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בֵּיהּ "וְהִקְרִיבוֹ" דְּרֹשׁ נַמֵּי הָא.

(ויקרא ה יא) וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ', אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, חֲבִיבָה מִצְוָה בְּשַׁעְתָּהּ, שֶׁמִּיָּד הוּא מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְאֵין מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וְיָבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חֲבִיבָה מִצְוָה בְּשַׁעְתָּהּ, שֶׁמִּיָּד בַּעֲרָכִים נוֹתֵן סֶלַע. וְאֵין מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר וְיָבִיא חֲמִשִּׁים סְלָעִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חֲבִיבָה מִצְוָה בְּשַׁעְתָּהּ, שֶׁהַקְּטֹרֶת חֲלָבִים כְּשֵׁרִים כָּל הַלַּיְלָה וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בְּשִׁעְתָּן וְאֵין מַמְתִּינִין לָהֶם עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וְהֲבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה, אֵין לִי אֶלָּא קָרְבַּן חוֹבָתוֹ עֲשִׂירִית הָאֵפָה, מִנַּיִן אַף קָרְבַּן נִדְבָתוֹ עֲשִׂירִית הָאֵפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה". עֲשִׂירִית הָאֵפָה, אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּשָׁלֹשׁ סְאִין שֶׁהֵם שִׁבְעָה רְבָעִים וְעוֹד. סֹלֶת, מַה סֹּלֶת הָאָמוּר לְהַלָּן מִן הַחִטִּים, אַף סֹלֶת הָאָמוּר כָּאן מִן הַחִטִּים. לְחַטָּאת, שֶׁיְּהֵא הֶפְרֵשׁ מִצְוָתוֹ לְשֵׁם חַטָּאת. לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן, תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב טְעוּנָה נְסָכִים שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. אִיתְמַר, קֹמֶץ דְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁשִּׁמְּנוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פָּסוּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר הוּא עַצְמוֹ מְשַׁכְּשְׁכוֹ בְּשִׁיָּרֵי הַלּוֹג וּמַעֲלֶהוּ. וְהָכְתִיב "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן", הַהוּא שֶׁלֹּא יִקְבַּע לָהּ מִדָּה כְּחַבְרוֹתֶיהָ. לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְאִם שָׂם פָּסוּל. יָכוֹל "לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה" וְאִם נָתַן פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי חַטָּאת הִיא". יָכוֹל אַף בְּשֶׁמֶן כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא", וּמָה רָאִיתָ לִפְסֹל בְּשֶׁמֶן וּלְהַכְשִׁיר בִּלְבוֹנָה, פּוֹסֵל אֲנִי בְּשֶׁמֶן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ, וּמַכְשִׁיר אֲנִי בִּלְבוֹנָה שֶׁאֶפְשָׁר לְלַקְּטָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָתַן מַשֶּׁהוּ שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי כַּזַּיִת מִנְחָה פָּסוּל, מַאי טַעְמָא לֹא יָשִׂים שִׁימָה כָּל דְּהוּ, עָלֶיהָ, עַד דְּאִיכָּא שִׁעוּרָא. וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָתַן כַּזַּיִת לְבוֹנָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ מִנְחָה פָּסוּל. מַאי טַעְמָא לֹא יִתֵּן עַד דְּאִיכָּא נְתִינָה, עָלֶיהָ, נִתְרַבָּה, הָוֵי רִבּוּי אַחַר רִבּוּי וְאֵינוֹ אֶלָּא לְמַעֵט. תָּנוּ רַבָּנָן, לֹא יָשִׂים, יָכוֹל בִּשְׁנֵי כֹהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ", בְּגוּפָהּ שֶׁל מִנְחָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל לֹא יִתֵּן כְּלִי עַל גַּבֵּי כְּלִי וְאִם נָתַן פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ" בְּגוּפָהּ שֶׁל מִנְחָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן, נוֹתֵן הוּא עַל שְׁיָרֶיהָ. כִּי חַטָּאת הִיא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלֹא מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין חַטַּאת טְעוּנָה לְבוֹנָה. (ויקרא ה יב) וְקָמַץ הַכֹּהֵן וְגוֹ' עַל אִשֵּׁי ה', שֶׁיְּהֵא מַקְטִירָהּ לְאִשִּׁים וְמִתְכַּוֵּן לְשֵׁם. חַטָּאת הִיא, פָּרַט לְשֶׁנִּקְמְצָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ.

(ויקרא ה יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל (הואיל ו)חֲמוּרִים שֶׁבָּהֶן יִהְיוּ בְּכִשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, וְהַקַּלִּין שֶׁבָּהֶן יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקַּלִּין מִן הַקַּלִּין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַת מֵאֵלֶּה" לְהַשְׁווֹת קַלִּין לַחֲמוּרִין לְכִשְׁבָּה וּשְׂעִירַת עִזִּים, וְאֶת הַחֲמוּרִין לְקַלִּין לַעֲשִׂירִית הָאֵפָה.

וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה, שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָתָהּ כְּשֵׁרָה בּוֹ. אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָתָהּ כְּשֵׁרָה בּוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהַתִּיר מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ויקרא ו, טז) "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה", מִנְחַת נְדָבָה, אֲבָל חוֹבָתוֹ נֶאֱכֶלֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה", מַקִּישׁ חוֹבָתוֹ לִנְדָבָתוֹ מַה נִּדְבָתוֹ אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אַף חוֹבָתוֹ אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי נֶאֱמַר "וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כְּמִנְחָתוֹ", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "כַּמִּנְחָה", אֶלָּא לְהַקִּישׁ מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים לְמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִקְמֶצֶת, אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת. אִי מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה וְלֹא לְאִשִּׁים כַּמִּנְחָה", הָא כֵּיצַד קֹמֶץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּשְׁיָרִים בִּפְנֵי עַצְמָן. וְהַאי שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָה כְּשֵׁרָה בּוֹ מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא, מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ. וְשֵׁרַת", אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא דְּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אֲבָל דָּבָר הַבָּא עַל חֵטְא אֵימָא לָא. וְהָא נַמִּי מֵהָכָא נָפְקָא (במדבר טו, כח) "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה", מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן מְכַפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ. אִי מֵהַהִיא הֲוָה אֲמִינָא בְּשׁוֹגֵג אִין אִין בְּמֵזִיד לָא קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא אִידָךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת וְהַקֹּמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְהַשְּׁיָרִים קְרֵבִין בְּעַצְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַקֹּמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. הֲוֵי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּית הַדֶּשֶׁן דְּהֵיכָא אִי דִּלְמַעְלָה הַיְנוּ אֲבוּהָ. אִי דִּלְמַטָּה יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לְמַטָּה, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא דִּלְמָא לְאִבּוּד. אַחִיכוּ עָלֵיהּ וְכִי יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לְאִבּוּד. תָּנֵי אֲבוּהָ דְּרַבִּי אָבִין (ויקרא ו, טז) "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל", לַאֲכִילָה הִקְשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. מַאי קָאָמַר, אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן, לֹא תֵאָכֵל" חוֹבָתוֹ, "כָּלִיל תִּהְיֶה" נִדְבָתוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא סַכִּינָא חֲרִיפְתָּא מַפְסְקָא קְרָאֵי. אֶלָּא אָמַר רָבָא "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה" נִדְבָתוֹ, "לֹא תֵאָכֵל" חוֹבָתוֹ. וְאֵיפוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא נִדְבָתוֹ הֲוָה לֵיהּ לְרִבּוּיֵי, שֶׁכֵּן תְּדִירָה, וְלֹא חָטֵי, וּבְסִים רֵיחֵיהּ. אַדְרַבָּה חוֹבָתוֹ הֲוָה לֵיהּ לְרִבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עִשָּׂרוֹן, חוֹבָה. הַנַּךְ נְפִישָׁן. וְרַבָּנָן הַאי "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא אֵין לִי אֶלָּא עֶלְיוֹנָה בְּ"כָלִיל תִּקְטָר" וְתַחְתּוֹנָה בְּ"לֹא תֵאָכֵל", מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְשֶׁל זֶה בָּזֶה. כָּלִיל "כָּלִיל" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה לְּהַלָּן בְּכָלִיל תִּקְטָר, אַף כָּאן בְּכָלִיל תִּקְטָר.

וּמַה כָּאן לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, אַף לְהַלָּן לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל שֶׁהוּא בְּכָלִיל תְּקְטָר בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

רמז תעה

(ויקרא ה טו) נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל, מִכָּאן אַתָּה דָּן לִצְדָקָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר, נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל שְׁוֵה פְּרוּטָה. וּפְרוּטָה אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בְּאַסָּר הָאטַלְקִי. וּמַהוּ מְשַׁלֵּם, אָשָׁם בִּשְׁתֵּי סְלָעִים. וְכַמָּה פְּרוּטוֹת בִּשְׁנֵי סְלָעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ. מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּמָה אִם מִי שֶׁמָּעַל בִּשְׁוֵה פְּרוּטָה מְשַׁלֵּם אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, הַנּוֹתֵן צְדָקָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין סוֹף לְמַתַּן שְׂכָרָהּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, קָשֶׁה גֶּזֶל הֶדְיוֹט מִגֶּזֶל גָּבוֹהַּ, שֶׁזֶּה מַקְדִּים חֵטְא לְמְעִילָה, וְזֶה מַקְדִּים מְעִילָה לְחֵטְא. תָּנוּ רַבָּנָן "נֶפֶשׁ", אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד מָשִׁיחַ. כִּי תִמְעֹל מַעַל, אֵין מְעִילָה אֶלָּא שִׁנּוּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר ה, יב) "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ", וְאוֹמֵר (יהושע ז, א) "וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". יָכוֹל פָּגַם וְלֹא נֶהֱנָה, אוֹ נֶהֱנָה וְלֹא פָּגַם, וּבְמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וּבְשֶׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחָטְאָה", נֶאֱמַר "חֵטְא" בִּתְרוּמָה, וְנֶאֱמַר "חֵטְא" בִּמְעִילָה, מַה חֵטְא הָאָמוּר בִּתְרוּמָה פּוֹגֵם וְנֶהֱנֶה, וּמִי שֶׁפָּגַם נֶהֱנָה, וּבְדָבָר שֶׁפָּגַם בּוֹ נֶהֱנָה, וּפְגִימָתוֹ וַהֲנָאָתוֹ כְּאֶחָד, וּבְתַלּוּשׁ מִן הַקַּרְקַע, וּבְשֶׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, אַף חֵטְא הָאָמוּר בִּמְעִילָה כֵּיוֹצֵא בּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא אוֹכֵל וְנֶהֱנֶה, מְנַיִן אֲכִילַת חֲבֵרוֹ וַאֲכִילַת חֲבֵרוֹ הֲנָיָתוֹ וְהֲנָיַת חֲבֵרוֹ, הֲנָיָתוֹ וַאֲכִילַת חֲבֵרוֹ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לִזְמַן מְרֻבֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תִמְעֹל מַעַל". אִי מַה חֵטְא הָאָמוּר בִּתְרוּמָה לֹא צָרַף שְׁתֵּי אֲכִילוֹת כְּאֶחָד, אַף חֵטְא הָאָמוּר בִּמְעִילָה לֹא צָרַף שְׁתֵּי אֲכִילוֹת כְּאֶחָד, מְנַיִן אֲכַל הַיּוֹם וְאָכַל לְמָחָר וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּמְעֹל מַעַל" מִכָּל מָקוֹם. אִי מַה חֵטְא הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עַד שֶׁיֵּצֵא מֵהֶקְדֵּשׁ לְחֻלִּין, מְנַיִן לְרַבּוֹת מֵהֶקְדֵּשׁ לְהֶקְדֵּשׁ כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְשָׁקַל שִׁקְלוֹ, וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ [מִן הַהֶקְדֵּשׁ] כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מָעַל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיִּזְרֹק אֶת הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּמְעֹל מַעַל" מִכָּל מָקוֹם. אָמַר מַר "נֶפֶשׁ", אֶחָד יָחִיד פְּשִׁיטָא "נֶפֶשׁ" כְּתִיב, מַהוּ דְּתֵימָא אָמַר רַחֲמָנָא (שמות ל, לג) "וְאֶשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר", וְהַאי לְאוֹ זָר הוּא דְּהָא אִימְשַׁח בְּגַוֵּהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. אַקְשִׁיהּ רַחֲמָנָא לְסוֹטָה וְלַעֲבוֹדָה זָרָה וְלִתְרוּמָה, לְסוֹטָה, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּגַם מָעַל, גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ נַמִּי כִּי נְתָנָהּ טַבַּעַת בְּיָדָהּ מָעֲלָה, אַקְשָׁהּ רַחֲמָנָא לַעֲבוֹדָה זָרָה עַד דְּאִית בֵּיהּ שִׁנּוּי, גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ נַמִּי עַד דְּבוֹקֵעַ בְּקַרְקַע. אַקְשָׁהּ לִתְרוּמָה, מַה תְּרוּמָה "כִּי יֹאכַל", פָּרַט לְמַזִּיק, גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ

נַמִּי כָּל דְּבַר אֲכִילָה כִּי מַזִּיק לֵיהּ פָּטוּר. תַּנְיָא אֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל, אֶלָּא בִּבְהֵמָה בִּלְבַד. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, בְּהֵמָה וּכְלֵי שָׁרֵת. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא (אָמַר רַבָּה) קָסָבַר בְּעִנְיָנָא דִּבְהֵמָה כְּתִיב (פסוק טז) בְּאֵיל הָאָשָׁם. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר לָךְ, קַל וָחֹמֶר אִם אֲחֵרִים מֵבִיא לְקָדֶשְׁתָן, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן.

רמז תעו

אָכַל הַיּוֹם אָכַל לְמָחָר, נֶהֱנָה הַיּוֹם נֶהֱנָה לְמָחָר, נֶהֱנָה הַיּוֹם וְאָכַל לְמָחָר, אָכַל הַיּוֹם וְנֶהֱנָה לְמָחָר, וְאֲפִלּוּ מִכָּאן וְעַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִנַּיִן שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּמְעֹל מַעַל" רִבָּה. תְּנוּ רַבָּנָן קָדְשֵׁי גּוֹיִים לֹא נֶהֱנִין מִדְּרַבָּנָן וְלֹא מוֹעֲלִין מִדְּאוֹרַיְתָא, מַאי טַעְמָא, כְּתִיב הָכָא נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה, וּכְתִיב הָתָם "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת-חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֶת-קָדְשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹעֲלִין וְלֹא גּוֹיִים. וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, דִּכְתִיב (ויקרא כב, ב) "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ", וְיָלִיף נוֹתָר חִלּוּל חִלּוּל מִטָּמְאָה, דִּכְתִיב גַּבֵּי נוֹתָר (ויקרא יט, ח) "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" וְיָלִיף פִּגּוּל עָוֹון עָוֹון מִנּוֹתָר, דִּכְתִיב גַּבֵּי פִּגּוּל "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח" וְכָלְהוּ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא גּוֹיִים. וְאֵין מֵבִיא נְסָכִים אֶבָל קָרְבָּנוֹ טָעוּן נְסָכִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן (במדבר טו, יג) "הָאֶזְרָח", הָאֶזְרָח מֵבִיא נְסָכִים וְלֹא הַגּוֹיִים מְבִיאִין נְסָכִים. יָכוֹל לֹא יְהֵא עוֹלָתוֹ טָעוּנָה נְסָכִים תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כָּכָה". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, רוֹאֶה אֲנִי בְּכֶלְיָן לְהַחֲמִיר, מַאי טַעְמָא, "לַה'" כְּתִיב בֵּיהּ. וְחִטָּאָה בִּשְׁגָגָה פָּרָט לְמֵזִיד. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה שְׁאָר מִצְוֹות שֶׁחִיֵּב בָּהֶן כָּרֵת (פָּרָט) [וְפָטַר] בָּהֶן מֵזִיד מְעִילָה שֶׁלֹּא חִיֵּב בָּהּ כָּרֵת, אֵינוֹ דִין (שֶׁפָּטַר) [שֶׁפְּטַר] בָּהּ אֶת הַמֵּזִיד. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹות שֶׁכֵּן לֹא חִיֵּב בָּהֶן מִיתָה, תֹּאמַר בִּמְעִילָה שֶׁחִיֵּב בָּהּ מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁגָגָה" פָּרָט לְמֵזִיד. הַאי תַּנָּא מַעְקָרָא אַלִּימָא לֵיהּ כָּרֵת, וּלְבַסּוֹף אַלִּימָא לֵיהּ מִיתָה. הָכִי קָאָמַר לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹות שֶׁכֵּן לֹא חִיֵּב בָּהֶן מִיתָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, תֹּאמַר בִּמְעִילָה שֶׁחִיֵּב בָּהֶן מִיתָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת. מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר, הָכִי קָאָמַר לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹות שֶׁכֵּן לֹא חִיֵּב בָּהֶן שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן כְּמִתְכַּוֵּן, שֶׁאִם נִתְכַּוֵּן לַחֲתֹךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר פָּטוּר. תֹּאמַר בִּמְעִילָה שֶׁאִם נִתְכַּוֵּן לְהַתְחִמֵּם בְּגִזֵּי צֶמֶר חֵלִין וְנִתְחַמֵּם בְּגִזֵּי צֶמֶר עוֹלָה שֶׁמָּעַל. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, הָכִי קָאָמַר לֹא [אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁאָר מִצְוֹות שֶׁכֵּן לֹא מִתְחַיֵּב בָּהֶם שֶׁאֵין מִתְעַסֵּק כְּמִתְעַסֵּק שֶׁאִם] נִתְכַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר פָּטוּר, תֹּאמַר בִּמְעִילָה שֶׁאִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹשִׁיט יָדוֹ לִטֹּל חֻפָּץ וְסָךְ יָדוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁמָּעַל.

רמז תעז

אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן, כֶּסֶף שְׁקָלִים. תָּנוּ רַבָּנָן, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ מֵבִיא כֶּבֶשׂ, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב בְּסֶלַע אֶלָּא כֶּבֶשׂ. מִמַּאי, מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא אַיִל אָשָׁם כֶּסֶף שְׁקָלִים, מִכְּלַל דְּכֶבֶשׂ בֶּן שָׁנָה בְּסֶלַע. מִדְּכְתִיב (ויקרא יב, ו) "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" וּתְנַן וְעָמְדוּ קִנִּין בּוֹ בַּיּוֹם בִּרְבָעָתַיִם, וּמִדְּחָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּדַלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בַּעֲשִׁירוּת, חָס נַמִּי רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּדַלֵּי דַּלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בְּדַלּוּת, אִם כֵּן דַּלּוּת כַּמָּה הֲוֵי, רִבְעָא, וְכַמָּה פְּרִיטֵי, אַרְבָּעִין וּתְמָנֵי פְּרִיטֵי, חַד מִשִּׁיתְסַר כַּמָּה הֲוֵי דְּדַלּוּת, תְּלָתָא פְּרִיטֵי, אִם כֵּן דְּקָתָנֵי מִכָּאן אַתְּ לָמֵד לַעֲשִׁירִית הָאֵפָה בִּפְרוּטָה, אַמַּאי פְּרוּטָה הָאָמְרִתְּ עֲשִׁירִית הָאֵפָה דַּלֵּי דַּלּוּת הִיא וְאָמַרְתְּ חַד מִשִּׁיתְסַר דְּדַלּוּת הִיא וְחָשְׁבִינָן דִּתְלָתָא פְּרִיטֵי הֲוָיִן. תַּנָּא מִיּוֹלֶדֶת יָלִיף דְּמַתְיָא פְּרֵדָה עוֹף אַחַת תַּחַת כֶּבֶשׂ דַּהֲוֵי חַד מִתְּלָתִין וּתְרִין דְּכֶבֶשׂ, וְעַד כָּאן דַּלֵּי דַּלּוּת כַּמָּה הֲוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בְּדַלּוּת, דְּמֵהֵיכָא יָלִיף מִכֶּבֶשׂ, עַד כָּאן פְּרוּטָה וּפְלָגָא הֲוֵי. אָמַר (רַבִּינָא) [וְרָבָא] כָּלָּא מִלְּתָא מִיּוֹלֶדֶת יָלִיף, וְהָכִי קָאָמַר מִדְּחָס עֲלֵהּ דְּדַלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִתְּלָתִין וּתְרִין בַּעֲשִׁירוּת, וּמַאי הִיא יוֹלֶדֶת, חָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ נַמִּי דְּדַלֵּי דַּלּוּת וּמַאי הִיא עֲשִׁירִית הָאֵפָה, לְמֶהֱוֵי חַד מִתְּלָתִין וּתְרִין בְּדַלּוּת. אִי הָכִי נַכִּי רִבְעָא דִּפְרוּטָה הֲוֵי, הָכִי נַמִּי וְלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאָתוּיֵי פָּחוֹת מִפְּרוּטָה לַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, זֶה בָּא עַל חֵטְא, וְחַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא, מַה חַטָּאת אֵינָהּ בָּאָה עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה, אַף זֶה לֹא יָבִיא עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, זֶה קָרוּי אָשָׁם, וּשְׁאָר אֲשָׁמוֹת קְרוּיִין אָשָׁם, מַה שְׁאָר אֲשָׁמוֹת בָּאִין עַל זְדוֹן כִּשְׁגָגָה, אַף זֶה יָבִיא עַל זְדוֹן כִּשְׁגָגָה. נֹרָאָה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין דָּבָר שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה מִדָּבָר שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה, וְאַל יוֹכִיחוּ שְׁאָר (חַטָּאוֹת) [אֲשָׁמוֹת] שֶׁאֵין בָּהֶן עָוֹן מִיתָה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דָּנִין אָשָׁם קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים מֵאָשָׁם קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים וְאַל תּוֹכִיחַ נְקֵבָה בַּת שְׁנָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁגָגָה" פָּרָט לְמַזִּיד. ["מִ]קָדְשֵׁי ה'", הַמְיַחֲדִים לַשֵּׁם, יָצְאוּ קָדְשִׁים קַלִּים שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִים לַשֵּׁם. אֵין לִי אֶלָּא פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, שֶׁכֵּלָן מְיֻחָדִים לַשֵּׁם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת עוֹלָה שֶׁעוֹרָהּ מַתָּנָה לַכֹּהֵן, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּשָׂרָם וְאִמּוּרֵיהֶן לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים וְאִמּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" רַבָּה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחֵלֶב לְמִעְילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" רַבָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַדָּם תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" מִעֵט. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַחֵלֶב וּלְהוֹצִיא אֶת הַדָּם, אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחֵלֶב שֶׁשָּׁוֶה לְבָשָׂר בִּפְגוּל בְּנוֹתָר וּבְטָמֵא, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַדָּם שֶׁלֹּא שָׁוֶה לְבָשָׂר בִּפְגוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לְמִעְילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" רַבָּה. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַקְּדִישׁ לַמִּזְבֵּחַ דְּבָרִים הָרְאוּיִים לַמִּזְבֵּחַ, לְבֶדֶק הַבַּיִת דְּבָרִים הָרְאוּיִין לְבֶדֶק הַבַּיִת, הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דְּבָרִים הָרְאוּיִים לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ הִקְדִּישׁ

לַמִּזְבֵּחַ דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. הִקְדִּישׁ לָזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לָזֶה וְלָזֶה כְּגוֹן צִיר וְחֹמֶץ דָּגִים וַחֲגָבִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" רִבָּה. הִקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ מוֹעֲלִין בָּהּ וְכוּ'. תּוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְבֵיצֵיהֶן. בּוֹר מָלֵא מַיִם אַשְׁפָּה מְלֵאָה זֶבֶל, שׁוֹבָךְ מָלֵא יוֹנִים, אִילָן מָלֵא פֵּרוֹת, שָׂדֶה מְלֵאָה זְרָעִים, מִנַּיִן שֶׁמּוֹעֲלִין בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" רִבָּה. יָכוֹל הִקְדִּישׁ תּוֹרִים לַמִּזְבֵּחַ יְהוּ מוֹעֲלִין בְּבֵיצֵיהֶן, הִקְדִּישׁ בּוֹר וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְנִתְמַלֵּא יוֹנִים, אִילָן וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא פֵּרוֹת, שָׂדֶה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא עֲשָׂבִים, יָכוֹל יְהוּ מוֹעֲלִין בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכָן תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקָּדְשֵׁי ה'" מִעַט. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה וְאֶת הָאִילָן מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן מִפְּנֵי שֶׁהֵם גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ. וְהֵבִיא אַף אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. אַיִל קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. צֹאן לְרִבּוֹת כֹּל בְּמַשְׁמַע, אַף חֲרָשֶׁת אַף שׁוֹטָה אַף הַנִּנְעָס. מִן הַצֹּאן וְלֹא מִן הַפַּלְגָּס. בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף יָכוֹל דִּינָרִין תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁקָלִים". יָכוֹל שִׁקְלֵי נְחשֶׁת תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּסֶף". יָכוֹל בַּבְלִיּוֹת מַדִּיּוֹת קַפּוּטְקִיּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" סְלָעִים שֶׁל קֹדֶשׁ סְלָעִים שֶׁל צוֹרִי. לְאָשָׁם, שֶׁהוּא מַפְרִישׁ מָעוֹת לְשֵׁם אָשָׁם.

(ויקרא ה טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם, לְאוֹתוֹ שֶׁעַל הַקֹּדֶשׁ. מִנַּיִן לְרִבּוֹת פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, שֶׁיָּכוֹל שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם תַּשְׁלוּמִין וְלֹא יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו מְעִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַקֹּדֶשׁ" לְרַבּוֹת פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. מִנַּיִן שֶׁמְּשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל הַתַּשְׁלוּמִין הָאֵלּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם". וְאֶת חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו, שֶׁיְּהֵא הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה. וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם, לְרַבּוֹת אֲפִלּוּ פְּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה לְהַשְׁבּוֹן. לְהֶקְדֵּשׁ אֵין לְהֶדְיוֹט לֹא. וְאִם הֶזְקִקוּ בֵּית דִּין בִּשְׁוֵה פְּרוּטָה גּוֹמְרִין אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.

רמז תעח

גַּבֵּי גָּזֵל כְּתִיב "וַחֲמִשְׁתִּיו יֹסֵף עָלָיו", וּתְנַן נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע עַל הַחֹמֶשׁ הֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, גַּבֵּי תְּרוּמָה כְּתִיב (ויקרא כב, יד) "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו", וּתְנַן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בִּשּׁוֹגֵג מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה וְאֶחָד הַסָּךְ, אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה מְשַׁלֵּם חֻמְשָׁא וְחֹמֶשׁ חֻמְשָׁא. גַּבֵּי מַעְשֵׂר לָא מֵיכְתַּב כְּתִיב וְלֹא מִיתְנָא תְּנַן וְלֹא בָּעְיָא מִבָּעְיָא לָן. גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ כְּתִיב "וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ", מַה כֶּסֶף עֶרְכּוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ [אַף כֶּסֶף חֻמְשׁוֹ נַמִּי מוֹסִיף חֹמֶשׁ]. וְנָתַן אֹתוֹ, פֵּרֵט לְחֻמַּשׁ חֲטָאוֹת מֻתּוֹת שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל הוֹאִיל וּמְעִילָה בָּאָה עַל יְדֵי כֹּהֵן

לֹא יְהֵא הַכֹּהֵן מוֹעֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן", מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן מוֹעֵל. וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר הֵבִיא מְעִילָתוֹ וְלֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ לֹא יָצָא תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאֵיל הָאָשָׁם". (יכול) הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְלֹא הֵבִיא מְעִילָתוֹ, לֹא יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאֵיל הָאָשָׁם". יָכוֹל כֹּשֵׁם שֶׁאֵיל הָאָשָׁם מְעַכֵּב כָּךְ יְהֵא חֹמֶשׁ מְעַכֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ", אֵיל הָאָשָׁם מְעַכֵּב וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב. וְנִסְלַח לוֹ, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְשַׁיְּרִין לוֹ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁב וְלֹא הֵבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ". (ויקרא ה יז) וְאִם, הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן, לוֹמַר שֶׁסְּפֵק מְעִילוֹת בְּאָשָׁם תָּלוּי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. [ומוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מְעִילָתוֹ עַד שֶׁתִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא אָשָׁם וַדַּאי]. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן, מַה לָּזֶה שֶׁמֵּבִיא שְׁתֵּי אֲשָׁמוֹת, אֶלָּא מֵבִיא מְעִילָה וְחֻמְשָׁהּ וּמֵבִיא אָשָׁם בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְיֹאמַר אִם וַדַּאי מָעַלְתִּי זוֹ הִיא מְעִילָתִי וְזוֹ הִיא אֲשָׁמִי, וְאִם סָפֵק הַמָּעוֹת לְנָדָבָה וְהָאָשָׁם תָּלוּי, [שֶׁמֵּבִיא עַל הוֹדַע מֵבִיא עַל לֹא הוֹדַע. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא נִרְאִין דְּבָרֶיךָ בִּמְעִילָה הַמְּעוּטָה, הֲרֵי שֶׁבָּא לְיָדוֹ סָפֵק מְעִילָה בְּמֵאָה מָנֶה [לֹא יָפֶה שֶׁיָּבִיא אָשָׁם בִּשְׁתֵּי סְלָעִים וְאַל יָבִיא סָפֵק מְעִילָה בְּמֵאָה מָנֶה]. מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי טַרְפוֹן בִּמְעִילָה הַמְּעוּטָה. תְּנוּ רַבָּנָן, וְאִם נֶפֶשׁ, לְחַיֵּב עַל סָפֵק מְעִילוֹת אָשָׁם תָּלוּי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. טַעְמַיְהוֹן דְּרַבָּנָן דְּגָמְרֵי "מִצְוֹת" "מִצְוֹת" מֵחַטַּאת חֵלֶב, מַה לְּהַלָּן דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְעַל סְפֵקוֹ אָשָׁם תָּלוּי, לְאַפּוּקֵי מְעִילָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת. דְּתַנְיָא הֵזִיד בִּמְעִילָה, רַבִּי אוֹמֵר בְּמִיתָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּאַזְהָרָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כִּי יָלְפִינָן "מִצְוֹת" מֵחַטַּאת חֵלֶב לְהָכִי הוּא דְּיָלְפִינָן מַה לְּהַלָּן בְּקִבּוּעָה אַף כָּאן בְּקִבּוּעָה, לְאַפּוּקֵי עוֹלָה וְיוֹרֵד דְּלָא. הֵינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר קְרָא וְאִם נֶפֶשׁ, וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיַן הָרִאשׁוֹן וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן. וְרַבָּנָן סָבְרֵי תַּחְתּוֹן הוּא דְּגָמַר מֵעֶלְיוֹן לְאָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אֵין הֶקֵּשׁ לְמֶחֱצָה. וְרַבָּנָן אָתָא "מִצְוֹת" "מִצְוֹת" אַפְּקֵיהּ מֵהֶקֵּשָׁא. וְרַבִּי עֲקִיבָא אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים מָנָא לֵיהּ נָפְקָא לֵיהּ (ויקרא ז, א) מְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם. (כתוב בְּרֵמָז תצ"ב). וְעָשְׂתָה אַחַת, לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שֶׁאִם בָּא לְפָנָיו סָפֵק חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל בְּהֶעְלֵם אֶחָד, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, חֵלֶב וְשֶׁמָּן לְפָנָיו וְאָכַל אֶחָד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן אָכַל, אִשְּׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת שָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מֵהֶן שָׁגַג, שַׁבָּת וְיוֹם חֹל וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאַחַת מֵהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם עָשָׂה, מִנַּיִן שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תָּלוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִשְּׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ בַּבַּיִת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶם וְאֵין יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן שָׁגַג, שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵין יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן עָשָׂה, חֵלֶב

וְנוֹתֵר לְפָנָיו וְאָכַל אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן אָכַל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תֶחֱטָא", וְלֹא יָדַע פֵּרֵט לְזֶה שֶׁיָּדַע שֶׁחָטָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, זֶה עַצְמוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תֶחֱטָא" וְעָשְׂתָה... וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֶה עָשָׂה. אֲבָל סָפֵק עָשָׂה סָפֵק לֹא עָשָׂה צֵא וּבַקֵּשׁ מִנַּיִן שֶׁיָּבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְלֹא יָדַע פֵּרֵט לְהוֹדַע, יָכוֹל לֹא הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת וְלֹא הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת הַכֹּל בִּכְלָל הֵן, אִם הוֹדַע שֶׁלָּהֶן פָּטַרְתִּי אֵינוֹ דִין שֶׁנִּפְטֹר אֶת לֹא הוֹדַע. אוֹ חִלּוּף, אִם אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁלָּהֶן חִיַּבְתִּי אֵינוֹ דִין שֶׁנְּחַיֵּב אֶת הוֹדַע, [וְאֵיזֶה] הוֹדַע פָּטַרְתִּי, הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת שֶׁיָּצָא לִדּוֹן בְּחַטָּאת. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁחִיַּב אֶת הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת חַטָּאת פָּטַר אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁלָּהֶם מֵחַטָּאת, מָקוֹם שֶׁפָּטַר אֶת הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת מִן הָאָשָׁם אֵינוֹ דִין שֶׁנִּפְטֹר אֶת [לֹא] הוֹדַע שֶׁלָּהֶן מִן הָאָשָׁם. אוֹ חִלּוּף, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁפָּטַר אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת מִן הַחַטָּאת חִיַּב אֶת הוֹדַע שֶׁלָּהֶם חַטָּאת, מָקוֹם שֶׁחִיַּב אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת אָשָׁם אֵינוֹ דִין שֶׁנְּחַיֵּב אֶת הוֹדַע שֶׁלָּהֶן [אָשָׁם]. וְדִין אַחֵר, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁחִיַּב אֶת הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת חַטָּאת פָּטַר אֶת הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת מִן הָאָשָׁם, מָקוֹם (שֶׁלֹּא פָּטַר) [שֶׁפָּטַר] אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת מִן הַחַטָּאת אֵינוֹ דִין שֶׁנִּפְטֹר אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת מִן הָאָשָׁם. אוֹ חִלּוּף, וּמַה בְּמָקוֹם (שֶׁלֹּא פָּטַר) [שֶׁפָּטַר] אֶת לֹא הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת מִן הַחַטָּאת חִיַּב לֹא הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת אָשָׁם, מָקוֹם שֶׁחִיַּב אֶת הוֹדַע שֶׁל חֲמוּרוֹת חַטָּאת אֵינוֹ דִין שֶׁנְּחַיֵּב אֶת הוֹדַע שֶׁל קַלּוֹת אָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשָׁם אָשָׁם" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מָה אָשָׁם הָאָמוּר לְהַלָּן דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וּסְפֵקוֹ אָשָׁם תָּלוּי, אַף אָשָׁם הָאָמוּר כָּאן דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת וּסְפֵקוֹ אָשָׁם תָּלוּי. וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי הַכָּתוּב עָנַשׁ אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיַּעֲנֹשׁ לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הָאוֹכֵל חֵלֶב מֵבִיא חַטָּאת בְּסֶלַע. סָפֵק אָכַל סָפֵק לֹא אָכַל מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי בִּשְׁתֵּי סְלָעִים. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לְמִי שֶׁבָּא לְיָדוֹ סָפֵק עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּשְׁלֵם שָׂכָר לְעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַנֶּהֱנֶה שְׁוֵה פְרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ מֵבִיא מְעִילָה וְחֻמְשָׁהּ וּמֵבִיא אָשָׁם בִּשְׁתֵּי סְלָעִים. צֵא וַחֲשֹׁב כַּמָּה פְּרוּטוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים קָרוֹב לְאַלְפַּיִם, אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶת הַשּׁוֹגֵג, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּעָנֵשׁ אֶת הַמֵּזִיד.

רמז תעט

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם נִפְשַׁךְ לֵידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, צֵא וּלְמַד מֵאָדָם הַקַּדְמוֹנִי שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד שֶׁעָשָׂה וְעָבַר עָלֶיהָ, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדָּה טוֹבָה אוֹ

מִדַּת פֶּרֶעָנוּת הֱוֵי אוֹמֵר מִדָּה טוֹבָה, אִם מִדַּת פֶּרֶעָנוּת מוּעֶטֶת הֲרֵי כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הַשָּׁב מִן הַפְּגוּל וּמִן הַנּוֹתָר וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁמְּזַכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יז, ו) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה", אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוּת בִּשְׁנַיִם לָמָּה פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה אֶלָּא לְהָבִיא הַשְּׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו לַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶת הַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּשְׁלֹם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַאֲשֶׁר יְבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס", קָבַע הַכָּתוּב פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ לְמִי שֶׁבָּא לְיָדוֹ סָפֵק נֶפֶשׁ וְלֹא יָדַע. אֲמֹר מֵעַתָּה הַמְגַבֶּה אֶת הַצְּדָקוֹת וְהַמְפַרְנֵס אֶת הָעֲנִיִּים וְהַגּוֹמֵל חֲסָדִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה תִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כד, יט) "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ, וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", קָבַע הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּא לְיָדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעָה, אֲמֹר מֵעַתָּה הָיְתָה סֻלַּע צְרוּרָה לוֹ בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ מְצָאָהּ עָנִי וּמִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הַכָּתוּב קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה כְּשׁוֹכֵחַ עֹמֶר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.

מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁשָּׁכַח עֹמֶר אֶחָד בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאָמַר לִבְנוֹ צֵא וְהַקְרֵב עָלַי פַּר לְעוֹלָה וּפַר לְזִבְחֵי שְׁלָמִים, אָמַר לוֹ אַבָּא מָה רָאִיתָ לְשָׁמֹחַ בְּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ כָּל מִצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה נִתַּן לָנוּ לְדַעְתֵּנוּ, וְזֶה שֶׁלֹּא לְדַעְתֵּנוּ, אִלּוּ עָשִׂינוּהָ בְּרָצוֹן לִפְנֵי הַמָּקוֹם לֹא בָּאת מִצְוָה זוֹ לְיָדֵינוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כד, יט) "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ" וְגוֹ', קָבַע לוֹ הַכָּתוּב בְּרָכָה. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת וְזָכָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ זָכָה, הַמִּתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת וְזָכָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא ד, כז) "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לַחֲטֹא וְחָטָא, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ חָטָא, הַמִּתְכַּוֵּן לַחֲטֹא וְחָטָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ "אִישָׁה הֲפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ", בְּאִשָּׁה שֶׁהֻפַּר לָהּ בַּעֲלָהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא צְרִיכָה כַּפָּרָה וּסְלִיחָה. וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְמִקְרָא זֶה הָיָה בּוֹכֶה, וּמָה מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשֵׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה צָרִיךְ כַּפָּרָה וּסְלִיחָה, הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (והוא) [וְלֹא] יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וּמָה אִם מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר כֶּשֶׂב וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, כְּגוֹן חֲתִיכָה סָפֵק שֶׁל חֵלֶב סָפֵק שֶׁל שֻׁמָּן, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ,

[וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, כְּגוֹן שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת אַחַת שֶׁל חֲלֶב וְאַחַת שֶׁל שֻׁמָּן, וְנַעֲשָׂא עָוֹנוֹ, הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲלוֹת בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר], עַל דָּבָר זֶה יְדוּוּ כָּל הַדְּוִים. וְכָל הַנִּי לָמָּה לִי, צְרִיכִין, דְּאִי תַּנָּא גַּבֵּי אִשֶּׁה הָתָם בָּעֵי כַּפָּרָה וּסְלִיחָה מִשּׁוּם דְּמֵעִקָּרָא לְאִסּוּר נִתְכַּוְּנָה, אֲבָל חֲתִיכָה סָפֵק שֶׁל חֲלֶב סָפֵק שֶׁל שֻׁמָּן דְּלְהֶתֵּרָא אִיכַּוִּין, אֵימָא לָא בָּעֵי כַּפָּרָה וּסְלִיחָה. וְאִי אִיתְמַר הָכָא דַּאֲכַל אִסּוּרָא, אֲבָל אִשָּׁה דְּהֵפֵר לָהּ בַּעַל דְּהֶתֵּרָא, לָא תִּבְעֵי כַּפָּרָה וּסְלִיחָה. וְאִי אִתְמַר הַנִּי תַּרְתֵּי הָווּ אֲמִינָא הַנִּי הוּא דְּסָגֵי לְהֶן בְּכַפָּרָה וּסְלִיחָה דְּלָא אִיקְבַּע אִסּוּרָא אֲבָל שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת אַחַת שֶׁל חֲלֶב וְאַחַת שֶׁל שֻׁמָּן דְּאִיקְבַּע לֵיהּ אִסּוּרָא, לָא סָגֵי לֵיהּ בְּכַפָּרָה וּסְלִיחָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא.

מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת וְאָשָׁם גְּמִיר עָוֹן מֵחַטָּאת דְּמוֹתָרָה נְדָבָה. וְכִי תֵּימָא אֵין גְּזֵרָה שָׁוָה לְמֻחֱצָה, גַּלֵּי רַחֲמָנָא גַּבֵּי חַטָּאת (ויקרא ד, לג) "וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת", אֹתָהּ לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה, אֲבָל כָּל הַקָּדָשִׁים בֵּין לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין. (ויקרא ה יח) וְהֵבִיא אַיִל, קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. צֹאן, לְרַבּוֹת כָּל צֹאן בְּמַשְׁמַע אַף הַשּׁוֹטָה אַף הַחֵרֶשֶׁת אַף הַנִּנְעֶסֶת. מִן הַצֹּאן, וְלֹא הַפַּלְגָּס. "בְּעֶרְכְּךָ", מָה עֶרְכְּךָ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, אַף עֶרְכְּךָ הָאָמוּר כָּאן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. לְאָשָׁם, שֶׁיְּהֵא מַפְרִישׁ מָעוֹתָיו לְשֵׁם אָשָׁם. וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם בָּא לְפָנָיו [סָפֵק] חֵלֶב וְדָם וּפִגּוּל בְּהֶעְלֵם אֶחָד, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁגְגָתוֹ", בָּא לְפָנָיו וְלֹא יָדַע מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר שָׁגָג". בָּא לְפָנָיו סָפֵק חֵלֶב וְיָדַע, סָפֵק חֵלֶב וְיָדַע, רַבִּי אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁמֵּבִיא חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כָּךְ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג". אָמַר רַבִּי זֵירָא, כָּאן שָׁנָה רַבִּי, יְדִיעַת סָפֵק מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת. רַבָּה אָמַר, יְדִיעַת סָפֵק אֵין מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת, אֶלָּא הָכִי קָתָנֵי כְּשֵׁם שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה וַדַּאי מֵבִיא חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כָּךְ אִם הָיְתָה לוֹ יְדִיעַת סָפֵק מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְהוּא לֹא יָדַע, פָּרַט לְשֶׁאָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכְחִישׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ וְהֵבִיא". וְהוּא לֹא יָדַע וְנִסְלַח לוֹ, הָא אִם יָדַע אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ, הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְעֻגְלָה עֲרוּפָה אַף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱרְפָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁנֵי שְׁבִילִין אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס הִזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ בַּשֵּׁנִי וְנִכְנַס חַיָּב. וְאַמַּאי סָפֵק יְדִיעָה הוּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּאן עָשׂוּ סָפֵק יְדִיעָה כִּידִיעָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, הָא מַנִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר לָא בָּעִינָן יְדִיעָה בִּתְחִלָּה. וְרָמֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְרָמֵי דְּרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּתַנְיָא אָכַל סָפֵק חֵלֶב

וְנוֹדַע סָפֵק חֵלֶב וְנוֹדַע רַבִּי אוֹמֵר וְכוּ' עַד עַל שְׁגִגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג, הַתּוֹרָה רִבְּתָה שְׁגָגוֹת הָרַבֵּה וְאָשָׁם תָּלוּי אֶחָד. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כָּאן שָׁנָה רַבִּי יְדִיעַת סָפֵק מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּשֵׁם שֶׁיְּדִיעַת וַדַּאי מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת כָּךְ יְדִיעַת סָפֵק מְחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת. בְּשִׁלְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְרַבִּי יוֹחָנָן לָא קַשְׁיָא, כָּאן עָשׂוּ וְלֹא בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עָשׂוּ הָכָא הוּא דְּלָא כְּתִיבָא יְדִיעָה בְּהֶדְיָא אֶלָּא מ"וְנֶעְלַם" הוּא דְּקָאָתֵי וְלֹא בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עָשׂוּ דִּכְתִיב (ויקרא ד, כח) "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" יְדִיעָה מְעַלָּיְתָא בָּעִינָן. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ אַדְּמוּקִים לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל נוּקְמָא כְּרַבִּי, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָא בָּעֵי יְדִיעָה בִּתְחִלָּה. פְּשִׁיטָא מִדְּמַחֵיב עַל הֶעְלֵם טֻמְאָה וְעַל הֶעְלֵם מִקְדָּשׁ אַלְמָא לָא מְיַתֵּר לֵיהּ קְרָא מַהוּ דְּתֵימָא כִּי לֵית לֵיהּ מִקְרָאֵי אֶבָל מִגְמָרָא אִית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן.

(ויקרא ה יט) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר הֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי שְׁחָטוֹ וְזָרַק אֶת דָּמוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ נוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא מִנַּיִן שֶׁמֻּתָּר בַּאֲכִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשֹׁם אָשָׁם". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְרַק הַדָּם יֹאכַל הַבָּשָׂר תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ, הַדָּם יִשָּׁפֵךְ וְהַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. נִזְרַק הַדָּם יֹאכַל הַבָּשָׂר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ הַדָּם בְּכוֹס יִזָּרֵק וְהַבָּשָׂר יֹאכַל. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁחַט תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקָּרֵב, שֶׁאִם אֵינוֹ בָּא עַל חַטָּא זֶה הֲרֵי זֶה בָּא עַל חֵטְא אַחֵר. אָשֹׁם לַה', יָכוֹל (אֲפִלּוּ) [יִפֹּל] כֻּלּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשָׁם לַכֹּהֵן". אִי "אָשָׁם לַכֹּהֵן" יָכוֹל יִנָּתֵן כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשֹׁם לַה'". הָא כֵּיצַד, מוֹתַר אֲשָׁמוֹ וְדָמָיו נוֹפֵל לִנְדָבָה וְיִלָּקַח בָּהֶן עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים. אֵין לִי אֶלָּא מוֹתַר אֲשָׁמוֹת, מִנַּיִן מוֹתַר חַטָּאוֹת, מוֹתַר עֲשִׁירִית הָאֵיפָה, מוֹתַר קִנֵּי זָבִים וְזָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת, וּמוֹתַר קָרְבְּנוֹת נָזִיר וּמְצֹרָע, וְהַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְיֵשׁ בָּהֶן דְּבָרִים רְאוּיִין לַמִּזְבֵּחַ יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת וְעוֹפוֹת, מִנַּיִן שֶׁיִּמָּכְרוּ לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשֹׁם אָשָׁם". זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא בָּא מִשּׁוּם חֵטְא וּמִשּׁוּם אַשְׁמָה יִלָּקַח עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים. זֶה מִדְּרָשׁ דְּרַשׁ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשָׁם לַה', נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְתוּבִים קַיָּמִים אָשָׁם לַה', וְאָשָׁם לַכֹּהֲנִים. וְאוֹמֵר (מלכים ב יב יז) "כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית ה' לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ". אָמַר רַב, אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה וּשְׁחָטוֹ לְשֵׁם עוֹלָה כָּשֵׁר, טַעֲמָא דְּנִתַּק הָא לָא נִתַּק לָא, דִּכְתִיב "אָשָׁם הוּא" בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא. מִנַּיִן לָאֲשָׁם שְׁפָחָה חֲרוּפָה שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָשֹׁם אָשָׁם". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף אָשָׁם נָזִיר וּמְצֹרָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אָשָׁם שְׁפָחָה חֲרוּפָה וּלְהוֹצִיא

אֲשֶׁם נָזִיר וַאֲשֶׁם מְצֹרָע, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מְרֻבֶּה אֲנִי שִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁהוּא אַיִל וּמוֹצִיא אֲנִי אֲשֶׁם נָזִיר וּמְצֹרָע שֶׁאֵינוֹ אַיִל.

(ויקרא ה כא-כב) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עֲמִיתוֹ עֲמִיתוֹ שְׁנֵי פְּעָמִים, עֲמִיתוֹ פְּרָט לְגָבוֹהַּ, עֲמִיתוֹ פְּרָט לַאֲחֵרִים. וְכִחֵשׁ, יָכוֹל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ אָכַלְתִּי הַיּוֹם וְהוּא לֹא אָכַל, הָלַכְתִּי לְעִיר פְּלוֹנִי וְהוּא לֹא הָלַךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תֶחֱטָא". וְכִחֵשׁ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּכַחַשׁ שֶׁקָּדְמוֹ חֵטְא, יָצָא כַּחַשׁ שֶׁלֹּא קָדְמוֹ חֵטְא. רַבִּי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ, אוֹ מָצָא אֲבֵדָה", מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִין שֶׁהֵן שֶׁל מָמוֹן יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן שֶׁל מָמוֹן.

וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְהָבִיא אֶת קָדָשִׁים קַלִּים. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, לְהָבִיא אֶת הַשְּׁלֻמִּים. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר, לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי אֶלָּא בִּבְכוֹר בְּלָבַד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֶחָד קָדְשִׁים קַלִּים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן קוֹרֵא אֲנִי בָּהֶן וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ, וְשֶׁאֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן אֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ. אָמַר מַר, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר לְרַבּוֹת שְׁלָמִים. לְמַעוּטֵי מַאי, אִילֵימָא לְמַעוּטֵי בְּכוֹר, הַשְׁתָּא וּמַה שְׁלָמִים שֶׁטְּעוּנִין סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק אָמְרָתָ מָמוֹנוֹ הוּא, בְּכוֹר מִבָּעְיָא. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמַעוּטֵי מַעְשֵׂר. כִּדְתַנְיָא בִּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא [תִּ]פָּדֶה" וְנֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שְׁחוּט לֹא תֻם וְלֹא בַּעַל מוּם. שְׁבוּעַת פִּקָּדוֹן נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים בְּרִחוֹקִים וּבִקְרוֹבִים, בִּכְשֵׁרִים וּבִפְסוּלִים, בְּפְנֵי בֵּית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּפְנֵי בֵּית דִּין, (מִפְּי בֵּית דִּין) מִפְּי עַצְמוֹ, וּמִפְּי אֲחֵרִים אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְפְּרֶנּוּ בְּבֵית דִּין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין מִפְּי עַצְמוֹ בֵּין מִפְּי אֲחֵרִים כֵּיוָן שֶׁכָּפַר בּוֹ חַיָּב. וְחַיָּב עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ גְּרִידְתָּא, וּמַה הוּא חַיָּב עַל זְדוֹנָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. וְכִחֵשׁ בָּהּ, פְּרָט לְמוֹדֶה לְאֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין. וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר, פְּרָט לְלוֹוֶה בִּשְׁטָר וּלְלוֹוֶה בְּעֵדִים, וּמַיְירִי בְּאוֹמֵר לָוִיתִי וְלֹא לָוִיתִי בִּשְׁטָר, לָוִיתִי וְלֹא לָוִיתִי בְּעֵדִים, מִדְּתָנֵי וְכִחֵשׁ בָּהּ, פְּרָט לְמוֹדֶה לְאֶחָד מִן הָאַחִין הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּאוֹדֵי לֵיהּ בְּפַלְגָּא דִּידֵיהּ הָאֵיכָא כְּפִירָה דְּאִידָּךְ, אֶלָּא לָאו דְּאוֹדֵי לֵיהּ בְּכֻלֵּי, דְּאָמַר לְהוּ מִינָּךְ שַׁקְלֵי, מֵחַבְרָךְ לָא שַׁקְלֵי דְּהַוְיָא לֵיהּ כְּפִירַת דְּבָרִים. תַּנְיָא הַגּוֹזֵל שְׂדֵה מֵחֲבֵרוֹ וּשְׁטָפָהּ נָהָר חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שְׂדֵה אַחֶרֶת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרַשׁ רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי, וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ רִבָּה, [בְּפִקָּדוֹן] אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל, מִעֵט, אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו, חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה רִבָּה הַכֹּל, מַאי רַבֵּי, רַבֵּי כָּל מִלֵּי, וּמַאי מִעֵט, מִעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנָן דָּרְשֵׁי בִּכְלֵלֵי וּפְרָטֵי, וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ כְּלָל, בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ

בְּגָזֵל פְּרָט, אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפָרַט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דָּבָר הַמַּטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן אַף כָּל דָּבָר הַמַּטַלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מַטַלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהֲקִשּׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּטַלְטְלִין אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע, אֲפִלּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה דְּאַף עַל גַּב דְּאִתְרַבֵּי לְעִנְיַן הַשָּׁבָה, לָא אִתְרַבֵּי לְעִנְיַן חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, דְּכִי הַדְרֵיהּ קְרָא וְנָקַט לְעִנְיַן חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, כְּתִיב וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא מִכֹּל וְלֹא הַכֹּל, דְּאִימַּעֵט לְהוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לַפְּרָשָׁה. דְּאֵין חִיּוּב [קַרְקָן] שְׁבוּעָה בְּקַרְקָעוֹת.

וְכֹחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתִשׂוּמֶת יָד, אָמַר רַב חִסְדָּא, כְּגוֹן שֶׁיִּחֵד לוֹ כְּלִי לְהַלְוָאתוֹ. עָשַׁק אָמַר רַב חִסְדָּא כְּגוֹן שֶׁיִּחֵד לוֹ כְּלִי לְעָשְׁקוֹ, וְכִי אַהַדְרֵיהּ קְרָא כְּתִיב (להלן פסוק כג) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְגוֹ', וְאִלּוּ תְּשׂוּמֶת יָד לָא אַהַדְרֵיהּ. וְתַנְיָא מְנַיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר לְמַעְלָה לְמַטָּה, דִּכְתִיב "אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשָּׁקֶר", וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ לְרַבּוֹת תְּשׂוּמֶת יָד לְהִשָּׁבוֹן. קָדָשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּגוֹן דְּאָמַר הֲרֵי עָלַי, וְהִפְרִישָׁן וְהִפְקִידָן לְיַד אַחֵר וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חַיָּב קָרְבָּן שְׁבוּעָה, (שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהּ) לְפִי שֶׁהוּא שֶׁל עֲמִיתוֹ וְאִם בָּאתָ לְפוֹטְרָן מִפְּנֵי שֶׁהֵן הֶקְדֵּשׁ לְהָכִי אִתָּא בַּהּ' וְכֹחֵשׁ לְרַבּוֹתָן, אַף עַל גַּב שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן צַד גְּבוֹהַּ. וְשֶׁאֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן פָּטוּר מִבַּעֲמִיתוֹ וְכֹחֵשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַעֲלָה מַעַל בַּהּ'", לְפִי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן אֵינוֹ מַלְוֶה וְאֵינוֹ לוֹוֶה וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא בִּשְׁטָר וּבְעֵדִים לְפִיכָךְ בִּזְמַן שֶׁהוּא מַכְחִישׁ בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר. אֲבָל הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתֵּדַע בּוֹ נְשָׁמָה, אֶלָּא שְׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישׁ מַכְחִישׁ בִּשְׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְכֹחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ יָכוֹל בְּדָבָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּפִקָּדוֹן" שֶׁהוּא שֶׁל מָמוֹן, יָצָא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל מָמוֹן. אִי מַה פִּקָּדוֹן מְיֻחָד שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ, מִלְוֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד". אִי מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַתְּנַת יָד, גָּזֵל שֶׁאֵין בּוֹ מַתְּנַת יָד מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְגָזֵל". [אִי מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִים דְּבָרִים הַנִּטָּלִים מֵרְשׁוּת בְּעָלִים, הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר שֶׁאֵינוֹ נִטָּל מֵרְשׁוּת בְּעָלִים, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ"]. אִי מָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ מְיֻחָדִין דְּבָרִים שֶׁדַּעַת שְׁנַיִם יוֹדַעַת, אֲבֵדָה שֶׁאֵין דַּעַת שְׁנַיִם יוֹדַעַת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ מָצָא אֲבֵדָה". וְכֹחֵשׁ בָּהּ, וְלֹא בְּמוֹצְאֶיהָ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ אֲבֵדוֹת הֵן, הַיּוֹדֵעַ בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאֶיהָ, בְּמוֹצְאֶיהָ וְלֹא בָּהּ, לֹא בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאֶיהָ. אִי מָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ מְיֻחָדִין דְּבָרִים שֶׁאֶפְשָׁר לְדַעְתָּן, דְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְדַעְתָּן, כְּגוֹן הַמְעָרֵב מַיִם בְּיַיִן, בְּלַבְקִי בְּשֶׁמֶן, מֵי מַעְיָן בְּדֶבֶשׁ, חֲלַב חֲמוֹר בְּקִטְפָּא, קִימּוֹס בְּמוֹר, חוֹל בְּפוֹל, עֲלֵי גְּפָנִים בְּפִילוֹן, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל שָׁקֶר", עַל כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ שָׁקֶר. אִי מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִין נָזָקִין שֶׁל מָמוֹן,

דְּבָרִים הַנִּזְקִין כְּגוֹן חוֹבֵל אָדָם בְּאָדָם, קִנְיָן בְּקִנְיָן, אָדָם בְּקִנְיָן, קִנְיָן בָּאָדָם, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כו) עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ. אִי מָה אֵלּוּ וָאֵלּוּ מְיֻחָדִין דָּבָר שֶׁמְּשַׁלְּמִין עֲלֵיהֶן אֶת הַקֶּרֶן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְתַשְׁלוּמֵי ד' וְה', הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה, וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" רִבָּה, אַחַת, בָּהּ, בָּהֶנָּה, [אוֹ מִכֹּל], הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, פָּרַט לְאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ חָבַלְתָּ בִּי בְּשַׁבָּת וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָבַלְתִּי. הִדְלַקְתָּ גְּדִישִׁי בְּשַׁבָּת וְהוּא אוֹמֵר לֹא הִדְלַקְתִּי. אָמַר לוֹ אֲבִיו חָבַלְתָּ בִּי עָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָבַלְתִּי בְּךָ וְלֹא עָשִׂיתִי בְּךָ חֲבוּרָה, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחַת", בָּהּ, בָּהֶנָּה, אוֹ מִכֹּל, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין. מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט (מְרַבֶּה) [מְמַעֵט] אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁנִּדּוֹן עֲלֵיהֶן בְּנַפְשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יָכוֹל אַף הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ אָנַסְתָּ אֶת בִּתִּי וְהוּא אוֹמֵר לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִתִּיתִי, הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי וְהוּא אוֹמֵר לֹא הֵמִית, אָמַר לוֹ עַבְדּוֹ הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמִּיתָ אֶת עֵינִי וְהוּא אוֹמֵר לֹא הִפַּלְתִּי וְלֹא סִמִּיתִי, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד" וְגוֹ', מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִין שֶׁאֵינָן קְנָסוֹת יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁהֵן קְנָסוֹת.

(ויקרא ה כג-כד) וְהָיָה מִיָּד מַה יַּעֲשֶׂה וְהֵשִׁיב. אֵינוֹ שָׁב תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשִׁלַּם". יָכוֹל יְהֵיֶה מֵשִׁיב וּמְשַׁלֵּם וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁהֲרֵי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאִם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה', תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּזֵלָה", גְּזֵלָה הוּא מְשַׁלֵּם וְאֵין מֵשִׁיב וּמְשַׁלֵּם. וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל", שֶׁיָּכוֹל יְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל מַה שֶּׁגָּזַל אָבִיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל", עַל מַה שֶּׁגָּזַל הוּא מְשַׁלֵּם וְלֹא עַל מַה שֶּׁגָּזַל אָבִיו. יָכוֹל לֹא יְשַׁלֵּם כָּל עִקָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָעֹשֶׁק", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר עָשָׁק", שֶׁיָּכוֹל יְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל מַה שֶּׁעָשַׁק אָבִיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר עָשָׁק", עַל מַה שֶּׁעָשָׁק הוּא מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל מַה שֶּׁעָשַׁק אָבִיו. יָכוֹל לֹא יְשִׁיבֶנּוּ כָּל עִקָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת". הַפִּקָּדוֹן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ" כָּל זְמַן שֶׁעוֹמֵד יְשִׁיבֶנּוּ, אֵין עוֹמֵד מֵשִׁיב לוֹ דָּמָיו. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל מַה שֶּׁגָּזַל אָבִיו, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו. נִשְׁבַּע הוּא וְלֹא אָבִיו, אָבִיו וְלֹא הוּא, הוּא וְאָבִיו, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל וַאֲשֶׁר עָשַׁק וַאֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ וַאֲשֶׁר מָצָא". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֶּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו, הוּא וְלֹא אָבִיו, אָבִיו וְלֹא הוּא, לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַגְּזֵלָה וְהָעֹשֶׁק וְהַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה" יִשְׁתַּתְּפוּ מִכָּל מָקוֹם. מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר לְמַעְלָה לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכֹּל". "אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עָלָיו לַשֶּׁקֶר" עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁחַיָּב עַל זְדוֹן שְׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָן. מַה הוּא חַיָּב עַל זְדוֹנָהּ אָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים.

אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן לְשִׁנּוּי שֶׁהוּא קוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל", אִם כְּעֵין שֶׁגָּזַל יַחֲזִיר וְאִם לָאו דָּמִים בְּעָלְמָא בָּעֵי שִׁלּוּמֵי, הַאי אֲשֶׁר גָּזָל מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי גֶּזֶל אֲבִיו שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְהֵשִׁיב אֶת גְּזֵלוֹ, וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אִיכָּא דְּאָמְרֵי מִנַּיִן לְשִׁנּוּי שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה" מִכָּל מָקוֹם, וְהָכְתִיב "אֲשֶׁר גָּזָל", הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי גֶּזֶל אָבִיו.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּבַר תּוֹרָה גְּזֵלָה הַמִּשְׁתַּנֵּית חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה", מִכָּל מָקוֹם, וְאִם תֹּאמַר מִשְׁנָתֵנוּ, הַגּוֹזֵל עֵצִים וַעֲשָׂאָם כֵּלִים מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה מִשּׁוּם תַּקָּנַת הַשָּׁבִים. וְכִי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּשִׁנּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד כְּגוֹן שֶׁגָּזַל עֵצִים מְשֻׁפִּין וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, דְּהַהוּא שִׁנּוּי דַּהֲדַר לְמִלְּתֵיהּ הוּא. וְכֹחֶשׁ בָּהּ פָּרָט לְמוֹדֶה בְּעִקָּר, כֵּיצַד שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָּנַבְתִּי מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָחַשׁ בָּהּ" פָּרָט לְמוֹדֶה בָּעִקָּר. וְכִי תַנְיָא הָהִיא דַּאֲמַר לֵיהּ הֵילָךְ, אֲבָל קַיְמָא בְּאַגַּם לָא. אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אֲבִיךְ מְכָרוֹ לִי מַאי מוֹדֶה בְּעִקָּר אֵיכָא, דַּאֲמַר לֵיהּ לֹא נָתַתִּי לְךָ דְּמִים שְׁקוֹל תּוֹרְךָ וְזִיל. אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה אֲבִיךְ נָתַנוֹ לִי מַאי מוֹדֶה בְּעִקָּר אֵיכָא, דַּאֲמַר לֵיהּ עַל מְנָת דַּעֲבִידְנָא לָךְ נַיָּח נַפְשָׁא וְלֹא עַבְדֵי לָךְ. תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתְיו, לֵימָא לֵיהּ אִיבְּעֵי לְךָ לְאַהֲדוּרֵי, בְּאוֹמֵר שְׁבוּעָה אֲבֵדָה מָצָאתִי וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשֶׂה עָלָיו גַּזְלָן וְחַיָּב בְּאוֹנְסִין. וְתָנָא תּוּנָא, וְכִחֵשׁ בָּהּ לְמַדְנוּ לְעֹנֶשׁ, אֲזָהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, א) "לֹא תְכַחֲשׁוּ", מַאי לָאו עֹנֶשׁ מָמוֹן, לֹא, עֹנֶשׁ שְׁבוּעָה הָא מִדְּסֵיפָא דְּאִישְׁתְּבַע מִכְּלַל דְּרִישָׁא דְּלָא אִישְׁתְּבַע, דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר לָמַדְנוּ לְעֹנֶשׁ, אֲזָהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִשָּׁקְרוּ" אָמְרֵי, אִידִי וְאִידִי דְּאִשְׁתְּבַע, כָּאן שֶׁהוֹדָה, כָּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים, אֲתוּ עֵדִים חַיָּב בְּאוֹנְסִין, אוֹדֵי אוֹדוּיֵי חַיָּב בְּקֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם.

תָּנוּ רַבָּנָן "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר גָּזָל", יַחֲזִיר כְּעֵין שֶׁגָּזַל, מִכָּאן אָמְרוּ הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם, הִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים חַיָּבִין. מִשּׁוּם סוּמְכוֹס אָמְרוּ גְּדוֹלִים חַיָּבִים קְטַנִּים פְּטוּרִים. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע לוֹ יוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו אֲפִלּוּ לְמָדַי, וְלֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלּוּחוֹ דִּכְתִיב "לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ", אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאִם מֵת יַחֲזִיר לְבָנָיו. נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, מָחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, מָחַל לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, מָחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, אֵינוֹ

צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם (קֶרֶן) [חֹמֶשׁ] עַל חֹמֶשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה. וְכֵן בְּפִקָּדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כא) בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד וְגוֹ', חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. תַּנְיָא הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת, יוֹרְשָׁיו מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם. יוֹרְשִׁין בְּנֵי שְׁלוּמֵי חֲמִשָּׁא דַּאֲבוּהוֹן הָווּ, אַלְמָא חֲמִשָּׁא מָמוֹנָא הוּא. וּבָעוּ שְׁלוּמֵי יוֹרְשִׁין חֹמֶשׁ, וְרָמִינְהוּ וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לֹא הוּא וְכוּ', אָמַר רַב נַחְמָן לָא קְשָׁיָא כָּאן שֶׁהוֹדָה כָּאן שֶׁלֹּא הוֹדָה. אִי לָא הוֹדָה קֶרֶן נַמִּי לֹא לִשַׁלֵּם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּלָא מְשַׁלֵּם, וְהָא מִדְּקָא מְהַדַּר אַחֹמֶשׁ, לְמֵימְרָא דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם. וְעוֹד תַּנְיָא וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֶּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו, אָבִיו וְלֹא הוּא, הוּא וְלֹא אָבִיו, לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו, מַנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר גְּזֵלָה וַעֲשָׁק וַאֲבֵדָה וּפִקָּדוֹן יֵשׁ תַּלְמוּד. יָתִיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתְּתָא וַאֲמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמַר מַר, אוֹ יְשְׁתַּלְמוּ קָאָמַר מַר, אָמַר לֵיהּ יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמִינָא וּמַרְבּוּיָא דְּקָרְאֵי אָמְרֵי. אֶלָּא מֵאי לֹא הוֹדָה, לֹא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ. וְנַחֵיב בְּנוֹ חֹמֶשׁ אַשְׁבּוּעָה דִּידֵיהּ, אָמְרֵי בְּשֶׁאֵין גְּזֵלָה קַיֶּמֶת, אִי הָכִי חֹמֶשׁ נַמִּי לֹא לִשַׁלֵּם, לָא צְרִיכָא דְּאִיכָּא אַחֲרִיוּת נְכָסִים. וְכִי אִיכָּא מַאי הָווּ וְהָא הָווּ לֵיהּ מְלָוֶה עַל פֶּה, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת, כְּשֶׁעָמַד בְּדִין. אִי הָכִי חֹמֶשׁ נַמִּי לְשַׁלֵּם, לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת. רָבָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דִּסְקְיָא שֶׁל אָבִיו מֻפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים, קֶרֶן מְשַׁלֵּם דְּהָא אִיתֵּיהּ, חֹמֶשׁ לֹא מְשַׁלֵּם דְּכִי אִשְׁתְּבַע קַשְׁטָא אִשְׁתְּבַע, דְּהָא לָא הָווּ יָדַע. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בְּפִקָּדוֹן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, יְלִקֶּה בְּחָסֵר וּבְיָתֵר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כִּשְׁעַת הוֹצָאָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כִּשְׁעַת תְּבִיעָה. בְּשֶׁבַח גְּזֵלָה קַמִּפְלְגֵי, בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי שֶׁבַח גְּזֵלָה דְּנָגְזַל הָווּ, וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי שֶׁבַח גְּזֵלָה דְּגָזְלָן הָווּ. וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהַנֵּי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא הַגּוֹזֵל אֶת הָרָחֵל גְּזֵזָה וְיָלְדָה מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּזּוֹתֶיהָ וְאֶת וַלְדוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גְּזֵלָה חוֹזֶרֶת בְּעֵינֶיהָ. דִּיקָא נַמִּי, דְּקָתָנִי יְלִקֶּה בְּחָסֵר וּבְיָתֵר. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֵדִים, דַּאֲמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ, וְכִיוָן דְּאִכָּא עֵדִים מַהֲהִיא שַׁעְתָּא דְּאִיחַיֵּב לֵיהּ אַשְׁמָה. רַבִּי אָמַר, חָלוּק הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם עֵדִים, דְּאָמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ, וּבֵי דִינָא הוּא דְּקָא מְחַיְּבֵי לֵיהּ אַשְׁמָה. אָמַר רָבָא הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. יִשְׁבַּע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלֵּם, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שְׁמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה, זֶה שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, תֹּאמַר בְּזֶה שֶׁמְּשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם הוֹאִיל וּמְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם יְשַׁלֵּם לִפְנֵי

שְׁבוּעָה וּלְאַחַר שְׁבוּעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר עָלָיו וְשִׁלֵּם אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה. וְשִׁלֵּם אֹתוֹ אוֹתוֹ הוּא מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל זֶה שֶׁמְּשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם אֵינוֹ דִין שֶׁמְּשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשִׁלַּם אֹתוֹ" אוֹתוֹ הוּא מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. אוֹצִיא אֶת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְלֹא אוֹצִיא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּרֹאשׁוֹ" בְּרֹאשׁוֹ הוּא מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. קַל וָחֹמֶר לְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁיְּשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁמְּשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו", הַמְשַׁלֵּם בְּרֹאשׁ מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְאֵין הַמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְלֹא אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וַחֲמִשְׁתָּיו, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה. יוֹסֵף עָלָיו, שֶׁיְּהֵא הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה.

בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם, וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם. וַחֲמִשְׁתָּיו עוֹלֶה לוֹ בִּכְפֵלוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִשַּׁלֵּם אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו מָמוֹן הַמִּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אֵין חֹמֶשׁ וְאָשָׁם מִשְׁתַּלְּמִין בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ כֶּפֶל. הֵיכִי דָּמֵי, אָמַר רָבָא, דְּמַעְקְרָא שָׁוְיָא אַרְבַּע וְהַשְׁתָּא נַמִי שָׁוְיָא אַרְבַּע וּכְגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע וְחָזַר וְנִשְׁבַּע אַרְבָּעָה פְּעָמִים וְחָזַר וְהוֹדָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה וַחֲמִשְׁתָּיו הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲמִשִּׁיוֹת הַרְבֵּה בְּקֶרֶן אֶחָד. אֲמַר מַר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מָמוֹן הַמִּשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ וְכוּ' אֶבָל אָשָׁם מַיְתִי, מַאי שְׁנָא חֹמֶשׁ דְּלָא מְשַׁלֵּם דִּכְתִיב "בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו", אָשָׁם נַמִי לָא לְשַׁלֵּם, דִּכְתִיב בְּרֹאשׁוֹ "וַחֲמִשְׁתָּיו וְאֶת אָשָׁמוֹ", "אֶת" אַפְסְקֵיהּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לְךָ, וְאֶת הָדַר עָרְבֵיהּ. וְרַבָּנָן לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְא"ו וְלֹא אֶת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לְךָ, אֶת לָא סַגִּי דְּלָא כָּתַב, לְאַפְסוּקֵי בֵּין מָמוֹן גָּבוֹהַּ לְמָמוֹן הֶדְיוֹט, לְכָךְ אְתָא וְא"ו וְעָרְבֵיהּ. (ויקרא ה כה) וְאֶת אָשָׁמוֹ יָבִיא, אַף אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. אַיִל, קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. צֹאן לְרַבּוֹת כָּל צֹאן מַשְׁמַע, אַף חֲרֻשֶׁת אַף שׁוֹטָה אַף הַנִּנְעָסֶת. מִן הַצֹּאן, וְלֹא מִן הַפַּלְגָּס. בְּעֶרְכְּךָ, מָה עֶרְכְּךָ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, אַף עֶרְכְּךָ הָאָמוּר כָּאן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. לְאָשָׁם, שֶׁיְּהֵא מַפְרִישׁ מָעוֹת לְשֵׁם אָשָׁם.

(ויקרא ה כו) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' וְנִסְלַח לוֹ עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה. מִנַּיִן שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לְאַחַת) [וְעַל אַחַת"] לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כֵּיצַד הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן, וּתְשׁוּמֶת יָד, וְגָזֵל, וַאֲבֵדָה, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי פִּקָּדוֹן, וּתְשׁוּמֶת יָד, וְגָזֵל, וַאֲבֵדָה, וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ, מִנַּיִן שֶׁחַיָּב

עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לְאַחַת") [עַל אַחַת"], לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין, מִנַּיִן אָמַר לוֹ תֵּן לִי פִּקָּדוֹן, וּתְשׁוֹמֶת יָד, וְגָזֵל, וַאֲבֵדָה וְכוּ', מִנַּיִן שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לְאַחַת") [עַל אַחַת"], לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִינֵי תְּבִיעוֹת, מִנַּיִן אֶפִלּוּ אָמַר לוֹ תֵּן לִי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין וְכוּ' מִנַּיִן שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לְאַחַת") [עַל אַחַת"] לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִינִין הַרְבֵּה, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ תֵּן לִי חִטִּים שֶׁהִפְקַדְתִּי לְךָ אֶמֶשׁ וְשֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, מִנַּיִן שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לְאַחַת") [עַל אַחַת"] לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל דְּבָרִים הַרְבֵּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה", כֵּיצַד הָיָה תּוֹבְעוֹ אָמַר לוֹ תֵּן לִי חִטִּים שֶׁהִפְקַדְתִּי לְךָ אֶמֶשׁ וְשֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה", יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִינֵי תְּבִיעוֹת, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוֹמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה לְךָ שֶׁאֵין בְּיָדִי כְּלוּם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָדָם אֶחָד, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ חֲמִשָּׁה תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן וּתְשׁוֹמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי כְּלוּם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה". לְאַשְׁמָה בָּהּ, פְּרָט לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.

פרשת צו

(ויקרא ו א-ב) וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ' צַו אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים פט, ז) "כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה' יִדְמֶה לַה' בִּבְנֵי אֵלִים". בִּלְעָם הָרָשָׁע הָיָה סַנֵּגוֹרָן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאָמַר "הֵיִרְצֶה ה' בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן" רוֹצֶה הוּא מַה שֶּׁאַתֶּם מַקְרִיבִים לוֹ לוֹג שֶׁמֶן מִמַּה שֶׁאָנוּ מַקְרִיבִין לוֹ רְבָבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן. מַה הִקְרִיב אַבְרָהָם לְפָנָיו לוֹ, אַיִל אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, יג) "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל" וְגוֹ'. אִם רוֹצֶה, אָנוּ מַקְרִיבִין לוֹ אַלְפֵי אֵילִים, וּמַה הִקְרִיב לוֹ אַבְרָהָם, בְּנוֹ, אֲנִי מַקְרִיב לוֹ בָּנַי וּבְתַי, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה שם) "הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי" זֶה בְּנוֹ הַבְּכוֹר, "פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי", זֶה בִּתּוֹ. רְאֵה כַּמָּה הָיָה בִּלְעָם הָרָשָׁע עָרוּם, הִתְחִיל לוֹמַר (במדבר כג, ד) "אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבָּחוֹת עָרַכְתִּי", לֹא אָמַר "מִזְבָּחוֹת" אֶלָּא "הַמִּזְבָּחוֹת", אָמַר מֹשֶׁנִּבְרָא אָדָם וְעַד עַכְשָׁו שִׁבְעָה מִזְבָּחוֹת בָּנוּ, וַאֲנִי מַקְרִיב שִׁבְעָה כְּנֶגְדָּן, לְמָה הָיָה אוֹתוֹ רָשָׁע דּוֹמֶה לְטַבָּח שֶׁהָיָה מוֹכֵר בָּשָׂר וְהָיְתָה חֲנוּת מְלֵאָה בָּשָׂר, וְרָאָה

הַלּוּגוּסְטוֹס. מִסְתַּכֵּל בַּבָּשָׂר, אָמַר לוֹ מָרִי כְּבָר שְׁלַחְתִּי אוֹפְסְנוֹן. לְבֵיתְךָ. כָּךְ בִּלְעָם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע מָה אַתָּה עוֹשֶׂה אָמַר לוֹ "אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע אִלּוּ הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ קָרְבָּן הָיִיתִי אוֹמֵר לְמִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל וְהָיוּ מַקְרִיבִין לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִי בַּשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַה' יִדְמֶה לַה' בִּבְנֵי אֵלִים". בִּבְנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁהֵן אֵלַי עוֹלָם, אֵין אֲנִי מְקַבֵּל קָרְבָּנוֹת אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר" וְגוֹ'.

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שְׁנָאָה תְעוֹרֵר מְדָנִים" "שְׁנָאָה" שֶׁנָּתַן אַהֲרֹן בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם "תְּעוֹרֵר מְדָנִים", עוֹרְרָה עֲלֵיהֶם דִּינֵי דִינִים. אָמַר רַבִּי אַסִּי מְלַמֵּד שֶׁהָיָה (הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) [אַהֲרֹן] נוֹטֵל אֶת (קַרְנָם וּפוֹתְחוֹ) [קָרְבָּנָם וּפוֹחֲסוֹ] לָהֶם וְאוֹמֵר לָהֶם דְּעוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ. הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה (שמות לב, לג) "מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי". הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אֵין הַשְׁמָדָה הַכְּתוּבָה כָּאן אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (עמוס ב, ט) "וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל" וְגוֹ'. (משלי שם) "וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה". תְּפִלָּה שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶן. מַה נִּתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶן, רַבִּי מָנִי דְּסִיכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, מִתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן כְּתוּב "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" (שם ז) "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" (שם ח) "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" (ויקרא ג, ה) "וְהִקְטִירוּ בְּנֵי אַהֲרֹן". אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּאֵר שְׁנוּאָה וּמֵימֶיהָ חֲבִיבִין, לָעֲצִים חֲלָקְתָּ כָּבוֹד בִּשְׁבִיל בְּנֵיהֶן כְּדִתְנַן כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין לְמַעֲרָכָה חוּץ מִשֶּׁל זַיִת וְשֶׁל גֶּפֶן, לְאַהֲרֹן אִי אַתָּה חוֹלֵק כָּבוֹד בִּשְׁבִיל בָּנָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ שֶׁבִּתְפִלָּתְךָ אֲנִי מְקָרְבוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עִקָּר וּבָנָיו טְפֵלִים שֶׁנֶּאֱמַר "צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו".

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר יוּדָן מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכִּבְּדוֹ אוֹהֲבוֹ בְּחָבִית שֶׁל יַיִן וְכַלְכָּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ זוֹ הִיא דּוֹרוֹן, אָמַר לֵיהּ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְפִי שָׁעָה כִּבַּדְתִּי אוֹתְךָ, אֲבָל כְּשֶׁתִּכָּנֵס לְפָלְטִין אַתָּה יוֹדֵעַ בַּמֶּה אֲנִי מְכַבֶּדְךָ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִי שָׁעָה הִקְרַבְתִּי אוֹתָהּ, אֲבָל כְּשֶׁתִּיטִיב "בִּרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן וְתִבָּנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל" וְגוֹ'. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּר הַלֵּב. רַבִּי לֵוִי אָמַר מִקְרָא מָלֵא הוּא (יחזקאל כ, לב) "וְהָעוֹלֶה עַל רוּחֲכֶם". מִמִּי אַתְּ לָמֵד מִבָּנָיו שֶׁל אִיּוֹב דִּכְתִיב "וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עוֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם", הֲדָא אָמְרָה הָעוֹלָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּר הַלֵּב. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא בַּר פַּפָּא אָמַר, כְּשֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הָיֵינוּ מַקְרִיבִין כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה עַכְשָׁו מַהוּ לְהִתְעַסֵּק

בָּהֶן, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְּקִין בָּהֶן מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִים אוֹתָם. רַבִּי חֲנַנְיָה אָמַר תַּרְתֵּי, אֵין הַגָּלְיוֹת מִתְכַּנְּסוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת מִשְׁנָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ח, י) "כִּי יִתְנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם". (מלאכי א, יא) "כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה", וְכִי יֵשׁ קְמִיצָה וְהַקְטָרָה בְּבָבֶל, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְּקִין בָּהֶן מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִין אוֹתָם. אָמַר רַבִּי אַסִי, מִפְּנֵי מָה מַתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, יַתְחִילוּ לְהֶן מִבְּרֵאשִׁית, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִים וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִים יָבוֹאוּ טְהוֹרִים וְיִתְעַסְּקוּ בְּטְהֳרוֹת. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חָנָן בְּשֵׁם רַבִּי עֲזַרְיָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי מַגְרִיסִין, וְעָשָׂה לוֹ הָרִאשׁוֹן תַּבְשִׁיל וַאֲכָלוֹ וְעָרַב לוֹ, וְהַשֵּׁנִי וְעָרַב לוֹ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵיזֶה עָרַב לוֹ יוֹתֵר. אֶלָּא מִמַּה שֶּׁצִּוָּה אֶת הַשֵּׁנִי עֲשֵׂה לִי כְּתַבְשִׁיל הַזֶּה, אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁל שֵׁנִי עָרַב לוֹ יוֹתֵר. כָּךְ הִקְרִיב לוֹ נֹחַ קָרְבָּן וְעָרַב לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ", וְהִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל קָרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח, ב) "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לוֹ בְּמוֹעֲדוֹ", וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵיזֶה עָרַב לוֹ יוֹתֵר אֶלָּא מִמַּה שֶּׁצִּוָּה אֶת מֹשֶׁה וְאָמַר לֵיהּ זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁזֶּה עָרַב לוֹ יוֹתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ד) "וְעָרְבָה לַה' וְגוֹ' כִּימֵי עוֹלָם" כִּימֵי מֹשֶׁה, "וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת" כִּימֵי שְׁלֹמֹה.

דָּבָר אַחֵר "כִּימֵי עוֹלָם" כִּימֵי נֹחַ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נד, ט) "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי" וְגוֹ' "וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת" כְּשֶׁנִּי הֶבֶל שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים בָּעוֹלָם. רַבִּי אִבִּין אָמַר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מֵסֵב עַל אֲקוֹבִיטוֹן שֶׁלּוֹ וְהִכְנִיסוּ לוֹ תַּבְשִׁיל וַאֲכָלוֹ וְעָרַב לוֹ הִתְחִיל מְמַחֶה בַּקְּעָרָה הֲדָא הוּא דִכְתִיב "עוֹלוֹת מֵחִים אֶעֱלֶה לָךְ", כָּזֶה שֶׁהוּא מְמַחֶה אֶת הַקְּעָרָה. רַבִּי אִבִּין אָמַר חוֹרִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר, נִכְנַס (לְכוֹר דָּגָן) [לְבוּרְגִּין] הָרִאשׁוֹן (וְכוּ') [אָכַל שָׁם וְשָׁתָה שָׁם הִגִּיעַ לְבוּרְגִּין הַשֵּׁנִי] אָכַל שָׁם וְשָׁתָה שָׁם וְלָן שָׁם, לָמָּה הוּא מְתַמֵּהַּ, זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִיא הָעֹלָה אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָעוֹלָה כֻּלָּהּ לְאִשִּׁים. וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד עָלָיו אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא תּוּקַד בּוֹ, הַמִּזְבֵּחַ הָיָה מוּקָד בָּאֵשׁ.

רמז תפ

תָּנָא מֹשׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה קְרוֹב לְמֵאָה וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה הָאֵשׁ מַחֲזֶיקֶת בָּהּ, עֵצוֹ לֹא נִשְׂרַף וּנְחָשְׁתּוֹ לֹא נִתַּךְ, אִם תֹּאמַר דְּהַוֵי גְּלִיד, תְּנִי בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא [כַּעֲבִי דִינָר גַּרְדִּינָן הָיָה בּוֹ]. אַף מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת כֵּן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (שמות ל, א) "וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת", הַמִּזְבֵּחַ הָיָה מִתְקַטֵּר בְּקְטֹרֶת. אָמַר רַבִּי לֵוִי, נְמוּס קִלּוּסִין הוּא שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּתְגָּאֶה

אֵינוֹ נִדּוֹן אֶלָּא בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה". דּוֹר הַמַּבּוּל עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאוּ וְאָמְרוּ "מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ", לֹא נִדּוֹנוּ אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם ו, יז) "בָּעֵת יְזֹרְבוּ נִצְמָתוּ בְּחֻמּוֹ נִדְעֲכוּ", בְּרוֹתְחִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִידָהּ עֲלֵיהֶם הָיָה מַרְתִּיחַ אוֹתָהּ. סְדוֹמִיִּים עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאוּ וְאָמְרוּ נַעֲמֹד וּנְשַׁמֵּד וְנִשְׁמַח הָרֶגֶל מִבֵּינוֹתֵינוּ לֹא נִדּוֹנוּ אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יט, כד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ". פַּרְעֹה עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ", לֹא נִדּוֹן אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם ט, כד) "וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת" וְגוֹ'. סִיסְרָא עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר (שופטים ד, ג) "וְהוּא לָחַץ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה", בְּחֵרוּפִין וּבְגִדּוּפִין, לֹא נִדּוֹן אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם ה, כ) "מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ" וְגוֹ'. סַנְחֵרִיב עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר "מִי בְכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" לֹא נִדּוֹן אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם י, טז) "וְתַחַת כְּבוֹדוֹ יֵקַד" וְגוֹ'. נְבוּכַדְנֶצַּר עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר "וּמַן הוּא אֱלָה דִּי יְשֵׁיזְבִנְכוֹן מִן יָדַי", לֹא נִדּוֹן אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם, כב) "גּוּבְרַיָּא אִלֵּךְ דִּי הִסִיקוּ לְשַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ קְטִיל הִמּוֹן שְׁבִיבָא דִּי נוּרָא". וּמַלְכוּת הָרְבִיעִית עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר (תהלים עג, כה) "מִי לִי בַּשָּׁמָיִם" לֹא נִדּוֹנִין אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "חֲזֵה הֲוֵית עַד דִּי קְטִילַת חֵיוְתָא וְהוּבַד גִּשְׁמַהּ וִיהִיבַת לִיקֵדַת אֶשָּׁא". אֲבָל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שֶׁנִּבְזִים וּשְׁפָלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵין מִתְנַחֲמִים אֶלָּא בָּאֵשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (זכריה ב, ט) "וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב לָהּ".

מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן (ויקרא ה, כו) "וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה", וְאַחַר כָּךְ זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, אִם בִּקַּשְׁתָּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לֹא תִגְזֹל לְאָדָם כְּלוּם, לָמָּה (ישעיה סא, ח) "כִּי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעֹלָה", וְאֵימָתַי אַתָּה מַעֲלֶה עוֹלָה וַאֲנִי מְקַבְּלָהּ כְּשֶׁתְּנַקֶּה יָדְךָ מִן הַגָּזֵל. אָמַר דָּוִד "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה' וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב". וּמִתְחִלַּת הַקָּרְבָּנוֹת אַתָּה לָמֵד (ויקרא א, ב) "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁתְּהֵא מַקְרִיב לְפָנַי תְּהֵא כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא הָיָה גּוֹזֵל מֵאֲחֵרִים שֶׁהוּא הָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "עוֹלָה" שֶׁהִיא עֶלְיוֹנָה מִכָּל הַקְּרְבָּנוֹת, הִיא הָעֹלָה, תֵּדַע מִי שֶׁהוּא מֵבִיא חַטָּאת הַכֹּהֵן נוֹטְלָהּ, וְכֵן הַמִּנְחָה וְכֵן אָשָׁם וְזֶבַח שְׁלָמִים לְבַעֲלֵיהֶן, אֲבָל הָעוֹלָה אֵין בְּרִיָּה טוֹעֵם מִמֶּנָּה אֶלָּא כֻּלָּה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכָךְ נִקְרָא עוֹלָה שֶׁהִיא עוֹלָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא עֶלְיוֹן. [כָּתוּב בֶּרֶמֶז ל"ו] הַמְזַבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הָרְאוּי לְאִשִּׁים אִם עָלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה", רָאוּי לוֹ אֵין שֶׁאֵין רָאוּי לוֹ לֹא. לְמִעוּטֵי מַאי, אָמַר רַב פַּפָּא לְמִעוּטֵי קְמָצִים שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ

בְּכָלִי. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא מַאי שְׁנָא מִדְּעוּלָּא דַּאֲמַר עוּלָּא אֲמוּרֵי קָדְשִׁים קַלִּים שֶׁהֶעֱלָן לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, נַעֲשׂוּ לַחְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. הַנָּךְ לֹא מְחַסְּרָן מַעֲשֶׂה בְּגוּפַיְיהוּ, הַנֵּי מְחַסְּרֵי מִידֵי בְּגוּפַיְיהוּ. [רַבָּן גַּמְלִיאֵל כָּל הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלָה לֹא יֵרֵד] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל נַמִּי הָכְתִיב "מוֹקְדָה", הַהוּא לְאַהֲדוּרֵי פּוֹקְעִין הוּא דְּאָתָא. וְאִידָךְ, נָפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאִידָךְ, עִכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִכּוּלֵי קְטֹרֶת. וְאִידָךְ, לָאו מִמֵּילָא שְׁמַע מִינַּהּ דְּעִכּוּלֵי עוֹלָה מְהַדְּרִינַן. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי הַכְתִיב "מִזְבֵּחַ", אָמַר לְךָ הָרָאוּי לְמוֹקֵד קָדִישׁ מִזְבֵּחַ. וְאִידָךְ, מִזְבֵּחַ אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאִידָךְ, חַד הֵיכָא דְּהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר, וְחַד לְהֵיכָא דְּלֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר. וְאִידָךְ, כֵּיוָן דִּפְסוּלִין נִינְהוּ וְרַבִּינְהוּ רַחֲמָנָא לֹא שְׁנָא לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר לֹא שְׁנָא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עֹלָה מָה עוֹלָה הַבָּאָה בְּגִלַּל עַצְמָה אַף כָּל הַבָּאִין בְּגִלַּל עַצְמָן, יָצְאוּ נְסָכִים הַבָּאִים בְּגִלַּל זֶבַח. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר "זֹאת הִיא הָעֹלָה" הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין וְכוּ' (כְּרֵיתוּב בֶּרֶמֶז תל"ו). וְרַבִּי יְהוּדָה מַיְיתִי לָהּ מֵהָכָא דְּתַנְיָא מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ, לָן בְּדָם כֹּשֶׁר, שֶׁהֲרֵי לָן כָּשֵׁר בְּאֵמוּרִים. לָן בְּאֵמוּרִים כָּשֵׁר שֶׁהֲרֵי לָן כָּשֵׁר בְּבָשָׂר. יוֹצֵא, הוֹאִיל וְכָשֵׁר בְּבָמָה. טָמֵא, הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר. וְשֶׁנִּשְׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, חוּץ לִזְמַנּוֹ הוֹאִיל וּמְרַצֶּה לְפִגּוּלוֹ. חוּץ לִמְקוֹמוֹ הוֹאִיל וְאִיתְקַשׁ לְחוּץ לִזְמַנּוֹ. וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ, בְּהַנָּךְ פְּסוּלִין דְּחָזוּ לְעֲבוֹדַת צִבּוּרָא, וְכִי דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ מִדָּבָר שֶׁבְּהֶכְשֵׁרוֹ, תַּנֵּא, זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה, רִבָּה סְמִיךְ לֵיהּ.

תַּנְיָא, אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִקָּרֵב בַּלַּיְלָה כְּגוֹן אֵבָרִים וּפְדָרִים שֶׁמַּעֲלָן וּמַקְטִירָן מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וּמִתְעַכְּלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה. דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִקָּרֵב בַּיּוֹם, כְּגוֹן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת מָשִׁיחַ, וּמִנְחַת נְסָכִים, שֶׁמַּעֲלָן וּמַקְטִירָן מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מִנַּיִן, מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ, וְהָאֲמַרְתָּ דַּרְכָּן לִקָּרֵב בַּיּוֹם, אֶלָּא שֶׁהֶעֱלָן עִם בּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁיִּהְיוּ מִתְעַכְּלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה" רִבָּה. וְהָא עִם בּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ שֶׁהֲצַת הָאוּר בְּרִבּוֹ, לָא קַשְׁיָא כָּאן לִקְלֹט, כָּאן לְהַתִּיר. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר מָתְנֵי לָהּ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וּמוֹקֵי לָהּ בְּפוֹקְעִין. וְכֵן אָמַר רַבִּי יַנַּאי בְּפוֹקְעִין, וְהַאֲמַר רַבִּי יַנַּאי קְטֹרֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אֲפִלּוּ קְרָטִין שֶׁלָּהּ (אוֹכְלִין) [אֵין מַחֲזִירִין] אוֹתָן. דְּתָנֵי רַבִּי אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה, עִכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִכּוּלֵי קְטֹרֶת, סְמִי מִכָּאן קְטֹרֶת וְכוּ'.

רמז תפא

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה. (וּמִנְחָתָם) [וּנְסָכִים] מִי קָרְבֵי בַּלַּיְלָה וְהָתַנְיָא אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁדַּרְכּוֹ לִקָּרֵב בַּלַּיְלָה, וְכוּ' קְתָנֵי מִיהַת מִנְחַת נְסָכִים בַּיּוֹם. אָמַר רַב יוֹסֵף סָמִי מִכָּאן נְסָכִים. כִּי סָלִיק רַב דִּימִי אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יִרְמְיָה דְּיָתִיב וַאֲמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מְנַיִן לִנְסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח שֶׁאֵין קְרֵבִין אֶלָּא בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כט, לט) "לִנְסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם" מַקִּישׁ נְסָכִים לִשְׁלָמִים מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם אַף נְסָכִים בַּיּוֹם. אָמַר מָאן יָהִיב גַּבְרָא וּכְתִיב אִגַּרְתָּא, שְׁלַח לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף דְּלָא תִּסְמֵי מִנְחַת נְסָכִים מֵהַהִדְּמַנְתִּין, דְּלֹא קָשְׁיָא, כָּאן בִּנְסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח, כָּאן בִּנְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן, וְאִי מַשְׁכַּח גַּבְרָא כְּתַב אִגַּרְתָּא, וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כּוֹתְבֵי סְפָרִים כְּשׁוֹרְפֵי תּוֹרָה וְהַלּוֹמֵד מֵהֶם אֵין לוֹ קִבּוּל שָׂכָר, דִּדְרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָן מִתּוֹרָתָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות לד, כז) "כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", לוֹמַר לְךָ דְּבָרִים שֶׁבְּעַל פֶּה אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם בִּכְתָב, וְשֶׁבִּכְתָב אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְאָמְרָם עַל פֶּה. אָמְרִי, מִלְּתָא חִדְתָא שָׁאֲנִי, דְּהָא רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ מְעַיְּינֵי בְּאַגָּדְתָא בְּשַׁבָּתָא וְדָרְשֵׁי הָכִי (תהלים קיט, קכו) "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ" מוּטָב תֵּעָקֵר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְאַל תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַב פַּפָּא הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן קְרֵבִין אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה, נִזְדַּמְּנוּ לוֹ נְסָכִים בַּלַּיְלָה מְקַדְּשָׁן, בַּלַּיְלָה וּמִקְרִיבָן בַּלַּיְלָה. אֲמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמַעְיָה תַּנְיָא דִּמְסַיַּע לָךְ, זֶה הַכְּלָל כָּל הַקָּרֵב בַּיּוֹם אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם וְהַקָּרֵב בַּלַּיְלָה קָדוֹשׁ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה עַמּוּד הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן כְּאֵיבָרִים.

רמז תפב

כְּלָל שָׁרֵבִי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שֶׁפִּסּוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ. לֹא הָיָה פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ אֵין הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ. חוּץ מִבַּעַל מוּם, שֶׁבַּעַל מוּם בְּעוֹף כָּשֵׁר. רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, דּוֹחֶה הָיָה אַבָּא בַּעֲלֵי מוּמִים מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. יָכוֹל אַף הַנְּסָכִים אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹלָה" מָה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא בָּאָה בְּגִלַּל עַצְמָהּ יָצְאוּ נְסָכִים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּגִלַּל עַצְמָן, מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר הַזֶּבַח כָּשֵׁר וְהַנְּסָכִים פְּסוּלִים, הַזֶּבַח פָּסוּל וְהַנְּסָכִים כְּשֵׁרִים, וַאֲפִלּוּ זֶה וְזֶה פְּסוּל, (אֶלָּא) שֶׁהַזֶּבַח לֹא יֵרֵד וְהַנְּסָכִים יֵרְדוּ. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, לז) "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", לְמַדְנוּ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לוֹ. מִנַּיִן אַף הַכֶּבֶשׁ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לַמִּזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ב, יא-יב) "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ". מִנַּיִן שֶׁאַף הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁים אֶת הָרְאוּי לָהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם

יִקְדֹּשׁ". כְּלִי הַלֹּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הַלֹּחַ, מִדַּת הַיָּבֵשׁ מְקַדֵּשׁ אֶת הַיָּבֵשׁ, וְאֵין כְּלִי הַלֹּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הַיָּבֵשׁ, וְאֵין מִדַּת הַיָּבֵשׁ מְקַדֵּשׁ אֶת הַלֹּחַ. כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְבוּ, אִם עוֹשִׂין מֵהֶן כְּעֵין מְלָאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין כְּשֶׁהֵן שְׁלֵמִים, מְקַדְּשִׁין, וְאִם לָאו, אֵין מְקַדְּשִׁין. וְכֻלָּם אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּקֹּדֶשׁ. הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר, שֶׁיְּהֵא נוֹתְנוֹ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְהֵן מִתְעַכְּלִין וְהוֹלְכִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה. אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן רְאוּיִין לִקְרַב בַּלַּיְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִקְרַב בַּיּוֹם וְכוּ'. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמַר "כָּל הַלַּיְלָה" שֶׁיְּהֵא נוֹתְנוֹ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְהֵן מִתְעַכְּלִין עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁיְּהֵא מַעֲלֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כג, יח) "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר", לְמַד שֶׁיְּהֵא מַעֲלֶן מִן הָאֶרֶץ לַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, [וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם כָּל הַלַּיְלָה] שֶׁיְּהֵא נוֹתְנוֹ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְכוּ'. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד הַבֹּקֶר", אִם אֵינוֹ עָנִין לְעִכּוּל אֵיבָרִים תְּנֵהוּ לְתִרוּמַת הַדֶּשֶׁן לְמַד שֶׁיְּהוּ תוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה. בְּכָל יוֹם תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ מִקְּרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מֵחֲצוֹת. בָּרְגָלִים מֵאַשְׁמֹרֶת הָרִאשׁוֹנָה. מְנַהֲנִי מִלֵּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הַלַּיְלָה" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עַד בֹּקֶר וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד בֹּקֶר" תֵּן בֹּקֶר לִבְקֹר רֹאשׁוֹן שֶׁל לַיְלָה. הֵילְכָךְ כָּל יוֹמָא מִקְּרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ בֵּין מִלְּפָנָיו בֵּין מֵלְאַחֲרָיו סַגְיָא. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאִיכָּא חֲלְשָׁא דְּכוֹהֲן גָּדוֹל עָבְדִינָן מֵחֲצוֹת. בָּרְגָלִים דִּנְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל וּנְפִישֵׁי קָרְבָּנוֹת עָבְדִינָן מֵאַשְׁמֹרֶת הָרִאשׁוֹנָה, כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא לֹא הָיְתָה מַגַּעַת קְרִיאַת הַגֶּבֶר עַד שֶׁהָיְתָה הָעֲזָרָה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל.

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ שָׁם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת, וְהַיּוֹם שָׁלֹשׁ, אַחַת מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת, וְאַחַת שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ, וְהַיּוֹם אַרְבַּע. אַחַת מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, [וְאַחַת מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה] שֶׁל קְטֹרֶת, וְאַחַת שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ, וְאַחַת שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם אַרְבַּע וְהַיּוֹם חָמֵשׁ, אַחַת שֶׁל אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב, דְּכֵלִי עָלְמָא מִיהַת תַּרְתֵּי אִית לְהוּ, מְנָלַן, אָמַר קְרָא הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה זוֹ הִיא מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה. וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ, זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וְרַבִּי יוֹסֵי, קִיּוּם הָאֵשׁ מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ". וְרַבִּי יְהוּדָה, הַהִיא לְהַצָּתַת הָאֵלִיתָא הוּא דְּאָתָא. וְרַבִּי יוֹסֵי הַצָּתַת הָאֵלִיתָא מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא (ויקרא א, ז) "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ". לִימֵּד עַל הַצָּתַת הָאֵלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלִי שָׁרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזָּר קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא. לִמֵּד עַל הַצָּתַת הָאֵלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי יְהוּדָה, אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא קָאֵי אַאַרְעָא וְעָבִיד בְּמַפּוּחָא קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי מֵאִיר אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ

מִבָּעֶרֶב מָנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ". וְרַבָּנָן וְאִ"ו לָא דָּרְשֵׁי. וְרַבָּנָן אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, מְהַדְּרֵי לְהוֹ לְמַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְאֵיבָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב שֶׁסּוֹדָרָן עַל צִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם אֵין מַחֲזִיקִין, סוֹדָרָן עַל גַּבֵּי כֶּבֶשׁ אוֹ עַל גַּבֵּי סוֹבֵב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמַּעֲרָכָה גְּדוֹלָה וְסוֹדָרָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ", מַאי עוֹלָה, עוֹלָה דְּיוֹמֵי, פְּשִׁיטָא, צְרִיכָא לְמֵימְרָא, אִם אֵינוֹ עָנִין לְעוֹלָה דְּיוֹמֵי תְּנֵהוּ עָנִין לְאֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב. וְהֵיכָא, עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְרַבִּי מֵאִיר, עִכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִכּוּלֵי קְטוֹרֶת. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא, מוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם אִית לְהוּ. מָנָא לְהוּ מִ"וְהָאֵשׁ", וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּלָא דְּרִישׁ וְי"ו, וְי"ו הֵ"א דְּרִישׁ. (להלן פסוק ו) "אֵשׁ תָּמִיד" לְמַאי אָתָא, לְכִדְתַנְיָא וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לִמֵּד עַל מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אֵשׁ מַחְתָּה וּמְנוֹרָה מִנַּיִן. וְדִין הוּא, נֶאֱמַר "אֵשׁ" בְּקְטוֹרֶת, וְנֶאֱמַר "אֵשׁ" בְּמַחְתָּה וּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אַף כָּאן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אוֹ כַּלָּךְ לְדָרָךְ זוּ נֶאֱמַר "אֵשׁ" בְּקְטוֹרֶת וְנֶאֱמַר "אֵשׁ" בְּמַחְתָּה וּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ, אַף כָּאן בְּסָמוּךְ לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ" אֵשׁ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ לֹא תְּהֵא אֶלָּא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְלָמַדְנוּ אֵשׁ לְמְנוֹרָה, אֵשׁ לְמַחְתָּה מִנַּיִן. נֶאֱמַר כָּאן "אֵשׁ" בְּמַחְתָּה וְנֶאֱמַר "אֵשׁ" בִּקְטוֹרֶת, מַה לְּהַלָּן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אַף כָּאן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אוֹ כְּלָךְ לְדָרָךְ זוּ נֶאֱמַר "אֵשׁ" בִּקְטוֹרֶת וְנֶאֱמַר "אֵשׁ" בְּמַחְתָּה, מַה לְּהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ אַף כָּאן בְּסָמוּךְ לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ" וְגוֹ', אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁמְּקֻצָּתוֹ לַה' וְאֵין כֻּלּוֹ לַה' הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "מִלִּפְנֵי ה'", דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" הֲוָה אֲמִינָא מַאי מִזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, כְּתַב רַחֲמָנָא "מִלִּפְנֵי ה'". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מִלִּפְנֵי ה'", הֲוָה אֲמִינָא דְּוָקָא לִפְנֵי ה', אֲבָל מֵהַאי גִּיסָא וּמֵהַאי גִּיסָא אֵימָא לֹא צְרִיכָא.

אַבָּיֵי מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דְּגַמְרָא וְאַלִּיבָּא דְּאַבָּא שָׁאוּל, מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, דְּתַנְיָא הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר, זוֹ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה. וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ, זוֹ הִיא מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת. וְאִיפּוּךְ אָנָא, מִסְתַּבְּרָא מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה עֲדִיפָא שֶׁכֵּן כַּפָּרָתָהּ מְרֻבָּה. אַדְרַבָּא, שְׁנִיָּה עֲדִיפָא, שֶׁכֵּן מַכְנִיסִין אוֹתָהּ לְפָנִים, אֲפִלּוּ הָכִי כַּפָּרָתָהּ מְרֻבָּה עֲדִיפָא. אִיבָּעֵית אֵימָא, אִי לֹא מַשְׁכַּח עֲצִים לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה מִי לָא מְעַיֵּיל מִמַּעֲרָכָה גְּדוֹלָה. מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים, דִּכְתִיב "וּבֹעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", "עָלֶיהָ" וְלֹא עַל חֲבֶרְתָּהּ, מִכְּלָל דְּאִיתָא לַחֲבֶרְתָּהּ. וְהַאי "עָלֶיהָ" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, תְּרֵי עָלֶיהָ כְּתִיבִי. סִדּוּר שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, דְּאַף עַל גַּב דְּהָכָא כְּתִיב (להלן פסוק ה) "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר"

וְהָכָא כְּתִיב "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", אֶפְלוּ הָכִי מַכְשִׁיר עָדִיף. מִי דָּמִי, מַכְשִׁיר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה מַאי נִיהוּ, שְׁנֵי גְּזָרֵי עֵצִים. סִדּוּר שְׁנֵי גְּזָרֵי עֵצִים, לְמַעֲרָכָה גְּדוֹלָה עֲבִיד לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה שׁוּם עֵצִים, רְבִינָא אָמַר, הוֹאִיל וְהִתְחִיל בְּמַעֲרָכָה גּוֹמֵר. רַב אַשֵׁי אָמַר, גְּזָרֵי עֵצִים מַכְשִׁירֵי קְטֹרֶת הֵן, דְּאִי לָא מַשְׁכַּח עֵצִים לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה מִי לָא מְעַיֵּיל גֻּחְלִים מִמַּעֲרָכָה גְּדוֹלָה. דִּשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֶם לַהֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת, מַאי טַעְמָא, אָמַר אַבָּיֵי, גְּמָרָא גְּמִירְנָא סְבָרָא לָא יְדַעְנָא, רָבָא אָמַר, כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאֵין מַעֲבִירִים עַל הַמִּצְווֹת. וְכִי פָּגַע בְּרֵישָׁא, בְּמִזְבֵּחַ פָּגַע בְּרֵישָׁא, דְּתַנְיָא שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן מְשׁוּחַ מִן הַכֹּתֶל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם מְשׁוּכָה מִן הַכֹּתֶל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, מִזְבֵּחַ מְמֻצָּע וְעוֹמֵד בְּאֶמְצַע וּמָשׁוּחַ קְמַעָא כְּלַפֵּי חוּץ, וְנַעֲבְדֵיהּ בַּהֲדֵיהוּ, כֵּיוָן דִּכְתִיב (שמות כו, לה) "וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן", בָּעִינָן דְּחָזוּ אַהֲדָדֵי. אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרֵישׁ לָקִישׁ, עִבּוּרֵי דְּרָעָא אַטּוֹטֵפְתָּא אָסוּר. הֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד, דַּם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֶטְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת, מַאי טַעְמָא, אָמַר אַבָּיֵי הָהוּא "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", דִּשְׁנֵי גְּזָרֵי עֵצִים דְּלָא צְרִיכֵי, שַׁדִּינְהוּ לְהָכָא וּלְהָכָא, חַד שַׁדְיֵיהּ לַהֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת דְּנָקְדְמֵיהּ לְדַם הַתָּמִיד, וְחַד שַׁדְיֵיהּ לְדַם הַתָּמִיד דְּנָקְדְמֵיהּ לַהֶטְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת, חַד שַׁדְיֵיהּ לַהֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת דְּנָקְדְמֵיהּ לְדַם הַתָּמִיד, דְּהָכָא תִּלְתָא וְהָכָא תְּרֵי. וְחַד שַׁדְיֵיהּ לְדַם הַתָּמִיד דְּנָקְדְמֵיהּ לַהֶטְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת, דְּאַף עַל גַּב דְּהָכָא תְּרֵי וְהָכָא תְּרֵי, מְכַפֵּר עָדִיף. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, וְאֵימָא חַד שַׁדְיֵיהּ לְדִישּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי דְּנָקְדוֹם לְדַם הַתָּמִיד דְּהָכָא תִּלְתָא וְהָכָא תְּרֵי, וְחַד שַׁדְיֵיהּ לְדַם הַתָּמִיד דְּנָקְדוֹם לַהֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת, דְּאַף עַל גַּב דְּהָכָא תְּרֵי וְהָכָא תְּרֵי, מְכַפֵּר עָדִיף. אִם כֵּן אַפְסוּקֵי בְּמַאי מַפְסְקַת לְהוּ, הָנִיחָא לְרֵישׁ לָקִישׁ, דַּאֲמַר לָמָּה מְטִיבִין וְחוֹזְרִין וּמְטִיבִים כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ כָּל הַעֲזָרָה כֻּלָּהּ, שַׁפִּיר, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲמַר (שמות ל, ז) "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" חַלְּקֵהוּ לִשְׁנֵי בְּקָרִים, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי, הַאי "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" דְּעֵצִים, מִי מְיַיתֵר, הָא מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא נְקְדֵמֵיהּ לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. אָמַר לֵיהּ וְלָאו אוֹקִימְנָא "עָלֶיהָ" וְלֹא עַל חֲבֶרְתָּהּ, מִכְּלָל דְּאִיתָא לַחֲבֶרְתָּהּ. וּמַאי שְׁנָא דְּעָבִיד הֶטְבַּת חֲמֵשׁ נֵרוֹת בְּרֵישָׁא, נַעֲבִיד הֶטְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת. כֵּיוָן דְּאַתְחִיל לֵיהּ עָבִיד רֻבָּא, וְנַעֲבִיד שִׁית, אָמַר קְרָא "בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת", וְאֵין נֵרוֹת פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. הֶטְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת, דַּאֲמַר קְרָא "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת", וְהָדָר "יַקְטִירֶנָּה". קְטֹרֶת לְאֵיבָרִים. דְּתַנְיָא יָקְדַם דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" לְדָבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא בֹּקֶר אֶחָד. אֵיבָרִים לְמִנְחָה, דְּתַנְיָא מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ה) "וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה", וְאָמַר רָבָא, הָעֹלָה עוֹלָה רִאשׁוֹנָה. מִנְחָה לַחֲבִתִּין. עוֹלָה וּמִנְחָה. חֲבִתִּין לִנְסָכִים, שֶׁם מִנְחָה, נְסָכִים לְמוּסָפִין, זֶבַח וּנְסָכִים, מוּסָפִין לְבָזִיכִין, וְהָתַנְיָא בָּזִיכִין קוֹדְמִין לְמוּסָפִין. תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא

מוּסָפִין קוֹדְמִין לְבָזִיכִין, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר בָּזִיכִין קוֹדְמִין לְמוּסָפִין. אֲמַר אַבָּיֵי, מִסְתַּבְּרָא כְּמָאן דַּאֲמַר מוּסָפִים קוֹדְמִין לְבָזִיכִין, לָאו אָמַרְתְּ "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" לְהַקְדִּים, הָכָא נַמִּי "בְּיוֹם בְּיוֹם" לְאַחֵר. מַאי טַעְמָא דְּמָאן דַּאֲמַר בָּזִיכִין קוֹדְמִין גָּמַר "חֻקָּה חֻקָּה" מֵחֲבִתִּין. אִי מֵהָתָם גָּמַר לְגָמַר לְכֻלְּהוּ מֵהָתָם, לְהָכִי אַהֲנִי "בְּיוֹם בְּיוֹם" לְאַחֵר.

רמז תפג

(ויקרא ו ג-ד) וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד, מִדּוֹ כְּמִדָּתוֹ. בַּד, שֶׁיְּהוּ שֶׁל בּוּץ. בַּד, שֶׁיְּהוּ חֲדָשִׁים. בַּד, שֶׁיְּהוּ שְׁזוּרִין. בַּד, שֶׁיְּהֵא חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה. בַּד, שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ בְּגָדִי חֹל עִמָּהֶן. אֲמַר אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, בִּשְׁלָמָא שֶׁיְּהֵא שֶׁל בּוּץ קָא מַשְׁמַע לָן דִּבּוּץ אִין מִידִי אַחְרִינָא לָא, אֶלָּא בַּד שֶׁיְּהוּ חֲדָשִׁים, חֲדָשִׁים אִין מְשֻׁחָקִים לָא, וְהָתַנְיָא מְשֻׁחָקִים כְּשֵׁרִין, וּלְטַעְמִיךְ בַּד שֶׁיְּהֵא חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה, "בַּד", חָד חָד לְחוּדֵיהּ מַשְׁמַע, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר בְּגָדִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "בַּד" צְרִיכִין שֶׁיְּהוּ שֶׁל בּוּץ, חֲדָשִׁים, שְׁזוּרִין, שֶׁיְּהֵא חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה, יֵשׁ מֵהֶן לְמִצְוָה, וְיֵשׁ מֵהֶן לְעַכֵּב. מִמַּאי דְּהַאי בַּד, כִּיתָנָא הוּא, אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דָּבָר הָעוֹלֶה מִן הַקַּרְקַע בַּד בְּבַד. וְאֵימָא עַמְרָא, עַמְרָא מִיפְּצַל, כִּיתָנָא נַמִּי מִיפְּצַל, עַל יְדֵי לַקּוּתָא מִיפְּצַל. רָבִינָא אֲמַר, מֵהָכָא, "פְּאֵרֵי פִּשְׁתִּים". וְהָא עַד דְּלָא אֲתָא יְחֶזְקֵאל מָנַלָּן. גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ, וַאֲתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אִקְרָא. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבַּשׁ", לְהָבִיא מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט לַהֲרַמַת הַדֶּשֶׁן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר לְהָבִיא בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. רַבִּי אוֹמֵר שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר, חָדָא אַבְנֵט שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט. דָּבָר אַחֵר דְּבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן קְדֻשָּׁה חֲמוּרָה יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם קְדֻשָּׁה קַלָּה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבַּשׁ" לְרַבּוֹת אֶת הַמִּשְׁחָקִים. וְאַזְדָּא רַבִּי דּוֹסָא לְטַעְמֵיהּ, דְּתַנְיָא (ויקרא לז, כג) "וְהִנִּיחָם שָׁם", מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר.

וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ, יָכוֹל עֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה". אִי עוֹלָה, יָכוֹל אֵיבָרֵי עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ", הָא כֵּיצַד חוֹתָהּ מִן הַמְּאֻכָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְיוֹרֵד. וְשָׂמוֹ, בְּנַחַת, וְשָׂמוֹ, כֵּלּוֹ, וְשָׂמוֹ, שֶׁלֹּא יְפַזֵּר. בָּעֵי רַבִּי אָבִין, תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכַמָּה, מְתִרוּמַת מַעֲשֵׂר יָלְפִינָן לָהּ, אוֹ מִתְּרוּמַת מִדְיָן יָלְפִינָן לָהּ. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חֲנִינָא, נֶאֱמַר כָּאן "וְהֵרִים" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (פסוק ח) "וְהֵרִים" מַה לְּהַלָּן בְּקֻמְצוֹ אַף כָּאן בְּקֻמְצוֹ.

אִיתְמַר, הַנָּהֳנָה מֵאֵפֶר תְּפוּחַ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, רַב אָמַר אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מוֹעֲלִין בּוֹ. לְפָנֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן כֵּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי לְאַחַר תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, רַב

סָבַר, אֵין מוֹעֲלִין, הֲרֵי נַעֲשָׂה מִצְוָתוֹ. וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר, כֵּיוָן דִּכְתִיב "וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד", כֵּיוָן דְּצָרִיךְ בִּגְדֵי כְהֻנָּה, בְּקִדֻּשְׁתַיְיהוּ קָאֵי.

וּפָשַׁט וְלָבַשׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּדַרְכּוֹ שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל עוֹשֶׂה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁפּוֹשֵׁט בִּגְדֵי קֹדֶשׁ וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים". מַקִּישׁ בְּגָדִים שֶׁלּוֹבֵשׁ לְבְגָדִים שֶׁפּוֹשֵׁט, מַה לְּהַלָּן בִּגְדֵי קֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּגְדֵי קֹדֶשׁ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲחֵרִים", פְּחוּתִין מֵהֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲחֵרִים וְהוֹצִיא, לְמַד עַל כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁכְּשֵׁרִין לְהוֹצִיא הַדֶּשֶׁן. אָמַר מַר אֲחֵרִים, פְּחוּתִין מֵהֶן, כִּדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קְדֵרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כְּמַחֲלֹקֶת בְּהוֹצָאָה כָּךְ מַחֲלֹקֶת בַּהֲרָמָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מַחֲלֹקֶת בְּהוֹצָאָה, אֲבָל הֲרָמָה דִּבְרֵי הַכֹּל עֲבוֹדָה הִיא. מַאי טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לְךָ אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עֲבוֹדָה הִיא, יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בִּשְׁנֵי כֵלִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן גַּלֵּי רַחֲמָנָא בִּכְתֹנֶת וּמִכְנָסַיִם וְהוּא הַדִּין לְמִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט. וּמַאי שְׁנָא הָנֵי, מִדּוֹ בַד כְּמִדָּתוֹ, מִכְנְסֵי בַד, לְכִדְתַנְיָא, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְמִכְנָסַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ". וְרֵישׁ לָקִישׁ מִדּוֹ כְּמִדָּתוֹ, מִדְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן מִדּוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְמִכְנָסַיִם מֵעַל בְּשָׂרוֹ נָפְקָא.

רמז תפד

וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן דְּנַעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּכְתִיב "וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ", שָׁם תְּהֵא גְּנִיזָתוֹ. מִשּׁוּם דְּהֲוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּבִגְדֵי כְהֻנָּה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן הָא דַּאֲמָרַן, בִּגְדֵי כְהֻנָּה דִּכְתִיב "וְהִנִּיחָם שָׁם". הָנִיחָא לְרַבָּנָן דְּאָמְרֵי "וְהִנִּיחָם שָׁם" מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. אֶלָּא לְרַבִּי דּוֹסָא דַּאֲמַר מֻתָּרִין הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, מִשּׁוּם דְּהֲוֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְעֶגְלָה עֲרוּפָה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד. הָנִיחָא לְמָאן דַּאֲמַר אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב הָכָא וְשָׂמוֹ, וּכְתִיב הָתָם "הָעֲרוּפָה". דְּשׁוּף מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. בְּשִׁלְמָא מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן דִּכְתִיב "וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ". מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְנָלַן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר קְרָא (ויקרא א, טז) "וְהֵסִיר אֶת מֹרַאתוֹ בְּנֹצָתָהּ" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וְאֵימָא אִידִי וְאִידִי בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְלִקְבַּע לוֹ מָקוֹם. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "אֵצֶל", מַאי "הַדֶּשֶׁן". דַּאֲפִלּוּ מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. מְנוֹרָה מְנָלַן, מֵהֶדֶשֶׁן הַדֶּשֶׁן.

מַנַּיִן לְשִׁנּוּי בְּגָדִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו [וְלָבַשׁ]. מִכָּאן לְמִדָּה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קְדֵרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ. (ויקרא ו ה) מִנַּיִן שֶׁכָּל

הַמְכַבֶּה הַמַּעֲרָכָה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִכְבֶּה". מִנַּיִן שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמַּעֲרָכָה גְּדוֹלָה כְּדֵי שֶׁתְּקַבֵּל כָּל הָעוֹלוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ". מִנַּיִן לְאֻמּוּרֵי חַטָּאת וְאֻמּוּרֵי אָשָׁם וְאֻמּוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֻמּוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים". מִנַּיִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת מָשִׁיחַ וּמִנְחַת נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ וְהִקְטִיר" כָּל הַקְּטָרוֹת יִהְיוּ עָלֶיהָ, (מַה) תַּלְמוּד לוֹמַר (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תמ"ח).

מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רָבָא, הָעֹלָה, עוֹלָה רֹאשׁוֹנָה. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר מִתְעַכֵּב אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים", מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר קְרָא עָלֶיהָ שְׁלָמִים וְלֹא עַל חֲבֶרְתָּהּ שְׁלָמִים. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְדִילְמָא שְׁלָמִים הוּא דְּלָא קָרְבֵי אֲבָל עוֹלָה קָרְבָה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ, הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּן. רַב הוּנָא רָמֵי כְּתִיב (שמות כג, יח) "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר", עַד בֹּקֶר הוּא דְּלָא יָלִין הָא כָּל הַלַּיְלָה יָלִין, וּכְתִיב "וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים" עָלֶיהָ הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ בְּשִׁנְתְּוַתְּרוּ.

(ויקרא ו ו) אֵשׁ תָּמִיד, תָּמִיד, אַף בְּשַׁבָּת. תָּמִיד, אַף בְּטֻמְאָה. לֹא תִכְבֶּה, אַף בַּמַּסָּעוֹת. מָה עוֹשִׂין לָהּ, כּוֹפִין עָלֶיהָ פְּסַכְתֵּר דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף בְּשָׁעַת מַסָּעוֹת מְדַשְּׁנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד, יג) "וְדִשְּׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן".

(ויקרא ו ז) וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, לְבֵית עוֹלָמִים, זֹאת, אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּבָמָה. זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה, תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַמְּנָחוֹת, שֶׁיְּהוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְכִי מִנַּיִן יָצְאוּ, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה". (ויקרא ב, ג) "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו", יָכוֹל אֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה אֶלָּא מִנְחָה שֶׁשְּׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, מִנְחָה שֶׁאֵין שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת הַמִּנְחָה" תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁיְּהוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אִם מָצִינוּ שֶׁלֹּא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים לְבַל תִּתֵּן, כָּךְ לֹא נַחֲלֹק בֵּין מִנְחַת נְדָבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמִנְחַת נְדָבָה שֶׁל כֹּהֲנִים לְתִתֵּן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן יְהוּדָה, וְכִי מָה רְאָיָה לָאוּ לְהֵן, עֲשֵׂה לִלֹּא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת הַמִּנְחָה" תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁיְּהוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה. הַקְּרֵב אוֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְסוּלָה אוֹתָהּ, כֻּלָּה כְּאַחַת. בְּנֵי אַהֲרֹן, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן.

כָּל הַמְּנָחוֹת נִקְמָצוֹת וְכוּ', דִּכְתִיבָא [כְּתִיבָא וּדְלָא כְּתִיבָא כְּתִיב] "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה" "וְהַנּוֹתֶרֶת (מִן הַמִּנְחָה) [מִמֶּנָּהּ יֹאכְלוּ] לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו". לִפְנֵי ה' יְכוֹל בְּמַעֲרָב (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תמ"ח וּבֶרֶמֶז תל"ח). (ויקרא ו ח) וְהֵרִים מִמֶּנּוּ, מִן הַמְחֻבָּר. שֶׁלֹּא יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּשְׁנֵי כֵלִים. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לְקֹמֶץ. מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה, שֶׁתְּהֵא שָׁם לְבוֹנָה

בְּשָׁעַת קְמִיצָה. וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר, שֶׁיִּלְקֹט אֶת הַלְּבוֹנָה וְיַעֲלֶה לָאִשִּׁים. וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחוֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַה', נִזְכָּרִין בָּהּ וְנִזְכָּרִין בִּקְמִיצָה וְנִזְכָּרִין בִּלְבוֹנָה. תְּנוּ רַבָּנָן חָסְרָה וְעָמְדָה עַל קֹרֶט אֶחָד פְּסוּלָה. עַל שְׁנֵי קוֹרְטִין כְּשֵׁרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַל קֹרֶט אֶחָד כְּשֵׁרָה, פָּחוֹת מִכָּאן פְּסוּלָה. וְהָתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קֹמֶץ לְבוֹנָה שֶׁחִסֵּר כָּל שֶׁהוּא פְּסוּלָה, תְּנִי, קֹרֶט לְבוֹנָה שֶׁחִסֵּר כָּל שֶׁהוּא פָּסוּל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא כָּאן בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, כָּאן בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שָׁלֹשׁ מַחְלוֹקוֹת בַּדָּבָר, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, קֹמֶץ בַּתְּחִלָּה וְקֹמֶץ בַּסּוֹף. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר קֹמֶץ בַּתְּחִלָּה וּשְׁנֵי קוֹרְטִין בַּסּוֹף. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר קֹמֶץ בַּתְּחִלָּה וְקֹרֶט אֶחָד בַּסּוֹף, וּשְׁלִשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, (אֵת כָּל לְבֹנָתָהּ) [וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה] אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה, רַבִּי מֵאִיר סָבַר עַד דְּאִיתֵיהּ לְלְבוֹנָה דְּאִיקְּבָעָה בַּהֲדֵי מִנְחָה מַעַקְּרָא. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר כָּל אֲפִלּוּ חָד קֹרֶט, אֵת לְרַבּוֹת קֹרֶט אֶחָד, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אֵת לָא דָּרִישׁ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַחֲלֹקֶת בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל לְבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ דִּבְרֵי הַכֹּל קֹמֶץ בַּתְּחִלָּה וְקֹמֶץ בַּסּוֹף, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה דְּבַהֲדֵי מִנְחָה אִין בִּפְנֵי עַצְמָהּ לֹא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַחֲלֹקֶת בִּלְבוֹנָה הַבָּאָה עִם הַמִּנְחָה, אֲבָל לְבוֹנָה הַבָּאָה בִּבְזִיכִין דִּבְרֵי הַכֹּל שְׁנֵי קוֹמָצִים בַּתְּחִלָּה וּשְׁנֵי קוֹמָצִים בַּסּוֹף, פְּשִׁיטָא מַהוּ דִּתֵימָא כֵּיוָן דְּבַהֲדֵי לֶחֶם אָתְיָא, כְּאֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה דְּמֵי קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תפה

(ויקרא ו ט) וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה, יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו, רִבָּה אֲכִילָתָהּ בְּכָל מַאֲכָל שֶׁיִּרְצוּ. יֹאכְלוּהָ, שֶׁיֹּאכְלוּ עִמָּהּ חֻלִּין וּתְרוּמָה בִּזְמַן שֶׁהִיא מוּעֶטֶת. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, לְאַהֲרֹן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְבָנָיו. לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת וּלְבָנָיו בְּמַחֲלֹקֶת, מָה אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל יֹאכַל שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, אַף בָּנָיו כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים יֹאכְלוּ שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת. מַצּוֹת תֵּאָכֵל, מִצְוָה. לְפִי שֶׁהָיְתָה בִּכְלַל הֶתֵּר וְנֶאֶסְרָה וְחָזְרָה וְהֻתְּרָה, יָכוֹל תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת תֵּאָכֵל", מִצְוָה. כַּיּוֹצֵא בָּהּ "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", מִצְוָה. לְפִי שֶׁהָיְתָה בִּכְלַל הֶתֵּר וְנֶאֶסְרָה וְחָזְרָה וְהֻתְּרָה, יָכוֹל תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", מִצְוָה. מָאן תַּנָּא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן "יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ" מִצְוָה וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אַבָּא שָׁאוּל הִיא, וְהָכִי קָאָמַר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" לְמִצְוָה, שֶׁבִּתְחִלָּה הָיְתָה עָלָיו בִּכְלַל הֶתֵּר, רָצָה לֹשֶׁם נוֹי כּוֹנְסָהּ, רָצָה לֹשֶׁם אֲשׁוּת כּוֹנְסָהּ, נֶאֶסְרָה וְחָזְרָה וְהוּתְּרָה יָכוֹל תַּחֲזוֹר לְהֵיתֵּרָה הָרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" לְמִצְוָה. [וְרָבָא אָמַר, אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבָּנָן, וְהָכִי קָאָמַר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" לְמִצְוָה], שֶׁבִּתְחִלָּה הָיְתָה עָלָיו בִּכְלַל הֶתֵּר, רָצָה

כוֹנָסָהּ רָצָה (חוֹלֵץ לָהּ) [אֵינוֹ כוֹנָסָהּ], וְנֶאֱסָרָה וְחָזְרָה וְהֶתֵּרָה, יָכוֹל תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן רָצָה כוֹנָסָהּ רָצָה אֵינוֹ כוֹנָסָהּ, [רָצָה אֵינוֹ כוֹנָסָהּ], הָא אַגִּידָא בֵּיהּ בִּכְדֵי תִּיפּוֹק, אֶלָּא אֵימָא רָצָה כוֹנָסָהּ רָצָה חוֹלֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יָבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" לְמִצְוָה. אֵימָא רֵישָׁא מַצוֹת תֵּאָכֵל לְמִצְוָה, שֶׁבִּתְחִלָּה הָיְתָה עָלָיו בְּהֶתֵּר וְכוּ'. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּא דַּאֲמַר כְּרַבָּנָן הִיא, הָכִי קָאֲמַר, מַצוֹת תֵּאָכֵל, מִצְוָה. שֶׁבִּתְחִלָּה הָיְתָה בִּכְלַל הֶתֵּר רָצָה אוֹכְלָהּ רָצָה אֵינוֹ אוֹכְלָהּ, נֶאֱסָרָה וְחָזְרָה וְהֶתֵּרָה, יָכוֹל תַּחֲזֹר לְהֶתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן [רָצָה אוֹכְלָהּ, רָצָה אֵינוֹ אוֹכְלָהּ], רָצָה אֵינוֹ אוֹכְלָהּ, וְהָכְתִיב (שמות כט, לג) "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים, אֶלָּא רָצָה הוּא אוֹכְלָהּ רָצָה כֹּהֵן אַחֵר אוֹכְלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצוֹת תֵּאָכֵל", מִצְוָה. אֶלָּא לְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי דַּאֲמַר כֻּלָּהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל הִיא. הָכָא מַאי תְּרֵי גַּוְנֵי אִיכָּא, רָצָה מַצָּה אוֹכְלָהּ רָצָה חָלוּט אוֹכְלָהּ. הַאי חָלוּט הֵיכִי דָּמֵי אִי מַצָּה הִיא הֲרֵי מַצָּה וְאִי לָאו מַצָּה הִיא, הֲרֵי מַצוֹת אֲמַר רַחֲמָנָא. לְעוֹלָם מַצָּה הִיא וּלְהָכִי תְּנִינָא רַחֲמָנָא, לְעַכֵּב.

תַּנְיָא מִנַּיִן לְשָׁכוֹת הַבְּנוּיוֹת בְּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם, וְאוֹכְלִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּשְׁיָרֵי מִנְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ", הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲצֵרוֹת הָרִבֵּה לָאֲכִילָה. וְהָכְתִיב (ויקרא ח, לא) "בַּשֶּׁלוּ אֶת הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ". קָדְשֵׁי שָׁעָה שְׁאנִי.

מַצוֹת תֵּאָכֵל מָה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "יֹאכְלוּהָ" אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּהּ מִנַּיִן אֲפִלּוּ מִקְצָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תֵּאָכֵל", אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ שֶׁלֹּא יֹאכַל עִמָּהּ חֻלִּין וּתְרוּמָה בִּזְמַן שֶׁהִיא מְרֻבָּהּ.

בָּעֵי מִנַּיהּ רַבִּי פְּרִידָא מֵרַבִּי אִמִּי, מִנַּיִן לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁהֵן בָּאוֹת מַצוֹת, מְנָלַן, דִּכְתִיבָא כְּתִיבָא, דְּלָא כְּתִיבָא כְּתִיב "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצוֹת". אֲמַר לֵיהּ, מִצְוָה לָא קָמְבָּעְיָא לִי, כִּי קָא מְבָּעְיָא לִי, לְעַכֵּב. [לְעַכֵּב נַמִּי כְּתִיב "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ"]. אִי מִלֹּא תֵאָפֶה חָמֵץ אֵימָא לְמֵיקַם גַּבְרָא בְּלָאו בְּעַלְמָא, אִיפְּסוּלֵי לָא מִיפְּסִיל, אֶלָּא מִנָּא לָן, כִּדְתַנְיָא (ויקרא ב, ה) "מַצָּה", יָכוֹל מִצְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶה", הַכָּתוּב קִבְּעוֹ חוֹבָה.

(ויקרא ו י) אִם הֻחֳמְצוּ שִׁיֵּרֵיהָ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, מְנַהְנִי מִלֵּי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם, אֲפִלּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ. וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הָא מִבַּעֲיָ לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ מָה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ב, יא) "לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת עַל כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֵאָפֶה", אֲפִיָּה בְּכָלַל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאָה, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ. מָה אֲפִיָּה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אַף אֲנִי אָבִיא לִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ וְכָל מַעֲשֶׂה

יְחִידֵי שֶׁבָּהּ, לַאֲתוּיֵי קְטוּף שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה יְחִידֵי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אֲנַן מֵחֶלְקָם קָאַמְרִינַן. וְאֵימָא כֻּלֵּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, אִם כֵּן לִכְתּוֹב חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, מַאי לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְאֵימָא אַפְיָיה דְּפֵרֵט בֵּיהּ רַחֲמָנָא, לְיַחֵייב חָדָא, אֲבָל אֵינַךְ לְיַחֵייב חָדָא אַכֻּלְּהוּ. מִשּׁוּם דַּהֲוָה דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל וְכוּ', וְאֵימָא "לֹא תֵעָשֶׂה" כְּלָל, לֹא תֵאָפֶה פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, אֲפִיָּה אֵין מִידֵי אַחְרִינָא לֹא, אָמַר רַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי מִשּׁוּם דְּהוּא כְּלָל וּפְרָט הַמְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה וְאֵין דָּנִין אוֹתָן בְּכְלָל וּפְרָט. חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשֵּׁי. אֵינָם רַשָּׁאִין לְחַלֵּק אֶלָּא מוֹתָר מִן הָאִשִּׁים. אֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַקָּדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר ("כִּי) קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". יָכוֹל אַף הַפְּסוּלָה יָכוֹל אִם חִלְּקוּהָ תְּהֵא פְּסוּלָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא", הֲרֵי הִיא בְּקָדָשָׁתָהּ. כַּחַטָּאת מַה חַטָּאת מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוּ הַיְמָנִית, אַף זוֹ מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. אִי מַה חַטָּאת אִם נִשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה אַף זוֹ אִם נִקְמְצָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּאָשָׁם", מָה אָשָׁם אִם נִשְׁחַט שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ כָּשֵׁר, אַף זוֹ אִם נִקְמְצָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יֵשׁ מֵהֶם כַּחַטָּאת וְיֵשׁ מֵהֶם כָּאָשָׁם. מִנְחַת חוֹטֵא הֲרֵי הִיא כְּחַטָּאת, לְפִיכָךְ אִם נִקְמְצָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה. מִנְחַת נְדָבָה הֲרֵי הִיא כָּאָשָׁם, לְפִיכָךְ אִם נִקְמְצָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה. (ויקרא ו יא) בָּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין בָּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִים בֵּין בָּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין, חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין, אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין. מְנַהֲנִי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנָן "כָּל זָכָר" לְרַבּוֹת בָּעֲלֵי מוּמִין, לְמַאי אִי לַאֲכִילָה הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כא, כא-כב) "לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקֹּדֶשֵׁי הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל", אֶלָּא לַחֲלֻקָּה. תַּנְיָא אִידָךְ "כָּל זָכָר" לְרַבּוֹת בָּעַל מוּם, לְמַאי, אִי לַאֲכִילָה הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר, וְאִי לַחֲלֻקָּה הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר, שֶׁיְּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא תָּם וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל זָכָר" תְּנֵיָא אִידָךְ (ויקרא ז, ו) "כָּל זָכָר" לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם, לְמַאי, אִי לַאֲכִילָה הֲרֵי כְּבָר אָמוּר, אִי לַחֲלֻקָּה כְּבָר אָמוּר, [וְאִי לְבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ הֲרֵי כְּבָר אָמוּר], שֶׁיְּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בַּעַל מוּם קָבוּעַ, בַּעַל מוּם עוֹבֵר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל זָכָר", כְּלַפֵּי לֵייא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אִיפּוּךְ. רַב אָשֵׁי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תִיפּוּךְ, וְאִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא כְּטָמֵא, מַה טָּמֵא כַּמָּה דְּלָא טָהַר לָא אָכִיל, אַף הַאי נַמִּי כַּמָּה דְּלָא מִיתְקַן לָא אָכִיל, קָא מַשְׁמַע לָן.

יֹאכֲלֶנָּה, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה. חֹק עוֹלָם, לְבֵית עוֹלָמִים. לְדוֹרֹתֵיכֶם, שֶׁיְּנַהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. מֵאִשֵּׁי ה', אֵין לָהֶם אֶלָּא לְאַחַר מַתַּן אִשִּׁים. כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ, יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא בָּלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם", מִשֶּׁיִּבָּלַע. יָכוֹל אִם נָגַע בְּמִקְצָתוֹ יְהֵא כֻּלּוֹ פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ" הַנּוֹגֵעַ פָּסוּל, הָא כֵּיצַד חוֹתֵךְ מִקּוֹם הַבָּלַע. יִקְדַּשׁ לִהְיוֹת כָּמוֹהוּ, אִם פָּסוּל, יִפָּסֵל. וְאִם כָּשֵׁר, יֵאָכֵל כַּחֲמוּר שֶׁבּוֹ.

רמז תפו

(ויקרא ו יג) זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים עה, ח) "כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים" וְגוֹ'. רַבָּנָן פְּתָרִין קְרָא, בְּאַהֲרֹן. בִּלְשׁוֹן "זֶה" הַשְׁפֵּל וּבִלְשׁוֹן "זֶה" הַגְבֵּהּ. בִּלְשׁוֹן "זֶה" הַשְׁפֵּל, (שמות לב, כד) "וָאַשְׁלִיכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה". וּבִלְשׁוֹן "זֶה" הַגְבֵּהּ, זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו.

דָּבָר אַחֵר "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו", הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵהָאֹכֶל יֵצֵא מַאֲכָל וּמֵעַז יָצָא מָתוֹק", הָיָה שִׁמְשׁוֹן מַתְמִיהַּ, אַרְיֵה אוֹכֵל כָּל הַחַיּוֹת וְעַכְשָׁו יָצָא מִמֶּנּוּ מַאֲכָל. כֵּן אַהֲרֹן וּבָנָיו, אוֹכְלִין כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְעַכְשָׁו יֵצֵא מֵהֶן קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו". אָמַר רַב אִידִי מְתַאֲוָה הָיָה דָּוִד לְקָרְבַּן נְשִׁיאִים הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים סו, טו) "עֹלֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָךְ", אֵין לְךָ קָרְבַּן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פָּרִים אֵילִים עַתּוּדִים אֶלָּא קָרְבַּן נְשִׂיאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר ז, יז) "וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חָבִיב קָרְבַּן נְשִׂיאִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשִׁירָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו עַל הַיָּם. בְּשִׁירָה כְתִיב (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", וְכָאן כְּתִיב "זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, חָבִיב קָרְבָּנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּקָרְבָּנָן שֶׁל נְשִׂיאִים, לְהַלָּן כְּתִיב "זֶה קָרְבַּן" וְכָאן כְּתִיב זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה חָבִיב קָרְבָּנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּשְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. מִנַּיִן, ז"ה הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר. בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עָשִׁירִת הָאֵפָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, מְלַמֵּד שֶׁעָשְׂירִית הָאֵפָה מְעַכֶּבֶת בְּגֶדֶלֶת אַהֲרֹן וּבָנָיו, סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן יָבִיא מִן הַבָּקָר (ויקרא א, ג) "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר", לֹא מָצָא מִן הַבָּקָר יָבִיא מִן הַכְּבָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב", לֹא מָצָא מִן הַכְּבָשִׂים יָבִיא מִן הָעִזִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ג, יב) "וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ", לֹא מָצָא מִן הָעִזִּים יָבִיא מִן הָעוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, יד) "וְאִם מִן הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ", לֹא מָצָא מִן הָעוֹף, יָבִיא מִן הַסֹּלֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ", וְלֹא עוֹד, אֶלָּא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָם בָּאִים חֲצָאִים וְזוֹ בָּאָה חֲצָאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב". וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל שֶׁמַּקְרִיבָהּ מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי א, יא) "כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ" וְגוֹ'. זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו, יָכוֹל אַהֲרֹן וּבָנָיו מְבִיאִים כְּאֶחָד אֶת הַקָּרְבָּן הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ", הָא כֵּיצַד אַהֲרֹן מֵבִיא לְעַצְמוֹ וּבָנָיו מְבִיאִין לְעַצְמָן, בָּנָיו, אֵלּוּ בָּנָיו הֶדְיוֹטִים, אוֹ בָּנָיו כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק טו) "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו", הֲרֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וּבָנָיו אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים, כְּשֶׁהַכֹּהֵן מִתְקָרֵב תְּחִלָּה

לַעֲבוֹדָה מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵפָה מִשֶּׁלּוֹ. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי טַבְלָא, זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ וְגוֹ', וְכִי מַה לָּמַדְנוּ לְבָנָיו מִיּוֹם הִמָּשַׁח מֹשֶׁה, אֶלָּא מַקִּישׁ חִנּוּכוֹ לְהִמָּשְׁחוֹ, מַה הִמָּשְׁחוֹ רִבּוּכָה אַף חִנּוּכוֹ רִבּוּכָה. אָמַר רַב חִסְדָּא כֹּהֵן גָּדוֹל הַמִּתְקָרֵב לַעֲבוֹדָה צָרִיךְ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, אֶחָד לְהִמָּשְׁחוֹ וְאֶחָד לְחִנּוּכוֹ. רַבִּי חִיָּא, אָמַר שָׁלֹשׁ, וְלָא פְּלִיגִי, הָא דַּעֲבַד עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט, הָא דְּלָא עֲבַד עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט.

בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ, אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נִמְשָׁח אֶלָּא בַּיּוֹם. אוֹתוֹ, אֵין מוֹשְׁחִין שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים כְּאֶחָד. בְּיוֹם הִמָּשַׁח, בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵפָה עַד עוֹלָם. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ אֶלָּא בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵפָה וּמַפְסִיק, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִנְחַת תָּמִיד" הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה עַד עוֹלָם. עֲשִׂירִת הָאֵפָה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בִּשְׁלֹשָׁה סְאִים שֶׁהֵם שִׁבְעָה רְבָעִים וְעוֹד. סֹלֶת, מַה סֹּלֶת הָאָמוּר לְהַלָּן חִטִּים, אַף סֹלֶת הָאָמוּר כָּאן חִטִּים. מִנְחָה, הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת לְלִבּוֹנָה. תָּמִיד, אַף בְּטֻמְאָה, תָּמִיד, אַף בְּשַׁבָּת. תָּנוּ רַבָּנָן אִלּוּ נֶאֱמַר 'מִנְחָה מַחֲצִית', הָיִיתִי אוֹמֵר מֵבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ שַׁחֲרִית, וּמַקְרִיב. חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עַרְבִית, וּמַקְרִיב. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר", מֻחֱצָה מִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא. הָא כֵּיצַד מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ וּמַקְרִיב מֻחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֻחֱצָה בָּעֶרֶב. נִטְמָא מֻחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם אוֹ שֶׁאָבַד, יָכוֹל יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עַרְבִית, וַיַּקְרִיב, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב", מֻחֱצָה מִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא. הָא כֵּיצַד, מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֻחֱצָה וּמֻחֱצָה אָבַד, נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵבִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין אֲבוּדִין. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, יָכוֹל יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ אוֹ חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב", מֻחֱצָה מִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא, הָא כֵּיצַד, מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, מֻחֱצָה מַקְרִיב וּמֻחֱצָה אָבַד, נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵבִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין אֲבוּדִין. תַּנְיָ תַּנָּא קָמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, מֻחֱצָה רִאשׁוֹן וּמֻחֱצָה שֵׁנִי תִּעָבֵר צוּרָתוֹ וְתֵצֵא לִשְׂרֵפָה, אָמַר רַב אַשִׁי כֵּיוָן דְּבָעִידְנָא דְּפָלְגִינְהוּ, אִי בָּעֵי הַאי מַקְרִיב אִי בָּעֵי הַאי מַקְרִיב, מִיחֲזֵי חֲזֵי. חֲבֵרַי כֹּהֵן גָּדוֹל, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינָהּ קְדוֹשָׁה לַחֲצָאִין. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִתּוֹךְ שֶׁקְּרֵבָה לַחֲצָאִין קְדוֹשָׁה לַחֲצָאִין. אָמַר רַבִּי אַחָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא מִנְחָה מַחֲצִיתָהּ, מֵבִיא מִנְחָה וְאַחַר כָּךְ חוֹצֵהוּ. מֵיתִיבֵי חֲבֵרַי כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא הָיוּ בָּאִין חֲצָאִין אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ. וְתַנְיָא אִלּוּ נֶאֱמַר 'מִנְחָה מַחֲצִית' הָיִיתִי אוֹמֵר מֵבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ שַׁחֲרִית וּמַקְרִיב, חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עַרְבִית וּמַקְרִיב, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַחֲצִיתָהּ", מֻחֱצָה מִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא לְמִצְוָה. אָמַר לֵיהּ רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כְּתִיל לְרַב אָשֵׁי וְהָא חֻקָּה כְּתִיב בָּהּ, אָמַר לֵיהּ לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהָבִיא שָׁלֵם מִבֵּיתוֹ. (ויקרא ו יד-טו) אִיתְמַר חֲבֵרַי כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתָן, רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹפָהּ וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנָהּ, רַב אָמַר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מְטַגְּנָהּ וְאַחַר כָּךְ אוֹפָהּ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, כְּוָותֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, תֻּפִּינֵי, תֻּאֲפֶּינָה נָאֶה. רַב אָמַר, כְּוָותֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא תֻּפִּינֵי תֻּאֲפֶּינָה נָא. כְּתַנָּאֵי תֻּפִּינֵי, תֻּאֲפֶּינָה נָא, רַבִּי אוֹמֵר, תֻּאֲפֶּינָה נָאֶה, רַבִּי (דּוֹסָא) [יוֹסֵי] אוֹמֵר תֻּאֲפֶּינָה רַכָּה, וְאִית לֵיהּ נָא וְאִית לֵיהּ נָאֶה. תְּנָן הָתָם, חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל לִישְׁתָּן וַעֲרִיכָתָן בִּכְפָנִים, וְדוֹחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, מְנַהֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב הוּנָא, תֻּפִּינֵי, תֻּאֲפֶּינָה נָאֶה. וְאִי אָפֵי לֵהּ מֵאֶתְמוֹל אִינְשְׁפָא לֵהּ. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף אֵימָא דְּכָבִישׁ לֵיהּ בִּירְקָא. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תַּנָּא, תֵּעָשֶׂה, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, תֵּעָשֶׂה, וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאָה. אַבָּיֵי אָמַר, (לעיל פסוק יג) סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד, הֲרֵי הִיא כְּמִנְחַת תְּמִידִין, רָבָא אָמַר, "עַל מַחֲבַת" מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי, וְאִי אָפֵי לֵהּ מֵאֶתְמוֹל אִיפְּסַל לֵהּ בְּלִינָה. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי. בַּשֶּׁמֶן, לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, הֲרֵינִי דָּן, נֶאֱמַר כָּאן שֶׁמֶן וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְסָכִים שֶׁמֶן, מַה לְּהַלָּן שְׁלֹשָׁה לוֹגִין שֶׁמֶן לְעִשָּׂרוֹן, אַף כָּאן שְׁלֹשָׁה לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן. אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, נֶאֱמַר כָּאן שֶׁמֶן וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְדָבָה שֶׁמֶן מַה לְּהַלָּן לוֹג אֶחָד אַף כָּאן לוֹג אֶחָד. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דָּנִין תַּכְשִׁיט מִתַּכְשִׁיט תְּדִיר, חוֹבָה טוּמְאָה שַׁבָּת וְאֵין דָּנִין תַּכְשִׁיט מִשֶּׁאֵינוֹ תַּכְשִׁיט, אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דָּנִין יג"ל מיג"ל, יָחִיד בִּגְלַל עַצְמָה, לְבוֹנָה, [וְאֵין דָּנִין יג"ל מִשֶּׁאֵינוֹ יג"ל]. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד הֲרֵי הִיא לְךָ כְּמִנְחַת תְּמִידִין, מַה מִּנְחַת תְּמִידִין שְׁלֹשָׁה לוֹגִים לְעִשָּׂרוֹן אַף זוֹ שְׁלֹשָׁה לוֹגִים לְעִשָּׂרוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר רִבָּה כָּאן שֶׁמֶן וְרִבָּה בְּמִנְחַת נְסָכִים שֶׁמֶן, מַה לְּהַלָּן שְׁלֹשָׁה לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן אַף כָּאן שְׁלֹשָׁה לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, רִבָּה כָּאן. שֶׁמֶן וְרִבָּה בְּמִנְחוֹת פָּרִים וְאֵילִים שֶׁמֶן, מַה לְּהַלָּן שְׁנֵי לוֹג לְעִשָּׂרוֹן אַף כָּאן שְׁנֵי לוֹג לְעִשָּׂרוֹן. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה עִשָּׂרוֹן מִמִּנְחָה הַבָּאָה [בְּעִשָּׂרוֹן וְאֵין דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה עִשָּׂרוֹן מִמִּנְחָה הַבָּאָה] שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרוֹנִין. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז שפ"ח). תְּנוּ רַבָּנָן כֹּהֵן [גָּדוֹל] שֶׁמ�ֵּת וְלֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרֵבָה מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ". יְכוֹל יַקְרִיבֶנָּה חֲצָאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ", כֻּלָּהּ וְלֹא חֶצְיָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חָק עוֹלָם, מִשֶּׁל צִבּוּר תְּהֵא. כָּלִיל תִּקָּטֵר, שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ בְּהַקְטָרָה. וְהַאי הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו, יָכוֹל יְהוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְרִיבִין קָרְבָּן אֶחָד וְכוּ'. אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו בָּנָיו, מַאי מִבָּנָיו, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי אֹתָהּ מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעְיָא לֵיהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁלֹּא יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְלֹא חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִמַּחֲצִיתָהּ, וי"ו לָא דָּרִישׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי חָק עוֹלָם מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ, חֻקָּה לְעוֹלָם תְּהֵא, כָּלִיל תִּקָּטֵר לָמָּה לִי,

מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אֵין לִי אֶלָּא עֲלִיּוֹנָה בְּכָלִיל תָּקְטָר, וְתַחְתּוֹנָה בְּלֹא תֵאָכֵל, מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּלִיל כָּלִיל" לִגְזֵרָה שָׁוָה נֶאֱמַר כָּאן "כָּלִיל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "כָּלִיל" מַה לְּהַלָּן בְּכָלִיל תָּקְטָר, אַף כָּאן בְּכָלִיל תָּקְטָר, וּמַה כָּאן לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתהּ אַף לְהַלָּן לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתהּ.

רמז תפז

הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי בְּמַחֲבַת, לֹא יָבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת. בְּמַרְחֶשֶׁת, לֹא יָבִיא בְּמַחֲבַת. מַה בֵּין מַחֲבַת לְמַרְחֶשֶׁת, מַרְחֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ כִּסּוּי, מַחֲבַת אֵין לָהּ כִּסּוּי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה וּמַעֲשֶׂיהָ רַכִּין, מַחֲבַת צָפָּה וּמַעֲשֶׂיהָ קָשִׁין. מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה דִּכְתִיב (ויקרא ז, ט) "וְכָל נַעֲשָׂה בְּמַרְחֶשֶׁת", מַחֲבַת (עֲבָה) [צָפָה] דִּכְתִיב "וְעַל מַחֲבַת". תָּנוּ רַבָּנָן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מַרְחֶשֶׁת, יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ, מְסַפְּקָא לְהוֹ, אִי עַל כֻּלָּיו נִקְרָאוּ, אוֹ עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶן נִקְרָאוּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כְּלִי הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמַרְחֶשֶׁת שְׁמוֹ וְדוֹמֶה כְּמִין כַּלְבּוֹס עָמֹק, וּכְשֶׁבָּצַק מֻנָּח בְּתוֹכוֹ דּוֹמֶה כְּמִין תַּפּוּחֵי כְּרֻתִּים וּכְמִין בְּלִיטֵי יְוָנִים. וְאוֹמֵר "וְכָל נַעֲשֶׂה בְּמַרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת", אִלְמָא עַל שֵׁם כֵּלָיו נִקְרָאוּ וְלֹא עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶן.

רמז תפח

תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת, מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּרוֹתְחִין כָּל צָרְכָּהּ. אֵין לְךָ רְבוּכָה בַּתּוֹרָה אֶלָּא זוֹ, וּרְבוּכָה שֶׁבַּתּוֹדָה שֶׁבַּמְּלוּאִים כְּבָר עֲבָרָה. תְּבִיאֶנָּה לִפְנֵי הַנְּסָכִים. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר תַּקְרִיב, אַפִּלּוּ לְאַחַר הַנְּסָכִים. תַּפְנֵי תּוּפֵי נָא, רַבִּי אוֹמֵר, תֵּאָפֶינָה רַכָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, תּוּפֵינָא נוֹ', מִנְחַת פִּתִּים, מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבַּע וּמַבְדִּיל. תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', יָכוֹל מַה אַהֲרֹן מֵבִיא בְּכָל יוֹם אַף בָּנָיו מְבִיאִין בְּכָל יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יד) זֶה. יָכוֹל מָה אַהֲרֹן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה, אַף בָּנָיו יְהֵיוּ מְבִיאִין וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה". יָכוֹל מָה אַהֲרֹן מֵבִיא לַחֲצָאִין אַף בָּנָיו יְהֵיוּ מְבִיאִין לַחֲצָאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה". יָכוֹל מָה אַהֲרֹן מֵבִיא שְׁלֹשָׁה לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן אַף בָּנָיו יְהֵיוּ מְבִיאִין שְׁלֹשָׁה לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה". [יָכוֹל] מָה אַהֲרֹן מֵבִיא רְבוּכָה אַף בָּנָיו יְהֵיוּ מְבִיאִין רְבוּכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה". מְשִׁיחַ אֵין לִי אֶלָּא מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגִדִּים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַכֹּהֵן". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף מָשׁוּחַ מִלְחָמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּחְתָּיו מִבָּנָיו", אֶת שֶׁבָּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו מֵבִיא עֲשִׁירִית הָאֵפָה, יָצָא מָשׁוּחַ מִלְחָמָה שֶׁאֵין בָּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין בָּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כט, ל) "שִׁבְעַת

יָמִים יִלְבָּשֵׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ", אֶת שֶׁבָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ בְּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו, יָצָא מְשׁוּחַ מִלְחָמָה שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ.

מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ, מִלַּמֵּד שֶׁהַבֵּן קוֹדֵם לְכָל אָדָם שֶׁבָּעוֹלָם, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְמַלֵּא מְקוֹם אָבִיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו", בִּזְמַן שֶׁיְּמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל אָבִיו הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם וְאִם אֵינוֹ מְמַלֵּא מְקוֹם אָבִיו יָבוֹא אַחֵר וִישַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו. חָק עוֹלָם לַה' כָּלִיל תְּקָטֶר (כָּתוּב בָּרָמָז תרנ"ז).

(ויקרא ו טז) וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל, מִנְחַת כַּהֲנֶת נֶאֱכָלֶת, מִנְחַת כֹּהֵן אֵינוֹ נֶאֱכָלֶת, אֵין לִי אֶלָּא מִנְחַת חוֹבָתוֹ מִנְחַת נִדְבָתוֹ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן". אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּהּ מִקְצָתָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶה" וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא. (כָּתוּב בָּרָמָז תע"ח וּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא). הֵעִיד בָּן בּוּכְרִי כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל וְכוּ'. (ויקרא ו יח) זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת זֹאת, אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּבָמָה. תּוֹרַת הַחַטָּאת תּוֹרָה אַחַת לְכָל חַטָּאוֹת, שֶׁיְּהֵא דָּמָם טָעוּן כִּבּוּס, וְכִי מֵאַיִן יָצָאת, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכֲלֶנָּה, וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ תְּכַבֵּס, יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁיְּהֵא דָּמָם טָעוּן כִּבּוּס, חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת מִנַּיִן, וְדִין הוּא וּמָה אִם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשָּׁווּ לְחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת לְמַרִיקָה וְלִשְׁטִיפָה לֹא שָׁווּ לָהֶם לְכִבּוּס, חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלֹּא שָׁווּ לָהֶן לְמַרִיקָה וְלִשְׁטִיפָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִשְׁווּ לָהֶם לְכִבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת הַחַטָּאת" תּוֹרָה אַחַת לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁיְּהֵא דָּמָם טָעוּן כִּבּוּס, יָכוֹל אַף חַטַּאת הָעוֹף יְהֵא טָעוּן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט (אֶת) הַחַטָּאת, זֶה שֶׁאָמַרְנוּ לְרַבּוֹת כָּל חַטָּאוֹת שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בַּצָּפוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִכָּאן לְעוֹלַת חוֹבָה שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָהּ אֶלָּא בְּצָפוֹן. קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בְּצָפוֹן. הֵיא, פָּרָט לְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר. אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה לְמִצְוָה קַבָּלָה לְמִצְוָה, שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה לְעַכֵּב מְנָלַן, אֲמַר קְרָא [הַ]עֹלָה הָעוֹלָה בִּמְקוֹמָהּ תְּהֵא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת". וְהַאִיכָּא דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה, הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדֵע. [וְהַאִיכָּא] חַטָּאת נִקְבָה וְעוֹלָה זָכָר, הָתָם מְכַסְיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אִיהוּ הוּא דְּמַכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִי בָּעֵי מַיְיתֵי כִּשְׂבָּה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה דִּלְא סָגֵי אֶלָּא שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הָתָם לְיכְסִיף וְלֵיזִיל כִּי הֵיכִי דְּלִיכַּפֵּר לֵיהּ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר חֲבִיבָא, פַּעַם אַחַת לְשִׁשִּׁים שָׁנָה אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דֶּבֶר גָּדוֹל בָּעוֹלָם, וּמְכַלֶּה אֶת הַמַּמְזֵרִים וְנוֹטֵל

עַמָּהֶם כְּשֵׁרִים שֶׁלֹּא לְפַרְסֵם אֶת הַחוֹטְאִים. וְאַתְיָא כְּדַאֲמַר רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת שֶׁלֹּא לְפַרְסֵם הַחוֹטְאִים. (ישעיה לא, ב) "וְגַם הוּא חָכָם וַיָּבֵא רָע", לֹא מִסְתַּבְּרָא, אֶלָּא "וַיָּבֵא טוֹב". אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ רָעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא לָעוֹלָם בְּחָכְמָה הוּא מְבִיאָהּ. "וְאֶת דְּבָרָיו לֹא הֵסִיר", כָּל כָּךְ לָמָּה, "וְקָם עַל בֵּית מְרֵעִים וְעַל עֶזְרַת פֹּעֲלֵי אָוֶן". רַב הוּנָא אָמַר, אֵין מַמְזֵר חַי יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, אֵימָתַי בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם. רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אַף (כָּאן) [לְעָתִיד לָבוֹא] אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְקָק אֶלָּא לְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, מַה טַּעַם (מלאכי ג, ג) "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְגוֹ' כַּזָּהָב וְכַכֶּסֶף". אָמַר רַבִּי זְעִירָא כְּאָדָם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה בְּכוֹס נָקִי. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּגִין דַּאֲנָן לְוָיִים נַפְסִיד. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אַף לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִמָּהֶן צְדָקָה, מַה טַּעַם "וְהָיוּ לַה' מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה".

(ויקרא ו יט) הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה, פְּרָט לִטְבוּל יוֹם, וְלִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים וּלְאוֹנֵן. אוֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה. אוֹתָהּ, שֶׁמַּתַּן דָּמָהּ לְמַעְלָה וְלֹא שֶׁמַּתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה. אָמְרַת, וְכִי מֵאַיִן בָּאָתָה, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, כז) "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל", שׁוֹמֵעַ אֲנִי חַטֹּאת שֶׁנִּתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה כְּשֵׁרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ", לְמִצְוָה. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁטְּעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת וְאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת כְּפֵר, כָּךְ תְּהֵא טְעוּנָה דָּמָהּ לְמַעְלָה וְאִם נָתַן לְמַטָּה כְּשֵׁרָה. וַהֲלֹא דִין הוּא, דָּמִים נִתָּנִין לְמַטָּה וְדָמִים נִתָּנִין לְמַעְלָה, מַה הַנִּתָּנִין לְמַטָּה אִם נִתָּנוּ לְמַעְלָה לֹא הֶרְצוּ, אַף הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה אִם נִתָּנוּ לְמַטָּה לֹא הֶרְצוּ. מַה לְתַחְתּוֹנִים אִם נִתָּנוּ לְמַעְלָה לֹא הֶרְצוּ, שֶׁאֵין מֵהֶן קֶרֶב לְמַעְלָה, תֹּאמַר בְּעֶלְיוֹנִים שֶׁמֵּהֶן קֶרֶב לְמַטָּה, הֶרְצוּ. הַפְּנִימִיִּים יוֹכִיחוּ (שֶׁאֵין) [שֶׁיֵּשׁ] מֵהֶן קֶרֶב לַחוּץ, וְאִם נִתָּנוּ בַּחוּץ לֹא הֶרְצוּ. מַה לִּפְנִימִיִּים אִם נִתָּנוּ בַּחוּץ לֹא הֶרְצוּ, שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מִמָּרְקָן, תֹּאמַר בְּעֶלְיוֹנִים שֶׁהֵרֵי (קָרְבָּנוֹת) [קְרָנוֹת] מְמָרְקוֹת אוֹתָם, וְהוֹאִיל (וְקָרְבָּנוֹת) [וְהַקְּרָנוֹת] מְמָרְקוֹת אוֹתָם אִם נִתָּנוּ לְמַטָּה כְּשֵׁרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ", שֶׁמַּתַּן דָּמָהּ לְמַעְלָה וְלֹא שֶׁנִּתַּן דָּמָהּ לְמַטָּה. לְשׁוֹן אַחֵר מַה לַּנִּתָּנִין לְמַטָּה שֶׁאֵין סוֹפָן לְמַעְלָה, תֹּאמַר בְּנִתָּנִין לְמַעְלָה שֶׁסּוֹפָן לְמַטָּה. דָּמִים הַפְּנִימִיִּים יוֹכִיחוּ שֶׁסּוֹפָן בַּחוּץ, עֲשָׂאָן בִּתְחִלָּה בַּחוּץ לֹא כִּפֵּר. מַה לְּדָמִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן, תֹּאמַר בְּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁקְּרָנוֹת מְמָרְקָן, אָמַר רָבָא מַאי אֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְמָרְקָן, אֵין מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בִּלְבַד מְמָרְקָן, אֶלָּא הַפָּרֹכֶת.

טְבוּל יוֹם, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, אֵין חוֹלְקִין בְּקָדְשִׁים לֶאֱכֹל לָעֶרֶב. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רִישׁ לָקִישׁ דַּאֲמַר קְרָא הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה יַחְלְקֶנָּה, כֹּהֵן הַמְחַטֵּא חוֹלֵק וְשֶׁאֵינוֹ מְחַטֵּא אֵינוֹ חוֹלֵק, וּכְלָלָא הוּא, וַהֲרֵי מִשְׁמָרָה כֻּלָּהּ דְּאֵין מְחַטְּאִין וְחוֹלְקִין, רָאוּי לְחַטּוּי קָאַמְרִינָן, וְקָטָן דְּאֵינוֹ רָאוּי לְחַטּוּי אֵינוֹ חוֹלֵק, הֲרֵי בַּעַל מוּם דְּאֵינוֹ רָאוּי לְחַטּוּי

וְחוֹלֵק, בַּעַל מוּם רַחֲמָנָא רַבְּייֵהּ, "כָּל זָכָר", לְרַבּוֹת בַּעַל מוּם. וְאֵימָא "כָּל זָכָר" לְרַבּוֹת טָבוּל יוֹם, מִסְתַּבְּרָא בַּעַל מוּם הַוָּה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי שֶׁכֵּן אוֹכֵל, אַדְרַבָּה, טָבוּל יוֹם הָוֵי לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, דִּלְאוֹרְתָא מִיהָא הָא לָא חָזֵי, רַב יוֹסֵף אָמַר, מִכְּדֵי, מַאי יֹאכְלֶנָּה יַחְלְקֶנָּה, לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא יַחְלְקֶנָּה, מַאי יֹאכְלֶנָּה, שְׁמַע מִינַּהּ רָאוּי לַאֲכִילָה חוֹלֵק וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה אֵינוֹ חוֹלֵק. וּבַעַל מוּם וְהוּא טָמֵא, וְטָמֵא בְּקִרְבָּנוֹת צִבּוּר, אֵינוֹ חוֹלֵק, דִּתְנַן כֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן וְאֵינוֹ אוֹכֵל, וְאֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכֹל לָעֶרֶב, דְּרָאוּי לַאֲכִילָה בָּעֵינָן.

רמז תפט

אָמַר רָבָא, הַאי דִּינָא מְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן גְּמִירְנָא לֵיהּ דַּאֲמַר בְּבֵית הַכִּסֵּא, דָּנְתָהּ (בָּא) בָּא טָבוּל יוֹם וְאָמַר תֵּן לִי מִמְּנָחַת יִשְׂרָאֵל וְאֹכַל, אָמַר לֵיהּ וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁיָּפֶה כֹּחֲךָ בְּחַטָּאתְךָ דְּחִיתִיךָ מֵחַטָּאת יִשְׂרָאֵל, מָקוֹם שֶׁהוּרַע כֹּחֲךָ בְּמִנְחָתְךָ, אֵינוֹ דִּין שֶׁאַדִּיחֲךָ מִמְּנָחַת יִשְׂרָאֵל. וּמָה אִם דְּחִיתַנִי מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיָּפֶה כֹּחִי כָּךְ יָפֶה כֹּחֲךָ תִּדְחֵנִי מִמְּנָחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּרַע כֹּחִי כָּךְ הוּרַע כֹּחֲךָ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, ט) ("הַכֹּהֵן] [לַכֹּהֵן] הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה", בּוֹא וְהַקְרֵב וֶאֱכֹל. תֵּן לִי מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל וְאֹכַל, אָמַר לֵיהּ וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהוּרַע כֹּחִי בְּמִנְחָתִי, דְּחִיתִיךָ מִמְּנָחַת יִשְׂרָאֵל, מָקוֹם שֶׁיָּפֶה כֹּחִי בְּחַטָּאתִי אֵינוֹ דִּין שֶׁאַדִּיחֲךָ מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל, מָה אִם דְּחִיתַנִי מִמְּנָחַת יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּרַע כֹּחֲךָ כָּךְ הוּרַע כֹּחִי, תִּדְחֵנִי מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיָּפֶה כֹּחֲךָ כָּךְ יָפֶה כֹּחִי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה, בּוֹא וְחַטֵּא וֶאֱכֹל. תֵּן לִי מֵחֲזֵה וְשׁוֹק וְאֹכַל. אָמַר לֵיהּ וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁיָּפֶה כֹּחֲךָ בְּחַטָּאתְךָ דְּחִיתִיךָ מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל, מָקוֹם שֶׁהוּרַע כֹּחֲךָ בְּשִׁלְמִים שֶׁאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא חָזֶה וְשׁוֹק, אֵינוֹ דִּין שֶׁאַדִּיחֲךָ מֵהֶן. מָה אִם דְּחִיתַנִי מֵחַטָּאת שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחִי אֵצֶל נָשַׁי וַעֲבָדַי, תִּדְחֵנִי מֵחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁכֵּן יָפֶה כֹּחִי אֵצֶל נָשַׁי וַעֲבָדַי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, יד) "לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה" בּוֹא וּזְרֹק, וֶאֱכֹל. יָצָא טָבוּל יוֹם קוֹלְיוֹ וְחוּמְרָיו עַל רֹאשׁוֹ, אוֹנֵן מִימִינוֹ, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים מִשְּׂמֹאלוֹ, פַּרִיךְ רַב אַחַאי, לֵימָא לֵיהּ תֵּן לִי מִבְּכוֹר וְאֹכַל, מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ טָהוֹר, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהוּרַע כֹּחִי בְּחַטָּאת אֵצֶל נָשַׁי וַעֲבָדַי, דְּחִיתִיךָ מֵחַטַּאת יִשְׂרָאֵל, מָקוֹם שֶׁיָּפֶה כֹּחִי בִּבְכוֹר, דְּכֻלֵּיהּ דִּידִי הוּא, אֵינוֹ דִּין שֶׁאַדִּיחֲךָ מִמֶּנּוּ, וּמָה אִם דְּחִיתַנִי מֵחַטָּאת שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּרַע כֹּחֲךָ כָּךְ הוּרַע כֹּחִי, תִּדְחֵנִי מִבְּכוֹר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיָּפֶה כֹּחֲךָ כָּךְ יָפֶה כֹּחִי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֶת דַּמָּם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ" בּוֹא וּזְרֹק וֶאֱכֹל, וְאִידָךְ, פַּרִיךְ מִי כְּתִיב "וּבְשָׂרָם לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק", "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ" כְּתִיב, אֲפִלּוּ לְכֹהֵן אַחֵר. וְהֵיכִי עָבֵיד הָכִי, וְהָאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּכָל מָקוֹם מָתַר לְהַרְהֵר חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכִּסֵּא, לְאַנְסוֹ שָׁאנֵי.

בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֹּאכֵל, יָכוֹל בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד". אֵין לִי אֶלָּא חֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלִּשְׁכוֹת הַבְּנוּיוֹת בַּחֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֹּאכֵל".

(ויקרא ו כ-כא) דַּם חַטָּאת שֶׁנִּתְּזָ עַל הַבֶּגֶד הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנֶאֱכָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יט) בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל, אֶחָד הַנֶּאֱכָלוֹת וְאֶחָד הַפְּנִימִיּוֹת טְעוּנוֹת כִּבּוּס, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יח) תּוֹרַת הַחַטָּאת תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַחַטָּאוֹת, אִי תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַחַטָּאוֹת, אָפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי, אַלְמָה תַּנְיָא יָכוֹל תְּהֵם דַּם חַטַּאת [הָעוֹף] טְעוּנָה כִּבּוּס תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא אָמַר קְרָא (לעיל פסוק יח) תִּשָּׁחֵט, בַּנִּשְׁחָטוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאֵימָא בַּנֶּאֱכָלוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר כְּדִכְתִיב "בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל" אֲבָל פְּנִימִיּוֹת לֹא, רַבִּי רַחֲמָנָא תּוֹרַת אִי הָכִי חַטַּאת הָעוֹף נַמִּי, מֵעֵט רַחֲמָנָא זֹאת, וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא חַטַּאת בְּהֵמָה הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי שֶׁכֵּן בְּהֵמָה, שְׁחִיטַת צָפוֹן, וְקַבָּלַת כְּלִי, וְקֶרֶן, אֶצְבַּע, וְחוּדָה, וְאִשִּׁים, אַדְרַבָּא, חַטַּאת הָעוֹף הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן חוּץ כְּמוֹתָהּ, אֲכִילָה כְּמוֹתָהּ, הַנָּךְ נְפִישָׁן. רַב יוֹסֵף אָמַר, יֹאכְלֶנָּה, לְזֶה וְלֹא לְאַחֶרֶת, בְּנֶאֱכֶלֶת מֵעֵט הַכָּתוּב. אֶלָּא זֹאת לָמָּה לִי, אִי לָאו זֹאת הֲוָה אָמִינָא הַאי יֹאכְלֶנָּה אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן. כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָלַע, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּבְשָׂרוֹ", עַד שֶׁיִּבְלַע בִּבְשָׂרוֹ. יָכוֹל נָגַע בְּמִקְצַת חֲתִיכָה יְהֵא כְּלוּהּ פְּסוּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִגַּע", הַנּוֹגֵעַ פָּסוּל, הָא כֵּיצַד, חוֹתֵךְ אֶת מָקוֹם שֶׁבָּלַע. בִּבְשָׂרוֹ, וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְלֹא בְּגִדִּים וְלֹא בְּקַרְנַיִם וְלֹא בְּטְלָפַיִם. יִקְדָּשׁ, לִהְיוֹת כָּמוֹהָ. הָא כֵּיצַד, אִם פְּסוּלָה הִיא, תִּפָּסֵל, וְאִם כְּשֵׁרָה הִיא תֵּאָכֵל כַּחֹמֶר שֶׁבָּהּ. אַמַּאי וְנֵיתֵי עֲשֵׂה, וְנִדְחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, אָמַר רָבָא אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. דְּתַנְיָא "וְעָצֵם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ, אַמַּאי, וְנֵיתֵי עֲשֵׂה וְנִדְחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, אֶלָּא אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. רַב אַשִׁי אָמַר, יִקְדָּשׁ עֲשֵׂה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. וְאַשְׁכְּחַן חַטַּאת דִּמְקַדֶּשֶׁת בְּבָלוּעַ, שְׁאָר קָדְשִׁים מְנָלַן, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר, (ויקרא ז, טז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת" וְגוֹ' מַה חַטָּאת מְקַדֶּשֶׁת בְּבָלוּעַ אַף כָּל הַקָּדָשִׁים מְקַדְּשִׁים בְּבָלוּעַ.

רמז תצ

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי מִדְּרַבָּנָן נִשְׁמַע לְרַבִּי עֲקִיבָא, לֹא אָמְרִי רַבָּנָן "מִשְׁרַת", נוֹתֵן טַעַם כְּעִקָּר, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, לְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי, "מִשְׁרַת", לְהֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אָמַר לֵיהּ מִשּׁוּם דַּהֲוָה נָזִיר

וְחַטָּאת שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, נָזִיר, הָא דַּאֲמָרָן, חַטָּאת, דְּתַנְיָא כֹּל אֶשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וְכוּ'. וְרַבָּנָן נַמִּי נִיהֲוֵי שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, מִצָּרָךְ צְרִיכֵי. וְרַבִּי עֲקִיבָא, לְמַאי צְרִיכָא, בִּשְׁלָמָא כָּתַב רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת, דְּלָא גָּמַר נָזִיר מִנַּיהּ. דְּחֵלִין מִקָּדָשִׁים לָא גָּמְרִינָן. אֶלָּא לְכְתוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר וְתֵיתֵי חַטָּאת וְתִגְמֹר מִנַּיהּ, דְּהָא כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא גָּמִיר מִנָּזִיר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לָךְ מִצָּרָךְ צְרִיכֵי חַטָּאת הֲוֵי מִצְטָרֵף לְאָסוּר, וְחֵלִין מִקָּדָשִׁים לָא גָּמְרִינָן, וּ"מִשְׁרַת" לִתֵּן טַעַם כְּעִקָּר, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, תַּרְוַיְהוּ לְהֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר, וְהֲוֵי לְהוּ שְׁנֵי כְתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. חַטָּאת פְּסוּלָה אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס, בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר. וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמֵאת, וְשֶׁיָּצָאת, וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ, חוּץ לִמְקוֹמָהּ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן, מִדָּמָהּ מִדַּם כְּשֵׁרָה וְלֹא מִדַּם פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְנִפְסְלָה, דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס. לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְנִפְסְלָה, אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אֵין דָּמָן טָעוּן כִּבּוּס. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּתַב אֹתָהּ וְכָתַב מִדָּמָהּ, חָד לְהֵיכָא דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְחָד לְהֵיכָא דְּלָא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר. וְרַבִּי עֲקִיבָא אֹתָהּ פָּרַט לִתְרוּמָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דַּאֲמַר קָדְשִׁים קַלִּים אֵין טָעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה וְכָל שֶׁכֵּן תְּרוּמָה. מִדָּמָהּ, וְלֹא מִדַּם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלֹּא שָׁוּו לְחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנוֹת לִמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה שָׁוּו לָהֶם לְכִבּוּס, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשָּׁוּו לְחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת לִמְרִיקָה וְלִשְׁטִיפָה, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשְׁוֶה לָהֶם לְכִבּוּס. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדָּמָהּ", וְלֹא מִדַּם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. מִדָּמָהּ, וְלֹא מֵרוֹטְבָהּ. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַדָּם שֶׁאֵין טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה טָעוּן כִּבּוּס, הָרוֹטֶב שֶׁטָּעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֹן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדָּמָהּ" וְלֹא מֵרוֹטְבָהּ. עַל הַבֶּגֶד, יָכוֹל נַתָּז עַל מְקֻצַּת בֶּגֶד יְהֵא כָּל הַבֶּגֶד טָעוּן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה" לֹא אָמַר לְךָ אֶלָּא מָקוֹם הַדָּם בִּלְבַד. נַתָּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד יָכוֹל יִטְעֹן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ (מִדָּמָהּ) תְּכַבֵּס", מָקוֹם שֶׁכָּשֵׁר לְהַזּוֹת עָלָיו טָעוּן כִּבּוּס וְשֶׁאֵין כָּשֵׁר לְהַזּוֹת עָלָיו אֵין טָעוּן כִּבּוּס. נַתָּז מִיָּדוֹ שֶׁל מַזֶּה עַד שֶׁלֹּא הִזָּה טָעוּן כִּבּוּס, מִשֶּׁהִזָּה אֵין טָעוּן כִּבּוּס. נַתָּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, מִן הַקֶּרֶן וּמִן הַיְסוֹד אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, [וְאֵין טָעוּן כִּבּוּס] אֶלָּא מִן הַדָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי וְרָאוּי לְהַזָּאָה. .

תָּנוּ רַבָּנָן נַתָּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד יָכוֹל תְּהֵא טָעוּן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בָּרָאוּי לְהַזָּאָה. תַּנְיָא אִידָךְ יָכוֹל נַתָּז מִן הַקֶּרֶן וּמִן הַיְסוֹד יְהֵא טָעוּן כִּבּוּס תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה" פָּרַט לְזֶה שֶׁכְּבָר הֻזֶּה. נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ וְכוּ', הָא תּוּ לָמָּה

לִי, מַה טַּעַם נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה אֵין טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי וְרָאוּי לְהַזָּאָה. רָאוּי לְהַזָּאָה לְמעוּטֵי מַאי, לְמָעוּטֵי קִבֵּל פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה. בֶּגֶד, אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת עוֹר מִשֶּׁהֻפְשַׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה עוֹר עַד שֶׁלֹּא הֻפְשַׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד", מַה בֶּגֶד הָרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה אַף כָּל דָּבָר הָרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר בֶּגֶד, אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שֵׂק וְכָל מִינֵי בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה עוֹר מִשֶּׁהֻפְשַׁט וְכוּ'. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר אַבַּיֵי מַטְלִית פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מָאן דַּאֲמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רְאוּיָה דְּאִי בָּעֵי מְחַשֵּׁב עֲלָה. מָאן דַּאֲמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה הָא מִיהָא לָאו בַּר קִבּוּלֵי טֻמְאָה הוּא. רָבָא אָמַר, בֶּגֶד שֶׁחִישֵּׁב עָלֶיהָ לְצוּרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מָאן דְּאָמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רָאוּי דְּאִי בָּעֵי מְבַטֵּל לֵיהּ לְמַחְשַׁבְתֵּיהּ. וּמַאן דַּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה הַשְׁתָּא מִיהָא לָאו בַּר קִבּוּלֵי טֻמְאָה הוּא, רָבָא אָמַר, עוּצְבָא דְּחִשִּׁיב עֲלָה לְקָצְעָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. מָאן דַּאָמַר רָאוּי, הָא נַמִּי רְאוּיָה, מָאן דַּאָמַר דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, הָא לָא מְקַבְּלָה טֻמְאָה עַד דְּמִקְצַע לָהּ. וְהַתַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, עוּצְבָא דְּמָחַשֵּׁב עֲלָה לְקָצְעָה טְהוֹרָה עַד שֶׁיְּקַצְעֶנָּה. בֶּגֶד, אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הַשַּׂק וְאֶחָד הָעוֹר, טָעוּן כִּבּוּס. לְמֵימְרָא דְּעוֹר בַּר כִּבּוּס הוּא, וְרָמִינְהוּ הָיְתָה עַל הַבֶּגֶד לִשְׁלֹשֶׁת מְקוֹמוֹת בְּסַמַּרְטוּט. הָיְתָה שֶׁל עוֹר נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁיִּכָּלֶה. אֲמַר אַבַּיֵי, לָא קַשְׁיָא הָא רַבָּנָן הָא אֲחֵרִים. דְּתַנְיָא הַבֶּגֶד וְהַשַּׂק מְכַבְּסוֹ, הַכְּלִי וְהָעוֹר מְגָרְרוֹ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, הַבֶּגֶד וְהַשַּׂק וְהָעוֹר מְכַבְּסוֹ וְהַכְּלִי מְגָרְרוֹ. כְּמָאן אָזְלָא הָא דַּאֲמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי זִמְנִין סַגִּיאִין הֲוָה קָאֵימְנָא קָמֵיהּ דְּרַב וְשַׁכְשְׁכֵי לֵיהּ מָסָאנֵיהּ בְּמַיָּא, כְּמָאן כְּרַבָּנָן. אֲמַר רָבָא, וּמִי אִיכָּא לְמָאן דַּאֲמַר עוֹר לָאו בַּר כִּבּוּס הוּא, וְהָכְתִיב (ויקרא יג, נח) "וְהַבֶּגֶד אוֹ (הַשַּׂק אוֹ הָעוֹר) [הַשְׁתִּי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל כְּלִי הָעוֹר] אֲשֶׁר תְּכַבֵּס", אֶלָּא אֲמַר רָבָא צָרַעַת דְּמִגּוּפֵיהּ קָא פָּרְחָא מְחַלְחֲלָא לֵיהּ וּמְשַׁוְיָא לֵיהּ רַךְ, וּמַתְנִיתִין בְּרַכִּין, וְכִי פְּלִיגִי בְּקַשִּׁין, וְהָא דַּאֲמַר רַב חִיָּא בְּקַשִּׁין וּכְרַבָּנָן. (אֶלָּא) אָמַר רָבָא אִי קַשְׁיָא לִי הָא קַשְׁיָא לִי הֲרֵי כְּרִים וּכְסָתוֹת דְּרַכִּין נִינְהוּ וּתְנַן הָיְתָה עַל שֶׁל עוֹר נוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכָּלֶה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל כִּבּוּס דְּלֵית לֵיהּ כִּסְכּוּס לָא שְׁמֵיהּ כִּבּוּס, וְהָא דַּאֲמַר רַב חִיָּא שִׁכְשׁוּךְ אִין אֲבָל כִּבּוּס לָא, אִי בְּרַכִּין וְדִבְרֵי הַכֹּל, אִי בְּקַשִּׁין וְכַאֲחֵרִים, אִי הָכִי בֶּגֶד נַמִּי, בֶּגֶד שְׁרִיתוֹ זוֹ הִיא כִּבּוּסוֹ. תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ, מְלַמֵּד שֶׁהַכִּבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֵין לִי אֶלָּא כִּבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, מִנַּיִן אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וּכְלִי חֶרֶס יִשָּׁבֵר". [מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֹׁטַף בַּמַּיִם"]. מִכָּאן אָמְרוּ בֶּגֶד שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנָס וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ

לַקְלָעִים, קוֹרְעוֹ, וְנִכְנָס וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. כְּלִי חֶרֶס שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְלָעִים, נִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְלָעִים נוֹקְבוֹ וְנִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. כְּלִי נְחוֹשֶׁת שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְלָעִים נִכְנָס וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ

וּכְלִי חֶרֶשׂ, אֵין לִי אֶלָּא כְּלִי חֶרֶס, מְנַיִן לְרַבּוֹת כְּלֵי נֶתֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבְּשַׁל בּוֹ, עִירָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר". קְדֵרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ אַמַּאי אֲמַר רַחֲמָנָא יִשָּׁבְרוּ, נְהַדְרִינְהוּ לְכִבְשׁוֹנוֹת. אָמַר רַבִּי זֵירָא לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כִּבְשׁוֹנוֹת בִּירוּשָׁלַיִם. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי וְכִי עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת בַּעֲזָרָה. אִישְׁתַּמִּיטְתֵיהּ הָא דְּתָנֵי רַב שְׁמַעְיָה בְּקַלְנְבוֹ, שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס נִבְלָעִין בְּמִקּוֹמָן. חֹמֶר בְּמִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה שֶׁנּוֹהֶגֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבְקָדְשִׁים קַלִּים. בִּשֵּׁל בְּמִקְצַת כְּלֵי טָעוּן מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַזָּאָה. וְטַעֲמָא מַאי, אֲמַר קְרָא וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וַאֲפִלּוּ בְּמִקְצַת כְּלִי.

וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת, אֵין לִי אֶלָּא כְּלִי נְחוֹשֶׁת מְנַיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַתְּכוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה", מְלַמֵּד שֶׁמְּבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ וּבְאַחֲרוֹנָה מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ אֵין לִי אֶלָּא כְּלִי נְחוֹשֶׁת שֶׁמְּבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ וּבְאַחֲרוֹנָה מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ, מְנַיִן לִכְלִי חֶרֶס שֶׁמְּבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ וּבְאַחֲרוֹנָה שׁוֹבְרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת".

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, בְּשֵׁל בּוֹ תְּחִלַּת הֶרֶגֶל מְבַשֵּׁל בּוֹ כָּל הֶרֶגֶל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד זְמַן אֲכִילָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אֲמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, כָּל יוֹם וְיוֹם נַעֲשֶׂה גְּעוּל לַחֲבֵרוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מַמְתִּין לְהוֹ עַד זְמַן אֲכִילָה וַהְדַר עֲבַד לֵיהּ מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה, דִּכְתִיב "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף" וּכְתִיב (להלן פסוק כב) "כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים" הָא כֵּיצַד מַמְתִּין לְהוֹ עַד זְמַן אֲכִילָה וְהָדַר עֲבִיד לֵיהּ מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה. [תָּנוּ רַבָּנָן, מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה] בְּצוֹנֵן, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִרְיָקָה בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, מִידֵּי דַּהֲוָה אַגִּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְרַבִּי אָמַר לְךָ, הַגְּעָלָה לָא קָאֲמִינָא, כִּי קָאֲמִינָא מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה דְּבָתַר הַגְּעָלָה. וְרַבָּנָן, אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא אוֹ מוֹרַק אוֹ שֻׁטַּף מִדִּכְתִיב "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף" לוֹמַר לְךָ מִרְיָקָה בְּחַמִּין וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן. וְרַבִּי אָמַר לְךָ, מִרְיָקָה כְּמִרְיֹקֶת הַכּוֹס שְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס. הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה מַגְעִילִין בְּחַמִּין. וּמֹרַק וְשֻׁטַּף, יָכוֹל מַה שְׁטִיפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּאַרְבָּעִים סְאָה, אַף כָּאן בְּאַרְבָּעִים סְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם", כָּל שֶׁהֵן. "בַּמַּיִם", וְלֹא בְּיַיִן. "בַּמַּיִם", וְלֹא בְּמָזוֹג. "בַּמַּיִם" לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל הַמַּיִם, קַל וָחֹמֶר לְמֵימֵי הַכִּיּוֹר. יָכוֹל אַף הַפְּסוּלָה תְּהֵא טְעוּנָה מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמַּיִם כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ, הַכְשֵׁרָה טְעוּנָה מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה וְאֵין הַפְּסוּלָה טְעוּנָה מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְנִפְסְלָה טְעוּנָה מִרְיָקָה וּשְׁטִיפָה, וְשֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ

שְׁעַת הַכּשֶׁר וְנִפְסָלָה אֵינָהּ טְעוּנָה מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה]. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּשֶׁר וְנִפְסָלָה אֵינָהּ טְעוּנָה מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים [וְקָדָשִׁים קַלִּים], אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתַן טַעַם הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִין, וּטְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וּפְסוּלָה בְּמַגָּע. (ויקרא ו כב) כָּל זָכָר, לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי מוּמִין, לְמָה אִם לַאֲכִילָה כְּבָר אָמוּר וְכוּ'. יֹאכַל אֹתָהּ, כְּשֵׁרָה וְלֹא פְּסוּלָה.

קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי שֶׁטָּעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַקָּדָשִׁים תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַתְּרוּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ", פָּרַט לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, קָדָשִׁים קַלִּים אֵין טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מִדְּאַצְטְרִיךְ אֹתָהּ לְמִעוּטֵי תְּרוּמָה, מִכְּלַל דְּקָדָשִׁים קַלִּים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לְךָ אֹתָהּ כְּדַאֲמָרַן. וּתְרוּמָה לֹא בָּעֵי מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְהָתַנְיָא קְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ תְּרוּמָה לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חֻלִּין. וְאִם בִּשֵּׁל, בְּנוֹתֵן טַעַם. אֲמַר אַבָּיֵי לָא צְרִיכָא, לְדְאָמַר מַר בַּמַּיִם וְלֹא בְּיַיִן, בַּמַּיִם וְלֹא בְּמָזוּג, קָאָמִינָא אֲפִלּוּ בְּיַיִן אֲפִלּוּ בְּמָזוּג. רָבָא אָמַר לָא צְרִיכָא, לְדְאָמַר מַר בִּשֵּׁל בְּמִקְצַת כְּלִי טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כָּל הַכְּלִי, תְּרוּמָה הָא לָא צְרִיךְ. רַבָּה בַּר עוּלָּא אָמַר רַב לָא צְרִיכָא, לְשָׁטִיפָה יְתֵירְתָא דְּלָא צְרִיךְ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין קָדָשִׁים קַלִּים טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא אֶת תּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר שֶׁנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד כְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", בִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין, וְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם הֲרֵי הַקַּלִּים נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים, וְאֵין טְעוּנִים מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה וּפוֹסְלִין בְּמַגָּע.

(ויקרא ו כג) חַטָּאת אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַקָּדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל חַטָּאת", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, עֲקִיבָא אַפִּלּוּ אַתָּה מְרַבֶּה כָּל הַיּוֹם אֵין כָּאן אֶלָּא חַטָּאת. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְכָל", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא חַטַּאת יָחִיד, חַטַּאת צִבּוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל". אֵין לִי אֶלָּא חַטַּאת זָכָר, חַטַּאת נְקֵבָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל חַטָּאת".

רמז תצא

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הָאָשָׁם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז, ז) "כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם" אֵין לִי אֶלָּא חַטַּאת זָכָר וְכוּ' כְּלַפֵּי לַיֵּיא, אֶלָּא אֵין לִי אֶלָּא חַטַּאת נְקֵבָה חַטַּאת זָכָר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל חַטָּאת". וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַאי קְרָא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, וְהָתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר (לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁ)כָּל הָעִנְיָן אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין

לִשְׂרֹף פְּסוּלָן אֲבֵית הַבִּירָה, וְלַעֲמֹד בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, חַטָּאת שֶׁנִּכְנָס (דְּמָן) [דָּמָהּ] לִפְנִים מִנַּיִן, אָמַר (לוֹ) [לָהֶם] מִדְּכְתִיב, (ויקרא י, יח) "הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ", לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא קְאָמַר. אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ, אֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמָהּ, מִכָּאן אָמְרוּ חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת, יָצָא אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ, הַפְּנִימִי כָּשֵׁר. נִכְנַס אֶחָד מֵהֶן לִפְנִים, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַכְשִׁיר בְּחִיצוֹן, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, בַּחוּץ, לֹא פָסַל דָּם שֶׁבַּחוּץ אֶת הַדָּם שֶׁבִּפְנִים, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, בִּפְנִים, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִפְסֹל דָּם שֶׁבִּפְנִים אֶת שֶׁבַּחוּץ, אָמְרוּ לוֹ אֵין הַדָּם שֶׁבִּפְנִים מְקַבֵּל מִקְצַת דָּמָהּ. וַאֲפִלּוּ מִקְצַת דָּמָהּ. אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, בִּפְנִים, פּוֹסֵל דַּם שֶׁבִּפְנִים אֶת שֶׁבַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, בַּחוּץ, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְסֹל דָּם שֶׁבַּחוּץ אֶת שֶׁבִּפְנִים. אָמְרוּ לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר יוּבָא, הַנִּכְנָס פּוֹסֵל וְאֵין הַיּוֹצֵא פּוֹסֵל. וּתְהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בִּפְנִים מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא פָסַל דָּם שֶׁבַּחוּץ אֶת שֶׁבִּפְנִים, מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁפָּסַל דָּם שֶׁבִּפְנִים אֶת דָּם שֶׁבַּחוּץ אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בִּפְנִים. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא יט, ז) "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", מָקוֹם שֶׁיְּהֵא מְשֻׁלָּשׁ בְּדָם בְּבָשָׂר וּבְאֵמוּרִים. וְלֹא תְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בַּחוּץ מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁפָּסַל דָּם שֶׁבִּפְנִים אֶת דָּם שֶׁבַּחוּץ אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בִּפְנִים, מָקוֹם שֶׁלֹּא פָסַל דָּם שֶׁבַּחוּץ אֶת שֶׁבִּפְנִים אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלִישִׁי", חוּץ לִזְמַנּוֹ "פִּגּוּל" חוּץ לִמְקוֹמוֹ. בָּשָׂר שֶׁנִּכְנָס לִפְנִים כָּשֵׁר. שֶׁהָיָה בְּדִין, לִפְסֹל. וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא פָסַל דָּם שֶׁבַּחוּץ אֶת שֶׁבִּפְנִים, בָּשָׂר הַיּוֹצֵא לַחוּץ פָּסוּל. מָקוֹם שֶׁפָּסַל דָּם שֶׁבִּפְנִים אֶת שֶׁבַּחוּץ, בָּשָׂר הַנִּכְנָס לִפְנִים אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא פָסוּל. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר מִדָּמָהּ, דָּמָהּ וְלֹא בְּשָׂרָהּ. קַל וָחֹמֶר לְיוֹצֵא מֵעַתָּה, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁפָּסַל דָּם שֶׁבִּפְנִים אֶת שֶׁבַּחוּץ, בָּשָׂר הַנִּכְנָס לִפְנִים כָּשֵׁר, מָקוֹם שֶׁלֹּא פָסַל דָּם (שֶׁבִּפְנִים) [שֶׁבַּחוּץ] אֶת (שֶׁבַּחוּץ) [שֶׁבִּפְנִים], בָּשָׂר הַיּוֹצֵא לַחוּץ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ", כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נֶאֱסַר.

אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד, שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ". הַנִּכְנָס לְכַפֵּר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִפֵּר פָּסוּל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נֶאֱמַר כָּאן "לְכַפֵּר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (טז, יז) "לְכַפֵּר" מַה לְּכַפֵּר הָאָמוּר לְהַלָּן שֶׁלֹּא כִפֵּר, אַף לְכַפֵּר הָאָמוּר כָּאן בְּשֶׁלֹּא כִפֵּר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (טז, כז) "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ" מַה "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ" הָאָמוּר לְהַלָּן שֶׁכְּבָר כִּפֵּר, אַף לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ הָאָמוּר כָּאן שֶׁכְּבָר כִּפֵּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הִכְנִיס שׁוֹגֵג, כִּפֵּר. בַּקֹּדֶשׁ בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף מְלַמֵּד שֶׁשֹּׂרָפָתָהּ בַּקֹּדֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת פְּסוּלֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֵמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל בַּקֹּדֶשׁ בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", מִכָּאן אָמְרוּ בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים

שֶׁנִּטְמָא בֵּין בְּאָב הַטֻּמְאָה בֵּין בְּוֻלַד הַטֻּמְאָה בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הַכֹּל יִשָּׂרֵף בְּפָנִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא (בְּאָב הַטֻּמְאָה ו) בְּוֻלַד הַטֻּמְאָה בְּפָנִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בְּפָנִים חוּץ מִשֶּׁנִּטְמָא בְּאָב הַטֻּמְאָה בַּחוּץ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הַכֹּל יִשָּׂרֵף בַּחוּץ, חוּץ שֶׁנִּטְמָא (בְּאָב) [בְּוֻלַד] הַטֻּמְאָה בְּפָנִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶת שֶׁנִּטְמָא בְּאָב הַטֻּמְאָה, בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, יִשָּׂרֵף בַּחוּץ. אֶת שֶׁנִּטְמָא בְּוֻלַד הַטֻּמְאָה, בֵּין בַּחוּץ בֵּין בְּפָנִים, יִשָּׂרֵף בְּפָנִים. [רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נִטְמָא בַּחוּץ, בֵּין בְּוֻלַד הַטֻּמְאָה בֵּין בְּאָב הַטֻּמְאָה. יִשָּׂרֵף בַּחוּץ, נִטְמָא בְּפָנִים, בֵּין בְּאָב הַטֻּמְאָה בֵּין בְּוֻלַד הַטֻּמְאָה, יִשָּׂרֵף בְּפָנִים]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "לֹא תֹאכַל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", כָּל שֶׁטָּעוּן שְׂרֵפָה בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה מְדַבֵּר אֶלָּא בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, לְלַמֵּד שֶׁפְּסוּלֵיהֶן נִשְׂרָפִין לִפְנֵי הַבִּירָה. אָמְרוּ לוֹ מִנַּיִן לְחַטָּאת שֶׁנִּכְנָס דָּמָהּ לִפְנִים שֶׁהִיא (תִּהְיֶה) פְּסוּלָה, אָמַר לָהֶם (ויקרא י, יח) "הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ". תַּנְיָא, הַדָּם וְהַשֶּׁמֶן הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים שֶׁנִּטְמְאוּ, עוֹשֶׂה לָהֶן מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׂוֹרְפָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "בַּקֹּדֶשׁ בְּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף". אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב חָנָא בַּגְדָתְאָה פּוֹק אֵייתִי לִי בֵּי עַשְׂרָה וְאֵימָא לָךְ בְּאַפַּיְיהוּ נְסָכִים שֶׁנִּטְמְאוּ עוֹשֶׂה לָהֶן מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׂוֹרְפָן.

(ויקרא ז א-ה) וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם, לְבֵית עוֹלָמִים. זֹאת, אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בַּבָּמָה. תּוֹרַת הָאָשָׁם, תּוֹרָה אַחַת לְכָל אֲשָׁמוֹת שֶׁיְּהֵא דָּמָם נִתָּן לְמַטָּה. וְכִי מֵאַיִן יָצְאוּ מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן", מַה חַטָּאת דָּמָהּ נִתָּן לְמַעְלָה אַף אָשָׁם יִהְיֶה דָּמוֹ נִתָּן לְמַעְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר קֹדֶשׁ קָדָשִׁים וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק, לְרִבּוֹת כָּל אֲשָׁמוֹת וַאֲשָׁם מְצֹרָע שֶׁיְּהֵא דָּמָם נִתָּן לְמַטָּה. מִנַּיִן לְדַם הָאָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם שְׁלָמִים שֶׁיִּזְרֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק", יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ חַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". מַה יַּעֲשֶׂה לָהֶם, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה [וְהַיָּפֶה מִמִּין זֶה] וְיַפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים שְׁנֵיהֶם יִשָּׁחֲטוּ בְּצָפוֹן, זֶה יַקְרִיב לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא וְזֶה יַקְרִיב לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא שְׁלָמִים טְעוּנִין תְּנוּפָה וְאֵין אָשָׁם טָעוּן תְּנוּפָה. אָמַר לָהֶם מַה בְּכָךְ וְיִנִּיף אָשָׁם. אָמְרוּ לוֹ אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. הוּא, הוּא קָרֵב וְאֵין [תְּמוּרָתוֹ] קָרֵבָה. יִשָּׁחֲטוּ, רַבָּה כָּאן שׁוֹחֲטִין הַרְבֵּה, אַף הַגֵּרִים, אַף הַנָּשִׁים, אַף הָעֲבָדִים. אֵין לְשׁוֹן שְׁחִיטָה אֶלָּא לְשׁוֹן מְשִׁיכָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, טז) "זָהָב שָׁחוּט". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִכָּאן לְעוֹלַת צִבּוּר שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָהּ אֶלָּא בְּצָפוֹן. קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, לְרִבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁלֹּא תְהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בְּצָפוֹן. הוּא, פָּרָט לְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר. וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַה' אָשָׁם הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שְׁחָטוֹ

בְּצַפּוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, (אָשָׁם) [אִשָּׁה] לְשֵׁם אִשִּׁים. אָשָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סָמַךְ עָלָיו. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא וְאָשָׁם בָּא עַל חֵטְא. מַה חַטָּאת פְּסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף אָשָׁם פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. אָמְרוּ לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת שֶׁדָּמָהּ נִתָּן לְמַעְלָה, תֹּאמַר בְּאָשָׁם שֶׁדָּמוֹ נִתָּן לְמַטָּה. אֶמַר לָהֶם פֶּסַח יוֹכִיחַ שֶׁדָּמוֹ נִתָּן לְמַטָּה, אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל. אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא נֶאֱמַר (שמות יב, כז) "פֶּסַח הוּא", אָמַר לָהֶם אַף נֶאֱמַר "אָשָׁם הוּא". כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין, [אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבַּעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה], חוּץ מִן הַחַטָּאת, וּפֶסַח. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין, חוּץ מִמְּנָחַת חוֹטֵא, [וּמִנְחַת קְנָאוֹת]. תַּנְיָא אָשָׁם לֹא נֶאֱמַר בּוֹ "הוּא" אֶלָּא לְאַחַר הַקְּטֶרֶת אֲמוּרִין הוּא עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הֻקְטְרוּ אֲמוּרָיו כָּשֵׁר. אֶלָּא הוּא לָמָּה לִי, לְכַדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה וּשְׁחָטוֹ לְשֵׁם עוֹלָה כָּשֵׁר, נִתַּק אֵין לֹא נִתַּק לֹא, אֲמַר קְרָא הוּא בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא.

רמז תצב

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם, תּוֹרָה אַחַת לְכָל אֲשָׁמוֹת, לְאָשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. וְרַבָּנָן אַף עַל גַּב דִּכְתִיב "תּוֹרַת הָאָשָׁם" אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "וְאִם נֶפֶשׁ" וְיוּ מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְיִלְמַד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן. דְּאִי מִזֹּאת תּוֹרַת הָאָשָׁם הֲוָה אֲמִינָא כִּי אֲמִרִינָן תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, הַנֵּי מִלֵּי בִּשְׁאָר אֲשָׁמוֹת וַדַּאִין, אֲבָל אָשָׁם תָּלוּי כֵּיוָן דְּעַל סָפֵק חֵלֶב קָאָתֵי, אֵימָא לֹא יְהֵא סָפֵקוֹ חָמוּר מִוַּדָּאוֹ, מַה וַדַּאוֹ חַטָּאת בַּת דַּנְקָא סְפֵקוֹ נַמִּי אָשָׁם בַּת דַּנְקָא, לְהָכִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְאִם נֶפֶשׁ" וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר דְּדָרִישׁ זֹאת תּוֹרַת, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר דְּלֵית לֵיהּ זֹאת תּוֹרַת, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, יְלִיף אַיִל אַיִל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לְמַדִּין לָמֵד מִלָּמֵד, חוּץ מִקְּדָשִׁים שֶׁאֵין לְמַדִּין לָמֵד מִלָּמֵד, דְּאִם כֵּן לֹא יֹאמַר צָפוֹנָה בְּאָשָׁם וְלֵיתֵי בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים מֵחַטָּאת, לְמַאי הִילְכְתָא כָּתַב בֵּיהּ רַחֲמָנָא, לָאו לְמֵימַר דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בִּגְזֵרָה שָׁוָה. וְדִלְמָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְחַטָּאת שֶׁכֵּן מְכַפֶּרֶת עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יְתֵירֵי כְּתִיבִי.

(ויקרא ז ו) כָּל זָכָר לָרִבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. לְמָה, אִם לַאֲכִילָה כְּבָר אָמוּר, אִם לְמַחֲלֹקֶת, כְּבָר אָמוּר, וְאִם בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִים, כְּבָר אָמוּר, וְאִם בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין, כְּבָר אָמוּר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "כָּל זָכָר", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּם וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, נוֹלַד בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל זָכָר". "יֹאכְלֻנּוּ", כָּשֵׁר וְלֹא פָסוּל. קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לָרִבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁלֹּא יְהִיוּ נֶאֱכָלִים אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהֻנָּה. הוּא פָּרָט לְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר. (ויקרא ז ז) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הָאָשָׁם שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם,

מַה חַטָּאת פְּסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף אָשָׁם פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. (ויקרא ו, יט) "הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ", אֹתָהּ לְמַעְלָה וְאֵין אַחֵר לְמַעְלָה. אִי הָכִי חַטָּאת נַמִּי "אֹתָהּ" לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה, הָא שְׁאָר קָדָשִׁים בֵּין לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין. הַהוּא אֹתָהּ לָאו דַּוְקָא, דְּהָא שְׁייר פֶּסַח. הָכָא נַמִּי לָאו דַּוְקָא דְּהָא שְׁייר עוֹלַת הָעוֹף, בִּזְבִיחָה מִיהָא לֹא שְׁייר. תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל הַדָּמִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְכַפֵּר בַּהֵיכָל פְּסוּלִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חַטָּאת בִּלְבַד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַף הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם". וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "דָּמָהּ" דָּמָהּ שֶׁל זוֹ וְלֹא דָּמָהּ שֶׁל אַחֶרֶת, וְאִידָךְ, "דָּמָהּ" וְלֹא בְּשָׂרָהּ. וְאִידָךְ דַּם דָּמָהּ. וְאִידָךְ, דַּם דָּמָהּ לָא דָּרִישׁ. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּנָן דְּאָמְרֵי אָשָׁם שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ כָּשֵׁר, הַיְינוּ דְּאִיתְקַשׁ מִנְחָה לְחַטָּאת [וּמִנְחָה לְאָשָׁם], מִנְחַת חוֹטֵא הֲרֵי הִיא כְּחַטָּאת לְפִיכָךְ קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה. מִנְחַת נָדָבָה הֲרֵי הִיא כְּאָשָׁם לְפִיכָךְ קְמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה. אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמַאי הִלְכְתָא אִיתְקַשׁ מִנְחָה לְאָשָׁם. כְּאִידָךְ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתָנַן שֶׁלֹּא בִּכְלֵי שָׁרֵת פְּסוּלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר קְרָא (ויקרא ו, י) "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא כַּחַטָּאת [וְ]כָאָשָׁם", בָּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה בַּיָּד, עוֹבָדָה בְּיָמִין כְּחַטָּאת, בִּכְלִי, עוֹבָדָה בִּשְׂמֹאל כְּאָשָׁם. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי קְרָא מַפִּיק לֵיהּ לְהָכִי וּמַפִּיק לֵיהּ לְהָכִי, עִקֵּר קְרָא לְדְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא אָתָא. וּמִנְחַת חוֹטֵא דִּפְסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, חַטָּאת מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב בָּהּ (היא) [הוא] מִנְחַת חוֹטֵא נַמִּי הָא כְּתִיב הִיא. וְרַבָּנָן לְמַאי הִלְכְתָא אִיתְקַשׁ אָשָׁם לְחַטָּאת, לוֹמַר לְךָ מַה חַטָּאת טְעוּנָה סְמִיכָה אַף אָשָׁם טָעוּן סְמִיכָה.

כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם, מַה חַטָּאת מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית, אַף אָשָׁם מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית, תּוֹרָה אַחַת לָהֶם לִסְמִיכָה. הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ וְגוֹ', פָּרָט לִטְבוּל יוֹם וְלִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים וּלְאוֹנֵן.

(ויקרא ז ח) וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ, פָּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף פָּרָט לְעוֹלַת הַגֵּר. עוֹלַת אִישׁ אֵין לִי אֶלָּא עוֹלַת אִישׁ, עוֹלַת גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹר הָעֹלָה" רִבָּה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עֹלַת אִישׁ", עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לְאִישׁ פָּרָט לְשֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ. יָכוֹל אַף נִשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הוֹאִיל וְלֹא עָלְתָה לַבַּעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה לֹא יְהִיוּ הַכֹּהֲנִים זַכָּאִים בְּעוֹרָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹר הָעֹלָה" רִבָּה, אֵין לִי אֶלָּא עוֹר הָעֹלָה, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הִקְרִיב". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֹלָה", מָה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עוֹר הָעֹלָה, אֵין לִי אֶלָּא עוֹר הָעוֹלָה, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְנַיִן, וְדִין הוּא וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא זָכוּ כֹּהֲנִים בַּבָּשָׂר

זָכוּ בָעוֹרוֹת, כָּאן שֶׁזָּכוּ בַּבָּשָׂר אֵינוֹ דִין שֶׁיִּזְכוּ בָעוֹרוֹת. מִזְבֵּחַ יוֹכִיחַ שֶׁזָּכָה בַּבָּשָׂר וְלֹא זָכָה בָעוֹרוֹת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִזְבֵּחַ שֶׁלֹּא זָכָה בְּמִקְצָתָן, תֹּאמַר בְּכֹהֲנִים שֶׁזָּכוּ בְּמִקְצָתָן, הוֹאִיל וְזָכוּ בְּמִקְצָתָן יִזְכּוּ בְּכֻלָּן. רַבִּי אוֹמֵר, כָּל עַצְמֵנוּ לֹא נִצְרָכְנוּ אֶלָּא לְעוֹר הָעוֹלָה בִּלְבַד, שֶׁבְּכָל מָקוֹם הָעוֹר מְהַלֵּךְ אַחַר הַבָּשָׂר. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים עוֹרוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפִין עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, כז) "וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עוֹרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פִּרְשָׁם", חַטָּאת וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר נִתָּנִין מַתָּנָה לְכֹהֵן לְעוֹלָם, רָצוּ לְהַפְשִׁיט מַפְשִׁיטִים, רָצוּ לְאָכְלָן אוֹכְלִים אוֹתָם וְאֶת עוֹרוֹתֵיהֶן. אֲבָל הָעוֹלָה לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "וְהִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה" צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר עוֹר הָעוֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. ("וְנָתַן) לַכֹּהֵן", פֹּרָט לְטָבוּל יוֹם וְלִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים וּלְאוֹנֵן. יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ בַּבָּשָׂר שֶׁהוּא לְאָכְלָה, אֲבָל יַחְלְקוּ בָעוֹרוֹת שֶׁאֵינָן לְאָכְלָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה", פֹּרָט לְטָבוּל יוֹם וְלִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים וּלְאוֹנֵן.

עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמַר "לוֹ יִהְיֶה" בָּעוֹלָה וְנֶאֱמַר (לעיל פסוק ז) "לוֹ יִהְיֶה" בְּאָשָׁם, הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה, מָה אָשָׁם עַצְמוֹתָיו מֻתָּרִים אַף עוֹלָה עַצְמוֹתֶיהָ מֻתָּרִין. מֻפְנֶה, דְּאִי לֹא מֻפְנֶה אֵיכָא לְמֵיפְרְךְ מַה לְאָשָׁם שֶׁכֵּן בְּשָׂרוֹ מֻתָּר, לוֹ יִהְיֶה יְתֵירָא כְּתִיב. פְּרִשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה, מוֹעָלִין בָּהֶן עַד זְרִיקָה. לְאַחַר זְרִיקָה, מוֹעָלִין בָּהֶן לְעוֹלָם. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, דַּאֲמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר פָּרְשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה, מוֹעָלִין בָּהֶן לְעוֹלָם, לְאַחַר זְרִיקָה, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעָלִין.

כָּל שֶׁלֹּא זָכָה מִזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "עֹלַת אִישׁ", עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לְאִישׁ. עוֹלָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים, עוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ וְאֶחָד עוֹלַת אִשָּׁה עוֹרוֹתֵיהֶם לַכֹּהֲנִים, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים לַבְּעָלִים, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לַכֹּהֲנִים, מַקַּל וָחֹמֶר כְּדִלְעֵיל. עֹלַת אִישׁ, פֹּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, פֹּרָט לְעוֹלַת גֵּרִים. מַאי פֹּרָט לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵי פֹּרָט לְעוֹלָה הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת. הִנִּיחָא לְמָאן דַּאֲמַר מוֹתָרָה לְנִדְבַת צִבּוּר אָזְלֵי, אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר לְנִדְבַת יָחִיד אָזְלֵי, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. כְּדַאֲמַר רָבָא "הָעוֹלָה" עוֹלָה רִאשׁוֹנָה, הָכֵי נַמֵּי הָעוֹלָה, עוֹלָה רִאשׁוֹנָה. רַבִּי אַיְבוּ אָמַר רַבִּי יַנַּאי, פֹּרָט לְמַתְפִּיס עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. לֹא מִבָּעְיָא לְמָאן דַּאֲמַר קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת תִּפְסֵי מִדְּאוֹרַיְתָא, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְמָאן דַּאֲמַר לָא תִּפְסֵי הַנֵּי מִלֵּי בְּשָׂר אֲבָל עוֹר תִּפְיס. אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא לְרַב נַחְמָן, כְּמָאן כְּרַבִּי יְהוּדָה, הָא הֲדַר בֵּיהּ וְכוּ'. אָמַר לֵיהּ אֶלָּא מַר בְּמַאי מוֹקִים לָהּ. אָמַר לֵיהּ מוּקְמָת לֵיהּ בְּמַקְדִּישׁ נָכְסָיו וְאַלִּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דִּתְנַן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָהֶן בְּהֵמוֹת הָרְאוּיוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, זְכָרִים עַצְמָן יִקָּרְבוּ, וּנְקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי זִבְחֵי שְׁלָמִים

וְיָבִיא בְּדָמֵיהֶן עוֹלוֹת, וּשְׁאָר נְכָסִים יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְאַפִּלּוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דַּאֲמַר אָדָם חוֹלֵק הֶקְדֵּשׁוֹ, הַנֵּי מִלֵּי בָּשָׂר, אֲבָל עוֹר תַּפִּיס. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, פָּרָט לְעוֹלַת גֵּרִים, אָמַר לֵיהּ רַב חָמָא בַּר חִלְקִיָּה לְרַבִינָא אַטוּ גֵּרִים לָאו אִישׁ נִינְהוּ, אָמַר לֵיהּ פָּרָט לְגֵר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. [תָּנוּ רַבָּנָן "עֹלַת אִישׁ"], אֵין לִי אֶלָּא עוֹלַת אִישׁ עוֹלַת גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים מִנַּיִן וְכוּ' רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וְכוּ' רַבִּי אוֹמֵר כָּל עַצְמֵנוּ וְכוּ'. תָּנָא קָמָא נַמִּי תִּיפּוק מִדִּינָא, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וְחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַאי אֲשֶׁר הִקְרִיב מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ פָּרָט לְטָבוּל יוֹם וְאוֹנֵן. וְתִיפּוּק לֵיהּ מִלּוֹ יִהְיֶה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְטַעְמֵיהּ דַּאֲמַר נֶאֱמַר בְּעוֹלָה "לוֹ יִהְיֶה" וְנֶאֱמַר בְּאָשָׁם וְכוּ'. (ויקרא ז ט-י) וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר, (כְּתוּב לְמַעֲלָה מֵרֻמָּז ת"נ).

וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי בְּמַחֲבַת לֹא יָבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת. בְּמַרְחֶשֶׁת, לֹא יָבִיא בְּמַחֲבַת. מַה בֵּין מַחֲבַת לְמַרְחֶשֶׁת, מַרְחֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ כִּסּוּי, מַחֲבַת אֵין לָהּ כִּסּוּי, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה וּמַעֲשֶׂיהָ רַכִּין. מַחֲבַת צָפָּה וּמַעֲשֶׂיהָ קָשִׁין. מַרְחֶשֶׁת עֲמֻקָּה, דִּכְתִיב "וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת". מַחֲבַת צָפָּה, דִּכְתִיב "וְעַל מַחֲבַת". בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מַרְחֶשֶׁת יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ, מְסַפְּקָא לְהוּ אִי עַל שֵׁם כֵּלְיָן נִקְרְאוּ אוֹ עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶן נִקְרְאוּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כְּלִי הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמַרְחֶשֶׁת שְׁמוֹ וַעֲשׂוּיָה כְּמִין כַּלְבּוֹס וּכְשֶׁבְּצַק מֻנַּח בְּתוֹכוֹ דּוֹמֶה כְּמִין תַּפּוּחֵי כַּרְתִּים וּכְמִין בְּלִיטֵי הַיְוָנִים. וְאוֹמֵר וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת אַלְמָא עַל שֵׁם כֵּלְיָן נִקְרְאוּ וְלֹא עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם. לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה, יָכוֹל לוֹ לְבַדּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לְכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ", הָא כֵּיצַד, לְבֵית אָב הַמַּקְרִיבִין אוֹתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת, וְקֹמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ וְהַשְּׁיָרִים קְרֵבִין לְעַצְמָן, מְנַלָּן. אָמַר חִזְקִיָּה אֲמַר קְרָא וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה, אִם אֵינוֹ עָנִין לִבְלוּלָה שֶׁל חִטִּין תְּנֵהוּ עָנִין לִבְלוּלָה שֶׁל שְׁעוֹרִין. וְאִם אֵינוֹ עָנִין לַחֲרֵבָה שֶׁל חִטִּין תְּנֵהוּ עָנִין לַחֲרֵבָה שֶׁל שְׁעוֹרִין. וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, מִנַּיִן שֶׁאֵין חוֹלְקִין מְנָחוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ זְבָחִים כְּנֶגֶד מְנָחוֹת, שֶׁלֹּא קָמוּ תַּחְתֵּיהֶן בְּדַלּוּת, אֲבָל יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד עוֹפוֹת, שֶׁהֲרֵי קָמוּ תַּחְתֵּיהֶן בְּדַלּוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה", יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד עוֹפוֹת, שֶׁהַלָּלוּ מִנֵי דָמִים וְהַלָּלוּ מִינֵי קְמָחִים, אֲבָל יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ מִינֵי דָמִים הֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעַל מַחֲבַת (וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן) לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ עוֹפוֹת כְּנֶגֶד זְבָחִים, שֶׁהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בַּיָּד וְהַלָּלוּ מַעֲשֵׂיהֶם בִּכְלִי, אֲבָל יַחְלְקוּ מְנָחוֹת כְּנֶגֶד

מְנָחוֹת שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ עֲשִׂיָּתָן בַּיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת [וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַחֲבַת] שֶׁזּוֹ. מַעֲשֶׂיהָ קָשִׁין וְזוֹ מַעֲשֶׂיהָ רַכִּין, אֶבָל יַחְלְקוּ מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת כְּנֶגֶד מַרְחֶשֶׁת, שֶׁזּוֹ וְזוֹ מַעֲשֶׂיהָ קָשִׁין וְזוֹ וְזוֹ מַעֲשֶׂיהָ רַכִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַחֲרֵבָה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה". יָכוֹל לֹא יַחְלְקוּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶבָל יַחְלְקוּ בְּקָדְשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ כְּאָחִיו" (להלן פסוק יב) אִם עַל תּוֹדָה, כְּשֵׁם שֶׁאֵין חוֹלְקִין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, כָּךְ אֵין חוֹלְקִין בְּקָדָשִׁים קַלִּים. אִישׁ כְּאָחִיו, אִישׁ חוֹלֵק וַאֲפִלּוּ בַּעַל מוּם וְאֵין קָטָן חוֹלֵק וַאֲפִלּוּ הוּא תָּם, הַהוּא מִכָּל נָפְקָא. וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אֶלָּא הַהוּא מִיּוֹכָל. רָבִינָא אָמַר, אִתְיָא מִדְּתָנֵי לֵוִי, דְּתָנֵי לֵוִי (במדבר יח, ט) "כָּל קָרְבָּנָם לְרַבּוֹת לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא "מִן הָאֵשׁ" אֲמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לָאו מוֹתָר מִן הָאֵשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן. "לְכָל מִנְחָתָם" לְרַבּוֹת מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת קְנָאוֹת. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם", וּמִנְחַת הָעֹמֶר לְהַתִּיר קָא אָתְיָא, וּמִנְחַת קְנָאוֹת לְבָרֵר עָוֹן הוּא דְּקָא אָתְיָא, קָא מַשְׁמַע לָן. (במדבר שם) "לְכָל חַטָּאתָם", לְרַבּוֹת חַטַּאת הָעוֹף, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נִבְלָה הִיא, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם) "וּלְכָל אֲשָׁמָם", לְרַבּוֹת אֲשָׁם נָזִיר וַאֲשָׁם מְצֹרָע. אֲשָׁם מְצֹרָע בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ, אֶלָּא לְרַבּוֹת אֲשָׁם נָזִיר כַּאֲשָׁם מְצֹרָע. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לְהַכְשִׁיר קָאָתֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם) "אֲשֶׁר יְשִׁיבוּ", זֶה גָּזֵל הַגֵּר. "לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ", שֶׁלְּךָ וְשֶׁל בָּנֶיךָ יְהֵא וַאֲפִלּוּ לְקַדֵּשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה.

רמז תצג

(ויקרא ז יא-יב) וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים פה, ט) "אֶשְׁמְעָה מַה יְדַבֵּר הָאֵל ה' כִּי יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל עַמּוֹ", אָמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְבִלְעָם לָמָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ קָרְבָּנוֹת וְלָנוּ לֹא אָמַר, אָמַר לָהֶם בִּלְעָם, הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָן שָׁלוֹם אֶלָּא לְמִי שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן כְּתוּבִין בָּהּ צָרִיךְ שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן, אַתֶּם מִתְחִלָּה פְּסַלְתֶּם אוֹתָהּ וְעַכְשָׁו אַתֶּם מְבַקְּשִׁין לְהַקְרִיב קָרְבָּן, מִי שֶׁקִּבְּלָהּ הוּא מַקְרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם", לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל עַמּוֹ", וּמַה דִּבֵּר, וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. לָמָּה נֶאֱמַר "זֶבַח הַשְּׁלָמִים", שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּבֵין הַכֹּהֲנִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל. בּוֹא וּרְאֵה, הָעוֹלָה הָיְתָה כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים, וְהַחַטָּאת הָיְתָה חֶלְבָּהּ וְאֵמוּרֶיהָ לַמִּזְבֵּחַ, וְעוֹרָהּ וּבְשָׂרָהּ לַכֹּהֲנִים, וְלֹא הָיָה מִמֶּנּוּ הֲנָאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הָאָשָׁם אֲבָל הַתּוֹדָה הָיָה דָּמָהּ וְאֵמוּרֶיהָ לַמִּזְבֵּחַ, וְהֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק לַכֹּהֲנִים וְעוֹרָהּ וּבְשָׂרָהּ לְיִשְׂרָאֵל, נִמְצָא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּבֵין הַכֹּהֲנִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל. לְכָךְ נִקְרֵאת זֶבַח הַשְּׁלָמִים הָעוֹשֶׂה שָׁלוֹם לַכֹּל, וּכְשֶׁהָיוּ

מַקְרִיבִין זֶבַח הַשְּׁלָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹשֵׂא לָהֶם פָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו, כו) "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ".

תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְמַן בְּבָמָה קְטַנָּה כִּזְמַן בְּבָמָה גְּדוֹלָה, אָמְרָה תּוֹרָה לָן יִשָּׂרֵף, וְהַיּוֹצֵא יִשָּׂרֵף, מַה יּוֹצֵא, כָּשֵׁר בְּבָמָה. אַף לָן, כָּשֵׁר בְּבָמָה. לֹא יְהֵא זְמַן פּוֹסֵל בָּהּ. וְדִין הוּא, וּמָה עוֹפוֹת שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, זְמַן פּוֹסֵל בָּהֶן, בָּמָה קְטַנָּה שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, אֵינוֹ דִין שֶׁהַזְּמַן פּוֹסֵל בָּהּ. מַה לְּעוֹפוֹת שֶׁכֵּן אֵין הַזָּר כָּשֵׁר בָּהֶן, תֹּאמַר בְּבָמָה קְטַנָּה הוֹאִיל וְזָר כָּשֵׁר בָּהּ לֹא יְהֵא זְמַן פּוֹסֵל בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים", לַעֲשׂוֹת זְמַן בְּבָמָה קְטַנָּה כִּזְמַן בְּבָמָה גְּדוֹלָה. אִם עַל תּוֹדָה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נ, כג) "זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי", זוֹבֵחַ חַטָּאת זוֹבֵחַ אָשָׁם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "זֹבֵחַ תּוֹדָה". רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא "יְכַבְּדָנְנִי אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא יְכַבְּדָנְנִי", בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, כָּבוֹד אַחַר כָּבוֹד. דָּבָר אַחֵר, יְכַבְּדָנְנִי זֶה עָכָן שֶׁגָּזַבח יִצְרוֹ בְּתוֹדָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב, "בְּנֵי שִׂים נָא כָבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תּוֹדָה". אָמַר רַבִּי פִּנְחָס, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּאוּ אָרִיסִין וּבְנֵי בֵיתוֹ לְכַבְּדוֹ, בָּא אֶחָד וְאָמַר מִי הוּא זֶה, אָמַר לוֹ אָרִיסְךָ הוּא, בָּא אַחֵר וְאָמַר מִי הוּא זֶה, אָמַר לֵיהּ בֶּן בֵּיתְךָ הוּא, בָּא אַחֵר וְאָמַר מִי הוּא זֶה, אָמַר לֵיהּ לֹא אָרִיסְךָ וְלֹא בֶּן בֵּיתְךָ וְלֹא בָּא אֶלָּא לִכְבּוֹדְךָ, אָמַר יְהֵבוּ לֵיהּ סַלְרָיָא וְיָתִיב עֲלֵיהּ. כֵּן חַטָּאת בָּא עַל חֵטְא, אָשָׁם בָּא עַל חֵטְא, תּוֹדָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא, אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ.

וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים 'אֲשֶׁר הִקְרִיב' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר יַקְרִיב" מִכָּאן וּלְהַבָּא. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז ל"ו). רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם דְּגַלְיָא לְעָתִיד לָבוֹא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִין וְקָרְבַּן תּוֹדָה אֵינוֹ בָּטֵל. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִין וְהוֹדָאָה אֵינָהּ בְּטֵלָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לג, יא) "קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת ה' צְבָאוֹת כִּי טוֹב וְגוֹ' מְבִיאִים תּוֹדָה בֵּית ה'", "קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ", זוֹ הוֹדָאָה "מְבִיאִים תּוֹדָה", זֶה קָרְבַּן תּוֹדָה. וְכֵן דָּוִד אָמַר (תהלים נו, יג) "עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדוֹת לָךְ" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "תּוֹדוֹת לָךְ", הוֹדָאָה וְקָרְבַּן תּוֹדָה. מָשָׁל לְשִׁלְטוֹן שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה וְעָמוּ כְּתוֹת כְּתוֹת שֶׁל לִסְטִים, אָמַר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ מַה דְּחִיל הַדֵּין שַׁלִּיטָא, אָמַר לֵיהּ תְּהֵא פַּשְׁטָמָא דִּידָךְ טָבָא וְלִית אַתְּ דְּחִיל מִנֵּיהּ. כָּךְ כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת נִתְיָרְאוּ, אָמַר לָהֶם אַל תִּירְאוּ, עִסְקוּ בַּתּוֹרָה וְאֵין אַתֶּם יְרֵאִים מִכָּל אֵלּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (להלן פסוק לז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְגוֹ', לָמָּה שְׁלָמִים בְּאַחֲרוֹנָה, אָמַר רַבִּי סִימוֹן הֲדָא גְּרַזְמִיתָא אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא בַּאַחֲרוֹנָה, לָמָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִין הַרְבֵּה, [כָּךְ לָמָּה שְׁלָמִים בַּאַחֲרוֹנָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִים הַרְבֵּה, דָּם] וְאֵמוּרִין לַמִּזְבֵּחַ, חָזֶה וְשׁוֹק לַכֹּהֲנִים, עוֹר וּבָשָׂר לַבְּעָלִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִי שֶׁהוּא שָׁלוֹם מֵבִיא שְׁלָמִים [וְאֵין אוֹנֵן מֵבִיא שְׁלָמִים]. זֹאת

הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה, שְׁלָמִים בַּאֲחֵרוֹנָה, אֵין לִי אֶלָּא בְּכֻלָּן, בִּפְרָט מִנַּיִן, (ויקרא ו, ב) "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה" "זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה" (ויקרא ו, יח) "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת" (לעיל פסוק א) "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם", זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְאֵין לִי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד, בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲלֶה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמֹעֲדֵיכֶם" וְגוֹ'.

תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ' "אִם עַל תּוֹדָה". מְלַמֵּד שֶׁהַתּוֹדָה נִשְׁחֶטֶת לְשֵׁם תּוֹדָה וּלְשֵׁם שְׁלָמִים. יָכוֹל אַף שְׁלָמִים יְהוּ נִשְׁחָטִים לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם תּוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". תּוֹרַת זֶבַח [הַשְּׁלָמִים אִם עַל] תּוֹדָה, מַה שְּׁלָמִים טְעוּנִין סְמִיכָה, נְסָכִים, וּתְנוּפָה, וְחָזֶה וְשׁוֹק, אַף תּוֹדָה טְעוּנָה סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפָה וְחָזֶה וְשׁוֹק. מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ מִפְּנֵי שֶׁיְּצָאת לִידוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ. יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא חִידּוּשָׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אִם עַל תּוֹדָה", מַה שְּׁלָמִים טְעוּנִין סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפָה וְחָזֶה וְשׁוֹק. אַף תּוֹדָה טְעוּנָה סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפָה וְחָזֶה וְשׁוֹק. דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵרָה שָׁוָה מַהוּ שֶׁיִּלָּמֵד, בְּהֶקֵּשׁ, אָמַר רַב פַּפָּא, תָּא שְׁמַע, זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אִם עַל תּוֹדָה, לָמַדְנוּ לְתוֹדָה שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, אַשְׁכְּחַן שְׁלָמִים דְּאָתֵי מִמַּעֲשֵׂר, שְׁלָמִים גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן, אָתְיָא "שָׁם שָׁם" (דברים כז, ז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם", (דברים יד, כו) "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף" וְגוֹ', אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא מַעֲשֵׂר דָּגָן חֻלִּין בְּעִלְמָא הוּא, אֲמַר הַלָּמֵד קֹדֶשׁ וּמְלַמֵּד קֹדֶשׁ. תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אִם עַל תּוֹדָה, מַה שְּׁלָמִים בָּאִין מִן הַמַּעֲשֵׂר אַף תּוֹדָה בָּאָה מִן הַמַּעֲשֵׂר. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים". מַה שְּׁלָמִים פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר [אֵין] מֵבִיא [אֶלָּא] מִן הַחֻלִּין, אַף תּוֹדָה פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר אֵין מֵבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. מִנַּיִן לְלֶחֶם שֶׁמֵּבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב", מַה שְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַמַּעֲשֵׂר אַף הַלֶּחֶם יָבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר. אָמַר הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה מִן הַמַּעֲשֵׂר וְלֹא פֵּרֵשׁ לַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר, יָכוֹל יָבִיא הוּא וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב", מַה שְּׁלָמִים פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר אֵין מֵבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אַף הַלֶּחֶם פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא מִן הַמַּעֲשֵׂר, לֹא פֵּרֵשׁ מִן הַמַּעֲשֵׂר אֵין מֵבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. אָמַר הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה מִן הַחֻלִּין וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר, הוֹאִיל וּפֵרֵשׁ זֶה, יָכוֹל יָבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב". בִּזְמַן שֶׁאָמַר הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה הִיא וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר, יָבִיא תּוֹדָה וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר, תּוֹדָה מִן הַמַּעֲשֵׂר וְלַחְמָהּ מִן הַחֻלִּין, יָבִיא. תּוֹדָה מִן הַחֻלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ לַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר לֹא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

רמז תצד

יָכוֹל יָבִיא מֵחִטֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב", מַה שְׁלָמִים מִן הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אַף לֶחֶם מִן הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. מִנַּיִן לָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ב) "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר "צֹאן וּבָקָר", לְהַקִּישׁ כָּל הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר לְפֶסַח, מַה פֶּסַח שֶׁהוּא בָּא בְּחוֹבָה וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא בָּא בְּחוֹבָה לֹא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. וּנְסָכִים בְּכָל מָקוֹם לָא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. וּפֶסַח גּוּפֵיהּ מְנָלַן, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר "פֶּסַח" בְּמִצְרַיִם וְנֶאֱמַר "פֶּסַח" לְדוֹרוֹת. מַה פֶּסַח הָאָמוּר בְּמִצְרַיִם אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, אַף פֶּסַח דּוֹרוֹת אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וְכִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר. אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר, רְאָיָה גְּדוֹלָה הִיא וְנִלְמֹד הֵימֶנָּה.

רמז תצה

חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא וְדָן דִּין אַחֵר, מַה לְּפֶסַח מִצְרַיִם שֶׁכֵּן אֵין טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תֹּאמַר בְּפֶסַח דּוֹרוֹת שֶׁטָּעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה", שֶׁיִּהוּ כָּל עֲבוֹדוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ זֶה כְּזֶה. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִי סְבִירָא לֵיהּ דְּאֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר לֵיקוּם בְּמֵילְתָא, וְאִי הֲדַר בֵּיהּ וְהַאי דְּלָא גָּמַר מִפֶּסַח מִצְרַיִם מִשּׁוּם הַאי פִּרְכָא הוּא, פֶּסַח מִדְּבָר יוֹכִיחַ. לִדְבָרָיו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמַר לֵיהּ, לְדִידִי אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, לְדִידַךְ דְּאָמְרַת דָּנִין, מַה לְּפֶסַח מִצְרַיִם שֶׁכֵּן [אֵינוֹ] טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִין וְכוּ', וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, "וְעָבַדְתָּ" וְגוֹ'. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֵימָא לֵיהּ פֶּסַח מִדְּבָר יוֹכִיחַ, לִדְבָרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר לֵיהּ, לְדִידִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, וְאִי מִשּׁוּם הַאי פִּרְכָא, פֶּסַח מִדְּבָר יוֹכִיחַ, לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ אֵין דָּנִין, "וְעָבַדְתָּ", וְהַשְׁתָּא נַמִּי לִיפְרֹךְ, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת זֹאת אוֹמֶרֶת אֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ. וּבְתַרְבִּיצָא אָמוּר, וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ, בִּכְלָלָא אִיתְמַר, דְּפֶסַח כֵּלֵיהּ חָדָא מִלְתָא הִיא. וְרַבִּי עֲקִיבָא פֶּסַח דְּאֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מֵהָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (להלן פסוק לז) "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה" וְגוֹ', מַה חַטָּאת אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין וְכוּ'. וְרַבִּי עֲקִיבָא הַאי "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח" מַאי עָבִיד לֵיהּ, לְכִדְרַב נַחְמָן, מִנַּיִן לְמוֹתַר פֶּסַח שֶׁקָּרֵב שְׁלֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח" וְגוֹ', וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים, אֶלָּא מוֹתַר פֶּסַח יְהֵא לְדָבָר הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר. וְאַכַּתִּי מֵהָתָם נָפְקָא, דְּתַנְיָא "כֶּשֶׂב" לְרַבּוֹת אֶת הַפֶּסַח לָאֵלְיָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִם כֶּשֶׂב" לְהָבִיא פֶּסַח שֶׁעִבְּרָה שְׁנָתוֹ וּשְׁלָמִים הַבָּאִים

מֵחֲמַת פֶּסַח, לְכָל מִצְוֹות שְׁלָמִים. שֶׁיִּטְעֲנוּ סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ג, יב) "וְאִם עֵז" הִפְסִיק הָעִנְיָן לְמַד עַל הָעֵז שֶׁאֵין טְעוּנָה אַלְיָה. אֶלָּא תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי, חַד לְעָבַר זְמַנּוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתוֹ, וְחַד לְעָבַר זְמַנּוֹ וְלֹא עָבְרָה שְׁנָתוֹ, וְחַד לְלֹא עָבַר לֹא זְמַנּוֹ וְלֹא שְׁנָתוֹ. וּצְרִיכֵי, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן עָבַר זְמַנּוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתוֹ, מִשּׁוּם דְּאִידְחֵי לֵיהּ לְגַמְרֵי, אֲבָל עָבַר זְמַנּוֹ וְלֹא שְׁנָתוֹ דְּחָזֵי לְפֶסַח שֵׁנִי אֵימָא לֹא. וְאִי אַשְׁמְעִינָן עָבַר זְמַנּוֹ וְלֹא עָבְרָה שְׁנָתוֹ, דְּאִידְחֵי לֵיהּ מִפֶּסַח רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עָבַר זְמַנּוֹ וְלֹא עָבְרָה שְׁנָתוֹ דַּאֲפִלּוּ לְפֶסַח רִאשׁוֹן חָזֵי, אֵימָא לֹא, צְרִיכָא. תָּנוּ רַבָּנָן, מַהוּ אוֹמֵר תּוֹדָה יַקְרִיב, מִנַּיִן לְמַפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, שֶׁאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיבוּ לַחְמָהּ עִמָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַתּוֹדָה יַקְרִיב". יָכוֹל שֶׁתְּהֵא שְׁנֵיָּה טְעוּנָה לֶחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיבֶנּוּ", אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. מִנַּיִן לְרִבּוֹת וְלָדוֹת, חֲלִיפוֹת, וּתְמוּרוֹת לְהַקְרָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עַל תּוֹדָה". יָכוֹל יְהוּ טְעוּנוֹת לֶחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה". תּוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם וְלֹא וְלָדָהּ וְלֹא חֲלִיפָתָהּ וְלֹא תְּמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּא, זוֹ תּוֹדָה וְזוֹ לַחְמָהּ, אָבַד הַלֶּחֶם מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר, אָבְדָה תּוֹדָה אֵינוֹ מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת, מַאי טַעְמָא, לֶחֶם גְּלַל תּוֹדָה וְאֵין תּוֹדָה גְּלַל לֶחֶם. אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִנַּיִן לְלַחְמֵי תּוֹדָה שֶׁנִּקְרְאוּ תּוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת". וְהִקְרִיב עַל זֶבַח, לְחַיֵּב עַל כָּל זֶבַח וְזֶבַח. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁמַּעֲט בְּלֶחֶם רִבָּה בִּכְבָשִׂים, כָּאן שֶׁרִבָּה בְּלֶחֶם אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּרַבֶּה בִּכְבָשִׂים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח", לְחַיֵּב עַל כָּל זֶבַח וְזֶבַח. תָּנוּ רַבָּנָן, חַלּוֹת בְּלוּלֹת וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלוֹת, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה חַלּוֹת שֶׁאֵין טְעוּנוֹת מְשִׁיחָה טְעוּנוֹת בְּלִילָה, רְקִיקִין שֶׁטְּעוּנִין מְשִׁיחָה אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנִין בְּלִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַלֹּת בְּלוּלֹת" וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלוֹת. רְקִיקִין מְשׁוּחִין וְלֹא חַלֹּת מְשׁוּחוֹת, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה רְקִיקִין שֶׁאֵין טְעוּנִין בְּלִילָה טְעוּנִין מְשִׁיחָה, חַלּוֹת שֶׁטְּעוּנוֹת בְּלִילָה אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנוֹת מְשִׁיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "רְקִיקִין מְשׁוּחִין" וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת, מַאי תַּלְמוּדָא, לָא לִישְׁתְּמִיט וְלִכְתּוֹב חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת וּרְקִיקִין בְּלוּלִין. וְסֹלֶת מָרְבֶּכֶת חַלֹּת, לְמַדְנוּ לְרִבּוּכָה שֶׁהִיא בָּאָה סֹלֶת. חַלּוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַלּוֹת חַלֹּת", רְקִיקִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת מַצּוֹת". וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשֶּׁמֶן בַּשֶּׁמֶן" שְׁתֵּי פְּעָמִים, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אִלּוּ נֶאֱמַר בַּשֶּׁמֶן פַּעַם אַחַת, הָיִיתִי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא כְּכָל הַמְּנָחוֹת, לְלוֹג, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּשֶּׁמֶן בַּשֶּׁמֶן, רִבָּה, וְאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט, מְעַטוֹ לַחֲצִי לוֹג, יָכוֹל יַשְׁלִישׁ חֲצִי לוֹג לִשְׁלֹשָׁה מִינִין, לְחַלּוֹת וּלְרְקִיקִין וּלְרִבּוּכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְסֹלֶת מָרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן", רִבָּה, וְאֵין רִבּוּי אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה נוֹתֵן רְבִיעִית לְרִבּוּכָה, וּרְבִיעִית לִשְׁנֵי מִינִים, מָחֳצָה לְחַלּוֹת, וּמָחֳצָה לִרְקִיקִין. רַבִּי

שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מוֹשֵׁחַ אֶת הָרְקִיקִין כְּמִין כָּף יְוֹנִית וּמַחֲזִיר אֶת הַשָּׁאָר לַחַלּוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲפִלּוּ אַתָּה אוֹמֵר כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בַּשָּׁמֶן לְמַעֵט בַּשָּׁמֶן לְרַבּוֹת, אֵינִי שׁוֹמֵעַ לְךָ. אֶלָּא חָצִי לוֹג שֶׁמֶן לְתוֹדָה, וּרְבִיעִית שֶׁמֶן לְנָזִיר, וְאַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁבֵּין נִדָּה לְנִדָּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

(ויקרא ז יג) עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ, כְּנֶגֶד חָמֵץ יָבִיא מַצָּה, מַה חָמֵץ עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנוֹת, אַף מַצָּה עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנוֹת. עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ, מִלְמַד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן קָרְמוּ פָּנָיו בַּתַּנּוּר. יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח, מִלְמַד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו, מִלְמַד שֶׁאִם שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִנַּיִן לְלַחֲמֵי תוֹדָה שֶׁנִּקְרְאוּ תּוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת". אִי הָכִי אִפְּכָא נַמִּי, הָא לָא קָשְׁיָא לֶחֶם אִקְרֵי תּוֹדָה וְתוֹדָה לָא אִקְרֵי לֶחֶם. אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבְּתוֹדָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, דְּאִיתְקַשׁ לְנָזִיר, דִּכְתִיב (לעיל פסוק יב) עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו, וַאֲמַר מַר, תּוֹדַת שְׁלָמָיו, לַעֲשָׂרָה קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת. וּלְרִבְיעִית שֶׁמֶן. יָכוֹל לְכָל מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת" מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רָבָא, דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מַצּוֹת" לְאַפּוֹקֵי רְבוּכָה דְּלֹא נֶאֱמַר בָּהּ מַצּוֹת. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, (שם) "סַל מַצּוֹת" כְּלָל, "חַלּוֹת וּרְקִיקִין" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, חַלּוֹת וּרְקִיקִין אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא. הַתּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חֲמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְבָּרִיּוֹת, שְׁתֵּי אֵיפּוֹת, הָאֵיפָה שְׁלֹשׁ סְאִין. עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן, עֲשָׂרָה לְחֻמֵּץ וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה. עֲשָׂרָה לְחֻמֵּץ, עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה. וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה, וּבְמַצָּה שְׁלֹשָׁה מִינִין, חַלּוֹת, רְקִיקִין, וּרְבוּכָה. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִין וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין, וְשָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן. וּבְמִדָּה יְרוּשַׁלְמִית הָיוּ שְׁלֹשִׁים קַב, חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֻמֵּץ, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְמַצָּה. חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֻמֵּץ, קַב וּמֶחֱצָה לְחַלָּה, חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְמַצָּה, וּבְמַצָּה שְׁלֹשָׁה מִינִין, חַלּוֹת, רְקִיקִין, וּרְבוּכָה. נִמְצְאוּ חֲמֵשֶׁת קַבִּין לְכָל מִין, וּשְׁתֵּי חַלּוֹת לְקַב. (ויקרא ז יד) מִכֶּלָּן הָיָה נוֹטֵל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה תְּרוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה". תָּנוּ רַבָּנָן "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ", מִן הַמֻּחְבָּר. אֶחָד, שֶׁלֹּא יִטֹּל פָּרוּס. מִכָּל קָרְבָּן, שֶׁיְּהוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שָׁוִוֹת, שֶׁלֹּא יִטֹּל מִקָּרְבָּן עַל חֲבֵרוֹ. תְּרוּמָה לַה', אֵינִי יוֹדֵעַ מַכַּמָּה הִיא, הֲרֵינִי דָּן נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה" וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר "תְּרוּמָה" מַה לְּהַלָּן אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אַף כָּאן אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה" וְנֶאֱמַר בְּבִכּוּרִים "תְּרוּמָה", מַה לְּהַלָּן אֵין לָהּ שִׁעוּר, אַף כָּאן אֵין לָהּ שִׁעוּר, נִרְאֶה לְמִי דּוֹמָה, דָּנִין תְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה, מִתְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה, וְאַל יוֹכִיחַ בִּכּוּרִים שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהֶן תְּרוּמָה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דָּנִין תְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ מִתְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת

מַעֲשֵׂר שֶׁנֶּאֱכָלֶת בְּכָל מָקוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמְּנוּ תְּרוּמָה לַה'" [וּכְתִיב בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר] "מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה" (לַה') לְגָזֵרָה שָׁוָה.

רמז תצו

לָמַדְנוּ לִתְרוּמָה שֶׁהִיא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ מִכַּמָּה הִיא חַלָּה, הֲרֵינִי דָּן נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם" וְנֶאֱמַר בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם (ויקרא כג, יז) "לֶחֶם" מַה לְּהַלָּן עֶשְׂרוֹן לְחַלָּה, אַף כָּאן עֶשְׂרוֹן לְחַלָּה, אוֹ כַּלָּךְ לְדָרֶךְ זוֹ נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם" וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים (ויקרא כד, ז) "לֶחֶם" מַה לְּהַלָּן שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת, אַף כָּאן שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח מִמִּנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח, וְאַל יוֹכִיחַ לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ בָּא חָמֵץ עִם הַזֶּבַח. אוֹ כַּלָּךְ לְדָרֶךְ זוֹ דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן, מִמִּנְחָה הַבָּאָה מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן, וְאַל יוֹכִיחַ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן בָּאוֹת אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הָאָרֶץ], תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּבִיאוּ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּבִיאוּ", שֶׁכָּל מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר הֲרֵי הוּא כְּזֶה, מַה לְּהַלָּן עֶשְׂרוֹן לְחַלָּה אַף כָּאן עֶשְׂרוֹן לְחַלָּה. אִי מַה לְּהַלָּן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת אַף כָּאן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "תִּהְיֶינָה".

לָמַדְנוּ עֶשֶׂר לְחֻמֵּץ, וְעֶשֶׂר לְמַצָּה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ", נֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה, נִמְצְאוּ עֶשְׂרִים עֶשְׂרוֹנוֹת לַחְמֵי תוֹדָה, עֲשָׂרָה לְחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה. יָכוֹל עֲשָׂרָה שֶׁבְּמַצָּה לֹא יְהוּ כֻּלָּן אֶלָּא מִמִּין אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה", נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין, וְשֶׁלֹּשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, וְנִמְצְאוּ לַחְמֵי תוֹדָה אַרְבָּעִים חַלּוֹת, נוֹטֵל מֵהֶן אַרְבַּע וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. אָמַר מַר "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ", מִן הַמְּחֻבָּר. אֶלָּא מֵעַתָּה הָא דִכְתִיב "וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ", הָתָם מַאי מְחֻבָּר אִיכָּא, כִּדְרַב חִסְדָּא אָמַר אָבִימִי, שֶׁלֹּא יְנַתֵּחַ בָּשָׂר קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל אֵמוּרִין. אָמַר מַר, נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה" וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר "תְּרוּמָה". וְנֵילַף מִתְּרוּמַת מִדְיָן, דָּנִין תְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת מִתְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת מִדְיָן שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וְנֵילַף מִתְּרוּמַת חַלָּה, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דָּנִין דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ מִמֶּנּוּ "תְּרוּמָה לַה'" מִדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר יח, כו) "מִמֶּנּוּ (תְּרוּמָה לַה') [תְּרוּמַת ה'"] לְאַפּוּקֵי תְּרוּמַת חַלָּה דְּלָא נֶאֱמַר בָּהּ "תְּרוּמָה לַה'". אָמַר מַר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, יז) "תִּהְיֶינָה", מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, "תִּהְיֶינָה" כְּתִיב, אֵימָא עֲשָׂרָה קְפִיזֵי, בְּעֶשְׂרוֹנִים דִּבֵּר הַכָּתוּב. עֲשָׂרָה לְמַצָּה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ" נֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ, הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר הוּא, [וְלֹא הָוֵי הֶקֵּשׁ]. וּלְמָאן

דַּאֲמַר הָוֵי הֶקֵּשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, "תְּבִיאוּ" רִבּוּיָא הוּא. בְּשַׂר זֶבַח תּוֹדַת, (כְּתוּב בָּרָמָז תנ"ח).

(ויקרא ז טו) וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו, לָמַדְנוּ לְתוֹדָה שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לְיוֹם וְלַיְלָה. חֲלִיפִין, וְלָדוֹת וּתְמוּרוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְשַׂר". חַטָּאת וְאָשָׁם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". וּמְנַיִן לְרִבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר וְשַׁלְמֵי פֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמָיו". לַחֲמֵי תוֹדָה וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין שֶׁבְּנָזִיר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", כָּלָן קוֹרֵא אֲנִי לָהֶם לֹא יַנִּיחַ.

מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלֶּחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ". [בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ] יֵאָכֵל, אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָתָן לְיוֹם אֶחָד, מְנַיִן אַף תְּחִלַּת זְבִיחָתָן לֹא תְהֵא אֶלָּא עַל מְנָת לֶאֱכֹל לְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה לַה' לִרְצוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ בְּיוֹם הַהוּא יֵאָכֵל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַאֲכִילָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִזְבִיחָה, שֶׁאַף תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ לֹא תְהֵא אֶלָּא עַל מְנָת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד. אֵין לִי אֶלָּא תּוֹדָה, מְנַיִן לְרַבּוֹת לְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא תְהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנָת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר ["וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח" לְרַבּוֹת כָּל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא תְהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנָת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד]. לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, אֲבָל אוֹכֵל הוּא כָּל הַלַּיְלָה, אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה, אֲבָל אֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם נוֹתָר עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. (ויקרא ז טז-יז) וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה. אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחֲגִיגָה, אֲרַבֶּה אֶת הַחֲגִיגָה הַבָּאָה בִּזְמַנָּהּ, מְנַיִן לַחֲגִיגָה הַבָּאָה מֵחֲמַת פֶּסַח, חֲגִיגָה הַבָּאָה תַּשְׁלוּמִין, שְׁלָמִים הַבָּאִין בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, שְׁלָמִים הַבָּאִים לְאַחַר הַמּוֹעֵד, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר", "וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה", (וְאִם) מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, ד) "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁתֹּאכַל לִשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַבֹּקֶר" לְבֹקְרוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, יָכוֹל לְבֹקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם חֲגִיגָה הַנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים חוּץ מִזּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר", "וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה", לְרַבּוֹת חֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח שֶׁתֹּאכַל לִשְׁנֵי יָמִים, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָתָן לִשְׁנֵי יָמִים, מְנַיִן שֶׁאַף תְּחִלַּת זְבִיחָתָן לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא עַל מְנָת לְהֵאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, ה-ו) "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַה'", לְרַבּוֹת כָּל הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁלֹּא תְהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנָת לְהֵאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל, מִצְוָה לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן. יָכוֹל לִשְׁנֵי יָמִים תַּלְמוּד וּמִמָּחֳרָת, אִי מִמָּחֳרָת יָכוֹל מִצְוָה לְאָכְלוֹ לִשְׁנֵי יָמִים,

תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנּוֹתָר" אִם הוֹתִיר הוֹתִיר, אִי וְהַנּוֹתָר יָכוֹל אִם הוֹתִירוֹ כֻּלּוֹ יְהֵא פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "יֵאָכֵל" וַאֲפִלּוּ כֻּלּוֹ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, מִנַּיִן לְדָם שֶׁנִּפְסָל בִּשְׁקִיעַת הַחַמָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ", בְּיוֹם שֶׁאַתָּה זוֹבֵחַ אַתָּה מַקְרִיבוֹ, בְּיוֹם שֶׁאִי אַתָּה זוֹבֵחַ אִי אַתָּה מַקְרִיבוֹ. הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב בְּיוֹם זִבְחוֹ יֵאָכֵל, הַקְרִיבוֹ לָמָּה לִי שְׁמַע מִינַּהּ. וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, אִי מַקְרְבַת לֵיהּ לְדָם הָאִידָנָא, אֵכֵל בָּשָׂר הָאִידָנָא וּלְמָחָר, אִי קָרֵב דָּם לְמָחָר, אֵכֵל בִּשְׂרָא לְמָחָר וְיוֹמָא אוֹחֲרָא. אִם כֵּן לִכְתּוֹב בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ יֵאָכֵל, אֶת זִבְחוֹ לָמָּה לִי, בְּיוֹם שֶׁאַתָּה זוֹבֵחַ אַתָּה מַקְרִיבוֹ, בְּיוֹם שֶׁאִי אַתָּה זוֹבֵחַ אִי אַתָּה מַקְרִיבוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן יָכוֹל יְהֵא נֶאֱכָל לְאוֹר שְׁלִישִׁי, וְדִין הוּא, זְבָחִים נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וּזְבָחִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, מַה לְהַלָּן לַיְלָה אַחֲרִיהֶן, אַף כָּאן לַיְלָה אַחֲרִיהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, ו) "יֵאָכֵל עַד יוֹם", בַּיּוֹם אַתָּה אוֹכֵל וְאִי אַתָּה אוֹכֵל בַּלַּיְלָה. יָכוֹל יִשָּׂרֵף מִיָּד, וְדִין הוּא, זְבָחִים נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וּזְבָחִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, מַה לְהַלָּן תֵּכֶף לַאֲכִילָה שְׂרֵפָה אַף כָּאן תֵּכֶף לַאֲכִילָה שְׂרֵפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף", בַּיּוֹם אַתָּה שׂוֹרֵף וְאִי אַתָּה שׂוֹרֵף קָדָשִׁים בַּלַּיְלָה. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר בַּשְּׁלִישִׁי יִשָּׂרֵף עָבַר שְׁלִישִׁי לֹא יִשָּׂרֵף, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׂרֵף", אֲפִלּוּ לְעוֹלָם. מִבְּשַׂר וְלֹא מִן הָעֲצָמוֹת וְלֹא מִן הַגִּדִּים וְלֹא מִן הַקְּרָנַיִם וְלֹא מִן הַטְּלָפַיִם. הַזָּבַח, פָּרַט לְעֲבָד וְשִׁלְיָא. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִשָּׂרֵף. בִּנְיָן אָב לְכָל הַנִּשְׂרָפִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִשְׂרָפִין אֶלָּא בַּיּוֹם.

רמז תצז

(ויקרא ז יח) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כֹּה אָזְנְךָ לִשְׁמֹעַ, בְּמֻחְשָׁב לֶאֱכֹל מִזִּבְחוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאוֹכֵל מִזִּבְחוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, אֲמָרַת אַחַר שֶׁהֶכְשֵׁר יַחֲזֹר וְיִפָּסֵל. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מָצִינוּ בְּזָב וְזָבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת טְהֵרָה וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ סָתְרוּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶכְשֵׁר יַחֲזֹר וְיִפָּסֵל. אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר הַמַּקְרִיב, בְּהַקְרָבָה הוּא נִפְסָל וְאֵינוֹ נִפְסָל בִּשְׁלִישִׁי. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר הַמַּקְרִיב אֶלָּא זֶה כֹּהֵן הַמַּקְרִיב, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֹתוֹ בְּזֶבַח הוּא מְדַבֵּר וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּכֹהֵן. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, אֹתוֹ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ", יָכוֹל אַף מְאַחֵר נִדְרוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה וְאֵין מְאַחֵר נִדְרוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, לֹא יַחְשֹׁב, בְּמַחֲשָׁבָה הוּא נִפְסָל וְאֵינוֹ נִפְסָל בִּשְׁלִישִׁי. וּבֶן עַזַּאי, בְּזֶבַח הוּא מְדַבֵּר וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּכֹהֵן, מָנָא לֵיהּ אִיבָּעֵית אֵימָא נָפְקָא לֵיהּ מִדַּאֲחֵרִים. וְאִבָּעֵית אֵימָא מִדִּכְתִיב "לֹא יֵרָצֶה", זְבִיחָה הוּא.

וּבֶן עַזַּאי, אוֹתוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה וְאֵין מְאַחֵר נִדְרוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה, מֵהָכָא נָפְקָא, מִדַּאֲחֵרִים נָפְקָא, דְּתַנְיָא אֲחֵרִים אוֹמְרִים, יָכוֹל בְּכוֹר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ יְהֵא כְּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים וְיִפָּסֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יד, כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' מַעְשַׂר דְּגָנְךָ" וְגוֹ', מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ. אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִילֵי בְּכוֹר דְּלָאו בַּר הַרְצָאָה הוּא, אֲבָל קָדְשִׁים דִּבְנֵי הַרְצָאָה נֵימְהוּ אֵימָא לֵיפְסְלוּ. וְאַכַּתִּי מֵהָתָם נָפְקָא "וְהָיָה בְּךָ חֵטְא", וְאָמְרִינַן "בְּךָ חֵטְא" וְלֹא בְּקָרְבָּנְךָ חֵטְא. וּבֶן עַזַּאי הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ בְּךָ חֵטְא וְלֹא בְּאִשְׁתְּךָ חֵטְא. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מַתָּה אֶלָּא אִם כֵּן מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ מָמוֹן וְאֵין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב, כז) "אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מֵעִם חֹתָיְתֶיךָ", בְּהַאי עָווֹן דִּבַּל תְּאַחֵר נַמִּי אִשְׁתּוֹ מֵתָה, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, לֹא יֵחָשֵׁב, בְּמַחֲשָׁבָה הוּא נִפְסָל וְאֵינוֹ נִפְסָל בִּשְׁלִישִׁי. וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַאי לֹא יֵחָשֵׁב מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יַנַּאי, דַּאֲמַר רַבִּי יַנַּאי מִנַּיִן לְמַחֲשָׁבוֹת שֶׁמּוֹצִיאוֹת זוֹ מִזּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֵחָשֵׁב", לֹא יֵעָרֵב בּוֹ מַחֲשָׁבוֹת אֲחֵרוֹת. וְרַב מָרִי מַתְנִי הָכִי, אָמַר רַבִּי יַנַּאי מִנַּיִן לְמַחֲשָׁב בַּקָּדָשִׁים שֶׁהוּא לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֵחָשֵׁב" (קְרִי בֵּיהּ לֹא יַחֲשֹׁב) אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי לְרַב מָרִי הָא לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. הוּא וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. אָמַר לֵיהּ, רַבִּי יְהוּדָה הִיא דְּאָמַר לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה לוֹקִין עָלָיו. אָמַר רָבָא, כֻּלְּהוּ מִקְרָא אֲרִיכָא אַתְיֵין, וְאִם הָאֹכֵל יֹאכֵל, בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד אֲכִילַת אָדָם וְאֶחָד אֲכִילַת מִזְבֵּחַ. מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו, מַה שְּׁלָמִים מְפֻגָּלִין וּמִתְפַּגְּלִין, אַף כָּל מְפֻגָּלִין וּמִתְפַּגְּלִין. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, זֶה חוּץ לִזְמַנּוֹ. לֹא יֵרָצֶה, כְּהַרְצָאַת כֹּשֶׁר כָּךְ הַרְצָאַת פָּסוּל, מַה הַרְצָאַת כֹּשֶׁר עַד שֶׁיְּקָרְבוּ כָּל מַתִּירָיו, אַף הַרְצָאַת פָּסוּל עַד שֶׁיְּקָרְבוּ כָּל מַתִּירָיו, הַמַּקְרִיב, בְּהַקְרָבָה הוּא נִפְסָל וְאֵינוֹ נִפְסָל בִּשְׁלִישִׁי. אוֹתוֹ, בְּזֶבַח הוּא מְדַבֵּר וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּכֹהֵן. לֹא יֵחָשֵׁב, לֹא יֵעָרֵב בּוֹ מַחֲשָׁבוֹת אֲחֵרוֹת. פִּגּוּל, זֶה חוּץ לִמְקוֹמוֹ. יִהְיֶה מְלַמֵּד שֶׁמְּצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ, אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם, וְאֵיזֶה זֶה חוּץ לִזְמַנּוֹ דְּגָמַר עָווֹן עָווֹן מִנּוֹתָר דְּדָמֵי לֵיהּ בז"ב.

רמז תצח

אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, לְדִידָךְ שְׁלִישִׁי דְּפָרַשַׁת קְדוֹשִׁים מַאי דָּרְשַׁת בֵּיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְמָקוֹם שֶׁיִּהֵא מְשֻׁלָּשׁ בְּדָם בְּבָשָׂר בְּאֵמוּרִים. וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִקְּרָא קָמָא וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִדְּאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן שְׁלִישִׁי. אָמַר (רָבָא) [רַב אָשֵׁי] אֲמִירָתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קָמַיהּ דְּרַב מַתְנָה, אֲמַר לִי אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא שְׁלִישִׁי פְּרָט פִּגּוּל כְּלָל וְנַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסֵף עַל הַפְּרָט וְאִתְרַבֵּי שְׁאָר מְקוֹמוֹת, קָמַשְׁמַע לָן (כְּתוּב בָּרֵמָז תר"ד). הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֶאֱכֹל דָּבָר

שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר כָּשֵׁר, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דַּאֲמַר קְרָא וְאִם הָאָכֹל יֵאָכֵל, בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶחָד אֲכִילַת אָדָם וְאֶחָד אֲכִילַת מִזְבֵּחַ, לוֹמַר לְךָ כְּשֵׁם שֶׁמְּחַשְּׁבִין בַּאֲכִילַת אָדָם כָּךְ מְחַשְּׁבִין בַּאֲכִילַת מִזְבֵּחַ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּחַשְּׁבִין מֵאֲכִילַת אָדָם לְאָדָם, וּמֵאֲכִילַת מִזְבֵּחַ לְמִזְבֵּחַ, כָּךְ מְחַשְּׁבִין מֵאֲכִילַת אָדָם לְמִזְבֵּחַ וּמֵאֲכִילַת מִזְבֵּחַ לְאָדָם. מַאי טַעְמָא מִדְּאַפְקִינְהוּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה. וְרַבָּנָן, הַאי דְּאַפְקִינְהוּ קְרָא בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה דִּלְא שְׁנָא כִּי מְחַשֵּׁב בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה לַמִּזְבֵּחַ, וְלָא שְׁנָא כִּי מְחַשֵּׁב בִּלְשׁוֹן הַקְטָרָה לַמִּזְבֵּחַ. אִי נַמִי מָה אֲכִילָה בְּכַזַּיִת אַף הַקְטָרָה בְּכַזַּיִת, וּלְעוֹלָם אֲכִילָה דְּאוֹרְחָא מַשְׁמַע. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִם כֵּן לְכְתוֹב רַחֲמָנָא וְאִם הָאָכֹל הֵאָכֵל אִי נַמִי וְאִם יֵאָכֵל יֵאָכֵל, [הָאָכֹל יֵאָכֵל] לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אָמַר רַב הוּנָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי יוֹסִי, פִּגֵּל בְּיָרֵךְ שֶׁל יָמִין לֹא נִפְגְּלָה הַיָּרֵךְ שֶׁל שְׁמֹאל. מַאי טַעְמָא, אִי תֵּימָא סְבָרָא וְאִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא. אִי בָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, לָא עֲדִיפָא מַחֲשָׁבָה מִמַּעֲשֶׂה טֻמְאָה, אִלּוּ אִיטְמֵי חַד אֵבֶר מִי אִטְמֵי לֵיהּ כֻּלֵּיהּ. וְאִי תֵּימָא קְרָא, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא, מִמֶּנּוּ וְלֹא מֻחֲבֵרוֹ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, לֹא יֵחָשֵׁב בְּמַחֲשָׁבָה הוּא נִפְסָל וְאֵין נִפְסָל בִּשְׁלִישִׁי. יָכוֹל אֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא בִּזְרִיקָה, מִנַּיִן לְרִבּוּת שְׁחִיטָה וְקִבּוּל הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל יֹאכַל" לְרִבּוּת שְׁחִיטָה וְקִבּוּל הַדָּם. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה שְׁיָרֵי הַדָּם וְהֶקְטֵר חֲלָבִים וַאֲכִילַת בָּשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב", זְרִיקָה בִּכְלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאת לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ מַה זְּרִיקָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמְּעַכֶּבֶת כַּפָּרָה אַף אֲנִי מְרַבֶּה זְרִיקָה וְקִבּוּל הַדָּם שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה. וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת שְׁיָרֵי הַדָּם וְהֶקְטֵר חֲלָבִים וַאֲכִילַת בָּשָׂר שֶׁאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, פּוֹסֶלֶת בְּהִלּוּךְ, (שֶׁאִפְשָׁר) [שֶׁאִי אֶפְשָׁר] לָהּ לַעֲבוֹדָה בְּלֹא הִלּוּךְ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין מַחֲשָׁבָה בְּהִלּוּךְ. שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לַעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא בִּשְׁחִיטָה וְשֶׁלֹּא בְּקַבָּלָה וְשֶׁלֹּא בִּזְרִיקָה, אֲבָל אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא בְּהִלּוּךְ, שׁוֹחֵט בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹרֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהַלֵּךְ מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, מָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַלֵּךְ אֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת, [שֶׁאֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת] אֶלָּא בְּדָבָר הַכָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה, וּבְמִי שֶׁרָאוּי לַעֲבוֹדָה, וּבְמָקוֹם שֶׁהוּא כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה. יָכוֹל אֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר, מִנַּיִן לְרִבּוּת זְרִיקָה וְהֶקְטֵר חֲלָבִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם הָאֹכֹל יֵאָכֵל", אֲכִילָה לְאָדָם וַאֲכִילָה לְמִזְבֵּחַ. לָמַדְנוּ זְבָחִים הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן בִּשְׁלִישִׁי, מִנַּיִן לְזִבְחֵי הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְדִין הוּא, זְבָחִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וּזְבָחִים נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, מַה זְּבָחִים הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶם, אַף זְבָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן בְּשֵׁנִי דַּיּוֹ (הוּא) לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מָה אִלּוּ לִשְׁלִשָּׁה אַף אִלּוּ לִשְׁלִשָּׁה, אֲנִי אָדוּן דִּין אַחֵר, זְבָחִים נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וּזְבָחִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים, מַה

זְבָחִים הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶם בִּשְׁלִישִׁי אַחַר זְמַן אֲכִילָתָן, אַף זְבָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד תְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן בְּשֵׁנִי אַחַר זְמַן אֲכִילָתָן. הֵן, הָא אִם פָּסְלָה מַחֲשָׁבָה בִּשְׁלִישִׁי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לַאֲכִילָה כָּל זֶבַח תִּפְסוֹל מַחֲשָׁבָה בְּשֵׁנִי שֶׁהוּא כָּשֵׁר לַאֲכִילַת קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל", לְרַבּוֹת זְבָחִים הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד שֶׁתְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן בְּשֵׁנִי. יָכוֹל אֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא בְּחוּץ לִזְמַנּוֹ, חוּץ לִמְקוֹמוֹ מִנַּיִן, וְדִין הוּא, זְמַן פּוֹסֵל וּמְחִיצָה פּוֹסֶלֶת, מַה הַזְּמַן מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בּוֹ אַף מְחִיצָה תְּהֵא מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בּוֹ. הֵין אִם פָּסְלָה מַחֲשָׁבָה בִּזְמַן, שֶׁהַזְּמַן נוֹהֵג בַּבָּמָה, תִּפְסֹל מַחֲשָׁבָה בְּמְחִיצָה שֶׁאֵין מְחִיצָה נוֹהֶגֶת בַּבָּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר [בפרשת קדושים] "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה". שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, ח) בְּשָׁלְמֵים "עֲוֹנוֹ יִשָּׂא", חוּץ לִזְמַנּוֹ בְּהִכָּרֵת וְאֵין חוּץ לִמְקוֹמוֹ בְּהִכָּרֵת. יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט לָנָכְרִים וְלִטְמֵאִים יִהְיֶה בְּלֹא יֵרָצֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה וְאֵין הַשּׁוֹחֵט לָנָכְרִים וְלִטְמֵאִים בְּלֹא יֵרָצֶה. יָכוֹל אֵין לִי בְּלֹא יֵרָצֶה אֶלָּא שֶׁנִּשְׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, מִנַּיִן לְנִשְׁחַט בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא דָּמָהּ חוּץ לַקְּלָעִים, הַלָּן, וְהַיּוֹצֵא, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמָהּ, וְהַנִּתָּנִין לְמַטָּה שֶׁנִּתָּנָן לְמַעְלָה, וְהַנִּתָּנִין לְמַעְלָה שֶׁנִּתָּנָן לְמַטָּה, וְהַנִּתָּנִין בִּפְנִים שֶׁנִּתָּנָן בַּחוּץ, וְהַנִּתָּנִין בַּחוּץ שֶׁנִּתָּנָן בִּפְנִים, וְהַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֵרָצֶה וְלֹא יֵחָשֵׁב". יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ" (ויקרא יט, ח) "וְאוֹכְלָיו" אֵלּוּ בְּהִכָּרֵת וְאֵין הַלָּלוּ בְּהִכָּרֵת. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מְעוּטִים הָאֵלּוּ לֹא יֵרָצֶה וְלֹא יֵחָשֵׁב לָאוֹכֵל אוֹ לֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֵין עָלָיו כָּרֵת אֶלָּא עַל שְׁלָמִים בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַקָּדָשִׁים תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ב) "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל".

רמז תצט

אוֹ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בִּשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים מְיֻחָדִין הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים, הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשַׂר". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁשְּׁיֵרָיהּ נֶאֱכָלִים, עוֹלָה שֶׁאֵין שְׁיֵרָיהּ נֶאֱכָלִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". מִינֵי זְבָחִים, הָעוֹפוֹת, וְהַמְּנָחוֹת שֶׁאֵינָן מִינֵי זְבָחִים, עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. אַחַר שֶׁרִבִּינוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּשְׁלָמִים וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן כִּשְׁלָמִים לָמָּה נֶאֱמְרוּ שְׁלָמִים מַעֲתָּה. אֶלָּא מַה שְּׁלָמִים מְיֻחָדִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַתִּירִים בֵּין לְאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן חֲטַאת הָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהּ מַתִּירִין לְאָדָם וְאֵין לָהּ מַתִּירִין לַמִּזְבֵּחַ. וּכְגוֹן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהּ מַתִּירִין לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין לָהּ מַתִּירִין לְאָדָם. וּכְגוֹן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין שֶׁיֵּשׁ

לָהֶן מַתִּירִין לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין לָהֶם מַתִּירִין לָאָדָם. אֶת מָה אֲנִי מוֹצִיא אֶת הַקֹּמֶץ. וְהַלְּבוֹנָה. וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים. וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ. וּמִנְחַת נְסָכִים, שֶׁאֵין לָהֶם מַתִּירִין לֹא לְאָדָם וְלֹא לַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה שְׁלָמִים מְיֻחָדִין שֶׁהֵן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן יָצְאוּ פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין שֶׁאֵינָן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, פָּגַל בַּנַּעֲשֶׂה מֵהֶן בַּחוּץ, פִּגּוּל, בַּנַּעֲשֶׂה מֵהֶן לְפָנִים, לֹא פָּגַל. שָׁחַט וְקִבֵּל עַל מְנָת לְזָרוֹק מֵהֶן אֶת הַדָּם לְמָחָר, לֹא פָּגַל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים. זָרַק אֶת הַדָּם עַל מְנָת לְהַקְטִיר אֵמוּרִין לְמָחָר, לֹא פָּגַל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בִּפְנִים בְּדָבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בַּחוּץ. אֲבָל עַל מְנָת לִשְׁפֹּךְ אֶת הַדָּם וּלְהַקְטִיר אֵמוּרִין לְמָחָר, פָּגַל, שֶׁמַּחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ. הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא הַצִּבּוּר. הָאֻכֶּלֶת, וְלֹא הַמַּאֲכֶלֶת. אוֹכֶלֶת אֲכִילָה בְּכַזַּיִת. עָוֹנָהּ תִּשָּׂא "עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" לְגֶזֵרָה שָׁוָה מָה "עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" הָאָמוּר לְהַלָּן כָּרֵת, אַף עֲוֹנוֹ יִשָּׂא הָאָמוּר כָּאן בְּכָרֵת. (ויקרא ז יט-כ) יָכוֹל יְהֵא טָמֵא מְטַמֵּא בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ בְּמַשָּׂא, וְדִין הוּא וּמָה אִם אֵפֶר חַטָּאת שֶׁאֵין טְבוּל יוֹם מְטַמֵּא בְּמַגָּע, טָמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ שֶׁטְּבוּל יוֹם מְטַמֵּא בְּמַגָּע, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִגַּע", בְּמַגָּעוֹ מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. אֵין לִי אֶלָּא טֻמְאוֹת הַקְּלוֹת טֻמְאוֹת חֲמוּרוֹת טָמֵא מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל הַמְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל אֲשֶׁר יִטְמָא". בְּכָל טָמֵא וַאֲפִלּוּ בִּמְחֻסָּר כִּפּוּרִים.

וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל וְגוֹ', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֵאָכֵל", וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֵאָכֵל", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפֵיהּ, דְּאָתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר וּמָה מַעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה (דברים כו, יד) [ו]לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא" בְּשַׂר קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, וְכִי תֵּימָא אֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, הֲקֵשָׁא הוּא, דִּכְתִיב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וְגוֹ', וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֵאָכֵל" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפֵיהּ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לַאֲכִילָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לַהֲנָאָה. אִי מָה כָּאן בְּשֹׂרָפָה אַף כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בִּשְׂרָפָה, אָמַר קְרָא (שמות כט, לד) "וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלּוּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנּוֹתָר" אֶלָּא לוֹמַר לְךָ נוֹתָר בִּשְׂרֵפָה וְאֵין כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בִּשְׂרֵפָה. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת עֲצִים וּלְבוֹנָה. וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת אֶת הָאֲמוּרִין. אֲמוּרִין, מַאֲשֶׁר לַה' וְטָמְאתוֹ עָלָיו נָפְקָא, דְּתַנְיָא אֲשֶׁר לַה' לְרַבּוֹת אֶת הָאֲמוּרִין, הָתָם טָמְאַת הַגּוּף בְּכָרֵת, הָכָא טָמְאַת בָּשָׂר בְּלָאו. חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ דְּמַכְשֶׁרֶת מִדְּאוֹרְיְתָא מְנָלַן. אִלֵּימָא מִדִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף", הַאי בָּשָׂר דְּאִיתְכְּשַׁר בְּמַאי, אִלֵּימָא דְּאִיתְכְּשַׁר בְּדָם וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן לְדַם קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, כד) "עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם" דַּם הַנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם מַכְשִׁיר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפָּךְ כַּמַּיִם אֵינוֹ מַכְשִׁיר, אֶלָּא

דְּאִיתְכְּשַׁר בְּמַשְׁקֵי בֵּית הַמִּטְבְּחַיָּא וְהָאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מַשְׁקֵי בֵּית הַמִּטְבְּחַיָּא לֹא דַּיָּן שֶׁהֻתְּרוּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְשִׁירִין, אֶלָּא דְּאִיתְכְּשַׁר בְּחִיבַּת הַקֹּדֶשׁ. וְדִילְמָא כְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים וְהֶעֱבִירָהּ בַּנָּהָר וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ עָלֶיהָ. אֶלָּא מִסֵּיפָא, וְהַבָּשָׂר, לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה, עֵצִים וּלְבוֹנָה בְּנֵי אֲכִילָה נִינְהוּ, אֶלָּא חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשֶׁרְא לְהוּ וּמְשַׁוְיָא לְהוּ אוֹכְלָא. תְּנוּ רַבָּנָן הָיוּ יִשְׂרָאֵל טְמֵאִין וְכֹהֲנִים וְכֵלֵי שָׁרֵת טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין וְכֹהֲנִים וְכֵלֵי שָׁרֵת טְמֵאִין, וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל וְכֹהֲנִים טְהוֹרִין וּכְלֵי שָׁרֵת טְמֵאִין, יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה, שֶׁאֵין קָרְבַּן צִבּוּר חָלוּק. אָמַר רַב חִסְדָּא לָא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁנִּטְמְאָה סַכִּין (בְּמֵת) [בִּטְמֵא מֵת], דְּרַחֲמָנָא אֲמַר "בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְּמֵת", חֶרֶב הוּא הוּא כְּחָלָל וְקָא מְטַמֵּא לְגַבְרָא גּוּפָא. דְּמַעְקְרָא כִּי קָא מַיְתֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף קָא מַיְתֵי. אֲבָל נִטְמָא סַכִּין בִּטְמֵא שֶׁרֶץ, דִּלְבָשָׂר הוּא דְּמְטַמֵּא לֵיהּ לְגַבְרָא לָא מְטַמֵּא, טְהוֹרִין עֲבְדֵי טְמֵאִין לָא עָבְדֵי. מוּטָב יֹאכַל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר בְּלָאו וְאַל יֹאכַל בְּטֻמְאַת הַגּוּף בְּכָרֵת. אַלְמָא קַסָּבַר טֻמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִבּוּר. וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק טֻמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִבּוּר. רָבָא אָמַר, טְמֵאִין נַמִּי עָבְדֵי, דִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", כָּל הֵיכָא דִּקְרֵי בֵּיהּ "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר" וְגוֹ' קְרֵי בֵיהּ "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר", וְכָל הֵיכָא דְּלָא קְרֵי בֵּיהּ "וְהַבָּשָׂר" לָא קְרֵי בֵּיהּ "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר".

רמז תק

תְּנוּ רַבָּנָן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם ה, יד) "וְהִיא נִטְמָאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה" אִם נִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָה וְאִם לֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶה. מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסַּפֵּק אוֹסְרָהּ. וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְשֶׁרֶץ. וּמַה סוֹטָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כִּרְצוֹן, עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי, שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כִּרְצוֹן אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ סָפֵק כְּוַדַּאי. וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ, מַה סוֹטָה רְשׁוּת הַיָּחִיד אַף שֶׁרֶץ רְשׁוּת הַיָּחִיד. מַה סוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, אַף שֶׁרֶץ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל וְכוּ'. אָמַר רַבִּי גִּדֵּל אָמַר רַב, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל, וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלָא יֵאָכֵל הָא סָפֵק טָמֵא סָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל. אִימָא סֵיפָא וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר, וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר הָא סָפֵק טָהוֹר סָפֵק טָמֵא לֹא יֹאכַל בָּשָׂר. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ כָּאן בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, כָּאן בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל. וְאִצְטְרִיךְ כִּדְרַב גִּדֵּל אָמַר רַב וְאִצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְּרַב גִּדֵּל אָמַר רַב, הָוֶה אָמִינָא בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אִצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. וְאִי מִסּוֹטָה, הָוֶה אָמִינָא עַד דְּאִיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי יוֹסִי מִנַּיִן לְרִבְיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל, וְדִין הוּא וּמָה

אִם מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁאֵין פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה פּוֹסֵל בְּקׇדֶשׁ, שְׁלִישִׁי (שֶׁפּוֹסֵל) [שֶׁפָּסוּל] בְּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְסֹל בְּקׇדֶשׁ, לָמַדְנוּ לִשְׁלִישִׁי מִן הַכָּתוּב, וְלִרְבִיעִי מִקַּל וָחֹמֶר.

לֹא יֹאכַל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, אֵין לִי שֶׁטָּעוּן שְׂרֵפָה אֶלָּא הַטָּמֵא וְהַנּוֹתָר שֶׁל שְׁלָמִים, וְחַטָּאת שֶׁנִּכְנָס דָּמָהּ לִפְנִים, מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל הַנּוֹתָר, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כט, לד) "וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלּוּאִים וְגוֹ' וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ" אֶלָּא זֶה בָּנָה אָב כָּל הַנּוֹתָר טָעוּן שְׂרֵפָה. אֵין לִי אֶלָּא נוֹתָר, מְנַיִן לְשֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, וְהַלָּן, וְהַיּוֹצֵא, וְהַנִּשְׁחָט חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְשֶׁקִּבְּלוּהוּ פְּסוּלִין וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ, וְהַנִּתָּנִין לְמַטָּה שֶׁנִּתָּנוּ לְמַעְלָה, וְהַנִּתָּנִין לְמַעְלָה שֶׁנִּתָּנוּ לְמַטָּה, וְהַנִּתָּנִין בִּפְנִים שֶׁנִּתָּנוּ בַּחוּץ, וְהַנִּתָּנִין בַּחוּץ שֶׁנִּתָּנוּ בִּפְנִים, וְהַפֶּסַח [וְהַחַטָּאת] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא", כָּל שֶׁהוּא קׇדֶשׁ טָעוּן שְׂרֵפָה, יָכוֹל אַף שֶׁמֵּתוּ וְשֶׁהִפְּילוּ וְשֶׁנִּטְמְאוּ בַּחוּץ, יִשָּׂרְפוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל חַטָּאת הַבָּאָה עַל הַפֶּסַח, וְאָשָׁם תָּלוּי וְחֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה, יִשָּׂרְפוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וְהַבָּשָׂר, לְרַבּוֹת בָּשָׂר הַפְּנִימִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר. שֶׁהָיָה בְּדִין הוֹאִיל וְהַטָּמֵא פָּסוּל וְהַיּוֹצֵא פָּסוּל, מַה הַטָּמֵא אִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ כֻּלּוֹ פָּסוּל, אַף [הַיּוֹצֵא] וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבָּשָׂר" לְרַבּוֹת בָּשָׂר הַפְּנִימִי שֶׁהוּא מֻתָּר. מִכָּאן אָמְרוּ אֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ חוּץ לַחוֹמָה, בִּפְסָחִים חוֹתֵךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְעָצָם וְקוֹלֵף עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפֶרֶק מַתִּירוֹ מִן הַפֶּרֶק וְחוֹתֵךְ, וּבְמֻקְדָּשִׁין גּוֹרֵר בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.

כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל", יָכוֹל לֹא יֹאכְלוּ אֶלָּא בְּעָלְיוֹ קַל וָחֹמֶר לְפֶסַח, לְכָךְ נֶאֱמַר "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר". יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה לִפְנֵי זְרִיקָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר" וְגוֹ', הַמֻּתָּר לְטָהוֹרִים חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים שֶׁאֵין מֻתָּר לְטְהוֹרִים (לֹא יִהְיוּ) [אֵין] חַיָּבִין עָלֶיהָן מִשּׁוּם טֻמְאָה. אוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָר אֶלָּא הַנֶּאֱכָל לְטְהוֹרִין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל לְטְהוֹרִים אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, אוֹצִיא אֶת הַלָּן. וְאֶת הַיּוֹצֵא, שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין לְטְהוֹרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לַה'", לְרַבּוֹת הַיּוֹצֵא וְהַלָּן, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַפִּגּוּל וְאֶת בַּעַל מוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מְזֻבָּח הַשְּׁלָמִים", מְעוּט. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹצֵא וְאֶת הַלָּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַפִּגּוּל וְאֶת בַּעַל מוּם, אַחַר שֶׁרָבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט. אָמַרְתָּ מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַיּוֹצֵא וְאֶת הַלָּן שֶׁהָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַפִּגּוּל וְאֶת בַּעַל מוּם שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הַכֹּשֶׁר. וְאִם תֹּאמַר בָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים מִפְּנֵי מָה חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עָלָיו.

תְּנוּ רַבָּנָן פֶּסַח הַבָּא בְּטֻמְאָה וְאָכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר", הַנֶּאֱכָל לִטְהוֹרִין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה אֵין נֶאֱכָל לִטְהוֹרִין אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יָכוֹל דָּחֲקוּ זָבִין וּמְצֹרָעִין וְנִכְנְסוּ לָעֲזָרָה בְּפֶסַח הַבָּא בְּטֻמְאָה יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ה, ב) "וְיִשַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לַנָּפֶשׁ", בִּזְמַן שֶׁטְּמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין, זָבִין וּמְצֹרָעִין מִשְׁתַּלְּחִים. אֵין טְמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין, אֵין זָבִין וּמְצֹרָעִין מִשְׁתַּלְּחִין. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת נֶאֶמְרוּ בְּשִׁלְמִים. לְמָה, אַחַת לְכָלָל וְאַחַת לְפָרָט וְאַחַת לְדָבָרִים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם טֻמְאָה, לַאֲתוּיֵי מַאי, לַאֲתוּיֵי חַטָּאת הַפְּנִימִית, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל שֶׁאֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, מִשּׁוּם טֻמְאָה נַמִי לָא לִיחַיֵּיב קָא מַשְׁמַע לָן. דְּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא. כֵּיצַד, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ', וַהֲלֹא שְׁלָמִים בִּכְלַל כָּל הַקָּדָשִׁים הָיוּ וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם וּלוֹמַר לְךָ, מַה שְּׁלָמִים מְיֻחָדִין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אַף כָּל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת.

רמז תקא

וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו, בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטֻמְאַת בָּשָׂר. נֶאֱמַר כָּאן "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו", מַה לְּהַלָּן בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף כָּאן בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הוֹאִיל וְנֶאֱמַר "קָדָשִׁים" בִּלְשׁוֹן רַבִּים "וְטֻמְאָתוֹ" בִּלְשׁוֹן יָחִיד, בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי אוֹמֵר וְאָכַל בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו מִי שֶׁטֻּמְאָה פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, יָצָא בָּשָׂר שֶׁאֵין טֻמְאָה פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ. אָמַר מַר, רַבִּי אוֹמֵר וְאָכַל בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מַאי מַשְׁמַע, אָמַר רָבָא, כָּל קְרָא דְּלֹא מְפָרֵשׁ לֵיהּ רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימֵי לֹא מִיפָּרְשָׁא, הָכִי אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימֵי, הוֹאִיל וּפָתַח הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְסִיֵּם בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וּלְשׁוֹן זָכָר בְּאֶמְצַע, בְּטֻמְאַת הַגּוּף הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

רמז תקב

אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין, טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְהַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה. בִּשְׁלָמָא הַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ טָמֵא, כְּתִיב עֹנֶשׁ וּכְתִיב אַזְהָרָה. עֹנֶשׁ, דִּכְתִיב "אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא". אַזְהָרָה, דִּכְתִיב (שם ה, ב-ג) "וְיִשַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה... וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם". אֶלָּא טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ,

בְּשִׁלְמָא עִנְּשׁ, דִּכְתִיב "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה". אֶלָּא אַזְהָרָה מְנָא לָן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אָמַר קְרָא (ויקרא יב, ד) "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, תַּנִּי בַּרְדְּלָא, אַתְיָא "טֻמְאָתוֹ טֻמְאָתוֹ", כְּתִיב הָכָא וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו, וּכְתִיב הָתָם "עוֹד טֻמְאָתוֹ בּוֹ", מַה לְהַלָּן עָנַשׁ וְהִזְהִיר, אַף כָּאן עָנַשׁ וְהִזְהִיר. בְּשִׁלְמָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לֹא קָאָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם דְּלֹא גְּמִיר גְּזֵרָה שָׁוָה. אֶלָּא רַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לְךָ הַהוּא "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" אַזְהָרָה לִתְרוּמָה הוּא דַּאֲתָא. וְרֵישׁ לָקִישׁ אַזְהָרָה לִתְרוּמָה מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ (ויקרא כב, ד) מֵ"אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן" וְגוֹ', אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ תְּרוּמָה. וְאִידָךְ, הַהוּא לַאֲכִילָה הַאי לִנְגִיעָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ, הַאי "בְּכָל קֹדֶשׁ" לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא הָא מִבָּעֵי לֵיהּ לְטָמֵא שֶׁנָּגַע אֶת הַקֹּדֶשׁ. דְּאִיתְמַר טָמֵא שֶׁנָּגַע בַּקֹּדֶשׁ רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לוֹקֶה רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר לוֹקֶה "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה. הַהוּא אַזְהָרָה לִתְרוּמָה הוּא דַּאֲתָא. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לְךָ, טָמֵא שֶׁנָּגַע בַּקֹּדֶשׁ, מִדְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה. אַזְהָרָה לְאוֹכֵל, מִדְּאִיתְקַשׁ קֹדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ. וְאַכַּתִּי לְרֵישׁ לָקִישׁ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְטָמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ לִפְנֵי זְרִיקָה. דְּרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לוֹקֶה, לָא שְׁנָא לִפְנֵי זְרִיקָה לָא שְׁנָא לְאַחַר זְרִיקָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה, רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ דַּאֲמַר אָתְיָא "טֻמְאָתוֹ". וְכִי כְּתִיבָה טֻמְאָה אַחַר זְרִיקָה הוּא דִּכְתִיבָא, הַהוּא מִ"בְּכָל קֹדֶשׁ" נָפְקָא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ "לֹא תִגַּע" אַזְהָרָה לְאוֹכֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לְנוֹגֵעַ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא יב, ד) "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא", מַקִּישׁ מִקְדָּשׁ לְקֹדֶשׁ, מַה מִּקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה. וְאִי בְּנוֹגֵעַ, מִי אִיכָּא נְטִילַת נְשָׁמָה אֶלָּא לָאו בַּאֲכִילָה.

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ וְלֹא הַצִּיבּוּר. הַהִיא וְלֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מוּטְעֶה. מֵעַמֶּיהָ, וְעַמֶּיהָ בְּשָׁלוֹם. יָכוֹל יְהֵא טָמֵא מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לַקֹּדֶשׁ בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תִגַּע", בְּמַגָּע מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. בְּכָל טָמֵא אָפְלוּ [בְּטָמֵא מֵת]. (ויקרא ז כא) בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ טָמֵא, אִם נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת לָמָּה נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת וְאִם נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת לָמָּה נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת. אִם נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת, הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַקַּלּוֹת בָּלָאו וְעַל הַחֲמוּרוֹת בְּמִיתָה, לְכָךְ נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת. וְאִם נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת, הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַחֲמוּרוֹת יְהֵא חַיָּב וְעַל הַקַּלּוֹת יְהֵא פָּטוּר, לְכָךְ נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת. מַאי קַלּוֹת וּמַאי חֲמוּרוֹת, אָמַר זְעִירִי, קַלּוֹת טֻמְאַת שֶׁרֶץ חֲמוּרוֹת טֻמְאַת מֵת, וְאִלּוּ נֶאֱמַר מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה וְלֹא נֶאֱמַר מֵת, הָיִיתִי אוֹמֵר [קַלּוֹת] עַל הַקַּלּוֹת בָּלָאו וְעַל הַחֲמוּרוֹת בְּמִיתָה, וּמִדְּקַלּוֹת עַל הַחֲמוּרוֹת בְּמִיתָה חֲמוּרוֹת נַמִּי עַל הַקַּלּוֹת בְּמִיתָה לְכָךְ נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת. וְאִלּוּ

נֶאֱמַר מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה וְלֹא נֶאֱמַר טֻמְאַת שֶׁרֶץ, הָיִיתִי אוֹמֵר עַל הַחֲמוּרוֹת חַיָּב וְעַל הַקַּלּוֹת פָּטוּר, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ קַלּוֹת.

וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר וְגוֹ', וַהֲלֹא שְׁלָמִים בִּכְלַל כָּל הַקָּדָשִׁים הָיוּ (ויקרא כב, ג) "אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם" וְגוֹ', יָכוֹל אֵין חַיָּבִין מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא עַל הַשְּׁלָמִים בִּלְבַד, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת (הַקְּרֵבִים) [הַקָּדָשִׁים], תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם" וְגוֹ'. אוֹ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בִּשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים הַמְיֻחָדִים הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים, הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בָּרָמָז תנ"ט).

רמז תקג

יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּבִין מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. וְדִין הוּא, וּמָה אִם פִּגּוּל שֶׁהוּא בְּקִבּוּעָה, וּבִידִיעָה אַחַת, וְלֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ, אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין. טֻמְאָה שֶׁהוּא בְּשִׁתֵּי יְדִיעוֹת, בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד, וְהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תְּנָהֵג אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין. וּמְנַיִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמִנְחַת נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ג) "אֶל הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עָלָיו מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר (יַקְרִיבוּ) [יִקְרַב"], אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ חַיָּב. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר (יַקְרִיב) [יִקְרַב"], לוֹמַר שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַד שֶׁיִּכְשַׁר לִקְרַב. הָא כֵּיצַד, אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, מְשֻׁיְּקְרְבוּ מַתִּירָיו, אֶת שֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין, מִשֶּׁיְּקֻדַּשׁ בַּכְּלִי. אַחַר שֶׁרִבִּינוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּשְׁלָמִים וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן כִּשְׁלָמִים, לָמָּה נֶאֱמַר שְׁלָמִים מַעֲתָּה, פְּרָט לְדָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה שְּׁלָמִים מְיֻחָדִים שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה, יָצְאוּ עֲצִים וּלְבוֹנָה וּקְטֹרֶת שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא הַכָּתוּב, לְחַלֵּק בֵּין טֻמְאוֹת לְטֻמְאוֹת. אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לַחֲלֹק בֵּין קָדְשִׁים לְקָדָשִׁים, לוֹמַר עַל קָדָשִׁים קַלִּים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן (לְפָנַי) [וְאַחַר] זְרִיקַת דָּמִים, עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַל בָּשָׂר וְאָכַל זֶבַח וְאָכַל שְׁלָמִים". וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ וְלֹא הַצִּבּוּר. הַהִיא וְלֹא אָנוּס וְלֹא מֻטְעֶה. מֵעֲמֶיהָ וַעֲמֶיהָ בְּשָׁלוֹם. (ויקרא ז כג) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוּזְהָרִין עַל הַחֵלֶב וְאֵין הַגּוֹיִים מֻזְהָרִין עַל הַחֵלֶב. וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת אִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל. חֵלֶב שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת אֵינוֹ דִין שֶׁאִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין עַל הַחֵלֶב וְאֵין הַגּוֹיִים מֻזְהָרִין עַל הַחֵלֶב. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וְהַמְשֻׁחְרָרִים וְהָעֲבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב. כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכֵלוּ, פְּרָט לִבְהֵמָה

טְמֵאָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַדָּם שֶׁאֵין חַיָּבִין מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, נוֹהֵג בִּבְהֵמָה טְמֵאָה וּבְחַיָּה וּבְעוֹפוֹת. חֵלֶב שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא נוֹהֵג בִּבְהֵמָה טְמֵאָה וּבְחַיָּה וּבְעוֹפוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ", פָּרַט לִבְהֵמָה טְמֵאָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת. אֵין לִי אֶלָּא חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז הַמְיֻחָדִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּשֶׂב (אוֹ עֵז) [וָעֵז"] דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ, הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה, וּסְמִיךְ לֵיהּ כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוּא מָזְהָר עַל הַשִּׁעוּר שֶׁהוּא מָזְהָר עָלָיו כָּרֵת, דְּגַבֵּי עֹנֶשׁ כְּתִיב כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב, (כַּזַּיִת), [כּוֹי] וַחֲצִי שִׁעוּר שֶׁאֵינוֹ בְּעֹנֶשׁ יָכוֹל אֵינוֹ בְּאַזְהָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵלֶב".

תַּנְיָא עַל חֵלֶב נְבֵלָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם, חֵלֶב מֻקְדָּשִׁין לוֹקֶה שְׁתַּיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֵלֶב נְבֵלָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם, חֵלֶב מֻקְדָּשִׁין לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב שִׁיזְבִי לְרַבִּי אַבָּא בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה הַיְנוּ דִּכְתִיב (תְּרֵי) קְרָאֵי (ויקרא ג, יז) "חֻקַּת עוֹלָם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בֶּרֶמֶז תק"ד).

רמז תקד

כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ, לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מְיַיתְרֵי קְרָא, נִכְתּוֹב קְרָא כָּל חֵלֶב לֹא תֹאכֵלוּ, שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לָמָּה לִי שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנָן, אִי כְּתִיב הָכִי הֲוָה אֲמִינָא אֲפִלּוּ חַיָּה בְּמַשְׁמַע. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר הָא לֹא מְצִית לְמֵימַר, דִּקְרָא בְּעִנְיָנָא דְּקֻדְשִׁים כְּתִיב. מִכְּלַל דְּרַבָּנָן סְבָרֵי לָא יָלְפִינַן דָּבָר מֵעִנְיָנוֹ. לֹא, דְּכֵלֵי עָלְמָא יָלְפִינַן דָּבָר מֵעִנְיָנוֹ, וּבְהָא פְּלִיגֵי מַר סָבַר לְמֵדִין לָאוֹ מִלָּאוֹ וְלָאוֹ מִכָּרֵת, וּמַר סָבַר לָאוֹ מִלָּאוֹ יָלְפִינַן לָאוֹ מִכָּרֵת לֹא יָלְפִינַן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא הַיְנוּ טַעְמָא דְּרַבָּנָן, כְּדַאֲמַר לֵיהּ רַב מָרִי לְרָב זְבִיד. אֶלָּא מַעֲתָּה אַלְיָה דְּחֻלִּין תִּיתְסַר, אָמַר לֵיהּ עָלֶיךָ אָמַר קְרָא כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ בָּעִינַן דָּבָר הַשָּׁוֶה בִּשְׁלִשְׁתָּן וְלֵיכָּא. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לְךָ אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לְמַאי כַּתְבֵיהּ, שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְעִנְיַן קָרְבָּן שֶׁאֵין מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, דְּלָא דָּמֵי הַדִּין לָאוֹ לְלָאוֹ דַּעֲרָיוֹת. (ויקרא ז כד) תְּנוּ רַבָּנָן "חֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה", בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה, אָמַרְתָּ טָהֵר מִכְּלַל חֵלֶב וְטָהֵר מִכְּלַל שְׁחִיטָה, מַה כְּשֶׁטָּהֵר מִכְּלַל שְׁחִיטָה בְּטָהוֹרָה וְלֹא בְּטָמֵאָה אַף כְּשֶׁטָּהֵר מִכְּלַל חֵלֶב בְּטָהוֹרָה וְלֹא בְּטָמֵאָה. אוֹ כַּלָּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, טָהֵר מִכְּלַל חֵלֶב וְטָהֵר מִכְּלַל נְבֵלָה מַה כְּשֶׁטָּהֵר מִכְּלַל נְבֵלָה בְּטָמֵאָה וְלֹא בְּטָהוֹרָה אַף כְּשֶׁטָּהֵר מִכְּלַל חֵלֶב, טָמֵאָה וְלֹא טְהוֹרָה. כְּשֶׁאַתָּה [בָּא] בְּדֶרֶךְ זוֹ הֵיא בְּטָמֵאָה כוּ', תַּלְמוּד

לוֹמַר "טְרֵפָה", בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינָהּ טְרֵפָה יָצְתָה בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בְּמִינָהּ טְרֵפָה. אוֹצִיא אֶת הַטְּמֵאָה שֶׁאֵין בְּמִינָהּ טְרֵפָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַחַיָּה שֶׁיֵּשׁ בְּמִינָהּ טְרֵפָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ", מִי שֶׁחֶלְבּוֹ אָסוּר וּבְשָׂרוֹ מֻתָּר יָצְתָה חַיָּה שֶׁחֶלְבָּהּ וּבְשָׂרָהּ מֻתָּרִין. וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֶהוּ אֵין לִי אֶלָּא חֵלֶב שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה חֵלֶב שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁמֻּתָּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵלֶב" וְכוּ'. מִכְּלַל דְּמַחַיִּים אֲסוּרָה, אִין, יְרִידָתָהּ לְנַחַל אֵיתָן אוֹסַרְתָּהּ. וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה, אִם נָאֲמַר "נְבֵלָה", "טְרֵפָה" לָמָּה לִי, אִם טְרֵפָה חַיָּה הֲרֵי נְבֵלָה אֲמוּרָה וְאִם טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל נְבֵלָה. מִבְּעֵי לֵיהּ לְמְעוּטֵי טְמֵאָה מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה יָצְתָה בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בְּמִינָהּ טְרֵפָה אָמַר רָבָא הַתּוֹרָה אָמְרָה יָבוֹא אִסּוּר נְבֵלָה וְיָחוּל עַל אִסּוּר חֵלֶב, וְיָבוֹא אִסּוּר טְרֵפָה וְיָחוּל עַל אִסּוּר חֵלֶב. וּצְרִיכָא דְּאִי כַּתַב רַחֲמָנָא בִּנְבֵלָה מִשּׁוּם דְּמִטַּמֵּא, אֲבָל טְרֵפָה אֵימָא לֹא, וְאִי כַּתַב רַחֲמָנָא טְרֵפָה דְּאָסוּרָה מֵחַיִּים אֲבָל נְבֵלָה אֵימָא לֹא, צְרִיכָא. (ויקרא ז כה) כִּי כָל אֹכֵל חֵלֶב (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תק"ג). וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ וְלֹא צִבּוּר. הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת לְהָבִיא אֶת הַשּׁוֹתָה. הָאֹכֶלֶת וְלֹא הַמַּאֲכֶלֶת. אֹכֶלֶת כְּדֵי אֲכִילָה, כַּזַּיִת. מֵעַמֶּיהָ, וְעַמָּיהּ בְּשָׁלוֹם. (ויקרא ז כו-כז) בָּא אֶחָד וְיָשַׁב כְּנֶגְדִּי וְהָיָה בּוֹ מִקְרָא וְלֹא הָיָה בּוֹ מִשְׁנָה. אָמַר לִי, רַבִּי, אֵין דַּם אָדָם אָסוּר מִן הַתּוֹרָה. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי מָה רָאִיתָ, אָמַר לִי הַכָּתוּב אוֹמֵר בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְעוֹף וְלַבְּהֵמָה. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, וַהֲרֵי הַדָּבָר קַל וָחֹמֶר וּמָה בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁדַּרְכָּן לֵאָכֵילָה דָּמָן אָסוּר עָלֵינוּ, אָדָם שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵאָכֵילָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (דברים יב, כג) "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר" וְגוֹ' וְאוֹמֵר "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְאוֹמֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ" וְגוֹ', דַּם כָּל בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ, לְהָבִיא דַּם אָדָם שֶׁהוּא אָסוּר בַּאֲכִילָה. וְהָעֲבוֹדָה, אַף [דַּם] דָּגִים שֶׁיְּחֻדּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ קְרָעוֹ וְנִתְמַצָּה דָּמוֹ וּנְתָנוֹ בִּכְלִי אֶחָד אַף הוּא אָסוּר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם", דָּם, מִכָּל מָקוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי, בְּהֵמָה שֶׁמַּקְרִיבִין מִמֶּנָּה קָרְבָּן חֶלְבָּהּ אָסוּר וְשֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִמֶּנָּה חֶלְבָּהּ מֻתָּר. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מָה רָאִיתָ, אָמַר לִי הַכָּתוּב אוֹמֵר כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב(ו) וְגוֹ', אָמַרְתִּי לוֹ חֲזַר וּפֵרֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר (ויקרא ג, יז) "חֻקַּת עוֹלָם" מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, (שם) "לְדֹרֹתֵיכֶם" שֶׁיִּנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. (שם) "בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" לְהַקִּישָׁם זֶה לָזֶה שְׁנֵיהֶם עָלֶיךָ בְּמִיתָה וּבְכָרֵת. אָמַר לִי, רַבִּי, מַעֲשֶׂה הָיָה בִּי שֶׁמָּכַרְתִּי לְגוֹי אַרְבָּעָה כּוֹרִים שֶׁל תְּמָרִים וּמְדַדְתִּים לוֹ בְּבֵית אֲפֵל מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה. אָמַר לִי, אַתָּה וֵאלֹהִים שֶׁבַּשָּׁמַיִם יוֹדֵעַ בְּמִדָּה שֶׁאַתָּה מוֹדֵד לִי, וְחִסַּרְתִּיו בְּמִדִּידָה שְׁלִשָּׁה סְאִין שֶׁל תְּמָרִים, לְאַחַר מִכָּאן נָטַלְתִּי הַמָּעוֹת וְלָקַחְתִּי בָּהֶם כַּד אֶחָד שֶׁמֶן וְהִנַּחְתִּיו בַּמָּקוֹם שֶׁמָּכַרְתִּי אֶת הַתְּמָרִים וְנִקְרַע הַכַּד וְנִשְׁפַּךְ. אָמַרְתִּי

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשׂוֹא פָּנִים, הַכָּתוּב אוֹמֵר (ויקרא יט, יג) "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל", וְגֶזֶל הַגּוֹי גָּזֵל. וּפֵרֵשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר "כִּי עָשַׁק עֹשֶׁק".

רמז תקה

דַּם שְׁחִיטָה בִּבְהֵמָה בְּחַיָּה וּבְעוֹפוֹת בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, דַּם הַנְּחִירָה, דַּם הָעִקּוּר, דַּם הַקָּזָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ, חֲיָבִין עָלָיו. דַּם הַטְּחוֹל, דַּם הַלֵּב. דַּם בֵּיצִים, דַּם דָּגִים, דַּם חֲגָבִים, דַּם שְׁרָצִים, דַּם הַתַּמְצִית, אֵין חַיָּבִין עָלָיו. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּדַם הַתַּמְצִית. תָּנוּ רַבָּנָן ["וְ]כָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם, דַּם בֵּיצִים, אוֹ דַּם חֲגָבִים, דַּם דָּגִים, הַכֹּל בִּכְלָל תַּלְמוּד לוֹמַר "לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה", מָה עוֹף וּבְהֵמָה מְיֻחָדִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טָמְאָה קַלָּה וְטָמְאָה חֲמוּרָה, וְיֵשׁ בָּהֶם אִסּוּר וְיֵשׁ בָּהֶם הֶתֵּר וְהֵם מִין בָּשָׂר, אוֹצִיא דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם שֶׁאֵין בָּהֶם טָמְאָה קַלָּה. אוֹצִיא דַּם שְׁרָצִים שֶׁאֵין בָּהֶם טָמְאָה חֲמוּרָה. אוֹצִיא דַּם בֵּיצִים שֶׁאֵין מִין בָּשָׂר, דַּם דָּגִים דַּם חֲגָבִים שֶׁכֻּלָּם הֶתֵּר. לְעוֹף, אִי מָה עוֹף שֶׁאֵין בּוֹ כְּלָאִים אַף בְּהֵמָה שֶׁאֵין בָּהּ כִּלְאַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלַבְּהֵמָה". אִי מַה בְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ בָּאֵם עַל (הַבֵּיצִים) [הַבָּנִים] אַף עוֹף שֶׁאֵינוֹ בָּאֵם עַל (הַבֵּיצִים) [הַבָּנִים] תַּלְמוּד לוֹמַר "לָעוֹף [וְלַבְּהֵמָה"]. אֵימָא כָּל דָּם כְּלָל, עוֹף וּבְהֵמָה פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, עוֹף וּבְהֵמָה אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא. נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל כָּל דָּם חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. הָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא בַּתְרָא לְכְלָלָא קָמָא, כְּלָלָא קָמָא לָאו, כְּלָלָא בַּתְרָא כְּרֵת. הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבּוּי וּמִעוּטֵי וּכְלָלֵי וּפְרָטֵי דְּרָשִׁינָן בַּהֲדֵין גַּוְנָא וְאַף עַל גַּב דְּלָא דָּמֵי כְּלָלָא קָמָא לְכְלָלָא בַּתְרָא. אַף כָּל דָּקָא תָּנֵי לַאֲתוּיֵי מַאי, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אָבִין, לְרַבּוֹת דָּמוֹ שֶׁל כּוֹי, וְקָא סָבַר כּוֹי בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא. אַשְׁכְּחָן דָּמוֹ, חֶלְבּוֹ מְנַיִן, מִכָּל חֵלֶב. נִבְלָתוֹ מְנַיִן, (דברים יד, כא) "מִכָּל נְבֵלָה". גִּיד הַנָּשֶׁה דְּיֵלֵיהּ מְנַיִן, (בראשית לב, לג) "בְּכַף הַיֶּרֶךְ" תַּלְיָא רַחֲמָנָא וְהָא אִית לֵיהּ כַּף הַיָּרֵךְ. טֻמְאָתוֹ וּשְׁחִיטָתוֹ מְנָלַן. סְבִירָא לֵיהּ דִּלְכָל מִלֵּי רַבֵּיהּ רַחֲמָנָא כִּבְהֵמָה, טֻמְאָתוֹ וּשְׁחִיטָתוֹ נַמִּי כִּבְהֵמָה. אֲמַר מַר יָצְאוּ דַּם דָּגִים דַּם חֲגָבִים שֶׁכֵּלּוֹ הֶתֵּר, דְּלָא בָּעוּ שְׁחִיטָה. מָה עוֹף שֶׁאֵין בּוֹ כִּלְאַיִם, שֶׁצִּמְרָן אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. אָמַר רַב, דַּם דָּגִים שֶׁכְּנָסוֹ אָסוּר. מֵיתִיבֵי דַּם דָּגִים דַּם חֲגָבִים מֻתָּר, כִּי תַּנְיָא מַתְנִיתִין דְּאִית בֵּיהּ קַשְׂקַשִּׂין. כִּי אָמַר רַב אָסוּר, דְּלֵית בֵּיהּ קַשְׂקַשִּׂים. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם אֲפִלּוּ מִצְוַת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ. מֵיתִיבֵי, דַּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם אָסוּר וְאֵין חַיָּבִים עָלָיו. כִּי תַּנְיָא. אָסוּר דְּפִירְשׁ, כִּי קָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת בִּדְלֹא פִּירֵשׁ. כִּדְתַנְיָא דַּם שֶׁעַל גַּבֵּי כְּכָר גּוֹרְרוֹ וְאוֹכְלוֹ, שֶׁבֵּין הַשִּׁנַּיִם, מוֹצֵץ וּבוֹלֵעַ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. תַּנְיָא יָכוֹל יְהֵא חֶלְבָּ מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם הָאוֹכְלוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְדִין הוּא וּמַה בְּהֵמָה שֶׁהַקַּלְקֶלֶת בְּמַגָּעָהּ הֶחְמַרְתָּ בְּחֶלְבָּהּ,

מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם שֶׁהֶחְמַרְתָּ בְּמַגָּע אֵינוֹ דִין שֶׁתַּחְמִיר בַּחֲלָבוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא" וְאֵין חֶלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. אוֹצִיא אֶת הֶחָלָב שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל וְלֹא אֶת הַדָּם שֶׁשָּׁוֶה בַּכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא", זֶה לָכֶם טָמֵא וְאֵין חֶלֶב וְדָם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אֲפִלּוּ מְצָוֹת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ. אָמַר רָבָא, שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּדָם, לְמָה, אַחַת לְדַם חֵלִין, וְאַחַת לְדַם קָדָשִׁים, וְאַחַת לְדַם כִּסּוּי.

רמז תקו

אָמַר רָבָא, חֲמִשָּׁה לְאוִין הָאֲמוּרוֹת בְּדָם, לְמָה, אֶחָד לְדַם חֵלִין, וְאֶחָד לְדַם קָדָשִׁים, וְאֶחָד לְדַם כִּסּוּי, וְאֶחָד לְדַם אֵיבָרִים, וְאֶחָד לְדַם הַתַּמְצִית. מוֹשֵׁב דִּכְתִיב גַּבֵּי חֵלֶב וְדָם לְמָה לִי, אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּקָרְבָּנוֹת כְּתִיב, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָרְבָּן נִיתְסַר חֵלֶב וְדָם וּבְזְמַן דְּלֵיכָּא קָרְבָּן לֹא לִיתְסַר, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תקז

תְּנַן הָתָם הִקְפָּה אֶת הַדָּם וַאֲכָלוֹ אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ חַיָּב. בִּשְׁלָמָא הִקְפָּה אֶת הַדָּם וַאֲכָלוֹ, כֵּיוָן דְּאַקְפֵּיהּ אַחְשְׁבֵיהּ, אֶלָּא הִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ, אַמַּאי, אֲכִילָה כְּתִיבָא בֵּיהּ וְהַאי לָאו בַּר אֲכִילָה הוּא. אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲמַר קְרָא הַנֶּפֶשׁ לְרַבּוֹת אֶת הַשּׁוֹתֶה. תַּנְיָא נַמִּי גַּבֵּי חָמֵץ כִּי הַאי גַּוְונָא, הִמְחָהוּ וּגְמָעוֹ אִם חָמֵץ הוּא עָנוּשׁ כָּרֵת. וְאִם מַצָּה הוּא אֵין יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. בִּשְׁלָמָא אִם מַצָּה אֵין יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח (דברים טז, ג) "לֶחֶם עֹנִי" אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לָאו לֶחֶם עֹנִי הוּא, אֶלָּא אִם חָמֵץ הוּא אַמַּאי עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲכִילָה כְּתִיב בֵּיהּ, אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲמַר קְרָא "וְהַנֶּפֶשׁ" לְרַבּוֹת אֶת הַשּׁוֹתֶה. וְתַנְיָא נַמִּי גַּבֵּי נִבְלַת עוֹף טָהוֹר כִּי הַאי גַּוְונָא הִמְחָהוּ בְּאוּר וַאֲכָלוֹ טָמֵא, בַּחַמָּה טָהוֹר. וְהַוינָן בֵּיהּ, אֲכִילָה כְּתִיב בֵּיהּ, אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ אֲמַר קְרָא "הַנֶּפֶשׁ" לְרַבּוֹת אֶת הַשּׁוֹתֶה, אִי הָכִי בְּחַמָּה נַמִּי, בְּחַמָּה אַסְרוּחֵי מַסְרַחְה. וּצְרִיכָא, דְּאִי כַּתַּב רַחֲמָנָא בְּחֵלֶב, חֵמֶץ לֹא אָתְיָא מִנֵּיהּ, שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּשֶׁר, נִבְלָה לֹא אָתְיָא מִנֵּיהּ, שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת. וְאִי כַּתַּב רַחֲמָנָא חֵלֶב לֹא אָתְיָא מִנֵּיהּ, שֶׁכֵּן לֹא הַתַּר מִכְּלָלוֹ, נִבְלָה לֹא אָתְיָא מִנֵּיהּ, שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת. וְאִי כַּתַּב רַחֲמָנָא בִּנְבֵלָה תַּרְוַוִיהוּ לֹא אָתוּ מִנֵּיהּ, שֶׁכֵּן מִטַּמְּאָה, חָדָא מֵחָדָא לֹא אָתְיָא תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי, מְהֵי תֵּיתֵי לֹא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא [בִּנְבֵילָה וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת. לֹא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא] בְּחֵמֶץ וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהֶם שְׁעַת הַכּשֶׁר. לֹא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּחֵלֶב וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן לֹא הַתְּרוּ מִכְּלָלָן תֹּאמַר בְּחֵלֶב שֶׁהַתַּר מִכְּלָלוֹ. חֵלֶב הֵיכָא הַתַּר מִכְּלָלוֹ, אִילֵימָא חֵלֶב חַיָּה לְהֶדְיוֹט נִבְלָה נַמִּי

אִישְׁתְּרֵי מְלִיקַת חַטַּאת הָעוֹף לְכֹהֲנִים, כֹּהֲנִים מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ. וְהָא דִּתְנַן (ויקרא יא, לא) "הַטְּמֵאִין" לֶאֱסֹר צִירָן וְרָטְבָן וְקִפָּה שֶׁלָּהֶן, לָמָּה לִי, לִגְמַר מֵהַנֵּי. צָרִיכָא, דְּאִי לָא כְּתַב רַחֲמָנָא בִּשְׂרָצִים הָוֶה אֲמִינָא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה הָתָם עַד דְּאִיכָּא כַּזַּיִת אַף הָכָא נַמִּי עַד דְּאִיכָּא כַּזַּיִת. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּשְׂרָצִים וְלֵיתוּ הַנָּךְ וְלִגְמְרוּ מִנַּיְהוּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לִּשְׂרָצִים שֶׁכֵּן טְמֵאָתָן בְּמַשֶּׁהוּ. וְהָא דְּתַנְיָא הַטָּבֶל וְהַחָדָשׁ וְהֶהֱקְדֵּשׁ וְהַשְּׁבִיעִית וְהַכִּלְאַיִם, כָּל הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּמוֹתָן, מְנָלַן. וְכִי תֵּימָא לִיגְמְרוּ מֵהַנָּךְ, מַה לְּהַנָּךְ שֶׁכֵּן אִסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו. הָא תֵּינַח הֵיכָא דְּאִסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו, (אָתְיָא) הֵיכָא דְּלֵיכָּא. אִסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו מְנָלַן. גְּמַר מִבְּכוּרִים. בִּכּוּרִים גּוּפַיְהוּ מְנָלַן. כִּדְתָנֵי רַב יוֹסֵף (דברים כו, ב) "פְּרִי", פְּרִי אַתָּה מֵבִיא וְאִי אַתָּה מֵבִיא מַשְׁקֶה, הֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּבִיא". אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּבִכּוּרִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין קְרִיאָה וְהַנָּחָה. אֶלָּא גַּמַר מִתְּרוּמָה. וּתְרוּמָה גּוּפַהּ מְנָלַן, דְּאִיתְקַשׁ לְבִכּוּרִים. דַּאֲמַר מַר (דברים יב, יז) "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" אֵלּוּ בִּכּוּרִים. מַה לְּתִרוּמָה שֶׁכֵּן חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֹמֶשׁ. אֶלָּא גַּמַר מִתַּרְוַיְהוּ. מַה לְּתִרוּמָה וּבְכוּרִים שֶׁכֵּן חַיָּבִין עָלֶיהָן מִיתָה וְחֹמֶשׁ. אֶלָּא אָתְיָא מִתְּרוּמָה וְחָדָא מֵהַנָּךְ, אוֹ מִבִּכּוּרִים וְחָדָא מֵהַנָּךְ. (ויקרא ז כט-ל) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין הַגּוֹיִם מְנִיפִין, וְכִי אֵי זוֹ מִדָּה מְרֻבָּה, מִדַּת סְמִיכָה מְרֻבָּה אוֹ מִדַּת תְּנוּפָה מְרֻבָּה. מִדַּת סְמִיכָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת תְּנוּפָה, שֶׁהַסְּמִיכָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַחוֹבְרִין וְאֵין תְּנוּפָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַחוֹבְרִין. (הַסְּמִיכָה נוֹהֶגֶת בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד וּבְקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הַתְּנוּפָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד). אִם מְעַטְתִּים מִסְּמִיכָה מְרֻבָּה לֹא אֲמַעֲטֵם מִתְּנוּפָה מֻעֶטֶת. אַתָּה אוֹמֵר בְּצַד זֶה נִתְרַבָּה סְמִיכָה וְנִתְמַעֲטָה תְּנוּפָה, אוֹ בְּצַד זֶה נִתְרַבָּה תְּנוּפָה וְנִתְמַעֲטָה סְמִיכָה, שֶׁהַתְּנוּפָה נוֹהֶגֶת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּבְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, וּסְמִיכָה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, אִם מְעַטְתִּים מִסְּמִיכָה מֻעֶטֶת אֲמַעֲטֵם מִתְּנוּפָה מְרֻבָּה, הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּסְמִיכָה שֶׁאֵין בִּתְנוּפָה וּבִתְנוּפָה מַה שֶּׁאֵין בִּסְמִיכָה, צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.

רמז תקח

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל מְנִיפוֹת. אָמַר רַב אָסֵי, מָצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין קָרְבַּן יִשְׂרָאֵל לְקָרְבַּן גּוֹיִם לְקָרְבַּן נָשִׁים בִּסְמִיכָה. יָכוֹל נְחַלֵּק בִּתְנוּפָה, לֹא, מַה לְּחַלֵּק בִּסְמִיכָה שֶׁהַסְּמִיכָה בִּבְעָלִים, נְחַלֵּק בִּתְנוּפָה שֶׁהַתְּנוּפָה בְּכֹהֲנִים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין הַגּוֹיִים מְנִיפִין וְאֵין הַנָּשִׁים מְנִיפוֹת. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּקְרִיב, אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב" אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר הַמַּקְרִיב אֶלָּא זֶהוּ כֹּהֵן הַמַּקְרִיב. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר יָדָיו תְּבִיאֶנָּה הֲרֵי בְּעָלִים

אֲמוּרִים, הָא כֵּיצַד, כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף. כֵּיצַד עוֹשֶׂה, מַנִּיחַ אֲמוּרִין עַל פִּסַּת הַיָּד, וְחָזֶה וָשׁוֹק עֲלֵיהֶן, וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לֶחֶם הַלֶּחֶם מִלְמַעְלָה. הֵיכָא, אָמַר רַב פַּפָּא בְּמִלּוּאִים. מַאי טַעְמָא, אִלֵּימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים, "וְהָא כְתִיב "אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֻנּוּ". אֲמַר אַבָּיֵי הַהוּא (מְבָעֵי) [דְּמַיְתֵי] לֵיהּ כֹּהֵן מִבֵּית הַמִּטְבְּחַיִם. וְהָכְתִיב (ויקרא ט, כ) "וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת" דְּיָהֵיב לֵיהּ כֹּהֵן אַחֲרִינָא וְאָזִיל וּמַקְטִיר לֵיהּ, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּבָעִינַן שְׁלֹשָׁה כֹּהֲנִים, מִשּׁוּם (משלי יד, כח) "בְּרֹב עַם הַדְרַת מֶלֶךְ".

יָכוֹל כָּל הַקְּרֻבָּנוֹת כֻּלָּן יִטְעֲנוּ תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח", יָצְאוּ עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת שֶׁאֵינָן זְבָחִים. אוֹצִיא עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת שֶׁאֵינָן זְבָחִים וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר וְאֶת הַפֶּסַח שֶׁהֵן זְבָחִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזֶּבַח" וְלֹא כָּל זֶבַח. אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח שֶׁאֵינָן טְעוּנִין (תְּנוּפָה) [סְמִיכָה] וְלֹא אוֹצִיא חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁטְּעוּנִין (תְּנוּפָה) [סְמִיכָה] תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמָיו". אוֹצִיא חַטָּאת שֶׁאֵין לְמִינָהּ תְּנוּפָה וְלֹא אוֹצִיא אָשָׁם שֶׁיֵּשׁ לְמִינוֹ תְּנוּפָה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמָיו". אוֹצִיא אֶת כָּל הָאַשְׁמוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת אָשָׁם מְצוֹרָע וְדִין הוּא וּמָה אִם שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁאֵין טְעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים טְעוּנִין תְּנוּפָה שְׁחוּטִין, אָשָׁם מְצוֹרָע שֶׁטְּעוּן תְּנוּפָה חַי, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֹן תְּנוּפָה שָׁחוּט. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמָיו" וְלֹא אָשָׁם מְצוֹרָע. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "שְׁלָמָיו" אֶלָּא לְרַבּוֹת זְבָחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר כֻּשֶּׁהוּא אוֹמֵר "מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" לְרַבּוֹת זְבָחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁיִּטְעֲנוּ תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁאֵינָן טְעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים, טְעוּנִין תְּנוּפָה שְׁחוּטִין, זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְעֲנוּ תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. אָשָׁם מְצוֹרָע יוֹכִיחַ שֶׁטְּעוּן תְּנוּפָה חַי וְאֵין טָעוּן תְּנוּפָה שָׁחוּט, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים, לֹא יִטְעֲנוּ תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם לְרַבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁיִּטְעֲנוּ תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. יָכוֹל כָּל הַזֶּבַח יִטְעֹן תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב". אֵין לִי אֶלָּא הַחֵלֶב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הֶחָזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶב וְחָזֶה". כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר יָבִיא, לְרַבּוֹת הָאַלְיָה. מֵאֲשֵׁי ה', לְרַבּוֹת שִׁתֵּי כְלָיוֹת. יְבִיאֻנּוּ, לְרַבּוֹת יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. לְמַדְנוּ שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה כֻּלָּן, מִנַּיִן שֶׁיִּטְעֲנוּ הֲרָמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹק הַתְּרוּמָה". אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹק, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות שם) "וְקִדַּשְׁתָּ אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם" אֶלָּא זֶה בִּנְיַן אָב כָּל שֶׁטְּעוּן תְּנוּפָה טָעוּן הֲרָמָה.

רמז תקט

אוֹ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מַה זֶּה מְיֻחָד אַיִל קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְטָעוּן לֶחֶם, אַף אֵין לִי אֶלָּא קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, מִנַּיִן קָשֶׁה וְאֵין טָעוּן לֶחֶם, רַךְ וְטָעוּן לֶחֶם, רַךְ וְאֵין טָעוּן לֶחֶם, עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא בְּבָקָר וּבְכִשְׂבִים וּבְעִזִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כט, כח) "כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַה'", לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. נִטְמְאוּ כֻּלָּן וְנִשְׁתַּיֵּר אֶחָד מֵהֶן, מִנַּיִן שֶׁיִּטְעֹן תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הֶחָזֶה לְהָנִיף אוֹתוֹ", אֶפִלּוּ כּוּלָּא אַחַת. תְּנוּפָה, וְלֹא תְּנוּפוֹת. לִפְנֵי ה', בַּמִּזְרָח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן הַחֲלָבִים עַל יְדֵי הַבָּעָלִים וְחָזֶה וְשׁוֹק לְמַעְלָה מֵהֶן, שְׁתֵּי כְלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶן, אִם יֵשׁ שָׁם לֶחֶם, לְמַעְלָה. מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, כז) "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם". תְּנוּפָה הָיְתָה בַּמִּזְרָח, וְהַגָּשָׁה בַּמַּעֲרָב, תְּנוּפוֹת קוֹדְמוֹת לְהַגָּשׁוֹת. (ויקרא ז לא) מִנַּיִן שֶׁאֵין אַהֲרֹן וּבָנָיו זַכָּאִין בְּחָזֶה וְשׁוֹק אֶלָּא לְאַחַר הַקְטָרַת חֲלָבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה" וְאַחַר כָּךְ וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. נִטְמְאוּ אֲמוּרִין אוֹ שֶׁאָבְדוּ יָכוֹל לֹא יְהוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו זַכָּאִין בְּחָזֶה וְשׁוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְנֵי עֵלִי (שמואל א ב, טו) "גַּם בְּטֶרֶם יַקְטִירוּן אֶת הַחֵלֶב" וְגוֹ' מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי ה' כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת ה'". (ויקרא ז לב) שׁוֹק הַיָּמִין, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹק שֶׁנּוֹהֵג. זְרוֹעַ חֲלִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּתְּנוּ". זְרוֹעַ מֻקְדָּשִׁין בִּשְׁלָמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם", זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לְרַבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁיִּטְעֲנוּ תְּנוּפָה שְׁחוּטִין. (ויקרא ז לג) מִנַּיִן לְטָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים, שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב" וְגוֹ'. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, מִנַּיִן טָהוֹר בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם וְטָמֵא בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהוּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים" לוֹ תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מלאכי א, י) "מִי גַּם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְגוֹ' אָמַר ה' צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם". שְׁנֵי דְּבָרִים הַלָּלוּ מְשַׁמְּשִׁין אֶת הַגּוּף וְאֵין נִמְנָעִין לַעֲשׂוֹתָן וְאֵין נוֹטְלִין עֲלֵיהֶם שָׂכָר אָדָם הָאוֹמֵר לְחַבֵּרוֹ הַדְלֵק לִי אֶת הַנֵּר הַזֶּה וְהַגֵּף אֶת הַדֶּלֶת אַחֲרֶיךָ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם דְּבָרִים שֶׁאֵין נוֹטְלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר לֹא עֲשִׂיתֶם עִמִּי חִנָּם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דְּבָרִים שֶׁנּוֹטְלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ'. בָּא טְבוּל יוֹם (כְּתוּב בָּרֵמז תפ"ט). (ויקרא ז לד) חֶזֶה זֶה חָזֶה. הַתְּנוּפָה זֶה תְּנוּפַת הַסַּל הֶקְדֵּשׁ. שׁוֹק זֶה הַשּׁוֹק. הַתְּרוּמָה זֶה תְּרוּמַת תּוֹדָה. לָקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רְאוּיִין הָיוּ לִישְׂרָאֵל וּכְשֶׁנִּתְחַיְּבוּ נִטְלוּ מֵהֶן, כָּךְ אִם יִזְכּוּ

יַחְזְרוּ לָהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַתֶּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק עוֹלָם", נְתוּנִים לַכֹּהֲנִים מַתָּנָה לְעוֹלָם.

הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִין בְּחֻלִּין אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין. שֶׁהָיָה בְּדִין מָה אִם הַחֻלִּין שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בַּחֲזֶה וְשׁוֹק, חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת. קָדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בַּחֲזֶה וְשׁוֹק אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַתֶּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן", אֵין לְךָ אֶלָּא מָה שֶׁאָמוּר בָּעִנְיָן. וְיהוּ חֻלִּין חַיָּבִין בַּחֲזֶה וְשׁוֹק מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה קָּדָשִׁים שֶׁאֵין חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת חַיָּבִין בַּחֲזֶה וְשׁוֹק, חֻלִּין שֶׁחַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בַּחֲזֶה וְשׁוֹק. לֹא מָצִית לְמֵימַר הָכִי, דְּהָא בָּעֵי תְּנוּפָה. הֵיכָא נֵינְפֵּינְהוּ אִי אַבְרָאֵי, לְפָנֵי ה' כְּתִיב. אִי אַגַּוְאֵי, קָא מְעַיֵּיל חֻלִּין לַעֲזָרָה, הֵילְכָךְ לֹא אָפְשָׁר. מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרְצוֹן יִשְׂרָאֵל. (ויקרא ז לה) זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, יָכוֹל עַד שֶׁנִּצְטָרְפָה זְכוּת אַהֲרֹן וּבָנָיו כְּאַחַת לֹא זָכוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו", כְּדַאי אַהֲרֹן בְּעַצְמוֹ וּכְדַאי בָּנָיו בְּעַצְמָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל יִהְיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו צְרִיכִין לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לֶעָתִיד לָבוֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו" כְּדַאי אַהֲרֹן בְּעַצְמוֹ וּכְדַאי בָּנָיו לְעַצְמָן. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם (זכריה ד, יד) "אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי יִצְהָר הָעֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ", זֶה אַהֲרֹן וְדָוִד. מֵאשֵׁי ה', מְלַמֵּד שֶׁאַף הָאִשִּׁים מְסִיעוֹת. בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן לַה', מְלַמֵּד שֶׁאַף הַיּוֹם סִיַּע. (ויקרא ז לו) אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִנַּיִן שֶׁמַּפְרִישִׁין הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֵהַר סִינַי וְלֹא זָכוּ בָּהֶן אַהֲרֹן וּבָנָיו עַד שֶׁזָּכוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם". מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרְצוֹן יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְבֵית עוֹלָמִים. לְדֹרֹתָם שֶׁיְּהֹג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. (ויקרא ז לז-לח) זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים. מַה מִּלּוּאִים נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, אַף כֻּלָּם נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי. אִי מַה מִּלּוּאִים קָרֵבִין צִבּוּר, אַף אֵין לִי אֶלָּא קָרֵבִין צִבּוּר, קָרֵבִין יָחִיד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלַמִּלּוּאִים", כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר, לָעוֹלָה, לְעוֹלַת יָחִיד וּלְעוֹלַת צִבּוּר, לַמִּנְחָה, לְמִנְחַת יָחִיד וּלְמִנְחַת צִבּוּר, לַחַטָּאת, לְחַטָּאת יָחִיד וּלְחַטָּאת צִבּוּר, וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים, לְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וּלְזִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה" וְגוֹ' כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה מִנְחָה חַטָּאת וְאָשָׁם. אָמַר רָבָא, הַאי לָעוֹלָה לַמִּנְחָה, עוֹלָה וּמִנְחָה מִבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא עוֹלָה וְלֹא מִנְחָה לֹא חַטָּאת וְלֹא אָשָׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (ויקרא ו, יח) "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת", "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם". כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת חַטָּאת כְּאִלּוּ הִקְרִיב חַטָּאת, וְכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת אָשָׁם כְּאִלּוּ הִקְרִיב אָשָׁם.

זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה מָה עוֹלָה טְעוּנָה כְּלִי אַף כָּל טָעוּן כְּלִי. מַאי הַאי, אֵלֵימָא מִזְרָק, גַּבֵּי שַׁלְמֵי צִבּוּר נַמִּי כְּתִיב (שמות כד, ו) "וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת", אֶלָּא סַכִּין. וְעוֹלָה גּוּפָהּ מְנָלַן דִּכְתִיב (בראשית כב, י) "וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת", וְהָתָם עוֹלָה הַוְאִי, דִּכְתִיב (שם כב, יג) "וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ". "מִנְחָה" מַה מִּנְחָה אֵין נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה אַף כָּל אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה, מַאי אִיכָּא, חַטָּאת וְאָשָׁם בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ, אִי זְבָחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, מֵרֵישָׁא אָתֵי, "בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל זָכָר (בַּכֹּהֲנִים) יֹאכַל אֹתוֹ" לְמֵד עַל זְבָחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁאֵינָם נֶאֱכָלִים אֶלָּא לִזְכְרֵי כְּהֻנָּה. תַּנָּאֵי הִיא, אִיכָּא דְּמַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא וְאִיכָּא דְּמַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא. חַטָּאת, מַה חַטַּאת מְקַדֵּשׁ בְּבָלּוּעַ אַף כָּל מְקַדֵּשׁ בְּבָלּוּעַ. אָשָׁם, מָה אָשָׁם אֵין שַׁפִּיר וְשִׁלְיָא קָדוֹשׁ בּוֹ, אַף כָּל, אֵין שַׁפִּיר וְשִׁלְיָא קָדוֹשׁ. קָסָבַר וַלְדוֹת קָדְשִׁים בַּהֲוָיְיתָן הֵן קְדוֹשִׁין, וְדָנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר. מִלּוּאִים, מַה מִּלּוּאִים מוֹתָרֵיהֶם בִּשְׂרָפָה וְאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים כְּמוֹתָרֵיהֶן וְכוּ'. שְׁלָמִים מַה שְׁלָמִים מְפַגְּלִין וּמְתִפַּגְּלִין אַף כָּל מְפַגְּלִין וּמְתִפַּגְּלִין. בְּמַתְנִיתָא תַּנָּא מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, מַה מִּנְחָה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבָלּוּעַ אַף כָּל מִתְקַדֵּשׁ בְּבָלּוּעַ. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בְּמִנְחָה וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בְּחַטָּאת. דְּאִי כַּתַב רַחֲמָנָא בְּמִנְחָה מִשּׁוּם דְּרַכִיכָה, בְּלֵעָהּ, אֲבָל חַטָּאת אֵימָא לָא. וְאִי כַּתַב רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת מִשּׁוּם דְּבָשָׂר אַגַּב דְּשֶׁמֶן קָרִיר, אֲבָל מִנְחָה אֵימָא לֹא. חַטָּאת, מַה חַטָּאת אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, וּבְיוֹם, וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית אַף וְכוּ'. וְחַטָּאת גּוּפָהּ מְנָלַן, אֲמַר רַב אַחָא, אֲמַר קְרָא (ויקרא טז, ו) "וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ", מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר. בַּיּוֹם, מִבְּיוֹם צַוּוֹתוֹ נַפְקָא, כְּדֵי נִסְבָּה. בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, מִדְּרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה נָפְקָא. כְּדֵי נִסְבָּה. אָשָׁם, מָה אָשָׁם עַצְמוֹתָיו מֻתָּרִין, אַף כָּל עַצְמוֹתָיו מֻתָּרִין. זֹאת הַתּוֹרָה, הִקִּישָׁן לִשְׁלָמִים, מַה שְׁלָמִים בֵּין בִּשְׁנוּי קֹדֶשׁ בֵּין בִּשְׁנוּי בְּעָלִים בָּעִינָן לִשְׁמוֹ, אַף כָּל בֵּין בִּשְׁנוּי בְּעָלִים בֵּין בִּשְׁנוּי קֹדֶשׁ בָּעִינָן לִשְׁמוֹ. אֵימָא הֵיכָא דְּשָׁחִיט לְהוּ שְׁלֹא לִשְׁמָן לִיפְסְלוּ אֲמַר קְרָא "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ", "נְדָבָה", נֶדֶר הוּא, אִם כְּמוֹ שֶׁנָּדַרְתָּ עָשִׂיתָ יְהֵא נֶדֶר וְאִם לָאו יְהֵא נְדָבָה. וְצָרִיךְ לְמִכְתַּב "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ" וְצָרִיךְ לְמִכְתַּב זֹאת הַתּוֹרָה, דְּאִי כַּתַב רַחֲמָנָא "מוֹצָא" הָוֶה אָמִינָא לָא יָדַעְנָא בְּמַאי, כַּתַב זֹאת, וְאִי כַּתַב זֹאת הָוֶה אָמִינָא לִיפְסֻלֵי, כְּתַב רַחֲמָנָא "מוֹצָא". הִילְכָךְ, מִצְוָה, אֲפִלּוּ חַטָּאת מִשְׁלָמִים, וּשְׁחִיטָה לְעַכֵּב, (ויקרא ד, לג) מ"וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת", שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת. קַבָּלָה, (ויקרא ד, כה-לד) מ"וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת" שֶׁתְּהֵא קַבָּלָה לְשֵׁם חַטָּאת. וּזְרִיקָה, מ"וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ" שֶׁתְּהֵא כַּפָּרָה לְשֵׁם חַטָּאת. אַשְׁכְּחַן חַטָּאת חֵלֶב דִּכְתִיב בָּהּ "לְחַטָּאת", חַטָּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה וְדִשְׁמִיעַת קוֹל וּדְבָטוּי שְׂפָתַיִם וּדְטָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו דְּלָא כְּתִיב בְּהֶן כְּלָל, מְנָלַן. חַטַּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה

אַתְיָא מֵחַטַּאת חֵלֶב, שֶׁכֵּן כָּרֵת כְּמוֹתָהּ, וְהַנָּךְ כֵּלְהוּ אַתְיָא בְּמַה הַצַּד. פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל מְנָלַן. דִּכְתִיב "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים". וְתַנְיָא בְּיוֹם צַוּוֹתוֹ זֶה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לִשְׁלָמִים מַה שְּׁלָמִים בֵּין שִׁנּוּי קֹדֶשׁ בֵּין שִׁנּוּי בְּעָלִים בָּעִינָן לְמִצְוָה, אַף כָּל בֵּין שִׁנּוּי קֹדֶשׁ בֵּין שִׁנּוּי בְּעָלִים בָּעִינָן לְמִצְוָה. וְכִשְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים לֹא חִלַּקְתָּ בָּהֶן בֵּין זְבִיחָה לִשְׁאָר עֲבוֹדוֹת לְמִצְוָה, אַף פֶּסַח לֹא תַחֲלֹק בֵּין זְבִיחָה לִשְׁאָר עֲבוֹדוֹת לְעַכֵּב. וּזְבִיחָה גּוּפָהּ יָלְפִינָן מִדִּכְתִיב (דברים טז, א) "שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח", לְמִצְוָה, וְשִׁנּוּי קֹדֶשׁ, (שמות יב, כז) "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח" לְמִצְוָה בְּשִׁנּוּי בְּעָלִים, "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא" לְעַכֵּב, בֵּין הָכָא בֵּין הָכָא.

רמז תקי

אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לַה' זֶה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח. לַה' לְרִבּוֹת אֶת כֻּלָּן שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי. אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'. לְמַדְנוּ לְכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁכֻּלָּן אֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כד, ו) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת" לְמַדְנוּ לְעוֹלַת הַר סִינַי שֶׁהִיא טְעוּנָה כְּלִי.

רמז תקיא

מִנַּיִן לְעוֹלַת הַדּוֹרוֹת שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינָי" (שמות כט, מב) ["עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם"] מַקִּישׁ עוֹלַת הַדּוֹרוֹת לְעוֹלַת הַר סִינַי מָה עוֹלַת הַר סִינַי טְעוּנָה כְּלִי אַף עוֹלַת הַדּוֹרוֹת טְעוּנָה כְּלִי. אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה" וְגוֹ' לְרִבּוֹת אֶת כֻּלָּם שֶׁכֻּלָּם טְעוּנִין כְּלִי. לָמְדְנוּ לְדִבְּרוֹת מִדְּבַר סִינַי שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ אֶלָּא בַּיּוֹם. מִנַּיִן לְרַבּוֹת דִּבְּרוֹת הַר סִינַי שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ אֶלָּא בַּיּוֹם תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי". וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ אֶלָּא בַּיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר א, א) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד", מַקִּישׁ דִּבְּרוֹת אֹהֶל מוֹעֵד לְדִבְּרוֹת מִדְבַּר סִינַי מָה דִּבְּרוֹת הַר סִינַי בַּיּוֹם אַף דִּבְּרוֹת אֹהֶל מוֹעֵד בַּיּוֹם. בְּיוֹם צַוֹּתוֹ מִעֵט אֶת אַהֲרֹן מִן הַדִּבְּרוֹת (כָּתוּב בְּרֵישָׁא ת"ל).

רמז תקיב

(ויקרא ח ב-ג) קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אָמַר, תְּשׁוּבָה עוֹשָׂה מֻחְצָה מִמִּי אַתָּה לָמֵד מִקַּיִן, שֶׁגָּזַר עָלָיו (בראשית ד, יב) "נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ", וְכֵיוָן שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה נִמְנַע מִמֶּנּוּ חֲצִי גְּזֵרָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי ה' וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן". תְּפִלָּה עוֹשָׂה הַכֹּל, מִמִּי אַתָּה לָמֵד מֵחִזְקִיָּהוּ, עִקֵּר מַלְכוּתוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הֲדָא הוּא דִכְתִב (ישעיה לו, א) "וַיְהִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ", וְכֵיוָן שֶׁהִתְפַּלֵּל הוֹסִיפוּ לוֹ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לח, ה) "הִנְנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה". עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּאָמַר תְּשׁוּבָה עוֹשָׂה אֶת הַכֹּל, מִמִּי אַתָּה לָמֵד מֵאַנְשֵׁי עָנָתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יא, כא-כב) "כֹּה אָמַר ה' אֶל אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת בַּחוּרֵיהֶם יָמוּתוּ בָּרָעָב" וְכֵיוָן שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה זָכוּ לְהִתְיַחֵס "אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה וְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה". וְכֵן יֵשׁ לִלְמֹד מִיָּכְנְיָהוּ דִּכְתִיב "וּבְנֵי יְכָנְיָה אָסִיר (בְּנוֹ) שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ. תְּפִלָּה עוֹשָׂה מֻחְצָה מִמִּי אַתָּה לָמֵד מֵאַהֲרֹן שֶׁנִּגְזְרָה עָלָיו גְּזֵרָה קָשָׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, כ) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ", אֵין לְשׁוֹן הַשְׁמָדָה אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". כֵּיוָן שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה מֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁתַּיְּרוּ שְׁנַיִם.

רמז תקיג

קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים. אָמַר רַבִּי סִימוֹן כְּשֵׁם שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִים כָּךְ הַבְּגָדִים מְכַפְּרִין, דִּתְנַן (יומא עא, ב) כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה כֵּלִים וְהַהֶדְיוֹט בְּאַרְבַּע בְּכֻתֹּנֶת. וּמִכְנָסַיִם, בְּמִצְנֶפֶת, וְאַבְנֵט, מוֹסִיף עֲלֵיהֶן כֹּהֵן גָּדוֹל חֹשֶׁן, וְאֵפוֹד, וּמְעִיל, וְצִיץ. [כֻּתֹּנֶת, מְכַפֵּר עַל זוֹרְעֵי כִּלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה מְצֻמֶּרֶת וּפְשָׁתִּים וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל הַדָּם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, לא) ("וַיִּטְבְּלוּ אֶת כְּתֹנֶת"), ["וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת] בַּדָּם"]. כְּתֹנֶת, מְכַפֵּר עַל לְבוּשֵׁי כִּלְאַיִם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים". מִכְנָסַיִם, לְכַפֵּר עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כח, מב) "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בַד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה". מִצְנֶפֶת, לְכַפֵּר עַל גַּסֵּי הָרוּחַ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם כט, ו) "וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ". אַבְנֵט. מָאן דַּאֲמַר עַל הָעֶקְמָנִים שֶׁבַּלֵּב, וּמָאן דַּאֲמַר עַל הַגַּנָּבִים, הָאַבְנֵט הָיָה חָלוּל כֻּלּוֹ לְפִיכָךְ יָבוֹא וִיכַפֵּר עַל הַגַּנָּבִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי אַבְנֵט שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם הָיָה עוֹקְמוֹ לְפָנָיו וּלְאָחֳרָיו. חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מַטֵּה דִּינִין, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם כח, ל) "וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט". אֵפוֹד, לְכַפֵּר עַל אֱלִילִים שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים". מְעִיל רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן אוֹמֵר שְׁנֵי דְּבָרִים אֵין לָהֶן כַּפָּרָה וְנִתְּנָה לָהֶם. הַתּוֹרָה כַּפָּרָה, לָשׁוֹן הָרָע וְהַרִיגַת נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. לָשׁוֹן הָרָע

בְּזִגֵּי הַמְּעִיל הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שמות כח, לד) "פַּעֲמוֹן זָהָב וְרִמּוֹן". "וְהָיָה עַל אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא הַקּוֹל וִיכַפֵּר עַל הַקּוֹל. הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּמִיתַת כֹּהֵן גָּדוֹל הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (במדבר לה, כח) "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל". צִיץ, אֵיכָא מָאן דַּאֲמַר עַל עֲזִי פָּנִים, וְאֵיכָא מָאן דַּאֲמַר עַל הַמְגַדְּפִין. מָאן דַּאֲמַר עַל עֲזִי פָּנִים מִבְּנוֹת צִיּוֹן, כָּאן כְּתִיב (שמות כח, לח) "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּלְהַלָּן כְּתִיב "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה". מָאן דַּאֲמַר עַל הַמְגַדְּפִין, מִגְּלָיִת, כָּאן כְּתִיב (שמות כח, לח) "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד" וּלְהַלָּן כְּתִיב (שמואל א יז, מט) "וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ". וְאֵת פֹּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים עָשָׂה כְּמִין גִּבְעָה, אַיִל מִכָּאן וְאַיִל מִכָּאן וּפַר בָּאֶמְצַע. וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, יִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים רִבּוֹא וְאַתְּ אָמַרְתְּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא מוּעָט הַמַּחֲזִיק הַמְּרֻבֶּה (כָּתוּב בֶּרֶמֶז ח').

רמז תקיד

לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן "קַח", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חַיָּב אֲנִי לִפְרֹעַ לוֹ לְקִיחָה. קוּם אַתָּה וְגַדְּלוֹ בְּלִקִיחָה, וְאֵימָתַי לָקַח אַהֲרֹן, בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָא הַקֶּצֶף אָמַר לוֹ מֹשֶׁה (במדבר יז, יא) "קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ", אָמַר לוֹ אַהֲרֹן, מָרִי מֹשֶׁה, לְהַרְגֵנִי אַתָּה מְבַקֵּשׁ, בָּנַי מִפְּנֵי שֶׁהִקְרִיבוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵשׁ הֶדְיוֹט נִשְׂרְפוּ וְאַתָּה אוֹמֵר "קַח אֶת הַמַּחְתָּה", בָּנַי הִכְנִיסוּ אֵשׁ זָרָה וְנִשְׂרְפוּ וַאֲנִי אוֹצִיא אֵשׁ קֹדֶשׁ לַחוּץ וַאֲנִי מֵת אוֹ נִשְׂרָף. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה לֵךְ וַעֲשֵׂה מְהֵרָה שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאַתָּה מֵשִׂיחַ הֵם מֵתִים אֶלָּא הוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע אַהֲרֹן כֵּן אָמַר אִלּוּ אֲנִי מֵת עַל יִשְׂרָאֵל אֲנִי כְּדַאי, מִיָּד (שם יב) "וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה", לְכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה קַבְּלֵהוּ מָה אַהֲרֹן עָתִיד לְהַצִּיל בָּנָיו בִּלְקִיחָה, אַף אַתָּה גַּדְּלֵהוּ בִּלְקִיחָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "קַח אֶת אַהֲרֹן".

דָּבָר אַחֵר "קַח אֶת אַהֲרֹן", פַּתֵּה אוֹתוֹ בְּדִבְרִים לְפִי שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ מִן הַשְּׂרָרָה, אֵין קַח אֶלָּא לְשׁוֹן פִּתּוּי, "קָחֲנוּ וְעֵינֶיךָ שִׂים עָלָיו" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יב, טו) "וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה". מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק זֶה אַהֲרֹן. "אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו" שֶׁרָאָה בָּנָיו בְּחַיָּיו מְשַׁמְּשִׁין בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. אֲבָל מֹשֶׁה הָיָה צַדִּיק וְלֹא הָיוּ בָנָיו כְּמוֹתוֹ. עֲלֵי הָיָה צַדִּיק וְלֹא הָיוּ בָנָיו כְּמוֹתוֹ. שְׁמוּאֵל הָיָה צַדִּיק וְלֹא הָיוּ בָנָיו כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ח, ג) "וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָיו".

רמז תקטו

קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות לב, לה) "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן" הָיָה בְּמַשְׁמַע שֶׁנִּתְרַחֵק אַהֲרֹן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו הָיָה בְּמַשְׁמַע שֶׁנִּתְקָרֵב. מִנַּיִן שֶׁיָּדַע מֹשֶׁה שֶׁנִּתְרַחֵק אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִיא" וְלֹא נֶאֱמַר "וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִיא", בְּיִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר (שם י, י) "וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִיא". כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אוֹתָהּ שָׁעָה יָדַע מֹשֶׁה שֶׁנִּתְקָרֵב אַהֲרֹן. מִנַּיִן שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁנִּתְרַחֵק נֶאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן (ויקרא ט, ז) "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ" וַהֲלֹא כְּבָר הִסְדִּיר מֹשֶׁה לְפָנָיו אֶת כָּל הָעֲבוֹדוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ לְדָבָר אַחֵר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אוֹתָהּ שָׁעָה יָדַע אַהֲרֹן שֶׁנִּתְקָרֵב.

דָּבָר אַחֵר "קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה לְקִיחָה בִּבְנֵי אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, מא) "וְלָקַחְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי ה'", "וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", (שם א, יז) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת", וּכְתִיב "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן", וְכִי הָיָה מַפְשִׁיל מֹשֶׁה בְּנֵי אָדָם לְאַחֲרָיו, אֶלָּא אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָחֵם בְּדִבְרִים שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּם לְדָבָר אַחֵר. אֶת הַבְּגָדִים אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁפִּקַּדְתִּיךָ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, ד) "אֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ".

וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, זֶה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁפִּקַּדְתִּיךָ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, כה) "וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ". וְאֵת פַּר הַחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִבְתָּ אֶת הַפָּר לִפְנֵי ה'". וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִים כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו, יט) "וְאֶת הָאַיִל הָאֶחָד תִּקַּח" "וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי". וְאֶת סַל הַמַּצּוֹת שֶׁלֹּא כַּסֵּדֶר [הָאֱמוּרִין לְהַלָּן] אֱמוּרִין כָּאן. וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל, עֲשׂוּ בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, שֶׁיְּהוּ נוֹהֲגִין קְדֻשָּׁה בַּכְּהֻנָּה.

(ויקרא ח ד) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה', כְּשֵׁם שֶׁהִסְדִּיר מֹשֶׁה עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ כָּךְ הִסְדִּיר עֲבוֹדַת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, בִּגְדֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶׁהוּא. (ויקרא ח ו) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכוּ לְקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכוּ בְּטְבִילַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. (ויקרא ח ז) וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכְּתֹנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט, מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה מֹשֶׁה סְגָן לְאַהֲרֹן וְהוּא הָיָה מַפְשִׁיטוֹ וְהוּא הָיָה מַלְבִּישׁוֹ. כְּשֵׁם שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ סְגָן בְּחַיָּיו כָּךְ נַעֲשָׂה לוֹ סְגָן בְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, כה-כו) "קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו". וּמִנַּיִן שֶׁעָשָׂה כֵּן שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ, כז-כח) "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיַּעֲלוּ אֶל הֹר הָהָר וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו", וְכִי הֵיאַךְ מֹשֶׁה

הָיָה יָכוֹל לְהַפְשִׁיט אֶת אַהֲרֹן כְּסִדְרָן, וַהֲלֹא הָעֶלְיוֹנִים הֵן עֶלְיוֹנִים לְעוֹלָם וְהַתַּחְתּוֹנִים הֵן תַּחְתּוֹנִים לְעוֹלָם, אֶלָּא מַעֲשֶׂה נִסִּים עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִיתָתוֹ יוֹתֵר מִבְּחַיָּיו וְהֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה עַל הַסֶּלַע וְהִפְשִׁיטוֹ בִּגְדֵי כְהֻנָּה וְנִלְבְּשׁוּ בִּגְדֵי שְׁכִינָה תְּחִלָּה לְמַטָּה וְחָזַר וְהִפְשִׁיט אֶת אַהֲרֹן בְּגָדִים כְּסִדְרָן וְהִלְבִּישׁ אֶת אֶלְעָזָר בְּגָדִים כְּסִדְרָן. (ויקרא ח ח) וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וגו', פָּרָשָׁה זוֹ נִלְמְדָה בִּשְׁעָתָהּ נִלְמְדָה לְדוֹרוֹת, נִלְמְדָה לְשֵׁרוּת יוֹם וְיוֹם וּלְשֵׁרוּת יוֹם הַכִּפּוּרִים. בְּכָל יוֹם מַשְׁמֵשׁ בִּבְגָדֵי זָהָב, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְשַׁמֵּשׁ בִּבְגָדֵי לָבָן.

(ויקרא ח ט) וַיָּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. וּלְאֹ כַּסֵּדֶר הָאָמוּר לְהַלָּן אֲמוּרִין כָּאן, לְהַלָּן הִסְדִּיר אֶת הַקְּרָבָנוֹת כְּסִדְרָן, וְכָאן הוּא מְסַדֵּר אֶת הַבְּגָדִים. לְהַלָּן הִסְדִּיר אֶת הַקְּרָבָנוֹת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִסְדִּיר אֶת הַבְּגָדִים, וְכָאן הִסְדִּיר אֶת הַבְּגָדִים תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִסְדִּיר אֶת הַקְּרָבָנוֹת. (ויקרא ח י-יב) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה (כָּתוּב בָּרֵמז שפ"ח). וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט, כֵּיצַד הִלְבִּישָׁן (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה). אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מִכָּנָסַיִם אֵין כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְזֶה" לְהָבִיא אֶת הַמִּכְנָסַיִם, וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה. בִּשְׁלָמָא מִכְנָסַיִם כְּתִיבָא בְּעַנְיָנָא דִּבְגָדִים אֶלָּא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה מְנָלַן. אַתְיָא "זֶה" (ויקרא ו, יג) מִ"זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מִנַּיִן שֶׁאַף מִקְרָא פָּרָשָׁה מְעַכֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲפִלּוּ דִּבּוּר מְעַכֵּב.

וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ. לֹא כִּמְשִׁיחַת אַהֲרֹן וּבָנָיו מְשִׁיחַת כָּל הַכֵּלִים, מְשִׁיחַת אַהֲרֹן וּבָנָיו מְאַחַר שֶׁמַּלְבִּישָׁן הָיָה מוֹשְׁחָן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלג, ב) "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן", יָכוֹל שֶׁמְּשָׁחָן עַד שֶׁלֹּא הִלְבִּישָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו". אֲבָל מְשִׁיחַת כָּל הַכֵּלִים כָּל כְּלִי וּכְלִי טָעוּן מְשִׁיחָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם" הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל כְּלִי וּכְלִי טָעוּן מְשִׁיחָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

(ויקרא ח יג) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבֵּשֵׁם כֻּתֳּנֹת. כְּשֵׁם שֶׁנַּעֲשָׂה מֹשֶׁה סְגָן לְאַהֲרֹן כָּךְ נַעֲשָׂה סְגָן לְבָנָיו. כְּשֵׁם שֶׁפִּקְּדוֹ עַל בִּגְדֵי אַהֲרֹן כָּךְ פִּקְּדוֹ עַל בִּגְדֵי בָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, ב) "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת", וְאוֹמֵר "וְאֶת בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת". (ויקרא ח יד) וַיִּגַּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת, מִתְּחִלָּה לֹא הָיָה נִקְרָא פַּר הַחַטָּאת שֶׁנֶּאֱמַר (שם כט, א) "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ" וגו', כְּשֶׁהוּא פֵּרֵשׁ אֶת מַעֲשָׂיו הָיָה נִקְרָא פַּר הַחַטָּאת שֶׁנֶּאֱמַר (שם כט, יד) "וְאֶת בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת עֹרוֹ וְאֶת פִּרְשׁוֹ" וְגוֹ'. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם חַטַּאת אַהֲרֹן הָיָה אִם חַטַּאת הַצִּבּוּר הָיָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ב) קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ וְאֶת הַבְּגָדִים הֲוֵי חַטַּאת אַהֲרֹן וּבָנָיו הָיָה וְלֹא חַטַּאת הַצִּבּוּר הָיָה.

וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת. וְכִי אַהֲרֹן וּבָנָיו סוֹמְכִין יְדֵיהֶם עַל כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָרְבָּנוֹתָם סָמְכוּ עָלָיו, מַקִּישׁ קָרְבָּנוֹת צִבּוּר לְקָרְבָּנוֹתָם מַה קָּרְבָּנָתָם טָעוּן סְמִיכָה, אַף קָרְבָּנוֹת צִבּוּר טְעוּנִין סְמִיכָה, מַה הוּא סוֹמֵךְ עַל קָרְבָּנוֹתָיו אַף הוּא סוֹמֵךְ עַל קָרְבָּנוֹת צִבּוּר, אֲבָל יָחִיד כָּל אֶחָד וְאֶחָד סוֹמֵךְ עַל קָרְבָּנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ".

(ויקרא ח טו) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, הוּא הָיָה שׁוֹחֵט הוּא הָיָה זוֹרֵק, הוּא הָיָה מַזֶּה, הוּא הָיָה מְחַטֵּא, הוּא הָיָה יוֹצֵק, הוּא הָיָה מְכַפֵּר, לְכָךְ נֶאֱמַר (וַיִּקַּח וַיִּשְׁחָט) ["וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה"].

מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְבַת מְלָכִים שֶׁנִּשֵּׁאת כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וּפָסְקוּ עִם אִמָּהּ שֶׁתְּהֵא מְשַׁמַּשְׁתָּהּ עַד שָׁעָה שֶׁתִּלְמֹד. אַף כָּךְ אַהֲרֹן בִּתְחִלָּה לֹא הָיָה אֶלָּא לֵוִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד) "הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי" וּכְשֶׁנִּבְחַר לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַתָּה תְשַׁמְּשֵׁנוּ עַד שֶׁיִּלְמֹד אַהֲרֹן. הָיָה מֹשֶׁה שׁוֹחֵט וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ, זוֹרֵק וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ, מַזֶּה וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ מְחַטֵּא וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ, יוֹצֵק וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ, מְכַפֵּר וְאַהֲרֹן רוֹאֶה אוֹתוֹ.

(ויקרא ח טז-יז) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וְגוֹ', וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו, כַּפָּרָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא תְּהֵא כַּפָּרָה זוֹ אֶלָּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה שֶׁמָּא בְּשָׁעָה שֶׁצִּוָּה אֲדוֹן עוֹלָם לְהִתְנַדֵּב דָּבָר לַמִּקְדָּשׁ דָּחֲקוּ יִשְׂרָאֵל אִישׁ וְאִישׁ וְהֵבִיאוּ שֶׁלֹּא לְטוֹבָתָם תְּהֵא כַּפָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִתְנַדֵּב גֶּזֶל לַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֶל בְּעֹלָה". וַיְקַדֵּשׁ אֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב. כָּל שֶׁלֹּא לְמַד מִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ מְנָהֵג לְדוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים הוֹאִיל וְאֵין נֶאֱכָלִין יְהוּ כֻּלָּן נִשְׂרָפִים וְלֹא יְהֵא מֵהֶם לַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְקַדֵּשׁ אֶת כָּל הַחֵלֶב" זֹאת הָיְתָה תְּרוּמָתָן לַמִּזְבֵּחַ, וּשְׁאָר הַפָּר יִשָּׂרֵף שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת הַפָּר וְאֶת עֹרוֹ". (ויקרא ח יח-כא) וַיַּקְרֵב אֶת [אֵיל] הָעֹלָה, מִכָּאן לָמַדְנוּ סְמִיכָה לְעוֹלָה. "וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת הַדָּם", מִכָּאן לָמַדְנוּ זְרִיקָה לְעוֹלָה. "וְאֶת הָאַיִל נְתַח לְנְתָחָיו" כָּל הַמְפָרֵשׁ לְעוֹלַת יָחִיד מְפָרֵשׁ כָּאן חוּץ מֵהֶפְשֵׁט. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵין נִתּוּחַ בְּלֹא הֶפְשֵׁט. "וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים וְאֶת הַפָּדֶר", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא א, יב) "וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ", מִכָּאן לָמְדוּ. "וְאֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא א, ט) "וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם", מִכָּאן לָמְדוּ. וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת כָּל הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן ("וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָ") ["וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה"] מִכָּאן לָמְדוּ. עֹלָה הוּא "אִשֶּׁה הוּא לַה'". מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן נִתָּנִין עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים.

(ויקרא ח כב) וַיַּקְרֵב אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי [לָמָּה נֶאֱמַר], וַהֲלֹא כְּבָר זוּג הַכָּתוּב שְׁנֵי הָאֵילִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וַיַּקְרֵב אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי", שֶׁאִם הֵבִיא פַּר אֶחָד וְלֹא הֵבִיא מִן הָאֵילִים לֹא יָצָא יְדֵי קִדּוּשָׁם. שְׁנֵי אֵילִים וְלֹא הֵבִיא פַּר לֹא יָצָא יְדֵי קִדּוּשָׁם. שְׁנֵי אֵילִים וּפַר וְלֹא הֵבִיא סַל הַמַּצּוֹת לֹא יָצָא יְדֵי קִדּוּשָׁם. אֵיל הַמִּלֻּאִים שֶׁמַּשְׁלָם עַל הַכֹּל, מְלַמֵּד שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלֵמִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאַיִל, סָמְכוּ יְדֵיהֶם עָלָיו בְּשִׂמְחָה וְעָשׂוּ יוֹם טוֹב, מָשָׁל לְמִי שֶׁפָּרַע חוֹבוֹ וְעָשָׂה יוֹם טוֹב אַף כָּךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִימוּ עֲבוֹדַת הַיּוֹם וְקִדּוּשָׁיו, עֲבוֹדַת כֵּלִים וְקִדּוּשָׁיו, הֵבִיאוּ אַיִל וְסָמְכוּ יְדֵיהֶם עָלָיו בְּשִׂמְחָה וְעָשׂוּ יוֹם טוֹב.

רמז תקטז

(ויקרא ח כג) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ. שְׁלֹשָׁה דְּמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה וְאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, הָרִאשׁוֹן טָעוּן שֵׁשׁ מַתָּנוֹת, וְהַשֵּׁנִי שְׁתַּיִם, וּשְׁלִישִׁי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ". "וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן הַיְמָנִית", זֶה גָּדֵר הָאֶמְצָעִי. וְעַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית זֶה הַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי. (ויקרא ח כד) וַיַּקְרֵב אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה מִן הַדָּם עַל תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית, זֶה גָּדֵר הָאֶמְצָעִי. וְעַל בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית, זֶה פֶּרֶק הָאֶמְצָעִי. וְעַל בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית זֶה פֶּרֶק הָאֶמְצָעִי.

(ויקרא ח כד-כו) וַיִּקַּח אֶת (כָּל) הַחֵלֶב וגו'. אֵין לְךָ כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִצְוָה לַמָּקוֹם. פֵּרוֹת יֵשׁ בָּהֶן מִצְוֹת הַרְבֵּה, תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת חַלָּה וּבִכּוּרִים הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה. שַׁעֲרֵי בָּתִּים שַׁעֲרֵי מְדִינוֹת יֵשׁ בָּהֶן מִצְוָה לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ט) "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזֹת" וגו'. בְּגָדִים יֵשׁ בָּהֶן מִצְוָה לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, יא) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז". טַלִּית יֵשׁ בּוֹ מִצְוָה לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, יב) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לְךָ". בְּהֵמָה טְהוֹרָה יֵשׁ בָּהּ מִצְוָה לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הַבְּכוֹר וגו'. בְּהֵמָה טְמֵאָה יֵשׁ בָּהּ מִצְוָה לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כ) "וּפֶטֶר חֲמוֹר" וגו'. חַיָּה הַגְּדֵלָה בַּמִּדְבָּר וְהָעוֹף הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר הַזְהִיר עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אִם יָבוֹאוּ לְיָדְךָ לֹא יְהוּ מְחֻסָּרִין מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה" וגו'. וּשְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁלֹּא פֵּרֵט הַכָּתוּב שְׁמָן עֲשָׂאָן כְּלָל, (ויקרא כז, כח) "אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִים אִישׁ לַה'". קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ קָדְשֵׁי גְּבוּלִין (כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ) יֵשׁ בָּהֶן מַעֲלוֹת עַל גַּבֵּי מַעֲלוֹת. כֵּיצַד פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין אָמַר הַכָּתוּב יְהִי דָּמָם וְאֵמוּרֵיהֶן לַמִּזְבֵּחַ. עוֹלָה כָּלִיל לָאִשִּׁים, אָמַר הַכָּתוּב יְהֵא עוֹרָהּ מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים. שְׁלָמִים הַנֶּאֱכָלִין לַבְּעָלִים אָמַר הַכָּתוּב יְהֵא דָּמָם וְאֵמוּרֵיהֶן לַמִּזְבֵּחַ. לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאַלְיָה". (הֶחָזֶה) וְשׁוֹק הַיְמִין הָיְתָה תְּרוּמָתָן לַמִּזְבֵּחַ. (ויקרא ח כז) וַיִּתֵּן אֶת הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו, וְכִי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת

כֻּלָּן נִתְּנִין לִידֵי בְּעָלִים, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ הֵיאַךְ מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְצֹרָעִין. וַיָּנַף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', הוּא הַדִּין לְלַמֶּדְךָ תְּנוּפַת הַקָּרְבָּנוֹת.

רמז תקיז

(ויקרא ח כח) וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם. הוּא הַדִּין לְלַמֶּדְךָ הֵיאַךְ כֹּהֵן נוֹטֵל מִנְחָה מֵעַל יְדֵי סוֹטָה וּמְנִיפָהּ. מִלְּאִים הֵם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, מְלַמֵּד שֶׁהַמִּלּוּאִים קְרוּיִין רֵיחַ נִיחוֹחַ. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם קָנָה לוֹ אוֹהֵב וְעָשָׂה לוֹ יוֹם טוֹב מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהֶעֱמִיד לוֹ כֹּהֵן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (ויקרא ח כט) וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת (הַמִּנְחָה) [הֶחָזֶה] וַיְנִיפֵהוּ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלאכי א, י) "מִי גַּם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם" וְגוֹ'. מֵאַיִל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לָמְנָה וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁשִּׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה שָׁעָה אַחַת נוֹטֵל לוֹ חֵלֶק בִּכְהֻנָּה, הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה לְעוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז תקיח

מִלֻּאִים (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה). אָמַר רַב, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה, וְחוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי שָׁמַיִם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מַאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לָמְנָה". מֵיתִיבֵי וַהֲלֹא פִּנְחָס הָיָה עִמָּהֶן, וְאִם אִיתָא לֵימָא וַהֲלֹא מֹשֶׁה הָיָה עִמָּהֶן. דִּילְמָא שָׁאנֵי מֹשֶׁה דְּטָרִיד בִּשְׁכִינָה, דַּאֲמַר מַר, מֹשֶׁה בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה וּבְהַשְׁכָּמָה יָרַד. מֵיתִיבֵי "לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִן הַקָּדָשִׁים יֹאכַל", אִם נֶאֱמַר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְמָה נֶאֱמַר קָדָשִׁים קַלִּים, וְאִם נֶאֱמַר קָדָשִׁים קַלִּים לָמָּה נֶאֱמַר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, אִם נֶאֱמַר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְלֹא נֶאֱמַר קָדָשִׁים קַלִּים הָיִיתִי אוֹמֵר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הוּא אוֹכֵל שֶׁהֲרֵי הֻתְּרוּ לְזָר וְלָהֶם, קָדָשִׁים קַלִּים לֹא יְהֵא אוֹכֵל. וְאִם נֶאֱמַר קָדָשִׁים קַלִּים וְלֹא נֶאֱמַר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הָיִיתִי אוֹמֵר בְּקָדָשִׁים קַלִּים יְהֵא אוֹכֵל שֶׁהֵן קַלִּים, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לֹא יְהֵא אוֹכֵל, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם. מַאי זָר לְאוּ מֹשֶׁה, לֹא בְּבָמָה וּכְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יֵשׁ מִנְחָה בְּבָמָה. מֵיתִיבֵי, מְרִים מִי הִסְגִּירָהּ אִם תֹּאמַר מֹשֶׁה הִסְגִּירָהּ זָר הוּא וְאֵין זָר רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְאִם תֹּאמַר אַהֲרֹן הִסְגִּירָהּ אַהֲרֹן קָרוֹב הוּא וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, אֶלָּא כָּבוֹד גָּדוֹל חָלַק הַכָּתוּב לְמִרְיָם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֲנִי כֹּהֵן אֲנִי מַסְגִּירָהּ אֲנִי חוֹלְטָהּ וַאֲנִי (פּוֹרְעָהּ) [פּוֹטְרָהּ], קְתָנֵי מִיהַת מֹשֶׁה זָר הָיָה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק שָׁאנֵי מַרְאוֹת נְגָעִים דְּאַהֲרֹן וּבָנָיו כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה. (פסוק כו) "וּמִסַּל הַמַּצּוֹת", הַמִּלּוּאִים הָיוּ בָּאִים כְּמִצָּה שֶׁל תּוֹדָה, חַלּוֹת וּרְקִיקִין וּרְבוּכָה. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר קְרָא (פסוק כו) "וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'" [וְגוֹ']. בִּשְׁלָמָא חַלּוֹת חַלּוֹת, רְקִיקִין רְקִיקִין, חַלַּת לֶחֶם שֶׁמָּן מַאי

נִיהוּ לָאו רְבוּכָה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא וְאֵימָא מִנְחָתָא דְּמִשְׁחָא, אֶלָּא כְּדְדָרִישׁ רַב נַחְמָן (כָּתוּב בְּפָסוּק (ויקרא ו, יג) "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו"). חֲזֵה הַתְנוּפָה, תָּנוּ רַבָּנָן אֵי זֶהוּ חָזֶה, שֶׁרוֹאֶה פְּנֵי הָאָרֶץ. לְמַעְלָה עַד הַכֶּרֶס, לְמַטָּה עַד הַצַּוָּאר, וְחוֹתֵךְ שְׁנֵי צְלָעוֹת מִשְּׁתֵּי דְּפָנוֹת אֵילָךְ וְאֵילָךְ זֶה הוּא חָזֶה הַנִּתָּן לַכֹּהֲנִים.

(ויקרא ח ל) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁלֹשָׁה דְּמִים הָאֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה אֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. הָרִאשׁוֹן טָעוּן שֵׁשׁ מַתָּנוֹת. הַשֵּׁנִי שְׁתַּיִם. וְהַשְּׁלִישִׁי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. הָרִאשׁוֹן טָעוּן שֵׁשׁ מַתָּנוֹת, זְרִיקָה, וּמַתַּן סָבִיב, הֲזָיָה, וְחִטּוּי, יְצִיקָה, וְכַפָּרָה. הַשֵּׁנִי שְׁתַּיִם, זְרִיקָה וּמַתַּן סָבִיב. וְהַשְּׁלִישִׁי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (וְכוּ'). טָעוּן שֵׁשׁ מַתָּן בְּהוֹנוֹת שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן וְשָׁלֹשׁ בְּבָנָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים תִּשְׁעָה, שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן וְשֵׁשׁ בָּנָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֲמִשָּׁה עָשָׂר, שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, ב-ג) "אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן" טָעוּן זְרִיקָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, טָעוּן שֵׁשׁ הֲזָיוֹת שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן וְשָׁלֹשׁ בְּבָנָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים תֵּשַׁע, שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן וְשֵׁשׁ בְּבָנָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁלֹשׁ בְּאַהֲרֹן וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בְּבָנָיו. וַיַּז עַל אַהֲרֹן עַל בְּגָדָיו הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא שָׁלַם קִדּוּשׁ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶלָּא בְּהַזָּאַת הַדָּם.

(ויקרא ח לא-לב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן "וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסַּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. (וּכְתִיב) "וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" מְלַמֵּד שֶׁהַמִּלּוּאִים מוֹתָרִן לִשְׂרָפָה.

(ויקרא ח לג) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים, מִכָּאן אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בַּאֲדָר קָרְבוּ מִלּוּאִים, עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעָה הֲרֵי שְׁלֹשִׁים בְּאֶחָד בְּנִיסָן שָׁלְמוּ הַמִּלּוּאִים. כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִיד הַמִּשְׁכָּן בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו עָלָיו וּמְפָרְקוֹ, בַּשְּׁמִינִי הֶעֱמִידוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף בַּשְּׁמִינִי הֶעֱמִידוֹ וּפֵרְקוֹ.

(ויקרא ח לד) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, אָמַר לָהֶם כַּפָּרָה זוֹ תְּכַפֵּר עֲלֵיכֶם עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

רמז תקיט

(ויקרא טז, ג) "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ", בְּמָה שֶׁאָמוּר בְּעִנְיַן הַמִּלּוּאִים, מָה אַהֲרֹן פִּירֵשׁ שִׁבְעָה וְשִׁמֵּשׁ יוֹם אֶחָד וּמֹשֶׁה מָסוּר לוֹ כָּל שִׁבְעָה כְּדֵי לְחַנְכוֹ בַּעֲבוֹדָה, אַף לְדוֹרוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל פּוֹרֵשׁ שִׁבְעָה וּמְשַׁמֵּשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתַּלְמִידָיו שֶׁל מֹשֶׁה לְאַפּוּקֵי

צְדוֹקִין מוֹסְרִין לוֹ כָּל שִׁבְעָה כְּדֵי לְחַנְכוֹ בַּעֲבוֹדָה, מִכָּאן אָמְרוּ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ כוּ', וּכְשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ כָּךְ מַפְרִישִׁים כֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אֶת הַפָּרָה לִלְשְׁכָּה שֶׁעַל פְּנֵי הַבִּירָה צָפוֹנָה מִזְרָחָה, וְאֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה מַזִּין עָלֶיו כָּל שִׁבְעָה מִכָּל חַטָּאוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם, [וְאִם תֹּאמַר בְּמִלּוּאִים דָּם הָכָא מַיִם], אָמְרָתָּ נִכְנְסוּ מַיִם תַּחַת דָּם, וְאוֹמֵר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת וְגוֹ', לַעֲשׂוֹת אֵלּוּ מַעֲשֶׂה פָּרָה, לְכַפֵּר אֵלּוּ מַעֲשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים. הַאי "בְּזֹאת" מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בָּזֶה כוּ', מַאי בְּזֹאת שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא יוֹם כִּפּוּרִים קָמָא הוּא דְּבָעֵי פְּרִישָׁה כִּדְאַשְׁכְּחָן בְּמִלּוּאִים וְכוּ', אִי נַמִּי כֹּהֵן גָּדוֹל קָמָא הוּא דְּבָעֵי פְּרִישָׁה אֲבָל יוֹם הַכִּפּוּרִים דְּעָלְמָא לָא, תָּא שְׁמַע כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

(ויקרא ח לה) וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים, הֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם הַמְקַיְּמִים דִּבְרֵי בָּשָׂר וָדָם כָּךְ, הַמְקַיְּמִים דְּבָרָיו שֶׁל מָקוֹם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (ויקרא ח לו) וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו שִׁשִּׁים וּשְׁמֹחִים שֶׁשּׁוֹמְעִין דְּבָרִים לְקַבֵּל מִפִּי מֹשֶׁה כְּשׁוֹמְעִין מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל הַדְּבָרִים". אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה, כְּדַאי שְׁלִיחַ לִשְׁלֹחוֹ כְּדַאי הַמְצַוֶּה לְמִי שֶׁנִּצְטַוָּה.

פרשת שמיני

(ויקרא ט א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (משלי ט, יא) "חָכְמוֹת (נָשִׁים) בָּנְתָה בֵּיתָהּ", רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פְּתַר קְרִיָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. "חָכְמוֹת (נָשִׁים) בָּנְתָה בֵּיתָהּ" זֶה בְּצַלְאֵל, "וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה". (משלי שם) "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה", אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ח, לג) "כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם", (משלי שם) "טָבְחָה טִבְחָהּ", אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. "מָסְכָה יֵינָהּ", אֵלּוּ הַנְּסָכִים. "אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ", סִדּוּר לֶחֶם הַפָּנִים. "שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִּקְרָא", זֶה מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה". (תהלים יח, כו) "עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד", רַבִּי נְחֶמְיָה פְּתַר קְרִיָא בְּמֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא בַּחֲסִידוּת בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ בַּחֲסִידוּת, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא בְּעַקְמוּמִיּוּת בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ בְּעַקְמוּמִיּוּת. וְאֵימָתַי בָּא בְּעַקְמוּמִיּוּת, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר "וְאָמְרוּ לִי מַה שְׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵיהֶם", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זֶה שְׁמִי לְפִי שָׁעָה (שם יד) "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה". אֵימָתַי בָּא בְּתִמִּימוּת, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (שם לז, יח) "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ" מַה כְּתִיב תְּמָן "אֲנִי אַעֲבִיר אֶת כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ". אֵימָתַי נִתְבַּרֵר עַל עָסְקָיו בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (שם ג, י) "לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה" אָמַר לוֹ (שם ד, יג) "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח".

רמז תקכ

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַסֻּכָּה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה שֶׁיֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ לְמִצְרַיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות ד, י) "גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ" הֲרֵי שִׁשָּׁה, בַּשְּׁבִיעִי אָמַר לוֹ "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶּיךָ שֶׁאֲנִי צוֹרֵרָה לְךָ בִּכְנָפֶיךָ. אֵימָתַי פָּרַע לוֹ, רַבִּי לֵוִי אָמַר כָּל שִׁבְעַת יְמֵי אָדָר הָיָה מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים שֶׁיִּכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבַשְּׁבִיעִי אָמַר לוֹ (דברים ג, כז) "כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה". רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה כְּסָבוּר שֶׁלּוֹ הִיא, בַּשְּׁבִיעִי אָמַר לֹא שֶׁלְּךָ הִיא אֶלָּא שֶׁל אַהֲרֹן הִיא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי". כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי" אֵינוֹ שִׂמְחָה. שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא. וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כָּעוֹף, מָה הָעוֹף הַזֶּה אֵינוֹ פּוֹרֵחַ בְּלֹא כְנָפַיִם, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִזִּקְנֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, גְּדוֹלָה זְקֵנָה, אִם זְקֵנִים הֵם חֲבִיבִים הֵן, אִם נְעָרִים הֵן טְפֵלָה לָהֶן יַלְדוּת, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לֹא בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת מָצִינוּ שֶׁחָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּבוֹד לִזְקֵנִים (כְּתוּב בָּרֶמֶז (ק"פ) וּבְרֶמֶז (מ"ט)). זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שֹׁמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע", וְגוֹ' מִי הָיָה זֶה, זֶה אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה שִׁמְרוּ אֲבֵלוּת שִׁבְעַת יָמִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ בָּכֶם. (שמות מ, לה) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה', שֶׁכָּךְ שָׁמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְמֵי אֲבֵלוּת עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ו) "וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ" וְאֵין עֲצִיבָה אֶלָּא אֵבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר ("כִּי) נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְכֵן עֶזְרָא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל (נחמיה ח, י) "וְאַל תֵּעָצְבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם". וּכְתִיב (בראשית ז, י) "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל", וְהָיוּ מְשַׁמְּרִים אַהֲרֹן וּבָנָיו וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים עַל מִי מְשַׁמְּרִים לְכָךְ נֶאֱמַר (קהלת שם) "שֹׁמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע" וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע (לַכֹּהֲנִים) [לֵב חָכָם"] זֶה מֹשֶׁה, שֶׁכְּבָר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי", מִתְקַדֵּשׁ אֲנִי שָׁם בִּכְבוֹדִי. וְהָיָה מֹשֶׁה מְשַׁמֵּשׁ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים וּמִתְיָרֵא לוֹמַר שֶׁמָּא מִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בִּי, לֹא עָשָׂה אֶלָּא אָמַר לְאַהֲרֹן שֶׁמְּרוּ אֲבֵלוּת שִׁבְעַת יָמִים. בָּא יוֹם הַשְּׁמִינִי נִכְנְסוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא לְהַקְרִיב פָּגְעָה בָּהֶם מִדַּת הַדִּין וְנִשְׂרְפוּ, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה (ויקרא י, ג) "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בְּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", וְהֵיכָן דִּבֶּר בְּמִדְבַּר סִינַי "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי".

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, זֶה אֶחָד מִן הַכְּתוּבִים שֶׁצְּרִיכִין לְהִדָּרֵשׁ, נֶאֱמַר כָּאן "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם שְׁלִישִׁי לְמִנְיָן, אִם שְׁלִישִׁי לְשַׁבָּת אִם שְׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות יט, יא) "כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי

כָּל הָעָם עַל הַר סִינַי", "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הֱוֵי שְׁלִישִׁי לְמִנְיָן שֶׁהוּא שִׁשָּׁה בָּחֹדֶשׁ. וְכַאן נֶאֱמַר "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם שְׁמִינִי לְמִנְיָן אִם שְׁמִינִי לַחֹדֶשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ח, לג) "כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם", הֱוֵי שְׁמִינִי לְמִנְיָן וְלֹא שְׁמִינִי לַחֹדֶשׁ. אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת רֹאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, רֹאשׁוֹן לִנְשִׂיאִים, רֹאשׁוֹן לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, רֹאשׁוֹן לִשְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, רֹאשׁוֹן לְכְהֻנָּה, רֹאשׁוֹן לַעֲבוֹדָה, רֹאשׁוֹן לִירִידַת אֵשׁ, רֹאשׁוֹן לַאֲכִילַת קָדָשִׁים, רֹאשׁוֹן לְאִסּוּר הַבָּמוֹת, רֹאשׁוֹן לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל.

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, הוּא יוֹם שְׁמִינִי לְקִדֻּשַׁת אַהֲרֹן וּבָנָיו, אוֹ יָכוֹל שְׁמִינִי בַּחֹדֶשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן", מְלַמֵּד שֶׁבְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, יָכוֹל הוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בַּשְּׁמִינִי בַּחֹדֶשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ט, טו) "וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן", מְלַמֵּד שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם שָׁרְתָה שְׁכִינָה בּוֹ. וּבוֹ בַּיּוֹם שָׁרְתָה שְׁכִינָה עַל מַעֲשֵׂה יְדֵי אַהֲרֹן, שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מְשַׁמֵּשׁ וְלֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ עַד שֶׁבָּא אַהֲרֹן וְשִׁמֵּשׁ בְּבִגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ד) "כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְהִי" מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שִׂמְחָה לְפָנָיו בַּמָּרוֹם כְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא בּוֹ הָעוֹלָם, בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית הוּא אוֹמֵר (בראשית א, ה) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר", וְכָאן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי. וְכֵיוָן שֶׁכִּלּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן בָּא מֹשֶׁה וּבֵרְכָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה". מַהוּ הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָן, אָמַר לָהֶם יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּךְ בֵּרְכָם (דברים א, יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם" וְגוֹ', וְהֵם אוֹמְרִים "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" וְגוֹ', עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר (שה"ש ג, יא) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן" בָּנִים הַמְצַיְּנִים, "בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה" בְּמֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, (שם) "בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", זֶה אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁמְּצַיֵּר בִּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ. "אִמּוֹ" אֵין אִמּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר וּלְאוּמִּי אֲלֵי הַאֲזִינוּ" (שם) "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" בְּיוֹם שֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בַּבַּיִת, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", בְּיוֹם שֶׁיֵּרְדָה אֵשׁ חֲדָשָׁה מִן הַשָּׁמַיִם וְלִחֲכָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים. קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְפִי שִׁכְּבְּדוֹ הַמָּקוֹם לְאַהֲרֹן תְּחִלָּה אַף מֹשֶׁה כִּבְּדוֹ בַּסּוֹף, מִנַּיִן שֶׁכִּבְּדוֹ הַמָּקוֹם לְאַהֲרֹן תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, כד) "וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ". קַח לְךָ (כָּתוּב בָּרֶמֶז שע"ח).

רמז תקכא

(ויקרא ט ב-ג) בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, תָּנָא פַּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵגֶל' בַּתּוֹרָה סְתָם, בֶּן שָׁנָה, בֶּן בָּקָר שְׁתִּים, פַּר בֶּן שָׁלֹשׁ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֶּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ (בראשית ח, יג) "וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". רַבִּי מֵאִיר סָבַר מִדְּאַכְּתֵי יוֹם אֶחָד הוּא דְּעַיֵּיל בַּשָּׁנָה וְקָא קָרֵי לֵיהּ שָׁנָה, שְׁמַע מִינָּהּ יוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה חֲשׁוּב שָׁנָה. וְאִידָךְ, אִי הֲוָה כְּתִיב שֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַחַת כְּדְקָאַמְרַתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת" אֲשֵׁשׁ מֵאוֹת קָאֵי, וּמַאי אַחַת אַתְחַלְתָּא דְּאַחַת קָאָמַר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא, כְּתוּב "בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" מִדְּאַכְּתֵי יוֹם אֶחָד הוּא דְּעַיֵּיל בַּחֹדֶשׁ וְקָרֵי לֵיהּ חֹדֶשׁ שְׁמַע מִינָּהּ יוֹם אֶחָד בַּחֹדֶשׁ חֲשׁוּב חֹדֶשׁ, וּמִדְּיוֹם אֶחָד בַּחֹדֶשׁ חֲשׁוּב חֹדֶשׁ שְׁמַע מִינָּהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּשָּׁנָה חֲשׁוּב שָׁנָה, מַה חֹדֶשׁ לְמִנּוּיָיו אַף שָׁנָה לְמִנּוּיֶיהָ.

וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל, מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עַל עֲוֹונוֹתֶיךָ צָרִיךְ אַתָּה לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל שָׂטָן, שְׁלַח דּוֹרוֹן לְפָנֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ שְׁמָא יִשְׁכַּחֲךָ בְּבוֹאֲךָ לַמִּקְדָּשׁ, וְשָׁמָּא תֹּאמַר אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה אֶלָּא אֲנִי וַהֲלֹא אַף יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין כַּפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת", וְכִי מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, אֶלָּא אָמַר לָהֶם אַתֶּם יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בִּתְחִלָּה וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף. יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בִּתְחִלָּה "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים", וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף (שמות לב, ח) "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה" יָבוֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבוֹא עֵגֶל וְיִכַּפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.

(ויקרא ט ד) וְשׁוֹר וְאַיִל לִשְׁלָמִים, לְפִי שֶׁנִּדְמֵית עֲבֵרָה לִשְׁנֵי מִינִין שֶׁנֶּאֱמַר (וַיֹּ"ז)עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב", יָבוֹא שׁוֹר וְיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹר יָבוֹא עֵגֶל וְיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. תֵּדְעוּ שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עַל עֲוֹונוֹתֵיכֶם, עֲבֵרָה שֶׁאַתֶּם מִתְיָרְאִים מִמֶּנָּה כְּבָר נִזְבְּחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'", אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכִי הֵיאַךְ מְדִינָה מְקַלֶּסֶת הַמֶּלֶךְ וְאֵינָהּ רוֹאָה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶם עַל מָנַת כֵּן כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם. (כָּתוּב בִּתְחִלַּת וַיֵּרָא אֵלָיו).

(ויקרא ט ה) וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה בִּזְרִיזוּת, וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי ה', קָרְבוּ בְּשִׂמְחָה וְעָמְדוּ לְפָנָיו. מָשָׁל לְמִי שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וְהוֹצִיאָהּ, לְאַחַר יָמִים נִתְרַצָּה לָהּ, מִיָּד חוֹגֶרֶת מָתְנֶיהָ וְקוֹשֶׁרֶת כְּתֻפּוֹתֶיהָ וְהָיְתָה מְשַׁמֶּשְׁתּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי אַף כָּךְ יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן

שֶׁרָאוּ שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עַל עֲוֹונוֹתֵיהֶם קָרְבוּ כֻּלָּן בְּשִׂמְחָה וְעָמְדוּ לְפָנָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'".

(ויקרא ט ו-ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ יֵצֶר הָרָע הַעֲבִירוּ מִלְּבַבְכֶם וְתִהְיוּ כֻּלְּכֶם בְּיִרְאָה אַחַת וּבְעֵצָה אַחַת לְשָׂרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּשֵׁם שֶׁהוּא יְחִידִי בָּעוֹלָם כָּךְ תִּהֵא עֲבוֹדַתְכֶם מְיֻחֶדֶת לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, טז-יז) "וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם" וְגוֹ' מִפְּנֵי מָה "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים" וְגוֹ', עֲשִׂיתֶם כֵּן "וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'". וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ" וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה. קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ, מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת מִלְּפָנָיו נִכְנְסָה אֲחוֹתָהּ אֶצְלָהּ אָמַר לָהּ הַגִּיסִי דַּעְתֵּךְ בּוֹאִי וְשַׁמְּשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ. כָּךְ אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי לָמָּה נִבְחַרְתָּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, לֹא שֶׁתִּשָּׁרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הָגֵס דַּעְתְּךָ בּוֹא וַעֲבֹד עֲבוֹדָתְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהָיָה אַהֲרֹן רוֹאֶה אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּתַבְנִית שׁוֹר וְהָיָה מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, נִכְנַס מֹשֶׁה אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ אַהֲרֹן אָחִי מִמֶּנּוּ אַתָּה מִתְיָרֵא, הָגֵס דַּעְתְּךָ בּוֹא וּקְרַב אֵלָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר "קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ".

(ויקרא ט ח-ט) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ, בְּזְרִיזוּת. וַיִּשְׁחַט אֶת עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ, בְּקָרְבָּנוֹ הִתְחִיל. וַיַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן הָעָם, מְשֻׁנְּפָנָה מִקָּרְבָּנוֹתָיו בָּא לוֹ לְקָרְבַּן הָעָם, תֹּדַע שֶׁקָּרְבָּנוֹ מְכַפֵּר יוֹתֵר מִקָּרְבַּן הָעָם שֶׁקָּרְבַּן הָעָם אֵין מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים וְקָרְבָּנוֹ מְכַפֵּר עַל יָדוֹ וְעַל יַד הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ז) וַעֲשֵׂה אֶת חַטָּאתְךָ וְאֶת עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם. וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן. מָה הָרִאשׁוֹן טָעוּן חִטּוּי אַף זֶה טָעוּן חִטּוּי. וּמָה הָרִאשׁוֹן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, אַף זֶה טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע.

(ויקרא ט טז) וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט. מָה עוֹלָה טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ אַף זוֹ טְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. מָה עוֹלָה כָּלִיל לָאִשִּׁים אַף זוֹ כֻּלָּהּ כָּלִיל לָאִשִּׁים. מָה עוֹלָה עוֹמֶד בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹרֵק אַף זוֹ עוֹמֶד בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹרֵק. מָה עוֹלָה פְּקֻעוּ אֵיבָרִים מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מַחֲזִירִין לַמַּעֲרָכָה, אַף זוֹ פְּקֻעוּ אֵיבָרִים מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מַחֲזִירִין לַמַּעֲרָכָה. תָּנֵי תְּנָא קָמֵיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בַּר אַבָּא, וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט כְּמִשְׁפַּט עוֹלַת נְדָבָה, לְמֵד עַל עוֹלַת חוֹבָה שֶׁטְּעוּנָה סְמִיכָה, אָמַר לֵיהּ דְּאָמַר לָךְ מַנִּי בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דְּלָא גָּמְרֵי שַׁלְמֵי חוֹבָה מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה. דְּאִי בֵּית הִלֵּל כֵּיוָן דְּגָמְרֵי שַׁלְמֵי חוֹבָה מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה. עוֹלַת חוֹבָה נַמִּי לֹא תִּבָּעֵי קְרָא, דְּתִנְמַר מֵעוֹלַת נְדָבָה. וּמַאי דְּבֵית הִלֵּל שַׁלְמֵי חוֹבָה מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה גָּמְרֵי, דִּילְמָא מֵעוֹלַת חוֹבָה גָּמְרֵי וְעוֹלַת חוֹבָה גּוּפָהּ בָּעֵי קְרָא. וּבֵית הִלֵּל מַאי שְׁנָא מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה דְּלֹא גָּמְרֵי שֶׁכֵּן מְצוּיָה, מֵעוֹלַת חוֹבָה נַמִּי לֹא גָּמְרֵי שֶׁכֵּן כָּלִיל, אֶלָּא אָתְיָא מִבֵּינַיָּיא.

(ויקרא ט יז) וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה. נֶאֱמַר כָּאן מִלּוּי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מִלּוּי, מַה מִּלּוּי הָאָמוּר לְהַלָּן מְלֹא קֶמְצוֹ, אַף מִלּוּי הָאָמוּר כָּאן מְלֹא קֶמְצוֹ. מַה מִּלּוּי הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] קֶמֶץ וְעֶלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קוּרְט שֶׁל לְבוֹנָה פָּסוּל, אַף מִלּוּי הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] קֶמֶץ וְעֶלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קוּרְט שֶׁל לְבוֹנָה פָּסוּל.

רמז תקכב

אָמַר רַב, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיר הַכָּתוּב בְּתוֹרַת הַמִּנְחָה אֵינוֹ אֶלָּא לְעַכֵּב. וּשְׁמוּאֵל אָמַר גֵּרֵשׁ וְשֶׁמֶן מְעַכְּבִין, וְאֵין
דָּבָר אַחֵר מְעַכֵּב וכו'. וְהָכָא, בְּמִלֹּא קֶמְצוֹ בְּקֶמְצוֹ קָמִיפְלָגֵי. דְּתַנְיָא "מְלֹא קֶמְצוֹ" "בְּקוּמְצוֹ" שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ, רַב סָבַר הָא נַמִּי תְּנָא בֵּיהּ קְרָא וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר דּוֹרוֹת מִשְּׁעָה לֹא יָלְפִינַן. וְלֹא יָלִיף וְהָתְנַן כְּלֵי הַלֵּחַ מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם וכו' וְאָמַר שְׁמוּאֵל לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מִדּוֹת אֲבָל מַזְרְקוֹת מְקַדְּשִׁין, דִּכְתִיב (במדבר ז, יג) "שֻׁנֵּיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת", שֶׁאֵנִי הָתָם דִּתְנָא בֵּיהּ קְרָא תְּרֵיסָר זְמָנֵי, אָמְרֵי לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אָשֵׁי לְרַב הֲרֵי הַגָּשָׁה דִּתְנָא בֵּיהּ קְרָא וְלֹא מְעַכֶּבֶת, דִּכְתִיב (ויקרא ו, ז) "זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה", הַהוּא לְקִבּעַ לוֹ מָקוֹם הוּא דְּאָתָא, דְּתַנְיָא "לִפְנֵי ה'" יָכוֹל בְּמַעֲרָב וכו'.

רמז תקכג

קֶמֶץ בִּשְׂמֹאל פָּסוּל, מְנָא הַנֵּי מִלֵּי אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר קְרָא וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה כַּף זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא יד, כו) "וּמִן הַשֶּׁמֶן יָצַק הַכֹּהֵן עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית" כָּאן כַּף שְׂמֹאל הָא כָּל מָקוֹם שֶׁבְּכָךְ אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין, וְהַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, שְׂמָאלִית אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאֵימָא אֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. שְׂמָאלִית אַחֲרִינָא כְּתִיב, כָּאן שְׂמָאלִית וְאֵין אַחַר שְׂמָאלִית, אַדְרַבָּה מַה כָּאן שְׂמָאלִית אַף בְּעָלְמָא שְׂמָאלִית. אַרְבָּעָה שְׂמָאלִית כְּתִיבֵי תְּרֵי בְּעָנֵי וּתְרֵי בְּעָשִׁיר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא "עַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית" דִּכְתִיבִי בְּשֶׁמֶן מְצֹרָע עָשִׁיר לָמָּה לִי. חַד לְהַכְשִׁיר צָדְדִין וְחַד לִפְסֹל צַדֵּי צְדָדִין. (שם) "עַל דַּם הָאָשָׁם" (שם) "וְעַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם" לְמַאי אַתְיָא. הַנֵּי צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "עַל דַּם הָאָשָׁם" הֲוָה אֲמִינָא וכו' דַּוְקָא נִתָּקְנַח אֲבָל אִיתֵּיהּ הָוֵי לֵיהּ חֲצִיצָה קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רָבָא, מֵאַחַר דִּכְתִיב "עַל דַּם הָאָשָׁם", "וְעַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם" וּכְתִיב יְמָנִית בְּדַם "עַל בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית" דִּכְתִיב בְּשֶׁמֶן דִּמְצֹרָע לָמָּה לִי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, יָד יָד לִקְמִיצָה, רֶגֶל רֶגֶל לְחַלִּיצָה, אֹזֶן אֹזֶן לִרְצִיעָה. שְׂמָאלִית לְמַאי אָתָא, אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, לִפְסֹל יָמִין דְּכֹהֵן

בְּמִצְרַע שֶׁלֹּא תֹּאמַר וּמַה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִתְרַבָּה שְׁמֹאל נִתְרַבָּה יָמִין בְּמָקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שְׁמֹאל אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתְרַבָּה יָמִין. וְאִידָךְ "שְׂמָאלִית" לְמַאי אֲתָא לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.

וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר מַה זֶּה בָּא לְלַמֵּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁאִם לֹא מָצָא מִנְחָה יָבִיא בְּהֵמָה, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר מִלְּמֵד שֶׁשְּׁתֵּי מְנָחוֹת הָיוּ שָׁם אַחַת עִם הָעוֹלָה וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

(ויקרא ט יח) וַיִּשְׁחַט אֶת הַשּׁוֹר וְאֶת הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם מִכָּאן לָמְדוּ שַׁלְמֵי צִבּוּר. (ויקרא ט כא) וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', לְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְשֶׁל בָּנָיו שֶׁבִּשְׁעָה קַלָּה לָמְדוּ שֶׁבַע עֲבוֹדוֹת, שְׁחִיטָה, וְקַבָּלָה, זְרִיקָה, וְהַזָּאָה, וְחִטּוּי, יְצִיקָה וְכַפָּרָה. (ויקרא ט כב-כד) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכָה בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זָכָה בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

מָה רָאוּ לוֹמַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים אַחַר הוֹדָאָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת". מָה רָאוּ לוֹמַר שִׂים שָׁלוֹם אַחַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים דִּכְתִיב (במדבר ו, כז) "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". וּבִרְכַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם".

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבַמִּקְדָּשׁ בָּרְכָה אַחַת, בַּמִּקְדָּשׁ הוּא אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בִּכְנוּיוֹ. בַּמְּדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם כְּנֶגֶד כְּתֵפוֹתֵיהֶם, וּבַמִּקְדָּשׁ לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בַּעֲבוֹדָה שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת" מַה לְהַלָּן בַּעֲבוֹדָה אַף כָּאן בַּעֲבוֹדָה. אֵינִי וְהָא רַבִּי אָמִי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקֵי, רַב אָמִי וְרַבִּי אַסִּי מִיעַקַּר הֲווֹ עָקְרִי, מִימְטֵי הוּא דְּלָא מָטֵי. וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, מִשֶּׁנִּפְנָה מִקָּרְבָּנוֹתָיו יָרַד לוֹ מִן הַמִּזְבֵּחַ בְּשִׂמְחָה.

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקֵּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל הָיָה עוֹמֵד וּמִצְטַעֵר אָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס עָלַי הַמָּקוֹם וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, כָּךְ עָשָׂה לִי מֹשֶׁה אָחִי שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיָּצָא מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה אָחִי, כַּךְ עָשִׂיתָ לִי שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי וְלֹא

יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיָּבֹא מֹשֶׁה [וְאַהֲרֹן] אֶל אֹהֶל מוֹעֵד".

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֵשׁ חָדָשָׁה שֶׁיָּרְדָה מִשְּׁמֵי מָרוֹם וְלִחֲכָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים פָּתְחוּ פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר (תהלים לג, א) "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה".

רמז תקכד

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּתִיב "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה" שָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִלְשִׁינוּ עַל כְּבוֹדוֹ, וּמִכְבּוֹדוֹ שֶׁהוּא אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ, שֹׁלַח בָּהֶם אֵשׁ, וְאוֹתָהּ הָאֵשׁ שָׁקְעָה בָּאָרֶץ וְלֹא חָזְרָה עוֹד לִמְקוֹמָהּ אֶלָּא נִכְנְסָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בַּמִּדְבָּר אוֹתָהּ אֵשׁ יוֹצְאָה וְאוֹכֶלֶת אוֹתָם, וַתֵּרֶד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאוֹתָהּ הָאֵשׁ יָצְאָה וְאָכְלָה עֲדַת קֹרַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טז, לה) "וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה'", וְאוֹתָהּ הָאֵשׁ יָצְאָה וְאָכְלָה אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'", אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁתַּעֲבֹר עָלָיו מֵאוֹתָהּ הָאֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, ב) "וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ".

וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דבהי"ב ז, ג) "וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרֶדֶת הָאֵשׁ" וְגוֹ' לְכָךְ נֶאֱמַר "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה'" רַנְּנוּ צַדִּיקִים לַה' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "בַּה'" בִּזְמַן שֶׁהֵם רוֹאִין אוֹתוֹ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא (שמות יד, לא) "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה" הִתְחִילוּ מְרַנְּנִים (שם טו, א) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה" וְגוֹ', וְהָרְשָׁעִים אֵינָם מְרַנְּנִים עַד שֶׁהוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט, ז) "ה' הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים".

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם זֶה מְקֹרָא מְסֹרָס וְאֵין רְאוּי לוֹמַר אֶלָּא וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם שֶׁבִּירִידָתוֹ נָשָׂא אֶת כַּפָּיו וּבֵרַךְ אֶת הָעָם. וַיְבָרֲכֵם, בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ בַּעֲמִידָה וְשֶׁלֹּא בַּעֲמִידָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", מַקִּישׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת מַה שֵּׁרוּת בַּעֲמִידָה אַף בְּרָכָה בַּעֲמִידָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דבהי"ב ל, כז) "וַיָּקוּמוּ הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹלָם וַתָּבֹא תְפִלָּתָם לִמְעוֹן קָדְשׁוֹ (הַשָּׁמַיְמָה) [לַשָּׁמָיִם"]. בְּדוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מָלֵךְ יְהוּדָה שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וַתָּבֹא תְפִלָּתָם לִמְעוֹן קָדְשׁוֹ לַשָּׁמָיִם", אֲבָל בְּדוֹרוֹת אַחֲרֵיהֶם שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וּבְפָרְשָׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ". וַיְבָרֲכֵם, זוֹ בְּרָכָה סְתוּמָה שֶׁאִי אַתָּה יוֹדֵעַ וְחָזַר וּפֵרַשׁ לְהַלָּן (במדבר ו, כד-כו) "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ, יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ, יִשָּׂא ה' פָּנָיו

אֵלֶיךָ וְיִשַּׂם לְךָ שָׁלוֹם". וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן, לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר, הֲרֵינִי דָּן יְרִידָה טְעוּנָה בְּרָכָה, וּבִיאָה טְעוּנָה בְּרָכָה, מַה יְּרִידָה מֵעֵינַיִן עֲבוֹדָה אַף בִּיאָה מֵעֵינַיִן עֲבוֹדָה. וּמִנַּיִן לְבִיאָה שֶׁטְּעוּנָה בְּרָכָה, וְדִין הוּא וּמָה אִם יְצִיאָה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה רְחִיצָה טְעוּנָה בְּרָכָה, בִּיאָה שֶׁטְּעוּנָה רְחִיצָה אֵינוֹ דִין שֶׁתִּטְעֹן בְּרָכָה. אוֹ חִלּוּף, וּמָה אִם בִּיאָה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה בְּרָכָה טְעוּנָה רְחִיצָה, יְצִיאָה שֶׁטְּעוּנָה בְּרָכָה אֵינוֹ דִין שֶׁתִּטְעוֹן רְחִיצָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבִיאָה שֶׁכֵּן נִכְנַס מַחֹל לְקֹדֶשׁ תֹּאמַר בִּיצִיאָה שֶׁיּוֹצֵא מִקֹּדֶשׁ לְחֹל. בָּטֵל הַחִלּוּף וְחָזַרְנוּ לְדוּן יְרִידָה טְעוּנָה בְּרָכָה וּבִיאָה טְעוּנָה בְּרָכָה מַה יְּרִידָה מֵעֵינַיִן עֲבוֹדָה אַף בִּיאָה מֵעֵינַיִן עֲבוֹדָה, הָא לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת.

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֵשׁ חֲדָשָׁה שֶׁיָּרְדָה מִשָּׁמֵי מָרוֹם וְלֹחֶכָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם וְשִׁבְּחוּ לַשָּׁמַיִם. כָּךְ נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב ז, ג) "וְכֹל יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרֶדֶת הָאֵשׁ וּכְבוֹד ה' עַל הַבָּיִת וַיִּכְרְעוּ אַפַּיִם [אַרְצָה] עַל הָרִצְפָּה וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר "וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כִּימֵי עוֹלָם", כִּימֵי מֹשֶׁה, "וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת" כִּימֵי שְׁלֹמֹה. רַבִּי אוֹמֵר "כִּימֵי עוֹלָם" (ישעיה נד, ט) "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי", "וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת" כִּשְׁנוֹת הֶבֶל שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים בָּעוֹלָם.

(ויקרא י א-ב) וַיִּקְחוּ (שְׁנֵי) בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אַף הֵם בְּנֵי אַהֲרֹן בְּשִׂמְחָתָם כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֵשׁ חֲדָשָׁה שֶׁיָּרְדָה מִשָּׁמֵי מָרוֹם וְלֹחֶכָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים עָמְדוּ לְהוֹסִיף אַהֲבָה עַל אַהֲבָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְחוּ" וְאֵין לְקִיחָה אֶלָּא שִׂמְחָה. נָדָב וַאֲבִיהוּא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "נָדָב וַאֲבִיהוּא" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבָּנָיו הָיוּ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן" שֶׁלֹּא חָלְקוּ כָּבוֹד לְאַהֲרֹן. נָדָב וַאֲבִיהוּא לֹא נָטְלוּ עֵצָה מִמֹּשֶׁה. אִישׁ מַחְתָּתוֹ, אִישׁ מֵעַצְמוֹ וְלֹא נָטְלוּ עֵצָה זֶה מִזֶּה.

דָּבָר אַחֵר "מִסִּינַי" נָטְלוּ לָהֶם, שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין תְּחִלָּה וְהֵם בָּאִים אַחֲרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל בָּאִים אַחֲרֵיהֶם, אָמְרוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא מָתַי שְׁנַיִם זְקֵנִים הַלָּלוּ מֵתִים וְאָנוּ נְנַהֵג אֶת הַקָּהָל, אָמַר הַמָּקוֹם נִרְאֶה מִי קוֹבֵר אֶת מִי, הֵם קוֹבְרִים אֶתְכֶם וְיִהְיוּ מַנְהִיגִים אֶת הַקָּהָל. אָמַר רַב פַּפָּא הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי נְפִישֵׁי גְּמַלֵּי סַבֵּי דְּטָעֲיֵנִי מָשְׁכֵי דְּהֹגְנֵי.

דָּבָר אַחֵר כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁקֵּרְבוּ כָּל הַקְּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר נָדָב וַאֲבִיהוּא וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמְּבַשֵּׁל תַּבְשִׁיל בְּלֹא אֵשׁ, מִיָּד נָטְלוּ אֵשׁ זָרָה וְנִכְנְסוּ לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם אֲנִי אֶכָּבֵד אֶתְכֶם יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁכִּבַּדְתֶּם אוֹתִי אַתֶּם

הִכְנַסְתֶּם לְפָנַי אֵשׁ טְמֵאָה אֲנִי אֶשְׁרֹף אֶתְכֶם בְּאֵשׁ טְהוֹרָה. וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל אֵשׁ זָרָה מַמָּשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם" הִכְנִיסָם בְּלֹא עִתָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא הִכְנִיסָם אֶלָּא מִן הַכִּירַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם" לֹא נִמְלְכוּ בְּמשֶׁה רַבָּן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא נִתְחַיְּבוּ מִיתָה אֶלָּא עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבָּן, וְכָל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ חַיָּב מִיתָה. מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהוֹרָה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ אָמַר לְאַמָּא שְׁלוֹם אִשְׁתּוֹ זֶה אֵינוֹ מוֹצִיא שְׁנָתוֹ וּמֵת. לְאַחַר שְׁמֹת נִכְנְסוּ אֶצְלוֹ חֲכָמִים אָמְרוּ לוֹ וְכִי נָבִיא אַתָּה, אָמַר לָהֶם לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא כָּךְ מְקֻבָּלַנִי שֶׁכָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ חַיָּב מִיתָה. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' מְלַמֵּד שֶׁיָּצְאָה אֵשׁ מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְשָׂרְפָה נִשְׁמָתָם. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר, שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ יָצְאוּ מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְנֶחְלְקוּ לְאַרְבָּעָה וְנִכְנְסוּ שְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה וּשְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה. וַתֹּאכַל אוֹתָם, אוֹתָם נִשְׂרַף וְלֹא בִּגְדֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָּם, בִּכְתֹנֶת הַנִּשׂוֹאִים אוֹ יָכוֹל בִּכְתֹנֶת הַנּוֹשְׂאִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַתֹּאכַל אוֹתָם" וְלֹא בִּגְדֵיהֶם, וְאוֹמֵר (שמות כח, מ) "וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻּתְּנוֹת", כֻּתָּנוֹת לַכֹּהֲנִים וְלֹא כֻּתָּנוֹת לַלְוִיִּם.

וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא מֵתוּ אֶלָּא בַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁהַלְוִיִּם מַתְרִין לְכָנַס, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָּם", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'", נִגְּפוּ הַמַּלְאָךְ וּדְחָפָן הַמַּלְאָךְ לַחוּץ וְהוֹצִיאָן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא מֵתוּ אֶלָּא בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָּם", מְלַמֵּד שֶׁהֵטִילוּ עֲלֵיהֶם חֲנִיתוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּגְרָרוּם וְהוֹצִיאוּם לַחוּץ. וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּעֵין מִיתָה, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. רַב מַתְנָה אָמַר, שְׂרֵפָה מַמָּשׁ, וּמַאי וַיָּמֻתוּ דְּאִתְחוּלֵי הֲוָה בְּהוּ מַגָּפְאֵי כְּעֵין מִיתָה, דְּתַנְיָא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי וְכוּ'. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תשי"ב). זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע". "לַצַּדִּיק" זֶה אַהֲרֹן דִּכְתִיב בֵּיהּ (מלאכי ב, ו) "בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ" וְגוֹ', "וְלָרָשָׁע" זֶה קֹרַח וַעֲדָתוֹ דִּכְתִיב "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים", אֵלּוּ נִכְנְסוּ לְהַקְרִיב בְּמַחֲלֹקֶת יָצְאוּ שְׂרוּפִים, וְאֵלּוּ נִכְנְסוּ לְהַקְרִיב שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים. (קהלת ב, ב) "לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהֹלָל" מַהוּ, מְעֻרְבָּב הוּא הַשְׂחוֹק שֶׁשְּׂחָקָה מִדַּת הַדִּין עַל אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב שֶׁרָאָתָה אַרְבַּע שְׂמָחוֹת בְּיוֹם אֶחָד. רָאָתָה בַּעֲלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבָעְמָה מֶלֶךְ, אֲחִיהָ נָשִׂיא, וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ סְגָנֵי כְהֻנָּה, וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לְהַקְרִיב יָצְאוּ שְׂרוּפִים נֶהְפְּכָה שִׂמְחָתָהּ לְאֵבֶל. רַבִּי לֵוִי פָּתַח, (תהלים עה, ה) "אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל תָּהֹלּוּ", לַמְעַרְבְּבִים, אֵלּוּ שֶׁלִּבָּם מָלֵא עֲלֵיהֶם חַלְחוֹלִיּוֹת רָעוֹת, רַבִּי קְרִי לְהוֹן אַלֵּלַי, אֵלּוּ שֶׁמְּבִיאִים אַלֵּלַי. לָעוֹלָם, "וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

לְרָשָׁעִים, הַצַּדִּיקִים לֹא שָׂמְחוּ בְּעוֹלָמִי וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לִשְׂמֹחַ בְּעוֹלָמִי. רַבִּי חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זְעֵירָא פָּתַח (איוב לז, א) "אַף לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי וְיִתֵּר מִמְּקוֹמוֹ", מְקַפֵּץ, כְּמָא דְּאַמְרִינָן (ויקרא יא, כא) "לְנַתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ", אָמַר אִיּוֹב לֹא הָיוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן דּוֹמִין לְמַטֵּהוּ, מַטֵּה אַהֲרֹן נִכְנַס יָבֵשׁ וְיָצָא לַח (במדבר טז, כג) "וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ", טִיטוּס הָרָשָׁע נִכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְגָדַר שְׁתֵּי פָּרוֹכֶת וְיָצָא בְּשָׁלוֹם, וּבָנָיו שֶׁל אַהֲרֹן נִכְנְסוּ לְהַקְרִיב וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים. בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת הוּא מַזְכִּיר מִיתָתָן שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן וּמַזְכִּיר סִרְחוֹנָן, וְכָל זֶה לָמָּה, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּיָדָן אֶלָּא אוֹתוֹ הֶעָוֹן בִּלְבַד. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדִעִי, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבָאֵי עוֹלָם, שֶׁלֹּא יְהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים מַעֲשִׂים מְקֻלְקָלִים הָיָה לָהֶם בַּסֶּתֶר שֶׁעַל יְדֵי כֵן מֵתוּ. בַּר קַפָּרָא בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מֵתוּ, עַל הַקְּרִיבָה, וְעַל הַהַקְרָבָה, וְעַל אֵשׁ זָרָה, וְעַל שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה זֶה מִזֶּה. עַל הַקְּרִיבָה, שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנֵי וְלִפְנִים. וְעַל הַהַקְרָבָה, שֶׁהִקְרִיבוּ קָרְבָּן מַה שֶּׁלֹּא נִצְטַוּוּ. וְעַל אֵשׁ זָרָה, מִבֵּית (בַּדִּים) [כִּירַיִם] הִכְנִיסוּ. רַבִּי מָנִי בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מֵתוּ, וְכֻלְּהוֹ כְּתִיבוּ בְּהוֹ מִיתָה, עַל יְדֵי שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן בַּמִּקְדָּשׁ, וּכְתִיב בֵּהּ מִיתָה "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ" וְגוֹ'. וְעַל יְדֵי שֶׁנִּכְנְסוּ בְּלֹא רְחִיץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וּכְתִיב בֵּהּ מִיתָה (שמות ל, כ) "בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ" וְגוֹ'. שֶׁנִּכְנְסוּ מְחֻסְּרֵי בְּגָדִים, וְכִי מָה הָיוּ חַסֵּרִים אָמַר רַבִּי לֵוִי מְעִיל הָיוּ חֲסֵרִים, וּכְתִיב בֵּהּ מִיתָה "וְהָיָה עַל אַהֲרֹן לְשָׁרֵת". וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיוּ לָהֶם בָּנִים, וּכְתִיב בֵּהּ מִיתָה (במדבר ג, ד) "וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם". אַבָּא חָנָן אוֹמֵר עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם נָשִׁים, דִּתְנַן תָּמָן (ויקרא טז, ו) "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ" זֶה אִשְׁתּוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, הָרִבֵּה נָשִׁים הָיוּ יוֹשְׁבוֹת וּמַמְתִּינוֹת לָהֶם, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים אֲחִי אָבִינוּ מֶלֶךְ, אֲחִי אִמֵּנוּ נָשִׂיא, אָבִינוּ כֹּהֵן גָּדוֹל. אָנוּ סְגָנֵי כְהֻנָּה אֵיזוֹ אִשָּׁה הֲגוּנָה לָנוּ. רַב נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחְמָן, לָמָּה "בַּחוּרָיו אָכְלָה אֵשׁ" בִּשְׁבִיל בְּתוּלֹתָיו לֹא הֵלֵלוּ. וְעוֹד מִן הֶדָא (שמות כד, א) "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' אַתָּה וְאַהֲרֹן וְנָדָב וַאֲבִיהוּא", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִין תְּחִלָּה נָדָב וַאֲבִיהוּא מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶם וְהָיוּ אוֹמְרִים מָתַי שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ מֵתִים וְאָנוּ נוֹהֲגִין שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר תַּחְתֵּיהֶם. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אִיבוֹ אָמַר, בִּפְנֵיהֶם אָמְרוּ זֶה לָזֶה. רַבִּי פִּנְחָס אָמַר בְּלִבָּם הִרְהֲרוּ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (משלי כז, א) "אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם". סְיָחִים מֵתוּ וְנַעֲשׂוּ עוֹרוֹתֵיהֶם שִׁטּוּחִין עַל גַּבֵּי אִמּוֹתֵיהֶן. וְעוֹד מִן הֶדָא (שמות כד, יא) "וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ", אָמַר רַבִּי פִּנְחָס, מִכָּאן שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לְהַשְׁלָחַת יָד, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְכִי קְלָרִין עָלַת אִמָּהֶן לְסִינַי דִּאתְּ אָמַר "וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ" אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁזָּנוּ עֵינֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה כְּאָדָם שֶׁמַּבִּיט (כֹּה בְּיָדוֹ) [בַּחֲבֵרוֹ] מִתּוֹךְ מַאֲכָל

וּמַשְׁתֶּה. רַבִּי חָנָן אָמַר, אֲכִילָה וַדַּאי, דִּכְתִיב (משלי טז, טו) "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים". אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם מְלַמֵּד שֶׁהֵגִסּוּ אֶת לִבָּם וְעָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם וְזָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, מֹשֶׁה לֹא זָן עֵינָיו מִן הַשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים", וְנֶהֱנָה מִן הַשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב (שם לד, כט) "וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו".

דָּבָר אַחֵר "כִּי יָרֵא", (שם ל) "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. מֵהַבִּיט", "וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט". נָדָב וַאֲבִיהוּא זָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה וְלֹא נֶהֱנוּ מִן הַשְּׁכִינָה, (שם ג, ד) "וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה'". וְכִי לִפְנֵי ה' מֵתוּ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁקָּשָׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁעָה שֶׁבָּנֶיהָם שֶׁל צַדִּיקִים מְסַתַּלְּקִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם.

רמז תקכה

הָכָא אַתְּ אָמַר "לִפְנֵי ה'" שְׁנֵי פְּעָמִים, וּלְהַלָּן אַתְּ אָמַר (ראה דבהי"א כד, ב) "עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם" פַּעַם אַחַת, מְלַמֵּד שֶׁקָּשָׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּפְלַיִם מֵאֲבִיהֶם. (במדבר ג, ד) "בְּמִדְבַּר סִינַי" וְכִי בְּמִדְבַּר סִינַי מֵתוּ אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמֵּהַר סִינַי נָטְלוּ אִפּוּפְסִין שֶׁלָּהֶם לְמִיתָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ וְנִמְצָא בַּשּׁוּשְׁבִין שֶׁלּוֹ דְּבַר זֶהֱמָא, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם הוֹרְגוֹ אֲנִי עַכְשָׁיו הֲרֵי אֲנִי מְעַכֵּב שִׂמְחַת בִּתִּי, לְמָחָר בָּאָה שִׂמְחָתִי, מוּטָב בְּשִׂמְחָתִי וְלֹא בְּשִׂמְחַת בִּתִּי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי הוֹרֵג נָדָב וַאֲבִיהוּא עַכְשָׁיו אֲנִי מְעַרְבֵּב שִׂמְחַת תּוֹרָה, לְמָחָר שִׂמְחָתִי בָּאָה, מוּטָב בְּשִׂמְחָתִי וְלֹא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" זֶה סִינַי "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" זֶה אוֹהֶל מוֹעֵד. (במדבר ג, ד) "וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם", אִלּוּ הָיוּ לָהֶם בָּנִים הָיוּ קוֹדְמִין לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר כָּל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה קוֹדֵם בְּכָבוֹד. וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא נוֹהֵג כְּמִנְהָג אֲבוֹתָיו. וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בְּחַיָּיו. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר בְּמוֹתוֹ. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק דְּהוּא אָמַר בְּחַיָּיו, נֶאֱמַר כָּאן "עַל פְּנֵי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית יא, כח) "עַל פְּנֵי תֶּרַח אֲבִיו", מַה לְּהַלָּן בְּחַיָּיו אַף כָּאן בְּחַיָּיו. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא דְּאָמַר בְּמוֹתוֹ, נֶאֱמַר כָּאן "עַל פְּנֵי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם כג, ג) "וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ" מַה לְּהַלָּן בְּמוֹתוֹ אַף כָּאן בְּמוֹתוֹ. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר בְּחַיָּיו, אֵרַע טֻמְאָה בְּאַהֲרֹן שֶׁמֵּת אֶלְעָזָר, אֵרַע טֻמְאָה בְּאֶלְעָזָר שֶׁמֵּת אִיתָמָר. מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן בֶּן קָמְחָא שֶׁיָּצָא לְדַבֵּר עִם מֶלֶךְ הָעַרְבִיִּים, וְנִתְּזָה צִנּוֹרָא שֶׁל רֹק מִפִּיו עַל בְּגָדָיו וְטִמְּאָהוּ, וְנִכְנַס יְהוּדָה אָחִיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו בְּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה. אוֹתוֹ הַיּוֹם רָאָתָה אִמָּן שְׁנֵי בָּנֶיהָ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים. אָמְרוּ שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לְקָמְחָא וְכֻלָּן שִׁמְּשׁוּ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, נִכְנְסוּ חֲכָמִים אֲצָלָהּ אָמְרוּ לָהּ מַה מַּעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ בְּיָדֵךְ, אָמְרָה לָהֶם כָּךְ יְבוֹא

עָלַי אִם רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי שַׂעֲרוֹת רֹאשִׁי מִימָי. אָמְרוּ כָּל קָמָחִים קָמַח וְקָמְחָא דְּקָמְחִית סֹלֶת, וְקָרְאוּ עָלֶיהָ אֶת הַפָּסוּק הַזֶּה "כָּל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה" וְגוֹ'. וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא דְּהוּא אָמַר בְּמוֹתוֹ, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן שִׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר בְּנוֹ, וּכְשֶׁמֵּת אֶלְעָזָר שִׁמֵּשׁ אִיתָמָר. (ויקרא י ג-ד) רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר, קָרְבוּ שְׁאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ, הָאָרוֹן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא הַקֹּדֶשׁ, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר הַעֲבֵר הַמֵּת הַזֶּה מִפְּנֵי הָאֵבֶל עַד מָתַי יְהֵא הָאֵבֶל הַזֶּה מְצֻטָּעַר. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מִפְּנֵי מָה נִסְמְכָה מִיתַת מְרָיִם לְפָרָשַׁת אֵפֶר פָּרָה אֶלָּא מְלַמֵּד כְּשֵׁם שֶׁאֵפֶר הַפָּרָה מְכַפֵּר כָּךְ מִיתַת מְרָיִם מְכַפֶּרֶת. אָמַר רַבִּי יוּדָן, מִפְּנֵי מָה נִסְמְכָה מִיתַת אַהֲרֹן לְשִׁבּוּר לוּחוֹת, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִיא קָשָׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשִׁבְירַת לוּחוֹת. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, בְּאֶחָד בְּנִיסָן מֵתוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן. וּמִפְּנֵי מָה מַזְכִּיר מִיתָתָן שֶׁל בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֶלָּא מְלַמֵּד כְּשֵׁם שֶׁיּוֹם כִּפּוּרִים מְכַפֵּר כָּךְ מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְכַפֵּר. וּמִנַּיִן שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, דִּכְתִיב (ויקרא טז, ט) "כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר". וּמִנַּיִן שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כא, יד) "וַיִּקְבְּרוּ אֶת עַצְמוֹת שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן בְּנוֹ בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן בְּצֶלַע בְּקֶבֶר קִישׁ אָבִיו וַיַּעֲשׂוּ כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיֵּעָתֵר אֱלֹהִים לָאָרֶץ אַחֲרֵי כֵן". הָיָה אַהֲרֹן עוֹמֵד וְתוֹהֵא וְאוֹמֵר אוֹי לִי כְּךָ עֲבֵרָה בְּיָדִי וּבְיַד בָּנַי שֶׁכָּךְ הִגִּעְתַּנִי. נִכְנַס מֹשֶׁה אֶצְלוֹ וְהָיָה מְפַיְּסוֹ אָמַר לוֹ אַהֲרֹן אָחִי מִסִּינַי נֶאֱמַר לִי עָתִיד אֲנִי לְקַדֵּשׁ אֶת הַבַּיִת הַזֶּה, בְּאָדָם גָּדוֹל אֲנִי מְקַדְּשׁוֹ, וְהָיִיתִי אוֹמֵר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ הַבַּיִת מִתְקַדֵּשׁ, עַכְשָׁיו נִמְצָאוּ בָּנֶיךָ גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ שֶׁבָּהֶן הַבַּיִת נִתְקַדֵּשׁ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע אַהֲרֹן צַדִּיק אָלְיו אֶת הַדִּין וְשָׁתַק, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן". וּלְמוּדִין הֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁמַּצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין. אַבְרָהָם צַדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, כז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". יַעֲקֹב צַדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת". דָּוִד צַדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לח, ו) "הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתַי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי".

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ". זֶה דִּבּוּר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְלֹא יָדְעוּ עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי לֹא מֵתוּ בָּנֶיךָ אֶלָּא בִּשְׁבִיל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי", וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע אַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו יְדוּעֵי הַמָּקוֹם הֵן שָׁתַק וְקִבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו וְשׁוֹתֵק סִימָן יָפֶה לוֹ. עַל יְדֵי דָּוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים לז, ז) "דֹּם לַה' וְהִתְחוֹלֵל". עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר (קהלת ג, ז) "עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר". עִתִּים שֶׁאָדָם שׁוֹתֵק עִתִּים שֶׁאָדָם מְדַבֵּר "דֹּם לַה' וְהִתְחוֹלֵל" אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפִּיל לְךָ חֲלָלִים. וְכֵן שְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר "עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר". פְּעָמִים שֶׁאָדָם מְדַבֵּר וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל דִּבּוּרוֹ, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב "נוֹרָא אֱלֹהִים

מִמְּקַדְּשֶׁיךָ" אַל תִּקְרֵי "מִמְּקַדְּשֶׁיךָ" אֶלָּא "מִמְּקַדְּשֶׁיךָ", בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דִּין בְּמְקַדְּשִׁין מִתְיַרֵא וּמִתְקַלֵּס וּמִתְעַלֶּה.

רמז תקכו

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן, מִכָּאן אָמְרוּ אֵין הַכֹּהֲנִים מִטַּמְּאִים לְמֵתִים שֶׁהֲרֵי אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר הַכֹּהֲנִים לֹא נִטְמְאוּ לָהֶם. וּמִי נִטְמְאוּ לָהֶם הַלְוִיִּים. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו, יח) "וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁעֻזִּיאֵל דּוֹד אַהֲרֹן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דּוֹד אַהֲרֹן". מַקִּישׁ מַעֲשֶׂה עֻזִּיאֵל לְמַעֲשֶׂה אַהֲרֹן מָה אַהֲרֹן רוֹדֵף שָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל, אַף עֻזִּיאֵל רוֹדֵף שָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל. מִנַּיִן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן רוֹדֵף שָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, כט) "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", וּבְמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר (דברים לד, ח) "וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה", מִפְּנֵי מָה בָּכוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבְמֹשֶׁה לֹא בָּכוּ אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַהֲרֹן לֹא אָמַר לְאִישׁ סָרַחְתָּ, וְלֹא לְאִשָּׁה סָרַחְתְּ, אֲבָל מֹשֶׁה מִפְּנֵי שֶׁהוֹכִיחָן נֶאֱמַר בּוֹ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן הַכָּתוּב מִפְאָר שֵׁשׁ עַל יְדֵי אַהֲרֹן בַּקְּבָלָה "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם" שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל. (שם) "וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי", שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל דִּבְרֵי תּוֹרָה בְּאֵימָה בְּרֶתֶת וּבְזִיעַ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא". אָמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁיָּצַק מֹשֶׁה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן נִרְתַּע וְנָפַל לַאֲחוֹרָיו אָמַר אוֹי לִי שֶׁמָּא מַעֲלָתִי בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הֱשִׁיבָתוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (תהלים קלג, א-ג) "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו, כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל הָרָרֵי צִיּוֹן", מַה טַּל זֶה אֵין בּוֹ מְעִילָה אַף שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אֵין בּוֹ מְעִילָה. (מלאכי ב, ו) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ" וְלֹא אָסַר הַמַּתָּר וְלֹא הִתִּיר הָאָסוּר. "בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי" שֶׁלֹּא הָרְהֵר אַחַר דַּרְכֵי הַמָּקוֹם כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הָרְהֵר אַבְרָהָם אָבִינוּ. "רַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן" שֶׁהֵשִׁיב פּוֹשְׁעִים לַתּוֹרָה. וְאוֹמֵר "מֵישָׁרִים אָהֵבוּךָ". (ויקרא י ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכָתְנֹתָם, מְלַמֵּד שֶׁחָס הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶן בְּמִיתָתָן מִבְּחֵיֵיהֶן שֶׁאִלּוּ נִשְׂרַף גּוּפָן וְאֵין בִּגְדֵיהֶן קַיָּמִין הָיוּ מְפֻרְסָמִין וּמְבֻזִּין, אֶלָּא נִשְׂרַף גּוּפֵיהֶן וּבִגְדֵיהֶן קַיָּמִין, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם אֵלּוּ שֶׁהִכְעִיסוּ הַמָּקוֹם וְנִכְנְסוּ לְפָנָיו שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ כָּךְ עָשָׂה לָהֶם, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר צַדִּיקִים.

(ויקרא י ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו. רַבִּי אוֹמֵר בִּגְדֵלָהמַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, דִּכְתִיב "אֶל אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר", וּבְקַלְקֵלָה מַתְחִילִין מִן הַקָּטָן, דִּכְתִיב (בראשית ג, יד-יז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַנָּחָשׁ וְגוֹ' וְאֶל הָאִשָּׁה אָמַר" נִתְקַלֵּל הַנָּחָשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלְּלָה חַוָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְקַלֵּל אָדָם.

רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ, אַל תְּגַדְּלוּ פֶּרַע, יָכוֹל לֹא תִּפְרָעוּ מִן הַכּוֹבַע, הֲרֵי אַתָּה דָּן נֶאֱמַר כָּאן פְּרִיעָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "פְּרִיעָה" מַה פְּרִיעָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן גִּדּוּל שֵׂעָר, אַף כָּאן גִּדּוּל שֵׂעָר. וּבִגְדֵיכֶם אַל תִּפְרֹמוּ, אַל תִּקְרְעוּ בִּגְדֵיכֶם. וְלֹא תָמֻתוּ, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ, זֶה מִקְרָא מְסֹרָס, וְאֵין רָאוּי לוֹמַר אֶלָּא וַאֲחֵיכֶם יִבְכּוּ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף אִם אֲחֵיכֶם אֵין בּוֹכִים יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה. יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשְּׂרֵפָה", הֲרֵי אֲנִי דָּן נֶאֱמַר כָּאן שְׂרֵפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שְׂרֵפָה" מַה שְּׂרֵפָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף שְׂרֵפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, (מַה שֶּׁאֵין כֵּן) בִּשְׂרֵפָה הָאֲמוּרָה בְּבֵת כֹּהֵן וּבִשְׂרֵפָה הָאֲמוּרָה בְּאִשָּׁה וְאִמָּהּ.

רמז תקכז

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּצִלּוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה הֵבִיאוּ לְפָנָיו דְּלִי שֶׁל צוֹנֵן, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן לְתַלְמִידָיו הַשּׁוֹתֶה מַיִם לְצִמְאוֹ כְּיוֹצֵד הוּא מְבָרֵךְ, אָמְרוּ לוֹ לַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ אָמַר לָהֶם בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן, אָמַר לָהֶן אֶשְׁאַל, אָמְרוּ לוֹ לַמְּדֵנוּ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית לז, כב) "וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם" וַהֲלֹא אֵין דַּרְכָּן שֶׁל עַרְבִיִּים לְהִיוֹת נוֹשְׂאִין אֶלָּא עוֹרוֹת רֵיחַ רַע וְעִטָּרָן אֶלָּא שֶׁנָּתְנוּ צַדִּיק הַהוּא בֵּין דְּבָרִים הַחֲבִיבִין, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם בִּשְׁעַת כַּעֲסָן שֶׁל צַדִּיקִים מְרַחֲמִים עָלֵיהֶן, בִּשְׁעַת הָרַחֲמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׁאֲם בְּכָתְפָתָם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם בִּשְׁעַת כַּעֲסָן שֶׁל צַדִּיקִים מְרַחֲמִים עָלֵיהֶן בִּשְׁעַת הָרַחֲמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (מלכים א יג, כח) "לֹא אָכַל הָאַרְיֵה אֶת הַנְּבֵלָה וְלֹא שָׁבַר אֶת הַחֲמוֹר", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם בִּשְׁעַת כַּעֲסָן שֶׁל צַדִּיקִים מְרַחֲמִים עָלֵיהֶם בִּשְׁעַת הָרַחֲמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(ויקרא י ז) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ, יָכוֹל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל" אֵימָתַי אֵינוֹ יוֹצֵא וְלֹא יְחַלֵּל הֱוֵי אוֹמֵר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. פֵּן תָּמֻתוּ, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּתְרַבּוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אִם יָצְאוּ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מִנַּיִן לְכֹהֲנִים שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם".

רמז תקכח

וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר משֶׁה, קִיְּמוּ עֲלֵיהֶן מִצְוַת משֶׁה רַבָּן, שֶׁבַח לְתַלְמִיד שֶׁמְּקַיֵּם עָלָיו מִצְוַת רַבּוֹ, שֶׁבַח לִבְנֵי אַהֲרֹן שֶׁקִּיְּמוּ עֲלֵיהֶן מִצְוַת משֶׁה. וְכֵן הַכָּתוּב מְשַׁבֵּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, (שמות יב, כח) "וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת משֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ". וְכֵן הַכָּתוּב מְשַׁבֵּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּפָרָשַׁת שְׁלוּחַ טְמֵאִים "וַיַּעֲשׂוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". וְכֵן הַכָּתוּב מְשַׁבֵּחַ אֶת יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יא, טו) "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת משֶׁה עַבְדּוֹ כֵּן צִוָּה משֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה משֶׁה".

(ויקרא י ח-יא) יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ, תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לֹא מַתּוּ בָנָיו שֶׁל אַהֲרֹן אֶלָּא שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת נֶאֱמָן וּמְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח הַחֲנוּיוֹת וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בִּשְׁתִּיקָה וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶּׁהוּא מְצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאוֹמֵר לוֹ אַל תִּכָּנֵס בְּפֶתַח הַחֲנוּיוֹת אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. כָּךְ (לעיל פסוק ב) "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם" וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִפְּנֵי מָה מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת אַהֲרֹן וְאָמַר לוֹ יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַיַּיִן. וּלְפִי שֶׁשָּׁתַק אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן", קִבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ וְזָכָה וְנִתְיַחֵד עָלָיו הַדִּבּוּר. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן". (תהלים יט, ט) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", זֶה אַהֲרֹן שֶׁהָיָה לִבּוֹ עָצֵב עָלָיו בְּשָׁבִיל בָּנָיו שֶׁמֵּתוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְיַחֵד עָלָיו הַדִּבּוּר שָׂמַח שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן". תָּנֵי חִזְקִיָּה נַעֲשׂוּ דִּבְרֵי תוֹרָה עֲטָרָה לְרֹאשׁ, (משלי א, ט) "כִּי לְוִיַּת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ". מוֹנְיֵיק לַצַּוָּאר, (שם) "וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתָיִךְ". מְלוּגְמָא לַלֵּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", קִילּוֹרִית לָעֵינַיִם "מִצְוַת ה' בָּרָה מְאִירַת עֵינַיִם". כּוֹס עִקָּרִין לִבְנֵי מֵעַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ט) "וּרְפוּאוֹת תְּהִי לְשָׁרֶךָ". מְנַיִן לרמ"ח אֵיבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא".

רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שָׁלוֹם, בִּלְשׁוֹן עִבְרִי שְׁמוֹ יַיִן וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי חֲמָר, חֲמָר בְּגִימַטְרִיָּא רמ"ח כְּנֶגֶד אֵיבָרִים שֶׁבָּאָדָם, הַיַּיִן נִכְנָס בְּכָל אֵיבָר וְאֵיבָר וְהַגּוּף מִתְרַשֵּׁל וְהַדַּעַת מִטַּלְטֶלֶת נִכְנַס הַיַּיִן הַדַּעַת יָצְאָה. וְכָךְ שָׁנָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, נִכְנַס יַיִן שֶׁהוּא שִׁבְעִים וְיָצָא סוֹד שֶׁהוּא שִׁבְעִים, לְכָךְ נִצְטַוָּה כֹּהֵן שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יַיִן בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה שֶׁלֹּא תִּטַּלְטֵל דַּעְתּוֹ אֶלָּא מְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה מְשַׁמֵּר אֶת הָעֲבוֹדָה וְאֶת הַדַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב, ו) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם ז) "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת" וְגוֹ'. לְכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַוֶּה לְאַהֲרֹן יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ. וְלֹא תְּהֵא סָבוּר שֶׁמָּא לְשֶׁעָבַר צִוִּיתִי אֶתְכֶם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם שֶׁנֶּאֱמַר "בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ', אֶלָּא אַף לְעוֹלָם שִׁמְרוּ עַצְמְכֶם מִן הַיַּיִן, שֶׁהַיַּיִן סִימָן קָלָלָה. אָמַר יְשַׁעְיָה "צְוָחָה עַל הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עָרְבָה כָּל שִׂמְחָה (שָׂבַת) [נָלָה] מָשׂוֹשׂ

הָאָרֶץ". מַהוּ "עֲרָבָה" חֲשֵׁכָה קִבְּלָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית א, ב) "וַיְהִי עֶרֶב" ("שָׁבַת) [גָּלָה] מְשׁוֹשׁ הָאָרֶץ", שֶׁשָּׁבְתָה צִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, ג) "יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה הַיַּיִן סִימַן קְלָלָה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא אֲנִי אֶעֱשֶׂה אוֹתוֹ עָסִיס, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הֶהָרִים עָסִיס".

תָּנוּ רַבָּנָן "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתְּ", יָכוֹל אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא אֲפִלּוּ מִגְּתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשֵׁכָר" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא כְּדֵי לְשַׁכֵּר, רְבִיעִית יַיִן בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יַיִן", לוֹמַר לְךָ מֻזְהָרִין עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּמֻזְהָרִין עָלָיו מִגִּתּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יַיִן אַל תֵּשְׁתְּ, אֵין לִי אֶלָּא יַיִן, שְׁאָר מְשַׁכְּרִין מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשֵׁכָר". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יַיִן" לוֹמַר לְךָ עַל הַיַּיִן בְּמִיתָה וְעַל שְׁאָר מְשַׁכְּרִין בְּאַזְהָרָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יַיִן אַל תֵּשְׁתְּ, שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּנּוּ כְּדֶרֶךְ שִׁכְּרוּתוֹ, הָא אִם הִפְסִיק בּוֹ, אוֹ נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהֵן פָּטוּר, בְּמַאי פְּלִיגִי, תַּנָּא קָמָא סָבַר, גָּמְרִינָן שֵׁכָר שֵׁכָר מִנָּזִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה לָא יָלִיף, וְרַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר מַאי וְשֵׁכָר, הוּא דְּמִישְׁכַּר. כְּמָאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא אָכַל דְּבֵלָה קְעִילִית וְשָׁתָה דְּבַשׁ אוֹ חָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמֵּשׁ לוֹקֶה אַרְבָּעִים, כְּמָאן כְּרַבִּי יְהוּדָה, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, קְרִי רַב עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר טוּבְיָנָא דְּחַכִּימֵי. רַבִּי אַחָא דְּהוּצָל וְכוּ', אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשֵׁי אָמַר לֵיהּ זִיל הַאִידָּנָא וְתָא לְמָחָר. דְּרַב לָא מוֹקֵי אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ מִיּוֹמָא טָבָא לְחַבְרֵיהּ מִשּׁוּם שִׁכְרוּת, אָמַר לֵיהּ הָאֲמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר (וְרַב) [וּמַר] הָא קָא רָמֵי בֵּיהּ מַיָּא, לֹא קַשְׁיָא הָא בִּרְבִיעִית הָא בִּיוֹתֵר מֵרְבִיעִית.

רמז תקכט

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֶשֶׂר רְבִיעִיּוֹת הֵן, וְנָקִיט רַב כַּהֲנָא בִּידֵיהּ, חֲמֵשׁ סוּמְקָתָא וְחֲמֵשׁ חִוָּרְתָא. חֲמֵשׁ סוּמְקָתָא. נָזִיר, וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, שֶׁהוֹרוּ, בַּמִּקְדָּשׁ, וּמֵתוּ, (סִימָנָא), נָזִיר רְבִיעִית יַיִן לְנָזִיר. עוֹשֶׂה פֶּסַח, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אַרְבַּע כּוֹסוֹת הַלָּלוּ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּהֶן כְּדֵי רְבִיעִית. שֶׁהוֹרוּ, שֶׁתָּה רְבִיעִית יַיִן אַל יוֹרֶה. בַּמִּקְדָּשׁ, שָׁתָה רְבִיעִית יַיִן וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ חַיָּב. וּמֵתוּ, דְּתַנְיָא מְנַיִן לְרְבִיעִית דָּם שֶׁיָּצָא מִשְּׁנֵי מֵתִים שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבוֹא". חֲמֵשׁ חִוָּרְתָא חַלַּת, נָזִיר, וּמְצֹרָע, שֶׁנִּפְסְלוּ, בְּשַׁבָּת, (סִימָנָא). חַלַּת, רְבִיעִית שֶׁמֶן לְחַלּוֹת. נָזִיר, רְבִיעִית שֶׁמֶן לְנָזִיר. מְצֹרָע, רְבִיעִת מַיִם לְמְצֹרָע. שֶׁנִּפְסְלוּ, דְּתָנַן וּשְׁאָר כָּל מַשְׁקִין טְמֵאִין פּוֹסְלִין אֶת הַגְּוִיָּה בִּרְבִיעִית. בְּשַׁבָּת, דְּתָנַן וּשְׁאָר כָּל הַשּׁוֹפְכִין בִּרְבִיעִית לְהוֹצָאַת שַׁבָּת. וְתוּ לֵיכָּא וְהָאֵיכָּא, מֵי רְבִיעִית נוֹטְלִין לַיָּדַיִם לְאֶחָד וַאֲפִלּוּ לִשְׁנַיִם. בִּפְלוּגְתָא לָא קָמַיְירִי. וְהָאֵיכָּא הָיָה מֵבִיא פַּיְילֵי שֶׁל חֶרֶס וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית. בִּפְלוּגְתָא לָא קָמַיְירִי. וְהָא אֵיכָּא כַּמָּה מַיִם

נוֹתֵן לְתוֹכָהּ כָּל שֶׁהוּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רְבִיעִית. בִּפְלוּגְתָּא לָא קָא מַיירֵי. וְהָאִיכָּא מִקְוֶה. בַּר מֵהַהוּא דְּבִטְלוּהָ רַבָּנָן.

וְאֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה, שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ. בִּשְׁלָמָא שְׁתוּיֵי יַיִן דִּכְתִיב "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תִּשְׁתְּ" וְגוֹ', אֶלָּא פְּרוּעֵי רֹאשׁ מְנָלַן דְּאִיתְקַשׁ שְׁתוּיֵי יַיִן לִפְרוּעֵי רֹאשׁ, דִּכְתִיב (יחזקאל מד, כ) "וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ" וּכְתִיב "וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ" מַה שְּׁתוּיֵי יַיִן בְּמִיתָה אַף פְּרוּעֵי רֹאשׁ בְּמִיתָה, וּמִינַּהּ מַה שְּׁתוּיֵי יַיִן מְחַלֵּל עֲבוֹדָה אַף פְּרוּעֵי רֹאשׁ מְחַלֵּל עֲבוֹדָה.

שְׁתוּיֵי יַיִן מְנָלַן, אַתְיָא חֻקָּה חֻקָּה מִמְּחַסֵּר בְּגָדִים, וְהָא תְּנָא מ"וּלְהַבְדִּיל" קָא נָסִיב לָהּ, הַנֵי מִילֵי מִקְּמֵי דְּנִיקּוּשׁ גְּזֵרָה שָׁוָה. וְהָא תְּנָא מְחַסֵּר בְּגָדִים הוּא דְּקָא יָלִיף מִשְּׁתוּיֵי יַיִן, הָכִי קָאָמַר מִנַּיִן שֶׁלֹּא נַחֲלֹק בֵּין מְחַסֵּר בְּגָדִים לִשְׁתוּיֵי יַיִן וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה" "חֻקָּה" לִגְזֵרָה שָׁוָה. אֶלָּא "וּלְהַבְדִּיל" לָמָּה לִי כִּדְרַב, דְּרַב לָא מוֹקֵי אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ מִיּוֹמָא טָבָא לְחַבְרֵיהּ מִשּׁוּם שִׁכְרוּת.

אַתָּה וּבָנֶיךָ, יָכוֹל חֲלָלִין תַּלְמוּד לוֹמַר "אִתָּךְ", יָצְאוּ חֲלָלִין. אוֹצִיא אֶת חֲלָלִין וְלֹא אוֹצִיא אֶת בַּעֲלֵי מוּמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ" מָה אַתָּה כָּשֵׁר אַף בָּנֶיךָ כְּשֵׁרִין יָצְאוּ חֲלָלִין וּבַעֲלֵי מוּמִין.

בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין לִי אֶלָּא בְּבִיאָה, מְנַיִן אַף בִּיצִיאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ" מְנַיִן לַעֲשׂוֹת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ". מְנַיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ". רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" וְכוּ' [מַה בְּבוֹאָם] הָאָמוּר לְהַלָּן עָשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה, אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל [מוֹעֵד], וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה אַף בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, הָאָמוּר כָּאן עָשָׂה יְצִיאָה כְּבִיאָה, וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד כַּמִּזְבֵּחַ, וְלֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד, מְנַיִן לְרִבּוֹת שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקַּת עוֹלָם". וְלֹא תָּמָתוּ, מִמַּשְׁמַע לָאוּ אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ וְלֹא תָּמוּתוּ", אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּמִיתָה וְאֵין יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָאָה. יָכוֹל יִהְיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו חַיָּבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָאָה, וְדִין הוּא, וּמָה אִם יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּזַהֲרִין לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד שְׁתוּיֵי יַיִן וְשֶׁלֹּא שְׁתוּיֵי יַיִן אֵין חַיָּבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָאָה, אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁאֵין מְזַהֲרִין לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אֶלָּא שְׁתוּיֵי יַיִן אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְחַיְּבוּ מִיתָה עַל הַהוֹרָאָה, יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַכָּתוּב אַהֲרֹן וּבָנָיו מִקַּל וָחֹמֶר. חֻקַּת עוֹלָם, לְרִבּוֹת יְצִיקוֹת, וּבְלִילוֹת, וּתְנוּפוֹת, וְהַגְּשׁוֹת, וְהַקְמִיצוֹת, וְהַמְּלִיקוֹת, וְהַקַּבָּלוֹת, וְהַהַזָּאוֹת. מְנַיִן לִשְׁתוּיֵי יַיִן שֶׁאִם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל". וּמְנַיִן לִמְחַסֵּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, נֶאֱמַר "חֻקָּה חֻקָּה" לִגְזֵרָה שָׁוָה.

וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, אֵלּוּ דָּמִים וַחֲרָמִים וְהֶקְדֵּשׁוֹת וְהָעֲרָכִין. וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר, אֵלּוּ טֻמְאוֹת וְטָהֳרוֹת.
וּלְהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הַהוֹרָאוֹת. אֵת כָּל הַחֻקִּים, אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לָהֶם אֵלּוּ הֲלָכוֹת. בְּיַד מֹשֶׁה זֶה הַתַּלְמוּד. יָכוֹל אַף הַמִּקְרָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְהוֹרֹת". רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל אַף הַתַּרְגּוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְהוֹרֹת".

רמז תקל

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ הַוָּיִין לוֹ בָּנִים זְכָרִים, דִּכְתִיב (ויקרא יא, מז) "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר" וּסְמִיךְ לֵיהּ (ויקרא יב, ב) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, הַוָּיִין לוֹ בָּנִים הָרְאוּיִין לְהוֹרָאָה, דִּכְתִיב "וּלְהַבְדִּיל" "וּלְהוֹרֹת". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הַוָּיִין לוֹ בָּנִים זְכָרִים, דִּכְתִיב "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל" וּסְמִיךְ לֵיהּ "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, הַוָּיִין לוֹ בָּנִים רְאוּיִים לְהוֹרָאָה, דִּכְתִיב "וּלְהַבְדִּיל וּלְהוֹרֹת". כְּמָאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא שֶׁרֶץ טָמֵא וּצְפַרְדֵּעַ טָהוֹר, שְׁתוּיֵי יַיִן מוֹרִין בָּהֶן הוֹרָאָה. נִימָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה וְלָא רַבָּנָן. אֶפִלּוּ תֵּימָא רַבָּנָן שָׁאנִי הָכָא דְּזִיל קְרִי בֵּיהּ רַב הוּא. אָמַר רַב הֶלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה. וְהָא רַב לָא מוֹקֵי אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ מִיּוֹמָא טָבָא לְחַבְרֵיהּ. שָׁאנִי רַב דְּאוֹרוּיֵי מוֹרֵי. וְנוֹקִים וְלֹא יוֹרֶה, כָּל הֵיכָא דְּיָתִיב רַב לָא סַגֵּי לֵיהּ בְּלָא הוֹרָאָה.
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחֹת מִשָּׁלוֹשׁ, וְהַמּוֹסִיף אַל יוֹסִיף עַל שֶׁבַע. סֵדֶר הַבְדָּלוֹת כֵּיצַד, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, בֵּין כֹּהֲנִים לְלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים.
(ויקרא י יב-כ) ("וַיֹּאמֶר) [וַיְדַבֵּר] מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בָּנָיו", בָּנִים שְׁקוּלִין בּוֹ בְּכָבוֹד, יָכוֹל אַף הָרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנּוֹתָרִים", הַנּוֹתָרִים שְׁקוּלִים בּוֹ בְּכָבוֹד וְאֵין הָרִאשׁוֹנִים שְׁקוּלִין בּוֹ בְּכָבוֹד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, חֲרִי הוּא אוֹמֵר "וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם", שֶׁאִלּוּ הָיוּ לָהֶם בָּנִים הֵם קוֹדְמִין לְאֶלְעָזָר, שֶׁכָּל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה הוּא קוֹדֵם בְּכָבוֹד. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הַנּוֹתָרִים" אָמַר לָהֶם לֹא הָיָה לָכֶם לְהִסְתַּכֵּל כְּלָל בְּאֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ דָּבָר שֶׁלֹּא בְּעֵצָה וְנִשְׂטְפוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, קְרוֹבִים הָיוּ לִשָּׂרֵף אֶלָּא שֶׁרָחֵם הַמָּקוֹם עַל אַהֲרֹן. קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה, זוֹ מִנְחַת נַחְשׁוֹן. הַנּוֹתֶרֶת, זוֹ מִנְחַת יוֹם הַשְּׁמִינִי. מֵאֹשֵׁי

ה', אֵין לָהֶם אֶלָּא לְאַחַר מַתַּן הָאִשִּׁים. וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וְהוּא מִצְוַת (עֲשֵׂה) [שָׁעָה] וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהּ לְדוֹרוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת". "אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ", וְלֹא עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. לֹא בַּהֵיכָל. אֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". הִיא אוֹתָהּ וְהִיא, הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מְעוּטִין פָּרָט לְתוֹדָה וְלַחְמָהּ, לְאֵיל נָזִיר וּלְלַחְמוֹ, לְאֵיל הַמִּלּוּאִים וּלְלַחְמוֹ. וַאֲכָלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ" אֵין לִי אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּזְבֵּחַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּשָׁכוֹת הַבְּנוּיוֹת בַּחֵל וּפְתוּחוֹת לְקֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמָקוֹם". כִּי חֲקֹקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ הִיא, אֵין חָק לְבָנוֹת, מֵאִשֵּׁי ה', אֵין לָהֶן אֶלָּא אַחַר מַתַּן אִשִּׁים.

רמז תקלא

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם אֵין אוֹכְלִין בִּגְינוֹ שִׁירֵי מִנְחָה, דְּאָמַר קְרָא וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְכִי אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲכָלוּהָ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. אַשְׁכְּחָן מִנְחָה, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְנָלַן, אָתְיָא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. קָדָשִׁים קַלִּים מְנָלַן, אָמַר רָבָא, אָתְיָא מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים וְזֶה אֶחָד מֵהֶם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלֶנּוּ, וְדִין הוּא בְּכוֹר טָעוּן הֶבָאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֶבָאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר אֵינוֹ אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת. מַה לְּבְכוֹר שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, בְּכוּרִים יוֹכִיחוּ, מַה לְּבִכּוּרִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין הֲנָפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' מַעְשַׂר דְּגָנְךָ" וְגוֹ' מַקִּישׁ מַעֲשֵׂר לִבְכוֹר מַה בְּכוֹר אֵינוֹ אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת. וְלִיהַדַּר דִּינָא וְלֵיתֵי בְּמַה הַצַּד, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם צַד מִזְבֵּחַ. מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר קָדֶשָׁה רִאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא אֲפִלּוּ בְּכוֹר נַמִּי תִּבָּעֵי, וְאִי קָסָבַר קָדֶשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא אֲפִלּוּ בְּכוֹר נַמִּי יִקְרַב, אָמַר רָבִינָא, לְעוֹלָם קָסָבַר לֹא קָדְשָׁה, וְהָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן בִּבְכוֹר שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ קֹדֶם חֻרְבַּן הַבַּיִת וְחָרַב הַבַּיִת וַעֲדַיִן הַבָּשָׂר קַיָּם שֶׁמַּקְשֶׁה בְּשָׂרוֹ לְדָמוֹ, מָה דָּמוֹ לַמִּזְבֵּחַ אַף בְּשָׂרוֹ לַמִּזְבֵּחַ, וּמַקִּישׁ מַעֲשֵׂר לִבְכוֹר. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ, מַעֲשֵׂר דָּגָן חֻלִּין הוּא, וּלְמַאן דְּאָמַר בָּתַר מְלַמֵּד אָזְלִינַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, דָּם וּבָשָׂר חַד מִלְּתָא הוּא. כִּי סְלִיק רָבִין אָמַרָה לִשְׁמַעְתְּתָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי מִשּׁוּם דְּיָתְבֵי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא אָמְרֵי שְׁמַעְתְּתָא דְּמַחְשָׁכָן, לָא שְׁמִיעַ לְהוֹ הָא דְּתַנְיָא בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסְעוֹת קָדְשִׁים נִפְסָלִין, וְזִבִּין וּמְצָרְעִין מִשְׁתַּלְחִין חוּץ לַמְּחִצָּה, וְתַנְיָא אִידָךְ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת קָדְשִׁים נֶאֱכָלִין, מַאי לָאו הָא בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

וְהָא בְּקָדְשִׁים קַלִּים. לֹא אִידִי וְאִידִי בְּקָדְשִׁים קַלִּים וְלֹא קַשְׁיָא הָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָא רַבָּנָן. רַבִּינָא אָמַר, הָא וְהָא בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמַאי (שְׁנָא) [בַּשְׁנֵי] מְקוֹמוֹת דְּקָתָנֵי הָא עַד שֶׁלֹּא הֶעֱמִידוּ הַלְוִיִּים הַמִּשְׁכָּן וְכוּ', סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אִיפְּסְלוּ לְהוֹ בְּיוֹצֵא קָא מַשְׁמַע לָן. אֵימָא הָכִי נַמִּי, אָמַר קְרָא (במדבר ב, יז) "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד" אַף עַל פִּי שֶׁנָּסַע אֹהֶל מוֹעֵד הוּא.

תָּנוּ רַבָּנָן "כִּי כֵן צִוֵּיתִי", (פסוק יח) כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'. כִּי כֵן צִוֵּיתִי, בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ. כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי, בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לָהֶם. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה', וְלֹא מֵאֵלַי אֲנִי אוֹמֵר. וְרַמִּינְהוּ מִפְּנֵי אֲנִינוּת שְׂרָפוּהָ לְכָךְ נֶאֱמַר "כָּאֵלֶּה". אָמַר שְׁמוּאֵל לָא קַשְׁיָא הָא רַבִּי יְהוּדָה הָא רַבִּי נְחֶמְיָה, דְּתַנְיָא מִפְּנֵי אֲנִינוּת שְׂרָפוּהָ לְכָךְ נֶאֱמַר "כָּאֵלֶּה", דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מִפְּנֵי טֻמְאָה נִשְׂרְפָה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרְפָה הָיָה לִשְׁלֹשְׁתָן לִשָּׂרֵף. דָּבָר אַחֵר הָיָה לְאָכְלָן לָעֶרֶב.

דָּבָר אַחֵר וַהֲלֹא פִּנְחָס הָיָה עִמָּהֶן. רַבָּה אָמַר אִידִי וְאִידִי רַבִּי נְחֶמְיָה, וְלֹא קַשְׁיָא כָּאן בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה כָּאן בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה הֵיכִי מְתָרֵץ לְהַנֵּי קְרָאֵי וְרַבָּנָן הֵיכִי מְתָרְצֵי לְהוֹ לְהַנֵּי קְרָאֵי, רַבִּי נְחֶמְיָה מְתָרֵץ הָכִי (פסוק יז-כ) מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, שֶׁמָּא נִכְנַס דָּמָהּ לִפְנֵי וְלִפְנִים, אָמַר לוֹ הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ. שֶׁמָּא חוּץ לִמְחִיצָתָהּ יָצָתָה, אָמַר לוֹ הֵן בַּקֹּדֶשׁ הָיְתָה, וְדֵילְמָא בַּאֲנִינוּת אַקְרְבְתּוּהָ וּפְסַלְתּוּהָ, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, וְכִי הֵן הִקְרִיבוּ דְּפַסְלָא בְּהוֹ אֲנִינוּת אֲנִי הִקְרַבְתִּי, וְאָמַר לוֹ וְאִי הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ, וּבְקֹדֶשׁ הָיְתָה, אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי, בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ, אָמַר לוֹ וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה וְאָכְלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה', שֶׁמָּא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, דְּאִי בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר הַקַּל וּמַה מַּעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ", קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, מִיָּד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו, לֹא בֹּשׁ מֹשֶׁה לוֹמַר לֹא שָׁמַעְתִּי, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי וְשָׂכַחְתִּי. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְתָרְצֵי לְהוֹ הָכִי, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם [אֶת] הַחַטָּאת, שֶׁמָּא נִכְנַס דָּמָהּ לִפְנֵי וְלִפְנִים, אָמַר לוֹ הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ, שֶׁמָּא חוּץ לַמְּחִיצָה יָצְתָה אָמַר לוֹ הֵן בַּקֹּדֶשׁ הָיְתָה, וְדֵילְמָא בַּאֲנִינוּת אַקְרְבְתּוּהָ וּפְסַלְתּוּהָ, אָמַר לֵיהּ, מֹשֶׁה, הֵן הִקְרִיבוּ דְּפָסְלָה בְּהוֹ אֲנִינוּת, אֲנִי הִקְרַבְתִּי, וְדֵילְמָא אַגַּב טִרְדַּיְכוּ פְּשָׁעִיתוּ בָּהּ וְאִטְמְאֵי, אָמַר לֵיהּ, מֹשֶׁה, כְּךָ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שֶׁאֲנִי מְבַזֶּה קָדְשֵׁי שָׁמַיִם, וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה, אֲפִלּוּ אֵלֶּה כְּאֵלֶּה אֵין אֲנִי מְבַזֶּה קָדְשֵׁי שָׁמַיִם. אָמַר לֵיהּ אִי הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ וּבְקֹדֶשׁ הָיְתָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי, בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ. אָמַר לֵיהּ שֶׁמָּא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, דְּאִי בַּיּוֹם קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר וּמַה מַּעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה (דברים כו, יד) "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ" קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, מִיָּד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וְגוֹ' לֹא בֹּשׁ מֹשֶׁה לוֹמַר לֹא לָמַדְתִּי, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי וְשָׂכַחְתִּי, אִבָּעֵי לְהוֹ לְשַׁהוּיֵי וּלְמֵיכְלָה לְאוֹרְתָּא טֻמְאָה בְּאֵנֶס בָּאֲתָה.

בְּשִׁלְמָא לְרַבָּנָן הַיְנוּ דִּכְתִיב "הַיּוֹם", אֶלָּא לְרַבִּי נְחֶמְיָה מַאי הַיּוֹם, חוֹבַת הַיּוֹם. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי נְחֶמְיָה הַיְנוּ דִּכְתִיב "הֵן הַיּוֹם", אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי הֵן הַיּוֹם. הָכִי קָאָמַר. הֵן הִקְרִיבוּ, אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁפִּיר קָאָמְרֵי לֵיהּ, רַבִּי נְחֶמְיָה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר קָדְשֵׁי שָׁעָה לָא פְּסְלָה בְּהוֹ אֲנִינוּת. אָמַר מָר הָיָה לוֹ לְאָכְלָהּ בָּעֶרֶב, שֶׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ, קָסָבַר אֲנִינוּת לַיְלָה דְּאוֹרַיְתָא. דָּבָר אַחֵר וַהֲלֹא פִּנְחָס הָיָה עִמָּהֶן, שֶׁפִּיר קָאָמְרֵי לֵיהּ, סָבַר לָהּ כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, לֹא נִתְכַּהֲן פִּנְחָס עַד שֶׁהָרְגוּ לְזִמְרִי, דִּכְתִיב (במדבר כה, יג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" וְגוֹ'. רַב אָשֵׁי אָמַר, עַד שֶׁעָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין הַשְּׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע פִּנְחָס הַכֹּהֵן, וְאִידָךְ, נַמִּי הָכְתִיב "וַיִּשְׁמַע פִּנְחָס הַכֹּהֵן", הַהוּא לְיַחֵס זַרְעוֹ אַחֲרָיו.

(פסוק יד) "וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר". אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, וְכִי רְאשׁוֹנִים בְּמָקוֹם טָמֵא אֲכָלוּם, אֶלָּא טָהוֹר מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא, טָהוֹר מִטֻּמְאַת מְצֹרָע וְטָמֵא מִטֻּמְאַת זָב, וְאֵיזֶה זֶה מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל. וְאֵימָא טָהוֹר מִטֻּמְאַת זָב וְטָמֵא מִטֻּמְאַת מֵת וְאֵיזֶה זֶה מַחֲנֶה לְוִיָּה. אָמַר אַבַּיֵי אָמַר קְרָא וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ, אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְאֵין אַחֵרֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, אַפְקוּהָ מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה וְכוּ'. שׁוֹק הַתְּרוּמָה (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תק"ח). חֲזֵה, זֶה הֶחָזֶה, תְּנוּפָה, זוֹ תְּנוּפַת הַסַּל. שׁוֹק, זֶה הַשּׁוֹק. תְּרוּמַת, זוֹ תְּרוּמַת תּוֹדָה. אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ, אַתָּה וּבָנֶיךָ בַּחֵלֶק וּבְנֹתֶיךָ בַּמַּתָּנוֹת אוֹ יָכוֹל אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ בַּחֵלֶק, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי חֻקְּךָ וְחֵק בָּנֶיךָ (היא) אֵין חֹק לְבָנוֹת, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אַתָּה וּבָנֶיךָ בַּחֵלֶק וּבְנוֹתֶיךָ בַּמַּתָּנוֹת, נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שִׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרַבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁהָיוּ שָׁם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, ד) "וְשׁוֹר וְאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'". שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה, מְלַמֵּד שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה.

(פסוק טז-יז) "וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת", שְׂעִיר, זֶה שְׂעִיר נַחְשׁוֹן. חַטָּאת זוֹ חַטָּאת שְׁמִינִי. דָּרֹשׁ, זֶה שָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. יָכוֹל שְׁלָשְׁתָּן נִשְׂרְפוּ תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה שׂוֹרָף", אֶחָד נִשְׂרַף וְלֹא שְׁלָשְׁתָּן נִשְׂרְפוּ דָּרֹשׁ דָּרֹשׁ, שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת לָמָּה, אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה חַטָּאת זוֹ נִשְׂרְפָה וְאֵלּוּ מֻנָּחוֹת, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזוֹ הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שְׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר. מְלַמֵּד שֶׁנִּתַּן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. בְּנֵי אַהֲרֹן מְלַמֵּד שֶׁאַף אַהֲרֹן הָיָה עִמָּהֶן בַּקֶּצֶף. הַנּוֹתָרִים, לֹא הָיָה פִּנְחָס עִמָּהֶם, לֵאמֹר, הֲשִׁיבֵנִי עַל דְּבָרַי.

רמז תקלב

אַשְׁרֵיהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִשְׂאוּ לָכֶם פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" אִלּוּ הֶאֱמַנְתֶּם בִּי עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִפְטֵר. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים לֹא דַּיָּן שֶׁזּוֹכִין לְעַצְמָן

אֶלָּא שֶׁמְּזַכִּין לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁרָאוּיִין לִשָּׂרֵף כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק טז) הַנִּתָּרִים, אֶלָּא שֶׁזְּכוּת אֲבִיהֶם גָּרְמָה לָהֶם אוֹי לְרְשָׁעִים שֶׁמְּחַיְּבִין לְעַצְמָן וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לִכְנַעַן שֶׁרָאוּיִין לִסָּמֵךְ כְּטָבֵי עַבְדּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֶלָּא שֶׁחוֹבַת אֲבִיהֶם גָּרְמָה לָהֶם.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, "אֹזֶן שׁוֹמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין", אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּיתָה, וְזָכוּ שֶׁנִּתְיַחֵד הַדִּבּוּר עֲלֵיהֶן וְעַל אֲבִיהֶן וְעַל אֲחֵי אֲבִיהֶן בְּחַיֵּיהֶן, דִּכְתִיב "וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ", שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת, אָמַר לָהֶם אִם שְׁחַטְתֶּם לְמָה לֹא אֲכַלְתֶּם וְאִם לֹא הֱיִיתֶם עֲתִידִין לֶאֱכֹל לְמָה שְׁחַטְתֶּם, מִיָּד וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר. וְכֵיוָן שֶׁכָּעַס נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ.

רמז תקלג

רַב הוּנָא אָמַר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת כָּעַס מֹשֶׁה וְנִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ, וְאֵלּוּ הֵן, בְּשַׁבָּת, וּבְכֶלְיֵ מַתְּכוֹת, וּבְאוֹנֵן, (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תשפ"ו). בְּשַׁבָּת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, כ) "וַיּוֹתִירוּ הָאֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר", וְכֵיוָן שֶׁכָּעַס שָׁכַח מִלּוֹמַר לָהֶם הִלְכוֹת שַׁבָּת. מָה אָמַר לָהֶם (שם טז) "אִכְלוּהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה'". בִּכְלֵי מַתְּכוֹת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל", וְכֵיוָן שֶׁכָּעַס נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ שָׁכַח מִלּוֹמַר הִלְכוֹת כְּלֵי מַתְּכוֹת, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר, אָמַר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמַר (שם לא, כא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא", אָמַר לָהֶם, לְמֹשֶׁה רַבִּי צִוָּה וְאוֹתִי לֹא צִוָּה. בְּאוֹנֵן דִּכְתִיב "וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן" וְכֵיוָן שֶׁכָּעַס שָׁכַח מִלּוֹמַר לָהֶם שֶׁאוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכֹל בְּקָדְשִׁים הַנִּתָּרִים, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר לְהוֹן אַף אִינוּן הַלְוַאי לֹא אִישְׁתְּרִיתוּן. וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן, בְּדִבּוּר עַז כְּנֶגְדּוֹ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית מב, ט) "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". דָּרַשׁ אַהֲרֹן קַל וָחֹמֶר וְכוּ'. מִיָּד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו, הוֹצִיא כָּרוֹז בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אֲנִי טָעִיתִי בַּהֲלָכָה וְאַהֲרֹן אָחִי לִמְּדָנִי. אֶלְעָזָר הָיָה יוֹדֵעַ הֲלָכָה וְשָׁתַק, וְכֵן אִיתָמָר וְנִתְיַחֵד הַדִּבּוּר עֲלֵיהֶן וְעַל אֲבִיהֶן וְעַל אֲחֵי אֲבִיהֶן בְּחַיֵּיהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא יא, א) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם". תְּנֵי רַבִּי חִיָּא "לֵאמֹר" "אֲלֵהֶם" לַבָּנִים לְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר.

וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף שְׂעִירֵי הָרְגָלִים מְכַפְּרִים אֲבָל לֹא שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים. וְעַל מָה שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דִּכְתִיב "וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה", נֶאֱמַר כָּאן "עָוֹן" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בַּצִּיץ (שמות כה, לח) "עָוֹן", מַה לְּהַלָּן טָמֵאת בָּשָׂר אַף כָּאן טָמֵאת בָּשָׂר. אִי מַה לְּהַלָּן עוֹלִין אַף כָּאן עוֹלִין, עָוֹן הָעֵדָה כְּתִיב.

מִכְּדֵי מִיגְמַר גְּמִירֵי מֵהָדֵדֵי, נִיכַּפֵּר דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדִּידֵיהּ. וְאַדְּצִיץ, נָפְקָא מִינָהּ לְהֵיכָא דְּנִשְׁבַּר הַצִּיץ, אָמַר קְרָא עָוֹן עָוֹן אֶחָד הוּא נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת. וְנִיכַּפֵּר צִיץ אַדִּידֵיהּ וְאַדְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נָפְקָא מִינָהּ לְטֻמְאָה שֶׁאֵרְעָה בֵּין זֶה לָזֶה, אָמַר קְרָא וְאֹתָהּ, אֹתָהּ נוֹשֵׂא עָוֹון וְאֵין אַחֵר נוֹשֵׂא עָוֹון. רַב אָשֵׁי אָמַר, הָכָא כְּתִיב עָוֹן הָעֲדָה עֵדָה וְלֹא קָדָשִׁים, הָתָם כְּתִיב "עָוֹן הַקֳּדָשִׁים" קָדָשִׁים וְלֹא עֵדָה. אַשְׁכְּחַן שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים דְּמְכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא, שְׂעִירֵי הָרְגָלִים שֶׁאֵין מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בְּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף מְנָא לַן. כִּדְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, "שְׂעִיר וְשָׂעִיר", הָכָא נַמִּי "שְׂעִיר וְשָׂעִיר". וְאִיתְקַשׁ שְׂעִירֵי הָרְגָלִים לִשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מָה רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּמִלְּתָא דְּקֹדֶשׁ מְכַפֵּר, אַף שְׂעִירֵי רְגָלִים בְּמִלְּתָא דְּקֹדֶשׁ מְכַפְּרִין. (לָשׁוֹן אַחֵר) וְאַמַּאי מְכַפְּרִי, אִי עַל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה בְּתְחִלָּה וּבַסּוֹף, הַאי בַּר קְרָבָּן הוּא. וְאִי עַל (שֶׁאֵין) [שֶׁיֵּשׁ] בָּהּ יְדִיעָה בִּתְחִלָּה (וְיֵשׁ) [וְאֵין] בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ לֹא מְכַפֵּר אֶלָּא שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בְּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא וְשֶׁל רְגָלִים מְכַפְּרִין עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בְּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִים עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בְּתְחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף. אָמְרוּ לֵיהּ, מַהוּ שֶׁיְּקָרְבוּ זֶה בְּזֶה, אָמַר לָהֶם יְקָרְבוּ, אָמְרוּ לֵיהּ, הוֹאִיל וְאֵין כַּפָּרָתָן שָׁוָה הֵיאַךְ קְרֵבִין זֶה בְּזֶה, אָמַר לָהֶם כֻּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. בְּשִׁלְמָא דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ לֹא מְכַפֵּר אַדְּרְגָלִים, דְּאָמַר קְרָא עָוֹן, עָוֹון אֶחָד נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא שְׁתֵּי עֲוֹונוֹת, אֶלָּא דָּרְגָלִים נִיכְּפְּרוּ אַדְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אָמַר קְרָא וְאֹתָהּ, אוֹתָהּ נוֹשֵׂא עָוון וְאֵין אַחֵר נוֹשֵׂא עָוון. בְּשִׁלְמָא דְּרְגָלִים לָא מְכַפְּרִי אַדְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאָמַר קְרָא "אַחַת בַּשָּׁנָה" כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְּהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה, אֶלָּא דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נִיכַּפְּרוּ אַדְּרְגָלִים. אָמַר קְרָא "אַחַת" כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֵּר וְאֵין מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת. וְהָא כִּי כְּתִיב "אַחַת" בְּשָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים כְּתִיב, אָמַר קְרָא (במדבר כט, יא) "מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפּוּרִים" אִיתְקַשׁ חִיצּוֹן לְפְנִימִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא, מוּסָף עֲלֵיהֶן שֶׁל רְגָלִים שֶׁהֵן מְכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בְּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, מוּסָף עֲלֵיהֶן שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמְּכַפְּרִים עַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא, וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בְּתְחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בְּתְחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף. אָמְרוּ לוֹ מַהוּ שֶׁיְּקָרֵב אָמַר לָהֶם הֵן, אָמְרוּ לוֹ אִם כֵּן יְהֵא שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרֵבִין בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים אֲבָל הֵיאַךְ שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים קְרֵבִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְכַפֵּר כַּפָּרָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן, אָמַר לָהֶם, כֻּלָּן בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. מַאי שְׁנָא דְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים דְּלָא מְכַפְּרִי אַדְּרְגָלִים דְּאָמַר קְרָא עָוֹן, עָוון אֶחָד הוּא נוֹשֵׂא וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא

שְׁתֵּי עֲוונוֹת, דְּרָגָלִים נַמֵּי לֹא נִיכְפְּרוּ אַדְּרַאשֵׁי חֳדָשִׁים דְּאוֹתָהּ נוֹשֵׂא עָוון וְאֵין אַחֵר נוֹשֵׂא עָוון. אוֹתָהּ לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. מַאי שְׁנָא דִּרְגָלִים דְּלָא מְכַפֶּרֶת אַדְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאָמַר קְרָא (שמות ל, י) "אַחַת בַּשָּׁנָה", כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְּהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה, אִי הָכִי דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לָא נִיכַּפֵּר אַדְּרַגְלִים דְּאָמַר קְרָא "אַחַת", כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֶּרֶת וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת, "אַחַת" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ דְּכִי כְּתִיב "אַחַת בַּשָּׁנָה" בְּשָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים כְּתִיב. אִי הָכִי דִּרְגָלִים נַמֵּי נִיכַּפְּרוּ אַדְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכִי כְּתִיב "אַחַת" בְּשָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים כְּתִיב. לְעוֹלָם "אַחַת" מַשְׁמַע לֵיהּ וְשָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה" קַרְנוֹתָיו דְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי הוּא דְּכַפָּרָה אַחַת מְכַפֵּר וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת, הָא דְּחִיצוֹן אֲפִלּוּ שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת.

רמז תקלד

הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ פְּנִימָה, אֵין לִי אֶלָּא פְּנִימָה, הֵיכָל מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל הַקֹּדֶשׁ". יֹאמַר אֶל הַקֹּדֶשׁ וְאַל יֹאמַר פְּנִימָה, אָמַר רָבָא. בָּא זֶה וְלִמֵּד עַל זֶה, מִידֵי דַּהֲוָה אַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. דְּתַנְיָא (ויקרא כב, י) "תּוֹשָׁב" זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם, "שָׂכִיר" זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, וְיֹאמַר "תּוֹשָׁב" וְאַל יֹאמַר "שָׂכִיר" וַאֲנִי אוֹמֵר קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר "תּוֹשָׁב" זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, אֲבָל קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם יְהֵא אוֹכֵל, בָּא "שָׂכִיר" וְלִמֵּד עַל "תּוֹשָׁב". שֶׁזֶּה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם וְזֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים וְאֵינוֹ אוֹכֵל. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא הָתָם תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ, וְאַף עַל גַּב דַּהֲוָה לֵיהּ לִקְרָא לְמֵיכְתַּב נִרְצָע לֹא יֹאכַל וְאָתֵי אִידָךְ בְּקַל וָחוֹמֶר, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וּכְתַב לְהּ קְרָא, אֶלָּא הָכָא כֵּיוָן שְׁאִיפְּסוּל לֵיהּ בְּהֵיכָל, לִפְנֵי וְלִפְנִים מַאי בָּעֵי, אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְדָרֵךְ מְשֻׁפָּע. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא הֲבָאָה כְּתִיב בָּהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל מִידֵי דַּחֲשִׁיבָא לֵיהּ לִפְנֵי וְלִפְנִים לָא מִיפְּסַל בְּהֵיכָל. אוֹנֵן מְנָא לָן, דִּכְתִיב (ויקרא כא, י-יב) "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", הָא אַחֵר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. רַבִּי אִלְעַאי אָמַר, מֵהָכָא, הֵן הִקְרִיבוּ, וַאֲנִי הִקְרַבְתִּי, מִכְּלָל דְּאִי אִינְהוּ קָרוּב שַׁפִּיר אִישְׁתְּרוּף, וְרַבִּי אִלְעַאי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר [מ"וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא", אָמַר לָךְ מִי כְּתִיב הָא אַחֵר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. וְאִידָךְ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר] מְהֵן הִקְרִיבוּ, קַסָבַר מִפְּנֵי טֻמְאָה נִשְׂרְפָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִבַּעַל מוּם, וּמָה בַּעַל מוּם שֶׁאוֹכֵל, אִם עָבַד חִלֵּל, אוֹנֵן שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם עָבַד חִלֵּל. רַב מְשַׁרְשְׁיָא אָמַר, אָתֵי מִיּוֹשֵׁב וּמְחַד מֵהַנָּךְ כּוּ'. (פסוק טז-יז) "מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ", וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ נֶאֱכָל, וַהֲלֹא לֹא נֶאֱכְלָה אֶלָּא נִשְׂרְפָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה שֹׂרַף", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ", אָמַר לָהֶם שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְתָה מִפְּנֵי שֶׁחַטָּאת שֶׁיָּצְתָה חוּץ לַקְּלָעִים פְּסוּלָה. אֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, מְנַיִן

לְרִבּוֹת קְדֵשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". מִנַּיִן לַאֲכִילַת קָדָשִׁים שֶׁהִיא כַּפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'", הָא כֵּיצַד כֹּהֲנִים אוֹכְלִין וְיִשְׂרָאֵל מִתְכַּפְּרִין.

רמז תקלה

הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִכָּאן לְחַטָּאת שֶׁנִּכְנַס דָּמָהּ לִפְנִים שֶׁהִיא פְּסוּלָה. אֶת דָּמָהּ, אֵין חַטָּאת פְּסוּלָה עַד שֶׁיִּכָּנֵס כָּל דָּמָהּ. תֹּאכְלוּ בַּקֹּדֶשׁ, מְלַמֵּד שֶׁאֲכִילָתָהּ בִּפְנִים, מִנַּיִן שֶׁאַף שְׁרָפָתָהּ בִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָכוֹל תֹּאכְלוּ", יָכוֹל אַף מִשֶּׁנִּטְמָא בַּחוּץ תְּהֵא שְׂרֵפָתָהּ בִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ" מַה זוֹ מְיֻחֶדֶת טֻמְאָתָהּ בִּפְנִים וְכוּ'. וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה, אֵין דִּבּוּר אֶלָּא לָשׁוֹן עֵז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כא, ה) "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה".

מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּאֵלֶּה", שֶׁיְּכוֹל אֵין לִי אִסּוּר אֲנִינָה אֶלָּא בִּבְנִים בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, מוֹסִיף עֲלֵיהֶן אֲחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ וַאֲחוֹתוֹ נְשׂוּאָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֵלֶּה" "כָּאֵלֶּה", רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, יָכוֹל יְהוּ הַלְוִיִּים אֲסוּרִים בַּאֲנִינָה לָשִׁיר, תַּלְמוּד לוֹמַר ["אֹתִי] כָּאֵלֶּה". דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּאֵלֶּה" אִלּוּלֵי לֹא אֵלּוּ בִּלְבַד קָבַרְתִּי אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵלֶּה קָבַרְתִּי עִם אֵלּוּ לֹא הָיִיתִי מְבַזֶּה קָדְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיּוֹם אֲנִי אָסוּר וּמוּתָר בַּלַּיְלָה, וּלְדוֹרוֹת אָסוּר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין הָאוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכֹל בְּקָדְשִׁים בַּלַּיְלָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, תֵּדַע שֶׁהֲרֵי אָמְרִינָן אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לְעֶרֶב. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו הוֹדָה מִיָּד וְלֹא בֹּשׁ לוֹמַר לֹא שָׁמַעְתִּי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה חֲנַנְיָה בֶּן יְהוּדָה הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל יָמָיו קָשָׁה הַקְּפָדָה שֶׁגָּרְמָה לוֹ לְמֹשֶׁה לִטְעוֹת. אַחֵר מִיתָתוֹ אֲנִי מֵשִׁיב לוֹ עַל דְּבָרָיו וְכִי מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּקְפִּיד אֶלָּא שֶׁטָּעָה. (ויקרא יא א-ב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם, לֵאמֹר לָהֶם לַבָּנִים לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, אוֹ לֵאמֹר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדִּבּוּר הָאָמוּר לְיִשְׂרָאֵל, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לֵאמֹר אֲלֵהֶם לֵאמֹר לַבָּנִים לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי פָּתַח, "עָמַד וַיְמֹדֵד אֶרֶץ", מָדַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כָּל הָאֻמּוֹת וְלֹא מָצָא אֻמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל. עוֹלָא בִּירְאָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁיָּצָא לַגֶּרֶן וְכָלְבּוֹ וַחֲמוֹרוֹ עִמּוֹ, הִטְעִין לַחֲמוֹר חֻמֶּשׁ סְאִין וּלְכָלְבּוֹ שְׁתַּיִם וְהָיָה אוֹתוֹ הַכֶּלֶב מַלְחִית, הֶעֱבִיר מִמֶּנּוּ אֶחָד וְהָיָה מַלְחִית, שְׁתֵּיהֶן וְהָיָה מַלְחִית, כָּךְ אֲפִלּוּ שֶׁבַע מְצִוּוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶן עָמְדוּ וּפֵרְקוּם וּנְתָנוּם עַל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, מָשָׁל

לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבֵקֵר שְׁנֵי חוֹלִים אֶחָד יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַיִּים וְאֶחָד אֵין בּוֹ כְּדֵי לְחַיִּים, זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַיִּים אָמַר לָהֶם דָּבָר פְּלוֹנִי יֹאכַל דָּבָר פְּלוֹנִי לֹא יֹאכַל, וְזֶה שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְחַיִּים אָמַר לָהֶן כָּל מַה דְּבָעֵי הָבוּ לֵיהּ, כָּךְ הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים שֶׁאֵינָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא (בראשית ט, ז) "כֶּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל", אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא (דברים יד, ד) "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ". כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַ צְרוּפָה, רַב אָמַר, לֹא נִתְּנוּ מִצְוֹות אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְכָל כָּךְ לָמָּה (שם) "מְגֵן הוּא לְכָל הַחֹסִים בּוֹ", בְּהֵמוֹת וְלִוְיָתָן הֵן קְנִיגְיוֹן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, וְכָל מִי שֶׁלֹּא רָאָה קְנִיגְיוֹן וכו', כֵּיצַד הֵן נִשְׁחָטִין בְּהֵמָה נוֹתֵץ לִלְוְיָתָן בֵּין קַרְנָיו וְנוֹחֵרוֹ וְלִוְיָתָן נוֹתֵץ לַבְּהֵמָה בִּסְנַפִּירָיו וְקוֹרְעוֹ, וְהַצַּדִּיקִים אוֹמְרִים שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה הִיא, וְלֹא כֵן תַּנִּינָן הַכֹּל שׁוֹחֲטִין, וּבַכֹּל שׁוֹחֲטִין, חוּץ מִמַּגֵּל קָצִיר, וְהַמְּגֵרָה, וְהַשִּׁנַּיִם, וְהַצִּפָּרֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹנְקִין, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ישעיה נא, ד) "תּוֹרָה (חֲדָשָׁה) מֵאִתִּי תֵּצֵא", חִדּוּשׁ תּוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא.

רמז תקלו

רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, אֲרִיסְטוֹן גָּדוֹל עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לַעֲבָדָיו לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, וְכָל מִי שֶׁלֹּא אָכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּעוֹלָם הַזֶּה זוֹכֶה לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ז, כד) "וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאָכוֹל לֹא תֹאכְלֶהוּ", בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּאכְלוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ לֶעָתִיד לָבוֹא, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם זֹאת הַחַיָּה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, כְּמִין גֻּלְגֹּלֶת שֶׁל אֵשׁ הָרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מְתֻחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ וְאָמַר לוֹ אִם נִקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, וְרַבָּנָן אָמְרִין, זֹאת הַחַיָּה הַחַיָּה מִטְּרֵפָתָהּ תֹּאכְלוּ וְשֶׁאֵינָהּ חַיָּה מִטְּרֵפָתָהּ לֹא תֹאכְלוּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אִם זְכִיתֶם תֹּאכְלוּ וְאִם לָאו תֵּאָכְלוּ לַמַּלְכוּת. אָמַר רַב אַחָא, צָרִיךְ יְהוּדָאָה לְחָרוּבָא בְּגִין דַּעֲבִיד תְּתוּבָא, יָאִי מִסְכְּנוּתָא לֵיהוּדָאֵי כְּעַרְקָתָא סוּמְקְתָא דְּעַל לְבֵּיהּ דְּסוּסָא חִיוָרָא תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בְּחַיָּה וּמַרְאֶה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ זֹאת לֹא תֹאכְלוּ "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם" זוֹ טְמֵאָה וְזוֹ אֵינָהּ טְמֵאָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כָּל הַנְּבִיאִים רוֹאִים אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת בְּעִסּוּקָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ב, י) "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן" וְכוּ'. אַבְרָהָם רָאָה אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת בְּעִסּוּקָן, "וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְּדֹלָה" וְכוּ' כִּדְכָתוּב לְעֵיל. דָּנִיֵּאל רָאָה אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת בְּעִסּוּקָן. (דניאל ז, ב-ג) "חֲזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוִי עִם לֵילְיָא וַאֲרוּ אַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָּא מְגִיחָן לְיַמָּא רַבָּא וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן סָלְקָן מִן יַמָּא", אִם זְכִיתֶם "מִן יַמָּא" וְאִם לָאו מִן חוּרְשָׁא, (אִם זְכִיתֶם מִן הַיְאוֹר וְאִם לָאו מִן הַיַּעַר), הֲדָא חֵיוָתָא כְּדַסָלְקָא מִנַּהֲרָא לֵית הִיא מְמַכְּיָא, (תהלים פ, יד) "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר

מִיַּעַר", אִם זְכִיתֶם מִן הַיְאוֹר וְאִם לָאו מִן הַיַּעַר, כַּד סָלְקָא מֵחוּרְשָׁא הִיא מְמַכְּיָא. "שְׁנָיִן דָּא מִן דָּא", שֶׁכָּל אֻמָּה שֶׁשּׁוֹלֶטֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה שׂוֹנְאָה אֶת יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁתַּעְבֶּדֶת בָּהֶן יוֹתֵר מִן הַכֹּל, (דניאל ז, ד) "קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה", זוֹ בָּבֶל. יִרְמְיָה רָאָה אוֹתוֹ אֲרִי וְרָאָה אוֹתוֹ נָשֶׁר (ירמיה ד, ז) "עָלָה אַרְיֵה מִסְּבְכּוֹ", (שם מט, כב) "הִנֵּה כַּנָּשֶׁר יַעֲלֶה", אָמְרוּ לְדָנִיֵּאל אַתְּ מָה חֲמֵיתָא, אֲמַר לְהוֹן, אֲנָא חֲמֵיתִי אַפִּין כְּאַרְיֵה וְגַפִּין דְּנִשְׁרָא, דִּכְתִיב "קַדְמָיְתָא כְאַרְיֵה וְגַפִּין דִּי נְשַׁר לָהּ חָזֵה הֲוֵית עַד דִּי מְרִיטוּ גַּפַּהּ וּנְטִילַת מִן אַרְעָא". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כֻּלּוֹ לָקָה וְלִבּוֹ לֹא לָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּלְבַב אֱנָשׁ יְהִיב לָהּ". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אַף לִבּוֹ לָקָה, דִּכְתִיב "וּלְבַבִיהּ מִן אֱנָשָׁא יְשַׁנּוּן" (שם ז, ה) "חָזֵה הֲוֵית וַאֲרוּ חֵיוָה אָחֳרִי תִנְיָנָה דָּמְיָה לְדֻבּ", זוֹ פָּרָס (ירמיה ה, ו) "עַל כֵּן הִכָּם אַרְיֵה מִיַּעַר", זוֹ בָּבֶל, "זְאֵב עֲרָבוֹת יְשַׁדְּדֵם", זוֹ מָדַי. "נָמֵר שׁוֹקֵד עַל עָרֵיהֶם", זוֹ יָוָן. (שם) "כָּל הַיּוֹצֵא מֵהֵנָּה יִטָּרֵף", זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית, לָמָּה (שם) "כִּי רַבּוּ פִּשְׁעֵיהֶם עַצְמוּ מְשׁוּבוֹתֵיהֶם". (דניאל ז, ו) "חָזֵה הֲוֵית וַאֲרוּ אָחֳרִי כְּנִמַר", זוֹ יָוָן שֶׁהָיְתָה מְנֻמֶּרֶת בְּגִזְרוֹתֶיהָ וְאוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל כְּתִבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בְּאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. "בָּאתַר דְּנָה חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוֵי לֵילְיָא וַאֲרוּ חֵיוָה רְבִיעָאָה דְּחִילָה וְאֵמְתָנִי וְתַקִּיפָא יַתִּירָה", זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית. דָּנִיֵּאל רָאָה שְׁלִשְׁתָּן בְּלַיְלָה אֶחָד וּלְזוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד, לָמָּה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד שְׁלִשְׁתָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר "יַתִּירָא". מֵתִיב רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ (יחזקאל כא, יט) "בֶּן. אָדָם הִנָּבֵא וְהַךְ כַּף אֶל כַּף" (דְּאָמַר) [דְּאָמַר] עֲבִיד לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ "וְתִכָּפֵל". מֹשֶׁה רָאָה אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת בְּעִסּוּקִין (להלן פסוק ד-ז) אֶת הַגָּמָל זוֹ בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלז, ח) "אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֵּם לָךְ אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ". וְאֶת הַשָּׁפָן זוֹ מָדַי, רַבָּנָן אָמְרִין מַה הַשָּׁפָן הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה וְסִימָנֵי טָהֳרָה כָּךְ הָיְתָה מַלְכוּת מָדַי מַעֲמֶדֶת צַדִּיק וְרָשָׁע, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן, דְּרִיוֶוֹשׁ הָאַחֲרוֹן בְּנָהּ שֶׁל אֶסְתֵּר הָיָה טָמֵא מֵאָבִיו וְטָהוֹר מֵאִמּוֹ. וְאֶת הָאַרְנֶבֶת, זוֹ יָוָן, אִמּוֹ שֶׁל תַּלְמֵי הַמֶּלֶךְ אַרְנֶבֶת שְׁמָהּ. וְאֶת הַחֲזִיר, זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית. מֹשֶׁה נָתַן שִׁלְשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד וְלָזוֹ בְּפָסוּק אֶחָד, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שֶׁהֵיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד שִׁלְשְׁתָּן וְכוּ'. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן כָּל הַנְּבִיאִים לֹא פִּרְסְמוּהָ אֶלָּא שְׁנַיִם אֶסְף אָמַר "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיַּעַר", מַה חֲזִיר וְכוּ' מֹשֶׁה אָמַר וְאֶת הַחֲזִיר, לָמָּה נִמְשְׁלָה כַּחֲזִיר לוֹמַר לְךָ מַה חֲזִיר הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רָבוּץ מוֹצִיא טְלָפָיו. אוֹמֵר רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר, כָּךְ מַלְכוּת הָרְבִיעִית גּוֹזֶלֶת וְחוֹמֶסֶת וְנִרְאֵית כְּאִלּוּ הִיא מַצַּעַת בִּימָה מַעֲשֶׂה בְּשִׁלְטוֹן אֶחָד בְּקֵיסָרֵי שֶׁהָיָה הוֹרֵג אֶת הַגַּנָּבִים וְאֶת הַמְנָאֲפִים וְאֶת הַמְכַשְּׁפִים, גָּחִין וַאֲמַר לְסַנְקְלִיטִין שֶׁלּוֹ שִׁלְשְׁתָּן עָשִׂיתִי בְּלַיְלָה אֶחָד.

דָּבָר אַחֵר הַגָּמָל זוֹ בָּבֶל, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא, שֶׁמְּקַלֶּסֶת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד, לד) "כְּעַן אֲנָא נְבֻכַדְנֶצַּר מְשַׁבַּח וּמְרוֹמֵם וּמְהַדַּר לְמֶלֶךְ שְׁמַיָּא", וְאֶת הַשָּׁפָן זוֹ מָדַי, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שֶׁמְּקַלֶּסֶת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (עזרא א, ב) "כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס כָּל מַמְלְכוֹת" וְגוֹ'. וְאֶת הָאַרְנֶבֶת זוֹ יָוָן, כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הִיא, שֶׁמְּקַלֶּסֶת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [אֶלְכְּסַנְדֶּר מוֹקְדוֹן] כַּד הֲוֵי חָמֵי שְׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הֲוָה אָמַר בְּרִיךְ דְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, אֶת הַחֲזִיר, זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית, וְהוּא גֵּרָה לֹא יִגָּר שֶׁאֵינוֹ מְקַלֶּסֶת אֶלָּא מְחָרֶפֶת וּמְגַדֶּפֶת וְאוֹמֶרֶת (תהלים עג, כה) "מִי לִי בַשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ".

דָּבָר אַחֵר "וְאֶת הַגָּמָל", זוֹ בָּבֶל, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שֶׁמְּגַדֶּלֶת לַצַּדִּיקִים "וְדָנִיֵּאל בִּתְרַע מַלְכָּא". וְאֶת הַשָּׁפָן, זוֹ מָדַי, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שֶׁמְּגַדֶּלֶת לַצַּדִּיקִים. (אסתר ב, יט) "וּמָרְדְּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ", וְאֶת הָאַרְנֶבֶת, זוֹ יָוָן, כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הִיא שֶׁמְּגַדֶּלֶת הַצַּדִּיקִים, אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן כַּד הֲוָה חָמֵי לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הֲוָה קָאִים עַל רַגְלוֹי. אָמְרִין לֵיהּ מִן קֳדָם יְהוּדָאֵי אַתְּ קָאִים, אָמַר לוֹן בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה דְּמוּתוֹ אֲנִי רוֹאֶה וְנוֹצַחַ. וְאֶת הַחֲזִיר, זוֹ מַלְכוּת הָרְבִיעִית, וְהוּא גֵּרָה לֹא יִגָּר שֶׁאֵינוֹ מְגַדֶּלֶת לַצַּדִּיקִים, וְלֹא דַיּוֹ שֶׁאֵינָהּ מְגַדֶּלֶת אֶלָּא הוֹרֶגֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "קַצַּפְתִּי עַל עַמִּי חִלַּלְתִּי נַחֲלָתִי וָאֶתְּנֵם בְּיָדֶךָ", זֶה רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו.

דָּבָר אַחֵר "אֶת הַגָּמָל" זוֹ בָּבֶל, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שֶׁגְּרָרָה מַלְכוּת אַחֶרֶיהָ. וְאֶת הַשָּׁפָן זוֹ מָדַי, כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שֶׁגְּרָרָה מַלְכוּת אַחֶרֶיהָ. וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וכו'. וְאֶת הַחֲזִיר, זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית, וְהוּא גֵּרָה לֹא יִגָּר שֶׁלֹּא גָּרְרָה מַלְכוּת אַחֶרֶיהָ. אֶת הַחֲזִיר לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲזִיר שֶׁמַּחֲזֶרֶת עֲטָרָה לִבְעָלֶיהָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עובדיה א, כא) "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה".

זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, (להלן פסוק כט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא", "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ", תָּפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ זֶה אֱכֹל וְזֶה לֹא תֹּאכַל, וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַדָּבָר שֶׁהֲרֵי הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת וְקָרָא לָהֶן שֵׁמוֹת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַזְהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ דְּבָרִים רָעִים שֶׁלֹּא יַטְעֶךָּ יִצְרְךָ לוֹמַר דְּבָרִים טוֹבִים אָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּל מָה שֶׁאָסַרְתִּי לְךָ הִתַּרְתִּי לְךָ כְּנֶגְדּוֹ, אָסַרְתִּי לְךָ דַּם נִדָּה הִתַּרְתִּי לְךָ דַּם בְּתוּלִים, אָסַרְתִּי לְךָ הַחֲזִיר הִתַּרְתִּי לְךָ לְשׁוֹן דָּג שִׁיבּוּטָא שֶׁדּוֹמֶה לַחֲזִיר, אָסַרְתִּי לְךָ אֵשֶׁת אִישׁ הִתַּרְתִּי לְךָ [גְּרוּשַׁת אִישׁ וּלְאַחַר מִיתָתוֹ, אָסַרְתִּי לְךָ נְכָרִית הִתַּרְתִּי לְךָ] יְפַת תֹּאַר, (דברים כא, יא) "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה", אָסַרְתִּי לְךָ אֵשֶׁת אָח הִתַּרְתִּי לְךָ (שם כה, ה) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", אָסַרְתִּי לְךָ כִּלְאַיִם הִתַּרְתִּי לְךָ סַדִּין בְּצִיצִית, אָסַרְתִּי לְךָ חֵלֶב בִּבְהֵמָה הִתַּרְתִּי לְךָ בְּחַיָּה, אָסַרְתִּי גִּיד הַנָּשֶׁה בַּבְּהֵמָה הִתַּרְתִּי בְּעוֹף, אָסַר הַדָּם

בְּעוֹף הִתִּיר בְּדָג. וְכָל כָּךְ לָמָּה, לִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁמְּרִין אֶת הַתּוֹרָה, (תהלים יח, לא) "אִמֶרֶת ה' צְרוּפָה", וְכִי מָה אִיכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין שׁוֹחֵט בְּהֵמָה וְאוֹכֵל בֵּין נוֹחֵר וְאוֹכֵל, הָא לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹוֹת אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת. בּוֹא וּרְאֵה מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּתִיב "כִּיֶּרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל", וּמִשֶּׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִצְוָה קַלָּה צִוִּיתִי אוֹתוֹ וְעָבַר עָלֶיהָ, כָּל הַמִּצְוֹוֹת הָאֵלּוּ הֵיאַךְ יָכוֹל לְקַיֵּם, לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא כָּרוֹז כָּל מִי שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה יָבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ, וְאַף הַכּוּתִים אוֹמְרִים תֵּן לָנוּ שְׂכָרֵנוּ שֶׁאַף אָנוּ עָשִׂינוּ מִצְוֹוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּשַׂר חֲזִיר וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים יָבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֵן נוֹטְלִין אִיפּוּפְסִין שֶׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, יז) "אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם ה'".

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רָמֵז לִטְרֵפָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ חַיָּה מִנַּיִן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ חַיָּה טְרֵפָה, מִכְּלָל דִּטְרֵפָה לָאו חַיָּה מָנָלָן, דִּכְתִיב "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ", חַיָּה אֵכֶל שֶׁאֵינָהּ חַיָּה לֹא תֹּאכַל מִכְּלָל דִּטְרֵפָה לָאו חַיָּה הִיא. וּלְמָאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה מָנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִזֹּאת זֹאת הַחַיָּה אֵכֶל חַיָּה אַחֶרֶת לֹא תֹּאכַל, מִכְּלָל דִּטְרֵפָה חַיָּה. וְאִידָךְ הַאי זֹאת מַאי עָבִיד לֵיהּ מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מְלַמֵּד שֶׁתְּפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה וְאָמַר לֵיהּ זֶה תֹּאכַל וְזֶה לֹא תֹּאכַל, וְאִידָךְ נַמִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין הָכִי נַמִּי, אֶלָּא טְרֵפָה חַיָּה מָנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מֵאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "בֵּין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל" אֵלּוּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה טְרֵפוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי נָתָן, נַמְתִּי לְבֶן עַזַּאי, לָמַדְנוּ נְבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה וְכוּ' נְבֵלַת חַיָּה טְהוֹרָה לֹא לָמַדְנוּ מִנַּיִן, נָם לִי (להלן פסוק כז) "וְכָל הֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם", נָמְתִּי לוֹ וְכִי כְתִיב "כָּל הַחַיָּה" וְהַלֹּא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "בְּכָל הַחַיָּה" בְּמֶהֱלְכֵי כַּפַּיִם בְּחַיָּה הוּא דְּאָתָא נָם לִי וּמַה יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּדָבָר זֶה, נָמְתִּי לוֹ (להלן פסוק לט) "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה, אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה", זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה, לָמַדְנוּ חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, וּבְהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה, חַיָּה טְהוֹרָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה, בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלַל חַיָּה טְהוֹרָה, חַיָּה טְמֵאָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְמֵאָה, בְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלַל חַיָּה טְמֵאָה, וּבְלָשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לִי חֲבָל עַל בֶּן עַזַּאי שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ אֶת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה מָנָלָן, דִּכְתִיב "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׂה כְּשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה מָנָלָן, דִּכְתִיב "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" (וּכְתִיב) "כָּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה", הָא כֵּיצַד בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה. חַיָּה טְהוֹרָה בִּכְלַל

בְּהֵמָה טְהוֹרָה לְסִימָנִין. חַיָּה טְמֵאָה בִּכְלַל בְּהֵמָה טְמֵאָה לְהַרְבָּעָה. בְּהֵמָה טְמֵאָה בִּכְלַל חַיָּה טְמֵאָה לְכִדְרַבִּי, כִּדְתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, אֶקְרָא אֲנִי חַיָּה, בְּהֵמָה לָמָּה נֶאֱמַר, נֶאֱמַר כָּאן "בְּהֵמָה טְמֵאָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּהֵמָה טְמֵאָה", מַה לְּהַלָּן בְּטֻמְאַת קֹדֶשׁ, אַף כָּאן בְּטֻמְאַת קֹדֶשׁ. בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּכְלַל חַיָּה טְהוֹרָה לִיצִירָה, דִּתְנַן הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה אִם זָכָר תֵּשֵׁב לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, אֵין יָדוּעַ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁאֵין בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם אֵינוֹ וָלָד. לְרַבָּנָן הַאי קְרָא לְמָה לִי, כֵּיוָן דְּלִכְדְרַבִּי הוּא דַּאֲתָא.

זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ג) "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל", יָכוֹל הַכֹּל הָיָה בְּחֶזְקַת הֶתֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, ד-ה) "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר", יָכוֹל תְּהֵא כָּל הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ מֻתֶּרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית ט, ד) "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ", אָסַר אֵבֶר מִן הַחַי. "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה", אָסַר גִּיד הַנָּשֶׁה. (ויקרא ז, כג) "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכֵלוּ", אָסַר אֶת הַחֵלֶב. ["וְ]כָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", אָסַר אֶת הַדָּם. יָכוֹל יְהוּ מֻתָּרִין בִּזְבִיחָה וְשֶׁלֹּא בִּזְבִיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, כא) "וְזָבַחְתָּ וְאָכַלְתָּ". אֵין לִי אֶלָּא כְּבָשִׂים וְעִזִּים הַמְיֻחָדִין, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַיָּה וּבְהֵמָה", אֵין לִי אֶלָּא חַיָּה וּבְהֵמָה חַיָּה מִן חַיָּה וּבְהֵמָה מִן בְּהֵמָה מְנַיִן [בְּהֵמָה מִן חַיָּה וְחַיָּה מִן בְּהֵמָה], תַּלְמוּד לוֹמַר "חַיָּה מִכָּל וּבְהֵמָה מִכָּל". אִי חַיָּה מִכָּל וּבְהֵמָה מִכָּל יָכוֹל אַף חַיַּת הַיָּם וּבַהֲמוֹת הַיָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הָאָרֶץ" לְהוֹצִיא אֶת שְׁבַיָּם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעַל הָאָרֶץ תְּהֵא מֻתֶּרֶת בְּסִימָנִין וְשֶׁבַיָּם בֵּין בְּסִימָנִין בֵּין שֶׁלֹּא בְּסִימָנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ". אֵין לְךָ אֶלָּא שֶׁעַל הָאָרֶץ.

(ויקרא יא ג) כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה תֹּאכֵלוּ, לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיל. הוֹצִיא יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ מֻתָּר. יָכוֹל אֲפִלּוּ הוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירָהּ יְהֵא מֻתָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ", מָה רָאִיתָ, הוֹצִיא אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּיוֹלֶדֶת, הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּיוֹלֶדֶת. אַתָּה אוֹמֵר לָכֵן בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין אֵיבָרִים לְאֵיבָרִים, אוֹ לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַלֵּק בֵּין עֲבָרִים לְעֲבָרִים לוֹמַר אֵיזֶה עֻבָּר יְהֵא מֻתָּר שֶׁאִלּוּ נוֹלַד הָיָה מֻתָּר וְאֵיזֶה זֶה בֶּן תִּשְׁעָה וְחַי בְּחֵלִּין, מְנַיִן בֶּן תִּשְׁעָה וּמֵת, בֶּן שְׁמוֹנָה וְחַי אוֹ מֵת, בְּמוּקְדָּשִׁין בֶּן תִּשְׁעָה וּמֵת בֶּן שְׁמוֹנָה וְחַי אוֹ מֵת, וְלַד הַמְעֻשָּׂר בֶּן תִּשְׁעָה וּמֵת בֶּן שְׁמוֹנָה וְחַי אוֹ מֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פַּרְסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ, לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיָּא, יָכוֹל אֲפִלּוּ יָצְתָה מִקְצָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ". אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, מְנַיִן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד

לוֹמַר (דברים יד, ז-ח) "הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ", אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנַיִן, וְדִין הוּא וּמָה אִם אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה הֲרֵי הֵן בִּלֹּא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא כָל שֶׁכֵּן, נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחֹמֶר, נִמְצָא מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן מִן הַכָּתוּב, וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁלָּהֶן מִקַּל וָחֹמֶר. חוֹתֵךְ מֵעֲבַר שֶׁבְּמֵעֶיהָ מֻתָּר בַּאֲכִילָה, אָמַר קְרָא "וְכֹל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה" וְגוֹ', לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, אִי הָכִי אֲפִלּוּ חוֹתֵךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת נַמִּי, אֲלָמָּה תְּנַן חוֹתֵךְ מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת אָסוּר בַּאֲכִילָה, אָמַר קְרָא "אוֹתָהּ" אוֹתָהּ שְׁלֵמָה וְלֹא חֲסֵרָה. "פַּרְסָה" הֶחֱזִיר אָכוֹל "פְּרֹסֶת" הֶחֱזִיר אָכוֹל, חַד לִמְקוֹם חֲתָךְ, וְחַד לְקָלוּט בֶּן פָּרָה וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר קָלוּט בֶּן פָּרָה אָסוּר, הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּיָצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם אֲבָל בִּמְעֵי אִמּוֹ שָׁרֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָּהּ דְּמוּת יוֹנָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, בָּעִינָא פְּרָסוֹת וְלֵיכָּא. כֹּל בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ לְרַבּוֹת אֶת הַשִּׁלְיָא. יָכוֹל אֲפִלּוּ יָצְתָה מִקְצָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָהּ" וְלֹא שִׁלְיָתָהּ. מִכְּדֵי אֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד לָמָּה לִי קְרָא, קְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

(ויקרא יא ד-ז) אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וְה אִי אַתָּה אוֹכֵל אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד וְאֵיזֶה זֶה טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר, יָכוֹל אֲפִלּוּ עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, ד) ("שׁוֹר) שֶׂה כְּשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים", עַד שֶׁיִּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר אֶת הַמֻּתָּר אֶלָּא לְהוֹסִיף עַל הַמֻּתָּר, וְאֵיזֶה זֶה הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר ("שׁוֹר) שֶׂה כְּשָׂבִים וְשֶׂה עִזִּים" מִכָּל מָקוֹם.

אָמַר רַב חִסְדָּא, הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וּמָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּרְסוֹתֶיהָ חֲתוּכוֹת בּוֹדֵק בְּפִיהָ אִם אֵין לָהּ שִׁנַּיִם לְמַעְלָה בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וּבִלְבַד שֶׁיַּכִּיר בֶּן גָּמָל, לָאו אָמַרְתָּ אִיכָּא בֶּן גָּמָל אִיכָּא נַמִּי מִינָא אַחֲרִינָא, מִינָא אַחֲרִינָא לֵיכָּא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא שַׁלִּיט בְּעוֹלְמוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהוּא גֵּרָה וְטָמֵא אֶלָּא גְּמַל לְפִיכָךְ פֵּרַט בּוֹ הַכָּתוּב הוּא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וּמָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ גָּמוּם, בּוֹדֵק בְּפַרְסוֹתֶיהָ אִם פַּרְסוֹתֶיהָ סְדוּקוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה וּבִלְבַד שֶׁיַּכִּיר חֲזִיר, לָאו אָמַרְתָּ אִיכָּא חֲזִיר אִיכָּא נַמִּי מִינָא אַחֲרִינָא, מִינָא אַחֲרִינָא לֵיכָּא דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (להלן פסוק ז) וְאֶת הַחֲזִיר כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא שַׁלִּיט בְּעוֹלְמוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּפְרִיס פַּרְסָה וְטָמֵא אֶלָּא הַחֲזִיר לְפִיכָךְ פֵּרַט בּוֹ הַכָּתוּב הוּא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּמָצָא בְּהֵמָה שֶׁפִּיהָ גָּמוּם וּפַרְסוֹתֶיהָ חֲתוּכוֹת בּוֹדֵק בִּבְשָׂרָהּ אִם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וְעֶרֶב בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְאִם לָאו בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא טְמֵאָה, וּבִלְבַד שֶׁיַּכִּיר עָרוֹד, לָאו אָמַרְתָּ אִיכָּא עָרוֹד

אִיכָּא נַמִּי מִינָא אַחֲרִינָא, גְּמִירֵי דְּלֵיכָּא. וְהֵיכָא בּוֹדֵק, אָמַר אַבַּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב חִסְדָּא, בְּכַנְפֵי הָעֹקֶץ. יָכוֹל יְהֵא חֵלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא, וְדִין הוּא וּמָה בְּהֵמָה שֶׁהַקְלְתָּ בְּמַגָּעָהּ הֶחֱמַרְתָּ בַּחֲלָבָהּ, אָדָם שֶׁהֶחֱמַרְתָּ בְּמַגָּעוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁתַּחֲמִיר בַּחֲלָבוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא הוּא" הוּא טָמֵא וְאֵין חֵלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. יָכוֹל אוֹצִיא אֶת הֶחָלָב שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בַּכֹּל וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַדָּם שֶׁהוּא שָׁוֶה בַּכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה טָמֵא" וְאֵין דָּם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אֲפִלּוּ מִצָּוֹת פְּרִישָׁה אֵין בּוֹ. וְהָא דְּתַנְיָא פְּרַשׁ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ כְּיוֹנֵק שֶׁקָּץ, לָא קָשְׁיָא הָא דְּפָרִישׁ וְהָא דְּלָא פָּרִישׁ. וְחִלּוּפָא בְּדָם, דְּתַנְיָא דָּם שֶׁעַל גַּבֵּי כִּכָּר גּוֹרְרוֹ, וְשֶׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם מוֹצְצוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

מַנַּיִן לְתִמּוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁמֻּתָּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה" טָמֵא, וְהָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, הַהוּא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה טָמֵא נָפְקָא. [תַּנְיָא נַמִּי הָכִי], מַנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" טָמֵא, חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת הִילְכָתָא גְּמִירֵי לָהּ, אֶלָּא כִּי אָתָא קְרָא לִתְמוּרַת אָשָׁם. אָשָׁם נַמִּי הִילְכָתָא הִיא כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֻתָּה בְּאָשָׁם רוֹעֶה, לְעוֹלָם לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֻתּוֹת וְאִיצְטְרִיךְ קְרָא וְאִיצְטְרִיךְ הִילְכָתָא דְּאִי מִקְּרָא הֲוָה אֲמִינָא לִרְעִיָּה אָתָא הִילְכָתָא לְמִיתָה, וּמֵאַחַר דְּמֵהִילְכָתָא קְרָא לָמָּה לִי, לְמֵיקָם עָלֶיהָ בַּעֲשֵׂה. אִיבָּעֵית אֵימָא לְאַקְשׁוּיֵי דְּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵּרָה לִדְבָר הַבָּא מִמַּפְרִיסֵי פַּרְסָה מַה לְהַלָּן בְּמִיתָה אַף כָּאן בְּמִיתָה.

רמז תקלז

אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה, יֵשׁ לְךָ שֶׁהוּא מַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה שֶׁאֵי אַתָּה אוֹכֵל, וְאֵיזֶה זֶה טָהוֹר הַנּוֹלָד מִן הַטָּמֵא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, וּמֵאי מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הָכִי קָאָמַר דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה לֹא תֹאכַל, תַּלְמוּד לוֹמַר "גָּמָל טָמֵא הוּא" הוּא טָמֵא וְאֵין טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, גָּמָל גָּמָל שְׁנֵי פְּעָמִים אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה. וְרַבָּנָן הַאי גָּמָל גָּמָל מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, חַד לְאֶסּוֹר עַצְמוֹ, וְחַד לְאֶסּוֹר חֲלָבוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָפְקָא לֵיהּ מֵאֵת הַגָּמָל, וְרַבָּנָן אֶתִּים לָא דָּרְשֵׁי, כִּדְתַנְיָא שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּים שֶׁבַּתּוֹרָה וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ (דברים ו, יג) לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פָּרַשׁ וְכוּ', אֶלָּא מַעֲתָּה שָׁפָן שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת אַרְנֶבֶת וַחֲזִיר חֲזִיר לְמַאי אָתָא, אֶלָּא לְכִדְתַנְיָא לָמָּה נִשְׁנוּ בִּבְהֵמָה מִפְּנֵי הַשִּׁסּוּעָה, וּבְעוֹפוֹת מִפְּנֵי הָרְאָיָה, גָּמָל גָּמָל נַמִּי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא, כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִידְרַשׁ דְּרִשִׁינַן, אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, אֶלָּא טַעֲמָא לְרַבָּנָן מִגָּמָל גָּמָל, וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵאֵת הַגָּמָל, הָא לָאו הָכִי חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה שָׁרֵי, מַאי שְׁנָא

מֵהָא דְּתַנְיָא "הַטְּמֵאִין" לְאֱסֹר צִירָן וְרָטְבָן וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְלֵיכָּא מִידֵי דְּאָתֵי מֵחַי וְשָׁרִיהּ רַחֲמָנָא וְהַאי חָלָב כִּי אֵבֶר מִן הַחַי הוּא וְשָׁרֵי הֵילְכָךְ אֲפִלּוּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה נַמִּי לִשְׁתְּרֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.

אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וְגוֹ', יֵשׁ לְךָ בְּמַעֲלֵי גֵּרָה וּמַפְרִיסֵי פַּרְסָה שֶׁאִי אַתָּה אוֹכֵל, וְאֵלּוּ הֵן הַטְּרֵפוֹת, נְקוּבַת הַוֵּשֶׁט, וּפְסוּקַת הַגַּרְגֶּרֶת בְּרֻבָּהּ, נִפְסַק חוּט הַשִּׁדְרָה, נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ, נִקַּב הַלֵּב לְבֵית חֲלָלוֹ, נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה, נִטְלָה הַכָּבֵד וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, הָרֹאֶה שֶׁנִּקְּבָה אוֹ שֶׁחָסְרָה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עַד שֶׁתִּנָּקֵב לְבֵית הַסְּמְפוֹנוֹת, נִקְּבָה הַקֵּבָה, נִקְּבוּ הַדַּקִּין, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף נִקְּבָה הַמָּרָה פְּסוּלָה, הַכֶּרֶס הַפְּנִימִי שֶׁנִּקְּבָה, אוֹ שֶׁנִּקְרַע רֹב הַחִיצוֹנָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּגְדוֹלָה טָפַח, וּבִקְטַנָּה בְּרֻבָּהּ, הַמֹּסֶס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקְּבוּ לַחוּץ, נָפְלָה מִן הַגַּג, וְנִשְׁתַּבְּרוּ רֹב צַלְעוֹתֶיהָ, וּדְרוֹסַת הַזְּאֵב, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דְּרוֹסַת הַזְּאֵב בְּדַקָּה, וּדְרוֹסַת הָאֲרִי בְּגַסָּה, דְּרוֹסַת הַנֵּץ בְּעוֹף הַדַּק, וּדְרוֹסַת הַגַּס בְּעוֹף הַגַּס. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִפְחָתָה הַגֻּלְגֹּלֶת וְלֹא נִקַּב קְרוּם שֶׁל מֹחַ, נִקַּב הַלֵּב וְלֹא לְבֵית חֲלָלוֹ, נִשְׁבְּרָה הַשִּׁדְרָה וְלֹא נִפְסַק הַחוּט שֶׁלָּהּ, נִטְלָה הַכָּבֵד וְנִשְׁתַּיֵּר הֵימֶנָּה כַּזַּיִת, הַמֹּסֶס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה, נִטְלוּ הַכְּלָיוֹת, נִטַּל הַטְּחוֹל, נִטַּל לֶחִי הַתַּחְתּוֹן, נִטַּל הָאֵם שֶׁלָּהּ, וַחֲרוּתָהּ בִּידֵי שָׁמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ח) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה" מַה נְּבֵלָה שֶׁאֵין כְּמוֹהָ חַיָּה אַף טְרֵפָה שֶׁאֵין כְּמוֹהָ חַיָּה יָצְאָה זוֹ שֶׁכְּמוֹהָ חַיָּה. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָכְלָה הָרְדּוּפְנִי, וְצוֹאַת הַתַּרְנְגוֹלִים, וְשָׁתְתָה מַיִם הָרְעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְבֵלָה וּטְרֵפָה" מַה נְּבֵלָה שֶׁאֵינָהּ בַּת חַיִּים אַף טְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ בַּת חַיִּים יָצְאָה זוֹ שֶׁהִיא בַּת חַיִּים. הַגְּלוּדָה, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. וּמוֹדִים שֶׁאִם נִשְׁתַּיֵּר עָלֶיהָ עוֹר בִּכְסָלַע שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה. מִנַּיִן לְרֻבּוֹת חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה" טָמֵא. מִנַּיִן לְרֻבּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, [מִנַּיִן לְרַבּוֹת חֵלֶב חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמַּעֲלֵה הַגֵּרָה טָמֵא"] תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" טָמֵא. מִנַּיִן לְרַבּוֹת חֵלֶב חַטָּאוֹת מֵתוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה טְמֵא", מִנַּיִן לְרַבּוֹת חֵלֶב פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר (מִן) "הַשְּׁסוּעָה טְמֵא". וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְדִין הוּא, אָסַר בְּהֵמָה וְאָסַר עֲנָבִים בְּנָזִיר, מָה עֲנָבִים בְּנָזִיר נַעֲשָׂה מַה שֶּׁיּוֹצֵא מֵהֶם כְּמוֹתָם, אַף בְּהֵמָה נַעֲשָׂה מַה שֶּׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה כְּמוֹתָהּ, הֵן אִם עָשָׂה אֶת הַיַּיִן כַּעֲנָבִים שֶׁהוּא גּוּפָן, נַעֲשָׂה אֶת חֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינָהּ גּוּפָהּ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם עָשָׂה אֶת הַיַּיִן כַּעֲנָבִים בְּנָזִיר שֶׁאָסוּר בִּפְסָלְתָּן, נַעֲשָׂה אֶת חֵלֶב כִּבְהֵמָה שֶׁאֵין אָסוּר בִּפְסָלְתָּהּ, תְּרוּמָה. תּוֹכִיחַ שֶׁאֵין אָסוּר בִּפְסָלְתָּהּ וְעָשׂוּ אֶת יוֹצֵא מִמֶּנָּה כְּמוֹתָהּ, הֵן אִם הֶחֱמִיר בִּתְרוּמָה בְּאִסּוּר חָמוּר נַחֲמִיר בִּבְהֵמָה בְּאִסּוּר הַקַּל, תַּלְמוּד לוֹמַר גָּמָל גָּמָל שְׁנֵי פְּעָמִים אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְשָׂרָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לַחֶלְבָּהּ. יָכוֹל אַף דָּם

מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם יְהֵא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, וְדִין הוּא וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁהַקַּלְתָּ בְּמַגָּעָהּ וְכוּ' כְּדִלְעֵיל.

אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הוּא וְאֶת הָאַרְנֶבֶת כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הִיא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם לְתִקּוּן מִקְרָא, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים יד, ז-ח) "הַגָּמָל הָאַרְנֶבֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלֵה גֵּרָה הֵמָּה", וְלָמָּה בָּאוּ לְרַבּוֹת אֶת הָרְבוּיִים שֶׁאָמַרְנוּ, וְאֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵּרָה הוּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל יַתִּירֶנּוּ סִימָן אֶחָד, וְדִין הוּא מָה אִם חֲזִיר שֶׁמַּפְרִיס פַּרְסָה טְמֵא גָּמָל שֶׁאֵין מַפְרִיס פַּרְסָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָמֵא, אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר מִי אוֹסֵר אֶת הַחֲזִיר גֵּרָה, תַּתִּיר אֶת הַגָּמָל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַגָּמָל" כִּי מַעֲלֵה גֵּרָה הוּא טָמֵא. יֹאמַר גָּמָל וְקַל וָחֹמֶר לַחֲזִיר וּמַה גָּמָל שֶׁמַּעֲלֵה גֵּרָה טָמֵא חֲזִיר שֶׁאֵין מַעֲלֵה גֵּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָמֵא, אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר מִי אוֹסֵר אֶת הַגָּמָל פַּרְסָה הוּא תַּתִּיר אֶת הַחֲזִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת הַחֲזִיר כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא (וְלֹא גֵּרָה") טָמֵא.

מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ, וְלֹא מִן הָעֲצָמוֹת וְלֹא מִן הַגִּידִין וְלֹא מִן הַקֵּרָנַיִם וְלֹא מִן הַטְּלָפַיִם שֶׁלָּהֶן. (ויקרא יא ח) וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ, יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עַל מַגַּע נְבֵלָה תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כא, א) "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו", הַכֹּהֲנִים אֵין מִטַּמְּאִין לְמֵתִים יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין לְמֵתִים, וְקַל וָחֹמֶר אִם מִטַּמְּאִים לְמֵתִים חֲמוּרִים לֹא יִטַּמְּאוּ לִנְבֵלוֹת קַלּוֹת, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ בָּרֶגֶל. אֲחֵרִים אוֹמְרִים וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ, יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בְּנִבֵלָה יִלְקֶה אֶת אַרְבָּעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹאלָה תִּטַּמָּאוּ", יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם אֶת הַנְּבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמֵּא בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד הֲוֵי אוֹמֵר רְשׁוּת. טְמֵאִים מְלַמֵּד שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, בָּשָׂר וּבָשָׂר, חֵלֶב וְחֵלֶב, בָּשָׂר וְחֵלֶב, בֵּין בְּחַיֵּיהֶן בֵּין בְּמִיתָתָן. טְמֵאִים, לֶאֱסֹר אֶת צִירָן וְרִטְבָּן וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן. הֵם, פְּרֹט לְשֶׁאֵין בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם. לָכֶם, מַתִּרִין בַּהֲנָאָה.

(ויקרא יא ט-יב) תָּנוּ רַבָּנָן, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר אֶכֹל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא תֹאכַל אֶת שֶׁאֵין לוֹ וּמִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר אַל תֹּאכַל אֶת שֶׁאֵין לוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶכֹל אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, לָמָּה שְׁנָאָן הַכָּתוּב, לַעֲבֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל הִתִּיר בְּמִפְרָשׂ וְהִתִּיר בְּסָתוּם, מַה כְּשֶׁהִתִּיר בְּמִפְרָשׂ לֹא הִתִּיר אֶלָּא בְּכֵלִים, אַף כְּשֶׁהִתִּיר בְּסָתוּם לֹא הִתִּיר אֶלָּא בְּכֵלִים, וּמְנַיִן לְרַבּוֹת בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁשּׁוֹחֶה וְשׁוֹתֶה מֵהֶן וְאֵינוֹ נִמְנָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם". הֵיכָן הִתִּיר בִּכֵלִים, דִּכְתִיב "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים" הוּא דְּאִית לֵיהּ אֲכֹל דְּלֵית לֵיהּ לֹא תֹאכַל, הָא בִּכֵלִים אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ אֲכֹל, וְאֵימָא בִּכֵלִים אַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ לֹא תֹאכַל, לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב "וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת

בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הֵם" (לא יאכל) "בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים" הוּא דְּלֵית לֵיהּ לֹא תֹּאכַל הָא בְּכֵלִים אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ אֲכֹל. וְאֵימָא בַּמַּיִם כְּלָל, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, יַמִּים וּנְחָלִים אֵין חֲרִיצִין וּנְעִיצִין לֹא, בַּמָּיִם חָזַר וְכָלַל, הַנֵּי תְּרֵי כְּלָלֵי דְּסָמְכֵי לַהֲדָדֵי נִינְהוּ, אָמַר רָבִינָא כִּדְאָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת סְמוּכִים הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וְדוּנָם בְּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל, בַּמַּיִם כְּלָל, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים פְּרָט, בַּמָּיִם חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מַיִם נוֹבְעִים אַף כָּל מַיִם נוֹבְעִים, מַאי רַבֵּי רַבֵּי חֲרִיצִין וּנְעִיצִין לְאִסּוּרָא, וּמַאי מִעֵט מִעֵט בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת לְהֶתֵּירָא, וְאֵימָא מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מַיִם גְּדֵלִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע אַף כָּל מַיִם גְּדֵלִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וּמַאי רַבֵּי רַבֵּי אֲפִלּוּ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת לְאִיסּוּרָא, וּמַאי מִעֵט כֵּלִים, אִם כֵּן "תֹּאכְלוּ" מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנֵי, בַּמַּיִם בַּמַּיִם שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵין זֶה כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אֶלָּא רִיבָּה וּמִעֵט וְרִיבָּה, בַּמַּיִם רִבָּה, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִעֵט, בַּמַּיִם חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה, רִבָּה הַכֹּל, מַאי רַבֵּי רַבֵּי חֲרִיצִין וּנְעִיצִין לְאִיסּוּרָא, וּמַאי מִעֵט בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת לְהֶתֵּירָא. וְאֵימָא מַאי רַבֵּי רַבֵּי בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וּמַאי מִעֵט מִעֵט כֵּלִים, אִם כֵּן תֹּאכְלוּ מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ. וְאִיפּוּךְ אֲנָא, כְּדְתָנֵי מַתְּנִיתָה בַּר יְהוּדָה, מָה רָאִית לְרַבּוֹת בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת לְהֶתֵּירָא, וּלְהוֹצִיא חֲרִיצִין וּנְעִיצִין לְאִסּוּרָא, מְרַבֶּה אֲנִי בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁהֵם עֲצוּרִים כְּכֵלִים, וּמוֹצִיא אֲנִי חֲרִיצִין וּנְעִיצִין שֶׁאֵין עֲצוּרִין כְּכֵלִים. הֵי סָתוּם וְהֵי מְפֹרָשׁ, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר, יֵשׁ לוֹ מְפֹרָשׁ, אֵין לוֹ סָתוּם, וְחַד אָמַר, אֵין לוֹ מְפֹרָשׁ, יֵשׁ לוֹ סָתוּם, מַאי טַעְמָא דְּמָאן דְּאָמַר יֵשׁ לוֹ מְפֹרָשׁ, אָמַר לְךָ מִנַּיָּה הוּא דְּקָא מִשְׁתְּרוּ כֵּלִים. מַאי טַעְמָא דְּמָאן דְּאָמַר אֵין לוֹ מְפֹרָשׁ, דְּהַאי הוּא דְּקָא מוּכָח אַהַאי דְּאִי מֵהַאי הָוָה אֲמִינָא בְּכֵלִים אַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ נַמִּי לֹא תֹּאכַל. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין לוֹ עַכְשָׁיו וְעָתִיד לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן הַסֶּלְתָּנִית וְהָעַפְיָן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. יֵשׁ לוֹ עַכְשָׁיו וְעָתִיד לְהַשִּׁירָן בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלֶה מִן הַיָּם, כְּגוֹן אַפּוֹנָא וַאֲטוֹנָא כַּטַּפְסֵייס וְאַבְסַפְּטֵייס, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקַשִּׂים יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, דָּג טָהוֹר. וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת, דָּג טָמֵא. מִכְּדֵי אַקַּשְׂקֶשֶׂת סָמְכִינַן סְנַפִּיר דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, אִי לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא סְנַפִּיר הָוָה אָמִינָא מַאי קַשְׂקֶשֶׂת סְנַפִּיר וַאֲפִלּוּ דָּג טָמֵא כְּתַב רַחֲמָנָא סְנַפִּיר, וְהַשְׁתָּא דִּכְתַב רַחֲמָנָא סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת מְנָלַן דְּקַשְׂקֶשֶׂת לְבוּשָׁא הִיא, דִּכְתִיב (שמואל א יז, ה) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ", וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא קַשְׂקַשִּׂים וְלֹא בָּעֵי סְנַפִּיר, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, וְכֵן תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, (ישעיה מב, כא) "יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר".

אָמַר רַב יְהוּדָה, הַאי מָאן דְּאָכִיל בְּנִיתָא דְּבֵי כַּרְבָּא לוֹקֶה מִשּׁוּם (להלן פסוק מב) "כָּל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ". אָמַר אַבַּיֵי, אָכַל פּוּטִיתָא לוֹקֶה אַרְבַּע מִשּׁוּם "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", [וּמִשּׁוּם] (דברים יד, י) "וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת", וּמִשּׁוּם "לֹא תְטַמְּאוּ", וּמִשּׁוּם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ. נְמָלָה לוֹקֶה חָמֵשׁ, מִשּׁוּם הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ צְרָעָה לוֹקֶה שֵׁשׁ, מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. אָמַר רַב, הַאי מָאן דְּמַשְׁהֶה נְקָבָיו עוֹבֵר מִשּׁוּם (ויקרא כ, כה) "בַּל תְּשַׁקְּצוּ". אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, מָאן דְּשָׁתֵי מַיָּא בְּקָרְנֵי דְּאֵמְנָא עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל תְּשַׁקְּצוּ". מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם וְגוֹ', [בַּיַּמִּים] זֶה יָם הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, י) "וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים", וּבַנְּחָלִים, אֵלּוּ נְהָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן", אֵין לִי אֶלָּא יַמִּים וּנְחָלִים גְּדוֹלִים שֶׁמּוֹשְׁכִים בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים, מְנַיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר יַמִּים וּשְׁאָר נְחָלִים שֶׁמּוֹשְׁכִים בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵין מוֹשְׁכִין בִּימוֹת הַחַמָּה עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה אֶת הַבֵּיבָרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם". יָכוֹל לְעִנְיַן הֶתֵּר עָשָׂה אֶת כָּל הַמַּיִם כְּיַמִּים וְכִנְחָלִים, [מְנַיִן אַף לְעִנְיַן אִסּוּר נַעֲשָׂה כָּל הַמַּיִם כְּיַמִּים וְכִנְחָלִים], תַּלְמוּד לוֹמַר 'יַמִּים' 'יַמִּים' 'נְחָלִים' 'נְחָלִים' לְגֶזֵרָה שָׁוָה מַה יַּמִּים וּנְחָלִים הָאֲמוּרִים לְעִנְיַן הֶתֵּר עָשָׂה אֶת כָּל הַמַּיִם כְּיַמִּים וְכִנְחָלִים, אַף לְעִנְיַן אִסּוּר עָשָׂה אֶת כָּל הַמַּיִם כְּיַמִּים וְכִנְחָלִים. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּיִם" בַּמַּיִם שֶׁהִתְּרְתִּי הֵם הַמַּיִם שֶׁאָסַרְתִּי, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִין שֶׁהִתַּרְתִּי בְּאוֹתוֹ מִין אָסַרְתִּי וְאֵיזֶה מִין הִתַּרְתִּי בַּעַל עֲצָמוֹת וּפְרֶה וְרָבֶה, וּמְנַיִן בַּעַל עֲצָמוֹת וְאֵין פְּרֶה וְרָבֶה, אֵין בַּעַל עֲצָמוֹת וּפְרֶה וְרָבֶה עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא אֶת הַצְּפַרְדֵּעִים הַגְּדֵלִים בַּיָּם וְהַגְּדֵלִים בַּיַּבָּשָׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת" וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ. אֵין לִי אֶלָּא הַמַּרְבֶּה בְּקַשְׂקַשִּׂין וּבִסְנַפִּירִין כְּגוֹן קִיפּוֹנוֹת, מְנַיִן אֲפִלּוּ אֵין לוֹ אֶלָּא קַשְׂקֶשֶׂת אַחַת וְאֵין לוֹ אֶלָּא סְנַפִּיר אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקַשְׂקֶשֶׂת". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף שְׁנֵי קַשְׂקַשִּׂין, שֶׁנֶּאֱמַר "קַשְׂקֶשֶׂת", וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יז, ה) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ". רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, לְוָיָתָן דָּג טָהוֹר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מא, ז) "גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים" אֵלּוּ קַשְׂקַשִּׂים שֶׁלּוֹ, (שם, כב) "תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶס" אֵלּוּ סְנַפִּירִין שֶׁלּוֹ. תֹּאכְלוּ, לְרַבּוֹת אֶת הַטָּהוֹר שֶׁבִּמְעֵי הַטְּמֵא, יָכוֹל אַף הַטְּמֵא שֶׁבִּמְעֵי הַטָּהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָם", וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר בִּבְהֵמָה שֶׁבִּמְעֵי הַטְּמֵא טָמֵא וְשֶׁבִּמְעֵי הַטָּהוֹר טָהוֹר, וְדָגִים אֵינָן כֵּן, לְפִי שֶׁאֵינָן גְּדוּלִין. תֹּאכְלוּ לְרַבּוֹת אֶת הַטָּהוֹר שֶׁנִּכְבַּשׁ עִם הַטְּמֵא, יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁנִּמּוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָם". חַיָּה. זוֹ חַיַּת הַיָּם. נָפֶשׁ לְהָבִיא אֶת הַסְּילָנִית (נ"א הַסְּירוֹנִית), יָכוֹל תְּהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל כְּדִבְרֵי בֶּן חֲכִינַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". שֶׁקֶץ, לֶאֱסֹר צִירָן וְרִטְבָּן וְאֶת הַקֵּפָּה שֶׁלָּהֶן. הֵם, פְּרָט לְשֶׁאֵין בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם. לָכֶם, מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה. וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, לְרַבּוֹת אֶת עֵרוּבוֹ, כַּמָּה יִהְיֶה בּוֹ וְיֹהֵא אָסוּר, מִשְׁקַל עֲשָׂרָה זוּז בִּיהוּדָה שֶׁהוּא חֲמֵשׁ

סְלָעִים בַּגַּלִּיל בְּגָרָב וְכָל גָּרָב שֶׁמַּחֲזִיק סָאתַיִם, דָּג טָמֵא צִירוֹ אָסוּר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית בְּסָאתַיִם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֶחָד מִשִּׁשָּׁה [עָשָׂר] בּוֹ, מִבְּשָׂרָם, לֹא מִן הָעֲצָמוֹת וְלֹא מִן הַסְּנַפִּירִין שֶׁלָּהֶם. וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקְּצוּ, לְרַבּוֹת הַיַּבְחוּשִׁים שֶׁסְּנָנָן. וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנֵי טָהֳרָה שֶׁלּוֹ לַיַּבָּשָׁה הִשְׁירָן בַּמַּיִם מְנָא לָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם". שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם, שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה בָּהֶן סְחוֹרָה. (ויקרא יא יג-יד) שֶׁקֶץ תְּשַׁקְּצוּ, לֶאֱסֹר צִירָן וְרִטְבָּן וְקִפָּה שֶׁלָּהֶן, וְאֶת בֵּיצֵיהֶן, וְעוֹרוֹתֵיהֶן, וְאֶת עֵרוּבֵיהֶן, אֵלֶּה, הֵם, מִן, הֲרֵי אֵלּוּ מְעוּטִין, פְּרָט לְחַרְטֹם וּלְצִפְרָנַיִם וְלִכְנָפַיִם וּלְנוֹצָה. לֹא יֵאָכְלוּ, לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל, אוֹ לֹא יֵאָכְלוּ לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק מב) "לֹא תֹאכְלוּם", הָא כֵּיצַד בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם לֹא יֵאָכְלוּ לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל. הִילְכָתָא קוּקַאנֵי אֲסִירֵי דְּמִינָם נַיִּים וְקָא עַיְילֵי לִיהּ בְּאוּסְיָיה, [תּוֹלָעִים דַּרְנִי דִּבְשָׂרָא אֲסִירֵי, דְּכַוְרֵי שָׁרְיָין], אָמַר לָהּ רַבִינָא לְאִימָּא אִבְלַע לִי וַאֲנָא אֵיכוֹל, אָמַר לֵיהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא (נִפְחָא) לְרַבִינָא מַאי שְׁנָא מִדְּתַנְיָא וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקְּצוּ לְרַבּוֹת הַדַּרְנִין שֶׁבַּבְּהֵמָה, אָמַר לֵיהּ הָכִי הַשְׁתָּא, בְּהֵמָה בְּשֶׁחִיטָה הוּא דְּקָא מַשְׁתְּרֵי וְהַנֵּי מִדְּלָא קָא מְהַנְיָא לָהֶן שְׁחִיטָה בְּאִסּוּרַיְהוּ קָא קָמְיֵי, דְּגִים בַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא הוּא דְּקָא מִישְׁתְּרוּ וְהַנֵּי כִּי גְּדֵלֵי בְּהֶתֵּרָא קָא גָּדְלֵי. סִימָנֵי הָעוֹף לֹא נֶאֶמְרוּ, וְלֹא, וְהַתַּנְיָא אֶת הַנֶּשֶׁר (וְאֶת הַפֶּרֶס), מַה נֶּשֶׁר שֶׁאֵין לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, וְזֶפֶק, וְאֵין קָרְקְבָנוֹ נִקְלָף, וְדוֹרֵס וְאוֹכֵל טָמֵא, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ טָמֵא. תּוֹרִים מַה תּוֹרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֶצְבַּע יְתֵרָה, וְזֶפֶק, וְקָרְקְבָנוֹ נִקְלָף, אֵין דּוֹרְסִין, וְאוֹכְלִין וּטְהוֹרִים, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן טְהוֹרִים. אָמַר אַבַּיֵי, לֹא נֶאֱמַר פֵּרוּשָׁן מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד טָהוֹר לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְנֶשֶׁר נֶשֶׁר דְּלֵית לֵיהּ כְּלָל הוּא דְּלָא תֵּיכוֹל הָא אֵיכָא לֵיהּ חַד אֶכֹל, אֶלָּא תּוֹרִים דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמַאי הִילְכְתָא, אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא לְקָרְבָּן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "נֶשֶׁר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יד, יב) "נֶשֶׁר", מַה נֶּשֶׁר הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] עֹשֶׂה כָּל הָאֲמוּרִין עִם הַנֶּשֶׁר בַּל תַּאֲכִיל כְּבַל תֹּאכַל, אַף "נֶשֶׁר" הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] נַעֲשֶׂה כָּל הָאֲמוּרִין עִם הַנֶּשֶׁר בַּל תַּאֲכִיל כְּבַל תֹּאכַל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "דַּיָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אַיָּה" מַה דַּיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן עֹשֶׂה אֶת הַדָּאָה מִן דַּיָּה אַף אַיָּה הָאֲמוּרָה כָּאן נַעֲשֶׂה הָרָאָה מִן אַיָּה.

(ויקרא יא טו) אֵת כָּל עֹרֵב, תָּנֵי עֹרֵב זֶה עוֹרֵב, לְמִינוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא אַנְשֵׁי כְּפַר תַּמְרְתָּא שֶׁבִּיהוּדָה אוֹכְלִין אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זֶפֶק, אָמַר לָהֶם, עָתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין,

דָּבָר אַחֵר לְמִינוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לְהַבִיא סְנוּנִית לְבָנָה, אָמְרוּ לֵיהּ, וַהֲלֹא אַנְשֵׁי גָּלִיל הָעֶלְיוֹן הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ שֶׁקֵּרְקְבָנוּ נְקֻלָּף, אָמַר לָהֶם, אַף הֵם עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. אֶלָּא עוֹרֵב וְכָל מִין עוֹרֵב. אָמַר רַב יְהוּדָה, עוֹף הַמְסָרָט כְּשֵׁר לְטָהֳרַת מְצֹרָע, וְזוֹ הִיא סְנוּנִית לְבָנָה שֶׁנֶּחֱלְקוּ בָּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים. תָּנוּ רַבָּנָן "עֹרֵב" זֶה עוֹרֵב, אֵת כָּל עֹרֵב לְהָבִיא עוֹרֵב הָעָמְקִי, וְהַבָּא בְּרֹאשׁ יוֹנִים. עֹרֵב זֶה עוֹרֵב, אַטוּ קַמָּן קָאֵי, אֶלָּא עֹרֵב זֶה עוֹרֵב שְׁחוֹר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ה, יא) "שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב". עוֹרֵב הָעָמְקִי זֶהוּ עוֹרֵב חִוָּרֵת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר", כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. וְהַבָּא בְּרֹאשׁ יוֹנִים, אָמַר רַב פַּפָּא, לָא תֵּימָא דְּאָתֵי בְּרֹאשׁ יוֹנֵי אֶלָּא דְּדָמֵי רֵישֵׁיהּ לְדְיוֹנָה. (כָּתוּב בָּרָמָז קי"ג).

(ויקרא יא טז) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה, אָמַר חִזְקִיָּה, מִנַּיִן לְבֵצָה טְמֵאָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה", וְכִי בַּת יֵשׁ לָהּ לְיַעֲנָה, אֶלָּא אֵי זוּ בֵּיצָה טְמֵאָה, וְדֵילְמָא הַיְנוּ שְׁמָהּ לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב (איכה ד, ג) "בַּת עַמִּי לְאַכְזָר כַּיְעֵנִים בַּמִּדְבָּר", וְלֹא, וְהָכְתִיב (מיכה א, ח) "אֶעֱשֶׂה מִסְפֵּד כְּתַנִּים וְאֵבֶל כִּבְנוֹת יַעֲנָה", זוֹ שֶׁמִּתְאַבֶּלֶת עַל בְּנוֹתֶיהָ. (ישעיה יג, כא) "וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה", כְּיַעֲנָה זוֹ שֶׁהִיא שׁוֹכֶנֶת עִם חַבְרוֹתֶיהָ. "תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה", וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בֵּיצָה בֵּיצָה בַּת מֵימַר שִׁירָה הִיא, אֶלָּא קְרִי לָהּ הָכִי וּקְרִי לָהּ הָכִי מִדְּפָסִיק לְהוֹ סַפְרָא בְּתַרְתֵּי שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי שְׁמֵי נִינְהוּ, אֶלָּא מֵעַתָּה (בראשית יד, א וכו') "כְּדָרְלָעֹמֶר" דְּקָא פְּסִיק לְהוֹ סַפְרָא הָכִי נַמִּי דְּתַרְתֵּי שְׁמֵי נִינְהוּ, הָתָם בְּשִׁתֵּי תֵּבוֹת קָא פְּסִיק לְהוֹ בִּשְׁנֵי שִׁיטִין לָא קָא פְּסִיק לְהוֹ, וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן "הַנֵּץ" זֶה הַנֵּץ, לְמֵינֵהוּ, לְהָבִיא אֶת בַּר הֶדְיָא, מַאי בַּר הֶדְיָא, אָמַר אַבַּיֵי, שׁוּרִינְקָא. (ויקרא יא יז-יט) וְאֶת הַכּוֹס וְאֶת הַשָּׁלָךְ, אָמַר רַב יְהוּדָה, שָׁלָךְ זֶה הַשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם. דּוּכִיפַת שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזֶהוּ שֶׁהֵבִיא שָׁמִיר לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי יוֹחָנָן כִּי הֲוָה חָזֵי שָׁלָךְ אָמַר "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה", וְכִי חָזֵי נָמְלָה אָמַר "צִדְקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל". וְאֶת הַתִּנְשֶׁמֶת, תָּנוּ רַבָּנָן "תִּנְשֶׁמֶת" בָּאוּוֹת שֶׁבָּעוֹפוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בָּאוּוֹת שֶׁבַּשְּׁרָצִים, אָמַרְתָּ צֵא וּלְמַד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעוֹפוֹת אַף כַּאן בְּעוֹפוֹת. וְתָנֵי נַמִּי בַּשְּׁרָצִים כִּי הַאי גַּוְונָא (להלן פסוק ל) "תִּנְשֶׁמֶת" זוֹ בָּאוּוֹת שֶׁבַּשְּׁרָצִים, וְכוּ'. וְאֶת הַקָּאַת וְאֶת הָרָחָם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, קָאַת, זֶה הַקּוּף. רָחָם, זֶה שְׂרַקְרַק. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רָחָם, כֵּיוָן שֶׁבָּא רָחָם בָּאוּ רַחֲמִים לָעוֹלָם, אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, וְהוּא דְּיָתִיב אַמִּידֵי וְקָא עָבִיד שְׂרַקְרַק, וּגְמִירֵי דְּאִי יָתִיב אַאַרְעָא וְשָׁרִיק אָתָא מְשִׁיחָא, דִּכְתִיב (זכריה י, ח) "אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם", אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר שִׁימִי לְמַר בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְהָא הַהוּא דְּיָתִיב אֲבִי כְּרָבָא וּשְׂרַק וְאָתֵי גְּלָלָא וַאֲפְסְקֵיהּ לְמוֹחֵיהּ, הַהִיא בַּדָּאָה הֲוָה.

וְאֶת הַחֲסִידָה, אָמַר רַב, הַחֲסִידָה זוֹ דַּיָּה לְבָנָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה שֶׁעוֹשָׂה חֶסֶד עִם חַבְרוֹתֶיהָ. הָאֲנָפָה, זוֹ דַּיָּה רַגְזָנִית, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ אֲנָפָה שֶׁהִיא מְנַאֶפֶת עִם חַבְרוֹתֶיהָ. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה עוֹפוֹת טְמֵאִין הֵן. אָמַר לֵיהּ רַב חָנָן בַּר רַב חִסְדָּא, דְּהֵיכָא אִי דִּוַּיקְרָא עֶשְׂרִים הָווֹ, אִי דְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה עֶשְׂרִים וְחַד הֲווֹ, וְכִי תֵּימָא דְּאָה דִּכְתִיב בְּוַיִּקְרָא וְלֹא כְתִיב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה שַׁדְיָה עִלּוּיֵיהוּ, אַכַּתִּי עֶשְׂרִים וּתְרֵין הֲווֹ, אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר אַבּוּהָ דְּאָמַךְ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב לְמִינָהּ לְמִינָהּ לְמִין(ה)וֹ לְמִינֵהוּ הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע, אִי הָכִי עֶשְׂרִים וְשִׁית הֲווֹ, אָמַר אַבַּיֵי, דָּאָה וְרָאָה אַחַת הִיא דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּרֵין אִינּוּן מִכְּדֵי מִשְׁנֵה תּוֹרָה לְאוֹסוּפֵי הוּא דַּאֲתָא מַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב "דָּאָה" וּמַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב "רָאָה" אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ רָאָה וְדָאָה אַחַת הִיא, וְאַכַּתִּי עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ הֲווֹ, אָמַר אַבַּיֵי, כְּשֵׁם שֶׁרָאָה וְדָאָה אַחַת הִיא כָּךְ אַיָּה וְדַיָּה אַחַת הִיא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּרֵי אִינּוּן מִכְּדֵי מִשְׁנֵה תּוֹרָה לְאוֹסוּפֵי הוּא דַּאֲתָא מַאי שְׁנָא הָכָא דִּכְתִיב לְמִינָהּ אַיָּה וּמַאי שְׁנָא הָתָם דִּכְתִיב לְמִינָהּ אַיָּה וְדַיָּה אַחַת הִיא, וְכִי מֵאַחַר דְּאַחַת הִיא לָמָּה לִי לְמִכְתַּב אַיָּה וְדַיָּה, לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר אֶקְרָא אֲנִי "אַיָּה" "דַּיָּה" לָמָּה נֶאֱמַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק תְּהֵא קוֹרֵא אַתָּה אַיָּה וְהוּא קוֹרֵא דַּיָּה אַתָּה קוֹרֵא דַּיָּה וְהוּא קוֹרֵא אַיָּה לְכָךְ כָּתַב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה "הָרְאָה וְאֶת הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּהוּ דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ רָאָה זֶה אַיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רָאָה שֶׁהִיא רוֹאָה בְּיוֹתֵר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב כא, ז) "נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עַיִט וְלֹא שְׁזָפַתּוּ עֵין אַיָּה". מֵיתִיבֵי לָמָּה נִשְׁנוּ בַּבְּהֵמָה מִפְּנֵי הַשִּׁסּוּעָה, וּבָעוֹפוֹת, מִפְּנֵי הָרְאָה, מַאי לָאו מִדִּבְהֵמָה אֲתָא לְאוֹסוּפֵי, עוֹפוֹת נַמִּי לְאוֹסוּפֵי, לֹא, הָתָם לְאוֹסוּפֵי הָכָא לְפָרוּשֵׁי. וּמִדְּרָאָה הֵינוּ אַיָּה מִכְּלָל דְּאַיָּה לָאו הֵינוּ דַּיָּה, מִכְּדֵי מִשְׁנֵה תּוֹרָה לְאוֹסוּפֵי הוּא דַּאֲתָא מַאי שְׁנָא הָתָם דִּכְתִיב לְמִינָהּ וּמַאי שְׁנָא הָכָא (דְּלֹא כְתִיב) [דִּכְתִיב] לְמִינָהּ אַאַיָּיה, אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינַּהּ רָאָה אַיָּה וְדַיָּה אַחַת הִיא, וּמִדְּרָאָה אַיָּה וְדַיָּה אַחַת הִיא מִכְּלָל דְּדָאָה מִין אַחֵר הוּא מִכְּדֵי מִשְׁנֵה תּוֹרָה לְאוֹסוּפֵי הוּא דַּאֲתָא מַאי שְׁנָא הָתָם דִּכְתִיב "רָאָה" וְלֹא כְתִיב "דָּאָה", אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ רָאָה וְדָאָה אַיָּה וְדַיָּה אַחַת הֵן. תָּנָא עוֹמֶדֶת כָּאן בְּבָבֶל וְרוֹאָה נְבֵלָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵאָה מִינֵי עוֹפוֹת טְמֵאִין יֵשׁ בַּמִּזְרָח וְכֻלָּן מִין אַיָּה הֵן. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבְּהֵמָה טְהוֹרָה מוּעֶטֶת מִן הַטְּמֵאָה לְפִיכָךְ מָנָה הַכָּתוּב בִּטְהוֹרָה. וְגָלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁעוֹפוֹת טְהוֹרִים מְרֻבִּים עַל הַטְּמֵאִים לְפִיכָךְ מָנָה הַכָּתוּב בִּטְמֵאִים. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה. תָּנָא אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, שְׁבַע מֵאוֹת מִינֵי דָּגִים, וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת מִינֵי חֲגָבִים, וּלְעוֹפוֹת טְהוֹרִים אֵין מִסְפָּר. אָמַר רַבִּי

יִצְחָק, עוֹף טָהוֹר נֶאֱכָל בְּמָסוֹרוֹת, וְנֶאֱמָן הַצַּיָּד לוֹמַר עוֹף זֶה טָהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁבָּקִי בָּהֶם וּבִשְׁמוֹתֵיהֶם.

(ויקרא יא כ-כג) אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, זֶה אַתָּה אוֹכֵל וְאִי אַתָּה אוֹכֵל שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא, שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ, אֶלָּא שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא אִי אַתָּה אוֹכֵל אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁעוֹף טָמֵא מְשָׁרֵץ וְאֵי זֶה זֶה דְּבַשׁ דְּבוֹרִים, יָכוֹל אַף דְּבַשׁ הַגַּזִּין וְהַצְּירְעִין, אָמַרְתָּ לֹא, מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת דְּבַשׁ דְּבוֹרִים וּלְהוֹצִיא אֶת הַגַּזִּין וְהַצְּירְעִין מְרַבֶּה אֲנִי דְּבַשׁ דְּבוֹרִים שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַי, וּמוֹצִיא אֲנִי דְּבַשׁ הַגַּזִּין וְהַצְּירְעִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם לְוַי.

אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם, תְּנוּ רַבָּנָן אֵין לוֹ עַכְשָׁו וְעָתִיד לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן הַזְּחָל הַזֶּה מֻתָּר, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו וְעָתִיד לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן. מַאי זָחָל, אָמַר אַבַּיֵי, אִסְחָרָא. שְׁלֹשָׁה לוֹ כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה בְּלָמ"ד אֶלֶ"ף וְקוֹרִין בְּלָמ"ד וָא"ו, אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם, (ויקרא כה, לו) "אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה", (ויקרא ה, א) "אִם לוֹא יַגִּיד". תָּנוּ רַבָּנָן "אֶת אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת הָאַרְבֶּה", זֶה גּוֹבַאי, סָלְעָם זֶה רָשׁוֹן, חַרְגֹּל זֶה נִיפּוּל, חָגָב זֶה נַדָּיִין וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְמִינוֹ לְמִינֵהוּ לְמִינֵהוּ לְמִינֵהוּ אַרְבַּע פְּעָמִים, לְהָבִיא צִפּוֹרֶת כְּרָמִים, וְיוּחָנָא יְרוּשַׁלְמִית, וְהַעַרְצוּבְיָא, וְהַדִּיוּבְנִית. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא, אֵלּוּ כְּלָלֵי כְּלָלוֹת וְאֵלּוּ פְּרָטֵי פְּרָטוֹת, אַרְבֶּה זֶה גּוֹבַאי, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמִינוֹ" לְהָבִיא צִפּוֹרֶת כְּרָמִים, אֵין לִי אֶלָּא הַבָּא וְאֵין לוֹ גַּבַּחַת, הַבָּא וְיֵשׁ לוֹ גַּבַּחַת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "סָלְעָם" זֶה נִיפּוּל, לְמִינֵהוּ לְהָבִיא אֶת הָאוּשְׁכָּף, אֵין לִי אֶלָּא הַבָּא וְאֵין לוֹ גַּבַּחַת הַבָּא וְיֵשׁ לוֹ גַּבַּחַת הַבָּא וְאֵין לוֹ זָנָב, הַבָּא וְיֵשׁ לוֹ זָנָב מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "חַרְגֹּל" זֶה רָשׁוֹן, לְמִינֵהוּ לְהָבִיא אֶת הַכַּרְפֶּסֶת וְאֶת הַשַּׁחְלָנִית, אֵין לִי אֶלָּא הַבָּא וְאֵין לוֹ גַּבַּחַת הַבָּא וְיֵשׁ לוֹ גַּבַּחַת הַבָּא וְאֵין רֹאשׁוֹ אָרֹךְ, [הַבָּא וְרֹאשׁוֹ אָרֹךְ] מִנַּיִן, אָמַרְתָּ הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיָן אָב מִשְּׁלָשְׁתָּן לֹא רְאִי אַרְבֶּה כִּרְאִי חַרְגֹּל וְלֹא רְאִי חַרְגֹּל כִּרְאִי אַרְבֶּה וְלֹא רְאִי שְׁנֵיהֶם כִּרְאִי סָלְעָם וְלֹא רְאִי סָלְעָם כִּרְאִי שְׁנֵיהֶם הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֹלַיִם וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, וַהֲלֹא הַצַּרְצוּר הַזֶּה יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֹלָיו וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, יָכוֹל יְהֵא מֻתָּר תַּלְמוּד לוֹמַר "חָגָב" שֶׁשִּׁמּוֹ חָגָב, אִי שְׁמוֹ חָגָב יָכוֹל אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ סִימָנִין הַלָּלוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמִינֵהוּ" עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ סִימָנִין הַלָּלוּ. פְּרִיךְ רַב אַחַאי מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן אֵין רֹאשָׁן אָרֹךְ, אֶלָּא אָמַר רַב אַחַאי, סָלְעָם קָרָא יִתְרָא הִיא לֹא לְכָתוּב רַחֲמָנָא סָלְעָם וְתֵיתֵי מֵאַרְבֶּה וּמֵחַרְגֹּל דְּמַאי פָּרְכָתְ מַה לְאַרְבֶּה שֶׁכֵּן אֵין לוֹ גַּבַּחַת הֲרֵי חַרְגֹּל דְּיֵשׁ לוֹ גַּבַּחַת מַה לְחַרְגֹּל דְּיֵשׁ לוֹ זָנָב הֲרֵי אַרְבֶּה דְּאֵין לוֹ זָנָב סָלְעָם דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפֵיהּ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְרֹאשׁוֹ אָרֹךְ. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי תַּנָּא דְּבֵי רַב וְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,

בְּרֹאשׁוֹ אָרֹךְ קָא מִיפְלָגֵי, תַּנָּא דְּבֵי רַב סְבַר אֲשֶׁר לוֹ כָּרְעַיִם כְּלָל, אַרְבָּה סָלְעָם חַרְגֹּל חָגָב לְמִינֵהוּ פָּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט דְּמִינֵיהּ אֵין דְּלַאו מִינֵיהּ לֹא, וְאִיתְרַבִּי כָּל דָּמְיֵי לֵיהּ מִשְּׁנֵי צְדָדִין, וְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבַר אֲשֶׁר לוֹ כָּרְעַיִם כְּלָל, אַרְבֶּה חַרְגֹּל סָלְעָם חָגָב פְּרָט לְמִינֵהוּ חָזַר וְכָלַל, וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט וּמְרַבֶּה כָּל דָּמְיֵי לֵיהּ בְּחַד גִּיסָא, (בְּאַרְבָּעָה סִימָנִין), וְהָא לָא דָּמֵי כְּלָלָא קָמָא לְכְלָלָא בַּתְרָא. כְּלָל קָמָא אֲשֶׁר לוֹ כָּרְעַיִם דְּאִית לֵיהּ אֶכֶל דְּלֵית לֵיהּ לָא תֵּיכוֹל כְּלָלָא בַּתְרָא עַד דְּשָׁוֵוי בְּאַרְבָּעָה סִימָנִין, אֵין תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דָּרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי כִּי הַאי גַּוְנָא, וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּאָמַר סָלְעָם זֶה רָשׁוֹן חַרְגּוֹל זֶה נִיפּוּל וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּאָמַר סָלְעָם זֶה נִיפּוּל חַרְגּוֹל זֶה רָשׁוֹן, מַר כִּי אַתְרֵיהּ וּמַר כִּי אַתְרֵיהּ.

כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע וְגוֹ', יָכוֹל הַכֹּל יְהֵא אָסוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע", יָכוֹל יְהֵא הַכֹּל מֻתָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַרְבֶּה וְסָלְעָם וְחַרְגֹּל וְחָגָב", אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמִּינִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמִינֵהוּ לְמִינֵהוּ" רִבָּה, הָא כֵּיצַד הֲרֵינִי לוֹמֵד סָתוּם מִן הַמְפֹרָשׁ מָה אַרְבֶּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם וְכוּ'. רַבִּי אוֹמֵר "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם", אִם יֵשׁ לוֹ חֻמָּשׁ הֲרֵי הוּא טָהוֹר. שֶׁקֶץ הוּא, פְּרָט לְעִרְבּוּבְיָא, מִכָּאן אָמְרוּ חֲגָבִים טְמֵאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ עִם חֲגָבִים טְהוֹרִים לֹא פָּסַל אֶת צִירָן, הֵעִיד רַבִּי צָדוֹק עַל צִיר חֲגָבִים טְמֵאִים שֶׁהוּא טָהוֹר. (ויקרא יא כד-כו) וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ, יָכוֹל לְכָל הָאָמוּר בָּעִנְיָן וּמָה אָמוּר בְּעִנְיָן בְּהֵמָה חַיָּה עוֹפוֹת וַחֲגָבִים יָכוֹל יְהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא בְּכֻלָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּהֵמָה", אוֹצִיא אֶת הַדָּגִים הַגְּדֵלִים בַּיָּם שֶׁאֵין (בְּמִינָם) מְקַבְּלִין טֻמְאָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַחֲגָבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַפְרֶסֶת". אוֹצִיא אֶת הַחֲגָבִים שֶׁאֵין לְמִינָן טֻמְאָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָעוֹפוֹת שֶׁיֵּשׁ לְמִינָן טֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּרְסָה" אוֹצִיא אֶת הָעוֹף הַטָּמֵא וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָעוֹף הַטָּהוֹר, וְדִין הוּא וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים אֲבִית אַבְלִיעָה אֵבֶר מִן הַחַי מְמֻנֶּה מְטַמֵּא, עוֹף שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים אֲבִית אַבְלִיעָה אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מְמֻנֶּה מְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשֶׁסַע". אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה טְהוֹרָה, בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הִיא", חַיָּה טְהוֹרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ("פַּרְסָה") [מַפְרֶסֶת"], חַיָּה טְמֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּרְסָה". לִשְׁסוּעִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשֶׁסַע". לְשֶׁאֵין שְׁסוּעִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵיגֶנָּה שׁוֹסַעַת", מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעֲלַת גֵּרָה", לְשֶׁאֵין מַעֲלָה גֵּרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵיגֶנָּה מַעֲלָה". וַהֲלֹא חֲזִיר מַפְרִיס וּמְשַׁסֵּע יָכוֹל לֹא יְהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא הֵימֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְגֵרָה אֵיגֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים". בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אִם בְּמִיתָתָן הֲרֵי מִיתָתָן אֲמוּרָה, אִם בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת הֲרֵי אֵבֶר מִן הַמֵּת אָמוּר לְמַטָּה, הָא בַּמֶּה הוּא מְדַבֵּר בְּאֵבֶר מִן

הַחַי. וַהֲלֹא דִּין הוּא, נֶאֱמַר טָמֵא בָּאָדָם וְנֶאֱמַר טָמֵא בִּבְהֵמָה, מָה אָדָם אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא הֵימֶנּוּ, אַף בְּהֵמָה יְהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא הֵימֶנָּה, הֵן אִם נַחֲמִיר בָּאָדָם בְּטֻמְאָה חֲמוּרָה, נַחֲמִיר בִּבְהֵמָה בְּטֻמְאָה קַלָּה, אֲנִי אֲדִינֶנּוּ מִן הַשְּׁרָצִים הַקְּלִים, טָמֵא בְּשֶׁרֶץ טָמֵא בִּבְהֵמָה, מַה שֶּׁרֶץ אֵבֶר מִן הַחַי הֵימֶנּוּ מְטַמֵּא, אַף בְּהֵמָה יְהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנָּה מְטַמֵּא, הֵן אִם נַחֲמִיר בְּשֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ, נַחֲמִיר בִּבְהֵמָה שֶׁלֹּא עָשָׂה דָּמָהּ כִּבְשָׂרָהּ, אֲנִי אֲדִינֶנּוּ מִן אֵבֶר מִן הַמֵּת חָמוּר מִמֶּנּוּ וּמָה אִם אֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁאֵין אִסּוּר נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא, אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא, תֹּאמַר בְּאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָהוֹר, הוֹאִיל וְהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָהוֹר לֹא יְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֹּגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא" לְהָבִיא אֶת אֵבֶר מִן הַחַי. יָכוֹל אַף הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי יְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְבֵלָה" מַה נְּבֵלָה שֶׁאֵין לָהּ חֲלִיפִין אַף אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין לוֹ חֲלִיפִין, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה נְּבֵלָה גִּידִין וַעֲצָמוֹת אַף אֵבֶר מִן הַחַי גִּידִין וַעֲצָמוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, מַה נְּבֵלָה [כִּבְרִיָּתָהּ] בָּשָׂר גִּידִין וַעֲצָמוֹת, אַף אֵבֶר מִן הַחַי כִּבְרִיָּתוֹ בָּשָׂר גִּידִין וַעֲצָמוֹת. הַנֹּגֵעַ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב, וְאֵין הַנּוֹגֵעַ מְטַמֵּא בְּגָדִים, וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם מַשָּׂא מוּעָט הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא בְּגָדִים, מַגָּע מְרֻבֶּה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֹּגֵעַ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" וְאֵין הַנּוֹגֵעַ מְטַמֵּא בְּגָדִים. הַנּוֹשֵׂא יְכַבֵּס בְּגָדָיו, מְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם מַגָּע מְרֻבֶּה אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים, מַשָּׂא מוּעָט אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנּוֹשֵׂא יְכַבֵּס בְּגָדָיו", מְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל אַף הַצְּדָעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד", אִי בֶּגֶד יָכוֹל בֶּגֶד גָּדוֹל לָבָן מְטַמֵּא בִּזָּב, וּמְטַמֵּא בִּנְגָעִים, מִנַּיִן גָּדוֹל צָבוּעַ קָטָן לָבָן קָטָן צָבוּעַ עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה שְׁבִיץ שֶׁל שְׁבָכָה, וְהַגַּלְגַּלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד בְּגָדָיו" רִבָּה. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא", יָכוֹל יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד", בֶּגֶד הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַצִּיב הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ וּשְׂעָרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא". לְכָל הַבְּהֵמָה, לְהָבִיא אֶת הַשִּׁלִּיל שֶׁיְּהֵא אֵבֶר מִן הַחַי מְמֶּנּוּ מְטַמֵּא. טְמֵאִים מְלַמֵּד שֶׁמִּצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה, יָכוֹל יִצְטָרְפוּ עִם הַמֵּתִים הַחֲמוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "הֵם". יָכוֹל לֹא יִצְטָרְפוּ עִם הַמֵּתִים הַחֲמוּרִים אֲבָל יִצְטָרְפוּ עִם הַנְּבֵלוֹת הַקַּלּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "הֵם".

כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא, לְהָבִיא אֶת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ. וַהֲלֹא דִּין הוּא, שֶׁרֶץ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבְהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, מַה שֶּׁרֶץ אֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא תְּטַהֲרֶנָּה שְׁחִיטָתָהּ, אוֹ כַּלֵּךְ לְדַרְךְ זוֹ, טְרֵפָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה וּבְהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, מַה טְּרֵפָה שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ, אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה תְּטַהֲרֶנָּה

שְׁחִיטָתָהּ, נִרְאֶה לְמִי דּוֹמָה דָּנִין דָּבָר שֶׁאֵין לְמִינוֹ שְׁחִיטָה מִדָּבָר שֶׁאֵין לְמִינוֹ שְׁחִיטָה, וְאַל תּוֹכִיחַ טְרֵפָה שֶׁיֵּשׁ לְמִינָהּ שְׁחִיטָה, אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, דָּנִין דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא מִדָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא וְאַל יוֹכִיחַ שֶׁרֶץ שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא", לְהָבִיא בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ.

(ויקרא יא כז-כח) ["וְ]כֹל הֹלֵךְ עַל כַּפָּיו", זֶה הַקּוֹף, כֹּל הֹלֵךְ לְהָבִיא אֶת הַקּוּפָּד, וְאֶת חֻלְדַּת הַסְּנָאִים, וְאֶת אַבְנֵי הַשְּׁדֶה, וְאֶת כָּלֵב הַיָּם. הַחַיָּה זוֹ חַיָּה טְהוֹרָה, טְמֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע". בְּכָל הַחַיָּה לְהָבִיא אֶת הַפִּיל. אִם נֶאֱמַר לְמַעְלָה לָמָּה נֶאֱמַר לְמַטָּה, אֶלָּא עֶלְיוֹנִים בְּאֵבֶר מִן הַחַי, וְתַחְתּוֹנִים בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת. וַהֲלֹא דִין הוּא. וּמָה אִם אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁהַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא מְטַמֵּא, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל, תֹּאמַר בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל, וְהוֹאִיל וְאֵין אִסּוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל לֹא יְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֹּגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא" לְהָבִיא אֵבֶר מִן הַמֵּת. הַנֹּגֵעַ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב, אֵין הַנּוֹגֵעַ מְטַמֵּא בְּגָדִים, וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַשָּׂא נִטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹשֵׂא, מָקוֹם שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹשֵׂא אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנֹּגֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֹּגֵעַ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" וְאֵין הַנּוֹגֵעַ מְטַמֵּא בְּגָדִים. הַנּוֹשֵׂא יְכַבֵּס בְּגָדָיו מְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַגָּע, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹשֵׂא לֹא נִטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַשָּׂא, מָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹגֵעַ אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַגָּע, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא" בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים. קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַשָּׂא וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹגֵעַ יִטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַגָּע, מָקוֹם שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַנּוֹשֵׂא אֵינוֹ דִין שֶׁיִּטְמְאוּ מֵחֲמַת עַצְמָן בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם" לָכֶם מְטַמְּאִים וְאֵין מְטַמְּאִים לֹא אֳכָלִים וְלֹא מַשְׁקִים וְלֹא כֵלִים בְּמַשָּׂא. הַנּוֹשֵׂא וְלֹא הַנִּשָּׂא.

(ויקרא יא כט-לא) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְגוֹ' אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי טֻמְאַת הַגְּוִיּוֹת וְטֻמְאַת קְדוֹשׁוֹת, (מִנַּיִן) תַּלְמוּד לוֹמַר "הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ (טְמֵאִים"), יָכוֹל יְהוּ אֵלּוּ מְטַמְּאִים אָדָם וְכֵלִים וְאֵלּוּ יְהוּ מְטַמְּאִים אָדָם וְלֹא כֵלִים אוֹ כֵלִים וְלֹא אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה" אֵין לְךָ אֶלָּא אֵלּוּ. אוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא כָּל שֶׁאֵינוֹ כְּעֵין הַפֶּרֶט מַה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ בַּעַל עֲצָמוֹת וּפֶרֶה וְרֶבֶה אַף אֵין לִי אֶלָּא בַּעַל עֲצָמוֹת וּפֶרֶה וְרֶבֶה, מִנַּיִן בַּעַל עֲצָמוֹת וְאֵין פֶּרֶה וְרֶבֶה פֶּרֶה וְרֶבֶה וְאֵין בַּעַל עֲצָמוֹת עַד שֶׁאָתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא אֶת בַּעֲלֵי עֲצָמוֹת שֶׁהֵם פְּרִים וְרְבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ", אֵין לְךָ מְטַמֵּא

בַּשָּׂרֶץ אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד. וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא, לְהָבִיא אֶת דָּמוֹ שֶׁיְּטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ. וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא לֹא עָשָׂה דָּמָהּ כִּבְשָׂרָהּ, שֶׁרֶץ שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא" לְהָבִיא אֶת דָּמוֹ שֶׁיְּטַמֵּא כִּבְשָׂרוֹ. יָכוֹל יַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים וְדִין הוּא, וּמַה דַּם בְּהֵמָה שֶׁאֵין מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה מַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים, דַּם שֶׁרֶץ שֶׁמְּטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיַּכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם" לָכֶם הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים.

דַּם הַשֶּׂרֶץ וּבְשָׂרוֹ מִצְטָרְפִין בְּכַעֲדָשָׁה, כְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּל שֶׁטֻּמְאָתוֹ וְשִׁעוּרוֹ שָׁוִין מִצְטָרְפִין, טֻמְאָתוֹ וְלֹא שִׁעוּרוֹ, שִׁעוּרוֹ וְלֹא טֻמְאָתוֹ, לֹא שִׁעוּרוֹ וְלֹא טֻמְאָתוֹ שָׁוִין, אֵין מִצְטָרְפִין, מַתִּיב רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא הַטְּמֵאִים מְלַמֵּד שֶׁהֵם מִצְטָרְפִין, וַאֲפִלּוּ שֶׁרֶץ וְשֶׁרֶץ, שֶׁרֶץ וְדָם, בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד, בֵּין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, אָמַר רַב יוֹסֵף, כָּאן בְּכֻלָּם, כָּאן בְּמִקְצָתָן. שְׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּרוֹמִי, מִנַּיִן לְדַם שְׂרָצִים שֶׁהוּא טָמֵא, אָמַר לוֹ דְּאָמַר קְרָא וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו חַכִּים לוֹ בֶּן יוֹחַאי, אָמַר לָהֶם תַּלְמוּד עָרוּךְ הוּא בְּפִיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת רוֹמִי שֶׁלֹּא יִשְׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְשֶׁלֹּא יָמוּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְשֶׁיִּבְעֲלוּ נְשׁוֹתֵיהֶם נִדּוֹת, הָלַךְ רַבִּי רְאוּבֵן בֶּן אִצְטְרֻבְּלִי וְסִפֵּר קוֹמֵי וְהָלַךְ וְיָשַׁב בֵּינֵיהֶם אָמַר לָהֶם מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב יַעֲנִי אוֹ יַעֲשִׂיר אָמְרוּ לֵיהּ יַעֲנִי, אָמַר לָהֶם אִם כֵּן לֹא יַעֲשׂוּ מְלָאכוֹת בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיַּעֲנוּ אָמְרוּ טָבוּת אָמַרְתָּ וּבְטָלוּהָ, חָזַר וְאָמַר לָהֶם מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב יַכְחִישׁ אוֹ יַבְרִיא אָמְרוּ יַכְחִישׁ, אָמַר לָהֶם אִם כֵּן יָמוּלוּ בְּנֵיהֶם לִשְׁמוֹנָה שֶׁיַּכְחִישׁוּ, אָמְרוּ טָבוּת אָמַרְתָּ וּבְטָלוּהָ, חָזַר וְאָמַר לָהֶם מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹיֵב יִרְבֶּה אוֹ יְמַעֵט אָמְרוּ לֵיהּ יְמַעֵט, אָמַר לָהֶם אִם כֵּן לֹא יִבְעֲלוּ נְשׁוֹתֵיהֶם נִדּוֹת וּבְטָלוּהָ, הִכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא יְהוּדִי הֶחֱזִירוּם. אָמְרוּ, מִי יֵלֵךְ וִיבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה, יֵלֵךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שֶׁהוּא מְלֻמָּד בְּנִסִּים וְאַחֲרָיו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לָהֶן רַבִּי יוֹסֵי אִלּוּ הָיָה אַבָּא חֲלַפְתָּא קַיָּם יְכוֹלִין אַתֶּם לוֹמַר לוֹ תֵּן בִּנְךָ לַהֲרִיגָה, אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אִלּוּ הָיָה אַבָּא יוֹחַאי קַיָּם יְכוֹלִין אַתֶּם לוֹמַר לוֹ תֵּן בִּנְךָ לַהֲרִיגָה, אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסֵי אֲנָא אָזֵיל דִּילְמָא עָנֵישׁ לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי דְּקָא מְסַתְּפִינָא כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה לִפְנֵיהֶם מִנַּיִן לְדַם שְׂרָצִים שֶׁהוּא טָמֵא, עִקֵּם פִּיו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי וְאָמַר וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא, אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מֵעֲקִימַת שְׂפָתֶיךָ נִכָּר שֶׁתַּלְמִיד חָכָם אַתָּה אַל יַחֲזֹר הַבֵּן לְשָׁלוֹם אֲצֶל אָבִיו יָצָא לִקְרָאתוֹ בֶּן תַּמַלְיוֹן אָמַר לָהֶם רְצוֹנְכֶם שֶׁאֲבוֹא עִמָּכֶם, בָּכָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְאָמַר וּמַה שִׂפְחָה שֶׁל בֵּית אַבָּא נִזְדַּמֵּן לָהּ מַלְאָךְ שִׁלְשָׁה פְּעָמִים וְאָנוּ לֹא פַּעַם אַחַת יָבוֹא הַנֵּס מִכָּל מָקוֹם, קָדַם הוּא עַל בִּבְרַתֵּיהּ דְּקֵיסָר כִּי מָטָא לְהָתָם אָמַר בֶּן תַּמַלְיוֹן צֵא בֶּן תַּמַלְיוֹן צֵא כֵּיוָן דְּקָרוּ לֵיהּ נָפַק אֲזַל אָמַר לְהוֹן שְׁאִילוּ כָּל דְּאִית לְכוֹן וּשְׁקִילוּ כָּל

מַה דְּאִית לְכוֹן, עַל לְגַבֵּי גִּנְזָא אַשְׁכַּח לְהַהוּא אַגַּרְתָּא שְׁקִלוּהָ וְקָרְעוּהָ. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַפָּרֹכֶת בְּרוֹמִי וְהָיוּ עָלֶיהָ כַּמָּה טִפֵּי דָּמִים.

הַחֵלֶד וְהָעַכְבָּר, תָּנוּ רַבָּנָן, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "עַכְבָּר" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ עַכְבָּר שֶׁבַּיָּם שֶׁשְּׁמוֹ עַכְבָּר, וְדִין הוּא, טִמֵּא בְּעַכְבָּר וְטִמֵּא בְּחֵלְדָּה מַה חֵלְדָּה מִין הַגָּדֵל עַל הָאָרֶץ אַף עַכְבָּר מִין הַגָּדֵל עַל הָאָרֶץ, אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, טִמֵּא בְּחֵלְדָּה וְטִמֵּא בְּעַכְבָּר מַה חֵלְדָּה כָּל שֶׁשְּׁמוֹ חֵלְדָּה, אַף עַכְבָּר כָּל שֶׁשְּׁמוֹ עַכְבָּר אֲבִיא עַכְבָּר שֶׁבַּיָּם שֶׁשְּׁמוֹ עַכְבָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הָאָרֶץ". אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר עַל הָאָרֶץ אֶלָּא עַל הָאָרֶץ יְרַד לַיָּם לֹא יְטַמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשֹּׁרֵץ" כָּל מָקוֹם שֶׁשּׁוֹרֵץ. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר הַשּׁוֹרֵץ אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁרִיץ יְטַמֵּא שֶׁאֵינוֹ מַשְׁרִיץ לֹא יְטַמֵּא, אוֹצִיא עַכְבָּר שֶׁחֲצִיוֹ בָּשָׂר וְחֲצִיוֹ אֲדָמָה שֶׁאֵין פָּרֶה וְרָבָה, וְדִין הוּא טִמֵּא בְּחֵלְדָּה טִמֵּא בְּעַכְבָּר מַה חֵלְדָּה כָּל שֶׁשְּׁמוֹ חֵלְדָּה אַף עַכְבָּר כָּל שֶׁשְּׁמוֹ עַכְבָּר, אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ טִמֵּא בְּחֵלְדָּה טִמֵּא בְּעַכְבָּר מַה חֵלְדָּה פָּרֶה וְרָבָה אַף עַכְבָּר פָּרֶה וְרָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשֶּׂרֶץ", אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנָן לְרָבָא, אֵימָא בַּשֶּׂרֶץ לַאֲתוּיֵי עַכְבָּר שֶׁחֲצִיוֹ בָּשָׂר וְחֲצִיוֹ אֲדָמָה, הַשֹּׁרֵץ כָּל שֶׁהוּא שׁוֹרֵץ אֲפִלּוּ עַכְבָּר שֶׁבַּיָּם, וְאִי מִשּׁוּם עַל הָאָרֶץ עַל הָאָרֶץ יְטַמֵּא יָרַד לַיָּם לֹא יְטַמֵּא, אָמַר לֵיהּ, וּמַאַחַר דְּשַׁוִּיתֵיהּ לַיָּם מְקוֹם טֻמְאָה מַה לִּי הָכָא מַה לִּי הָתָם. וְהַאי עַל הָאָרֶץ מְבָעֵי לֵיהּ לְהוֹצִיא סַפִּיק טֻמְאָה צָפָה, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי עַל הָאָרֶץ לְהוֹצִיא סַפֵּק טֻמְאָה צָפָה, תְּרֵי עַל הָאָרֶץ כְּתִיבִי. תָּנוּ רַבָּנָן, וְהַצָּב, זֶה הַצָּב, לְמִינֵהוּ, לְהָבִיא עָרוֹד, וּבֶן הַנְּפִילִים, וְסַלְמַנְדְּרָא, וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה אוֹמֵר (תהלים קד, כו) "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'", יֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בַּיָּם וְיֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בַּיַּבָּשָׁה שֶׁבַּיָּם אִלְמָלֵי עוֹלוֹת לַיַּבָּשָׁה מִיָּד מֵתוֹת, וְשֶׁבַּיַּבָּשָׁה אִלְמָלֵי יוֹרְדוֹת לַיָּם מִיָּד מֵתוֹת, יֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בָּאוּר וְיֵשׁ לְךָ בְּרִיּוֹת גְּדוֹלוֹת בָּאֲוִיר, שֶׁבָּאֲוִיר אִלְמָלֵי עוֹלוֹת לָאוּר מִיָּד מֵתוֹת, וְשֶׁבָּאוּר אִלְמָלֵי יוֹרְדוֹת לָאֲוִיר מִיָּד מֵתוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ". תָּנוּ רַבָּנָן כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּיַּבָּשָׁה יֵשׁ בַּיָּם חוּץ מִן הַחֵלְדָּה, אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַאי קְרָאָה "הָאֲזִינוּ כָּל יִשְׁבֵי חָלֶד".

הַתִּנְשֶׁמֶת זוֹ בְּאוֹת שֶׁבַּשְּׁרָצִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאוֹת שֶׁבָּעוֹפוֹת, אָמַרְתָּ צֵא וּלְמַד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶם דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר בִּשְׁרָצִים אַף כָּאן בִּשְׁרָצִים.

אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם לְרַבּוֹת אֶת עוֹרוֹתֵיהֶם. יְכוֹל כָּל עוֹרוֹת כֻּלָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", אֵלּוּ עוֹרוֹת הַטְּמֵאִים עוֹר, הָאֲנָקָה, וְהַכֹּחַ, וְהַלְּטָאָה, וְהַחֹמֶט. (וְהַתִּנְשֶׁמֶת) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַלְּטָאָה כְּחֵלְדָּה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים יֵשׁ לָהֶם עוֹרוֹת. וְהָא אֱלֶה אַכָּלְהוּ כְּתִיב, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לְמִינֵהוּ הִפְסִיק הָעִנְיָן, וְלִיחְשׁוֹב נַמִּי תִּנְשֶׁמֶת, רַב תַּנָּא וְתָנֵי

תִּנְשֶׁמֶת, וְהָא תַּנָּא דִּידָן לָא תָּנֵי תִּנְשֶׁמֶת, תַּנָּא דִּידָן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָזִיל בְּתַר גִּישְׁתָּא וּבְגִישְׁתָּא דְּהַלְטָאָה פְּלִיגִי.

תָּנוּ רַבָּנָן, הַטְּמֵאִים, לְרַבּוֹת בֵּיצַת הַשָּׁרָץ וְקוֹלִית הַשָּׁרָץ, יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא רִקְּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשָּׁרֶץ" מַה שֶּׁרֶץ שֶׁרִקֵּם אַף בֵּיצַת הַשָּׁרֶץ שֶׁרִקְּמָה, יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא נִקְּבוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֹּגֵעַ יִטְמָא" אֶת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִגַּע טָמֵא אֶת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לִגַּע טָהוֹר, וְכַמָּה נְקִיבָתָן כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. הַטְּמֵאִים, מְלַמֵּד שֶׁמְּצָטָרְפִים זֶה עִם זֶה בְּדָם וְכוּ'. כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא, לְרַבּוֹת יְדוֹת הַכֵּלִים, יָכוֹל בְּיוֹתֵר מִכְּשֶׁעוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם" כָּל שֶׁהוּא לְצָרְכָם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, הַכָּתוּב הוּא אוֹמֵר בִּמְטַמֵּא וְאַתָּה אוֹמֵר בְּמִטַּמֵּא, אָמַר לוֹ, אַף אֲנִי אֵינִי אוֹמֵר אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב. אֵין הָאוֹכֵל אֶכָלִים טְמֵאִים וְלֹא הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִים טְמֵאִים טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. (יִטְמָא עַד הָעֶרֶב) הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם, יָכוֹל בְּחַיֵּיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמֹתָם", אִי בְּמֹתָם יָכוֹל וְלֹא בְּשֶׁחַיְטָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם" וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחוּטִין, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם בָּהֶם בְּמֹתָם וְלֹא בְּחַיֵּיהֶם הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם, יָכוֹל בְּכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (פסוק לב) "מֵהֶם", אִי מֵהֶם יָכוֹל בְּמִקְצָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם", הָא כֵּיצַד, עַד שֶׁיִּגַּע בְּמִקְצָתָן שֶׁהוּא כְּכֻלָּן, שִׁעֲרוּ חֲכָמִים שִׁעוּרוֹ בְּכַעֲדָשָׁה, שֶׁכֵּן הַחֹמֶט תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ בְּכַעֲדָשָׁה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּזֵנָב הַלְּטָאָה. (ויקרא יא לב) וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא, בְּמִי הוּא מִדַּבֵּר אִי בְּמִיתָתָן חֲרֵי מִיתָתָן אֲמוּרָה, אִם בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת חֲרֵי אֵבֶר מִן הַמֵּת אֲמוּר לְמַעְלָה, הָא בְּמִי הוּא מְדַבֵּר בְּאֵבֶר מִן הַחַי. וַהֲלֹא דִין הוּא, וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁלֹּא עָשָׂה דָּמָהּ כִּבְשָׂרָהּ אֵבֶר מִן הַחַי הֵימֶנָּה מְטַמֵּא, שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא אֵבֶר מִן הַחַי הֵימֶנּוּ מְטַמֵּא, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְהֵמָה שֶׁמְּטַמְּאָה בְּמַשָּׂא תֹּאמַר בְּשֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לֹא יְהֵא אֵבֶר מִן הַחַי הֵימֶנּוּ מְטַמֵּא. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא", לְהָבִיא אֵבֶר מִן הַחַי. יָכוֹל אַף תְּלוּי בְּשַׂעֲרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִפֹּל", אֵין טָמֵא עַד שֶׁיִּפֹּל. יָכוֹל אַף בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמֹתָם", מַה מִּיתָה שֶׁאֵין לָהּ חֲלִיפִין אַף אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין לוֹ חֲלִיפִין, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה מִּיתָה גִּידִים וַעֲצָמוֹת אַף אֵבֶר מִן הַחַי גִּידִים וַעֲצָמוֹת. רַבִּי אוֹמֵר, מַה הַשֶּׁרֶץ בָּשָׂר גִּידִים וַעֲצָמוֹת.

רמז תקלח

תָּנוּ רַבָּנָן, (שמות כב, ל) "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכֻן אֹתוֹ", לְהָבִיא אֵבֶר וּבָשָׂר הַמְדַלְדְּלִין בִּבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וּשְׁחָטָן שֶׁהֵן אֲסוּרִין, וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין בָּהֶן אֶלָּא מִצְוַת פְּרִישָׁה בִּלְבַד. יָתִיב רַב יוֹסֵף קְמֵיהּ דְּרַב הוּנָא וְיָתִיב וְקָאָמַר

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֶכְלוֹ לְזֶה לוֹקֶה, אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנַן לָא תַּצִּיתוּ לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא הָכִי אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אֶכְלוֹ לָזֶה אֵינוֹ לוֹקֶה, אָמַר רַב הוּנָא אָנוּ אַמַּאן נְסָמוֹךְ אַהַדְרִינְהוּ רַב יוֹסֵף לְאַפֵּיהּ אָמַר לֵיהּ מַאי קַשְׁיָא, כִּי אָמְרֵי אֲנָא בְּמִיתָה דְּעוֹשֶׂה נִפּוּל, כִּי אָמַר אִיהוּ בְּשְׁחִיטָה דְּאֵינָהּ עוֹשָׂה נִפּוּל. אָמַר רָבִינָא, מָנָא הָא מִילְתָא דְּאָמוּר רַבָּנַן מִיתָה עוֹשָׂה נִפּוּל שְׁחִיטָה אֵינָהּ עוֹשָׂה נִפּוּל, דִּכְתִיב "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא", לְמַעוּטֵי מַאי אִילֵימָא לְמַעוּטֵי בְּחַיֵּיהֶם מִנִּבְלָתָם נַפְקָא, אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ מִיתָה עוֹשָׂה נִפּוּל. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְהָא קְרָא בִּשְׂרָצִים כְּתִיב, אָמַר לֵיהּ, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׂרָצִים דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְהֵמָה. וְאַכַּתֵּי מִבְּעֵי לֵיהּ כְּעֵין מִיתָה לַחִים מְטַמְּאִין יְבֵשִׁים אֵין מְטַמְּאִין, תְּרֵי בְּמֹתָם כְּתִיבִי.

בָּעֵי רָבָא, נָמְלָה שֶׁחְסְרָה מַהוּ, שִׁעוּר גְּמִירֵי לָהּ וְהָא חָסַר, אוֹ בְּרִיָּה גְּמִירֵי לָהּ וְהָא אִיכָּא, תָּא שְׁמַע בָּהֶם יָכוֹל בְּכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם", אִי מֵהֶם יָכוֹל מִקְצָתָן וְכוּ' כְּדִלְעֵיל, שְׁמַע מִינַּהּ שִׁעוּרָא גְּמִירֵי לָהּ, כִּי בָּעִינָא בָּהּ נְשָׁמָה תִּבָּעֵי לָךְ. בָּהֶם יָכוֹל בְּכֻלָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵהֶם", אִי מֵהֶם יָכוֹל מִקְצָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם", הָא כֵּיצַד, כָּאן בְּלַח כָּאן בְּיָבֵשׁ. מִכָּל כְּלֵי עֵץ, יָכוֹל אַף הַסֶּלֶם וְהַקּוֹלֶב וְהָאַנְחוּתָא וְהַמְּנוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכָּל כְּלֵי עֵץ" וְלֹא כָּל כְּלֵי עֵץ, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַשֻּׁלְחָן וְהַטַּבְלָא וְהַדּוֹלְבָקִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל כְּלֵי" רִבָּה, וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂק", מַה שָּׂק מְיֻחָד שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ אֶת הָאָדָם וְאֶת מְשַׁמְּשֵׁי הָאָדָם, אַף אֲנִי אֲרַבֶּה אֶת הַשֻּׁלְחָן וְהַטַּבְלָא וְהַדּוֹלְבָקִי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הָאָדָם וְאֶת מְשַׁמְּשֵׁי הָאָדָם, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַסֶּלֶם שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ אֶת הָאָדָם וְאֵין מְשַׁמֵּשׁ אֶת מְשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְהָאַנְחוּתָא וְהַקּוֹלֶב וְהַמְּנוֹרָה שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת מְשַׁמְּשֵׁי אָדָם וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין אֶת הָאָדָם. כְּלֵי עֵץ, יָכוֹל אַף שִׂדָּה, תֵּבָה, וּמִגְדָּל, כַּוָּרֶת הַקַּשׁ, כַּוָּרֶת הַקָּנִים, וּבוֹר סְפִינָה אֲלֶכְסַנְדְּרִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם שׁוּלַיִם, שֶׁמַּחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרַיִם בְּיָבֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכָּל כְּלֵי עֵץ" וְלֹא כָּל כְּלֵי עֵץ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַדַּרְדֵּר עֲגָלָה, וְקַסְדּוֹר, קֶסְתּוֹת מְלָכִים, וַעֲרֶבֶת הָעַבְדָּנִים, וּבוֹר סְפִינָה קָטָן, וְאָרוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל כְּלֵי עֵץ" רִבָּה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂק" מַה שָּׂק מְיֻחָד שֶׁמְּטַלְטֵל בְּמִלּוֹאוֹ אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶת דַּרְדּוּר עֲגָלָה, קַסְדּוֹר, קֶסְתּוֹת מְלָכִים, עֲרֶבֶת הָעַבְדָּנִין, בּוֹר סְפִינָה קָטָנָה, וְאָרוֹן, שֶׁהֵן מְטַלְטְלִין בְּמִלּוֹאָן, וּמוֹצִיא אֶת הַשַּׁדָּה, תֵּבָה, וּמִגְדָּל, כַּוָּרֶת הַקַּשׁ, כַּוָּרֶת הַקָּנִים, בּוֹר סְפִינָה אֲלֶכְסַנְדְּרִית, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם וּמַחֲזִיקִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרַיִם בְּיָבֵשׁ שֶׁאֵין מְטַלְטְלִין בְּמִלּוֹאָן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַמְּנוּי לְטָהֳרָה טָהוֹר וְהַשְּׁאָר טָמֵא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַמְּנוּי לְטֻמְאָה טָמֵא וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, אֵין בֵּין דִּבְרֵי רַבִּי

מֵאִיר לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא עֲרֵבַת בַּעַל הַבַּיִת. רַבִּי נֶחֶמְיָה אוֹמֵר, קִפּוֹת גְּדוֹלוֹת וְהַסְּאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שׁוּלַיִם וּמַחֲזִיקִין [אַרְבָּעִים] סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוּרַיִּים בְּיָבֵשׁ הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִים בְּמִלּוֹאָן מִטַּלְטְלִים בַּמִּשְׁתַּיֵּר בָּהֶן. ("יְכַבֵּס) [אוֹ בֶּגֶד"] יָכוֹל אַף הַצִּיפָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד", אִי בֶּגֶד יָכוֹל בֶּגֶד גָּדוֹל לָבָן הַמְטַמֵּא בְּזָב וּמְטַמֵּא בִּנְגָעִים, מִנַּיִן גָּדוֹל צָבוּעַ לָבָן קָטָן צָבוּעַ עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא שְׁבִיס שֶׁל שְׁבָכָה וְגַלְגִּילִין, תַּלְמוּד לוֹמַר ("בֶּגֶד בְּגָדִים) [אוֹ בֶּגֶד"] רִבָּה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בֶּגֶד". אוֹ עוֹר, יָכוֹל אַף עוֹרוֹת שֶׁל יָם יְהוּ טְמֵאִים, וַהֲלֹא דִּין הוּא, טָמֵא בִּנְגָעִים וְטָמֵא בִּשְׂרָצִים מַה נְּגָעִים פְּטוּר בָּהֶן עוֹרוֹת שֶׁל יָם, אַף שְׂרָצִים יִפְטֹר בָּהֶן עוֹרוֹת שֶׁל יָם, וְקַל וָחֹמֶר הוּא, וּמַה נְּגָעִים שֶׁטְּמֵא בָּהֶן שְׁתֵּי וָעֶרֶב פָּטַר בָּהֶן עוֹרוֹת שֶׁל יָם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּנְגָעִים שֶׁלֹּא טִמֵּא בָּהֶן שְׁתֵּי וָעֶרֶב אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְטֹר בָּהֶן עוֹרוֹת שֶׁל יָם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּנְגָעִים שֶׁלֹּא טִמֵּא בָּהֶן צְבוּעִין, תֹּאמַר בִּשְׂרָצִים שֶׁטִּמֵּא בָּהֶן צְבוּעִין וְהוֹאִיל וְטִמֵּא בָּהֶן צְבוּעִין יְטַמֵּא בָּהֶן עוֹרוֹת שֶׁל יָם תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" מַה בֶּגֶד מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ אַף עוֹרוֹת מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת שֶׁחִבֵּר לוֹ מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עוֹר" לְהָבִיא אֶת שֶׁחִבֵּר לוֹ מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ חוּט מְשִׁיחָה, וּבִלְבַד שֶׁיְּחַבְּרֶנּוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרוֹ לְטַמְּאָה. יָכוֹל אַף עוֹר הַמַּצָּה וְעוֹר הַחִיפָּה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם", יָצְאוּ עוֹר הַמַּצָּה וְעוֹר הַחִיפָּה שֶׁלֹּא נֶעֱשְׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה. אוֹצִיא וְכוּ' וְלֹא אוֹצִיא אֶת עוֹרוֹת רְצוּעוֹת סַנְדָּלִין שֶׁנַּעֲשָׂה מְלָאכָה בָּהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּלִי", יָצְאוּ עוֹרוֹת רְצוּעוֹת סַנְדָּלִים שֶׁאֵינָם כֵּלִים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת עוֹרוֹת אֹהָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עוֹר", לְהָבִיא אֶת עוֹרוֹת אֹהָלִים.

תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כָּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. עוֹר אֵין לִי אֶלָּא עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עוֹר".

רמז תקלט

כִּי אֶתָא רַב דִּימִי אָמַר, מִנַּיִן לְתַכְשִׁיט כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, מִצִּיץ. אָרִיג כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, מֵאוֹ בֶּגֶד. אָרִיג וְתַכְשִׁיט כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, מ"כָּל כְּלִי מַעֲשֶׂה" וְאַף עַל גַּב דִּבְמִדָּיָן כְּתִיב, גְּמַר כְּלִי כְּלִי מֵהָתָם. מוֹסִיף שֵׂק עַל הַבֶּגֶד אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָרִיג טָמֵא, לְמַאי חָזֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁכֵּן עָנִי קוֹלֵעַ שְׁלֹשׁ נִימִין וְתוֹלֶה בְּצַוָּאר בִּתּוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן "שֵׂק" אֵין לִי אֶלָּא שֵׂק מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַקִּלְקְלִי וְאֶת הַחֲבָק, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ שֵׂק", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַחֲבָלִים וְהַמְּשִׁיחוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׂק" מַה שֵּׂק מְיֻחָד טָווּי וְאָרִיג אַף כָּל טָווּי וְאָרִיג. הֲרֵי הוּא

אוֹמֵר בְּמֵת (במדבר לא, כ) "וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים תִּתְחַטָּאוּ" יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַחֲבָלִים וְאֶת הַמְּשִׁיחוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד וְעוֹר" לִגְזֵרָה שָׁוָה מַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּשֶׁרֶץ לֹא טִמֵּא אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג אַף כְּשֶׁטִּמֵּא בְּמֵת טָווּי וְאָרִיג, וּמַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּמֵת טִמֵּא כָּל מַעֲשֵׂה עִזִּים, אַף בְּשֶׁרֶץ טִמֵּא כָּל מַעֲשֵׂה עִזִּים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת דָּבָר הַבָּא מִזֶּנֶב הַסּוּס וּמִזֶּנֶב הַפָּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ שָׂק", וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְקִילְקְלֵי וַחֲבָק, הַנֵּי מִלֵּי מִיקְמֵי דְּתֵיתֵי גְּזֵרָה שָׁוָה הַשְׁתָּא דַּאֲתָא לִגְזֵרָה שָׁוָה אַייְתֵּר לֵיהּ, אֵין לִי אֶלָּא בְּשֶׁרֶץ בְּמֵת מִנַּיִן, נֶאֱמַר בֶּגֶד וְעוֹר לִגְזֵרָה שָׁוָה מַה כְּשֶׁטִּמֵּא בְּשֶׁרֶץ עָשָׂה דָּבָר הַבָּא מִזֶּנֶב הַסּוּס וּמִזֶּנֶב הַפָּרָה כְּמַעֲשֵׂה עִזִּים, אַף כְּשֶׁטִּמֵּא בְּמֵת עָשָׂה דָּבָר הַבָּא מִזֶּנֶב הַסּוּס וּמִזֶּנֶב הַפָּרָה כְּמַעֲשֵׂה עִזִּים. מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה אֵיכָא לְמִיפְרַךְ מַה לְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, לַאֵי אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה מִכְּדֵי שֶׁרֶץ אִיתְקַשׁ לִשְׁכֻבַת זֶרַע דִּכְתִיב (ויקרא כב, ד) ("וְ)אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע", וּכְמִיךְ לֵיהּ (שם, ה) "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ" וּכְתִיב בְּשִׁכְבַת זֶרַע "וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע", "בֶּגֶד" וְ"עוֹר" דִּכְתִיב בְּשֶׁרֶץ לָמָּה לִי, לְאַפְנוּיֵי, וּבְמֵת נַמִּי אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה מִכְּדֵי מֵת אִיתְקַשׁ לִשְׁכֻבַת זֶרַע דִּכְתִיב (ויקרא כב, ד) "וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" וְגוֹ'. "בֶּגֶד וְעוֹר" דִּכְתִיב בְּמֵת לָמָּה לִי, לְאַפְנוּיֵי. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמֵת "וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים" יָכוֹל יְטַמֵּא חֲבָלִים וּמְשִׁיחוֹת, וְדִין הוּא נֶאֱמַר טָמֵא בְּמֵת וְטָמֵא בְּשֶׁרֶץ מַה בְּשֶׁרֶץ לֹא טִמֵּא אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג אַף בְּמֵת לֹא יְטַמֵּא אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג, הֵן אִם הֵקֵל בְּשֶׁרֶץ הַקֵּל נָקֵל בְּמֵת הַחָמוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד וְעוֹר" לִגְזֵרָה שָׁוָה, אֵין לִי אֶלָּא שָׂק הֶעָשׂוּי מִן הָעִזִּים, הֶעָשׂוּי מִן הַחֲזִיר וּמִזְּנָבָהּ שֶׁל פָּרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ["אוֹ] שָׂק", אֵין לִי אֶלָּא בְּשֶׁרֶץ בְּמֵת מִנַּיִן, וְדִין הוּא וּמַה בְּשֶׁרֶץ הַקֵּל עָשָׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה חֲזִיר כְּמַעֲשֵׂה עִזִּים, אַף בְּמֵת הֶחָמוּר נַעֲשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה חֲזִיר כְּמַעֲשֵׂה עִזִּים, הֵן אִם רִבָּה טֻמְאַת עֶרֶב מְרֻבָּה נָרְבָּה טֻמְאַת שִׁבְעָה מֻעָטֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד וְעוֹר" לִגְזֵרָה שָׁוָה. כָּל כְּלִי, לְרַבּוֹת אֶת הַקְּלִיעָה וְאֶת הַקְּמֵיעָה וְאֶת הַתְּפִלִּין, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הָעֵץ וְאֶת הָעֲבוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִלְאכָה בָּהֶם" וְלֹא הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בַּאֲחֵרִים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף חִפּוּי כֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהֶם" פָּרַט לְחִפּוּי כֵּלִים. בַּמַּיִם יוּבָא, כֵּלוּ כְּאֶחָד, יָכוֹל מִקְצָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ז) "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר", מַה בִּיאַת שֶׁמֶשׁ כֵּלוּ כְּאֶחָד אַף בִּיאָתוֹ בַּמַּיִם כֵּלוּ כְּאֶחָד. וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב, יָכוֹל לְכָל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָהֵר", אִי וְטָהֵר יָכוֹל לְכָל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב", הָא כֵּיצַד טָהוֹר (לְחֻלִּין) [לְמַעֲשֵׂר] מִבְּעוֹד יוֹם, לִתְרוּמָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. וְאִיפּוּךְ אָנָא, מִסְתַּבְּרָא כִּי הֵיכִי דַּחֲמִירָא אֲכִילָה דִּתְרוּמָה מֵאֲכִילָה דְּמַעֲשֵׂר הָכִי נַמִּי חֲמִירָא נְגִיעָה דִּתְרוּמָה מִנְּגִיעָה דְּמַעֲשֵׂר. וְאִבָּעִית אֵימָא נְגִיעָה דִּתְרוּמָה מֵהָכָא נָפְקָא, (ויקרא יב, ד) "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" (וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא), אַזְהָרָה לְאוֹכֵל,

(מַנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יֵאָכֵל מִן הַקֳּדָשִׁים") אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לְנוֹגֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא", מַקִּישׁ קֹדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ מַה מִּקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה, וּבִנְגִיעָה לֵיכָא נְטִילַת נְשָׁמָה, וְהָא דְּאַפְּקֵהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה (מַאי) [הָכִי] קָאָמַר רַחֲמָנָא נְגִיעָה כִּי אֲכִילָה.

(ויקרא יא לג) כְּלִי חֶרֶשׂ, אֵין לִי אֶלָּא כְּלִי חֶרֶס, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל כְּלֵי נֶתֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּכְלִי חֶרֶס". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֹהָלִין, וְדִין הוּא וּמָה אִם כְּלֵי עֵץ שֶׁטְּמֵא פְּשׁוּטָיו טְהֵר אֹהָלִין, כְּלִי חֶרֶס שֶׁטְּהֵר פְּשׁוּטָיו אֵינוֹ דִין שֶׁטְּהֵר אֹהָלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר ("וּ)כְלִי חֶרֶס" לְרַבּוֹת אֹהָלִין. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁבָרֵי כְּלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל כְּלִי חֶרֶס", מִכָּאן אָמְרוּ, הַדְּקִין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס קַרְקְרוֹתֵיהֶן וְדַפְנוֹתֵיהֶן יוֹשְׁבִים שֶׁלֹּא מְסַמְּכִין שִׁעוּרָן בִּכְדֵי סִיכַת קָטָן עַד לוֹג מִלּוֹג וְעַד סָאָה בְּרֻבִּיעִית, מִסָּאָה וְעַד סָאתַיִם בַּחֲצִי לוֹג. מִסָּאתַיִם וְעַד שָׁלֹשׁ וְעַד חֲמֵשׁ סְאִין בְּלוֹג, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲנִי אֵינִי נוֹתֵן בָּהֶן מִדָּה, אֶלָּא הַדְּקִין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס קַרְקְרוֹתֵיהֶן וְדַפְנוֹתֵיהֶן יוֹשְׁבִין שֶׁלֹּא מְסַמְּכִין שִׁעוּרָן בִּכְדֵי סִיכַת קָטָן עַד קְדֵרוֹת הַדְּקוֹת, מִקְּדֵרוֹת הַדְּקוֹת עַד חֲבִיּוֹת לוּדִיּוֹת בְּרֻבִּיעִית, מִלּוּדִיּוֹת וְעַד לַחְמִיּוֹת בַּחֲצִי לוֹג, מִלַּחְמִיּוֹת וְעַד חֲצָבִים גְּדוֹלִים בְּלוֹג. נִשְׁקַע דָּבָר וְלֹא נֶאֱמַר עַכְשָׁו, (רַב נַחְמָן) [רַבִּי נְחֶמְיָה] וְרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, חֲצָבִים גְּדוֹלִים שִׁעוּרָן כִּבְשָׁנֵי לוֹגִין. הַפַּכִּין וְהַחֲבִיצִין וְהַגְּלִילִין, שִׁעוּר קַרְקְרוֹתֵיהֶן כָּל (שֶׁאֵין) [שֶׁהֵן, וְאֵין] לָהֶן דְּפָנוֹת. אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם יֵשׁ מַהֶם שֶׁטְּמֵא וְיֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא מְטַמֵּא, פֵּרַט לְתַרְנְגֹלֶת שֶׁבָּלַע אֶת הַשֶּׁרֶץ וְנָפְלָה לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, טְהוֹר. וְאִם מַתָּה טָמֵא. אֶל תּוֹכוֹ, אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ טָמֵא וְאֶת שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ טָהוֹר, פֵּרַט לְמִטָּה לְכִסֵּא לְסַפְסָל לְשֻׁלְחָן לְסִפִּינָה וְלִמְנוֹרָה שֶׁל חֶרֶס. עֲדוּת זוֹ הֵעִיד חִזְקִיָּה אִישׁ עִיקּוּשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן, כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס אֵין לוֹ אַחוֹרַיִם.

רמז תקמ

תָּנוּ רַבָּנָן, אֲוִיר כְּלִי חֶרֶס טָמֵא, וְגַבּוֹ טָהוֹר. אֲוִיר כָּל הַכֵּלִים טָהוֹר, וְגַבָּן טָמֵא, נִמְצָא טָהוֹר בִּכְלִי חֶרֶס טָמֵא בְּכָל הַכֵּלִים, טָהוֹר בְּכָל הַכֵּלִים טָמֵא בִּכְלִי חֶרֶס. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן "תּוֹכוֹ" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אַבְטוּלְמוּס אוֹמֵר, נֶאֱמַר "תּוֹכוֹ" לְטַמֵּא וְנֶאֱמַר "תּוֹכוֹ" לְיִטָּמֵא מַה תּוֹכוֹ הָאָמוּר לְטַמֵּא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, אַף תּוֹכוֹ הָאָמוּר לְיִטָּמֵא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, וְהָתָם מְנָלַן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַתּוֹרָה הֵעִידָה עַל כְּלֵי חֶרֶס וַאֲפִלּוּ מָלֵא חַרְדָּל. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְיהֵא כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן מְטַמְּאִין מִגַּבָּן, כְּלִי חֶרֶס שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ, אָמַר קְרָא (במדבר יט, טו) "וְכָל כְּלִי פָּתוּחַ אֲשֶׁר

אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא", אֵיזֶהוּ כְּלִי שֶׁטְּמְאָה קוֹדֶמֶת לִפְתִיחוֹ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה כְּלִי חֶרֶס, וְכִי אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו הוּא דְּטָמֵא הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר. וִיהוּ כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, כָּל הַכֵּלִים שֶׁמְּטַמְּאִין מִגַּבָּן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ מְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן, אָמַר קְרָא תּוֹכוֹ תּוֹכוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל אַחֵר, וְהַנֵּי תּוֹכוֹ הָא דְּרִשִׁינְהוּ, אַרְבָּעָה תּוֹכוֹ כְּתִיבֵי, תּוֹכוֹ תּוֹךְ תּוֹכוֹ תּוֹכוֹ תּוֹךְ תּוֹכוֹ, חָד לְגוּפֵיהּ, וְחָד לִגְזֵרָה שָׁוָה, וְחָד תּוֹכוֹ שֶׁל זֶה וְלֹא תּוֹכוֹ שֶׁל אַחֵר, וְחָד תּוֹכוֹ וְלֹא תּוֹךְ תּוֹכוֹ וַאֲפִלּוּ כְּלֵי שֶׁטַח מַצִּיל. וְלֹא יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִין מִגַּבָּן אֶלָּא מִתּוֹכָן וּבְנִגִּיעָה, מִקַּל וָחֹמֶר וּמַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ מְטַמְּאִין מִגַּבָּן, אָמַר קְרָא "וְכָל כְּלִי פָּתוּחַ" וְגוֹ', הַאי הוּא דְּכִי אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר הָא כָּל הַכֵּלִים בֵּין שֶׁיֵּשׁ צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶן בֵּין שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל עֲלֵיהֶן טְמֵאִין.

אֶל תּוֹכוֹ, כְּשֶׁיִּפֹּל לְתוֹכוֹ טָמֵא וְלֹא כְּשֶׁיִּפֹּל לְתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֵּיצַד חֲבִית הַנְּתוּנָה בַּתַּנּוּר וּפִיהָ לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר שֶׁרֵץ בַּחֲבִית אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבַּתַּנּוּר טְהוֹרִין, וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדָּה לְטַמֵּא אוֹ מִדָּה לִיטַּמֵּא מְרֻבָּה מִדָּה לְטַמֵּא מִלְּטַמֵּא, שֶׁמְּטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים מֵאַחוֹרָיו וְאֵין מְטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו, וּמַה אִם בְּמָקוֹם דְּמְטַמֵּא אֲחֵרִים מֵאַחוֹרָיו לֹא טִמֵּא מִתּוֹךְ תּוֹכוֹ, מָקוֹם שֶׁאֵין מְטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא (אֶת תּוֹךְ) [מִתּוֹךְ] תּוֹכוֹ, אוֹ מְרֻבָּה מִדַּת לִיטַּמֵּא מִלְּטַמֵּא שֶׁמְּטַמֵּא מִבֵּית הַשְּׁאוֹר וְאֵין מְטַמֵּא אֶת הַשְּׁאוֹר, אַף הוּא יְטַמֵּא מִתּוֹךְ תּוֹכוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טִמֵּא אֶת תּוֹךְ תּוֹכוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל תּוֹכוֹ" כְּשֶׁיִּפּוֹל לְתוֹכוֹ טָמֵא וְלֹא כְּשֶׁיִּפּוֹל לְתוֹךְ תּוֹכוֹ. כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֵּיצַד חֲבִית שֶׁנִּתּוּנָה בַּתַּנּוּר וּפִיהָ לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר וְשֶׁרֵץ בַּתַּנּוּר אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבַּחֲבִית טְהוֹרִין, וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדַּת לִיטַּמֵּא מִלְּטַמֵּא אוֹ מִדַּת לְטַמֵּא מְרוּבָּה מִדַּת לִטַּמֵּא מִלְּטַמֵּא, שֶׁהוּא מְיַטֵּמֵא מִבֵּית שְׁאוֹר וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַשְּׁאוֹר, וּמַה אִם בְּמָקוֹם שֶׁנִּיטְמָא מִבֵּית שְׁאוֹר לֹא נִיטְמָא מִתּוֹךְ תּוֹכוֹ, מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַשְּׁאוֹר אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת תּוֹךְ תּוֹכוֹ, אוֹ מְרֻבָּה מִדַּת לְטַמֵּא מִלִּיטַּמֵּא שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת אַחֵרִים מֵאַחוֹרָיו וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו אַף הוּא יְטַמֵּא אֶת תּוֹךְ תּוֹכוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא מִתּוֹךְ תּוֹכוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ תּוֹכוֹ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא". כַּמָּה שִׁעוּרוֹ שֶׁל נֶקֶב, כְּלֵי חֶרֶס בְּכוֹנֵס מַשֶּׁקֶה, וּכְלֵי שֶׁטַח בְּמוֹצִיא זֵיתִים. מִכָּאן אָמְרוּ, כַּוֶּרֶת פְּתוּחָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ וּמְשֻׁלְשֶׁלֶת לָאֲוִיר הַתַּנּוּר, שֶׁרֵץ בְּתוֹכָהּ תַּנּוּר טָמֵא, שֶׁרֵץ בַּתַּנּוּר אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְמֵאִין. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַצֶּלֶת. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִם הִצִּילָה בְּמֵת הֶחָמוּר לֹא תַצִּיל בִּכְלֵי חֶרֶס הַקַּל, אָמְרוּ לוֹ אִם הִצִּילָה בְּמֵת חָמוּר מָקוֹם שֶׁהַמְּחִיצָה

מַצָּלֶת, תַּצִּיל בִּכְלִי חֶרֶס הַקַּל שֶׁאֵין מְחִיצָה מַצָּלֶת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אָמַרְתִּי לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִם הִצִּילוּ אֹהָלִין מִיַּד אֹהָלִין בְּמֵת חָמוּר שֶׁכֵּן חוֹלְקִין אֹהָלִין, יַצִּילוּ אֹהָלִין מִיַּד אֹהָלִין בְּאֹהֶל הַשֶּׁרֶץ שֶׁאֵין חוֹלְקִין כְּלֵי חֶרֶס, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אָמַרְתִּי לוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, תָּמֵהּ אֲנִי אִם קִבֵּל מִמְּךָ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תְּשׁוּבָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַנִּדּוֹן, אֶלָּא זוֹ תְּשׁוּבָה לְדָבָר, אִם הִצִּילוּ אֹהָלִין מִיַּד אֹהָלִין בְּמֵת חָמוּר שֶׁכֵּן הוּא עוֹשֶׂה טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח בְּבֵית טָהוֹר, יַצִּילוּ אֹהָלִין מִיַּד אֹהָלִין בְּשֶׁרֶץ הַקַּל שֶׁכֵּן הוּא עוֹשֶׂה טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח בִּכְלִי חֶרֶס טָמֵא, אָמַר לוֹ הוּא הַנִּדּוֹן. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא "וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא", אֵינוֹ אוֹמֵר 'טָמֵא' אֶלָּא "יִטְמָא" לְטַמֵּא אֲחֵרִים, לְמֵד עַל כָּכָה שֵׁנִי שֶׁיְּטַמֵּא אֶת הַשְּׁלִישִׁי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֵר כָּכָה שְׁלִישִׁי שֶׁאֵין לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה, וַהֲלֹא רַבִּי עֲקִיבָא תַּלְמִידְךָ מֵבִיא לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא".

וְאֹתוֹ תִּשְׁבְּרוּ, יָכוֹל יִשְׁבְּרֶנּוּ וַדַּאי, שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב (ויקרא טו, יב) "יִשָּׁבֵר" תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ תִּשְׁבְּרוּ" אוֹתוֹ אַתָּה שׁוֹבֵר וְאִי אַתָּה שׁוֹבֵר כְּלִי חֶרֶס שֶׁל זָב, קַל וָחוֹמֶר וּמַה הַנּוֹגֵעַ בְּזָב חָמוּר אֵין טָעוּן שְׁבִירָה הַנּוֹגֵעַ בְּשֶׁרֶץ הַקַּל אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִטְעֹן שְׁבִירָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְאֹתוֹ תִּשְׁבְּרוּ" שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה, דָּבָר אַחֵר "אֹתוֹ תִּשְׁבְּרוּ" אוֹתוֹ אַתָּה שׁוֹבֵר לְטָהֳרָתוֹ וְאִי אַתָּה שׁוֹבֵר אֲכָלִין וּמַשְׁקִין לְטָהֳרָתָן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא אֶת הַכֵּלִים, וְכֵלִים אֶת הַמַּשְׁקִין וּמַשְׁקִין אֶת הָאֲכָלִין, הָא לְמַדְתָּ שֶׁשְּׁלֹשָׁה מְטַמְּאִין בְּשֶׁרֶץ. יָכוֹל יְהוּ כָּל הַכֵּלִים מְטַמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא" "מִכָּל הָאֹכֶל", אֲכָלִין מְטַמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס וְאֵין [כֵּלִים] מְטַמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְכֵן שָׁנִינוּ הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּתַנּוּר הַפָּת שֶׁבְּתוֹכוֹ שְׁנֵיָּה שֶׁהַתַּנּוּר תְּחִלָּה. (ויקרא יא לד) בָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּל בִּבְהֵמָה וּמֵתָה הַבְּהֵמָה הַבָּשָׂר צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר קְרָא מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים קְרוּי אֹכֶל, אֹכֶל שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אֵין קְרוּי אֹכֶל. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, שָׁמַעְתִּי פִּגֵּל בַּמִּנְחָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין וְכוּ', מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין, אֹכֶל שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין. טֻמְאַת אֳכָלִין כְּבֵיצָה מְנָלָן, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ בְּבֵת אַחַת, שִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת. יָכוֹל אַף אָכְלֵי בְּהֵמָה יְהוּ מְטַמְּאִין בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֶל" אֹכֶל אָדָם מְיֻחָד מְטַמֵּא בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין אֹכֶל בְּהֵמָה

מִטַּמֵּא בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֹכֶל בְּהֶמָה שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר ["כָּל] אֹכֶל יִטְמָא", יָכוֹל כָּל אֹכֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵאָכֵל" פָּרָט לְאֹכֶל סָרוּחַ.

רמז תקמא

אֹכֶל יִטְמָא, מְלַמֵּד שֶׁמְּיטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יְטַמֵּא אֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", הָא אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא כַּבֵּיצָה. יָכוֹל הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל בִּכְלִי חֶרֶס וְנִתַּן לַאֲוִיר הַתַּנּוּר יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכָּל הָאֹכֶל" וְלֹא כָּל אֹכֶל, פָּרָט לְמַקֵּף צָמִיד פָּתִיל בִּכְלִי חֶרֶס וְנִתַּן לַאֲוִיר הַתַּנּוּר יָכוֹל הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל בִּכְלִי שֶׁטָּף וְנִתַּן לַאֲוִיר הַתַּנּוּר יְהֵא טָהוֹר, וְדִין הוּא וּמָה אִם כְּלִי חֶרֶס שֶׁלֹּא הִצִּיל עַל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת הִצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת, כְּלִי שֶׁטָּף שֶׁהִצִּיל עַל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס אֵינוֹ דִין שֶׁיַּצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הָאֹכֶל" לְהָבִיא אֶת הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל בִּכְלִי שֶׁטָּף וְנִתַּן לַאֲוִיר הַתַּנּוּר. קַל וָחֹמֶר לִכְלִי שֶׁטָּף שֶׁלֹּא יַצִּיל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר מַה כְּלִי חֶרֶס שֶׁהִצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת לֹא הִצִּיל עַל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת, כְּלִי שֶׁטָּף שֶׁלֹּא הִצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹכֶל" אֲכָלִין מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס וְאֵין הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. קַל וָחֹמֶר לִכְלִי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת, וּמָה אִם כְּלִי שֶׁטָּף שֶׁהִצִּיל עַל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס לֹא הִצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס שֶׁלֹּא הִצִּיל עַצְמוֹ בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ בְּצָמִיד פָּתִיל בְּאֹהֶל הַמֵּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר יט, טו) "וְכֹל כְּלִי פָּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא", הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר. יָכוֹל אַף שֶׁנִּפְלָה לַאֲוִיר הַתַּנּוּר וְלֹא הֶכְשֵׁרָה תְּהֵא טְמֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא", אֵין לִי אֶלָּא מַיִם, מְנַיִן הַטַּל, וְהַיַּיִן, וְהַשֶּׁמֶן, וְהַדָּם, וְהַדְּבַשׁ, וְהֶחָלָב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מַשְׁקֶה", יָכוֹל אַף מֵי תּוּתִין וּמֵי רִמּוֹנִים וּשְׁאָר כָּל מִינֵי פֵּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם", מַה מַּיִם מְיֻחָדִין שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם לָוִי אַף אֲנִי אָרַבֶּה אֶת הַטַּל, וְאֶת הַיַּיִן, וְהַשֶּׁמֶן, הַדָּם, וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם לָוִי, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת מֵי תּוּתִים וּמֵי רִמּוֹנִים וּשְׁאָר כָּל מִינֵי פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם לָוִי. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵן בְּבוֹרוֹת בְּשִׁיחִין וּבִמְעָרוֹת יְהוּ מַכְשִׁירִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמִּלְּאָן לִשְׁתִיָּה, מְנַיִן שֶׁמִּלְּאָן לְגַבֵּל בָּהֶן אֶת הַטִּיט וּלְכַבֵּס בָּהֶן הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם", יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵן בְּבוֹרוֹת שִׁיחִין וּבִמְעָרוֹת יָכוֹל יְהוּ מַכְשִׁירִין,

תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִשְׂתֶּה", מַה שְׁתִיָּה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ מַחֲשָׁבָה אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶת שֶׁמַּלְאָן לְגַבֵּל בָּהֶן אֶת הַטִּיט וּלְכַבֵּס בָּהֶן אֶת הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶם מַחֲשָׁבָה, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת שֶׁהֵן בְּבוֹרוֹת בְּשִׁיחִין וּבִמְעָרוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶם מַחֲשָׁבָה, יָכוֹל אֲפִלּוּ חָשַׁב שֶׁיֵּרְדוּ לְבוֹרוֹת וּלְשִׁיחִין וְלִמְעָרוֹת יְהוּ מַכְשִׁירִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּכְּלִי יִטְמָא", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמַּלְאָן בְּכֵלִים מִנַּיִן מִלְּאָן לְהַדִּיחַ בָּהֶן עֵצִים וַאֲבָנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל יִטְמָא" אִי בְּכָל יִטְמָא יָכוֹל אֲפִלּוּ חָשַׁב שֶׁיֵּרְדוּ לְבוֹרוֹת לְשִׁיחִין וְלִמְעָרוֹת יְהוּ מַכְשִׁירִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּלִי יִטְמָא" מַה כְּלִי מְיֻחָד שֶׁתְּלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶת שֶׁמַּלְאָן לְהַדִּיחַ בָּהֶן עֵצִים וַאֲבָנִים שֶׁהֵן תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת שֶׁחָשַׁב שֶׁיֵּרְדוּ לְבוֹרוֹת לְשִׁיחִין וְלִמְעָרוֹת שֶׁאֵינָן תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע. מַשְׁקֶה זֶה הַיַּיִן, אֲשֶׁר יִשְׂתֶּה זֶה הַדָּם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲשֶׁר יִשְׂתֶּה, פֵּרֵט לְמַשְׁקֶה סָרוּחַ. אָמְרוּ לוֹ, אֵין הַמַּשְׁקֶה יוֹצֵא מִידֵי הָעוֹפוֹת אַף לֹא מִידֵי הַפָּרָה. וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׂתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא, מְלַמֵּד שֶׁהַמַּשְׁקֶה מְטַמֵּא אֶת הַכֵּלִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין טֻמְאַת מַשְׁקִין לְכֵלִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַרְתִּי לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מָה אֵין אָנוּ רוֹאִין לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי שֶׁאָמַר אֵין טֻמְאַת [מַשְׁקִין] לְכֵלִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה (לְטַמֵּא כְּלִי שֶׁטָּף) עוֹלֶה יְדֵי טֻמְאָתוֹ בּוֹ בַּיּוֹם וְכֵלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין עוֹלִין יְדֵי טֻמְאָתוֹ בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי אוֹמֵר, תֵּדַע שֶׁאֵין טֻמְאַת מַשְׁקִין לְכֵלִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה מְטַמֵּא כְּלִי שֶׁטָּף מֵאֲחוֹרָיו שֶׁאֵין תּוֹכוֹ טָמֵא, וְכֵלִים שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמַשְׁקִין תּוֹכוֹ טָהוֹר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל כְּלִי יִטְמָא", מְלַמֵּד שֶׁהַכֵּלִים מְטַמְּאִין וְלֹא הַמַּשְׁקִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין טֻמְאָה לְמַשְׁקִין כָּל עִקָּר תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי הֵעִיד יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵידָה עַל מַשְׁקֵי בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם דְּכֵן. מַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֹׁרֶץ דְּאוֹרַיְתָא, דִּכְתִיב "וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא".

תַּנְיָא, סָפֵק מַשְׁקִין לִיטַּמֵּא טָמֵא, לְטַמֵּא אֲחֵרִים טָהוֹר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כִּדְבָרָיו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְכָל טָמֵא. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, לָאֲכָלִין טְמֵאִין, לְכֵלִים טְהוֹרִים. וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה וְגוֹ' לְטַמֵּא אֲכָלִין, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין, אָמַרְתָּ לֹא כָּךְ הָיָה, לֹא מָצִינוּ טֻמְאָה שֶׁעוֹשָׂה כֵּיוֹצֵא בָּהּ, רְבִינָא אָמַר, מְגוּפֵיהּ דִּקְרָא לֹא מָצִית אָמַרְתָּ יִטְמָא לְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין יִטְמָא (דְּסֵיפָא) [דְּרֵישָׁא] נַמִּי לְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין נֵיעַרְבִינְהוּ וְנֵיכְתְּבִינְהוּ מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה יִטְמָא, תַּרְתֵּי יִטְמָא לָמָּה לִי, אֶלָּא יִטְמָא דְּרֵישָׁא לְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין, יִטְמָא דְּסֵיפָא לְטַמֵּא טֻמְאַת אֲכָלִין, וְאֵימָא

לְטַמֵּא אֶת הַכְּלִי, וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא וּמַה כְּלִי שֶׁמְּטַמֵּא מַשְׁקִין אֵין מְטַמֵּא כְּלִי, מַשְׁקִין הַבָּאִים מֵחֲמַת כְּלִי אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אֶת הַכְּלִי, וְאֵימָא כִּי לֹא יְטַמְּאוּ מַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת כְּלִי אֲבָל מַשְׁקִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֶׁרֶץ הָכִי נַמִּי דִּמְטַמְּאִי, וְכוּ'.

(ויקרא יא לה) וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא, בְּמִי הוּא מְדַבֵּר, אִם בְּמִי מִתְנָתָן הֲרֵי מִתְנָתָן אָמוּר, אִם בְּאֵבֶר מִן הַחַי הֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי אָמוּר לְמַעְלָה, הָא בְּמִי הוּא מְדַבֵּר בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת. מִנִּבְלָתָם, וְלֹא מֵעֲצָמוֹת וְלֹא מִן הַשִּׁנַּיִם וְלֹא מִן הַצִּפָּרְנַיִם וְלֹא מִן הַשֵּׂעָר שֶׁלָּהֶן. יִטְמָא תַּנּוּר, שֶׁלֹּם טָמֵא, חָתְכוּ הֲרֵי הוּא טָהוֹר. מִכָּאן אָמְרוּ, תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁלֹשָׁה, וְגוֹרֵר אֶת הַטְּפֵלָה עַד שֶׁיִּהֵא בָּאָרֶץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ לִגְרֹר אֶת הַטְּפֵלָה, וְלֹא עַד שֶׁיִּהֵא בָּאָרֶץ, אֶלָּא מְמַעֲטוֹ מִבִּפְנִים אַרְבָּעָה טְפָחִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, צָרִיךְ לְהַסִּיעוֹ. חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַגָּדוֹל טָמֵא, וְהַקָּטָן טָהוֹר, חִלְקוֹ לִשְׁלֹשָׁה, אֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם, הַגָּדוֹל טָמֵא, וּשְׁנַיִם טְהוֹרִין. חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם וְהֵן שָׁוִין, שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. נִטְמָא תַּנּוּר שָׁלֵם טָמֵא, מְחֻתָּךְ הֲרֵי הוּא טָהוֹר, מִכָּאן אָמְרוּ, תַּנּוּר שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ מִבֵּית הָאָמָּן, עוֹשֶׂה לוֹ לְמוּדִים וְנוֹתֵן עָלָיו טָהוֹר, נִטְמָא, וְסִלֵּק הַלְּמוּדִים טָהוֹר, הֶחֱזִירָן לוֹ טָהוֹר, מָרְחוֹ בְּטִיט מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְאֵין צָרִיךְ לְהַסִּיקוֹ שֶׁכְּבָר הֻסַּק. תַּנּוּר שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין חָדָשׁ וּבֵין יָשָׁן, וְדִין הוּא טִמֵּא כְּלִי חֶרֶס וְטִמֵּא תַּנּוּר מַה כְּלִי חֶרֶס מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, אַף הַתַּנּוּר מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר רְאֵיָה גְּדוֹלָה. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא וְחִלֵּף אֶת הַדִּין, טִמֵּא כְּלִי חֶרֶס וְטִמֵּא תַּנּוּר מַה כְּלִי חֶרֶס מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ בָּאוּר, אַף הַתַּנּוּר מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ בָּאוּר, אִי מַה כְּלִי חֶרֶס בִּשְׁמוֹ, תַּנּוּר שֶׁלֹּא הֻסַּק תַּנּוּר שְׁמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" מֵאֵימָתַי מְקַבֵּל טֻמְאָה מִשֶּׁיְּסִיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֶפְגָּנִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֶּׁיְּסִיק אֶת (הַחֶרֶס) [הֶחָדָשׁ] כְּדֵי לֶאֱפוֹת בַּיָּשָׁן סֶפְגָּנִין. יֵתֵץ טְמֵאִים הֵם, אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְתִיצָה יֵשׁ לוֹ טֻמְאָה וְאֶת שֶׁאֵין לוֹ נְתִיצָה אֵין לוֹ טֻמְאָה, פֵּרַט לְתַנּוּר שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתְכוֹת וּלְכִירָה שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתְכוֹת, מִכָּאן אָמְרוּ תַּנּוּר שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתְכוֹת טָהוֹר, וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלֵי מַתְכוֹת, נִקַּב נִפְגַּם נִסְדַּק, עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה, אוֹ הוֹסִיף עַל הַטִּיט, טָמֵא. כַּמָּה יְהֵא בְּנִקַּב כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא בּוֹ הָאוּר. וְכֵן בְּכִירָה, כִּירָה שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרָה וּטְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלֵי מַתְכוֹת, נִקְּבָה נִפְגְּמָה וְנִסְדְּקָה עָשָׂה לָהּ פְּטְפּוּטִין טְמֵאָה, מְרָחָהּ בְּטִיט בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִבִּפְנִים טְמֵאָה מִבַּחוּץ טְהוֹרָה. יֵתֵץ טְמֵאִים אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְתִיצָה יֵשׁ לוֹ טֻמְאָה אֶת שֶׁאֵין לוֹ נְתִיצָה אֵין לוֹ טֻמְאָה, מִכָּאן אָמְרוּ אֶבֶן שֶׁהָיְתָה שׁוֹפֶת עָלֶיהָ וְעַל הַתַּנּוּר, עָלֶיהָ וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכִּוּפָּח, טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן נְתִיצָה, עָלֶיהָ וְעַל הָאֶבֶן, עָלֶיהָ וְעַל הַסֶּלַע, עָלֶיהָ

וְעַל הַכֹּתֶל, טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן נְתִיצָה, עָלֶיהָ וְעַל הַזִּיז, רוֹאִין שֶׁאִם יִנָּטֵל הַכֹּתֶל הַזִּיז עוֹמֵד בִּפְנֵי עַצְמוֹ טָמֵא, וְאִם לָאו טָהוֹר. יָתָץ, יָכוֹל יִתְּצֵם וַדַּאי, תַּלְמוּד לוֹמַר "טְמֵאִים" הֵם מְקַיְּמִים אוֹתָם בְּטֻמְאָתָן. יִהְיוּ לָכֶם, לְכָל צָרְכֵיכֶם, לְרַבּוֹת יְדוֹת הַכֵּלִים, מִכָּאן אָמְרוּ, אֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר טֶפַח, מִן הַכִּירָה שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת חֲבוּר, הַיּוֹצֵא מִן הַכֶּפֶּח עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה שְׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר. עֲשָׂאוֹ לְבַשּׁוּל שְׁעוּרוֹ כְּכִירָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וַהֲלֹא אָמְרוּ אֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר כָּל שֶׁהוּא טָמֵא, וְלֹא אָמְרוּ טֶפַח אֶלָּא בֵּין הַתַּנּוּר וְלַכֹּתֶל. הָיוּ שְׁנֵי תַּנּוּרִין סְמוּכִין זֶה לָזֶה נוֹתֵן לָזֶה טֶפַח וְלָזֶה טֶפַח וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת יוֹתֵר מִכְּשֶׁשְּׁעוּר (וּמוֹצִיא אֶת פָּחוֹת מִכְּשֶׁשְּׁעוּר) תַּלְמוּד לוֹמַר "הֵם".

תְּנַן, נְתָנָן עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל פִּי הַדּוּת וְנָתַן שָׁם אֶבֶן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם מַסִּיק מִלְמַטָּה וְהוּא נִסּוֹק מִלְמַעְלָה טָמֵא, וְאִם לָאו טָהוֹר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם הֲסַק מִכָּל מָקוֹם טָמֵא, וְקָא מִיפְלְגֵי בְּהַאי קְרָא דִּכְתִיב "תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם", רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מֻחֲסַר נְתִיצָה טָמֵא, שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר נְתִיצָה טָהוֹר. וְרַבָּנָן סָבְרֵי, וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם מִכָּל מָקוֹם, וְכוּ' וְאִידָךְ נַמִּי הָכְתִיב "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם", כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מַחֲלֹקֶת בְּהֶסֵּק רִאשׁוֹן אֲבָל בְּהֶסֵּק שֵׁנִי אֲפִלּוּ תְּלוּיָה בְּצַוָּאר גָּמָל. אָמַר עוּלָא, וְהֶסֵּק רִאשׁוֹן לְרַבָּנָן אֲפִלּוּ תְּלוּי בְּצַוָּאר גָּמָל.

תְּנַן הָתָם, כָּל שֶׁהוּא יָד וְלֹא שׁוֹמֵר, טָמֵא, וּמְטַמֵּא, וְאֵין מִצְטָרֵף. שׁוֹמֵר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָד, טָמֵא, וּמְטַמֵּא, וּמְצָרֵף. לֹא יָד וְלֹא שׁוֹמֵר לֹא טָמֵא וְלֹא מְטַמֵּא. יָדוֹת הֵיכָא כְּתִיבָא, (פסוק לח) "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם" לָכֶם לְכָל שֶׁבְּצָרְכֵיכֶם, לְרַבּוֹת אֶת הַיָּדוֹת. וּכְתִיב "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם", לָכֶם לְכָל שֶׁבְּצָרְכֵיכֶם, לְרַבּוֹת אֶת הַיָּדוֹת. יָד לְהַכְנִיס יָד לְהוֹצִיא. שׁוֹמֵר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא לֹא צָרִיךְ קְרָא קַל וָחֹמֶר מִיָּד אָתֵי, וּמַה יָּד שֶׁאֵינָהּ מְגִנָּה מַכְנֶסֶת וּמוֹצִיאָה שׁוֹמֵר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, שׁוֹמֵר דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינַּהּ לְצָרֵף. וְאֵימָא יָד לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא שׁוֹמֵר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא אֲבָל יָד לְהוֹצִיא וְשׁוֹמֵר לְצָרֵף לֹא, יָד לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא לֹא מָצִית אָמַרְתָּ הַשְׁתָּא עִיּוּלֵי מְעַיְּילָא אַפּוּקֵי מִבַּעְיָא וְאֵימָא יָד לְהוֹצִיא וְלֹא לְהַכְנִיס שׁוֹמֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס, אֲבָל יָד לְהַכְנִיס וְשׁוֹמֵר לְצָרֵף לֹא, יָד יְתֵירָא כְּתִיבָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם, לְכָל שֶׁבְּצָרְכֵיכֶם לְרַבּוֹת אֶת הַיָּדוֹת (וְאֵימָא יָד לְהוֹצִיא וְלֹא לְהַכְנִיס, שׁוֹמֵר לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא לֹא מָצִית אָמַרְתָּ הַשְׁתָּא עִיּוּלֵי מְעַיְּילָא אַפּוּקֵי מִבַּעְיָא) הֵי מִנַּיְהוּ מְיַיתֵר לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּזָרְעִים וְלֵיתֵי הַנָּךְ מִנַּיְהוּ, מַה לְזֶרַע שֶׁכֵּן טַמְאָתוֹ מְרֻבָּה. לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּתַנּוּר וְלֵיתֵי הַנָּךְ מִנַּיְהוּ, מַה לְתַנּוּר שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מַאֲוִירוֹ. לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּנְבֵלָה וְלֵיתוּ הַנָּךְ מִנַּיְהוּ, מַה לִנְבֵלָה שֶׁכֵּן מְטַמְּאָה אָדָם, וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וְטֻמְאָה יוֹצְאָה עָלֶיהָ. מִגּוֹפָהּ. חָדָא מֵחָדָא

לֹא אָתְיָא תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי, הֵי תֵּיתֵי לֹא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּזְרָעִים וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן מִטַּמְּאִין שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁר, תֹּאמַר בִּזְרָעִים שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין אֶלָּא בְּהֶכְשֵׁר, אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ כְּתַנּוּר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ דָּמֵי, אֶלָּא פְּרִיךְ הָכִי מַה לְהַנָּךְ [שֶׁכֵּן מִיטַּמְּאִין שֶׁלֹּא בִּנְגִיעָה תֹּאמַר בִּזְרָעִים שֶׁאֵין מִיטַּמְּאִין אֶלָּא בִּנְגִיעָה, לֹא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּתַנּוּר וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ] מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן אוֹכֶל, אֶלָּא לֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּנְבֵלָה וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ (אֵין הָכִי נַמִּי וְאֶלָּא) יָד דִּנְבֵלָה לְמָה לִי אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְיָד דִּנְבֵלָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לְיָד דְּעָלְמָא יָד לְהַכְנִיס יָד לְהוֹצִיא שׁוֹמֵר לְצָרָף, וְאַכַּתַּי יָד דִּנְבֵלָה אִיצְטְרִיךְ דְּאִי לֹא כְּתַב בֵּיהּ רַחֲמָנָא הָוָה אָמִינָא דַּיְיוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מַה הַנָּךְ לֹא מְטַמֵּא אָדָם אַף (בְּהֵמָה) [נְבֵלָה] נַמִּי לֹא מְטַמְּאָה אָדָם, אֶלָּא וַדַּאי יָד דִּנְבֵלָה מִצְרַךְ צְרִיךְ וְשׁוֹמֵר דִּנְבֵלָה הוּא דְּלֹא צְרִיךְ, לְמַאי הִילְכְתָא כְּתֵבֵיהּ רַחֲמָנָא אִי לְאִיצְטְרוּפֵי הָא אֲמַרְתָּ לֹא מִצְטָרֵף, אִי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא קַל וָחֹמֶר מִיָּד אָתֵי, אֶלָּא אִם אֵינוֹ עִנְיָן (לְטֻמְאָה) [לְשׁוֹמֵר] דִּנְבֵלָה תְּנֵהוּ לְיָד דִּנְבֵלָה, וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְיָד דִּנְבֵלָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לְיָד דְּעָלְמָא, יָד לְהוֹצִיא יָד לְהַכְנִיס שׁוֹמֵר לְצָרָף. וְאִימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹמֵר דִּנְבֵלָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לְשׁוֹמֵר דְּעָלְמָא, שׁוֹמֵר לְהַכְנִיס וְשׁוֹמֵר לְצָרָף, אֲבָל יָד לְהַכְנִיס לֹא, אֶלָּא מֵעַקְרָא כִּי כְּתֵבֵיהּ יָד לְהַכְנָסָה כְּתֵבֵיהּ. וְאֶלָּא שׁוֹמֵר דִּנְבֵלָה לְמָה לִי לְגוּפֵיהּ, וּלְמַאי אִי לְאִיצְטְרוּפֵי הָא אֲמַרְתָּ לֹא מִצְטָרֵף, וְאִי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא קַל וָחֹמֶר מִיָּד אָתֵי, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וּכְתַב לָהּ קְרָא. אִי הָכִי שׁוֹמֵר בְּעָלְמָא נַמִּי אִימָא לֵךְ לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא וּמִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וּכְתַב לָהּ קְרָא, הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵידְרַשׁ דָּרְשִׁינָן. רַב חֲבִיבָא אָמַר, שְׁאנִי שׁוֹמֵר דִּנְבֵלָה כֵּיוָן דְּמַעֲשֶׂה יָד קָא עָבִיד עַל יָד שַׁדִּינָן לֵיהּ. וְהָא דְּתַנְיָא הַפִּטְמָא שֶׁל רִמּוֹן [מִצְטָרֶפֶת] וְהַנֵּץ שֶׁלּוֹ אֵין מִצְטָרֵף, וְאַמַּאי קְרֵי כַּאן "עַל כָּל זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ" וְלֵיכָּא, וְתוּ הָא תְּנַן הָעוֹר וְהַרוֹטֶב וְהַקְּפָה וְהָאָלָל וְהָעֲצָמוֹת וְכוּ' מִצְטָרְפִין לְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין מִנַּיִן, אֶלָּא תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי. "עַל כָּל זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ" חָד לְשׁוֹמֵר זְרָעִים, וְחָד לְשׁוֹמֵר אִילָנוֹת, וְאִידָךְ לְשׁוֹמֵר בָּשָׂר וּבֵצִים וְדָגִים. אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, יֵשׁ יָד לְטֻמְאָה וְאֵין יָד לְהַכְשִׁיר, וְרִבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יֵשׁ יָד לְטֻמְאָה, וְיֵשׁ יָד לְהַכְשִׁיר. בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, מַר סָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵי פָּנָיו, וּמַר סָבַר לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָּנָיו. אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, מַר סָבַר, הֶכְשֵׁר תְּחִלַּת טֻמְאָה הוּא. וּמַר סָבַר הֶכְשֵׁר לָאו תְּחִלַּת טֻמְאָה הוּא. (ויקרא יא לו) אֲלוּ אָמַר "מִקְוֶה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר" יָכוֹל אֲפִלּוּ מִלֵּא בִּכְתֵפוֹ וְעָשָׂה מִקְוֶה יְהֵא טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעְיָן", מַה מַּעְיָן בִּידֵי שָׁמַיִם אַף מִקְוֶה בִּידֵי שָׁמַיִם. אִי מַה מַּעְיָן שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָדֵי אָדָם אַף מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ תְּפִיסַת יָדֵי אָדָם יָצָא הַמְּנִיחַ קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בּוֹר", אִי בּוֹר יָכוֹל אַף בּוֹר שֶׁבִּסְפִינָה יְהֵא טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעְיָן" מַה מַּעְיָן שֶׁעִקּוֹרוֹ בַּקַּרְקַע אַף מִקְוֶה

שֶׁעִקְּרוּהּ בַּקַּרְקַע. אִי מַה מַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִין אַף מִקְוֶה מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִין, תַּלְמוּד אַךְ מַעְיָן, הַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִין וְהַמִּקְוֶה בְּאַשְׁבּוֹרֶן. מִנַּיִן אִם הָיָה טָמֵא יְטַהֲרֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעְיָן וּמִקְוֶה יִהְיֶה טָהוֹר", אֵין לִי אֶלָּא מַעְיָן אֶת הַמִּקְוֶה, מִנַּיִן מִקְוֶה אֶת הַמִּקְוֶה וּמִקְוֶה אֶת הַבּוֹר וּבוֹר אֶת הַבּוֹר וְבוֹר אֶת הַמִּקְוֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעְיָן יִהְיֶה טָהוֹר וּבוֹר וּמִקְוֶה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר". אִי מַה מַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא, אַף מִקְוֶה יְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ מַעְיָן", הַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא, וְהַמִּקְוֶה בְּאַרְבָּעִים סְאָה. מִקְוֶה מַיִם, וְלֹא מִקְוֶה כָּל הַמַּשְׁקִין כֻּלָּן, פְּרָט לְשֶׁנִּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי כְּבָשִׁין וּמֵי צְבָעִין וְשִׁנּוּי הַמַּרְאֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הַפּוֹסְלוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין פּוֹסְלוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, מֵי כְּבָשִׁין וּמֵי צְבָעִין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין וּפוֹסֵל אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַפּוֹסֵל בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין אֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, מֵי כְּבָשִׁין וּמֵי צְבָעִין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין וּפוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַפּוֹסְלוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין אֵין פּוֹסְלוֹ [בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה], מֵי כְּבָשִׁים וּמֵי צְבָעִין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. תַּנְיָא סָפֵק טָמְאָה צָפָה בֵּין בִּכְלִים בֵּין בְּקַרְקַע טְהוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בִּכְלִים טְמֵאָה, בְּקַרְקַע טְהוֹרָה. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, כְּתִיב (פסוק מא) "וְכָל הַשֶּׂרֶץ הַשֹּׁרֵץ" (עַל הָאָרֶץ) כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹרֵץ, וּכְתִיב (שם) "עַל הָאָרֶץ" הָא כֵּיצַד וַדַּאי נָגַע טָמֵא סָפֵק נָגַע טָהוֹר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא, אָמַר עוּלָּא, כְּתִיב מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר, וּכְתִיב "יִטְמָא", הָא כֵּיצַד בִּכְלִי טָמֵא בַּקַּרְקַע טָהוֹר. תְּנַן הָתָם, נָתַן יָדָיו אוֹ רַגְלָיו אוֹ עֶלֵי יְרָקוֹת כְּדֵי שֶׁיִּיעַבְרוּ מַיִם לְחָבִית פְּסוּלִים. עֶלֵי קָנִים וַעֲלֵי אֲגוֹזִין כְּשֵׁרִין. זֶה הַכְּלָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה פְּסוּלִין, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּשֵׁרִין, מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, אָמַר קְרָא אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר הֲוַיְתָן עַל יְדֵי טָהֳרָה תְּהֵא. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֹאת אוֹמֶרֶת אֲוִיר כְּלִי כִּכְלִי דָּמֵי, אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי חִיָּא, דִּילְמָא בְּשׁוֹתֶת, אָמַר לֵיהּ תַּרְדָּא, כְּדֵי שֶׁיִּיעַבְרוּ מַיִם לְחָבִית תְּנַן.

רמז תקמב

אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב מִינְאָה לְרָבָא, קַיְמָא לַן חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה לְסִימָנִין, וְאֵימָא נַמִּי דִּבְהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה לְכִשּׁוּי, אָמַר לֵיהּ, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא "לֹא תֹאכֲלֻנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם", מַה מַּיִם לֹא בָּעֵי כִּשּׁוּי אַף הַאי נַמִּי לֹא בָּעֵי כִּשּׁוּי, אֶלָּא מַעֲתָּה יִטְבְּלוּ בּוֹ, אָמַר קְרָא אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר, הַנֵּי אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא. וְאֵימָא הַנֵּי מִלֵּי לְמֵעוּטֵי שְׁאָר מַשְׁקִין דְּלֹא אִיקְרוּ מַיִם אֶבָל דָּם דְּאִיקְרוּ מַיִם הָכִי נַמִּי, תְּרֵי מֵעוּטֵי כְּתִיבֵי מַעְיָן מַיִם וּבוֹר מַיִם,

וְאֵימָא אִידִי וְאִידִי לְמְעוּטֵי שְׁאָר מַשְׁקִין חַד לְמְעוּטֵי זוֹחֲלִין וְחַד לְמְעוּטֵי מְכוּנָסִין, תְּלָתָא מְעוּטֵי כְּתִיבֵי מַעְיָן מַיִם וּמְקֻוֶה מַיִם וּבוֹר מַיִם. וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, הֵלֵל אוֹמֵר, אֲפִלּוּ הֵם בְּתוֹךְ הַמַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵיִיתִי אוֹמֵר הוֹאִיל וְהָאָרֶץ מַעֲלָה הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָן וְהַמִּקְוֶה מַעֲלֶה הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָן, מַה הָאָרֶץ מַצָּלֶת עַל הַטָּהוֹר מִלִּטַּמֵּא אַף מִקְוֶה מַצִּיל עַל הַטָּהוֹר מִלִּטַּמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא", וַאֲפִלּוּ הֵן בְּתוֹךְ הַמַּיִם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, וְנִגַּע בְּמַגָּע הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁלֹּא עָשָׂה דָּמָהּ כִּבְשָׂרָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא", בְּמַגָּע הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, "וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם" לְרַבּוֹת אֶת כְּלֵי עֵצִים, וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם הָעֵץ שֶׁאֲבִיו טָהוֹר כֵּלִים הַנַּעֲשִׂים מִמֶּנּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עֵצִים שֶׁאֲבִיו טָמֵא אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ כֵּלִים הַנַּעֲשִׂים מִמֶּנּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעֵץ שֶׁמַּכְשִׁיר בְּבֵית הַמְנֻגָּע תֹּאמַר בְּעֵצִים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר בְּבֵית הַמְנֻגָּע הוֹאִיל וְאֵינוֹ שֶׁמַּכְשִׁיר בְּבֵית הַמְנֻגָּע לֹא יְהוּ כֵּלִים נַעֲשִׂים מִמֶּנּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִגַּע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא" לְרַבּוֹת כְּלֵי עֵצִים.

רמז תקמג

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר לא, כ) "וְכָל מַעֲשֵׂה עֵזִים" לְרַבּוֹת כָּל הֶעָשׂוּי מִן הָעִזִּים, וַאֲפִלּוּ מִן הַקְּרָנַיִם וַאֲפִלּוּ מִן הַטְּלָפַיִם, שְׁאֹר חַיָּה וּבְהֵמָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מַעֲשֵׂה", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עִזִּים" פָּרַט לְעוֹף. (ויקרא יא לז-לח) וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם יֵשׁ מִנִּבְלָתָם מְטַמֵּא וְיֵשׁ מִנִּבְלָתָם שֶׁאֵין מְטַמֵּא, פָּרַט לִיבֵשָׁה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשְׁרוֹת. מִנַּיִן לִזְרָעִים טְמֵאִים שֶׁזְּרָעָן שֶׁיְּטַהֲרוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ יִזָּרֵעַ טָהוֹר", יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ וְגוֹ' טָהוֹר הוּא, הַתּוֹלֶשׁ מֵעָצִיץ נָקוּב חַיָּב, מִשֶּׁאֵינוֹ נָקוּב פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה. לְכָל מִלֵּי כְּתָלוּשׁ מַשְׁוֵי לֵיהּ, וְהָא דְּתָנָן אֵין בֵּין נָקוּב לְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב אֶלָּא לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים, שְׁאנִי לְעִנְיַן טֻמְאָה דְּהַתּוֹרָה רִבְּתָה זְרָעִים, עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ, מַה זְּרָעִים שֶׁאֵין סוֹפָן לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה צְרִיכִין הֶכְשֵׁר, אַף כָּל שֶׁאֵין סוֹפוֹ לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, יָצָא עוֹף טָהוֹר שֶׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר. תַּנְיָא, חִטָּה בֵּין קְלוּפָּה בֵּין שֶׁאֵינָהּ קְלוּפָּה מְצַטְרֶפֶת. שְׁעוֹרָה קְלוּפָּה מְצַטְרֶפֶת שֶׁאֵינָהּ קְלוּפָּה אֵין מְצַטְרֶפֶת. וְהָתְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹצִיאִין לִזְרִיעָה, חִטָּה בְּקִלְפָּתָהּ, שְׁעוֹרָה בְּקִלְפָּתָהּ, עֲדָשִׁין בְּקִלְפָּתָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בְּלַחוֹת כָּאן בִּיבֵשׁוֹת.

תְּנַן הָתָם, הָעוֹר וְהַרֹטֶב וְהַקֻּפָּה וְהָאֻלָּל וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם מִצְטָרְפִין לְטֻמְאַת אֳכָלִין, אֲבָל לֹא לְטֻמְאַת נְבֵלוֹת. תָּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, שׁוֹמְרִין לְטֻמְאָה קַלָּה וְאֵין שׁוֹמְרִין לְטֻמְאָה חֲמוּרָה, שׁוֹמְרִין לְטֻמְאָה קַלָּה מְנָלַן, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹצִיאִין וְכוּ'. וְלֹא שׁוֹמְרִין לְטֻמְאָה חֲמוּרָה מְנָלַן, דְּתָנוּ רַבָּנָן, (פסוק לט) בִּנְבֵלָתָהּ וְלֹא בְּעוֹר שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, יָכוֹל הַנּוֹגֵעַ כְּנֶגֶד בָּשָׂר מֵאֲחוֹרָיו לֹא יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא", מַאי קָאָמַר, אָמַר רָבָא, וְאָמְרֵי לָהּ כְּדֵי, חִסּוּרֵי מְחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי בִּנְבֵלָתָהּ וְלֹא בְּעוֹר שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר וְעוֹר מַשְׁלִימוֹ לְכַזַּיִת, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף עוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר הַנּוֹגֵעַ כְּנֶגֶד (הָעוֹר) [הַבָּשָׂר] מֵאֲחוֹרָיו יָכוֹל לֹא יְהֵא טָמֵא וַאֲפִלּוּ מַעֲשֶׂה יָד נַמִּי לֹא עָבִיד, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא". בִּנְבֵלָתָהּ, וְלֹא בְּעוֹר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים. יָכוֹל אַף בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר (פסוק מ) וְהַנּוֹשֵׂא (יִטְמָא) [טָמֵא], דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הַנּוֹגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא אֶת שֶׁבָּא לִכְלַל מַגָּע בָּא לִכְלַל מַשָּׂא, לֹא בָּא לִכְלַל מַגָּע לֹא בָּא לִכְלַל מַשָּׂא. אָמַר עוּלָּא, שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים שֶׁתִּחְבָּן בְּקֵיסָם אֲפִלּוּ מוֹלִיךְ וּמֵבִיא כָּל הַיּוֹם טָהוֹר, מַאי טַעְמָא כְּתִיב נְשָׂא וּקְרִינָן נוֹשֵׂא בְּעִינָן נוֹשֵׂא וְהוּא דְּנָשָׂא [בְּבַת אַחַת]. תָּנוּ רַבָּנָן "בִּנְבֵלָתָהּ", וְלֹא קוֹלִית סְתוּמָה, יָכוֹל אֲפִלּוּ נִקְבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנּוֹגֵעַ יִטְמָא" אֶת שֶׁאֶפְשָׁר לִגַּע טָמֵא, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגַּע טָהוֹר אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְאַבַּיֵי, אֶלָּא מַעַתָּה בְּהֵמָה בְּעוֹרָהּ לֹא תְּטַמֵּא, אָמַר לֵיהּ חֲזֵי כַּמָּה נְקָבִים יֵשׁ בָּהּ. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא, כּוּלָּיָא בְּחֻלְבָּה לֹא תְּטַמֵּא, אָמַר לֵיהּ חֲזֵי כַּמָּה חוּטִין נִמְשָׁכִין הֵימֶנָּה. חֹשֶׁב עָלֶיהָ לְנַקְבָהּ מַהוּ, מְחֻסַּר נְקִיבָה לָאו כִּמְחֻסַּר מַעֲשֶׂה דְּמֵי. תַּנְיָא הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּלִין בִּבְהֵמָה וּמְעֹרִין כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה יָכוֹל יְטַמֵּא טֻמְאַת נְבֵלוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יִפֹּל", עַד שֶׁיִּפֹּל, וַאֲפִלּוּ הָכִי טֻמְאַת אֳכָלִין מְטַמֵּא כֵּיוָן דְּאֵין מַעֲלֶה אַרוּכָה, מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב חִיָּא בַּר אַשִׁי, דַּאֲמַר, תְּאֵנִים שֶׁצָּמְקוּ בְּאִבֵּיהֶן מְטַמְּאוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין, וְהַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת.

וְכִי יִתֵּן מַיִם עַל זֶרַע, הַכּוֹפֶה קְעָרָה עַל הַכֹּתֶל אִם בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַּח הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתַּן, אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלָּקֶה הַכֹּתֶל אֵינוֹ בְּכִי יִתַּן, הָא גּוּפָא קְשָׁיָא, אָמַרְתְּ בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַּח הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתַּן הָא בִּשְׁבִיל שֶׁתַּדַּח הַכֹּתֶל אֵינוֹ בְּכִי יִתַּן, וַהֲדַר תָּנֵי בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלָּקֶה הַכֹּתֶל אֵינוֹ בְּכִי יִתַּן, הָא בִּשְׁבִיל שֶׁיְּדַּח הַכֹּתֶל הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתַּן, אָמַר רַב פָּפָּא, הָכִי קָאָמַר הַכּוֹפֶה קְעָרָה עַל הַכֹּתֶל אִם בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַּח הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתַּן הָא בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּדַּח הַכֹּתֶל אֵין זֶה בְּכִי יִתַּן בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּכֹתֶל מְעָרָה, אֲבָל בְּכֹתֶל בִּנְיָן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלָּקֶה הַכֹּתֶל הוּא דְּאֵינוֹ בְּכִי יִתַּן, הָא בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּדַּח הַכֹּתֶל הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתַּן.

תַּנְיָא, יָכוֹל יְהֵא אֹכֶל מְטַמֵּא אֹכֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יִתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא", הוּא טָמֵא וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. אָמַר אַבַּיֵי, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּחֻלִּין וּתְרוּמָה, אֲבָל קָדָשִׁים עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְרָבָא אָמַר, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּחֻלִּין וּתְרוּמָה, אֲבָל קָדָשִׁים עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר, מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב לֹא שָׁנָא חֻלִּין וְלֹא שָׁנָא קָדָשִׁים וְלֹא שָׁנָא תְּרוּמָה. מִכְּדֵי כְּתִיב "וְכִי יִתַּן מַיִם עַל זֶרַע", "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם לָמָּה לִי, חַד בְּטֻמְאַת מֵת וְחַד בְּטֻמְאַת שֶׁרֶץ וּצְרִיכִי דְּאִי אַשְׁמְעִינַן טֻמְאַת מֵת הָתָם הוּא דְּבְעָיָא הֶכְשֵׁר מִשּׁוּם דְּלֹא מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, אֲבָל שֶׁרֶץ דְּמְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה אֵימָא לֹא לִיבָּעֵי הֶכְשֵׁר, וְאִי אַשְׁמְעִינַן שֶׁרֶץ מִשּׁוּם דְּלֹא מְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה, אֲבָל מֵת דְּמְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה אֵימָא לֹא לִיבָּעֵי הֶכְשֵׁר, צְרִיכָא. עוֹדְהוּ הַטַּל עֲלֵיהֶן וְשָׁמַח הֲרֵי זֶה בְּ'כִי יִתַּן' נִגְּבוּ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׂמֵחַ אֵינוֹ בְּכִי יִתַּן דִּכְתִיב "וְכִי יִתַּן" עַד שֶׁיִּתֵּן אִי הָכִי רֵישָׁא נַמִּי כְּדְרַב פָּפָּא, דְּרַב פָּפָּא רְמֵי, כְּתִיב כִּי יִתֵּן וּקְרִינַן כִּי יִתַּן הָא כֵּיצַד כִּי יִתַּן דּוּמְיָא דְּכִי יִתַּן מַה יִּתַּן לְדַעַת וְנִיחָא לֵיהּ, אַף יִתַּן לְדַעַת וְנִיחָא לֵיהּ.

וְכִי יִתַּן מַיִם יֵשׁ לִי בָּעֲנָיָן הַזֶּה זְרָעִים טְמֵאִים וּזְרָעִים טְהוֹרִים, מְחֻבָּרִין וּתְלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע, מַתָּן בִּידֵי אָדָם וּמַתָּן בִּידֵי שָׁמַיִם, אָכְלֵי אָדָם וְאָכְלֵי בְּהֵמָה יֵשׁ לְךָ לַחֲלֹק אִם אַתָּה אוֹמֵר מְחֻבָּרִין טְמֵאִין וּתְלוּשִׁין טְהוֹרִין טְמֵאַתָּן הַכֹּל, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר מְחֻבָּרִין טְהוֹרִין וּתְלוּשִׁין טְמֵאִין טְמֵאַתָּן מְקֻצָּת וְטְהֳרָתָן מְקֻצָּת, אִם אַתָּה אוֹמֵר אָכְלֵי בְּהֵמָה (טְהוֹרִין) [וְטְמֵאִים] וְאָכְלֵי אָדָם (טְמֵאִים) [טְהוֹרִים] טְמֵאַתָּן הַכֹּל, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר אָכְלֵי בְּהֵמָה (טְמֵאִין) [טְהוֹרִים] וְאָכְלֵי אָדָם (טְהוֹרִים) [טְמֵאִים] טְמֵאַתָּן מְקֻצָּת וְטְהֳרָתָן מְקֻצָּת אִם אַתָּה אוֹמֵר בִּידֵי שָׁמַיִם טָמֵא וּבִידֵי אָדָם טָהוֹר טְמֵאַתָּן הַכֹּל, וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר בִּידֵי שָׁמַיִם טָהוֹר וּבִידֵי אָדָם טָמֵא טְמֵאַתָּן מְקֻצָּת וְטְהֳרָתָן מְקֻצָּת. וְכִי יִתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא. הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַשֶּׁרֶץ שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת הַזְּרָעִים עַד לְאַחַר הֶכְשֵׁר, וַהֲלֹא דִּין הוּא טְמֵא בִּכְלִי חֶרֶס וְטִמֵּא בְּשֶׁרֶץ מַה כְּלִי חֶרֶס לֹא טִמֵּא אֶת הַזְּרָעִים אֶלָּא לְאַחַר הֶכְשֵׁר אַף שֶׁרֶץ לֹא (טִמֵּא) [יְטַמֵּא] אֶת הַזְּרָעִים עַד לְאַחַר הֶכְשֵׁר הֵן אִם הִקַּל בִּכְלִי חֶרֶס הִקַּל נָקַל בְּשֶׁרֶץ חְמוּר אֶלָּא יְטַמֵּא בְּהֶכְשֵׁר וְשֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יִתַּן מַיִם עַל זֶרַע" וְגוֹ' הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל שֶׁרֶץ שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת הַזְּרָעִים אֶלָּא לְאַחַר הֶכְשֵׁר. אֵין לִי אֶלָּא הֶכְשֵׁר מַיִם מְנַיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם, וְדִין הוּא וּמָה אִם כְּלִי חֶרֶס הַקַּל עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם שֶׁרֶץ חְמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין כַּמַּיִם, אוֹ כַּלֵּךְ לְדָרֶךְ זוֹ, חְמוּר כְּלִי חֶרֶס שֶׁמְּטַמֵּא בַּאֲוִיר תַּלְמוּד לוֹמַר "מַיִם" "מַיִם" אֲמוּרִין לְמַעְלָה וּמַיִם אֲמוּרִין לְמַטָּה מַה "מַיִם" הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם, אַף מַיִם הָאֲמוּרִין לְמַטָּה עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם, קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מַיִם שֶׁהֵן חוֹזְרִין לְיַד אֲבִיהֶן לְטַהֵר מַכְשִׁירִין

אֶת הַזְּרָעִים, שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁאֵין חוֹזְרִין לְיַד אֲבִיהֶן לִטַּהֵר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּכַשְּׁירוּ אֶת הַזְּרָעִים, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמַיִם שֶׁנַּעֲשׂוּ אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים תֹּאמַר בִּשְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים לֹא יְכַשְּׁירוּ אֶת הַזְּרָעִים תַּלְמוּד לוֹמַר "מַיִם" "מַיִם" הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין כְּמַיִם, אַף וְכוּ'. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת מַחֲשָׁבָה כְּמַתָּנָה וְדִין הוּא וּמַה כְּלִי חֶרֶס הַקַּל עָשָׂה בּוֹ מַחֲשָׁבָה כְּמַתָּנָה שֶׁרֶץ חָמוּר אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ מַחֲשָׁבָה כְּמַתָּנָה, אוֹ כַּלָּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, חָמוּר כְּלִי חֶרֶס שֶׁמְּטַמֵּא בַּאֲוִיר תַּלְמוּד לוֹמַר "מַיִם" "מַיִם" אֲמוּרִין לְמַעְלָה וּ"מַיִם" אֲמוּרִין לְמַטָּה מַה "מַיִם" הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה עָשָׂה מַחֲשָׁבָה כְּמַתָּנָה אַף מַיִם הָאֲמוּרִין לְמַטָּה עָשָׂה מַחֲשָׁבָה כְּמַתָּנָה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנָּתַן מַיִם עַל גַּבֵּי זֶרַע נָתַן זֶרַע עַל גַּבֵּי מַיִם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא". טָמֵא הוּא לָכֶם לְכָל צָרְכֵיכֶם לְרַבּוֹת יְדוֹת (הַזֶּרַע) הָאֲכָלִין, יַד הַפַּרְכִּיל טָפַח מִכָּאן וְטָפַח מִכָּאן יַד הָאֶשְׁכּוֹל כָּל שֶׁהוּא זָנָב שֶׁל אֶשְׁכּוֹל כָּל שֶׁרִקָּנָה יַד מַכְבֶּדֶת שֶׁל תְּמָרָה אַרְבָּעָה טְפָחִים קָנֶה שֶׁל שִׁבֹּלֶת שִׁלְשָׁה טְפָחִים, יַד כָּל הַנִּקְצָרִין שִׁלְשָׁה טְפָחִים אֶת שֶׁדַּרְכָּן לִגְזֹז וְאֵין דַּרְכָּן לְקַצֵּץ וִידֵיהֶן וְשָׁרְשֵׁיהֶן כָּל שֶׁהֵן וּמַלְעִין שֶׁל שִׁבֹּלִים כָּל שֶׁהֵן אוֹ יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁבִּסְּסָן תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא".

(ויקרא יא לט) וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה לְהָבִיא אֶת בֶּן שְׁמוֹנָה שֶׁאֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֹמְרִי, שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ לֶאֱכִילָה כֵּלָּא עָלְמָא מֵת הוּא רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרִי כִּטְרֵפָה מַה טְּרֵפָה אַף עַל גַּב דְּמֵתָה הִיא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ הָכָא נַמִּי לֹא שָׁנָא וְרַבָּנָן אָמְרִי, לֹא דָּמֵי לִטְרֵפָה טְרֵפָה הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְכוּ'. וְכִי תֵּימָא טְרֵפָה מִבֶּטֶן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר הָתָם יֵשׁ בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה הָכָא אֵין בְּמִינָהּ שְׁחִיטָה. וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה מִקְצָת מִן הַבְּהֵמָה מְטַמְּאָה וּמִקְצָת בְּהֵמָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה, וְאֵי זוֹ זוֹ טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ. בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ בֵּין בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין בִּבְהֵמָה טְמֵאָה, טָהוֹר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר בִּטְמֵאָה, טָמֵא. בְּטָהוֹרָה, טָהוֹר. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, אָמַר רַב חִסְדָּא, קַל וָחֹמֶר אִם הוֹעִילָה לוֹ אִמּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה לֹא תּוֹעִיל לוֹ אִמּוֹ לְטַהֲרוֹ מִידֵי נִבְלָה אַשְׁכְּחַן בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנָלַן דְּאָמַר קְרָא וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה, זוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה, זוֹ בְּהֵמָה טְהוֹרָה מַה בְּהֵמָה טְהוֹרָה עֻבָּרָהּ טָהוֹר, אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה עֻבָּרָהּ טָהוֹר וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַאי טַעְמָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר קְרָא (לעיל פסוק כז) "וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם" מְהַלְּכֵי כַּפַּיִם בְּחַיָּה טְמֵאתִי לָךְ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא "אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בִּנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה", וְכִי נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה וְנִבְלַת בְּהֵמָה

טְהוֹרָה לֹא מְטַמְּאָה אֶלָּא אֵיזֶה זֶה עֶבֶר שֶׁבִּמְעֵי טְמֵאָה שֶׁהוּא טָמֵא וְשֶׁבִּטְהוֹרָה שֶׁהוּא טָהוֹר. וְכִי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לָן מִדְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק קְרָא דְּרַבִּי יִצְחָק לְמָה לִי, אִי לָאו דְּרַבִּי יִצְחָק הֲוָה אָמִינָא כֻּלֵּיהּ כִּדְרַבִּי הוּא דַּאֲתָא קָמַשְׁמַע לָן.

רמז תקמד

וְכִי יָמוּת, הֲרֵי זוֹ מִיתָה וַדַּאי מִן הַבְּהֵמָה יֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁמְּטַמְּאָה וְיֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה, פֵּרַט לִטְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ וַהֲלֹא דִין הוּא אִם מָצִינוּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלֹּא הַשֵּׁם פּוֹסְלָהּ מֵאֲכִילָה מְבִיאָה לִידֵי טֻמְאָה אֶלָּא מִיתָתָהּ וְכוּ', אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה קֹדֶם לְמִיתָתָהּ וּטְרֵפָה אֲסוּרָה קֹדֶם לְמִיתָתָהּ, מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵין שְׁחִיטָה מְטַהַרְתָּהּ אַף טְרֵפָה לֹא תְּטַהֲרֶנָּה שְׁחִיטָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבְּהֵמָה" יֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה מְטַמְּאָה וְיֵשׁ שֶׁאֵין מְטַמְּאָה פֵּרַט לִטְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ. דִּין אַחֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה וּטְרֵפָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה אֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ אַף טְרֵפָה לֹא תְּטַהֲרֶנָּה שְׁחִיטָתָהּ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת כֹּשֶׁר תֹּאמַר בִּטְרֵפָה שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר טֹל לְךָ מַה שֶּׁהֵבֵאתָ, הֲרֵי שֶׁנּוֹלְדָה טְרֵפָה מִן הַבֶּטֶן מִנַּיִן לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לְמִינָהּ שְׁחִיטָה תֹּאמַר בִּטְרֵפָה שֶׁיֵּשׁ לְמִינָהּ שְׁחִיטָה בֶּן שְׁמוֹנֶה יוֹכִיחַ שֶׁיֵּשׁ לְמִינוֹ שְׁחִיטָה וְאֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַטְּרֵפָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְמִינָהּ שְׁחִיטָה לֹא תְּטַהֲרֶנָּה שְׁחִיטָתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבְּהֵמָה" יֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה וְיֵשׁ שֶׁמְּטַמְּאָה פֵּרַט לִטְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ.

אֲשֶׁר הִיא הִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא וְאֵין הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁלֹּא עָשָׂה דָּמָהּ כִּבְשָׂרָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה דָּמוֹ כִּבְשָׂרוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הִיא", הִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא וְאֵין הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. לָכֶם לְהָבִיא בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁשְּׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ אֵינוֹ דִין שֶׁתְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, הַשֶּׁרֶץ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהַרְתּוֹ וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל בְּהֵמָה טְמֵאָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ לֹא תְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם" לְהָבִיא בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁמְּטַמְּאָה בְּמַשָּׂא. לְאָכְלָה, לְהָבִיא אֶת בֶּן שְׁמוֹנָה [שֶׁאֵין שְׁחִיטָתוֹ] מְטַהַרְתּוֹ וְכוּ' כִּדְלִעֵיל. בְּנִבְלָתָהּ וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְלֹא בְּגִידִים וְכוּ', יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת חִבּוּרָן תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא" בְּנִבְלָתָהּ, (וְלֹא בַּעֲצָמוֹת) וְלֹא בְּקוּלִית סְתוּמָה אוֹ יָכוֹל אֲפִלּוּ נְקוּבָה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא" בְּנִבְלָתָהּ, וְלֹא בְּאֻלָּל הַמְפֻזָּר יָכוֹל אֲפִלּוּ מְכֻנָּס תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא" בְּנִבְלָתָהּ, וְלֹא בְּמַפְשִׁיט לְשָׁטִיחַ כְּדֵי אֲחִיזָה (לְמֵת) [לְחֻמָּת]

עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הֶחָזֶה יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת פָּחוֹת מִכְּשִׁעוּר תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא". בְּנִבְלָתָהּ וְלֹא בְּעוֹר שֶׁאֵין עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵעַ בְּעוֹר שֶׁכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר מֵאֲחוֹרָיו תַּלְמוּד לוֹמַר "יִטְמָא". (ויקרא יא מ) אָמַר רַבָּה כְּשֵׁם שֶׁטֻּמְאָה בְּלוּעָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה כָּךְ טָהֳרָה בְּלוּעָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה טֻמְאָה בְּלוּעָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב "וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב", מִי לֹא עָסְקִינַן דַּאֲכַל סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה וְקָאָמַר רַחֲמָנָא טָהוֹר אַשְׁכְּחָן טֻמְאָה בְּלוּעָה, טָהֳרָה בְּלוּעָה מְנָלַן קַל וָחֹמֶר, וּמָה כְּלֵי חֶרֶס הַמְּקַבֵּל צְמִיד פְּתִיל שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל עַל טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא דְּאָמַר מָר טֻמְאָה רְצוּצָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה מַצִּיל עַל טָהֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא אָדָם שֶׁמַּצִּיל עַל טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מַצִּיל עַל טָהֳרָה שֶׁבְּתוֹכוֹ מִלְּטַמֵּא.

וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, ח) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָּהּ", אֶת שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה אֶלָּא בַּאֲכִילָתָהּ יָצְאַת נִבְלַת בְּהֵמָה שֶׁמְּטַמְּאָה עַד שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה יָכוֹל נִבְלַת הָעוֹף מְטַמְּאָה מִן הַכָּתוּב נִבְלַת בְּהֵמָה מִקַּל וָחֹמֶר תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ" בָּהּ אַתָּה מְטַמֵּא בְּבֵית הַבְּלִיעָה [וְאִי אַתָּה מְטַמֵּא בְּנִבְלַת בְּהֵמָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה], אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר הָאֹכֵל לִתֵּן שִׁעוּר [לַנּוֹגֵעַ וְלַנּוֹשֵׂא] מָה אוֹכֶל בְּכַזַּיִת אַף הַנּוֹגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא בְּכַזַּיִת. יְכַבֵּס יָכוֹל אַף הַצָּפָּה תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" אִי בֶּגֶד יָכוֹל בֶּגֶד גָּדוֹל לָבָן מְטַמֵּא בִּזָּב וּמְטַמֵּא בִּנְגָעִים מִנַּיִן גָּדוֹל צָבוּעַ וְקָטָן לָבָן, וְקָטָן צָבוּעַ עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא שְׁבִיס שֶׁל שְׁבָכָה וְהַגַּלְגַּלִּין תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד בְּגָדָיו" מְרַבֶּה מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא" יָכוֹל יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד", בֶּגֶד הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס.

(ויקרא יא מא-מב) לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לְרַבּוֹת אֶפְרוֹחִים שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶן כְּמַאן כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב דַּאֲמַר, אֶפְרוֹחִין שֶׁנּוֹלְדוּ אַף בְּחוֹל אֲסוּרִין לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶן. אָמַר רַב הוּנָא, לֹא לִישָׁפֵי אִינִישׁ שִׁיכְרָא בִּצְבִיתָא בְּאוֹרְתָא דִּילְמָא קָא פְּרִישׁ מִמָּנָא לְצִבְיְתָא וְהָדַר נָפִיל לְמָנָא וְקָא עָבַר מִשּׁוּם הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ אִי הָכִי בְּמָנָא נַמִּי דִּילְמָא פָּרִישׁ לְדָפְנֵי דְמָנָא וְהָדַר נָפִיל לְמָנָא הָתָם הֵינוּ רְבִיתֵיהּ וּמָנָא תֵּימְרָא דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְבוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁשּׁוֹחֶה וְשׁוֹתֶה תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק ט) "תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם" וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא פָּרִישׁ לְדָפְנָא וְהָדַר נָפִיל אֶלָּא הֵינוּ רְבִיתֵיהּ, הָכָא נַמִּי הֵינוּ רְבִיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא תַּנְיָא דְּמַסַּיַּע לָךְ כָּל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסִּנְּנָן טַעְמָא דְּסִנְּנָן הָא לֹא סִנְּנָן שָׁרֵי. אָמַר שְׁמוּאֵל, קְשׁוּת שֶׁהִתְלִיעָה בְּאֲבֶיהָ אֲסוּרָה מִשּׁוּם הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְגוֹ' לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ, דְּתָנֵי חָדָא עַל הָאָרֶץ, לְהוֹצִיא אֶת הַזִּיזִין שֶׁבַּעֲדָשִׁין וְאֶת הַיַּתּוּשִׁים שֶׁבַּכְּלִיסִים וְתוֹלַעַת שֶׁבַּתְּמָרִים. וְתַנְיָא

אִידָךְ, כָּל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ לְרַבּוֹת תּוֹלַעַת שֶׁבְּעִקְּרֵי זֵיתִים, וְשֶׁבְּעִקְּרֵי גְּפָנִים מַאי לָאו אִידִי וְאִידִי בְּפֵירָא וְהָא שֶׁהִתְלִיעַ בְּאֵבֶיהָ וְהָא שֶׁלֹּא הִתְלִיעָה בְּאֵבֶיהָ לֹא אִידִי וְאִידִי בְּאֵבֶיהָ, וְלֹא קַשְׁיָא הָא בְּפֵירָא וְהָא בְּאֵילָנָא דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי תּוֹלַעַת שֶׁבְּעִקְּרֵי זֵיתִים וְשֶׁבְּעִקְּרֵי גְּפָנִים. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֹאכַל" אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֶנָאָה בְּמַשְׁמַע, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט בִּנְבֵלָה לְגֵר בִּנְתִינָה וּלְנָכְרִי בְּמִכְירָה וַהֲרֵי שְׁרָצִים דְּרַחֲמָנָא אָמַר שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל, וְתַנְיָא צֵיְדֵי חַיָּה וְעוֹף וְדָגִים שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לָהֶם מִינֵי טְמֵאִין מֻתָּרִין לְמָכְרָם, שְׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא "לָכֶם" שֶׁלָּכֶם יִהְיֶה אִי הָאִי אֶפְלוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִּי שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "יְהוּ" בַּהֲוָיָתָן יְהוּ.

רמז תקמה

תָּנוּ רַבָּנָן, כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן, זֶה נָחָשׁ. כֹּל לְרַבּוֹת אֶת הַשִּׁלְשׁוּל וְאֶת הַדּוֹמֶה לְשִׁלְשׁוּל. עַל אַרְבַּע, זֶה עַקְרָב. כֹּל הוֹלֵךְ, לְרַבּוֹת אֶת הַחִפּוּשִׁית וְאֶת הַדּוֹמֶה לְחִפּוּשִׁית מַרְבֶּה רַגְלַיִם זֶה נָדָל עַד כָּל, לְרַבּוֹת אֶת הַדּוֹמֶה לַדּוֹמֶה. לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ רְאשׁוֹנִים סוֹפְרִים שֶׁהָיוּ סוֹפְרִין כָּל אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים וְי"ו דְּגָחוֹן חֲצָיָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת סֵפֶר תּוֹרָה. (ויקרא י, טז) "דָּרֹשׁ דָּרַשׁ", חֲצָיָן שֶׁל תֵּיבוֹת (ויקרא יג, לג) "וְהִתְגַּלָּח", חֲצָיָן דִּפְסוּקִין. (תהלים פ, יד) "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיַּעַר", עַיִ"ן דְּ"יַעַר" חֲצָיָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁל סֵפֶר תְּהִלִּים. "וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן", חֲצָיָן שֶׁל פְּסוּקִים בָּעֵי רַב יוֹסֵף וְי"ו דְּגָחוֹן מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְנֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה וְנִימְנְיֵנְהוּ, מִי לֹא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּמָנָאוּם, אָמַר לֵיהּ אֵינָהוּ בְּקִיאֵי בַּחֲסֵרוֹת וִיתֵרוֹת אֲנַן לֹא בְּקִיאִינַן. בָּעֵי רַב יוֹסֵף, "וְהִתְגַּלָּח" מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, פְּסוּקֵי מֵיהוּ לֵיתֵי וְנִימְנֵי, בְּפְסוּקֵי נַמִּי לֹא בְּקִיאִינַן דִּכְי אֲתָא רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַדָּא אֲמַר, בְּמַעֲרָבָא פָּסְקֵי לְהַאי קְרָא לִתְלָתָא פְּסוּקֵי (שמות יט, ט) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן" תָּנוּ רַבָּנָן [חֲמֵשֶׁת] אֲלָפִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וְשָׁלֹשׁ פְּסוּקִין הֲווֹ פְּסוּקֵי סֵפֶר תּוֹרָה, יָתֵר עָלָיו סֵפֶר תְּהִלִּים שְׁמוֹנָה חָסֵר מִמֶּנּוּ דִּבְרֵי הַיָּמִים שְׁמוֹנָה. (ויקרא יא מג-מד) אָמַר רַב אַחַאי הַאי מָאן דְּמַשֶּׁהֶה נְקָבָיו עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי הַאי מָאן דְּשָׁתֵי מַיָּא בְּקַרְנָא דְּאֵמְנָא עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּשַׁקְּצוּ. וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם מִכָּאן לְטֻמְאַת גְּוִיָּה מִן הַתּוֹרָה מִדְּרַבָּנָן וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עֲבֵרָה מְטַמְּטֵם אֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם", אַל תִּקְרֵי וְנִטְמֵתֶם, אֶלָּא 'וְנִטַּמְטֵם' תָּנוּ רַבָּנָן "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם" אִם מְטַמֵּא אָדָם אֶת עַצְמוֹ מְעַט מְלַמְּטָה מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְמַעְלָה בָּעוֹלָם הַזֶּה מְטַמְּאִין אוֹתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. תָּנוּ רַבָּנָן "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים",

אָדָם מְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ מְעַט, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְמַטָּה, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה. בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא.

רמז תקמו

אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ, לְהָבִיא אֶת שֶׁפֵּרְשׁוּ לָאָרֶץ וְחָזְרוּ יְכוֹל יְטַמְּאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם" יָכוֹל לֹא יְהוּ פּוֹסְלִין אֶת הַגּוּף תַּלְמוּד לוֹמַר ("יִטַּמְּאוּ) [וְנִטְמֵתֶם] בָּם" יָכוֹל אַף דָּמָם וְחֶלְבָּם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּם", בָּם אַתָּה מְטַמֵּא וְאִי אַתָּ מְטַמֵּא בְּדָמָם וְחֶלְבָּם לֹא יֵאָכֵל (לֹא יֵאָכְלוּ) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל אוֹ לֹא יֵאָכֵל(וּ) אֶלָּא לְאָסְרָם בַּהֲנָאָה תַּלְמוּד לוֹמַר (פסוק מב) "לֹא תֹאכְלוּם" הָא כֵּיצַד בַּאֲכִילָה אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לֹא יֵאָכֵל(וּ) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִיל כְּאוֹכֵל. וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם, אִם אַתֶּם מְטַמְּאִים בָּהֶם סוֹפְכֶם לִטְמָא (בְּכֶם) [בָּם] כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ תִּהְיוּ אַתֶּם קְדוֹשִׁים, וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ תִּהְיוּ אַתֶּם פְּרוּשִׁים. וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין פָּרֶה וְרָבֶה. (ויקרא יא מה) כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם עֹל מִצְווֹתַי חֲמוּרִים שְׂרָצִים שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּמִצְוַת שְׂרָצִים מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת שְׂרָצִים כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, עַל כָּרְחֲכֶם. וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ אַתֶּם קְדוֹשִׁים, וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ אַתֶּם פְּרוּשִׁים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא דְּפָרַת לְרַבִּינָא, יְצִיאַת מִצְרַיִם דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שִׁקְצִים וּרְמָשִׂים לָמָּה לִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע מִמִּי שֶׁמְּעָרֵב קַרְבֵי דָּגִים טְמֵאִין בְּקִרְבֵי דָּגִים טְהוֹרִין וּמוֹכְרָן לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ אֲנָא הַמַּעֲלֶה קְשִׁיָא לִי, מַאי שְׁנָא דִּכְתַב הַמַּעֲלֶה אָמַר לֵיהּ, כִּדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִלְמָלֵי לֹא הֶעֱלֵיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׂרָצִים כִּשְׁאָר אֻמּוֹת הָעוֹלָם דַּי, אָמַר לֵיהּ וּמִי נָפִישׁ אַגְרֵיהוּ טָפֵי מִמִּשְׁקָלוֹת וּמִרְבִּית וּמִצִּיצִית, אָמַר לֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּלָא נָפִישׁ אַגְרֵיהוּ, מְאִיסֵי לְמֵיכְלִינְהוּ.

רמז תקמז

(ויקרא יא מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, עַם הָאָרֶץ אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל בָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר, וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה אָסוּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר. זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכִי בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְתָה בְּהֵמָה לְעוֹף

וְעוֹף לִבְהֵמָה בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְעוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא עוֹף מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, בְּהֵמָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְתָה לוֹמַר לְךָ מַה בְּהֵמָה דָּבָר הַמַּכְשִׁירָהּ לַאֲכִילָתָהּ מְטַהֵר טְרֵפָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ מִטְּמְאָתָהּ אַף עוֹף דָּבָר הַמַּכְשִׁירוֹ לַאֲכִילָה מְטַהֵר טְרֵפָתוֹ מִטְּמְאָתוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה מַאי טַעֲמָא, אָמַר רָבָא, קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ (ויקרא יז, טו) (וְהַנֶּפֶשׁ) ["וְכָל נֶפֶשׁ] אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה" אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִם נֶאֱמַר "נְבֵלָה", "טְרֵפָה" לָמָּה נֶאֱמַר אֶלָּא לְהָבִיא טְרֵפָה שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁהִיא מְטַמְּאָה וְרַבִּי מֵאִיר הַאי "טְרֵפָה" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי שְׁחוּטָה שֶׁהִיא לִפְנִים וְרַבִּי יְהוּדָה "טְרֵפָה" אַחֲרִינָא כְּתִיב וְרַבִּי מֵאִיר, חַד לְמִעוּטֵי שְׁחִיטָה שֶׁהִיא לִפְנִים, וְחַד לְמִעוּטֵי עוֹף טָמֵא וְרַבִּי יְהוּדָה עוֹף טָמֵא מ"נְּבֵלָה" נָפְקָא לֵיהּ וְאִידָךְ נְבֵלָה מִבָּעֵי לֵיהּ לְשַׁעוּר אֲכִילָה בְּכַזַּיִת וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִקְּרָא קַמָּא מִדְּאַפְקְיֵהּ רַחֲמָנָא בַּלְשׁוֹן אֲכִילָה חָדָא לְשַׁעוּר אֲכִילָה בְּכַזַּיִת, וְחָדָא לְשַׁעוּר אֲכִילָה בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְחִדּוּשׁ הוּא יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס נַמִּי מְטַמֵּא, קָא מַשְׁמַע לָן (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תש"ל). בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה. מַה בְּהֵמָה בִּשְׁחִיטָה אַף עוֹף בִּשְׁחִיטָה, אִי מַה בְּהֵמָה שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם אַף עוֹף שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת" רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְתָה בְּהֵמָה לְעוֹף אוֹ עוֹף לִבְהֵמָה עוֹף הֻכְשְׁרוּ מִן הַצִּוְאר וּבְהֵמָה הֻכְשְׁרָה מִן הַצִּוְאר אִי מָה עוֹף מְמוּל עָרְפּוֹ אַף בְּהֵמָה מְמוּל עָרְפָּהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ" רֹאשׁוֹ שֶׁל עוֹף מְמוּל עָרְפּוֹ, וְאֵין רֹאשָׁהּ שֶׁל בְּהֵמָה מְמוּל עָרְפָּהּ. וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׁת בַּמַּיִם, לְהָבִיא אֶת הַדָּגִים. וּלְכָל נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת, לְהָבִיא אֶת הַחֲגָבִים לָמָּה בָּא אֶלָּא לְיַדַּע אֵיזֶה טָמֵא וְאֵיזֶה טָהוֹר.

(ויקרא יא מז) וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חָמוֹר לְפָרָה הֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁין אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר", בֵּין טְמֵאָה לְךָ בֵּין טְהוֹרָה לְךָ בֵּיצֵי שֶׁנִּשְׁחַט רֻבּוֹ שֶׁל קָנֶה לְשֶׁנִּשְׁחַט חֶצְיוֹ, וְכַמָּה הוּא בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ מְלֹא הַשַּׂעֲרָה [וּ]בֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעֶרוֹד וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁין, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ["וּ]בֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל", בֵּין טְרֵפָה כְּשֵׁרָה לִטְרֵפָה פְּסוּלָה אֲחֵרִים אוֹמְרִים, [וּ]בֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל, בָּא לִתֵּן אַזְהָרָה עַל הַחַיָּה.

(לעיל פסוק מד) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, כָּל הַמְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּשַׁעַת תַּשְׁמִישׁ הַוָּיָן לוֹ בָּנִים זְכָרִים, דִּכְתִיב "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים", וּסְמִיךְ לֵיהּ (ויקרא יב, ב) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּמַתְנִיתָא תְּנָא, וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם,

אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים וְהֵיתֶם קְדֹשִׁים, אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים כִּי קָדוֹשׁ, זֶה שֶׁמָּן עֶרֶב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, זוֹ בְּרָכָה.

פרשת תזריע

(ויקרא יב ב) אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ. "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתַּנִי" אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר תַּנְחוּם "אָחוֹר" לְכָל הַמַּעֲשִׂים "וָקֶדֶם" לְכָל הָעֲנָשִׁין אִם זוֹכֶה אָמְרִין לֵיהּ אַתָּה קַדְמְתָּ לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת" וְאִם לָאו יַתּוּשׁ קַדְמָךְ, שַׁלְשׁוּל קַדְמָךְ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אַף קִלּוּסוֹ אֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּאַחֲרוֹנָה הֲדָא הוּא דִכְתִיב "הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף" וְאַחַר כָּךְ "מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים". אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי כְּשֵׁם שֶׁיְּצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אַחַר כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף כָּךְ תּוֹרָתוֹ אַחַר כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הֲדָא הוּא דִכְתִיב "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" וְאַחַר כָּךְ "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ". "אֶשָּׂא דַּעִי לְמַרְחוֹק וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן צֶדֶק" רַבִּי לֵוִי אָמַר בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מַפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ אַרְנָקִי שֶׁל כֶּסֶף בַּחֲשַׁאי וּמַחֲזִיר לוֹ לִיטְרָא זָהָב אֵינוֹ מַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַפְקִידִין לוֹ הַבְּרִיּוֹת טִפָּה לַבְּנוּנִית בַּחֲשַׁאי וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר לָהֶם נְפָשׁוֹת שְׁלֵמוֹת מְשֻׁבָּחוֹת בְּפַרְהֶסְיָא אֵין זֶה שֶׁבַח הֲוֵי "וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן צֶדֶק". רַבִּי לֵוִי אָמַר חוּרְיִי בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְאֵין בְּרֵיָה מַשְׁגַּחַת עָלָיו בָּא אֶחָד וְהִתִּירוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם אֵינוֹ מַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה כָּךְ הַוָּלָד שָׁרוּי בְּמֵעֵי אִמּוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּירוֹ וּמוֹצִיאוֹ מִשָּׁם אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה וּבְיוֹתֵר כְּשֶׁהוּא זָכָר הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". "חַיִּים וְחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי", רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אִם נוֹטֵל אָדָם (מְפוֹרְיָא) [אַרְנָקִי] שֶׁל מָעוֹת וְיִתֵּן פִּיהָ לְמַטָּה אֵין הַמָּעוֹת מִתְפַּזְּרוֹת וְהַוָּלָד שָׁרוּי בְּמֵעֵי אִמּוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיָמוּת אֵין זֶה חַיִּים וָחֶסֶד. רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר חוּרְיִי בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם בְּהֵמָה זוֹ מְהַלֶּכֶת רְבוּצָה וְנָתוּן וָלָד בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ כְּמִין שַׂק וְאִשָּׁה זוֹ מְהַלֶּכֶת זְקוּפָה וְהַוָּלָד נָתוּן בְּמֵעֶיהָ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיָמוּת אֵין זֶה חַיִּים וָחֶסֶד. רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר חוּרְיִי בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם בְּהֵמָה זוֹ דַּדֶּיהָ נְתוּנִין בְּמָקוֹם רַחְמָהּ וְהַוָּלָד יוֹנֵק בְּמָקוֹם בָּשְׁתָּהּ וְהָאִשָּׁה הַזּוֹ דַּדֶּיהָ נְתוּנִין בְּמָקוֹם נוֹיָהּ וְהַוָּלָד יוֹנֵק בְּמָקוֹם כְּבוֹדָהּ אֵין זֶה חַיִּים וָחֶסֶד. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אִם יִשְׁהֶא אָדָם בְּחַמִּין אֵינוֹ מֵת וּמֵעֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה מְרֻתָּחִין וְהַוָּלָד נָתוּן בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרוֹ שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה שַׁפִּיר שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה שִׁלְיָא שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה סַנְדָּל אֵין זֶה חַיִּים וָחֶסֶד: אָמַר רַבִּי תַּחֲלִיפָא דְּקֶסְרִי אִם אָכַל אָדָם פְּרוּסָה אַחַר פְּרוּסָה לֹא שְׁנִיָּה דּוֹחָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהָאִשָּׁה הַזּוֹ כַּמָּה מַאֲכָל הִיא אוֹכֶלֶת וְכַמָּה מַשְׁקִין הִיא שׁוֹתָה וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַוָּלָד אֵין זֶה חַיִּים וָחֶסֶד: אָמַר רַבִּי סִימוֹן מֵעֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה עֲשׂוּיִין (כּוֹנְנִין כּוֹנְנִין) [קְנִין קְנִין] פִּיקּוּן פִּיקּוּן חֲבָלִין חֲבָלִין בְּשָׁעָה שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל

הַמַּשְׁבֵּר אֵינוֹ מַשְׁלִיכָתוֹ בְּבֵית אַחַת (אֶלָּא) [בְּמַתְלָא] אָמְרִין אִשְׁתְּרֵי חַד חֶבֶל אִשְׁתְּרֵי תְּרֵין חֲבָלִין. אָמַר רַבִּי מֵאִיר כָּל תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים שֶׁאֵין הָאִשָּׁה רוֹאָה דָּם בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא רוֹאָה מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה מְסַלְּקוֹ לְמַעְלָה מִדֶּיהָ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חָלָב כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד וְיִהְיֶה לוֹ מֵאַיִן לֶאֱכֹל וּבְיוֹתֵר אִם הָיָה זָכָר הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". תַּנְיָא צוּרַת הַוָּלָד כֵּיצַד תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ דּוֹמָה לְרִשּׁוֹן שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁנֵי טִפִּין שֶׁל זְבוּב שְׁתֵּי אָזְנָיו כִּשְׁנֵי טִפִּין שֶׁל זְבוּב שְׁנֵי זְרוֹעוֹתָיו כִּשְׁנֵי חוּטִין שֶׁל זְהוֹרִית, פִּיו מָשׁוּךְ כִּשְׁעוֹרָה, גְּוִיָּתוֹ כַּעֲדָשָׁה, וּשְׁאָר אֵבָרָיו מְצֻמְצָמִים בּוֹ כְּגֹלֶם וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ", אִם הָיְתָה נְקֵבָה גְּוִיָּתָהּ כִּשְׁעוֹרָה לְאָרְכָּהּ (פְּתוּחָה) [חְתוּחָה] יָדִים וְרַגְלַיִם אֵין לָהּ. כֵּיצַד הַוָּלָד שָׂרוּי בְּמֵעֵי אִמּוֹ מְקֻפָּל וּמֻנָּח כְּפִנְקָס רֹאשׁוֹ מֻנָּח לוֹ בֵּין יִרְכָּיו וּשְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנֵי (צְלָעָיו) [צְעָדָיו] שְׁתֵּי עֲקֵבוֹתָיו עַל שְׁתֵּי עֲקֵבָיו פִּיו סָתוּם טַבּוּרוֹ פָּתוּחַ וְאוֹכֵל מַה שֶּׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתֶה מַה שֶּׁאִמּוֹ שׁוֹתָה וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת אִמּוֹ, יָצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם נִסְתָּם הַפָּתוּחַ וְנִפְתָּח הַסָּתוּם. בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא כִיצִירַת הַוָּלָד בָּעוֹלָם הַזֶּה יְצִירָתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה מַתְחִיל בְּעוֹר וּבָשָׂר וְגוֹמֵר בְּגִידִין וַעֲצָמוֹת וְלָעוֹלָם הַבָּא מַתְחִיל בְּגִידִין וַעֲצָמוֹת וְגוֹמֵר בְּעוֹר וּבָשָׂר שֶׁכֵּן כְּתִיב בְּמֵתֵי יְחֶזְקֵאל "וְאֶרְא וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֵין פְּרִשַׁת יְחֶזְקֵאל רְאָיָה. לְמָה מֵתֵי יְחֶזְקֵאל דּוֹמִין לָזֶה שֶׁנִּכְנָס בְּמָרְחָץ וְזֶה שֶׁפּוֹשֵׁט רֹאשׁוֹן לוֹבֵשׁ אַחֲרוֹן. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים כְּשֵׁם שֶׁיְּצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ יְצִירָתוֹ לָעוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה מַתְחִיל בְּעוֹר וּבָשָׂר וְגוֹמֵר בְּגִידִין וַעֲצָמוֹת אַף לְעָתִיד לָבֹא מַתְחִיל בְּעוֹר וּבָשָׂר וְגוֹמֵר בְּגִידִין וַעֲצָמוֹת, שֶׁכֵּן אִיּוֹב אוֹמֵר "זְכָר נָא כִּי כַחֹמֶר עֲשִׂיתָנִי" וְגוֹ' "הֲלֹא כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי". תַּתְכֵּנִי אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "תַּתִּיכֵנִי", וּבִגְבִינָה תַּקְפִּיתַנִי אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "תַּקְפִּיאֵנִי", עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישַׁתַּנִי אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "תַּלְבִּישֵׁנִי", וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים סוֹכְכַתַּנִי אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "תְּשֹׂכְכֵנִי" "חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי" וְגוֹ'. אוּם שֶׁל אִשָּׁה מָלֵא דָּם וּמִמֶּנּוּ יוֹצֵא לִמְקוֹר נִדָּתָהּ וּבִרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹלֶכֶת טִפָּה שֶׁל לַבְנוּנִית וְנוֹפֶלֶת לְתוֹכוֹ וּמִיָּד הַוָּלָד נוֹצָר. מָשָׁל לְחָלָב שֶׁהוּא נָתוּן בְּקֵעָרָה עַד שֶׁלֹּא נָתַן לְתוֹכָהּ מָסוּ הוּא רוֹפֵף אִם נָתַן לְתוֹכָהּ מָסוּ קוֹפֶה וְעוֹמֵד. "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי צַיָּרִים זֶה צָר דְּמוּתוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה צָר דְּמוּתוֹ שֶׁל זֶה וְכוּ': לְעוֹלָם הַזָּכָר מִן הָאִשָּׁה וְהַנְּקֵבָה מִן הָאִישׁ. זָכָר מִן הָאִשָּׁה מִנַּיִן "וְאִשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד" וְגוֹ'. "וּפִילַגְשׁוֹ" וְגוֹ' "וַתֵּלֶד" וְגוֹ' "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". נְקֵבָה מִן הָאִישׁ מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה" "וְאֶת דִּינָה בִּתּוֹ" "וְשֵׁם בַּת אָשֵׁר שֶׂרַח". אָמַר רַבִּי אָבִין לֵית סְפַר דְּמִסְפַּר לְגַרְמֵיהּ. מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְמֶרְחָץ

זֶה שֶׁמַּזִּיעַ רֹאשׁוֹן יָצָא רִאשׁוֹן, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ טוֹבָה גְּדוֹלָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אִשָּׁה זוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁלֹּא הִתְחִילָן בְּגִידִּין וּבַעֲצָמוֹת שֶׁאִלּוּ הִתְחִיל בְּגִידִּין וּבַעֲצָמוֹת הָיָה מְבַקֵּעַ כְּרֵסָהּ וְיוֹצֵא לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר אֲבָל לְעָתִיד לָבֹא מַה כְּתִיב "בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי" אִלּוּ יָמִים שֶׁהָיִיתִי בְּמֵעֵי אִמִּי מְלַמֵּד שֶׁהַתִּינוֹק מִשְׁתַּמֵּר בְּמֵעֵי אִמּוֹ. "כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי" אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ הַתִּינוֹק יוֹצֵא מִמֵּעֵי אִמּוֹ מָלֵא רִירִין וּמָלֵא דָּם וְהַכֹּל מְחַבְּקִין אוֹתוֹ וּמְנַשְּׁקִין אוֹתוֹ וּבְיוֹתֵר כְּשֶׁהוּא זָכָר הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". הַתִּינוֹק הַזֶּה עַד שֶׁלֹּא יָצָא מִמֵּעֵי אִמּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַוֶּה עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ מִזֶּה תֹּאכַל וּמִזֶּה לֹא תֹּאכַל "זֶה לָכֶם הַטָּמֵא" וּמְשֻׁהוּא מְקַבֵּל עָלָיו אֶת כָּל הַמִּצְוֹת אַחַר כָּךְ נוֹלָד: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". וְהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ" בָּשָׂר וָדָם צָר צוּרָה הוּא מְדַבֵּר צוּרָתוֹ אֵין מְדַבֶּרֶת הוּא מְשַׁבֵּחַ צוּרָתוֹ וְהַצוּרָה אֵינָהּ מְשַׁבַּחַת אוֹתוֹ אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא צָר צוּרָה וְצוּרָתוֹ עוֹמֶדֶת וּמְשַׁבַּחַת לְפָנָיו. בָּשָׂר וָדָם מְבַקֵּשׁ לָצוּר צוּרָה כַּמָּה סַמָּנִין צָרִיךְ לְהָבִיא עַד שֶׁלֹּא יָצוּר אוֹתָהּ אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר הָאָדָם מִתּוֹךְ טִפָּה אַחַת. בֹּא וּרְאֵה טַוָּס הַזֶּה שס"ה גְּוִנִין יֵשׁ בּוֹ וְהוּא נוֹצָר מִטִּפָּה אַחַת שֶׁל לֵבֶן הֲוֵי "אֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ" אֵין צַיָּר כֵּאלֹהֵינוּ, וְלֹא תֹּאמַר בְּעוֹף אֶלָּא אֲפִי' אָדָם מִטִּפָּה אַחַת שֶׁל לֵבֶן שֶׁנֶּאֱמַר "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר": הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל וְכוּ'. וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁהִפִּילָה מִבִּיאָה קָרְבָּן. תְּנוּ רַבָּנָן "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּיֹּרֶת וְשִׁפְחָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה". מַאי וְכֵן שִׁפְחָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּי אַמְרִינָן כָּל מִצְוָה שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת בָּהּ עֶבֶד חַיָּב בָּהּ הַנַּי מִלֵּי בְּדָבָר שֶׁשָּׁוֶה בֵּין בְּאִישׁ בֵּין בְּאִשָּׁה אֲבָל יוֹלֶדֶת דִּבְנָשִׁים אִיתָא בַּאֲנָשִׁים לֵיתָא אֵימָא לֹא תְּחַיֵּב שִׁפְחָה לְהָכֵי תְּנֵי וְכֵן שִׁפְחָה.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּעִנְיָן הַזֶּה וְאֵין הַכּוּתִים בָּעִנְיָן הַזֶּה, "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַגִּיֹּרֶת וְאֶת הַשִּׁפְחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת בֵּין שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁחְרֶרֶת תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה". "וְיָלְדָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחוֹרָיו תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּיוֹלֶדֶת "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא". יָכוֹל יוֹלֶדֶת הַקְּלָה מְטַמֵּא אוֹתוֹ מִתּוֹכוֹ וּשְׁאָר כָּל הַטְּמֵאִים בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחוֹרָיו תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּיוֹלֶדֶת מַה יוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא מִתּוֹכוֹ אַף כֻּלָּם לֹא יְטַמְּאוּ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ. אֵין לִי אֶלָּא הַבָּא מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה כְּיוֹלֶדֶת, הַבָּא מִטֻּמְאָה קַלָּה טְמֵא מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל הַמִּטַּמְּאִין אֶת הָאָדָם מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יְמֵתוּ בְּטַמְּאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. "כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה" פָּרַט לְשֶׁיָּלְדָה לִפְנֵי הַדִּבּוּר. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שֶׁעִבְּרָה לִפְנֵי הַדִּבּוּר

וְיָלְדָה לְאַחַר הַדִּבּוּר תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָלְדָה" אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּלֵּדָה. יוֹצֵא דֹּפֶן אֵין יוֹשְׁבִין עָלָיו יְמֵי טֻמְאָה וימֵי טַהֲרָה וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הֲרֵי זֶה כְּיִלּוּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן אָמַר קְרָא "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" עַד שֶׁתֵּלֵד בְּמָקוֹם שֶׁמַּזְרִעַת, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַהוּא דַּאֲפִי' לֹא יָלְדָה אֶלָּא כְּעֵין שֶׁהִזְרִיעָה אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא תֵּלֵד לְרַבּוֹת יוֹצֵא דֹּפֶן. וְרַבָּנָן מִיבָּעֵי לֵיהּ לְטָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא זָכָר וּנְקֵבָה כְּתִיב זָכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדַּאית קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַפְקָא לֵיהּ מִדְּתָנֵי בַּר לְוָאי "לְבֶן" לְבֶן מִכָּל מָקוֹם, "לְבַת" לְבַת מִכָּל מָקוֹם. וְרַבָּנָן מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַיֵּב עַל כָּל בֵּן וּבֵן וּלְחַיֵּב עַל כָּל בַּת וּבַת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַפְקָא לֵהּ מִדְּתָנָא תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת "זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת" מְלַמֵּד שֶׁמַּבִיא קָרְבָּן אֶחָד עַל וְלָדוֹת הַרְבֵּה. יָכוֹל תְּבִיא עַל לֵדָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְלֹאת וְעַל לֵדָה שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כְּאֶחָד תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". וְרַבָּנָן אַף עַל גַּב דְּכְתִיב "זֹאת" אִצְטְרִיךְ "לְבֶן אוֹ לְבַת" סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִלֵּי בִּתְרֵי עִבּוּרֵי אֲבָל בְּחַד עִבּוּרָא כְּגוֹן יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה. בְּנֵי רַבִּי חִיָּא אֵימָא חַד קְרָבָּן סַגֵּי לֵהּ קָא מַשְׁמַע לָן: תָּנוּ רַבָּנָן שִׁלְיָא בְּבֵית הַבַּיִת טְמֵא לֹא שֶׁהַשִּׁלְיָא וָלָד אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֲרִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם בְּטוּל בְּרֹב נָגְעוּ בָּהּ. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה דְּאָמַר קְרָא "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" אֲפִלּוּ לֹא יָלְדָה אֶלָּא כְּעֵין שֶׁהִזְרִיעָה אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה: תְּנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב (יָכוֹל) הַמַּפָּלֶת [בְּרִיֵּית] גּוּף שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ וּבְרִיַּת רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ יָכוֹל תְּהֵא אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" וְגוֹ' "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" מִי שֶׁרָאוּי לִבְרִית (נִשְׁמָה) [שְׁמוֹנָה] יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין רְאוּיִין לִבְרִית (נִשְׁמָה) [שְׁמוֹנָה] אָמַר לוֹ רַב לְתַנָּא וְסֵיִם בָּהּ הָכֵי שֵׁישׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת: תַּנְיָא בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" [אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה] אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר וְלֹא פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁבָּא רַבִּי צָדוֹק וּפֵרְשׁוֹ "אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה" וְגוֹ' "וְאֶת דִּינָה בִּתּוֹ" תְּלָה הַכָּתוּב זָכָר בִּנְקֵבָה וּנְקֵבָה בְּזָכָר וְאוֹמֵר "וַיִּהְיוּ בְּנֵי אוּלָם אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי] (מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה) [חַיִל דֹּרְכֵי קֶשֶׁת] וּמַרְבִּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים", וְכִי בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לְהַרְבּוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים אֶלָּא בְּשָׂכָר שֶׁמַּשְׁהִין עַצְמָן עַל הַבֶּטֶן עַד שֶׁתַּזְרַעְנָה נְשׁוֹתֵיהֶם תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵיהֶם זְכָרִים מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מַרְבִּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַב קְטִינָא יָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת כָּל בָּנַי זְכָרִים. אָמַר רָבָא (כָּל) הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת (כָּל) בָּנָיו זְכָרִים יִבְעֹל וְיִשְׁנָה. "וְיָלְדָה זָכָר" אָמַר רַבִּי יִצְחָק כֵּיוָן שֶׁבָּא זָכָר [בָּעוֹלָם] בָּא שָׁלוֹם לָעוֹלָם, זָכָר זֶה כַּר וּכְתִיב "שִׁלְחוּ כַר מוֹשֵׁל אֶרֶץ", כֵּיוָן שֶׁבָּא זָכָר בָּא כִּכְרוֹ עִמּוֹ. זָכָר זֶה כַּר שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְרֶה לָהֶם כֶּרֶה גְּדוֹלָה", נְקֵבָה נְקֵיָּה בָּאָה עַד דְּאָמְרָה מְזוֹנַי לֹא יְהִיבִי לָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "נְקֵבָה שְׂכָרְךָ". תַּנְיָא שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ,

מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד אַרְבָּעִים יוֹם יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁיְּהֵא זָכָר, מֵאַרְבָּעִים יוֹם וְעַד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְהֵא סַנְדָּל, מִשְּׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְעַד שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹּא יְהֵא נֶפֶל, מִשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְעַד תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁיֵּצֵא מִמְּעֵי אִמּוֹ בְּשָׁלוֹם. וּמִי מְהַנֵּי רַחֲמִים וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק מַאי דִּכְתִיב "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן שֶׁהִזְרִיעוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. טֻמְטוּם שְׁנִקְרָע וְנִמְצָא זָכָר אָמַר רַב שִׁיזְבִי אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה שֶׁנֶּאֱמַר "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" עַד שֶׁיְּהֵא זָכָר מִשָּׁעַת לֵדָה. רַב שַׁרְבִיָה אָמַר אַף אֵינוֹ נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ" עַד שֶׁיְּהֵא זָכָר מִשָּׁעַת לֵדָה. מֵיתִיבִי הַמַּפָּלֶת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, תִּיּוּבְתָּא דְּרַב שִׁיזְבִי תִּיּוּבְתָּא: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" שׁוֹמֵעַ אֲנִי לַיּוֹצֵא חַי שֶׁמְּטַמֵּא אֶת אִמּוֹ טֻמְאַת לֵדָה מִנַּיִן לַיּוֹצֵא מֵת שֶׁיְּטַמֵּא אֶת אִמּוֹ טֻמְאַת לֵדָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הֲרֵי אֲנִי דָּן מָה הַיּוֹצֵא חַי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת אִמּוֹ וְאֶת הַבָּא עִם אִמּוֹ לְאֹהֶל טֻמְאַת שִׁבְעָה הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אֶת אִמּוֹ טֻמְאַת לֵדָה. הַיּוֹצֵא מֵת שֶׁמְּטַמֵּא אֶת אִמּוֹ וְאֶת הַבָּא עִם אִמּוֹ לְאֹהֶל טֻמְאַת שִׁבְעָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא אֶת אִמּוֹ טֻמְאַת לֵדָה. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה כָּל דִּין שֶׁאַתָּה דָּן שֶׁתְּחִלָּתוֹ לְהַחְמִיר וְסוֹפוֹ לְהָקֵל אֵינוֹ דִּין, אִם טָהֵר הַחַי אֶת אִמּוֹ יְטַהֵר הַמֵּת אֶת אִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר" לְרַבּוֹת אֶת הַמֵּת. אֵין לִי אֶלָּא בֶּן תִּשְׁעָה, בֶּן שְׁמוֹנָה בֶּן שִׁבְעָה בֶּן שִׁשָּׁה בֶּן חֲמִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָלְדָה" כֹּל שֶׁתֵּלֵד. אִי "וְיָלְדָה" אֵין לִי אֶלָּא הַוָּלָד מִנַּיִן הַמַּפָּלֶת סַנְדָּל אוֹ שִׁלְיָא וְשַׁפִּיר הַמְרֻקָּם וְהַיּוֹצֵא מְחֻתָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה" כָּל זֶרַע שֶׁיָּלְדָה. יָכוֹל הַמַּפָּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׂרָצִים תְּהֵא טְמֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר" מַה זָּכָר מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִצְוֹרֶת הָאָדָם יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן מִצְוֹרֶת הָאָדָם. יָכוֹל הַמַּפָּלֶת בְּרִית הַגּוּף שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ, בְּרִית רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ מִצְוֹרֶת הָאָדָם תְּהֵא טְמֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים וּבַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" מַה זֶּה מְיֻחָד שֶׁרָאוּי לִבְרִית נִשְׁמָה יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לִבְרִית נִשְׁמָה. "וְטָמְאָה" הִיא טְמֵאָה וְאֵין הַוָּלָד טָמֵא וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה הִיא שֶׁהַוָּלָד גָּרַם לָהּ טֻמְאָה טְמֵאָה. וְלָד שֶׁגָּרַם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ שֶׁגָּרַם טֻמְאָה וְטָהוֹר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה תֹּאמַר בְּוָלָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ טֻמְאָה הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ טֻמְאָה יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמְאָה", הִיא טְמֵאָה וְאֵין הַוָּלָד טָמֵא. "וְיָלְדָה וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים" שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה לַוָּלָד הָאַחֲרוֹן. וַהֲלֹא דִּין הוּא מְטַמֵּא בְּמֵת וּמְטַמֵּא בְּוָלָד מַה מְּצִינוּ כְּשֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמֵת אֵינָהּ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה אֶלָּא לַטֻּמְאָה הָאַחֲרוֹנָה אַף כְּשֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּוָלָד לֹא תִסְפֹּר שִׁבְעָה אֶלָּא לְוָלָד אַחֲרוֹן. אוֹ כַּלָּף לְדָרֶךְ זוֹ

מְטַמְּאָה בְּדָמִים וּמְטַמְּאָה בְּוָלָד מַה מָּצִינוּ כְּשֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּדָמִים אֵינָהּ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה אֶלָּא לְרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה אַף כְּשֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּוָלָד לֹא תִסְפֹּר שִׁבְעָה אֶלָּא לְוָלָד רִאשׁוֹן. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דִּנִּין טֻמְאָה שֶׁמְּמָקוֹם אַחֵר מִטֻּמְאָה שֶׁהִיא מִמָּקוֹם אַחֵר. וְאַל יוֹכִיחוּ דָּמִים שֶׁהֵם מְגוּפָהּ. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דִּנִּין טֻמְאָה שֶׁהִיא מִמֶּנָּהּ מִטֻּמְאָה שֶׁהִיא מִמֶּנָּהּ וְאַל תּוֹכִיחַ טֻמְאַת הַמֵּת שֶׁאֵינָהּ מִמֶּנָּהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָלְדָה וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים" שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה לְוָלָד הָאַחֲרוֹן.

וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה יוֹלֶדֶת מְבִיאָה קָרְבָּן אָמַר לָהֶם שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד קוֹפָּצֶת וְנִשְׁבַּעַת שֶׁלֹּא תִזְקֹק לְבַעְלָהּ לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה תָּבִיא קָרְבָּן. מַתְקִיף לָהּ רַב אָשֵׁי הָא מְזִידָה הִיא וּבַחֲרָטָה תַּלְיָא מִלְּתָא וְעוֹד קָרְבַּן שְׁבוּעָה בָּעֵי לַאֲתוּיֵי. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה זָכָר לִשְׁבָעָה נְקֵבָה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר, נְקֵבָה שֶׁהַכֹּל עֲצֵבִים בָּהּ מִתְחָרֶטֶת לְאַרְבָּעָה עָשָׂר, זָכָר שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ מִתְחָרֶטֶת לִשְׁבָעָה. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מִילָה בַּשְּׁמִינִי שֶׁלֹּא יְהִיוּ כָּל הָעוֹלָם שְׂמֵחִין וְאָבִיו וְאִמּוֹ עֲצֵבִים. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה נִדָּה לִשְׁבָעָה מִתּוֹךְ שֶׁרְגִיל בָּהּ קַל בָּהּ אָמְרָה תּוֹרָה תְּהֵא נִדָּה שִׁבְעָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עַל בַּעְלָהּ בְּיוֹם טָהֳרָתָהּ כְּיוֹם כְּנִיסָתָהּ לַחֻפָּה. שִׁבְעַת יָמִים. יָכוֹל בֵּין סְמוּכִין בֵּין מְפֻזָּרִים תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּימֵי נִדָּתָהּ" מַה יְּמֵי נִדָּתָהּ סְמוּכִין אַף יְמֵי לְדָתָהּ סְמוּכִין. "כִּימֵי נִדַּת דּוֹתָהּ תִּטְמָא" כִּימֵי נִדָּתָהּ כָּךְ יְמֵי לֵדָתָהּ מַה יְּמֵי נִדָּתָהּ אֵין רְאוּיִם לַזִּיבָה וְאֵין סְפִירַת שִׁבְעָה עוֹלָה לָהּ אַף יְמֵי לֵדָתָהּ אֵין רְאוּיִם לַזִּיבָה וְאֵין סְפִירַת ז' עוֹלָה בָּהֶן. "דּוֹתָהּ תִּטְמָא" לְרִבּוֹת אֶת בּוֹעֶלָהּ. "דּוֹתָהּ תִּטְמָא" לְרִבּוֹת אֶת הַיּוֹלֶדֶת בְּזָב שֶׁצְּרִיכָה שֶׁתֵּשֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים.

(ויקרא יב ג) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה", "לְשִׁבְעָה" אֵלּוּ יְמֵי הַנִּדָּה, "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" [אֵלּוּ] יְמֵי הַמִּילָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם שָׁמַרְתָּ יְמֵי הַנִּדָּה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ בֵּן וְאַתָּה מָלוֹ לִשְׁמוֹנָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַשַּׁבָּת, "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח, "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְגַם" לְרַבּוֹת אֶת הָעֲצֶרֶת וְאֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" זֶה דָּוִד שֶׁמָּל מִשֶּׁה לְשִׁבְעָה. "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" זֶה דָּוִד שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ לִשְׁמוֹנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן פְּתַר קְרָיָא בַּנְּשִׁיאִים "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם", "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה". רַבִּי לֵוִי אָמַר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג "וְגַם לִשְׁמוֹנָה" דִּכְתִיב בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת. ר' עֻזְרָא בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן פְּתַר קְרָיָא בַּמִּלּוּאִים, "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה" "כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם", "וְגַם

לִשְׁמוֹנָה" "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יָסַפְתָּ לַגּוֹי ה' יָסַפְתָּ לַגּוֹי" אָמַר הַנָּבִיא רִבּוֹן הָעוֹלָמִים נָתַתָּ לָעַכּוּ"ם שַׂלְוָה וְלֹא קִלְסוּךָ עָלֶיהָ, אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בֵּן אֵינוֹ מוֹהֲלוֹ אֶלָּא מְגַדְּלוֹ לְפִי נִימוּסוֹ, הִגְדִּיל מוֹלִיכוֹ לְבֵית אֱלִילִים שֶׁלּוֹ וּמַכְעִיסְךָ, אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בַּיִת הוּא מַעֲמִיד בְּתוֹכָהּ אֱלִילִים. אַתָּה מַרְבֶּה לָהֶם י"ט אֶכְלִין וּפוֹחֲזִין וְנִכְנָסִין לְבָתֵּי תֵּאַטְרָאוֹת וּלְבָתֵּי קִרְקָסָאוֹת וּמַכְעִיסִים אוֹתְךָ בְּדִבְרֵיהֶם וּבְמַעֲשֵׂיהֶם, הֲוֵי "יָסַפְתָּ לַגּוֹי" שֶׁמָּא קָרָאךָ "ה' וְנִכְבַּדְתָּ" אֲבָל יִשְׂרָאֵל "יָסַפְתָּ [לַגּוֹי] וְנִכְבַּדְתָּ" אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בֵּן הוּא מוֹהֲלוֹ לִשְׁמוֹנָה יָמִים, אִם הוּא בְּכוֹר פּוֹדֵהוּ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, הִגְדִּיל מוֹלִיכוֹ לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמְבָרֲכִךְ בְּכָל יוֹם "בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ", אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בַּיִת הוּא קוֹבֵעַ בּוֹ מְזוּזָה, גַּג הוּא עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲקֶה, אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם יָמִים טוֹבִים הֵם אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים וְנִכְנָסִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמַרְבִּים בִּתְפִלָּה וּמַרְבִּין בְּקָרְבָּנוֹת וּמַרְבִּין בְּמוּסָפִין: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ" אֵין כְּתִיב כָּאן שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת רְאֵה כַּמָּה יִשְׂרָאֵל מְחַבְּבִין אֶת הַמִּצְוֹת כַּמָּה הֵם מוֹצִיאִים הוֹצָאוֹת כְּדֵי לְשַׁמְּרָם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם מְשַׁמְּחִין אֶת הַמִּצְוֹת אֲנִי מוֹסִיף לָכֶם שִׂמְחָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּה' שִׂמְחָה". שְׁאַל טוֹרְנוֹסְרוֹפּוֹס הָרֶשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיזֶה מַעֲשִׂים נָאִים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, אָמַר לֵיהּ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם נָאִים. אָמַר לֵיהּ הֲרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יְכוֹל אַתָּה לַעֲשׂוֹת נָאִים מֵהֶם. אָמַר לֵיהּ לֹא תֹּאמַר לִי בְּדָבָר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין שׁוֹלְטִין עָלָיו, אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם מְצוּיִים בִּבְנֵי אָדָם. אָמַר לֵיהּ לָמָּה אַתֶּם מָלִים. אָמַר לֵיהּ אַף אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁעַל דְּבָרִים אֵלּוּ אַתָּה שׁוֹאֵל וּלְכָךְ הִקְדַּמְתִּי וְאָמַרְתִּי לְךָ שֶׁמַּעֲשֵׂה בָּשָׂר וָדָם נָאִים מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הֵבִיא לוֹ שִׁבֳּלִים וּגְלוֹסְקָאוֹת אֵלּוּ מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵלּוּ מַעֲשֵׂה בָּשָׂר וָדָם אֵין אֵלּוּ נָאִים. אָמַר לוֹ הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בְּמִילָה לָמָּה אֵינוֹ מָהוּל מִמְּעֵי אִמּוֹ אָמַר לוֹ לְפִי שֶׁלֹּא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּצְוֹת אֶלָּא לְצָרֵף בָּהֶם. וְכָךְ אָמַר דָּוִד ("כָּל אִמְרַת ה' צְרוּפָה" וְאוֹמֵר) "אִמְרַת ה' צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכָל הַחֹסִים בּוֹ".

תָּנוּ רַבָּנָן עָרֵל וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל וְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּשֶׁהוּא מָהוּל וְקָטָן שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ וּשְׁאָר כָּל הַנִּמּוֹלִים לַאֲתוּיֵי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת אֵין נִמּוֹלִים אֶלָּא בַּיּוֹם. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בִּזְמַנָּן אֵין נִמּוֹלִים אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן נִמּוֹלִים בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. מַר סָבַר דָּרְשִׁינַן "וּבַיּוֹם" וּמַר סָבַר לֹא דָּרְשִׁינַן "וּבַיּוֹם". כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרִישׁ נוֹתָר בִּזְמַנּוֹ אֵינוֹ נִשְׂרָף אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ נִשְׂרָף בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. אִיתְיְבֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵין לִי אֶלָּא נִמּוֹל בַּשִּׁמְינִי שֶׁאֵינוֹ נִמּוֹל אֶלָּא בַּיּוֹם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת לְתִשְׁעָה לַעֲשָׂרָה לְאַחַד עָשָׂר לִשְׁנֵים עָשָׂר תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַיּוֹם". וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּלָא דָּרִישׁ וָא"ו וָא"ו ה"א דָּרִישׁ. אִישְׁתִּיק. בָּתַר דְּנָפַק אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לֶרֵישׁ לָקִישׁ רְאִיתָם לְבַר פִּדָּת שֶׁיּוֹשֵׁב

וְדוֹרֵשׁ כְּמשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה. אָמַר לֵיהּ דִּידֵיהּ הִיא, מַתְנִיתָא הִיא, הֵיכָא תְּנֵי לָהּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, נָפַק תָּנֵיהּ בְּתָלְתָא יוֹמֵי וּסְבָרָה בְּתָלְתָא יַרְחֵי.

אָמַר תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא צָרִיךְ לְאָמְרוֹ אֵלּוּ נֶאֱמַר "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים וּבַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" שׁוֹמֵעַ אֲנִי שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה הֲרֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַיּוֹם". אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא צָלַלְתָּ בְּמַיִם אַדִּירִים וְהֶעֱלֵיתָ חֶרֶס בְּיָדְךָ [וְהַלֹּא] כְּבָר נֶאֱמַר "וּבָן שְׁמוֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדוֹרוֹתֵיכֶם" "וּבַיּוֹם", מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְמִילָה, אֲבָל זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר" וְגוֹ'.

"בַּשְּׁמִינִי יִמּוֹל" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת" חוּץ מִן הַמִּילָה. אוֹ מְקַיֵּם אֲנִי "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת" אַף בְּמִילָה הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַיּוֹם" וַאֲפִי' בְּשַׁבָּת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִילָה וְכָל מַכְשִׁירֶיהָ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת אָמַר קְרָא "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּמַכְשִׁירֵי מִילָה אֲבָל מִילָה גּוּפָהּ דִּבְרֵי הַכֹּל דַּחְיָא שַׁבָּת. מְנָלָן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן "בַּיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, הַהִיא מִבֶּן שְׁמוֹנַת יָמִים נַפְקָא. תַּנְיָא כַּוְותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן "וּבַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת" בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת. אֲבָל מִילָה דַּחְיָא שַׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר. וּמַה צָּרַעַת שֶׁדּוֹחָה אֶת הָעֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת מִילָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הָעֲבוֹדָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא מִילָה דּוֹחָה אוֹתָהּ. הֲדַר אָמַר מִמַּאי דְּצָרַעַת חֲמִירָא דְּיִלְמָא שַׁבָּת חֲמִירָא שֶׁכֵּן יֵשׁ עֲנָשִׁין וְאַזְהָרוֹת הַרְבֵּה. וּמִמַּאי מְשׁוּם דַּחֲמִירָא צָרַעַת דְּיִלְמָא מְשׁוּם דְּגַבְרָא הוּא דְּלָא חֲזֵי וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "שְׁמִינִי יִמּוֹל" חוּץ מִשַּׁבָּת תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְקַל וָחֹמֶר לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁהוּא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת (כְּתוּב בְּרֶמֶז שנ"ז). יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ. וְאַע"פ שֶׁיֵּשׁ שָׁם בַּהֶרֶת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע צָרַעַת" בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת חוּץ מִן הַמִּילָה דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ שַׁבָּת חֲמוּרָה דּוֹחָה צָרַעַת לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר מָר בָּשָׂר אַע"פ שֶׁיֵּשׁ שָׁם בַּהֶרֶת הָא לָמָּה לִי קְרָא דְּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן הוּא [אָמַר אַבָּיֵי לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר, רָבָא אָמַר אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן], מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת.

תָּנוּ רַבָּנָן עָרְלָתוֹ וַדַּאי דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת סָפֵק אֵין דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. עָרְלָתוֹ וַדַּאי דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אַנְדְּרוֹגִינוּס דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַנְדְּרוֹגִינוּס דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְעָנוּשׁ כָּרֵת (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרע"ו). עָרְלָתוֹ וַדַּאי דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא נוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל מִי

שֶׁנּוֹלַד מָהוּל שֶׁצָּרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית מִפְּנֵי שֶׁעָרְלָה כְּבוּשָׁה הִיא, עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל שֶׁנִּתְגַּיֵּר מָהוּל. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ, אָמַר רָבָא אָמַר רַב אַסִּי כָּל שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה וְכָל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה אֵינוֹ נִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה שֶׁנֶּאֱמַר "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל". אָמַר לוֹ אַבָּיֵי דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים יוֹכִיחוּ שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה וְנִמּוֹל לִשְׁמוֹנָה. אָמַר לֵיהּ נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה.

(ויקרא יב ד) וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טָהֳרָהּ. אִיתְּמַר רַב אָמַר מַעְיָן אֶחָד הוּא הַתּוֹרָה טִמְּאתוֹ וְהַתּוֹרָה טִהַרְתּוֹ. לֵוִי אָמַר שְׁנֵי מַעְיָנוֹת הֵן נִפְתָּח הַטָּמֵא נִסְתָּם הַטָּהוֹר נִפְתָּח הַטָּהוֹר נִסְתָּם הַטָּמֵא. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שׁוֹפַעַת מִתּוֹךְ שִׁבְעָה לְאַחַר שִׁבְעָה וּמִתּוֹךְ אַרְבָּעָה עָשָׂר לְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר מִתּוֹךְ אַרְבָּעִים לְאַחַר אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים לְאַחַר שְׁמוֹנִים. לְרַב רֵישָׁא לְקֻלָּא וְסֵיפָא לְחֻמְרָא. לְלֵוִי רֵישָׁא לְחֻמְרָא וְסֵיפָא לְקֻלָּא, וְהִלְכְתָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַב בֵּין לְקֻלָּא בֵּין לְחֻמְרָא: הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה וְלָדוֹת הָרַבֵּה הִפִּילָה בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים נְקֵבָה וְחָזְרָה וְהִפִּילָה בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים [נְקֵבָה] וְהַמַּפֶּלֶת תְּאוֹמִים רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְבִיאָה עַל הָרִבְיעִי. קַתְנֵי הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה וְלָדוֹת הָרַבֵּה מְנָלַן. דְּתָנֵי תָּנָא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת "זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת" וְגוֹ' מִלְּמַד שֶׁמְּבִיאָה קָרְבָּן עַל וְלָדוֹת הָרַבֵּה, יָכוֹל אַף עַל הַלֵּדָה וְעַל הַזִּיבָה, אֶלָּא מֵעַתָּה אָכְלָה חֵלֶב וְיָלְדָה אָכְלָה דָּם וְיָלְדָה הוּא הַדִּין דְּאֵין מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. אֵימָא הָכֵי יָכוֹל אַף הַלֵּדָה שֶׁלְּפָנֵי מִלֹּאת וְעַל הַלֵּדָה שֶׁלְּאַחַר מִלֹּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת" וְגוֹ'. תְּא שְׁמַע "שִׁשִּׁים" יָכוֹל בֵּין רְצוּפִין בֵּין מְפֻזָּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "יוֹם" מַה יּוֹם כֻּלּוֹ רָצוּף אַף שִׁשִּׁים כֻּלָּן רְצוּפִין. מִנַּיִן הָא אֵילֵימָא רַבָּנָן, מִי אִית לְהוּ לְרַבָּנָן מְפֻזָּרִין, אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה הִיא וּמִדְּקָא יָהֵיב לֵיהּ שִׁשִּׁים רְצוּפִין עַל הֲדָדֵי שְׁמַע מִינַּהּ חֻמְרָא אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה קֻלָּא לֵית לֵיהּ. אָמַר אַבָּיֵי תְּא שְׁמַע "שְׁלֹשִׁים" יָכוֹל בֵּין רְצוּפִין בֵּין מְפֻזָּרִין תַּלְמוּד לוֹמַר "יוֹם" מַה יּוֹם כֻּלּוֹ רָצוּף אַף שְׁלֹשִׁים רְצוּפִין. מִנַּיִן הָא אֵילֵימָא רַבָּנָן וְכוּ', אָמַר רַב אַשִׁי תְּא שְׁמַע "שֵׁשֶׁת יָמִים" יָכוֹל בֵּין רְצוּפִין בֵּין מְפֻזָּרִין תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁשִּׁים" מַה שִּׁשִּׁים כֻּלָּן רְצוּפִין. מִנַּיִן אֵילֵימָא רַבָּנָן וְכוּ'. "וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל נְקֵבָה שֶׁיָּמֵי טֻמְאָתָהּ מְרֻבִּין יְמֵי טָהֳרָתָהּ מְרֻבִּין. זָכָר שֶׁיָּמֵי טֻמְאָתוֹ מֻעָטִין אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ יְמֵי טָהֳרָתוֹ מְרֻבִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים". "תֵּשֵׁב" לְהָבִיא אֶת הַמַּקְשֶׁה בְּתוֹךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁתְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַזִּיבָה. יָכוֹל תְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַלֵּדָה תַּלְמוּד לוֹמַר "דּוֹתָהּ תִּטְמָא". "בִּדְמֵי טָהֳרָה" אַף עַל גַּב שֶׁרוֹאָה. תָּנוּ רַבָּנָן "תֵּשֵׁב" לְרַבּוֹת הַמַּקְשֶׁה בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁהִיא רוֹאָה טְהוֹרִים עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר בְּדַם הַשַּׁפִּי שֶׁלְּפָנֵי הַוָּלָד הֵקֵל בְּדַם הַשַּׁפִּי

שֶׁלְּאַחַר הַוָּלָד, מָקוֹם שֶׁהַקֶּל בַּקֹּשִׁי שֶׁלְּפָנֵי הַוָּלָד אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּקֵל בַּקֹּשִׁי שֶׁלְּאַחַר הַוָּלָד. אָמַר לָהֶם דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַמָּה הַקֶּל עָלֶיהָ מִטֻּמְאַת זִיבָה אֲבָל טְמֵאָה טֻמְאַת נִדָּה, אָמַר לוֹ הֲרֵי אָנוּ מְשִׁיבִין אוֹתְךָ לְשׁוֹן אַחֶרֶת וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר בַּשּׁפִי שֶׁלְּפָנֵי הַוָּלָד הֵקֵל בַּקֹּשִׁי שֶׁעִמּוֹ. מָקוֹם שֶׁהֵקֵל בַּשּׁפִי שֶׁל אַחַר הַוָּלָד אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּקֵל בַּקֹּשִׁי שֶׁעִמּוֹ. אָמַר לָהֶם אֲפִלּוּ מְשִׁיבִים אוֹתִי כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מַמָּה הַקֶּל עָלֶיהָ מִטֻּמְאַת זִיבָה אֲבָל טְמֵאָה טֻמְאַת נִדָּה. אָמַר רָבָא בְּהָא זָכִינְהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבָּנָן לְאוֹ אִמְרִיתוּ דָּמָהּ, דָּמָהּ מַחֲמַת עַצְמָהּ וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד, הָכָא נַמִּי כְּתִיב "וְטָהֲרָה מִמְּקוֹר דָּמֶיהָ", מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד. וְאֵימָא בִּימֵי נִדָּה נָדָה, בִּימֵי זִיבָה טְהוֹרָה, אָמַר קְרָא "תֵּשֵׁב" יְשִׁיבָה אַחַת לְכֻלָּן (כְּתוּב בְּרֵמֶז תק"ב).

"בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ טָמֵא שֶׁהִכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים לוֹקֶה דְּאָמַר קְרָא "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" מַה נְּגִיעָה בְּמִקְצָת שְׁמָהּ נְגִיעָה אַף בִּיאָה בְּמִקְצָת שְׁמָהּ בִּיאָה. רַבִּינָא אָמַר לְעִנְיַן מַלְקוֹת אִיתְּמַר. כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ לְטָמֵא שֶׁנָּגַע בַּקֹּדֶשׁ אִיתְּמַר. [דְּאִיתְּמַר] טָמֵא שֶׁנָּגַע בַּקֹּדֶשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה הַהוּא בִּתְרוּמָה כְּתִיב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הַאי קְרָא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא הַאי מְבָעֵי לֵיהּ אַזְהָרָה לְאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ [וְדְאִיתְּמַר אַזְהָרָה לְאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ] מִנַּיִן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר תְּנֵי בַּרְדְּלָא אַתְיָא טֻמְאָתוֹ מִבִּיאַת מִקְדָּשׁ מַה לְּהַלָּן עָנַשׁ וְהִזְהִיר אַף כָּאן עָנַשׁ וְהִזְהִיר, טָמֵא שֶׁנָּגַע בַּקֹּדֶשׁ מִדְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה, אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִדְּאָקִישׁ קֹדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ. תַּנְיָא כַּוְותֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" אַזְהָרָה לְאוֹכֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לְנוֹגֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" מֵקִישׁ קֹדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ מַה מִּקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה וְהַנּוֹגֵעַ נְטִילַת נְשָׁמָה מִי אִיכָּא אֶלָּא בַּאֲכִילָה. וְאַכְתֵּי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְטָמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ לִפְנֵי זְרִיקָה דְּרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לוֹקֶה "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" לֹא שְׁנָא לִפְנֵי זְרִיקָה לֹא שְׁנָא לְאַחַר זְרִיקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵינוֹ לוֹקֶה. ר"י לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר תְּנֵי בַּרְדְּלָא אַתְיָא טֻמְאָתוֹ טֻמְאָה וְכִי כְּתִיב הַהוּא לְאַחַר זְרִיקָה הוּא, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא בְּקֹדֶשׁ מַאי "בְּכָל קֹדֶשׁ" שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי נְגִיעַת קֹדֶשׁ וַאֲכִילַת קֹדֶשׁ. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הַהוּא מִכָּל קֹדֶשׁ נַפְקָא אָמַר אַבָּיֵי מַחֲלֹקֶת בְּטֻמְאַת הַגּוּף אֲבָל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר דִּבְרֵי הַכֹּל לוֹקֶה דְּאָמַר קְרָא "וְהַבָּשָׂר" לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה. וְהָא עֵצִים וּלְבוֹנָה דְּלָאו בְּנֵי אֲכִילָה נִינְהוּ וַאֲפִלּוּ הָכֵי רַבִּינְהוּ קְרָא. וְרָבָא אָמַר מַחֲלֹקֶת בְּטֻמְאַת הַגּוּף אֲבָל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינוֹ לוֹקֶה. מַאי טַעְמָא כֵּיוָן דְּלָא קְרִינָן בֵּיהּ "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה" לֹא קְרִינָן בֵּיהּ "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל

טָמֵא לֹא יֵאָכֵל". וְהָאָמַר מָר "וְהַבָּשָׂר" לְרַבּוֹת עֲצִים וּלְבוֹנָה. הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן שֶׁקִּדְּשָׁם בִּכְלִי דְּנַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו דִּתְנַן כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין מִשֶּׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו וְשֶׁאֵין לוֹ מַתִּירִין מִשֶּׁקִּדְּשׁוּ בִּכְלִי. וְאִבָּעֵית אֵימָא נְגִיעָה דִּתְרוּמָה מֵהָכָא נָפְקָא "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה לְנוֹגֵעַ תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" מֵקִישׁ קֹדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ מַה מִּקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה וּבְנִגְיעָה לֵיכָּא נְטִילַת נְשָׁמָה. וְהָא דְּאַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן נְגִיעָה. הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא נְגִיעָה כִּי אֲכִילָה. בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע יָכוֹל בְּמַעֲשֵׂר תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" מַה מִּקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה אַף קֹדֶשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְטִילַת נְשָׁמָה יָצָא מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין נְטִילַת נְשָׁמָה. אִי מַה מִּקְדָּשׁ הַנִּכְנָס בּוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת אַף קֹדֶשׁ הָאוֹכְלוֹ בְּטֻמְאָה עָנוּשׁ כָּרֵת יָצְאַת תְּרוּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל קֹדֶשׁ" לְרַבּוֹת אֶת הַתְּרוּמָה. אִי מַה קֹּדֶשׁ מַשְׁמַע נְגִיעָה אַף מִקְדָּשׁ מַשְׁמַע נְגִיעָה מִנַּיִן שֶׁלֹּא תִכָּנֵס בִּגְלוּטַנְקָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא". "עַד מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה. תַּנְיָא גַּגִּין הַלָּלוּ אֵין אוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם קָדָשִׁים וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס דֶּרֶךְ גַּגִּין לַהֵיכָל פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" דֶּרֶךְ בִּיאָה אָסְרָה תּוֹרָה.

(ויקרא יב ה) וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד יוֹצֵא דֹּפֶן אֵין אִמּוֹ מְבִיאָה קָרְבַּן לֵדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּב. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר קְרָא "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד" לְרַבּוֹת לֵדָה אַחֶרֶת וּמַאי הִיא יוֹצֵא דֹּפֶן, וְרַבָּנָן מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" עַד שֶׁתֵּלֵד בְּמָקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת. נְקֵבָה אֵין לִי אֶלָּא נְקֵבָה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נְקֵבָה תֵּלֵד" אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּלֵּדָה. "וְטָמְאָה שְׁבוּעַיִם" שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם.

שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רוֹעֶץ אֶקְרָא אֲנִי שִׁבְעִים תְּהֵא טְמֵאָה שִׁבְעִים לְנִדָּתָהּ, אָמַר לָהֶם טְמֵא וְטָהֵר בְּזָכָר טְמֵא וְטָהֵר בִּנְקֵבָה מַה יְּמֵי טָהֳרָתָהּ כִּפְלַיִם בְּזָכָר אַף יְמֵי טֻמְאָתָהּ כִּפְלַיִם בְּזָכָר. לְאַחַר שֶׁנִּפְטְרוּ יָצָא מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם אָמַר לָהֶם בָּנַי לֹא הָיִיתִי צָרִיךְ לְזַקֵּק לָכֶם מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אֵם לַמִּקְרָא, אֶלָּא זוֹ תְּשׁוּבָה לַדָּבָר. וַהֲלֹא דִּין הוּא טְמֵא וְטָהֵר בְּזָכָר טְמֵא וְטָהֵר בִּנְקֵבָה מַה יְּמֵי טָהֳרָתָהּ כִּפְלַיִם בְּזָכָר אַף יְמֵי טֻמְאָה כִּפְלַיִם בְּזָכָר. אוֹ כֹּלֶךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, זָכָר שֶׁיְּמֵי טָהֳרָתוֹ מֻעָטִין יְמֵי טֻמְאָתוֹ מֻעָטִין, נְקֵבָה שֶׁיְּמֵי טָהֳרָתָהּ מְרֻבִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ יְמֵי טֻמְאָתָהּ מֻעָטִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמְאָה שְׁבוּעַיִם" שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: "וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיְּכוֹל זָכָר שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתוֹ מֻעָטִין יְמֵי טָהֳרָתוֹ מֻעָטִין נְקֵבָה שֶׁיְּמֵי טֻמְאָתָהּ מְרֻבִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ יְמֵי טָהֳרָתָהּ מֻעָטִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים".

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (נֶאֱמַר) טְמֵא וְטָהֵר בְּזָכָר טְמֵא וְטָהֵר בִּנְקֵבָה מַה כְּשֶׁטְּמֵא וְטָהֵר בְּזָכָר יְצִירָתוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַף כְּשֶׁטְּמֵא וְטָהֵר בִּנְקֵבָה יְצִירָתָהּ כַּיּוֹצֵא בָּהּ. אָמַר לוֹ אֵין לְמִדִּין יְצִירָה מִטֻּמְאָה. אָמַר לוֹ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַעֲשֶׂה בְּקַלַּפְּטָרָא מַלְכַּת אֶלֶכְסַנְדְּרְיָא שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שִׁפְחוֹתֶיהָ הֲרִיגָה לַמַּלְכוּת וּבָדְקוּ וּמָצְאוּ זֶה וָזֶה לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד אָמַר לָהֶן אֲנִי מֵבִיא לָכֶם רְאָיָה מִן הַתּוֹרָה וְאַתֶּם מְבִיאִין לִי רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים. מַאי מִן הַתּוֹרָה אָמַר קְרָא "תֵּלֵד" הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב לֵדָה אַחֶרֶת בִּנְקֵבָה. וּמַאי רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים אֵימֹר הַךְ דִּנְקֵבָה קְדִים וְאִיעֲבַר אַרְבָּעִים יוֹמִין קַמֵּי זְכַר. וְרַבָּנָן סַבְרֵי סַמָּא דְּנִפְצָא אַשְׁקִינְהוּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אִיכָּא גּוּפָא דְּלֹא מְקַבֵּל סַמָּא.

רמז תקמח

טָמֵא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה מְנָא לָן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר קְרָא "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב" וְגוֹ' אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תְּרוּמָה. וְאֵימָא חֲזֶה וְשׁוֹק אֵינָהּ בְּחוֹלֶרֶת, תְּרוּמָה נָמֵי אֵינָהּ בַּחֲלָלָה, חֲלָלָה לָאו זַרְעָא דְּאַהֲרֹן הִיא. וּמַאי "עַד אֲשֶׁר יִטְהַר" עַד דַּעֲבִיד הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ אֵימָא עַד דְּמַיְיתֵי כַּפָּרָה, לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּתָנָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאָיוֹת וּבִמְצֹרָע מֻסְגָּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר דּוּמְיָא דִּטְמֵא נֶפֶשׁ דְּלָאו בַּר כַּפָּרָה הוּא, וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי דְּלָאו בַּר כַּפָּרָה אֲבָל דָּבָר כַּפָּרָה עַד דְּמַיְיתֵי כַּפָּרָה. וְתוּ הָא דְּתַנְיָא טָבַל וְעָלָה אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר, הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ אוֹכֵל בְּקָדְשִׁים מְנָא לָן. אָמַר רַב חִסְדָּא תִּלְתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי "וְלֹא יֹאכַל מִן הַקָּדָשִׁים" וְגוֹ' הָא רָחַץ טָהוֹר וּכְתִיב "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר" וּכְתִיב "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה" הָא כֵּיצַד כָּאן לְמַעֲשֵׂר כָּאן לִתְרוּמָה כָּאן לְקָדָשִׁים, וְאִפּוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא תְּרוּמָה עֲדִיפָה שֶׁכֵּן מחפ"ז [=מִיתָה חוֹמֶשׁ פִּדְיוֹן זָרִים]. אַדְּרַבָּה מַעֲשֵׂר עֲדִיף שֶׁכֵּן הד"ס ט"ב [=הֲבָאָה, וִידּוּי, אִסּוּר לְאוֹנֵן, טוּמְאָה, בִּעוּר], אֲפִלּוּ הָכֵי מִיתָה עֲדִיפָא, רָבָא אָמַר בְּלֹא מִיתָה עֲדִיפָא נָמֵי לֹא מָצִית אֲמַרְתְּ, אָמַר קְרָא "נֶפֶשׁ" אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מַעֲשֵׂר. וְאַכָּתֵי הָנֵי מִילֵּי דְּלָאו בַּר כַּפָּרָה אֲבָל דָּבָר כַּפָּרָה עַד דְּמַיְיתֵי כַּפָּרָה. אָמַר אַבָּיֵי תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי בְּיוֹלֶדֶת "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ" כֵּיוָן שֶׁמָּלְאוּ יְמֵי טָהֳרָהּ וּכְתִיב "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה" הָא כֵּיצַד כָּאן לִתְרוּמָה כָּאן לְקָדָשִׁים, וְאִפּוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא קֹדֶשׁ חָמוּר שֶׁכֵּן פנקעכ"ס [=פִּיגּוּל, נוֹתָר, קָרְבָּן, מְעִילָה, כָּרֵת, אָסוּר], אַדְּרַבָּה תְּרוּמָה חָמוּרָה שֶׁכֵּן מחפ"ז [=מִיתָה חוֹמֶשׁ פִּדְיוֹן זָרִים] [=מִיתָה חוֹמֶשׁ פִּדְיוֹן זָרִים], הָנָךְ נְפִישָׁן, רָבָא אָמַר בְּלֹא הָנָךְ נְפִישָׁן נָמֵי לֹא מָצִית אֲמַרְתְּ אָמַר קְרָא "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה" טָהֳרָה מִכְּלָל דְּהִיא טְמֵאָה וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּקָדְשִׁים אִיקְרִי כָּאן "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל",

אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ בַּתְּרוּמָה. וּמִי מָצִית אֲמַרְתְּ תְּרוּמָה כְּתִיבָא הָכָא וְהַתַּנְיָא "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גֵּרֶת וְשִׁפְחָה מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה". גֵּרֶת וְשִׁפְחָה בְּנֵי מֵיכַל בִּתְרוּמָה נִינְהוּ, אֶלָּא קְרָא מִלֵּי מִלֵּי כְּתִיב. וּתְלָתָא קְרָאֵי בִּתְרוּמָה לָמָּה לִי. צְרִיכָא דְּאִי מ"עַד אֲשֶׁר יִטְהַר" לָא יְדַעְנָא בְּמַאי, כְּתַב רַחֲמָנָא "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר", וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר" הֲוָה אָמִינָא דְּלָאו בַּר כַּפָּרָה נִינְהוּ אֲבָל דְּבַר כַּפָּרָה אֵימָא עַד דְּמַיְיתֵי כַּפָּרָה, כָּתַב רַחֲמָנָא "עַד מְלֹאת" וְגוֹ'. וּלְהַךְ תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר בְּזָב שִׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת וּבְמְצֹרָע מֶחְלָט הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְהַאי "עַד אֲשֶׁר יִטְהַר" עַד דְּמַיְיתֵי כַּפָּרָה, תְּרֵי קְרָאֵי בְּקָדָשִׁים לָמָּה לִי צְרִיכָא דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּיוֹלֶדֶת מִשּׁוּם דְּמֶרֶבֶּה טֻמְאָתָהּ אֲבָל בְּזָב אֵימָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּזָב דְּלָא הֲתַר מִכְּלָלוֹ אֲבָל יוֹלֶדֶת אֵימָא לָא צְרִיכָא. "בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב" לָמָּה לִי. אָמַר רַבִּי זֵירָא לִנְגִיעָה דְּתַנְיָא "וְטָמֵא" יָכוֹל לְכֹל תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָהֵר". אִי "וְטָהֵר" יָכוֹל לְכֹל תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא", הָא כֵּיצַד כָּאן לְמַעֲשֵׂר וְכָאן לִתְרוּמָה. וְאִפּוּךְ אֲנָא, מִסְתַּבְּרָא כִּי הֵיכִי דְּתִמְרָא אֲכִילָה דִּתְרוּמָה מֵאֲכִילָה דְּמַעֲשֵׂר הָכִי נָמֵי תִּמְרָא נְגִיעָה דִּתְרוּמָה מִנְּגִיעָה דְּמַעֲשֵׂר, וְאִיבָּעֵית אֵימָא נְגִיעָה דִּתְרוּמָה מֵהָכָא נַפְקָא "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" וְכוּ' כִּדְלְעֵיל.

(ויקרא יב ו) וּבִמְלֹאת יוֹם מְלֹאת תָּבִיא תּוֹךְ מְלֹאת לֹא תְּבִיא. יָכוֹל לֹא תָּבִיא עַל לֵדָה שֶׁלִּפְנֵי מְלֹאת אֲבָל תָּבִיא עַל לֵדָה שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם מְלֹאת", בְּיוֹם מְלֹאת תָּבִיא תּוֹךְ מְלֹאת לֹא תָּבִיא. הַמַּפְלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין. תַּנְיָא אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אוֹ לְבַת" לְרַבּוֹת אוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי מַאי שְׁנָא אוֹר שְׁמוֹנִים וְאַחַת מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַת אִם שָׁוֶה לוֹ לְטֻמְאָה לֹא יִשְׁוֶה לוֹ לְקָרְבָּן. אָמְרוּ לוֹ בֵּית שַׁמַּאי לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַת שֶׁכֵּן יָצְאָה בְּשָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבָּן תֹּאמַר בְּמַפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאַחַת שֶׁלֹּא יָצְאָה בְּשָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבָּן. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל הֲרֵי הַמַּפֶּלֶת בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת תּוֹכִיחַ שֶׁלֹּא יָצְאָה בְּשָׁעָה שֶׁרְאוּיָה לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבָּן וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן. אָמְרוּ לוֹ בֵּית שַׁמַּאי לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּי לְקָרְבַּן יָחִיד רָאוּי לְקָרְבַּן צִבּוּר תֹּאמַר בְּמַפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאַחַת שֶׁכֵּן לַיְלָה אֵין רְאוּי לֹא לְקָרְבַּן יָחִיד וְלֹא לְקָרְבַּן צִבּוּר. הַדָּמִים אֵין מוֹכִיחִין שֶׁהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ מְלֹאת דְּמֶיהָ טְמֵאִים וּפְטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן. תַּנְיָא "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה", שְׁנָתוֹ וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. "וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת" אוֹ זֶה אוֹ זֶה. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא כְּשֵׁרָה חַטַּאת הָעוֹף עִם עוֹלַת בְּהֵמָה, כְּשֵׁרָה חַטַּאת בְּהֵמָה עִם עוֹלַת בְּהֵמָה. כָּאן שֶׁכְּשֵׁרָה חַטַּאת הָעוֹף עִם עוֹלַת בְּהֵמָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּכְשַׁר חַטַּאת בְּהֵמָה עִם עוֹלַת בְּהֵמָה, תַּלְמוּד

לוֹמַר "וּבֶן יוֹנָה אוֹ תוֹר לְחַטָּאת" אוֹ זֶה אוֹ זֶה. "וּבֶן יוֹנָה אוֹ תוֹר" מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין זֶה כָּזֶה. "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה", מְחֻסַּר כִּפּוּרִים מְנָלַן דְּאָמַר קְרָא "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה" מִכְּלָל שֶׁהִיא טְמֵאָה וְאָמַר מָר טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּמִיתָּה: "וְהִקְרִיבוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁטָּעוּנָה שְׁנַיִם. יָכוֹל שְׁנַיִם מְעַכְּבִים אוֹתָהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב אֶחָד" מְעַכְּבָהּ וְאֵין שְׁנַיִם מְעַכְּבִין, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חַטָּאת אִם עוֹלָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִפֶּר" מַה מָּצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כַּפָּרָה בְּחַטָּאת אַף כָּאן כַּפָּרָה בְּחַטָּאת. "וְטָהֵרָה" לֶאֱכֹל בְּזָבָחִים. "מִמְּקוֹר" מְלַמֵּד שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁרוֹאָה אֵינָן אֶלָּא מִן הַמָּקוֹר. "דָּמֶיהָ" מְלַמֵּד שֶׁדָּמִים הָרִבָּה טְמֵאִים בָּהּ. חֲמִשָּׁה דָּמִים טְמֵאִין בָּהּ הָאָדֹם וְהַשָּׁחֹר וּכְקֶרֶן כַּרְכֹּם וּכְמֵימֵי אֲדָמָה וּכְמָזוּג. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אַף כְּמֵימֵי תִּלְתָּן וּכְמֵימֵי בְּשַׂר צָלִי, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. הַיָּרֹק עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא. מְנָלַן דְּאִיכָּא דָּם טָהוֹר דִּילְמָא כָּל דָּם דְּאָתֵי מִינַּהּ טָמֵא. אָמַר קְרָא "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם" וְאִי דָּם טָהוֹר לֵיכָּא בְּמַאי פְּלִיגֵי זְקֵן מַמְרֵא וְרַבָּנָן, וּמַאי דְּהַנֵּי טְמֵאִים וְהַנֵּי טְהוֹרִין וְדָם מְנָלַן דְּאָדֹם הוּא, דְּאָמַר קְרָא "וַיַּרְאוּ מוֹאָב מִנֶּגֶד אֶת הַמַּיִם אֲדֻמִּים כַּדָּם", לְמֵימְרָא דְּדָם אָדֹם הוּא, וְאֵימָא אָדֹם וְתוּ לָא. אָמַר קְרָא "דָּמֶיהָ דָּמֶיהָ" הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע. וְהָא אָנָן חֲמִשָּׁה תְּנַן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא שְׁחֹר אָדֹם הוּא אֶלָּא שֶׁלָּקָה. וּלְבֵית שַׁמַּאי וְלַעֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל לֵית לְהוּ "דָּמֶיהָ דָּמֶיהָ". אִיבָּעֵית אֵימָא לֵית לְהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא לָאו אָמַר רַבִּי חֲנִינָא שְׁחֹר אָדֹם הוּא אֶלָּא שֶׁלָּקָה הָכָא נָמֵי סִילְקָא הוּא דְּלָקוּ.

רמז תקמט

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כִּפָּרָה שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן. אֶלָּא מֵעַתָּה "זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת" בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, קְטַנָּה בַּת לֵדָה הִיא, הַהִיא "זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת" בֵּין פְּקֻחַת בֵּין שׁוֹטָה שֶׁכֵּן אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל אִשְׁתּוֹ שׁוֹטָה כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עָשִׁיר עַל אִשְׁתּוֹ וְכָל קָרְבָּנוֹת שֶׁחַיֶּבֶת.

דַּם טָהֳרָה שֶׁל מְצֹרַעַת בֵּית שַׁמַּאי מְטַהֲרִין וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כְּרֵקָהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ, מַאי טַעְמָא דְּבֵית הִלֵּל אָמַר רַבִּי יִצְחָק "לְזָכָר" לְרִבּוֹת מְצֹרַעַת לְמַעְיְנוֹתֶיהָ. "לִנְקֵבָה" לְרִבּוֹת מְצֹרַעַת לְמַעְיְנוֹתֶיהָ. מַאי מַעְיְנוֹתֶיהָ אִילֵּימָא שְׁאָר מַעְיְנוֹתֶיהָ מִזָּכָר נַפְקָא, אֶלָּא לְדָמָהּ לְטַמֵּא דַּם טוֹהַר שֶׁלָּהּ. וּבֵית הִלֵּל אָמְרִי לָךְ הַאי לְזָכָר מִיבָּעֵי לֵיהּ לְזָכָר כָּל שֶׁהוּא בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן (נְקֵבָה כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה). וּבֵית הִלֵּל נַפְקָא לְהוּ מ"זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן.

(ויקרא יב ז) תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חֲמִשׁ לֵדוֹת סְפֵק חֲמִשׁ זִיבוֹת מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְאוֹכֶלֶת בִּזְבָחִים וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. חֲמִשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת חֲמִשׁ זִיבוֹת וַדָּאוֹת מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְאוֹכֶלֶת בִּזְבָחִים וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. מַעֲשֶׂה שֶׁעָמְדוּ קְנִין בִּירוּשָׁלַיִם בְּדִינֵרֵי זָהָב. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הַמָּעוֹן הַזֶּה לֹא אֶלִּין הַלֵּילָה עַד שֶׁיְּהוּ בְּדִינַר כֶּסֶף, נִכְנַס לְבֵית דִּין וְלָמַד הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חֲמִשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת חֲמִשׁ זִיבוֹת וַדָּאוֹת מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְאוֹכֶלֶת בִּזְבָחִים וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה, עָמְדוּ קְנִין בּוֹ בַּיּוֹם בִּרְבָעָתַיִם. יָכוֹל אַף עַל הַלֵּדָה וְעַל הַזִּיבָה תָּבִיא קֵן אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". "לְזָכָר אוֹ לִנְקֵבָה" לְהָבִיא הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל אוֹ שִׁלְיָא וְשַׁפִּיר מְרֻקָּם.

תָּנוּ רַבָּנָן הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ מֵבִיא כֶּבֶשׂ שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב בְּסֶלַע אֶלָּא כֶּבֶשׂ, מֵמַאי מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא "אֵיל אֶשָׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים" מִכְּלָל דְּכֶבֶשׂ בֶּן שָׁנָה בְּסֶלַע, וּמִדְּכְתִיב "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" וּתְנַן עָמְדוּ קְנִין בּוֹ בַּיּוֹם בִּרְבָעָתַיִם. וּמִדְּחָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּדַלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בַּעֲשִׂירוּת חָס נָמֵי רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּדַלֵּי דַּלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בְּדַלּוּת, אִם כֵּן דַּלּוּת כַּמָּה הֲוֵי רִבְעָא וְכַמָּה פְּרִיטֵי אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, חַד מִשִּׁיתְסַר כַּמָּה הֲוֵי דְּדַלּוּת תִּלְתָא פְּרִיטֵי, אִם כֵּן מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה בִּפְרוּטָה. אַמַּאי פְּרוּטָה הָא אָמְרִתְּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה דַּלֵּי דַּלּוּת הִיא וְאָמַרְתְּ חַד מִשִּׁיתְסַר דְּדַלּוּת הוּא וְחַשְׁבִינָן דִּתְלָתָא פְּרִיטֵי הַוְיָן, תָּנָא מִיּוֹלֶדֶת יָלִיף דְּמַתְיָא פְּרִידָה אַחַת תַּחַת כֶּבֶשׂ דַּהֲוָה חַד מִתְּלָתִין וּתְרֵין דְּכֶבֶשׂ. וְעַד כָּאן דַּלֵּי דַּלּוּת כַּמָּה הֲוֵי חַד מִשִּׁיתְסַר בְּדַלּוּת דְּמֵהֵיכָא יָלִיף מִכֶּבֶשׂ עַד כָּאן פְּרוּטָה וּפַלְגָא הֲוֵי. אָמַר רָבִינָא כֻּלֵּי מִלְּתָא מִיּוֹלֶדֶת יָלִיף וְהָכִי קָאָמַר מִדְּחָס עֲלֵיהּ דְּדַלּוּת לְמֶהֱוֵי חַד מִתְּלָתִין וּתְרֵין בַּעֲשִׂירוּת וּמַאי הִיא יוֹלֶדֶת, חָס נָמֵי רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ דְּדַלֵּי דַּלּוּת וּמַאי עֲשִׂירִית הָאֵיפָה לְמֶהֱוֵי חַד מִתְּלָתִין וּתְרֵין בְּדַלּוּת. אִי הָכִי נָכֵי דְּרִבְעָא דִּפְרוּטָה הֲוֵי, הָכִי נַמֵּי וְלָאו אֹרַח אַרְעָא לַאֲתוּיֵי פָּחוֹת מִפְּרוּטָה לְמִקְדָּשׁ.

(ויקרא יב ח) וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה אֵין אוֹמְרִים לָהּ לִלְווֹת וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לַעֲסֹק בְּאֶמְנוּת. יֵשׁ לָהּ שֶׂה וְאֵין לָהּ צָרְכָיו מִנַּיִן שֶׁתְּבִיא קָרְבַּן עָנִי תַּלְמוּד לוֹמַר "דֵּי שֶׂה". "וְלָקְחָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" שְׁנַיִם הִיא מְבִיאָה וְאֵין מְבִיאָה שְׁלִשָּׁה. וַהֲלֹא דִּין הוּא זוֹ מְבִיאָה מִן הַשֵּׂג יָד וּמְצֹרָע מֵבִיא מִן הַשֵּׂג יָד מַה מְּצֹרָע מֵבִיא אֶחָד תַּחַת אֶחָד אַף זוֹ תָּבִיא אֶחָד תַּחַת אֶחָד. אוֹ כַּלָּה לְדָרָךְ זוֹ, זוֹ מְבִיאָה מֵהַשֵּׂג יָד וּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא מֵהַשֵּׂג יָד מַה מְּטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד אַף זוֹ תָּבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמָה דִּנְיָן מְחֻסַּר כְּפּוּרִים מִמְּחֻסַּר כְּפּוּרִים וְאַל יוֹכִיחַ מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ שֶׁאֵין מְחֻסַּר כְּפּוּרִים. אוֹ כַּלָּה לְדָרָךְ זוֹ דִּנְיָן מִי שֶׁאֵין עָנִי שֶׁלּוֹ מֵבִיא בְּהֵמָה מִמִּי שֶׁאֵין עָנִי שֶׁלּוֹ מֵבִיא בְּהֵמָה וְאַל יוֹכִיחַ מְצֹרָע שֶׁעָנִי שֶׁלּוֹ מֵבִיא בְּהֵמָה] תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקְחָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ" וְגוֹ' שְׁנַיִם הִיא

מְבִיאָה וְאֵין מְבִיאָה שְׁלֹשָׁה. "אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת" כָּל מָקוֹם שֶׁנִּתְחַלְּפָה חַטָּאת הַקְּדִים חַטָּאת לְעוֹלָה, כָּאן שֶׁנִּתְחַלְּפָה עוֹלָה הִקְדִּים עוֹלָה לְחַטָּאת, בְּכָל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם בָּאִים תַּחַת חַטָּאת הַקְּדִים חַטָּאת לְעוֹלָה כָּאן שֶׁאֵינָן בָּאִין שְׁנַיִם תַּחַת חַטָּאת הַקְּדִים עוֹלָה לְחַטָּאת. בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֵטְא הִקְדִּים חַטָּאת לְעוֹלָה כָּאן שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא הִקְדִּים עוֹלָה לְחַטָּאת.

דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת" לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה שֶׁאִם הֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תְּחִלָּה תְּבִיא עוֹלָתָהּ מִמִּין חַטָּאתָהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם הֵבִיאָה עוֹלָתָהּ תְּחִלָּה תָּבִיא חַטָּאתָהּ מִמִּין עוֹלָתָהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת". דָּבָר אַחֵר שֶׁאִם הֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תּוֹר וְעוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה תַּכְפִּיל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ תּוֹר. עוֹלָתָהּ תּוֹר וְחַטָּאתָהּ בֶּן יוֹנָה תַּכְפִּיל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר הוֹלְכִין אַחַר הָרִאשׁוֹן, "אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת וְכִפֶּר" מְלַמֵּד שֶׁכַּפָּרָה בְּחַטָּאת. וְטָהֳרָה לֶאֱכֹל בִּזְבָחִים: אָמַר רַב חִסְדָּא אֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת אֶלָּא בִּלְקִיחַת הַבָּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן, אָמַר קְרָא "וְלָקַח וְעָשָׂה" אוֹ בִּלְקִיחָה אוֹ בַּעֲשִׂיָּה.

רמז תקנ

(ויקרא יג ב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ. תְּנָן הָתָם תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד מְטַמֵּא בְּזִיבָה. דְּתָנוּ רַבָּנָן "אִישׁ אִישׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת בֶּן יוֹם אֶחָד שֶׁמְּטַמֵּא בְּזִיבָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְהָזַב אֶת זוֹבוֹ לִזָּכָר וְלִנְקֵבָה", "לִזָּכָר" כָּל דְּהוּ זָכָר, "לִנְקֵבָה" כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וּמְטַמֵּא בִּנְגָעִים שֶׁנֶּאֱמַר "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" אָדָם כָּל דְּהוּ. וְטָמֵא טֻמְאַת מֵת דִּכְתִיב "וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם" נְפָשׁוֹת כָּל דְּהוּ. זוֹקֵק לְיִבּוּם כְּתִיב "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו" שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם. וּפוֹטֵר מִן הַיִּבּוּם "בֶּן אֵין לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא אִית לֵיהּ. וּמַאֲכִיל בִּתְרוּמָה דִּכְתִיב "וְיֹלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ" קְרִי בֵּיהּ יַאֲכִילוּ. וּפוֹסֵל מִן הַתְּרוּמָה "וְזֶרַע אֵין לָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא אִית לָהּ. מַאי אִירְיָא זֶרַע אֲפִלּוּ עֻבָּר נָמֵי דִּכְתִיב "בִּנְעוּרֶיהָ" פָּרָט לְמֵעֻבֶּרֶת. צָרִיכָא דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְזֶרַע אֵין לָהּ" מְשׁוּם דְּמֵעִקָּרָא חַד גּוּפָא וְהַשְׁתָּא תְּרֵי גּוּפֵי אֲבָל הָכָא דְּמֵעִקָּרָא חַד גּוּפָא וְהַשְׁתָּא אֵימָא תֹּאכַל צְרִיכָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "בִּנְעוּרֶיהָ" מְשׁוּם דְּמֵעִקָּרָא גּוּפָא סְרִיקָא וְהַשְׁתָּא קוֹפָא מַלְיָא אֲבָל הָתָם דְּמֵעִקָּרָא גּוּפָא סְרִיקָא וְהַשְׁתָּא גּוּפָא סְרִיקָא אֵימָא לֹא צְרִיכָא. וּפוֹסֵל בְּעַבְדֵי אֲבִיו מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר עֻבָּר נָמֵי פּוֹסֵל, נוֹחֵל וּמַנְחִיל נוֹחֵל בְּנִכְסֵי (הָאֵם) [הָאָח] לְהַנְחִיל לְאַחִין מִן הָאָב וְדָוְקָא

יוֹם אֶחָד אֲבָל עֶבֶר לֹא. מַאי טַעֲמָא הוּא מֵת בְּרִישָׁא. מָר בְּרִיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר לוֹמַר שֶׁמִּמַּעֲט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה מַאי טַעֲמָא "וְיִלְדוּ לוֹ" בָּעֵינָן. בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם יָכִיר בָּעֵינָן וְהָא לֵיכָּא. וְהַהָרְגוֹ חַיָּב שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" וַהֲרֵי הוּא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ כְּחָתָן שֶׁלֵּם לְעִנְיַן אֲבֵלוּת. וּדְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֵל בַּר גַּמְדָא דְּאָמַר כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ נֶפֶל. אִי נָמֵי דְּקִים לֵיהּ בְּגַוֵּיהּ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו.

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנוֹת" אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֶּהָרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם מַרְאוֹת נְגָעִים. שֶׁאִם הָיָה בְּגוֹי וְנִתְגַּיֵּר, בְּקֶטָן וְנוֹלַד, בְּקֶמֶט וְנִגְלָה, בְּרֹאשׁ וּבְזָקָן בִּשְׂחִין וּמִכְוָה, וּבְקֻדָּח וּבְמוֹרְדִין, וְחָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן וְנִקְרְחוּ, הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה וְהַקֻּדָּח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת טְהוֹרִין. נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר לְהָקֵל טָהוֹר, לְהַחְמִיר תִּרְאֶה כִּתְחִלָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר תִּרְאֶה כִּתְחִלָּה לְכָךְ נֶאֱמַר "אָדָם כִּי יִהְיֶה" וְגוֹ'.

רמז תקנא

וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם. בְּשׁוֹרָה הִיא לָהֶם שֶׁנְּגָעִים בָּאִין עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר פֹּרֶט לְנִגְעֵי אֻנְסִין. וּלְר"ש נִגְעֵי אֻנְסִין מִי לֹא מִיטְמוּ וְהַתַּנְיָא "אָדָם כִּי יִהְיֶה" מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. וְהָלֹא דִּין הוּא טָמֵא בְּזָב וְטָמֵא בִּנְגָעִים מַה זָּב מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ אַף נְגָעִים מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּזָב שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּאֹנֶס תֹּאמַר בִּנְגָעִים שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּאֹנֶס תַּלְמוּד לוֹמַר "אָדָם כִּי יִהְיֶה" מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. רָבָא אָמַר פֹּרֶט לְנִגְעֵי רוּחוֹת. רַב פַּפָּא אָמַר פֹּרֶט לְנִגְעֵי כְּשָׁפִים. וְקַל וְחוֹמֶר וּמַה זָּבִין שֶׁטְּמֵאָתָן וְטָהֳרָתָן בְּכָל אָדָם פֹּרֶט בָּהֶם לִפְנֵי הַדִּבּוּר נְגָעִים שֶׁאֵין טְמֵאָתָן וְטַהֳרָתָן אֶלָּא בְּכֹהֵן אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְרֹט בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּזָבִין שֶׁלֹּא טָמֵא בָּהֶן אֲנָסִין וְכוּ'. "וְכִי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן" יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא מָקוֹם שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר לָבָן, מָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר לָבָן מִנַּיִן, "בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" רִבָּה. "שְׂאֵת" זוֹ הַשְּׂאֵת, "בַּהֶרֶת" זוֹ הַבַּהֶרֶת. סַפַּחַת שֵׁנִי לְבַהֶרֶת. וּמַרְאֵהוּ עָמֹק שֵׁנִי לִשְׂאֵת. מַה לְּשׁוֹן "שְׂאֵת" [מַבְהֶקֶת] כְּמַרְאֵה הַצֶּל שֶׁהֵן גְּבוֹהִין מִמַּרְאֵה חַמָּה. מַה לְּשׁוֹן "עָמֹק" עֲמֻקָּה כְּמַרְאֵה חַמָּה הָעֲמֻקָּה מִמַּרְאֵה הַצֵּל. מַה לְּשׁוֹן "סַפַּחַת" שֶׁנֶּאֱמַר "סְפֹחֵנִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת". וְהָיָה מְלַמֵּד שֶׁמִּצְטָרְפִים זֶה עִם זֶה לְפִטּוֹר לְהַחְלִיט וּלְהַסְגִּיר. "בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ (שֶׁלֹּא) [שֶׁל] נִרְאֶה. מִכָּאן אָמְרוּ בַּהֶרֶת עַזָּה נִרְאֵית בְּגָרְמָנִי [כֵּהָה], כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי [עַזָּה], רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲנִי כַּפָּרָתָן הֲרֵי הֵן כְּאֶשְׁכְּרוֹעַ לֹא שְׁחוֹרִים וְלֹא לְבָנִים אֶלָּא בֵּינוֹנִיִּים. רַבִּי עֲקִיבָא

אוֹמֵר יֵשׁ לַצַּיָּרִים סַמְמָנִים שֶׁהֵם צָרִים צוּרוֹת שְׁחוֹרוֹת לְבָנוֹת וּבֵינוֹנִיּוֹת וּמֵבִיא סַם בֵּינוֹנִי וּמַקִּיפוֹ מִבַּחוּץ וְתֵרָאֶה כְּבֵינוֹנִי. ר"י אוֹמֵר כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "בְּעוֹר הַבָּשָׂר" מָצִינוּ שֶׁמַּרְאוֹת נְגָעִים לְהָקֵל אֲבָל לֹא לְהַחְמִיר. רוֹאֶה הַגֶּרְמָנִי בִּבְשָׂרוֹ לְהָקֵל נִמְצֵאתָ מְקַיֵּם "בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ", אֶת הַכּוּשִׁי כְּבֵינוֹנִי לְהָקֵל נִמְצֵאתָ מְקַיֵּם "בְּעוֹר הַבָּשָׂר". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה וְזֶה בְּכְבֵינוֹנִי. "וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת" מִלַּמֵּד שֶׁמִּצְטַעֵר מִמֶּנּוּ. מִנַּיִן אַף אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא מִצְטַעֵר מִמֶּנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר (וְהָיָה) [לְנֶגַע]. צָרַעַת כִּגְרִיס וַהֲלֹא דַּיִן הוּא נֶאֱמַר כָּאן טָמֵא וְטָמֵא בְּמַחְיָה מַה מַּחְיָה בְּכִגְרִיס אַף כָּאן בְּכִגְרִיס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמַחְיָה שֶׁצְּרִיכָה כַּעֲדָשָׁה תֹּאמַר בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין מְקוֹם שֵׂעָר לָבָן צָרִיךְ כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר צָרַעַת כִּגְרִיס.

"וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע" וְכִי מָה עִנְיַן רִיבִים אֵצֶל נְגָעִים מֻקָּשׁ רִיבִים לִנְגָעִים מַה נְּגָעִים בַּיּוֹם דִּכְתִיב "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי" אַף רִיבִים בַּיּוֹם. וּמַה נְּגָעִים שֶׁלֹּא בְּסוּמָא דִּכְתִיב "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן" אַף רִיבִים שֶׁלֹּא בְּסוּמָא. וּמֻקָּשׁ נְגָעִים לְרִיבִים מָה רִיבִים שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים אַף נְגָעִים שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים. אִי מָה רִיבִים בִּשְׁלֹשָׁה אַף נְגָעִים בִּשְׁלֹשָׁה. וְדִין הוּא מָמוֹנוֹ בִּשְׁלֹשָׁה גּוּפוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" הָא לְמַדְתָּ כֹּהֵן אֶחָד רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. "וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן" אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן מִנַּיִן לְרַבּוֹת כֹּהֵן אַחֵר תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן". מִנַּיִן לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִים תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבָּנָיו". יָכוֹל שְׁאנֵי מַרְבֶּה חֲלָלִין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֲנִים" יָצְאוּ חֲלָלִין. מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אֶל אַחַד" אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֲנִים" מְלַמֵּד שֶׁאֵין טֻמְאָה וְטָהֳרָה אֶלָּא מִפִּי הַכֹּהֲנִים. הָא כֵּיצַד חָכָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים וְאוֹמֵר לַכֹּהֵן אַע"פ שֶׁהוּא [שׁוֹטֶה] אֱמֹר טָמֵא וְהוּא אוֹמֵר טָמֵא אוֹ אֱמֹר טָהוֹר וְהוּא אוֹמֵר טָהוֹר. רַבִּי אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים" לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב" וְגוֹ' הֵקִישׁ דִּינִים לִנְגָעִים מַה נְּגָעִים בַּיּוֹם אַף דִּינִים בַּיּוֹם. מַה נְּגָעִים שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים אַף רִיבִים שֶׁלֹּא בִּקְרוֹבִים. אִי מָה רִיבִים בִּשְׁלֹשָׁה אַף נְגָעִים בִּשְׁלֹשָׁה קַל וָחֹמֶר אִם מָמוֹנוֹ בִּשְׁלֹשָׁה גּוּפוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו" מְלַמֵּד שֶׁכֹּהֵן אֶחָד רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. (ויקרא יג ג) "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע" שֶׁיְּהוּ עֵינָיו בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ, "בְּעוֹר הַבָּשָׂר" הַבֵּינוֹנִי. "בְּעוֹר הַבָּשָׂר" שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה עוֹר הַבָּשָׂר עִמּוֹ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעוֹר הַבָּשָׂר" שֶׁיְּהֵא כָּל הַחוּצָה לוֹ סָמוּךְ לְעוֹר הַבָּשָׂר וְרָאוּי לְפַשְׁיוֹן שֶׁאִם הָיָה סָמוּךְ לְרֹאשׁ וְלַזָּקָן וְלַשְּׂחִין וְלַמִּכְוָה וְלַקָּרַח אֵין טָמֵא. "שֵׂעָר", מְעוּט שֵׂעָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, "בַּנֶּגַע" לְהָבִיא אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְשׁוֹכֵב חוּצָה לוֹ. "בַּנֶּגַע הַפַּךְ" לֹא קֹדֶם. מִכָּאן אָמְרוּ אִם בַּהֶרֶת קְדָמָה לְשֵׂעָר לָבָן טָמֵא. וְאִם שֵׂעָר

לָבָן קָדֹם לְבַהֶרֶת טָהוֹר אִם סָפֵק טָמֵא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַהֵר. "וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן" מִכָּאן אָמְרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַלְבִּין טָהוֹר, עִקָּרָן מַלְבִּין וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר טָמֵא. וְכַמָּה יְהֵא בַּלַּבְנוּנִית רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל שֶׁהוּא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כִּשְׂעוֹר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מְדַמֶּה (שֶׁבְּקוֹלָם) [שֶׁבְּכֻלָּם] הֵן נִדּוֹנִין. אֶלָּא (הָיָה) [חֹד] שֵׂעָר לָבָן טָמֵא, אֵין לָבָן טָהוֹר. לָבָן, וְלֹא אָדֹם וְלֹא יָרֹק וְלֹא שָׁחֹר, אוֹצִיא אֶת כֵּלָן וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֵׂעָר צָהֹב. וְדִין הוּא וּמָה אִם שֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין סִימָן טָמֵא בְּנֶתֶק הֲרֵי הוּא סִימָן טָמֵא בְּנֶגַע, שֵׂעָר צָהֹב שֶׁסִּימָן טָמֵא בְּנֶתֶק אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא סִימָן טָמֵא בְּנֶגַע, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבָן" וְלֹא צָהֹב. "וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק" וְלֹא מַמָּשָׁהּ עָמֹק. "וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק" וְלֹא מַרְאֵה שֵׂעָר לָבָן עָמֹק, "וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק" לְרַבּוֹת לוֹ מַרְאוֹת רְבִיעִי, הוּא אֵין לוֹ מַרְאֶה חֲמִישִׁי: אָמַר רַב פַּפָּא הַאי שְׁמַשְׁא סָמֵקְתָּא הִיא תַּדַּע דְּהָא סָמְקָא צַפְרָא וּפַנְיָא, וְהָא דְּלָא חָזְיָא כֻּלֵּי יוֹמָא נָהוֹרָא הוּא דְּלָא בְּרִיךְ. מֵיתִיבֵי מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר כְּמַרְאֵה חַמָּה הָעֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, וְהָא הָתָם דְּלָבָן הוּא, כְּמַרְאֵה חַמָּה וְלֹא כְּמַרְאֵה חַמָּה, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה וְלֹא כְּמַרְאֵה חַמָּה דְּאִלּוּ הָתָם לָבָן וְהָכָא אָדֹם. וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מַעִקָּרָא וְהָא סָמְקָא צַפְרָא וּפַנְיָא, בְּפַנְיָא דְּחַלְפָא אַפִּתְחָא דְּגֵיהִנֹּם, בְּצַפְרָא חַלְפָא אַוּרְדֵי דְּגַן עֵדֶן, וְאִית דְּאָמְרִי אִיפְּכָא. "וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הִיא" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יַסְגִּירֶנּוּ" הָא לְמַדְנוּ שֶׁאֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמַּחְלֹט, מִנַּיִן שֶׁאֵין מַחְלִיטִין אֶת הַמַּסְגֵּר וְאֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמַּסְגֵּר וְאֵין מַחְלִיטִין אֶת הַמַּחְלֹט, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַסְגִּירֶנּוּ כִּי טָמֵא" כֹּל שֶׁנִּקְרָא עָלָיו [שֵׁם] טָמֵא אֵין זָקוּק לוֹ. יָכוֹל לֹא יֹאמַר לוֹ הֲרֵי אַתְּ מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה מֻחְלָט בָּזֶה וּמֻסְגָּר בָּזֶה (מֻסְגָּר בָּזֶה וּבָזֶה) מֻחְלָט בָּזֶה וּבָזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר נֶגַע וְרָאָה צָרַעַת וְרָאָה. "וְרָאָהוּ" כֻּלּוֹ כְּאֶחָד כִּגְרִיס, שֶׁאִם הָיָה עַל רֹאשׁ חָטְמוֹ שׁוֹפֵעַ אֵילָךְ וְאֵילָךְ אֵינוֹ טָמֵא. מִכָּאן אָמְרוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁבָּאָדָם אֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, רָאשֵׁי אָזְנַיִם, רֹאשׁ הַחֹטֶם, רֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדִּים שֶׁל אִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף שֶׁל אִישׁ וְתָנֵי עֲלֵיהּ בְּכֻלָּן עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר אַף הַלָּשׁוֹן. רַבִּי אוֹמֵר אַף הַסְּרוּס, סְרוּס דְּמַאי אִילֵימָא סְרוּס דְּגִיד הַיְינוּ גַּוִּיהּ, אֶלָּא סְרוּס דְּבֵיצִים: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר הַיַּבָּלוֹת וְהַדְּלָדוֹלִים וְהַמַּסְמְרוֹת אֵינָן מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה. "וְטִמֵּא אֹתוֹ", אוֹתוֹ הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ נִגְעוֹ עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁאַלְתִּי אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהוֹלְכִין לִכְרֹךְ נְדָבוֹת בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר מַהוּ אָמְרוּ לִי לֹא שָׁמַעְנוּ, אֲבָל שָׁמַעְנוּ עַד שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן טָהוֹר לְאַחַר חִלּוּטוֹ טָמֵא. הִתְחַלְתִּי מֵבִיא לָהֶם רְאָיָה אֶחָד עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן בְּתוֹךְ הֶסְגֵּרוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיִּטַּמְּאֶנּוּ

הַכֹּהֵן. וּמֵאֵימָתַי טָהֲרָתוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחַר וְטָהֵר הֵימֶנּוּ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ.

(ויקרא יג ד) "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה" מְנָא לָן דְּבַהֶרֶת עַזָּה הִיא אָמַר אַבָּיֵי "אִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא לְבָנָה וְאֵין אַחֶרֶת לְבָנָה. תָּנוּ רַבָּנָן בַּהֶרֶת עֲמֻקָּה וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר" כְּמַרְאֵה חַמָּה הָעֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. "שְׂאֵת" אֵין שְׂאֵת אֶלָּא גְּבוֹהַּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת". "סַפַּחַת" אֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "סְפָחֵנִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת". אַשְׁכְּחָן טְפֵלָה לִשְׂאֵת טְפֵלָה לְבַהֶרֶת מְנָא לָן. אָמַר רַבִּי זֵירָא נֶאֱמַר לְבָנָה בִּשְׂאֵת וְנֶאֱמַר לְבָנָה בְּבַהֶרֶת מַה לְּבָנָה הָאֲמוּרָה בִּשְׂאֵת יֵשׁ לָהּ טְפֵלָה אַף לְבָנָה הָאֲמוּרָה בְּבַהֶרֶת יֵשׁ לָהּ טְפֵלָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא הַטִּיל הַכָּתוּב לְסַפַּחַת בֵּין שְׂאֵת לְבַהֶרֶת לוֹמַר לְךָ כְּשֵׁם שֶׁטְּפֵלָה לִשְׂאֵת כָּךְ טְפֵלָה לְבַהֶרֶת. "שְׂאֵת" כְּצֶמֶר לָבָן אָמַר רַב בִּיבִי כְּצֶמֶר נָקִי בֶּן יוֹמוֹ שֶׁמְּכַבְּנִים אוֹתוֹ לְמִלַּת. "בַּהֶרֶת לְבָנָה" אֵין לִי אֶלָּא בַּהֶרֶת מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׂאֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר לְמַטָּה "שְׂאֵת לְבָנָה". מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׂאָר הַמַּרְאוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בַּהֶרֶת". יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לַכָּתוּב כָּךְ תְּהֵא שְׁלִישִׁית בַּמַּרְאוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבָנָה הִיא", אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּּה, כַּמָּה תְּהֵא לַבְּנוּנִיתָהּ כְּשֶׁלֶג שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה מְרִיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". יָכוֹל כָּל מַרְאֶה שֶׁלֶג יְהוּ טְמֵאִין וּשְׁאָר כָּל הַמַּרְאוֹת יְהוּ טְהוֹרִין תַּלְמוּד לוֹמַר "בֹּהַק", בֹּהַק טָהוֹר, לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ טָמֵא. מִכָּאן אָמְרוּ מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן ד' בַּהֶרֶת עַזָּה כַּשֶּׁלֶג, שְׁנִיָּה לָהּ כְּסִיד הַהֵיכָל, שְׂאֵת כִּקְרוּם בֵּיצָה, שְׁנִיָּה לָהּ כְּצֶמֶר לָבָן דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שְׂאֵת כְּצֶמֶר לָבָן שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה, הַפְּתוּחָ שֶׁבַּשֶּׁלֶג כְּיֵין הַמָּזוּג (בַּשֶּׁלֶג), פְּתוּחָ שֶׁבַּסִּיד כְּדֶם מָזוּג בְּחָלָב דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲדַמְדַּם שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה כְּיֵין מָזוּג בְּמַיִם אֶלָּא שֶׁלֶג עַזָּה שֶׁל סִיד דְּהָה הֵימֶנָּּה. רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה. עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר מַרְאוֹת נְגָעִים שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי שָׁאַל יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא אֶת רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לֵיהּ מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ מַרְאוֹת נְגָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבָּעָה אָמַר לֵיהּ אִם לָאו מַה יֹּאמְרוּ. אָמַר לֵיהּ יֹאמְרוּ מִקְרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה טָמֵא אָמַר לוֹ מְלַמֵּד שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. אָמַר לוֹ וְיֹאמְרוּ מִקְרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה טָמֵא וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה אָמַר לוֹ מְלַמֵּד שֶׁאִם אֵינוֹ בְּקִי בָּהֶן וּבְשֶׁמּוֹתָן לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים. "וּשְׂעָרָה" וְלֹא שֵׂעָר מִחְיָתָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה בְּכַעֲדָשָׁה וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה הָלְכָה הַמִּחְיָה טְמֵאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן, הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן טְמֵאָה מִפְּנֵי מִחְיָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הַפְכִּתּוּ הַבַּהֶרֶת. אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן", נֶגַע זֶה מִכָּל מָקוֹם. "וּשְׂעָרָה" לֹא שֵׂעָר מִקְצָתָהּ, מִכָּאן אָמְרוּ בַּהֶרֶת הִיא וּמִחְיָתָהּ כִּגְרִיס וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת הָלְכָה מִחְיָה טְמֵאָה מִפְּנֵי

שֵׂעָר לָבָן הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן טָמֵאָה מִפְּנֵי מִחְיָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר שֶׁלֹּא הֶפְכְתּוֹ הַבַּהֶרֶת כִּגְרִיס. וּמוֹדֶה שֶׁאִם יֵשׁ בַּמָּקוֹם שֵׂעָר לָבָן כִּגְרִיס שֶׁהוּא טָמֵא, "וּשְׂעָרָה לֹא הָפַךְ וְהִסְגִּיר" אִם יֵשׁ בָּהּ שֵׂעָר שָׁחֹר אֵינוֹ מְמַעֲטָהּ. שֶׁאָלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי יוֹסֵי בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר שָׁחֹר חוֹשְׁשִׁין שֶׁמֵּעֵט מְקוֹמָהּ אֶת הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, אָמַר לָהֶם בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן חַיִּישִׁינָן שֶׁמָּא מֵעֵט מְקוֹמָהּ אֶת הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס. אָמַר לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁסִּימַן טָמְאָה תֹּאמַר בְּשֵׂעָר שָׁחֹר שֶׁאֵין סִימַן טָמְאָה, אָמַר לָהֶם הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת (כְּלוּם) [כְּלוּם] הֵם לְסִימָנֵי טָמְאָה אֶלָּא שְׁתַּיִם חוֹשְׁשִׁין לְמוֹתָר שֶׁמָּא מֵעֵט מְקוֹמָהּ אֶת הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס. אָמַר לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא תֹּאמַר בְּשֵׂעָר שָׁחֹר שֶׁאֵינוֹ מִין טָמְאָה. אָמַר לָהֶם אַף שֵׂעָר שָׁחֹר הוֹפֵךְ וְהוֹוֶה מִין טָמְאָה וְאוֹמֵר "וּשְׂעָרָה לֹא הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר" אִם יֵשׁ בָּהּ שֵׂעָר שָׁחֹר אֵינוֹ מְמַעֲטָהּ.

"וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנָּגַע שִׁבְעַת יָמִים" תְּחִלָּה. "בַּשִּׁבְיעִי" יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם" וְלֹא בַּלַּיְלָה, יָכוֹל כָּל מַרְאֶה הַיּוֹם יְהֵא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן" מַה כֹּהֵן פָּרָט לְשֶׁחָשַׁךְ מְאוֹר עֵינָיו אַף הַיּוֹם פָּרָט [לְשֶׁחָשַׁךְ] מְאוֹר הַיּוֹם. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה, וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאֵית כֵּהָה. אֵימָתַי רוֹאִין בַּשְּׁלִישִׁית בָּרְבִיעִית בַּחֲמִישִׁית בַּשִּׁבְיעִית בַּשְּׁמִינִית וּבַתְּשִׁיעִית דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר בָּרְבִיעִית בַּחֲמִישִׁית בַּשְּׁמִינִית בַּתְּשִׁיעִית. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בָּרְבִיעִית וַחֲמִישִׁית וּבַתְּשִׁיעִית וּבָעֲשִׂירִית, אֲבָל רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. (ויקרא יג ה) "וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו" שֶׁאִם הֵעֵז וְכֵהָה אוֹ כֵּהָה וְהֵעֵז כְּאִלּוּ לֹא כֵּהָה. "וְלֹא פָשָׂה" שֶׁאִם כָּנַס וּפָשָׂה כְּאִלּוּ לֹא (כָּנַס) [פָּשָׂה].

"וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית" מְלַמֵּד שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנִין מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו. "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן" (זֶה אַהֲרֹן) "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית" כֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ בָּרִאשׁוֹנָה רוֹאֵהוּ בַּשֵּׁנִיָּה, אִם מֵת רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר. "וְהִנֵּה כֵּהָה" יָכוֹל מִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. "וְהִנֵּה כֵּהָה" הֵעֵז וְכֵהָה כְּאִלּוּ לֹא הֵעֵז, "הַנֶּגַע" שֶׁאִם כֵּהָה וְהֵעֵז כְּאִלּוּ לֹא כֵּהָה. "לֹא פָשָׂה" שֶׁאִם פָּשָׂה וְכָנַס כְּאִלּוּ לֹא פָּשָׂה, "הַנֶּגַע" שֶׁאִם כָּנַס וּפָשָׂה כְּאִלּוּ לֹא פָּשָׂה, אִם נֶאֱמַר בְּשִׁבּוּעַ רִאשׁוֹן לָמָּה נֶאֱמַר בְּשִׁבּוּעַ שֵׁנִי מִפְּנֵי (שְׁבִּכְנִרִיס) [שְׁבִּבְגֶד] עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן וּמַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי שׁוֹרֵף וּבְאָדָם הָעוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן מַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי פּוֹטֵר צָרִיךְ לוֹמַר בְּשִׁבּוּעַ רִאשׁוֹן וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּשִׁבּוּעַ שֵׁנִי. "וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִיא" אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֶיהָ, יָכוֹל אַע"פ שֶׁהָלְכָה לָהּ וְחָזְרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא". מַה יֵּעָשֶׂה לָהּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר תֵּרָאֶה כַּתְּחִלָּה וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

(ויקרא יג ו) וְכִבֶּס בְּגָדָיו מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה. "וְטָהֵר" מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה וּמִן הַתְּגָלַחַת וּמִן הַצָּפָּרִין. "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר" יָכוֹל הֲרֵי הוּא מְסֻלָּק תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם תִּפְשֶׂה טָמֵא". אֵין לִי אֶלָּא בְּמַרְאֶה מִנַּיִן שֶׁלֹּא בְּמַרְאֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה". הֶחְלִיטוּ בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ שֵׂעָר לָבָן וּבָא שֵׂעָר לָבָן. וְכֵן הַמִּחְיָה וְהַפִּשָּׂיוֹן בִּתְחִלָּה וּבְסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי וּלְאַחַר הַפְּטוּר הֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא כוּ', הֶחְלִיטוּ בְּפִשָּׂיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשָּׂיוֹן וּבָא פִּשָּׂיוֹן וְכֵן שֵׂעָר לָבָן וּבְמִחְיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי וּלְאַחַר הַפְּטוּר הֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיָה לְכָךְ נֶאֱמַר "תִּפְשֶׂה". (ויקרא יג ז) "אִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה". יָכוֹל יְהֵא פִּשָּׂיוֹן מְטַמֵּא בִּתְחִלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ אֶל הַכֹּהֵן". יָכוֹל אִם רָאָהוּ הַכֹּהֵן שֶׁפּוֹשֶׂה וְהוֹלֵךְ יְזַקֵּק לוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "לְטָהֳרָתוֹ" אֵין נִזְקָק לוֹ אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ אִם לְטָהֳרָה אִם לְטֻמְאָה. "וְנִרְאָה שֵׂנִית אֶל הַכֹּהֵן" (כֵּיוָן) [כֹּהֵן] שֶׁרוֹאֵהוּ בָּרִאשׁוֹנָה רוֹאֵהוּ בַּשְּׁנִיָּה, אִם מֵת רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר: (ויקרא יג ח) "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר". הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַפִּשָּׂיוֹן שֶׁאִם נִשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו שֶׁהוּא טָמֵא. "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִיא" הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַפִּשָּׂיוֹן שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת וּבָהֶן [הַמַּרְאוֹת] שֶׁהָאוּם מְטַמֵּא הַפִּשָּׂיוֹן מְטַמֵּא. וַהֲלֹא דִּין הוּא הָאוּם מְטַמֵּא וְהַפִּשָּׂיוֹן מְטַמֵּא מַה הָאוּם אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת אַף פִּשָּׂיוֹן לֹא יְטַמֵּא אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ שֵׂעָר לָבָן סִימָן טֻמְאָה וּפִשָּׂיוֹן סִימָן טֻמְאָה מַה שֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה לָבָן אַף פִּשָּׂיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה לָבָן. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דָּנִין דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים מִדָּבָר שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים וְאַל יוֹכִיחַ שֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁסִּימָן טֻמְאָה מִדָּבָר שֶׁסִּימָן טֻמְאָה וְאַל תּוֹכִיחַ טֻמְאַת הָאוּם שֶׁאֵינוֹ סִימָן טֻמְאָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִיא" הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַפִּשָּׂיוֹן שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. "הִיא" פֵּרֵט לְשֶׁפָּשָׂה לְבֹהַק. (ויקרא יג ט) "נֶגַע" וְגוֹ' "בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת". לָמַדְנוּ לִשְׂאֵת מְטַמֵּא בְּמִחְיָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׂאֵר הַמַּרְאוֹת. וְדִין הוּא אִם מָצִינוּ שֶׁשָּׁוִוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לְטַמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן יְשַׁוּוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לְטַמֵּא בְּמִחְיָה, [וְעוֹד] קַל וָחֹמֶר אִם שָׁוִוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לְטַמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין שֵׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בְּקָרַחַת וּבְגַבַּחַת, לֹא יְשַׁוּוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לְטַמֵּא בְּמִחְיָה שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמֵּא בְּקָרַחַת וּבְגַבַּחַת, לֹא אִם שָׁוִוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לִיטַּמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁהַשֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בִּשְׂחִין וּבְמִכְוָה, יְשַׁוּוּ כָּל הַמַּרְאוֹת לִשְׂאֵת לִיטַּמֵּא בְּמִחְיָה שֶׁאֵין הַמִּחְיָה מְטַמֵּא בִּשְׂחִין וּבְמִכְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת". אִי מַה שְּׂאֵת אוּם אַף בַּהֶרֶת אוּם מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׂאֵר הַמַּרְאוֹת הוּא הַדִּין וְהוּא הַתְּשׁוּבָה תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת". "כִּי תִהְיֶה" מִן הַדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. "בְּאָדָם" לְהָבִיא אֶת הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁתְּהֵא מִחְיָה מְטַמֵּאתוֹ.

שֶׁהָיָה בַּדִּין אִם בַּהֶרֶת קְטַנָּה מִחְיָה מְטַמֵּאתָהּ בַּהֶרֶת גְּדוֹלָה לֹא תְּהֵא מִחְיָה מְטַמֵּאתָהּ. לֹא אִם אָמַרְתְּ בְּבַהֶרֶת קְטַנָּה שֶׁסִּימַן טָמְאָה תֹּאמַר בְּבַהֶרֶת גְּדוֹלָה שֶׁאֵינָהּ סִימַן טָמְאָה הוֹאִיל וְאֵינָהּ סִימַן טָמְאָה לֹא תְּהֵא מִחְיָה מְטַמֵּאתָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאָדָם" לְהָבִיא אֶת הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁתְּהֵא מִחְיָה מְטַמֵּאתוֹ. קָרְאוּ לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע אֶחָד וְצָמַח בּוֹ נֶגַע אַחֵר מִנַּיִן שֶׁיְּזַקֵּק לוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת". (ויקרא יג י) "וְהִיא הָפְכָה" שֶׁהָפַכְתּוֹ הִיא וְלֹא שֶׁהָפַכְתּוֹ חֲבֶרְתָּהּ, זֶהוּ שִׁעּוּר פְּקִידָה שֶׁעָקְבִיָּא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. (וְאֵיזֶהוּ שִׁעּוּר פְּקִידָה מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׂעָר לָבָן וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה לְשֵׂעָר לָבָן בְּמְקוֹמוֹ וְחָזְרָה וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן אֶת מְקוֹמָהּ וְחָזְרָה עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין), אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֶה אֲנִי בָּזֶה שֶׁהוּא טָהוֹר. אֵיזֶהוּ שִׁעּוּר פְּקִידָה מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהָלַךְ מִמֶּנָּהּ מִן הָאוּם כַּחֲצִי גְּרִיס וְהִנִּיחַ שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת וְחָזַר, אָמְרוּ לוֹ כְּשֵׁם שֶׁבִּטְּלוּ (אֶת) דִּבְרֵי עֲקַבְיָא כָּךְ דְּבָרֶיךָ אֵין מִתְקַיְּמִין. "וְהִיא הָפְכָה" שֶׁהָפַכְתּוֹ כֻּלֹּה וְלֹא שֶׁהָפַכְתּוֹ מִקְצָתָהּ. כֵּיצַד בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ (שֵׂעָר לָבָן אֶחָד נוֹלְדָה הֵרֵי זֶה לְהַסְגִּיר. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הֵרֵי זֶה לְהַסְגִּיר, בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ) שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְנוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת הֵרֵי זֶה לְהַסְגִּיר. "וְהִיא הָפְכָה" שֶׁהָפַךְ כֻּלֹּה אֶת כֻּלּוֹ וְלֹא שֶׁהָפַךְ כֻּלֹּה אֶת מִקְצָתוֹ. כֵּיצַד בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס [וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת הֵרֵי זֶה לְהַסְגִּיר, בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס] וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְּרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הֵרֵי זֶה לְהַחְלִיט מִפְּנֵי שֶׁהָפַכְתּוֹ הַבַּהֶרֶת. "וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת" יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר", מַה שֵּׂעָר לָבָן מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַף מִחְיָה מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. יָכוֹל לֹא תְּהֵא טְמֵאָה עַד שֶׁיְּהֵא בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִיא" הִיא טְמֵאָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר לְסָעֲדָהּ. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר" לְמַד שֶׁלֹּא תְּהֵא טְמֵא עַד שֶׁתְּהֵא כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה. יָכוֹל שֵׂעָר לָבָן מִצַּד זֶה וּמִחְיָה מִצַּד זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשְּׂאֵת" שֶׁתְּהֵא מְבֻצֶּרֶת לְתוֹךְ הַשְּׂאֵת. הָא כֵּיצַד נִמְצָא מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִימִינָהּ מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִשְּׂמֹאלָהּ מִלְמַעְלָה מִמֶּנָּהּ מִלְמַטָּה מִמֶּנָּהּ מְרֻבָּע נִמְצְאוּ שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת נִמְצָא גּוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת כִּגְרִיס הַקַּלְקִי מְרֻבָּע. בָּשָׂר חַי וְלֹא הַשָּׂחִין. בָּשָׂר חַי וְלֹא הַבּהַק. בַּשְּׂאֵת וְלֹא הַבּהַק. (ויקרא יג יא) "צָרַעַת" בְּנִין אָב לְכָל הַצָּרַעַת שֶׁיְּהֵא כִּגְרִיס. "נוֹשֶׁנֶת" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה שֶׁלֹּא הָפוּכָה, וַהֲלֹא דִּין הוּא שֵׂעָר לָבָן סִימַן טָמְאָה וּמִחְיָה סִימַן טָמְאָה מַה שֵּׂעָר לָבָן אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ אַף מִחְיָה לֹא תְּטַמֵּא אֶלָּא הָפוּכָה תַּלְמוּד לוֹמַר "נוֹשֶׁנֶת" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה שֶׁלֹּא הָפוּכָה. הִיא מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה הָפוּכָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם שֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין מְטַמֵּא שֶׁלֹּא הָפוּךְ הֵרֵי הוּא מְטַמֵּא הָפוּךְ,

מִחְיָה שֶׁמְּטַמְּאָה שֹׁלֶא הֶפּוּכָה אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמְּאָה הֶפּוּכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה הֶפּוּכָה. "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן לֹא יְסַגִּירֶנּוּ" הָא לָמַדְנוּ שֶׁאֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמֻּחְלָט. מִנַּיִן שֶׁאֵין מַחְלִיטִין אֶת הַמֻּסְגָּר וְאֵין מַסְגִּירִין (אֶת הַמֻּסְגָּר וְאֵין מַחְלִיטִין) אֶת הַמֻּחְלָט, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יְסַגִּירֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא" כֹּל שֶׁנִּקְרָא [שְׁמוֹ] עָלָיו טָמֵא אֵין זָקוּק לוֹ. (רַבִּי אוֹמֵר) [אוֹ] אֵינוֹ אוֹמֵר "לֹא יְסַגִּירֶנּוּ כִּי טָמֵא" לֹא יְסַגִּירֶנּוּ כֹּהֵן [טָמֵא] אֲבָל מֻחְלָט יְסַגִּירֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי טָמֵא הוּא" בְּנִרְאֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא דִּבַּרְתִּי בְּרוֹאֶה. "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁפָּרְחָה בְּכָלְּהּ כְּאַחַת פּוֹרַחַת וְחוֹזֶרֶת פּוֹרַחַת וְחוֹזֶרֶת (וּפוֹרַחַת) מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְרַח". "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח" אֵין לִי אֶלָּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְרַח". "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח" אֵין לִי אֶלָּא מִטְּמֵאָה לִטְהוֹרָה מִטְּהוֹרָה לִטְמֵאָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְרַח". "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח" רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אִם בִּתְחִלָּה פָּרְחָה מִטְּמֵאָה לִטְהוֹרָה טָהוֹר, מִטְּהוֹרָה לִטְמֵאָה טָמֵא. "צָרַעַת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי פְּרִיחָה מְטַהֶרֶת אֶלָּא בִּשְׂאֵת בַּלְבַּד מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמַּרְאוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "הַצָּרַעַת". "וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת" וְלֹא הַבֹּהַק. מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר הוֹאִיל וְאֵין סִימָן טֻמְאָה בִּתְחִלָּה תְּהֵא סִימָן טֻמְאָה בַּסּוֹף תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת" וְלֹא הַבֹּהַק. "אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע" עוֹר הָרָאוּי לְקַבֵּל נֶגַע פָּרַט לְשָׁחִין הַמּוּרָד וְלַמַּכְוָה הַמּוּרֶדֶת. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע" אֶלָּא הָרָאוּי לְקַבֵּל נֶגַע כְּגִרִיס יְעַכֵּב פָּחוֹת מִכְּגִרִיס לֹא יְעַכֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּלוּ הָפַךְ לָבָן", אִי כָּלוּ לָבָן יָכוֹל אַף תּוֹךְ רֹאשׁוֹ וְאַף תּוֹךְ רַגְלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵרֹאשׁוֹ" לְהוֹצִיא תּוֹךְ רֹאשׁוֹ, "וְעַד רַגְלָיו" לְהוֹצִיא אֶת תּוֹךְ רַגְלָיו.

(ויקרא יג יב) תַּנְיָא מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי. יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בַּכְּלָל שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בַּכְּלָל כְּעִנְיָן "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו" רֹאשׁוֹ וְלֹא רֹאשׁוֹ בַּכְּלָל רַגְלָיו וְלֹא רַגְלָיו בַּכְּלָל, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב". דָּבָר אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ רִאשׁוֹן וְרִאשׁוֹן בַּכְּלָל שְׁבִיעִי וּשְׁבִיעִי בַּכְּלָל. אָמַר מָר רֹאשׁוֹ וְלֹא רֹאשׁוֹ בַּכְּלָל מְנָלַן, אִיבָּעֵית אֵימָא שְׁאנֵי סִימָנִין דִּגּוּפוֹ מִסְּימָנִין דְּרֹאשׁוֹ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן": "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן" מְלַמֵּד שֶׁטְּהֵר הַכָּתוּב בֵּית הַסְּתָרִים. תָּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד רְאִיַּת הַנֶּגַע הָאִישׁ נִרְאֶה כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק זֵיתִים, [כְּעוֹדֵר בְּבֵית הַסְּתָרִים וּכְמוֹסֵק בְּבֵית הַשָּׁחִי. הָאִשָּׁה כְּעוֹרֶכֶת וְכִמְנַקֶּה אֶת בְּנָהּ, כְּעוֹרֶכֶת בְּבֵית הַסְּתָרִים], וְכִמְנַקֶּה אֶת בְּנָהּ תַּחַת הַדַּד, כְּאוֹרֶגֶת בָּעֲמָרִים לַשָּׁחִי לַיָּד הַיְמָנִית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּטוֹוָה פִּשְׁתָּן לַשְּׁמָאלִית. כְּשֵׁם שֶׁנִּרְאֶה לְנִגְעוֹ כָּךְ נִרְאֶה לְתַגְלַחְתּוֹ.

דָּבָר אַחֵר "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן" פָּרַט לְכֹהֵן שֶׁחָסֵר מְאוֹר עֵינָיו, מִכָּאן אָמְרוּ כֹּהֵן הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו אוֹ שֶׁכָּהָה מְאוֹר עֵינָיו אֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. "וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִּסְּתָה

הַצָּרַעַת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי פְּרִיחָה מְטַהֶרְתָּהּ אֶלָּא מִן הַשְּׂאֵת בִּלְבַד מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׂאָר הַמַּרְאוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה כִּסְּתָה הַצָּרַעַת". "אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ" לְהָבִיא אֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו.

דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ" מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר פְּרִחָה בְּכֻלּוֹ אֲבָל לֹא בְּכַחֲצִי עֲדָשָׁה הַסָּמוּךְ לָרֹאשׁ וְלַזָּקֵן וְלַשְּׁחִין וְלַמַּכְוָה וְלַקָּרַח וְלַמּוּרְדִין וְחָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקֵן וְנִקְרְחוּ הַשְּׁחִין וְהַמַּכְוָה וְהַקָּרַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת יָכוֹל יְהֵא טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ" עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.

(ויקרא יג יג) אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּתָּהֵפֵךְ כָּל הַמַּלְכוּת לְמִינוּת דְּאָמַר קְרָא "כֻּלּוֹ הָפַךְ לְבָן טָהוֹר הוּא". (וְטִהֵר הוּא) "וְטִהַר הַנֶּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לְבָן טָהוֹר הוּא". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי פְּרִיחָה מְטַהֶרֶת אֶלָּא לְאַחַר חֲלִיטַת מִחְיָה בִּתְחִלָּה, מִנַּיִן אַחַר הֶחֱלֵט מִחְיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר, [לְאַחַר הֶחֱלֵט שֵׂעָר לָבָן בִּתְחִלָּה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר], אַחַר הֶחֱלֵט הַפְּשָׁיוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר וּפְרִיחַת הֶסְגֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִהַר אֶת הַנֶּגַע טָהוֹר" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. יָכוֹל הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן בִּתְחִלָּה יְהֵא טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא" הוּא טָהוֹר וְאֵין כֻּלּוֹ לָבָן טָהוֹר בִּתְחִלָּה אֶלָּא טָמֵא: ["וּבְיוֹם"] מְלַמֵּד שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי יָמִים לְאֵיצְטְלִיתוֹ שְׁנֵי יָמִים וּלְכַסּוֹתוֹ שְׁנֵי יָמִים דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

(ויקרא יג יד) וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ. יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה וְיֵשׁ יוֹם שֶׁאֵי אַתָּה רוֹאֶה מִכָּאן אָמְרוּ חָתָן שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶגַע נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לוֹ (וּלְאֵיצְטְלִיתוֹ) [וּלְבֵיתוֹ] וּלְכַסּוֹתוֹ. וְכֵן בָּרֶגֶל נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל דִּבְרֵי רַבִּי (יְהוּדָה]. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" אִם מַמְתִּינִין אוֹתוֹ לִדְבַר הָרְשׁוּת כָּל שֶׁכֵּן לִדְבַר מִצְוָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רָבָא אָמַר וְכוּ'. מ"וְצִוָּה הַכֹּהֵן" לֹא יָלִיף דְּחִדּוּשׁ הוּא דְּהָא עֵצִים וַאֲבָנִים דְּעָלְמָא לֹא מִיטְמוּ וּמֵחִדּוּשׁ לֹא גָּמְרִינַן. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּשֵׁם ר"י תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי. אִצְטְרִיךְ דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ" הָוֶה אֲמִינָא לְדָבַר מִצְוָה אֵין לְדָבַר הָרְשׁוּת לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא "וְצִוָּה הַכֹּהֵן". וְאִי כָּתַב "וְצִוָּה הַכֹּהֵן" הָוֶה אֲמִינָא דְּלָאו טָמְאָה דְּגוּפֵיהּ אֲבָל טָמְאָה דְּגוּפֵיהּ אֵימָא לָא צְרִיכָא. אָמַר מָר יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה מַאי מַשְׁמַע. אָמַר אַבָּיֵי לְיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "בַּיּוֹם" מַאי "וּבְיוֹם" שְׁמַע מִינַּהּ יֵשׁ יוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה וְכוּ', וְאַבָּיֵי הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְרָבָא נַפְקָא לֵיהּ מִ"לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן", וְאַבָּיֵי הוּא לְמִעוּטֵי סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו. וְרָבָא נָמֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהָכֵי אֶלָּא בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה נַפְקָא לֵיהּ מִכְּנֶגַע נִרְאֶה לִי וְלֹא לְאוֹרֵי. וְאַבָּיֵי אִי מֵהָתָם הָוֶה אֲמִינָא דְּלָאו טָמְאָה דְּגוּפֵיהּ אֲבָל טָמְאָה דְּגוּפֵיהּ אֲפִלּוּ לְאוֹרֵי, קַמַשְׁמַע לָן.

וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא. הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ שֶׁיְּהוּ טְמֵאִים, יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּשָׂר חַי" וּלְמַעְלָה נֶאֱמַר "בָּשָׂר חַי" מַה בָּשָׂר חַי הָאָמוּר לְמַעְלָה בְּכַעֲדָשָׁה אַף בָּשָׂר חַי הָאָמוּר כָּאן בְּכַעֲדָשָׁה דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַבִּי מֵאִיר וְכִי מִשּׁוּם מִחְיָה הֵן מְטַמְּאִין וַהֲלֹא אֵין הַמִּחְיָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים אֶלָּא גְּזֵרַת מֶלֶךְ הוּא אֲפִלּוּ בְּכָל שֶׁהוּא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי וְכִי מִשּׁוּם רָאשֵׁי אֵבָרִים מְטַמְּאִין וַהֲלֹא אִם חָזַר לְאֶמְצָעִיתוֹ טָמֵא אֶלָּא כָּאן נֶאֱמַר "בָּשָׂר חַי" וּלְמַעְלָה נֶאֱמַר "בָּשָׂר חַי" מַה בָּשָׂר חַי הָאָמוּר לְמַעְלָה בְּכַעֲדָשָׁה אַף בָּשָׂר חַי הָאָמוּר כָּאן בְּכַעֲדָשָׁה. "בּוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר פָּרַח בְּכֻלּוֹ לֹא בָּרֹאשׁ וְלֹא בַּזָּקֵן בַּשְּׂחִין וּבַמִּכְוָה וּבַקָּרַח הַמּוּרְדִים חָזַר בָּרֹאשׁ וּבַזָּקֵן וְנִקְרְאוּ בַּשְּׂחִין וּבַמִּכְוָה וּבַקָּרַח וְנַעֲשׂוּ צָרֶבֶת יָכוֹל יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "בּוֹ" בּוֹ בְּהִפּוּךְ אִם חוֹזֵר טָמֵא הָא אִם חָזַר בָּרֹאשׁ וּבַזָּקֵן בַּשְּׂחִין וּבְמִכְוָה וּבַקָּרַח מִשֶּׁנַּעֲשׂוּ צָרֶבֶת אֵין טָמֵא. בָּשָׂר חַי אִם חָזַר טָמֵא וְאֵין שֵׂעָר לָבָן חוֹזֵר טָמֵא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה וּמִחְיָה סִימַן טֻמְאָה מַה מִּחְיָה חוֹזֶרֶת וּמְטַמְּאָה אַף שֵׂעָר לָבָן יַחֲזֹר וִיטַמֵּא. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אֵימָתַי יָפֶה כֹּחַ שֶׁל שֵׂעָר לָבָן לְטַמֵּא בִּזְמַן שֶׁשִּׁמֵּשׁ (אֶת) הֶחְלֵט אוֹ בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ הֶחְלֵט [אָמַר לוֹ בִּזְמַן שֶׁשִּׁמֵּשׁ הֶחְלֵט] אָמַר לוֹ וּמָה אִם בִּזְמַן שֶׁשִּׁמֵּשׁ הֶחְלֵט אֵין מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ הֶחְלֵט אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה. וְעוֹד שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן "בָּשָׂר חַי" בָּשָׂר חַי הַחוֹזֵר טָמֵא וְאֵין הַבּוֹהַק הַחוֹזֵר טָמֵא. (ויקרא יג טו) "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ שֶׁיְּהוּ טְמֵאִים אֶלָּא אַחַר חִלּוּט פְּרִיחַת מִחְיָה בִּתְחִלָּה, מִנַּיִן אַחַר חִלּוּט פְּרִיחַת מִחְיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר. אַחַר פְּרִיחַת הֶחְלֵט שֵׂעָר לָבָן בִּתְחִלָּה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר. אַחַר פְּרִיחַת הֶחְלֵט הַפְּשָׁיוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי לְאַחַר הַפָּטוּר אַחַר פְּרִיחַת הֶסְגֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ" הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא לְרַבּוֹת אֶת כֻּלּוֹ. יָכוֹל הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁחָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים מִתּוֹךְ הַפְּטוּר יְהֵא טָמֵא תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". אוֹצִיא אֶת הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁחָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים מִתּוֹךְ הַפְּטוּר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁחָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא", הוּא טָמֵא וְאֵין הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן שֶׁחָזְרוּ בּוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים בֵּין מִתּוֹךְ הַפְּטוּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. (ויקרא יג טז) "אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן" הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ וְחָזְרוּ וְנִתְכַּסּוּ שֶׁיְּהוּ טְהוֹרִין. יָכוֹל פַּעַם אַחַת נִתְכַּסּוּ טָהוֹר נִתְגַּלּוּ טָמֵא מִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים תַּלְמוּד לוֹמַר "יָשׁוּב" "כִּי יָשׁוּב" "אוֹ כִי יָשׁוּב". "וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן" אֲפִלּוּ לְמַרְאֵה בֹּהַק. מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר הוֹאִיל וְאֵין סִימַן טָהֳרָה בִּתְחִלָּה יְהֵא סִימַן

טֻמְאָה בַּסוֹף תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָהֲפַךְ לְלָבָן" אֲפִלּוּ לְמַרְאֵה בֹּהַק: (ויקרא יג יז) "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא רְאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ וְחָזְרוּ וְנִתְכַּסּוּ שֶׁיִּהוּ טְהוֹרִין אֶלָּא אַחַר חֲזָרַת פְּרִיחַת חִלּוּט שֵׂעָר לָבָן בַּתְּחִלָּה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפָּטוּר, אַחַר חֲזָרַת פְּרִיחַת חִלּוּט הַפְּשָׁיוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפָּטוּר אַחַר חֲזָרַת פְּרִיחַת חִלּוּט הֶסְגֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִהַר אֶת הַנֶּגַע טָהוֹר" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. יָכוֹל הַפּוֹרֵחַ מִן הַטָּהוֹר יְהֵא טָהוֹר תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא" הוּא טָהוֹר וְאֵין הַפּוֹרֵחַ מִן הַטָּהוֹר טָהוֹר אֶלָּא טָמֵא.

(ויקרא יג יח) וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא. אָמַר רַבִּי זֵירָא בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ "וְנִרְפָּא", אָדָם לָא כְּתִיב בֵּיהּ "וְנִרְפָּא". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָדָם "אֲפִר "דָּם "מָרָה, בָּשָׂר "בּוּשָׁה "סְרוּחָה "רִמָּה. וְאִית דְּאָמְרִי "רִמָּה "שְׁאוֹל "בּוּשָׁה דִּכְתִיב בְּשִׁי"ן. אָמַר רַב אָשֵׁי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסוּת הָרוּחַ לַסּוֹף נִפְחָת. שֶׁנֶּאֱמַר "וְלַשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת" אֵין שְׁאֵת אֶלָּא גָּבֹהַּ שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כָּל הֶהָרִים הָרָמִים" וְגוֹ' "וְעַל הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת" וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה שֶׁנֶּאֱמַר "סְפָחֵנִי נָא" וְגוֹ'. "שְׁחִין" יָכוֹל מוּרָד תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִרְפָּא". אִי וְנִרְפָּא יָכוֹל שֶׁתֵּעָשֶׂה צַלֶּקֶת תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁחִין" הָא כֵּיצַד נִרְפָּא וְלֹא נִרְפָּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הִיא" עַד שֶׁיִּקָּרֵם כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם. אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִין שֶׁעָלָה מֵאֵלָיו מִנַּיִן לָקָה בְּעֵץ בְּאֶבֶן בְּנֹפֶת וּבְמֵי טְבֶרְיָא וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא מַחֲמַת הָאֵשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁחִין" שְׁחִין רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִין שֶׁל אַחַר הַדִּבּוּר, שֶׁלִּפְנֵי הַדִּבּוּר מִנַּיִן. בְּגוֹי מְשֻׁנְתָּגַיֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר מִנַּיִן. בְּקָטָן מְשֻׁנּוֹלַד, עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁחִין" שְׁחִין רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהֵיכָן יִפְשֶׂה שֶׁאֵין לוֹ לְהֵיכָן יִפְשֶׂה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁחִין" שְׁחִין רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתוֹ שְׁחִין מִקְצָתוֹ בַּהֶרֶת מִנַּיִן מִקְצָתוֹ שְׁחִין וְכֻלּוֹ בַּהֶרֶת מִקְצָתוֹ בַּהֶרֶת וְכֻלּוֹ שְׁחִין כֻּלּוֹ שְׁחִין וְכֻלּוֹ בַּהֶרֶת תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִהְיֶה בּוֹ בְעֹרוֹ" בּוֹ וַאֲפִלּוּ בְּכֻלּוֹ בְּעוֹרוֹ וַאֲפִלּוּ בְּכֻלּוֹ. שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִי שֶׁעָלְתָה לְתוֹךְ יָדוֹ בַּהֶרֶת כְּסֶלַע וּמְקוֹמָהּ צָרֶבֶת הַשְּׁחִין מַהוּ אָמַר לוֹ יַסְגִּיר. אָמַר לוֹ לָמָּה, לְגַדֵּל שֵׂעָר לָבָן אֵינָהּ רְאוּיָה, לְפְשָׁיוֹן אֵינָהּ פּוֹשָׂה, לְמִחְיָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה, אָמַר לוֹ שֶׁמָּא תִּכָּנֵס וְתִפְשֶׂה. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא מְקוֹמָהּ כִּגְרִיס. אָמַר לוֹ כָּךְ שָׁמַעְתִּי יַסְגִּיר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא נִלְמֹד בּוֹ. אָמַר לֵיהּ אִם לְקַיֵּם חֲכָמִים דִּבְרֵי חֲכָמִים הֵן. אָמַר לוֹ שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר חוּצָה לוֹ וְיִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ. אָמַר לוֹ חָכָם גָּדוֹל אַתָּה שֶׁקִּיַּמְתָּ דִּבְרֵי חֲכָמִים. (ויקרא יג יט) "וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת" שֶׁיְּקֻדִּים שְׁחִין לִשְׂאֵת וְלֹא שֶׁתְּקֻדִּים שְׂאֵת לִשְׁחִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר קְרוּי הוּא בִּמְקוֹמוֹ וְאַע"פ שֶׁלֹּא בָּא לְשָׁם, כֵּיצַד הָיָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַשְּׁחִין וְחָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַמֵּא וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. "שְׂאֵת לְבָנָה" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה חֲלָקָה. "בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת" מְלַמֵּד

שֶׁמְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ. יָכוֹל שְׁאֵת מְטַמֵּא חֲלָקָה וּבַהֶרֶת תְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בִּשְׁאֵת בְּבַהֶרֶת וְאֶת הָאָמוּר בְּבַהֶרֶת בִּשְׁאֵת תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת". (ויקרא יג כ) "וּמַרְאֶהָ שָׁפָל מִן הָעוֹר" אֵין לִי אֶלָּא מַרְאֶה שָׁפָל מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁוֶה וְאֶת הַגָּבֹהַּ תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן הָעוֹר". "וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ" "נֶגַע צָרַעַת הִיא בַּשְּׂחִין פָּרְחָה", וְלֹא בְּעוֹר הַבָּשָׂר. יָכוֹל לֹא תִּפְשֶׁה בְּעוֹר הַבָּשָׂר אֲבָל תִּפְשֶׁה בְּעוֹר הַמִּכְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה". לַמָּקוֹם שֶׁתַּחְתֶּיהָ הִיא פּוֹשָׂה וְאֵין פּוֹשָׂה לֹא לְעוֹר הַבָּשָׂר וְלֹא לְמִכְוָה. (ויקרא יג כא) "וְאִם יִרְאֶנּוּ הַכֹּהֵן" כֻּלָּהּ כְּאַחַת, "וְהִנֵּה אֵין בָּהּ" וְלֹא בַּחוּט הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה. יָכוֹל אַע"פ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה אֵין בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן". (ויקרא יג כב) "אִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה בָּעוֹר" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" "אִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה בָּעוֹר" יָכוֹל אֵין הַפְּשָׁיוֹן מְטַמֵּא אֶלָּא בַּשְּׁבִיעִי בִּלְבַד. בַּשְּׁמִינִי וּבַתְּשִׁיעִי וּבָעֲשִׂירִי מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְשֶׂה וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה", הֶחְלִיטוּ בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ שֵׂעָר לָבָן וְחָזַר שֵׂעָר לָבָן וְכֵן בְּפְשָׁיוֹן בְּתְחִלָּה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפָּטוּר הֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיָה. הֶחְלִיטוּ בְּפְשָׁיוֹן וְהָלַךְ פְּשָׁיוֹן וּבָא פְּשָׁיוֹן וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפָּטוּר הֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיָה לְכָךְ נֶאֱמַר "תִּפְשֶׂה" "וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה". "וְטִמֵּא אֹתוֹ" אֶת הַוַּדַּאי הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא אֶת הַסָּפֵק. כֵּיצַד שְׁתַּיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל הַכֹּהֵן בָּזֶה בַּהֶרֶת כְּגֶרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ בָּזֶה כְּסֶלַע וְכוּ' וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פָּשָׂה בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים טָהוֹר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּאִישׁ אֶחָד טָמֵא וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים טָהוֹר. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא נֶאֱמַר "נֶגַע הוּא" אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא אֹתוֹ" אֶת הַוַּדַּאי הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא אֶת הַסָּפֵק: (ויקרא יג כג) "וְאִם תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשְׂתָה". לַמָּקוֹם שֶׁתַּחְתֶּיהָ הִיא פּוֹשָׂה וְאֵינָהּ פּוֹשָׂה לֹא לְעוֹר הַבָּשָׂר וְלֹא לְמִכְוָה. "צָרֶבֶת הַשְּׂחִין" שֶׁהָיָה מְקוֹמָהּ צָרוּב שֶׁהָיָה מְקוֹמָהּ נִכָּר. "וְטִהֲרוֹ" אֶת הַוַּדַּאי הוּא מְטַהֵר וְאֵין מְטַהֵר אֶת הַסָּפֵק. כֵּיצַד שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן בָּזֶה בַּהֶרֶת כְּגֶרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע, בְּסוֹף שָׁבוּעַ בָּזֶה כְּסֶלַע וְעוֹד וּבָזֶה כְּסֶלַע וְעוֹד שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים אַע"פ שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת כְּסֶלַע וּכְסֶלַע שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לִהְיוֹת כִּגְרִיס שֶׁנֶּאֱמַר "וְטִהֲרוֹ" אֶת הַוַּדַּאי הוּא מְטַהֵר וְאֵין מְטַהֵר אֶת הַסָּפֵק: (ויקרא יג כד) "וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ בָּעֹרוֹ שְׂחִין וְנִרְפָּא" "אוֹ בָשָׂר כִּי יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת אֵשׁ" מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לֹא שָׁבָאוּ וְאֵין יוֹדֵעַ אִם שְׂחִין הוּא וְאִם מִכְוָה הוּא אֶלָּא אֲפִלּוּ כַּחֲצִי גְּרִיס מִן הַשְּׂחִין וְכַחֲצִי גְּרִיס מִן הַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין. "מִכְוַת אֵשׁ" יָכוֹל מוּרֶדֶת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה". יָכוֹל עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה צַלֶּקֶת תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכְוַת אֵשׁ" הָא כֵּיצַד חָיְתָה וְלֹא חָיְתָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "צָרֶבֶת הַמִּכְוָה הִיא" עַד שֶׁתִּקָּרֵם כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּכְוָה בְּאוּר

מִנַּיִן נִכְוָה בְּגַחֶלֶת בְּרֶמֶץ בְּסִיד רוֹתֵחַת בְּגִפְסִיס רוֹתֵחַ וּבְחַמִּין שֶׁהוּחֲמוּ מֵחֲמַת הָאוּר מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכְוָה" מִכְוָה רִבָּה.

תַּנְיָא שְׁחִין וּמִכְוָה מְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד בִּשְׁנֵי סִימָנִים בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשָּׂיוֹן וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְתַנְיָא אֵיזֶהוּ שְׁחִין וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה לָקָה בְּעֵץ בְּאֶבֶן בְּגֹפֶת בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא וּבְכָל דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא מֵחֲמַת הָאוּר לַאֲתוּיֵי אֵבָר מֵעִקָּרוֹ זֶהוּ שְׁחִין. וְאֵיזֶהוּ מִכְוָה נִכְוָה בְּגַחֶלֶת בְּרֶמֶץ בְּסִיד רוֹתֵחַ בְּגִפְסִיס רוֹתֵחַ וְכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר לַאֲתוּיֵי חַמֵּי הָאוּר זוֹ הִיא מִכְוָה. וְתַנְיָא שְׁחִין וּמִכְוָה אִם שְׁחִין קוֹדֶמֶת לִשְׁחִין בִּטֵּל שְׁחִין אֶת הַמִּכְוָה.

כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִטְעֹן טוֹעֵן אַחֵר שֶׁהוּא כְּעֵנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר, כֵּיצַד "וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ בְּעוֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא", וּכְתִיב "אוֹ בָשָׂר כִּי יִהְיֶה בְּעֹרוֹ מִכְוַת אֵשׁ", וַהֲלֹא שְׁחִין וּמִכְוָה בִּכְלַל כָּל הַנְּגָעִים הָיוּ וּכְשֶׁיָּצְאוּ לִטְעֹן טוֹעֵן אַחֵר שֶׁהוּא כְּעֵנְיָנוֹ יָצְאוּ לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר, לְהָקֵל עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָדוּנוּ בְּמַחְיָה וְשֶׁלֹּא יָדוּנוּ אֶלָּא בְּשָׁבוּעַ אֶחָד. כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִטְעֹן טוֹעֵן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעֵנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן", וַהֲלֹא רֹאשׁ וְזָקָן בִּכְלַל עוֹר וּבָשָׂר הָיוּ וּכְשֶׁיָּצְאוּ לִטְעֹן טוֹעֵן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעֵנְיָנוֹ יָצְאוּ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, לְהָקֵל עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יָדוּנוּ בְּשֵׂעָר לָבָן, וּלְהַחְמִיר עֲלֵיהֶן שֶׁיָּדוּנוּ בְּשֵׂעָר צָהֹב. אֵין לִי אֶלָּא מִכְוָה שֶׁלְּאַחַר הַדִּבּוּר, שֶׁלִּפְנֵי הַדִּבּוּר מִנַּיִן, בְּגוֹי מְשֻׁנְתְּגַיֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר מִנַּיִן, בְּקָטָן מְשֻׁנּוֹלַד, עַד שֶׁלֹּא נוֹלַד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכְוָה" מִכְוָה רִבָּה. "מִכְוָה", אֵין לִי אֶלָּא מִכְוָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ לְהֵיכָן תִּפְשֶׁה, מִכְוָה שֶׁאֵין לָהּ לְהֵיכָן תִּפְשֶׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכְוָה" מִכְוָה רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁמִּקְצָתָהּ מִכְוָה וּמִקְצָתָהּ בַּהֶרֶת, מִנַּיִן שֶׁמִּקְצָתָהּ מִכְוָה וְכֻלָּהּ בַּהֶרֶת מִקְצָתָהּ בַּהֶרֶת וְכֻלָּהּ מִכְוָה כֻּלָּהּ מִכְוָה וְכֻלָּהּ בַּהֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִהְיֶה בְעוֹרוֹ" וַאֲפִלּוּ בְּכֻלּוֹ. "בַּהֶרֶת לְבָנָה אַדַמְדֶּמֶת", מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ. מִנַּיִן שֶׁמְּטַמֵּא חֲלָקָה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבָנָה", מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׂאָר הַמַּרְאוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לְבָנָה". "וְאִם יִרְאֶנּוּ" כֻּלּוֹ כְּאֶחָד.

(ויקרא יג כה) "וְהִנֵּה אֵין בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן", זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לְרַבּוֹת אֶת הַחוּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. "וּשְׂפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר וְהִיא כֵּהָה" זֶה שֶׁאָמְרוּ לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁוֶה וְאֶת הַגְּבוֹהַּ. (ויקרא יג כז) "וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם פָּשֹׂה בָּעוֹר" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפָנַי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה בָּעוֹר" יָכוֹל אֵין הַפְּשָׁיוֹן מְטַמֵּא אֶלָּא בְּסוֹף שְׁבוּעַ מִנַּיִן לְאַחַר הַפְּטוּר תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְשֶׂה" "וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה", חָלְטוּ בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ שֵׂעָר לָבָן וּבָא שֵׂעָר לָבָן וְכֵן הַפְּשָׁיוֹן בִּתְחִלָּה בְּסוֹף שְׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפְּטוּר הֶחְלִיטוּ בְּפְשָׁיוֹן הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה לְכָךְ נֶאֱמַר "תִּפְשֶׂה" "וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר

"צָרַעַת צָרַעַת" צָרַעַת ג' פְּעָמִים, צָרַעַת כִּגְרִיס, צָרַעַת לִתֵּן הָאָמוּר בִּשְׂאֵת בְּבַהֶרֶת וְאֶת בְּבַהֶרֶת בִּשְׂאֵת, צָרַעַת לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בִּשְׂחִין בְּמִכְוָה וְאֶת הָאָמוּר בְּמִכְוָה בִּשְׂחִין, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר הֵיא ז' פְּעָמִים, הֵיא אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַחְיָה תְּחִלָּה בְּסוֹף שָׁבוּעַ אַחֵר פָּטוּר, הֵיא פְּרָט לְשֶׁפָּשָׂה לְבֹהַק בְּסוֹף שָׁבוּעַ אַחַר הַפָּטוּר. הֵיא אֵין לָהּ מַרְאֶה ה', הֵיא אֵין הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. (ויקרא יג כט) "וְאִישׁ" לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתֵּק נָתָק בְּתוֹךְ נָתָק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ וְאִשָּׁה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָטָן וּקְטַנָּה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה". "כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן" מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַזָּקָן וְהָרֹאשׁ מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, יָכוֹל לֹא יִצְטָרְפוּ זֶה עִם זֶה אֲבָל יִפְשֶׂה מִזֶּה לָזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא" כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה כָּךְ אֵין פּוֹשִׂין מִזֶּה לָזֶה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, יֵשׁ לוֹ בָּרֹאשׁ וְלֹא בַּזָּקָן בַּזָּקָן וְלֹא בָּרֹאשׁ לֹא בָּרֹאשׁ וְלֹא בַּזָּקָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן": (ויקרא יג ל) "מַרְאֵהוּ עָמֹק" אֵין לִי אֶלָּא מַרְאֶה עָמֹק מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׂוֶה וְאֶת הַגָּבֹהַּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה [אֵין] מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מַרְאֵהוּ עָמֹק", שֶׁיְּכוֹל אֲפִלּוּ נִתְקוֹ בִּידֵי אָדָם יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַרְאֵהוּ עָמֹק" מַה מַּרְאֶה עָמֹק בִּידֵי שָׁמַיִם אַף אֵין לִי אֶלָּא בִּידֵי שָׁמַיִם, "וּבוֹ" לְהָבִיא אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְשׁוֹכֵב חוּצָה לוֹ פְּרָט לְשֶׁחוּצָה לוֹ וְשׁוֹכֵב בְּתוֹכוֹ. "שֵׂעָר" מְעוּט שֵׂעָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. צָהֹב לֹא יָרֹק וְלֹא אָדֹם וְלֹא שָׁחֹר. אוֹצִיא אֶת כֻּלָּן וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֵׂעָר לָבָן וְדִין הוּא וּמָה אִם שֵׂעָר צָהֹב שֶׁאֵין סִימַן טֻמְאָה בְּנֶגַע הֲרֵי הוּא סִימַן טֻמְאָה בְּנֶתֶק, שֵׂעָר לָבָן שֶׁסִּימַן טֻמְאָה בְּנֶגַע אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בְּנֶתֶק, תַּלְמוּד לוֹמַר "צָהֹב" [צָהֹב] וְלֹא לָבָן, וּלְמָה הוּא דּוֹמֶה לְתַבְנִית הַזָּהֹב. "דַּק" לָקוּי קָצָר דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר אֲפִלּוּ אָרֹךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת דַּק מַקֵּל זֶה דַּק קָנֶה זֶה דַּק לָקוּי קָצָר אוֹ דַּק לָקוּי אָרֹךְ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא עַד שֶׁאָנוּ לְמֵדִין מִקָּנֶה נִלְמַד מִשֵּׂעָר, דַּק שְׂעָרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי דַּק לָקוּי קָצָר וְלֹא דַּק לָקוּי אָרֹךְ, יָכוֹל יְהֵא מוֹסִיף עַל אַרְבָּעָה מַרְאוֹת שֶׁל עוֹר הַבָּשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא" (וְאֵין מוֹסִיף עַל מַרְאוֹת שֶׁל עוֹר הַבָּשָׂר). יָכוֹל אֵינוֹ מוֹסִיף אֲבָל יְטַמֵּא אֶת מְקוֹם הַבַּהֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶתֶק הוּא" וְאֵין מְטַמֵּא אֶת מְקוֹם הַבַּהֶרֶת. יָכוֹל לֹא יְטַמֵּא אֶת מְקוֹם הַבַּהֶרֶת אֲבָל תְּהֵא מְטַמְּאָה בַּהֶרֶת בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא" אֵין לָרֹאשׁ וְלַזָּקָן טֻמְאָה אֶלָּא טֻמְאַת נְתָקִין בִּלְבַד. (ויקרא יג לא) וְכִי יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע הַנֶּתֶק", מַקִּישׁ נֶתֶק לְנֶגַע מַה הַנֶּגַע שֵׂעָר לָבָן שֶׁבּוֹ אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא הַפּוּךְ אַף נֶתֶק שֵׂעָר צָהֹב אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא הַפּוּךְ. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם שֵׂעָר לָבָן שֶׁאֵין שֵׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא

הָפוּךְ. שֵׂעָר צָהֹב דַּק שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר אַחֵר מַצִּיל מִיָּדוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁלֹּא יָפֶה כֹּחוֹ בְּמָקוֹמוֹ לְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה תֹּאמַר בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ בְּמָקוֹמוֹ לְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה הוֹאִיל וְיָפֶה כֹּחוֹ בְּמָקוֹמוֹ לְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה יְטַמֵּא הָפוּךְ וְשֶׁלֹּא הָפוּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע הַנֶּתֶק" מַקִּישׁ נֶתֶק לְנֶגַע מַה הַנֶּגַע שֵׂעָר לָבָן שֶׁבּוֹ אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ אַף הַנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב שֶׁבּוֹ אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא הָפוּךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הֶפֵךְ אָמַר הֶפֵךְ אֲבָל הַנֶּתֶק שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב" מְטַמֵּא הָפוּךְ וְשֶׁלֹּא הָפוּךְ, אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר "נֶגַע הַנֶּתֶק" מַקִּישׁ נֶתֶק לְנֶגַע [מַה נֶּגַע בְּכִגְרִיס אַף נֶתֶק בְּכִגְרִיס, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "נֶגַע הַנֶּתֶק" מַקִּישׁ נֶגַע לְנֶתֶק] מַה נֶּתֶק שֶׁאֵין הַפְשָׁיוֹן בְּתוֹכוֹ אַף הַנֶּגַע שֶׁאֵין הַפְשָׁיוֹן בְּתוֹכוֹ: "שֵׂעָר" מְעוּט שֵׂעָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. "שָׁחֹר" אֵין לִי אֶלָּא שָׁחֹר מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַיָּרֹק וְהָאָדֹם (וְהַלָּבָן) תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׂעָר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שָׁחֹר", שָׁחֹר מַצִּיל צָהֹב אֵין מַצִּיל. אֵיזֶהוּ צָהֹב שֶׁאֵין מַצִּיל הֲרֵי שֶׁקִּדֵּם אֶת הַנֶּתֶק טָמֵא לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא (שֶׁאֵין) [שֶׁהָיוּ] בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אַחַת צְהֻבָּה וְאַחַת שְׁחוֹרָה אַחַת צְהֻבָּה וְאַחַת לְבָנָה, הָיִיתִי אוֹמֵר הוֹאִיל וְאֵין מִצְטָרְפִין לְטַמְּאָה יִצְטָרְפוּ לְטַהֲרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁחֹר", שָׁחֹר מַצִּיל צָהֹב אֵין מַצִּיל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כָּל שֵׂעָר צָהֹב שֶׁקִּדֵּם אֶת הַנֶּתֶק לֹא מְטַמֵּא וְלֹא מַצִּיל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כֹּל שֶׁאֵינוֹ סִימָן טָמְאָה בְּנֶתֶק הֲרֵי הוּא סִימָן טָהֳרָה בְּנֶתֶק: אֵין בּוֹ עַד שֶׁיְּהֵא מְבֻצָּר בּוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ שְׁנֵי נְתָקִין זֶה בְּצַד זֶה וְשִׂטָּה שֶׁל שֵׂעָר מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶם, נִפְרָץ בְּמָקוֹם אֶחָד טָמֵא, מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת טָהוֹר, כַּמָּה תְּהֵא פִּרְצָה, מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, נִפְרָץ בְּמָקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס טָמֵא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּנַס שֵׂעָר שָׁחֹר לְתוֹכוֹ. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה לִפְנִים מִזֶּה וְשִׂטָּה שֶׁל שֵׂעָר מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶם, נִפְרָץ בְּמָקוֹם אֶחָד טָמֵא, בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת טָהוֹר, כַּמָּה תְּהֵא הַפִּרְצָה, מְקוֹם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, נִפְרָץ בְּמָקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס (טָמֵא) [טָהוֹר] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּנַס שֵׂעָר שָׁחֹר לְתוֹכוֹ. "וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר", וְאִם יֵשׁ בּוֹ פָּטוּר. אוֹ "שֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר", אִם יֵשׁ בּוֹ טָמֵא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "וְשֵׂעָר שָׁחֹר צָמַח בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא", לְמֵד עַל שֵׂעָר שָׁחֹר שֶׁסִּימָן טָהֳרָה בְּנֶתֶק, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר", וְאִם יֵשׁ בּוֹ פָּטוּר. "וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים", תְּחִלָּה: בַּשִּׁבִיעִי יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם", בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, שֶׁיָּכוֹל עוֹר הַבָּשָׂר שֶׁמְּטַמֵּא בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת יְהֵא צָרִיךְ יוֹם אֲבָל נְתָקִין שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּאַרְבָּעָה מַרְאוֹת לֹא יְהוּ צְרִיכִין יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם" וְלֹא בַּלַּיְלָה: "וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ אוֹמֵר לֹא הָפַךְ בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אֶלָּא "וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב" הָא אִם קִדֵּם אֶת הַנֶּתֶק הֲרֵי הוּא טָמֵא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר אֵינוֹ אוֹמֵר

"וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב" (אֲפִלּוּ) דַּק אֶלָּא "לֹא הָיָה בּוֹ שֵׂעָר [צָהֹב"] אַע"פ שֶׁאָרַךְ, "וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן הָעוֹר" וְלֹא מַמָּשׁוֹ.

(ויקרא יג לג) וְהִתְגַּלְּחָה בְּכָל אָדָם, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתִּגְלַחַת אַחֲרוֹנָה בְּכֹהֵן יָכוֹל אַף זֶה בְּכֹהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְגַּלָּח" בְּכָל אָדָם. "וְהִתְגַּלָּח" בְּכָל דָּבָר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁתִּגְלַחַת הָאַחֲרוֹנָה בְּתַעַר, יָכוֹל אַף זֶה בְּתַעַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְגַּלָּח" בְּכָל דָּבָר. "וְהִתְגַּלָּח" אַף הַנְּזִיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ", יָכוֹל אַף מְנֻגָּע תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְגַּלָּח" אַע"פ שֶׁהוּא נָזִיר. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁתִּגְלַחַת הַנֶּגַע דּוֹחָה אֶת תִּגְלַחַת הַנָּזִיר בִּזְמַן (שֶׁנָּזִיר) [שֶׁהוּא] וַדַּאי כָּךְ תְּהֵא תִּגְלַחַת הַנָּזִיר דּוֹחָה אֶת תִּגְלַחַת הַנֶּתֶק בִּזְמַן שֶׁהוּא סָפֵק, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". וְכִי מַה יֵּשׁ בּוֹ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" אֶלָּא סְמוּךְ לַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ שֶׁיְּהֵא נִכָּר אִם פָּשָׂה. מְנַיִן לְתוֹלֶשׁ סִימָנֵי טֻמְאַת נִתְקוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". (ויקרא יג לד) "וְכִבֶּס בְּגָדָיו" מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמִלְּטַמֵּא בְּבֵיאָה, "וְטָהֵר" מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפִּרְימָה מִן תִּגְלַחַת וּמִן צִפָּרְין. "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר" יָכוֹל הֲרֵי הוּא מְסֻלָּק. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם פָּשֹׂה יִפְשֶׂה". (ויקרא יג לה) אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא אַחַר הַפְּטוּר מְנַיִן אַף בְּסוֹף שְׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי תַּלְמוּד לוֹמַר "יִפְשֶׂה" "וְאִם פָּשֹׂה יִפְשֶׂה". הֶחְלִיטוּ בְּשַׂעֲר צָהֹב הִלַּךְ שַׂעֲר צָהֹב וְחָזַר שַׂעֲר צָהֹב וְכֵן הַפְּשָׁיוֹן. בִּתְחִלָּה בְּסוֹף שְׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפְּטוּר הֲרֵי זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיָה [לָכֵךְ נֶאֱמַר "יִפְשֶׂה" "וְאִם פָּשֹׂה יִפְשֶׂה"]. הֶחְלִיטוּ בְּפְשָׁיוֹן וְהָלַךְ פְּשָׁיוֹן וְכֵן שַׂעֲר צָהֹב בְּסוֹף שְׁבוּעַ רִאשׁוֹן בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי אַחַר הַפְּטוּר הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה לָכֵךְ נֶאֱמַר "יִפְשֶׂה" "אִם פָּשֹׂה יִפְשֶׂה", וּמִנַּיִן לְשֵׂעָר צָהֹב שֶׁחוֹזֵר אַחַר הַפְּטוּר יְהֵא טָמֵא תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא". מְנַיִן לְשֵׂעָר צָהֹב שֶׁיִּטַּמֵּא בְּלֹא פְּשָׁיוֹן וּלְפְשָׁיוֹן שֶׁיִּטַּמֵּא בְּלֹא שֵׂעָר צָהֹב תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא". מְנַיִן לְשֵׂעָר צָהֹב שֶׁיִּטַּמֵּא בְּלֹא פְּשָׁיוֹן וּלְפְשָׁיוֹן שֶׁיִּטַּמֵּא בְּלֹא שֵׂעָר צָהֹב תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא". מְנַיִן שֶׁאֵין מַחְלִיטִין אֶת הַמַּסְגֵּר וְאֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמַּחְלִט וְאֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמַּסְגֵּר וְאֵין מַחְלִיטִין אֶת הַמַּחְלִט בְּנָתְקִין תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא".

(ויקרא יג לז) "בְּעֵינָיו" אֵין לִי אֶלָּא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ. בְּעֵינֵי בְנוֹ בְּעֵינֵי תַּלְמִידוֹ מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק", "וְשֵׂעָר" מְעוּט שֵׂעָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. "שְׁחֹר" אֵין לִי אֶלָּא שָׁחֹר מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַיָּרֹק וְאֶת הָאָדֹם וְאֶת הַלָּבָן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשֵׂעָר", "צָמַח בּוֹ" אַע"פ שֶׁאֵינוֹ מְבֻצָּר בּוֹ, אֵין לִי אֶלָּא צוֹמֵחַ בִּתְחִלָּה וּמְשֹׁאָר בַּסּוֹף, מְשֹׁאָר בִּתְחִלָּה וְצוֹמֵחַ בַּסּוֹף מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׂעָר" שֵׂעָר רִבָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל נֶתֶק שֶׁטָּהֵר

שְׂעָה אַחַת אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם. בֶּן נָקוֹב אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל נֶתֶק שֵׁעָר צָהֹב שָׁחֹר שֶׁטָּהֵר שְׂעָה אַחַת אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם, "נִרְפָּא הַנֶּתֶק" הִלֵּל אוֹמֵר לֹא שֶׁנִּתֵּק נֶתֶק בְּתוֹךְ נֶתֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא טִהֲרָתָּ אֶלָּא בְּרִפּוּי, "טָהוֹר" יָכוֹל יִפָּטֵר וְיֵלֵךְ לוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן". אִי "וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן" יָכוֹל אִם אָמַר הַכֹּהֵן עַל הַטָּמֵא טָהוֹר [וְיִהְיֶה טָהוֹר] תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְטִהֲרוֹ") "טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן". עַל דָּבָר זֶה עָלָה הִלֵּל מִבָּבֶל:

(ויקרא יג לט) בֹּהַק טָהוֹר מְלַמֵּד שֶׁבֹּהַק טָהוֹר. יָכוֹל לֹא יִטַּמֵּא מִשּׁוּם אוּם אֲבָל יִטַּמֵּא מִשּׁוּם פִּשָּׁיוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר "פָּרַח טָהוֹר". [יָכוֹל יִטַּהֵר אֶת הַבַּהֶרֶת שֶׁיָּצְאַת מִמֶּנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא"]. יָכוֹל לֹא יִטַּהֵר אֶת הַבַּהֶרֶת הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֲבָל יִטַּהֵר אֶת הַבַּהֶרֶת הַסְּמוּכָה לָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֹּהַק הוּא טָהוֹר הוּא", הוּא טָהוֹר וְאֵין הַבַּהֶרֶת הַיּוֹצְאָה מִמֶּנָּה וְשֶׁסְּמוּכָה לָהּ טְהוֹרִים אֶלָּא טְמֵאִים.

(ויקרא יג מ) מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר הָיָה בּוֹ נֶתֶק כִּגְרִיס וְנִתֵּק כָּל רֹאשׁוֹ יְהֵא טָהוֹר תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ" וְגוֹ' "טָהוֹר", יָכוֹל יְהֵא זָקֵן מְעַכְּבְתּוֹ וְדִין הוּא וּמָה אִם עוֹר הַפָּנִים וְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁיֵּשׁ דָּבָר אַחֵר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, הַזָּקֵן וְהָרֹאשׁ שֶׁאֵין דָּבָר אַחֵר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּעַכְּבוּ זֶה אֶת זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ". זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן. דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ כֵּיצַד "וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא". יָכוֹל יְהֵא טָהוֹר מִכָּל טֻמְאָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יִהְיֶה בַּקָּרְחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם" דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר מִכָּל טֻמְאָה אֶלָּא מִטֻּמְאַת נְתָקִים בִּלְבַד. דָּבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ כֵּיצַד "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" מַשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר וּבַיִת שֶׁאֵין בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר בְּמַשְׁמָע, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת כָּל עֲפַר הַבָּיִת" דָּבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ שֶׁאֵין הַבַּיִת מְטַמֵּא בְּנְגָעִים עַד שֶׁיְּהוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר. רֹאשׁוֹ טָהוֹר וְאֵין זָקֵן מְעַכְּבוֹ, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא נִתֵּק רֹאשׁוֹ טָהוֹר נִתֵּק זְקָנוֹ לֹא יְהֵא טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ" לְהָבִיא אֶת הַזָּקֵן. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אִישׁ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַצָּרוּעַ" בֵּין אִישׁ וּבֵין קָטָן, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ" לְהָבִיא אֶת הַזָּקֵן. "רֹאשׁוֹ" רֹאשׁוֹ מְעַכְּבוֹ וְאֵין הַזָּקֵן מְעַכְּבוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר [הַזָּקֵן מְעַכְּבוֹ וְדִין הוּא] וּמָה אִם עוֹר הַפָּנִים וְעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר אַחֵר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה הָרֹאשׁ וְהַזָּקֵן שֶׁאֵין דָּבָר אַחֵר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּעַכְּבוּ זֶה אֶת זֶה. דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל הָרְאוּי לִטָּמֵא בְּנֶגַע בַּהֶרֶת מְעַכֵּב אֶת פְּרִיחַת הַבַּהֶרֶת אַף כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לִיטָּמֵא בְּנֶגַע הַנֶּתֶק מְעַכֵּב פְּרִיחַת הַנֶּתֶק תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ טָהוֹר" וְאֵין הַזָּקֵן מְעַכְּבוֹ. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִמְרַט רֹאשׁוֹ מֻחֲמֶת חֹלִי יְהֵא טָמֵא תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרַחַת וְגַבַּחַת" מַה קָּרַחַת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר אַף גַּבַּחַת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל

שֵׂעָר. אִי מַה קָּרַחַת בִּידֵי שָׁמַיִם אַף גַּבַּחַת בִּידֵי שָׁמַיִם מִנַּיִן אֲכַל נָשָׂא וְסָךְ נָשָׂא תַּלְמוּד לוֹמַר "קָּרַחַת" קָרַחַת רִבָּה. "פְּאַת פָּנָיו" אֵין לִי אֶלָּא פְּאַת פָּנָיו מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַצְּדָעִין מִכָּאן וּמִכָּאן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם מִפְּאַת פָּנָיו", "גִּבֵּחַ הוּא טָהוֹר הוּא" אֵיזוֹ הִיא קָרַחַת וְאֵיזוֹ הִיא גַּבַּחַת מִן הַקָּדְקֹד שׁוֹפֵעַ לַאֲחוֹרָיו זוֹ הִיא קָרַחַת, מִן הַקָּדְקֹד שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו זוֹ הִיא גַּבַּחַת. (ויקרא יג מב) וְכִי יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת, מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מִצְטָרְפִין זוֹ עִם זוֹ, יָכוֹל לֹא יִצְטָרְפוּ זוֹ עִם זוֹ אֲבָל יִפְשׁוּ מִזּוֹ לָזוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ" כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זוֹ עִם זוֹ כָּךְ אֵין פּוֹשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ. "נֶגַע לָבָן אֲדַמְדֶּם" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ. "צָרַעַת" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאִין בְּמִחְיָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה שֶׁמְּטַמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן אֵין מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה קָרַחַת וְגַבַּחַת שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ בְּמִחְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "צָרַעַת" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאוֹת בְּמִחְיָה. "פּוֹרַחַת" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בְּפִשָּׁיוֹן. "הִיא" אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּשֵׂעָר לָבָן. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה מְטַמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן קָרַחַת וְגַבַּחַת שֶׁמְּטַמְּאוֹת בְּמִחְיָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמְּאוּ בְּשֵׂעָר לָבָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא", הִיא אֵין מְטַמְּאָה בְּשֵׂעָר לָבָן וְכוּ'. "וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת" לְמַדְנוּ לִשְׂאֵת שֶׁמְּטַמֵּא בְּפָתוּחַ מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר הַמַּרְאוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע לָבָן אֲדַמְדֶּם", "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר" בִּשְׁנֵי שְׁבוּעוֹת, וַהֲלֹא דִּין הוּא טָמֵא כָּאן וְטָמֵא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מָה עוֹר הַבָּשָׂר בִּשְׁנֵי שְׁבוּעוֹת אַף כָּאן בִּשְׁנֵי שְׁבוּעוֹת. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ טָמֵא כָּאן וְטָמֵא בִּשְׂחִין וּמִכְוָה מַה שְׂחִין וּמִכְוָה בְּשָׁבוּעַ אֶחָד אַף כָּאן בְּשָׁבוּעַ אֶחָד. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמִחְיָה מְדָבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמִחְיָה וְאֵל יוֹכִיחַ שְׂחִין וּמִכְוָה שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּשְׁנֵי סִימָנִין מִדָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּשְׁנֵי סִימָנִין וְאַל יוֹכִיחוּ עוֹר וּבָשָׂר שֶׁמְּטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר" בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, הֲרֵי עוֹר וּבָשָׂר כְּזוֹ מָה זוֹ מְטַמְּאָה בְּפָתוּחַ אַף עוֹר הַבָּשָׂר מְטַמֵּא בְּפָתוּחַ. רַבִּי אוֹמֵר הֲרֵי זֶה כְּעוֹר הַבָּשָׂר מָה עוֹר הַבָּשָׂר מְטַמְּאָה חֻלְקָה שֶׁלֹּא פְּתוּכָה אַף זוֹ תְּטַמֵּא חֻלְקָה שֶׁלֹּא פְּתוּכָה. צָרַעַת כִּגְרִיס וַהֲלֹא דִּין הוּא טָמֵא כָּאן וְטָמֵא בִּשְׂחִין וּמִכְוָה מַה שְׂחִין וּמִכְוָה בְּכִגְרִיס אַף כָּאן בְּכִגְרִיס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׂחִין וּבְמִכְוָה שֶׁמְּטַמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן וְאֵין מָקוֹם שֵׂעָר לָבָן צָרִיךְ כְּלוּם תֹּאמַר בְּקָרַחַת וְגַבַּחַת שֶׁמְּטַמֵּא בְּמִחְיָה וַהֲרֵי מִחְיָה צְרִיכָה כַּעֲדָשָׁה. עוֹר הַבָּשָׂר יוֹכִיחַ שֶׁמְּטַמֵּא בְּמִחְיָה וּמְטַמֵּא בְּכִגְרִיס. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁמְּטַמֵּא בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין תֹּאמַר בְּקָרַחַת וּבְגַבַּחַת שֶׁאֵין מְטַמְּאוֹת אֶלָּא בִּשְׁנַיִם הוֹאִיל וְאֵין מְטַמְּאוֹת אֶלָּא בִּשְׁנַיִם לֹא יְטַמְּאוּ בְּכִגְרִיס, תַּלְמוּד לוֹמַר צָרַעַת כִּגְרִיס. אִי אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ מִנַּיִן לְרִבּוֹת

אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "צָרוּעַ" בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה וּבֵין קָטָן. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ" לָעִנְיָן שֶׁל מַטָּה הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת.

(ויקרא יג מד) יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן מְלַמֵּד שֶׁטְּמְאָתוֹ בְּכֹהֵן. אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנֻגָּעִין תַּלְמוּד לוֹמַר "טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ". אִי מַה זֶּה מְיֻחָד שֶׁבְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַנְּתָקִין שֶׁבְּרֹאשָׁם נִגְעָם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנֻגָּעִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת שְׁאָר הַטְּמֵאִין שֶׁאֵין טֻמְאָתָן מִגּוּפָן שֶׁתְּהֵא טֻמְאָתָן בְּכֹהֵן תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". אוֹצִיא אֶת שְׁאָר הַטְּמֵאִין שֶׁאֵין טֻמְאָתָן מִגּוּפָן וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַזָּב וְאֶת הַזָּבָה שֶׁטֻּמְאָתָן מִגּוּפָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן" זֶה טֻמְאָתוֹ בְּכֹהֵן וְאֵין שְׁאָר הַטְּמֵאִים טֻמְאָתָן בְּכֹהֵן. אֵין בֵּין מְצֹרָע מֻסְגָּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה, הָא לְעִנְיַן שְׁלוּחַ טֻמְאָה זֶה וָזֶה שָׁוִין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי דִּכְתִיב "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" וְגוֹ' מִי שֶׁצָּרָעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ יָצָא זֶה שֶׁאֵין צָרָעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ. אֶלָּא מֵעַתָּה דִּכְתִיב "כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא" הָכָא נָמֵי מִי שֶׁצָּרָעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ טְעוּנָה שְׁלוּחַ צָרָעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ שֶׁאֵין צָרָעְתּוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ אֵין טְעוּנָה שְׁלוּחַ וְהָא קָתָנֵי אֵין בֵּין מְצֹרָע מֻסְגָּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה הָא לְעִנְיַן שְׁלוּחַ וְטֻמְאָה זֶה וָזֶה שָׁוִין. יְמֵי (ולא) "כָּל יְמֵי" לְרַבּוֹת מְצֹרָע מֻסְגָּר לְשַׁלּוּחַ. מְצֹרָע מַהוּ בִּתְפִלִּין תָּא שְׁמַע "וְהַצָּרוּעַ" לְרַבּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ" אֵין פְּרִיעָה אֶלָּא גִּדּוּל שֵׂעָר דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר הָוְיָה בְּרֹאשׁ וְנֶאֱמַר הָוְיָה בִּבְגָדִים מַה הָוְיָה הָאֲמוּרָה בִּבְגָדִים דָּבָר שֶׁחוּץ מִגּוּפוֹ אַף הָוְיָה הָאֲמוּרָה בְּרֹאשׁ שֶׁחוּץ מִגּוּפוֹ וּמַאי לָאו אַתְּפִלִּין. אָמַר רַב פַּפָּא אַכּוּמְתָא וְסַדְּרָא. מְצֹרָע מַהוּ בְּקְרִיעָה תָּא שְׁמַע "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים" וְגוֹ' "וְעַל שָׂפָם" מְלַמֵּד שֶׁמְּצֹרָע חַיָּב בַּעֲטִיפַת רֹאשׁ.

(ויקרא יג מה) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע. רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי אוֹמֵר "וְהַצָּרוּעַ" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" זֶה עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁהוּא מְטַמֵּא בִּנְגָעִים. "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים" אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה. "וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ" "וַיְגַל אֶת מָסַךְ יְהוּדָה" גִּלֵּי דִכְסֵי. "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה" כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא הָיָה אֶחָד יָכוֹל לְהוֹצִיא דָּבָר תּוֹרָה מִפִּיו. "וְטָמֵא טָמֵא" זֶה חָרְבָּן רִאשׁוֹן וְחָרְבָּן שֵׁנִי.

רמז תקנב

מִנַּיִן לְצִיּוּוּי הַקְּבָרוֹת מִן הַתּוֹרָה רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר מֵהָכָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" טֻמְאָה קוֹרְאָה לוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ פְּרֹשׁ. הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "טָמֵא טָמֵא" מַאי וְטָמֵא שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. אַבָּיֵי אָמַר מֵהָכָא "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּזִי אָמַר מֵהָכָא "וְרָאָה עָצֹם אָדָם

ובָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן". רַב פַּפָּא אָמַר מֵהָכָא "סִלּוּ סִלּוּ פַּנּוּ דָּרֶךְ". מַר זוּטְרָא אָמַר מֵהָכָא "וְהִזְהַרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם". רַב חָנִינָא בַּר אִיקָא אָמַר מֵהָכָא "הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר מֵהָכָא "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ". רַב אָשִׁי אָמַר מֵהָכָא "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי" עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. רָבִינָא אָמַר מֵהָכָא "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים. אָמַר לוֹ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרוּ רַבָּנָן בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיּוּתָא דְּתִתְנָן עֲשִׁירִים מְבִיאִין בִּכּוּרִים בְּקֻלְתּוֹת שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף, עֲנִיִּים בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָּה הַדַּלִּים וְהַבִּכּוּרִים נִתָּנִים לַכֹּהֲנִים. אָמַר לֵיהּ אַתְּ אָמַרְתְּ מֵהָתָם וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא. הַהִיא דְּאַתַּאי לְקַמֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל דְּכָל אֵימַת דַּהֲוָה סָלְקָא מִטְבִּילַת מִצְוָה חֲוָת חַזְיָא דָּם. אָמַר לָהּ בִּתִּי שֶׁמָּא דִּמַּת עִירֵךְ עָלְתָה בָּךְ לְכִי וְהִבָּעֲלִי לוֹ עַל גַּב הַנָּהָר. אִית דְּאָמְרִי אָמַר לָהּ (לא) תְּגַלִּי לְחַבְרוֹתַיִךְ כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱווּן עָלָךְ לְהַךְ גִּיסָא וְתֶהֱווּן עָלָךְ לְאִידָךְ גִּיסָא. אִיבָּעֵית אֵימָא אָמַר לָהּ גַּלִּי חַבְרוֹתַיִךְ כִּי הֵיכִי דְּלִיבָּעוּ עָלָךְ רַחֲמֵי כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. אָמַר רַב יוֹסֵף הֲוָה עוּבְדָא בְּפוּמְבְּדִיתָא וְאִיתְסִיאַת. תַּנְיָא אִילֵּן הַמַּשִּׁיר פֵּרוֹתָיו סוֹקְרִין וְצוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּסִיקְרָא וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים. בִּשְׁלָמָא טוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים כִּי הֵיכִי דְּלִכְחוּשׁ חֵילֵיהּ אֶלָּא סוֹקְרִין וְכוּ' כִּי הֵיכִי דְּלִיחֲזוּ אִינְשֵׁי וְיִבְעוּ בְּעָלֵיהּ רַחֲמִים כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.

וְהַצְּרוּעַ אֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם" יָכוֹל אֲפִלּוּ מְנֻגָּע וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ" בְּכָל מָקוֹם בְּכָל אָדָם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" וְאַף עַל פִּי כֹּהֵן גָּדוֹל. "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים" יִהְיוּ קְרוּעִים. "וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ" יִגְדַּל פֶּרַע דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר הֲוָיָה [בְּרֹאשׁ וְנֶאֱמַר הֲוָיָה בִּבְגָדִים מַה הֲוָיָה הָאֲמוּרָה בִּבְגָדִים דְּבָרִים שֶׁהֵם חוּץ מִגּוּפוֹ, אַף הֲוָיָה הָאֲמוּרָה בְּרֹאשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם חוּץ מִגּוּפוֹ]. "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה" חוֹפֶה אֶת רֹאשׁוֹ כְּאֵבֶל, "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" אוֹמֵר פָּרֹשׁ, אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנֻגָּעִין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". [אי] מַה זֶּה מְיֻחָד שֶׁבְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַנִּתָּקִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר (הַטְּמֵאִים) [הַמְנֻגָּעִים] תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". מִנַּיִן לְרַבּוֹת [שְׁאָר] הַטְּמֵאִים תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". אַרְבָּה אֶת טְמֵאִים הַחֲמוּרִים וְלֹא אַרְבֶּה אֶת טְמֵאִים הַקַּלִּים, טָמֵא מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל הַמְטַמֵּא אֶת הָאָדָם [מִנַּיִן] תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". (ויקרא יג מו) ("כָּל) יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא" וְלֹא יָמִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְנִקְצָצָה, יָכוֹל אַע"פ קְצָצָהּ בְּמִתְכַּוֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל יְמֵי". מֵאֵימָתַי טָהֳרָתוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא כְּשֶׁיִּוָּלֵד לֹא נֶגַע אַחַר וְיִטָּהֵר הַיְמֵנוּ.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים עַל שֶׁקְּצָצָהּ וְקָצַץ עִמָּהּ בָּשָׂר חַי שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית וְעַל שֶׁקְּצָצָהּ וְשִׁיֵּר הֵימֶנָּהּ כָּל שֶׁהוּא שֶׁאִם פָּרַח בְּכֻלּוֹ הֲרֵי הוּא טָהוֹר. עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל שֶׁקְּצָצָהּ מוּבֵאת שָׁרֵבִי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִסַּהֵר הֵימֶנּוּ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד שֶׁתִּפָּרַח בְּכֻלּוֹ. "בָּדָד יֵשֵׁב" לְבַדּוֹ יֵשֵׁב. אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנֻגָּעִים תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא בָּדָד יֵשֵׁב". אִי מַה זֶּה מְיֻחָד שֶׁבְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַנִּתָּקִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מְנֻגָּעִין תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא בָּדָד יֵשֵׁב". יָכוֹל אַף שְׁיָהוּ שְׁנֵי טְמֵאִים עִמּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", "הוּא בָּדָד יֵשֵׁב" וְאֵין שְׁנֵי טְמֵאִים עִמּוֹ. "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, "מוֹשָׁבוֹ" מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. בְּקִבְיעוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא, מִכָּאן אָמְרוּ הַטָּמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר טָמֵא. הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּמֵא עוֹבֵר טָהוֹר. וְאִם עָמַד טָמֵא. וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנֻגַּעַת. אָמַר רַב חִסְדָּא מְצֹרָע שֶׁנִּכְנַס לִפְנִים מִמְּחִצָּתָן פָּטוּר דְּאָמַר קְרָא "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ" הַכָּתוּב נִתְקוֹ לַעֲשֹׂה. מֵיתִיבֵי מְצֹרָע שֶׁנִּכְנַס לִפְנִים מִמְּחִצָּתוֹ בְּאַרְבָּעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִמְּחִצָּתָן בְּאַרְבָּעִים. טָמֵא מֵת מֻתָּר לִכָּנֵס בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא טָמֵא מֵת בִּלְבַד אָמְרוּ אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ" עִמּוֹ בְּמְחִצָּתוֹ. תְּנַאי הִיא דְּתַנְיָא "בָּדָד יֵשֵׁב" שֶׁלֹּא יְהוּ טְמֵאִים אֲחֵרִים יוֹשְׁבִים עִמּוֹ. יָכוֹל יְהוּ זְבִין וּטְמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּתְּפִין מִמַּחֲנֶה אַחַת תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם" תֵּן מַחֲנֶה לָזֶה וּמַחֲנֶה לָזֶה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לַנָּפֶשׁ", יֹאמַר טָמֵא לַנֶּפֶשׁ וְאַל יֹאמַר זָב וַאֲנִי אוֹמֵר טָמֵא נֶפֶשׁ מִשְׁתַּלֵּחַ זָב לֹא כָּל שֶׁכֵּן וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "זָב", לִתֵּן מַחֲנֶה שְׁנִיָּה, יֹאמַר זָב וְאַל יֹאמַר מְצֹרָע וַאֲנִי אוֹמֵר זָב מִשְׁתַּלֵּחַ מְצֹרָע לֹא כָּל שֶׁכֵּן וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מְצֹרָע", לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁלִישִׁית, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "בָּדָד יֵשֵׁב" נִתְקוֹ הַכָּתוּב לַעֲשֹׂה. מַאי חוּמְרֵיהּ דְּזָב מִטְּמֵא נֶפֶשׁ שֶׁכֵּן טָמְאָה יוֹצְאָה מִגּוּפוֹ, אַדִּרְבָּה טָמֵא נֶפֶשׁ חָמוּר שֶׁכֵּן טָעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. טָמֵא נֶפֶשׁ "וְכָל טָמֵא נֶפֶשׁ" לְרַבּוֹת טָמֵא שֶׁרֶץ, וְזָב חָמוּר מִטְּמֵא שֶׁרֶץ. מַאי חוּמְרֵיהּ כִּדְאָמְרַן. אַדִּרְבָּה טָמֵא שֶׁרֶץ חָמוּר שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּאֹנֶס, מַאי חוּמְרֵיהּ דְּמְצֹרָע מִזָּב שֶׁכֵּן טָעוּן פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. אַדִּרְבָּה זָב חָמוּר שֶׁכֵּן עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמְטַמֵּא כְּלִי חֶרֶס בְּהֶסֵּט. זָב "וְכָל זָב" לְרַבּוֹת בַּעַל קְרִי, וּמְצֹרָע חָמוּר מִבַּעַל קְרִי וּמַאי חוּמְרֵיהּ כִּדְאָמְרַן. אַדִּרְבָּה בַּעַל קְרִי חָמוּר שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּמַשֶּׁהוּ, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי נָתָן [דְּתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל] זָב צָרִיךְ בַּהֲתִימַת פִּי הָאַמָּה וְאִיתְקַשׁ בַּעַל קְרִי לְזָב, "וְכָל צָרוּעַ" לָמָּה לִי אַיְידִי דְּכָתַב "כָּל זָב וְכָל טָמֵא" כְּתִיב "כָּל צָרוּעַ". וְרַבִּי יְהוּדָה שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר יָכוֹל נִדְחֲקוּ זְבִין וּמְצֹרָעִין

וְנִכְנְסוּ לָעֲזָרָה בְּפֶסַח הַבָּא בְּטָמְאָה יְהוּ חַיָּבִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה" וְגוֹ' בְּשָׁעָה שֶׁטְּמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין זָבִין וּמְצֹרָעִין מִשְׁתַּלְּחִין אֵין טְמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין אֵין זָבִין וּמְצֹרָעִין מִשְׁתַּלְּחִין. וְהָא דְּתַנְיָא בַּעַל קֶרִי כְּמַגַּע שֶׁרֶץ לְטָמְאָתָן מַה שֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בְּאֹנֶס אַף בַּעַל קֶרִי מְטַמֵּא בְּאֹנֶס וּבוֹעֵל נִדָּה כִּטְמֵא מֵת, "לְמַחֲנוֹתָם": מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצֹרָע שֶׁאָמְרָה תוֹרָה "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְכָךְ נֶאֱמַר "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ" "וְהַבָּגֶד" מְלַמֵּד עַל הַבְּגָדִים שֶׁטְּעוּנִין שְׁלוּחַ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת: (ויקרא יג מז) "וְהַבָּגֶד" יָכוֹל אַף הַשִּׁרְיָאִין וְהַסְּרִיקִין צֶמֶר הַגֶּפֶן וְצֶמֶר הַכָּלְךְ וְצֶמֶר הַגְּמַלִּים וְצֶמֶר הָאַרְנְבִים וְהַנּוֹצָה שֶׁל עִזִּים תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים". [אֵין לִי אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הַמְיֻחָדִים מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבָּגֶד"]. אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד מִן הַמִּינִין הַבָּא בְּכֻלּוֹ, מִנַּיִן אֶחָד מִן הַמִּינִין הַבָּא בְּמִקְצָתוֹ כִּלְאַיִם הַבָּא בְּכֻלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", אֵין לִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבָּגֶד" דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עוֹקֵר הָרִים אַתָּה אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהֵיכָן יִפְשֶׁה בֶּגֶד שֶׁאֵין לוֹ לְהֵיכָן יִפְשֶׁה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יִהְיֶה בּוֹ" וַאֲפִלּוּ בְּכֻלּוֹ. יָכוֹל יְהוּ מְטַמְּאִין בֵּין צְבוּעִין בֵּין שֶׁאֵינָן צְבוּעִין תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים" מַה פִּשְׁתִּים כִּבְרִיָּתָן אַף צֶמֶר כִּבְרִיָּתוֹ, אוֹצִיא אֶת הַצְּבוּעַ בִּידֵי אָדָם וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר" מַה פִּשְׁתִּים לְבָנָה אַף צֶמֶר לָבָן.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרֵשׁ לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם צֶמֶר וּפִשְׁתִּים אַף כֹּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. תַּנְיָא בֶּגֶד אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, [שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַבָּגֶד", וְאֵימָא לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה, לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא, הַשְׁתָּא שְׁתֵּי וָעֶרֶב מְטַמֵּא שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה מִבָּעְיָא, אִי הָכִי שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ נָמֵי לֵיתוּ מִקַּל וָחוֹמֶר, אֶלָּא] שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה דַּחֲזֵי בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לַעֲשִׁירִים אָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ דְּלַעֲנִיִּים חֲזֵי וְלַעֲשִׁירִים לָא אָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר. וְאֵימָא לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים. אָמַר קְרָא בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים [בֶּגֶד צֶמֶר וּפִשְׁתִּים אֵין] מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. וְאֵימָא כִּי אִימְעִיט מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה מְטַמֵּא. תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים" חַד לְמַעֲטִינְהוּ מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְחַד לְמַעֲטִינְהוּ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה. וּלְרָבָא דְּאָמַר שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה בִּשְׁאָר בְּגָדִים אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ [מְנָא לֵיהּ]. נַפְקָא לֵיהּ מֵ"אוֹ בֶּגֶד". וְאַבַּיֵי "אוֹ בֶּגֶד" לְרַבּוֹת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים דִּמְטַמֵּא בִּשְׁרָצִים. וְרָבָא גְּלֵי רַחֲמָנָא בִּנְגָעִים וְהוּא הַדִּין בִּשְׁרָצִים. וְאַבַּיֵי אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לִּנְגָעִים שֶׁכֵּן שְׁתֵּי וָעֶרֶב מְטַמֵּא בָּהֶן,

וְאִידָךְ אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ נְגָעִים חֲמִירֵי לִכְתּוֹב בִּשְׂרָצִים וְלֵיתֵי [נְגָעִים] מִינַּיְהוּ, וְאִידָךְ נְגָעִים מִשְּׂרָצִים לֹא אָתֵי דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לִּשְׂרָצִים שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. אַבָּיֵי אָמַר הַאי תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל נַפְקָא מֵאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּגֶד אֵין לִי אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִנַּיִן לְרַבּוֹת צֶמֶר גְּמַלִּים וְכוּ' תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בֶּגֶד". רָבָא אָמַר כִּי לֵית לֵיהּ לְתָנָא דְּבֵי ר"י בִּשְׂאָר בְּגָדִים שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ (בִּשְׂרָצִים) שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה אִית לֵיהּ. (ויקרא יג מח) בִּשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב. יָכוֹל אַף שְׁתִי וְעֵרֶב שֶׁל נָפָה וְשֶׁל כְּבָרָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" וְגוֹ'. אוֹצִיא אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֶׁל שֵׂעָר וְדִין הוּא וּמָה אִם צֶמֶר שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר לְקַבֵּל שְׂרֵפָה עַל יְדֵי טֻמְאָה מִמָּקוֹם אַחֵר שְׁתִי וְעֵרֶב שֶׁלּוֹ טָמֵא שֵׂעָר שֶׁהֻכְשַׁר לְקַבֵּל שְׂרֵפָה עַל יְדֵי טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא שְׁתִי וְעֵרֶב שֶׁלּוֹ טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַפִּשְׁתִּים וְלַצָּמֶר" וְלֹא שֶׁל שֵׂעָר. יָכוֹל יְהוּ מִטַּמְּאִין מִיָּד תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" מַה בֶּגֶד מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ אַף כֵּלִים מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן. וְאֵיזֶהוּ גְמַר הַשְׁתִי מִשֶּׁיִּשְׁלַק, וְהָעֵרֶב מִיָּד, וְהָאוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן מִשֶּׁיִּתְלַבְּנוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. יָכוֹל יְהוּ מִטַּמְּאִין בְּכָל שֶׁהֵן תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" מַה בֶּגֶד מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שְׁתִי וְעֵרֶב אַף כֵּלִים מַהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בִּשְׁתִי וְעֵרֶב, אָפִלּוּ כֻּלָּהּ שְׁתִי וַאֲפִלּוּ כֻּלָּהּ עֵרֶב. הָיְתָה פְּסוּקוֹת אֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אָפִלּוּ פְּסִיקָה א' וּקְשָׁרָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּנְגָעִים. "אוֹ בְעוֹר" יָכוֹל אַף עוֹרוֹת שֶׁל יָם יְהוּ מְטַמְּאִין וְהָלֹא דִּין הוּא נֶאֱמַר טָמֵא בִּשְׂרָצִים וְנֶאֱמַר טָמֵא בִּנְגָעִים מַה בִּשְׂרָצִים פָּטַר בָּהֶם עוֹרוֹת שֶׁל יָם אַף בִּנְגָעִים יִפְטֹר בָּהֶם עוֹרוֹת שֶׁל יָם, קַל וָחֹמֶר מִשְּׂרָצִים וּמַה שְּׂרָצִים שֶׁטָּמֵא בָּהֶם צְבוּעִים וְכוּ' אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְטֹר בָּהֶם עוֹרוֹת שֶׁל יָם. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׂרָצִים שֶׁלֹּא טָמֵא בָּהֶם שְׁתִי וְעֵרֶב תֹּאמַר בִּנְגָעִים שֶׁטָּמֵא בָּהֶם שְׁתִי וְעֵרֶב, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" מַה בֶּגֶד מִין הַגָּדֵל בָּאָרֶץ אַף כָּל הַגָּדֵל בָּאָרֶץ. יָכוֹל שָׁאנִי מוֹצִיא אֶת שֶׁחוֹבֵר לוֹ מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא, [תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעוֹר" לְהָבִיא אֶת שֶׁחָבֵר לוֹ מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא] אָפִלּוּ חוּט וַאֲפִלּוּ מְשִׁיחָה וּבִלְבַד שֶׁיְּחַבְּרֵנוּ לוֹ דֶּרֶךְ חִבּוּרוֹ לְטֻמְאָה. אִי מַה צֶּמֶר מִין בְּהֵמָה דַּקָּה וְנֶאֱכָל כּוּ' מִנַּיִן מִין בְּהֵמָה דַּקָּה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל מִין בְּהֵמָה גַּסָּה וְנֶאֱכָל מִין בְּהֵמָה גַּסָּה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל עַד שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה לְהָבִיא עוֹרוֹת שֶׁל שְׂרִים תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעוֹר" בְּעוֹר רַבָּה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁל נָשִׁים מִנַּיִן, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁל גֵּרִים וְשֶׁל עֲבָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעוֹר" בְּעוֹר רַבָּה. יָכוֹל אַף עוֹר הַמַּצָּה וְעוֹר הַחִיפָּה שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה. אוֹצִיא אֶת עוֹר הַמַּצָּה וְעוֹר הַחִיפָּה שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת עוֹרוֹת רְצוּעוֹת וְסַנְדָּלִים שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּלִי" יָצְאוּ עוֹרוֹת רְצוּעוֹת וְסַנְדָּלִים שֶׁאֵינָם כֵּלִים. יָכוֹל שָׁאנִי מוֹצִיא עוֹרוֹת אֹהָלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְעוֹר" לְרַבּוֹת עוֹרוֹת אֹהָלִים. יָכוֹל מְטַמְּאִים צְבוּעִים תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד" מַה בֶּגֶד כֵּלּוֹ לָבָן אַף עוֹרוֹת כֻּלָּם לְבָנִים דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי

יְהוּדָה אוֹמֵר "בְּעוֹר" לְרַבּוֹת אֶת הַצְּבוּעִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "בְּבֶגֶד" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "בְּעוֹר" הָא כֵּיצַד צְבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם מְטַמְּאִים בִּידֵי אָדָם אֵין מְטַמְּאִים. (ויקרא יג מט) "וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק" יָכוֹל לְכָל מַרְאֶה יָרָק, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְרַקְרַק" יָרָק שֶׁבַּיְרָקִין. אָדֹם יָכוֹל לְכָל מַרְאֶה אָדֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַדַמְדָּם" אָדֹם שֶׁבָּאֲדַמִּים. "יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדָּם" מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְטַמְּאִים בְּפָתוּחַ. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְטַמְּאִים בְּפָתוּחַ כָּךְ לֹא יִצְטָרֵף זֶה עִם זֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה", "בַּבֶּגֶד" וְלֹא בַּנִּימִין. "בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְכָל כְּלִי עוֹר נֶגַע צָרַעַת הוּא" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְעָשִׁיר וּלְעָנִי, יֵשׁ בּוֹ לְעָשִׁיר וְלֹא לְעָנִי, לְעָנִי וְלֹא לְעָשִׁיר, לֹא לְעָנִי וְלֹא לְעָשִׁיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶגַע צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת הַכֹּהֵן" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. צָרַעַת כִּגְרִיס וַהֲלֹא דִּין הוּא טָמֵא כָּאן וְטָמֵא בְּעוֹר הַבָּשָׂר, מָה עוֹר הַבָּשָׂר בְּכִגְרִיס אַף כָּאן בְּכִגְרִיס, אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ טָמֵא כָּאן וְטָמֵא בְּבָתִּים מַה בְּבָתִּים בִּשְׁנֵי גְּרִיסִין אַף כָּאן בִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּשְׁנֵי שְׁבוּעוֹת מִדָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּשְׁנֵי שְׁבוּעוֹת וְאַל יוֹכִיחוּ בָּתִּים שֶׁמְּטַמְּאִים בְּגִ' שְׁבוּעוֹת. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּירַקְרַק וּבַאֲדַמְדָּם מִדָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בִּירַקְרַק וּבַאֲדַמְדָּם וְאַל יוֹכִיחַ בָּשָׂר שֶׁאֵין מְטַמֵּא בִּירַקְרַק וּבַאֲדַמְדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר צָרַעַת כִּגְרִיס. (ויקרא יג נ) "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים" תְּחִלָּה בְּשִׁבְעָה, יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם" בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. (ויקרא יג נא) "כִּי פְשָׂה" זֶה פִּשָּׁיוֹן סָמוּךְ כָּל שֶׁהוּא. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרָחוֹק תַּלְמוּד לוֹמַר ("הַנֶּגַע) [הַבֶּגֶד"], יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֶּגַע". וּלְהַלָּן נֶאֱמַר "הַנֶּגַע" מַה נֶּגַע הָאָמוּר לְהַלָּן כִּגְרִיס אַף נֶגַע הָאָמוּר כָּאן כִּגְרִיס. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר הַפִּשָּׁיוֹן סָמוּךְ כָּל שֶׁהוּא וְהָרָחוֹק בְּכִגְרִיס [וְהַחוֹזֵר כִּגְרִיס]. "צָרַעַת מַמְאֶרֶת" תֵּן בּוֹ מְאֵרָה וְאַל תֵּהָנֶה. אֵין לִי אֶלָּא מַחְלֶטֶת מִנַּיִן אַף מֻסְגֶּרֶת תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי צָרַעַת". יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁהַמַּחְלֶטֶת אִם קוֹצְצוֹ וַעֲשָׂאוֹ מוֹכִין טָמֵא וְאִסּוּר בַּהֲנָאָתוֹ יָכוֹל אַף מֻסְגֶּרֶת כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי צָרַעַת".

(ויקרא יג נב) וְשָׂרַף אֶת הַבֶּגֶד מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אַצ"פ שֶׁאֵין בָּהּ כַּזַּיִת כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבֵית טָהוֹר טִמֵּאתוֹ, מַאי לָאו בְּמֻחְלֶטֶת, לֹא מֻסְגֶּרֶת. אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא הָיוּ בָהּ כַּמָּה זֵיתִים כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמְּנָהּ כַּזַּיִת לְבֵית טָהוֹר טִמֵּאתוֹ, אִי אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא מַחְלֶטֶת הַיְנוּ דְּאִיתְקַשׁ לְמֵת, אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ מֻסְגֶּרֶת אַמַּאי אִיתְקַשׁ לְמֵת. שָׁאנֵי הַתָּם דְּאָמַר קְרָא "וְשָׂרַף אֶת הַבֶּגֶד" אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה קְרוּי בֶּגֶד. "וְשָׂרַף אֶת הַבֶּגֶד אוֹ אֶת הַשְּׁתִי אוֹ אֶת הָעֵרֶב בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת כָּל כְּלִי הָעוֹר" יָכוֹל יָבִיא גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן וְיִשְׂרְפֵנוּ בָּהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" אֵינָהּ צְרִיכָה דָּבָר אַחֵר לִשְׂרֵפָה עַמָּהּ. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים", לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹמְרִיּוֹת שֶׁבּוֹ, אוֹצִיא אֶת הָאוֹמְרִיּוֹת שֶׁל זָהָב

וְשֶׁל שֵׁירַיִם שֶׁאֵין [מִינָן] מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים וְלֹא אוֹצִיא אֶת אַרְגְּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה (שֶׁהֵם) [שֶׁמִּינָן] מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" הָרָאוּי לְקַבֵּל נֶגַע עַכְשָׁיו.

(ויקרא יג נג) וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְכָל כְּלִי עוֹר. זֶהוּ עוֹמֵד. (ויקרא יג נד) "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ" צִוּוּי בְּכֹהֵן וְכִבּוּס בְּכָל אָדָם. "וְכִבְּסוּ הַנֶּגַע" יָכוֹל מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד יִטְעֹן כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע". יָכוֹל כָּל בֶּגֶד כֻּלּוֹ יִטְעֹן כִּבּוּס תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֶּגַע", הָא כֵּיצַד מְכַבֵּס מִן הַבֶּגֶד עִמּוֹ. "וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית" מְלַמֵּד שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לוֹ מִן הַמְּנָיָן מִלְּאַחֲרָיו וּמִלְּפָנָיו. (ויקרא יג נה) "וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא פָשָׂה" הָא לֹא הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה טָמֵא, הָפַךְ וְלֹא פָשָׂה אֵינִי יוֹדֵעַ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִסְגִּיר אֶת הַנֶּגַע" מִכָּל מָקוֹם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין טָמֵא אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא עוֹמֵד, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְהִנֵּה לֹא הָפַךְ הַנֶּגַע אֶת עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא פָשָׂה" טָמֵא בְּכָל מִין שֶׁיִּטְמָא לוֹ. פּוֹחֶתֶת הֵיא עַד שֶׁיְּהוּ מַרְאֶיהָ שׁוֹקְעִין. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר פּוֹחֶתֶת אֶלָּא לְמַרְאֶה שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא" תְּהֵא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה, וְהָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם פּוֹחֶתֶת שֶׁיְּהוּ מַרְאֶיהָ שׁוֹקְעִין. "בְּקָרַחְתּוֹ" אֵלּוּ הַשְּׁחוּקִין. "בְּגַבַּחְתּוֹ" אֵלּוּ חֲדָשִׁים. מִכָּאן אָמְרוּ סָגוֹס שֶׁנִּרְאֶה בֶּן הַנֶּגַע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר עַד שֶׁיֵּרָאֶה בָּאָרִיג וּבַמּוֹכִין. דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ מַהוּ שֶׁיִּלָּמֵד בִּגְזֵרָה שָׁוָה. תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מִנַּיִן לִפְרִיחַת בְּגָדִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה, נֶאֱמַר קָרְחַת וְגַבַּחַת בְּבֶגֶד וְנֶאֱמַר קָרְחַת וְגַבַּחַת בְּאָדָם, מַה לְּהַלָּן פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ טָהוֹר אַף כָּאן פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ טָהוֹר, וְהָתָם מְנָלַן דִּכְתִיב "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו" וְאִיתְקַשׁ רֹאשׁוֹ לְרַגְלָיו מַה לְּהַלָּן הַפַּךְ לְבָן" פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ טָהוֹר אַף כָּאן כֻּלּוֹ הָפַךְ לְבָן" פְּרִיחָה בְּכֻלּוֹ טָהוֹר:

(ויקרא יג נו) "וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע" כֵּהָה לְמַרְאֶה שֵׁנִי. אוֹ כֵּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֶּגַע". אִי הַנֶּגַע יָכוֹל בְּמַרְאָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה כֵּהָה" הָא כֵּיצַד כֵּהָה לְמַרְאֶה שֵׁנִי וְלֹא כֵּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי, "וְקָרַע" יָכוֹל יִקְרַע קֶרַע קָטָן וִיקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת קְרִיעָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אִי אוֹתוֹ יָכוֹל (יִשְׁסְפֶנּוּ) [יְשַׁסְפֶנּוּ] וְיַנִּיחֶנּוּ בִּמְקוֹמוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבֶּגֶד" יִנָּתֵקְנוּ מִן הַבֶּגֶד. יָכוֹל יִקְרַע וְיַשְׁלִיךְ קְרָעָיו לְאַשְׁפָּה תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ". "אֵת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" לָמַד עַל הַקְּרָעִין שֶׁיִּטְעֲנוּ שְׂרֵפָה. לָמְדְנוּ כֵּהָה בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי לַמַּרְאֶה הַשֵּׁנִי שֶׁקּוֹרֵעַ, מִנַּיִן כֵּהָה בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא מְכַבְּסוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנֶּגַע", נֶאֱמַר כָּאן "הַנֶּגַע" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "הַנֶּגַע" מַה נֶּגַע הָאָמוּר כָּאן כֵּהָה לְמַרְאֶה שֵׁנִי וְלֹא כֵּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי אַף נֶגַע הָאָמוּר לְהַלָּן כֵּהָה לְמַרְאֶה שֵׁנִי וְלֹא כֵּהָה לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁי.

(ויקרא יג נז) מִנַּיִן שֶׁטּוֹלֶה עָלָיו מַטְלִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם תֵּרָאֶה עוֹד" – אֵין "עוֹד" אֶלָּא מְקוֹמָהּ, מְלַמֵּד שֶׁטּוֹלֶה עָלָיו מַטְלִית. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ מַטְלִית. [חָזַר נֶגַע עַל

הַבֶּגֶד – מַצִּיל עַל הַמַּטְלִית, חָזַר עַל הַמַּטְלִית – שׁוֹרֵף הַבֶּגֶד]. הַטּוֹלֶה מִן הַמֶּסְגֵּר בְּטָהוֹר, וְחָזַר נָגַע בַּבֶּגֶד – שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית, חָזַר לַמַּטְלִית – בֶּגֶד הָרִאשׁוֹן יִשָּׂרֵף וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת בֶּגֶד הַשֵּׁנִי בְּסִימָנִין. אֵין לִי אֶלָּא מְקוֹמָהּ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַבֶּגֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּבֶּגֶד". יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" – מַה הָרִאשׁוֹנָה בְּכִגְרִיס אַף הַשְּׁנִיָּה בְּכִגְרִיס. אֵין לִי אֶלָּא בְּמַרְאֶה, שֶׁלֹּא בְּמַרְאֶה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "פַּרַחַת", בְּמַרְאֶה וְשֶׁלֹּא בְּמַרְאֶה. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "פַּרַחַת" אֶלָּא שֶׁאֵין טְמֵאָה עַד שֶׁתַּחֲזֹר וְתִפְשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא" – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּשָׂה. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "פַּרַחַת", בְּמַרְאֶה וְשֶׁלֹּא בְּמַרְאֶה, קוּטֵא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פַּסְפַּסִּין צְבוּעִים וּלְבָנִים פּוֹשִׂים מִזֶּה לָזֶה. שְׁאָלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הֲרֵי הוּא פַּסְפָּס יְחִידִי, אָמַר לָהֶם: לֹא שָׁמַעְתִּי, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: אֲלַמֵּד בּוֹ. אָמַר לוֹ: אִם לְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, הֵן, אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא יַעֲמֹד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, וְהָעוֹמֵד בְּכִגְרִיס שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת טָמֵא. אָמַר לֵהּ חָכָם גָּדוֹל אַתָּה שֶׁקִּיַּמְתָּ דִּבְרֵי חֲכָמִים.

(ויקרא יג נח) וְהַבֶּגֶד אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תִּכַּבֵּס – יָכוֹל יְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת כִּבּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע". אִי "וְסָר הַנָּגַע" יָכוֹל מִצַּד הַזֶּה לְצַד הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵהֶם" – עַד שֶׁיֵּעָקֵר מִכֻּלּוֹ. "וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר" – שְׁנִיָּה לְטָהֳרוֹ, [וְהָרִאשׁוֹנָה (לְכֻבַּס) [לְהַסְגִּיר] נִגְעוֹ]. תַּנְיָא: רַבִּי יוֹנָתָן בַּר יוֹסֵף אוֹמֵר: "וְכֻבַּס" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִית", מַקִּישׁ תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה לְתִכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה, מַה תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לְדַעַת אַף תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה לְדַעַת. אִי מַה לְהַלָּן בָּעֵינָן דַּעַת כֹּהֵן אַף כָּאן בָּעֵינָן דַּעַת כֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכֻבַּס שֵׁנִית" – מִכָּל מָקוֹם.

(ויקרא יג נט) זֹאת תּוֹרַת נֶגַע צָרַעַת וְגוֹ' – מַקִּישָׁן לְבַיִת, מַה בַּיִת מְטַמֵּא בְּבִיאָה אַף כֻּלָּן יְטַמְּאוּ בְּבִיאָה. אִי מַה בַּיִת טָעוּן צִפָּרִים אַף כֻּלָּן יִטָּעֲנוּ צִפָּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". רַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתָק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת" – מֻקָּשׁ בֶּגֶד לְבַיִת, מַה בַּיִת מְטַמֵּא בְּבִיאָה אַף בֶּגֶד מְטַמֵּא בְּבִיאָה. אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת תּוֹרַת נֶגַע צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר אוֹ הַפִּשְׁתִּים" – הֻקַּשׁ לְבֶגֶד, מַה בֶּגֶד מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אַף כֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה. אִי מַה בֶּגֶד יְטַמֵּא בְּכָל הַטֻּמְאוֹת אַף כֻּלָּן יְטַמְּאוּ בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" – בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" – כְּשֵׁם שֶׁמְּצִוָּה לְטַהֲרוֹ כְּךְ מְצִוָּה לְטַמְּאוֹ. "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" – כֹּהֵן שֶׁמְּטַמְּאוֹ – מְטַהֲרוֹ, אִם מֵת – (מְטַהֲרוֹ כֹּהֵן אַחֵר, וְאִם מֵת) – רוֹאֵהוּ כֹּהֵן אַחֵר. אִם בַּהֶרֶת קוֹדֶמֶת לְשֵׂעָר לָבָן – טָמֵא. וְאִם שֵׂעָר לָבָן קוֹדֵם לַבַּהֶרֶת – טָהוֹר. סָפֵק – טָמֵא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כֵּהָה. מַאי כֵּהָה, אָמַר רָבָא: כֵּהָה וְטָהוֹר. וְדִלְמָא כֵּהָה וְטָמֵא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָמַר קְרָא: "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" – הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב בְּטָהֳרָה תְּחִלָּה:

רמז תקנד

(פִּתְיחָה לְפָרָשַׁת נָקִי). לַעֲשׂוֹת לָרוּחַ מִשְׁקָל – אָמַר רַבִּי אַחָא: בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת: אִישׁ פְּלוֹנִי רוּחוֹ יְתֵרָה, שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ רוּחַ יְתֵרָה. אִישׁ פְּלוֹנִי רוּחוֹ קְצָרָה, שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ רוּחַ קְצָרָה. "וּמַיִם תִּכֵּן בְּמִדָּה" – הָאָדָם הַזֶּה מְשַׁקֵּל: חֶצְיוֹ מַיִם וְחֶצְיוֹ דָּם. בְּשָׁעָה שֶׁהוּא זוֹכֶה, לֹא הַמַּיִם רַבִּין עַל הַדָּם וְלֹא הַדָּם רַבָּה עַל הַמַּיִם. וּכְשֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה, אִם הַמַּיִם רַבִּין עַל הַדָּם – נַעֲשֶׂה אִדְרוֹפִּיקוֹס. וְאִם הַדָּם רַבָּה עַל הַמַּיִם, נַעֲשֶׂה מְצֹרָע, "אָדָם" – (אָדֹם) [אוֹ דָּם]. "מִי פִּלֵּג לַשֶּׁטֶף תְּעָלָה" – אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: אִית אַתְרָא, דְּצַוְחִין לְשַׁעֲרָה שִׁטְפָּא. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ: אֵין לְךָ כָּל נִימָא וְנִימָא שֶׁלֹּא בָּרָא לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גֶּמָּא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְמָחָר בִּקֵּשׁ לָצֵאת לְפַרְנָסָתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אֶתְמוֹל הָיִיתָ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ: אֵין לְךָ כָּל נִימָא וְנִימָא שֶׁלֹּא בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָהּ גֶּמָּא בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא אַחַת מֵהֶן נֶהֱנֵית מֵחֲבֶרְתָּהּ, וְעַכְשָׁו אַתָּה מְבַקֵּשׁ לָצֵאת לְתוּר פַּרְנָסָתְךָ, תֵּיב לְךָ וּבָרֵיךְ קָאֵים לָךְ. שְׁמַע וִיתֵיב לֵהּ, וְקָם לֵהּ בָּרֵיהּ. "וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קֹלוֹת" – אָמַר רַבִּי אָבִין: מָשָׁל לְגִנַּת יָרָק שֶׁהַמַּעְיָן לְתוֹכָהּ, כָּל זְמַן שֶׁשּׁוֹפֵעַ לְתוֹכָהּ – יְרָקָהּ מַשְׁחִיר, פֹּסֶק הַמַּעְיָן – הִלְבִּין יְרָקָהּ. כָּךְ, זָכָה אָדָם – "וְשֵׂעָר שְׂחוֹר צָמַח בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא". וְאִם לָאו – "וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן" (אֲדַמְדָּם). נְכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים – מוּכָנִים הֵן הַדִּינִין לַלֵּצִים וּלְעוֹבְרִים עֲבֵרוֹת. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, אָדָם רוֹכֵב עַל חֲמוֹר, פְּעָמִים שֶׁסּוֹרֵחַ עָלָיו וּמַכֵּהוּ וְכוּ'. בְּרֹם הָכָא: "נְכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים". אָמַר רַבִּי אָבִין: מַה הוּא "וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים" מָשָׁל לְמַטְרוֹנִיתָא שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ פַּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, כֵּיוָן דַּחֲמַת מַגְּבְיָא תָּלְיָן, דְּחֲלַת. אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ: אַל תִּתְיָרְאִי, אֶלּוּ לָעֲבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת, אֲבָל אַתְּ – לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ. כָּךְ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל פָּרָשַׁת נְגָעִים, נִתְיָרְאוּ. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אַל תִּתְיָרְאוּ, אֵלּוּ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל אַתֶּם – לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ. שֶׁנֶּאֱמַר: "רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּה' חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ". מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר". מַה כְּתִיב בַּתְּרֵהּ, "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ". וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: מָשָׁל לַחֲמוֹרָה שֶׁרָעַת וְנִכְוִית. מִי גָּרַם לַוָּלָד שֶׁיֵּצֵא כָּווּי, שֶׁרָעַת וְנִכְוִית אִמּוֹ. כָּךְ, מִי גָּרַם לְוָלָד שֶׁיִּהְיֶה מְצֹרָע, אִמּוֹ, שֶׁלֹּא שָׁמְרָה אֶת נִדָּתָהּ. אָמַר רַבִּי אָבִין: מָשָׁל לְגִנַּת יָרָק שֶׁהַמַּעְיָן לְתוֹכָהּ. כָּל זְמַן שֶׁהַמַּעְיָן לְתוֹכָהּ, הִיא עֲשׂוּיָה בְּצִין. כָּךְ, כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ אֵצֶל אִשְׁתּוֹ נִדָּה, עוֹשֶׂה בָּנָיו מְצֹרָעִים. רַבִּי אָבִין קָרֵא עֲלֵיהּ: "אֲבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה. וְהֵם קוֹרְאִים עַל אֲבוֹתֵיהֶם: "אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ". רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כְּתִיב: "וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה". וּמַה כְּתִיב בַּתְּרֵהּ, "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ". וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי לְךָ הָבֵא קָרְבַּן לֶדֶה, וְאַתָּה לֹא עָשִׂיתָ כָּךְ, חַיֶּיךָ, שֶׁאֲנִי מַצְרִיכְךָ

לָבוֹא אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת עֲבוֹדָה זָרָה, לוֹמַר לְךָ: שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה, כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה, וְכָל הַמְבַטֵּל מִצְוַת חַלָּה, כְּאִלּוּ קַיֵּם עֲבוֹדָה זָרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: "כִּי בְעַד אֲשָׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם" – מִי גָּרַם שֶׁתִּכָּשֵׁל בְּזוֹנָה, עַל יְדֵי שֶׁאָכַלְתְּ כִּכָּר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", מַה כְּתִיב בַּתְרֵהּ, "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשָּׂטֶה אִשְׁתּוֹ" וְגוֹ'. וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֲנִי אָמַרְתִּי: תֵּן מַתְּנָתְךָ לַכֹּהֵן, וְאַתָּה לֹא עָשִׁיתָ, חַייָךְ, שֶׁאֲנִי מַצְרִיכְךָ שֶׁתְּבִיא אִשְׁתְּךָ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן".

רמז תקנה

אָמַר רַבִּי לֵוִי: בְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן, וּקְלָלוֹת מְקַלְלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ" – אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יֵשׁ לְךָ מַה לְשָׁשׂ וּמַה לִתֵּן, מַה לִקַּח וּמַה לְמָכֹר. קְלָלוֹת מְקַלְלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה" – אִם עָשִׂיתָ כָּךְ, "לֹא יִהְיֶה לְךָ" מַה לִשָּׂא וּמַה לִתֵּן וְכוּ'. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ אֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", חַייָךְ, שֶׁאֲפִלּוּ קְטַנָּה אֵינוֹ מַסְפִּיק בְּיַד אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְדִכְוָתָהּ: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף" וְגוֹ', אִם עָשִׂיתָ כֵּן, חַייָךְ, שֶׁאֲפִלּוּ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל אֶבֶן אֵינוֹ מַסְפִּיק בְּיַד אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ. רַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה בַּדָּבָר: כָּךְ הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן אָחִי לִהְיוֹת רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, אָמַר לֵהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא נֶהֱנָה (אוֹתוֹ) מֵהֶם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת, מַתְלָא אָמַר: דְּאַכֵּיל בַּהֲדֵי קוֹרָא יְלֵקֶה בַּהֲדֵי קִלְּא (=הָאוֹכֵל מִן הַקּוֹר לוֹקֶה מִן הַקּוֹרָה). שְׂאֵת – זוֹ בָּבֶל, עַל שֵׁם "וְנִשָּׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל". "סַפַּחַת" – זוֹ מָדַי, שֶׁהֶעֱמִידָה הָמָן הָרָשָׁע, שֶׁהָיָה שָׂף כְּנָחָשׁ, עַל שֵׁם: "עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ". "בַּהֶרֶת" – זוֹ יָוָן, שֶׁהָיְתָה מַבְהֶרֶת בְּגֶזֵרוֹתֶיהָ וְאוֹמֶרֶת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר, שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. "נֶגַע צָרַעַת" – זוֹ מַלְכוּת אֱדוֹם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְקֶה אוֹתָהּ בְּצָרַעַת: "מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ". לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַכֹּהֵן רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. אֲבָל לֶעָתִיד, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים" וְגוֹ'.

רמז תקנו

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ – לָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַפְּסוּקִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל". אֲבָל בַּקְּרְבָּנוֹת כְּתִיב: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "אִים וְנוֹרָא הוּא" – זֶה אָדָם שֶׁשּׁוֹלֵט בְּכָל מַה שֶׁבָּרָא

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַּחַת רַגְלָיו". "מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא" – שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהוּא חוֹטֵא מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִין מִגּוּפוֹ, לָמָּה, שֶׁאֵין מִדּוֹתָיו כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁסָּרַח עָלָיו עַבְדּוֹ מֵבִיא אָדָם אַחֵר וּמַכֵּהוּ. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא מִגּוּפוֹ שֶׁל אָדָם רוֹדֶה אוֹתוֹ וּמַכֵּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה" – לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְחַיֵּב בְּרִיָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה חָפֵץ לְצַדֵּק בְּרִיּוֹתָיו. "לֹא יָגוּרְךָ רָע" – אֵין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְכָּר עַל הָרָעָה, אֶלָּא עַל הַטּוֹבָה. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָאוֹר וְאֶת הַחֹשֶׁךְ וְקָרָא לָהֶם שֵׁמוֹת, הִזְכִּיר שְׁמוֹ עַל הָאוֹר וְלֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁבָּרָא אָדָם וְחַוָּה, הִזְכִּיר שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים". וּכְשֶׁקִּלְלָן לֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְאָדָם אָמַר", אֶל הָאִשָּׁה אָמַר". וְאִם תֹּאמַר עַל הַנָּחָשׁ הִזְכִּיר בִּשְׁעַת קִלְלָתוֹ, כָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים: עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִזְכִּיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְרָעָה: עַל הַמַּסִּית – זֶה הַנָּחָשׁ שֶׁהֵסִית אֶת הָאִשָּׁה וְאָמַר: "כִּי יוֹדֵעַ אֱלֹהִים" וְגוֹ'. וְעַל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע" וְגוֹ'. וְעַל הָעוֹשֶׂה פֵּטְרוֹנוֹ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ" וְגוֹ'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּנֹחַ שֶׁבֵּרַךְ אֶת בָּנָיו אָמַר: "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם", "יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת". אֲבָל כְּשֶׁקִּלֵּל אֶת כְּנַעַן: "וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאֶלִישָׁע שֶׁעָמַד וְקִלֵּל אֶת הָאֲרַמִּים וְאָמַר: "הַךְ נָא אֶת הַגּוֹי הַזֶּה בַּסַּנְוֵרִים" וְלֹא הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וּכְשֶׁחָזַר וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶן שֶׁיִּפְקְחוּ עֵינֵיהֶן אָמַר: "ה' פְּקַח אֶת עֵינֵי". אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל חָלַק לָהֶם כָּבוֹד, וְלֹא הִזְכִּירָם לְרָעָה. כְּשֶׁבָּא לְקָרְבָּנוֹת אָמַר לְמֹשֶׁה: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם". אֲבָל כְּשֶׁבָּא לְהַזְהִיר עַל הַנְּגָעִים, אָמַר: "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ". קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְשׁט יָדוֹ בָּאָדָם הַזֶּה, אֶלָּא מַתְרֶה אוֹתוֹ וּמַלְקֶה בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם". חֲזַר בּוֹ – יָפֶה, וְאִם לָאו – מַלְקֶה בְּבִגְדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרַעַת". חֲזַר בּוֹ – יָפֶה, וְאִם לָאו – בָּאִין בְּגוּפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ". לְעוֹלָם הַבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בַּדִּין עַל מַלְכוּת הָרִשְׁעָה. הוּא אוֹמֵר לָהּ: לָמָּה הָיִית מְשַׁעְבֶּדֶת בָּבָנַי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אַתָּה עָשִׂיתָ שֶׁמָּסְרָתָ אוֹתָם בְּיָדַי. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהּ: "לֹא שַׂמְתִּי לָהֶם רַחֲמִים עַל זֶקֶן הִכְבַּדְתְּ עָלֶיךָ", חַיֶּיךָ, שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב עָלַיִךְ בְּמִשְׁפָּט וּמְחַיֶּבֶךָ. אֲנִי פּוֹרֵעַ מִן הַשַּׁר שֶׁלָּךְ וְאַחַר כָּךְ אֲנִי פּוֹרֵעַ מִמֵּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם" וְגוֹ'. אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֲנִי אֶקַדֵּשׁ אוֹתָם וּמְטַהֲרָן וְגוֹאֲלָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרְאוּ לָהֶם עַם הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי ה'". וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ".

פרשת מצורע

(ויקרא יד ב) זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת. "שֵׁשׁ הֵנָּה שָׁנֵא ה' וְשֶׁבַע תּוֹעֲבַת נַפְשׁוֹ" – רַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנָן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֵׁשׁ וְשֶׁבַע הֲרֵי שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה. וְרַבָּנָן אָמְרִין: שֶׁבַע. וּמַה מְקַיְּמִין רַבָּנָן "וְשֶׁבַע" – זוֹ שְׁבִיעִית, שֶׁקָּשָׁה כְּנֶגֶד כֻּלָּן. וְאֵיזֶה, זֶה "מְשֹׁלֵחַ מְדָנִים". וְאֵלּוּ הֵן: "עֵינַיִם רָמוֹת, לְשׁוֹן שָׁקֶר, וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי. לֵב חֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן, רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה. יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר, וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֻלָּן לָקוּ בְּצָרַעַת. "עֵינַיִם רָמוֹת", מִבְּנוֹת צִיּוֹן: "יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן" – שֶׁהָיְתָה אַחַת מֵהֶן לוֹבֶשֶׁת תַּכְשִׁיטֶיהָ וְהָיְתָה מַטָּה אֶת גְּרוֹנָהּ לְהַרְאוֹת תַּכְשִׁיטֶיהָ. וּכְתִיב: "וְשִׂפַּח אֲדֹנָי (אֶת) קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן – רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הִלְקָן בְּצָרַעַת, כִּדְאָמְרִינָן: "וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת", "לְשׁוֹן שָׁקֶר" – מִמְּרִים: "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן וּבְמֹשֶׁה", וּכְתִיב: "וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". "וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי" – מִיּוֹאָב: "יֶחֱלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְגוֹ' זָב וּמְצֹרָע". "לֵב חֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן" – מֵעַזָּיְהוּ, שֶׁבִּקֵּשׁ לִלְבֹּשׁ לְבוּשׁ כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה. וּכְתִיב: "וַיִּנָּגַע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצֹרָע עַד יוֹם מוֹתוֹ". "רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה" – זֶה גֵּיחֲזִי: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ". "וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים" – מִפַּרְעֹה, שֶׁשִּׁלַּח מְדָנִים בֵּין אַבְרָהָם לְשָׂרָה, וּכְתִיב: "וַיִּנָּגַע ה' אֶת פַּרְעֹה". לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע (כְּתוּב בְּרֶמֶז ס"ט).

מַעֲשֶׂה בְּרוֹכֵל אֶחָד שֶׁהָיָה מְחַזֵּר בָּעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְצִפּוֹרִי וְהָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר: מַאן בָּעֵי לְמִזְבָּן סַם חַיִּים, אוּדְקִין עֲלֵהּ רַבִּי יַנַּאי. הֲוָה יְתִיב וּפָשִׁיט בִּטְרַקְלִינֵהּ. אֲמַר לֵהּ: תָּא סָק לְהָכָא, זַבִּין לִי. אֲמַר לֵהּ: לֵית אַתְּ צָרִיךְ, לָא אַנְתְּ וְלֹא דִכְוָתָךְ. אִטְרַח עֲלֵהּ, סְלַק לְגַבֵּהּ, הוֹצִיא לוֹ סֵפֶר תְּהִלִּים מִכַּרְךָ, הֲרָאָה לוֹ פָּסוּק זֶה: "מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים וְגוֹ', נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע". אֲמַר רַבִּי יַנַּאי: אַף שְׁלֹמֹה מַכְרִיז וְאוֹמֵר: "שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ" – שׁוֹמֵר מִצָּרַעַת נַפְשׁוֹ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: כָּל יָמַי הָיִיתִי קוֹרֵא הַמִּקְרָא הַזֶּה וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא פָּשׁוּט, עַד שֶׁבָּא רוֹכֵל זֶה וְהוֹדִיעֵנִי. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע.

רמז תקנז

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָסוּר לְיִלֵּךְ בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל מְצֹרָע אַרְבַּע אַמּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר עַד מֵאָה אַמָּה. וְלָא פְּלִיגִי. מַאן דְּאָמַר: עַד אַרְבַּע, בְּשָׁעָה שֶׁאֵין הָרוּחַ יוֹצֵא. וּמַאן דְּאָמַר: עַד מֵאָה אַמָּה, בְּשָׁעָה שֶׁהָרוּחַ יוֹצֵא. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי לֹא הֲווּ עַיְּילִין לְמָבוֹאָה שֶׁל מְצֹרָעִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כַּד הֲוָה חַמֵּי חַד מִנְּהוֹן, מְרָגֵם

לֵה בְּאַבְנַיָּא, וְאָמַר לֵהּ: פּוּק לַאֲתָרִיךְ, לָא תְּזַהֲם בְּרֵיתָא. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: "בָּדָד יֵשֵׁב" – לְבַדּוֹ יֵשֵׁב. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כַּד הֲוָה חַמֵּי חַד מִנְּהוֹן, הֲוָה מְטַמַּר מִנֵּהּ, עַל שֵׁם דִּכְתִיב בֵּהּ: "זֹאת תּוֹרַת הַמְצֹרָע" – הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע. אָמַר רַבִּי לֵוִי: מָצִינוּ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּקִלּוּסוֹ שֶׁל רָשָׁע. בַּתּוֹרָה מִנַּיִן, "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". בַּנְּבִיאִים – "וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר הֶחֱיָה וְגוֹ' זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֱלִישָׁע" – לַאֲחוֹרֵי תַּרְעָא הֲוָה קָאֵי, רַבִּי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הָיָה בְּסוֹף הָעוֹלָם, הֶסִיטוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וֶהֱבִיאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אוֹתוֹ רָשָׁע מְסַפֵּר בְּנִפְלְאוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בַּכְּתוּבִים מִנַּיִן, דִּכְתִיב: "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא: רַמַ"ח אֱיבָרִים יֵשׁ בָּאָדָם: מֵהֶן רְבוּצִים וּמֵהֶן עוֹמְדִים. וְלָשׁוֹן זֶה נָתוּן בֵּין שְׁנֵי לְחָיַיִם וְאַמַּת הַמַּיִם נְתוּנָה תַּחְתֶּיהָ וּמַכְפֶּל כַּמָּה כְּפָלוֹת, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה שְׁרָפוֹת הוּא שׁוֹרֵף, אֶלּוּ הָיָה זָקוּף – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ" – זוֹ מִרְיָם, דִּכְתִיב: "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם" וְגוֹ'. "לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ" – אַל תִּתֵּן רְשׁוּת לְאֶחָד מֵאֵיבָרֶיךָ לְהַחֲטִיא כָּל אֵיבָרֶיךָ. "וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ" – זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיּוֹצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם". "כִּי שְׁגָגָה הִיא" – "אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ". "לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ" – "וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ". "וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ" – בְּפִיהָ חָטְאָה, וּשְׁאָר כָּל הָאֵיבָרִים לָקוּ. דִּכְתִיב: "וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִלָּה – בְּסֶלַע, מַשְׁתּוּקְתָא – בִּתְרֵי. דִּתְנָן: "שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר: כָּל יְמֵי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חָמֵשׁ תּוֹרוֹת כְּתוּבוֹת בַּמִּצְרָע: "זֹאת תּוֹרַת נֶגַע צָרַעַת", "זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת", "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצֹרָע" – תּוֹרַת הַמּוֹצִיא רַע. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לָשׁוֹן הָרַע עוֹבֵר עַל חֲמִשָּׁה סִפְרֵי תּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר: "אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ" – בְּלָשׁוֹן נָקִי. אִם אָמְרָה לְךָ אִשְׁתְּךָ שֶׁהִיא נִדָּה, אַל תַּחְטִיא אֶת גּוּפְךָ וְתִגַּע בָּהּ. "וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ" – שֶׁמְּמֻנֶּה עַל צוּרַת הַוָּלָד, שׁוֹגֵג הָיִיתִי, לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ. "לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ" – אֵלּוּ הַבָּנִים שֶׁלּוֹקִין בִּנְגָעִים.

רמז תקנח

אָמַר רַבִּי אַחָא: אִם שִׁמֵּשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בִּימֵי נִדָּתָהּ הַבָּנִים לוֹקִין בְּצָרַעַת. כֵּיצַד, שִׁמֵּשׁ בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְנִדָּתָהּ – הַבֵּן הַנּוֹלָד מֵהֶן לוֹקֶה לְעֶשֶׂר שָׁנִים. שִׁמֵּשׁ עִמָּהּ בְּיוֹם שֵׁנִי – לוֹקֶה לְעֶשְׂרִים שָׁנָה. בְּיוֹם שְׁלִישִׁי – לוֹקֶה לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. בַּיּוֹם הָרְבִיעִי – לוֹקֶה לְאַרְבָּעִים שָׁנָה. בְּיוֹם חֲמִישִׁי – לוֹקֶה לְשִׁבְעִים כְּנֶגֶד שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּתָהּ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁרוֹאֶה

פֵּרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּבָיְכוֹל אֵין הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ מִשֶּׁלִּי, כְּבָר הֵעֲדְתִּי בְּךָ וְאָמַרְתִּי לְךָ: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" – עֵסֶק אָדָם בַּתּוֹרָה בִּלְשׁוֹנוֹ – זָכָה לְחַיִּים, שֶׁהַתּוֹרָה "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְהִיא רְפוּאָתוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע – שֶׁנֶּאֱמַר: "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים". וְאִם עֵסֶק אָדָם בְּלָשׁוֹן הָרַע – מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ לָמוּת, שֶׁקָּשֶׁה לָשׁוֹן הָרַע מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים. שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אֵינוֹ הוֹרֵג אֶלָּא נֶפֶשׁ אֶחָד, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע הוֹרֵג שִׁלשָׁה: הָאוֹמְרוֹ, וְהַמְקַבְּלוֹ, וְהַנֶּאֱמָר עָלָיו. דּוֹאֵג אָמַר לָשׁוֹן הָרַע עַל אֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֲחִטוּב וְנֶהֱרַג: "מוֹת תָּמוּת אֲחִימֶלֶךְ", נֶהֱרַג שְׁאוּל: "עָמֹד נָא עָלַי וּמוֹתְתֵנִי כִּי אֲחָזַנִי הַשָּׁבָץ" – קָטֵגוֹרְיָה שֶׁל נֹב עִיר הַכֹּהֲנִים, וְאֵין "שָׁבָץ" אֶלָּא בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצוֹת זָהָב", וְדוֹאֵג נִשְׁתַּמֵּד מֵעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם אֵל יִתָּצֶךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשָׁרְשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה". מִי קָשֶׁה, הַמַּכֶּה בַּחֵרֶב אוֹ מַכֶּה בַּחֵץ, הַמַּכֶּה בַּחֵרֶב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָסִית אֶת חֲבֵרוֹ אֶלָּא אִם כֵּן קָרַב אֶצְלוֹ וְנָגַע בּוֹ, וְהַמַּכֶּה בַּחֵץ אֵינוֹ כֵן אֶלָּא זוֹרֵק הַחֵץ וּמַכֶּה אוֹתוֹ בְּכָל שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתוֹ. לְכָךְ נִמְשָׁל מְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע כְּחֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר", וְאוֹמֵר: "בְּנֵי אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה". רְאֵה מַה קָשֶׁה לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁהוּא קָשֶׁה מִגִּלּוּי עֲרָיוֹת וּמִשְּׁפִיכוּת דָּמִים וּמֵעֲבוֹדָה זָרָה. בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: "וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת". בְּשִׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: "וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל ה' גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא". בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּתִיב: "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חַטָּאָה גְּדוֹלָה". וּבְלָשׁוֹן הָרַע כְּתִיב: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת". לָשׁוֹן הָרַע אֵין אָדָם מוֹצִיאוֹ מִפִּיו עַד שֶׁהוּא כּוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשׁוֹנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". כְּבָיְכוֹל צָוַח עַל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע: "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים" – מִי יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן. וְגֵיהִנֹּם צוֹוַחַת: אַף אֲנִי אֵינִי יְכוֹלָה לַעֲמֹד בּוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי מִלְמַעְלָה וְאַתָּה מִלְמַטָּה, אֲנִי זוֹרֵק בָּהֶן חִצִּים מִלְמַעְלָה וְאַתְּ הוֹפֶכֶת עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים". רְאֵה מַה כְּתִיב בְּמְרָיִם: "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה", וּכְתִיב: "וַיִּפֶּן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרַעַת", וּכְתִיב: "זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה מִרְיָם שֶׁלֹּא זָכְרָה אֶלָּא בְּאָחִיהָ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְלֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא לְהַחֲזִירוֹ לְאִשְׁתּוֹ, כָּךְ, הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל חֲבֵרוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. וְאַף אַהֲרֹן שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל נָגְעָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּחַר אַף ה' בָּם", אֶלָּא שֶׁאַהֲרֹן נִתְרַפֵּא מִיָּד. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּנָּחָשׁ הַקְּדְמוֹנִי שֶׁאָמַר לָשׁוֹן הָרַע עַל בּוֹרְאוֹ, לְפִיכָךְ נִצְטָרַע. אָמַר: "כִּי יוֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ" – כָּל אֻמָּן שׁוֹנֵא אֶת חֲבֵרוֹ, מִן הָאֵילָן הַזֶּה אָכַל וּבָרָא אֶת עוֹלָמוֹ, אַף אַתֶּם אִכְלוּ מִמֶּנּוּ וְתִבְרְאוּ עוֹלָמוֹת. אָמַר לֵהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: סַפְּרְתָּ לָשׁוֹן הָרַע, סוֹפְךָ

לְלָקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַנָּחָשׁ" וְגוֹ'. בַּמֶּה אֵרְרוֹ, בְּצָרַעַת, הַסְלָעִין שֶׁהֵם עָלָיו הֵיא צָרַעַת. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא כָּל בַּעֲלֵי מוּמִין מִתְרַפְּאִין לָעוֹלָם הַבָּא, וְהַנָּחָשׁ אֵינוֹ מִתְרַפֵּא. שֶׁנֶּאֱמַר: "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה" – שֶׁהַכֹּל מִתְרַפְּאִין וְהוּא אֵינוֹ מִתְרַפֵּא. שֶׁנֶּאֱמַר: "אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְגוֹ', "אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים", "זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְאֶחָד וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ" – שֶׁאֵינוֹ מִתְרַפֵּא לָעוֹלָם, שֶׁהוּא הוֹרִיד אֶת הַבְּרִיּוֹת לֶעָפָר. וּמִי גָּרַם לוֹ, עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשׁוֹן הָרַע. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נָחְתַם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לְשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְנַסּוּ אוֹתִי עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי".

רמז תקנט

תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע, מְמָרְגְּלִים. וּמַה מְרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים כָּךְ, מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דִּכְתִיב: "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה" – עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: מַאי דִּכְתִיב: "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּוסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם זְקוּפִין, וְאַתְּ מֻטָּל. כָּל אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם מִבַּחוּץ, וְאַתְּ מִפְּנִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת, אֶחָד שֶׁל עֶצֶם וְאֶחָד שֶׁל בָּשָׂר, "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּוסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע נִגְעִים בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "לְצָמִיתָת", וּמְתַרְגְּמִינַן: "לַחֲלוּטִים". וּתְנַן: "אֵין בֵּין מְצֹרָע מֻסְגָּר לְמְצֹרָע מֻחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע רָאוּי לְסָקְלוֹ בְּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא: "אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "צָמְתוּ בַבּוֹר חַיַּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר וְגוֹ' גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוּכָל" – אַל תִּקְרֵי "אוֹתוֹ לֹא אוּכָל" אֶלָּא אִתּוֹ לֹא אוּכָל. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: "אִם יִשַּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן" – לֶעָתִיד לָבוֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל הַנָּחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה מָה הֲנָאָה יֵשׁ לָךְ, אָמַר לָהֶן: "מַה יִּתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע מַגְדִּיל עָוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: סֵפֶר לָשׁוֹן הָרַע אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁכְּבָר כָּרְתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת". אֶלָּא מַאי תַּקָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים" – וְאֵין "לָשׁוֹן" אֶלָּא לָשׁוֹן

הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", וְאֵין "עֵץ חַיִּים" – אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ". וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" – וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה יָּד מֵמִית אַף לָשׁוֹן מֵמִית. אִי מַה יָּד אֵין מֵמִית אֶלָּא בְּסָמוּךְ לוֹ אַף לָשׁוֹן אֵינוֹ מֵמִית אֶלָּא בְּסָמוּךְ לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". אִי מַה חֵץ עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁחוּ בַשְּׁמַיִם פִּיהֶם". וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב "שַׁחוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם", "חֵץ שָׁחוּט" לְמָה לִי, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּקַטְיל כְּחֵץ. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב: "חֵץ שָׁחוּט", "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" לְמָה לִי, כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: דְּבָעֵי חַיֵּי בְּלִשָּׁנֵהּ, דְּבָעֵי מָוֶת בְּלִשָּׁנֵהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִשָּׁנָא בִּישָׁא, כְּגוֹן דְּאָמַר: הֵיכָא מִשְׁתְּכַח נוּרָא, אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא דִּשְׁכִיחָא בִּישְׁרָא וְכַוְרֵי וְכוּ' כִּדְתַנְיָא הָתָם.

תּוֹרַת הַמְּצֹרָע – לְבֵית עוֹלְמִים. "זֹאת" – אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בַּבָּמָה, "תִּהְיֶה" – בַּזְּמַן הַזֶּה. "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַמְּצֹרָעִין, שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין קָרְבָּן זֶה. וְכִי מֵאַיִן יָצְאוּ, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחָלַק הַכָּתוּב בְּטֻמְאוֹתֵיהֶם וּבִשְׁבוּעוֹתֵיהֶם, יָכוֹל אַף כֵּן נַחֲלֹק בְּקָרְבָּנָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַמְּצֹרָעִים, שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין קָרְבָּן זֶה. "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ" – מְלַמֵּד שֶׁטָּמְאוֹ וְטָהֲרוֹ בַּיּוֹם. אֵין לִי אֶלָּא טָמְאוֹ וְטָהֲרוֹ בַּיּוֹם, מְנַיִן הַזָּאָתוֹ וְתִגְלַחְתּוֹ וּשְׁחִיטַת צִפֳּרִין בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ". יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִין וְשִׁלּוּחַ צִפֳּרִין וְכִבּוּס בְּגָדִים וּרְחִיצָתוֹ בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם". "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – בְּכֹהֵן, מְלַמֵּד שֶׁטָּמְאוֹ וְטָהֲרוֹ בְּכֹהֵן. אֵין לִי אֶלָּא טָמְאוֹ וְטָהֲרוֹ בְּכֹהֵן, מְנַיִן שְׁחִיטַת צִפֳּרִין וְהַזָּאַת צִפּוֹר וְתִגְלַחְתּוֹ בְּכֹהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹרַת הַמְּצֹרָע (בְּיוֹם") – בְּכֹהֵן. יָכוֹל אַף לְקִיחַת צִפֳּרִין וְשִׁלּוּחַ צִפֳּרִין וְכִבּוּס בְּגָדָיו וּרְחִיצָתוֹ בְּכֹהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" – שֶׁלֹּא יִשְׁהֶא. שֶׁהָיָה מוֹנְבָּז דָּן לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: וּמַה מִּשְׁפַּטְרִתְיו בַּעֲמִידָתוֹ אֲחַזְתִּיו בַּהֲלִיכָתוֹ שִׁבְעָה, מִשֶּׁאֲחַזְתִּיו בַּעֲמִידָתוֹ שִׁבְעָה אֵינוֹ דִּין שֶׁאוֹחֲזֶנּוּ בַּהֲלִיכָתוֹ שִׁבְעָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: מוֹסְפַנִי עַל דְּבָרֶיךָ: וְכִי אֶת מָה הֻחֱמִירָה תּוֹרָה אֶת יְמֵי הַגְּמָר אוֹ אֶת יְמֵי הַסְּפָר, חֲמוּרִין הֵם יְמֵי הַגְּמָר מִימֵי הַסְּפָר, שֶׁבִּימֵי הַגְּמָר מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמְטַמֵּא בְּבִיאָה, וּבִימֵי סְפָרוֹ אֵין מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֵין מְטַמְּאִין בְּבִיאָה, וְאִם לִימֵי הַסְּפָר הַקַּלִּין נָתַתָּ לוֹ שִׁבְעָה, לִימֵי גְּמָר הַחֲמוּרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתֵּן לוֹ שִׁבְעָה. אָמַר לוֹ: רַבִּי, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסַפְתָּ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וּכְשֶׁנָּתַתָּ לִימֵי גְּמָר שִׁבְעָה [נַעֲשׂוּ] אַף הֵם יְמֵי סְפָר, וְנִמְצְאוּ אֵלּוּ וָאֵלּוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְאִם לִימֵי סְפָר נָתַתָּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר לִימֵי גְּמָר הַחֲמוּרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתֵּן לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר. נִמְצֵאתָ מַרְבֶּה וְהוֹלֵךְ עַד לְעוֹלָם. הָא מִפְּנֵי הַדִּין הַזֶּה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" – שֶׁלֹּא

יִשְׂהֶא. טָהֳרַת מְצֹרָע בַּיּוֹם, דִּכְתִיב: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ". הַמַּדִּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ דַּם חַטָּאת וְדַם אֲשָׁמוֹ שֶׁל מְצֹרָע, דִּכְתִיב: "זֹאת תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן וְכוּ'.

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע. "תִּהְיֶה" – בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. הִקְדִּים מַתַּן שֶׂמֶן לְמַתַּן דָּם – יְמַלְּאֶנּוּ שֶׂמֶן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן שֶׂמֶן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן שֶׂמֶן אַחַר מַתַּן דָּם. מַתַּן בְּהוֹנוֹת לְמַתַּן שֶׂמֶן – יְמַלְּאֶנּוּ שֶׂמֶן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן מַתַּן בְּהוֹנוֹת אַחַר מַתַּן שֶׂמֶן. הִקְדִּים חַטָּאתוֹ לַאֲשָׁמוֹ – לֹא יְהֵא אֶחָד (מַרְבֶּה) [מְמָרֵס] בְּדָמָהּ, אֶלָּא תְּעַבֵּר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבַּמְּצֹרָע מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע". מְצֹרָע שֶׁנִּתְנַגַּע נְגָעִים הַרְבֵּה – מֵבִיא קֶרְבָּן אֶחָד. מָנָלָן, דִּכְתִיב: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" – תּוֹרָה אַחַת לְמְצֹרָעִין הַרְבֵּה. הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הַרְבֵּה – מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד. מָנָלָן, "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת" – תּוֹרָה אַחַת לְקִנּוּאִין הַרְבֵּה. "תּוֹרַת" – לְרַבּוֹת מְצֹרָע עָנִי שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עָשִׁיר שֶׁיָּצָא. יָכוֹל אֲפִלּוּ עָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עָנִי שֶׁיָּצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". וְלֵילַף מִנָּהּ, אָמַר קְרָא: "וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" – מְצֹרָע הוּא דְּעָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עָנִי דְּלָא יָצָא, אֲבָל מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ עָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן עָנִי יָצָא.

(ויקרא יד ג) וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי מְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁהָיָה לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה. הָיָה בַּיָּמִים וּבַנְּהָרוֹת וּבַמִּדְבָּרִיּוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה מְטַהֵר הַמְּצֹרָע, וְאֵין כֹּהֵן מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. "וְהִנֵּה נִרְפָּא" – שֶׁהָלַךְ לוֹ נִגְעוֹ. "נֶגַע" – שֶׁהָלַךְ לוֹ שֵׂעָר לָבָן. "הַצָּרַעַת" – שֶׁהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה. אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּן, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן נֶגַע" – וַאֲפִלּוּ מִקְצַת שֵׂעָר לָבָן, "מִן (הַצָּרַעַת) [הַצָּרוּעַ"] – וַאֲפִלּוּ מִקְצַת הַמִּחְיָה. "מִן הַצָּרוּעַ" – לְהָבִיא אֶת שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ שֶׁיִּטְעֹן צְפָּרִין. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם מִי שֶׁטְּהֵר וְאֵין סִימָנֵי טְמֵאִין עִמּוֹ טָעוּן צְפָּרִין, מִי שֶׁטְּהֵר וְסִימָנִין טְמֵאִין עִמּוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן צְפָּרִין. הֲרֵי שֶׁעָמְדוּ בּוֹ שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת יוֹכִיחַ שֶׁטְּהֵר וְסִימָנִין טְמֵאִין עִמּוֹ וְאֵין טָעוּן צְפָּרִין, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה עַל שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטְּהֵר וְסִימָנִים טְמֵאִים עִמּוֹ שֶׁלֹּא יִטְעֹן צְפָּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַצָּרוּעַ" – לְהָבִיא אֶת שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ שֶׁיִּטְעֹן צְפָּרִין. אֵין בֵּין טָהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר לְטָהוֹר מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֶלָּא תִּגְלַחַת וְצִפָּרִין. דְּאָמַר קְרָא: "וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה [וְהִנֵּה נִרְפָּא"] – מִי שֶׁצָּרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בִּרְפוּאוֹת, יָצָא זֶה שֶׁאֵין צָרַעְתּוֹ תְּלוּיָה בִּרְפוּאוֹת אֶלָּא בְּיָמִים.

(ויקרא יד ד) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח – צִוּוּי בַּכֹּהֵן, וּלְקִיחָה בְּכָל אָדָם. "וְלָקַח לַמִּטַהֵר" – לְשֵׁם הַמִּטַהֵר בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין קָטָן. מִכָּאן אָמְרוּ: לָקַח לְאִישׁ – כְּשֵׁרוֹת לְאִשָּׁה, לְאִשָּׁה –

כְּשֵׁרוֹת לְאִישׁ, לַבַּיִת – כְּשֵׁרוֹת לַמְצֹרָע. לַמְצֹרָע כְּשֵׁרוֹת לַבַּיִת. "צִפֳּרִים" – מְעוּט צִפֳּרִים שְׁתַּיִם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "שְׁתֵּי", שֶׁיִּהוּ שָׁווֹת. וּמִנַּיִן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת כְּשֵׁרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "צִפּוֹר, צִפּוֹר" – רַבָּה. "חַיּוֹת" – וְלֹא שְׁחוּטוֹת, "טְהוֹרוֹת" – וְלֹא טְמֵאוֹת וְלֹא טְרֵפוֹת. "וְעֵץ" – יָכוֹל בְּכָל עֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶרֶז". אִי אֶרֶז, יָכוֹל טָרָף, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעֵץ" – הָא כֵּיצַד, זוֹ בְּקִעַת שֶׁל אֶרֶז. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: וּבְרֹאשָׁהּ טָרָף. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שַׁבָּתִי הָיְתָה, וְהָלַכְתִּי אַחַר רַבִּי טַרְפוֹן לְבֵיתוֹ. אָמַר לִי: יְהוּדָה בְּנִי, תֵּן לִי סַנְדָּלַי, וְנָתַתִּי לוֹ. פָּשַׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן, וְנָתַן לִי מִמָּנּוּ מַקֵּל. אָמַר לִי: יְהוּדָה בְּנִי, בְּזוֹ טְהַרְתִּי שִׁלְשָׁה מִצְרָעִים. וְלַמַּדְתִּי בָּהּ שֶׁבַע הֲלָכוֹת: שֶׁהִיא שֶׁל בְּרוֹת. וְרֹאשָׁהּ טָרוּף. וְאָרְכָּהּ אַמָּה. וְעָבְיָהּ כְּרִבּוּעַ כַּרְעֵי הַמִּטָּה. אֶחָד לִשְׁנַיִם, וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה. וּמַזִּין שׁוֹנִין וּמְשַׁלְּשִׁין. וּמְטַהֲרִין בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וּמְטַהֲרִין בַּגְּבוּלִין. "וּשְׁנִי" – יָכוֹל פִּקּוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹלַעַת". אִי "תּוֹלַעַת" יָכוֹל כָּל צְבוּעִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁנִי". הָא כֵּיצַד, זֶה זְהוֹרִית טוֹבָה. יוֹחָנָן בֶּן דְּהַבַאי אוֹמֵר: "וּשְׁנִי תּוֹלַעַת" – הַשָּׁנִי שֶׁבַּתּוֹלַעַת. מִנַּיִן אִם טָעָמָהּ פָּסָלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁנִי תּוֹלַעַת". "אֵזוֹב" – וְלֹא אֵזוֹב יוֹן, וְלֹא אֵזוֹב כּוֹחֶלִית, וְלֹא אֵזוֹב רוֹמִית, וְלֹא אֵזוֹב מִדְבָּרִי, וְלֹא אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַי. "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמְטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת" – אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן: אִלֵּין צִפָּרַיָּא קוֹלָנִין, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא הַקּוֹל וִיכַפֵּר עַל הַקּוֹל. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: צִפּוֹר דְּרוֹר, שֶׁאוֹכֶלֶת מִפִּתּוֹ וְשׁוֹתָה מִמֵּימָיו. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה צִפָּרִים, שֶׁאוֹכֵל מִפִּתּוֹ וְשׁוֹתֶה מִמֵּימָיו, מְכַפְּרִים עָלָיו, כֹּהֵן שֶׁנֶּהֱנֶה מִיִּשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִתְּלָא אָמַר: דְּאָכִיל בַּהֲדֵי קוֹרָא, יְלִקֶּה בַּהֲדֵי קִילָא. "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת" – לָמָּה שׁוֹחֵט אַחַת וּמַנִּיחַ אַחַת, לוֹמַר, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁחוּטָה לַחֲזֹר, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַנְּגָעִים לַחֲזֹר.

וְעֵץ אֶרֶז – זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים" – וְכִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְדַבֵּר עַל הָעֵצִים, "מִן הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַעַד הָאֵזוֹב אֲשֶׁר יוֹצֵא בַּקִּיר" – אָמַר שְׁלֹמֹה: מִפְּנֵי מָה מְצֹרָע זֶה מְטַהֵר בַּגְּבוּלִים שֶׁבַּגְּבוֹהִים וּבַנְּמוּכִים, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁאָדָם מַגְבִּיהַּ עַצְמוֹ כְּאֶרֶז הוּא לוֹקֶה בְּצָרַעַת, וְכֵיוָן שֶׁמַּשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֵזוֹב הוּא מִתְרַפֵּא בְּאֵזוֹב. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּעֻזִּיָּהוּ: "וּכְחָזְקָתוֹ גָּבְהָה לִבּוֹ וַעַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעֹל בַּה' אֱלֹהָיו וְגוֹ' וּבְזַעְפּוֹ עִם הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ". "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאַחַת" – לָמָּה שׁוֹחֵט אַחַת וּמְשַׁלֵּחַ אַחַת, אֶלָּא אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין הַצָּרַעַת חוֹזֶרֶת עָלָיו. "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" – וְהוּא בָּא, לָמָּה, שֶׁהַכֹּל רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ. שֶׁכֵּן אִיּוֹב אָמַר: "אוֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחוֹק עָמָדוּ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "בָּדָד יֵשֵׁב" וְגוֹ'. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְהוּבָא".

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מְצֹרָע יָבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִין לְטָהֳרָתוֹ, הוּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה פַּטִּיט, אָמְרָה תּוֹרָה יָבִיא קָרְבָּן פַּטִּיט. וְכֵן בִּגְדֵי כְהֻנָּה מְכַפְּרִין: מְעִיל – מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּקּוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה הַקּוֹל. וְאִי אַהֲנֵי מַעֲשָׂיו – נִנְעָיִם אָתוּ עֲלֵה, לֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו – מְעִיל מְכַפֵּר. וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָשׁוֹן הָרַע מִתְכַּפֵּר בַּקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּצִנְעָא הָא בְּפַרְהֶסְיָא. צִפּוֹרֵי מְצֹרָע אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה מִנְּלָן, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר בִּפְנִים וְנֶאֱמַר מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר בַּחוּץ, מַה בִּפְנִים עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כְּמְכַפֵּר אַף בַּחוּץ עָשָׂה בּוֹ מַכְשִׁיר כְּמְכַפֵּר. אִתְּמַר: צִפּוֹרֵי מְצֹרָע מֵאֵימָתַי הֵן אֲסוּרִין, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשְּׁעַת לְקִיחָה. רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר שְׁחִיטָה הוּא דְּאָסַר לְהוּ. רֵישׁ לָקִישׁ סָבַר לָיְלִיף "קִיחָה, קִיחָה" מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה, מָה עֶגְלָה מֵחַיִּים אַף הָכָא נַמֵּי מֵחַיִּים. "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט" – צִוּוּי בַּכֹּהֵן, וּשְׁחִיטָה בְּכָל אָדָם, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שְׁחִיטָה בַּכֹּהֵן. (ויקרא יד ה) וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאַחַת אַחַת מִשְּׁתַּיִם. "הָאַחַת" – בְּרוּרָה שֶׁבַּשְּׁתַּיִם. "הָאַחַת" – שֶׁאִם מֵתָה אַחַת מֵהֶן אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית טְרֵפָה יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה. "הָאַחַת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ" – וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא כִּשְּׁרוּ מִשָּׁם לְשָׁם כִּשְּׁרוּ בְּעֵרוּבִין, מָקוֹם שֶׁכִּשְּׁרוּ מִשָּׁם לְשָׁם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּכְשְׁרוּ בְּעֵרוּבִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאַחַת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ" – וְאֵין שְׁתַּיִם אֶל כְּלִי חֶרֶס. יָכוֹל כָּל הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֶרֶשׂ". אִי חֶרֶס, יָכוֹל מְקֻדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּלִי". הָא כֵּיצַד, זוֹ פְּיָלִי שֶׁל כְּלִי חֶרֶס. "אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים" – מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. וְסוֹטָה גְּמַר "כְּלִי, כְּלִי" מִמְּצֹרָע, מַה כָּאן כְּלִי חֶרֶשׂ אַף לְהַלָּן כְּלִי חֶרֶשׂ. "מַיִם חַיִּים" – וְלֹא מַיִם מְלוּחִין, וְלֹא מַיִם פּוֹשְׁרִין, וְלֹא מַיִם מְכַזְּבִים, וְלֹא מַיִם מְנַטְּפִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶם מְלָאכָה אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה מַּיִם בְּרוּרִין שֶׁבְּמִינָן, אַף הַצִּפּוֹר בְּרוּרָה שֶׁבְּמִינָהּ (וְלָקַח) זוֹ (קַבְלִי) [כֵּיכְלִי]. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר נִשְׁפַּךְ הַדָּם – (תֵּעָזֵב) [וְתָמוּת] הַמִּשְׁתַּלַּחַת, מֻתָּה הַמִּשְׁתַּלַּחַת – יִשְׁפֵּךְ הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה". "יִקַּח אֹתָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמַּפְרִישָׁה בְּעַצְמָהּ. "וְאֶת עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת הָאֵזוֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר" – מָה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל הוֹאִיל וְלֹא הָיְתָה עִמָּהֶן בִּכְלָל אֲגִידָה לֹא תְּהֵא עִמָּהֶן בִּכְלַל טְבִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה" – הֶחֱזִיר אֶת הַצִּפּוֹר לִכְלַל טְבִילָה. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וְכוֹרְכָן בִּשְׂיָרֵי לָשׁוֹן, וּמַקִּיף לָהֶם רָאשֵׁי אֲגַפִּים וְזָנָב שֶׁל שְׁנִיָּה, טוֹבֵל וּמַזֶּה. "בְּדַם". יָכוֹל בְּדַם וַדַּאי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמַיִם חַיִּים". אִי בְּמַיִם חַיִּים יָכוֹל עַד

שֶׁיִּהוּ כֻּלּוֹ מַיִם חַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּדַם". הָא כֵּיצַד, מַיִם חַיִּים שֶׁדַּם הַצִּפּוֹר נִכָּר בָּהֶם, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים רְבִיעִית. "שְׁחוּטָה" – וְלֹא מְלוּקָה. שֶׁהָיָה בַּדִּין: הוֹאִיל וְהֶכְשֵׁרוּ בִּפְנִים בָּעוֹף וְהֶכְשֵׁרוּ בַּחוּץ בָּעוֹף, מַה הֶכְשֵׁרוּ בִּפְנִים מְלוּקָה אַף הֶכְשֵׁרוּ בַּחוּץ מְלוּקָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁחוּטָה" – וְלֹא מְלוּקָה. "אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים" – רְבִיעִית מַיִם לַמְּצֹרָע. מַיִם שֶׁדַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶם, וְכַמָּה הֵן, רְבִיעִית. עֶשֶׂר רְבִיעִיּוֹת הֵן (כְּתוּב לְעֵיל).

רמז תקס

(ויקרא יד ו) תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ: עֲפַר סוֹטָה, וְאֵפֶר פָּרָה, וְרֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּכְתִיב: "וְאֵת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה וְגוֹ' בְּדַם הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה" – וְתַנְיָא: יָכוֹל בְּדָם וְלֹא בְּמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּמַּיִם". אִי בְּמַיִם יָכוֹל בְּמַיִם וְלֹא בְּדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּדַם". הָא כֵּיצַד, הָבֵא מַיִם שֶׁדַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶם. וְכַמָּה, רְבִיעִית. וְרַבָּנָן, הַהוּא לְגוּפֵהּ (מַאי) [וְהָכִי] קָאָמַר רַחֲמָנָא: הַטְבֵּל בַּדָּם וּבַמַּיִם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִם כֵּן לִכְתּוֹב וְטָבַל בָּהֶם, בְּדַם וּבַמַּיִם לָמָּה לִי, לְנִכָּר. וְרַבָּנָן, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וְטָבַל בָּהֶם" הֲוָה אָמֵינָא הַאי לְחֻדֵּהּ וְהַאי לְחֻדֵּהּ, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּדַם וּבַמַּיִם" – לְעָרְבָן. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לְעָרְבָן כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאַחַת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים". וְרַבָּנָן, אִי מֵהָהִיא הֲוָה אָמֵינָא לִשְׁחֵטֵהּ סָמוּךְ לַמָּנָא וְנִנְקְטִינְהוּ לַוְרִידִין וְלִקַּבֵּל לַדָּם בְּמָנָא אַחֲרִינָא, קָא מַשְׁמַע לָן. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: גְּדוֹלָה וּמַדְחָה אֶת הַמַּיִם קְטַנָּה וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ, אָמַר לֵהּ: לָאו אָמֵינָא לָךְ: לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהִלְכְתָא. בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁעָרוּ רַבָּנָן, וְאֵין לָךְ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדַּחַת אֶת הַמַּיִם וְאֵין לָךְ קְטַנָּה שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם.

(ויקרא יד ז) וְהִזָּה וְלֹא מַטִּיף, וְלֹא זוֹרֵק. [וְהִזָּה] – לְאַחַר יָדָיו שֶׁל מְצֹרָע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַל מִצְחוֹ. וְ"הִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים" – הַנִּטְהָר מִן הַצָּרַעַת טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע, וְאֵין טָמֵא מֵת טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם מְצֹרָע שֶׁאֵין טָעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע, טָמֵא מֵת שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן הַזָּאַת שֶׁבַע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים" – טָהוֹר מִן הַצָּרַעַת טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע, וְאֵין טָמֵא מֵת טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע. קַל וָחֹמֶר לִמְצֹרָע שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי: וּמָה אִם טָמֵא מֵת שֶׁאֵין טָעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע, טָעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, מְצֹרָע שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת שֶׁבַע אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהֲרוֹ" – הַזָּאַת שֶׁבַע הוּא טָעוּן, וְאֵינוֹ טָעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. "וְטָהֲרוֹ" – (בְּדָמִים) [בְּדָבָרִים] הַנַּעֲשִׂים בְּגוּפוֹ. יָכוֹל הֲרֵי הוּא מְסֻלָּק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁלַח, וְכִבֵּס, וְגִלַּח, וְרָחַץ.

יָכוֹל יְהוּ כֻּלָּן מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטִהֲרוֹ, וְטַהֵר" – טָהֳרָה אָמוּר (לְמַטָּה) [לְמַעְלָה] וְטָהֳרָה אָמוּר כָּאן, מַה טָּהֳרָה הָאָמוּר (לְמַטָּה) [לְמַעְלָה] בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּגוּפוֹ אַף טָהֳרָה הָאָמוּר כָּאן בִּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּגוּפוֹ.

רמז תקסא

כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ – לְרַבּוֹת הַמְשֻׁלַּחַת. "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ" – לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחוּטָה, וְאֵיפוֹךְ אֲנָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשֵּׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: לֹא מָצִינוּ רֹב בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֲסוּרִין. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשִׁלַּח עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" – מַה שָּׂדֶה מַתֶּרֶת אַף הַאי נַמִּי מַתֶּרֶת. וְהַאי "שָּׂדֶה" לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הָא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "שָּׂדֶה" – שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בְּצוֹר וְיִזָּרֶקְנָה לַיִם, בְּגִבְתָּ וְיִזָּרֶקְנָה לַמִּדְבָּר, וְשֶׁלֹּא יַעֲמֹד חוּץ לָעִיר וְיִזָּרֶקְנָה בְּתוֹךְ הָעִיר, אֶלָּא כָּל שֶׁעוֹמֵד בָּעִיר וְיִזָּרֶקְנָה חוּץ לַחוֹמָה. וְאִידָךְ, אִם כֵּן נִכְתֹּב קְרָא "שָּׂדֶה" מַאי "הַשָּׂדֶה", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. רָבָא אָמַר: לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שְׁלַח לְתַקָּלָה. "עַל פְּנֵי (הָעִיר) [הַשָּׂדֶה"] – שֶׁאִם שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה לְתוֹךְ יָדוֹ, תְּהֵא מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה.

(ויקרא יד ח) וְכִבֶּס הַמְטַהֵר אֶת בְּגָדָיו – אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וּמַה בָּא זֶה לְלַמֵּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁיְּטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, הֲרֵי קַל וָחֹמֶר הוּא: וּמָה אִם יְמֵי סִפְרוֹ שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּבִיאָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, יְמֵי גְּמָרוֹ שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְכִבֶּס הַמְטַהֵר אֶת בְּגָדָיו", מִלְּטַמֵּא מִשְׁכַּב וּמוֹשָׁב. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי כִּבּוּסֵי בְּגָדִים: אֶחָד מִלְּטַמֵּא מִשְׁכַּב וּמוֹשָׁב, וְאֶחָד מִלְּטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע. "וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" – יָכוֹל אַף בֵּית הַסְּתָרִים, הֲרֵי אַתָּה דָּן: נֶאֱמַר תִּגְלַחַת בִּימֵי סִפְרוֹ וְנֶאֱמַר תִּגְלַחַת בִּימֵי גְּמָרוֹ, מַה תִּגְלַחַת הָאָמוּר בִּימֵי סִפְרוֹ לְבֵית הַסְּתָרִים, אַף תִּגְלַחַת הָאָמוּר בִּימֵי גְּמָרוֹ פְּרֹט לְבֵית הַסְּתָרִים. הֵן אִם הֵקֵל בִּימֵי סִפְרוֹ שֶׁאֵין מְטַמֵּא מִשְׁכַּב וּמוֹשָׁב וְאֵין מְטַמֵּא בְּבִיאָה, (וְקַל וָחֹמֶר) [נְיקַל] בִּימֵי גְּמָרוֹ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכַּב וּמוֹשָׁב וּמְטַמֵּא בְּבִיאָה, הוֹאִיל וּמְטַמֵּא בְּמִשְׁכַּב וּמוֹשָׁב וּמְטַמֵּא בְּבִיאָה יְגַלַּח אַף בֵּית הַסְּתָרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל שְׂעָרוֹ, כָּל שְׂעָרוֹ" לְגֵזֵרָה שָׁוָה, מַה כָּל שְׂעָרוֹ הָאָמוּר בִּימֵי סִפְרוֹ פְּרֹט לְבֵית הַסְּתָרִים, אַף כָּל שְׂעָרוֹ הָאָמוּר בִּימֵי גְּמָרוֹ פְּרֹט לְבֵית הַסְּתָרִים.

(ויקרא יד ט) וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם – וַאֲפִלּוּ בְּמֵי מִקְוֶה. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵין טָעוּן הַזָּאַת מַיִם חַיִּים טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מְצֹרָע שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת מַיִם חַיִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטָעֵן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחַץ בַּמַּיִם" – אֲפִלּוּ בְּמֵי מִקְוֶה. "וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה" – רְחִיצַת גּוּפוֹ מְעַכַּבְתּוֹ לִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה, וְאֵין (כִּפּוּרִים) מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה. "וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ" – אָמַר רַב חִסְדָּא:

מִנַּיִן לִמְצוֹעֶרֶת שֶׁמַּתֶּרֶת בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים" – וְלֹא מִחוּץ לְאָהֳלָהּ. "וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ" – שֶׁיְּהֵא כִּמְנֻדֶּה וְאָבֵל, אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. "אָהֳלוֹ" – אֵין "אָהֳלוֹ" אֶלָּא אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם". "שִׁבְעַת יָמִים" – וְלֹא יְמֵי חֻלּוּטוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קַל וָחֹמֶר לִימֵי חֻלּוּטוֹ. אָמַר רַבִּי חִיָּא: אָמַרְתִּי לְפָנֵי רַבִּי: וַהֲלֹא לִמְּדָנִי רַבִּי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יוֹתֵם לְעַזְּדוֹ אֶלָּא בִּימֵי חֻלּוּטוֹ, אָמַר לוֹ: אַף אֲנִי כָּךְ אָמַרְתִּי.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ – כְּלָל, "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו" – פֵּרַט "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלַּח" – חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפֵרַט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה, אַף כָּל מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה, מַאי רַבִּי, רַבִּי שְׂעַר הָרַגְלַיִם. וּמַאי מְעַט, מְעַט דְּבֵית הַשָּׁחִי וּדְכֻלֵּי גּוּפֵהּ. וַהֲלָכָה מְגַלֵּחַ כָּל גּוּפוֹ. דְּתַנְיָא: בָּא לוֹ לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע – מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח" – שֶׁתְּהֵא תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה. רַב אַשִׁי אָמַר: הָא מַתְנִיתִין רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרִישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי. וּמְגַלֵּחַ כְּדִלְעֵיל מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּדָרִישׁ רִבּוּיֵי וּמִעוּטֵי, דְּתַנְיָא: "אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" – רִבָּה, "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו" – מִעֵט, "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלַּח" – חָזַר וְרִבָּה, מַאי רַבִּי, רַבִּי כָּל מִלֵּי, וּמַאי מְעַט, מְעַט שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם. "בַּשְּׁבִיעִי" – יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם" – וְלֹא בַלַּיְלָה. "יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" – יָכוֹל אַף בֵּית הַסְּתָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גַּבּוֹת עֵינָיו" – מַה גַּבּוֹת עֵינָיו בַּנִּרְאֶה פָּרַט לְבֵית הַסְּתָרִים, אַף כָּל שְׂעָרוֹ בַּנִּרְאֶה פָּרַט לְבֵית הַסְּתָרִים. אִי מַה גַּבּוֹת עֵינָיו מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה אַף אֵין לִי אֶלָּא מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה, מִנַּיִן מְקוֹם כִּנּוּס שֵׂעָר שֶׁאֵין נִרְאֶה, פִּזּוּר שֵׂעָר וְנִרְאֶה, פִּזּוּר שֵׂעָר שֶׁאֵין נִרְאֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ". "רֹאשׁוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מִצֹּרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "רֹאשׁוֹ". וְקָסָבַר הַאי תַּנָּא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, "זְקָנוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף כֹּהֵן מִצֹּרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זְקָנוֹ". "רֹאשׁוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף נָזִיר מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: רֹאשׁוֹ.

רמז תקסב

תְּנַן: "אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּלַקְּטֶנּוּ בְּתַעַר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ לְקָטוֹ בַּמַּלְקֵט וּבְרֹהִיטְנִי חַיָּב". מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן, דְּתַנְיָא: "זְקָנוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" – יָכוֹל אַף מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זְקָנוֹ". וּמְנָלַן דִּבְתַעַר, דְּתַנְיָא: "וּפְאַת זְקָנָם

לֹא יְגַלֵּחוּ" – יָכוֹל אֲפִלּוּ גִּלְּחוֹ בְּמִסְפָּרַיִם יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ". אִי "לֹא תַשְׁחִית" יָכוֹל אֲפִלּוּ לִקְּטוֹ בְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ". הָא כֵּיצַד, גִּלּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה תַּעַר. וְר' אֱלִיעֶזֶר מַאי טַעֲמָא, יָלִיף מֵ"רֹאשׁוֹ". דְּתַנְיָא: "רֹאשׁוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי נָזִיר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ" – יָכוֹל אַף נָזִיר מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "רֹאשׁוֹ". וְרַבָּנָן הַאי "רֹאשׁוֹ" מַאי דָּרְשִׁי בֵּהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְמִידְחֵי לָאו דְּהַקָּפָה. דְּתַנְיָא: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם" – יָכוֹל אַף מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "רֹאשׁוֹ". וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב "רֹאשׁוֹ" תִּפּוּק לֵהּ מ"זְקָנוֹ", דְּתַנְיָא: "זְקָנוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" – יָכוֹל אַף מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זְקָנוֹ". לָמָּה לִי לְמִכְתַּב "רֹאשׁוֹ", וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב "זְקָנוֹ", צְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "זְקָנוֹ" וְלֹא כָּתַב "רֹאשׁוֹ", הֲוָה אֲמֵינָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה, לְהֶכֵי כָּתַב רַחֲמָנָא רֹאשׁוֹ. וְאִי כָּתַב "רֹאשׁוֹ" הֲוָה אֲמֵינָא מַשְׁמַע תַּרְתֵּי: מַשְׁמַע דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה, וּמַשְׁמַע דְּהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, אַכַּתִּי בְּתַעַר מְנָלָן, לְהֶכֵי כָּתַב "זְקָנוֹ". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה יָלִיף מִגְּדִילִים, דְּתַנְיָא: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" וְגוֹ' – הָא גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ מֵהֶם.

לֵימָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ תַּנָּאֵי הִיא, דְּתָנוּ רַבָּנָן: "רֹאשׁוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ" – יָכוֹל אַף בַּמְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "רֹאשׁוֹ". וְתַנְיָא אִידָךְ: "רֹאשׁוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר גַּבֵּי נָזִיר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ" – יָכוֹל אַף נָזִיר מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ". מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא. וּמַאן דְּאָמַר מִנָּזִיר סָבַר הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה, וְכִי אָתָא קְרָא לְמִדְחֵי לָאו גְּרִידָא. אָמַר רָבָא: דְּכֻלֵּי עָלְמָא הַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, וּמַאן דְּקָא מוֹקִים לֵיהּ קְרָא לְמִידְחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה לָאו גְּרִידָא מִנָּא לֵהּ, יָלִיף מִגְּדִילִים, דְּאָמַר קְרָא: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" – הָא גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ מֵהֶם. וּמַאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵרֹאשׁוֹ מַאי טַעֲמָא לֹא נָפְקָא לֵיהּ מ"גְּדִילִים", אָמַר לְךָ: גְּדִילִים לְכִדְרָבָא, דְּרָבָא רָמֵי: "וְנָתְנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף" – [מִין כָּנָף], וּכְתִיב: "צָמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". הָא כֵּיצַד, צָמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, שְׁאָר מִינִין, בְּמִינָן – פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן – אֵינָן פּוֹטְרִין. וְהַאי תַּנָּא דְּמַפִּיק רֹאשׁוֹ לְלַאו גְּרִידָא, דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מ"זְקָנוֹ". דְּתַנְיָא: "זְקָנוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" – יָכוֹל אַף כֹּהֵן מְצֹרָע כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זְקָנוֹ". וּמַאן דְּמַפִּיק מֵרֹאשׁוֹ לַעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, לֵילִיף מִכֹּהֵן דְּדָחֵי, אֶלָּא מִכֹּהֵן לֹא יְלִפְינָן, מַה לְכֹהֵן שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. נָזִיר נַמִּי מִכֹּהֵן לֹא

יָלִיף, שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּמַאן דְּמוֹקִים לְרֹאשׁוֹ בְּנָזִיר, לָמָּה לִי "זְקָנוֹ", מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" – יָכוֹל גִּלְּחוּ בְּמִסְפָּרַיִם יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית". אִי "לֹא תַשְׁחִית" יָכוֹל לְקָטוֹ בְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ". הָא כֵּיצַד, אֵיזֶהוּ גִּלּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה תַּעַר. וּמַאן דְּמַפֵּיק "רֹאשׁוֹ" לְלָאו גְּרִידָא, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב "רֹאשׁוֹ" וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב "זְקָנוֹ", מַשְׁמַע לְמִדְחִי לָאו גְּרִידָא וּמַשְׁמַע לְמִדְחִי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, הִלְכָךְ שָׁקוּל הוּא וְיָבוֹאוּ שְׁנֵיהֶם. כֹּהֵן מִנָּזִיר לֹא יָלִיף, שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה. נָזִיר מִכֹּהֵן לֹא יָלִיף, שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. וּבְעָלְמָא לֹא יָלְפִינַן מִנַּיְהוּ, מְשׁוּם דְּאִבָּא לְמִפְרָךְ כִּדְאַמְרָן. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹאשׁוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "זְקָנוֹ", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּרֹאשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּזָּקָן, וּבַזָּקָן מַה שֶּׁאֵין בָּרֹאשׁ. הָרֹאשׁ אָסוּר בְּמִסְפָּרַיִם כִּבְתַעַר, הַזָּקָן אֵין אָסוּר בְּמִסְפָּרַיִם כִּבְתַעַר. זָקָן אָסוּר בְּכָל אָדָם, הָרֹאשׁ אֵין אָסוּר בְּכָל אָדָם. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּרֹאשׁ מַה שֶּׁאֵין בַּזָּקָן וּבַזָּקָן מַה שֶּׁאֵין בָּרֹאשׁ, צָרִיךְ לוֹמַר "רֹאשׁוֹ" וְצָרִיךְ לוֹמַר "זְקָנוֹ". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "גַּבּוֹת עֵינָיו" – וְלֹא רִיסֵי עֵינָיו. "אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יְגַלַּח", לִתֵּן אַחֲרָיוּת לַתִּגְלַחַת, שֶׁאִם לֹא גִּלַּח בַּשְּׁבִיעִי יְגַלַּח בַּשְּׁמִינִי וּבַתְּשִׁיעִי וּבָעֲשִׂירִי. שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִים וְתִגְלַחְתָּן מְצָוָה: נָזִיר, וּמְצֹרָע, וּלְוִיִּם. וְכֻלָּן שֶׁגִּלְּחוּ בְּלֹא תַּעַר אוֹ שֶׁשִּׁירוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא עָשׂוּ כְּלוּם. בַּשְּׁבִיעִי יְגַלַּח וּבַשְּׁמִינִי יָבִיא, שֶׁאִם גִּלַּח בַּשְּׁבִיעִי – מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, אִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי – מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: מַה בֵּין זֶה לְנָזִיר, אָמַר לוֹ: נָזִיר טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה [בְּיָמִים, וּמְצֹרָע טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה] בְּתִגְלַחְתּוֹ, וְאֵין מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַעֶרֶב שֶׁמֶשׁ.

(ויקרא יד י) שְׁנֵי כְבָשִׂים – מְעוּט כְּבָשִׂים שְׁנַיִם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵי", שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין. וּמִנַּיִן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֶּבֶשׂ, כֶּבֶשׂ" רִבָּה. טַעֲמָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, הָא לֹא רַבִּי הֲוָה אָמֵינָא פְּסוּלִין, עִכּוּבָא מִנָּלָן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא "תִּהְיֶה" כְּתִיב. וְהַשְׁתָּא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא, "תִּהְיֶה" לָמָּה לִי, לִשְׁאָר הֲוָיָתוֹ שֶׁל מְצֹרָע וְכוּ'.

וְכַבְשָׂה אַחַת – שֶׁתְּהֵא בְּרוּרָה "כַּבְשָׂה אַחַת" – מִלַּמֵּד שֶׁמֵּבִיא אַחַת עַל נְגָעִים הָרַבֵּה. "בַּת שְׁנָתָהּ" – וְלֹא שְׁנָתָהּ לְמִנְיַן עוֹלָם. "וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן" – לַבְּהֵמָה, אוֹ יָכוֹל לַמִּנְחָה עַצְמָהּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה" – לְמֵד שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִנְחַת בְּהֵמָה. וַעֲדַיִן הַדָּבָר צָרִיךְ [תַּלְמוּד]. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה" – זוֹ עוֹלַת מְצֹרָע, "לַזָּבַח" – לְהָבִיא אֶת חַטָּאתוֹ. אוֹ "לַזָּבַח" – לְהָבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאִם דַּל הוּא וְגוֹ' וְעָשָׂרוֹן" מַה מָּצִינוּ עָנִי שֶׁמֵּבִיא בְּהֵמָה אַחַת מֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד, (אֲבָל) [אַף] עָשִׁיר שֶׁמֵּבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת יָבִיא שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן", לַבְּהֵמָה. "וְלֹג

אֶחָד שְׁמָן" – (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"), שֶׁהָיָה בַּדִּין שֶׁיְּבִיא שְׁלֹשָׁה לוֹגִין, מַה מָּצִינוּ עָנִי שֶׁמֵּבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד מֵבִיא לֹג אֶחָד (אֲבָל) [אַף] עָשִׁיר שֶׁמֵּבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת יָבִיא שְׁלֹשָׁה לוֹגִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן".

תָּנוּ רַבָּנָן: "עִשָּׂרוֹן בָּלוּל וְלֹג" – לִמֵּד עַל עִשָּׂרוֹן שֶׁטָּעוּן לֹג, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי נְחֶמְיָה וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ מִנְחָה שֶׁל שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן אֵין לָהּ אֶלָּא לֹג, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן". וְר' נְחֶמְיָה וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הַאי "עִשָּׂרוֹן בָּלוּל" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, הַהוּא לְגוּפֵיהּ, (מַאי) דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא לַיְתֵי חַד עִשָּׂרוֹן. וְרַבָּנָן, לְגוּפֵיהּ לֹא צָרִיךְ, מִדְּעִשִּׂיר שְׁלֹשָׁה קְרָבָנוֹת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים הָכָא דְּחַד קָרְבָּן חַד עִשָּׂרוֹן. וְאִידָךְ, אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְחַד רַחֲמָנָא עָלֵיהּ דְּקָא מַיְתֵי בְּדַלּוּת, אֵימָא לֹא לִבָּעֵי מִנְחָה כְּלָל. וְאִידָךְ, לְגַמְרֵי לֹא אַשְׁכְּחַן. וְרַבָּנָן הַאי מִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, הַהוּא לְמִתְנַדֵּב מִנְחָה שֶׁלֹּא יִפְחֹת מִדָּבָר הַטָּעוּן לֹג, וּמַאי נִיהוּ, עִשָּׂרוֹן. וְאִידָךְ, תַּרְתֵּי שְׁמַע מִנַּיהּ.

(ויקרא יד יא) וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוֹ' – שֶׁעַר נְקָנוֹר, שָׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְצֹרָעִין. בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'", מְצֹרָעִין נַמֵּי, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר", אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעֲמָא, דְּאָתְיָן וְקָיְמַן אַקָּרְבָּנֵיהוּ. אִי הָכִי זָבִין וְזָבוֹת נַמֵּי, חָדָא מִנַּיהוּ נָקֵט. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם. לְמַדְנוּ שֶׁטְּעוּנִין עֲמִידָה כֻּלָּם. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין עֲמִידָה כָּךְ יִטְעֲנוּ תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאִישׁ" וְלֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַמִּטַּהֵר" – בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין קָטָן. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הָאִישׁ", אִישׁ, וְלֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִשָּׁם", שֶׁיָּכוֹל הוֹאִיל וְאָשָׁם בָּא לְהַכְשִׁיר וְהָאִישׁ בָּא לְהַכְשִׁיר מָה אָשָׁם טָעוּן תְּנוּפָה אַף הָאִישׁ טָעוּן תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ לָאָשָׁם וְהֵנִיף" – אָשָׁם טָעוּן תְּנוּפָה, וְאֵין הָאִישׁ טָעוּן תְּנוּפָה. "לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" – מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר נְקָנוֹר, אֲחוֹרֵיהֶן לַמִּזְרָח וּפְנֵיהֶן לַמַּעֲרָב. (ויקרא יד יב) "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'" – לְמַדְנוּ שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה כְּאֶחָד, ["תְּנוּפָה" – וְלֹא תְּנוּפוֹת]. מִנַּיִן שֶׁאִם הֲנָף זֶה בְּעַצְמוֹ וְזֶה בְּעַצְמוֹ יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָם וְהֵנִיף" ("תְּנוּפָה" – וְלֹא תְּנוּפוֹת). "לִפְנֵי ה'" – בַּמִּזְרָח.

(ויקרא יד יג) וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ – דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל, וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ – אִי אַתָּה יָכוֹל וְכוּ'. כֵּיצַד, "וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת" – שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּחַטָּאת הָאָשָׁם" – לְפִי שֶׁיָּצָא אָשָׁם מְצֹרָע לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, בְּבֹהֶן יָד וּבְבֹהֶן רֶגֶל הַיְמָנִית, יָכוֹל לֹא יְהֵא טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא

לַכֹּהֵן" – מַה חַטָּאת טְעוּנָה מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – אַף אָשָׁם טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ.

אָשָׁם מְנָא לָן דְּבָעֵי צָפוֹן, דִּכְתִיב: "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה" וְגוֹ'. קַבָּלָה מְנָלָן, וְאֶת דָּמוֹ". מְקַבֵּל עַצְמוֹ מְנָלָן, "וְאֶת דָּמוֹ". אַשְׁכְּחָן לְמִצְוָה, לְעַכֵּב מְנָלָן, דִּכְתִיב: "וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ" וְגוֹ'. וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הָא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל וְכוּ', אִם כֵּן לְכְתוֹב רַחֲמָנָא הַאי וְלָא בָּעֵי הָאֵיךְ. הָנִיחָא דְּאִי סְבִירָא לָן דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ אִיהוּ דְּלָא גָּמַר מִכְּלָלֵהּ אֲבָל כְּלָלֵהּ גָּמַר מִנֵּהּ לַצָּפוֹן שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי סְבִירָא לָן דְּלָא הוּא גָּמַר מִכְּלָלֵהּ וְלֹא כְּלָלֵהּ גָּמַר מִנֵּהּ, הַאי לְגוּפֵהּ צָרִיךְ וְהַאי לְגוּפֵהּ צָרִיךְ, כֵּיוָן דְּאַהְדְּרֵהּ אַהְדְּרֵהּ. וְאֵימָא כִּי אַהְדְּרֵיהּ לְמַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים דְּבַעְיָא כְּהֲנָה, אֲבָל שְׁחִיטָה דְּלָא בַּעְיָא כְּהֲנָה לֹא לִבָּעֵי צָפוֹן, אִם כֵּן לִכְתוֹב "כִּי כַחַטָּאת אָשָׁם", מַאי "הָאָשָׁם", לִשְׁאָר אֲשָׁמוֹת. (וְהָא) לָמָּה לִי לַאֲקוּשֵׁי לַחַטָּאת, וְלָמָּה לִי לַאֲקוּשֵׁי לְעוֹלָה, אָמַר רָבִינָא: צְרִיכָא. דְּאִי אַקְשֵׁהּ לְחַטָּאת וְלָא אַקְשֵׁהּ לְעוֹלָה, הֲוָה אָמֵינָא: חַטָּאת מֵהֵיכָא לָמְדָה, מֵעוֹלָה, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. וְלִקְשֵׁי לְעוֹלָה וְלָא לִקְשֵׁי לְחַטָּאת, אִם כֵּן הֲוָה אָמֵינָא: דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. וְכִי תֵּימָא: אִם כֵּן לִקְשֵׁי לְחַטָּאת, נִיחָא לֵיהּ דְּמַקְשֵׁהּ לָעִקָּר וְלֹא אָקִישׁ לֵיהּ לְטַפֵּל, לְהָכִי אַקְשֵׁהּ לְחַטָּאת וַהֲדַר אַקְשֵׁהּ לְעוֹלָה דְּלָא לִיהֲוֵי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ.

(ויקרא יד יד) תַּנְיָא: "וְלָקַח" – יָכוֹל בִּכְלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן" – מַה נְּתִינָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן אַף לְקִיחָה בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. יָכוֹל אַף בַּמִּזְבֵּחַ כֵּן בַּיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כַחַטָּאת הָאָשָׁם" – מַה חַטָּאת טְעוּנָה כְּלִי אַף אָשָׁם טָעוּן כְּלִי. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: אָשָׁם מְצֹרָע שְׁנֵי כֹּהֲנִים מְקַבְּלִין אֶת דָּמוֹ, אֶחָד מְקַבְּלוֹ בַּכְּלִי, וְאֶחָד מְקַבְּלוֹ בַּיָּד. זֶה שֶׁמְּקַבְּלוֹ בַּכְּלִי, בָּא לוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְזֶה שֶׁמְּקַבְּלוֹ בַּיָּד, בָּא לוֹ אֵצֶל מְצֹרָע. "וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ" וְגוֹ' – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִפְּנֵי שֶׁיָּצָא לִדּוֹן בְּהַעֲמָדָה יָכוֹל בִּמְקוֹם הַעֲמָדָה תְּהֵא שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת". יָכוֹל עַל טַבַּעְתָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ" – לְהַכְשִׁיר אֶת כָּל הָרוּחַ. אֵין לִי אֶלָּא אָשָׁם בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, מְנַיִן אַף חַטָּאת וְעוֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כַחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן" – מַה חַטָּאת מִן הַחֲלָלִין וּבְיוֹם וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית, אַף אָשָׁם מִן הַחֲלָלִין וּבְיוֹם וּבְיָדוֹ הַיְמָנִית. מַה חַטָּאת טְעוּנָה כְּלִי, אַף אָשָׁם טָעוּן כְּלִי. מַה חַטָּאת טְעוּנָה סְמִיכָה, אַף אָשָׁם טָעוּן סְמִיכָה. מַה חַטָּאת דַּם מִזְבֵּחַ מַתִּירוֹ, אַף אָדָם דַּם מִזְבֵּחַ מַתִּירוֹ. אִי מַה חַטָּאת הַדָּם נִתָּן לְמַעְלָה, אַף אָשָׁם יְהֵא דָּמוֹ נִתָּן לְמַעְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם וְגוֹ' וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק" – לְרַבּוֹת כָּל אֲשָׁמוֹת וַאֲשָׁם מְצֹרָע שֶׁיְּהֵא דָּמָם נִתָּן לְמַטָּה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵי זֶה יַקְדִּים אִם מִזְבֵּחַ אִם בְּהוֹנוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ("יִהְיֶה) [הוּא]

לַכֹּהֵן" – הַכֹּהֵן יַקְדִּים. מַה מָּצִינוּ הֶכְשֵׁרוּ לַכֹּהֵן מִזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ יַקְדִּים. ("יִהְיֶה) [הוּא"] – פָּרָט לְשֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ. "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" – לְרַבּוֹת לג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. "הוּא" – פָּרָט לְשֶׁחָסַר כָּל שֶׁהוּא. "וְלָקַח" – יָכוֹל בִּכְלִי וְכוּ', עַד זֶה שֶׁקִּבֵּל כְּבָר בָּא לוֹ אֵצֶל הַמְּצֹרָע. וּמְצֹרָע טוֹבֵל בְּלִשְׁכַּת הַמְּצֹרָעִים. בָּא וְעָמַד עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ טְבִילָה, שֶׁכְּבָר טָבַל מִבָּעֶרֶב.

וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל (תְּנוּךְ) [תּוֹךְ]. יָכוֹל עַל (תְּנוּךְ) [תּוֹךְ] וַדַּאי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל (תְּנוּךְ") [נוּךְ]. אִי "עַל (תְּנוּךְ") [נוּךְ] יָכוֹל עַל הַגַּבֵּהּ שֶׁבָּאֹזֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל (תְּנוּךְ") [תּוֹךְ נוּךְ]. הָא כֵּיצַד, זֶה גָּדֵר הָאֶמְצָעִי. "עַל בֹּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית, מִלּג הַשֶּׁמֶן וְיָצָק" – חָסַר הַלּג עַד שֶׁלֹּא יִצֹּק – יְמַלְּאֶנּוּ, מִשֶּׁיִּצֹּק – יָבִיא אַחֵר בַּתְּחִלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חָסֵר הַלּג עַד שֶׁלֹּא נָתַן – יְמַלְּאֶנּוּ, מִשֶּׁנָּתַן – יָבִיא אַחֵר בַּתְּחִלָּה. "וְיִצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמְאלִית" – מִצְוָה שֶׁיִּצֹּק לְתוֹךְ כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אִם יָצַק לְתוֹךְ כַּף עַצְמוֹ יָצָא. אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד, בֹּהֶן רֶגֶל, אֹזֶן הַיְמָנִית, אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נוֹתֵן הוּא עַל מְקוֹמָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם נוֹתֵן עַל שְׂמָאלִי, יוֹצֵא. "וְטָבַל" – וְלֹא הַמְסַפֵּג. "וְטָבַל וְהִזָּה" – עַל כָּל הַזָּאָה טְבִילָה. "בְּאֶצְבָּעוֹ" – נֶאֱמַר כָּאן "אֶצְבָּעוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֶצְבָּעוֹ", מָה אֶצְבָּעוֹ הָאָמוּר כָּאן שֶׁבִּידוֹ הַיְמָנִית, אַף אֶצְבָּעוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן שֶׁבִּידוֹ הַיְמָנִית. ("וְהִזָּה" – וְלֹא מַטִּיף. "וְהִזָּה" – וְלֹא זוֹרֵק). "וְהִזָּה מִן הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה'" – מְלַמֵּד, שֶׁהוּא טוֹבֵל וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְעַל כָּל הַזָּאָה טְבִילָה. (ויקרא יד יז) "וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ" וְגוֹ' עַל דַּם הָאָשָׁם" – שֶׁיִּקְדִּים דָּם לַשֶּׁמֶן. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא אִם יֵשׁ שָׁם דָּם יִתֵּן, אִם אֵין שָׁם דָּם לֹא יִתֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם" – הָא אֵין הַדָּם גּוֹרֵם, אֶלָּא הַמָּקוֹם גּוֹרֵם. נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּג – יָבִיא לג אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל. גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּפָּנִים וְנִשְׁפַּךְ הַלּג – יָבִיא אַחֵר וּמַתְחִיל בַּבְּהוֹנוֹת. נָתַן מִקְצָת דָּמִים שֶׁבַּבְּהוֹנוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּג – יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק מִשָּׁם הוּא מַתְחִיל. גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּבְּהוֹנוֹת וְנִשְׁפַּךְ הַלּג – דִּבְרֵי הַכֹּל מַתָּנוֹת הָרֹאשׁ אֵין מְעַכְּבוֹת. מַאי טַעֲמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן", אֶלָּא מֵעַתָּה "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה" הָכִי נַמִּי דְּלָא מְעַכְּבִי, וְהָאָמַר מַר: שְׁלָמִים שֶׁחִסְּרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה אֵין מַקְטִיר אֶת הַקֹּמֶץ עֲלֵיהֶן, שְׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן", "וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן".

(ויקרא יד יח) וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטַהֵר וְכִפֶּר – אִם נָתַן – כִּפֶּר, וְאִם לֹא נָתַן – לֹא כִפֶּר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: שְׁיָרֵי מִצְוָה הֵן, בֵּין נָתַן בֵּין לֹא נָתַן כִּפֶּר, וּמַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לֹא כִפֶּר. מַאי "כְּאִלּוּ לֹא כִפֶּר", אִילֵימָא

דְּבָעֵי מֵיתֵי קָרְבָּן אַחֲרִינָא, וְהָא אְמַרְתְּ בֵּין נָתַן בֵּין לֹא נָתַן כִּפֵּר, אֶלָּא כִּפֵּר גַּבְרָא, לָא קַמֵּי שְׁמַיָּא. הָכָא נַמֵּי כִּפֵּר גַּבְרָא, לָא קַמֵּי שְׁמַיָּא. הָתָם נַמֵּי גַּבֵּי מַתָּן, כִּפֵּר מַתָּן הַבְּהוֹנוֹת לָא כִּפֵּר מַתְּנוֹת הָרֹאשׁ.

(ויקרא יד יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל הַמִּטַהֵר – שֶׁיְּהוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם חַטָּאת. "וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה" – יָכוֹל יְהוּ כֻּלָּם מְעַכְּבִין אוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר" – מְלַמֵּד שֶׁכַּפָּרָה בַּחַטָּאת. "וְכִפֶּר עַל הַמִּטַהֵר מִטֻּמְאָתוֹ" – וְלֹא מִטֻּמְאַת זוֹבוֹ. "וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה" – אַחַר הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה. "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה" – אַף עַל פִּי שֶׁקִּדְּמָה אֶת הַחַטָּאת. "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה" – אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה" – מְלַמֵּד שֶׁאֵיבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִים לְאֵמוּרֵי חַטָּאת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לָמָּה חַטָּאת דּוֹמָה, לִפְרַקְלִיט שֶׁנִּכְנַס לְרַצּוֹת, וְרִצָּה פְּרַקְלִיט נִכְנַס הַדּוֹרוֹן.

רמז תקסג

(ויקרא יד כא) וְאִם דַּל הוּא – תְּנָן הָתָם: הֶשֵּׂג יָד, בַּנּוֹדֵר. וְהַשָּׁנִים, בַּנִּדָּר. וְהָעֲרָכִין, בַּנֶּעֱרָךְ. וְהָעֵרֶךְ, בִּזְמַן הָעֵרֶךְ. הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר כֵּיצַד, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר, נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי. עָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָנִי, נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. אֲבָל בְּקָרְבָּן אֵינוֹ כֵּן. הֲרֵי שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, הָיָה מְצֹרָע עָנִי, מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי. עָשִׁיר, מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי: אַף בַּעֲרָכִין כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר חַיָּב כְּלוּם. אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר: מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי, נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר.

הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, הֶשֵּׂג יָד בְּמַעֲרִיךְ הוּא, כְּדִכְתִיב עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן". הַשָּׁנִים בַּנִּדָּר, הַשָּׁנִים בַּנֶּעֱרָךְ הוּא, אַיְדֵי דְּתָנָא הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, תָּנָא נַמֵּי הַשָּׁנִים בַּנִּדָּר. עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר" – בַּנּוֹדֵר תְּלָה רַחֲמָנָא. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, הָיָה מְצֹרָע עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי – וְאַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ עָשִׁיר, "וְאִם דַּל הוּא" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לָאו דַּל הוּא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי. וְדִילְמָא עֲלֵיהּ דְּדַהּ הוּא דְּחַס רַחֲמָנָא, אַמַּדִּירוֹ לָא, דְּהָא כְּתִיב: "הוּא", אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה: "וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" – לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר. אֲבָל מַדִּירוֹ עָשִׁיר מַאי, הָכִי נַמֵּי דְּמֵימְתֵי בַּעֲשִׁירוּת, אִם כֵּן מַאי "אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן", חֲדָא אַמְצֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי, וַחֲדָא לְמַעוּטֵי מְצֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאִתְרַבּוּ אִתְרַבּוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. כִּדְתַנְיָא: לְפִי שְׁמָצִינוּ בָּעֲרָכִין עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם דַּל הוּא".

וּלְרַבִּי דְּאָמַר: אוֹמֵר אֲנִי אַף בַּעֲרָכִין כֵּן, אַלְמָא אָמַר בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינָן, וְהָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי, "הוּא" לְמַעוּטֵי מַאי, לְמַעוּטֵי מְצֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי: בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינָן, הָכִי נָמֵי לֵיזַל בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא, קָא מַשְׁמַע לָן.

וְאִם דַּל הוּא – שׁוֹמֵעַ אֲנִי דַּל אִישׁ פְּלוֹנִי מִמַּה שֶׁהָיָה, [שֶׁהָיָה] בֶּן מֵאָה מָנָה וְנַעֲשָׂה בֶּן חֲמִשִּׁים מָנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת". אִי "וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" – יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ (רוֹצֶה) [מוֹצֵא] לִקַּח, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת". הָא כֵּיצַד, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ. "הוּא" – וְלֹא נוֹדָרְיוּ. מִפְּנֵי שֶׁבַּעֲרָכִין עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי וְהָיָה מְצֹרָע עָשִׁיר יָבִיא קָרְבַּן עָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" – וְלֹא נוֹדָרְיוּ. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי: אַף בַּעֲרָכִין כֵּן. וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, (לֹא מִפְּנֵי) שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר חַיָּב כְּלוּם. אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר: מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי, נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. הָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. אַף זֶה מִפְּנֵי שֶׁחַיָּב שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת וּבֹקֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה לְפָטְרוֹ, לְפִיכָךְ יָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר.

וְלָקַח (הַכֹּהֵן אֶת) כֶּבֶשׂ (הָ)אֶשָׁם – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד", שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר לֵהּ: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶחָד", אָמַר לֵהּ: זֶה מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד וּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד, מַה מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד אַף זֶה מֵבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד, וְהָעוֹלָה תַּעֲלֶה חוֹבָה. אָמַר לֵהּ רַבִּי עֲקִיבָא: מִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ, זֶה מֵבִיא קָרְבָּן מֵהֶשֵּׂג יָד וּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא קָרְבַּן מֵהֶשֵּׂג יָד, אִי מַה מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא שְׁנַיִם תַּחַת כַּפָּרְתּוֹ אַף זֶה יָבִיא שְׁנַיִם תַּחַת כַּפָּרְתּוֹ, וְהָעוֹלָה תְּהֵא עָלָיו חוֹבָה. אָמַר לֵהּ: אִם לָאו מֵאַיִן אַתָּה מְקַיְּמוֹ, אָמַר לֵהּ: זֶה מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד וּבַעֲרָכִין מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד, מַה בַּעֲרָכִין מֵבִיא כָּל הֶשֵּׂג יָדוֹ אַף זֶה יָבִיא כָּל הֶשֵּׂג יָדוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶחָד".

לִתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו – וְכִי תְּנוּפָה מְכַפֶּרֶת, וַהֲלֹא אֵין כַּפָּרָה אֶלָּא בַּדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר", אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁאִם עָשְׂאוּהּ לַתְּנוּפָה שְׁיָרֵי מִצְוָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לֹא כִפֵּר. וְלֹג שֶׁמֶן – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: שֶׁהָיָה בַּדִּין שֶׁיָּבִיא שְׁלִישִׁית לֹג. מַה מְצִינוּ עָשִׂיר שֶׁמֵּבִיא שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים מֵבִיא לֹג, אֲבָל עָנִי שֶׁמֵּבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד יָבִיא שְׁלִישׁ לֹג. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹג שָׁמֶן". (ויקרא יד כב) "וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" – שְׁנַיִם הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא אַרְבָּעָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: זֶה מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד וְיוֹלֶדֶת מְבִיאָה מֵהֶשֵּׂג יָד, מַה יוֹלֶדֶת מְבִיאָה אֶחָד תַּחַת אֶחָד אַף זֶה יָבִיא אֶחָד תַּחַת אֶחָד. אוֹ כַּלָּךְ לְדָרֶךְ זוֹ: זֶה מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד וּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא מֵהֶשֵּׂג יָד, מַה מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ מֵבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד אַף

זֶה יָבִיא שְׁנַיִם תַּחַת אֶחָד. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין מְחֻסָּרֵי כִּפּוּרִים מִמְּחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים, וְאַל יוֹכִיחַ מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים. אוֹ כַּלֵּךְ לְדַרְכּוֹ זוֹ: דָּנִין קָרְבָּן שֶׁנּוֹהֵג בָּאִישׁ כְּבָאִשָּׁה מִקָּרְבָּן שֶׁנּוֹהֵג בָּאִישׁ כְּבָאִשָּׁה, וְאַל יוֹכִיחַ קָרְבַּן יוֹלֶדֶת שֶׁאֵין נוֹהֵג בָּאִישׁ כְּבָאִשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" – שְׁנַיִם הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא אַרְבָּעָה. (ויקרא יד לא) "אֶשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ", "מֵאֶשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ", "אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל, אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, בִּזְמַן שֶׁהָיָה עָנִי מִתְּחִלָּתוֹ, הָיָה עָשִׁיר וְהֶעֱנִי מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ". "מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ". "אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל, אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר יִגְמֹר בָּעָנִי, בִּזְמַן שֶׁהִתְחִיל בָּעָנִי, הֵבִיא אֶשְׁמוֹ עָשִׁיר וְהֶעֱנִי מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ". "אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל, אֵימָתַי אֲנִי אוֹמֵר יִגְמֹר בְּעֹשֶׁר בִּזְמַן שֶׁהִתְחִיל בְּעֹשֶׁר, הֵבִיא אֶשְׁמוֹ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֵת אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵבִיא קָרְבָּנוֹ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר יִגְמֹר כְּבֶעָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הָאֶחָד חַטָּאת "עֹלָה" – שֶׁמִּמִּין חַטָּאת מֵבִיא עוֹלָה. "עַל הַמִּנְחָה" – שֶׁתַּקְדִּים מִנְחַת בְּהֵמָה לְחַטַּאת הָעוֹף. יָכוֹל אַף יוֹלֶדֶת שֶׁהֵבִיאָה קָרְבַּן עָנְיָה וְהֶעֱשִׁירָה תִּגְמֹר בַּעָנְיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת".

(ויקרא יד לב) תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרָעַת – מְלַמֵּד, שֶׁעָנִי שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, יָצָא. יָכוֹל אַף עָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". "תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרָעַת" – מְלַמֵּד שֶׁמֵּבִיא אָדָם עַל יְדֵי בְּנוֹ וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ, עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְעַל יְדֵי שִׁפְחָתוֹ קָרְבַּן עָנִי וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים, יָכוֹל אַף עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ יָבִיא קָרְבַּן עָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לְפִיכָךְ אִם פְּטָרָהּ אֵינוֹ חַיָּב לָהּ, שֶׁכָּךְ הוּא כּוֹתֵב: אַחֲרָיוּת דְּאִית לִיךְ עֲלַי מִקַּדְמַת דְּנָא.

אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ. מִצָּרַע שֶׁהִפְרִישׁ קָרְבָּנוֹ וְהֶעֱשִׁיר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר צִפֳּרִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ". רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר הַמַּכְשִׁירוֹ. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר דָּבָר הַמְכַפֵּר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר סָבַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לוֹ טָהֳרָה, וּמַאי, צִפֳּרִין.

(ויקרא יד לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "יִגֶּל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגְרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ" – יְהוּ גוֹרְרִין וּמוֹצִיאִין. אֵימָתַי, בַּיּוֹם שֶׁיִּגָּרֵה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַפּוֹ בְּאוֹתוֹ הָאִישׁ. הָא כֵּיצַד, אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַב חִטִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין לִי. קַב שְׂעוֹרִין – וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין לִי. קַב תְּמָרִים – וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לִי. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת לַחֲבֶרְתָּהּ: הַשְׁאִילֵנִי נָפָה אַחַת, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵין לִי. הַשְׁאִילֵנִי כְּבָרָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אֵין לִי. מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מְגָרֶה נְגָעִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא מוֹצִיא אֶת כֵּלָיו, הַבְּרִיוֹת רוֹאוֹת וְאוֹמְרוֹת: לָא הֲוָה

אָמְרַת: לֵית לִי, רְאוּ כַּמָּה חִטִּין יֵשׁ כָּאן, כַּמָּה שְׂעוֹרִין יֵשׁ כָּאן, כַּמָּה תְּמָרִים יֵשׁ כָּאן, לָוֹט בֵּיתָא בְּאִלֵּין לְוָטָיָא (בְּגָוּהּ). רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מַיְתֵי לָהּ מִן הָדֵין קְרָא: "שִׁקַּעֲרוּרֹת" – שִׁקְעֵי בֵּיתָא בְּאִלֵּין לְוָטָיָא. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם: "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן" [וְגוֹ']. עַל עֲשָׂרָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִים: עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְעַל קְלָלַת הַשֵּׁם, וְעַל גְּזֵלָה אֶת הָרַבִּים, וְעַל גְּזֵלָה אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְעַל גַּסֵּי הָרוּחַ, וְעַל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע, וְעַל עֵין הָרָע. עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים – מִיְּשְׂרָאֵל, שֶׁהֵעִידוּ עֲדוּת שֶׁקֶר בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמְרוּ לְעֶגֶל: "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". וּמִנַּיִן שֶׁלְּקוּ בְּצָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּרֶא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ" – הוּא שֶׁפָּרְחָה בָּהּ זִיבָה וְצָרַעַת. וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת – מִבְּנוֹת צִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן", וּכְתִיב: "וְשִׂפַּח אֲדֹנָי קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן". וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים – מִיּוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָחֵלּוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע". וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם – מִגִּיחֲזִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי נַעַר אֱלִישָׁע אִישׁ הָאֱלֹהִים וְגוֹ'. מַהוּ "מְאוּמָה", מִן מוּמָה דְּאִית בֵּהּ. וּמִנַּיִן שֶׁלָּקָה בְּצָרַעַת, דִּכְתִיב: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ" וְגוֹ'. וְעַל קְלָלַת הַשֵּׁם – מִגְּלִיַּת הַפִּלְשְׁתִּי: "וַיְקַלֵּל הַפְּלִשְׁתִּי אֶת דָּוִד בֵּאלֹהָיו, וּכְתִיב: "הַיּוֹם הַזֶּה יַסְגֶּרְךָ ה' בְּיָדִי", וְאֵין הֶסְגֵּר אֶלָּא צָרַעַת, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: "וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן". וְעַל הַגּוֹזֵל אֶת הָרַבִּים – מִשָּׁבְנָא, שֶׁהָיָה נֶהֱנֶה מִן הַהַקְדֵּשׁוֹת, וּכְתִיב: "הִנֵּה ה' מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גֶּבֶר וְעֹטֶה עָטֹה", וְאֵין "עָטֹה" אֶלָּא צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה". וְעַל הַגּוֹזֵל אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ – מֵעֲזִיָּהוּ: "וַיְהִי עֲזִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ מְצֹרָע". וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ – דִּכְתִיב: "וּכְחָזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית" וְגוֹ'. וְעַל לָשׁוֹן הָרַע – מִמִּרְיָם דִּכְתִיב: "וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת". וְעַל עַיִן הָרַע – אָתְיָא כִּי הַהִיא דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר: "שִׁקַּעֲרוּרֹת" – שִׁקְעֵי בֵּיתָא בְּאִלֵּין לְוָטָיָא. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל: "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן": אָמַר רַבִּי לֵוִי: אֵין בַּעַל הָרַחֲמִים נוֹגֵעַ בַּנְּפָשׁוֹת תְּחִלָּה. מִמִּי אַתָּה לָמֵד, מֵאִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת, וְאֲתֹן כֵּן: "וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם", "אֵשׁ אֱלֹהִים נָפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם", כַּשְׁדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים", וּלְבַסּוֹף: "וַיַּךְ אֶת אִיּוֹב בִּשְׁחִין רָע". אַף בְּמִצְרַיִם כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסְגֹּר לַבָּרָד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם לָרַשְׁפִּים", "וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם", וְאַחַר כָּךְ: "וַיַּךְ כָּל בְּכוֹר בְּאַרְצָם". וְאַף בַּנְּגָעִים הַבָּאִים לָאָדָם, בַּתְּחִלָּה הֵן בָּאִין עַל בֵּיתוֹ, חָזַר בּוֹ – טָעוּן חֲלִיצָה, וְאִם לָאו – טָעוּן נְתִיצָה. לֹא חָזַר – הֵן בָּאִין עַל בְּגָדָיו, חָזַר בּוֹ – טְעוּנִים כִּבּוּס, וְאִם לָאו – טְעוּנִים שְׂרֵפָה. וּלְבַסּוֹף הֵן בָּאִין עַל גּוּפוֹ. חָזַר בּוֹ – יִטָּהֵר, וְאִם לָאו – "בָּדָד יֵשֵׁב":

דָּבָר אַחֵר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן" – שִׁבְעַת עַמְמִין הֵן, וְאִתְּ אֲמַרְתְּ: "אֶרֶץ כְּנַעַן". רַבָּנָן אָמְרִין: רְמָזוֹ: חָם חָטָא – וּכְנַעַן לָקָה, אַף כָּאן: יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין וְהָאָרֶץ מִתְקַלֶּלֶת. רַבִּי אָבִין אָמַר: עַל יְדֵי שֶׁהָיָה כְּנַעַן אֲבִיהֶן שֶׁל כֻּלָּן, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וּכְנַעַן יָלַד אֶת צִידֹן" וְגוֹ'.

וְרַבָּנָן אָמְרִין: עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ כֻּלָּן תַּגָּרִים, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ. וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת – תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: וְכִי בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם שֶׁבָּאִין עֲלֵיהֶם נְגָעִים. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כְּנַעֲנִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לְאַרְצָם, עָמְדוּ וְהִטְמִינוּ כָּל מָמוֹנָם בַּכְּתָלִים וּבַשָּׂדוֹת. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא הִבְטַחְתִּי לַאֲבוֹתֵיהֶן שֶׁאֲנִי מַכְנִיס אֶת בְּנֵיהֶם לְאֶרֶץ חֲרֵבָה, אֶלָּא לְאֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" וְגוֹ'. מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, מְגָרֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ נְגָעִים, וְהוּא סוֹתְרוֹ וּמוֹצֵא בּוֹ סִימָא, שֶׁדֵּהוּ נִשְׂדְּפָה, וּמִתּוֹךְ שֶׁהוּא הוֹפְכָהּ מוֹצֵא תַּחְתֶּיהָ סִימָא. וְכִי מִי בָּא וְאָמַר לָהֶם לַכְּנַעֲנִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל בָּאִים לְאַרְצָם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן: שָׁלֹשׁ פְּרוֹזְדְּנְמָאוֹת שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אָצְלָם: הָרוֹצֶה לְפַנּוֹת – יְפַנֶּה, לְהַשְׁלִים – יַשְׁלִים, לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה – יַעֲשֶׂה. גִּרְגָּשִׁי עָמַד מֵאֵלָיו וּפִנָּה, וּלְפִיכָךְ נִתְּנָה לוֹ אֶרֶץ יָפָה כְּאַרְצוֹ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "עַד בּוֹאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם" – זוֹ אַפְרִיקֵי. גִּבְעוֹנִים הִשְׁלִימוּ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְכִי הִשְׁלִימוּ יִשְׁבֵי גִּבְעוֹן". שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים עָשׂוּ מִלְחָמָה – וְנָפְלוּ. בְּבֵית אֶרֶץ אֲחַזְתְּכֶם – זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם".

(ויקרא יד לה) וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת – זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרֵב". "וְהִגִּיד לַכֹּהֵן" – זֶה יִרְמְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת". "כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת" – זֶה טִנֹּפֶת אֲלִילִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: צַלְמוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה. "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" – "וַיָּקֹם אֶת אֹצְרוֹת בֵּית ה'". "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת" – וּבִיתָה דְּנָה סַתְרֵהּ. ("הוֹצִיא) [וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן] אֶל מְחוּץ לָעִיר" – "וַעֲמָהּ הַגְלִי לְבָבֶל". יְכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת" – "לָכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אָבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יִקְרַת מוּסָד מוּסָּד הַמַּאֲמִין לֹא יָחִישׁ". עַל הַגְּנֻבוֹת וְעַל שְׁבוּעוֹת שָׁוְא נְגָעִים בָּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם ה' צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלָּתוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו". אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁמְּכַלֶּה עֵצִים וַאֲבָנִים, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה צָרַעַת, דִּכְתִיב: "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת". וְעַל הַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן כַּאֲכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יִרְפֶּה שָׁרְשָׁם כַּמַּק יִהְיֶה וּפִרְחָם כָּאָבָק יַעֲלֶה כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת ה' צְבָאוֹת וְאֶת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נִאֲצוּ", וְאֵין פֶּרַח אֶלָּא צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת". וְעַל הַנִּכְנָס בִּתְחוּם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ מַעֲזִיהוּ, שֶׁנִּכְנַס בִּתְחוּם הַכְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ". וְעַל הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים, מִמַּשֶּׁה, שֶׁאָמַר: "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי", וּכְתִיב: "וַיּוֹצִאֵהוּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג".

וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם – מָה חִטְאָה אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלּוֹקָה, אֶלָּא בַּעֲוֹן בְּנֵי אָדָם הָאָרֶץ לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֹחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ". מִפְּנֵי מָה הַיְסוּרִין בָּאִין לָעוֹלָם, מִפְּנֵי הַבְּרִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וְיִסְתַּכְּלוּ וְיֹאמְרוּ: מִי שֶׁחָטָא הוּא לוֹקֶה, וּמִי שֶׁלֹּא חָטָא אֵינוֹ

לוֹקֶה. וְלָמָּה הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים וְהַכְּתָלִים לוֹקִין, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבְּעָלִים וְיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל וּבִקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַגְלוֹתָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם אֲנִי מַגְלֶה אֶת יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה, עַכְשָׁו נַעֲשִׂין חָרְפָּה וְקָלוֹן לְכָל הָאֻמּוֹת, מֶה עָשָׂה, הֵבִיא לְסַנְחֵרִיב עַל כָּל הָאֻמּוֹת וְהִגְלָה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּמְצָא כַקֵּן יָדִי", "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין שֶׁהִגְלֵיתִי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וַיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְיִרְאוּ דִּין שֶׁלִּי מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְיִירְאוּ מִמִּשְׁפָּטַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכְרַתִּי גּוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם וְגוֹ' אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר". כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד גָּלוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים" – אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עַד שֶׁלֹּא בָּרָאתִי אֶת הָאָדָם הִתְקַנְתִּי לוֹ אֶת כָּל אֵלּוּ. מָשָׁל לְעֶבֶד רַע שֶׁהָיָה נִמְכָּר, כֵּיוָן שֶׁהָלַךְ רַבּוֹ לִקְנוֹתוֹ וְהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עֶבֶד רַע לָקַח עִמּוֹ כְּבָלִים וּמַגְלְבִים [=שׁוֹט וּרְצוּעָה לְהַכּוֹת] שֶׁאִם בָּרַח רוֹדֶה אוֹתוֹ בָּהֶם. כֵּיוָן שֶׁבָּרַח הֵבִיא אוֹתָם כְּבָלִים וּכְבָלוֹ, הֵבִיא אֶת הַמַּגְלְבִים וְהִכָּהוּ, אָמַר לוֹ הָעֶבֶד: לֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי עֶבֶד רַע, לָמָּה לָקַחְתָּ אוֹתִי. אָמַר לוֹ: לְפִי שֶׁהָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַתָּה עֶבֶד רַע הִתְקַנְתִּי לְךָ כְּבָלִים וּמַגְלְבִים, שֶׁאִם תִּסְרַח אֲנִי אֶרְדֶּה אוֹתְךָ בָּהֶם. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לְעוֹלָמִים עַד שֶׁלֹּא בָּרָא אֶת הָאָדָם הִתְקִין לוֹ אֶת כָּל הַיְסוּרִין, לְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּצֶר לֵב הָאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים". כִּי תָבֹאוּ – יָכוֹל מִשֶּׁבָּאוּ לְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל הָאָרֶץ" – אֶל הָאָרֶץ הַמְיֻחֶדֶת. יָכוֹל מִשֶּׁבָּאוּ לְעַמּוֹן וּמוֹאָב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם", "לָכֶם" – וְלֹא לְעַמּוֹן וּמוֹאָב. "לַאֲחֻזָּה" – לֹא הֶזְהֲרוּ עַד שֶׁיְּכִבְּשׁוּ. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּבְשׁוּ וְלֹא חָלְקוּ, חָלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת [בגמ' הגי': לַשִּׁבָטִים] וְלֹא חָלְקוּ לְבָתֵּי אָבוֹת, חָלְקוּ לְבָתֵּי אָבוֹת וְאֵין כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ, יָכוֹל יְהוּ מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת" – עַד שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ.

וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם – בְּשׁוֹרָה הִיא לָהֶן שֶׁנִּגְעִים בָּאִין עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: פְּרָט לִנְגָעֵי אוֹנְסִין. וּלְר' שִׁמְעוֹן נִגְעֵי אוֹנְסִין מִי לֹא מְטַמְּאִין, וְהַתַּנְיָא: "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" – מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: נֶאֱמַר: "טָמֵא בְּזָב וְטָמֵא בִּנְגָעִים", מַה זָּב מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ אַף נְגָעִים מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּזָּב שֶׁכֵּן אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹנֶס, תֹּאמַר בִּנְגָעִים שֶׁכֵּן מְטַמְּאִין בְּאֹנֶס. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָדָם כִּי יִהְיֶה" – מִדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. רָבָא אָמַר: פְּרָט לִנְגָעֵי רוּחוֹת. רַב פַּפָּא אָמַר: פְּרָט לִנְגָעֵי כְּשָׁפִים. דָּבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ כֵּיצַד, "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" – מַשְׁמָע בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר, וּבַיִת שֶׁאֵין בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת כָּל עֲפַר הַבַּיִת" – דָּבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ, שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיְּהוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר.

רמז תקסד

תַּנְיָא: "אֲחֻזָּתְכֶם" – מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא מָקוֹם מְקֻדָּשׁ בִּלְבַד. תַּנָּא קַמָּא סָבַר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים, וְרַ' יְהוּדָה סָבַר נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וּבִפְלֻגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי: מֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, הַר הַבַּיִת הַלִּשְׁכוֹת וְהָעֲזָרוֹת. וּמֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, אוּלָם וְהֵיכָל וּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. וּרְצוּעָה הָיְתָה יוֹצְאָה מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנְסָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וּבָהּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "חוֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזָכָן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". תַּנְיָא: "לַאֲחֻזָּתְכֶם" – עַד שֶׁכָּבְשׁוּ, כָּבְשׁוּ וְלֹא חָלְקוּ וְכוּ' (כִּדְכָתוּב לְעֵיל).

עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמַר בִּירוּשָׁלַיִם: אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ, דִּכְתִיב: "לַצֶּמִיתֻת לַקּוֹנֶה", וְקָסָבַר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, דִּכְתִיב: "עָרֶיךָ", וְקָסָבַר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים, דִּכְתִיב: "אֲחֻזָּתְכֶם", וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים וְכוּ'. "אֲחֻזָּתְכֶם" מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, וְאֵין בָּתֵּי נְכָרִים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. "אֲחֻזָּתְכֶם" – פֵּרֵט לְבֵית הַבָּנוּי בִּסְפִינָה (וּבְאַסְכַּרְיָא) [וּבְאַסְכַּרְיָא], עַל אַרְבַּע קוֹרוֹת. וּלְהָבִיא אֶת הַבַּיִת הַבָּנוּי עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים וְעַל הָעַמּוּדִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "אֲחֻזָּתְכֶם" מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, וְאֵין אֲחֻזַּת נָכְרִים מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אֲחֻזָּתָם מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, כָּךְ אֵין בִּגְדֵיהֶם וְגוּפָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

תַּנְיָא: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת" – בֵּית הַכְּנֶסֶת בֵּית הָאִשָּׁה בֵּית הַשַּׁתְּפִין, מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת". פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא: "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת" – לוֹ וְלֹא לָהּ וְלֹא לָהֶן, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי, אָמַר קְרָא: "בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם". אֶלָּא "לוֹ" לָמָּה לִי, לְמִי שֶׁמְּיַחֵד בֵּיתוֹ לוֹ. וְהָא תַּנְיָא: בֵּית הַכְּנֶסֶת אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי מֵאִיר הָא רַבָּנָן. דְּתַנְיָא: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁאֵין בּוֹ דִּירָה לַחַזָּן – רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. וְאִי תֵּימָא: הָא וְהָא רַבָּנָן, הָא דְּאִית בֵּהּ בֵּית דִּירָה וְהָא דְּלֵית בֵּהּ בֵּית דִּירָה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּלֵית בֵּהּ בֵּית דִּירָה, הָא בִּכְרַכִּין הָא בִּכְפָרִין.

רמז תקסה

תָּנוּ רַבָּנָן: בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה וּמִן הַמַּעֲקֶה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים, וְאֵין חוֹזְרִין עָלָיו מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה. מַאי טַעֲמָא, דִּכְלָהוּ "בַּיִת" כְּתִיב בְּהוּ: "עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ". "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ", "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת". "כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב", "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ". וְאֵין מְעָרְבִין בּוֹ וְאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ וְאֵין מַנִּיחִין בּוֹ עֵרוּב,

דִּלָּא חָזֵי לְדִירָה. אֲבָל שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת מַנִּיחִין בּוֹ, דְּלָא גָּרַע מֵחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי, וּתְנַן: "עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת – בַּבַּיִת שֶׁבֶּחָצֵר, שִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת – בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי". וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ עִבּוּר בֵּין שְׁנֵי עֲיָרוֹת, דַּאֲפִלּוּ כְּבֶרְגָּנִין לָא מַשְׁוִינַן לֵהּ, מַאי טַעֲמָא, בֶּרְגָּנִין חָזוּ לְמִלְתַיְהוּ, וְהָא לֹא חָזֵי לְמִלְתֵהּ. וְאֵין הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין חוֹלְקִין בּוֹ, דְּאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה בֶּחָצֵר, דְּאָמַר רַב הוּנָא: חָצֵר מִתְחַלֶּקֶת לְפִי פְּתָחֶיהָ. וְרַב חִסְדָּא אָמַר: נוֹתֵן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. וְהָנֵי מִלֵּי בְּפֶתַח בַּיִת דִּלְדִירָה קָאֵי יָהֲבִינַן לֵהּ חָצֵר, אֲבָל הַאי דִּלָּאו לְדִירָה קָאֵי לֹא יָהֲבִינַן לֵיהּ חָצֵר. "וּבָא אָשֵׁר לוֹ הַבַּיִת" – תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמְּיַחֵד בֵּיתוֹ לוֹ. "וּבָא אָשֵׁר לוֹ הַבַּיִת" – שֶׁלֹּא יִשְׁלַח בְּיַד שָׁלִיחַ, יָכוֹל אֲפִלּוּ זָקֵן וַאֲפִלּוּ חוֹלֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא (אָשֵׁר לוֹ הַבַּיִת").

וְהִגִּיד לַכֹּהֵן – יְדַקְדֵּק הַכֹּהֵן כֵּיצַד בָּא הַנֶּגַע לְבֵיתוֹ. "לֵאמֹר": יֹאמַר לוֹ הַכֹּהֵן דִּבְרֵי כִבּוּשִׁים: בְּנִי, אֵין הַנְּגָעִים בָּאִים אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמִרְיָם שֶׁלֹּא נֶעֶנְשָׁה אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם וְגוֹ', זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם וְכוּ'" – מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא נֶעֶנְשָׁה אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם מִרְיָם שֶׁלֹּא דִּבְּרָה אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַמְדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף עַל גַּבֵּי הָרוּחַ נְגָעִים בָּאִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָזְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְחָזְקָתוֹ גָּבְהָה לְבוֹ עַד לְהַשְׁחִית" וְגוֹ'. "נֶגַע" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּנֶגַע", אֲפִלּוּ תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶגַע וַדַּאי, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: "נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת", אֶלָּא: "כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת". "לִי" – וְלֹא לְנֵרִי. מִכָּאן אָמְרוּ: בַּיִת אָפֵל אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת נִגְעוֹ. "בַּבַּיִת" – לְהָבִיא אֶת הַצָּבוּעַ. "בַּבַּיִת" – לְהָבִיא אֶת הָעֲלָיָה. "בַּבַּיִת" – מִתּוֹכוֹ הוּא מְטַמֵּא, וְאֵין מְטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו.

רמז תקסו

(ויקרא יד לו) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ – הַצִּוּוּי בְּכֹהֵן, וּפִנּוּי בְּכָל אָדָם. "וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת" – אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים, וַאֲפִלּוּ חֲבִילֵי קָנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עֵסֶק הוּא לַפַּנּוּי. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מִי מְטַמֵּא בְּנְגָעִים, רְשָׁעִים אוֹ צַדִּיקִים, הֱוֵי אוֹמֵר: הָרְשָׁעִים, וְכִי מַה מְּטַמֵּא לוֹ, אִם תֹּאמַר כְּלֵי עֵצָיו וּבְגָדָיו וּמַתְכּוֹתָיו, מַטְבִּילָן וְהֵן טְהוֹרִין. עַל מֶה חָסָה הַתּוֹרָה, עַל כְּלֵי חַרְסוֹ, עַל פַּכּוֹ, וְעַל תִּפְיוֹ. אִם כָּךְ חָסָה הַתּוֹרָה עַל מָמוֹנוֹ הַבָּזוּי, קַל וָחֹמֶר עַל מָמוֹנוֹ הֶחָבִיב. אִם כָּךְ עַל מָמוֹנוֹ, קַל וָחֹמֶר עַל נַפְשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. אִם כָּךְ עַל שֶׁל רְשָׁעִים, קַל וָחֹמֶר עַל שֶׁל צַדִּיקִים. "בְּטֶרֶם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת הַנֶּגַע" – וְלֹא לִרְאוֹת אֶת הַפַּנּוּי. "וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנְּכָסִים בְּבֵית הַמְנֻגָּע

שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים עַד שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, יָכוֹל אֲפִלּוּ הָיוּ שָׁם כֵּלִים מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִין עַל כְּתֵפָיו, מְקֻפָּלִין וּמֻנָּחִין בְּתוֹךְ הַבַּיִת, יָכוֹל לֹא יְהוּ טְמֵאִין עַד שֶׁיִּשְׁהוּ כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבָּיִת" – מִיָּד. "וְאַחַר כֵּן" – אַף אֲחֵרִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. רַבִּי אוֹמֵר: אִם מַמְתִּינִין לוֹ לִדְבַר הָרְשׁוּת, לֹא יַמְתִּינוּ לוֹ לִדְבַר מִצְוָה. וְכַמָּה הוּא מְצָוָתוֹ, בָּחְתָן – נוֹתְנִין לוֹ שֶׁבַע יְמֵי מִשְׁתָּאוֹת לוֹ וּלְאִצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ, בָּרֶגֶל – נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל. "וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע" – יָכוֹל בְּכִנְרִיס, תַּלְמוּד לוֹמַר: (בַּקִּיר) וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע" – מְלַמֵּד, שֶׁאֵין הַבַּיִת מְטַמֵּא אֶלָּא בִּשְׁנֵי גְרִיסִין. "בְּקִירוֹת – הֲרֵי שְׁתַּיִם, וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר: "קִיר, קִירוֹת" – הֲרֵי אַרְבַּע, מְלַמֵּד, שֶׁאֵין הַבַּיִת מְטַמֵּא אֶלָּא בְּאַרְבַּע כְּתָלִים. מִכָּאן אָמְרוּ: בַּיִת עָגֹל, בֵּית טְרִיגוֹן, אֵין מְטַמֵּא בְּנָגָעִים. יָכוֹל עַד שֶׁיֵּרָאֶה עַל שְׁנֵי כְתָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן הַקִּיר" – וַאֲפִלּוּ עַל כֹּתֶל אֶחָד. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִרְאֶה עַל אֶבֶן אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים" – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים" – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים, מִנַּיִן אֲפִלּוּ נִרְאֶה עַל אֶבֶן אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן הַקִּיר", "מִן הַקִּיר" – וַאֲפִלּוּ מֵאֶבֶן אַחַת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי גְרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים בִּשְׁתֵּי כְתָלִים בְּזָוִית, אָרְכּוֹ כִּשְׁנֵי גְרִיסִין וְרָחְבּוֹ כַּגְּרִיס. "שְׁקַעֲרוּרֹת" – שׁוֹקְעוֹת בְּמַרְאֵיהֶן. "יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת" – יָרֹק שֶׁבַּיְרָקִין, אָדֹם שֶׁבָּאֲדֻמִּין. "וּמַרְאֵיהֶן שָׁפָל מִן הַקִּיר" – וְלֹא מַמָּשׁ.

(ויקרא יד לז) תָּנוּ רַבָּנָן: בַּיִת עָגֹל, דִּיגוֹן, טְרִיגוֹן, פַּנְטִיגוֹן, אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנָגָעִים. טַטְרִיגוֹן – מִטַּמֵּא בְּנָגָעִים. מַאי טַעֲמָא, לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: "קִיר, קִירוֹת" וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר: "קִיר, קִירוֹת" – הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: בַּיִת הַמְנֻגָּע לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב, דִּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. כְּמַאן, כְּר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: אֵין הַבַּיִת נַעֲשֶׂה טָמֵא עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי גְרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים בִּשְׁנֵי כְתָלִים בְּקֶרֶן זָוִית, אָרְכּוֹ כִּשְׁנֵי גְרִיסִין וְרָחְבּוֹ כְּגְרִיס, דִּכְתִיב: "קִיר" וּכְתִיב "קִירוֹת" – אֵיזֶהוּ קִיר שֶׁהוּא כְּקִירוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה קֶרֶן זָוִית. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק: מָקוֹם הָיָה בְּתִחוּם עַזָּה וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ חֻרְבַּת סְגַרְתָּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי יְהוּדָה, אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לַגָּלִיל, וְרָאִיתִי מָקוֹם שֶׁמְּצַיְּנִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ: אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת פְּנוּ לְשָׁם.

(ויקרא יד לח) וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת. מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן אוֹקֵי מִלְּתָא אַחֶזְקָתֵהּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: דְּאָמַר קְרָא: "וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים" – וְדִלְמָא אַדְּנָפְקִיף וְאָתֵי בָּצִיר לֵהּ שִׁעוּרָא, אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמַר אוֹקֵמֵהּ אַחֶזְקָתֵהּ. תַּנְיָא: "וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת" – יָכוֹל יֵלֵךְ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיַּסְגִּיר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל פֶּתַח הַבָּיִת". אִי "אֶל פֶּתַח הַבָּיִת", יָכוֹל יַעֲמֹד תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף וַיַּסְגִּיר,

תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַבַּיִת" – עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַבַּיִת כֻּלּוֹ. הָא כֵּיצַד: עוֹמֵד בַּצַּד הַמַּשְׁקוֹף וּמַסְגִּיר. מְנַיִן שֶׁאִם הָלַךְ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְהִסְגִּיר, אוֹ שֶׁעָמַד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְהִסְגִּיר, שֶׁהֶסְגֵּרוֹ מֻסְגָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת" – מִכָּל מָקוֹם. "בַּשְּׁבִיעִי" – יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם" וְלֹא בַּלַּיְלָה. "וְהִנֵּה פָּשָׂה" – זֶה פִּשָּׁיוֹן הַסָּמוּךְ כָּל שֶׁהוּא. מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר: ["בַּבַּיִת". יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר]: "נֶגַע", [נֶאֱמַר כָּאן "נֶגַע"] וְנֶאֱמַר לְהַלָּן נֶגַע מַה "נֶגַע", הָאָמוּר לְהַלָּן בְּכִנְּרִיס אַף נֶגַע הָאָמוּר כָּאן בְּכִנְּרִיס, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: פִּשָּׁיוֹן הַסָּמוּךְ – כָּל שֶׁהוּ, וְהָרָחוֹק – בְּכִנְּרִיס, וְהַחוֹזֵר – (בְּכִנְּרִיס) [כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין].

בְּקִירוֹת הַבַּיִת – וְלֹא בְּקִירוֹת הַיְצִיעַ, וְלֹא בְּקִירוֹת הָאֲבוּס, וְלֹא בְּקִירוֹת הַמְּחִיצָה וְלֹא בְּקִירוֹת הַמְּנוֹרָה. "וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ" – הַצִּוּוּי בַּכֹּהֵן, וְהַחֲלִיצָה בְּכָל אָדָם. "וְחִלְצוּ" – מִלַּמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶן חוֹלְצִין. מִכָּאן אָמְרוּ: אוֹי לָרָשָׁע אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין, וּשְׁנֵיהֶן קוֹצְצִין, וּשְׁנֵיהֶן מְבִיאִין וְאֶת הָאֲבָנִים. יָכוֹל אַף הַכֹּתֶל הַסָּמוּךְ לָאֲוִיר יְהוּ שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַר חִלֵּץ אֶת הָאֲבָנִים". הָא כֵּיצַד, כֹּתֶל שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ – שְׁנֵיהֶם חוֹלְצִין, כֹּתֶל הַסָּמוּךְ לָאֲוִיר – הוּא לְבַדּוֹ חוֹלֵץ. "וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים" – יָכוֹל חָלַץ שְׁתֵּי אֲבָנִים קַיָּם בָּהֶן מִצְוַת חֲלִיצָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּהֶן הַנָּגַע". יָכוֹל אֲפִלּוּ קַרְדִּימִין, אֲפִלּוּ לְבֵנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲבָנִים". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, וְאִם לָאוּ לֹא שָׁמַעְנוּ. "וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מִחוּץ לָעִיר" – אֹתָהֶן חוּץ לְכָל עִיר, וְלֹא אָדָם חוּץ לְכָל עִיר, אֶלָּא חוּץ לְכָל הָעֲיָרוֹת הַמְּקֻפּוֹת חוֹמָה. "אֶל מָקוֹם טָמֵא" – שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ טָמֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "אֶל מָקוֹם טָמֵא" – לְרַבּוֹת אֶת הַנִּטָּל. "וְאֶת הַבַּיִת יַקְצֵעַ" – יָכוֹל מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבַּיִת". אִי "מִבַּיִת" יָכוֹל אַף הַקַּרְקַע וְהַקֵּירוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "סָבִיב" – לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא סָבִיב לַנֶּגַע. "וְשָׁפְכוּ אֶת הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ" – יָכוֹל צְרוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הֶעָפָר". אִי "הֶעָפָר" יָכוֹל [אַף] הַנּוֹשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁפְכוּ אֲשֶׁר הִקְצוּ". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים, וְאִם לָאוּ לֹא שָׁמַעְנוּ.

(ויקרא יד מב) וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים. "וְהֵבִיאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים" – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין חוֹלְצִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים, וְאֵין מְבִיאִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים, וְאֵינוֹ מֵבִיא אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם וְלֹא שְׁתַּיִם תַּחַת אַחַת, אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שְׁתַּיִם, שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ, שָׁלֹשׁ תַּחַת אַרְבַּע, וְאַרְבַּע תַּחַת שָׁלֹשׁ, שָׁלֹשׁ תַּחַת שְׁתַּיִם. "וְלָקְחוּ אֲבָנִים" – יָכוֹל יִטֹּל אֲבָנִים מִצַּד זֶה וְיָבִיא בָּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחֵרוֹת". אִי "אֲחֵרוֹת", יָכוֹל אֲפִלּוּ קַרְדִּימִין וַאֲפִלּוּ לְבֵנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲבָנִים". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים, וְאִם לָאוּ לֹא שָׁמַעְנוּ. "וְעָפָר" לְרַבּוֹת כֹּל מַשְׁמַע. עָפָר אֲפִלּוּ מַדָּר וַאֲפִלּוּ חַרְסִית. יָכוֹל יִטֹּל עָפָר מִצַּד זֶה וְיָבִיא בָּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֵר". אִי "אַחֵר" יָכוֹל אַף הַסִּיר

אַף הַגַּפְסִיס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָפָר". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ. "וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבַּיִת" – אֵין חֲבֵרוֹ מְטַפֵּל עִמּוֹ בַּטִּיחָה.

(ויקרא יד מג) וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת – מָשָׁל: חָזַר אִישׁ פְּלוֹנִי לִמְקוֹמוֹ, כְּשֶׁחָזַר הַנֶּגַע לְאוֹתָן הָאֲבָנִים. אֵין לִי אֶלָּא מְקוֹמוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר: בַּבַּיִת. יָכוֹל (בְּכָל שֶׁהוּ) [בְּכִגְרִיס], נֶאֱמַר כָּאן "נֶגַע" וְנֶאֱמַר: לְהַלָּן "נֶגַע", מַה נֶּגַע הָאָמוּר לְהַלָּן (כְּגְרִיס) [כְּשְׁנֵי גְּרִיסִין] אַף נֶגַע הָאָמוּר כָּאן (כְּגְרִיס) [כְּשְׁנֵי גְּרִיסִין]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: פִּשָּׁיוֹן הַסָּמוּךְ – כָּל שֶׁהוּ, וְהָרְחוֹק – כִּגְרִיס, וְהַחוֹזֵר בַּבָּתִּים, כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין. אֵין לִי אֶלָּא בְּמַרְאִין, מִנַּיִן שֶׁלֹּא בְּמַרְאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפָרַח" – בְּמַרְאִין וְשֶׁלֹּא בְּמַרְאִין. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "וּפָרַח" אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִפְשֶׁה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: טָמֵא בַּבְּגָדִים וְטָמֵא בַּבָּתִּים, מַה בְּגָדִים טָמֵא אֶת הַחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָשָׂה אַף בַּבָּתִּים יְטַמֵּא אֶת הַחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָזַר וּפָשָׂה. הֵן אִם הֶחֱמִיר בַּבְּגָדִים, שֶׁעוֹמֵד בָּהֶן בְּסוֹף שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת וְשׁוֹרֵף, נַחֲמִיר בַּבָּתִּים שֶׁעוֹמֵד בָּהֶם בְּסוֹף שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת וְאֵין נוֹתֵץ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "צָרַעַת מַמְאֶרֶת, צָרַעַת מַמְאֶרֶת" לִגְזֵרָה שָׁוָה. מַה צָּרַעַת מַמְאֶרֶת הָאָמוּר בַּבְּגָדִים טִמֵּא אֶת הַחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָשָׂה, אַף צָרַעַת מַמְאֶרֶת הָאָמוּר בַּבָּתִּים יְטַמֵּא אֶת הַחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ פוֹשֶׂה. אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אֶת הַחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָשָׂה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת" – אִם חָזַר הַנֶּגַע וּפָרַח בּוֹ בַּיּוֹם יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁב הַכֹּהֵן, וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע" מַה (עֲזִיבָה) [שִׁיבָה] הָאָמוּר לְהַלָּן בְּסוֹף שָׁבוּעַ, אַף שִׁיבָה הָאָמוּר כָּאן בְּסוֹף שָׁבוּעַ. מִנַּיִן עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן וּפוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה" – בְּמִי הוּא מְדַבֵּר, אִם בַּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן, הֲרֵי אָמוּר. (אוֹ) [הָא] אֵינוֹ אוֹמֵר "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה", אֶלָּא שֶׁבָּא בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּמְצָאוֹ עוֹמֵד וּבָא בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי וּמְצָאוֹ פּוֹשֶׂה, מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ, הֲרֵינִי דָן: מַה מָּצִינוּ בַּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, אַף בַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. הֵן אִם הֵקֵל בַּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן שֶׁהֲרֵי הֵקֵל בָּעוֹמֵד, נָקֵל בַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי הֶחֱמִיר בָּעוֹמֵד בּוֹ, וְיֵהֵא פּוֹשֶׂה כְּעוֹמֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁב הַכֹּהֵן, וּבָא הַכֹּהֵן" הֵיא שִׁיבָה הֵיא בִּיאָה. מַה שִּׁיבָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, אַף בִּיאָה חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. מִנַּיִן עוֹמֵד בָּזֶה וּבָזֶה, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא, וְאִם בֹּא יָבֹא" – בְּמִי הוּא מְדַבֵּר, אִם בַּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן הֲרֵי אָמוּר, וְאִם בַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי הֲרֵי אָמוּר, הָא אֵינוֹ אוֹמֵר "וְאִם בֹּא יָבֹא" אֶלָּא אֶת שֶׁבָּא בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבָא בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה זֶה הָעוֹמֵד", מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ, "וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבַּיִת" – יָכוֹל יִפָּטֵר וְהוֹלֵךְ לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע" – לֹא טִהַרְתִּי אֶלָּא אֶת הָרְפוּי.

מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ, הֲרֵי אַתָּה דָּן: מַה מָּצִינוּ בַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי חוֹלֶץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ, אַף בָּעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי חוֹלֶץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ. הֵן אִם הֶחֱמִיר בַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי הֶחֱמִיר בַּפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן, נַחֲמִיר בָּעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי שֶׁהֲרֵי הֵקֵל בָּעוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן, וְיֵהֵא עוֹמֵד כַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֹּא, וְאִם בֹּא יָבֹא" – הֲרֵי כָּאן שְׁתֵּי בִּיאוֹת: בִּיאָה אֲמוּרָה לְמַעְלָה וּבִיאָה אֲמוּרָה לְמַטָּה, מַה בִּיאָה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה חוֹלֶץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ, אַף בִּיאָה הָאֲמוּרָה לְמַטָּה חוֹלֶץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: נֶאֱמַר "צָרַעַת מַמְאֶרֶת" בַּבְּגָדִים וְנֶאֱמַר "צָרַעַת מַמְאֶרֶת" בַּבָּתִּים – מַה צָּרַעַת מַמְאֶרֶת הָאֲמוּרָה בַּבְּגָדִים עֹשָׂה אֶת הָעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי כַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי, אַף צָרַעַת מַמְאֶרֶת הָאֲמוּרָה בַּבָּתִּים עֹשָׂה אֶת הָעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי כַּפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי. ["וְאַחֲרֵי הִקָּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר], שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי חוֹזֵר וְנוֹתֵץ אֶלָּא הַפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחוֹזֵר אַחַר הַפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי וְאַחַר הָעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַר חִלִּץ אֶת הָאֲבָנִים", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַחֲרֵי הִקָּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ", וְכִי יֵשׁ חֲלִיצָה שֶׁאֵין עִמָּהּ נְתִיצָה וְטִיחָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַחֲרֵי הִקָּצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ", אֶלָּא לְרַבּוֹת אֶת הַחוֹזֵר אַחַר הַפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי וְאַחַר הָעוֹמֵד בַּשֵּׁנִי. מִנַּיִן לַכֹּהֵה בַּשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ, קוֹלְפוֹ וְטָעוּן צְפָרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת הַבַּיִת" – הֲרֵי כָּאן בַּיִת אַחֵר. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: עֲשָׂרָה בָּתִּים הֵן: כֹּהֵה בָּרִאשׁוֹן, וְהוֹלֵךְ לוֹ, קוֹלֵף וְהוּא טָהוֹר. כֹּהֶה בַּשֵּׁנִי, וְהוֹלֵךְ לוֹ, קוֹלְפוֹ וְטָעוּן צְפָרִין. וְהַפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ. חָזַר, נוֹתֵץ. לֹא חָזַר, טָעוּן צְפָרִין. עָמַד בָּרִאשׁוֹן וּפָשָׂה בַּשֵּׁנִי, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ. חָזַר, נוֹתֵץ. לֹא חָזַר, טָעוּן צְפָרִים. עָמַד בָּזֶה וּבָזֶה, חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שְׁבוּעַ. חָזַר, נוֹתֵץ. לֹא חָזַר, טָעוּן צְפָרִין. "טָמֵא" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנִּכְנָס בַּבַּיִת הַמַּסְגֵּר שֶׁאֵין מִטַּמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, יָכוֹל אַף מֻחְלָט כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא הוּא" – הוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה, שֶׁיְּטַמֵּא אוֹתוֹ מִתּוֹכוֹ וּמֵאֲחוֹרָיו. בַּיִת הַמַּסְגֵּר, מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ. מֻחְלָט, מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאֲחוֹרָיו. וְזֶה וְזֶה מְטַמְּאִין בְּבִיאָה. וְאִי מֻחְלָט כְּמִיכָּתִת דָּמִי, וְהָא בָּעֵינַן "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת" וְלֵכָא, שְׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת" – אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת נְתִיצָה קָרוּי בַּיִת. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בָּעֵינָא דְּאֵימָא מִלְּתָא וּמִסְתַּפֵּינָא מֵהֶבְרֵיָא. הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַמְנֻגָּע דֶּרֶךְ אֲחוֹרָיו אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ – טָהוֹר, דִּכְתִיב: "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת" – דֶּרֶךְ בִּיאָה אָסְרָה תּוֹרָה. וּמִסְתַּפֵּינָא מֵהֶבְרֵיָא, אִי הָכִי כֻּלּוֹ נַמִּי, אָמַר רָבָא: כֻּלּוֹ לֹא גָּרַע מִכֻּלִּים שֶׁבַּבַּיִת, דִּכְתִיב: "וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבָּיִת". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: גִּגִּין הַלָּלוּ – אֵין אוֹכְלִים שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וְאֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם קָדָשִׁים קַלִּים. וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס דֶּרֶךְ גִּגִּין לַהֵיכָל פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא" – דֶּרֶךְ בִּיאָה אָסְרָה תּוֹרָה.

רמז תקסז

(ויקרא יד מה) וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת כָּל עֲפַר הַבַּיִת – מְלַמֵּד: שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בְּנִגְעִים עַד שֶׁיְּהוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר. כַּמָּה אֲבָנִים יְהוּ בּוֹ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אַרְבָּעָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה. שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים אוֹ עַל אֶבֶן אַחַת. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, וְלֹא עַל אֶבֶן אַחַת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים בִּשְׁנֵי כְתָלָיו בְּזָוִית, אָרְכּוֹ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין וְרָחְבּוֹ כִּגְרִיס. "אֲבָנָיו" – שְׁלוֹ, "עֵצָיו" – שֶׁלּוֹ, "עֲפַר" – שֶׁלּוֹ, מְלַמֵּד שֶׁגּוֹרֵר וּמוֹצִיא. "אֲבָנָיו" – כָּל אֲבָנָיו שֶׁנִּבְנוּ עִמּוֹ, "עֵצָיו" – כָּל עֵצִים שֶׁנִּבְנָה עִמּוֹ, "עֲפַר" – כָּל עָפָר שֶׁנִּבְנָה עִמּוֹ. "אֲבָנָיו" – וְלֹא אַבְנֵי עֲלִיָּה, "עֵצָיו" – וְלֹא עֲצֵי עֲלִיָּה. "עֲפַר הַבַּיִת" – וְלֹא עֲפַר עֲלִיָּה. מִכָּאן אָמְרוּ: נִרְאָה הַנֶּגַע בַּבַּיִת, נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לְעֲלִיָּה. נִרְאָה בָּעֲלִיָּה, נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. "אֲבָנָיו" – וְלֹא אֲבָנָיו שֶׁהִכְנִיס לוֹ מִשֶּׁנִּבְנָה. "עֵצָיו" – וְלֹא עֵצָיו שֶׁהִכְנִיס לוֹ מִשֶּׁנִּבְנָה. "עֲפַר הַבַּיִת" – וְלֹא עָפָר מַתְכוֹת שֶׁבּוֹ. אִם נֶאֶמְרוּ בַּחֲלִיצָה לָמָּה נֶאֶמְרוּ בִּנְתִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלִיצָה שֶׁאֵין בִּנְתִיצָה וּבִנְתִיצָה שֶׁאֵין בַּחֲלִיצָה. בַּחֲלִיצָה – אֶבֶן שֶׁבְּזָוִית בִּזְמַן שֶׁחוֹלֵץ חוֹלֵץ אֶת כֻּלָּהּ, בִּזְמַן שֶׁנּוֹתֵץ נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ וּמַנִּיחַ אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ. בִּנְתִיצָה, נוֹתֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵין בָּהֶן הַנֶּגַע. בַּחֲלִיצָה אֵינוֹ חוֹלֵץ אֶלָּא אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלִיצָה שֶׁאֵין בִּנְתִיצָה וּבִנְתִיצָה שֶׁאֵין בַּחֲלִיצָה, צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲלִיצָה צָרִיךְ לוֹמַר בִּנְתִיצָה. (ויקרא יד מו) יִטְמָא עַד הָעֶרֶב – מְלַמֵּד שֶׁאֵין מִטַּמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו". "אֵין לִי אֶלָּא הָאוֹכֵל מִנַּיִן אַף הַשּׁוֹכֵב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס" וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹכֵב וְאוֹכֵל, מִנַּיִן אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב שׁוֹכֵב וְלֹא אוֹכֵל לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו" – רִבָּה. אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל וְהַשֹּׁכֵב" – לִתֵּן שִׁעוּר (לְאוֹכֵל) [לַשּׁוֹכֵב] כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל, וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ, כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס פַּת חִטִּין וְלֹא שְׁעוֹרִין מֵסַב וְאָכְלוֹ בְּלִפְתָּן. כָּל כִּבּוּס בְּגָדִים הָאָמוּר בַּתּוֹרָה לְהַחֲמִיר, וְזֶה לְהָקֵל. (יָכוֹל) אֲפִלּוּ לְבוּשׁ עֶשְׂרָה סַבְּרִיקִין וְעָטוּף עֶשְׂרָה פּוֹלְיוֹנִים, כֻּלָּן טְהוֹרִין עַד שֶׁיִּשְׁהֶה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. יָכוֹל אַף הַבְּהֵמָה וְהַגּוֹי יְהוּ מַצִּילִין בְּגָדִים בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו" – (רִבָּה) הַמִּטַּמֵּא (בְּגָדִים) מַצִּיל בְּגָדִים בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, הַבְּהֵמָה וְהַגּוֹי שֶׁאֵין מִטַּמֵּא (בְּגָדִים) אֵין מַצִּילִין בְּגָדִים בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע. מִכָּאן אָמְרוּ: הָיָה עוֹמֵד בִּפְנִים וּפָשַׁט יָדוֹ לַחוּץ וְטִבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו, אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, טְמֵאִין. הָיָה עוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לִפְנִים וְטִבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו, רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא מִיָּד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּשְׁהֶה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וּמָה אִם בִּזְמַן שֶׁכָּל

גּוּפוֹ טָמֵא, לֹא טִמֵּא אֶת מַה שֶּׁעָלָיו עַד שֶׁיִּשְׁהֶה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. בִּזְמַן שֶׁאֵין כָּל גּוּפוֹ טָמֵא אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת מַה שֶּׁעָלָיו עַד שֶׁיִּשְׁהֶה כְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס. אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוּדָה: מְצִינוּ שֶׁיָּפָה כֹּחַ טָמֵא לְהַצִּיל, יוֹתֵר מִן הַטָּהוֹר. יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין טֻמְאָה מַצִּילִין בְּגָדִים בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, הַבְּהֵמָה וְהַגּוֹי שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֵין מַצִּילִין בְּגָדִים בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע. (ויקרא יד נא) וְהִזָּה עַל הַבַּיִת – עַל (שְׁקוּפֵי) [הַמַּשְׁקוֹף]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַל כֻּלּוֹ. "וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה [מִחוּץ לָעִיר] אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" – רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צִפּוֹר שֶׁהִיא חַיָּה חוּץ לְכָל הָעִיר, וְאֵי זוֹ, זוֹ צִפּוֹר דְּרוֹר. "וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת וְטָהֵר" – אִם נֶאֱמַר בַּמְצֹרָע לָמָּה נֶאֱמַר בַּבָּתִּים, וְאִם נֶאֱמַר בַּבָּתִּים לָמָּה נֶאֱמַר בַּמְצֹרָע, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּבָּתִּים מַה שֶּׁאֵין בַּמְצֹרָע וּבַמְצֹרָע מַה שֶּׁאֵין בַּבָּתִּים. מְצֹרָע טָעוּן קָרְבָּן, הַבַּיִת אֵין טָעוּן קָרְבָּן. מְצֹרָע יֵשׁ לוֹ טָהֳרָה מִטֻּמְאָתוֹ, בַּיִת אֵין לוֹ טָהֳרָה מִטֻּמְאָתוֹ. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּמְצֹרָע מַה שֶּׁאֵין בַּבָּתִּים וּבַבָּתִּים מַה שֶּׁאֵין בַּמְצֹרָע, צָרִיךְ לוֹמַר בַּמְצֹרָע וְצָרִיךְ לוֹמַר בַּבָּתִּים. אָמַר רַב אַשִׁי: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לַסּוֹף נִפְחָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת" – אֵין "שְׂאֵת" אֶלָּא גַּבֹּהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת". וְאֵין "סַפַּחַת" אֶלָּא טְפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְפָחֵנִי נָא". "זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת, וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת, לְהוֹרֹת" וְגוֹ' – מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר: כֹּהֵן שֶׁהוּא בָּקִי בִּנְגָעִים וְלֹא בִּנְתָקִים בִּנְתָקִים וְלֹא בְּקָרַחַת בָּאָדָם וְלֹא בַּבְּגָדִים בַּבְּגָדִים וְלֹא בַּבָּתִּים, לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים עַד שֶׁיִּהֶא בָּקִי בָּהֶם וּבְשִׁמּוּתֵיהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת" וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְמָה בָּא "לְהוֹרֹת בְּיוֹם", לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבַּיּוֹם הוּא מְטַמֵּא, וּבַיּוֹם הוּא מְטַהֵר. חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר: לְמָה בָּא "לְהוֹרֹת", לְמֵד, שֶׁלֹּא יִרְאֶה הַנְּגָעִים עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ.

אֵ֚ם וְנוֹרָ֣א הוּא֮ מִמֶּ֣נּוּ מִשְׁפָּטוֹ֒ וּשְׂאֵתוֹ֙ יֵצֵ֔א. "אֵ֚ם וְנוֹרָ֣א" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל: "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם". "מִמֶּ֣נּוּ מִשְׁפָּטוֹ֒ וּשְׂאֵתוֹ֙ יֵצֵ֔א" – כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ לָקוּ בְּזִיבוּת וּבְצָרַעַת. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֵעַ הוּא", וּלְהַלָּן: "וּבְגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים". לְפִיכָךְ לָקוּ בְּזִיבוּת וּבְצָרַעַת. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ". תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי וְאָמְרוּ: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא הָיוּ בָהֶן לֹא זָבִין וְלֹא מְצֹרָעִין, וְלֹא חִגְּרִין וְלֹא סוּמִין וְלֹא אִלְּמִים וְלֹא שׁוֹטִים וְלֹא חֵרְשִׁים וְלֹא טִפְּשִׁים. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ". וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ, לֹא שָׁהוּ יָמִים קְלִיִּים, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ בָהֶן זָבִין, וּמְצֹרָעִין, סוּמִין חֵרְשִׁין וְאִלְּמִין, חִגְּרִין וְשׁוֹטִים וְטִפְּשִׁים. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: "וַיִּשָּׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה" וְכוּ'. מֵהֵיכָן נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּזִיבָה וְצָרַעַת, רַבִּי תַּנְחוּם אוֹמֵר: עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ מְלִיזִין אַחַר הָאָרוֹן וְאָמְרוּ: אָרוֹן זֶה הוֹרֵג אֶת נוֹשְׁאָיו. וְרַבָּנָן אָמְרִי: מִן הָעֶגֶל, דִּכְתִיב: "כִּי פָרֵעַ הוּא"

– שֶׁפְּרִחָה בָּהֶם זִיבָה וְצָרַעַת, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, וּכְתִיב: "וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ". רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר: מִמִּתְאוֹנְנִים: "עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא" – מִכָּאן נַעֲשׂוּ זָרִים לְאֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: בָּשָׂר וָדָם נוֹתֵן אֶכְסִירְיָא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן אֶכְסִירְיָא: "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה". בָּשָׂר וָדָם חוֹבֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים". בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר טֵרוּדִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר טֵרוּדִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ". בָּשָׂר וָדָם נוֹתֵן קָטְפָּרְס, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן קָטְפָּרְס, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף". בָּשָׂר וָדָם גַּבָּהּ קָטִירְקֵי, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְגוֹבָהּ קָטִירְקֵי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". בָּשָׂר וָדָם נוֹתֵן דּוֹנָאטִיבָא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן דּוֹנָאטִיבָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". בָּשָׂר וָדָם נוֹתֵן פְּרָקוֹפֵי, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן פְּרָקוֹפֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". בָּשָׂר וָדָם וְנוֹתֵן אַנוֹנָס, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן אַנוֹנָס, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת". בָּשָׂר וָדָם מַכֶּה עַל יְדֵי עֵדִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכֶּה אָדָם עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא". בָּשָׂר וָדָם מַכֶּה בְּאִזְמֵל וּמְרַפֵּא בְּרִטְיָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמָּה שֶׁהוּא מַכֶּה, בְּאוֹתוֹ הוּא מְרַפֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אַעֲלֶה אָרֻכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם ה'".

יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ: מַהוּ לְנַדֵּה שֶׁתִּישַׁן עִם בַּעֲלָהּ הוּא בְּבִגְדוֹ וְהִיא בְּבִגְדָהּ בְּמִטָּה אַחַת זֶה לְצַד זֶה וְזֶה לְצַד אַחֵר, כְּךָ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: אָסוּר לִשְׁכַּב אֲפִלּוּ הוּא בְּבִגְדוֹ וְהִיא בְּבִגְדָהּ, שֶׁאֵין נוֹתְנִין פִּרְצָה לִפְנֵי הַכָּשֵׁר וְכָל שֶׁכֵּן לִפְנֵי הַגַּנָּב. שֶׁמָּשְׁלוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר כְּאִשׁ בִּנְעֹרֶת. וְאוֹמֵר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב" – לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עַל הַקְּדֻשָּׁה וְעַל הַטָּהֳרָה, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה כּוּתִים, וְלֹא יִטְמְאוּ בִּנְשׁוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת. שֶׁכָּל הַמְּשַׁמֵּשׁ אִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, חַיָּב בָּהּ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה וְגוֹ' וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם".

(ויקרא טו ב) דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּזִיבָה, וְאֵין גּוֹיִם מְטַמְּאִין בְּזִיבָה. אֲבָל גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיְּהוּ כְּזָבִין לְכָל דִּבְרֵיהֶן וְשׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אֲבָל אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ. "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים הַמְשֻׁחְרָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲמַרְתָּם אֲלֵהֶם". "אִישׁ אִישׁ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד שֶׁמְּטַמֵּא בְּזִיבָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", "זָכָר" – כָּל שֶׁהוּא זָכָר, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן. "נְקֵבָה" – כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ", דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. אַלְמָא

כִּי מַרְבֵּי קְרָא בֶּן יוֹם אֶחָד מַרְבֵּי, וּרְמִינְהוּ: "אִישׁ" – אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, בֶּן תִּשְׁעָה שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הֲרָאוּי לְבִיאָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ". אָמַר רָבָא: הִלְכָתָא נִינְהוּ, וְאַסְמְכוּהָ רַבָּנָן אַקְרָא. הַי קְרָא וְהַי הִלְכָתָא, אִילֵימָא בֶּן יוֹם אֶחָד הִלְכָתָא וּבֶן ט' שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד קְרָא, וְהָא קְרָא סְתָמָא הִיא, אֶלָּא בֶּן ט' שָׁנִים (וְכוּ' וּבֶן ט' שָׁנִים) וְיוֹם אֶחָד הִלְכָתָא, בֶּן יוֹם אֶחָד קְרָא. וּמֵאַחַר דְּהִלְכָתָא, קְרָא לָמָּה לִי, לְמִעוּטֵי אִשָּׁה מִלֹּבֶן. לָמָּה לִי לְמִכְתַּב בַּזְּכָרִים וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב בַּנְּקֵבוֹת, צְרִיכָא. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בַּזְּכָרִים מִשּׁוּם דְּמִטַּמּוּ בִּרְאִיּוֹת כִּבְיָמִים, אֲבָל נְקֵבוֹת דְּלָא מִטַּמּוּ בִּרְאִיּוֹת כִּבְיָמִים אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בַּנְּקֵבוֹת מִשּׁוּם דְּמִטַּמּוּ בְּאֹנֶס, אֲבָל זְכָרִים דְּלָא מִטַּמּוּ בְּאֹנֶס אֵימָא לָא, צְרִיכָא (כְּתוּב בְּרֶמֶז תק"צ).

תְּנַן: הַזָּב וּבַעַל קֶרִי, אֵין מִטַּמְּאִין, עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתָן לַחוּץ. כֵּיצַד, הָיָה אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ אֵיבָרָיו, אוֹחֵז בָּאֻמָּה וּבוֹלֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה. זָב – דִּכְתִיב: "אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ". בַּעַל קֶרִי – דִּכְתִיב: "וְאִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע". תַּנְיָא: רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ" וְגוֹ' – מָנָה הַכָּתוּב שְׁתַּיִם וּקְרָאוֹ טָמֵא, שָׁלֹשׁ וּקְרָאוֹ טָמֵא. הָא כֵּיצַד, שְׁתַּיִם – לְטֻמְאָה וְלֹא לְקָרְבָּן, שָׁלֹשׁ – אַף לְקָרְבָּן. וְאֵימָא: שְׁתַּיִם – לְטֻמְאָה וְלֹא לְקָרְבָּן, שָׁלֹשׁ – לְקָרְבָּן וְלֹא לְטֻמְאָה, אָמַרְתָּ: עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם. אֵימָא: שְׁתַּיִם – לְקָרְבָּן וְלֹא לְטֻמְאָה, שָׁלֹשׁ – אַף לְטֻמְאָה, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְגוֹ' מִזּוֹבוֹ" – מִקְצָת זוֹבוֹ מֵבִיא קָרְבָּן וּמִקְצָת זוֹבוֹ אֵין מֵבִיא קָרְבָּן, הָא כֵּיצַד, שָׁלֹשׁ מֵבִיא, שְׁתַּיִם אֵין מֵבִיא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רָאָה שְׁתַּיִם מֵבִיא רָאָה שָׁלֹשׁ אֵין מֵבִיא, אָמַרְתָּ: עַד שֶׁלֹּא רָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם. וְאִצְטְרִיךְ דְּר' סִימַאי וְאִצְטְרִיךְ מִזּוֹבוֹ. דְּאִי מִדְּר' סִימַאי הֲוָה אֲמֵינָא כִּי קָשְׁיָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזּוֹבוֹ". וְאִי "מִזּוֹבוֹ" הֲוָה אֲמֵינָא לֹא יָדְעִינָן כַּמָּה רְאִיּוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי סִימַאי. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר: "מִזּוֹבוֹ" לִדְרָשָׁה, "וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ מַאי דָּרַשְׁתָּ בֵּהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב" – לְכְשֶׁיִּפְסֹק הַזּוֹב. "מִזּוֹבוֹ" – וְלֹא מִזּוֹבוֹ וּמִנֹּגַעוֹ. "מִזּוֹבוֹ וְסָפַר" – מִקְצָת זוֹבוֹ, לְמַד עַל בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: אִם טְמֵא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְכוּ', אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם תּוֹכִיחַ, שֶׁמְּטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְאֵינָהּ טְעוּנָה סְפִירַת שִׁבְעָה. אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לֹא יְהֵא טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזּוֹבוֹ" – מִקְצָת זוֹבוֹ", "וְסָפַר לוֹ". אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: מַאי שְׁנָא הַךְ "מִזּוֹבוֹ" דִּמְמַעֵט בֵּהּ זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, וּמַאי שְׁנָא הַךְ "מִזּוֹבוֹ" דִּמְרַבֵּי בֵּהּ בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לִסְפִירָה, אֲמַר לֵהּ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְמִעוּטֵי הוּא, לִשְׁתּוֹק קְרָא מִנֵּהּ. וְכִי תֵּימָא אָתְיָא מִדִּינָא, שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם תּוֹכִיחַ. וְכִי תֵּימָא הַאי "מִזּוֹבוֹ" מִבָּעֵי לֵהּ "מִזּוֹבוֹ" – וְלֹא מִנֹּגַעוֹ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא:

"וְכִי יִטְהַר הַזָּב זוֹבוֹ" מַאי "וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ", לְמַד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁטָּעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה.

שָׁלְחוּ לֵהּ לַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: יְבָמָה שֶׁרָקְקָה דָּם תַּחְלִּיץ, שְׁאִי אֶפְשָׁר לַדָּם בְּלֹא צַחְצוּחֵי הָרֹק. מֵיתִיבֵי: יָכוֹל יְהֵא דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפֵּי אַמָּה יְהֵא טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" – וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפֵּי אַמָּה טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּמוֹצֵצֶת כָּאן בְּשׁוֹתֶת. זוֹב מְטַמֵּא לַח וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ, מְנָלָן, דְּתַנְיָא: "זוֹבוֹ טָמֵא" – לְמַד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. וַהֲלֹא דִּין הוּא: לַאֲחֵרִים גּוֹרֵם טֻמְאָה, לְעַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. שֹׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ, שֶׁגּוֹרֵם טֻמְאָה לַאֲחֵרִים וְהוּא עַצְמוֹ טָהוֹר, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגּוֹרֵם טֻמְאָה לַאֲחֵרִים הוּא עַצְמוֹ טָהוֹר. תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹבוֹ טָמֵא" – לְמַד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי בְּמַגָּע, אֲבָל בְּמַשָּׂא לֹא, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשֶּׁרֶץ, בְּמַגָּע לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא, דְּלָא גָּרַע מִשִּׁכְבַת זֶרַע, כִּי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַשָּׂא. וְאֵימָא בְּמַשָּׂא מְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים, בְּמַגָּע – אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים לֹא לְטַמֵּא, מִידֵּי דַּהֲוָה אַמַּגָּע נְבֵלָה, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא: אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה" – מֻקִּישׁ זוֹבוֹ לוֹ, מַה הוּא לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, אַף זוֹבוֹ לֹא תְּחַלֵּק בֵּין מַשָּׂאוֹ לְמַגָּעוֹ לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים. וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לָן מ"וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ", "זוֹבוֹ טָמֵא" לָמָּה לִי, אִצְטְרִיכָא לֵהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: שֹׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יוֹכִיחַ, שֶׁגּוֹרֵם טֻמְאָה לַאֲחֵרִים וְהוּא עַצְמוֹ טָהוֹר, וְאִי מִשּׁוּם "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ" לְמִנְיָנָא הוּא דְּאָתָא: "זוֹב" – חָדָא, "זוֹבוֹ" – תְּרֵתֵי, וּבִשְׁלִישִׁי אַקְשֵׁהּ רַחֲמָנָא לִנְקֵבָה, כְּתַב רַחֲמָנָא: "זוֹבוֹ טָמֵא". וְהַשְׁתָּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא "זוֹבוֹ טָמֵא" – דְּרוֹשׁ בֵּהּ נַמֵּי הָא.

מֵימֵי רַגְלָיו מְנָלָן, דְּתַנְיָא: "זוֹבוֹ טָמֵא וְזֹאת" – (לְטַמֵּא) לְרַבּוֹת מֵימֵי רַגְלָיו לַטֻּמְאָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה רֹק הַבָּא מִמָּקוֹם טָהֳרָה טָמֵא, מֵימֵי רַגְלָיו הַבָּאִין מִמָּקוֹם טֻמְאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ טְמֵאִים. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאַמָּה יוֹכִיחַ, שֶׁבָּא מִמָּקוֹם טָמֵא וְטָהוֹר, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבָּא מִמָּקוֹם טָמֵא יְהֵא טָהוֹר. תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹבוֹ טָמֵא וְזֹאת" – לְרַבּוֹת מֵימֵי רַגְלָיו לְטֻמְאָה. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפֵּי אַמָּה, מְנָא לָן דְּטָהוֹר, דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפֵּי אַמָּה טָמֵא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" – הוּא טָמֵא, וְאֵין דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּיו וּמִפֵּי אַמָּה טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. וְאֵיפוּךְ אֲנָא, דּוּמְיָא דְּרֹק, מָה רֹק שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְחוֹזֵר וְנִבְלָע, אַף כָּל וְכוּ', יָצָא דָּם שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא, יָצָא חֲלָב שֶׁבָּאִשָּׁה שֶׁמִּתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְאֵינוֹ חוֹזֵר וְנִבְלָע. וְנֵילַף מִזּוֹבוֹ שֶׁאֵין מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְטָמֵא, מִזּוֹבוֹ לֵיכָּא לְמֵילַף, שֶׁכֵּן גּוֹרֵם טֻמְאָה לַאֲחֵרִים. כִּי יִהְיֶה – מִן הַדִּבּוּר וְאֵילֵךְ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: טְמֵא בַּנְּעָלִים וְטָמֵא בַּזָּבִים, מַה נְּעָלִים פָּטַר בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר אַף זָבִים יִפְטֹר בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר. וְקַל וָחֹמֶר: וּמָה נְּעָלִים שֶׁטְּמֵא בָּהֶן אֲנוּסִין פָּטַר בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר, זָבִין שֶׁלֹּא טִמֵּא בָּהֶם אֲנוּסִין אֵינוֹ דִּין

שֶׁיִּפְטֹר בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּנְּגָעִים שֶׁאֵין טֻמְאָתָן וְטָהֳרָתָן אֶלָּא בְּכֹהֵן, תֹּאמַר בְּזָבִין שֶׁטֻּמְאָתָן בְּכָל אָדָם, וְהוֹאִיל וְטֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּכָל אָדָם לֹא יִפְטֹר בָּהֶן לִפְנֵי הַדִּבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יִהְיֶה" – מִן הַדִּבּוּר וְאֵילָךְ.

כִּי יִהְיֶה זָב – יָכוֹל אַף הַזָּב מִכָּל מָקוֹם יְהֵא טָמֵא, וַהֲלֹא דִּין הוּא: טְמֵא בַּזָּב וְטָמֵא בַּזָּבָה, מַה זָּבָה מִמָּקוֹם שֶׁטְּמֵאָה טֻמְאָה קַלָּה מְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה, אַף זָב מִמָּקוֹם שֶׁטְּמֵאָה טֻמְאָה קַלָּה מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּזָּבָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא בְּשִׁשָּׁה רְאִיּוֹת וּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים, תֹּאמַר בַּזָּב שֶׁטְּמֵאָה בְּשִׁשָּׁה רְאִיּוֹת וּבְיוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וּמְטַמֵּא בְּשִׁשָּׁה רְאִיּוֹת וְיוֹם אֶחָד יְטַמֵּא מִכָּל מָקוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבְּשָׂרוֹ" – וְלֹא כָּל בְּשָׂרוֹ. אַחֵר שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב זְכִיתִי לַדִּין: נֶאֱמַר טָמֵא בַּזָּב וְטָמֵא בַּזָּבָה, מַה זָּבָה מִמָּקוֹם שֶׁטְּמֵאָה טֻמְאָה קַלָּה מְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה אַף זָב מִמָּקוֹם שֶׁטְּמֵאָה טֻמְאָה קַלָּה מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה. "מִבְּשָׂרוֹ טָמֵא" – עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ חוּץ לִבְשָׂרוֹ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זָבָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא בְּשִׁשָּׁה רְאִיּוֹת וּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים מְטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ, זָב שֶׁטְּמֵאָה בְּשִׁשָּׁה רְאִיּוֹת וּבְיוֹם אֶחָד אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בִּפְנִים כְּבַחוּץ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבְּשָׂרוֹ טָמֵא" – עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ חוּץ לִבְשָׂרוֹ. "מִבְּשָׂרוֹ" – מִבְּשָׂרוֹ טָמֵא וְלֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר. מִכָּאן אָמְרוּ: בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לַזִּיבָה: בְּמַאֲכָל, וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא, וּבְקֶפִיצָה, וּבְחֹלִי, וּבְמַרְאֶה, וּבְהִרְהוּר. מִשֶּׁנִּזְקַק לְזִיבָה, אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אָנְסוֹ וּסְפָקוֹ וְשִׁכְבַת זֶרַע טְמֵאִים, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. "זוֹבוֹ טָמֵא" – לְמַד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). "הוּא" – טָמֵא, וְאֵין הַדָּם הַיּוֹצֵא מִן הָאַמָּה טָמֵא וְכוּ'. מֵימֵי רַגְלָיו מְנַיִן, וְכוּ'. יָכוֹל אַף הַזֵּעָה וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה וְהָרֵעִי יְהוּ טְמֵאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין מְטַמְּאִין טֻמְאַת מַשְׁקֶה, וְלֹא אוֹצִיא אֶת דְּמָעַת עֵינוֹ וְדָם מַגֵּפָתוֹ וְחֶלֶב שֶׁבָּאִשָּׁה שֶׁהֵן מְטַמְּאִין טֻמְאַת מַשְׁקֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֹאת". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בַּזָּב: הַזֵּעָה, וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה, וְהָרֵעִי – טְהוֹרִין מִכֻּלָּם. דְּמָעַת עֵינוֹ, וְדָם מַגֵּפָתוֹ, חֶלֶב הָאִשָּׁה – מְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקֶה. זוֹבוֹ, וְרֻקּוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו – מְטַמְּאִין טֻמְאָה חֲמוּרָה.

(ויקרא טו ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ. תְּלָה הַכָּתוּב לְזָב בִּרְאִיּוֹת, וּלְזָבָה בִּימִים. וּמַאי דְּהַאי "וְזֹאת" – לְמֵעוּטֵי זָבָה מֵרְאִיּוֹת, אֵימָא לְמֵעוּטֵי זָב מִימִים, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּאָמַר קְרָא "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה" – מַקִּישׁ זָכָר לִנְקֵבָה, מַה נְּקֵבָה בִּימִים אַף זָכָר בִּימִים. וְלֵיקוּשׁ נַמֵּי נְקֵבָה לְזָכָר, מַה זָּכָר בִּרְאִיּוֹת אַף נְקֵבָה בִּרְאִיּוֹת, הָא מְעַט רַחֲמָנָא "וְזֹאת". וּמָה רְאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא קָאֵי בִּרְאִיּוֹת מְמַעֵט רְאִיּוֹת, קָאֵי בִּרְאִיּוֹת מְמַעֵט יָמִים. אָמַר שְׁמוּאֵל: זָב צָרִיךְ כַּחֲתִימַת פִּי הָאַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ". וְהָא אָנָן תְּנַן: "מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּ", הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: זָב צָרִיךְ כַּחֲתִימַת

פִּי הָאֵמָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא: "אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ". וְרַבָּנָן, מִבָּעֵי לֵיהּ לַח הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא יָבֵשׁ. וְר' שִׁמְעוֹן, הַהוּא "מֵרֶר בְּשָׂרוֹ" נָפְקָא. וְרַבָּנָן, הַהוּא לְמִנְיָנָא הוּא דְּאָתָא: "זוֹבוֹ" חַד, "רֶר" – תַּרְתֵּי, "אֶת זוֹבוֹ" – תְּלָת, לָמַד עַל זָב בַּעַל שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁחַיָּב קָרְבָּן. "מִזּוֹבוֹ טָמֵא" – מִקְצָת זוֹבוֹ טָמֵא, לָמַד עַל זָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְר' שִׁמְעוֹן מְנָיָנָא מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּר' סִימַאי: מָנָה הַכָּתוּב שְׁתַּיִם – וּקְרָאוֹ טָמֵא, שָׁלֹשׁ – וּקְרָאוֹ טָמֵא. הָא כֵּיצַד, שְׁתַּיִם לְטַמְּאָה וְשָׁלֹשׁ לְקָרְבָּן. וּלְמַאן דְּנָפְקָא לֵיהּ תַּרְוַיְהוּ "מְזוֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ", הַאי "אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מְבָּעֵי לֵיהּ עַד שֶׁיֵּצֵא מִבְּשָׂרוֹ. "זוֹבוֹ טָמֵא" – לָמַד עַל הַזּוֹב שֶׁהוּא טָמֵא.

וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ. טֻמְאָתוֹ תְּלוּיָה בְּזוֹבוֹ, וְאֵין תְּלוּיָה בְּיָמִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זָבָה שֶׁמְּטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים, זָב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת שֶׁהוּא בּוֹעֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ" – טֻמְאָתוֹ תְּלוּיָה בְּזוֹבוֹ, וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּיָמִים. "זוֹבוֹ רָר [זוֹב"] – מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. אֵין לִי אֶלָּא גְּדוֹלוֹת, מִנַּיִן אַף הַקְּטַנּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" – וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, "הֶחְתִּים, – וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נֶאֶמְרוּ קְטַנּוֹת, לָמָּה נֶאֶמְרוּ גְּדוֹלוֹת, לִתֵּן שִׁעוּר לַגְּדוֹלוֹת, שֶׁאִם רָאָה אַחַת מִרֻבָּה כְּשָׁלֹשׁ, שֶׁהוּא כְּמַגְדִּיוֹן לַשְּׁלוֹחַ שֶׁהֵן כְּדֵי שְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סְפוּגִין, הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר. רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְחֻבָּל שֶׁל מֵאָה אַמָּה, רָאָה בְּתְחִלַּת מֵאָה וּבְסוֹף חֲמִשִּׁים וּבְסוֹף מֵאָה הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר, רָאָה בְּתְחִלַּת מֵאָה בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים וּבְסוֹף מֵאָה אוֹ בְּתְחִלַּת מֵאָה וּלְאַחַר חֲמִשִּׁים וּבְסוֹף מֵאָה אֵין זֶה זָב גָּמוּר. "מִזּוֹבוֹ" – אַף מִקְצָת זוֹבוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, לְהָבִיא זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זָבָה שֶׁאֵינָהּ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, זָב שֶׁסּוֹפֵר שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּזָבָה שֶׁמְּטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת, תֹּאמַר בְּזָב שֶׁאֵין מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת, הוֹאִיל וְאֵין מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה אַחַת לֹא יְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזּוֹבוֹ" – אַף מִקְצָת זוֹבוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, לְהָבִיא זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. "טֻמְאָתוֹ [בְּזוֹבוֹ"] – בְּלֹבֶן הוּא מְטַמֵּא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹדֶם. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זָבָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּלֹבֶן מְטַמְּאָה בְּאֹדֶם, זָב שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּלֹבֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּאֹדֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר "טֻמְאָתוֹ [בְּזוֹבוֹ"] – בְּלֹבֶן הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹדֶם. קַל וָחֹמֶר לְזָבָה שֶׁתְּטַמֵּא בְּלֹבֶן: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹדֶם מְטַמֵּא בְּלֹבֶן זָבָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּאֹדֶם אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּטַמֵּא בְּלֹבֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טֻמְאָתוֹ הוּא" – טֻמְאַת הָאִישׁ בְּלֹבֶן, טֻמְאַת אִשָּׁה בְּדָם.

(ויקרא טו ד) כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו [וְגוֹ'] – יָכוֹל כָּל כְּלִי בְּמַשְׁמַע, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב" – וְגוֹ'. "וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב" – יָכוֹל תְּהֵא אֶבֶן מְנַגַּעַת עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים וְכוּ', אֶבֶן שֶׁמְּטַמֵּא בַּבִּיאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזָּב" – וְלֹא אֶבֶן הַמְנַגַּעַת.

מִבְּנִין אָב מִכָּתוּב אֶחָד כֵּיצַד, לֹא "הַמִּשְׁכָּב" כַּהֲרֵי "הַמּוֹשָׁב", וְלֹא "הַמּוֹשָׁב" כַּהֲרֵי "הַמִּשְׁכָּב". הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְנוּחַת אָדָם לְבַד, וְהַזָּב מְטַמֵּא אוֹתוֹ בְּזוֹבוֹ, לְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּלְטַמֵּא בְּגָדִים – אַף כָּל שֶׁהוּא עָשׂוּי לְנוּחַת אָדָם לְבַד, יְהֵא הַזָּב מְטַמֵּא אוֹתוֹ בְּזוֹבוֹ, לְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּלְטַמֵּא בְּגָדִים – יָצָא "מֶרְכָּב" שֶׁהוּא עָשׂוּי לְסִבְלוֹן אַחֵר.

אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא – יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁכַב עַל עֲרֵבָה וְעַל הַדֶּלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִשְׁכָּב" – וְלֹא עֲרֵבָה וְלֹא הַדֶּלֶת. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּחֲצֶלֶת שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִילַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַמִּשְׁכָּב" – מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד. אֵין לִי אֶלָּא הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא, הַסַּגּוֹס וְהָרְדִּיד חָלוּק וְטַלִּית הַקָּרְסְטוּל אַרְבַּעַת קַבִּין וְהַתּוּרְמִיל חֲמִשָּׁה קַבִּין וְהַכְּרִיתִית סְאָה וְהַחֻמָּת שִׁבְעַת קַבִּין, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב" – רַבָּה. אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אֶת הַסָּרוּד וְדַף שֶׁל נַחְתּוֹמִין וְאֶת עֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁהַנְּדוֹת שׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו" – הַמְיֻחָדֶת לִשְׁכִיבָה, וְלֹא שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מִלְאכְתֵּנוּ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַסַּגּוֹס וְהָרְדִּיד חָלוּק וְטַלִּית קָרְסְטוּל אַרְבַּעַת קַבִּין תּוּרְמִיל חֲמִשָּׁה קַבִּין וְהַכְּרִיתִית סְאָה וְהַחֻמָּת שִׁבְעַת קַבִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב" – רַבָּה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מַרְבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁהֵן מְשַׁמְּשִׁין שְׁכִיבָה עִם מְלַאכְתָּן, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין שְׁכִיבָה עִם מְלַאכְתָּן. "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא" – יָכוֹל אֲפִלּוּ יָשַׁב עַל הָאֶבֶן וְעַל הַקוֹרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּלִי" – וְלֹא אֶבֶן וְלֹא קוֹרָה. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא אֶת כִּסֵּא שֶׁל גְּלָלִים וְשֶׁל אֲבָנִים וְשֶׁל אֲדָמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכְּלִי" – כְּלִי הַמְיֻחָד. אֵין לִי אֶלָּא כִּסֵּא קַתְּדְּרָא וְסַפְסָל הַמְיֻחָדִין, מִנַּיִן תֵּבַת הַבַּלָּנִין וְתֵבָה שֶׁפְּתָחָהּ מִצִּדָּהּ וַעֲרֵבָה מְשֻׁנֵּי לֹג עַד תִּשְׁעַת קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה וְאֵין יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ אֲפִלּוּ רַגְלוֹ אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל הַכְּלִי" – רַבָּה. יָכוֹל אֲפִלּוּ כָּפָה סְאָה תַּרְקַב וְיָשַׁב עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו" – הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, וְלֹא שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מִלְאכְתֵּנוּ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת תֵּבַת הַבַּלָּנִין וְתֵבָה שֶׁפְּתָחָהּ מִצִּדָּהּ וַעֲרֵבָה מְשֻׁנֵּי לֹג עַד תִּשְׁעַת קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה וְאֵין יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ אֲפִלּוּ רַגְלוֹ אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַכְּלִי" – רַבָּה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מַרְבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין יְשִׁיבָה עִם מְלַאכְתָּן, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין יְשִׁיבָה עִם מְלַאכְתָּן. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשָּׁכַב עַל

הַמִּשְׁכָּב וְיָשַׁב עַל הַמּוֹשָׁב, מִנַּיִן יָשַׁב עַל הַמִּשְׁכָּב וְשָׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב, עוֹמֵד נִתְלֶה נִשְׁעָן, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִטְמָא, יִטְמָא" – רַבָּה. הַזָּב – וְלֹא בַּעַל קֶרִי. וַהֲלֹא דִּין הוּא: זָב טֻמְאָתוֹ מִן הַמָּקוֹר וּבַעַל קֶרִי טֻמְאָתוֹ מִן הַמָּקוֹר, מַה זָּב מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אַף בַּעַל קֶרִי יְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזָּב" – וְלֹא בַּעַל קֶרִי. "הַזָּב" – וְלֹא אֶבֶן הַמְנֻגַּעַת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּבִיאָה מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אֶבֶן הַמְנֻגַּעַת שֶׁמְּטַמְּאָה בְּבִיאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזָּב" – וְלֹא אֶבֶן הַמְנֻגַּעַת. "הַזָּב" – וְלֹא טְמֵא מֵת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵינוֹ טָעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, טְמֵא מֵת שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזָּב" – וְלֹא טְמֵא מֵת. "הַזָּב" – וְלֹא הַמֵּת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, מֵת שֶׁמְּטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזָּב" – וְלֹא הַמֵּת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו, וַאֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו" – אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁכִיבָה וִישִׁיבָה מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְאֵין זָב שֶׁמֵּת מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. וְהָא שֶׁאָמְרוּ: זָב שֶׁמֵּת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא עַד שֶׁיִּמְּק הַבָּשָׂר, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו, וַאֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו" – עַד שֶׁיְּנַשֵּׂא רֻבּוֹ עָלָיו.

(ויקרא טו ה) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ – מִדְרַס כְּלֵי חֶרֶס טָהוֹר מְנָא לָן, אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ" – מֻקְצֶה מִשְׁכָּבוֹ לוֹ, מַה הוּא אֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה אַף מִשְׁכָּבוֹ נַמִּי אֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, לְאַפּוֹקֵי כְּלֵי חֶרֶס דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה אַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה לָהּ" – מֻקְצֶה מִשְׁכָּבָהּ לָהּ, מַה הֵיא אֵית לָהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה אַף מִשְׁכָּבָהּ אֵית לָהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, לְאַפּוֹקֵי כְּלֵי חֶרֶס דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה. מֵתִיב רַבִּי אֶלְעָזָר: מַפָּץ בְּמֵת מְנַיִן, וְדִין הוּא: וּמָה פַּכִּין קְטַנִּים שֶׁל חֶרֶס שֶׁטְּהוֹרִין בַּזָּב טְמֵאִין בַּמֵּת, מַפָּץ שֶׁטָּמֵא בַּזָּב אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בַּמֵּת. וְאַמַּאי, וְהָא לֵית טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא: הוֹאִיל וְאִכָּא בְּמִינוֹ. אָמַר לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִצְלָן מֵהַאי דַּעְתָּא, אַדְרַבָּא, רַחֲמָנָא לִצְלָן מִדַּעְתָּא דִּידָךְ, וְטַעְמָא מַאי, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ", וּכְתִיב: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו" – הָא כֵּיצַד, יֵשׁ בְּמִינוֹ אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, אֵין בְּמִינוֹ מֻקְצֶה מִשְׁכָּבוֹ לוֹ. רָבָא אָמַר: מִדְרַס כְּלֵי חֶרֶס טָהוֹר מַהָכָא: "וְכָל כְּלִי פָּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא" – הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר. מִי לֹא עָסְקִינַן דְּיַחְדִינֵהּ לְאִשְׁתּוֹ נִדָּה, וְאָמַר קְרָא "טָהוֹר".

רמז תקסח

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו – אָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְאֵין מִשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמָא אָדָם מִתַּחַת זֶב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, נִטְמָא מִשְׁכָּב מִתַּחַת הַזָּב [לְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּגָדִים. מָקוֹם שֶׁנִּטְמָא אָדָם בְּמַגָּע מִשְׁכָּב [לְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּגָדִים, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא מִשְׁכָּב בְּמַגָּע מִשְׁכָּב [לְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּגָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו" – אָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְאֵין מִשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים. וְקַל וָחֹמֶר שֶׁיְּטַמֵּא אָדָם תַּחַת הַזָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִטְמָא מִשְׁכָּב בְּמַגַּע מִשְׁכָּב לְטַמֵּא בְּגָדִים, נִטְמָא אָדָם בְּמַגַּע מִשְׁכָּב לְטַמֵּא בְּגָדִים. מָקוֹם שֶׁנִּטְמָא מִשְׁכָּב מִתַּחַת הַזָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא אָדָם תַּחַת הַזָּב [לְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּגָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא" וְגוֹ', וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו" – מִשְׁכָּב מְטַמֵּא מִתַּחַת הַזָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, וְאֵין אָדָם מְטַמֵּא מִתַּחַת הַזָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים. "מִשְׁכָּב, בְּמִשְׁכָּבוֹ" – שֶׁאִם נִשְׁבַּר טָהוֹר. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם כְּלֵי חֶרֶס שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה מִטֻּמְאָתוֹ אִם נִשְׁבַּר טָהוֹר, מִשְׁכָּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה מִטֻּמְאָתוֹ אִם נִשְׁבַּר לֹא יְהֵא טָהוֹר. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁאֵין נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, תֹּאמַר בַּמִּשְׁכָּב שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, הוֹאִיל וְהוּא נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים אִם נִשְׁבַּר לֹא יְהֵא טָהוֹר. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִשְׁכָּב בְּמִשְׁכָּבוֹ" – אִם נִשְׁבַּר טָהוֹר.

בְּמִשְׁכָּבוֹ – וְלֹא הַגָּזוּל – יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַגָּנוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "בְּמִשְׁכָּבוֹ" – וְלֹא הַגָּנוּב. אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַגָּזוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא". אָמְרוּ לוֹ: מָה רָאִיתָ לְהָבִיא אֶת זֶה וּלְהוֹצִיא אֶת זֶה, מֵבִיא אֲנִי אֶת זֶה שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת זֶה שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ. "מִשְׁכָּבוֹ" – וְלֹא בְּנֵימִין הַיּוֹצְאִין מִן הַקֶּשֶׁר יוֹתֵר עַל שָׁלֹשׁ אֲצְבָעוֹת. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא מִשָּׁלֹשׁ לְמַטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִטְמָא". מִשְׁכָּבוֹ – וְלֹא בְּחֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה, לֹא פְּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה וְלֹא יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא (אֶת) מֵחֲמִשָּׁה וְעַד עֲשָׂרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא".

אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ וְכִבֵּס בְּגָדָיו – בִּשְׁעַת מַגָּעָן – מְטַמֵּא בְּגָדִים, פֵּרַשׁ – אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. "וְכִבֵּס" – יָכוֹל אַף מַחְצֶלֶת הַצָּפָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". אִי "בֶּגֶד", יָכוֹל בֶּגֶד גָּדוֹל וְלָבָן הַמְטַמֵּא בַּזָּב וּמְטַמֵּא בַּנְּגָעִים, מִנַּיִן גָּדוֹל צָבוּעַ, קָטָן לָבָן, קָטָן צָבוּעַ, עַד שֶׁאַתָּה מַרְבֶּה לְהָבִיא שְׁבִיס שֶׁל שְׁבָכָה וְהַגַּלְגַּלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד, בְּגָדָיו" – רַבָּה. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָמֵא", יָכוֹל יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד" –

בֶּגֶד הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלִי חֶרֶס. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ, מְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לִהְיוֹת תְּחִלָּה, וְהַיָּדַיִם לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת, וּמְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים (נִפְרָשׁ), וְאֵין מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלִי חֶרֶס. לְאַחַר פְּרִישָׁתוֹ מַה מְּטַמֵּא, מְטַמֵּא מַשְׁקִין לִהְיוֹת תְּחִלָּה, וַאֳכָלִין וְהַיָּדַיִם לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת, וְאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אָדָם וּכְלִי חֶרֶס. (ויקרא טו ו) וְהִישַּׁב עַל הַכְּלִי – יָכוֹל כָּפָה סְאָה וְיָשַׁב עָלֶיהָ, כָּפָה תַּרְקַב וְיָשַׁב עָלֶיהָ, יָכוֹל יְהֵא טָמֵא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו" וְכוּ' – מִי שֶׁמְּיֻחָד לִישִׁיבָה, יָצָא זֶה שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ.

וְהִישַּׁב עַל הַכְּלִי – אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשַּׁב עָלָיו וְנָגַע בּוֹ, מִנַּיִן עֲשָׂרָה מוֹשְׁבוֹת זֶה עַל זֶה וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי אֶבֶן מְסָמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב" – מָקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמְטַמֵּא יֵשֵׁב הַטָּהוֹר וְיִטַּמֵּא. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו וְהַזָּב שָׁם, לַעֲשׂוֹת רֵיקָן כְּמָלֵא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכְּלִי" – לַעֲשׂוֹת רֵיקָן כְּמָלֵא. אֵין לִי אֶלָּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, מָרְכָּב מִנַּיִן, וְדִין הוּא: אִם מָצִינוּ שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין נוֹשֵׂא לִנְשָׂא [בְּמִשְׁכָּב] וּבְמוֹשָׁב, לֹא נַחֲלֹק בֵּין נוֹשֵׂא לִנְשָׂא בַּמֶּרְכָּב. מַה לִּי לֹא חָלַק בֵּין נוֹשֵׂא לִנְשָׂא בְּמִשְׁכָּב שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ, לֹא נַחֲלֹק בֵּין נוֹשֵׂא לִנְשָׂא בְּמֶרְכָּב שֶׁהֲרֵי חִלֵּק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכְּלִי" – לְרַבּוֹת אֶת הַמֶּרְכָּב. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם בַּדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יָרְדָה עָלָיו טֻמְאָה יוֹצֵאת מִמֶּנּוּ, בַּדֶּרֶךְ שֶׁיָּרְדָה עָלָיו טֻמְאָה אֵינוֹ דִין שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ. לֹא, מַה לִּי הֶחֱמִיר בְּמֶרְכָּב הַנִּשָּׂא שֶׁהֲרֵי הֶחֱמִיר בַּזָּב הַנִּשָּׂא, נַחֲמִיר בְּמֶרְכָּב הַנּוֹשֵׂא שֶׁהֲרֵי הֵקֵל בַּזָּב הַנּוֹשֵׂא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכְּלִי" – לְרַבּוֹת אֶת הַמֶּרְכָּב.

(ויקרא טו ז) בִּבְשַׂר הַזָּב – וְלֹא בַּצּוֹאָה שֶׁעָלָיו וְלֹא בַּקִּילְקִין שֶׁעָלָיו וְלֹא בַּשְּׂעָרִים וְלֹא בַּנְּזָמִים וְלֹא בַּטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם יוֹצְאִים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַשֵּׂעָר וְאֶת הַצִּפָּרֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָמֵא". "בִּבְשַׂר הַזָּב" – וְלֹא בְּעֶצֶם הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, וְלֹא בְּבָשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. קַל וָחֹמֶר לַפּוֹרֵשׁ מִן הַטָּהוֹר שֶׁיְּהֵא טָהוֹר. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר, זֶה אֵבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק. אִם נֶאֱמַר בַּזָּב לְמָה נֶאֱמַר בַּמִּשְׁכָּב, וְאִם נֶאֱמַר בַּמִּשְׁכָּב לְמָה נֶאֱמַר בַּזָּב, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּזָּב מַה שֶּׁאֵין בַּמִּשְׁכָּב וְיֵשׁ בַּמִּשְׁכָּב מַה שֶּׁאֵין בַּזָּב: הַזָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב, וְאֵין הַמִּשְׁכָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב. חִבּוּרֵי מִשְׁכָּב טְמֵאִים, חִבּוּרֵי הַזָּב טְהוֹרִין. אִם כֵּן יֵשׁ בַּמִּשְׁכָּב מַה שֶּׁאֵין בַּזָּב וּבַזָּב מַה שֶּׁאֵין בַּמִּשְׁכָּב, צָרִיךְ לוֹמַר בַּזָּב וְצָרִיךְ לוֹמַר בַּמִּשְׁכָּב.

(ויקרא טו ח) "וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר" – יָכוֹל רָקַק וְלֹא נָגַע בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּטָּהוֹר" – עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא רָקוֹ, כֵּיחוֹ וְנִיעוֹ וְרִירוֹ וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי יָרֹק הַזָּב" וְכוּ'. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע – מֵהֵיכָא תֵּיתֵי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא נֵילַף "רֹק רֹק" מִיבָמָה, מַה הָתָם דְּלָא נָגַע אַף הָכָא נַמֵּי דְּלָא נָגַע, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי

בְּמַגָּע אֲבָל בְּמַשָּׂא לֹא, מִידֵי דַּהֲוָה אַשֶּׁרֶץ. [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כו'] אָמַר קְרָא "בַּטָּהוֹר" – מַה שֶּׁבְּיַד טָהוֹר טִמֵּאתִי לְךָ. וְאֵימָא בְּמַשָּׂא מְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים, בְּמַגָּע, אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים לֹא לְטַמֵּא, מִידֵי דַּהֲוָה אַמַּגַּע נְבֵלָה, אָמַר קְרָא: "בַּטָּהוֹר" – טָהֳרָה שֶׁטִּהַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר טִמֵּאתִי לְךָ כָּאן, וְאֵיזוֹ, זוֹ מַגַּע נְבֵלָה. וְאֵימָא בְּמַשָּׂא דְּשֶׁרֶץ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "בָּאָדָם" מַאי בַּטָּהוֹר, שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. (ויקרא טו ט) אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא – יָכוֹל אֲפִלּוּ רָכַב עַל הַמִּשְׁכָּב וְעַל הַמּוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֶרְכָּב" – וְלֹא בְּמִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָאַכְפָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: הַמֶּרְכָּב מֶרְכָּב הַמְיֻחָד, אֵיזֶהוּ מֶרְכָּב הַמְיֻחָד, (זֶהוּ הָאֶשְׁתּוֹנִית) [זֶהוּ הָאַשְׁקְלוֹנִי] וּמְדוֹכָה הַמְּדִית וַעֲבִיט הַגָּמָל וְטַפֵּיטָן שֶׁל סוּס. [רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: טַפֵּיטָן שֶׁל סוּס] טָמֵא מוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעוֹמְדִים בַּקֻּנְפִּין אֲבָל הָאַכְפָּה שֶׁל נְאָקָה טְמֵא. מַה בֵּין מֶרְכָּב לְמוֹשָׁב, מֶרְכָּב חֵלֶק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ, מוֹשָׁב לֹא חֵלֶק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁרָכַב עָלָיו וְנָגַע בּוֹ, מִנַּיִן עָשָׂר מֶרְכָּבוֹת זֶה עַל גַּב זֶה אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי אֶבֶן מְסָמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב" – עַד שֶׁיְּנַשֵּׁא רֻבּוֹ עָלָיו.

(ויקרא טו י) וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו – תַּחְתָּיו שֶׁל זָב. אוֹ יָכוֹל תַּחְתָּיו שֶׁל מֶרְכָּב, וְדִין הוּא: מָה אִם הַזָּב הֶחָמוּר לֹא טִמֵּא כְּלִי שֶׁטַח אֶלָּא בְּמַגָּע, מֶרְכָּב הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא כְּלִי שֶׁטַח אֶלָּא בְּמַגָּע. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו", תַּחְתָּיו שֶׁל זָב.

וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי (טְמֵא) [מְטַמֵּא] בְּגָדִים אֶלָּא מֶרְכָּב בִּלְבַד, מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב מִנַּיִן, וְדִין הוּא: וּמָה אִם מֶרְכָּב שֶׁאֵין מַגָּעוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים מַשָּׂאוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים, מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁמַּגָּעוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מַשָּׂאוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים, גּוֹלֵל וְדוֹפֵק יוֹכִיחוּ, שֶׁמַּגָּעָן מְטַמֵּא בְּגָדִים וְאֵין מַשָּׂאָן מְטַמֵּא בְּגָדִים, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּגָּעָן מְטַמֵּא בְּגָדִים [לֹא יִהְיֶה מַשָּׂאָן מְטַמֵּא בְּגָדִים]. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם" – לְרַבּוֹת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֻקּוֹ וּשְׁכִבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו וְדַם הַנִּדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם" – לְרַבּוֹת כָּל הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן. (ויקרא טו יא) בּוֹ – וְלֹא בְּצוֹאָה שֶׁעָלָיו וְלֹא בַּקִּילְקַיִן שֶׁעָלָיו וְלֹא בַּשִּׁירַיִם וְלֹא בַּנְּזָמִים וְלֹא בַּטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַשֵּׂעָר וְאֶת הַצִּפָּרֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא".

וְיָדָיו לֹא שָׁטַח בַּמַּיִם – אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק: נְטִילַת יָדַיִם לְחֻלִּין מִפְּנֵי סֶרֶךְ תְּרוּמָה, וְעוֹד מִשּׁוּם מִצְוָה. מַאי מִצְוָה, אָמַר אַבָּיֵי: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. רָבָא אָמַר: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עָרָךְ: דִּכְתִיב: "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף

בַּמַּיִם" – אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ: מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים לִנְטִילַת יָדַיִם מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לֵהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: מַאי מַשְׁמַע, דִּכְתִיב: "וְיָדָיו לֹא שָׁטָף" – [הָא שָׁטָף טָהוֹר]. וְהָא טְבִילָה בָּעֵי, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: וְאַחֵר שֶׁלֹּא שָׁטָף, טָמֵא.

וְיָדָיו לֹא שָׁטָף בַּמַּיִם – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" – יָכוֹל אַף בֵּית הַסְּתָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם" – מַה יָּדַיִם בַּנִּרְאֶה פָּרָט לְבֵית הַסְּתָרִים, אַף כָּל בְּשָׂרוֹ בַּנִּרְאֶה פָּרָט לְבֵית הַסְּתָרִים. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת אַחַר סִפְרוֹ שֶׁל זָב כִּימֵי גְּמָרוֹ שֶׁלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְיָדָיו לֹא שָׁטַף" – אֲפִלּוּ לְאַחַר מֵאָה שָׁנָה.

(ויקרא טו יב) ("וּ)כְלִי חֶרֶשׂ" – אֵין לִי אֶלָּא כְּלִי חֶרֶס, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כְּלֵי נֶתֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּכְלִי חֶרֶשׂ". "אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב" – יָכוֹל אֲפִלּוּ נָגַע בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו יְהֵא טָמֵא, וְדִין הוּא: וּמָה אִם מֵת הֶחְמוּר לֹא טִמֵּא כְּלִי חֶרֶס מֵאֲחוֹרָיו, זָב הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא טִמֵּא כְּלִי חֶרֶס מֵאֲחוֹרָיו. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּמֵת שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב תֹּאמַר בְּזָב שֶׁעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הוֹאִיל וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב יְטַמֵּא כְּלִי חֶרֶס מֵאֲחוֹרָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ (הַזָּב")", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר תְּרַבֵּץ בּוֹ" – מַה "בּוֹ" הָאָמוּר לְהַלָּן מֵאֲוִירוֹ, אַף "בּוֹ" הָאָמוּר כָּאן מֵאֲוִירוֹ. אַחַר שֶׁלָּמַדְנוּ שֶׁאֵין מְטַמֵּא אוֹתוֹ אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ (הַזָּב יִשָּׁבֵר")", בְּמַגָּע שֶׁהוּא כְּכֻלּוֹ, יָצָא אוֹמֵר: זֶה הֶסֵּטוֹ.

וְכָל כְּלִי עֵץ יִשְׁטֵף בַּמַּיִם – אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וּמַה בָּא זֶה לְלַמֵּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁיְּטַמֵּא כְּלִי שֶׁטָּף בְּמַגָּע, וְהָרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְהַנּוֹגֵעַ בְּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו" – אִם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מְטַמֵּא כְּלִי שֶׁטָּף בְּמַגָּע הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא כְּלִי שֶׁטָּף בְּמַגָּע, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְכָל כְּלִי עֵץ יִשְׁטֵף בַּמַּיִם", אֶלָּא אֵלּוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁעָשָׂה תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב לֹא עָשָׂה תַּחְתָּיו מַדָּף, מָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עַל גַּבָּיו מַדָּף, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל כְּלִי עֵץ יִשְׁטֵף בַּמַּיִם" – מְלַמֵּד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַל גַּבָּיו מַדָּף. קַל וָחוֹמֶר שֶׁיַּעֲשֶׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה תַּחְתָּיו מַדָּף עָשָׂה תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב, מָקוֹם שֶׁעָשָׂה עַל גַּבָּיו מַדָּף אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא" – תַּחְתָּיו הוּא עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב, וְאֵין עוֹשֶׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב. קַל וָחוֹמֶר שֶׁיַּעֲשֶׂה הוּא תַּחְתָּיו מַדָּף: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב עָשָׂה עַל גַּבָּיו מַדָּף, מָקוֹם שֶׁעָשָׂה תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתָּיו מַדָּף. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא" – מִשְׁכָּב הוּא עוֹשֶׂה תַּחְתָּיו וְאֵין עוֹשֶׂה מַדָּף תַּחְתָּיו. קַל וָחוֹמֶר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁעָשָׂה עַל גַּבָּיו מַדָּף לֹא עָשָׂה עַל גַּבָּיו מִשְׁכָּב, מָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה תַּחְתָּיו מַדָּף אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה

תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא" – מְלַמֵּד שֶׁעוֹשֶׂה תַּחְתָּיו מִשְׁכָּב.

(ויקרא טו יג) וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ – כְּשֶׁיִּפָּסֵק מִזּוֹבוֹ. "מִזּוֹבוֹ" – וְלֹא מִנְּגָעוֹ. "מִזּוֹבוֹ וְסָפַר" – אַף מִקְצָת שִׁבְעָה, לְהָבִיא אֶת שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁיִּטְעֹן סְפִירַת שִׁבְעָה. וַהֲלֹא דַּיִן הוּא: וּמָה אִם מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, לֹא יִסְפֹּר שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת. זָבָה תּוֹכִיחַ, שֶׁמְּטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְאֵינָהּ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַזָּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת לֹא יִטְעֹן סְפִירַת שִׁבְעָה לִשְׁתֵּי רְאִיּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזּוֹבוֹ וְסָפַר" – אַף מִקְצָת זוֹבוֹ טָעוּן סְפִירַת שִׁבְעָה, לְהָבִיא אֶת שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת שֶׁיִּטְעֹן סְפִירַת שִׁבְעָה. "וְסָפַר לוֹ" – לְעַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: הַזָּב וְהַזָּבָה שֶׁבָּדְקוּ עַצְמָן יוֹם רִאשׁוֹן וּמָצְאוּ טָהוֹר, יוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמָצְאוּ טָהוֹר, וּשְׁאָר יָמִים לֹא בָּדְקוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם הָרִאשׁוֹן וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי [בְּלִבַּד]. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם הַשְּׁבִיעִי בִּלְבַד. רַבִּי יוֹסֵי וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִדִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִדִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם, אֲבָל הֲלָכָה כְּר' אֱלִיעֶזֶר.

שִׁבְעַת יָמִים – יָכוֹל בֵּין סְמוּכִין בֵּין מְפֻזָּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְטָהֳרָתוֹ" – שֶׁתְּהֵא טָהֳרָתוֹ אַחַת. "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ" – מַקִּישׁ כִּבּוּס בְּגָדָיו לִרְחִיצַת גּוּפוֹ, מָה רְחִיצַת גּוּפוֹ בְּנָקְיוּת אַף כִּבּוּס בְּגָדִים בְּנָקְיוּת, הָא לָמַדְנוּ שֶׁיֵּשׁ חֲצִיצָה בַּכֵּלִים.

וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים – זָב טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְאֵין מְצֹרָע טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים. וַהֲלֹא דַּיִן הוּא: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵין טָעוּן הַזָּאַת מַיִם חַיִּים טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מְצֹרָע שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת מַיִם חַיִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטְעֹן בִּיאַת מַיִם חַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – זָב טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְאֵין מְצֹרָע טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים. יָכוֹל אַף כֵּלָיו יִטְעֲנוּ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים" – בְּשָׂרוֹ טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים וְכֵלָיו עוֹלִין בְּכָל הַמַּיִמוֹת. "וְטָהֵר" – מִלְּטַמֵּא כְּלִי חֶרֶס בְּמַשָּׂא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת וְלַד הַטֻּמְאָה הֵקֵל (כְּוֻלַּד טֻמְאָה הֶחְמִיר) כְּוֻלַּד הַטֻּמְאָה הֵקֵל לְטַמֵּא בְּאַב הַטֻּמְאָה הֵקֵל, עָשָׂה וְלַד הַטֻּמְאָה (חָמוּר) [הֵקֵל] כְּוֻלַּד הַטֻּמְאָה (הֶחְמִיר) [הֵקֵל] לְטַמֵּא בְּאַב הַטֻּמְאָה (הֶחְמִיר) [הֵקֵל]. מָקוֹם שֶׁעָשָׂה וְלַד הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר כְּוֻלַּד הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר לְטַמֵּא בְּאַב הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת וְלַד הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר כְּוֻלַּד הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר לְטַמֵּא בְּאַב הַטֻּמְאָה הֶחְמִיר. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: פָּרְשֵׁהוּ. אָמַר לוֹ: אֵין מְפָרְשִׁין לְחָכָם. אָמַר לֵיהּ (שׁוֹנֵהוּ) [שְׁנֵהוּ]. אָמַר לוֹ אֵין שׁוֹנִין לְחָכָם. חָזַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וּפֵרֵשׁ: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת בְּגָדִים שֶׁל הַמִּטַּמְּאִין בְּשֶׁרֶץ כִּבְגָדִים בְּשֶׁרֶץ, עָשָׂה

אֶת כְּלֵי חֶרֶס בְּשֶׁרֶץ כְּאָדָם בְּשֶׁרֶץ. מָקוֹם שֶׁעָשָׂה אֶת בְּגָדִים שֶׁל הַמִּטַּמְּאִין בְּזָב כִּבְגָדִים בְּזָב, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת כְּלֵי חֶרֶס בְּזָב כְּאָדָם בְּזָב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָהֵר" – מִלְּטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶס בְּמַשָּׂא.

(ויקרא טו יד) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי – יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם" – וְלֹא בַּלַּיְלָה. "יִקַּח לוֹ" – לְעַצְמוֹ, שֶׁאִם הִפְרִישָׁם לְזִיבָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה לֹא יְבִיאֵם לְזִיבָתוֹ הַשְּׁנִיָּה. "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה" – חִלּוּפֵי תּוֹרִין בְּנֵי יוֹנָה וְחִלּוּפֵי בְּנֵי יוֹנָה תּוֹרִין, וְאֵין חִלּוּפֵיהֶן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. מִנַּיִן שֶׁטְּבוּל הוּא מִבְּעוֹד יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" – כֵּיצַד בָּא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ, מְלַמֵּד שֶׁטְּבוּל מִבְּעוֹד יוֹם.

(ויקרא טו טו) וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עוֹלָה – שֶׁיַּפְרִישֵׁם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה. וּמִנַּיִן שֶׁאִם הִפְרִישָׁן הוּא, יְהֵא הֶפְרֵשׁוֹ הֶפְרֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה וּנְתָנָם אֶל הַכֹּהֵן". "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזּוֹבוֹ" – מִקְצָת זָבִין מְבִיאִין קָרְבָּן, וּמִקְצָת זָבִין אֵין מְבִיאִין קָרְבָּן. הָא כֵּיצַד, רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת יָבִיא, רָאָה שְׁתַּיִם לֹא יָבִיא. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא רָאָה שְׁתַּיִם יָבִיא רָאָה שָׁלֹשׁ לֹא יָבִיא, וַהֲלֹא מִשֶּׁרָאָה שָׁלֹשׁ רָאָה שְׁתַּיִם. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לִפְנֵי ה' מִזּוֹבוֹ" – מִקְצָת זָבִין מְבִיאִין קָרְבָּן וּמִקְצָת זָבִין אֵין מְבִיאִין, הָא כֵּיצַד, רָאָה שָׁלֹשׁ יָבִיא, רָאָה שְׁתַּיִם לֹא יָבִיא.

(ויקרא טו טז) וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ – אָמַר רַב פַּפָּא: נִגַּע בִּשְׂכְבַת זֶרַע אִי בְּכָל שֶׁהוּא אוֹ בְּכַעֲדָשָׁה, תַּנְיָא הִיא. דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְרִבּוֹת לְנוֹגֵעַ בִּשְׂכְבַת זֶרַע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ אִישׁ". וּפְלִיגֵי תַּנָּאֵי בְּעֶלְמָא, דְּאִכָּא לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בִּנְגִיעָה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בִּנְגִיעָה, וּמִנַּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בְּכַעֲדָשָׁה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִכָּא לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בִּנְגִיעָה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בִּנְגִיעָה, וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ: מָה רוֹאֶה בְּמַשֶּׁהוּ אַף נוֹגֵעַ בְּמַשֶּׁהוּ. אָמַר לֵהּ רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּמֵ"אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ" קָא מַרְבֵּי לֵהּ, דִּלְמָא מֵ"אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע" קָא מַרְבֵּי לֵהּ, וּדְכֵלֵי עָלְמָא דּוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ. שַׁיְלִינְהוּ לַתַּנָּאֵי, אִכָּא דְּתָנֵי כְּרַב פַּפָּא וְאִכָּא דְּתָנֵי כְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב נָתָן.

בָּעָא מִנֵּהּ רַבִּי אַמִּי מֵרַב הוּנָא: הָרוֹאֶה קֶרִי בַּקֵּיסָם מַהוּ, "מִמֶּנּוּ" אָמַר רַחֲמָנָא – עַד דְּנָפִיק מִבְּשָׂרוֹ וְלֹא בַּקֵּיסָם, אוֹ דִּילְמָא הַאי "מִמֶּנּוּ" – עַד דְּנָפִיק מִמֶּנּוּ טֻמְאָה לַחוּץ, וַאֲפִלּוּ בַּקֵּיסָם נַמֵּי. אָמַר לֵהּ: וְתִפּוֹק לֵהּ דְּהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בַּחֲתִימַת פִּי הָאַמָּה. לְמֵימְרָא דְּנִגִיעָה הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה לֹא יִסְתֹּר בַּזִּיבָה, אַלְמָה תַּנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע" – מַה זִּיבָה סוֹתֶרֶת אַף שִׁכְבַת זֶרַע סוֹתֶרֶת וְכוּ'. אִי מַה זִּיבָה סוֹתֶרֶת כָּל שִׁבְעָה אַף שִׁכְבַת זֶרַע סוֹתֶרֶת כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְטָמְאָה בָהּ" – אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר

בָּהּ, אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא יוֹמָהּ. אָמַר לֵהּ: גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, זִיבָה גְּמוּרָה דִּלְמָא עָרְבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע סוֹתֶרֶת כָּל שִׁבְעָה, צִחְצוּחֵי זִיבָה דְּעָרְבָה בָּהּ שִׁכְבַת זֶרַע אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד. "אִישׁ" – פָּרָט לְקָטָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ".

(ויקרא טו יז) כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ – עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ חוּץ לִבְשָׂרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: הַזָּב וּבַעַל קֶרִי שֶׁהִרְגִּישׁוּ, אוֹחֲזִין בָּאַמָּה וּבוֹלְעִין אֶת הַתְּרוּמָה. "שִׁכְבַת זֶרַע" – פָּרָט לַמְעֹרֶה. "וְרָחַץ בַּמַּיִם" – וַאֲפִלּוּ בְּמֵי מִקְוֶה. "אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ" – מַיִם שֶׁכָּל בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶן, וְכַמָּה, הוּא אַמָּה עַל אַמָּה עַל רוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שִׁעוּר הַמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה. "בֶּגֶד וְעוֹר" – אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד וְעוֹר, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַכֵּלִים כְּבֶגֶד וְעוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר". וְאִם נַפְשֵׁךְ לוֹמַר: נֶאֱמְרוּ "בֶּגֶד וְעוֹר" בַּשֶּׁרֶץ, וְנֶאֱמְרוּ "בֶּגֶד וְעוֹר" בַּמֵּת, וְנֶאֱמְרוּ "בֶּגֶד וְעוֹר" בְּשִׁכְבַת זֶרַע. מַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בַּשֶּׁרֶץ וּבַמֵּת עָשָׂה שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים כְּבֶגֶד וְעוֹר, אַף בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּשִׁכְבַת זֶרַע נַעֲשֶׂה שְׁאָר כֵּלִים כְּבֶגֶד וְעוֹר.

אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע – פָּרַט לְשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁהִסְרִיחָה. "אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו" – אַף עַל מִקְצָתוֹ. "שִׁכְבַת זֶרַע" – מַה שִׁכְבַת זֶרַע הָאָמוּר לְמַטָּה כִּבְרִיָּתָהּ אַף שִׁכְבַת זֶרַע הָאָמוּר לְמַעְלָה כִּבְרִיָּתָהּ, פָּרַט לְשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁנִּסְרְחָה. מִכָּאן אָמְרוּ: הַפּוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, טְהוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: פְּעָמִים שֶׁהֵן אַרְבַּע עוֹנוֹת, פְּעָמִים שֶׁהֵן חֲמִשׁ, פְּעָמִים שֶׁהֵן שֵׁשׁ. וְרַ' עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעוֹלָם חֲמִשׁ. אִם יָצְאָה עוֹנָה הָרִאשׁוֹנָה, מַשְׁלִימִין לָהּ מִקְצָת עוֹנָה שִׁשִּׁית.

(ויקרא טו יח) תַּנְיָא: "אִשָּׁה" – אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה, תִּינֹקֶת בַּת יוֹם אֶחָד מִנַּיִן לְנִדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה". אַלְמָא כִּי מַרְבֶּה קָרָא בַּת יוֹם אֶחָד מַרְבֶּה. וּרְמִינְהוּ: "אִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ" – אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד לְבִיאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה" – לְרַבּוֹת בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא נִינְהוּ וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנָן אַקְרָאֵי, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הִלְכְתָא, בַּת יוֹם אֶחָד קְרָא. וּמַאַחַר דְּהִלְכְתָא, קְרָא לָמָּה לִי, לְמַעוּטֵי אִישׁ מֵאָדָם. וְהָא דְּתַנְיָא: "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" – אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה, בַּת עֶשְׂרָה יָמִים לַזִּיבָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה". לָמָּה לִי, לִגְמַר מִנִּדָּה, צְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּנִדָּה, מִשּׁוּם דְּכִי חָזְיָא חַד יוֹמָא בָּעְיָא לְמֵיתַב שִׁבְעָה, אֲבָל זָבָה דְּאִי חָזְיָא יוֹם אֶחָד בְּשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם סָגֵי לֵהּ, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בַּזָּבָה וְלָא בָּעֵי בַּנִּדָּה, וַאֲנָא יָדְעִנָא דְּאֵין זָבָה בְּלָא נִדָּה, אִין הָכֵי נַמִּי, אֶלָּא קְרָא לָמָּה לִי, לְמַעוּטֵי אִישׁ מֵאָדָם. וְהָא מִעַטְתֵּהּ חָדָא זִימְנָא, חַד לְמַעוּטֵי מִשִּׁכְבַת זֶרַע, וְחַד לְמַעוּטֵי מִדָּם. "וְאִשָּׁה" – פָּרַט לְקָטַנָּה. "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ" – פָּרַט לְקָטָן. "אֹתָהּ" – פָּרַט לְכַלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מָה רְאָיָה לְכַלָּה, אֶלָּא "אֹתָהּ" פָּרָט לְדָבָר אַחֵר, "שִׁכְבַת זֶרַע" – פָּרָט לְמֻעָרֶה. "אֹתָהּ" – פָּרָט לְכַלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "אֹתָהּ" – פָּרָט לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה. וּבְהָא קָמִפַּלְגִּי: רַבָּנָן סָבְרִי שִׁכְבַת זֶרַע פָּרָט לְהַעֲרָאָה, אוֹתָהּ לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְר' יְהוּדָה סָבַר שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְהַעֲרָאָה מִשִּׁכְבַת זֶרַע נָפְקָא, "אֹתָהּ" – פָּרָט לַכַּלָּה.

וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב – מַקִּישׁ רְחִיצָתָהּ לִרְחִיצָתוֹ, מָה רְחִיצָתוֹ בְּנָקִיּוּת אַף רְחִיצָתָהּ בְּנָקִיּוּת, מָה רְחִיצָתוֹ בְּאַרְבָּעִים סְאָה אַף רְחִיצָתָהּ בְּאַרְבָּעִים סְאָה, מָה רְחִיצָתוֹ פָּרָט לְבֵית הַסְּתָרִים אַף רְחִיצָתָהּ פָּרָט לְבֵית הַסְּתָרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב", אִי מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע – הֲרֵי נוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע אָמוּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב" – וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּבֵית הַסְּתָרִים, וַהֲלֹא אֵין אָדָם מִטַּמֵּא בְּבֵית הַסְּתָרִים, אֶלָּא גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרֶב. (ויקרא טו יט) "אִשָּׁה" – אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה גְּמוּרָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַקְּטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה". מִכָּאן אָמְרוּ: בַּת יוֹם אֶחָד – לְנִדָּה, בַּת עֶשְׂרָה יָמִים – לְזִיבָה. "כִּי תִהְיֶה" – מִן הַדִּבּוּר וְאֵילָךְ. "כִּי תִהְיֶה זָבָה" – יָכוֹל אֲפִלּוּ זָבָה מִכָּל מָקוֹם תְּהֵא טְמֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִיא גִּלְּתָה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ" – מְלַמֵּד שֶׁכָּל דָּם שֶׁרוֹאֶה אֵינָהּ אֶלָּא מִן הַמָּקוֹר. יָכוֹל כָּל מַרְאֶה זוֹב שֶׁתְּהֵא זָבָה תְּהֵא טְמֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם". אִי "דָּם", אֵין לִי אֶלָּא מַרְאִית דָּם אֶחָד, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "דָּמֶיהָ", מְלַמֵּד, שֶׁדָּמִים הַרְבֵּה טְמֵאִים בָּהּ: הָאָדֹם, וְהַשָּׁחֹר, וּכְקֶרֶן כַּרְכֹּם, וּכְמֵימֵי אֲדָמָה, וְכַמָּזוּג. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַף כְּמֵימֵי תִּלְתָּן וַאֲבַטִּיחַ, וּכְמֵימֵי בְּשַׂר צָלִי. וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. כָּל הַנָּשִׁים מְטַמְּאוֹת בַּבַּיִת הַחִיצוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ". תָּנוּ רַבָּנָן: "בִּבְשָׂרָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ. אֵין לִי אֶלָּא נִדָּה, זָבָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹבָהּ". פּוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: דַּיָּהּ כְּבוֹעֲלָהּ, מַה בּוֹעֵל אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתוֹ לַחוּץ אַף הִיא אֵינָהּ מְטַמְּאָה עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתָהּ לַחוּץ, וּכְגוֹן שֶׁהִטְבִּילָהּ בַּמַּטָּה וְאֵינָהּ מִתְהַפֶּכֶת.

אָמַר שְׁמוּאֵל: בָּדְקָה קַרְקַע עוֹלָם וְיָשְׁבָה עָלֶיהָ וּמָצְאָה עָלֶיהָ דָּם, טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּבְשָׂרָהּ" – עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ. הַאי "בִּבְשָׂרָהּ" מִבָּעֵי לֵהּ מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "בַּבָּשָׂר", מַאי "בִּבְשָׂרָהּ", שְׁמַע מִנַּהּ עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּבְשָׂרָהּ. וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ "בִּבְשָׂרָהּ" – וְלֹא בְּשָׁפִיר וְלֹא בַּחֲתִיכָה, תַּרְתֵּי. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: וּמוֹדָה שְׁמוּאֵל שֶׁהִיא טְמֵאָה מִדְּרַבָּנָן. רַב אַשִׁי אָמַר: שְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ מְקַבֵּל כְּתָמִים. בָּעָא מִנֵּהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁפוֹפֶרֶת מַהוּ,

"בִּבְשָׂרָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא – וְלֹא בִּשְׁפוֹפֶרֶת, אוֹ דִּלְמָא הַאי "בִּבְשָׂרָהּ" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ וַאֲפִלּוּ בִּשְׁפוֹפֶרֶת. אֲמַר לֵהּ: "בִּבְשָׂרָהּ" – אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא בִּשְׁפוֹפֶרֶת. וְהָא הַאי "בִּבְשָׂרָהּ" מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה מִבִּפְנִים כְּבַחוּץ, אִם כֵּן נֵימָא קְרָא "בַּבָּשָׂר", מַאי "בִּבְשָׂרָהּ", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. "בִּבְשָׂרָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ. וְהָלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁטָּעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים אֵין מְטַמֵּא בִּפְנִים כְּבַחוּץ, נִדָּה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה בִּיאַת מַיִם חַיִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא בִּפְנִים כְּבַחוּץ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְשָׂרָהּ" – מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ.

שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ – כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת טְבִילָתָן בַּיּוֹם, נִדָּה וְיוֹלֶדֶת טְבִילָתָן בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ" – תְּהֵא בְּנִדָּתָהּ כָּל שִׁבְעָה, וְאִתְקַשׁ יוֹלֶדֶת לְנִדָּה. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה תְּהֵא נִדָּה לְשִׁבְעָה, מִתּוֹךְ שֶׁרְגִיל בָּהּ קַץ בָּהּ, אָמְרָה תּוֹרָה: תְּהֵא נִדָּה שִׁבְעָה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עַל בַּעֲלָהּ בְּיוֹם טָהֳרָתָהּ כְּיוֹם כְּנִיסָתָהּ לַחֻפָּה. "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ" – וְלֹא בְּזִיבָתָהּ כָּל שִׁבְעָה. יָכוֹל עַד שֶׁתְּהֵא רוֹאָה דָּם כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" – וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. אֵין לִי אֶלָּא יָמִים, לֵילוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" – לְרַבּוֹת אֶת הַלֵּילוֹת. יָכוֹל בֵּין סְמוּכִין בֵּין מְפֻזָּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" – תְּהֵא בַּהֲוָיָתָן אַחַת. מִנַּיִן שֶׁאֵינָהּ טוֹבֶלֶת מִבְּעוֹד יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ" – תְּהֵא בְנִדָּתָהּ כָּל שִׁבְעָה. "וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יִטְמָא" – יָכוֹל לֹא יְהֵא נוֹגֵעַ בָּהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, הֵין אִם אֵין מְטַמְּאָה בַּמִּשְׁכָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, הֵיא עַצְמָהּ לֹא תְּטַמֵּא בְּגָדִים בַּמַּגָּע, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב", שֶׁיָּכוֹל יְהֵא נוֹגֵעַ בָּהּ מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס. וַהֲלֹא דִּין הוּא: הַנּוֹגֵעַ בְּזָב מְטַמֵּא וְהַנּוֹגֵעַ בְּנִדָּה מְטַמֵּא, מַה נּוֹגֵעַ בְּזָב אֵין מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס אַף הַנּוֹגֵעַ בְּנִדָּה לֹא יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנוֹגֵעַ בַּזָּב שֶׁאֵין מְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא אָדָם בְּמָקוֹם אַחֵר תֹּאמַר בַּנּוֹגֵעַ בְּנִדָּה שֶׁמְּטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא אָדָם בְּמָקוֹם אַחֵר, הוֹאִיל וּמְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא אָדָם בְּמָקוֹם אַחֵר יְהֵא הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" – אֵין הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס.

(ויקרא טו כ) וְכֹל (הַמִּשְׁכָּב) אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא – יָכוֹל תְּטַמֵּא מִשְׁכָּב שֶׁאֵין מְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב שֶׁאֵין מְיֻחָד לִישִׁיבָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכָל כְּלִי אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו", מַה לְּמַטָּה אֵין מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, אַף כָּאן לֹא תְּטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה. יָכוֹל לְעִנְיַן לְטַמֵּא אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, אֲבָל לְעִנְיַן לְטַמֵּא

תְּטַמֵּא אֶת הַכֹּל, שֶׁהַרְבֵּה מִטַּמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלָיו" – "עָלָיו" אָמוּר לְעִנְיַן לְטַמֵּא "עָלָיו" אָמוּר לְעִנְיַן לִטָּמֵא – מֶה "עָלָיו" הָאָמוּר לְעִנְיַן לְטַמֵּא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וְלִישִׁיבָה, אַף "עָלָיו" הָאָמוּר לְעִנְיַן לִטָּמֵא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה וְלִישִׁיבָה. (ויקרא טו כג) "וְאִם עַל הַמִּשְׁכָּב הוּא" – עַד שֶׁינָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. "אוֹ עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר הִיא יֹשֶׁבֶת עָלָיו" – (אוֹ) [אַף] עַל מִקְצָתוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: רֹב טָמֵא עַל הַטָּהוֹר אוֹ עַל מִקְצָתוֹ, (וּמִקְצָת) [וְרֹב] הַטָּהוֹר עַל טָמֵא אוֹ עַל מִקְצָתוֹ – בֵּין בַּזָּב בֵּין בְּמִשְׁכָּב טָמֵא. מִקְצָת טָמֵא עַל הַטָּהוֹר אוֹ עַל מִקְצָתוֹ וּמִקְצָת טָהוֹר עַל הַטָּמֵא אוֹ עַל מִקְצָתוֹ – בַּזָּב טָמֵא, וּבְמִשְׁכָּב טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִקְצָת טָמֵא עַל הַטָּהוֹר אַף בַּזָּב טָהוֹר. "מִשְׁכָּב" – זֶה מִשְׁכָּב. ["אֲשֶׁר הִיא יֹשֶׁבֶת עָלָיו" – זֶה הַמּוֹשָׁב]. (שֶׁהוּא) "כְּלִי" (מֶרְכָּב) – זֶה מֶרְכָּב ("יוֹשֵׁב עָלָיו" – זֶה הַמּוֹשָׁב), שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנָגְעוֹ בוֹ" – אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחָלַק מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הַמֶּרְכָּב.

(ויקרא טו כד) וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב – לְרַבּוֹת שְׁתֵּי שְׁכִיבוֹת. "וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב" – לְרַבּוֹת אֶת הַמְעֻרֶה. "אִישׁ" פָּרַט לַקָּטָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ". "אֹתָהּ" – פָּרַט לַמְצֹרַעַת. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה נִּדָּה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבִיאָה מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, מְצֹרַעַת שֶׁמְּטַמְּאָה בְּבִיאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּטַמֵּא אֶת בּוֹעֲלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָהּ" – פָּרַט לַמְצֹרַעַת. אָמַר אַבָּיֵי: הַכֹּל מוֹדִין בְּבָא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַסּוֹטָה שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. נִדָּה – דְּהָא תְּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת נִדָּתָהּ תְּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין. סוֹטָה נַמֵּי תְּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי: הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַסּוֹטָה וְעַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. וְאַבָּיֵי שׁוֹמֶרֶת יָבָם מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּרַב אִי כִּשְׁמוּאֵל. תַּנְיָא: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – יָכוֹל יַעֲלֶה לְרַגְלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו", יָכוֹל [לֹא] יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – מַה הִיא מְטַמְּאָה אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, אַף הוּא מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס. אִי מַה הִיא עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם בְּנָדִים, אַף הוּא עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב [לְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּנָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא" – שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל הַמִּשְׁכָּב", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל הַמִּשְׁכָּב", נִתְּקוֹ הַכָּתוּב מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה לְטֻמְאָה קַלָּה, לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין. פָּרִיךְ רַב אַחַאי: אֵימָא נִתְּקוֹ הַכָּתוּב מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה [לְטֻמְאָה קַלָּה] דְּלָא לִטַּמֵּי אָדָם לִטְמוּיֵי בְּגָדִים, אֲבָל אָדָם וּבְגָדִים מְטַמֵּא, אָמַר רַב אַסִּי: "יִטְמָא" – טֻמְאָה קַלָּה מַשְׁמַע. אֵימָא: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – כְּלָל, "וְכָל הַמִּשְׁכָּב" – פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. אָמַר אַבָּיֵי: "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים"

הִפְסִיק הָעִנְיָן, הֲוֵי כְּלָל וּפְרָט וְכְלָל וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ בְּכְלָל וּפְרָט. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם דָּנִין, "וְכָל" רִבּוּיָא הוּא. וְאֵימָא מַה הִיא לֹא חִלַּקְתָּ בָּהּ בֵּין מַגָּעָהּ לְמִשְׁכָּבָהּ לְטַמֵּא אָדָם בְּגָדִים לְחָמְרָא, אַף הוּא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין מַגָּעוֹ לְמִשְׁכָּבוֹ [וְלְטַמֵּא אָדָם] לְטַמֵּא בְּגָדִים לְקֻלָּא, אָמַר קְרָא: "עָלָיו" – לְהַטְעִינוֹ מַשְׁמַע.

בָּעָא מִנֵּהּ רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסִי בֶּן לָקוּנְיָא מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסִי בֶּן לָקוּנְיָא: אַזְהָרָה לַמְשַׁמֵּשׁ עִם הַטָּהוֹרָה וְאָמְרָה לוֹ: נִטְמֵאתִי, דְּלֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד, מְנָלָן, אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת נִדָּתָהּ תְּהֵא עָלָיו. אַשְׁכְּחָן עֲשֵׂה – לֹא תַּעֲשֶׂה מְנָלָן, אָמַר רַב פַּפָּא: אָמַר קְרָא: "לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ" לֹא תִקְרַב נַמִּי לֹא תִּפְרֹשׁ הוּא, דִּכְתִיב: "הָאֹמְרִים קְרַב אֵלַיִךְ אַל תִּגַּשׁ בִּי". נִתְקוֹ מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וּתְלָאוֹ לְטֻמְאָה קַלָּה, שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: מִשְׁכָּבוֹ כְּמַגָּעוֹ, מַה מַּגָּעוֹ מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד אַף מִשְׁכָּבוֹ מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהִיא כְּרוּכָה בְּמַפָּה וְנִתּוּנָה תַּחַת הַכַּר אוֹ בֵּין כַּר לַחֲבֵרוֹ, אִם כְּנֶגְדָּהּ נְתוּנָה – טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הַמַּפָּה וּמְטַמֵּא אֶת הַכַּר, שֶׁלֹּא כְּנֶגְדּוֹ – טְהוֹרָה, שֶׁאֵין מַגָּעוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים" – שֶׁיִּסְפֹּר שִׁבְעָה לְבִיאָה הָאֲחֲרוֹנָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: מְטַמֵּא בְּמֵת וּמְטַמֵּא בְּנִדָּה, מַה מֵּת אֵינוֹ סוֹפֵר שִׁבְעָה אֶלָּא לְטֻמְאָה אַחֲרוֹנָה, אַף כְּשֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּנִדָּה אֵינוֹ סוֹפֵר שִׁבְעָה אֶלָּא לְבִיאָה אַחֲרוֹנָה. אוֹ כַּלְּךָ לְדָרֶךְ זוֹ: הִיא מְטַמְּאָה וּמְטַמֵּא אֶת בּוֹעֲלָהּ, מַה הִיא אֵינָהּ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה אֶלָּא לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה אַף הוּא לֹא יִסְפֹּר שִׁבְעָה אֶלָּא לְבִיאָה רִאשׁוֹנָה. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין טֻמְאָה שֶׁמְּמָקוֹם אַחֵר מִטֻּמְאָה שֶׁמְּמָקוֹם אַחֵר, וְאַל יוֹכִיחוּ דָּמִים שֶׁהֵן מְגוּפָּהּ. אוֹ כַּלְּךָ לְדָרֶךְ זוֹ: דָּנִין טֻמְאָה שֶׁמֻּחְלֶמֶת דָּמִים מִטֻּמְאָה שֶׁמֻּחְלֶמֶת דָּמִים, וְאַל תּוֹכִיחַ טֻמְאַת הַמֵּת שֶׁאֵין מֻחְלֶמֶת דָּמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים" – שֶׁיִּסְפֹּר שִׁבְעָה לְבִיאָה אַחֲרוֹנָה.

"אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו, אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא" – יָכוֹל יִטְמָא מִשְׁכָּב שֶׁאֵין מְיֻחָד לִשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב שֶׁאֵין מְיֻחָד לִישִׁיבָה. לֹא, מַה הִיא אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד לַשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לַיְשִׁיבָה, אַף הוּא לֹא יְטַמֵּא אֶלָּא מִשְׁכָּב הַמְיֻחָד לַשְׁכִיבָה וּמוֹשָׁב הַמְיֻחָד לַיְשִׁיבָה. יָכוֹל הִיא וְהוּא לֹא יְטַמְּאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה, אֲבָל הִיא וְהוּא יְטַמְּאוּ טֻמְאָה קַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַמִּשְׁכָּב" – רַבָּה. אֵין לִי אֶלָּא מִשְׁכָּב, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַמֶּרְכָּב וְאֶת הַמּוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב". אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשִּׁכַּב עָלָיו וְנָגַע בּוֹ, מְנַיִן לַעֲשָׂרָה מוֹשָׁבוֹת זֶה עַל זֶה וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי אֶבֶן מְסָמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב". "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו" – עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. (ויקרא טו כה) וְאִשָּׁה – בֵּין גֵּיּוֹרֶת בֵּין שִׁפְחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת וּבֵין בַּת יִשְׂרָאֵל. "כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" – דָּמָהּ מֻחְלָמֶת עַצְמָהּ, וְלֹא דָּמָהּ מֻחְלָמֶת הַוָּלָד. אַתָּה אוֹמֵר

וְלֹא מֵחֲמַת הַוָּלָד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא וְלֹא מֵחֲמַת אֹנֶס, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "זוֹב" הֲרֵי אֹנֶס אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "דָּמָהּ", דָּמָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, וְלֹא מֵחֲמַת הַוָּלָד. וּמָה רָאִיתָ לְטַהֵר אֶת הַוָּלָד וּלְטַמֵּא בְּאֹנֶס, מְטַהֵר אֲנִי בַּוָּלָד שֶׁיֵּשׁ טָהֳרָה לְאַחֲרָיו, וּמְטַמֵּא אֲנִי בְּאֹנֶס שֶׁאֵין טָהֳרָה לְאַחֲרָיו. אַדְרַבָּה מְטַהֵר אֲנִי בְּאֹנֶס שֶׁכֵּן אֹנֶס בַּזָּב טָהוֹר, הַשְׁתָּא מִיהָא בְּאִשָּׁה קַיְמִינַן וְאֹנֶס בְּאִשָּׁה לֹא אַשְׁכְּחַן. וְאִי תֵּימָא: מַאי דַּעְתָּךְ לְטַהֵר בְּאֹנֶס וּלְטַמֵּא בַּוָּלָד, אֵין לְךָ אֹנֶס גָּדוֹל מִוָּלָד. אִי הָכִי נִדָּה נַמִּי נֵימָא "זֹבָהּ" מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד. אַתָּה אוֹמֵר וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מֵחֲמַת אֹנֶס, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ", הֲרֵי אֹנֶס אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "זֹבָהּ", זֹבָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד. אָמַר (אַבָּיֵי) [אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל]: אָמַר קְרָא: "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כְּנִדַּת נִדָּתָהּ" – וְלֹא כְּזִיבָתָהּ, מִכְּלָל דִּזִיבָתָהּ טָהוֹר, וְאֵיזוֹ, זוֹ קְשִׁי בִּימֵי זִיבָה. וְהַשְׁתָּא דִּכְתִיב "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כְּנִדַּת נִדָּתָהּ", "דָּמָהּ" לָמָּה לִי, אִי לָאו "דָּמָהּ", הֲוָה אָמֵינָא "כְּנִדַּת נִדָּתָהּ" – וְלֹא כְּזִיבָתָהּ, וְאַפְּלוּ בְּשׁוֹפִי, קָא מַשְׁמַע לָן. כַּמָּה יְהֵא קְשׁוּי וְיהֵא תְּלוּי בַּוָּלָד, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים יוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דַּיָּהּ חֲדָשָׁה. רַבִּי יוֹסֵי וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין קְשׁוּי יוֹתֵר מִשְּׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. לְפִיכָךְ אִם קְשָׁתָה שִׁבְעָה עָשָׂר (דְּ)שִׁלְשָׁה רִאשׁוֹנִים רְאוּיִן לַזִּיבָה וְיַלְדָה בְּזוֹב, וְיֵשׁ מַקְשָׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה וְאֵינָהּ זָבָה בָּהֶן, שְׁנַיִם לִבְלֹא עֵת שִׁבְעָה לְנִדָּה וּשְׁנַיִם לְאַחַר הַנִּדָּה אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל הַנְּקֵבָה, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר שֶׁתַּקְשֶׁה עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה מָקוֹם שֶׁאֵין וָלָד וְלֹא יָלְדָה בְּזוֹב. וְיֵשׁ רוֹאֶה מֵאָה יוֹם וְאֵינָהּ זָבָה בָּהֶם, שְׁנַיִם לִבְלֹא עֵת, שִׁבְעָה לְנִדָּה וּשְׁנַיִם לְאַחַר הַנִּדָּה וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה וְשִׁבְעָה לְנִדָּה וּשְׁנַיִם לְאַחַר הַנִּדָּה. תַּנְיָא: יָכוֹל הָרוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים בַּתְּחִלָּה, תְּהֵא זָבָה. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה", בְּרוֹאָה יוֹם אֶחָד, אֲבָל הָרוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים בַּתְּחִלָּה יָכוֹל תְּהֵא זָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל נִדָּתָהּ" – סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ. וְאֵין לִי אֶלָּא סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ, מֻפְלָג מִנִּדָּתָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ כִּי תָזוּב". אֵין לִי אֶלָּא יוֹם אֶחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה שִׁשָּׁה שִׁבְעָה שְׁמוֹנָה תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה, אֲמַרְתָּ: מַה מָּצִינוּ בְּרַבִּיעֵי שֶׁרָאוּי לִסְפִירָה וְרָאוּי לְזִיבָה וְכוּ'. וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶחָד עָשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף שְׁנֵים עָשָׂר, אֲמַרְתָּ: לָאו. מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶחָד עָשָׂר וּלְהוֹצִיא שְׁנֵים עָשָׂר, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֶחָד עָשָׂר שֶׁרָאוּי לִסְפִירַת "אוֹ כִּי תָזוּב", וּמוֹצִיא אֲנִי שְׁנֵים עָשָׂר שֶׁאֵין רָאוּי לִסְפִירַת "אוֹ כִּי תָזוּב". וְאֵין לִי אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁנֵי יָמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יָמֵי". יוֹם אֶחָד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל יְמֵי".

טְמֵאָה – מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ. "הִיא" הִיא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, וְאֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת מַה שֶּׁבּוֹעֵל. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה הִיא שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בִּרְאִיּוֹת כְּבָיְמִים מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, הוּא שֶׁמְּטַמֵּא בִּרְאִיּוֹת כְּבָיְמִים אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּטַמֵּא אֶת מַה שֶּׁבּוֹעֵל.

תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא" – הִיא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ וְאֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת מַה שֶּׁבּוֹעֵל. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ". וְאֵין לִי אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁנֵי יָמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יָמֵי". יוֹם אֶחָד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל יְמֵי". וּמִנַּיִן שֶׁסּוֹפֶרֶת אֶחָד לְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה לָהּ". יָכוֹל תִּסְפֹּר שִׁבְעָה לִשְׁנַיִם, וְדִין הוּא: וּמַה הוּא שֶׁאֵינוֹ סוֹפֵר אֶחָד לְאֶחָד סוֹפֵר שִׁבְעָה לִשְׁנַיִם, הִיא שֶׁסּוֹפֶרֶת אֶחָד לְאֶחָד אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה לִשְׁנַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה לָהּ" – אֵינָהּ סוֹפֶרֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בֵּין לְאֶחָד בֵּין לִשְׁנַיִם. אָמַר לֵהּ רַבִּי יְשַׁעְיָה לְרַבִּי אַבָּא: וְאֵימָא כִּי חֲזָא בֵּימָמָא תְּהֵא זָבָה, בְּלֵילְיָא תֶּהֱוֵי נִדָּה, אָמַר לֵהּ עָלָיְךָ אָמַר קְרָא: "עַל נִדָּתָהּ" – סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ, וְסָמוּךְ לְנִדָּתָהּ אֵימַת, בְּלֵילְיָא הוּא, וְקָא קָרֵי לָהּ זָבָה. "יָמִים" – שְׁנַיִם. יָכוֹל יָמִים הַרְבֵּה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כָּל שֶׁשְּׁמוּעוֹ מְרֻבֶּה וּשְׁמוּעוֹ מוּעָט, תַּפַשְׁתָּ מְרֻבֶּה – לֹא תַּפַשְׁתָּ, תָּפַשְׁתָּ מוּעָט – תָּפַשְׁתָּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: שְׁתֵּי מִדּוֹת אַחַת מִדָּה (קַלָּה) [כָּלָה] וְאַחַת מִדָּה שֶׁאֵינָהּ (קַלָּה) [כָּלָה], מוֹדְדִין בְּמִדָּה (קַלָּה) [כָּלָה] וְאֵין מוֹדְדִין בְּמִדָּה שֶׁאֵינָהּ (קַלָּה) [כָּלָה]. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: לָמָּה בָּא הַכָּתוּב, לִפְתּוֹחַ אוֹ לִנְעֹל, לֹא בָּא לִנְעֹל אֶלָּא לִפְתּוֹחַ, אִם אַתָּה אוֹמֵר יָמִים עֲשָׂרָה אֵינוֹ אֶלָּא מֵאָה אֶלָּא מָאתַיִם אֶלָּא אֶלֶף אֶלָּא רִבּוֹא, כְּשֶׁאַתָּה אוֹמֵר יָמִים שְׁנַיִם פָּתַחְתָּ. רַבִּי מוֹנָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה: יָמִים שְׁנַיִם. אוֹ יָכוֹל יָמִים הַרְבֵּה, אִם מָרֻבִּין הֵן לְמָה נֶאֱמַר "רַבִּים", הָא לֹא דִּבֶּר אֶלָּא בְּיָמִים מְעוּטִים, וְכַמָּה הֵן, הֱוֵי אוֹמֵר: שְׁנַיִם. "רַבִּים" – שְׁלֹשָׁה, יָכוֹל "רַבִּים" – עֲשָׂרָה, אָמַר: "יָמִים" וְאָמַר: "רַבִּים" – מַה יָּמִים מְעוּט יָמִים שְׁנַיִם, אַף רַבִּים מְעוּט רַבִּים שְׁלֹשָׁה. יָכוֹל שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה הֲרֵי חֲמִשָּׁה, וְכִי נֶאֱמַר "יָמִים וְרַבִּים", וְהָלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "יָמִים רַבִּים". הָא כֵּיצַד, "רַבִּים" הַלָּלוּ יְהוּ מְרֻבִּים עַל הַשְּׁנַיִם, וְכַמָּה הֵן, הֱוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה.

(ויקרא טו כו) כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ – וְלֹא כִּימֵי נִדָּתָהּ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת טֻמְאַת הַמַּטְמֵא כַּמַּטְמֵא עָשָׂה אֶת יְמֵי הַמַּטְמֵא כַּמַּטְמֵא, מָקוֹם שֶׁעָשָׂה אֶת טֻמְאַת הַמַּטְמֵא כַּמַּטְמֵא אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת יְמֵי הַמַּטְמֵא כַּמַּטְמֵא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ" – וְלֹא כִּימֵי נִדָּתָהּ. "וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא" – עַל יְדֵי חִבּוּרֵיהֶן.

(ויקרא טו כח) וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ – כְּשֶׁתִּתְפַּסֵּק מִזּוֹבָהּ. "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִנִּגְעָהּ. "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִלֵּדָתָהּ.

וְסָפְרָה לָהּ – אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לִנְדָּה שֶׁסּוֹפֶרֶת לְעַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפְרָה לָהּ", מִכָּאן לִנְדָּה שֶׁסּוֹפֶרֶת לְעַצְמָהּ.

שִׁבְעַת יָמִים – יָכוֹל בֵּין סְמוּכִין בֵּין מְפֻזָּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַחַר תִּטְהָר" "אַחַר" – אַחַר לְכֻלָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "אַחַר תִּטְהָר" – אַחַר הַמַּעֲשֶׂה תִּטְהָר, כֵּיוָן שֶׁטָּבְלָה טְהוֹרָה

לַעֲסֹק בַּטְּהָרוֹת. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי סָפֵק. אָמַר לֵהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא: מִכְּדֵי הָאִדָּנָא כֻּלְּהוּ סָפֵק זָבוֹת שַׁוּוינְהוּ רַבָּנָן, לִטְבְּלוּ בֵּימָמָא דִּשְׁבִיעָאָה, אָמַר לֵהּ: מִשּׁוּם דְּרִ' שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא: "וְאַחַר תִּטְהָר" וְכוּ'. אַבָּיֵי אָמַר: בְּלֵדָה – אֵין קְשִׁי סוֹתֵר בְּזִיבָה, וְאֵינָהּ עוֹלָה. רָבָא אָמַר: אֵינָהּ סוֹתֶרֶת וְעוֹלָה. לְאַבָּיֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא טֻמְאַת זִיבָה מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶם. אָמַר רָבָא: מְנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנְיָא: "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִנִּגְעָהּ, "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִלֵּדָתָהּ. וְאַבָּיֵי תְּנֵי חֲדָא: "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִנִּגְעָהּ. וְרָבָא, הַאי מַאי, אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא "מִזּוֹבָהּ" – וְלֹא מִלֵּדָתָהּ, אִיצְטְרִיכָא לֵהּ לֵידָה תָּנָא נִגְעָהּ אַטּוּ לֵידָה, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ "וְלֹא מִנִּגְעָהּ", הַאי מ"וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ" נָפְקָא: "מִזּוֹבוֹ" – וְלֹא מִנִּגְעוֹ. וְאַבָּיֵי, חַד בְּזָב וְחַד בְּזָבָה. וּצְרִיכִי. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּזָב, מִשּׁוּם דְּלָא מְטַמֵּא בְּאֹנֶס, אֲבָל זָבָה דְּמְטַמְּאָה בְּאֹנֶס אֵימָא לֹא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּזָבָה מִשּׁוּם דְּלֹא מְטַמְּאָה בִּרְאִיּוֹת כְּבָיְמִים, אֲבָל זָב אֵימָא לֹא, צְרִיכָא.

(ויקרא טו כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי – יָכוֹל בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם" – בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. "תִּקַּח לָהּ" – לְעַצְמָהּ, שֶׁאִם הִפְרִישָׁתָן לְזִיבָתָהּ רִאשׁוֹנָה לֹא תְּבִיאֵם לְזִיבָתָהּ שְׁנִיָּה. "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" – חִלּוּפֵי תּוֹרִין בְּנֵי יוֹנָה, חִלּוּפֵי בְּנֵי יוֹנָה תּוֹרִין, וְאֵין חִלּוּפֵיהֶן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. מִנַּיִן שֶׁטְּבֶלֶת מִבְּעוֹד יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵבִיאָה אוֹתָם אֶל הַכֹּהֵן (אֶל פְּנֵי ה')" אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" – כֵּיצַד הִיא בָּאָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָהּ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, מְלַמֵּד שֶׁטְּבֶלֶת מִבְּעוֹד יוֹם.

(ויקרא טו ל) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה – שֶׁיְּפָרִישֵׁם הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה. מִנַּיִן אִם הִפְרִישָׁתָן הִיא יְהֵא הֶפְרֵשָׁן הֶפְרֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעוֹלָה וְהֵבִיא אֹתָם". אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקִּינִין מִתְפָּרְשׁוֹת אֶלָּא בִּלְקִיחַת בְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: מַאי טַעֲמָא דְּרַב חִסְדָּא, "וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְגוֹ' וְעָשָׂה הַכֹּהֵן" וְגוֹ' – אוֹ בִּלְקִיחַת בְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן. מֵיתִיבִי: "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת" – הַגּוֹרֵל עוֹשֶׂה חַטָּאת, וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת וְכוּ'.

(ויקרא טו לא) וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, אֲפִלּוּ הוֹזִין לוֹ בָּנִים כִּבְנֵי אַהֲרֹן מֵתִים, דִּכְתִיב: "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ", וּסְמִיךְ לֵהּ: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן". "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם – הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה, "וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם" – הֲרֵי זוֹ עֹנֶשׁ. "בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם" – אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִים שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.

(ויקרא טו לב) זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע – זֶה הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת, שֶׁהוּא כְּבַעַל קֶרִי שֶׁטּוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב.

רמז תקסט

פַּעַם אַחַת בָּא אֶחָד וְיָשַׁב כְּנֶגְדִּי, וְהָיָה בּוֹ מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה. אָמַר לִי: רַבִּי, זָב חָמוּר אוֹ נִדָּה, אָמַרְתִּי לוֹ: נִדָּה חֲמוּרָה מִזָּב. אָמַר לִי: רַבִּי, וַהֲלֹא לֹא לָמַדְנוּ טְבִילָה לְנִדָּה אֶלָּא מִן הַזָּב, [וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם הַזָּב שֶׁאֵינוֹ פֹּרֶה וְרָבֶה, מְטַמֵּא אַחַת עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת וְטָעוּן שֶׁבַע רְחִיצוֹת וּטְבִילוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. נִדָּה שֶׁהִיא פֹּרָה וְרָבָה, לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אַחַת עֶשְׂרֵה טֻמְאוֹת וּטְעוּנָה שֶׁבַע רְחִיצוֹת וּטְבִילוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. הָא לְמַדְנוּ: כָּל הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ וְלִבְנוֹתָיו וְלִבְנֵי בֵיתוֹ כְּשֶׁהֵם בְּנִדּוּתָם: מֻתָּרִים אַתֶּם לִנְגֹּעַ בְּכָל הַכֵּלִים, עֲשׂוּ מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים לַעֲשׂוֹת, לְפִי שֶׁאֵין טְבִילָה לְנִדָּה מִן הַתּוֹרָה, אֵינוֹ רוֹאֶה קוֹרַת רוּחַ לְעוֹלָם.

מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁקָּרָא הַרְבֵּה וְשָׁנָה הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, וְנִכְנַס לְבֵית עוֹלְמוֹ בַּחֲצִי יָמָיו, וְנַעֲשֵׂית אִשְׁתּוֹ כְּשׁוֹטָה וְהָיְתָה מְחַזֶּרֶת עַל פִּתְחֵי חַבְרֵי בַּעֲלָהּ וְאָמְרָה לָהֶם: רַבּוֹתַי, בַּעֲלִי שֶׁקָּרָא הַרְבֵּה וְשָׁנָה הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, מִפְּנֵי מָה מֵת בַּחֲצִי יָמָיו, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁהִשִּׁיב לָהּ כְּלוּם (דְּבָר). פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק וְנִכְנַסְתִּי לַחֲצֵרָהּ, בָּאָה וְיָשְׁבָה כְּנֶגְדִּי וְהָיְתָה בּוֹכָה, אָמַרְתִּי לָהּ: בִּתִּי, מִפְּנֵי מָה אַתְּ בּוֹכָה, אָמְרָה לִי: רַבִּי, בַּעֲלִי קָרָא הַרְבֵּה שָׁנָה הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה וּמֵת בַּחֲצִי יָמָיו, אָמַרְתִּי לָהּ: בִּתִּי בְּשִׁעַת נְדוּתַיִךְ מַהוּ אֶצְלֵךְ, אָמְרָה לִי: רַבִּי, חַס וְחָלִילָה אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה לֹא נָגַע בִּי, וְאַחַר כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁרָאִיתִי בָּהֶן דָּם יָשַׁבְתִּי שִׁבְעָה נְקִיִּים שֶׁלֹּא אֲבוֹא לִידֵי סָפֵק. אָמַרְתִּי לָהּ: בִּתִּי, יָפֶה אָמַר לָךְ בַּעֲלֵךְ, שֶׁכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים בַּזָּבִין וּבַזָּבוֹת וּבַיּוֹלְדוֹת שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעָה הֵן טְהוֹרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר". אֲבָל בְּאוֹתָן הַיָּמִים לְבָנִים מַהוּ אֶצְלֵךְ, שֶׁמָּא הֵבֵאת לוֹ אֶת הַסַּכִּין שֶׁבְּיָדֵךְ וְנָגַע בּוֹ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע הַקְּטַנָּה, אָמְרָה לִי: רַבִּי, חַיֵּי רֹאשְׁךָ, רָחַצְתִּי לוֹ אֶת רַגְלָיו וְסַכְתִּי לוֹ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְיָשַׁנְתִּי אֲנִי עִמּוֹ בְּמִטָּה אַחַת אֲנִי בִּבְגָדַי וְהוּא בִּבְגָדָיו, אֲבָל לֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְדָבָר אַחֵר. אָמַרְתִּי לָהּ: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ, שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂוֹא פָּנִים. שֶׁכֵּן כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב". יָכוֹל יְחַבְּקֶנָּה וְינַשְּׁקֶנָּה וִידַבֵּר עִמָּהּ דִּבְרֵי תִּפְלוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרָב". יָכוֹל יְהֵא יָשֵׁן עִמָּהּ בִּבְגָדֶיהָ עַל מִטָּה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרָב". כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לְעַצְמוֹ: כְּשֶׁהִיא בְּנִדָּתָהּ – אָסוּר לִבְשָׁרָהּ וְאָסוּר לְמִטָּתָהּ, פָּרְשָׁה מִן הַנִּדָּה – שֶׁמָּא תֹּאמַר לִבְשָׁרָהּ אָסוּר וּלְמִטָּתָהּ מֻתָּר, לְפִיכָךְ חָזַר וּפֵרַשׁ עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל: "וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב" – הִשְׁוָה אִשָּׁה נִדָּה לְאֵשֶׁת אִישׁ לִהְיוֹתוֹ נִזְהָר עָלֶיהָ וְכוּ'. רָאָה הָאָדָם קֶרִי – חַיָּב טְבִילָה מִן הַתּוֹרָה. אִם אָמַר: מִי רוֹאֶה אוֹתִי אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, הֶעֱבִירוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו שׁוּב רָאָה קֶרִי וְאוֹמֵר: מִי רוֹאֶה אוֹתִי אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וְכֵן בְּפַעַם

שְׁלִישִׁית, עוֹבֵר עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב" (וְעָבַר עַל מַה שֶּׁכָּתוּב): "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר". לְסוֹף הוּא נַעֲשֶׂה זָב מִתּוֹךְ דְּרָכָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ" וְגוֹ'. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", אֶלָּא אִישׁ אֶחָד לְזָב מִבְּשָׂרוֹ, וְאִישׁ אֶחָד לְמַקֶּרֶה לַיְלָה. וְאִם חָזַר וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, מְרַפְּאִין אוֹתוֹ. וְאִם לָאו, הֲרֵי הוּא זָב עַד יוֹם מוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תִּהְיֶה טָמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת זוֹבוֹ" וְגוֹ'. "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה" – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: פָּרָשָׁה זוֹ לְכַתְּחִלָּה לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא לְלַמֵּד עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּטַמְּאוֹת טִפַּת דָּם כַּחַרְדָּל וּצְרִיכָה לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים, וְאַחַר שֶׁסָּפְרָה שִׁבְעָה נְקִיִּים הִיא צְרִיכָה טְבִילָה כְּמוֹ נִדָּה גְּמוּרָה כְּדֵי לְצֵאת מִכְּלָל עֲבֵרָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא נֶאֶמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְמִצְוַת פְּרִיָה וְרִבְיָה, שֶׁאֲפִלּוּ אוֹכֶלֶת אִשָּׁה כָּל מִינֵי מַאֲכָל וְשׁוֹתָה כָּל מִינֵי מַשְׁקֶה אֵין אִשָּׁה קוֹוֶטֶת בָּהּ. אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל אֶצְלָהּ בְּכָל זְמַן אֲפִלּוּ בִּימֵי נִדָּתָהּ, הָיָה קוֹוֶטֶת בָּהּ וְהָיָה מְבַטֵּל פְּרִיָה וּרְבִיָה. לְכָךְ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ" וְגוֹ', כְּדֵי שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עַל בַּעְלָהּ בְּיוֹם טְבִילָתָהּ כְּיוֹם כְּנִיסָתָהּ לַחֻפָּה. אִם חָזְרָה וְעָשְׂתָה תְּשׁוּבָה, מְרַפְּאִין אוֹתָהּ מִיָּד. וְאִם לָאו, הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" וְגוֹ').

אָמַר רַב (אַשִׁי) [יוֹסֵף]: כִּי פָּשִׁיט רֵישׁ לָקִישׁ בְּזָב בָּעֵי הָכִי: רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב קָטָן מַהוּ שֶׁתְּטַמֵּא בְּמַגָּע, "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע אָמַר רַחֲמָנָא – כָּל שֶׁשִּׁכְבַת זַרְעוֹ מְטַמְּאָה רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ מְטַמֵּא, וְהַאי כֵּיוָן דְּשִׁכְבַת זַרְעוֹ לֹא מְטַמֵּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ נַמֵּי לֹא מְטַמֵּא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאִלּוּ אִיהוּ חָזֵי תְּרֵי מִצְטָרְפֵי – מְטַמְּיָא. אָמַר (רַב יוֹסֵף) [וְרָבָא]: תָּא שְׁמַע: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" – בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן. מַה גָּדוֹל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ מְטַמֵּא, אַף קָטָן רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ מְטַמֵּא. [בָּעֵי רַב יוֹסֵף: רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע מַהוּ שֶׁתְּטַמֵּא כו', אָמַר אַבָּיֵי: מַאי תִּבְעֵי לֵיהּ וְהָא הוּא דְּקָאָמַר:] "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" – בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן, וְכֵיוָן דְּנָפְקָא לֵיהּ קָטָן מֵהָתָם אֵיתֵר לֵיהּ "לַזָּכָר" – לְרַבּוֹת מְצֹרָע לְמַעְיְנוֹתָיו, "וְלַנְּקֵבָה" – לְרַבּוֹת מְצֹרַעַת לְמַעְיְנוֹתֶיהָ. וְאִקְּשֵׁיהּ רַחֲמָנָא מְצֹרָע לְזָב גָּמוּר, מַה זָּב גָּמוּר מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא אַף רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה דְּזָב מְטַמֵּא בַּמַּשָּׂא. אָמַר רַב הוּנָא: רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּאֹנֶס, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" וְגוֹ' – מַה שִׁכְבַת זֶרַע מְטַמֵּא בְּאֹנֶס אַף רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב מְטַמֵּא בְּאֹנֶס. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: וַהֲלֹא זָב בִּכְלָל בַּעַל קֶרִי הָיָה בְּרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, וְלָמָּה יָצָא בְּרְאִיָּה שְׁנִיָּה, לְהַקֵּל עָלָיו וּלְהַחֲמִיר עָלָיו. לְהַקֵּל עָלָיו – שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹנֶס, וּלְהַחֲמִיר עָלָיו – שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. (תַּנְיָא) [אָמַר רַב הוּנָא]: זֹב דּוֹמֶה לְמֵי בָצֵק שֶׁל שְׁעוֹרִים. זוֹב בָּא מִבְּשַׂר הַמֵּת, שִׁכְבַת זֶרַע בָּא מִבְּשַׂר הַחַי. זוֹב דְּהֶה וְדוֹמֶה לְלֶבֶן בֵּיצָה הַמֻּזָּרֶת, שִׁכְבַת זֶרַע קְשׁוּרָה וְדוֹמָה לְלֶבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מְזֻרֶת.

(ויקרא טו לג) וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ – זְקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים אָמְרוּ: שֶׁלֹּא תִּכְחֹל וְלֹא תְּפַרְכֵּס וְלֹא תִּתְקַטֵּשׁ בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִים. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד אִם כֵּן אַתָּה מְגַנֶּהּ עַל בַּעְלָהּ וְנִמְצָא בַּעֲלָהּ מְגֻנֶּה, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ", תְּהֵא בְּנִדָּתָהּ עַד שֶׁתִּבָּא בַּמַּיִם. דַּם הַנִּדָּה מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ" – מַדְוֶה כְּמוֹתָהּ, מַה הִיא מְטַמְּאָה – מַדְוֶה נַמֵּי מְטַמְּאָה. אַשְׁכְּחַן לַח, יָבֵשׁ מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "יִהְיֶה" – בַּהֲוָיָתוֹ יִהֵא. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי בַּלַּח וְנַעֲשָׂה יָבֵשׁ, יָבֵשׁ מֵעִקָּרוֹ מְנָא לָן, וְתוּ הָא דִּתְנַן: "הַמַּפָּלֶת כְּמִין קִלְפָּה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין שַׁעֲרָה, כְּמִין יַבְחוּשִׁין אֲדֻמִּים, תַּטִּיל לַמַּיִם, אִם נִמְחוּ, טְמֵאָה. מְנָא לָן, "יִהְיֶה" – רִבּוּיָא הוּא. אִי מַה הִיא עוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים אַף דָּמָהּ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, אֲמַר קְרָא: "אֲשֶׁר הִיא יֹשֶׁבֶת עָלָיו" – הִיא וְלֹא דָּמָהּ. אִי מַה הִיא מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא אַף מַדְוֶה תְּטַמֵּא בְּאֶבֶן מְסָמָא, אָמַר קְרָא: "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם" – מְעוּטָא הוּא. "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ, וְהַזָּב" – זֶה בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהוּא כְּנִדָּה שֶׁמְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וּפְטוּר מִן הַקָּרְבָּן. "תּוֹרַת הַזָּב, וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ" – זֶה שֶׁרָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁהוּא זָב גָּמוּר מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים וְחַיָּב בְּקָרְבָּן. "תּוֹרַת הַזָּב, וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" – מַה הַזּוֹב סוֹתֵר בַּזָּב, אַף שִׁכְבַת הַזֶּרַע תִּסְתֹּר בַּזָּב. אִי מַה הַזּוֹב סוֹתֵר אֶת הַכֹּל אַף שִׁכְבַת זֶרַע תִּסְתֹּר אֶת הַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְטָמְאָה בָהּ" – אֵין לָהּ אֶלָּא יוֹם אֶחָד. יָכוֹל אַף מֵימֵי רַגְלַיִם יְהוּ סוֹתְרִין בַּזָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת".

וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ – אֲחֵרִים אוֹמְרִים: (אִם) [מָה] הַזָּב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, אַף הַזּוֹב מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. "לַזָּכָר" – לְרַבּוֹת אֶת הַמְצָרָע, "וְלַנְּקֵבָה" – לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹלֶדֶת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה", "לַזָּכָר" – כָּל שֶׁהוּא זָכָר בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל. "וְלַנְּקֵבָה" – כָּל שֶׁהִיא נְקֵבָה בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. "וְלָאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה" – לְהָבִיא אֶת (זָבָה) [הַבָּא עַל] שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְחַטֹּאת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה עַל הַסְּפֵק שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה" – מֻקִּישׁ נְקֵבָה לְזָכָר, מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן עַל הַוַּדַּאי, וּמַה זָּכָר מֵבִיא עַל הַסָּפֵק אַף נְקֵבָה מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק. וּמַה זָּכָר מִמִּין שֶׁהוּא מֵבִיא עַל הַוַּדַּאי מֵבִיא עַל הַסָּפֵק, אַף נְקֵבָה מִמִּין שֶׁהִיא מְבִיאָה עַל הַוַּדַּאי מְבִיאָה עַל הַסָּפֵק. אִי מַה זָּכָר מֵבִיא קָרְבָּן וְנֶאֱכָל אַף נְקֵבָה מְבִיאָה קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, אָמַרְתָּ: לֹא כֵן, אִם אָמַרְתָּ בְּזָכָר שֶׁכֵּן אִסּוּר אֶחָד, תֹּאמַר בִּנְקֵבָה שֶׁשְּׁנֵי אִסּוּרִין. אָמַר רַבִּי נָתָן: "וְהַזָּב" – זֶהוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, "אֶת זוֹבוֹ" – זֶהוּ רְאִיָּה שְׁנִיָּה. מִכָּאן וְאֵילֵךְ הֲרֵי רְאִיַּת זָכָר כִּרְאִיַּת נְקֵבָה, מָה רְאִיַּת נְקֵבָה דַּם נִדּוּת אֲפִלּוּ בְּאוֹנֶס אַף רְאִיַּת זָכָר כֵּן. וְהָתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁלִישִׁית

בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, רְבִיעִית אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, בְּאֶתִים קָמִפַּלְגִּי, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר "וְהַזָּב" – חַד, "אֶת" – תְּרֵי, "זוֹבוֹ" – תְּלַת, "רְבִיעִית" – אִתְקַשׁ לַנְּקֵבָה.

רמז תקע

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב: טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁרָאוּ לִבָּן אוֹ אֹדֶם – אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. רָאוּ לִבֶּן וְאֹדֶם כְּאַחַת – אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, אֲבָל שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ" – זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדַּאִית, אֲבָל טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לֹא. אִי הָכִי תְּרוּמָה נַמִּי לֹא לִשְׁרֹף, דִּכְתִיב: "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה" – זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדַּאִית, וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: "לַזָּכָר" – לְרַבּוֹת מְצֹרָע לְמַעְיְנוֹתָיו, "וְלַנְּקֵבָה" – לְרַבּוֹת מְצֹרַעַת לְמַעְיְנוֹתֶיהָ. הָא נַמִּי מִבָּעֵי לֵיהּ בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה פְּרָט לְכֹלִי חֶרֶס שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא אָדָם. וְכִי תֵּימָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא אָדָם הָוָה אָמֵינָא כְּלֵי מַתָּכוֹת לֹא, מ"כֹּל טָמֵא לַנֶּפֶשׁ" נָפְקָא, "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה" לָמָּה לִי, לְכִדְרַב. וְאֵימָא כֻּלָּהּ לְכִדְרַב הוּא דְּאָתָא, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "נְקֵבָה", מַאי "עַד נְקֵבָה" – עַד כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה. אִי הָכִי כִּי אִטְמֵי בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת לֹא לִשְׁלְחוּ, אָמַר קְרָא: "מִזָּכָר" – מִטֻּמְאָה הַפּוֹרֶשֶׁת מִזָּכָר. וְכָל הֵיכָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "זָכָר וּנְקֵבָה" לְמִעוּטֵי טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס הוּא, וְהָא גַּבֵּי עֲרָכִין דִּכְתִיב "זָכָר, וְאִם נְקֵבָה" – וְתַנְיָא: "הַזָּכָר" – וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. יָכוֹל לֹא יְהֵא בְּעֵרֶךְ אִישׁ אֲבָל יְהֵא בְּעֵרֶךְ אִשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר: זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדַּאִית, אֲבָל לֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "זָכָר, וְאִם נְקֵבָה" הָא לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא מִזָּכָר עַד נְקֵבָה לֹא מְמַעֵט. הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק בֵּין עֶרֶךְ אִישׁ לְעֶרֶךְ אִשָּׁה.

רמז תקעא

וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים – וַהֲלֹא שִׁבְעַת יְמֵי הַנִּדָּה הֵן, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָן "יָמִים רַבִּים", לְפִי שֶׁפָּרְשָׁה מִבַּעֲלָהּ וְהֵן יָמִים שֶׁל צַעַר לְפִיכָךְ קָרָא אוֹתָן "יָמִים רַבִּים". כַּיּוֹצֵא בוֹ: "וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם" – עַל שֶׁהָיוּ יְמֵי צַעַר קוֹרֵא אוֹתָם "יָמִים רַבִּים". וְדִכְוָתָהּ: "וְיָמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת וּלְלֹא כֹהֵן מוֹרֶה וּלְלֹא תוֹרָה". וְדִכְוָתֵהּ: "וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר ה' הָיָה אֶל אֱלִיָּהוּ" – שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בָּרִאשׁוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בָּאַחֲרוֹנָה וּשְׁנֵים עָשָׂר בָּאֶמְצַע – הֲרֵי שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְכִי "רַבִּים" הֲווּ, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ שֶׁל צַעַר, קוֹרְאָם רַבִּים. וְדִכְוָתָהּ: "יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם".

וְהַנִּדָּה בְּנִדָּתָהּ – אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ" – צַעַר גָּדוֹל נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאִשָּׁה זוֹ, שֶׁמַּאֲחַר שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת שִׁלשֶׁת יְמֵי זִיבָה, יוֹשֶׁבֶת וּמְשַׁמֶּרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּה. לְכָךְ כְּתִיב: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ". רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: וּמָה אִם הָאִשָּׁה הַזּוֹ, עַל יְדֵי שֶׁפָּרְשָׁה שִׁלשָׁה יָמִים, הַתּוֹרָה קוֹרֵא אוֹתָהּ דָּוָה, אָנוּ שֶׁפָּרַשְׁנוּ מִבֵּית חַיֵּינוּ וּמִבֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ וּמִמִּקְדָּשֵׁנוּ כַּמָּה יָמִים וְכַמָּה שָׁנִים, כַּמָּה יוֹבְלוֹת וְכַמָּה עִבּוּרִים – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. "כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים, – שִׁלשָׁה יָמִים. הָא כֵּיצַד, הָאִשָּׁה הַזּוֹ טְמֵאָה שִׁבְעַת יָמִים וְנִטְהֶרֶת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּאוֹתוֹ יוֹם שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם וְנִטְהֶרֶת. חָזְרָה וְרָאֲתָה בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי שׁוֹמֶרֶת אוֹתוֹ יוֹם וְשָׁבָה וְנִטְהֶרֶת. הֲרֵי שִׁלשָׁה יָמִים שֶׁהֵן "יָמִים רַבִּים". אֲבָל אִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר שֶׁהוּא יוֹם רְבִיעִי לְטָהֳרָתָהּ חוֹזֶרֶת לְטֻמְאָתָהּ וְשׁוֹמֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּתָהּ מִתְּחִלָּתָהּ, שֶׁכָּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים: אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁבֵּין נִדָּה לְנִדָּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. לְפִיכָךְ הָאִשָּׁה צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא סוֹפֶרֶת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. כֵּיצַד הִיא עוֹשָׂה, שׁוֹמֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ סוֹפֶרֶת שִׁבְעָה נְקִיִּים וְנִטְהֶרֶת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְטוֹבֶלֶת טְבִילָה חֲמוּרָה אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה וְהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ". "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" – לָמָּה אִשָּׁה וְלֹא אִישׁ, לְשֶׁעָבַר הָיְתָה נוֹהֶגֶת בַּנָּשִׁים וּבָאֲנָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: טְמֵאַת הָאִישׁ חֲמוּרָה הָיְתָה מִטְּמֵאַת הָאִשָּׁה, לָמָּה, שֶׁטְּמֵאַת הָאִשָּׁה סִימָן לְבָנִים, אֲבָל שֶׁל אִישׁ צַעַר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת זוֹבוֹ אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ" – דָּבָר שֶׁחֲתוּם וְסָגוּר. לְשֶׁעָבַר הָיוּ הָאֲנָשִׁים רוֹאִים דָּמִים, עַד שֶׁעָמְדָה רָחֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי דֶּרֶךְ נָשִׁים לִי" – וְנִתַּן לָהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ". כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לִדְתָּן, שֶׁאֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג אֶלָּא בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה. וּשְׁלָשְׁתָּן מִן הַתּוֹרָה: נִדָּה מִנַּיִן, "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ", חַלָּה – דִּכְתִיב: "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם חַלָּה" וְגוֹ', הַדְלָקַת הַנֵּר – דִּתְנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לְהִיוֹת זָהִיר וְזָרִיז בְּהַדְלָקַת הַנֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג" – זֶה הַדְלָקַת הַנֵּר. וְלָמָּה נִמְסַר (וְ)לְאִשָּׁה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הִיא כִּבְּתָה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֵר (אֱלֹהִים) [ה'] נִשְׁמַת אָדָם", לְפִיכָךְ תִּשְׁמֹר מִצְוַת נֵר. הִיא טִמְּאָה חַלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קְצָרְתָּה: כְּאִשָּׁה הַזּוֹ שֶׁמְּקַשְׁקֶשֶׁת עִסָּתָהּ בַּמַּיִם, וְאַחַר כָּךְ: "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים", לְפִיכָךְ וְכוּ'. נִדָּה – אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִיא שָׁפְכָה דָּמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְהִיא מִתְחַיֶּבֶת שֶׁתִּשָּׁפֵךְ דָּמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ', תִּשְׁמֹר נִדָּתָהּ שֶׁתְּכַפֵּר לָהּ עַל הַדָּם שֶׁשָּׁפְכָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַמֶּה טֻמְאַת יִשְׂרָאֵל לְטֻמְאַת

נִדָּה שֶׁנִּטְמֵאת וְנִטְהֶרֶת, כָּךְ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם".

דָּבָר אַחֵר: "כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי" – כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה וְלֹא כְּטֻמְאַת הַמֵּת. הַמֵּת בַּבַּיִת אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְשָׁם, אֲבָל נִדָּה בַּבַּיִת כֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס עִמָּהּ בַּבַּיִת וְיוֹשֵׁב עִמָּהּ עַל הָאִסְטָוָא וּבְלָבַד שֶׁלֹּא תְהֵא מִתְנַדֶּדֶת. כָּךְ אִלּוּ נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְטֻמְאַת הַמֵּת אֵין הַשְּׁכִינָה חוֹזֶרֶת עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם. אֲבָל לְנִדָּה נִמְשְׁלוּ שֶׁהַכֹּהֵן עִמָּהּ בַּבַּיִת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, כָּךְ הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עִם יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם". בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם לֹא הָיוּ רוֹאוֹת נְשׁוֹתֵיהֶם [דַּם נִדּוּת] מִפְּנֵי אֵימַת מִצְרַיִם שֶׁהָיְתָה עֲלֵיהֶם, וְאַף מִשֶּׁיָּצְאוּ מִשָּׁם לֹא הָיוּ רוֹאוֹת בַּמִּדְבָּר שֶׁהַשְּׁכִינָה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם. וְהַנָּשִׁים קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב" – אֵלּוּ הַנָּשִׁים, וְאַחַר כָּךְ: "וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" – אֵלּוּ הָאֲנָשִׁים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אֵימָה כַּנִּגְדִּלוֹת", עֲלֵיהֶן נֶאֱמַר: "גַּן נָעוּל, גַּל נָעוּל". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּעוֹלָם הַזֶּה הֱיִיתֶם מִטַּהֲרִים וְחוֹזְרִים וּמִטַּמְּאִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא אֲנִי מְטַהֵר אֶתְכֶם שֶׁלֹּא תִּטַּמְּאוּ עוֹלָמִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם" וְגוֹ'.

פרשת אחרי

(ויקרא טז א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: "וַיִּקְחוּ בְנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא", "בְּנֵי אַהֲרֹן" – שֶׁלֹּא חָלְקוּ כָּבוֹד לְאַהֲרֹן. "נָדָב וַאֲבִיהוּא" – לֹא נָטְלוּ עֵצָה מִמֹּשֶׁה (שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְחוּ"). "אִישׁ מַחְתָּתוֹ" – אִישׁ מַעֲצָמוֹ עָשָׂה, וְלֹא נָטְלוּ עֵצָה זֶה מִזֶּה. מִנַּיִן כְּשֵׁם שֶׁעֲבֵרַת שְׁנֵיהֶם שָׁוָה כָּךְ מִיתַת שְׁנֵיהֶם שָׁוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: עַל הַקְּרִיבָה מֵתוּ, וְלֹא מֵתוּ עַל הַהַקְרָבָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה'", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה", הִכְרִיעַ: "בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה' בְּמִדְבַּר סִינַי", הֲוֵי אוֹמֵר: עַל הַהַקְרָבָה מֵתוּ, וְלֹא מֵתוּ עַל הַקְּרִיבָה בְּעַצְמָהּ.

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מַה נֶּאֱמַר לוֹ בַּדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס אֵצֶל הַחוֹלֶה, אָמַר לֵהּ: אַל תִּשְׁתֶּה צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בַּטַּחַב. בָּא אַחֵר וְאָמַר לֵהּ: אַל תִּשְׁתֶּה צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בַּטַּחַב שְׁמָא תְּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, זֶה זֵרְזוֹ יוֹתֵר מֵהָרִאשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא". וְאִם בָּא מֵת הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל יָבֹא, וְלֹא יָמוּת" הָא אִם בָּא הוּא מֵת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן".

(ויקרא טז ב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא, מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ שְׁנֵי דִּבְּרוֹת זֶה בְּצַד זֶה אֶחָד פָּתוּחַ וְאֶחָד סָתוּם, יְלַמְּדֵנוּ הַפָּתוּחַ עַל הַסָּתוּם: מַה פָּתוּחַ דִּבֵּר בְּיַד מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן עַל בִּיאַת הַקֹּדֶשׁ, אַף סָתוּם כֵּן. וְאֵי זֶה, זֶה דִּבּוּר שֶׁל יַיִן וְשֵׁכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'", "וַיְדַבֵּר ה' (אֶל מֹשֶׁה ו) אֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר, יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ".

אָחִיךָ בְּאַל יָבֹא, וְאֵין מֹשֶׁה בְּאַל יָבֹא. אוֹ אָחִיךָ בְּאַל יָבֹא וְאֵין הַבָּנִים בְּאַל יָבֹא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: וְדִין הוּא: וּמָה אִם מִי שֶׁנִּצְטַוָּה לְבֹא נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא לְבֹא, מִי שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה לְבֹא אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לְבֹא. תְּמִימִים יוֹכִיחוּ, שֶׁנִּצְטַוּוּ לְבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, נִצְטַוּוּ לְבֹא שֶׁלֹּא שְׁתוּיֵי יַיִן. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְבֹא לֹא נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא לְבֹא שְׁתוּיֵי יַיִן. אַף כָּאן הַמְצֻוֶּה נִצְטַוָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ" – שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אָחִיךָ", וְלָמָּה נֶאֱמַר "אָחִיךָ", לְרַבּוֹת אֶת הַבָּנִים.

וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת – [זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים]. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה בְּדָבָר זֶה, אָמַר אוֹי לִי, שֶׁמָּא נִדְחַק אַהֲרֹן מִמְּחִיצָתוֹ. "בְּכָל עֵת" – יֵשׁ עֵת לְשָׂעָה, יֵשׁ עֵת לַיּוֹם, יֵשׁ עֵת לְשָׁנָה, יֵשׁ עֵת לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, יֵשׁ עֵת לְשִׁבְעִים שָׁנָה, יֵשׁ עֵת לְעוֹלָם, יֵשׁ עֵת לְשָׂעָה – "וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת", יֵשׁ עֵת לְיוֹם – וּמַיִם בְּמִשּׁוּרָה תִּשְׁתֶּה וְגוֹ' [מֵעֵת עַד עֵת תִּשְׁתֶּה]. יֵשׁ עֵת לְשָׁנָה – "וְיִהְיוּ לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת צֵאת הַמְּלָכִים". יֵשׁ עֵת לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה – "עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ". יֵשׁ עֵת לְשִׁבְעִים שָׁנָה – "כִּי לִפְי מִלֹּאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה", וְאוֹמֵר: "עַד בֹּא עֵת אַרְצוֹ". יֵשׁ עֵת לְעוֹלָם – "נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה סָבוּר, לֹא עֵת לְשָׂעָה וְלֹא עֵת לְיוֹם וְלֹא עֵת לְשָׁנָה וְלֹא עֵת לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְלֹא עֵת לְשִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא עֵת לְעוֹלָם, אֶלָּא בְּכָל עֵת שֶׁהוּא רוֹצֶה, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא נִכְנָס בַּסֵּדֶר הַזֶּה.

(ויקרא טז ג) בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן. רַבִּי יוּדָן אָמַר: כֹּהֵן גָּדוֹל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת הָיוּ בְיָדוֹ: בִּזְכוּת הַתּוֹרָה – "וְזֹאת הַתּוֹרָה". בִּזְכוּת הַמִּילָה – "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ". בִּזְכוּת שַׁבָּת – "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וְגוֹ' שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ". בִּזְכוּת יְרוּשָׁלַיִם – "זֹאת יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם". בִּזְכוּת שְׁבָטִים – "וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם". בִּזְכוּת יְהוּדָה – "וְזֹאת לִיהוּדָה". בִּזְכוּת יִשְׂרָאֵל – "זֹאת קוֹמָתֵךְ דְּמִתָה לְתָמָר". בִּזְכוּת תְּרוּמָה – "וְזֹאת הַתְּרוּמָה", בִּזְכוּת מַעֲשֵׂר – "וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת". בִּזְכוּת הַקְּרָבָנוֹת – "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן". רַבִּי יְהוּדָה בְּר' אִלְעַאי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה זַגִּין בְּשָׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה רְמוֹנִים. וְרַבָּנָן אָמְרִי: בְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זַגִּין וּבְשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם רְמוֹנִים. חֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָלְכוּ לִלְמֹד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא בִּבְנֵי בְרַק. שָׁהוּ שָׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. רַבִּי

שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מְשַׁלֵּחַ וְיָדַע מַה בְּגוֹ בֵּיתָא. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי לֹא הָוָה יָדַע מַה בְּגוֹ בֵּיתָא. שָׁלְחָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: בּוֹא וְהַשְׁאִילָהּ. וְאַף עַל פִּי כֵן [לֹא הָלַךְ] צָפָה רַבִּי עֲקִיבָא בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת בּוֹגֶרֶת, יֵלֵךְ וְיַשְׁאִילֶנָּה. קָם, נָסַב רְשׁוּת וַאֲזַל, אֲזַל, בָּעִי לְעַיֵּל לְגוֹ בֵּיתֵהּ וְאַשְׁכַּח דְּפָנֵי לְזָוִית אוֹחֲרִי. מָה עָבַד, אֲזַל יְתִיב עַל מַלֵּתְהוֹן דִּנְשַׁיָּא, וְשָׁמַע קָלָא דְּטַלְיָתָא אָמְרִין: בַּת חֲכִינַאי מַלְתִּי קוּלְתִיךְ וְסָק לָךְ. מָה עָשָׂה, הֲיָה מְהַלֵּךְ אַחֲרֶיהָ, עַד שֶׁנִּכְנְסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, נִכְנַס אַחֲרֶיהָ פִּתְאוֹם, לֹא הִסְפִּיקָה אִשְׁתּוֹ לְרָאוֹתוֹ עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתָהּ. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲנִיָּה זוֹ – זוֹ שְׁכָרָהּ לְאַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁהִמְתִּינָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָזְרָה נַפְשָׁהּ לְגוּפָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹנְאָן וַאֲנִי אֵינִי אוֹהֲבָן: הָאוֹחֵז בָּאַמָּה וּמַשְׁתִּין, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עָרֹם, וְהָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין אִשְׁתּוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, וְהַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ פִּתְאוֹם, וְכָל שֶׁכֵּן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. רַב אָמַר: אַל תִּכָּנֵס לָעִיר פִּתְאוֹם, וְאַל תִּכָּנֵס לְבֵית פִּתְאוֹם, בִּתְוךְ בָּגְרָה – שֶׁחֵרֵר עַבְדּוֹ וּתְנָהּ לוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן בְּרַבִּי, כַּד הָוָה סְלִיק לְמִשְׁאַל שְׁלָמֵהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, הָוָה מְבַעְבֵּעַ, עַל שֵׁם: "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ". "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן" – רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: "בְּזֹאת" – הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ, שֶׁהוּא חַי אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר שָׁנִים. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁאַהֲרֹן חַי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים. אֶלָּא מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, עַל יְדֵי שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בּוֹ בֶּאֱמוּנָה, שִׁמְּשׁוּ בּוֹ שְׁמוֹנָה כֹּהֲנִים, הוּא וּבָנוֹ וּבֶן בְּנוֹ. מִקְדָּשׁ שֵׁנִי – שְׁמֹנִים וּשְׁתַּיִם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמֹנִים וְאַרְבָּעָה, וּמַהֶן שִׁמֵּשׁ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. כֵּיוָן שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת מוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּדָמִים, הָיוּ שְׁנוֹתֵיהֶם מִתְקַצְּרוֹת. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשִּׁלַּח בְּיַד בְּנוֹ שְׁתֵּי מְדוֹת שֶׁל כֶּסֶף מְלֵאוֹת כֶּסֶף וּמַחֲקֵיהֶן כֶּסֶף. עָמַד אֶחָד וְשִׁלַּח בְּיַד בְּנוֹ שְׁתֵּי מְדוֹת שֶׁל זָהָב מְלֵאוֹת וּמַחֲקֵיהֶם שֶׁל זָהָב. אָמְרוּ: כָּפָה סָיִח אֶת הַמְּנוֹרָה. רַבִּי אַחָא הָוָה קָרֵי עֲלֵיהוֹן: "יִרְאַת ה' תּוֹסִיף יָמִים – אֵלּוּ שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, "וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה" – אֵלּוּ שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. רַבִּי חֲנַנְיָה, חַבְרֵיהוֹן דְּרַבָּנָן: מִפְּנֵי מָה כֹּהֵן מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים, אֶלָּא כְּנֶגֶד הַמִּילָה שֶׁהִיא לִשְׁמוֹנָה יָמִים, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ". רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִפְּנֵי מָה אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֶלָּא שֶׁאֵין קַטֵּגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לַשָּׂטָן לְקַטְרֵג וְלוֹמַר: אֶתְמוֹל עָשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב, וְהַיּוֹם מְשַׁמְּשִׁין לְפָנֶיךָ בְּבִגְדֵי זָהָב, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: בִּשְׁבִיל לָחוּס עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: מִפְּנֵי גַּאֲוָה, עַל שֵׁם: "אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ". "בְּפַר בֶּן בָּקָר" – זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ, עַל שֵׁם: "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם". "וְאַיִל לְעוֹלָה" – בִּזְכוּת יִצְחָק, עַל שֵׁם: "וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז". "עֵז" – בִּזְכוּת יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טוֹבִים" – טוֹבִים לְךָ וְטוֹבִים לְבָנֶיךָ. טוֹבִים לְךָ – שֶׁעַל

יְדֵיהֶם תְּקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת, טוֹבִים לְבָנֶיךָ – שֶׁעַל יְדֵיהֶם מִתְכַּפֵּר לָהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הָדָא הוּא דִכְתִיב: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת, אִמָּהוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד בְּבַד". רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְר' יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר: כְּשֵׁרוּת שֶׁל מַעְלָה כְּךָ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּה: מַה שֵׁרוּת שֶׁל מַעְלָה: "אִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבוּשׁ בַּדִּים, כָּךְ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּה: "כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ" וְגוֹ'. "וּלְבֵשָׁם" – תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: מְלַמֵּד, שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה וְאֵינָן כְּשֵׁרִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְרַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: כְּשֵׁרִין הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט:

(שֶׁנֶּאֱמַר:) "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ'. בַּשָּׁנָה שֶׁמֵּת בָּהּ שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, אָמַר לָהֶם: בְּשָׁנָה זוֹ הוּא מֵת. אָמְרוּ לוֹ: מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ, אָמַר: בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה זָקֵן אֶחָד לָבוּשׁ לְבָנִים נִכְנַס עִמִּי וְיָצָא עִמִּי, שָׁנָה זוֹ נִכְנַס עִמִּי וְלֹא יָצָא עִמִּי, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: וּמִי יֹאמַר שֶׁאָדָם הָיָה, וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִכְנַס עִמּוֹ וְיָצָא עִמּוֹ בְּכְבוֹדוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: וְכֹהֵן גָּדוֹל לֹא אָדָם הָיָה. אֶלָּא כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי פִּינְחָס: בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו הָיוּ פָּנָיו בּוֹעֲרוֹת כְּלַפִּידִים, הָדָא הוּא דִכְתִיב: "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא".

"וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת" – בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. "אֶל הַקֹּדֶשׁ" – לְרַבּוֹת שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: וְדִין הוּא: וּמָה אִם עַל יוֹם שֶׁנִּצְטַוָּה לָבֹא נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא לָבֹא, עַל יוֹם שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה לָבֹא אֵינוֹ דִין שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לָבֹא. יִשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, שֶׁנִּצְטַוּוּ לָבֹא בָּרְגָלִים וְנִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא לָבֹא רֵיקָנִין, אֲבָל בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לָבֹא לֹא נִצְטַוּוּ לָבֹא (אֶלָּא) [שֶׁלֹּא] רֵיקָנִין. אַף כָּאן עַל יוֹם שֶׁנִּצְטַוָּה נִצְטַוָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל הַקֹּדֶשׁ" – לְרַבּוֹת שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" – לְהַזְהִיר עַל כָּל הַבַּיִת. יָכוֹל עַל כָּל הַבַּיִת בְּמִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת. הָא כֵיצַד, "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" בְּמִיתָה, וּשְׁאָר כָּל הַבַּיִת בְּאַזְהָרָה. דָּבָר אַחֵר: "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל יְהֵא כִּסּוּי לָאָרוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּפֹּרֶת" – כַּפֹּרֶת לָאָרוֹן וְאֵין כִּסּוּי לָאָרוֹן. יָכוֹל לֹא יְהֵא כִּסּוּי לָאָרוֹן אֲבָל יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין כַּפֹּרֶת לָעֵדוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת" – הָא אֵין דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין כַּפֹּרֶת לָעֵדוּת. "וְלֹא יָמוּת" – הֲרֵי זֶה עֹנֶשׁ. "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת" – הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה. יָכוֹל עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה נֶאֶמְרוּ קֹדֶם לְמִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן". יָכוֹל שְׁנֵיהֶם נֶאֶמְרוּ לְאַחַר מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת". הָא כֵיצַד, אַזְהָרָה נֶאֱמַר קֹדֶם לְמִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן, עֹנֶשׁ נֶאֱמַר לְאַחַר מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן.

תָּנוּ רַבָּנָן: שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁבַּפָּרָה, שֶׁעָשָׂאן בֵּין לֹא לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא מְכֻוָּנוֹת – פְּסוּלוֹת. שֶׁבִּפְנִים וְשֶׁל מִצְרָע, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן – פְּסוּלוֹת, שֶׁלֹּא מְכֻוָּנוֹת – כְּשֵׁרוֹת. וְהַתַּנְיָא גַּבֵּי פָּרָה: שֶׁלֹּא לִשְׁמָן

– פְּסוּלוֹת, שֶׁלֹּא מְכֻוָּנוֹת כְּשֵׁרוֹת, אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוּדָה הָא רַבָּנָן. דְּתַנְיָא: מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ לַעֲזָרָה, בְּשׁוֹגֵג – חַיָּב חַטָּאת, בְּמֵזִיד – עָנוּשׁ כָּרֵת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר טְבוּל יוֹם וּשְׁאָר כָּל הַטְּמֵאִים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְפָנִים מִמְּחִיצָתָן לְהֵיכָל – כֻּלָּם בְּאַרְבָּעִים. "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – בְּמִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְהֵיכָל כֻּלּוֹ וּמִבֵּית לַפָּרֹכֶת – בְּאַרְבָּעִים, וְאֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת בְּמִיתָה. בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי, בְּהַאי קְרָא: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ" וְגוֹ' – רַבָּנָן סָבְרִי: "אֶל הַקֹּדֶשׁ" – בְּלֹא יָבֹא, "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְאֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – בְּלֹא יָמוּת. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" – בְּלֹא יָבֹא, "וְאֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – בְּלֹא יָמוּת. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "אֶל הַקֹּדֶשׁ וְאֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" וְלֹא בָּעֵי "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת", וַאֲנָא אָמֵינָא: אַהֵיכָל מִחַיֵּב, מִבֵּית לַפָּרֹכֶת מִבָּעְיָא. "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ בְּמִיתָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְלֹא כָּתַב "אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת", הֲוָה אָמֵינָא: מַאי "קֹדֶשׁ", מִבֵּית לַפָּרֹכֶת, אֲבָל הֵיכָל לָאו נַמֵּי לֹא. וְרַבָּנָן, הַהוּא לֹא מָצִית אָמַרְתְּ, דְּהֵיכָל כֻּלּוֹ אִיקְרֵי קֹדֶשׁ, דִּכְתִיב: "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים". וְרַבִּי יְהוּדָה מַאי טַעְמָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמְרִי רַבָּנָן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "אֶל הַקֹּדֶשׁ וּמִבֵּית לַפָּרֹכֶת" וְלֹא בָּעֵי "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת", וַאֲנָא אָמֵינָא: מִבֵּית לַפָּרֹכֶת בְּמִיתָה, אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת מִבָּעְיָא. "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ: "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – בַּמִּיתָה, "מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" – בְּאַזְהָרָה. וְרַבָּנָן, אֵין הָכִי נָמֵי דְּלָא צָרִיךְ, וְהָא דְּכָתַב "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" לְמִעוּטֵי דֶּרֶךְ מְשֻׁפָּע. כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה" – זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "פְּנֵי" אֵינוֹ אֶלָּא פְּנֵי קָדִים. וּלְר' יְהוּדָה דְּאָמַר "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – הַכַּפֹּרֶת דַּוְקָא, "וְהִזָּה אֶל נֹכַח" נַמֵּי דַּוְקָא. וְרַבָּנָן, (אִי מֵהָתָם) [מִדְּהָתָם] לָאו דַּוְקָא הָכָא נַמֵּי לָאו דַּוְקָא. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: לְרַבִּי יְהוּדָה מִדְּ"אֶל פְּנֵי" דַּוְקָא "עַל" (נֹכַח) נַמֵּי דַּוְקָא, אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי דְּלֹא הֲווּ אֲרוֹן וְכַפֹּרֶת הָכֵי נַמֵּי דְּלָא עֲבִיד הַזָּאוֹת, אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא: אָמַר קְרָא: "וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ" – מָקוֹם מְקֻדָּשׁ לַקֹּדֶשׁ. רָבָא אָמַר: הָא וְהָא רַבָּנָן, הָא דְּקָאֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב וַאֲדִי הָא דְּקָאֵי צָפוֹן וְדָרוֹם וַאֲדִי. אָמַר מַר: "וְשֻׁבְּפִנִים וְשֻׁבַּמִּצְרָע, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן – פְּסוּלוֹת, שֶׁלֹּא מְכֻוָּנוֹת – כְּשֵׁרוֹת. "וְהַתַּנְיָא": בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא מְכֻוָּנוֹת כְּשֵׁרוֹת, אָמַר רָבָא: כָּאן לְהַכְשִׁיר, כָּאן לְהַרְצוֹת.

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'" – שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס. לְהוֹצִיא מִלְּבָן שֶׁל צְדוֹקִין שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: יְתַקֵּן בַּחוּץ וְיַכְנִיס, מַאי דְּרוּשׁ, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת". אָמְרוּ חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כִּי בֶּעָנָן", מְלַמֵּד שֶׁנְּתָנָן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן. וּמִנַּיִן שֶׁנְּתָנָן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִסָּה

עָנָן הַקְּטֹרֶת וְגוֹ' וְלֹא יָמוּת" – הָא לֹא נָתַן בָּהּ מַעֲלָה עָשָׂן אוֹ שֶׁחִסֵּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָסָה". הַאי מ"וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשּׁוֹכֵן אִתָּם" נָפְקָא, הָכִי קָאָמַר: אֵין לִי אֶלָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְכִסָּה. רַב אַשִׁי אָמַר: חַד לְמִצְוָה, וְחַד לְעַכֵּב. רָבָא אָמַר: חַד לְעֹנֶשׁ, וְחַד לְאַזְהָרָה. דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "וְלֹא יָמוּת" – זֶה עֹנֶשׁ, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה" – זֶה אַזְהָרָה וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. עַד תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה" – וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה. אֶלָּא מַאי טַעֲמָא אֵעָנֵשׁ, כְּדִתְנַן: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן". מַאי דְּרוּשׁ, "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ" – אָמְרוּ: אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט.

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּצָדוֹקִי אֶחָד שֶׁתִּקֵּן מַבְחוֹץ וְהִכְנִיס, בִּיצִיאָתוֹ שָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. פָּגַע בּוֹ אֲבִיו, אָמַר לוֹ אָבִיו: אַף עַל פִּי שֶׁצְּדוֹקִין אָנוּ מִתְיָרְאִין אָנוּ מֵהַפְּרוּשִׁין. אָמַר לוֹ: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל מִקְרָא זֶה "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", אֵימָתַי יָבֹא לְיָדַי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, עַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדַי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ. אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִין עַד שֶׁמֵּת וּמֵטָל בָּאַשְׁפָּה וְהָיוּ תּוֹלְעִין יוֹצְאִין מֵחָטְמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בִּיצִיאָתוֹ נִגַּף. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: כְּמִין קוֹל שָׁמְעוּ בָּעֲזָרָה שֶׁבָּא מַלְאָךְ וַחֲבָטוֹ עַל פָּנָיו, וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וּמָצְאוּ כְּמִין רֶגֶל עֵגֶל בֵּין כְּתֵפָיו, דִּכְתִיב: "וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה" וְגוֹ'. "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן" – (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקי"ט).

בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל הַקֹּדֶשׁ, אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרוֹן" – שֶׁיְּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הַקֹּדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אָרוֹן וְכַפֹּרֶת, מְנַיִן לַעֲשׂוֹת קֹדֶשׁ שֶׁאֵין בּוֹ אָרוֹן וְכַפֹּרֶת כְּקֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אָרוֹן וְכַפֹּרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל הַקֹּדֶשׁ" – לַעֲשׂוֹת קֹדֶשׁ שֶׁאֵין בּוֹ אָרוֹן וְכַפֹּרֶת, כְּקֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אָרוֹן וְכַפֹּרֶת. אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ נֶאֱמַר "אֶל הַקֹּדֶשׁ", לַעֲשׂוֹת קֹדֶשׁ (וְכוּ') שֶׁאֵינוֹ (בָּא) [וָכֶזֶה] (כַּפֹּר) [בַּפֹּר] הַזֶּה, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת פֹּר שֶׁאֵינוֹ כָּזֶה (כַּקֹּדֶשׁ) [בַּקֹּדֶשׁ] הַזֶּה, וְאִי זֶה, זֶה פֹּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם פָּרוֹ הַבָּא עַל לֹא הוֹדַע דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, פָּרוֹ הַבָּא עַל הוֹדַע אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה" – לְמַעֵט פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס דָּמוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים. "בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה" – יָכוֹל מָקוֹם מַתַּן דָּמוֹ שֶׁל פַּר שָׁם מַתַּן דָּמוֹ שֶׁל אַיִל, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה" – אֵיזֶהוּ עוֹלָה שֶׁצָּרִיךְ הַכָּתוּב לְמַעֵטָהּ, זֶה אַיִל הָעוֹלָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה".

(ויקרא טז ד) כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ – בַּשַּׁחַר הָיָה לוֹבֵשׁ פְּלוּסִין שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הִנְדּוּאֵי שֶׁל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת זוּז, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּשַּׁחַר הָיָה לוֹבֵשׁ פְּלוּסִין שֶׁל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מָנֶה, וּבֵין הָעַרְבַּיִם שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה. דְּכֵלִי עָלְמָא מִיהַת

דְּשַׁחֲרִית עֲדִיפֵי טְפֵי, מְנָלָן, דַּאֲמַר קְרָא: "בַּד, בַּד" – מֻבְחָר שֶׁבַּבַּד. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "שֵׁשׁ" לְשָׁנָא דְּכְתָנָא הוּא, אֲמַר קְרָא: "בַּד (בְּבַד") – דָּבָר הָעוֹלֶה מִן הַקַּרְקַע בַּד בְּבַד. וְאֵימָא עַמְרָא, עַמְרָא מִפְּצָל. כִּתְנָא נַמֵי מִפְּצָל, כִּתְנָא אַגַּב לְקוּתָא מִפְּצָל. רָבִינָא אָמַר: מֵהָכָא: "פַּאֲרֵי פִּשְׁתִּים יִהְיוּ עַל רֹאשָׁם" וְכוּ'. אֶלָּא גְּמָרָא גְּמִירֵי, וְאָתָא יְחֶזְקֵאל וְאַסְמְכָהּ אַקְּרָא.
וּמִכְּנֶסֶי בַד – (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז תפ"ד).
בַּד – שֶׁיִּהוּ שֶׁל בּוּץ, "בַּד" – שֶׁיִּהוּ חֲדָשִׁים, "בַּד" – שֶׁיִּהוּ כְּפוּלִים, "בַּד" – שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ עִמָּהֶם בְּגָדִים אֲחֵרִים. יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ עִמָּהֶן בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן אֲבָל יִלְבַּשׁ עִמָּהֶן בִּגְדֵי צֶמֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד". יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ עִמָּהֶן בִּגְדֵי קֹדֶשׁ אֲבָל יִלְבַּשׁ עִמָּהֶן בִּגְדֵי חֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּד, בַּד" אַרְבָּעָה פְּעָמִים, לְמַעֵט (בָּהֶן) אַרְבָּעָה כֵּלִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "לִפְנֵי ה'". מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר בַּחֹשֶׁן: "וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לִבּוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', יָכוֹל יִכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד" – וְלֹא בַּחֹשֶׁן. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר בָּאֵפוֹד: "וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה' עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרוֹן", יָכוֹל יִכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד" וְלֹא [בָּאֵפוֹד. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּעִיל: "וְהָיָה עַל אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה'", יָכוֹל יִכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד" – וְלֹא] בַּמְּעִיל. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר בַּצִּיץ: "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לִפְנֵי ה'", יָכוֹל יִכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּד" – וְלֹא בַּצִּיץ. "קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ" – שֶׁיִּהוּ שֶׁל קֹדֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מְנַיִן (לַעֲשׂוֹת) [לְרַבּוֹת] שְׁאָר בִּגְדֵי כְהֻנָּה וּבִגְדֵי אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ" – בְּנַיִן אָב לְכָל הַבְּגָדִים שֶׁיִּהוּ שֶׁל קֹדֶשׁ.

רמז תקעב

וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם – שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם. "אֶת בְּשָׂרוֹ" – אֶת הַטָּפֵל לְבְשָׂרוֹ, וְזֶהוּ שִׂעָרוֹ. וְכִי אִצְטְרִיךְ הִלְכְתָא לְרַבּוֹ וּמְעוּטוֹ וּלְמַקְפִּיד וְשֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד, וְכִדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: דִּבֵּר תּוֹרָה רַבּוֹ וּמַקְפִּיד עָלָיו חוֹצֵץ, רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְנִזְרוּ עַל רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו מִשּׁוּם רַבּוֹ הַמַּקְפִּיד, וּמְעוּט הַמַּקְפִּיד מִשּׁוּם רַבּוֹ הַמַּקְפִּיד. וְלִגְזוֹר נַמֵי עַל מְעוּטוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד מִשּׁוּם מְעוּט הַמַּקְפִּיד, אִי נַמֵי מִשּׁוּם רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד, הֵיא גּוּפָהּ גְּזֵרָה וַאֲנַן נָקוּם וְנִגְזֹר גְּזֵרָה לְגְזֵרָה. דְּאוֹרַיְתָא לְעִיּוּנֵי דִּילְמָא מִקְטַר, אִי נַמֵי דִּילְמָא (אִטּוּם) [מְאוּס מִידֵי] מִשּׁוּם חֲצִיצָה, וְאָתָא עֶזְרָא תִּקֵּן חֲפִיפָה. מִנַּיִן שֶׁטָּעוּן טְבִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם". מִנַּיִן הַמְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן וּמִבִּגְדֵי לָבָן לְבִגְדֵי זָהָב שֶׁטָּעוּן טְבִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם". יָכוֹל אַף הַמְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי זָהָב וּמִבִּגְדֵי לָבָן לְבִגְדֵי לָבָן

טָעוּן טְבִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הֵם". יָכוֹל יִטְעֹן טְבִילָה בֵּין מִכְנָסַיִם לַכֻּתֹּנֶת בֵּין כֻּתֹּנֶת לָאַבְנֵט בֵּין אַבְנֵט לַמִּצְנֶפֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְבֵשָׁם" – כֻּלָּן כְּאֶחָד. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִלְבָּשׁ, יַחְגֹּר, וְיִצְנֹף", וְלִפְי שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת לוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֵין לוֹ, יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ שֶׁל שַׁחֲרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבָּשׁ, יַחְגֹּר, וְיִצְנֹף"].

(ויקרא טז ז) וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם. מַאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב: "וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם" – מֻקְדָּשׁ שֶׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לַשְּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים. מַה שְּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים אֵינוֹ מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, דִּכְתִיב בֵּהּ: "אֲשֶׁר לָעָם", אַף שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵינוֹ מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת. וְרַ' יְהוּדָה לְמַאי אִתְקַשׁ, שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה וּבְדָמִים הוּא דְּאָתָא. מָנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן זִיל בְּתַר רַבָּא, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אָתְיָא מִשְּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא: "וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם" – שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִים, וְלִחוּשׁ דִּילְמָא חַד מִנַּיְהוּ טָרְפָה, אֶלָּא מִשּׁוּם דַּאֲמַר זִיל בְּתַר רַבָּא. וְכִי תֵּימָא מַאי נָפְקָא מִנַּהּ, הָא אֵין גּוֹרָל קוֹבֵעַ אֶלָּא בָּרְאוּי לַשֵּׁם. וְכִי תֵּימָא דְּבָדְקִי לֵהּ, וְהָתְנַן: "לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה אֲבָרִים אֲבָרִים".

וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים – מְלַמֵּד שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד – מַעֲמִידָן בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר, אֲחוֹרֵיהֶן לַמִּזְרָח וּפְנֵיהֶן לַמַּעֲרָב.

(ויקרא טז ח) וְנָתַן אַהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת – גּוֹרָלוֹת שֶׁל כָּל דָּבָר. יָכוֹל יִתֵּן שְׁנֵיהֶם עַל זֶה וּשְׁנֵיהֶם עַל זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גּוֹרָל אֶחָד לַה'" – אֵין כְּתִיב "לַה'" – אֶלָּא אֶחָד, וְאֵין עֲזָאזֵל אֶלָּא אֶחָד. יָכוֹל יִתֵּן שֶׁל שֵׁם וְשֶׁל עֲזָאזֵל עַל זֶה וְשֶׁל שֵׁם וְשֶׁל עֲזָאזֵל עַל זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גּוֹרָל אֶחָד לַה'" – אֵין לַה' אֶלָּא אֶחָד, "וְגוֹרָל אֶחָד לָעֲזָאזֵל" אֵין לָעֲזָאזֵל אֶלָּא אֶחָד. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "גֹּרָלוֹת", שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁל כֶּסֶף וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. "גּוֹרָלוֹת שֶׁל כָּל דָּבָר" – פְּשִׁיטָא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּצִּיץ שֶׁהַשֵּׁם כָּתוּב עָלָיו וְהוּא שֶׁל זָהָב, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גּוֹרָל, גּוֹרָל" רִבָּה, רִבָּה שֶׁל זַיִת רִבָּה שֶׁל אֱגוֹז רִבָּה שֶׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: "עֲזָאזֵל" – שֶׁיִּהֵא עַז וְקָשֶׁה. יָכוֹל בִּישׁוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּמִּדְבָּר" – מִנַּיִן שֶׁבְּצוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּזֵרָה". תַּנְיָא אִידָךְ: "עֲזָאזֵל" – קָשֶׁה שֶׁבֶּהָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "עֲזָאזֵל" – שֶׁמְּכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֲזָא וַעֲזָאזֵל (מַלְכֵי חַבָּלָה שֶׁיָּרְדוּ לָאָרֶץ, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים", וְשָׁם נִכְתַּב).

(ויקרא טז ט) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל – יָכוֹל יִנָּתֵן עַל גַּבָּיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו" – שֶׁעָלָה לִשְׁמוֹ מִתּוֹךְ קַלְפֵּי. "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת" – שֶׁאִם מֵת אֶחָד מֵהֶם מִשֶּׁהִגְרִיל – יָבִיא שְׁנַיִם וְיַגְרִיל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה, וְיֹאמַר: אִם שֶׁלַּשֵּׁם מֵת – זֶה

שֶׁעָלָה "לַשֵּׁם" יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְאִם שֶׁל עֲזָאזֵל מֵת – זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל "לַעֲזָאזֵל" יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי יָמוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֻתָּה.

וְעָשָׂה חַטָּאת – [שֶׁיֹּאמַר: "לַה' חַטָּאת"]. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר: חַטָּאת, אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא: לַה'. אִלּוּ נֶאֱמַר: "וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָיו" – הָיִיתִי אוֹמֵר יַנִּיחֶנּוּ עָלָיו עַד שֶׁעַת שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלָה" – כֵּיוָן שֶׁעָלָה שָׁעָה אַחַת שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ. "וְעָשָׂה חַטָּאת" – הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת, וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת. שֶׁיָּכוֹל: וּמָה אִם מָקוֹם שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַגּוֹרָל קִדֵּשׁ הַשֵּׁם, מָקוֹם שֶׁקִּדֵּשׁ הַגּוֹרָל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּקַדֵּשׁ הַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה חַטָּאת" – הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת, וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת. תִּיּוּבְתָּא לְמַאן דְּאָמַר הַגּוֹרָל לֹא מְעַכֵּב, תִּיּוּבְתָּא. תָּנוּ רַבָּנָן: "יֶעֱמַד חַי" – עַד מָתַי יִהְיֶה זָקוּק לִהְיוֹת חַי, עַד שְׁעַת מַתַּן דָּמָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שְׁעַת וִדּוּי. בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי, כִּדְתַנְיָא: "לְכַפֵּר" – בְּכַפָּרַת דָּמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" – מַה לְּהַלָּן כַּפָּרַת דָּמִים אַף כָּאן כַּפָּרַת דָּמִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "לְכַפֵּר" – בַּכַּפָּרָה שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(ויקרא טז י) יֶעֱמַד חַי – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה" – שְׁלוּחוֹ לְמִיתָה. יָכוֹל שְׁלוּחוֹ לְחַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יֶעֱמַד חַי לִפְנֵי ה'" – הָא כֵּיצַד, יַעֲמִידֶנּוּ חַי לִפְנֵי ה', וִימִיתֶנּוּ בַּצּוֹק. "לְשַׁלַּח אֹתוֹ" – שֶׁאִם נִשְׁפַּךְ הַדָּם – יְמוּת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מֵת הַמִּשְׁתַּלֵּחַ – יִשְׁפֵּךְ הַדָּם. "לַעֲזָאזֵל" לַמָּקוֹם הַקָּשֶׁה שֶׁבַּהָרִים, יוּכַל אַף לְיִשּׁוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַמִּדְבָּרָה". מִנַּיִן שֶׁיְּהֵא בְּצוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה".

לְשַׁלַּח אוֹתוֹ לַעֲזָאזֵל – אֶחָד הוּא מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ שְׁנַיִם. רַב פַּפָּא מִשְׁמֵהּ דְּרָבָא אָמַר: רִאשׁוֹן מְשַׁלֵּחַ, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסִי, דְּאָמַר: מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן. דִּתְנַן: "הַמַּפְרִישׁ פֶּסַח וְאָבַד, וְהִפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: "מִצְוָה בָּרִאשׁוֹן". רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי אָמַר מִשְׁמֵהּ דְּרָבָא: אַחֲרוֹן מְשַׁלֵּחַ, קָסָבַר הוֹאִיל וְנֶגְמַר כַּפָּרָה בּוֹ.

(ויקרא טז יא) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ – זֶה הוּא שֶׁאָמַרְנוּ: שֶׁאִם הֵבִיא מִשֶּׁל צִבּוּר פָּסוּל. "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ" – זֶה וִדּוּי דְּבָרִים. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה, "אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ. אָנָּא בַּשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם". וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ, וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה, וּמֵבִיא אוֹתוֹ שָׁם. נוֹתְנוֹ לְאַחֵר לְמָרֵס אֶת דָּמוֹ עַל הָרֹבֶד הָרְבִיעִי שֶׁבַּהֵיכָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵשׁ.

(ויקרא טז יב) וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה וְהֵבִיא – בְּכָל יוֹם חוֹתָה בְּשֶׁל כֶּסֶף וּמְעָרָה בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב, וְהַיּוֹם חוֹתָה בְּשֶׁל זָהָב, וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתָה בְּשֶׁל אַרְבָּעָה קַבִּין וּמְעָרָה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה קַבִּין וְהַיּוֹם חוֹתָה בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה קַבִּין וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם חוֹתָה בְּשֶׁל סְאָה וּמְעָרָה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה קַבִּין, וְהַיּוֹם חוֹתָה בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה קַבִּין, וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. "גַּחֲלֵי" – יָכוֹל עוֹמְמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵשׁ". אִי "אֵשׁ", יָכוֹל שַׁלְהֶבֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גַּחֲלֵי אֵשׁ", הָא כֵּיצַד, מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת הַלָּלוּ. מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא הָאֵשׁ בְּטֵלָה עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גַּחֲלֵי אֵשׁ". "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" – יָכוֹל מִכָּל הַמִּזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִלִּפְנֵי ה'". הָא כֵּיצַד, מִן הַסָּמוּךְ לַמַּעֲרָב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: זֶה סִימָן: כָּל הַנִּטָּל מִבַּחוּץ לְהִנָּתֵן בִּפְנִים, נִטַּל מִן הַסָּמוּךְ לִפְנִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִבִּפְנִים לְהִנָּתֵן בַּחוּץ, נִתַּן עַל הַסָּמוּךְ בַּחוּץ. תַּנְיָא אִידָךְ: "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי" – יָכוֹל עוֹמְמוֹת וְלֹא לוֹחֲשׁוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵשׁ". אִי "אֵשׁ", יָכוֹל מֻחֱצָה גַּחֶלֶת וּמֻחֱצָה שַׁלְהֶבֶת דְּעַד דְּמָטוּ לְהוּ לְגַוְאֵי הֲווּ לְהוּ כַּלְהוּ גֶּחָלִים, אָמַר קְרָא: "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ" – מִשְׁעַת לְקִיחָה דִּלְיהֲווּ גֶּחָלִים. תְּנַן: "הוֹצִיאוּ לוֹ אֶת הַכַּף רֵיקָם מִלִּשְׁכַּת הַכֵּלִים, וּמַחְתָּה גְּדוּשָׁה שֶׁל קְטֹרֶת מִלִּשְׁכַּת בֵּית אַבְטִינָס, וְחוֹפֵן מְלֹא חָפְנָיו: הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ". כַּף בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לָמָּה לִי, "מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא" אָמַר רַחֲמָנָא, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר. דְּהֵיכִי נַעֲבִיד, נְעַיְּלֵהּ וַהֲדַר נֵיעוּל, הֲבָאָה אַחַת אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁתֵּי הֲבָאוֹת. נִשְׁקְלֵהּ לְקִטֹּרֶת בְּחָפְנָיו וְנַחְתָּה לְמַחְתָּה דְּגֶחָלִים עִלָּוּהּ וְלֵיעוּל, כִּי מַטֵּי לְהָתָם הֵיכִי לֵיעְבֵיד, נִשְׁקְלֵהּ בְּשִׁנְיֵהּ (וְנָחֲתָה) [לְמַחְתָּה], הַשְׁתָּא לְפָנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הִלְכָךְ כֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר עָבְדִינַן כִּדְאַשְׁכְּחָן בַּנְּשִׁיאִים. בָּעֵי רַב פַּפָּא: חָפַן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְתוֹךְ חָפְנָיו מַהוּ, "מְלֹא חָפְנָיו" בָּעֵינָן וְהָא אִכָּא, אוֹ דִּילְמָא "וְלָקַח, וְהֵבִיא" בָּעֵינָן וְלֵיכָּא, תֵּיקוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה מִדָּה לַחֲפִינָה, הָתָם הוּא דִּכְתִיב "בְּקֻמְצוֹ" – שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ, אֲבָל הָכָא דְּלֹא כְּתִיב בְּחָפְנָיו לָא, אוֹ דִּילְמָא יָלִיף "מְלֹא, מְלֹא" מִקֹּמֶץ. בָּעֵי רַב פַּפָּא: בֵּין הַבֵּינַיִם שֶׁל מְלֹא חָפְנָיו מַהוּ, "מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא" בָּעֵינָן וְהָא אִכָּא. אוֹ דִּילְמָא "וְלָקַח, וְהֵבִיא" בָּעֵינָן [וְהָא לֵיכָּא. תֵּיקוּ]. אָמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי מְלֹא חָפְנָיו כִּדְחָפְנֵי אִינָשֵׁי, חָפַן בְּרַאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו מַהוּ, (מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) [מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מַהוּ], מִן הַצְּדָדִין מַהוּ, חָפַן בְּזוֹ וּבְזוֹ וְקָרְבָן זוֹ אֵצֶל זוֹ מַהוּ [תֵּיקוּ]. מְלֹא חָפְנָיו שֶׁאָמְרוּ, לֹא מְחוּקוֹת וְלֹא גְּדוּשׁוֹת אֶלָּא טְפוּפוֹת. נִתְפַּזְּרָה הַקְּטֹרֶת מִמְּלֹא חָפְנָיו מַהוּ, יָדוֹ כְּצַוָּאר בְּהֵמָה וּפוֹסְלִין אוֹ דִּילְמָא כִּכְלֵי שָׁרֵת דָּמֵי וְלֹא נִפְסַל. חָשַׁב בַּחֲפִינַת קְטֹרֶת מַהוּ, יָלִיף מָלֵא מָלֵא (מֵהָתָם)

[מִמִּנְחָה] מָה הָתָם מְהַנְיָא מַחְשָׁבָה אַף הָכָא מְהַנְיָא מַחְשָׁבָה. חָשַׁב בַּחֲתִיתַ גָּחָלִים מַהוּ, מַכְשִׁירֵי מִצְוָה כְּמִצְוָה דָּמֵי אוֹ לֹא, תֵּיקוּ. "קְטֹרֶת" – מְשָׁל צִבּוּר. "סַמִּים" – שֶׁיְּהוּ סַמְמָנֶיהָ בְּתוֹכָהּ. "דַּקָּה" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּקָּה", שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מַפְרִישׁ שְׁלֹשֶׁת מָנִין מֵעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדֵי לְמַלְאוֹת מִמֶּנּוּ מְלֹא חָפְנָיו, וּמַחֲזִירָן לַמַּכְתֶּשֶׁת כְּדֵי לְקַיֵּם בָּהּ דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. (ויקרא טז יג) "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'" – שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס מִבִּפְנִים וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. (ויקרא טז יד) "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר" – נוֹטְלוֹ מִמֵּי שֶׁמְּמָרֵס בּוֹ. "וְהִזָּה" – וְלֹא מַטִּיף. "וְהִזָּה" – וְלֹא זוֹרֵק. "בְּאֶצְבָּעוֹ" – בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבִּימִין. "עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה" – זֶה בָּנָה אָב שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כַּפֹּרֶת" – הַפָּנִים לַמִּזְרָח.

דָּבָר אַחֵר: "עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת" – לֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֶלָּא כְּמַצְלִיף. "וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים" – וְלֹא שֶׁבַע טִפִּין. "שֶׁבַע פְּעָמִים" – שֶׁיְּהֵא מוֹנֶה שֶׁבַע פְּעָמִים, אַחַת וְשֶׁבַע. תָּנוּ רַבָּנָן: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, וְכוּ', דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, אַחַת וְשָׁלֹשׁ. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהַת הַזְאָה רִאשׁוֹנָה צְרִיכָה מִנְיָן עִם כָּל אַחַת וְאַחַת, מַאי טַעֲמָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שֶׁלֹּא יִטְעֶה בַּהַזָּאוֹת. וְרַ' יוֹחָנָן אָמַר: אָמַר קְרָא: "אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה" – שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "יַזֶּה", אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁצְּרִיכָה מִנְיָן עִם כָּל אַחַת וְאַחַת. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּמָנָה וְלֹא טָעָה. וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַ' מֵאִיר לָא פְּלִיגִי, מַר כִּי אַתְרֵהּ וּמַר כִּי אַתְרֵהּ.

(ויקרא טז טו) וְשָׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם – שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִין בּוֹ. וּבַמֶּה מִתְכַּפְּרִין, בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. יָכוֹל לֹא יִתְכַּפְּרוּ בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֲשֶׁר לוֹ" מֵעַתָּה אֵין לָהֶם כַּפָּרָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִפֶּר עַל הַכֹּהֲנִים", מָצִינוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּפָּרָה. בְּמַה הֵן מִתְכַּפְּרִין, מוּטָב שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁהֲרֵי הֻתַּר מִכְּלָלוֹ אֵצֶל בֵּיתוֹ, וְאַל יִתְכַּפְּרוּ בַּשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ אֵצֶל בֵּיתוֹ. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר: "בֵּיתוֹ" כְּתִיב, כֻּלָּם קְרוּיִין בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת ה'". וְהַאי "אֲשֶׁר לָעָם" לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבָּעֵי לֵהּ דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא מִדְּעַם לֵהֲוֵי, הַהוּא מִן "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" נָפְקָא. וְהַאי "אֲשֶׁר לוֹ" לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: "אֲשֶׁר לוֹ" – מְשָׁלוֹ הוּא מֵבִיא וְאֵינוֹ מֵבִיא מְשֶׁל צִבּוּר. יָכוֹל שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מִשֶּׁל צִבּוּר שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מִתְכַּפְּרִין בּוֹ, יָכוֹל יָבִיא מִשֶּׁל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִין בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לוֹ". יָכוֹל לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לוֹ" – שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעַכֵּב. תַּנָּא הָכִי קָשְׁיָא לֵהּ: מַאי שְׁנָא בִּדְעַם דְּלֹא מְכַפְּרֵי דְּלֹא מְחַסְּרֵי בֵּהּ מָמוֹנָא בִּדְאַהֲרֹן נַמֵּי לָא מְחַסְּרֵי בֵּהּ מָמוֹנָא, וְקָאָמַר: כֵּלָּן קְרוּיִין בֵּיתוֹ. "וְהֵבִיא אֶת דָּמוֹ אֶת מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" – מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנַס בּוֹ לִפְנֵי

וְלִפְנִים. אֵין לִי אֶלָּא דַּם הַשָּׂעִיר שֶׁהוּא נִכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, מִנַּיִן לְדַם הַפָּר שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר" – מַה דַּם שָׂעִיר נִכְנָס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, אַף דַּם הַפָּר יִכָּנֵס בּוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים.

וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת – לָמַדְנוּ לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת, לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַטָּה בַּפָּר וְנֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר, מַה לְמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע אַף לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע. אוֹ כַּלָּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר וְנֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר, מַה לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אֶחָד אַף לְמַטָּה בְּשָׂעִיר אֶחָד. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין מַטָּה מִמַּטָּה וְאֵין דָּנִין מַטָּה מִמַּעְלָה. אַדְרַבָּה: דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מֵעֶלְמָא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר" – כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע. לָמַדְנוּ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע, לְמַעְלָה בַּפָּר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר וְנֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַעְלָה בַּפָּר, מַה לְמַעְלָה בַּפָּר שֶׁבַע אַף לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת כָּאן לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת. אוֹ כַּלָּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַעְלָה בַּפָּר וְנֶאֱמְרוּ דָמִים לְמַטָּה בַּפָּר, מַה לְמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע אַף לְמַעְלָה בַּפָּר שֶׁבַע. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין לְמַעְלָה מִלְּמַעְלָה וְאֵין דָּנִין מַעְלָה מִמַּטָּה. אַדְרַבָּה דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מֵעֶלְמָא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה", שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁוּוֹת: כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע, וּכְשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת כָּךְ לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת. "וְהִזָּה אוֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת" – לֹא יֹאמַר לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר דִּלְאו צָרִיךְ דְּגָמַר מִמַּטָּה דְּפַר, לְמָה נֶאֱמַר, לְאֲקוּשֵׁי "עַל" לִ"פְנֵי": מַה "פְּנֵי" דִּלְאו עַל, אַף "עַל" נַמֵּי דִּלְאו עַל. אַדְרַבָּה לֹא יֹאמַר לְמַעְלָה בַּפָּר דִּלְאו צָרִיךְ דְּגָמַר מִמַּעְלָה דְּשָׂעִיר, לְמָה נֶאֱמַר, לַאֲקוּשֵׁי "פְּנֵי" לְ"עַל": מָה "עַל" עַל מַמָּשׁ אַף "פְּנֵי" עַל מַמָּשׁ. הַאי מַאי, אִי אָמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא לְמַטָּה דְּשָׂעִיר לַאֲקוּשֵׁי לְמַעְלָה דְּפַר, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: "עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדָמָה" – זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "פְּנֵי" אֵלּוּ פְּנֵי קָדִים. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לְמַעְלָה דְּפַר לַאֲקוּשֵׁי לְמַטָּה דְּשָׂעִיר, לְמַאי אָתָא.

(ויקרא טז טז) וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – יֵשׁ לִי לְהָבִיא בָּעִנְיָן הַזֶּה שָׁלֹשׁ טֻמְאוֹת: טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה, וְטֻמְאַת גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְטֻמְאַת שְׁפִיכוּת דָּמִים. בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא אוֹמֵר: "לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי", בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת וְגוֹ' וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם", בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים הוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ". יָכוֹל עַל שָׁלֹשׁ טֻמְאוֹת הַלָּלוּ שָׂעִיר זֶה מְכַפֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – וְלֹא כָּל טֻמְאוֹת. מַה מָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב מִכְּלָל כָּל טֻמְאוֹת, טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, אַף כָּאן לֹא נְחַלֵּק אֶלָּא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִמְּקוֹמוֹ הוּא

מֻכְרָע, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – מִטֻּמְאָתוֹ שֶׁל קֹדֶשׁ. יָכוֹל עַל כָּל טֻמְאוֹת שֶׁבַּקֹּדֶשׁ יְהֵא שָׁעִיר זֶה מְכַפֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם" – חֲטָאִים דּוּמְיָא דִּפְשָׁעִים, מַה פְּשָׁעִים דְּאֵינָן בְּנֵי קָרְבָּן אַף חֲטָאִים שֶׁאֵינָן בְּנֵי קָרְבָּן. וּמִנַּיִן לְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף שֶׁשָּׁעִיר זֶה תּוֹלֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכָל חַטֹּאתָם" – כָּל חַיָּבֵי חַטָּאוֹת בַּמַּשְׁמַע. אָמַר מַר: "יֵשׁ לִי בָּעְנְיָן הַזֶּה לְהָבִיא שְׁלֹשׁ (חַטָּאוֹת) [טֻמְאוֹת"]. טֻמְאַת עֲבוֹדָה זָרָה הֵיכִי דָּמֵי, אִי בְּמַזִּיד בַּר קַטְלָא הוּא, אִי בְּשׁוֹגֵג בַּר קָרְבָּן הוּא. בְּמַזִּיד וְלֹא אַתְרוּ בֵּהּ, בְּשׁוֹגֵג וְלֹא אִתְיְדַע לֵיהּ. וְהָכִי נַמֵּי בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אִי נַמֵּי בְּהֶנַּךְ דְּלָאו בְּנֵי גָּלוּת נִינְהוּ. אָמַר מַר: "מַה מָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק". מַאי חִלֵּק, דְּמַיְתֵי בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד. "יָכוֹל עַל כָּל טֻמְאוֹת שֶׁבַּקֹּדֶשׁ יְהֵא שָׁעִיר זֶה מְכַפֵּר". כָּל טֻמְאוֹת שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מַאי נִינְהוּ, יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, הַאי בַּר קָרְבָּן הוּא, לֹא צְרִיכָא דְּאִתְיְדַע סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: אַדְּמַיְתֵי נִיתְלֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר מַר: "מִנַּיִן לְיֵשׁ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף שֶׁשָּׁעִיר זֶה תּוֹלֶה". מַאי קַשְׁיָא לֵהּ, הָכִי קַשְׁיָא לֵהּ: הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ חֲטָאִים דּוּמְיָא דִּפְשָׁעִים מַה פְּשָׁעִים דִּלְאו בְּנֵי קָרְבָּן אַף חֲטָאִים דִּלְאו בְּנֵי קָרְבָּן. אִי מַה (חֲטָאִים) [פְּשָׁעִים] דְּאֵינָן בְּנֵי קָרְבָּן לְעוֹלָם אַף חֲטָאִים דְּאֵינָן בְּנֵי קָרְבָּן לְעוֹלָם, וּמַאי נִיהוּ, אֵין יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, אֲבָל יֵשׁ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף כֵּיוָן דְּכִי מִתְיְדַע לֵהּ בַּר קָרְבָּן הוּא אֵימָא לֹא תְּלִי לֵהּ, (קָא מַשְׁמַע לָן). וְכִי תֵּימָא אֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: תִּפּוּחֵי מִיפַּךְ, אָמַר קְרָא: "לְכָל חַטֹּאתָם" – לְהַךְ דְּאָתוּ לְכְלַל חַטָּאת. וְנִכַּפֵּר כַּפָּרָה גְּמוּרָה, אִי כְּתִיב מֵחַטֹּאתָם כִּדְקָאַמְרִתָּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "לְכָל חַטֹּאתָם" מִכְּלָל דִּבְנֵי חַטָּאוֹת נִינְהוּ. וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ מְכַפֵּר לְמָה תּוֹלֶה, לְהָגֵן עָלָיו מִן הַיְסוּרִין. עַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עַל שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְׁגָגוֹת, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע, עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר. מִנַּיִן הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם" – פְּשָׁעִים – אֵלּוּ הַמְּרִדִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מָלֵךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי", וְאוֹמֵר: "אָז תִּפְשַׁע לְבָנָה". חַטָּאוֹת – אֵלּוּ הַשְׁגָגוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "נֶפֶשׁ כִּי תֶחְטָא בִּשְׁגָגָה". קַלּוֹת – הַיְנוּ עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, חֲמוּרוֹת – הַיְנוּ כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין. הוֹדַע – הַיְנוּ מֵזִיד, לֹא הוֹדַע – הַיְנוּ שׁוֹגֵג. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת בֵּין שֶׁעָשָׂאן בְּשׁוֹגֵג בֵּין שֶׁעָשָׂאן בְּמֵזִיד, אוֹתָן שֶׁעָשָׂאן בְּשׁוֹגֵג בֵּין נוֹדַע לוֹ סְפֵיקָן בֵּין לֹא נוֹדַע לוֹ סְפֵיקָן. וְאֵלּוּ הֵן קַלּוֹת: עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵלּוּ הֵן חֲמוּרוֹת: כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין. הַאי עָשָׂה הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלָא עָבַד תְּשׁוּבָה –

"וְזֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה", וְאִי דְּעָבַד תְּשׁוּבָה – הָא תַּנְיָא: עָבַר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּדָלָא עָבַד תְּשׁוּבָה וְרַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה בֵּין לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. חוּץ מֵהַפּוֹרֵק עֹל וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה וּמֵפֵר בְּרִית בָּשָׂר, שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה – יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וְאִם לֹא – אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: "כִּי דְבַר ה' בָּזָה" – זֶה הַפּוֹרֵק עֹל וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה. "וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר" – זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. "הִכָּרֵת" – לְפָנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, "תִּכָּרֵת" – לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲוֹנָהּ בָּהּ" – לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ. וְרַבָּנָן, "הִכָּרֵת" – בָּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכָּרֵת" – לָעוֹלָם הַבָּא, "עֲוֹנָהּ בָּהּ" – שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה וּמֵת מִיתָה מְמָרֶקֶת.

רמז תקעד

וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד – כְּשֵׁם שֶׁמַּזֶּה לִפְנֵי וְלִפְנִים כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל. מַה לִּפְנֵי וְלִפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַפָּר, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל. וּמַה לִּפְנֵי וְלִפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה מִדַּם הַשָּׂעִיר, כָּךְ מַזֶּה בַּהֵיכָל.

הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם – אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם. אָמַר לֵהּ הַהוּא אֶפִּיקוֹרוֹס לְרַבִּי חֲנִינָא: הַשְׁתָּא נַמִּי טְמֵאִים אַתֶּם, כְּדִכְתִיב: "טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ". אָמַר לֵהּ: תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב: "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם" – אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶן.

(ויקרא טז יז) וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד – יָכוֹל אֲפִלּוּ בָּעֲזָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֹהֶל מוֹעֵד". אֵין לִי אֶלָּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּקֹּדֶשׁ". אֵין לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה, בִּשְׁעַת מַתַּן דָּמִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכַפֵּר". אֵין לִי אֶלָּא בִּכְנִיסָתוֹ, בִּיצִיאָתוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד צֵאתוֹ". "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ" – כַּפָּרָתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת בֵּיתוֹ, וְכַפָּרַת בֵּיתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, וְכַפָּרַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל. אָמַר מַר: "אֵין לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה" – מַאי מַשְׁמַע, אָמַר קְרָא: "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ" – אֵיזוֹ הִיא כַּפָּרָה שֶׁשָּׁוָה לוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה הַקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת מִי מְכַפֶּרֶת, אֵין, דְּתָנֵי רַב חֲנִינָא: לָמָּדְנוּ לַקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מַה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. כְּשֵׁם שֶׁפּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם לַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְטָרָה, כָּךְ פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת

מַתַּן פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, דְּאָתְיָא "כַּפָּרָה" מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים.

(ויקרא טז יח) וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּפָּר הַבָּא עַל הַמְצוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזֶּה, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ" – הֵיכָן הָיָה, לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ. תַּנְיָא אִידָךְ: "לִפְנֵי ה'" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּפָּר שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמִּזְבֵּחַ וּמַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַזֶּה, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים" – הַסַּמִּים לִפְנֵי ה' וְאֵין הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה'. תְּנוּ רַבָּנָן: הָיָה מְחַסֵּא וְיוֹרֵד, מֵהֵיכָן מַתְחִיל, מִקֶּרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מִזְרָחִית, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מָקוֹם שֶׁרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַתְחִיל שָׁם רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵק, מָקוֹם שֶׁמַּתְחִיל רַבִּי עֲקִיבָא שָׁם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פּוֹסֵק. דְּכֵלֵי עֶלְמָא מִיהַת בְּהַהוּא קֶרֶן דְּפָגַע בָּרִישָׁא לָא עָבִיד, מַאי טַעֲמָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא: "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ" – עַד דְּנָפִיק מִכֻּלֵּי מִזְבֵּחַ. "וְכִפֶּר עָלָיו" – כַּפָּרָה שֶׁבְּגוּפוֹ. "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" – שֶׁיְּהוּ דָּמָיו מְעֹרָבִין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אַחַת", אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן: לוֹמַר לְךָ: "אַחַת" – וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַפָּר, וְלֹא שְׁתַּיִם מִדַּם הַשָּׂעִיר.

רמז תקעה

תְּנָן הָתָם: "אֶבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֶבְרֵי עוֹלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִתֵּן לְמַעֲלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר הַחַטָּאת לְמַעֲלָה כְּאִלּוּ הֵן עֲצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תְּעֻבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא תְּחִלַּת חַטָּאת וְעוֹלָה, אֲבָל סוֹף חַטָּאת וְעוֹלָה דִּבְרֵי הַכֹּל מָקוֹם שְׂיָרִים מָקוֹם עוֹלָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: עַדַיִן הִיא מַחֲלֹקֶת. מָתִיב רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה: "קֹדֶשׁ הֵם" – שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּדַם קָדָשִׁים אֲחֵרִים יִקָּרְבוּ. מַאי לָאו סוֹף עוֹלָה וּבְכוֹר, וּשְׁמַע מִנַּהּ: מָקוֹם שְׂיָרִים מָקוֹם עוֹלָה. לֹא תְּחִלַּת עוֹלָה וּבְכוֹר. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאֵין עוֹלִין מְבַטְּלִין זֶה לָזֶה. הַאי מ"וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" נָפְקָא, תַּנָּאֵי הִיא, אִכָּא דְּנָפְקָא לָהּ מֵהָכָא וְאִכָּא דְּנָפְקָא לָהּ מֵהָתָם. תְּנָן הָתָם: דָּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאִית דָּם, כָּשֵׁר. נִתְעָרֵב בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. נִתְעָרֵב בְּדַם בְּהֵמָה, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאִית דָּם, כָּשֵׁר. נִתְעָרֵב בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין דָּם מְבַטֵּל דָּם. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" – הַדָּבָר יָדוּעַ

שֶׁדָּמוֹ שֶׁל פַּר מְרֻבֶּה עַל דַּם הַשָּׂעִיר, רַבָּנָן סָבְרִי: מִכָּאן לָעוֹלִין שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל, וְר' יְהוּדָה סָבַר: מִכָּאן לְמִין בְּמִינוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל.

וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ – מַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מָקוֹם שֶׁהוּא מַתְחִיל בַּחַטָּאת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שָׁם הוּא מְסַיֵּם עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּמָקוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמְחַטֵּא. וְעַל כֻּלָּן הוּא נוֹתֵן מִלְמַטָּה [לְמַעְלָה], חוּץ מִזּוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, שֶׁהָיָה נוֹתֵן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה.

סָבִיב – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "סָבִיב" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "סָבִיב", מַה סָּבִיב הָאָמוּר כָּאן הֶפְסֵק אַרְבַּע מַתָּנוֹת, אַף סָבִיב הָאָמוּר לְהַלָּן הֶפְסֵק אַרְבַּע מַתָּנוֹת. "וְהִזָּה עָלָיו" – עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. "מִן הַדָּם" – מִן הַדָּם שֶׁבָּעִנְיָן. "בְּאֶצְבָּעוֹ" – בָּאֶצְבַּע שֶׁבַּיָּמִין. "שֶׁבַע פְּעָמִים" – שֶׁיְּהֵא מוֹנֶה שֶׁבַע פְּעָמִים, הֲרֵי אַחַת וְשֶׁבַע. ["וְטִהֲרוֹ] וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – "טִהֲרוֹ" – לְשֶׁעָבַר, "קִדְּשׁוֹ" לֶעָתִיד לָבֹא. תַּנְיָא: רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: מִצַּד צְפוֹנִי הוּא נוֹתֵן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִצַּד דְּרוֹמִי הוּא נוֹתֵן. מַר סָבַר פִּתְחָהּ בַּצָּפוֹן קָאֵי, וּמַר סָבַר בַּדָּרוֹם קָאֵי. דְּכֵלֵי עָלְמָא הֵיכָא דְּגָמְרֵי מַתָּנוֹת דִּקְרָנוֹת הָתָם יָהִיב בְּרֵישָׁא, מַאי טַעְמָא, "וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ" – מָקוֹם שֶׁקִּדְּשׁוֹ שָׁם טִהֲרוֹ.

(ויקרא טז כ) וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ – אִם כִּפֵּר – כִּלָּה, וְאִם לֹא כִּפֵּר – לֹא כִלָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: מִפְּנֵי מָה לֹא נֹאמַר: אִם כִּלָּה – כִּפֵּר, וְאִם לֹא כִלָּה – לֹא כִפֵּר, שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כִלּוּם. מַאי בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. חַד אָמַר: מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אֹכֶא בֵּינַיְיהוּ, וְחַד אָמַר: שִׁירַיִם מְעַכְּבִים אֹכֶא בֵּינַיְיהוּ. "וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" – זֶה לִפְנֵי וְלִפְנִים. "אֶת אֹהֶל מוֹעֵד" – זֶה הֵיכָל. "מִזְבֵּחַ" – כְּמַשְׁמָעוֹ. מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא [דָּם] אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק הוּא מַתְחִיל וְכוּ'. גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים נִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא [דָּם] אַחֵר וַיַּתְחִיל מִבַּחוּץ. נָתַן מִקְצָת מַתָּנוֹת בַּחוּץ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא [דָּם] אַחֵר וַיַּתְחִיל בַּתְּחִלָּה מִבַּחוּץ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁל (חוּץ) [הֵיכָל] וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא [דָּם] אַחֵר וַיַּתְחִיל עַל הַמִּזְבֵּחַ. נָתַן מִקְצָת הַמַּתָּנוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא [דָּם] אַחֵר וַיַּתְחִיל בַּתְּחִלָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִמָּקוֹם שֶׁפָּסַק. גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, אֵין מַתִּין יְסוֹד מְעַכֵּב וְכוּ'. וְכֻלָּן מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְנִשְׂרָפִים בְּבֵית הַדֶּשֶׁן, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וְר' שִׁמְעוֹן. (וְר' מֵאִיר) [וַחֲכָמִים] אוֹמְרִים: אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְאֵין נִשְׂפָּרִים בְּבֵית הַדֶּשֶׁן אֶלָּא הָאַחֲרוֹן שֶׁגּוֹמֵר אֶת הַכַּפָּרָה.

רמז תקעו

וְהִקְרִיב אֶת הַשָּׂעִיר הֶחָי – עַד כָּאן זָקוּק לְהָיוֹת חַי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: מִדַּם חַטָּאת הַכִּפּוּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה" רַבִּי מֵאִיר סָבַר: חַטָּאת אַחַת מְסַרְתִּי לָךְ וְלֹא שְׁנֵי חַטָּאוֹת.

(ויקרא טז כא) וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו – וִיהוּ זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר טָעוּנִין סְמִיכָה מִקַּל וָחֹמֶר: וּמַה זִּבְחֵי יָחִיד שֶׁאֵינָם טָעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים טְעוּנִין סְמִיכָה. זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנִין סְמִיכָה. אָמַר רָבִינָא: גְּמִירֵי שְׁתֵּי סְמִיכוֹת בַּצִּבּוּר. תְּנַן: "סְמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם". מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דְּאָמַר קְרָא: "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו", כְּתִיב: "יָדוֹ" וּכְתִיב: "שְׁתֵּי", זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "יָדוֹ" הֲרֵי כָּאן שְׁתַּיִם עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אַחַת. אֲזַל רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמְרָהּ לִשְׁמַעְתְּתָא בְּבֵי מִדְרְשָׁא, וְלֹא אָמְרָהּ מִשְּׁמֵהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, שָׁמַע רֵישׁ לָקִישׁ וְאִקְפַּד, אָמַר לֵהּ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "יָדוֹ" תַּרְתֵּי מַשְׁמַע, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב "יָדָיו, יָדָיו", אִקְשֵׁי לֵיהּ כ"ד יָדָיו: "יָדָיו תְּבִיאֶינָה", "יָדָיו רַב לוֹ", "שִׁכֵּל אֶת יָדָיו". אִשְׁתִּיק. לְבָתַר דְּנַח דַּעְתֵּהּ אָמַר לֵהּ: מַאי טַעֲמָא לֹא תֵּימַא לִי יָדָיו דִּסְמִיכָה קָאָמְרִי, בִּסְמִיכָה נַמִּי כְּתִיב: "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו", סְמִיכָה דִּבְהֵמָה קָאָמְרִי. וְהִתְוַדָּה עָלָיו – זֶה וִדּוּי דְּבָרִים. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה, "אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ פָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא בַּשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ, עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" וְגוֹ', וְהֵם אוֹמְרִים אַחֲרָיו: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד". עֲוֹנוֹת – אֵלּוּ זְדוֹנוֹת. פְּשָׁעִים – אֵלּוּ מְרָדִים. חַטָּאוֹת – אֵלּוּ שְׁגָגוֹת. אֵין לִי אֶלָּא וַדַּאֵיהֶן, אֲנוּסֵיהֶן סְפֵיקוֹתָם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָעֲוֹנוֹת, לְכָל עֲוֹנוֹת", ["פִּשְׁעֵיהֶם], לְכָל פִּשְׁעֵיהֶם", ["חַטֹּאתָם], לְכָל חַטָּאוֹת". יָכוֹל אַף חַיְבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת עִמָּהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר", וְאֵין חַיְבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת עִמָּהֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: חַיְבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וַדַּאִין שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים – חַיָּבִין לְהָבִיא אַחֵר יוֹם הַכִּפּוּרִים. חַיְבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִן – פְּטוּרִין. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר אַבָּיֵי: דִּכְתִיב: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו" וְגוֹ', וְתַנְיָא: "עֲוֹנוֹת" – אֵלּוּ זְדוֹנוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: עָוֹנָהּ בָּהּ. "וְאֶת פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם" לָמָּה לִי, לַאֲקוּשֵׁי חֲטָאִים לִפְשָׁעִים, מַה פְּשָׁעִים דְּלָאו בְּנֵי קָרְבָּן אַף חֲטָאִים דְּלָאו בְּנֵי קָרְבָּן, אֲבָל חֲטָאִים דִּבְנֵי קָרְבָּן נִינְהוּ לֹא מְכַפֵּר. "חַיְבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִן פְּטוּרִין" – מְנָא הָנֵי מִלֵּי, דְּאָמַר קְרָא: "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" – חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי – לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא כַּפָּרָה כְּתִיב בֵּהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "עִתִּי" – שֶׁיִּהֵא מְזֻמָּן. "עִתִּי" – וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, לְמַאי הִלְכְתָא, שֶׁאִם חָלָה שָׁעִיר מַרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ. כְּמַאן, דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן

דְּאָמַר: חַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי נָתָן, חוֹלֶה שָׁאנֵי. "עִתִּי" – אֲפִלּוּ בְּטֻמְאָה. לְמַאי הִלְכְתָא, לוֹמַר: שֶׁאִם מִטַּמֵּא מְשַׁלְּחוֹ נִכְנָס לָעֲזָרָה וּמְשַׁלֵּחַ.

(ויקרא טז כב) וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו – עָלָיו הוּא נוֹשֵׂא, וְאֵין שְׂאָר הַשָּׂעִירִים עִמּוֹ. וְעַל מַה שְׂאָר הַשְּׂעִירִים מְכַפְּרִים, עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. וְאֵיזוֹ הִיא טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו שֶׁשְּׂאָר שְׂעִירִים מְכַפְּרִין עָלָיו, [שׁוֹגְגִים] מִזִּידִין בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו הֲרֵי הֵן בַּשָּׂעִיר הַפְּנִימִי. מִכָּאן אָמְרוּ: אֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַיִם, הֲרֵי זֶה בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד. יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלֶה, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד. אֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף, שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפּוּרִים" – עַל מַה שֶּׁזֶּה מְכַפֵּר זֶה מְכַפֵּר. מָה הַפְּנִימִי אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יְדִיעָה, אַף הַחִיצוֹן לֹא יְכַפֵּר אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יְדִיעָה. אֶת שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, שְׂעִירֵי הָרְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׂעִירֵי הָרְגָלִים מְכַפְּרִים אֲבָל לֹא שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְכוּ' (בְּרֵמֶז תקל"ג). "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו" – נוֹטֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנוֹתְנָן עַל עֶשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו" – וְאֵין שָׂעִיר אֶלָּא עֶשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן עֶשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר". "אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם" – אָמַר עֶשָׂו: כַּמָּה כֹּחַ יֵשׁ לִי שֶׁאַתָּה נוֹתֵן עָלַי כָּל עֲוֹנוֹת יַעֲקֹב אָחִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נוֹטֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲוֹנוֹתָם וְנוֹתְנוֹ עַל בְּגָדָיו וְנַעֲשׂוּ אֲדֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ", יָשַׁב וּמְכַבְּסָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ לְבָנִים שֶׁנֶּאֱמַר: "לִבְּשִׁי תִפְאַרְתֵּךְ חִוְּרִי". "אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה" – (כְּתוּב בְּרֵמֶז קט"ו). אֶבְרֵי שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מַה הֵן בַּהֲנָאָה, רַב וּשְׁמוּאֵל. חַד אָמַר: מָתְרִין, וְחַד אָמַר: אֲסוּרִין. מַאן דְּאָמַר מָתְרִין – דִּכְתִיב: – בַּמִּדְבָּר. וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין – דִּכְתִיב: "גְּזֵרָה". וּמַאן דְּאָמַר אֲסוּרִין הַאי "מִדְבָּר" מַאי עָבִיד לֵהּ, מִיבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: "הַמִּדְבָּרָה, הַמִּדְבָּרָה, בַּמִּדְבָּר" – לְרַבּוֹת נוֹב וְגִבְעוֹן שִׁילֹה וּבֵית עוֹלְמִים. וְאִידָךְ, הַאי "גְּזֵרָה" מַאי עָבִיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: אֵין "גְּזֵרָה" – אֶלָּא דָּבָר הַמִּתְגַּזֵּר וְיוֹרֵד.

דָּבָר אַחֵר: אֵין "גְּזֵרָה" – אֶלָּא דָּבָר הַמִּתְגַּזֵּר וְיוֹרֵד.

דָּבָר אַחֵר: שֶׁמָּא תֹּאמַר מַעֲשֶׂה תּוֹהוּ הֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'" – אֲנִי גְּזַרְתִּיו וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. אָמַר רָבָא מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר מָתְרִין, לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שִׁלַּח לְתַקָּלָה.

(ויקרא טז כג) וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד – לָמָּה הוּא בָּא, לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה. שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִפָּסוּק זֶה. מַאי טַעֲמָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: גְּמִירֵי: חֲמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין טוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאִי כְּסִדְרָן לֹא מַשְׁכַּחַת לְהוּ אֶלָּא שֶׁלֹּשׁ טְבִילוֹת וְשִׁשָּׁה קִדּוּשִׁין. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִנַּיִן לְחָמֵשׁ טְבִילוֹת

וַעֲשָׂרָה קְדוּשִׁין שֶׁטּוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט וְגוֹ', וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו" – הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְּשַׁנֶּה מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה טָעוּן טְבִילָה. אַשְׁכְּחָן מִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגְדֵי זָהָב, מִבִּגְדֵי זָהָב לִבְגְדֵי לָבָן מְנָלָן, תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחֹמֶר: וּמַה בִּגְדֵי זָהָב שֶׁאֵין נִכְנָס בָּהֶן לִפְנֵי וְלִפְנִים טָעוּן טְבִילָה, בִּגְדֵי לָבָן שֶׁנִּכְנָס בָּהֶן לִפְנֵי וְלִפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן טְבִילָה. אִכָּא לְמִפְרָךְ: מַה לְּבִגְדֵי זָהָב שֶׁכֵּן כַּפָּרָתוֹ מְרֻבָּה, נִפְקָא לֵהּ מִדְּרַבִּי, דְּאָמַר רַבִּי: מִנַּיִן לְחָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קְדוּשִׁין שֶׁטּוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ [וְגוֹ' וּלְבָשָׁם"] – הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְּשַׁנֶּה מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה טָעוּן טְבִילָה. וְאוֹמֵר: "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם" – [הֶקְשׁוּ כָּל הַבְּגָדִים כֻּלָּן זֶה לָזֶה]. וְחָמֵשׁ עֲבוֹדוֹת הֵן: תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, עֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי לָבָן, אֵילּוּ וְאֵיל הָעָם בְּבִגְדֵי זָהָב, כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּבִגְדֵי זָהָב. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל טְבִילָה וּטְבִילָה צְרִיכָה שְׁנֵי קִדּוּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפָשַׁט, וְרָחַץ, וְרָחַץ, וְלָבַשׁ". אַשְׁכְּחָן מִבִּגְדֵי זָהָב לִבְגְדֵי לָבָן, מִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגְדֵי זָהָב מְנָלָן, תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: קַל וָחֹמֶר: וּמַה בִּגְדֵי לָבָן שֶׁאֵין כַּפָּרָתָן מְרֻבָּה טָעוּן טְבִילָה, בִּגְדֵי זָהָב שֶׁכַּפָּרָתָן מְרֻבָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן טְבִילָה. אִכָּא לְמִפְרָךְ מַה לְּבִגְדֵי לָבָן שֶׁנִּכְנָס בָּהֶן לִפְנֵי וְלִפְנִים, הַיְנוּ דְּקָאָמַר: "וְאוֹמֵר בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם". אָמַר מַר: תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָשַׁט וְרָחַץ וְרָחַץ וְלָבַשׁ" – הַאי בַּטְבִילָה כְּתִיב, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַטְּבִילָה דְּנָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַבִּי, תְּנֵהוּ לְקִדּוּשׁ. וְנִכְתְּבֵהּ בִּלְשׁוֹן קִדּוּשׁ, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דִּטְבִילָה כְּקִדּוּשׁ, מַה קִּדּוּשׁ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ אַף טְבִילָה בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ. וְרַ' יְהוּדָה קִדּוּשׁ מָנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: קַל וָחֹמֶר: וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין טָעוּן טְבִילָה טָעוּן קִדּוּשׁ, מָקוֹם שֶׁטָּעוּן טְבִילָה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן קִדּוּשׁ. אִי מַה לְּהַלָּן קִדּוּשׁ אֶחָד אַף כָּאן קִדּוּשׁ אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" – שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לָבַשׁ" – כְּלוּם אָדָם פּוֹשֵׁט אֶלָּא מַה שֶּׁלּוֹבֵשׁ, אֶלָּא לְהַקִּישׁ פְּשִׁיטָה לִלְבִישָׁה, מַה לְּבִישָׁה טָעוּן קִדּוּשׁ אַף פְּשִׁיטָה טָעוּן קִדּוּשׁ.

וְהִנִּיחָם שָׁם – מִלַּמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: כְּשֵׁרִין הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ" – בְּלִשְׁכַּת בֵּית הַפַּרְוָה. וְחָמֵשׁ טְבִילוֹת הָיוּ שָׁם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֻלָּם בְּקֹדֶשׁ בְּבֵית הַפַּרְוָה, חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה בַּחֹל, עַל גַּבֵּי שַׁעַר הַמַּיִם, וּבְצַד לִשְׁכָּתוֹ הָיְתָה.

(ויקרא טז כד) וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם – עוֹלָתוֹ קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת הָעָם, כַּפָּרָתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת הָעָם. "וְאֶת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה". "יַקְטִיר" – אַף בְּשַׁבָּת, "יַקְטִיר" – אַף בְּטֻמְאָה.

(ויקרא טז כו) וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר וְגוֹ' – הַמְשַׁלֵּחַ מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְאֵין הַשּׁוֹלֵחַ מְטַמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל מְשֻׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: (לַעֲזָאזֵל) [וְהַמְשַׁלֵּחַ]. יָכוֹל (מְשֻׁהֻגִּיעַ) [עַד שֶׁיַּגִּיעַ] לַצּוּק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַמְשַׁלֵּח". הָא כֵּיצַד, מְשֻׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס" – אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים עַד שֶׁהֻגִּיעַ לַצּוּק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו" – וְזוֹרְקוֹ בְּבֵית רֹאשׁ וּמְטַמֵּא בְּגָדִים. "יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם" – יָכוֹל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה" – לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא מִפְּנֵי טֻמְאָה, מָה "אַחַר" הָאָמוּר לְהַלָּן מִפְּנֵי טֻמְאָה, אַף "אַחַר" הָאָמוּר כָּאן מִפְּנֵי טֻמְאָה.

רמז תקעז

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵצֶר הָרַע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם, וּבְכֻלָּן כְּתִיב בָּהֶן חֻקָּה. וְאֵלּוּ הֵן: אֵשֶׁת אָחִיו, וְכִלְאַיִם, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וּפָרָה אֲדֻמָּה. אֵשֶׁת אָחִיו מִנַּיִן, "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה", וּכְתִיב: "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" – בְּחַיָּיו אֲסוּרָה לוֹ, מֵת בְּלֹא בָּנִים מֻתֶּרֶת לוֹ, וּכְתִיב בָּהּ חֻקָּה: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי". כִּלְאַיִם מִנַּיִן, "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", וְסָדִין בְּצִיצִית מֻתָּר, וּכְתִיב בָּהּ חֻקָּה: "אֶת חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ". שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מִנַּיִן, "וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר יְכַבֵּס בְּגָדָיו", וְהוּא עַצְמוֹ מְכַפֵּר עַל אֲחֵרִים, וּכְתִיב בָּהּ חֻקָּה: "וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם". פָּרָה מִנַּיִן, דִּתְנִינָן תַּמָּן: "כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמֵּא בְּגָדִים", וְהִיא עַצְמָהּ מְטַהֶרֶת טְמֵאִים, וּכְתִיב בָּהּ חֻקָּה: "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" וְגוֹ'.

(ויקרא טז כז) וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת – מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַשֹּׂרֵף", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְגוּפָהּ אִצְטְרִיךְ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חַטָּאת", לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדְנוּ אֶלָּא בְּפַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁשּׂוֹרְפָן מְטַמֵּא בְּגָדִים, שְׂאָר הַנִּשְׂרָפִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַטָּאת, חַטָּאת" דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת דָּמָם", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכַפֵּר", לָמַד עַל כָּל הַמִּתְכַּפְּרִין שֶׁשּׂוֹרְפָן מְטַמֵּא בְּגָדִים. וְאֵלּוּ רַבִּי יְהוּדָה לְכַפֵּר לֹא מַשְׁמַע לֵהּ, מַאי טַעֲמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּמַבָּעֵי לְגָזֵרָה שָׁוָה. "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ" – אִם כִּפְּרוּ בְּמִצְוָתָן נִשְׂרָפִין אֲבֵית הַדֶּשֶׁן וּמְטַמְּאִין בְּגָדִים, אִם לֹא כִּפְּרוּ בְּמִצְוָתָן נִשְׂרָפִין אֲבֵית הַבִּירָה וְאֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים. "יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" – לְהַלָּן אַתָּה נוֹתֵן לוֹ שְׁלֹשׁ מַחֲנוֹת וְכָאן אַתָּה נוֹתֵן לוֹ מַחֲנֶה אַחַת, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ", אֶלָּא (יוֹצֵא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְהַשֹּׂרֵף) כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה אַחַת הַשּׂוֹרְפוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: הָיוּ סוֹבְלִין אוֹתוֹ בְּמוֹטוֹת. יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לְחוֹמַת

הָעֲזָרָה וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ, הָרִאשׁוֹנִים מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְהָאַחֲרוֹנִים אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּצְאוּ. יָצְאוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים.

וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֹרָתָם וְאֶת בְּשָׂרָם – תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן עוֹר וּבָשָׂר וּפֶרֶשׁ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עוֹר וּבָשָׂר וּפֶרֶשׁ, מַה לְּהַלָּן עַל יְדֵי נִתּוּחַ וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט אַף כָּאן עַל יְדֵי נִתּוּחַ וְלֹא עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט. וְהָתָם מְנָלָן, דְּתַנְיָא: "וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ, וְהוֹצִיא" מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאוֹ שָׁלֵם. יָכוֹל יִשְׂרְפֶנּוּ, נֶאֱמַר כָּאן "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "רֹאשׁוֹ וּכְרָעָיו", מַה לְּהַלָּן עַל יְדֵי נִתּוּחַ אַף כָּאן עַל יְדֵי נִתּוּחַ. אִי מַה לְּהַלָּן עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט אַף כָּאן עַל יְדֵי הֶפְשֵׁט, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַב פַּפָּא: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְשׁוֹ בְּקִרְבּוֹ כָּךְ בְּשָׂרוֹ בְּעוֹרוֹ.

(ויקרא טז כח) וְהַשּׂוֹרֵף – שׂוֹרֵף מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְלֹא הַמַּצִּית אֶת הָאוֹר וְלֹא הַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וְאֵיזֶהוּ שׂוֹרֵף, זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה. יָכוֹל אַף מְשַׁנְּעָשׂוּ אֵפֶר מְטַמֵּא בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָם" – אוֹתָם מְטַמֵּא בְּגָדִים, נַעֲשׂוּ אֵפֶר אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אוֹתָם מְטַמֵּא בְּגָדִים, נִתַּךְ הַבָּשָׂר אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. מַאי בֵּינַיְהוּ, אָמַר רַבָּה: דְּשָׁוְיָא חֲרוּכָא.

(ויקרא טז כט) וְהָיְתָה לָכֶם – וְלֹא לַאֲחֵרִים. "לְחֻקַּת עוֹלָם" – לְבֵית עוֹלָמִים. "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" – יָכוֹל (בְּכֻלָּן) בְּכֻלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם – יָכוֹל יֵשֵׁב בַּחַמָּה וּבַצִּנָּה כְּדֵי שֶׁיִּצְטַעֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" – מַה מְּלָאכָה שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה אַף עִנּוּי שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה. אִימָא [הֵיכָא] דְּיָתֵיב בְּשִׁמְשָׁא וְקָא חַיִּים לֵהּ לָא לֵימָא לֵהּ קוּם וְתֵיב בְּטוּלָּא, הֵיכָא דְּיָתֵיב בְּטוּלָּא וְקָא קָרִיר לֵהּ לָא לֵימָא לֵיהּ קוּם וְתֵיב בְּשִׁמְשָׁא, דּוּמְיָא דְּמְלָאכָה, מַה מְּלָאכָה לֹא חָלְקָה בָּהּ אַף עִנּוּי לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ. תַּנְיָא אִידָךְ: "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" – יָכוֹל יֵשֵׁב בַּחַמָּה וּבַצִּנָּה וְיִצְטַעֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" – מְלָאכָה אֲסַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר וְעִנּוּי אֲסַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר. מַה מְּלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת מִמָּקוֹם אַחֵר, אַף עִנּוּי שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת מִמָּקוֹם אַחֵר, וְאֵיזֶה, זֶה הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר. אַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַפִּגּוּל וְאֶת הַנּוֹתָר שֶׁהֵן בְּכָרֵת, וְלֹא אַרְבֶּה אֶת הַטְּבָלִין שֶׁאֵינָן בְּכָרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּעַנּוּ, [וְעִנּיתֶם] אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" – רַבָּה. מַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַטְּבָלִין שֶׁהֵן בְּמִיתָה, וְלֹא אַרְבֶּה אֶת הַנְּבֵלוֹת שֶׁאֵינָן בְּמִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּעַנּוּ, [וְעִנּיתֶם] אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" – רַבָּה. מַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַנְּבֵלוֹת שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלֹא אַרְבֶּה אֶת הַחֲלִילִין שֶׁאֵינָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּעַנּוּ, [וְעִנּיתֶם] אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" – רַבָּה. מַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַחֲלִילִין שֶׁאֵינָן בְּקוּם אֶכֹל, וְלֹא אַרְבֶּה אֶת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁהוּא בְּקוּם וְאֶכֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּעַנּוּ, [וְעִנּיתֶם] אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" – רַבָּה. מַרְבֶּה אֲנִי תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁאֵינָן בְּבַל תּוֹתִירוּ, וְלֹא אַרְבֶּה אֶת הַקָּדָשִׁים שֶׁיֶּשְׁנָן בְּבַל תּוֹתִירוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר:

"תְּעַנּוּ, [וְעִנִּיתֶם] אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם – רִבָּה. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ("תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם"), ["וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא"] – אֵיזֶהוּ עִנּוּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִבּוּד נְשָׁמָה, הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. מַאי "וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר", וְכִי תֵּימָא בָּעֲרָיוֹת קָמִשְׁתָּעֵי קְרָא, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: ("תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם"), ["וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ"] – עִנּוּי אֲבֵדַת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵי זוֹ, זוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נֶאֱמַר כָּאן "עִנּוּי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עִנּוּי", מַה לְּהַלָּן עִנּוּי רָעָבוֹן אַף כָּאן עִנּוּי רָעָבוֹן. וְנִגְמֹר מֵעִנּוּי "אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי", דְּנִין עִנּוּי דְּבִידֵי שָׁמַיִם מֵעִנּוּי דְּבִידֵי שָׁמַיִם, וְאֵין דְּנִין עִנּוּי דְּבִידֵי שָׁמַיִם מֵעִנּוּי בִּידֵי אָדָם. הָנֵי חֲמִשָּׁה עִנּוּיִין כְּנֶגֶד מִי, אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה עִנּוּיִין שֶׁבַּתּוֹרָה: "וּבָעֲשׂוֹר, אַךְ בָּעֲשׂוֹר, שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן, שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן, וְהָיְתָה לָכֶם". הָנֵי חֲמִשָּׁה הֲווּ וַאֲנַן שִׁתָּא תְּנַן: "יוֹם הַכִּפּוּרִים אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּבִרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה". שְׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה, דִּכְתִיב: "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ, בַּיַּיִן וּבַשֵּׁכָר", וּכְתִיב: "וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ' שְׁתִיָּה הוּא וְקָא קָרֵי לַהּ "וְאָכַלְתָּ". וְדִילְמָא עַל יְדֵי אֲנִיגְרוֹן, "שֵׁכָר" כְּתִיב, מִידֵי דְּמִשַּׁכַּר. וְדִילְמָא דְּבֵלָה קְעִילִית, אֶלָּא יָלִיף "שֵׁכָר, שֵׁכָר" מִנָּזִיר, מַה לְּהַלָּן יַיִן אַף כָּאן יַיִן. לְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ "תִּירוֹשׁ" – וְנִקְרָא "יַיִן", יַיִן – שֶׁמֵּבִיא יְלָלָה לָעוֹלָם, תִּירוֹשׁ – שֶׁכָּל הַמִּתְגָּרֶה בּוֹ נַעֲשָׂה רָשׁ. רַב כַּהֲנָא רְמֵי: כְּתִיב "תִּירַשׁ" וּקְרֵינַן "תִּירוֹשׁ", זָכָה – נַעֲשָׂה רֹאשׁ, לֹא זָכָה – נַעֲשָׂה רָשׁ. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רָבָא: חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין. תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה דְּאִקְּרֵי עִנּוּי מָנָלָן, דִּכְתִיב: "אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתַי" – מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, "וְאִם תִּקַּח נָשִׁים" – מִצָּרוֹת.

וְכָל מְלָאכָה לֹא תֵעָשׂוּ – יָכוֹל לֹא יַקְנִיב אֶת הַיָּרָק וְלֹא יְדִיחַ אֶת הַכּוֹסוֹת וְלֹא יַצִּיעַ אֶת הַמִּטּוֹת, הֲרֵי אַתָּה דָּן: נֶאֱמַר כָּאן "מְלָאכָה" וְנֶאֱמַר "מְלָאכָה" בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, מַה מְּלָאכָה הָאֲמוּרָה בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ מַחֲשָׁבָה, אַף מְלָאכָה הָאֲמוּרָה כָּאן מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ מַחֲשָׁבָה. אִי מַה מְּלָאכָה הָאֲמוּרָה בְּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן מְלָאכָה גְּמוּרָה, אַף אֵין לִי אֶלָּא גְּמוּרָה שֹׁלֹא יִכְתֹּב כָּל הַסֵּפֶר וְשֹׁלֹא יֶאֱרֹג כָּל הַבֶּגֶד וְשֹׁלֹא יַעֲשֶׂה כָּל הַנֶּפָה. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וְלֹא יֶאֱרֹג שְׁנֵי חוּטִין וְלֹא יַעֲשֶׂה שְׁתֵּי בָתֵּי נִירִין בַּנֶּפָה וּבַכְּבָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלָאכָה", "כָּל מְלָאכָה" – רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא מְלֶאכֶת הָרְשׁוּת, מְלֶאכֶת מִצְוָה מִנַּיִן, שֶׁלֹּא יִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בַּסְּפָרִים וּבַתְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת וְלֹא יֶאֱרֹג שְׁנֵי חוּטִין בַּמְּכָנְסַיִם וּבַפָּרֹכֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלָאכָה, כָּל מְלָאכָה" – רִבָּה. אֵין לִי אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת, מְלָאכָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת מִנַּיִן, שֶׁלֹּא יִכְתֹּב אוֹת אַחַת וְלֹא יֶאֱרֹג חוּט אֶחָד וְלֹא יַעֲשֶׂה בַּיִת אֶחָד בַּנֶּפָה וּבַכְּבָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלָאכָה, כָּל מְלָאכָה רִבָּה". אֵין לִי אֶלָּא מְלֶאכֶת הָרְשׁוּת, מְלֶאכֶת מִצְוָה מִנַּיִן, שֶׁלֹּא יִכְתֹּב אוֹת אַחַת בַּסְּפָרִים בַּתְּפִלִּין וּבַמְּזוּזוֹת וְלֹא יֶאֱרֹג בַּמְּכָנְסַיִם וּבַפָּרֹכֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלָאכָה, כָּל מְלָאכָה" – רִבָּה. אֵין

לִי אֶלָּא מְלֹאכָה שֶׁחַיָּבִים עַל מִינָהּ כָּרֵת, מְלֹאכָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל מִינָהּ כָּרֵת מִנַּיִן, לֹא יַעֲלֶה בָּאֵילָן וְלֹא יִרְכַּב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלֹא יָשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם לֹא יִסַּפֵּק לֹא יְטַפֵּח וְלֹא יְרַקֵּד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁבָּתוֹן" – שְׁבוּת. אֵין לִי אֶלָּא שְׁבִיתַת הָרְשׁוּת, שְׁבִיתַת מִצְוָה מִנַּיִן, לֹא יַקְדִּישׁ לֹא יַעֲרִיךְ וְלֹא יִתְרֹם לֹא יְעַשֵּׂר לֹא יְקַדֵּשׁ לֹא יְמָאֵן לֹא יַחֲלֹץ לֹא יְיַבֵּם לֹא יִפְּדֶה נָטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר ("שַׁבַּת) שַׁבָּתוֹן" – שְׁבוּת.

רמז תקעח

תָּנוּ רַבָּנָן: "אֶזְרָח" – זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" – לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים "כָּל" – לְרַבּוֹת הַקְּטַנִּים. לְמֵימְרָא דְּאֶזְרָח בֵּין גַּבְרֵי בֵּין נָשֵׁי מַשְׁמַע, וְהָתַנְיָא: "הָאֶזְרָח" – לְרַבּוֹת נָשִׁים הָאֶזְרָחִיּוֹת שֶׁחַיָּבוֹת בְּעִנּוּי, אַלְמָא אֶזְרָח גַּבְרֵי מַשְׁמַע נָשֵׁי לֹא מַשְׁמַע. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא נִינְהוּ וְאַסְמְכִינְהוּ רַבָּנָן אַקְרָאֵי. הֵי קְרָא וְהֵי הִלְכְתָא, וְתוּ, לָמָּה לִי קְרָא וְלָמָּה לִי הִלְכְתָא, הָא סָכָה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, עִנּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים נַמֵּי מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא: הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם סָכָה הִלְכְתָא, וְאִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "תֵּשְׁבוּ" – כְּעֵין תְּדוּרוּ, מַה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אַף סֻכָּה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. רָבָא אָמַר: אִצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: נֵילַף "חֻמְשָׁה עָשָׂר" מֵחַג הַמַּצּוֹת, מַה לְּהַלָּן נָשִׁים חַיָּבוֹת אַף כָּאן נָשִׁים חַיָּבוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ סֻכָּה הִלְכְתָא, קְרָא לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: יִשְׂרָאֵל כְּתִיב, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר מַר: "לְרַבּוֹת עִנּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים". מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּמַעֲט רַחֲמָנָא לְתוֹסֶפֶת עִנּוּי מֵעֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה לֹא נִתְחַיְּבוּ בּוֹ נָשִׁים [כְּלָל], קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר מַר: "כָּל לְרַבּוֹת הַקְּטַנִּים" – בְּקָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, וּמִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא, לְר' אֱלִיעֶזֶר כִּדְאִית לֵיהּ לְגַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּינְתַיִם, וּלְרַבָּנָן כִּדְאִית לְהוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִן לֵישֵׁב בְּסֻכָּה אַחַת. "אֶזְרָח" – זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" – לְרַבּוֹת נָשֵׁי הָאֶזְרָחִים. "גֵּר" – זֶה הַגֵּר, "הַגֵּר" – לְרַבּוֹת נָשֵׁי הַגֵּרִים, "בְּתוֹכְכֶם" – לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִין).

(ויקרא טז ל) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם – אֲפִלּוּ כָּל הַמּוּעָדוֹת עוֹבְרִין יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵינוֹ עוֹבֵר, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת. אָמַר סַמְאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עַל אֲחֵרִים נָתַתָּ לִי רְשׁוּת וְעַל יִשְׂרָאֵל אֵי אַתָּה נוֹתֵן לִי רְשׁוּת, אָמַר לוֹ: הֲרֵי יֵשׁ לְךָ רְשׁוּת עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. לְפִיכָךְ הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ שֵׂחַד "גּוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל", וְכָל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו" וְגוֹ'. רָאָה סַמְאֵל שֶׁלֹּא מָצָא בָּהֶן חֵטְא, וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵשׁ לְךָ עַם אֶחָד בָּאָרֶץ דּוֹמֶה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת,

מַה מַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יְחֵפֵי רֶגֶל כָּךְ יִשְׂרָאֵל יְחֵפֵי רֶגֶל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַה מַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין לָהֶן קְפִיצִין עוֹמְדִין אַף יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַה מַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין בְּפִיהֶן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין בְּפִיהֶן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַה מַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא כָּךְ יִשְׂרָאֵל, מַה מַּלְאָכִים שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם כָּךְ יִשְׂרָאֵל. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ עֲדוּתוֹ מִן הַקָּטֵגוֹר שֶׁלְּהֶן וּמְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם – יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ – אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" וְכוֹ'. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּלְּכֶם טְהוֹרִים, וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם, אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים", וְאוֹמֵר: "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'" – מַה מִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל.

מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ – חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם – יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. אֶלָּא מַעֲתָּה סְפֵק יוֹלֶדֶת שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא תֵּיתֵי, דְּהָא כִּפֵּר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים דְּחֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם הוּא, אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: "לְכָל חַטֹּאתֵיכֶם" – וְלֹא כָּל טֻמְאוֹתֵיכֶם. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר יוֹלֶדֶת חוֹטֵאת הִיא מַאי אִכְּא לְמֵימָא, יוֹלֶדֶת כִּי מֵיתֵי קָרְבָּן לְאִשְׁתְּרוּיֵי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים הוּא, וְלָא לְכַפָּרָה מֵיתֵי. [אֶלָּא מֵעַתָּה סְפֵק] מְצוֹרָע דַּעֲבַר עֲלֵיהּ יוֹם הַכִּפּוּרִים לָא נֵיתֵי, אָמַר קְרָא: "לְכָל חַטֹּאתם" – וְלֹא לְכָל טֻמְאתָם. וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִים, (מְצוֹרָע נַמֵּי מֵיתֵי) מְצוֹרָע כִּי קָא מֵיתֵי לָא לְכַפָּרָה אֶלָּא לְאַשְׁתְּרוּיֵי בַּקָּדָשִׁים. סְפֵק נָזִיר שֶׁעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים לָא נֵיתֵי, אָמַר קְרָא: "לְכֹל חַטֹּאתָם" – וְלֹא לְכֹל טֻמְאתָם. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקִּפָּד דְּאָמַר נָזִיר חוֹטֵא הוּא, מַאי אִכְּא לְמֵימָר, נָזִיר כִּי מֵיתֵי לְמֵיחַל עֲלֵהּ נְזִירוּת דְּטָהֳרָה קָא מֵיתֵי הוּא. סְפֵק סוֹטָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא נֵיתֵי, אָמַר אַבָּיֵי: בּוֹעֵל מַכִּיר בּוֹ. רָבָא אָמַר: סוֹטָה כִּי קָא מֵיתֵי לְבָרֵר עָוֹן הוּא דְּאָתָא. עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר וְכוּ', אָמַר אַבָּיֵי: הוֹרֵג מַכִּיר. רָבָא אָמַר: אָמַר קְרָא: "וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר" וְגוֹ'. רַב פַּפָּא אָמַר: אָמַר קְרָא: "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' – רְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּהֵא מְכֻפֶּרֶת עַל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אֵימָא כִּי מִתְיַדַּע לֵהּ לְבָתַר יוֹם הַכִּפּוּרִים נַמֵּי לֹא לֵיתֵי חַטָּאת, אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא: "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" – מִכָּל מָקוֹם. הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ כִּי מִתְיַדַּע לֵיהּ מַיְתֵי חַטָּאת, אָשָׁם תָּלוּי לְמָה בָּא, לְהָגֵן עָלָיו מִן הַיְסוּרִין.

(ויקרא טז לא) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן – מְנַיִן לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּבִרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁבָּתוֹן" – שְׁבוּת. יָכוֹל אַף שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית תְּהֵא אֲסוּרָה בְּכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" – הוּא אָסוּר בְּכֻלָּן, וְאֵין שַׁבָּת

בְּרֵאשִׁית אָסוּר בְּכֻלָּן. "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְמָשַׁח אֹתוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה פָּרָשָׁה זוֹ אֲמוּרָה בְּאַהֲרֹן, אֵין לִי אֶלָּא בְּאַהֲרֹן, מְנַיִן לְרַבּוֹת כֹּהֵן אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְמָשַׁח אֹתוֹ". אֵין לִי אֶלָּא מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגָדִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ". מְנַיִן לְרַבּוֹת כֹּהֵן אַחֵר הַמִּתְמַנֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן". מְנַיִן כְּשֵׁם שֶׁמִּתַּקְנִין לוֹ כֹּהֵן אַחֵר שֶׁמָּא יֵאָרַע בּוֹ פְּסוּל, כָּךְ יְקַדְּשׁוּ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת עַל תְּנַאי שֶׁמָּא יֵאָרַע דָּבָר בְּאִשְׁתּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ", בֵּיתוֹ – הוּא אִשְׁתּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אִם כֵּן אֵין לַדָּבָר סוֹף. "לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו" – מְלַמֵּד שֶׁהַבֵּן קוֹדֵם לְכָל אָדָם. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ" – בִּזְמַן שֶׁמְּמַלֵּא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָבִיו הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָבִיו יָבֹא אַחֵר וִישַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו. מְנַיִן שֶׁמְּתַקְנִין לוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָבַשׁ אֶת בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" – זֶה בָּנָה אָב לְכָל בִּגְדֵי הַבּוּץ שֶׁיִּהוּ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ.

רמז תקעט

(ויקרא טז לג) וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ – זוֹ לִפְנֵי וְלִפְנִים, "אֹהֶל מוֹעֵד" – זֶה הֵיכָל, "הַמִּזְבֵּחַ" – כְּמַשְׁמָעוֹ, "יְכַפֵּר" – אֵלּוּ עֲזָרוֹת, "כֹּהֲנִים" – כְּמַשְׁמָעָן, "הַקָּהָל" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "יְכַפֵּר" – אֵלּוּ הַלְוִיִּם. הֲשָׁווּ כֻּלָּן בְּכַפָּרָה אַחַת, מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּן מִתְכַּפְּרִין בַּשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדַּם הַשָּׂעִיר בְּפָנִים מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כָּךְ דַּם הַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. וּכְשֵׁם שֶׁוִּדּוּי שֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת, כָּךְ וִדּוּי שֶׁל פַּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים בִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת. וּלְר' שִׁמְעוֹן הָא וַדַּאי הֲשָׁווּ, מַאי הֲשָׁווּ דִּבְנֵי פָּרָה נִינְהוּ, מִיהוּ כָּל חַד וְחַד מְכַפֵּר בִּדְנַפְשֵׁהּ. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דִּכְתִיב: "וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם" וְגוֹ' (כְּדָכְתוּב לְעֵיל). תָּנֵי חָדָא: "יְכַפֵּר" – אֵלּוּ הַלְוִיִּם, וְתַנְיָא אִידָךְ: "יְכַפֵּר" – אֵלּוּ הָעֲבָדִים, מַר סָבַר לְוִיִּם אִיקְּרֵי עַם, וּמַר סָבַר לֹא אִיקְּרֵי עַם. הַהוּא לֵיוָאָה דַּהֲוָה חֲטִיף מַתְּנָתָא, אֲתוּ אֲמָרוּ לֵהּ לְרַב: אָמַר: לֹא מִסְתְּיֵהּ דְּלֹא שָׁקְלִינָן מִנֵּהּ אֶלָּא מִחְטַף נַמֵּי חֲטִיף. וְרַב אִי מִקְּרֵי עַם מִשְׁקָל נַמֵּי נִשְׁקוֹל מִנַּיְהוּ, וְאִי לָא מִקְּרֵי עַם רַחֲמָנָא פְּטְרֵהּ, רַב מְסַפְּקָא לֵהּ אִי כְּהַאי תַּנָּא אִי כְּהַאי תַּנָּא. "וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר" – אֵין הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם. "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים" – אֵין הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם. "לֵךְ אֱל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם, וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים" – אֵין הַכֹּהֲנִים בִּכְלַל הָעָם.

(ויקרא טז לד) וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם – כָּל מַעֲשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ – לֹא עָשָׂה כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי, בַּדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן

בִּפְנִים, אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן בַּחוּץ – אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: אֵימָתַי, בְּדְבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי לָבָן בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ, אֲבָל דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂין בְּבִגְדֵי זָהָב מִבַּחוּץ – אִם הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: "וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם". רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מָקוֹם הַמִּתְכַּפְּרִים בּוֹ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר, בְּגָדִים דִּלָּבֵשׁ בְּהוּ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. אַטוּ לְרַבִּי יְהוּדָה מָקוֹם כְּתִיב, אֶלָּא הֵינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה: דִּכְתִיב: "זֹאת" וּכְתִיב "אַחַת" – חַד לְמִעוּטֵי בִּגְדֵי לָבָן מִבַּחוּץ, וְחַד לְמִעוּטֵי בִּגְדֵי זָהָב מִבַּחוּץ. רַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר, חַד לְמִעוּטֵי בִּגְדֵי זָהָב מִבַּחוּץ וְחַד לְמִעוּטֵי שְׁיָרִים דְּלָא מְעַכְּבֵי. וְרַ' יְהוּדָה אָמַר לְךָ: אִי מְעַכְּבֵי – מְעַכְּבֵי, וְאִי לָא מְעַכְּבֵי – לֹא מְעַכְּבֵי. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְשֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁעַל בֵּין הַבַּדִּים דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבִין. דִּכְתִיב: "חֻקָּה". כְּתִיב: "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים" – מָה רִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף אַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן. יָרַד בָּעֲשִׁירִי בְּתִשְׁרִי וְהַלּוּחוֹת בְּיָדוֹ, וְהוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים. לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתוֹ זִכָּרוֹן לְדוֹרוֹת: "וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם".

וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר וכו' אַחַת בַּשָּׁנָה – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לוֹמַר שֶׁזֶּה מְכַפֵּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעִירָיו, יָכוֹל אַף שְׁאָר יָמִים מְכַפְּרִים שֶׁלֹּא בִּשְׁעִירֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת בַּשָּׁנָה". אוֹצִיא אֶת הַפֶּסַח וְהַחַג שֶׁהֵן שִׁבְעָה יָמִים, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָעֲצֶרֶת שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת בַּשָּׁנָה". אוֹצִיא אֶת הָעֲצֶרֶת שֶׁהוּא רֶגֶל כִּרְגָלִים, וְלֹא אוֹצִיא אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם טוֹב כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחַת בַּשָּׁנָה" – זֶה מְכַפֵּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעִירָיו, וְאֵין שְׁאָר יָמִים מְכַפְּרִין שֶׁלֹּא בִּשְׁעִירֵיהֶם. מִנַּיִן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה אֲמוּרָה עַל הַסֵּדֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". מִנַּיִן שֶׁאֵין אַהֲרֹן לוֹבֵשׁ לְגַדֶּלְתּוֹ אֶלָּא כְּמִקְצָיִם גְּזֵרַת מָלֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". מִנַּיִן שֶׁהָיָה אַהֲרֹן שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מִפִּי מֹשֶׁה כְּשׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מִפִּי הַקָּדֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". וְכֵן הַכָּתוּב מְשַׁבְּחוֹ בַּקַּבָּלָה: "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וַאֲתָּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נֶחָת הוּא, תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמֵישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן" – שֶׁהֵשִׁיב פּוֹשְׁעִים לַתּוֹרָה.

(ויקרא יז ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט וְגוֹ'. רַבִּי חַמָּא בַּר פַּפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר' סִימוֹן אָמַר: בְּאֵסוּר בָּמָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בַּמִּדְבָּר, עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. דִּתְנִינָן תַּמָּן: "עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וְהָעֲבוֹדָה [בַּבְּכוֹרוֹת. מִשֶּׁהוּקַם, נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת וְהָעֲבוֹדָה] בַּכֹּהֲנִים". וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין בְּאֵסוּר בָּמָה בַּמִּדְבָּר, וְהָיוּ פֶּרְעָנֻיּוֹת בָּאִין עֲלֵיהֶן. וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים: עוֹבְדִין לְשֵׁמוֹ וְהוּא הוֹרְגָן. לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא לְמשֶׁה: לֵךְ אֱמֹר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל: "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" וְכוּ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶתֵּר מִכְּלָל אִסּוּר: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בִּבְשַׂר תַּאֲוָה בַּמִּדְבָּר, [לֹא] בָּא הַכָּתוּב וְהִתִּירוֹ לָהֶן, אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה אִסּוּר מִכְּלָל הֶתֵּר: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹחָרִין וְאוֹכְלִין בַּמִּדְבָּר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לֶאֱסֹר לָהֶן כֵּן, אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה. תְּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בִּבְשַׂר תַּאֲוָה בַּמִּדְבָּר: לְפִיכָךְ הִזְהִירָן הַכָּתוּב, שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, וְהַכֹּהֵן שׁוֹחֵט וּמְקַבֵּל. וְאַל עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹשְׁבִין כָּל הַיּוֹם וּמְחַשְּׁבִין, אֵין הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶלָּא אַחַר הַשּׁוֹחֵט. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁתֵּי שְׁחִיטוֹת: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" – שְׁנֵי פְּעָמִים. תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָן: שְׁנֵי דִּקְדּוּקֵי שְׁחִיטָה: רַב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה וְרַב אֶחָד בָּעוֹף. רַבִּי פִּינְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁגָּנַב לִבּוֹ עָלָיו, וְהָיָה לָמוּד לֵאֱכֹל בְּשַׂר נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת. אָמַר הַמֶּלֶךְ: זֶה יִהְיֶה תָּדִיר עַל שֻׁלְחָנִי, וּמֵעַצְמוֹ הוּא גָּדוּר. כָּךְ, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל לְחוּטִין אַחֲרֵי אֱלִילִים, וְהָיוּ מְבִיאָן קָרְבְּנֵיהֶן לַשְּׂעִירִים, [דִּכְתִיב: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד וְגוֹ' לַשְּׂעִירִם"] – וְאֵין "שְׂעִירִים" אֶלָּא שֵׁדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים" – וְאֵין "שֵׁדִים" אֶלָּא שְׂעִירִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂעִירִם יְרֻקְּדוּ שָׁם". וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן בְּאִסּוּר בָּמָה, וּפָרָעָנוּת בָּא עֲלֵיהֶן [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יִהְיוּ מַקְרִיבִין לְפָנַי וְכוּ']. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: אֵין הַבָּמָה נִתֶּרֶת אֶלָּא עַל יְדֵי נָבִיא. מַה טַּעַם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְגוֹ' כִּי אִם בַּמָּקוֹם, וְאֵלְיָהוּ הָיָה מַקְרִיב בְּאִסּוּר הַבָּמָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ: שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְדָבָרְךָ עָשִׂיתִי" – [בְּדִבּוּרְךָ עָשִׂיתִי]. רַבִּי יוֹחָנָן בַּר מָרֵי מֵיתֵי לְהּ מִן הָדָא: "אָז יִבְנֶה יְהוֹשָׁע מִזְבֵּחַ". אֵין לִי אֶלָּא יְהוֹשָׁע, גִּדְעוֹן מְנַיִן, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר לוֹ ה' קַח אֶת פַּר הַשּׁוֹר" וְגוֹ'. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר: שֶׁבַע עֲבֵרוֹת נַעֲשׂוּ בְּפָרוֹ שֶׁל גִּדְעוֹן: עֲצֵי אֲשֵׁרָה, וַאֲבָנִים פְּסוּלוֹת, מֻקְצֶה, פַּר הַנֶּעֱבָד, זָר, לַיְלָה, וּמְחֻסַּר זְמַן. אֵין לִי אֶלָּא גִּדְעוֹן, בְּשִׁילֹה מְנַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל טְלֵה חָלָב אֶחָד" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אַבָּא [בַּר כַּהֲנָא]: שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נַעֲשׂוּ בָּעוֹלָה שֶׁל שְׁמוּאֵל: מְחֻסַּר זְמַן, הֵיא וְעוֹרָהּ, וְלֵוִי הָיָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין מִן הָדָא קְרִיָא, לֵית אַתְּ שְׁמַע כְּלוּם, וְאָתְיָא כְּהַהִיא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: "וּתְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ [וְגוֹ' וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה']. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין מִשּׁוּם הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ, וְאֵין הַגּוֹיִם חַיָּבִין מִשּׁוּם הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁהַגּוֹיִם מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹת בָּמָה בְּכָל מָקוֹם לְהַעֲלוֹת עֲלֶיהָ לַשָּׁמַיִם. "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְנַיִן לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִים), תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם". יָכוֹל יִשְׂרָאֵל שֶׁחַיָּבִין עַל הָעֲלָאָה בִּפְנִים חַיָּבִים עַל הַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ, אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל הָעֲלָאָה בִּפְנִים לֹא יְהוּ חַיָּבִין עַל הַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֵין לִי אֶלָּא

אַהֲרֹן וּבָנָיו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנַּיִן לְרַבּוֹת רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, נֶאֱמַר כָּאן: "זֶה הַדָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "זֶה הַדָּבָר" – מַה זֶּה הַדָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, אַף זֶה הַדָּבָר הָאָמוּר כָּאן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת. [וּמַה זֶּה הַדָּבָר הָאָמוּר כָּאן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל, אַף זֶה הַדָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל]. "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'" – מְלַמֵּד שֶׁהַפָּרָשָׁה אֲמוּרָה בְּ"כֹּה אָמַר". אֵין לִי אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּ"כֹּה אָמַר", תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶה הַדָּבָר" – בִּנְיַן אָב לְכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּ"כֹּה אָמַר". תָּנוּ רַבָּנָן: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין עַל שְׁחוּטֵי חוּץ, וְאֵין הַגּוֹיִם מְצֻוִּין עַל שְׁחוּטֵי חוּץ. לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ, וּמַקְרִיב עָלֶיהָ כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אָמַר רַב אַסִּי: אָסִיר לְסַיְּעָן וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָן. אָמַר רַבָּה: אָרוּיִי לְהוּ שָׁרֵי. כִּי הָא דְּאִיפְּרָא הוּרְמִיז אִמֵּהּ דִּשְׁבוֹר מַלְכָּא שָׁדְרָה עֶגְלָא תִּלְתָא לְקַמֵּהּ דְּרָבָא, אָמְרָה לֵהּ: קָרְבִית נִיהֱלֵהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. אָמַר לַהוּ רָבָא לְרַב סָפְרָא וּלְרַב אַחָא בַּר הוּנָא: זִילוּ דַּבְּרוּ תְּרֵי עֲלָמֵי גִּילָאֵי וְחָזוּ הֵיכָא דְּמָסִיק יַמָּא שִׁרְטוֹן וְאִיתוּ צִיבֵי חַדְתֵּי וַאֲפִיקוּ נוּרָא מִמָּרָא חַדְתָּא וְקָרְבוּ יָתֵהּ נִיהֱלֵהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. אָמַר לֵהּ אַבַּיֵי: כְּמַאן, כְּר' אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: מַה מִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הֶדְיוֹט אַף עֵצִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הֶדְיוֹט. הָא מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבָמָה, אָמַר מַר: "מַה כָּאן אַהֲרֹן וּבָנָיו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְכוּ' – לְמַאי הִלְכְתָא, לוֹמַר: שֶׁהֻפְרְשׁוּ נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. וְהָא "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" כְּתִיב, בְּיָחִיד מֻמְחֶה. אָמַר מַר: "מַה לְהַלָּן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" וְכוּ' – לְמַאי הִלְכְתָא, לוֹמַר: שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלָה בַּהֶקְדֵּשׁ. וּלְבֵית שַׁמַּאי דְּאָמְרִי אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ, מַאי עָבֵיד לֵהּ לְ"זֶה הַדָּבָר", ["זֶה הַדָּבָר"] דִּשְׁחוּטֵי חוּץ מְבָעֵי לֵהּ עַל הַשּׁוֹחֵט חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמּוֹלֵק, "זֶה הַדָּבָר" דְּרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת – חָכָם מַתִּיר וְאֵין בַּעַל מַתִּיר, בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם מֵפֵר. וּלְבֵית שַׁמַּאי דְּלֵית לְהוּ גְּזֵרָה שָׁוָה, הֻפְרְשׁוּ נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ מִדְּתַנְיָא: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'" וְגוֹ' – רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ צְרִיכִין קִדּוּשׁ בֵּית דִּין, שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית לֹא נֶאֶמְרָה אֵינָהּ צְרִיכָה קִדּוּשׁ בֵּית דִּין. סְלֹקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּבְעַנְיָנָא דְּמוֹעֲדוֹת כְּתִיבִי, תִּבְעֵי קִדּוּשׁ בֵּית דִּין כִּי מוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: "מוֹעֲדֵי ה' נֶאֶמְרוּ צְרִיכִין מֻמְחִין, הֻפְרְשׁוּ נְדָרִים [לֹא נֶאֶמְרוּ] אֵין צְרִיכִין מֻמְחִין. וְהָא "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" כְּתִיב, בְּיָחִיד מֻמְחֶה.

רמז תקפ

אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה – יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט עוֹלָה בַּדָּרוֹם יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("אֶל") מְחוּץ לַמַּחֲנֶה". אִי (אֶל) מְחוּץ לַמַּחֲנֶה יָכוֹל חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, מִנַּיִן אַף בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּמַּחֲנֶה". וְאִי "בַּמַּחֲנֶה" יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט

עוֹלָה בַּדָּרוֹם [יְהֵא חַיָּב], תַּלְמוּד לוֹמַר: ("אֶל) מְחוּץ לַמַּחֲנֶה" – מַה חוּץ לַמַּחֲנֶה מְיֻחָד שֶׁאֵין רָאוּי לִשְׁחִיטַת כָּל זֶבַח, יָצָא דָּרוֹם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רָאוּי לִשְׁחִיטַת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים רָאוּי לִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים קַלִּים. אָמַר עוּלָא: הַשּׁוֹחֵט עַל גַּבּוֹ שֶׁל הֵיכָל חַיָּב הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לִשְׁחִיטַת כָּל זֶבַח. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ("אֶל) מְחוּץ לַמַּחֲנֶה" וְלֹא בָּעֵי "אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", "אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" לָמָּה לִי, לְמֵעוּטֵי גַּבּוֹ. וּלְרָבָא, אִם כֵּן [נִכְתּוֹב] "אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", "אֶל מְחוּץ לַמַּחֲנֶה" לָמָּה לִי, לָאו לַאֲתוּיֵי גַּבּוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: לַאֲתוּיֵי כֶּלְהּ בַּחוּץ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים. אֵין לִי אֶלָּא הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא חַיָּב, מְנַיִן הַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹף שֶׁיְּהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט". יָכוֹל הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף יְהֵא חַיָּב, וְדִין הוּא: וּמָה אִם שְׁחִיטָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַכְשָׁרָה בִּפְנִים חַיָּבִין עָלֶיהָ בַּחוּץ, מְלִיקָה שֶׁדֶּרֶךְ הַכְשָׁרָה בִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ בַּחוּץ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט" – עַל הַשְּׁחִיטָה הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמְּלִיקָה. יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בִּפְנִים יְהֵא חַיָּב, וְדִין הוּא: וּמָה אִם קָדְשִׁים שֶׁהָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר בַּחוּץ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ, חֻלִּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר בִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתְחַיֵּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "קׇרְבָּן" – עַל קׇרְבָּן הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַחֻלִּין. אִי "קׇרְבָּן", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל הַקְּדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ" – יָצָא הַקְּדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אוֹצִיא אֶת הַקְּדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע וְאֶת הַמַּקָּצָה וְהַנֶּעֱבָד וְהָאֶתְנָן הַמְּחִיר הַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה וְהַיּוֹצֵא דֹּפֶן וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן וּבַעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְהַקְרִיב, – הַכְשֵׁרִין לְקָרֵב. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין לְקָרֵב, וְלֹא אוֹצִיא אֶת פָּרַת חַטָּאת וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'" – הַכְשֵׁרִין לַשֵּׁם, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין לַשֵּׁם. אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין לַשֵּׁם, וְלֹא אוֹצִיא עוֹלָה מֵחֲסַר זְמַן בְּגוּפָהּ, וְחַטָּאת בֵּין בְּגוּפָהּ וּבֵין בַּבְּעָלִים, (בַּעֲלֵי מוּמִין) [וְתוֹרִים] שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן, וּבַעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'" – הַכְשֵׁרִין לִקָּרֵב עַכְשָׁו, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא לְאַחַר זְמַן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין לְאַחַר זְמַן חַיָּב עֲלֵיהֶן בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת עוֹלָה מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים, וַאֲשֵׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצֹרָע שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר" – מִכָּל מָקוֹם, "כֶּבֶשׂ" – מִכָּל מָקוֹם, "עֵז" – מִכָּל מָקוֹם.

רמז תקפא

(ויקרא יז ד) אָמַר מַר: "אוֹצִיא אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא אוֹצִיא פָּרַת חַטָּאת וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁהוּא רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד", תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'" – מִי שֶׁמְּיֻחָד

לַשֵּׁם, יָצָא זֶה שֶׁאֵין מְיֻחָד לַשֵּׁם. וְ"לַה'" לְהוֹצִיא הוּא, וּרְמִינְהוּ: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לָקָרְבַּן אִשֶּׁה" – אֵלּוּ אִשִּׁים. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַקְדִּישׁ [אוֹתוֹ מְחֻסַּר זְמַן], תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'" – לְרַבּוֹת שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. אָמַר רָבָא: הָתָם מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא וְהָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא, הָתָם "וְאֶל פֶּתַח" – לְרַבּוֹת, לְהוֹצִיא. הָכָא "קָרְבָּן" – לְהוֹצִיא, "לַה'" – לְרַבּוֹת. הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ, חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה וְחַיָּב עַל הָעֲלָאָה. בִּשְׁלָמָא הַעֲלָאָה כְּתִיב וּכְתִיב אַזְהָרָה: עֹלָה – דִּכְתִיב: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ", אַזְהָרָה – דִּכְתִיב: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ", וְכִי הָא דְּאָמַר רַבִּי אִילְא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֵר פֶּן וְאַל" אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַּעֲשֶׂה. אֶלָּא שְׁחִיטָה, בִּשְׁלָמָא עֹלָה כְּתִיב: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ", אֶלָּא אַזְהָרָה מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם". הָא מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לְזוֹבֵחַ בְּהֶמָה לְמַרְקוֹלִיס שֶׁהוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְכִדְרָכָהּ דְּנָפְקָא לָהּ מֵ"אֵיכָה יַעַבְדוּ", תְּנֵהוּ לְעִנְיָן שֶׁלֹּא כִּדְרָכָהּ. אָמַר רָבָא: קְרִי בֵּהּ "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד" וּקְרִי בֵּהּ: "וְלֹא עוֹד". וְאַכַּתִּי מִבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: עַד כָּאן הוּא מְדַבֵּר בִּזְבָחִים שֶׁהִקְדִּישָׁן בְּשִׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת וְהִקְרִיבָן בְּשִׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת, שֶׁהֲרֵי עִנְשָׁן אָמוּר "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ", אַזְהָרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". מִכָּאן וְאֵילֵךְ הוּא מְדַבֵּר בִּזְבָחִים שֶׁהִקְדִּישָׁן בְּשִׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת וְהִקְרִיבָן בְּשִׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לְמַעְלָה "לְמַעַן אֲשֶׁר יְבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים" – שֶׁהִתַּרְתִּי לְךָ כְּבָר. "עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" – כָּל הַזּוֹבֵחַ בְּשִׁעַת אִסּוּר בָּמוֹת מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. "וְהֵבִיאוּם לַה'" – זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה, מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד". יָכוֹל יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם" – זֹאת לָהֶם, וְאֵין אַחֶרֶת לָהֶם. אֶלָּא אָמַר רַבִּי אָבִין: קַל וָחֹמֶר: וּמַה מָּקוֹם שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַזְהִיר, מָקוֹם שֶׁעָנַשׁ אֵינוֹ דִּין שֶׁהַזְהִיר. וְכִי מַזְהִירִין מִן הַדִּין, אֶלָּא רַבִּי יוֹחָנָן: אָתְיָא "הֲבָאָה" "הֲבָאָה" – מַה לְהַלָּן לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אַף כָּאן לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. חֹמֶר בַּשְּׁחִיטָה מִבַּהַעֲלָאָה, שֶׁהַשּׁוֹחֵט לַהֶדְיוֹט חַיָּב, וְהַמַּעֲלֶה לַהֶדְיוֹט – פָּטוּר. חֹמֶר בַּהַעֲלָאָה מִבַּשְּׁחִיטָה, שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בַּסַּכִּין וְשָׁחֲטוּ – פְּטוּרִין, אָחֲזוּ בְּאֵבֶר וְהֶעֱלוּ – חַיָּבִין. הֶעֱלָה וְחָזַר וְהֶעֱלָה – חַיָּב עַל כָּל הַעֲלָאָה וְהַעֲלָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. מַאי שְׁנָא הַמַּעֲלֶה לַהֶדְיוֹט דְּפָטוּר, דִּכְתִיב: "לַה'", בִּשְׁחִיטָה נַמִּי הָכְתִיב "לַה'", שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ". גַּבֵּי הַעֲלָאָה נַמִּי הָכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ", הַהוּא מִבַּעְיָא לֵיהּ לִשְׁנַיִם (שֶׁשָּׁחֲטוּ פָּטוּר) [שֶׁהֶעֱלוּ בְּאֵבֶר שֶׁחַיָּבִין. אִי הָכִי הָכָא נַמִּי מִבְּעֵי לֵיהּ לִשְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בַּסַּכִּין וְשָׁחֲטוּ שֶׁחַיָּבִין], שָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא: "הַהוּא" – אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אִי הָכִי גַּבֵּי הַעֲלָאָה נַמִּי הָכְתִיב "הַהוּא", מִבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי שׁוֹגֵג אָנוּס וּמֻטְעֶה. [אִי הָכִי הָכִי נַמִּי מִבְּעֵי לְמַעוּטֵי

אָנוּס שׁוֹגֵג וּמֵטְעֶה], תְּרֵי "הַהוּא" כְּתִיבִי. וְאֶלָּא "לַה'" לָמָּה לִי, לְהוֹצִיא שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. פָּרַת חַטָּאת שֶׁשָּׂרְפוּהּ חוּץ מִגִּבְתָּהּ, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁהִקְרִיבוּ בַּחוּץ, פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ" – כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין חַיָּבִין עָלָיו. וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לֹא רָאוּי לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד הוּא, וְהָתַנְיָא: "קָרְבָּן" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁקְּרוּיִין קָרְבָּן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְרַב אֶת קָרְבַּן ה'", תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'". לֹא קַשְׁיָא, כָּאן קֹדֶם וְדוּי כָּאן לְאַחַר וְדוּי. "לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'" – כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכַּן ה' אֵין חַיָּבִין עָלָיו. וְהָא נַמֵּי תִּפּוּק לֵהּ מ"וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", בְּשִׁלְמָא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּאַקְדְּשִׁינְהוּ וַהֲדַר נִרְבְּעוּ, אֶלָּא מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, בְּקָדָשִׁים קַלִּים וַאֲלִיבָּא דְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר מָמוֹן בְּעָלִים הֵן. רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע – דְּבַר עֶרְוָה, אֶתְנָן וּמְחִיר כִּלְאַיִם יוֹצֵא דֹּפֶן – בְּוַלְדוֹת קָדָשִׁים, וְקָסָבַר וַלְדוֹת קָדָשִׁים בַּהֲוָיָתָן הֵן קְדוֹשִׁים.

רמז תקפב

(ויקרא יז ה) דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא – וְלֹא לְשׁוֹלְחָיו. "דָּם שָׁפָךְ" – אֶחָד שֶׁשָּׁחַט חַיָּב, שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ – פְּטוּרִין. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהַמַּעֲלֶה לְהֶדְיוֹט פָּטוּר, חַיָּב שְׁנַיִם שֶׁהֶעֱלוּ, מָקוֹם שֶׁהַשּׁוֹחֵט לְהֶדְיוֹט חַיָּב אֵינָן דִּין שֶׁנְּחַיֵּב שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם שָׁפָךְ" – אֶחָד שֶׁשָּׁחַט – חַיָּב, שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחֲטוּ – פְּטוּרִין. "וְנִכְרַת הָאִישׁ" – וְלֹא הַצִּבּוּר. "הַהוּא" – וְלֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֵטְעֶה. "מִקֶּרֶב עַמּוֹ" – וְעַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֵן קָדָשִׁים הַקְּרֵבִין בַּבָּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁלָמִים". אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זִבְחֵי". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה חַטָּאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹתָם". וּמָה רָאִיתָ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מַה שְׁלָמִים מְיֻחָדִין שֶׁהֵן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה אַף עוֹלָה וּשְׁלָמִים בִּלְבַד. בָּעָא מִנֵּהּ אַבָּיֵי מֵרַב יוֹסֵף: הֵיא חֻלִּין וּוְלָדָהּ שְׁלָמִים וּשְׁחָטָהּ בַּחוּץ מַהוּ, מִי חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ אוֹ לֹא, אָמַר לֵהּ: מִי קָרְיָא בֵּהּ "וְהֶבְיאוּם לַה'". הֵיא שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ חֻלִּין וּשְׁחָטָהּ בִּפְנִים מַהוּ, לְמַאן דְּאָמַר וַלְדוֹת קָדָשִׁים בַּהֲוָיָתָן הֵן קְדוֹשִׁים מִי הֲווּ חֻלִּין בָּעֲזָרָה אוֹ לֹא, אָמַר לֵהּ: מִי קָרְיָא בֵּהּ "כִּי יַרְחִק מִמְּךָ, וְזָבַחְתָּ". אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יֵשׁ מְנָחָה בַּבָּמָה יֵשׁ עוֹפוֹת בַּבָּמָה, מַאי טַעְמָא, "וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים" – זְבָחִים וְלֹא עוֹפוֹת, זְבָחִים וְלֹא מְנָחוֹת.

(ויקרא יז ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבַּח ה' – [וְזָרִיקַת כֹּהֵן בַּמִּזְבֵּחַ] וְאֵין זְרִיקַת כֹּהֵן בַּבָּמָה, אֶלָּא אַף הַגָּרִים אַף הַנָּשִׁים אַף הָעֲבָדִים כְּשֵׁרִים בַּבָּמָה. "מִזְבַּח ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" – וְאֵין מִזְבֵּחַ בַּבָּמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִלּוּ הָעֲלָה עַל הַסֶּלַע אוֹ עַל הָאֶבֶן חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי

שְׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּמִין מִזְבֵּחַ וְיַעֲלֶה עָלָיו. "וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה'" – וְאֵין רֵיחַ נִיחֹחַ בַּבָּמָה.

וְהִקְטִיר הַחֵלֶב – חֵלֶב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ בָּשָׂר. אַשְׁכְּחָן חֵלֶב, יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת מְנָא לָן, דְּקָתָנֵי: וּבִמְנָחָה אֲפִלּוּ כֻּלָּהּ קָיֶמֶת לֹא יִזְרֹק, הָא יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת יִזְרֹק, מִנַּיִן, רַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵהּ אָמַר: "לְרֵיחַ נִיחֹחַ" – כָּל שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתָּב "לְרֵיחַ נִיחֹחַ" וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתָּב "חֵלֶב". דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "חֵלֶב" הֲוָה אָמֵינָא חֵלֶב אֵין יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת לָא, קָא מַשְׁמַע לַן "לְרֵיחַ נִיחֹחַ". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לְרֵיחַ נִיחֹחַ" הֲוָה אָמֵינָא אֲפִלּוּ מִנְחָה, כְּתַב רַחֲמָנָא "חֵלֶב". (ויקרא יז ז) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם – אֵין שְׂעִירִים אֶלָּא שֵׁדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם". "אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם" – לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה. "חֻקַּת עוֹלָם" – לְבֵית עוֹלָמִים, "תִּהְיֶה" – בַּזְּמַן הַזֶּה, "זֹאת לָהֶם" – וְאֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶן כָּרֵת, "לְדֹרֹתָם" – שֶׁיְּנַהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. "וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר" – כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן. "יִשְׂרָאֵל" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "הַגָּר" – אֵלּוּ הַגֵּרִים, "אֲשֶׁר יָגוּר" – לְרַבּוֹת נְשֵׁי גֵּרִים, "בְּתוֹכָם" – לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִין). אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ אִישׁ", לְהָבִיא שְׁנַיִם שֶׁהֶעֱלוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וְדִין הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהַשּׁוֹחֵט לַהֶדְיוֹט חַיָּב שְׁנַיִם שֶׁשָּׁחַט פְּטוּרִים, מָקוֹם שֶׁהַמַּעֲלֶה לַהֶדְיוֹט פָּטוּר אֵינוֹ דִין שֶׁנִּפְטַר שְׁנַיִם שֶׁהֶעֱלוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ" – לְהָבִיא שְׁנַיִם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "הַהוּא" – אֶחָד שֶׁהֶעֱלָה חַיָּב, שְׁנַיִם שֶׁהֶעֱלוּ פְּטוּרִין. אַשְׁכְּחָן מַקְטִרֵי פְּנִים שֶׁהֶעֱלָן בַּחוּץ, מַקְטִרֵי חוּץ שֶׁהֶעֱלָן בַּחוּץ מְנָא לָן, תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר" – לְעֵרֶב פָּרָשִׁיוֹת, מַה לְהַלָּן בִּשְׁחוּטֵי חוּץ אַף כָּאן בִּשְׁחוּטֵי חוּץ. מַתְקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי: הָא דִּתְנַן: "ל"ו כְּרֵתוֹת בַּתּוֹרָה", הֲנֵי ל"ז הַוְיָן, דְּאִכָּא הַמַּעֲלֶה [וְהַמַּעֲלֶה], קַשְׁיָא. וְהָא דִּתְנַן: "הַזּוֹרֵק מִקְצָת דָּמִים בַּחוּץ – חַיָּב, "מְנָא לָן, מִדְּתַנְיָא "דָּם יֶחְשֹׁב" – לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אוֹ זֶבַח" – לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק. וְרַ' יִשְׁמָעֵאל הַאי "אוֹ זֶבַח" – מַאי עָבִיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְחַלֵּק. וְרַ' עֲקִיבָא לְחַלֵּק מִנָּא לֵיהּ, נִפְקָא לֵיהּ מִלָּא יְבִיאֶנּוּ. וְרַ' יִשְׁמָעֵאל הַהוּא מִבָּעֵי לֵהּ עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶחָסֵר. וְרַ' עֲקִיבָא נָפְקָא לֵהּ מִ"לַּעֲשׂוֹת אֹתוֹ". וְרַ' יִשְׁמָעֵאל אָמַר לְךָ: חַד לְמַקְטְרֵי פְּנִים שֶׁחָסְרוּ שֶׁהֶעֱלָן בַּחוּץ, וְחַד לְמַקְטְרֵי חוּץ שֶׁחָסְרוּ שֶׁהֶעֱלָן בַּחוּץ. וְהָתַנְיָא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יָכוֹל מַקְטְרֵי פְּנִים שֶׁחָסְרוּ וְהֶעֱלָן בַּחוּץ יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ" – עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶחָסֵר. וְרַבִּי עֲקִיבָא קָסָבַר מַקְטְרֵי פְּנִים שֶׁחָסְרוּ וְהֶעֱלָן בַּחוּץ חַיָּב. וְרַ' עֲקִיבָא הַאי "דָּם יֶחְשֹׁב" מַאי עָבִיד לֵהּ, לְרַבּוֹת שְׁחִיטַת עוֹף. וְרַ' יִשְׁמָעֵאל נָפְקָא לֵהּ מִ"אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט". וְרַ' עֲקִיבָא אָמַר לְךָ: הַהוּא מִבָּעֵי לֵהּ עַל הַשּׁוֹחֵט הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמּוֹלֵק.

וְר' יִשְׁמָעֵאל נָפְקָא לֵיהּ מִ"זֶה הַדָּבָר", דְּתַנְיָא: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט" אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹחֵט בְּהֵמָה, שׁוֹחֵט עוֹף מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִשְׁחָט". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף הַמּוֹלֵק, וְדִין הוּא: וּמַה שְׁחִיטָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַכְשָׁרָה בְּפָנִים חַיָּב, מְלִיקָה שֶׁדֶּרֶךְ הַכְשָׁרָה בְּפָנִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁחַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶה הַדָּבָר". וְר' עֲקִיבָא, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לִגְזֵרָה שָׁוָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שָׁחַט וְזָרַק, לְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – חַיָּב אַחַת, לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא – חַיָּב שְׁתַּיִם. וְאַבָּיֵי אָמַר: אֲפִלּוּ לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, דְּאָמַר קְרָא: "שָׁם תֵּעָשֶׂה" – הַכָּתוּב עָשָׂאן כְּלֵן עֲשִׂיָּה אַחַת. זָרַק וְהֶעֱלָה, לְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – חַיָּב שְׁתַּיִם, לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא – אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אַבָּיֵי אָמַר: אֲפִלּוּ לְר' עֲקִיבָא נַמִּי חַיָּב שְׁתַּיִם, לְהֶכֵי פַּלְגִינְהוּ קְרָא: "שָׁם תֵּעָלֶה, וְשָׁם תֵּעָשֶׂה". שָׁחַט וְזָרַק וְהֶעֱלָה, דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב שְׁתַּיִם.

(ויקרא יז ח) אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה – אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֲמוּרֵי חַטָּאת וְאֲמוּרֵי אָשָׁם וְאֲמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָבַח". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ זָבַח". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת נְסָכִים וְהַמְנַסֵּךְ שְׁלשָׁת לוּגִין מַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ" – כָּל הַבָּא לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד חַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ. אֵין לִי אֶלָּא קָדָשִׁים כְּשֵׁרִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָדָשִׁים פְּסוּלִין, כְּגוֹן הַלֶּחֶם וְהַיּוֹצֵא וְהַטָּמֵא וְשֶׁנִּשְׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִים וְזָרְקוּ אֶת דָּמָן, וְהַנִּתָּנִין בַּחוּץ שֶׁנִּתְּנָן בִּפְנִים וְהַנִּתָּנִין בִּפְנִים שֶׁנִּתְּנָן בַּחוּץ, וּפֶסַח וְחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְבִיאֻנוּ לַעֲשׂוֹת" – כָּל הַמִּתְקַבֵּל בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, חַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ. מִנַּיִן לַמַּעֲלֶה בְּשַׂר חַטָּאת בְּשַׂר אָשָׁם בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים וּמוֹתַר הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שֶׁפְּטוּר, תַּלְמִיד לוֹמַר: "עֹלָה" – מָה עוֹלָה שֶׁרְאוּיָה לְהַעֲלָאָה אַף כָּל שֶׁרְאוּי לְהַעֲלָאָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַיּוֹצֵא הַבּוֹלֵל הַפּוֹתֵת הַמּוֹלֵחַ הַמַּנִּיחַ הַמַּגִּישׁ, וְהַמְסַדֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן, וְהַמֵּטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, הַקּוֹמֵץ, וְהַמְקַבֵּל מִקְצָת דָּם שֶׁבַּחוּץ, שֶׁפְּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה" – מַה הָעֲלָאָה שֶׁהִיא גְּמַר עֲבוֹדָה, אַף כָּל שֶׁהִיא גְּמַר עֲבוֹדָה. חַיָּב עַל הַשְׁחִיטָה וְחַיָּב עַל הָעֲלָאָה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שָׁחַט בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ חַיָּב, שָׁחַט בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בַּחוּץ פָּטוּר, שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר פָּסוּל. אָמְרוּ לוֹ: אַף הַשּׁוֹחֵט בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיאוֹ פָּסְלוֹ. רַבִּי אוֹמֵר: מַה לְּשׁוֹחֵט בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ חַיָּב שֶׁכֵּן הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֵׁר, תֹּאמַר בַּשּׁוֹחֵט בַּחוּץ וּמַעֲלֶה בַּחוּץ שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֵׁר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַה לְּשׁוֹחֵט בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ חַיָּב שֶׁכֵּן מְזִבְּחַ מְקַבְּלוֹ, תֹּאמַר בַּשּׁוֹחֵט בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בַּחוּץ שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ מְקַבְּלוֹ. הַטָּמֵא שֶׁאָכַל בֵּין קֹדֶשׁ טָמֵא בֵּין קֹדֶשׁ טָהוֹר, חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַטָּהוֹר חַיָּב, טָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא פָּטוּר, שֶׁלֹּא אָכַל

אֶלָּא דָּבָר טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ: אַף הַטָּמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַטָּהוֹר כֵּיוָן שֶׁנִּגַּע בּוֹ טִמְּאָהוּ. טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא פָּטוּר, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל טֻמְאַת הַגּוּף. יָכוֹל אַף הַמַּעֲלֶה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הָעוֹלָה, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הָאֲמוּרִין, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַקֹּמֶץ, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַלְּבוֹנָה, פָּחוֹת מִשְּׁלשָׁה לוֹגִין יַיִן, פָּחוֹת מִשְּׁלשָׁה לוֹגִין מַיִם, יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" – עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הַמִּקְצָת.

(ויקרא יז ט) וְנִכְרַת הָאִישׁ – וְלֹא הַצִּבּוּר. "הַהוּא" – אֶחָד שֶׁהֶעֱלָה – חַיָּב, וּשְׁנַיִם שֶׁהֶעֱלוּ – פְּטוּרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ" – לְהָבִיא אֶת שְׁנַיִם. הֶעֱלָה וְחָזַר וְהֶעֱלָה, חַיָּב עַל כָּל הָעֲלָאָה וְהַעֲלָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הֶעֱלָה עַל הַסֶּלַע אוֹ עַל הָאֶבֶן חַיָּב. תַּנְיָא אִידָךְ: "אִישׁ אִישׁ" – לְרַבּוֹת שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בָּאֵבֶר וְהֶעֱלוּ חַיָּבִין, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה הַשּׁוֹחֵט לַהֲדְיוֹט שֶׁחַיָּב, שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בַּסַּכִּין וְשָׁחֲטוּ פְּטוּרִין. הַמַּעֲלֶה לַהֲדְיוֹט שֶׁפָּטוּר, אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בָּאֵבֶר וְהֶעֱלוּ שֶׁפְּטוּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ" – דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "הַהוּא" – אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ", דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְרִ' שִׁמְעוֹן הַאי "הַהוּא" מַה עָבִיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי שׁוֹגֵג אָנוּס וּמֻטְעֶה. וְרִ' יוֹסֵי מֵ"הוּא, הַהוּא". וְרִ' שִׁמְעוֹן, "הוּא, הַהוּא" לֹא דָּרִישׁ. וְרִ' יוֹסֵי מִדְּהַאי "אִישׁ, אִישׁ" דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, הַהוּא "אִישׁ, אִישׁ" נַמֵּי דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְאֶלָּא הַשּׁוֹחֵט לַהֲדְיוֹט דְּחַיָּב מְנָא לֵהּ, וְנִפְקָא לֵהּ מִ"דָּם] יֶחְשַׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ" – וַאֲפִלּוּ שָׁחַט לְאִישׁ.

(ויקרא יז י) יִשְׂרָאֵל – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. "גֵּר" – אֵלּוּ גֵּרִים. "הַגָּר" – לְרַבּוֹת אֶת נְשֵׁי גֵּרִים. "בְּתוֹכָם" – לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִין). אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ, אִישׁ", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לְהָבִיא [וְלַד] בַּת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹי וּמִן הָעֶבֶד. "אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ" וְגוֹ' – יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִין אֶלָּא עַל דַּם הַנֶּפֶשׁ בִּמְקֻדָּשִׁין. דַּם הַנֶּפֶשׁ בַּחֻלִּין, דַּם הַתַּמְצִית בִּמְקֻדָּשִׁים, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם" – דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל כֻּלָּם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם הַנֶּפֶשׁ בִּלְבַד. "וְנָתַתִּי פָנַי – פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. "בַּנֶּפֶשׁ" – וְלֹא בַּצִּבּוּר. "הָאוֹכֶלֶת" – וְלֹא הַמַּאֲכֶלֶת. "הָאוֹכֶלֶת" – כְּדֵי אֲכִילַת כַּזַּיִת. "הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם" – אֵין הַדָּם וְהַחֵלֶב מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. "וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ" – וְעַמָּהּ בִּשָּׁלוֹם. "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא" – לְהַגִּיד מַה גָּרַם. "וַאֲנִי נְתַתִּיו" – שֶׁאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת כִּפֶּר. "לָכֶם" – וְלֹא (לַאֲבָרִים) [לָאֲחֵרִים]. "עַל הַמִּזְבֵּחַ" – בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתֵּן עַל הַמִּזְבֵּחַ מְכַפֵּר. ("לְכַפֵּר) עַל (נְפָשׁוֹת) [הַמִּזְבֵּחַ"] – וְלֹא עַל קַרְקַע שֶׁל מִזְבֵּחַ. "כִּי הַדָּם הוּא

בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר" – הָא אִם נָתַן מִדַּם הַתַּמְצִית לֹא עָשָׂה כְּלוּם. "עַל כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם – "לְהַזְהִיר אֶת הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. יָכוֹל יְהוּ נִכְרָתִין עַל יְדֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאֹכֶלֶת" – הָאוֹכֵל בְּכָרֵת. יָכוֹל לֹא יְהוּ נִכְרָתִין עַל יְדֵי קְטַנִּים שֶׁאֵין הַקְּטַנִּים נִכְרָתִין עַל יְדֵי עַצְמָן, (יָכוֹל) [אֲבָל] יְהוּ נִכְרָתִין עַל יְדֵי גְּדוֹלִים שֶׁהָרֵי גְּדוֹלִים נִכְרָתִין עַל יְדֵי עַצְמָן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת" – הָא אֵין נִכְרָתִין לֹא עַל יְדֵי גְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים. אָמַר רָבָא: שְׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּדָּם לְמָה, אַחַת לְדַם חֲלִין, וְאַחַת לְדַם קָדָשִׁים, וְאַחַת לְדַם כִּסּוּי. תְּנוּ רַבָּנָן: מוֹעֲלִין בַּדָּמִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְר' שִׁמְעוֹן וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מוֹעֲלִין. עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּדָרְבָּנָן, אֲבָל בִּדְאוֹרַיְתָא אֵין מוֹעֲלִין. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר קְרָא: "לָכֶם" – שֶׁלָּכֶם [וְיֵהָא]. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "לְכַפֵּר" – לְכַפָּרָה נְתַתִּיו, וְלֹא לְמֹעֲלָה. וְר' יוֹחָנָן אָמַר: אָמַר קְרָא: "הוּא" – הוּא לְפָנֵי כַּפָּרָה כְּלְאַחַר כַּפָּרָה, מַה לְּאַחַר כַּפָּרָה אֵין בּוֹ מְעִילָה דְּאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וּמוֹעֲלִין בּוֹ, [אַף לְפָנֵי כַּפָּרָה אֵין בּוֹ מְעִילָה]. תְּלָתָא קְרָאֵי דְּכְתִיבָן בַּדָּם לָמָּה לִי, חַד לְמֹעוּטֵי נוֹתָר, וְחַד לְמֹעוּטֵי מְעִילָה, וְחַד לְמֹעוּטֵי טֻמְאָה. אֲבָל פִּגּוּל לֹא צָרִיךְ קְרָא, דִּתְנַן: "כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל", וְדָם עַצְמוֹ מַתִּיר הוּא. נְתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, נָתַן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה, וְאֶת הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּחוּץ וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ בִּפְנִים], פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּשֵׂר פָּסוּל, אֲבָל בְּעָלִים נִתְכַּפְּרוּ, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר" – כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ נִתְכַּפְּרוּ בְּעָלִים. אִי הָכִי בָּשָׂר נַמִּי, אָמַר קְרָא: "לְכַפֵּר" – לְכַפָּרָה נְתַתִּיו וְלֹא לְדָבָר אֶחָד.

רמז תקפג

(ויקרא יז יב) אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֹאכַל, לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ", אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט לְךָ בִּנְבֵלָה לַגֵּר בְּנָתִינָה וְלַנָּכְרִי בַּמְּכִירָה. וַהֲרֵי דָּם דִּכְתִיב: "כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם", וּתְנַן: "אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְעָרְבִין בָּאַמָּה וְיוֹצְאִין לְנַחַל קִדְרוֹן, וְנִמְכָּרִין לַגַּנָּנִין לְזַבֵּל", שָׁאנֵי דָּם דְּאִתְקַשׁ לְמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם" – כְּמַיִם הַנִּשְׁפָּכִין, וְלֹא כַּמַּיִם הַמִּתְנַסְּכִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּמַיִם הַנִּשְׁפָּכִין לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה [נַמִּי] אִיקְּרִי נְסוּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם". וּלְחִזְקִיָּה אִתְקַשׁ לְמַיִם, דַּם הַנִּשְׁפָּךְ כְּמַיִם מַכְשִׁיר, לַאֲפוּקֵי דַּם קָדָשִׁים. קָטָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת אֵין בֵּית דִּין מְצֻוִּים לְהַפְרִישׁוֹ. תָּא שְׁמַע: "לֹא תֹאכְלוּם" – לֹא תַאֲכִילוּם, לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. מַאי לָאו דְּאָמְרִינָן לְהוּ: לָא תֵּיכְלוּ, לָא, דִּלְמָא לִיסְפּוּ לְהוּ בַּיָּדַיִם. תָּא שְׁמַע: "כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לָא תֹאכַל דָּם" – לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים,

מַאי לָאו דְּאָמְרִינַן לְהוּ: לֹא תֵּיכְלוּ, לָא, דְּלָא לִיסְפּוּ לְהוּ בַּיָּדִים. תָּא שְׁמַע: "אֱמֹר, וְאָמַרְתָּ" – לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, מַאי לָאו דְּאָמַר לְהוּ: לָא תִּטַּמְּאוּ, לָא, דְּלָא לִסַּמְּאוּ בַּיָּדִים. וּצְרִיכִי. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן שְׂרָצִים, מִשּׁוּם דְּאִסּוּרִין בְּמַשֶּׁהוּ, אֲבָל דָּם דְּעַד דְּאִכָּא רְבִיעִית אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן דָּם, מִשּׁוּם דְּאִסּוּרוֹ בְּכָרֵת, אֲבָל שְׂרָצִים דְּאִסּוּרָן אִסּוּר לָאו אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי, מִשּׁוּם דְּאִסּוּרָן שָׁוֶה בַּכֹּל, אֲבָל טֻמְאָה אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן טֻמְאָה, הָוָה אֲמֵינָא כֹּהֲנִים שְׁאנֵי מִשּׁוּם דִּרְבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵרוֹת, אֲבָל הָנָךְ אֵימָא לָא, צְרִיכָא. "יִשְׂרָאֵל" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "גֵּר" – אֵלּוּ גֵּרִים, "הַגֵּר" – אֵלּוּ נְשֵׁי גֵּרִים, "בְּתוֹכָם" – לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים [הַמְשֻׁחְרָרִים]. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אִישׁ, אִישׁ", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָצוּד" – אֵין לִי אֶלָּא הַצָּד, יָרַשׁ לָקַח וְנִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ". "אֲשֶׁר יָצוּד" – אֵין לִי אֶלָּא הַצָּד אֶת שֶׁאֵינָן צוֹדִין, צוֹדִין [וְעוֹמְדִין מֵאֲלֵיהֶן], כְּגוֹן אֲוִזִּין וְתַרְנְגוֹלִין, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "צַיִד" – מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר יָצוּד", (אָמַר רַבִּי): לְמָּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם אוֹכֵל בָּשָׂר אֶלָּא בַּהֲזָמְנָה הַזֹּאת. עוֹף – יָכוֹל אַף עוֹף טָמֵא בְּמַשְׁמַע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַיָּה" – מַה חַיָּה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַף עוֹף שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּגָדִים, יָצָא עוֹף טָמֵא שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. אִי מַה חַיָּה שֶׁאֵינָהּ בְּאֵם עַל הַבָּנִים אַף עוֹף שֶׁאֵינוֹ בְּאֵם עַל הַבָּנִים, יָצָא עוֹף טָהוֹר שֶׁהוּא בְּאֵם עַל הַבָּנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל" – יָצָא עוֹף טָמֵא שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל. אֵין לִי אֶלָּא עוֹף הַנֶּאֱכָל, חַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל".

(ויקרא יז יג) אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה. "חַיָּה" – כֹּל מַשְׁמַע, בֵּין מְרֻבֶּה בֵּין מוּעָט. "עוֹף" – כָּל מַשְׁמַע בֵּין מְרֻבֶּה בֵּין מוּעָט. מִכָּאן אָמְרוּ: שְׁחַט מֵאָה חַיּוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד, כִּסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן. מֵאָה עוֹפוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד – כִּסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן. חַיָּה וְעוֹף בְּמָקוֹם אֶחָד, כִּסּוּי אֶחָד לְכֻלָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁחַט חַיָּה, יְכַסֶּה, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחַט אֶת הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַיָּה אוֹ עוֹף". אָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא". מַאי קָא מְהַדְּרֵי לֵהּ, הָכִי קָאָמְרִי לֵהּ רַבָּנָן: הַאי "אוֹ" מִבְּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק. וְרִ' יְהוּדָה לְחַלֵּק מִדְּמוֹ נָפְקָא. וְרַבָּנָן, "דָּמוֹ" טוּבָא מַשְׁמַע, דִּכְתִיב: "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וּמוֹדֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לְעִנְיַן בְּרָכָה, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַב יִצְחָק בֶּן פִּינְחָס: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ" – בִּשְׁפִיכָה בְּעָלְמָא. אִי הָכִי חַיָּה נַמִּי, חַיָּה אִתְּקַשׁ לִפְסוּלֵי הַמָּקְדָּשִׁין. עוֹף נַמִּי אִתְּקַשׁ לִבְהֵמָה, דִּכְתִיב: "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף", הָא כְּתִיב: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ". וּמַאי חֲזִית דְּשַׁדֵּית לֵהּ אְעוֹף שָׁדֵהּ אַחַיָּה, מִסְתַּבְּרָא מִשּׁוּם דְּסָלִיק מִנֵּהּ כוֹ'. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ

כַּאֲשֶׁר יֹאכַל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ" – וְכִי מַה לָּמַדְנוּ מִצְּבִי וְאַיָּל, מֵעַתָּה הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד. מֵקִישׁ צְבִי וְאַיָּל לִפְסוּלֵי הַמְקֻדָּשִׁים, מַה פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים בִּשְׁחִיטָה אַף צְבִי וְאַיָּל בִּשְׁחִיטָה. וְעוֹף אֵין לוֹ שְׁחִיטָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, רַבִּי הִיא. דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "וְזָבַחְתָּ וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ" – מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוּוּ מֹשֶׁה עַל הַוַּשְׁט וְעַל הַקָּנֶה, וְעַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בַּבְּהֵמָה.

רמז תקפד

וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ – מִי שֶׁשָּׁפַךְ, יְכַסֶּה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁפַךְ וְקִדֵּם חֲבֵרוֹ וְכִסָּה, וְחִיְּבוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לִתֵּן לוֹ עֲשָׂרָה זְהוּבִים. נוֹהֵג בַּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁים. דְּאָמַר קְרָא: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" – מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא שְׁפִיכָה וְכִסּוּי. יָצְאוּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁמְּחֻסָּר שְׁפִיכָה גְּרִירָה וְכִסּוּי מַר בְּרֵהּ דְּרַב אַשֵׁי אָמַר: אָמַר קְרָא: "חַיָּה וְעוֹף" – מַה חַיָּה לֹא חִלְּקְתָּ בָּהּ אַף עוֹף לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ (כְּתוּב עוֹד בְּרֶמֶז תקמ"ב).

רמז תקפה

הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, הַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בְּפָנִים, וְקָדָשִׁים בַּחוּץ, וְחַיָּה וְעוֹף הַנִּסְקָלִין, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רָאָה רַבִּי דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּשְׁנָאָן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים, וְדִבְרֵיהֶם שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּכְסוּי הַדָּם וּשְׁנָאָן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: גָּמַר "שְׁחִיטָה, שְׁחִיטָה" מִשְּׁחוּטֵי חוּץ, מָה הָתָם שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אַף הָכָא נַמֵּי שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעֲמָא, אָמַר רַבִּי מָנִי בַּר פַּטִּישׁ: גָּמַר מ"וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן" – מַה לְּהַלָּן שְׁחִיטָה רְאוּיָה אַף כָּאן שְׁחִיטָה רְאוּיָה. וְרַבִּי מֵאִיר נַמֵּי נִגְמַר מ"טְּבוֹחַ טֶבַח וְהָכֵן", דָּנִין שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה, וְאֵין דָּנִין שְׁחִיטָה מִטְּבִיחָה. וּמַאי נָפְקָא מִנַּהּ, וְהָא תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁבַב הַכֹּהֵן, וּבָא הַכֹּהֵן" – זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא דָּדֵמֵי לֵהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאִכָּא דָּדֵמֵי לֵהּ מִדָּדֵמֵי לֵהּ יָלְפִינַן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמֵּי לִגְמַר מִשְּׁחוּטֵי חוּץ, דָּנִין חֻלִּין מֵחֻלִּין, וְאֵין דָּנִין חֻלִּין מִקָּדָשִׁים. וְרַבִּי מֵאִיר אַטּוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּקָדָשִׁים מִי לָא נָהוּג, הַיְינוּ דְּרָאָה רַבִּי דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּשְׁנָאָן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים. וּמַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר בִּכְסוּי הַדָּם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: גָּמַר "שְׁפִיכָה, שְׁפִיכָה" מִשְּׁחוּטֵי חוּץ, מַה לְּהַלָּן שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אַף כָּאן שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ

רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. וְר' שִׁמְעוֹן, "אֲשֶׁר יֹאכַל" כְּתִיב. וְר' מֵאִיר, הַהוּא לְמִעוּטֵי עוֹף טָמֵא הוּא דְּאָתָא. וְר' שִׁמְעוֹן עוֹף טָמֵא מְנָא לֵהּ, מִשּׁוּם דְּלָאו בַּר אֲכִילָה, הָא טָרֵפָה נַמֵּי לָאו בַּר אֲכִילָה הוּא, הֵינוּ דְּרָאָה רַבִּי דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּכִסּוּי הַדָּם וּשְׁנָאָן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים.

וְשָׁפַךְ, וְכִסָּה – מִי שֶׁשָּׁפַךְ יְכַסֶּה. שָׁחַט וְלֹא כִסָּה וְרָאָהוּ אַחֵר, מִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב לְכַסּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" – אִזְהָרָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא אִידָךְ: "וְשָׁפַךְ וְכִסָּה" – בַּמֶּה שֶׁשָּׁפַךְ יְכַסֶּה, מִי שֶׁשָּׁפַךְ יְכַסֶּנּוּ. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁפַךְ וְקִדֵּם אַחֵר וְכִסָּה, וְחִיְּבוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לִתֵּן לוֹ עֲשָׂרָה זְהוּבִים. אַבַּעְיָא לְהוּ: שְׂכַר מִצְוָה אוֹ שְׂכַר בְּרָכָה, וּפָשִׁיט לֵהּ: שְׂכַר בְּרָכָה וְכוּ'. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה – פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. אָמַר לֵהּ רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי מַאי שְׁנָא מֵ"הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם", דְּאָמַר מַר: הָשֵׁב אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים, אָמַר לֵהּ: הָתָם לָא כְּתִיב מְעוּטָא, הָכָא כְּתִיב מְעוּטָא "וְכִסָּהוּ". כִּסָּהוּ הָרוּחַ – חַיָּב לְכַסּוֹת. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָזַר וְנִתְגַּלָּה, אֲבָל לֹא חָזַר וְנִתְגַּלָּה פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. וְכִי חָזַר וְנִתְגַּלָּה מַאי הֲוֵי, הָא אִדְּחֵי לֵהּ, אָמַר רַב פַּפָּא: זֹאת אוֹמֶרֶת: אֵין דְּחוּי אֶצֶל מְצוֹת. וּמַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט וְנִבְלַע הַדָּם בַּקְּרָקַע – חַיָּב לְכַסּוֹת, הָתָם כְּשֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר. "דָּמוֹ וְכִסָּהוּ" – מְלַמֵּד שֶׁכָּל דָּמוֹ חַיָּב לְכַסּוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ: דָּם הַנִּתָּז וְשֶׁעַל הַסַּכִּין, חַיָּב לְכַסּוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דָּם אֶלָּא הוּא, אֲבָל יֵשׁ שָׁם דָּם שֶׁלֹּא הוּא – פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. וְתַנְיָא אִידָךְ: דָּם הַנִּתָּז וְשֶׁעַל אֲגַפַּיִם, חַיָּב לְכַסּוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁלֹּא כִסָּה דַּם הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל כִּסָּה דַּם הַנֶּפֶשׁ פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. בַּמַּאי קָא מִפַּלְגִי, רַבָּנַן סָבְרִי: "דָּמוֹ" – כָּל דָּמוֹ. וְר' יְהוּדָה סָבַר: "דָּמוֹ" – וַאֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמוֹ. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: "דָּמוֹ" – הַמְיֻחָד. (אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וּשְׁלִשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר"). תְּנוּ רַבָּנָן: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ" – יָכוֹל יְכַסֶּנּוּ בַּאֲבָנִים, אוֹ יִכְפֶּה עָלָיו אֶת הַכְּלִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּעָפָר". אֵין לִי אֶלָּא עָפָר, מִנַּיִן לְרִבּוֹת זֶבֶל הַדַּק, וְחוֹל הַדַּק, וּשְׁחִיקַת אֲבָנִים, וּשְׁחִיקַת חַרְסִית, וּנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן הַדַּק, וְנִסֹּרֶת שֶׁל חָרְשִׁין דַּקָּה, וְסִיד, וְחַרְסִית, וּלְבֵנָה וּמְגוּפָּה שֶׁכְּתָשָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִסָּהוּ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף זֶבֶל הַגֵּס, וְחוֹל הַגֵּס, וּשְׁחִיקַת כְּלֵי מַתָּכוֹת, וּלְבֵנָה וּמְגוּפָּה שֶׁלֹּא כְתִשָׁן, וְקֶמַח וְסִבִּין וּמֹרָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּעָפָר". (אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט), וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, מַרְבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁהֵם מִין עָפָר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִין עָפָר. וְאֵימָא: "וְכִסָּהוּ" כְּלָל, "עָפָר" פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בְּכָלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, עָפָר אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. אָמַר רַב מָרִי: מִשּׁוּם דַּהֲוֵי כְּלָל הַצָּרִיךְ לַפְּרָט, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ בְּכְלָל וּפְרָט. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב (יִצְחָק) [חִסְדָּא]: אֵין מְכַסִּין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ וּמַצְמִיחַ. אָמַר רָבָא: הַאי בּוּרְכָתָא הוּא. אָמַר לֵהּ רַב נַחְמָן

בַּר יִצְחָק מַאי בּוּרְכָתֵהּ, אֲנָא אֲמַרִיתָהּ נִיהֲלֵהּ, וּמַהָא מַתְנִיתָא אֲמַרִיתָהּ נִיהֲלֵהּ, דְּתַנְיָא: הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ עָפָר לְכַסּוֹת, שׁוֹחֵק דִּינָר זָהָב וּמְכַסֶּה. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּסְּפִינָה וְאֵין לוֹ עָפָר לְכַסּוֹת, שׁוֹרֵף טַלִּיתוֹ וּמְכַסֶּה (שְׁחִיקָה אֵין, אֲבָנִים לֹא). בִּשְׁלָמָא שׁוֹרֵף טַלִּיתוֹ אַשְׁכְּחָן אֵפֶר דְּאִיקְרִי עָפָר, אֶלָּא דִּינָר זָהָב מְנָלָן, אָמַר רַבִּי זֵירָא: "וְעַפְרוֹת זָהָב לוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְכַסִּין אֶלָּא בָּעָפָר, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְצִינוּ אֵפֶר שֶׁהוּא קָרוּי עָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת". וּבֵית שַׁמַּאי, עֲפַר שְׂרֵפָה אִקְרִי, עָפָר סְתָמָא לֹא אִקְרִי. תָּנָא: הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁחֹר וְהַכָּחֹל וְנִקְרֶת פְּסוּלִין וְהַזִּרְנִיךְ. רָבָא הֲוָה בָּדִיק גִּירָא לְרַ' יוֹנָה בַּר תַּחֲלִיפָא וְשָׁחֵט בֵּהּ עוֹפָא בַּהֲדֵי דְּפָרַח. וְדִילְמָא עָבִיד חֲלָדָה, חָזֵינָן גַּדְפֵּי דְּמִפְרְמֵי מֵאֲבְרֵאי. וְהָא בָּעֵי כִּסּוּי, וְכִי תֵּימָא דְּמְכַסֵּי לֵהּ, וְהָאָמַר רַבִּי (חִיָּא) [זֵירָא] אָמַר רַב: הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" – "עָפָר" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "בֶּעָפָר" – מִלַּמֵּד שֶׁהַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה. דִּמְזַמֵּין לֵיהּ לְעַפְרָא דְּכֻלָּה פִּקְתָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֻלְכָה עוֹקֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא: הַתּוֹרָה אָמְרָה: "בֶּעָפָר" – וְהֻלְכָה – בְּכָל דָּבָר. (ויקרא יז יד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא – לְהַגִּיד מָה גָּרַם. "וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" – לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, יָכוֹל יְהוּ נִכְרָתִים עַל יְדֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת" – הָא אֵין נִכְרָתִים אֶלָּא עַל יְדֵי גְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים. "כָּל נֶפֶשׁ" – יָכוֹל אַף הַנִּכְרִי בִּכְלָל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַגֵּר". אִי "וּבַגֵּר", יָכוֹל אַף גֵּר תּוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּאֶזְרָח" – מָה אֶזְרָח בֶּן בְּרִית, אַף הַגֵּר בֶּן בְּרִית. (ויקרא יז טו) "אֲשֶׁר תֹּאכַל" – אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, "אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה" – פְּרָט לַחַרְטוֹם וְלַצְּפָרְנַיִם לַכְּנָפַיִם וְלַנּוֹצָה וְלַבֵּיצִים. יָכוֹל תְּהֵא מְטַמְּאָה בְּגָדִים בְּתוֹךְ מֵעַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְגוֹ' וְטָהֵר" – אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בְּתוֹךְ מֵעַיִם. יָכוֹל תְּהֵא מְטַמְּאָה בְּתוֹךְ הַפֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ" – אַבֵּית נֶפֶשׁ הִיא מְטַמְּאָה, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּתוֹךְ הַפֶּה וְלֹא בְּתוֹךְ מֵעַיִם. יָכוֹל אִם הֶקִיאָהּ תְּהֵא מְטַמְּאָה בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל" – דֶּרֶךְ אֲכִילָתָהּ הִיא מְטַמְּאָה וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה דֶּרֶךְ יְצִיאָתָהּ. יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ" – אֶת שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה אֶלָּא בַּאֲכִילָתָהּ, יְצָאָה נִבְלַת בְּהֵמָה שֶׁמְּטַמְּאָה עַד שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנָּה. יָכוֹל נִבְלַת עוֹף תְּטַמֵּא מִן הַכָּתוּב, וְנִבְלַת בְּהֵמָה מִקַּל וָחֹמֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּהּ" – בָּהּ אַתָּה מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית דִּבְלִיעָה, וְאֵין אַתָּה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּנִבְלַת בְּהֵמָה אַבֵּית הַבְּלִיעָה. יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה" – אֶת שֶׁאִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה, יָצָא עוֹף טָמֵא שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה" –

[נְבֵלָה] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טְרֵפָה, יָצָא עוֹף טָמֵא שֶׁאֵין לוֹ טְרֵפָה. "אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טְרֵפָה", אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם טְרֵפָה חָיָה – כְּבָר נֶאֱמַר "נְבֵלָה", אִם טְרֵפָה מֻתָּה – הֲרֵי בִּכְלָל נְבֵלָה. וְאִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טְרֵפָה", אֶפִלּוּ שְׁחוּטָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וּמָה אִם נְבֵלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵפָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ, נְבֵלַת הָעוֹף שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת טְרֵפָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ. מַה מָּצִינוּ בִּשְׁחִיטָתָהּ שֶׁמַּכְשִׁירָתָהּ לַאֲכִילָה מְטַהֶרֶת טְרֵפָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ, אַף מִלִּיקָתָהּ שֶׁמַּכְשִׁירָתָהּ לַאֲכִילָה תְּטַהֵר טְרֵפָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּיָּהּ כְּנִבְלַת בְּהֵמָה, שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶתָהּ וְלֹא מְלִיקָתָהּ. יָכוֹל אַף הַמְּלִיקָה שֶׁבִּפְנִים תְּטַמֵּא בְּגָדִים אַבִּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה" – מַה נְּבֵלָה שֶׁאֵינָהּ מַתֶּרֶת אֶת הָאִסּוּר אַף טְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ מַתֶּרֶת אֶת הָאִסּוּר, יָצָא מְלִיקָה שֶׁבִּפְנִים שֶׁמַּתֶּרֶת אֶת הָאִסּוּר, וּבָא הַמּוֹלֵק קָדָשִׁים בַּחוּץ וְחֻלִּין בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ שֶׁאֵין מַתִּירִין אֶת הָאִסּוּר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר" – אֶת שֶׁאִסּוּרוֹ שָׁוֶה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר, יָצְאָה מְלִיקָה שֶׁבִּפְנִים שֶׁאֵין אִסּוּרָהּ שָׁוֶה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר. יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבִּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְבֵלָה וּטְרֵפָה" – מַה נְּבֵלָה שֶׁשָּׁוָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ אַף טְרֵפָה שֶׁשָּׁוָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ, יָצָא הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ שֶׁלֹּא שָׁוּוּ בִּפְנִים כְּבַחוּץ. בִּשְׁלָמָא חֻלִּין לֹא שָׁוּוּ בִּפְנִים כְּבַחוּץ, אֶלָּא קָדָשִׁים בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ מִפְּסִיל פְּסִילִי, אָמַר רָבָא: אִם הוֹעִילָה לוֹ שְׁחִיטַת חוּץ לְחַיְּבוֹ כָּרֵת, לֹא תּוֹעִיל לוֹ לְטָהֳרָה מִידֵי נְבֵלָה. אַשְׁכְּחָן קָדָשִׁים בַּחוּץ, קָדָשִׁים בִּפְנִים מְנָלָן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁוּוּ בִּפְנִים כְּבַחוּץ. אִי הָכִי מוֹלֵק קָדָשִׁים בַּחוּץ נַמִּי לָא שָׁוּוּ בִּפְנִים כְּבַחוּץ, אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: דִּנִּין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ מִדָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ, וְאֵין דִּנִּין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ מִדָּבָר שֶׁהוּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ. "וְכִבֶּס בְּגָדָיו" – יָכוֹל אַף הַצָּפָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". אִי "בֶּגֶד", יָכוֹל בֶּגֶד גָּדוֹל לָבָן מִטַּמֵּא בַּזָּב וּמִטַּמֵּא בַּנְּגָעִים. מִנַּיִן גָּדוֹל צָבוּעַ, קָטָן לָבָן, קָטָן צָבוּעַ, עַד שֶׁאַתָּה מַרְבֶּה לְהָבִיא (סְדִין) [שְׁבִיץ] שֶׁל שְׂבָכָה וְהַגַּלְגַּלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד, בְּגָדָיו" – רִבָּה. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טָמֵא". יָכוֹל יְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד" – בֶּגֶד הוּא מְטַמֵּא, וְאֵין מְטַמֵּא אָדָם וּכְלֵי חֶרֶס. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: הָיָה אוֹכֵל בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר, וְיָדוֹ אַחַת בַּתַּנּוּר וְיָדוֹ אַחַת בָּאָדָם, שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים.

(ויקרא יז טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וְגוֹ' וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ – יָכוֹל יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת עַל כִּבּוּס בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" – עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, עַל כִּבּוּס בְּגָדִים בְּאַרְבָּעִים. מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, הַזְהִיר וְעָנַשׁ עַל יְדֵי טֻמְאָה וְחִיֵּב קָרְבָּן עַל יְדֵי טֻמְאָה, מַה קָּרְבָּן שֶׁחִיֵּב לְהַלָּן עַל יְדֵי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, אַף עָנַשׁ

וְאַזְהָרָה הָאֲמוּרִים כָּאן עַל יְדֵי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה נְּשִׂיאַת עָוֹן הָאָמוּר לְהַלָּן "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" כָּרֵת, אַף נְשִׂיאַת הֶעָוֹן הָאָמוּר כָּאן כָּרֵת. הִקִּפָּה [אֶת הַדָּם וַאֲכָלוֹ, אוֹ שֶׁהִמְחָה] אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ, חַיָּב, דִּכְתִיב: ("וְהַנֶּפֶשׁ") ["וְכָל נֶפֶשׁ" וְגוֹ'] – לְרַבּוֹת הַשּׁוֹתֶה.

(ויקרא יח ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ. אָמַר רַבִּי חוֹנָיָא: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת יְחִידָה, וְהִשְׂרָה אוֹתָהּ בְּמְבוֹי אֶחָד, וְנִמְצְאוּ בַּלֵּם בַּעֲלֵי זְנוּת וּכְשָׁפִים. אָמַר לָהּ אָבִיהָ: בִּתִּי, תֵּן דַּעְתֵּךְ, שֶׁלֹּא תַּעֲשִׂי לֹא כְּמַעֲשֵׂה אִלּוּ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה אִלּוּ. כָּךְ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ הַמִּצְרִים בַּעֲלֵי זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם". כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן הָיוּ הַכְּנַעֲנִים בַּעֲלֵי זְנוּת וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֹרֵב זְנוּנֵי זוֹנָה טוֹבַת חֵן בַּעֲלַת כְּשָׁפִים. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, הִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ לֹא כְּמַעֲשֵׂה אִלּוּ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה אִלּוּ. תָּנָא רַבִּי חִיָּא: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – שְׁנֵי פְּעָמִים: אֲנִי הוּא שֶׁפָּרַעְתִּי מִדּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם, אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע מִמִּי שֶׁעוֹשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא זְנוּת, אַנְדְּרַלְמוּסְיָא בָּא לָעוֹלָם וְהוֹרֶגֶת טוֹבִים וְרָעִים. מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ רוּחוֹ, חוּץ מִן הַזְּנוּת, וְאֵית לָן קַרְיָן סַגִּיאָן: "וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב וְגוֹ', וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים וְגוֹ', וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם וְגוֹ', וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה" וְגוֹ'. סְדוֹמִים – כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיָה לוֹט עוֹמֵד וּמְדַבֵּר עֲלֵיהֶם סַנֵּגוֹרְיָא. כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ: "אַיֵּה הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדָעָה אוֹתָם" – בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מִיָּד אָמְרוּ: "עוֹד מִי לְךָ פֹּה" – עַד כָּאן הָיָה לְךָ רְשׁוּת לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סַנֵּגוֹרְיָא, מִכָּאן וְאֵילֵךְ אֵין לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם, אֶלָּא "חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְגוֹ' כִּי מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ" וְגוֹ'. "אֲנִי ה'" – אֲנִי הוּא שֶׁפָּרַעְתִּי מִשִּׁמְשׁוֹן וּמֵאַמְנוֹן וּמִזִּמְרִי, וַאֲנִי עָתִיד לִפְרַע מִמִּי שֶׁעוֹשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם. אֲנִי הוּא שֶׁשִּׁלַּמְתִּי לְיוֹסֵף וּלְיָעֵל וּלְפַלְטִי, אֲנִי עָתִיד לְשַׁלֵּם שָׂכָר לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם. שִׁלְשָׁה הֵם שֶׁבָּרְחוּ מִן הָעֲבֵרָה וְשִׁתֵּף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ בִּשְׁמָם. וְאֵלּוּ הֵם: יוֹסֵף וּפַלְטִי וְיָעֵל. יוֹסֵף מִנַּיִן, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ" – יָהּ מֵעִיד עָלָיו שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ. יָעֵל מִנַּיִן, "וַתִּכְסֵהוּ בַּשְּׂמִיכָה" – רַבָּנָן דְּהָכָא אָמְרִין: בְּסוּדְרָא, וְרַבָּנָן דְּתַמָּן אָמְרִין: בִּמְשִׁיכְלָא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא, וְלֹא מָצָאנוּ כְּלִי שֶׁשְּׁמוֹ "שְׂמִיכָה", אֶלָּא: שְׂמִי כָהּ – שְׂמִי מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ אוֹתוֹ רָשָׁע. פַּלְטִי מִנַּיִן, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וְשָׁאוּל נָתַן אֶת מִיכַל וְגוֹ' לְפַלְטִי בֶּן לַיִשׁ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "פַּלְטִיאֵל בֶּן לַיִשׁ", מַאן נָסִיב פַּלְטִי וְיָהִיב פַּלְטִיאֵל. אֶלָּא אֵל מֵעִיד עָלָיו, שֶׁלֹּא נָגַע בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל דָּוִד.

רמז תקפו

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: שְׁלֹשָׁה הֵם שֶׁתָּקְפוּ יִצְרָן עֲלֵיהֶם וְנִשְׁבְּעוּ לוֹ: יוֹסֵף, בֹּעַז וְדָוִד. יוֹסֵף מִנַּיִן, "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים" – נִשְׁבַּע לְיִצְרוֹ בֵּאלֹהִים: שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה הָרָעָה הַזֹּאת. דָּוִד מִנַּיִן, "וַיֹּאמֶר דָּוִד (אֶל אֲבִישַׁי) חַי ה'" – לְמִי נִשְׁבַּע, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְיִצְרוֹ הָרַע נִשְׁבַּע. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לַאֲבִישַׁי נִשְׁבַּע: אִם תִּגַּע בּוֹ, אֲנִי מְעֹרָב דָּמְךָ בְּדָמוֹ. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲבִישַׁי אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ" וְגוֹ'. בֹּעַז מִנַּיִן, "חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר" – כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הָיָה יִצְרוֹ הָרַע מְצַעֲרוֹ וּמְפַתֵּהוּ בִּדְבָרִים, אָמַר לוֹ: אַתָּה פָּנוּי וְהִיא פְּנוּיָה, אַתָּה מְבַקֵּשׁ אִשָּׁה וְהִיא מְבַקֶּשֶׁת אִישׁ, עָמֹד וּבוֹעֲלָהּ וְתִקָּנֶה לְךָ בְּבִעִילָה. נִשְׁבַּע לְיִצְרוֹ הָרַע: "חַי ה'", וְלָאִשָּׁה אָמַר: "שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר". אָמַר רַבִּי נְחוּנְיָא: "גֶּבֶר חָכָם בָּעוֹז. גֶּבֶר חָכָם – בֹּעַז, "וְאִישׁ דַּעַת מְאַמֶּץ כֹּחַ" – שֶׁנִּזְדַּרֵז עַל יִצְרוֹ הָרַע בִּשְׁבוּעָה. רַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵהּ דְּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר: מָצִינוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה בְּשֹׂר עֶרְוָה וְלֹא זָן מִמֶּנָּה, זוֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה. מַה טַּעַם, "וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע וְגוֹ', מָלֵךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם – אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲנִי דַּיָּן, אֲנִי מֶלֶא רַחֲמִים. אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, אֲנִי דַּיָּן לְפָרַע. אֲנִי הוּא שֶׁנִּפְרַעְתִּי מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם, וְעָתִיד אֲנִי לִפָּרַע מִכֶּם אִם תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם הָאֵלֶּה. מִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיְתָה אֻמָּה בָּאֻמּוֹת שֶׁהִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם יוֹתֵר מִן הַמִּצְרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן שֶׁהַדּוֹר הָאַחֲרוֹן הִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם יוֹתֵר מִכֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן מָקוֹם שֶׁיָּשְׁבוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל הִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם יוֹתֵר מִכֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן שֶׁיְּשִׁיבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא גָּרְמָה אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיְתָה אֻמָּה בָּאֻמּוֹת שֶׁהִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם יוֹתֵר מִן הַכְּנַעֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן שֶׁהַדּוֹר הָאַחֲרוֹן הִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם יוֹתֵר מִכֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן לֹא תַעֲשׂוּ". מִנַּיִן מָקוֹם שֶׁבָּאוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל וְכָבְשׁוּ הִתְעִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם מִן הַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ". וּמִנַּיִן שֶׁבִּיאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "מִי פָּעַל וְעָשָׂה קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ" – זִמֵּן אֶת הַדּוֹר חַיָּב, שֶׁיָּבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִפָּרְעוּ מֵהֶן.

רמז תקפז

רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אַחַר שֶׁהַכָּתוּב שׁוֹקֵל מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן וּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן לְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, לָמָּה זָכוּ כְּנַעֲנִים שֶׁיָּשְׁבוּ עַל אַרְצָם אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם", מִפְּנֵי שֶׁכִּבְּדוּ אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ, שֶׁאָמְרוּ לוֹ: "נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת מֵתֶךָ". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: "הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים הוּא וְהָאָרֶץ שְׁקָטָה מִמִּלְחָמָה" – בְּנֵי אָדָם שֶׁכִּבְּדוּ אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ, זָכוּ שֶׁתִּשְׁקֹט עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ. אִי "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ", יָכוֹל לֹא יִבְנוּ בְּנָיִנִים וְלֹא יִטְעוּ נְטִיעוֹת כְּמוֹתָן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּחֻקִּים הַחֲקוּקִים לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם וְלַאֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶם. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין, הָאִישׁ נוֹשֵׂא (עַל) לְאִישׁ וְאִשָּׁה (עַל) לְאִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשֵּׂאת לִשְׁנַיִם, וְהָאִישׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ". תַּנְיָא: מְקָרְעִין עַל הַמֵּת, וְלֹא מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַמְקָרֵעַ עַל הַמֵּת יוֹתֵר מִדַּאי, לוֹקֶה מִשּׁוּם "בַּל תַּשְׁחִית". רַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי לְמָנֵהּ מְכַבְּדוּתַי. רַב חִסְדָּא מַדְלֵי לְהוּ לְמָנֵהּ כִּי אָזֵיל בֵּי הֵיזְמֵי וְהֵיגֵי, אָמַר: זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה, וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה. מִצְוֹת הַנֶּהֱרָגִים, מַתִּיזִים אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוּוּל הוּא לוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַסַּדָּן וְקוֹצֵץ בַּקּוֹפִיץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מִיתָה מְנֻוֶּלֶת מִזּוֹ. אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים: אַף אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁמִּיתָה מְנֻוֶּלֶת הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ". וְרַבָּנָן, כֵּיוָן דִּכְתִיב סַיִף בְּאוֹרָיְתָא, לָאו מִנַּיְהוּ גָּמְרִינָן. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דְּתַנְיָא: שׁוֹרְפִין עַל הַמְּלָכִים וְלֹא מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, הֵיכִי שָׂרְפִינָן, וְהָכְתִיב: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ", אֶלָּא כֵּיוָן דִּכְתִיב שְׂרֵפָה בְּאוֹרָיְתָא: "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ וְגוֹ' יִשְׂרְפוּ לָךְ, לָאו מִנַּיְהוּ גָּמְרִינָן, הָא נָמֵי כֵּיוָן דִּכְתִיב סַיִף בְּאוֹרָיְתָא, לָאו מִנַּיְהוּ גָּמְרִינָן. תַּנְיָא: הָיָה מְהַלֵּךְ בַּסְּפִינָה וְאֵין לוֹ מָקוֹם בַּסְּפִינָה לִשְׁחֹט, מוֹצִיא יָדוֹ חוּץ לַסְּפִינָה וְשׁוֹחֵט וְדָם שׁוֹתֶת וְיוֹרֵד עַל דָּפְנֵי הַסְּפִינָה. וְאֵין שׁוֹחֲטִין לְגוּמָא כָּל עִקָּר. וְהָרוֹצֶה לְנַקֵּר חֲצֵרוֹ כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, עוֹשֶׂה מָקוֹם חוּץ לַגּוּמָא וְשׁוֹחֵט, וְדָם שׁוֹתֶת וְיוֹרֵד לַגּוּמָא. וּבַשּׁוּק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ". וְאִם עָשָׂה כֵּן, צָרִיךְ בְּדִיקָא אַחֲרָיו.

אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְהוּ: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִפּוּאָה – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִפּוּאָה – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וְהָתַנְיָא: אֵילָן שֶׁהוּא מַשִּׁיר פֵּרוֹתָיו וְכוּ' (כְּתוּב לְעֵיל רֶמֶז תקנ"ב עַל וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא). יוֹצְאִין בְּבֵיצַת הַחַרְגּוֹל, וּבְשֵׁן שֶׁל שׁוּעָל, וּבְמַסְמֵר מִן הַצָּלוּב, מִשּׁוּם רִפּוּאָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אָסוּרִין אַף

בַּחֹל, מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. בְּבֵיצַת הַחַרְגּוֹל – דְּעָבְדֵי לְשַׁחֲלָא. וּבַשֵּׁן שֶׁל שׁוּעָל – דְּעָבְדֵי לְשֵׁנָתָא, דְּחַיָּא – לְמַאן דְּנַיְים, דְּמֵיתָא – לְמַאן דְּלֹא נַיְים. וּבַמַּסְמֵר מִן הַצָּלוּב – דְּעָבְדֵי לְזִרְפָּא. אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרוּ תַּרְוַיְהוּ וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּהּ דְּר' חִיָּא בַּר אָבִין: כֻּלְּהוּ אִית בְּהוּ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, בַּר מֵהָנֵי. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֶצֶם בִּגְרוֹנוֹ, מֵבִיא מֵאוֹתוֹ הַמִּין וּמַנִּיחַ לוֹ עַל קָדְקֳדוֹ, וְלֵימָא הָכִי: "חַד חַד נָחֵת בָּלַע, בָּלַע נָחֵת חַד חַד". הָאוֹמֵר "גַּד גַּדִּי וְסָנוּךְ לָא, אֶשְׁכִּי וּבוּשְׁכִי" – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הוּא בְּשָׁמְהּ וְהִיא בְּשָׁמוֹ – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. שַׁחֲטוּ תַּרְנְגוֹל זֶה שְׁקָרָא עָרְבִית, וְתַרְנְגֹלֶת שְׁקָרְאָה גַּבְרִית – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אֶשְׁתָּה וְאַיְתִיר אֶשְׁתָּה וְאַיְתִיר – (אֵין) [יֵשׁ] בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְבַקֵּעַת בֵּיצִים בַּכֹּתֶל (וְהַטָּח) בִּפְנֵי אֶפְרוֹחִים וְהַמּוֹנָה שִׁבְעִים וְחַד בְּשִׁבְיל שֶׁלֹּא יָמוּתוּ הָאֶפְרוֹחִין – (אֵין) [יֵשׁ] בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְרַקֶּדֶת לַכַּתַּח, וְהַמְשַׁתֶּקֶת לָעֲדָשִׁים, וְהַמְצַוַּחַת לַגְּרִיסִין, וְהַמַּשְׁתָּנֶת מַיִם בִּפְנֵי קְדֵרָתָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְבַּשֵּׁל הַקְּדֵרָה בִּמְהֵרָה – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. [אֲבָל] נוֹתְנִין קֵיסָם שֶׁל תּוּתִים וְשִׁבְרֵי זְכוּכִית בַּקְּדֵרָה, בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְבַּשֵּׁל הַקְּדֵרָה. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּשִׁבְרֵי זְכוּכִית, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. נוֹתְנִין בּוּל שֶׁל מֶלַח לְתוֹךְ הַנֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁתְּאִיר וְתִדְלֹק. נוֹתְנִין טִיט וְחַרְסִית (לְתוֹךְ) [תַּחַת] הַנֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁתַּמְתִּין וְתִדְלֹק. "חַמְרָא וְחַיֵּי לְפוּם רַבָּנָן" – אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. וּמַעֲשֶׂה בְּר' עֲקִיבָא שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ, וְעַל כּוֹס וְכוֹס שֶׁהֵבִיא אָמַר: "חַמְרָא וְחַיֵּי לְפוּם רַבָּנָן, חַמְרָא וְחַיֵּי לְפוּם [רַבָּנָן וּלְפוּם] תַּלְמִידֵיהוֹן".

אֵלּוּ דְּבָרִים מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי: הַמְסַפֵּר קוֹמִי, וְהָעוֹשֶׂה בְּלוֹרִית. וְהַמַּגְבִּיהַּ לְגַרְגְּרָן. וְהַמְגָרֶרֶת אֶת בְּנָהּ לְבֵין הַמֵּתִים. וְהַקּוֹשֵׁר מְטַלְטֶלֶת עַל יֶרְכּוֹ, וְחוּט אָדֹם עַל אֶצְבָּעוֹ. וְהַמּוֹנֶה וּמַשְׁלִיךְ צְרוֹרוֹת לַיָּם אוֹ לַנָּהָר – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמְסַפֵּק וְהַמְטַפֵּחַ וְהַמְרַקֵּד לְשַׁלְהֶבֶת – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. נָפְלָה פִּתּוֹ מִפִּיו וְאָמַר: הַחֲזִירוּ לִי שֶׁלֹּא תֹּאבַד בִּרְכָתִי. הַנִּיחוּ נֵר עַל הָאָרֶץ שֶׁיִּצְטַעֲרוּ הַמֵּתִים, אַל תַּנִּיחוּ נֵר עַל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִצְטַעֲרוּ הַמֵּתִים. נָפְלוּ מִפִּיו צְרוֹרוֹת, וְאָמַר: אוֹרְחִין לָנוּ הַיּוֹם – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָיָה מַתְחִיל בְּמִלְאכָה וְאָמַר: יָבֹא פְּלוֹנִי שֶׁיְּדָיו קַלּוֹת וְיַתְחִיל בָּהּ, יָבֹא זֶה שֶׁרַגְלָיו קַלּוֹת וְיַעֲבֹר לְפָנֵינוּ – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָאוֹמֵר בְּחָבִית אוֹ בְּעִסָּה: יָבֹא פְּלוֹנִי שֶׁיְּדָיו מְבֹרָכוֹת וְיַתְחִיל בָּהּ – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַפּוֹקֵק אֶת הַחַלּוֹן בְּסִירָא. הַקּוֹשֵׁר בַּרְזֶל בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה שֶׁל חַיָּה, וְהָעוֹרֵךְ לְפָנֶיהָ שֻׁלְחָן – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אֲבָל פּוֹקְקִין אֶת הַחַלּוֹן בִּגְלַפְקְרִין אוֹ בְּעָמִיר, וְנוֹתְנִין לְפָנֶיהָ סֶפֶל שֶׁל מַיִם, וְקוֹשְׁרִין לָהּ תַּרְנְגֹלֶת שֶׁתְּהֵא לָהּ לְצֵוָּת, וְלֹא מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָאוֹמֵר: שַׁחֲטוּ תַּרְנְגוֹל זֶה שֶׁקָּרָה כְּעוֹרֵב, שַׁחֲטוּ תַּרְנְגֹלֶת זוֹ שֶׁהִיא קוֹרֵא כְּזָכָר, הָאֲכִילוּהָ כַּרְבָּלְתָּא שֶׁהִיא קוֹרֵא כְּזָכָר – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. קָרָא עוֹרֵב, וְאָמַר לוֹ: צְרַח, קָרָא עוֹרֵב, וְאָמַר

לוֹ: חֲזֹר לְאָחוֹרֶיךָ, הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָאוֹמֵר: אֶכֹל תְּמָרָה וַחֲזֶרֶת [נ"א הַמָּרַת חֲזֶרֶת] זוֹ שֶׁתְּהֵא זוֹכְרֵנִי בָּהּ. אַל תַּאֲכִילֵנִי מִפְּנֵי בַּרְקִית. תִּישַׁן בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת שֶׁתִּתְרָאֵנוּ בַּלַּיְלָה, אַל תִּישַׁן בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת שֶׁלֹּא תִּרְאֶנּוּ בַּלַּיְלָה. הֲפֹךְ אֶת חֲלוּקְךָ שֶׁתְּהֵא חוֹלֵם חֲלוֹמוֹת טוֹבוֹת, אַל תַּהֲפֹךְ אֶת חֲלוּקְךָ שֶׁלֹּא תְּהֵא חוֹלֵם חֲלוֹמוֹת. שֵׁב עַל הַמַּכְבֵּד שֶׁתְּהֵא חוֹלֵם חֲלוֹמוֹת, אַל תֵּשֵׁב עַל הַמַּכְבֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא חוֹלֵם חֲלוֹמוֹת – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הָאוֹמֵר: אַל תֵּשֵׁב עַל הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁלֹּא תִּכְבַּד עָלֵינוּ מְלָאכָה: אַל תֵּשֵׁב עַל הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר – הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר וַדַּאי – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הָאוֹמֵר: אַל תַּפְשִׁיל יָדֶיךָ לְאָחוֹרֶיךָ שֶׁלֹּא תֶּאֱסֹר עָלֵינוּ מְלָאכָה – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַתּוֹפֵס חֹר בַּכֹּתֶל, וְאוֹמֵר: חֲדָא – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אִם מִפְּנֵי נִיצוֹצוֹת – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר: חֲדָא – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אִם מִפְּנֵי עוֹבְרִין וְשָׁבִין – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הַזּוֹרֵק בַּרְזֶל לְבֵין הַקְּבָרוֹת, וְאָמַר: חֲדָא – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אִם מִפְּנֵי חֲרָשִׁין – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הַנּוֹתֵן מַקֵּל שֶׁל אוּד וּבַרְזֶל תַּחַת רֹאשׁוֹ – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אִם בִּשְׁבִיל לְשָׁמְרָהּ – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הַמְצַוַּחַת לַתַּנּוּר שֶׁלֹּא תִּנָּפֵל הַפַּת, וְהַנּוֹתֶנֶת קִסְמִין בְּאָזְנֵי קְדֵרָה שֶׁלֹּא תְּהֵא מְרַתַּחַת וְשׁוֹפַעַת לַאֲחוֹרֶיהָ – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אֲבָל נוֹתְנָה קִסְמִין שֶׁל תּוּתִים וּזְכוּכִית בַּקְּדֵרָה בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְבַּשֵּׁל מְהֵרָה, אֲבָל אִסְרוּ חֲכָמִים בַּזְּכוּכִית מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. הַמְשַׁתֶּקֶת לַעֲדָשִׁים, וְהַמְצַנֶּנֶת לְאֹרֶז, וְהַמְטַפַּחַת לְנֵר – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. נָפַל נָחָשׁ עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְאָמַר: עָנִי הוּא – וְסוֹפוֹ לְהַעֲשִׁיר, עֲבָרָה הִיא – יוֹלֶדֶת זָכָר, בְּתוּלָה הִיא – נִשֵּׂאת לְאָדָם גָּדוֹל – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַמּוֹשֶׁבֶת אֶפְרוֹחִין וְאָמְרָה: אֵינִי מוֹשִׁיבָתָן אֶלָּא בִּבְתוּלָה, אֵינִי מוֹשִׁיבָתָן אֶלָּא עֲרֵמָה, אֵינִי מוֹשִׁיבָתָן אֶלָּא בַּשְּׁמֹאל, אֵינִי מוֹשִׁיבָתָן אֶלָּא בִּבְתָרֵי, וְהַמְקַדֵּשׁ בִּבְתָרֵי, וְהַמְשַׁלֵּחַ בִּבְתָרֵי. וְהָאוֹמֵר: הוֹסִיפוּ עַל הַשֻּׁלְחָן – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַנּוֹתֶנֶת בֵּיצִים וַעֲשָׂבִים בַּכֹּתֶל, וְטָחָה בִּפְנֵיהֶם, וּמוֹנָה שִׁבְעִים וְאֶחָד – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. הַכּוֹכֶרֶת אֶפְרוֹחִים בִּכְבָרָה, וְהַנּוֹתֶנֶת בַּרְזֶל בֵּין הָאֶפְרוֹחִים – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אִם מִפְּנֵי הָרְעָמִים וְעִם מִפְּנֵי הַבָּרָק – הֲרֵי זֶה מֻתָּר. הַשּׁוֹאֵל בְּמַקְלוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֵלֵךְ וְאִם לֹא אֵלֵךְ – הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זָכָר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ" וְגוֹ'.

(ויקרא יח ד) אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ – דְּבָרִים שֶׁאִלְמָלֵי לֹא נִכְתְּבוּ דִּין הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ. וְאֵלּוּ הֵן: עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכַת דָּמִים, וְגָזֵל וּבִרְכַּת הַשֵּׁם. וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ – דְּבָרִים שֶׁהַשָּׂטָן וְיֵצֶר הָרַע מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: אֲכִילַת חֲזִיר, וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, וַחֲלִיצַת יְבָמָה, וְטָהֳרַת מְצֹרָע וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְאִם תֹּאמַר: מַעֲשֶׂה תֹּהוּ הֵם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'" – אֲנִי ה' חָקַקְתִּים וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. "מִשְׁפָּטַי"

אֵלּוּ דִּינִין, "חֻקֹּתַי" – אֵלּוּ מִדְרָשׁוֹת, "תִּשְׁמְרוּ" – זֶה מִשְׁנָה, "לָלֶכֶת בָּהֶם" – זֶה הַמַּעֲשֶׂה, "תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם" – לֹא מִשְׁנָה עִקָּר אֶלָּא מַעֲשֶׂה עִקָּר. "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם" – לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים, וְלִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים. "וָחַי בָּהֶם" – לְעוֹלָם, אִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה – הֲרֵי זֶה סוֹפוֹ מֵת הוּא, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וָחַי בָּהֶם", לְעוֹלָם הַבָּא. "אֲנִי ה'" – נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. מִנַּיִן לְפִקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁהוּא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: "וָחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם וְכוּ' (כִּדְתָנוּב בְּרֶמֶז שכ"ז). הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" – כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הָאָדָם, הָא לָמַדְתָּ: שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל. אֶלָּא שֶׁאֵין נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה, דִּכְתִיב: "רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם" – רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּמוּם, הִתִּירָן לָהֶם, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר אֶלָּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל הַמְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גּוֹי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה" – לָנוּ וְלֹא לָהֶם. מֵתִיבֵי: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכוּ', הָתָם בְּשֶׁבַע מִצְוֹת דִּידְהוּ.

רמז תקפח

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: נִמְנוּ וְגָמְרוּ בַּעֲלִיַּת בֵּית נְתִזָה בְּלֹד: כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אִם אוֹמְרִים לְאָדָם עֲבֹר וְאַל תֵּהָרֵג – יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג, חוּץ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. וַעֲבוֹדַת אֱלִילִים לֹא, וְהָתַנְיָא: הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ לָאָדָם: עֲבֹד אֱלִילִים וְאַל תֵּהָרֵג, מִנַּיִן שֶׁיַּעֲבֹר וְלֹא יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". אִינְהוּ דְּאָמוּר כְּרִ' אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ", וְאִם נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ", אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ". יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּכָל נַפְשְׁךָ". גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים – כְּרַבִּי. דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" – וְכִי מַה לְמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מֵעַתָּה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מֵקִישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, מַה נַּעֲרָה מְאֹרָסָה נִתָּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ אַף רוֹצֵחַ נִתָּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה גּוּפָהּ מְנָלָן, כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, "וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ" – הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ, בְּכָל דָּבָר שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹשִׁיעָהּ. וּמֵקִישׁ נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה לְרוֹצֵחַ, מָה רוֹצֵחַ יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר אַף נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. וְרוֹצֵחַ גּוּפָהּ מְנָא לָן,

סְבָרָא הוּא, דְּהַהוּא דְּאָתָא לְקַמֵּהּ דְּרָבָא, אֲמַר לֵהּ: אֲמַר לִי מָרִי דּוּרַאי זִיל קָטְלֵהּ לִפְלָנְיָא, וְאִי לָא קָטְלִינָא לָךְ. אֲמַר לֵהּ: נִיקְטְלָךְ וְלָא תִּקְטֹל, מִי יֵימַר דְּדָמָא דִּידָךְ סָמֵק טְפֵי, דִּילְמָא דָּמָא דְּהַאי סָמֵק טְפֵי. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד, אֲבָל בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד אֲפִלּוּ לְשִׁנּוּיֵי עַרְקָתָא דְּמָסָאנָא יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּצִנְעָה אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא לֹא. וְכַמָּה פַּרְהֶסְיָא, עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם. פְּשִׁיטָא יִשְׂרָאֵל בָּעֵינָן, דִּכְתִיב: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְגוֹי אֶחָד מַהוּ, תָּא שְׁמַע: דְּתָנֵי רַבָּנַאי אֲחוּהּ דְּר' יִרְמְיָה בְּרַבִּי: אָתְיָא "תּוֹךְ, תּוֹךְ" מ"הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת", מַה לְהַלָּן עֲשָׂרָה וְכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל אַף כָּאן עֲשָׂרָה וְכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל. וְהָא אֶסְתֵּר פַּרְהֶסְיָא הֲוַאי, אֶסְתֵּר קַרְקַע עוֹלָם הָיְתָה. רָבָא אָמַר: הָנָאת עַצְמוֹ שָׁאנֵי, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי קוּקֵי וְדִימוּנְקֵי הֵיכִי יַהֲבִינַן לְהוּ. וְאָזְדָא רָבָא לְטָעְמֵהּ, דְּאָמַר רָבָא: הַאי נָכְרִי דְּאָמַר לְיִשְׂרָאֵל קְטֹל אַסְפֶּסְתָּא בְּשַׁבָּתָא וְשָׁדֵי לְחַיּוּתָא, וְאִי לָא קָטִילְנָא לָךְ – לִיקְטוֹל וְלָא לִיקְטְלֵהּ, שַׁדֵּי לְנַהֲרָא – לִיקְטְלֵהּ וְלָא לִיקְטוֹל, מַאי טַעְמָא, לַעֲבֹר מִלְּתָא קָא בָּעֵי.

רמז תקפט

כָּל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ, נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְלָה אָחִיךָ" – כֵּיוָן שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא אָחִיךָ, דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: וּמָה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, נַפְשׁוֹ נִטֶּלֶת לוֹ. הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִמְּקוֹמוֹ הוּא לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת", וְאוֹמֵר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם" – הָא, כָּל הַיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵרָה, נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם" – מָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר. גִּלּוּי עֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמְּדָתָן, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּזָכֶה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת הַגּוֹיִם שֶׁמִּזְדַּוְּגִין עַל עֲרָיוֹת כְּיִשְׂרָאֵל. וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא. "לֵאמֹר" – זֶה גִּלּוּי עֲרָיוֹת, הָתָם בַּעֲרָיוֹת דִּידְהוּ, הָכָא בַּעֲרָיוֹת דִּידָן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: בָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל נִדּוֹן בְּדִין יִשְׂרָאֵל. לְמַאי הִלְכְתָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה דִּלְדִידְהוּ לִיתְּ לְהוֹן דַּיְינִינַן לַהּ בְּדִינָא דִּידָן. אֲבָל אֵשֶׁת אִישׁ בְּדִינָא דִּידְהוּ דַּיְינִינַן, וְהָתַנְיָא: בָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה – נִדּוֹן בְּסִקִּילָה, עַל אֵשֶׁת אִישׁ – נִדּוֹן בְּחֶנֶק. וְאִי בְּדִינָא דִּידְהוּ סֵיף הוּא, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי אֵשֶׁת אִישׁ דְּקָתָנֵי, כְּגוֹן: שֶׁנִּכְנְסָה לַחֻפָּה וְלֹא נִבְעָלָה, דִּלְדִידְהוּ לִיתְּ

לְהוּ דַּיְנִינָן לֵהּ בְּדִינָא דִּידָן. דְּתָנֵי רַבִּי חֲנִינָא: "וְהִיא בְּעָלַת בָּעַל" – [בְּעָלַת בַּעַל] יֵשׁ לָהֶן, נִכְנְסָה לַחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה אֵין לָהֶן. "לֹא תִקְרְבוּ" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הָאִישׁ שֶׁמַּזְהָר עַל יְדֵי אִשָּׁה, אִשָּׁה שֶׁמַּזְהֶרֶת עַל יְדֵי הָאִישׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרְבוּ" – הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ" – אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִגַּלֶּה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִקְרַב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרַב". אֵין לִי אֶלָּא נִדָּה בְּלֹא תִקְרַב וְלֹא תְגַלֶּה, מִנַּיִן שְׁאָר עֶרְיוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". "אֲנִי ה'" – אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. אָמַר רַבִּי פְּדָת: לֹא אָמְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְרִיבָה שֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת בְּלִבַּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה". עוּלָא כִּי הֲוָה אָתֵי מִבֵּי רַב, הֲוָה מְנַשֵּׁק לְהוּ לְאַחָוָתֵהּ אַבֵּי חֲדַיְהוּ, וְאָמְרִי לָהּ: אַבֵּי יְדַיְהוּ. וּפְלִינָא דִּידֵהּ, דְּאָמַר עוּלָא: אֲפִלּוּ שׁוּם קְרָבָה שֶׁבָּעוֹלָם אָסוּר, מִשּׁוּם לֵךְ לֵךְ אָמְרִין לִנְזִירָא סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִקְרַב. "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ" – כְּלָל, "עֶרְוַת אֲבִיךְ וְעֶרְוַת אִמְּךָ" – פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. שֶׁהָיָה בַּדִּין: הוֹאִיל וּמָתַר בְּבַת אָחִי אָבִיו וַאֲחִי אָבִיו מָתַר בְּבִתּוֹ, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאָסוּר בְּאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו אָחִי אָבִיו אָסוּר בְּאִשְׁתּוֹ, וְהוֹאִיל וּמָתַר בְּאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ חוֹרְגוֹ מָתַר בְּאִשְׁתּוֹ, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאָסוּר בְּבַת חוֹרְגוֹ אַף חוֹרְגוֹ יְהֵא אָסוּר בְּבִתּוֹ. אִם אָמַרְתָּ כֵּן הֲבֵאת עֲרָיוֹת מִן הַדִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ" – כְּלָל, "עֶרְוַת אֲבִיךְ וְעֶרְוַת אִמְּךָ" – פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. "אֲנִי ה'" – דַּיָּן לִפְרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

רמז תקצ

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם – רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: הוּא שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" – אֲנִי הוּא שֶׁקִּבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי עֲלֵיכֶם בְּמִצְרַיִם, אָמְרוּ לוֹ: הֵן הֵן. קִבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי, קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי".

הוּא שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – אֲנִי הוּא שֶׁקִּבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי עֲלֵיכֶם בְּסִינַי, אָמְרוּ לוֹ: הֵן הֵן. קִבַּלְתֶּם מַלְכוּתִי, קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: חֲמוּרוֹת עֲרָיוֹת שֶׁפּוֹתֵחַ בָּהֶם בְּיִוּ"ד ה"א וְחוֹתֵם בְּיִוּ"ד ה"א. שֶׁבִּתְחִלַּת הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי ה'", וּבְסוֹף הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". הָא חֲמוּרוֹת עֲרָיוֹת שֶׁפּוֹתֵחַ בָּהֶן בְּיִוּ"ד ה"א וְחוֹתֵם בָּהֶן בְּיִוּ"ד ה"א. רַבִּי אוֹמֵר: גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בָּעֲרָיוֹת, לְכָךְ בָּא עֲלֵיהֶן

בְּגִזְרָה: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – דְּעוּ מִי הוּא הַגּוֹזֵר עֲלֵיכֶם. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁנִּתְקוּ בָּעֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בּוֹכֶה לְמִשְׁפְּחוֹתָיו". וְכֵן מַלְאָכִי אָמַר לָהֶם: "וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח ה' בְּכִי וַאֲנָקָה" – אָמַר לָהֶם: לֹא זֹאת תְּחִלָּה לָכֶם, כְּבָר בְּכִיתֶם בִּימֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: "וְלֹא אֶחָד עָשָׂה וּשְׁאָר רוּחַ לוֹ" – מִי שֶׁבָּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא בָרָא אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: "וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ זֶרַע אֱלֹהִים", עָנוּ כֻּלָּם וְאָמְרוּ: "יַכֶּרֶת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב" – לֹא יִהְיֶה לוֹ עֵר בַּחֲכָמִים וְלֹא עוֹנֶה בְּתַלְמִידִים, אִם הוּא כֹּהֵן – [לֹא יִהְיֶה לוֹ] "בֵּן מַגִּישׁ מִנְחָה לַה' צְבָאוֹת". וְאוֹמֵר: "וּמִבְּנֵי (יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק) [יֵשׁוּעַ בֶּן אֶלְיָשִׁיב] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל חָתָן לְסַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וַאֲבִרְיֵחֵהוּ מֵעָלָי". אָמַר רַבִּי: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" – אֱמֹר לָהֶם: אַף אֲנִי מְזָהָר. כְּשֵׁם שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ וְקִבַּלְתָּ, כָּךְ אֱמֹר לָהֶם וְיִקַּבְּלוּ. "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" – הֲרֵי אַזְהָרָה לְבֵית דִּין. "אֲנִי ה'" – דַּיָּן לִפְרַע, וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ – מֵקִישׁ מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעֲשֵׂה כְּנַעֲנִיִּים וּמַעֲשֵׂה כְּנַעֲנִיִּים לְמַעֲשֵׂה מִצְרַיִם, מַה מַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם שְׁטוּפִים בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְמִשְׁכָּב זָכוּר וּבְהַרְבָּעַת בְּהֵמָה, אַף מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל כְּנַעֲנִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ" – וְכִי מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא אָמָרוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ וְגוֹ', כִּי תוֹעֲבַת ה' כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה" וְגוֹ', "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ" – בְּנִמּוּסוֹת שֶׁלָּהֶם, בְּדָבָרִים הַחֲקוּקִים לָהֶם, כְּגוֹן טַרְטִיאוֹת וְקִרְקָסְיָאוֹת וְהָאַצְטַבָּאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵלּוּ דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. שֶׁמָּא תֹּאמַר: לָהֶם חֻקִּים וְלָכֶם אֵין חֻקִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם". עַדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לַיֵּצֶר הָרַע לְהַרְהֵר וְלוֹמַר: שֶׁלָּהֶם נָאִים מִשֶּׁלָּנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה" וְגוֹ'.

רמז תקצא

אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ – אֵלּוּ דְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ בְּדִין הָיָה לִכָּתְבָם, וְכָגוֹן הַגְּזֵלוֹת]. "לָלֶכֶת בָּהֶם" – עֲשֵׂם עִקָּר, וְאַל תַּעֲשֵׂם טְפֵלָה. שֶׁלֹּא יְהֵא מַשָּׂאֲךָ וּמַתָּנְךָ אֶלָּא בָּהֶם, שֶׁלֹּא תְּעָרֵב בָּהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים. שֶׁמָּא תֹּאמַר: לְמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָלֶכֶת בָּהֶם" – שֶׁלֹּא תִּפְטֵר מִתּוֹכָן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ". "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ", "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" – בָּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ" – בִּשְׁעַת מִיתָה, "וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ" – לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ".

וְשָׁמָּא תֹּאמַר: אָבַד סִבְרִי וּבָטֵל סְכוּיִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲנִי ה'" – אֲנִי סִבְרְךָ, אֲנִי סְכוּיֶיךָ, וְעָלַי בִּטְחוֹנְךָ. וְאוֹמֵר: "וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶסָּבֵל. וְאוֹמֵר: "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים", וְאוֹמֵר: "אֲנִי ה' רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרוֹנִים אֲנִי הוּא". "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי" – אֵין לִי אֶלָּא מַה שֶּׁפֵּרֵט הַכָּתוּב, שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי פְּרָשָׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי". "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "הָאָדָם" וְכוּ' (כְּדִלְקַמָּן). וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם אֲדֹנָי אֱלֹהִים" – "תּוֹרַת כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבוֹא גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר אֱמוּנִים". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "זֶה הַשַּׁעַר לַה' כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים יָבוֹאוּ בוֹ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבוֹאוּ בוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "רַנְּנוּ כֹהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הֵיטִיבָה ה' לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּים וְלַיִּשְׂרְאֵלִים" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "הֵיטִיבָה ה' לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם". הָא אֲפִלּוּ גּוֹי (וְעָשָׂה אֶת הַתּוֹרָה) [הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה] הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל. "וָחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם אָמְרוּ לוֹ לְאָדָם בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ: עֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְאַל תֵּהָרֵג, שֶׁיַּעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָחַי בָּהֶם" – וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. אוֹ אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ בְּרַבִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי" – אִם מַקְדִּישִׁים אַתֶּם אֶת שְׁמִי, אַף אֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶת שְׁמִי עַל יֶדְכֶם, כְּשֵׁם שֶׁעָשׂוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁהָיוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שְׁטוּחִים לִפְנֵי הַצֶּלֶם וְהֵן עוֹמְדִין וְדוֹמִין לְתָמָרִים, וַעֲלֵיהֶם מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: "זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר, אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו" – הַיּוֹם אֲנִי מִתְעַלֶּה בָּהֶם לִפְנֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הַיּוֹם אֲנִי נִפְרָע לָהֶם מִשּׂוֹנְאֵיהֶם, הַיּוֹם אֲנִי מְחַיֶּה לָהֶם אֶת הַמֵּתִים. "אֲנִי ה'" – דַּיָּן לִפְרַע, וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

רמז תקצב

(ויקרא יח ו) אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ – זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "אֶל הֶהָרִים לֹא אָכָל וְגוֹ' וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב" – מַקִּישׁ אִשָּׁה נִדָּה לְאֵשֶׁת רֵעֵהוּ, מָה אֵשֶׁת רֵעֵהוּ הוּא בְּבִנְדָּהּ וְהִיא בְּבִנְדָּהּ אָסוּר, אַף אִשָּׁה נִדָּה הוּא בְּבִנְדּוֹ וְהִיא בְּבִנְדָּהּ אָסוּר. וּפְלִינָא דְּרַבִּי פְּדָת וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁקָּרָא הַרְבֵּה וְשָׁנָה הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, וּמֵת בַּחֲצִי יָמָיו. וְהָיְתָה אִשְׁתּוֹ נוֹטֶלֶת תְּפִלָּיו וּמַחֲזִירָתָן בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אָמְרָה לָהֶם: כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי (הִיא) [הוּא] חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", בַּעֲלִי שֶׁקָּרָא הַרְבֵּה וְשָׁנָה הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַרְבֵּה, מִפְּנֵי

מַה מֵּת בַּחֲצִי יָמָיו, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁהֶחֱזִירָהּ דָּבָר. פַּעַם אַחַת נִתְאָרַחְתִּי אֶצְלָהּ, אָמַרְתִּי לָהּ: בִּתִּי, בִּימֵי נִדּוּתֵךְ מַהוּ אֶצְלֵךְ, אָמְרָה לִי: חַס וְשָׁלוֹם אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה לֹא נָגַע בִּי. בִּימֵי לִבּוּנֵךְ מַהוּ אֶצְלֵךְ, אָכַל עִמִּי וְשָׁתָה עִמִּי וְיָשַׁן עִמִּי בְּקֵרוּב בָּשָׂר, וְלֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ דָּבָר אַחֵר. אָמַרְתִּי לָהּ: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ, שֶׁלֹּא הִכִּיר פָּנִים בַּתּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב". כִּי אַתָּה רַב דִּימִי אָמַר: מִטָּה אַחַת הָיְתָה, בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: סִנָּר מַפְסִיק בֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

רמז תקצג

(ויקרא יח ז) עֶרְוַת אָבִיךָ וְגוֹ' – הַבָּא עַל הָאֵם – חַיָּב מִשּׁוּם אֵם וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֵם בִּלְבַד. אָמַר רָבָא: קְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה "עֶרְוַת אָבִיךָ" – זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ, וּמֵיתֵי לָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וּמִשְׁמַע בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אִמּוֹ בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ. אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אִמְּךָ הִיא" – מִשּׁוּם אִמּוֹ אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָב. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרָבָא: "אִישׁ" – פָּרָט לְקָטָן, "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אֵשֶׁת אָבִיו" – מַשְׁמַע בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אִמּוֹ בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ. אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה" – מֻפְנֶה לְהָקִישׁ וְלָדוּן הֵימֶנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה. "מוֹת יוּמְתוּ" – בִּסְקִילָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר כָּאן: "דְּמֵיהֶם בָּם" וְנֶאֱמַר בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי: "דְּמֵיהֶם בָּם", מַה לְּהַלָּן בִּסְקִילָה אַף כָּאן בִּסְקִילָה. עִנְיָן שְׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". "עֶרְוַת אָבִיךָ" – זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶרְוַת אָבִיךָ מַמָּשׁ, נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה" – מַה לְּהַלָּן בְּאִשּׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף כָּאן בְּאִשּׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּמַשְׁמַע בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אִמּוֹ בֵּין אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ. אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". אֵין לִי אֶלָּא בְּאַזְהָרָה שֶׁעָשָׂה הַכָּתוּב אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו כְּאִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו, בְּעִנְיָן מִנַּיִן, נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה" – וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "עֶרְוַת (דּוֹדוֹ) [אָבִיו] גִּלָּה" – מַה בְּאַזְהָרָה עָשָׂה הַכָּתוּב אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו כְּאִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו, אַף בְּעִנְיָן עָשָׂה הַכָּתוּב אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו כְּאִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו. "אִמְּךָ הִיא" – מִשּׁוּם אִמּוֹ אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו. וְרַבָּנָן, "עֶרְוַת אָבִיךָ" – אָבִיךָ מַמָּשׁ. הַאי מ"וְאֶת זָכָר" נָפְקָא, לְחַיֵּב עָלָיו שְׁתַּיִם, וְכִדְרַב יְהוּדָה: גּוֹי הַבָּא עַל (אִמּוֹ) [אָבִיו] חַיָּב שְׁתַּיִם. אָמַר רָבָא: מְסֻתָּבֵר מִלְּתָא דְּרַב יְהוּדָה בְּיִשְׂרְאֵל וּבְשׁוֹגֵג וּבְקָרְבָּן, וְהַאי דְּקָאָמַר גּוֹי לִשְׁנָא מְעַלְּיָא הוּא. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ גּוֹי, דִּינוֹ מַאי נִיהוּ קְטָלָא, בִּתְרֵי קְטָלֵי קְטַלְתָּ לֵהּ. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי: הַבָּא

עַל (אִמּוֹ) [אָבִיו] חַיָּב שְׁתַּיִם. הַבָּא: עַל אֲחִי אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם. אִיבָּעֵית אֵימָא: דְּלָא כְּרִ' יְהוּדָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, דְּמַיְתֵי לָהּ בְּקַל וָחֹמֶר מֵאֲחִי אָבִיו: וּמָה אֲחִי אָבִיו דְּקָרֳבָא הוּא חַיָּב שְׁתַּיִם, אָבִיו לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְקָא מִפַּלְגִי בִּפְלָגְתָּא דְּאַבָּיֵי וְרָבָא, מַר סָבַר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין וּמַר סָבַר אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְרַבָּנָן אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אָבִיו מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ מֵעֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה. וְרִ' יְהוּדָה, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְאַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אָבִיו לְאַחַר מִיתָה. וְרַבָּנָן, הֲהוּא מְסֵיפָא דְּקָרָא נָפְקָא: "עֶרְוַת אָבִיךָ הִיא". וְרִבִּי, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ מְשׁוּם אֵשֶׁת אָב אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מְשׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. וְהָא אֲנַן תְּנַן: "הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָב – חַיָּב מְשׁוּם אֵשֶׁת אָב וּמְשׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּחַיֵּי הָאָב בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו", וְלָא פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר אַבָּיֵי: פְּלִיג בַּבְּרִיתָא. וְרַבָּנָן, עֹנֶשׁ דְּאֵשֶׁת אָבִיו לְאַחַר מִיתָה מְנָא לְהוּ, בִּשְׁלָמָא לְרִ' יְהוּדָה מַיְתֵי לֵיהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אֶלָּא לְרַבָּנָן מְנָא לְהוּ, אָמְרִי לָךְ: הַהוּא "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה" דְּמַפִּיק רַבִּי יְהוּדָה לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַפְקֵי לֵיהּ אִינְהוּ לְעֹנֶשׁ דְּאֵשֶׁת אָבִיו לְאַחַר מִיתָה. וְרַבָּנָן, עֹנֶשׁ דְּאִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו מְנָא לְהוּ, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: "אִמְּךָ הִיא" – עֲשֵׂה הַכָּתוּב לְאִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו כְּאִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו. "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה", "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" – בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ. "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת" – בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ: (כְּתוּב בְּרֵמֶז רצ"ה).

(ויקרא יח ט) תְּנוּ רַבָּנָן: הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו, חַיָּב מְשׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמְשׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מְשׁוּם אֲחוֹתוֹ בִּלְבַד. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן, מִכְּדֵי כְּתִיב: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ", "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ" לָמָּה לִי, לְחַיְּבוֹ מְשׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמְשׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וְרִ' יוֹסֵי בְּרִ' יְהוּדָה אָמַר: אָמַר קְרָא: "אֲחוֹתְךָ הִיא" מְשׁוּם אֲחוֹתוֹ אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מְשׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וְרַבָּנָן, מִבָּעֵי לֵיהּ לְחַיְּבוֹ עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, לוֹמַר שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין. וְרִ' יוֹסֵי בְּרִ' יְהוּדָה, הַאי אֵשֶׁת אָבִיךָ מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשּׁוּת לְאָבִיךָ, פְּרֹט לַאֲחוֹתוֹ מִשְׁפָּחָה וּמְנָכְרִית.

רמז תקצד

עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת – בֵּין שֶׁאוֹמֵר לְאָבִיךָ קַיִם בֵּין שֶׁאוֹמֵר לְאָבִיךָ הוֹצֵא וכו'. וְרַבָּנָן, לְמִעוּט שִׁפְחָה וְנָכְרִית מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ מֵ"הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ". וְרִ' יוֹסֵי בְּרִ' יְהוּדָה, חַד בְּשִׁפְחָה וְחַד בְּנָכְרִית. וּצְרִיכֵי. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן שִׁפְחָה מְשׁוּם דְּאֵין לָהּ יַחַס, אֲבָל נָכְרִית דְּאִית לָהּ יַחַס אֵימָא לֹא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן נָכְרִית מְשׁוּם דְּלָא שַׁיְכָה בְּמִצְוֹת, אֲבָל שִׁפְחָה אֵימָא לֹא. צְרִיכָא. וְרַבָּנָן, אַשְׁכְּחַן שִׁפְחָה, נָכְרִית

מְנָא לָן, וְכִי תֵּימָא לֵילַף מִשִּׂפְחָה, מַה לְּשִׂפְחָה שֶׁכֵּן אֵין לָהּ יַחַס. אָמַר קְרָא: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי" – בִּנְךָ [הַבָּא מִישְׂרְאֵלִית] קָרוּי בִּנְךָ וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַגּוֹיָה קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ. הָא בְּשִׁבְעַת גּוֹיִם כְּתִיב, "יָסִיר" – לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַמְסִירוֹת. וּמַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עָלֵהּ דְּרִ' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה, דְּרִ' שִׁמְעוֹן דְּדָרִישׁ טַעְמָא דִּקְרָאֵי. (ויקרא יח י) "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ" – רָבָא רָמֵי: כְּתִיב: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן" – הָא בַּת בְּנָהּ דִּידָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ דִּידָהּ גַּלֵּי, וּכְתִיב: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ", הָא כֵּיצַד, כָּאן בִּנְשׂוּאִין כָּאן בְּאוֹנֶס. וְאֵימָא פְּרָט לְחַיָּבֵי לָאוִין, חַיָּבֵי לָאוִין תִּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, דִּכְתִיב: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים" וְגוֹ', "אֲהוּבָה" – אֲהוּבָה בְּנִשּׂוּאִיהָ, "שְׂנוּאָה" – שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאִיהָ, וְאָמַר רַחֲמָנָא "כִּי תִהְיֶיךָ". תְּנוּ רַבָּנָן: אָנוּס אִשָּׁה – מֻתָּר לִשָּׂא בִּתָּהּ, נָשָׂא אִשָּׁה – אָסוּר לִשָּׂא בִּתָּהּ. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: בְּכָלָן נֶאֱמַר בָּהֶן שְׁכִיבָה, וְכָאן נֶאֱמַר בּוֹ קִיחָה, לוֹמַר לְךָ דֶּרֶךְ לִקּוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה. אָמַר לֵהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי אֲחוֹתוֹ דִּכְתִיב: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ", דֶּרֶךְ קִיחָה הוּא דְּאָסוּר, דֶּרֶךְ שְׁכִיבָה שָׁרֵי, אֲמַר לֵהּ לְקִּוחִין יֵשׁ בַּתּוֹרָה סְתָם, הָרְאוּיִין לִשְׁכִיבָה – לִשְׁכִיבָה, הָרְאוּיִין לְקִיחָה – לְקִיחָה. רָבָא אָמַר: אָנוּס אִשָּׁה מֻתָּר לִשָּׂא בִּתָּהּ, מֵהָכָא, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן" – הָא בַּת בְּנָהּ דִּידָהּ גַּלֵּי, וּכְתִיב: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד, כָּאן בְּאוֹנְסִין כָּאן בִּנְשׂוּאִין. וְאִפּוּךְ אֲנָא, עֲרָיוֹת "שְׁאֵר" כְּתִיב בְּהוּ, בִּנְשׂוּאִין אִכָּא שְׁאֵר, בְּאוֹנְסִין לֵיכָּא. (ויקרא יח טו) "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ" וְגוֹ' – הַבָּא עַל כַּלָּתוֹ – חַיָּב מְשׁוּם כַּלָּתוֹ וּמְשׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּחַיֵּי בְּנוֹ בֵּין לְאַחַר מִיתַת בְּנוֹ, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין. וְלִחַיֵּב נַמֵּי מְשׁוּם אֵשֶׁת בְּנוֹ, אָמַר אַבָּיֵי: פָּתַח הַכָּתוּב בְּכַלָּתוֹ וְסִיֵּם בְּאֵשֶׁת בְּנוֹ, לוֹמַר לְךָ: זוֹ הִיא כַּלָּתוֹ וְזוֹ הִיא אֵשֶׁת בְּנוֹ. "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ" וְגוֹ' – תַּנְיָא: "אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה" – בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, וְדִין הוּא: חַיֵּב כָּאן וְחַיֵּב בַּאֲחוֹתוֹ, מָה אֲחוֹתוֹ בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם אַף כָּאן בֵּין מִן הָאֵם. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: חַיֵּב כָּאן וְחַיֵּב בְּדוֹדָתוֹ, מָה דּוֹדָתוֹ מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם אַף כָּאן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה: דִּנִין קְרוֹבֵי עַצְמוֹ מִקְּרוֹבֵי עַצְמוֹ, וְאַל תּוֹכִיחַ דּוֹדָתוֹ שֶׁקְּרוֹבֵי הָאָב. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דִּנִין דָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין מִדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, וְאַל תּוֹכִיחַ אֲחוֹתוֹ שֶׁאִסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת (אֲחִיו גִּלָּה) [אָחִיךָ הוּא"] – בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. וְאִימָא אִידִי וְאִידִי בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, חָדָא דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ וַחֲדָא דְּאֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, אֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ מִדְּרַב הוּנָא נַפְקָא. וְאֵימָא אִידִי וְאִידִי בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, חָדָא דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ וַחֲדָא דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ, יֵשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ לָא צְרִיכָא קְרָא, מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים שָׁרְיָא הָא יֵשׁ לָהּ בָּנִים אֲסִירָא. [וְדִלְמָא אֵין

לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לְיָבָם, יֵשׁ לָהּ בָּנִים שַׁרְיָא לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לְיָבָם], אִי נַמֵּי אֵין לָהּ בָּנִים מִצְוָה, יֵשׁ לָהּ בָּנִים רְשׁוּת, אִי נַמֵּי אֵין לָהּ בָּנִים אִין, יֵשׁ לָהּ בָּנִים לָא, לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: "עֶרְוַת אֲחִיו גִּלָּה". וְאֵימָא אֵשֶׁת אָח מִן הָאֵם כְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב וּלְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ שַׁרְיָא, אָמַר קְרָא: "הִיא" – בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא.

(ויקרא יח יח) תָּנוּ רַבָּנָן: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ" – "עָלֶיהָ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ בְּאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלֶיהָ", מַה לְּהַלָּן מָקוֹם מְצָוָה אַף כָּאן מָקוֹם מְצָוָה, וְאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא תִקָּח". אֵין לִי אֶלָּא הִיא, צָרָתָהּ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִצְרֹר". אֵין לִי אֶלָּא צָרָתָהּ, צָרַת צָרָתָהּ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִצְרֹר" – הַתּוֹרָה רִבְּתָה צָרוֹת הַרְבֵּה. רַב אַשִׁי אָמַר: צָרַת צָרָתָהּ לָא צְרִיכָא קְרָא, סְבָרָא הִיא, צָרָה מַאי טַעְמָא אֲסִירָא, בְּמָקוֹם עֶרְוָה קַיְימָא, צָרַת צָרָתָהּ נַמֵּי בְּמָקוֹם עֶרְוָה קַיְימָא. וְאֵין לִי אֶלָּא אֲחוֹת אִשָּׁה, שְׁאָר עֲרָיוֹת מְנַיִן, אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וַאֲסוּרָה לְיָבָם, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת (ו)אֲסוּרָה לְיָבָם. וְאֵין לִי אֶלָּא הֵן, צָרוֹתֵיהֶן מְנַיִן, אָמַרְתָּ: אֲחוֹת אִשָּׁה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וַאֲסוּרָה לְיָבָם צָרוֹתֶיהָ אֲסוּרוֹת, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וַאֲסוּרָה לְיָבָם צָרָתָהּ אֲסוּרָה. מִכָּאן אָמְרוּ: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה שֵׁשׁ עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, שֶׁיְּהוּ צָרוֹתֵיהֶן אֲסוּרוֹת. אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וְאֶפְשָׁר לִנָּשֵׂא לְאַחִין וַאֲסוּרָה לְיָבָם צָרָתָהּ אֲסוּרָה, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה וְחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וְאֶפְשָׁר לִנָּשֵׂא לְאַחִין וַאֲסוּרָה לְיָבָם צָרָתָהּ אֲסוּרָה. יָצְאוּ שֵׁשׁ עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לִנָּשֵׂא לְאַחִין צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת, שֶׁאֵין צָרָה אֶלָּא מֵאָח. אִזְהָרָה שְׁמַעְנוּ, עֹנֶשׁ מְנַיִן, אָמַר קְרָא: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם". טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "עָלֶיהָ", הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא אֲחוֹת אִשָּׁה מְיַבֶּמֶת, מַאי טַעֲמָא, אִתֵּי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה, דְּכְתִיב: "לֹא תְלַבֵּשׁ שַׁעַטְנֵז, גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי לֹא תַּעֲשֶׂה גָּרִידָא, לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת מִי דָּחֵי, אַטּוּ עֲשֵׂה דָּחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה לָאו לֹא תַּעֲשֶׂה חָמוּר מִנֵּהּ, מַה לִּי חֲמָרָא זוּטָא מַה לִּי חֲמָרָא רַבָּה. רָבָא אָמַר: עֶרְוָה לָא צְרִיכָא קְרָא, דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת. וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לְמֵיסַר צָרָה. וּמַאי שְׁנָא עֶרְוָה דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, צָרָה נַמֵּי לֹא תִּבְעֵי קְרָא, דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, אֶלָּא צָרָה נַמֵּי לָא בָּעֵי קְרָא, וְכִי

אִיצְטָרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי צָרָה שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה. מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "עָלֶיהָ" – בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" הוּא דַּאֲסִירָא צָרָה, שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" שָׁרְיָא. וְאֵימָא הֵיא גּוּפָהּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה תִּשְׁתְּרֵי. אָמַר לֵהּ: עָלֶיךָ אָמַר קְרָא: "בְּחַיֶּיהָ" – כָּל שֶׁבְּחַיֶּיהָ. וְהַאי "בְּחַיֶּיהָ" מִבָּעֵי לֵהּ לְמֵעוּטֵי לְאַחַר מִיתָה, דְּאִי מֵ"אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ" הֲוָה אָמֵינָא נִתְגָּרְשָׁה שַׁרְיָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַיֶּיהָ" – כָּל שֶׁבְּחַיֶּיהָ, אַף עַל גַּב דְּנִתְגָּרְשָׁה, לֹא. אֶלָּא תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקַּח לִצְרֹר", וּכְתִיב: "לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ" – (דְּחֲמָרָא) [דַּחֲדָא] מַשְׁמַע, הָא כֵּיצַד, בְּמָקוֹם מִצְוָה שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה הֵיא אֲסוּרָה צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת. אִפּוּךְ כּוּ'. אָמַר לֵהּ רַב כַּהֲנָא לְרַב אַשִׁי: מַמַּאי דְּהַאי "עָלֶיהָ" לְאִסּוּרָא דִּילְמָא לְהֶתֵּרָא, וְהָכֵי קָאָמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ" – שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ", אֲבָל בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת, אִם כֵּן "לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ" דַּחֲדָא, מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ, אִי בְּמָקוֹם מִצְוָה – שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת, אִי שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה – שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אָתְיָא מֵהֶקֵּשָׁא דְּרַבִּי יוֹנָה, דְּאָמַר קְרָא: "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת וְנִכְרְתוּ" – הֶקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן לְאֵשֶׁת אָח, מָה אֵשֶׁת אָח שְׁרְיָא אַף כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן שְׁרִין, אָמַר רַחֲמָנָא "עָלֶיהָ".

רמז תקצה

רַבִּי אוֹמֵר: "וְלָקַח וְלָקְחָה", "וְיִבֶּם, וְיִבְּמָהּ" – לֶאֱסֹר צָרוֹת וַעֲרָיוֹת. מִידֵּי צָרָה כְּתִיבָא הָכָא, וְעוֹד צָרָה מ"לִצְרֹר" נָפְקָא, "לִצְרֹר" מַפִּיק לֵהּ לִדְרֹ' שְׁמְעוֹן. צָרָה הֵיכָא כְּתִיבָא, הָכִי קָאָמַר: אִם כֵּן לִכְתּוֹב "וּלְקַח", מַאי "וְלָקְחָה", כָּל הֵיכָא דְּאִכָּא תְּרֵי לְקוּחִין דְּאִי בָּעֵי הַאי נָסִיב וְאִי בָּעֵי הַאי נָסִיב – שָׁרְיָא, וְאִי לָא – תַּרְוַיְהוּ אֲסוּרִין. "וְיִבֶּם וְיִבְּמָהּ" – בְּמָקוֹם יִבּוּם הוּא דַּאֲסִירָא צָרָה, שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם יִבּוּם שַׁרְיָא צָרָה. וְרַבָּנָן, הַאי "וּלְקָחָהּ" מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרְשָׁהּ בְּגֵט וּמַחֲזִירָהּ, "וְיִבְּמָהּ" – בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבִּי, הַאי "עָלֶיהָ" מַאי עָבִיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לִכְדְתַנְיָא: אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, דִּכְתִיב: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאָ עָלֶיהָ". רַבִּי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלֶיהָ" – מַה לְּהַלָּן דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אַף כָּאן. וְרַבָּנָן, הַאי סְבָרָא מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ כִּדְמַקְּרֵי לֵהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לִבְרֵהּ: "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לְעֹשֵׂה בִּשְׁגָגָה, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה" – הֶקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, מָה עֲבוֹדָה זָרָה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת אַף כָּל שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְר' שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. שֶׁנֶּאֱמַר:

"וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקַּח לִצְרֹר" – בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוֹת צָרוֹת זוֹ לָזוֹ, לֹא יְהֵא לְךָ לִקּוּחִין אֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵהֶן.

רמז תקצו

(ויקרא יח יט) וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב – (כְּתוּב לְעֵיל). אֲחוֹתוֹ דִּכְתִיב בָּהּ כָּרֵת לָמָּה לִי, לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁאִם עָשָׂאן כֻּלָּן בְּהֶעְלֵם אֶחָד חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וּלְר' יִצְחָק דְּאָמַר כָּל חַיָּבֵי כְרֵיתוֹת בַּכְּלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לוֹמַר לְךָ: לְכָרֵת נִתַּן, וְלֹא לְמַלְקוֹת. לְחַלֵּק מְנָא לָן, נָפְקָא לֵהּ מִ"וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ" – לְחַיֵּב עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה. שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים כְּרֵיתוֹת. מְנָיְנָא לָמָּה לִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁאִם עָשָׂאן כֻּלָּם בְּהֶעְלֵם אֶחָד חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בִּשְׁלָמָא פְּטוּר לְנַמְרֵי לֹא מָצִית אָמַרְתָּ, דִּכְתִיב: "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת" וְגוֹ', אֶלָּא אֵימָא עֲבַד חֲדָא מִחַיֵּב חֲדָא, עֲבַד כֻּלְּהוּ בְּהֶעְלֵם אֶחָד לֹא נִתְחַיֵּב אֶלָּא חֲדָא. נָפְקָא לְהוּ מִן "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ" וְגוֹ' לְחַלֵּק עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה. אֶלָּא כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ לְמַאי אָתָא, לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ. וּלְר' יִצְחָק דְּאָמַר חַיָּבֵי כְרֵיתוֹת בַּכְּלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאת כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לְדוּנוֹ בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת. הָא מִלְּתָא מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מֵאֲחוֹתוֹ דְּסֵיפָא דִּקְרָא, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה". וְרַבָּנָן, אֲחוֹתוֹ דְּסֵיפָא דִּקְרָא מַאי עָבְדֵי לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, לוֹמַר: שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְר' יִצְחָק קָסָבַר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: יָלִיף עִנְּשׁ מִן אַזְהָרָה.

רמז תקצז

(ויקרא יח כא) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ – תַּנְיָא: רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה תְּפָסָה תּוֹרָה לְשׁוֹן "מֹלֶךְ" – כָּל שֶׁהִמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ צָרוֹר אֲפִלּוּ קֶיסֶם. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר" – יָכוֹל הֶעֱבִיר וְלֹא מָסַר יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִתֵּן". מָסַר וְלֹא הֶעֱבִיר יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְהַעֲבִיר". מָסַר וְהֶעֱבִיר וְלֹא לַמֹּלֶךְ וְכוּ', מָסַר וְהֶעֱבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא בָּאֵשׁ, יְהֵא חַיָּב, נֶאֱמַר כָּאן "לְהַעֲבִיר בָּאֵשׁ" וְכוּ', וּמַה כָּאן מֹלֶךְ אַף לְהַלָּן מֹלֶךְ. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרָבָא: הֶעֱבִיר כָּל זַרְעוֹ לַמֹּלֶךְ – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִזַּרְעֲךָ" – וְלֹא כָּל זַרְעֲךָ. בָּעֵי רַב אַשִׁי הֶעֱבִירוֹ סוּמְא – מַהוּ, יָשֵׁן – מַהוּ. בֶּן בְּנוֹ, בֶּן בִּתּוֹ – מַהוּ. פְּשׁוֹט מִיהָא חֲדָא, דְּתַנְיָא: "כִּי מִזַּרְעוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ" אֵין לִי אֶלָּא בְּנוֹ וּבִתּוֹ, בֶּן בְּנוֹ, בֶּן בִּתּוֹ – מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ". תַּנְיָא פָּתַח

בְּ"כִי מִזַּרְעוֹ" וּסְלִיק "בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ", דְּרָשָׁא אַחֲרִינָא הוּא, "זַרְעוֹ" אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע כָּשֵׁר, זֶרַע פָּסוּל מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ דֶּרֶךְ הָעֲבָרָה. הֵיכִי דָּמֵי, אָמַר אַבָּיֵי: שִׁרְגָּא דְּלִבְנֵי בְּמִצְעֵי וְנוּרָא מֵהַאי גִּיסָא וְנוּרָא מֵהַאי גִּיסָא. רָבָא אָמַר: מְשַׁוְּרְתָא דְּפוּרְיָא. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרָבָא: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ דֶּרֶךְ הָעֲבָרָה. הֶעֱבִירוֹ בָּרֶגֶל – פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ. הָא כֵּיצַד, בְּנוֹ וּבִתּוֹ חַיָּב, וְאִמּוֹ אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ פָּטוּר. הֶעֱבִיר עַצְמוֹ – פָּטוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן מְחַיֵּב. דְּאָמַר קְרָא "לֹא יִמְצָא בְךָ" – בְּעַצְמְךָ. וְרַבָּנָן לָא דָּרְשִׁי בְּךָ, וְהָתְנַן: "אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן" – שֶׁלְּךָ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל כָּל אָדָם, הָתָם "מֵאֶפֶס".

רמז תקצח

(ויקרא יח כב) וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב – תָּנוּ רַבָּנָן: "אִישׁ" – פְּרָט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת זָכָר" – בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד. "מוֹת יוּמָתוּ" – בִּסְקִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר כָּאן "דְּמֵיהֶם בָּם" וְנֶאֱמַר בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי "דְּמֵיהֶם בָּם", מַה לְּהַלָּן בִּסְקִילָה אַף כָּאן בִּסְקִילָה. עִנְּשׁ שְׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב". לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְשׁוֹכֵב, אַזְהָרָה לְנִשְׁכָּב מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ", וְאוֹמֵר: "וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ", דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" – קְרִי בֵּהּ: לֹא תִשְׁכֵּב.

רמז תקצט

(ויקרא יח כג) וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ – תָּנוּ רַבָּנָן: "אִישׁ" – פְּרָט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה" – בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן. "מוֹת יוּמָת" – בִּסְקִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, נֶאֱמַר כָּאן: "תַּהֲרֹגוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "כִּי הִרּוֹג תַּהֲרְגֶנּוּ" – מַה לְּהַלָּן סְקִילָה אַף כָּאן סְקִילָה. לָמַדְנוּ עִנָּשׁ לְשׁוֹכֵב, לְנִשְׁכָּב מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת" – אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב. וְלָמַדְנוּ עִנָּשׁ בֵּין לְשׁוֹכֵב בֵּין לְנִשְׁכָּב, אַזְהָרָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ". לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְשׁוֹכֵב, אַזְהָרָה לְנִשְׁכָּב מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ, וְאוֹמֵר: "וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ", דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" – לֹא תִתֵּן שְׁכִיבָתְךָ. וְר' יִשְׁמָעֵאל, אַזְהָרָה לְנִשְׁכָּב לִבְהֵמָה מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִ"כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה" – אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַשּׁוֹכֵב תְּנֵהוּ עִנְיָן לַנִּשְׁכָּב. וְאַפְקֵהּ רַחֲמָנָא לַנִּשְׁכָּב בִּלְשׁוֹן שׁוֹכֵב, מַה שׁוֹכֵב עִנָּשׁ וְהִזְהִיר אַף נִשְׁכָּב עִנָּשׁ וְהִזְהִיר.

(ויקרא יח כד) אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה – בֵּין בְּכֻלָּן בֵּין בְּמִקְצָתָן. "כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם" – אֵלּוּ מִצְרַיִם, "אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם" – אֵלּוּ כְּנַעֲנִים. "וַתִּטְמָא הָאָרֶץ" – מְלַמֵּד שֶׁהָאָרֶץ מְטַמְּאָה עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. "וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ" – כֵּיוָן שֶׁאֲנִי פּוֹתֵחַ פִּנְקָס, [מִיָּד אֲנִי] גּוֹבֶה אֶת הַכֹּל. "וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת יֹשְׁבֶיהָ" – כְּאָדָם שֶׁמַּקִּיא אֶת מְזוֹנוֹ. "וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם" – אַתֶּם נָאִים שׁוֹמְרִים [אוֹתָם], שֶׁאַתֶּם פְּתַחְתֶּם תְּחִלָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַּלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם". וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה" – בֵּין מִכֻּלָּן בֵּין מִמִּקְצָתָן. "הָאֶזְרָח" – זֶה אֶזְרָח, ["הָאֶזְרָח" – לְרַבּוֹת נָשִׁי הָאֶזְרָחִים]. "גֵּר" – זֶה הַגֵּר. "הַגֵּר" – לְרַבּוֹת אֶת נָשֵׁי גֵּרִים. "בְּתוֹכְכֶם" – לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִין) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ" – מְלַמֵּד שֶׁהָאָרֶץ מִטַּמְּאָה עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. "וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם" – מְלַמֵּד שֶׁהָאָרֶץ מִתְחַיֶּבֶת גָּלוּת עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה" – [בֵּין מִכֻּלָּם בֵּין מִמִּקְצָתָם]. "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ", יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁעָנוּשׁ כָּרֵת עַל יְדֵי אִשָּׁה. אִשָּׁה עָנוּשָׁה כָּרֵת עַל יְדֵי הָאִישׁ, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַנְּפָשׁוֹת" – הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. "הָעֹשֹׂת" – מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקְרְבוּ", יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין כָּרֵת עַל הַקְּרִיבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָעֹשֹׂת" – וְלֹא הַקְּרֵבוֹת. "מִקֶּרֶב עַמָּם, – וְעַמָּם בְּשָׁלוֹם. "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי" – שִׁמְרוּ לִי מִשְׁמַרְתִּי. "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי" – לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ. "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם" – מְלַמֵּד שֶׁהָעֲרָיוֹת קְרוּיוֹת טֻמְאָה. "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" – אִם מִטַּמְּאִים אַתֶּם בָּהֶם, נִפְסָלִין אַתֶּם מֵאֲחֵרַי. וְכִי מָה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים לִי כְּלָיָה. לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן עֶזְרָא הוּא אוֹמֵר: "הַנָּשׂוּב לְהָפֵר מִצְוֹתֶיךָ וְגוֹ' הֲלֹא תֶאֱנַף בָּנוּ עַד כַּלֵּה לְאֵין שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אַתָּה".

רמז תר

(ויקרא יח כז) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל – בַּעֲוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְהַשְׁמָטַת שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, גָּלוּת בָּאָה וּמַגְלִין אוֹתָן מִמְּקוֹמָן וּבָאִין אֲחֵרִים וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמָן. שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ", וַתָּקִא הָאָרֶץ. וּבַעֲבוּדָה זָרָה כְּתִיב: "וְנָתַתִּי [אֶת] פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִּלּוּלֵיכֶם, וּכְתִיב: "וְאֶתְכֶם אָזֵרָה בַגּוֹיִם, וּבְשִׁמְטִין וּבְיוֹבְלוֹת כְּתִיב: ("וְ)אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ". אָמַר רַב הוּנָא: רֶמֶז לִשְׁנֵיּוֹת מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל", "הָאֵל" – קָשׁוֹת, מִכְּלָל דְּאִכָּא רַכּוֹת, וּמַאי נִינְהוּ, שְׁנִיּוֹת. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "אֵל" קָשׁוֹת, דִּכְתִיב: "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח". לֵימָא פְּלִיגָא

אַדִּיר' לֵוִי, דְּאָמַר: קָשֶׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת יוֹתֵר מִשֶּׁל עֲרָיוֹת, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן "אֵל", וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן "אֱלֹהֶה". "אֵל" קָשֶׁה, וְ"אֱלֹהֶה" קָשֶׁה מֵ"אֵל". גַּבֵּי עֲרָיוֹת נַמֵּי כְּתִיב "וְאֱלֹהֶה", הַהוּא לְמִעוּטֵי מִדּוֹת מִכָּרֵת. וְאֶלָּא מַאי חוּמְרֵיהוֹן, הָנֵי אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה, הָנֵי לֹא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה. רַב כַּהֲנָא אָמַר: מֵהָכָא: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי" – עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא דְּאוֹרַיְתָא הִיא, מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. "כִּי כָּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת" – הֶקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן לְאֵשֶׁת אָח וְכוּ' כְּדִלְעֵיל.

רמז תרא

(ויקרא יח כט) מִנַּיִן לְהַעֲרָאָה מִן הַתּוֹרָה, אָמַר רַבִּי יוֹנָה וְאִיתֵימָא רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אָמַר קְרָא: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת" – הֶקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן לְנִדָּה. מַה נִּדָּה בְּהַעֲרָאָה, דִּכְתִיב: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דְּוֵה וְגִלָּה אֶת עֶרְוָתָהּ אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה", אַף כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן בְּהַעֲרָאָה. וְהַשְׁתָּא דְּאִתְקַשׁ כָּל הָעֲרָיוֹת לְנִדָּה, נִדָּה דִּכְתִיב גַּבֵּי אֵשֶׁת אָח: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִיא" לָמָּה לִי, כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר: רֶמֶז לִיבָמָה שֶׁאָסוּרָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ מִנַּיִן, סְבָרָא הִיא, מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שָׁרְיָא מִכָּלָּל דִּבְחַיֵּי בַּעְלָהּ אֲסִירָא. וְאֵימָא לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ מִצְוָה, בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ רְשׁוּת. אִי נַמֵּי: לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ אֵין, בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ לֹא, וְלָאו הָכָא מִכָּלָּל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִיא" – וְכִי אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִיא, אֶלָּא כְּנִדָּה, מַה נִּדָּה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶתֵּר לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ בִּשְׁעַת אִסּוּרָהּ בְּכָרֵת, אַף אֵשֶׁת אָח אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶתֵּר לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ בִּשְׁעַת אִסּוּרָהּ בְּכָרֵת. הַעֲרָאָה דִּכְתִיב גַּבֵּי אֲחוֹת אָב וַאֲחוֹת אֵם, לָמָּה לִי, כִּדְבָעָא מִנֵּהּ רָבִינָא מֵרָבָא: הַמְעָרֶה בְּזִכּוּר מַהוּ, "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב. אֶלָּא הַמְעָרֶה בִּבְהֵמָה מַהוּ, אֲמַר לֵהּ: אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְהַעֲרָאָה דִּכְתִיב גַּבֵּי אֲחוֹת אָב וַאֲחוֹת אֵם דְּאִתְיָא בְּהֶקֵּשָׁא דְּר' יוֹנָה, תְּנֵהוּ לְעִנְיַן הַעֲרָאָה דִּבְהֵמָה. מִכְּדֵי בְּהֵמָה חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין הִיא, מַאי טַעֲמָא כְּתִיב לָהּ לְהַעֲרָאָה דִּידָהּ בְּחַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת, לִכְתּוֹב בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אַיְדֵי דְּכֻלֵּהּ קְרָא לִדְרָשָׁא אָתָא, כְּתִיב הַעֲרָאָה דִּבְהֵמָה נַמֵּי אַמִּלְתָּא דִּדְרָשָׁא. מַאי דְּרָשָׁא, דְּתַנְיָא: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה" – בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב בַּאֲחוֹת אָב, וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב בַּאֲחוֹת אֵם, צְרִיכֵי. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בַּאֲחוֹת אָב שֶׁכֵּן לֹא חַיִּיס, אֲבָל אֲחוֹת אֵם אֵימָא לֹא. וְאִי כְּתַב בַּאֲחוֹת אֵם שֶׁכֵּן וַדַּאִית, אֲבָל אֲחוֹת אָב אֵימָא לֹא. צְרִיכָא. וְדוֹדָתוֹ דְּפִשִׁיטָא לֵהּ לְתַנָּא דְּמִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, מְנָא לֵהּ, אִתְיָא "דּוֹדוֹ, דּוֹדוֹ", כְּתִיב הָכָא: "עֶרְוַת דּוֹדוֹ גִּלָּה" וּכְתִיב הָתָם: "אוֹ דּוֹדוֹ אוֹ בֶן דּוֹדוֹ יִגְאָלֶנּוּ" – מַה לְּהַלָּן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם אַף הָכָא נַמֵּי מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. וְהָתָם מְנָלָן, אָמַר קְרָא:

"מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ" – מִשְׁפַּחַת אָב קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, מִשְׁפַּחַת אֵם אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה. "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה" – הֶקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן לַאֲחוֹת אִשָּׁה. מָה אֲחוֹת אִשָּׁה לֹא תִפָּסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, אַף כָּל הָעֲרָיוֹת לֹא תִפָּסֵי בָּהוּ קִדּוּשִׁין. אִי הָכִי אֲפִלּוּ נִדָּה נַמִּי, אַלְמָה אָמַר אַבָּיֵי: הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה אוֹ עַל הַסּוֹטָה אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר, אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר קְרָא: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" – אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת נִדָּתָהּ תְּהֵא בָּהּ הֲוָיָה. וּמַה חֲזִית דְּמַקְשַׁת לְהוּ לַאֲחוֹת אִשָּׁה, נְיַקְשִׁינְהוּ לְנִדָּה, קוּלָא וְחֻמְרָא לְחֻמְרָא מַקְשִׁינַן. "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי" – בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, מֶלֶךְ בְּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה, רָצָה – מְקַיְּמָהּ, רָצוּ אֲחֵרִים – מְקַיְּמִין. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, הוּא גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְהוּא מְקַיְּמָהּ. מַה טַּעַם, "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי" – אֲנִי שָׂמַרְתִּי מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי סִימוֹן: כְּתִיב: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" – אֲנִי שָׂמַרְתִּי מִצְוַת עֲמִידַת זָקֵן תְּחִלָּה.

פרשת קדושים

(ויקרא יט ב) דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: מְלַמֵּד שֶׁפָּרְשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. רַבִּי לֵוִי אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁעֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלִין בְּתוֹכָהּ: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" – וּכְתִיב הָכָא: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". לֹא יִהְיֶה לְךָ – וּכְתִיב הָכָא: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ". "לֹא תִשָּׂא" – וּכְתִיב הָכָא: "וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" – וּכְתִיב הָכָא: "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ". "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ" – וּכְתִיב הָכָא: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ". "לֹא תִרְצָח" – וּכְתִיב הָכָא: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". "לֹא תִנְאָף" – וּכְתִיב הָכָא: "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת". "לֹא תִגְנֹב" – וּכְתִיב הָכָא: "לֹא תִגְנֹבוּ". "לֹא תַעֲנֶה" – וּכְתִיב הָכָא: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". "לֹא תַחְמֹד" וּכְתִיב הָכָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". שְׁלֹשׁ פָּרְשִׁיוֹת כָּתַב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה, וְכָל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ שִׁשִּׁים מִצְוֹת. וְלָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת עֲרָיוֹת לְפָרָשַׁת קְדֹשִׁים תִּהְיוּ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה. וְכָל מִי שֶׁגּוֹדֵר עַצְמוֹ מִן הָעֶרְוָה נִקְרָא קָדוֹשׁ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: מַיְתֵי לָהּ מִן הַשּׁוּנַמִּית, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא". הוּא קָדוֹשׁ, וְאֵין מִשְׁרָתוֹ קָדוֹשׁ. מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא הִבִּיט בָּהּ מִיָּמָיו. רַבָּנָן אָמְרִין: שֶׁלֹּא רָאָתָה טִפַּת קֶרִי מִיָּמֶיהָ עַל סְדִינוֹ. אָמְתֵי דְּרִ' שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמְרָה: אָנָא הֲוֵינָא מְשַׁמְּשָׁא בְּמָנוֹי דְּמָרִי, וְלֹא מִן יוֹמֵי חָמִית מִלָּה בִּישָׁא עַל מָנוֹי דְּמָרִי.

רמז תרב

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִפְּנֵי מַה נִּסְמְכָה פָּרָשַׁת עֲרָיוֹת לְפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה. וְאֵית לָן קַרְיָן סְגִיאִין: "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ', וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם וְגוֹ'. "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה וְגוֹ' לֹא יִקָּח", "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ". וְגוֹ'. וְהַדִּין. "דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ אִי אַתָּה מְצַוֵּנִי אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בְּרֵמֶז שע"ו).

רמז תרג

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן: מָשָׁל לְכֹהֵן שֶׁהָיָה בַּדֶּרֶךְ וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חוֹלוֹנִי אֶחָד, אָמַר: אֵלֵךְ עִמּךְ. אָמַר לֵיהּ: כֹּהֵן אֲנִי וְאֵין דַּרְכִּי לַהֲלֹךְ בֵּין הַקְּבָרוֹת, אִם אַתְּ מְהַלֵּךְ עִמִּי – מוּטָב, וְאִם לָאו – סוֹף אֲנִי מַנִּיחֲךָ וְהוֹלֵךְ לִי. כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְגוֹ' וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ". מַהוּ "לְהַצִּילְךָ", תְּרֵין אָמוֹרָאִין. חַד אָמַר: לְהָגֵן עָלֶיךָ, דִּכְתִיב: "לִהְיוֹת צֵל עַל רֹאשׁוֹ". וְחַד אָמַר: "לְרוֹקֵן הָאֻמּוֹת וְלִתֵּן לָךְ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר: "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם". עַל מְנָת: "וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ". "וְלֹא יַרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר" – עֶרְוַת דִּבּוּר, זֶה נְבוּל פֶּה. רַבִּי אָבִין אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּי. רַבִּי אָבִין אָמַר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן, וְהוֹשִׁיב בּוֹ הַמֶּלֶךְ שׁוֹמְרִים, מֵהֶן נְזִירִים וּמֵהֶן שִׁכּוֹרִים. לְעֵת עֶרֶב בָּא לִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָם. נָתַן לַשִּׁכּוֹרִים שְׁנֵי חֲלָקִים, וְלַנְּזִירִין – חֵלֶק אֶחָד. אָמְרוּ לוֹ: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, לֹא שָׁמַרְנוּ כְּאַחַת, מִפְּנֵי מָה אַתָּה נוֹתֵן לְאֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, וְלָנוּ – חֵלֶק אֶחָד. אָמַר לָהֶם: אֵלּוּ שִׁכּוֹרִין הֵן וְדַרְכָּן לִשְׁתּוֹת יַיִן, אֲבָל אַתֶּם נְזִירִין וְאֵין דַּרְכְּכֶם לִשְׁתּוֹת יַיִן, לְפִיכָךְ אֲנִי נוֹתֵן לְאֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, וּלְאֵלּוּ – חֵלֶק אֶחָד. כָּךְ, הָעֶלְיוֹנִים שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע מָצוּי בֵּינֵיהֶם, קְדֻשָּׁה אַחַת לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא", אֲבָל הַתַּחְתּוֹנִים, לְפִי שֶׁיֵּצֶר הָרַע מָצוּי בָּהֶן הַלְוַאי יוֹעִיל שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים". רַבִּי אָבִין אָמַר חֹרִי: מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ שָׁלֹשׁ עֲטָרוֹת לַמֶּלֶךְ. מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, הִנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ אַחַת, וּשְׁתַּיִם – בְּרֹאשׁ בָּנָיו. כָּךְ בְּכָל יוֹם הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת וְאוֹמְרִים: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ", מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ אַחַת, וּשְׁתַּיִם – בְּרֹאשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים".

שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת כָּתַב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה, וְאָנוּ לְמֵדִין אוֹתָן מִפָּרָשָׁה שֶׁל פָּרָה הָרִאשׁוֹן (כָּתוּב בְּרֵמֶז קמ"ח).

רמז תרד

זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה" – הוּא מִתְקַדֵּשׁ בָּעוֹלְמוֹ בַּצְדָקָה שֶׁהוּא מְלַמֵּד עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי (ה') מְדַבֵּר בַּצְדָקָה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֲנִי מִתְקַדֵּשׁ בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְרֹאותוֹ יְלָדָיו וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפְּאָר". אַתֶּם מִתְקַדְּשִׁים בִּי, וַאֲנִי מִתְקַדֵּשׁ בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא בָּרָאתִי אֶתְכֶם הָיוּ מַלְאָכַי הַשָּׁרֵת מְקַלְסִין וּמְקַדְּשִׁין אוֹתִי בָּכֶם, וְהָיוּ אוֹמְרִים: "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם", כֵּיוָן שֶׁנִּבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמְרוּ: זֶה הוּא שֶׁאָנוּ מְקַלְסִין אוֹתְךָ בִּשְׁמוֹ. אָמַר לָהֶם: גַּנָּב הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּאכַל מִן הָעֵץ" וְגוֹ'. בָּא נֹחַ, אָמְרוּ לוֹ: זֶה הוּא. אָמַר לָהֶם: שִׁכּוֹר הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן". בָּא אַבְרָהָם, אָמְרוּ לוֹ זֶה הוּא. אָמַר לָהֶם: זֶה גֵּר הוּא. בָּא יִצְחָק, אָמְרוּ לוֹ: זֶה הוּא. אָמַר לָהֶם: זֶה אוֹהֵב שׁוֹנְאַי. בָּא יַעֲקֹב, אָמַר לָהֶם: זֶה הוּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל". וְנִקְרָא יִשְׂרָאֵל עַל שְׁמוֹ. עַל זֶה נֶאֱמַר: "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפְּאָר". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הוֹאִיל וְנִתְקַדַּשְׁתֶּם לִשְׁמִי עַד שֶׁלֹּא בָּרָאתִי אֶתְכֶם, הֱיוּ קְדוֹשִׁים כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי". מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה, אָמַר לָהּ: הוֹאִיל וְנִתְקַדַּשְׁתְּ לִשְׁמִי אֲנִי מֶלֶךְ וְאַתְּ מַלְכָּה, כְּשֵׁם שֶׁהוּא כְּבוֹדִי כָּךְ הוּא כְּבוֹדֵךְ, לְמָה, שֶׁאַתְּ אִשְׁתִּי. כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֵךְ קַדֵּשׁ לִי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם". קִדְּשָׁם, בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לָהֶם: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ", לָמָּה, "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי". אַף אַתֶּם תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ".

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה'". וּכְתִיב: "כִּי כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ כֵּן הִדְבַּקְתִּי" וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֵינִי כְּבָשָׂר וָדָם. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין רְשׁוּת לְהִקָּרֵא בִּשְׁמוֹ. תֵּדַע לְךָ, בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מְבַקֵּשׁ לְקַטְרֵג חֲבֵרוֹ קוֹרֵא לוֹ אֲגוּסְטָא פְּלוֹנִי וְאֵין לוֹ חַיִּים. אֲבָל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נִקְרָא "אֱלֹהִים" וְקִרְא שֵׁם יִשְׂרָאֵל "אֱלֹהִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם". נִקְרָא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם", וְקָרָא לְיִשְׂרָאֵל חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן". נִקְרָא "דּוֹד" שֶׁנֶּאֱמַר "דּוֹדִי צַח וְאָדֹם", וְקָרָא לְיִשְׂרָאֵל דּוֹדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים". נִקְרָא חָסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חָסִיד אֲנִי נְאֻם ה'", וְקָרָא לָהֶם חֲסִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידָי". נִקְרָא קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת", וְקָרָא לְיִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא נִקְרֵאתֶם קְדוֹשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ". לְיִשְׂרָאֵל

שְׁתֵּי קְדֻשׁוֹת, וְלַמַּלְאָכִים קְדֻשָּׁה אַחַת. הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל" וְגוֹ' [וְאָמַר יְחֻזְקֵאל]: אַחַר שֶׁקִּלַּסְתִּי אֲנִי וַחֲבֵרַי, שָׁמַעְתִּי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁקִּלְסוּהוּ וְאָמְרוּ: "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ". וְאוֹמֵר: "בָּרֵן-יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְכוֹכָבִים, וַהֲדַר: "וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים" אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים". "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" בְּכָל מִינֵי קְדֻשׁוֹת. "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים הוּא" שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכַמָּה מִינֵי קְדֻשׁוֹת: דִּבּוּרוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ". דַּרְכּוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה "אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ". הִלּוּכוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה "הֲלִיכוֹת אֵלִי מַלְכִּי בַּקֹּדֶשׁ". קִלּוּסוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה "מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ". חֶשְׁיַּפַת זְרוֹעוֹ בְּקֻדֻּשָּׁה "חָשַׂף ה' אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ". "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" פְּרוּשִׁים תִּהְיוּ. "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" אִם מַקְדִּישִׁים אַתֶּם אֶת עַצְמְכֶם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא אִם קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי הֲרֵינִי מְקַדֵּשׁ, וְאִם לָאו אֵינִי מְקַדֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" בְּקִדֻּשָּׁתִי אֲנִי, בֵּין מְקַדְּשִׁים בֵּין שֶׁאֵינָן מְקַדְּשִׁים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: פָּמַלְיָא שֶׁל מֶלֶךְ מֶה עֲלֵיהֶ לִהְיוֹת (מְחַכָּה) [מְחַכָּה] לַמֶּלֶךְ. (ויקרא יט ג) "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (כָּתוּב בְּרֵמֶז ד' וּבְרֵמֶז רצ"ח). "אִישׁ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "תִּירָאוּ" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ", אִישׁ סְפֵק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אִשָּׁה אֵין סְפֵק בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת מִפְּנֵי שְׂרִשּׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ. נִתְגָּרְשָׁה שְׁנֵיהֶם שָׁוִין. יָכוֹל יְהֵא כְּבוּד אָב וָאֵם דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוּדִי. יָכוֹל אָמַר לוֹ אָבִיו: הַטְבֵּל, אוֹ אַל תַּחֲזִיר אֲבֵדָה, יָכוֹל יִשְׁמַע לוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" וְגוֹ' כֻּלְּכֶם חַיָּבִים בִּכְבוּדִי. טַעֲמָא דְּכָתַב הָכִי, הָא לֹא כָּתַב הָכִי הֲוָה אֲמֵינָא נְצַיֵּת לֵהּ, אַמַּאי, הַאי עֲשֵׂה וְהַאי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, אִיצְטְרִיךְ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: הוֹאִיל וְהֶקֵּשׁ כְּבוּדָן לִכְבוּד הַמָּקוֹם, דִּכְתִיב: "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ", וּכְתִיב: "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ", לִיצַיֵּת לֵהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים" תְּנוּ רַבָּנָן: כְּתַב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת דְּיוֹקְנָאוֹת וְתַחַת הַצּוּרָה, אָסוּר לְקָרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וּדְיוֹקְנָה עַצְמָהּ אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ אֲפִלּוּ בַּחֹל, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [חֲנִינָן] אַל תִּפְנוּ אֶל מִדְּעָתְכֶם.

(ויקרא יט ד) אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים אַל תִּפְנֶה לְעֶבְדָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַל תִּפְנֶה לִרְאוֹתָן. "אֱלִילִים" זֶה אֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְגֻנִּין שְׁנִקְרֵאת בְּהוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַל שֵׁם מַעֲשֶׂיהָ. "אֱלִילִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן חֲלוּלִים. "פֶּסֶל" עַל שֵׁם שֶׁהֵן פְּסוּלִין. "מַסֵּכָה" עַל שֵׁם שֶׁהֵן נְסוּכִין. "מַצֵּבָה" עַל שֵׁם שֶׁהֵן עוֹמְדִין. "תְּרָפִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן מְרַקְּבִין. "שִׁקּוּצִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן מְשֻׁקָּצִין. "גִּלּוּלִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן מְגֻלָּלִין. "עֲצַבִּים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין פְּרָקִים פְּרָקִים. "אֲשֵׁרִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן מִתְאַשְּׁרִים מֵאֲחֵרִים. "חַמָּנִים" עַל שֵׁם שֶׁהֵן עוֹמְדִין בַּחַמָּה. "אַל

תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה" תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵן, אִם פּוֹנֶה אַתָּה אַחֲרֵיהֶן סוֹפְךָ עוֹשֶׂה אוֹתָן אֱלֹהוּת. "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ" יָכוֹל יַעֲשׂוּ לָהֶם אֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא לָכֶם". יָכוֹל יַעֲשׂוּ הֵן לַאֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ". מִכָּאן אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה אֱלִילִים לְעַצְמוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם "לֹא תַעֲשׂוּ", וּמִשּׁוּם "לֹא לָכֶם". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ: מִשּׁוּם "לֹא תַעֲשׂוּ", וּמִשּׁוּם "לֹא לָכֶם", וּמִשּׁוּם "לֹא יִהְיֶה לְךָ".

(ויקרא יט ה) וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים וְגוֹ' בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא זֶה הוּא שֶׁאָמַרְנוּ: אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַאֲכִילָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִזְבִיחָה, שֶׁאַף תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ לֹא תְּהֵא אֶלָּא עַל מְנָת לְהַאֲכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְכָל הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּחִלַּת זְבִיחָתָם אֶלָּא עַל מְנָת לְהַאֲכֵל לִשְׁנֵי יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי תִזְבְּחוּ שְׁלָמִים, וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח" לְרַבּוֹת כָּל הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּחִלַּת זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנַת לְהַאֲכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהִים" אֶלָּא "לַה'", שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק. נֶאֱמַר בְּשׁוֹר הַנֵּס "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ" וּבְעוֹף הַדַּק "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ", לוֹמַר לְךָ שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלוֹאָהּ", וּכְתִיב: "כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף, יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי", הָאוֹכֵל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה". לֹא אָמַרְתִּי לָהֶם זִבְחוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתֹּאמַר: אֶעֱשֶׂה רְצוֹנוֹ וְיַעֲשֶׂה רְצוֹנִי. וְלֹא לִרְצוֹנִי אַתֶּם זוֹבְחִים אֶלָּא לִרְצוֹנְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ": דָּבָר אַחֵר: "לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ" לְדַעְתְּכֶם זִבְחוּ. כְּדָבָעֵי מִנֵּיהּ שְׁמוּאֵל מֵרַב הוּנָא: מִנַּיִן לְמִתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר" שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָה לְשֵׁם בֶּן בָּקָר. אָמַר לוֹ: זוֹ בְּיָדֵינוּ הִיא, לְעַכֵּב מִנַּיִן, אָמַר לוֹ: לִרְצוֹנְכֶם זִבְחוּ לְדַעְתְּכֶם זִבְחוּ. "תִּזְבָּחֻהוּ" תָּנֵי רַב יוֹסֵף: "תִּזְבַּח" שֶׁלֹּא יְהֵא שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין זֶבַח אֶחָד. "תִּזְבָּחוּהוּ" שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד שׁוֹחֵט שְׁנֵי זְבָחִים, וְאָמַר רַב כַּהֲנָא: "תִּזְבָּחֻהוּ" כְּתִיב. זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן סְתָמְתָּאָה. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין זֶבַח אֶחָד. (ויקרא יט ו) "וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי" (כְּתִיב בַּפְּסוּק וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁמִינִי רֶמֶז תק"כ). (ויקרא יט ז) "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל" (כְּתוּב בְּרֶמֶז תצ"ח). "פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה" אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּגּוּל אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְלֹא לִמְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּגְזֵרָה שָׁוָה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּנָא זַבְדָּא בֶּן לֵוִי: נֶאֱמַר כָּאן "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "הַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", מַה לְּהַלָּן כָּרֵת אַף כָּאן כָּרֵת. וְזֶהוּ שֶׁאָמַרְנוּ: אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ". "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה" זֶה בִּנְיַן אָב כָּל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

(ויקרא יט ט) "וּבְקֻצְרְכֶם" פְּרָט לְשֶׁקְּצָרוּהוּ לִסְטִים וְקִרְסְמוּהוּ נְמָלִים שֶׁבָּרְתוּ הָרוּחַ אוֹ בְּהֵמָה. "וּבְקֻצְרְכֶם" פְּרָט לְשֶׁקְּצָרוּהוּ נָכְרִים. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: נָכְרִי שֶׁקִּצֵּר שָׂדֵהוּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה. וְרַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּשִׁכְחָה. שֶׁאֵין שִׁכְחָה אֶלָּא בְּשָׁעַת הָעֲמוּר. אֵין לִי אֶלָּא הַקּוֹצֵר, מְנַיִן אַף הַתּוֹלֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִקְצֹר". (יָכוֹל אַף הַבּוֹקֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קְצִירְךָ") [קוֹטֵף מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קְצִירְךָ"]. אֵין לִי אֶלָּא תְּבוּאָה, קִטְנִיּוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַרְצְכֶם". אִילָנוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדְךָ". יָכוֹל אַף הַיָּרָק הַקָּשׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְאַבַּטִּיחִים וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת בְּמַשְׁמַע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קְצִיר" מַה קְּצִיר מְיֻחָד שֶׁהוּא אֹכֶל, וְנִשְׁמָר, וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, וּלְקִיטָתוֹ כְּאֶחָד, וּמַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם. יָצְאוּ יְרָקוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלְּקִיטָתָן כְּאֶחָד, אֵין מַכְנִיסָן לְקִיּוּם. יָצְאוּ תְּאֵנִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּכְנִיסָן לְקִיּוּם, אֵין לְקִיטָתָן כְּאֶחָד. מַה קְּצִיר מְיֻחָד שֶׁהוּא אֹכֶל לְמִעוּטֵי סְפִיחֵי סְטִיס וְקוֹצָה. נִשְׁמָר לְמִעוּטֵי הֶפְקֵר. גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ לְמִעוּטֵי כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת. לְקִיטָתָן כְּאֶחָד לְמִעוּטֵי תְּאֵנָה. מַכְנִיסָן לְקִיּוּם לְמִעוּטֵי יָרָק. הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִית בְּכָלָל זֶה. בְּאֵילָן: הָאוֹג וְהֶחָרוּבִין, הָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים, הַגְּפָנִים וְהָרִמּוֹנִים, הַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים חַיָּבִים בְּפֵאָה. "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ" אֵין פֵּאָה אֶלָּא מֻחְמֶּצֶת הַכְּלוּי. אֵין פֵּאָה אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם. אֵין פֵּאָה אֶלָּא בַּסּוֹף. מִכָּאן אָמְרוּ: אִם נָתַן בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף יָצָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים לֹא יִתֵּן אָדָם פֵּאָה אֶלָּא בְּסוֹף שָׂדֵהוּ: מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים, מִפְּנֵי בִּטּוּל עֲנִיִּים, מִפְּנֵי עֲנִיִּים כַּיּוֹצֵא, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, וּמִשּׁוּם שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ". מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים כֵּיצַד, שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִן הָרַע עַל הַיָּפֶה. וּמִפְּנֵי הָרַמָּאִין, שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם אָדָם, יֹאמַר לִקְרוֹבוֹ עָנִי: הֲרֵי זוֹ פֵּאָה. מִפְּנֵי בִּטּוּל עֲנִיִּים כֵּיצַד, שֶׁלֹּא יְהוּ עֲנִיִּים יוֹשְׁבִין וּמְשַׁמְּרִין כָּל הַיּוֹם וְיֹאמְרוּ: עַכְשָׁו הוּא נוֹתֵן פֵּאָה, אֶלָּא יֵלְכוּ וִילַקְּטוּ בְּתוֹךְ שָׂדֶה אַחֶרֶת וְיִהְיוּ בָּאִין בְּשָׁעַת כְּלוּי. מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן כֵּיצַד, שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים: תָּבֹא מְאֵרָה לְפִלּוֹנִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ פֵּאָה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ. וּמִשּׁוּם שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תְכַלֶּה" אִטּוּ כֻּלְּהוּ לָאו מִשּׁוּם לָאו דְּ"לֹא תְכַלֶּה" נִינְהוּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי הָרַמָּאִין. אָמַר אַבָּיֵי: כָּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא: "לָא תַעֲבִיד, אִי עָבִיד מְהַנֵּי. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא מְהַנֵּי אַמַּאי לָקֵי. וְרָבָא אָמַר: לֹא מְהַנֵּי מִידִי, וְהַאי דְּלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַמֵּימְרָא דְּרַחֲמָנָא. וַהֲרֵי פֵּאָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ", וּתְנַן: "מִצְוַת פֵּאָה לְהַפְרִישׁ מִן הַקָּמָה. לֹא הִפְרִישׁ מִן הַקָּמָה מַפְרִישׁ מִן הָעֳמָרִים. לֹא הִפְרִישׁ מִן הָעֳמָרִים מַפְרִישׁ מִן הַכָּרִי, עַד שֶׁלֹּא מֵרְחוּ. מֵרְחוּ מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לוֹ. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף מַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה עַד שֶׁלֹּא הֵרִמָּה חַלָּתָהּ. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי: שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "עֲזֹב תַּעֲזֹב". וְרָבָא אָמַר לָךְ: "עֲזֹב תַּעֲזֹב" לְהָכִי הוּא דְּאָתָא: יֵשׁ לְךָ עֲזִיבָה שֶׁהִיא כָּזוֹ, וְאִי זוֹ, זוֹ הַמַּפְקִיר כַּרְמוֹ וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וּבְצָרוֹ, חַיָּב בְּפֶרֶט

וּבְעוֹלֵלוֹת בְּשִׂכְחָה וּפֵאָה. וְתָנֵי עֻלָּהּ: וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף מַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה וְנוֹתֵן. בָּעֵי רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִשּׁוּם דְּקָסָבַר שִׁנּוּי אֵינוֹ קוֹנֶה, אוֹ דִילְמָא בְּעָלְמָא קָסָבַר שִׁנּוּי קוֹנֶה וְהָכָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "תַּעֲזֹב" יְתֵירָא הוּא, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִשּׁוּם "תַּעֲזֹב" יְתֵירָא, לְרַבָּנָן תַּעֲזֹב יְתֵירָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: הַמַּפְקִיר אֶת כַּרְמוֹ וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְכוּ'. פֵּאָה אַף עַל גַּב דִּכְתַב "שְׁדֶךָ" דִּידֵהּ אֵין דְּשֻׁתָּפוּת לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם". [אֶלָּא] "שְׂדֶךָ" לָמָּה לִי, לְמַעוּטֵי שֻׁתָּפוּת נָכְרִי. "וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט" וְלֹא לֶקֶט קְטוּף, שֶׁאֵין לֶקֶט אֶלָּא הַבָּא מֻחֲמַת קְצִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בְּמִידֵי דְּאוֹרְחֵהּ, דְּתַנְיָא: "קְצִיר" אֵין לִי אֶלָּא קְצִיר, (קוֹטֵף) [עוֹקֵר] מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִקְצֹר". תּוֹלֵשׁ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּקֻצְרְךָ". "שָׂדֶךָ" וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: "שָׂדֶךָ" וְלֹא שֻׁתָּף עִם הַנָּכְרִי. "שָׂדֶךָ" לְחַיֵּב עַל כָּל שָׂדֶה וְשָׂדֶה. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה: הַנַּחַל, וְהַשִּׁלּוּלִית, דֶּרֶךְ הַיָּחִיד, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הָרַבִּים וּשְׁבִיל הַיָּחִיד הַקָּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהַבּוּר, וְהַנִּיר, וְזֶרַע אַחֵר. וְהַקּוֹצֵר לַשַּׁחַת מַפְסִיק, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מַפְסִיק, אֶלָּא אִם כֵּן חָרַשׁ. אַמַּת הַמַּיִם הַקְּבוּעָה הֲרֵי זוֹ מַפְסֶקֶת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקָצֹר כְּאַחַת מַפְסֶקֶת. "וְכָל הֶהָרִים אֲשֶׁר בַּמַּעְדֵּר יֵעָדְרוּן", אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּקָר יְכוֹל לַעֲבֹר בְּכֻלָּן, נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל וְכוּ'. הַכֹּל מַפְסִיקִים לִזְרָעִים, וְאֵין מַפְסִיקִים לְאִילָן אֶלָּא גֶּדֶר שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים. אִם הָיָה שֵׂעָר כּוֹתֵשׁ אֵין מַפְסִיק, אֶלָּא נוֹתֵן פֵּאָה עַל הַכֹּל. לֶחָרוּבִין כָּל שֶׁרוֹאֶה זֶה אֶת זֶה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא, שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים פֵּאָה אַחַת לַזֵּיתִים שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל רוּחַ, לֶחָרוּבִין כָּל שֶׁרוֹאֶה זֶה אֶת זֶה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר מִשְׁמוֹ: אַף לֶחָרוּבִין שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל הָעִיר. "לֶקֶט קְצִירְךָ" וְלֹא לֶקֶט קְטוּף. אֵין לֶקֶט אֶלָּא מֻחֲמַת הַקְּצִיר. מִכָּאן אָמְרוּ: הָיָה קוֹצֵר, קָצַר מְלֹא יָדוֹ, וְתָלַשׁ מְלֹא קֻמְצוֹ, הִכָּהוּ הַקּוֹץ, וַעֲקָצַתּוּ עַקְרָב, וְנִבְעַת, וְנָפַל מִיָּדוֹ לְאָרֶץ הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. תּוֹךְ הַיָּד תּוֹךְ הַמַּגָּל לָעֲנִיִּים. אַחַר הַיָּד אַחַר הַמַּגָּל לְבַעַל הַבַּיִת. רֹאשׁ הַיָּד רֹאשׁ הַמַּגָּל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: לָעֲנִיִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְבַעַל הַבַּיִת. אַרְבַּע שֻׁבַּכָּרֶם: הַפֶּרֶט וְהָעוֹלֵלוֹת הַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה, כֻּלָּן אֵין בָּהֶן טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים, וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וּשְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, כְּגוֹן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן לֹא מִכֹּהֵן לְכֹהֵן וְלֹא מִלֵּוִי לְלֵוִי.

רמז תרה

(ויקרא יט י) אַרְבַּע מַתָּנוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם: הַפֶּרֶט וְהָעוֹלְלוֹת הַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה. דִּכְתִיב: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט", וּכְתִיב: "כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ". "אַחֲרֶיךָ" זֶה שִׁכְחָה. וּפֵאָה גָּמַר "אַחֲרֶיךָ, אַחֲרֶיךָ" מִזִּיתִים, דִּכְתִיב: "כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שֶׁלֹּא תְּטֹל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ. "אַחֲרֶיךָ" זוֹ שִׁכְחָה. כְּלָן אֵין בָּהֶן טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים, מַאי טַעֲמָא, עֲזִיבָה כְּתִיב בְּהוּ. וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ, מַאי טַעֲמָא, מִדְּלָא כְּתִיב "תַּעֲזֹב אוֹתָם לֶעָנִי וְלַגֵּר", אֶלָּא כְּתִיב: "לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי" לְהַזְהִיר עָנִי עַל שֶׁלּוֹ. מַעֲשֶׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת יֵשׁ בּוֹ טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים, מַאי טַעֲמָא, נְתִינָה כְּתִיבָא בֵּהּ. וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, גָּמַר "לַגֵּר" מֵהָתָם, מַה לְהַלָּן עָנִי מֻזְהָר אַף כָּאן עָנִי מֻזְהָר. לֵוִי זָרַע בְּכִישַׁאר לֹא הֻווּ עֲנִיִּים לְמֵיתְבָא לְהוּ. אָתָא לְקַמֵּהּ דְּרַב פַּפָּא, אָמַר לֵהּ: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אוֹתָם" וְלֹא לָעוֹרְבִים וְלֹא לָעֲטַלֵּפִים. מֵיתִיבִי: אֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה לֹא מִגֹּרֶן לָעִיר, וְלֹא מִמִּדְבָּר לִישׁוּב. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן שׁוֹכֵר פָּרָה וּמְבִיאָהּ מִפְּנֵי הֶפְסֵד. שְׁאנֵי תְּרוּמָה דְּטַבְלָא, וְלֹא סָגֵי דְּלָא מַפְרִישׁ לָהּ. וַהֲרֵי מַתָּנוֹת דְּלָא טָבְלֵי, וּתְנַן: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִמְלֹג בָּעֲגָלִים לֹא (יִפְשׁוֹט) [יִמְלֹג] אֶת הַזְּרוֹעַ, לְהַפְשִׁיט אֶת הָרֹאשׁ לֹא יַפְשִׁיט אֶת הַלְּחָיַיִם. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּדָמִים וְאוֹכְלוֹ מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן. שְׁאנֵי כֹּהֵן דְּתִנְתִינָה כְּתִיבָא בֵּהּ. הַשְׁתָּא דַּאֲתֵית לְהָכֵי, תְּרוּמָה נַמֵּי נְתִינָה כְּתִיבָא בָּהּ. אֶלָּא "תַּעֲזֹב" יְתֵרָא לָמָּה לִי, לְמַפְקִיר כַּרְמוֹ וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. תְּנָן הָתָם: מִי שֶׁלִּקֵּט אֶת הַפֵּאָה, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ לִפְלוֹנִי עָנִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זָכָה לוֹ. מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לֵהּ לְנָכְסֵהּ וַהֲוֵי עָנִי וְזָכֵי, וּמִגּוֹ דְּזָכֵי לְנַפְשֵׁהּ זָכֵי נַמֵּי לַחֲבֵרֵהּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִתְּנֶנָּה לֶעָנִי הַנִּמְצָא רִאשׁוֹן. דִּכְתִיב: "לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי" לֹא תְלַקֵּט לוֹ לֶעָנִי. וְרַ' אֱלִיעֶזֶר "לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי" מַאי עֲבִיד לַהּ, לְהַזְהִיר הֶעָנִי עַל שֶׁלּוֹ.

"לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי" לֹא תְּסַיַּע אֶת הֶעָנִי. "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל" רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֻּרֵם שֶׁכָּלוֹ עוֹלֵלוֹת כֻּלּוֹ לְבַעַל הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִבְצֹר [וְגוֹ'] לֹא תְעוֹלֵל" אִם אֵין בְּצִיר, מְנַיִן עוֹלֵלוֹת, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל" וַאֲפִלּוּ כֻּלּוֹ עוֹלֵלוֹת. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כִּי תִבְצֹר [וְגוֹ'] לֹא תְעוֹלֵל", שֶׁיָּכוֹל הוֹאִיל וְהִתִּירוֹ הַכָּתוּב לָעֲנִיִּים יָבֹאוּ עֲנִיִּים וְיִלָּקְטוּ אוֹתָהּ בְּכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי תִבְצֹר [וְגוֹ'] לֹא תְעוֹלֵל" אֵין לָעֲנִיִּים בָּעוֹלֵלוֹת קֹדֶם הַבָּצִיר. אֵי זוֹ הִיא עוֹלֵלוֹת, כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לָהּ כָּתֵף וְאֵין לָהּ נָטֵף, נָטֵף וְאֵין לָהּ כָּתֵף הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם סָפֵק לָעֲנִיִּים. עוֹלֵלוֹת שֶׁבְּאַרְכֻּבָּה אִם נִקְצֶרֶת עִם הָאֶשְׁכּוֹל, הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אִם לְאוּ הֲרֵי הוּא שֶׁל עֲנִיִּים. גַּרְגֵּר יְחִידִי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶשְׁכּוֹל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹלֵלוֹת. "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ" אֵין פֶּרֶט אֶלָּא מֻחְמֶצֶת

בָּצִיר. מִכָּאן אָמְרוּ: הָיָה בוֹצֵר, וְעוֹקֵץ אֶת הָאֶשְׁכּוֹל, הֶסְבֵּדּ בָּעֳלִין, וְנָפַל לָאָרֶץ וְנִפְרַט הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַמַּנִּיחַ כַּלְכָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁבּוֹצֵר, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, עַל זֶה נֶאֱמַר: "אַל תְּסֵג גְּבוּל עוֹלָם". "לֶעָנִי" יָכוֹל לֶעָנִי מֵאֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַגֵּר", אִי לַגֵּר יָכוֹל לְגֵר תּוֹשָׁב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַלֵּוִי" מַה לֵּוִי בֶּן בְּרִית אַף כָּלָן בְּנֵי בְּרִית. אִי לַלֵּוִי וְלַגֵּר יָכוֹל בֵּין חֲסֵרִין בֵּין שֶׁאֵינָן חֲסֵרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֶעָנִי" מֶה עָנִי חָסֵר וּבֶן בְּרִית אַף כָּלָן חֲסֵרִין וּבְנֵי בְּרִית. "לֶעָנִי וְלַגֵּר" (כְּתוּב בְּרֵמֶז תרמ"ה). "תַּעֲזֹב" הַנַּח לִפְנֵיהֶם וְהֵן יְבַזְּבְזוּ. וַאֲפִלּוּ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִים: לְחַלֵּק, וְאֶחָד אוֹמֵר: לְבַזְבֵּז, אֲפִלּוּ בָּרִיא וַאֲפִלּוּ יְהִיוּ יָדָיו יָפוֹת לָזֶה שׁוֹמְעִין, שֶׁאָמַר כַּהֲלָכָה. יָכוֹל אַף בְּדָלִית וּבְדֶקֶל כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֹתָם. אֲפִלּוּ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִים: לְבַזְבֵּז, וְאֶחָד אוֹמֵר: לְחַלֵּק, אֲפִלּוּ זָקֵן וַאֲפִלּוּ חוֹלֶה לָזֶה שׁוֹמְעִין, שֶׁאָמַר כַּהֲלָכָה. וּמָה רְאִיתָ לוֹמַר בְּדָלִית וּבְדֶקֶל לְחַלֵּק, וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת לְבַזְבֵּז, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָצִיר" מַה קָּצִיר מְיֻחָד שֶׁהַקָּטָן מוֹשֵׁל בּוֹ כְּגָדוֹל, יָצְאוּ הַדֶּקֶל וְהַדָּלִית שֶׁאֵין הַקָּטָן מוֹשֵׁל בּוֹ כְּגָדוֹל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חֲלָקֵי אֱגוֹזִין הֲרֵי הֵן כְּדֶקֶל וּכְדָלִית. "תַּעֲזֹב" הַנַּח לִפְנֵיהֶם תְּבוּאָה בְּקַשָּׁה, תִּלְתָּן בָּעֲמִיר, תְּמָרִים בַּמַּכְבְּדוֹת. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁיִרָתָן הָרוּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָם". אִם הִפְרִישָׁן וְאַחַר כָּךְ הִשְׁיִרָתָן הָרוּחַ כְּשֵׁם שֶׁזָּכוּ בָּהֶם כָּךְ זָכוּ בַּעֲצֵיהֶם. מִנַּיִן שֶׁסְּפֵק לֶקֶט לֶקֶט, סְפֵק שִׁכְחָה שִׁכְחָה, סְפֵק פֵּאָה פֵּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם". "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" אֵינִי גּוֹבֶה מֵהֶן אֶלָּא נְפָשׁוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אַל תִּגְזַל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר, כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ".

(ויקרא יט יא) "לֹא תִגְנֹבוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר בִּגְנֵבָה: "שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם" לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ". בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: אַל תִּגְנֹב אֶת שֶׁלְּךָ מִבֵּית אֲחֵרִים, שֶׁמָּא תֵּרָאֶה כְּגַנָּב. אֶלָּא שְׁבֹר אֶת שִׁנָּיו, וְאֶמֹר לוֹ: שֶׁלִּי נְטַלְתִּי. "לֹא תִגְנֹבוּ" עַל מְנָת לְמַיֵּקט. "לֹא תִגְנֹבוּ" עַל מְנָת לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. "לֹא תִגְנֹבוּ" בְּגוֹנֵב מָמוֹן וְכוּ' (כְּתָכְתוּב בַּפְּסוּק לֹא תִגְנֹב רֶמֶז רצ"ח). "לֹא תִגְנֹבוּ" בְּגוֹנֵב מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת, אָמַרְתָּ: צֵא וּלְמַד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ: בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בְּמָמוֹן אַף כָּאן בְּמָמוֹן.

"וְלֹא תְכַחֲשׁוּ" אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן, וְחַיָּב בְּאוֹנְסִין. וְתָנָא תּוּנָא: "וְכִחֵשׁ בָּהּ" לָמַדְנוּ לְעֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תְכַחֲשׁוּ". מַאי לָאו עֹנֶשׁ מָמוֹן. לֹא, עֹנֶשׁ שְׁבוּעָה. הָא מִדְּסֵיפָא דְּאִשְׁתְּבַע, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא דְּלָא אִשְׁתְּבַע. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר" לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשָּׁקְרוּ". אָמְרִי אִידִי וְאִידִי דְּאִשְׁתְּבַע, כָּאן שֶׁהוֹדָה כָּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים. אָתוּ עֵדִים חַיָּב בְּאוֹנְסִין, אוֹדוּיֵי אוֹדֵי חַיָּב

בְּקֶרֶן וְחֹמֶשׁ. "וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי" (כְּתוּב בְּרֶמֶז רצ"ג). "וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ בְּאִישׁ, אִישׁ בְּאִשָּׁה אִשָּׁה בְּאִישׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ" מִכָּל מָקוֹם. לֹא תִּגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ", יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִין אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּשְׁמִי" בְּכָל שֵׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי. (ויקרא יט יב) "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" מְלַמֵּד שֶׁשִּׁבּוּעַת שֶׁקֶר חִלּוּל הַשֵּׁם.

דָּבָר אַחֵר: "וְחִלַּלְתָּ" נַעֲשֶׂה אַתָּה חֹלִין עַל הַחַיָּה וְעַל הַבְּהֵמָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ("עַל אֵלּוּ אָבְלָה הָאָרֶץ) [עַל כֵּן אָלָה אָכְלָה אֶרֶץ] וַיֶּאְשְׁמוּ יֹשְׁבֵי בָהּ עַל כֵּן (חָלוּ) [חָרוּ] יֹשְׁבֵי אֶרֶץ וְנִשְׁאַר אֲנוֹשׁ מִזְעָר". (ויקרא יט יג) "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ" יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר וְאֵינוֹ גִּבּוֹר, אִישׁ פְּלוֹנִי חָכָם וְאֵינוֹ חָכָם, עָשִׁיר וְאֵינוֹ עָשִׁיר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגְזֹל" מַה גָּזֵל מְיֻחָד שֶׁהוּא שֶׁל מָמוֹן. וְאֵי זֶה, זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר. אֵי זֶהוּ גָּזֵל וְאֵי זֶהוּ עֹשֶׁק, אָמַר רַב חִסְדָּא: לֵךְ וְשׁוּב זֶה עֹשֶׁק, יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וְאֵינִי נוֹתֵן זֶהוּ גָּזֵל. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת: אֵיזֶה עֹשֶׁק, כָּל שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה קָרְבָּן עָלָיו, דּוּמְיָא דְּפִקָּדוֹן בָּעֵינָן דְּכָפַר לֵהּ מָמוֹנָא. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שְׂכַרְתִּיךָ מֵעוֹלָם זֶהוּ עֹשֶׁק, נָתַתִּיו לְךָ זֶהוּ גָּזֵל. וְרַב שֵׁשֶׁת, מַאי שְׁנָא עֹשֶׁק דְּקָא קָשֵׁי לֵהּ, וּמַאי שְׁנָא גָּזֵל דְּלָא קָשֵׁי לֵהּ, דַּהֲדַר כְּפַרֵהּ. עֹשֶׁק נַמִּי לוֹקְמֵהּ דַּהֲדַר כְּפַרֵהּ, הָכִי הָשְׁתָּא, הָתָם "אוֹ בְּגָזֵל" כְּתִיב, מִכְּלָל דְּאוֹדֵי לֵהּ מַעִקָּרָא. הָכָא מִי כְּתִיב "אוֹ בְּעֹשֶׁק", "אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ" כְּתִיב שֶׁעָשָׁקוֹ כְּבָר. רָבָא אָמַר: זֶהוּ עֹשֶׁק זֶהוּ גָּזֵל, וְלָמָּה חִלְּקוֹ הַכָּתוּב, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוִין.

רמז תרו

אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי לְמִכְתָּב רַחֲמָנָא לָאו בְּרִבִּית, לָאו בְּגָזֵל, לָאו בְּאוֹנָאָה, צְרִיכִי. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא לָאו בְּרִבִּית, מִשּׁוּם דְּחִדּוּשׁ הוּא דַּאֲפִלּוּ לַלָּוֶה אָסְרָה רַחֲמָנָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּגָזֵל, מִשּׁוּם דְּבַעַל כָּרְחֵהּ. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּאוֹנָאָה, מִשּׁוּם דְּלָא יָדַע דְּמָחִיל. חָדָא מֵחָדָא לֹא אָתְיָא, תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי. מֵהֵי תֵּיתֵי, לֹא לִכְתּוֹב רַחְמָנָא בָּרִבִּית, וְתֵיתֵי מֵהָנַךְ. מַה לְהָנַךְ דְּלָא מַדַּעְתֵּהּ, תֹּאמַר בְּרִבִּית דְּמַדַּעְתֵּהּ. לֹא לִכְתּוֹב בָּאוֹנָאָה, וְתֵיתֵי מֵהָנַךְ, מַה לְהָנַךְ שֶׁכֵּן אֵין דֶּרֶךְ מִקָּח וּמִמְכָּר בְּכָךְ. לֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּגָזֵל וְתֵיתֵי מֵהָנַךְ, דְּמַאי פָּרְכַת מַה לְרִבִּית שֶׁכֵּן חִדּוּשׁ הוּא, אוֹנָאָה תּוֹכִיחַ. מַה לְאוֹנָאָה שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, דְּלָא יָדַע דְּמָחִיל, רִבִּית תּוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבְּהֶן: שֶׁכֵּן גּוֹזְלוֹ מָמוֹן, אַף אֲנִי אָבִיא גָּזֵל שֶׁגּוֹזְלוֹ מָמוֹן. אִי הָכִי לָאו דְּגָזֵל לָמָּה לִי, לְכוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוִין, דִּכְתִיב: "לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר". וְלוֹקְמֵהּ בְּרִבִּית וְאוֹנָאָה וְגָזֵל, וְלַעֲבֹר

בִּשְׁנֵי לָאוִין, דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ: "וְלֹא תִגְזֹל" בְּעִנְיָנָא דְּשָׂכִיר כְּתִיב. "לֹא תִגְנֹבוּ" לָמָּה לִי, לְכִדְתַנְיָא: לֹא תִגְנֹב עַל מְנָת לְמַיקַט וְכוּ'. לָאו דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּמִשְׁקָלוֹת לָמָּה לִי, לְטוֹמֶן מִשְׁקָלוֹתָיו בַּמֶּלַח. הַיְנוּ גָּזֵל, לַעֲבֹר עָלָיו מִשְׁעַת עֲשִׂיָּה.

רמז תרז

אָמַר אַבָּיֵי: כָּל דְּאָמַר רַחֲמָנָא: לֹא תַעֲבִיד, אִי עָבִיד מֵהַנֵּי וְכוּ' כִּדְלְעֵיל (רֶמֶז תר"ד). וַהֲרֵי גָּזֵל דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "לֹא תִגְזֹל", וּתְנַן: "הַגּוֹזֵל עֵצִים וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, צֶמֶר וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים, מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּזֵלָה". אָמַר לָךְ רָבָא: שְׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא "אֲשֶׁר גָּזָל" יֶשְׁנוֹ כְּמוֹ שֶׁגָּזַל יַחֲזִיר. וּלְאַבָּיֵי הַאי "אֲשֶׁר גָּזָל" עַל גָּזֵל שֶׁלּוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל גָּזֵל אֲבִיו. "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר". תְּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לִשְׂכִיר יוֹם שֶׁגּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר". וּמִנַּיִן לִשְׂכִיר לַיְלָה שֶׁגּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ". וְאֵפוּךְ אֲנָא, שְׂכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף. תְּנוּ רַבָּנָן: מְמַשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עַד בֹּקֶר, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד בֹּקֶר", מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא בֹּקֶר רִאשׁוֹן בִּלְבַד. מִכָּאן וְאֵילָךְ אָמַר רַב: עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁהֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: מִשּׁוּם "בַּל תִּגְזֹל", "וְלֹא תַעֲשֹׁק רֵעֶךָ", "לֹא תָלִין", "וְלֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר", "וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ". וְעָשָׂה: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" וְכוּ'. הָנֵי דְּאִכָּא בֵּימָמָא לֵיכָּא בְּלֵילְיָא וְהָנֵי דְּאִכָּא בְּלֵילְיָא לֵיכָּא בֵּימָמָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: שָׁם שְׂכִירוּת בְּעֶלְמָא.

רמז תרח

תְּנַן הָתָם: "אֶחָד שְׂכַר אָדָם וְאֶחָד שְׂכַר בְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכַר כֵּלִים, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וּמִשּׁוּם "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר". אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ. אֲבָל לֹא תְבָעוֹ, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. הִמְחָהוּ אֵצֶל חֲנָוְנִי אֵצֶל שַׁלְחָנִי, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. שָׂכִיר, בִּזְמַנּוֹ, נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. עָבַר זְמַנּוֹ, אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁתְּבָעוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. גֵּר תּוֹשָׁב יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר" דְּתַנְיָא: "מֵאַחֶיךָ" פָּרַט לַאֲחֵרִים. "מִגֵּרְךָ" זֶה גֵּר צֶדֶק. "בִּשְׁעָרֶיךָ" זֶה גֵּר אוֹכֵל נְבֵלוֹת. מִנַּיִן לְרַבּוֹת בְּהֵמָה וְכֵלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאַרְצְךָ" כֹּל שֶׁבְּאַרְצְךָ, וְכֻלָּן עוֹבְרִין בַּחֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת הַלָּלוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: אֶחָד שְׂכַר אָדָם וְאֶחָד שְׂכַר בְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכַר כֵּלִים, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וְיֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר". רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: גֵּר תּוֹשָׁב יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ", וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם "בַּל תָּלִין". בְּהֵמָה וְכֵלִים אֵין בָּהֶן אֶלָּא מִשּׁוּם "בַּל תַּעֲשֹׁק" בִּלְבַד. אָמַר

רַבָּא: תַּנָּא דְּמַתְנִיתִין תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא, מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּ"מֵאַחֶיךָ", יָלִיף "שָׂכִיר, שָׂכִיר". וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה נְהִי דְּלָא יָלִיף "שָׂכִיר, שָׂכִיר", בְּהֵמָה וְכֵלִים מִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ נַמֵּי נֵיחַיֵּב, אָמַר לָךְ: "כִּי עָנִי הוּא" מִי שֶׁבָּא לִידֵי עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת, יָצְאוּ בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁאֵין בָּאִין לִידֵי עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת. וְתַנָּא קַמָּא, מִבָּעֵי לֵיהּ לְהַקְדִּים עָנִי לְעָשִׁיר. וְר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה, נָפְקָא לֵיהּ מ"לֹא תַעֲשֹׂק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן". וְאִידָךְ, תְּרֵי עָנִי כְּתִיבֵי, חַד לְהַקְדִּים עָנִי לְעָשִׁיר וְחַד לְהַקְדִּים עָנִי לָאֶבְיוֹן. וּצְרִיכֵי. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא עָשִׁיר מִשּׁוּם דְּלָא צָרִיךְ לֵיהּ, אֲבָל אֶבְיוֹן דְּצָרִיךְ לֵיהּ אֵימָא לָא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא אֶבְיוֹן דְּלָא זִילָא לֵיהּ מִלְּתָא לְמִתְבָּעֵיהּ, אֲבָל עָשִׁיר דְּזִילָא לֵיהּ מִלְּתָא אֵימָא לָא. צְרִיכָא. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַה נַּפְשֶׁךָ, אִי יָלִיף "שָׂכִיר, שָׂכִיר" אֶפְלוּ גֵּר וְתוֹשָׁב נַמֵּי, אִי לֹא יָלִיף "שָׂכִיר, שָׂכִיר" בְּהֵמָה וְכֵלִים מְנָא לֵיהּ, לְעוֹלָם לָא יָלִיף, וְשָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ" כָּל שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אִתְּךָ. אִי הָכִי גֵּר תּוֹשָׁב נַמֵּי, אָמַר קְרָא: "רֵעֶךָ" וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב. אִי הָכִי בְּהֵמָה וְכֵלִים נַמֵּי, הָא כְּתִיב "אִתְּךָ". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת בְּהֵמָה וְכֵלִים וּלְהוֹצִיא גֵּר תּוֹשָׁב, מִסְתַּבְּרָא מַרְבֶּה אֲנִי בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁיְּשָׁנָן בְּכָלָל מָמוֹן רֵעֶךָ, וּמוֹצִיא אֲנִי גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁאֵינוֹ בְּכָלָל מָמוֹן רֵעֶךָ. וְתַנָּא דְּ"מֵאַחֶיךָ" וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה הַאי "רֵעֶךָ" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "רֵעֶךָ" וְלֹא גּוֹי, גּוֹי מֵ"אַחֶיךָ" נָפְקָא, חַד לְמִשְׁרֵי עָשְׁקוֹ וְחַד לְמִשְׁרֵי גְּזֵלוֹ וְקָא סָבַר גָּזֵל גּוֹי מֻתָּר. וּצְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גְּזֵלוֹ מִשּׁוּם דְּלָא טָרַח בֵּיהּ, אֲבָל עָשְׁקוֹ דְּטָרַח בֵּיהּ אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן עָשְׁקוֹ מִשּׁוּם דְּלָא אָתֵא לְיָדֵיהּ, אֲבָל גְּזֵלוֹ דְּאָתֵא לְיָדֵיהּ אֵימָא לָא צְרִיכָא. וְר' יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה הַאי "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי: אֲפִלּוּ לֹא שְׁכָרוֹ אֶלָּא לִבְצֹר אֶשְׁכּוֹל אֶחָד עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין. וְאִידָךְ, מ"וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ" נָפְקָא, דָּבָר שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ עָלָיו. וְאִידָךְ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְאֵלָיו הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ" מִפְּנֵי מָה עָלָה זֶה בַּכֶּבֶשׁ וְנִתְלָה בְּאִילָן וּמָסַר נַפְשׁוֹ לְמִיתָה, לֹא עַל שְׂכָרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר, כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ. נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מִי, רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא. חַד אָמַר: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל גַּזְלָן, וְחַד אָמַר: נִשְׁמָתוֹ שֶׁל נִגְזָל. מַאן דְּאָמַר נִשְׁמָתוֹ שֶׁל גַּזְלָן, דִּכְתִיב: "אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר, כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". וּמַאן דְּאָמַר נִשְׁמָתוֹ שֶׁל נִגְזָל, דִּכְתִיב: "כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח". וְאִידָךְ אָמַר לָךְ: בְּעָלָיו דְּהַשְׁתָּא. וְאִידָךְ נַמֵּי, הָכְתִיב: "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ", מַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם "וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ", מִשּׁוּם דְּנָטְלוּ נֶפֶשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר" יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְבָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִתְּךָ". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִתְּךָ" וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לְךָ. יָכוֹל אֲפִלּוּ הִמְחָהוּ אֵצֶל חֲנָוָנִי וְאֵצֶל שַׁלְחָנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִתְּךָ" וְלֹא אֵצֶל שַׁלְחָנִי.

רמז תרט

(ויקרא יט יד) "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכִנּוּיִין חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים. מַאן חֲכָמִים, רַבִּי מְנַחֵם בְּר' יוֹסִי דְּאָמַר: "בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁם", לָמֵד עַל הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵרוֹ בַּכֹּל, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: וְדִבְרֵי הַכֹּל. עַצְמוֹ דִּכְתִיב: "הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ", וְכִדְרַבִּי אָבִין וְכוּ'. חֲבֵרוֹ דִּכְתִיב: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ".

["לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ"] אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמְּךָ לֹא תָאוֹר". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "חֵרֵשׁ", מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים. יָצָא מֵת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים. "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" לִפְנֵי סוּמָא בַּדָּבָר. אָמַר לְךָ: בֵּית פְּלוֹנִי מַהִי לִכְהֻנָּה, אַל תֹּאמַר לוֹ: כְּשֵׁרָה, וְהִיא אֵינָהּ אֶלָּא פְּסוּלָה. הָיָה נוֹטֵל בְּךָ עֵצָה, אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. אַל תֹּאמַר לוֹ: צֵא בַּצָּהֳרַיִם שֶׁיִּשְׁתָּרֵב, בַּהַשְׁכָּמָה שֶׁיְּקַפְּחוּהוּ לִסְטִים. וְאַל תֹּאמַר לוֹ: מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ מִמֶּנּוּ. שֶׁמָּא תֹּאמַר עֵצָה יָפָה אֲנִי נוֹתֵן לוֹ, וַהֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'" כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". תַּנְיָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיט אָדָם כּוֹס יַיִן לְנָזִיר, וְאַבָּר מִן הַחַי לִבְנֵי נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן" וְגוֹ'. וּכְגוֹן דְּקָאֵי בִּתְרֵי עִבְרֵי דְּנַהֲרָא. דְּיָקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי: "לֹא יוֹשִׁיט", וְלֹא קָתָנֵי "לֹא יִתֵּן". אָמַר רַב יְהוּדָה: סְתָם רוֹעֶה פָּסוּל. וְדַוְקָא דִּידֵהּ, הָא דְּעָלְמָא כָּשֵׁר. דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, אֲנַן חַיּוּתָא לְרַעְיָא הֵיכִי מָסְרִינַן, וְהָכְתִיב: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", אֶלָּא חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: גּוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תֹּאלַמְנָה שִׂפְתֵי שֶׁקֶר" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה צוֹעֲקִין וְאֵינָן נַעֲנִין: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת וּמַלְוֶה אוֹתָם שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, וְהַקּוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו. קוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ מַאי הִיא, אִיבְּעֵית אֵימָא: תּוֹלֶה מָעוֹתָיו בְּנָכְרִי. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: כּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: דְּבִישׁ לֵיהּ בְּהַאי מָתָא וְלֹא אָזִיל לְמָתָא אַחֲרִיתִי.

(ויקרא יט טו) "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" בַּדִּין. מְלַמֵּד, שֶׁהַדַּיָּן שֶׁמְּקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עָוֶל, שָׁנאוּי, וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם, וְתוֹעֵבָה. וְגוֹרֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמַפִּיל יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּמַגְלֶה אוֹתָן מֵאַרְצָם. "לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל" שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה, הוֹאִיל וְזֶה עָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּהוּ, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל". "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל" שֶׁמָּא תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא

זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, אֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ, עַד כַּמָּה אֲנִי אֲבַיְּשֶׁהוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל".

רמז תרי

בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ תְּנָן הָתָם: "דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת". מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: דִּינֵי מָמוֹנוֹת לֹא בָעֵינָן דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן. אֶלָּא מֵעַתָּה טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁנַּעֲלַתְּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן. אִי הָכִי תַּרְתֵּי קָתָנֵי דִּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת, גְּזֵלוֹת וְחַבָּלוֹת בִּשְׁלֹשָׁה מֵמְחִין, וְעוֹד, "שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה" לְמָה לִי, אֶלָּא אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם תַּרְתֵּי קָתָנֵי, מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא. רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: מִדְּאוֹרָיְתָא חַד נַמֵּי כְּשֵׁר, דִּכְתִיב: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", אֶלָּא מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. אִטּוּ בְּתָלְתָּא מִי לֹא הֲווּ יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, אִי אֶפְשָׁר דְּלֵית בְּהוּ חַד דְּגָמִיר. אֶלָּא מֵעַתָּה טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ, כָּל שֶׁכֵּן דִּנְפִישֵׁי יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת.

רמז תריא

רֵישׁ לָקִישׁ רָמֵי: כְּתִיב: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", וּכְתִיב: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף", הָא כֵּיצַד, כָּאן בְּדִין מָרֳמָה, כָּאן בְּדִין שֶׁאֵינוֹ מָרֳמָה. רַב אַשִׁי אָמַר: אֶחָד לַדִּין וְאֶחָד לַפְּשָׁרָה. כֵּיצַד, שְׁתֵּי סְפִינוֹת עוֹבְרוֹת בַּנָּהָר וּפָגְעוּ זוֹ בָזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן טוֹבְעוֹת, בָּזוֹ אַחַר זוֹ שְׁתֵּיהֶן עוֹבְרוֹת. וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים שֶׁהָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלוֹת בֵּית חוֹרוֹן וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עָלוּ שְׁנֵיהֶן שְׁנֵיהֶן נוֹפְלִים, בָּזֶה אַחַר זֶה שְׁנֵיהֶן עוֹלִין. הָא כֵּיצַד, טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה תִּדְחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי טְעוּנָה, קְרוֹבָה וְשֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה תִּדְחֶה קְרוֹבָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה, הָיוּ שְׁתֵּיהֶן קְרוֹבוֹת, שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת, שְׁתֵּיהֶן טְעוּנוֹת הָטֵל פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן, וּמַעֲלוֹת שָׂכָר זוֹ לָזוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף" הַלֵּךְ אַחַר בֵּית דִּין יָפֶה: אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלֹד, אַחַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִבְרוֹר חַיִל, אַחַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִפְקִיעִין, אַחַר רַבִּי עֲקִיבָא לִבְנֵי בְרַק, אַחַר רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ לִרוֹמִי, אַחַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן לְסִכְנִי, אַחַר רַבִּי יוֹסֵי לְצִפּוֹרִי, אַחַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא לִנְצִיבִין, אַחַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לַגּוֹלָה, אַחַר רַבִּי לְבֵית שְׁעָרִים, אַחַר חֲכָמִים לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית. תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, אֶחָד מְדַבֵּר כָּל דְּבָרָיו וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ קַצֵּר דְּבָרֶיךָ. תְּנֵי רַב יוֹסֵף: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" עִם שֶׁאִתּךָ בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת הִשְׁתַּדֵּל לְדוּנוֹ יָפֶה, לְמִשְׁרֵי בְּתִגְרֵהּ, אִי נַמִי: לְשׁוּדָא דְּדַיָּנֵי.

דָּבָר אַחֵר: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה דְּבָרִים אָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָם, אוֹכֵל מִפֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵלּוּ הֵן: הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וּבִקּוּר חוֹלִים, וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְעִיּוּן תְּפִלָּה, וְהַמְגַדֵּל בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהָדָן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת. וּבְהֶנֵי שְׁיָכֵי נַמֵּי: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. תָּנוּ רַבָּנָן: הַדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת, [דַּיָּנִין אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת]. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁיָּרַד מִגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְנִשְׂכַּר אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד בַּדָּרוֹם שְׁלֹשׁ שָׁנִים. בְּעֶרֶב הָרֶגֶל אָמַר לוֹ: תֵּן שְׂכָרִי וְאֵלֵךְ וַאֲפַרְנֵס אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי. אָמַר לֵהּ: אֵין לִי, אָמַר לֵהּ: תֵּן לִי מָעוֹת, אָמַר לֵהּ: אֵין לִי, תֵּן לִי בְּהֵמָה, אֵין לִי, תֵּן לִי כְּרָמִים, אֵין לִי, תֵּן לִי קַרְקַע, אֵין לִי, תֵּן לִי כָּרִים וּכְסָתוֹת, אֵין לִי. הִפְשִׁיל כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ. אַחַר הָרֶגֶל נָטַל בַּעַל הַבַּיִת שְׂכָרוֹ בְּיָדוֹ, וְעָמוֹ מַשָּׂאוֹי שְׁלֹשָׁה חֲמוֹרִים: אֶחָד שֶׁל מַאֲכָל, וְאֶחָד שֶׁל מִשְׁתֶּה, וְאֶחָד שֶׁל מִינֵי מְגָדִים, וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ. לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ. וְאָמַר לוֹ: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי מָעוֹתַי, בְּמַה חֲשַׁדְתַּנִי, אָמַר לֵהּ: שֶׁמָּא פְּרַקְמַטְיָא נְזַדְּמֵן לוֹ וְלָקַח בָּהֶן. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי בְּהֵמָה, וְאָמַרְתִּי: אֵין לִי, בְּמַה חֲשַׁדְתַּנִי, אָמַר לֵהּ: שֶׁמָּא מֻשְׁכָּרוֹת הֵן בְּיַד אֲחֵרִים. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: תֵּן לִי כָּרִים וּכְסָתוֹת וְכוּ', אָמַר לֵהּ: שֶׁמָּא הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו לַשָּׁמַיִם. אָמַר לֵהּ: הָעֲבוֹדָה, כָּךְ הָיְתָה, הִקְדַּשְׁתִּי כָּל נְכָסַי לַשָּׁמַיִם בִּשְׁבִיל הוֹרְקְנוּס בְּנִי שֶׁלֹּא עָסַק בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם וְהִתִּירוּ לִי אֶת נִדְרִי. וְאַתָּה כֻּשִּׁם שֶׁדַּנְתַּנִי לְכַף זְכוּת, כָּךְ יְדִין אוֹתְךָ הַמָּקוֹם לְכַף זְכוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁפָּדָה רִיבָּה אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל בַּדֶּרֶךְ, וְלַמָּלוֹן הִשְׁכִּיבָהּ תַּחַת מַרְגְּלוֹתָיו. לָמָּחָר יָרַד וְטָבַל וְשָׁנָה לְתַלְמִידָיו. אָמַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁהִשְׁכַּבְתִּיהָ אֲצִלִּי בַּמֶּה חֲשַׁדְתּוּנִי, אָמְרוּ לוֹ: שֶׁמָּא יֵשׁ בָּנוּ תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ בָּדוֹק לְרַבִּי. בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַדְתִּי וְטָבַלְתִּי, בַּמֶּה חֲשַׁדְתּוּנִי, אָמַר לֵהּ: שֶׁמָּא מִפְּנֵי טֹרַח הַדֶּרֶךְ אֵרַע לְרַבִּי קֶרִי. אָמַר לָהֶם: הָעֲבוֹדָה כָּךְ הָיָה. וְאַתֶּם כֻּשִּׁם שֶׁדַּנְתּוּנִי לְכַף זְכוּת, כָּךְ יְדִין הַמָּקוֹם אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אֶחָד הֶצְרַךְ לַתַּלְמִידִים דְּבָר אֵצֶל מַטְרוֹנָא אַחַת שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי רוֹמִי מְצוּיִין אֶצְלָהּ. אָמְרוּ: מִי יֵלֵךְ, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲנִי אֵלֵךְ. הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְתַלְמִידָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפֶתַח בֵּיתָהּ חָלַץ תְּפִלָּיו בְּרְחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת (וְהִשְׁלִיחַ לְתַלְמִידָיו), וְנִכְנַס וְנֶעֱלַם הַדֶּלֶת בִּפְנֵיהֶם. אַחַר שֶׁיָּצָא יָרַד וְטָבַל וְשָׁנָה לְתַלְמִידָיו. אָמַר לָהֶם: בְּשָׁעָה שֶׁחָלַצְתִּי תְּפִלִּין בַּמֶּה חֲשַׁדְתּוּנִי, אָמְרוּ: כְּסָבוּר רַבִּי אַל יִכָּנְסוּ דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה בִּמְקוֹם טֻמְאָה. בְּשָׁעָה שֶׁנֶּעֱלַתְּ דֶּלֶת בִּפְנֵיכֶם בַּמֶּה חֲשַׁדְתּוּנִי, אָמְרוּ: שֶׁמָּא דִּבֵּר מַלְכוּת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַדְתִּי וְטָבַלְתִּי בַּמֶּה חֲשַׁדְתּוּנִי, אָמְרוּ לֵהּ: שֶׁמָּא נִתְּזָה צְנוֹרָא עַל בִּגְדוֹ שֶׁל רַבִּי. אָמַר לָהֶם: הָעֲבוֹדָה כָּךְ הָיְתָה. וְאַתֶּם כֻּשִּׁם שֶׁדַּנְתּוּנִי לְכַף זְכוּת, כָּךְ יְדִין הַמָּקוֹם אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת.

רמז תריב

(ויקרא יט טז) "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ". אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מִנַּיִן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא תֵלֵךְ רָכִיל. רַבִּי נָתָן אָמַר: "מ"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע". וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מ"וְנִשְׁמַרְתָּ", הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי פִּינְחָס: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע" מִכָּאן שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם וְיָבֹא לִידֵי טֻמְאָה בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי נָתָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, הַהִיא אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לִכְשֶׁיֵּצֵא שֶׁלֹּא יֹאמַר אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחֲבֵרַי רַבּוּ עָלַי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ", וְאוֹמֵר: "הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד". הַהוּא תַּלְמִידָא דְּאָפִיק מִלְּתָא דְּאִתְמַר בְּבֵי מִדְרָשׁ אַבָּתַר עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וַאֲפִקֵּהּ רַב אַמִּי מִבֵּי מִדְרָשָׁא, אָמַר דִּין גֻּלֵּי רָזֵיָא. מִכְתָּב הֱיכִי כָּתְבִינָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זַכַּאי". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְזַכִּין וּפְלוֹנִי מְחַיֵּב". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכֶּה פְּלוֹנִי". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "זַכַּאי" מִשּׁוּם "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל". רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְזַכִּין וּפְלוֹנִי מְחַיֵּב" מִשּׁוּם דְּמִחְזֵי כְּשִׁקְרָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אִית לֵיהּ דְּמַר וְאִית לֵיהּ דְּמַר, הִלְכָךְ כָּתְבִינָן: "מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכֶּה פְּלוֹנִי". "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל" שֶׁלֹּא תְּהֵא רַךְ דְּבָרִים לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה.

דָּבָר אַחֵר: אַל תְּהִי כְּרוֹכֵל, שֶׁמַּטְעִים דְּבָרָיו וְהוֹלֵךְ. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: זֶה הוּא מִנְהָגָם שֶׁל דַּיָּנִין: בַּעֲלֵי דִינִין עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן לַחוּץ וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדִּין, הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן, גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. מִנַּיִן לִכְשֶׁיֵּצֵא לֹא יֹאמַר וְכוּ'. "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ" שְׁנוּ חֲכָמִים: מֵאָה חֲנֵפִים, וְלֹא אֶחָד מְגַלֶּה פָּנִים.

שְׁנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה: "אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים. אִם הָיָה בֶּן גֵּרִים לֹא יֹאמַר לוֹ" זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ".

דָּבָר אַחֵר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל" מָה רוֹכֵל זֶה יֵשׁ עָלָיו מֵאָה מִינֵי בְּשָׂמִים. כָּךְ, כָּל חָכָם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה לַאֲמִתּוֹ יֵשׁ בִּלְבָבוֹ מֵאָה מַחֲשָׁבוֹת שֶׁל מִקְרָא וְשֶׁל מִשְׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר" וְגוֹ', כְּגוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל הַדּוֹמִין לָהֶם. וְכֵיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: דָּתָן וַאֲבִירָם רְשָׁעִין הָיוּ, כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן עוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם חֲבֵרוֹ יֵשׁ בְּלִבּוֹ מֵאָה מַחֲשָׁבוֹת שֶׁל גֵּזֶל וְשֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְשֶׁל שְׁפִיכוּת דָּמִים.

דָּבָר אַחֵר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל" אַרְבַּע מִדּוֹת יֵשׁ בּוֹ בְּאוֹתוֹ מִקְרָא: שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים, וּשְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל רְשָׁעִים. שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים כֵּיצַד, צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ וְעָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, מִתּוֹךְ דִּינֵיהֶם נִקְבַּע שֵׁם טוֹב לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן".

שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל רְשָׁעִים כֵּיצַד, צֵא וּלְמַד מִדָּתָן וַאֲבִירָם הָרְשָׁעִים שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ וְעָשׂוּ מַחֲלֹקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶם נִקְבַּע שֵׁם רַע לְבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא דָּתָן וַאֲבִירָם". לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ" מִנַּיִן אִם יָדַעְתָּ לוֹ זְכוּת אַל תִּשְׁתֹּק לוֹ עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". מִנַּיִן אִם רָאִיתָ שֶׁטּוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ לִסְטִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו, אַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". מִנַּיִן הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, חַיָּב אַתָּה לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". הָא מַהְכָא נַפְקָא, מֵהָתָם נַפְקָא: אֲבֵדַת גּוּפוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ", אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמֵינָא הָנֵי מִלֵּי בְּנַפְשֵׁהּ אֲבָל מִטְרַח וּמֵגַר אֲגִירֵי לָא, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תריג

(ויקרא יט יז) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ" יָכוֹל לֹא תַכֶּנּוּ וְלֹא תִסְרְטֶנּוּ וְלֹא תְקַלְלֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּלְבָבֶךָ" בְּשִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּמִנַּיִן לָרוֹאֶה דָּבָר מְגֻנֶּה בַּחֲבֵרוֹ שֶׁחַיָּב לְהוֹכִיחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ". הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל, מִנַּיִן שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹכִיחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹכִיחַ" אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ פָּנָיו מִשְׁתַּנִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תָּמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיָּכוֹל לְהוֹכִיחַ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיָּכוֹל לְקַבֵּל תּוֹכָחָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ מוֹכִיחִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁיּוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה פְּעָמִים לָקָה (רַבִּי) עֲקִיבָא עַל יָדַי לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו. וְכָל כָּךְ אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁמּוֹסִיף בִּי אַהֲבָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ".

"לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ" כְּשֵׁם שהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְהֵא שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, מְגַלְגֵּל וּמַעֲבִיר וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּר קִנְאָה וּנְקָמָה בְּלִבּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, כָּךְ "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּלְבָבֶךָ", בַּשִּׂנְאָה הַמְיֻשֶּׁנֶת. וְכִי בְּאָחִיו מִן הָאָב וּמִן הָאֵם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לוֹ אַחִים לֹא בָעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא צַדִּיקֵי עוֹלָם שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ בְּתוֹרָתוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד, שֶׁקָּרָא אוֹתָם אַחִים וְרֵעִים. "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ" יָכוֹל אִם יוֹדֵעַ אַתָּה בּוֹ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹנְאָךְ הוֹכִיחֵהוּ, וְאִם לָאו אַל תּוֹכִיחֵהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ".

דָּבָר אַחֵר: לְעֵם שֶׁעִמְּךָ בְּמִצְוֹת אַתָּה מוֹכִיחַ, וְאִי אַתָּה מוֹכִיחַ לָרָשָׁע שֶׁיִּשְׂנָאֶךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֹסֵר לֵץ לוֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן [וּמוֹכִיחַ לָרָשָׁע מוּמוֹ"] שֶׁהוּא עַצְמוֹ בַּעַל מוּם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן

מַתְיָא: אִם יֵשׁ דָּבָר בֵּינְךָ לְבֵינוֹ, אוֹמְרֵהוּ לוֹ וְאַל תְּהֵא חוֹטֵא בּוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "בִּנְפוֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "בַּאֲבוֹד רְשָׁעִים רִנָּה" כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הָאֵלּוּ, תַּלְמִיד חָכָם שֶׁנִּצְחֲךָ הַיּוֹם בַּהֲלָכָה וּבָא לְיָדוֹ דָּבָר לְמָחָר, אַל תִּשְׂמַח לוֹ "פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו". אִם רָאִיתָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּרָעָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, זֶהוּ רָשָׁע גָּמוּר. "הוֹכֵחַ" אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. "תּוֹכִיחַ" אֵין לִי אֶלָּא הָרַב לַתַּלְמִיד, תַּלְמִיד לָרַב מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" מִכָּל מָקוֹם (כְּתוּב בְּרֵמֶז שנ"א). (ויקרא יט יח) "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שְׁאֵינוֹ נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנָחָשׁ, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם. וְהָכְתִיב: "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר", הַהוּא בְּמָמוֹן. דְּתַנְיָא: אֵיזֶהוּ נְקִימָה, וְאֵיזֶהוּ נְטִירָה, אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ וְלֹא הִשְׁאִילוֹ, לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְךָ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקֹּם". עַד הֵיכָן כֹּחָהּ שֶׁל נְטִירָה אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ וְלֹא הִשְׁאִילוֹ, לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְךָ, אָמַר לוֹ: הֵילָךְ, אֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִטֹּר". וְצַעֲרָא דְּגוּפָא לָא, וְהָתַנְיָא: הַנַּעֲלָבִים וְאֵינָן עוֹלְבִים, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִין בְּיִסּוּרִין, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ", לְעוֹלָם דְּנָקִיט בְּלִבֵּהּ. וְהָאָמַר רָבָא: הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, דְּמַפֵּיס לֵיהּ וּמִתְפַּיֵּס. "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ" נוֹקֵם אַתָּה וְנוֹטֵר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם" כְּלָל גָּדוֹל מִזֶּה. כְּתִיב: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" אָמַר (רָבָא: תָּנָא) [רַב מַתְנָה]: בִּפְתִילָה שֶׁל אֶבֶר, דִּכְתִיב: "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" לְרֵבּוֹת כָּל שְׂרֵפוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָאֵשׁ וְכָל שֶׁכֵּן אֵשׁ. וְנַקִּיף לָהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְנִקָּלֶהּ, גָּמַר "שְׂרֵפָה שְׂרֵפָה" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם אַף כָּאן. וְנַעֲבִיד לֵיהּ חַמֵּי הָאוּר, אָמַר רַב נַחְמָן [אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ]: אָמַר קְרָא "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה.

"וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי" לַמָּה לִי, לְכִדְתַנְיָא: הֻקְּשׁוּ כָּל שׁוֹפְכֵי דָּמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מַה לְּהַלָּן מִן הַצַּוָּאר אַף כָּאן מִן הַצַּוָּאר. אִי מַה לְּהַלָּן בְּקוֹפִיץ וּמְמוּל עֹרֶף אֲנִי כָאן בְּקוֹפִיץ וּמְמוּל עֹרֶף, אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם, וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה. לְמֵימְרָא דְּרַבָּנָן חַיְשֵׁי לְהִרְהוּרָא, וְהָתְנַן: "הַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ", אִם נִקְרְעוּ נִקְרָעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרָמוּ, עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ, וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. לָא קָשְׁיָא, אָמַר קְרָא: "וְנִוְּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים" הָכָא אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה. וְכִי תֵּימָא: לֵיעֲבַד בָּהּ תַּרְתֵּי, אָמַר

קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. תָּנָא: בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְקוֹמָה שֶׁלּוֹ, הֲרֵי כָּאן שָׁלֹשׁ. וּמִי בָּעֵינַן כֻּלֵּי הַאי, וּרְמִינְהוּ: מַה בּוֹר שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה טְפָחִים אַף כָּל וְכוּ', אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. אִי הָכִי לִגְבָּהּ טְפֵי, מִשּׁוּם דְּמִינְוָל. מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין, מַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה שֶׁל אֶבֶר וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. יָלִיף "שְׂרֵפָה שְׂרֵפָה" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם אַף כָּאן וְכוּ'. וּמַאי טַעְמָא לָא יָלִיף מֵעֲדֻת קֹרַח, הַהוּא שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוָאי. וְנִילַף מִנַּהּ, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. תַּנְיָא: "נָקֹם יִנָּקֵם" נְקִימָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם" זוֹ סַיִף. וְאֵימָא דְּבָרִיז לֵהּ מִבְּרִיז, "לְפִי חֶרֶב" כְּתִיב. וְאֵימָא דְּעָבִיד לֵהּ גִּסְטָרָא, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. אִבַּעְיָא לְהוּ: בֵּן מַהוּ שֶׁיַּקִּיז דָּם לְאָבִיו, רַב מַתְּנָה אָמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". רַב דִּימִי אָמַר: "מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְּהֵמָה" מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה לְרִפּוּאָה פָּטוּר, אַף מַכֵּה אָדָם לְרִפּוּאָה פָּטוּר. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה, שֶׁמָּא יִרְאֶה בָּהּ דָּבָר מְגֻנֶּה וְתִתְגַּנֶּה עָלָיו, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". אָמַר רַב חִסְדָּא: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", שֶׁמָּא יִרְאֶה בָּהּ דָּבָר מְגֻנֶּה וְתִתְגַּנֶּה עָלָיו. אָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם, וְאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטּוֹתֵיהֶן בַּיּוֹם. אָמַר רָבָא: אִם הָיָה בַּיִת אָפֵל מָתָר, וְתַלְמִיד חָכָם מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ.

(ויקרא יט יט) "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ כְּבָר. "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם" וְכוּ' מַה בְּהֶמְתְּךָ בְּהַרְבָּעָה וְכוּ', בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ. וְאֶלָּא הָכְתִיב: "שָׂדְךָ", הַהוּא לְמַעוּטֵי זְרָעִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף עַל הַכִּלְאַיִם נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, דְּאָמַר קְרָא: "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ וְכוּ'. אֶלָּא מֵעַתָּה "וּשְׁמַרְתֶּם [אֹתָם] אֶת חֻקֹּתַי", חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ כְּבָר, הָתָם "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי" חֻקִּים דְּהַשְׁתָּא, הָכָא "חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ" חֻקִּים דְּמַעִקְּרָא תִּשְׁמֹרוּ. "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז רפ"א). אִלּוּ נֶאֱמַר "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ" הָיִיתִי אוֹמֵר: לֹא יֹאחַז אָדָם אֶת הַבְּהֵמָה בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלָה עָלֶיהָ זָכָר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּלְאַיִם". מַאי אֲחִיזָה, הַכְנָסָה, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמְנָאֲפִין עַד שֶׁיֵּרָאוּ מְנָאֲפִין, בְּכִלְאַיִם עַד שֶׁיַּכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת. וְאַמַּאי קְרֵי לֵהּ אֲחִיזָה, לִשָּׁנָא מְעַלְיָא. אָמַר רַב יְהוּדָה: מִין בְּמִינוֹ מֻתָּר לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בַּשְּׁפוֹפֶרֶת, וַאֲפִלּוּ מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא נַמִּי לֵית בָּהּ, מַאי טַעְמָא, בַּעֲבִידְתֵּהּ טָרִיד. אֵין לִי אֶלָּא בְּהֶמְתְּךָ עַל בְּהֶמְתְּךָ. בְּהֶמְתְּךָ עַל בֶּהֱמַת אֲחֵרִים, בֶּהֱמַת אֲחֵרִים עַל בְּהֶמְתְּךָ, בֶּהֱמַת אֲחֵרִים עַל בֶּהֱמַת אֲחֵרִים, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת

חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ". אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה. בְּהֵמָה עַל חַיָּה, חַיָּה עַל בְּהֵמָה, חַיָּה עַל חַיָּה, טְמֵאָה עַל טְמֵאָה, טְהוֹרָה עַל טְהוֹרָה, טְמֵאָה עַל טְהוֹרָה, טְהוֹרָה עַל טְמֵאָה, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ".

"שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם" הַמְנַבֵּשׁ וְהַמְחַפֶּה בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַמְקַיְּמִים. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע" אֵין לִי אֶלָּא זוֹרֵעַ, מְקַיְּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא". מִנַּיִן שֶׁאֵין מַרְכִּיבִין לֹא עֵץ סָרָק עַל גַּבֵּי עֵץ מַאֲכָל, וְלֹא עֵץ מַאֲכָל עַל גַּבֵּי עֵץ סָרָק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ". "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" אֲבָל מֻתָּר אַתָּה לְהַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ לוֹ נִימָא עַל בְּשָׂרוֹ. וַאֲפִלּוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ וְכִלְאַיִם תַּחְתֵּיהֶן, אָסוּר לִישַׁן עֲלֵיהֶם.

רמז תריד

וּבֶגֶד כִּלְאַיִם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו" יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזִּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". אֵין לִי אֶלָּא בְּגָדִים, מִנַּיִן לְרִבּוֹת הַלְבֵדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁעַטְנֵז" דָּבָר שֶׁשּׁוֹעֵט טָווּי וְנוּוּז. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נָלוֹז, וּמֵלִיז הוּא אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו. "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְכַסֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ". יָכוֹל לֹא יַפְשִׁילֶנּוּ בַּקֻּפָּה לַאֲחוֹרָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר ("לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ) [לֹא תִלְבַּשׁ"]. תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, צְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה", הָוֶה אָמֵינָא [כָּל דֶּרֶךְ] הַעֲלָאָה אָסַר רַחֲמָנָא וַאֲפִלּוּ מוֹכְרֵי כְּסוּת, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ" דּוּמְיָא דִּלְבִישָׁה (אָסוּר בַּהֲנָאָה) [דְּאִית בָּהּ הֲנָאָה]. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ", הָוֶה אָמֵינָא דַּוְקָא לְבִישָׁה דִּנְפִישָׁא הֲנָיָתָהּ, אֲבָל הַעֲלָאָה לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה". וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" לָמָּה לִי, מִכְּדִי כָּתַב: "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כֹּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הַעֲלָאָה הוּא דְּלָא נְפִישָׁא הֲנָיָתָהּ, אֲבָל לְבִישָׁה דִּנְפִישָׁא הֲנָיָתָהּ כָּל תְּרֵי מִינֵי אֲסִירֵי, כְּגוֹן צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר אַרְנָבִים. אִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא מִנַּהּ וְלִגְמַר שַׁעַטְנֵז מֵהַעֲלָאָה, אֶלָּא שְׁמַע מִנָּהּ: לְאַפְנוּיֵי.

רמז תרטו

(ויקרא יט כ) "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב". "אִישׁ" פָּרָט לְקָטָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב". "אֶת אִשָּׁה" פָּרָט לִקְטַנָּה. "שִׁכְבַת זֶרַע" פָּרָט

לְמֶעָרָה. הַעֲרָאָה דְּחַיָּבֵי לְאוִין מְנָלָן, מִדְּגָלֵי רַחְמָנָא שִׁכְבַת זֶרַע בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה, הַעֲרָאָה בִּכְרִיתוּת, מִכְּלָל דְּחַיָּבֵי לְאוִין בְּהַעֲרָאָה. אַדְּרַבָּא מִדְּגָלֵי רַחְמָנָא הַעֲרָאָה בִּכְרִיתוּת, מִכְּלָל דְּחַיָּבֵי לְאוִין בִּגְמַר בִּיאָה, אִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא מִשִּׁפְחָה חֲרוּפָה.

אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי לְמִכְתָּב "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה, "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּאֵשֶׁת אִישׁ, "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּסוֹטָה, בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה כִּדְאָמְרַן. בְּאֵשֶׁת אִישׁ פָּרַט לַמְשַׁמֵּשׁ לְאַחַר מִיתָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: לְאַחַר מִיתָה נַמִּי שְׁאֵרוֹ אִיקְרִי אֵימָא לְחַיֵּב עָלָהּ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, קָא מַשְׁמַע לָן. בְּסוֹטָה לָמָּה לִי, פְּרָט לְשֶׁקִּנֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֵיבָרִים, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: בְּקִפֵּידָא דְּבַעַל תָּלָה רַחֲמָנָא וְהָא קָא קִפֵּיד, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנוּ רַבָּנָן: בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה לוֹקָה אִישׁ מֵבִיא קָרְבָּן, אֵין הָאִשָּׁה לוֹקָה אֵין הָאִישׁ מֵבִיא קָרְבָּן. מְנָלָן, אָמַר רָבָא: דִּכְתִיב: "וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע" וְגוֹ' מִכְּדֵי עַד הָכָא בְּאִישׁ מִשְׁתַּעֵי קְרָא, נִכְתּוֹב "וְהֵבִיא (הָאִישׁ) אֶת אֲשָׁמוֹ", וּבַסּוֹף נִכְתּוֹב "בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה", אַמַּאי כָּתַב "בִּקֹּרֶת" בְּרֵישָׁא, הָכִי קָאָמַר: בִּקֹּרֶת (הֵיא) [תִּהְיֶה] וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ, וְאִם לֹא תִּהְיֶה (הֵיא) בִּקֹּרֶת לֹא יָבִיא הוּא אֶת אֲשָׁמוֹ. וְאֵימָא הוּא לֹא דְּמַעֲטֵהּ קְרָא, אֲבָל הֵיא תִּלְקֵי וְתַיְתֵי קָרְבָּן, "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ" כְּתִיב. אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל עֲרָיוֹת אֶחָד נָעוֹר וְאֶחָד יָשֵׁן יָשֵׁן פָּטוּר וְנָעוֹר חַיָּב, וְכָאן נָעוֹר נַמִּי פָּטוּר. מַאי טַעֲמָא, דְּהָא אַקְשׁוּ לַהֲדָדֵי. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עָשׂוּ גּוֹמֶר בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ בְּשִׁפְחָה דְּלָא מְחַיֵּב, כִּמְעֹרָה בִּכְדַרְכָּהּ בְּשִׁפְחָה דְּפָטוּר. מַאי טַעֲמָא, "שִׁכְבַת זֶרַע" כְּתִיב. מִתְכַּוֵּן בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ בְּשִׁפְחָה דְּלָא מְחַיֵּב, כְּשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן בְּדַרְכָּהּ דְּפָטוּר. מַאי טַעֲמָא, "שִׁכְבַת זֶרַע" כְּתִיב. נָעוֹר בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ בְּשִׁפְחָה דְּלָא מְחַיֵּב, כְּיָשֵׁן בִּכְדַרְכָּהּ דְּפָטוּר. מַאי טַעֲמָא, "שִׁכְבַת זֶרַע" כְּתִיב. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שִׁפְחָה בָּעָלָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת". וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַדֵּין "נֶחֱרֶפֶת" לְשָׁנָא דְּשִׁנּוּיֵי הוּא, דִּכְתִיב "וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרִיפוֹת". וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת". "וְהָפְדֵּה" יָכוֹל כֻּלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא נִפְדְּתָה". אִי "לֹא נִפְדְּתָה", יָכוֹל כֻּלָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָפְדֵּה". הָא כֵּיצַד, פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרָסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּמְאֹרָסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדְּתָה", דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כָּל הָעֲרָיוֹת מְפֹרָשׁוֹת לָנוּ, אֵין לָנוּ מְשֻׁיָּר אֶלָּא חֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרָסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "לֹא יוּמְתוּ כִּי לֹא חָפְשָׁה" בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר וּמְאֹרָסֶת לְעֶבֶד (עִבְרִי) [כְּנַעֲנִי]. וְרִ' יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׁלָמָא "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדְּתָה" כִּדְקָתָנֵי: דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא דְּקָתָנֵי: מְאֹרָסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי, מְנָלָן, דִּכְתִיב: "כִּי לֹא חָפְשָׁה" מִכְּלָל דְּהוּא חָפְשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה הַיְנוּ

רַבִּי עֲקִיבָא, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל קָאָמַר לֵהּ: לְדִידִי, בְּעַלְמָא כְּוָתָךְ סְבִירָא לִי דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְהָכָא שָׁאנֵי: מִכְּדֵי כָּתַב קְרָא "כִּי לֹא חֻפָּשָׁה", "וְהָפְדֵּה" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ לְהָכִי אָתָא לְחֻצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֻצְיָהּ בַּת חוֹרִין. בִּשְׁלָמָא לַאֲחֵרִים קָסָבְרֵי "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה" דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא הָא דְּעֶבֶד (עִבְרִי) [כְּנַעֲנִי] מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "כִּי לֹא חֻפָּשָׁה" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְדִידָהּ, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְדִידֵהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: יָכוֹל יְהֵא כֶּסֶף גּוֹמֵר בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַשְׁטָר גּוֹמֵר בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפָּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יִוָּמְתוּ כִּי לֹא חֻפָּשָׁה" אוֹרְעָה כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ לְלֹא חֻפָּשָׁה, לוֹמַר לְךָ: שְׁטָר גּוֹמֵר בָּהּ, וְאֵין כֶּסֶף גּוֹמֵר בָּהּ. תְּנוּ רַבָּנָן: הַמְשַׁחְרֵר חֲצִי עַבְדּוֹ רַבִּי אוֹמֵר: קָנָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא קָנָה. אָמַר רַבָּה: מַחֲלֹקֶת בִּשְׁטָר, דְּרַבִּי סָבַר "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפָּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ" מֵקִישׁ שְׁטָר לְכֶסֶף, מָה כֶּסֶף בֵּין כֻּלּוֹ בֵּין חֶצְיוֹ אַף שְׁטָר בֵּין כֻּלּוֹ בֵּין חֶצְיוֹ. וְרַבָּנָן גָּמְרִי "לָהּ, לָהּ" מֵאִשָּׁה, מָה אִשָּׁה לְחֶצְיָהּ לֹא אַף עֶבֶד נַמִּי לְחֶצְיוֹ לֹא. אֲבָל בְּכֶסֶף דִּבְרֵי הַכֹּל קָנָה. פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה כו'. "וְהָפְדֵּה" יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא נִפְדָּתָה". אִי "לֹא נִפְדָּתָה" יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָפְדֵּה". הָא כֵּיצַד, פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֶה כֶּסֶף. וְאֵין לִי אֶלָּא בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ חֻפָּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְכָתַב לוֹ סֵפֶר" מַה לְּהַלָּן בִּשְׁטָר אַף כָּאן בִּשְׁטָר. וְאֵין לִי אֶלָּא חֶצְיוֹ בְּכֶסֶף וְכֻלּוֹ בִּשְׁטָר, חֶצְיוֹ בִּשְׁטָר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפָּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ" מֵקִישׁ שְׁטָר לְכֶסֶף, מַה כֶּסֶף בֵּין כֻּלּוֹ בֵּין חֶצְיוֹ אַף שְׁטָר בֵּין כֻּלּוֹ בֵּין חֶצְיוֹ. רֵישָׁא דִּבְרֵי הַכֹּל, וְסֵיפָא רַבִּי. מַה בֵּין שִׁפְחָה לַעֲרָיוֹת, שֶׁלֹּא שָׁוְתָה לָהֶן לֹא לְעֹנֶשׁ וְלֹא לְקָרְבָּן, כָּל עֲרָיוֹת בְּחַטָּאת, וְהַשִּׁפְחָה בְּאָשָׁם. כָּל עֲרָיוֹת בִּנְקֵבָה, וְשִׁפְחָה בְּזָכָר. כָּל עֲרָיוֹת אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שָׁוִין בְּמַכּוֹת וּבְקָרְבָּן, וְהַשִּׁפְחָה לֹא הִשְׁוָה אֶת הָאִישׁ לָאִשָּׁה לְמַכּוֹת, וְלֹא הָאִשָּׁה לָאִישׁ לְקָרְבָּן. כָּל הָעֲרָיוֹת עָשָׂה מְעֻרֶה כְּגוֹמֵר, וְחַיָּב עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה. הֶחֱמִיר בְּשִׁפְחָה שֶׁעָשָׂה מֵזִיד כַּשּׁוֹגֵג. מְנָלָן דְּהֵיא לְקָיְא וְהוּא לֹא לְקֵי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: "בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה" מְלַמֵּד שֶׁהִיא לוֹקָה. יָכוֹל שְׁנֵיהֶן לוֹקִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" הִיא לוֹקָה וְהוּא לֹא לְקֵי. מַאי דְּהַדֵּין "בִּקֹּרֶת" לִשְׁנָא דְּמַלְקוֹת, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: תְּהֵא בְּקִרְאֵי. כְּדִתְנַן: "גְּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין קוֹרֵא, שֵׁנִי מוֹנֶה, שְׁלִישִׁי אוֹמֵר הַכֵּהוּ". רַב אַשִׁי אָמַר: בְּבִקּוּר תִּהְיֶה, כְּדִתְנַן: "אֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֶלָּא מַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ". (ויקרא יט כב) "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" מְלַמֵּד, שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן אֶחָד עַל עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה. "בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא" לַעֲשׂוֹת מֵזִיד כַּשּׁוֹגֵג. "וְהֵבִיא" אַף אַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים. "אֲשָׁמוֹ" נֶאֱמַר כָּאן "אֲשָׁמוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֲשָׁמוֹ", מָה אֲשָׁמוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן מוֹתְרוֹ נְדָבָה אַף אֲשָׁמוֹ

הָאָמוּר כָּאן מוֹתָרוֹ נְדָבָה. "אֵיל הָאָשָׁם" מָה אֵיל הָאָשָׁם הָאָמוּר לְהַלָּן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים אַף אֵיל הָאָשָׁם הָאָמוּר כָּאן בְּכֶסֶף שְׁקָלִים.

(ויקרא יט כג) "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ'". "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ" רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא: שְׁלֹא יְהוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּעֵינֶיךָ, כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת בּוֹגֶרֶת וְרוֹצֶה לְהַשִּׂיאָהּ לְאֶחָד, אֶלָּא: "בְּנִי אִם תִּקַּח אֲמָרַי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לִבְנוֹ: צֵא לִפְרַקְמַטְיָא. אָמַר לוֹ: אַבָּא, מִתְיָרֵא אֲנִי בַּדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַלִּסְטִים, וּבַיָּם מִפְּנֵי אַפְּרָטִין. מֶה עָשָׂה אָבִיו, נָטַל מַקֵּל וַחֲקָקוֹ וְנָתַן בּוֹ קֶמַע וּנְתָנוֹ לִבְנוֹ, אָמַר לוֹ: הַמַּקֵּל הֲוֵה יְהֵא בְּיָדְךָ, וְאִי אַתָּה מִתְיָרֵא מִכָּל בְּרִיָּה. אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בְּנַי, הֱיוּ מִתְעַסְּקִין בַּתּוֹרָה וְאִי אַתֶּם מִתְיָרְאִין מִכָּל בְּרִיָּה וְכוּ'. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי: מִי יִגַּלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ, אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲמֹד בְּצִוּוּיְךָ רַק שָׁעָה אַחַת, וַהֲרֵי בָּנֶיךָ מַמְתִּינִים לְעַרְלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. שָׁמַע בַּר קַפָּרָא, אָמַר: יָפֶה דָּרַשׁ בֶּן אֲחוֹתִי. רַבִּי יְהוּדָה בְּר' סִימוֹן פָּתַח: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ" וְכִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לַהֲלֹךְ אַחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּתִיב: "בַּיָּם דַּרְכֶּךָ וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים", וְאֹתֶ אָמַרְתָּ: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ" וְגוֹ'. "וּבוֹ תִדְבָּקוּן" וְכִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם לַעֲלוֹת לַשָּׁמַיִם וּלְהִדָּבֵק בָּאֵשׁ, אוֹתוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה", "כָּרְסֵיהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר" וְגוֹ', וְאֹתֶ אָמַרְתָּ: "וּבוֹ תִדְבָּקוּן". אֶלָּא מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא נִתְעַסֵּק אֶלָּא בְּמַטָּע תְּחִלָּה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן", אַף אַתֶּם כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא תִתְעַסְּקוּ אֶלָּא בְּמַטָּע תְּחִלָּה: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַח: "הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֵךְ אֱמֹר לָאֻבוֹת הָרִאשׁוֹנִים: הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי לַעֲשׂוֹת לִבְנֵיכֶם מַה שֶׁהִתְנֵיתִי עִמָּכֶם. "בָּנִיתִי לִי בָּתִּים" "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב". "נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים" "כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ". "עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם" "וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ" וְגוֹ'. "עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים" "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה". וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פֶּרִי" "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם". "מִי שָׁת בַּטֵּחוֹת חָכְמָה אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה" דָּא תַּרְנְגוֹלָא. אָמַר רַבִּי לֵוִי: בַּעֲרָבְיָא צָוְחִין לְתַרְנְגוֹלָא שָׂכוִי. הֲדָא תַּרְנְגֹלֶת, כְּדַהֲוָה לָהּ אֶפְרוֹחִים דַּקִּיקִין, הִיא מְכַנְּשָׁא לְהוֹן וְיהַבָה לוֹן תְּחוֹת אֲגַפֶּיהָ וּמַשְׁחְנָא לְהוֹן וּמְעַדְּרָנָא קֳדָמֵיהוֹן. וְכַד אִנּוּן רַבְרְבִין, חַד מִנְּהוֹן בָּעוּ מִקָּרֵב לְוָתָהּ, וְהִיא נָקְרָה לַהּ גּוֹ רֵישֵׁהּ, וְאָמְרָה לֵהּ: זִיל עֲדֹר לָךְ בְּקַלְקַלְתָּא. כָּךְ, כְּשֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, הַבְּאֵר עוֹלָה וְהַמָּן יוֹרֵד וְהַשְּׁלָו מָצוּי וְעָנְנֵי כָבוֹד מַקִּיפוֹת אוֹתָן וְעַמּוּד עָנָן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כָּל חַד וְחַד מִנְּכוֹן יִטְעֹן מַכּוֹשֵׁהּ וְיִפּוֹק וְיִנְצַב לֵהּ נְצִיבִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם". אַדְרְיָנוֹס שְׁחִיק עֲצָמוֹת, עֲבָר בְּאִלֵּין שְׁבִילֵי דִּטְבֶרְיָא, וְחָמָא חַד גְּבַר סַבָּא קָאֵים, חָצִיב חֲצִיבִין. אֲמַר לֵהּ: סַבָּא סַבָּא, אִי

קָרַצְתָּ לָא חָשַׁכְתָּ. אָמַר לֵיהּ: קַרְצִית וַחֲשִׁיכִית וְמַה דְּהַנְיָא לְמָרָא שְׁמַיְיא לְמַעֲבַד, יַעֲבִיד. לִשָּׁנָא אַחֲרִינָא: אָמַר לֵיהּ אַדְרְיָנוֹס: אַתָּה זָקֵן עוֹמֵד וְטוֹרֵחַ וּמִתְיַגֵּעַ לָאֲחֵרִים. אָמַר לֵיהּ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, הֲרֵינִי נוֹטֵעַ, אִם אֶזְכֶּה אֹכַל מִפֵּרוֹת נְטִיעוֹתַי, וְאִם לָאו יֹאכְלוּ בָּנַי. עָשָׂה שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּמִּלְחָמָה, וְחָזַר לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ זָקֵן, נָטַל כַּלְכָּלָה וּמִלֵּא אוֹתָהּ בִּכּוּרֵי תְאֵנִים יָפוֹת, וְקָרִיב לִפְנֵי אַדְרְיָנוֹס. אָמַר לֵיהּ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, קַבֵּל אֵלּוּ הַתְּאֵנִים, שֶׁאֲנִי הוּא אוֹתוֹ זָקֵן שֶׁמָּצָאתָ בַּהֲלִיכָתְךָ, וְאָמַרְתָּ: אַתָּה זָקֵן, מָה אַתָּה מְצַטַּעֵר וּמִתְיַגֵּעַ לָאֲחֵרִים, הֲרֵי כְּבָר זִכְּנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת נְטִיעוֹתַי, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה מֵהֶם. אָמַר לַעֲבָדָיו: טְלוּ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, וּמַלְאוּהָ לוֹ זְהוּבִים, עֲשׂוּ כָּךְ. נָטַל הַזָּקֵן הַכַּלְכָּלָה, וְהִתְחִיל הוֹלֵךְ וּמְשַׁבֵּחַ בְּבֵיתוֹ לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו, וְסָח לָהֶם הַמַּעֲשֶׂה. הָיְתָה שְׁכֵנְתּוֹ עוֹמֶדֶת שָׁם, וְשָׁמְעָה מָה אָמַר הַזָּקֵן. אָמְרָה לְבַעְלָהּ: כָּל בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָהֶם וּמַזְמִין לָהֶם טוֹבָה, וְאַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית חֹשֶׁךְ בָּאֹפֶל. הֲרֵי שָׁכֵן שֶׁלָּנוּ כִּבֵּד לְהַמֶּלֶךְ בְּכַלְכָּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, וּמִלֵּא אוֹתָהּ לוֹ זְהוּבִים. וְאַתָּה עָמֹד טֹל סַל גָּדוֹל וּמַלֵּא אוֹתוֹ מִינֵי מְגָדִים מִתְּפוּחִים וְתַאֲנִים וּשְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתָם הַרְבֵּה, וְכַבְּדוֹ בָּהֶן, אוּלַי יְמַלֵּא אוֹתוֹ לְךָ זְהוּבִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִשְׁכֶנֵנוּ הַזָּקֵן. הָלַךְ וְשָׁמַע לְאִשְׁתּוֹ, וְנָטַל סַל גָּדוֹל וּמִלֵּא אוֹתוֹ תַּפּוּחִים וְתַאֲנִים טָעוּן עַל כְּתֵפָיו, וְקָרַב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, שָׁמַעְתִּי שֶׁאַתָּה אוֹהֵב פֵּרוֹת, וּבָאתִי לְכַבֶּדְךָ בִּתְאֵנִים וְתַפּוּחִים. אָמַר הַמֶּלֶךְ לְסַרְדִּיטוֹ: טַפְּחוּ אוֹתָן עַל פָּנָיו, וַעֲשָׂאוּהוּ דַּגְמָא, וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ וּבוֹכֶה. וְהִיא סְבוּרָה שֶׁהוּא בָּא בְּסַל מָלֵא זְהוּבִים, וְרָאֲתָה פָּנָיו נְפוּחוֹת וְגוּפוֹ מֻשְׁבָּר וּמֻכֶּה, אָמְרָה לוֹ: מַה לְּךָ, אָמַר לָהּ: שָׁמַעְתִּי לָךְ וְהָלַכְתִּי וְכִבַּדְתִּי אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ דּוֹרוֹן, וְטָפְחוּ אוֹתָן עַל פָּנַי. אִלּוּ שָׁמַעְתִּי לָךְ וְהִטַּלְתִּי בּוֹ אֶתְרוֹגִין, כְּבָר הָיוּ מְרַגְּמִין אֶת פָּנַי וְאֶת כָּל גּוּפִי. וְכָל כָּךְ לָמָּה, לְלַמֶּדְךָ: שֶׁהַנָּשִׁים מַפִּילוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ לֹא יְבַטֵּל אָדָם מִן הַנְּטִיעוֹת. אָמַר שְׁלֹמֹה: "אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם "הֶעְלֵם" כְּתִיב, שֶׁאִלּוּלֵי שֶׁהֶעֱלִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבְּנֵי אָדָם יוֹם הַמִּיתָה לֹא הָיָה אָדָם לֹא בּוֹנֶה וְלֹא נוֹטֵעַ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר: לְמָחָר אֲנִי מֵת, מָה אֲנִי עוֹמֵד וּמִתְיַגֵּעַ בִּשְׁבִיל אֲחֵרִים. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אַף עַל פִּי שֶׁתִּמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה כָּל טוּב, לֹא תֹאמְרוּ נֵשֵׁב וְלֹא נִטַּע, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁנָּטְעוּ אֲחֵרִים לָכֶם כָּךְ הֱיוּ נוֹטְעִים לִבְנֵיכֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאַנְכִי אָמַרְתִּי אֵיךְ אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים [וְאֶתֵּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה"]. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ פִּלֶגְשִׁים וְהָיוּ לוֹ מֵהֶן בָּנִים הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד מִן מַטְרוֹנִיתָא וְהָיָה מְחַבְּבוֹ יוֹתֵר מִדַּאי. נָתַן הַמֶּלֶךְ לְכָל בְּנֵי הַפִּלֶגְשִׁים שְׂדוֹת וּכְרָמִים, וְאַחַר כָּךְ נָתַן לִבְנוֹ פַּרְדֵּס אֶחָד שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה כָּל קִלְרִין שֶׁלּוֹ עוֹלֶה. שָׁלַח הַבֵּן וְאָמַר לְאָבִיו: לִבְנֵי הַפִּלֶגְשִׁים נָתַתָּ שְׂדוֹת וּכְרָמִים, וְלִי נָתַתָּ לִי פַּרְדֵּס אֶחָד בִּלְבַד. אָמַר לוֹ אָבִיו: חַיֶּיךָ, כָּל קִלְרִין

שֶׁלִּי מִן הַפְּרֻדֵּס הַזֶּה הָיָה לִי, וּלְפִי שֶׁאֲנִי מְחַבֶּבְךָ יוֹתֵר מֵאַחֶיךָ נְתַתִּיו אוֹתוֹ לְךָ. כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת" אֵלּוּ הָאֻמּוֹת, "אַחַת הִיא יוֹנָתִי" זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. וְחִלֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאֻמּוֹת כָּל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם", וְנָתַן לְיִשְׂרָאֵל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִמֶּנָּה הַקַּרְבָּנוֹת וְלֶחֶם הַפָּנִים, מִמֶּנָּה הַבִּכּוּרִים. "וּנְטַעְתֶּם", "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ" מְדַבֵּר בְּתִינוֹק. "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים" שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֹא לְהָשִׂיחַ וְלֹא לְדַבֵּר. "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ" שֶׁאָבִיו מְקַדְּשׁוֹ לַתּוֹרָה. "הִלּוּלִים" שֶׁמְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ" מִשָּׁעָה שֶׁהוּא מַתְחִיל לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ". מִכָּאן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה. בָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה וּמְשַׂכְּחָהּ, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלַמְּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ".

"וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" יָכוֹל מִשֶּׁבָּאוּ לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל הָאָרֶץ" אֶל אֶרֶץ הַמְיֻחֶדֶת. "כִּי תָבֹאוּ וּנְטַעְתֶּם" פְּרָט לְשֶׁנְּטָעוּ גּוֹיִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לָאָרֶץ. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת שֶׁנְּטָעוּ גּוֹיִם מִשֶּׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל עֵץ". מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: עַד שֶׁבָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ וּמָצְאוּ נְטוּעַ פָּטוּר. נָטְעוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּבְשׁוּ חַיָּב. "וּנְטַעְתֶּם" פְּרָט לְמַבְרִיךְ וּמַרְכִּיב, מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: סְפוּק הַגְּפָנִים וְסִפּוּק עַל סִפּוּק, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְרִיכָהּ בָּאָרֶץ מָתָר. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁכֹּחָהּ רַע אָסוּר, מָקוֹם שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה מֻתָּר. "וּנְטַעְתֶּם" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנְּטָעַ, עָלָה מֵאֵלָיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל עֵץ". "וּנְטַעְתֶּם מַאֲכָל" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנְּטָעַ אֲגוּז וְשֶׁקֵד, נָטַע יִחוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל עֵץ". "עֵץ מַאֲכָל" וְלֹא עֵץ סָרָק, "עֵץ מַאֲכָל" פְּרָט לְשֶׁנְּטָעַ לִסְיָג וּלְקוֹרוֹת וּלְעֵצִים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אִם הַפְּנִימִי לְמַאֲכָל וְחִיצוֹן לִסְיָג הַפְּנִימִי חַיָּב, וְחִיצוֹן פָּטוּר. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁנְּטָעַ לִסְיָג וּלְקוֹרוֹת וּלְעֵצִים דָּבָר הָרָאוּי לָהֶם, נָטַע לִסְיָג וּלְקוֹרוֹת וּלְעֵצִים דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהֶם חַיָּב בָּעָרְלָה. נָטְעוּ לְעֵצִים וְחָשַׁב עָלָיו לַאֲכִילָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל עֵץ". מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ, מִשָּׁעַת נְטִיעָתוֹ. "פִּרְיוֹ" פְּרָט לְעָלִין, וְלוּלָבִים, (לְגֶפָנִים) [וְלִמֵּי גְפָנִים] וְלִסְמָדַר. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא הַקִּנּוֹקָנוֹת, וְהַחַרְצַנִּים, וְהַזְּגִים, (וְהַגְּפָנִים) [וְהַבֹּסֶר], קְלִפֵּי רִמּוֹן וְהַגֵּץ שֶׁלּוֹ, קְלִפֵּי אֱגוֹזִים, וְגַרְעִינִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "פִּרְיוֹ, פִּרְיוֹ" רִבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וַעֲרַלְתֶּם, עָרְלָתוֹ, עֲרֵלִים" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. "שָׁלֹשׁ שָׁנִים" יָכוֹל תּוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְהֵא אָסוּר לְאַחַר שָׁלֹשׁ יְהֵא מֻתָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". "לָכֶם" לְהָבִיא אֶת הַנָּטוּעַ לָרַבִּים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "יִהְיֶה לָכֶם" לְהוֹצִיא אֶת הַנָּטוּעַ לָרַבִּים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: הַנָּטוּעַ לָרַבִּים חַיָּב בָּעָרְלָה, הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו לָרַבִּים פָּטוּר

מִן הָעֲרֵלָה. "לֹא יֵאָכֵל" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִצְבַּע בּוֹ, וְלֹא יֵהָנֶה בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וַעֲרַלְתֶּם, עָרְלָתוֹ, עֲרֵלִים" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם.

רמז תרטז

עֲרֵלָה נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. דְּתַנְיָא: "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יְהוּ נוֹהֲגִין אֶלָּא בָּאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה". אִי כָּל הַיָּמִים יָכוֹל יְהוּ כָּל הַמִּצְוֹת נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּאָרֶץ". אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, צֵא וּלְמַד בַּמֶּה שֶׁאָמוּר בָּעִנְיָן: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת" מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אַף כָּל שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. חוּץ מִן הָעֲרֵלָה וְהַכִּלְאַיִם, דְּהִלְכְתָא גְּמִירִי לְהוּ אַף עַל גַּב דְּחוֹבַת קַרְקַע נִינְהוּ נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אֲבָל חָדָשׁ בָּאָרֶץ אִין, בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא. מַאי טַעֲמָא, "מוֹשָׁב" לְאַחַר יֶרֶשָׁה וִישִׁיבָה מַשְׁמַע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף חָדָשׁ נוֹהֵג בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, "מוֹשָׁב" בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע. אָמַר רָבָא: כָּס פִּלְפְּלֵי בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, פָּטוּר. מֵיתִיבִי: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְטַעְתֶּם", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁעֵץ מַאֲכָל הוּא, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵץ מַאֲכָל הוּא", לוֹמַר לְךָ: עֵץ שֶׁטַּעֲמוֹ וּפְרִי שָׁוֶה, יָצְאוּ אוֹמֵר: זֶה פִּלְפְּלִין. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַפִּלְפְּלִין חַיָּבִין בָּעֲרֵלָה. וְאֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כְּלוּם, דִּכְתִיב: "לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ". לָא קַשְׁיָא, הָא בִּרְטִיבְתָא הָא בִּיבֵשְׁתָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵאָכֵל, לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ" אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע. וַהֲרֵי עָרְלָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל" אֵין לִי אֶלָּא אִסּוּר אֲכִילָה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִצְבַּע בּוֹ וְלֹא יַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַעֲרַלְתֶּם, עָרְלָתוֹ, עֲרֵלִים" לְרַבּוֹת אִם כֵּן. טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא: "וַעֲרַלְתֶּם, עָרְלָתוֹ, עֲרֵלִים", דְּאִי מ"לֹא יֵאָכֵל" אִסּוּר אֲכִילָה מַשְׁמַע אִסּוּר הֲנָאָה לֹא מַשְׁמַע. לְעוֹלָם "לֹא יֵאָכֵל" מַשְׁמַע בֵּין אִסּוּר אֲכִילָה בֵּין אִסּוּר הֲנָאָה, וְאִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְכָתַב "לָכֶם" שֶׁלָּכֶם יְהֵא, קָא מַשְׁמַע לָן. אֶלָּא הַשְׁתָּא דְּכָתַב תְּרֵי קְרָאֵי, "לָכֶם" לָמָּה לִי, לְכִדְתַנְיָא: "לָכֶם" לְהָבִיא אֶת הַנִּטּוּעַ לָרַבִּים. מַאי טַעֲמָא דְּתַנָּא קַמָּא, "וּנְטַעְתֶּם" לְיָחִיד מַשְׁמַע, לְרַבִּים לֹא מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא "לָכֶם" לְהָבִיא אֶת הַנִּטּוּעַ לָרַבִּים. וְרַבִּי יְהוּדָה, "וּנְטַעְתֶּם" בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים מַשְׁמַע, "לָכֶם" בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים מַשְׁמַע, הֲוֵי רִבּוּי אַחַר רִבּוּי, וְאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט.

"וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ" אֶת הַטָּפֵל לְפִרְיוֹ. אָמַר רָבָא: הֵיכָא אָמְרִינַן דַּהֲוֵי לֵהּ שׁוֹמֵר לַפֵּירֵי, [הֵיכָא דְּכִי] שְׁקַלְתְּ לֵהּ לְשׁוֹמֵר וְלָקֵי פֵּירָא, אֲבָל הֵיכָא דְּשָׁקְלְתְּ לֵהּ לְשׁוֹמֵר וַהֲוֵי

פֵּירָא, לָא הֲוֵי שׁוֹמֵר לַפְּרִי. הֲוָה עָבְדָא וְשָׁקְלָה לְנִיצָא דִּרְמוֹנָא וְלָקָה רִמּוֹנָא, לְנִיצָא דְּפָרְחָא וַהֲוָה בּוּטְיתָא, (כָּךְ כָּתוּב בְּסִפְרָא דרא"ה).

(ויקרא יט כד) בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִנְטִיעָה. מְנָא לָן, דִּכְתִיב: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל", וּכְתִיב: "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת", וְגָמַר "שָׁנָה, שָׁנָה" מִתִּשְׁרֵי, דִּכְתִיב: "מֵרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". וְנִגְמוֹר "שָׁנָה, שָׁנָה" מִנִּיסָן, דִּכְתִיב: "רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", דְּנִין שָׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים, וְאֵין דְּנִין שָׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֳדָשִׁים. הַמְקַדֵּשׁ בְּעַרְלָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל". אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה וְכוּ' כְּדִלְעֵיל. מִנַּיִן שִׁשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הֲרֵי הֵם כְּשָׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית". "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ" לְהָבִיא אֶת הַפֶּרֶט וְאֶת הָעוֹלֵלוֹת, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יֵשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלֵלוֹת, וַעֲנִיִּים פּוֹדִים לְעַצְמָן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כֻּלּוֹ לַגַּת. "קֹדֶשׁ" מַה "קֹדֶשׁ" הָאָמוּר לְהַלָּן טָעוּן חֹמֶשׁ וּבָעוּר, אַף "קֹדֶשׁ" הָאָמוּר כָּאן טָעוּן חֹמֶשׁ וּבִעוּר (כָּתוּב בְּרֶמֶז תש"ג). "הִלּוּלִים" שֶׁטְּעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. מִכָּאן אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא יִטְעֹם אָדָם כְּלוּם עַד שֶׁיְּבָרֵךְ. מִנַּיִן שִׁשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הֲרֵי הֵם כְּשָׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת. תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ" רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵינִי מוֹסִיף פֵּרוֹת חֲמִישִׁית עַל פֵּרוֹת רְבִיעִית, מַה פֵּרוֹת חֲמִישִׁית לַבְּעָלִים אַף פֵּרוֹת רְבִיעִית לַבְּעָלִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא דִבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: הֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים מְצַטַּעֵר אֲנִי בּוֹ חִנָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ". "תְּבוּאָתוֹ" מְלַמֵּד שֶׁאֵין נִפְדֶּה אֶלָּא תְּבוּאָה. מִכָּאן אָמְרוּ: "אֵין פּוֹדִין אֶת הָרְבָעִי עַד שֶׁיָּבֹא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת". רַבִּי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", וּכְתִיב הָתָם: "וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם" מַה לְהַלָּן כֶּרֶם, אַף כָּאן כֶּרֶם.

(ויקרא יט כו) "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם" לֹא תֹּאכְלוּ קֹדֶם שֶׁתִּתְפַּלְּלוּ עַל דַּמְכֶם. כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְאוֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵּוֶךָ" אַל תִּקְרֵי "גֵּוֶךָ" אֶלָּא "גֲּאֶיךָ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַחַר שֶׁנִּתְגָּאָה זֶה קִבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין טוֹעֲמִים כְּלוּם כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". מִנַּיִן לְאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ שֶׁהוּא בִּלֹּא תַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם".

דָּבָר אַחֵר: "לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר, וַעֲדַיִן הַדָּם בַּמִּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין עַל הָרוּגֵי בֵּית דִּין וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר: אִזְהָרָה לְבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְאָמַר רַבִּי אָבִין בַּר חִיָּא: עַל כָּלָּן אֵינוֹ לוֹקֶה דַּהֲוָה לֵהּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת.

"לֹא תְנַחֲשׁוּ" כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחֻלְדָּה וּבְעוֹפוֹת וּבַכּוֹכָבִים, וּבְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. "וְלֹא תְעוֹנ�ְנוּ" אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הָעֵינַיִם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: זֶה הַמַּעֲבִיר עַל הָעַיִן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ נוֹתְנֵי עוֹנוֹת, כְּגוֹן אֵלּוּ הָאוֹמְרִין לְמוּדוֹת עֲרֵבִי שְׁבִיעִית לִהְיוֹת יָפוֹת, וְעוֹקְרוֹת (קִינוּנְיוֹת) [קִטְנִיּוֹת] לִהְיוֹת רָעוֹת. "לֹא תַקִּיפוּ" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֵמָז תקס"ב וְכָתוּב בְּרֵמָז תרכ"ז).

(ויקרא יט כז) "לֹא תַקִּיפוּ" תָּנוּ רַבָּנָן: פְּאַת רֹאשׁוֹ סוֹף רֹאשׁוֹ, זֶה הַמַּשְׁוֶה צְדָעָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּפַדַּחְתּוֹ. תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּהּ דְּרַב חִסְדָּא: "לֹא תַקִּיפוּ" אֶחָד הַמַּקִּיף וְאֶחָד הַנִּקָּף לוֹקֶה. אֶלָּא מַעֲתָּה דְּאָכִיל תְּמָרֵי בְּאַרְבְּלָא לָקֵי, תְּתַרְגֵּם מַתְנִיתִין כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה לוֹקִין עָלָיו. רָבָא אָמַר: בְּמַקִּיף לְעַצְמוֹ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּמְסַיֵּעַ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. "וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ". פְּאַת זְקָנוֹ סוֹף זְקָנוֹ. וְאֵיזֶהוּ סוֹף זְקָנוֹ, שִׁבֹּלֶת שֶׁל זְקָנוֹ. וְחַיָּב עַל הַזָּקָן, שְׁתַּיִם מִכָּאן וּשְׁתַּיִם מִכָּאן וְאַחַת מִלְמַטָּן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נָטְלָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּטְּלֶנּוּ בְּתַעַר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְאַפִּילֵי לִקְטוֹ בַּמַּלְקֵט וּבָרְהִיטָנִי, חַיָּב. מַאי טַעֲמַיְהוּ דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב: "וּפְאַת זְקָנְךָ לֹא יְגַלֵּחוּ" יָכוֹל אֲפִלּוּ גִּלְּחוֹ בְּמִסְפָּרַיִם יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ". אִי "לֹא תַשְׁחִית", יָכוֹל אֲפִלּוּ לִקְטוֹ בְּמַלְקֵט וּרְהִיטָנִי יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפְאַת זְקָנְךָ לֹא יְגַלֵּחוּ". הָא כֵּיצַד, גִּלּוּחוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה תַּעַר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַאי טַעֲמָא, (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֵמָז תקע"ב). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲפִלּוּ לִקְטוֹ בְּמַלְקֵט וְכוּ'. מַה נַּפְשָׁךְ אִי אִית לֵהּ גְּזֵרָה שָׁוָה לְבַעֲי תַּעַר, וְאִי לֵית לֵהּ גְּזֵרָה שָׁוָה אֲפִלּוּ בְּמִסְפָּרַיִם נַמֵּי לְחַיֵּב. לְעוֹלָם אִית לֵהּ גְּזֵרָה שָׁוָה, וְקָסָבַר הָנֵי נַמֵּי גִּלּוּחַ נִינְהוּ.

(ויקרא יט כח) "וְשֶׂרֶט" יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׂרַט עַל בֵּיתוֹ שֶׁנָּפַל, עַל סְפִינָתוֹ שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָנֶפֶשׁ" לְחַיֵּב עַל הַמֵּת בִּלְבַד. וּמִנַּיִן שֶׁאִם שָׂרַט אַרְבַּע וְחָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד, שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשֶׂרֶט" לְחַיֵּב עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מֵתִים, שֶׁחַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לָנֶפֶשׁ" לְחַיֵּב עַל כָּל מֵת וָמֵת. וְהַאי "לָנֶפֶשׁ" אֲפִקְּתֵהּ לְבֵיתוֹ שֶׁנָּפַל, קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי שְׂרִיטָה וּגְדִידָה אַחַת הֵן, וּכְתִיב הָתָם "לָמֵת". תְּנֵי תַּנָּא קַמֵּהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: לַמֵּת בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי חַיָּב, לַעֲבוֹדָה זָרָה בַּיָּד פָּטוּר, בִּכְלִי חַיָּב, דִּכְתִיב: "וַיִּתְגּוֹדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבְרְמָחִים". "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע" יָכוֹל כָּתַב וְלֹא קָעָקַע יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קַעֲקַע". אִי "קַעֲקַע", יָכוֹל קָעָקַע וְלֹא כָּתַב יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּכְתֹבֶת". הָא

אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב וְיַקְעֲקֵעַ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע" אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב וְיַקְעֲקֵעַ בַּדְּיוֹ וּבַכְּחוֹל וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי ה'". תְּנֵי בַּר קַפָּרָא: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲנִי ה'" אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר. אָמַר רַב מַלְכִּיָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן אֵפֶר מִקְלֶה עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּכְתֹבֶת קַעֲקַע. רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי קָפִיד אַרִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא. רַב אַשִׁי אָמַר: מַכָּתוֹ מוֹכַחַת.

(ויקרא יט כט) "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ" בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ מִנַּיִן, אָמַר אַבָּיֵי: קַל וָחוֹמֶר: עַל בַּת בִּתּוֹ עָנַשׁ הַכָּתוּב, עַל בִּתּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְכִי עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין, גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא.

רָבָא אָמַר: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: אָתְיָא "הֵנָּה" "הֵנָּה" אָתְיָא "זִמָּה" "זִמָּה". תָּנָא אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין: לְפִי שֶׁלֹּא לָמְדָנוּ לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לוֹמַר: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן". אִי מַה בַּת כֹּהֵן הִיא בִּשְׂרָפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרָפָה, אַף בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ הִיא בִּשְׂרָפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׂרָפָה, אָמַר אַבָּיֵי: אָמַר קְרָא: "אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת" מִי שֶׁמְּחַלֶּלֶת אֶת אָבִיהָ, יָצְאָה זוֹ שֶׁאָבִיהָ מְחַלְּלָהּ. רָבָא אָמַר: בִּשְׁלָמָא הָתָם אֲפִקְתֵּהּ מִדִּינָא דְּבַת כֹּהֵן וְאוֹקְמַתֵּהּ אַדִּינָא דְּבַת יִשְׂרָאֵל, הָכָא אַדִּינָא דְּמַאן מוֹקֶמֶת לָהּ, אַדִּינָא דִּפְנוּיָה מוֹקֶמֶת לָהּ. אַזְהָרָה לְבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ מִנַּיִן, אִי לְאַבָּיֵי וְרָבָא, מֵהֵיכָא דְּנַפְקָא לְהוּ עִנּוֹשׁ מֵהָתָם נַפְקָא לְהוּ אַזְהָרָה. אֶלָּא לְדָתָנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין מֵאי, אָמַר רַבִּי אִלְעַאי: אָמַר קְרָא: "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ". הַאי מְבָעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ" יָכוֹל בְּכֹהֵן שֶׁמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְלֵוִי וּלְיִשְׂרְאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְהַזְנוֹתָהּ" בְּחִלּוּלִין שֶׁבְּזְנוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִשּׁוּת. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "אַל תְּחֵל", מַאי "אַל תְּחַלֵּל", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. וְאַבָּיֵי וְרָבָא הַאי "תְּחַלֵּל" מַאי עָבְדֵי לֵהּ, אָמַר רַבִּי מַנִּי: זֶה הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. וְאֵי זֶה עָנִי וְרָשָׁע עָרוּם, זֶה הַמַּשְׂהֶה בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: הֱוֵי זָהִיר מִמִּי שֶׁיּוֹעֲצָךְ לְפִי דַּרְכּוֹ.

רמז תריז

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן, וְהַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לְבָנוֹ קָטָן וְכוּ', עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמֵאָה", וּכְתִיב: "לֹא יֹאבֶה ה' סְלוֹחַ לוֹ". מֵיתִיבֵי: הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וּמְשִׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא", סָמוּךְ לְפִרְקָן שָׁאנֵי. תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרֵי שֶׁבָּא עַל נָשִׁים הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ עַל אֵיזֶה מֵהֶן בָּא, וְכֵן הִיא שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מֵאֵיזֶה מֵהֶן קִבְּלָה, לֹא

נִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא אֶת בִּתּוֹ, וְהָאָח נוֹשֵׂא אֶת אֲחוֹתוֹ. וְנִתְמַלְּאָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַמְזֵרוּת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה" זוֹ מַה הִיא. יֶתֶר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בִּמְדִינָה זוֹ וְיֵלֵךְ וְיִשָּׂא בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. שֶׁמָּא יִזְדַּוְּגוּ זֶה לָזֶה, וְנִמְצָא אָח נוֹשֵׂא אֶת אֲחוֹתוֹ.

"וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ" מְזַנִּין הֵן אֶת הַפֵּרוֹת. יָכוֹל אֲפִלּוּ עַל מַעֲשֵׂה יְחִידִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה" וְלֹא עַל מַעֲשֵׂה יְחִידִי. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ בְּזְנוּתַיִךְ וּבְרָעָתֵךְ, וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיְתָה לָךְ". [רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִתּוֹךְ שֶׁהוּא בָּא עַל נָשִׁים הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ עַל אֵיזֶה מֵהֶן בָּא, וְהִיא שֶׁקִּבְּלָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מֵאֵיזֶה מֵהֶן קִבְּלָה, שָׁגַג וְנָשָׂא לְבִתּוֹ, שָׁגַג וְהִשִּׂיאָהּ לִבְנוֹ. נִמְצָא הוּא נוֹשֵׂא לְבִתּוֹ וּבְנוֹ לַאֲחוֹתוֹ, נִמְצָא מְמַלֵּא אֶת כָּל הָעוֹלָם מַמְזֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִמָּה" זוֹ מַה הִיא]. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: מִנַּיִן שֶׁעָנוּשׁ לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּבָא עַל אִשָּׁה וְאִמָּהּ, נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא" מְלַמֵּד, שֶׁעָנוּשׁ לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּבָא עַל אִשָּׁה וְאִמָּהּ.

(ויקרא יט ל) יָכוֹל יְהֵא בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ". יָכוֹל יֵירָא מִן הַמִּקְדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" אָמַר שַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁמִירָה, אָמַר מִקְדָּשׁ מִשּׁוּם מוֹרָא. מַה שַּׁבָּת לֹא מִשַּׁבָּת אַתָּה יָרֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁפּוֹקֵד עַל הַשַּׁבָּת, אַף מִקְדָּשׁ לֹא מִמִּקְדָּשׁ אַתָּה יָרֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁפּוֹקֵד עַל הַמִּקְדָּשׁ. אֵיזֶהוּ מוֹרָא, לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדַּרְיָא, וּרְקִיקָה מְקַל וָחֹמֶר. אֵין לִי אֶלָּא בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בְּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" מַה שְּׁמִירַת שַׁבָּת לְעוֹלָם, אַף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם. (ויקרא יט לא) "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת" בַּעַל אוֹב זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשְּׁחָיוֹ, וְיִדְּעוֹנִי זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו. הַשּׁוֹאֵל בָּהֶם הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: בַּעַל אוֹב אֶחָד הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת. מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ (אוֹב) אֵינוֹ עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשַׁבָּת, נִשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹלֶה בְּשַׁבָּת. שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוֹס הָרִשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם, אָמַר לוֹ: וּמַה גֶּבֶר מְגוּבְרִין, אָמַר לוֹ: דְּמָרֵי צָבֵי. שַׁבָּת נַמִּי דְּמָרֵי צָבֵי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמֵינָא: וּמִי יֵימַר דְּהַאדְּנָא שַׁבְּתָא, אָמַר לֵיהּ: סַמְבַּטְיוֹן יוֹכִיחַ, בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, קִבְרוֹ שֶׁל אֲבִיו יוֹכִיחַ שֶׁאֵין מַעֲלֶה עָשָׁן בְּשַׁבָּת. [אָמַר לֵיהּ:] בָּזִיתוֹ בְּיִשְׁתּוֹ, קַלְקְלָתוֹ. אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּכָלָל כָּל הַמְכַשְּׁפִים הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהָקִישׁ אֲלֵיהֶם וְכוּ'. "אַל תִּבַקְּשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם" מְלַמֵּד שֶׁאֵינָם בָּאִים עַל הָאָדָם אֶלָּא אִם כֵּן מְפַנֶּה דַּעְתּוֹ לָהֶם לִטְמֵא בָּהֶן. אִם עוֹשֶׂה כָּךְ, דַּע מָה

אַתָּה מֻחְלָף מֵהַבְּהֵמָה. (ויקרא יט לב) "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" יָכוֹל אֲפִלּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזָקֵן" וְאֵין "זָקֵן" אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין "זָקֵן" אֶלָּא זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". יָכוֹל יַעֲמֹד מִפָּנָיו מִמָּקוֹם רָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר. אִי הִדּוּר, יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" מַה קִּימָה אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אַף הִדּוּר שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. יָכוֹל יַעֲמֹד מִפָּנָיו בְּבֵית הַכִּסֵּא וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְהָדַרְתָּ" לֹא אָמַרְתִּי קִימָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הִדּוּר. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְיָרֵאתָ" דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" וַאֲפִלּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמַע. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַיְנוּ תַּנָּא קַמָּא, אִבָּא בֵּינַיְהוּ יַנַּיִק וְחַכִּים, תָּנָא קַמָּא סָבַר יַנַּיִק וְחַכִּים לָא, וְרִ' יוֹסִי הַגְּלִילִי סָבַר אֲפִלּוּ יַנַּיִק וְחַכִּים. מַאי טַעֲמָא דְּרִ' יוֹסִי הַגְּלִילִי, אָמַר לָךְ: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא, לְכְתוֹב רַחְמָנָא "מִפְּנֵי שֵׂיבָה זָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ", וּמִדְּלָא כְּתִיב הָכִי, שְׁמַע מִנַּהּ אֲפִלּוּ יַנַּיִק וְחַכִּים נַמֵּי. וְתַנָּא קַמָּא, אֵין הָכִי נַמֵּי, וּמְשׁוּם דְּבָעֵי לְמִסְמְךְ זָקֵן לְוַיֵּרֵאתָ. וְתָנָא קַמָּא מַאי טַעֲמָא, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן", וּמִדְּלָא כָּתַב הָכִי שְׁמַע מִנָּהּ חַד הוּא. אָמַר מַר: "מַה קִּימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס" מִי לָא עָסְקִינַן דְּקָא מְנַקֵּב מַרְגָּלִיתָא. אֶלָּא אֲקִישׁ קִימָה לְהִדּוּר, מַה הִדּוּר שֶׁאֵין בָּהּ בִּטּוּל מְלָאכָה אַף קִימָה. וְאֲקִישׁ נַמֵּי הִדּוּר לְקִימָה, מַה קִּימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס אַף הִדּוּר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת רַשָּׁאִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי תַּלְמִיד חָכָם. וְלֹא, וְהָתַנְיָא: כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן: אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִין, מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. [שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִין, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִין]. וְדִילְמָא שְׁאנֵי הָתָם דְּאִם כֵּן אַתָּה מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבֹא. אָמַר מַר: "יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו". אַטּוּ בִּרְשִׁיעֵי עָסְקִינַן, הָכִי קָאָמַר: יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו מִקַּמֵּי דְּנִימָטֵי זְמַן חִיּוּבֵהּ, וּבְזְמַן חִיּוּבֵהּ לָא קָא חָזֵי לֵהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּקוּם וְיָרֵאתָ". תָּנָא: קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר, זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת. וּבְרַבּוֹ מֻבְהָק מִלֹּא עֵינָיו, וַאֲפִלּוּ בְּתֵרֵי עִיבּוּרֵי דְּנַהֲרָא. זָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ מְנָא לָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן וְיָרֵאתָ". אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינָן, דְּאִי מַקְיִף חַיֵּי. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם" וַאֲפִלּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמַע". וַהֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. אַבָּיֵי קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי דַּאֲרַמָּאֵי, אָמַר: כַּמָּה הַרְפַּתְקֵי עָדוּ עָלַיְהוּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד בִּפְנֵי רַבּוֹ אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבֶּה

מִשֶּׁל שָׁמַיִם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בִּפְנֵי רַבּוֹ נִקְרָא רָשָׁע, וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים, וְתַלְמוּדוֹ אֵינוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ וּמִשְׁתַּכֵּחַ, נֶאֱמַר כָּאן: "פְּנֵי זָקֵן", וּכְתִיב: "וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים".

(ויקרא יט לג) "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר" כּוֹלֵל בַּתְּפִלָּה גֵּרִים עִם הַצַּדִּיקִים, דִּכְתִיב: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" וְגוֹ', וּסְמִיךְ לֵהּ: "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גֵּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה, מִשְׁפָּט כְּתִיב בֵּהּ: "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר". תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁבָּא וְאָמַר: גֵּר אֲנִי, יָכוֹל נְקַבְּלֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר" אִתְּךָ בְּמֻחְזָק לְךָ. בָּא הוּא וְעֵדָיו עִמּוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם". אֵין לִי אֶלָּא בָּאָרֶץ, בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִתְּךָ" בְּכָל מָקוֹם שֶׁאִתְּךָ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאַרְצְכֶם", בָּאָרֶץ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה. בָּא הוּא וְעֵדָיו עִמּוֹ קָרָא לָמָּה לִי, דְּאָמְרִי שָׁמַעְנוּ שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, מַהוּ דְּתֵימָא לֹא לֵהֶמְנֵיהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בְּחוּץ לָאָרֶץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִתְּךָ" [וְכָל מָקוֹם שֶׁאִתְּךָ]. הָא אַפְּקְתֵּהּ, חַד מֵ"אִתְּךָ" וְחַד מֵ"עִמְּךָ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה. וְאֶלָּא הָכְתִיב "בָּאָרֶץ", הַהוּא דַּאֲפִלּוּ בָּאָרֶץ מְקַבְּלִינָן גֵּרִים, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: מִשּׁוּם טִיבוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָא מְנַיְּרִי, וְהַשְׁתָּא נַמֵּי דְּלֵיכָּא טִיבוּתָא אִפְּא לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר (שֵׁנִי) [עָנִי], קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כָּךְ אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים בִּימוֹת דָּוִד וּבִימוֹת שְׁלֹמֹה. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים בִּימוֹת דָּוִד וּבִימוֹת שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כָּל הַנִּמְצָא בְּבֵיתְךָ יָמוּת לוֹ אֶת הַכֶּסֶף וְהִתְנַכֵּר לוֹ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ גֵּר שֶׁהִתְנַכֵּר לוֹ בְּחַיָּיו אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָ

תִּלְחָצֻנּוּ", "וְגֵר לֹא תִלְחַץ", "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה". תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בְּל"ו מְקוֹמוֹת [בְּגֵר], מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע. "כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" תַּנְיָא מֹשֶׁה רַבִּי נָתָן: מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ. וְהֵיכָנוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: דְּזָקִיף לֵהּ זָקִיפָא בְּדִיוּתְקֵהּ, לֹא נֵימָא לְחַבְרֵהּ זָקִיף בֵּינִיתָא.

(ויקרא יט לה) "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" אִם לַדִּין הֲרֵי אָמוּר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה", מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה קְרוּי עָוֶל, שָׁנאוּי, וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם, וְתוֹעֵבָה. וְגוֹרֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמַפִּיל יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. "בַּמִּדָּה" זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ. "בַּמִּשְׁקָל" זֶה טוֹרְטָנִי. "בַּמְּשׂוּרָה" זֶה הַזִּיר הַגָּדוֹל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ קוּטִית קְטַנָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַמַּחַק. תָּנוּ רַבָּנָן: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה" זוֹ מְרִדַּת קַרְקַע, שֶׁלֹּא יְמַדֵּד לָזֶה בִּימוֹת הַחַמָּה וְלָזֶה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. "בַּמִּשְׁקָל" שֶׁלֹּא יִטְמִין מִשְׁקָלוֹתָיו בַּמֶּלַח. "וּבַמְּשׂוּרָה" שֶׁלֹּא יַרְתִּיחַ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה מְּשׂוּרָה שֶׁהִיא אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה בְּלֹג הִקְפִּידָה עָלֶיהָ תּוֹרָה, קַל וָחֹמֶר לְהִין וַחֲצִי הִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין וּרְבִיעִית הַהִין וְלֹג וַחֲצִי לֹג (וּשְׁלִישִׁית הַלֹּג) וּרְבִיעִית הַלֹּג, תֹּמֶן וְעוּכְלָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי לְמִכְתַּב יְצִיאַת מִצְרַיִם גַּבֵּי רִבִּית וּמִשְׁקָלוֹת וְגַבֵּי צִיצִית, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּגוֹי וּמַלְוֶה אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית. אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי וְכוּ', וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפָּרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקָלוֹתָיו בְּמֶלַח וְשׁוֹקֵל בָּהֶן וּמִמִּי שֶׁתּוֹלֶה קַלָּא אִילָן בְּבִגְדּוֹ וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הוּא.

(ויקרא יט לו) "מֹאזְנֵי צֶדֶק" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי הֲוָה דָּרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִרְקָא, הֲוֵי דָּרִישׁ תִּלְתָּא שְׁמַעְתָּא תִּלְתָּא אַגַּדְתָּא תִּלְתָּא מַתְלֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מַשְׁלוֹת שׁוּעָלִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאָנוּ לֹא בָּא לְיָדֵינוּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ: "אָבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה", "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק", "צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו". "מֹאזְנֵי צֶדֶק" צַדֵּק אֶת הַמֹּאזְנַיִם יָפֶה, "אַבְנֵי צֶדֶק" צַדֵּק אֶת הַמִּשְׁקָלוֹת יָפֶה, "אֵיפַת צֶדֶק" צַדֵּק אֶת הָאֵיפוֹת יָפֶה, "וְהִין צֶדֶק" צַדֵּק אֶת הַהִינִין יָפֶה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה: וַהֲלֹא הַהִין בִּכְלַל אֵיפָה הָיָה, שְׁנֶּאֱמַר: "אֵיפַת צֶדֶק", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הִין צֶדֶק", שֶׁיְּהֵא לָאו שֶׁלְּךָ צֶדֶק, וְהֵן שֶׁלְּךָ צֶדֶק. "יִהְיֶה לָכֶם" מַגִּיד אֲנַרְדְּמִים עַל כָּךְ. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: הַסִּיטוֹן מְקַנֵּחַ אֶת הַמִּדּוֹת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבַּיִת אֶחָד לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים. הַחֶנְוָנִי מְקַנֵּחַ מִדּוֹתָיו פַּעֲמַיִם בְּשַׁבָּת, וּמְמַחֶה מִשְׁקָלוֹתָיו פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וּמְקַנֵּחַ מֹאזְנַיִם עַל כָּל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים

אֲמוּרִים, בְּלַח, אֲבָל בְּיָבֵשׁ אֵין מְקַנְּחַ. וְחַיָּב לְהַכְרִיעַ לוֹ טָפֵח. הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֵין בְּעֵין, נוֹתֵן לוֹ גֵּרוּמִין אֶחָד מֵעֶשְׂרָה בְּלַח וְאֶחָד מֵעֶשְׂרִים בְּיָבֵשׁ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְמַדֵּד בְּדַקָּה לֹא יְמַדֵּד בְּגַסָּה, בְּגַסָּה לֹא יְמַדֵּד בְּדַקָּה, לְמַחֹק לֹא יִגְדֹּשׁ, לִגְדֹּשׁ לֹא יְמַחֵק. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" שֶׁתִּתְקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹת מִדּוֹת. שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּמִצְוַת מִדּוֹת מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.

רמז תריח

תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹחֲקִין בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁין, וְאֵין גּוֹדְשִׁין בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ". וּמִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי מוֹחֵק בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁין וְלִפְחוֹת לוֹ מִן הַדְּמִים, וַהֲרֵינִי גוֹדֵשׁ בַּמָּקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִין וּלְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדְּמִים, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַיְּנִין בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִין, וְאֵין מַכְרִיעִין בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק") ["אֶבֶן שְׁלֵמָה"]. וּמִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר הֲרֵינִי מְעַיֵּן בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִין וְלִפְחוֹת לוֹ מִן הַדְּמִים, וַהֲרֵינִי מַכְרִיעַ בְּמָקוֹם שֶׁמְּעַיְּנִין וּלְהוֹסִיף לוֹ עַל הַדְּמִים, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק". "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ" מַה טַּעַם, מִשּׁוּם "אֵיפָה וְאֵיפָה". "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ" מַה טַּעַם, מִשּׁוּם "אֶבֶן וְאֶבֶן, [אֲבָל"] אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ [אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ"]. תָּנוּ רַבָּנָן: ("לֹא) יִהְיֶה לְךָ" מְלַמֵּד שֶׁמַּעֲמִידִים אֲנַרְדְּמִים לַמִּדּוֹת, וְאֵין מַעֲמִידִים אֲנַרְדְּמִים לַשְּׁעָרִים. דְּבֵי נְשִׂיאָה אוֹקְמָן בֵּין לַמִּדּוֹת בֵּין לַשְּׁעָרִים מִפְּנֵי הָרַמָּאִין. תָּנוּ רַבָּנָן אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת לֹא שֶׁל בַּעַץ, וְלֹא שֶׁל אֶבֶר, וְלֹא שֶׁל גִּסְטְרוֹן, וְלֹא שֶׁל שְׁאָר מִינֵי מַתְּכוֹת. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא שֶׁל צָנְמָא וְשֶׁל זְכוּכִית. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹשִׂין הַמַּחַק שֶׁל דְּלַעַת מִפְּנֵי שֶׁהוּא קַל, וְלֹא שֶׁל מַתֶּכֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא שֶׁל זַיִת וְשֶׁל אֱגוֹז וְשֶׁל שִׁקְמָה וְשֶׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין עוֹשִׂין אֶת הַמַּחַק צְדּוֹ אֶחָד עָבֶה וְצִדּוֹ אֶחָד קָצָר. וְלֹא יִמְחֹק בְּבֵית אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַע לַמּוֹכֵר וְיָפֶה לַקּוֹנֶה. וְלֹא יִמְחֹק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁרַע לַלּוֹקֵחַ וְיָפֶה לַמּוֹכֵר. וְעַל כֻּלָּן אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אוֹי לִי אִם אֹמַר וְאוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר. אוֹי לִי אִם אֹמַר שֶׁמָּא יִלְמְדוּ הָרַמָּאִין, וְאוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרַמָּאִין אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ. אָמְרָה אוֹ לֹא אָמְרָה, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק. אָמְרָה, וּמֵהַאי קְרָא אָמְרָה: "כִּי יִשְׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם" וְגוֹ'.

(ויקרא יט לז) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה [לַחֻקִּים, וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה] לַמִּשְׁפָּטִים. "אֲנִי ה'" אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

(ויקרא כ ב) "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר", "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר", "אֱמֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: דִּבְּרָה תּוֹרָה לְשׁוֹנוֹת הָרִבֵּה וְכֻלָּן צְרִיכִין לְמִדְרָשׁ. "יִשְׂרָאֵל" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. "גֵּר" אֵלּוּ הַגֵּרִים. "הַגָּר" לָרִבּוֹת אֶת נְשֵׁי גֵּרִים. "בְּתוֹכָם" לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִים). אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ", לְהָבִיא אֶת (הַגֵּרִים) [הַגּוֹיִם] שֶׁבָּאוּ עַל עֲרָיוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּדוּנוּ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְשֶׁבָּאוּ עַל עֲרָיוֹת הָאֲמוֹת שֶׁיָּדוּנוּ בְּדִינֵי הָאֻמָּה. "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ" (כְּתוּב בָּרֶמֶז תקצ"ז). "מוֹת יוּמָת" בְּבֵית דִּין. מִנַּיִן אִם אֵין כֹּחַ בְּבֵית דִּין שֶׁעַם הָאָרֶץ מְסִיעִין אוֹתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן". דָּבָר אַחֵר: "עַם הָאָרֶץ" עַם שֶׁבִּשְׁבִילָם נִבְרֵאת הָאָרֶץ. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַם הָאָרֶץ עַם שֶׁעָתִידִין לִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. "יִרְגְּמֻהוּ" וְלֹא בִּכְסוּתוֹ. "בָאֶבֶן" מְלַמֵּד שֶׁאִם מֵת בְּאֶבֶן אַחַת יָצָא.

(ויקרא כ ג) "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי" פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. "בָּאִישׁ" וְלֹא בַּצִּבּוּר. "הַהוּא" וְלֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֻטְעֶה. "וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ" וְעַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. "לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמַפִּיל יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה לָמָּה, אַחַת לְכַדְרְכָּהּ, וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לַמֹּלֶךְ. וּלְמַאן דְּאָמַר מֹלֶךְ עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא, כָּרֵת בַּמֹּלֶךְ לָמָּה לִי, לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר מְנַדֵּף זֶה עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כָּרֵת בִּמְנַדֵּף לָמָּה, לְכִדְתַנְיָא: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת" "הִכָּרֵת" בָּעוֹלָם הַזֶּה "תִּכָּרֵת" לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וְנִכְרְתָה", וְכִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת יֵשׁ, אֶלָּא "וְנִכְרְתָה" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "הִכָּרֵת" בָּעוֹלָם הַבָּא, "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת" דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" וְגוֹ' יָכוֹל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּהִכָּרֵת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְאֵין כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בְּיִסּוּרִין. תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הוּא חָטָא מִשְׁפַּחְתּוֹ מֶה חָטְאָה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּהּ מוֹכְסִים, וְשֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִסְטִים שֶׁאֵין כֻּלָּהּ לִסְטִין, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּם מְחַפִּים עָלָיו. (ויקרא כ ד) "וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ" מִנַּיִן הֶעְלִימוּ דָּבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁדָּבָרִים הָרִבֵּה מַעֲלִימִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ". מִנַּיִן שֶׁאִם הֶעְלִימוּ בֵּית דִּין אֶחָד, סוֹף שֶׁבָּתֵּי דִּינִין הָרִבֵּה מַעְלִימִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ". מִנַּיִן שֶׁאִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁל שִׁבְטִים, סוֹף שֶׁסַּנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה מַעְלֶמֶת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת בְּטֵלִין עַל כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ". "לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ" בְּכָל מִיתוֹת שֶׁיִּרְצוּ. "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי" פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. "בָּאִישׁ" וְלֹא בְּצִבּוּר. "הַהוּא" וְלֹא אָנוּס

וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֵטְעֶה. "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ" אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכוּ'. "וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו" לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה בְּהַכָּרַת. "מִקֶּרֶב עַמּוֹ" וְעַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. תַּנְיָא: רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת [לְתַשְׁלוּמִין], מַה שַּׁבָּת מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, אָמַר אַבָּיֵי: נֶאֱמַר "אָסוֹן" בִּידֵי שָׁמַיִם, וְנֶאֱמַר: "אָסוֹן" בִּידֵי אָדָם, מָה אָסוֹן הָאָמוּר בִּידֵי אָדָם פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין אַף אָסוֹן הָאָמוּר בִּידֵי שָׁמַיִם פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. רָבָא אָמַר: טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה מֵהָכָא: "וְאִם הָעֵלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ וְגוֹ' וְשָׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" אָמְרָה תּוֹרָה: כָּרֵת שֶׁלִּי כְּמִיתָה שֶׁלָּכֶם, מַה מִּיתָה שֶׁלָּכֶם פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין אַף כָּרֵת שֶׁלִּי פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה" (כְּתוּב בְּרֵמֶז תרכ"א). וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם כְּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. "אִישׁ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל". "אֶת אָבִיו" וְלֹא אֶבִי אָבִיו, "וְאֶת אִמּוֹ" וְלֹא אֵם אִמּוֹ, "אָבִיו" וְלֹא הַסָּפֵק, "אִמּוֹ" וְלֹא הַסָּפֵק. "אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" מַגִּיד שֶׁהוּא חַיָּב עַל זֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ. וַהֲלֹא הַגֵּר חַיָּב עַל אִמּוֹ וְאֵין חַיָּב עַל אָבִיו, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" אֶת שֶׁחַיָּב עַל קְלָלַת אָבִיו חַיָּב עַל קְלָלַת אִמּוֹ, אֶת שֶׁאֵין חַיָּב עַל קְלָלַת אָבִיו אֵינוֹ חַיָּב עַל קְלָלַת אִמּוֹ. מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בִּשְׁתּוּקִי, שֶׁהוּא חַיָּב עַל אִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו. "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל" אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה, שֶׁהָיָה בַּדִּין: הוֹאִיל וְהַמַּכֶּה חַיָּב וְהַמְקַלֵּל חַיָּב, מָה הַמַּכֶּה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַחַיִּים אַף הַמְקַלֵּל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַחַיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל" אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה. "דָּמָיו בּוֹ" בִּסְקִילָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "אִישׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת בַּת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. "אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו שֶׁלֹּא אִמּוֹ אִמּוֹ שֶׁלֹּא אָבִיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָבִיו קִלֵּל וְאִמּוֹ קִלֵּל" ("אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל"), דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁעָיָה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מַשְׁמַע שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד וּמַשְׁמַע אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב יַחְדָּו. תָּנוּ רַבָּנָן: "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל" לְאַחַר מִיתָה. שֶׁיְּכוֹל חַיָּב בַּמַּכָּה וְחַיָּב בְּמְקַלֵּל, וּמַה מַּכָּה שֶׁעֲשָׂה בּוֹ שֶׁלֹּא בְּעַמְּךָ כְּבְעַמְּךָ לֹא חַיָּב בּוֹ לְאַחַר מִיתָה, מְקַלֵּל שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ שֶׁלֹּא בְּעַמְּךָ כְּבְעַמְּךָ אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא חַיָּב לְאַחַר מִיתָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל". הָנִיחָא לְרַבִּי יוֹנָתָן דִּמְיַתֵּר לֵיהּ קְרָא "אָבִיו וְאִמּוֹ", אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁעָיָה מַאי אִכָּא לְמֵימַר, נָפְקָא לֵיהּ מִמְּקַלֵּל. וְאִידָךְ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת בַּת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וְתִפּוֹק לֵיהּ מֵ"אִישׁ אִישׁ", דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

רמז תרכ

תָּנוּ רַבָּנָן: הִכָּה אֶת זֶה וְחָזַר וְהִכָּה אֶת זֶה, קִלֵּל אֶת זֶה וְחָזַר וְקִלֵּל אֶת זֶה, הִכָּה אֶת שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, קִלֵּל אֶת שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת, חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּבַת אַחַת חַיָּב, בָּזֶה אַחַר זֶה פָּטוּר. וְהָתַנְיָא: הַמַּכֶּה אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ פָּטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלְּבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר פָּטוּר, נֶאֱמַר בְּרָכָה לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר בְּרָכָה לְמַטָּה, מַה לְּמַעְלָה שֶׁאֵין בָּהּ שֻׁתְּפוּת אַף לְמַטָּה שֶׁאֵין בָּהּ שֻׁתְּפוּת, וְאִתְּקֵשׁ הַכָּאָה לְקִלְלָה.

רמז תרכא

(ויקרא כ ו) "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים" לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ", עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שְׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל תִּפְנוּ אֶל הָאבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים, אַל תְּבַקְּשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם". עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה שָׁמַעְנוּ כָּרֵת לֹא שְׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים לִזְנוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ. (ויקרא כ ז) "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" זוֹ קְדֻשַּׁת פְּרִישׁוּת עֲבוֹדָה זָרָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" הֲרֵי קְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוֹת אֲמוּרָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים", זוֹ קְדֻשַּׁת פְּרִישׁוּת אֱלִילִים. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" אֲנִי דַּיָּן לִפְרַע, וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

(ויקרא כ י) "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ" פָּרַט לְאֵשֶׁת קָטָן. "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ" פָּרַט לְאֵשֶׁת אֲחֵרִים. "מוֹת יוּמַת" בְּחֶנָק, אַתָּה אוֹמֵר בְּחֶנָק, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אָמַרְתָּ: לֹא, כָּל מִיתָה שֶׁהִיא סְתוּמָה בַּתּוֹרָה אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמָשְׁכָהּ לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קַלָּה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמְרָה סְתָם, וְכָל מִיתָה שֶׁנֶּאֱמְרָה סְתָם (הֲרֵי זֶה) [אֵינָהּ אֶלָּא] בְּחֶנֶק. רַבִּי אוֹמֵר: כַּמִּיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי שָׁמַיִם, מַה מִּיתָה הָאֲמוּרָה בִּידֵי שָׁמַיִם מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רֶשֶׁם אַף מִיתָה הָאֲמוּרָה כָּאן מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ רֶשֶׁם, מִכָּאן אָמְרוּ: מִצְוַת הַנֶּחֱנָקִין, הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בַּזֶּבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ עַד שֶׁנַּפְשׁוֹ יוֹצֵאת. (עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שְׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר:) "לֹא תִנְאָף" אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. אָמַר מַר: אַף מִיתָה בִּידֵי אָדָם שֶׁאֵין בָּהּ רֶשֶׁם. אֵימָא שְׁרֵפָה, מִדְּאִפְקֵהּ רַחֲמָנָא לְבַת כֹּהֵן בִּשְׂרֵפָה, מִכְּלָל דְּהַאי לָאו בַּת שְׂרֵפָה. בִּשְׁלָמָא לְרַ' יוֹנָתָן כְּדִמְפָרֵשׁ רַבִּי לְטָעֲמֵהּ, אֶלָּא לְרַ' יִאשִׁיָּה מִמַּאי דְּאִכָּא חֶנֶק בָּעוֹלָם אֵימָא סַיִף,

אָמַר רָבָא: אַרְבַּע מִיתוֹת גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ. מַאי "לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קַלָּה" קָמַפַּלְגִי בְּפָלֶגְתָּא דְּר' שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן. "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אֵשֶׁת אָבִיו" (כְּתוּב בְּרֵמֶז תקצ"ג).

רמז תרכב

(ויקרא כ יב) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת כַּלָּתוֹ", תֵּבֶל עָשׂוּ שֶׁתִּבְלוּ אֶת הַחֵטְא, שֶׁחִתּוּ אֶת הַחֵטְא. "מוֹת יוּמְתוּ" בְּסְקִילָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "דְּמֵיהֶם בָּם", וּלְהַלָּן נֶאֱמַר: "דְּמֵיהֶם בָּם" מַה דְּמֵיהֶם בָּם הָאָמוּר לְהַלָּן סְקִילָה, אַף דְּמֵיהֶם בָּם הָאָמוּר כָּאן סְקִילָה. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֶּה". אִי "כַּלָּתְךָ", יָכוֹל אֲפִלּוּ שִׁפְחָה אֲפִלּוּ נָכְרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵשֶׁת בִּנְךָ הִיא" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ אֲשׁוּת עִם בִּנְךָ. "תּוֹעֵבָה" תּוֹעֶה אַתָּה בָהּ, "תֵּבֶל עָשׂוּ" (כְּלוּם) תַּבְלִין יֵשׁ בָּהּ. מַאי שְׁנָא הָדָא בִּיאָה מִכֻּלְּהוּ בִּיאוֹת. "זִמָּה" זוֹ מַה הִיא. "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת זָכָר" (כְּתוּב בְּרֵמֶז תקצ"ח). רַבִּי חֲנִינָא בַּר אִידִי אָמַר: מִשְׁכַּב זָכוּר וְהַבְּהֵמָה [וְהִיוּ בְּכָלָל כָּל הָעֲרָיוֹת, וְהָכָא הַכְּתוּב מוֹצִיאָן] מִכְּלָלָן וְקוֹרְאָן תּוֹעֵבָה, לוֹמַר: מָה אֵלּוּ עֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת וַעֲלֵיהֶן גָּלוּ כְּנַעֲנִים, אַף כָּל עֲרָוָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת וְגָלוּ עָלֶיהָ כְּנַעֲנִים.

"אִישׁ" פְּרָט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ" בְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר שְׁכִיבָה וְכָאן הוּא אוֹמֵר לְקִיחָה, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁלְּעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַנִּשּׂוּאִין, מִכָּאן אָמְרוּ: נוֹשְׂאִין עַל הָאֲנוּסָה וְעַל הַמְפֻתָּה, וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה עַל הַנִּשּׂוּאָה חַיָּב, נוֹשֵׂא אָדָם אֲנוּסַת אָבִיו וּמְפֻתַּת אָבִיו. "אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ" אֵין לִי אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ, בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ מִנַּיִן, נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זִמָּה", מַה לְּהַלָּן בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ אַף כָּאן בִּתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ. וּמִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת, [נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זִמָּה"], מַה לְּהַלָּן עָשָׂה זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת אַף כָּאן עָשָׂה זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה כְּלַמַּעְלָה, נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זִמָּה", מַה לְּהַלָּן לְמַטָּה כְּלַמַּעְלָה אַף כָּאן לְמַטָּה כְּלַמַּעְלָה. וּמַה כָּאן לְמַעְלָה כְּלַמַּטָּה אַף לְהַלָּן לְמַעְלָה כְּלַמַּטָּה. אָמַר מַר: "מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת". מַאי זְכָרִים, אִילֵּימָא בַּת בְּנָהּ כְּבַת בִּתָּהּ, בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָן, אֶלָּא אֵם חָמִיו כְּאֵם אֲחוֹתוֹ, הַשְׁתָּא אֵם חָמוֹתוֹ לֹא קָמָה לָן, אֵם חָמִיו מִהַדַּר עֲלָהּ, אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר: מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁאֵר הַבָּא מִמֶּנּוּ כִּשְׁאֵר הַבָּא מִמֶּנָּה, נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זִמָּה" וְכוּ'. וְהָא בִּשְׁאֵר דִּידַהּ לֹא כְּתַב "זִמָּה", אָמַר רָבָא: אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: אִתְיָא "הַנָּה הֵנָּה", אִתְיָא "זִמָּה זִמָּה". אָמַר מַר: "מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה כְּלַמַּעְלָה". מַאי "לְמַטָּה כְּלַמַּעְלָה", אִילֵּימָא בַּת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ כְּבִתָּהּ, בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתְיָן, אֶלָּא אֵם חָמִיו

וְאֵם חֲמוֹתוֹ כַּחֲמוֹתוֹ. הַאי לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה, לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה הוּא, תַּנֵּי לְמַעְלָה כִּלְמַטָּה. אִי הָכִי נֶאֱמַר כָּאן "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זִמָּה", הַשְׁתָּא אִינְהוּ לֹא כְּתִיבָן, זִמָּה דִּידְהוּ כְּתִיבָן, אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר: מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַעְלָה כִּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמַטָּה, נֶאֱמַר לְמַטָּה "זִמָּה" וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה "זִמָּה", מַה לְּמַטָּה שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת אַף לְמַעְלָה שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וּמַה בָּעֹנֶשׁ עָשָׂה לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה אַף בָּאִזְהָרָה נַמִּי עָשָׂה לְמַטָּה כִּלְמַעְלָה. רַב אַשִׁי אָמַר: לְעוֹלָם כִּדְקָתָנֵי, וּמַאי "לְמַטָּה", לְמַטָּה בְּאִסּוּר. אִי מַה הִיא אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה אַף הוּא אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה, אָמַר אַבָּיֵי: אָמַר קְרָא: "אִמְּךָ הִיא" מְשׁוּם אִמּוֹ אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מְשׁוּם אֵם אִמּוֹ. רָבָא אָמַר: בֵּין לְמַאן דְּאָמַר מִנַּהּ וּמִנַּהּ בֵּין לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, לָא אָתְיָא. לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ מַה הִיא אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה אַף הוּא נַמִּי אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה, וּמִנַּהּ מַה הִיא בִּשְׁרָפָה אַף הוּא בִּשְׁרָפָה. וּלְמַאן דְּאָמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, אִבָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְהִיא שֶׁכֵּן אִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה, תֹּאמַר בְּהוּא שֶׁאִמּוֹ בְּסְקִילָה. וְעוֹד, אִמּוֹ בְּסְקִילָה אִם אִמּוֹ בִּשְׂרֵפָה. מַה לְהִיא שֶׁכֵּן אִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה תֹּאמַר בְּהוּא שֶׁאִמּוֹ בְּסְקִילָה. וְעוֹד, מַה הִיא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְאֵם אִמּוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי סְקִילָה חֲמוּרָה, מַהַאי קִשְׁיָא לֹא נְדוּנָן. וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ מַה הִיא אֵם אִמָּהּ אֲסוּרָה אַף הוּא אֵם אִמּוֹ אֲסוּרָה, וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ הָתָם הוּא דִּבְשְׂרֵפָה אֲבָל הָכָא בְּסְקִילָה כִּדְאַשְׁכְּחָן כְּאִמּוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, אִבָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְהִיא שֶׁכֵּן אִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה תֹּאמַר בְּהוּא שֶׁאִמּוֹ בְּסְקִילָה. וְעוֹד הוּא כְּהִיא, מַה הִיא לֹא תַּחֲלֹק בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְאֵם אִמָּהּ אַף הוּא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְאֵם אִמּוֹ. וּלְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קִשְׁיָא לֹא נְדוּנָן. אִי מַה הוּא כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה, אַף הוּא נַמִּי כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה, מִשּׁוּם אֵשֶׁת בְּנוֹ אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מְשׁוּם אֵשֶׁת בְּנָהּ. רָבָא אָמַר: בֵּין לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ בֵּין לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, לָא אָתְיָא. לְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ מַה הוּא כַּלָּתוֹ אֲסוּרָה אַף הִיא כַּלָּתָהּ אֲסוּרָה, וּמִנַּהּ מַה הִיא בִּסְקִילָה אַף הִיא בִּסְקִילָה. וּלְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה אִבָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְהוּא שֶׁכֵּן אִמּוֹ בִּסְקִילָה תֹּאמַר בְּהִיא שֶׁאִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה. וְעוֹד, בִּתּוֹ בִּשְׂרֵפָה כַּלָּתָהּ בִּסְקִילָה. הוּא עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, דִּבְתּוֹ בִּשְׂרֵפָה וְכַלָּתוֹ בִּסְקִילָה. אֶלָּא מַה הוּא לֹא תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין אִמּוֹ לְכַלָּתוֹ בִּסְקִילָה, אַף הִיא נַמִּי לֹא תַּחֲלֹק בָּהּ בֵּין אִמָּהּ לְכַלָּתָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, מֵהַאי קִשְׁיָא לֹא נְדוּנָן. וּלְמַאן דְּאָמַר דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ מַה הוּא כַּלָּתוֹ בִּסְקִילָה אַף הִיא כַּלָּתָהּ בִּסְקִילָה, וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ הָכָא הוּא בִּסְקִילָה אֲבָל הָתָם בִּשְׂרֵפָה, כִּדְאַשְׁכְּחָן בְּאִמָּהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר סְקִילָה חֲמוּרָה, אִבָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְהוּא שֶׁכֵּן אִמּוֹ בִּסְקִילָה, תֹּאמַר בְּהִיא שֶׁאִמָּהּ בִּשְׂרֵפָה. וְעוֹד, מַה הוּא (לֹא) תַּחֲלֹק בּוֹ בֵּין בִּתּוֹ לְכַלָּתוֹ, אַף הִיא נַמִּי (לֹא) תַּחֲלֹק בָּהּ בֵּין בִּתָּהּ לְכַלָּתָהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה, מֵהַאי

קֻשְׁיָא לֹא נִדּוֹנָן. בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ (כְּתוּב לְעֵיל). תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן" אוֹתוֹ וְאֶת אַחַת מֵהֶן, שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יָוָנִי קוֹרִין לְאַחַת "הֵן". וְאֵם חֲמוֹתוֹ מִדְּרַשָּׁא נַפְקָא. וְרַ' עֲקִיבָא סָבַר: "אֹתוֹ וְאֶתְהֶן" אוֹתוֹ וְאֶת שְׁתֵּיהֶן, וְאֵם חֲמוֹתוֹ הָכָא כְּתִיבָא. רָבָא אָמַר: חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה אִכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר חֲמוֹתוֹ לְאַחַר מִיתָה בִּשְׂרָפָה וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אִסּוּרָא בְּעָלְמָא.

רמז תרכג

(ויקרא כ יד) מִצּוֹת הַנִּשְׂרָפִין, הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בַּזֶּבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ. זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ עַד שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הוּא אִם מֵת בְּיָדָם לֹא הָיוּ מְקַיְּמִין בּוֹ מִצְוַת שְׂרֵפָה, אֶלָּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו בְּצִבַּת שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְכוּ'. מַאי "פְּתִילָה", אָמַר רַב מַתָּנָה: פְּתִילָה שֶׁל אֶבֶר. מְנָא לָן, אָתְיָא "שְׂרֵפָה שְׂרֵפָה" מֵעֲדַת קֹרַח וְכוּ'. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אָתְיָא "שְׂרֵפָה שְׂרֵפָה" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם אַף כָּאן. מַאן דְּיָלִיף מֵעֲדַת קֹרַח מְנָא לֵהּ, דִּכְתִיב: "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם" שֶׁנִּשְׁמָתָן נִשְׂרֶפֶת וְגוּפָן קַיָּם. וְאִידָךְ, הַהוּא שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי, וּמַאי רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: "בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנַּימוֹ", בִּשְׁבִיל חֲנָפָה שֶׁהֶחֱנִיפוּ לְקֹרַח עַל עִסְקֵי לְגִימָה, חָרַק עֲלֵיהֶם שֵׁר שֶׁל גֵּיהִנּוֹם שִׁנָּיו. וּמַאן דְּיָלִיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן מְנָא לֵהּ, דִּכְתִיב: "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'" כְּעֵין מִיתָה. וְאִידָךְ, הַהוּא שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי, וּמַאי "וַיָּמֻתוּ", דְּאַתְחִיל בְּהוּ מְגַּוַּאי כְּעֵין מִיתָה, דְּתַנְיָא: אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר: שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ יָצְאוּ מִבֵּית קׇדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וְנֶחֱלְקוּ לְאַרְבָּעָה, נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה וּשְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה וּשְׂרָפוּם. וְהָכְתִיב, "וַתֹּאכַל אוֹתָם", אוֹתָם וְלֹא בִּגְדֵיהֶם. וְנֵילַף מִפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפָה מַמָּשׁ אַף כָּאן שְׂרֵפָה מַמָּשׁ, מִסְתַּבְּרָא מֵאָדָם הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן אָדָם חוֹטֵא נְשָׁמָה פִּגּוּל. אַדְּרַבָּא מִפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן מַכְשִׁיר לְדוֹרוֹת, הָנַךְ נְפִישָׁן. וּמַאן דְּיָלִיף מֵעֲדַת קֹרַח מַאי טַעֲמָא לֹא יָלִיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן, הַהוּא שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי). (וּמַאן דְּיָלִיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן מַאי טַעֲמָא לֹא יָלִיף מֵעֲדַת קֹרַח, הַהוּא שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי). וְנֵילַף מִנַּהּ, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. וְכִי מֵאַחַר דְּאִבָּא דְּרַב נַחְמָן, גְּזֵרָה שָׁוָה לָמָּה לִי, אִי לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה הֲוָה אָמֵינָא שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם לָאו שְׂרֵפָה הִיא כְּלָל, וְאִי מִשּׁוּם וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, לְפִישׁ לֵיהּ חֲבִילֵי זְמִירוֹת כּוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז תר"ל). "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת

הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ" בִּסְקִילָה. אַתָּה אוֹמֵר בִּסְקִילָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "דְּמֵיהֶם בָּם", וּלְהַלָּן "דְּמֵיהֶם בָּם", מַה דְּמֵיהֶם בָּם הָאָמוּר לְהַלָּן סְקִילָה אַף דְּמֵיהֶם בָּם הָאָמוּר כָּאן סְקִילָה. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לִרְבָעָהּ תֶּבֶל הוּא". דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. הָרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", וְאוֹמֵר: "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ". קָא פָּסִיק וְתָנָא לֹא שָׁנָא רוֹבֵעַ זָכָר וְלֹא שָׁנָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה. בְּשִׁלְמָא רוֹבֵעַ נְקֵבָה, דִּכְתִיב: "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", אֶלָּא רוֹבֵעַ זָכָר מְנָלָן, דִּכְתִיב: "כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשׁוֹכֵב תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנִשְׁכָּב, וַאֲפִקֵּהּ רַחֲמָנָא בְּלָשׁוֹן שׁוֹכֵב, מַה שׁוֹכֵב הוּא וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אַף נִשְׁכָּב הוּא וּבְהֶמְתּוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

רמז תרכד

(ויקרא כ טז) "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה" אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב תִּסָּקֵל. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ יוֹדַעַת לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע עַל שֶׁבָּאָה תַּקָּלָה לְאָדָם עַל יָדָהּ אָמַר הַכָּתוּב תִּסָּקֵל, אָדָם הַגּוֹרֵם לַחֲבֵרוֹ לְהַטְעוֹתוֹ וּמַתְעֵהוּ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ מָוֶת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹרְשִׁים אוֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים" וְגוֹ' וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה מְקוֹמוֹת וְאִילָנוֹת שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאִין וְלֹא שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִים עַל שֶׁבָּאָה תַּקָּלָה עַל יְדֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב הַשְׁחֵת שְׁרוֹף וְכַלֵּה וּבַעֵר מִן הָעוֹלָם, אָדָם שֶׁגּוֹרֵם לַחֲבֵרוֹ לְהַטְעוֹתוֹ וּמַתְעֵהוּ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ מָוֶת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְכִי לָמָּה אָמְרָה תּוֹרָה לְהַחֲרִיב אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הָאִילָנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמַּזְכִּירִין גְּנוּתוֹ שֶׁל אָדָם. וַהֲלֹא קַל וָחֹמֶר: אִם כָּךְ חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹדָן שֶׁל רְשָׁעִים, קַל וָחֹמֶר עַל כְּבוֹדָן שֶׁל צַדִּיקִים. לְעִנְיַן צַדִּיקִים מַה הוּא אוֹמֵר, "כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם הָאִילָנוֹת שֶׁאֵינָם לֹא רוֹאִים וְלֹא שׁוֹמְעִים וְלֹא מְדַבְּרִים עַל שֶׁעוֹשִׂין פֵּרוֹת חָס עֲלֵיהֶם הַמָּקוֹם מִלְּבַעֲרָם מִן הָעוֹלָם, אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה רְצוֹן אֲבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיָּחוּס עָלָיו הַמָּקוֹם מִלְּבַעֲרוֹ מִן הָעוֹלָם. לְעִנְיַן הָרְשָׁעִים מַה הוּא אוֹמֵר, "רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אוֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם הָאִילָנוֹת שֶׁאֵינָם רוֹאִים וְלֹא שׁוֹמְעִים וְלֹא מְדַבְּרִים עַל שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת לֹא חָס עֲלֵיהֶם הַמָּקוֹם מִלְּבַעֲרָם מִן הָעוֹלָם, אָדָם שֶׁאֵין

עוֹשֶׂה אֶת הַתּוֹרָה וְאֵין עוֹשֶׂה רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יָחוּס הַמָּקוֹם מִלְּבַעֲרוֹ מִן הָעוֹלָם. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ' אֲבָנִים שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אִם הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן לֹא רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת עַל יְדֵי שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם אָמַר הַכָּתוּב: "לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל", הָעוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אִישׁ לְאִישׁ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה בֵּין עִיר לְעִיר בֵּין מְדִינָה לַחֲבֶרְתָּהּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵין בָּא פֻּרְעָנֻיּוֹת עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַבַּרְזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם וְהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵין בַּדִּין שֶׁיָּנִיף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ.

(ויקרא כ יז) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ". "אִישׁ" פְּרָט לְקָטָן, "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ" אֵין לִי אֶלָּא בַּת אָבִיו וְלֹא בַּת אִמּוֹ בַּת אִמּוֹ וְלֹא בַּת אָבִיו, אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב וּמִן הָאֵם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחֹתוֹ" מִכָּל מָקוֹם. עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין: אִם חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ מֵאָב שֶׁלֹּא מֵאֵם וּמֵאֵם שֶׁלֹּא מֵאָב קַל וָחוֹמֶר מִן הָאָב וּמִן הָאֵם, אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֲחֹתוֹ" לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין.

רמז תרכה

אָמַר עוּלָא: מִנַּיִן לְהַתְרָאָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ" אַטּוּ בִּרְאִיָּה תְּלָיָא מִלְּתָא, אֶלָּא עַד שֶׁיַּרְאוּהוּ טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְכָרֵת תְּנֵהוּ לְמַלְקוֹת. דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא: "וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה" שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וַעֲדַיִן הוּא מֵזִיד. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים" שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וַעֲדַיִן הוּא מְקוֹשֵׁשׁ. דְּבֵי רַבִּי תָּנָא: "עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה" עַל עִסְקֵי דִּבּוּר. וּצְרִיכִי. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בַּאֲחוֹתוֹ, הָוֶה אָמֵינָא: חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת אֵין חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא: "כִּי יָזִיד". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "כִּי יָזִיד", הָוֶה אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי סַיִף דְּקִיל אֲבָל סְקִילָה דַּחֲמִירָא אֵימָא לָא. וְתַרְתֵּי בַּנְסָקְלִין לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת לַאֲתוּיֵי נִשְׂרָפִין, לְרַבָּנָן מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. וּלְכִתּוֹב רַחֲמָנָא בַּנִּסְקָלִין וְלֵיתוּ הָנָךְ וְלִגְמְרוּ מִנַּהּ, הָכָא נַמֵּי מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.

"וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא" שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִים. "חֶסֶד הוּא" שֶׁמָּא תֹּאמַר: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֶסֶד הוּא" וְעוֹלָם מִתְחַלְּתוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּחֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה". "וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם" עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ" אֵין לִי אֶלָּא בַּת אָבִיו וְלֹא בַּת אִמּוֹ וְלֹא בַּת אִמּוֹ וְלֹא בַּת אָבִיו, מִן הָאָב וּמִן הָאֵם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחוֹתְךָ" מִכָּל מָקוֹם.

עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין: אִם הִזְהִיר עַל אֲחוֹתוֹ מֵאָב שֶׁלֹּא מֵאֵם וּמֵאֵם שֶׁלֹּא מֵאָב קַל וָחֹמֶר מִן הָאָב וּמִן הָאֵם. אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן הִזְהַרְתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֲחוֹתְךָ" לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין. אִי "אֲחוֹתְךָ" יָכוֹל אֲפִלּוּ שִׁפְחָה וַאֲפִלּוּ נָכְרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ". אִי "בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ" אֲפִלּוּ מֵאִישׁ אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מוֹלֶדֶת אָבִיךָ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ", בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: קַיָּם, בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא. (ויקרא כ יח) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִנַּיִן שֶׁאֵין אִשָּׁה טְמֵאָה עַד שֶׁיֵּצֵא מַדָּוֶה דֶּרֶךְ עֶרְוָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה" וְגוֹ'. "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה" אֵין "דָּוָה" אֶלָּא נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה" מִכָּל מָקוֹם". "וְגִלָּה אֶת עֶרְוָתָהּ אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה" מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁעָשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר. שְׁאָר כָּל עֲרָיוֹת מִנַּיִן, אָמַרְתָּ: מַה נִּדָּה עֶרְוָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת עָשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר, אַף כָּל עֶרְוָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת נַעֲשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ טֻמְאָה לְפִיכָךְ עָשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר, תֹּאמַר בִּשְׁאָר כָּל עֲרָיוֹת שֶׁאֵין לָהֶן טֻמְאָה לְפִיכָךְ לֹא נַעֲשָׂה בָּהֶן מְעֵרָה כְּגוֹמֵר. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה", הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּבְנָיָן אָב מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, לֹא רְאִי נִדָּה כִּרְאִי אֲחוֹת הָאָב וְלֹא רְאִי אֲחוֹת הָאָב כִּרְאִי נִדָּה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן עֶרְוָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת נַעֲשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר, אַף כָּל עֶרְוָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת נַעֲשָׂה בָּהּ מְעֵרָה כְּגוֹמֵר. "וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם" עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ".

רמז תרכו

(ויקרא כ יט) "וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה" אֲחוֹת אִמְּךָ בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם, אֲחוֹת אָבִיךָ בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲחוֹת אִמְּךָ מֵאָב וְלֹא מֵאֵם וַאֲחוֹת אָבִיךָ מֵאָב שֶׁלֹּא מֵאֵם, וְהַדִּין נוֹתֵן: הוֹאִיל וְאָסַר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו וְאָסַר אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו, מָה אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מִן הָאָב שֶׁלֹּא מִן הָאֵם אַף אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו מִן הָאָב שֶׁלֹּא מִן הָאֵם. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה" בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם. "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה" לָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ. "עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ" עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִיא, עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ הִיא". "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת דּוֹדָתוֹ" בְּאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אֲחִי אִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דֹּדָתְךָ הִיא" נֶאֱמַר כָּאן

"דֹּדָתוֹ" וְנֶאֱמַר לָהֶן "דֹּדָתְךְ", מַה דֹּדָתְךְ הָאֲמוּר לְהַלָּן בְּאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף דֹּדָתוֹ הָאֲמוּר כָּאן בְּאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו וַאֲפִלּוּ מֵאִמּוֹ. וְהַדִּין נוֹתֵן: הוֹאִיל וְאָסַר אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו וְאָסַר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, מָה אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם אַף אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהַתֹּר מִכְּלָל אִסּוּר אֵשֶׁת אֲחִיו מֵאָבִיו אָסַר מִכְּלָל אֵשֶׁת אֲחִיו מֵאִמּוֹ, מָקוֹם שֶׁלֹּא הִתִּיר מִכְּלָל אִסּוּר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאָבִיו אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַתִּיר מִכְּלָל אִסּוּר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאִמּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת דֹּדוֹ" נֶאֱמַר כָּאן "דֹּדוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דֹּדוֹ", מַה לְּהַלָּן בְּמִשְׁפַּחַת אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף "דֹּדוֹ" הָאָמוּר כָּאן בְּמִשְׁפַּחַת אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ" אִם יֵשׁ לָהֶם בָּנִים קוֹבְרִין אֶת בְּנֵיהֶן, אִם אֵין לָהֶם בָּנִים מֵתִים בְּלֹא בָנִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר: "כֹּה אָמַר ה' כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ אִישׁ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דָּוִד וּמוֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה". עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךְ לֹא תְגַלֶּה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דֹּדָתְךְ הִיא". "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֵשֶׁת אָחִיו" בְּאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אֲחִיו מֵאִמּוֹ, וְהַדִּין נוֹתֵן: הוֹאִיל וְאָסַר אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו וְאָסַר אֵשֶׁת אֲחִיו, מָה אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם אַף אֵשֶׁת אָחִיו בֵּין מֵאָב בֵּין מֵאֵם. תַּלְמוּד לוֹמַר: "נִדָּה הִיא" לֹא אֲמָרְתִּי אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ אִסּוּר כְּנִדָּה, מַה נִּדָּה יֵשׁ לָהּ אִסּוּר וְיֵשׁ לָהּ הֶתֵּר אַף אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ אִסּוּר וְיֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, אֵיזוֹ הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אִסּוּר וְיֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, זוֹ אֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים אֲסוּרָה אֵין לוֹ בָּנִים מֻתֶּרֶת. "עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ" אִם יֵשׁ לָהֶן בָּנִים קוֹבְרִין אֶת בְּנֵיהֶם, אִם אֵין לָהֶם בָּנִים מֵתִים בְּלֹא בָנִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר וְכוּ'. עֹנֶשׁ שְׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךְ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת אָחִיךְ הִיא".

(ויקרא כ כב) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים, וְלִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים. וְלֹא תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ" אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כִּשְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת. מָשָׁלוּ מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבֶן מְלָכִים שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּמַעְיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. "אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ" אֵינִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה אֶלָּא עַל מְנָת לִירַשׁ, לֹא כַּכְּנַעֲנִיִּים שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרֵי הַמָּקוֹם. "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי" אֵלּוּ מִצְרִים, "אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם" אֵלּוּ כְּנַעֲנִיִּים. "כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ" מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ כְּנַעֲנִיִּים שְׁטוּפִים בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאֵינִי מַגְלֶה אוֹתָם אֶלָּא עַל יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. "וְאָקֻץ בָּם" כְּאָדָם שֶׁהוּא

קוֹוֵט בְּמְזוֹנוֹ. "וְאָמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם" אַתֶּם בָּאִים יוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, שֶׁאַתֶּם פְּתַחְתֶּם תְּחִלָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "גַּן נָעוּל אָחוֹתִי כַּלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם". "וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לְרֶשֶׁת אוֹתָהּ" עָתִיד אֲנִי שֶׁאֶתְּנֶנָּה לָכֶם יְרֻשַּׁת עוֹלָם. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: אֵין לְךָ שֶׁתִּתֵּן לָנוּ אֶלָּא שֶׁל אֲחֵרִים, וַהֲלֹא שֶׁלָּכֶם הִיא, אֵינָהּ אֶלָּא חֶלְקוֹ שֶׁל שֵׁם וְאַתֶּם בָּנִים שֶׁל שֵׁם, וְהֵן אֵינָם אֶלָּא בְּנֵי חָם, מַה טִּיבָן בְּתוֹכָהּ. אֶלָּא שֶׁהֵן שׁוֹמְרִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתָּבוֹאוּ. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים" רְאוּ כַּמָּה בֵּינֵיכֶם לְבֵין הָאֻמּוֹת: אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת מְקַשֵּׁט אֶת אִשְׁתּוֹ וּמוֹסְרָהּ לְאַחֵר וְכוּ'.

(ויקרא כ כה) "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה" אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר הֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁין, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה", בֵּין טְהוֹרָה לְךָ בֵּין טְמֵאָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ רֻבּוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחֲטוּ חֶצְיוֹ. וְכַמָּה הוּא בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ, מְלֹא הַשַּׂעֲרָה. "וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר" בֵּין טְרֵפָה פְּסוּלָה לִטְרֵפָה כְּשֵׁרָה. "וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא" לְאִסּוּר. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָכִילַת שְׁרָצִים לוֹקֶה עֲלֵיהֶם בְּכַזַּיִת. מַאי טַעֲמָא, אָכִילָה כְּתִיבָא בְּהוּ. וְהָא תָּנֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא קַמֵּהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: "וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה" וְגוֹ' פְּתַח הַכָּתוּב בַּאֲכִילָה וְסִיֵּם בְּטֻמְאָה, מַה טֻּמְאָה בְּכַעֲדָשָׁה אַף אֲכִילָה בְּכַעֲדָשָׁה. וְקַלְּסֵהּ רַבִּי יוֹחָנָן. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּמִיתָתָן כָּאן בְּחַיֵּיהֶן. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי: וְהָא רַב נַמֵּי אַמַּתְנִיתִין קָאֵי, מַתְנִיתִין "כָּל הַשְּׁרָצִים" קָאָמַר, אֶפִלּוּ בְּמִיתָתָן (לָא דְּאִכָּא פֶּרְתָּא מֵהַאי וּפֶרְתָּא מֵהַאי). אָמַר לֵהּ רַב יוֹסֵף: הַהוּא דִּיוּקָא דִּילְךָ הוּא, רַב שְׁמַעְתָּא בְּעַלְמָא קָאָמַר. "וְקַלְּסֵהּ רַבִּי יוֹחָנָן" מֵיתִיבִי: הָאֵיבָרִין אֵין לָהֶן שִׁעוּר, אֶפִלּוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת נִבְלָה וּפָחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ מְטַמְּאִין. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין לוֹקִין עֲלֵיהֶם אֶלָּא בְּכַזַּיִת. אָמַר רָבָא: בְּמֻבְדָּלִין דִּבֵּר הַכָּתוּב. אָמַר לֵהּ רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: אֶלָּא מַעְתָּה בְּהֵמָה נַמֵּי לִיפְלְגוּ בֵּין מֻבְדֶּלֶת שֶׁאֵינָהּ מֻבְדֶּלֶת, אָמַר לֵהּ: כִּי אָקִישׁ לְהוּ רַחֲמָנָא לְבַל תְּשַׁקְּצוּ, [וְאָבַל לְשַׁעוּרִין לֹא].

(ויקרא כ כו) "וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה'" כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ אַתֶּם הֱיוּ קְדוֹשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ אַתֶּם הֱיוּ פְּרוּשִׁים. "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי" אִם מֻבְדָּלִים אַתֶּם מִן הָעַמִּים הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לְאו הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַחֲבֵרָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מְנַיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אִי אֶפְשִׁי לֶאֱכֹל בְּשַׂר חֲזִיר, אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם אִי אֶפְשִׁי לָבֹא עַל הָעֶרְוָה, אֶלָּא אֶפְשִׁי אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי". נִמְצָא הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה מְקֻבָּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ וְאִשָּׁה, מְנַיִן לְרַבּוֹת קָטָן וּקְטַנָּה טֻמְטוּם

וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה". "כִּי יִהְיֶה" וְלֹא הַנִּשְׁאָל בָּהֶן. "אוֹב" זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ. "יִדְּעֹנִי" הַמְדַבֵּר בְּפִיו. הֵן עַצְמָן בִּסְקִילָה וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה". בָּאֵבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם" זֶה בָּנָה אָב לְכָל "דְּמֵיהֶם [בָּם"] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, שֶׁיְּהֵא בִּסְקִילָה. אָמַר לֵהּ רַבִּי זֵירָא לְאַבָּיֵי: שְׁאָר הַנִּסְקָלִין דְּלָא כְּתִיב בָּהֶן סְקִילָה דִּגְמִירֵי מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּמַאי גְּמִירֵי, בְּ"מוֹת יוּמָתוּ" גְּמִירֵי, אוֹ בְּ"דְמֵיהֶם בָּם" גְּמִירֵי, אָמַר לֵהּ: בְּ"דְמֵיהֶם בָּם" גְּמִירֵי, דְּאִי בְּ"מוֹת יוּמָתוּ" גְּמִירֵי דְּמֵיהֶם בָּם לָמָּה לִי, אֶלָּא מַאי מ"דְּמֵיהֶם" גְּמִירֵי, "מוֹת יוּמָתוּ" לָמָּה לִי, כִּדְתַנְיָא: "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא" אֵין לִי אֶלָּא בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ, מְנַיִן שֶׁאִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהָמִיתוֹ בַּמִּיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ וְכוּ'. וְאִי בְּ"מוֹת יוּמָתוּ" גְּמִירֵי מַאי קַשְׁיָא לֵהּ, אִילֵימָא אֵשֶׁת אִישׁ קַשְׁיָא לֵהּ, לְמֵיתֵי לְמִגְמַר "מוֹת יוּמָת" מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי מָה לְהַלָּן בִּסְקִילָה אַף כָּאן בִּסְקִילָה. מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא אֲרוּסָה בִּסְקִילָה מִכְּלָל דִּנְשׂוּאָה לָאו בִּסְקִילָה. אֶלָּא מַכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ קַשְׁיָא לֵהּ (לֵיתָא) [וְלֵמֵיתֵי] לְמִגְמַר "מוֹת יוּמָת" מֵאוֹב, אַדִּגְמְרִתְּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי נִגְמֹר מֵאֵשֶׁת אִישׁ דְּאִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמָשְׁכָהּ לְהַחְמִיר אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ, אָמַר לֵהּ: שְׁאָר הַנִּסְקָלִין גּוּפַיְהוּ קָא קַשְׁיָא לֵהּ, דְּאִי בְּ"מוֹת יוּמָתוּ" גְּמִירֵי מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי נִגְמֹר מֵאֵשֶׁת אִישׁ. אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בִּכְלַל כָּל הַמְכַשְּׁפִים הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהָקִישׁ אֲלֵיהֶן וְלוֹמַר לְךָ כוּ' (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שמ"ז).

"וְאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ: אִלּוּ אָמַר "וְאַבְדִּל עַמִּים מִכֶּם" לֹא הָיִתָה תְּקוּמָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. אֶלָּא "וְאַבְדִּל אֶתְכֶם" כָּזֶה שֶׁבּוֹרֵר הַיָּפֶה מִתּוֹךְ הָרַע וְחוֹזֵר וּבוֹרֵר, אֲבָל כְּשֶׁהוּא בוֹרֵר אֶת הָרַע מִתּוֹךְ הַיָּפֶה שׁוּב אֵינוֹ בוֹרֵר. אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מֻבְדָּלִים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם: בַּחֲרִישָׁתָם וּבִזְרִיעָתָם וּבְקִצְירָתָם וּבְעִמּוּרָם וּבְדִישָׁתָם, בְּגָרְנֵיהֶם בְּיִקְבֵיהֶם, בְּמִנְיָנָם וּבְחֶשְׁבּוֹנָם. בַּחֲרִישָׁתָם "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר". בִּזְרִיעָתָם "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם". בִּקְצִירָתָם "וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט". בְּעִמּוּרָם "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה". בְּדִישָׁתָם "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". בְּגָרְנֵיהֶם בְּיִקְבֵיהֶם "הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ". בְּמִנְיָנָם וּבְחֶשְׁבּוֹנָם שֶׁיִּהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לַחֲמָה וְיִשְׂרָאֵל לַלְּבָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם".

פרשת אמור

(ויקרא כא א) "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי פָּתַח: "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת" וְגוֹ'. "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת" אִמְרוֹת בָּשָׂר וָדָם אֵינָם אֲמָרוֹת. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם נִכְנָס לִמְדִינָה וּבְנֵי הַמְּדִינָה מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְעֶרֶב לוֹ קִלּוּסָן, אוֹמֵר לָהֶם: לְמָחָר אֲנִי בוֹנֶה דִּימוֹסְיאוֹת מֶרְחֲצָאוֹת, לְמָחָר אֲנִי מַכְנִיס לָכֶם אַמַּת הַמַּיִם, וְיֶשׁ לוֹ וְלֹא עָמַד, הֵיכָן הוּא הֵיכָן אִמְרוֹתָיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת", לָמָּה, שֶׁהוּא

"אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם". "טְהוֹרוֹת" מְצִינוּ, שֶׁעִקֵּם הַכָּתוּב שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ תֵּבוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּבַר טֻמְאָה מִפִּיו. הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה", "מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר טְמֵאָה" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וכו' (כִּדְכְתוּב בְּרֵישָׁ נ"ה). כָּל מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל קְדֻשָּׁתָן וְטָהֳרָתָן, [וְהֵוי]: "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת". "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ" הֲרֵי שְׁנֵי פְּעָמִים. מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְטַבָּח שֶׁהָיָה נִכְנָס וְיוֹצֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא תִרְאֶה מֵת כָּל יָמֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה נִכְנָס וְרוֹאֶה אֶת פְּנֵי שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא פִּלְטִין שֶׁלִּי. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּזַר עַל הַכֹּהֲנִים הַנִּכְנָסִין לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ לַמֵּת. לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא". רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל לְיִשְׂרָאֵל וְכֹהֵן שֶׁנִּכְפּוּ, וּמָסַר לָהֶם הָרוֹפֵא קֶמַע מַמְתֵּק, וְהָיָה מְצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַנִּיחַ אֶת הַכֹּהֵן. אָמַר לֵהּ אוֹתוֹ כֹּהֵן: אֲדוֹנֵינוּ רוֹפֵא, לֹא לִשְׁנֵינוּ מָסַרְתָּ כְּאֶחָד, וּמִפְּנֵי-מָה אַתָּה מְצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַנִּיחַ אוֹתִי. אָמַר לֵהּ: זֶה יִשְׂרָאֵל הוּא וְדַרְכּוֹ לְהַלֵּךְ בֵּין הַקְּבָרוֹת, אֲבָל אַתָּה כֹּהֵן וְאֵין דַּרְכְּךָ לְהַלֵּךְ בֵּין הַקְּבָרוֹת, לְפִיכָךְ אֲנִי מְצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַנִּיחַ אוֹתְךָ. כָּךְ, לְפִי שֶׁהָעֶלְיוֹנִים אֵין יֵצֶר הָרַע מָצוּי בָּהֶן, אָמְרָה אַחַת דַּיָּה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּגֵזֶרֶת עִירִין פִּתְגָמָא וּ(ב)מַאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָּא", אֲבָל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע מָצוּי בָּהֶן בְּשִׁתֵּי אֲמִירוֹת, וְהַלְוַאי יַעַמְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ". "יִרְאַת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד". אָמַר רַבִּי לֵוִי: מִירְאָה שְׁנִתְיָרָא אַהֲרֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, זָכָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאֵינָהּ זָזָה מִמֶּנּוּ וּמִבָּנָיו וּמִבְּנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְאֵיזוֹ, זוֹ פָּרָשַׁת הַמֵּת. "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת הִכְתִּיב לָנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה וְהֵן טְהוֹרוֹת. וְעַל יְדֵי מִי נִתְּנוּ, עַל יְדֵי שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁכָּתוּב בּוֹ: "כֶּסֶף צְרוּף בַּעֲלִיל" וְגוֹ', וּכְתִיב: "וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי" וְגוֹ'. "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר" זוֹ פָּרָשַׁת פָּרָה. "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן". מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי". מַה כְּתִיב אַחֲרָיו, "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים" מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, אֶלָּא שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָתִיד שָׁאוּל לִמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְלַהֲרֹג אֶת הַכֹּהֲנִים וְלִדְרֹשׁ בְּאוֹב. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו, דּוֹר דּוֹר וְשׁוֹפְטָיו, דּוֹר דּוֹר וּמְלָכָיו. וְהֶרְאָהוּ אֶת שָׁאוּל וְאֶת בָּנָיו נוֹפְלִין בַּחֶרֶב. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ רִאשׁוֹן שֶׁיַּעֲמֹד עַל בָּנֶיךָ יִדְקֹר בַּחֶרֶב. אָמַר לוֹ (מֹשֶׁה) [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: וְלִי אַתָּה אוֹמֵר אֱמֹר, "אֶל הַכֹּהֲנִים" שֶׁהָרַג שְׁמְקַטְרְגִין אוֹתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֱמֹר, וְאָמַרְתָּ" צָרִיךְ לְהִדָּרֵשׁ. "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה" "וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר" לָמָּה לִי, אָמַר לָהּ: אִם זֶה הוּא מוּטָב, וְאִם לָאו אִמְרִי שֶׁהוּא הוּא. רַבִּי אָבִין אָמַר: עַד שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא יְהוּדִית, הָיָה מְסַפֵּר עִמָּהּ עַל יְדֵי מְתֻרְגְּמָן,

מִשֶּׁהִכִּיר בָּהּ, הִתְחִיל הוּא לְסַפֵּר עִמָּהּ. כֵּיוֹצֵא בוֹ: "וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל (אַחְאָב) מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה'" "וַיֹּאמֶר, וַיֹּאמֶר" לָמָּה לִי, אָמַר לוֹ: כְּשֶׁיִּפֹּל בֶּן הַדַּד בְּיָדְךָ אַל תַּחְמֹל עָלָיו. אָמְרָה שְׁנִיָּה אָמַר לוֹ: הֲוֵי יוֹדֵעַ כַּמָּה מְצוּדוֹת וַחֲרָמִים פָּרַשְׂתִּי לוֹ עַד שֶׁבָּא לְיָדְךָ, וְעַכְשָׁו אִם יִפָּקֵד "וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ". כֵּיוֹצֵא בוֹ: "וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים וַיֹּאמֶר" וְגוֹ' הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לַמַּלְאָךְ וּמַלְאָךְ אָמַר לַכָּרוּב, אָמַר: גְּזַר עָלַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַאֲנִי אֵין לִי רְשׁוּת לְהַכָּנֵס לְתוֹךְ מְחִצָּתְךָ, אֶלָּא עֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה וְתֵן לִי שְׁנֵי גֶּחָלִים. מִיָּד: "וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חָפְנֵי לְבוּשׁ הַבַּדִּים" הִפְשִׁירָן וּנְתָנָן לוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: [שֵׁשׁ שָׁנִים] הָיוּ עוֹמְמוֹת בְּיָדוֹ שֶׁל גַּבְרִיאֵל, סָבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, בִּקֵּשׁ לְזָרְקָן וּלְקַעְקֵעַ בֵּיצָתָן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: גַּבְרִיאֵל, אַל תַּעֲשֶׂה כֵן, יֵשׁ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, [שֶׁנֶּאֱמַר]: "וַיֵּרֶא לַכְּרוּבִים תַּבְנִית יָד [אָדָם"]. אַף כָּאן: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ" אֲמִירָה רִאשׁוֹנָה לְמֵת מִצְוָה יִטַּמְּא, וְהַשְּׁנִיָּה לָאֲחֵרִים לֹא יִטַּמְּא. "אֱמֹר וְאָמַרְתָּ" לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים. קָטָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת אֵין מְצַוִּין וְכוּ' [כְּתוּב בְּרֵמֶז תקפ"ג].

רמז תרכז

כָּל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה בֵּין שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא בֵּין שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּבִין, חוּץ מִבַּל תַּקִּיף וּבַל תַּשְׁחִית וּבַל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים. בִּשְׁלָמָא בַּל תִּטַּמֵּא לְמֵתִים, דִּכְתִיב: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. אֶלָּא בַּל תַּקִּיף וּבַל תַּשְׁחִית מְנָלָן, דִּכְתִיב: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ" כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּהַשְׁחָתָה יֵשְׁנוֹ בְּהַקָּפָה, וְהָנֵי נָשֵׁי הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה לֵיתְנְהוּ בְּהַקָּפָה. וּמְנָא לָן דְּלֵיתְנְהוּ בְּהַשְׁחָתָה, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, מִדְּשָׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵהּ דְּאִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "פְּאַת זְקָנְכֶם" מַאי "זְקָנֶךָ" זְקָנֶךָ וְלֹא זְקַן אִשְׁתְּךָ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, דְּהָא לֵית לְהוּ זָקָן. אִיסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בַּל יִקָּרְחוּ קָרְחָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת. מַאי טַעְמָא דְּאִיסִּי, דָּרִישׁ הָכִי וְכוּ' (כְּתוּב לְמַטָּה בְּרֵמֶז תקצ"ג). "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְסָמַךְ" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִין וְאֵין בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל סוֹמְכוֹת. "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵנִיף" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיפִין וְאֵין בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל מְנִיפוֹת. "אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן, וְקָמַץ" בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן. "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן לְקַבָּלַת הַדָּם. "וְהִקְטִירוּ [אוֹתוֹ] בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן. "וּמָלַק, וְהִקְטִיר" אִתְקַשׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה, [בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן]. הַזַּיִת בֶּן עוֹף בַּכֹּהֲנִים וְלֹא בַּכֹּהֲנוֹת, מִקַּל וָחֹמֶר מִבֶּן צֹאן: וּמַה בֶּן צֹאן שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ כֹּהֵן לִשְׁחִיטָתוֹ קָבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּיָתוֹ, כֵּן עוֹף שֶׁקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לְמִלִּיקָתוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקָּבַע לוֹ כֹּהֵן לְהַזָּיָתוֹ. מִנְחַת כֹּהֵנֶת נֶאֱכֶלֶת [וּמִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת], דִּכְתִיב: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן

כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" כֹּהֵן וְלֹא כֹּהֶנֶת. כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת [וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל], דְּאָמַר קְרָא: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל וְאֵין הוּא מִתְחַלֵּל. כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה לְמֵתִים, "בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, דִּכְתִיב: "כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה". אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ, דִּכְתִיב: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי". הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ, דִּכְתִיב: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ". הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה, דִּכְתִיב: "וְרָגְמוּ אוֹתוֹ" אוֹתוֹ בְּלֹא כְּסוּתוֹ [וְלֹא אוֹתָהּ בְּלֹא כְּסוּתָהּ]. הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית, דְּאָמַר קְרָא: "וְתָלִיתָ אוֹתוֹ" וְלֹא אוֹתָהּ. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, דְּאָמַר קְרָא: "וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ" וְלֹא בִּגְנֵבָתָהּ.

"בְּנֵי אַהֲרֹן" יָכוֹל חֲלָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכֹּהֲנִים" יָצְאוּ חֲלָלִים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵי אַהֲרֹן". "בְּנֵי אַהֲרֹן" אַף הַקְּטַנִּים. "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" אֵין לִי אֶלָּא לְמֵת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְנֶפֶשׁ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" לְרַבּוֹת אֶת הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת. "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" כָּל זְמַן שֶׁעַמָּיו שָׁם אֵין מְטַמֵּא, [אֲבָל] מְטַמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה. אִית דְּבָעֵי מְשְׁמְעִינְהּ מִן הָדָא: "לְהֵחָלוֹ" לְהֵחָלוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא, אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה. וְאִית דְּבָעֵי מְשְׁמְעִינְהּ מִן הָדָא: "כִּי קְלָלַת אֱלֹהִים תָּלוּי" אֶת שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל קְלָלַת הַשֵּׁם מֻזְהָר עַל מֵת מִצְוָה. הֲתִיבוּן: הֲרֵי גּוֹי, אֶלּוּ שֶׁמִּיתָתָן בְּתָלְיָה, יָצָא זֶה שֶׁמִּיתָתוֹ בְּסַיִף. מִנַּיִן אַתָּה מַרְבֶּה סַיִף שֶׁנֶּהֱרַג בּוֹ, עֵץ שֶׁנִּתְלָה בּוֹ, סוּדָר שֶׁנֶּחֱנַק בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּקְבְּרוּ עִמּוֹ". יָכוֹל יִקְבְּרוּ עִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ" קְבוּרָה לוֹ וּקְבוּרָה לְעַצְמוֹ. הָא כֵּיצַד, מַעֲמִיק שִׁלְשָׁה טְפָחִים שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה הַמַּחֲרֵשָׁה. (ויקרא כא ב) כְּתִיב: "כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ", וּכְתִיב: "לֹא יְטַמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו" יֵשׁ בַּעַל שֶׁהוּא מְטַמֵּא וְיֵשׁ בַּעַל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא, מְטַמֵּא הוּא לְאִשְׁתּוֹ כְּשֵׁרָה וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה. אֵין "שְׁאֵרוֹ" אֶלָּא אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵר אֲבִיךְ הִיא". "הַקְּרוֹבָה" וְלֹא אֲרוּסָה. "אֵלָיו" וְלֹא הַגְּרוּשָׁה. יֹאמַר "לְאִמּוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו", וּמַה לְאִמּוֹ שֶׁהִיא מִתְחַלֶּלֶת הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהּ, אָבִיו שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא לוֹ. אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אִמּוֹ בְּיָדוּעַ אַף אָבִיו בְּיָדוּעַ, אָבִיו חָזָקָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאָבִיו". וְיֹאמַר "לְאָבִיו", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ", וּמָה אָבִיו שֶׁהוּא חָזָקָה הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לוֹ, אִמּוֹ שֶׁהִיא וַדַּאי אֵינוֹ דִין שֶׁיְּטַמֵּא לָהּ. אִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אָבִיו שֶׁלֹּא נִתְחַלֵּל אַף אִמּוֹ שֶׁלֹּא נִתְחַלְּלָה, אִמּוֹ שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאִמּוֹ". וְיֹאמַר בְּנוֹ וּבִתּוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו", וּמָה אִם בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁאֵין חַיָּב בָּהֶם בִּכְבוֹדָן הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהֶם, אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁחַיָּב בָּהֶם

בְּכְבוֹדָן אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטַּמֵּא לָהֶם. אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר: "בָּנוֹ וּבִתּוֹ" (יְכוֹל) בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַנְּפָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִמּוֹ וְאָבִיו", מָה אִמּוֹ וְאָבִיו בְּנֵי קַיָּמָא אַף בְּנוֹ וּבִתּוֹ בְּנֵי קַיָּמָא, יָצְאוּ נְפָלִים. וְיֹאמַר "לְבָנוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבִתּוֹ", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּבֵּן מַה שֶּׁאֵין בַּבַּת וּבַבַּת מַה שֶּׁאֵין בַּבֵּן, בֵּן אָבִיו חַיָּב בְּמִצְוֹת לְמוּלוֹ וְלִפְדּוֹתוֹ לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבַת, בַּת אָבִיהָ זַכַּאי בְּמִצִיאָתָהּ בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נִדָּרֶיהָ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּבֵּן, הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בַּבֵּן מַה שֶּׁאֵין בַּבַּת וּבַבַּת מַה שֶּׁאֵין בַּבֵּן צָרִיךְ לוֹמַר "לִבְנוֹ" וְצָרִיךְ לוֹמַר "לְבִתּוֹ". וְיֹאמַר "לְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ", וּמָה אִם אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ שֶׁאֵין חַיָּב בָּהֶם בְּמִצְוֹת הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא לָהֶם, בְּנוֹ וּבִתּוֹ שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם בְּמִצְוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא לָהֶם. אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר "אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ" (יְכוֹל) אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנוֹ וּבִתּוֹ" מַה בְּנוֹ וּבִתּוֹ יוֹרְשָׁן אַף אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ שֶׁהוּא יוֹרְשָׁן, יָצְאוּ אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹרְשָׁן. וְיֹאמַר "לְאָחִיו", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלַאֲחוֹתוֹ", אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מַה אָחִיו בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל אַף אֲחוֹתוֹ בֵּין קְטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" קְטַנָּה וְלֹא גְּדוֹלָה. אִלּוּ אָמַר "לַאֲחוֹתוֹ" וְלֹא נֶאֱמַר "אָחִיו" הָיִיתִי אוֹמֵר מָה אֲחוֹתוֹ קְטַנָּה וְלֹא גְּדוֹלָה אַף אָחִיו קָטָן וְלֹא גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאָחִיו" בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל. תְּנוּ רַבָּנָן: אֲחוֹתוֹ אֲרוּסָה רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמְרִים: מְטַמֵּא לָהּ. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין מְטַמֵּא לָהּ. אֲנוּסָה וּמְפֻתָּה דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין מְטַמֵּא לָהּ. מֻכַּת עֵץ אֵין מְטַמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל מְטַמֵּא לָהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אֵין מְטַמֵּא לָהּ. בּוֹגֶרֶת דִּבְרֵי הַכֹּל מְטַמֵּא לָהּ. מַאי טַעֲמַיְהוּ, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר דָּרְשֵׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף מֻכַּת עֵץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ" מִי שֶׁהָוְיָתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ, יָצְאת מֻכַּת עֵץ שֶׁאֵין הָוְיָתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ. "קְרוֹבָה" לְרַבּוֹת אֶת הָאֲרוּסָה. אֵלָיו לְרַבּוֹת אֶת הַבּוֹגֶרֶת. לָמָּה לִי קְרָא, וְהָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר: "בְּתוּלָה" מִקְצָת בְּתוּלִים מַשְׁמָע, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא נֵילַף בְּתוּלָה בְּתוּלָה מֵהָתָם, מַה לְּהַלָּן נַעֲרָה אַף כָּאן נַעֲרָה, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעֲמַיְהוּ, דָּרְשֵׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה וּמֻכַּת עֵץ. "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ" פְּרָט לְאֲרוּסָה. "קְרוֹבָה" לְרַבּוֹת אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה. "אֵלָיו" לְרַבּוֹת אֶת הַבּוֹגֶרֶת. הַקְּרוֹבָה לְרַבּוֹת אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה", וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל מְטַמֵּא לָהּ, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ, שֶׁאֲנִי הָתָם דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "קְרוֹבָה". אִי הָכִי מֻכַּת עֵץ נַמִּי, "קְרוֹבָה" אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. וּמָה רְאִיתָ, הָא אִתְּעָבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה וְהָא לֹא אִתְּעָבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹסֵי, מִדְּשָׁבְקֵהּ לְבַר זוּגָהּ מִכְּלָל דִּבְמֻכַּת עֵץ כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵהּ, מְנָא לֵהּ, נַפְקָא לֵהּ מ"לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". וְהָא אֲפִיקְתֵּהּ, חַד מ"לֹא הָיְתָה" וְחַד מ"לְאִישׁ". "אֵלָיו".

לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת", וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: "בְּתוּלָה" שְׁלֵמָה מַשְׁמָע, טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמֵּי הָתָם דְּדָרִישׁ מֵהָכָא, מִדְּאֵלָיו לְרַבּוֹת אֶת הַבּוֹגֶרֶת מִכְּלָל דִּבְתוּלָה בְּתוּלָה שְׁלֵמָה מַשְׁמָע.
(ויקרא כא ג) "לָהּ יִטַּמָּא" רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְדֵי דְּכָתַב "אֲמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְגוֹ' לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא" אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "לָהּ יִטַּמָּא". וְרַבִּי עֲקִיבָא, מ"כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ" נַפְקָא, "לָהּ יִטַּמָּא" לָמָּה לִי, לְחוֹבָה.
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לָהּ מִטַּמֵּא וְאֵין מִטַּמֵּא לַאֲבֶרֶיהָ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לָהּ", "יִטַּמָּא" לָמָּה לִי. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְדֵי דְּכָתַב "לָהּ" כָּתַב נַמֵּי "יִטַּמָּא", כָּל פָּרְשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.
"לָהּ יִטַּמָּא" מְצָוָה. לֹא רָצָה, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְטַמֵּא, וְנִמְנוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְטִמְּאוּהוּ בְּעַל כָּרְחוֹ. "לָהּ יִטַּמָּא" לַוַּדַּאי הוּא מִטַּמֵּא וְאֵין מִטַּמֵּא לַסָּפֵק. "לָהּ יִטַּמָּא" וְאֵין לַאֲחֵרִים עִמָּהּ. לֹא יֹאמַר הוֹאִיל וְנִטְמֵאתִי לְאַבָּא אֲלֵקֵט עַצְמוֹת פְּלוֹנִי בְּיָדַי. "לָהּ יִטַּמָּא" וְלֹא לָאֲבֵרִים וְכוּ', אֲבָל מִטַּמֵּא לְעֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה מֵאָבִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין אָדָם מִטַּמֵּא לְעֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה מֵאָבִיו, אֶלָּא חוֹזֵר עַל עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה מֵאָבִיו. מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף בֶּן פִּקְחִין שֶׁעָלְתָה נִימָא בְּרַגְלוֹ וְנִכְנַס הָרוֹפֵא לְחָתְכוֹ וְהָיָה הָרוֹפֵא גּוֹרֵר בָּהּ, אָמַר לֵהּ: הַנַּח בָּהּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה וְהוֹדִיעֵנִי, חָתְכָהּ וְהִנִּיחַ בָּהּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה וְהוֹדִיעוֹ, קָרָא לְבָנוֹ וְאָמַר לוֹ: צֵא נְחוּנְיָא בְּנִי, עַד כָּאן הָיִית חַיָּב לְטַפֵּל בִּי מִכָּאן וְאֵילָךְ צֵא לְךָ, אֵין אָדָם מִטַּמֵּא לְאָבִיו מִן הַחַי מֵאָבִיו. וּכְשֶׁבָּא דָּבָר לִפְנֵי חֲכָמִים אָמְרוּ: עַל זֶה נֶאֱמַר: "יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ" [הַצַּדִּיק אָבַד וְצִדְקוֹ עִמּוֹ]. אָמַר רַבִּי חִסְדָּא: נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו, אֵינוֹ מִטַּמֵּא לוֹ. מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "לְאָבִיו" בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. מֵיתִיבִי: "לָהּ יִטַּמָּא" לָהּ הוּא מִטַּמֵּא וְאֵין מִטַּמֵּא לַאֲבֶרֶיהָ, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם מִטַּמֵּא לֹא לְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל אָבִיו וְלֹא לְאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁל אָבִיו. אֲבָל מְחַזֵּר הוּא עַל עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה. מַאי "מְחַזֵּר הוּא", לָאו לְמֵימְרָא דְּאִי מֵיחְסַר פּוּרְתָּא, לֹא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לָהּ מִטַּמֵּא וְאֵין מִטַּמֵּא לַאֲבֶרֶיהָ וְכוּ'. וְהָתְנֵי רַב כַּהֲנָא בְּר' אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: לָהּ מִטַּמֵּא וְאֵין מִטַּמֵּא לְאַחַר מֵאֲבֶרֶיהָ, פֵּרַט לְכַזַּיִת מִן הַמֵּת וְכַזַּיִת נָצָל וּמְלֹא תַּרְוָד רָקָב. יָכוֹל [לֹא] יִטַּמֵּא לִשְׁדֵרָא וְגַלְגֹּלֶת וּלְרֹב בְּנִינָהּ וּלְרֹב מְנִינָהּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאָמַרְתָּ" הוֹסִיף הַכָּתוּב טֻמְאָה אַחֶרֶת, הָא נַמֵּי רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְרַב חִסְדָּא דְּאָמַר כִּי הַאי תְּנָא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה שֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל רַבִּי יִצְחָק בְּגִינְזַק וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּהוּ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבָא וְשָׁאַל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן אֱלִישָׁע וְאַרְבָּעָה זְקֵנִים, וְאָמְרוּ לוֹ: "לְאָבִיו" בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. אָמַר רַב הוּנָא: נָזִיר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר וְנָגַע בּוֹ, חַיָּב. אֵיתִיבֵהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: כֹּהֵן שֶׁהָיָה מֵת מֵנַח עַל כְּתֵפוֹ

וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מֵת אַחֵר וְנָגַע בּוֹ, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְחַלֵּל" מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻלָּל יָצָא זֶה שֶׁהוּא מְחֻלָּל וְעוֹמֵד. אָמַר לֵהּ: וְתִיקְּשֵׁי לָךְ מַתְנִיתִין: הָיָה מִטַּמֵּא לְמֵתִים [כָּל הַיּוֹם], וְאָמְרוּ לוֹ אַל תִּטַּמֵּא [אֲל תִּטַּמֵּא], חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְאַמַּאי, הָא מִטַּמֵּא וְקָאִים, לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּחִבּוּרִין כָּאן שֶׁלֹּא בְּחִבּוּרִין. וְטֻמְאָה בְּחִבּוּרִין דְּאוֹרַיְתָא, וְהָא אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לֹא אָמְרוּ טֻמְאָה בְּחִבּוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים אֲבָל לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח לֹא, וְאִי אָמַרְתְּ דְּאוֹרַיְתָא מַאי שְׁנָא, כָּאן בְּחִבּוּרֵי אָדָם בָּאָדָם, כָּאן בְּחִבּוּרֵי אָדָם בַּמֵּת.

(ויקרא כא ד) "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאֵמוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ" מִטַּמֵּא לָהֶם בֵּין כְּשֵׁרִין בֵּין פְּסוּלִין, יָכוֹל אַף לְאִשְׁתּוֹ מִטַּמֵּא בֵּין כְּשֵׁרָה בֵּין פְּסוּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל" יֵשׁ בַּעַל שֶׁמִּטַּמֵּא וְכוּ'. יָכוֹל אַף-עַל-פִּי שֶׁפָּרְשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמָּיו" בִּזְמַן שֶׁעוֹשִׂין מַעֲשֶׂה עַמָּיו, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁפָּרְשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר. "לְהֶחָלּוֹ" נוֹהֵג כְּמִנְהָג זֶה הֲרֵי הוּא חֻלִּין. יָכוֹל יְהֵא חֻלִּין לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמָּיו לְהֶחָלּוֹ" כָּל זְמַן שֶׁבְּעַמָּיו הֲרֵי הוּא חֻלִּין, פָּרַשׁ הֲרֵי הוּא בְּקִדֻּשָּׁתוֹ.

רמז תרכח

תָּנוּ רַבָּנָן: "לְהֶחָלּוֹ" עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. רַבִּי אוֹמֵר: "בְּמוֹתָם" יִטַּמֵּא עַד (שָׁעָה) שֶׁיָּמוּת. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִכָּא בֵּינַיְיהוּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: גּוֹסֵס אִכָּא בֵּינַיְיהוּ. לְמַאן דְּאָמַר מ"לְהֶחָלּוֹ" אֲפִלּוּ גּוֹסֵס, וּלְמַאן דְּאָמַר "בְּמוֹתָם" עַד שֶׁיָּמוּת אִין, גּוֹסֵס לָא. וּלְמַאן דְּאָמַר מ"לְהֶחָלּוֹ" הָכְתִיב "בְּמוֹתָם", הַהוּא מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְרַבִּי: בְּמוֹתָם אֵינוֹ מִטַּמֵּא, אֲבָל מִטַּמֵּא בִּנְגִיעָתָם וּבְזִיבָתָם. וּלְמַאן דְּאָמַר "בְּמוֹתָם" הָא מִבָּעֵי לֵהּ לְהַאי סְבָרָא, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "בְּמָוֶת", מַאי "בְּמוֹתָם", שְׁמַע מִנַּהּ תִּרְתֵּי. וּלְמַאן דְּאָמַר "בְּמוֹתָם" הָא כְּתִיב "לְהֶחָלּוֹ", לְהָכִי הוּא דְּאָתָא בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻלָּל יָצָא זֶה שֶׁהוּא מְחֻלָּל. וּלְמַאן דְּאָמַר מ"לְהֶחָלּוֹ", הָא מִבָּעֵי לֵיהּ לְהַאי, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "לְהָחֵל", מַאי לְהֶחָלּוֹ, שְׁמַע מִנַּהּ תִּרְתֵּי. מֵיתִיבִי: הָאָדָם אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, וַאֲפִלּוּ מְגַיֵּד וַאֲפִלּוּ גּוֹסֵס. וּלְמַאן דְּאָמַר מ"לְהֶחָלּוֹ" הָא קָתָנֵי דְּאֵינוֹ מְטַמֵּא, לְעִנְיַן טְמוּיֵי עַד דְּנַפְקָא נַפְשֵׁהּ, לְעִנְיַן אִתְחוּלֵי הָא אִתְחִיל.

רמז תרכט

(ויקרא כא ה) "לֹא יְקָרְחָה קָרְחָה" יָכוֹל אֲפִלּוּ קֵרַח אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קְרִיחוֹת, לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל אַחַת מֵהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָרְחָה" לְחַיֵּב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה. "בְּרֹאשָׁם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּין עֵינֵיכֶם לַמֵּת" יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל בֵּין הָעֵינַיִם בִּלְבַד,

מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָרֹאשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרֹאשָׁם" לְחַיֵּב עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם. אֵין לִי אֶלָּא כֹּהֲנִים שֶׁרִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵרוֹת, יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא רִבָּה בָּהֶן מִצְוֹת יְתֵרוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָרְחָה, קָרְחָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה כָּאן חַיָּב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְעַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, אַף לְהַלָּן חַיָּב עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְעַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם. וּמַה לְהַלָּן עַל מֵת אַף כָּאן עַל מֵת. הָנֵי אַרְבַּע וְחָמֵשׁ קְרִיחוֹת הֵיכִי דָּמִי, אִילֵימָא בַּחֲמִשָּׁה זְמָנֵי וְחָמֵשׁ הַתְרָאוֹת, פְּשִׁיטָא, וְאֶלָּא בַּחֲדָא זִמְנָא בַּחֲדָא הַתְרָאָה מִי מִחַיֵּב, וְהָתְנַן: נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּסָכִינְהוּ לְחָמֵשׁ אֲצַבְּעָתֵהּ [נָשָׁא] וְאַנְחִינְהוּ בְּבַת אַחַת בְּחָמֵשׁ מְקוֹמוֹת, דַּהֲוָה לֵיהּ הַתְרָאָה לְכָל חֲדָא. וְכַמָּה שִׁעוּר קָרְחָה, פְּלִיגִי בָּהּ תְּלָתָא אָמוֹרָאֵי: חַד אָמַר: כִּגְרִיס, וְחַד אָמַר: כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מֵרֹאשׁוֹ, וְחַד אָמַר: שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אִכָּא דְּמַפֵּיק כִּגְרִיס וּמְעַיֵּל כַּעֲדָשָׁה, וְסִימָנָהוֹן: בַּהֲרַת כִּגְרִיס, מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה. הַגּוֹזֵז שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּשַׁבָּת, חַיָּב. וְכֵן לְקָרְחָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַחַת. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמִלַּקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֲפִלּוּ אַחַת חַיָּב. וְדָבָר זֶה אֲפִלּוּ בַּחֹל אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" (כְּתוּב בְּקִדּוּשִׁים תִּהְיוּ עַל לֹא תַּקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וּבְרֶמֶז תקצ"ג).

"וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ" יָכוֹל עַל חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׂרֶטֶת" לְחַיֵּב עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה. יָכוֹל הַכֹּהֲנִים שֶׁרִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵרוֹת יְהוּ חַיָּבִין עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא רִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵרוֹת לֹא יְהוּ חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׂרִיטָה, שְׂרִיטָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה שְׂרִיטָה הָאֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים חַיָּבִין עַל כָּל שְׂרִיטָה וּשְׂרִיטָה אַף שְׂרִיטָה הָאֲמוּרָה בְּיִשְׂרָאֵל חַיָּבִין עַל כָּל וְכוּ'. וּמַה שְׂרִיטָה הָאֲמוּרָה בְּיִשְׂרָאֵל אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל מֵת אַף שְׂרִיטָה הָאֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל מֵת.

(ויקרא כא ו) "קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם" עַל כָּרְחָן. "וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשֵּׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם" לְהַגִּיד מַה גָּרַם. "הֵם מַקְרִיבִים" וְלֹא הַלְוִיִּים. "וְהָיוּ קֹדֶשׁ" לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. תַּנְיָא: רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר: רֶמֶז לְטָבוּל יוֹם שֶׁאִם עָבַד חִלֵּל, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קְדֹשִׁים יִהְיוּ, וְלֹא יְחַלְּלוּ" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטָמְאָה דְּנָפְקָא לָן מ"וְיִנָּזְרוּ", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטָבוּל יוֹם. אַימָא תְּנֵהוּ עִנְיָן לְקֻרַּח קָרְחָה וּלְמַשְׁחִית פְּאַת זָקָן, טָבוּל יוֹם דְּאִם עָבַד בְּמִיתָה, מְנָלָן, דְּגָמַר "חָלָל, חָלָל" מִתְּרוּמָה, דְּפָסִיל בַּתְּרוּמָה מֵחַיִל עֲבוֹדָה, דְּלָא פָּסִיל בַּתְּרוּמָה לֹא מֵחַיִל עֲבוֹדָה.

(ויקרא כא ז) "אִשָּׁה זוֹנָה". תַּנְיָא: "זוֹנָה" כִּשְׁמָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "זוֹנָה" זוֹ מֻפְקֶרֶת. רַבִּי מַתְיָא בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: "זוֹנָה" זוֹ אֵילוֹנִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין

זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ פָּנוּי הַבָּא עַל הַפָּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לִנָּשֵׂא לַפְּסוּלִין. מֵתִיב רַבִּין בַּר רַב נַחְמָן: "לֹא יִקָּחוּ, לֹא יִקָּחוּ" מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מֻזְהֶרֶת עַל יְדֵי הָאִישׁ. אָמַר: כָּל הֵיכָא דְּהוּא מָזְהָר הִיא נַמִּי מָזְהֶרֶת, וְכָל הֵיכָא דְּהוּא לֹא מָזְהָר הִיא נַמִּי לֹא מָזְהֶרֶת. וְכָל הֵיכָא דְּהוּא מָזְהָר הִיא נַמִּי מָזְהֶרֶת מֵהָכָא נָפְקָא, מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נָפְקָא. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם" הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה, אִי מֵהֵיכָא הֲוָה אָמֵינָא לָאו הַשְׁוָה בַּכֹּל, אֲבָל לָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל לֹא. וַהֲרֵי טֻמְאָה דְּלָאו שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל הוּא וְטָמֵא, דְּכְתַב רַחֲמָנָא "בְּנֵי אַהֲרֹן" וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, הָא לָאו הֵכִי הֲוָה אָמֵינָא נָשִׁים חַיָּבוֹת, מַאי טַעְמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לָא, דְּגָמְרִינָן מ"לֹא יִקָּחוּ". אִכָּא דְּאָמְרִי: קִיחָה אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא לִגְמַר מִטֻּמְאָה, קָא מַשְׁמַע לָן. הַעֲרָאָה דְּחַיָּבֵי לָאוִין דִּכְהֻנָּה מְנָא לָן, אָתְיָא "קִיחָה קִיחָה". "וְחָלָלָה" אֵיזֶהוּ חָלָלָה, שֶׁנּוֹלְדָה מִן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין. "גְּרוּשָׁה" אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, מְנַיִן לָרַבּוֹת אֶת הַחֲלוּצָה, וְדִין הוּא: וּמָה אִם גְּרוּשָׁה שֶׁמֻּתֶּרֶת לַחָזֹר לְמִגְרַשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, פְּסוּלָה לַכְּהֻנָּה, חֲלוּצָה שֶׁאֲסוּרָה לַחָזֹר לַחוֹלֵץ, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא פְּסוּלָה לַכְּהֻנָּה. צָרָה תּוֹכִיחַ, שֶׁאֲסוּרָה לַחָזֹר לַחוֹלֵץ וּכְשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. הֶפְרֵשׁ, גְּרוּשָׁה עֶשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה וַחֲלוּצָה עֶשֶׂה בַּת מַעֲשֶׂה וְאַל תּוֹכִיחַ צָרָה שֶׁלֹּא עֶשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר "וְאִשָּׁה" לְרַבּוֹת אֶת הַחֲלוּצָה. יָכוֹל תְּהֵא אַף הַצָּרָה פְּסוּלָה מִן הַכְּהֻנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ" שֶׁגְּרוּשָׁה מִידֵי אִישָׁהּ וְלֹא שֶׁגְּרוּשָׁה מִידֵי אִשָּׁה.

"וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה" מֵאִישָׁהּ. אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא: הֲרֵי שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֵיךְ (וְנִשֵּׂאת) [וְנִתְקַדְּשָׁה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ] מֻתֶּרֶת לַחָזֹר לָרִאשׁוֹן, אַף-עַל-פִּי שֶׁנָּתַן לָהּ אַחֵרוֹן גֵּט לֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ" וְלֹא מֵאִישׁ שֶׁאֵינוֹ אִישָׁהּ. אָמַר רַב: הֲוָה לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא לְמִדְרַשׁ בְּהַאי קְרָא מַרְגְּנִיתָא וְדָרַשׁ בָּהּ חַסְפָּא. מַאי מַרְגְּנִיתָא, "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ" אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה. אָמַר לֵיהּ: הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם אֶלָּא לְאִישׁ פְּלוֹנִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא: "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" אֲפִלּוּ לֹא הִתִּירָהּ אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. וְרַבָּנָן, הַאי "אִישׁ" עַד שֶׁיִּתִּירֶנָּה לְכָל אִישׁ וְאִישׁ. אַבָּיֵי אָמַר: טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵהָכָא: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ" אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה, אַלְמָא הָוֵי גִּיטָּא. וְרַבָּנָן, אִסּוּר כְּהֻנָּה שָׁאנֵי. "גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִשָּׁה". מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא.

"לֹא יִקָּחוּ", לֹא יִקָּחוּ מְלַמֵּד שֶׁאַף הָאִשָּׁה מַזְהֶרֶת עַל הָאִישׁ. "כִּי קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו" הוּא וְלֹא מָלָךְ, הוּא וְלֹא נָזִיר. מִנַּיִן שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה דָּפְנוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב" לְהַגִּיד מַה גָּרַם. "קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ" לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין. "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם" לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא רָצָה כּוֹפִין אוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקִדַּשְׁתּוֹ" בְּעַל כָּרְחוֹ. הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּלָא נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֲדִים וְלֹא קָאָמְרָה בָּרֵי לִי, צָרִיכָא לְמֵימַר דָּפְנוֹ, אֶלָּא דְּנִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֲדִים וְאָמְרָה בָּרֵי לִי, אַלְמָא מַפְקִינַן לָהּ מִנָּהּ, וְקָשְׁיָא לְרַב דְּאָמַר לֹא תֵּצֵא. אִסּוּר כְּהֻנָּה שָׁאנֵי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי "דָּפְנוֹ", נַמֵּי בְּעֲדִים. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כְּשֶׁבָּאוּ עֵדִים וְאַחַר כָּךְ נִיסַּת, וְרַבִּי מְנַחֵם בַּר רַבִּי יוֹסֵי הִיא. "וְקִדַּשְׁתּוֹ" תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן וּלְטֹל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן.

רמז תרל

(ויקרא כא ח) כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן, אַחֲרָיו לֵוִי. מְנָהֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב מַתְּנָה: אָמַר קְרָא: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי" אָטוּ לָא יָדְעִינַן דְּכֹהֲנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ, אֶלָּא כֹּהֵן וַהֲדַר לֵוִי. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: מֵהָכָא: "וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי" אָטוּ לָא יָדְעִינַן דְּכֹהֲנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ, אֶלָּא כֹּהֵן וַהֲדַר לֵוִי. רַב אַסִּי אָמַר מֵהָכָא: "וּבְנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר מֵהָכָא: וְקִדַּשְׁתּוֹ" לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן. כָּל הַמְקֻדָּשׁ מֵחֲבֵרוֹ קוֹדֵם לַחֲבֵרוֹ, כֹּהֵן קוֹדֵם לְלֵוִי, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְקִדַּשְׁתּוֹ" לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה וְכוּ'.

(ויקרא כא ט) "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל" יָכוֹל אֲפִלּוּ חִלְּלָה אֶת הַשִּׁבְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִזְנוֹת" בְּחִלּוּלִין שֶׁבִּזְנוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל אֲפִלּוּ פְּנוּיָה, נֶאֱמַר כָּאן "אָבִיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָבִיהָ" מַה לְּהַלָּן זְנוּת עִם זִקַּת הַבַּעַל אַף כָּאן וְכוּ'. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "אָבִיהָ" לְהוֹצִיא אֶת כָּל הָאָדָם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת" הֲרֵי כָּל אָדָם אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אָבִיהָ", נֶאֱמַר כָּאן "אָבִיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָבִיהָ", מַה לְּהַלָּן זְנוּת עִם זִקַּת הַבַּעַל אַף כָּאן זְנוּת עִם זִקַּת הַבַּעַל. אִי מַה לְּהַלָּן נַעֲרָה וְהִיא אֲרוּסָה אַף כָּאן נַעֲרָה וְהִיא אֲרוּסָה, נַעֲרָה וְהִיא נְשׂוּאָה בּוֹגֶרֶת וְהִיא אֲרוּסָה בּוֹגֶרֶת וְהִיא נְשׂוּאָה וַאֲפִלּוּ הַזְקִינָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַת כֹּהֵן" מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, נִשֵּׂאת לְלֵוִי לְיִשְׂרְאֵל לְגוֹי לְחָלָל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן" אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָהּ כֹּהֶנֶת. הִיא בִּשְׁרָפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׁרָפָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶת אָבִיהָ בִּשְׁרָפָה וְאֶת חָמִיהָ בְּסִקִילָה. אָמַר מַר: "יָכוֹל אֲפִלּוּ חִלְּלָה שַׁבָּת" בַּת סְקִילָה הִיא, אָמַר רָבָא: הָא מַנִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: שְׂרֵפָה חֲמוּרָה,

סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאַחְמִיר רַחְמָנָא בְּכָהֲנֵי דְּרַבֵּי בָּהֶן מִצְוֹת יְתֵרוֹת תִּדּוֹן בִּשְׁרָפָה, קָא מַשְׁמַע לָן. "יָכוֹל אֶפִלּוּ פְּנוּיָה" הָא "לִזְנוּת" כְּתִיב, כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר פְּנוּי הָכָא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. "אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אָבִיהָ אֶלָּא לְהוֹצִיא כָּל אָדָם" [אֶלָּא] מַאי נִיהוּ, שֶׁזִּנְּתָה מֵאָבִיהָ, מַאי אִירְיָא בַּת כֹּהֵן אֶפִלּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נַמִּי, דְּאָמַר רָבָא: אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: אָתְיָא "הֵנָּה" הֵנָּה "אָתְיָא "זְמָה", זְמָה", אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לְאַפּוּקֵי מִדְּרָבָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אֵין לִי אֶלָּא שְׁנֵיסַת לְכֹהֵן [נִיסַּת לְלֵוִי לְיִשְׂרָאֵל לְגוֹי לְחָלָל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר מְנַיִן] תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן" אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָהּ כֹּהֶנֶת מִשּׁוּם דְּאִינְסִיבָא לְהָנֵי לָאו בַּת כֹּהֵן הִיא, [וְתוּ], מִידֵּי כֹּהֶנֶת לְכֹהֵן כְּתִיב, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא "כִּי תֵּחֵל" אָמַר רַחֲמָנָא, הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּקָא מִתְחַלָּא הַשְׁתָּא אֲבָל הָא כֵּיוָן דְּאִתְחַלְּא וְקָיְמָא מֵעִקָּרָא, דְּאָמַר מַר: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִּהְיֶה לְאִישׁ זָר" שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסָלָהּ, לְלֵוִי וּלְיִשְׂרָאֵל נַמִּי "וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ" מִכְּלָל דְּכִי אִיתָא גַּבֵּהּ לָא אָכְלָה, אֵימָא לֹא תִּדּוֹן בִּשְׂרֵפָה, קָא מַשְׁמַע לָן. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֶת אָבִיהָ בִּשְׂרֵפָה וְאֶת חָמִיהָ בְּסִקִּילָה" מַאי "אֶת אָבִיהָ וְאֶת חָמִיהָ", אִילֵּימָא אֶת אָבִיהָ מֵאָבִיהָ חָמִיהָ מֵחָמִיהָ, מַאי אִירְיָא בַּת כֹּהֵן אֲפִלּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נַמִּי בִּתּוֹ בִּשְׂרֵפָה וְכַלָּתוֹ בְּסִקִּילָה, אֶלָּא "אֶת אָבִיהָ" בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, "וְאֶת חָמִיהָ" בִּרְשׁוּת חָמִיהָ. כְּמַאן, [אִי] כְּרַבָּנָן, הָא אָמְרִי נְשׂוּאָה יָצְתָה לִשְׂרֵפָה וְלֹא אֲרוּסָה. אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אַחַת אֲרוּסָה וְאַחַת נְשׂוּאָה לִשְׂרֵפָה יְצָאָה. אִי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָאָמַר אֲרוּסָה יָצְאת לִשְׂרֵפָה וְלֹא נְשׂוּאָה, אֶת חָמִיהָ חֶנֶק הוּא, שָׁלַח רָבִין מִשְּׁמֵהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כָּךְ הִיא הַצָּעָה שֶׁל מִשְׁנָה: לְעוֹלָם כְּרַבָּנָן, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל שֶׁהִיא לְמַטָּה מִמִּיתַת אָבִיהָ, וּמַאי נִיהוּ, נְשׂוּאָה בַּת יִשְׂרָאֵל, דְּאִלּוּ נְשׂוּאָה בַּת יִשְׂרָאֵל בְּעָלְמָא בְּחֶנֶק הָכָא בְּמִיתַת אָבִיהָ בִּשְׂרֵפָה. וְכָל שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִמִּיתַת אָבִיהָ, וּמַאי נִיהוּ, אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל, דְּאִלּוּ אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל בְּעָלְמָא בִּסְקִילָה הָכָא בְּמִיתַת חָמִיהָ בִּסְקִילָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: הֲלָכָה כִּדְשָׁלַח רָבִין. אָמַר רַב יוֹסֵף: הִלְכְתָא לְמָשִׁיחָא. אָמַר לֵהּ אַבַּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה שְׁחִיטַת קָדָשִׁים לֹא לִתְנִי, הִלְכְתָא לְמָשִׁיחָא, אֶלָּא דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, הָכָא נַמִּי דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. תָּנְיָא: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת" בְּנַעֲרָה וְהִיא אֲרוּסָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ נְשׂוּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת יוּמַת הַנֹּאָף וְהַנֹּאָפֶת" הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל "הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת", הוֹצִיא הַכָּתוּב בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה וּבַת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה, מַה כְּשֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה אֲרוּסָה וְלֹא נְשׂוּאָה אַף כְּשֶׁהוֹצִיא בַּת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה אֲרוּסָה וְלֹא נְשׂוּאָה. זוֹמְמָיהּ בִּכְלַל מִיתַת בּוֹעֲלָהּ, מִשּׁוּם "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" וְכוּ', דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַחַת אֲרוּסָה וְאַחַת נְשׂוּאָה יָצְתָה לִשְׂרֵפָה, יָכוֹל אֶפִלּוּ פְּנוּיָה, נֶאֱמַר כָּאן "אָבִיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אָבִיהָ",

מַה לְהַלָּן זְנוּת עִם זְקֵת הַבַּעַל אַף כָּאן זְנוּת עִם זְקֵת הַבַּעַל. אָמַר לֵהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִי מַה לְהַלָּן נַעֲרָה וְהִיא אֲרוּסָה, אַף כָּאן נַעֲרָה וְהִיא אֲרוּסָה, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: יִשְׁמָעֵאל אָחִי, "בַּת וּבַת" אֲנִי דּוֹרֵשׁ. אָמַר לוֹ: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה דּוֹרֵשׁ "בַּת וּבַת" נוֹצִיא לָזוֹ בִּשְׁרָפָה, אִם בַּת מַשְׁמַע לְהָבִיא אֶת הַנְּשׂוּאָה הֵבִיא אֶת הַפְּנוּיָה, וְאִם [מַשְׁמַע לְהוֹצִיא אֶת הַפְּנוּיָה הוֹצִיא אֶת הַנְּשׂוּאָה]. וְרִ' עֲקִיבָא, אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה לְהוֹצִיא אֶת הַפְּנוּיָה וְאַהֲנֵי בַּת וּבַת לְרַבּוֹת אֶת הַנְּשׂוּאָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מִדְּאָמַר לֵהּ "בַּת וּבַת" הֲדַר בֵּהּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַאי "בַּת וּבַת" מַאי דָּרִישׁ בֵּהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתָנֵי אֲבוּהּ (דְּרַבִּי) [דִּשְׁמוּאֵל בַּר] אָבִין: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בַּזְּכָרִים בֵּין תְּמִימִים לְבַעֲלֵי מוּמִין יָכוֹל נַחְלֵק בִּבְנוֹתֵיהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּת וּבַת". וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ"הֵם מַקְרִיבִם וְהֵיוּ קֹדֶשׁ" נָפְקָא. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי מִלֵּי אִינְהוּ אֲבָל בְּנָתֵיהוּ לָא קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַאי אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת מַאי דָּרִישׁ בֵּהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: שֶׁאִם הָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ קַלּוּת נוֹהֲגִין בּוֹ בְּזִיּוֹן, [אוֹמֵר]: אַרְוֹר שֶׁזּוֹ יָלַד אַרְוֹר שֶׁזּוֹ גִּדֵּל אַרְוֹר שֶׁזּוֹ יָצָאת מֵחַלָּצָיו. אָמַר רַבִּי אַשִׁי: כְּמַאן קְרִינָן רְשִׁיעָא בַּר רְשִׁיעָא וְאַפְלוּ לִרְשִׁיעָא בַּר צַדִּיקָא, כְּמַאן: כִּי הַאי תַּנָּא. תְּנוּ רַבָּנָן: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת" רַבִּי אוֹמֵר: תְּחִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ". מַאי קָאָמַר, אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: רַבִּי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבִירָא לֵהּ דַּאֲרוּסָה יָצְתָה לִשְׂרֵפָה וְלֹא נְשׂוּאָה, וְהָכִי קָאָמַר: אִם תְּחִלַּת בִּיאָתָהּ בְּזִנּוּת בִּשְׂרֵפָה וְאִידָךְ בְּחֶנֶק, וּמַאי "וְכֵן", כִּי הָתָם, מַה הָתָם בְּתְחִלַּת בִּיאָה מִשְׁתַּעֵי קְרָא הָכָא נַמֵּי בְּתְחִלַּת בִּיאָה מִשְׁתַּעֵי קְרָא. אָמַר לֵהּ רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי: מַר לֹא אָמַר הָכִי, וּמַנּוֹ, רַב יוֹסֵף: רַבִּי (יְהוּדָה) כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵהּ, דְּאָמַר נִשֵּׂאת לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִים מִיתָתָהּ בְּחֶנֶק, וְהָכִי קָאָמַר: אִם תְּחִלַּת אֲחִלְתָּא בִּזְנוּת בִּשְׂרֵפָה, וְאִידָךְ בְּחֶנֶק, וּמַאי "וְכֵן", סִימָנָא בְּעָלְמָא.

"וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף". אָמַר רַב מַתָּנָה: בְּפָתִילָה שֶׁל אֶבֶר, דִּכְתִיב: "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, וְכָל שֶׁכֵּן אֵשׁ. וְנַקִּיף לֵהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְנִקְלֶהּ, גָּמַר "שְׂרֵפָה שְׂרֵפָה" מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְהַלָּן שְׂרֵפַת נֶשָׁמָה וְגוּף קַיָּם אַף כָּאן. וְנַעֲבִיד לֵהּ חַמֵּי הָאוּר, אָמַר רַבִּי נַחְמָן [אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ]: אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. וְהַשְׁתָּא דְּנָפְקָא לָן מִדְּרַב נַחְמָן, גְּזֵרָה שָׁוָה לָמָּה לִי, אִי לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה הֲוָה אָמֵינָא שְׂרֵפַת נֶשָׁמָה וְגוּף קַיָּם לָאו שְׂרֵפָה הִיא, וְאִי מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן נַקִּיף וְנָפִישׁ לֵהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְנִקְלֶהּ כִּי הֵיכִי דְּלִימוּת לֶעֱגֶל, קָא מַשְׁמַע לָן. אֶלָּא "בָּאֵשׁ" לָמָּה לִי, לְמִעוּטֵי אֵבֶר (מֵעִירְקוֹ) [מֵעִקָּרוֹ]. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "בָּאֵשׁ" לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת הָאוֹר הוּא, וְהָכְתִיב "וְשָׂרַף אוֹתוֹ עַל עֲצִים בָּאֵשׁ", וְתַנְיָא: "בָּאֵשׁ" וְלֹא בְּסִיד רוֹתֵחַ, הָתָם "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", לְבַסּוֹף כְּתִיב שְׂרֵפָה, לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵפָה הַבָּאָה מֵחֲמַת

הָאֵשׁ, הָכָא כְּתִיב "וְשָׂרַף אוֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא: בָּאֵשׁ אִין, מִידִי אַחֲרִינָא לָא. הָתָם נַמֵּי כְּתִיב "עַל שֶׂפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף", הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְשָׂרַף" אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין שָׁם דֶּשֶׁן, "יִשָּׂרֵף" אַף-עַל-פִּי שֶׁהִצִּית הָאֵשׁ בְּרֵבּוֹ.

רמז תרלא

כְּתִיב: "וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקוֹמוֹ וְגַם בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ לְמֵדָה הֵימֶנָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: פָּרָשִׁיּוֹת הַרְבֵּה סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ, וּרְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ כִּרְחוֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי", אָמַר לֵהּ הַמָּקוֹם: "וְשָׁמְעוּ לְקוֹלֶךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת" וְגוֹ', וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו" וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה, אֶלָּא אַף הוּא נִשְׂרָף. מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לְקַטְרוֹן שֶׁהִשְׁלִים שְׁנָיו וְלֹא שִׁמֵּשׁ פּוֹלִימַרְכוֹס שֶׁלּוֹ אֶלָּא בָּרַח וְהָלַךְ לוֹ. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ וֶהֱבִיאוֹ וְחִיְּבוֹ לִקְטֹעַ אֶת רֹאשׁוֹ. עַד שֶׁלֹּא יָצָא לֵהָרֵג אָמַר הַמֶּלֶךְ: מִלְּאוּ לוֹ מִדָּה שֶׁל דִּינָרֵי זָהָב וְהוֹצִיאוּהוּ לְפָנָיו. אָמְרוּ לוֹ: אִלּוּ עָשִׂיתָ כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ חֲבֵרֶיךָ הָיִיתָ נוֹטֵל מִדָּה שֶׁל דִּינָרֵי זָהָב וְנַפְשְׁךָ שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו אִבַּדְתָּ אֶת נַפְשְׁךָ וְאִבַּדְתָּ אֶת מָמוֹנְךָ. כָּךְ, בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה יוֹצֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לְפָנֶיהָ וְאוֹמֵר לָהּ: אִלּוּ עָשִׂית כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ אִמּוֹתַיִךְ זְכִית שֶׁיֵּצֵא מִמֵּךְ כֹּהֵן גָּדוֹל כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וְעַכְשָׁו אִבַּדְתְּ אֶת עַצְמֵךְ וְאִבַּדְתְּ אֶת כְּבוֹדֵךְ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן, וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר: "כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי", וְאוֹמֵר: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ שָׁלַח אַחַר סוֹפֵר לְבֹא וְלִכְתֹּב לֵהּ גֵּט, עַד שֶׁלֹּא בָּא הַסּוֹפֵר נִתְרַצָּה הַמֶּלֶךְ לְאִשְׁתּוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ: אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹצֵא סוֹפֵר זֶה מִכָּאן חָלָק, אֶלָּא אָמַר לוֹ: בּוֹא וּכְתֹב שֶׁאֲנִי כּוֹפֵל לֵהּ כְּתֻבָּתָהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי, וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר: "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ", וְאוֹמֵר: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" וְכִי מָה עִנְיַן זֶה אֵצֶל זֶה, מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמִדִינָה שֶׁמָּרְדָה עַל הַמֶּלֶךְ. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ פּוֹלִימַרְכוֹס אֶחָד לְהַחֲרִיבָהּ. הָיָה אוֹתוֹ פּוֹלִימַרְכוֹס בָּקִי וּמְיֻשָּׁב, אָמַר לָהֶם: טְלוּ לָכֶם יָמִים, וְאִם לָאו הֲרֵינִי עוֹשֶׂה לָכֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתִי לִמְדִינָה פְּלוֹנִית וּלְחַבְרוֹתֶיהָ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן, שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל". (ויקרא כא י) לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "כֹּהֵן גָּדוֹל", שֶׁהוּא גָּדוֹל בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים: בְּנוֹי, בְּכֹחַ, בְּעֹשֶׁר, בְּחָכְמָה, וּבְשָׁנִים. בְּנוֹי שֶׁהוּא נָאֶה מֵאֶחָיו. בְּכֹחַ שֶׁיִּהֵא גִּבּוֹר [בְּכֹחַ]. בּוֹא וּרְאֵה. אַהֲרֹן הֵנִיף אֶת הַלְוִיִּם, עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד. כֵּיצַד הָיָה מֵנִיף אוֹתָם, מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. בְּעֹשֶׁר שֶׁאִם לֹא הָיָה עָשִׁיר, אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מַעֲשִׁירִין אוֹתוֹ. מַעֲשֶׂה בְּפִינְחָס הַסְּתָת שֶׁמְּנוּהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, וְיָצְאוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְרָאוּ אוֹתוֹ חוֹצֵב אֲבָנִים, וְלֹא הֵנִיחוּהוּ וּמִלְּאוּ

הַמַּחֲצֵב לְפָנָיו דִּינְרֵי זָהָב. מִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ אָחָיו מַגְדִּילִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו". וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ כֵּיוֹצֵא בּוֹ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד הַמֶּלֶךְ, כְּשֶׁהָלַךְ לְהִלָּחֵם עִם גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי, אָמַר לוֹ שָׁאוּל: "לֹא תוּכַל לָלֶכֶת אֶל הַפְּלִשְׁתִּי" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ דָּוִד: "רֹעֶה הָיָה עַבְדְּךָ וְגוֹ'. [אָמַר לוֹ שָׁאוּל: וּמִי אָמַר לְךָ שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲרֹג אוֹתוֹ, מִיָּד הֻשִּׁיבוֹ דָּוִד: "ה' אֲשֶׁר הִצִּילַנִי" וְגוֹ']. מִיָּד: "וַיַּלְבֵּשׁ שָׁאוּל אֶת דָּוִד מַדָּיו", וּכְתִיב בְּשָׁאוּל: מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם", כֵּיוָן שֶׁהִלְבִּישׁוֹ וְרָאָה שֶׁהֵם עֲשׂוּיִין לוֹ, מִיָּד הִכְנִיס בּוֹ עַיִן הָרַע. כְּשֶׁרָאָה דָּוִד שֶׁהִלְבִּין פְּנֵי שָׁאוּל, אָמַר לוֹ: "לֹא אוּכַל לָלֶכֶת בָּאֵלֶּה כִּי לֹא נִסִּיתִי". הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה אָדָם קָצָר וְיָמָנָה מֶלֶךְ, נַעֲשָׂה אָרֹךְ. לָמָּה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה נִמְשָׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הָיָה מְשֻׁבָּח יוֹתֵר מֵאֶחָיו. אָמַר דָּוִד: בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁנִּמְשַׁחְתִּי, בּוֹ אֲנִי שָׂמֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח".

"וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו" שֶׁיִּהֵא גָּדוֹל מֵאֶחָיו בְּנוֹי, בְּכֹחַ, בְּעֹשֶׁר, [בְּחָכְמָה], וּבְמִדָּה. אֵין לוֹ, מִנַּיִן שֶׁיְּגַדְּלוּהוּ מִשֶּׁל אֶחָיו, [תַּלְמוּד לוֹמַר]: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו" שֶׁיְּגַדְּלוּהוּ אֶחָיו. אָמְרוּ עָלָיו עַל פִּינְחָס אִישׁ חִבָּתָהּ שֶׁעָלָה גּוֹרָלוֹ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וְהָלְכוּ אֵלָיו גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִים וּמְצָאוּהוּ כְּשֶׁהוּא חוֹצֵב וּמִלְּאוּ לוֹ אֶת הַמַּחֲצֵב דִּינְרֵי זָהָב. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: וְכִי סַתָּת הָיָה, וַהֲלֹא חֲתָנָנוּ הָיָה וּמְצָאוּהוּ כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ, כַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בֶּאֱלִישָׁע: "שְׁנֵים עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בַּשְּׁנֵים הֶעָשָׂר". הַהוּא שִׁקָּא דְּדִינְרֵי דְּאִתָא לְבֵי מִדְרְשָׁא, קְדַם רַבִּי אַמִּי וְזָכָה בֵּהּ. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי, וְהָתַנְיָא: "וְנָתַן" וְלֹא שֶׁיִּטֹּל מֵעַצְמוֹ, רַבִּי אַמִּי נַמִּי לָעֲנִיִּים זָכָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא אָדָם חָשׁוּב שָׁאנֵי. דְּתַנְיָא: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו" וְכוּ' גַּדְּלוּהוּ מִשֶּׁל אֶחָיו. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו" זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל. "אֲשֶׁר יֻצַּק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. "וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" זֶה מְרֻבֶּה בְּגָדִים. עַל כֻּלָּן הוּא אוֹמֵר: "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא". יָכוֹל יְהוּ מַקְרִיבִין אוֹנֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו" וְלֹא עַל חֲבֵרוֹ. וְאַחַר שֶׁחִלְּקוֹ הַכָּתוּב יָכוֹל לֹא יְהֵא מְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח", אַחַר שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב רִבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין לִי אֶלָּא שֶׁעָבַר מֵחֲמַת קְרִיוֹ, מֵחֲמַת מוּמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא". בְּעָא מִנֵּהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: מָשִׁיחַ שֶׁנִּצְטָרַע מַהוּ בְּאַלְמָנָה, [מִידְּחֵי דְּחֵי אוֹ מִיפְּטַר פָּטוּר], לָא הֲוָה בְּיָדֵהּ. יְתִיב רַב חִסְדָּא וְקָא מְבַעְיָא לֵהּ, אֲמַר לֵהּ הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב חִסְדָּא: תְּנִינָא: אֵין לִי אֶלָּא שֶׁעָבַר מֵחֲמַת קְרִיוֹ, מֵחֲמַת מוּמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא". קָם נַשְׁקֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וִיהַב לֵהּ בְּרַתֵּהּ. "אֲשֶׁר יוּצַק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּמְשַׁח שִׁבְעָה וְנִתְרַבָּה שִׁבְעָה, נִמְשַׁח

שִׁבְעָה וְנִתְרַבָּה יוֹם אֶחָד נִמְשַׁח יוֹם אֶחָד וְנִתְרַבָּה שִׁבְעָה נִמְשַׁח יוֹם אֶחָד וְנִתְרַבָּה יוֹם אֶחָד מִנַּיִן, וַאֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת [מִנַּיִן], תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֻצַק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה" וַאֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, "לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים" וַאֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת. אִלּוּ נֶאֱמַר "רֹאשׁ לֹא יִפְרָע וּבֶגֶד לֹא יִפָּרֵם" הָיִיתִי אוֹמֵר בְּרֹאשׁ וּבֶגֶד שֶׁל סוֹטָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפָּרֵם" שֶׁאֵינוֹ בִּפְרִיעָה וּבִפְרִימָה כָּל עִקָּר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. (רַבִּי שִׁמְעוֹן) [וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר אֵינוֹ פּוֹרֵם כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם פּוֹרְמִין אֶלָּא הוּא מִלְמַטָּה וְהַהֶדְיוֹט מִלְמַעְלָה. אָמַר רַב: לְמַטָּה לְמַטָּה מַמָּשׁ, לְמַעְלָה לְמַעְלָה מַמָּשׁ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְמַטָּה לְמַטָּה מִקְּמֵי שְׁפָה, וְזֶה וָזֶה בַּצַּוָּאר.

(ויקרא כא יא) "וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִם בָּרְחוֹקִים, קַל וָחֹמֶר הוּא: וּמַה כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁהוּא מִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָרְחוֹקִים כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא מִטַּמֵּא לָרְחוֹקִים, אֶלָּא בִּקְרוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "לְאָבִיו" לְאָבִיו אֵינוֹ מִטַּמֵּא, אֲבָל הוּא מִטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה. "וּלְאִמּוֹ" לִגְזֵרָה שָׁוָה לְכְדַרְבִּי. בְּמוֹתָם אֵינוֹ מִטַּמֵּא, אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְנִגְעָם וּלְזִיבָתָם. וְאֵין לִי אֶלָּא נָזִיר, כֹּהֵן גָּדוֹל מִנַּיִן, אָמַרְתָּ: לֹא יֹאמַר אִמּוֹ בְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי קַל וָחֹמֶר הוּא: וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁכֹּהֵן הֶדְיוֹט מִטַּמֵּא לְאָחִיו מֵאָבִיו אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל מִטַּמֵּא לְאִמּוֹ, מָקוֹם שֶׁאֵין כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִטַּמֵּא לְאָחִיו מֵאָבִיו אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל מִטַּמֵּא לְאִמּוֹ. אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִמּוֹ" בְּכֹהֵן גָּדוֹל, מֻפְנֶה לְהָקִישׁ מִמֶּנּוּ לִגְזֵרָה שָׁוָה: נֶאֱמַר אִמּוֹ בְּנָזִיר וְנֶאֱמַר אִמּוֹ בְּכֹהֵן גָּדוֹל, מָה אִמּוֹ הָאֲמוּר בְּנָזִיר בְּמוֹתָם אֵינוֹ מִטַּמֵּא אֲבָל מִטַּמֵּא לְנִגְעָם וּלְזִיבָתָם אַף אִמּוֹ הָאֲמוּר בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּמוֹתָם אֵינוֹ מִטַּמֵּא אֲבָל מִטַּמֵּא לְנִגְעָם וּלְזִיבָתָם. תַּנְיָא: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לִרְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים שֶׁהוּא מְטַמֵּא בָּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת וְשִׁעוּר אֶחָד. "לֹא יָבֹא וְלֹא יִטַּמָּא" חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא. אֵין לִי אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁחַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא, מִנַּיִן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִטַּמָּא, לֹא יִטַּמָּא" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה "לֹא יִטַּמָּא" הָאֲמוּר בְּכֹהֵן גָּדוֹל חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא, אַף "לֹא יִטַּמָּא" הָאֲמוּר בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט חַיָּב בְּלֹא יָבֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא.

(ויקרא כא יב) "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה. "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" לֹא יֵצֵא עִמָּהֶם אֲבָל יוֹצֵא הוּא אַחֲרֵיהֶם. כֵּיצַד, הֵם נִכְסִין וְהוּא נִגְלֶה הֵם נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, יוֹצֵא עִמָּהֶם עַד פֶּתַח הָעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ יוֹצֵא כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא". שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לְךָ רַבִּי מֵאִיר: אִי הָכִי לְבֵיתוֹ נַמִּי לֹא, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" מִקְדָּשְׁתוֹ לֹא יֵצֵא, וְכֵיוָן דְּאִית לֵיהּ

הֻכְרָא לֹא אָתֵי לְמִנְּגַע. וְרַבִּי יְהוּדָה, אַגַּב מְרָרֵהּ דִּלְמָא מִקְרֵי וְאָתֵי וְנָגַע. אוֹנֶן אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, דִּכְתִיב: "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל" הָא אַחֵר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. אֲמַר לֵהּ רַב אַחָא לְרָבָא: וְנֵילַף חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה, מַה לְּהַלָּן בְּמִיתָה אַף כָּאן בְּמִיתָה, מִי כְּתִיב בְּגוּפֵהּ, מִכְּלָלָא הוּא דְּאָתֵי, הָוֵי דָּבָר הַבָּא מִן הַכְּלָל וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּגְזֵרָה שָׁוָה. מַנַּיִן שֶׁאִם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדְּשֵׁי אֱלֹהָיו" הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד [אוֹנֶן], עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. "כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו". אֵין לִי אֶלָּא מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּנָדִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי ה'" לְהַגִּיד מַה גָּרַם. "הוּא" וְלֹא נָזִיר, "הוּא" וְלֹא מֶלֶךְ, "הוּא" לְרַבּוֹת כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. "אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" פָּרַט לִבוֹגֶרֶת שֶׁכָּלוּ בְתוּלֶיהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְר' שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בִּבוֹגֶרֶת.

(ויקרא כא יג) "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" פָּרַט לִבוֹגֶרֶת שֶׁכָּלוּ בְתוּלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְר' שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בִּבוֹגֶרֶת. רַבִּי מֵאִיר סָבַר, "בְּתוּלָה" אֲפִלּוּ מִקְצָת בְּתוּלָה מַשְׁמָע, "בְּתוּלֶיהָ" עַד דְּאִכָּא כָּל בְּתוּלֶיהָ, "בִּבְתוּלֶיהָ" כְּדַרְכָּהּ אֵין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לֹא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְר' שִׁמְעוֹן סָבְרֵי "בְּתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵמָה מַשְׁמָע, "בְּתוּלֶיהָ" וַאֲפִלּוּ מִקְצָת בְּתוּלֶיהָ, "בִּבְתוּלֶיהָ" עַד שֶׁיְּהוּ כָּל בְּתוּלֶיהָ קַיָּמִין, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אֲרַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל יִכָּנֵס, דִּכְתִיב: "אִשָּׁה". קִדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה וּבָגְרָה תַּחְתָּיו לֹא יִכָּנֵס, הָא אִשְׁתְּנִי גּוּפָהּ. תְּנִי תְּנָא קַמֵּהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: כָּל שֶׁהוּא בְּ"יִקַּח" הֲרֵי הוּא בְּ"לֹא יִקַּח" כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּ"יִקַּח" אֵינוֹ בְּ"לֹא יִקַּח", פָּרַט לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה. תַּנְיָא: לֹא יֹאמַר גְּרוּשָׁה וְתֵיתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט: הַשְׁתָּא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל מִיבַּעְיָא, לְמָה נֶאֱמַר, לוֹמַר לְךָ, כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, כָּךְ חֲלוּקָה אַלְמָנָה גְּרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל. (ויקרא כא יד) "חֲלָלָה" אֵין חָלָל אֶלָּא מֵאִסּוּר כְּהֻנָּה. "זוֹנָה" נֶאֱמַר כָּאן "זוֹנָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זוֹנָה", מַה כָּאן זַרְעוֹ חֵילִין אַף לְהַלָּן זַרְעוֹ חֵילִין. אָמַר רַב אַשִׁי: הִלְכָךְ כֹּהֵן הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, זוֹנָה מַשְׁוֵי לָהּ, חֲלָלָה לֹא מַשְׁוֵי לָהּ. חָזַר וּבָא עָלֶיהָ עֶשְׂאָהּ חֲלָלָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִקַּח", וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְלִילְקֵי נַמֵּי מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ, בְּשֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ. אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לוֹקֶה שְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה וּשְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה. [וְהַתַּנְיָא]: "גְּרוּשָׁה" אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה", מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אִסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. אָמַר אַבָּיֵי: קִדֵּשׁ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יִקַּח", בָּעַל [לוֹקֶה] מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". רָבָא אָמַר: בָּעַל לוֹקֶה, לֹא בָּעַל אֵינוֹ לוֹקֶה. מַאי טַעֲמָא "לֹא יִקַּח", מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וּמוֹדֶה אַבָּיֵי בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁאִם קִדֵּשׁ וְלֹא בָּעַל שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, "לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיכָּא. וּמוֹדֶה רָבָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ שֶׁלּוֹקֶה, "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וַהֲרֵי

חָלָל. וּשְׁנֵיהֶם מוֹדִים בְּמַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, דֶּרֶךְ הֲוָיָה אָסְרָה תּוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: "אַלְמָנָה לֹא יִקָּח" בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוֹאִין. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא נֵילַף אַלְמָנָה מִתָּמָר, מָה לְהַלָּן מִן הַנִּשּׂוֹאִין אַף כָּאן מִן הַנִּשּׂוֹאִין, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי, דּוּמְיָא דִּגְרוּשָׁה, מָה גְּרוּשָׁה בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוֹאִין אַף אַלְמָנָה. אָנוּסַת חֲבֵרוֹ וּמְפֻתַּת חֲבֵרוֹ לֹא יִשָּׂא. וְאִם נָשָׂא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַוֹּלֵד חָלָל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַוֹּלֵד כָּשֵׁר. קָמִיפַלְגֵי בְּיֵשׁ חָלָל מַחַיְבֵי עֲשֵׂה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר יֵשׁ חָלָל מַחַיְבֵי עֲשֵׂה וְרַבָּנָן סָבְרֵי אֵין חָלָל מְחַיְבֵי עֲשֵׂה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח", וּכְתִיב: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אַכֻּלְּהוּ. וְרַבָּנָן, "אֵלֶּה" הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, "אֵלֶּה" לְמִעוּטֵי נִדָּה. אָמַר אַבָּיֵי: כָּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחְמָנָא לָא תַּעֲבִיד אִי עָבְיד מְהַנֵּי, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא מְהַנֵּי אַמַּאי לָקֵי. וְרָבָא אָמַר לָא מְהַנֵּי מִידֵי, וְהָא דְּלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַמִּימְרָא דְּרַחֲמָנָא. וַהֲרֵי אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל דְּרַחֲמָנָא אָמַר "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקָּח", וּתְנַן: כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קִדּוּשִׁין עִם עֲבֵרָה הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפְּגוּם. וְאֵיזוֹ, זוֹ אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. אָמַר לְךָ רָבָא: שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" שְׁנֵי חִלּוּלִין, אֶחָד לְזַרְעוֹ וְאֶחָד לְאַלְמָנָה. וּלְאַבָּיֵי, נֵימָא קְרָא "לֹא יְחַל" מַאי "לֹא יְחַלֵּל", אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ. וְיֹאמַר "אַלְמָנָה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּרוּשָׁה", וּמָה אִם אַלְמָנָה שֶׁמַּתֶּרֶת לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה שֶׁאֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר אַלְמָנָה שֶׁמַּתֶּרֶת לְכֹהֵן הֶדְיוֹט זַרְעוֹ הֵימֶנָּה חֲלִין, גְּרוּשָׁה שֶׁאֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט זַרְעוֹ הֵימֶנָּה מַמְזֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּרוּשָׁה לֹא יְחַלֵּל". אוֹ [אִלּוּ] נֶאֱמַר "גְּרוּשָׁה" וְלֹא נֶאֱמַר "אַלְמָנָה", הָיִיתִי אוֹמֵר גְּרוּשָׁה שֶׁאֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט זַרְעוֹ הֵימֶנָּה חֲלִין אַלְמָנָה שֶׁמַּתֶּרֶת לְכֹהֵן הֶדְיוֹט זַרְעוֹ הֵימֶנָּה כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַלְמָנָה לֹא יְחַלֵּל, גְּרוּשָׁה לֹא יְחַלֵּל" בָּאתָה אַלְמָנָה לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ וּגְרוּשָׁה לְהָקֵל עָלֶיהָ. "וַחֲלָלָה" אִי זוֹ הִיא, שֶׁנּוֹלְדָה מֵאָחַד מִן הַפְּסוּלִין. "זוֹנָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעוֹשֶׂה זַרְעוֹ מִכָּל פְּסוּלוֹת מִמֶּנּוּ חֲלִין, כֹּהֵן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זוֹנָה, זוֹנָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה: מַה זוֹנָה הָאֲמוּרָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל עוֹשֶׂה זַרְעוֹ מִכָּל פְּסוּלוֹת מִמֶּנּוּ חֲלִין, אַף זוֹנָה הָאֲמוּרָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט עוֹשֶׂה זַרְעוֹ מִכָּל פְּסוּלוֹת מִמֶּנּוּ חֲלִין. "אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח" אֵלֶּה לֹא יִקָּח וְלֹא יְחַלֵּל, וְאֵין זַרְעוֹ מִן הַנִּדָּה חֲלִין. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם אֵלּוּ שֶׁאֵין חַיָּב עַל בִּיאָתָן כָּרֵת זַרְעוֹ מֵהֶן חֲלִין, נִדָּה שֶׁחַיָּב עַל בִּיאָתָהּ כָּרֵת אֵינוֹ דִּין שֶׁזַּרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת אֵלֶּה וְלֹא יְחַלֵּל", וְאֵין זַרְעוֹ מִן הַנִּדָּה חֲלִין. שְׁאֲלָה זוֹ שָׁאַל רַבִּי יוֹסֵי אִישׁ טְבֶרְיָא לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אָמַר לוֹ: וּמָה אִם אִשְׁתּוֹ שֶׁאֵינוֹ אָסוּר בָּהּ אָסוּר בְּבִתָּהּ, אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאָסוּר בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהֵא אָסוּר בְּבִתָּהּ. אָמַר: לוֹ צֵא וְהַתֵּר לִי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁכָּתַב בּוֹ "כִּי אִם

בְּתוּלָה" וְגוֹ', וַאֲנִי אֲפָרְנֵס לְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל. אֵין דַּיָּן יָכוֹל לַעֲקֹר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה. "כִּי אִם בְּתוּלָה" מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה. "מֵעַמָּיו" לְהָבִיא אֶת בַּת גֵּיֹרֶת עַמּוֹנִית שֶׁתְּהֵא כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. "יִקַּח אִשָּׁה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר אַרְס הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל יְכֹנֵס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִקַּח אִשָּׁה". מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת מַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס, וּמִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וְכִנְסָהּ. יָכוֹל אֶפִלּוּ עָשָׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ [יְכֹנֵס], תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִקַּח אִשָּׁה" וְלֹא יְבִמָּה. "בְּתוּלָה" יָכוֹל קְטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה". אִי "אִשָּׁה" יָכוֹל בּוֹגֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתוּלָה". הָא כֵּיצַד, יָצְאָה מִכְּלַל קְטַנוּת וְלִכְלַל בּוֹגֶרֶת לֹא בָאתָה. אֵין "בְּתוּלָה" אֶלָּא נַעֲרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה". תְּנֵי רַבִּי זַכַּאי קַמֵּהּ דְּרִ' יוֹחָנָן: "כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה" לְהָבִיא גִּיּוֹרֶת מִכַּנָּה שֶׁכְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. אָמַר לוֹ: אֲנִי שְׁנִיתִיו "עַמָּיו מֵעַמָּיו" לְהָבִיא בְּתוּלָה הַבָּאָה מִשְּׁנֵי עַמְּמִין וְאַתְּ אָמַרְתְּ [גִּיּוֹרֶת] מִכַּנָּה וְתוּ לֹא. מַאי שְׁנֵי עַמְּמִין, אִילֵימָא עַמּוֹנִי שֶׁנִּשָּׂא עַמּוֹנִית, מַאי שְׁנָא עַמְּמִין דִּזְכָרִים אֲסוּרִין וּנְקֵבוֹת מֻתָּרוֹת, הַיְנוּ גִּיֹּרֶת מִכַּנָּה, אֶלָּא בְּעַמּוֹנִי שֶׁנִּשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל. "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ". כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת כֹּהֵן אֵינוֹ מִתְחַלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל וְאֵין הוּא מִתְחַלֵּל. יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשָּׂא חֲלָלָה בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: נֶאֱמַר כָּאן "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו, זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת. אֶלָּא מַעֲתָּה בִּתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל תִּשְׁתַּרֵי, מִי כְּתִיב "לֹא יְחַלֵּל בְּנוֹ", לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ כְּתִיב, בַּת בְּנוֹ תִּשְׁתַּרֵי, כְּתִיב: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" מֻקְדָּשׁ זַרְעוֹ לוֹ, מַה הוּא בִּתּוֹ אֲסוּרָה אַף בְּנוֹ נַמֵּי בִּתּוֹ אֲסוּרָה. בַּת בִּתּוֹ תִּתְסַר, אִם כֵּן גְּזֵרָה שָׁוָה מַאי אֲהַנֵּי לֵהּ. "לֹא יְחַלֵּל" אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, הִיא עַצְמָהּ מִנַּיִן, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר: וּמָה זַרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרָה מִתְחַלֵּל, הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת. הוּא עַצְמוֹ יוֹכִיחַ שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְאֵין מִתְחַלֵּל. מַה לְּהוּא שֶׁכֵּן אֵין מִתְחַלֵּל בְּכָל מָקוֹם, תֹּאמַר בְּהִיא שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּכָל מָקוֹם. וְאִם נַפְשָׁךְ לוֹמַר, אָמַר קְרָא: "לֹא יְחַלֵּל" זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. אָמַר אַבָּיֵי: זוֹנָה נָכְרִית אֶתְנַנָּהּ אָסוּר, גָּמַר "תּוֹעֵבָה, תּוֹעֵבָה" מֵעֲרָיוֹת: מָה עֲרָיוֹת לֹא תִּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין אַף זוֹנָה בְּהַהִוא דְּלָא תָּפְסֵי קִדּוּשִׁין. כֹּהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", "זַרְעוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לָאו זַרְעוֹ הוּא. זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית אֶתְנַנָּהּ מַתָּר, דְּהָא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין. וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" דְּהָא זַרְעוֹ הוּא. וְרָבָא אָמַר: אַחַת זוֹנָה נָכְרִית וְאַחַת זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית אֶתְנַנָּהּ אָסוּר, וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה. מַאי טַעֲמָא, יָלְפִינָן מֵהֲדָדֵי: מָה זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית בְּלָאו אַף זוֹנָה נָכְרִית בְּלָאו, וּמָה אֶתְנַן נָכְרִית אָסוּר אַף אֶתְנַן יִשְׂרְאֵלִית אָסוּר. "בְּעַמָּיו" לְהָבִיא אֶת בַּת חָלָל זָכָר שֶׁתְּהֵא פְּסוּלָה מִן הַכְּהֻנָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. "כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ" לְהַגִּיד מָה גָּרַם.

(ויקרא כא יז) "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרוֹתָם" מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: קָטָן פָּסוּל לְעָבוֹדָה אֲפִלּוּ תָּם. וּמֵאֵימָתַי הוּא כָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אֲבָל אֵין אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מַנִּיחִין אוֹתוֹ לַעֲבֹד עַד שֶׁיֵּהֵא בֶּן עֶשְׂרִים. "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם לְאַחַר הַדִּבּוּר כְּזִיבָה וְכִנְגָעִים, נוֹלַד בּוֹ מוּם לִפְנֵי הַדִּבּוּר מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּמִים וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם (מֵאֵמוֹ) [נוֹלַד בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מִנַּיִן], בַּעַל מוּם קָבוּעַ, בַּעַל מוּם עוֹבֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם". "לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו" אֵין לִי אֶלָּא תְּמִידִין שֶׁנִּקְרְאוּ לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי". מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר קָרְבָּנוֹת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר שׁוּב: "לֶחֶם". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְהַקְרִיב", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם אֵלָיו". מִנַּיִן אֲמוּרֵי חַטָּאת וְאֲמוּרֵי אָשָׁם וְאֲמוּרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו". מִנַּיִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמִנְחַת נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו". מִנַּיִן הַיְצִיקוֹת וְהַבְּלִילוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהֲגָשׁוֹת וְהַקְּמִיצוֹת וְהַקְּטָרוֹת וְהַמְּלִיקוֹת וְהַקַּבָּלוֹת וְהַהַזָּאוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו". יָכוֹל יְהֵא חַיָּב עַל כֻּלָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֶחֶם" מַה לֶּחֶם מְיֻחָד שֶׁהוּא מִשּׁוּם עֲבוֹדָה, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִשּׁוּם עֲבוֹדָה. "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע אַהֲרֹן", אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּמִים וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם". "עִוֵּר" בֵּין סוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו בֵּין סוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת. חֲוָרָר קָבוּעַ וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ עִוֵּר". "פִּסֵּחַ" בֵּין חִגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו בֵּין חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת. רַגְלוֹ חֲלוּלָה וַעֲקֵמָה וְדוֹמֶה לְמַגָּל, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ פִסֵּחַ". "חָרוּם" שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ. חָטְמוֹ סוֹלֵד חָטְמוֹ בָּלוּם, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ חָרוּם". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין "חָרוּם" אֶלָּא הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: הִפְלַגְתָּ, אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ כוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. "שָׁרוּעַ" שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵכוֹ. פִּקֵּחַ יוֹצֵא מִגּוּדְלוֹ, עֻקֵּבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו, פַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַוָּז, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שָׁרוּעַ". "שֶׁבֶר רֶגֶל, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ, הַקִּישָׁן וְהַקּוֹלְבָן וְהָעוֹקְלָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל". "שֶׁבֶר יָד" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבְּרָה יָדוֹ, אֶצְבְּעוֹתָיו מֻרְכָּבוֹת זוֹ לָזוֹ מִנַּיִן וְכוּ'. קְלוּטוֹת לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק כָּשֵׁר, לְמַעְלָה מִן הַפֶּרֶק פָּסוּל. חָתָךְ הַבָּשָׂר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׁבֶר יָד". הָיְתָה בָּהּ יַתֶּרֶת וַחֲתָכָהּ אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם פּוֹסֵל, וְאִם לָאו כָּשֵׁר. "גִּבֵּן" שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּבִינִים הַרְבֵּה. אֵין לוֹ גְּבִינִים אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא גֶּבֶן אֶחָד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ גִּבֵּן". רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר: כָּל שֶׁגְּבִינָיו שׁוֹכְבִים. רַבִּי חֲנַנְיָא אוֹמֵר: "גִּבֵּן" שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת. "אוֹ דַק אוֹ תְּבַלֻּל" אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: סָח

לִי יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא: "דַּק" שֶׁהוּא מְשֻׁקָּע הֲרֵי זֶה מוּם, צָף אֵינוֹ מוּם. דַּק לָבָן מְשֻׁקָּע אֵינוֹ מוּם, צָף הֲרֵי זֶה מוּם. וְסִימָנִיךְ: בַּרְקָא. "תְּבַלֻּל" לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסְּירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. שָׁחוֹר הַנִּכְנָס בַּלָּבָן אֵינוֹ מוּם. אֵין מוּמִין בַּלָּבָן, וְהָא תַּנְיָא: הֲרֵי זֶה מוּם, הָא מַנִּי רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָבָן שֶׁנִּכְנָס בַּשָּׁחוֹר הֲרֵי זֶה מוּם וְכוּ'. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, "יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ", תַּרְבָּא דְּעַיְנָא אִקְּרֵי, עֵינָא סְתָמָא לָא אִקְּרֵי. וְרַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמָא, אָמַר רָבָא: מַה לְּשׁוֹן תִּבְלֻל, דָּבָר הַמְבַלְבֵּל בָּעַיִן.

(ויקרא כא כ) "אוֹ תִּבְלֻל בְּעֵינוֹ". "בְּעֵינוֹ" כָּל מַה שֶּׁבְּעֵינוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה, וְרוֹאֶה אֶת הַחָדָר וְאֶת הָעֲלִיָּה כְּאַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְאַחַר אוֹמֵר: לִי רוֹאֶה.

"עִוֵּר" בֵּין סוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו וְכוּ'. אָמַר רָבָא: לְמָה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ עִוֵּר, דַּק, תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ", צְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "עִוֵּר" מִשּׁוּם דְּלֵיתַנְהוּ [כְּלָל], אֲבָל חָוְרָוֹר וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין דְּאִיתַנְהוּ [בַּהּ] אֵימָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ" דְּלָא קָא חָזֵי כְּלָל, אֲבָל מַחְסְרָתָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "דַּק". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "דַּק" מִשּׁוּם דְּמִחַסְּרָן, אֲבָל מְבַלְבְּלִיתָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "תְּבַלֻּל". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "תְּבַלֻּל" מִשּׁוּם דְּמְבַלְבְּלָן, אֲבָל מְשַׁנְיוֹתָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "בְּעֵינוֹ". אָמַר רָבָא: הִלְכָךְ כָּל מֵחֲמַת כַּהֲיוּתָא [אָתְיָא] מֵ"אִישׁ", מַחֲסוֹרְתָא מִ"דַּק", מִבַּלְבְּלִיתָא מִ"תְּבַלֻּל", מְשַׁנְיוּתָא מִ"בְּעֵינוֹ". תַּנְיָא: בְּאָדָם לֹא נֶאֱמַר "יַבֶּלֶת", בִּבְהֵמָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "דַּק, תְּבַלֻּל". מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּרָב, גָּרָב, יַלֶּפֶת יַלֶּפֶת" לִגְזֵרָה שָׁוָה. מֻפְנֶה, דְּאִי לֹא מֻפְנֶה אָדָם מִבְּהֵמָה לָא יָלִיף, שֶׁכֵּן הִיא עַצְמָהּ קְרֵבָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. בְּהֵמָה מֵאָדָם לֹא יָלְפָה, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹוֹת. לָאִי אַפְנוֹיֵי מֻפְנֶה. דִּלְכְתּוֹב רַחֲמָנָא יַלֶּפֶת וְלָא בָּעֵי גָּרָב, וַאֲנָא אָמֵינָא: וּמַה יַּלֶּפֶת דְּלָא מְאִיסָא הֲוֵי מוּמָא גָּרָב דְּמָאִיס לֹא כָּל שֶׁכֵּן, "גָּרָב" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, לְאַפְנוֹיֵי. וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא [כֻּלְּהוּ] בְּחַד, וְגָרָב וְיַלֶּפֶת הָכָא וְהָכָא, וְלֵילְפוּ מֵהָדָדֵי, בְּהֵי לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא, בְּאָדָם, הֲוָה אָמֵינָא: כָּל דְּפָסוּל בְּאָדָם פָּסוּל בִּבְהֵמָה, קָלוּט וְחִטִּין דְּלֵיתַנְהוּ בְּאָדָם בִּבְהֵמָה נַמִּי לָא פָּסְלִי. לִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא בִּבְהֵמָה, הֲוָה אָמֵינָא: כָּל דְּפָסֵיל בִּבְהֵמָה פָּסוּל בְּאָדָם, גִּבֵּן חָרוּץ דְּלֵיתַנְהוּ בִּבְהֵמָה בְּאָדָם נַמִּי לָא פָּסְלִי. וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא כֻּלְּהוּ בְּחַד וְהָנֵךְ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאִידָךְ וְגָרָב וְיַלֶּפֶת הָכָא וְהָכָא וְלֵילְפוּ מֵהָדָדֵי, אֶלָּא כִּדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית, לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.

רמז תרלב

(ויקרא כא כא) אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם, מוּם בִּבְכוֹר, מוּם בְּקָדָשִׁים, צָרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹת. אָדָם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הוּא עַצְמוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. קָדָשִׁים מִבְּכוֹר לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קָדֵשְׁתּוֹ מֵרֶחֶם. אָדָם מִקָּדָשִׁים לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵבִין. בְּכוֹר מִקָּדָשִׁים לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁה מְרֻבָּה. חָדָא מֵחָדָא לָא אָתֵי, תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי, מֵהֵי תֵּיתֵי, לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּאָדָם וְתֵיתֵי מֵהָנֵךְ, מַה לְּהָנֵךְ שֶׁכֵּן קְרֵבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. בִּבְכוֹר וְתֵיתֵי מֵהָנֵךְ, מַה לְּהָנֵךְ, שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתָן מְרֻבָּה וּנוֹהֲגִין בִּפְשׁוּטָן. בְּקָדָשִׁים וְתֵיתֵי מֵהָנֵךְ, מַה לְּהָנֵךְ שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתָן מֵאֲלֵיהֶן הִלְכָךְ צְרִיכִי. "אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" אֵין לוֹ בֵּיצִים, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת, זֶהוּ "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שֶׁהָרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִין. קַשְׁיָא לֵהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הָא חָסַר אָשֶׁךְ מִבָּעֵי לֵהּ, תְּנֵי שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו. קַשְׁיָא לֵהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הַאי מְמָרַח אָשֶׁךְ מִבָּעֵי לֵהּ, תְּנֵי שֶׁהָרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. קַשְׁיָא לַהּ לְר' חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: הַאי רוּחַ אָשֶׁךְ מִבָּעֵי לֵהּ, תְּנֵי שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִין, קָסָבַר גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמּוּמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מוּם, מוּם" רַבָּה. מִנַּיִן הַכּוּשִׁי וְהַגִּיחוֹר לְזָקֵן כִּפֹּחַ נָנָס הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה וְהַשְּׁכוֹר וּבַעַל נְגָעִים טְהוֹרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ, אִישׁ". וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁפָּסַל בָּהּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּטְרָפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וְשֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה, הִכְשִׁיר בָּהּ כּוּשִׁי וְגִיחוֹר וְכוּ', אָדָם שֶׁהִכְשִׁיר בּוֹ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּטְרָפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וְשֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּכְשִׁיר בּוֹ הַכּוּשִׁי וְגִיחוֹר לַזָּקֵן וְכִפֹּחַ וְנָנָס וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה וְהַשְּׁכוֹר וּבַעַל נְגָעִים טְהוֹרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ, אִישׁ" רַבָּה. "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" פָּרַט לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְלִטְרֵפָה וּלְיוֹצֵא דֹּפֶן וּלְשֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁהִכְשִׁיר בָּהּ כּוּשִׁי גִּיחוֹר לַזָּקֵן כִּפֹּחַ נָנָס חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה שְׁכוֹר וּבַעַל נְגָעִים טְהוֹרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּפַסֵּל בּוֹ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וּלְשֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה, אָדָם שֶׁפָּסַל בּוֹ כּוּשִׁי וְגִיחוֹר לַזָּקֵן כִּפֹּחַ נָנָס וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְשְׁכוֹר וּבַעַל נְגָעִים טְהוֹרִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּפְסֹל בּוֹ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וּלְשֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה.

(ויקרא כא כג) "מוּם בּוֹ" פָּרַט לְהָלַךְ מוּמוֹ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁפָּסַל בָּהּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וְשֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה אִם הָלַךְ מוּמָהּ כְּשֵׁרָה, אָדָם שֶׁהִכְשִׁיר בּוֹ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ טְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וְשֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה אִם הָלַךְ מוּמוֹ לֹא יְהֵא כָּשֵׁר. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּבְהֵמָה שֶׁהִכְשִׁיר בָּהּ כּוּשִׁי גִּיחוֹר לַזָּקֵן כִּפֹּחַ נָנָס וְהַשְּׁכוֹר וּבַעַל נְגָעִים טְהוֹרִים תֹּאמַר בְּאָדָם שֶׁפָּסַל בּוֹ אֶת כָּל אֵלּוּ, הוֹאִיל וּפָסַל בּוֹ אֶת כָּל אֵלּוּ אִם הָלַךְ מוּמוֹ לֹא יְהֵא כָּשֵׁר. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מוּם בּוֹ" פָּרַט לְשֶׁהָלַךְ מוּמוֹ. תְּנָן: "שְׁפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת

עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה, הֲרֵי זֶה מוּם. גַּבֵּי אָדָם דִּכְתִיב: "מִזֶּרַע אַהֲרֹן" שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל בִּבְהֵמָה לֹא. לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית בָּהּ עֶצֶם הָא דְּלֵית בָּהּ עֶצֶם. יֶתֶר עֲלֵיהֶן הָאָדָם הַכֵּילוֹן וְהַלַּפְתָּן וְכוּ' מְנָהֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דַּאֲמַר קְרָא: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן" אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. מַאי אִכָּא בֵּין מוּמִין לְשֶׁאֵינָהּ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ אַחוּלֵי עֲבוֹדָה, מוּמָא מַחִיל עֲבוֹדָה, דִּכְתִיב בֵּהּ: "מוּם בּוֹ, וְלֹא יְחַלֵּל", שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לֹא מַחִיל עֲבוֹדָה. מַאי אִכָּא בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּמְשׁוּם מַרְאִית הָעַיִן, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ עֲשֵׂה. "לֶחֶם אֱלֹהָיו" (כְּתוּב בְּרָמֶז תקי"ח).

(ויקרא כא כב) "וּמִן הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל" אַף בְּמַחֲלֹקֶת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם טְבוּל יוֹם וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין לַעֲבוֹדָה לְמָחָר אֵינָן אוֹכְלִין בְּמַחֲלֹקֶת, בַּעַל מוּם שֶׁאֵין כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה לְמָחָר אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּמַחֲלֹקֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "יֹאכֵל" בְּמַחֲלֹקֶת. וְיֹאמַר לַמְּזֻבַּח וְאֵין צָרִיךְ לַפָּרֹכֶת, לָמָּה נֶאֱמַר "לַפָּרֹכֶת", שֶׁאִם נֶאֱמַר "לַמְּזֻבַּח" וְלֹא נֶאֱמַר "לַפָּרֹכֶת", הָיִיתִי אוֹמֵר: מִן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁכָּשֵׁר לְכָל עֲבוֹדָה יְהֵא אָסוּר מִן הַפָּרֹכֶת שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְכָל עֲבוֹדָה לֹא יְהֵא אָסוּר, צָרִיךְ לוֹמַר לַפָּרֹכֶת. אִלּוּ נֶאֱמַר "לַפָּרֹכֶת" וְלֹא נֶאֱמַר "לַמְּזֻבַּח", הָיִיתִי אוֹמֵר: מִן הַפָּרֹכֶת שֶׁבִּפְנִים יְהֵא אָסוּר מִן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַּחוּץ לֹא יְהֵא אָסוּר, צָרִיךְ לוֹמַר לַמִּזְבֵּחַ וְצָרִיךְ לוֹמַר "לַפָּרֹכֶת". יָכוֹל לֹא יִכָּנֵס לַעֲשׂוֹת רְקוּעִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ". כָּךְ הוּא מְצָוָתוֹ: הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין, אֵין כֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְוִיִּם, אֵין לְוִיִּם נִכְנָסִין יִשְׂרָאֵל, אֵין טְהוֹרִין נִכְנָסִים טְמֵאִים, אֵין תְּמִימִין נִכְנָסִין בַּעֲלֵי מוּמִים.

תָּנוּ רַבָּנָן: הַכֹּל נִכְנָסִין לַהֵיכָל לִבְנוֹת וּלְתַקֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַטֻּמְאָה. מִצְוָה בְּכֹהֲנִים וְכוּ'. תְּנֵי רַב כָּהֲנָא: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא" יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין לְבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת רְקוּעִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ חֵלֶק". מִצְוָה בִּתְמִימִים, אֵין שָׁם תְּמִימִים נִכְנָסִין בַּעֲלֵי מוּמִין וְכוּ'.

בַּעַל מוּם, רַבִּי אוֹמֵר: בְּמִיתָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה. מַאי דָּרַשׁ, "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא" וְגוֹ', וְיָלִיף חִלּוּל חִלּוּל מִטָּמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ, גָּמַר פְּסוּל הַגּוּף מִפְּסוּל הַגּוּף, קָדוֹשׁ פָּנִים פְּגוּל וְנוֹתָר מִקֹּדֶשׁ פָּנִים פְּגוּל וְנוֹתָר. וְרַבָּנָן אָמְרִי: אָמַר קְרָא: "בּוֹ" וְלֹא בַּעַל מוּם.

(ויקרא כא כד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְהַזְהִיר אַהֲרֹן עַל יְדֵי בָּנִים, וְאֶת הַבָּנִים עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶת הַבָּנִים זֶה עַל יְדֵי זֶה.

(ויקרא כב ב) וְיִנָּזְרוּ אֵין נְזִירָה אֶלָּא פְּרִישָׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְיִנָּזֵר מֵאַחֲרֵי וְיַעַל גִּלּוּלֵיו אֶל לִבּוֹ", וְאוֹמֵר: "נָזְרוּ אָחוֹר". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר", וְאוֹמַר: "אֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ",

וְאוֹמֵר: "הֵמָּה בָּאוּ (בֵּית הַבַּעַל) [בַּעַל פְּעוֹר] וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת", וְאוֹמֵר: "הַאֲבֻכָּה בַּחוֹדֶשׁ הַחֲמִשִּׁי הִנָּזֵר". הָא אֵין נְזִירוּת בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא פְּרִישָׁה.

רמז תרלג

בְּעָא מִנֵּהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אָבִין מֵרַב יוֹסֵף: מִנַּיִן לְטָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ שֶׁהוּא בְּמִיתָה, דִּכְתִיב: "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ" וְגוֹ', וְיָלֵיף "חִלּוּל, חִלּוּל" מִתְּרוּמָה, מַה תְּרוּמָה בְּמִיתָה אַף כָּאן בְּמִיתָה. וְנֵילַף "חִלּוּל, חִלּוּל" מִנּוֹתָר, מַה לְּהַלָּן בְּכָרֵת אַף כָּאן בְּכָרֵת, מִסְתַּבְּרָא מִתְּרוּמָה הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן גּוּף טָמֵא (מקדש) [מִקְוֶה] בְּרַבִּים. אַדְּרַבָּה מִנּוֹתָר הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן קֹדֶשׁ פְּנִים פִּגּוּל וְנוֹתָר, חִלּוּל דְּרַבִּים מֵחִלּוּל דְּרַבִּים עָדִיף. ["וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין עַל פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, וְאֵין חַיָּבִים עַל קָדְשֵׁי נָכְרִים מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא]. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן זָר פָּסֵל. מְנָלָן, דְּתָנֵי לֵוִי: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ" "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְמַעוֹטֵי מַאי, אִילֵימָא לְמַעוֹטֵי קָרְבַּן נָשִׁים, קָרְבַּן נָשִׁים בְּטֻמְאָה קָרֵב, אֶלָּא לְמַעוֹטֵי נָכְרִים. הַשְׁתָּא צִיץ לָא מְרַצֵּי, דַּאֲמַר מַר: בְּגוּי בֵּין בְּמֻמָּז בֵּין בְּשׁוֹגֵג לֹא הֶרְצָה, בְּטֻמְאָה קָרֵב, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יְחַלְּלוּ". דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִבַּעַל מוּם: וּמַה בַּעַל מוּם שֶׁאוֹכֵל אִם עָבַד חִלֵּל, זָר שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אִם עָבַד חִלֵּל, זָר שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם עָבַד חִלֵּל. מַה לְּבַעַל מוּם שֶׁכֵּן עֲשָׂה בּוֹ קְרֵבִין כְּמַקְרִיבִין, אוֹנֵן יוֹכִיחַ. מַה לְּאוֹנֵן שֶׁכֵּן אָסוּר בְּמַעֲשֵׂר, בַּעַל מוּם יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּזַהֲרִין וְאִם עָבְדוּ חִלְּלוּ, אַף אֲנִי אָבִיא זָר שֶׁמְּזַהֲרִין אִם עָבַד חִלֵּל. רַב מְשַׁרְשִׁיָא אָמַר: אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר מִיּוֹשֵׁב: וּמַה יּוֹשֵׁב שֶׁאוֹכֵל אִם עָבַד חִלֵּל, זָר שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם עָבַד חִלֵּל. מַה לְּיוֹשֵׁב שֶׁכֵּן פָּסוּל לְעֲדוּת, חַד מַהְנַךְ יוֹכִיחַ וְכוּ'. "קָדְשֵׁי [בְנֵי] יִשְׂרָאֵל אֵין לִי אֶלָּא קָדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, קָדְשֵׁי עַצְמָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בִּזְמַן, נֶאֱמַר כָּאן "חִלּוּל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חִלּוּל", מַה חִלּוּל הָאָמוּר לְהַלָּן זְמַן, אַף חִלּוּל הָאָמוּר כָּאן זְמַן. מַה חִלּוּל הָאָמוּר לְהַלָּן הַרְצָאָה, אַף חִלּוּל הָאָמוּר כָּאן הַרְצָאָה. מַה חִלּוּל הָאָמוּר לְהַלָּן כָּרֵת, אַף חִלּוּל הָאָמוּר כָּאן כָּרֵת. נֶאֱמַר כָּאן: "אֲנִי ה'" וְנֶאֱמַר לְמַטָּה: "אֲנִי ה'", מָה אֲנִי ה' הָאָמוּר לְמַטָּה אֲנִי ה' מַכְרִית, אַף אֲנִי ה' הָאָמוּר כָּאן אֲנִי ה' מַכְרִית. יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לְאָדָם בֵּין לְמִזְבֵּחַ. וְדִין הוּא: וּמַה פִּגּוּל שֶׁהוּא בְּקַבּוּעַ וּבִידִיעָה אַחַת וְלֹא הַתֵּר מְכֻלָּלוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לְאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ, טֻמְאָה שֶׁהוּא בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד וּבִשְׁתֵּי יְדִיעוֹת וְהֶתֵּרָה מְכֻלָּלָה אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לְאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי". יָכוֹל מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִקְרַב".

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: וְכִי יֵשׁ נוֹגֵעַ שֶׁהוּא חַיָּב, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִקְרַב", בְּהֶכְשֵׁר לִקְרֵב. הָא כֵּיצַד, יֵשׁ לוֹ מַתִּירִין מְשֻׁיָּקְרְבוּ מַתִּירִים, אֵין לוֹ מַתִּירִין מְשֻׁיִּקְדַּשׁ בִּכְלִי. אַשְׁכְּחָן טָמֵא, נוֹתָר מְנָלָן, מִדְּתָנֵי לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאַף בִּפְסוּל זְמַן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" בִּשְׁנֵי חִלּוּלִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אֶחָד פְּסוּל זְמַן, וְאֶחָד פְּסוּל טֻמְאָה.

(ויקרא כב ג) "אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְגוֹ'" אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שָׁלֹשׁ כְּרֻיּוֹת בִּשְׁלָמִים לָמָּה (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז ת"ק). "אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים". "אֱמֹר אֲלֵהֶם" לְאוֹתָן הָעוֹמְדִין עַל הַר סִינַי, "לְדֹרֹתֵיכֶם" אֵלּוּ דּוֹרוֹת הַבָּאִין. אִם נֶאֱמַר אָבוֹת לָמָּה נֶאֱמַר "בָּנִים", וְאִם נֶאֱמַר "בָּנִים" לָמָּה נֶאֱמַר "אָבוֹת", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּאָבוֹת מַה שֶּׁאֵין בַּבָּנִים, וְיֵשׁ בַּבָּנִים מַה שֶּׁאֵין בָּאָבוֹת. בָּאָבוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְכָל בַּת יִרָשֶׁת נַחֲלָה" [וְגוֹ'], וְהָרְבֵּה מְצִוֹת נִצְטַוּוּ בָּנִים שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ אָבוֹת. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּאָבוֹת שֶׁאֵין בַּבָּנִים וְיֵשׁ בַּבָּנִים מַה שֶּׁאֵין בָּאָבוֹת, לְפִיכָךְ הֻצְרַךְ לוֹמַר אָבוֹת וְהֻצְרַךְ לוֹמַר בָּנִים. אָמַר מַר: "בָּאָבוֹת הוּא אוֹמֵר וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה" בָּאָבוֹת אִין, בַּבָּנִים לֹא. מַאי מַשְׁמַע, אָמַר רַבָּא: אָמַר קְרָא: "זֶה הַדָּבָר" דָּבָר זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה. אֶלָּא מֵעַתָּה "זֶה הַדָּבָר" דִּשְׁחוּטֵי חוּץ הָכִי נַמֵּי דְּלֹא יְהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה, שְׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב: "לְדֹרֹתָם". "זֶה הַדָּבָר" דְּרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת הָכִי נַמֵּי לֹא יְהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה, אָמַר לֵהּ: הַהוּא יָלִיף "זֶה, זֶה" מֵהָתָם. הַאי נַמֵּי לֵילַף "זֶה, זֶה" מֵהָתָם, הַאי מַאי, בִּשְׁלָמָא הָתָם אִצְטְרִיךְ לְגְזֵרָה שָׁוָה, הָכָא לְמַאי אִצְטְרִיךְ, לִשְׁתּוֹק קְרָא מִגְּזֵרָה שָׁוָה וַאֲנָא יָדַעְנָא. מַאי גְּזֵרָה שָׁוָה, דְּתַנְיָא: נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל אַף כָּאן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל, וּמַה לְּהַלָּן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת אַף כָּאן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וְכוּ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשפ"ג).

רמז תרלד

(ויקרא כב ד) "אִישׁ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכָּל זַרְעֲכֶם". מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אִישׁ". "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה" לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי חַיָּב כָּרֵת מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא עַל הַשְּׁלָמִים בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַקֳּדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְינִזְרוּ מִקֹּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". אוֹ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא כֵּיוֹצֵא בִּשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים מְיֻחָדִין שֶׁנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים, הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּשָׂר". [אֵין לִי אֶלָּא] שְׁשִׁירֵיהֶן נֶאֱכָלִין, עוֹלָה שֶׁאֵין שְׁיֵרֶיהָ נֶאֱכָלִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶבַח" כָּל מִינֵי זְבָחִים. לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת שֶׁאֵינָן מִינֵי זְבָחִים, עַד שֶׁאַתָּה מַרְבֶּה לְהָבִיא אֶת לֹג שֶׁמָּן שֶׁל

מְצֹרָע, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים". יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם טֻמְאָה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, וְדִין הוּא: וּמָה אִם פִּגּוּל שֶׁהוּא בְּקָבוּעַ וְכוּ' "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו" טֻמְאַת הַגּוּף. אוֹ יָכוֹל טֻמְאַת בָּשָׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "טֻמְאָתוֹ, טֻמְאָתוֹ" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה טֻמְאָתוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּטֻמְאַת הַגּוּף דִּבֵּר וְלֹא דִּבֵּר בְּטֻמְאַת בָּשָׂר, אַף טֻמְאָתוֹ הָאָמוּר כָּאן בְּטֻמְאַת הַגּוּף דִּבֵּר וְלֹא דִּבֵּר בְּטֻמְאַת בָּשָׂר. אָמַר רַבִּי: אִישׁ טֻמְאָתוֹ עָלָיו, בְּטֻמְאַת הַגּוּף דִּבֵּר וְלֹא דִּבֵּר בְּטֻמְאַת הַבָּשָׂר. רַבִּי (חִיָּא) [יוֹסִי] אוֹמֵר: נֶאֱמַר "קֳדָשִׁים" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְנֶאֱמַר "טֻמְאָה" בִּלְשׁוֹן יָחִיד. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו", בְּטֻמְאַת הַגּוּף דִּבֵּר, וְלֹא דִּבֵּר בְּטֻמְאַת בָּשָׂר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: לֹא דִּבֵּר אֶלָּא בְּמִי שֶׁהַטֻּמְאָה פּוֹרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ. "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא" יָכוֹל מִצַּד הַזֶּה לַצַּד הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִלְּפָנַי אֲנִי ה'" בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֲנִי. "זֶרַע אַהֲרֹן" אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע שֶׁל אַהֲרֹן, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". "צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר" אוֹכְלִין יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר טְבוּלֵי יוֹם. אַהֲרֹן וּבָנָיו מִנַּיִן, וְדִין הוּא: וּמָה אִם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה בְּמִעְרְבֵי שֶׁמֶשׁ הֲרֵי הֵם אוֹכְלִים הַמַּעֲשֵׂר טְבוּלֵי יוֹם, אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁאוֹכְלִין בִּתְרוּמָה בְּמִעְרְבֵי הַשֶּׁמֶשׁ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין בְּמַעֲשֵׂר טְבוּלֵי יוֹם. נִמְצְאוּ: יִשְׂרָאֵל מִן הַכָּתוּב, אַהֲרֹן וּבָנָיו מִקַּל וָחֹמֶר. תָּנָא: הֶעָרֵל וְהַטָּמֵא פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה. בִּשְׁלָמָא טָמֵא, דִּכְתִיב: "וּבָאתָ שָׁמָּה, וְהֻבָאתֶם שָׁמָּה" כָּל שֶׁיְּשָׁנוֹ בִּבְיאָה יֶשְׁנוֹ בַּהֲבָאָה, [וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּבְיאָה אֵינוֹ בַּהֲבָאָה]. אֶלָּא עֶרֵל מְנָלָן, הָא מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּמַרְבִּי עֶרֵל כְּטָמֵא, דְּתַנְיָא: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ" לָרַבּוֹת הֶעָרֵל. תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְעֶרֵל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, נֶאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בְּפֶסַח, וְנֶאֱמַר "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בִּתְרוּמָה, מַה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח עֶרֵל אָסוּר בּוֹ, אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עֶרֵל אָסוּר בּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אִישׁ אִישׁ" לָרַבּוֹת הֶעָרֵל. וְאֵימָא לְרַבּוֹת הָאוֹנֵן, אֲמַר קְרָא: "זָר, וְכָל זָר" זְרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת. וְאֵימָא וְלֹא עֲרֵלוּת, הָא כְּתִיב "אִישׁ אִישׁ". וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא עֲרֵלוּת הָוֵה לֵהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ וְעָנוּשׁ כָּרֵת וְיֶשְׁנוֹ לְפָנֵי הַדִּבּוּר וּמְילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ. אַדְּרַבָּא אֲנִינוּת הָוֵה לֵהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּכָל שָׁעָה וְנוֹהֵג בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים וְאֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן עַצְמוֹ, הָנַךְ נְפִישָׁן. רָבָא אָמַר: בְּלָא הָנַךְ נְפִישָׁן נַמִּי לָא מָצֵית אָמַרְתָּ, דַּאֲמַר קְרָא: "אִישׁ אִישׁ" אִי זֶהוּ דָּבָר שֶׁיְּשָׁנוֹ בְּאִישׁ וְאֵינוֹ בְּאִשָּׁה, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה עֲרֵלוּת. טָמֵא אֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה. מְנָלָן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: דַּאֲמַר קְרָא: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן" וְאֵי זֶהוּ דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בְּזֶרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הֱוֵי אוֹמֵר: "זֶה תְּרוּמָה", וְאֵימָא חָזֶה וְשׁוֹק, אֵינָהּ בַּחֲלָלִים. תְּרוּמָה נַמִּי אֵינוֹ בַּחֲלָלִים, חֲלָלִים לָאו זַרְעָא דְּאַהֲרֹן הוּא. וּמַאי דְּהַאי "עַד אֲשֶׁר יִטְהָר" עַד [דְּאִכָּא] הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, אֵימָא עַד דְּמַיְתֵי כַּפָּרָה, לָא

סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וּבִמְצֹרָע מֻסְגָּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דּוּמְיָא דִּטְמֵא נֶפֶשׁ דְּלָאו בַּר כַּפָּרָה. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי דְּלָאו בְּנֵי כַּפָּרָה, אֲבָל דְּבַר כַּפָּרָה עַד דְּמֵיתֵי כַּפָּרָה, וְתוּ, הָא דְּתַנְיָא: טָבַל וְעָלָה אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא כַּפָּרָה בְּקָדָשִׁים, מְנָלָן, אָמַר רַב חִסְדָּא: תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי (כָּתוּב בְּרֵמֶז תקמ"ח וּבְרֵמֶז תק"ב). "בַּקֹּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר" יָכוֹל עַד שֶׁיָּבֹא בְּמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר" מַה טָּהוֹר הָאָמוּר לְמַטָּה בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ, אַף טָהוֹר הָאָמוּר כָּאן בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ. "וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נָפֶשׁ" אֵין טְמֵא נָפֶשׁ אֶלָּא בְּמַגָּע. "אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" זֶה בַּעַל קֶרִי. מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַנּוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ אִישׁ". הַזָּב וּבַעַל קֶרִי אֵין מְטַמְּאִין, עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתָן לַחוּץ. כֵּיצַד, הָיָה אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ אֵבָרָיו, אוֹחֵז בָּאַמָּה וּבוֹלֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה. זָב דִּכְתִיב: "אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ". בַּעַל קֶרִי דִּכְתִיב: "אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע". אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵין גּוּפוֹ מַרְגִּישׁ בָּהּ, אֵינוֹ מְטַמֵּא. מַאי טַעֲמָא, "שִׁכְבַת זָרַע" אָמַר רַחֲמָנָא בִּרְאוּיָה לְהַזְרִיעַ. לִשָּׁנָא אַחֲרִינָא: כָּל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ, אֵינָהּ מַזְרַעַת. הָא אִטַּמּוּיֵי מְטַמְּאָה קְרִי בְּעָלְמָא. אָמַר רַב פַּפָּא: נוֹגֵעַ בְּשִׁכְבַת זֶרַע אִי בְּכָל שֶׁהוּ אוֹ בְּכַעֲדָשָׁה, תַּנְאִי הִיא. וּפְלִיגִי בְּעָלְמָא. דְּאָמַר: דּוּן מִנָּהּ וּמִנָּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בִּנְגִיעָה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בִּנְגִיעָה, וּמִנָּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בְּכַעֲדָשָׁה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִכָּא לְמַאן דְּאָמַר: דּוּן מִנָּהּ: מַה שֶּׁרֶץ בִּנְגִיעָה אַף שִׁכְבַת זֶרַע בִּנְגִיעָה, וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ: מָה רוֹאֶה בְּמַשֶּׁהוּ אַף נוֹגֵעַ בְּמַשֶּׁהוּ. אָמַר לֵהּ רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב נָתָן לְרַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּמֵ"אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יֵצֵא בְּכָל שֶׁרֶץ" מַרְבֶּה לֵהּ, דִּילְמָא מֵ"אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" קָא מַרְבֵּי לֵהּ, דִּלְכֻלֵּי עָלְמָא מִנָּהּ וּמִנָּהּ, שַׁיְלִינְהוּ לְתַנָּאֵי, אִכָּא דְּתָנֵי כְּרַב פַּפָּא וְאִכָּא דְּתָנֵי כְּרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב נָתָן.

רמז תרלה

(ויקרא כב ה) מַפָּץ בְּשֶׁרֶץ מִנַּיִן, וְדִין הוּא: וּמַה פַּכִּין קְטַנִּים שֶׁטְּהוֹרִין בְּזָב טְמֵאִין בְּשֶׁרֶץ, מַפָּץ שֶׁטָּמֵא בְּזָב אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּשֶׁרֶץ. [אֶלָּא] מַפָּץ בְּמֵת מְנָלָן, דְּתַנְיָא: נֶאֱמַר "בֶּגֶד וְעוֹר" בְּשֶׁרֶץ, וְנֶאֱמַר "בֶּגֶד וְעוֹר בְּמֵת", מַה בֶּגֶד וְעוֹר בְּמֵת", מַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּשֶׁרֶץ מַפָּץ טָמֵא בּוֹ, אַף בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּמֵת מַפָּץ טָמֵא בּוֹ. מָפָנָה, [דְּאִי לָא מָפָנָה] אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה תֹּאמַר בְּמֵת שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בִּכְזַיִת. לָאוֵי אַפְנוֹיֵי מָפָנָה. מִכְּדֵי שֶׁרֶץ אִתַּקַּשׁ לְשִׁכְבַת זֶרַע, דִּכְתִיב: "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע", וּסְמִיךְ לֵהּ: "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ", וּכְתִיב בֵּהּ בְּשִׁכְבַת זֶרַע: "וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע", בֶּגֶד וְעוֹר דְּכָתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי שֶׁרֶץ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנָּהּ לְאַפְנוֹיֵי. וְאַכַּתִּי מָפָנָה מִצַּד

אֶחָד הוּא, דְּמֵת נַמֵּי אַפְנוֹיֵי [מַפְנֶה]: מִכְּדֵי מֵת אִתַּקַּשׁ לְשִׁכְבַת זֶרַע, וּכְתִיב בֵּהּ בְּשִׁכְבַת זֶרַע: "וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע", בֶּגֶד וְעוֹר דִּכְתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מֵת לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ [לְאַפְנוֹיֵי. וַהֲוָה] מֻפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: דּוּן מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרַהּ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: דּוּן מִנַּהּ וּמִנַּהּ מַאי אִכָּא לְמֵימַר, אֲמַר קְרָא: "וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" כָּל טֻמְאוֹת שֶׁאַתָּה מְטַמֵּא בְּמֵת לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשִּׁבְעָה.

אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ. אֵין לִי אֶלָּא בְּשֶׁרֶץ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַנְּבֵלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל שֶׁרֶץ". "אֲשֶׁר יִטְמָא" לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁעוּרִין. "בְּאָדָם" זֶה הַמֵּת. "אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ" זֶה טֻמְאַ מֵת. "טֻמְאָתוֹ" לְרַבּוֹת זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת. אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי חֶמְרָן, יְמֵי קֻלָּן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכֹל טֻמְאָתוֹ". "אֲשֶׁר יִטְמָא" לְרַבּוֹת בּוֹעֵל נִדָּה. "לוֹ" לְרַבּוֹת אוֹכֶלֶת נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. "נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ יִטְמָא" וְלֹא הַמְסִיטָהּ. "וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים" יֵשׁ קָדָשִׁים שֶׁאוֹכֵל בָּהֶן, פָּרַט לִנְתֵעָרְבוּ עַל יָתֵר מִן מַאָה. אֵין לִי אֶלָּא אֲכָלֵי תְּרוּמָה בָּאֲכָלֵי חֻלִּין, מַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ בְּמַשְׁקֶה חֻלִּין. מִנַּיִן אֲכָלֵי תְּרוּמָה בָּאֲכָלֵי תְּרוּמָה, מַשְׁקֶה תְּרוּמָה בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה, אֲכָלֵי הַקֹּדֶשׁ בָּאֲכָלֵי הַקֹּדֶשׁ, מַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ בְּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַקֳּדָשִׁים" רִבָּה. "כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם" יָכוֹל יְהֵא מַרְחִיץ אֵבֶר אֵבֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר" מַה בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד, אַף בִּיאָתוֹ בַּמַּיִם כֻּלּוֹ כְּאֶחָד.

(ויקרא כב ז) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה, וְאֵין כַּפָּרָתוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה. "וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים" יֵשׁ קָדָשִׁים שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, פָּרַט לְעֵרוּבִין פְּחוֹת מִמַּאָה. אֵין לִי אֶלָּא אֲכָלֵי תְּרוּמָה בְּאֲכָלֵי תְּרוּמָה, מִנַּיִן אֲכָלֵי תְּרוּמָה בָּאֲכָלֵי חֻלִּין, אֲכָלֵי חֻלִּין בָּאֲכָלֵי תְּרוּמָה, אֲכָלֵי תְּרוּמָה בָּאֲכָלֵי קֹדֶשׁ, אֲכָלֵי קֹדֶשׁ בָּאֲכָלֵי תְּרוּמָה, אֲכָלֵי הַקֹּדֶשׁ בָּאֲכָלֵי הַקֹּדֶשׁ, מַשְׁקֶה תְּרוּמָה בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה, מַשְׁקֶה תְּרוּמָה בְּמַשְׁקֶה חֻלִּין, מַשְׁקֶה חֻלִּין בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה, מַשְׁקֶה תְּרוּמָה בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ, מַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה, מַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ בְּמַשְׁקֶה הַקֹּדֶשׁ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הַקֳּדָשִׁים" רִבָּה. "כִּי לַחְמוֹ" מְסַלֵּת אֶת הַחִטִּין כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה וּמַקְנִיב אֶת הַיֵּרֶק כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה. יָכוֹל תְּהֵא קְנִיבַת [יֶרֶק] חֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" הֲרֵי הוּא בְּקְדֻשָּׁתוֹ. "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר" בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה, וְאֵין כַּפָּרָתוֹ מְעַכַּבְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל בִּתְרוּמָה. וּמִמַּאי דְּהַאי "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ" בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר" טָהֵר יוֹמָא, אֵימָא: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ" בִּיאַת אוֹרוֹ הוּא, וּמַאי "וְטָהֵר", טָהֵר גַּבְרָא וְכוּ'. הָא דְּתָנָן: טָבַל וְעָלָה אוֹכֵל בְּמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ אוֹכֵל בָּקָדָשִׁים, מְנָלָן, אָמַר רָבָא אָמַר רַב חִסְדָּא: תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי: "וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים" וְגוֹ' הָא רָחַץ יֹאכַל, וּכְתִיב: "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל", וּכְתִיב: "וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה" מִכְּלָל שֶׁהִיא טְמֵאָה. כֵּיצַד, טָבַל וְעָלָה אוֹכֵל

בְּמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקמ"ח וּבְרֶמֶז תק"ב).

(ויקרא כב ח) נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ" מִי שֶׁאִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה, יָצָא זֶה שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל נְבֵלָה אֶלָּא מִשּׁוּם בַּל תֹּאכַל טָמֵא. יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טֻמְאָה בִּשְׁעַת אֲכִילָתָהּ, יָצְתָה זוֹ שֶׁמְּטַמְּאָה קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלֶנָּה. וְתֵיתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מִנִּבְלַת עוֹף טְהוֹר: וּמַה נִּבְלַת עוֹף טָהוֹר שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה בַּחוּץ יֵשׁ לָהּ טֻמְאָה בִּפְנִים זוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ טֻמְאָה בַּחוּץ אֵינוֹ דִּין שֶׁיֵּשׁ לָהּ טֻמְאָה בִּפְנִים. אָמַר קְרָא: "בָּהּ" בָּהּ וְלֹא בְּאַחֶרֶת.

(ויקרא כב ט) וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי שִׁמְרוּ לִי מִשְׁמַרְתִּי. "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי" לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ. "וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא" יָכוֹל בִּנְבֵלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלָיו" בְּזָבַח הוּא מְדַבֵּר וְאֵין מְדַבֵּר בִּנְבֵלָה. "וּמֵתוּ בוֹ" וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר. "כִּי יְחַלְּלֻהוּ" פָּרָט לְטָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטָּמֵא. אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: מִנַּיִן לְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, שֶׁהוּא בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ" טְהוֹרָה אֵין, טְמֵאָה לֹא. וְאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: מִנַּיִן לְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" פָּרָט לְזוֹ שֶׁמְּחֻלֶּלֶת וְעוֹמֶדֶת. אָמַר רַב: זָר שֶׁאָכַל אֶת הַתְּרוּמָה, לוֹקֶה. אָמְרוּ לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסֵּי לְרַב: וְלֵימָא מַר בְּמִיתָה, דִּכְתִיב: "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", "אֲנִי ה' מְקַדְּשָׁם" הִפְסִיק הָעִנְיָן. מֵיתִיבִי: וְאֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: זָר שֶׁאָכַל אֶת הַתְּרוּמָה, [מַתְנִיתָא] אָרֵב קָא רָמֵית, רַב תַּנָּא הוּא וּפְלִיג. הֵזִיד בְּמַעֲלָה רַבִּי אוֹמֵר: בְּמִיתָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: גָּמַר "חֵטְא, חֵטְא" מִתְּרוּמָה, מַה לְּהַלָּן בְּמִיתָה אַף כָּאן בְּמִיתָה. וְרַבָּנָן, "בּוֹ" וְלֹא בְּמַעֲלָה.

רמז תרלו

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן" וְכִי אַהֲרֹן לְעוֹלָם קַיָּם שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ תְּרוּמָה, אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁעָתִיד לִחְיוֹת וְיִשָּׂרֵאל נוֹתְנִין לוֹ תְּרוּמָה. מִכָּאן, לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: כְּאַהֲרֹן, מָה אַהֲרֹן חָבֵר אַף בָּנָיו חֲבֵרִים. מִכָּאן, שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ. דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לָעָם לְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לָתֵת מְנָת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֶזְקוּ בְּתוֹרַת ה'"

כָּל הַמַּחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' יֵשׁ לוֹ מְנָת, וְשֶׁאֵין מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' אֵין לוֹ מְנָת. אָמַר רַב חָנָא בַּר אַדָּא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כָּל הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ כְּאִלּוּ נוֹתְנָהּ לִפְנֵי אֲרִי, מָה אֲרִי סָפֵק דּוֹרֵס וְאוֹכֵל סָפֵק אֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל אַף כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטָהֳרָה סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטֻמְאָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ". דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב תָּנָא: אַף מַשִּׂיאוֹ עָוֹן אַשְׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה". תָּנוּ רַבָּנָן: תְּרוּמָה לְכֹהֵן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְלֵוִי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מַתִּירוֹ לְכֹהֵן. "מַתִּירוֹ" מִכְּלָל דְּאִיכָּא מַאן דְּאָסַר, (אֲלָא) אֵימָא: נוֹתְנוֹ [אַף] לְכֹהֲנִים. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, אָמַר רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרָבָא מִשְּׁמֵהּ דְּגַמָּרָא: דִּכְתִיב: "כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" כִּתְרוּמָה, מַה תְּרוּמָה אֲסוּרָה לְזָרִים אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמֵּי אָסוּר לְזָרִים. אִי מַה תְּרוּמָה חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֹמֶשׁ, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמֵּי חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֹמֶשׁ. אָמַר קְרָא: "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ", "וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו", "בּוֹ" וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר, "עָלָיו" וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר. וְרַבָּנָן, כִּתְרוּמָה, מַה תְּרוּמָה טוֹבֶלֶת אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמֵּי טוֹבֵל. וְכִדְתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַטֶּבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר. הוּרַם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא הוּרַם מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ" מַה בִּשְׁעָרֶיךָ הָאֲמוּר לְהַלָּן מַעֲשֵׂר עָנִי, אַף שְׁעָרֶיךָ הָאֲמוּר כָּאן מַעֲשֵׂר עָנִי, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא תוּכַל". וְאִידָךְ, מַעֲשֵׂר דְּטָבוּל מִדְּרַבָּנָן יוֹסֵי נָפְקָא. וְרַבָּנָן, אִי מֵהַהִיא הֲוָה אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי לְלָאו אֲבָל לְמִיתָה לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. אִם נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת, לָמָּה נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת, שֶׁאִלּוּ נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת, הָיִיתִי אוֹמֵר: עַל הַקַּלּוֹת בִּלֹּא תַעֲשֶׂה וְעַל הַחֲמוּרוֹת בְּמִיתָה, צָרִיךְ לוֹמַר חֲמוּרוֹת. אִלּוּ נֶאֶמְרוּ חֲמוּרוֹת וְלֹא נֶאֶמְרוּ קַלּוֹת, הָיִיתִי אוֹמֵר: עַל הַחֲמוּרוֹת יְהֵא חַיָּב, עַל הַקַּלּוֹת יְהֵא פָּטוּר, לְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר קַלּוֹת וְצָרִיךְ לוֹמַר חֲמוּרוֹת. "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" אֵין לִי אֶלָּא זָר, מְנַיִן אֲפִלּוּ לֵוִי, אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: כָּל זָר. "לֹא יֹאכַל" אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת. "קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוֹל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף קֹדֶשׁ הָאָמוּר כָּאן בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוֹל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֹאכַל, לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ" אֶחָד אָסוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אָסוּר לְזָרִים. אִי מַה תְּרוּמָה בְּמַשְׁמַע, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַט בִּנְבֵלָה. דְּתַנְיָא: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי" וְכוּ'. וַהֲרֵי תְּרוּמָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", וּתְנַן: "מְעָרְבִין לְנָזִיר בְּיֵינוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל בִּתְרוּמָה". אָמַר רַב פַּפָּא: שָׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא: "תְּרוּמַתְכֶם" שֶׁלָּכֶם תְּהֵא. וְאִידָךְ, "תְּרוּמַתְכֶם" דְּכֻלְּהוּ

יִשְׂרָאֵל. אָמַר רָבָא: זָר שֶׁאָכַל עוֹלָה לִפְנֵי זְרִיקָה חוּץ לַחוֹמָה, לוֹקֶה חֲמֵשׁ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְלִילְקֵי נַמֵּי מִשּׁוּם "וְזָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דַּחֲזִי לְכֹהֲנִים, הָכָא לְכֹהֲנִים לָא חֲזִי.

רמז תרלז

(ויקרא כב י) תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְעֶרֶל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה: נֶאֱמַר "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בְּפֶסַח, וְנֶאֱמַר "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בִּתְרוּמָה מַה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח עֶרֶל אָסוּר בּוֹ אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עֶרֶל אָסוּר בּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אִישׁ" לְרַבּוֹת הֶעֶרֶל. אָמַר מַר: "נֶאֱמַר תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" וְכוּ' מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה אִבָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְּפֶסַח שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטֻמְאָה. לָאוֵי אַפְנוֹיֵי מֻפְנֶה. הֵי מֻפְנֶה, אִי דִּתְרוּמָה מִצְרָךְ צְרִיכִי, דְּתַנְיָא: "תּוֹשָׁב" זֶה קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם, "שָׂכִיר" זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים. וְיֹאמַר תּוֹשָׁב וְאַל יֹאמַר שָׂכִיר, וַאֲנִי אוֹמֵר: קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל, קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר: "תּוֹשָׁב" זֶה קָנוּי קִנְיַן שָׁנִים, אֲבָל קָנוּי קִנְיַן עוֹלָם אוֹכֵל, בָּא שָׂכִיר וְלִמֵּד עַל תּוֹשָׁב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּי קִנְיַן עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל. אֶלָּא דְּפֶסַח מֻפְנֶה. הַאי "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּפֶסַח מַאי נִיהוּ. אִילֵימָא תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר מַמָּשׁ, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר אִפְּטַר לֵיהּ מִפֶּסַח, וְהָא קַיְימָא לָן גַּבֵּי תְּרוּמָה דְּלָא אָכֵיל בִּתְרוּמָה דְּרַבֵּיהּ, אַלְמָא לָא קָנֵי לֵיהּ לְרַבֵּיהּ קִנְיַן גָּמוּר, אֶלָּא לְאַפְנוֹיֵי. וְאַכַּתִּי מֻפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא, וְשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר: מֻפְנֶה מִצַּד אֶחָד לְמֵדִין וּמְשִׁיבִין. כֵּיוָן דְּלִגּוּפֵיהּ לָא צָרִיךְ, שַׁדֵּי חַד אַלְמֵד וְחַד אַמְלַמֵּד, וַהֲוָה לֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה מֻפְנֶה מִשְּׁנֵי צְדָדִין. אִי מַה פֶּסַח אוֹנֵן אָסוּר בּוֹ, אַף תְּרוּמָה אוֹנֵן אָסוּר בָּהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: אָמַר קְרָא: "זָר, וְכָל זָר" זָרוּת אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת. אֵימָא וְלֹא עֲרֵלוּת, הָא כְּתִיב "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר". וּמָה רְאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא עֲרֵלוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ וַעֲנוּשׁ כָּרֵת וְיָשְׁנוֹ לְפְנֵי הַדִּבּוּר וּמִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בּוֹ. אַדְּרַבָּה אֲנִינוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּכָל שָׁעָה וְנוֹהֶגֶת בָּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים וְאֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן עַצְמוֹ, הָנֵךְ נְפִישָׁן. רָבָא אָמַר: בְּלָא הָנֵךְ נְפִישָׁן נַמֵּי לָא מָצֵית אָמַרְתְּ שְׁבִקִינַן עֲרֵלוּת דִּכְתִיב בְּגוּפֵיהּ דְּפֶסַח וְיִלְפִינַן אֲנִינוּת מִפֶּסַח דְּפֶסַח גּוּפֵיהּ מִמַּעֲשֶׂר גָּמַר. אִי מַה פֶּסַח מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בּוֹ [אַף] תְּרוּמָה מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בּוֹ, אֲמַר קְרָא: "וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ" מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בּוֹ [מֵלֶאֱכֹל בְּפֶסַח], וְאֵין מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת בִּתְרוּמָה. אִי הָכִי אֵימָא: "וְכָל עֶרֶל לֹא יֹאכַל בּוֹ" בּוֹ אֵינוֹ אוֹכֵל אֲבָל אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הָא כְּתִיב "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר". וּמָה רְאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא דַּעֲרֵלוּת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ וְעָנוּשׁ כָּרֵת. אַדְּרַבָּה מִילַת זְכָרָיו וַעֲבָדָיו הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹיֵי, שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּכָל שָׁעָה, הָנֵךְ נְפִישָׁן. רָבָא אָמַר: בְּלָא הָנֵךְ נְפִישָׁן

לָא מָצֵית אֲמַרַת, מִי אִכָּא מִידֵי דְּעַרְלוּת גּוּפֵּהּ לָא מְעַכְּבָא וְעֲרֵלוּת דְּאַחֲרִינֵי מְעַכְּבָא. וְרַבִּי עֲקִיבָא הַאי תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר מַאי עָבֵיד לֵהּ, לַאֲתוֹיֵי גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל וְקָסָבַר צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵהּ, דְּאָמַר: דְּגֵר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל גֵּר מְעַלְיָא הוּא, וְקָסָבַר קָטָן שֶׁנּוֹלַד מָהוּל אֵין צָרִיךְ לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַאי "אִישׁ, אִישׁ" מַאי עָבֵיד לֵהּ, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם (כְּתוּב בְּרֵישׁ רי"ב). (ויקרא כב יא) וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ. מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְקָנָה עֲבָדִים שֶׁיֹּאכְלוּ בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ". וּמִנַּיִן לְאִשָּׁה שֶׁקָּנְתָה עֲבָדִים, וַעֲבָדִים שֶׁקָּנוּ עֲבָדִים, שֶׁיֹּאכְלוּ בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ" אַף קִנְיָנוֹ שֶׁקָּנָה כַּסְפּוֹ אוֹכֵל. אָמַר עוּלָא: דְּבַר תּוֹרָה אֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ" (אָמַר רַחְמָנָא), וְהָא נַמֵּי קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁמָּא יִמְזְגוּ לָהּ כּוֹס שֶׁל תְּרוּמָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְתַשְׁקֶה לְאַחֵרִים וּלְאַחְיוֹתֶיהָ. אִי הָכִי הַגִּיעַ זְמַן וְלֹא נִשְּׂאוּ נַמֵּי, הָתָם דְּכִתְּבָא מְיַחֵד לַהּ. אֶלָּא מַעֲתָּה לָקִיט כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל לָא לֵיכוֹל בִּתְרוּמָה, דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיכַל בַּהֲדֵהּ, הַשְׁתָּא מִדִּידְהוּ סָפֵי לֵהּ מִדִּידֵהּ אַכְלֵהּ. רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר: מְשׁוּם סְמָפוֹן. אִי הָכִי נִכְנְסָה לַחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה נַמֵּי, הָתָם מִבְדָּק בָּדַיק לַהּ, וַהֲדַר מְעַיֵּל לַהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ קִבֵּל מָסַר וְהָלַךְ. הַיְּבָם אֵינוֹ מַאֲכִיל בִּתְרוּמָה. מַאי טַעֲמָא, "קִנְיַן כַּסְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי קִנְיַן דְּאָחִיו הוּא. הָעֲבָר וְהַיְּבָם וְהָאֲרוּסִין וְהַחֵרֵשׁ וּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, פּוֹסְלִין וְלֹא מַאֲכִילִין. הַאי עֲבָר הֵיכִי דָּמֵי, אִי בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל הִיא, פָּסֵיל לַהּ, "כְּנַעֲוֻרֶיהָ" (בֵּית אָבִיהָ") אָמַר רַחֲמָנָא פְּרָט לְמֻעֲבֶּרֶת. אִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן, יָלוּד מַאֲכִיל שֶׁאֵינוֹ יָלוּד אֵינוֹ מַאֲכִיל. הַיְּבָם אִי בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל הִיא פָּסֵיל לַהּ, "וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ" אָמַר רַחֲמָנָא פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. וְאִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן הִיא, לֹא מַאֲכִיל לָהּ, "קִנְיַן כַּסְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי קִנְיַן כַּסְפּוֹ דְּאָחִיו הוּא. הָאֲרוּסִין אִי בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל הִיא, פָּסֵיל לַהּ דְּקָנֵי לַהּ, "כִּי תִהְיֶה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא קָנְיָא בַּהֲוָיָה. אִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן הִיא, לֹא מַאֲכִיל לָהּ, מַאי טַעֲמָא, מְשׁוּם דְּעוּלָּא. וְהַחֵרֵשׁ אִי בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל הִיא פָּסִיל לַהּ, דְּהָא קָנֵי לַהּ בְּתַקָּנְתָּא דְּרַבָּנָן. אִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן הִיא, לֹא מַאֲכִיל לָהּ, "קִנְיַן כַּסְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בַּר קִנְיָן הוּא. וּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד דְּהָנַךְ פּוֹסְלִין בִּבְיאָתָן, וְכִדְתַנְיָא: בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי מִצְרִי וַאֲדוֹמִי כּוּתִי נָתִין חָלָל וּמַמְזֵר שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל, פְּסָלוּהָ. אִבַּעְיָא לְהוּ: מְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר אוֹכֵל בִּתְרוּמָה אוֹ אֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, "קִנְיַן כַּסְפּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא, אוֹ דִילְמָא כֵּיוָן דִּמְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר קִנְיַן כַּסְפּוֹ קָרֵינָא בֵּהּ. תָּא שְׁמַע: "יְלִיד בַּיִת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם קִנְיַן כֶּסֶף אוֹכֵל יְלִיד בַּיִת לֹא כָּל שֶׁכֵּן,

אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר מַה קִּנְיָן כֶּסֶף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף [אוֹכֵל] אַף יְלִיד בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף [אוֹכֵל], וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יְלִיד בַּיִת" מִכָּל מָקוֹם. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: יְלִיד בַּיִת בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ [שְׁוֶה] כֶּסֶף בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ [שְׁוֶה] כֶּסֶף אוֹכֵל. קִנְיַן כֶּסֶף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף אוֹכֵל אֵין בּוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף אֵינוֹ אוֹכֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִנְיַן כַּסְפּוֹ וְיִלִּיד בֵּיתוֹ" מַה יְלִיד בַּיִת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם, אַף קִנְיַן כֶּסֶף אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם. הָעֲבֶד פּוֹסֵל וְאֵינוֹ מַאֲכִיל, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. אַבָּעְיָא לְהוּ: מַאי טַעֲמָא דְּר' יוֹסֵי, מִשּׁוּם דְּקִסָּבַר עֶבֶד בִּמְעֵי זָרָה זָר הוּא, אוֹ דִילְמָא יָלוּד מַאֲכִיל שֶׁאֵינוֹ יָלוּד אֵינוֹ מַאֲכִיל, לְמַאי נָפְקָא מִנַּיהּ, לְעֶבֶד בִּמְעֵי כֹּהֶנֶת, מַאי, אָמַר רָבָא: הֵינוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּקִסָּבַר עֶבֶד בִּמְעֵי זָרָה זָר הוּא. רַב יוֹסֵף אָמַר: יָלוּד מַאֲכִיל, שֶׁאֵינוֹ יָלוּד אֵינוֹ מַאֲכִיל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ בָּנִים אוֹכְלִין בִּשְׁבִיל בָּנִים, אֵין לוֹ בָּנִים אוֹכְלִין בִּשְׁבִיל אַחִין, אֵין לוֹ אַחִין אוֹכְלִין בִּשְׁבִיל מִשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ. זוֹ וְלָא סְבִירָא לֵהּ, הָא אָמַר לֵהּ שְׁמוּאֵל לְרַב הוּנָא בַּגְדוּתָאָה: אַיְתִי לִי בֵּי עַשְׂרָה, וְאֵימָא לָךְ בְּאַנְפַּיְהוּ הַמְזַכֶּה לְעֶבֶד קָנֶה (כְּתוּב בְּרֶמֶז תק"ן).

כִּי יִקָּנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ יָכוֹל אֲפִלּוּ עֶבֶד עִבְרִי יֹאכַל בִּתְרוּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֶּסֶף" יָצָא עֶבֶד עִבְרִי שֶׁאֵין לוֹ בּוֹ כֶּסֶף. אוֹצִיא אֶת עֶבֶד עִבְרִי וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֶׁל שֻׁתָּפִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּסְפּוֹ" פָּרַט לְמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. מִנַּיִן לְבֶן שֶׁמַּאֲכִיל אִמּוֹ בִּתְרוּמָה, דִּין הוּא: אִם מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה זֶרַע כָּאֵב לִפְסֹל נַעֲשֶׂה אֶת זֶרַע כָּאֵב לְהַאֲכִיל, שֶׁמִּדַּת מַאֲכִיל מְעוּטָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְיִלִּיד בֵּיתוֹ [הֵם יֹאכְלוּ]". "הֵם יֹאכְלוּ" הֵם אוֹכְלִין וְאֵין בְּהֵמָה אוֹכֶלֶת, יָכוֹל לֹא תֹּאכַל בְּכַרְשִׁינִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ". "בְּלַחְמוֹ" יָצָא מֵת שֶׁאֵין לוֹ לֶחֶם. "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי מִצְרִי וַאֲדוֹמִי כּוּתִי חָלָל נָתִין וּמַמְזֵר שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרְאֵל, פְּסוּלָה. מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אֱמַר קְרָא: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ, פְּסָלָה. הַאי מִבַּעְיָא לֵהּ לְכִדְקָאָמַר רַחֲמָנָא: בַּת כֹּהֵן דְּמִנָּסְבָא לְזָר לֹא תֹּאכַל, הַהִיא מ"וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ" נָפְקָא, מִדְּקָאָמַר רַחֲמָנָא "וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכַל" מִכְּלָל דְּמֵעִקָּרָא לֹא אָכְלָה. אִי מֵהַהִיא הֲוָה אָמֵינָא: [לָאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה] עֲשֵׂה, כְּתַב רַחֲמָנָא הַאי לְלָאו, לָאו מ"וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" נָפְקָא. הַהוּא מִבַּעְיָא לֵהּ לְגוּפֵהּ, תְּרֵי "וְכָל זָר" כְּתִיבִי. וְאַכַּתִּי מִבַּעְיָא לֵהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא: זָרוּת אֲמָרְתִּי לְךָ וְלֹא אֲנִינוּת. וְר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא מ"זָר, וְכָל זָר" נָפְקָא. וְאַכַּתִּי מִבַּעְיָא לְכִדְתַנְיָא: כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת חוֹזֶרֶת לִתְרוּמָה, וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְחָזֶה וְשׁוֹק. וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר (רָבָא) [רָבִינָא] בַּר שִׁילָא: מַאי קְרָא, דִּכְתִיב: "הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל" בַּמּוּרָם

מִן הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל. אִם כֵּן לִכְתֹּב קְרָא "בַּקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל" מַאי "בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. אַשְׁכְּחַן כֹּהֶנֶת, לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית מְנָלָן, כְּדְקָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב: "בַּת וּבַת", הָכָא נַמֵּי "בַּת וּבַת". כְּמַאן, כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָרִישׁ וָוִי"ן, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן, כְּלָּהּ "וּבַת" קְרָא יְתֵירָא הוּא. וְאֵימָא לְנִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת, "כִּי תִהְיֶה" אָמַר רַחֲמָנָא הָנָךְ דְּאִית בְּהוּ הֲוָיָה, וְחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת לָאו בְּנֵי הֲוָיָה נִינְהוּ. אִי הָכִי נָכְרִי וְעֶבֶד דְּלָאו בְּנֵי הֲוָיָה נִינְהוּ לָא לִיפְסְלוּ, הָנָךְ פְּסְלֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיִן לְנָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל הַיִּשְׂרְאֵלִית שֶׁפְּסָלוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵרוּשִׁין בָּהּ, יָצְאוּ נָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַלְמְנוּת וְגֵרוּשִׁין בָּהּ. אַשְׁכְּחַן כֹּהֶנֶת, לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית מְנָלָן, כְּדְקָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב: "בַּת וּבַת", הָכָא נַמֵּי בַּת וּבַת וְכוּ'. "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר" אֵין לִי אֶלָּא לְמַמְזֵר, מְנַיִן אֲפִלּוּ לֵוִי, וַאֲפִלּוּ לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאִישׁ". מְנַיִן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, (מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל), בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאִישׁ" לְאִישׁ הַמַּאֲכִיל. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בִּיאָתוֹ פּוֹסֶלְתָּהּ מִן הַכְּהֻנָּה, בִּיאָתוֹ פּוֹסֶלְתָּהּ מִן הַתְּרוּמָה. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבִּיאָתוֹ פּוֹסֶלְתָּהּ מִן הַכְּהֻנָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בִּיאָתוֹ פּוֹסֶלְתָּהּ מִן הַתְּרוּמָה. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין מַאֲכִיל אֶת אֲחֵרוֹת, תֹּאמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמַּאֲכִיל אֶת אֲחֵרוֹת, הוֹאִיל וּמַאֲכִיל אֶת אֲחֵרוֹת לֹא תְּהֵא בִּיאָתוֹ פּוֹסֶלְתָּהּ מִן הַתְּרוּמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאִישׁ" לְאִישׁ הַמַּאֲכִיל. "הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל" הִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, אֲבָל אִמָּהּ אוֹכֶלֶת. כֵּיצַד, בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן, יָלְדָה הֵימֶנּוּ בַּת, הָלְכָה הַבַּת וְנִשֵּׂאת לְעֶבֶד וְנִשֵּׂאת לְנָכְרִי, הָיִיתִי אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁהִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת כָּךְ אִמָּהּ לֹא תֹּאכַל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא" הִיא אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, אֲבָל אִמָּהּ תֹּאכַל. אִם נֶאֱמַר "בִּתְרוּמָה" לָמָּה נֶאֱמַר "בַּקֳּדָשִׁים", [אִם נֶאֱמַר בַּקֳּדָשִׁים לָמָּה נֶאֱמַר "בִּתְרוּמָה"], מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּתְרוּמָה מַה שֶּׁאֵין בַּקֳּדָשִׁים, וּבַקֳּדָשִׁים מַה שֶּׁאֵין בִּתְרוּמָה: תְּרוּמָה לֹא הַתְּרָה לְזָרִים, קָדְשִׁים הֻתְּרוּ לְזָרִים. קָדְשִׁים חַיָּבִין עָלֶיהָן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטֻמְאָה, תְּרוּמָה אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטֻמְאָה. הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּתְרוּמָה מַה שֶּׁאֵין בַּקֳּדָשִׁים וּבַקֳּדָשִׁים מַה שֶּׁאֵין בִּתְרוּמָה, צָרִיךְ לוֹמַר בִּתְרוּמָה וְצָרִיךְ לוֹמַר בַּקֳּדָשִׁים. "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר", וּסְמִיךְ לֵהּ: "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אֵין זִוּוּגָן עוֹלֶה יָפֶה. מַאי הִיא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אוֹ אַלְמָנָה אוֹ גְּרוּשָׁה אוֹ זֶרַע אֵין לָהּ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: קוֹבָרָהּ אוֹ קוֹבֵרְתּוֹ אוֹ מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוּת. אִינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרוֹצֶה לְהִתְעַשֵּׁר יִדְבַּק בְּזֶרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתּוֹרָה וּכְהֻנָּה מַעֲשַׁרְתּוֹ. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּתַלְמִיד חָכָם הָא בְּעַם הָאָרֶץ. "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה" בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן תֹּאכַל בִּתְרוּמָה, מֵת וְלָהּ

מִמֶּנּוּ בֵּן תֹּאכַל בְּתִרוּמָה. נִשֵּׂאת לְלֵוִי תֹּאכַל בְּמַעֲשֵׂר, מֵת וְלָהּ מִמֶּנּוּ בֵּן תֹּאכַל בְּמַעֲשֵׂר, מֵת בְּנָהּ מִלֵּוִי תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. דְּחָזְרָה וְאָכְלָה בִּשְׁבִיל בְּנָהּ, מְנָא לָן, אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב: דַּאֲמַר קְרָא: "בַּת וּבַת". כְּמַאן, כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּדָרֵישׁ וְוִי"ן, אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבָּנָן, כֻּלְּהוּ "וּבַת" קְרָא יְתֵירָא הוּא. תְּנוּ רַבָּנָן: כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת, חוֹזֶרֶת לִתְרוּמָה וְלֹא לְחֻלִּין וְשׁוֹק. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר (רָבָא) [רַבִינָא] בַּר שִׁילָא: מַאי קְרָא, "הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל" בַּמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל. וְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: "מִלֶּחֶם" וְלֹא כָּל לֶחֶם, פְּרָט לְחַלָּה וְשׁוֹק. רַב סְפָרָא אָמַר: "מִלֶּחֶם" [לֶחֶם] וְלֹא (כָּל) בָּשָׂר. רַב פַּפָּא אָמַר: "מִלֶּחֶם אֲבִיהָ תֹּאכַל" [לֶחֶם] הַקָּנוּי לְאֲבִיהָ תֹּאכַל, פְּרָט לְחַלָּה וְשׁוֹק דְּמִשֻּׁלְחָן גְּבוֹהַּ קָא זָכֵי לַהּ. רָבָא אָמַר: ("כִּי) (וְ)אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם (קָדוֹשׁ) [טָהוֹר] אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבִתֶּךָ אִתָּךְ" בִּזְמַן שֶׁאַתָּךְ.

(ויקרא כב יג) וְזֶרַע אֵין לָהּ אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע, זֶרַע זֶרַע מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶרַע אֵין לָהּ" עַיֵּן עָלֶיהָ. וְהָא אַפְקְתֵּהּ לְזֶרַע זֶרַע, זֶרַע זֶרַע לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, דִּבְנֵי בָּנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים. כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לְזֶרַע פָּסוּל. וְתַנָּא גּוּפֵהּ דְּדָרֵישׁ הָכִי מָנָא לַהּ, אָמְרִי: מִדְּכָתַב: "מֵאֵן בִּלְעָם הָלֹךְ עִמָּנוּ", "מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם", וְלֹא כְּתִיב בֵּהּ יו"ד, וְהָכָא כְּתִיב יו"ד שְׁמַע מִנַּהּ לִדְרָשָׁא הוּא דְכָתַב. תְּנוּ רַבָּנָן "וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ" פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. "כִּנְעוּרֶיהָ" פְּרָט לְמְעֻבֶּרֶת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה וְלָד מִן הָרִאשׁוֹן כְּוָלָד מִן הַשֵּׁנִי לְפָטְרָהּ מִן הַיִּבּוּם, עָשָׂה עֻבָּר כְּיִלּוּד. מָקוֹם שֶׁעָשָׂה וְלָד מִן הָרִאשׁוֹן כְּוָלָד מִן הַשֵּׁנִי לְפָסְלָהּ מִן הַתְּרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה עֻבָּר כְּיִלּוּד. לֹא, אִם עָשָׂה עֻבָּר כְּיִלּוּד לְעִנְיַן יִבּוּם שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מֵתִים כְּחַיִּים, נַעֲשֶׂה עֻבָּר כְּיִלּוּד לְעִנְיַן תְּרוּמָה שֶׁלֹּא עָשָׂה מֵתִים כְּחַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּנְעוּרֶיהָ" פְּרָט לְמְעֻבֶּרֶת. וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב כוי (כְּתוּב בְּרֶמֶז תק"ן). יֹאמַר גְּרוּשָׁה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אַלְמָנָה", וּמַה גְּרוּשָׁה שֶׁאֲסוּרָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת אַלְמָנָה שֶׁמֻּתֶּרֶת לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֵינוֹ דִּין שֶׁתַּחֲזֹר. אִלּוּ כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר: גְּרוּשָׁה שֶׁאֵין לָהּ זֶרַע תַּחֲזֹר, אֲבָל אַלְמָנָה בֵּין שֶׁיֵּשׁ לָהּ זֶרַע בֵּין שֶׁאֵין לָהּ זֶרַע תַּחֲזֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַלְמָנָה וְזֶרַע אֵין לָהּ". אִלּוּ נֶאֱמַר "אַלְמָנָה" וְלֹא נֶאֱמַר "גְּרוּשָׁה", הָיִיתִי אוֹמֵר: אַלְמָנָה שֶׁאֵין לָהּ זֶרַע תַּחֲזֹר, אֲבָל גְּרוּשָׁה בֵּין שֶׁיֵּשׁ לָהּ זֶרַע בֵּין שֶׁאֵין לָהּ זֶרַע לֹא תַּחֲזֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַלְמָנָה וְזֶרַע אֵין לָהּ", "גְּרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ". בָּאת אַלְמָנָה לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ, וּגְרוּשָׁה לְהָקֵל עָלֶיהָ. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִמִּי שֶׁאֵין מַשִּׂיאָהּ לְכֹהֵנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". "וְזֶרַע אֵין לָהּ" אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע מִיִּשְׂרָאֵל, זֶרַע מִן הַכֹּהֲנִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶרַע אֵין לָהּ" בְּאֵי זֶה צַד. בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרְאֵל וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בַּת, הָלְכָה הַבַּת וְנִשֵּׂאת לְכֹהֵן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּן, הֲרֵי זֶה רָאוּי לִהְיוֹת

כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מַאֲכִיל אֶת אִמּוֹ וּפוֹסֵל אֶת אֵם אִמּוֹ. זֹאת אוֹמֶרֶת: לֹא כִּבְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל שֶׁפּוֹסְלַנִי מִן הַתְּרוּמָה. אֵין לִי אֶלָּא זֶרַע כָּשֵׁר, זֶרַע פָּסוּל מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶרַע אֵין לָהּ". כֵּיצַד, בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן וּבַת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל וְיָלְדָה מְמֻנּוּ בַּת, הָלְכָה הַבַּת וְנִשֵּׂאת לְעֶבֶד וּלְנָכְרִי וְיָלְדָה מְמֻנּוּ בֵּן, הֲרֵי זֶה מַמְזֵר. הָיְתָה אֵם אִמּוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן תֹּאכַל בִּתְרוּמָה, [בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל לֹא תֹּאכַל בִּתְרוּמָה]. יָכוֹל אַף זֶרַע מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַגּוֹיָה יִפָּסֵל אוֹ יַאֲכִיל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶרַע" יָצָא זֶה שֶׁאֵינוֹ זַרְעָהּ. כֵּיצַד, בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל וּבַת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן וְיָלְדָה מְמֻנּוּ בֵּן, וְהָלַךְ הַבֵּן וְנִכְבַּשׁ עִם הַשִּׁפְחָה וְהַגּוֹיָה וְיָלְדָה מְמֻנּוּ [בֵּן], יָכוֹל יִפָּסֵל אוֹ יַאֲכִיל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶרַע" יָצָא זֶה שֶׁאֵינוֹ זַרְעָהּ. "מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל" לִמֵּד שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל. בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ אָכְלָה תְּרוּמָה, וְכֵן כֹּהֵן שֶׁאָכַל תְּרוּמַת חֲבֵרוֹ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין בְּחֹמֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה" יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם זָרִים לָהּ. "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן, אוֹ שֶׁאָנִי מוֹצִיא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ". "כִּי יֹאכַל" אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת. "קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף קֹדֶשׁ הָאָמוּר כָּאן בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "בִּשְׁגָגָה" פָּרַט לְמֵזִיד. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: שָׁמַעְתִּי שֶׁהָאוֹכֵל מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְנוֹתְנָן לַכֹּהֵן וְלוֹקֵחַ בָּהֶן שְׁלָמִים. תְּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹכֵל כַּזַּיִת תְּרוּמָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה. מַאי טַעֲמָא דְּתַנָּא קַמָּא, אָמַר קְרָא: "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ" וַאֲכִילָה בְּכַזַּיִת. וְאַבָּא שָׁאוּל מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" וְאֵין נְתִינָה פְּחוּתָה מִשְׁוֵה פְּרוּטָה. וְאִידָּךְ נַמֵּי הָכְתִיב: "כִּי יֹאכַל", הַהוּא פָּרַט לְמֵזִיק הוּא דַּאֲתָא. וְאִידָּךְ נַמֵּי הָכְתִיב: "וְנָתַן", הַהוּא מְבַעְיָא לֵהּ לְדָבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, פָּרַט לְאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בְּפֶסַח. זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה בְּשׁוֹגֵג אֲכִילָה גַּסָּה, מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה" פָּרַט לְמֵזִיק.

רמז תרלח

(ויקרא כב יד) וַחֲמִשִּׁיתוֹ יוֹסֵף עָלָיו שְׁיְהֵא הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי (נָתָן) [יוֹנָתָן] אוֹמֵר: חֲמִישִׁיתוֹ שֶׁל קֶרֶן. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: הֲרֵי אָמְרוּ: הֶקְדֵּשׁ אֵין מִתְחַלֵּל עַל הַקַּרְקַע, דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", חֹמֶשׁ הֶקְדֵּשׁ מַהוּ שְׁיִּתְחַלֵּל עַל הַקַּרְקַע, תְּרוּמָה אֵין מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, דְּרַחֲמָנָא אָמַר "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, חֹמֶשׁ תְּרוּמָה מַהוּ שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם שֶׁלֹּא מִן הַחֻלִּין, מַעֲשֵׂר אֵין מִתְחַלֵּל עַל אֶסִימוֹן, דִּכְתִיב: "וְצָרַתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ" לְרַבּוֹת דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה, חֹמֶשׁ מַעֲשֵׂר מַהוּ שֶׁיִּתְחַלֵּל עַל

אֲסִימוֹן, אָמַר קְרָא: "עָלָיו" לְרַבּוֹת חֲמִשּׁוֹ כְּמוֹתוֹ. אָמַר רָבָא: גַּבֵּי גָּזֵל כְּתִיב: "וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו", וּתְנַן: "נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע עַל הַחֹמֶשׁ הֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה". גַּבֵּי תְּרוּמָה כְּתִיב: "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו", וּתְנַן: "הָאוֹכֵל תְּרוּמָה בִּשְׁגָגָה" מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. אֶחָד הָאוֹכֵל, וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה, וְאֶחָד הַסָּךְ. אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ וְחֹמֶשׁ חֲמִשָּׁה". וְאִלּוּ גַּבֵּי מַעֲשֵׂר לָא מִכְּתַב כְּתִיב וְלָא מִתְּנֵי תְּנַן וְלָא אִבָּעוּיֵי אִבַּעְיָא לָן. גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ כְּתִיב: "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו (וְקָם) [וְהָיָה] לוֹ", וּתְנַן: "הַפּוֹדֶה אֶת הַהֶקְדֵּשׁ הֲרֵי זֶה מוֹסִיף חֹמֶשׁ" חֲמִשָּׁה תְּנַן, חֲמִשָּׁה דְּחֲמִשָּׁה לָא תְּנַן, מַאי, אָמַר קְרָא: "וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו (וְקָם) [וְהָיָה] לוֹ" מֵקִישׁ חֲמִשּׁוֹ לְכֶסֶף עֶרְכּוֹ, מַה כֶּסֶף עֶרְכּוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ אַף חֲמִשּׁוֹ מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, פְּרָט לְאוֹכֵל תְּרוּמַת חֶמֶץ בְּפֶסַח שֶׁפָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֵצִים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חִסְמָא מְחַיֵּב. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: וְכִי מַה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בָּהּ, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי מַה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בָּהּ לְאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁמְּשַׁלֵּם, אָמַר לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בִּתְרוּמָה טְמֵאָה בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ הֶתֵּר אֲכִילָה יֵשׁ בָּהּ הֶתֵּר הַסָּקָה, תֹּאמַר בָּזֶה שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ לֹא הֶתֵּר אֲכִילָה וְלֹא הֶתֵּר הַסָּקָה. אָמַר לוֹ: אַף בְּזוֹ יֵשׁ לוֹ [בָּהּ] הֶתֵּר הַסָּקָה, שֶׁאִם רָצָה כֹּהֵן מְרִיצָהּ לִפְנֵי כַּלְבּוֹ אוֹ מַסִּיקָהּ תַּחַת תַּבְשִׁילוֹ. "וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו" שֶׁיִּהֵא הוּא וְחֲמִשּׁוֹ חֲמִשָּׁה. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין לֹא מִן הַלֶּקֶט וְלֹא מִן הַשִּׁכְחָה וְלֹא מִן הַפֵּאָה וְלֹא מִן הַמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ וְלֹא מִן הַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ פּוֹדֶה הֶקְדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְשַׁלְּמִין מִכֻּלָּם. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין אֶלָּא מִמִּין עַל מִינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ". לְפִיכָךְ אִם אָכַל קִשּׁוּאִין שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית יַמְתִּין לְקִשּׁוּאִין שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וִישַׁלֵּם מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְשַׁלְּמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וּבִלְבַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה עַל הָרַע. הָא כֵּיצַד, אָכַל גְּרוֹגָרוֹת וְשִׁלֵּם תְּמָרִים, תְּבוֹא לוֹ בְּרָכָה. יָכוֹל תְּהֵא הַפְרָשָׁתוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְחַיֵּב עָלָיו חֹמֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" מַתְּנָתוֹ לַכֹּהֵן מְקֻדֶּשֶׁת לְחַיֵּב עָלָיו קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, וְאֵין הַפְרָשָׁתוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְחַיֵּב עָלָיו קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. "וְלֹא יְחַלְּלוּ" לְהָבִיא אֶת הַסָּךְ וְאֶת הַשּׁוֹתֶה. "אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל קָדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין בְּחֹמֶשׁ, וְאֵין חַיָּבִין עַל קָדְשֵׁי הַנָּכְרִים בְּחֹמֶשׁ. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל תְּרוּמָה שֶׁבְּטֶבֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'" עַל הַמּוּרָם חַיָּבִין, וְאֵין חַיָּבִין עַל תְּרוּמָה שֶׁבְּטֶבֶל. "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם" מְלַמֵּד, שֶׁאַף עַל הַטֶּבֶל חַיָּבִין מִיתָה. "בְּאָכְלָם" פְּרָט לְזוֹרֵעַ וְלִמְטַמֵּא. "כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשָׁם" לְהַגִּיד מָה

גָּרַם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: חַטָּאת שֶׁשָּׁחֲטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה פְּסוּלָה. לְשֵׁם חֻלִּין כְּשֵׁרָה. אָמַר רַבִּי אִלְעַאי: מַאי טַעֲמָא דְּרַב, דִּכְתִיב: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" קָדָשִׁים מְחַלְּלִין קָדָשִׁים, וְאֵין חֻלִּין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים. אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִנַּיִן לְאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה, דִּכְתִיב: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'" בַּעֲתִידִין לְתָרֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְיֵלִיף "חִלּוּל חִלּוּל" מִתְּרוּמָה, מַה לְּהַלָּן בְּמִיתָה אַף כָּאן בְּמִיתָה. וְנֵילַף "חִלּוּל חִלּוּל" מִנּוֹתָר, מַה לְּהַלָּן בְּכָרֵת אַף כָּאן בְּכָרֵת, מִסְתַּבְּרָא מִתְּרוּמָה הֲוָה לֵה לְמֵילַף, שֶׁכֵּן תְּרוּמָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ הֲתְרָה בְּמָקְוֶה בְּרַבִּים פָּרוֹת וְכוּ'. אַדְּרַבָּא מִנּוֹתָר הֲוָה לֵה לְמֵילַף, שֶׁכֵּן פְּסוּל אֹכֶל אֵין לוֹ הֶתֵּר בְּמָקְוֶה, הָנַךְ נְפִישָׁן. רָבִינָא אָמַר: חִלּוּל דְּרַבִּים מַחְלוּל דְּרַבִּים עָדִיף. שִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה אוֹמֵר: שְׁחָטָן לְשֵׁם גְּבוֹהַּ מֵהֶן כְּשֵׁרִים, לְשֵׁם נָמוּךְ מֵהֶן פְּסוּלִין. כֵּיצַד, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדָשִׁים קַלִּים פְּסוּלִין, קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּשֵׁרִין. מַאי טַעֲמָא, אֲמַר קְרָא: "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'" בְּגָבוֹהַּ מֵהֶם אֵין מִתְחַלְּלִין, בְּנָמוּךְ מֵהֶן מִתְחַלְּלִין. וְהַאי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא, הַאי מְבַעְיָא לֵהּ לְכִדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְאוֹכֵל טֶבֶל וְכוּ', אִם כֵּן לְכְתוֹב "אֲשֶׁר הֵרִמּוּ" מַאי "אֲשֶׁר יָרִימוּ", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. וְהִשְׁאִיר אוֹתָם" זֶה אֶחָד מִנ' אֻתִּים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ. וְכִי אֲחֵרִים מַשְׁאִירִין אֶת עַצְמָן, וַהֲלֹא הֵן מַשְׁאִירִין אֶת עַצְמָם. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר וְגוֹ' בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ" וְכִי אֲחֵרִים מְבִיאִין אוֹתָן וַהֲלֹא הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי" וְכִי אֲחֵרִים קָבְרוּ אוֹתוֹ וַהֲלֹא הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ. (ויקרא כב טו) יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "גֵּר" אֵלּוּ הַגֵּרִים. "הַגָּר" לְרַבּוֹת אֶת נְשֵׁי גֵּרִים. "בְּיִשְׂרָאֵל, לְרַבּוֹת אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִים). אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ אִישׁ", לְהָבִיא אֶת הַנָּכְרִים שֶׁהֵם נוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל.

רמז תרלט

(ויקרא כב יח) אָמַר רַב הוּנָא: שַׁלְמֵי הַנָּכְרִי עוֹלוֹת. אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא. אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא נָכְרִי לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה" כָּל דְּמַקְרְבֵי עוֹלָה נִינְהוּ. מְתִיב רַב שִׁיזְבִי: אֵלּוּ מְנָחוֹת נִקְמְצוֹת וּשְׁיֵרֵיהֶן לְכֹהֲנִים: מִנְחַת נָכְרִי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָא רַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא: "אִישׁ" מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת הַנָּכְרִים שֶׁנּוֹדְרִין נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל. "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה" אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, שְׁלָמִים מְנַיִן, [תַּלְמוּד לוֹמַר: "נִדְרֵיהֶם"]. תּוֹדָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לְכָל) נִדְבוֹתָם". מְנַיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת (וְהַמְּנָחוֹת) [וְהַיַּיִן] וְהַלְּבוֹנָה וְהָעֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: ["נִדְרֵיהֶם] לְכָל נִדְרֵיהֶם, נִדְבוֹתָם לְכָל נִדְבוֹתָם". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד

לוֹמַר "עֹלָה", "עֹלָה" פָּרָט לִנְזִירוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה" אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה. וְהַאי פָּרָט לִנְזִירוּת מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹזָרִים הֵם, וְאֵין הַנָּכְרִים נוֹזָרִים. אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא: קָרְבָּן הוּא דְּלָא לֵיתֵי, אֲבָל נְזִירוּת חָלָה עֲלֵיהֶן, קָא מַשְׁמַע לָן. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתָנֵן: שִׁבְעָה דְּבָרִים הִתְקִינוּ בֵּית דִּין וְזֶה אֶחָד מֵהֶם: נָכְרִי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁלַח נְסָכִים עִמָּהּ קָרְבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו קָרְבִין מִשֶּׁל צִבּוּר. לֵימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא. אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, עוֹלָה וְכָל אֲבִיזָרָהא. מַאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: אֶזְרָח מֵבִיא נְסָכִים, וְאֵין הַנָּכְרִי מֵבִיא נְסָכִים. יָכוֹל לֹא תְּהֵא עוֹלָתוֹ טְעוּנָה נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּכָה". אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, סַמֵּי מֵהַהִיא יַיִן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא, עוֹלָה וְכָל אֲבִיזָרָהא.

רמז תרמ

תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם" הַכֹּל בָּאִין בְּשֻׁתָּפוּת, לֹא סִלֵּק הַכָּתוּב אֶלָּא מִנְחָה, דִּכְתִיב בָּהּ "נֶפֶשׁ". הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, הָיוּ לָהּ מָעוֹת סְתוּמִין יִפְּלוּ לִנְדָבָה. מָעוֹת מְפֹרָשִׁין דְּמֵי חַטָּאת יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. דְּמֵי עוֹלָה יָבוֹאוּ לְעוֹלָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן. דְּמֵי שְׁלָמִים יָבִיאוּ שְׁלָמִים, נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וְאֵינָן טְעוּנִים לֶחֶם. יִפְּלוּ לִנְדָבָה וַהֲלֹא דְּמֵי חַטָּאת מְעֹרָבִין בָּהֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "לְכָל נִדְרֵיהֶם" הַתּוֹרָה אָמְרָה: מוֹתַר נָזִיר יְהֵא לִנְדָבָה. "לִרְצֹנְכֶם" אֵין כּוֹפִין אֶת הַצִּבּוּר עַל כָּרְחָם. "תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים" תַּמּוּת וְזַכְרוּת בִּבְהֵמוֹת, וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בְּעוֹפוֹת. יָכוֹל אַף יְבֵשׁ גַּפָּהּ וְשֶׁנִּחְטְטָה עֵינָהּ וְשֶׁנִּקְטְעָה רַגְלָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן (הָעוֹפוֹת) [הָעוֹף"] וְלֹא כָּל הָעוֹף. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וּמָה אִם הַקְּדָשִׁים שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן אֵין אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם, עוֹף שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא אֶתְנָן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכָל נֶדֶר" לְהָבִיא אֶת הָעוֹף. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "זָכָר וּנְקֵבָה" טָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹסֵל בּוֹ. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ "זָכָר וּנְקֵבָה" אֵין טָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹסֵל בּוֹ.

רמז תרמא

(ויקרא כב כ) "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" אָמַר רַב אַדָּא בַּר קְטִינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שָׁלֹשׁ פְּגִימוֹת הֵן: פְּגִימַת עֻצֶם בְּפֶסַח, פְּגִימַת אֹזֶן בִּבְכוֹר, פְּגִימַת מוּם בְּקָדָשִׁים. וְרַב חִסְדָּא אָמַר: אַף פְּגִימַת סַכִּין. וְאִידָךְ, בְּחָלִין לֹא קָא מַיְירֵי. וְכֻלָּן פְּגִימָתָן כְּדֵי פְּגִימַת מִזְבֵּחַ. וְכַמָּה פְּגִימַת

מִזְבֵּחַ, כְּדֵי שֶׁתִּתְחַנֵּר בְּצִפֹּרֶן. מֵיתִיבִי: כַּמָּה פְּגִימַת מִזְבֵּחַ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: טֶפַח. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כַּזַּיִת. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּסִידָא הָא בְּאַבְנָא. אָמַר אַבָּיֵי כָּל מִלְּתָא דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד, אִי עָבֵיד מְהַנֵּי. רָבָא אָמַר: לָא מְהַנֵּי. וַהֲרֵי הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא, אָמַר לְךָ רָבָא: שְׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא: "וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה" רְצוּי הוּא דִּלְא מְרַצֶּה הָא מִקְדַּשׁ קָדְשֵׁי. וּלְאַבָּיֵי, אִי לָאו דַּאֲמַר רַחֲמָנָא "וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה", הָוָה אָמֵינָא תֶּהֱוֵי כְּעוֹבֵר עַל מִצְוָה וְכָשֵׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. וַהֲרֵי מַקְדִּישׁ תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת דַּאֲמַר רַחֲמָנָא: "נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ" זֶהוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וּתְנַן: "הַמַּקְדִּישׁ תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי", תְּיוּבְתָּא דְּרָבָא, אָמַר לְךָ רָבָא: מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, נִתְרַבּוּ תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. "כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" אֵין לִי אֶלָּא מוּם קָבוּעַ, מוּם עוֹבֵר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: אִי מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁחָטוּ הֲרֵי כְּבָר אָמוּר לְמַטָּה, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּל תַּקְרִיבוּ", בַּל תַּקְרִיבוּ", בַּל תַּקְרִיבוּ", מִכָּאן אָמְרוּ: הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ עוֹבֵר מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת: מִשּׁוּם בַּל תַּקְדִּישׁוּ, וּמִשּׁוּם בַּל תִּשְׁחָטוּ, וּמִשּׁוּם בַּל תִּזְרְקוּ, וּמִשּׁוּם בַּל תַּקְטִירוּ כֻּלּוֹ, וּמִשּׁוּם בַּל תַּקְטִירוּ מִקְצָתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשּׁוּם קַבָּלַת הַדָּם. אָמַר מַר: אִי מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁחָטוּ כְּבָר אָמוּר לְמַטָּה. הֵיכָן אָמוּר, דְּתַנְיָא: "עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת לֹא (תַּקְרִיבוּ) [תַּקְרִיבוּ"] מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִי מִשּׁוּם בַּל תַּקְדִּישׁוּ כְּבָר אָמוּר לְמַעְלָה, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּל תַּקְרִיבוּ", בַּל תִּשְׁחָטוּ. "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ" אֵלּוּ אִשִּׁים. אֵין לִי אֶלָּא כֻּלּוֹ, מִקְצָתוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵהֶם". זְרִיקַת דָּמִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'" לְרַבּוֹת הוּא. וְהָתַנְיָא: "קָרְבָּן" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁנִּקְרְאוּ קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן". תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקפ"א). אָמַר מַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה: אַף מִשּׁוּם קַבָּלַת הַדָּם. מַאי טַעֲמָא, נָפְקָא מֵהָא: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ" זוֹ קַבָּלַת הַדָּם. וְתַנָּא קַמָּא מִבַּעְיָא לֵהּ לְהַאי: סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וְלֹא נִצְטַוּוּ אֶלָּא עַל מְחֻסְּרֵי אֲבָרִים לֹא שְׁנָא בַּמִּזְבֵּחַ דִּידְהוּ לֹא שְׁנָא בַּמִּזְבֵּחַ דִּידָן, קָא מַשְׁמַע לָן. מַתְקִיף לַהּ רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁמָּא לֹא שָׁנִינוּ אֶלָּא בְּתָם וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם עוֹבֵר, אֲבָל מוּם מֵעִקָּרָא דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא, אָמַר לֵהּ רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרַב יוֹסֵף: "שָׂרוּעַ וְקָלוּט" כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, וְהָנֵי בַּעֲלֵי מוּמִין מֵעִקָּרָא נִינְהוּ.

(ויקרא כב כא) "אִישׁ" הַיָּחִיד מֵבִיא שְׁלָמִים נְדָבָה, וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים שְׁלָמִים נְדָבָה. אוֹ "אִישׁ" לְהוֹצִיא אֶת הַשֹּׁתְפִין, רַבִּי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם" כָּל הַקָּדָשִׁים בָּאִין בְּשֻׁתָּפוּת עַד שֶׁחֵלֶב הַכָּתוּב אֶת הַמִּנְחָה. "כִּי יַקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים" אֵין

לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרִבּוֹת הָעוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתּוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְפַלֵּא". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַוְּלָדוֹת וְאֶת הַתְּמוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּבָּקָר". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר הַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּצֹּאן". מִנַּיִן לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּבָּקָר אוֹ בַּבָּקָר, בַּצֹּאן אוֹ בַצֹּאן". "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" מִצְוֹת עֲשֵׂה, לֹא תַּעֲשֶׂה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ". אִם נָפַל מִן הַגַּג וְנִשְׁבַּר יָכוֹל יְהֵא עוֹבֵר עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ" אַל תִּתֵּן בּוֹ מוּם. מִכָּאן אָמְרוּ: בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם אֲפִלּוּ מֵת אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַקִּיז וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מוּם. אִם עָשָׂה בּוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחַט עָלָיו, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יַקִּיז, וַאֲפִלּוּ שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם. "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" (כָּתוּב בְּרֶמֶז תס"ב וּבְרֶמֶז תנ"ב).

רמז תרמב

(ויקרא כב כב) "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר" כְּתִיב: "אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ" בָּהּ עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת, לְמַעוֹטֵי קָדְשִׁים דְּלָא פָּסְלָא בְּהוּ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: לֵיתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מֵעֶגְלָה: וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. קָדָשִׁים שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן. אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְּעֶגְלָה שֶׁכֵּן שְׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ. אַטּוּ קָדָשִׁים מִי לֵיכָּא דְּפָסְלִי בְּהוּ שְׁנִים, דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְהָנַךְ דְּפָסְלִי בְּהוּ שְׁנִים. וְקָדָשִׁים דְּלָא פְּסָלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא: "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר וְגוֹ' לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'" אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבָדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה. אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּנַעֲבָדָה בְּהוּ הֶתֵּר, אֲבָל עָבַד בָּהּ עֲבוֹדַת אִסּוּר אֵימָא לִתַּסְרוּ. הָא נַמֵּי מֵהָכָא נָפְקָא: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ וְגוֹ' מִכָּל אֵלֶּה" אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנַּעֲבָדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה. אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי כְּשֶׁעָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן חֻלִּין, אֲבָל עָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן קָדָשִׁים אֵימָא לִתַּסְרוּ, צְרִיכָא. טָמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה. בִּשְׁלָמָא טָמְטוּם בַּמִּקְדָּשׁ לֹא דִּילְמָא נְקֵבָה הִיא וְכוּ', אַנְדְּרוֹגִינוֹס בַּמִּקְדָּשׁ לֹא דִּילְמָא נְקֵבָה הִיא, אֶלָּא בַּמְּדִינָה נַמֵּי נֵהֵי דְּזָכָר הוּא תַּעֲשֶׂה נַקְבוּת שֶׁלּוֹ חָרוּץ וְיִשְׁחַט עָלֶיהָ, אֲמַר קְרָא: "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ" חָרוּץ דּוּמְיָא דְּשָׁבוּר וְכוּ'. חָרוּץ בְּמָקוֹם בָּשָׂר נַמֵּי לָא מָצֵית אֲמַרַת דְּהָוֵי מוּמָא. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ חָרוּץ בְּמָקוֹם בָּשָׂר הָוֵי מוּמָא, מִכְּדֵי כֵּיוָן דַּאֲמַר מַר: גָּרַב זוֹ חֶרֶס, וְחֶרֶס מְחָרֵץ חָרוּץ, דִּכְתִיב "מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר" כְּמַרְאֵה חַמָּה עָמֵקָה מִן הַצֵּל. אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חָרוּץ" וְלָא בְּעֵי "גָּרַב", וַאֲנָא אֲמֵינָא: וּמָה "חָרוּץ" דְּלָא מָאִיס הָוֵי מוּמָא "גָּרַב" דְּמָאִיס לֹא כָּל שֶׁכֵּן. לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא "גָּרַב" לְמֵימַר דְּחָרוּץ בְּמָקוֹם בָּשָׂר לָא הָוֵי מוּמָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה.

כְּאַבָּיֵי לָא אָמְרִי חָרוּץ דּוּמְיָא דְּשָׁבוּר לָא אָמְרִינַן. כְּרָבָא נַמֵּי לָא אָמְרִי דִּילְמָא הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּלָא מִנְכַּר אֲבָל הֵיכָא דְּמִנְכַּר "מוּם רָע" קָרֵינַן בֵּהּ. בָּעֵי רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִיהוּ מְפָשֵׁט פְּשִׁיט לֵהּ אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּכוֹר הוּא וּמוּמוֹ עִמּוֹ. אוֹ דִּילְמָא סָפוֹקֵי מְסַפְּקָא לֵהּ וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר קָאָמַר, אִם תִּמְצָא לוֹמַר בְּכוֹר הוּא הֲרֵי מוּמוֹ עִמּוֹ. לְמַאי נָפְקָא מִנַּהּ, לְמֵילְקֵי עֲלֵהּ מִשּׁוּם גִּזָּה וַעֲבוֹדָה, אִי נַמֵּי לְמֵיתְבֵהּ לְכֹהֵן. "אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת" (כְּתוּב בְּרֶמֶז קפ"ד). "עַוֶּרֶת" בֵּין סוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו בֵּין סוּמָא [אֶפְלוּ] בְּעֵינוֹ אַחַת. "שָׁבוּר" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁבֶר רֶגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ אוֹ יָדוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שֶׁבֶר זָנָב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שָׁבוּר". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה שֶׁבֶר צֵלָע, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבֶר יָד אוֹ שֶׁבֶר רֶגֶל" מַה זֶּה מְיֻחָד מוּם שֶׁבָּגְלוּי, יָצָא שֶׁבֶר צֵלָע שֶׁאֵינוֹ בָּגְלוּי. "חָרוּץ" רֵישׁ שֶׁל עַיִן שֶׁנִּפְגַּם שֶׁנִּפְגַּם שֶׁנִּסְדַּק, חָטְמוֹ שֶׁנִּפְגַּם שֶׁנִּסְדַּק, שִׂפְתוֹ שֶׁנִּקְבָה שֶׁנִּפְגְּמָה וְשֶׁנִּסְדְּקָה, חִטִּין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֱקְרוּ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמַּתְאִימוֹת וְלִפְנִים, וְאַף לֹא אֶת הַמַּתְאִימוֹת. "יַבֶּלֶת" זֶה בַּעַל יַבֶּלֶת. "גָּרָב" זֶה הַחֶרֶס. "יַלֶּפֶת" זֶה חֲזָזִית הַמִּצְרִית. כָּאן לֹא נֶאֱמַר דַּק וּתְבַלּוּל, וּבְאָדָם לֹא נֶאֱמַר "יַבֶּלֶת". מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בַּבְּהֵמָה בָּאָדָם, וְאֶת הָאָמוּר בָּאָדָם בַּבְּהֵמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּרָב גָּרֶב, יַלֶּפֶת יַלֶּפֶת" לִגְזֵרָה שָׁוָה. מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וְשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשׁוֹר וָשֶׂה" לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וְשֶׂה.

(ויקרא כב כג) "שָׁרוּעַ וְקָלוּט" תָּנָא: שְׁרוּעַ שֶׁנִּשְׁתַּרְבְּבָה יֶרֶכוֹ. קָלוּט שֶׁרַגְלָיו קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר וּכְשֶׁל סוּס. "נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ" זֶה קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. אֵין לִי אֶלָּא נְדָבָה, נֶדֶר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְנֶדֶר". "לֹא יֵרָצֶה" זֶה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. אֵין לִי אֶלָּא נֶדֶר, נְדָבָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְדָבָה". רַבִּי אוֹמֵר: "לֹא יֵרָצֶה" בְּהַרְצָאַת גּוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הַיְנוּ תַּנָּא קַמָּא, מַאי לָאו בָּהָא קָמִפַּלְגִי: תַּנָּא קַמָּא סָבַר אֲפִלּוּ אַקְדּוּשֵׁהּ לִדְמֵי הַנְּכָסִים נַמֵּי לָקֵי, וְרַבִּי סָבַר בְּהַרְצָאַת גּוּפוֹ הִיא דְּלָקֵי אֲבָל בִּדְמֵי נְכָסִים לָא לָקֵי, שְׁמַע מִנַּהּ. אֶלָּא "אֹתוֹ" לְמַאי אָתָא, לְכִדְתַנְיָא: "נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ" אוֹתוֹ אַתָּה עוֹשֶׂה נְדָבָה, וְאִי אַתָּה עוֹשֶׂה תָּם נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. מִכָּאן אָמְרוּ: (הַמַּתְפִּיס) [הַמַּקְדִּישׁ] תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. אֵין לִי אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, בְּלָאו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר" לָאו נֶאֱמְרוּ בַּדְּבָרִים.

(ויקרא כב כד) "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת" כֻּלָּם בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. בַּבֵּיצִים וְלֹא בַּגִּיד, אֵימָא: כֻּלָּם אַף בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כֻּלָּם בַּגִּיד. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה אוֹמֵר: מָעוּךְ וְכָתוּת אַף בַּבֵּיצִים, נָתוּק וְכָרוּת בַּגִּיד אֵין בַּבֵּיצִים לֹא. וְקָא מִפַּלְגִי בְּמוּמִים שֶׁבָּגְלוּי. דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת הֲוֵי מוּמָא דְּהָא לֵיתְהוֹן, נָתוּק וְכָרוּת הֲוֵי מוּמָא דְּהָא תַּלְיָן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת לָא הֲוֵי מוּמָא

דְּמַעְקְרָא נַמֵּי זִימְנִין דְּלֵיתְהוֹן, נָתוּק וְכָרוּת לָא הָוֵי מוּמָא דְּמַעְקְרָא נַמֵּי זִימְנִין דְּתַלְיָין. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת הָוֵי מוּמָא דְּהָא לֵיתַנְהוּ, נָתוּק וְכָרוּת לָא הָוֵי מוּמָא דְּהָא אִיתַנְהוּ (כְּתִיב בְּרֶמֶז תנ"ב). מִנַּיִן לְסָרוּס בָּאָדָם שֶׁהוּא אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". שְׁלַחוּ לֵהּ לַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: הָנֵי תּוֹרֵי דְּנָנְבִין לֵהּ אֲרַמָּאֵי וְנָנְחִין לְהוּ, מַהוּ, שְׁלַח לְהוּ: הַעֲרָמָה יִתְעָבִיד בְּהוּ, הַעֲרִימוּ עֲלֵיהוֹן וְיִזְדַּבְּנוּן. בְּנֵי מַעֲרָבָא סָבְרִי לֵהּ כְּרַבִּי חִדְקָאי דַּאֲמַר: בֶּן נֹחַ מְצֻוֶּה עַל הַסָּרוּס, וְקָא עָבַר מְשׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". סָבַר רָבָא לְמֵימַר יִמָּכְרוּ לִשְׁחִיטָה, אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי: דַּיָּן שֶׁקִּנַּסְתָּ עֲלֵיהֶן מְכִירָה.

"לֹא תַקְרִיבוּ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא נַקְרִיב, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ". אֵין לִי אֶלָּא בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ". אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִין, בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאַרְצְכֶם". אֵין לִי אֶלָּא בָּאָרֶץ, בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ" בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם. מִנַּיִן אַף בָּאָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּכֶם", דִּבְרֵי בֶן עַזַּאי. מִנַּיִן שֶׁאֵין מְקַבְּלִין שְׁקָלִים מִן הַנָּכְרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם". אֵין לִי אֶלָּא תְּמִידִין שֶׁנִּקְרְאוּ לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי". מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר קָרְבָּנוֹת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכָּל אֱלֶה". מִנַּיִן שֶׁאַף הַנִּקְבוֹת בְּסָרוּס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָשְׁחָתָם". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "בָּהֶם" וְאֵין הַנִּקְבוֹת בְּסָרוּס. "מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם" מְלַמֵּד שֶׁאֵינָם מְרַצִּין. אָמַר רַב: שְׁנֵי שֶׁבְּזוּג רִאשׁוֹן יִקָּרֵב, קָסָבַר בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָם נִדְחִים. מַאי טַעְמָא דְּרַב, יָלִיף מִבַּעַל מוּם עוֹבֵר, אַף עַל גַּב דְּלָא חָזֵי דְּלָא יֵרָצֶה, הָא עָבַר מוּמִין יֵרָצֶה, הָכָא נַמֵּי לָא שְׁנָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: שְׁנֵי שֶׁבְּזוּג שֵׁנִי יִקָּרֵב, מִעֵט רַחֲמָנָא "בָּהֶם" בָּהֶם הוּא דְּכִי עָבַר מוּמָן מְרַצֶּה, הָא כָּל דְּחוּץ הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדְחוּ. וְרַב, הַהוּא "בָּהֶם" בְּעֵינֵיהוּ הוּא דְּלָא מְרַצּוּ הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבוֹת מְרַצֶּה. כְּדִתְנַן: "אֵבְרֵי עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵבְרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "אִם קָרֵב רֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יִקָּרְבוּ כָּל הָרָאשִׁים". וְאִידָךְ, נָפְקָא לֵהּ מִ"בָּם בָּהֶם". וְאִידָךְ, "בָּם בָּהֶם" לָא דָּרֵישׁ.

(ויקרא כב כה) "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם" תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הַשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה. דְּבַר עֶרְוָה דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר". עֲבוֹדָה זָרָה דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל". כָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְכָל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵין דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ. וְהַאי מַעֲשֶׂר הוֹאִיל וְלָא פָּסֵיל בֵּיהּ מוּמָא, דִּכְתִיב: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לְרַע", דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נַמֵּי לָא פָּסְלִי.

(ויקרא כב כז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב". "צַדִּקְתְּךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'" מִשְׁפַּט אָדָם וּמִשְׁפַּט בְּהֵמָה: מִשְׁפַּט אָדָם "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל". "וּמִשְׁפַּט

בְּהֵמָה" וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. "מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם" רַבִּי תַּנְחוּם פָּתַר קְרָא בְּרוּק שֶׁהָיָה שָׁרוּי בִּמְדִינָה וְנוֹתֵן שְׂכַר סוֹפְרִים וּמַשְׁנִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עָלַי לְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ וְלִתֵּן לוֹ בֵּן זָכָר. עָתִיד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְהִיוֹת מְפוֹצֶצֶת בְּרֹאשׁ הֶהָרִים וְאוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁפָּעַל עִם אֵל, יָבוֹא וְיִקַּח שְׂכָרוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת: "מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם" מִי קִלֵּס לְפָנַי, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ נְשָׁמָה, מִי (מִלֵּל) [מָל בְּנוֹ] לִשְׁמִי, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ בֵּן, מִי עָשָׂה לְפָנַי מַעֲקֶה, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ גֵּג, מִי עָשָׂה לִי מְזוּזָה, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ בַּיִת, מִי עָשָׂה לִי סֻכָּה, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ דְּמִים, מִי עָשָׂה לִי צִיצִית, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ טַלִּית, מִי הִפְרִישׁ לִי תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ גֹּרֶן, מִי הִפְרִישׁ לִי חַלָּה, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ עִסָּה, מִי הִפְרִישׁ לִי קָרְבָּן, עַד שֶׁלֹּא נָתַתִּי לוֹ בְּהֵמָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז". רַבִּי עֲקִיבָא בַּר זַבְדִּי בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ פָּתַח: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לִמְבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן". כְּתִיב: "שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ" וְגוֹ' "בִּשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף" לְקִלּוּס. "בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָּנָיו" שֶׁלֹּא יַבִּיט בַּשְּׁכִינָה. "וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו" שֶׁלֹּא יֵרָאוּ פְּנֵי שְׁכִינָה, דִּכְתִיב: "וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל". וּכְתִיב: "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", עַל שֵׁם: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לִמְבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן". תָּמָן תְּנִינָן: "כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה". לָמָּה, שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר עָוֹן. תָּנֵי: מִפְּנֵי מָה אֵין סוֹטָה שׁוֹתָה בְּכוֹס שֶׁל חֶבֶרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בְּכוֹס זֶה שָׁתְתָה חֶבֶרְתָּהּ וְמֵתָה, עַל שֵׁם: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. תַּנְיָא: "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה" אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מָה חֲטָאת, אֶלָּא לְפִי שֶׁבָּא לְאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, אָמְרָה תּוֹרָה: תִּסָּקֵל.

דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תְּהֵא עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק וְיִהוּ אוֹמְרִים: זוֹ הִיא הַבְּהֵמָה שֶׁנִּסְקַל פְּלוֹנִי עַל יָדָהּ, עַל שֵׁם: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל". אַף כָּאן: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב כִּי יִוָּלֵד" שׁוֹר נוֹלָד, וְלֹא עֵגֶל נוֹלָד, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", לְפִיכָךְ קְרָאוֹ הַכָּתוּב שׁוֹר, וְלֹא קְרָאוֹ עֵגֶל, [הֲדָא הוּא דִּכְתִיב]: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב". "עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ" מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח פְּרוֹזְדוֹגְמָא שֶׁלּוֹ לַמְּדִינָה. מֶה עָשׂוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה, עָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם וּפָרְעוּ רָאשֵׁיהֶן וְקָרְאוּ אוֹתוֹ בְּאֵימָה וּבְרִתֵּת וְבִזִּיעַ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הֲדֵין קְרִיאַת שְׁמַע פְּרוֹזְדוֹגְמָא דִּידִי. לֹא הִטְרַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא אֲמַרְתִּי לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ לֹא עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶם וְלֹא פּוֹרְעִין רָאשֵׁיהֶם, אֶלָּא "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדָּרֶךְ".

רמז תרמג

אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בַּר סִימוֹן: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת מָסַרְתִּי לְךָ, שְׁלֹשׁ בִּרְשׁוּתְךָ וְשֶׁבַע אֵינָן בִּרְשׁוּתְךָ. שְׁלֹשׁ שֶׁהֵם בִּרְשׁוּתְךָ: שׁוֹר, שֶׂה כְּבָשִׂים וְשֶׂה עִזִּים.

וְשָׁבַע שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתָךְ: אַיִל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְגוֹ' לֹא הִטְרַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא אָמַרְתִּי לָכֶם לַעֲלוֹת בֶּהָרִים וּלְהִתְיַגֵּעַ בַּיְעָרִים לְהָבִיא קָרְבָּן מֵאֵלּוּ שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתְךָ, אֶלָּא מִמַּה שֶּׁבִּרְשׁוּתְךָ, מַה שֶּׁגָּדֵל עַל אֲבוּסְךָ, [הָדָא הוּא דִכְתִיב]: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז". "הֵן אַתֶּם מֵאַיִן" אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: "הֵן" לְשׁוֹן יָוָנִי הוּא: הֵינָא אַתֶּם לִי מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם. "מֵאַיִן" מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶם: "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ". "וּפְעָלְכֶם מֵאָפַע" אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל פְּעֻלּוֹת טוֹבוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פְּעֻלָּה אַחַת שֶׁפָּעוּ לְפָנָיו בְּסִינַי וְאָמְרוּ: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". "תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם" אוֹתָהּ תּוֹעֵבָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ: "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", מֵאוֹתָהּ הַתּוֹעֵבָה הֲבִיאוּ לְפָנַי קָרְבָּן, [שֶׁנֶּאֱמַר:] "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז". "בְּרָעָתָם יְשַׂמְּחוּ מֶלֶךְ" וְכִי מָה רָאָה שׁוֹר לְהֵעָשׂוֹת רֹאשׁ לְכָל הַקָּרְבָּנוֹת, מָשָׁל לְמַטְרוֹנִיתָא שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע עִם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַמַּלְכוּת. וּבָדַק הַמֶּלֶךְ בַּדְּבָרִים, וְלֹא מָצָא בָּהֶן מַמָּשׁ. מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, עָשָׂה סְעוּדָה וְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ בָּרֹאשׁוֹן שֶׁל מְסִבִּין. כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁבָּדַק הַמֶּלֶךְ בַּדְּבָרִים וְלֹא מָצָא בָּהֶם מַמָּשׁ. כָּךְ, אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לָהֶם: עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל, וּבָדַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּדְּבָרִים וְלֹא מָצָא בָּהֶן מַמָּשׁ. מֻצְלִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל מֵאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, שֶׁאִלּוּ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל, הָיָה לָהֶם לוֹמַר: "אֵלֶּה (אֱלֹהֶיךָ) [אֱלֹהֵינוּ] יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא הַגֵּרִים שֶׁעָלוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם", הֵם עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, וְאוֹמְרִים לָהֶם: "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". "שׁוֹר" בִּזְכוּת אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם". "כֶּשֶׂב" בִּזְכוּת יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל". "עֵז" בִּזְכוּת יַעֲקֹב, דִּכְתִיב: "לְךָ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טוֹבִים" טוֹבִים לְךָ וְטוֹבִים לְבָנֶיךָ וְכוּ'. "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים" לָמָּה שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּבְדּוֹק, שֶׁאִם נִמְצָא בּוֹ דְּבַר מוּם הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

דָּבָר אַחֵר: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה וְגָזַר וְאָמַר: כָּל אַכְסָנַאי שֶׁיֵּשׁ כָּאן לֹא יִרְאוּ פָּנַי, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי מַטְרוֹנָא תְּחִלָּה. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא תַקְרִיבוּ לְפָנַי קָרְבָּן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיו הַשַּׁבָּת, שֶׁאֵין שִׂבּוּעַ בְּלֹא שַׁבָּת, וְאֵין מִילָה בְּלֹא שַׁבָּת. "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה" כְּמִשְׁפַּט אָדָם מִשְׁפַּט בְּהֵמָה. מִשְׁפַּט אָדָם: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל", וּמִשְׁפַּט בְּהֵמָה: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה".

כְּתִיב: "וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף", רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתְבֹּעַ דְּמָן שֶׁל נִרְדָּפִים מִיַּד רוֹדְפֵיהֶם. צַדִּיק רוֹדֵף צַדִּיק "וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף", רָשָׁע רוֹדֵף רָשָׁע "וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף", רָשָׁע רוֹדֵף אֶת צַדִּיק" וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף, [אֲפִלּוּ צַדִּיק רוֹדֵף רָשָׁע "וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף"] מִכָּל מָקוֹם. תֵּדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהֲרֵי הֶבֶל נִרְדַּף מִפְּנֵי קַיִן לְכָךְ נֶאֱמַר: "וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל". נֹחַ נִרְדַּף מִפְּנֵי דּוֹרוֹ "וְנֹחַ מָצָא

חֵן". וְדוֹרוֹ "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם". אַבְרָהָם נִרְדַּף מִפְּנֵי נִמְרוֹד "אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם". יִצְחָק נִרְדַּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים "וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ". יַעֲקֹב נִרְדַּף מִפְּנֵי עֵשָׂו "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ". יוֹסֵף נִרְדַּף מִפְּנֵי אֶחָיו "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף". מֹשֶׁה נִרְדַּף מִפְּנֵי פַּרְעֹה "לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ". יִשְׂרָאֵל נִרְדָּפִין מִפְּנֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם "וּבְךָ בָּחַר ה' (אֱלֹהֶיךָ)". אַף כָּאן: שׁוֹר נִרְדָּף מִפְּנֵי אָרִי, כֶּבֶשׂ מִפְּנֵי זְאֵב, עֵז מִפְּנֵי הַנָּמֵר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא תְּבִיאוּ לְפָנַי מִן הָרוֹדְפִים, אֶלָּא מִן הַנִּרְדָּפִין, [הַדָּא הוּא דִּכְתִיב]: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז".

"שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד" וְלֹא אָדָם כִּי יִוָּלֵד, [אֶלָּא] אַף יוֹצֵא דֹּפֶן. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם טְרֵפָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּחֻלִּין לֹא עָשָׂה בָּהּ אֶת הַמַּקְרִיבִין כְּקֻרְבִּין. יוֹצֵא דֹּפֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין [אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הַמַּקְרִיבִין כְּקֻרְבִּין, בַּעַל מוּם יוֹכִיחַ שֶׁהוּא מֻתָּר בְּחֻלִּין] וְעָשָׂה בּוֹ מַקְרִיבִין כְּקֻרְבִּין, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל יוֹצֵא דֹּפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הַמַּקְרִיבִין כְּקֻרְבִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר כִּי יִוָּלֵד" וְלֹא אָדָם כִּי יִוָּלֵד. יוֹצֵא דֹּפֶן אֵין יוֹשְׁבִין עָלָיו יְמֵי טֻמְאָה וימי טָהֳרָה, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא כְּיָלוּד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְעִנְיַן קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ. מַאי טַעֲמָא, גְּמַר "לֵדָה לֵדָה" מִבְּכוֹר, מָה הָתָם דֶּרֶךְ רֶחֶם אַף כָּאן דֶּרֶךְ רֶחֶם. אָמַר רָבָא: שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר, דִּכְתִיב: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב כִּי יִוָּלֵד". אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל, דִּכְתִיב: "וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי" אֵילִים הוּא דְּלֹא אָכַל, אֲבָל כְּבָשִׂים אָכַל, אֶלָּא שְׁמַע מִנַּהּ: אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל (כְּתוּב בְּרֵמֶז ק"ל). אָמַר רָבָא: פִּרְכּוּס שֶׁאָמְרוּ בְּסוֹף שְׁחִיטָה. אָמַר רָבָא: מָנָא אָמֵינָא לַהּ, דְּתַנְיָא "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" פָּרָט לְכִלְאַיִם. "אוֹ עֵז" פָּרָט לְנִדְמָה. "כִּי יִוָּלֵד" פָּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן. "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים" פָּרָט לִמְחֻסַּר זְמַן. "תַּחַת אִמּוֹ" פָּרָט לְיָתוֹם. הַאי יָתוֹם הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא (דְּאִיתֵּהּ) [דְּילִידְתֵּהּ] אִמֵּהּ וַהֲדַר מֵתָה, לְעוֹלָם תֵּיחֵי וְתֵזִיל, אֶלָּא דְּמֵתָה וַהֲדַר יְלִידְתֵּהּ, מ"כִּי יִוָּלֵד" נָפְקָא, אֶלָּא פְּשִׁיטָא זֶה פֵּרֵשׁ לְמִיתָה וְזֶה פֵּרֵשׁ לְחַיִּים. אִי אָמַרַת בְּשִׁלְמָא בָּעֵינָן חַיּוּתָא בְּסוֹף לֵדָה הַיְנוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוֹטֵי, אֶלָּא אִי אָמַרַת לָא בָּעֵינָן חַיּוּתָא בְּסוֹף לֵדָה לְמָה לִי, מ"כִּי יִוָּלֵד" נָפְקָא. תְּנֵי רַב שְׁמוּאֵל: לֵיל שִׁמִּינִי נִכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וּכְרַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי, דְּרַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי רָמֵי: כְּתִיב: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ" הָא לַיְלָה חָזִי, וּכְתִיב: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" יוֹם אִין לַיְלָה לֹא, הָא כֵּיצַד, לַיְלָה לִקְדֻשָּׁה, יוֹם לְהַרְצָאָה. מְחֻסַּר זְמַן הַכָּתוּב נִתְקָלוֹ לַעֲשׂוֹת. מַאי טַעֲמָא דַּאֲמַר קְרָא: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה" מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי אִין מֵעִקָּרָא לֹא, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה הוּא. וְהַאי מְבַעְיָא לֵהּ לְכִדְרַבִּי אַפְּטוֹרִיקִי וְכוּ', כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ לִי" (כְּתוּב בְּרֵמֶז שנ"א).

"וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן: "תַּחַת" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "תַּחַת". מַה "תַּחַת" הָאָמוּר כָּאן פֵּרֵט לְכִלְאַיִם וּלְיוֹצֵא דֹּפֶן וְלִמְחֻסַּר זְמַן וּלְיָתוֹם, אַף לְהַלָּן וְכוּ'. וּמַה "תַּחַת" הָאָמוּר לְהַלָּן פֵּרֵט לְטָרֵפָה, אַף "תַּחַת" הָאָמוּר כָּאן פֵּרֵט לְטָרֵפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ", יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה עִם אִמּוֹ כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תַּחַת אִמּוֹ". אִי "תַּחַת אִמּוֹ", יָכוֹל אֲפִלּוּ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהִיא מֵתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עִם אִמּוֹ", הָא כֵּיצַד, אֲפִלּוּ נִתְקַיְּמָה לוֹ אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת. "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" יָכוֹל מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן יְהֵא מֻתָּר, וּבַשְּׁמִינִי עַצְמוֹ יְהֵא אָסוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּבְכוֹר: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ לִי". יָכוֹל הַבְּכוֹר יְהֵא מֻתָּר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְאָסוּר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמֻקְדָּשִׁין: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה". עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: בְּכוֹר מֻתָּר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וּבַמֻּקְדָּשִׁין מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בִּבְכוֹר בְּמֻקְדָּשִׁין וְאֶת הָאָמוּר בְּמֻקְדָּשִׁין בִּבְכוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִמּוֹ, אִמּוֹ" לִגְזֵרָה שָׁוָה. "יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה" לְאִשִּׁים, מִנַּיִן אַף לְהֶקְדֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לֹא יֵרָצֶה") "לְקָרְבַּן אִשֶּׁה". "לַה'" לְרַבּוֹת שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ.

(ויקרא כב כח) "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְגוֹ'." רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: כְּתִיב: "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּתַב בְּתוֹרָתוֹ: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, "וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי" זֶה סַנְחֵרִיב הָרָשָׁע, דִּכְתִיב בֵּהּ: "אֵם עַל בָּנִים רָטָשָׁה".

דָּבָר אַחֵר: "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּתַב בְּתוֹרָתוֹ: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה" וְגוֹ', "וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי" זֶה הָמָן הָרָשָׁע, דִּכְתִיב בֵּהּ: "לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד" וְגוֹ'. מִנַּיִן לְשׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּמֻקְדָּשִׁין שֶׁהוּא בָּלֹא יֵרָצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'", וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה" וְגוֹ'. "שׁוֹר" וְלֹא חַיָּה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ בְּמִצְוַת סְמִיכָה וְסָמְכָה בְּמִצְוַת סְמִיכָה, חַיָּה שֶׁהִיא בְּמִצְוַת כִּסּוּי אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בְּמִצְוַת אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר" וְלֹא חַיָּה. "שֶׂה" וְלֹא עוֹפוֹת. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם בְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ בָּאֵם עַל הַבֵּן הֲרֵי הִיא בְּמִצְוַת אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, עוֹף שֶׁהוּא בָּאֵם עַל הַבֵּן אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהְיֶה בְּמִצְוַת אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׂה" וְלֹא עוֹפוֹת. אֶלָּא נֶאֱמַר "שׁוֹר וָשֶׂה" [ו]בְּנוֹ, יָכוֹל יְהוּ שְׁנֵיהֶם וּבְנוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׂה" אוֹ זֶה אוֹ זֶה. תְּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לְאֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז" וְגוֹ', וּכְתִיב: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד" לְמֵד עַל אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין. וְאֵימָא בְּמֻקְדָּשִׁין אֵין בְּחֻלִּין לֹא, שׁוֹר הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְאֵימָא בְּחֻלִּין אֵין בְּמֻקְדָּשִׁין לֹא, "וְשׁוֹר" כְּתִיב וָא"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. אִי מַה קָּדָשִׁים כְּלָאִים לֹא, אַף אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ כְּלָאִים לֹא. אַלְמָה תַּנְיָא: אֹתוֹ

וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּכָלְאַיִם וּבְכוֹי. וְעוֹד "שֶׂה" כְּתִיב וְאָמַר רָבָא: זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׂה אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכְּלָאַיִם. אָמַר קְרָא "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַכְּלָאַיִם. הַאי "אוֹ" מִבַּעְיָא לֵיהּ לְחַלֵּק, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: עַד דְּשָׁחֵיט שׁוֹר וּבְנוֹ שֶׂה וּבְנוֹ [לֹא מְחַיֵּב, קָא מַשְׁמַע לָן] לְחַלֵּק. מ"בְּנוֹ" נָפְקָא. וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: אִלּוּ נֶאֱמַר שׁוֹר וְשֶׂה וּבְנוֹ, הָיִיתִי אוֹמֵר עַד דְּשָׁחֵיט שׁוֹר וְשֶׂה וּבְנוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". מַאי לָאו מ"אוֹ" נָפְקָא וְלָא מֵ"אֹתוֹ", הָנִיחָא לְרַבָּנָן דְּמִיַּתֵּר לְהוּ "אֹתוֹ" אֶלָּא לַחֲנַנְיָה דְּלָא מְיַתֵּר לֵיהּ "אֹתוֹ" לְחַלֵּק מְנָא לֵיהּ, לְחַלֵּק לָא צְרִיךְ קְרָא, דְּסָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּתַנְיָא: אֲבִיו וְאִמּוֹ (כְּתוּב בָּרְמָז ש"ל). תַּנְיָא: אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּזָכָרִים. חֲנַנְיָה אוֹמֵר: נוֹהֵג בֵּין בְּזָכָרִים בֵּין בִּנְקֵבוֹת. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן, דְּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בֵּין בְּזָכָרִים בֵּין בִּנְקֵבוֹת, וְדִין הוּא: חַיֵּב כָּאן וְחַיֵּב בְּאֵם עַל הַבָּנִים, מַה כְּשֶׁחַיֵּב בְּאֵם עַל הַבָּנִים חַיֵּב בִּנְקֵבוֹת וְלֹא בְּזָכָרִים אַף כְּשֶׁחַיֵּב כָּאן חַיֵּב בִּנְקֵבוֹת וְלֹא בְּזָכָרִים. לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּאֵם עַל הַבָּנִים שֶׁכֵּן לֹא עָשָׂה בָּהּ מְזֻמָּן כְּשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן תֹּאמַר בְּאֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁכֵּן עָשָׂה בּוֹ מְזֻמָּן כְּשֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אַחַר שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב זָכִיתִי לַדִּין: חַיֵּב כָּאן וְחַיֵּב בְּאֵם עַל הַבָּנִים, מַה כְּשֶׁחַיֵּב בְּאֵם עַל הַבָּנִים חַיֵּב בִּנְקֵבוֹת וְלֹא בְּזָכָרִים אַף כְּשֶׁחַיֵּב כָּאן בְּאֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ חַיֵּב בִּנְקֵבוֹת וְלֹא בְּזָכָרִים. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "בְּנוֹ" מִי שֶׁבְּנוֹ כְּרוּךְ אַחֲרָיו, יָצָא זֶה שֶׁאֵין בְּנוֹ כְּרוּךְ אַחֲרָיו. מַאי "אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר", וְכִי תֵּימָא "אֹתוֹ" זָכָר מַשְׁמַע, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּנוֹ" מִי שֶׁבְּנוֹ כְּרוּךְ אַחֲרָיו, יָצָא זָכָר שֶׁאֵין בְּנוֹ כְּרוּךְ אַחֲרָיו. וַחֲנַנְיָה אָמַר לְךָ: כְּתִיב "אֹתוֹ" דְּמַשְׁמַע זָכָר, וּכְתִיב "בְּנוֹ" מִי שֶׁבְּנוֹ כְּרוּךְ אַחֲרָיו, דְּמַשְׁמַע נְקֵבָה, הִלְכָךְ נוֹהֵג בֵּין בְּזָכָרִים בֵּין בִּנְקֵבוֹת. אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כַּחֲנַנְיָה. תָּנוּ רַבָּנָן: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" אֵין לִי אֶלָּא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, בְּנוֹ וְאוֹתוֹ מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. הָא כֵּיצַד, אֶחָד הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְאֶחָד הַשּׁוֹחֵט אֶת אִמָּהּ וְאֶחָד הַשּׁוֹחֵט אֶת בְּנָהּ, שְׁנַיִם הָאַחֲרוֹנִים חַיָּבִין. הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵּהּ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תִשְׁחַט" מַאי "תִּשְׁחָטוּ". וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִשְׁחַט", הָוֶה אָמֵינָא חַד אִין תְּרֵי לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא תִשְׁחָטוּ" דַּאֲפִלּוּ תְּרֵי, אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא (יִשְׁחַט) [יִשְׁחָטוּ"], מַאי "לֹא תִשְׁחָטוּ", שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד" לְפִי שֶׁכָּל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדָשִׁים, וּבְקָדָשִׁים הַלַּיְלָה הוֹלֵךְ אַחַר הַיּוֹם, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, נֶאֱמַר כָּאן "יוֹם אֶחָד" וְנֶאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית "יוֹם אֶחָד" מַה יוֹם אֶחָד הָאָמוּר בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה, אַף יוֹם אֶחָד הָאָמוּר בְּאֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הַיּוֹם הוֹלֵךְ אַחַר הַלַּיְלָה. (רַבִּי אוֹמֵר: "יוֹם אֶחָד" יוֹם הַמְיֻחָד בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, וּמַה יוֹם הַמְיֻחָד בְּשַׁבָּת טָעוּן כְּרוּז אַף זֶה טָעוּן כְּרוּז).

"אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" וְלֹא אוֹתָהּ וְאֶת הָאַחְיָן. כֵּיצַד, שָׁחַט חֲמִשָּׁה אַחְיָן וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הָאֵם, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אֲבָל שָׁחַט אֶת הָאֵם וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט חֲמִשָּׁה אַחְיָן, חַיָּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" וְלֹא אוֹתָהּ וְאֶת אֵם אִמָּהּ, כֵּיצַד, שְׁחָטָהּ וְאֶת אֵם אִמָּהּ שֶׁכֵּן הוּא רַשַּׁאי, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הָאֶמְצָעִית, סוֹפֵג אַרְבָּעִים. סוּמְכוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. שְׁחָטָהּ וְאֶת אִמָּהּ וְאֶת אֵם אִמָּהּ סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" וְלֹא אוֹתָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ. [כֵּיצַד], שְׁחָטָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ שֶׁכֵּן הוּא רַשַּׁאי, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הָאֶמְצָעִית, סוֹפֵג אַרְבָּעִים. סוּמְכוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. שְׁחָטָהּ וְאֶת בִּתָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. "לֹא תִשְׁחָטוּ" פְּרָט לְשׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, לַנּוֹחֵר וְלַמְעַקֵּר. וּלְהָבִיא אֶת הַשּׁוֹחֵט לְהַאֲכִיל לְנָכְרִים לְהַאֲכִיל לִכְלָבִים לְהַאֲכִיל לִרְפוּאָה. הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה, וְהַשּׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהַשּׁוֹחֵט פָּרַת חַטָּאת וְשׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. "בְּיוֹם אֶחָד" רַבִּי אוֹמֵר: יוֹם הַמְיֻחָד טָעוּן כְּרוּז. מִכָּאן אָמְרוּ: בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ: אִמָּהּ מְכַרְתִּי לִשְׁחֹט, בִּתָּהּ מָכַרְתִּי לִשְׁחֹט. וְאֵלּוּ הֵן, עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב עֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אַף עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּגָּלִיל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין לוֹ רֶוַח. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ רֶוַח, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּמוֹכֵר אֶת הָאֵם לֶחְתָּן וְאֶת הַבַּת לַכַּלָּה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעַ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם שׁוֹחֲטִין בְּיוֹם אֶחָד. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים אֵלּוּ כּוֹפִין אֶת הַטַּבָּח לִשְׁחֹט עַל כָּרְחוֹ. אֲפִלּוּ שׁוֹר שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָר וְאֵין לַלּוֹקֵחַ אֶלָּא דִּינָר, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְכוּ'. לְפִיכָךְ אִם מֵת מֵת לַמּוֹכֵר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ. "לִרְצוֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ" (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת קְדֹשִׁים תְּהִיוּ רֶמֶז תר"ד).

(ויקרא כב כט) "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה" רַבִּי פִּינְחָס וְרַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרוּ בְּשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם דְּגָלִיל: לֶעָתִיד לָבֹא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִים, וְקָרְבַּן תּוֹדָה אֵינָהּ בְּטֵלָה. כָּל הַהוֹדָאוֹת בְּטֵלוֹת, וְהוֹדָאַת תּוֹדָה אֵינָהּ בְּטֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת ה'" זֶה קָרְבַּן תּוֹדָה. וְכֵן אָמַר דָּוִד: "עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ, אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ", "תּוֹדָה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "תּוֹדֹת" הַהוֹדָאָה וְקָרְבַּן תּוֹדָה.

(ויקרא כב ל) "בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל" זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַאֲכִילָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִזְבִיחָה, שֶׁאַף תְּחִלַּת זְבִיחָתָן לֹא תְּהֵא אֶלָּא עַל מְנַת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד. אֵין לִי אֶלָּא תּוֹדָה, מִנַּיִן לְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּחִלַּת זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל מְנַת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה, וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח" לְרַבּוֹת כָּל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ אֶלָּא עַל מְנַת לְהֵאָכֵל לְיוֹם אֶחָד. "וּשְׁמַרְתֶּם" זֶה מִשְׁנָה, "וַעֲשִׂיתֶם" זֶה מַעֲשֶׂה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּמִשְׁנָה אֵינוֹ בְּמַעֲשֶׂה. "וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" לִתֵּן שְׂמִירָה

וַעֲשִׂיָּה לַמִּצְוֹת. "אֲנִי ה'" אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. "וְלֹא תְחַלְּלוּ" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַלֵּל" קֹדֶשׁ אָמוּר אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְנִקְדַּשְׁתִּי", מְסֹר עַצְמְךָ עַל מָנָת לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמִי. יָכוֹל אַף בִּיחִידִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הַמְרֻבִּין. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ עַל מָנָת לַעֲשׂוֹת לוֹ נֵס אֵין עוֹשִׂין לוֹ נֵס, וְשֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת לוֹ נֵס עוֹשִׂין לוֹ נֵס. וְכֵן מָצִינוּ בַּחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁאָמְרוּ לוֹ לִנְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע: "לֹא חַשְׂחִין אֲנַחְנָא עַל דְּנָה פִּתְגָם לֶהֱתָבוּתָךְ, הֵן אִיתַי אֱלָהְנָא דִּי אֲנַחְנָא פָלְחִין (לֵה) יְכֵל לְשֵׁיזְבוּתַנָא מִן אַתּוּן נוּרָא יָקְדְתָּא (וְאַף מִן) [וּמִן] יְדָךְ מַלְכָּא יְשֵׁיזֵב, וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵא לָךְ מַלְכָּא דִּי לְאֱלָהָךְ לָא (אֲנַחְנָא) [אִיתְנָא] פָלְחִין וּלְצֶלֶם דַּהֲבָא דִּי הֲקֵימְתָּ לָא נִסְגֻּד". וּכְשֶׁהָרַג טוּרְיָנוּס אֶת לוּלְיָינוּס וְאֶת פַּפּוּס אָחִיו בְּלוּדְקְיָא, אָמַר לָהֶם: אִם מֵעַמּוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אַתֶּם, יָבֹא אֱלֹהֵיכֶם וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי. אָמְרוּ לוֹ: חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּשֵׁרִים הָיוּ, וּנְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה מֶלֶךְ הָגוּן לַעֲשׂוֹת נִסִּים עַל יָדוֹ. אֲבָל אַתָּה מֶלֶךְ רָשָׁע אִי אַתָּה הָגוּן לַעֲשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָךְ, וְאָנוּ מְחֻיָּבִים מִיתָה, וְאִם אִי אַתָּה הוֹרְגֵנוּ הָרְבֵּה הוֹרְגִין יֵשׁ לַמָּקוֹם הָרְבֵּה דְּבִין הָרְבֵּה הָרְבֵּה נְמָרִים הָרְבֵּה אֲרָיוֹת הָרְבֵּה נְחָשִׁים הָרְבֵּה עַקְרָבִים שֶׁיִּפְגְּעוּ בָּנוּ, אֶלָּא לְסוֹף שֶׁהַמָּקוֹם עָתִיד לִפְרַע מִיָּדְךָ. אָמְרוּ: לֹא נָסַע מִשָּׁם עַד שֶׁבָּאת עָלָיו דְּיוֹפְלִי מֵרוֹמִי וְהוֹצִיאוּ אֶת מֹחוֹ בִּבְקָעִיוֹת. "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כְּתוּב בַּפָּסוּק וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים). מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא מָצָא שָׁם עֲשָׂרָה, וְשִׁחְרֵר עַבְדּוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה. וְהֵיכִי עֲבִיד הָכִי, וְהָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ", לְדָבָר מִצְוָה שָׁאנֵי. וְהָא מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה הִיא, מִצְוָה דְּרַבִּים שָׁאנֵי, דִּכְתִיב: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֵין פּוֹרְסִין עַל שְׁמַע, וְאֵין עוֹבְרִין לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֵין נוֹשְׂאִין כַּפַּיִם, וְאֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה, וְאֵין מַפְטִירִין בַּנָּבִיא, פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. דַּאֲמַר קְרָא: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יִהֵא פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. מַאי מַשְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּינָא אֲחוּהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא קַמֵּהּ דְּר' חִיָּא בַּר אַבָּא: אִתְיָא "תּוֹךְ, תּוֹךְ", כְּתִיב הָכָא: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב הָתָם: "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת" מַה לְהַלָּן עֲשָׂרָה אַף כָּאן עֲשָׂרָה. "הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" עַל תְּנַאי כְּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, עַל מָנַת שֶׁתִּתְמְסְרוּ עַצְמְכֶם לְקַדֵּשׁ שְׁמִי. "לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים" עַל כָּרְחֲכֶם. "אֲנִי ה'" אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. (ויקרא כג ב) וּמִנַּיִן שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה עַל גָּלְיוֹת (שֶׁעָלוּ) [שֶׁיָּצְאוּ] וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מוֹעֲדַי" עֲשׂוּ אֶת הַמּוֹעֲדוֹת שֶׁיֵּעָשׂוּ אוֹתוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל. הָיְתָה שָׁנָה צְרִיכָה לְעַבֵּר וְיָשְׁבוּ וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ וְגָמְרוּ וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר מְעֻבֶּרֶת עַד שֶׁאֵרַע דָּבָר, יָכוֹל תְּהֵא מְעֻבֶּרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם, מוֹעֲדַי" אִם קְרִיתֶם אַתֶּם הֲרֵי הֵם מוֹעֲדַי, וְאִם לָאו אֵין מוֹעֲדַי. [לֹא] הָיְתָה שָׁנָה צְרִיכָה לְעַבֵּר וְעִבְּרוּהָ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין

אוֹ מְזִידִין, מִנַּיִן שֶׁמְּעַבֶּרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מוֹעֲדָי" אִם קְרִיתֶם אַתֶּם הֲרֵי הֵם מוֹעֲדַי וְאִם לָאו אֵין מוֹעֲדַי. עִבְּרוּהָ בַּלַּיְלָה, עִבְּרוּהָ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, פָּחוֹת חֹדֶשׁ אוֹ יָתֵר חֹדֶשׁ, יָכוֹל תְּהֵא מְעֻבֶּרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָם" אֹתָם אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי, הַלָּלוּ אֵין הֵם מוֹעֲדַי. מִנַּיִן שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מוֹעֲדָי". יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ, כָּךְ יְעַבְּרוּ אוֹתָהּ מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פֶּסַח" אַל יֵצֵא חֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּלִי פֶּסַח. מָה עִנְיַן שַׁבָּת לְעִנְיַן מוֹעֲדוֹת, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּחַלֵּל אֶת הַמּוֹעֲדוֹת כְּאִלּוּ מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּתוֹת, וְכָל הַמְקַיֵּם אֶת הַמּוֹעֲדוֹת מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם אֶת הַשַּׁבָּתוֹת. מִנַּיִן לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְשָׁגַג וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל זֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁבַּת הִוא", "יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא" דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. לְמַעְלָה הוּא מְדַבֵּר בְּעִבּוּר שָׁנָה, וְכָאן הוּא מְדַבֵּר בְּקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. נִרְאָה (בַּלַּיְלָה) [בַּעֲלִיל], אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: מְקֻדָּשׁ, עַד שֶׁחָשֵׁכָה, יָכוֹל יְהֵא מְקֻדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מוֹעֲדָי" אִם קְרִיתֶם אַתֶּם הֲרֵי הֵם מוֹעֲדַי, וְאִם לָאו אֵין מוֹעֲדַי. קִדְּשׁוּהוּ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ בְּפָנֵיהֶם וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מִנַּיִן שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מוֹעֲדָי" אִם קְרִיתֶם אַתֶּם הֲרֵי הֵם מוֹעֲדַי, וְאִם לָאו אֵין מוֹעֲדַי. קִדְּשׁוּהוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין אוֹ מֻטְעִים, מִנַּיִן שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם" [אַתֶּם אֲפִלּוּ מֻטְעִין, "אֹתָם" אֲפִלּוּ אֲנוּסִין, "אַתֶּם" אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין]. אִם קְרִיתֶם אַתֶּם הֲרֵי הֵן מוֹעֲדַי, וְאִם לָאו אֵין מוֹעֲדַי. קִדְּשׁוּהוּ לִפְנֵי זְמַנּוֹ אוֹ לְאַחַר עִבּוּרוֹ, יָכוֹל יְהֵא מְקֻדָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָם אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדַי" וְאֵין הַלָּלוּ מוֹעֲדַי. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ כָּךְ יְקַדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֹדֶשׁ" אַחַר חֹדֶשׁ אָנוּ הוֹלְכִין. יָכוֹל אִם הָיָה צָרִיךְ שְׁנֵי יָמִים יִתְּנוּ לוֹ שְׁנֵי יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "יוֹם" [אֵין לוֹ אֶלָּא] יוֹם אֶחָד בִּלְבַד. וּמִנַּיִן שֶׁמְּחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת לְהַעִיד עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם". יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמְּחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת לְהַעִיד עָלָיו כָּךְ יְחַלְּלוּ אֶת הַשַּׁבָּת לְהוֹדִיעַ עֲלֵיהֶם שֶׁנִּתְקַיְּמוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ" עַל קְרִיאָתָם אַתָּה מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וְאִי אַתָּה מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת לְהוֹדִיעַ עֲלֵיהֶן שֶׁנִּתְקַיְּמוּ. (ויקרא כג ה) "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם" יָכוֹל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹם". אִי יוֹם יָכוֹל מִשְּׁתֵּי שָׁעוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: בֵּין הָעַרְבָּיִם מַה בֵּין הָעַרְבַּיִם מְיֻחָד מִשֶּׁפָּנָה יוֹם, אַף יוֹם מִשֶּׁפָּנָה יוֹם מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר: "כִּי פָנָה יוֹם כִּי יָנְטוּ צִלְלֵי עֶרֶב". "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה'" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "בְּמוֹעֲדוֹ" אֶלָּא בְּפֶסַח וְתָמִיד, "בְּמוֹעֲדוֹ" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֲדוֹ" וַאֲפִלּוּ בְּטֻמְאָה.

שְׁאָר כָּל קָרְבְּנוֹת צִבּוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֶה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". מִנַּיִן לְרִבּוֹת עֹמֶר וְהַקָּרֵב עִמּוֹ, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְהַקְּרֵב עִמָּהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה'" הַכָּתוּב קִבֵּץ מוֹעֵד [וְאֶחָד] לְכֻלָּן. וְכָל הֲנֵי לָמָּה לִי, צְרִיכִי. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא תָּמִיד, הֲוָה אָמֵינָא תָּמִיד שֶׁכֵּן תָּדִיר וְכָלִיל, אֲבָל פֶּסַח אֵימָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא פֶּסַח, הֲוָה אָמֵינָא פֶּסַח שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲבָל תָּמִיד אֵימָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי אַשְׁמְעִינָן הָנֵי תַּרְתֵּי, הָנֵי הוּא שֶׁכֵּן יֶשְׁנָן לְכָנֵי הַדִּבּוּר, אִי נַמֵּי יֵשׁ בָּהֶן צַד מוֹעֵד: תָּמִיד תָּדִיר וְכָלִיל, פֶּסַח עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲבָל שְׁאָר קָרְבַּנוֹת צִבּוּר אֵימָא לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הֲוָה אָמֵינָא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִבּוּר הוּא דְּבָאִין לְכַפֵּר, אֲבָל עֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּאֵין בָּאִין לְכַפֵּר אֵימָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא עֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי הוּא דְּאַלְּימֵי דְּבָאִין לְהַתִּיר, אֲבָל הָנָךְ אֵימָא לָא, צְרִיכָא.

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בְּחַג. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "מוֹעֲדֵי ה'" נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמַר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית עִמָּהֶן. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: "מוֹעֲדֵי ה'" נֶאֱמְרוּ, וְלֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשַׁת נְדָרִים עִמָּהֶן. הָכִי קָתָנֵי: מוֹעֲדֵי ה' צְרִיכִין קִדּוּשׁ בֵּית דִּין, שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית אֵין צְרִיכָה קִדּוּשׁ בֵּית דִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: מוֹעֲדֵי ה' צְרִיכִין מַמְחֶה, פָּרָשַׁת נְדָרִים לֹא צְרִיכָה מַמְחֶה אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. וְהָא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים כְּתִיב: "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", אָמַר רַבִּי חִסְדָּא (וְאִיבָּעֵית אֵימָא) [וְאִיתֵימָא] רַבִּי יוֹחָנָן: בְּיִחִיד מֻמְחֶה. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים, זוֹג שֶׁבָּא רִאשׁוֹן, בּוֹדְקִין אוֹתָן רִאשׁוֹן, וּמַכְנִיסִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן, וְאוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר, כֵּיצַד רָאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה, לִפְנֵי הַחַמָּה אוֹ לְאַחַר הַחַמָּה, לִצְפוֹנָהּ אוֹ לְדָרוֹמָהּ, כַּמָּה הָיָה גָּבוֹהַּ וּלְאָן הָיָה נוֹטֶה, וְכַמָּה הָיָה רָחָב, אִם אָמַר: לִפְנֵי הַחַמָּה לֹא אָמַר כְּלוּם. וְאַחַר כָּךְ הָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִים עֵדוּתָן קַיֶּמֶת. רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹמֵר: מְקֻדָּשׁ, דַּאֲמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם" קְרֵי בֵּהּ: "תִּקְרְאוּ אַתֶּם". וְכָל הָעָם אוֹמְרִים: מְקֻדָּשׁ, מְקֻדָּשׁ, תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי, דִּכְתִיב: "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ". מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רְאִינוּהוּ בְּזְמַנּוֹ, וּבְלֵיל עִבּוּרוֹ לֹא נִרְאָה, וְקִבְּלָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינַס: עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעִידוּ, אֵיךְ מְעִידִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה, וּלְמָחָר (נִמְצָא) כְּרֵסָהּ בֵּין שִׁנֶּיהָ, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ. שָׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ שֶׁתָּבֹא אֶצְלִי בְּמַקֶּלְךָ וּבְמָעוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנְךָ. הָלַךְ וּמְצָאוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמֵּצַר, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי לִלְמֹד, שֶׁכָּל מַה שֶּׁעָשָׂה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָשׂוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם" בֵּין בִּזְמַנָּם בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּם, אֵין לִי מוֹעֲדִים

אֶלָּא אֵלּוּ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֹתָם, אֹתָם, אֹתָם", שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, אַתֶּם אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין, אַתֶּם אֲפִלּוּ מֵטְעִין, אַתֶּם אֲפִלּוּ מְזִידִין. בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַר לוֹ: עֲקִיבָא, נִחַמְתַּנִי נִחַמְתַּנִי. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁמְּחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). "אֵלֶּה מוֹעֲדַי" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שנ"ו).

וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרַת חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מוֹשָׁבוֹת דִּכְתַב רַחְמָנָא גַּבֵּי שַׁבָּת לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּבְעִנְיָנָא דְּמוֹעֲדוֹת כְּתִיב תִּבְעֵי קִדּוּשׁ בֵּית דִּין כִּי מוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם" רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: לוּלֵב וְכָל מַכְשִׁירָיו דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, דַּאֲמַר קְרָא: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם" בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. לְמַאי, אִילֵימָא לְטַלְטוּל, אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִשְׁרֵי טַלְטוּל, אֶלָּא לְמַכְשִׁירָיו. וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבַּעְיָא לְהוּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מִ"וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' שִׁבְעַת יָמִים" יָמִים, וְלֹא לֵילוֹת. וְרַבָּנָן, אִצְטְרִיךְ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: נֵילַף שִׁבְעַת יָמִים מִסֻּכָּה, מַה לְּהַלָּן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת אַף כָּאן יָמִים וְכוּ', קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: סֻכָּה וְכָל מַכְשִׁירֶיהָ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, גְּמַר "חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲמִשָּׁה עָשָׂר מֵחַג הַסֻּכּוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שׁוֹפָר וְכָל מַכְשִׁירָיו דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, דַּאֲמַר קְרָא: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וּלְמַאי, אִילֵימָא לִתְקִיעָה, וְהָא תְּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" יָצְאָה תְּקִיעַת שׁוֹפָר וּרְדִיַּת הַפַּת שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה, אֶלָּא לְמַכְשִׁירָיו. וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבַּעְיָא לֵהּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְרַ' אֶלְיעֶזֶר, נָפְקָא לֵהּ מִ"בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר", וּגְמִירִי מֵהֲדֵי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מַכְשִׁירֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, "תָּבִיאוּ" רִבּוּיָא הוּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִילָה וְכָל מַכְשִׁירֶיהָ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָמוֹל" בַּיּוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

(ויקרא כג ו) "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת" יוֹם זֶה טָעוּן מַצָּה וְאֵין חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵין טָעוּן סֻכָּה טָעוּן מַצָּה, חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁטָּעוּן סֻכָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן מַצָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת" זֶה טָעוּן מַצָּה, וְאֵין חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן מַצָּה. "חַג הַמַּצּוֹת לַה' שִׁבְעַת יָמִים" יָכוֹל יִטְעֹן מַצָּה כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְגוֹ' שְׁבִיעִי בִּכְלָל הָיָה, וְלָמָּה יָצָא, לְהַקִּישׁ אֵלָיו: מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת, אַף כֻּלּוֹ רְשׁוּת. יָכוֹל אַף לַיְלָה רִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת" קִבַּעְתָּ הַכָּתוּב חוֹבָה. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ" מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת כָּל שִׁבְעָה אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח, יָצְאוּ חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין כָּל שִׁבְעָה.

(ויקרא כג ח) "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה' שִׁבְעַת יָמִים". מִנַּיִן אֵין לְךָ פָּרִים הָבֵא אֵילִים, אֵין לְךָ אֵילִים הָבֵא כְּבָשִׂים, אֵין לְךָ בְּטָהֳרָה הָבֵא בְּטֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" הַקָּרֵב אִשִּׁים מִכָּל מָקוֹם.

(ויקרא כג י) "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם" וְגוֹ' אָמַר רַבִּי יַנַּאי: בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, אָדָם לוֹקֵחַ לוֹ לִיטְרָא אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר מִן הַשּׁוּק, כַּמָּה הוּא יָגֵעַ כַּמָּה צַעַר הוּא מְצַטַּעֵר עָלֶיהָ, עַד שֶׁלֹּא יְבַשְּׁלֶנָּה, וְהַבְּרִיּוֹת יְשֵׁנִין עַל מִטּוֹתֵיהֶן, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַפְרִיחַ טְלָלִים וּמְגַדֵּל צְמָחִים וּמְדַשֵּׁן פֵּרוֹת, וְאֵין אַתָּה נוֹתֵן לוֹ אֶת הָעֹמֶר. אָמַר רַבִּי פִּינְחָס: בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, אָדָם מְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים, כַּמָּה הוּא יָגֵעַ בָּהּ כַּמָּה צַעַר הוּא מְצַטַּעֵר, עַד שֶׁיְּנַגְּבֶהָ, וְהַבְּרִיּוֹת יְשֵׁנִים עַל מִטּוֹתֵיהֶם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וְכוּ', וְאִי אַתָּה נוֹתֵן לוֹ אֶת הָעֹמֶר, אָמַר רַבִּי אָבִין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה יִשְׂרָאֵל מְצַטַּעֲרִין עַל מִצְוַת עֹמֶר, דִּתְנִינָן תָּמָן: "קְצָרוּהוּ וּנְתָנוּהוּ בַּקֻּפּוֹת הֶבִיאוּהוּ לָעֲזָרָה, הָיוּ מְהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר כְּדֵי לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת קְלִי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "בְּקָנִים וּבְקוֹלְחוֹת חוֹבְטִין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַעֵךְ. נְתָנוּהוּ לְאַבּוּב, וְאַבּוּב הָיָה מְנֻקָּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאוּר שׁוֹלֵט בְּכֻלּוֹ. שְׁטָחוּהוּ בָּעֲזָרָה וְהָרוּחַ מְנַשַּׁבְתּוּ, נְתָנוּהוּ לְרֵחַיִם שֶׁל גָּרוֹסוֹת וְהוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ עִשָּׂרוֹן, שֶׁהוּא מְנָפֶּה בְּשִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה נְפוּלוֹת". אָמַר רַבִּי לֵוִי: הֲרֵי שְׁעָמַלְתְּ וְחָרַשְׁתְּ וְזָרַעְתְּ וְנִכַּשְׁתְּ וְכִסַּחְתְּ וְעָדַרְתְּ וְקָצַרְתְּ וְעִמַּרְתְּ וְדַשְׁתְּ וְעָשִׂיתְ אוֹתָהּ עֲרֵמָה. אִם אֵינוֹ מוֹצִיא לְךָ מְעַט רוּחַ שֶׁתִּזָּרֶה, מֵהֵיכָן אוֹתוֹ הָאִישׁ חַי, אִי אַתָּה נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא שְׂכַר הִרּוּחַ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב "וּמַה יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לְרוּחַ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּתוּב: "וְלוֹא אָמְרוּ בִלְבָבָם נִירְא נָא אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם" וְגוֹ'. הָא יְהַב לְכוֹן כֻּלָּא, לֵית אַתּוּן צְרִיכִין לֵהּ מִן כְּדֵין, "שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר לָנוּ" יִשְׁמָר לָנוּ מִן הַשָּׁרָב וּמִן הָרוּחוֹת הַקָּשׁוֹת. וְאֵלּוּ הֵן שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת שֶׁבֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה" אֵימָתַי הֵן תְּמִימוֹת, בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשּׁוּעַ וּשְׁכֵנָיָה בֵּינֵיהֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: סַנְטֵרְךָ אֲנָא, לֵית אַתְּ יָהֵיב לִי סַנְטֵירוּתִי, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: מְגָרְסָךְ אֲנָא, לֵית אַתְּ מְטָעֵם לִי מִן תַּבְשִׁילָךְ, הוּא שֶׁדָּוִד אָמַר: "גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים". אָמַר רַבִּי בְּנָיָה: אִם גֶּשֶׁם הִיא צְרִיכָה נְדָבָה, אִם טַל הִיא צְרִיכָה ["תָּנִיף אֱלֹהִים"]. הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "גֶּשֶׁם נְדָבוֹת" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי בְּנָיָה: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, כְּשֶׁהָיִיתִי נוֹתֵן לָכֶם אֶת הָעֹמֶר, הָיִיתִי נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת. וְעַכְשָׁו שֶׁאַתֶּם נוֹתְנִין אֶת הָעֹמֶר אֵין לִי אֶלָּא עֹמֶר אֶחָד מִשֶּׁל כֻּלְּכֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ שֶׁל חִטִּים אֶלָּא שֶׁל שְׂעוֹרִים. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם: "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר".

(ויקרא כג יא) "וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר" כֵּיצַד הָיָה מְנִיפוֹ, רַבִּי חָמָא בַּר עֻקְבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְבַטֵּל רוּחוֹת קָשׁוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְבַטֵּל טְלָלִים רָעִים. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁהָעוֹלָם שֶׁלּוֹ, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁלּוֹ. לְעוֹלָם אַל תְּהִי מִצְוַת הָעֹמֶר קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת הָעֹמֶר זָכָה אַבְרָהָם אָבִינוּ לִירֹשׁ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ" עַל מְנָת: "וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר" וְאֵיזוֹ, זוֹ מִצְוַת הָעֹמֶר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לְעוֹלָם אַל תְּהִי מִצְוַת הָעֹמֶר קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת הָעֹמֶר עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן [וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים"] וְאֵי זֶה, זֶה מִצְוַת הָעֹמֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: לְעוֹלָם אַל תְּהִי [מִצְוַת הָעֹמֶר] קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, הֵיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם בִּימֵי גִּדְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהַמֵּה אִישׁ מְסַפֵּר לְרֵעֵהוּ חֲלוֹם וְגוֹ' וְהִנֵּה צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים". רַבָּנָן אָמְרִין עַל שֶׁצָּלַל עֲלֵיהֶם אוֹתוֹ הַדּוֹר מִן הַצְּדִיקִים. וּבִזְכוּת מָה נִצְּלוּ, בִּזְכוּת לֶחֶם שְׂעֹרִים זֶה מִצְוַת הָעֹמֶר. וְרַבָּנָן אָמְרִין: הֵיא שֶׁעָמְדָה לָהֶן בִּימֵי יְחֶזְקֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "קַח לְךָ חִטִּין וּשְׂעוֹרִים וְגוֹ', וְעָשִׂיתָ אוֹתָם לְךָ לְלֶחֶם" וְגוֹ'. (מַהוּ לְלֶחֶם,) רַבִּי חַמָּא בַּר חֲנִינָא אָמַר: רִבָּה בָּהּ שְׂעוֹרִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר: [רִבָּה בָּהּ] דְּבָרִים שֶׁהֵן מְרַפִּים אֶת בְּנֵי מֵעַיִם. מַטְרוֹנָא שְׁאָלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, אָמְרָה לוֹ: כַּמָּה צַעַר נִצְטַעֵר אוֹתוֹ צַדִּיק, כַּמָּה שְׂפָחוֹת כַּמָּה עֲבָדִים יֵשׁ לוֹ, וְהֵן מְבַזְבְּזִים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, אָמַר לָהּ: לְהוֹדִיעֵךְ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּצַעַר, הַצַּדִּיקִים עִמָּהֶם בְּצַעַר. רַבִּי לֵוִי אָמַר: הֵיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם בִּימֵי הָמָן. אַתָּה מוֹצֵא כֵּיוָן שֶׁרָאָה מָרְדְּכַי לְהָמָן בָּא לִקְרָאתוֹ וְהִכָּתֵב בְּיָדוֹ, אָמַר: דּוֹמֶה לִי שֶׁהָרָשָׁע הַזֶּה בָּא לְהָרְגֵנִי. אָמַר לְתַלְמִידָיו: בִּרְחוּ לָכֶם, שֶׁלֹּא תִכָּווּ בְּגַחֲלָתִי. אָמְרִין לֵהּ: בֵּין בַּחַיִּים בֵּין בַּמָּוֶת עִמְּךָ אֲנַן. מֶה עָשָׂה, נִתְעַטֵּף וְעָמַד לְהִתְפַּלֵּל. אָתָא הַהוּא רָשָׁע וִיתִיב לֵהּ גַּבֵּיהוֹן. אָמַר לְהוֹן: בַּמָּה אַתּוּן עָסְקִין, אָמְרוּ לֵהּ: בְּמִצְוַת הָעֹמֶר, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לְהוֹן: וּמָה הֲדֵין עוֹמְרָא דְּדָהַב אוֹ דְּכַסְפָּ, דְּחִיטִּין אוֹ דִּשְׂעוֹרִין, אָמְרוּ לֵהּ: דִּשְׂעוֹרִין. אָמַר לְהוֹן: וְכַמָּה הוּא טִימֵהּ, בַּעֲשָׂרָה קִינְטָרִין אוֹ בְּעֶשְׂרִים קִינְטָרִין, אָמְרוּ לֵהּ: סְגִין בַּעֲשָׂרָה מָנִין. אָמַר לְהוֹן: קוּמוּן, דְּנָצְחוּן עֲשַׂרְתָּא מִנְכוֹן לְעֲשָׂרָה אִלֵּפֵי קִינְטָרִין וְלַעֲשָׂרָת בְּנוֹי. כֵּיוָן דַּשְּׁמַעַת אֶסְתֵּר כֵּן, אַפֵּקַת כְּרוּז בְּכָל מְדִינָתָא וַאֲמַרָה: לָא יִפְתַּח בַּר נַשׁ חֲנוּת בְּגוֹ שׁוּקָא כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְהוֹן, פַּרְטֵי דִּיהוּדָאֵי בָּעֵי לְמִצְטַבְּלָא. כֵּיוָן דַּחֲסַל מְצַלֵּי, אָמַר לֵהּ: סַב הָדֵין לְבוּשׁ דְּמַלְכוּתָא. אָמַר לֵהּ: מָה אַתְּ מְבַזֶּה מַלְכוּתָא, אִית בַּר נַשׁ לָבֵישׁ לְבוּשָׁא דְּמַלְכוּתָא וְלָא סָחֵי, אָזַל בָּעֵי בַּלְנָא, לָא אַשְׁכְּחֵהּ. מָה עָבַד, אָסַר זוּנִיתֵהּ וְעַל וְאַסְחֵהּ. כֵּיוָן דִּנְפַק אָמַר לֵהּ: סַב לְבוּשׁ הָדֵין כְּלִילָא. אָמַר לֵהּ: מָה אַתְּ מְבַזֶּה מַלְכוּתָא, אִית לָךְ בַּר נַשׁ לָבֵישׁ כְּלִילָא

דְּמַלְכוּתָא וְלָא מְסַפֵּר, אֲזַל בְּעָא סַפְּרָא וְלָא אַשְׁכְּחֵהּ. מָה עָבַד, אֲזַל לְבֵיתֵהּ, וְאַיְתִי מָאנֵי סַפְּרָא מִגּוֹ בֵּיתֵהּ וִיתֵיב מְסַפֵּר לֵהּ. שָׁאֲרֵי מִתְנַח. אֲמַר לֵהּ: וַי לֵהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּעָבֵיד קוֹמֵיס פַּנְטוֹן קוֹמֵיס קְלָטוֹר, וְאִתְעֲבִיד בַּלָּן וְסַפָּר, אֲמַר לֵהּ: וְלֵית אֲנָא חַכִּים לַאֲבוּי דְּהַהוּא גַּבְרָא שְׁחִיק טַמְיָא בַּלָּנֵי וְסַפָּר בִּכְפַּר קְרָיָטָם, וְאִתְּ מַשְׁכַּח אֱלָהּ מָאנֵי סַפְּרָא דִּידֵהּ. אֲמַר לֵהּ: קוּם רְכוֹב עַל הָדֵין סוּסְיָא. אֲמַר לֵהּ: לֵית בְּחֵילִי, דַּאֲנָא סָב, אֲמַר לֵהּ: קוּם, דַּאֲנָא מַמֵּיךְ קָדָלִי וְאַתְּ דָּרֵיס עָלָיו, סָלִיק וּרְכִיב, לְמִקְיָמָא לְכוֹן: "וְאַתָּה עֲל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ". כֵּיוָן שֶׁרָכַב עַל הַסּוּס, הִתְחִיל לְקַלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "אֲרוֹמְמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי" וְגוֹ'. תַּלְמִידָיו מָה הָיוּ אוֹמְרִים, "זַמְּרוּ לַה' חֲסִידָיו" וְגוֹ'. אוֹתוֹ רָשָׁע מָה הָיָה אוֹמֵר, "וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי" וְגוֹ'. אֶסְתֵּר מָה הָיְתָה אוֹמֶרֶת, "אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן, מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת" וְגוֹ'. יִשְׂרָאֵל מָה הָיוּ אוֹמְרִים, "שָׁמַע ה' וְחָנֵּנִי ה' הֱיֵה עֹזֵר לִי". אָמַר רַבִּי פִּינְחָס: בִּקְרִיַּת שְׁמַע הָיָה עָסוּק וְלֹא הִפְסִיק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ".

"כִּי תָבֹאוּ" יָכוֹל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶל הָאָרֶץ" אֶל אֶרֶץ הַמְיֻחֶדֶת. יָכוֹל אֲפִלּוּ לְעַמּוֹן וּמוֹאָב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן" וְלֹא עַמּוֹן וּמוֹאָב. "וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ" וְגוֹ' שֶׁיְּהֵא תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים. יָכוֹל אַף שֶׁל בֵּית הַשְּׁלְחִין וּבֵית הָעֲמָקִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קְצִירְכֶם" וְכוּ'. "קָצִיר" וְלֹא הַקִּטְנִיּוֹת. "קְצִירְךָ" וְלֹא הַשַּׁחַת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַתְחִיל עַד שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ קוֹצֵר וּמַאֲכִיל לִבְהֵמָה לְחַיָּה וּלְעוֹף, וּפָטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה, וְחַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת. רַבִּי (יִשְׁמָעֵאל) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ מַתְחִיל וְקוֹצֵר וּמַאֲכִיל לִבְהֵמָה לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת, וּפָטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה, וְחַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת. "רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן" אֵין מִצְוַת קְצִירָה בְּכֹהֵן. תַּנְיָא: רַבִּי בִּנְיָמִין אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם" וְגוֹ', וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "רֵאשִׁית קְצִירְכֶם". הָא כֵּיצַד, מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא, אִי אַתָּה קוֹצֵר, מִמָּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מֵבִיא, אַתָּה קוֹצֵר. [אֵימָא מִמִּין שֶׁאַתָּה מֵבִיא אִי אַתָּה קוֹצֵר, מִמִּין שֶׁאִי אַתָּה מֵבִיא אַתָּה קוֹצֵר], הַהוּא לָא מְצִית אֲמַרַת מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן. קוֹצְרִין מִפְּנֵי הַנִּטִּיעוֹת, מִפְּנֵי בֵּית הָאֵבֶל, וּמִפְּנֵי בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. מַאי טַעֲמָא, "קְצִירְכֶם" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא קְצִיר מִצְוֹת. הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְשִׁיפּוֹן אֲסוּרִין בֶּחָדָשׁ מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, דִּאֲתְיָא "לֶחֶם לֶחֶם" מִמַּצָּה. וְהָתָם מְנָלָן, אֲמַר קְרָא: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת" וְגוֹ'. וְלִקְצֹר לִפְנֵי הַפֶּסַח, אָתְיָא "רֵאשִׁית רֵאשִׁית" מֵחַלָּה. הָנֵי אִין, אֲבָל אֹרֶז וְדֹחַן לָא.

"וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר" לִפְנֵי ה' לִרְצֹנְכֶם שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: עֹמֶר שִׁבֹּלֶת, עֹמֶר תְּנוּפָה, וְעֹמֶר שְׁמוֹ. "לִרְצֹנְכֶם" אֵין כּוֹפִין אֶת הַצִּבּוּר עַל כָּרְחָן. "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב. "יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן" בְּנָיִן אָב לְכָל הַתְּנוּפוֹת שֶׁיְּהוּ בְּכֹהֵן.

וַעֲשִׂיתֶם וְגוֹ' אֶת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כֶּבֶשׂ, "כֶּבֶשׂ" אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֹמֶר. "בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם" אֵין הֲנָפָה אֶלָּא בַּיּוֹם. "כְּבָשׂ תְּמִים בֶּן שְׁנָתוֹ" וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. "וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן" הֲרֵי זֶה יָצָא מִכְּלָל כָּל הַכְּבָשִׂים, שְׁיִטְעֹן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ כָּךְ יַכְפֵּל יֵינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַיִן רְבִיעִת". יָכוֹל לֹא יַכְפֵּל יֵינוֹ שֶׁאֵין הַיַּיִן נִבְלָל עִם הַסֹּלֶת, אֲבָל יַכְפֵּל שֶׁמָּנוֹ שֶׁהֲרֵי הַשֶּׁמֶן נִכְלָל עִם הַסֹּלֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת" כָּל נְסָכָיו יְהוּ רְבִיעִית. מַאי תַּלְמוּדָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּתִיב: "וְנִסְכָּה" וּקְרֵי "וְנִסְכּוֹ", הָא כֵּיצַד, נִסְכָּהּ דְּמִנְחָה כְּנִסְכּוֹ דְּיַיִן, מָה יַּיִן רְבִיעִית אַף שֶׁמֶן נַמֵּי רְבִיעִית. נֶאֱמַר: "וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" יָכוֹל אַף קְטָנִיּוֹת בַּכְּלָל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֶחֶם" מַה לֶּחֶם מְיֻחָד חֲמִשָּׁה מִינִין, אַף אֵין לִי אֶלָּא מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין. אֵין לִי אֶלָּא חִטִּין שֶׁנִּקְרְאוּ לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה" מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁעוֹרִין וְכֻסְמִין שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּן. "עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם" זֶה הָעֹמֶר. אוֹ יָכוֹל זֶה הַכֶּבֶשׂ, צֵא וּרְאֵה מָה אָמוּר בָּעִנְיָן, הָבָאַת הָעֹמֶר, אַף כָּאן הָעֹמֶר. מִשֶּׁקָּרַב הָעֹמֶר, יוֹצְאִין וּמוֹצְאִין שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁמָּלֵא קֶמַח [וְ]קָלִי, שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּרְצוֹן חֲכָמִים הֵן עוֹשִׂין. מִשֶּׁקָּרַב הָעֹמֶר הֻתַּר הֶחָדָשׁ מִיָּד. [וְ]הָרְחוֹקִין מַתְּרִין מֻחָצוֹת יוֹם וּלְהַלָּן. כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁיְּהֵא יוֹם הֲנָף כֻּלּוֹ אָסוּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא מִן הַתּוֹרָה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". מִפְּנֵי מָה הָרְחוֹקִין מַתְּרִין מֻחָצוֹת יוֹם וּלְהַלָּן, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁאֵין בֵּית דִּין מִתְעַצְּלִין בּוֹ. "חֻקַּת עוֹלָם" לְבֵית עוֹלָמִים. "לְדֹרֹתֵיכֶם" שֶׁיְּנַהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. "בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם" בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ.

הֶחָדָשׁ הָעֲרֵלָה וְהַכִּלְאַיִם, חָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, עֲרֵלָה הֲלָכָה, וְהַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֹאכַל, לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ" אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמָע. וַהֲרֵי חָדָשׁ דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "וְלֶחֶם קָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וּתְנַן: "קוֹצֵר לְשַׁחַת וּמַאֲכִיל לִבְהֵמָה". אָמַר קְרָא: "קְצִירְכֶם" שֶׁלָּכֶם יְהֵא. וְאִידָךְ, "קְצִירְכֶם" דְּכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר. תְּנַן: "מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁיְּהֵא יוֹם הֲנָף כֻּלּוֹ אָסוּר", אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ'. רַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּטָעָה, הוּא סְבַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִדְּרַבָּנָן קָאָמַר, וְלֹא הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא קָאָמַר. וְהָא "הִתְקִין"

קָתָנֵי, מַאי "הִתְקִין", דָּרַשׁ וְהִתְקִין. אָמַר רָבִינָא: אֲמַרָה לִי אֵם: אֲבוּךְ דַּאֲבוּךְ לָא הֲוָה אָכֵיל אֶלָּא בְּאוּרְתָא דְּשִׁיבְסַר יוֹם תַּמְנֵיסַר, סָבַר לַהּ כְּרִ' יְהוּדָה וְחַיֵּישׁ לִסְפֵּיקָא. רַב וְחִזְקִיָּה דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם עֹמֶר מַתִּיר, בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הֵאִיר הַמִּזְרָח מַתִּיר. מַאי טַעֲמָא, תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב: "עַד הַבִּיאֲכֶם", וּכְתִיב: "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". כָּאן בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. וְרִ' יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הֵאִיר הַמִּזְרָח מַתִּיר. וְהָא כְּתִיב "עַד הֲבִיאֲכֶם", לְמִצְוָה. תָּנוּ רַבָּנָן: אִלֵּין יוֹמַיָּא דְּלָא לְהִתְעַנָּאָה בְּהוֹן, וּמִקְצָתְהוֹן דְּלָא לְמִסְפַּד בְּהוֹן: מֵרֵישׁ יַרְחָא דְּנִיסָן וְעַד תְּמַנְיָא בֵּהּ אִתּוֹקֵם תְּמִידָא [וְדָלָא לְמִסְפַּד]. מִתְּמַנְיָא בֵּהּ וְעַד סוֹף מוֹעֲדָא חַגָּא דְּשָׁבוּעָא דְּלָא לְהִתְעַנָּאָה. שָׁהֲיוּ צָדוֹקִין אוֹמְרִין: יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא תָּמִיד. מַאי דְּרוּשׁ, דִּכְתִיב: "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר", מַאי אַהֲדְרוּ לְהוּ, "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי תִּשְׁמְרוּ" שֶׁיְּהֵא כֻּלָּן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. שָׁהֲיוּ בַּיְיתוֹסִים אוֹמְרִים: עֲצֶרֶת אַחַר הַשַּׁבָּת. נִטְפַּל לָהֶן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמַר לָהֶן: שׁוֹטִין, מִנַּיִן לָכֶם, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁהֶחֱזִירוּ דָּבָר, חוּץ מִזֶּקֶן אֶחָד שֶׁהָיָה מְפַטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ וְאוֹמֵר: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה וְיוֹדֵעַ שֶׁעֲצֶרֶת יוֹם אֶחָד, עָמַד וְתִקֵּן אַחַר הַשַּׁבָּת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְעַנְּגִין שְׁנֵי יָמִים. קְרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: "אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב" וְגוֹ' וְאִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה, לָמָּה אֶחָרֵן בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, אָמַר לוֹ: רַבִּי, בְּכָךְ אַתָּה פּוֹטְרֵנִי, אָמַר לוֹ: שׁוֹטֶה, לֹא תֹּהֵא תּוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ כְּשִׁיחָה בְּטֵלָה שֶׁלָּכֶם. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה", הָא כֵּיצַד, כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע שַׁבָּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "תִּסְפֹּר לָךְ" סְפִירָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין, יָצְתָה שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית שֶׁסְּפִירָתָהּ בְּכָל אָדָם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אָמְרָה תוֹרָה: מְנֵה יָמִים וְקַדֵּשׁ חֹדֶשׁ, מְנֵה יָמִים וְקַדֵּשׁ עֲצֶרֶת, מַה חֹדֶשׁ סָמוּךְ לְבִיאָתוֹ נִכָּר אַף עֲצֶרֶת סָמוּךְ לְבִיאָתוֹ נִכֶּרֶת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: אָמְרָה תוֹרָה: הָבֵא עֹמֶר בְּפֶסַח וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם בַּעֲצֶרֶת, מַה לְּהַלָּן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל אַף כָּאן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: נֶאֱמַר "שַׁבָּת" לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר "שַׁבָּת" לְמַטָּה, מַה לְּהַלָּן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל סָמוּךְ לְהּ, אַף כָּאן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל סָמוּךְ לְהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם" שֶׁתְּהֵא סְפִירָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב. אוֹ יָכוֹל מִמָּחֳרַת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּר' יְהוּדָה: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" כָּל סְפִירוֹת שֶׁאַתָּה סוֹפֵר לֹא יְהֵא אֶלָּא חֲמִשִּׁים. וְאִם תֹּאמַר מִמָּחֳרַת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מוֹצֵא נ"א נ"ב נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "תִּסְפֹּר לָךְ" סְפִירָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין, יָצְתָה שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית שֶׁסְּפִירָתָהּ בְּכָל אָדָם. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת"

מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִמָּחֳרַת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אָמַרְתָּ: וְכִי נֶאֱמַר "מִמָּחֳרַת שַׁבָּת [שֶׁבְּתוֹךְ] פֶּסַח", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת", וְכָל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ מְלֵאָה שַׁבָּתוֹת, צֵא וּבְדֹק בְּאֵיזֶה. וְעוֹד, נֶאֱמַר "שַׁבָּת" לְמַטָּה וְנֶאֱמַר "שַׁבָּת" לְמַעְלָה, מַה לְּהַלָּן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל סָמוּךְ לָהּ אַף כָּאן רֶגֶל וּתְחִלַּת רֶגֶל סָמוּךְ לָהּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", הָא כֵּיצַד, מַצָּה שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְאָכְלָהּ ז' מִן הֶחָדָשׁ, אַתָּה יָכוֹל לְאָכְלָהּ ו' מִן הֶחָדָשׁ. "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם תִּסְפְּרוּ" יָכוֹל יִקְצֹר וְיָבִיא אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה וְיִסְפֹּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַהֲחֵל חֶרְמֵשׁ". אִי "מֵהֲחֵל חֶרְמֵשׁ [תָּחֵל] לִסְפֹּר" יָכוֹל יִקְצֹר וְיִסְפֹּר, וְאֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה יָבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם". אִי "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם" יָכוֹל יִקְצֹר וְיִסְפֹּר וְיָבִיא בַּיּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, אֵימָתַי אַתָּה מוֹצֵא תְּמִימוֹת, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה מִבָּעֶרֶב. הָא כֵּיצַד, קְצִירָה וּסְפִירָה בַּלַּיְלָה, וַהֲבָאָה בַּיּוֹם. אָמַר רָבָא: כֻּלְּהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא בֵּין בְּמַתְנִיתִין קַמַּיְתָא בֵּין בְּמַתְנִיתִין בָּתְרֵיתָא, בַּר מִתְּרֵי תְּנָאֵי בָּתְרָאֵי דְּלֵית לְהוּ פִּירְכָא. אִי מִדְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, דִּלְמָא כִּדְאַבָּיֵי דַּאֲמַר: מִצְוָה לְמִימְנֵי יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִימְנֵי שָׁבוּעֵי. אִי מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְר' יְהוֹשֻׁעַ, מִמַּאי דְּבְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן קָאֵי דִּילְמָא בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן קָאֵי. דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּדְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא לֵית לְהוּ פִּירְכָא. אִי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, דִּילְמָא חֲמִשִּׁים לְבַר מִשְּׁתָּא. אִי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, מִמַּאי דְּבְיוֹם רִאשׁוֹן קָאֵי דִּילְמָא בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן קָאֵי. רַבִּי יוֹסֵי נַמֵּי חָזֵי לַהּ פִּירְכָא, וְהֵינוּ דְּקָאָמַר "וְעוֹד".

(ויקרא כג טז) "עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים" יָכוֹל יִסְפֹּר חֲמִשִּׁים וְיַקְדֵּשׁ יוֹם חֲמִשִּׁים וְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה". יָכוֹל יִסְפֹּר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה וְיַקְדֵּשׁ יוֹם אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם". הָא כֵּיצַד, מְנֵה אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה וְקַדֵּשׁ יוֹם חֲמִשִּׁים, כְּיוֹבֵל.

"וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה" שֶׁתְּהֵא חֲדָשָׁה לְכָל הַמְּנָחוֹת. אֵין לִי אֶלָּא מִנְחַת חִטִּין, מִנְחַת שְׂעוֹרִין מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמִנְחַת חִטִּין, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמִנְחַת שְׂעוֹרִין. "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם לֶחֶם" וְגוֹ' מַה בִּכּוּרִים בִּפְנֵי עַצְמָן, אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בִּפְנֵי עַצְמָן. וּמְנַיִן: מַה בִּכּוּרִים לַאֲכִילָה, אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לַאֲכִילָה (כָּתוּב בְּרֵמֶז תנ"ז). "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" וְלֹא מֵחוּצָה לָאָרֶץ, "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" אַף מִן הָעֲלִיָּה. "תָּבִיאוּ" אַף מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר הֲרֵי הִיא כְּזוֹ, מַה זּוֹ עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה אַף מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה. אִי מָה אֵלּוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים אַף הַלָּלוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶינָה" אֵלּוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, וְאֵין הַלָּלוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: חִטִּין שֶׁיָּרְדוּ בָּעָבִים, מַהוּ, "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" אֲמַר רַחֲמָנָא, לְאַפּוֹקֵי דְּחוּצָה לָאָרֶץ דְּלֹא, אֲבָל דְּעָבִים

שַׁפִּיר דָּמֵי, אוֹ דִילְמָא "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם" דַּוְקָא. וּמִי אִכָּא כִּי הַאי גַּוְנָא, אִין, דִּלְבַר עָדֵי טַיְעָא נָחְיתוּ (רוסני) [רוּם כְּזָבָא] חִטֵּי בִּתְלָתָא פַּרְסֵי. "סֹלֶת תִּהְיֶינָה" שְׁתֵּי חַלּוֹת מְעַכְּבִין זוֹ אֶת זוֹ. "לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם" שֶׁיִּהוּ שָׁווֹת, "שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים" שֶׁיִּהוּ שָׁוִין. "סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה" שְׁאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמְחַמְּצָן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ מִן הַמָּבְחָר, אֶלָּא מֵבִיא מִן שְׁאוֹר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַמִּדָּה וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אָמַר לוֹ: אַף הִיא הָיְתָה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה. "בִּכּוּרִים לַה'" רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "בִּכּוּרִים לַה'", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בִּכּוּרִים" מַה "בִּכּוּרִים לַה'" הָאָמוּר כָּאן מִשֶּׁל צִבּוּר, אַף "בִּכּוּרִים" הָאָמוּר לְהַלָּן מִשֶּׁל צִבּוּר.

(ויקרא כג יח) "וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם" חוֹבָה עַל הַלֶּחֶם. "שִׁבְעַת כְּבָשִׂים" אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶחֶם. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל הַלֶּחֶם", שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ כְּבָשִׂים קוֹדֶם שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בַּלֶּחֶם, דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל הֵן כְּבָשִׂים הָאֲמוּרִים בְּחֲמִשָּׁה הַפְּקוּדִים, אָמַרְתָּ: כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל פָּרִים וְאֵילִים אֵינָן הֵם, אֶלָּא הָלְלוּ בָּאִין בְּגִלָּל עַצְמָן וְהָלְלוּ בָּאִין בְּגִלַּל לֶחֶם. נִמְצָא: מַה שֶּׁאָמוּר בְּחֲמִשָּׁה הַפְּקוּדִים קָרֵב בַּמִּדְבָּר, וּמַה שֶּׁאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לֹא קָרֵב בַּמִּדְבָּר. וְדִילְמָא פָּרִים וְאֵילִים לָאו אִינְהוּ, הָא כְּבָשִׂים אִינְהוּ, מִדְּהָנֵי אִישְׁתַּנּוּ הָנֵי נַמֵּי אִישְׁתַּנּוּ. וּפָרִים וְאֵילִים מִמַּאי דְּאִישְׁתַּנּוּ, דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: אִי בָּעֵי פַּר וּשְׁנֵי אֵילִים לִקְרֵב, אִי בָּעֵי שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל אֶחָד לִקְרֵב, מִדְּאִשְׁתַּנִּי סִדְרָן שְׁמַע מִנַּהּ אַחֲרִינֵי נִינְהוּ. הַלֶּחֶם מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים, וְהַכְּבָשִׂים אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס (לְאַבָּיֵי): [לֹא כִּי], כְּבָשִׂים מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַכְּבָשִׂים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה קָרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם, אַף כָּאן יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֶן נַנָּס, אֲבָל אֵין טַעַם בִּדְבָרָיו, שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּחֲמִשָּׁה הַפְּקוּדִים קָרֵב בַּמִּדְבָּר, וְהָאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לֹא קָרֵב בַּמִּדְבָּר, מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ קָרְבוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ. וּמִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר: יִקְרְבוּ כְּבָשִׂים בְּלֹא לֶחֶם, הַכְּבָשִׂים מַתִּירִין אֶת עַצְמָן. וְלֹא לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים, שֶׁאֵין לוֹ מִי יַתִּירֶנּוּ מַאי טַעֲמָא דְּר' עֲקִיבָא, גָּמַר "יִהְיוּ" "מִתְּהֶיֶינָה", מַה לְּהַלָּן לֶחֶם אַף כָּאן לֶחֶם. וּבֶן נַנָּס גָּמַר "יִהְיוּ" מ"יִהְיוּ" מַה לְּהַלָּן כְּבָשִׂים אַף כָּאן כְּבָשִׂים. וּבֶן נַנָּס לֵילֵךְ מ"תִּהְיֶינָה", דְּנִין יִהְיוּ מֵיִהְיוּ, וְאֵין דְּנִין יִהְיוּ מִתְּהֶיֶינָה. מַאי נַפְקָא מִנַּהּ, וְהָתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁב הַכֹּהֵן, וּבָא הַכֹּהֵן" וְכוּ', הֵיכָא דְּאִכָּא דָּמֵי לֵהּ, מִדְּדָמֵי לֵהּ יָלְפִינָן. וְר' עֲקִיבָא נַמֵּי לֵילֵךְ "יִהְיוּ" מ"יִהְיוּ", דְּנִין דָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֵן מִדָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֵן, לְאַפּוֹקֵי הָנֵי דְּעוֹלוֹת נִינְהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בִּקְרָא גּוּפֵהּ קָא מִפַּלְגִי: "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן" רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁכֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה לֶחֶם. וּבֶן נַנָּס, מִי כְּתִיב "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַכֹּהֵן", "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן" כְּתִיב, אִי זֶהוּ דָּבָר שֶׁמַּחֲצִיתוֹ לַכֹּהֵן וְאֵין

כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, הֲוֵי אוֹמֵר: אֵלּוּ כְּבָשִׁים. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִי כְּתִיב "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' וְלַכֹּהֵן", "קֹדֶשׁ לַה' לַכֹּהֵן" כְּתִיב, כִּדְרַב הוּנָא: קְנָאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאִם הֶזְקִקוּ זֶה לְזֶה, שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְאֵי זוֹ הִיא זִיקָה שֶׁלָּהֶן, שְׁחִיטָה.

רמז תרמד

(ויקרא כג יט) תְּנוּ רַבָּנָן: כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם אֶלָּא בִּשְׁחִיטָתָן. כֵּיצַד, שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן לִשְׁמָן, קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵינוֹ קָדוֹשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁחֹט לִשְׁמָן וְיִזְרֹק לִשְׁמָן. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי, דִּכְתִיב: "זֶבַח שְׁלָמִים לַה'" לְמֵימְרָא דִּשְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁה. וְר' אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי שִׁמְעוֹן, "יַעֲשֶׂה" עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו. וְרַבִּי, הָכְתִיב: "יַעֲשֶׂה", אִי כְּתַב "זֶבַח יַעֲשֶׂה" כִּדְקָאָמַרְתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "יַעֲשֶׂה זֶבַח" בַּמֶּה יַעֲשֶׂה, בִּזְבִיחָה. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, הַאי דִּכְתִיב ("יַעֲשֶׂה") ["זֶבַח"] מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַ' יוֹחָנָן: דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁיְּהֵא לֶחֶם בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. מַאי קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ, אַבָּיֵי אָמַר: קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ גָּמוּר, רָבָא אָמַר: קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִתָּר. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ לְמִתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ, לְאַבָּיֵי לֹא תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ, לְרָבָא תָּפֵיס. בִּשְׁלָמָא לְרָבָא, הַיְינוּ דְּאִכָּא בֵּין רַבִּי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֶלָּא לְאַבָּיֵי מַאי בֵּינַיְיהוּ, לְאַפְּסוּלֵי בַּיּוֹצֵא. "יְהִיוּ עוֹלָה לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֵּׁה רֵיחַ נִחוֹחַ לַה'" דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּקָצָרָה. "וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים" שֶׁתְּהֵא זְבִיחָתָן לְשֵׁם שְׁלָמִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: עַל מָה שְׁנֵי כִבְשֵׂי עֲצֶרֶת מְכַפְּרִין, עַל הַטָּהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטְּמֵא. אִם כְּפֹר הָרִאשׁוֹן, עַל מָה הַשֵּׁנִי מְכַפֵּר, עַל טָמְאָה שֶׁאֵרְעָה בֵּין זֶה וּבֵין זֶה. אֲמֹר מֵעַתָּה: כְּדֵי חַיְבִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁעָה, אֶלָּא שֶׁחִסֵּךְ הַכָּתוּב אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁנֵי כִבְשֵׂי עֲצֶרֶת לְמָה הֵן בָּאִין, כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת שְׁלָמִים נִינְהוּ, אֶלָּא שִׁעְיְרֵי עֲצֶרֶת לְמָה הֵן בָּאִין, עַל טָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. נְזָרַק דָּמוֹ, שֵׁנִי לְמָה קָרֵב וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל).

"וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים" הֵקִישָׁן הַכָּתוּב לְחַטָּאת, מַה חַטָּאת אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהֻנָּה אַף זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְזִכְרֵי כְהֻנָּה.

(ויקרא כג כ) "וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים" יָכוֹל יַנִּיחַ כְּבָשִׂים עַל גַּבֵּי לֶחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל שְׁנֵי כְבָשִׂים". אִי "עַל שְׁנֵי כְבָשִׂים" יָכוֹל לֶחֶם עַל גַּבֵּי כְבָשִׂים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים". נִשְׁתַּקֵּל הַדָּבָר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם לֶחֶם עַל גַּבֵּי כְבָשִׂים אִם כְּבָשִׂים עַל גַּבֵּי לֶחֶם. מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם לֶחֶם לְמַעְלָה, אַף כָּאן לֶחֶם לְמַעְלָה. וְהֵיכָא, אָמַר רַב

פַּפָּא: בְּמִלּוּאִים. רַבִּי יוֹסִי בֶּן הַמְשֻׁלָּם אוֹמֵר: כְּבָשִׂים לְמַעְלָה, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים", לְהוֹצִיא עַל שִׁבְעָה. חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בֵּין יְרֵכוֹתֵיהֶן שֶׁל כְּבָשִׂים וּמֵנִיף אוֹתָם, וְנִמְצָא מְקַיֵּם שְׁנֵי מִקְרָאוֹת: לֶחֶם עַל גַּבֵּי כְּבָשִׂים, וּכְבָשִׂים עַל גַּבֵּי לֶחֶם. אָמַר רַבִּי: לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אֶלָּא מַנִּיחַ זֶה בְּצַד זֶה וּמֵנִיף. וְהָא בָּעֵינַן "עַל", רַבִּי לְטַעְמֵהּ, דְּאָמַר "עַל" בְּסָמוּךְ, דְּתַנְיָא: "וְנָתַתָּה עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבוֹנָה זַכָּה" רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "עַל" מַמָּשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְסִכּוֹת עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת" הֲוֵי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁהָרוּחוֹת שָׁלוֹ, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ שָׁלוֹ. בְּמַעֲרָבָא מַתְנֵי הָכִי: אָמַר רַבִּי (חִיָּא) [חָמָא] בַּר עֻקְבָּא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא: מוֹלִיךְ וּמֵבִיא כְּדֵי לַעֲצֹר רוּחוֹת רָעוֹת, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד כְּדֵי לַעֲצֹר טְלָלִים רָעִים. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר אָבִין: זֹאת אוֹמֶרֶת: שְׁיֵרֵי מִצְוָה מְכַבִּין אֶת הַפֻּרְעָנוּת, דְּהָא תְּנוּפָה שְׁיֵרֵי מִצְוָה הִיא וְעוֹצֶרֶת רוּחוֹת רָעוֹת וּטְלָלִים רָעִים. אָמַר רָבָא: וְכֵן בְּלוּלְבָּ. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מַמְטֵי לֵהּ וּמַיְתֵי לֵהּ, וּמַחֲוֵי הָכִי, וְאָמַר: גִּירָא בְּעֵינוֹהִי דְּשָׁטָנָא. וְלָאו מִלְּתָא הִיא, מְשׁוּם דְּאָתוּ לְאוּגְרוֹיֵי בֵּהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר טְעוּנִין תְּנוּפָה, וּתְנוּפָתָן כְּמוֹ שֶׁהֵן, דִּבְרֵי (ר"מ) [רַבִּי]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּחָזֶה וְשׁוֹק. רַבָּנָן סָבְרִי, מִנַּהּ וּמִנַּהּ. מַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד טְעוּנִין תְּנוּפָה, אַף זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר טְעוּנִין תְּנוּפָה. וּמִנַּהּ: מַה הָתָם בְּחָזֶה וְשׁוֹק אַף הָכָא נַמֵּי בְּחָזֶה וְשׁוֹק. וְר' סְבַר דִּין מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרַהּ: מַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד טְעוּנִין תְּנוּפָה אַף זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר טְעוּנִין תְּנוּפָה, וְאוֹקֵי בְּאַתְרַהּ: הָתָם הוּא בְּחָזֶה וְשׁוֹק אֲבָל הָכָא כְּמוֹת שֶׁהֵן. רַב פַּפָּא אָמַר: דְּכֻלֵּי עָלְמָא דִּין מִנַּהּ וּמִנַּהּ, וְהַיְנוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי: כְּהָתָם, מַה הָתָם דָּבָר שֶׁמַּתְּנָה לַכֹּהֵן אַף הָכָא נַמֵּי דָּבָר שֶׁמַּתָּנָה. רָבִינָא אָמַר: דְּכֻלֵּי עָלְמָא דִּין מִנַּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרַהּ, וְהַיְנוּ טַעֲמָא דְּרַבָּנָן: "שַׁלְמֵיכֶם" רִבּוּיָא הוּא. וְיהוּ שַׁלְמֵי יָחִיד טְעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים מִקַּל וָחֹמֶר: וּמַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁאֵין טְעוּנִין סְמִיכָה טְעוּנִים תְּנוּפָה חַיִּים, זִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁטְּעוּנִים סְמִיכָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטָּעֲנוּ תְּנוּפָה חַיִּים. מִעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר "אֶתְכֶם" לְמַעוֹטֵי זִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד. וְיהוּ זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר טְעוּנִים סְמִיכָה מִקַּל וָחֹמֶר: וּמַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁאֵינָהּ טְעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים טְעוּנִין סְמִיכָה, זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנִין סְמִיכָה. אָמַר רָבָא: גְּמִירִי שְׁתֵּי סְמִיכוֹת בְּצִבּוּר. וְיהֵא אָשָׁם מְצוֹרָע טָעוּן תְּנוּפָה שָׁחוּט מִקַּל וָחֹמֶר: וּמַה זִּבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁאֵין טְעוּנִין תְּנוּפָה חַיִּים טְעוּנִין תְּנוּפָה שְׁחוּטִין, אָשָׁם מְצוֹרָע שֶׁטָּעוּן תְּנוּפָה חַי אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּטָּעֵן תְּנוּפָה שָׁחוּט. מִעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי שַׁלְמֵי יָחִיד "אוֹתוֹ" לְמַעוֹטֵי אָשָׁם מְצוֹרָע.

רמז תרמה

(ויקרא כג כב) "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם" (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים רֶמֶז תר"ד). שְׁלֹשָׁה גֵּרִים הֵם: יֵשׁ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר לְשֵׁם אֲכִילָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נִתְגַּיַּרְתָּ בִּשְׁבִיל הַנְּבֵלָה הֲרֵי הִיא נְתוּנָה לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה". הַגֵּר הַשֵּׁנִי לְהִיוֹת מִתְפַּרְנֵס כְּעָנִי, הֲרֵי הֵם נְתוּנִים לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר" וְגוֹ'. הַגֵּר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנִּתְגַּיֵּר לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲרֵי הוּא שְׁקוּל עָלַי כְּאֶחָד מִכֶּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת" וְגוֹ', תּוֹרָה אַחַת וְגוֹ' יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהוּא שְׁקוּל עָלַי כַּלֵּוִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ" וְגוֹ'. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַגֵּר הַזֶּה כַּלֵּוִי לְפָנֶיךָ, אָמַר לוֹ: גָּדוֹל הוּא לְפָנַי שֶׁנִּתְגַּיֵּר לִשְׁמִי. מָשָׁל לְצַבְּי שֶׁגָּדַל בַּמִּדְבָּר וּבָא מֵעַצְמוֹ וְנִתְעָרֵב בַּצֹּאן, הָיָה הָרוֹעֶה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקוֹ וּמְחַבְּבוֹ יוֹתֵר מִצֹּאנוֹ. אָמְרוּ לוֹ: לְצַבְּי זֶה אַתָּה מְחַבֵּב יוֹתֵר מִן הַצֹּאן, אָמַר לָהֶם: כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַעְתִּי בְּצֹאנִי מוֹצִיאָן בַּבֹּקֶר וּמַכְנִיסָן בָּעֶרֶב עַד שֶׁלֹּא גָּדְלוּ, וְזֶה שֶׁגָּדַל בַּמִּדְבָּרוֹת וּבַיְּעָרִים וּבָא בְּעַצְמוֹ לְתוֹךְ צֹאנִי, לְכָךְ אֲנִי מְחַבְּבוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כַּמָּה יָגַעְתִּי בְּיִשְׂרָאֵל הוֹצֵאתִים מִמִּצְרַיִם וְהַאֲרַתִּי לִפְנֵיהֶם הוֹרַדְתִּי לָהֶם אֶת הַמָּן הֵנַזְתִּי לָהֶם אֶת הַשֶּׂלְו הֶעֱלֵיתִי לָהֶם אֶת הַבְּאֵר הִקַּפְתִּים עֲנָנֵי כָּבוֹד עַד שֶׁקִּבְּלוּ תּוֹרָתִי, וְזֶה בָּא מֵעַצְמוֹ, לְפִיכָךְ שְׁקוּל עָלַי כְּיִשְׂרָאֵל וּכְלֵוִי. "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר" אָמַר רַבִּי וְרַדִּימוֹס בַּר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מָה רָאָה הַכָּתוּב לִתְּנוֹ בְּאֶמְצַע רְגָלִים: פֶּסַח וַעֲצֶרֶת מִכָּאן וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִכָּאן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּנִּיחַ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר עָנִי מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְהִקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ. וְכָל מִי שֶׁאֵין מַנִּיחַ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר עָנִי, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְלֹא הִקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ.

(ויקרא כג כד) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ פָּתַח: "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר" בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין, בְּדִין הוּא עוֹלֶה, דִּכְתִיב: "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה". וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹטְלִין שׁוֹפָר וְתוֹקְעִין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד מִכִּסֵּא דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים, דִּכְתִיב: "ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר", וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים. וְאֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: כְּתִיב: "אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה" וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָם יוֹדְעִין לְהָרִיעַ, כַּמָּה קְרָנוֹת יֵשׁ לָהֶם כַּמָּה בּוֹקְנָוסוֹת יֵשׁ לָהֶם, כַּמָּה (סְנַפִּירִים) [סַלְפִּדִּס] יֵשׁ לָהֶם, אֶלָּא אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיּוֹדְעִין לְפַתּוֹת אֶת בּוֹרְאָם בִּתְרוּעָה, וְאֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה פָּתַח: "אֹרַח חַיִּים לְמַעְלָה לְמַשְׂכִּיל לְמַעַן סוּר מִשְּׁאוֹל מָטָּה". אֵין "אֹרַח חַיִּים" אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ". "לְמַעְלָה לְמַשְׂכִּיל"

לְמִי שֶׁהוּא מִסְתַּכֵּל לְמִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ". אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם מְכַלִּין אֶת שְׂדוֹתֵיהֶן, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְגוֹ', יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין מְכַלִּין אֶת שְׂדוֹתֵיהֶם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "וְאוֹתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָלָה". "וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ" מְיַסְּרְךָ אֲנִי בְּיִסּוּרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּשְׁבִיל לְנַקּוֹתְךָ מֵעֲוֹנוֹתֶיךָ לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". רַבִּי בֶּרֶכְיָה פְּתַח: "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ" וְכָל חֹדֶשׁ אֵינוֹ חֹדֶשׁ, אֶלָּא "בַּכֶּסֶה". וְכָל חֳדָשִׁים אֵינָם נִכְסִים, אֶלָּא "לְיוֹם חַגֵּנוּ". וַהֲלֹא נִיסָן חֹדֶשׁ נִכְסֶה וְיֵשׁ לוֹ חַג בְּפָנָי עַצְמוֹ, אֶלָּא אֵי זוֹ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא נִכְסֶה וְיֵשׁ בּוֹ חַג וְחַגּוֹ בְּיוֹמוֹ, הֱוֵי: זֶה תִּשְׁרֵי. תִּשְׁרֵי עַל שֵׁם תִּשְׁרֵי וְתִשְׁבֹּק כָּל חוֹבֵינוּ. וְאֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בְּר' חֲנִינָא פְּתַח: "כֹּה אָמַר ה' גּוֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל" מְסַקְּיר לְךָ כְּמָה דְּהָדֵין מַאסָטָה דְּהוּא מְסַקְּיר לְהָדָא פָּרְתָא. וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: מַלְמַד, מַרְדֵּעַ, דָּרְבָן. מַלְמַד שֶׁהוּא מְלַמֵּד לַפָּרָה לַחֲרֹשׁ, מַרְדֵּעַ שֶׁהוּא מוֹרֶה דֶּעָה בַּפָּרָה, דָּרְבָן שֶׁהִיא מוֹרָה בִּינָה בַּפָּרָה. וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אָדָם עוֹשֶׂה דָּרְבָן לְפָרָתוֹ, וּלְיִצְרוֹ הָרַע אֵינוֹ עוֹשֶׂה דָּרְבָן, "מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ" רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה לוֹ דִּין לִפְנֵי אֲבִיו. אָמַר לוֹ אָבִיו: אִם אַתָּה מֵבִין לִזְכוֹת לְפָנַי בַּדִּין, מַנַּח לְךָ נוֹקִילוֹקוֹס פְּלוֹנִי, וְאַתְּ זוֹכֶה בַּדִּין. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, אִם מְבַקְּשִׁים אַתֶּם לִזְכוֹת לְפָנַי בַּדִּין, תִּהְיוּ מַזְכִּירִין לְפָנַי אֲבוֹתֵיכֶם, וְאַתֶּם זַכִּים לְפָנַי בַּדִּין. "בְּאֶחָד" זֶה אֲבִינוּ אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם". "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" זֶה אֲבִינוּ יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו". "מִקְרָא קֹדֶשׁ" זֶה אֲבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי". אֵימָתַי אַתֶּם מַזְכִּירִין זְכוּת אֲבוֹתֵיכֶם וְאַתֶּם זוֹכִין לְפָנַי בַּדִּין, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". רַבִּי חִיָּיא בַּר מַרְיָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פְּתַח: "אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ" כָּל כְּזָבִים וַהֲבָלִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדַאי הוּא אֲבִינוּ אַבְרָהָם לְכַפֵּר אֶת כֻּלָּם. וּמָה טַעַם, "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים". "בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת" מִתְכַּפֶּרֶת לָהֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁמֹּזְנִין מֹאזְנַיִם. וְאֵי זֶה, זֶה תִּשְׁרֵי. "תִּקְעוּ בַּחֹדֶשׁ" חַדְּשׁוּ מַעֲשֵׂיכֶם. "שׁוֹפָר" שַׁפְּרוּ מַעֲשֵׂיכֶם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שַׁפַּרְתֶּם מַעֲשֵׂיכֶם לְפָנַי, הֲרֵינִי נַעֲשֶׂה לָכֶם כַּשּׁוֹפָר הַזֶּה, מָה הַשּׁוֹפָר הַזֶּה מַכְנִיס בָּזֶה וּמוֹצִיא בָּזֶה, אַף אֲנִי עוֹמֵד מִכִּסֵּא דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים וּמְרַחֵם אֶתְכֶם וְהוֹפֵךְ לָכֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הָרַחֲמִים. אֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי".

דָּבָר אַחֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" בַּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא מְשֻׁבָּע בְּמִצְוֹת: שׁוֹפָר בְּתוֹכוֹ, כִּפּוּר בְּתוֹכוֹ, סֻכָּה בְּתוֹכוֹ, עֲרָבָה בְּתוֹכוֹ.

דָּבָר אַחֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" בַּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא מְשֻׁבָּע בַּכֹּל: גְּרָנוֹת בְּתוֹכוֹ, גִּתּוֹת בְּתוֹכוֹ, כָּל מִינֵי מְגָדִים בְּתוֹכוֹ.

דָּבָר אַחֵר: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" רַבִּי בֶּרֶכְיָה הָוָה קָרֵי לֵהּ: יַרְחָא דִּשְׁבוּעָה, שֶׁבּוֹ נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: "וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה'". מַה צֹּרֶךְ הָיָה בַּשְּׁבוּעָה, אָמַר רַבִּי בֵּיבַאי רַבָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", שֶׁהָיָה בְּלִבִּי לוֹמַר לְךָ: אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְעַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בְּלִבִּי לַהֲשִׁיבְךָ, וְכָבַשְׁתִּי אֶת יִצְרִי וְלֹא הֲשַׁבְתִּיךָ, כָּךְ, בְּשָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בָּאִין לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים, תְּהֵא נִזְכָּר לָהֶם עֲקֵדַת יִצְחָק אֲבִיהֶם וְתִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים. וְאֵימָתַי, "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". "וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל" אָמַר רַבִּי יוּדָן: מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאַיִל נִטָּשׁ מֵחֹרֶשׁ זֶה וְנִסְבָּךְ בְּחֹרֶשׁ זֶה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַבְרָהָם, כָּךְ עֲתִידִים בָּנֶיךָ לִהְיוֹת נֶאֱחָזִין בַּעֲוֹנוֹת וְנִסְבָּכִים בְּצָרוֹת, וְסוֹפָן לְהִגָּאֵל בְּקַרְנוֹ שֶׁל אַיִל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָת הָאַיִל נִטָּשׁ מֵחֹרֶשׁ זֶה וְנִסְבָּךְ בְּחֹרֶשׁ אַחֵר. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַבְרָהָם, כָּךְ עֲתִידִין בָּנֶיךָ לִהְיוֹת נֶאֱחָזִין בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְנִסְבָּכִין בַּמְּלָכִים, וְנִמְשָׁכִין מִמַּלְכוּת לְמַלְכוּת: מִבָּבֶל לְמָדַי וּמִמָּדַי לְיָוָן וּמִיָּוָן לֶאֱדוֹם, וְסוֹפָן לְהִגָּאֵל בְּקַרְנָיו שֶׁל אַיִל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע". כָּל הַשְּׁבִיעִיִּים חֲבִיבִים כו' (כְּתוּב בְּרֵמֶז רע"ו). רַבִּי אַבָּא בְּרֵהּ דְּרַב בֵּיבִי: כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בְּמִלַּאכְתָּן, וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה נוֹטְלִין שׁוֹפָרוֹת וְתוֹקְעִין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד מִכִּסֵּא הַדִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ הֲווֹן מִתְקַשְּׁשִׁין: תְּנִינָן: "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה" אָמְרִי: אִי דְּבַר תּוֹרָה, בַּמְּדִינָה יִדְחֶה, וְאִם אֵינוֹ דְּבַר תּוֹרָה, אַף בַּמִּקְדָּשׁ לֹא יִדְחֶה, עַד דְּאָתוּ יָתְבִין מִתְקַשְּׁשִׁין עֲבַר רַב כַּהֲנָא, אָמְרִין: הָא אִתָּא מָרָא דִּשְׁמַעְתָּא, נֵיקוּם וְנִשְׁאַל. קָמוּן וְשָׁאֲלוּן לֵהּ. אָמַר לְהוֹן: כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "זִכְרוֹן תְּרוּעָה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, בִּזְמַן שֶׁהוּא בְּחוֹל "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", וּבִזְמַן שֶׁהוּא בָּא בְּשַׁבָּת "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" יִהְיֶה לָכֶם מְזֻכִּירִין, אֲבָל לֹא תּוֹקְעִים. רַבִּי זְעִירָא הָוָה מַפְקֵד לַחֲבֵרֵהּ עֲיִלּוֹן וּשְׁמַעוּן קָלֵהּ דְּרַבִּי לֵוִי דְּדָרֵישׁ. אָמְרִי: לֵית אֶפְשָׁר דְּלִפּוּק פָּרְשָׁתָא בְּלֹא אוּלְפָן. עַלּוֹן וְדָרֵישׁ קוֹמֵיהוֹן: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "יוֹם תְּרוּעָה" וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: יְדֻחֶה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים זְמַנּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְאַל יְדֻחֶה בַּמְּדִינָה, שֶׁאֵין יוֹדְעִין זְמַנּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. דְּתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן

בֶּן יוֹחַאי: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה וְגוֹ'" בְּמָקוֹם שֶׁהַקְּרָבָנוֹת קְרֵבִין. אָמַר רַבִּי תַּחֲלִיפָא דְּמִן קֵיסָרְיָא בְּכָל הַקְּרָבָנוֹת כָּתוּב: "וְהִקְרַבְתֶּם", וְכָאן כְּתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִכַּיוָן שֶׁנִּכְנָסְתֶּם לְפָנַי בַּדִּין בַּיּוֹם הַזֶּה וִיצָאתֶם זַכָּאין, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ הַיּוֹם בָּרָאתִי אֶתְכֶם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה וְגוֹ' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְרָא קֹדֶשׁ וְאֵין הַנִּכְרִים מִקְרָא קֹדֶשׁ. "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְנַיִן לָרְבוֹת אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים הַמְשֻׁחְרָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". תְּנוּ רַבָּנָן: מְנַיִן שֶׁאוֹמְרִים אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים". וּמְנַיִן שֶׁאוֹמְרִים גְּבוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז". וּמְנַיִן שֶׁאוֹמְרִים קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ". וּמְנַיִן שֶׁאוֹמְרִים מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "שַׁבָּתוֹן" זֶה קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, "זִכְרוֹן" אֵלּוּ זִכְרוֹנוֹת, "תְּרוּעָה" אֵלּוּ שׁוֹפָרוֹת, "מִקְרָא קֹדֶשׁ" קְדֻשְּׁהוּ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. אָמַר לֵהּ רַבִּי עֲקִיבָא: מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר "שַׁבָּתוֹן" תִּשְׁבֹּת, שֶׁהֲרֵי בּוֹ פָּתַח הַכָּתוּב תְּחִלָּה, אֶלָּא "שַׁבָּתוֹן" קְדֻשְּׁהוּ בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, "זִכְרוֹן" אֵלּוּ זִכְרוֹנוֹת, "תְּרוּעָה" אֵלּוּ שׁוֹפָרוֹת, "מִקְרָא קֹדֶשׁ" זֶה קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. וּמְנַיִן שֶׁאוֹמְרִים מַלְכֻיּוֹת, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "לָעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אוֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וְסָמִיךְ לֵהּ: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" מִכָּאן רֶמֶז לְמַלְכֻיּוֹת. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם [אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"], שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", הֲרֵי מַלְכֻיּוֹת. הָנֵי עֶשֶׂר מַלְכֻיּוֹת כְּנֶגֶד מִי אֲמָרָן, כְּנֶגֶד עֶשֶׂר מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַאי נִינְהוּ, אִילֵימָא "וַיֹּאמֶר וַיֹּאמֶר" דִּבְרֵאשִׁית, תִּשְׁעָה הֲווּ, בְּרֵאשִׁית נַמֵּי מַאֲמָר הִיא, דִּכְתִיב: "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ". כֵּיצַד סֵדֶר בְּרָכוֹת, אוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, וְכוֹלֵל עִמָּהֶם מַלְכֻיּוֹת, וְאֵינוֹ תּוֹקֵעַ, קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ, [זִכְרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ], שׁוֹפָרוֹת, וְתוֹקֵעַ, וְאוֹמֵר עֲבוֹדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר לֵהּ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם אֵינוֹ תּוֹקֵעַ לַמַּלְכֻיּוֹת, לָמָּה אוֹמְרָן, אֶלָּא אוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, וְכוֹלֵל מַלְכֻיּוֹת עִם קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ, זִכְרוֹנוֹת וְתוֹקֵעַ, שׁוֹפָרוֹת וְתוֹקֵעַ, וְאוֹמֵר עֲבוֹדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם עִם הַזִּכְרוֹנוֹת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁאוֹמְרִים אָמְצָעִית, אַף כָּאן אָמְצָעִית. רַבִּי אוֹמֵר: מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁאוֹמְרִים רְבִיעִית, אַף כָּאן רְבִיעִית. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן עָבַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וְאָמַר כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ נוֹהֲגִין בְּיַבְנֶה כֵּן. בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי עָבַר רַבִּי חֲנִינָא בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאָמַר כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כָּךְ הָיוּ נוֹהֲגִין בְּיַבְנֶה.

רמז תרמו

מִנַּיִן שֶׁבַּשּׁוֹפָר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה". אֵין לִי אֶלָּא בְּיוֹבֵל, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", שֶׁיְּהוּ כָּל תְּרוּעוֹת כָּל חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי כָּזֶה, מַה זֶּה בַּשּׁוֹפָר אַף זֶה בַּשּׁוֹפָר. מִנַּיִן שֶׁפְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה". וּמִנַּיִן שֶׁפְּשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם". אֵין לִי אֶלָּא בְּיוֹבֵל, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" שֶׁיְּהוּ כָּל תְּקִיעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ כָּזֶה. וּמִנַּיִן שֶׁהֵם שְׁלֹשׁ שֶׁל שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה", "זִכְרוֹן תְּרוּעָה", "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וּמִנַּיִן לִתֵּן אֶת שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְשֶׁל זֶה בָּזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁבִיעִי" לִגְזֵרָה שָׁוָה. הָא כֵּיצַד, שֶׁלֹּשׁ שֶׁהֵם תֵּשַׁע. שִׁעוּר תְּקִיעָה כִּתְרוּעָה, וְשִׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. וְהָא תָּנָא מֵעַקֵּרָא מַיְתֵי לָהּ בְּהֶקֵּשָׁא, וְהָשְׁתָּא מַיְתֵי לָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, הָכִי קָאָמַר: אִי לָאו גְּזֵרָה שָׁוָה הָוָה מַיְתֵי לָהּ בְּהֶקֵּשָׁא, הַשְׁתָּא דְּאָתָא בִּגְזֵרָה שָׁוָה הֶקֵּשָׁא לָא צָרִיךְ. וְהַאי תָּנָא מַיְתֵי לָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה מִמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה" תְּקִיעָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ וּתְרוּעָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא תְּקִיעָה וּתְרוּעָה אַחַת הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ" הָא תְּקִיעָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ וּתְרוּעָה בְּפָנֵי עַצְמָהּ. וּמִנַּיִן שֶׁפְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה". וּמִנַּיִן שֶׁפְּשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִית", זֶה בְּנִין אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "תְּרוּעָה" תְּהֵא תְּקִיעָה שְׁנַיָּה לָהּ. וְאֵין לִי אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תְּרוּעָה תְּרוּעָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה כָּאן פְּשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ אַף לְהַלָּן פְּשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ. וְשָׁלֹשׁ תְּרוּעוֹת נֶאֶמְרוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה: "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה", "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה" ו"יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת לְכָל אַחַת וְאַחַת. נִמְצֵינוּ לְמֵדִין: רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת וְשָׁלֹשׁ תְּרוּעוֹת, שְׁתַּיִם מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְאַחַת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה, שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה" מִדִּבְרֵי תוֹרָה, "יוֹם תְּרוּעָה" לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר: אַחַת מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וּשְׁתַּיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה" מִדִּבְרֵי תוֹרָה, "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה" "וְיוֹם תְּרוּעָה" לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא. מַאי לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא, מִבָּעֵי לֵיהּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְאִידָךְ, בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְלִגְמַר נַמֵּי פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, "וְהַעֲבַרְתָּ, תַּעֲבִירוּ" לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ. "וְהַעֲבַרְתָּ" מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב מַתְנָה: דֶּרֶךְ הַעֲבָרָתוֹ. "תַּעֲבִירוּ", אָמַר רַחֲמָנָא: תַּעֲבִירוּ בְּיָד, וְאִידָךְ, דְּרַב מַתְנָה: מִדְּשָׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵהּ. "תַּעֲבִירוּ" בְּיָד לֹא מָצִית אָמְרַתְּ, דְּיָלִיף הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִמִּשָּׁה, דִּכְתִיב: "וַיִּצַּו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל" מַה לְהַלָּן בְּקוֹל אַף כָּאן

בְּקוֹל. וְהַאי תַּנָּא דְּמַיְתֵי מִמִּדְבָּר, אִי מַה לְּהַלָּן בַּחֲצוֹצְרוֹת אַף כָּאן בַּחֲצוֹצְרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר" וְגוֹ' אֵי זֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: בְּשׁוֹפָר. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "יוֹם תְּרוּעָה". לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת כָּאן בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת. אָמַר רָבָא: אִי מִדְּאוֹרַיְתָא הֵיא, בַּמִּקְדָּשׁ הֵיכִי תִּקְעִינַן, וְעוֹד, הָא לָאו מְלָאכָה הִיא, לְמַאי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוֹטֵי, וְהָא תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "כָּל מְלָאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" יָצָא תְּקִיעַת שׁוֹפָר וּרְדִיַּת הַפַּת שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה. אֶלָּא מִדְּאוֹרַיְתָא מִשְּׁרֵי שְׁרֵי, וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרֵי בָּהּ. דְּאָמַר רַבָּה: הַכֹּל חַיָּבִים בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, וּגְזֵרָה שֶׁמָּא יִטָּלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמֹד וְיַעֲבִירֶנּוּ אֶרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְהֵינוּ טַעְמָא דְּלוּלָב, וְהֵינוּ טַעְמָא דְּמְגִילָּה.

רמז תרמז

(ויקרא כג כז) "אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ". יָכוֹל יְהֵא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַל הַשָּׁבִין וְעַל שֶׁאֵינָן שָׁבִין. וְדִין הוּא: הוֹאִיל וְחַטָּאת וְאָשָׁם מְכַפְּרִין וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, מַה חַטָּאת וְאָשָׁם אֵין מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשָּׁבִין אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְכַפֵּר אֶלָּא עַל הַשָּׁבִין. מַה לְּחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁכֵּן אֵין מְכַפְּרִין עַל הַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג, תֹּאמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמְּכַפֵּר עַל הַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג, הוֹאִיל וּמְכַפֵּר עַל הַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג יָכוֹל יְכַפֵּר עַל הַשָּׁבִין וְעַל שֶׁאֵינָן שָׁבִין. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" חִלֵּק סְתָם סִפְרָא מַנִּי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְרַמֵּי סְתָם סִפְרָא אַסְתָּם סִפְרָא: דְּתַנְיָא: "מִקְרָא קֹדֶשׁ, כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא, וְעִנִּיתֶם וְגוֹ', וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא". יָכוֹל לֹא יְהֵא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֶלָּא אִם כֵּן הִתְעַנָּה בּוֹ וּקְרָאוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ וְלֹא עָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, לֹא הִתְעַנָּה בּוֹ וְלֹא קְרָאוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹם כִּפּוּרִים הוּא" מִכָּל מָקוֹם. אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי הָא רַבִּי יְהוּדָה. רָבָא אָמַר: הָא וְהָא רַבִּי, וּמוֹדֶה רַבִּי בִּכְרֵת דְּיוֹמֵהּ. דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה, תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. חוּץ מִן הַפּוֹרֵק עֹל, וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, וְהַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר, שֶׁאִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה מוֹחֲלִין לוֹ, לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין מוֹחֲלִין לוֹ. (כָּל עִנְיָן דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז תקע"ח). "כָּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הָאוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פְּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה" פֹּרֶט לְמַזִּיק. (בָּעֵי) [אָמַר] רַבִּי יוֹחָנָן: יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת (בְּחוֹל) [בְּשַׁבָּת], מָתַר בְּקִנִּיבַת יָרָק. [מֵיתִיבִי: מִנַּיִן לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל בְּשַׁבָּת שֶׁאָסוּר בְּקִנִּיבַת יָרָק], תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁבָּתוֹן" שְׁבוּת. לְמַאי, אִילֵימָא לְמְלָאכָה, הָא כְּתִיב: "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ", אֶלָּא לָאו לְקִנִּיבַת יָרָק. לְעוֹלָם לְמְלָאכָה,

וְלַעֲבֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת (בְּחוֹל) [בְּשַׁבָּת], מֻתָּר בִּקְנִיבַת יָרָק. (וְכָךְ הָיוּ) מְפַצְּעִין בֶּאֱגוֹזִים וּמְפָרְכִין בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ.

(ויקרא כג לב) "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ" תָּנֵי רַב חִיָּא בַּר רַב מְדִיפְתִּי: וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין, וַהֲלֹא בַּעֲשָׂרָה מִתְעַנִּין, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בּוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה תִּשְׁעִי וַעֲשִׂירִי. עֲבָדָא הֲוָה בְּרוֹמִי בַּעֲרוֹבָא דְּצוֹמָא רַבָּא (כָּתוּב בַּפָּסוּק וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי).

"מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם" אָמַר רַב (אַשִׁי: הָא דְּאָמַר): צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לַיְלָה וְיוֹם מִן הַחֹדֶשׁ. מְנָלָן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעָשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב". מַאי בֵּינַיְיהוּ, כּוּ' חֲצוֹת לַיְלָה אִכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנְיָא: "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ" יָכוֹל יְהֵא עָנֹשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" עַל עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם עָנוּשׁ כָּרֵת, וְאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת [מְלָאכָה]. יָכוֹל יְהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" עַל עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם עָנוּשׁ כָּרֵת, וְאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת עַל תּוֹסֶפֶת עִנּוּי. יָכוֹל לֹא יְהֵא בִּכְלַל עֹנֶשׁ, אֲבָל יְהֵא מֻזְהָר עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" עַל עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם הוּא מֻזְהָר, וְאֵינוֹ מֻזְהָר עַל תּוֹסֶפֶת מְלָאכָה. יָכוֹל יְהֵא מֻזְהָר עַל תּוֹסֶפֶת עִנּוּי. וְדִין הוּא: וּמָה מְלָאכָה שֶׁנּוֹהֶגֶת בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מֻזְהָר עָלֶיהָ, עִנּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא מֻזְהָר עָלָיו. אֲבָל אַזְהָרַת עִנּוּי שֶׁל יוֹם עַצְמוֹ לֹא לָמַדְנוּ. לֹא יֹאמַר עֹנֶשׁ בִּמְלָאכָה, שֶׁהֲרֵי בָּא בְּקַל וְחוֹמֶר מֵעִנּוּי: וּמָה עִנּוּי שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּשַׁבָּת וְיָמִים טוֹבִים עָנוּשׁ עָלָיו, מְלָאכָה שֶׁנּוֹהֶגֶת בְּשַׁבָּת וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁעָנוּשׁ עָלָיו, לָמָּה נֶאֱמַר, מֻפְנֶה לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה: נֶאֱמַר עֹנֶשׁ בְּעִנּוּי וְנֶאֱמַר עֹנֶשׁ בִּמְלָאכָה, מַה מְּלָאכָה לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר אַף עִנּוּי לֹא עָנַשׁ אֶלָּא כֵּן הִזְהִיר. אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְּעִנּוּי שֶׁכֵּן לֹא הֻתַּר (מִקְצָתוֹ) [מִכְּלָלוֹ], תֹּאמַר מְלָאכָה שֶׁכֵּן הֻתְּרָה (מִקְצָתָהּ) [מִכְּלָלָהּ]. אֶלָּא לֹא יֹאמַר [עֹנֶשׁ] בְּעִנּוּי וְלִגְמַר מִמְּלָאכָה: וּמַה מְּלָאכָה שֶׁהֻתְּרָה (מִקְצָתָהּ) [מִכְּלָלָהּ] עָנוּשׁ כָּרֵת, עִנּוּי שֶׁלֹּא הֻתְּרָה (מִקְצָתוֹ) [מִכְּלָלוֹ] אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עָנוּשׁ כָּרֵת, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר, מֻפְנֶה לְהָקִישׁ וְלָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה: נֶאֱמַר עֹנֶשׁ בְּעִנּוּי וְנֶאֱמַר עֹנֶשׁ בִּמְלָאכָה, מַה מְּלָאכָה לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר אַף עִנּוּי לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לִּמְלָאכָה שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת בְּשַׁבָּתוֹת וְיוֹם טוֹב. אָמַר רָבִינָא: תַּנָּא "עֶצֶם עֶצֶם" גְּמִיר לֵהּ. מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה אִכָּא לְמִיפְרַךְ כִּדְפַרְכִינַן. לְאִי אַפְנוֹיֵי מֻפְנֶה. מִכְּדֵי חֲמִשָּׁה קְרָאֵי כְּתִיבִי בִּמְלָאכָה: חַד לְעֹנֶשׁ דִּימָמָא,

וְחַד לְעִנְּשׁ דְּלֵילְיָא, וְחַד לְאַזְהָרָה דִּימָמָא, וְחַד לְאַזְהָרָה דְּלֵילְיָא, וְחַד לְאַפְנוֹיֵי לְאָקוּשֵׁי עִנּוּי לְמַלְאָכָה בֵּין דִּימָמָא בֵּין דְּלֵילְיָא. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: נֶאֱמַר כָּאן עִנּוּי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עִנּוּי, מַה לְהַלָּן לֹא עִנַּשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר אַף כָּאן לֹא עִנַּשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. רַב פַּפָּא אָמַר: אָתְיָא "שַׁבַּת" מִשַּׁבַּת בְּרֵאשִׁית, מַה לְהַלָּן לֹא עִנַּשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר אַף כָּאן [לֹא עִנַּשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר]. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: הוּא גּוּפֵּהּ שַׁבָּת הוּא, דִּכְתִיב: "תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם". בְּשִׁלְמָא רַב אַחָא לֹא אָמַר כְּרַב פַּפָּא, קְרָא דְּגוּפֵּהּ עָדִיף. אֶלָּא רַב פַּפָּא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַב אַחָא, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" "בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ" יָכוֹל בְּתִשְׁעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּעֶרֶב". אִי "בָּעֶרֶב" יָכוֹל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּתִשְׁעָה". הָא כֵּיצַד, מַתְחִיל וּמִתְעַנֶּה מִבְּעוֹד יוֹם. מִכָּאן שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכִנְיסָתוֹ, בִּיצִיאָתוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב". אֵין לִי אֶלָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם" הָא לָמַדְתָּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁבָּת", מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְתָנָא דְּ"עֻצֶּם עֻצֶּם", הַאי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא בַּר רַב מִדְּפָתֵי: וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין, וְהֲלֹא בַּעֲשָׂרָה מִתְעַנִּין וְכוּ'. יָכוֹל לֹא יְהֵא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֶלָּא עִם הַקָּרְבָּנוֹת וְעִם הַשָּׂעִיר. מִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין קָרְבָּנוֹת וְאֵין הַשָּׂעִיר, הַיּוֹם מְכַפֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹם כִּפּוּרִים הוּא". "וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תְּעֻנֶּה כָּל מְלָאכָה" הֲרֵי זֶה עָנוּשׁ כָּרֵת, "וְהַאֲבַדְתִּי" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּרֵת בְּכָל מָקוֹם וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַאֲבַדְתִּי", לְמֵד עַל הַכָּרֵת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אָבְדָן. מִנַּיִן לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָסוּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁבָּתוֹן" שְׁבוּת. יָכוֹל אַף שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית תְּהֵא אֲסוּרָה בְּכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" הוּא אָסוּר בְּכֻלָּן, וְאֵין שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית אֲסוּרָה בְּכֻלָּן.

רמז תרמח

(ויקרא כג לד) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'". "שִׁבְעַת יָמִים" לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים", אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם שִׁבְעָה רִאשׁוֹנִים אִם שִׁבְעָה אַחֲרוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'" הֲרֵי שִׁבְעָה רִאשׁוֹנִים, וְלֹא שִׁבְעָה אַחֲרוֹנִים. "הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת" זֶה טָעוּן סֻכָּה, וְאֵין חַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם זֶה שֶׁאֵין טָעוּן מַצָּה טָעוּן סֻכָּה, חַג הַמַּצּוֹת שֶׁטָּעוּן מַצָּה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן סֻכָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת" זֶה טָעוּן סֻכָּה, וְאֵין חַג הַמַּצּוֹת טָעוּן סֻכָּה.

"חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'" יָכוֹל חֲגִיגָה וְסֻכָּה לַשָּׁמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ". יָכוֹל חֲגִיגָה וְסֻכָּה לְהֶדְיוֹט, תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'". הָא כֵּיצַד, חֲגִיגָה לַשָּׁמַיִם, וְסֻכָּה לְהֶדְיוֹט. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ" קָדְּשֵׁהוּ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה. "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל יְמֵי מוֹעֵד שֶׁאֲסוּרִין בִּמְלָאכָה. יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא" הוּא אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וְאֵין יְמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִים בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" בְּמִי הוּא מְדַבֵּר, אִם בְּיָמִים טוֹבִים הֲרֵי יָמִים טוֹבִים אֲמוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", אֵלּוּ יְמֵי מוֹעֵד שֶׁאֲסוּרִין בִּמְלָאכָה. יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא" הוּא אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וְאֵין יְמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה.

רמז תרמט

(ויקרא כג לז) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה" אִם אֵין עוֹלָה אֵין מִנְחָה. שֶׁתַּקְדִּים עוֹלָה לְמִנְחָה, (מִנַּיִן אִם) [שֶׁאִם] קָדְמָה מִנְחָה לְעוֹלָה פְּסוּלָה (תַּלְמוּד לוֹמַר). "זֶבַח וּנְסָכִים" אִם אֵין זֶבַח אֵין נְסָכִים. שֶׁיַּקְדִּים הַזֶּבַח לִנְסָכִים, שֶׁאִם קָדְמוּ נְסָכִים לְזֶבַח פּוֹסְלִין. "דְּבַר יוֹם" מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְמוּסָפִין. "בְּיוֹמוֹ" אִם עָבַר הַיּוֹם עָבַר זְמַנּוֹ, וְאֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרִיוּתָן. יָכוֹל לֹא יְהוּ חַיָּבִין בְּאַחֲרִיוּת נְסָכֶיהֶם לְמָחָר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" (בַּיּוֹם מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם, אֲבָל לֹא) לְמָחָר. "עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים" (כְּתוּב בְּרֵמֶז תפ"א וּבְרֵמֶז תשמ"ה). תָּנוּ רַבָּנָן: "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" הֲבֵא מִנְחָה וְאַחַר כָּךְ נְסָכִים וְכוּ'. וְרִבִּי נַמֵּי הָא כְּתִיב: "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם", הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ: מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם (בַּיּוֹם, וְלֹא) בַּלַּיְלָה, מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אֲפִלּוּ לְמָחָר. וְרַבָּנָן נַמֵּי הָכְתִיב: "זֶבַח וּנְסָכִים", הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְזְעִירִי, דְּאָמַר זְעִירִי: אֵין נְסָכִים מִתְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. וְרִבִּי נַמֵּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְזְעִירִי. וְרַבָּנָן נַמֵּי מִבָּעֵי לְהוּ לְמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם (בַּיּוֹם, וְלֹא) בַּלַּיְלָה כוּ'. אֶלָּא הֵינוּ טַעֲמָא דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב: "עֹלָה וּמִנְחָה". וְרִבִּי נַמֵּי הָכְתִיב: "עֹלָה וּמִנְחָה", אֶלָּא בְּבָאִין עִם זֶבַח כֵּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִנְחָה וְאַחַר כָּךְ נְסָכִים, דְּהָא כְּתִיב: "עֹלָה וּמִנְחָה". כִּי פְּלִיגִי בְּבָאִין בִּפְנֵי עַצְמָן, רַבָּנָן סָבְרִי מִדְּבָאִין עִם הַזֶּבַח מִנְחָה וְאַחַר כָּךְ נְסָכִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְכוּ'. וְרִבִּי, הָתָם הוּא אַיְדֵי דְּאַתְחִיל בַּאֲכִילָה גָּמַר לֵיהּ לְכָלֵיהּ מִלְּתָא דַּאֲכִילָה, אֲבָל נְסָכִים בִּפְנֵי עַצְמָן עֲדִיפוּת דְּמִתְאַמְרָא שִׁירָה עֲלַיְהוּ.

רמז תרנ

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דִּבָּעִינַן שָׂעִיר בֶּן שְׁעִירָה. מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "אֶחָד" הַמְיֻחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא, מֵהָתָם נַפְקָא: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" פָּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" פָּרָט לְנִדְמֶה. צְרִיכָא. דְּאִי מֵהָתָם הָוֵה אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּלֹא נָחֵית (לְרִדְיָא) [לְדִרְי], אֲבָל הֵיכָא דְּנָחֵית (לְרִדְיָא) [לְדִרְי] לָא. וְאִי מֵהָכָא הָוֵה אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי חוֹבָה, אֲבָל בִּנְדָר אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי חִסְדָּא: הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹקִין עַל צִמְרָן מְשׁוּם כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וְגוֹ' מַה פִּשְׁתָּן שֶׁל�ֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב [פַּפָּא]: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצִּמְרוֹ פָּסוּל מְשׁוּם תְּכֵלֶת: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צִמְרוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים" מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב אַשִׁי: אַף אָנוּ נֹאמַר: הִדְלָה גֶּפֶן עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה יֵינוֹ פָּסוּל לְנָסְכִים, מַאי טַעֲמָא, "זֶבַח וּנְסָכִים" מַה זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא: אֶלָּא מֵעַתָּה הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִיגֵי הָכִי נַמֵּי דְּלִשְׁתַּנּוּ. אִם כֵּן תּוּ לֵיכָּא לְמֵימַר מַה (נִּשְׁתַּנָּה) פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, דְּהָא פִּשְׁתָּן מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּנִשְׁתַּנָּה. הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ, הָכָא לֹא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "דַּבֵּר יוֹם" [מְלַמֵּד], שֶׁכָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ כָּשֵׁר לְמוּסָפִין. "בְּיוֹמוֹ" מְלַמֵּד, שֶׁאִם עָבַר זְמַנּוֹ וְכוּ'. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מֵהָכָא: "מִלְבַד שַׁבְּתֹת ה'". וּצְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מִלְבַד שַׁבְּתוֹת ה'", הָוֵה אָמֵינָא: בִּימָמָא אֵין, בְּלֵילְיָא לֹא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מִנִּחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם", וְלֹא כָּתַב "מִלְבַד שַׁבְּתוֹת ה'", הָוֵה אָמֵינָא: בְּלֵילְיָא אֵין בִּימָמָא לֹא. צְרִיכָא. "וּמִנִּחָתָם" מִי קָרְבֵי בְּלֵילְיָא כו' (כתוב בְּרֵמז תפ"א).

רמז תרנא

מִנַּיִן שֶׁיַּקְרִיבוּ מוּסְפֵי שַׁבָּת עִם אֲמוּרֵי הָרֶגֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִלְבַד שַׁבְּתֹת ה'". "וּמִלְבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל נִדְרֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל נִדְבֹתֵיכֶם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", יָכוֹל אֵין לִי קָרֵב בְּרֶגֶל אֶלָּא קָרְבְּנוֹת הָרֶגֶל בִּלְבַד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִלְבַד" וְגוֹ'. מִנַּיִן לְקָרְבְּנוֹת [הַיָּחִיד וְקָרְבְּנוֹת] צִבּוּר שֶׁהֻדְּרוּ לִפְנֵי הָרֶגֶל שֶׁיְּבוֹאוּ בָּרֶגֶל, וְשֶׁהֻדְּרוּ לָבֹא בָּרֶגֶל שֶׁיְּבוֹאוּ בָּרֶגֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמִלְבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל נִדְרֵיכֶם וּמִלְבַד כָּל נִדְבֹתֵיכֶם". "אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַה'" לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת, לְהַתִּיר כֻּלָּן לָבֹא בָּרֶגֶל. יָכוֹל רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", אִם לְהַתִּיר כְּבָר הִתִּיר, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", לְקָבְעָן [חוֹבָה], שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ בָּרֶגֶל. יָכוֹל בְּאֵיזֶה רֶגֶל

שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וְהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה", אִם לְהַתִּיר כְּבָר הִתִּיר, אִם לְקַבְּעָן כְּבָר קְבָעָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וְהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה", לְקַבְּעָן חוֹבָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם אֶלָּא בָּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ. יָכוֹל אִם עָבַר עָלָיו הָרֶגֶל וְלֹא הֵבִיא, יְהֵא עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם" אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲבְרוּ עָלָיו רִגְלֵי הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה רְגָלִים כְּסִדְרָן, וְחַג הַמַּצּוֹת רִאשׁוֹן. כֵּיצַד, נָדַר לְפָנֵי הַפֶּסַח עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו הַפֶּסַח וְהָעֲצֶרֶת וְהֶחָג. נָדַר לְפָנֵי הָעֲצֶרֶת עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו הָעֲצֶרֶת וְהֶחָג [וְהַפֶּסַח וְהָעֲצֶרֶת וְהֶחָג]. נָדַר לְפָנֵי הֶחָג עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו הֶחָג וְהַפֶּסַח וְהָעֲצֶרֶת וְהֶחָג. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יָכוֹל יָחֹג אָדָם (בְּשַׁבָּת) [בְּיוֹם טוֹב], תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" (בְּיוֹם טוֹב) [בַּמּוֹעֵד] אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה חוֹגֵג (בְּשַׁבָּת) [בְּיוֹם טוֹב]. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: יָכוֹל יָחֹג אָדָם (בְּיוֹם טוֹב) [בְּשַׁבָּת], תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" (בַּמּוֹעֵד) [בְּיוֹם טוֹב] אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה חוֹגֵג (בְּיוֹם טוֹב) [בְּשַׁבָּת]. "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ" עַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶת הֶחָג בַּאֲסֵפַת פֵּרוֹת. יָכוֹל בַּאֲסֵפַת כָּל הַפֵּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ", "מִגָּרְנְךָ" וְלֹא כָּל גָּרְנְךָ "מִיִּקְבֶךָ" וְלֹא כָּל יִקְבֶךָ. אִי "מִגָּרְנְךָ וְיִקְבֶךָ" יָכוֹל מִקְצָת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ". הָא כֵּיצַד, הִשְׁתַּדֵּל לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה שֶׁתַּעֲשֶׂה אֶת הֶחָג בְּרֹב אֲסֵפַת פֵּרוֹת. "תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים" תַּשְׁלוּמֵי כָּל שִׁבְעָה. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן" שְׁבוּת, "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" שְׁבוּת.

(ויקרא כג מ) "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם". רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא פָּתַח: "קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כֶּסֶף" מִשְׁכַּר לְקִיחָה אַתָּה לָמֵד שְׂכַר לְקִיחָה. בְּמִצְרַיִם כְּתִיב: "וּלְקַחְתֶּם אֱגֻדַּת אֵזוֹב" בְּכַמָּה טִימִין, בְּאַרְבָּעָה מָנֶה בַּחֲמִשָּׁה מָנֶה. הֵיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם בְּבִזַּת מִצְרַיִם, בְּבִזַּת הַיָּם, בְּבִזַּת סִיחוֹן וְעוֹג, בְּבִזַּת שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. לוּלֵב שֶׁהוּא עוֹמֵד לָאָדָם בְּכַמָּה דְּמִים, וְכַמָּה מִצְוֹת יֵשׁ בּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהֶם: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן". "תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים" אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בְּאֵיזֶה פִּילוֹן מְפַלְּשׁ (לָעֲתִיד לָבֹא) [לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא]. אָמַר לֵהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד: אִם חַיִּים אַתָּה מְבַקֵּשׁ, צַפֵּה לְיִרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִרְאַת ה' תּוֹסִיף יָמִים". רַבִּי עֲזַרְיָה אָמַר: אָמַר לֵהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד: אִם חַיִּים אַתָּה מְבַקֵּשׁ, צַפֵּה לְיִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר". "שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ" שַׂבְּעֵנוּ בְּחֲמֵשׁ שְׂמָחוֹת: מִשְׁנָה, מִקְרָא, תַּלְמוּד, הֲלָכָה, וְאַגָּדָה.

דָּבָר אַחֵר: אַל תִּקְרֵי "שֹׂבַע שְׂמָחוֹת", אֶלָּא "שֶׂבַע שְׂמָחוֹת" אֵלּוּ שֶׁבַע כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה, וּפְנֵיהֶם דּוֹמוֹת לְחַמָּה וְלִלְבָנָה לָרָקִיעַ לְבָרָקִים לַכּוֹכָבִים וּלְשׁוֹשַׁנִּים וְלִמְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח" אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, וּמִי מוֹדִיעֲנִי אֵי זוֹ כַּת הַחֲבִיבָה וְהַנְּעִימָה שֶׁבָּהֶם, תְּרֵין אָמוֹרָאִין. חַד אָמַר: זוֹ הִיא שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַאֲחֵרִינָא אָמַר: אֶלּוּ סוֹפְרִים וּמַשְׁנִים שֶׁהֵם מְלַמְּדִים אֶת הַתִּינוֹקוֹת לֶאֱמֹתָן, שֶׁהֵן עֲתִידִין לֵישֵׁב בִּימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח".

דָּבָר אַחֵר: "שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ" אֵלּוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁבֶּחָג: אַרְבַּע מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב וְסֻכָּה וְשִׂמְחָה וַחֲגִיגָה. אִם שִׂמְחָה לָמָּה חֲגִיגָה, וְאִם חֲגִיגָה לָמָּה שִׂמְחָה, אָמַר רַבִּי אָבִין: מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ אֵצֶל הַדַּיָּן, וְלֵית אֲנַן יָדְעִין הֵידֵין נָצוֹחַיְא. אֶלָּא מֵאן דְּנָסֵיב בְּיַיִן בִּידֵהּ אֲנַן יָדְעִין דְּהוּא נָצַח. כָּךְ, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִכְנָסִים (וּמְקַטְרְגִין) [לְדִין] לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵית אֲנַן יָדְעִין מַאן אִנּוּן נָצוֹחַיְא. אֶלָּא מִמַּה שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹצְאִין מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלוּלְבֵיהֶן בִּידֵיהֶן וְאֶתְרוֹגֵיהֶן בִּידֵיהֶן, אֲנַן יוֹדְעִין דְּיִשְׂרָאֵל אִינּוּן נָצוֹחַיְא.

דָּבָר אַחֵר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם", וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק פְּתַר קְרָיָא בַּדּוֹרוֹת הַלָּלוּ, שֶׁאֵין לֹא מֶלֶךְ וְלֹא נָבִיא וְלֹא אוּרִים וְתֻמִּים, וְאֵין לָהֶם אֶלָּא תְּפִלָּה זוֹ בִּלְבָד. אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַף הִיא לֹא תִּבְזֶה. "תִּכָּתֵב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן" אֵלּוּ הַדּוֹרוֹת הַלָּלוּ שֶׁהֵן נְטוּיִין לְמִיתָה. "וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל יָהּ" שֶׁעֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאתוֹ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. וּמָה עָלֵינוּ [לַעֲשׂוֹת], לִקַּח לוּלָב וְאֶתְרוֹג לְקַלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן".

דָּבָר אַחֵר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "יַעֲלוּז שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ". "יַעֲלֹז שָׂדַי" זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה, דִּכְתִיב: "וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה". "וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ" אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת כְּמָה דְּאַת אָמַר: "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ". "אָז יְרַנְּנוּ (כָּל) עֲצֵי יָעַר" אֵלּוּ הָאִילָנוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת. ["כָּל עֲצֵי יָעַר" אֵלּוּ הָאִילָנוֹת שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת]. "לִפְנֵי ה'". לָמָּה, "כִּי בָא לִשְׁפֹּט בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה". "אֶרְחַץ בְּנָקִיּוֹן כַּפָּי" בְּמִקָּח, וְלֹא בְּגֵזֶל. "וַאֲסֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ ה', לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל תּוֹדָה" אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. "וּלְסַפֵּר כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ" אָמַר רַבִּי אָבִין: זֶה הַלֵּל, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְשֶׁעָבַר וְיֵשׁ בּוֹ לְדוֹרוֹת וְיֵשׁ בּוֹ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְיֵשׁ בּוֹ לִימוֹת גּוֹג וּמָגוֹג וְיֵשׁ בּוֹ לֶעָתִיד לָבֹא. יֵשׁ בּוֹ לְשֶׁעָבַר "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם". וְיֵשׁ בּוֹ לְדוֹרוֹת "לֹא לָנוּ". וְיֵשׁ בּוֹ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ "אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'". "כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי" לִימוֹת גּוֹג וּמָגוֹג. "אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ" לֶעָתִיד לָבֹא.

דָּבָר אַחֵר: "וּלְקַחְתֶּם" תְּנֵי רַבִּי חִיָּא: שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד (מִכֶּם). "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם, וְלֹא מִן הַגָּזֵל. אָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל מִי שֶׁנּוֹטֵל לוּלָב גָּזוּל, לָמָּה הוּא דּוֹמֶה, לִלְסָטִים

שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְקַפֵּחַ אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשָּׁבִים. חַד זְמַן עָבַר חַד לִגְיוֹן בָּעֵי לְמִגְבֵּי דֵּימוֹסְיָא דַּחֲדָא מְדִינָתָא. וְקָם עֲלוֹהִי וְקַדְּמֵהּ וְקִפְּחֵהּ וּנְסַב כָּל דְּהַיָה גַּבֵּהּ. בָּתַר יוֹמִין אִתְּסַב הַהוּא לִסְטָאָה וְאִתְיְהִיב בְּפוּלְקֵי. שְׁמַע הַהוּא לִגְיוֹנָא וַאֲזַל לְגַבֵּהּ. אֲמַר לֵהּ: קוּם הַב לִי כָּל מַה דִּקְפַח הַהוּא גַּבְרָא וּנְסַב מִנַּאי וַאֲנָא מֵילַף עָלָךְ וְכוּ'. אֲמַר לֵהּ: כָּל מַה דְּקִפְּחִית וְנָסְבִית מִנָּךְ לֵית לִי אֶלָּא טַפֵּיטָא הָדֵין דַּהֲוָה מִן דִּידָךְ. אֲמַר לֵהּ: הַב לִי, וַאֲנָא מֵילַף עָלָךְ זְכוּ קֶדֶם מַלְכָּא. יְהַב לֵהּ טַפֵּיטָא דִּנְסַב מִנֵּהּ אֲמַר: לְמָחָר אַתְּ נָפֵיק לְדִינָא קֶדֶם מַלְכָּא, קָרֵי לָךְ וְאָמַר לָךְ: אִית לָךְ בַּר נַשׁ דְּמֵילַף עָלָךְ זְכוּ, וְאַתְּ אֲמַר לֵהּ: לְגִיוֹן פְּלָן. וְהוּא מַשְׁלַח וְקָרֵי לִי, וַאֲנָא מֵילַף עָלָךְ זְכוּ. לְמָחָר נְפַק לְדִינָא. קְרֵי לֵהּ מַלְכָּא אֲמַר לֵהּ: אִית לָךְ בַּר נַשׁ מֵילַף עָלָךְ זְכוּ, אֲמַר לֵהּ: לְגִיוֹן פְּלָן. שְׁלַח מַלְכָּא וְקָרֵי לֵיהּ. אֲמַר לֵהּ: מָה אַתְּ מַכִּיר וּמֵילַף זְכוּ בְּהָדֵין גַּבְרָא, אֲמַר לֵהּ: חַכִּים אֲנָא. בְּהַהוּא זִמְנָא דִּשְׁלַחְתַּנִי לְמִגְבֵּי דֵּימוֹסְיָא דִּמְדִינָתָא פְּלָנִיתָא, קָם עָלַי וְקַדְּמֵי וְקִפְּחֵי וּנְסַב כָּל דַּהֲוָה גַּבִּי. וְהָדֵין טַפֵּיטָא מַסְהִיד עָלָיו. הִתְחִילוּ הַכֹּל אוֹמְרִים: אוֹי לוֹ לָזֶה, שֶׁנַּעֲשָׂה סַנֵּגוֹרוֹ קַטֵּגוֹרוֹ, כָּךְ, אָדָם לוֹקֵחַ לוּבָּל לִזְכוֹת בּוֹ. וְאִם הָיָה גָּזוּל, הוּא צוֹוֵחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר: גָּזוּל אֲנִי, חָמוּס אֲנִי, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים: אוֹי לוֹ לָזֶה, שֶׁנַּעֲשָׂה סַנֵּגוֹרוֹ קַטֵּגוֹרוֹ.

"בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְאֹתְּ אָמַרְתְּ "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן". רַבִּי מַנִּי דִּשְׁאֵב וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל לְמְדִינָה שֶׁהָיְתָה חַיֶּבֶת לְיִפְּס לַמֶּלֶךְ, וְהָלַךְ הַמֶּלֶךְ לִגְבּוֹתָהּ. יָצְאוּ בְתוֹךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל גְּדוֹלֵי הַמְּדִינָה לִקְרָאתוֹ וְקִלְּסוּ אוֹתוֹ וְהִתִּיר הַמֶּלֶךְ שְׁלִישׁ מִדֵּימוֹסְיָא שֶׁלָּהֶן. בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁה מִיל יָצְאוּ פַּטְרוֹפְּלֵי הַמְּדִינָה וְקִלְּסוּ אוֹתוֹ וְהִתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ מִדֵּימוֹסְיָא שֶׁלָּהֶן. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנַס הַמֶּלֶךְ לַמְּדִינָה, יָצְאוּ כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה לִקְרָאתוֹ וְקִלְּסוּ אוֹתוֹ אֲמַר לְהוֹ מַלְכָּא: מַה דַּאֲזַל אֲזַל, מִכָּאן וּלְהַלָּן חֲשִׁבְנָא. כָּךְ, בְּאִין יִשְׂרָאֵל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ שֶׁל עֲוֹנוֹתֵיהֶם. בָּאִין עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה וּמִתְעַנִּין הַכְּשֵׁרִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶן רֹב עֲוֹנוֹתֵיהֶן. כֵּיוָן שֶׁבָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכָל יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹלֵחַ לְכָל עֲוֹנוֹתֵיהֶן. אָמַר רַבִּי: כְּתִיב: "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא" הַסְּלִיחָה מֻקְדֶּמֶת אֶצְלְךָ מֹרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְכָל כָּךְ לָמָּה, "לְמַעַן תִּוָּרֵא" לְתֵת אֵימָתְךָ עַל הַבְּרִיּוֹת. מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד חֶחָג כָּל יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּמִצְוֹת: זֶה עוֹסֵק בְּסֻכָּתוֹ וְזֶה עוֹסֵק בְּלוּלָבוֹ. וּבְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הֵם נוֹטְלִין לוּלְבֵיהֶן וְאֶתְרוֹגֵיהֶן בִּידֵיהֶן, וּמְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶן: כְּבָר מָחַלְתִּי לָכֶם עַל מַה שֶּׁעָבַר, מִכָּאן וְאֵילֵךְ חִשְׁבוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם [לִפְנֵיכֶם]. לְפִיכָךְ אָמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" רִאשׁוֹן לְחֶשְׁבּוֹן עֲוֹנוֹת, מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל מוֹעֵד וְאֵילֵךְ. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. אֵין דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת אֶלָּא יוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבַד. "פְּרִי עֵץ

הָדָר" עֵץ, שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, זֶה אֶתְרוֹג. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: "הָדָר" זֶה הַדַּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. תִּרְגֵּם עֲקִילַס "הָדָר" [הַדּוֹר], שֶׁהוּא דָּר עַל פְּנֵי הַמַּיִם. "כַּפֹּת תְּמָרִים" רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: כָּפוּת וְלֹא פָרוּד. שֶׁאִם הָיָה פָּרוּד, יִכְפְּתֻנוּ. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" עֵץ שֶׁעֲנָף עֵצוֹ דּוֹמֶה לְקָלִיעָה, זֶה הֲדַס. "וְעַרְבֵי נָחַל" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁל נַחַל, שֶׁל בִּקְעָה וְשֶׁל הָרִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעַרְבֵי נָחַל". (שִׁתֵּי עֲרָבוֹת). אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: "וְעַרְבֵי" שְׁתַּיִם: עֲרָבָה לַלּוּלָב וַעֲרָבָה לַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" אֶחָד, "וְכַפֹּת תְּמָרִים" אֶחָד, "וַעֲנַף עֵץ עָבוֹת" שְׁלֹשָׁה, "וְעַרְבֵי נָחַל" שְׁתֵּי דְּלִיּוֹת, וְאַחַת שֶׁאֵינָהּ קְטוּמָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֶפִלּוּ שְׁלֹשָׁה קְטוּמִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: פְּרִי עֵץ הָדָר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּהּ: "הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ". "כַּפֹּת תְּמָרִים" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב [בֵּהּ]: "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח". "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּהּ: "וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים". "וְעַרְבֵי נָחַל" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּהּ: "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת".

דָּבָר אַחֵר: "עֵץ הָדָר" זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁהִדְּרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׁיבָה טוֹבָה, דִּכְתִיב: "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים". "כַּפֹּת תְּמָרִים" זֶה יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁהָיָה כָּפוּת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, מַה הֲדַס הַזֶּה רָחוּשׁ בְּעָלִים, כָּךְ הָיָה יַעֲקֹב רָחוּשׁ בְּבָנִים, "וְעַרְבֵי נָחַל" זֶה יוֹסֵף: מָה עֲרָבָה זוֹ כְּמוּשָׁה וִיבֵשָׁה לִפְנֵי שְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין, כָּךְ מֵת יוֹסֵף לִפְנֵי אֶחָיו.

דָּבָר אַחֵר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" זוֹ אֻמָּנוּת שָׂרָה, שֶׁהִדְּרָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׁיבָה טוֹבָה, דִּכְתִיב: "וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים". "וְכַפֹּת תְּמָרִים" זוֹ אֻמָּנוּ רִבְקָה: מַה תְּמָרָה זֶה יֵשׁ בָּהּ אֹכֶל וְיֵשׁ בָּהּ קוֹצִים, כָּךְ הֶעֱמִידָה רִבְקָה צַדִּיק וְרָשָׁע. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" זוֹ אִמֵּנוּ לֵאָה: מַה הֲדַס רָחוּשׁ בְּעָלִים, כָּךְ הָיְתָה לֵאָה רְחוּשָׁה בְּבָנִים. "עַרְבֵי נָחַל" זוֹ אִמֵּנוּ רָחֵל: מַה עֲרָבָה זוֹ כְּמוּשָׁה וִיבֵשָׁה לִפְנֵי שְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין, כָּךְ מֵתָה רָחֵל לִפְנֵי אֲחוֹתָהּ.

דָּבָר אַחֵר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" זוֹ סַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִדְּרָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בְּשִׁיבָה), דִּכְתִיב: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן". "כַּפֹּת תְּמָרִים" אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהֵן כּוֹפִין עַצְמָן לִלְמֹד תּוֹרָה אֵלּוּ מֵאֵלּוּ. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" אֵלּוּ שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁיּוֹשְׁבִין לִפְנֵי סַנְהֶדְרִין. "וְעַרְבֵי נָחַל" אֵלּוּ סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין, שֶׁהֵן עוֹמְדִין לִפְנֵי סַנְהֶדְרִין אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מִשְּׂמֹאל.

דָּבָר אַחֵר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. מָה אֶתְרוֹג זֶה יֵשׁ בּוֹ רֵיחַ וְיֵשׁ בּוֹ אֹכֶל, כָּךְ יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן בַּעֲלֵי תּוֹרָה וּבַעֲלֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים. "כַּפֹּת תְּמָרִים" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. מַה תְּמָרָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ אֹכֶל וְאֵין בָּהּ רֵיחַ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ בָּהֶן בַּעֲלֵי תּוֹרָה וְאֵין בָּהֶן מַעֲשִׂים [טוֹבִים]. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. מַה הֲדַס הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ רֵיחַ וְאֵין בּוֹ אֹכֶל, כָּךְ יִשְׂרָאֵל:

יֵ֣שׁ בָּהֶ֗ם בְּנֵ֤י אָדָם֙, שֶׁיֵּ֣שׁ בִּידֵיהֶ֔ם מַעֲשִׂ֖ים טוֹבִ֑ים וְאֵ֣ין בָּהֶ֔ן תּוֹרָ֖ה. "וְעַרְבֵ֣י נָחַ֔ל" אֵ֚לּוּ יִשְׂרָאֵ֔ל. מָה עֲרָבָה זוֹ אֵין בָּהּ [לֹא] טַעַם וְלֹא רֵיחַ, כָּךְ יִשְׂרָאֵל: יֵ֣שׁ בָּהֶ֗ן בְּנֵ֤י אָדָם֙, שֶׁאֵינָם לֹא בַּעֲלֵי תוֹרָה וְלֹא בַּעֲלֵי מַעֲשִׂים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לְאַבְדָן אִי אֶפְשָׁר, אֶלָּא יַעֲשׂוּ כֻּלָּן אֲגֻדָּה אַחַת וְהֵן מְכַפְּרִין אֵלּוּ עַל אֵלּוּ. לְפִיכָךְ משֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם". אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: בִּזְכוּת "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", אֲנִי נִגְלֶה לָכֶם רִאשׁוֹן, וּפוֹרֵעַ לָכֶם מִן הָרִאשׁוֹן, וּבוֹנֶה לָכֶם אֶת הָרִאשׁוֹן, וּמֵבִיא לָכֶם אֶת הָרִאשׁוֹן. "אֲנִי נִגְלֶה לָכֶם רִאשׁוֹן" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב: "אֲנִי ה' רִאשׁוֹן". וּפוֹרֵעַ לָכֶם מִן הָרִאשׁוֹן, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע, דִּכְתִיב: "וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי". וּבוֹנֶה לָכֶם אֶת הָרִאשׁוֹן, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". וּמֵבִיא לָכֶם אֶת הָרִאשׁוֹן, זֶה מָלְךְ הַמָּשִׁיחַ, דִּכְתִיב בֵּהּ: "רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַיִם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן". תַּנְיָא: לוּלֵב בֵּין שֶׁאָגוּד בֵּין שֶׁאֵינוֹ אָגוּד, כָּשֵׁר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אָגוּד כָּשֵׁר, שֶׁאֵינוֹ אָגוּד פָּסוּל. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, יָלִיף לְקִיחָה לְקִיחָה, כְּתִיב הָכָא: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", וּכְתִיב הָתָם: "וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב" מַה לְהַלָּן אֲגֻדָּה, אַף כָּאן אֲגֻדָּה. וְרַבָּנָן, לָא יָלְפִי לְקִיחָה לְקִיחָה. מַאן תְּנָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: לוּלָב מִצְוָה לְאָגְדוֹ, וְאִם לֹא אֲגָדוֹ כָּשֵׁר, מַנּוּ, אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה כִּי לֹא אֲגָדוֹ אַמַּאי כָּשֵׁר, אִי כְּרַבָּנָן מַאי מִצְוָה, לְעוֹלָם רַבָּנָן, וּמַאי מִצְוָה, מִשּׁוּם "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: "וּלְקַחְתֶּם" שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַשָּׁאוּל וְאֶת הַגָּזוּל. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ בָּאִין בַּסְּפִינָה, וְלֹא הָיָה לוּלָב אֶלָּא לְרַבִּי גַּמְלִיאֵל שֶׁלְּקָחוֹ בְּאֶלֶף זוּז, לְיַדַּע כַּמָּה מִצְוֹת חֲבִיבוֹת עֲלֵיהֶן. נְטָלוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְיָצָא בּוֹ, וּנְתָנוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְיָצָא בּוֹ, וְהֶחֱזִירוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְכוּ'. מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵהּ קָא מַשְׁמַע לַן דְּמַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: כָּךְ הָיָה מִנְהָגָן שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: אָדָם יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, [הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לוּלָבוֹ בְּיָדוֹ], קוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע לוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, קוֹרֵא בַּתּוֹרָה וְנוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו מַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע, הוֹלֵךְ לְנַחֵם אֲבֵלִים וּלְבַקֵּר חוֹלִים לוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, הוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מְשַׁגְּרוֹ בְּיַד בְּנוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ. לְהוֹדִיעֲךָ כַּמָּה הֵם זְרִיזִין בְּמִצְוֹת. אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, דִּכְתִיב: "וּלְקַחְתֶּם" לְקִיחָה תַּמָּה. אָמַר (רַבָּה בַּר חָנָן) [רַבִּי חָנָן בַּר רָבָא]: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ, אֲבָל יֵשׁ לוֹ אֵין מְעַכְּבִין. מֵיתִיבִי: אַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב שְׁנַיִם מֵהֶן עוֹשִׂין פֵּרוֹת וּשְׁנַיִם מֵהֶן אֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת, הָעוֹשִׂין פֵּרוֹת יְהוּ זְקוּקִין לְשֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת וְשֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת יְהוּ זְקוּקִין לְעוֹשִׂין פֵּרוֹת. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּהֶן עַד שֶׁיְּהוּ כֻּלָּן בָּאֲגֻדָּה אַחַת. וְכֵן יִשְׂרָאֵל לֹא

יָשׁוּבוּ לְאַרְצָם עַד שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בָּאֲגֻדָּה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַבּוֹנָה בַּשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ". תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: לוּלָב בֵּין אָגוּד בֵּין שֶׁאֵינוֹ אָגוּד כָּשֵׁר וְכוּ'. אָמַר (רָבָא) [רַבָּה]: לֹא לִינָקֵט אִינַשׁ הוֹשַׁעְנָא בְּסוּדָרָא, דְּבָעֵינָא לְקִיחָה תַּמָּה. אָמַר רַבִּי אַסִּי: אֶתְרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּיוֹם טוֹב. מַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח. עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: בְּשִׁלְמָא עִסָּה דִּכְתִיב: "רֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם". אֶתְרוֹג נַמֵּי "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם, אֶלָּא מַצָּה מִי כְּתִיב "מַצֹּתֵיכֶם", אָמַר רַב יֵימָר בַּר שֶׁלֶמְיָא: אִתְיָא "לֶחֶם לֶחֶם", כְּתִיב הָכָא: "לֶחֶם עֹנִי", וּכְתִיב הָתָם: "וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ" מָה הָתָם "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר, הָכָא נַמֵּי מִשֶּׁלָּכֶם וְלֹא מִשֶּׁל מַעֲשֵׂר. תָּנוּ רַבָּנָן: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד. "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַשָּׁאוּל וְאֶת הַגָּזוּל. "בַּיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. "רִאשׁוֹן" וַאֲפִלּוּ בִּגְבוּלִין. ["הָרִאשׁוֹן"] הָא מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶלָּא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד. אָמַר מַר: "בַּיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. מִכְּדֵי טִלְטוּל בָּעָלְמָא הוּא, אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי טִלְטוּל דְּרַבָּנָן, אָמַר רָבָא: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְמַכְשִׁירֵי לוּלָב וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא: לוּלָב וְכָל מַכְשִׁירָיו דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי טַעְמָא [דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר], אָמַר קְרָא: "בַּיּוֹם" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְרַבָּנָן, "בַּיּוֹם" וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַפְקָא לֵיהּ מִסֵּיפֵהּ דִּקְרָא: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' שִׁבְעַת יָמִים" וְלֹא לֵילוֹת. וְרַבָּנָן, אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא: נֵילַף "יָמִים יָמִים" מִסֻּכָּה, מָה לְהַלָּן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת אַף כָּאן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת כו', קָא מַשְׁמַע לָן. לוּלָב הַגָּזוּל פָּסוּל. דִּכְתִיב: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם. וְיָבֵשׁ פָּסוּל. דִּכְתִיב. "הֲדָר". תָּנוּ רַבָּנָן: "פְּרִי עֵץ הָדָר" עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה אֶתְרוֹג. וְאֵימָא פִּלְפְּלִין, כִּדְתַנְיָא: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְטַעְתֶּם" וְגוֹ' אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁעֵץ מַאֲכָל הוּא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵץ מַאֲכָל", עֵץ שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה פִּלְפְּלִין. הָתָם מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר. הֵיכִי נַעֲבִיד, נִנְקוֹט חַד, לֹא מִנְכְּרָה לְקִיחָה. לִנְקוֹט תְּרֵי אוֹ תְּלָת, פְּרִי אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פֵּרוֹת. הִלְכָךְ לֹא אִיפְשָׁר. רַבִּי אוֹמֵר: אַל תִּקְרֵי "הֲדָר" אֶלָּא "הַדִּיר" מָה דִּיר זֶה עַד שֶׁבָּאוּ קְטַנִּים עֲדַיִן גְּדוֹלִים קַיְמִין וְיֵשׁ בּוֹ תְּמִימִים וּבַעֲלֵי מוּמִין, אַף הָכָא נַמֵּי כְּשֶׁבָּאוּ קְטַנִּים עֲדַיִן גְּדוֹלִים קַיְמִין וְיֵשׁ בּוֹ תְּמִימִין וּבַעֲלֵי מוּמִין. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: מַהוּ "הֲדָר", הַדֵּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, זֶה אֶתְרוֹג. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַל תִּקְרֵי "הֲדָר", אֶלָּא "הִדּוּר", שֶׁכֵּן בִּלְשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְמִים הִדּוּר, וְאֵיזֶה פְּרִי גָּדֵל עַל כָּל מַיִם, הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה אֶתְרוֹג. "כַּפֹּת תְּמָרִים" רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן: אִם הָיָה פָּרוּד, יְכָפְתֶנּוּ. וּמַאי דְּהַאי "כַּפֹּת תְּמָרִים" לוּלָב, אִימָא חֲרוּתָא, בָּעֵינָן כָּפוּת וְלֵיכָּא. וְאִימָא אוּפְתָא, כָּפוּת מִכְּלָל שֶׁהוּא פָּרוּד, וְהַאי כָּפוּת וְעוֹמֵד לְעוֹלָם. אִימָא

כּוּפְרָא, אָמַר אַבָּיֵי: "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם". וְאֵימָא תַּרְתֵּי כַּפֵּי דִּתְמָרֵי, כַּפַּת כְּתִיב. וְאֵימָא חָדָא כַּפְתָּא, הַהוּא כַּף קָרוּ לֵהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וַעֲנַף עֵץ עָבוֹת" שֶׁעֲנָפָיו חוֹפִין אֶת עֲצָיו, זֶה הַדֵּס. וְאֵימָא זֵיתָא, בָּעֵינָן "עָבֹת" וְלֵיכָּא. וְאֵימָא דּוֹלֵבָא, בָּעֵינַן "עֵץ עָבֹת" וַעֲנָפָיו חוֹפִין אֶת עֲצָיו וְלֵיכָּא. וְאֵימָא הִרְדּוּף, "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם" וְלֵיכָּא. רָבָא אָמַר: מֵהָכָא: "וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: קִלּוּעָה כְּמִין קְלִיעָה, דּוֹמָה לְשַׁלְשֶׁלֶת, זֶהוּ הֲדַס. תָּנָא: עֲבוֹת כָּשֵׁר, שֶׁאֵינוֹ עָבֹת פָּסוּל. הֵיכִי דָּמֵי עֲבוֹת, דְּקָאֵי תְּלָתָא טַרְפֵי בְּקַנָּא. רָבִינָא אָמַר: אֲפִלּוּ תְּרֵי [וְחַד]. אָמַר רַב כַּהֲנָא: לְהָא הֲדַס שׁוֹטֶה קָרֵי לֵהּ. נָשְׁרוּ רֹב עָלָיו וְנִשְׁתַּיְּרוּ מְעוּטָן כָּשֵׁר, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא עֲבוּתוֹ קַיֶּמֶת. וּמַשְׁכַּחַת לָהּ בְּאַסָּא מִצְרָאָה דְּקָיְמִי שִׁבְעָה טַרְפֵי בְּחַד קְנָא. שְׁמַע מִנַּהּ הַאי אַסָּא מִצְרָאָה כָּשֵׁר לְהוֹשַׁעְנָא. [פְּשִׁיטָא], מַהוּ דְּתֵימָא הוֹאִיל וְאִית לֵהּ שֵׁם לְיַי לֹא נִתְכַּשֵּׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" אֲמַר רַחֲמָנָא, מִכָּל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן: "עַרְבֵי נָחַל" שֶׁגְּדֵלוֹת עַל הַנַּחַל.

דָּבָר אַחֵר: שֶׁעָלֶה שֶׁלֹּהּ מָשׁוּךְ כַּנַּחַל. אֵין לִי אֶלָּא עַרְבֵי נַחַל, שֶׁל בַּעַל וְשֶׁל הָרִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַרְבֵי נָחַל" מִכָּל מָקוֹם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: "עַרְבֵי נָחַל" שְׁתַּיִם, אַחַת לַלּוּלָב וְאַחַת לַמִּקְדָּשׁ. וְרַבָּנָן, לַמִּקְדָּשׁ מְנָא לְהוּ, הִלְכְתָא גְּמִירִי לֵהּ. "עַרְבֵי נָחַל" פְּרָט לְצַפְצָפָה שֶׁגְּדֵלָה בֶּהָרִים. אֵיזֶהוּ עַרְבָה וְאֵיזֶהוּ צַפְצָפָה, עַרְבָה קַנֶּה שֶׁלֹּהּ אָדֹם, וְעָלֶה שֶׁלֹּהּ מָשׁוּךְ, וּפִיהָ חָלָק. צַפְצָפָה קַנֶּה שֶׁלֹּהּ לָבָן, וְעָלֶה שֶׁלֹּהּ עָגֹל, וּפִיהָ דּוֹמֶה לְמַגָּל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: פְּרִי עֵץ הָדָר אֶחָד, כַּפּוֹת תְּמָרִים אֶחָד, עֲנַף עֵץ עָבוֹת שְׁלֹשָׁה, עַרְבֵי נָחַל שְׁתַּיִם [וְאֲפִלּוּ שְׁנַיִם] קְטוּמִים וְאֶחָד אֵינוֹ קָטוּם. רַב טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן קְטוּמִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כֻּשֵּׁם שֶׁלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, כָּךְ הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת. יָכוֹל יְהֵא אֶתְרוֹג עִמָּהֶן בָּאֲגֻדָּה אַחַת, אָמַרְתָּ: וְכִי נֶאֱמַר "וְכַפֹּת", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "כַּפֹּת", וּמִנַּיִן שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה תַּמָּה.

רמז תרנב

רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי פָּתַח: "שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי" הַרְבֵּה מִצְוֹת צִוִּיתִי אֶתְכֶם בְּשִׁבְיל לְזַכּוֹת אֶתְכֶם. אָמַרְתִּי לָכֶם: "וְיִקְחוּ אֵלַיִךְ פָּרָה אֲדֻמָּה" שֶׁמָּא בִּשְׁבִילִי, לֹא, בִּשְׁבִיל לְזַכּוֹת אֶתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא". אָמַרְתִּי לָכֶם "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" לֹא בִּשְׁבִיל לְזַכּוֹת "אֶתְכֶם" שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְחוּ אוֹתִי לָכֶם וְאַדּוּר בֵּינֵיכֶם. תִּקְחוּ תְּרוּמָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" אָמַרְתִּי לָכֶם אוֹתִי אַתֶּם לוֹקְחִים. "וְיִקְחוּ אֵלַיִךְ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ" וְכִי אוֹר צָרִיךְ וַהֲלֹא נֶהוֹרָא עִמֵּהּ שְׁרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְזַכּוֹת אֶתְכֶם וּלְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁמְּשׁוּלֶה כְּנֵר דִּכְתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם"

עַכְשָׁו שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" כְּדֵי לְזַכּוֹת אֶתְכֶם לְהוֹרִיד לָכֶם מָטָר. רַבִּי מְנִי פָּתַח "כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה ה' מִי כָמוֹךָ" לֹא אָמַר דָּוִד הַפָּסוּק הַזֶּה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לוּלָב, הַשִּׁדְרָה דּוֹמָה לְשִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם, וְהַהֲדַס דּוֹמֶה לָעַיִן, וַעֲרָבָה דּוֹמָה לַפֶּה, וְאֶתְרוֹג דּוֹמֶה לַלֵּב [וְאָמַר דָּוִד] אֵין בְּכָל הָאֻבְרִים גָּדוֹל מֵהֶן וְהֵן שְׁקוּלִין כְּכָל הַגּוּף הֱוֵי "כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה ה' מִי כָמוֹךָ".

דָּבָר אַחֵר "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" אַחַר כָּל אוֹתָהּ הַחָכְמָה שֶׁכָּתוּב בִּשְׁלֹמֹה "הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ" "וַתֶּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה" וְגוֹ' "וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם" יָשַׁב לוֹ תְּמֵהַּ עַל אַרְבַּע מִינִין הַלָּלוּ שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי פְּסַח מַצָּה וּמָרוֹר". "וְאַרְבָּעָה לֹא יְדַעְתִּי" אֵלּוּ אַרְבַּעַת מִינִין הַלָּלוּ שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לַעֲמֹד עֲלֵיהֶן. "פְּרִי עֵץ הָדָר" מִי יֹאמַר שֶׁהוּא אֶתְרוֹג כָּל אִילָנוֹת עוֹשִׂין פֵּרוֹת "הָדָר" "כַּפֹּת תְּמָרִים" הַתּוֹרָה אָמְרָה טֹל שְׁתֵּי כַפּוֹת תְּמָרִים לְהַלֵּל בָּהֶן וְהוּא אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא לוּלָב, לוּלָב לְבָהּ שֶׁל תְּמָרָה. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" מִי יֹאמַר שֶׁהוּא הֲדַס הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמָקוֹם אַחֵר "צְאוּ הָהֵר וַהֲבִיאוּ עֲלֵי זַיִת". "וְעַרְבֵי נַחַל" כָּל הָאִילָנוֹת גְּדֵלִין עַל הַמַּיִם וְד' לֹא יָדַעְתִּי. חָזַר וּמִזְכִּירָן פַּעַם אַחֶרֶת "שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵטִיבֵי צָעַד" אֵלּוּ אַרְבַּעַת מִינִין שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ וְרָץ לְקַח מֵהֶן לְהַלֵּל לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵן נִרְאִין קְטַנִּים בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם וּגְדוֹלִים לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמִי פֵּרֵשׁ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל עַל אַרְבַּעַת מִינִין הַלָּלוּ שֶׁהֵן אֶתְרוֹג לוּלָב הֲדַס וַעֲרָבָה חֲכָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵמָּה חֲכָמִים מְחַכְּמִים".

רמז תרנג

וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא בִּגְבוּלִין שִׁבְעַת יָמִים. מְשֻׁחְרָב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁיְּהֵא לוּלָב נִטָּל בַּמְּדִינָה כָּל שִׁבְעָה זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ. מִי שֶׁלֹּא חָג בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל כֻּלּוֹ וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן. מְנָא הָנֵי מִילֵּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נֶאֱמַר "עֲצֶרֶת" בְּשִׁבְיעִי שֶׁל פֶּסַח וְנֶאֱמַר "עֲצֶרֶת" בְּשִׁמְיני שֶׁל חַג מַה לְּהַלָּן לְתַשְׁלוּמִין אַף כָּאן לְתַשְׁלוּמִין. מָפְנָה. דְּאִי לָא מָפְנָה אִבָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּשִׁבְיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁכֵּן אֵין חָלוּק מִשֶּׁלְפָנָיו תֹּאמַר בְּשִׁמְיני שֶׁל חַג שֶׁחָלוּק מִשֶּׁלְפָנָיו. לָאוֵי אַפְנוּיֵי מָפְנָה מָה עֲצֶרֶת וְעָצוּר מֵעֲשֵׂית מְלָאכָה. הָא כְּתִיב "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֶאכָה עֲצֶרֶת" דִּכְתַב רַחְמָנָא לָמָּה לִי שְׁמַע מִינַּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְתַנָּא מָיְתֵי לַהּ מֵהָכָא "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' [שִׁבְעַת יָמִים"] יָכוֹל יְהֵא הוֹלֵךְ וְחוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ אַתָּה חוֹגֵג אִי אַתָּה חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שִׁבְעָה" לְתַשְׁלוּמִין וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא חָג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחוֹגֵג וְהוֹלֵךְ אֶת כָּל הָרֶגֶל וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ". יָכוֹל יְהֵא חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ" אוֹתוֹ אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה

חוֹגֵג חוּצָה לוֹ. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר מַאי טַעְמָא לֹא דָּחֲיָא שַׁבָּת הָא קָרְבַּן צִבּוּר הוּא אָמַר קְרָא "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים" שִׁבְעָה שְׁמוֹנָה הֲווּ, אֶלָּא מִכָּאן לַחֲגִיגָה שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְבִיאִין שְׁלָמִים וְאֵין סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן אֲבָל לֹא עוֹלוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְבִיאִין שְׁלָמִים וְעוֹלוֹת וְסוֹמְכִין עֲלֵיהֶם, אָמַר עוּלָא מַחֲלֹקֶת בְּשַׁלְמֵי חֲגִיגָה לִסְמֹךְ וְעוֹלַת רְאִיָּה לִקְרֵב דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה'" חֲגִיגָה עוֹלַת רְאִיָּה לֹא. וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי "לַה'" כָּל דִּלַה' מִכְּלָל דִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב. מֵיתִיבִי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֹא נֶחְלְקוּ עַל עוֹלָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁאֵינָהּ קְרֵבָה בְּיוֹם טוֹב וְעַל שְׁלָמִים שֶׁהֵן שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁקְּרֵבִין בְּיוֹם טוֹב עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל עוֹלָה שֶׁהִיא שֶׁל יוֹם טוֹב וְעַל שְׁלָמִים שֶׁאֵינָן שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא יָבִיא וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים יָבִיא. אָמַר רַב יוֹסֵף תְּנַאי הִיא דְּתַנְיָא שְׁלָמִים הַבָּאִין מֵחֲמַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים (מְבִיאִין) [סוֹמְכִין עֲלֵיהֶם] בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְשׁוֹחֲטִין בְּיוֹם טוֹב אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת דִּבְרֵי הַכֹּל (אֵין) קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב. תַּנְיָא אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהֶדְיוֹט מֻתָּר לְגַבּוֹהַּ מָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְהֶדְיוֹט אֵינוֹ דִּין שֶׁמֻּתָּר לְגַבּוֹהַּ. אָמַר לֵיהּ בֵּית שַׁמַּאי נְדָרִים וּנְדָבוֹת יוֹכִיחוּ שֶׁמֻּתָּרִין לְהֶדְיוֹט וַאֲסוּרִים לְגַבּוֹהַּ. אָמַר לֵיהּ בֵּית הִלֵּל מַה לִּנְדָרִים וְלִנְדָבוֹת שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהֶן זְמַן תֹּאמַר בְּעוֹלוֹת רְאִיָּה שֶׁקְּבוּעַ לָהֶן זְמַן אָמַר לֵיהּ בֵּית שַׁמַּאי אַף עוֹלָה אֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן דִּתְנַן מִי שֶׁלֹּא חָגַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל אָמַר לֵיהּ בֵּית הִלֵּל אַף זֶה קְבוּעַ לָהֶן זְמַן דִּתְנַן עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא חָגַג אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. אָמַר לֵיהּ בֵּית שַׁמַּאי וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לָכֶם" וְלֹא לְגַבּוֹהַּ אָמַר לֵיהּ בֵּית הִלֵּל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לַה'" כָּל דִּלַה' אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם" לָכֶם וְלֹא לַכּוּתִים לָכֶם וְלֹא לַכְּלָבִים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁכִּירָתְךָ סְתוּמָה כִּירַת רַבְּךָ פְּתוּחָה מָקוֹם שֶׁכִּירָתְךָ פְּתוּחָה אֵינוֹ דִּין שֶׁכִּירַת רַבְּךָ פְּתוּחָה. וְכֵן בְּדִין שֶׁלֹּא תְּהֵא שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא וְשֻׁלְחַן רַבְּךָ רֵיקָם. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי מָר סָבַר נְדָרִים וּנְדָבוֹת קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב וּמָר סָבַר אֵין קְרֵבִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַסְּמִיכָה שֶׁצָּרִיךְ, עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל תֶּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים צָרִיךְ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל תֶּכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה שֶׁצָּרִיךְ עַל מַה נֶּחְלְקוּ עַל הַסְּמִיכָה עַצְמָהּ שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ וּבֵית הִלֵּל אוֹמֵר צָרִיךְ.

(ויקרא כג מא) "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ" יָכוֹל יִטְעֹן חֲגִיגָה כָּל שִׁבְעָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ". יוֹם אֶחָד בִּלְבַד אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שִׁבְעַת יָמִים" לְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁלוּם כָּל שִׁבְעָה. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא יוֹם

טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחוֹגֵג וְהוֹלֵךְ אֶת כָּל הָרֶגֶל וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ". יָכוֹל לֹא חָג בְּתוֹךְ הָרֶגֶל חוֹגֵג אַחַר הָרֶגֶל תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ" אוֹתוֹ אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה חוֹגֵג חוּצָה לוֹ. "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל מִי שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא קַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה אֲנִי מֵסֵךְ עָלָיו מַחֲמַתּוֹ שֶׁל יוֹם הַבָּא. רַבִּי יַנַּאי וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמְרִי אֵין גֵּיהִנָּם לֶעָתִיד לָבֹא אֶלָּא הַיּוֹם הַבָּא הוּא מְלַהֵט אֶת הָרְשָׁעִים שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר" וְגוֹ' "וְהִיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא" וְגוֹ' "אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה סֻכָּה לַצַּדִּיקִים וּמַטְמִין אוֹתָם לְתוֹכָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה" וְגוֹ' "ה' אֱלֹהִים עֹז יְשׁוּעָתִי סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק". לֶעָתִיד לָבֹא עֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהִכָּנֵס עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָסַפְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַיִם לַמִּלְחָמָה" וּמַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה יוֹצֵא וְנִלְחָם עִם הַגּוֹיִם שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם כְּיוֹם הִלָּחֲמוֹ בְּיוֹם קְרָב" כְּיוֹמוֹ שֶׁל פַּרְעֹה. וּמַהוּ עוֹשֶׂה מְסַכֵּךְ עַל רֹאשָׁם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק" מַהוּ נָשֶׁק אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּיוֹם שֶׁיִּשְׁיקוּ שְׁנֵי עוֹלָמוֹת זֶה לָזֶה בְּאֵיזֶה יוֹם "הִנֵּה יוֹם בָּא לַה'".

דָּבָר אַחֵר "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם" כָּל מִי שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵסֵךְ עָלָיו מִן הַמַּזִּיקִין שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ אוֹתוֹ שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר "בְּאֶבְרָתוֹ יָסֹךְ לָךְ". כָּל [מִי] שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ חֵלֶק לֶעָתִיד לָבֹא בְּסֻכָּתָהּ שֶׁל סְדוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד". מַהוּ עֵמֶק סֻכּוֹת זוֹ סֻכָּתָהּ שֶׁל סְדוֹם שֶׁהָיְתָה מְסֻכֶּכֶת בְּשִׁבְעָה אִילָנוֹת שֶׁהֵן מְסוֹכְכוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ גֶּפֶן תְּאֵנָה וְרִמּוֹן וּפַרְסֵק וּשְׁקֵדִים וֶאֱגוֹז וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶם.

דָּבָר אַחֵר כָּל מִי שֶׁמְּקַיֵּם מִצְוַת סֻכָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשִׁיבוֹ בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל לִוְיָתָן לֶעָתִיד לָבֹא שֶׁנֶּאֱמַר "הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ". אַתָּה מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁבָּאוּ יִסּוּרִין עַל אִיּוֹב הָיָה עוֹמֵד וְקוֹרֵא תִּגָּר אַחַר מִדַּת הַדִּין שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יִתֵּן יָדַעְתִּי וְאֶמְצָאֵהוּ" וְגוֹ' "אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי עוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן שֶׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא אִם חָסֵר אֲנִי מַטְלִית אַחַת מִמֶּנּוּ יֵשׁ לִי לְמַלְאוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ" אִם תֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מְשֻׁבָּח אָמַר רַבִּי פִּנְחָס חֲדוּדוֹת שֶׁלּוֹ מְכַבּוֹת גַּלְגַּל הַמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחְתִּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׁ" וְגוֹ' אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּנַי הֱיוּ עוֹשִׂים אֶת הַסֻּכּוֹת וְדָרִים בְּתוֹכָהּ ז' יָמִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ נִזְכָּרִין הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם בַּמִּדְבָּר וְאַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין אֶת הַסֻּכָּה אֵין אַתֶּם גּוֹמְלִין לִי אֶלָּא פּוֹרְעִין לִי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי

אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְעוֹד אָמַרְתִּי לָכֶם שֶׁתִּתְקְחוּ אֶת הַלּוּלָב וּתְנַעְנְעוּ לְפָנַי וְאַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן אֵין אַתֶּם גּוֹמְלִין לִי אֶלָּא פּוֹרְעִין לִי. לָמָּה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם עָשִׂיתִי אֶת הֶהָרִים לְנַעְנֵעַ לִפְנֵיכֶם שֶׁנֶּאֱמַר: "הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים". וְאַף לֶעָתִיד לָבֹא כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם הָדָא הוּא דִּכְתִיב "הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף". אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר מָרוֹס לָמָּה אָנוּ עוֹשִׂין סֻכָּה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים [לוֹמַר לְךָ שֶׁכֵּן] אַתָּה מוֹצֵא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדִין עַל בָּאֵי הָעוֹלָם וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא חוֹתֵם אֶת הַדִּין שֶׁמָּא יָצָא דִּינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְגָלוּת וְעַל יְדֵי כֵן עוֹשִׂין סֻכָּה וְגוֹלִין מִבְּתֵּיהֶן לַסֻּכָּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן כְּאִלּוּ גָּלוּ לְבָבֶל שֶׁנֶּאֱמַר "חוּלִי וָגֹחִי בַּת צִיּוֹן כַּיּוֹלֵדָה כִּי עַתָּה תֵּצְאִי מִקִּרְיָה וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה וּבָאת עַד בָּבֶל שָׁם תִּנָּצְלִי שָׁם יִגְאָלֵךְ ה' מִכַּף אֹיְבַיִךְ".

רמז תרנד

אַתָּה מוֹצֵא שָׁלֹשׁ שִׂמְחוֹת כְּתִיב בָּחָג "וְשָׂמַחְתָּ בְחַגֶּךָ". "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". אֲבָל בְּפֶסַח אֵין אַתָּה מוֹצֵא שֶׂכָּתוּב בּוֹ אֶפְלּוּ שִׂמְחָה אַחַת לָמָּה. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁבְּפֶסַח הַתְּבוּאָה נִדּוֹנִית וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִם עוֹשֶׂה הַשָּׁנָה [תְּבוּאָה] אִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה [לְפִיכָךְ אֵין כָּתוּב שָׁם שִׂמְחָה].

דָּבָר אַחֵר בִּשְׁבִיל שֶׁמֻּתּוּ בּוֹ הַמִּצְרִיִּים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג אָנוּ קוֹרִין בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל אֲבָל בְּפֶסַח אֵין אָנוּ קוֹרִין אֶת הַהַלֵּל אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן וְלֵילוֹ. לָמָּה מִשּׁוּם "בִּנְפֹל אֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין כָּתוּב בַּעֲצֶרֶת אֶלָּא שִׂמְחָה אַחַת דִּכְתִיב "וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבִתֶּךָ" וְלָמָּה כָּתַב בָּהּ שִׂמְחָה אַחַת [מִפְּנֵי] שֶׁהַתְּבוּאָה נִכְנֶסֶת בְּפָנִים. וּמַה טַּעַם אֵין כָּתוּב שָׁם שְׁתֵּי שִׂמְחוֹת לְפִי שֶׁפֵּרוֹת הָאִילָן נִדּוֹנִין אֲבָל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין כְּתִיב שָׁם אֶפְלּוּ שִׂמְחָה אַחַת שֶׁהַנְּפָשׁוֹת נִדּוֹנוֹת וּמְבַקֵּשׁ אָדָם אֶת נַפְשׁוֹ יוֹתֵר מִמָּמוֹנוֹ אֲבָל בֶּחָג לְפִי שֶׁנִּטְלוּ הַנְּפָשׁוֹת דִּימוֹס בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" וְעוֹד שֶׁהַתְּבוּאָה וּפֵרוֹת הָאִילָן בִּפְנִים לְפִיכָךְ כָּתַב שָׁלֹשׁ שִׂמְחוֹת, "וְשָׂמַחְתָּ בְחַגֶּךָ". "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם". "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ". מַהוּ "אַךְ שָׂמֵחַ" אַתְּ מוֹצֵא אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם שָׂמֵחַ בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵין שִׂמְחָתוֹ שִׂמְחָה שְׁלֵמָה. הֵיאַךְ. נוֹלְדוּ לוֹ בָּנִים הוּא מֵצֵר עֲלֵיהֶן לוֹמַר שֶׁמָּא אֵינָן שֶׁל קַיָּמָא. אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַלַּע אֶת הַמָּוֶת לָנֶצַח אוֹתָהּ הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה שְׁלֵמָה שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה".

(ויקרא כג מב) "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" סֻכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהַּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי אָמַר רָבָא דְּאָמַר קְרָא "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". עַד עֶשְׂרִים אַמָּה אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא דָּר בְּסֻכָּה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה אֵין אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא דָּר בְּסֻכָּה מִשּׁוּם דְּלָא שָׁלְטָא בֵּהּ עֵינָא. רַבִּי זֵירָא אָמַר מֵהָכָא "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם" וְגוֹ'. עַד עֶשְׂרִים אַמָּה אָדָם יוֹשֵׁב בְּצֵל סֻכָּה. לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה אֵינוֹ יָשׁוּב בְּצֵל סֻכָּה אֶלָּא בְּצֵל דְּפָנוֹת. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי אֶלָּא מַעֲתָּה הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם מָקוֹם שֶׁאֵין חַמָּה זוֹרַחַת הָכִי נַמֵּי דְּלָא הָוְיָא סֻכָּה. אָמַר לֵיהּ הָתָם דַּל עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם אִכָּא צֵל סֻכָּה הָכָא דַּל דְּפָנוֹת לֵיכָּא צֵל סֻכָּה, וְרָבָא אָמַר מֵהָכָא "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תְּדוּרוּ אָמְרָה תּוֹרָה צֵא מִדִּירַת קֶבַע וְשֵׁב בְּדִירַת עֲרַאי. עַד עֶשְׂרִים אַמָּה אָדָם עוֹשֶׂה דִּירָתוֹ דִּירַת עֲרַאי. לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה דִּירָתוֹ דִּירַת עֲרַאי אֶלָּא דִּירַת קֶבַע. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי אֶלָּא מֵעַתָּה עָשָׂה מְחִיצוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן הָכִי נַמֵּי דְּלָא הָוְיָא סֻכָּה. אָמַר לֵיהּ הָכִי קָאָמֵינָא לָךְ עַד עֶשְׂרִים אַמָּה דְּאָדָם עוֹשֶׂה דִּירָתוֹ דִּירַת עֲרַאי כִּי עָבֵיד לַהּ נַמֵּי דִּירַת קֶבַע שַׁפִּיר דָּמֵי. לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה דִּירָתוֹ דִּירַת עֲרַאי כִּי עָבֵיד לַהּ נַמֵּי דִּירַת עֲרַאי לָאו כְּלוּם הוּא. כּוּלְּהוּ כְּרַבָּה לָא אָמְרִי הָהוּא יְדִיעָה לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב. כְּר' זֵירָא נָמֵי לָא אָמְרִי הָהוּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ הוּא דִּכְתִיב. כְּרַבָּא נָמֵי לָא אָמְרִי מִשּׁוּם קוּשְׁיָא דְּאַבָּיֵי. תְּנוּ רַבָּנָן שְׁתַּיִם כְּהִלְכָתָן וּשְׁלִישִׁית אֲפִלּוּ טֶפַח. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שָׁלֹשׁ כְּהִלְכָתָן רְבִיעִית אֲפִלּוּ טֶפַח. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי רַבָּנָן סָבְרִי יֵשׁ אֵם לַמִּסֹּרֶת כְּתִיב "בַּסֻּכֹּת" "בַּסֻּכֹּת" "בַּסֻּכּוֹת" "הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע דַּל חַד לְגוּפֵּהּ כַּשּׁוּ לְהוּ תְּלָתָא [שְׁתַּיִם כְּהִלְכָתָן] אֲתָא הִלְכְתָא וּגְרַעְתַּהּ לַשְּׁלִישִׁית וְאוֹקְמַהּ אַטֶּפַח. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא "בַּסֻּכֹּת" "בַּסֻּכּוֹת" "הֲרֵי כָּאן שֵׁשׁ דַּל חַד קְרָא לְגוּפֵּהּ כַּשּׁוּ לְהוּ ד' [שָׁלֹשׁ כְּהִלְכָתָן] אֲתָאי הִלְכְתָא וּגְרַעְתַּהּ וְלִרְבִיעִית וְאוֹקְמַהּ אַטֶּפַח. וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא מָר סָבַר סְכָכָה בָּעָיָא קְרָא וּמָר סָבַר סְכָכָה לָא בָּעָיָא קְרָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת מָר סָבַר הִלְכְתָא לְגַרְעֵי וּמָר סָבַר הִלְכְתָא לְהוֹסִיף. וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לְגַרְעֵי וּמָר סָבַר דּוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת וּמָר סָבַר אֵין דּוֹרְשִׁין תְּחִלּוֹת. תְּנוּ רַבָּנָן "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" וְלֹא בְּסֻכָּה עַל גַּבֵּי סֻכָּה וְלֹא בְּסֻכָּה שֶׁתַּחַת הָאֵילָן וְלֹא בְּסֻכָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. אַדְרַבָּה "בַּסֻּכֹּת" תַּרְתֵּי מַשְׁמַע. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק "בַּסֻּכֹּת" כְּתִיב. תְּנוּ רַבָּנָן שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה בַּלַּיְלָה וְחַיָּבִין בַּיּוֹם כו'. שׁוֹמְרֵי גַּגּוֹת וּפַרְדֵּסִין פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אַמַּאי לֵיעְבְּדוּ סֻכָּה וְלֵיתְבֵּהּ בֵּהּ. אַבָּיֵי אָמַר "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תְּדוּרוּ. רָבָא אָמַר פִּרְצָה קִרְוֹאָה לַגַּנָּב, מַאי בֵּינַיְיהוּ אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּקָא מִינְטַר כַּרְיָא דְּפִירֵי. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעֻדּוֹת חַיָּב

אָדָם לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין לַדָּבָר קִצְבָּה חוּץ מִלֵּילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן. מַאי טַעְמָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר קְרָא "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ מַה דִּירָה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה אַף סֻכָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה. וְרַבָּנָן כִּי דִּירָה מַה דִּירָה אִי בָּעֵי אָכֵיל וְאִי בָּעֵי לָא אָכֵיל אַף סֻכָּה אִי בָּעֵי אָכֵיל וְאִי בָּעֵי לָא אָכֵיל. אִי הָכִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן נָמֵי, נֶאֱמַר כָּאן "חֻמְשָׁה עָשָׂר" וְנֶאֱמַר "חֻמְשָׁה עָשָׂר" בְּחַג הַמַּצּוֹת מַה לְּהַלָּן לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה דִּכְתִיב "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" קָבְעוּ הַכָּתוּב חוֹבָה אַף כָּאן לַיְלָה הָרִאשׁוֹן חוֹבָה מִכָּאן וְאֵילְךְ רְשׁוּת וְחָזַר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. תְּנוּ רַבָּנָן "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ מִכָּאן אָמְרוּ כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם סֻכָּתוֹ קֶבַע וּבֵיתוֹ עֲרַאי כֵּיצַד הָיוּ לוֹ כֵּלִים נָאִים מַעֲלֶן לַסֻּכָּה מַצָּעוֹת נָאוֹת מַעֲלֶן לַסֻּכָּה אוֹכֶל וְשׁוֹתֶה בַּסֻּכָּה וּמְטַיֵּל בַּסֻּכָּה וְשׁוֹנֶה בַּסֻּכָּה. וְהָאָמַר רָבָא מִקְרָא וּמִשְׁנָה בְּמְטַלַּלְתָּא אַתְנוּיֵי בַּר מִמְּטַלַּלְתָּא. לָא קַשְׁיָא הָא לְמִיגְרַס הָא לְעַיּוּנֵי. מָאנֵי מִשְׁתְּיָא בְּמְטַלַּלְתָּא מָאנֵי מֵיכְלָא בַּר מִמְּטַלַּלְתָּא. חַצְבָּא וְשָׁחִיל בַּר מִמְּטַלַּלְתָּא. שְׁרָגָא אְמְרִי לַהּ בְּמְטַלַּלְתָּא וְאָמְרִי לַהּ בַּר מִמְּטַלַּלְתָּא וְלָא פְּלִיגִי הָא בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה וְהָא בְּסֻכָּה קְטַנָּה. תַּנְיָא "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" סֻכָּה שֶׁל כָּל דָּבָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין סֻכָּה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת מִינִים שֶׁבְּלוּלָב וְהַדִּין נוֹתֵן וּמַה לוּלָב שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים אֵין נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת מִינִין, סֻכָּה שֶׁנּוֹהֶגֶת בַּלֵּילוֹת כְּבַיָּמִים אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְהֵא נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאַרְבַּעַת מִינִין. אָמְרוּ כָּל דִּין שֶׁאַתָּה דָּן תְּחִלָּתוֹ לְהַחְמִיר וְסוֹפוֹ לְהָקֵל אֵינוֹ דִּין אִם לֹא מָצָא אַרְבַּעַת מִינִין יְהֵא יוֹשֵׁב וּבָטֵל וְהַתּוֹרָה אָמְרָה "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" וְסֻכָּה] שֶׁל כָּל דָּבָר. וְכֵן בְּעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר "צְאוּ הָהָר וַהֲבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן" וְגוֹ' "לַעֲשׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב". תְּנוּ רַבָּנָן "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת. אוֹ אֵינוּ אֶלָּא יָמִים וְלֹא לֵילוֹת, וְדִין הוּא נֶאֱמַר כָּאן "יָמִים" וְנֶאֱמַר בְּלוּלָב "יָמִים" מַה לְּהַלָּן יָמִים וְלֹא לֵילוֹת אַף כָּאן יָמִים וְלֹא לֵילוֹת. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ נֶאֱמַר כָּאן "יָמִים" וְנֶאֱמַר בַּמִּלּוּאִים "יָמִים" מַה לְּהַלָּן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת אַף כָּאן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דִּנִין דָּבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ כָּל הַיּוֹם מִדָּבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ כָּל הַיּוֹם וְאֵל יוֹכִיחַ לוּלָב שֶׁעָה אַחַת. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דִּנִין דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג לְדוֹרוֹת מִדָּבָר שֶׁמְּצָוָתוֹ לְדוֹרוֹת וְאֵל יוֹכִיחַ מִלּוּאִים שֶׁאֵין נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "תֵּשְׁבוּ" תֵּשְׁבוּ לְגָזֵרָה שָׁוָה נֶאֱמַר כָּאן "תֵּשְׁבוּ" וְנֶאֱמַר בַּמִּלּוּאִים "תֵּשְׁבוּ" מַה לְּהַלָּן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת אַף כָּאן יָמִים וַאֲפִלּוּ לֵילוֹת. הַכֹּל חַיָּבִין בְּסֻכָּה כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא אִי הָנֵי לָא מִיחַיְּבוּ מַאן מִיחַיְּבוּ. כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵהּ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וּכְתִיב "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" וַאֲמַר מָר "תֵּשְׁבוּ" כְּעֵין תָּדוּרוּ מַה דִּירָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אַף סֻכָּה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וְהָנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וּבְנֵי עֲבוּדָה נִינְהוּ לָא לִיחַיְּבוּ קָא מַשְׁמַע לָן נְהִי דִּפְטִירִי בְּעִידָּן

עֲבוֹדָה דְּלָא בְּעִידָּן עֲבוֹדָה חַיּוֹבֵי מִיחַיְבֵי מִידֵּי דַּהֲוָה אַהוֹלְכֵי דְּרָכִים דַּאֲמַר מָר הוֹלְכֵי דְּרָכִים בַּיּוֹם פְּטוּרִין מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה.

"כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין יוֹצְאִין מִסֻּכָּה לְסֻכָּה וְאֵין עוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יוֹצְאִין מִסֻּכָּה לְסֻכָּה וְעוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְשָׁוִין שֶׁאִם נָפְלָה שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה. מַאי טַעְמָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר דִּכְתִיב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים" עֲשֵׂה סֻכָּה הָרְאוּיָה לְשִׁבְעָה. וְרַבָּנָן (מאי) [הָכִי] קָאָמַר רַחְמָנָא עֲשֵׂה סֻכָּה בֶּחָג. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלוּלָב שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן דִּכְתִיב "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם כָּךְ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ דִּכְתִיב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ" מִשֶּׁלְךָ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲבָל יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ דִּכְתִיב "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִן לֵישֵׁב בְּסֻכָּה אַחַת. וְרַבָּנָן הַאי לָךְ מַאי עָבְדִי לֵהּ, מִיבָּעֵי לְהוּ לְהוֹצִיא אֶת הַגְּזוּלָה אֲבָל בִּשְׁאוּלָה כְּתִיב "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַאי "כָּל הָאֶזְרָח" מַאי עָבֵיד לֵהּ, מִיבָּעֵי לֵהּ לְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּינְתַיִם. וְרַבָּנָן כֵּיוָן דְּאָמְרוּ עוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא. "הָאֶזְרָח" לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקע"ח).

רמז תרנה

(ויקרא כג מג) "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". עַנְיֵי כְּבוֹד הָיוּ דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר סֻכּוֹת מַמָּשׁ עָשׂוּ לָהֶם.

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אַתָּה אָמַרְתָּ "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם" חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ. הָדָא הוּא דִּכְתִיב "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר", הֲרֵי בַּמִּדְבָּר בָּאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם". אַתָּה אָמַרְתָּ "רַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם" חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ "וְאֶרְחֲצֵךְ בַּמַּיִם", הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ מִנַּיִן, כְּתִיב "רַחֲצוּ הַזַּכּוּ". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם רָחַץ ה' אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן". אַתָּה אָמַרְתָּ "וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּרֹשׂ עָנָן לְמָסָךְ", הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ מִנַּיִן, כְּתִיב "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים", לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם", "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם" חַייֶךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים", הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב: וּמִקְנֶה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן. לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר". "וְהוּא עוֹמֵד

עֲלֵיהֶם", "וַה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם", הֲרֵי בַּמִּדְבָּר, בָּאָרֶץ, מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". לֶעָתִיד לָבֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם".

(ויקרא כד ב) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן" (כָּל הָדָא פָּרָשָׁה כְּתוּבָה בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה). "מְחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיָּשֶׂם אֶת הַמְּנוֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן" אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם סְמוּכָה לַפָּרֹכֶת אִם סְמוּכָה לַפֶּתַח, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת" הֲוֵי סְמוּכָה לַפָּרֹכֶת יוֹתֵר מִן הַפֶּתַח. (לְפָנֶיךָ ה' שֶׁלֹּא יִתַּקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס). תָּמִיד אַף בְּשַׁבָּת. תָּמִיד אַף בְּטֻמְאָה. "עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה", עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁלֹּא יִסְמְכֶנָּה בְּקִיסָמִין וּבִצְרוֹרוֹת. "יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת לִפְנֵי ה'" שֶׁלֹּא יִתַּקֵּן בַּחוּץ וְיַכְנִיס.

רמז תרנו

רַבִּי אַמִּי שָׁאַל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה בַּעַל אַגָּדָה מַהוּ דִּכְתִיב "צִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם". אָמַר לוֹ כְּשֵׁם שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים צְרִיכִין צְדָקָה אֵלּוּ מֵאֵלּוּ כָּךְ הָעֶלְיוֹנִים צְרִיכִין צְדָקָה אֵלּוּ מֵאֵלּוּ הָדָא הוּא דִכְתִיב "וַיֹּאמֶר לְאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים" וְגוֹ'. "אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְּדֹלוֹת" אֵלּוּ שְׁנֵי מְאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים". "אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ" [מִי כָמוֹךָ] בָּעֶלְיוֹנִים, מִי כָמוֹךָ בַּתַּחְתּוֹנִים, מִי כָמוֹךָ שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ עַל מִדַּת הַדִּין וְאַתָּה מֵאִיר לָעֶלְיוֹנִים וְלַתַּחְתּוֹנִים וּלְכָל בָּאֵי עוֹלָם וְאַתָּה מִתְאַוֶּה לְאוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָדָא הוּא דִכְתִיב "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ". רַבִּי יִצְחָק פָּתַח "צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד" כַּצּוֹרֵף הַזֶּה שֶׁמַּכְנִיס אֶת הַזָּהָב לַכּוּר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַד שֶׁהִיא מְזֻקָּקוֹ כָּךְ פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית וְנִשְׁתַּלְּשָׁת, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה פָּרָשָׁה קְטַנָּה שֶׁל תּוֹרָה נֶאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית וְנִשְׁתַּלְּשָׁת שְׁאָר פָּרָשִׁיּוֹתֶיהָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָדָא הוּא דִכְתִיב "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

דָּבָר אַחֵר "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הָדָא הוּא דִכְתִיב "תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ". כְּמָא דְאַתְּ אֵימָא "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה", "לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף" תִּתְחַמֵּד כְּמַאן דְּאָמַר "כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה". אָמַר אִיּוֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים בִּרְשׁוּתְךָ "לְמַעֲשֵׂה יָדֶךָ תִכְסֹף" תַּשְׁגִּיחַ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, הֲוֵי "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". בַּר קַפָּרָא פָּתַח "כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם נֵרִי בְיָדִי, וְנֵרִי בְיָדִי, נֵרִי בְיָדֶךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם", נֵרִי בְיָדְךָ לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה הֵאַרְתָּ נֵרִי וַאֲנִי מֵאִיר נֵרְךָ. מִזְּכוּת "יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי ה' תָּמִיד" אָנוּ נִצּוֹלִין (מִן מִסְדַּרְתָּם) מֵאוֹתָהּ שֶׁכָּתוּב בָּהּ "כִּי עָרוּךְ מֵאָתְמוֹל תָּפְתֶּה". בִּזְכוּת "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" אָנוּ זוֹכִין לְהַקְבִּיל נֵרוֹ

שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מַה טַּעַם "שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי". "סֹלֶת וְאָפִיתָ" הָעֹמֶר הָיָה מְנֻפָּה בְּשִׁשָּׁה עֶשְׂרֵה נָפָה, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְלֶחֶם הַפָּנִים בְּאַחַת עֶשְׂרֵה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לֹא הָיָה לוֹ קְצָבָה אֶלָּא סֹלֶת מְנֻפָּה כָּל צָרְכָּהּ. "סֹלֶת וְאָפִיתָ" מְלַמֵּד שֶׁנִּקְחָה סֹלֶת, וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ חִטִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַחְתָּ". יָכוֹל אַף שְׁאָר מְנָחוֹת כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ" מִפְּנֵי הַחִסָּכוֹן מַאי הַחִסָּכוֹן הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם נִלּוֹשׁוֹת אַחַת אַחַת וְנֶאֱפוֹת אַחַת אַחַת. לֶחֶם הַפָּנִים נִלּוֹשׁוֹת אַחַת אַחַת וְנֶאֱפוֹת שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם. מָנָא הָנֵי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנָן "יְהִיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת" מְלַמֵּד שֶׁנִּלּוֹשׁוֹת אַחַת אַחַת כו'. מִנַּיִן שֶׁאֲפִיָּתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשַׂמְתָּ אוֹתָם", יָכוֹל שֶׁאַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם כָּךְ תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָם". הַאי אוֹתָם [הָא] אַפִּיקְתֵּהּ, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "וְשַׂמְתֶּם" מַאי "וְשַׂמְתָּ אוֹתָם" שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. תְּנוּ רַבָּנָן "וְשַׂמְתָּ אוֹתָם" בְּדָפוּס. שְׁלֹשָׁה דְּפוּסִין הָיוּ, נוֹתְנָהּ בְּדָפוּס וַעֲדַיִן הוּא בָּצֵק. וּכְמִין דְּפוּס הָיָה לָהּ בַּתַּנּוּר וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה נוֹתְנָהּ לְדָפוּס כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל. וּלְהָדְרָא לְדָפוּס קַמָּא, כֵּיוָן דְּאָפֵי לַהּ נָפְחָה. אִלּוּ נֶאֱמַר "שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה" וְלֹא נֶאֱמַר "שֵׁשׁ" הָיִיתִי אוֹמֵר אַחַת שֶׁל אַרְבַּע וְאַחַת שֶׁל שְׁמוֹנָה לְכָךְ נֶאֱמַר "שֵׁשׁ", וְאִלּוּ נֶאֱמַר "שְׁתַּיִם מַעֲרֹכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת" וְלֹא נֶאֱמַר "שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה" הָיִיתִי אוֹמֵר שִׁשָּׁה שֶׁל שֵׁשׁ שֵׁשׁ לְכָךְ נֶאֱמַר "שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה". וְאִלּוּ נֶאֱמַר "שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה" יָכוֹל אַרְבַּע אַרְבַּע, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתַּיִם מַעֲרֹכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת". הָא שֶׁיֵּאָמְרוּ שִׁשָּׁה מִקְרָאוֹת אֵלּוּ לֹא לְמַדְנוּ. הָא כֵּיצַד נוֹתֵן שְׁתֵּי מַעֲרֹכוֹת שֶׁל שֵׁשׁ שֵׁשׁ וְאִם נָתַן אַחַת שֶׁל אַרְבַּע וְאַחַת שֶׁל שְׁמוֹנָה לֹא יָצָא. שְׁתַּיִם שֶׁל שֶׁבַע. רַבִּי אוֹמֵר רוֹאִין אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת כְּאִלּוּ אֵינָם. וְהָא בָּעֵינַן עַל. רַבִּי לְטַעֲמֵהּ דְּאָמַר עַל בְּסָמוּךְ, דְּתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת" וְכוּ'. "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר" תְּנַן הָתָם מְשֻׁעְבָּר הָרֶגֶל הָיוּ מַעֲבִירִין עַל טָהֳרַת הָעֲזָרָה כֵּיצַד מַטְבִּילִין כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וְאוֹמֵר לָהֶם הִזָּהֲרוּ שֶׁלֹּא תִּגְּעוּ בַּשֻּׁלְחָן. תָּנָא הִזָּהֲרוּ שֶׁמָּא תִּגְּעוּ בַּשֻּׁלְחָן וּבַמְּנוֹרָה. וְתָנָא דִּידַן אַמַּאי לָא תָּנֵי מְנוֹרָה. בַּשֻּׁלְחָן כְּתִיב בֵּהּ "תָּמִיד" בַּמְּנוֹרָה לֹא כְּתִיב בָּהּ "תָּמִיד". וְאִידָךְ כֵּיוָן דִּכְתִיב "וְאֶת הַמְּנוֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן" כְּמַאן דִּכְתִיב בֵּהּ תָּמִיד דְּמֵי. וְאִידָךְ, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵהּ לְקִבּוּעַ לוֹ מָקוֹם, וְתִיפּוּק לֵהּ דְּהָוֵי כְּלֵי הַנַּעֲשֶׂה (לְטַלְטֵל וְלָצֵאת) [וְלַנַּחַת] וְאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה דְּאִיתַּקַּשׁ לְשַׁק מַה שַּׁק מְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן כו', הַאי נָמֵי מְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַאי דִּכְתִיב "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר" מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא וַהֲלֹא כְּלֵי הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ וּמַרְאִין לָהֶם לְעוֹלֵי רְגָלִים וְאוֹמֵר לָהֶם רְאוּ חִבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁסִּלּוּקוֹ שָׁוֶה כְּסִדּוּרוֹ, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי נֵס גָּדוֹל (הָיָה) [נַעֲשָׂה] בְּלֶחֶם הַפָּנִים כְּסִדּוּרוֹ כָּךְ סִלּוּקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת" עַל בְּסָמוּךְ (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ תרמ"ד). "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֹאשׁ תנ"ד). "עַל הַשֻּׁלְחָן

הַטָּהֹר" עַל טָהֳרוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן שֶׁלֹּא יְהוּ סְנִיפִין מַגְבִּיהִין הַלֶּחֶם מֵעַל גַּבֵּי הַשֻּׁלְחָן. אַרְבָּעָה סְנִיפִין שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם מְפֻצָּלִין מֵרָאשֵׁיהֶן שֶׁהָיוּ סוֹמְכִין בָּהֶן שְׁנַיִם לַסֵּדֶר הַזֶּה וּשְׁנַיִם לְסֵדֶר עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה קָנִים כַּחֲצִי קָנֶה חָלוּל אַרְבָּעָה עָשָׂר לַסֵּדֶר הַזֶּה וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לַסֵּדֶר הַזֶּה. (ויקרא כד ז) "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת". יָכוֹל מַעֲרָכָה אַחַת נֶאֱמְרָה כָּאן מַעֲרֶכֶת וּלְמַעְלָה נֶאֱמְרָה מַעֲרֶכֶת מַה מַּעֲרֶכֶת הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה תּוֹפֶס מַעֲרָכוֹת אַף מַעֲרֶכֶת הָאֲמוּרָה כָּאן תּוֹפֶס שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת. "לְבוֹנָה זַכָּה" שֶׁתְּהֵא בְּרוּרָה. "וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה" חוֹבָה לַלֶּחֶם וְהַיְתֵר לַלֶּחֶם מְלַמֵּד שֶׁמְּעַכֶּבֶת וּפוֹסֶלֶת וּמְפַלֶּגֶת אֶת הַלֶּחֶם, "וְהָיְתָה לַלֶּחֶם" אֵינָהּ עַל גַּבֵּי הַלֶּחֶם אֶלָּא נוֹתְנָהּ לְבָזִיכִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שׁוּלַיִם וְנוֹתְנָן עַל גַּבֵּי (הַלֶּחֶם) [הַשֻּׁלְחָן] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְצְעוּ אֶת הַלֶּחֶם. "לְאַזְכָּרָה", רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר נֶאֱמְרָה כָּאן אַזְכָּרָה וְנֶאֱמְרָה לְהַלָּן אַזְכָּרָה מָה אַזְכָּרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן מְלֹא קֶמְצוֹ אַף כָּאן מְלֹא קֶמְצוֹ מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה שְׁנֵי קְמָצִין מְלֹא קֹמֶץ לַסֵּדֶר הַזֶּה וּמְלֹא קֹמֶץ לַסֵּדֶר הַזֶּה. "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עוֹרֵךְ חֲדָשָׁה וּבְשַׁבָּת מַקְטִיר יְשָׁנָה. "יַעַרְכֶנּוּ" אֵין עוֹרֵךְ אֶת הַקָּנִים עִמּוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא נִכְנָס מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן לְאָרְכּוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן. כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ אָרְכָּן לְאָרְכּוֹ שֶׁל בַּיִת חוּץ מִן הָאָרוֹן. וְאַחַר שַׁבָּת נִכְנָס וְסוֹדְרָן שְׁלֹשָׁה תַּחַת כָּל חַלָּה וְחַלָּה שְׁנַיִם תַּחַת הָעֶלְיוֹנָה (וְאַף עַל פִּי) [וְלִפְי] שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַשְׁאוֹי. "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" מֵרְצוֹן יִשְׂרָאֵל. "בְּרִית עוֹלָם" מִמִּי שֶׁהַבְּרִית שֶׁלּוֹ. "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ" מְלַמֵּד שֶׁאֲכִילָתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ מְנַיִן אַף לִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". יָכוֹל אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁתְּהֵא לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בַּקֹּדֶשׁ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְעוֹלָם הֱוֵי רָגִיל לוֹמַר שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים כְּשֵׁרוֹת בָּעֲזָרָה וּכְשֵׁרוֹת בְּבֵית פָּאגִי. הוּא שֶׁאִם נִפְרְסָה אַחַת מֵהֶן כֻּלָּן פְּסוּלוֹת. "לוֹ" יָכוֹל לוֹ לְבַדּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְבָנָיו". יָכוֹל לְבָנָיו וְלֹא לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ וּלְבָנָיו". הָא כֵּיצַד לְאַהֲרֹן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לְבָנָיו. לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת וּלְבָנָיו בְּמַחֲלֹקֶת. מָה אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹכֵל שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת אַף בָּנָיו כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אוֹכְלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת. "מֵאִשֵּׁי ה'" אֵין לָהֶם אֶלָּא אַחַר מַתַּן הָאִשִּׁים. "חֻק עוֹלָם" לְבֵית הָעוֹלָמִים. הַהוּא קֵיסָר דַּהֲוָה סָגֵי לִיהוּדָאֵי אֲמַר לְהוּ לַחֲשִׁיבֵי דְּמַלְכוּתָא מִי שֶׁעָלְתָה לוֹ נִימָא בְּרַגְלוֹ יְקַטְּעֻנָּה וְיִחְיֶה אוֹ יַנִּיחֻנָּה וְיָצְטַעַר אֲמַר לֵיהּ יְקַטְּעֻנָּה וְיִחְיֶה. אָמַר לֵיהּ קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם חֲדָא דְּלָא מָצֵית מְכַלַּת לָהֶן לְכֻלָּן דִּכְתִיב "כִּי כְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם" מַאי קָאָמַר אִילֵּימָא דְּבַדַּרְתִּינְהוּ בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם לֵימָא בְּאַרְבַּע אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא רוּחַ כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל וְעוֹד קְרוּ לָךְ מַלְכוּת קְטִיעָא. אָמַר לֵיהּ מֵימַר שַׁפִּיר קָאָמַרַת מִיהוּ כָּל דְּזָכֵי לְמַלְכָּא שָׁרוּ לֵהּ לְקָמוֹנָיְא חֲלִילָא, כַּד נָקְטֵי לֵהּ וְאָזֵיל

אָמַר לֵיהּ הוּא מַטְרוֹנִיתָא וַי לַהּ לְאַלְפָּא דְּאָזְלָא בְּלָא מִכְסָא נְפַל עַל רֵישָׁא דְּעַרְלָתֵהּ וְקַטְעַהּ בְּשִׁנּוּיָהּ אָמַר מִכְסַאי חֲלַפִּית וַעֲבַרִית. כִּי שְׁדוֹ לֵהּ אָמַר כָּל נְכָסַי לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" מֻחֲצָה לוֹ מֻחֲצָה לְבָנָיו. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה קְטִיעָא בַּר שָׁלוֹם מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא בָּכָה רַבִּי וְאָמַר יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת וְיֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים.

רמז תרנז

(ויקרא כד ט) "מֵאִשֵּׁי ה' חָק עוֹלָם". שְׁנֵי סְדָרִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהֵן בָּאוֹת שְׁתִּים עֶשְׂרֵה דְּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כֻּלָּן בָּאוֹת שְׁתִּים עֶשְׂרֵה חוּץ מֵחֲלוֹת תּוֹדָה וְהַנְּזִירוּת שֶׁהֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר. לֶחֶם הַפָּנִים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּהּ, חֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל אִתְּיָא חֲקָה חֲקָה מִלֶּחֶם הַפָּנִים. שְׁאָר מְנָחוֹת דְּבָאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר מְנָלַן, גְּמַר מִלַּחֲמֵי תּוֹדָה מַה לְּהַלָּן עֶשֶׂר אַף כָּאן עֶשֶׂר. וְלֵילַף מִלֶּחֶם הַפָּנִים מַה לְּהַלָּן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַף כָּאן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה, מִסְתַּבְּרָא מִלַּחֲמֵי תּוֹדָה הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן יָחִיד שֶׁמִּתְנַדֵּב שֶׁמָּן נִפְסָל שֶׁלֹּא בְּשַׁבָּת וְשֶׁלֹּא בְּטֻמְאָה, אִדְּרַבָּה מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֲוָה לֵהּ לְמֵילַף כו' שֶׁכֵּן עֶשְׂרוֹן כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וּלְבוֹנָה מַצָּה וְעֶצֶם הַגֶּשֶׁה וְאִשִּׁים וְהָנֵי נְפִישָׁן. הֶדְיוֹט עָדִיף לֵהּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כֻּלָּן בָּאוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר [מַאי קָסָבַר] אִי סְבִירָא לֵהּ דָּבָר הַלָּמֵד בְּגִזֵרָה שָׁוָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיָן אָב יְלִיף מֵחֲבִתֵּי כֹּהֵן דְּנְפִישָׁן. וְאִי סְבִירָא לֵהּ דְּדָבָר הַלָּמֵד בְּגִזֵרָה שָׁוָה אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיָן אָב יְלִיף מִלֶּחֶם הַפָּנִים קֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ עָדִיף לֵהּ. חוּץ מֵחֲלוֹת תּוֹדָה וּנְזִירוּת לְחַמֵּי תּוֹדָה דִּבְהֶדְיָא כְּתִיב בָּהֶן, נְזִירוּת דַּאֲמַר מָר שְׁלָמִים לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר.

(ויקרא כד י) "וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית". כְּתִיב "גַּם בְּמַדָּעֲךָ מָלֵךְ אַל תְּקַלֵּל", מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם אַל תְּקַלֵּל. "וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר" עָשִׁירוֹ שֶׁל עוֹלָם. "כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל" רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר יֵשׁ קוֹל יוֹצֵא לְטוֹבָה וְיֵשׁ קוֹל יוֹצֵא לְרָעָה. יֵשׁ קוֹל יוֹצֵא לְטוֹבָה "וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי". מַהוּ "הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ", רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וּבַר קַפָּרָא חַד אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת נֵרוֹת וְחַד אָמַר כַּהֲטָבַת קְטֹרֶת. יֵשׁ קוֹל יוֹצֵא לְרָעָה "וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיהֶם וַיִּקְצֹף". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָכֶם הוּא קִצָּפוֹן וְלִי אֵין קִצָּפוֹן "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי" נִשְׁבַּעְתִּי בְּאַפִּי וְחוֹזֵר אֲנִי בִּי. "אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי" לְמְנוּחָה זוֹ אֵין בְּאֵין אֲבָל בָּאִין אֶל מְנוּחָה אַחֶרֶת. "וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר". אָמַר רַבִּי אָבִין בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם יָשֵׁן הַגּוּף אוֹמֵר לַנְּשָׁמָה וְהַנְּשָׁמָה אוֹמֶרֶת לַנֶּפֶשׁ וְהַנֶּפֶשׁ אוֹמֶרֶת לַמַּלְאָךְ

וְהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר לַכְּרוּב וְהַכְּרוּב אוֹמֵר לְבַעַל הַכְּנָפַיִם וּבַעַל הַכְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר "גַּם בְּמַדְּעֲךָ" זֶה מֹשֶׁה וְכוּ', "כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל" שֶׁטָּס כְּעוֹף וְעוֹלֶה לַשָּׁמַיִם. וּבַעַל כְּנָפַיִם שֶׁהֻגַּד לוֹ מִסִּינַי "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל". "וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית" רַבִּי לֵוִי אָמַר יֵצֵא מֵעוֹלָמוֹ כְּדָבָר אַחֵר "וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּינַיִם". רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר מִפָּרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה יָצָא, דִּכְתִיב "וְלָקְחָתְּ סֹלֶת" דַּרְכּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֶאֱכֹל פַּת חִמָּה שֶׁמָּא צוֹנֶנֶת כְּהַהִיא דְּתָמָן תְּנֵינָן לֶחֶם הַפָּנִים לֹא פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה וְלֹא יוֹתֵר מֵאֶחָד עָשָׂר וְכוּ', תְּנֵי רַבִּי חִיָּא (מִמְּנוּ יָצָא) [מִפָּרָשַׁת] יוֹחֲסִין יָצָא שֶׁבָּא לִטַּע אֲהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה דָן, אָמַר לָהֶן מִבְּנוֹת דָּן אֲנִי אָמְרוּ לוֹ הַכְּתִיב "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם" כּוֹ' נִכְנַס לְבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיָצָא מְחֻיָּב עָמַד וְגִדֵּף. "וְהוּא בֶּן אִישׁ מִצְרִי" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ מַמְזְרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה זֶה הָיָה מַמְזֵר (כָּתוּב בַּפָּסוּק "וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ").

דָּבָר אַחֵר "וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית" הָדָא הוּא דִכְתִיב "גַּן נָעוּל אָחוֹתִי כַּלָּה" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס "גַּן נָעוּל" אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת, "גַּל נָעוּל" אֵלּוּ הַבְּעוּלוֹת, "מַעְיָן חָתוּם" אֵלּוּ הַזְּכָרִים, שָׂרָה יָרְדָה לְמִצְרַיִם וְגָדְרָה עַצְמָהּ מִן הָעֶרְוָה, וְנִגְדְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים בִּזְכוּתָהּ, יוֹסֵף יָרַד לְמִצְרַיִם וְגָדַר עַצְמוֹ מִן הָעֶרְוָה וְנִגְדְּרוּ כָּל הָאֲנָשִׁים כֻּלָּם בִּזְכוּתוֹ, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא כְּדַאי הוּא גֶּדֶר עֶרְוָה שֶׁיִּנָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּתוֹ מִמִּצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלֻחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים" שְׁלוּחַיִךְ כְּמַאן דְּאָמַר "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה". רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא בִּזְכוּת ד' דְּבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַל יְדֵי שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם וְלֹא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן פְּרוּץ עֶרְוָה. לֹא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נָתַתִּין וּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקִין. עַל יְדֵי שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא אָמְרוּ לָשׁוֹן הָרָע שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם". אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָיָה הַדָּבָר מֻפְקָד אֶצְלָם כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁגִּלָּה אֶת הַסּוֹד, וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ. וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן פְּרוּץ עֶרְוָה תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן אַחַת הָיְתָה וּפִרְסְמָהּ הַכָּתוּב. "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן". "שְׁלוֹמִית" רַבִּי לֵוִי אָמַר דַּהֲוֹת פַּטְפְּטָה שְׁלֵם עָלָךְ שְׁלֵם עֲלֵיכוֹן. "בַּת דִּבְרִי" רַבִּי יִצְחָק אָמַר שֶׁהֵבִיאָה דָּבָר עַל בְּנָהּ. "לְמַטֵּה דָן" גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְאִמּוֹ גְּנַאי לְמִשְׁפָּחְתּוֹ גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז ש"צ וּבְרֶמֶז תי"א).

"וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית", רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הַמְצָרְיִים הָיוּ טְמֵאִים וּמְטַמְּאִים, אָמְרוּ בִּירִיָּה בֶּן בְּנוֹ שֶׁל דָּן נָשָׂא אִשָּׁה מִשִּׁבְטוֹ שְׁלוֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בָּאוּ עָלָיו נוֹגְשֵׁי פַּרְעֹה וַהֲרָגוּהוּ וּבָאוּ עַל אִשְׁתּוֹ וְהָרַת וְהָלְדָה הוֹלֵךְ אַחַר הַזֶּרַע אִם מָתֹק מָתֹק וְאִם מַר מַר וְהִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה". מֵאַיִן יָצָא מִבֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁבָּא

לִסְעֹד אָהֳלוֹ בְּתוֹךְ מַחֲנֵה דָּן אָמְרוּ לוֹ מַה טִּיבְךָ שֶׁאַתְּ נוֹטֵעַ אָהֳלְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי דָן אָמַר לָהֶן מִבְּנוֹת דָּן אָנֹכִי אָמְרוּ לוֹ הַכְתִיב "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם". נִכְנַס לְבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְיָצָא חַיָּב וְעָמַד וְגִדֵּף. "וְהוּא בֶּן אִישׁ מִצְרִי" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ מַמְזְרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא הָיָה מַמְזֵר. "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" מְלַמֵּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר. "וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה" עַל עִסְקֵי הַמַּחֲנֶה, "בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי" זֶה שֶׁכְּנָגְדּוֹ.

רמז תרנח

(ויקרא כד יא) "וַיִּקֹּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת הַשֵּׁם". זֶה שֵׁם (הַמְיֻחָד) [הַמְפֹרָשׁ] שֶׁשָּׁמַע מֵהַר סִינַי. "וַיְקַלֵּל" אֵינוֹ אוֹמֵר "וַיְבָרֵךְ" כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ" אֶלָּא "וְקִלֵּל" מְלַמֵּד שֶׁאֵין הוֹרְגִין בְּכִנּוּי.

הַמְגַדֵּף אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּכָל יוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בְּכִנּוּי יַכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי. נִגְמַר הַדִּין לֹא הָיוּ הוֹרְגִין בְּכִנּוּי אֶלָּא מוֹצִיאִים אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן וְאוֹמֵר לוֹ אֱמֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפֵרוּשׁ הוּא אוֹמֵר וְהַדַּיָּנִין עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחִין וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר אַף אֲנִי כָּמוֹהוּ וּשְׁלִישִׁי אוֹמֵר אַף אֲנִי כָּמוֹהוּ. תְּנָא עַד שֶׁיְּבָרֵךְ שֵׁם בְּשֵׁם מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אָמַר שְׁמוּאֵל דְּאָמַר קְרָא וְנֹקֵב שֵׁם בְּנָקְבוֹ שֵׁם. מִמַּאי דְּהַאי וְנֹקֵב לִישָׁנָא דְּבָרוֹכֵי הוּא דִּכְתִיב "מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל". וְאַזְהָרָתָהּ מֵהָכָא "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". אֵימָא מִיבְרָז נָמֵי הוּא דִּכְתִיב "וַיִּקֹּב חוֹר בְּדַלְתּוֹ" וְאַזְהָרָתָהּ מֵהָכָא "וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". בָּעֵינָא שֵׁם בְּשֵׁם וְלֵיכָּא. וְאֵימָא דְּמַנַּח שְׁנֵי שֵׁמוֹת אַהֲדֵי וּבְרַז לַהּ, הַהוּא נוֹקֵב וְחוֹזֵר וְנוֹקֵב הוּא. וְאֵימָא דְּחֵיק שֵׁם אַפּוּמָא דְּסַכִּינָא וּבְרַזֵי, הַהוּא חוֹרְפָא דְּסַכִּינָא הוּא דְּבָרַז. וְאֵימָא פֵּרוּשֵׁי שְׁמוֹ הוּא כְּדִכְתִיב "וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת" וְאַזְהָרָתָהּ מֵהָכָא "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", חָדָא דְּבָעֵינַן שֵׁם בְּשֵׁם וְלֵיכָּא וְעוֹד הָוְיָא לַהּ אַזְהָרַת עֲשֵׂה וְלֹא שְׁמָהּ אַזְהָרָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא אֲמַר קְרָא וַיִּקֹּב וַיְקַלֵּל לְמֵימַר דְּנוֹקֵב קְלָלָה הוּא, וְדִלְמָא דַּעֲבַד תַּרְוַיְהוּ, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל" וְלָא כְּתִיב הַנּוֹקֵב וְהַמְקַלֵּל שְׁמַע מִינַּהּ חָדָא הִיא. אֵין הָעֵדִים צְרִיכִין לִקְרֹעַ שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ.

"וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה". וְלֹא הֵבִיאוּ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד. "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן" גְּנַאי לוֹ גְּנַאי לְאָבִיו גְּנַאי לְשִׁבְטוֹ גְּנַאי לְמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁזֶּה יָצָא מִמֶּנּוּ. כְּנָגְדּוֹ אוֹמֵר "וְאִתּוֹ אֲהֶלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן" שֶׁבַח לְאָבִיו שֶׁבַח לְמִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁבַח לְשִׁבְטוֹ שֶׁזֶּה יָצָא מִמֶּנּוּ. "וַיַּנִּיחוּ אוֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר" וְלֹא הִנִּיחוּ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד. "לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ" לְהַלָּן

יוֹדְעִין שֶׁחַיָּב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" אֲבָל אֵין יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה מִיתָה יָמוּת וְכָאן הוּא אוֹמֵר "לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה'" אֵין יוֹדְעִין אִם חַיָּב מִיתָה אִם לָאו. רְאוּיָה פָּרָשַׁת מְגַדֵּף לִכְתֹּב אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקַלֵּל וְנֶאֱמְרָה עַל יָדוֹ לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב וּזְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי.

(ויקרא כד יד) "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל" בֵּית הַסְּקִילָה הָיְתָה חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. מָנָא הָנֵי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנָן "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת, נֶאֱמַר כָּאן "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" וְנֶאֱמַר בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מַה לְּהַלָּן חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת אַף כָּאן חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְהָתָם מְנָלַן דְּתָנוּ רַבָּנָן "וְהוֹצִיא אֶת הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" בְּפַר הָעֵדָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן" לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁנִיָּה. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" בְּדֶשֶׁן שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף" לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה שְׁלִישִׁית. וְלֵילֵךְ מִשְּׁחוּטֵי חוּץ מַה לְּהַלָּן חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת אַף כָּאן חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת. מִסְתַּבְּרָא מִפָּרִים הֲוָה לֵהּ לְמֵילַךְ שֶׁכֵּן הוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מַכְשִׁיר וּמְכַפֵּר. אַדְּרַבָּה מִשְּׁחוּטֵי חוּץ הֲוָה לֵהּ לְמֵילַךְ שֶׁכֵּן אָדָם חוֹטֵא בִּשְׁנוֹת פְּגוּל. מַכְשִׁיר מִמַּכְשִׁיר עָדִיף לֵהּ. רַב פַּפָּא אָמַר מֹשֶׁה הֵיכָא הֲוָה יָתֵיב בְּמַחֲנֶה לְוִיָּה וַאֲמַר לֵהּ רַחְמָנָא "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל" מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה. "וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" חוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. הַאי מִיבָּעֵי לֵהּ לַעֲשׂיָה, עֲשׂיָה בְּהֶדְיָא כְּתִיבָא "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ". אֶלָּא מֵעַתָּה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ מַאי עֲבִיד לֵהּ, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא "וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ" אוֹתוֹ בְּלֹא כְסוּתוֹ. אֶבֶן שֶׁאִם מֵת בְּאֶבֶן אֶחָד יָצָא. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב אֶבֶן וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב אֲבָנִים דְּאִי כְּתַב רַחְמָנָא אֶבֶן הָיָה אָמֵינָא הֵיכָא דְּלָא מֵת בַּחֲדָא לָא נַיְתֵי אַחֲרִינֵי וְנִיקְטְלֵהּ כְּתַב רַחְמָנָא אֲבָנִים. וְאִי כְּתַב רַחְמָנָא אֲבָנִים הֲוָה אָמֵינָא מֵעִיקָּרָא נַיְתֵי תַּרְתֵּי כְּתַב רַחְמָנָא אֶבֶן. וְהָא הַאי תְּנָא נֶאֱמַר קָאָמַר. הָכִי קָאָמַר אִלּוּ לֹא נֶאֱמַר קְרָא הָיִיתִי אוֹמֵר גְּזֵרָה שָׁוָה וְהָשְׁתָּא דְּנֶאֱמַר קְרָא גְּזֵרָה שָׁוָה לֹא צְרִיךְ. "הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" מְלַמֵּד שֶׁבֵּית דִּין מִבִּפְנִים וּבֵית סְקִילָה מִבַּחוּץ וְסָמְכוּ הַשֹּׁמְעִים אֵלּוּ הָעֵדִים. "כָּל הַשֹּׁמְעִים" אֵלּוּ הַדַּיָּנִין. יְדֵיהֶם כָּל יָחִיד וְיָחִיד. "אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ" סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עָלָיו, אָמְרוּ לוֹ דָּמְךָ עַל רֹאשְׁךָ שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ. "וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ" וְלֹא כְסוּתוֹ. "הָעֵדָה" וְכִי כָּל הָעֵדָה רוֹגְמִין וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָעֵדָה" בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה. יָכוֹל הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר" יְהֵא מְנָהָג לְדוֹרוֹת. הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה דְּאָמַר קְרָא "וְרָגְמוּ אֹתוֹ" מַאי אֹתוֹ אִילֵימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וְהַכְתִיב "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא". אֶלָּא אֹתוֹ בְּלֹא כְסוּתוֹ הָא אוֹתָהּ

בְּכְסוּתָהּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרכ"ז). תָּנוּ רַבָּנָן הָאִישׁ מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מֵלְּאַחֲרֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּהּ עֶרְוָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן אָמַר קְרָא "וְרָגְמוּ אֹתוֹ" מַאי אֹתוֹ אִילֵימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וְהַכְתִיב "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא" אֶלָּא אוֹתוֹ בְּלֹא כְּסוּתוֹ הָא אוֹתָהּ בִּכְסוּתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר תָּנוּ בְּלֹא כְּסוּתוֹ לֹא שְׁנָא אִישׁ וְלֹא שְׁנָא אִשָּׁה לְמֵימְרָא דְּרַבָּנָן חָיְשִׁי לְהִרְהוּרָא וְרַבִּי יְהוּדָה לָא חָיֵישׁ וְהָא אִיפְּכָא שְׁמְעִינַן לְהוּ דְּתָנַן הַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ אִם נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלְּחוֹ וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתְרוֹ. הָתָם טַעְמָא מַאי שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאָה וְיִתְגָּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהֻנָּה הָכָא הָא מְקַטְלָה. וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִגָּרוֹיֵי בְּאַחֲרָנְיָתָא. גְּמִירִי אֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמִי שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת. דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא אָמַר קְרָא "וְנִוְּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים" הָכָא אֵין לְךָ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה. וְכִי תֵּימָא לִי עֲבַד בַּהּ תַּרְתֵּי. אָמַר קְרָא "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה.

(ויקרא כד טו) תָּנוּ רַבָּנָן אִישׁ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת הַנָּכְרִים שֶׁמַּזְהִירִין עַל עֲרָיוֹת כְּיִשְׂרָאֵל וְאֵין נֶהֱרָגִין אֶלָּא בְּסַיִף שֶׁכָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה לִבְנֵי נֹחַ אֵינָהּ אֶלָּא בְּסַיִף. וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא ה' זוֹ בִּרְכַּת הַשֵּׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק נָפְחָא אֶלָּא נִצְרְכָה אֶלָּא לְרַבּוֹת אֶת הַכְּנוּיִין וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא "אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת" לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "נֹקֵב שֵׁם ה'" יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד בִּלְבַד מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַכְּנוּיִין תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו" מַאי טַעְמָא דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַל שֵׁם הַמְיֻחָד בְּמִיתָה וְעַל הַכְּנוּיִין בְּאַזְהָרָה. וּפְלִיגִי דְּרַבִּי מַיְשָׁא דְּאָמַר בֶּן נֹחַ שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם בִּכְנוּי פָּטוּר. לְרַבָּנָן חַיָּב מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא "כַּגֵּר כָּאֶזְרָח" גֵּר הוּא דְּבָעִינַן בְּנָקְבוֹ שֵׁם אֲבָל נָכְרִים אֲפִלּוּ בִּכְנוּי. וְרַ' מֵאִיר הַאי "כַּגֵּר כָּאֶזְרָח" מַאי עֲבִיד לֵיהּ. מִיבָּעֵי לֵיהּ "כַּגֵּר כָּאֶזְרָח" הוּא דְּבִסְקִילָה אֲבָל נָכְרִים בְּסַיִף סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאִתְרַבּוּ אִתְרַבּוּ קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַ' יִצְחָק נָפְחָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן הַאי "כַּגֵּר כָּאֶזְרָח" מַאי עֲבִיד לֵיהּ. "כַּגֵּר כָּאֶזְרָח" הוּא דְּבָעִינַן שֵׁם בְּשֵׁם אֲבָל נָכְרִים לָא בָּעִינַן שֵׁם בְּשֵׁם. "אִישׁ אִישׁ" לְמָה לִי. דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּבָרֵךְ שֵׁם בֶּן ד' אוֹתִיּוֹת לְאַפּוֹקֵי שֵׁם בֶּן שְׁתַּיִם דְּלָא. עוֹמְדִין מְנַלָּן דְּאָמַר קְרָא "וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו" וְגוֹ' "וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה עֶגְלוֹן שֶׁהוּא עוֹבֵד אֱלִילִים וְלֹא יָדַע אֶלָּא בְּכִנּוּי עָמַד. יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם הַמְפֹרָשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. קוֹרְעִין מְנַלָּן דִּכְתִיב "וַיָּבֹא אֱלִיקִים וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים". וְלֹא מֵאַחִין מְנַלָּן. אָתְיָא קְרִיעָה מֵאֱלִישָׁע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרַע לִשְׁנַיִם קְרָעִים" מִמַּשְׁמַע

שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָאֵם לִשְׁנַיִם" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן קְרֵעִים מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קְרֵעִים" מְלַמֵּד שֶׁהֵן קְרוּעִים וְהוֹלְכִים לְעוֹלָם. תָּנוּ רַבָּנָן אֶחָד הַשּׁוֹמְעִין וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ חַיָּב לִקְרֹעַ וְהָעֵדִים אֵינָם חַיָּבִים לִקְרֹעַ שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ דִּכְתִיב "וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו" הַמֶּלֶךְ קָרַע וְהֵם לֹא קָרְעוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הַשּׁוֹמֵעַ אַזְכָּרָה מִפִּי עוֹבֵד אֱלִילִים אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ. וְאִם תֹּאמַר רַבְשָׁקֵה. יִשְׂרָאֵל מוּמָר הָיָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל אֵין קוֹרְעִין אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד בִּלְבַד לְאַפּוֹקֵי כְּנוּי דְּלֹא. וּפְלִיגָא דְּר' חִיָּא בְּתַרְוַיְהוּ דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא הַשּׁוֹמֵעַ אַזְכָּרָה בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ שֶׁאִם [אִי] אַתָּה אוֹמֵר כֵּן נִתְמַלֵּא כָּל הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ קְרָעִים. מִמַּאן אִילֵימָא מִיִּשְׂרָאֵל מִי פְּקִרִי כּוּלֵי הַאי. אֶלָּא מִגּוֹי מִי גְּמִירִי שֵׁם הַמְיֻחָד אֶלָּא בְּכִנּוּי. וּשְׁמַע מִינַּהּ בַּזְּמַן הַזֶּה הוּא דְּלֹא חַיָּב. אֲבָל מֵעִיקָּרָא חַיָּב לִקְרֹעַ. "וְנָשָׂא חֶטְאוֹ" רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן נְשִׂיאַת חֵטְא וְנֶאֱמַר לְהַלָּן נְשִׂיאַת חֵטְא הָאָמוּר כָּאן כָּרֵת. "וְנִכְרַת שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ בוֹ כָּל הָעֵדָה" בַּעֲלֵי דְּבָבָא שֶׁלּוֹ. גֵּר זֶה הַגֵּר. "כַּגֵּר" לְרַבּוֹת אֶת נְשֵׁי גֵּרִים. אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח "כָּאֶזְרָח" לְרַבּוֹת אֶת נְשֵׁי הָאֶזְרָחִים. "בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת" אָמַר רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי לְהָבִיא אֶת הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלֵּם בַּשֵּׁם. "אִישׁ" לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן אוֹ "אִישׁ" לְהוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַכֵּה" בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִכָּה אֶת הָאִישׁ הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ" בֵּין אִשָּׁה בֵּין אִישׁ וּבֵין קָטָן. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהִכּוּ אֶת הָאִישׁ וְאִישׁ שֶׁהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן. אִשָּׁה שֶׁהִכְּתָה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "רוֹצֵחַ מוֹת יוּמַת" מִכָּל מָקוֹם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ" שֶׁיָּכוֹל אֶפִלּוּ הִכָּה אֶת הַנְּפָלִים וּבְנֵי שְׁמוֹנָה יְהֵא חַיָּב תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ" מָה אִישׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בֶּן קַיָּמָא יָצְאוּ נְפָלִים וּבְנֵי ח' שֶׁאֵינָן בְּנֵי קַיָּמָא. "יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ" עַד שֶׁיַּכֶּה כָּל נַפְשׁוֹ לְהָבִיא שֶׁהִכָּהוּ וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי מִיתָה וּבָא אַחֵר וְהֵמִית הָאַחֲרוֹן חַיָּב. תָּנוּ רַבָּנָן הִכּוּהוּ י' בְּנֵי אָדָם בְּעֶשֶׂר מַקֵּלוֹת וָמֵת בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה פְּטוּרִין רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר בָּזֶה אַחַר זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב מִפְּנֵי שֶׁקֵּרֵב אֶת מִיתָתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת". רַבָּנָן סָבְרִי "כָּל נֶפֶשׁ" עַד דְּאִכָּא כּוּלֵי נֶפֶשׁ. וְר' יְהוּדָה סָבַר "כָּל נֶפֶשׁ" כָּל דְּהוּ נֶפֶשׁ. אָמַר רָבָא הַכֹּל מוֹדִים בַּהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה שֶׁהוּא פָּטוּר. בַּגּוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁהוּא חַיָּב לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בַּגּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם. מָר מְדַמֵּי לְטְרֵפָה וְלָא מְדַמֵּי לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם מִשּׁוּם דְּהַאי לָא עָבֵיד בֵּהּ מַעֲשֶׂה הַאי עָבֵיד בֵּהּ מַעֲשֶׂה. וּמַאן דְּמְדַמֵּי לֵהּ לְגוֹסֵס בִּידֵי שָׁמַיִם מַאי טַעְמָא לָא מְדַמֵּי לֵהּ לְטְרֵפָה. טְרֵפָה מְחַתְּכִי סִימָנֵהּ הַאי לָא מְחַתְּכִי סִימָנֵהּ. תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד הַהוֹרְגוֹ חַיָּב שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" (כְּתוּב בְּרֶמֶז שכ"ב וּבְרֶמֶז תק"נ). "נֶפֶשׁ בְּהֵמָה" (כְּתוּב בְּרֶמֶז שמ"א

וּבְרֶמֶז שכ"ח). אִלּוּ נֶאֱמַר "מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלֵּם" הָיִיתִי אוֹמֵר מַכֵּה אָדָם יְשַׁלֵּם בְּהֵמָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "יְשַׁלְּמֶנָּה" בִּבְהֵמָה עָסַקְתִּי.

וְיֵהָא שׁוֹר חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים מִקַּל וָחֹמֶר וּמָה אָדָם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּכֹפֶר חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שׁוֹר שֶׁחַיָּב בְּכֹפֶר אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. אָמַר קְרָא אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ. "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" אָמַר רַבִּי אִילְעָא בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה עֵדִים זוֹמְמִין לְתַשְׁלוּמִין. מִכְּדֵי כְּתִיב "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" "יָד בְּיָד" לָמָּה לִי. דָּבָר הַנִּתָּן מִיָּד לְיָד וּמַאי נִיהוּ מָמוֹן. חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ נָמֵי מִכְּדֵי כְּתִיב "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" "כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ" לָמָּה לִי. דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְתִינָה וּמַאי נִיהוּ מָמוֹן. "וּמַכֵּה בְהֵמָה" תְּנָא רַבִּי חִזְקִיָּה נֶאֱמַר "מַכֵּה אָדָם" וְנֶאֱמַר "מַכֵּה בְהֵמָה" מַה מַכֵּה בְהֵמָה לֹא חָלַקְתָּ בּוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין מִתְכַּוֵּן בֵּין שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה לְפָטְרוֹ מָמוֹן אֶלָּא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן. אַף מַכֵּה אָדָם לֹא תַחֲלֹק בּוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין מִתְכַּוֵּן בֵּין שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּה לְחַיְּבוֹ מָמוֹן אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן. חַיָּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין וְדָבָר אַחֵר פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת שׁוֹגְגִין וְדָבָר אַחֵר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּב. חַיָּבֵי מִיתוֹת אִיתַּקַּשׁ חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת לָא אִיתַּקַּשׁ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת כְּחַיָּבֵי מִיתוֹת. וְהֵיכָן רִבְּתָה תּוֹרָה. אָמַר אַבָּיֵי אִתְיָא רְשָׁע רְשָׁע. רָבָא אָמַר אִתְיָא מַכֵּה מַכֵּה.

(ויקרא כד יט) "כִּי יִתֵּן מוּם" אֵין לִי אֶלָּא מוּם. מְנַיִן צָרַם בְּאָזְנוֹ תְּלַשׁ בְּשִׂעָרוֹ רָקַק וְהִגִּיעַ בּוֹ הָרֹק. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ". מְנַיִן הֶעֱבִיר טַלִּיתוֹ מִמֶּנּוּ וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ שֶׁל אִשָּׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ". מְנַיִן הַכֹּהֵן (בְּאַחַת) [כְּלְאַחַר] יָדוֹ בְּלוּחַ בִּנְיָר בְּפִנְקָס וּבְטוּמּוֹס שְׁטָרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (וְעָשָׂה) "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ". מְנַיִן אָחְזוֹ וְהֶעֱמִידוֹ בַּחַמָּה וְנִשְׁתָּרֵב אָחְזוֹ וְהֶעֱמִידוֹ בַּצִּנָּה וְנִצְטַנֵּן. אָחְזוֹ וְהִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב. אָחְזוֹ וְהִשִּׁיךְ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר (וְעָשָׂה) "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ". יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ הַמְתֵּן לִי כָּאן בַּחַמָּה וְנִשְׁתָּרֵב. הַמְתֵּן לִי בַּצִּנָּה וְנִצְטַנֵּן. שִׁסָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וְשִׁסָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוּם". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ. אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁהֵן מַעֲשֶׂה בְיָד וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה בְּיָד. יָכוֹל סַמֵּא אֶת עֵינוֹ (יְהֵי סוּמִין) [יְסַמְּאוּ] אֶת עֵינוֹ קָטַע אֶת יָדוֹ (יְהוּ קוֹטְעִין) [יְקָטְעוּ] אֶת יָדוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַכֵּה בְהֵמָה" "מַכֵּה אָדָם" מַה מַכֵּה בְהֵמָה בְּתַשְׁלוּמִין אַף מַכֵּה אָדָם בְּתַשְׁלוּמִין. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְלֹא תַקִּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ" לְרוֹצֵחַ אִי אַתָּה נוֹטֵל כֹּפֶר אֲבָל נוֹטֵל אַתָּה לְאֲבָרִים כֹּפֶר, "וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת" וַאֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶם. יָכוֹל הִכָּם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם חַבּוּרָה יְהֵא חַיָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַכֵּה בְהֵמָה" "מַכֵּה אָדָם". מַה מַּכֵּה בְהֵמָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ חַבּוּרָה אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם חַבּוּרָה. יָכוֹל הִכָּם לְאַחַר מִיתָה יְהֵא חַיָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַכֵּה בְהֵמָה" "מַכֵּה אָדָם". מַה מַּכֵּה בְהֵמָה בְּחַיֶּיהָ אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּחַיֵּיהֶן.

"מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" כְּדֵינֵי נְפָשׁוֹת כָּךְ דֵּינֵי מָמוֹנוֹת. מַה דֵּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה אַף דֵּינֵי מָמוֹנוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה. אִי מַה דֵּינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יָכוֹל אַף דֵּינֵי מָמוֹנוֹת כֵּן. וּמַה דֵּינֵי נְפָשׁוֹת (מוֹנִין) [מַטִּין] עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת עַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה יָכוֹל אַף דֵּינֵי מָמוֹנוֹת כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַיִן תַּחַת עַיִן" רִבָּה. דֵּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמַר דִּבֵּר תּוֹרָה אֶחָד דֵּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דֵּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה שֶׁנֶּאֱמַר "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". וּמַה טַּעַם אָמְרוּ דֵּינֵי מָמוֹנוֹת לָא בָּעִינַן דִּרְישָׁה וַחֲקִירָה. שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן. אֶלָּא מֵעַתָּה טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ כָּל שֶׁכֵּן שֶׁנַּעֲלְתָּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן. אִי הָכִי תַּרְתֵּי קָתָנֵי דֵּינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת גְּזֵלוֹת וַחֲבָלוֹת בִּשְׁלֹשָׁה מֻמְחִין וְעוֹד שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה לָמָּה לִי. אֶלָּא אָמַר רָבָא לְעוֹלָם (הָכִי) [תַּרְתֵּי] קָתָנֵי מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא רַב אַחָא בְּרֵהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר מִדְּאוֹרָיְתָא חַד נָמֵי כְּשֵׁר דִּכְתִיב "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" אֶלָּא מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. אַטּוּ בִּתְלָתָא מִי לָא הֲווֹ יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת אִי אֶפְשָׁר דְּלֵית בְּהוּ חַד דְּגָמִיר. אֶלָּא מֵעַתָּה טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ כָּל שֶׁכֵּן דְּנִפְשֵׁי יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר עֵדִים זוֹמְמִין מְמוֹנָא מְשַׁלְּמִי מִילְּקֵי לָא לָקוּ מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי הַתְרָאָה נִינְהוּ. דְּמַתְרֵי בְּהוּ אֵימָת. נַתְרֵי מֵעִיקָּרָא אָמְרִי אִישְׁתַּלְיָן, נַתְרֵי בְּהוּ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה פָּרְשִׁי וְלָא מַסְהֲדִי. נַתְרֵי בְּהוּ לְבַסּוֹף מַאי דַּהֲוָה הֲוָה. נַתְרֵי בְּהוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר אוֹ נַתְרֵי בְּהוּ מֵעִיקָּרָא וּנְרַמְזִינְהוּ רַמּוֹזֵי. וְכִי לָא מַתְרִין בְּהוּ לָא קָטְלִין לְהוּ מִי אִכָּא מִידִי דְּאִלּוּ אִינְהוּ בָּעֵי קָטֵל בְּלֹא הַתְרָאָה וְאִינְהוּ בָּעֵי הַתְרָאָה הָא בָּעִינַן "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" וְלֵיכָּא. וְאִי אָמְרַת בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה דְּלָאו מִכַּאֲשֶׁר זָמַם אִיתְרַבֵּי לִיבְעֵי הַתְרָאָה. אָמַר קְרָא "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכֻלְּכֶם. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן גֵּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה מִשְׁפָּט כְּתִיב בֵּהּ "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר".

(ויקרא כד כג) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקֻלָּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְנוּ מְלַמֵּד שֶׁבֵּית דִּין מִבְּפָנִים וּבֵית סְקִילָה מִבַּחוּץ. "וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ" וְלֹא כְּסוּתוֹ. "אֶבֶן" מְלַמֵּד שֶׁאִם מֵת בְּאֶבֶן אַחַת יָצָא. "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" אַף לַסְּמִיכָה אַף לְדָחְיָה אַף לַתְּלִיָּה אַף בְּלֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ. בָּעוֹלָם הַזֶּה בַּעֲוֹנוֹת הָיוּ נִמְסָרִין לְמִיתָה אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא בָּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם.

פרשת בהר

(ויקרא כה א) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר". אָמַר אֶלְעָזָר הַקַּפָּר כְּתִיב "שׁוֹקְיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז" הָעַמּוּד הַזֶּה יֵשׁ לוֹ כּוֹתֶרֶת מִלְמַעְלָה וּבָסִיס מִלְמַטָּה מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ" וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת הַיּוֹבֵל "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים" אִם לֹא שָׁמַר שְׁמִטּוֹת וְיוֹבְלוֹת אוֹ אִם לֹא שָׁמַר אֶחָד מֵהֶם סוֹף שֶׁיִּמְכֹּר כָּל אֲשֶׁר לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר" "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ" עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּימֵי יִרְמְיָה בִּשְׁבִיל שֶׁחִלְּלוּ אֶת הַשְּׁבִיעִית נִמְכְּרוּ לְנָכְרִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַל עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ כַּשְׂדִּים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה רְאֵה הֵיאַךְ נִמְכָּרִים לְנָכְרִים בִּשְׁבִיל שֶׁחִלְּלוּ אֶת הַשְּׁבִיעִית, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ" וְגוֹ' קַיֵּם מַה שֶּׁקָּרָאתָ אוֹתָם אַחַי וְרֵעַי "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ" כְּשֶׁתְּמוּט יָדָם לִפְנֵי נְבוּכַדְנֶצַּר כְּבָיְכוֹל שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה", "וְהַחֲזַקְתָּ בּוֹ" תִּפֹּס עִמָּהֶם בְּדִין שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. "גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ" אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נַעֲשִׂים גֵּרִים בְּבָבֶל כו' "וְחַי עִמָּךְ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם אֲנִי מוֹכֵר אֶת בֵּיתִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב" זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כו', הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר "וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב". "יַד גֵּר" זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, "וְתוֹשָׁב" זֶה מַלְכוּת מָדַי, "וְנִמְכַּר לְגֵר" זֶה מַלְכוּת יָוָן, "אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר" זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לָמָּה נִמְסְרוּ לַמַּלְכֻיּוֹת הַלָּלוּ אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלִין אֶת הַשְּׁבִיעִית שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֶּגֶל (אֶת) הַשַּׁאֲרִית מִן (הָאָרֶץ) [הַחֶרֶב"] וְגוֹ' "עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה (עַד מְלֹאת) [לְמִלְאוֹת] שִׁבְעִים שָׁנָה", לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה רְצוֹנְךָ שֶׁלֹּא יִגְלוּ הַזְּהִירֵם עַל הַשְּׁמִטּוֹת וְעַל הַיּוֹבְלוֹת, הוּא שֶׁאָמַר בְּסוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה'" אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִתֵּן לָכֶם שָׂכָר אִם תִּשְׁמְרוּ אוֹתָם וְאִם לָאו אֲנִי עָתִיד לְפָרַע מִכֶּם בְּיַד הַמַּלְכֻיּוֹת וּכְשֶׁתִּקָּרֵב שְׁנַת הַגְּאֻלָּה אֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה". מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה לְעִנְיַן הַר סִינַי וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֶמְרוּ בְּהַר סִינַי, אֶלָּא מַה שְׁמִטָּה נֶאֶמְרוּ כְּלוּלוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מֵהַר סִינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ כְּלוּלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי. "כִּי תָבֹאוּ" יָכוֹל מִשֶּׁבָּאוּ לְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל הָאָרֶץ" אֶל אֶרֶץ הַמְיֻחֶדֶת. יָכוֹל אֲפִלּוּ בָּאוּ לְעַמּוֹן וּמוֹאָב, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם" וְלֹא לְעַמּוֹן וּמוֹאָב. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּבְשׁוּ וְלֹא חִלְקוּ, חִלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת וְלֹא חִלְקוּ לְבָתֵּי אָבוֹת [חִלְקוּ לְבָתֵּי אָבוֹת] וְאֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין בִּשְׁמִטָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂדֶךָ", עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שָׂדֵהוּ. "כַּרְמְךָ" עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת כַּרְמוֹ, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה וּבְעָרְלָה וּבְחֹדֶשׁ, הִגִּיעַ שִׁשָּׁה עָשָׂר

בְּנִיסָן נִתְחַיְּבוּ בָּעֹמֶר, שֶׁהוּ חֲמִשִּׁים יוֹם נִתְחַיְּבוּ בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, לְאַרְבָּעָה עָשָׂר שָׁנָה נִתְחַיְּבוּ בְּמַעֲשְׂרוֹת, הִתְחִילוּ מוֹנִין לִשְׁמִטָּה. לְעֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה עָשׂוּ שְׁמִטָּה, לְשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע עָשׂוּ יוֹבֵל.

"וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ" יָכוֹל מִלַּחְפֹּר בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וּמִלְתַּקֵּן אֶת הַמְּקֻוָאוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר". אֵין לִי אֶלָּא לְזָרֹעַ וְלִזְמֹר, לַעְדֹּר לַחֲרֹשׁ לְנַכֵּשׁ לְכָסֹחַ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַבְּלִין וְאֵין מְפָרְקִין וְאֵין מְאַבְּקִין וְאֵין מְעַשְּׁנִין בָּאֵילָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂדְךָ לֹא" וְגוֹ' "כַּרְמְךָ לֹא" וְגוֹ' כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְקָרְסְמִין (וְאֵין מְקָרְמִין) וְאֵין מְזַהֲמִין וְאֵין מְזָרְדִין וְאֵין מְפַסְּגִין בָּאִילָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׂדְךָ לֹא, כַּרְמְךָ לֹא" כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. אִי "שָׂדְךָ לֹא, כַּרְמְךָ לֹא", יָכוֹל לֹא יְקַשְׁקֵשׁ תַּחַת הַזֵּיתִים וְלֹא יְמַלֵּא נְקָעִים תַּחַת הַזֵּיתִים וְלֹא יַעֲשֶׂה עֲגִיּוֹת בֵּין אִילָן לַחֲבֵרוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִזְרָע, וְלֹא תִזְמֹר" הַזֶּרַע וְהַזְּמִיר בְּכָלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהָקִישׁ אֲלֵיהֶם: מַה זֶּרַע וְזָמִיר מְיֻחָדִין שֶׁהֵן עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבְאִילָן, אַף אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבָאִילָן. (ויקרא כה ג) "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אַף שְׁנַת הַיּוֹבֵל תַּעֲלֶה לְמִנְיַן שְׁנֵי שְׁבוּעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ" שְׁנַת זְרִעִים עוֹלָה לְמִנְיַן שְׁנֵי שְׁבוּעַ, וְאֵין שְׁנַת הַיּוֹבֵל עוֹלָה לְמִנְיַן שְׁנֵי שְׁבוּעַ. מִנַּיִן לְאֹרֶז וְלִדּוֹחַן לְפִרְגִין וְלַשֻּׁמְשְׁמִין שֶׁהִשְׁרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כּוֹנְסָן אַתָּה בַּשְּׁבִיעִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ" בַּשְּׁבִיעִית. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע וְאָסַפְתָּ" שִׁשָּׁה זְרָעִים וְשִׁשָּׁה אֲסוּפִין. רַבִּי נָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר: מִנַּיִן לִתְבוּאָה שֶׁהֲבִיאָה שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כּוֹנֵס אַתָּה בַּשְּׁבִיעִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ" אַף מִשֶּׁהֲבִיאָה שְׁלִישׁ. וּמִנַּיִן לִשְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הֲרֵי הֵן כְּכָל הַשָּׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ". מִכָּאן אָמְרוּ: בְּנוֹת שׁוּחַ שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן שְׁנִיָּה, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשֶׁלֹשׁ שָׁנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַפַּרְסִיּוֹת שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לִשְׁתֵּי שָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּנוֹת שׁוּחַ. "שַׁבַּת לַה'" כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית "שַׁבַּת הוּא לַה'", כָּךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבִיעִית "שַׁבַּת לַה'".

"שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" כָּל מְלָאכָה שֶׁבְּשָׂדְךָ, וְכָל מְלָאכָה שֶׁבְּכַרְמְךָ. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁמִטִּין. מְנָלָן, דִּכְתִיב: "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ", וְגָמַר "שָׁנָה שָׁנָה" מִתִּשְׁרֵי, דִּכְתִיב: "מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה". וְלִגְמַר מִנַּיְסָן, דִּכְתִיב: "רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", דְּנִין שָׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים, וְאֵין דָּנִין

שָׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֳדָשִׁים. תְּנַן הָתָם: "מַשְׁקִין בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּמּוֹעֵד וּבַשְּׁבִיעִית". בְּשְׁלָמָא מוֹעֵד, מִשּׁוּם טִרְחָא הוּא, וּמִשּׁוּם פְּסִידָא שְׁרוֹ רַבָּנָן, אֶלָּא שְׁבִיעִית, חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי, אָמַר רָבָא: אֲבוֹת אָסְרָה תּוֹרָה, תּוֹלְדוֹת לֹא אָסְרָה, דִּכְתִיב: "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" וְגוֹ', וּכְתִיב: "אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ" וְגוֹ' מִכְּדֵי זְמִירָה בִּכְלָל זְרִיעָה וּזְרִיעָה וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה, לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא, לְמֵימְרָא דְּאַהֲנֵי תּוֹלְדוֹת הוּא דְּמַחַיַּב, הָא אַאֲחֲרִינָא לָא מְחַיַּב. וְלֹא, וְהָתַנְיָא: "שָׁדְךָ לֹא תְזָרֵע" אֵין לִי אֶלָּא זְרִיעָה וְזִמּוּר, מְנַיִן לְרַבּוֹת הַמְנַכֵּשׁ וְכוּ', מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וְקִשְׁקוּשׁ בַּשְּׁבִיעִית מִי שָׁרֵי, וְהָתַנְיָא: "וּבַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ", "תִּשְׁמְטֶנָּה" מִלְקַשְׁקֵשׁ, "וּנְטַשְׁתָּהּ" מִלְסַקֵּל, תֵּרֵי קִשְׁקוּשֵׁי הֲווֹ, אַבְרוֹיֵי אִילָנֵי אָסוּר, סְתוּמֵי פִּילֵי שָׁרֵי.

(ויקרא כה ה) "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים לִסְפִיחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין. "וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר" אֶת הַשָּׁמוּר אִי אַתָּה בוֹצֵר, אֲבָל אַתָּה בוֹצֵר אֶת הַמֻּפְקָר. "לֹא תִבְצֹר" כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: תְּאֵנָה שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצְצִין אוֹתָהּ בְּמַקָּצֶה, אֲבָל קוֹצֵץ הוּא בַּחֲרֵב. אֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בָּעֲרֵבָה. אֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבֵית הַבַּד וּבַקֻּטֶב, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבַּד וּמַכְנִיס לַבּוֹדִידָה. "שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" כֵּיוָן שֶׁיְּצָאָה שְׁבִיעִית אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרוֹתֶיהָ שְׁמִיטָה מֻתָּר אַתָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּגוּפוֹ שֶׁל אִילָן, אֲבָל פֵּרוֹתָיו אֲסוּרִין עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט.

(ויקרא כה ו) "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" "לָכֶם" דּוּמְיָא דְּ"לְאָכְלָה", מָה אֲכִילָה שֶׁהֲנָאתוֹ וּבְעוּרוֹ שָׁוֶה, יָצְאוּ עֵצִים שֶׁהֲנָאתָן אַחַר בְּעוּרָן. כִּדְתַנְיָא: עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים שֶׁגִּבְּבָן (הַרְבֵּה) [לְחוֹבָה] עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, לְקָטָן לַאֲכִילָה יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. וְעֵצִים נַמֵּי אַף עַל גַּב דַּהֲנָאתָן וּבְעוּרָן שָׁוֶה, סְתָם עֵצִים לְהַסָּקָה עוֹמְדִין. וְעֵצִים דְּהַסָּקָה תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: אֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא לְמִישְׁרָא וְלֹא לְכִבּוּס. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מוֹסְרִין. מַאי טַעֲמָא דְּתַנָּא קַמָּא, אָמַר קְרָא: "לָכֶם לְאָכְלָה" לְאָכְלָה וְלֹא לְמִישְׁרָא וְלִכְבִיסָה. וְרַ' יוֹסֵי אוֹמֵר מוֹסְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְמִישְׁרָא וְלִכְבִיסָה, דִּכְתִיב: "לָכֶם" לְכָל צָרְכֵיכֶם. וְתַנָּא קַמָּא נַמֵּי הָא כְּתִיב "לָכֶם", הַהוּא "לָכֶם" דּוּמְיָא דְּ"לְאָכְלָה" מִי שֶׁהֲנָאתוֹ וּבְעוּרוֹ שָׁוֶה, יָצָא מִישְׁרָא וְכִבִּיסָה שֶׁהֲנָאתוֹ וּבְעוּרוֹ אֵינוֹ שָׁוֶה. וְרַבִּי יוֹסֵי נַמֵּי הָכְתִיב "לְאָכְלָה", הַהוּא מִבָּעֵי לֵהּ "לְאָכְלָה" וְלֹא לְמִלּוּגְמָא. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַכִּבִּיסָה וּלְהוֹצִיא אֶת הַמִּלּוּגְמָא, מַרְבֶּה אֲנִי אֶת הַכִּבִּיסָה שֶׁשָּׁוָה בְּכָל אָדָם, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַמִּלּוּגְמָא שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בְּכָל אָדָם. מַאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: "לְאָכְלָה" וְלֹא לְמִלּוּגְמָא, "לְאָכְלָה" וְלֹא לְזִלּוּף,

"לְאָכְלָה" וְלֹא לַעֲשׂוֹת אַפִּיקְטוֹזִין, כְּמַאן, כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאִי רַבָּנָן הָא אִכָּא נַמֵּי מִישְׁרָא וּכְבִיסָה. רָבָא רָמֵי: תְּנַן: "מִמִּין הַצְּבָעִים, סְפִיחֵי סְטִים וְקוֹצָה, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶם בִּעוּר וְלִדְמֵיהֶם בִּעוּר", אַלְמָא עֵצִים יֵשׁ בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וּרְמִינְהוּ: עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). מֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין אֶת הָאִילָנוֹת בַּשְּׁבִיעִית, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל הָאִילָנוֹת מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הֶחָרוּבִין מִשֶּׁיִּשְׁרְשׁוּ, וְהַגְּפָנִים מִשֶּׁיִּגְרְעוּ, וְהַזֵּיתִים מִשֶּׁיָּנִצּוּ, וּשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ. רָמֵי לֵהּ רָמֵי בַּר אַחָא לְרַב חִסְדָּא: תְּנַן: "שׁוֹמְרֵי סְפִיחִים [בַּשְּׁבִיעִית], נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וּרְמִינְהוּ: "לְאָכְלָה" וְלֹא לִטְרָפָה, אֲמַר לֵהּ: רַחֲמָנָא אָמַר "לְדוֹרוֹתֵיכֶם", וְאַתְּ אָמַרְתְּ תִּבָּטֵל. אֲמַר לֵהּ: מִי קָאָמֵינָא תִּבָּטֵל, לֵיתוּ מִדְּאִשְׁתְּקַד, בָּעֵינָן "כַּרְמֶל" וְלֵיכָּא. וְלֵיתוּ מִכַּרְמֶל דְּאִשְׁתְּקַד, אֲמַר קְרָא: "כַּרְמֶל תַּקְרִיב" בָּעֵינָן כַּרְמֶל בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּה וְלֵיכָּא. אָמַר רַב חִסְדָּא בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִשְׁרָפָה. וְחַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת, דִּלְאָכְלָה קָרִינָא בַּהּ. מֵיתִיבִי: הָאוֹכֵל מֵעֲסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ חַיָּב מִיתָה, וְאַמַּאי, כֵּיוָן דְּאִלּוּ מִטַּמֵּא בַּת שְׂרֵפָה הִיא, "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵפָה, שָׁאנֵי הָתָם, כְּדִכְתִיב: "לְדוֹרוֹתֵיכֶם". תְּנִיָא נַמֵּי הָכִי: מְנַיִן לָאוֹכֵל מֵעֲסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּב מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְדוֹרוֹתֵיכֶם". וְלִיגְמַר מִנָּהּ, הָתָם עִקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא עִקָּר לִשְׂרֵפָה.

רמז תרנט

(ויקרא כה ו) "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" מִן הַשּׁוֹבֶת בָּאָרֶץ אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַמְשֻׁמָּר. מִכָּאן אָמְרוּ: שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְבָה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שֶׁלָּהּ [בַּשְּׁבִיעִית]. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹכְלִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּטוֹבָה וְשֶׁלֹּא בְּטוֹבָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים, זֶה מַקֵּלִּי בֵּית שַׁמַּאי וּמַחֲמִירֵי בֵּית הִלֵּל. "לָכֶם" וְלֹא לַאֲחֵרִים. "לְאָכְלָה" וְלֹא לְהָבִיא מִמֶּנָּה מְנָחוֹת, וְלֹא לְהָבִיא מִמֶּנָּה נְסָכִים. "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ" יָכוֹל אֵין לִי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית מֻתָּרִין אֶלָּא לֶעָנִיִּים בִּלְבַד, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ" הֲרֵי [בָּעָלִים] עֲשִׁירִים (וּבַעֲלֵי) וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר, אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר.

דָּבָר אַחֵר: "וְאָכְלוּ אֲבִיגֵי עַמֶּךָ" הֶרְאוּי לְאָדָם, הֶרְאוּי לַבְּהֵמָה לַבְּהֵמָה. (אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ" פֵּרוֹת אָדָם לְאָדָם, פֵּרוֹת בְּהֵמָה לַבְּהֵמָה). "וְלִשְׁכִירֶךָ" מִן הַנָּכְרִים, "וּלְתוֹשָׁבְךָ" מִן הַנָּכְרִים, "הַגָּרִים עִמָּךְ" לְהָבִיא אֶת הָאַכְסַנְיָא.

"וְלִבְהֶמְתְּךָ" כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעוּר יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית. וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וְאֵין לוֹ בְּעוּר. עִקַּר הַלּוּחַ שׁוֹטֶה, וְעִקַּר הַדַּנְדָּנָה. דִּכְתִיב: "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל" כָּל זְמַן שֶׁהַחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה מַאֲכִיל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, כֻּלָּה לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה, כֻּלָּה לִבְהֶמְתְּךָ שֶׁבַּבַּיִת. וְהֵנִי לָא כְּלוּ: (בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ) תְּנַן הָתָם: "שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת (הֵן) לַבָּעוּר: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל, וְשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת. וְלָמָּה אָמְרוּ שָׁלֹשׁ כוֹ', שֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין כָּל אַחַת וְאַחַת עַד שֶׁיְּכַלֶּה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהּ". מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר קְרָא.

"וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ" כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה הָאָכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת וְכוּ'. וּגְמִירִי דְּאֵין חַיָּה שֶׁבִּיהוּדָה גְּדֵלָה עַל פֵּרוֹת שֶׁבַּגָּלִיל, וְאֵין חַיָּה שֶׁבַּגָּלִיל גְּדֵלָה עַל פֵּרוֹת שֶׁבִּיהוּדָה. עַד מָתַי (אוֹכְלִין) [נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין] בַּקַּשׁ וּבַתֶּבֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. דִּכְתִיב: "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ" בִּזְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאָכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת וְכוּ'.

"וְלִבְהֶמְתְּךָ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וּמָה אִם חַיָּה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָדָם הִיא אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּת אָדָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתֹּאכַל, אֶלָּא כֵּן הָיִיתִי אוֹמֵר יַכְנִיס לַבְּהֵמָה וּתְהֵא אוֹכֶלֶת לְעוֹלָם, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם בְּעוּר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, בְּפֵרוֹת אָדָם, אֲבָל בְּהֵמָה תְּהֵא אוֹכֶלֶת וְהוֹלֶכֶת לְעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה" מֻקְצֶה בְּהֵמָה לַחַיָּה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, בְּהֵמָה אוֹכֶלֶת מִתּוֹךְ הַבַּיִת וְכוּ'. "אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ" מַה שֶּׁבְּאַרְצֶךָ הֵן אוֹכְלִין, לֹא מַה שֶּׁהוֹצִיא עֲקִילַס לַעֲבָדָיו לְפַנְתּוּס. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ, שֶׁמּוֹצִיאִין לְסוּרְיָא וְאֵין מוֹצִיאִין לְחוּצָה לָאָרֶץ. "תִּהְיֶה" אַף לְהַדְלָקַת הַנֵּר, אַף לִצְבּוֹעַ בָּהּ אֶת הַצֶּבַע. "כָּל תְּבוּאָתָהּ" מְלַמֵּד, שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא (מִן) הַתְּבוּאָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מֵאֵימָתַי אוֹכְלִין פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית, הַפַּגִּין, (מְשַׁיְּזְרִיעוּ) [מְשַׁיְּזְרִיחוּ] אוֹכֵל בָּהֶן פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. (כְּחָלוּ) [בְּחָלוּ] כּוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן כֵּיוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת. הַבֹּסֶר, (מְשֻׁתְּנֵע) [מְשֻׁיְּגַרַע] אוֹכֵל בּוֹ פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. הִבְאִישׁ, כּוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן כֵּיוֹצֵא בּוֹ (וּשְׁאָר) [בִּשְׁאָר] שְׁנֵי שְׁבוּעַ חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת. הַזֵּיתִים, מָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין שִׁלְשֶׁת לוֹגִין לִסְאָה, הִכְנִיסוּ רְבִיעִית [לִסְאָה], פּוֹטֵר וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ חֲצִי לוֹג, כּוֹתֵשׁ וְקַדּ בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ לוֹג, כּוֹתֵשׁ בַּשָּׂדֶה וְכוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן כֵּיוֹצֵא בָּהֶן (וּשְׁאָר) [בִּשְׁאָר] שְׁנֵי שְׁבוּעַ חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת. וּשְׁאָר כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן אֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל מִפַּגִּיהֶן לִכְבֹשׁ מֵהֶן לִשְׁלֹק מֵהֶן לִמְלֹחַ

מֵהֶן, אֶלָּא כְּעוֹנָתָן לַמַּעֲשְׂרוֹת כָּךְ עוֹנָתָן לַשְּׁבִיעִית. "לֶאֱכֹל" וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ זְלָפִין, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אִסְפְּלָנִית, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אַפִּיקְטוֹזִין.

(ויקרא כה ח) "וְסָפַרְתָּ לְךָ" בְּבֵית דִּין. "שֶׁבַע שַׁבְּתֹת" יָכוֹל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים". יָכוֹל יִסְפֹּר שֶׁבַע שְׁמִטִּים זֶה אַחַר זֶה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ. וּמִנַּיִן שֶׁיִּסְפְּרוּ לִשְׁנֵי שְׁבוּעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים". מִנַּיִן שֶׁיִּסְפֹּר לִשְׁנֵי יוֹבֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ לְךָ יְמֵי גוֹ' תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. מִנַּיִן עֲשָׂה יוֹבֵל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹבֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים". מִנַּיִן עֲשָׂה יוֹבֵל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁבִיעִית, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ לְךָ יְמֵי גוֹ' תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹבֵל, וְאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ שְׁבִיעִית.

(ויקרא כה ט) "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה" (כְּתוּב בְּרֵמָז תרמ"ו). "בְּיוֹם" וְלֹא בַּלַּיְלָה. "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים" וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם" מְלַמֵּד, שֶׁכָּל יָחִיד וְיָחִיד חַיָּב. יָכוֹל [אַף] תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי [בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ"] שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ", אֶלָּא בֶּעָשׂוֹר [לַחֹדֶשׁ] דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם אֶלָּא בְּבֵית דִּין בִּלְבַד. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַיּוֹבֵל. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי הוּא, בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי הוּא, דִּכְתִיב: "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם". הָא מַנִּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר: מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה חָל יוֹבֵל. דְּתַנְיָא: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר", יָכוֹל לֹא תְּהֵא מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים וְאֵילֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים" מְלַמֵּד שֶׁמִּתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת מִתְּחִלָּתָהּ. מִכָּאן אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה: מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים נִפְטָרִין לְבָתֵּיהֶן וְלֹא הָיוּ מְשַׁתַּעְבְּדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם, אֶלָּא אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִים וְעַטְרוֹתֵיהֶן בְּרֹאשֵׁיהֶן. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים תָּקְעוּ בֵּית דִּין בַּשּׁוֹפָר, נִפְטְרוּ עֲבָדִים לְבָתֵּיהֶם וְשָׁדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְרַבָּנָן, שָׁנִים אַתָּה מְקַדֵּשׁ וְאִי אַתָּה מְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים.

(ויקרא כה י) "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" וְלֹא שְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת. מִכָּאן אָמְרוּ: יוֹבֵל אֵין עוֹלֶה לְמִנְיַן שָׁבוּעַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יוֹבֵל עוֹלֶה לְמִנְיַן שָׁבוּעַ. אָמְרוּ לוֹ לְר' יְהוּדָה: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ" אִם כֵּן אֵינוֹ אֶלָּא חָמֵשׁ, אָמַר לָהֶם: לְדִבְרֵיכֶם הֲרֵי

הוּא אוֹמֵר: "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" וַהֲרֵי כָּאן אַרְבַּע, אֶלָּא אִכָּא לְאוֹקְמַהּ בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ, דְּיִלְפִי נַמֵּי אִכָּא לְאוֹקְמֵי בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אִם לֹא נִרְאֶה בִּזְמַנּוֹ אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר קִדְּשׁוּהוּ שָׁמַיִם. פְּלִימוֹ אוֹמֵר: בִּזְמַנּוֹ אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בֵּין בִּזְמַנּוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" שָׁנִים אַתָּה מְקַדֵּשׁ וְאִי אַתָּה מְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים. "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים" בְּשָׁנִים, הַשְּׁבִיעִית חֲבִיבָה (כְּתוּב בְּרֶמֶז רע"ו). "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יִשְׁבֶיהָ" יָכוֹל בָּאָרֶץ אִין, בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יוֹבֵל הִיא" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּאָרֶץ" בִּזְמַן שֶׁהַדְּרוֹר נוֹהֵג בָּאָרֶץ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֵין הַדְּרוֹר נוֹהֵג בָּאָרֶץ אֵין נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ. תַּנְיָא: מְשֻׁגָּלוּ רְאוּבֵן וְגָד וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי, בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יִשְׁבֶיהָ" בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ מִקְצָתָן. יָכוֹל אֲפִלּוּ הָיוּ עָלֶיהָ וְהָיוּ מְעֹרָבִין שֵׁבֶט יְהוּדָה בִּבְנְיָמִין וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְכָל יִשְׁבֶיהָ" בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבִין כְּתִקְנָן וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעֹרָבִין.

"וּקְרָאתֶם דְּרוֹר" אֵין דְּרוֹר אֶלָּא חֵרוּת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַה לְשׁוֹן דְּרוֹר, כְּמִדַּיר בֵּי דַּיְרָא כְּאִידְּרָא, וּמַסְחָר בְּכָל מְדִינָה. "יוֹבֵל הִיא" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמְטוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּקְעוּ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא" דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: "יוֹבֵל הִיא" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמְטוּ. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּקְעוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מָאן שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מַרְבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר: "יוֹבֵל הִיא" אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ, וְאֵינוֹ יוֹבֵל אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא שִׁלּוּחַ עֲבָדִים, וְאִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא תְּקִיעַת שׁוֹפָר.

דָּבָר אַחֵר: זוֹ מְסוּרָה לְבֵית דִּין, וְזוֹ אֵין מְסוּרָה לְבֵית דִּין. מַאי "דָּבָר אַחֵר", וְכִי תֵּימָא אִי אֶפְשָׁר דְּלֵיכָּא חַד בְּסוֹף הָעוֹלָם דְּלָא מְשַׁלַּח, קָא מַשְׁמַע לָן דָּבָר אַחֵר. בִּשְׁלָמָא לְרַ' יוֹסֵי כִּדְאָמַר טַעֲמָא, אֶלָּא לְרַ' יְהוּדָה מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר", וְקָסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו כוּ'. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהַת דְּרוֹר לְשׁוֹן חֵרוּת, מַאי מַשְׁמַע, כִּי מְדַיֵּר דַּיְרָא וּמוֹבִיל סְחוֹרְתָא בְּכָל מְדִינְתָא. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַ' יוֹסֵי, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁלָשְׁתָן מְעַכְּבִין, וְקָסָבְרִי מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָנָיו וּלְאַחֲרָיו. וְהָכְתִיב: "יוֹבֵל הִיא", דַּאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכְתִיב: "בָּאָרֶץ", הַהִיא בִּזְמַן שֶׁנּוֹהֵג דְּרוֹר בָּאָרֶץ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בָּאָרֶץ אֵינוֹ נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

"וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ" אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִי בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ הֲרֵי כְּבָר אָמְרוּ, וְאִי בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין הֲרֵי כְּבָר אָמְרוּ, הָא אֵין הַכָּתוּב

מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנִרְצַע שְׁתֵּי שָׁנִים וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. מַאי מַשְׁמַע, אָמַר קְרָא: "אִישׁ" אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאִישׁ וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּאִשָּׁה, הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ רְצִיעָה. וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב נִרְצַע. דְּאִי אַשְׁמְעִינָן מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, מִשּׁוּם דְּלָא מְטָא זְמַנֵּהּ, אֲבָל נִרְצַע דְּמָטָא זְמַנֵּהּ אֵימָא לֵיקְנְסֵהּ. וְאִי אַשְׁמְעִינַן נִרְצַע, דַּעֲבַד לֵהּ שֵׁשׁ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין דְּלָא עֲבַד לֵהּ שֵׁשׁ אֵימָא לָא. צְרִיכָא. וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "וְשַׁבְתָּם" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "לְעוֹלָם". דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לְעוֹלָם", הֲוָה אָמֵינָא לְעוֹלָם מַמָּשׁ, כְּתַב רַחֲמָנָא "וְשַׁבְתָּם". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וְשַׁבְתָּם", הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּלָא עֲבַד לֵהּ שֵׁשׁ אֲבָל עֲבַד לֵהּ שֵׁשׁ לֹא יְהֵא סוֹפוֹ חָמוּר מִתְּחִלָּתוֹ מַה תְּחִלָּתוֹ שֵׁשׁ אַף סוֹפוֹ שֵׁשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן "לְעוֹלָם" לְעוֹלְמוֹ שֶׁל יוֹבֵל.

דָּבָר אַחֵר: "וְשַׁבְתָּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ" לְמַה שֶּׁהֶחְזִקָה מִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא שָׁב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לַאֲחֻזָּתוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא שָׁב, וְאֵינוֹ שָׁב לִשְׁעָרָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּגְּאֻלָּה. "תָּשֻׁבוּ" לְרִבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה.

רמז תרס

(ויקרא כה יא) "יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁמִּתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת מִתְּחִלָּתָהּ כָּךְ מִתְקַדֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת בְּסוֹפָהּ. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי מוֹסִיפִים מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה" שְׁנַת חֲמִשִּׁים אַתָּה מְקַדֵּשׁ וְאִי אַתָּה מְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת. וְרַבָּנָן, שְׁנַת חֲמִשִּׁים אַתָּה מוֹנֶה וְאִי אַתָּה מוֹנֶה שְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת, לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַ' יְהוּדָה דְּאָמַר שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן. "כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם" הָעַרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מָכָרָן וְקִדֵּשׁ בְּדִמֵּיהֶן, מְקֻדֶּשֶׁת. מָנָלָן, מִדְּגָלֵי רַחֲמָנָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמוֹהוּ" כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְהַיֶּה מִמֶּנּוּ חֲרֵי הוּא כָּמוֹהוּ, מִכְּלָל דְּכָל אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה שְׁרוּ. וְנֵילַף מִנַּהּ, מִשּׁוּם דְּהַוְיָה עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁבִיעִית שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. שְׁבִיעִית מַאי הִיא, "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו, אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ. אִי מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמוֹ וְיוֹצֵא לְחֻלִּין, אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ וְיוֹצְאָה לְחֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה" בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. הָא כֵּיצַד, לָקַח בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית בָּשָׂר אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְעַבְּרִין בִּשְׁבִיעִית. לָקַח בְּבָשָׂר דְּגִים יָצָא בָּשָׂר וְנִכְנְסוּ דְּגִים, בַּדְּגִים יַיִן יָצְאוּ דְּגִים וְנִכְנַס יַיִן, בְּיַיִן שֶׁמֶן יָצָא יַיִן וְנִכְנַס שֶׁמֶן. הָא כֵּיצַד, אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּס בִּשְׁבִיעִית, וּפֵירֵי עַצְמוֹ אָסוּר. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין מַאי אִכָּא לְמֵימַר, תְּרֵי מְעוּטֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב הָכָא: "וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמוֹהוּ", וּכְתִיב הָתָם: "יוֹבֵל

הִיא" הִיא אֵין, מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. "מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ" כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, כָּלָה מִן הַשָּׂדֶה כַּלֶּה מִתּוֹךְ הַבַּיִת. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר: הַכּוֹבֵשׁ שְׁלשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן. וְר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַף עַל אַחֲרוֹן. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא כָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה, יֵאָכֵל מִינוֹ מִן הַבַּיִת, כָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יֵבַעֵר מִינוֹ מִן הַבַּיִת. וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַיָּרֵק אֶחָד לְבָעוּר. אוֹכְלִים בָּרְגִילָה עַד שֶׁיִּכְלוּ סַנְּרִיוֹת מִבְּקִעַת בֵּית נְטוֹפָה.

(ויקרא כה יג) "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין שְׁבִיעִית מְתַחֶלֶּלֶת אֶלָּא דֶּרֶךְ מִקָּח. וְר' יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִלּוּל. מַאי טַעֲמָא דְּר' אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת", וּכְתִיב: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר" מַה לְּהַלָּן דֶּרֶךְ מִקָּח וְלֹא דֶּרֶךְ חִלּוּל, אַף כָּאן דֶּרֶךְ מִקָּח וְלֹא דֶּרֶךְ חִלּוּל. וְר' יוֹחָנָן מַאי טַעֲמָא, "כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ בֵּין דֶּרֶךְ מִקָּח בֵּין דֶּרֶךְ חִלּוּל, אַף שְׁבִיעִית. וְר' יוֹחָנָן הַאי "כִּי תִמְכְּרוּ" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית, אָדָם נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית לְסוֹף מוֹכֵר וְכוּ'. וְר' אֶלְעָזָר הַאי קְרָא דְּר' יוֹחָנָן מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְכוּ'. מִדְּקָתָנֵי "לָקַח" אַלְמָא דֶּרֶךְ מִקָּח אִין, דֶּרֶךְ חִלּוּל לֹא, אָמַר רַב אַשִׁי: מַחֲלֹקֶת בְּפֵירֵי שֵׁנִי, אֲבָל בְּפֵירֵי רִאשׁוֹן דִּבְרֵי הַכֹּל דֶּרֶךְ מִקָּח אֵין דֶּרֶךְ חִלּוּל לֹא. "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" זוֹ מוֹצִיאָה עֲבָדִים, וְאֵין שְׁבִיעִית מוֹצִיאָה עֲבָדִים. שֶׁהָיָה בַּדִּין: וּמָה אִם יוֹבֵל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּט כְּסָפִים מוֹצִיא אֶת הָעֲבָדִים, שְׁבִיעִית שֶׁמְּשַׁמֶּטֶת אֶת הַכְּסָפִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתּוֹצִיא עֲבָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" זוֹ מוֹצִיאָה עֲבָדִים וְאֵין שְׁבִיעִית מוֹצִיאָה עֲבָדִים. קַל וָחֹמֶר לְיוֹבֵל שֶׁיְּשַׁמֵּט כְּסָפִים: וּמָה אִם שְׁבִיעִית שֶׁאֵינָהּ מוֹצִיאָה עֲבָדִים מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים, יוֹבֵל שֶׁמּוֹצִיא עֲבָדִים אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּשַׁמֵּט כְּסָפִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשִּׁמְטָה שָׁמוֹט" שְׁמִיטָה מְשַׁמֶּטֶת כְּסָפִים, וְיוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים. "תְּשֻׁבוּ" גּוֹ' לְרַבּוֹת הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁתַּחֲזֹר לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

(ויקרא כה יד) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ' אַל תּוֹנוּ". כְּתִיב: "כֹּה הִרְאַנִי וְהִנֵּה אֲדֹנָי נִצָּב עַל חוֹמַת אָנָךְ" עַל שׁוּרָא דְּאוֹנְיָתָא. "וּבְיָדוֹ אָנָךְ" כְּבַעַל חוֹב שֶׁהוּא עוֹמֵד וּבְיָדוֹ שְׁטָרוֹ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: בְּכָל עֲוֹנוֹת כְּתִיב: "נוֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע", בְּרֹם הָכָא: "לֹא אוֹסִיף עוֹד עָבוֹר לוֹ". רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: "וּבְצַעַם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם" קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה עֲוֹנוֹת, מִי מְקַטְרֵג בְּרֹאשׁ כֻּלָּם, גֶּזֶל. בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָהֶם עוֹבְדֵי אֱלִילִים וּשְׁפִיכוּת דָּמִים גִּלּוּי עֲרָיוֹת, הַגֶּזֶל חָמוּר כֻּלָּם. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֲטָאוֹת סִדֵּר יְחֶזְקֵאל, וּמִכֻּלָּם לֹא חָתַם אֶלָּא בְּגֶזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי

אֶל בִּצְעָתֶךָ". לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל: "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ" וְכִי תַמְכְּרוּ, אַתֶּם עֲתִידִים לִמְכֹּר לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֶלָּא תִּשְׁתַּתְּפוּן לְבָרְיֵיכוֹן עִמְּכוֹן, כְּהֲדֵין שֶׁעָשׂוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁאָמְרוּ לִנְבוּכַדְנֶאצַּר: "לָא חַשְׁחִין אֲנַחְנָא עַל דְּנָה פִּתְגָם וְגוֹ', הֵן אִיתַי אֱלָהָנָא" וְגוֹ'.

רמז תרסא

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּר' חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית. אָדָם נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" וְגוֹ', וּסְמִיךְ לָהּ: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד" וְגוֹ' דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, וּמַאי נִיהוּ, מִטַּלְטְלִין. לֹא הִרְגִּישׁ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ". לֹא בָּאת לְיָדוֹ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב". מַאי שְׁנָא הָתָם דְּאָמַר: "לֹא הִרְגִּישׁ" וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּאָמַר: "לֹא בָּאת לְיָדוֹ", כְּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, נַעֲשָׂה לוֹ כְּהֶתֵּר. לֹא בָּאת לְיָדוֹ, סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ". וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ בְּהַאי עִנְיָנָא לָא כְּתִיבָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דִּלְזַבִּין אִינִישׁ בְּרַתֵּהּ וְלָא לְיזִיף בְּרִבִּיתָא. מַאי טַעֲמָא, בִּתּוֹ מִגְרָעָא וְאָזְלָא, וְרִבִּיתָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא. לֹא בָּאת לְיָדוֹ, לְסוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ", וּכְתִיב: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית". לֹא בָּאת לְיָדוֹ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ". וְלֹא לְךָ אֶלָּא לַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִמְכַּר לְגֵר". וְלֹא לְגֵר צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב. מִשְׁפַּחַת גֵּר" זֶה הַנִּכְרִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אוֹ לְעֵקֶר" זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ. נָכְסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֲחֲרָיוּת, נִקְנִין בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. בַּחֲזָקָה מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם". דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ" בַּמֶּה יְרִשְׁתֶּם, בִּישִׁיבָה. וְשֶׁאֵין לָהֶן אֲחֲרָיוּת, אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה. מְנָלָן, דִּכְתִיב: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד" דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, וּמַאי נִיהוּ, מִטַּלְטְלִין. וְרִ' יוֹחָנָן אָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, תַּנָּא תַּקַּנְתָּא דְּרַבָּנָן קָתָנֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מְשִׁיכָה קוֹנָה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ נִשְׁרְפוּ חִטֶּיךָ בַּעֲלִיָּה כו'. שֶׁמָּא תִּפֹּל דְּלֵקָה בְּאוֹנֶס, דְּאִי מוֹקְמַת לַהּ בִּרְשׁוּתֵהּ מְסַר נַפְשֵׁהּ טָרַח וּמַצִּיל, וְאִי לָא לָא מְסַר נַפְשֵׁהּ וְלָא טָרַח וּמַצִּיל. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מְשִׁיכָה מְפָרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, דְּאָמַר קְרָא: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. וְרִ' יוֹחָנָן אָמַר: "מִיָּד" לְמִעוּטֵי קַרְקַע דְּלֵית בָּהּ אוֹנָאָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: "וְכִי תִמְכְּרוּ (מִיָּד) [לְיָד] אַל תּוֹנוּ", "אוֹ קָנֹה" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ לִמְשִׁיכָה. וְרִ' יוֹחָנָן, "אוֹ קָנֹה" מַאי עֲבִיד לַהּ, מִבָּעֵי לַהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְכִי

תַּמְכְּרוּ לֹא תוֹנוּ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְאַנָּה לוֹקֵחַ, נִתְאַנָּה מוֹכֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה". וְרֵישׁ לָקִישׁ, תַּרְתֵּי שְׁמַע מִנַּהּ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בִּבְהֶמְתּוֹ, בְּדִינֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ קָנָה, וְחַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶם", אָמַר אַבָּיֵי: בַּדִּין שֶׁפְּסָקָה לָהֶן תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" בְּמִשִּׁיכָה, מִיַּד גּוֹי בְּכֶסֶף. וְאֵימָא מִיַּד גּוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא, אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ. קַל וָחוֹמֶר הִיא: גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאֵימָא עַד דְּאָכֵא תַּרְתֵּי, אָמְרִי: לְאוֹ קַל וָחוֹמֶר: גּוּפוֹ בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם. אֵימָא אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא, דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ, מָה עֲמִיתְךָ בַּחֲדָא אַף גּוֹי בַּחֲדָא. וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל [בִּבְהֶמְתּוֹ], בְּדִינֵיהֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ קָנָה, וּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶן", אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶן שֶׁפְּסָקָה לָהֶן תּוֹרָה, "לַעֲמִיתֶךָ" הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא לְגוֹי בְּכֶסֶף. אֵימָא "לַעֲמִיתֶךָ" הוּא דְּלִיקְנֵי, הָא לְגוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא, קַל וָחוֹמֶר הוּא: אִם גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאֵימָא עַד דְּאָכֵא תַּרְתֵּי, אָמְרִי: לְאוֹ קַל וָחוֹמֶר הוּא: גּוּפוֹ בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם, וְאֵימָא אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא, דּוּמְיָא דַּ"עֲמִיתֶךָ" מָה עֲמִיתְךָ בַּחֲדָא, אַף גּוֹי בַּחֲדָא. וְלַאֲמֵימַר דַּאֲמַר: מִשִּׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲמַר: דִּבֵּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת אֲבָל מְשִׁיכָה לָא קָנָה, אֲהַנְיֵ "לַעֲמִיתֶךָ" לַעֲמִיתֶךָ בְּכֶסֶף, לְגוֹי בְּמְשִׁיכָה. אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה "לַעֲמִיתֶךָ" בְּמְשִׁיכָה, וְלֹא לְגוֹי בְּמְשִׁיכָה, "לַעֲמִיתֶךָ" מַאי אֲהַנְיֵ, "לַעֲמִיתֶךָ" אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְלַגּוֹי אִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה. מֵ"אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ" נָפְקָא, חַד בְּגוֹי, וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ. וּצְרִיכָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הָוָה אָמֵינָא: לְגוֹי הוּא דְּלֵית לַהּ אוֹנָאָה, אֲבָל לְהֶקְדֵּשׁ יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, קָא מַשְׁמַע לָן. הָנִיחָא אִי סָבַר לַהּ כְּמַאן דַּאֲמַר גְּזֵלוֹ אָסוּר הַיְנוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי אוֹנָאָה, אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּאִידָךְ, "לַעֲמִיתֶךָ" לָמָּה לִי, עַל כָּרְחָךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לַהּ.

"וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד" דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין. יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהַקִּשּׁוּ לִקַּרְקָעוֹת. יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין, אָמַר קְרָא: "מִמְכָּר" מִי שֶׁגּוּפוֹ קָנוּי וְגוּפוֹ מָכוּר, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי וְאֵין גּוּפָן מָכוּר וְאֵין עוֹמְדִין אֶלָּא לִרְאִיָּה שֶׁלָּהֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: הַמּוֹכֵר שְׁטָרוֹתָיו [לְבַשָּׂם] יֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה. וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּיֵשׁ אוֹנָאָה לִפְרוּטוֹת. הֶקְדֵּשׁוֹת "עֲמִיתֶךָ" כְּתִיב.

לָמָּה לִי דְּכָתַב לְאוֹ בְּרִבִּית, לְאוֹ בְּאוֹנָאָה (בְּרֵישָׁא תר"ו).

"וְכִי תִמְכְּרוּ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּתְאַנָּה לוֹקֵחַ, נִתְאַנָּה מוֹכֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה אַל תּוֹנוּ". וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לוֹקֵחַ וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב מוֹכֵר. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא מוֹכֵר, הָוָה אָמֵינָא מִשּׁוּם דְּקִים לֵהּ בִּזְבִינְתֵּהּ, אֲבָל לוֹקֵחַ דְּלָא קִים לֵהּ בִּזְבִינְתֵּהּ אֵימָא לָא אַזְהֲרֵהּ

רַחְמָנָא בְּלֹא תוֹנוּ וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא לוֹקֵחַ, מִשּׁוּם דְּמִזְבָּן קָא זָבֵין, דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: זָבְנִית קְנִית, אֲבָל מוֹכֵר דַּאֲבוּדֵי קָא מוֹבִיד, דְּאָמְרִי אִינָשֵׁי: זַבֵּין אוֹבִיד, אֵימָא לָא אַזְהֲרֵהּ רַחֲמָנָא בְּלֹא תוֹנוּ. צְרִיכָא. "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר אַל תּוֹנוּ" רַב אָמַר: שְׁתּוּת מִקָּח שָׁנִינוּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שְׁתּוּת מָעוֹת [נַמֵּי] שָׁנִינוּ. שָׁוֵי שִׁתָּא בְּחַמְשָׁא שָׁוֵי שִׁתָּא בְּשִׁבְעָה, דְּכֻלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּבָתַר מִקָּח אָזְלִינָן וְאוֹנָאָה הַוְיָא. כִּי פְּלִיגִי שָׁוְיָא חַמְשָׁא בְּשִׁתָּא וְשָׁוֵי שִׁבְעָה בְּשִׁתָּא, לִשְׁמוּאֵל דַּאֲמַר בָּתַר מָעוֹת אָזְלִינָן אִידֵי וְאִידֵי אוֹנָאָה הַוְיָא, לְרַב דַּאֲמַר בָּתַר מִקָּח אָזְלִינַן שָׁוֵי חֲמִשָּׁה בְּשִׁתָּא בְּטוּל מִקָּח הַוְיָא, שָׁוֵי שִׁבְעָה בְּשִׁתָּא מְחִילָה הַוְיָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כִּי אָמְרִינָן מְחִילָה וּבְטוּל מִקָּח, הֵיכָא דְּלֵיכָּא שְׁתּוּת מִשְּׁנֵי צְדָדִין. אֲבָל הֵיכָא דְּאִכָּא שְׁתּוּת אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד הַוְיָא אוֹנָאָה. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דִּשְׁמוּאֵל: מִי שֶׁהִטַּל עָלָיו, יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד, מָכַר לוֹ שְׁוֵה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, מִי נִתְאַנָּה, לוֹקֵחַ, יַד לוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה, אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי [מָעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי מַה שֶּׁאוֹנִיתַנִי. מָכַר לוֹ שְׁוֵה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, מִי נִתְאַנָּה, מוֹכֵר כו', רָצָה, אוֹמֵר: תֵּן לִי] מִקָּחִי אוֹ תֵּן לִי מַה שֶּׁאוֹנִיתַנִי. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא פָּחוֹת מִשְּׁתּוּת נִקְנָה מִקָּח, יֶתֶר עַל שְׁתּוּת בָּטֵל מִקָּח, שְׁתּוּת קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְזֶה וְזֶה בִּכְדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ. וְלֹא שָׁנוּ אֶלָּא לוֹקֵחַ, אֲבָל מוֹכֵר לְעוֹלָם חוֹזֵר. מִנַּיִן כְּשֶׁתְּהֵא מוֹכֵר לֹא תְּהֵא מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲמִיתֶךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ". מִנַּיִן כְּשֶׁתְּהֵא קוֹנָה לֹא תְּהֵא קוֹנָה אֶלָּא מֵעֲמִיתֶךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ". אֵין לִי אֶלָּא קַרְקָעוֹת שֶׁבָּהֶן דִּבֵּר הַכָּתוּב. מִנַּיִן לְרִבּוֹת כָּל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִמְכָּר" לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר. "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" זוֹ אוֹנַאַת מָמוֹן, יָכוֹל זוֹ אוֹנַאַת דְּבָרִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ" הֲרֵי אוֹנַאַת דְּבָרִים אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" זוֹ אוֹנַאַת מָמוֹן. בְּכַמָּה הִיא אוֹנָאָה, אַרְבָּעָה כֶּסֶף מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה כֶּסֶף לַסֶּלַע, שְׁתּוּת לַמִּקָּח. עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר, עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לַתַּגָּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ. הוֹרָה רַבִּי טַרְפוֹן בְּלֹד, הָאוֹנָאָה שְׁמוֹנָה כֶּסֶף לַסֶּלַע, שְׁלִישׁ לַמִּקָּח, וְשָׁמְחוּ תַּגְרֵי לֹד. אָמַר לָהֶם: מֻתָּר לְהַחֲזִיר כָּל הַיּוֹם. אָמְרוּ: יַנִּיחַ לָנוּ רַבִּי טַרְפוֹן אֶת מְקוֹמֵנוּ, וְחָזְרוּ לְדִבְרֵי חֲכָמִים. כְּשֵׁם שֶׁאוֹנָאָה לַהֶדְיוֹט, כָּךְ אוֹנָאָה לַתַּגָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לְתַגָּר אוֹנָאָה. כַּמָּה תְּהֵא סֶלַע חֲסֵרָה וְלֹא תְּהֵא בָּהּ אוֹנָאָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַרְבַּע אִסָּרוֹת, מֵאִסָּר לַדִּינָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַרְבָּעָה פְּנָדְיוֹנוֹת, מִפָּנְדְיוֹן לַדִּינָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה פָּנְדְיוֹנוֹת, מִשְּׁנֵי פוּנְדְיוֹן לַדִּינָר. עַד מָתַי מֻתָּר לְהַחֲזִיר, בַּכְּרַכִּין עַד שֶׁיִּרְאֶנּוּ לַשֻּׁלְחָנִי. בַּכְּפָרִים עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַשּׁוּק לִהְיוֹת עוֹמֵד בָּעֲיָרוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אִם הָיָה מַכִּירוֹ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מְקַבְּלוֹ הֵימֶנּוּ, וְאִם לָאו, אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעוֹמוֹת. וְנוֹתְנָהּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא נֶפֶשׁ רָעָה. "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אֶת אִישׁ, אִישׁ אֶת אִשָּׁה

אִשָּׁה אֶת אִישׁ מִנַּיִן, אֵין לִי אֶלָּא תַּגָּר לְתַגָּר הֶדְיוֹט לְהֶדְיוֹט, תַּגָּר לְהֶדְיוֹט הֶדְיוֹט לְתַגָּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת אָחִיו" מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תַּגָּר לְהֶדְיוֹט יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, הֶדְיוֹט לְתַגָּר אֵין לוֹ אוֹנָאָה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל, אֵינוֹ מֻתָּר לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ". הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן וְיֶרָקוֹן אוֹ שְׁבִיעִית, אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. נָרְהּ אוֹ הוֹבִירָהּ, עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. "אֵינוֹ גּוֹאֵל" לֹא קָנָנִי, אֶלָּא "אֵינוֹ מֻתָּר לִגְאֹל" אַלְמָא קָסָבַר אִסּוּרָא נַמֵּי אִכָּא, וַאֲפִלּוּ קְרָקוֹשֵׁי זוּזֵי נַמֵּי אָסוּר. וְלָא מִבַּעְיָא מוֹכֵר דְּוַדַּאי בַּעֲשָׂה, דִּכְתִיב: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", אֶלָּא אֲפִלּוּ לוֹקֵחַ נַמֵּי בַּעֲשֵׂה, דְּבָעִינָן "שְׁנֵים תִּקְנֶה" וְלֵיכָּא. תַּנְיָא: רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם מָכְרָהּ לוֹ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְלֵאָה פֵּרוֹת, (יָכוֹל) [שֶׁלֹּא] יֹאמַר לוֹ הַנַּח לְפָנַי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ" פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. אִתְמַר: הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ רַב אָמַר: מְכוּרָה וְיוֹצְאָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ מְכוּרָה כָּל עִקָּר. מֵיתִיבִי: "אַחַר הַיּוֹבֵל שָׁנִים תִּקְנֶה" מְלַמֵּד שֶׁמּוֹכְרָהּ סָמוּךְ לַיּוֹבֵל. מֻפְלָג מִן הַיּוֹבֵל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְפִי רֹב הַשָּׁנִים וְגוֹ'. וּבִשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַצְמָהּ לֹא יִמְכֹּר, וְאִם מָכַר אֵינָהּ מְכוּרָה. אָמַר לְךָ רַב: אֵינָהּ מְכוּרָה לְמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת, אֲבָל מְכוּרָה הִיא וְיוֹצְאָה. שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחֻזָּה מֵעֵת לְעֵת (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שי"א). הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן וְיֶרָקוֹן אוֹ שְׁנֵים כְּשְׁנֵי אֵלְיָהוּ, אֵין עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. קָתָנֵי שְׁנַת שִׁדָּפוֹן הוּמְיָא דְּשָׁנִים כְּשְׁנֵי אֵלְיָהוּ דְּלָא הָיְתָה תְּבוּאָה כְּלָל, אֲבָל אִכָּא תְּבוּאָה סָלְקָא לֵהּ וְלָא אָמְרִינַן מַכַּת מְדִינָה הִיא. שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ" שָׁנִים שֶׁיֵּשׁ תְּבוּאָה בָּעוֹלָם. אָמַר לֵהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: אֶלָּא מֵעַתָּה שְׁבִיעִית תַּעֲלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, דְּהָא אִכָּא תְּבוּאָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אָמַר לֵהּ: שְׁבִיעִית אַפְקַעְתָּא דְּמַלְכָּא הוּא. אֶלָּא מֵעַתָּה [שְׁבִיעִית] לֹא תַּעֲלֶה לוֹ מִן הַגֶּרוּעַ, אַלְמָה תְּנַן: "נוֹתֵן לוֹ סֶלַע וּפֶנְדְּיוֹן לְשָׁנָה", אָמַר לֵהּ: שָׁאנֵי הָתָם דְּחָזְיָא לְמִשְׁטָחָא בְּהּ פֵּירֵי. אָמַר רָבָא: קְרָא וּמַתְנִיתִין מְסַיְּעִי לְרֵישׁ לָקִישׁ קְנָיִן פֵּרוֹת לָאו כְּקְנָיִן הַגּוּף דָּמֵי, קְרָא דִּכְתִיב: "כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מוֹכֵר לָךְ", מַתְנִיתִין דִּתְנַן: "בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשָׂדֶה הַחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל".

(ויקרא כה יז) "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ". כְּתִיב: "מָוֹת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" תִּרְגֵּם עֲקִילַס מִצְטְרָא וּמְכִירִין: מָוֹת מִכָּאן וְחַיִּים מִכָּאן. הָיְתָה לְפָנָיו גַּחֶלֶת וְנָפַח בָּהּ בָּעֲרָה, רָקַק בָּהּ כָּבְתָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: הָיְתָה לְפָנָיו כַּלְכֵּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, אֲכָלָהּ עַד שֶׁלֹּא עִשְׂרָהּ מָוֶת בְּיַד לָשׁוֹן, עִשְׂרָהּ וַאֲכָלָהּ חַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לְטָבִי. עַבְדִּי, פּוּק זְבִין לִי צָדוּ טָבָא מִן שׁוּקָא. אַיְתִי לֵהּ לְשָׁן. תּוּב אֲמַר לוֹ: פּוּק זְבִין לִי צָדוּ בִּישָׁא מִן שׁוּקָא. אַיְתִי

לֵה לִשָּׁן. אָמַר לֵהּ: כַּד אֲמַרִית לָךְ: צָדוּ טָבָא, אַיְתֵת לִי לִישָׁן, וְכַד אֲמַרִית לָךְ: צָדוּ בִּישָׁא, אַיְתֵת לִי לִישָׁן, אָמַר לֵהּ: מָרִי, מִנַּהּ טָבְתָא וּמִנַּהּ בִּישְׁתָא, כַּד הוּא טָב לֵית טָב מִנַּהּ, וְכַד הוּא בִּישׁ לֵית בִּישׁ מִנַּהּ. רַבִּי עָשָׂה סְעֻדָּה לְתַלְמִידָיו. הֵבִיא לִפְנֵיהֶם לְשׁוֹנוֹת רַכִּין וּלְשׁוֹנוֹת קָשִׁין. הִתְחִילוּ בּוֹרְרִין אֶת הָרַכִּין וּמַנִּיחִין אֶת הַקָּשִׁין. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, כָּךְ יֶהֱא לְשׁוֹנְכֶם רַךְ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ. לְפִיכָךְ משֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ". "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ" עִם אִתּוֹ, עִם שֶׁאִתְּךָ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת. "אַל תּוֹנוּ" בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאוֹנָאַת מָמוֹן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר וְגוֹ' הֲרֵי אוֹנָאַת מָמוֹן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר. הָא כֵּיצַד, אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים. אִם הָיָה בֶּן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ. הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים יָבוֹא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁיָּצְתָה מִפִּי הַשְּׁכִינָה. אִם הָיוּ יִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו, לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ וְגוֹ', זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד". אִם הָיוּ חֲמָרִין מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה [מִמֶּנּוּ], לֹא יֹאמַר לָהֶם: לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר מֵעוֹלָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יִתְלֶה עֵצְמוֹ עַל הַמַּקָּח בְּשָׁעָה שֶׁאֵין לוֹ דְּמִים. שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב, וְנֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּדוֹל אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ", וְזֶה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ "וְיָרֵאתָ". רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: זֶה בְּגוּפוֹ, וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: זֶה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן, וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן.

(ויקרא כה יח) "וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַמִּשְׁפָּטִים, שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לַחֻקִּים. "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ" וְלֹא גוֹלִין. "לָבֶטַח" וְלֹא מְפַחֲדִין. "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם (לַחְמְכֶם) לָשֹׂבַע" [שֶׁיְּהֵא אָדָם] אוֹכֵל הַרְבֵּה וְשָׂבֵע, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ סִימָן בְּרָכָה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "לָשֹׂבַע", שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חָסֵר לְשֻׁלְחָנוֹ שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ. "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח" [וְלֹא מְפַזְּרִין] וְלֹא מְפַחֲדִין. "עָלֶיהָ" וְלֹא גוֹלִין. "וְכִי תֹאמְרוּ" עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר: "מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אִם אֵינָם זוֹרְעִין מַה הֵן אוֹסְפִין, מִכָּאן לִסְפִיחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין סְפִיחִים אֲסוּרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ", אֲמָרָתָּ לָנוּ: אַל תִּזְרְעוּ, מַה שֶּׁאָנוּ כּוֹנְסִין אֵין מַכְנִיסִין לְקִיּוּם, אֲמָרָתָּ לָנוּ: בַּעֲרוּהוּ, מָה אָנוּ אוֹכְלִין מִן הַבְּעוּר וְאֵילָךְ.

(ויקרא כה כא) "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית" אֵין לִי אֶלָּא בַּשִּׁשִּׁית, מִנַּיִן בַּחֲמִשִּׁית בָּרְבִיעִית בַּשְּׁלִישִׁית וּבַשֵּׁנִית, יְהוּ מְסַפְּקוֹת מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("וּבַשָּׁנָה") [בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית] וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" לַשִּׁשִּׁית וְלַשְּׁבִיעִית וּלְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. דָּבָר אַחֵר: "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" לַשְּׁבִיעִית וּלְיוֹבֵל וּלְמוֹצָאֵי יוֹבֵל. תְּנַן הָתָם: "הַתְּבוּאָה וְהַזֵּית מְשֻׁיָּבִיאוּ שְׁלִישׁ". מְנָא הָנֵי מִלֵּי, דְּכְתִיב: "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" אַל תִּקְרֵי "לִשְׁלֹשׁ" אֶלָּא "לִשְׁלִישׁ". הַאי מִבָּעֵי לֵהּ לְגוּפֵהּ, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא: "וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" וְגוֹ', (כְּתוּב לְעֵיל).

(ויקרא כה כב) "וּזְרַעְתֶּם אֵת (הַשָּׁנָה) הַשְּׁמִינִת" זוֹ שְׁמִינִית שֶׁאַחַר הַשְּׁמִיטָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "שָׁנָה" זוֹ (שְׁבִיעִית) [וְתִשְׁעִית] שֶׁאַחַר שְׁמִינִית שֶׁאַחַר שְׁמִיטָה. "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" וְלֹא סַלְמַנְטִין. "עַד הַתְּשִׁיעִית" זוֹ תְּשִׁיעִית שֶׁאַחַר יוֹבֵל שֶׁאַחַר שְׁמִטָּה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "שָׁנָה" זוֹ עֲשִׂרִית שֶׁאַחַר תְּשִׁיעִית שֶׁאַחַר יוֹבֵל שֶׁאַחַר שְׁמִטָּה. "עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן" שֶׁהוּא אַחַת עֶשְׂרֵה לַיּוֹבֵל. מַאי סַלְמַנְטִין, אָמַר רַב נַחְמָן: רְצִינָתָא. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּלָא שְׁדִיפָא. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרַב נַחְמָן: "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" יָכוֹל יְהוּ מְצַפִּין לְחָדָשׁ מִפְּנֵי יָשָׁן שֶׁכָּלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ" עַד שֶׁתְּבוֹא תְּבוּאָה מֵאֵלֶיהָ. תְּנוּ רַבָּנָן: "וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן" מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַיָּשָׁן מֵחֲבֵרוֹ מְעֻלֶּה מֵחֲבֵרוֹ. וְאֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְיִשָּׁנָן, דְּבָרִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְיִשָּׁנָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יָשָׁן נוֹשָׁן" מִכָּל מָקוֹם. "וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ" מְלַמֵּד, שֶׁיְּהוּ אוֹצָרוֹת מְלֵאוֹת יָשָׁן וּגְרָנוֹת מְלֵאוֹת חָדָשׁ, וִיהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: הֵיאַךְ נוֹצִיא זֶה מִפְּנֵי זֶה, אָמַר רַבִּי פַּפָּא: כָּל מִלֵּי עַתִּיקָא מְעַלְּיָי, לְבַר מִתַּמְרֵי וְשִׁיכְרָא וְהַרְסָנָא. "וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִיתֻת" לַחֲלוּטִין. "כִּי לִי הָאָרֶץ" אַל תֵּרַע עֵינֶיךָ בָּהּ. "כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי" אַל תַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם עִקָּר, וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר: "כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי", וְאוֹמֵר: "כִּי גֵרִים אֲנַחְנוּ [לְפָנֶיךָ] וְתוֹשָׁבִים כְּכָל אֲבוֹתֵינוּ". "אַתֶּם עִמָּדִי" דָּיוֹ לְעֶבֶד שֶׁיְּהֵא שָׁוֶה כָּרבּוֹ. כְּשֶׁתִּהְיוּ שֶׁלִּי הֲרֵי הִיא שֶׁלָּכֶם. "וּבְכֹל גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" יָכוֹל בַּעֲבָדִים בִּשְׁטָרוֹת בְּמִטַּלְטְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶרֶץ אֲחֻזָּה" לָאָרֶץ. אִם כֵּן "וּבְכֹל גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי.

רמז תרסב

(ויקרא כה כד) "וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" לְרַבּוֹת בָּתֵּי חֲצֵרִים וְעֶבֶד עִבְרִי. בָּתֵּי חֲצֵרִים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב", הַהוּא לְקִבְעוֹ חוֹבָה וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא: "וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו" רְשׁוּת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל" [וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים], אֶלָּא זֶה שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח וְיֵשׁ לוֹ,

שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "וְנָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו" חוֹבָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ" הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְרַבּוֹת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה, הַיְינוּ דִכְתִיב: "בְּכֹל", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְרַבּוֹת בָּתֵּי חֲצֵרִים מַאי "בְּכֹל", קַשְׁיָא. מִנַּיִן שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת שָׂדֵהוּ לְהַנִּיחָהּ בְּפַּנְדְּתוֹ לִקַּח בָּהּ כֵּלִים לִקַּח בָּהּ בַּיִת, [אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי], תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יָמוּךְ וּמָכַר" אֵין מוֹכֵר אֶלָּא לְכְשֶׁיֵּעָנִי. יָכוֹל יֵצֵא מִכָּל נְכָסָיו בְּבַת אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵאֲחֻזָּתוֹ" כו'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אִם לְגָבוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים אֶת כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה חַיָּב לְהָיוֹת חָס עַל נְכָסָיו. "וּבָא גֹּאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו" הַקָּרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם. "וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו" לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹתֵן מַתָּנָה. "וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל" וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים, [אֶלָּא] גּוֹאֵל שֶׁיָּכוֹל לִגְאֹל. "וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ" יְדֵי עַצְמוֹ. "וּמָצָא" שֶׁלֹּא יִמְכֹּר בָּרְחוֹק וְיִגְאַל בְּקָרוֹב, בְּרָעָה וְיִגְאַל בְּיָפָה, וְלֹא יַלְוֶה וְיִגְאַל. "כִּדֵי גְּאֻלָּתוֹ" אֵין גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. "וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ" שָׁנִים הוּא מְחַשֵּׁב, וְאֵין מְחַשֵּׁב חֲדָשִׁים. מִנַּיִן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת חֲמִשִּׁים שָׁנָה עוֹשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֶף".

רמז תרסג

לְמֵימְרָא דְּ"מָצָא" הַשְׁתָּא מַשְׁמַע, וּרְמִינְהוּ: "וּמָצָא" פְּרָט לַמַּמְצִיא אֶת עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אִם מִשֶּׁיְּצָתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ פָּטוּר. אָמַר רַבָּה: הָכָא מֵעִנְיָנָא דְּקָרָא, "וּמָצָא" דּוּמְיָא דְּ"וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ" מַה "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" הִשְׁתָּא אַף "מָצָא" נַמִּי הַשְׁתָּא. הָכָא מֵעִנְיָנָא דְּקָרָא, "מָצָא" דּוּמְיָא דְּ"יַעַר", מַה "יַעַר" מִידֵי דְּאִיתֵּהּ מֵעִקָּרָא אַף "מָצָא" נַמִּי מִידֵי דְּאִיתֵּהּ מֵעִיקָּרָא.

רמז תרסד

תָּנוּ רַבָּנָן: מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמָנֶה, וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמֵאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ". מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן בְּמֵאתַיִם, וּמָכַר הָרִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי בְּמָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשֵּׁב אֶלָּא עִם הָאַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָאִישׁ" [לָאִישׁ] אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסְתַּאי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְכָרָהּ לוֹ בְּמָנֶה וְהִשְׁבִּיחָהּ וְעָמְדָה עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בְּמָנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֶף" הָעֹדֶף שֶׁבְּיָדוֹ. מְכָרָהּ לוֹ בְּמֵאתַיִם וְהִכְסִיפָה וְעָמְדָה עַל מָנֶה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשֵּׁב אֶלָּא מִמָּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הָעֹדֶף" [הָעֹדֶף] שֶׁבַּקַּרְקַע. מַאי בֵּינַיְיהוּ, דְּאִיכָּא וְזַל וְאִיכָּא. וּמַמַּאי דִּלְקַלְקָא, אִימָא לְחוּמְרָא, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּגָמַר "גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה" מֵעֶבֶד עִבְרִי. וְהָתָם מְנָלָן, דְּתַנְיָא: נִמְכַּר בְּמָנֶה

וְהִשְׁבִּיחַ וְעָמַד עַל מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בְּמָנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי שְׁנָיו". וְאֵין לִי אֶלָּא עִבְרֵי הַנִּמְכָּר לָנָכְרִי שֶׁיִּגָּאֵל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה, נִמְכַּר לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂכִיר שָׂכִיר" לְגָזְרָה שָׁוָה. אָמַר אַבָּיֵי: הֲרֵינִי כְּבֶן עַזַּאי בְּשׁוּקֵי טְבֶרְיָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן לְאַבָּיֵי: מִכְּדֵי הָנֵי קְרָאֵי אִכָּא לְמִדְרְשִׁינְהוּ לְקַלָּא וְאִכָּא לְמִדְרְשִׁינְהוּ לְחֻמְרָא, מִמַּאי דִּלְקַלָּא אִימָא לְחֻמְרָא, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מִדַּאֲקִיל רַחֲמָנָא גַּבֵּיהּ, דְּתַנְיָא: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" עִמָּךְ בְּמַאֲכָל עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוּכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי תֶּבֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. אַדְּרַבָּה נַחֲמִיר עָלֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל בְּרֶמֶז תרס"א), אֲמַר לֵיהּ: הָא אַהֶדְרֵיהּ קְרָא, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְהָלַךְ זֶה וּמָכַר עַצְמוֹ לְאֶלִילִים אִידְחֵי אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ (וּבְיוֹבֵל יֵצֵא) [אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ"]. וְאִימָא גְּאֻלָּה דְּלָא לִטְעַם בַּגּוֹיִם, וּלְעוֹלָם פִּדְיוֹנוֹ נַחֲמִיר עָלֵיהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּתִיב: "אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים", וּכְתִיב: "וְאִם מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים" וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מֻעָטוֹת, אֶלָּא נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ "כְּפִי שָׁנָיו". וְאִימָא הֵיכָא דַּעֲבַד תַּרְתֵּי וּפְיְשָׁן אַרְבָּעָה לִתַּב לֵיהּ אַרְבָּעָה "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", וְהֵיכָא דַּעֲבַד אַרְבָּעָה וּפְיְשָׁן תַּרְתֵּי לִתַּב לֵיהּ תַּרְתֵּי "כְּפִי שָׁנָיו", אִם כֵּן לְכְתּוֹב "אִם עוֹד רַבּוֹת שָׁנִים אִם מְעַט נִשְׁאַר שָׁנִים" מַאי "בַּשָּׁנִים", נִתְרַבָּה כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", נִתְמַעֵט כַּסְפּוֹ בַּשָּׁנִים "כְּפִי שָׁנָיו". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: דִּרְשִׁינְהוּ רַב נַחְמָן לְהָנֵי קְרָאֵי כְּסִינֵי. "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" בְּבַעַל אֲחֻזָּה דִּבַּרְתִּי, וְלֹא דִּבַּרְתִּי בְּמוֹכֵר לְמוֹכֵר. "וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְבַעַל הַשָּׂדֶה תְּנֵהוּ עִנְיָן לַגּוֹאֵל שֶׁיִּגָּאֵל כַּסֵּדֶר הַזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ" וְלֹא יִלְוֶה, "דֵּי הָשִׁיב לוֹ" וְאֵין גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. "וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקּוֹנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל" וְלֹא בְּיַד הֶקְדֵּשׁ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אֶלָּא מוֹכֵר בְּרִחוּק וְגוֹאֵל בְּקִרוּב, בְּרֵעָה וְגוֹאֵל בְּיָפָה, וְלוֶוה וְגוֹאֵל חֲצָאִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁבְּהֶדְיוֹט הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה יוֹצְאָה לַבְּעָלִים, וּבְהֶקְדֵּשׁ הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים. "עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל" שֶׁלֹּא יְכַנֵּס בָּהּ כְּלוּם. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁדוֹת וּכְסָפִים מַשְׁמִיטִים כְּאֶחָד: שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת בְּסוֹפָהּ, יוֹבֵל בִּתְחִלָּתוֹ. "וְיָצָא בַּיּוֹבֵל" אַף מִן הֶקְדֵּשׁ. "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה.

רמז תרסה

הַהוּא גַּבְרָא דְּאַחְרְמִינְהוּ לְנִכְסֵהּ בְּפָמְבְּדִיתָא, אָתָא לְקַמֵּהּ דְּרַב יְהוּדָה, אָמַר לֵהּ: שְׁקוֹל אַרְבַּע זוּזֵי וְאַטֵּיל עֲלַיְיהוּ וְשַׁדְּרִינְהוּ בְּנַהֲרָא וְאִשְׁתְּרִי לָךְ. אַלְמָא קָסָבַר סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת. כְּמַאן, כְּשִׁמְוֹאֵל דַּאֲמַר הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִלְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מְחֻלָּל, אִימַר דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל שֶׁחִלְּלוֹ, לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר, הָנֵי מִלֵּי בִּזְמַן שֶׁבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מִשּׁוּם פְּסִידָא דְּהֶקְדֵּשׁ, אֲבָל בְּזִמַּן הַזֶּה אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה. אִי הָכִי אֲפִלּוּ פְּרוּטָה נַמִּי, לְפַרְסוֹמֵי מִלְּתָא. אָמַר עוּלָּא: אִי הֲוַאי הָתָם הֲוָה יָהֵיבְנָא כֻּלְּהוּ לַכֹּהֲנִים. אַלְמָא קָסָבַר עוּלָּא סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים. מֵיתִיבִי: אֵין עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ". וְאֵין שְׁדֵה אֲחֻזָּה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצָא בַּיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ". אֵין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין שְׁדֵה חֲרָמִים נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל" וְגוֹ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין גֵּר תּוֹשָׁב נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. אָמַר רַב דִּימִי: מַאי טַעֲמָא, אָתְיָא "טוֹב טוֹב", כְּתִיב הָכָא "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", וּכְתִיב הָתָם "בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ". לָא קַשְׁיָא, הָא בְּמִקַּרְקְעֵי הָא בְּמִטַּלְטְלֵי. וְהָא מַעֲשֶׂה דַּהֲוָה בְּפָמְבְּדִיתָא בְּמִקַּרְקְעֵי הֲוָה, מְקַרְקְעֵי דְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּמִטַּלְטְלֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָּמֵי.

(ויקרא כה כט) "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" (כָּתוּב בָּרֵמֶז תקס"ה). הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד, וְגוֹאֵל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאֵין זֶה (כְּמִין) רִבִּית. מֵת הַמּוֹכֵר, יִגְאַל בְּנוֹ. מֵת הַלּוֹקֵחַ, יִגְאַל מִיַּד בָּנוֹ. וְאֵין מוֹנִין לוֹ שָׁנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁמָּכַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּמִימָה", לְהָבִיא אֶת חֹדֶשׁ הָעִבּוּר. רַבִּי אוֹמֵר: לִתֵּן לוֹ שָׁנָה וְעִבּוּרָהּ. הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאָלָה, הָיְתָה חֲלוּטָה לוֹ, אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְצָמְיתֻת". מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר "יָמִים" אֵין יָמִים פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. וְרַבָּנָן, הַאי "יָמִים" מַאי עָבְדִי לֵהּ, מִבָּעֵי לְהוּ לְמִיּוֹם לְיוֹם. וְרַבִּי, מִיּוֹם לְיוֹם מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מֵ"עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" [שֶׁלּוֹ], וְלֹא שָׁנִים שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. וְ"יָמִים" מִבָּעֵי לְהוּ לְמֵעֵת לְעֵת, דְּאִי מֵ"עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" הֲוָה אָמֵינָא מִיּוֹם (רִאשׁוֹן) [לְיוֹם] אֵין, מֵעֵת לְעֵת לָא. וְרַבִּי, מֵעֵת לְעֵת מְנָא לֵהּ, נָפְקָא לֵהּ מ"תְּמִימָה". וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבָּעֵי לְהוּ לְעִבּוּרָהּ. וְרַבִּי נַמִּי הָא מִבָּעֵי לֵהּ לְעִבּוּרָהּ, הָכִי נַמִּי, מִיּוֹם לְיוֹם מֵעֵת לְעֵת מֵ"עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" נָפְקָא. מֵת הַמּוֹכֵר יִגְאַל בְּנוֹ. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא "אִישׁ כִּי יִמְכֹּר" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו מוֹכֵר הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ" מִכָּל מָקוֹם. מֵת הַלּוֹקֵחַ יִגְאַל מִיַּד בָּנוֹ. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא "לַקֹּנֶה אֹתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לֹא קָנָה, קָא מַשְׁמַע לָן: "וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ" מִכָּל מָקוֹם. תְּנוּ רַבָּנָן: "וְאִם לֹא יִגְאַל עַד

מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר: מְכָרָהּ לָרִאשׁוֹן וְעָמַד הָרִאשׁוֹן וּמְכָרָהּ לַשֵּׁנִי אֵינִי יוֹדֵעַ אִם שָׁנָה לָרִאשׁוֹן אִם שָׁנָה לַשֵּׁנִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "עַד מְלֹאת לוֹ" וְגוֹ' הֲוֵי: שָׁנָה לָרִאשׁוֹן. לְמִי חָלוּט, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לָרִאשׁוֹן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לַשֵּׁנִי. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דִּלְדִידֵהּ קָא מְנִינָן. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעֲמָא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל: מַה מָּכַר לוֹ רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "שָׁנָה תְּמִימָה" רַבִּי אוֹמֵר: מוֹנָה שִׁסָּ"ה יָמִים כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מוֹנָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם, וְאִם נִתְעַבְּרָה נִתְעַבְּרָה לוֹ. "לַצְּמִיתֻת" לַחֲלוּטִין. דָּבָר אַחֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה. מַאי טַעֲמָא, "צְמִיתֻת, צְמִיתוּת" רִבָּה. אֲמָרוּהָ רַבָּנָן לְרַב פַּפָּא: כְּמַאן, דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאִי רַבִּי מֵאִיר הָא קָאָמַר מַתָּנָה אֵינָהּ כְּמֶכֶר, אָמַר לְהוּ רַב פַּפָּא: אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי מֵאִיר, שָׁאנֵי הָכָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא לַצְמִיתֻת. הָא גַּבֵּי יוֹבֵל דִּכְתִיב: "תָּשֻׁבוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְרַבִּי מֵאִיר לֹא קָא מַרְבֵּי, אֶלָּא הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר. תָּנוּ רַבָּנָן: הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד וְגוֹאֵל לְעוֹלָם. גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, הִגִּיעַ יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאַל, הָיָה חָלוּט לוֹ. מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר שְׁמוּאֵל: אָמַר קְרָא: "לְקָנָה אֹתוֹ" וַאֲפִלּוּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ. וְלַחֲלוּט לְהֶקְדֵּשׁ, אָמַר קְרָא: "לְדֹרֹתָיו" יָצָא הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין לוֹ דּוֹרוֹת. "לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל" לָמָּה לִי, אָמַר רַב סְפָרָא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה וּפָגַע יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: לִפּוּק בַּיּוֹבֵל, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל. בְּרִאשׁוֹנָה הָיָה נִטְמָן יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא חֲלוּטָה לוֹ. הִתְקִין הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ מָעוֹתָיו לַלִּשְׁכָּה, וְהוּא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה. וְהַלָּה יָבוֹא וְיִטֹּל אֶת מָעוֹתָיו. כֹּל שֶׁהוּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, הֲרֵי הוּא כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה, חוּץ מִן הַשָּׂדוֹת כו'. תָּנוּ רַבָּנָן: "בַּיִת" אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַּדִּים וּבָתֵּי מֶרְחָצָאוֹת וּמִגְדָּלִים וְשׁוֹבָכִים וּבוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אֶת הַשָּׂדוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר "בַּיִת" אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּתֵּי בַּדִּים וְכוּ' וּבוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וַאֲפִלּוּ שָׂדוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בָּעִיר". אֶלָּא הָא כְּתִיב "בַּיִת", אָמַר רַב חִסְדָּא: חוֹלְסִית וּמְצוּלָה אִכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּבָתִּים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשָׂדוֹת. "וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר" בַּיִת הַבָּנוּי בַּחוֹמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כֹּתֶל הַחִיצוֹן הִיא חוֹמָתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתּוֹרֵדֶם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן" וְגוֹ' רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר כִּפְשָׁטֵהּ דִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת". וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר "בַּחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת" וְלֹא בְּעִיר חוֹמָה. תָּנוּ רַבָּנָן: חוֹמָה וְלֹא שׁוּר אִגַּר. "סָבִיב" פָּרַט לְטִבֶּרְיָא שֶׁיָּמָהּ חוֹמָתָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּר' יוֹסֵי אוֹמֵר: "אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה" אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ חוֹמָה עַכְשָׁו וְהָיָה לוֹ חוֹמָה קֹדֶם לָכֵן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:

כְּרַךְ שָׁיְשַׁב וְלִבְסוֹף הַקֵּץ נִדּוֹן כִּכְפָר, מַאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב: "כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" כְּשֶׁהַקֵּץ וְלִבְסוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וְלִבְסוֹף הַקֵּץ. "עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שי"א). "לַצְּמִיתֻת" (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקס"ד). שְׁלֹשָׁה "לֹא" כְּתוּב בַּתּוֹרָה אָלֶ"ף לָמֶ"ד, וְקוֹרְאִין "לוֹ": "אֲשֶׁר לֹא כְרָעַיִם", "אֲשֶׁר לֹא חֹמָה", "אִם לוֹא יַגִּיד".

"וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" יָכוֹל שֶׁהִקִּיפוּהָ חוֹמָה מִכָּאן וּלְהַבָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" שֶׁמְּקֻפֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְלֹא שֶׁהִקִּיפוּהָ מִכָּאן וּלְהַבָּא. אֵלּוּ הֵן בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה: שֵׁשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָתִּים הַמְּקֻפּוֹת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, כְּגוֹן קַצְרָה הַיְשָׁנָה שֶׁל צִפּוֹרִי, וְחַקְרָה שֶׁל גּוּשׁ חָלָב, (וְיַדְעַת) [וְיוֹרְפַּה] הַיְשָׁנָה, וְגַמְלָה, בַּגְלִיל. וְגֶדֶר, בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן. וְחַדִּיד, וְאוֹנוֹ, וִירוּשָׁלַיִם, בִּיהוּדָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּר' יוֹסֵי: לֹא מָנוּ אֵת אֵלּוּ אֶלָּא שֶׁהֻקְדְּשׁוּ כְּשֶׁעָלוּ מִן הַגּוֹלָה, אֲבָל הָרִאשׁוֹנוֹת בָּטְלוּ מִשֶּׁבָּטְלָה הָאָרֶץ. (ויקרא כה ל) "לַקָּנָה אֹתוֹ" יָכוֹל לוֹ לְבַדּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְדֹרֹתָיו". יָכוֹל לְדוֹרוֹתָיו וְלֹא לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַקָּנָה אֹתוֹ". הָא עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְתוּבִין, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ. "בָּתֵּי הַחֲצֵרִים", נוֹתְנִין לָהֶן כֹּחַ יָפֶה שֶׁבְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה וְכֹחַ יָפֶה שֶׁבַּשָּׂדוֹת. נִגְאָלִין מִיָּד, וְנִגְאָלִין כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כַּבָּתִּים, וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף כַּשָּׂדוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: "עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב" הֵקִישׁוֹ הַכָּתוּב לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה, מַה שְׂדֵה אֲחֻזָּה יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף, אַף בָּתֵּי חֲצֵרִים יוֹצְאִים בַּיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף. אִי מַה שְׂדֵה אֲחֻזָּה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים אַף בָּתֵּי חֲצֵרִים אֵינָן נִגְאָלִין בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" מִיָּד. הוֹאִיל וְנָתַתָּ לָהֶם כֹּחַ יָפֶה שֶׁבַּבָּתִּים יָכוֹל לֹא יֵצְאוּ בַּיּוֹבֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". מַאי קָאָמַר, אָמַר רַב הוּנָא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהַקְדִּישׁ בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי הַחֲצֵרִים וּגְאָלָן אַחַר מִיָּד הֶקְדֵּשׁ וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה. לְמַאי מְדַמֵּית לֵיהּ, אִי לְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה מְדַמֵּית לֵיהּ לְלוֹקֵחַ אַחֲלַט לֵיהּ, וְאִי לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה מְדַמֵּית לֵיהּ לַכֹּהֲנִים נָפְקָא, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ: "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא". מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: מַאי אִירְיָא גְּאֻלּוֹ אַחֵר, אֲפִלּוּ לֹא גְּאֻלּוֹ אַחֵר נַמִּי. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: (גְּזֵרָה) שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. מְנָלָן, קַל וָחֹמֶר מִבֶּן לֵוִי: [מַה בֶּן לֵוִי] שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ הוּרַע כֹּחוֹ בְּהֶקְדֵּשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בְּמִמְכָּרוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בְּהֶקְדֵּשׁוֹ. וְהָתָם מְנָלָן, דְּתַנְיָא: "וְיָצָא מִמִּכְרַ (בַּיִת וְגוֹ'") שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפִלּוּ עֲבָדָיו וּשְׁטָרָיו וּמְטַלְטְלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ". יֹאמַר "בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ", לָמָּה נֶאֱמַר "מִמִּכְרַ", מִמְּכָרוֹ יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵין הֶקְדֵּשׁוֹ יוֹצֵא בְּחִנָּם אֶלָּא בְּפִדְיוֹן. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", כְּשֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּשָׂדֵה אֲחֻזָּה: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" וְגוֹ' שָׂדֶה הוּא דְּפָרֵיק לֵיהּ אַחֵר יוֹצֵא לַכֹּהֲנִים, אֲבָל אִינָךְ כִּדְקָיְמִי קָיְמִי. אֶלָּא "וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא" לָמָּה לִי, אָמַר רַב פַּפָּא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמוֹכֵר

בַּיִת בְּבָתֵּי הַחֲצֵרִים וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה. לְמַאי מְדַמֵּית לֵהּ, אִי לְבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה מְדַמֵּית לֵהּ לְלוֹקֵחַ אִתַּלַּט לֵהּ, אִי לִשְׁדֵה אֲחֻזָּה מְדַמֵּית לֵהּ הַשְׁתָּא בָּעֵי, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ "וּבִיּוֹבֵל יֵצֵא". תַּנְיָא כְּוָתֵהּ דְּרַב הוּנָא, וּתְיוּבְתָּא לְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא: הַמַּקְדִּישׁ בֵּית בְּבָתֵּי עָרֵי חֲצֵרִים, הֲרֵי זֶה גּוֹאֵל מִיָּד וְגוֹאֲלוֹ לְעוֹלָם. גְּאָלוֹ אַחֵר מִיַּד הֶקְדֵּשׁ, הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאַל, חוֹזֵר לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל.

(ויקרא כה לא) "אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים", שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חוֹמָה [רוֹאִין אוֹתוֹ] כְּאִלּוּ אֵין לָהֶם. וְכַמָּה הֵן, "בָּתִּים" שְׁנַיִם, "הַחֲצֵרִים" שְׁנַיִם, שְׁתֵּי חֲצֵרִים שֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵי בָּתִּים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. הָיוּ שָׁלֹשׁ שֶׁל שְׁנֵי [שְׁנֵי] בָּתִּים, הֲרֵי הֵן כְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה. "אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב" וְלֹא שׁוּר אַגָּר. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְגוֹאֲלִין לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ("כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם") "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". תָּנוּ רַבָּנָן: "גְּאֻלַּת עוֹלָם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ" יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל קֹדֶשׁ לַה'" יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְגַם הַבַּיִת" וְגוֹ' [יָכוֹל אַף זֶה כֵּן], תַּלְמוּד לוֹמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם". בִּשְׁלָמָא אִינָךְ תַּרְתֵּי לְחַיֵּי, אֶלָּא בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה לַלְוִיִּם מִי אִית לְהוּ, וְהָתַנְיָא: עָרִים הַלָּלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא טִירֵי קְטַנִּים וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. אָמַר רַב כַּהֲנָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁהַקֵּף וְלִבְסוֹף יָשַׁב כָּאן שֶׁיָּשַׁב וְלִבְסוֹף הַקֵּף. וְכִי הַאי גַּוְנָא מִי הֲוַאי [חוֹמָה], וְהָתַנְיָא: "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה" שֶׁהַקֵּף וְלִבְסוֹף יָשַׁב, וְלֹא שֶׁיָּשַׁב וְלִבְסוֹף הַקֵּף. יָכוֹל אֲפִלּוּ הִקִּיפוּ יִשְׂרָאֵל, נֶאֱמַר כָּאן "חוֹמָה" וְנֶאֱמַר: לְהַלָּן "חוֹמָה" מַה לְּהַלָּן נָכְרִים אַף כָּאן נָכְרִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ הִקִּיפוּהָ נָכְרִים לְאַחַר מִכָּאן, נֶאֱמַר כָּאן "חוֹמָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חוֹמָה" מַה לְּהַלָּן קֹדֶם לָכֵן אַף כָּאן קֹדֶם לָכֵן. תִּרְגְּמַהּ רַב יוֹסֵף בִּרְהּ דְּרַב סָלָא חֲסִידָא קַמֵּהּ דְּרַב פַּפָּא: כְּגוֹן שֶׁנִּפְלוּ לָהֶן הֵן וּמִגְרְשֵׁיהֶן. הֵן וּמִגְרְשֵׁיהֶן לְמִסְתַּר קַיְמִי, אָמַר רַב אַשִׁי: אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: דְּמִסְתְּרֵי מִסְתְּרֵי, אִי מִזְּדַּבְנַן לְחַלְטוּ, קַמַשְׁמַע לָן, וְאִלּוּ הֵן בָּתֵּי חֲצֵרִים: שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁל שְׁנֵי בָּתִּים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקִפִּין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, הֲרֵי אֵלּוּ כַּחֲצֵרִים. מַמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּתֵּי [הַחֲצֵרִים"], אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה", אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חוֹמָה כְּמוֹ שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה. וְכַמָּה הֵן, שְׁנֵי חֲצֵרִים שֶׁל שְׁנֵי בָּתִּים. וְאֵימָא בַּיִת וְחָצֵר בַּיִת וְחָצֵר, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "חֲצֵרִים". וְכִי תֵּימָא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא "חֲצֵרִים", חָצֵר בְּלָא בַּיִת מַשְׁמַע, הַהוּא קַרְפֵּף מִקְרֵי. יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרַשׁ אֲבִי אִמּוֹ לֵוִי, אֵינוֹ גּוֹאֵל כַּסֵּדֶר הַזֶּה. וּבֶן לֵוִי שֶׁיָּרַשׁ אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ גּוֹאֵל כַּסֵּדֶר הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם גּוֹ', עַד שֶׁיִּהְיֶה לֵוִי וּבְעָרֵי הַלְוִיִּם, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין

דְּבָרִים הַלָּלוּ אֲמוּרִים אֶלָּא בְּעָרֵי הַלְוִיִּם. אֶלָּא כְּמַאן כְּבֶן לֵוִי, הֲדַר תָּנֵי "עַד שֶׁיְּהֵא בֶּן לֵוִי וְעָרֵי הַלְוִיִּם", אֵימָא: אֵינוֹ גּוֹאֵל אֶלָּא כַּסֵּדֶר הַזֶּה, עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי וְעָרֵי הַלְוִיִּם, דִּבְרֵי רַבִּי. בִּשְׁלָמָא עָרֵי הַלְוִיִּם, דִּכְתִיב: "כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם", אֶלָּא לֵוִי מְנָלָן, דִּכְתִיב: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם", וְתַנְיָא: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, יָכוֹל לֵוִי מִישְׂרָאֵל יִגְאַל שֶׁזֶּה יָפֶה כֹּחוֹ וְזֶה הוּרַע כֹּחוֹ, אָבֵל לֵוִי מִלֵּוִי שֶׁזֶּה יָפֶה כֹּחוֹ וְזֶה יָפֶה כֹּחוֹ לֹא יִגְאַל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַלְוִיִּם", וְלֹא כָּל הַלְוִיִּם, פָּרַט לְבֶן לֵוִי נָתִין וּבֶן לֵוִי מַמְזֵר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַדְּבָרִים הָאֲלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא בְּעָרֵי הַלְוִיִּם, אֲבָל עַד שֶׁיְּהֵא לֵוִי לֹא אָמְרִינָן. אֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ וְלֹא מִגְרָשׁ שָׂדֶה, וְלֹא מִגְרָשׁ עִיר וְלֹא עִיר מִגְרָשׁ. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהָא בַּלְוִיִּם לָא מְשַׁנְּינָן, מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲמַר קְרָא: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם" וְגוֹ', מַאי "לֹא יִמָּכֵר", אִילֵימָא לֹא יִמָּכֵר כְּלָל, הָא מִדְּכָתַב "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם" מִכְּלָל דִּמְזַבֵּן, אֶלָּא מַאי "לֹא יִמָּכֵר", לֹא יִשָּׁנֶה.

"וְיָצָא מִמִּכַּר בַּיִת וְגוֹ'". הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מֵעָטוֹת לֹא יִזְרַע֫נָּה פִּשְׁתָּן, וְאֵין לוֹ בְּקוֹרַת שִׁקְמָה. אָמַר אַבָּיֵי: בְּקוֹרַת שִׁקְמָה אֵין לוֹ, בְּשֶׁבַח שִׁקְמָה יֵשׁ לוֹ. וְרָבָא אָמַר: אֲפִלּוּ בְּשֶׁבַח שִׁקְמָה אֵין לוֹ. מֵיתִיבִי: הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ וְהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת, שְׁמִין לוֹ. מַאי לָאו שְׁמִין לוֹ בְּשֶׁבַח שִׁקְמָה, לָא, שְׁמִין לוֹ יַרְקָא וְסִלְקָא. יַרְקָא וְסִלְקָא בַּיּוֹבֵל הֶפְקֵרָא הוּא, אֶלָּא לָאו שֶׁבַח. תַּרְגְּמַהּ אַבָּיֵי אַלְבָּא דְּרָבָא: שְׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "וְיָצָא מִמִּכַּר בַּיִת" מִמְּכָר חוֹזֵר, שֶׁבַח אֵינוֹ חוֹזֵר. וְלִגְמַר מִנַּהּ, הָתָם זְבִינָא מְעַלְיָא הִיא, וְיוֹבֵל אַפְקַעְתָּא דְּמַלְכָּא הוּא. "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם" הַמְּחֻיָּרִים עַבְדּוּ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיָּה, וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ, אֵינָן מֻחְרָמִין, שֶׁאֵין אָדָם מַחֲרִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אֵינָן מַחֲרִימִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַכֹּהֲנִים אֵינָם מַחֲרִימִין, שֶׁהַחֵרֶם שֶׁלָּהֶן. וְהַלְוִיִּם מַחֲרִימִין, שֶׁאֵין הַחֲרָמִים שֶׁלָּהֶם. רַבִּי אוֹמֵר: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם". וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּמִּטַּלְטְלִין, שֶׁאֵין הַחֵרֶם שֶׁלָּהֶן. וּר' יְהוּדָה, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים אֵין מַחֲרִימִין, שֶׁהַחֵרֶם שֶׁלָּהֶן. אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מִקַּרְקָעֵי לָא מַחֲרִימִין, דִּכְתִיב: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם", אֶלָּא מִטַּלְטְלִין לְחָרְמוּ, אָמַר קְרָא: "מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ וְגוֹ' וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" אִתַּקַּשׁ מִטַּלְטְלִין לְקַרְקָעוֹת. וּר' שִׁמְעוֹן, בִּשְׁלָמָא כֹּהֲנִים כִּדְאָמַרְן, אֶלָּא לְוִיִּם, בִּשְׁלָמָא מִטַּלְטְלִין לְחָרְמוּ דְּלָא מֵקִישׁ, אֶלָּא מִקַּרְקָעוֹת אַמַּאי, הָא כְּתִיב: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם", מַאי מַחֲרִימִין נַמֵּי דְּקָאָמַר, אַמִּטַּלְטְלֵי. וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בַּקַּרְקָעוֹת, וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּמִּטַּלְטְלִין, מִכְּלָל דְּר' שִׁמְעוֹן מִקַּרְקָעֵי נַמֵּי אָמַר, הָכִי קָאָמַר: אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְר' שִׁמְעוֹן בַּקַּרְקָעוֹת, שֶׁאַף רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחֱלַק עָלָיו אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלֵי, אֲבָל בִּמְקַרְקְעֵי מוֹדֵי לֵהּ. "לֹא יִמָּכֵר" לֹא יִמָּכֵר מֻכָּר גְּזֵבָר.

אוֹ "לֹא יְמָכֵר" מֶכֶר לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם". הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לֹא יִמָּכֵר", מֶכֶר גִּזְבָּר. "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם" לְהַגִּיד מַה גָּרַם.

(ויקרא כה לט) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ". כְּתִיב: "אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל". אָמַר רַבִּי יוֹנָה: "אַשְׁרֵי נוֹתֵן אֶל דָּל" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל" הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בּוֹ הֵיאַךְ לִזְכוֹת עִמּוֹ. רַבִּי יוֹנָה כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה: בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה עָנִי וּבֶן טוֹבִים וּבֶן גְּדוֹלִים, שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו וְהוּא מִתְבַּיֵּשׁ לִקַּח, הָיָה הוֹלֵךְ אֶצְלוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: בְּשָׁבִיל שֶׁשָּׁמַעְתִּי שֶׁנָּפַל לְךָ יֵרֻשָּׁה בְּמִדִינַת הַיָּם, הֵא לְךָ חֵפֶץ זֶה, וְכֵיוָן שֶׁאַתְּ מַרְוִיחַ, אַתְּ נוֹתְנוֹ לִי. וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה נוֹתֵן לוֹ, הָיָה אוֹמֵר לוֹ: בְּמַתָּנָה נְתַתִּים לְךָ. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חַמָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם פְּעָמִים כְּתִיב: "אַשְׁרֵי", וּמִכֻּלָּן לֹא נָטַל אֶפּוֹטִין אֶלָּא זֶה בִּלְבָד. "בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ ה'" אֵין "יוֹם רָעָה" אֶלָּא יוֹם דִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל: "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ".

דָּבָר אַחֵר: "כִּי יָמוּךְ". הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל". כְּתִיב: "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר", וּבָא זֶה וְחָטַף אֶת הַמִּצְוָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עָלַי לְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֵּם לוֹ". דַּרְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם לַעֲשׂוֹת הַלְוָוֶה עֶבֶד לַמַּלְוֶה, דִּכְתִיב: "וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה". כָּל מִי שֶׁהוּא נוֹתֵן פְּרוּטָה לְעָנִי, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ פְּרוּטָה (אַחֶרֶת). וְכִי פְּרוּטָה הוּא נוֹתֵן לוֹ, וַהֲלֹא לֹא נָתַן לוֹ אֶלָּא נַפְשׁוֹ, הָא כֵּיצַד, הָיָה כֹּכֵר בְּעֶשֶׂר פְּרוּטוֹת, וְהֶעָנִי עוֹמֵד לִקַּח, וְאֵין לוֹ אֶלָּא תֵּשַׁע, וּבָא אֶחָד וְנָתַן לוֹ פְּרוּטָה וְנָטַל הַכֹּכֵר וַאֲכָלָהּ, וְשָׁבָה נַפְשׁוֹ אֵלָיו, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַף אַתָּה כְּשֶׁנִּפְשֵׁךְ מְצַפְצֶפֶת לָצֵאת מִגּוּפְךָ, הֲרֵי אֲנִי מְשִׁיבָהּ לְךָ לְתוֹךְ גּוּפְךָ. לְפִיכָךְ מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶן: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ". "גְּמֹל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי" זֶה שֶׁהִגִּיעַ לוֹ שִׂמְחָה וְאֵינוֹ מְדַבֵּק אֶת קְרוֹבָיו עִמּוֹ מִשּׁוּם עֲנִיּוּת. אָמַר רַבִּי (אַיְבוֹ) [נַחְמָן]: "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְגוֹ', כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה" מִתְגַּלְגֵּל הוּא וְעוֹבֵר עַל הַכֹּל. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶן: "כִּי יָמוּךְ וְגוֹ'. "רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ". "רָשׁ" זֶה שֶׁהוּא רָשׁ מִן הַנְּכָסִים. "וְאִישׁ תְּכָכִים" זֶה שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי מִן הַנְּכָסִים. אָמַר רָשׁ לְאִישׁ תְּכָכִים: תֵּן לִי מִצְוָה וְנָתַן לוֹ, "מֵאִיר עֵינַי שְׁנֵיהֶם ה'" זֶה קָנָה חַיֵּי שָׁעָה וְזֶה קָנָה חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. "עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ". "עָשִׁיר" זֶה שֶׁהוּא עָשִׁיר בִּנְכָסִים, "וָרָשׁ" זֶה שֶׁהוּא רָשׁ בִּנְכָסִים. אָמַר רָשׁ לְאוֹתוֹ עָשִׁיר: תֵּן לִי מִצְוָה וְלֹא נָתַן לוֹ, "עֹשֵׂה כֻלָּם ה'" מִי שֶׁעָשָׂה אֶת זֶה עָשִׁיר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ עָנִי, וּמִי שֶׁעָשָׂה אֶת זֶה עָנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ עָשִׁיר. אָמַר לֵהּ עָשִׁיר לְאוֹתוֹ עָנִי: לָמָּה לֵית אַתְּ לְעֵי וְנָגִיס. חֲמֵי שְׁקִין, חֲמֵי כְּרֵעִין, חֲמֵי עָרְפִּין חֲמֵי קָפְדוּן, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַיְּךָ שֶׁלֹּא נָתַתָּ לוֹ מִשֶּׁלְךָ, אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁנָּתַתִּי לוֹ אַתָּה מַכְנִיס בּוֹ עַיִן הָרַע. לְפִיכָךְ: "וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה" מִכָּל מַה

דַּהֲוָה לֵהּ. הָדָא הוּא דִכְתִיב: "וְאַבַד הָעשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע" בְּעוֹנָה רָעָה. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. "בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב" אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא: בְּיוֹם טוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרְךָ הֱיֵה עִמּוֹ בְּטוֹבָה, וְאַל תַּכְנִיס בּוֹ עַיִן הָרַע. "וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה" אִם בָּאָה רָעָה לַחֲבֵרְךָ, הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בּוֹ הֵיאַךְ לִזְכוֹת בּוֹ. רַבִּי תַּנְחוּם כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה: בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ לוֹקָחָה לוֹ אֲגֻדָּה אַחַת יָרָק מִן הַשּׁוּק, הָיְתָה לוֹקַחַת שְׁתַּיִם, אַחַת לוֹ וְאַחַת לַעֲנִיִּים. עַל שֵׁם "גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים" עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ זוֹכִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וּמִתְכַּפְּרִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר וְכוּ'. שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: עָנִי, אֶבְיוֹן, מִסְכֵּן, רָשׁ, דַּל, דַּךְ, מָךְ, וְהֵלֶךְ. עָנִי כְּמַשְׁמָעוֹ. אֶבְיוֹן שֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לַכֹּל. מִסְכֵּן שֶׁהוּא בָּזוּי לִפְנֵי הַכֹּל, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: "וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה". רָשׁ שֶׁהוּא רָשׁ מִן הַנְּכָסִים. דַּל מְדֻלְדָּל. דַּךְ שֶׁהוּא מְרֻכְּךְ: רוֹאֶה דָּבָר וְאֵינוֹ אוֹכֵל, רוֹאֶה דָּבָר וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה. מָךְ שֶׁהוּא מָךְ לַכֹּל, שֶׁהוּא עָשׁוּי כָּאסְקֶפָּה הַתַּחְתּוֹנָה. הֵלֶךְ שֶׁכָּל נְכָסָיו הָלְכוּ לוֹ. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר וְכוּ'. רַבִּי זְעֵירָא אָמַר: אֲפִלּוּ שִׂיחָתָן שֶׁל בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הִיא. כֵּיצַד, אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: זְכֵי בִּי, זְכֵי גַּרְמָךְ בִּי, (כַּד) [אִכָּא דְּאָמְרִי]: זְכֵי בִּי, סְכֵי בִּי מַה הֲוֵינָא, וְאִסְתַּכַּל בִּי מָה אֲנָא. רַבִּי סִימוֹן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר: מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה חֶסֶד וְכוּ' (לְעֵיל בַּפְּסוּק וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ). תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁבַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה עִם הֶעָנִי, הֶעָנִי עוֹשֶׂה עִם בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁכֵּן רוּת אָמְרָה לְנָעֳמִי: "שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ", בִּשְׁבִיל פְּרוּסָה שֶׁנָּתַן לָהּ. לְמָדְתָּךְ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה, יֶהֱא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּלֵב שָׁלֵם וְשָׂמֵחַ. שֶׁאִלּוּ הָיָה רְאוּבֵן יוֹדֵעַ מַה כָּתְבוּ אַחֲרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּילֵהוּ מִיָּדָם", הָיָה טוֹעֲנוֹ לְהוֹלִיכוֹ אֵצֶל אָבִיו עַל כְּתֵפוֹ. אִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹתֵב עָלָיו: "וְגַם הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ", בְּתֻפִּים וּבְמְחוֹלוֹת הָיָה יוֹצֵא לִקְרָאתוֹ. אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ בֹּעַז שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹתֵב עָלָיו: "וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי", עֲגָלִים פְּטוּמוֹת הָיָה מֵבִיא וּמַאֲכִיל. לְשֶׁעָבַר הָיָה אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה וְהַנְּבִיאִים כּוֹתְבִין אוֹתָהּ, עַכְשָׁו שֶׁאֵין נְבִיאִים, מִי כּוֹתֵב אוֹתָהּ, אֶלָּיָהוּ וּמָלְךְ הַמָּשִׁיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹתֵם עַל יְדֵיהֶן, דִּכְתִיב: "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וְגוֹ'. כְּתִיב: "יַעַן וּבְיַעַן" הוּא "יַעַן" הוּא "עָנִי". אָמַר רַבִּי שֵׁילָא: הֶעָנִי הַזֶּה עוֹמֵד עַל פִּתְחָךְ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ, דִּכְתִיב: "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן" אִם נָתַתָּ לוֹ, דַּע, שְׁמִי שֶׁעוֹמֵד עַל יְמִינְךָ עָתִיד לְשַׁלֵּם לְךָ שְׂכָרְךָ. וְאִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן, דַּע שְׁמִי שֶׁעוֹמֵד עַל יְמִינְךָ הוּא עָתִיד לִפָּרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ, דִּכְתִיב: "לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ". "כִּי בְּגִלַּל הַדָּבָר הַזֶּה" הֲדֵין עָלְמָא דְּמֵי לְהַדֵּין גַּלְגַּלִּין וְאַנְטִילוֹן: דְּמָלֵא מִתְרוֹקֵן, דְּמִתְרוֹקֵן מִתְמַלֵּי. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: נִקְמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד עֲנִיֵּיהֶן, וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱדוֹם בְּיַד

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי אֶת נְקָמָתִי בֶּאֱדֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל. נְקָמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד עֲנֵייֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: צְרִיכִין אָנוּ לְהַחֲזִיק טוֹבָה לָרַמָּאִין, שֶׁאִלּוּלֵא הָרַמָּאִין שֶׁבָּהֶן, כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם תּוֹבֵעַ בִּידֵי אָדָם וְהוּא מַחֲזִירוֹ רֵיקָם, מִיָּד הָיָה נֶעֱנָשׁ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא", וּכְתִיב: "הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת". רַבִּי יוֹחָנָן וְרַ' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ נָחֲתִין לְמִסְחֵי בְּהַדֵּין דִּימוֹסְיָא דְּטִבֶּרְיָא, וּפָגַע בְּהוֹן חַד מִסְכֵּן. אָמַר לְהוֹן: זְכוּן בִּי, אָמְרִין לֵהּ: כַּד מְחַזְּרִין אֲנַן זָכְיָין בָּךְ. כַּד חָזְרִין אַשְׁכְּחַן דְּמִית. אָמְרוּן: הוֹאִיל וְלָא אִטַּפְּלִינַן בֵּיהּ בַּחַיִּים, נִטַּפַּל בֵּהּ בְּמוֹתֵהּ. כַּד מַסְחִין לֵהּ, אַשְׁכַּחוּן בֵּהּ כִּיס דַּהֲמֵשׁ מְאָה דִּינָרִין תְּלוּי בְּצַוָּארֵהּ. אָמְרִי: בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בַּחֲכָמִים וּבְדִבְרֵיהֶם: צְרִיכִין אָנוּ לְהַחֲזִיק טוֹבָה לָרַמָּאִין. רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם לֹא תְּהֵא מִצְוָת עָנִי קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲפִסֵּדָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְלָלוֹת, וּמַתַּן שְׂכָרָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת. הֲפִסֵּדָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְלָלוֹת מִנַּיִן, דִּכְתִיב: "הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע", וְכָל עִנְיָנָא דְּמִזְמוֹר. כָּל כָּךְ לָמָּה, "יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד". מַתַּן שְׂכָרָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת מִנַּיִן, דִּכְתִיב: "הֲלֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וְגוֹ', אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'" וְגוֹ'. "הֲלֹא פָרֹס" "הֲלֹא תִפְרֹס" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "הֲלֹא פָרֹס" כְּבָר הִיא פְּרוּסָה: שֶׁמַּרְאֹשׁ הַשָּׁנָה נִגְזַר עַל הָאָדָם מַה שֶּׁהוּא מְשִׁתַּכֵּר וּמַה שֶּׁהוּא מִתְחַסֵּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי כַּד דְּמָךְ לֵהּ בְּלֵילֵי רֵישׁ שַׁתָּא וְחָמָא בְּחֶלְמֵהּ, דִּבְנוֹי דַּאֲחָתֵהּ מִתְבָּעִין מִן מַלְכוּתָא שִׁית מְאָה דִּינָרִין. אָנְסִינוּן וְאוֹקִים יָתְהוֹן פַּרְנָסִין. אָמְרִין לֵהּ: מִן דְּמָא מַפְּקָתָא, אֲמַר לוֹן: יְהוֹן מַפְּקִין וְכָתְבִין, וּבְסוֹפָא דְּשַׁתָּא אֲנַן מְחַשְּׁבִין וַאֲנַן מַשְׁלִים לְכוֹן. (בְּסוֹפָא דְּשַׁתָּא) עֲבַדוּן כֵּן. [בְּסוֹפָא דְּשַׁתָּא] אִתְמַר עֲלֵיהוֹן לִשָּׁנָא בִּישָׁא, דַּהֲווֹן יְהָבִין וְנָסְבִין בְּהָדֵין מֵטַכְּסָא. אֲתָא חַד גְּבַר סָב מִן מַלְכוּתָא, אֲמַר לְהוֹן: אוֹ דְּאַתּוּן עָבְדִין פּוּרְפִּירָא דְּמַלְכָּא אוֹ דְּאַתּוּן מִזְדַּמְּנִין שִׁית מְאָה דִּינָרִין. נְסָבִינוּן וַחֲבַשׁ יָתְהוֹן בְּסִילְקֵי. כֵּיוָן דִּשְׁמַע רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֲזַל לְגַבֵּיהוֹן, אֲמַר לוֹן: כַּמָּה אַפְקַתּוּן, אָמְרִין לֵהּ: הָא כְּתָבָא. שְׁרִי קָרֵא כְּתָבָא, וְאַשְׁכַּח דְּאַפְקוּן שִׁית מְאָה דִּינָרִין חֲסֵר שִׁית דִּינָר. אֲמַר לוֹן: הָבוּן לִי שִׁית דִּינָר וַאֲנָא מַפֵּיק לְכוֹן. אָמְרִי: אָתוּן חָמוּן לְהֲדֵין סָבָא, מִתְבַּע מִן גַּבַּן שִׁית מְאָה דִּינָרֵי, וְהוּא אֲמַר: הָבוּ לִי שִׁתָּא דִּינָר וַאֲנָא מַפֵּיק לְכוֹן, אֲמַר לוֹן: הָבוּ לִי שִׁתָּא דִּינָרֵי, וְלָא אִכְפַּת לְכוֹן אַתּוּן. נְסָבִין שִׁתָּא דִּינָר וְיָהְבוּן לְגוֹ קֻמְצֵהּ, אֲזַל יַהֲבוּן שׁוֹחֲדָא לְהַהוּא סָבָא דְּלָא לְדַבֵּר מַלְכָּא מִלָּא, וַאֲפֵיךְ אַפּוֹי וּנְפַק לֵהּ. מִדְּנְפַק, אֲמָרִין לֵהּ: דִּילְמָא דַּהֲוִית יָדַע דַּאֲנַן מִזְדַּמְּנִין, אֲמַר לוֹן: חַייֵכוֹן, מִן לֵילֵי רֵישׁ שַׁתָּא הֲוִינָא יָדַע דְּאַתּוּן מִזְדַּמְּנִין שִׁית מְאָה דִּינָרִין. אֲמָרִין לֵהּ: וְאִלּוּ אֲמַרְתְּ לָן, הֲוִינָן יְהָבִין אַף אִלֵּין שִׁתָּא דִּינָרִין בְּגוֹ מִצְוָתָא, אֲמַר לוֹן: אִלּוּן אֲמַרִית לְכוֹן לָא הֲוִיתוּן מְהֵימְנוּ יָתִי. "וְתַפֵּק לָרָעֵב (לַחְמֶךָ) [נַפְשֶׁךָ"] אִם זְכִיתֶם לְרָעָבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,

וְאִם לָאו לְשָׁבְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו. "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת" אֵלּוּ הֵן עֲנִיִּים מְרוּדִים מִנְּעוּרֵיהֶן. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כְּהָדֵין סַמְיָא דְצָוְחִין לֵהּ: סַגִּי נְהוֹרָא. "וַעֲנִיִּים מְרוּדִים" אֵלּוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁיָּרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶן. מִי גָּרַם שֶׁיֵּעָנוּ, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶן בַּמִּצְוֹת, וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא עָשׂוּ רְצוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנִּכְנָסִין לְבָתֵּי עַם הָאָרֶץ וּמַרְוִין אוֹתָן מִדִּבְרֵי תוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר: שֶׁהֵן מוֹרִין אֶת יִשְׂרָאֵל בֵּין טֻמְאָה לְטָהֳרָה, בֵּין אִסּוּר לְהֶתֵּר, וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם. רַבִּי אָבִין אָמַר: כָּל הַמְאַחֵז תַּלְמִיד חָכָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְרִיב בִּכּוּרִים. נֶאֱמַר כָּאן: "תָּבִיא", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא" מַה "תָּבִיא" הָאָמוּר לְהַלָּן, בִּכּוּרִים, אַף "תָּבִיא" הָאָמוּר כָּאן, בִּכּוּרִים. "כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ" רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא וְרַ' יוֹחָנָן. חַד אָמַר: מְדַקְדְּקִין בִּכְסוּת, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בְּחַיֵּי נֶפֶשׁ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף בִּכְסוּת אֵין מְדַקְדְּקִין מִפְּנֵי בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם" הֱוֵי רוֹאֶה בְּשָׂרוֹ כִּבְשָׂרְךָ. דְּתָנֵי בַּר קַפָּרָא: אֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ בָּא לְמַדָּה זוֹ, אִם לֹא בָּא הוּא בָּא בְּנוֹ, אִם לֹא בָּא בְּנוֹ בָּא בֶּן בְּנוֹ. דָּבָר אַחֵר: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם" זוֹ גְּרוּשָׁתוֹ. רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי הָיָה לֵהּ אִתְּתָא בִּישָׁא, וַהֲוָת מְבַזְּיָא לֵהּ קַמֵּי תַּלְמִידוֹי. אֲמְרוּ לֵהּ תַּלְמִידוֹי: שְׁבָקָא, דְּלֵית הִיא עָבְדָא לִיקָרָךְ. אֲמַר לוֹן: פָּרְנָא רַב עֲלַי, וְלֵית לִי מִשְׁבַּק לֵהּ. חַד זְמַן הֲוָה פְּשִׁיט הוּא וְרַ' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. כֵּיוָן דְּחָסְלוּן מִן פַּשִׁיטֵיהוֹן, אֲמַר לֵהּ: מַשְׁגַּח רַבִּי, וַאֲנַן סָלֵיק לְבֵיתָא, אֲמַר לֵהּ: אִין. כֵּיוָן דְּעַיְּלוּן, נְפַקַת לֵהּ. צָפָה בְּהַהוּא קִיְדָרָא יְהִיבַת עַל תַּפְיָה. אֲמַר: אִית בְּהָא קְדָרָא כְּלוּם, אֲמַרָה לֵהּ: הִיא פְּרִפְּרִין. גַּלִּיתָא וְאִשְׁכַּח מָלְיָא פִּרְגִּין. יְדַע רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּלָא יְתִיבָא דַּעְתָּאהּ עִם בַּעְלָהּ. מִדְּיָתֵיב, אֲמַר לֵהּ: רַבִּי, לָא אֲמַרָה אֶלָּא פִּרְפַּרְיָן, וְהָא אַשְׁכְּחָנָא לַהּ מָלְיָא פַּרְגִּין, אֲמַר לֵהּ: רַבִּי, מַעֲשֶׂה נִסִּים הֵן. כֵּיוָן דְּחָסְלוּן מֵיכְלָן וּמִשְׁתְּיָן, אֲמַר לֵהּ: רַבִּי, שְׁבוֹק הָדָא אִתְּתָא מִנָּךְ, דְּלֵית הִיא דִּיקָרֵךְ. אֲמַר לֵהּ: פָּרְנָא רַב עֲלַי, וְלֵית לִי מִשְׁבַּק לַהּ. אֲמַר לֵהּ: וְאָנוּ פָּסְקִין פָּרְנָא. וְשַׁבְקַהּ וְאַסְבּוּנֵהּ לַחֲדָא אִתְּתָא טָב מִנַּהּ. גַּרְמִין חוֹבַיָּא דְּהַהִיא אִנְתְּתָא דִּשְׁבַק וְאָזְלַת וְאִתְנַסִּיבַת לְסַנְטֵרָא דְּקַרְתָּא. בְּתַר יוֹמִין נָפְלִין עֲלוֹי יִסּוּרִין, וְאִתְעֲבִיד סַגִּי נְהוֹרָא, וַהֲוָת אִתְּתָא נָגִידָא לֵהּ בְּכָל שְׁכוּנֵהּ דְּקַרְתָּא, וּבְשָׁכוּנָתֵהּ דְּרַ' יוֹסִי הַגְּלִילִי לָא הֲוָת מוֹבְלָא לֵהּ. הַהוּא גַּבְרָא מִן דְּחַכִּים קַרְתָּא, אֲמַר לַהּ: לָמָּה לַיִת אַתְּ מוֹבֶלֶת לִי לִשְׁכוּנָתֵהּ דְּרַ' יוֹסִי הַגְּלִילִי, דַּאֲנָא שָׁמַע דְּעָבִיד מִצְוָן סַגִּיאָן, אֲמַרָה לֵהּ: מִשְׁבַּקְתֵּהּ אֲנָא, וְלֵית לִי מַחְמֵי סָבַר אֲפוֹי. חַד זְמַן מָטוּן לְהַהוּא שְׁכוּנָתָא, שְׁרִי חֲבַט עֲלַהּ, וַהֲווֹן מִתְבַּזּוּן בְּשׁוּקָא. אוֹדִיק רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי וַחֲמָתְהוֹן, וִיהֲבִינוּן בְּחַד בַּיִת מִן דִּידֵהּ, וַהֲוָה זַיֵּין לְהוֹן כָּל יוֹמָיָא דַּהֲוָה חַיֵּין, עַל שׁוּם דִּכְתִיב: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". בְּיוֹמֵי דְּרַבִּי תַּנְחוּמָא הֲווּ צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְמִטְרָא.

אַתּוּן לְגַבֵּהּ, אָמְרִין לֵהּ: (לְ)רַבִּי, גְּזוֹר תַּעֲנִיתָא דְּלֵיחוּת מְטָרָא. גְּזַר תַּעֲנִיתָא דְּיָתֵי מְטָרָא פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וְלָא אֲתָא מָטָר. פַּעַם שְׁלִישִׁית עַל וּדְרַשׁ: כָּל עַמָּא יְפַלְּגוּן מָצָוָה. חַד גְּבַר נְסַב מִן דַּהֲוָה לֵהּ גּוֹ בֵּיתֵהּ וּנְפַק לְמִפְלַג גּוֹ שׁוּקָא. פְּגַע בֵּהּ מִשְׁבַּקְתֵּהּ, אֲמַרָה לֵהּ: זְכֵי בִּי, דְּמִן הַהוּא יוֹמָא דִּנְפַקַת הַהִיא אִתְתָא מִן בֵּיתָךְ לָא חֲמִית טָב. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָהּ עֲרוּמָה וּבְצָרָה גְּדוֹלָה, נִתְמַלֵּא עָלֶיהָ רַחֲמִים וְנָתַן לָהּ, עַל שׁוּם: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". וּצְפָה בָּהֶן חַד גַּבְרָא, אָזַל אֲמַר לֵהּ לְרַבִּי תַּנְחוּמָא. אֲמַר לֵהּ: חֲמִית גְּבַר פְּלָן מִשְׁתַּעֵי עִם מִשְׁבַּקְתֵּהּ וִיהַב לַהּ פְּרִיטִין. אֲלוּלֵי דַּהֲוָה חֲשִׁיד עִמָּהּ, לְאָ הֲוָה מִשְׁתַּעֵי לַהּ וְיָהֵב לַהּ פְּרִיטִין, שְׁלַח רַבִּי תַּנְחוּמָא וְאַיְתֵהּ. אֲמַר לֵהּ: לֵית אַתְּ יָדַע דְּעָלְמָא קָאֵים בְּצַעֲרָא, בְּנֵי אֱנָשָׁא קַיְמִין בְּצַעֲרָא, וְאִשְׁתַּעֵית לְמִשְׁבַּקְתָּךְ, וְלֹא עוֹד יְהִיבַת לַהּ פְּרִיטִין, לֵית אַתְּ יָדַע דְּהָא לָא אָרִיךְ, אֲמַר לֵהּ: וְלָא אַתְּ דְּרַשְׁתְּ: כָּל עַמָּא יִפְקוּן וְיִפְלְגוּן מִצְוָה, נְסִיבִית מִן מָה דַּהֲוָה גּוֹ בֵּיתֵי וּנְפַקִית לְמִפְלַג מִצְוָה גּוֹ שׁוּקָא וּפְגַעַתְּ בִּימִשְׁבַּקְתִּי אֲמַרָה לִי: זְכֵי בִּי, דְּמִן הַהוּא יוֹמָא דִּנְפַקַת הַהִיא אִתְתָא מִן בֵּיתָךְ לָא חֲמִית טָב, כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי אוֹתָהּ בְּצָרָה גְּדוֹלָה, נִתְמַלֵּאתִי עָלֶיהָ רַחֲמִים וְנָתַתִּי לָהּ עַל שׁוּם: "וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִגְבִּיהַּ [רַבִּי תַּנְחוּמָא] פָּנָיו לַשָּׁמַיִם וְאָמַר: אִם בָּשָׂר וָדָם אַכְזָרִי, שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו מְזוֹנוֹת, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָהּ עֲרוּמָה וּבְצָרָה גְּדוֹלָה נִתְמַלֵּא עָלֶיהָ רַחֲמִים וְנָתַן לָהּ, אֲנוּ שֶׁאָנוּ בָּנֶיךָ, בְּנֵי בְּחוּנֶיךָ, בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמְזוֹנוֹתֵינוּ עָלֶיךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְנִתְרַוְּה הָעוֹלָם. "אֵז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח" אֲפִלּוּ אוֹתָהּ שֶׁכָּתוּב בָּהּ "וְהַאֲרַכְתְּ יָמִים", ["מְהֵרָה תִצְמָח"]. "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ" כָּל מַה דְּאַתְּ לָעֵי, עִם גָּרְמֵךְ אַתְּ לָעֵי, לְפִיכָךְ: "וּכְבוֹד ה' יַאַסְפֶךָּ" וְכָל עִנְיָנָא. "וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ" אִם אֵין לְךָ לִתֵּן לוֹ, נַחֲמוֹ בִּדְבָרִים. אֱמֹר לוֹ: תֵּצֵא נַפְשִׁי עָלֶיךָ, שֶׁאֵין לִי מַה לִּתֵּן לְךָ וְכוּ'. "וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם" רַבִּי טַרְפוֹן יָהֵיב לֵהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא שִׁתָּא קְנָטֵרָא דִּכְסָף. אֲמַר לֵהּ: זְבוֹן לִי חֲדָא אוּסְיָא דְּנָהֲווּ מִתְפַּרְנְסִין מִנַּהּ וְלָעֵין בְּאוֹרָיְתָא תַּרְוַיְנָן. נְסַבְהוֹן וּפְלְגוּן לְסָפְרֵיָא וּלְמַתְנַיָּא וּלְאִלֵּין דְּלָעֵין בְּאוֹרָיְתָא. בָּתַר יוֹמִין קָם עִמֵּהּ רַבִּי טַרְפוֹן, אֲמַר לֵהּ: זְבִנְתֵּהּ הַהִיא אוּסְיָא, אֲמַר לֵהּ: אִין. אֲמַר לֵהּ: וְלֵית אַתְּ מַחְמֵי יָתָהּ לִי, נַקְטֵהּ וַחֲמָתֵהּ לְסָפְרֵיָא וּלְמַתְנַיָּא וּלְאִלֵּין דְּלָעֵין בְּאוֹרָיְתָא וּדְסַגְלִין בְּאוֹרָיְתָא. אֲמַר לֵהּ: אִיתָא בַּר נַשׁ דְּלָעֵי מָגֵן, אַפּוֹכֵהּ (הֵן) הִיא גַּבֵּי דָּוִד מַלְכָּא, דִּכְתִיב: "פַּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים [צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד"]. "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'" "הֲרֵי אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, וְאִלּוּ עַשְׂרֵי אַחֲרָנְיָתָא הֵן אָנוּן גַּבֵּי יַעֲקֹב, דִּכְתִיב בֵּהּ: "וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ" וְגוֹ'. "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים וְגוֹ' יַעַבְדוּךָ עַמִּים" וְגוֹ'.

"וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ" אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד. לָמָּה הוּא דּוֹמֶה, לְמַשּׂוֹי שֶׁעַל גַּבֵּי חֲמוֹר, עוֹדֵהוּ בִּמְקוֹמוֹ אֶחָד אוֹחֵז בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ, נָפַל לָאָרֶץ חֲמִשָּׁה אֵין מַגְבִּיהִין אוֹתוֹ. מִנַּיִן

אִם הֶחֱזַקְתָּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חָזוֹר וְהַחֲזֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ". יָכוֹל אֲפִלּוּ אַתָּה מַפְסִידוֹ לְתַרְבּוּת רָעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עִמָּךְ". "גֵּר" זֶה גֵּר צֶדֶק. "תּוֹשָׁב" זֶה גֵּר אוֹכֵל נְבֵלוֹת. "וָחַי אָחִיךָ עִמָּךְ" חַייֶיךָ קוֹדְמִין לְחַייו. תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: גֵּר צֶדֶק הָאָמוּר לְעִנְיַן מְכִירָה אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא. דִּכְתִיב: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ", וְלֹא לְךָ אֶלָּא לַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר" זֶה גֵּר צֶדֶק כו'. לְמֵימְרָא דְּגֵר קָנֵי עֶבֶד עִבְרִי, וּרְמִינְהוּ: אֵין הַגֵּר נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי, וְאֵין אִשָּׁה וְגֵר קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי. גֵּר לֹא מִקְּנֵי בְּעֶבֶד עִבְרִי, "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, יְצָא גֵּר שֶׁאֵין לוֹ מִשְׁפָּחָה. וְאֵין אִשָּׁה וְגֵר קוֹנִין עֶבֶד עִבְרִי. אִשָּׁה דְּלָאו אוֹרַח אֹרְחָה. גֵּר גְּמִירִי, דְּמִקְּנֵי קְנֵי, דְּלָא מִקְּנֵי לָא קָנֵי. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֵינוֹ קוֹנֶה וְדִינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל קוֹנֶה הוּא וְדִינוֹ כְּנָכְרִי. דְּתַנְיָא: הַנִּרְצָע וְהַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. אָמַר מַר: אֵין אִשָּׁה [וְגֵר] קוֹנָה עֶבֶד עִבְרִי. נִימָא דְּלָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא: אִשָּׁה קוֹנָה שְׁפָחוֹת, וְאֵין אִשָּׁה קוֹנָה עֲבָדִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף קוֹנָה עֲבָדִים. אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּעֶבֶד עִבְרִי כָּאן בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי. עֶבֶד עִבְרִי צְנִיעַ לָהּ, עֶבֶד כְּנַעֲנִי פְּרִיץ לָהּ. אֶלָּא הָא דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: אַרְמַלְתָּא לָא תְּרַבֵּי כַּלְבָּא, וְלָא תַּשְׁרֵי בַּר בֵּי רַב בְּאַשְׁפִּיזָא, בִּשְׁלָמָא בַּר בֵּי רַב צְנִיעַ לַהּ, אֶלָּא כַּלְבָּא בֵּיוָן דְּקָא מִסְרִיחַ בָּהּ כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי דְּמֵי, כֵּיוָן דְּכִי שָׁדֵי לֵהּ אוּמְצָא מִיסְרִיחַ סְרִיחַ, אָמְרִי אִינָשֵׁי: מִשּׁוּם אוּמְצָא דְּשַׁדְיָא לֵהּ.

(ויקרא כה לו) "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית". הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית אֵינָן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר. דְּאָמַר קְרָא: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" לְדִידֵהּ קָא מַזְהַר לֵהּ רַחֲמָנָא, בְּרֵהּ לָא קָא מַזְהַר לֵהּ רַחֲמָנָא. וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה: הַמַּלְוֶה, וְהַלּוֶה, וְהָעָרֵב, וְהָעֵדִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַסּוֹפֵר. עוֹבְרִים עַל לֹא תִתֵּן לוֹ, וְעַל בַּל תִּקַּח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְעַל לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְעַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל. אָמַר אַבָּיֵי: מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכֻלָּן. וְלוֹוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ, וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ, וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל. עֵרֶב סוֹפֵר וְעֵדִים אֵינָן עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֵישׁ ש"נ). תָּנוּ רַבָּנָן: "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" אֲבָל אַתָּה נַעֲשֶׂה לוֹ עֵרֶב כְּנֶגֶד הַנָּכְרִי. כֵּיוָן דְּנָכְרִי דִּינֵהּ הוּא דְּאָזִיל בָּתַר עָרְבָא, הוּא נִיהוּ דְּקָא שָׁקִיל מִנֵּהּ רִבִּיתָא, כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי רִבִּית נַמֵּי לָא לִשְׁקוֹל, לְזוֹ וְלֹא קִבֵּל עָלָיו לְזוֹ. תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר. גֵּר תּוֹשָׁב הָאָמוּר לְעִנְיַן רִבִּית אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, דִּכְתִיב: "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי עִמָּךְ, אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית". וּרְמִינְהוּ: לוֹוִין מֵהֶן וּמַלְוִין אוֹתָן בְּרִבִּית, וְכֵן בְּגֵר תּוֹשָׁב. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִי כְּתִיב "אַל תִּקַּח מֵאִתָּם", "מֵאִתּוֹ" כְּתִיב, מִישְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רִבִּית קְצוּצָה

יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִלּוּ רִבִּית קְצוּצָה אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דִּכְתִיב: "בְּנֶשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה" לְמִיתָה נִתַּן וְלֹא לְהִשָּׁבוֹן. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר: אָמַר קְרָא: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" לְמוֹרָא נִתַּן וְלֹא לְהִשָּׁבוֹן. רָבָא אָמַר: מְגוּפֵהּ דִּקְרָא נָפְקָא: "מוֹת יוּמַת דָּמָיו בּוֹ" הוּקְשׁוּ מַלְוֵי בְּרִבִּית לְשׁוֹפְכֵי דָּמִים, מַה שׁוֹפְכֵי דָּמִים לֹא נִתְּנוּ לְהִשָּׁבוֹן אַף מַלְוֵי בְּרִבִּית לֹא נִתְּנוּ לְהִשָּׁבוֹן. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא: "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" אַהְדַּר לֵהּ דְּנַיְחֵי בַּהֲדָךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" מַאי עָבֵיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: שְׁנַיִם שֶׁמְּהַלְכִין בַּדֶּרֶךְ וּבְיָד אֶחָד קִיתוֹן שֶׁל מַיִם, אִם יִשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶן יָמוּתוּ אִם יִשְׁתֶּה אֶחָד מֵהֶן יַגִּיעַ לְיִשּׁוּב. דָּרַשׁ בֶּן פְּטוּרָא: מוּטָב שֶׁיָּמוּתוּ שְׁנֵיהֶן וְלֹא יִרְאֶה אֶחָד בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" חַייֵךְ קוֹדְמִים לְחַייֵ חֲבֵרְךָ. "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה סְמוּיוֹת עֵינֵיהֶן שֶׁל מַלְוֵי בְּרִבִּית, אָדָם קוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ רָשָׁע יוֹרֵד עִמּוֹ לְחַיָּיו, וְהֵן מְבִיאִין מְגִלָּה עֲדִים וְלַבְלָר וְקַלְמוֹס וּדְיוֹ, וְכוֹתְבִין וְחוֹתְמִים: פְּלוֹנִי כָּפַר בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ וְאֵיזֶהוּ תַּרְבִּית, [נֶשֶׁךְ מַלְוֶה סֶלַע בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִין, וְסָאתַיִם חִטִּין בִּשְׁלֹשׁ, מִפְּנֵי שְׁנוֹשֶׁךְ. אֵיזֶהוּ תַּרְבִּית,] הַמַּרְבֶּה בַּפֵּרוֹת. כֵּיצַד, לָקַח הֵימֶנּוּ חִטִּין בְּדִינַר זָהָב הַכּוֹר, וְכֵן הַשַּׂעַר, עָמְדוּ חִטִּים בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִים. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי מוֹכְרָן וְלוֹקֵחַ אֲנִי בָּהֶן יַיִן. אָמַר לוֹ: הֲרֵי חִטֶּיךָ עֲשׂוּיוֹת עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִין, הֲרֵי לְךָ אֲצִלִּי בָּהֶן יַיִן, וְיַיִן אֵין לוֹ. הָא אִם יֵשׁ לוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ. "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף אֲחֵרִים, "אָכְלֶךָּ" וְלֹא אֹכֶל אֲחֵרִים. אוֹ "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, "אָכְלֶךָּ" וְלֹא אֹכֶל בְּהֵמָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "נֶשֶׁךְ כֶּסֶף" לְרַבּוֹת כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, "נֶשֶׁךְ אֹכֶל" לְרַבּוֹת אֹכֶל בְּהֵמָה.

רמז תרסו

(ויקרא כה לז) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָּ" לָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב בְּתֹרֵי קְרָאֵי, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. תְּנוּ רַבָּנָן: אֵין לִי אֶלָּא נֶשֶׁךְ בְּכֶסֶף וְרִבִּית בְּאֹכֶל, נֶשֶׁךְ בְּאֹכֶל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לֹא תַשִּׁיךְ) [נֶשֶׁךְ] אֹכֶל", רִבִּית בְּכֶסֶף מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶשֶׁךְ כֶּסֶף" אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְנֶשֶׁךְ כֶּסֶף דְּהָא כְּתִיב "לֹא תַשִּׁיךְ", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְרִבִּית בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּאֹכֶל. אֵין לִי אֶלָּא בַּלְּוֶה, דִּכְתִיב: "לֹא תַשִּׁיךְ", בַּמַּלְוֶה מִנַּיִן, (תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶשֶׁךְ כֶּסֶף"). נֶאֱמַר: "נֶשֶׁךְ" בַּלְּוֶה וְנֶאֱמַר "נֶשֶׁךְ" בַּמַּלְוֶה, מַה נֶּשֶׁךְ הָאָמוּר בַּלְּוֶה לֹא חִלַּקְתָּ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּאֹכֶל בֵּין בְּנֶשֶׁךְ בֵּין בְּתַרְבִּית, אַף נֶשֶׁךְ הָאָמוּר בַּמַּלְוֶה לֹא תַחֲלֹק בּוֹ בֵּין בְּנֶשֶׁךְ בֵּין בְּתַרְבִּית בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּאֹכֶל. מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ". רַבִּינָא אָמַר: לֹא נֶשֶׁךְ בְּאֹכֶל וְלֹא תַרְבִּית בְּכֶסֶף צְרִיכִי קְרָא. דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא

תִּתֵּן לוֹ בְּנָשֶׁךְ וְאָכְלְךָ לֹא תִתֵּן בְּמַרְבִּית" כִּדְקָאָמַרַת. הַשְׁתָּא דִּכְתִיב: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנָשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ" קָרֵי בֵּהּ הָכִי: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנָשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ. וְהָא תָּנָא "נֶאֱמַר נֶאֱמַר" קָאָמַר, הָכִי קָאָמַר: אִלּוּ לֹא נֶאֱמַר קְרָא הָיִיתִי אוֹמֵר גְּזֵרָה שָׁוָה, הַשְׁתָּא דְּכַתַּב קְרָא גְּזֵרָה שָׁוָה לָמָּה, לְנֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר דְּלָא כְּתִיב בַּמַּלְוֶה. אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לָאו בְּרִבִּית (כְּתוּב בְּרֶמֶז תר"ו). אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דְּכַתַּב יְצִיאַת מִצְרַיִם גַּבֵּי רִבִּית, וְגַבֵּי מִשְׁקָלוֹת, וְגַבֵּי צִיצִית, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע מִמִּי שֶׁתּוֹלֶה מָעוֹתָיו בְּנָכְרִי וּמַלְוֶה אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית. וַאֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי וְכוּ', אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקָלוֹתָיו בַּמֶּלַח וְשׁוֹקֵל בָּהֶם. וּמִמִּי שֶׁתּוֹלֶה קָלָא אֵילָן בְּבִגְדּוֹ וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הִיא. "וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת רִבִּית מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוַת רִבִּית. שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּמִצְוַת רִבִּית מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְכָל הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת רִבִּית כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם.

(ויקרא כה לח) "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן". תְּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יְחַזֵּר אָדָם וְיָדוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבֵּל עָלָיו [עֹל] מַלְכוּת שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים". וְכָל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ. וְכִי הַדָּר בְּכָל הָעוֹלָם אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ דָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא קִבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדָוִד: "כִּי גֵרַשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וּמִי אָמַר לוֹ לַעֲבֹד אֱלִילִים, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַיּוֹצֵא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים. תָּנָא דְּבֵי רַב עָנָן: כָּל הַקְּבוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קְבוּר תַּחַת הַמִּזְבֵּחַ, כְּתִיב הָכָא "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי", וּכְתִיב הָתָם: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ".

מִנַּיִן שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְמָכֹר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַנִּיחַ בְּפָנְדְּתוֹ, וְלִקַּח בָּהֶן בְּהֵמָה וְלִקַּח בָּהֶן כֵּלִים וְלִקַּח בָּהֶן בַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יָמוּךְ וְנִמְכַּר" אֵין נִמְכָּר אֶלָּא לִכְשֶׁיֵּעָנִי. מִנַּיִן כְּשֶׁתְּהֵא קוֹנָה, לֹא תְּהֵא קוֹנָה אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". וּמִנַּיִן כְּשֶׁיְּהֵא נִמְכָּר, לֹא יְהֵא נִמְכָּר אֶלָּא לְךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנִמְכַּר לָךְ". וּמִנַּיִן כְּשֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ לֹא יְהוּ מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יִמָּכֵר לָךְ אָחִיךָ". "אָחִיךָ" נֶהֱגַ בּוֹ אַחֲוָה. יָכוֹל אַף הוּא יִנְהַג בְּעַצְמוֹ אַחֲוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶבֶד". הָא כֵּיצַד, אַתָּה

הֱוֵי נוֹהֵג בּוֹ אַחֲוָה, וְהוּא יְנַהֵג בְּעַצְמוֹ עַבְדוּת. "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" לֹא יְטַיֵּל אַחֲרֶיךָ בְּגַלְטָקָא. וְלֹא יוֹלִיךְ אַחֲרֶיךָ כֵּלִים לְבֵית הַמֶּרְחָץ.

דָּבָר אַחֵר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" בּוֹ אִי אַתָּה עוֹבֵד עֲבוֹדַת עָבֶד, אֲבָל עוֹבֵד אַתָּה בֶּבֶן חוֹרִין עֲבוֹדַת עָבֶד (כְּתוּב בְּרֵישׁ שי"א). "כְּשָׂכִיר" מַה שָּׂכִיר בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ, אַף זֶה בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. "כְּתוֹשָׁב" מַה תּוֹשָׁב בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ, אַף זֶה בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ. "יִהְיֶה עִמָּךְ" עִמְּךָ בְּמַאֲכָל עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה. שֶׁלֹּא תְהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת הַדְּרָאָה, אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ, אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוּכִּין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי תֶּבֶן. "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל" שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהּ כְּלוּם. "יַעֲבֹד עִמָּךְ" שֶׁלֹּא יִמְסֹר אֱמָנוּתוֹ לְאַחֵר. שֶׁאִם הָיָה בַּעַל לְרַבִּים, סַפָּר לְרַבִּים, נַחְתּוֹם לְרַבִּים, שֻׁלְחָנִי לְרַבִּים לֹא יַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם הָיָה אֱמָנוּתוֹ לְפָנִים מִכָּאן יַעֲשֶׂה, אֲבָל רַבּוֹ לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה]. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: מְסַפֵּר לוֹ אֶת שְׂעָרוֹ, וּמְכַבֵּס לוֹ אֶת כְּסוּתוֹ, וְאוֹפֶה לוֹ אֶת עִסָּתוֹ. "וְיָצָא מֵעִמָּךְ" שֶׁלֹּא תְהֵא אַתָּה בַּכָּפָר וְהוּא בַּכָּרְךְ, אַתָּה בַּכָּרְךְ וְהוּא בַּכָּפָר. "הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ" מַה הוּא רַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָיו, אַף אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו רַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם. יָכוֹל אֲפִלּוּ נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו" מַה הוּא מִדַּעַת רַבּוֹ אַף אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מִדַּעַת רַבּוֹ (כְּתוּב בְּרֵישׁ שי"א בַּפָּסוּק וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ). "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: בְּמִי הוּא מְדַבֵּר, אִם בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ הֲרֵי כְּבָר אָמוּר, אִם בִּנְרְצַע הֲרֵי כְּבָר אָמוּר, הָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִכָּרוּהוּ בֵּית דִּין שִׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: מוֹכֵר עַצְמוֹ דִּלָּא עָבַד אִסּוּרָא, אֲבָל מָכְרוּהוּ בֵּית דִּין דַּעֲבַד אִסּוּרָא אֵימָא נְקַנְסֵהּ, קָא מַשְׁמַע לָן (כְּתוּב לְעֵיל רֶמֶז תרנ"ט בַּפָּסוּק וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ). (רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוּדָן) [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר יוּדָן: בְּרַבִּי] הָיָה דּוֹרֵשׁ: אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּמִילָתָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם. וְיֵעָשֶׂה בַּעַל מוּם, אָמַר קְרָא: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" לַמֶּחְזָק שֶׁבְּמִשְׁפַּחְתּוֹ.

רמז תרסז

תָּנוּ רַבָּנָן: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" לְמִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא שָׁב, וְאֵינוֹ שָׁב לְמַה שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הוּא שָׁב לְמַה שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו, "וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו" כַּאֲבוֹתָיו. וְכֵן בַּגּוֹלָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "יָשׁוּב" לְרַבּוֹת אֶת הָרוֹצֵחַ. מַאי "וְכֵן בַּגּוֹלָה", כִּדְתַנְיָא: "יָשׁוּב הָרוֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ" לְאֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ הוּא שָׁב וְאֵין שָׁב לְמַה שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הוּא שָׁב לְמַה שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו, גְּמַר "שִׁיבָה שִׁיבָה"

מֵהֶתָם. "כִּי עֲבָדַי הֵם" שְׁטָרֵי קוֹדֶם עֲלֵיהֶם רִאשׁוֹן. "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁלֹּא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד.

דָּבָר אַחֵר: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" לֹא יַעֲשֶׂה סִימָטָא, וְיַעֲמִידֵם עַל אֶבֶן הַלָּקַח.

אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִנַּיִן, רַבִּי יִאשִׁיָּה אָמַר: "מִלֹּא תִגְנֹב", רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִ"לֹּא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד". וְלָא פְּלִיגִי, מַר קָא חָשִׁיב לָאו דִּגְנֵבָה וּמַר קָא חָשִׁיב לָאו דִּמְכִירָה. "לֹא תַרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" לֹא תֹּאמַר לוֹ הָחֵם אֶת הַכּוֹס הַזֶּה וְאֵינוֹ צָרִיךְ, הַצְנֵן הַכּוֹס הַזֶּה וְאֵינוֹ צָרִיךְ, עָדֵר תַּחַת הַגֶּפֶן הַזֶּה עַד שֶׁאָבוֹא. שֶׁמָּא תֹּאמַר לְצָרְכִּי עַצְמִי אֲנִי עוֹשֶׂה, הֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: הוֹאִיל וְאָסַרְתָּ לָנוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, בְּמֶה נִשְׂתַּמֵּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ בֵּן תְּהֵא אַתָּה מֻתָּר לְשַׁעְבְּדוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יִהְיוּ לָךְ". "מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם" וְלֹא מִן הַכְּנַעֲנִים שֶׁבָּאָרֶץ. "מֵהֶם תִּקְנוּ" בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. הֵן עַצְמָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם". "מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה" מֵקִישׁ עֶבֶד לְאָמָה, מָה אָמָה אֵין לָהּ קִדּוּשִׁין אַף עֶבֶד אֵין לוֹ קִדּוּשִׁין.

(ויקרא כה מה) "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ" בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. הֵן עַצְמָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵהֶם תִּקְנוּ". "וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם" מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ". יָכוֹל אַף כְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאֻמּוֹת וְהוֹלִיד [מִמֶּנָּה] בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם" מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם, וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִנַּיִן לְנָכְרִי שֶׁקּוֹנֶה (חֲבֵרוֹ) [הַנָּכְרִי] לְמַעֲשֶׂה יָדָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ" אַתֶּם קוֹנִים מֵהֶן, וְלֹא הֵן קוֹנִין מִכֶּם וְלֹא הֵן קוֹנִין זֶה מִזֶּה. (הַאי אִצְטְרִיךְ לְגוּפֵּהּ) יָכוֹל לֹא יִקְנוּ זֶה אֶת זֶה לְמַעֲשֶׂה יָדָיו, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר: נָכְרִי יִשְׂרָאֵל קוֹנֶה, נָכְרִי נָכְרִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי בְּכַסְפָּא, אֲבָל בַּחֲזָקָה לָא, אָמַר רַב פַּפָּא: עַמּוֹן וּמוֹאָב טְהֵרוּ בְּסִיחוֹן. אַשְׁכְּחָן נָכְרִי נָכְרִי, נָכְרִי יִשְׂרָאֵל מְנָלָן, דִּכְתִיב: "וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי". (וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: אַתֶּם קוֹנִין מֵהֶם, אִלְמָא נָכְרִי גּוּפוֹ קָנוּי). "וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה" הֲרֵי הוּא כַּאֲחֻזָּה, מָה אֲחֻזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף בְּשֹׁטֶר וּבַחֲזָקָה אַף הָעֲבָדִים וְכוּ'.

"וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם" אָמַר רַב: בַּת הַנִּזּוֹנֶת מִן הָאַחִין מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְעַצְמָהּ, דִּכְתִיב: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם" אוֹתָם לִבְנֵיכֶם, וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם. מַגִּיד, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת בִּתּוֹ לִבְנוֹ. הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, דְּגָמַר "לָהּ לָהּ" מֵאִשָּׁה. אֲבָל גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְּבְזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, קָנוּ

עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. עֲבָדָיו דְּגַר כִּי אִשְׁתּוֹ, מָה אִשְׁתּוֹ לְאַחַר מִיתָתוֹ מִשְׁתַּלַּחַת בְּלֹא גֵּט אַף עֲבָדָיו מִשְׁתַּלְּחִין בְּלֹא גֵּט. אִי הָכִי יִשְׂרָאֵל נַמֵּי, אָמַר קְרָא: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה". אִי הָכִי גֵּרִים נַמֵּי, אַתֶּם וְלֹא גֵּרִים. אָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּשֵׁטָר מְנָלָן, אָמַר (רַב הוּנָא) [עוּלָא]: אָמַר קְרָא: "אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ" הֵקִישָׁהּ הַכָּתוּב לְאַחֶרֶת, מָה אַחֶרֶת נִקְנֵית בְּשֵׁטָר אַף אָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּשֵׁטָר כּוֹ'. וְרַב חִסְדָּא אָמַר: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" אֲבָל נִקְנֵית כְּקִנְיַן עֲבָדִים, וּמַאי נִיהוּ, שֵׁטָר. אֲבָל בַּחֲזָקָה לָא, דְּאָמַר קְרָא: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם" אוֹתָם בַּחֲזָקָה, וְלֹא אַחֵר בַּחֲזָקָה כּוֹ'. וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא שֵׁטָר הֲוָה לֵהּ לְרַבּוֹיֵי שֶׁכֵּן מוֹצִיא בְּאִשּׁוּת בַּת יִשְׂרָאֵל. וְרַב הוּנָא, "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרֹאשֵׁי אֵבָרִים כְּעֶבֶד. וְרַב חִסְדָּא, אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא "לֹא תֵצֵא כַּעֲבָדִים", מַאי "כְּצֵאת", שְׁמַע מִנַּהּ תַּרְתֵּי. "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם" וְגוֹ' הֵקִישָׁן הַכָּתוּב לְעֶבֶד כְּנַעֲנִי וְלִשְׁדֵה אֲחֻזָּה, מַה שְּׂדֵה אֲחֻזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. אִי מַה שְּׂדֵה אֲחֻזָּה חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי חוֹזֵר לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד בַּחֲזָקָה, הִתִּיר לוֹ מְנָעָלוֹ, הִנְעִיל לוֹ מְנָעָלוֹ, אוֹ הוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, הִפְשִׁיטוֹ, הִרְחִיצוֹ, סָכוֹ, גִּרְדוֹ, הִלְבִּישׁוֹ, הִנְעִילוֹ, הִגְבִּיהוֹ קָנָהוּ (לוֹ). אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא תְּהֵא חֲזָקָה גְּדוֹלָה מֵהַגְבָּהָה, שֶׁהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם כּוֹ'. הַבָּנִים נוֹחֲלִין אֶת הָאָב וְלֹא הַבָּנוֹת, דִּכְתִיב: "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם" וְלֹא לִבְנוֹתֵיכֶם. אֶלָּא מֵעַתָּה "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" הָכִי נַמֵּי בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם, בְּרָכָה שֶׁאֵנִי. מִנַּיִן לַמַּחְזִק אַחֲרָיו בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם". (ויקרא כה מו) "לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה" הֲרֵי הֵן כַּאֲחֻזָּה. מָה אֲחֻזָּה אֵין לָהּ אוֹנָאָה, אַף עֲבָדִים אֵין לָהֶן אוֹנָאָה.

"לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". אֵיזֶהוּ סִימָנָיהּ שֶׁל בּוֹגֶרֶת, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִשֶּׁיַּעֲלֶה הַקֶּמֶט תַּחַת הַדַּד. אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שֶׁיַּעֲלֶה הַקֶּמֶט מַמָּשׁ, אֶלָּא כָּל שֶׁתַּחֲזֹר יָדֶיהָ לַאֲחוֹרֶיהָ וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁיַּעֲלֶה קֶמֶט תַּחַת הַדַּד. שְׁמוּאֵל בְּדָק בַּאֲמָתֵהּ וְיָהֵיב לֵהּ אַרְבָּעָה (מְאָה) זוּזֵי דְּמֵי בְּשִׁתָּהּ. שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" לַעֲבוֹדָה נִתְּנוּ וְלֹא לְבֹשֶׁת. שְׁמוּאֵל מְיַחֵד לָהֶן. רַב נַחְמָן מַחֲלִיף לָהֶן. רַב שֵׁשֶׁת מְסַר לְהוּ לְעַרְבָאֵי, וַאֲמַר לְהוּ: אַזְהֲרוּ מִישְׂרָאֵל. "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", אִצְטְרִיךְ נַמֵּי לְמִכְתַּב "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ", לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְיָלְדָה לוֹ בֵּן וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וְרַבִּי עֲקִיבָא, מ"מֵהֶם תִּקְנוּ" נָפְקָא, "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל "בָּהֶם" וְלֹא בַּאֲחֵיכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, [בַּאֲחֵיכֶם] מִסֵּיפֵהּ דִּקְרָא נָפְקָא:

"וּבַאֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ". וְר' יִשְׁמָעֵאל, אֲיִדִי דִּכְתַב "וּבַאֲחֵיכֶם" כְּתַב נַמֵּי "בָּהֶם", לְכִדְתָנָא: כו' כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רָבָא: בְּהָנֵי תְּלָת מִלֵּי נָחֵתִי בַּעֲלֵי בָּתִּים מִנְּכָסֵיהֶם: דְּמַפְקֵי עַבְדֵיהוּ לְחֵרוּת, וּמְסָרֵי נִכְסֵיהוּ בְּשַׁבְּתָא, וּדְקָבְעֵי סְעֻדְתַיְהוּ בְּשַׁבְּתָא בְּעִדַּן בֵּי מִדְרָשָׁא. שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אַחַת קָבְעָה סְעֻדָּתָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאַחַת קָבְעָה סְעֻדָּתָהּ בְּשַׁבָּת בְּזֶמֶן מִדְרָשׁ, וּשְׁתֵּיהֶן נֶעֱקְרוּ. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא מָצָא שָׁם עֲשָׂרָה, וְשִׁחְרֵר עַבְדּוֹ. וְהָא הַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ", לְדָבָר מִצְוָה שֶׁאנִי. וְהָא מִצְוָה בַּעֲבֵרָה הוּא, מִצְוָה דִּבְרִבִּים שָׁאנִי. רַב סְעוֹרָם אֲחוּהּ דְּרָבָא הֲוָה תָּקֵיף אִינָשֵׁי דְּלָא הֲווֹ מְעַלּוּ, וּמְעַיֵּל לְהוֹ בְּגוּהַרְקָא דְּרָבָא. אָמַר לֵהּ רָבָא: שַׁפִּיר קָא עָבֵידַת, דְּתַנְיָא: רְאִיתִיו שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, מִנַּיִן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְהִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם". יָכוֹל אֲפִלּוּ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ".

"וּבַאֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ בְּאִישׁ, אִישׁ בְּאִשָּׁה אִשָּׁה בְּאִישׁ אִשָּׁה בְּאִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ בְּאָחִיו" מִכָּל מָקוֹם. "לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ" בּוֹ אִי אַתָּה רוֹדֶה בְּפָרֶךְ, אֲבָל רוֹדֶה אַתָּה בְּבֶן חוֹרִין. "וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ" מִי גָּרַם לָזֶה שֶׁיַּעֲשִׁיר, דְּבוּקוֹ עִמָּךְ. "וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ", מִי גָּרַם לָזֶה שֶׁיֵּעָנִי, דְּבוּקְךָ עִמּוֹ. "וְנִמְכַּר לְגֵר" זֶה גֵּר צֶדֶק. "תּוֹשָׁב" זֶה גֵּר אוֹכֵל נְבֵלוֹת. "מִשְׁפַּחַת גֵּר" זֶה הַנָּכְרִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר" לְהָבִיא אֶת הַנִּמְכָּר לְאֱלִילִים עַצְמָהּ. אֵיזֶהוּ גֵּר תּוֹשָׁב, זֶה שֶׁקִּבֵּל עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֱלִילִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אִלּוּ לֹא בָּאוּ לְכְלָל גֵּר תּוֹשָׁב, אֶלָּא אֵיזֶהוּ גֵּר תּוֹשָׁב, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה גֵּר אוֹכֵל נְבֵלוֹת. וּמְיַחֲדִין אֶצְלוֹ יַיִן אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים, וְאֵין מַפְקִידִין אֶצְלוֹ יַיִן אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מַפְקִדִין אֶצְלוֹ שֶׁמֶן אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים. יֵינוֹ כְּשֶׁמְנוֹ, וּשְׁאָר כָּל דְּבָרָיו כְּגוֹי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יֵינוֹ יֵין נֶסֶךְ, וְאָמְרִי לָהּ: מֻתָּר בְּשֹׁתְיָה. וּשְׁאָר כָּל דְּבָרָיו כְּגוֹי, לִתֵּן רְשׁוּת וּלְבַטֵּל רְשׁוּת. וְהָתַנְיָא: אֵיזֶהוּ גֵּר תּוֹשָׁב, כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֱלִילִים, כִּי תַּנְיָא הַהִיא לְהַחֲיוֹתוֹ. "אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: דָּבָר זֶה דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁבָּא (מכופרי) [מִזְּפִירִין]: מִנַּיִן לְגֶזְלוֹ שֶׁהוּא אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" שֶׁלֹּא יִמְשְׁכֶנּוּ וְיֵצֵא. יָכוֹל יִגָּלֵם עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" יְדַקְדֵּק עִם קוֹנֵהוּ. גְּזֵלוֹ אָסוּר, הַפְקָעַת הַלְוָאָתוֹ מֻתָּר. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי לְרָבָא: עֶבֶד עִבְרִי נַמֵּי הַפְקָעַת הַלְוָאָתוֹ הִיא, רָבָא לִטְעָמֵהּ, דְּאָמַר רָבָא: עֶבֶד עִבְרִי גּוּפוֹ קָנוּי.

רמז תרסח

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: גָּזָל הַגּוֹי אָסוּר, אֲבֵדַת גּוֹי מֻתֶּרֶת. מִנַּיִן לְגָזָל שֶׁאָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים" בִּזְמַן שֶׁהֵן מְסוּרִין בְּיָדֶךָ. אֲבֵדַת גּוֹי מֻתֶּרֶת, דִּכְתִיב: "לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ" לְאָחִיךָ אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר לְגוֹי, אִימָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אָתָא לְיָדֵהּ דִּלְמָא מִחַיֵּב לְאַהְדּוּרֵי בָּתְרֵהּ כִּדְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל הֵיכָא דַּאֲתָא לְיָדֵהּ לְגוֹי נַמִּי לִיהַדַּר, אֲמַר רָבִינָא: "וּמְצָאתָהּ" דַּאֲתָא לְיָדֵהּ מַשְׁמַע. בָּא וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִמְכֹּר, יָכוֹל תְּזַכֶּה לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַחֲרֵי נִמְכַּר" אִי אַתָּה זָקוּק לוֹ אֶלָּא עַד שֶׁיִּמָּכֵר. "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע. וּמִנַּיִן שֶׁאָחִיו מֵאָבִיו קוֹדֵם לְאָחִיו מֵאִמּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ". "דֹּדוֹ" זֶה אֲחִי אָבִיו, "בֶּן דֹּדוֹ" זֶה בֶּן אֲחִי אָבִיו, "אוֹ מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" [מִלַּמֵּד] שֶׁהַקָּרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם. "אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ" יַד עַצְמוֹ, "וְנִגְאָל" מִכָּל אָדָם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִגְאָלֶנּוּ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, לְרַבּוֹת כָּל גְּאֻלּוֹת שֶׁיִּהוּ כַּסֵּדֶר הַזֶּה. בְּעָא מִנֵּהּ רַב הוּנָא בַּר חִנְּנָא מֵרַב שֵׁשֶׁת, עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכַּר לְנָכְרִי, נִגְאָל לַחֲצָאִין אוֹ לֹא, אֲמַר לֵהּ וְלָאו אָמַרְתְּ הָתָם "וְנִמְכַּר כֻּלּוֹ" וְלֹא חֶצְיוֹ, הָכִי נַמִּי נִגְאָל כֻּלּוֹ וְלֹא חֶצְיוֹ. בְּעָא מִנֵּהּ רַב הוּנָא בַּר חִנְּנָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: הַמּוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה נִגְאָל לַחֲצָאִין אוֹ אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין. "גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה" גָּמַר מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּה, מָה שְּׂדֵה אֲחֻזָּה אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין אַף הַאי נַמִּי אֵין נִגְאָל לַחֲצָאִין. אוֹ דִּילְמָא הֵיכָא דְּגָלֵי גָּלֵי, הֵיכָא דְּלָא גָּלֵי לָא גָּלֵי. אָמַר לֵהּ: מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן נִשְׁמַע שֶׁלּוֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, הוֹרַע כֹּחוֹ שֶׁאֵין לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. מַקְדִּישׁ שֶׁהוֹרַע כֹּחוֹ שֶׁאִם הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֲלָה יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, יָפֶה כֹּחוֹ שֶׁלּוֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. הַאי מוֹכֵר בַּיִת בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה נַמִּי, הוֹאִיל וְהוֹרַע כֹּחוֹ שֶׁאִם מָלְאָה לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְלֹא נִגְאַל נֶחְלַט, יָפֶה כֹּחוֹ שֶׁלּוֹוֶה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. תְּנֵי חֲדָא: לוֹוֶה וְגוֹאֵל, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵינוֹ לוֹוֶה וְגוֹאֵל. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנָן הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן.

רמז תרסט

נִרְצַע אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת (הָאָח) [הַבַּת], דִּכְתִיב: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ" לוֹ וְלֹא לַבֵּן, לוֹ וְלֹא (לְאָח) [לַבַּת]. נִמְכַּר לְנָכְרִי אֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבֵּן, דְּאָמַר קְרָא: "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ. מִכְּלָל דְּאִית לֵהּ כו'. גֵּר יוֹרֵשׁ אֶת הַנָּכְרִי אֵינוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים יוֹרְשִׁים כו', אָקִילוּ רַבָּנָן גַּבֵּי גֵּר שֶׁמָּא יַחֲזֹר לְסוּרוֹ. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, דִּכְתִיב: "כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה".

(ויקרא כה נ) "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ" עִמּוֹ הוּא מְחַשֵּׁב, וְאֵין מְחַשֵּׁב עִם הַיּוֹרְשִׁין. "מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל" וְאֵין יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ. "וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ" בְּכֶסֶף הוּא נִמְכָּר, וְאֵין נִמְכָּר לֹא בִּתְבוּאָה וְלֹא בִּכֵלִים. מִנַּיִן שֶׁיּוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרס"ד). הַהוּא גַּבְרָא דְּקִדֵּישׁ בְּשִׁירָאֵי, רַבָּה אָמַר: לָא צְרִיכָא שׁוּמָא. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: צְרִיכָא שׁוּמָא. אִי דַּאֲמַר לַהּ: בְּכָל דְּהוּ דְּכֵלֵי עָלְמָא לָא צְרִיכָא שׁוּמָא. אִי דַּאֲמַר לַהּ: חַמְשִׁין וְלֹא שָׁווּ חַמְשִׁין, הָא לָא שָׁוִי. כִּי פְּלִיגִי דַּאֲמַר חַמְשִׁין וְשָׁוִי חַמְשִׁין. רַבָּה אָמַר: לָא צְרִיכָא שׁוּמָא, דְּהָא שָׁוִי חַמְשִׁין. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: צְרִיכָא שׁוּמָא, כֵּיוָן דְּאִתְּתָא לָא בְּקִיאָה בְּשׁוּמָא לָא סָמְכָא דַּעְתָּהּ. וְאִבָּא דְּאָמְרִי: בְּכָל דְּהוּ נַמֵּי פְּלִיגִי. רַב יוֹסֵף אָמַר: שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף, מַה כֶּסֶף דְּקַיְּץ אַף שָׁוֶה כֶּסֶף דְּקַיְּץ. אָמַר רַב יוֹסֵף: מָנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנְיָא: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" בְּכֶסֶף הוּא נִקְנָה, וְאֵינוֹ נִקְנָה בִּתְבוּאָה וְכֵלִים. הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּלָא מִקְּנֵי בְּהוּ כְּלָל, "יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, לְרַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף. אֶלָּא דְּלֵית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, מַאי אִירְיָא תְּבוּאָה וְכֵלִים, אֲפִלּוּ כֶּסֶף נַמֵּי, אֶלָּא לָאו דְּאִית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְכֵיוָן דְּלָא קָנֵי לָא. וְאִידֵךְ, אָמַר לָךְ: לְעוֹלָם דְּלֵית בְּהוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלָא מִבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִבַּעְיָא כֶּסֶף דְּאִי אִית בֵּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה אִין, אִי לָא לָא, אֲבָל תְּבוּאָה וְכֵלִים כֵּיוָן דְּמִקָּרְבָא הֲנָיָתָן גְּמִירָה וּמִקַּנְיָא נַפְשָׁהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. עֶבֶד עִבְרִי נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּשָׁנִים וּבְיוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף. יִתֵּרָה עָלָיו אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁהִיא קוֹנָה עַצְמָהּ בַּסְּמָנִים. הַנִּרְצָע נִקְנֶה בִּרְצִיעָה. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן. בְּכֶסֶף מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנָה בְּכֶסֶף. אַשְׁכְּחָן עֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי הוֹאִיל וְכָל קִנְיָנוֹ דְּנָכְרִי בְּכֶסֶף, נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל מְנָלָן, אָמַר קְרָא "וְהֻפְדָּה" מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרֵעַ פִּדְיוֹנָהּ וְיוֹצֵאָה. אַשְׁכְּחָן אָמָה הָעִבְרִיָּה הוֹאִיל וּמִקַּדְּשָׁה בְּכֶסֶף מִקַּנְיָא נַמֵּי בְּכֶסֶף, עֶבֶד עִבְרִי מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה" מִקִּישׁ עֶבֶד עִבְרִי לְאָמָה הָעִבְרִיָּה, מָה אָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף אַף עֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף. מוֹכֵר עַצְמוֹ מְנָלָן, אָמַר קְרָא: "וְכִי תַשִּׂיג" וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. נִמְכַּר מָנָה מָנָה [וְהַשְׁבִּיחַ] וַהֲרֵי הוּא [יָפֶה] מְמֻאתַיִם מָאתַיִם, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא מִמָּנָה מָנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ". לְמַדְנוּ, לַנִּמְכָּר לְנָכְרִי שֶׁנִּגְאַל יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. מִנַּיִן אַף נִמְכַּר לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְאַל יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂכִיר שָׂכִיר" לְגֵזֵרָה שָׁוָה, מַה שָּׂכִיר הָאָמוּר בְּנָכְרִי נִגְאָל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה אַף שָׂכִיר הָאָמוּר בְּיִשְׂרָאֵל נִגְאָל וְיָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ" מַה שֶּׁאוֹכֵל יֹאכַל, וּמַה שֶּׁשּׁוֹתֶה יִשְׁתֶּה. "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" יָכוֹל נִכְנָס לְבֵיתוֹ לֵידַע מָה עוֹשִׂין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְעֵינֶיךָ" אִי אַתָּה מְצֻוֶּה אֶלָּא לְעֵינֶיךָ. מַרְבִּין עַל הַשָּׂכָר, וְאֵין מַרְבִּין עַל

הַמֶּכֶר. כֵּיצַד, הִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר בְּפָחוֹת, וְאָמַר לוֹ: אִם מַעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הוּא לְךָ בַּעֲשָׂרָה סְלָעִים לַשָּׁנָה, וְאִם שֶׁל חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, סֶלַע לַחֹדֶשׁ, מֵתָר. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: אִם עַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי שֶׁלְּךָ בְּאֶלֶף זוּז, וְאִם לַגֹּרֶן, בִּשְׁנֵים עָשָׂר מָנָה, אָסוּר. מַאי שְׁנָא רֵישָׁא מַאי שְׁנָא סֵיפָא, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: שְׁכִירוּת אֵין מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף, וְהַאי כֵּיוָן דְּלָא מְטָא זִמְנֵהּ לְמִגְבֵּי לָאו אֲגַר נְטַר לֵהּ מַשְׁוֵי הוּא דְּהָכִי שָׁוֵי, וְהַאי דְּקָאָמַר לֵהּ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי הֲרֵי שֶׁלְּךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים, אוֹזוֹלֵי הוּא דְּקָא מוֹזִיל גַּבֵּיהּ. סֵיפָא, כֵּיוָן דְּזַבִּינֵי נִינְהוּ בָּעֵי לְמִישְׁקַל דְּמֵי מֵהַשְׁתָּא, הִלְכָךְ אֲגַר נָטַר הוּא וְאָסוּר. אָמַר רָבָא: דַּקּוּ בָּהּ רַבָּנַן בְּהָא מִלְּתָא וְאוֹקְמוּהָ אַקְּרָא: "כִּשְׂכִּיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ" שְׁכִירוּת שֶׁל שָׁנָה זוֹ אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא בְּשָׁנָה אַחֶרֶת. תַּנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: "אִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה" בְּאֵלֶּה נִגְאָל וְאֵין נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. שֶׁיָּכוֹל, וּמַה מִּי שֶׁאֵינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה נִגְאָל בְּשֵׁשׁ זֶה שֶׁנִּגְאָל בְּאֵלֶּה אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּגְאָל בְּשֵׁשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּאֵלֶּה" בְּאֵלֶּה הוּא נִגְאָל וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ וְכוּ', אָמַר קְרָא: "יִגְאָלֶנּוּ" לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "בְּאֵלֶּה" לְשַׁחְרוּר, בְּשָׁאר כָּל אָדָם לְשִׁעְבּוּד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "בְּאֵלֶּה" לְשִׁעְבּוּד, בְּשָׁאר כָּל אָדָם לְשַׁחְרוּר. וּבְסָבְרָא קָמַפְלְגִי. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, מִסְתַּבְּרָא גְּאֻלַּת אֲחֵרִים לְשִׁעְבּוּד, דְּאִי אֲמַרְתְּ לְשַׁחְרוּר מִמַּעֲטֵי וְלָא פָּרְקֵי לֵהּ. רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, מִסְתַּבְּרָא גְּאֻלַּת קְרוֹבִים לְשִׁעְבּוּד, דְּאִי אֲמַרְתְּ לְשַׁחְרוּר כָּל יוֹמָא אָזֵיל וּמְזַבֵּן נַפְשֵׁהּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל לְשַׁחְרוּר. מַאן חֲכָמִים, רַבִּי הִיא, דְּמַפֵּיק לֵהּ הַאי "בְּאֵלֶּה" לְדָרְשָׁא אַחֲרִיתָא, וּמִקְרָא נִדְרָשׁ בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו. וְרַבִּי הַאי "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל" מַאי עֲבִיד לֵהּ, מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל" בְּנָכְרִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדֵךְ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁאֵינוֹ תַּחַת יָדֵךְ, אֲמַרְתָּ: וְכִי מָה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת לוֹ, הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ תַּחַת יָדֵךְ. "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" אָמַר רַב: פּוֹעֵל יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם" וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים. "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ.

(ויקרא כו א) "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמְשַׁעְבֵּד בָּהֶם לְמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבֵּד בָּהֶם לְמַעְלָה. "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם" זֶה אֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְגֻנִּים שְׁנִקְרֵאת עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַל שֵׁם מַעֲשֶׂיהָ. "וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה" מַה הַפֶּסֶל עָשִׂיתוֹ פְּסַלְתּוֹ, אַף מַצֵּבָה עָשִׂיתוֹ פְּסַלְתָּהּ. מַה מַּצֵּבָה בַּל תָּקִימוּ, אַף פֶּסֶל בַּל תָּקִימוּ. "לֹא תָקִימוּ לָכֶם" אִלּוּ מַרְקוֹלִיס שֶׁעַל הַדְּרָכִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִלּוּ חֲמָנִים שֶׁבְּרֹאשֵׁי גַּגּוֹת. "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית" רַב אִקְלַע לְבָבֶל בְּתַעֲנִית צִבּוּר, קָם קָרֵא בְּסִפְרָא, פְּתַח בָּרִיךְ, חָתִים לָא בָּרִיךְ, וְנַפּוּל כֻּלֵּי עָלְמָא עַל אַנְפֵּיהוּ וְרַב לָא נָפִיל עַל אַפֵּיהּ. מַאי טַעֲמָא לָא נָפַל עַל אַפֵּיהּ, רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים הֲוָה,

וְתַנְיָא: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" בְּאַרְצְכֶם אִי אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה, אֲבָל אַתָּה מִשְׁתַּחֲוֶה בַּמִּקְדָּשׁ. וְכִדְעוּלָא: לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים בִּלְבַד. אִי הָכִי מַאי אִירְיָא רַב, אֲפִלּוּ כֻּלְּהוּ נַמֵּי, קַמֵּה דְּרַב הוּא דַּהֲוַאי. וְלֵיזִיל גַּבֵּי צַבּוּרָא וְלִנְפּוֹל עַל אַפֵּיהּ, לָא מַטְרַח צַבּוּרָא. אֲמַר רַב חִיָּא בְּרֵהּ דְּרַב הוּנָא: חֲזִינָא לְהוּ לְאַבָּיֵי וְרָבָא דְּמַצְלֵי אַצְלוֹיֵי. "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז תר"ד). כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלֹּא יֹאמַר: [הוֹאִיל] רַבִּי עוֹבֵד אֱלִילִים אַף אֲנִי עוֹבֵד אֱלִילִים, רַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי אֲגַלֶּה עֲרָיוֹת, רַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת אַף אֲנִי אֲחַלֵּל שַׁבָּתוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" הִזְהִיר בּוֹ הַכָּתוּב אֶת כָּל הַמִּצְוֹת. "אֲנִי ה'" אֲנִי נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר.

רמז תרע

פרשת בחקתי

חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיִיתִי מְחַשֵּׁב וְאוֹמֵר: לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אֲנִי הוֹלֵךְ, לְבֵית דִּירָה פְּלוֹנִית אֲנִי הוֹלֵךְ, וְהָיוּ רַגְלַי מְבִיאוֹת אוֹתִי לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ". רַבִּי (חֲנִינָא) [חוּנָא] בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר: חִשַּׁבְתִּי מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת וְהֶפְסֵדָן שֶׁל עֲבֵרוֹת, "וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל עֵדֹתֶיךָ". רַבִּי מְנַחֵם חַתְנֵהּ דְּרִ' (חֲנִינָא) [אֶלְעָזָר בַּר אֲבִינָא] אָמַר: חִשַּׁבְתִּי מַה שֶּׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בַּתּוֹרָה: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ", וּמַה כְּתִיב תָּמָן, "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ", "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי", מַה כְּתִיב תָּמָן, "וְיִסַּפְתִּי לְיִסְּרָה אֶתְכֶם". רַבִּי אַבָּא בְּרֵהּ דְּרַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי (חִיָּא) [יוֹנָתָן] אָמַר: חִשַּׁבְתִּי בִּרְכוֹת וְחִשַּׁבְתִּי קְלָלוֹת. חִשַּׁבְתִּי בְּרָכוֹת מֵאֶלֶ"ף וְעַד תִּי"ו, וְחִשַּׁבְתִּי קְלָלוֹת מִן וָי"ו וְעַד הֵ"א. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֵן הֲפוּכוֹת. הָא כֵּיצַד, אִם זְכִיתֶם אֲנִי הוֹפֵךְ לָכֶם אֶת הַקְּלָלוֹת לִבְרָכוֹת. וְאֵימָתַי, כְּשֶׁתִּשְׁמְרוּ אֶת תּוֹרָתִי, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ". [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר]: בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גּוֹזֵר גְּזֵרָה, אִם רוֹצֶה הוּא מְקַיְּמָהּ, וְאִם לָאו סוֹף שֶׁמְּקַיְּמָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אִם גּוֹזֵר גְּזֵרָה הוּא מְקַיְּמָהּ תְּחִלָּה ("אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ") [הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"] אֲנִי הוּא שֶׁקִּיַּמְתִּי מִצְוֹת זָקֵן תְּחִלָּה.

דָּבָר אַחֵר: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי. חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת

הַיַּרְחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה. חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשׂוּמוֹ לַיָּם חֻקּוֹ". חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת הַחוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חֹק עוֹלָם. חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּחָקְקוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם", "חֹק" וְ"חוּג" לְגֶזֵרָה שָׁוָה. חֻקִּים שֶׁבָּהֶן חֲקוּקִים עַל יֵצֶר הָרַע, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "הוֹי הַחֹקְקִים חִקְקֵי אָוֶן". אָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל לְמַקּוֹם אֲדַרִּימוֹן שֶׁהוּא מְשֻׁבָּשׁ בְּגָיָסוֹת. הוֹשִׁיב בָּהּ הַמֶּלֶךְ קֶסְטְרִינוֹס אֶחָד לְשָׁמְרוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַתּוֹרָה אֶבֶן וְיֵצֶר הָרַע אֶבֶן, הָאֶבֶן תִּשְׁמֹר אֶת הָאֶבֶן. הַתּוֹרָה אֶבֶן דִּכְתִיב: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן" וְגוֹ', וְיֵצֶר הָרַע אֶבֶן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם. חֻקִּים שֶׁהֵן מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלָיִם" הוּא הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא עֵץ חַיִּים. הַסַּיִף וְהַסֵּפֶר נִתְּנוּ מְכֹרָכִין מִן הַשָּׁמַיִם. אָמַר לָהֶם [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: אִם תִּשְׁמְרוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה תִּנָּצְלוּ מִן הַסַּיִף הַזֶּה, וְאִם לָאו הוּא הוֹרֵג אֶתְכֶם. וְהֵיכָן מַשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים". "דֶּרֶךְ" זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְאַחַר כָּךְ: "עֵץ חַיִּים" זוֹ תּוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: הַכְּבָר וְהַמַּקֵּל נִתְּנוּ מְכֹרָכִין מִן הַשָּׁמַיִם. אָמַר לָהֶם: אִם שְׁמַרְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה הֲרֵי הַכְּבָר לֶאֱכֹל, וְאִם לָאו הֲרֵי הַמַּקֵּל לִלְקוֹת בּוֹ. מֵהֵיכָן מַשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ, וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ" וַחֲרֵבוּן תֹּאכְלוּ. אָמַר רַבִּי אַחָא: צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְחָרוּבָא עִבְדוּן תְּתוּבָא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: יָאֵי הוּא מִסְכְּנוּתָא לִבְרָתֵהּ דְּיַעֲקֹב, כְּעָרְקָא סַמָּקָא בְּרֵישֵׁהּ דְּסוּסְיָא חִוָּרָא.

רמז תרעא

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "אִם חֻקּוֹתַי יָמֵיו" כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם חָרַץ יָמָיו שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים". וּלְמִי נְתָנָם, לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו" וְגוֹ'. "מִסְפַּר חֳדָשָׁיו אִתָּךְ חֻקָּיו עָשִׂיתָ [וְלֹא יַעֲבֹר"] אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אִם עֲשִׂיתֶם חֻקַּי אֵין הַשָּׂטָן נוֹגֵעַ בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִדֵּי עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם". הֱוֵי: "חֻקָּיו עָשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר". אָדָם הָרִאשׁוֹן אִלּוּ שָׁמַר אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַמִּצְוָה שֶׁנִּתַּתִּי לוֹ, לֹא מֵת. לְפִיכָךְ כְּתִיב "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ". "אִם בְּחֻקֹּתַי" וְגוֹ' מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם מִתְאַוֶּה שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לוּ עַמִּי שֹׁומֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ, כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי", וְאוֹמֵר: "לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם", וְאוֹמֵר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אוֹתִי" וְגוֹ'. "אִם בְּחֻקֹּתַי

תֵּלֵכוּ" יָכוֹל אֲפִלּוּ הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", הֲרֵי מִצְוֹת אֲמוּרוֹת, הָא שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" אֶלָּא שֶׁיִּהוּ יִשְׂרָאֵל עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" יָכוֹל בְּלִבְּךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" הֲרֵי שְׁמִירַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא אֵינוֹ אוֹמֵר "זָכוֹר אֶת יוֹם", אֶלָּא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "זְכֹר אֵת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ", יָכוֹל בְּלִבְּךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אַל תִּשְׁכַּח" הֲרֵי שִׁכְחַת לֵב אֲמוּרָה, הָא אֵינוֹ אוֹמֵר "זְכֹר", [אֶלָּא] לִהְיוֹת שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם" יָכוֹל בְּלִבְּךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת" הֲרֵי שְׁמִירַת הַלֵּב אֲמוּרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "זָכוֹר", שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" יָכוֹל בִּלְבָבְךָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא תִשְׁכַּח" הֲרֵי שִׁכְחַת לֵב אֲמוּרָה, הָא שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר זָכוֹר אֶלָּא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה בְּפִיךָ. אָמַר רַבִּי לֵוִי: בּוֹא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, וְקִלְקְלָן בִּשְׁמוֹנָה. בֵּרְכָן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם: מ"אִם בְּחֻקֹּתַי" עַד "קוֹמְמִיּוּת". וְקִלְקְלָן בִּשְׁמוֹנָה: מ"וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" עַד "נַעֲלָה נַפְשָׁם". וְאִלּוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בֵּרְכָן בִּשְׁמוֹנָה: מ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" עַד "לְעָבְדָם". וְקִלְקְלָם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם: מ"וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע" עַד "וְאֵין קוֹנֶה". בִּשְׁלָמָא לְר' מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא: אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ בְּרָכָה, וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ לֹא בְּרָכָה וְלֹא קְלָלָה, קָא מַשְׁמַע לָן. "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" הַלָּמֵד לַעֲשׂוֹת, וְלֹא הַלָּמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת. שֶׁהַלָּמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, נֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא. אָמַר רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא: "אִם שָׁמֹרְתֶּם [אֶת הַתּוֹרָה], הֲרֵי אֲנִי מַעֲלֶה עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם עוֹשִׂים אוֹתָם, כְּדִכְתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: [אָמַר לָהֶם:] אִם שְׁמַרְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם עוֹשִׂים עַצְמְכֶם, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַלָּמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, נֹחַ לוֹ אִלּוּ נֶהְפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְלֹא יָצָא לָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אַחָא: הַלָּמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת זוֹכֶה לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. מַה טַּעַם, "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה וְגוֹ' כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל", וְאֵין "תַּשְׂכִּיל" אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר: מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי.

(ויקרא כו ד) "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" שְׁלֹשָׁה נְתָנוּ מַתָּנָה לָעוֹלָם: הַתּוֹרָה וְהַמְּאוֹרוֹת [וְהַגְּשָׁמִים]. "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" לֹא שִׁכּוֹרָה וְלֹא צְמֵאָה אֶלָּא בֵּינוֹנִית. שֶׁכְּשֶׁהַגְּשָׁמִים הַלָּלוּ מְרֻבִּים, מְטַשְׁטְשִׁין אֶת הָאָרֶץ וְאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת. "וְנָתַתִּי" אֲנִי, וְלֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ. "גִּשְׁמֵיכֶם" וְלֹא גִּשְׁמֵי כָּל הָאָרָצוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי

אֶרֶץ וְשׁוֹלֵחַ מַיִם" וְגוֹ'. "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" בָּרְבִיעִיּוֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, אָמְרוּ: אֲפִלּוּ שָׁנִים כְּשִׁנֵּי אֵלִיָּהוּ וּגְשָׁמִים יוֹרְדִין בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אֵינוֹ אֶלָּא סִימָן קְלָלָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", (בַּלֵּילוֹת) [בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת]. מַעֲשֶׂה בִּימֵי הוֹרְדוֹס, שֶׁהָיוּ הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין בַּלֵּילוֹת, וּבְשַׁחֲרִית נָשְׁבָה הָרוּחַ וְזָרְחָה הַחַמָּה וְנִתְנַגְּבָה הָאָרֶץ, וְהַפּוֹעֲלִין יוֹצְאִין וְעוֹשִׂין מְלַאכְתָּן וְיוֹדְעִין שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם. "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת. אָמְרוּ: מַעֲשֶׂה בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, הָיוּ גְּשָׁמִים יוֹרְדִין מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ חִטִּין כִּכְלִיּוֹת וּשְׂעוֹרִים כִּגַּרְעִינֵי זֵיתִים וַעֲדָשִׁים כִּדִינְרֵי זָהָב, וְצָרְרוּ מֵהֶם חֲכָמִים וְהִנִּיחוּ דֻּגְמָא לְדוֹרוֹת. לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חֵטְא גּוֹרֵם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם". "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" וְלֹא גִּשְׁמֵי כָל שְׁאָר אֲרָצוֹת. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה", שֶׁיִּהוּ פֵּרוֹת מְרֻבִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָעָב בְּכָל הָאֲרָצוֹת, וְיִהְיוּ בָּאִים (וְנוֹטְלִין) [וְלוֹקְחִין] מִכֶּם וּמַעֲשִׂירִין אֶתְכֶם בִּכְסָפִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן, וְאוֹמֵר: "וּכְיָמֶיךָ דְּבָאֶךָ" שֶׁיִּהוּ כָּל הָאֲרָצוֹת דּוֹבְאִים כֶּסֶף וּמְבִיאוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

רמז תרעב

וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשְׂתָה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהָאָרֶץ עֲתִידָה לְהָיוֹת נִזְרַעַת וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת בַּת יוֹמָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶרַע עֹשֶׂה לְנִפְלְאוֹתָיו". וְאוֹמֵר: "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע" מְלַמֵּד, שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּזְרַעַת בּוֹ בַּיּוֹם עוֹשָׂה פֵּרוֹת. "וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ" לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשְׂתָה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר יֵהֵא אִילָן נִטָּע וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת בֶּן יוֹמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֶרַע עֹשֶׂה לְנִפְלְאוֹתָיו", וְאוֹמֵר: "עֵץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ" מְלַמֵּד, שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּטַּע בּוֹ בַּיּוֹם עֹשֶׂה פֵּרוֹת. וּמִנַּיִן שֶׁאַף הָעֵץ עָתִיד לִהְיוֹת מַאֲכָל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵץ פְּרִי" אִם לְלַמֵּד שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "עוֹשֶׂה פְּרִי", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עֵץ פְּרִי", אֶלָּא מַה פְּרִי מַאֲכָל, אַף הָעֵץ עָתִיד לִהְיוֹת מַאֲכָל. וּמִנַּיִן שֶׁאַף אִילָנֵי סְרָק עֲתִידִין (לִהְיוֹת) לְהוֹצִיא פֵּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ". "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר" שֶׁתְּהֵיוּ עֲסוּקִים בַּבְּצִיר עַד שֶׁתַּגִּיעַ זֶרַע בַּדַּיִשׁ עַד שֶׁתַּגִּיעַ בָּצִיר. "וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת זָרַע" שֶׁתְּהֵיוּ עֲסוּקִים בַּבָּצִיר עַד שֶׁתַּגִּיעַ זֶרַע. "וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע" אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹכֵל הַרְבֵּה וְשָׂבֵעַ, אֶלָּא אוֹכֵל קְמָעָא וּמִתְבָּרֵךְ (עָלָיו) [בְּמַעְיוֹ], כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ". "וְיִשַּׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם" בְּאַרְצְכֶם אַתֶּם יוֹשְׁבִים לָבֶטַח, וְאִי אַתֶּם יוֹשְׁבִים לָבֶטַח בְּחוּצָה לָאָרֶץ. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: הֲרֵי מַאֲכָל הֲרֵי מִשְׁתֶּה, אִם אֵין שָׁלוֹם אֵין (כָּאן) כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַתִּי

שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" מְלַמֵּד, שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו", וְאוֹמֵר: "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל" מַגִּיד שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל. "וּשְׂכַרְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד" לֹא יֵרְאִין מִכָּל אָדָם. "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה" רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַשְׁבִּיתָם שֶׁלֹּא תַּזִּיק. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי הוּא שְׁבָחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁאֵין מַזִּיקִין, אוֹ כְּשֶׁיֵּשׁ מַזִּיקִין וְאֵין מַזִּיקִים, הֲוֵי אוֹמֵר: כְּשֶׁיֵּשׁ מַזִּיקִין וְאֵין מַזִּיקִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת" לַמַּשְׁבִּית מַזִּיקִין מִן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם, וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן, וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה" מְלַמֵּד, שֶׁיִּהֵא תִּינוֹק מְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ עֵינָיו שֶׁל צִפְעוֹנִי, וּמוֹצִיא מָרָה מִתּוֹךְ פִּיו. וְאוֹמֵר: "גָּמוּל יָדוֹ הָדָה" זוֹ חַיָּה הַהוֹרֶגֶת אֶת הַבְּרִיּוֹת. "וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם" אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לַבָּאִין לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין מִמְּדִינָה לִמְדִינָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָבְרוּ בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ.

(ויקרא כו ז) "וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ" שֶׁיִּהוּ נוֹפְלִים אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ. "וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה". "מִכֶּם" מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם, וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם. "וּמֵאָה מִכֶּם רִבָּבָה יִרְדֹּפוּ" וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא אֵין רָאוּי לוֹמַר אֶלָּא מֵאָה מִכֶּם שְׁנֵי אֲלָפִים יִרְדֹּפוּ, אֶלָּא אֵין דּוֹמִין הַמַּעֲטִין הָעוֹשִׂים אֶת הַתּוֹרָה לַמְרֻבִּין הָעוֹשִׂין. "וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לְפְנֵיכֶם לֶחָרֶב" שֶׁיִּהוּ נוֹפְלִין שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ. "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם" מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֲלִים, וְהָיָה שָׁם פּוֹעֵל אֶחָד שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבָאוּ פּוֹעֲלִים לִטֹּל שְׂכָרָן וּבָא פּוֹעֵל הַהוּא עִמָּהֶן, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לַפּוֹעֵל: בְּנִי, הַלָּלוּ עָשׂוּ עִמִּי מַעַט אֲתֵן לָהֶם שָׂכָר מַעַט, אֲבָל אַתָּה חֶשְׁבּוֹנוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לְחַשֵּׁב עִמְּךָ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁין שְׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם, וְהָאֻמּוֹת מְבַקְּשִׁין שְׂכָרָן מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם. וְהַמָּקוֹם אוֹמֵר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, אִפְּנֶה לָכֶם. הַלָּלוּ עוֹשִׂין עִמִּי מַעַט אֲנִי אֶתֵּן לָהֶם שָׂכָר מַעַט בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁמַּעַט. אֲבָל אַתֶּם חֶשְׁבּוֹנוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ לִי לְחַשֵּׁב עִמָּכֶם. "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם" בְּטוֹבָה. "וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם" בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. "וְהֵרְבֵיתִי אֶתְכֶם" בְּקוֹמָה זְקוּפָה. "וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם" לֹא כִּבְרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהֵפֵרְתֶּם אוֹתָהּ, [שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפְרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם ה'. אֶלָּא בְּרִית חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא תּוּפַר מֵעַתָּה, שֶׁנֶּאֱמַר:] "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה".

(ויקרא כו י) "וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן" מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמִּתְיַשֵּׁן יָפֶה מֵחֲבֵרוֹ. "נוֹשָׁן" אֵין לִי אֶלָּא יַיִן שֶׁדַּרְכּוֹ לִהְיוֹת כָּךְ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת כָּל דָּבָר הַמְיֻשָּׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יָשָׁן נוֹשָׁן". "וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ" שֶׁיִּהוּ אוֹצָרוֹת מְלֵאִין יָשָׁן וּגְרָנוֹת מְלֵאִין חָדָשׁ, וְאַתֶּם תִּהְיוּ מַקְפִּידִים: הֵיאַךְ

נוֹצִיא יָשָׁן לִפְנֵי חָדָשׁ. "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכָכֶם" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם" מִשֶּׁאֲגַאל אֶתְכֶם, עוֹד אֵינִי מוֹאֵס בָּכֶם (כְּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת נֹחַ).

(ויקרא כו יב) "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכָכֶם" מָשְׁלוּ מָשָׁל. לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֵצֶל אֲרִיסוֹ וְהָיָה הָאָרִיס הַהוּא מְטַמֵּר מִלְּפָנָיו. וְהַמֶּלֶךְ אָמַר לָאָרִיס: מַה לְךָ שֶׁאַתָּה מְטַמֵּר מִלְּפָנַי, הֲרֵינִי כַּיּוֹצֵא בְּךָ. כָּךְ עָתִיד הַמָּקוֹם לְטַיֵּל בֵּין הַצַּדִּיקִים, וְצַדִּיקִים מִזְדַּעְזְעִין מִלְּפָנָיו. וְהַמָּקוֹם אוֹמֵר לָהֶם לַצַּדִּיקִים: מַה לָּכֶם שֶׁאַתֶּם מִזְדַּעְזְעִים מִלְּפָנַי, הֲרֵינִי כַּיּוֹצֵא בָּכֶם, [אי] לְפִי שֶׁאֲנִי כַּיּוֹצֵא בָּכֶם, יָכוֹל לֹא תְּהֵא מוֹרָאִי עֲלֵיכֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם". אִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים לִי בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" אֲנִי הוּא שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים בְּמִצְרַיִם, עָתִיד אֲנִי לַעֲשׂוֹת לָכֶם אֶת כָּל (הַמַּעֲשִׂים) [הַנִּסִּים] הָאֵלּוּ. "מִהְיוֹת לָהֶם עֲבָדִים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: "מִבֵּית עֲבָדִים", יָכוֹל עֲבָדִים לַעֲבָדִים הָיוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִהְיוֹת לָהֶם עֲבָדִים" עֲבָדִים לְמֶלֶכִים הָיוּ, וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

(ויקרא כו יג) "וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם" מָשְׁלוּ מָשָׁל. לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהָיְתָה לוֹ פָּרָה חוֹרֶשֶׁת, וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר לִהְיוֹת חוֹרֵשׁ בָּהּ. וְהָיָה לוֹ לְאִישׁ הַהוּא עֲשָׂרָה בָּנִים. זֶה בָּא וְחָרַשׁ וְיָשַׁב לוֹ, וְזֶה בָּא וְחָרַשׁ וְיָשַׁב לוֹ, וְהָיְתָה הַמַּעֲנָה אֲרֻכָּה וְרִבְצָה לָהּ אוֹתָהּ פָּרָה. נִכְנְסוּ כָּל הַפָּרוֹת וְאוֹתָהּ פָּרָה לֹא נִכְנְסָה. וּכְשֶׁרָאָה בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא נִכְנְסָה פָּרָתוֹ, לֹא הִסְפִּיק דַּעְתּוֹ לְקַבֵּל פִּיּוּס, מִיָּד קָפַץ וְשָׁבַר אֶת הָעֹל וּפָסַק אֶת הַסְּמָלוֹנִין. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה. שִׁלְטוֹן אֶחָד בָּא וּמְשַׁעְבֵּד וְהוֹלֵךְ לוֹ, בָּא שִׁלְטוֹן אַחֵר וּמְשַׁעְבֵּד וְהוֹלֵךְ לוֹ. כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַקֵּץ, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם: כָּךְ עֲשִׂיתֶם לְבָנַי. אֶלָּא מִיָּד מְשַׁבֵּר אֶת הָעֹל וּמְקַצֵּץ אֶת הַסְּמָלוֹנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "ה' צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים". "וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת" רַבִּי (יְהוּדָה) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר מָאתַיִם אַמָּה. רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יְהוּדָה] אוֹמֵר: מֵאָה אַמָּה, כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן. אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, נָשִׁים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל", וְכַמָּה הוּא [תַּבְנִית] הֵיכָל, מֵאָה אַמָּה. דָּבָר אַחֵר: "קוֹמְמִיּוּת" בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יְרֵאִין מִכָּל אָדָם.

(ויקרא כו יד) "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי" (כְּתוּב בְּרֵישָׁא תת"צ).

"וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי" לְמִדְרָשׁ חֲכָמִים. אוֹ יָכוֹל לְמַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה", הֲרֵי מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי", לְמִדְרָשׁ חֲכָמִים.

רמז תרעג

וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִי", זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ אֶת רַבֵּנוּ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר צַיִד [לִפְנֵי ה'"] שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי ה'", אֶלָּא שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ אֶת רִבּוֹנוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַאֲנַשֵּׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים [לַה' מְאֹד"] שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לַה' מְאֹד", אֶלָּא שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין אֶת רִבּוֹנָן וּמִתְכַּוְּנִין לִמְרֹד בּוֹ. "וְלֹא תַעֲשׂוּ" יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד אֲבָל עוֹשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ". הָא כָּל שֶׁאֵינוֹ לָמֵד אַף אֵינוֹ עוֹשֶׂה. אוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֲבָל אֵין מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ". הָא כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, לְסוֹף שֶׁמּוֹאֵס בַּאֲחֵרִים. אוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, אֲבָל אֵין שׂוֹנֵא אֶת הַחָכָמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם". הָא כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, לְסוֹף שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת חֲכָמִים. אוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים וְשׂוֹנֵא אֶת חֲכָמִים, אֲבָל מַנִּיחַ אֶת אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת". הָא כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים וְשׂוֹנֵא אֶת חֲכָמִים, לְסוֹף שֶׁאֵין מַנִּיחַ אֶת אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת. אוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים, וְשׂוֹנֵא אֶת חֲכָמִים, וְאֵין מַנִּיחַ אֶת אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת, אֲבָל מוֹדֶה בְּמִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ מֵהַר סִינַי. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת כָּל מִצְוֹתָי". הָא כָּל שֶׁאֵינוֹ לָמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים וְשׂוֹנֵא אֶת חֲכָמִים וְאֵין מַנִּיחַ אֶת אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת, לְסוֹף שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ מֵהַר סִינַי. אוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אֲבָל אֵינוֹ כּוֹפֵר בָּעִקָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי". הָא כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ לְסוֹף שֶׁכּוֹפֵר בָּעִקָּר. "אַף [וַאֲנִי"] אֵינִי מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאַף. אֲנִי שֶׁבָּנִיתִי אֲנִי אֶהֱרֹס, וְשֶׁנָּטַעְתִּי אֲנִי אֶתּוֹשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הִנֵּה (אֶת) אֲשֶׁר בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת אֲשֶׁר נָטַעְתִּי אֲנִי נֹתֵשׁ". "אֶעֱשֶׂה זֹאת" זוֹ קְשָׁה לָכֶם יוֹתֵר מִן הַכֹּל, שְׁמֵי הַגָּדוֹל הוּא לָכֶם בַּעַל חוֹב. "לָכֶם" מְיֻדָּכֶם הֵן הַדְּבָרִים, וְאֵין הָרְעָה יוֹצְאָה מִלְּפָנַי לְעוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב". "וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם" שֶׁיִּהוּ הַמַּכּוֹת פּוֹקְדוֹת אֶתְכֶם מִזּוֹ לְזוֹ, עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה פְּקוּדָה אֶצְלְכֶם אֲבִיא אַחֶרֶת (וְיִסְמֹךְ) [וְאֶסְמְכָה] לָהּ. "בֶּהָלָה" זוֹ הַמַּכָּה הַמַּבְהֶלֶת אֶת בְּנֵי אָדָם, וְאֵי זוֹ, זוֹ מַכַּת מוֹתָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: בֶּעָוֹן חַלָּה אֵין בְּרָכָה (בְּמָמוֹנָם) [בַּמְכֻנָּס], וּמְאֵרָה מִשְׁתַּלַּחַת בַּשְּׁעָרִים, וְזוֹרְעִים וַאֲחֵרִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה" אַל תִּקְרֵי "בֶּהָלָה" אֶלָּא "בְּחַלָּה", וּכְתִיב: "וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם". וְאִם נוֹתְנִין מִתְבָּרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ". "אֶת הַשַּׁחֶפֶת" יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁחוֹלֶה וּמֵטֵל בַּמִּטָּה אֲבָל בְּשָׂרוֹ שָׁמוּר עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַשַּׁחֶפֶת" לְסוֹף שֶׁבְּשָׂרוֹ נִשְׁחָף. אוֹ עִתִּים שֶׁבְּשָׂרוֹ נִשְׁחָף

אֲבָל נֹחַ לוֹ וְאֵינוֹ מַקְדִּימַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶת הַקַּדְחַת". אוֹ עִתִּים שֶׁמַּקְדִּימַ אֲבָל סָבוּר עַל עַצְמוֹ שֶׁיְּחֶיֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְכַלּוֹת עֵינַיִם". אוֹ הוּא אֵין סָבוּר עַל עַצְמוֹ שֶׁיְּחֶיֶה, אֲבָל אֲחֵרִים סְבוּרִים עָלָיו שֶׁיְּחֶיֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמְדִיבַת נָפֶשׁ".

(ויקרא כו טז) "וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֵהוּ אֹיְבֵיכֶם". אִם זוֹרְעִין וְאֵין מַצְמִיחַ, מֵעַתָּה מָה אוֹיְבִים אוֹכְלִים, אֶלָּא זוֹרְעִין שָׁנָה [רִאשׁוֹנָה] וְאֵינוֹ מַצְמִיחַ, לְשָׁנָה אַחֶרֶת כְּשֶׁהוּא מַצְמִיחַ בָּאִין אוֹיְבִים וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ. דָּבָר אַחֵר: "וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם" כְּנֶגֶד בָּנִים וּבָנוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, בָּנִים וּבָנוֹת שֶׁיִּהוּ לָכֶם חֵטְא מְאַבְּדָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כֻלָּם". "וְנָתַתִּי פְנַי בָּכֶם" כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּטּוֹבָה: "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם", כָּךְ נֶאֱמַר בָּרָעָה: "וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם". מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: פּוֹנָה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק אֲנִי בָּכֶם לְרָעָה. "וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם" שֶׁיִּהֵא הַמָּוֶת הוֹרֵג בָּכֶם מִבִּפְנִים וּבַעַל דְּבָרָא מַקִּיף אֶתְכֶם מִבַּחוּץ.

(ויקרא כו יז) "וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם" שֶׁאַעֲמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם. שֶׁבִּזְמַן שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹמְדִין עַל יִשְׂרָאֵל אֵין (נוֹטְלִין) [מְבַקְּשִׁים] אֶלָּא בְּגָלוּי, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו, וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא יַשְׁאִירוּ מְחָיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשֶׂה וְשׁוֹר וַחֲמוֹר". בִּזְמַן שֶׁעוֹמְדִין עֲלֵיהֶן מִיִּשְׂרָאֵל אֵין מְחַפְּשִׁין אֶלָּא אַחַר מַטְמוֹנִיּוֹת. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ" וְגוֹ'. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם" שֶׁאַעֲמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם. "וְנַסְתֶּם" מִפְּנֵי אֵימָה. "וְאֵין רֹדֵף אֶתְכֶם" מִבְּלִי כֹּחַ.

(ויקרא כו יח) "וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין הַמָּקוֹם מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁמַּעִיד בָּהֶם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שָׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל, כָּלוּ כָל הַמַּכּוֹת וְאֵין עוֹד לוֹ אֲחֵרוֹת לְהָבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם עַד אֵלֶּה" עוֹד יֵשׁ לִי אֲחֵרוֹת מֵאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה לְהָבִיא. "וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם" אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵרוֹת, בּוֹאוּ וְקַבְּלוּ לָכֶם שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת. "וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם" אֵלּוּ גִּבּוֹרִים שֶׁהָיוּ בָהֶן בְּיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְחֲבֵרוֹ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם" אֵלּוּ הַגָּאִים שֶׁהֵן גְּאוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה, וְלוּלְיָנוּס, וַאֲלֶכְסַנְדְּרִי וַחֲבֵרָיו.

רמז תרעד

(ויקרא כו יט) "וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם" אֵלּוּ רָאשֵׁי בּוּלָאוֹת שֶׁבִּיהוּדָה. "וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשָׁה" זוֹ קָשָׁה מִן הָאַחֲרוֹנָה. שֶׁבָּאַחֲרוֹנָה הוּא אוֹמֵר: "וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת" שֶׁיְּהוּ שָׁמַיִם מַזִּיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מַזִּיעָה, "וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל" שֶׁלֹּא תְּהֵא הָאָרֶץ מַזִּיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מַזִּיעַ, וּתְהֵא מְשַׁמֶּרֶת פֵּרוֹתֶיהָ. וְכָאן הוּא אוֹמֵר: "וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל" שֶׁלֹּא יְהוּ שָׁמַיִם מַזִּיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מַזִּיעַ, "וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשָׁה" שֶׁתְּהֵא הָאָרֶץ מַזִּיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מַזִּיעָה, וּתְהֵא מְאַבֶּדֶת פֵּרוֹתֶיהָ.

(ויקרא כו כ) "וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם" הֲרֵי אָדָם שֶׁלֹּא עָמַל וְלֹא חָרַשׁ וְלֹא זָרַע וְלֹא נִכֵּשׁ וְלֹא עָדַר וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר בָּא שִׁדְפוֹן וְיֵרָקוֹן וְלָקְתוֹ וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲבָל אָדָם שֶׁעָמַל וְזָרַע וְחָרַשׁ וְזִבֵּל וְדִיֵּר נִכֵּשׁ וְכִסַּח וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר בָּא שִׁדְפוֹן וְיֵרָקוֹן וְלָקְתוֹ שֶׁשִּׁנָּיו שֶׁל זֶה קֵהוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם". דָּבָר אַחֵר: "וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם" רַבִּי אוֹמֵר: זֶה הַכָּרֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַפִּשְׁתָּן. דָּבָר אַחֵר: "וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם" יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ וּפָסַק לָהּ מָמוֹן הַרְבֵּה, וְלֹא הִסְפִּיקוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה לָצֵאת עַד שֶׁמֵּתָה בִּתּוֹ. נִמְצָא (הוֹרֵג) [קוֹבֵר] אֶת בִּתּוֹ וּמְאַבֵּד אֶת מָמוֹנוֹ. "וְלֹא תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ" אַף לֹא מַה שֶּׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ. "וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ" שֶׁלֹּא יְהֵא הָעֵץ חוֹנֵט אֶת פֵּרוֹתָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּפְרִיחַ, אֶלָּא יְהֵא מַלְקֶה פֵּרוֹתָיו. "וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי" אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֶת דִּינִי עֲרַאי בָּעוֹלָם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם עֲרַאי בָּעוֹלָם. "וְיִסַּפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם" אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לְפָנַי שֶׁבַע עֲבֵרוֹת, בּוֹאוּ קִבְּלוּ שֶׁבַע פֻּרְעָנֻיּוֹת.

רמז תרעה

(ויקרא כו כב) "וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה" אֵין לִי אֶלָּא חַיַּת הַשָּׂדֶה מְשַׁכֶּלֶת, חַיָּה שֶׁאֵינָהּ מְשַׁכֶּלֶת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם". יָכוֹל נוֹשְׁכִין וְאֵין מְמִיתִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר" מָה אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין, אַף אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. וּכְבָר הָיוּ שָׁנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, עֵרוֹד נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית. "וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם" אֵלּוּ הַקְּטַנִּים. "וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֶמְתְּכֶם" (מִבְּפָנִים) [מִבַּחוּץ], "וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם" (מִבַּחוּץ) [מִבְּפָנִים]. "וְנִשַּׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם" לְרַבּוֹת "דֶּרֶךְ דַּרְכֵי דַּרְכֵיכֶם", לְרַבּוֹת שְׁבִילִים גְּדוֹלִים וּשְׁבִילִים קְטַנִּים. בָּעוֹן שְׁבוּעַת שָׁוְא וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר וְחִלּוּל הַשֵּׁם וְחִלּוּל שַׁבָּתוֹת, חַיָּה רָעָה בָּאָה וּבְהֵמָה כָּלָה מִן הַשָּׂדֶה וּבְנֵי אָדָם מִתְמַעֲטִין וְהַדְּרָכִים מְשׁוֹמְמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם בָּאֵלֶּה" אַל תִּקְרֵי "בָּאֵלֶּה" אֶלָּא "בְּאָלָה", וּכְתִיב: "וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה", וּכְתִיב בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ", וּבְחִלּוּל הַשֵּׁם

כְּתִיב: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי", וּבְחִלּוּל שַׁבָּת כְּתִיב: "מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", יָלְפִינַן "חִלּוּל חִלּוּל" מִשְׁבוּעַת שֶׁקֶר. "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית" נָקָם [בִּבְרִית] וְנָקָם [שֶׁאֵינוֹ] בִּבְרִית, וְאֵיזֶהוּ נָקָם שֶׁלֹּא בִּבְרִית, זֶה סְמוּי שֶׁסְּמוּ אֶת צִדְקִיָּהוּ. "וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל עָרֵיכֶם" מִפְּנֵי הַמְצוּדָה. "וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכֶכֶם" שֶׁיְּהֵא הַמָּוֶת [הוֹרֵג] מִבִּפְנִים וּבַעַל דְּבָבָא מִקִּיף אֶתְכֶם מִבַּחוּץ.

(ויקרא כו כה) "וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב" הֲלָכָה אֵין מְלִינִין אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם, וּכְשֶׁאַתֶּם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לִקְבֹרוֹ יְהוּ קְרוֹבָיו נִתָּנִין בְּיַד אוֹיֵב. בֶּעָוֹן עִנּוּי הַדִּין וְעִוּוּת הַדִּין וְקִלְקוּל הַדִּין, וּבֶעָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה חֶרֶב וּבְזָה וּשְׁבִי וְדֶבֶר בָּא, וּבְנֵי אָדָם אוֹכְלִין וְאֵינָן שְׂבֵעִין, וְאוֹכְלִין לַחְמָם בַּמִּשְׁקָל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב", וּכְתִיב: "בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לֶחֶם", וְאֵין בְּרִית אֶלָּא תּוֹרָה, דִּכְתִיב: "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה וְגוֹ', וּכְתִיב: "יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקוֹם יִנָּקֵם", נָקְמָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב" (כָּתוּב בְּרֶמֶז של"ה).

(ויקרא כו כו) "בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לֶחֶם" לְרַבּוֹת כָּל סוֹעֲדֵי לֶחֶם. "וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר" מִבְּלִי עֵצִים. "וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל" שֶׁתְּהֵא פַּת נִפֶּלֶת, וְהֵן שׁוֹקְלוֹת אוֹתָהּ מִתּוֹךְ הַתַּנּוּר. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית אוֹמֵר: "מִשְׁקָל" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר: הָיָה לְאָדָם אִיסָר אוֹ פְּרוּטָה, הָיָה יוֹשֵׁב וּמְשַׁקְּלוֹ וְאוֹמֵר: מָה אֶטֹל בּוֹ, פַּת אֵינִי שָׂבֵעַ, אֵלֵךְ וְאֶטֹל בּוֹ תְּמָרִים, שֶׁמָּא אֲנִי אוֹכֵל וְאֶשְׂבַּע, אַף עַל פִּי כֵן אוֹכֵל וְאֵינוֹ שָׂבֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ" זֶה רָעָב שֶׁל מְהוּמָה.

(ויקרא כו כט) "וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם" אָמְרוּ: כְּשֶׁמֵּת דּוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף הִנִּיחַ בֵּן קָטָן לְאִמּוֹ, וְהָיְתָה אִמּוֹ מוֹדַדְתּוֹ בִּטְפָחִים [בְּכָל שָׁנָה] וְנוֹתֶנֶת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לַשָּׁמַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. כְּשֶׁהִקִּיפָתְהּ מְצוּדַת יְרוּשָׁלַיִם, טָבְחָתוֹ בְּיָדָהּ וַאֲכָלָתוּ. וְהָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עָלֶיהָ לִפְנֵי הַמָּקוֹם: "אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִיָּם עֹלְלֵי טִפָּחִים", הֵשִׁיבָתוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: "אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה' כֹּהֵן וְנָבִיא" זֶה זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם", אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת שֶׁיֹּאכְלוּ בְּשַׂר בָּנִים וּבָנוֹת, בָּנִים וּבָנוֹת שֶׁיֹּאכְלוּ בְּשַׂר אֲבוֹתָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "תֹּאכֵלוּ", וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֶךָ וּבָנִים יֹאכְלוּ אֲבוֹתָם".

"וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בָּמֹתֵיכֶם" כְּמַשְׁמָעוֹ. "וְהִכְרַתִּי אֶת חַמָּנֵיכֶם" אֵלּוּ הַנְּחָשִׁים וְהַקְּסָמִים [שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל]. "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם" וְכִי מַה הַפְּגָרִים עוֹשִׂים אֵצֶל הַגִּלּוּלִים, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה אֱלִיָּהוּ (שׁוֹחֶה) [מְחַזֵּר] עַל תְּפוּחֵי רָעָב, מָצָא אָדָם אֶחָד שֶׁתָּפוּחַ וּמֻטָּל בָּרָעָב, אָמַר לוֹ: מֵאֵיזוֹ מִשְׁפָּחָה אַתָּה, אָמַר לוֹ: מִמִּשְׁפָּחָה פְּלוֹנִית. [וְכַמָּה הָיִיתֶם, אָמַר לוֹ: שִׁלְשֶׁת

אֲלָפִים]. וְכַמָּה נִשְׁתַּיְּרוּ מִכָּם, אָמַר לוֹ: אֲנִי. אָמַר לוֹ: [וְצוֹנְךָ] לוֹמַר דָּבָר אֶחָד וְתִתְחֶיהָ, אָמַר לוֹ: הֵן אָמַר לוֹ: אֱמוֹר: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" וְתִתְחֶיהָ. צָוַח עָלָיו וְאָמַר: "הַס כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ ה' לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה'", לֹא לִמְּדָנוּ אַבָּא כָּךְ. מֶה הָיָה עוֹשֶׂה, נוֹטֵל אֶת יְרֵאָתוֹ וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ מְחַבְּקָהּ וּמְנַשְּׁקָהּ, עַד שֶׁנִּבְקַע [כָּרְסוֹ] וְנָפַל הוּא (מִיְּרֵאָתוֹ) [וְיִרְאָתוֹ] לָאָרֶץ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: יוֹדְעִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין מַמָּשׁ בְּעוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְלֹא עָבְדוּ לָאֱלִילִים אֶלָּא לְהַתִּיר עֲרָיוֹת בְּפַרְהֶסְיָא וְכוּ'. תָּא שְׁמַע: "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם" אָמְרוּ: אֵלְיָהוּ זַ"ל הָיָה מְחַזֵּר עַל תְּפוּחֵי רָעָב שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְכוּ' בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ וְכוּ'. "וְנֶעֱלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם" זוֹ גּוֹלָה וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ סִלּוּק שְׁכִינָה.

(ויקרא כו לא) "וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם [חָרְבָּה" "עִיר עָרֵי עָרֵיכֶם"] לְרִבּוֹת אֶת הַכְּרָכִין וְאֶת הַמְּחוֹזוֹת. "וַהֲשִׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם" לְרַבּוֹת אֶת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. "וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם" כְּמַשְׁמָעוֹ, "וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ" זוֹ מִדַּת נַחַת רוּחַ, שֶׁאָמַר: "וַהֲשִׁמֹתִי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ" שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: הוֹאִיל וְנָלִינוּ מִמֶּנָּה אוֹיְבִים הַבָּאִים אַחֲרֵינוּ יִמְצְאוּ עָלֶיהָ נַחַת רוּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ" זוֹ אוֹיְבִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם לֹא יִמְצְאוּ עָלֶיהָ נַחַת רוּחַ.

(ויקרא כו לג) "וְאֶתְכֶם אָזֵרֶה בַגּוֹיִם". זוֹ מִדָּה קָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר: "וְאֶתְכֶם אָזֵרֶה בַּגּוֹיִם", שֶׁבִּזְמַן שֶׁבְּנֵי הַמְּדִינָה גּוֹלִין וְיוֹשְׁבִין בְּמָקוֹם אֶחָד רוֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין, וְכָאן הוּא אוֹמֵר: "וְאֶתְכֶם אָזֵרֶה בַגּוֹיִם" שֶׁאֲפַזֵּר אֶתְכֶם בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְאֵין אֶחָד מִכֶּם קָרוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת", וְאוֹמֵר: "וְאָזֵרֵם בְּמִזֵּרֶה בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ" כְּאָדָם שֶׁזּוֹרֶה אֶת הַשְּׂעוֹרִים בְּמִזֵּרֶה וְאֵין אַחַת מֵהֶם נוֹגַעַ בַּחֲבֶרְתָּהּ, כָּךְ אֵין אֶחָד מִכֶּם קָרוֹב לַחֲבֵרוֹ. "אַחֲרֵיכֶם חָרֶב" חֶרֶב הַנִּשְׁלַחַת אַחֲרֵיכֶם לֹא בְּמְהֵרָה חוֹזֶרֶת, כְּאָדָם שֶׁמַּרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפָן לַחֲזוֹר. "וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה" זוֹ מִדָּה קָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל. שֶׁבִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַבַּיִת גּוֹלֶה מִבֵּיתוֹ וּמֵעִירוֹ וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר כְּאֹלּוּ אֵין בֵּיתוֹ וְכַרְמוֹ חָרֵב, וְכָאן הוּא אוֹמֵר: "וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה" כְּאִלּוּ אֵין סוֹפוֹ לַחֲזוֹר.

(ויקרא כו לד) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַשַּׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם" אֲנִי אָמַרְתִּי לָכֶם שֶׁתִּהְיוּ זוֹרְעִים שֵׁשׁ וּמַשְׁמִיטִין אַחַת, בְּשְׁבִיל שֶׁתִּדְעוּ שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי הִיא. וְאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם כֵּן, עִמְדוּ וּגְלוּ מִמֶּנָּה וְהִיא תַּשְׁמִיט מֵאֲלֶיהָ עַד שֶׁתִּרְצֶה לְפָנַי כָּל שְׁמִטִּין שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לִי. לְכָךְ נֶאֱמַר: "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ". "וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם" אֵינוֹ אוֹמֵר "מֹרֶךְ בִּלְבַבְכֶם" אֶלָּא "מֹרֶךְ בִּלְבָבָם" זוֹ אֵימָה וָפַחַד דְּאָגָה וְיִרְאָה. "וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף" אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן (יְהוּדָה) [קָרְחָה]: פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִים

תַּחַת הָאֵילָן, וְנָשְׁבָה הָרוּחַ וְהֵטִיחוּ עָלִים זֶה בָּזֶה, וְעָמַדְנוּ וְרָצָנוּ, וְאָמְרוּ: אוֹי לָנוּ הִגִּיעוּנוּ פָּרָשִׁים. לְאַחַר שָׁעָה נִפְנִינוּ לַאֲחוֹרֵינוּ וְרָאִינוּ שֶׁאֵין אָדָם שָׁם. וְיָשַׁבְנוּ וּבָכִינוּ וְאָמְרוּ: אוֹי לָנוּ נִתְקַיֵּם עָלֵינוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף". "וְנָסוּ מְנֻסַּת חֶרֶב" מִפְּנֵי אֵימָה. "וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף" מִבִּלְי כֹּחַ. "וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו" אֵינוֹ אוֹמֵר: "אִישׁ בְּאָחִיו" אֶלָּא אִישׁ בָּעָוֹן אָחִיו. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה בָּזֶה. "וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם" זוֹ שָׁעָה שֶׁנִּלְכְּדָה בָּהּ יְרוּשָׁלַיִם. "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁגָּלוּ לְמָדַי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם" אֵין אֲבָדָן אֶלָּא גּוֹלָה. יָכוֹל אֲבָדָן מַמָּשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם" הֲרֵי אֲבָדָן מַמָּשׁ אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם", אֵין אֲבָדָן אֶלָּא גּוֹלָה. אָמַר רַב: מִסְתָּפֵינָא מֵהַאי קְרָא: "וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם". מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: דִּילְמָא כַּאֲבָדָה הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, דִּכְתִיב: "תַּעִיתִי כְשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ", אֶלָּא מִסֵּיפֵהּ דִּקְרָא: "וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם". וְדִילְמָא כַּאֲכִילַת קְשׁוּאִין וּדְלוּעִין.

(ויקרא כו לט) "וְאַף בַּעֲוֹנוֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז ר"צ).

(ויקרא כו מ) "וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעָלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בִי" שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּהְפַּךְ לִבָּם לִתְשׁוּבָה וּמִתְוַדִּין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן, מִיָּד מְרַחֲמִין עֲלֵיהֶן. שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעָלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בִי". "וְאַף אֲשֶׁר הָלַכוּ עִמִּי בְּקֶרִי, אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי" עַל שֶׁעָשׂוּ אֶת דִּינִי עֲרַאי בָּעוֹלָם, אַף אֲנִי עוֹשֶׂה אוֹתָם עֲרַאי בָּעוֹלָם. "וְהֵבֵאתִי אוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם" זוֹ מְדִינָה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: הוֹאִיל וְגָלִינוּ לְבֵין הָאֻמּוֹת נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם, אֲנִי אֵינִי מַנִּיחָן, עַל כָּרְחָן שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָן מַעֲמִיד אֲנִי נְבִיאִים עֲלֵיהֶן וּמַחֲזִירִין אוֹתָן תַּחַת כְּנָפַי, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַּגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן, חַי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם" עַל כָּרְחֲכֶם שֶׁלֹּא בְּטוֹבַתְכֶם מַמְלִיךְ אֲנִי מַלְכוּתִי עֲלֵיכֶם.

(ויקרא כו מא) "אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם" כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַע לִבָּם לִתְשׁוּבָה וּמִתְוַדִּים עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, מִיָּד מְרַחֲמִין עֲלֵיהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אוֹ אָז". רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: חֲבִיבִין יִסּוּרִין. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת מְרַצִּין כָּךְ יִסּוּרִין מְרַצִּין. בַּקָּרְבָּנוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", בְּיִסּוּרִין הוּא אוֹמֵר: "וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם. וְעוֹד, שֶׁיִּסּוּרִין מְרַצִּין יוֹתֵר מֵהַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת בַּמָּמוֹן וְיִסּוּרִין בַּגּוּף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ.

(ויקרא כו מב) "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק" לָמָּה מָנָה הַכָּתוּב אֶת הָאָבוֹת אֲחוֹרַנִית, [אֶלָּא] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה אַבְרָהָם כְּדַאי מַעֲשֶׂה יִצְחָק כְּדַאי. אֵין מַעֲשֶׂה יִצְחָק כְּדַאי מַעֲשֶׂה יַעֲקֹב כְּדַאי. כְּדַאי מַעֲשֶׂה אֶחָד מֵהֶם, שֶׁיִּתָּלֶה הָעוֹלָם בְּגִינוֹ. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּאַבְרָהָם וּבְיַעֲקֹב זְכִירָה, וּבְיִצְחָק לֹא נֶאֱמַר זְכִירָה, אֶלָּא רוֹאִין כְּאִלּוּ אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּאַבְרָהָם וּבְיִצְחָק "אַף", וּבְיַעֲקֹב לֹא נֶאֱמַר "אַף", מִפְּנֵי שֶׁמִּטָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הָיְתָה שְׁלֵמָה. אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת, אִמָּהוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת" אֶת" אֶתִּים אֵלּוּ אִמָּהוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה וְגוֹ' וְאֵת רִבְקָה וְגוֹ' אֶת לֵאָה". מִנַּיִן שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וְלָמָּה מַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת וּמַזְכִּיר זְכוּת הָאָרֶץ עִמָּהֶן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה בָּנִים, וְשִׁפְחָה אַחַת מְגַדֶּלְתָּן. כֵּיוָן שֶׁהַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם בָּנָיו, הוּא אוֹמֵר: שַׁאֲלוּ לִי שְׁלוֹם הַמְגַדֶּלֶת. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת וּמַזְכִּיר זְכוּת הָאָרֶץ עִמָּהֶן, [הָדָא הוּא דִּכְתִיב:] "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר".

כְּתִיב: "יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע וְזֶרַע צַדִּיקִים נִמְלָט" אָמַר רַבִּי פִּינְחָס: הָעוֹשֶׂה מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטֹּל שְׂכָרוֹ מִיָּד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע רָשָׁע הוּא וְאֵינוֹ מַנִּיחַ לְבָנָיו כְּלוּם. כְּאֵינַשׁ דְּאָמַר: הָא סַקָּא וְהָא סַלְעָא וְהָא סְאָתָא, קוּם (אֲ)כוֹל לָךְ. כָּךְ, אִלּוּ בִּקְּשׁוּ אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים שָׂכָר עַל מִצְוֹת קַלּוֹת שֶׁעָשׂוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, מֵהֵיכָן הָיְתָה זְכוּת עוֹמֶדֶת לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם, הָדָא הוּא דִּכְתִיב: "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב" וְגוֹ'.

(ויקרא כו מג) "וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ". אָמַרְתִּי לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל: שֶׁיִּהְיוּ זוֹרְעִין שֵׁשׁ וּמַשְׁמִיטִין לִי אַחַת בְּשִׁבִּיל שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי הִיא, וְהֵם לֹא עָשׂוּ (אֶלָּא) [כֵּן], יַעַמְדוּ וְיִגְלוּ מִמֶּנָּה, וְהִיא תִּשְׁמֵיט מֵאֵלֶיהָ, עַד שֶׁתִּרְצֶה לְפָנַי כָּל שְׁמִטִּין שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לִי, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם".

"יַעַן וּבְיַעַן" וְכִי רֹאשׁ בְּרֹאשׁ נִפְרַעְתִּי מִיִּשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא לֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם אֶפִלּוּ אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁעָשׂוּ לְפָנַי, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "יַעַן וּבְיַעַן", "יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ" אֵלּוּ הַדִּינִין. "וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם" אֵלּוּ מִדְרָשׁוֹת. זֹאת זוֹ עֲוֹנוֹת שֶׁל מִדְבָּר. גַּם זֹאת זוֹ עֲוֹנָהּ שֶׁל פְּעוֹר. "וְאַף גַּם זֹאת" זוֹ עֲוֹנָהּ שֶׁל מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי. "לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם" וְכִי מַה נִּשְׁתַּיֵּר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא [נִגְעֲלוּ וְשֶׁלֹּא] נִמְאָסוּ, וַהֲלֹא כָּל מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם נִטְּלוּ מֵהֶם, מַה נִּשְׁתַּיֵּר לָהֶם, זֶה סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁאִם לֹא הָיָה קַיָּם לְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מְשֻׁנִּים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּלוּם.

דָּבָר אַחֵר: "לֹא מְאַסְתִּים" בִּימֵי כַּשְׂדִּים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, "וְלֹא גְעַלְתִּים" בִּימֵי (מָדַי) [הָמָן], שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר, "לְכַלֹּתָם" בִּימֵי יָוָנִים, שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, "לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם" בִּימֵי רוֹמִיִּים שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לָהֶם רַבִּי וְחַכְמֵי הַדּוֹרוֹת, "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן יְכוֹלָה לִשְׁלֹט בָּהֶם. מִנַּיִן שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁבָטִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים". "אֵלֶּה הַחֻקִּים" אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת, "וְהַמִּשְׁפָּטִים" אֵלּוּ הַדִּינִין. "וְהַתּוֹרוֹת" מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי תוֹרוֹת נִתְּנוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל: אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בִּכְתָב. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי שְׁתֵּי תוֹרוֹת בִּלְבַד נִתְּנוּ לָהֶן, וַהֲלֹא תּוֹרוֹת הַרְבֵּה נִתְּנוּ לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה", "וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה", "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת", "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם", "זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים", "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בָּאֹהֶל" מְלַמֵּד, שֶׁתּוֹרוֹת הַרְבֵּה נִתְּנוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל. "אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה" מְלַמֵּד, שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה הִלְכוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וּפֵרוּשֶׁיהָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

(ויקרא כז ב) תְּנוּ רַבָּנָן: "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הַנָּכְרִים מַעֲרִיכִין". יָכוֹל לֹא יְהוּ נָעֳרָכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נָעֳרָךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב בַּנָּעֳרָכִין יוֹתֵר מִמַּעֲרִיכִין, שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נָעֳרָכִין וְלֹא מַעֲרִיכִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָעֳרָכִין, וְאֵין הַנָּכְרִים נָעֳרָכִין. יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר הַנָּכְרִי מַעֲרִיךְ וְלֹא נָעֳרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִנָּעֳרָכִין, שֶׁהֲרֵי טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נָעֳרָכִין. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא כְּר' מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ. טַעְמָא דְּר' מֵאִיר לָא מִסְתַּבֵּר, דְּקָא מַיְתֵי לֵהּ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּלָאו בְּנֵי דֵּעָה נִינְהוּ. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבֵּר, דְּקָא מַיְתֵי לֵהּ מִטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּאִיתְּ עַל גַּב דִּבְנֵי דֵּעָה נִינְהוּ מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא. הִלְכְתָא לָא מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת" וְגוֹ'. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "לֹא לָכֶם וְלָנוּ" מַאי עָבֵיד לֵהּ, אָמַר רָבָא: מְשׁוּם רְפָיוֹן יָדַיִם, דִּכְתִיב: "וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מַרְפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת".

"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים (הַמְשֻׁחְרָרִין), תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם". "אִישׁ" לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַקָּטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַפְלָאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יַפְלִא". "כִּי יַפְלִא נֶדֶר" נֶאֱמַר כָּאן "נֶדֶר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "נֶדֶר" מַה נֶּדֶר הָאָמוּר לְהַלָּן נֶדֶר וּנְדָבָה אַף נֶדֶר הָאָמוּר כָּאן נֶדֶר וּנְדָבָה. אָמַר רַב הוּנָא: הִקְדִּישׁ וְאָכַל לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַפְלִא" "וְלֹא יַחֵל" כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּהַפְלָאָה יֶשְׁנוֹ בְּבַל יַחֵל,

וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַפְלָאָה אֵינוֹ בְּבַל יַחֵל. הִקְדִּישׁ [הוּא] וְאָכְלוּ אֲחֵרִים, רַב כָּהֲנָא אָמַר: אֵין לוֹקִין. רַבִּי יוֹחָנָן וְר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ לוֹקִין. מַר סָבַר [מֻפְלָא] הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּאוֹרָיְתָא, וּמַר סָבַר דְּרַבָּנָן. תְּנַן הָתָם: "הַכֹּל מַעֲרִיכִין, וְנֶעֱרָכִין, נוֹדְרִין, וְנִדְּרִין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵל, נָשִׁים וַעֲבָדִים". "הַכֹּל מַעֲרִיכִין" לְאֻתּוּיֵי מַאי, לְאָתוּיֵי מֻפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ. "הַכֹּל נֶעֱרָכִין" לְאֻתּוּיֵי מְנֻוָּל וּמֻכֶּה שְׁחִין. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּדָמִים יֶשְׁנוֹ בַּעֲרָכִין, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּדָמִים אֵינוֹ בַּעֲרָכִין, קָא מַשְׁמַע לַן "נְפָשׁוֹת" כָּל דְּהוּ. אַבַּעְיָא לְהוּ מַהוּ (שֶׁמְּסִירִין) [שֶׁיְּסַדְּרוּ] לְבַעַל חוֹב, נִגְמַר "מֵיכָה מֵיכָה" מֵעֲרָכִין, אוֹ לֹא. תָּא שְׁמַע: דְּשָׁלַח רָבִין: דָּבָר זֶה שָׁאַלְתִּי לְכָל רַבּוֹתַי וְלֹא אָמְרוּ לִי דָּבָר, בְּרֹם כָּךְ הָיְתָה שְׁאֵלָה: הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מָנֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת מַהוּ שֶׁיְּסַדְּרוּ, קַל וָחוֹמֶר מִבַּעַל חוֹב: מַה בַּעַל חוֹב שֶׁמַּחֲזִירִים אֵין מְסַדְּרִין, הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין מַחֲזִירִים אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין מְסַדְּרִין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נֶדֶר בַּעֲרָכִין כְּתִיב, מָה עֲרָכִין מְסַדְּרִין אַף הֶקְדֵּשׁ מְסַדְּרִין. וְאִידָךְ, הַהוּא לְנִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ הוּא דַּאֲתָא, מָה (בַּעַל חוֹב) [עֲרָכִין] נִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, אַף הֶקְדֵּשׁ נִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ. וְיסַדְּרוּ בְּבַעַל חוֹב קַל וָחוֹמֶר מֵעֲרָכִין: וּמָה עֲרָכִין שֶׁאֵין מַחֲזִירִין מְסַדְּרִין, בַּעַל חוֹב שֶׁמַּחֲזִירִין אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּסַדְּרִים. אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" הוּא וְלֹא בַּעַל חוֹב. (וְאִידָךְ אָמַר לָךְ: הוּא וְלֹא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו). וְאִידָךְ, [הַאי "הוּא"] עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָכוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ. וְיַחְזְרוּ בְּהֶקְדֵּשׁ קַל וָחוֹמֶר מִבַּעַל חוֹב: מַה בַּעַל חוֹב שֶׁאֵין מְסַדְּרִין מַחֲזִירִין, הֶקְדֵּשׁ שֶׁמְּסַדְּרִין אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּחֲזִירִין. אָמַר קְרָא: "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה" מִי שֶׁצְּרִיךְ צְדָקָה, יָצָא הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ צְדָקָה. אַשְׁכְּחֵהּ רַבָּה בַּר אֲבוּהּ לְאֵלְיָהוּ דַּהֲוָה קָאֵי בְּבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁל גּוֹיִם, אָמַר לוֹ: מִנַּיִן שֶׁמְּסַדְּרִין לְבַעַל חוֹב, אָמַר לוֹ: גָּמַר "מֵיכָה מֵיכָה" מֵעֲרָכִין. אָמַר לוֹ: מִנַּיִן לְעֶרֶם שֶׁלֹּא יִתְרֹם, אָמַר לוֹ: דִּכְתִיב: "וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר". אָמַר לוֹ: וְלָאו כֹּהֵן הוּא מַר, מַאי טַעְמָא קָאֵי מַר בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אָמַר לוֹ: לֹא מַתְנֵי מַר סֵדֶר טָהֳרוֹת, דִּתְנַן: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: קִבְרֵי גּוֹיִם אֵין מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ: בְּאַרְבָּעָה סִדְרֵי לֹא מָצִינָא, בְּשִׁתָּא מָצִינָא. מַי טַעֲמָא, מִשּׁוּם דּוֹחֲקָא. עַיְילֵהּ לְגַן עֵדֶן, מַלְיֵהּ לִגְלִימָא טָרְפִי. כִּי קָא נָפֵיק, שַׁמְעִינְהוּ לְנַטּוֹרֵי גַּן עֵדֶן דְּאָמְרִי: מַאן קָדִים וְאָכִיל לְעָלְמֵהּ כְּרִבָּה בַּר אֲבוּהּ. (נָפִיק) [נָפַק] שַׁדִּינְהוּ. וַאֲפִלּוּ הָכִי סְחַט גְּלִימֵהּ רֵיחָא וְזַבְּנֵהּ בְּתְלֵיסַר אַלְפֵי דִּינְרֵי, וּפַלְגִינְהוּ לְחַתְנָוָתֵהּ. "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" מֵקִישׁ עֲרָכִין לְנִדָּרִים, מַה נְּדָרִים בְּבַל תְּאַחֵר לְשַׁלְמוֹ, אַף כָּאן בַּעֲרָכִין בְּבַל תְּאַחֵר לְשַׁלְמוֹ. "בְּעֶרְכְּךָ" לְהָבִיא עֵרֶךְ סְתָם. דָּבָר אַחֵר: "בְּעֶרְכְּךָ" עֵרֶךְ כֻּלּוֹ הוּא נוֹתֵן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֵרֶךְ אֲבָרִים וְכוּ'. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת". "נְפָשׁוֹת" וְלֹא אֶת הַמֵּת. אוֹצִיא אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס,

תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ" כָּל שֶׁיָּשְׁנוּ בְּהַעֲמָדָה יָשְׁנוּ בְּהַעֲרָכָה, וְכָל שֶׁאֵינוּ בְּהַעֲמָדָה אֵינוּ בְּהַעֲרָכָה.

דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" אֵין לִי אֶלָּא אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶחָד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ מֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת".

דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" לְהָבִיא מְנֻוָּל וּמֻכֶּה שְׁחִין. שֶׁיָּכוֹל "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב, כָּל שֶׁיָּשְׁנוּ בְּדָמִים יָשְׁנוּ בַּעֲרָכִין וְכָל שֶׁאֵינוּ בְּדָמִים אֵינוּ בַּעֲרָכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת". [דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת"] אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת". "וְהָיָה עֶרְכְּךָ" לְרַבּוֹת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים. יָכוֹל לֹא יְהֵא בְּעֶרְכְּךָ אִישׁ, אֲבָל יְהֵא בְּעֶרְכְּךָ נְקֵבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר, וְאִם נְקֵבָה הִיא" זָכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדַּאִית, וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. אָמַר מַר: "בְּעֶרְכְּךָ" לְהָבִיא עֶרֶךְ סְתָם. מַאי "עֶרֶךְ סְתָם", דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר: עֶרֶךְ סְתָם עָלַי, נוֹתֵן פָּחוֹת שֶׁבָּעֲרָכִין שִׁלְשֶׁת שִׁקָּלִים. וְאֵימָא חֲמִשִּׁים, תֲּפַסְתְּ מֻרְבֶּה לֹא תְּפַסְתָּ. וְאֵימָא שֶׁקֶל, דִּכְתִיב: "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", הַהוּא בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב. וְאֶלָּא קְרָא לָמָּה לִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לוֹמַר: שֶׁאֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, מַאי טַעֲמָא, דִּכְמִפְרֵשׁ דְּמֵי. וְאִית דְּאָמְרִי: אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁנִּדּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד. פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא כִּמְפָרֵשׁ דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר מַר: עֶרֶךְ כָּלוֹ הוּא נוֹתֵן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן עֶרֶךְ אֲבָרִים. וְהָא אַפִּקְתֵּהּ לְעֶרֶךְ סְתָם, קְרֵי בֵּהּ "עֶרֶךְ בְּעֶרְכְּךָ". "נְפָשׁוֹת" וְלֹא אֶת הַמֵּת. הָא אַפִּקְתֵּהּ לְעֶרֶךְ סְתָם, קְרֵי בֵּהּ "נֶפֶשׁ נְפָשׁוֹת". אוֹצִיא אֶת הַמֵּת, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ". [אִי הָכִי] מֵת נַמִּי תִּפּוֹק לֵהּ מ"וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ", אֵין הָכִי נַמִּי, אֶלָּא "נֶפֶשׁ נְפָשׁוֹת" לָמָּה לִי, כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר קַמָּן.

דָּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, אִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ וְאִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "נְפָשׁוֹת". דְּבָר אַחֵר: "נְפָשׁוֹת" לְהָבִיא מְנֻוָּל וּמֻכֶּה שְׁחִין. וְהָא אַפִּקְתֵּהּ לְהָנַךְ, הָנַךְ לָא צְרִיכִי קְרָא, מַה טַּעַם, שְׁקוּלִין הֵן. וְיָבוֹאוּ כֶּלֶן, [כִּי] אִצְטְרִיךְ קְרָא לִמְנֻוָּל וּמֻכֶּה שְׁחִין הוּא דְּאִצְטְרִיךְ. "וְהָיָה עֶרְכְּךָ" לְרַבּוֹת טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְדָמִים. דָּמִים לָמָּה לִי קְרָא, לֹא יְהֵא אֶלָּא דְּמֵי דִּיקְלָא מִי לָא יָהֵיב דְּמֵי, אָמַר רָבָא: לוֹמַר שֶׁנִּדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" כְּתִיב כָּל שֶׁיָּשְׁנוּ בַּעֲרָכִין נִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ וְכָל שֶׁאֵינוּ בַּעֲרָכִין אֵין נִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תרעו

רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס לְמוּל בְּשַׁבָּת. [אָמַר רַבִּי חַסְדָּא: לֹא לַכֹּל] אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַנְדְּרוֹגִינוֹס (אֵינוֹ לֹא) זָכָר (וְלֹא נְקֵבָה) [הוּא], שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר בֵּן בַּעֲרָכִין יֵעָרֵךְ, וּמְנָלָן

דְּלָא נָעֲרָךְ, דְּתַנְיָא: "הַזָּכָר" וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַף אֲנַן נַמֵּי תְּנִינָא: הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס. וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי מִילָה, דְּכְתִיב: "יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר" (פָּתוּב בְּרֶמֶז תק"ע). מַאי שְׁנָא נְקֵבָה דְּכִי מְזַדְּקְנָא פָּחֲתָא וְקָיְמָא אַתִּלְתָּא, וּמַאי שְׁנָא זָכָר דְּלָא קָאֵי אַתִּלְתָּא, אֲמַר חִזְקִיָּה: אָמְרִי אִינְשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא פָּאחָא בְּבֵיתָא, סַבְתָּא בְּבֵיתָא סִימָא בְּבֵיתָא. "וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ" תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "וּמֵעְלָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: ("וּפְדוּיָו) מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמֵעְלָה". מַה לְּהַלָּן מִבֶּן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, אַף כָּאן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. וְאֵימָא כִּי הָתָם, מַה הָתָם חַד יוֹמָא [אַף כָּאן חַד יוֹמָא], אִם כֵּן גְּזֵרָה שָׁוָה מַאי אֲהַנֵּי. תְּנוּ רַבָּנָן: הַמַּעֲרִיךְ פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, אֵין אָדָם מוֹצִיא דָּבָר לְבַטָּלָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לְפָחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ וְנָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. רַבָּנָן סָבְרִי אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב גִּדֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר עֵרֶךְ כְּלֵי עָלַי נוֹתֵן דָּמָיו, כְּמַאן, כְּר' מֵאִיר. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר (רָבָא) [רַבָּה] בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ נוֹתֵן דָּמֶיהָ, כְּמַאן, כְּרַבִּי מֵאִיר. יוֹם שְׁלֹשִׁים, כִּלְמַטָּה הֵימֶנּוּ. שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים, כִּלְמַטָּה הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵעְלָה" הֲרֵי אָנוּ לְמַדִּין בְּכֶלֶן מִשְּׁנַת שִׁשִּׁים. מַה שְּׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה, אַף שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה. הֵן, אִם עָשִׂיתָ שְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה לְהַחֲמִיר, נַעֲשֶׂה שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה לְהָקֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׁנָה שָׁנָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה שָּׁנָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה לְהָקֵל בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר, אַף שָׁנָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחֲמִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵרוֹת עַל הַשָּׁנָה חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה אִכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן. "שָׁנָה שָׁנָה" יְתֵירֵי כְּתִיבִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "מִנַּיִן שֶׁחֹדֶשׁ אֶחָד וְיוֹם אֶחָד אַחַר חֹדֶשׁ הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַת שִׁשִּׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמֵעְלָה", [נֶאֱמַר כָּאן "וּמֵעְלָה"] וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמֵעְלָה", מַה "וּמֵעְלָה" הָאָמוּר לְהַלָּן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד אַחַר חֹדֶשׁ, אַף "וּמֵעְלָה" הָאָמוּר כָּאן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד אַחַר חֹדֶשׁ הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַת שִׁשִּׁים. אֵין לִי אֶלָּא אַחַר שִׁשִּׁים, אַחַר חֲמֵשׁ וְאַחַר עֶשְׂרִים מִנַּיִן, דִּין הוּא חַיָּב בִּשְׁנַת שִׁשִּׁים וְחַיָּב בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים, מָה אַחַר שִׁשִּׁים חֹדֶשׁ אֶחָד וְיוֹם אֶחָד אַחַר חֹדֶשׁ הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַת שִׁשִּׁים, אַף כָּאן חֹדֶשׁ אֶחָד וְיוֹם אֶחָד אַחַר חֹדֶשׁ הֲרֵי הֵן כִּשְׁנַת חֲמֵשׁ וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁנַת עֶשְׂרִים.

(ויקרא כז ח) "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" אִם הָיָה עָנִי מִלְּתֵּן עֵרֶךְ. "וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן" לְהוֹצִיא אֶת הַמֵּת. אוֹצִיא אֶת הַמֵּת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַגּוֹסֵס, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ" אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲמִידָה יֵשׁ לוֹ הַעֲרָכָה, וְאֶת שֶׁאֵין לוֹ עֲמִידָה אֵין לוֹ הַעֲרָכָה. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר:

עֶרְכוֹ שֶׁל זֶה עָלַי, וּמֵת, יְהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַעֲרִיכֶנּוּ" אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת. "וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן" שֶׁלֹּא לִתֵּן אֶלָּא בִּזְמַן הֶעֱרֵךְ. "עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר" יָדוֹ וְלֹא יַד הַנְּדָבָה. "יַד הַנֹּדֵר" בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה וּבֵין קָטָן. מִכָּאן אָמְרוּ: הֻשַּׂג יָד בַּנּוֹדֵר, וְהַשָּׁנִים בַּנְּדָבָה, וְהֶעֱרִכִין בַּנֶּעֱרָךְ. ("וְהֶעֱרִיךְ") [וְהֶעֱרֵךְ] בִּזְמַן הֶעֱרֵךְ. "יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן" בִּנְיַן אָב לְכָל הָעֲרָכִים שֶׁיְּהוּ בְּכֹהֵן. אִם הָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֲפִלּוּ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵן, אֲפִלּוּ מֵת אֲבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ רְבוֹאוֹת, [אוֹ] סְפִינוֹת בַּיָּם וּבָאוּ לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת, אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהֶן כְּלוּם. עָנִי וְהֶעֱשִׁיר "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר" וַהֲרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. "עָשִׁיר וְהֶעֱנִי" "עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר. מַאי טַעְמָא דְּר' יְהוּדָה, אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָכוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ. וְהַשָּׁנִים בַּנְּדָבָה, כֵּיצַד, יֶלֶד שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַזָּקֵן, נוֹתֵן עֶרֶךְ זָקֵן, וְזָקֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד, נוֹתֵן עֶרֶךְ יֶלֶד. וַעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, כֵּיצַד, אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָאִשָּׁה, נוֹתֵן עֶרֶךְ אִשָּׁה. וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אֶת הָאִישׁ, נוֹתֶנֶת עֶרֶךְ אִישׁ. "וְהָעֵרֶךְ בִּזְמַן הֶעֱרֵךְ" כֵּיצַד, הֶעֱרִיכוֹ פָּחוֹת מִבֶּן חֲמֵשׁ וְנַעֲשָׂה יוֹתֵר עַל בֶּן חֲמֵשׁ, פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְנַעֲשָׂה יוֹתֵר מִבֶּן עֶשְׂרִים, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא כִּזְמַן הֶעֱרֵךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: אַתָּה הִקְשֵׁיתָ דָּמִים לַעֲרָכִין [מַרְגְּלִיּוֹת לְקַלִּים] וְלִדּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, יָכוֹל נָקִישׁ עֲרָכִין לְדָמִים שֶׁיִּתֵּן כְּשָׁעַת נְתִינָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם" אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא כִּזְמַן הֶעֱרֵךְ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חַיָּבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן, נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִטָּה מַצַּעַת, סַנְדָּלָיו, וּתְפִלָּיו. [לוֹ], אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. וְאִם הָיָה אוּמָן, נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אוּמָנוּת מִכָּל מִין וָמִין. וְאִם הָיָה חָרֹשׁ, נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי (מִצְעָדִין) [מַצָּצָדִין] וּשְׁנֵי מְגֵרוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִכָּר, נוֹתְנִין לוֹ צִמְדּוֹ. חַמָּר, נוֹתְנִין לוֹ חֲמוֹרוֹ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ" [הַחַיֵּהוּ מֵעֶרְכֶּךָ], וְלֹא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. מַה טַּעַם "מֵעֶרְכֶּךָ", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר וְכוּ'. וְרַבָּנָן, הַנָּהוּ לְאוּ כְּלֵי אוּמָנוּת אֶלָּא נְכָסִים נִינְהוּ. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מֻעָט, אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ לְמִכֹּר מִן הַמְרֻבֶּה וְכוּ', וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמֻּעָט. פְּשִׁיטָא, כִּי הֵיכִי דְּסַגִּי לֵיהּ עַד הַשְׁתָּא הַשְׁתָּא נַמֵּי סַגִּי לֵיהּ, מַהוּ דְּתֵימָא עַד הָאִדְנָא דַּהֲוָה לֵיהּ לְאוֹשְׁלֵי הֲוֹו מוֹשְׁלֵי לֵיהּ, הַשְׁתָּא דְּלֵיכָּא דְּמַשְׁאִיל לֵיהּ [לָא], קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנוּ רַבָּנָן: יָכוֹל יְהוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת עוֹשִׂין תְּמוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "קָרְבָּן" מִי שֶׁנִּקְרָא קָרְבָּן, יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁלֹּא נִקְרְאוּ קָרְבָּן. וְלֹא, וְהָתַנְיָא: שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת [שֶׁנִּקְרְאוּ קָרְבָּן], כָּעְנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְרַב אֵת קָרְבַּן ה'", תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוּ" כָּל הַבָּא לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ, אַלְמָא אִקְּרוּ קָרְבָּן. אָמַר רַבִּי (אַבִּין) [חֲנִינָא]: לֹא קַשְׁיָא,

הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הָא רַבָּנָן, לְר' שִׁמְעוֹן אִקְרוּ קָרְבָּן, לְרַבָּנָן לֹא אִקְרוּ קָרְבָּן. וְלֹא, הָכְתִיב: "וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה'"', אָמַר לָךְ: קָרְבַּן ה' אִקְרֵי, קָרְבָּן סְתָמָא לָא אִקְרֵי. מַאי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַאי רַבָּנָן, דְּתַנְיָא: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ" לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ", מַשְׁמַע קָרְבַּן יָחִיד, קָרְבַּן צִבּוּר וְקָרְבַּן מִזְבֵּחַ וְקָרְבְּנוֹת בֶּדֶק הַבַּיִת [מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְבַקֵּר"]. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה בַּכֹּל הָיָה, וְלָמָּה יָצָא, לוֹמַר לְךָ: מַה מַּעֲשֶׂה קָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן מִזְבֵּחַ וְדָבָר שֶׁבָּא חוֹבָה וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא בְּשִׁתְפוּת, אַף כָּל קָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן מִזְבֵּחַ וְדָבָר שֶׁבָּא חוֹבָה וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא בְּשִׁתְפוּת. רַבִּי אוֹמֵר: לָמָּה יָצָא מַעֲשֶׂה, מֵעַתָּה לְפִי שֶׁיָּצָא לִדּוֹן [בְּתְמוּרַת שְׁמוֹ וּבִתְמוּרַת גּוּפוֹ, לוֹמַר לְךָ: תְּמוּרַת שְׁמוֹ קְרֵבָה וּתְמוּרַת גּוּפוֹ אֵינָהּ קְרֵבָה], תְּמוּרַת שְׁמוֹ נִגְאֶלֶת וּתְמוּרַת גּוּפוֹ אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, תְּמוּרַת גּוּפוֹ חָלָה [עַל דָּבָר הָרָאוּי וְעַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, וּתְמוּרַת שְׁמוֹ אֵינָהּ חָלָה אֶלָּא] עַל דָּבָר הָרָאוּי בִּלְבַד. אָמַר מַר: לִדּוֹן בִּתְמוּרַת שְׁמוֹ "הָעֲשִׁירִי" מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׁירִי וְלָעֲשִׁירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׁירִי, שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן". תְּמוּרַת גּוּפוֹ דִּכְתִיב: "וְאִם הָמֵר יָמִיר וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" (וְגָמַר "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר). תְּמוּרַת שְׁמוֹ קְרֵבָה דִּתְנַן: "הַבָּקָר לְרִבּוֹת אֶחָד עָשָׂר לִשְׁלָמִים". תְּמוּרַת גּוּפוֹ אֵינָהּ קְרֵבָה דִּכְתִיב: "קֹדֶשׁ הֵם" הֵם קְרֵבִים וְאֵין תְּמוּרָתָם קְרֵבָה, [וְגָמַר "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר]. תְּמוּרַת שְׁמוֹ נִגְאֶלֶת כִּשְׁלָמִים וּתְמוּרָתוֹ כִּשְׁלָמִים. תְּמוּרַת גּוּפוֹ אֵינָהּ נִגְאֶלֶת (בְּבְכוֹר) [דִּכְתִיב: "הוּא] וּתְמוּרָתוֹ" (כִּבְכוֹר) ["יִהְיֶה קֹדֶשׁ"]. תְּמוּרַת גּוּפוֹ חָלָה עַל דָּבָר הָרָאוּי וְעַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, וּתְמוּרַת שְׁמוֹ אֵינוֹ חָלָה אֶלָּא עַל דָּבָר הָרָאוּי בִּלְבַד אָמְרִי: מִשּׁוּם דְּרַבִּי בָּהּ רַחֲמָנָא דְּאִיתַּנְהִי בִּתְמוּרַת שְׁמוֹ אִגְּרוֹעֵי מִגְּרַע. אִין, דְּאָמְרִינַן: מַאי דְּרַבִּי רַבִּי, וּמַאי דְּלָא רַבִּי לָא רַבִּי. וְהָא מֵהֵיכָא תֵּיתֵי, אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מִשּׁוּם דַּהֲוֵי דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, וְאֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא חִדּוּשׁוֹ בִּלְבַד. תְּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה יָכוֹל תְּהֵא כֻּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", "מִמֶּנּוּ לַה' כֻּלּוֹ לַה'. יָכוֹל תֵּצֵא לְחֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" לְרִבּוֹת אֶת כֻּלָּהּ. הָא כֵּיצַד, תִּמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וְדָמֶיהָ חֻלִּין חוּץ מֵאֵבֶר שֶׁבָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְנַיִן לָאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה, שֶׁכֻּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ" לְרִבּוֹת אֶת כֻּלָּהּ. אָמַר מַר: תִּמְכֹּר לְצָרְכֵי עוֹלוֹת. וְהָא קָא מַיְתֵי בְּהֵמָה מְחֻסֶּרֶת אֵבֶר, אָמַר רָבָא: בָּאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ. אָמַר רָבָא: וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. אָמַר רַב חִסְדָּא: וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּדָבָר שֶׁהִיא מֻתָּה. מַאי אִכָּא בֵּין רַב חִסְדָּא לְרָבָא, רַב חִסְדָּא סָבַר כְּמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה,

וְרָבָא סָבַר כְּמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חָיָה. וּמַאי אִכָּא בֵּין רָבָא לְרַב [שֵׁשֶׁת], אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר נִטְלָה יָרֵךְ וְחָלַל שֶׁלָּהּ נִבְלָה, רָבָא סָבַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב שֵׁשֶׁת לֹא סָבַר לָהּ. יָכוֹל יְהֵא הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, כְּתִיב: "קָרְבָּן" יָצָא הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן. אוֹצִיא אֶת הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֶׁל צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ". אוֹצִיא אֶת שֶׁל צִבּוּר וְלֹא אוֹצִיא אֶת שֶׁל שִׁתָּפִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ". הַיָּחִיד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וְלֹא אֶת שֶׁל צִבּוּר וְלֹא אֶת הַשִּׁתָּפִין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וַהֲלֹא מַעֲשֶׂר בְּכֹלָל הָיָה, וְלָמָּה יָצָאוּ, לְהַקִישׁ אֵלָיו, מַה מַּעֲשֵׂר מְיֻחָד קָרְבַּן יָחִיד (וְהֶקְדֵּשׁ מְזֻבָּחַ), אַף אֵין לִי אֶלָּא קָרְבַּן יָחִיד (וְהֶקְדֵּשׁ מְזֻבָּחַ). אוֹ דָּבָר שֶׁאַתָּה לוֹמְדוֹ לְדָרָךְ אֶחָד אַתָּה לוֹמְדוֹ לְכָל דְּרָכִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, מַה מַּעֲשֵׂר מְיֻחָד קָדְשֵׁי קָלִים וְנֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְנוֹהֵג בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, אַף אֵינִי מַרְבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים שֶׁל יָחִיד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה, וְאִם בְּהֵמָה".

רמז תרעז

(ויקרא כז י) "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" תְּנַן הָתָם: "הַכֹּל מְמִירִין, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים. לֹא שֶׁאָדָם רַשַּׁאי לְהָמִיר, אֶלָּא, שֶׁאִם הֵמִיר, מוּמָר, וְסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים". הָא גּוּפָא קַשְׁיָא: אָמַרְתְּ: "הַכֹּל מְמִירִין" לְכַתְּחִלָּה, כו' "לֹא שֶׁאָדָם רַשַּׁאי לְהָמִיר" אַלְמָא דִּיעֲבַד. וְתִסְבָּרָא: הַכֹּל מְמִירִין לְכַתְּחִלָּה, אַדְּקַשְׁיָא לָךְ מַתְנִיתִין תִּקְשֵׁי לָךְ קְרָא, דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ". אֶלָּא אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: הַכֹּל מַתְפִּיסִין בִּתְמוּרָה, אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים, וְלֹא שֶׁאָדָם רַשַּׁאי לְהָמִיר אֶלָּא שֶׁאִם הֵמִיר מוּמָר וְסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. "וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ" (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז תנ"ט). וְרַבִּי יְהוּדָה בַּעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה לֵהּ לֵהּ, מַאי טַעֲמָא, דְּהָא לֹא מְיֻחָד קָרְבָּן דִּידְהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם אִית לֵהּ, [קָרְבָּן] נָכְרִי וַחֲבֵרוֹ מֻחָד קָרָא נָפְקִי, וְאַיְתַר לֵהּ חַד לְבַעֲלֵי חוֹבְרִין לִסְמִיכָה. וּבֵין (לְרַבָּנָן) [לְר' מֵאִיר] וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה טַעֲמָא דְּרַבָּיְהּ קָרָא לְאִשָּׁה, הָא לָא רַבָּיְהּ קָרָא הָוָה אָמֵינָא כִּי עֲבָדָה [תְּמוּרָה] לָא תִּלְקֵי, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם" הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה אִישׁ לְכָל עֲנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה. אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי עֲנָשִׁין דְּשָׁווּ בֵּין בְּיָחִיד בֵּין בְּצִבּוּר. אֲבָל הָכָא כֵּיוָן דְּעִנְּשׁ שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֹל הוּא, דִּתְנַן: "אֵין הַצִּבּוּר וְהַשִּׁתָּפִין עוֹשִׂין תְּמוּרָה", אִשָּׁה נַמִּי כִּי עֲבָדָה לָא תִּלְקֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִצְטְרִיךְ גַּבֵּי סְמִיכָה וְאִצְטְרִיךְ גַּבֵּי תְּמוּרָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הָנֵי מִלֵּי בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, אֲבָל מֵימַר דְּלָאו מַעֲשֶׂה הוּא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא לָא תְּחַיְּבָה אִשָּׁה, קָא מַשְׁמַע לָן, קְרָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲמַר כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה דָּמֵי, קְרָא לְמַאי אֲתָא, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא

דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הָנֵי מִלֵּי בְּלָאו שֶׁשָּׁוֶה בַּכֹּל, אֲבָל תְּמוּרָה לֹא, לְהָכִי אִצְטְרִיךְ "וְאִם הָמֵר יָמִיר". "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ" וְגוֹ' הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמַרְתָּ לֹא, טוֹב בְּרַע מִבַּעְיָא, אֶלָּא טוֹב מֵעַקְּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעַקְּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" בְּשֶׁל אֲחֵרִים, "וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ" בְּשֶׁל עַצְמוֹ. וְלִכְתּוֹב "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ", וְלֹא בָּעֵי "וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ", אִי כְּתִיב הָכִי הֲוָה אָמֵינָא: תֵּצֵא זוֹ וְתִכָּנֵס זוֹ הוּא דְּתִלְקֵי, אֲבָל מֵימַר דְּתַרְוַיְהוּ קָא מַקְדִּישׁ לְהוּ אֵימָא לָא לָקֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. הַאי "בְּשֶׁל אֲחֵרִים" דְּקָתָנֵי, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא בְּהֶקְדֵּשׁ דִּידֵהּ וְחֻלִּין דְּעָלְמָא, מִי מָצֵי מַקְדִּישׁ, "אִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף כָּל בִּרְשׁוּתוֹ. וְאֶלָּא בְּהֵמָה דְּהֶקְדֵּשׁ דְּעָלְמָא וְחֻלִּין דִּידֵהּ, מִי מַתְפִּיס, וְהָתַנְיָא: אֵין אָדָם מַתְפִּיס בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. לְעוֹלָם בִּבְהֵמָה דְּהֶקְדֵּשׁ דְּעָלְמָא וְחֻלִּין דִּידֵהּ, וּכְגוֹן דְּאָמַר מָרֵהּ דִּבְהֵמָה דְּהֶקְדֵּשׁ: כָּל הָרוֹצֶה לְהָמִיר בִּבְהֶמְתּוֹ יָבוֹא וְיָמִיר. תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה" מִכָּאן שֶׁמְּמִירִין מִן הַצֹּאן עַל הַבָּקָר וּמִן הַבָּקָר עַל הַצֹּאן, מִן הַכְּבָשִׂים עַל הָעִזִּים וּמִן הָעִזִּין עַל הַכְּבָשִׂים, מִן הַזְּכָרִים עַל הַנְּקֵבוֹת וּמִן הַנְּקֵבוֹת עַל הַזְּכָרִים, מִן הַתְּמִימִים עַל בַּעֲלֵי מוּמִין וּמִן בַּעֲלֵי מוּמִין עַל הַתְּמִימִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ קֹדֶם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע". "אוֹ רַע בְּטוֹב" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנַּהּ: טוֹב מֵעַקְּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעַקְּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. רָבָא אָמַר: תַּרְוַיְהוּ "טוֹב (בְּטוֹב") יִתּוֹרֵי מְיִתְּרֵי, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב", לָמָּה לִי לְמִכְתַּב תַּרְוַיְהוּ "טוֹב בְּטוֹב", חַד, כִּי מֵמִיר אֲפִלּוּ טוֹב בְּטוֹב לָקֵי, וְאִידָךְ, טוֹב מֵעַקְּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעַקְּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. וְאַבָּיֵי אָמַר לָךְ: קַל וְחֹמֶר הוּא: וּמָה טוֹב בְּרָע מְעַלֵּי לֵהּ לָקֵי, טוֹב בְּטוֹב דְּכִי הֲדֵדֵי נִינְהוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּלָקֵי. וְרָבָא, אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְאַבָּיֵי אָמַר לָךְ הַאי לָאו דִּינָא הוּא, מִי גָּרַע טוֹב מֵרַע. תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה" מִכָּאן שֶׁמְּמִירִין אֶחָד בִּשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם בְּאֶחָד, אֶחָד בְּמֵאָה וּמֵאָה בְּאֶחָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין מְמִירִין אֶלָּא אֶחָד בְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה" וְלֹא בְּהֵמָה בִּבְהֵמוֹת, וְלֹא בְּהֵמוֹת בִּבְהֵמָה. אָמְרוּ לוֹ: כְּשֵׁם שֶׁבְּהֵמָה יְחִידִית קְרוּיָה בְּהֵמָה, כָּךְ בְּהֵמוֹת רַבּוֹת קְרוּיוֹת בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְהֵמָה רַבָּה". וְר' שִׁמְעוֹן, בְּהֵמָה רַבָּה אִקְּרֵי, בְּהֵמָה סְתָמָא לָא אִקְּרֵי. וְטַעֲמָא דְּר' שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם "בְּהֵמָה" הוּא, וְהָא טַעֲמָא דְּר' שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם "הוּא" הוּא, מַה הוּא מְיֻחָד אַף תְּמוּרָתוֹ מְיֻחֶדֶת. (אָמְרִי:) מֵעַקְּרָא אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן מִן (בְּהֵמָה וְלֹא בְּהֵמוֹת) ["וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ"], וְכִי פָּרְכִי אִינְהוּ מִן ("בְּהֵמָה רַבָּה") ["בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה"] אָמַר לְהוּ: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ" מַה הוּא מְיֻחָד אַף תְּמוּרָתוֹ מְיֻחֶדֶת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁמְּמִירִין וְחוֹזְרִין וּמְמִירִין, מַה טַּעַם, קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה דְּהֶקְדֵּשׁ לְהֵיכָן הָלְכָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְמִירִין שְׁנַיִם בְּאֶחָד, כָּךְ אֵין מְמִירִין וְחוֹזְרִין וּמְמִירִין וְכוּ'.

תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֵין מְמִירִין שְׁנַיִם בְּאֶחָד כָּךְ אֵין מְמִירִין וְחוֹזְרִין וּמְמִירִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ וְגוֹ' אֲפִלּוּ בְּמַאָה. אֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה. מַאי טַעֲמָא, דְּאָמַר קְרָא: "וּתְמוּרָתוֹ" וְלֹא תְּמוּרַת תְּמוּרָתוֹ. אֵין הַוָּלָד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. דְּאָמַר קְרָא: "הוּא" וְלֹא וָלָד. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: וָלָד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. דְּאָמַר קְרָא: "יִהְיֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. וְרַבָּנָן, "יִהְיֶה" לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד. אָמַר אַבָּיֵי: כָּל מִלְּתָא דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵיד, אִי עָבֵיד מַהֲנֵי. וְרָבָא אָמַר: לָא מַהֲנֵי. וַהֲרֵי תְּמוּרָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ", וּתְנַן: "לֹא שְׁאָדָם רַשַּׁאי לְהָמִיר, אֶלָּא שֶׁאִם הֵמִיר מוּעָר, וְסוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים". אָמַר לְךָ רָבָא: שְׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ". וּלְאַבָּיֵי, אִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ", הֲוָה אָמֵינָא תֵּצֵא זוֹ וְתִכָּנֵס זוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּתַרְוַיְהוּ קָדְשֵׁי. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בִּתְמוּרָה, וְלֹא עָשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בְּמֻקְדָּשִׁים. מַאי טַעֲמָא דְּר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה, דִּכְתִיב: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג בְּמֵזִיד. הֵיכִי דָּמֵי שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד, אָמַר חִזְקִיָּה: כְּסָבוּר מֻתָּר לְהָמִיר. וְדָכְוָותֵהּ גַּבֵּי קֳדָשִׁים בָּאוֹמֵר מֻתָּר לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לַמִּזְבֵּחַ, גַּבֵּי תְּמוּרָה לָקֵי וְגַבֵּי מִזְבֵּחַ לָא לָקֵי. רֵישׁ לָקִישׁ וְר' יוֹחָנָן אָמְרִי: כְּסָבוּר לוֹמַר תְּמוּרַת עוֹלָה וְאָמַר תְּמוּרַת שְׁלָמִים, דְּקִדֵּישׁ וְכוּ'. דִּכְוָותֵהּ גַּבֵּי קֳדָשִׁים לָא קִדְּשֵׁי. כְּסָבוּר לְהַקְדִּישׁ שָׁחוֹר וְהִקְדִּישׁ אָדֹם, [גַּבֵּי תְּמוּרָה לָקֵי גַּבֵּי קֳדָשִׁים לָא לָקֵי]. (רֵישׁ לָקִישׁ) [רַבִּי יוֹחָנָן] אָמַר: כְּגוֹן תֵּצֵא זוֹ וְתִכָּנֵס זוֹ. דִּכְוָותֵהּ גַּבֵּי קֳדָשִׁים בָּאוֹמֵר קֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד בָּהֶן מוּם נֶאֱכָלִין בְּלֹא פִּדְיוֹן, גַּבֵּי תְּמוּרָה לָקֵי גַּבֵּי קֳדָשִׁים לָא לָקֵי. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: כְּגוֹן דְּאָמַר אֲכָנֵס לְבֵית זֶה וַאֲקַדֵּישׁ [וְאָמִיר] מְדַעְתִּי, וְהִקְדִּישׁ וְהֵמִיר שֶׁלֹּא מְדַעְתּוֹ, גַּבֵּי תְּמוּרָה (קָדֵישׁ) [לָקֵי] גַּבֵּי קֳדָשִׁים לָא (קָדֵישׁ) [לָקֵי]. "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ" מֵקִישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ. מַה הוּא בַּעַל מוּם לֹא קָרֵב, אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לֹא קָרֵב. דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קְרֵבָה, קָא מַשְׁמַע לָן. "לֹא יָמִיר אֹתוֹ" הֻקְדַּשׁ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וְאֵין [הַוָּלָד] (תְּמוּרָה) עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַוָּלָד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. "טוֹב בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב" תְּמִימִים בְּבַעֲלֵי מוּמִין, וּבַעֲלֵי מוּמִין בִּתְמִימִים. מִנַּיִן לְרַע שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע". "בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה" לֹא בְּהֵמָה בְּעוֹפוֹת וְלֹא עוֹפוֹת בִּבְהֵמָה, לֹא בְּהֵמָה בִּמְנָחוֹת וְלֹא מְנָחוֹת בִּבְהֵמָה, לֹא עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת בִּבְהֵמָה וְלֹא בְּהֵמָה בָּהֶן. "בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה" וְלֹא בְּהֵמָה בְּאֵבָרִים וְלֹא אֵבָרִים בִּבְהֵמָה, וְלֹא בְּהֵמָה בְּעֲבָרִין וְלֹא עֲבָרִין בִּבְהֵמָה, לֹא אֵבָרִים וְעֲבָרִין בִּשְׁלֵמִין וְלֹא שְׁלֵמִין בָּהֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: (אֵין) מְמִירִין אֵבָרִים בִּשְׁלֵמִין, וְלֹא שְׁלֵמִים בָּהֶן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין, הָאוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה, כֻּלָּהּ עוֹלָה, אַף כְּשֶׁאָמַר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ תַּחַת זוֹ, תְּהֵא כֻּלָּהּ תְּמוּרָה תַּחְתֶּיהָ. אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"

וְהֵיכָן קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו, בְּבֵית הַבְּעָלִים, אַף תְּמוּרָה בְּבֵית הַבְּעָלִים. וַהֲרֵי הַבְּכוֹר עוֹשֶׂה תְּמוּרָה בְּבֵית הַבְּעָלִים וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה בְּבֵית כֹּהֵן, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מִפְּנֵי מָה אֵין מְמִירִין בַּבְּכוֹר, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: חַטֹּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לַכֹּהֵן, וְהַבְּכוֹר מַתָּנָה לַכֹּהֵן, מַה חַטֹּאת וְאָשָׁם אֵין מְמִירִין בָּהֶן, אַף הַבְּכוֹר לֹא יָמִירוּ בוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מַה לִּי אֵין מֵמִיר בְּחַטֹּאת וְאָשָׁם שֶׁאֵין זְכִין בָּהֶן בְּחַיֵּיהֶן, תֹּאמַר בַּבְּכוֹר שֶׁכֵּן זָכִין בּוֹ בְּחַיָּיו. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: הֻשְׁבַּתְּ עַל הַדִּין, מָה אַתָּה מֵשִׁיב עַל הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" הֵיכָן קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו, בְּבֵית הַבְּעָלִים, אַף תְּמוּרָה בְּבֵית הַבְּעָלִים. אִם מִשְּׁנָתָנוּ לַכֹּהֵן, זֶה וָזֶה אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. "וְהָיָה הוּא" הֶקְדֵּשׁ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו בְּבַעַל מוּם קָבוּעַ אֵינוֹ מוּם קָבוּעַ הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, תְּמוּרָה שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלֶיהָ בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא עוֹשָׂה תְּמוּרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה הוּא" הֶקְדֵּשׁ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה. "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מְלַמֵּד שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלֶיהָ בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה אִם הֶקְדֵּשׁ שֶׁעוֹשֶׂה תְּמוּרָה אֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו בְּבַעַל מוּם קָבוּעַ, תְּמוּרָה שֶׁאֵין עוֹשָׂה תְּמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תְּהֵא קְדֻשָּׁה חָלָה עָלֶיהָ בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מְלַמֵּד, שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה בְּבַעֲלַת מוּם קָבוּעַ. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" לַעֲשׂוֹת הַשּׁוֹגֵג כְּמֵזִיד. בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא: קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, מַהוּ שֶׁיְּהֵא פִּיקֵּחַ בִּתְמוּרָה, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאָמַר מַר: "אִישׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַפְלִא", לְרַבּוֹת מֻפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ [דְּקָדְשֵׁי קָדוֹשׁ], מִדְּאַקְּדּוֹשֵׁי מַקְדִּישׁ אֵימוֹרֵי נַמֵּי מֵמִיר, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּלָאו בַּר עוֹנְשִׁין הוּא בִּתְמוּרָה לֹא מַתְפִּיס, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר קָטָן עָבִיד תְּמוּרָה דְּהָא אָתֵי לְכָלַל מַלְקוֹת, נָכְרִי מַהוּ שֶׁיַּתְפִּיס בִּתְמוּרָה, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִיתְרַבֵּי לְאַקְדּוֹשֵׁי, דְּתַנְיָא: "אִישׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת הַנָּכְרִים שֶׁנּוֹדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל, בִּתְמוּרָה נַמֵּי מִתְפַּס, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּלָא אָתֵי לִכְלָל עוֹנְשִׁין כִּי עָבִיד תְּמוּרָה לָא קָדְשָׁה, אָמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא: קָדְשֵׁי נָכְרִים אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, דִּכְתִיב בְּרֵישׁ עִנְיַן תְּמוּרָה: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר", וְאִתַּקַּשׁ תְּמוּרַת בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה, וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, וּבְמַעְשַׂר דָּגָן כְּתִיב: "אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא נָכְרִים. וְרָמֵי בַּר חָמָא, מַקְדִּישׁ נָכְרִי לְהִתְכַּפֵּר נָכְרִי לָא קָא מַבַּעְיָא לֵיהּ, כִּי קָא מַבַּעְיָא לֵיהּ בְּהִקְדִּישׁ נָכְרִי לְהִתְכַּפֵּר יִשְׂרָאֵל, בָּתַר מַקְדִּישׁ אָזְלִינַן אוֹ בָּתַר מִתְכַּפֵּר אָזְלִינַן, הָא נַמֵּי תִּפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּמִתְכַּפֵּר עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. וְרָמֵי בַּר חָמָא, הָנֵי מִלֵּי דְּקָאָתֵי מִכֹּחַ יִשְׂרָאֵל דְּקָרְבָן דִּילֵיהּ עָבִיד תְּמוּרָה. אֲבָל נָכְרִי דְּקָרְבָּן דִּילֵיהּ לָא עָבִיד תְּמוּרָה מִי בָּעִינַן מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף בִּרְשׁוּת מַאן דְּעָבִיד תְּמוּרָה, אוֹ לֹא, תֵּיקוּ. "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְרַבָּנָן אֶחָד

קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: לְרַבָּנָן קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. וְזֶה וְזֶה מוֹדִים לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וְקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ לֹא הָיָה בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּר' יוֹחָנָן: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה לַה'" בְּבַעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין שֶׁנִּפְּדוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ", הֲרֵי בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אֲמוּרָה, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה", בְּבַעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין [שֶׁנִּפְּדוּ] הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'" מִי שֶׁאֵינָהּ קְרֵבָה לַה' כָּל עִקָּר, יָצָא מוּם עוֹבֵר שֶׁאֵינָהּ קְרֵבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר. אָמַר רַב גִּדֵּל אָמַר רַב: מַאי טַעֲמָא דְּר' יוֹחָנָן, כְּתִיב: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ" וּכְתִיב: "בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ", בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת כְּתִיב, וַעֲלַיְהוּ כְּתִיב: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ". וְרִישׁ לָקִישׁ מַאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע" אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָלוּק בֵּין טוֹב וּבֵין רַע, הֱוֵי אוֹמֵר: אֵלּוּ קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, וּכְתִיב: "אוֹתָהּ" לְמַעוֹטֵי קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְר' יוֹחָנָן סָבַר "אוֹתָהּ" לְמַעוֹטֵי בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ. וּלְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי דְּאָמַר דַּאֲפִלּוּ בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ הָיָה בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִלּוּ חַיָּה וַאֲפִלּוּ בְּהֵמָה וַאֲפִלּוּ עוֹפוֹת, [וְהָכְתִיב:] "אוֹתָהּ", לְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי טַעֲמָא דְּר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ [בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה] קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ, דִּכְתִיב: "וְהֶעֱרִיךְ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע" אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחָלוּק בֵּין טוֹב לְרַע, הֱוֵי אוֹמֵר: אֵלּוּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וּכְתִיב "אוֹתוֹ" לְמַעוֹטֵי קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. "טְמֵאָה" לְרַבּוֹת אֶת הַמֻּתָּה. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר: הֲרֵי זוֹ הֶקְדֵּשׁ, וּמֻתָּה, תִּפָּדֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ" אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַעֲמָדָה יֵשׁ לוֹ הַעֲרָכָה, וְאֶת שֶׁאֵין לוֹ הַעֲמָדָה אֵין לוֹ הַעֲרָכָה. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַמֻּתָּה וּלְהוֹצִיא אֶת שֶׁאָמַר הֲרֵי זוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמֻתָּה, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִין אוֹתָהּ מִבְּהֵמָה טְמֵאָה: מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה מְיֻחֶדֶת שְׁשָׁוֶה שְׁעַת פְּדִיוֹנָהּ לִשְׁעַת הֶקְדֵּשָׁהּ, אַף אֲנִי אָרַבֶּה אֶת הַמֻּתָּה שֶׁשָּׁוֶה שְׁעַת פְּדִיוֹנָהּ לִשְׁעַת הֶקְדֵּשָׁהּ, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת שֶׁאָמַר הֲרֵי זוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמֻתָּה שֶׁלֹּא שָׁוֶה שְׁעַת פְּדִיוֹנָהּ לִשְׁעַת הֶקְדֵּשָׁהּ. אוֹ דָּבָר שֶׁאַתָּה לָמְדוֹ בְּדָרָךְ אֶחָד אַתָּה לָמְדוֹ לְכָל הַדְּרָכִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ: מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ וּמוֹעֶלִין בָּהּ וְכֻלָּהּ לַשָּׁמַיִם, אַף אֵינִי מַרְבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אֶת מַה יֵּשׁ לָנוּ לְרַבּוֹת, פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדְשִׁים קַלִּים שֶׁל יָחִיד וְשֶׁל צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה, וְאִם בְּהֵמָה, וְאִם כָּל בְּהֵמָה". "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן" בְּהֵמָה נִפְדֵּית וְאֵין הָעוֹפוֹת

וְהָעֲצִים וְהַלְּבוֹנָה וּכְלֵי שָׁרֵת נִפְדִּין. "וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע" אֵין פּוֹדִין אֶת הֶקְדֵּשׁ אַכְסָרָה. "כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה" אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשֶׂר סְלָעִים, אֶחָד אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים, אֶחָד אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשִׁים, אֶחָד אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעִים, אֶחָד אוֹמֵר: בַּחֲמִשִּׁים, חָזַר בּוֹ שֶׁל חֲמִשִּׁים, מְמַשְׁכְּנִין מִנְכָסָיו עַד עֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל אַרְבָּעִים, מְמַשְׁכְּנִין מִנְכָסָיו בְּעֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל שְׁלֹשִׁים, מְמַשְׁכְּנִין נְכָסָיו בְּעֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשְׂרִים, מְמַשְׁכְּנִין נְכָסָיו בְּעֶשֶׂר. חָזַר בּוֹ שֶׁל עֶשֶׂר, מוֹכְרִין אוֹתָהּ בְּשָׁוְיָהּ, אִם פָּחֹת נִפְרָעִין מִשֶּׁל עֶשֶׂר [הַמּוֹתָר].

(ויקרא כז יג) "וְאִם גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה" לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה. "וְאִם גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ. "וְיָסַף חֻמְשִׁתּוֹ עַל עֶרְכֶּךָ" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, אֶחָד מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְאֶחָד [שֶׁאֵינוֹ] מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וְאֵין יוֹדְעִין אִם בְּעָלָיו מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְאִם כָּל אָדָם מוֹסִיף חֹמֶשׁ, מַה מָּצִינוּ בַּגְּאֻלּוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַטָּה הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְאֵין כָּל אָדָם מוֹסִיף חֹמֶשׁ, אַף בַּגְּאֻלּוֹת הָאֲמוּרוֹת כָּאן הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְאֵין כָּל אָדָם מוֹסִיף חֹמֶשׁ. "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ" יָכוֹל בְּבֵית דִּירָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ" הֲרֵי בֵּית דִּירָה אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ", מַקְדִּישׁ אָדָם כָּל נְכָסָיו "קֹדֶשׁ לַה'" מְלַמֵּד שֶׁפִּסְתֵּם הֶקְדֵּשׁוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת. "וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע" אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁוֹת אַכְסָרָה. "כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם" הַבְּעָלִים אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרִים וְכָל אָדָם אוֹמֵר בְּעֶשְׂרִים, הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַת, כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִתֵּן עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ. בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִתֵּן עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ. בְּעֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ, כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִתֵּן עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה. בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִתֵּן עֶשְׂרִים וְתִשַּׁע. בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ, כּוֹפִין אֶת הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים, וְאֵין מוֹסִיפִין [וַחֲמִישִׁית] עַל עִלְּוּיוֹ שֶׁל זֶה. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי בְּעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאַחַת וְדִינָר, הַבְּעָלִים קוֹדְמִין. וְאִם לָאו, אוֹמֵר לוֹ: הִגָּעְתִּיךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גָּזַל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שְׁנֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ, זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ" מַה בֵּיתוֹ שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ אַף כֹּל שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ. מִשּׁוּם הָכִי אָמְרִי נְהַרְדְּעִי: לֹא כָּתְבִינָן אַדְרַכְתָּא אַמְּטַלְטְלֵי. וְאִית דְּאָמְרִי: לֹא כָּתְבִינָן אַדְרַכְתָּא אַמְּטַלְטְלֵי דְּכָפְרִי דְּמֶחֱזֵי כִּשְׁקָרָא, אֲבָל דְּלָא כָּפְרִי כָּתְבִינָן. וְכָל אַדְרַכְתָּא דְּלָא כְּתִיב בֵּהּ "זֵיל דּוֹן וּזְכֵי וְאַפִּיק לְנַפְשָׁךְ" לֵית בֵּהּ מַמָּשָׁא. מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דַּאֲמַר לֵהּ: לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ. [אָמַר אַבָּיֵי:] וְאִי כָּתַב בֵּהּ לְמֶחֱצָה וְלִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ, מִגּוֹ דְּמִשְׁתַּעֵי דִּינָא לְפַלְגָא מִשְׁתַּעֵי לְכֻלֵּהּ. אָמַר אֲמֵימַר: וְאִי תָּפַס לָא מַפְקִינַן מִנֵּהּ. וְכֵיוָן דִּכְתִיב בֵּהּ "כָּל דְּמִתְעַנֵי מִן דִּינָא קַבֵּילִית עָלַי" שְׁלִיחָא שַׁוֵּיהּ. הַקַּרְקָעוֹת תִּשְׁעָה וְכֹהֵן אֶחָד. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר שְׁמוּאֵל: עֶשְׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִים בַּפָּרָשָׁה,

חַד לְגוּפֵּהּ, הָנַךְ הֲוֵי מְעוּט אַחַר מְעוּט, וְאֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת, דַּאֲפִלּוּ תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְחַד כֹּהֵן. מַתְקִיף לַהּ רַב הוּנָא בַּר נָתָן: אֵימָא חֲמִשָּׁה כֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִים. קַשְׁיָא.

(ויקרא כז טו) "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ" אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אַהֲקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן מוֹסִיף חֹמֶשׁ, אַהֲקְדֵּשׁ שֵׁנִי אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ" הַמַּקְדִּישׁ, וְלֹא הַמַּתְפִּיס. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי: פָּרָה זוֹ תַּחַת פָּרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, טַלִּית זוֹ תַּחַת טַלִּית שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, טַלִּית זוֹ בְּחֻמֶּשׁ סְלָעִים תַּחַת טַלִּית שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, הֶקְדֵּשׁוֹ פָּדוּי. אַהֲקְדֵּשׁ רִאשׁוֹן מוֹסִיף חֹמֶשׁ, אַהֲקְדֵּשׁ שֵׁנִי אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. בָּעֵי רָמֵי בַּר חַמָּא: מַקְדִּישׁ מוֹסִיף חֹמֶשׁ אוֹ מִתְכַּפֵּר מוֹסִיף חֹמֶשׁ, אָמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע: "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ" מַקְדִּישׁ, וְלֹא מִתְכַּפֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַקְדִּישׁ מוֹסִיף חֹמֶשׁ, וּמִתְכַּפֵּר עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. וְהַתּוֹרֵם מְשַׁלּוֹ עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁלּוֹ הִיא, דַּאֲמַר קְרָא: "אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ".

(ויקרא כז יט) "(וְנָתַתָּ) [וְיָסַף חֲמִישִׁית] כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו" תְּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד רְשׁוּת הַגְּבוֹהַּ בְּכֶסֶף, גִּזְבָּר שֶׁנָּתַן מָעוֹת בִּבְהֵמָה אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם קָנָה, וְהַהֶדְיוֹט לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁךְ. כֵּיצַד אֲמִירָתוֹ לְגָבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט, הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה עוֹלָה, (שׁוֹר) [בַּיִת] זֶה הֶקְדֵּשׁ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם קָנָה. וּבְהֶדְיוֹט לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁךְ וְיַחֲזִיק. מְשָׁכוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק לְפָדוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם, נוֹתֵן מָאתַיִם. מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". מְשָׁכוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק לְפָדוֹתוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה, נוֹתֵן מָאתַיִם, מַאי טַעֲמָא, לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. פְּדָאוֹ בְּמָאתַיִם וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָנֶה, נוֹתֵן מָאתַיִם, מַאי טַעֲמָא, "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". פְּדָאוֹ בְּמָנֶה וְלֹא הִסְפִּיק לְמָשְׁכוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמָאתַיִם, [מַה שֶּׁפָּדָה פָּדוּי] וְאֵין נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא מָנֶה. אַמַּאי, הָכָא נַמֵּי נֵימָא: לֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ, אַטּוּ הֶדְיוֹט לָאו בְּמִי שֶׁפָּרַע מִדּוֹר הַמַּבּוּל קָאֵי. אָמַר רָמֵי בַּר חַמָּא: הֲרֵי אָמְרוּ: הֶקְדֵּשׁ אֵין מִתְחַלֵּל עַל הַקַּרְקַע (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרל"ח). "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל" לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה. "וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ. "וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ" אִם נָתַן כֶּסֶף הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ, וְאִם לָאו אֵינוֹ שֶׁלּוֹ. "שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" אֵין לִי אֶלָּא שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ מִבֵּית אָבִיו, שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ מִבֵּית אִמּוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְדִּישׁ אִישׁ". "וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ" וְלֹא לְפִי גְּדוּלּוֹ, "זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף" הֲרֵי זוֹ גְּזֵרַת מֶלֶךְ, אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדְּסוֹת סְבַסְטִי, נוֹתֵן בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שְׂדֵה מֵאֲבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ" וְגוֹ' שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה, יָצְאָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאֲבִיו וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שְׂדֵה אֲחֻזָּה, יָצְאָה זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחֻזָּה. הַמַּקְדִּישׁ אֶת שָׂדֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, נוֹתֵן בְּזֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. הָיוּ שָׁם נְקָעִים עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֵין נִמְדָּדִין עִמָּהּ. תָּנָא: כּוֹר שֶׁל זֶרַע, וְלֹא כּוֹר שֶׁל תְּבוּאָה, מַפֶּלֶת יָד, וְלֹא מַפֶּלֶת שְׁוָרִים. תְּנֵי לְוִי: לֹא מַעֲבָה וְלֹא מְדֹקָה, אֶלָּא בֵּינוֹנִי. הָיוּ שָׁם נְקָעִים וְכוּ' וְלִקְדֹּשׁוּ בְּאַנְפֵּי נַפְשִׁיהוּ וְלִפְרָקוּ, וְכִי תֵּימָא כֵּיוָן דְּלָא הֲוֵי בֵּית כּוֹר לָא קָדְשִׁי, וְהָתַנְיָא: "שָׂדֶה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִקְדִּישׁ כָּעִנְיָן הַזֶּה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת לֶתֶךְ וַחֲצִי לֶתֶךְ, סְאָה (וַחֲצִי סְאָה), תַּרְקָב וַחֲצִי תַּרְקָב, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדֶה" מִכָּל מָקוֹם. אָמַר מַר עֲקִבָּא בַּר חַמָּא: הָכָא בִּנְקָעִים מְלֵאִים מַיִם עָסְקִינַן, דְּלָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי דּוּמְיָא דִּסְלָעִים, שְׁמַע מִנַּהּ. אִי הָכִי פָּחוֹת מִכָּאן נַמִּי, הָנֵי נְגָאנֵי דְּאַרְעָא מִקְּרוּ שִׁדְרֵי דְּאַרְעָא מִקְּרוּ. בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדְּסוֹת סְבַסְטִי, נוֹתֵן בְּבֵית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. וּבִשְׂדֵה מִקְנָה, נוֹתֵן אֶת שָׁוְיוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְאֶחָד שְׂדֵה מִקְנָה. מַה בֵּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה, שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה נוֹתֵן חֹמֶשׁ, וּבִשְׂדֵה מִקְנָה אֵינוֹ נוֹתֵן חֹמֶשׁ. אָמַר רַב הוּנָא: הִקְדִּישׁ שְׂדֵה מְלֵאָה אִילָנוֹת, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶן פּוֹדֶה אִילָנוֹת בְּשָׁוְיָן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. אַלְמָא קָסָבַר רַב הוּנָא מַקְדִּישׁ בְּעֵין יָפָה מַקְדִּישׁ. אֵיתִיבֵהּ רַב נַחְמָן: "בֵּית זֶרַע" אֵין לִי אֶלָּא בֵּית זֶרַע, שְׂדֵה גְּפָנִים [וּשְׂדֵה קָנִים] וּשְׂדֵה אִילָנוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂדֶה" מִכָּל מָקוֹם. אָמַר לֵהּ: הָכָא נַמִּי פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה. אֵיתִיבֵהּ: אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְכוּ'. אָמַר לֵהּ רְאוּיָה לְפַרְדְּסוֹת סְבַסְטִי קָאָמַר. אָמַר רַב פַּפָּא: הִקְדִּישׁ טְרָסִין פּוֹדֶה בְּשָׁוְיֵהוֹן, מַאי טַעֲמָא, "בֵּית זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים [בַּיּוֹבֵל], מַאי טַעֲמָא, ("שְׂדֵה אֲחֻזָּה") אָמַר רַחֲמָנָא: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" שָׂדֶה כָּל דְּהוּ. מָכַר טְרָסִין נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעֲמָא, "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְּבוּאָה נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן חוֹזְרִין לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעֲמָא, "וְשָׁב לְאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וַאֲחֻזָּתוֹ הִיא. הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת פּוֹדֶן בְּשָׁוְיֵהֶן, מַאי טַעֲמָא, "בֵּית זֶרַע" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. לֹא גְּאָלָן אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעֲמָא, "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. מָכַר אִילָנוֹת אֵין נִגְאָלִין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעֲמָא, "מִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי (פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לָאו) בְּנֵי תְּבוּאָה נִינְהוּ. לֹא גְּאָלָן אֵין חוֹזְרִין לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעֲמָא, "וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא

אילנות. מנין שאין אדם רשאי להקדיש את שדהו בשנת היובל, ואם הקדישה הרי היא מקודשת, תלמוד לומר: "אם משנת היובל יקדיש שדהו". ["שדהו"] מה תלמוד לומר, מנין אתה אומר: היו שם נקעים עמוקין [עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים] אין נמדדין עמה, תלמוד לומר: "שדהו". "כערכך יקום" נותן ארבעים ותשע סלעים וארבעים ותשע פדיונות. מה טיבו של פדיון זה, קולבון לפרוטרוט. "אחר היובל" סמוך ליובל. מפלג מן היובל מנין, תלמוד לומר: "ואם אחר היובל יקדיש שדהו". "שדהו" מה תלמוד לומר, מנין אתה אומר: היו שם נקעים פחותין מעשרה [או סלעים גבוהים עשרה טפחים] הרי (אלו) [אינם] נמדדין עמה, תלמוד לומר: "שדהו". אתמר: המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, רב אמר: קדוש ונותן חמשים. ושמואל אמר: אינה קדושה כל עקר. מאי טעמא דרב, אמר קרא: "אם משנת היובל" ושנת היובל בכלל. ושמואל, מי כתיב "אם בשנת היובל", "אם משנת היובל" כתיב משנת שאחר היובל. בשלמא לרב היינו דכתיב: "אם משנת היובל, ואם אחר היובל", אלא לשמואל מאי "אחר היובל", אחר אחר. תנו רבנן: מנין שאין מחשבין חדשים עם ההקדש, תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות" שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. מנין שאם רצה הקדש לעשות חדשים לשנה עושה, היכי דמי, כגון דאקדשה בפלגא דארבעים ותמני, תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן" מכל מקום. הקדישו שתים ושלש שנים לפני היובל, [רבי אומר: אומר אני] נותן סלע ופדיון לשנה. ואם אמר: הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעין לו, אלא נותן את כלו כאחד. אחד בעלים ואחד כל אדם. מה בין בעלים לכל אדם, אלא שהבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותן חומש. תנו רבנן: "ונגרע מערכך" אף מן ההקדש, שאם אכלה הקדש שנה או שתים, אי נמי לא אכלה אלא שהיתה לפניו, מנכה סלע ופדיון לשנה. מנין שאם אמרו הבעלים: אנו נותנים דבר שנה בשנה אין שומעין לו, תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן את הכסף" עד שיהא הכסף כלו כאחד. מנין שאין מקדישין לפני יובל פחות משתי שנים, ולא גואלים אחר היובל פחות משנה, תלמוד לומר: "וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל" שלא יכנס בה כלום. "ואם גאל יגאל" (כתוב ברמז תרס"ט). "ואם גאל יגאל" לרבות את האשה. "ואם גאל יגאל" לרבות את היורש. "שדה" מה תלמוד לומר, שיכול אין לי אלא המקדיש בית כור כענין הזה, [הקדיש] בית לתך ובית סאה ובית קב מנין, תלמוד לומר: "שדה" מכל מקום. "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו" אם נתן את הכסף הרי הוא שלו, ואם לאו אינה שלו.

(ויקרא כז כ) "וְאִם לֹא יִגְאַל" הִקְדִּישָׁהּ וּגְאָלָהּ, אֵינָהּ יוֹצְאָה מִיָּדוֹ בַּיּוֹבֵל. גְּאָלָהּ בְּנוֹ, יוֹצְאָה לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל. גְּאָלָהּ [אַחֵר אוֹ] אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים וּגְאָלָהּ מִיָּדוֹ, יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה" בָּעַלִים, "וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה" גִּזְבָּר, "לְאִישׁ אַחֵר" לְאַחֵר וְלֹא לַבֵּן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחֵר וְלֹא לְאָח, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ" הֲרֵי אָח אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַחֵר", לְאַחֵר וְלֹא לַבֵּן. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לְיַעֲדָהּ וּלְעָבֶד עִבְרִי. אַדְרַבָּה מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם תַּחַת (הָאָח) [אָבִיו] לְיִבּוּם, כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן, הָא יֵשׁ בֵּן אֵין יִבּוּם. וְתִפּוֹק לֵיהּ דְּהָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חֲדָא, מִשּׁוּם דְּעֶבֶד עִבְרִי מֵהַאי פִּירְכָא הוּא דְּנָפְקָא לֵיהּ, כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן. בְּעָא מִנֵּיהּ רָמִי בַּר חַמָּא מֵרַב חִסְדָּא: הִקְדִּישׁ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל, מַהוּ שֶׁתֵּצֵא לַכֹּהֲנִים, אָמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתִּיךְ "וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" (דִּכְתִיב) [דְּתַב] גֵּרָעוֹן אֵין דְּלָאו בַּת גֵּרָעוֹן לֹא, אַדְרַבָּא: "וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" וְהַאי נַמֵּי בַּת גְּאֻלָּה הִיא. הִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאָלָה, הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין אֶת דָּמֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִכְנָסִין, וְלֹא נוֹתְנִין. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֹא נִכְנָסִין וְלֹא נוֹתְנִין, אֶלָּא נִקְרֵאת שְׂדֵה רְטוּשִׁין, עַד הַיּוֹבֵל הַשֵּׁנִי. הִגִּיעַ יוֹבֵל הַשֵּׁנִי וְלֹא נִגְאָלָה, נִקְרֵאת שְׂדֵה רְטוּשֵׁי רְטוּשִׁין, עַד הַיּוֹבֵל הַשְּׁלִישִׁי. לְעוֹלָם אֵין הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁיִּגָּאֲלֶנָּה אַחֵר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, גָּמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת מַה לְהַלָּן בְּדָמִים אַף כָּאן בְּדָמִים. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן גָּמַר "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" עֲצֵרֶת מַה לְהַלָּן בְּחִנָּם אַף כָּאן בְּחִנָּם. וְרַבִּי יְהוּדָה נַמֵּי נֵילַף מִכִּבְשֵׁי עֲצֵרֶת, דְּנִין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, וְאֵין דְּנִין קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמֵּי נֵילַף מִמַּקְדִּישׁ בַּיִת, דְּנִין דָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֲנִים מִדָּבָר שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֲנִים. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא: "וְאִם לֹא יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה וְאִם מָכַר אֶת הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ", אָמַר אַבָּיֵי: סַכִּינָא חֲרִיפָא לְפִסּוּקֵי קְרָאֵי. אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל" בְּצֵאתוֹ מִיָּדֵי אַחֵר. תַּנְיָא: "לֹא יִגָּאֵל" יָכוֹל לֹא תְּהֵא נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשָׂדֶה שֶׁיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים וְהִקְדִּישָׁהּ הַכֹּהֵן וְאָתוּ בָּעַלִים לְמִפְרָקָהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: לָא תִּפְרוֹק שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עוֹד" לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה מִקְנָה. וְהָתַנְיָא: "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" יָכוֹל יַחֲזֹר לַגִּזְבָּר שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", שָׂדֶה שֶׁיָּצְאָה לַכֹּהֲנִים וּמְכָרָהּ כֹּהֵן וְהִקְדִּישָׁהּ לוֹקַח וּגְאָלָהּ אַחֵר, יָכוֹל תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר

קָנָהוּ מֵאִתּוֹ". וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "לֹא יִגָּאֵל" וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ". דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל" דְּלָא קָא הַדְרָא כְּלָל, אֲבָל הָכָא דְּקָא הַדְרָא תְּהֲדַר לְמָרָא קַמָּא, כָּתַב רַחֲמָנָא "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ" דְּלָא קָא יָהֲבִי בְּעָלִים דָּמֵי, אֲבָל הָכָא דְּקָא יָהֲבִי דָּמֵי תֵּיקוּם בִּידֵיהוּ, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל". וְאִי כָּתַב "לֹא יִגָּאֵל" וְלֹא כָּתַב "עוֹד", הֲוָה אָמִינָא לָא תִּפְרוֹק כְּלָל, כָּתַב רַחֲמָנָא "עוֹד" לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִגְאֶלֶת, אֲבָל נִגְאֶלֶת שֶׁתִּהֵא לְפָנָיו [כִּשְׁדֵה] מִקְנָה. "וְהָיְה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל" אֵין שָׂדֶה חֲרָמִין נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג (כְּתוּב בְּרֵישָׁ תרס"ה וּבִפְסוּק עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב). "וְהָיְה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל" מְלַמֵּד, שֶׁהַשָּׂדֶה קָרוּי עַל שֵׁם זָכָר. "קֹדֶשׁ" מַה קֹּדֶשׁ הָאָמוּר לְהַלָּן אֵין יוֹצֵא אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף קֹדֶשׁ הָאָמוּר כָּאן אֵין יוֹצֵא אֶלָּא בְּפִדְיוֹן. מְלַמֵּד, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לְתוֹכָהּ וְנוֹתְנִין אֶת דְּמֶיהָ. "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֶה חֲרָמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְיוֹצֵא לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי, תְּהֵא שֶׁלִּי, וְדִין הוּא: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר ["וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל" וְגוֹ'] וְכִי מַה לְּמַדְנוּ מִשָּׂדֶה חֲרָמִים, מֵעַתָּה הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד: מֵקִישׁ שָׂדֶה חֲרָמוֹת לִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל: מַה שָּׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו כַּהֲנִים, אַף שָׂדֶה חֲרָמוֹ יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים. אָמַר מַר: וְדִין הוּא: בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה וְכוּ' מִי דָּמֵי, הָתָם זוֹכֶה בְּעָלְמָא הָכָא קָא שָׁקִיל לֵהּ, אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא: אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" הָא נַמֵּי כְּקָדָשָׁיו דָּמְיָא. אָמַר לֵהּ רָבָא: מִי דָּמֵי, קָדָשָׁיו לָאו בִּרְשׁוּתוֹ הָכָא בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם" הָא נַמֵּי אֲחֻזָּתוֹ הִיא, קָמַשְׁמַע לָן אֲחֻזָּתוֹ אִין חֶרְמוֹ לֹא.

רמז תרעח

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אָבִין (אָמַר רַב חִסְדָּא): הֶחֱרִים מְטַלְטְלִין, נוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁרָצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". הֶחֱרִים שָׂדֵהוּ, נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", וְנֶאֱמַר "לַכֹּהֵן לַכֹּהֵן" מִגֶּזֶל הַגֵּר. וְהָתָם מְנָלָן, דְּתַנְיָא: "לַה' לַכֹּהֵן" קְנָאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְכֹהֵן שֶׁיִּרְצֶה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "מִלְּבַד אֵיל הַכִּפּוּרִים אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ עָלָיו", הֲוֵי: בְּכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. שָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, נוֹתְנִין לַמִּשְׁמָר שֶׁפָּגַע בּוֹ יוֹבֵל. אַבַּעְיָא לְהוּ: פָּגַע בּוֹ בְּשַׁבָּת מַאי, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַמִּי מִשְׁמֵיהּ דְּחוּלְפָּנָא: נוֹתְנָהּ לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא. חֲרָמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, אֶלָּא נוֹתְנָן לַכֹּהֲנִים [כַּתְּרוּמָה]. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: סְתָם

חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". וְחַכָמִים אוֹמְרִים סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא", שֶׁהוּא חָל עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: חֲרָמִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בָּעָלִים, הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'", נְתָנָן לַכֹּהֵן, הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". בִּשְׁלָמָא לְרַבָּנָן כְּדְתָמְפָּרְשֵׁי טַעֲמַיְהוּ, אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא הַאי "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם" מַאי עָבִיד לֵיהּ, מְבַעְיָא לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מְנַיִן לְכֹהֵן שֶׁהַקְדִּישׁ שְׂדֵה חֲרְמוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיָצְאָה לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יְדֵי תְּהֵא שֶׁלִּי וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וְאִידָךְ, מֵ"חֵרֶם הַחֵרֶם". וְאִידָךְ, "חֵרֶם הַחֵרֶם" לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא [וְדָחָל] עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים מְנָא לֵיהּ, סָבַר לַהּ כְּר' (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל]. "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר שָׂדֶה שֶׁיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, (שֶׁאוֹמֵר) [יָכוֹל יֹאמַר] הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי. וְדִין הוּא: בְּשֶׂה אַחֵר אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁלִּי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" אֲחֻזָּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן שֶׁלּוֹ, וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא יוֹצֵא לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְכוּ' (כְּדִכְתוּב לְעֵיל). ("לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מְנַיִן לְשָׂדֶה שֶׁיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וּגְאָלָהּ אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים וְכוּ' תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲחֻזָּתוֹ" אֲחֻזָּתוֹ שֶׁלּוֹ, וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ. הָא כֵּיצַד, יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים). הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מְנַיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם (מִשְׂדֵה) [אֶת שְׂדֵה] מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְר' שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מְנַיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וָמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מְנַיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם (מִשְׂדֵה) [אֶת שְׂדֵה] מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ אֲחֻזָּה [יָצְאָה זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחֻזָּה]. וְאִלּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, לֹא צָרִיךְ קְרָא. לֵימָא בְּהָא קָא מִפַּלְגִי: רַבִּי מֵאִיר סָבַר קִנְיָן פֵּרוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּעָלְמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן [וְר' יְהוּדָה] קִנְיַן פֵּרוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, וְהָכָא קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרִישׁ: לְכְתוֹב רַחֲמָנָא "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא [שְׂדֵה] אֲחֻזָּתוֹ", אִי נַמִּי: "אֲשֶׁר לֹא שְׂדֵה אֲחֻזָּה", מַאי "מִשְׂדֵה [אֲחֻזָּתוֹ"], שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה, יָצְאָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחֻזָּה.

(ויקרא כז כג) "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ". תְּנוּ רַבָּנָן "בְּמִכְסַת" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׂדֵה אֲחֻזָּה: "בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים" וְגוֹ', יָכוֹל אַף שְׂדֵה מִקְנָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמִכְסַת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "וְחִשַּׁב" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְחִשַּׁב" מַה לְּהַלָּן דָּבָר קָצוּב, אַף כָּן דָּבָר קָצוּב. אַבָּעְיָא לְהוּ: רַבָּנָן אִית לְהוּ גְּזֵרָה שָׁוָה וּמַפְקִין לֵהּ לְחֹמֶשׁ, אוֹ דִילְמָא לֵית לְהוּ גְּזֵרָה שָׁוָה וְלֵית לְהוּ חֹמֶשׁ, אָמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ גְּזֵרָה שָׁוָה, מִדְּגַלֵּי רַחְמָנָא חֹמֶשׁ גַּבֵּי שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְגַבֵּי מַקְדִּישׁ בַּיִת, הֲווֹ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מִדְּגַלֵּי רַחְמָנָא [חֹמֶשׁ] בְּמַעְשֵׂר וּבִבְהֵמָה טְהוֹרָה וּבִבְהֵמָה טְמֵאָה, הֲווֹ לְהוּ טוּבָא וְאֵין מְלַמְּדִין. תַּנְיָא כְּוָותֵהּ דְּרָבָא וְלָא מִסְתַּעֲמֵהּ: "בְּמִכְסַת" אֵין מִכְסַת אֶלָּא דָּמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַהֲרֹמוֹתָ מֶכֶס". יָכוֹל יוֹסִיף חֹמֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּמִכְסַת הָעֶרְכְּךָ" הֵקִישׁוֹ הַכָּתוּב לְעֶרְכְּךָ, מַה עֶרְכִּין אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ אַף שְׂדֵה מִקְנָה אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. "וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת" אֵין "מִכְסַת" אֶלָּא דָּמִים. מְלַמֵּד, שֶׁנּוֹתֵן לוֹ כָּל שָׁוְיֵהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: צֵא וּרְאֵה שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר "וְחִשַּׁב" אֶלָּא דָּבָר שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין, מַה "וְחִשַּׁב" הָאָמוּר לְהַלָּן זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אַף "וְחִשַּׁב" הָאָמוּר כָּאן זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף.

"עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל" שֶׁלֹּא יְכַנֵּס בָּהּ כְּלוּם. "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה'" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּהֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁמִּתְחַלְּלִין עַל מָעוֹת שֶׁל חֻלִּין, נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ" וְגוֹ' חֻלִּין הֵן בְּיָדוֹ עַד שֶׁיְּבוֹאוּ לִידֵי גִּזְבָּר. בְּעֶרְכְּךָ אַף עַל גַּב דְּלָא אָמַר [עָלַי], חַיָּב, דִּכְתִיב: "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ" וְגוֹ'. "וְנָתַן אֶת הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא" שֶׁלֹּא יַשְׁהֶא מַרְגָּלִית לַקְּלִים. "קֹדֶשׁ לַה'" סְתָם הֶקְדֵּשׁוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת. "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ" (כְּתוּב לְעֵיל). "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל" אֵין בַּעֲרָכִין פָּחוֹת מִסֶּלַע. "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" יָכוֹל בַּעֲבָדִים וּבִשְׁטָרוֹת וּבְקַרְקָעוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" אֵין לִי אֶלָּא סְלָעִים שֶׁל קֹדֶשׁ. מִנַּיִן לְרִבּוֹת כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפְדֵה". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", פְּרָט לַעֲבָדִים וְלִשְׁטָרוֹת וּלְקַרְקָעוֹת. "עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל" לְלַמֶּדְךָ, כַּמָּה הוּא סֶלַע. מִנַּיִן אִם רָצָה לְהַרְבּוֹת יַרְבֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". יָכוֹל אִם רָצָה לִפְחוֹת יִפְחֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". אִלּוּ נֶאֱמַר 'בְּכוֹר לֹא יִקָּדֵישׁ', הָיִיתִי אוֹמֵר לֹא יִקָּדֵישׁ הֶקְדֵּשׁוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ אֹתוֹ" אוֹתוֹ אִי אַתָּה מַקְדִּישׁ, אֲבָל בְּכוֹר מַקְדִּישׁ הֶקְדֵּשׁוֹת. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֹתוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּכוֹר [אֵינוֹ] מַקְדִּישׁ, אֲבָל פָּשׁוּט (אֵינוֹ) מַקְדִּישׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּבְּהֵמָה" בַּבְּהֵמָה אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא בָּאָדָם. יָכוֹל לֹא יִקָּדֵישׁ בַּבֶּטֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לַה'" אִי אַתָּה מַקְדִּישׁ, אֲבָל אַתָּה מַקְדִּישׁ בַּבֶּטֶן. יָכוֹל אַף וְלָדֵי כָּל

הַקְּדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" "אַךְ" חֹלֶק, דָּכָל חַד קָאֵים בִּקְדֻשָּׁתֵהּ, אַלְמָא קָסָבַר וַלְדוֹת קָדָשִׁים בְּמֵעֵי אִמָּן הֵן קְדוֹשִׁין. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "תַּקְדִּישׁ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לֹא יַקְדִּישׁ", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר תַּקְדִּישׁ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לֹא יַקְדִּישׁ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לֹא יַקְדִּישׁ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "תַּקְדִּישׁ", הָא כֵּיצַד, מַקְדִּישׁ אַתָּה אוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, וְאִי אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. וְרַבָּנָן, "לֹא יַקְדִּישׁ" מִבָּעֵי לֵהּ לְכִדְתַנְיָא: מִנַּיִן לַנּוֹלָד לוֹ בְּכוֹר בְּעֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִי לֹא מַקְדִּישׁ לֵהּ לָא קָדִּישׁ, קְדֻשָּׁתוֹ מֻרְחֶם הוּא, וְכֵיוָן דְּכִי לָא מַקְדִּישׁ לֵהּ קָדִּישׁ, לָא צָרִיךְ לְאַקְדּוֹשֵׁהּ. עֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: הוּא לֹא יַקְדִּישׁ, אֲבָל יַקְדִּישׁוּהוּ אֲחֵרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּבְּהֵמָה" [בַּבְּהֵמָה] עָסַקְתִּי. יָכוֹל לֹא יִקְדְּשֵׁהוּ מִן הַבֶּטֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר יֵבֵכַר לֹא יַקְדִּישׁ" מִשֶּׁנִּתְבַּכֵּר אֵינוֹ מַקְדִּישׁ, אֲבָל מַקְדִּישׁ בַּבֶּטֶן. מִכָּאן אָמְרוּ: מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר.

(ויקרא כז כו) "אַךְ בְּכוֹר לֹא יַקְדִּישׁ" כָּל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ אֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַקְדִּישׁ אָדָם אֶת הַבְּכוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכוֹר לֹא יַקְדִּישׁ". יָכוֹל לֹא יַקְדִּישֶׁנּוּ הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָכָר תַּקְדִּישׁ". וּמָה רָאִיתָ לַהֲבִיאוֹ לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי וּלְהוֹצִיאוֹ מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מֵעַט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי מְבִיאוֹ לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, שֶׁחָל עַל הַכֹּל, וּמוֹצִיאוֹ מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ שֶׁאֵינוֹ חָל עַל הַכֹּל. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, מִנַּיִן לְכָל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה". יָכוֹל לֹא יַקְדִּישֶׁנּוּ הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וּמָה רָאִיתָ לַהֲבִיאָם לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי וּלְהוֹצִיאָם מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מְעַט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי מְבִיאָם לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, שֶׁחָל עַל הַכֹּל, וּמוֹצִיאָם מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ שֶׁאֵינוֹ חָל עַל הַכֹּל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַקְדִּישׁ אָדָם אֶת הַבְּכוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכוֹר לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ". יָכוֹל לֹא יַקְדִּישֶׁנּוּ הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ". וּמָה רָאִיתָ לַהֲבִיאוֹ לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי וּלְהוֹצִיאוֹ מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מְעַט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי מְבִיאוֹ לְהֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, שֶׁחָל עַל הַכֹּל, וּמוֹצִיאוֹ מֵהֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ שֶׁאֵינוֹ חָל עַל הַכֹּל. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, מִנַּיִן לְכָל הַקְּדָשִׁים שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אוֹתָם מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה". יָכוֹל לֹא יַקְדִּישֵׁם הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ". וּמָה רָאִיתָ וְכוּ'.

"אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַה' הוּא" הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה. וַהֲרֵי בְּכוֹר דְּרַחֲמָנָא אָמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" וְגוֹ', וּתְנַן: "מַה בֵּין תְּמוּרָה וּמַעֲשֵׂר לְכָל הַקָּדָשִׁים, שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים נִמְכָּרִים בָּאִטְלִיז, וְנִשְׁחָטִין בָּאִטְלִיז, וְנִשְׁקָלִים בְּלִיטְרָא, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעְשֵׂר, וְיֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן, וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעְשֵׂר". אַלְמָא לָא מְהַנֵּי. אָמַר לֵהּ אַבָּיֵי: שָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר רַחֲמָנָא "הֵם" בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וּלְרָבָא הַאי "הֵם" לָמָּה לִי, הֵן קְרֵבִין, וְאֵין תְּמוּרָתָן

קְרֵבִין, וּלְאַבָּיֵי, הַאי סְבָרָא מְנָא לֵהּ, "אִם שֹׁה לַה' הוּא" הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה. וְרָבָא, אֵין הָכִי נַמִּי דְּמֵהַהוּא קְרָא, אֶלָּא "הֵם" לָמָּה לִי, לְמֵד עַל הַבְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאִם נִתְעָרֵב דָּמָם בְּכָל הָעוֹלִין שֶׁקְּרֵבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. וְאַבָּיֵי נָפְקָא לֵהּ מִ"וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" וַהֲלֹא דַּם הַפָּר מְרֻבֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר, מִכָּאן לְעוֹלִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה. וְרָבָא, הָתָם סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּאָמַר: מִזֶּה מִפְּנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה מִפְּנֵי עַצְמוֹ. "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ" מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה (מֵאַחַר) [מְיֻחֶדֶת] שֶׁתְּחִלָּתָהּ הֶקְדֵּשׁ וְכֻלָּהּ לַשָּׁמַיִם מוֹעֶלִין בָּהּ, אַף כָּל שֶׁתְּחִלָּתָהּ הֶקְדֵּשׁ וְכֻלָּהּ לַשָּׁמַיִם מוֹעֶלִין בָּהּ. כֻּלָּהּ לַשָּׁמַיִם לְמַעוֹטֵי קְדָשִׁים קַלִּים, כֵּיוָן דְּאִית לְהוּ לַבָּעָלִים בְּגַוֵּיהוּ לֵית בְּהוּ מְעִילָה כו'. אַתְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ מוֹסִיף חֹמֶשׁ וְלֹא הַמַּתְפִּיס, כְּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. וּקְרֵי לְבְהֵמָה טְמֵאָה תְּחִלַּת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ סוֹף הֶקְדֵּשׁ וְכוּ'. "וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא סְלָעִים שֶׁל קֹדֶשׁ, מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפָדָה". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", פּוֹדֶה הוּא בְּכָל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל, וּבִלְבַד שֶׁצָּרִיךְ לְשׁוּם בְּכֶסֶף. אָמַר: טַלִּית זוֹ תַּחַת חֲמוֹר זֶה, יָצָא לְחֻלִּין וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דָּמִים. "וְיָסַף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו" שֶׁיִּהֵא הוּא וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה. "וְאִם לֹא יִגָּאֵל" בַּבְּעָלִים. "וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ" לְכָל אָדָם. "אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם" מַקְדִּישׁ וּמַחֲרִים [אָדָם] מִצְאֹנוֹ וּמִבְּקָרוֹ, וּמֵעֲבָדָיו וּמִשְּׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים, וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ. וְאִם הֶחֱרִים אֶת כֻּלָּם, אֵין מְחָרְמִין, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: וּמָה אִם לְגֻבּוֹהַּ, אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַחֲרִים אֶת כָּל נְכָסָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּהֵא אָדָם חָס עַל נְכָסָיו. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: "מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ" וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, "מֵאָדָם" וְלֹא כָּל אָדָם, "מִבְּהֵמָה" וְלֹא כָּל בְּהֵמָה, "וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" וְלֹא כָּל אֲחֻזָּתוֹ. יָכוֹל לֹא יַחֲרִים, וְאִם הֶחֱרִים יְהוּ מָחְרָמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ כָּל חֵרֶם", דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכוּ'. וּצְרִיכָא דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ", הֲוָה אָמִינָא כָּל דְּאִית לֵהּ לָא לַחֲרִים, אֲבָל מִין אֶחָד לַחֲרִים כֻּלֵּהּ, כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵאָדָם" וְלֹא כָּל אָדָם. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵאָדָם" דְּלָא סַגְיָא לֵהּ בְּלָא עֲבוֹדָה, אֲבָל שָׂדֶה סַגְיָא לֵהּ בִּדְסָטוֹרִין. וְאִי אַשְׁמְעִינַן שָׂדֶה מִשּׁוּם דְּחַיּוּתֵיהּ, אֲבָל אָדָם סַגִּי לֵהּ בְּשַׁמָּעָא בְּעָלְמָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי מִשּׁוּם דְּהָכָא חַיּוּתֵיהּ וְהָכָא חַיּוּתֵיהּ, אֲבָל יַחֲרִים אָדָם בְּנוֹ וּבִתּוֹ וַעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הָעִבְרִים וּשְׂדֵה מִקְנָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה" מַה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ, אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ. וַהֲלֹא בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ, יָכוֹל יַחֲרִימֶנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּהֵמָה" מַה בְּהֵמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ לְעוֹלָם, אַף כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמָכְרוֹ לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: [אִם לְגֻבּוֹהַּ אֵין אָדָם רַשַּׁאי] כו' הַיְינוּ תָּנָא קַמָּא, אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי אִלְעַאי, [דְּאָמַר רַבִּי אִלְעַאי:] בְּאוּשָּׁא הִתְקִינוּ: הַמְבַזְבֵּז אַל יְבַזְבֵּז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְבַזְבֵּז [יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ], וְלֹא

הִנִּיחוֹ חֲבֵרוֹ, וּמַנּוּ, רַבִּי יַשְׁבָּב. וְאָמְרִי לַהּ: רַבִּי יַשְׁבָּב, וְלֹא הִנִּיחוֹ חֲבֵרוֹ, וּמַנּוּ, רַבִּי עֲקִיבָא. וַהֲרֵי חֲרָמִים, דִּכְתִיב: "אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִים וְגוֹ' לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל", וּתְנַן: חֲרֵמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶן פְּדְיוֹן, אֶלָּא נוֹתְנִן לַכֹּהֵן. [אַלְמָא לָא מְהַנֵּי], אֲמַר לֵהּ (רָבָא) [אַבָּיֵי]: שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר קְרָא: "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא" בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא. וּלְרָבָא, הַאי "הוּא" לְמַעוֹטֵי בְּכוֹר, דְּתַנְיָא: בְּבְכוֹר נֶאֱמַר: "לֹא תִפְדֶּה", וְנִמְכָּר. בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט וְלֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם.

(ויקרא כז כח) "לֹא יִמָּכֵר" לֹא יִמָּכֵר לַגִּזְבָּר, וְלֹא יִגָּאֵל לַבְּעָלִים. מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ, "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לִכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ לַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁסְּתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ לַכֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". מִנַּיִן שֶׁמַּחֲרִים אָדָם אֶת קָדָשָׁיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ". מִנַּיִן שֶׁמַּחֲרִים אָדָם אֶת קָדְשֵׁי קָדָשָׁיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". יָכוֹל הַכֹּהֲנִים וּלְוִיִּם יְהוּ מַחֲרִימִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֲנִים אֵין מַחֲרִימִין שֶׁחֲרָמִים שֶׁלָּהֶן, וּלְוִיִּם מַחֲרִימִין שֶׁאֵין חֲרָמִים שֶׁלָּהֶן. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּקַרְקָעוֹת, [שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם"]. וְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִטַּלְטְלִין, שֶׁאֵין חֲרָמִים שֶׁלָּהֶן (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּהַר בְּפָסוּק כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם). אָמַר רַב הוּנָא: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְחֲרֵמֵי כֹּהֲנִים, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. מַאי טַעְמָא, [אֲמַר קְרָא]: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'" כָּל חֵרֶם דְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים קָאָתֵי לַה'. מֵיתִיבִי: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְחֲרֵמֵי כֹּהֲנִים, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי כוּ'. תֵּיבְתָּא דְּרַב הוּנָא תֵּיבְתָּא. וְהָא רַב הוּנָא קְרָא קָאָמַר, אָמַר עוּלָא: "חֵרֶם כָּל חֵרֶם". וּמִי אָמַר עוּלָא הָכִי, וְהָאָמַר עוּלָא: הַמַּתְפִּיס עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֵין בָּהּ אֶלָּא עִכּוּב גִּזְבָּר בִּלְבָד. מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא לְמִעְילָה הוּא דַּאֲתָא. לְמִעְילָה לָמָּה לִי קְרָא, "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" כְּתִיב בֵּהּ. וְלִטְעָמְךָ: הָא דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין מְעִילָה מִפָּרָשַׁת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'" קָדְשִׁים הַמְיֻחָדִים לַשֵּׁם, אֵי זֶהוּ קֹדֶשׁ הַמְיֻחָד לַשֵּׁם, הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה עוֹלָה, אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם לֹא אָתְיָן אֶלָּא מִדְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: [רַבִּי אוֹמֵר:] "כָּל חֵלֶב לַה'" לְרַבּוֹת אֲמוּרֵי קָדָשִׁים לְמְעִילָה, לָמָּה לִי קְרָא, "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" כְּתִיב בֵּהּ, אֶלָּא אַף עַל גַּב דְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים כְּתִיב בֵּהּ, בָּעֵי קְרָא לְרַבֵּינְהוּ לִמְעִילָה, חֲרָמִים נַמִּי אַף עַל גַּב דְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים כְּתִיב בֵּהּ, בָּעֵי קְרָא לְרַבֵּינְהוּ לִמְעִילָה.

רמז תרעט

תַּנְיָא: מִנַּיִן לַיּוֹצֵא לֶהָרֵג וְאָמַר אֶחָד עֶרְכּוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה". יָכוֹל אֲפִלּוּ קוֹדֵם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָאָדָם" וְלֹא כָּל הָאָדָם. וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא דְּאָמַר נֶעֱרַךְ לְפִי שָׁוְּמָיו קְצוּבִין, (וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ. וְאִם הִזִּיק חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין). הַאי "כָּל חֵרֶם" מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְמוּמָתִים בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹתְנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו", יָכוֹל אַף בִּידֵי אָדָם כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה". וְאֵין לִי אֶלָּא מִיתוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁלֹּא נִתְּנוּ שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה, מִיתוֹת קַלּוֹת שֶׁנִּתְּנוּ שִׁגְגָתָן לְכַפָּרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם". (הַמַּקְדִּישׁ) [הַמְקַדֵּשׁ] בְּמַעְשֵׂר שְׁנִי, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, לֹא קִדֵּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. מְנָהֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב אַחָא [בְּרֵהּ דְּרָבָא] מִשְּׁמֵהּ דִּגְמָרָא: דִּכְתִיב: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא" בַּהֲוָיָתָן יְהֵא. "זֶרַע הָאָרֶץ" לְרַבּוֹת אֶת זֶרַע הַשּׁוּם הַשַּׁחֲלִים וְהַגַּרְגִּירִים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אֶת זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּשְׁאָר זֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִזֶּרַע" וְלֹא כָּל זֶרַע. "מִפְּרִי הָעֵץ" לְרַבּוֹת אֶת פֵּרוֹת הָאִילָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אֶת חֲרוּבֵי (שִׁיטָה) [שִׁקְמָה] וְצַלְמוֹנָה וְאֶת חֲרוּבֵי (גַּרְגֵּר) [גְּרִידָה], תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִפְּרִי הָעֵץ" וְלֹא כָּל פְּרִי הָעֵץ. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַיְּרָקוֹת לְמַעְשְׂרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ. יָכוֹל בִּשְׁנֵי מַעְשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". "הוּא" הָאָמוּר כָּאן וְ"הוּא" הָאָמוּר לְהַלָּן דִּבְרִים הַמְחֻסָּרִין כָּאן אָמְרָם הַכָּתוּב לְהַלָּן. "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעְשְׂרוֹ" וְלֹא כָּל מַעְשְׂרוֹ, פָּרַט לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה. רַבִּי אַמִּי אָמַר: אֵין בּוֹ. רַב אַסִּי אָמַר: אֵין בְּחָמְשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָסַף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו" שֶׁיְּהֵא הוּא וְחָמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: (חֹמֶשׁ) ["חֲמִשְׁתּוֹ"] חָמְשׁוֹ שֶׁל קֶרֶן. "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל" לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה. "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ. "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי (מוֹצִיא) [מַרְבֶּה] בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל". "מִמַּעְשְׂרוֹ" אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס מִשְּׁדוֹתָיו, יָרַשׁ וְלָקַח וְנִתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל". "מִמַּעְשְׂרוֹ" וְלֹא כָּל מַעְשְׂרוֹ, [פָּרַט לְמַעֲשֵׂר שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וְיָצָא]. "מִמַּעְשְׂרוֹ" פָּרַט לְפַחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה. "וְסַף עָלָיו" שֶׁיְּהֵא הוּא וְחָמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה.

רמז תרפ

(ויקרא כז לב) "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וְצֹאן" מַעְשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בַּחֻלִּין אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁים. בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. בַּכְּבָשִׂים וּבָעִזִּים, וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. בֶּחָדָשׁ

וּבְיָשָׁן, וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וִיהֵא חָדָשׁ וְיָשָׁן מִתְעַשְּׂרִים מִזֶּה עַל זֶה, מִקַּל וָחֹמֶר: וּמַה כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" בִּשְׁתֵּי מַעְשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן, וּמַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, מַה מַּעְשַׂר דָּגָן (מִין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ) [מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן] לֹא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה (מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ) [מֻחְדָּשׁ עַל הַיָּשָׁן] לֹא. אִי הָכִי כְּבָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי לֵימָא מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, מַה מַּעְשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא. הָא רַבִּי רַחֲמָנָא "וְצֹאן" מַשְׁמַע כָּל צֹאן. אִי הָכִי חָדָשׁ וְיָשָׁן נַמִּי, הָכְתִיב: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". וּמָה רָאִיתָ, אָמַר רָבָא: אֲמַר קְרָא: "שָׁנָה" שָׁנָה לְשָׁנָה הִקְשֵׁיתִיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. אָמַר לֵהּ רַבִּי (אַבָּא) [רָבָא] בַּר חָנָן (לְר' אַמִּי) [לְאַבָּיֵי]: [אֶלָּא מֵעַתָּה] גַּבֵּי מַעְשַׂר בְּהֵמָה דְּלָא כְּתִיבִי "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וּמַעְשַׂר צֹאן", יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה, אֲמַר קְרָא: "הָעֲשִׂירִי" תֵּן עֲשִׂירִי לָזֶה וַעֲשִׂירִי לָזֶה. אִי הָכִי כְּבָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי, הָא כְּתִיב: "וְצֹאן" מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד, הָכָא נַמִּי נֵימָא כָּל מַעְשַׂר דָּגָן אֶחָד, אָמַר אַבָּיֵי: "רֵאשִׁיתָם". רָבָא אָמַר: בְּלָא "רֵאשִׁיתָם" [נַמִּי מַשְׁמַע] כָּל מַעְשַׂר דָּגָן אֶחָד לֹא מָצִית אָמַרְתְּ. בִּשְׁלָמָא הָתָם אָמְרִינַן "וְצֹאן" מַשְׁמַע כָּל [צֹאן] אֶחָד, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּבָשִׂים וְעִזִּים נַמִּי לֵא, לְכְתוֹב "וְכָל מַעְשַׂר בְּהֵמָה". וְכִי תֵּימָא אִי כְּתַב "בְּהֵמָה" הֲוָה אָמֵינָא אֲפִלּוּ חַיָּה, "תַּחַת תַּחַת" מִקְּדָשִׁים גְּמַר, וְאָתֵי בְּקַל וָחֹמֶר מֻחְדָּשׁ וְיָשָׁן. בָּקָר וְצֹאן לָמָּה לִי, בָּקָר וְצֹאן הוּא דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, הָא כְּבָשִׂים וְעִזִּים מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. אֶלָּא הָכָא מִי סָגֵי דְּלָא כְּתִיב "דָּגָן" לְמֵעוֹטֵי שְׁאָר מִינִין. מַתְקִיף לַהּ רַב הוּנָא (בַּר נָתָן) [בְּרֵהּ דְּרַב נָחְמָן]: אֵימָא לְעָרְבוּ לְבָקָר וְצֹאן, אֲמַר לֵהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵהּ דְּרַב נָחְמָן לְרָבָא: אִית לֵהּ נַמִּי "הָעֲשִׂירִי". אִכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רָבָא: בְּלָא "עֲשִׂירִי" נַמִּי לָא מָצִית אָמַרְתְּ בָּקָר וְצֹאן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּאִתַּקַּשׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, מַה מַּעְשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא. וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר: "שָׁנָה" לְשָׁנָה הִקְשֵׁיתִיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. הֲדַר בֵּהּ רָבָא מֵהָהִיא. וְאִיתֵימָא: חָדָא מִנַּיְהוּ רַב פַּפָּא אֲמַרַהּ.

תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי, שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וְצֹאן" וְכוּ'. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף שְׁמִינִי וּשְׁנֵים עָשָׂר, אָמַרְתָּ: הוֹאִיל וְהוּא קָדוֹשׁ וְטָעוּתוֹ מִתְקַדֶּשֶׁת, מַה הוּא אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ אֶלָּא בְּסָמוּךְ, אַף טָעוּתוֹ אֵין מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא בְּסָמוּךְ. וְהָתַנְיָא: מַה הוּא מְיֻחָד אַף טָעוּתוֹ מְיֻחֶדֶת, הָא מַנִּי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: לְעוֹלָם אֵין אַחַד [עָשָׂר] קָדוֹשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר בַּתְּשִׁיעִי וְיִקָּרֵא לַעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי, סָבַר לַהּ כְּר' יְהוּדָה דְּאָמַר: טָעוּת מַעְשֵׂר תְּמוּרָה הִיא,

וְסָבַר לַהּ כַּאֲבוּהּ דְּאָמַר: אֵין מֵמִיר חוֹזֵר וּמֵמִיר. תַּנְיָא: "הַבָּקָר" לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר לִשְׁלֹמִים, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף הַתְּשִׁיעִי, אָמְרָתָ: וְכִי הֶקְדֵּשׁ לְפָנָיו מְקֻדָּשׁ אוֹ לְאַחֲרָיו מְקֻדָּשׁ, הֲוֵי אוֹמֵר: לְאַחֲרָיו מְקֻדָּשׁ.

תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד מְעַשְּׂרָן, כּוֹנְסָן לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לָהֶן פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ יְכוֹלִין לָצֵאת שְׁנַיִם כְּאֶחָד, וּמַעֲמִיד אִמּוֹתֵיהֶן מִבַּחוּץ וְהֵן מְבַפְּנִים, (וּגְדִיּוֹתָיו יוֹצְאוֹת) [וְגוֹעוֹת וְיוֹצֵא] לִקְרַאת אִמָּם. וְלִפְקִינְהוּ אִינְהוּ. "יַעֲבֹר" כְּתִיב, וְלֹא שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ. וְלִשְׁדֵּי לְהוּ יַרְקֵי וְלִפְקוּ לְוָותֵהּ, אָמַר רַב הוּנָא: גְּזֵרָה מִשּׁוּם יָתוֹם וּמִשּׁוּם לְקוּחַ. "כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר" פְּרָט לְטָרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, "תַּחַת הַשָּׁבֶט" מִצְוָה לִמְנוֹתָם בְּשָׁבֶט. לֹא מָנָאן בְּשָׁבֶט, אוֹ שֶׁמָּנָאן רְבוּיִין, אוֹ עוֹמֵד, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַעֲשִׂירִי קֹדֶשׁ" מִכָּל מָקוֹם. [וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ עֲשִׂירִי, לֹא קָרָא שְׁמוֹ עֲשִׂירִי מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מִכָּל מָקוֹם]. יָכוֹל הָיוּ לוֹ מֵאָה וְנָטַל עֲשָׂרָה, עֲשָׂרָה וְנָטַל אֶחָד, יָכוֹל יְהוּ מְעֻשָּׂרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲשִׂירִי" וְאֵין זֶה עֲשִׂירִי. רַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר. מַאי טַעֲמָא דְּר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה, סָבַר לַהּ כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל, דְּתַנְיָא: אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל אוֹמֵר: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם" בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִטֶּלֶת בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, וּמַעֲשֵׂר קָרֵיהּ רַחְמָנָא תְּרוּמָה, דִּכְתִיב: "כִּי אֶת מַעֲשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ", וְאִתְּקַשׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן, מַה מַּעֲשַׂר דָּגָן נִטֶּל בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, אַף מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נִטֶּל בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה. וְלַד הַמְעֻשֶּׂרֶת לֹא יִנּוֹק מִן הַמְעֻשָּׂרוֹת. וַאֲחֵרִים מִתְנַדְּבִים כָּךְ. וְלַד הַמֻּקְדָּשִׁין לֹא יִנּוֹק מִן הַמֻּקְדָּשִׁין. וַאֲחֵרִים מִתְנַדְּבִין כָּךְ. הַפּוֹעֲלִין לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגְרוֹת הֶקְדֵּשׁ, וְכֵן פָּרָה לֹא תֹּאכַל מִכַּרְשִׁינֵי הֶקְדֵּשׁ. מָנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב אַחֲדְבּוֹי בַּר אַמִּי: אָתְיָא "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר מוּעָלִין בּוֹ אַף חֲלֵב הַמְעֻשֶּׂרֶת נַמִּי מוּעָלִין בּוֹ. חֲלֵב הַמֻּקְדָּשִׁין נַמִּי אָתְיָא "אִמּוֹ אִמּוֹ" מִבְּכוֹר. הַפּוֹעֲלִין לֹא יֹאכְלוּ וְכוּ' מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" דִּישׁוֹ שֶׁלְּךָ וְלֹא דִּישׁוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יָגְאַל, וּתְנַן: "כָּל הַקָּדָשִׁים יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר", אַלְמָא לָא מְהַנֵּי, אָמַר לְךָ אַבָּיֵי: מַעֲשֵׂר נַמִּי אִתְרַבֵּי מֵהֵיכָא דְּאִתְרַבֵּי בְּכוֹר, דְּיָלֵיף "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר.

רמז תרפא

כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר נֶאֱמַר כָּאן "הַעֲבָרָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "הַעֲבָרָה", מַה הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו אֶלָּא בְּחַיֵּי אִמּוֹ, אַף הַעֲבָרָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עָלָיו אֶלָּא בְּחַיֵּי אִמּוֹ. אִי מַה לְהַלָּן זְכָרִים אַף כָּאן זְכָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" אֶחָד

זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת בְּמַשְׁמַע. מַעֲשֶׂר יְלִיף "תַּחַת תַּחַת" מָקְדָּשִׁים, לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם. וְגָמַר "הָעֲבָרָה הָעֲבָרָה" מִבְּכוֹר דְּלָא קָרֵב בַּעַל מוּם. קְפֵץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִים לְתוֹכָן, כְּלָן פְּטוּרִין. עֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא עֲשִׂירִי סָפֵק. הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם, וּטְרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, וּמְחֻסַּר זְמַן, וְיָתוֹם. וְאֵיזֶהוּ יָתוֹם, כָּל שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ [אוֹ שֶׁנִּשְׁחֲטָה, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה]. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה אִמּוֹ וְהַשָּׁלַח קַיָּם, אֵין זֶה יָתוֹם. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" פָּרַט לְכִלְאַיִם וְכוּ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה [אוֹמֵר]: נֶאֱמַר כָּאן "תַּחַת", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תַּחַת אִמּוֹ", מַה לְּהַלָּן פָּרַט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ אַף כָּאן פָּרַט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ. וּמַה כָּאן פָּרַט לִטְרֵפָה אַף לְהַלָּן פָּרַט לִטְרֵפָה. "הַכֹּל" לְאָתוֹיֵי מַאי, לְאָתוֹיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: הָרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וְהַמַּקְצֶה וְהַנֶּעֱבָד וְהָאֶתְנָן וְהַמְּחִיר וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, כֻּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וְתָנָא דִּידָן אִי גָּמַר "תַּחַת תַּחַת" מְקָדָּשִׁים הָנֵי נַמֵּי לָא, וְאִי לָא גָּמַר הָנָךְ מְנָא לֵהּ, לְעוֹלָם גָּמִיר, וְהָנֵי רַחֲמָנָא רַבְּיְנְהוּ, דִּכְתִיב: "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הַשְׁחָתָה אֵינוֹ אֶלָּא דָּבָר עֶרְוָה וֶאֱלִילִים, דָּבָר עֶרְוָה דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר", אֱלִילִים "פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל", כָּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ דָּבָר עֶרְוָה וַעֲבוֹדַת אֱלִילִים פּוֹסְלִין בּוֹ וְכָל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵין דָּבָר עֶרְוָה וַעֲבוֹדַת אֱלִילִים פּוֹסְלִין בּוֹ, וְהַאי מַעֲשֵׂר הוֹאִיל וְלֹא פָּסֵיל בֵּהּ מוּמָא, דִּכְתִיב: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע", דָּבָר עֶרְוָה וַעֲבוֹדַת אֱלִילִים נַמֵּי לָא פָּסְלִי בֵּהּ. רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע דְּבַר עֶרְוָה, מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאֶתְנָן דְּבַר עֶרְוָה, וּמְחִיר אִתַּקַּשׁ לְאֶתְנָן, טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס קָסָבַר סְפֵיקָא הוּא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה סָבַר בְּרֵיָּה הוּא, וּמֵעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי קָדָשִׁים זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדַּאית, וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. מַעֲשֵׂר נַמֵּי גָּמַר "תַּחַת תַּחַת" מִקָּדָשִׁים. תָּנוּ רַבָּנָן: הַכֹּל נִכְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם וּטְרֵפָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר בַּרְתּוֹתָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ אַף יוֹצֵא דֹּפֶן וּמְחֻסַּר זְמַן וְיָתוֹם. וְתַנָּא קַמָּא, אִי גָּמַר "תַּחַת תַּחַת" מִקָּדָשִׁים, הָנֵי נַמֵּי לָא, וְאִי לָא גָּמַר, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה כְּתִיב: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר" פָּרַט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, אֶלָּא כִּלְאַיִם מְנָא לֵהּ, לְעוֹלָם גָּמַר, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, סָבַר לָהּ כְּרַ' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: יוֹצֵא דֹּפֶן וְלָד מְעַלְיָא הוּא, וּדְלָא כְּרַ' יוֹחָנָן, וּבִמְחֻסַּר זְמַן סָבַר לָהּ כְּרַ' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, יָתוֹם כְּגוֹן שֶׁהַשָּׁלַח קַיָּם, וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵהּ, דְּאָמַר: אֲפִלּוּ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְהַשָּׁלַח קַיָּם אֵין זֶה יָתוֹם. הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן כַּתְרִיאֵל מֵעֲרַקת לִבְנָה לִבְנֵי רַבִּי: בִּמְקוֹמֵנוּ מַפְשִׁיטִין אֶת הַמִּתָה וּמַלְבִּישִׁין אֶת הַחַיָּה. אָמַר רַבִּי: נִתְגַּלָּה טַעֲמָא שֶׁל מִשְׁנָתֵנוּ. חֲזִירִין שֶׁבִּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ לָהֶן שִׁשִּׁים רִבּוֹא קִלְפֵּי עֲלִין. יַתּוּשׁ שֶׁבִּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא

קְלָפִים בְּבֵית הֶמְסֹס שָׁלוֹ. פַּעַם אַחַת נָפַל אֶרֶז בִּמְקוֹמֵנוּ וְעָבְרוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה קְרוֹנוֹת עַל חֲדוֹ אַחַת. פַּעַם אַחַת נָפְלָה בֵּיצַת בַּר יוֹכָנִי וְטִבְּעָה שִׁשִּׁים כְּרַכִּים וְשִׁבְרָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲרָזִים, וּמִי שָׁדְיָא לֵהּ, וְהָכְתִיב: "כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה", הַהִיא מַזְּרִתָא הֲוַאי. קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי, שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין. הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, הָעֲשִׂירִי מַעְשֵׂר, וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב לִשְׁלָמִים וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּרָה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִלּוּ הָיָה תְּמוּרָה, לֹא הָיָה קָרֵב. קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי, אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ. קָרָא לַתְּשִׁיעִי תְּשִׁיעִי וְלָעֲשִׂירִי אַחַד עָשָׂר וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי, רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְקֻדָּשׁ. זֶה הַכְּלָל שֶׁאָמַר רַבִּי: כָּל (זְמַן) שֶׁנֶּעֱקָר שָׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, לְפָנָיו מְקֻדָּשׁ, וּלְאַחֲרָיו אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע" (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֵישָׁא תרע"ז בַּפְּסוּק לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ). לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מְבֻחָר נִדְרֵיכֶם" יָכוֹל יְהֵא מוֹצִיא אֶת הַיָּפֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע". "וְלֹא יְמִירֶנּוּ" הָא אִם הֵמִיר עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. "וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ" לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה. "וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַיּוֹרֵשׁ. "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל" אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, מֵחַיִּים. וְאֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל, מֵחַיִּים, הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה יִגָּאֵל, וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרוּ בָּהּ אַחַר שְׁחִיטָה אַטּוּ לִפְנֵי שְׁחִיטָה, דְּבָר הַנִּשּׁוֹם מֵחַיִּים גָּזוּר רַבָּנָן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשּׁוֹם מֵחַיִּים לָא גָּזוּר רַבָּנָן, וּבְיַתְמֵי אוֹקְמֵהוּ רַבָּנָן אַדְּאוֹרַיְתָא. "לֹא יִגָּאֵל" (כְּתוּב בַּפְּסוּק וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' בְּרֵישָׁא תע"ט).

רמז תרפב

(ויקרא כז לג) תַּנְיָא: בִּבְכוֹר נֶאֱמַר: "לֹא תִפְדֶּה", וְנִמְכָּר. בְּמַעְשֵׂר נֶאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם. מְנָא הָנֵי מִילֵּי, [אָמַר רַב חִנָּנָא] אָמַר רַב: נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעְשֵׂר וְנֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, מַה לְהַלָּן מְכִירָה עִמּוֹ אַף כָּאן מְכִירָה עִמּוֹ. אֲמַר לֵהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לַּחֲרָמִים שֶׁכֵּן חָלִין עַל הַכֹּל, לָאִי אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה, לֹא יֹאמַר "לֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים וְיִגְמַר מִמַּעְשֵׂר: מַה מַּעְשֵׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁין וְאֵינָן נִגְאָלִין. לֹא יִגָּאֵל דְּכָתַב רַחְמָנָא בַּחֲרָמִים לְמָה לִי, לְאַפְנוּיֵי. אִכָּא לְמִפְרַךְ: מַה לְּמַעְשֵׂר שֶׁכֵּן קָדוֹשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, אֶלָּא לֹא יֹאמַר "לֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים וְיִגְמַר מִבְּכוֹר: מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁים וְאֵינָם נִגְאָלִים. "לֹא יִגָּאֵל" דְּכָתַב בַּחֲרָמִים לְמָה לִי, לְאַפְנוּיֵי. אִכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן: מַה לִּבְכוֹר שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, אֶלָּא לֹא יֹאמַר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעֲשֵׂר וְנִגְמוֹר "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר: מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל אַף מַעְשֵׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל,

"לֹא יִגָּאֵל" דְּכָתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מַעְשֵׂר לָמָּה לִי, לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתִּי [בְּמַעְשֵׂר נַמִּי] לֹא מַפְקָה, (דִּבְכוֹר) דְּאִכָּא לְמִפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן, "וְהַעֲבַרְתָּ" קְרָא יְתֵירָא הוּא. בְּכוֹר נַמִּי נֵילַף גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה מֵחֲרָמִים, דְּמַעְשֵׂר מַפְקָה, דִּבְכוֹר לָא מַפְקָה. וּמַאי חָזֵית דִּלְאֹ תִּפְדֶּה דִּבְכוֹר לְגוּפֵהּ וּדְמַעְשֵׂר לְאַפְנוּיֵי, וְאֵימָא דְּמַעְשֵׂר לְגוּפֵהּ וְדִבְכוֹר לְאַפְנוּיֵי, דָּנִין גְּאֻלָּה מִגְּאֻלָּה, וְאֵין דָּנִין פְּדִיָּה מִגְּאֻלָּה. מַאי נָפְקָא מִנַּהּ, הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וְשָׁב הַכֹּהֵן וְכוּ'. וְלֵילַף בְּכוֹר "הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה" מִמַּעְשֵׂר, דְּהָא מַעְשֵׂר נַמִּי גָּמַר "גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה" מֵחֲרָמִים, מִעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי חֲרָמִים "הוּא" הוּא וְלֹא בְּכוֹר. וְאֵמָא ["הוּא"] וְלֹא מַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר גְּאֻלָּה כְּמוֹתוֹ. רָבָא אָמַר: "לֹא יִגָּאֵל" דַּחֲרָמִים לֹא צְרִיכָא, דְּאִיתְנְהוּ הֵיכָא, אִי בֵּי בְּעָלִים הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ, אִי בֵּי כֹּהֵן חֻלִּין נִינְהוּ, דְּהָא תַּנְיָא: חֲרָמִים כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". נָתְנוֹ לַכֹּהֵן (וּכְשֶׁהֵם בְּבֵית כֹּהֵן) הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דְּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה", "לֹא יִגָּאֵל" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בַּחֲרָמִים לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַחֲרָמִים, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעְשֵׂר. אֵימָא תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְכוֹר, מַעְשֵׂר גְּאֻלָּה כְּמוֹתוֹ. רַב אַשִׁי אָמַר: "לֹא יִגָּאֵל" דְּמַעְשֵׂר לֹא יִמָּכֵר הוּא, דִּכְתִיב: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" וְגוֹ' אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, מֻחָיִים. אֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל, מֻחָיִים. הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה נִגְאָל, הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֶלָּא שְׁמַע מִנַּהּ "לֹא יִגָּאֵל" לֹא יִמָּכֵר הוּא. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לֹא הָיוּ בִּכְלָל, מַאי אִכָּא לְמֵימַר, אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן: מִי אִכָּא מִידֵּי דְּמֻחָיִים לָא מִפְּרַק וּלְאַחַר שְׁחִיטָה מִפְּרַק. אַלְמָה לָא, מֻחָיִים דַּאֲלִימָא קְדֻשָּׁתֵהּ לָא מִפְּרַק, לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּקִילָא קְדֻשָּׁתֵהּ מִפְּרַק. וְלָא כָּל דְּכֵן הוּא: וּמָה מֻחָיִים דְּאֵלִים לְמִתְפַּס פְּדִיוֹנֵהּ לָא מִפְּרַק לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּלָא אֵלִים לְמִתְפַּס פְּדִיוֹנֵהּ (לָא) מִפְּרַק, אֶלָּא שְׁמַע מִנַּהּ: "לֹא יִגָּאֵל" לֹא יִמָּכֵר הוּא. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא יִמָּכֵר, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא לֹא יִמָּכֵר, הֲוָה אָמֵינָא: אִזְדַּבּוֹנֵי הוּא דְּלָא מִזְדַּבַּן דְּקָא עָבֵיד בֵּהּ עֲבָדִין דְּחוֹל, (אָחוֹל) [וְאָבֵל] אִפְרוֹקֵי מִפְּרַק דְּהָא קָא עָיְלִי דְּמֵיו לְהֶקְדֵּשׁ, לְהָכִי כְּתִיב: "לֹא יִגָּאֵל" דְּלָא אִזְדַּבּוֹנֵי מִזְדַּבַּן וְלָא אִפְרוֹקֵי מִפְּרַק. מִנַּיִן שֶׁמַּעְשֵׂר בְּהֵמָה בַּעֲמוֹד וַעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מְלַמֵּד, שֶׁמַּעְשֵׂר בְּהֵמָה בַּעֲמוֹד וַעֲשֵׂר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "וְהַעֲבַרְתָּ" מְלַמֵּד, שֶׁמַּעְשֵׂר בְּהֵמָה בַּעֲמוֹד וַעֲשֵׂר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" מְלַמֵּד, שֶׁמַּעְשֵׂר בְּהֵמָה בַּעֲמוֹד וַעֲשֵׂר. רַבִּי אוֹמֵר: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" מְלַמֵּד, שֶׁמַּעְשֵׂר בְּהֵמָה בַּעֲמוֹד וַעֲשֵׂר. "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לְשׁוֹלְחוֹ. "אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לְמִי שֶׁנִּשְׁתַּלֵּחַ אֶצְלָן. וּכְדַאי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלֵּחַ אֶצְלָן לַשָּׁלִיחַ, "אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" זְכוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה. "בְּהַר סִינַי" מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי.

(ויקרא כז לד) שִׁעוּרִין שֶׁל עֲנָשִׁין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יַעְבֵּץ תִּקָּנוּם. וְהָכְתִיב: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה, אֲלָא שְׁכַחוּם וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם. מַנְצְפַּ"ךְ צוֹפִים אֲמָרוּם. וְהָכְתִיב: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה, אֲלָא שְׁכַחוּם וְחָזְרוּ וְיִסְּדוּם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשֶׁת (מֵאוֹת) [אֲלָפִים] הֲלָכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא". אָמְרוּ לוֹ לְאֶלְעָזָר: שְׁאַל, אָמַר לָהֶם: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" [שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה]. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה לְגַן עֵדֶן, אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: כָּל סְפֵקוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ שְׁאַל, אָמַר לוֹ: רַבִּי, כְּלוּם הִנַּחְתִּיךָ [שָׁעָה אַחַת] וְהָלַכְתִּי לְמָקוֹם אַחֵר, לֹא כָךְ כָּתַבְתָּ בִּי: "וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל, מִיַּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל (מֹשֶׁה) [יְהוֹשֻׁעַ], נִשְׁתַּכְּחוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְנוֹלְדוּ לוֹ שְׁבַע מֵאוֹת סְפֵקוֹת. בִּקְּשׁוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהָרְגוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לוֹמַר לְךָ אִי אֶפְשָׁר, לֵךְ וְהַטְרֵד אוֹתָם בְּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה" וְגוֹ', וּכְתִיב: "בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה", וְתָנָא אַף אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת סְפֵקוֹת שֶׁל גְּזֵרוֹת שָׁווֹת וְשֶׁל קַלִּין וַחֲמוּרִין וְשֶׁל דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי [אַבָּהוּ]: אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז בְּפִלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת קִרְיַת סֵפֶר", וּכְתִיב: "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז".

[וּכְתִיב: "כִּי פֹעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ" עֲבָדָא הֲוָה בְּחַד גַּבְרָא דַּהֲווּ לֵהּ תְּרִין בְּנִין. חַד עָבִיד מִצְוָן סַגִּיאִין, וְחַד לָא עָבִיד מִצְוָה כָּל עִקָּר. דַּיִן דַּהֲוָה עָבִיד מִצְוָן סַגִּיאִין, זַבִּין בֵּיתֵיהּ וְכָל מַה דְּהֲוָה לֵהּ בְּגִין מִצְוָתָא. יוֹמָא חַד, בְּיוֹם הוֹשַׁעְנָא רַבָּה, יְהֲבַת לֵהּ אִתְּתֵהּ עֲשָׂרָה פּוֹלְסִין, אֲמָרָה לֵהּ: פּוּק זְבִין לְבָנָיךְ כְּלוּם מִן שׁוּקָא. כֵּיוָן דְּנָפַק גּוֹ שׁוּקָא, פָּגְעִין בֵּהּ גַּבָּאֵי צְדָקָה. אָמְרִין: הָא מָארֵי מִצְוָתָא. אֲמַרוּ לֵהּ: הַב חוּלְקָךְ בַּהֲדֵי מִצְוָתָא, דְּאֲנַן בָּעְיָן לְמִזְבַּן קְלוֹב לַחֲדָא יַתְמָתָא. נְסֵיב אִלֵּין פּוֹלְסִין וִיהַב לְהוֹן. וְנִתְבַּיֵּשׁ לֵילֵךְ אֵצֶל אִשְׁתּוֹ. מֶה עָשָׂה, הָלַךְ לוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וַחֲמָא תַּמָּן מִן אִלֵּין אֶתְרוֹגַיָּא, דְּמַיְנוּקֵיָּא מְקַלְקְלֵי בְּיוֹם הוֹשַׁעְנָא, דְּתָנֵינָן: "מִיָּד הַתִּינוֹקוֹת שׁוֹמְטִין אֶת לוּלְבֵיהֶם וְאוֹכְלִין אֶת אֶתְרוֹגֵיהֶם". נְסַב מִנְּהוֹן וּמַלֵּי מְכוּנְסָה, וְהָלַךְ וּפָרַשׂ בֵּיתָם הַגָּדוֹל, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְמִדִּינַת הַיָּם. אַרְעֵת שַׁעְתָּא וְאִשְׁתְּכַח מַלְכָּא דְּחִשׁ מְעוֹהִי. אָמְרִין לֵהּ אָסְוָתָא: אִלּוּ הֲוָה לָךְ חַד אֶתְרוֹגָא, מִן מַה דְּטָעִין יְהוּדָאֵי בְּיוֹמָא דְּהוֹשַׁעְנָא, הֲוֵית אָכֵיל וּמִתַּסֵּי לְשַׁעְתָּא, בְּעוֹי בְּכָל מְדִינָתָא וּבְכָל אִלְפָּא, וְלָא אַשְׁכְּחוּן. אַזְלוּן וְאַשְׁכְּחוּן לְהַהוּא גַּבְרָא דְּרִבְיָעָא עַל שַׁקֵּהּ. אָמְרִין לֵהּ: אִית גַּבָּךְ כְּלוּם מִזַּבְנָא, אָמַר לָהֶם: גְּבַר מִסְכֵּן אֲנָא, וְלָא אִית גַּבִּי כְּלוּם. פַּתְחוּן שַׁקֵּהּ וְאַשְׁכְּחוּן מָלֵי אֶתְרוֹגִין. אַטְעוֹנֵהּ וְאַסְקוֹנֵהּ גַּבֵּי מַלְכָּא. אַרְעֵת שַׁעְתָּא וַאֲכַל מִן אִלֵּין אֶתְרוֹגַיָּא וְאִתַּסִּי. אָמַר: פַּנּוּן לֵהּ מַרְצוֹפֵהּ

ומַלּוּן לֵהּ דִּינָרִין. וַעֲבַדוּ לֵהּ כֵּן וַאֲזַל לְשָׁלוֹם. "שָׁלוֹם רַב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל", "וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם"].

רמז תרפג

פרשת במדבר

(במדבר א א-ב) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לו, ז) "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל", אָמַר רַבִּי מֵאִיר מָשָׁל אֶת הַצַּדִּיקִים בְּדִירָתָן, וּמָשָׁל אֶת הָרְשָׁעִים בְּדִירָתָן, מָשָׁל הַצַּדִּיקִים בְּדִירָתָן, "בְּמִרְעֶה טוֹב אֶרְעֶה אוֹתָם וּבְהָרֵי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נִוָּהֵם", וּמָשָׁל אֶת הָרְשָׁעִים בְּדִירָתָן, (שם לא, טו) "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאוֹלָה הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּיתִי עָלָיו אֶת תְּהוֹם". בַּמֶּה הָרְשָׁעִים מִתְכַּסִּין כְּשֶׁהֵן יוֹרְדִין לְגֵיהִנֹּם בִּתְהוֹם. חִזְקִיָּה בְּרַבִּי חִיָּיא אָמַר הַגִּיגִית הַזּוֹ בַּמֶּה מְכַסִּין אוֹתָהּ בִּכְלִי חֶרֶס מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינָהּ, כָּךְ הָרְשָׁעִים כְּתִיב בָּהֶן (ישעיה כט, טו) "וְהָיָה בַּמֶּחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם" לְפִיכָךְ הֵם חֲשׁוּכִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא מוֹרִידָן לִשְׁאוֹל שֶׁהִיא חֲשֵׁכָה, וּמְכַסֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּהוֹם שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם". וְהַצַּדָּקָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא לָעוֹלָם מְפֻרְסֶמֶת כַּהָרִים הַלָּלוּ (תהלים שם) "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" מִשְׁפָּט שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה בָּעוֹלָם כִּתְהוֹם רַבָּה, מַה תְּהוֹם בַּסֵּתֶר אַף מִשְׁפָּטֶיךָ בַּסֵּתֶר. כֵּיצַד כֵּיוָן שֶׁחָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם בִּתְשִׁעָה בְּאָב חָרְבָה, וּכְשֶׁהֶרְאָה לִיחֶזְקֵאל (בְּעֶשְׂרִים) מַרְאֶה לוֹ בַּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, לָמָּה, שֶׁלֹּא לְפַרְסֵם לוֹ בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ חָרְבָה, אֲבָל כְּשֶׁהוּא בָּא לְגַדֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל הוּא מְפַרְסֵם בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזֶה מָקוֹם בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ וּבְאֵיזוֹ שָׁנָה [בְּאֵיזֶה אַפְּטִיא בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, בְּאֵיזֶה מָקוֹם בְּמִדְבַּר סִינַי, בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בְּאֵיזוֹ שָׁנָה] "בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית", לְאֵיזֶה אַפְּטִיא "לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". לֵאמֹר מָה אָמַר לָהֶם "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ". דָּבָר אַחֵר, "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה" זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה ב, לא) "הַדּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְּבַר ה'", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֲמַרְתֶּם לְמֹשֶׁה (במדבר כא, ה) "לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם" "הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל", וְכִי כַּמִּדְבָּר עָשִׂיתִי לָכֶם [אוֹ כַּמִּדְבָּר נָהַגְתִּי אֶתְכֶם], בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁיּוֹצֵא לַמִּדְבָּר שֶׁמָּא מוֹצֵא שַׂלְוָה כֹּשֶׁם שֶׁהָיָה בִּפְלָטִין שֶׁלּוֹ אוֹ אֲכִילָה אוֹ שְׁתִיָּה, וְאַתֶּם הֱיִיתֶם עֲבָדִים לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם, וְהִרְבַּצְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת עַנְנֵי כָּבוֹד, וְהֶעֱמַדְתִּי לָכֶם שִׁלְשָׁה גּוֹאֲלִין מְשֻׁמְּשִׁין אֶתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ו, ד) "וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם", שִׁבְעָה עֲנָנִים הָיוּ, מִלְּמַעְלָן וּמִלְּמַטָּן וּמֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם וְאֶחָד מִפְּנֵיהֶם, וּמַכֶּה נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים וּמַשְׁוֶה לָהֶן אֶת הֶהָרִים וְאֶת הָעֲמָקִים וְשׁוֹרֵף אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַבַּרְקָנִים וּמַעֲלֶה עָשָׁן, וְרוֹאִים אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים "מִי זֹאת עֹלָה מִן

הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן" וְגוֹ', וּכְתִיב (דברים כט, ד) "וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא בָלוּ שַׂלְמוֹתֵיכֶם" הַתִּינוֹק [הַזֶּה] כָּל זְמַן שֶׁהוּא גָּדוֹל לְבוּשׁוֹ וְשִׂמְלָתוֹ גְּדֵלִין עִמּוֹ. הַמָּן בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְהֶעָנָן בִּזְכוּת אַהֲרֹן וְהַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם שֶׁאָמְרָה שִׁירָה עַל הַיָּם. [אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה הַכֹּהֵן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי] מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְדִינָה וְהִיא מְשַׁלַּחַ בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים לְתוֹכָהּ שֶׁהֵיוּ עוֹשִׁין מִשְׁפָּטָן וְנוֹשְׂאִין מַשָּׂאָן מִי צָרִיךְ לִהְיוֹת זָקוּק בְּמִזּוֹנוֹתֵיהֶם לֹא בְּנֵי הַמְּדִינָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא שָׁלַח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם, שֶׁבִּזְכוּתָן יִשְׂרָאֵל מִתְנַהֲגִין. הַמָּן בִּזְכוּת מֹשֶׁה, [תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֹשֶׁה מַה כְּתִיב שָׁם (יהושע ה, יב) "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת"], עֲנָנֵי כָּבוֹד בִּזְכוּת אַהֲרֹן, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק אַהֲרֹן מַה כְּתִיב "וַתִּקְצַר נָפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ" שֶׁהָיְתָה הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עֲלֵיהֶן, וְהַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, א-ב) "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה". וְהֵיאַךְ הָיְתָה [הַבְּאֵר] עֲשׂוּיָה (כְּמִין) סֻלַּע [וְכְמִין כַּוֶּרֶת] וְהָיְתָה מִתְגַּלְגֶּלֶת וּבָאָה עִמָּהֶם בַּמַּסָּעוֹת וְכֵיוָן שֶׁהֵיוּ הַדְּגָלִים חוֹנִים וְהַמִּשְׁכָּן עוֹמֵד, הָיָה בָּא הַסֶּלַע וְיוֹשֵׁב לוֹ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, וְהַנְּשִׂיאִים עוֹמְדִים עַל גַּבּוֹ וְאוֹמְרִים (שם כא, יז) "עֲלִי בְּאֵר" וְהָיְתָה עוֹלָה, וְאַחַר כְּךָ הֵבֵאתִי לָכֶם שְׁלָוִים (ירמיה ב, לא) "הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל" שֶׁמָּא כַּמִּדְבָּר נָהַגְתִּי אֶתְכֶם "אִם אֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה" לֹא אֲנִי בְּעַצְמִי הָיִיתִי מֵאִיר לָכֶם [מַאֲפֵלְכֶם] שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, כא) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם". דָּבָר אַחֵר "מַאְפֵּלְיָה", שֶׁמָּא אִמַּרְתִּי שֶׁאֲנִי מֵבִיא לָהֶם [טוֹבָה] וְהִלְקַשְׁתִּי אוֹתָהּ, וְאֵין מַאְפֵּלְיָה אֶלָּא הַלְקָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אַפֵּילַת הַנָּה". לֹא נָפַל דָּבָר מִמָּה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכֵּן אָמַר יְהוֹשֻׁעַ, (יהושע כא, מג) "לֹא נָפַל דָּבָר מִכָּל הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עֲלֵיכֶם הַכֹּל בָּאוּ לָכֶם" וְכוּ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה ט, א) "מִי יִתְּנֵנִי בַּמִּדְבָּר", מָשָׁל לְנָשִׂיא שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה וְרָאוּ אוֹתוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה וּבָרְחוּ, נִכְנַס בַּשְּׁנִיָּה וּבָרְחוּ, נִכְנַס לָעִיר אַחֶרֶת חֲרֵבָה וְרָאוּ אוֹתוֹ בְּנֵי מְדִינָה וְקִלְקְלוּ אוֹתוֹ, אָמַר [הַנָּשִׂיא] זוֹ הָעִיר טוֹבָה מִכָּל הַמְּדִינוֹת, כָּאן אֲנִי בּוֹנֶה לִי אַכְסַנְיָא, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא לַיָּם בָּרַח מִפָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס", [נִגְלָה עַל הַר סִינַי בָּרְחוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ד) "הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים"], בָּא לְמִדְבַּר חָרֵב קִלְּסוּ אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, יא) "יִשְׂאוּ מִדְבַּר וְעָרָיו", יָרַד לְתוֹכָהּ הִתְחִילוּ שְׂמֵחִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּר בְּתוֹכָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, א) "יְשִׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה".

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד, עַד שֶׁלֹּא עָמַד אֹהֶל מוֹעֵד דִּבֵּר עִמּוֹ בַּסְּנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה", [אַחַר כָּךְ דִּבֵּר עִמּוֹ בְּמִדְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, יט) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן"], אַחַר כָּךְ דִּבֵּר עִמּוֹ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר", וְאַחַר כָּךְ דִּבֵּר עִמּוֹ בְּסִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, א) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי". כֵּיוָן שֶׁעָמַד אֹהֶל מוֹעֵד אָמַר יָפָה הִיא הַצְנִיעוּת, שֶׁנֶּאֱמַר

(מיכה ו, ח) "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ" הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר "כָּל כְּבוּדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה", בַּת מֶלֶךְ זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, י) ["וַתְּבִיאֵהוּ לְבַת פַּרְעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן" וְנֶאֱמַר] (ישעיהו יט, ד) "וְסִכְרְתִּי אֶת מִצְרַיִם בְּיַד אֲדוֹנִים קָשֶׁה" אֵלּוּ הַמַּכּוֹת שֶׁבָּאוּ עַל הַמִּצְרִיִּים, (שם) "וּמֶלֶךְ עַז יִמְשָׁל בָּם" זֶה מֹשֶׁה שֶׁהוּא מַלְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת עֹז, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם".

רמז תרפד

בְּשָׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, נִתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם בָּהֶן מָה רָאוּ לְהִתְקָרֵב יוֹתֵר מִן הָאֻמּוֹת, סָתָם פִּיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶן הָבִיאוּ לִי סֵפֶר יוּחֲסִין שֶׁלָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צו, ד) "הָבוּ לַה' מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים" כְּשֵׁם שֶׁבָּנַי מְבִיאִין "וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם", לְכָךְ מְנָאָם בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר הַזֶּה אַחַר הַמִּצְוֹת (ויקרא כז, לד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי" וְאַחַר כָּךְ "וַיְדַבֵּר ה' בְּמִדְבַּר סִינַי שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁלֹּא זָכוּ לִטֹּל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַיּוּחֲסִין שֶׁלָּהֶן. (שיר השירים ד, יב) "גַּן נָעוּל אֲחוֹתִי כַלָּה" וְגוֹ' "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי". שָׁמְעוּ הָאֻמּוֹת אַף הֵן הִתְחִילוּ מְקַלְסִין לָהֶן (שם ו, י) "רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ" וְגוֹ'. לֹא עָשׂוּ אֶלָּא כְּשֶׁבָּאוּ לַשִּׁטִּים (במדבר כה, א) "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת", שָׁמְעוּ הָאֻמּוֹת אוֹתָהּ הָעֲטָרָה שֶׁהָיָה בְּיָדָן כְּבָר הִיא נְטוּלָה מֵהֶם, אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח שֶׁהָיוּ מְשֻׁבָּחִין הֲרֵי בָּטֵל, שְׁוִין הֵן לָנוּ, כְּשֶׁבָּאוּ לִידֵי נְפִילָה זְקָפָן הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צד, יח) "אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ ה' יִסְעָדֵנִי", נָגַף הַמָּקוֹם אֶת כָּל מִי שֶׁנִּתְקַלְקֵל וְהֶעֱמִידָן עַל טָהֳרָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ' שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מַגִּיד שֶׁמּוֹנִין שָׁנִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם (בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי).

שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קמז, כ) "לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי", וּכְתִיב "וַיֵּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה רְאוּיָה לוֹ, לֹא כָּתַב לָהּ כְּתֻבָּה, גֶּרְשָׁהּ לֹא כָּתַב לָהּ גֵּט, וְכֵן לַשְּׁנִיָּה, וְכֵן לַשְּׁלִישִׁית, לִזְמַן רָאָה עֲנִיָּה אַחַת יְתוֹמָה בַּת (אֲבוֹת) [טוֹבִים] בְּקֵשׁ לִישָּׂא אוֹתָהּ, אָמַר לְשׁוֹשְׁבִינוֹ [זוֹ אֲנִי רוֹצֶה לִישָּׂא] וְאֵינִי נוֹהֵג בְּזוֹ כַּמִּנְהָג הָרִאשׁוֹן, זוֹ הִיא בַּת (אֲבוֹת) [טוֹבִים] צְנוּעָה בְּמַעֲשֶׂיהָ וּכְשֵׁרָה, אֶכְתֹּב לָהּ כְּתֻבָּה [בְּאֵיזֶה יוֹם], בְּאֵיזֶה שָׁנָה, בְּאֵיזֶה שָׁבוּעַ, בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ, בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ, בְּאֵיזֶה (אִפַּרְכְיָא) [אַפְּטְיָא], כְּשֵׁם שֶׁכָּתוּב בְּאֶסְתֵּר (אסתר ב, טז) "וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת שְׁבַע לְמַלְכוּתוֹ", כָּךְ בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא וְהֶעֱבִיר לְדוֹר הַמַּבּוּל, וּלְדוֹר הַפַּלָּגָה, וְלִסְדוֹמִיִּים, וְלַמִּצְרִיִּים, וְלֹא כָּתַב אֵימָתַי בְּרָאָן וְאֵימָתַי הֶעֱבִירָן, אֶלָּא (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה", וְכֵן לְכֻלָּן, וְכֵיוָן שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵינִי נוֹהֵג בָּהֶם כָּרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, לְכָךְ כָּתוּב בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ, בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ, בְּאֵיזֶה יוֹם, (בְּאֵיזֶה שָׁעָה), בְּאֵיזֶה אִפַּרְכְיָא, [בְּאֵיזוֹ מְדִינָה], רוֹמַמְתִּי קָרְנָם וְנָתַתִּי לָהֶם תִּלּוּי רֹאשׁ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה" וְגוֹ', בְּמִדְבַּר סִינַי זוֹ אִפַּרְכְיָא, בְּאֹהֶל מוֹעֵד זוֹ הַמְּדִינָה, בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית [הֲרֵי שָׁנָה], בְּאַיֶּזֶה חֹדֶשׁ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בְּכַמָּה לַחֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, הֲרֵי נִכְתְּבָה אַפִּטְיָא. לָמָּה שְׁאוּ אֶת רֹאשׁ לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ". וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַשְׁרֵיךְ מֹשֶׁה שִׁשִּׁים רִבּוֹא וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם [וְהַזְּקֵנִים] עוֹמְדִין, וּבְכֻלָּם לֹא נִדְבַּר אֶלָּא עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינָי". מִכָּאן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִתְּנָה הַתּוֹרָה, בְּאֵשׁ וּבְמַיִם וּבְמִדְבָּר. בְּאֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ". בְּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד) "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם". בְּמִדְבָּר, דִּכְתִיב "בְּמִדְבַּר סִינָי". וְלָמָּה נִתְּנָה בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, מָה אִלּוּ חִנָּם לָעוֹלָם, אַף הַתּוֹרָה חִנָּם לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, א) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם". סִינַי, שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, (תהלים סח, טז) "הַר אֱלֹהִים", "הַר בָּשָׁן" וְכוּ', (שם) "הַר גַּבְנוּנִים", הַר שֶׁפָּסַל בּוֹ אֶת כָּל הֶהָרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "אוֹ גִּבֵּן אוֹ דַּק", הַר חֶמֶד, הַר שֶׁחָמַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יז) "הָהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ", הַר חוֹרֵב, הַר שֶׁבּוֹ נִמְשְׁכָה חֳרָב, (ויקרא כ, י) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת" "מוֹת יוּמַת הָרוֹצֵחַ", הַר סִינַי, שֶׁבּוֹ נִשְׁנְאוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים [לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] וְנִתַּן לָהֶם אִיפּוֹפְּסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, יב) "וְהַגּוֹיִם חָרֵב יֶחֱרָבוּ". אֲבָל יִשְׂרָאֵל נָתַתִּי לָהֶם תִּלּוּי רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁאוּ אֶת רֹאשׁ", לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח, יד) "וַיֵּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כח, א) "וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ".

(במדבר א נג) וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְגוֹ'. (במדבר א נד) ("וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַהֲרֹן הֵיכָן הָיָה וְגוֹ') (כְּתוּב בְּרֶמֶז תכ"ז).

(במדבר ב ב-ג) אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ בְּתוֹךְ כַּמָּה אַמּוֹת מֻתָּר אָדָם לֵילֵךְ בְּשַׁבָּת, כְּדִ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַשּׁוֹבֶת בַּדֶּרֶךְ עוֹשֶׂה לוֹ עֲגָלָה אַרְבַּע אַמּוֹת דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, וּמְטַלְטֵל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּשַׁבָּת וְאוֹמֵר שְׁבִיתָתִי בִּמְקוֹמִי, וְזָכָה לוֹ מְקוֹמוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְכַמָּה הֵן אַרְבַּע אַמּוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל אֶת (הַחֲבִית) [הַחֻפָּץ] מִן מַרְגְּלוֹתָיו וְיִתְּנֶנָּה לְמַרְאֹשׁוֹתָיו. וְהַשּׁוֹבֶת בַּמְּדִינָה אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְעִבּוּרָהּ, וְחוּץ מֵעִבּוּרָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה [לְכָל רוּחַ], וּמַהוּ עִבּוּרָהּ, חֲנֻיּוֹת וּפֻנְדָּקִיּוֹת שֶׁחוּץ לַמְּדִינָה. וְהַשּׁוֹבֶת בַּמְּעָרָה, אֲפִלּוּ הִיא גְּדוֹלָה כְּמְעָרַת (חִזְקִיָּה) [צִדְקִיָּהוּ]

מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁהָיְתָה שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין, מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים, מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, ה) "וּמַדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר" וְגוֹ', וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהָלַךְ לְהַחֲרִיב אֶת יְרִיחוֹ, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עֲתִידִין אַתֶּם לַעֲמֹד שָׁם וְלַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא אַל תַּרְחִיקוּ מִן הָאָרוֹן יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, לָמָּה, שֶׁתְּהֵיוּ רַשָּׁאִין לָבוֹא וּלְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הָאָרוֹן בְּשַׁבָּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָם דְּגָלִים, אָמַר הַשְׁרֵה אוֹתָם לְדִגְלֵיהֶם לְכָל רוּחַ מִנַּיִן אַלְפַּיִם אַמָּה, אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת. [זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב] (תהלים כ, ו) "נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל", שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂם שְׁמוֹ בִּשְׁמוֹתֵינוּ, וְעָשָׂה אוֹתָנוּ דְּגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת". חִבָּה גְּדוֹלָה חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁעָשָׂאן דְּגָלִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ נִכָּרִין בְּנֵי רְאוּבֵן לְעַצְמָן וּבְנֵי שִׁמְעוֹן לְעַצְמָן. וּמִנַּיִן שֶׁהִיא אַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ד) "וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר מָלֵא יַיִן נִכְנַס לְבָדְקוֹ וּמָצָא אוֹתוֹ חֹמֶץ, בָּא לְצֵאת מִן הָאוֹצָר מָצָא שָׁם חָבִית אַחַת יַיִן אָמַר זוֹ חָבִית עוֹמֶדֶת עָלַי מִכָּל הָאוֹצָר, כָּךְ בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעִים אֻמּוֹת וּמִכֻּלָּם לֹא מָצָא הַנָּיָה אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן", יו"ד יו"ד עֶשְׂרִין, נו"ן חֲמִשִּׁים הֲרֵי שִׁבְעִים [אֵלּוּ שִׁבְעִים אֻמּוֹת], וּמִכֻּלָּם לֹא אָהַב אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה", וּכְתִיב (שם ו, ח -ט) "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמוֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי". "הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן" אָמַר רַבִּי (הוּנָא) [חֲנַנְיָא] בָּרְאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁהָיָה מַרְאֶה אִיקּוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ בְּאֶצְבַּע מִיָּד הָיָה נֶהֱרָג, וְהַתִּינוֹקוֹת הוֹלְכִין לְבֵית הַסֵּפֶר וּמַרְאִים אֶת הָאַזְכָּרָה בְּאֶצְבַּע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם, י) "מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר" וְגוֹ', גְּדוֹלִים יִשְׂרָאֵל בְּדִגְלֵיהֶם וְכָל הָאֻמּוֹת מִסְתַּכְּלִין בָּהֶם וּתְמֵהִין וְאוֹמְרִים "מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה", אָמְרוּ לָהֶם הָאֻמּוֹת (שם ז, א) "שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית", [מַה שּׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית], הַדְּבָקִי לָנוּ וּבוֹאִי לָךְ אֲצִלֵּנוּ, וְאָנוּ עוֹשִׂין אֶתְכֶם שִׁלְטוֹנִין וְדֻכָּסִין וְהֶגְמוֹנִין, "שׁוּבִי שׁוּבִי (הַשּׁוּלַמִּית) [וְנֶחֱזֶה בָּךְ"]. וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם "מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית", וּמַה גְּדֻלָּה אַתֶּם נוֹתְנִין לָנוּ שֶׁמָּא "כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם", שֶׁמָּא גְּדֻלָּה אַתֶּם יְכוֹלִים לִיתֵּן לָנוּ כְּמוֹ שֶׁנָּתַן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בַּמִּדְבָּר, דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה "דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן" (פסוק יח) "דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם" "דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן".

רמז תרפה

דָּבָר אַחֵר, "כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם" אָנוּ חוֹטְאִים וּמוֹחֵל לָנוּ, אַף בִּלְעָם הָרָשָׁע הִבִּיט בָּהֶם וְיָצְאָה עֵינוֹ [כְּנֶגְדָּם] וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִיגַּע בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ב) "וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו", הִתְחִיל לוֹמַר מִי יָכוֹל לִיגַּע בְּאֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל דִּגְלוֹ. (איוב לו, ג) "אֶשָּׂא דֵעִי לְמַרְחוֹק וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן צֶדֶק" לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא אִישׁ עַל דִּגְלוֹ וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת", אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ מִן הָעוֹלָם אָמַר לְבָנָיו "וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי" חָזַר עַל כָּל בָּנָיו וּבֵרְכָן וּפִקְּדָם, אָמַר לָהֶם כְּשֶׁתִּטָּלוּ אוֹתִי בְּיִרְאָה וּבְכָבוֹד טְלוּ אוֹתִי, וְלֹא יִגַּע אָדָם אַחֵר בְּמִטָּתִי, וְלֹא אֶחָד מִן הַמְצָרְיִים, וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁנִּשְׁאוּ מִבְּנוֹת כְּנַעַן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם נ, יב) "וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם", "בָּנָיו" וְלֹא בְּנֵי בָנָיו. "וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן" הֵיאַךְ צִוָּם, אָמַר לָהֶם יְהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יִטְעֲנוּ [מִטָּתִי] מִן הַמִּזְרָח, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְגָד מִן הַדָּרוֹם, אֶפְרַיִם מְנַשֶּׁה וּבִנְיָמִין מִן הַמַּעֲרָב, דָּן אָשֵׁר וְנַפְתָּלִי מִן הַצָּפוֹן, יוֹסֵף אַל יִטְעֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֶלֶךְ, וְאַתֶּם צְרִיכִים לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד, וְלֵוִי אַל יִטְעֹן, לָמָּה, שֶׁהוּא טוֹעֵן אֶת הָאָרוֹן, וּמִי שֶׁהוּא טוֹעֵן אָרוֹן שֶׁל חַי הָעוֹלָמִים אֵינוֹ טוֹעֵן אָרוֹנוֹ שֶׁל מֵת. אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן וּטְעַנְתֶּם אֶת מִטָּתִי כְּשֵׁם שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַשְׁרוֹת אֶתְכֶם דְּגָלִים, כֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר טָעֲנוּ אוֹתוֹ כְּשֵׁם שֶׁצִּוָּה אוֹתָם, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי הַשָּׁעָה שֶׁיֵּעָשׂוּ דְּגָלִים כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּשְׁרָם אֲבִיהֶם, מִיָּד אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים לְשִׁמְי. הִתְחִיל מֹשֶׁה מֵיצֵר אָמַר עָתִיד לִהְיוֹת מַחְלוֹקֶת בֵּין הַשְּׁבָטִים אִם אוֹמֵר אֲנִי לְשֵׁבֶט יְהוּדָה שֶׁיִּשְׂרוּ בַּמִּזְרָח, הוּא אוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי לִשְׂרוֹת אֶלָּא בַּדָּרוֹם, וְכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵין צְרִיכִין לְךָ בַּדָּבָר הַזֶּה מֵעַצְמָן מַכִּירִין דִּירָתָן, לָמָּה, שֶׁצִּוַּאת אֲבִיהֶם בְּיָדָם הֵיאַךְ לִשְׂרוֹת בַּדְּגָלִים, אֵינִי מְחַדֵּשׁ עֲלֵיהֶם דָּבָר כְּשֵׁם שֶׁהֵקִיפוּ מִטָּתוֹ כָּךְ יַקִּיפוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם".

רמז תרפו

כֵּיצַד הָיוּ שְׁרוּיִים, וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו בַּמִּזְרָח, דִּכְתִיב (במדבר ג, לח) "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו", סְמוּכִין לָהֶם (וְאֶצְלָם) יְהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן, מִכָּאן אָמְרוּ אַשְׁרֵי לַצַּדִּיק וְאַשְׁרֵי לִשְׁכֵנָיו, אֵלּוּ שִׁלְשָׁה הַשְּׁבָטִים שֶׁהָיוּ סְמוּכִין לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, י) "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק", וּכְתִיב (תהלים קח, ט) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי", "וּמִבְּנֵי

יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם" אֵלּוּ מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִיִּשָּׂשכָר, (שופטים ה, יד) "וּמִזְבוּלֻן מוֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר" עַל שֶׁהָיוּ שְׁכֵנֵי תּוֹרָה נַעֲשׂוּ כֻּלָּם חֲכָמִים. וּמִן הַדָּרוֹם בְּנֵי קְהָת, וּסְמוּכִין לָהֶם רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְגָד, מִכָּאן אָמְרוּ אוֹי לָרָשָׁע וְאוֹי לִשְׁכֵנוֹ אֵלּוּ שִׁלּשֶׁת הַשְּׁבָטִים שֶׁהָיוּ שְׁכֵנִים לְקֹרַח [וַעֲדָתוֹ] בַּדָּרוֹם אָבְדוּ עִמּוֹ בְּמַחֲלֹקְתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם". מִן הַמַּעֲרָב בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן, וּסְמוּכִין לָהֶם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּבִנְיָמִין. וּמִן הַצָּפוֹן בְּנֵי מְרָרִי, וּסְמוּכִין לָהֶם דָּן וְאָשֵׁר וְנַפְתָּלִי, וְהֵיוּ [שִׁבְעָה] עַנְנֵי כָּבוֹד מַקִּיפִין אוֹתָם. וְכֵן הָיְתָה נְסִיעָתָן, סְמָן הָיָה לְמֹשֶׁה בָּעָנָן, אִימָתַי הָיָה מִסְתַּלֵּק, כֵּיוָן שֶׁהָיָה רוֹאֶה שֶׁמִּסְתַּלֵּק הָיָה אוֹמֵר (במדבר י, לא) "קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ" וְהֶעָנָן מִסְתַּלֵּק. נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן הָיוּ כֻּלָּן מִתְקָרְבִים לִיסַּע וּמְיַשְּׁבִין אֶת כְּלֵיהֶם, מִי שֶׁהָיָה לוֹ בְּהֵמָה הָיָה נוֹשֵׂא עָלֶיהָ, וְאִם לֹא הָיָה לוֹ, הֶעָנָן נוֹטֵל אֶת הַשָּׂאר. כֵּיוָן שֶׁנִּתְיַשְּׁבוּ תָּקְעוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת וְנָסַע יְהוּדָה וְדִגְלוֹ תְּחִלָּה, נְשִׂיאוֹ וּשְׁבָטָיו אַחֲרָיו, וְסָמָן עַל כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא מַפָּה וְצֶבַע. וּמֵהֶם לָמְדָה הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת עוֹשִׂין לָהֶם מַפָּה וְצֶבַע, וְעַל כָּל מַפָּה וּמַפָּה כַּצֶּבַע שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהָיוּ עַל לִבּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. וְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט הָיְתָה צְבוּעָה הַמַּפָּה לוֹ בְּצֶבַע שֶׁל אַבְנֵי וְכוּ' וְכָךְ הָיוּ מְהַלְּכִים (הָאֲבָנִים) [וְהָעֲנָנִים] בְּהִלּוּכָן עַל גַּבֵּיהֶן, וּכְמִין קוֹרָה יָצְאָה מִן הֶעָנָן שֶׁבּוֹ הָיוּ יוֹדְעִין לְאֵיזֶה רוּחַ הֵן נוֹסְעִין, כָּךְ הָיָה מַסָּע שֶׁל כָּל דֶּגֶל וָדֶגֶל. גָּמְרוּ לַהֲלֹךְ עַד הֵיכָן שֶׁהוּא רוֹצֶה שֶׁיַּחֲנוּ, אוֹתוֹ הֶעָנָן שֶׁהָיָה עַל גַּבֵּי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּאֶמְצַע הַמַּחֲנוֹת הָיָה עוֹמֵד לוֹ, וְהֵיוּ בְּנֵי קְהָת וּבְנֵי לֵוִי מַעֲמִידִין אֶת הַמִּשְׁכָּן קֹדֶם לְכֹל הַמַּחֲנוֹת עַד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, כא) "וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בֹּאָם". וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ בָּאִים הָיוּ מַעֲמִידִין [וְחוֹנִים] כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּמְקוֹמוֹ, וְעַנְנֵי כָּבוֹד עוֹמְדִין עַל גַּבֵּיהֶן. זוֹ הָיְתָה גְּדֻלַּת מֹשֶׁה [שֶׁלֹּא הָיָה עָנָן הַשְּׁכִינָה יוֹרֵד עַל הַמִּשְׁכָּן עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה] אוֹמֵר (במדבר י, לו) "שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל" וְעַנְנֵי כָּבוֹד הָיוּ מַקִּיפִים אוֹתָן. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה "יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה" [מַהוּ כְּתִרְצָה], בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מִתְרַצֶּה לָכֶם.

דָּבָר אַחֵר, כְּשֶׁאַתֶּם מִתְרַצִּים לִי בַּקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, ד) "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", "נָאוָה כִּירוּשָׁלַיִם" כְּאוֹתָן מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁהֵן יְרֵאִים וּמְשֻׁלָּמִים לִי, (שם) "אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת" כִּדְגָלִים שֶׁנִּתַּתִּי לְךָ, וְדָוִד רוֹאֵהוּ וְאוֹמֵר, (תהלים קמז, כ) "לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי".

רמז תרפז

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לב, י) "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" מְצִיאָה גְּדוֹלָה מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּאָדָם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר וְהוּא מוֹצֵא שָׁם עֲנָבִים, כָּךְ מָצָא הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי (אֲבוֹתֵיכֶם) [יִשְׂרָאֵל"], לְכָךְ נֶאֱמַר "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר", "וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן" לַיְלָה הָיָה הָעוֹלָם, וְכֵיוָן שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה הֵאִיר הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" מַהוּ "יְסֹבְבֶנְהוּ" שֶׁהֵקִיפָן בְּעַנְנֵי כָּבוֹד, "יְבוֹנְנֵהוּ" שֶׁהֵבִינָם דִּבְרֵי תוֹרָה, "יִצְּרֶנְהוּ" אַשְׁרֵי הָאָזְנַיִם שֶׁשָּׁמְעוּ עַד הֵיכָן שְׁמָרָן עַד הֵיכָן נְצָרָן, כְּבָיְכוֹל עַד "כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ". בּוֹא וּרְאֵה הֵיאַךְ חִבְּבָן וּשְׁמָרָן וּנְצָרָן, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֱמֹר לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ לִי מִשְׁכָּן וְאֶשְׁכֹּן בֵּינֵיהֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֶעֱשֶׂה אוֹתָם דְּגָלִים לִשְׁמֹר, לָמָּה שֶׁהֵן בָּנַי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, א) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" וְהֵם צִבְאוֹתַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז, ד) "וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתַי" לְפִיכָךְ עֲשִׂיתִים דְּגָלִים לִשְׁמִי [שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ עַל דִּגְלוֹ"]. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן", כֵּיוָן שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינַי יָרְדוּ עִמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף רִבְבוֹת מֶרְכָּבוֹת שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם" וְהָיוּ כֻּלָּם עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "דְּגוּל מֵרְבָבָה", כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין דְּגָלִים דְּגָלִים הָיוּ מִתְאַוִּין לִדְגָלִים, אָמְרוּ הַלְוַאי שֶׁאָנוּ נַעֲשִׂין דְּגָלִים כְּמוֹתָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן" זֶה סִינַי שֶׁבּוֹ נִתְּנָה הַתּוֹרָה [שֶׁנִּמְשְׁלָה לַיָּיִן], שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, ה) "וּשְׁתוּ בְיֵינִ מָסָכְתִּי". "וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה" הַלְוַאי הוּא מַדְגִּיל עָלֵינוּ אַהֲבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כ, ו) "נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִתְאַוִּיתֶם לִדְגָלִים, חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה שְׁאֵלַתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "יְמַלֵּא ה' כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ", מִיָּד הוֹדִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַהֲבָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְמֹשֶׁה לֵךְ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּוּ, אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת. מַהוּ "מְנֻגָּד", מֵרְחוֹק מִיל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רְחוֹקִים מִן הָאָרוֹן אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן סְמוּכִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, לח) "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרְחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם כָּעַסְתִּי עַל בָּנַי יְהוּ עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינִי לְבֵין בָּנַי לְכָךְ הָיוּ סְמוּכִים לוֹ, אֲבָל הַשְּׁבָטִים מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ.

דָּבָר אַחֵר, "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן", אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם יְהוּדָה קוֹדֵם לְדְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרְחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה", הֲרֵי לַחֲנִיָּה לִנְסִיעָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, יד) "וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה [בְּנֵי] יְהוּדָה", לְקָרְבָּנוֹת מִנַּיִן, דִּכְתִיב (במדבר ז, יב) "וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", לְמִלְחָמָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה יַעֲלֶה", וְאוֹמֵר (שם א) "מִי יַעֲלֶה לָנוּ בַּתְּחִלָּה", וְאַף כְּשֶׁיָּבוֹא הַמְבַשֵּׂר יְהוּדָה מְתְבַשֵּׂר תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם חֻגִּי יְהוּדָה חַגֵּיךְ". (במדבר ב יז) וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד (כְּתוּב בְּרֻמֵּז תכ"ז).

רמז תרפח

אַבַּעְיָא לְהוּ לֶחֶם הַפָּנִים נִפְסָל בַּמַּסָּעוֹת אוֹ אֵינוֹ נִפְסָל, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חַד אָמַר נִפְסָל, וְחַד אָמַר אֵינוֹ נִפְסָל, מָאן דְּאָמַר נִפְסָל, דִּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ", מָה בַּחֲנִיָּתָן נִפְסָל בְּיוֹצֵא, אַף בִּנְסִיעָתָן נִפְסָל בְּיוֹצֵא, מָאן דְּאָמַר אֵינוֹ נִפְסָל, דִּכְתִיב (במדבר ד, ז) "וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה", וְאִידָךְ נַמִּי הַכְתִיב כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ, [וְאִידָךְ גִּיסָא] מָה בַּחֲנִיָּתָן בְּמָקוֹמוֹ לֹא מִיפְסָל, אַף בִּנְסִיעָתָן בְּמָקוֹמוֹ לֹא מִיפְסָל, וְאִידָךְ נַמִּי הַכְתִיב "וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה", אֶלָּא כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, בְּמִסְדָּר כֵּלִי עַלְמָא לֹא פְּלִיגִי, אֶלָּא כִּי פְּלִיגִי בְּמְסֻלָּק, מָאן דְּאָמַר נִפְסָל דִּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ", מָה בַּחֲנִיָּתָן נִפְסָל בְּיוֹצֵא, אַף בִּנְסִיעָתָן מִיפְסָל בְּיוֹצֵא, לְמָאן דְּאָמַר אֵינוֹ נִפְסָל, דִּכְתִיב "וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד", אַף עַל פִּי שֶׁנָּסַע אֹהֶל מוֹעֵד הוּא, וְאִידָךְ נַמִּי הַכְתִיב כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ, [וְאִידָךְ גִּיסָא] מָה בַּחֲנִיָּתָן כִּי לֹא מַפִּיק לְהוּ לֹא מִיפְסָל, אַף בִּנְסִיעָתָן כִּי לֹא מַפִּיק לְהוּ לֹא מִיפְסָל, וְאִידָךְ נַמִּי הַכְתִיב וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד, הַהוּא לִדְגָלִים הוּא דְּאָתָא, וְאִידָךְ מִמַּחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת נַפְקָא, כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר, מַר אָמַר בְּמְסֻדָּר, וּמַר אָמַר בְּמְסֻלָּק, וְלֹא פְּלִיגִי.

(במדבר ג א-ב) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה", וּכְתִיב "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן", לוֹמַר לְךָ אַהֲרֹן יָלַד וּמֹשֶׁה לִמֵּד, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה (כָּתוּב בְּרֶמֶז תל"א). (במדבר ג ג-ד) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקכ"ד).

תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ו-ז) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וּכְתִיב "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּאִלּוּ מְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת", שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" וּכְתִיב "וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ". בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת, אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי יֵשׁ נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּם, [נָאֶה מְקַיֵּם וְאֵין נָאֶה דּוֹרֵשׁ], וְאַתָּה נָאֶה דּוֹרֵשׁ וְאֵינְךָ נָאֶה מְקַיֵּם אָמַר לָהֶם נַפְשִׁי חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה, [אֶפְשָׁר] שֶׁיִּתְקַיְּמִים הָעוֹלָם עַל יְדֵי אֲחֵרִים.

רמז תרפט

תָּנוּ רַבָּנָן "וּבְנָחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל" מִלְמַּד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד וְזֶה לֹא עָסַק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה לֹא נִמְצָא שֶׁזֶּה גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם", הָא הָיוּ לָהֶם

בָּנִים לֹא מֵתוּ. (במדבר ג יב-יג) כִּי לִי כָּל בְּכוֹר (כָּתוּב בְּרֶמֶז שס"ד). הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל תְּנַן הָתָם הַלּוֹקֵחַ עֻבַּר חֲמוֹרוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְכֵן הַלּוֹקֵחַ עֻבַּר פָּרָתוֹ, וְהַמּוֹכֵר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמַּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיִשְׂרָאֵל" וְלֹא בַּאֲחֵרִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שֶׁתְּפוּת נָכְרִי חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל זְמַן שֶׁיַּד הַנָּכְרִי בָּאֶמְצַע פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ (שמות יג, ב) "כָּל בְּכוֹר", רַבָּנָן סָבְרֵי "בְּכוֹר" מִקְצָת בְּכוֹר מַשְׁמָע, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" עַד דְּאָכֵא כֻּלֵּיהּ, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר "בְּכוֹר" מַשְׁמָע כֻּלֵּיהּ בְּכוֹר, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" דַּאֲפִלּוּ כָּל דְּהוּ, וְאִי תֵּימָא דְּכֻלֵּיהּ עַלְמָא בְּכוֹר רוּבָּא מַשְׁמָע, מַר סָבַר "כָּל" לְמִלּוּיֵי אָתָא, וּמַר סָבַר כָּל לְגָרוּעֵי אָתָא. וְכַמָּה תְּהֵא שֻׁתָּפוּת עִם הַנָּכְרִי וּתְהֵא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, רַב הוּנָא אָמַר אֲפִלּוּ אֱזֹנוֹ, רַב חִסְדָּא אָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, וְרָבָא אָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵפָה, מָאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵפָה סָבַר טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה, וּמָאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה קָסָבַר טְרֵפָה חַיָּה. מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא מִנְּפִלִים דְּאַף עַל גַּב דְּלָאו בְּנֵי חַיּוּתָא נִינְהוּ קַדְּשֵׁי, דְּאָמַר מַר (שם יג, יב) "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה" שֶׁגֶר בִּבְהֵמָה, הָתָם כֵּיוָן דְּלָא עֲרִיבוּ בְּהוּ חֻלִּין קָרֵינָא בְּהוּ [בִּבְהֵמָה] כָּל בְּכוֹר, הָכָא כֵּיוָן דַּעֲרִיבוּ בְּהוּ חֻלִּין לָא קָרֵינָא בְּהוּ כָּל בְּכוֹר. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין הֵן עַצְמָן, מִקַּל וָחֹמֶר, אִם הִפְקִיעַ קְדֻשָּׁתָן שֶׁל לְוִיִּם אֶת קְדֻשָּׁתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", דִּין הוּא שֶׁתַּפְקִיעַ אֶת שֶׁל עַצְמָן. אֶשְׁכְּחָן אָדָם, בְּהֵמָה [טְמֵאָה] מְנָלָן, אָמַר קְרָא (במדבר יח, טו) "אַף פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בִּבְכוֹר אָדָם אֵינוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. אָמַר לֵיהּ רַב סְפָרָא לְאַבַּיֵי, בֶּן חֹדֶשׁ דַּאֲפְקֵיעַ לֵיפְקַע, פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ דְּלֹא אֲפְקֵיעַ לֹא לֵיפְקַע, לְוִיָּה לֹא תִפְקַע, אֲלָמָּה אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה בְּנָהּ פָּטוּר מֵחֲמֵשׁ סְלָעִים, הָא לֹא קָשְׁיָא [כִּדְמַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא דְּאָמַר] בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָה רַחֲמָנָא. וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן לֹא לֵיפְקַע, דְּתַנְיָא לְמָה נָקוּד עַל אַהֲרֹן שֶׁבְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים, שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן, אָמַר קְרָא הַלְוִיִּם הֻקְּשׁוּ כָּל הַלְוִיִּם כֻּלָּן זֶה לָזֶה. כֹּהֲנִים מְנָלָן, כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק". וּלְדוֹרוֹת מְנָלָן, אָמַר קְרָא וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם, בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וּמַאי דִּבְשָׁה, אָמַר קְרָא (במדבר יח, טו) "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה" וְגוֹ', מַה בְּכוֹר אָדָם לֹא חִלְּקָתָ בּוֹ בֵּין לְדוֹרוֹת בֵּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה [בְּכֶסֶף], אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא תַּחֲלֹק בָּהּ בֵּין לְדוֹרוֹת בֵּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּשֶׂה. אָמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [חֲנִינָא] שֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פָּטַר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דַּאֲמַר קְרָא וְאֶת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם,

בְּהֵמָה אַחַת תַּחַת בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה, וְאֵימָא (יונה ד, יא) "בְּהֵמָה רַבָּה", אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא וְאֶת בֶּהֱמַת בֶּהֱמַת, אוֹ בְּהֶמְתָּם בְּהֶמְתָּם, מַאי בֶּהֱמַת בְּהֶמְתָּם שְׁמַע מִינָּהּ חַד פָּטַר טוּבָא, וְרַבִּי חֲנִינָא טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין קָמְפַרֵשׁ וְהָכִי קָאָמַר מַאי טַעְמָא פּוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה, מִשּׁוּם דְּשֶׁה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פּוֹטֵר כַּמָּה פְּטָרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

רמז תרצ

(במדבר ג טו-טז) פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים צב, יג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח" מַה תְּמָרָה זוֹ צִלָּה רָחוֹק, כָּךְ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים רָחוֹק. מַה תְּמָרָה זוֹ עוֹשָׂה תְּמָרִים וְעוֹשָׂה נוֹבְלוֹת, וְכָךְ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶן בְּנֵי תוֹרָה וְיֵשׁ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ. מַה תְּמָרָה זוֹ יֵשׁ בָּהֶן נוֹבְלוֹת] שֶׁאֵינָן נִכְנָסִין לְאוֹצָר [וְעוֹשָׂה תְּמָרִים וְהֵן נִכְנָסִין לְאוֹצָר], כָּךְ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר מֵהֶן נִכְנְסוּ [לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל] וּמֵהֶן לֹא נִכְנְסוּ. מַה תְּמָרָה זוֹ אִם נִקְצְצָה אוֹ נֶעֱקְרָה אֵין עוֹלָה תַּחְתֶּיהָ אַחֶרֶת, וְכֵן הָאֶרֶז כְּשֶׁהוּא נֶעֱקָר אוֹ נִקְצָץ אֵינוֹ מַחֲלִיף, לְכָךְ נִמְשְׁלוּ הַצַּדִּיקִים כְּתָמָר וְאֶרֶז. מַה תְּמָרָה זוֹ עוֹשָׂה תְּמָרִים וְעוֹשָׂה קוֹצִים, וְכָל מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִגְנֹב הַתְּמָרִים הַקּוֹצִים שׁוֹלְטִין בּוֹ, כָּךְ הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת נַפְשׁוֹ מֵהֶן נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם וְלוֹקֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לָמָּה, שֶׁנִּשְׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְאַף כָּל דִּבְרֵיהֶם כְּנַחֲלֵי אֵשׁ. "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח" מְדַבֵּר בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁהִפְרִישָׁן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו "שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ", לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיוּ זָזִין מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קא, ו) "עֵינַי בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי", לְכָךְ נֶאֱמַר "שְׁתוּלִים בְּבֵית ה'", שֶׁלֹּא הָיְתָה הָעֲזָרָה חֲסֵרָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ". [מַהוּ "בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ"] זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם סה, ה) "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְהֵן לְגִיוֹנוֹתַי לֵךְ וּסְפֹר אוֹתָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שם סח, ז) "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה", שֶׁאֲלָה מַטְרוּנָה אַחַת אֶת רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא וְכוּ' (כְּתוּב בִּתְהִלִּים תשצ"ד).

דָּבָר אַחֵר "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת" זֶה עַמְרָם וְיוֹכֶבֶד אִשְׁתּוֹ, שֶׁבִּזְכוּתָם הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּטִיט וּבִלְבֵנִים, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זִוֵּג יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם כְּדֵי לְהַעֲמִיד מֵהֶן גּוֹאֵל לְיִשְׂרָאֵל וּלְהַעֲמִיד מֵהֶם כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וְכוּ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְהַשַּׁבָּט הַזֶּה לְמוּד הוּא לְהַעֲמִיד גּוֹאֲלִים, לֵךְ וּסְפֹר אוֹתָם. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שָׁלוֹם אָמַר לְמוּד הוּא הַשַּׁבָּט הַזֶּה לִהְיוֹת מוֹנֶה אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל מָקוֹם עַד שֶׁהֵן קְטַנִּים, [מִנַּיִן], שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב שֶׁיֵּרֵד לְמִצְרַיִם אוֹתָהּ שָׁעָה סָפַר אֶת (יִשְׂרָאֵל) [יַעֲקֹב] וּבָנָיו וְנִמְצְאוּ כֻּלָּם שִׁשִּׁים וְשִׁשָּׁה, וְיוֹסֵף וּבָנָיו הֲרֵי שִׁבְעִים חָסֵר אֶחָד, וְהוּא אוֹמֵר "כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים", [אָמַר רַבִּי לֵוִי] אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי לְמוּד הוּא הַשַּׁבָּט הַזֶּה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹנֶה אוֹתָן עַד שֶׁהֵן בְּמֵעֵי אִמָּן. אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה הַכֹּהֵן הַשָּׁרָף הַזֶּה אֵינוֹ מַסְפִּיק לְצֵאת עַד שֶׁמַּסְפִּיגִין אוֹתוֹ, כְּךְ יוֹכֶבֶד הָיְתָה אִמּוֹ מְעֻבֶּרֶת מִמָּנָה וְהָיְתָה בְּמֵעֵי אִמּוֹ וְנִמְנָה עֲלֶיהָ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ עִם שֶׁאִמּוֹ נִכְנֶסֶת בְּפֶתַח מְצָרִים יָלְדָה אוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר עָלֶיהָ (דברים י, כב) "בְּשִׁבְעִים נָפֶשׁ", וְאַף בְּנֵי בְּנֶיהָ כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם, אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִכַּמָּה שָׁנִים אֲנִי מוֹנֶה אוֹתָם, אָמַר לוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה יָכוֹל אֲנִי לִהְיוֹת עוֹמֵד וּמְסַבֵּב בְּחַצְרוֹתֵיהֶם וּבְתוֹךְ בָּתֵּיהֶם וְלִסְפֹּר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה עֲשֵׂה אַתָּה אֶת שֶׁלְּךָ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת שֶׁלִּי.

רמז תרצא

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי בְּרַבִּי שָׁלוֹם הָיָה מֹשֶׁה הוֹלֵךְ וְעוֹמֵד לוֹ עַל פֶּתַח [אָהֳלֵיהֶם] וְהַשְּׁכִינָה מַקְדֶּמֶת וְאוֹמֶרֶת לוֹ כָּךְ וְכָךְ תֵּינוֹקוֹת יֵשׁ בָּאֹהֶל הַזֶּה, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה", כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁכִינָה אוֹמֶרֶת לוֹ. הַשַּׁבָּט הַזֶּה הוּא חָבִיב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹתֵר, וְלָמָּה מִכָּל הַשְּׁבָטִים לֹא נִבְחַר אֶלָּא הַשַּׁבָּט הַזֶּה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָחוֹר אֹתוֹ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָמִים וּבָרַר לוֹ אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט, טז) "יָמִים יֻצָּרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם" וְאֵי זֶה [הוּא] יוֹם הַשַּׁבָּת. בָּרָא שְׁנַיִם וְלוֹ אֶחָד [מֵהֶם], שֶׁנֶּאֱמַר [(ויקרא כה, ב) "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'". בָּרָא שְׁבוּעִים וְלוֹ אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר] "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". בָּרָא אֲרָצוֹת וּבָחַר אַחַת מֵהֶן זוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יב) "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ". בָּרָא רְקִיעִים וּבָחַר לוֹ אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, ה) "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת". בָּרָא [שִׁבְעִים] אֻמּוֹת וּבָחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו) "בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. בָּרָא שְׁבָטִים וּבָחַר לוֹ אֶחָד מֵהֶם זֶה שֵׁבֶט לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָחוֹר אֹתוֹ", לְפִיכָךְ הוּא מְחַבֵּב אוֹתָם בְּיוֹתֵר, וְאוֹמֵר לְמֹשֶׁה בְּכָל פַּעַם פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי. לָמָּה אָמַר כָּל זָכָר וְלֹא מַזְכִּיר שֵׁם נְקֵבָה, [מִפְּנֵי שֶׁכְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלֶה מִן הַזְּכָרִים שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל זָכָר", לְכָךְ] אָמַר דָּוִד "הִנֵּה נַחֲלַת ה' בָּנִים", אֵלּוּ הַזְּכָרִים וְאִם בָּאוּ הַנְּקֵבוֹת אַף הֵם (שם) "שָׂכָר פְּרִי הַבֶּטֶן". וְלָמָּה פּוֹקֵד אוֹתָם בְּכָל פַּעַם וּפַעַם, לְפִי שֶׁהוּא טַרְכְּסִיס שֶׁלּוֹ וְהַמֶּלֶךְ שְׂמֵחַ בְּטַרְכְּסִיס שֶׁלּוֹ הַרְבֵּה. וְאַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מְמֹעָט, וְלָמָּה הָיוּ מֻעָטִין, לְפִי שֶׁהָיוּ רוֹאִין אֶת הַשְּׁכִינָה. וְאַף כְּשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה

[בְּקֶשׁוּ מֵהֶן] וְלֹא מָצְאוּ (מֵהֶן), שֶׁהָיוּ מֻעָטִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֲבִינָה בָעָם וּבַכֹּהֲנִים וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִי שָׁם", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיוּ מֻעָטִין עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ רוֹאִין אֶת כְּבוֹדִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, כ) "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי", אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כְּשֶׁאַחֲזִיר שְׁכִינָתִי לְצִיּוֹן אֲנִי נִגְלֶה בִּכְבוֹדִי עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְרוֹאִים אוֹתִי וְחַיִּים לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נב, ח) "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא מַרְאִין זֶה לָזֶה בְּאֶצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת", וְאוֹמֵר (ישעיה כה, ט) "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה" וְגוֹ'.

(במדבר ג לח) וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ'. תַּנְיָא (במדבר יח, ג) "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. אָמַר אַבַּיֵי נְקַטִינַן (מְשׁוּעָר) [מְשׁוֹרָר] (שֶׁשּׁוֹרָר) [שֶׁשּׁוֹעֵר] בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן" וְגוֹ' וְאוֹמֵר וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, מַאי זָר אִילֵימָא זָר מַמָּשׁ, הָא כְּתִיב חָדָא זְמָנָא, אֶלָּא זָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה. מֵיתִיבֵי מְשׁוּעָר שֶׁשּׁוֹרֵר וּמְשׁוֹרֵר שֶׁשּׁוֹעֵר אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, תַּנָּאֵי הִיא דְּתַנְיָא מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּעַ בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא, אָמַר לוֹ בְּנִי חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְּשׁוֹרְרִין וְלֹא מִן הַשּׁוֹעֲרִין וְכוּ', לֹא לְכֻלֵּיהּ עַלְמָא בְּאַזְהָרָה קָאֵי, מַר סָבַר מְסַיֵּעַ גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן וּמַר סָבַר לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן. תְּנַן הָתָם, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים [בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ], בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ וּבֵית הַמּוֹקֵד. מְנָא הֲנֵי מִילֵי אָמַר אַבַּיֵי דַּאֲמַר קְרָא וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ', אָמְרֵי אֵין שְׁמוּר בְּעַלְמָא אַשְׁכְּחָן דְּבָעֵי, מֵיהוּ מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים, וְאֵלּוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם בַּהֲדֵי הֲדָדֵי כְּתִיבִי, אָמְרֵי [הָכִי קָאָמַר] וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שׁוֹמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ, אַהֲרֹן בְּחָד מָקוֹם, וּבָנָיו בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, מִמַּאי, מִדִּכְתִיב "וְהַחֹנִים" וּכְתִיב "שֹׁמְרִים", חוֹנִים לְחוּד, וְשׁוֹמְרִים לְחוּד, וְאֵימָא כֻּלְּהוּ בְּחָד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ, לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ כְּמֹשֶׁה, מָה מֹשֶׁה בְּחָד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ, אַף אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל חָד וְחָד לְחוּדֵיהּ, רַב אַשִׁי אָמַר מִסֵּיפֵיהּ דִּקְרָא שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶת.

(במדבר ג לט) כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (כְּתוּב בְּרֶמֶז תכ"ו).

רמז תרצב

(במדבר ג מ) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר. יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד (לְשִׁשָּׁה) [לְשִׁמוֹנָה] חֲדָשִׁים (מְחַלְּלִים) [מַהוּ לְחַלֵּל] עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד (לְשִׁשָּׁה) [לִשְׁמוֹנָה] חֲדָשִׁים אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין חוֹתְכִין טַבּוּרוֹ, וְאֵין

טוֹמְנִין אֶת שִׁלְיָתוֹ, וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֲבָל אִמּוֹ שׁוֹחָה עָלָיו וּמְנִיקָתוֹ, וְהַמְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת כְּאִלּוּ מְטַלְטֵל אֶת הָאֶבֶן. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה סָפֵק בֶּן שְׁמוֹנָה אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין חוֹתְכִין טַבּוּרוֹ, וְאֵין טוֹמְנִין אֶת שִׁלְיָתוֹ, וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְכֵן סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה סָפֵק בֶּן שְׁמוֹנָה. וְאִם דָּבָר בָּרוּר הוּא שֶׁהוּא בֶּן שִׁבְעָה מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, וְטוֹמְנִין שִׁלְיָתוֹ, וּמְטַלְטְלִין אוֹתוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְלָמָּה מְחַלְּלִין אֶת הַשַּׁבָּת עַל יְלוּד שֶׁנּוֹלַד לְשִׁבְעָה, [מִפְּנֵי] שֶׁהוּא שֶׁל חַיִּים, אֲבָל הַנּוֹלָד לִשְׁמוֹנָה אֵינוֹ לְחָדְשָׁיו וְאֵינוֹ שֶׁל חַיִּים, לְפִיכָךְ אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. שְׁאֲלוּ לְרַבִּי אַבָּהוּ מִנַּיִן לְנוֹלָד בֶּן שִׁבְעָה שֶׁהוּא חַי, אָמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן יְוָנִית זִיטָא אִפְּטָא אִיטָא (ארנון) [אוּכְטָא], וְאִי זֶהוּ בֶּן שְׁמוֹנָה כָּל שֶׁאֵין שְׂעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו נִגְמָרִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁאֵינוֹ חַי שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵינוֹ לְחָדְשָׁיו אֶלָּא נֵפֶל הוּא, וּבַמֶּה סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְדִבְרֵי תוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּכוֹרוֹת נִפְדִּין אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, [שֶׁנֶּאֱמַר] (לעיל פסוק טז) וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מֵאֲשֶׁר יָקְרְתָּ בְעֵינָי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (לְיִשְׂרָאֵל) [לְיַעֲקֹב] הָרְבֵּה אַתָּה יָקָר בְּעֵינַי, לָמָּה, כְּבֵיכוֹל שֶׁקִּבַּעְתִּי אֵיקוּנִין שֶׁלְּךָ בְּכִסֵּא כְבוֹדִי, וּבְשִׁמְךָ הַמַּלְאָכִים מְקַלְסִין אוֹתִי, וְאוֹמְרִים (תהלים מא, יד) "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" [וְהֵוִי "מֵאֲשֶׁר יָקָרְתָּ בְעֵינָי"]. דָּבָר אַחֵר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָקָר אַתָּה בְעֵינַי, שֶׁכְּבֵיכוֹל אֲנִי וּמַלְאָכַי נִצְבִּים עָלֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁיְּצָאתָ לַיִּלֵּךְ לְפַדָּן אֲרָם וּבְבִיאָתְךָ, [בְּיִצִיאָתְךָ מִנַּיִן], שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וגו' וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וגו' וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו" וגו'. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אַשְׁרֵיו לִילּוּד אִשָּׁה שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ וּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ נִצָּבִים עָלָיו וּמְשַׁמְּשִׁין אוֹתוֹ. וּמִנַּיִן בְּבִיאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לב, ב) "וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים", הֲרֵי מַלְאָכִים, הַשְׁכִּינָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, ט) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד" וְגוֹ', לָכֵךְ נֶאֱמַר "מֵאֲשֶׁר יָקָרְתָּ בְעֵינָי". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָקָר אַתָּה בְעֵינַי שֶׁכָּל הָאֻמּוֹת לֹא נָתַתִּי לָהֶן מְנָיָן וְלֹךְ נָתַתִּי מְנָיָן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ גְּרָנוֹת הַרְבֵּה וְהָיוּ כֻּלָּם טְנוּפוֹת וּמְלֵאוֹת זוּנִין וְלֹא הָיָה מְדַקְדֵּק בְּמְנָיָן, וְהָיָה לוֹ גֹּרֶן אַחַת רְאָה אוֹתָהּ נָאָה, אָמַר לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹתָן הַגְּרָנוֹת טְנוּפוֹת הָיוּ, לְפִיכָךְ לֹא הָיִיתִי מְדַקְדֵּק בְּמְנָיָן כַּמָּה כּוֹרִין הֵן, כַּמָּה שַׁקִּין יֵשׁ בָּהּ, כַּמָּה מוֹדָיוֹת יֵשׁ בּוֹ, [אֲבָל הַגֹּרֶן הַזֶּה וְכוּ'], כָּךְ הַמֶּלֶךְ זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַגֹּרֶן אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "מְדוּשָׁתִי וּבֶן גָּרְנִי", וְאוֹמֵר (ירמיה ב, ג) "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'" וגו', בֶּן בֵּיתוֹ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז) "בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאֻמּוֹת טְנוּפוֹת הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לג, יב) "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד", לְפִיכָךְ אַל תְּדַקְדֵּק בְּמִנְיָנָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל צַדִּיקִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים" וְאוֹמֵר (שיר השירים ד, ז) "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי", לְכָךְ אֲנִי מְדַקְדֵּק בְּמִנְיָנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. זֶה

שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וְגוֹ' אַחַת הִיא יוֹנָתִי". מָשָׁל לְפַרְגְמָטוֹט אֶחָד שֶׁהָיוּ לוֹ אֲבָנִים שֶׁל זְכוּכִית וְהָיָה מוֹצִיאָם לַשּׁוּק, וְלֹא הָיָה מַבְחִין בְּמִנְיָנָם, וְלֹא הָיָה מוֹצִיאָן בְּמִנְיָן, וְלֹא הָיָה מַנִּיחָן בְּמִנְיָן לְפִי שֶׁהָיוּ שֶׁל זְכוּכִית וְלֹא הָיָה מַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶן וְהָיָה לוֹ אַחַת שֶׁל מַרְגָּלִית נָאָה וְהָיָה נוֹטְלָהּ וּמוֹצִיאָהּ בְּמִנְיָן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם לֹא נָתַתִּי לָהֶם מִנְיָן לְפִי שֶׁאֵין חֲשׁוּבִין לְפָנַי כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, יז) "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ" וְגוֹ', אֲבָל אַתֶּם בָּנַי אַתֶּם (שם מו, ג) "הָעֲמֻסִים מִנִּי בֶטֶן הַנְּשֻׂאִים מִנִּי רָחַם", לְכָךְ אֲנִי מוֹנֶה אֶתְכֶם בְּכָל שָׁעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר". (במדבר ג מא) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁבִיל חִבַּתְכֶם לְפָנַי שְׁנִיתִי סִדְרוֹ שֶׁל עוֹלָם, כֵּיצַד כָּתַבְתִּי בְּתוֹרָתִי שֶׁיִּהֵא חָמוֹר נִפְדֶּה בְּשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפָטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", וַאֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כָּךְ אֶלָּא פָּדִיתִי שֶׂה בַּחֲמוֹר, שֶׁהַמִּצְרִים נִמְשְׁלוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כג, כ) "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם", וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ שֶׂה, [שֶׁנֶּאֱמַר] (ירמיה ז, יז) "שֶׂה פִּזּוּרָה יִשְׂרָאֵל". וְהָרַגְתִּי בְּכוֹרֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם וְהִקְדַּשְׁתִּי בְּכוֹרֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, יז) "כִּי לִי כָל בְּכוֹר".

רמז תרצג

(במדבר ג מז) וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת, אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה [לְיִשְׂרָאֵל], אִם אֲנִי אוֹמֵר לוֹ תֵּן לִי פִּדְיוֹנְךָ, יֹאמַר לִי כְּבָר פָּדַאנִי בֶּן לֵוִי, מֶה עָשָׂה הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים פְּתָקִין וְכָתַב עֲלֵיהֶן בֶּן לֵוִי, וּשְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם פְּתָקִין וְכָתַב עֲלֵיהֶן חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים, בִּלְלָן וּנְתָנָן בְּקַלְפֵּי, אָמַר לָהֶם טְלוּ פִּתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלְתָה בְיָדוֹ בֶּן לֵוִי, אָמַר לוֹ כְּבָר פְּדָאַךְ בֶּן לֵוִי מִי שֶׁעָלְתָה בְיָדוֹ חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים אָמַר לוֹ תֵּן פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא. אִלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, עֲדַיִן מַחֲלֹקֶת בַּדָּבָר, שֶׁהָיָה יָכוֹל לוֹמַר אֵין כָּאן פֶּתֶק שֶׁכָּתַב בּוֹ בֶּן לֵוִי, לְפִיכָךְ לֹא עָלָה בְיָדִי, אֶלָּא מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה, נָטַל פְּתָקִין כְּמִנְיָן כָּל הַבְּכוֹרוֹת וְכָתַב בָּהֶן בֶּן לֵוִי, וְעוֹד לָקַח פְּתָקִין אֲחֵרִים כְּמִנְיָנָם, וְכָתַב בָּהֶן חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים, טָרְפָן וּנְתָנָן בְּקַלְפֵּי וְהָיָה אָבִיו שֶׁל בְּכוֹר מוֹשִׁיט יָדוֹ בְּקַלְפֵּי, עָלָה פֶּתֶק שֶׁכָּתוּב בּוֹ בֶּן לֵוִי הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁפָּדָאוֹ לֵוִי, וְהָיָה פָּטוּר מֵחֲמֵשֶׁת סְלָעִים, וְאִם עָלָה בְיָדוֹ פֶּתֶק שֶׁל חֲמֵשֶׁת סְלָעִים, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שָׁם פֶּתֶק כָּתוּב בּוֹ לֵוִי וְלֹא הָיִית רָאוּי לִפְדּוֹת מִן לֵוִי. פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר, יֵשׁ פְּקִידָה לִבְכוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר". יֵשׁ פְּקִידָה לְבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כא) "כִּי פָקַד ה' אֶת חַנָּה וַתַּהַר וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָנִים". יֵשׁ פְּקִידָה לִשְׁמִירָה, [שֶׁנֶּאֱמַר] "וּפִקּוּדָתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי". יֵשׁ פְּקִידָה לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, יז) "וְשַׂמְתִּי פְקוּדָתֵךְ שָׁלוֹם". חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת, בָּעָא מִינֵּיהּ פְּלֵימוֹ מֵרַבִּי, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רָאשִׁין, בְּאֵיזֶה מֵהֶן מְנִיחַ תְּפִלִּין, אָמַר לוֹ [אוֹ] קוּם גַּלֵּי אוֹ קַבִּיל עָלֶיךָ שַׁמְתָּא, אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא הַהוּא גַּבְרָא דְּאִתְיַלִּיד לֵיהּ [יָנוּקָא] בִּתְרֵי

רָאשֵׁי, אָמַר לוֹ כַּמָּה בָּעֵינָן מִיהַב לְכוֹהֲן, אָתָא הַהוּא סַבָּא תָּנָא לֵיהּ חַיָּב לִתֵּן עֶשֶׂר סְלָעִין, אֵינִי וְהָתָנֵי רָמֵי בַּר חָמָא מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, טו) "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ נִטְרַף בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" חִלֵּק, שָׁאנִי הָכָא דִּבְגֶלְגֹּלֶת תָּלָא רַחֲמָנָא.

רמז תרצד

(במדבר ד י) כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּשְׁכָּן עוֹר תַּחַשׁ מִלְמַעְלָה, וּבָאָרוֹן פָּרְשׂוּ בֶּגֶד כְּלִיל מִלְמַעְלָה, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא הָאָרוֹן מְסֻיָּם, הֲוֵי "וְיָבֹא מָלֵךְ הַכָּבוֹד". (במדבר ד יב) מַה בֵּין בָּמַת יָחִיד לְבָמַת צִבּוּר, כְּלֵי שָׁרֵת דִּכְתִיב "וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז ת"מ).

(במדבר ד טז) וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַמּוֹצִיא מַשְׁאוֹי לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרָה חַיָּב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת, הַמּוֹצִיא בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ בְּתוֹךְ חֵיקוֹ אוֹ עַל כְּתֵפוֹ חַיָּב שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת. וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שָׁמָּן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשָׁמָּן הַמִּשְׁחָה, שָׁמָּן אֶחָד בִּימִין, וְשָׁמָּן אֶחָד בִּשְׂמֹאל, הַקְּטֹרֶת בְּחֵיקוֹ, וְהַחֲבִתִּין בְּכָתֵף. (במדבר ד יח-כ) הַגּוֹנֵב אֶת הַקֶּסְוָה קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ, מַאי קֶסְוָה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה כְּלִי שָׁרֵת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ז) "אֶת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ", וְהֵיכָא רְמִיזָא, וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ. אָמַר רַב קְטִינָא בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לָרֶגֶל מְגַלִּין לָהֶן אֶת הַפָּרֹכֶת וּמַרְאִין לָהֶן אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהֵן מְעֹרִין זֶה בָּזֶה וְאוֹמְרִים לָהֶן רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּחִבַּת זָכָר וּנְקֵבָה. מֵתִיב רַב חִסְדָּא וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ [וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב] בְּשָׁעַת הַכְנָסַת כֵּלִים לַגְּנָזִים שֶׁלָּהֶן, אָמַר רַב נַחְמָן מָשָׁל לְכַלָּה כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ צְנוּעָה מִבַּעְלָהּ כֵּיוָן שֶׁבָּאת לְבֵית חָמִיהָ אֵינָהּ צְנוּעָה מִבַּעְלָהּ. מֵיתִיבִי מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק וְרָאָה רְצָפָּה מְשֻׁנָּה מֵחַבְרוֹתֶיהָ, וּבָא לְהוֹדִיעַ אֶת חֲבֵרָיו וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתוֹ, וְיָדְעוּ בְּיִחוּד שֶׁשָּׁם אָרוֹן נִגְנָז, [וְאָמַר לֵיהּ] נִתְגַּרְשָׁה קָאָמַרְתְּ, כֵּיוָן דְּנִתְגָּרְשָׁה וְחָזְרָה, חָזְרָה לְחִבָּתָהּ רִאשׁוֹנָה.

רמז תרצה

אַל תַּכְרִיתוּ אֶת שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקָּהָתִי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כב, כב) "אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא", אָמַר רַבִּי לֵוִי, זֶה הַתּוּרְמוֹס שֶׁהוּא נִכְנָס עִם הַפְּרִפֶּרֶת, לֹא יֹאמַר אָדָם יֵשׁ לְפָנַי אֲגוֹזִים וּתְמָרִים עֲלֵיהֶם אֲנִי מְבָרֵךְ וּמֵנִיחַ אֶת הַתּוּרְמוֹס, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "אַל תִּגְזָל דָּל", וְצָרִיךְ אָדָם כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ דָּבָר לוֹמַר אוֹתוֹ בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ אֲפִלּוּ מִשְׁלִישֵׁי

(הֲלָכוֹת) שֶׁשָּׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם הַלֵּבְלָר מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבִּי מֵיאשָׁא שֶׁקִּבֵּל מִן הַזְּקֵנִים הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, [כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דָּבָר מִשֶּׁל תּוֹרָה בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר אַל תִּגְזַל דָּל כִּי דַל הוּא"], וְכָל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם, מִמִּי אַתָּה לָמֵד מֵאֶסְתֵּר שֶׁשָּׁמְעָה הַדָּבָר מִמָּרְדְּכַי וְאָמְרָה לַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ב, כב) "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי", וְעַל יְדֵי כֵן זָכְתָה שֶׁנִּגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל עַל יָדָהּ.

דָּבָר אַחֵר "אַל תִּגְזַל דָּל" מִדַּבֵּר בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְכִי דַּלִּים הָיוּ, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן, אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר, [לָמָּה נִקְרְאוּ דַּלִּים] שֶׁהָיוּ דַּלִּים מִנַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְשֵׁבֶט הַלֵּוִי לֹא נָתַן מֹשֶׁה נַחֲלָה", לְפִיכָךְ אַל תִּגְזְלֵהוּ מִן הַמַּתָּנוֹת, וְאֶחָד אוֹמֵר, שֶׁהָיוּ דַּלִּים מִן הַמְּנִין, לָמָּה, שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכֻלֶּה בָּהֶם, לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַוֶּה וְאוֹמֵר אַל תַּכְרִיתוּ. יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, הָעוֹבֵר עַל כְּרִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בַּמֶּה הֵם (מִתְכַּפְּרִין) [מִתְרַפְּאִין] וְיוֹצְאִין מִיָּדֵי כְּרִיתָתָן, כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, כָּל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ נִפְטְרוּ מִיָּדֵי כְּרִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, ב - ג) "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְגוֹ' אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ וְגוֹ' וְנִקְלָה אָחִיךָ", כֵּיוָן שֶׁלָּקָה [חָסָה עָלָיו הַתּוֹרָה וְאָמְרָה "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ"] הֲרֵי הוּא "אָחִיךָ". וְלָמָּה אַרְבָּעִים, אֶלָּא הָאָדָם הַזֶּה נוֹצַר לְאַרְבָּעִים יוֹם, וְעָבַר עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם, יִלָּקֶה אַרְבָּעִים יוֹם, וְיֵצֵא יְדֵי עוֹנְשׁוֹ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאָדָם הָרִאשׁוֹן כְּשֶׁנִּצְטַוָּה וְנֶאֱמַר לוֹ "וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל", וְנִתְחַיֵּב מִיתָה וְלָקָה הָעוֹלָם בְּאַרְבָּעִים עֲנָשִׁין, עֲשָׂרָה לְאָדָם, עֲשָׂרָה לְחַוָּה, עֲשָׂרָה לַנָּחָשׁ, עֲשָׂרָה לָאֲדָמָה. כְּשֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן רָאָה אוֹתָן שִׁבְטוֹ שֶׁל קְהָת, הִתְחִילוּ צוֹוְחִין עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר כָּךְ אָנוּ מֵתִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתִי תַּקָּנָה לְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, ג) "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן", אַף לְמִשְׁפָּחוֹת הַקְּהָתִי אֲנִי עוֹשֶׂה תַּקָּנָה שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בְּבוֹאָם אֶל קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם" וְגוֹ', מִנַּיִן, מִמַּה שֶׁקָּרִינוּ בְּעִנְיַן אַל תַּכְרִיתוּ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לג, ח) "הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו", מְדַבֵּר בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֻתֻּמֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ" (תהלים שם) "לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ", שֶׁהֵם מְיַחֲלִים לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל עֵת, "לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב" בְּעָשְׁרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם, עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, וְעֶשֶׂר בִּגְבוּלִין, וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ חַטָּאת וְאָשָׁם (זִבְחֵי שְׁלָמִים) וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר חַטַּאת הָעוֹף וְאָשָׁם תְּלוּי וְלוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים וּמוֹתַר הָעֹמֶר וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת. עֶשֶׂר בִּגְבוּלִין תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה וְרֹאשִׁית הַגֵּז וְהַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּיבָה וּפִדְיוֹן הַבֵּן וּפֶטֶר חֲמוֹר וְגֶזֶל הַגֵּר וַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּכוֹרוֹת וְהַבִּכּוּרִים וְהַמּוּרָם (מֵאֵיל) [מִן הַ]תּוֹדָה וּמֵאֵיל נָזִיר וְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים, הֲוֵי "וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב". אַל תַּכְרִיתוּ אֶת שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקָּהָתִי, צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקֹּרַח עָתִיד לַעֲמֹד וְלַחֲלֹק עַל הַכְּהֻנָּה,

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בְּשִׁבִיל קֹרַח נְאַבֵּד אֶת הַלְוִיִּם. [אַל תַּכְרִיתוּ] זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מח, ט) "לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְנִדְבַּק עִם הַלִּסְטִים, [וְנִתְפַּס] וְנִתְפַּס בָּנוּ עִמָּהֶם, אָמַר הַמֶּלֶךְ מָה אֶעֱשֶׂה אֶהֱרֹג אֶת הַלִּסְטִים אֶפְשָׁר אֶהֱרֹג בְּנִי עִמָּהֶם, [בַּשְׁבִיל בְּנִי אֲנִי מְכַפֵּר אוֹתָם עַכְשָׁיו], כָּךְ הָיוּ הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הַמִּשְׁכָּן, [שֶׁנֶּאֱמַר] (במדבר ז, ט) "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן", וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בְּקֹרַח שֶׁעָתִיד לַחֲלֹק עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַהֲרֹג אוֹתָם בַּמִּדְבָּר אִי אֶפְשָׁר, לָמָּה, שֶׁנָּטַל חֲצִי שְׁמוֹ וְנָתַן עָלָיו [י"ה שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל קְהָת] הַקְּהָתִי, לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר "לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי". אַל תַּכְרִיתוּ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "טוֹב ה' לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיוֹדֵעַ חוֹסֵי בּוֹ", אֵין מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמָּרְדָה עָלָיו מְדִינָה שׁוֹלֵחַ בָּהּ אַנְדְּרָלְמוּסְיָא וְהוֹרֵג הַטּוֹבִים עִם הָרָעִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא מְאַבֵּד אֶת הָרְשָׁעִים וּמְמַלֵּט אֶת הַצַּדִּיקִים, חָטְאוּ דּוֹר אֱנוֹשׁ אִבֵּד אוֹתָם וְהִצִּיל אֶת חָנוֹךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, כד) "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים", לָמָּה, "בְּיוֹם צָרָה יוֹדֵעַ חוֹסֵי בּוֹ". דּוֹר הַמַּבּוּל הִכְעִיסוּהוּ וְאִבְּדָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם", וְהִצִּיל לְנֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, ח) "וְנֹחַ מָצָא חֵן". וְכֵן הַסְּדוֹמִיִּים [הִכְעִיסוּהוּ] וְאִבְּדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, כד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם" וְגוֹ', וְהִצִּיל לְלוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה". הֲבִיא חֹשֶׁךְ עַל הַמִּצְרִיִּים (שמות י, כג) "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם", (תהלים קלו, י) "לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם", (במדבר ג, יג) "הַקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", לָמָּה, "בְּיוֹם צָרָה יוֹדֵעַ חוֹסֵי בּוֹ". יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם בָּאוּ לַמִּדְבָּר עָשׂוּ אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, חוּץ מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֶּאְסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי", מִיָּד עָמַד מֹשֶׁה וְהָרַג לַחוֹטְאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כח) "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה" וְגוֹ', וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁנִּתְּנוּ נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם, נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן "אַל תַּכְרִיתוּ". בְּמָקוֹם אֶחָד נֶאֱמַר "פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי", וְחָזַר וְאָמַר (במדבר א, מט) "אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד", אָמַר לֵיהּ לָמָּה, אָמַר לֵיהּ לְהוֹצִיא מִן הַגְּזֵרָה, שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל עֲתִידִין לְהַכְעִיס לְפָנָיו, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם (במדבר יד, כט) "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם", לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר עַל בְּנֵי לֵוִי "וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לָמָּה, שֶׁהֵן שֶׁלִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, יב) "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם", שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּקְרִיב אֶת עַצְמוֹ מְעַט, מַקְרִיבִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה, וְהֵן קֵרְבוּ עַצְמָן, כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה (שמות לב, כו) "מִי לַה' אֵלָי", וְלֹא עוֹד אֶלָּא [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], (במדבר א, נ) "וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּבְדַּק בְּדָבָר וְנִמְצָא נֶאֱמָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲמִינוֹ לְעוֹלָם, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ, שֶׁנִּבְדַּק בַּעֲמָלֵק, וְעָשָׂה בּוֹ כַּתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמָלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֶב" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא מִשֶּׁבָּטְךָ אֲנִי מַעֲמִיד שֶׁיִּפָּרַע בַּעֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, יד) "מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק" [מַהוּ] "מִנִּי אֶפְרַיִם" בִּלְבַד לְשָׁרֵשׁ בְּצָתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַחֲרֶיךָ בִּנְיָמִין" הִנִּיחַ לְשָׁאוּל בֶּן קִישׁ שֶׁהוּא בֶּן יְמִינִי הוּא מְשָׁרְשׁוֹ. [דָּבָר אַחֵר "מִנִּי אֶפְרַיִם"] נִבְדַּק שָׁאוּל, וְלֹא נִמְצָא נֶאֱמָן בְּפִקְדוֹנוֹ, אֶלָּא (שמואל א טו, ט) "וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל אֲגָג", מַחֲזִירוֹ אַחֲרָיו וְנִטְלָה הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֶיךָ בִּנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ". וְאַף הַשֵּׁבֶט הַזֶּה בָּדַקְתִּי אוֹתוֹ וְנִמְצְאוּ שׁוֹמְרִים בִּכְבוֹדִי, וְנָתְנוּ נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַׁת שְׁמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כז) "שִׂימוּ אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ" "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה", וְלֹא נָשְׂאוּ לָהֶם פָּנִים, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מְבָרְכָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ט) "הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו", וְאַף אֲנִי מְקָרְבוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ (פלטנטירין) [פְּלָמְנָטְרִין] שֶׁלִּי, וְאֵינִי מַאֲמִין בֵּיתִי וּקְרֻדָּשְׁתִּי [אֶלָּא] לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א, נ) "וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם" וְגוֹ', וּמַה שֶּׁאָמַרְתִּי לְךָ (שם, מט) "אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד" לְהוֹצִיאָם מִן הַגְּזֵרָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לִגְזֹר עַל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּבוֹד גָּדוֹל אֲנִי חוֹלֵק לָהֶם, שֶׁאַתָּה מוֹנֶה אוֹתָם לְעַצְמָן בְּדִבּוּר "פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי", וּמָה אִם לַלְוִיִּם שֶׁנּוֹשְׂאִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּבַּדְתִּי אוֹתָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לִבְנֵי קְהָת הַנּוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר לָהֶם "אַל תַּכְרִיתוּ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמָה אִם בְּנֵי קְהָת בִּשְׁבִיל שֶׁיִּרְאוּ אוֹתִי חָלַקְתִּי לָהֶם כָּבוֹד, כְּךָ כָּל מִי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִמֶּנִּי אֵינִי מַכְרִית שְׁמוֹ מִן הָעוֹלָם, מִמִּי אַתָּה לָמֵד מִיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לה, יט) "לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב" וְגוֹ', וּמָה אִם אוֹתָם שֶׁהֵיוּ גֵּרִים עַל שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנִי כָּךְ עָשִׂיתִי לָהֶם, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ רְצוֹנִי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יִכָּרֵתוּ וְלֹא יִשָּׁמֵד שְׁמָם מִלְּפָנַי, אֶלָּא חַיִּים וְקַיָּמִים הֵם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם".

רמז תרצו

פרשת נשא

(במדבר ה א-ד) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַצִּוּוּי מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, תַּלְמוּד לוֹמַר "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזְּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", הָא לְמַדְנוּ שֶׁהַצִּוּוּי מִיָּד בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה. לְדוֹרוֹת מִנַּיִן כּוֹ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז שע"ז). וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לָנָפֶשׁ. לָמָּה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט, כ) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיִשַּׁלְּחוּ" וְגוֹ', הֲרֵי אַזְהָרָה לַטְּמֵאִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה. וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה. מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי

מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם", הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין אִם נִדְחוּ טְמֵאִין מִמַּחֲנֵה אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ קַל וָחֹמֶר מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה הֶחָמוּר, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, קַל וָחֹמֶר, אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה" וְגוֹ' אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן לָהֶן אֶת הַמִּחְיצוֹת.

וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לָנֶפֶשׁ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁלֹשְׁתָּן בְּמָקוֹם אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמִצֹּרָע (ויקרא ג, מו) "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ", מִצֹּרָע הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל וְלִמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ מַה מְּצֹרָע שֶׁהַחֲמָרָה טֻמְאָתוֹ וְחָמוּר שִׁלּוּחוֹ מְשַׁלּוּחַ חֲבֵרוֹ אַף כָּל שֶׁהַחֲמָרָה טֻמְאָתוֹ חָמוּר שִׁלּוּחוֹ מְשַׁלּוּחַ חֲבֵרוֹ, מִכָּאן מָנוּ חֲכָמִים לִמְחִיצוֹת. כָּל שֶׁהַזָּב מְטַמֵּא מְצֹרָע מְטַמֵּא, חָמוּר מְצֹרָע שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָה. כָּל שֶׁהַמֵּת מְטַמֵּא הַזָּב מְטַמֵּא, חָמוּר הַזָּב שֶׁמְּטַמֵּא תַּחַת אֶבֶן מְסַמֵּא. כָּל שֶׁטְּבוּל יוֹם מְטַמֵּא טְמֵא מֵת מְטַמֵּא, חָמוּר טְמֵא מֵת שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם. כָּל שֶׁמְּחֻסָּר כִּפּוּרִים פּוֹסֵל טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל, חָמוּר טְבוּל יוֹם שֶׁהוּא פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה וְגוֹ'. לָמָּה נֶאֱמַר. אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר טְמֵאִים מְנַיִן. הָיָה רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר אִם נִדְחוּ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ קַל וָחֹמֶר מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה הֶחָמוּר, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה" וְגוֹ' לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה. בְּכָל אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ", בְּכָל אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד גְּדוֹלִים וְאֶחָד קְטַנִּים בְּמַשְׁמָע. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כָּעִנְיָן שֶׁעָנַשׁ, מַה מָּצִינוּ בְּמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא עָנַשׁ אֶלָּא גְּדוֹלִים שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה", אַף כָּאן לֹא הִזְהִיר אֶלָּא גְּדוֹלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ" אֶחָד גְּדוֹלִים וְאֶחָד קְטַנִּים בְּמַשְׁמָע. יֹאמַר טְמֵא נֶפֶשׁ וְאַל יֹאמַר זָב (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקנ"ג). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יָכוֹל דְּחֻקּוּ זָבִים וּמְצֹרָעִים וְנִכְנְסוּ לַעֲזָרָה בְּפֶסַח הַבָּא בְּטֻמְאָה יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לָנֶפֶשׁ", בִּזְמַן שֶׁטְּמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין זָבִין וּמְצֹרָעִים מִשְׁתַּלְּחִין, אֵין טְמֵאֵי מֵתִים מִשְׁתַּלְּחִין אֵין זָבִין וּמְצֹרָעִין מִשְׁתַּלְּחִין.

רמז תרצז

תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ אֶלָּא הָאָדָם מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּסִינַי שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עָלָיו אָמְרָה תּוֹרָה (שמות לד, ג) "גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ" וְגוֹ', נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה אָמְרָה תּוֹרָה (שם יט, יג) "בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר".

וְכֵן מָצִינוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֹהֶל מוֹעֵד נָטוּי אָמְרָה תּוֹרָה וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב, הֶגְלַל הַפָּרֹכֶת הֻתְּרוּ זָבִין וּמְצֹרָעִים לִכָּנֵס לְשָׁם. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ד) "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" יָכוֹל אַף בְּמַעֲשֵׂר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא", מַה קֹּדֶשׁ שֶׁהוּא בַּמִּקְדָּשׁ אֵין בָּאִין אֶלָּא אַחַר בִּיאַת שֶׁמֶשׁ אַף קֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ בַּמִּקְדָּשׁ אֵין בָּאִים לוֹ אֶלָּא אַחַר בִּיאַת שֶׁמֶשׁ. (אף) [או] אֲנִי אֲרַבֶּה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע", שֶׁאֲנִי אוֹמֵר מַה מִּקְדָּשׁ אֵין בָּאִין לוֹ אֶלָּא לְאַחַר בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ אַף הַקֹּדֶשׁ אֵין בָּאִין לוֹ אֶלָּא לְאַחַר בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ. אִי מַה מִּקְדָּשׁ אֵין מְחֻסְּרֵי כִּפָּרָה בָּאִין לוֹ אַף הַקֹּדֶשׁ אֵין מְחֻסְּרֵי כִּפָּרָה בָּאִין לוֹ וְאִלּוּ קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, אַף אֲנִי אָבִיא קָדְשֵׁי הַגְּבוּלִין שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא לְאַחַר בִּיאַת הַשֶּׁמֶשׁ וְלָמָּה מִעַטְתִּ הַמַּעֲשֵׂר. מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱכָל בִּטְבוּל יוֹם. אֵין בְּמַשְׁמָע "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע" אֶלָּא הַיּוֹלֶדֶת. אֲבָל אוֹמֵר אֲנִי מַה יּוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא אַף אֲנִי מְרַבֶּה כָּל הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא כָּמוֹהָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְרַבּוֹת אֶת הַטְּמֵאִין בְּמַגַּע וְלֹא בְמַשָּׂא. אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא בְּמִי שֶׁנִּטְמָא בַּחוּץ אַל יִכָּנֵס לְפָנִים, אֲבָל הַנִּטְמָא בְּפָנִים אַל יֵצֵא לַחוּץ. אָמַרְתָּ וְלֹא יִטַּמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם. וּמִנַּיִן אִם יִהְיוּ שׁוֹגְגִין יִהְיֶה בַּהֲבָאַת חַטָּאת. אָמַרְתָּ (שם ה, ו) "אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' עַל חַטָּאתוֹ" וְגוֹ' יָכוֹל אַף הַמְּטַמְּאָה טֻמְאָה קַלָּה בְּתוֹךְ הַשּׁוּק יְהֵא בַּהֲבָאַת חַטָּאת וְכִי הֵיכָן הִיא עֲשׂוּיָה וְלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל הֶבְאַת חַטָּאת עַל מִי שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ שׁוֹגֵג. וּמִנַּיִן אִם הָיוּ מְזִידִין בְּהִכָּרֵת. אָמַרְתָּ (במדבר יט, כ) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא" וְגוֹ', אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא הָזָּה כָּל עִיקָּר. "טָמֵא" לְרַבּוֹת שֶׁהֻזָּה וְלֹא שָׁנָה, "יִהְיֶה" לְרַבּוֹת שֶׁהֻזָּה וְשָׁנָה וְלֹא טָבַל, "עוֹד" לְרַבּוֹת שֶׁהֻזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל וְלֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, ["טֻמְאָתוֹ] בּוֹ" לְרַבּוֹת שֶׁהֻזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ וְלֹא הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ. לְכֻלָּם בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, בַּהֲבָאַת חַטָּאת וּבְהִכָּרֵת. וִישַׁלְּחוּ טָמֵא, יְשֻׁתַּלַּח טָמֵא מֵת מִמְּקוֹם טְבוּל יוֹם. וִישַׁלְּחוּ צָרוּעַ, יְשֻׁתַּלַּח מִצָּרַע מִמְּקוֹם הַזָּב. יָכוֹל כֻּלָּם יְשֻׁתַּלְּחוּ חוּץ לְמַחֲנֶה אַחַת. אָמַרְתָּ וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה רִבָּה כָּאן מַחֲנֶה אַחַת, אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם רִבָּה כָּאן שְׁתֵּי מַחֲנוֹת.

רמז תרצח

וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם. רִבָּה כָּאן שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. יָכוֹל כֻּלָּן יְשֻׁתַּלְּחוּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת אֶפְשָׁר שֶׁהֵן נֶחְלָקִין זֶה לְמָקוֹם זֶה וְזֶה לְמָקוֹם זֶה, הָא מָה הַדָּבָר הֶחָמוּר שֶׁבְּכֻלָּן חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת זֶה מְצֹרָע. מִכָּאן נָתְנוּ חֲכָמִים מְחִיצוֹת וְאָמְרוּ עֶשֶׂר קְדֻשׁוֹת הֵן. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קְדוֹשָׁה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, וּמַה קְּדֻשָּׁתָהּ, שֶׁמְּבִיאִין מִמֶּנָּה הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִכָּל הָאֲרָצוֹת. אֶרֶץ כְּנַעַן מְקֻדֶּשֶׁת מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, שֶׁאֶרֶץ כְּנַעַן כְּשֵׁרָה לְבֵית הַשְּׁכִינָה וְאֵין

עֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּשֵׁרָה לְבֵית הַשְּׁכִינָה. עָרֵי חוֹמָה מְקֻדָּשׁוֹת מִן הָאָרֶץ, שֶׁמְּצָרְעִין הוֹלְכִין בְּכָל הָאָרֶץ וְאֵינָם הוֹלְכִין בְּעָרֵי חוֹמָה. יְרוּשָׁלַיִם מְקֻדָּשׁ מֵעָרֵי חוֹמָה, שֶׁקְּדֻשִּׁים קַלִּים וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָלִין בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵין נֶאֱכָלִין בְּעָרֵי חוֹמָה. הַר הַבַּיִת מְקֻדָּשׁ מִירוּשָׁלַיִם, שֶׁזָּבִין וְזָבוֹת נִכְנָסִים בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵין נִכְנָסִים בְּהַר הַבָּיִת. הַחֵיל מְקֻדָּשׁ מֵהַר הַבַּיִת, שֶׁנָּכְרִים וּטְמֵאֵי מֵת נִכְנָסִין בְּהַר הַבַּיִת וְאֵין נִכְנָסִין לַחֵיל. עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל מְקֻדֶּשֶׁת מֵעֶזְרַת הַנָּשִׁים, שֶׁמְּחֻסְּרֵי כִפּוּרִים נִכְנָסִין לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים וְאֵין נִכְנָסִין לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל. יִשְׂרָאֵל מְעֹרָבֵי שֶׁמֶשׁ נִכְנָסִים לְעֶזְרַת הַכֹּהֲנִים עַל רֹחַב אַחַת עֶשְׂרֵה וְעַל אֹרֶךְ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אֲבָל לֹא הָיוּ עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן, וְהַלְוִיִּם הָיוּ עוֹמְדִים עַל הַדּוּכָן אֲבָל לֹא הָיוּ נִכְנָסִים לִפְנִים מִכָּאן, וּבַעֲלֵי מוּמִים כֹּהֲנִים פְּרוּעֵי רֹאשׁ וּשְׁתוּיֵי יַיִן הָיוּ נִכְנָסִים לִפְנִים מִכַּאן, אֲבָל לֹא הָיוּ נִכְנָסִים לֹא לְאוּלָם וְלֹא לַהֵיכָל וְלֹא לְסִבִּיבוֹת הַמִּזְבֵּחַ אַרְבַּע אַמּוֹת. וּשְׁאַר הַכֹּהֲנִים נִכְנָסוּ לְאוּלָם וְלַהֵיכָל וְלִסְבִיבוֹת הַמִּזְבֵּחַ אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲבָל לֹא הָיוּ נִכְנָסִין לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. וְכֹהֵן גָּדוֹל הָיָה נִכְנָס לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אַרְבָּעָה פְּעָמִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

רמז תרצט

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לַהֵיכָל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן פּוֹרְשִׁין מִן הַהֵיכָל בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה כָּךְ הָיוּ פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, עֲלִיָּה הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת מִכֻּלָּם, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹלִים לְשָׁם אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָהֶם צֹרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גַּג הָיָה מְקֻדָּשׁ מִן הָעֲלִיָּה, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹלִים לְשָׁם אֶלָּא אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים לְתַקֵּן.

זָב זָה זָב גָּמוּר. כָּל זָב זֶה שֶׁרָאָה רְאִיָּה אַחַת. צָרוּעַ זֶה מֻסְגָּר. כָּל צָרוּעַ זֶה מֻחְלָט. כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא. יָכוֹל שֶׁאֵין לְהִיוֹת מִשְׁתַּלֵּחַ אֶלָּא אָדָם, שֶׁהוּא יָכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּחַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא" לְרַבּוֹת כֵּלִים הַנּוֹגְעִים בַּמֵּת, וְכָל טָמֵא לְרַבּוֹת שְׁאָר כָּל הַמִּטַּמְּאִין שֶׁיִּרְאוּ קֹדֶם לְרֶגֶל. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְרַבּוֹת עָרֵי חוֹמָה. וּבִצַּד הַשֵּׁנִי וִישַׁלְּחוּ, זָב שֶׁבִּשָּׁעָה שֶׁהֵם עוֹשִׂין הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה זָבִין וְזָבוֹת, יוֹלְדוֹת, לֹא הָיוּ אוֹכְלִין מִמֶּנּוּ, אִם אָכְלוּ הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. מִזָּכָר זֶה טָבוּל יוֹם. עַד נִקְבָּה לְרַבּוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. מִזָּכָר עַד נִקְבָּה תְּשַׁלְּחוּ אֶל מְחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם. חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא הַמְשַׁלְּחִים לֹא הִצְרִיכוּ, וּמִנַּיִן אַף הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לֹא הִצְרִיכוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן עֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כֵּן עֲשׂוּ, מַעֲצָמָן עֲשׂוּ, לֹא הִצְרִיכוּ שֶׁיַּעֲשׂוּם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מִזָּכָר עַד נִקְבָּה תְּשַׁלְּחוּ (כְּתוּב בְּרֶמֶז תק"ע). אָמַר רַב קְטִינָא אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּכְנִיס טָמֵא שֶׁרֶץ לְמִקְדָּשׁ חַיָּב חַטָּאת, שֶׁרֶץ עַצְמוֹ פָּטוּר. מַאי טַעְמָא. אָמַר קְרָא מִזָּכָר עַד נִקְבָּה תְּשַׁלְּחוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, יָצָא זֶה

שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה. לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ, מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ פְּרָט לִכְלֵי חֶרֶס דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַאי טַעְמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה. לֹא, מִשּׁוּם שֶׁנַּעֲשָׂה אַב הַטֻּמְאָה, יָצָא כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה.

רמז תש

רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לָנָפֶשׁ" אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר טְמֵאִים מְנָלָן, קַל וָחוֹמֶר הוּא וּמָה אִם נִדְחוּ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ קַל וָחוֹמֶר מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה חָמוּר, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנְשָׁתָ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין, מִזָּכָר וְעַד נְקֵבָה אֵין לִי אֶלָּא זָכָר וּנְקֵבָה, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּשַׁלְּחוּ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיְּכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּחַ, שֶׁאֵין יָכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּחַ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם", אֵין לִי אֶלָּא אָדָם, כֵּלִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּשַׁלְּחוּם". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ אֶחָד אָדָם וְאֶחָד כֵּלִים בְּמַשְׁמָע. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הֲרֵי אַתָּה דָּן הוֹאִיל וְאָדָם מְטַמֵּא בִּנְגָעִים וְכֵלִים מְטַמְּאִים בִּנְגָעִים, מָה אָדָם טָעוּן שִׁלּוּחַ אַף כֵּלִים יִטָּעֲנוּ שִׁלּוּחַ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּאָדָם שֶׁמְּטַמֵּא עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב [לְפִיכָךְ טָעוּן שִׁלּוּחַ] תֹּאמַר בְּכֵלִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִים עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְפִיכָךְ לֹא יִטָּעֲנוּ שִׁלּוּחַ, הֲרֵי אֶבֶן הַמְּנֻגַּעַת תּוֹכִיחַ שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּטְעוּנָה שִׁלּוּחַ, הִיא תּוֹכִיחַ בִּכֵלִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְטַמְּאִין עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב (לְפִיכָךְ) יִטָּעֲנוּ שִׁלּוּחַ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ" מַה זָּכָר וּנְקֵבָה מְיֻחָדִין שֶׁהֵן רְאוּיִן לֵעָשׂוֹת אַב הַטֻּמְאָה וּטְעוּנִין שִׁלּוּחַ אַף כָּל שֶׁרְאוּי לֵעָשׂוֹת אַב הַטֻּמְאָה טָעוּן שִׁלּוּחַ, יָצָא פָּחוֹת מִשֶּׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ שֶׁאֵין רָאוּי לֵעָשׂוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּכָל הַתּוֹרָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבָשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ" עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנַשׁ הַכָּתוּב כָּרֵת, אוֹ לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא עַל כִּבּוּס בְּגָדִים, אָמַרְתָּ מַה הֶחָמוּר לֹא עָנַשׁ בּוֹ עַל כִּבּוּס בְּגָדִים נִבְלָה קַלָּה דִּין הוּא שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בּוֹ עַל כִּבּוּס בְּגָדִים. אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יִגְעוּ לֹא בָּאָרוֹן וְלֹא בַּנּוֹשְׂאִין אֲבָל יִתְּנוּ לָהֶם מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם". וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם. מִכָּאן אָמְרוּ שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת הֵן, מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּמַחֲנֵה לְוִיָּה וּמַחֲנֵה שְׁכִינָה. מִפֶּתַח יְרוּשָׁלַיִם עַד הַר הַבַּיִת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, מִפֶּתַח הַר הַבַּיִת עַד הָעֲזָרָה מַחֲנֵה לְוִיָּה, מִפֶּתַח הָעֲזָרָה וְלִפְנִים מַחֲנֵה שְׁכִינָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם".

רמז תשא

חֲבִיבִין הֵן יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא טז, טז) "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם" וְאוֹמֵר וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם, וְאוֹמֵר (במדבר לה, לד) "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה כֹּחַ עֲבֵירָה קָשֶׁה, עַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵירָה לֹא הָיוּ בָּהֶן זָבִין וּמְצֹרָעִין, מִשֶּׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵירָה הָיוּ בָּהֶם זָבִים וּמְצֹרָעִים. לְפִי דַּרְכֵּנוּ לְמַדְנוּ שֶׁשִּׁלְשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ אֵרְעוּ בוֹ בַּיּוֹם וְכוּ' (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שס"ג). וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשַׁלְּחוּ. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" מְלַמֵּד שֶׁאַף הַטְּמֵאִים לֹא עִכְּבוּ.

(במדבר ה ה-ז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם. לָמָּה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ה, כא-כד) "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל" וְגוֹ', [אֲבָל בְּגוֹזֵל הַגֵּר לֹא שָׁמַעְנוּ (בְּכָל הַתּוֹרָה), תַּלְמוּד לוֹמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם" בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל גּוֹזֵל הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת שֶׁיְּשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים וְאֹשֶׁם לַמִּזְבֵּחַ. זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְחָסֵר בָּהּ דָּבָר אֶחָד וְחָזַר וּשְׁנָאָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר לֹא שְׁנָאָהּ אֶלָּא עַל שֶׁחָסֵר בָּהּ דָּבָר אֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לֵּאמֹר" צָרִיךְ לִדְרֹשׁ. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" לְהַשְׁווֹת אֶת הָאִשָּׁה לָאִישׁ בְּכָל חַטָּאוֹת וּנְזָקִים שֶׁבַּתּוֹרָה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שם שם, לד) "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם", וְאוֹמֵר "שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", לְתַלְמוּדוֹ הוּא בָּא. תְּנַן הָתָם, בָּא סְמָן הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הָעֶלְיוֹן אוֹ חוֹלָצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב וְכֵן תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם, הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה, מָה אִישׁ בְּסְמָן אֶחָד אַף אִשָּׁה בְּסְמָן אֶחָד, מָה אִישׁ תַּחְתּוֹן וְלֹא עֶלְיוֹן אַף אִשָּׁה תַּחְתּוֹן וְלֹא עֶלְיוֹן. כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ה, כא-כב) "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל אוֹ מָצָא אֲבֵדָה" וְגוֹ' אֵין לִי אֶלָּא מְשַׁקֵּר בְּאֵלּוּ מְשַׁקֵּר בַּמָּקוֹם, בִּשְׁאַר כָּל דָּבָר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם". לְמִעֹל מַעַל אֵין מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁקּוּר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ז, א) "וַיִּמְעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל (ב')] [בַּחֵרֶם"], וְאוֹמֵר "וַיָּמָת שָׁאוּל בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל בַּה'", וְאוֹמֵר בְּעָזְיָהוּ (דהי"ב כו, יח) "צֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כִּי

מַעֲלָתָ", וְאוֹמֵר (להלן פסוק יב) "וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל", הָא אֵין מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁקּוּר. וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא". וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא הַכֹּל בְּמַשְׁמָע, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַגֵּרִים בְּמַשְׁמָע. מַשְׁמָע מֵבִיא אֶת אֵלּוּ וּמֵבִיא אֶת הַקָּטָן. אָמַרְתָּ, וּמָה אִם עֲבוֹדָה זָרָה חֲמוּרָה פָּטַר בָּהּ אֶת הַקָּטָן קַל וָחוֹמֶר לְכָל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. וְאָשְׁמָה נֶפֶשׁ הַהִיא. לָמָּה נֶאֱמַר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר לְגוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאָשָׁם וְלֹא הִסְפִּיק לְהָבִיא עַד שֶׁמֵּת שֶׁהַיּוֹרְשִׁין פְּטוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר ["וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא". אִי כְּשֵׁם שֶׁפְּטוּרִין מִן הָאָשָׁם כָּךְ יְהוּ פְּטוּרִים מִן הַקֶּרֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר] "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ". וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ. לָמָּה נֶאֱמַר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר הַמַּדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא".

וְהִתְוַדּוּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ה, ה) "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאת שֶׁטְּעוּנָה וִדּוּי, אָשָׁם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, זֶה בָּנָה אָב לְכָל הַמַּמְתִּין שֶׁטְּעוּנִין וִדּוּי. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא" יִתְוַדֶּה עַל חֵטְא אֲשֶׁר חָטָא, (שם) "עָלֶיהָ" עַל הַחַטָּאת כְּשֶׁהִיא קַיֶּמֶת, לֹא מִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה. אֵין בְּמַשְׁמָע שֶׁיִּתְוַדֶּה הַיָּחִיד אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. וּמִנַּיִן אַף מִיתוֹת וּכְרִיתוּת. אָמַרְתָּ חַטָּאת חַטָּאתָם כָּל (חַטָּאתָם) [חַטָּאת] לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. כִּי יַעֲשׂוּ לְרַבּוֹת מִצְוַת עֲשֵׂה. אֵין בְּמַשְׁמָע וִדּוּי אֶלָּא יָחִיד. מִנַּיִן אַף לְצִבּוּר. אָמַרְתָּ וְהִתְוַדּוּ. אֵין בְּמַשְׁמָע וִדּוּי אֶלָּא בָּאָרֶץ. מִנַּיִן אַף בַּגְּלוּת. אָמַרְתָּ "וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם", וְכֵן דָּנִיֵּאל אוֹמֵר (דניאל ח, ז) "לְךָ ה' הַצְּדָקָה" וְגוֹ', מִפְּנֵי מָה כִּי "חָטָאנוּ לָךְ".

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יִשְׂרָאֵל מִתְוַדִּים, וְאֵין מִתְוַדִּים לֹא עַל יְדֵי נָכְרִים וְלֹא עַל יְדֵי תּוֹשָׁבִים. אוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פָּרַט לְגֵרִים. אָמַרְתָּ אִישׁ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים. אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ שֶׁחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשׂוּ. (בְּ)[מ]כָל חַטֹּאת הָאָדָם. מִמַּה שֶּׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ, עַל הַגְּנֵבוֹת וְעַל הַגְּזֵלוֹת וְעַל לָשׁוֹן הָרַע. לְמִעֹל מַעַל. עַל אֲשָׁמוֹת מִתְוַדִּים. יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁהֵן מְבִיאִין, מִנַּיִן בִּזְמַן שֶׁאֵין מְבִיאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמְעֹל מַעַל" לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע בַּשֵּׁם לַשֶּׁקֶר וְהַמְקַלֵּל. וְאָשַׁם וְאָשְׁמָה לְרַבּוֹת כָּל חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁיִּתְוַדּוּ. יָכוֹל אַף הַנֶּהֱרָגִין עַל פִּי זוֹמְמִין. לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא.

וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ. וְלֹא עַל מַה שֶּׁעָשָׂה אָבִיו, שֶׁאִם אָמַר לוֹ תֵּן לִי פִּקָּדוֹנִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֵצֶל אָבִיךָ וְהוּא אוֹמֵר לֹא הִפְקַדְתָּ מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן, לְאַחַר זְמַן נִזְכַּר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם" וְלֹא עַל מַה שֶּׁעָשָׂה אָבִיו.

וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ה, כד) "וְשִׁלַּם אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ", אֵין לִי אֶלָּא עִקָּר דָּמִים, חֹמֶשׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ". וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו שָׁיְהֵא [הוּא] וְחֻמְשׁוֹ חֲמִשָּׁה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, חֻמְשׁוֹ שֶׁל סֶלַע. וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ" אֵין לִי אֶלָּא הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְהַיּוֹרֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ". הֲרֵי שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָנֶה וּבָא לְבֵית דִּין, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּנוֹ עַד שֶׁנִּמְצָא בַּעַל חוֹב שֶׁל נְגָזָל, מִנַּיִן שֶׁמּוֹצִיאִין מִיָּד הַגַּזְלָן וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב שֶׁל נְגָזָל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ" מִכָּל מָקוֹם. וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. כְּשֶׁהוּא בְּרֹאשׁוֹ מֵבִיא עָלָיו חֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאֵין מְבִיאִין עַל תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חֹמֶשׁ וְאָשָׁם. מְמַעֵט אֲנִי בְּגָנֵב שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם לְאַחַר שְׁבוּעָה, וְלֹא אֲמַעֵט בְּגַזְלָן אַחַר שְׁבוּעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ" כְּשֶׁהוּא בְּרֹאשׁוֹ מְבִיאִין עָלָיו חֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאֵין מְבִיאִין עַל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְעַל תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חֹמֶשׁ וְאָשָׁם. וַחֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו עַל הַחֹמֶשׁ לְבַד מִמֶּנּוּ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ מִנַּיִן שֶׁגּוֹבִין מִזֶּה וְנוֹתְנִין לְזֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ".

(במדבר ה ט) וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל וְגוֹ'. וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין. אֶלָּא בְּגֵזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, הֲרֵי שֶׁגָּזַל הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ וְשָׁמַע שְׁמֵת הַגֵּר וְהָיָה מַעֲלֶה כַּסְפּוֹ וַאֲשָׁמוֹ לִירוּשָׁלַיִם וּפָגַע בְּאוֹתוֹ הַגֵּר וּזְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה וּמֵת זָכָה הַלָּה בַּמֶּה שֶׁבִּידוֹ. דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיּוֹצִיא גְּזֵלוֹ מִתַּחַת יָדוֹ. בָּעֵי רָבִינָא, גֵּזֶל גֵּ"ר מַהוּ, אִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא אִשָּׁה אוֹ דִלְמָא אִרְחָא דְּקְרָא הוּא. אָמַר לֵיהּ רַב אַהֲרֹן לְרָבִינָא תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא אִישׁ אֵישׁ אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הַמּוּשָׁב הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ", אִישׁ אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזֹר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִים אִם לָאו, קָטָן אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזֹר עָלָיו, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים. (כָּתוּב בְּרֶמֶז שכ"ה). תָּנוּ רַבָּנָן, "אָשָׁם" זֶה קֶרֶן, "הַמּוּשָׁב" זֶה חֹמֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אָשָׁם זֶה אַיִל, וּלְמַאי נָפְקָא מִנַּהּ, לַאֲפוּקֵי מִדְּרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁהֶחֱזִירוֹ בַּלַּיְלָה לֹא יָצָא הֶחֱזִירוֹ חֲצָאִין לֹא יָצָא, הֶחֱזִירוֹ חֲצָאִין לֹא יָצָא מַאי טַעְמָא, אָשָׁם קָרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים הֲוֵי אוֹמֵר אָשָׁם זֶה קֶרֶן. תַּנְיָא אִידָךְ, אָשָׁם זֶה קֶרֶן, הַמּוּשָׁב זֶה חֹמֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אָשָׁם זֶה חֹמֶשׁ, וּמַאי נָפְקָא מִנַּהּ, לַאֲפוּקֵי מִמַּתְנִיתִין דְּתָנַן נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב, [אַדְרַבָּה חֹמֶשׁ מְעַכֵּב], כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (פסוק ז) וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ הֲוֵי אוֹמֵר אָשָׁם זֶה קֶרֶן. תַּנְיָא אִידָךְ, אָשָׁם זֶה קֶרֶן. הַמּוּשָׁב זֶה חֹמֶשׁ. וּבְגֵזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַמּוּשָׁב זֶה כֶּפֶל וּבְגְנֵבַת הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְהֵשִׁיב אֶת

אֶשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ הֲוֵי בְּמָמוֹן הַמְשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רָבָא, גָּזֵל הַגֵּר שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה לְכָל כֹּהֵן [וְכֹהֵן] לֹא יָצָא. [מַאי טַעְמָא], נְתִינָה כְּתִיבָא בֵּיהּ. אָמַר רָבָא, כֹּהֲנִים אֵין חוֹלְקִין גֶּזֶל הַגֵּר כְּנֶגֶד גֶּזֶל הַגֵּר. מַאי טַעְמָא אִשָּׁם קָרֵייהּ רַחֲמָנָא. וְאֵין חוֹלְקִין אָשָׁם כְּנֶגֶד אָשָׁם. וּמְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הֲווּ, וְאִם נָפְלוּ לוֹ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת בְּגֶזֶל הַגֵּר פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, דְּתְנַן הַלּוֹקֵחַ וְהַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, דְּאִי יוֹרְשִׁין הֲווּ הָא אָמַר מַר קְנוּ בְּתְפִיסַת הַבַּיִת חַיָּבִין וְנִפְקָא מִנַּהּ שֶׁגֶּזֶל חֵמֶץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת הֲווּ וּמַתָּנָה קָאָמַר רַחֲמָנָא דְּנַיְתִיב לְהוּ וְהָא לָא יָהֵיב לְהוּ וְלֹא מִידֵי דְּעַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא, דְּאִי יוֹרְשִׁין הֲווּ הָא קָא מוֹרִית לָהֶן אֲבוּהוֹן. תְּנוּ רַבָּנָן "לַה' לַכֹּהֵן" קְנָאוֹ הַשֵּׁם וּנְתָנוֹ לַכֹּהֲנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו הֲוֵי בְּכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תְּנוּ רַבָּנָן הָרֵי שֶׁהָיָה גּוֹזֵל כֹּהֵן מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצֵא לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדֵי תְּהֵא שֶׁלִּי וְדִין הוּא אִם בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת וּמַה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס לִרְשׁוּתָן, מִשֶּׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתָן אֵין אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדָן, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא נִכְנַס לִרְשׁוּתִן מִשֶּׁנִּכְנַס לִרְשׁוּתִן אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדָן. לֹא אִם אָמְרָתְּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ כָּךְ אֵין לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ תֹּאמַר (בְּדָבָר) [בְּגֶזֶל שֶׁכְּשֵׁם] שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ כָּךְ יֵשׁ לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ, אֶלָּא גְּזֵלוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֵּק לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, דְּאָתְיָא לַכֹּהֵן (ויקרא כז, כא) "לַכֹּהֵן" מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּה, דְּתַנְיָא (שם) "אֲחֻזָּתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, מִנַּיִן לְשָׂדֶה הַיּוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בְּיוֹבֵל וּגְאֻלָּה אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בְּיוֹבֵל וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי תְּהֵא שֶׁלִּי וְדִין הוּא בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" אֲחֻזָּתוֹ שֶׁלּוֹ, וְאֵין זוֹ שֶׁלּוֹ, הָא כֵּיצַד, יוֹצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. הַמֵּבִיא גְּזֵלוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֶשְׁמוֹ, יָצָא. הֵבִיא אֶשְׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵלוֹ, לֹא יָצָא, דַּאֲמַר קְרָא מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר וַעֲדַיִן לֹא כִּפֶּר. (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרע"ח). רַבִּי נָתָן אוֹמֵר "וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל", אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו. אַבָּא חָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּנִנְזָל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּגוֹזֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו" הָא בְּנִנְזָל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ וְהָלַךְ לְהָבִיא אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאָשָׁם וְלֹא הִסְפִּיק לְהָבִיא עַד שֶׁמֵּת שֶׁיּוֹרְשִׁין פְּטוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים" וְגוֹ'. כָּךְ הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא שׁוֹנֶה עַד שֶׁלֹּא בָּא (לכופרי) [לְזִפְרוֹנָה]. אֲבָל מִשֶּׁבָּא (מכופרי) [מִזִּפְרוֹנָה] אָמַר, (אֲפִלּוּ) נָתַן אֶת הַכֶּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר וּמֵת הַיּוֹרְשִׁין פְּטוּרִין וְאֵין מוֹצִאִין מִיָּד כֹּהֵן, וְקוֹרֵא אֲנִי עָלָיו (להלן

פסוק י) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה, וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר לוֹ הָבֵא אָשָׁם וְהַקְרֵב (כְּשֶׁהוּא), [וְהוּא] אוֹמֵר הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן וְגוֹ' אֶת שְׁצָרִיךְ כַּפָּרָה, יָצָא מֵת שֶׁכִּפָּרָה לוֹ נַפְשׁוֹ. מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר נָתַן הַכֶּסֶף לִיהוֹרְיב וְאָשָׁם לִידַעְיָה יָצָא, וְקוֹרֵא אֲנִי עָלָיו אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. אוֹ אֲפִלּוּ נָתַן הָאָשָׁם לִיהוֹרְיב וְכֶסֶף לִידַעְיָה יָצָא, וְקוֹרֵא אֲנִי עָלָיו אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים" יַחֲזֹר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר וְיִתְּנֵהוּ לִידַעְיָה וְיִזְכֶּה יְהוֹרְיב בְּשֶׁלּוֹ. וְאִם אֵין לְאִישׁ גּוֹאֵל. לְאִישׁ מַחֲזִירִין וְאֵין מַחֲזִירִין לְקָטָן. מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים. מִכָּאן אָמְרוּ מִשְׁמָרָה שֶׁזָּכְתָה בַּכֶּסֶף זָכְתָה בָּאַיִל. אֲשֶׁר יְכַפֶּר פְּרָט שֶׁיְּקוּדִּים אַיִל לְכֶסֶף. בּוֹ פְּרָט לְאַיִל שֶׁמֵּתוּ [בְּעָלָיו]. עָלָיו לְרַבּוֹת הָאַיִל שֶׁמֵּת. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי, אַתָּה אוֹמֵר עָלָיו מְכַפֵּר הוּא אֲשָׁמוֹ עָלָיו.

רמז תשב

(במדבר ה ט) וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בָּא הַכָּתוּב לְלַמ�ֵּדְךָ עַל מַקְדִּישׁ עֲרֵמָתוֹ עַד שֶׁלֹּא מֵרַח שֶׁהוּא פָּטוּר [מִן הַתְּרוּמָה] וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת. אוֹ אַף מְשֻׁמֶּרְחָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמ�ֵּדְךָ שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת כָּל גָּרְנוֹ תְּרוּמָה רַשַּׁאי, וּבִלְבַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָת. וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַתְּרוּמָה שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. אִסִּי בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר אִם מַעֲשֵׂר הַקַּל הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. דָּבָר אַחֵר אִם מַעֲשֵׂר [הַקַּל] שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּרֵאשִׁית הַגֵּז הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. אִסִּי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר אִם מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְכִי תְּרוּמָה מַקְרִיבִין לַכֹּהֵן, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן", לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כג, יט) "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ מַה יַּעֲשֶׂה לָהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה" בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁיִּהוּ נְתוּנִים לַכֹּהֲנִים. וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי וְגוֹ'. רִבָּה דְּבָרִים סְתוּמִים שֶׁאֵין מְפֹרָשִׁין בָּעִנְיָן הַזֶּה, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה, הַחַלָּה וְהַחֲרֹמִים (וְהָעוֹלוֹת) [וְהָעוֹרוֹת] וְהַבְּכוֹרוֹת וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּפִדְיוֹן הַבֵּן. (במדבר ה י) וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. [כָּל הַקָּדָשִׁים הָיוּ] בַּכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ". מִשֶּׁהַכָּתוּב בְּכָל הַקָּדָשִׁים וְנָתַן לַכֹּהֲנִים, וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנָטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לִבְעָלִים. וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר, כֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב אֶת הַזֶּבַח שֶׁלּוֹ אֲפִלּוּ בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הֲרֵי [עוֹרוֹ] שֶׁלּוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁלּוֹ.

רמז תשג

וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא יט, כד) "וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ", וְגוֹ' קֹדֶשׁ לַבְּעָלִים אוֹ קֹדֶשׁ לַכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" בְּנֶטַע רְבָעִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁיִּהוּ שֶׁל בְּעָלִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר, קֹדֶשׁ לַבְּעָלִים אוֹ קֹדֶשׁ לַכֹּהֵן, הֲרֵי אַתָּה דָּן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ וְנֶטַע רְבָעִי קָרוּי קֹדֶשׁ, אִם בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְמַדְתָּ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים אַף נֶטַע רְבָעִי לֹא יְהֵא אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים, תְּרוּמָה תּוֹכִיחַ שֶׁקְּרוּיָה קֹדֶשׁ וְאֵינָהּ אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים וְהִיא תּוֹכִיחַ לְנֶטַע רְבָעִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקְּרוּי קֹדֶשׁ לֹא יְהֵא אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים, אָמַרְתָּ הֶפְרֵשׁ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וְנֶטַע רְבָעִי טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם אִם לָמַדְתָּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים אַף נֶטַע רְבָעִי לֹא יְהֵא אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים, הֲרֵי בִּכּוּרִים יוֹכִיחוּ שֶׁטְּעוּנִים הֲבָאַת מָקוֹם וְאֵינָם אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים וְהֵם יוֹכִיחוּ לְנֶטַע רְבָעִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם לֹא יְהֵא אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים, אָמַרְתָּ הֶפְרֵשׁ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וּפִדְיוֹן וְנֶטַע רְבָעִי קָרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וּפִדְיוֹן וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקְּרוּיָה קֹדֶשׁ אֵינָהּ טְעוּנָה הֲבָאַת מָקוֹם וְלֹא בְּכוּרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטְּעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם אֲבָל אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, [הֲרֵי בְּכוֹר שֶׁקְּרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וְאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים וְהוּא יוֹכִיחַ לְנֶטַע רְבָעִי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקְּרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם] וְלֹא יְהוּ אֶלָּא שֶׁל כֹּהֲנִים, אִדּוּן שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת כְּאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וּפִדְיוֹן נֶטַע רְבָעִי קָרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וּפִדְיוֹן וְאַל יוֹכִיחַ תְּרוּמָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקְּרוּיָה קֹדֶשׁ אֵינָהּ טְעוּנָה הֲבָאַת מָקוֹם וּפִדְיוֹן וְלֹא בְּכוּרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטְּעוּנָה הֲבָאַת מָקוֹם [אֲבָל אֵינוֹ קָרוּי קֹדֶשׁ וְלֹא בְכוֹר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקְּרוּי קֹדֶשׁ וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם] אֲבָל אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, אֶלְמָד דָּבָר מִדָּבָר וְאִדּוּן דָּבָר מִדָּבָר אֶלְמָד דָּבָר הַשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים מִדָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים וְאַל אֶלְמָד דָּבָר הַשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים מִדָּבָר שֶׁלֹּא שָׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים (מָה) [אִם לְמַדְתִּי] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים אַף נֶטַע רְבָעִי לֹא יְהֵא אֶלָּא שֶׁל בְּעָלִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, קֹדֶשׁ לַבְּעָלִים אוֹ קֹדֶשׁ לַכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", לְמִי מוֹסִיפִין, לְמִי שֶׁכְּבָר נִתְּנוּ לוֹ.

רמז תשד

וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר יח, יט) "כָּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר (יַקְדִּישׁוּ) [יָרִימוּ] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִטְלוּם בִּזְרוֹעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" [מַגִּיד שֶׁטּוֹבַת הֲנָאַת קָדָשִׁים לִבַעֲלֵיהֶם]. הֲרֵי שֶׁמְּדַד לָהֶם בָּאָרֶץ

וְנִתְוַסְּפוּ אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם יָכוֹל קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה". (תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ") אוֹ אֲפִלּוּ מָדַד לוֹ בְּקֶפָּה וְנִתְוַסְּפוּ אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁפָּדָה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם וּמֵת קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד כֹּהֵן וְקוֹרֵא אֲנִי עָלָיו אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. קְדֻשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל, מַעֲשֵׂר בְּהֶמְתּוֹ וּמַעֲשַׂר כְּסָפִים וּשְׁלָמִים. קָדְשֵׁי כֹהֵן לַכֹּהֵן, חַטָּאת וַאֲשָׁמוֹת מַעֲשְׂרוֹת וּבְכוֹרוֹת. אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן. מַתָּנַת אִישׁ מַתָּנָה וְאֵין מַתָּנַת קָטָן מַתָּנָה. אֵין לִי אֶלָּא מַתָּנַת אִישׁ, מְנַיִן אַתָּה מְרַבֶּה אִשָּׁה וְיוֹרְשֵׁי קָטָן. אָמַרְתָּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה.

(במדבר ה יא-יב) אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ. יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, מִי שֶׁמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ. כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ הָיָה מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין [הַגָּדוֹל] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְמִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְמִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח לְשַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁשָּׁם מְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וְאֶת הַמְּצֹרָעִין וּמַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת. כֹּהֵן הָיָה מֵבִיא פְּיָלִי, שֶׁל חֶרֶס, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר. נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ. מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה, וְהַטַּבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ שָׁם וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ וּמַגְבִּיהָהּ וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ וְנוֹתֵן עַל הַמַּיִם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יז) "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". וְהָיָה כּוֹתֵב אֶת הַמְּגִלָּה (להלן פסוק יט) "וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ" וְגוֹ', מִכָּאן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁפּוֹתְחִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בַּתְּחִלָּה לִזְכוּת. וְעוֹד כְּתִיב "וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ' יִתֵּן ה' אֹתָךְ לְאָלָה" וְגוֹ'. וְכֵן שְׁלֹמֹה אָמַר (מלכים א' ח, לא-לב) "אֶת אֲשֶׁר יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְגוֹ' וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'. וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְגוֹ'. וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה לֹא הָיְתָה מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת וְהִיא מִתְמַלְאָה גִּידִין וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר הוֹצִיאוּהָ שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת הָעֲזָרָה. וּכְשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת הָאִשָּׁה כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִים אֶת הָאִישׁ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כב וכז) "וּבָאוּ" "וּבָאוּ". וּכְשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כט) "וְנִטְמְאָה" "וְנִטְמְאָה". אֲבָל אִם שְׁתָתָה וְנִמְצֵאת טְהוֹרָה, אִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת יוֹלֶדֶת [בְּצַעַר יוֹלֶדֶת בְּרָוח], כְּעוּרִים יוֹלֶדֶת יָפִים, שְׁחוֹרִים יוֹלֶדֶת לְבָנִים, קְצָרִים יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים, נְקֵבוֹת יוֹלֶדֶת זְכָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה כְּתֹב פָּרָשַׁת סוֹטָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא יוֹדַעַת אֵיזֶה שֵׁם הַכֹּהֵן מוֹחֵק בַּשְּׁבִילָהּ וְהַאֵיךְ הִיא מִתְפָּרְסֶמֶת. הָדָא הוּא דִּכְתִיב "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ". אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלִין לָהּ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם [אוֹ שָׁלֹשׁ] רַבִּי (יִשְׁמָעֵאל)

[שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר, אֵין זְכוּת תּוֹלָה בְּמַיִם הַמָּרִים, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן נִמְצֵאתָ מַדְהֶה [אַתָּה אֶת הַמַּיִם בְּפָנֶיךָ] כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת, וּמוֹצִיא לַעַז עַל הַטָּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ לוֹמַר טְמֵאוֹת הָיוּ, אֶלָּא שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהֶם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לְעוֹלָם הַזְּכוּת תּוֹלָה בְּמַיִם הַמָּרִים, אֲבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה שׁוּב אֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת וּמִתְנַוֶּנֶת וְהוֹלֶכֶת, וְאֵינָהּ מֵתָה אֶלָּא בְּאוֹתָהּ מִיתָה דִּכְתִיב (משלי ו, טז-יט) "שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא ה' וְשֶׁבַע תּוֹעֲבַת נַפְשׁוֹ". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שִׁבְעָה דְּבָרִים הַלָּלוּ בְּסוֹטָה הֵם אֲמוּרוֹת. (שם) "עֵינַיִם רָמוֹת" שֶׁהָאִשָּׁה הַסּוֹטָה תּוֹלָה עֵינֶיהָ לְאִישׁ אַחֵר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ג, טז) "יַעַן כִּי גָּבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם". "לְשׁוֹן שָׁקֶר", שֶׁהִיא נוֹאֶפֶת עִם אִישׁ אַחֵר וּמִתְעַבֶּרֶת מִמֶּנּוּ [וּמְשַׁקֶּרֶת לְבַעֲלָהּ] וְאוֹמֶרֶת לְבַעֲלָהּ מִמְּךָ אֲנִי מְעֻבֶּרֶת. "וְיָדַיִם שׁוֹפְכוֹת דָּם נָקִי" שֶׁהַנּוֹאֵף נִכְנָס עַל מִנָּת שֶׁאִם יִתְפֹּס יַהֲרֹג אוֹ יֵהָרֵג. (שם) "לֵב חוֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן" שֶׁהַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת אֵין מַחְשְׁבוֹתֵיהֶם בְּכָל שָׁעָה אֶלָּא אָוֶן, אֵימָתַי הֵם חוֹטְאִים, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה [בְּאֵיזֶה יוֹם] בְּאֵיזֶה מָקוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה. "רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה", בְּוַדַּאי שֶׁמְּמַהֲרִים לַעֲשׂוֹת הַחֵטְא. (שם) "יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר", שֶׁאִם יִתְפְּשׂוּ הֵם מְכַזְּבִים וּמְשַׁקְּרִים וְנִשְׁבָּעִים וְאוֹמְרִים מְסִיחִים הָיִינוּ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים. (שם) "וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים", [שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל אַחִים וְרֵעִים הֵם שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", וְהַנּוֹאֵף אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ הַבָּעַל שׂוֹמֵעַ וְשׂוֹנְאוֹ וְאַף הַנּוֹאֵף אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹתוֹ, הֲוֵי "מְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים"]. הֲרֵי שִׁבְעָה דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁהַסּוֹטָה עוֹשָׂה. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּשֵׁם רַבִּי (חֲנִינָא) [הוּנָא] אָבִיו שֶׁל רַבִּי אָחָא, הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת עוֹבְרִים עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. אָמְרוּ לוֹ עַל תִּשְׁעָה אָנוּ מוֹדִים. (אֶלָּא עַל שַׁבָּת) כֵּיצַד. עַל (שמות כ, ב) "אָנֹכִי" שֶׁכָּל הַנּוֹאֵף אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ כּוֹפֵר בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, יב) "כִּחֲשׁוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ לוֹא הוּא". (שמות כ, ג) "לֹא יִהְיֶה", שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא", וּשְׁתֵּי פְּעָמִים אָמוּר בְּסוֹטָה וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלָמָּה שְׁנֵי פְּעָמִים, לְפִי שֶׁהוּא מְקַנֵּא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְבַעֲלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק טו) "כִּי מִנְחַת קְנָאוֹת הִיא", שֶׁהֵם שְׁתֵּי קְנָאוֹת. "לֹא תִשָּׂא", שֶׁהוּא נוֹאֵף וְנִשְׁבָּע עַל שָׁוְא שֶׁלֹּא עָשָׂה. (שם שם, יב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ", שֶׁהַנּוֹאֵף עִם הַסּוֹטָה מִתְעַבֶּרֶת מִמֶּנּוּ וְאוֹמֶרֶת לְבַעֲלָהּ מִמְּךָ אֲנִי מְעֻבֶּרֶת, וְהָעֻבָּר גָּדֵל וְעוֹמֵד וּמְכַבֵּד לְבַעֲלָהּ סָבוּר שֶׁהוּא אָבִיו וְאֵינוֹ אָבִיו, וְעוֹבֵר בַּשּׁוּק וּמְבַזֶּה אֶת הַנּוֹאֵף סָבוּר שֶׁאֵינוֹ אָבִיו וְהוּא אָבִיו (שם שם, ג) "לֹא תִרְצָח", שֶׁהַנּוֹאֵף נִכְנָס עַל מְנָת שֶׁאִם נִתְפֹּס אוֹ יַהֲרֹג אוֹ יֵהָרֵג. "לֹא תִנְאָף", וַדַּאי, שֶׁהוּא נוֹאֵף. "לֹא תִגְנֹב", שֶׁהוּא גּוֹנֵב מִקּוֹר חֲבֵרוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ט, יז) "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ" וְגוֹ'. (שם) "לֹא תַעֲנֶה", שֶׁמֵּעִידָה עֵדוּת שֶׁקֶר [לְבַעֲלָהּ] וְאוֹמֶרֶת מִמְּךָ אֲנִי מְעֻבֶּרֶת. (שם שם, יד) "לֹא תַחְמֹד" וְגוֹ', הַפָּסוּק כֻּלּוֹ מַגִּיד שֶׁהַנּוֹאֵף חוֹמֵד אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, חוֹמֵד כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כֵּיצַד, שֶׁכְּשֶׁבַּעֲלָהּ נִפְטָר

מִן הָעוֹלָם סָבוּר שֶׁאוֹתוֹ הַבֵּן שֶׁלּוֹ וְכוֹתֵב לוֹ דְּיֵתֵיקֵי מִכָּל נְכָסָיו וּמוֹרִישׁוֹ כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁאֵינוֹ בְּנוֹ, נִמְצָא הַנּוֹאֵף חוֹמֵד כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרוֹ. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי חֲנִינָא, הֲרֵי אָמְרוּ תִּשְׁעָה, שַׁבָּת כֵּיצַד עוֹבֵר. אָמַר לָהֶם, אַף אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, פְּעָמִים כֹּהֵן וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה כֹּהֶנֶת וְיִשְׂרָאֵל נוֹאֵף וּבָא עָלֶיהָ וְהִיא יוֹלֶדֶת מִמֶּנּוּ, סְבוּרִים בּוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצָא מְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת. הֲרֵי עֶשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁהַסּוֹטָה עוֹבֶרֶת עִם הַנּוֹאֵף, וְעָלֶיהָ אָמַר שְׁלֹמֹה "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים", צָדָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, "וַחֲרָמִים", הַחֵרֶם הַזֶּה צָד בַּיִּם וְאֵינוֹ צָד בַּיַּבָּשָׁה אֲבָל הָאִשָּׁה צָדָה בַּיִּם וּבַיַּבָּשָׁה.

רמז תשה

(להלן פסוק טו) וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעוֹרִים, לְפִי שֶׁנֶּהֱגוּ עַמָּהּ מִנְהָג בְּהֵמָה לְפִיכָךְ הֵבִיא קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. לֹא יִצֹק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן אוֹר וְקָרוּי יִצְהָר וְזוֹ הֵבִיאָה אֶת הָאֻפָּלָה לְפִיכָךְ לֹא תְּהֵא אוֹר בְּמִנְחָתָהּ. לֹא יִתֵּן (עָלֶיהָ) [עָלָיו] לְבֹנָה, שֶׁהַלְּבוֹנָה זֵכֶר לָאֻמָּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֵךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה", וְזוֹ פֵּרְשָׁה מִדַּרְכֵיהֶן לְפִיכָךְ תְּהֵא מִנְחָתָהּ מַזְכֶּרֶת עָוֹן וְלֹא מַזְכֶּרֶת זְכוּת. (להלן פסוק יז) וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי חָרֶשׂ וְגוֹ' (להלן פסוק יט) אִם לֹא שָׁטְתִּית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ וְגוֹ'. וּמִן הֶעָפָר וְגוֹ', הוּא נִבְרָא מִן הֶעָפָר וְהִיא נוֹצְרָה מִן הַמַּיִם. (דָּבָר אַחֵר, לָמָּה לוֹקֵחַ מַיִם וְעָפָר וּבוֹדְקָהּ, מִפְּנֵי שֶׁתִּחְלָתָהּ מִן הַמַּיִם). דָּבָר אַחֵר, לְפִיכָךְ הָיְתָה נִבְדֶּקֶת בְּמַיִם וּבֶעָפָר, לְפִי שֶׁהֵן עֵדִים שֶׁנֶּאֱמַר "הַעִדֹתִי בָכֶם" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה נִבְדֶּקֶת בְּמַיִם [וּבֶעָפָר], לְפִי שֶׁאָדָם זוֹרֵעַ כַּמָּה זְרָעִים בֶּעָפָר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵן עַד שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִין עֲלֵיהֶן וּמוֹדִיעִין אִם הֵן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ מַה שֶּׁזָּרְעוּ אֲחֵרִים. (איוב כד, טו) "וְעֵין נֹאֵף שְׁמָרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן", הַנּוֹאֵף אוֹמֵר אֵין בְּרִיָּה יוֹדַעַת בִּי, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דהי"ב טז, ט) "עֵינָיו מְשׁטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ" וְאוֹמֵר (ירמיה כג, כד) "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים", כְּךָ דֶּרֶךְ שֶׁל עוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת מְשַׁמְּרִין שְׁעַת אֲפֵלָה שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָם בְּרִיָּה וְכֵן הַגַּנָּב מְשַׁמֵּר שְׁעַת הַחֹשֶׁךְ שֶׁנֶּאֱמַר "חָתַר בַּחֹשֶׁךְ בָּתִּים", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כט, טו) "הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בַמַּחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם". קָשֶׁה הַגַּנָּב וְהַנּוֹאֵף שֶׁמְּסַלְקִין אֶת הַשְּׁכִינָה כִּבְיָכוֹל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא הָעֲלִיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם ה'", וּבְאֵיזֶה מָקוֹם בָּא הַנּוֹאֵף לִנְאֹף הֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ שָׁם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, ג) "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" וְהַנּוֹאֵף אוֹמֵר סֵלֶק עַצְמְךָ וְתֵן לִי מָקוֹם לְשָׁעָה, הַדָּבָר קָשֶׁה עַד מְאֹד כִּבְיָכוֹל, הוּא מָלֵא רַחֲמִים

וְאֶרֶךְ אַפַּיִם וְנוֹתֵן לוֹ מָקוֹם [לְשָׁעָה], שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יא, יא) "כִּי הוּא יָדַע מְתֵי שָׁוְא וַיַּרְא אָוֶן וְלֹא יִתְבּוֹנָן", וְאוֹמֵר "וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים", הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) "וְעֵין נֹאַף", וּמַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, (שם) "וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים", יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר יָשִׂים פָּנִים שֶׁל נוֹאֵף אַף בְּאוֹתוֹ הָעֲבָר, שֶׁהַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת מְבַקְּשִׁין שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר אֶלָּא שֶׁיַּעֲשׂוּ תַּאֲוָתָן בַּלְבַד וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפָרְסָמָן בָּעוֹלָם, הֲוֵי "וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים" כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַבְּרִיּוֹת וְיֹאמְרוּ בְּוַדַּאי שֶׁפָּנִים שֶׁל זֶה דּוֹמִין לְפָנֵי נוֹאֵף שֶׁצָּר צוּרַת הָעֻבָּר כְּדְמוּת הַנּוֹאֵף לְפִיכָךְ נִקְרָא זְמָה שֶׁהֵן כּוֹפְרִין שְׁנֵיהֶן וְאוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִין וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים אִם כֵּן זֶה מַה הוּא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק קָשֶׁה כֹּחַ הַנּוֹאֵף שֶׁהוּא מַכְשִׁיל כֹּחַ הַשְּׁכִינָה. כֵּיצַד, הָעֻבָּר שֶׁהוּא מִתְעַבֵּר מִן הָאִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר צוּרָתוֹ לְאַרְבָּעִים יוֹם וְאַחַר כָּךְ הַנּוֹאֵף בָּא עָלֶיהָ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד וְתוֹהֶה וְאוֹמֵר שֶׁל מִי אָצוּר, צוּרַת הָאִישׁ אוֹ צוּרַת הַנּוֹאֵף, כְּבָיְכוֹל (דברים לב, יח) "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי" יו"ד זְעִירָא, תָּשׁ יְדֵי הַצַּיָּר. אָמַר רַבִּי אָבָהוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְצַיָּר שֶׁהוּא צָר אִיקוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ, בָּא לִגְמֹר אֶת הַפַּרְצוּף אָמְרוּ לוֹ מֵת הַמֶּלֶךְ וְעָמַד מֶלֶךְ אַחֵר, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הַצַּיָּר כָּךְ נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו, הִתְחִיל לוֹמַר מָה אֶעֱשֶׂה בְּאֵלּוּ הַסִּימָנִין שֶׁבְּיָדַי, אֲצַיֵּר צוּרַת מֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן אוֹ צוּרַת הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי, הִתְחִיל תָּמֵהַּ, וְכֵן הָאִישׁ מְשַׁמֵּשׁ עִם אִשְׁתּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת הָעֻבָּר כִּדְמוּת אָבִיו, חָזַר הַנּוֹאֵף וּבָא עָלֶיהָ הֲרֵי נִתְעָרְבוּ הַסִּימָנִין, הֲוֵי אוֹמֵר "וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים".

אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֵין הַנּוֹאֲפִין מְנָאֲפִין עַד שֶׁתִּכָּנֵס בָּהֶן רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ". לְמָדְנוּ לָאִשָּׁה, לַנּוֹאֵף מִנַּיִן. דִּכְתִיב (משלי ו, לב) "נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ" מַהוּ לֹא אֶרְאֶנּוּ. לֹא אַרְאֶנּוּ וַאֲפַרְסֵם מַעֲשָׂיו לַבְּרִיּוֹת. מָשָׁל לְאַרְכִיטֶקְטָן שֶׁל מְדִינָה, הִתְחִילוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מַטְמִינִין כַּסְפָּם וּזְהָבָם לְתוֹךְ אוֹתָן הַמַּטְמוֹנִים, אָמַר לוֹ הָאַרְכִיטֶקְטָן, אֲנִי בָּנִיתִי אֶת הַמְּדִינָה וַאֲנִי עָשִׂיתִי אֶת הַמַּטְמוֹנִים, מִמֶּנִּי אַתֶּם מַטְמִינִים, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמְּנָאֲפִים מִמֶּנִּי אַתֶּם מְסַתִּירִים עַצְמְכֶם, (שם) "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים", אֲנִי בָּרָאתִי אֶתְכֶם מְחִלִּין מְחִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, יח) "וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ", מַהוּ "אֵל מְחֹלֶלֶךָ", לְאֵל שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתְךָ מְחִלִּין מְחִלִּין, [לְמָה], "אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת" וַאֲנִי הוּא שֶׁמְּקָרֵב אֶתְכֶם לַמִּשְׁפָּט שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ה) "וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט", לְפִיכָךְ אַל תִּהְיוּ טוֹעִים אַחַר יֵצֶר הָרַע שֶׁלֹּא תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אֶחָד מִכֶּם שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ". דָּבָר אַחֵר "אִישׁ אִישׁ". לְלַמֶּדְךָ שֶׁמּוֹעֶלֶת וְכוֹפֶרֶת בִּשְׁנַיִם, בְּאִישָׁהּ שֶׁל מַעְלָה וּבְאִישָׁהּ שֶׁל מַטָּה. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאִישֵׁךְ אַתְּ (מְשַׁחֶקֶת) [מְשַׁקֶּרֶת] שֶׁמָּא בִּי [אַתָּה יְכוֹלָה לְשַׁקֵּר]. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּתוֹךְ שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, וְהָיוּ

שָׁם שְׁנֵי שׁוֹמְרִים אֶחָד מִבִּפְנִים וְאֶחָד מִבַּחוּץ, פָּתַח אֶת הַפְּנִימִי וְיָצָא וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ שׁוֹמֵר, בָּא לְצֵאת מִן הַחִיצוֹן הִרְגִּישׁ בּוֹ, תְּפָסוֹ, אָמַר לוֹ בְּאוֹתוֹ שֶׁבִּפְנִים שִׂחַקְתָּ אֲבָל בִּי אֵין אַתָּה יָכוֹל לִשְׂחֹק. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמְּנָאֶפֶת בְּאִישֵׁךְ שִׂחַקְתְּ אֲבָל אֲנִי יוֹשֵׁב וּמְשַׂחֵק עַל בְּרִיּוֹתַי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ב, ד) "יֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק". מַעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי אֲחָיוֹת שֶׁהָיוּ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ, וְהָיְתָה [אַחַת] נְשׂוּאָה [בְּעִיר] אַחַת [וְאַחַת נְשׂוּאָה] בְּעִיר אַחֶרֶת. בִּקֵּשׁ בַּעֲלָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן לְקַנְאוֹת לָהּ וּלְהַשְׁקוֹתָהּ מַיִם הַמָּרִים בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָלְכָה לְאוֹתָהּ [הָעִיר שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתָהּ] נְשׂוּאָה שָׁם. אָמְרָה לָהּ אֲחוֹתָהּ, מָה רָאִית לָבֹא לְכָאן. אָמְרָה לָהּ, בַּעֲלִי מְבַקֵּשׁ לְהַשְׁקוֹת אוֹתִי מַיִם הַמָּרִים. אָמְרָה לָהּ, אֲנִי הוֹלֶכֶת תַּחְתַּיִךְ וְשׁוֹתָה. אָמְרָה לָהּ, לֵכִי. לָבְשָׁה בִּגְדֵי אֲחוֹתָהּ וְהָלְכָה תַּחְתֶּיהָ וְשָׁתְתָה מַיִם הַמָּרִים וְנִמְצֵאת טְהוֹרָה וְחָזְרָה לְבֵית אֲחוֹתָהּ. יָצְתָה לִקְרָאתָהּ בְּשִׂמְחָה וְחִבְּקָה וְנָשְׁקָה, כֵּיוָן שֶׁנָּשְׁקוּ זוֹ לָזוֹ הֵרִיחָה הַמַּיִם הַמָּרִים וּמֵיָּד מֵתָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, ח) "אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ".

רמז תשו

(במדבר ה יג-יד) וְעֵד אֵין בָּהּ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ עַכָּשָׁיו יֵשׁ לָהּ לְאַחַר זְמַן. כֵּיוֹצֵא בּוֹ "לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר", אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּידָה עַכְשָׁיו הִגִּידָה לְאַחַר זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח, א) "כִּי הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא לָהּ", וְאַף כָּאן יֵשׁ לָהּ לְאַחַר זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר". אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּזְמַן שֶׁהָאִשָּׁה מְשַׁמֶּשֶׁת עִם בַּעֲלָהּ וְלִבָּהּ עַל אַחֵר אֵין לְךָ נָאוּף גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, לב) "הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים", וְכִי יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁמְּנָאֶפֶת תַּחַת בַּעֲלָהּ, אֶלָּא מְשַׁמֶּשֶׁת עִם בַּעֲלָהּ וְנוֹתֶנֶת עֵינֶיהָ בְּאַחֵר. שְׁאַל מֶלֶךְ הָעַרְבִי אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ, אֲנִי כּוּשִׁי וְאִשְׁתִּי כּוּשִׁית וְיָלְדָה בֵּן לָבָן, אֲנִי הוֹרְגָהּ שֶׁזְּנָתָה תַּחְתַּי. אָמַר לוֹ צוּרוֹת בֵּיתְךָ לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת. אָמַר לוֹ, לְבָנוֹת. אָמַר לוֹ, כְּשֶׁעָסַקְתָּ עִמָּהּ בְּתַשְׁמִישׁ נָתְנָה עֵינֶיהָ בַּצּוּרוֹת וְיָלְדָה כֵּיוֹצֵא בָּהֶן, וְאִם תְּמֵהַּ אַתָּה עַל הַדָּבָר מָצִינוּ בְּצֹאן לָבָן שֶׁמִּן הַמַּקְלוֹת הָיוּ מִתְיַחֲמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, לט) "וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל הַמַּקְלוֹת", וְהוֹדָה מֶלֶךְ הָעַרְבִי וְשִׁבַּח לְרַבִּי עֲקִיבָא. הֲוֵי כָּל אִשָּׁה שֶׁמִּתְיַחֶדֶת עִם בַּעֲלָהּ בְּקֶרֶשָׁה סוֹף [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] מַעֲמִיד מִמֶּנָּה בָּנִים צַדִּיקִים, שֶׁכֵּן אָמְרָה חַנָּה "אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֶּן ה'" וְגוֹ', לָמָּה, שֶׁנִּזְרַע בְּקֶרֶשָׁה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה בָּחַרְתִּי בָּכֶם, שֶׁאַתֶּם זֶרַע אֱמֶת שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, כא) "וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלּוֹ זֶרַע אֱמֶת", וּכְתִיב (דברים יד, ב) "וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ', וְאַף לֶעָתִיד לָבֹא אֵינִי בּוֹחֵר אֶלָּא בָּכֶם, שֶׁאַתֶּם זֶרַע קֹדֶשׁ, נֶאֱמַר (ישעיה סה, כג) "לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה", וּכְתִיב "כִּי רַאֲיֵהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה'".

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. לָמָּה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כא, ד) "כִּי יַקֵּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְגוֹ' לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים וְהִתְרוּ בָהּ שֶׁיּוֹצְאָה מִמֶּנּוּ בְּגֵט, אֲבָל סָפֵק נִבְעָלָה סָפֵק לֹא נִבְעָלָה לֹא שָׁמַעְנוּ מַה יַּעֲשֶׂה לָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", הֲרֵי הַכָּתוּב זוֹקְקָהּ שֶׁתְּהֵא שׁוֹתָה הַמַּיִם הַמָּרִים, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. אִישׁ אִישׁ, לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה כְּאִישׁ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל מְקַנְּאִין וְאֵין מְקַנְּאִין עַל יְדֵי תּוֹשָׁבִים. אוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרָט לְגֵרִים. אֲמַרְתָּ אִישׁ אִישׁ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ. לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִנּוּי. אֵשֶׁת גֵּר וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר שׁוֹתוֹת. פְּשִׁיטָא, מָהוּ דְּתֵימָא דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא גֵּרִים, קָא מַשְׁמַע לָן, וְאָמַרְתָּ רִבּוּיָא הוּא. תְּנוּ רַבָּנָן "אִישׁ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ". לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה וְאֵשֶׁת שִׁעְמוּם וְשֶׁהָלְכָה בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן לְפָסְלָן מִכְּתֻבָּתָן. יָכוֹל אַף לְהַשְׁקוֹתָן. תַּלְמוּד לוֹמַר וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ, וְלִכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִים יַשְׁקֶנָּה. רַבָּנָן סָבְרֵי בָּעֵינָן וְקִנְּא וְהֵבִיא. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר לָא בָּעֵינָן וְקִנְּא וְהֵבִיא. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. [הַעִיד עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל] לֹא מַשְׁקִין לֹא אֶת הַגִּיּוֹרֶת וְלֹא אֶת הַמְּשֻׁחְרֶרֶת, וְאָמְרוּ לוֹ מַעֲשֶׂה בְּכַרְכְּמִית כוּ' שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם וְהִשְׁקוּהָ שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, וְאָמַר לָהֶם דֶּגְמָא הִשְׁקוּהָ. כִּי תִשְׁטֶה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה", תִּשְׁטֶה כְּתִיב. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ (לעיל פסוק י) וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ, אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֲנִי אָמַרְתִּי תֵּן מַתָּנָתְךָ לַכֹּהֵן וַאֲתָּה לֹא עָשִׁיתָ כֵּן, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצְרִיכְךָ שֶׁתָּבִיא אִשְׁתְּךָ אֶל הַכֹּהֵן.

כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. בְּרֵאוּיָה לְאֵישׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְהוֹצִיא אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, וּכְדִבְרֵי עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אַף הַמְּשֻׁחְרֶרֶת וְאֵשֶׁת גֵּר. אָמְרוּ לוֹ, וַהֲרֵי כַּרְכְּמִית וְכוּ' וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ וְסָקְלוּ בֵּית דִּין אֶת אֲרוֹנוֹ. וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁסָּטַת מֵאָחִיו לְאָחִר מִיתַת אָחִיו שֶׁיְּקַנֵּא לָהֶם, בַּעֲשֶׂה. וּמִנַּיִן בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אָמַרְתָּ וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וַעֲדַיִן אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוּאָה, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה אֲרוּסָתוֹ וִיבִמְתּוֹ וְכָל שֶׁהוּא לוֹ מִשּׁוּם אֵישׁוּת. אָמַרְתָּ לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם. אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ. אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְאֵין קְרוֹבוֹתֶיהָ אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וַהֲלֹא דִּין הוּא הוֹאִיל וְהוּא אוֹסֵר עָלֶיהָ וְהִיא אוֹסֶרֶת עָלָיו מָה לְמֵד בְּאָסוּר שֶׁהוּא אוֹסֵר עָלֶיהָ אִם בָּא עָלֶיהָ אַחֵר נֶאֱסֶרֶת עָלָיו מִיָּד, יָכוֹל אַף בְּאָסוּר שֶׁהִיא אוֹסֶרֶת עָלָיו אִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל הָאֲסוּרוֹת לוֹ תֵּאָסֵר אִשְׁתּוֹ וְלֹא תְּהֵא מֻתֶּרֶת לוֹ.

תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשְׁתּוֹ", אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְאֵין קְרוֹבוֹתֶיהָ אוֹסְרִין אוֹתָהּ. וּמָעֲלָה בוֹ. שִׁינְנוּ בּוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בּוֹ, מִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה שְׁאָר בְּנֵי אָדָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל".
וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל. מְעִילָה עַל דְּבַר עֶרְוָה. אוֹ עַל דְּבַר מָמוֹן. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ וְגוֹ' הֲרֵי מְעִילָה עַל דְּבַר עֶרְוָה וְלֹא עַל דְּבַר מָמוֹן. וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל. אֵין מְעִילָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁקּוּר וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בַּפָּסוּק כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם).
וְשָׁכַב אִישׁ, עַל יְדֵי אִישׁ הוּא מְקַנֵּא אוֹתָהּ וְאֵינוֹ מְקַנֵּא עַל יְדֵי בְּהֵמָה. וְשָׁכַב אִישׁ, לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, שֶׁאֵינוֹ אִישׁ. אֹתָהּ, וְלֹא אֶת אֲחוֹתָהּ. שֶׁהָיָה בְּדִין אִם כְּשֶׁבָּא אִסּוּר הַקֹּל עַל אִסּוּר הַקַּלָּה אָסַר אֶת אִסּוּר חֲמוּרָה עַל אִסּוּר חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אוֹסֵר אֶת אוֹסְרוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ" וְלֹא אֲחוֹתָהּ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֹתָהּ וְלֹא אֶת חֲמוֹתוֹ, אֹתָהּ וְלֹא אֶת הָעֶרְוָה. שֶׁהָיָה בְּדִין [וּמָה] אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָאוֹסֵר אוֹסֵר כָּל יָמָיו כְּשֶׁבָּא אִסּוּר חֲמוּר עַל אִסּוּר הַקַּלָּה אָסַר אֶת אוֹסְרוֹ, מָקוֹם שֶׁהָאוֹסֵר אוֹסֵר כָּל יָמָיו כְּשֶׁבָּא אִסּוּר חֲמוּר עַל אִסּוּר חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אוֹסֵר אֶת אוֹסְרוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ" וְלֹא אֶת חֲמוֹתוֹ, אֹתָהּ וְלֹא אֶת הָעֶרְוָה.
שִׁכְבַת זֶרַע, פָּרַט לְדָבָר אַחֵר. מַאי דָּבָר אַחֵר. [אָמַר רָבָא] פָּרַט שֶׁקִּנֵּא לָהּ דֶּרֶךְ אֲבָרִים. דֶּרֶךְ אֲבָרִים פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הוּא. מַהוּ דְּתֵימָא בִּקְפִידָא דְּבַעַל תְּלָהּ רַחֲמָנָא וּבַעַל הָא קְפִיד. קַמַשְׁמַע לָן. לְמָה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא שִׁכְבַת זֶרַע בִּשְׁפִחָה חֲרוּפָה (כְּתוּב בְּרֵמז תרט"ו).
וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, לְהוֹצִיא אֶת הַסּוּמְא. וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, וְלֹא שֶׁיְּהֵא רוֹאֶה (וּמַעֲרִים) [וּמְעַמְעֵם], הָא אִם יָדַע בָּהּ בַּעֲלָהּ אֵין רַשַּׁאי לְהַעֲרִים עָלֶיהָ לְהַשְׁקוֹתָהּ. תְּנוּ רַבָּנָן (להלן פסוק כט) "אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ", לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ וְאִישׁ לְאִשָּׁה. לְמַאי הִלְכְתָא. [אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת], כְּשֵׁם שֶׁאִם [הוּא] הָיָה סוּמְא לֹא הָיָה מַשְׁקֶה דִּכְתִיב "וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ" כָּךְ אִם [הִיא] הָיְתָה סוּמְא לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, כְּשֵׁם שֶׁאִם הָיְתָה חִגֶּרֶת אוֹ גִדֶּמֶת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ כָּךְ אִם הָיָה הוּא חִגֵּר אוֹ גִדֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה. [מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר], כְּשֵׁם שֶׁאִם הָיְתָה אִלְּמִית לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה דִּכְתִיב (להלן פסוק כב) "וְאָמְרָה" וְגוֹ' כָּךְ הוּא אִם הָיָה אִלֵּם לֹא הָיָה מַשְׁקֶה.
וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה, אֵין עֵדִים לְטֻמְאָה אֲבָל יֵשׁ עֵדִים לְסִתְירָה. אוֹ אֵין עֵדִים לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְסִתְירָה. אִם אָמַרְתְּ כֵּן אַף הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כַּלְּשׁוֹן הָאַחֲרוֹן אֶלָּא כַּלְּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן. וְנִסְתְּרָה אֵין עֵדִים לְטֻמְאָה אֲבָל יֵשׁ עֵדִים לְסִתְירָה. וְנִסְתְּרָה, לֹא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר סְתִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה" סְתִירָה כְּדֵי טֻמְאָה, כְּדֵי לְהַקִּישׁ דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּדֵי לְגָמְעָהּ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא

אוֹמֵר, כְּדֵי לִגְמֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, צָרַת סוֹטָה אֲסוּרָה, מַאי טַעְמָא, טֻמְאָה כְּתִיבָא בָּהּ כַּעֲרָיוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן שְׁלֹשָׁה [פְּעָמִים] נִטְמְאָה הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל וְאֶחָד לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, קַל וָחֹמֶר, וּמַה גְּרוּשָׁה שֶׁמֻּתֶּרֶת לִתְרוּמָה אֲסוּרָה, לִכְהֻנָּה זוֹ שֶׁאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִין שֶׁאֲסוּרָה לִכְהֻנָּה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, אִם נִטְמְאָה לָמָּה שׁוֹתָה וְאִם לֹא נִטְמְאָה לָמָּה מַשְׁקֶה, מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַסָּפֵק אֲסוּרָה, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְשֶׁרֶץ וּמַה סוֹטָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי שֶׁרֶץ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן אֵינוֹ דִין שֶׁעָשָׂה בּוֹ סָפֵק כְּוַדַּאי, וּמִמְּקוֹם שֶׁבָּאתָ מַה סּוֹטָה רָשׁוּת הַיָּחִיד אַף שֶׁרֶץ רָשׁוּת הַיָּחִיד וּמַה סּוֹטָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל אַף שֶׁרֶץ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, מִכָּאן אָמְרוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל בְּרָשׁוּת הַיָּחִיד סָפֵקוֹ טָמֵא בְּרָשׁוּת הָרַבִּים סָפֵקוֹ טָהוֹר, וְשֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל בֵּין בְּרָשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בְּרָשׁוּת הַיָּחִיד סָפֵקוֹ טָהוֹר. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא תְּרוּמָה וּמְהַדַּר לֵיהּ אִיהוּ כְּהֻנָּה, וְתוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא כְּהֻנָּה מְנָא לֵיהּ וְכוּ'. אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבֵי חַד לַבַּעַל וְחַד לַבּוֹעֵל חַד לִתְרוּמָה וְחַד לִכְהֻנָּה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כְּהֻנָּה אִתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה וּכְהֻנָּה אִתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר, דִּילְמָא כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לִכְהֻנָּה, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא אֲמַר לְךָ, מִסְתַּבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל מֻחַיִּים אַף תְּרוּמָה נַמֵּי מֻחַיִּים, לַאֲפוּקֵי כְּהֻנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ. וְאִי נַמֵּי אִית לֵיהּ, מִלְּתָא דְּאַתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרֵחַ וְכָתַב לָהּ קְרָא.

רמז תשז

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב [דָּבָר] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, (ויקרא ז, יט) "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל הָא סָפֵק טָהוֹר וְסָפֵק טָמֵא יֵאָכֵל, אֵימָא סֵיפָא (שם) "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר" וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר הָא סָפֵק טָהוֹר וְסָפֵק טָמֵא לֹא יֹאכַל, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל. וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב וְאִצְטְרִיךְ לְמִגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי מֵרַב גִּידֵּל אָמַר רַב הֲוָה אָמִינָא בֵּין בְּרָשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בְּרָשׁוּת הָרַבִּים קָא מַשְׁמַע לָן מִסּוֹטָה, וְאִי מִסּוֹטָה הֲוָה אָמִינָא עַד דְּאֵיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ, צְרִיכָא. וְעַד אֵין בָּהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ. אוֹמֵר לָהּ בְּפָנַי שְׁנַיִם אַל תִּדַּבְּרִי עִם פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ עֲדַיִן [הֵיא] מֻתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית

הֶסְתֵּר וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטֻמְאָה עַד אֶחָד נֶאֱמָן וּתְנַן נַמֵּי עַד אֶחָד [אוֹמֵר] אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, מִדְּאוֹרַיְתָא מְנָא לָן דְּמְהֵימְנִן עַד אֶחָד. דִּכְתִיב "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶפְלּוּ בְּאֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד", זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד וְהֵיא לֹא נִתְפַּשָּׂה אֲסוּרָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר קְרָא בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי. וְאֵימָא בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. סְתִירָה אִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה, דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה". קִנּוּי נַמֵּי אִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה, דִּכְתִיב "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמָאָה". הָא מִעֵט רַחֲמָנָא בָּהּ. וּמָה רָאִיתָ. מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא, שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ בְּטֻמְאָה. אַדְרַבָּה קִנּוּי עֲדִיף, שֶׁכֵּן עִיקֵּר גָּרַם לָהּ. אִי לָאו סְתִירָה, קִנּוּי מִי אִיכָּא. וְאִי לָאו קִנּוּי, סְתִירָה מַאי אֲהַנֵּי. אֶפְלּוּ הָכֵי סְתִירָה עֲדִיפָא, דְּאַתְחָלְתָא דְּטֻמְאָה הִיא. מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, [דְּתַנְיָא] רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי עַצְמוֹ, הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר קְרָא בָּהּ, [בָּהּ] וְלֹא בִּסְתִירָה. וְאֵימָא בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי. קִנּוּי אִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה, דִּכְתִיב "וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמָאָה". סְתִירָה נַמֵּי אִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה, דִּכְתִיב "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה". הַהוּא לְכַמָּה שִׁעּוּר סְתִירָה, כְּדֵי טֻמְאָה, הוּא דְּאָתָא. אֵין לַדָּבָר סוֹף מַאי נִיהוּ. דְּזִמְנִין דְּלָא קָנֵי וַאֲמַר קָנַאי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מָסֹרֶת, לָא לֵימָא אִינָשׁ לְאִינָשֵׁי בֵּיתֵיהּ בַּזְּמַן הַזֶּה אַל תִּסָּתְרִי עִם פְּלוֹנִי, דִּלְמָא קָיְמָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר קִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וּמִסְתַּתְּרָה, וְלֵיכָּא הָאִידָּנָא מַי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ, וְקָא אָסַר לָהּ אִסּוּר עוֹלָם. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד בְּסוֹטָה, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי קִנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה, וְעֵד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה. אָמַר רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, וְהָא [כִּי כְּתִיבָה קִנּוּי] בְּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה כְּתִיב. אָמַר לֵיהּ, וְעָבַר כְּתִיב, וּכְבָר עָבַר, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּדִכְתִיבִי קְרָאֵי, בְּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה קִנּוּי לְמָה לִי. עֵד אֶחָד אוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. שֶׁהָיָה בְּדִין וּמָה עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וְקַל וָחֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מַעַתָּה וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּעֵד אֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּהּ", [בָּהּ] וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה.

וְטָמְאָה בְּלֹא קִנּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלָא מְהֵימָן עַד אֶחָד מִנָּא לָן. נָאֱמַר כָּאן (דברים כד, א) "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וְגוֹ' יָקוּם דָּבָר", מַה דָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן עֵדִים שְׁנַיִם אַף כָּאן עֵדִים שְׁנַיִם.

וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה. אָמַר רָבָא, אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֶנְסָה בַּעֲלָהּ לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה. מִשּׁוּם זוֹנָה אֵין, מִשּׁוּם טֻמְאָה לָא. אִימָא אַף מִשּׁוּם זוֹנָה. מֵתִיב רַבִּי זֵירָא וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה, אֲסוּרָה, הָא נִתְפַּשָּׂה מֻתֶּרֶת, וְיֵשׁ לְךָ אַחֶרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּשָּׂה אֲסוּרָה, הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. אָמַר רָבָא, הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל טֻמְאָה, כְּשֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב גַּבֵּי [אֵשֶׁת] יִשְׂרָאֵל וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה אֲסוּרָה הָא נִתְפַּשָּׂה מֻתֶּרֶת מִכְּלַל אֵשֶׁת כֹּהֵן כְּדִקְיָמָא קָיְמָא. הִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה, אֲסוּרָה הָא נִתְפַּשָּׂה מֻתֶּרֶת, וְיֵשׁ לְךָ אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּשָּׂה מֻתֶּרֶת, וְאֵי זוֹ, זוֹ שֶׁקִּדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשֵׁי טָעוּת שֶׁאַף עַל פִּי בְּנָה מָרְכָּב עַל כְּתֵפָהּ מְמָאֶנֶת וְהוֹלֶכֶת לָהּ. מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁבָּאָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְמָאן וּבָנָהּ מָרְכָּב עַל כְּתֵפָהּ, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הִזְכִּירוּ דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרָבָה בְּכִיָּה גְּדוֹלָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמְרוּ, דָּבָר שֶׁאָמַר אוֹתוֹ צַדִּיק יְכֻשַּׁל בּוֹ זַרְעוֹ. (אָמַר) [דַּאֲמַר] רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה (כַּלָּה כְּדִלְעֵיל). תַּנְיָא אִידָךְ, "וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה", אֲסוּרָה, הָא נִתְפַּשָּׂה מֻתֶּרֶת, וְאֵי זוֹ, זוֹ הִיא שֶׁנִּתְחַלְּתָה בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן. תַּנְיָא אִידָךְ, וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה, כְּדִלְעֵיל. וְהִיא לֹא נִתְפַּשָּׂה, לְהוֹצִיא אֶת הָאֲנוּסָה. אוֹ בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין בְּכֹהֶנֶת. אָמַרְתָּ אִם הַמְּטַמְּאָהּ טֻמְאָה קַלָּה עָשָׂה בָּהּ אוֹנֶס כְּרָצוֹן בְּכֹהֶנֶת, סוֹטָה חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹנֶס כְּרָצוֹן בְּכֹהֶנֶת.

וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בַּגָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה" וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, ו) "וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָבַר עָלָיו רוּחַ" וְגוֹ'. מַאי רוּחַ. רַבָּנָן אָמְרֵי, רוּחַ טֻמְאָה. רַב אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה. וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דַּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה, דְּתַנְיָא וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ, רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה, אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא רוּחַ טָהֳרָה שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ רוּחַ טֻמְאָה, רְשׁוּת וְחוֹבָה מַאי בָּעֵי הָכָא לְעַיּוּלֵי לְאִינָשׁ רוּחַ טֻמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ. וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִנּוּי, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים. אִלְמָא קָסָבַר קִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וְכֵלִי עָלְמָא לָא יָדְעֵי דְּקָנֵי לָהּ וְאָמְרֵי מַאי טַעְמָא דְּקָא בָדְלָה מִינָּן וְאָתֵי לְמֶעְבַּד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. וְרַבִּי יֵימַר בַּר שְׁלֶמְיָא מִשְׁמֵיהּ דְּאַבַּיֵי אָמַר, דָּבָר הַמַּטִּיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אִלְמָא קָסָבַר קִנּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם וְכֵלִי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקָנֵי לָהּ וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֶעְבַּד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. [אִלְמָא קָסָבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְאוֹת]. וּמַאן

דַּאֲמַר מָתַר לְקַנָּאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן קִנּוּי. אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֵין לְשׁוֹן קִנְאָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יואל ב, יח) "וַיְקַנֵּא ה' לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל עַמּוֹ". וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. סְבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא, [דְּתַנְיָא] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "לֹא תִשָּׂנֵא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" יָכוֹל כְּגוֹן זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ". וְרַבִּי עֲקִיבָא, קִנּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב. וּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַיְידֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה כְּתַב נַמֵּי וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ לִכְדִתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֶמְרָה וְנִשְׁנֵית לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ.

(במדבר ה טו) וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן. מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, אֲבָל אָמְרוּ [חֲכָמִים], מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ בַּעֲלָהּ בַּדָּרָךְ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמְרוּ לוֹ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה, שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה, שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר, וְאוֹמֵר (משלי ט, יז) "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ". רַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ וְכוּ'. הֵיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְמִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְמִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת, וְאוֹמְרִים לָהּ, בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשָׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂים, עֲשֵׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בְּקְדֻשָּׁה שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל, מְנָא הַנֵּי מִלֵּי. אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא (להלן פסוק ל) "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וּכְתִיב הָתָם (דברים יז, יא) "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ", מַה לְהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כַּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. וּמְאַיְמִין עָלֶיהָ, וְרָמִינְהוּ, כְּשֵׁם שֶׁמְּאַיְמִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְמִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, וְאוֹמְרִים לָהּ, בִּתִּי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ עִמְּדִי עַל בֶּרֶיךְ וּשְׁתִי לְפִי שֶׁאֵין הַמַּיִם הַמָּרִים דּוֹמִים אֶלָּא לְסַם יָבֵשׁ שֶׁמָּנַח עַל גַּבֵּי בְּשָׂר חַי אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד אֵין שָׁם מַכָּה לֹא מוֹעִיל כְּלוּם, קְשִׁיין אַהֲדָדֵי. אֲמַר אַבַּיֵי, לָא קַשְׁיָא, כָּאן קֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִלָּה כָּאן לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִלָּה. תָּנוּ רַבָּנָן אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דִּבְרֵי אַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵרְעוּ בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן "אֲשֶׁר חָכְמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם", יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מָה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ, מָה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וּמַה שְׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, (שם יט) "לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם".

וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּכְפִיפָה מִצְרִית, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ. כָּל הַמִּנְחוֹת תְּחִלָּתָן בְּכֵלִים הָרְאוּיִן לְכֵלִי שָׁרֵת וְסוֹפָן בְּכֵלִי שָׁרֵת, וְזוֹ תְּחִלָּתָהּ בְּכְפִיפָה מִצְרִית וְסוֹפָהּ בְּכֵלִי שָׁרֵת. כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנִין שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְזוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִן הַחִטִּין, וְזוֹ בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין. מִנְחַת הָעֹמֶר אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא הָיְתָה בָּאָה גֶּרֶשׂ וְזוֹ בָּאָה קֶמַח. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁעָשְׂתָה בַּהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ. כָּל קָרְבָּן שֶׁעָלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קָרְבָּן שֶׁמַּכְשִׁירָהּ לוֹ כְּגוֹן זָבָה וְיוֹלֶדֶת הֲרֵי זֶה מֵבִיאָהּ מִשֶּׁלּוֹ וְאֵין מְקַיֵּץ מִכְּתֻבָּתָהּ, וְקָרְבָּן שֶׁאֵין מַכְשִׁירָהּ לוֹ כְּגוֹן שֶׁקִּפְּחָה נְזִירוּת בְּרֹאשָׁהּ אוֹ שֶׁחִלְּלָה אֶת הַשַּׁבָּת הֲרֵי זֶה מֵבִיאָהּ מִשֶּׁלּוֹ וּמְקַיֵּץ מִכְּתֻבָּתָהּ. עֲשִׂירַת הָאֵיפָה. אֶחָד מַעֲשָׂרָה בָּאֵיפָה. קֶמַח לָמָּה נֶאֱמַר. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וּמִנְחַת חוֹטֵא בָּאָה עַל הַחֵטְא וְזוֹ בָּאָה עַל הַחֵטְא, אִם לָמַדְתָּ לְמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא סֹלֶת אַף זוֹ לֹא תָבִיא אֶלָּא סֹלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֶמַח". שְׁעֹרִים לָמָּה נֶאֱמַר. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וּמִנְחַת חוֹטֵא בָּאָה עַל חֵטְא זוֹ בָּאָה עַל חֵטְא, אִם לָמַדְתָּ לְמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא חִטִּים אַף זוֹ לֹא תָבִיא אֶלָּא חִטִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׂעֹרִים". אָמַר (רַב גַּמְלָא) [רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל], הֲנִיחוּ לִי, סוֹפְרִים, וְאוֹמַר כְּמִין חֹמֶר, כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. לֹא יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן. מַגִּיד שֶׁאִם נָתַן עָלָיו שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה עוֹבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. [אוֹ] כְּשֵׁם שֶׁעוֹבֵר עַל שֶׁמְּנוֹ כָּךְ עוֹבֵר עַל לְבוֹנָתוֹ. אָמַרְתָּ, עַל הַשֶּׁמֶן יְהֵא עוֹבֵר, שֶׁאֵין יָכוֹל לַחֲזֹר לְקַטְּטוֹ, עַל לְבוֹנָה לֹא יְהֵא עוֹבֵר, שֶׁיָּכוֹל לַחֲזֹר [וּלְלַקְּטָהּ], תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה", מַגִּיד שֶׁאִם נָתַן עָלָיו שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. מַאי טַעֲמָא. כִּי מִנְחַת קְנָאוֹת (הִיא) [הוּא]. קְנָאוֹת שְׁתֵּי קְנָאוֹת, כְּשֵׁם שֶׁקְּנָאָה לַבּוֹעֵל כָּךְ קְנָאָה לַבַּעַל, וּכְשֵׁם שֶׁקְּנָאָה לְמַטָּה כָּךְ קְנָאָה לְמַעְלָה. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִים, וְהֵן אוֹמְרִים, הוֹצִיאוּהָ, שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת הָעֲזָרָה. מַנִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר מַקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ, דְּכִי לָא קָרְבָה מִנְחָתָהּ לֹא בָדְקֵי לָהּ מַיָּא, דִּכְתִיב "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן". אֵימָא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת, תּוֹלָה, אֲתָאן לְרַבָּנָן, דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה. הָא מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דַּאֲמַר מַקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ, וּבְזְכוּת סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן.

אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת, תּוֹלָה לָהּ, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, [יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים], יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין זְכוּת תּוֹלָה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה אַתָּה מַדְהֶה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים שֶׁשּׁוֹתוֹת, וּמוֹצִיאוֹת שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁתְּלָתָה לָהֶם זְכוּת. רַבִּי אוֹמֵר, הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים

וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוֶּנֶת וְהוֹלֶכֶת לְבַסּוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. תַּנְיָא כַּמָּה זְכוּת תּוֹלָה, שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי הַפָּרַת עֲבָר, (שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע") דִּבְרֵי (רַבִּי) אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אָמַר, תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב, לא) "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַה' לַדּוֹר", זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד, כד) "לָהֶן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עֲלָךְ וַחֲטָיְךְ בְּצִדְקָה פְרָק(וּ)ק", וּכְתִיב "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר" וְגוֹ' "לִקְצַת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר". יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה. זְכוּת דְּמַאי. אֵילִימָא זְכוּת דְּתוֹרָה, הָא אֵינָהּ מְצַוָּה וְעוֹשָׂה הִיא. נְהִי דְּלָא מִיפְקְדָא, בְּאַגְרָא דְּמִקְּרַיִן וּמְתְנַיִן בְּנֵיהוֹן וּמְנְטְרֵי לְגַבְרָא עַד דְּאָתֵי מִבֵּי מִדְרְשָׁא מִי לָא פָּלְגֵי בַּהֲדֵיהוּ.

מִנְחַת זִכָּרוֹן. שׁוֹמֵעַ אֲנִי זְכוּת וְחוֹבָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַזְכֶּרֶת עָוֹן", כָּל הַזִּכָּרוֹנוֹת לְטוֹבָה וְזוֹ לְפוּרְעָנוּת, דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף זוֹ לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כח) וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה. אֵין לִי אֶלָּא מַזְכֶּרֶת עָוֹן. מַזְכֶּרֶת זְכוּת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִנְחַת זִכָּרוֹן", מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מִנְחַת זִכָּרוֹן כְּלָל, מַזְכֶּרֶת עָוֹן פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שֶׁהָיָה בְּדִין לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדָּה טוֹבָה אוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת הֱוֵי אוֹמֵר מִדָּה טוֹבָה אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מֶעֶטֶת הֲרֵי הִיא מַזְכֶּרֶת עָוֹן מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא מַזְכֶּרֶת זְכוּת. זוֹ מִדָּה בַּתּוֹרָה כָּל כְּלָל וּפְרָט שֶׁדָּרַךְ הַדִּין לוֹקֶה בּוֹ נִתְקַיְּמוּ זֶה וָזֶה וְאַל תִּלְקֶה דֶּרֶךְ הַדִּין, כֵּיצַד נִתְקַיְּמוּ זֶה וָזֶה וְאַל תִּלְקֶה דֶּרֶךְ הַדִּין, אִם הָיְתָה טְמֵאָה פֻּרְעָנוּת בּוֹדַקְתָּהּ מִיָּד וְאִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים מִפְּנֵי תִּקּוּן הַוָּלָד, דִּבְרֵי (רַבִּי) אַבָּא יוֹסֵי וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). רַבִּי אוֹמֵר, אֲנִי אַכְרִיעַ, אִם הָיְתָה טְהוֹרָה סוֹפָהּ לָמוּת כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה סוֹפָהּ לָמוּת (להלן פסוק כז) "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, וְכִי מִי מוֹדִיעַ כָּל הָעוֹמְדִים שֶׁסּוֹף זוֹ לָמוּת "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ", אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה שׁוֹתָה פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת וּכְמִין שַׁרְבִיטִין הָיוּ מְזַרְקִין בָּהּ וְהֵן אוֹמְרִים מַהֲרוּ וְהוֹצִיאוּהָ שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא אֶת הָעֲזָרָה. מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת וְאָשָׁם גְּמִרִינָן עָוֹן עָוֹן מֵחַטָּאת, דְּמוֹתָרָן נָדְבָה. וְכִי תֵּימָא אֵין גְּזֵרָה שָׁוָה לְמֶחֱצָה. גְּלִי רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת "וְשָׁחַט אוֹתָהּ", "אוֹתָהּ", לִשְׁמָהּ כְּשֵׁרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה, אֲבָל כָּל הַקָּדָשִׁים בֵּין לִשְׁמָן בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין.

(במדבר ה טז-יז) וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן. תְּנוּ רַבָּנָן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶרְתָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא אֲמַר קְרָא אֹתָהּ, אֹתָהּ לְבַדָּהּ. וְתָנָא קַמָּא, [וְהָא כְּתִיב אֹתָהּ. תָּנָא קַמָּא] רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, וּמַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם אֹתָהּ לְבַדָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֶרְתָּהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אִיכָּא

בֵּינֵיהוּ רוֹתֶתֶת. וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִינָן. וְהָא אֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, דְּתַנְיָא אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאֶחָד וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת. לָא קָשְׁיָא, כַּאן בְּכֹהֵן אֶחָד כַּאן בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים. הֵיא עוֹמֶדֶת מִבִּפְנִים וְהַכֹּהֵן מִבַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יח) "וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'", הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וְאֵין הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה'. כֹּהֲנִים מְטִילִין גּוֹרָלוֹת בֵּינֵיהֶם, וְכָל מִי שֶׁעָלָה גּוֹרָלוֹ, אָפָלוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, יוֹצֵא וְעוֹמֵד בְּצַד סוֹטָה וְאוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ וְכוּ'. וְהֶעֱמִדָהּ, שֶׁלֹּא יַעֲמִדוּ עִמָּהּ לֹא עֲבָדֶיהָ וְלֹא שִׁפְחוֹתֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן. לִפְנֵי ה'. בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר. מִכָּאן אָמְרוּ, [רֹאשׁ הַמַּעֲמִיד] הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמֵאִים בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר.

וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי חָרֶשׂ. הָיָה מֵבִיא פִּילֵי שֶׁל חֶרֶס, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְמַעֵט מְמַעֵט בַּכְּתָב כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם. תָּנָא פִּילֵי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גְּמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצֹרָע, מַה לְּהַלָּן חֶרֶס חֲדָשָׁה אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. וְהָתָם מְנָלַן. דִּכְתִיב "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחַת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים". מַה מַּיִם חַיִּים, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה, אַף כְּלִי, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה. אִי מַה לְּהַלָּן מַיִם חַיִּים אַף כָּאן מַיִם חַיִּים. לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָכֵי נַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מֵי כִּיּוֹר (הֵן וְ)רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר מֵי מַעְיָן הֵן וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִשְׁאָר מֵימוֹת הֵן. אִיכָּא לְמֵימַר דְּפִרְדְּ, מַה לְּמִצֹּרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת. אָמַר (רַבָּא) [רַבָּה], אָמַר קְרָא בִּכְלִי, בִּכְלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר. וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים. אֵין קְדֹשִׁים אֶלָּא שֶׁקְּדְּשׁוּ בִּכְלִי, אֵלּוּ מֵי כִּיּוֹר. בִּכְלִי חָרֶשׂ. מַגִּיד שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלִי חֶרֶס, שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְעָפָר וּמַיִם מְקַדְּשִׁין בְּפָרָה וְעָפָר וּמַיִם מְקַדְּשִׁין בְּסוֹטָה אִם לָמַדְתִּי לְפָרָה שֶׁעָשָׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלִי חֶרֶס אַף סוֹטָה דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלִי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכְלִי חָרֶשׂ", מַגִּיד שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלִי חֶרֶס, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן. אֵינָהּ בָּאָה בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל. וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'. יְפֶנָּה עָלֶיהָ הָעֲזָרָה. אִי חֶרֶס, יָכוֹל בְּשֶׁבֶר שֶׁל חֶרֶס. תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכְלִי חָרֶשׂ", הָא מָה מְדַבֵּר, בְּקִעֲרָה שֶׁל חֶרֶס. נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ. וּמְקוֹם הָיָה שָׁם, אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ עָלֶיהָ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ, כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ וְנוֹתֵן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן". וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". יָכוֹל יְתַקֵּן לוֹ מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יָכוֹל לֹא מָצָא עָפָר תְּחוּחַ יַחְפֹּר בְּקַרְקַעַת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִהְיֶה". הָא כֵּיצַד, יֵשׁ שָׁם, יִקַּח, אֵין שָׁם, יִתֵּן שָׁם. תָּנְיָא אִידָךְ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁמַּכְנִיס מִבַּחוּץ וְנוֹתֵן בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן. אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, לְרִבּוֹת נוֹב וְשִׁילֹה וְגִבְעוֹן

ובֵּית עוֹלָמִים. אִסִּי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה בְּטֻמְאוֹת קַלּוֹת לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב, (בְּנֹב וּבְגִבְעוֹן שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים) בְּטֻמְאַת אֵשֶׁת אִישׁ חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן", שֶׁאַל יָבִיא מִתּוֹךְ קֻפָּתוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם פָּסוּל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דִּכְתִיב (במדבר יט, יז) "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת", וְכִי עָפָר הוּא, וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא, אֶלָּא שִׁנָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לָדוּן הֵימֶנָּה גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "עָפָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָפָר", מַה לְּהַלָּן עָפָר עַל פְּנֵי הַמַּיִם אַף כָּאן עָפָר עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּמַה כָּאן הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם, כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם, כָּשֵׁר. וְהָתָם מְנָלָן. תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב "וְנָתַן עָלָיו", אֶלְמָא עָפָר בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב (שם) "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי", אֶלְמָא מַיִם יְהִיב בְּרֵישָׁא, הָא כֵּיצַד, רָצָה זֶה נוֹתֵן, רָצָה זֶה נוֹתֵן. וְרַבָּנָן, "אֶל כֶּלִי", דַּוְקָא, "עָלָיו", לְעָרְבָן. וְאִימָא "עָלָיו", (לערבן) [דַּוְקָא], "אֶל כֶּלִי", שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בִּכְלִי. מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן, מַכְשִׁיר לְמַעְלָה. אֲמַר רָבָא מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עָפָר לְסוֹטָה. זְכָתָה יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֵּן כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית יח, כז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", לֹא זָכְתָה, תַּחֲזֹר לֶעָפָר. דָּרַשׁ רָבָא בְּשָׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות, עֲפַר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה. וְהָאִיכָּא נַמֵּי עָפָר כְּסוּי. הָתָם הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הָנָאָה לֵיכָּא. לְמָה מַיִם וְעָפָר וּכְתָב. מַיִם, מִמָּקוֹם שֶׁבָּאת, עָפָר, לְמָקוֹם שֶׁהֵיא הוֹלֶכֶת, כְּתָב, לִפְנֵי מִי עֲתִידָה לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. תָּנָא תָּנֵינָן עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְכוּ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי שְׁלֹשְׁתָּן דָּרַשׁ עֲקַבְיָא בְּפָסוּק אֶחָד "וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶךָ", בְּאֵרֶךְ, בּוֹרְךָ. בְּאֶרֶךְ, מִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ. בּוֹרְךָ, לְמָקוֹם שֶׁאַתָּה הוֹלֵךְ. בּוֹרְאֶךָ, לִפְנֵי מִי אַתָּה הוֹלֵךְ. יֵקַח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם. כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בַּתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ, אֵפֶר פָּרָה, וְעָפָר סוֹטָה, וְרֹק יָבָמָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אַף דַּם הַצִּפּוֹר.

וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה. אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ וְיוֹצְאָה בְּגִטָּהּ, וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח וְלַשַּׁעַר נָקְנוֹר שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וְאֶת הַמְּצֹרָעִין. בְּשִׁלְמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'", מְצֹרָעִין נַמִּי כְּדִכְתִיב (ויקרא יד, יא) "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי ה'", אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעֲמָא. אִילֵימָא דְּאָתְיָן וְקָיְמָן אֲקָרְבָּנֵיהוּ, אִי הָכִי אֲפִלּוּ זָבִין וְזָבוֹת נַמִּי. אֵין הָכִי נַמִּי, וְחָדָא מִנַּיְיהוּ נָקֵט. הַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ אִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ, וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֶּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתְרוֹ. הָיְתָה מְכֻסָּה בִּלְבָנִים מְכַסָּהּ בִּשְׁחוֹרִים. הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְקַטְלָאוֹת נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, מַעֲבִירִין מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּלָהּ. וְאַחַר

כַּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמְּצָרֵי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת יָבוֹא וְיִרְאֶה חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהֶן. וְכָל הַנָּשִׁים מֻתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כג, מח) "וְנִוָּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְזִמָּתְכֶנָה". תְּנוּ רַבָּנָן "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה". אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ, גּוּפָהּ מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאִשָּׁה". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ". מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. תָּנָא אִם הָיוּ שְׁחוֹרִים נָאִין לָהּ מְכַסִּין לָהּ בְּגָדִים מְכֻעָּרִין. הָיוּ עֶלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ'. פְּשִׁיטָא הָשְׁתָּא נִוּוּלֵי מְנַוְּלִינַן לָהּ, הַנֵּי מִבְּעִיָא. מַהוּ דְּתֵימָא בְּהַנֵּי אִית לָהּ בְּזָיוֹן טְפֵי כִּדְאָמְרֵי אִינְשֵׁי שְׁלִיחַ עַרְטִילָא וְסָיֵם מְסָאנֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. מֵבִיא חֶבֶל הַמְּצָרֵי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ, כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת יָבוֹא וְיִרְאֶה, לָא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלָא שְׁנָא נָשֵׁי, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְנִוָּסְרוּ". וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וְגוֹ'. מָקוֹם שֶׁהֶעֱמִידָהּ בַּתְּחִלָּה, שָׁם מַעֲמִידָהּ בַּסּוֹף. וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה. כֹּהֵן נִפְנֶה לַאֲחוֹרֶיהָ וּפוֹרְעָהּ, כְּדֵי לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוַת פְּרִיעָה, דִּבְרֵי רַבִּי (יאשיה) [יִשְׁמָעֵאל].

דָּבָר אַחֵר, לְמֵד עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהוּ מְכַסּוֹת רָאשֵׁיהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה". רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אֵין מְנַוְּלִין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, אֶלָּא, לְפְנֵי ה', וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה, סָדִין שֶׁל בּוּץ הָיָה פּוֹרֵס בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם, כֹּהֵן פּוֹנֶה לַאֲחוֹרֶיהָ וּפוֹרְעָהּ כְּדֵי לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוַת פְּרִיעָה. אָמְרוּ לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא חָסָה עַל [כְּבוֹד] הַמָּקוֹם כָּךְ אֵין חָסִין עַל כְּבוֹדָהּ, אֶלָּא כָּל הַנִּוּוּל הַזֶּה מְנַוְּלָהּ. יַחְגְּרֶנָּה בְּחֶבֶל שֶׁל מָגָג. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁנֵי חֲגוֹרִים הָיָה חוֹגֵרָהּ, אֶחָד לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ וְאֶחָד לְמַטָּה מִדַּדֶּיהָ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶעֱמִיד", וְנָתַן. וְלֹא קִטַּעַת וְחִגֶּרֶת. אֵלּוּ יוֹצְאוֹת שֶׁלֹּא בִכְתֻבָּה, הָעוֹבֶרֶת עַל דַּת מֹשֶׁה וִיהוּדִית. וְאֵיזוֹהִי דַּת יְהוּדִית, יוֹצְאָה וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ. רֹאשָׁהּ פָּרוּעַ, דְּאוֹרַיְתָא הוּא, דִּכְתִיב "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִכָּאן אַזְהָרָה לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בִּפְרִיעַת רֹאשׁ. (אָמַר רַב יְהוּדָה) דְּאוֹרַיְתָא קִלְתָהּ שַׂפִּיר דָּמֵי, דַּת יְהוּדִית אֲפִלּוּ קִלְתָּה נַמֵּי אָסוּר. וּבֶחָצֵר מֻתָּר, שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הִנַּחְתָּ בַּת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁיּוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעֲלָהּ. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד, בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ. וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה, שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמְּדָדָה בָּהּ מָדְדוּ לָהּ, הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לֵירָאוֹת לוֹ לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ בְּשַׁעַר נְקָנוֹר וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל, הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָר נָאֶה עַל רֹאשָׁהּ לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמַנִּיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ, הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ לְפִיכָךְ פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת רֹאשָׁהּ לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ, הִיא הֶרְאָתָה לוֹ אֶת אֶצְבְּעוֹתֶיהָ לְפִיכָךְ צִפָּרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת, הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוּל לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל

הַמְצָרֵי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, הֵיא פִּשְׁטָה לוֹ יְרֵכָהּ לְפִיכָךְ [יְרֵכָהּ] נוֹפֶלֶת, הֵיא קִבַּלְתּוֹ עַל כְּרֵסָהּ לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה, הֵיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה, הֵיא הִשְׁקָתוּ יַיִן מְשֻׁ(וּ)בָּח בְּכוֹסוֹת מְשֻׁבָּחִין לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקֵדָּה שֶׁל חֶרֶס, הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים צא, א) "יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן" שָׁם בָּהּ פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעֵין נֹאַף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עַיִן וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים", דָּבָר אַחֵר הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פִּרְסְמָהּ בַּגְּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כו, כו) "תְּכַסֶּה שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְקָהָל".

רמז תשח

תְּנוּ רַבָּנָן סוֹטָה, שֶׁנִּתְּנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּקְּשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ וּמַה שֶּׁבִּיְדֵהּ נָטְלוּ הֵימֶנָּה וְכוּ'. וְכֵן מְצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּתַּן עֵינָיו בַּמֶּה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, [מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ לֹא נָתְנוּ לוֹ] וּמַה שֶּׁבִּיְדוֹ נָטְלוּ הֵימֶנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְא מָלֵךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעַכְשָׁיו (בראשית ג, יד) "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה" וְגוֹ', אֲנִי אָמַרְתִּי יַהֲלֹךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו "עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ", אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו (שם) "עָפָר תֹּאכַל", הוּא אָמַר אֶהֱרֹג אֶת הָאָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁיו (שם טו) "וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה". וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וּבְקֹרַח וּבִלְעָם וְדוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדֹנִיָּהוּ וְעֻזִּיָּהוּ וְהָמָן, שֶׁנִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם בַּמֶּה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶּׁבִּקְּשׁוּ לֹא נִתְּנוּ לָהֶם וּמַה שֶּׁבִּיְדֵם נָטְלוּ מֵהֶם.

וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כְּדֵי לְיַגְּעָהּ כְּדֵי שֶׁתִּתְחַזֵּר בָּהּ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם כָּךְ חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְחוּס עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַמַּיִם נֶהְפָּכִין לִהְיוֹת מָרִים אֶלָּא בִּידֵי הַכֹּהֵן. דָּבָר אַחֵר, נִקְרְאוּ מָרִים עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁמַּמְרִין אֶת הַגּוּף וּמְעָרְעָרִין אֶת (הָעָוֹן) [הָעַיִן]. אָמַר שְׁמוּאֵל צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם. מַאי טַעֲמָא. דַּאֲמַר קְרָא, הַמָּרִים, שֶׁמָּרִים כְּבָר. נוֹתֵן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן. נֶאֱמַר כָּאן זִכָּרוֹן וּלְמַעְלָה (לעיל פסוק טו) זִכָּרוֹן, מַה זִּכָּרוֹן הָאָמוּר לְמַעְלָה, לְטוֹבָה, אַף זִכָּרוֹן הָאָמוּר כַּאן, לְטוֹבָה. מִנְחַת קְנָאוֹת הִיא. שֶׁיְּהוּ כָּל מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם קְנָאָה. יָכוֹל אִם לֹא הָיוּ כָּל מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם קְנָאָה (לֹא) תְּהֵא כְּשֵׁרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא" וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים, יִרְאֶה אוֹתָהּ אֶת הַמַּיִם. וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן. כְּתִבָה קֹדֶם שֶׁתִּתְקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, פְּסוּלָה, דִּכְתִיב "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן" וְאַחַר כָּךְ "וְכָתַב". שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה לָמָּה. אַחַת שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה וְאַחַת שְׁבוּעָה שֶׁאֵין

עִמָּהּ אֱלֹה. הֵיכִי דָּמֵי [שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אֱלֹה. אֲמַר רַב עַמְרָם אֲמַר רַב] מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בָךְ. וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן. הַכֹּהֵן מַשְׁבִּיעָהּ וְאֵין נִשְׁבַּעַת מֵאֱלֵיהָ. שֶׁהָיָה בְּדִין, נֶאֱמַר כַּאן שְׁבוּעָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שְׁבוּעָה, מַה שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן הִיא נִשְׁבַּעַת מֵאֱלֵיהָ אַף שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה כַּאן הִיא נִשְׁבַּעַת מֵאֱלֵיהָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן", הַכֹּהֵן מַשְׁבִּיעָהּ וְאֵין נִשְׁבַּעַת מֵאֱלֵיהָ.

וְאָמַר הַכֹּהֵן אֶל הָאִשָּׁה. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא [אוֹמֵר תְּנוּ רַבָּנָן מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא] שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מָה הִיא נִטְמֵאת וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִנּוּי וּסְתִירָה. וּבַמֶּה שׁוֹתָה, בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶס. עַל מָה הִיא נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׂוֹגֵג אוֹ בְמֵזִיד אוֹ בְאֹנֶס אוֹ בְּרָצוֹן. וְכָל כָּךְ לָמָּה. שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים.

וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם יְבָמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בָהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, [דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה]. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן וְאִם אֵינָהּ שׁוֹמַעַת כֵּיצַד הִיא אוֹמֶרֶת אָמֵן אָמֵן, אוֹ אֵינָהּ אוֹמֶרֶת אֶלָּא אַחַר (וְאָמַר לָהּ) [אֱלֹה], כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ הֲרֵי שְׁבוּעָה אֲמוּרָה, הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", לְמָּדָהּ כֹּהֵן סֵדֶר שְׁבוּעָה. וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן. אֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת, וְאֵין הוֹרְגִין שְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּאֶחָד, וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאֶחָד. וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה. בִּלְשׁוֹנָהּ, אֶל הַגַּנָּב וְאֶל הַגַּזְלָן בִּלְשׁוֹנָם. דִּיְנֵי נְפָשׁוֹת פּוֹתְחִין בִּזְכוּת. הֵיכִי אֲמְרִינַן לְהוּ. אֲבַיֵּי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ אִי לָא קְטַלְתְּ לָא תִּדְחֲל. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ וְאִם לֹא שָׂטִית, מִכָּאן שֶׁפּוֹתְחִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּתְחִלָּה לִזְכוּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי", אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר חִנָּקִי מִבָּעֵי לֵיהּ. א"ר תַּנְחוּם, הִנָּקִי כְּתִיב. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְינוּ דִּכְתִיב "הִנָּקִי", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אִם לֹא שָׁכַב הִנָּקִי וְאִם שָׁכַב לֹא הִנָּקִי וְלֹא חִנָּקִי אֶלָּא אִסּוּרָא בְּעָלְמָא, קָא מַשְׁמַע לָן.

וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ. פָּרַט לַאֲרוּסָה, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יב) "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, תַּחַת אִישֵׁךְ, פָּרַט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם, יָכוֹל אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם וְלֹא אֲרוּסָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ", פָּרַט לַאֲרוּסָה. מַר אֲלִימָא לֵיהּ אֲרוּסָה, דְּקִדּוּשִׁין דִּידֵיהּ הִיא

וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ, וּמַר אַלִּימָא לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלָא חָסְרָה מִסִּירָה לְחֻפָּה. וְרַבִּי יוֹנָתָן, הַאי "אִישׁ אִישׁ" מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת אֵשֶׁת חֵרֵשׁ וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה וְאֵשֶׁת שִׁעְמוּם שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶם. וְרַבִּי יִאשִׁיָּה, הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ" מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא הַנֵּי קְרָאֵי, הָא לָאו הָכֵי הֲוָה אָמִינָא אֲרוּסָה שְׁתְיָא, וְהָא כִּי אָתָא רַבִּי אָתָא בַּר חֲנִינָא [מִדְּרוֹמָא] אָתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁהּ שֶׁקִּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לַבּוֹעֵל וְלֹא שֶׁקִּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל. [אָמַר רָמִי בַּר חָמָא], מַשְׁכַּחַת לְהּ שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ. הָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם אִשְׁתּוֹ מְעַלְיְיתָא הִיא, דְּהָא אָמַר רַב קָנָה לַכֹּל. כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לֹא קָנָה אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. וְאַתְּ כִּי שָׁטִית. אֵין לִי אֶלָּא כְּדַרְכָּהּ, שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי נִטְמֵאת". וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ, לְהָבִיא אֶת הַסָּרִיס. מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁהּ, לְהָבִיא אֶת אֵשֶׁת הַסָּרִיס. עַל הַכֹּל הָיָה מַתְנֶה עִמָּהּ. וְאִם לֹא שָׁטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁהּ. לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁסָּטַת מֵאָחִיו לְאַחַר מִיתַת אָחִיו. יָכוֹל כָּל אֵלּוּ שׁוֹתוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּחַת אִישֵׁהּ", אֶת שֶׁהוּא תַּחַת אִישָׁהּ שׁוֹתָה וְאֵין כָּל אֵלּוּ שׁוֹתוֹת. תַּחַת אִישֵׁהּ. לְרַבּוֹת (בַּת) [בֶּן] תִּשַּׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁיְּקַנְּאוּ לָהּ וְיַשְׁקוּ אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ.

וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה. מִכַּאן אַתָּה דָן לְכָל הַשְׁבּוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ שְׁבוּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה אַף פּוֹרֵט אֲנִי בְּכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה, הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ שְׁבוּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶם שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּיו"ד הֵ"א אַף פּוֹרֵט אֲנִי בְּכָל הַשְׁבוּעוֹת שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא בְּיו"ד הֵ"א. יִתֵּן ה' אוֹתְךָ לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה וְגוֹ'. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, א) "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" (כָּתוּב בְּרֶמֶז תע"א).

בְּתוֹךְ עַמֵּךְ. וְלֹא בַּזְּמַן הַזֶּה. בְּתוֹךְ עַמֵּךְ. הֶפְרֵשׁ בֵּין אָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁמַּכִּירִין לוֹ לְאָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה. יָכוֹל אַף שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין בְּאָלָה. אָמַרְתָּ, וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן וְגוֹ', שְׁבוּעַת הָאִשָּׁה בְּאָלָה וְאֵין שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין בְּאָלָה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה". אִם הִשְׁבִּיעָהּ בִּשְׁבוּעָה יָצָא, אִם הִשְׁבִּיעָהּ בְּאָלָה לֹא יָצָא.

וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה. פֵּרַט לְחֵרֶשֶׁת. לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ. שֶׁיִּהוּ כָּל הַנִּשְׁבָּעוֹת כָּךְ לְטוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְאוֹמְרוֹת אִם עָשִׂית זֶה יֵהֵא סוֹפֵךְ כְּסוֹפָהּ שֶׁל פְּלוֹנִית.

בְּתֵת ה' אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת. [אָמַר אַבַּיֵי], כִּי לָיֵיט, לְיֵיט תְּחִלָּה יֶרֶךְ וְאַחַר כָּךְ בֶּטֶן, וּמִיָּא כִּי בָּדְקֵי כִּי אוֹרְחֵיהּ בָּדְקֵי בֶּטֶן בְּרֵישָׁא דִּכְתִיב "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ". בְּקִלְלָה נַמִּי כְּתִיב "לַצְבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ". הַהוּא, דְּמוֹדַע לְהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יֶרֶךְ,

שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים. כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כָּךְ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָאוּ", "וּבָאוּ", כְּשֵׁם שֶׁאָסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִטְמְאָה", נִטְמְאָה, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּךְ הָיָה דּוֹרֵשׁ רַבִּי זְכַרְיָה בֶּן הַקַּצָּב. רַבִּי אוֹמֵר, שְׁנֵי [פְּעָמִים] נִטְמְאָה הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, אִם נִטְמְאָה, נִטְמְאָה, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לַבּוֹעֵל. אַבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי עֲקִיבָא בָּאוּ [וּ]בָאוּ קָאָמַר אוֹ דִלְמָא וּבָאוּ וּבָאוּ קָאָמַר. תָּא שְׁמַע מִדְּתָנֵי סֵיפָא רַבִּי אוֹמֵר [שְׁנֵי פְּעָמִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה וְנִטְמְאָה, וְנִטְמְאָה], מִכְּלַל דְּרַבִּי עֲקִיבָא וַו"י קָא דָרִישׁ. הִלְכָךְ לְרַבִּי עֲקִיבָא שְׁתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצַוּאָה דִּידֵיהּ וְחַד לְצַוּאָה דִּידָהּ וְחַד לַעֲשִׂיָּה דִּידֵיהּ וְחַד לַעֲשִׂיָּה דִּידָהּ וְחַד לִידִיעָה דִּידֵיהּ וְחַד לִידִיעָה דִּידָהּ, וּלְרַבִּי תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְצַוּאָה וְחַד לַעֲשִׂיָּה וְחַד לִידִיעָה, בֵּין לְדִידֵיהּ בֵּין לְדִידָהּ. וְרַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כָּךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, מְנָא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ בְּבִטְנוֹ וְיֵרֵכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַתָּה אוֹמֵר בְּבִטְנוֹ וְיֵרֵכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּטִנָּהּ וְיֵרֵכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְצָבְתָה בִּטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ הֲרֵי בִּטְנָהּ וְיֵרֵכָהּ שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ בְּבִטְנוֹ וְיֵרֵכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. וְאִידָךְ, הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם. וְאִידָךְ, אִם כֵּן לִכְתּוֹב בִּטְנָהּ וְיֵרֵכָהּ, מַאי בֶּטֶן וְיָרֵךְ, שְׁמַע מִינָּהּ לַבּוֹעֵל. וְאֵימָא כֵּלֵיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, אִם כֵּן לִכְתּוֹב הָכִי בִּטְנוֹ וְיֵרֵכוֹ, מַאי בֶּטֶן וְיָרֵךְ, שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. (לעיל פסוק כא) בְּתֵת ה' אֶת יְרֵכֵךְ. מִמָּקוֹם שֶׁהִתְחִילָה הָעֲבֵרָה מִשָּׁם תַּתְחִיל הַפֻּרְעָנוּת. בְּמֵעַיִךְ. אֵין לִי אֶלָּא בְּמֵעַיִךְ, מִנַּיִן אַף בְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר וּבְכָל שְׂעָרָה וּשְׂעָרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָאוּ", וּבָאוּ. וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן. נָכְסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת זוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת לִשְׁבַע עֲלֵיהֶן. אָמַר עוּלָּא מִנַּיִן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן", וּתְנַן עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת אָמֵן אָמֵן, אָמֵן עַל הָאָלָה אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה, אָמֵן אִם מֵאִישׁ זֶה אָמֵן אִם מֵאִישׁ אַחֵר, אָמֵן שֶׁלֹּא סָטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה, הַאי אֲרוּסָה הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְהָתְנַן אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה, מַאי טַעֲמָא, תַּחַת אִישֵׁךְ אֲמַר רַחֲמָנָא פָּרַט לַאֲרוּסָה, אֶלָּא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה [וְנִסְתְּרָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה] וְקָא מַשְׁקֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, מִי בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא, וְהָכְתִיב וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן בַּזְּמַן שֶׁהָאִישׁ מְנַקֶּה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ אֵין הָאִישׁ מְנַקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא (לָאו כִּי הַאי גַּוְונָא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתַּתְּרָה וְנִכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה וּשְׁמַע מִינָּהּ) עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. אַשְׁכְּחַן סוֹטָה דְּאִסּוּרָא, מְמוֹנָא מְנָלַן. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קַל וָחֹמֶר, וּמַה סוֹטָה שֶׁלֹּא נִתְּנָה לִיתְּבַע

בְּעֵד אֶחָד, מְגַלְגְּלִין, מָמוֹן שֶׁנִּתַּן לִיתֵּבַע בְּעֵד אֶחָד אֵינוֹ דִּין שֶׁמְּגַלְגְּלִין. אַשְׁכְּחַן וַדַּאי, סָפֵק מְנָלָן. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר נֶאֱמְרָה שְׁבוּעָה בִּפְנִים וְנֶאֱמְרָה שְׁבוּעָה בָּחוּץ, מַה שְּׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בִּפְנִים עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי אַף שְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּחוּץ עָשָׂה בָּהּ סָפֵק כְּוַדַּאי. [אִתְּמַר רַב אָמַר יֵשׁ חֵפָּה לִפְסוּלוֹת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵין חֵפָּה לִפְסוּלוֹת. אָמַר שְׁמוּאֵל וְכוּ']. אֶלָּא דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִסְתַּתְּרָה וְנִכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה וּשְׁמַע מִינָּהּ יֵשׁ חֵפָּה לִפְסוּלוֹת. אָמַר רָבָא וְתִסְבְּרָא דְּהָא מְתַרְצְתָא הִיא, וְהָא תַּנְיָא מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ מִי שֶׁקִּדְּמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לַבּוֹעֵל וְלֹא שֶׁקִּדְּמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל. רַב פָּפָּא אָמַר הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא אֵין מְקַנְּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה אֲבָל מְקַנְּין לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמֵן, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים. בּוֹ שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים וְגוֹ' וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן". בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב (ירמיה כח, ו) "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ". אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחַר שְׁבוּעָה כְּמוֹצִיא [שְׁבוּעָה] מִפִּיו דָּמֵי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת אָמֵן אָמֵן עַל הָאָלָה וְכוּ', אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְאִם נִטְמֵאתִי יְבוֹאוּ בִי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי, [אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטָּמֵא]. הַכֹּל שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְנָה עִמָּהּ לֹא עַל קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס לֹא מִשֶּׁתִּתְגָּרֵשׁ. [וְ]נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ לֹא הָיָה מַתְנָה עִמָּהּ. וְכָל שֶׁתִּבְעַל [וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְנָה עִמָּהּ]. הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ שְׁבוּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה [כָּךְ פּוֹרְטַנִי בְּכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֶלָּא בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה]. הוֹאִיל וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בַּיהוֹ"ד הֵ"א, אַף פּוֹרְטַנִי בְּכָל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא בַּיהוֹ"ד הֵ"א. וְהוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ שְׁבוּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּאָמֵן, אַף פּוֹרְטַנִי בְּכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּאָמֵן. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְהָבִיא אֶת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, שֶׁתְּהֵא בְּאָמֵן, שֶׁאִם אֵין אַתָּה עוֹנֶה אַחֲרָיו אָמֵן אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁבוּעַת שָׁוְא. הוֹאִיל וְנֶאֶמְרָה שְׁבוּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁמְּגַלְגְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַיָּשָׁן, אַף פּוֹרְטַנִי בְּכָל [שְׁבוּעוֹת] הַתּוֹרָה שֶׁיְּגַלְגְּלוּ אֶת הַיָּשָׁן, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה סוֹטָה שֶׁלֹּא נִתְבָּעָה מִקֹּדֶם מְגַלְגְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַיָּשָׁן, גְּזֵלוֹת שֶׁנִּתְבָּעוּ מִקֹּדֶם דִּין הוּא שֶׁיְּגַלְגְּלוּ עָלֶיהָ אֶת הַיָּשָׁן.

(במדבר ה כג) וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה. בָּא לוֹ לִכְתֹּב אֶת הַמְּגִלָּה, מֵאֵיזֶה מָקוֹם הוּא כוֹתֵב. (לעיל פסוק יט-כ) מֵאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ (וְגוֹ') וְאִם לֹא שָׂטִית וְגוֹ' וְאַתְּ כִּי שָׂטִית וְגוֹ', וְאֵינוֹ כּוֹתֵב (לעיל פסוק כא) וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה. וְכוֹתֵב יִתֵּן ה' אוֹתָךְ

לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֶּךָ... וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ. וְאֵינוֹ כּוֹתֵב (שם) וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לֹא הָיָה מַפְסִיק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֶּךָ וְגוֹ' וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ וְגוֹ', וְאֵינוֹ כּוֹתֵב וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי. בְּהַאי קְרָא קָא מִפְלְגֵי, וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה, רַבִּי מֵאִיר סָבַר אָלֹת, אָלוֹת מַמָּשׁ, הָאָלֹת, לְרַבּוֹת קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, אֵלֶּה, לְמְעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, הָאֵלֶּה (לְרַבּוֹת) [לְמְעוּטֵי] צַוָּואוֹת (וּקְלָלוֹת) [וְקַבָּלוֹת אָמֵן]. וְרַבִּי יוֹסֵי, כֻּלְּהוּ כְּדְקָאָמַרְתְּ, אֶת לְרַבּוֹת צַוָּואוֹת. וְרַבִּי מֵאִיר, אֵתִים לָא דָּרִישׁ. וְרַבִּי יְהוּדָה, כֻּלְּהוּ בְּמְעוּטֵי דָּרִישׁ לְהוּ, אָלוֹת אָלוֹת מַמָּשׁ, הָאָלֹת לְמְעוּטֵי קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, אֵלֶּה לְמְעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, הָאֵלֶּה לְמְעוּטֵי צַוָּואוֹת וְקַבָּלוֹת. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי שְׁנָא הַאי ה"א, דִּמְרַבֵּי בֵּיהּ, וּמַאי שְׁנָא הַאי ה"א, דִּמְמַעֵט בֵּיהּ. ה"א דְּרִבּוּיָא, רִבּוּיָא, ה"א דְּמִעוּטָא, מְעוּטָא. וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. אֲמַר תַּנְחוּם הַנָּקְן כְּתִיב. כְּתָבָהּ לְמַפְרֵעַ פְּסוּלָה, דִּכְתִיב "וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה", כְּדִכְתִיבָן. וְאֵינוֹ כוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ וְלֹא עַל הַנְּיָיר וְלֹא עַל הַדִּפְתְּרָא אֶלָּא בְּמַגְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּסֵּפֶר". וְאֵינוֹ כוֹתֵב לֹא (בְּקוּלְמוֹס) [בְּקוֹמוֹס] וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוּם וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֶׁם אֶלָּא בְּדָיוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמָחָה", כְּתָב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהִמָּחֶה. וְאִם כְּתָבָהּ כְּאִגֶּרֶת, פְּסוּלָה בַּסֵּפֶר אֲמַר רַחֲמָנָא. כְּתָבָהּ עַל שְׁנֵי דַפִּין פְּסוּלָה, סֵפֶר חַד אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים. כָּתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת וְכָתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת, פְּסוּלָה, דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. (וּמָחָה אֶל פְּנֵי הַמַּיִם). הַהוּא דְּאָמַר לְדֶבֶיתְהוּ קוֹנָם שֶׁאִי אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד שֶׁתַּטְעִימִי תַּבְשִׁילִין לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה טָעִים, אָמַר, קַל וָחֹמֶר, מַה לְשׁוֹם שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם בְּסֵפֶק, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן לָא טָעִים, אָמַר יָמוּתוּ כָּל בְּנֵי אַלְמָנָה וְאַל יָזוּז שִׁמְעוֹן מִכְּבוֹדוֹ. וְעוֹד כִּי הֵיכִי דְּלָא לִתְרַגְּלֵי לְמִנְּדַר. הַכֹּהֵן. לְמָה נֶאֱמַר. שֶׁהָיָה בְּדִין, נֶאֱמַר כָּאן וְכָתַב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כד, ג) "וְכָתַב", מַה "וְכָתַב" הָאֲמוּר לְהַלָּן כְּשֵׁר בְּכָל אָדָם אַף וְכָתַב הָאֲמוּר כָּאן כְּשֵׁר בְּכָל אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר ("הָאָלָה) הַכֹּהֵן. (בַּסֵּפֶר) וּמָחָה". [בְּדָבָר הַנִּמְחֶה]. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סֵפֶר שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם, סִפְרֵי אֶפִּיקוֹרְסִין שֶׁמַּטִּילִין אֵיבָה וְשִׁנְאָה וְקִנְאָה (וּבַעֲלֵי רִיבוֹת) [וְתַחֲרוּת] עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּמָּחוּ מִן הָעוֹלָם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר סִפְרֵי אֶפִּיקוֹרְסִין כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, קוֹדֵר אֶת הָאַזְכָּרוֹת וְשׁוֹרֵף אֶת הַשְּׁאָר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שׁוֹרֵף אֶת כֻּלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה. וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים. מַגִּיד שֶׁהַכְּתָב עוֹשֶׂה אֶת הַמַּיִם מָרִים. (במדבר ה כד-כו) וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה.

לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק כו) וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה". שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִלָּה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מְעָרְעָרִים אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה". שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין בְּסוֹטָה, עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה, וְעַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקֻּמָּץ, וְעַד שֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ אֶת הַשְּׁבוּעָה. נִמְחֲקָה מְגִלָּה וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, נִשְׁפָּכִין הַמַּיִם וְהַמִּנְחָה מִתְפַּזֶּרֶת אֲבִית הַדֶּשֶׁן וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. רַבִּי אָחָא בַּר יַאשִׁיָּה אוֹמֵר מַשְׁקֶה בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת.

וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה. עַל כָּרְחָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מַכִּין אוֹתָהּ בְּרֶחְבָּה שֶׁל סַיִף וּמְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לֹא נֵדַע אִם טְהוֹרָה הִיא אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, אֵימָתַי מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, מִשֶּׁהַשֵּׁם נִמְחַק. וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים. מָה תַּלְמוּד לוֹמַר. אֶלָּא הָיוּ עוֹשִׂין לָהּ מִינֵי פְּרֶעָנִיוֹת מְשֻׁנִּים, הָיְתָה מְלֻבֶּנֶת עוֹשִׂין אוֹתָהּ שְׁחוֹרָה, מְאֻדֶּמֶת עוֹשִׂין אוֹתָהּ יְרֻקָּה, יִתְּרַע פִּיהָ, יִתְפַּח צַוָּארָהּ, יֶהֱא בְּשָׂרָהּ כְּצָלִי, תֶּהֱא זָבָה מִבֵּית הַשִּׁלְחִים, תֶּהֱא מְפֻהֶקֶת, תֶּהֱא מְעֻטֶּשֶׁת, תֶּהֱא מִתְפָּרֶקֶת אֲבָרִים אֲבָרִים. וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם. נֶאֱמַר כָּאן "מַיִם" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "הַטָּעֵן מַיִךְ", מַה מַּיִם הָאֲמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] תְּנוּפָה, אַף "מַיִם" הָאֲמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] תְּנוּפָה. אֵת מִנְחַת הַקְּנָאוֹת. מַגִּיד שֶׁמַּבִיא מִנְחָה אַחַת לְשֵׁם שְׁתֵּי קְנָאוֹת. הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מְצָרִית, וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ, וְכֹהֵן מַנִּיחַ אֶת יָדוֹ תַּחַת יָדָהּ וּמְנִיפָהּ. הֲנִיף וְהִגִּישׁ, קֹמֶץ וְהִקְטִיר, וְהַשְׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יַאשִׁיָּה דְּרָרֵיהּ, לָא תֵּיתֵיב אַכַּרְעָיְךָ עַד דִּמְפָרְשַׁת לָהּ הָא מִלְּתָא, מִנָּלַן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה. מִנָּלַן, וְהֵנִיף כְּתִיב בָּהּ. אֶלָּא, בִּבְעָלִים מִנָּלַן. אָתְיָא יָד יָד מִשְּׁלָמִים, כְּתִיב הָכָא וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וּכְתִיב הָתָם (ויקרא ז, ל) "יָדָיו תְּבִיאֶינָה", מַה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן וּמַה לְהַלָּן בִּבְעָלִים אַף כָּאן בִּבְעָלִים, הָא כֵּיצַד, כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף. וְאֵין הַדָּבָר כָּעוּר. מֵבִיא מַפָּה. וְאֵינוֹ חוֹצֵץ. מֵבִיא כֹּהֵן זָקֵן. אֲפִלּוּ תֵּימַר יֶלֶד, אֵין יֶצֶר הָרַע מָצוּי לִשְׁעָה. תָּנָא רַבִּי חִיָּיא סוֹטָה גְּדֵמָת, שְׁנֵי כֹהֲנִים מְנִיפִין עַל יָדֶיהָ. תְּנוּפָה וְהַגָּשָׁה בַּיּוֹם, דִּכְתִיב (ויקרא כג, יב) "וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם" וְהַגָּשָׁה אִיתְקַשׁ לִתְנוּפָה דִּכְתִיב "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה". וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה. וְלֹא מִיַּד שְׁלוּחָהּ. מִיַּד הָאִשָּׁה. שֶׁאִם פֵּרְסָה נִדָּה לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְהֵנִיף אֶת הַמִּנְחָה. מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, כז) "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם", מַקִּישׁ הָרָמָה לִתְנוּפָה, מַה תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא אַף הָרָמָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, וּמַה הָרָמָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד אַף תְּנוּפָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. לִפְנֵי ה'. בַּמִּזְרָח, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר

"לִפְנֵי ה'" הֲרֵי הוּא בַּמִּזְרָח עַד שֶׁיִּפָּרֵט לְךָ הַכָּתוּב. וְהָנִיחַ אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. לְמֵד עַל מִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה וְהַגָּשָׁה. וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה. זוֹ הַקְּטֹרֶת הַקֹּמֶץ, שֶׁקְּרוּיָה אַזְכָּרָה. וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה. לְעִנְיַן שֶׁאָמַרְנוּ. וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה. הָיָה מַשְׁקֶהָ וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה" וְגוֹ'. אִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, כְּשֵׁרָה, וְכוּ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר הַשְׁקָאָה קֹדֶם לַמִּנְחָה וְנֶאֱמַר הַשְׁקָאָה לְאַחַר הַמִּנְחָה, אֶלָּא אִם קִדְּמָה הַשְׁקָאָה כְּשֵׁרָה.

(במדבר ה כז) וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ. אֵין לִי אֶלָּא בִּטְנָהּ וִירֵכָהּ. שְׁאָר אֵבָרֶיהָ מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָאוּ בָהּ". אֲנִי אֶקְרָא וּבָאוּ בָהּ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ". אֲבָל שֶׁהִתְחִילָה בָּעֲבֵרָה, מִמֶּנּוּ תַּתְחִיל הַפֻּרְעָנוּת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה", מִי שֶׁהִתְחִיל בָּעֲבֵרָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שם יט, יא) "וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים וְגוֹ', מִי שֶׁהִתְחִיל בָּעֲבֵרָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ "וְאִכְבְּדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ" וְגוֹ', [פַּרְעֹה הִתְחִיל בָּעֲבֵרָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת]. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (דברים יג, טז) "הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר" וְגוֹ'. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְמַעֶטֶת אֲבָר שֶׁהִתְחִיל בָּעֲבֵרָה מִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת, קַל וָחֹמֶר לְמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה. וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה. שֶׁיִּהוּ הַכֹּל אָלִין בָּהּ וְאוֹמְרִין יְאֹרֶעֵךְ כְּשֵׁם שֶׁאֵרַע לִפְלוֹנִית, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה, טו) "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁהָרְשָׁעִים שְׁבוּעָה לַצַּדִּיקִים. וּמִנַּיִן שֶׁהַצַּדִּיקִים בְּרָכָה לָרְשָׁעִים. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ", וְאוֹמֵר (בראשית כח, יד) "וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה", וְאוֹמֵר (שם מח, כ) "וַיְבָרֲכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'.

רמז תשט

(במדבר ה כח) וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִיא. טְהֹרָה, וְלֹא שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם. טְהֹרָה, וְלֹא שֶׁתָּלְתָה לָהּ זְכוּת. הִיא וְלֹא שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְי"ו לָא דָּרִישׁ. וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וְגוֹ'. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְכִי מִי מְטַמְּאָהּ, שֶׁהַכָּתוּב מְטַהֲרָהּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִיא", אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב כִּיוָן שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים, אֶלָּא וְאִם לֹא נִטְמְאָה וּטְהֹרָה הִיא לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כ, י) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ" לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בִּזְמַן

שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים וְהִתְרוּ בָהּ, שֶׁהִיא בְּמִיתָה, יֵשׁ לָהּ עֵדִים וְלֹא הִתְרוּ בָהּ פְּטוּרָה מִן הַמִּיתָה, הוֹאִיל וּפְטוּרָה מִן הַמִּיתָה תְּהֵא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, אָמַרְתָּ, סָפֵק נִבְעֲלָה סָפֵק לֹא נִבְעֲלָה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, קַל וָחֹמֶר לִכְשֶׁנִּבְעֲלָה וַדַּאי, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעָלָהּ" וְגוֹ'. וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהוֹרָה הִיא לָמָּה נֶאֱמַר. טְהוֹרָה לַבַּעַל וּטְהוֹרָה לַבּוֹעֵל וּטְהוֹרָה לְתִרוּמָה. וְנִקְּתָה. מִן הָאָלוֹת וְאַף מִן הַשְּׁבוּעָה. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַיְלוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", מִי שֶׁזַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵין זַרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ. וְרַבָּנָן, הַאי וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע מַאי עָבִיד לֵיהּ. מְבָעֵי לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה, שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִם כֵּן יִסָּתְרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת וְיִפָּקְדוּ וְזוֹ הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר יוֹלֶדֶת בְּרֶוַח וְאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת נְקֵבוֹת יוֹלֶדֶת זְכָרִים וְכוּ'. דָּבָר אַחֵר "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", שֶׁהָיְתָה בִּכְלַל וְיָצְאָה לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ הֶחֱזִירָהּ הַכָּתוּב לִכְלָלָהּ. וְאִם לֹא נִטְמְאָה, לְשֶׁעָבַר". וּטְהוֹרָה, לֶעָתִיד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים וּטְהוֹרָה הִיא, הַוָּלָד. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע, פָּרַט לִזְרוּעָה, לוֹמַר, אֵין עֲבֵרָה שׁוֹתָה. וְנִזְרְעָה זָרַע, כְּדַאי הוּא הַצַּעַר, שֶׁנִּתַּן לָהּ שְׂכָרָהּ בָּנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הָיְתָה יוֹלֶדֶת כְּעוּרִים תֵּלֵד נָאִים, שְׁחוֹרִים תֵּלֵד לְבָנִים, קְצָרִים, תֵּלֵד אֲרֻכִּים, נְקֵבוֹת, תֵּלֵד זְכָרִים, הָיְתָה יוֹלֶדֶת לִשְׁתֵּי שָׁנִים יוֹלֶדֶת בְּכָל שָׁנָה, יוֹלֶדֶת אֶחָד, תֵּלֵד שְׁנַיִם שְׁנַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין נוֹתְנִין לָעֲבֵרָה שָׂכָר, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיְתָה אֲסוּרָה לְזֶרַע לְשֶׁעָבַר יָכוֹל יְהֵא כֵּן לֶעָתִיד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִזְרְעָה זָרַע", מֻתֶּרֶת הִיא לְזֶרַע מֵעַתָּה.

(במדבר ה כט) זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת. מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֹאת, מְלַמֵּד שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה. אָמַר רַבִּי (יְהוֹשֻׁעַ) [יְהוּדָה], מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, וְקִבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים. אֲמַר רָבָא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד כֻּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, דִּכְתִיב "זֹאת", בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים כֻּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, דִּכְתִיב "תּוֹרַת הַקְּנָאֹת", כִּי פְלִיגִי בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, תַּנָּא קַמָּא סָבַר תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת לְרַבּוּיֵי כֻּלְּהוּ וְזֹאת לְמִעוּטֵי אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, וְרַבָּנָן בַּתְרַאֵי סָבְרֵי זֹאת לְמִעוּטֵי כֻּלְּהוּ, תּוֹרַת לְרַבּוּיֵי שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר תּוֹרַת לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי וְזֹאת לְמִעוּטֵי תַּרְתֵּי, אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֲלִים שְׁנַיִם, תּוֹרַת לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים. הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הַרְבֵּה מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד. מְנָלָן. זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת, תּוֹרָה אַחַת לְקִנּוּיִין הַרְבֵּה.

זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת. אֵין לִי אֶלָּא לְשָׁעָה, לְדוֹרוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת", דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כְּחוֹתֵם הַדְּבָרִים. זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת, קְנָאָה תִּנְהַג בְּשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים. יָכוֹל אַף בְּבָמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִשָּׁה' בְּכָל הַפָּרָשָׁה, לְרַבּוֹת אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל בַּת יִשְׂרְאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין וְלַעֲמוֹנִי וּלְמוֹאָבִי מִצְרִי וַאֲדוֹמִי פְּצוּעַ דַּכָּה וּכְרוּת שָׁפְכָה לְכוּתִי וּלְחָלָל, לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁיִּשְׁתּוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין מַשְׁקִין אֶת הַפְּסוּלוֹת. אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ. לְהָבִיא אִשֶּׁת חֵרֶשׁ וְאִשֶּׁת שִׁעֲמוּם, שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּין לָהֶם לְפָסְלָן מִכְּתֻבָּתָן. אוֹ אַף לְהַשְׁקוֹתָן. תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק טו) וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, הָאִישׁ מַשְׁקֶה וְאֵין בֵּית דִּין מַשְׁקִין. תַּחַת אִישָׁהּ. לְהוֹצִיא אֶת הָאֲרוּסָה מַשְׁמָע. מוֹצִיא אֶת הָאֲרוּסָה אוֹ מוֹצִיא אֶת הַיְבָמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ, לְהָבִיא אֶת הַיְבָמָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ, לְהוֹצִיא אֶת הַיְבָמָה מַשְׁמָע. אוֹצִיא אֶת הַיְבָמָה וּמֵבִיא אֶת הָאֲרוּסָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּחַת אִישָׁהּ", לְהוֹצִיא אֶת הָאֲרוּסָה.

(במדבר ה ל-לא) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק יד) וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה, [רְשׁוּת], אִי כְּשֵׁם שֶׁעַד שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ רְשׁוּת אַף מְשֻׁקְנֵא לָהּ רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא", חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי י"י, וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן. אִם עָשָׂה לָהּ, נִקָּה, וְאִם לֹא עָשָׂה לָהּ לֹא נִקָּה. הַשְׁקָאַת סוֹטָה בַּיּוֹם, אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת וּכְתִיב הָתָם (דברים יז, יא) "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט", מַה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם אַף הַשְׁקָאַת סוֹטָה בַּיּוֹם. הָיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמֵאִימִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּאֲימִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת וְאוֹמֵר לָהּ, בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשָׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂים, עֲשִׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בְּקְדֻשָּׁה שֶׁלֹּא יִמְחֶה עַל הַמַּיִם. מִנָּא הַנֵּי מִלֵּי. אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת וּכְתִיב הָתָם "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ", מַה לְּהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. אָמַר רָבָא, מְגִלַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה, פְּסוּלָה, אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, וְכָתִיב הָכָא וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן וְגוֹ' וּכְתִיב הָתָם (שם) "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט"], מַה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם אַף מְגִלַּת סוֹטָה בַּיּוֹם. וְעָשָׂה לָהּ. "לִשְׁמָהּ". בָּעֵי רָבָא, כָּתַב שְׁתֵּי מְגִלּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת וּמְחָקוֹ לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, מַהוּ כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן וְהָאִיכָּא, אוֹ דִילְמָא בָּעֵינַן נַמֵּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ. וְאִם תֵּימְצֵי לוֹמַר בָּעֵינַן נַמֵּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ, מְחָקָן בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת וְחָזַר וְעֵרְבָן לְכוֹס אֶחָד, מַהוּ, מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן וְהָא אִיכָּא אוֹ דִלְמָא הָא

לַאו דִּידָהּ קָא שָׁתֵיָא וְהָא לַאו דִּידָהּ קָא שָׁתֵיָא, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר הָא לַאו דִּידָהּ קָא שָׁתֵיָא [וְהָא לַאו דִּידָהּ קָא שָׁתֵיָא], חָזַר וְחִלְקָן מַהוּ, יֵשׁ בְּרֵירָה אוֹ אֵין בְּרֵירָה. תֵּיקוּ. הִשְׁקָהּ בְּסֵיב אוֹ בִּשְׁפּוֹפֶרֶת, מַהוּ, דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ. תֵּיקוּ.

מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אוֹי לִי שֶׁהָרַגְתִּי בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹי לִי שֶׁנִּוַּלְתִּי אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹי לִי שֶׁהָיִיתִי מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּמֵאָה. לְכָךְ נֶאֱמַר "וְנִקָּה". שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר בִּטְהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, הוֹאִיל וְהֵבִיאָה אֶת עַצְמָהּ לִידֵי דְּבָרִים הַלָּלוּ אַף הִיא לֹא תֵצֵא מִידֵי פֻּרְעָנוּת, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁסּוֹף זוֹ לָמוּת [בְּאוֹתָהּ מִיתָה], (לעיל פסוק כז) וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ. [דָּבָר אַחֵר] לָמָּה נֶאֱמַר "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן". כְּשֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן הָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, וְלֹא כְּשֶׁאֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, כֵּיצַד שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יד) "לֹא אֶפְקֹוד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם הוֹאִיל וְאַתֶּם רוֹדְפִין אַחַר הַזְּנוּת אַף הַמַּיִם לֹא יִבְדְּקוּ אֶת נְשֵׁיכֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ". וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן. מַגִּיד שֶׁהוּא בִּנְשׂיאַת עָוֹן עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה הָאִשָּׁה. וּמִנַּיִן אַף הָאִשָּׁה בִּנְשׂיאַת עָוֹן. אָמְרָתָּ וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ. רַבִּי חֲלַפְתָּא אוֹמֵר הֲרֵי אִשָּׁה שֶׁשָּׁתְתָה מַיִם וְהָיוּ בְיָדֶיהָ זְכָיוֹת, יִתְלוּ לְשָׁעָה. מִנַּיִן שֶׁסּוֹפָן לְבָדְקָן לְאַחַר זְמַן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא" וְגוֹ'.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר חִלּוּל הַשֵּׁם הָיָה בַּדָּבָר, שֶׁאִלּוּ לֹא יְהוּ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ עַל אֲתַר, כֵּיוָן שֶׁהִיא יוֹרֶדֶת מִן הַמָּקוֹם הָיְתָה אוֹמֶרֶת לְחַבְרוֹתֶיהָ, אַל תִּמָּנְעוּ מִלַּחֲטֹא, כְּבָר שָׁתִיתִי לֹא פָּגְעוּ בִּי הַמַּיִם, דּוֹמֶה שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ", מִיָּד.

(במדבר ו א-ב) וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ' "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מִכְּדֵי תָּנָא מְנַזְּרִין קָא סְלִיק מַאי שְׁנָא דְּקָתָנֵי סוֹטָה. לְכִדְרַבִּי דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְסוֹטָה. לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדָר לִתְנֵי נָזִיר. אַיְידֵי דְּתָנָא מַסֶּכֶת כְּתֻבוֹת וְתָנָא הַמַּדִּיר תָּנָא נְדָרִים, וְאַיְידֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר דְּדָמֵי לִנְדָרִים וְקָתָנֵי סוֹטָה לִכְדְּרַבִּי לְעֵיל. תָּנוּ רַבָּנָן "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְלֹא לְכוּתִים. וְאָמְרָתָּ אֲלֵהֶם, לְרַבּוֹת אֶת הָעֲבָדִים. לָמָּה לִי קְרָא, הָא אָמְרָתָּ כָּל מְצָוָה שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת בְּהּ עֶבֶד חַיָּב בְּהּ. אָמַר רָבָא שְׁאנֵי הָכָא דַּאֲמַר קְרָא "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", בְּמִי שֶׁנַּפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, יָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, [וְהוֹאִיל וְאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ] אֵימָא גַּבֵּי נָזִיר נַמֵּי לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן וְאָמְרָתָּ, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא לְכוּתִים. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כּוּתִים לָא, וְהָא גַּבֵּי עֲרָכִין דִּכְתִיב (ויקרא כז, ב) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְתַנְיָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הַכּוּתִים מַעֲרִיכִין, יָכוֹל לֹא יְהוּ נֶעֱרָכִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ". שָׁאנֵי הָכָא דַּאֲמַר קְרָא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא, בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב, יָצָא כּוּתִי שֶׁאֵין לוֹ אָב. לְמַאי,

אילימא לעניין ירושה, האמר רבי יוחנן כותי יורש את אביו דבר תורה שנאמר (דברים ב, ה) "כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר", אלא אמר קרא לאבויו ולאמו לא יסתמא, במי שיש לו טמאה, יצא כותי שאין לו ט(ו)מאה. ומנלן דלית ליה טמאה. דאמר קרא (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל", במי שיש לו קהל, יצא כותי שאין לו קהל. ודלמא כרת הוא דלא מיחייב אבל אטמויי מטמא. אמר קרא "והזה הטהור על הטמא", כל שיש לו טהרה יש לו טמאה וכל שאין לו טהרה אין לו טמאה. ודלמא טהרה הוא דלא הויא ליה הא טמאה הויא ליה. אמר קרא (שם כ) "ואיש אשר יטמא", א(י)תקש טמאה לטהרה כל שיש לו טהרה יש לו טמאה וכל שאין לו טהרה אין לו טמאה. כי יפלא דכתב רחמנא גבי נזיר למה לי, מכדי הא א(י)תקש נזיר לנדרים, כי יפלא למה לי. לאתויי ידים שאין מוכיחות, דאתמר ידים שאין מוכיחות אבייי אמר הניין ידים רבא אמר לא הניין ידים. הניחא לרבא, אלא לאבייי דאמר הניין ידים מאי איכא למימר. מבעי ליה לכדרבי טרפון דתניא רבי טרפון אומר אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. הניחא לרבי טרפון אלא לרבנן מאי איכא למימר. אלא מבעי ליה לכדתניא הותר נדרים פורחין באויר ואין להם עת מה שיסמכו, רבי אליעזר אומר יש להם עת מה שיסמכו שנאמר (ויקרא כז, ב) "כי יפלא", [כי יפלא], אחד הפלאה לאסור ואחד הפלאה להתר.

איש כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר. תניא נזיר להזיר, לעשות כנוי נזירות כזירות וידות נזירות כנזירות. אין לי אלא בנזירות, בנדרים מנין. תלמוד לומר "לנדר נדר נזיר להזיר", מקיש נדרים לנזירות ונזירות לנדרים, מה נזירות עשה בו ידות נזירות כזירות אף נדרים עשה בהם ידות נדרים כנדרים, ומה נדרים עובר בבל תאחר ובל יחל אף נזירות עובר בבל תאחר ובל יחל, ומה נדרים מפר האב נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. מאי שנא גבי נזירות דכתיב "נזיר להזיר", נדרים נמי הכתיב לנדר נדר, והקישא למה לי. אי כתב נדר לנדר כדכתב נזיר להזיר, כדקאמרת לא צריך ה(י)קשא השתא דכתיב "לנדר נדר", דבדרה תורה בלשון בני אדם. ולמאן דאמר לא דבדרה תורה כלשון בני אדם לנדר נדר מאי עביד ליה. דרוש ליה לעשות ידות נדרים כנדרים, ומקיש נזירות לנדרים, ונזיר להזיר דרוש לה מלמד שהנזירות חלה על נזירות. אמר מר ומה נדרים עובר בבל יחל ובבל תאחר. בשלמא לא יחל דנדרים, משכחת לה כגון דאמר כפר זה (עלי ואכלה) [אוכל ולא אכלה] עובר משום בל יחל דברו, אלא בל יחל דנזיר היכי משכחת לה, כיון דאמר הרייני נזיר [הוה ליה נזיר] אכל קם ליה בבל יאכל שתה קם ליה בבל ישתה. אמר רבא לעבור עליה בשנים. בל תאחר

בְּנָזִיר, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. [אָמַר רָבָא כְּגוֹן דַּאֲמַר] לֹא אֶפְטֵר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהֱא נָזִיר, דְּמִן הַהִיא שַׁעְתָּא הֲוָה לֵיהּ נָזִיר, וּמִידֵּי דַּהֲוָה (עַל) הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם לְמִיתָתִי אֲסוּרָה לָאֱכֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד. אָמַר מַר וּמַה נְּדָרִים הָאָב מֵפֵר וְכוּ'. לָמָּה לִי הֶקֵּשָׁא, תֵּיתֵי נְזִירוּת בַּמֶּה מָצִינוּ מִנְּדָרִים. דִּלְמָא גַּבֵּי נְדָרִים הוּא דְּמֵיפֵר מִשּׁוּם דְּלֵית לֵיהּ קְצוּתָא אֲבָל גַּבֵּי נְזִירוּת דְּשָׁלְשִׁים יוֹם אִימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. אִ(י)תְּמַר יָדִים שֶׁאֵינָן מוֹכִיחוֹת אַבַּיֵּי אָמַר הָוְיִין יָדִים וְרָבָא אָמַר לָא הָוְיִין יָדִים. אָמַר רָבָא רַבִּי אִידִי אַסְבְּרֵהּ לִי אָמַר קְרָא נָזִיר לְהָזִיר, מַקִּישׁ יְדוֹת נְזִירוּת לִנְזִירוּת, מַה נְּזִירוּת בְּהַפְלָאָה אַף יְדוֹת בְּהַפְלָאָה. תַּנְיָא אָמַר (רַבִּי) שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק מִיָּמַי לֹא אָכַלְתִּי אָשָׁם נָזִיר טָמֵא אֶלָּא אֶחָד. פַּעַם אַחַת בָּא אָדָם אֶחָד נָזִיר מִן הַדָּרוֹם וּרְאִיתִיו שֶׁהוּא יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי וּקְוָצוֹתָיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים. אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי, מָה רָאִיתָ לְהַשְׁחִית אֶת שְׂעָרְךָ זֶה הַנָּאֶה. אָמַר לִי רוֹעֶה הָיִיתִי לְאַבָּא בְּעִירִי וְהָלַכְתִּי לְמַלְאוֹת מַיִם מִן הַמַּעְיָן וְנִסְתַּכַּלְתִּי בַּבָּבוּאָה שֶׁלִּי וּפָחַז עָלַי יִצְרִי וּבִקֵּשׁ לְטָרְדֵנִי מִן הָעוֹלָם, אָמַרְתִּי לוֹ רָשָׁע, לָמָּה אַתָּה מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ בְּמִי שֶׁהוּא עָתִיד לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה, הֶעָבוֹדָה שֶׁאֲגַלְּחֵךְ לַשָּׁמַיִם. מִיָּד עָמַדְתִּי (חָמַדְתִּיו) וּנְשַׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי, כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ נוֹזְרֵי נְזִירוּת בְּיִשְׂרָאֵל, עָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר אִישׁ כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לה'. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי (מָרִי) [מָנִי] מַאי שְׁנָא אֲשָׁם נָזִיר טָמֵא דְּלָא אָכַל, מִשּׁוּם דְּאָתֵי עַל חֵטְא, כָּל אֲשָׁמוֹת נַמֵּי לֹא לֵיכוּל, דְּעַל חֵטְא הֵן בָּאִין. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹנָה הַיְינוּ טַעְמָא כְּשֶׁהֵן תּוֹהִין נוֹזְרִין וּכְשֶׁהֵן מְטַמְּאִין וְרַבִּין עֲלֵיהֶן יְמֵי (טֻמְאָה) [נְזִירוּת] מִתְחָרְטִין בָּהֶן וְנִמְצְאוּ מְבִיאִין חֻלִּין לָעֲזָרָה. אִי הָכִי אֲפִלּוּ נָזִיר טָהוֹר נַמֵּי. נָזִיר טָהוֹר אִי לַאו דַּאֲמוּדֵי אָמִיד לְנַפְשֵׁיהּ דְּיָכוֹל לָא נָזַר. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְזִירִים וְאֵין הַנָּכְרִים נְזִירִים. וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא (ויקרא כב, יח) "אִישׁ אִישׁ... אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה" לְרַבּוֹת הַנָּכְרִים שֶׁנּוֹדְרִין [נְדָרִים וּנְדָבוֹת] כְּיִשְׂרָאֵל, "לְעֹלָה" פָּרַט לִנְזִירוּת. אִי מֵהַהִיא הֲוָה אֲמִינָא קָרְבָּן הוּא דְּלָא לֵייתֵי אֲבָל נְזִירוּת חָלָה עֲלֵיהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן.

אִישׁ כִּי יַפְלִא. הָיוּ שְׁנַיִם מְהֹלְכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן, אָמַר אֶחָד מֵהֶן הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה אִישׁ פְּלוֹנִי נָזִיר, וְאֶחָד אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵינוֹ נָזִיר, הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר, שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נָזִיר, שִׁשָּׁנֵיכֶם נְזִירִים, [שֶׁכֻּלְּכֶם נְזִירִים], בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כֻּלָּם נְזִירִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵין נָזִיר אֶלָּא מִי [שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו], וְרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר, שֶׁלֹּא נִתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה. אָמַר רַב הוּנָא הִקְדִּישׁ וְאָכַל, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ כִּי יַפְלִא", וְ"לֹא יַחֵל", כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהַפְלָאָה יֶשְׁנוֹ בְּבַל יַחֵל וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַפְלָאָה אֵינוֹ בְּבַל יַחֵל. הִקְדִּישׁ וְאָכְלוּ אֲחֵרִים, רַב כָּהֲנָא אָמַר אֵין לוֹקִין, רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, לוֹקִין. מַר סָבַר מֻפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּאוֹרַיְתָא, וּמַר סָבַר דְּרַבָּנָן. נָזִיר לְהָזִיר. מִכָּאן שֶׁהַנְּזִירוּת

חָלָה עַל הַנְּזִירוּת, שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא, וּמַה שְּׁבוּעָה חֲמוּרָה אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה נְזִירוּת קַלָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נָזִיר לְהַזִּיר", מִכָּאן שֶׁהַנְּזִירוּת חָלָה עַל הַנְּזִירוּת, לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם, לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר הַיּוֹם הֲרֵינִי נָזִיר לְמָחָר דְּמִגּוֹ דְּאִיתְּוַסַּף יוֹמָא יְתֵרָא חָיְילָא נְזִירוּת עַל נְזִירוּת. מַאי חֲמְרָא דִּשְׁבוּעָה מִנֶּדֶר. דִּכְתִיב בָּהּ (שמות כ, ז) "לֹא יְנַקֶּה".

אִישׁ כִּי יַפְלִא. לָמָּה נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבוּעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ" שֶׁאִם נָדַר יוֹם אֶחָד אָסוּר יוֹם אֶחָד, שְׁנַיִם, אָסוּר שְׁנַיִם, מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁנָּדַר, [מֵאוֹתוֹ הַמִּין] אָסוּר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בִּנְזִירוּת כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַפְלִא" וְגוֹ', שֶׁאִם נָזַר יוֹם אֶחָד אוֹ שָׁעָה אַחַת אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁתּוֹת יַיִן וְלִטָּמֵא לְמֵתִים וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. לַעֲשׂוֹת נָשִׁים כָּאֲנָשִׁים שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁעָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים לֹא עָשָׂה נָשִׁים כָּאֲנָשִׁים, כָּאן שֶׁלֹּא עָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה נָשִׁים כָּאֲנָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", [לַעֲשׂוֹת נָשִׁים כָּאֲנָשִׁים]. אִישׁ. לְהוֹצִיא קְטַנִּים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר כִּי יַפְלִא. לְהָבִיא אֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַפְלוֹת, מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נְדָרָיו קַיָּמִין. כִּי יַפְלִא. לְרַצּוֹנוֹ וְלֹא אָנוּס. אוֹ אֲפִלּוּ אָנוּס. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן הַפְלָאָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן הַפְלָאָה, מַה הַפְלָאָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה אַף הַפְלָאָה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה. מִכָּאן אָמְרוּ, מֻרְצוֹנוֹ וְלֹא אָנוּס. כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר. אוֹ אֲפִלּוּ נֶדֶר בְּקָרְבָּן יְהֵא נָזִיר. תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר", עַד שֶׁיַּדִּיר בְּנִדְרוֹ שֶׁל נָזִיר. (תַּלְמוּד לוֹמַר) [יָכוֹל] לְהַזִּיר, (אוֹ עַד) [אַף] שֶׁיַּזִּיר אֶת אֲחֵרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "נָזִיר", אֶת עַצְמוֹ הוּא מַזִּיר וְאֵין מַזִּיר אֶת אֲחֵרִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר ("נֶדֶר) נָזִיר [לְהַזִּיר"]. לַעֲשׂוֹת כְּנוּיֵי נְזִירוּת כִּנְזִירוּת. (אַף בִּנְזִירוּת כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מַה בִּנְדָרִים עוֹבֵר בְּבַל יֵחֵל) [וְיָדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת. אֵין לִי אֶלָּא בִּנְזִירוּת, בִּנְדָרִים מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר נָזִיר", לְהַקִּישׁ נְדָרִים לִנְזִירוּת וּנְזִירוּת לִנְדָרִים, מַה נְּזִירוּת עָשָׂה בּוֹ כִּנּוּיֵי נְזִירוּת כִּנְזִירוּת וְיָדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת אַף בִּנְדָרִים עָשָׂה בּוֹ יָדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים וְכִנּוּיֵי נְדָרִים כִּנְדָרִים, וּמַה נְּדָרִים עוֹבֵר בְּבַל יַחֵל וּבְבַל תְּאַחֵר אַף נְזִירוּת עוֹבֵר בְּבַל יַחֵל וּבְבַל תְּאַחֵר], וּמַה בִּנְדָרִים הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ וְהָאִישׁ נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אַף בִּנְזִירוּת [כַּיּוֹצֵא בָּהֶם]. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר לְהַזִּיר, אַף אֶת אֲחֵרִים. לְהַזִּיר לַה'. הַמִּצְוָה לִנְזֹר לַשֵּׁם. אָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק לֹא אָכַלְתִּי אֲשָׁם נְזִירוּת מִיָּמַי וְכוּ' (לְעֵיל). לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ה) קָדֹשׁ יִהְיֶה יִגְדַּל בְּקַדֶּשָׁה אַל יַעֲבֹר בְּתַעַר וּבְמִסְפָּרַיִם, אַל יִתְלֹשׁ וְאַל יִמְרֹט וְאַל יָחֹף בָּאָרֶץ וְאַל יִתֵּן סַמָּנִין בַּעֲשֵׂה, וּמְנַיִן בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אָמַרְתָּ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. אֵין בְּמַשְׁמָע בְּלֹא תַעֲשֶׂה אֶלָּא הַתַּעַר. אָמַרְתָּ וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, רַבָּה, אֲבָל אוֹמֵר אֲנִי

מַה הַתַּעַר שֶׁהוּא בַּעֲבִירַת שֵׂעָר, בִּכְלִי, [אַף מִסְפָּרַיִם], מַה בֵּין תַּעַר לְמִסְפָּרַיִם, שֶׁהַתַּעַר מְכַלֶּה וּמִסְפָּרַיִם מְשַׁיְּרוֹת. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רַבָּה הַתּוֹלֶשׁ וְהַמּוֹרֵט. וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, רַבָּה הַמְשַׁפְּשֵׁף בַּאֲדָמָה. שִׁיירֵי מִצְוַת עֲשֵׂה הַחוֹפֵף בַּאֲדָמָה וְהַנּוֹתֵן סַמָּנִין. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נוֹדְרִין נְזִירוּת וְאֵין הָעֲבָדִים נוֹדְרִין נְזִירוּת, מִפְּנֵי שֶׁרַבּוֹ אוֹמֵר לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן וְהוּא שׁוֹתֶה, לְגַלַּח וְהוּא מְגַלֵּחַ, לִטָּמֵא לְמֵתִים וְהוּא מִטַּמֵּא. אוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, פְּרָט לְגֵרִים. אָמַרְתָּ אִישׁ, לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים. אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר יְכוֹלָה, כְּשֶׁיִּרְצֶה [וְלֹא כְּשֶׁיִּדִּירֶנָּה] בַּעְלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה (לי) בְּדִין, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ הֲרֵי הוּא אוֹסֵר עָלָיו נְדָרִים, מָקוֹם שֶׁהוּא מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיֶּאֱסֹר עָלֶיהָ נְדָרִים, אָמַרְתָּ (במדבר ל, ד) "וְאִשָּׁה כִּי תִדֹּר נֶדֶר", וְלֹא כְּשֶׁיִּדִּירֶנָּה בַּעְלָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר יָכוֹל (אַף) הַנְּזִירָה (לֹא) תְּהֵא מְטַמְּאָה לְמֵתִים, וַהֲלֹא דִין הוּא וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁעָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בְּכֹהֲנִים לֹא עָשָׂה בָּהֶן נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים מָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה קְטַנִּים כִּגְדוֹלִים בִּנְזִירִים אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶן נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים. אָמַרְתָּ אוֹ אִשָּׁה וְגוֹ' עַל נֶפֶשׁ לֹא יָבֹא. אִישׁ כִּי יַפְלִא. כְּשֶׁיִּפָּרֵשׁ. לִנְדֹּר פֶּרֶט לְמְהַרְהֵר בַּלֵּב. אַתָּה מְרַבֶּה הַגּוֹמֵר בַּלֵּב. תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶדֶר". נֶאֱמַר כָּאן "נֶדֶר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "נֶדֶר", מַה נֶּדֶר הָאֲמוּר כָּאן כִּי יַפְלִא אַף נֶדֶר הָאֲמוּר לְהַלָּן "כִּי יַפְלִא", וּמַה נֶּדֶר הָאֲמוּר לְהַלָּן "אַל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" אַף נֶדֶר הָאֲמוּר כָּאן אַל תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ. נָזִיר לְהַזִּיר. נוֹדֵר הוּא נְזִירוּת בְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ. וְהָיָה בְּדִין שֶׁלֹּא יִדּוֹר, הוֹאִיל וְהַנְּגָעִים גּוֹרְמִים לַהֶבְאַת קָרְבָּן וְהַנְּזִירוּת גּוֹרֶמֶת לַהֶבְאַת קָרְבָּן מַה מְּצִינוּ בְּנְגָעִים שֶׁאִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע בְּתוֹךְ נִגְעוֹ אֵינוֹ גּוֹרֵם לוֹ לְהָבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַד שֶׁיֵּצֵא יְדֵי רִאשׁוֹן כֵּן בִּנְזִירוּת שֶׁאִם נוֹלְדָה לוֹ נְזִירוּת בְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ אֵינָהּ גּוֹרֶמֶת לוֹ שֶׁיָּבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַד שֶׁיֵּצֵא רִאשׁוֹן, וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר נֶדֶר וְכוּ' לְהַזִּיר מַזִּיר הוּא בְּנוֹ הַקָּטָן כְּשֶׁיִּרְצוּ קְרוֹבִים.

(במדבר ו ג) מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר. לַעֲשׂוֹת יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְאוֹנֵן אָסוּר בְּשִׁתִּיַּת יַיִן וְנָזִיר אָסוּר בְּשִׁתִּיַּת יַיִן, אִם לְמַדְתִּי לְאוֹנֵן שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת אַף נָזִיר לֹא נַעֲשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת וְקַל וְחוֹמֶר וּמָה אוֹנֵן שֶׁעָשָׂה בּוֹ אֲכִילַת מִצְוָה כְּיֵין מִצְוָה לֹא עָשָׂה בָּהּ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת נָזִיר שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ אֲכִילַת מִצְוָה כְּיֵין מִצְוָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. הֲרֵי הָעוֹבֵד יוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ אֲכִילַת מִצְוָה כְּיֵין מִצְוָה וְעָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת, וְהוּא יוֹכִיחַ לְנָזִיר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ אֲכִילַת מִצְוָה כְּיֵין מִצְוָה נַעֲשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, מָה אִם עוֹבֵד, שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ פְּסֹלֶת הָאֹכֶל כְּאֹכֶל, [אֲכִילָה כִּשְׁתִיָּה], אֲכִילַת עֲנָבִים כִּשְׁתִיַּת יַיִן, עָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת, נָזִיר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּסֹלֶת הָאֹכֶל כְּאֹכֶל אֲכִילָה כִּשְׁתִיָּה וַאֲכִילַת עֲנָבִים כִּשְׁתִיַּת יַיִן, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעוֹבֵד, שֶׁעָנַשׁ בּוֹ

מִיתָה, לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת, תֹּאמַר בְּנָזִיר, שֶׁלֹּא עָנַשׁ בּוֹ מִיתָה, הוֹאִיל וְלֹא עָנַשׁ בּוֹ מִיתָה לֹא עָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר", לַעֲשׂוֹת יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר" לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יד, כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ' אַף נָזִיר בְּמַשְׁמָע, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר, בְּשִׂאָר כָּל הַיֵּינוֹת חוּץ מִיֵּין מִצְוָה. אוֹ אַף בְּיֵין מִצְוָה, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", בְּשִׂאָר כָּל אָדָם חוּץ מִן הַנָּזִיר. (אוֹ אַף בְּנָזִיר), תַּלְמוּד לוֹמַר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר", לַעֲשׂוֹת יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָמָּה נֶאֱמַר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר". שֶׁהָיָה בְּדִין הוֹאִיל וְאָסוּר בְּטֻמְאָה וְאָסוּר בְּיַיִן, אִם לָמַדְתִּי לְטֻמְאָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ מֵת מִצְוָה כְּמֵת רְשׁוּת אַף הַיַּיִן לֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר", לַעֲשׂוֹת יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת. מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר. וַהֲלֹא יַיִן הוּא שֵׁכָר וְשֵׁכָר הוּא יַיִן. אֶלָּא (שֶׁרִבָּה) [שֶׁדִּבְּרָה] תּוֹרָה שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר שְׁחִיטָה הִיא זְבִיחָה זְבִיחָה הִיא שְׁחִיטָה, קְמִיצָה הִיא הֶרְמָה הֶרְמָה הִיא קְמִיצָה, עֲמֻקָּה הִיא שְׁפָלָה שְׁפָלָה הִיא עֲמֻקָּה, אוֹת הוּא מוֹפֵת מוֹפֵת הוּא אוֹת, אֶלָּא שֶׁרִבָּה [שֶׁדִּבְּרָה] תּוֹרָה שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר, וַהֲלֹא יַיִן הוּא שֵׁכָר, אֶלָּא (שֶׁרִבָּה) [שֶׁדִּבְּרָה] תּוֹרָה שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר [הַקַּפָּר] אוֹמֵר "יַיִן", זֶה מָזוּג, "שֵׁכָר", זֶה חָי. אַתָּה אוֹמֵר 'יַיִן' זֶה מָזוּג 'שֵׁכָר' זֶה חָי, אוֹ 'יַיִן' זֶה חָי וְ'שֵׁכָר' זֶה מָזוּג. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר כח, ז) "וְנִסְכּוֹ (יַיִן) רְבִיעִית הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד" וְגוֹ', הָא אֵין נְזִירוּת בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא פְּרִישָׁה. יָזִיר. שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִפְּחוֹרוֹתָיו וּמִרְפּוּאוֹתָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר ("מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר) [לֹא יִשְׁתֶּה"], מֻתָּר הוּא בְּסִחוֹרְתּוֹ וּבִרְפוּאָתוֹ. חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר. מַגִּיד שֶׁעָשָׂה חֹמֶץ כְּיַיִן. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְעוֹבֵד אָסוּר בִּשְׁתִיַּת יַיִן [וְנָזִיר אָסוּר בִּשְׁתִיַּת יַיִן], אִם לָמַדְתִּי לָעוֹבֵד שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ חֹמֶץ כְּיַיִן אַף נָזִיר לֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ חֹמֶץ כְּיַיִן, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עוֹבֵד עָנַשׁ בּוֹ מִיתָה לֹא עָשָׂה בּוֹ חֹמֶץ כְּיַיִן, נָזִיר שֶׁלֹּא עָנַשׁ בּוֹ מִיתָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בּוֹ חֹמֶץ כְּיַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְ)חֹמֶץ יַיִן (וְ)חֹמֶץ שֵׁכָר" וְכוּ', מַגִּיד שֶׁעָשָׂה בּוֹ חֹמֶץ כְּיַיִן. וּכְשֵׁם שֶׁעָשָׂה בּוֹ יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת כָּךְ עָשָׂה בּוֹ חֹמֶץ מִצְוָה כְּחֹמֶץ רְשׁוּת. וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה. וְכִי מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא אָמָרוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים". מַגִּיד שֶׁאִם שָׁרָה עֲנָבִים בְּמַיִם [שֶׁהֵן] בְּנוֹתֵן טַעַם. מִכָּאן אַתָּה דָן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהֵן בְּנוֹתֵן טַעַם, וּמָה אִם יוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר הֶנָאָה וְיֵשׁ לוֹ הֶ(יְ)תֵּר לְאַחַר אִסּוּר עָשָׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר, שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם וְאִסּוּרָן אִסּוּר הֲנָאָה וְאֵין לָהֶם הֶתֵּר לְאַחַר אִסּוּר אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר. עֲנָבִים. לָמָּה נֶאֱמַר, יֵשׁ לִי בְּדִין עַד שֶׁלֹּא יֵאָמֵר, אִם חַיָּב עַל הַיּוֹצֵא

מִן הַפְּרִי לֹא נִתְחַיֵּב עַל הַפְּרִי עַצְמוֹ. חַי אַתָּה מְנַסֵּךְ וְאִי אַתָּה מְנַסֵּךְ מָזוּג, הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כְּלָשׁוֹן אַחֲרוֹן אֶלָּא כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, "יַיִן" זֶה מָזוּג "שֵׁכָר" זֶה חַי. יַזִּיר. אֵין נְזִירוּת בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא פְּרִישָׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כב, ב) "וְיִנָּזְרוּ מִקֳּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר "וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶי(י)ךָ לֹא תִבְצֹר", וְאוֹמֵר (הושע ט, י) "וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת", וְאוֹמֵר "הָאֲבֻכָּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִּׁי הִנָּזֵר", אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲנָבִים", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. לַחִים. לְהָבִיא אֶת הַבּוֹסֶר. אוֹ לַחִים לְהוֹצִיא אֶת הַיְבֵשִׁים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְיִבֵּשִׁים הֲרֵי יְבֵשִׁים אֲמוּרִים, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לַחִים", לְהָבִיא אֶת הַבּוֹסֶר. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְחַיָּב בְּיַיִן, חַיָּב בַּעֲנָבִים, מַה יַּיִן פְּרִי גָּמוּר אַף עֲנָבִים פְּרִי גָּמוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "לַחִים", לְהָבִיא אֶת הַבּוֹסֶר. אִסְּי בֶּן (עֲקִיבָא) [עֲקַבְיָא] אוֹמֵר אִלּוּ נֶאֱמַר יְבֵשִׁים הֲרֵי כָּל יָבֵשׁ בְּמַשְׁמָע, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לַחִים וִיבֵשִׁים בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר, בַּיּוֹצֵא מִן הַגָּפֶן. אִי חֹמֶץ יָכוֹל אַף חֹמֶץ שֶׁל תְּמָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "חֹמֶץ יַיִן", הִתִּיר בִּמְעֹרָב שֶׁאֵינוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. אֵין לִי אֶלָּא חֹמֶץ יַיִן, מִנַּיִן אַף הַמֵּטִיל מַיִם לְתוֹךְ עֲנָבִים וְהִבְאִישׁוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִשְׁרַת". וּמִנַּיִן אַף מִשְׁרַת בּוֹסֶר. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִשְׁרַת". יָכוֹל לֹא יִתֵּן עַל מוֹחוֹ וְעַל מַגֵּפָתוֹ וְלֹא יֵרֵד בְּתוֹךְ הַגַּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִשְׁתֶּה", מִשּׁוּם שְׁתִיָּה הוּא עוֹבֵר וְאֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּל אֵלֶּה. יָכוֹל שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא בִּשְׁתִיָּה, מִנַּיִן אַף בַּאֲכִילָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲנָבִים... לֹא יֹאכַל". לְפִי שֶׁיַּיִן בְּעֹנֶשׁ, אֵין דְּרוּקְטֵי בְּעֹנֶשׁ, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר דְּרוּקְטֵי בְּאַזְהָרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲנָבִים... לֹא יֹאכַל". הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים, הֲרֵי זֶה נָזִיר. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּזִיר מִכֻּלָּן, וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֲפִלּוּ לֹא נָדַר אֶלָּא בְּחַד מִנְּהוֹן הֲוֵי נָזִיר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דַּאֲמַר קְרָא (להלן פסוק ד) כֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וְגוֹ'. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, הָכְתִיב מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר. הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לֶאֱסֹר יַיִן מִצָּוָה כְּיַיִן רְשׁוּת. יַיִן מִצָּוָה מַאי הִיא, קִדּוּשָׁא וְאַבְדָּלְתָּא, הֲרֵי מֻשְׁבָּע וְעוֹמֵד עָלָיו מֵהַר סִינַי, אֶלָּא כִּי הָא דַּאֲמַר רָבָא שְׁבוּעָה שֶׁאֶשְׁתֶּה וְחָזַר וְאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר [אִתְיָא] נְזִירוּת חָלָה עַל שְׁבוּעָה. וְרַבָּנָן נַמִּי הָא מִבָּעֵי לֵיהּ [לֶאֱסֹר יַיִן מִצָּוָה כְּיַיִן רְשׁוּת]. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא מִיַּיִן, מַאי וְשֵׁכָר, שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַיְינוּ טַעֲמָא דִּכְתִיב "שֵׁכָר", לְאַלּוּפֵי שֵׁכָר "שֵׁכָר" לַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (ויקרא י, ט) "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מַה נָּזִיר, יַיִן הוּא דְּלִי(י)תְסַר אֲבָל שְׁאָר מְשַׁכְּרִין לָא, אַף גַּבֵּי מִקְדָּשׁ יַיִן הוּא דְּלִי(י)תְסַר אֲבָל שְׁאָר מְשַׁכְּרִין לָא, וְלַאֲפוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר אָכַל דְּבֵלָה קְעִילִת וְשָׁתָה דְּבָשׁ וְחָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ חַיָּב. וְאִי בָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָאוֹכֵל נְבֵלָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר. וּלְרַבָּנָן נַמִּי, הָכְתִיב מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן. אָמְרִי לְךָ הָתָם לְמֵד עַל אִסּוּרֵי נָזִיר שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְרַבִּי

שִׁמְעוֹן, לֵית לֵיהּ צָרוּף, דְּתַנְיָא [רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר] כָּל שֶׁהוּא לְמַכּוֹת, לֹא אָמְרוּ כַּזַּיִת אֶלָּא לְעִנְיַן קָרְבָּן. יַיִן (הַתַּר) [יֶתֶר] מִכְּלָלוֹ, קַל וָחוֹמֶר מִשֶּׁמָּאָה, וּמַה טֻמְאָה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת הֶתְּרָה מִכְּלָלָהּ, יַיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּ(וֹ)תֵּר. אָמַר קְרָא מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר, לֶאֱסֹר יַיִן מִצָּוָה כְּיַיִן רְשׁוּת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר, חוּץ מֵאִסּוּרֵי נָזִיר, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה מִשְׁרֶת. (וְכָל מִשְׁרֶת) זְעֵירִי אָמַר אַף "שְׁאוֹר [בְּבַל תַּקְטִירוּ"]. כְּמַאן, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּדָרִישׁ כֹּל, אִי הָכִי, לְעִנְיַן חָמֵץ בְּפֶסַח נַמִּי. אֵין הָכִי נַמִּי, אֶלָּא לַאֲפוּקֵי מִדְּאַבַּיֵּי דַּאֲמַר יֵשׁ הַקְטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, קָא מַשְׁמַע לָן אֵין הַקְטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת. אָמַר אַבַּיֵּי מְמַאי דְּהַאי "מִשְׁרֶת" לְהֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר הוּא דְּאָתָא, דִּלְמָא לִתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר [הוּא דְּאָתָא] וַאֲפִלּוּ שְׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן וְיֵשׁ בָּהּ טַעַם יַיִן חַיָּב וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה וּמַה נָּזִיר, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר הֶנָאָה וְיֵשׁ הֶ(י)תֵּר לְאִסּוּרוֹ, עָשָׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם וְאִסּוּרָן אִסּוּר הֶנָאָה וְאֵין הֶתֵּר לְאִסּוּרָן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לֵיהּ הָהוּא מִדְּרַבָּנָן לְרַבִּי אַבָּהוּ כִּי קָאָמַר, לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר אֲפִלּוּ שְׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְצָרֵף מִפַּת וּמִיַּיִן כַּזַּיִת, חַיָּב. וְרַבִּי עֲקִיבָא, לִתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר מְנָא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ מִגְּעוּלֵי נָכְרִים, דַּאֲמַר רַחֲמָנָא (במדבר לא, כג) "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ" לְמֵימְרָא דְּאִסְירֵי [גְּעוּלֵי נָכְרִים, לַאו טַעֲמָא בְּעָלְמָא הוּא וְאִסּוּר, הָכִי נַמִּי לָא שְׁנָא]. וְרַבָּנָן, הָתָם חִדּוּשׁ הוּא, הָא בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם מֵהֶתֵּר, וְגַבֵּי גְּעוּלֵי נָכְרִים אִסּוּר. וְרַבִּי עֲקִיבָא, לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לִקְדֵרָה בַּת יוֹמָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל רְבִיעִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר, חוּץ מֵרְבִיעִית שֶׁבְּנָזִיר שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה מִשְׁרֶת (וְכָל מִשְׁרֶת) מַאי אִ(י)כָּא בֵּין רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֶלְעָזָר. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר אֲפִלּוּ אוֹכְלִין. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מַשְׁקִין אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עֶשֶׂר רְבִיעִיּוֹת הֵן (כְּתוּב בָּרֵמז תקכ"ט). אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" וְגוֹ', לְמֵד עַל אִסּוּרֵי נָזִיר שֶׁמִּצְטָרֵף זֶה עִם זֶה, לְרַבִּי עֲקִיבָא הָשַׁתָּא אִסּוּר וְהֶתֵּר מִצְטָרֵף, אִסּוּר וְאִסּוּר מִבָּעְיָא. אִסּוּר וְהֶתֵּר מִצְטָרֵף בְּבַת אַחַת, אִסּוּר וְאִסּוּר בַּזֶּה אַחַר זֶה. אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ (דְּרָבָא) [דְּרַב אָוִיָא] לְרַב אַשִׁי מִדְּרַבָּנָן נִשְׁמַע לְרַבִּי עֲקִיבָא, מִי לָא אָמְרִי רַבָּנָן מִשְׁרֶת לִתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, לְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי מִשְׁרֶת לְהֶתֵּר מִצְטָרֵף לְאִסּוּר [לֵימָא] מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אָמַר לֵיהּ מִשּׁוּם דְּהָווּ נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, נָזִיר, הָא דְּאָמְרִינָן, חַטָּאת, דִּכְתִיב (ויקרא ו, כ) "כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ" יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּלַע תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּבְשָׂרָהּ" עַד שֶׁיְּבַלַּע בִּבְשָׂרָהּ "יִקְדָּשׁ" לִהְיוֹת כָּמוֹהָ שֶׁאִם פְּסוּלָה הִיא יִפָּסֵל וְאִם כְּשֵׁרָה הִיא יֵאָכֵל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהּ. וְרַבָּנָן נַמִּי, נְהֵיוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד. מִיצְרָךְ צְרִיכִי. וְרַבִּי עֲקִיבָא, לְמַאי צְרִיכָא,

(א"ל) בְּשִׁלְמָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַטָּאת לָא גָּמַר נָזִיר מִינָּהּ, דְּחֲלִין מִקְדָּשִׁים לָא גָּמְרִינַן, אֶלָּא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר וְתֵיתֵי חַטָּאת וְתִגְמֹר מִנֵּיהּ דְּהָא כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא גָּמִיר מִנָּזִיר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לָךְ מִיצָּרְךָ צְרִיכֵי, חַטָּאת הֻתַּר מִצְּטָרֵף לְאִסּוּר וְחֻלִּין מִקְדָּשִׁים לָא גָּמְרִינַן, וּמִשְׁרַת לְתֵן טַעַם כְּעִיקָּר וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, תַּרְוַיְיהוּ לְהֶתֵּר מִצְּטָרֵף לְאִסּוּר, וַהֲווּ לֵיהּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת. מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִלּוּ שָׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת, חַיָּב. תַּנְּא קַמָּא מְדַמֵּי לְהוּ לְכָל אִסּוּרֵי נָזִיר לִשְׁתִיָּה, וְרַבִּי עֲקִיבָא כַּיָּיוֹן דִּכְתִיב "לֹא יֹאכַל" מָה אֲכִילָה כַּזַּיִת אַף כָּל אִסּוּרִין כַּזַּיִת. תָּנוּ רַבָּנָן "וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכַל", לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, מַה כָּאן שֶׁהוּא מִין אֶחָד וְהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ], לְאַתּוּיֵי חַמְרָא חַדְתָּא וְעִנְבֵי.

(במדבר ו ד) כָּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם אָכַל כַּזַּיִת מִכֻּלָּן שֶׁהוּא לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, וּמָה אִם הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר הֲנָאָה וְיֵשׁ לוֹ הֶתֵּר לְאַחַר אִסּוּרוֹ, הֲרֵי הֵן מִצְּטָרְפִין זֶה עִם זֶה בְּכַזַּיִת, שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם וְאִסּוּרָן אִסּוּר הֲנָאָה וְאֵין לָהֶם הֶ(י)תֵּר לְאַחַר אִסּוּרָן דִּין הוּא שֶׁיִּצְטָרְפוּ זֶה עִם זֶה בְּכַזַּיִת. מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הָעֶלְיוֹן וְהַלּוּלְבִין בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג". אֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יֹאכַל" "לֹא תֹאכֵל" "לֹא תֹאכְלוּ" אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמָע עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט לְךָ בִּנְבֵלָה לְגֵר בְּנִתִּינָה וּלְנָכְרִי בִּמְכִירָה. וַהֲרֵי נָזִיר, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכַל וּתְנַן מְעָרְבִין לְנָזִיר בְּיַיִן. שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "נִזְרוֹ", נֵזֶר שֶׁלּוֹ. אֲמַר אַבַּיֵי אָכַל חַרְצַן לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אָכַל זָג לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אָכַל חַרְצַן וְזָג לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. רָבָא אָמַר אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּכְלָלוּת. אֵלּוּ הֵן הַחַרְצַנִּים וְאֵלּוּ הֵן הַזְּגִּין, חַרְצַנִּים אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים וְזַגִּין אֵלּוּ הַפְּנִימִיִּים דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֶה, כְּזוּג שֶׁל בְּהֵמָה, הַחִיצוֹן זוּג, וְהַפְּנִימִי עִנְבָּל. אֲמַר רַב יוֹסֵף כְּמַאן מְתַרְגְּמִינַן מִפּוֹרְצַנַּיִן וְעַד עִצּוּרִין, כְּרַבִּי יוֹסֵי. מְעוּט "חַרְצַנִּים" שְׁנַיִם, "וְזָג", אֶחָד דִּבְרֵי (רַבִּי) [רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה]. "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכַל". מַגִּיד שֶׁלֹּא פָּטַר בָּהּ אֲכִילַת צַעַר. שֶׁהָיָה בְּדִין וּמָה אִם יוֹם הַכִּפּוּרִים חָמוּר פָּטַר בּוֹ אֲכִילַת צַעַר נָזִיר הַקַּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּפְטֹר בּוֹ אֲכִילַת צַעַר. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכַל", מַגִּיד שֶׁלֹּא פָּטַר בּוֹ אֲכִילַת צַעַר. מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן, כְּלָל, מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר, פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה

שֶׁבַּפָּרָט, מַה הַפָּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי אַף כְּלָל אֵין לִי אֶלָּא פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי, לְהָבִיא אֶת הַחֲרָצַנִּים וְאֶת הַזַּגִּין שֶׁהֵם פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי. אִי מַה הַפָּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי גָּמוּר אַף כְּלָל אֵין לִי אֶלָּא פְּרִי גָּמוּר. אָמַרְתָּ, וְכִי אֵיזֶה פְּרִי גָּמוּר שֶׁלֹּא אָמְרוּ, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מַה הַפָּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי אַף כְּלָל אֵין לִי אֶלָּא פְּרִי, וּפְסֹלֶת פְּרִי לְהָבִיא אֶת הַחֲרָצַנִּים וְאֶת הַזַּגִּין שֶׁהֵם [פְּרִי] וּפְסֹלֶת פְּרִי. אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכַל". לְלַמֶּדְךָ, כְּלָל שֶׁמּוֹסֵף עַל הַפָּרָט אִי אַתָּה יָכוֹל לָדוּן כְּעֵין הַפָּרָט לְהוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַט לְךָ בְּנָזִיר. כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ. לֶעָשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר יְמֵי נִזְרוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזִּירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. אוֹ לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּשְׁלִים נִזִּירוּתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כ) וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן, אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר. (במדבר ו ה) כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ. הֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל [הַיַּיִן] וּבָא לְלַמֵּד עַל הַתִּגְלַחַת. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ. נִדְרוֹ תָּלוּי בְּנִזִּירוּתוֹ, וְלֹא נְזִירוּתוֹ תְּלוּיָה בְּנִדְרוֹ. תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. לֶעָשׂוֹת הַמְגַלֵּחַ כַּמִּתְגַּלֵּחַ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶבֶת אֶת הַמִּקְרָא. הַתּוֹרָה אָמְרָה "בְּעֶפֶר", וַהֲלָכָה אָמְרָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה (בְּ)תַּעַר, וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה (דברים כד, ג) "סֵפֶר", וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. תָּנוּ רַבָּנָן "תַּעַר", אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, תֵּלֵשׁ מֵרֵט סִפֵּסַף [כָּל שֶׁהוּא] מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּבֵּי פֶּרַע" וְגוֹ' דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁעָיָה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, תֵּלֵשׁ מָרַט סִפֵּסַף כָּל שֶׁהוּא, פָּטוּר. וְהָכְתִיב קֹדֶשׁ יִהְיֶה. לְמֵימְרָא דְּכִי גַּלַּח בְּתַעַר קַאי עֲלֵיהּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. תַּנְיָא אִידָךְ [תַּעַר], אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, תֵּלֵשׁ מָרַט סִפֵּסַף כָּל שֶׁהוּא מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ". וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעַר". לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ לַתִּגְלַחַת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהִיא בְּתַעַר, לְלַמֶּדוֹ מִמְּצָרָע אִי אֶפְשָׁר, שֶׁאֵין דָּנִין קַל מֵחָמוּר לְהַחֲמִיר עָלָיו. רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, עַד מְלֹאת, הַתּוֹרָה אָמְרָה אַחַר מְלֹאת לֹא תְהֵא תִּגְלַחַת אֶלָּא בְּתַעַר. וְהָא כְּתִיב תַּעַר לֹא יַעֲבֹר. [לַעֲבֹר עָלָיו] בְּשֶׁנֵּי לְאוִין. אָמַר רַב חִסְדָּא לִלְקוֹת, בְּאַחַת, לְעַכֵּב, בִּשְׁתַּיִם, לִסְתֹּר, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא בְּרֹב רֹאשׁוֹ וּבְתַעַר, בְּתַעַר, אִין, בְּמִידֵּי אַחֲרִינָא לָא וְהָא קָתָנֵי מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַמַּעֲבִירִין. אֶלָּא, אֵימָא כְּעֵין תַּעַר. תְּנַן הָתָם שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה, נָזִיר וּמְצֹרָע וּלְוִיִּם וְכֻלָּם שֶׁגִּלְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר אוֹ שֶׁשִּׁיְּרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם. אָמַר מַר [שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין], וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה. פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְּתֵימָא מִשּׁוּם עִבּוּרֵי שֵׂעָר הוּא וַאֲפִלּוּ סָךְ נְשָׂא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. קָתָנֵי וְכֻלָּן גִּלְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר, בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי נָזִיר כְּתִיב תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, וְגַבֵּי לְוִיִּם כְּתִיב "וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם", אֶלָּא מְצֹרָע בְּתַעַר, מְנָלָן. וְכִי תֵּימָא [תֵּיתֵי] מִלְּוִיִּם, אֵיכָא לְמֵיפְרָךְ מַה לְּלְוִיִּם שֶׁכֵּן טְעוּנִין תְּנוּפָה בְּגוּפָן,

תֹּאמַר בִּמְצֹרָע דִּלָּא. אֶלָּא תֵּיתֵי מִנָּזִיר. מַה לְּנָזִיר שֶׁכֵּן קָרְבָּנוֹ טָעוּן לֶחֶם, תֹּאמַר בִּמְצֹרָע דִּלָּא. אֶלָּא מֵחָדָא לֹא אָתְיָא, תֵּיתֵי מִתַּרְוַיְהוּ, דְּכִי פְּרַכְתְּ מַה לַּלְוִיִּם שֶׁכֵּן טְעוּנִין תְּנוּפָה בְּגוּפָן, נָזִיר יוֹכִיחַ, מַה לְּנָזִיר שֶׁכֵּן [קָרְבָּנוֹ] טָעוּן לֶחֶם, לְוִיִּם יוֹכִיחוּ, וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן טְעוּנִין תְּנוּפַת הַזֶּה וְתַנְלַחַת וְתַנְלַחְתָּן בְּתַעַר, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַמְצֹרָע שֶׁהוּא טָעוּן תְּנוּפַת הַזֶּה וְתַנְלַחַת וְתַנְלַחְתּוֹ בְּתַעַר. אָמַר לֵיהּ (רב אָחָא) [וְרָבָא] מְבָרְנִישׁ לְרַב אַשִׁי, וְלִיפְרוּךְ מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן אֵין קָרְבָּנוֹ בְּדַלּוּת. אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר (שְׁרַבְיָא) [מְשַׁרְשִׁיָא] לְרָבָא, הַאי תִּנָּא מֵעִיקָּרָא אָמַר, לְמֵדוֹ מִמְּצֹרָע אִי אֶפְשָׁר, שֶׁאֵין דָּנִין קַל מֵחָמוּר לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְהָדַר אָמַר נֵילִיף מִדִּינָא, וּמִדִּינָא נַמֵּי לָא יָלִיף. אָמַר לֵיהּ, הַהוּא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, הָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְתַנְלַחַת לֹא נַעֲשָׂה בָּהּ מְגַלֶּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ, קַל וָחוֹמֶר מִטֻּמְאָה, וּמַה טֻּמְאָה, שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת הַכֹּל, לֹא עָשׂוּ בּוֹ מִטַּמֵּא כַּמִּטַּמֵּא, תְּנַלַּחַת, שֶׁאֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה מְגַלֶּחַ כַּמִּתְגַּלֵּחַ. אָמַר קְרָא תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, קְרִי בֵּיהּ לֹא יַעֲבֹר הוּא וְלֹא יַעֲבֹר לְאַחֵר. וְתַנְלַחַת לֹא תּוּתַּר מִכְּלָלוֹ, קַל וָחוֹמֶר מִיַּיִן, מַה יַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר, וְלֹא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ, תְּנַלַּחַת שֶׁסּוֹתֶרֶת אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ. אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא יד, ט) "רֹאשׁוֹ" וַאֲמַר רַחֲמָנָא (שם) "זְקָנוֹ" "וְתַנְלַחַת לֹא תִסְתּוֹר כְּלָל, קַל וָחוֹמֶר מִיַּיִן, וּמַה יַּיִן שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ אֵינוֹ סוֹתֵר, תְּנַלַּחַת שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּסְתּוֹר. בָּעִינָן גִּדּוּל שֵׂעָר וְלֵיכָּא. וְיַיִן יִסְתּוֹר שְׁלֹשִׁים יוֹם, קַל וָחוֹמֶר מִתְּנַלַּחַת, מַה תְּנַלַּחַת שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ סוֹתֶרֶת, יַיִן שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּסְתּוֹר. מִידֵּי הוּא טַעֲמָא אֶלָּא מְשׁוּם גִּדּוּל שֵׂעָר, גַּבֵּי יַיִן הָא קָאִים שְׁעָרוֹ. עַד מָלֵאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַהּ'. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר סְתָם מְגַלֵּחַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד וְאִם גִּלַּח יוֹם שְׁלֹשִׁים יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד מָלֵאת הַיָּמִם", וּכְבָר מָלְאוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ. אוֹ אֲפִלּוּ אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד, וְאִם גִּלַּח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים יָצָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד מָלֵאת הַיָּמִם" עֲדַיִן לֹא מָלְאוּ יְמֵי נְזִירוּתוֹ. אוֹ אֲפִלּוּ אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, אִם גִּלַּח יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יָצָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד מָלֵאת הַיָּמִם", וַעֲדַיִן לֹא מָלְאוּ. אֵין לִי אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק לְנָזִירוּתוֹ, נָזִיר עוֹלָם מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא, לְהָבִיא אֶת נְזִיר עוֹלָם. קָדֹשׁ יִהְיֶה זוֹ קְדֻשַּׁת שֵׂעָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קְדֻשַּׁת הַגּוּף. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק ח) קָדֹשׁ הוּא לַהּ' הֲרֵי קְדֻשַּׁת הַגּוּף אָמוּר הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ יִהְיֶה", זוֹ קְדֻשַּׁת שֵׂעָר. קָדֹשׁ יִהְיֶה. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יח) וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵין לִי אֶלָּא הַמְגַלֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ, שֶׁשְּׁעָרוֹ אָסוּר וְאוֹסֵר, גִּלְּחוּהוּ לְסַטִּין מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ יִהְיֶה", מִכָּל מָקוֹם. קָדֹשׁ יִהְיֶה. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ אֵין לִי אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר, שֶׁיִּנָּהֵג בּוֹ קְדֻשָּׁה, אֶת שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ

יִהְיֶה", מִכָּל מָקוֹם דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק ז) כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר בֵּין שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ יִהְיֶה", לָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ. סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רַב מַתְנָא אֲמַר קְרָא קָדֹשׁ יִהְיֶה, יהי"ה בְּגִימַטְרִיָּא תְּלָתִין הֲוֵי. בַּר (קַפָּרָא) [פַּדָּא] אָמַר כְּנֶגֶד נָזִיר נְזִירוֹ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה שְׁלֹשִׁים חֹסֶר אַחַת. וְרַב מַתְנָא נַמֵּי, נְיִלִיף מִנָּזִיר, [נְזִירוֹ. אָמַר לֵיהּ] הַנָּהוּ נְזִירוּת לִדְרָשָׁא, מַיְין וְשֵׁכָר יַזִּיר לֶאֱסֹר יֵין מִצְוָה כְּיֵין רְשׁוּת, נֶדֶר נָזִיר מְלַמֵּד שֶׁנְּזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת. וּבַר (קַפָּרָא) [פַּדָּא] אָמַר לְךָ, לֵיכָּא חַד מִנְּהוֹן דְּלָאו לִדְרָשָׁא [אֶלָּא] מִדְּהַהוּא לְמִנְיָנָא כֻּלְּהוּ נַמֵּי לְמִנְיָנָא. תְּנַן הָתָם סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְנָא נִיחָא, אֶלָּא לְבַר (קַפָּרָא) [פַּדָּא] קָשְׁיָא. אָמַר לְךָ אַיְידֵי דְּאִיכָּא יוֹם (קָמָא) תְּלָתִין, (יוֹמֵי) דְּמִגַּלַּח וּמַיְיתֵי קָרְבָּן, דְּהָוָה לֵיהּ כַּפָּרָה, מְשׁוּם הָכֵי תָּנָא שְׁלֹשִׁים. הַמְקַדֵּשׁ בִּשְׁעַר נָזִיר, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. מְנָלָן. דַּאֲמַר קְרָא קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע, גִּדּוּלוֹ יִהְא קָדוֹשׁ. אִי מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס דָּמָיו וְיוֹצֵא לְחֻלִּין, אַף שְׂעַר נָזִיר נַמֵּי. מִי קָרִינַן קֹדֶשׁ, קֹדֶשׁ קָרִינַן. אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ, וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא, אֶלָּא לְפִי שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה זֶּה, שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִן הַיַּיִן, נִקְרָא (קָדוֹשׁ) [חוֹטֵא], הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. [רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר נִקְרָא קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ", וּמַה זֶּה שֶׁלֹּא צִעֵר עַצְמוֹ אֶלָּא מִדָּבָר אֶחָד נִקְרָא קָדוֹשׁ, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דָּבָר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]. וּשְׁמוּאֵל נַמֵּי, הָא אִיקְּרֵי קָדֹשׁ. הַהוּא דְּמָדֵכִי נַפְשֵׁיהּ. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמֵּי, הָא אִקְּרֵי חוֹטֵא. הַהוּא דְּמָסָאֵב נַפְשֵׁיהּ. וּמִי אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הָכֵי, וְהָאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ כְּאִלּוּ קָדוֹשׁ שָׁרוּי בְּתוֹכוֹ מֵעָיו שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יא, ט) "בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר". לָא קַשְׁיָא, הָא דְּמָצֵי לְצַעֵר נַפְשֵׁיהּ, הָא דְּלָא מָצֵי. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר נִקְרָא חָסִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד" וְגוֹ'. [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ] אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם. בַּר בֵּי רַב דְּיָתִיב בְּתַעֲנִיתָא כַּלְבָּא לֵיכוֹל לְשֵׁירוּתֵיהּ. הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע, הֲרֵי זֶה נָזִיר. וּמַמַּאי דְּהַאי שְׁלוּחַ רִיבּוּיָא הוּא. דִּכְתִיב (שה"ש ד, יג) "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים". אֵימָא מִידֵי דְּעַבּוּרֵי, כְּדִכְתִיב (איוב ה, י) "וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת". תַּנָּא פֶּרַע פֶּרַע יָלִיף, כְּתִיב הָכָא קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע וּכְתִיב הָתָם "וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ". וְאִיבָּעֵית אֵימָא הַאי "וְשֹׁלֵחַ מַיִם" נַמֵּי רִבּוּיָא הוּא, כִּדְמַשְׁקִין לֵיהּ מַיָּא לְפֵירָא וְרַבִּי.") הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, אִם נִטְמָא יוֹם מֵאָה סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁלֹּשִׁים יוֹם. דְּאָמַר קְרָא (להלן פסוק יג) זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת, הַתּוֹרָה אָמְרָה נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר. לֵימָא כְּתַנָּאֵי, עַד מְלֹאת הַיָּמִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵעוּט יָמִים שְׁנַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ

יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע", אֵין גִּדּוּל שֵׂעָר פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי [יוֹנָתָן] אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, [הֲרֵי הוּא אוֹמֵר] עַד מְלֹאת הַיָּמִם, אֵיזוֹ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִים לְמַלְּאוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים. מַאי לָאו רַב מַתְנָא דַּאֲמַר כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וּבַר [קַפָּרָא] (פַּדָּא) דַּאֲמַר כְּרַבִּי [יוֹנָתָן]. אֲמַר לָךְ רַב מַתְנָא כֵּלֵי עָלְמָא שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֵינָן, וְהָכָא בְּעַד וְעַד בִּכְלָל פְּלִיגִי, רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל, וְרַבִּי [יוֹנָתָן] סָבַר עַד וְעַד בִּכְלָל. אֲמַר מַר אֵיזוֹ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמַלְּאוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים. וְאֵימָא שַׁבָּת. שַׁבָּת מִי אִיכָּא חֲסִירוּתָא. וְאֵימָא שָׁנָה. שָׁנָה מִי מָנִינַן לְיוֹמֵי, וְהַכְתִיב (שמות יב, ב) "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", חֳדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנָה וְלֹא יָמִים לְשָׁנָה.

גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא יד, ט) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" אַף הַנָּזִיר בְּמַשְׁמָע, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בִּשְׁאָר כָּל הַנְּזִירִים חוּץ מִן הַמְנֻגָּע. אוֹ אֶפִלּוּ מְנֻגָּע, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ", בִּשְׁאָר כָּל הַמְנֻגָּעִים חוּץ מִן הַנָּזִיר. אוֹ אַף הַנָּזִיר. תַּלְמוּד לוֹמַר "יְגַלַּח", אֲפִלּוּ נָזִיר. גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהִצְרִיעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ", "פָּרוּעַ", יָגֵדֵּל שֵׂעָר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "פָּרוּעַ" כְּמַשְׁמָעוֹ, הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן "פָּרוּעַ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן פָּרוּעַ, מַה פָּרוּעַ הָאָמוּר לְהַלָּן, גִּדּוּל שֵׂעָר, אַף "פָּרוּעַ" הָאָמוּר כָּאן, גִּדּוּל שֵׂעָר.

כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ. לַעֲשׂוֹת (כָּל) יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו. אוֹ לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם נִזְרוּתוֹ. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְאָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת אִם לָמַדְתִּי לְיַיִן שֶׁעָשָׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּנוֹת, אַף תִּגְלַחַת נַעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּנוֹת. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמַה הַיַּיִן שֶׁאֵינוֹ (מֻתָּר) [סוֹתֵר] עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תִּגְלַחַת שֶׁמַּתֶּרֶת, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיַיִן, שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ, לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תֹּאמַר בְּתִגְלַחַת, שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ, לְפִיכָךְ לֹא נַעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. הֲרֵי טֻמְאָה תּוֹכִיחַ, שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, וְהֵיא תּוֹכִיחַ לְתִגְלַחַת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ נַעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נִזְרוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נִזְרוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּטֻמְאָה, שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, לְפִיכָךְ עָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר מְלֹאת כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ מְלֹאת עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תֹּאמַר תִּגְלַחַת, שֶׁאֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, לְפִיכָךְ

לֹא נַעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר מִלֹּאת כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ מִלֹּאת עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כט) וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן, וְכִי הַנָּזִיר שׁוֹתֶה יַיִן, אֶלָּא מֻפְנֶה לָדוּן לְהַקִּישׁ גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "נָזִיר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "נָזִיר", מַה נָּזִיר הָאָמוּר לְהַלָּן עֲשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, אַף נָזִיר הָאָמוּר כָּאן עָשָׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר עַד מִלֹּאת הַיָּמִם שֶׁאִי אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר סְתָם קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו עַד מִלֹּאת הַיָּמִם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִעוּט יָמִים שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "גִּדַּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ", כַּמָּה הוּא גִּדּוּל פֶּרַע, אֵין פָּחוּת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲבָל מַחְדֵּשׁ וּלְמַעְלָה (או) [אף] חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד אוֹ חֹדֶשׁ וּשְׁנֵי יָמִים. (במדבר ו ו-ח) כָּל יְמֵי הַזִּירוֹ לַה' עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ נֶפֶשׁ בְּהֵמָה בְּמַשְׁמָע כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה", תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל נֶפֶשׁ מֵת", בְּנֶפֶשׁ אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לֹא יָבֹא בְּנֶפֶשׁ אָדָם הַמְּטַמֵּא בְּבִיאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה. עַד (שֶׁיֹּאמַר) [שֶׁלֹּא יֹאמַר] יֵשׁ לִי בְּדִין, וּמַה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקְּדֻשַּׁת עוֹלָם מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה נָזִיר שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּא מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁכֵּן אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל טֻמְאָתוֹ תֹּאמַר בְּנָזִיר שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן עַל טֻמְאָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחוֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא" אֲבָל יִטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה. אוֹ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא אֲבָל מְטַמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמַה כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁמְּטַמֵּא לִקְרוֹבִים אֵינוֹ מְטַמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים נָזִיר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לִקְרוֹבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ", לְאָבִיו [וּלְאִמּוֹ הוּא] דְּאֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה. הָא עַד (שֶׁיֹּאמַר) [שֶׁלֹּא יֹאמַר] יֵשׁ לִי בְּדִין נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְנֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹת בְּנָזִיר מַה כְּלָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה אַף כְּלָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּנָזִיר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה, אוֹ כְּלֵךְ לְדָרְךְ זוֹ נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט וְנֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹת בְּנָזִיר מַה כְּלָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט מְטַמֵּא לְאָבִיו אַף כְּלָלוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּנָזִיר מְטַמֵּא לְאָבִיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" [הָא לְמֵת מִצְוָה מְטַמֵּא]. הָא מְבָעֵי לֵיהּ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לְאָבִיו מַמָּשׁ, אֶלָּא לְאָבִיו [לוֹמַר] שֶׁלֹּא יְטַמֵּא לְאָבִיו, וּלְאָחִיו לֹא יְטַמָּא, אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה. וּלְאִמּוֹ לְגָזֵירָה שָׁוָה, לְכִדְרַבִּי. וּלְאַחוֹתוֹ לְכִדְתַנְיָא הֲרֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחוֹ וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ [וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת] יָכוֹל יְטַמֵּא, אָמַרְתָּ לֹא יְטַמֵּא, יָכוֹל לֹא יְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאַחוֹתוֹ" לַאֲחוֹתוֹ לֹא מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר (נְפָשׁוֹת) [נֶפֶשׁ] אֵלּוּ הָרְחוֹקִים, מֵת אֵלּוּ

הַקְּרוֹבִים. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה וּלְאָחִיו שֶׁאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְהוּא נָזִיר, לְאָחִיו אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה. וּלְאַחוֹתוֹ לִכְדִּתַנְיָא וְכוּ'. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא גְּזֵרָה שָׁוָה דְּרַבִּי מָנָא לֵיהּ. [אָמַר לְךָ], כֵּיוָן דְּאָמְרִינָן שֶׁאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר לְאָחִיו אֵינוֹ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה, מַה לִּי כֹּהֵן גָּדוֹל לְחוֹדֵיהּ מַה לִּי נָזִיר [וְכֹהֵן גָּדוֹל]. וּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כֹּהֵן גָּדוֹל וְהוּא נָזִיר מְנָא לֵיהּ. כֵּיוָן דְּשֵׁרֵי רַחֲמָנָא חַד לָאו לְגַבֵּי מֵת מִצְוָה, מַה לִּי חַד לָאו מַה לִּי תְּרֵי לָאוִין. אַחוֹתוֹ לָמָּה לִי. סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּי שָׁרֵא לְמֵת מִצְוָה לְנָזִיר וְכֹהֵן גָּדוֹל דְּלָאו הוּא, אֲבָל מִילָּה וּפֶסַח דְּכָרֵת לֹא יְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא מִכְּדֵי לָא שְׁנָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְחוֹדֵיהּ וְלָא שְׁנָא כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר נָפְקָא לֵיהּ מִדְּאָחוֹתוֹ, לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לָמָּה לִי. צְרִיכָא, דְּאִי (אִיתְמַר) [כְּתַב] אָבִיו הָוֶה אָמִינָא הַיְינוּ טַעֲמָא דְּלָא מְטַמֵּא מִשּׁוּם דַּחֲזָקָה בְּעָלְמָא הוּא אֲבָל אִמּוֹ דְּוַדַּאי יָלְדָה אֵימָא לְטַמֵּא לָהּ, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא אִמּוֹ הָוֶה אָמִינָא אִמּוֹ הוּא דְּלֹא מְטַמֵּא לָהּ דְּלָא אָזִיל זַרְעָהּ בַּתְרָהּ אֲבָל אָבִיו, כֵּיוָן דְּאָמַר מַר (במדבר א, ב) "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם" אֵימָא לְטַמֵּא לָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. אִתְּמַר, אָמַר רַבָּה אָמַר רַב הוּנָא, מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב לֹא יְטַמֵּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא לְהַזְהִירוֹ עַל הַטֻּמְאָה וּלְהַזְהִירוֹ עַל הַבִּיאָה, אֲבָל טֻמְאָה וְטֻמְאָה לֹא. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִלּוּ טֻמְאָה וְטֻמְאָה, דַּאֲמַר רַב הוּנָא, נָזִיר שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר וְנָגַע בּוֹ חַיָּב. אִיתְיְבֵיהּ אַבַּיֵי, (נָזִיר) [כֹּהֵן] שֶׁהָיָה מֵת מֻנָּח עַל כְּתֵפּוֹ וְהוֹשִׁיטוּ [לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר וְנָגַע בּוֹ] יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כא, ד) "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלּוֹ", מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻלָּל, יָצָא זֶה שֶׁהוּא מְחֻלָּל וְעוֹמֵד. אָמַר לֵיהּ, וְתִיקְשֵׁי לָךְ מַתְנִיתִין, דְּתַנְיָא הָיָה מְטַמֵּא לְמֵתִים [כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת], אָמְרוּ לֵיהּ אַל תְּטַמֵּא אַל תְּטַמֵּא חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְאַמַּאי הָא מְטַמֵּא וְקָאִים. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּחִיבּוּרִין כָּאן שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין. וְטֻמְאָה בְּחִיבּוּרִין דְּאוֹרַיְתָא וְהָא אָמַר רַבִּי יַנַּאי לֹא אָמְרוּ טֻמְאָה בְּחִיבּוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים אֲבָל לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח לֹא, וְאִי אָמְרַת דְּאוֹרַיְתָא מַאי שְׁנָא. כָּאן בְּחִבּוּרֵי אָדָם בְּאָדָם כָּאן בְּחִבּוּרֵי אָדָם בְּמֵת. תַּנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "נֶפֶשׁ" אֵלּוּ קְרוֹבִים וְכוּ' "וּלְאַחוֹתוֹ" מָה תַּלְמוּד לוֹמַר, הֲרֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחוֹ וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאַחוֹתוֹ" לַאֲחוֹתוֹ הוּא דְּאֵינוֹ מְטַמֵּא הָא לְמֵת מִצְוָה מְטַמֵּא. אַמַּאי לֵימָא "אֵין חָכְמָה וְאֵין עֵצָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד ה'", כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְרַב. שָׁאנִי הָכָא דִּכְתִיב "וּלְאַחוֹתוֹ". וְנִגְמֹר מִנָּהּ. שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה שָׁאנִי. טֻמְאָה לֹא תֵּתַּר מִכְּלָלָהּ קַל וָחֹמֶר מִיַּיִן וּמַה יַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר לֹא הֵתַּר מִכְּלָלוֹ טֻמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תֵּתַּר מִכְּלָלָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" אֲבָל יִטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחוֹתוֹ. אֲבָל לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ לֹא נֶאֱמַר, (שֶׁאֵין) [שֶׁאַף] הַקְּטַנִּים נוֹזְרִין

לֹא יִטַּמְּא לָהֶם בְּמוֹתָם. בְּמוֹתָם לֹא יִטַּמְּא אֲבָל מִטַּמֵּא לְנִגְעָן וּלְזוֹבָן, בְּמוֹתָם אֵינוֹ מִטַּמֵּא אֲבָל עוֹמֵד בְּהֶסְפֵּד וּבְשׁוּרָה. כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו. בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ [שֵׂעָר] וּבֵין שֶׁאֵין לוֹ [שֵׂעָר], דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן.

כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַה'. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ה) "עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַה'" אֵין לִי אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶפְסֵק לִנְזִירוּתוֹ, נְזִיר עוֹלָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ" לְהָבִיא נְזִיר עוֹלָם. קָדֹשׁ הוּא לַה'. (יִהְיֶה) זוֹ קְדֻשַּׁת הַגּוּף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קְדֻשַּׁת שֵׂעָר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קָדֹשׁ יִהְיֶה הֲרֵי קְדֻשַּׁת שֵׂעָר אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֹשׁ הוּא לַה'", זוֹ קְדֻשַּׁת הַגּוּף. מִי שֶׁנָּזַר בְּאֶרֶץ טְמֵאָה וּבָא לוֹ לְאֶרֶץ טְהוֹרָה, יָכוֹל יְגַלַּח וִישַׁלַּח פֶּרַע שֶׁנִּי. תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק ה) "קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע". יֹאמַר מֵת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ" לְהָבִיא אֶת הַדָּם. יָכוֹל יִטַּמֵּא הוּא עַל מֵת מִצְוָה [בְּחוֹל, וְלֹא יִטַּמֵּא עַל מֵת מִצְוָה] בָּרֶגֶל. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" אֲבָל מִטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה בָּרֶגֶל. יָכוֹל יִטַּמֵּא הוּא עַל מֵת מִצְוָה [בְּקִרוֹבִים וְלֹא יִטַּמֵּא עַל מֵת מִצְוָה] בִּרְחוֹקִים תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָחִיו לֹא יִטַּמָּא" וּמִטַּמֵּא עַל מֵת מִצְוָה בִּרְחוֹקִים. יָכוֹל יִטַּמֵּא עַל מֵת מִצְוָה בִּקְרוֹבִים בָּרֶגֶל אֲבָל לֹא יִטַּמֵּא עַל מֵת מִצְוָה בִּרְחוֹקִים בָּרֶגֶל. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאַחוֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא" וּמִטַּמֵּא הוּא עַל מֵת מִצְוָה בִּרְחוֹקִים בָּרֶגֶל. "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחוֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם" פָּרַט לְנוֹגֵעַ בְּשִׁפִּיר. בְּמוֹתָם. רִבָּה דָּבָר אֶחָד שֶׁיִּטַּמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם, וְאֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה, הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת וַחֲצִי לוֹג דָּם וַחֲצִי קַב עֲצָמוֹת וְאֵבֶר מִן הַמֵּת וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי. כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ. מַגִּיד שֶׁהַנְּזִירוּת בָּרֹאשׁ.

(במדבר ו ט) וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם. פֶּתַע זֶה שׁוֹגֵג, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר לה, כב) "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ". פִּתְאֹם זֶה אֹנֶס, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם אֶל מֹשֶׁה". תַּנְיָא אִידָךְ פִּתְאֹם זֶה מֵזִיד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כב, ג) "עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ". וְנִכְתּוּב קָרָא פִּתְאֹם דְּמַשְׁמַע שׁוֹגֵג וּמַשְׁמַע מֵזִיד וּמַשְׁמַע אֹנֶס, מַשְׁמַע אֹנֶס וּמֵזִיד כִּדְאָמְרִינַן, וּמַשְׁמַע נַמֵּי שׁוֹגֵג דִּכְתִיב "פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ", וְלֹא נִכְתּוּב קָרָא פֶּתַע. אִי כְּתַב רַחֲמָנָא פִּתְאֹם, אַף עַל גַּב דְּמַשְׁמַע שׁוֹגֵג וּמַשְׁמַע מֵזִיד הֲוָה אָמִינָא כִּי מַיְיתֵי קְרָבָן, בְּשׁוֹגֵג, מִידֵּי דַּהֲוָה אַתּוֹרָה כְּלִיהּ אֲבָל אֹנֶס וּמֵזִיד אֵימָא לָא, לְהָכֵי כְּתַב רַחֲמָנָא פֶּתַע דְּשׁוֹגֵג הוּא, לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּפִתְאֹם דְּאֹנֶס וּמֵזִיד הוּא דַּאֲפִלּוּ הָכִי חַיֵּב רַחֲמָנָא.

וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו. לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק, שֶׁהָיָה בְּדִין וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה אֹנֶס כָּרְצוֹן עָשָׂה סָפֵק כְּוַדַּאי כָּאן שֶׁעָשָׂה אֹנֶס כָּרְצוֹן אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה סָפֵק כְּוַדַּאי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו" לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק. בְּפֶתַע (פִּתְאֹם) לְהָבִיא אֶת הָאֹנֶס, שֶׁהָיָה בְּדִין וּמָה אִם

בְּמָקוֹם שֶׁעָשָׂה סָפֵק כְּוַדַּאי לֹא עָשָׂה אֹנֶס כְּרָצוֹן כָּאן שֶׁלֹּא עָשָׂה סָפֵק כְּוַדַּאי אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה אֹנֶס כְּרָצוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּפֶתַע" לְהָבִיא אֶת הָאֹנֶס פִּתְאֹם לְהָבִיא אֶת הַשּׁוֹגֵג, וְהַדִּין נוֹתֵן וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא חִיֵּב אֶת הַמַּזִּיד חִיֵּב אֶת הַשּׁוֹגֵג כָּאן שֶׁחִיֵּב אֶת הַמַּזִּיד אֵינוֹ דִין שֶׁנְּחַיֵּב אֶת הַשּׁוֹגֵג. וּמִנַּיִן שֶׁחִיֵּב אֶת הַמַּזִּיד. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר וּמָה שְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁלֹּא חִיֵּב אֶת הַשּׁוֹגֵג חִיֵּב אֶת הַמַּזִּיד כָּאן שֶׁחִיֵּב אֶת הַשּׁוֹגֵג אֵינוֹ דִין שֶׁנְּחַיֵּב אֶת הַמַּזִּיד. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה תֹּאמַר כָּאן שֶׁלּוֹקֶה, הוֹאִיל וְלוֹקֶה לֹא יָבִיא קָרְבָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יא) "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא". דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר בְּפֶתַע זֶה שׁוֹגֵג. פִּתְאֹם זֶה אֹנֶס. וְכִי יָמוּת מֵת לְרַבּוֹת שֶׁנָּפַל עָלָיו הַבַּיִת וְעַל הַמֵּת. בְּפֶתַע פִּתְאֹם. לְרַבּוֹת שֶׁמֵּת עָלָיו בְּפוּנְדָּקִי. וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ בְּטָהוֹר שֶׁנִּטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהוּא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִפָּרִין, וְלִפְטֹר אֶת הַנָּזִיר בַּקֶּבֶר שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִפָּרִין. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמַה טָּהוֹר שֶׁנִּטְמָא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִפָּרִין נָזִיר בְּקֶבֶר אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָעוּן הַעֲבָרַת שֵׂעָר וַהֲבָאַת צִפָּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ" בְּמִי שֶׁהָיָה טָהוֹר וְנִטְמָא הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְטִמֵּא רֹאשׁ. יָכוֹל שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא נוֹגֵעַ בְּמֵת שָׁלֵם וּבְשִׁדְרָה וּבְגָלְגֹּלֶת וּבַחֲצִי לוֹג דָּם וּבַחֲצִי קַב עֲצָמוֹת וְאֶבֶר מִן הַחַי וְאֶבֶר מִן הַמֵּת שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בָּשָׂר כָּרָאוּי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר טִמֵּא רִבָּה אֶבֶר מִן הַמֵּת וְאֶבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. טִמֵּא וְטִמֵּא רִבָּה כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וְכַזַּיִת מִן הַנֶּצֶל וּמִלֹּא תַּרְוָד רָקָב. נִזְרוֹ רִבָּה עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה שֶׁיְּטַמֵּא בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא.

וְגִלַּח רֹאשׁוֹ. רֹאשׁוֹ הוּא מְגַלֵּחַ וְאֵין מְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וּמְצֹרָע מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן וְנָזִיר מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן אִם לָמַדְתָּ לִמְצֹרָע שֶׁמְּגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ אַף נָזִיר יְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּמְצֹרָע שֶׁמְּגַלֵּחַ תְּגֻלַּחַת שְׁנִיָּה [לְפִיכָךְ יְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ] אֲבָל נָזִיר שֶׁאֵין מְגַלֵּחַ תְּגֻלַּחַת שְׁנִיָּה לֹא יְגַלֵּחַ כָּל שְׂעָרוֹ. הֲרֵי לְוִיִּם יוֹכִיחוּ שֶׁאֵין מְגַלְּחִין תְּגֻלַּחַת שְׁנִיָּה וּמְגַלְּחִין אֶת כָּל שְׂעָרָן, וְהֵם יוֹכִיחוּ לְנָזִיר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַלֵּחַ תְּגֻלַּחַת שְׁנִיָּה יְגַלֵּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְגִלַּח רֹאשׁוֹ" רֹאשׁוֹ הוּא מְגַלֵּחַ וְאֵין מְגַלֵּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ. "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ". בְּיוֹם הַזְּיָתוֹ בַּשְּׁבִיעִי. אַתָּה אוֹמֵר בְּיוֹם הַזָּאָתוֹ בַּשְּׁבִיעִי אוֹ בַּשְּׁמִינִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשְּׁבִיעִי". אוֹ בַּשְּׁבִיעִי וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻזָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ" בְּיוֹם הַזְּיָתוֹ בַּשְּׁבִיעִי. אֵין לִי אֶלָּא שְׁבִיעִי, שְׁמִינִי תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "יְגַלְּחֻנוּ". אֵין לִי אֶלָּא בַּיּוֹם, בַּלַּיְלָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "יְגַלְּחֻנוּ". אֵין לִי אֶלָּא תְּגֻלַּחַת טָמְאָה, תְּגֻלַּחַת טָהֳרָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "יְגַלְּחֻנוּ". מִכָּאן אָמְרוּ, תְּגֻלַּחַת טָמְאָה מְגַלֵּחַ וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא, וְאִם הֵבִיא וְאַחַר כָּךְ גִּלַּח לֹא יָצָא. אָמַר רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא זֹאת אוֹמֶרֶת רֻבּוֹ כְּכֻלּוֹ דְּאוֹרְיְתָא, מִדְּגָלֵי רַחֲמָנָא גַּבֵּי נָזִיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֻנוּ הָכָא הוּא [דְּעַד] דְּאִיכָּא כֻּלּוֹ הָא

בְּעָלְמָא רַבּוֹ כְּכֻלּוֹ. תִּגְלַחַת הַטָּמְאָה כֵּיצַד. הָיָה מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ בַּשְּׁבִיעִי וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי, וְאִם גִּלַּח בַּשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן, מַה בֵּין זֶה לְמִצֹּרָע. אָמַר לֵיהּ, שֶׁזֶּה טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה (בְּדָמִים) [בְּיָמָיו] וּמִצֹּרָע טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. (במדבר ו י) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׁבִיעִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר הוּא, אִם הַסְּמוּךְ לָאָסוּר מֻתָּר הַסְּמוּךְ לַמֻּתָּר לֹא יְהֵא מֻתָּר. וְהֲרֵי זְמַן אֲכִילַת פֶּסַח יוֹכִיחַ שֶׁהַסְּמוּךְ לָאָסוּר מֻתָּר וְהַסְּמוּךְ לַמֻּתָּר אָסוּר, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל זֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַסְּמוּךְ לָאָסוּר מֻתָּר וְהַסְּמוּךְ לַמֻּתָּר יְהֵא אָסוּר. לֹא זָכִיתִי, אֲדֹנֵינוּ מִן הַקְּרֵבִין, קְבַע זְמַן לַקְּרֵבִין [וְקְבַע זְמַן לַמַּקְרִיבִין], מַה זְּמַן שֶׁנֶּאֱמַר לַקְּרֵבִין הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה אַף זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּקְרִיבִין הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמַה זְּמַן שֶׁנֶּאֱמַר בַּקְּרֵבִין שֶׁרִבָּה [בָּהֶן] הַכָּתוּב אֶת הַפְּסוּלִים הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּקְרִיבִים (שֶׁמִּעֵט) [שֶׁלֹּא רִבָּה] הַכָּתוּב אֶת הַפְּסוּלִים אֵינוֹ דִין שֶׁנַּכְשִׁיר בּוֹ (שְׁמִינִי) וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּזְמַן שֶׁנֶּאֱמַר בַּקְּרֵבִין שֶׁנּוֹהֵג בְּכָל הַקְּרֵבִין לְפִיכָךְ הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה תֹּאמַר בִּזְמַן שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּקְרִיבִין שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּכָל הַמַּקְרִיבִין לְפִיכָךְ לֹא נַכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁמִינִי" נֶאֱמַר כָּאן "שְׁמִינִי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שְׁמִינִי מַה שְּׁמִינִי הָאָמוּר לְהַלָּן הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה אַף שְׁמִינִי הָאָמוּר כָּאן הִכְשִׁיר בּוֹ שְׁמִינִי וּמִשְּׁמִינִי וָהָלְאָה.

שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין מְבִיאִין תּוֹרִין כְּנֶגֶד בְּנֵי יוֹנָה וְלֹא בְּנֵי יוֹנָה כְּנֶגֶד תּוֹרִים. אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. מְלַמֵּד שֶׁהוּא חַיָּב בְּטִפּוּל הֲבָאָתָם עַד שֶׁיְּבִיאֵם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְחוּנְיָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הוֹאִיל וְנֶאֱמַר הֲבָאַת קָרְבָּן בְּיָחִיד וַהֲבָאַת קָרְבָּן בְּצִבּוּר, מַה לְּמֵד בְּצִבּוּר אִם עָבַר יוֹמוֹ עָבַר קָרְבָּנוֹ, יָכוֹל אַף בְּיָחִיד אִם עָבַר יוֹמוֹ עָבַר קָרְבָּנוֹ. אָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי רִבָּה תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי. (במדבר ו יא-יב) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה. אֵין לִי אֶלָּא הַפָּרְשָׁה בְּכֹהֵן. הַפָּרְשָׁה בַּבְּעָלִים מִנַּיִן. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּהַקְרָשָׁתוֹ רַשַּׁאי בְּהַפְרָשָׁתוֹ מִי שֶׁרַשַּׁאי בְּהַקְרָשָׁתוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא רַשַּׁאי בְּהַפְרָשָׁתוֹ וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּיוֹלֶדֶת (ויקרא יב, ח) "וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה", נִמְצִינוּ לְמֵדִין הַפָּרְשָׁה בְּכֹהֵן וְהַפָּרְשָׁה בַּבְּעָלִים, נִמְצִינוּ לְמֵדִין קֶן סְתוּמָה וְקֶן מְפוֹרֶשֶׁת. אָמַר רַב חִסְדָּא אֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת אֶלָּא אוֹ בִּלְקִיחַת בְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת כֹּהֵן, אָמַר קְרָא "וְלָקְחָה[ו] וְעָשָׂה" אוֹ בִּלְקִיחָה אוֹ בַּעֲשִׂיָּה. וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא וְגוֹ'. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מִתְאַוִּים לְהָבִיא קָרְבָּן חַטָּאת, לְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָם. מָה הָיוּ עוֹשִׂין,

עוֹמְדִין וּמִתְנַדְּבִין נְזִירוּת [לַמָּקוֹם] כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיְּבוּ חַטָּאת לַמָּקוֹם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן (חָס וְחָלִילָה שֶׁצַּדִּיקִים מִתְנַדְּבִין נְזִירוּת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיְּבוּ קָרְבָּן לַמָּקוֹם) לֹא נָדְרוּ בְּנָזִיר, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהָבִיא עוֹלָה מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא, שְׁלָמִים מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא, תּוֹדָה וְאַרְבָּעָה מִינֵי לַחְמָהּ [מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא], אֲבָל בִּנְזִירוּת לֹא הִתְנַדְּבוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרְאוּ חוֹטְאִין שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ". אָמַר אַבָּיֵי, שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר כֻּלָּן בְּשִׁיטָה אַחַת הֵן דְּנָזִיר חוֹטֵא הֲוֵי. שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָא דַּאֲמָרַן. רַבִּי אֶלְעָזָר [הַקַּפָּר], דְּתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא וְכוּ' (כִּדְתָנוּב לְעֵיל). רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בְּנָזִיר טָמֵא הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ" שֶׁנִּטְמָא לְמֵתִים. וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁמַּתְחִיל לִמְנוֹת מִיּוֹם שֶׁגִּלַּח.

וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא. בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי. דִּכְתִיב "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ" [וְהָדַר וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ]. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֵימָא קְרָא וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ, בַּיּוֹם הַהוּא לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַשְּׁמִינִי תְּנֵהוּ עִנְיָן לִשְׁבִיעִי. וְרַבִּי נַמֵּי הָכְתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא". אָמַר לְךָ, [הַהוּא] לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, לוֹמַר לְךָ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. (וְ)נִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא קָרְבַּן אֶחָד, נִטְמָא בַּשְּׁמִינִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבַּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וּמַתְחִיל וּמוֹנֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל עַד שֶׁיָּבִיא (אֲשָׁמוֹ, הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְנִטְמָא [הֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְנִטְמָא] חַיָּב קָרְבָּן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַד שֶׁיָּבִיא) חַטָּאתוֹ, הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא [הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְנִטְמָא] מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, הֵבִיא חַטָּאתוֹ וְלֹא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ מוֹנֶה, (דִּבְרֵי) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה (שֶׁ)אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁחַטָּאתוֹ מְעַכֶּבֶת כָּךְ אֲשָׁמוֹ מְעַכֵּב. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר קְרָא וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וּלְרַבָּנָן הַהוּא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ, אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַהוּא לָמָּה לִי. אָמַר לְךָ, הַהוּא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא עוֹלָתוֹ. וְרַבָּנָן עוֹלָה לֹא בָּעְיָא מְעוּטָא, דְּוֹרוֹן בְּעָלְמָא הוּא. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. דְּתַנְיָא וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכֹּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מְעַכְּבִין יָכוֹל אַף זֶה מְעַכֵּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִזִּיר" ["וְהֵבִיא"], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא הַזִּיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, וְהִזִּיר וְהֵבִיא, אֵימָתַי הִזִּיר, בִּזְמַן שֶׁהֵבִיא. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים מֵעֵת לְעֵת, דַּאֲמַר קְרָא "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" שֶׁנָּתוּ שֶׁלּוֹ וְלֹא שְׁנַת מִנְיַן עוֹלָם (כְּתוּב בְּרֵמֶז תקמ"ח). תָּנוּ רַבָּנָן "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם וְנִטְמָא בִּתְחִלַּת מֵאָה יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" עַד שֶׁיְּהֵא

לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים, נִטְמָא בְּסוֹף מֵאָה יָכוֹל יְהֵא סוֹתֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" מִכְּלַל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים, וְזֶה אֵין לוֹ אַחֲרוֹנִים, נִטְמָא בְּיוֹם מֵאָה חָסֵר אַחַת יָכוֹל לֹא יְהֵא סוֹתֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ" [מִכְּלַל דְּאִיכָּא אַחֲרוֹנִים], וְזֶה יֵשׁ לוֹ אַחֲרוֹנִים וְרִאשׁוֹנִים. וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב יָמִים וְאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב יִפְּלוּ דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא יָמִים וְלֹא כְּתַב יִפְּלוּ הֲוָה אָמִינָא דְּנָפִיק תְּרֵי וְעָלִין תְּלַת, חַד וְעָיְילִין תְּרֵי, כְּתַב רַחֲמָנָא יִפְּלוּ וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא יִפְּלוּ וְלֹא כְּתַב יָמִים הֲוָה אָמִינָא אֲפִלּוּ חַד, כְּתַב רַחֲמָנָא יָמִים. וְיַיִן יִסְתּוֹר אֶת הַכֹּל קַל וְחוֹמֶר מִטַּמְאָה [וּמַה טֻּמְאָה] שֶׁהַהִתְּרָה מִכְלָלָהּ סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל יַיִן שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְלָלוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁיִּסְתּוֹר. אָמַר קְרָא וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ טֻמְאָה סוֹתֶרֶת וְאֵין הַיַּיִן סוֹתֵר. שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר, הַטֻּמְאָה וְהַתְּגַלַּחַת וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵין הַגֶּפֶן עַצְמוֹ לָא, מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֲפִלּוּ עָלִין וְלוּלָבִין מַשְׁמָע. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי. רַבִּי אֶלְעָזָר דָּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמְעוּטֵי, (לעיל פסוק ג) "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר" מְעַט, (לעיל פסוק ד) "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" רִבָּה, מְעַט וְרִבָּה [רִבָּה] הַכֹּל, מַאי רַבֵּי, רַבֵּי כָּל מִלֵּי, מַאי מְעַט, מְעַט שַׁבָּשְׁתָּא. וְרַבָּנָן דָּרְשֵׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, (וּכְלָלֵי) "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר" פְּרָט, "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה" כְּלָל, "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" חָזַר וּפֵרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי אַף כָּל פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי. אִי מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי גָּמוּר אַף כָּל פְּרִי גָּמוּר. אָמַרְתָּ אִם כֵּן מַה הִנִּיחַ לְךָ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אָמָרוֹ, עֲנָבִים לַחִים וְיבֵשִׁים הָא כְּתִיבִי, [יַיִן וְחֹמֶץ הָא כְּתִיבִי, הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן]. וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵחַרְצַנִּים". [לוֹמַר לְךָ] כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל אִי אַתָּה יָכוֹל לְמוֹשְׁכוֹ (וּלְדוּנוֹ) [וּלְדוּנוֹ] כְּעֵין הַפְּרָט אֶלָּא נַעֲשֶׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרֵט בְּנָזִיר. [אָמַר מַר מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי אַף כָּל פְּרִי וּפְסֹלֶת פְּרִי], פְּרִי, עִנְבֵי, פְּסֹלֶת פְּרִי, חֹמֶץ אַף כָּל פְּרִי, גּוּהַרְקֵי, [אַף כָּל] דְּפְסוֹלֶת פְּרִי, עִנְבֵי דִכְרִין. "וְעַד זָג" לְאַתּוּיֵי בֵּין הַבֵּינַיִם וְכוּ'. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּקָא מוּקִים לְהָא "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג פְּרָטָא מְנָא לֵיהּ. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרִישׁ רִבָּה וּמְעֵט. וְאִי בָּעֵית אֵימָא כְּרַבָּנָן, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לִכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" לְגַבֵּי פְּרָטֵי לְמַאי הִלְכְתָא כָּתְבֵיהּ בָּתַר כְּלָל, שְׁמַע מִנָּהּ (למדרשי) [לְמִדְרְיֵנֵיהּ] בִּכְלָל וּפְרָט. וְאֵימָא כְּלֵי לְהֶכֵי הוּא דְּאָתָא. אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ שְׁנֵי חַרְצַנִּים וּשְׁנֵי זַגִּין אוֹ חַרְצַן וְזָג, לְמַאי הִלְכְתָא כְּתַב "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג", שְׁמַע מִנָּהּ תַּרְתֵּי.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן) וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בְּשִׁשִּׁים. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, [רַבִּי], אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, הָכִי אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי [מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא] כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בְּמֵאָה. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה דִּכְתִיב (להלן פסוק יט) "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה", וְתַנְיָא אִין "בְּשֵׁלָה" אֶלָּא שְׁלֵמָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אֵין "בְּשֵׁלָה" אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הָאַיִל, דְּכֻלֵּי עָלְמָא בַּהֲדֵי אַיִל מְבַשֵּׁל לָהּ, מַר סָבַר מְיַחַתְּךְ חְתִיךְ לָהּ [וְהָדַר] מְבַשֵּׁל לָהּ וּמַר סָבַר מְבַשֵּׁל לָהּ וְהָדַר חְתִיךְ לָהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא דְּכֻלֵּי עָלְמָא מְחַתְּךְ חְתִיךְ לָהּ [וְהָדַר] מְבַשֵּׁל לָהּ, מִיהוּ מַר סָבַר בַּהֲדֵי אַיִל וּמַר סָבַר בִּקְדֵרָה (לְחוֹדֵיהּ) [אַחֶרֶת] מְבַשֵּׁל לָהּ. לְיִשְׁנָא קָמָא אַלִּיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל, לְיִשְׁנָא בָּתְרָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מַאן דַּאֲמַר בְּשִׁשִּׁים קָסָבַר בָּשָׂר וַעֲצָמוֹת בַּהֲדֵי בָּשָׂר וַעֲצָמוֹת מְשַׁעֲרִינַן וַהֲוָה לֵיהּ בְּשִׁשִּׁים, מַאן דַּאֲמַר בְּמֵאָה קָסָבַר בָּשָׂר בַּהֲדֵי בָּשָׂר מְשַׁעֲרִינַן וַהֲוָה לֵיהּ בְּמֵאָה. וּמִי גָּמְרִינַן מִנַּזִּיר, מֵיתִיבִי זֶהוּ הֶתֵּר הַבָּא מִכֹּלַל אִסּוּר, זֶהוּ לְמַעוּטֵי מַאי, לָאו לְמַעוּטֵי כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. אֲמַר אַבַּיֵי לָא צְרִיכָא [אֶלָּא] לְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר מִין בְּמִינוֹ לָא בָטֵל, קָא מַשְׁמַע לַן הָכָא דְּבָטִיל. וְלִגְמֹר מִנַּזִּיר, הָא גַּלֵּי רַחֲמָנָא "וְלָקַח (הַכֹּהֵן) מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" דְּתַרְוַיְיהוּ בַּהֲדֵי נִינְהוּ וְלָא בָּטְלֵי. וּמַאי חָזִית דְּגָמַרְתְּ מֵהָתָם, לִגְמֹר מֵהָכָא, אֶלָּא חִדּוּשׁ הוּא וּמַחְדּוּשׁ לָא גָּמְרִינַן. שִׁשִּׁים וּמֵאָה נַמִּי לָא גָּמְרִינַן דְּחִדּוּשׁ הוּא. אַטּוּ אֲנַן לְקַלָּא קַאֲמְרִינַן, לְחֻמְרָא קַאֲמְרִינַן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא בְּרֻבָּא בָּטִיל, (חַד בַּתְרֵי בָּטִיל). רֻבָּא אֲמַר, לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְטַעַם כְּעִיקָּר דְּגַבֵּי קָדְשִׁים אָסוּר וְקָא מַשְׁמַע לַן הָכָא דְּשָׁרֵי. וְלִגְמֹר מִנַּזִּיר. הָא גַּלֵּי רַחֲמָנָא גַּבֵּי חַטָּאת (ויקרא ו, כ) "יִקָּדֵשׁ" לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, שֶׁאִם פִּסְּלָה הֵיא יִפָּסֵל וְאִם כִּשְּׁרָה הֵיא יֵאָכֵל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהּ. וּמַאי חָזִית דְּגָמַרְתְּ מֵהָתָם, לִגְמֹר מֵהָכָא, אֶלָּא חִדּוּשׁ הוּא וּמַחְדּוּשׁ לָא יָלְפִינַן. שִׁשִּׁים וּמֵאָה נַמִּי לָא לִגְמֹר דְּחִדּוּשׁ הוּא. אַטּוּ אֲנַן לְקַלָּא גָּמְרִינַן, לְחֻמְרָא גָּמְרִינַן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא בְּרֻבָּא בָּטִיל. רַבִּינָא אָמַר לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִמְקוֹם חֻתָּךְ, דַּאֲמַר מַר מְקוֹם חֻתָּךְ בְּעָלְמָא אָסוּר וְהָכָא שָׁרֵי. כִּי טָמֵא נְזִרוֹ. הַטָּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל וְאֵין תִּגְלַחַת סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְאָסוּר בְּטָמְאָה וְאָסוּר בְּתִגְלַחַת, אִם לָמַדְתָּ לְטָמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל אַף תִּגְלַחַת תִּסְתּוֹר אֶת הַכֹּל. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, אִם הַטָּמְאָה שֶׁלֹּא עוֹשָׂה הַמְּטַמֵּא כְּמִטַּמֵּא הֲרֵי הוּא סוֹתֵר אֶת הַכֹּל תִּגְלַחַת שֶׁעוֹשָׂה אֶת הַמְּגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּסְתּוֹר אֶת הַכֹּל. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" הַטָּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל וְאֵין הַתִּגְלַחַת סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל. אֵין לִי אֶלָּא יְמֵי טָמְאָתוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן. יְמֵי חֲלוּטוֹ מִנַּיִן. וְדִין הוּא, הוֹאִיל וִימֵי טָמְאָתוֹ טָעוּן תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן וִימֵי חֲלוּטוֹ טָעוּן תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן, אִם לָמַדְתָּ לִימֵי טוּמְאָתוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן אַף יְמֵי חֲלוּטוֹ לֹא יַעֲלוּ לוֹ מִן הַמִּנְיָן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי טָמְאָה שֶׁמְּבַטֵּל

בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִים לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן, תֹּאמַר בִּימֵי חֲלוּטוֹ שֶׁאֵין מְבַטֵּל בָּהֶן אֶת הַקּוֹדְמִים לְפִיכָךְ יַעֲלוּ לוֹ מִן הַמְּנָיָן. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, אִם מִי שֶׁנָּזַר בַּקֶּבֶר וּשְׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן יְמֵי חֲלוּטוֹ שֶׁאֵין שְׁעָרוֹ רָאוּי לְתִגְלַחַת נְזִירוּת דִּין הוּא שֶׁלֹּא יַעֲלוּ מִן הַמְּנָיָן, הוּא הַדִּין לִימֵי סָפְרוֹ. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁאֵין יְמֵי חֲלוּטוֹ עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן כָּךְ יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ לֹא יַעֲלוּ מִן הַמְּנָיָן, וְהַדִּין נוֹתֵן הוֹאִיל וִימֵי חֲלוּטוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וִימֵי הֶסְגֵּרוֹ מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אִם לָמַדְתָּ לִימֵי חֲלוּטוֹ שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן אַף יְמֵי הֶסְגֵּרוֹ לֹא יַעֲלוּ לוֹ מִן הַמְּנָיָן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּימֵי חֲלוּטוֹ שֶׁטָּעוּן תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן לְפִיכָךְ אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמְּנָיָן תֹּאמַר בִּימֵי הֶסְגֵּרוֹ שֶׁאֵין טָעוּן תִּגְלַחַת וּמֵבִיא קָרְבָּן לְפִיכָךְ יַעֲלוּ לוֹ מִן הַמְּנָיָן. מִכָּאן אָמְרוּ יְמֵי חֲלוּטוֹ שֶׁל מְצֹרָע וִימֵי סָפְרוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲבָל יְמֵי הַזָּב וְהַזָּבָה וִימֵי הֶסְגֵּרוֹ שֶׁל מְצֹרָע הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין מִן הַמְּנָיָן.

וְהִזִּיר לַה' אֶת יְמֵי נִזְרוֹ. לַעֲשׂוֹת יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. אוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב [עַל הַטֻּמְאָה] עַד שֶׁיַּשְׁלִים [אֶת נְזִירוּתוֹ] הֲרֵי אַתָּה דָּן הוֹאִיל וְאָסוּר בְּיַיִן וְאָסוּר בְּטֻמְאָה אִם לָמַדְתָּ לְיַיִן שֶׁעָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן אַף טוּמְאָה נַעֲשֶׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, וּמַה הַיַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר עוֹשֶׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן טֻמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיַיִן שֶׁלֹּא הֻתַּר מִכְּלָלוֹ, לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תֹּאמַר בְּטֻמְאָה שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ לְפִיכָךְ לֹא נַעֲשֶׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. הֲרֵי תִּגְלַחַת תּוֹכִיחַ, שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, הִיא תּוֹכִיחַ לְטֻמְאָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֻתְּרָה מִכְּלָלָהּ נַעֲשֶׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, וּמַה תִּגְלַחַת שֶׁאֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל עָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, טֻמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּתִגְלַחַת שֶׁעָשָׂה בָּהּ הַמְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ לְפִיכָךְ עָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תֹּאמַר בְּטֻמְאָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ אֶת הַמְטַמֵּא כַּמְטַמֵּא לְפִיכָךְ לֹא עָשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. וַהֲרֵי יַיִן יוֹכִיחַ שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הַמַּשְׁקֶה כְּשׁוֹתֶה וְעָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, וְהִיא תּוֹכִיחַ לְטֻמְאָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ הַמְטַמֵּא כַּמְטַמֵּא נַעֲשֶׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ

עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, וּמַה יַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן טֻמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים בְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּיַיִן שֶׁלֹּא הֶתַּר מִכְּלָלוֹ, לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים (שֶׁלְּפָנֶיךָ) [שֶׁבְּתוֹךְ] נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן, תֹּאמַר בְּטֻמְאָה שֶׁהֶתְּרָה מִכְּלָלָהּ לְפִיכָךְ לֹא נַעֲשָׂה יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן. הוֹאִיל וְחָזַר הַדִּין חֲלִילָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן" וְכִי נָזִיר שׁוֹתֶה יַיִן אֶלָּא מַפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלִדּוּן גְּזֵרָה שָׁוָה נֶאֱמַר כָּאן נָזִיר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן נָזִיר מַה נָּזִיר הָאָמוּר לְהַלָּן עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ עַד הֲבָאַת קָרְבָּן אַף נָזִיר הָאָמוּר כָּאן עָשָׂה בּוֹ יָמִים שֶׁלְּאַחַר נְזִירוּתוֹ כַּיָּמִים שֶׁבְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ [עַד הֲבָאַת קָרְבָּן]. וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ. יַחֲזֹר וִיגַדֵּל בְּקִדֻּשָּׁה. בַּיּוֹם הַהוּא בַּיּוֹם שֶׁטָּהַר. וְהִזִּיר לַה' יַחֲזֹר וְיַשְׁלִים יְמֵי נְזִירוּתוֹ שֶׁהִזִּיר. וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ וְלֹא אַיִל. בֶּן שְׁנָתוֹ בֶּן שָׁנָה לְעַצְמוֹ וְלֹא בֶּן שָׁנָה לְשָׁנִים. לְאָשָׁם הֲרֵי זֶה קִנֵּס. וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ. מַפִּיל הוּא לְאַחֵר בְּדַם רְבִיעִית, לְאַחֵר בְּרֹבַע עֲצָמוֹת, עַל מַגָּעוֹ [לְיָמִי] סִפְרוֹ וְעַל יְמֵי חֲלוּטוֹ שֶׁל מְצֹרָע. יָכוֹל שֶׁהוּא סוֹתֵר בְּכָל אֵלּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" טֻמְאָה סוֹתֶרֶת וְאֵין כָּל אֵלּוּ סוֹתְרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרוֹנִים הוּא סוֹתֵר אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁאֵין לוֹ אַחֲרוֹנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ מַה שְׁגָּזְרוּ רִאשׁוֹנִים שְׁלֹשִׁים יוֹם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דַּנְתִּי לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִם עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם בְּאֹהֶל נָזִיר מְגַלֵּחַ עַל מַגָּעוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ, רְבִיעִית דָּם שֶׁמְּטַמֵּא אֶת הָאָדָם בְּאֹהֶל אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עַל מַגָּעָהּ וְעַל מַשָּׂאָהּ נָזַף בִּי וְאָמַר לִי, אֵין דָּנִין מִקַּל וָחֹמֶר. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַרְתִּי לוֹ אֶת הַדָּבָר. אָמַר לִי, רוֹאֶה אֲנִי לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁגְּזְרוּ חֲכָמִים עַל חֲצִי לוֹג. (במדבר ו יג) ["וְ]זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר" אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם, נִטְמָא יוֹם מֵאָה סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, דַּאֲמַר קְרָא זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת הַתּוֹרָה אָמְרָה נִטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר.

זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּפִּים בֵּין שֶׁאֵין לוֹ כַּפִּים. זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר בֵּין שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר. נָזִיר מְמֹרָט בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ. זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֶחָד נָזִיר יָמִים וְאֶחָד נָזִיר עוֹלָם. זֹאת לְקָרְבַּן טָהֳרָה. אוֹ אַף לְקָרְבַּן טֻמְאָה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמִי שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק לִנְזִירוּתוֹ. זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַנְּזִירִים שֶׁיָּבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה. יָכוֹל אַף בְּבָמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה הַנָּזִיר נְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". יְמֵי נִזְרוֹ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. יָבִיא יְבִיאֵם בְּעַל כָּרְחוֹ, מִכָּאן הָיוּ בֵּית

שַׁמַּאי אוֹמְרִים נוֹדְרִין לִנְזִירוּת וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֵין נוֹדְרִין שֶׁמָּא יִנָּזֵר לְחַיָּיו. אָמְרוּ לָהֶם לְבֵית שַׁמַּאי מִפְּנֵי מָה אַתֶּם אוֹמְרִים, שֶׁלֹּא יִלְמֹד לֶאֱכֹל מִשֻּׁל בְּרִיּוֹת, אִם אֵינוֹ נָזִיר וְהוּא אוֹמֵר נָזִיר אֲנִי נִמְצָא מוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן וּמִלִּטַּמֵּא לְמֵתִים בִּשְׁבִיל סְעֻדָּה אַחַת.

יָבִיא אֹתוֹ וְכִי אֲחֵרִים מְבִיאִים אוֹתוֹ וַהֲלֹא הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ, זֶה אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ אָתִים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ויקרא כב, טז) "וְהִשִּׂיאוּ אֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה" וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׂיאִים אוֹתָם וַהֲלֹא הֵן מַשִּׂיאִין אֶת עַצְמָן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים לד, ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי" וְכִי אֲחֵרִים קְבָרוּ אֹתוֹ וַהֲלֹא הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר יָבִיא אֹתוֹ הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ וְאֵין אֲחֵרִים מְבִיאִין אוֹתוֹ.

(במדבר ו יד) וְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לַה' כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תָּמִים לְהוֹצִיא אֶת בַּעַל מוּם. וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְהוֹצִיא אֶת בַּעֲלַת מוּם. וְאַיִל אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים לְמֵד בְּנָזִיר שֶׁטָּעוּן שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת. וְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לַה' כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים. הֶקֵּשָׁא לָמָּה לִי, לוֹמַר שֶׁאִם גִּלַּח עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן יָצָא.

("וְהֵבִיא) [וְהִקְרִיב] אֶת קָרְבָּנוֹ לַה'" מַגִּיד שֶׁבְּהֵמָה מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁם. כֶּבֶשׂ אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אָמַר אֶחָד, שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשׁ לְשֵׁם אֶחָד. (בֶּן שָׁנָה) בֶּן שְׁנָתוֹ בֶּן שָׁנָה לְעַצְמוֹ וְלֹא בֶּן שָׁנָה לְשָׁנַיִם. לְעֹלָה שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשׁוֹ לְשֵׁם עוֹלָה. וְכַבְשָׂה יָכוֹל שְׁתֵּיִם. אָמַר אַחַת לֹא אָמַר אֶלָּא אַחַת. אָמַר אַחַת אֵין מְגַלְּחַ שְׁתֵּי נְזִירוּת כְּאֶחָד. בַּת שְׁנָתָהּ לְעַצְמָהּ וְלֹא בַּת שְׁנָתָהּ לְשָׁנַיִם. לְחַטָּאת שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשָׁהּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְאַיִל יָכוֹל שְׁנַיִם. אָמַר אֶחָד לֹא אָמַר אֶלָּא אֶחָד. אָמַר אֶחָד מְגַלְּחַ הוּא עַל זֶבַח אֶחָד. (בֶּן שָׁנָה לְעַצְמוֹ וְלֹא בֶּן שָׁנָה לְשָׁנַיִם). לִשְׁלָמִים שֶׁיְּהֵא הֶקְדֵּשׁ לְשֵׁם שְׁלָמִים. (יָכוֹל). (במדבר ו טו-יז) ["וְסַל מַצּוֹת"] מִצְוָה שֶׁיְּבִיא בְּסַל. אֵין לִי אֶלָּא בְּסַל. מִנַּיִן שֶׁאַתָּה מְרַבֶּה שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר 'סַל וְסַל'. "סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן" יָכוֹל לָחַלּוֹת מְשִׁיחָה וְלָרָקִיקִים בְּלִילָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת" לְמִצְוָה שָׁווּ וְלֹא שָׁווּ לִבְלִילָה וּמְשִׁיחָה. וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן יָכוֹל כְּדֶרֶךְ הַמּוֹשְׁחִין. אָמַרְתָּ בַּשֶּׁמֶן כְּדֵי קִיּוּם שֶׁמֶן, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, טוֹבֵל וְנוֹתֵן אַחַת עַל זוֹ כְּמִין כַּף יְוָנִית.

וְסַל מַצּוֹת כְּלָל, סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וְתוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם וְאַיִל נָזִיר טָעוּן לֶחֶם אִם לָמַדְתָּ לְתוֹדָה שֶׁטְּעוּנָה אַרְבַּעַת מִינִין אַף נָזִיר יִטְעֹן אַרְבַּעַת מִינִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְסַל מַצּוֹת" כְּלָל, סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט.

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם. לְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים. אוֹ אַף לַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְהַדִּין נוֹתֵן הוֹאִיל וְהַמְצֹרָע מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן וְנָזִיר מְגַלֵּחַ וּמֵבִיא קָרְבָּן אִם לָמַדְתָּ לְמְצֹרָע שֶׁחַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין

נְסָכִים אַף הַנָּזִיר יְהוּ חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת" אַיִל הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְמֵד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ מָה אַיִל מְיֻחָד שֶׁהוּא בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים כָּךְ כָּל הַבָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה יִטָּעֲנוּ נְסָכִים יָצְאוּ חַטָּאת [וְאָשָׁם שֶׁאֵינָם בָּאִים בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה שֶׁלֹּא יִטָּעֲנוּ נְסָכִים]. (וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֶת נִסְכּוֹ) [דָּבָר אַחֵר] מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּלֶחֶם הֶחָזוּרוֹ הַכָּתוּב לְכָלְלוֹ. וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים. (כְּתוּב בְּרֵמז תנ"ח). וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת מְלַמֵּד שֶׁהַסַּל בָּא חוֹבָה לְאַיִל וּשְׁחִיטַת הָאַיִל מְקֻדֶּשֶׁן, לְפִיכָךְ שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. (במדבר ו יח) תִּגְלַחַת הַטָּהֳרָה כֵּיצַד. הָיָה מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, חַטָּאת עוֹלָה וּשְׁלָמִים, וְשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁלָמִים וּמְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא הָיָה מְגַלֵּחַ אֶלָּא עַל הַחַטָּאת, שֶׁחַטָּאת קוֹדֶמֶת בְּכָל מָקוֹם, וְאִם גִּלַּח עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן יָצָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת וְלֹא פֵּרֵשׁ, הָרְאוּיָה לְחַטָּאת תִּקָּרֵב חַטָּאת, לְעוֹלָה תִּקָּרֵב עוֹלָה, לִשְׁלָמִים תִּקָּרֵב שְׁלָמִים. תָּנוּ רַבָּנָן "וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ' בְּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כַּאן "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ. אִם כֵּן דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן הוּא. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כ, כג) "וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת" וְגוֹ' קַל וָחוֹמֶר לְדֶרֶךְ בְּזָיוֹן. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגוֹ' מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא לְקִיחָה וּנְתִינָה יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר לְקִיחָה הֲבָאָה וּנְתִינָה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כָּל זְמַן שֶׁאֵין פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד פָּתוּחַ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר וְגִלַּח הַנָּזִיר וְלֹא נְזִירָה שֶׁמָּא יִתְגָּרוּ בָהּ פְּרִחֵי כְהֻנָּה. אָמַר לוֹ, לְדִבְרֶיךָ סוֹטָה תּוֹכִיחַ דְּכְתִיב (במדבר ה, יח) "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וּפָרַע" וְלֹא חַיְשִׁינָן שֶׁמָּא יִתְגָּרוּ בָהּ פְּרִחֵי כְהֻנָּה אָמַר לוֹ, זוֹ כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת, זוֹ אֵינָהּ כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת קָסְבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן נָזִיר שֶׁגִּלַּח עַל שַׁלְמֵי נְדָבָה יָצָא, מַאי טַעֲמָא, דִּכְתִיב ("עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו וְלֹא כְּתִיב שְׁלָמִים") "אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים" וְלֹא כְּתִיב 'עַל שְׁלָמָיו'. אֵין לִי אֶלָּא תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, תַּחַת חַטָּאת תַּחַת אָשָׁם מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּחַת זֶבַח" מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, בַּגְּבוּלִין מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן עַל הָאֵשׁ" מִכָּל מָקוֹם. (לעיל פסוק יז) זֶבַח שְׁלָמִים לַה' שֶׁיְּקֻדִּים הֶקְדֵּשׁוֹ לְזִבְחוֹ. זְבִיחַת תּוֹדָה מְעַכֶּבֶת אֶת לַחְמָהּ. זְבִיחַת שְׁנֵי כִבְשֵׂי, עֲצֶרֶת מְעַכֶּבֶת אֶת לַחְמָן. אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהַזֶּבַח בִּירוּשָׁלַיִם וְהַלֶּחֶם בִּירוּשָׁלַיִם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהַזֶּבַח בִּירוּשָׁלַיִם וְהַלֶּחֶם בְּבֵית פַּגֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' יַעֲשֶׂה שֶׁל שְׁלָמִים תְּחִלָּה. וְגִלַּח אַף בַּמִּדִינָה. מַה בֵּין מְגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְמְגַלֵּחַ בַּמִּדִינָה. מְגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מְשַׁלֵּחַ שְׂעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד, וְהַמְגַלֵּחַ בַּמְּדִינָה אֵינוֹ

מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשֵּׂעָר תַּחַת הַדּוּד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שׁוֹלְחִין שֵׂעָר תַּחַת הַדּוּד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מְשַׁלֵּחַ שֵׂעָר תַּחַת הַדּוּד, וְהַמְגַלֵּחַ בַּמְּדִינָה בְּטֻמְאָה קוֹבְרוֹ בִּמְקוֹמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וְגִלַּח אַף הַנְּזִירָה. רַבִּי יוֹנָתָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, נָזִיר אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵין הַנְּזִירָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל פִּרְחֵי כְּהֻנָּה לַעֲבֵרָה וְכוּ'. פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזִרוֹ יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִטְמָא, מִנַּיִן אַף בִּזְמַן שֶׁנִּטְמָא. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׂעַר רֹאשׁ" "תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים" נִטְמְאוּ שְׁלָמִים מִנַּיִן שֶׁיִּתֵּן תַּחַת זֶבַח אַחֵר. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". נִטְמָא הַזֶּבַח מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן עַל הָאֵשׁ" מִכָּל צַד. (במדבר ו יט-כ) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה אֵין בְּשֵׁלָה אֶלָּא שְׁלֵמָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אֵין בְּשֵׁלָה אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה עִם הָאַיִל. וְחַלַּת מַצָּה אַחַת שֶׁאִם נִפְרְסָה אוֹ חֲסֵרָה פְּסוּלָה. וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד שֶׁאִם נִפְרַס אוֹ חָסֵר פָּסוּל. וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֵלּוּ אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ, וְאֵין הֲבָאַת קָרְבָּנוֹת אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ. וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' מוֹלִיךְ וּמֵבִיא. מַעֲלֶה וּמוֹרִיד מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם" מַקִּישׁ הָרָמָה לִתְנוּפָה, מַה תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא אַף הָרָמָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, וּמַה הָרָמָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד אַף תְּנוּפָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, מִכָּאן אָמְרוּ מִצְוַת תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, זוֹ הִיא מִצְוַת תְּנוּפָה. לִפְנֵי ה' בַּמִּזְרָח, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לִפְנֵי ה'" הֲרֵי הוּא בַּמִּזְרָח עַד שֶׁיִּפְרֹט הַכָּתוּב. קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, לד) "כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי" וְגוֹ' (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) אַף שַׁלְמֵי נָזִיר בְּמַשְׁמָע, הֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָם מִכְּלָלָם (שׁוֹמֵעַ אֲנִי) [שֶׁיְּטָעֲנוּ] הַפְרָשַׁת זְרוֹעַ. אֵין לִי אֶלָּא הַפְרָשַׁת זְרוֹעַ, הַפְרָשַׁת חָזֶה וְשׁוֹק מִנַּיִן, וְדִין הוּא, וּמָה אִם שַׁלְמֵי יָחִיד שֶׁאֵין טְעוּנִין הַפְרָשַׁת זְרוֹעַ טְעוּנִין הַפְרָשַׁת חָזֶה וְשׁוֹק שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁטְּעוּנִין הַפְרָשַׁת זְרוֹעַ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטָעֲנוּ הַפְרָשַׁת חָזֶה וְשׁוֹק. אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה", אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. הָיָה נוֹטֵל שֵׂעָר רֹאשׁ נְזִרוֹ וּמְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד, וְאִם גִּלַּח בַּמְּדִינָה לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּתְגַלַּחַת הַטָּהֳרָה, אֲבָל בִּתְגַלַּחַת הַטֻּמְאָה לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הַכֹּל מְשַׁלְּחִים תַּחַת הַדּוּד חוּץ מִן הַטָּמֵא שֶׁבַּמְּדִינָה. תָּנוּ רַבָּנָן וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל אֶת הָרֹטֶב וְנוֹתֵן "עַל שְׂעַר רֹאשׁ נְזִרוֹ" וּמְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד שֶׁל שְׁלָמִים, [וְאִם שִׁלַּח תַּחַת הַדּוּד שֶׁל חַטָּאת וְאָשָׁם יָצָא. אָשָׁם בְּנָזִיר מִי אִיכָּא. אֲמַר רָבָא הָכִי קָאָמַר וְאִם נָזִיר טָמֵא מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד שֶׁל אָשָׁם יָצָא]. מִנְהֲנֵי מִלֵּי. אֲמַר רָבָא [אֲמַר קְרָא] זֶבַח שְׁלָמִים מִזְבְּחוֹ יֶהֱא תַּחְתָּיו. וְאִם מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד שֶׁל חַטָּאת יָצָא, מַאי טַעֲמָא. אֲמַר קְרָא זֶבַח לְרַבּוֹת חַטָּאת

וְאָשָׁם. וְהָא אֲפִיקְתֵּיהּ לְרִטָּב. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא מֵרִטָּב הַשְׁלָמִים, מַאי זֶבַח. וְאֵימָא כֻּלֵּיהּ לְחַטָּאת וְאָשָׁם הוּא דְּאָתָא. אִם כֵּן לֵימָא שְׁלָמִים וְזֶבַח, מַאי זֶבַח הַשְׁלָמִים, שְׁמַע מִנָּהּ תַּרְתֵּי. הָיָה מְבַשֵּׁל אֶת הַשְׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן. הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנוֹתֵן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר וּמְנִיפָן, וְאַחַר כָּךְ הַתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁנְּזָרַק עָלָיו אַחַת מִן הַדָּמִים מֻתָּר הַנָּזִיר לִשְׁתוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים. תְּנוּ רַבָּנָן "וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן" אַחַר מַעֲשֶׂה כֻּלָּן, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן. כְּתִיב הָכָא וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן וּכְתִיב הָתָם "אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ" מָה הָתָם אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי אַף כָּאן אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. וְאֵימָא עַד דְּאִיכָּא תַּרְוַיְיהוּ. אִי הָכִי גְּזֵרָה שָׁוָה לָמָּה לִי. וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה שֶׁתְּהֵא שְׁלֵמָה. מִן הָאַיִל לְרַבּוֹת אֶת הָאַיִל שֶׁיִּשָּׁלֵק כֻּלּוֹ. וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר וְהֲנִיף יָכוֹל בְּיִשְׂרָאֵל הָיָה מֵנִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר ["לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ". יָכוֹל כֹּהֵן הָיָה מֵנִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר] "הַמַּקְרִיב" הַמַּקְרִיב יָנִיף. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַמַּקְרִיב יָנִיף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לְךָ וּלְבָנֶיךָ" וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְךָ וּלְבָנֶיךָ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר הַמַּקְרִיב יָנִיף. יָכוֹל יְהוּ עוֹשִׂין שֶׁמְּנִיחַ כֹּהֵן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב" יָנִיף. יָכוֹל יְהוּ עוֹשִׂין, כְּשֶׁמְּנִיחַ כֹּהֵן מוֹשִׁיט לְכֹהֵן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב" יָנִיף. יָכוֹל בְּיִשְׂרָאֵל הָיָה מֵנִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְךָ וּלְבָנֶיךָ". אִי לְךָ וּלְבָנֶיךָ, אַהֲרֹן וּבָנָיו הָיָה מֵנִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּקְרִיב" יָנִיף, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַמַּקְרִיב יָנִיף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "לְךָ וּלְבָנֶיךָ" וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְךָ וּלְבָנֶיךָ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "הַמַּקְרִיב יָנִיף". הָא מַה הַדָּבָר, מַה שֶׁלִּמֵּד בְּנָזִיר. וּמַה לִּמֵּד בְּנָזִיר וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל וְהֲנִיף, אַף מַה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן הַמַּקְרִיב יָנִיף כֹּהֵן מַנִּיחַ עַל יְדֵי נָזִיר וּמֵנִיף. וְהֲנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה תְּנוּפָה אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. לִפְנֵי ה' שֶׁתְּהֵא תְּנוּפָה לִפְנִים מִן הַמֵּנִיף.

(במדבר ו כא) זֹאת תּוֹרַת אֵין לִי אֶלָּא לְשָׁעָה, לְדוֹרוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת תּוֹרַת", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר כְּחוֹתָם הַדְּבָרִים. "קָרְבָּנוֹ לַה' עַל נִזְרוֹ" [וְלֹא נִזְרוֹ] עַל קָרְבָּנוֹ. "קָרְבָּנוֹ לַה' עַל נִזְרוֹ" וְלֹא קָרְבַּן אֲחֵרִים עַל נִזְרוֹ. מִלְּבַד אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנַת לְגַלַּח עַל מֵאָה עוֹלוֹת וְעַל מֵאָה שְׁלָמִים קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו "כְּפִי נִדְרוֹ". תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה (עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ"). אוֹ אֶפְלוּ אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנַת לְגַלַּח עַל מֵאָה חַטָּאוֹת וְעַל [מֵאָה אֲשָׁמוֹת] קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו "כְּפִי נִדְרוֹ". תַּלְמוּד לוֹמַר "מִלְּבַד אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא קָדָשִׁים הַבָּאִין בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה. אוֹ אֶפְלוּ אָמַר הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנַת שֶׁאֲהֵיֶה שׁוֹתֶה יַיִן וּמִטַּמֵּא לְמֵתִים קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו "כְּפִי נִדְרוֹ". תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ". אוֹ אֶפְלוּ אָמַר הֲרֵי עָלַי חֲמֵשׁ נְזִירוּת שֶׁאֲנַלַּח תִּגְלַחַת אַחַת וְתַעֲלֶה לְכֻלָּן קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו כְּפִי (נִזְרוֹ) [נִדְרוֹ]. תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ". שֶׁאֲלוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן

שָׁמוֹעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, הֲרֵי שֶׁהָיָה נָזִיר וּמְצֹרָע מַהוּ שֶׁיְּגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת אַחַת וְתַעֲלֶה לוֹ לִנְזִירוּתוֹ לְצָרַעְתּוֹ. אָמַר לָהֶן, וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר, אִלּוּ זֶה מְגַלֵּחַ לְגַדֵּל שֵׂעָר וְזֶה מְגַלֵּחַ לְגַדֵּל שֵׂעָר יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים, אֶלָּא שֶׁהַמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ לְגַדֵּל שֵׂעָר וְנָזִיר מְגַלֵּחַ לְהַעֲבִיר שֵׂעָר הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת אַחַת וְתַעֲלֶה לוֹ לִנְזִירוּתוֹ וּלְצָרַעְתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, אַף אֲנִי אוֹמֵר לֹא עוֹלָה בִּימֵי גְּמָרוֹ עוֹלָה לוֹ בִּימֵי סְפִרוֹ. אָמַר לָהֶם, וְכִי אֶפְשָׁר, אִלּוּ זֶה מְגַלֵּחַ לְקָנֵי בְּיאַת מַיִם וְזֶה מְגַלֵּחַ לְקָנֵי בְּיאַת מַיִם יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים, אֶלָּא שֶׁמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ לְקָנֵי בְּיאַת מַיִם וְנָזִיר מְגַלֵּחַ לְאַחַר בְּיאַת מַיִם אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיְּגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת אַחַת וְתַעֲלֶה לוֹ לִנְזִירוּתוֹ וּלְצָרַעְתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, אַף אֲנִי אוֹמֵר לֹא עוֹלָה בְּטָהוֹר עוֹלָה בְּטָמֵא. אָמַר לָהֶן, וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר, אִלּוּ זֶה מְגַלֵּחַ לִקְנֵי דְּמִים וְזֶה מְגַלֵּחַ לִקְנֵי דְּמִים יָפֶה אַתֶּם אוֹמְרִים, אֶלָּא שֶׁמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ (לְאַחַר) [לִקְנֵי] זְרִיקַת דָּמִים וְנָזִיר מְגַלֵּחַ (לִקְנֵי) [לְאַחַר] זְרִיקַת דָּמִים הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְגַלֵּחַ תְּגַלַּחַת אַחַת וְתַעֲלֶה לוֹ לִנְזִירוּתוֹ וּלְצָרַעְתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, תַּקִּין הַדָּבָר, לֹא עוֹלָה בִּימֵי גְּמָרוֹ לֹא עוֹלָה בִּימֵי סְפִרוֹ, לֹא עוֹלָה בְּטָהוֹר לֹא עוֹלָה בְּטָמֵא. זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַנְּזִירוּת שֶׁיֵּבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי תִּנְהַג בְּשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים. יָכוֹל אַף בַּבָּמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". "אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ" זֶה הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת, שֶׁיָּבִיא שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת וְיָקוּם. עַל נְזִרוֹ הֲרֵי כְּקָרְבָּן, לוֹמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹעֲלִין בְּקָרְבָּן כֵּן מוֹעֲלִין בְּשֵׂעָר. כְּפִי נִדְרוֹ יָכוֹל כְּפִי נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יִפְחֹת (וְלֹא) וּכְפִי נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יוֹסִיף. אָמַרְתָּ מִלְּבַד אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יִפְחֹת וְלֹא כְּפִי נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יוֹסִיף. כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִרוֹ זֶה הַנּוֹדֵר בִּנְזִירוּת כְּחוֹל הַיָּם שֶׁבְּכָל שָׁעָה שֶׁרוֹצֶה לְהָקֵל מֵרֹאשׁוֹ יָקֵל. יָכוֹל אַף הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת כֵּן. (כוּ') לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִרוֹ.

רמז תשי

(במדבר ו כב-כג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם וגו'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים כו, טו) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַכֹּהֲנִים אַתָּה אוֹמֵר לְבָרְכֵנוּ, אֵין אָנוּ צְרִיכִים אֶלָּא לְבִרְכָתֶךָ, (שם) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ וּבָרֵךְ אֶת עַמֶּךָ". אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתִּי לַכֹּהֲנִים שֶׁיְּהוּ מְבָרְכִין אֶתְכֶם אֲנִי עוֹמֵד [עִמָּהֶם] וּמְבָרֵךְ אֶתְכֶם, לְפִיכָךְ הַכֹּהֲנִים פּוֹרְסִין כַּפֵּיהֶן לוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד עֲלֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלּוֹנוֹת" מִבֵּין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, (שם) "מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים" בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹשְׁטִים כַּפֵּיהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר "כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה" "הִנֵּה מִטָּתוֹ" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִי שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, וְלָמָּה

נִמְשָׁלָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִטָּה, לוֹמַר לְךָ מַה מִּטָּה אֵינָהּ אֶלָּא לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כָּל מַה שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ הָיָה פָּרֶה וְרָבָה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, ח) "וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים", וְאוֹמֵר (דהי"ב ג, ו) "וְהַזָּהָב זְהַב פַּרְוִים" שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּבֶן אֶת בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן" לָמָּה נִמְשַׁל לְיַעַר, [לוֹמַר לְךָ] מַה יַּעַר פָּרֶה וְרָבֶה כָּךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כֹּל מַה שֶׁהָיָה בְּתוֹכוֹ הָיָה פָּרֶה וְרָבֶה. (שה"ש שם) "שִׁשִּׁים גִּבּוֹרִים" אֵלּוּ שִׁשִּׁים אוֹתִיּוֹת שֶׁבִּבְרָכַת כֹּהֲנִים.

"כֻּלָּם אֲחוּזֵי חֶרֶב" שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְכַּר בּוֹ, (להלן פסוק כד) "יְבָרֶכְךָ ה'" (להלן פסוק כה) "יָאֵר ה'" "יִשָּׂא ה'" (שם) "אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ" מָה רָאָה יֶרֶךְ לְהַזְכִּיר כָּאן, אֶלָּא אֲפִלּוּ רוֹאֶה אָדָם בַּחֲלוֹמוֹ הַחֶרֶב שְׁלוּפָה וּנְתוּנָה בְּצַוָּארוֹ וְקוֹטֵעַ יְרֵכוֹ מַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. (שם) "מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת" מִפַּחַד שֶׁרָאָה בַּלֵּילוֹת בַּחֲלוֹמוֹ וְרוֹאֶה אֶת הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶן הַחֲלוֹם רַע מִתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ, לְכָךְ [נֶאֱמַר "מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת". לְכָךְ] אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְמֹשֶׁה] הַזְהֵר אֶת אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁיְּהוּ מְבָרְכִין אֶת בְּנֵי [יִשְׂרָאֵל] שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה תְבָרֲכוּ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי זָקוּק לְבָרֵךְ בְּרִיּוֹתַי, בֵּרַכְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן וּלְאִשְׁתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כח) "וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים" וְגוֹ', בֵּרַכְתִּי לְנֹחַ וּלְבָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו", בֵּרַכְתִּי לְאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, א) "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל", בֵּרַכְתִּי לְיִצְחָק שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", וְיַעֲקֹב בֵּרַכְתִּי אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם מח, ג) "אֵל שַׁדַּי נִרְאָה אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי", יַעֲקֹב בֵּרַךְ לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם מט, כח) "וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", מִכָּאן וָאֵילָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי בְּרָכוֹת מְסוּרוֹת לָכֶם וְהַכֹּהֲנִים יִהְיוּ מְבָרְכִים אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ לְנָזִיר. לוֹמַר מַה נָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן. אִי מַה נָּזִיר אָסוּר בְּחַרְצָן אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּחַרְצָן. אָמַר קְרָא "לִשְׁרֹתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ" מַה כֹּהֵן מְשָׁרֵת מֻתָּר בְּחַרְצָן אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מֻתָּר בְּחַרְצָן. אִי מַה כֹּהֵן מְשָׁרֵת בַּעַל מוּם, לֹא, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ בַּעַל מוּם, לֹא. הָא אִיתְּקֵשׁ לְנָזִיר. וּמַאי חָזֵית דְּמִקְּשַׁתְּ לְקַלָּא, אַקְּשֵׁיהּ לְחֻמְרָא. אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא דְּרַבָּנָן הִיא וּלְקַלָּא.

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ' לְפִי שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה הַפָּרָשָׁה (בְּאַהֲרֹן) [בְּכֹהֲנִים] הֲבִיא אֶת אַהֲרֹן וְהֵבִיא אֶת בָּנָיו לִכְלַל דִּבּוּר, שֶׁזֶּה כְּלָל שֶׁכָּל זְמַן שֶׁדִּבּוּר לְכֹהֲנִים מַעֲשֶׂה לְכֹהֲנִים, דִּבּוּר בְּיִשְׂרָאֵל מַעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל, דִּבּוּר בְּכָל אָדָם צָרִיךְ לְהָבִיא הַגֵּרִים. יָכוֹל הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַהֲרֹן שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַרְתָּ (ויקרא כו, מו) "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים" וְגוֹ' הָא כָּל הַמִּצְוֹות הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת הַכְּלָלִים וְהַפְּרָטִים הַגּוּפִים וְהַדְּקְדּוּקִים

נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַהֲרֹן" אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה הָגוּן לְאַהֲרֹן הָיָה נִתְלָה בְּאַהֲרֹן וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה הָגוּן לְיִשְׂרָאֵל הָיָה נִתְלָה בְּיִשְׂרָאֵל.

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה הָיוּ אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּי. בַּמְּדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם, וּבַמִּקְדָּשׁ לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מֵהַצִּיץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, כב) "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם".

כֹּה תְּבָרֲכוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן. נֶאֱמַר כַּאן "כֹּה תְּבָרֲכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כז, יב) "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף כַּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כֹּה. עַד שֶׁאָמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. תַּנְיָא אִידַּךְ כֹּה תְּבָרֲכוּ בַּעֲמִידָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּישִׁיבָה. נֶאֱמַר כַּאן "תְּבָרֲכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ" מַה לְּהַלָּן בַּעֲמִידָה אַף כָּאן בַּעֲמִידָה. רַבִּי (יוֹנָתָן) [נָתָן] אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים י, ח) "לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ" מַה מְּשָׁרֵת בַּעֲמִידָה אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשָׁרֵת גּוּפָא מְנָלַן. דִּכְתִיב "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת". תַּנְיָא אִידַּךְ כֹּה תְּבָרֲכוּ בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. נֶאֱמַר כַּאן "כֹּה תְּבָרֲכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ט, כב) "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם" מַה לְּהַלָּן בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם אַף כָּאן בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. קְשִׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי (יוֹנָתָן) [נָתָן], אִי מַה לְּהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר אַף כַּאן [כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר]. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יח, ה) "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים" מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ מַה הוּא בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם אַף בָּנָיו בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים" וְאִיתְקַשׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת. תַּנְיָא אִידַּךְ "כֹּה תְּבָרֲכוּ" בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִנּוּי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי" שְׁמִי הַמְיֻחָד לִי. [יָכוֹל אַף בִּגְבוּלִין כֵּן. נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יב, ה) "לָשׂוּם אֶת שְׁמִי שָׁם" מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה אַף כָּאן בֵּית הַבְּחִירָה]. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כ, כא) "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ" בְּכָל מָקוֹם סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסֹרָס בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, וְהֵיכָן, בְּבֵית הַבְּחִירָה. תַּנְיָא אִידַּךְ "כֹּה תְּבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גֵּרִים (נָשִׁים) וַעֲבָדִים (מְשֻׁחְרָרִים) מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם", לְכֻלְּהוּ. תַּנְיָא אִידַּךְ כֹּה תְּבָרֲכוּ, פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף. תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם", כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ. תַּנְיָא אִידַּךְ כֹּה תְּבָרֲכוּ, בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם", כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ. אָמַר אַבַּיֵי, נַקְטִינַן, לִשְׁנַיִם קוֹרֵא כֹּהֲנִים

וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמַר "אָמוֹר לָהֶם", [לִשְׁנַיִם. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא, נַקְטִינַן, כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים וְאֵין יִשְׂרְאֵל קוֹרֵא כֹּהֲנִים שֶׁנֶּאֱמַר "אָמוֹר לָהֶם"], אֲמִירָה שֶׁלָּהֶם תְּהֵא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כז) וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה, "כֹּה תְבָרֲכוּ" "אָמוֹר לָהֶם" "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". רַב אָמַר, חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה הוּא. וּלְא פְּלִיגִי, הָא דְּסָלִיק (לְפִרְקָא) [לִפְרָקִים] וְהָא דְּלָא סָלִיק (לְפִרְקָא) [לִפְרָקִים]. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַעֲבוֹדָה שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, כב) "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת" מַה לְהַלָּן בַּעֲבוֹדָה אַף כַּאן בַּעֲבוֹדָה. אֵינִי, וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקִי. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי מֵעָקַר הָווּ עִקָּרֵי [כְּרַעַיְהוּ], מַמְטֵי הוּא דְּלָא מָטוּ.

כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לָמַדְנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, לַכֹּהֲנִים עַצְמָן לֹא לָמַדְנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם הֲוֵי אוֹמֵר כֹּהֲנִים מְבָרְכִים לְיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבָרֵךְ לַכֹּהֲנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לָמַדְנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, מִפִּי הַגְּבוּרָה לֹא לָמַדְנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם הֲוֵי כֹּהֲנִים מְבָרְכִים לְיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מְבָרְכָן) [מַסְכִּים] עַל יָדָם. אֶלָּא, רַבִּי עֲקִיבָא בְּרָכָה לַכֹּהֲנִים מְנָא לֵיהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר (רַבִּי) יִצְחָק, מִן "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ" וְסִימָנָךְ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כֹּהֲנָא מְסַיֵּעַ כַּהֲנֵי. וּמַאי מְסַיֵּעַ כַּהֲנֵי. דְּקָא מוּכְחִים לָהּ לִבְרָכָה דְּכֹהֲנִים בִּמְקוֹם בְּרָכָה דְּיִשְׂרָאֵל.

אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֵין לִי אֶלָּא בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל, בְּרָכָה לְגֵרִים וּלְנָשִׁים וְלַעֲבָדִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". וּמִנַּיִן שֶׁהַחַזָּן צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם אִמְרוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם". (במדבר ו כד) יְבָרֶכְךָ ה'. בַּבְּרָכָה הַמְפֹרָשֶׁת בַּתּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כח, ב-י) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", אֵימָתַי, (שם) "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ". יְבָרֶכְךָ ה', בְּנָכְסִים. וְיִשְׁמְרֶךָ, בִּנְכָסִים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, יְבָרֶכְךָ בִּנְכָסִים, וְיִשְׁמְרֶךָ בַּנּוּף. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, וְיִשְׁמְרֶךָ, מִיצֶר הָרַע, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי ה' יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלֶּכֶד".

דָּבָר אַחֵר, וְיִשְׁמְרֶךָ, שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ אֲחֵרִים עָלֶיךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קכא, ו) "יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה", וְעוֹד כְּתִיב (שם ד-ח) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, ה' שֹׁמְרֶךָ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ, ה' יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ ה' יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם".

דָּבָר אַחֵר "וְיִשְׁמָרֶךָ". מִן הַמַּזִּיקִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צו, יא) "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "וְיִשְׁמָרֶךָ". יִשְׁמֹר לְךָ בְּרִית אֲבוֹתֶיךָ וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד" וְגוֹ' דָּבָר אַחֵר "וְיִשְׁמָרֶךָ". יִשְׁמֹר לְךָ אֶת הַקֵּץ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעי' כא, יב יג) "מַשָּׂא דּוּמָה אֵלַי קוֹרֵא מִשֵּׂעִיר שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר יִשְׁמֹר אֶת נַפְשְׁךָ בִּשְׁעַת הַמִּיתָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָיְתָה נַפְשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקְּלַע". דָּבָר אַחֵר "וְיִשְׁמָרֶךָ". יִשְׁמֹר רַגְלֶיךָ מִגֵּהִנֹּם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ב, ט) "רַגְלֵי חֲסִידָיו(י)ו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ". דָּבָר אַחֵר "וְיִשְׁמָרֶךָ". לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְקוֹוֵי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ".

דָּבָר אַחֵר "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמָרֶךָ". יְבָרֶכְךָ. בְּבָנִים. וְיִשְׁמָרֶךָ. בְּבָנוֹת, שֶׁהַנְּקֵבוֹת צְרִיכוֹת שְׁמִירָה. דָּבָר אַחֵר "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמָרֶךָ". עִם הַבְּרָכָה שְׁמִירָה, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יֵשׁ לוֹ אוֹהֵב בְּסוּרְיָא וְהוּא יוֹשֵׁב בְּרוֹמִי, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו עָלָה, וּבָא אֶצְלוֹ, נָתַן לוֹ מַאָה לִטְרִין שֶׁל זָהָב, טָעָנוֹ, יָצָא לַדֶּרֶךְ, נָפְלוּ עָלָיו לִסְטִין וְנָטְלוּ כָּל מַה שֶׁנָּתַן לוֹ, שֶׁמָּא יָכוֹל לְשָׁמְרוֹ מִן הַלִּסְטִין, לְכָךְ נֶאֱמַר "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמָרֶךָ".

(במדבר ו כה) יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ. יַעֲמִיד מִמְּךָ בָּנִים בְּנֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר". יַעֲמִיד מִמְּךָ כֹּהֲנִים שֶׁמְּאִירִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, י) "וְלֹא תְאִירוּ (אֶת) מִזְבְּחִי חִנָּם". וִיחֻנֶּךָּ. יַחֲנֶה ה' אֶצְלְךָ, יַעֲמִיד מִמְּךָ נְבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, י) "וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית (דָּוִד) [דָּוִיד] וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ(י)ִם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים".

דָּבָר אַחֵר "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". יִתֵּן לְךָ מְאוֹר פָּנִים. רַבִּי (יוֹנָתָן) [נָתָן] אוֹמֵר זֶה מְאוֹר שְׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וְגוֹ' וְעָלַיִךְ יִזְרַח" וְגוֹ'. [וְאוֹמֵר] אֱלֹהִים (תהלים סז, ב) "יְחָנֵנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה". [וְאוֹמֵר] "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ". דָּבָר אַחֵר "יָאֵר ה'". זֶה מְאוֹר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר". וִיחֻנֶּךָּ. יִתֵּן בָּכֶם דַּעַת שֶׁתִּהְיוּ חוֹנְנִים זֶה אֶת זֶה וּמְרַחֲמִים זֶה אֶת זֶה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג, יח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים". וִיחֻנֶּךָּ. יְחָנֵּךְ בְּמִשְׁאֲלוֹתֶיךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר יִתֵּן חִנָּךְ בְּעֵינֵי בְרִיּוֹתָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר". וְאוֹמֵר (אסתר ב, טו) "וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ". [וְאוֹמֵר] (דניאל א, ט) "וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים אֶת דָּנִיֵּאל (לְחֵן וּ)לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים". וְאוֹמֵר (משלי ג, ד) "וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם". דָּבָר אַחֵר "וִיחֻנֶּךָּ" בְּדַעַת וּבְחָכְמָה וּבְהַשְׂכֵּל וּמוּסָר וּבִינָה.

דָּבָר אַחֵר "וִיחֻנֶּךָּ" יְחָנְּךָ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן". וְאוֹמֵר (שם א, ט) "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "וִיחֻנֶּךָּ" בְּמַתְּנַת חִנָּם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הִנֵּה

כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שם, ג) "חָנֵנוּ ה' חָנֵנוּ". וְאוֹמֵר (ישעיה לג, ב) "ה' חָנֵנוּ לְךָ קִוִּינוּ".

(במדבר ו כו) יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ. בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ" וְגוֹ', וַהֲרֵי דְבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם לְלוֹט נָשָׂאתִי פָנִים מִפְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהֲבִי לְךָ לֹא אֶשָּׂא פָנִים מִפָּנֶיךָ וּמִפְּנֵי אֲבוֹתֶיךָ.

רמז תשיא

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים י, יז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם (שם) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים". יִשָּׂא ה' פָּנָיו. יַעֲבִיר כַּעֲסוֹ מִמְּךָ וְיַהֲפֹךְ פָּנָיו אֵלֶיךָ, לֹא דוֹמֶה שׁוֹאֵל שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ פָּנָיו כְּשׁוֹאֵל מִן הַצִּדָּדִין. יִשָּׂא ה' פָּנָיו. בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינְךָ לְבֵינוֹ. "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים". בְּדָבָר שֶׁבֵּינְךָ לְבֵין חֲבֵרְךָ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמות לד, ז) "וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה", "יְנַקֶּה" בְּדָבָר שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינְךָ אֲבָל "לֹא יְנַקֶּה" בְּדָבָר שֶׁבֵּינְךָ לְבֵין חֲבֵרְךָ. דָּבָר אַחֵר עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "שִׁמַע תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל בָּשָׂר יָבֹאוּ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (איכה ג, מד) "סַכֹּתָה בֶּעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "סַכֹּתָה בֶּעָנָן לָךְ". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "קָרוֹב ה' לְכָל קֹרְאָיו" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם י, א) "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "קָרוֹב ה' לְכָל קֹרְאָיו", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (איכה ג, לח) "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם וְכוּ'. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ירמיה ד, יד) "כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַיִם" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם ב, כב) "כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "כַּבְּסִי מֵרָעָה", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם וְכוּ'. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם ג, כב) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "אִם יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב", עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "אִם יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ישעיה נה, ו) "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "חַי אֲנִי (נְאֻם אֲדֹנָי ה') אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם [נְאֻם ה' אֱלֹהִים"], כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם יח, לב) "כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת

הַמֵּת" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמואל א ב, כה) "כִּי חָפֵץ ה' לַהֲמִיתָם", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. עַד שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת", מִשֶּׁנִּתְחַתֵּם גְּזַר דִּין "כִּי חָפֵץ ה' לַהֲמִיתָם". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים", לָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". יַעֲבִיר כַּעֲסוֹ מִמְּךָ. דִּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי [וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵהּ דְּרַב אַסִּי], אָמְרוּ מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ (דברים י, יז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים", וְהָלֹא אַתָּה נוֹשֵׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". אָמַר לָהֶם [וְכִי] לֹא אֶשָּׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּתַבְתִּי לָהֶם (שם ח, י) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ" וְהֵן דִּקְדְּקוּ עַל עַצְמָן עַד כַּזַּיִת עַד כַּבֵּיצָה.

וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. שָׁלוֹם בִּכְנִיסָתְךָ, שָׁלוֹם בִּיצִיאָתְךָ, שָׁלוֹם עִם כָּל אָדָם. שְׁאֵלָה בְּלוּרְיָא הַגִּיֶּרֶת אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל כְּתִיב (שם י, יז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים" וּכְתִיב "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". נִטְפַּל לָהּ רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן. אָמַר לָהּ אֶמְשֹׁל לָךְ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁנּוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְקָבַע לוֹ זְמַן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְנִשְׁבַּע לוֹ בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ, הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ כְּלוּם. בָּא לְפַיֵּס אֶת הַמֶּלֶךְ וְאָמַר לוֹ עֶלְבּוֹנִי מָחוּל לָךְ לֵךְ וּפַיֵּס אֶת חֲבֵרְךָ. הָכָא נַמִּי כָּאן בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ כָּאן בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד כָּאן קַל וָחֹמֶר גְּזַר דִּין כָּאן לְאַחַר גְּזַר דִּין. רַבִּי (חֲנַנְיָה) [חֲנִינָא] סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר "וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם, בְּבֵיתְךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר זֶה שְׁלוֹם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ". (רַבִּי אָמַר) [דָּבָר אַחֵר] זֶה שְׁלוֹם תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁנָּה [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] בְּמַעֲשֵׂה שָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲנִי זָקַנְתִּי". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁנָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִפְּנֵי שָׁלוֹם. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁנָּה הַמַּלְאָךְ מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשֵּׁם שֶׁנִּכְתַּב בִּקְרֻשָּׁה אָמַר הַמָּקוֹם יְמָחֶה עַל הַמַּיִם בְּשָׁבִיל שָׁלוֹם, לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁלֹּא נָטְעוּ הַנְּבִיאִים בְּפִי כָּל הַבְּרִיּוֹת אֶלָּא שָׁלוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֵין כְּלִי מְקַבֵּל בְּרָכָה אֶלָּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם". רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֵין חוֹתָם כָּל הַבְּרָכוֹת אֶלָּא בַּשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר [בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר] הַקַּפָּר אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן כִּבְיָכוֹל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין הַשָּׂטָן נוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יז) "חֻבּוּר עֲצַבִּים אֶפְרַיִם הַנַּח לוֹ", אֲבָל מִשֶּׁנִּחְלְקוּ מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ... יַעֲרֹף מִזְבְּחוֹתָם יְשַׁדֵּד מַצֵּבוֹתָם", הָא גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם וּשְׁנוּאָה הַמַּחֲלֹקֶת. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִלְחָמָה צְרִיכִין שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר

(דברים כ, י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ (לְהַפְשָׁהּ) וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", וּכְתִיב (שם ב, כו) "וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים" וְגוֹ', וּכְתִיב (שופטים יא, יב-יג) "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל מַלְאֲכֵי יִפְתָּח וְגוֹ' וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֹתָהֶן בְּשָׁלוֹם". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ מֵתִים צְרִיכִין שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה". וְאוֹמֵר (ירמיה לד, ה) "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ" וְגוֹ'. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לְעוֹשֵׂי בִּתְשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתַיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן בְּחֶלְקָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ב) "יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הֹלֵךְ נְכֹחוֹ". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁלֹּא נִתַּן בְּחֶלְקָן שֶׁל רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מח, כב) "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לְאוֹהֲבֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לְלוֹמְדֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, יג) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לָעֲנָוִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז, יא) "וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם". [גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לְעוֹשֵׂי צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב, יז) "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם"]. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרוּי שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם". רַבִּי (חֲנַנְיָה) [וְחַנִינָא] סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁקּוּל נֶגֶד כָּל מַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה, ז) "יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי עֶלְיוֹנִים צְרִיכִין שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אֵיבָה וְשִׂנְאָה וּבַעֲלֵי דְּבָבָא, צְרִיכִין שָׁלוֹם, קַל וָחֹמֶר לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנִּתַּן לַצַּדִּיקִים, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהֵן נִפְטָרִין מִן הָעוֹלָם שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַקְדִּימִין אוֹתָן, שֶׁהָרִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת (ישעיה נז, ב) "יָבוֹא שָׁלוֹם", הַשְּׁנִיָּה אוֹמֶרֶת (שם) "יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם" וְהַשְּׁלִישִׁית אוֹמֶרֶת "הֹלֵךְ נְכֹחוֹ". וְלֹא דַיָּן לַצַּדִּיקִים [אֶלָּא] שֶׁמִּיתָתָן בְּיַד כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נח, ח) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהֵן מְקַלְּסִים לִפְנֵיהֶם וְאוֹמְרִים "יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הֹלֵךְ נְכֹחוֹ". גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁהוּא נִמְנָע מִן הָרְשָׁעִים, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהֵן מֵתִים שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי חַבָּלָה מַקְדִּימִין אוֹתָן, הָרִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת (שם נז, כא) "אֵין שָׁלוֹם", הַשְּׁנִיָּה אוֹמֶרֶת (שם מח, כב) "אָמַר ה' לָרְשָׁעִים", הַשְּׁלִישִׁית אוֹמֶרֶת "לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן". וְלֹא דַיָּן לָרְשָׁעִים [אֶלָּא] שֶׁמִּיתָתָן בְּיַד מְחַבְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לג, כב) "וַתִּקְרַב לַשַּׁחַת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ לַמְמִתִים", "יֶהְדְּפֶהוּ מֵאוֹר אֶל חֹשֶׁךְ וּמִתֵּבֶל יְנֻדֶּהוּ", (תהלים לה, ה) "יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי רוּחַ וּמַלְאַךְ ה' דּוֹחֶה". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהֵם מִתְקַנְטְרִין לִפְנֵיהֶם וְאוֹמֵר (ישעיה מח, כב) "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה'" "לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן".

דָּבָר אַחֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁלֹּא כְמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְמִלְחָמָה הוּא הוֹלֵךְ בְּאוּכְלוּסִין וְלִגְיוֹנִין וּכְשֶׁהוֹלֵךְ לְשָׁלוֹם אָז הוֹלֵךְ יְחִידִי. אֲבָל מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְשָׁלוֹם הוּא הוֹלֵךְ בְּלִגְיוֹנוֹת וּבְאוּכְלוּסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ז, י) "אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּה(י)ה". וְאוֹמֵר (איוב כה, ב-ג) "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הֲיֵשׁ מִסְפָּר לְגְדוּדָיו". וְאוֹמֵר (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָּם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ". וּכְשֶׁהוּא הוֹלֵךְ לַמִּלְחָמָה אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר "פּוּרָה דָרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם" וְגוֹ'. אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁנִּפְרַע מִדּוֹר הַמַּבּוּל לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, יז) "וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מָיִם". וּכְשֶׁנִּפְרַע מִדּוֹר הַפְּלָגָה לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשָּׁם הֱפִיצָם ה' עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ". וּכְשֶׁנִּפְרַע מֵאַנְשֵׁי סְדוֹם לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, כד) "וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמָיִם". וּכְשֶׁנִּפְרַע מִן הַמִּצְרִיִּים לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט) "וַה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר". וּכְשֶׁנִּפְרַע מִן הָאֱמוֹרִיִּים לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת". וּמְסַנְחֵרִיב לֹא פָּרַע אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לז, לו) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' (אֶל) [וַיַּכֶּה בְּמַחֲנֵה] (מחנה) אַשּׁוּר". דָּבָר אַחֵר חָבִיב הוּא הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל מַעֲשִׂים וּזְכֻיּוֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ לֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ אֶלָּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, טו) "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁבִּקֵּשׁ מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כח, כא) "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַהֲרֹן, שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְ אֶלָּא בְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּפִנְחָס, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂכָר אֶלָּא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, יב) "הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה אֶלָּא בַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַחֵם אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב, יח) "וְיָשַׁב עַמִּי בִּנְוֵה שָׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּא בָנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְכוּת בֵּית דָּוִד אֶלָּא בַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט, ו) "לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ". וְכֵן לֹא נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִן עַמּוֹנִים וּמוֹאֲבִים אֶלָּא שֶׁמָּנַע מֵהֶן שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם". חִזְקִיָּה אָמַר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות כָּתוּב בָּהֶן (שמות כג, ד) "כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ וְגוֹ' תֹּעֶה", (שם, ה) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ", (דברים כב, ו) "כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר", אִם בָּאת מִצְוָה לְיָדְךָ אַתָּה זָקוּק לַעֲשׂוֹתָהּ, וְאִם לָאו אִי אַתָּה זָקוּק לַעֲשׂוֹתָהּ, בָּרָם הָכָא "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", בַּקֵּשֵׁהוּ בִּמְקוֹמְךָ וְרָדְפֵהוּ מִמָּקוֹם אַחֵר. חִזְקִיָּה אָמַר חוֹרִי, גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁבְּכָל הַמַּסָּעוֹת כְּתִיב (שמות יז, א) "וַיִּסְעוּ... וַיַּחֲנוּ", נוֹסְעִים בְּמַחֲלֹקֶת וְחוֹנִים בְּמַחֲלֹקֶת, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לְפְנֵי הַר

סִינַי נַעֲשׂוּ כֻּלָּן חֲנִיָּה אַחַת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל", ["וַיַּחֲנוּ" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וַיִּחַן"]. אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי עֵת שֶׁאֲנִי נוֹתֵן תּוֹרָתִי לְבָנַי. בַּר קַפָּרָא אֲמַר תְּלָת, גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁדִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן בִּדּוּי בַּתּוֹרָה בִּשְׁבִיל לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אַבְרָהָם לְשָׂרָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יח, יב) "אַחֲרֵי בְּלֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן", אֲבָל לְאַבְרָהָם לֹא אָמַר כֵּן (וַאדֹנִי זָקֵן אֵין כְּתִיב כָּאן) אֶלָּא (שם, יג) "וַאֲנִי זָקַנְתִּי". בַּר קַפָּרָא אָמַר חוֹרִי, גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁדִּבְּרוּ (הַנְּבִיאִים) [הַכְּתוּבִים] לְשׁוֹן בִּדּוּי בַּנְּבִיאִים לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה נָא אַתְּ עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ", אֲבָל לְמָנוֹחַ לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא (שם, יג) "מִכֹּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶל הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר". גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ הָעֶלְיוֹנִים וְכוּ'. אֲמַר רַבָּן [שִׁמְעוֹן בֶּן] גַּמְלִיאֵל, גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁדִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן בִּדּוּי בַּתּוֹרָה לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין יוֹסֵף לְאֶחָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית נ, יז) "כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גְמָלוּךָ" וְלֹא אַשְׁכְּחָן [בְּיַעֲקֹב] דְּפָקִיד כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵת מִלְחָמָה אֵין פּוֹתְחִין אֶלָּא בְּשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ, י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ (לְתַפְשָׂהּ) וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". רַבִּי מֵאִיר הָוָה יָתִיב וְדָרִישׁ בְּלֵילֵי שַׁבְּתָא. הָוְיָא תַמָּן חֲדָא אִתְּתָא, יָתְבָא וְשָׁמְעָה לֵיהּ תּוּתֵי מִדְרָשָׁא. אַמְתִּינַת עַד דְּחָסֵיל מִדְּדָרִישׁ. אָזְלַת לְבֵיתָא, אַשְׁכְּחָה בּוּצִינָא טָפֵי. אֲמַר לָהּ בַּעֲלָהּ, אֵן הָוִית, אֲמַרְתְּ לֵיהּ, אֲנָא יְתִיבְנָא וְשָׁמְעָה דְּרוּשָׁא. אֲמַר לָהּ, לָא כֵן וְכֵן אַתְּ עֲיֵילְתְּ לְהָכָא עַד דְּאָזְלַת וְרוּקַת בְּאַנְפֵּי דְּרוּשָׁא. יְתִיבָא שַׁבְּתָא קַדְמַיְתָא, תְּנָיְיתָא וּתְלִיתָאָ[ה] אֲמְרוּן לָהּ מְגֵירָתָא, כַּדּוּ אַתּוּן צְהֵיבִין אִתְיַנִּין עִמָּךְ לְגַבֵּי דְּרוּשָׁא. כֵּיוָן דְּחָמָא יָתְהוֹן רַבִּי מֵאִיר צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֲמַר, אִית מִנְכוֹן אִתְּתָא דְּחַכִּימָא לְמֵילְחַשׁ בְּעֵינָא. אֲמְרוּ לָהּ מְגֵירָתָא, כַּדּוּ אַתְּ אָזְלַת וְרוּקַת בְּאַנְפֵּיהּ וְתִשְׁרֵי לְבַעֲלִיךְ. כֵּיוָן דְּיָתְבָא קָמֵיהּ וְאִדְחִילִית מִנֵּיהּ אָמְרָה לֵיהּ, רַבִּי, לֵית אֲנָא חַכִּימָא לְמֵילְחַשׁ עֵינָא. אֲמַר לָהּ, [אֲפִלּוּ הָכֵי] רֳקִי בְּאַנְפֵּי שְׁבַע זִמְנִין וַאֲנָא מֵינְשִׁים. יָרְקָת בְּאַפֵּיהּ שְׁבַע זִמְנִין. אֲמַר לָהּ אֵיזִילִי וְאִמְרִי לְבַעֲלִיךְ, אַנְתְּ אֲמָרִי חָדָא זִמְנָא וַאֲנָא יָרְקָת שְׁבַע זִמְנִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, כָּךְ מְבַזִּין אֶת הַתּוֹרָה לֹא הָוָה לָךְ לְמֵימַר לְחַד מִנָּן לְמֵילְחַשׁ לָךְ. אֲמַר לְהוֹן, לֹא דַיּוֹ לְמֵאִיר לְהֵיוֹת שָׁוֶה לְקוֹנוֹ, דְּתָנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם בִּשְׁבִיל לְהַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, גְּדוֹל הַשָּׁלוֹם, כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ עָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", בַּשֵּׁנִי בָּרָא אֶת הָעֶלְיוֹנִים הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם, ו) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז י"ח).

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת חוֹתְמִין בְּשָׁלוֹם, בְּקְרִיאַת שְׁמַע הַפּוֹרֵס סֻכַּת שָׁלוֹם, בַּתְּפִלָּה עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם, בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם, וְאֵין לִי אֶלָּא בַּבְּרָכוֹת, בַּקְּרְבָּנוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה וְגוֹ' וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים", וְאֵין לִי אֶלָּא בַּכְּלָל, בַּפְּרָט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם ו, ב) "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה" (שם ז) "זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה" "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת" (שם ז, א) ["ו]זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם" (שם ז, יא) "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים", וְאֵין לִי אֶלָּא בְּקָרְבָּנוֹת יָחִיד, בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר כט, לט) "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם" וְגוֹ' [וּמִסַּיֵּם בִּשְׁלָמִים], אֵין לִי אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, בָּעוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם". רַבָּנָן אָמְרִין, גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכְּשֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא אֵינוֹ פּוֹתֵחַ אֶלָּא בְּשָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (שם נב, ז) "מַה נָּאווּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם". (במדבר ו כז) מָה רָאוּ לוֹמַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים אַחַר הוֹדָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת". וּמָה רָאוּ לוֹמַר שִׂים שָׁלוֹם אַחַר בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". וּבִרְכַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם".

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי. לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּכְנוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". יָכוֹל אַף בִּגְבוּלִין כֵּן. נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יב, ה) "לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה אַף כָּאן בֵּית הַבְּחִירָה], בַּמִּקְדָּשׁ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, בַּמְּדִינָה בִּכְנוּי. וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם, לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לִי אֶלָּא בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל, לְגֵרִים לְנָשִׁים וַעֲבָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". בְּרָכָה לַכֹּהֲנִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". שֶׁלֹּא יְהֵיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בִּרְכוֹתֵינוּ תְּלוּיוֹת בַּכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם". שֶׁלֹּא יְהֵיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים אָנוּ נְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם", אֲנִי אֲבָרֵךְ אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ (בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ) כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ", וְאוֹמֵר (שם ז, יד) "בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים", וְאוֹמֵר (שם כח, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (יחזקאל לד, יד) "בְּמִרְעֶה טוֹב אֶרְעֶה אוֹתָם", וְאוֹמֵר "אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי".

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי. מַגִּיד שֶׁהֵן מִתְבָּרְכִין בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד. יָכוֹל אַף בִּגְבוּלִין יְהוּ מְבָרְכִין בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים יב, ה) "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן מְקֻדָּשׁ אַף כָּאן מְקֻדָּשׁ, אֶלָּא מִשֶּׁרַבּוּ הַפְּרוּצִים חָזְרוּ לִהְיוֹת מוֹסְרִין לַצְּנוּעִין

שֶׁבַּכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן מַעֲשֶׂה וְהָיִיתִי עוֹמֵד עִם אַחַי הַכֹּהֲנִים בַּשּׁוּרָה, הִטִּיתִי אָזְנִי כְּלַפֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל וּשְׁמַעְתִּיו שֶׁאָמַר בְּתוֹךְ נְעִימוֹת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. אוֹ בַּמְקֻדָּשׁ מְבָרְכִין וְאֵין מְבָרְכִין בִּגְבוּלִין. אָמְרָתָ, "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי", אַף בִּגְבוּלִין, אֶלָּא שֶׁבַּגְּבוּלִין אוֹמֵר שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבַמְקֻדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת, בַּמְקֻדָּשׁ אוֹמֵר הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ, בַּגְּבוּלִין נוֹשְׂאִין יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶן וּבַמְקֻדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן. יָכוֹל אִם רָצוּ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הֵן מְבָרְכִין, וְאִם לָאו אֵין מְבָרְכִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם", בֵּין רוֹצִים בֵּין לֹא רוֹצִים אֲנִי אֲבָרֲכֵם מִן הַשָּׁמַיִם.

(במדבר ז א) וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש ה, א) "בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה" רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל מַטְרוֹנָא (וְהוֹרִידָהּ) [וּטְרָדָהּ] וְהוֹצִיאָה מִתּוֹךְ פְּלָטִין שֶׁלּוֹ, לְאַחַר זְמַן בִּקֵּשׁ לְהַחֲזִירָהּ, אָמְרָה יְחַדֵּשׁ לִי דָּבָר וְאַחַר כָּךְ הוּא מַחֲזִירֵנִי, כָּךְ לְשֶׁעָבַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל קָרְבָּנוֹת מִלְּמַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, כא) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ" וְעַכְשָׁיו הוּא מְקַבֵּל מִלְּמַטָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בָּאתִי לְגַנִּי", בָּאתִי לַגַּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא בָּאתִי לְגַנִּי, לְגִנּוּנִי, בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עִיקָּרוֹ מִתְּחִלָּה, עִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה'", מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "מִתְהַלֵּךְ", מְקַפֵּץ וְסָלִיק. כְּתִיב (תהלים לז, כט) "צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ". וּרְשָׁעִים הֵיכָן הֵן, פּוֹרְחִין בַּאֲוִיר. אֶלָּא "וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ", יַשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה עָלֶיהָ וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז כ"ז). לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה", מֹשֶׁה זָכָה וְהוֹרִידָה לָאָרֶץ. (שה"ש ג, ט) "אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה". ["אַפִּרְיוֹן", זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. "עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה"], זֶה מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת קְטַנָּה וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז שס"ה). לְמָה הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד דּוֹמֶה, לְמַעֲרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל שְׂפַת הַיָּם, וְעָלָה הַיָּם] וְהֵצִיף הַמַּעֲרָה, וּמִתְמַלֵּאת מִן הַיָּם, וְהַיָּם לֹא חָסֵר כְּלוּם. כָּךְ אֹהֶל מוֹעֵד נִתְמַלֵּא מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה". (שם) "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ", זֶה אֹהֶל מוֹעֵד. "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", זֶה בְּנְיַן בֵּית עוֹלָמִים. לְהָקִים הַמִּשְׁכָּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, מַה הוּקַם עִמּוֹ, עוֹלָם הוּקַם עִמּוֹ, שֶׁעַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיָה הָעוֹלָם רוֹתֵת, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִתְבַּסֵּס הָעוֹלָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה", כַּלּוֹת כְּתִיב, בְּיוֹמָא דְּעָלַת כַּלְתָּא לְגִנּוּנָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה, בְּיוֹם שֶׁכָּלוּ הַקְּמוֹתָיו. תְּנָא בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְכָל בֹּקֶר וְבֹקֶר מַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו עָלָיו, (וּבַשְּׁבִיעִי [וּבַשְּׁמִינִי] הֶעֱמִידוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ. אָמַר רַבִּי זְעִירָא, מִכָּאן שֶׁהַקְּמַת לַיְלָה פְּסוּלָה לַעֲבוֹדָה בַּיּוֹם. רַבִּי שְׁאוּל בַּר נַחְמָן אָמַר, אַף בַּשְּׁמִינִי הֶעֱמִידוֹ וּפֵרְקוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, "בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה", בְּיוֹם שֶׁכָּלוּ הַמַּזִּיקִין מִן הָעוֹלָם, וּמַאי טַעֲמָא, "לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב

בְּאֱלֹהֶיךָ", [מִשֶּׁעָה שֶׁכָּלוּ הַמַּזִּיקִים מִן הָעוֹלָם]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַה לִּי לִלְמֹד מִמָּקוֹם אַחֵר, נִלְמַד מִמְּקוֹמוֹ, "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ", מִן הַמַּזִּיקִין. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בְּיוֹם שֶׁכָּלְתָה אֵיבָה מִן הָעוֹלָם, שֶׁעַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה אֵיבָה וְקִנְאָה וְתַחֲרוּת וּמַצּוּת וּמַחֲלֹקֶת בָּעוֹלָם, אֲבָל מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִתְּנָה אַהֲבָה וְחִבָּה וְרֵעוּת וְצֶדֶק וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם, וּמַה טַּעַם, (תהלים פה, ט) "אֶשְׁמְעָה מַה יְדַבֵּר הָאֵל" וְגוֹ'. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מַה לִּי לִלְמֹד מִמָּקוֹם אַחֵר, נִלְמַד מִמְּקוֹמוֹ, "וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם". וַיְמַשַּׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ. מִכָּיוָן דִּכְתִיב "וַיְמַשַּׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ" לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר "וַיְמַשְּׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם". רַבִּי תַּחְלִיפָא קֵיסָרִיָּא וְרֵישׁ לָקִישׁ, חַד אָמַר מְשֻׁהֲיָה מוֹשֵׁחַ כֻּלָּם כְּאֶחָד חוֹזֵר וּמוֹשֵׁחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְחָרָנָא אָמַר מְשִׁיחָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּמְשִׁיחָה לָעוֹלָם הַבָּא. וְדִכְוָותָהּ "וְחִבַּרְתָּ אֶת הַיְרִיעֹת", חַד אָמַר מְשֻׁהֲיָה מְחַבֵּר כָּל אַחַת וְאַחַת הָיָה מְחַבֵּר (כָּל אֶחָד וְאֶחָד) [כֻּלָּם כְּאַחַת], וְחָרָנָא אָמַר "וְחִבַּרְתָּ אֶת הַיְרִיעֹת" וְגוֹ' "וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד", אֶחָד לְמִדִּידָה וְאֶחָד לְמִשִּׁיחָה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כז, יח) "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ" אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁאָדָם יָגֵעַ וְנוֹתֵן נַפְשׁוֹ עַל הַדָּבָר אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָרוֹ. [תֵּדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי] בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ו, יד) "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ", וּבִשְׂבִיל שֶׁנָּתַן דָּוִד נַפְשׁוֹ עָלָיו שֶׁיִּבָּנֶה שֶׁנֶּאֱמַר "זְכוֹר ה' לְדָוִד אֶת כָּל עֻנּוֹתוֹ וְגוֹ' עַד אֲמְצָא מָקוֹם לַה'" לֹא קִפַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת שְׂכָרוֹ אֶלָּא כְּתָבוֹ עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, א) "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד", [וְכִי דָּוִד חֲנָכוֹ וַהֲרֵי שְׁלֹמֹה חֲנָכוֹ אֶלָּא לְפִי שֶׁנָּתַן דָּוִד נַפְשׁוֹ עָלָיו נִקְרָא עַל שְׁמוֹ]. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, הַכֹּל נִתְנַדְּבוּ לַמִּשְׁכָּן, הַנְּשִׂים טָווּ, (שמות לו, ח) "וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכַם לֵב", (שם לו, א) "וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב", וּבִשְׂבִיל שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה נַפְשׁוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא יִטְעוּ וַיַּעֲשׂוּ כְּשֵׁם שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכָךְ נֶאֱמַר עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה.

רמז תשיב

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלֻּאִים הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבְכָל בֹּקֶר וָבֹקֶר מוֹשְׁחוֹ וּמְפָרְקוֹ, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ וּמְשָׁחוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף בַּשְּׁמִינִי הֶעֱמִידוֹ [וּמְשָׁחוֹ] וּפֵרְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן". נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁבְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בַּאֲדָר הִתְחִילוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו לַעֲבֹד [הַמִּשְׁכָּן] וְכָל הַכֵּלִים לְמִשְׁחַ, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, בַּשֵּׁנִי נִשְׂרְפָה פָּרָה, בְּשִׁלִּישֵׁי הִזָּה מִמֶּנּוּ, בָּרְבִיעִי גִּלַּח הַלְוִיִּם, בּוֹ בַּיּוֹם שָׁרְתָה שְׁכִינָה בַּבַּיִת שֶׁנֶּאֱמַר (שם, לה) "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ', בּוֹ בַּיּוֹם הִקְרִיבוּ נְשִׂיאִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי

הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "רִאשׁוֹן" אֶלָּא רִאשׁוֹן לְכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה, בּוֹ בַּיּוֹם יָרְדָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָכְלָה אֶת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט, כד) "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ", בּוֹ בַּיּוֹם הִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ זָרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם י, א-ב) "וַיִּקְחוּ (שְׁנֵי) בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְגוֹ' וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'" מִיתָתָן לִפְנֵי ה' וּנְפִילָתָן בַּחוּץ. כֵּיצַד יָצְאוּ. הָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַמַּלְאָךְ מְדַדָּן מֵתִים עַד שֶׁיָּצְאוּ וְנָפְלוּ בָּעֲזָרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ", "מֵאֵת פְּנֵי ה'" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ". רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר, דָּבָר הַלִּמֵּד מֵעַנְיָנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'", מִיתָתָן לִפְנֵי ה' וּנְפִילָתָן בַּחוּץ, כֵּיצַד יָצְאוּ, גְּרָרוּם בְּקֻנֵּי בַּרְזֶל. וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כֵּלָיו. שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן שֶׁנִּמְשַׁח הָיָה קָדוֹשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם", מַגִּיד שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ אֶחָד מֵהֶם עַד שֶׁנִּמְשְׁחוּ כֻּלָּן. וַיִּמְשָׁחֵם מְשִׁיחָה מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ. רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אָמַר, מִדַּת הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וְנִמְשָׁחוּ מִבַּחוּץ, וּמִדַּת הַיָּבֵשׁ נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וְלֹא נִמְשָׁחוּ מִבַּחוּץ. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִדַּת הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וְלֹא נִמְשָׁחוּ מִבַּחוּץ, וּמִדַּת הַיָּבֵשׁ לֹא נִמְשָׁחוּ לֹא מִבִּפְנִים וְלֹא מִבַּחוּץ, תֵּדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, יז) "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה [וְגוֹ' חָמֵץ תֵּאָפֶינָה"], אֵימָתַי הֵן לַה', לְאַחַר שֶׁנֶּאֱפוּ. רַבִּי אוֹמֵר, וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם לָמָּה נֶאֱמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּמְשָׁחֵם", מַגִּיד שֶׁבִּמְשִׁיחָה שֶׁל אֵלּוּ הֻקְדְּשׁוּ כָּל הַכֵּלִים לֶעָתִיד לָבֹא. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי, רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה סָבַר (אוֹתָם לְמִעוּטֵי מִדַּת הַלַּח נִמְשָׁחוּ) אוֹתָם לְמַעֵט מִדַּת יָבֵשׁ בַּחוּץ, וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר מִדַּת יָבֵשׁ חֹל הוּא וְלֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי וְכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי מִדַּת הַלַּח מִבַּחוּץ.

רמז תשיג

(במדבר ז ב) וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהָיוּ הֶדְיוֹטוֹת וְנִתְמַנּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם" וְלֹא רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם בִּלְבַד אֶלָּא אַף נְשִׂיאֵי שְׁבָטִים, נְשִׂיאִים בְּנֵי נְשִׂיאִים. הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים, הֵם שֶׁהָיוּ מְמֻנִּים עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, יד) "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל. אַתָּה מוֹצֵא, בְּשָׁעָה שֶׁהִכְרִיז מֹשֶׁה וְאָמַר (שם לה, ה) "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" מָה עָשׂוּ הַנְּשִׂיאִים, אָמְרוּ, לֹא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ לוֹמַר לָנוּ (אֶלָּא) שֶׁנַּעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן, מָה עֲשׂוּ, לֹא נָתְנוּ נְדָבָה, אָמְרוּ, אִלּוּ עוֹשִׂין אֶת הַמִּשְׁכָּן וְלָנוּ הוּא אוֹמֵר שֶׁנִּתֵּן נְדָבָה. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֵּיכֶם, שֶׁיֵּשׁ לָכֶם לְדַעַת שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָכֶם, מַה כְּתִיב שָׁם "וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" לִשְׁנֵי בְּקָרִים הֵבִיאוּ כָּל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְהוֹתִירוּ

שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ז) "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיִּם". אָמְרוּ, הֲרֵי שָׁעָה שֶׁנִּקְרִיב קָרְבָּנוֹת בְּשִׂמְחָה שֶׁתִּשָּׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן וְלֹא הֻצְרְכוּ לָהֶם אָמְרוּ מַה יֵּשׁ לָנוּ לְהָבִיא, הָלְכוּ וְהֵבִיאוּ עֲגָלוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין עֲלֵיהֶן אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּמִי נָתַן לָהֶם הָעֵצָה, שִׂבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר שֶׁהָיוּ חֲכָמִים וְגִבּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים" לְפִיכָךְ זָכוּ לְהַקְרִיב [בַּשֵּׁנִי] שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יח) "בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר".

(במדבר ז ג) וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב. שֵׁשׁ, כְּנֶגֶד שֵׁשׁ עֶרְכֵי הַמִּשְׁנָה. שֵׁשׁ, כְּנֶגֶד שֵׁשׁ אִמָּהוֹת שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה בִּלְהָה וְזִלְפָּה. שֵׁשׁ, כְּנֶגֶד שֵׁשׁ מִצְווֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מְצֻוֶּה עֲלֵיהֶן וְאֵלּוּ הֵן: (דברים יז, טז) "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים", "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים", (שם) "וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ", (שם טז, יט) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", (שם) "לֹא תַכִּיר פָּנִים", "וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד". שֵׁשׁ, כְּנֶגֶד שֵׁשׁ מַעֲלוֹת לַכִּסֵּא. שֵׁשׁ, כְּנֶגֶד שִׁשָּׁה רְקִיעִים. וְלֹא שִׁבְעָה הֵן. אָמַר רַבִּי אָבִין הֵן דְּמַלְכָּא שָׂרֵי טִימִיקִין. צָב, דּוֹמוֹת לְקִלְיעוֹת. צָב, מְצַיָּרוֹת צָב, מְטֻקָּסוֹת כְּמִין קְמַרְסָטָא הָיוּ. וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂאוּם דָּמִים וּמוֹסְרִים לַצִּבּוּר. אֵין צָב אֶלָּא מְטֻקָּסִין, שֶׁלֹּא הָיוּ מְחֻסָּרוֹת כְּלוּם. רַבִּי אוֹמֵר אֵין צָב אֶלָּא מֵחֻפָּה, וּכְמִין סְקִיסָאוֹת הָיוּ מְחֻ(ו)פִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, (ישעיה סו, כ) "וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לַה' בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבְפִרְדִּים". שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב שׁוֹמֵעַ אֲנִי עֶגְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶגְלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים". שׁוֹמֵעַ אֲנִי שׁוֹר עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂיאִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר לְאֶחָד". בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן וְלֹא קִבֵּל מֵהֶם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה "קַח מֵאִתָּם", הָא הִסְכִּימָה דַּעְתָּן לְדַעַת הָעֶלְיוֹנָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, וְכִי מָה רָאוּ נְשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב [כָּאן תְּחִלָּה] וּבְמִלָּאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ תְּחִלָּה, אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ נְשִׂיאִים, יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁמִּתְנַדְּבִין וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִין אָנוּ מַשְׁלִימִין, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ הַנְּשִׂיאִם שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיִּם" אָמְרוּ הַנְּשִׂיאִים מָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, כז) "וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים" וְגוֹ', לָכֵן הִתְנַדְּבוּ כָּאן תְּחִלָּה. כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מוֹשֵׁחַ אֶת הַמִּשְׁכָּן הָיָה מוֹשְׁחוֹ מִבַּחוּץ וְנִכְנָס, וּכְשֶׁהָיָה מְפָרְקוֹ מְפָרְקוֹ מִבִּפְנִים וְיוֹצֵא. שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב, אֵין צָב אֶלָּא קְמוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, כ) "וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין צָב אֶלָּא צְמוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן", רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵין צָב אֶלָּא מְצַיָּרוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּצִבְעוֹ שֶׁל רָקִיעַ. עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד. מִפְּנֵי מָה לֹא הֵבִיאוּ חֲצָיָן שְׁוָרִים וְחֲצָיָן עֲגָלוֹת. (הָיָה מֹשֶׁה מִתְיָרֵא) [שֶׁהָיוּ מִתְיָרְאִין] שֶׁמָּא יָמוּת שׁוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן שֶׁמָּא תִּשָּׁבֵר עֲגָלָה שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט אֵין לוֹ חֵלֶק בַּמִּשְׁכָּן. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁבִּשְּׂרוֹ

הַמָּקוֹם [לְמשֶׁה] שֶׁאֵין אֶחָד מִן הַשְּׁוָרִים מֵת וְלֹא אַחַת מִן הָעֲגָלוֹת נִשְׁבֶּרֶת. אָמַרְתָּ, (להלן פסוק ה) וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת (הַמִּשְׁכָּן) [אֹהֶל מוֹעֵד]. הָיָה מֹשֶׁה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא עָבְרָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְשָׁרְתָה עַל הַנְּשִׂיאִים. אָמַר לוֹ, (לְאַלּוּ) [וְאִלּוּ לָהֶם] אָמַרְתִּי לְהַקְרִיב לְךָ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁתֹּאמַר לָהֶם, הֵם הִתְנַדְּבוּ מֵעַצְמָן. וְהָיָה מֹשֶׁה מְסָרֵב לָקַחַת מִיָּדָם. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם, קַח מֵאִתָּם.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. מַהוּ לֵאמֹר. תָּנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח וְדִבְרֵי נֶחָמוֹת, וְהָיָה מִתְיָרֵא וְאוֹמֵר שֶׁמָּא נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ [וְשָׁרְתָה עַל הַנְּשִׂיאִים], אָמַר לוֹ, קַח מֵאִתָּם, מֵאִתָּם הָיָה הַדָּבָר. וּמִי נָתַן לָהֶם אֶת הָעֵצָה, שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דהי"א יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה" וְגוֹ', אָמְרוּ לָהֶם, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר אֶלָּא עֲשׂוּ לוֹ עֲגָלוֹת וְתִהְיוּ טוֹעֲנִין אוֹתוֹ בָּהֶם. וְהָיָה מֹשֶׁה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא אַחַת מִן הָעֲגָלוֹת נִשְׁבֶּרֶת אוֹ אַחַת מִן הַפָּרוֹת מֵתָה וְנִמְצָא קָרְבָּנָם שֶׁל נְשִׂיאִים פָּסוּל, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְהָיוּ לַעֲבֹד וְגוֹ' נִתַּן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיִּהוּ קַיָּמוֹת לְעוֹלָם. וְעַד הֵיכָן הָיוּ קַיָּמוֹת. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא, עַד (הושע יב, יב) "בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבֵּחוּ". וְהֵיכָן הִקְרִיבוּם. רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר, בְּנֹב הִקְרִיבוּם. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר בְּגִבְעוֹן הִקְרִיבוּם. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר בְּבֵית עוֹלָמִים הִקְרִיבוּם, דִּכְתִיב "וַיִּזְבַּח [הַמֶּלֶךְ] שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח (הַשְּׁלָמִים) [הַבָּקָר"] וְגוֹ'. תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, עַד עַכְשָׁיו הֵן קַיָּמוֹת, לֹא (הוּזְמוּ) [הֻ(וּ)מְמוּ] וְלֹא הִזְקִינוּ וְלֹא הִטְרִיפוּ, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם הָעֲגָלוֹת, שֶׁנִּדְבְּקוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, נִתַּן לָהֶם הֲוָיָה שֶׁיִּהוּ קַיָּמוֹת לְעוֹלָם, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן דְּבֵקִים בַּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם".

(במדבר ז ו-ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֲגָלֹת וְאֶת הַבָּקָר. הֲרֵי מֹשֶׁה נוֹטְלָן וּמְחַלְּקָן לְפִי דַּעְתּוֹ, אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן וְגוֹ', וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי, לְפִי שֶׁהֵן שִׁשָּׁה עָשָׂר לְאֶלְעָזָר וּשְׁמוֹנָה לְאִיתָמָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְצְאוּ בְנֵי אֶלְעָזָר רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן בְּנֵי אִיתָמָר וַיַּחְלְקוּם, [לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר, וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה, וַיַּחְלְקוּם] בְּגוֹרָלוֹת אֵלֶּה עִם אֵלֶּה, כִּי הָיוּ שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וּבִבְנֵי אִיתָמָר, וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָה בֶן נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר מִן הַלֵּוִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֶבְיָתָר וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם בֵּית אָב אֶחָד אֶחָז לְאֶלְעָזָר וְאֶחָז אֶחָז לְאִיתָמָר".

וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּכָּתֵף" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׂאוּ", אֵין יִשָּׂאוּ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא,

א) "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף", וְאוֹמֵר (ישעיה כד, יד) "הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם", מִכָּאן לְעִקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה.

(במדבר ז י-יב) וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִם אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְנַדְּבוּ הַנְּשִׂיאִים לְמִלֶּאכֶת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ נִתְנַדְּבוּ לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. [וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִם. בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ], וְלֹא קִבֵּל מֹשֶׁה מֵהֶן עַד שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ מִפִּי הַקָּדֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ו)"יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ". וְעָדַיִן לֹא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ כֵּיצַד יַקְרִיבוּ, אִם לְמַסָּעוֹת אִם לְתוֹלָדוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ מִפִּי הַקָּדֹשׁ יַקְרִבוּ לְמַסָּעוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי", אֵין וַיְהִי אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדֹשׁ יַקְרִיבוּ לְמַסָּעוֹת. וְעָדַיִן לֹא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ כֵּיצַד יַקְרִיבוּ, [אִם כֻּלָּן כְּאֶחָד אוֹ] כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדֹשׁ "יַקְרִיבוּ", כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם". [וַהֲלֹא] נְשִׂיאִים מִתְנַדְּבִין וְאֵין הֶדְיוֹטוֹת מִתְנַדְּבִין וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם לְפִי שֶׁהָיָה נַחְשׁוֹן מֶלֶךְ וְהוּא הִקְרִיב תְּחִלָּה לֹא יֹאמַר הוֹאִיל וְהִקְרִבְתִּי תְּחִלָּה אַקְרִיב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם".

רמז תשיד

וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "רִאשׁוֹן" אֶלָּא רִאשׁוֹן לְכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה. בִּבְרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת שֶׁתְּפוּת בַּתַּחְתּוֹנִים, מַה נַּפְשָׁךְ אִם לְעִנְיַן הַחֶשְׁבּוֹן לָא הָוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא אֶחָד שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה אוֹ רִאשׁוֹן שֵׁנִי שְׁלִישִׁי שְׁמָא אֶחָד שֵׁנִי שְׁלִישִׁי, אֵימָתַי פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", רִאשׁוֹן לִבְרִיאַת עוֹלָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּאִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּרָאתִי אֶת עוֹלְמִי. תְּנָא, עֶשֶׂר עֲטָרוֹת נָטַל אוֹתוֹ הַיּוֹם וכו'. נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה. יְחֻסוֹ הַכָּתוּב עַל שֵׁם שִׁבְטוֹ. אוֹ שֶׁגְּבָהּ מִשִּׁבְטוֹ וְהֵבִיא. תַּלְמוּד לוֹמַר זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב, מִשֶּׁלּוֹ הֵבִיא וְלֹא גְּבָהּ מִשִּׁבְטוֹ וֶהֱבִיאוֹ, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה" יְחֻסוֹ הַכָּתוּב עַל שֵׁם שִׁבְטוֹ.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם. [אָמַר מֹשֶׁה] אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתַּקְרִיבוּ, אֲבָל לֹא נֶאֱמַר לִי מִי מִכֶּם יַקְרִיב רִאשׁוֹן. נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּנַחְשׁוֹן, אָמְרוּ, זֶה קִדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוּא רָאוּי לְהוֹרִיד הַשְּׁכִינָה וְהוּא יַקְרִיב רִאשׁוֹן. בְּכֻלָּם כָּתַב קָרְבָּנוֹ וּבוֹ כָּתַב וְקָרְבָּנוֹ בְּכֻלָּם כָּתַב עַתִּדִים, חָסֵר, וּבוֹ כָּתַב עַתּוּדִים, מָלֵא. בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם רָאָתָה אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אַרְבַּע שְׁמָחוֹת וְאַבֶל אֶחָד. רָאָתָה יְבָמָהּ מֶלֶךְ, אֲחִיהָ נָשִׂיא, בַּעֲלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל, שְׁנֵי בָנֶיהָ סְגָנֵי כְהֻנָּה, וְאַבֶל אֶחָד עַל שְׁנֵי בָנֶיהָ. עַל אוֹתוֹ הַיּוֹם הוּא אוֹמֵר (שה"ש ד, טז) "עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן" (שם ה, א) "בָּאתִי לְגַנִּי". שֶׁלֹּשׁ מִדּוֹת הָיָה בּוֹ בְּיִד מֹשֶׁה מַה שֶּׁלֹּא

הָיָה בְּיַד בִּלְעָם. מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כא) "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר פֶּה אֶל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ". מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר פָּנִים אֶל פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, יא) "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים". בִּלְעָם הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ נוֹפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם". בִּלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, טז) "וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן". מָשְׁלוּ מָשָׁל לְטַבָּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מַה הַמֶּלֶךְ מַקְרִיב עַל שֻׁלְחָנוֹ, כָּךְ הָיָה בִּלְעָם יוֹדֵעַ מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְדַבֵּר עִמּוֹ. בִּלְעָם הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ בְּכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ בְּכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, כֵּיוָן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה נִכְנָס וְהוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ.

(במדבר ז יג-יז) וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נא, כ-כא) "הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָם, אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי צֶדֶק", לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַקְּרִיבָה קְמָעָא קָרְבָּנוֹת, קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, כַּף אַחַת, פַּר אֶחָד, אַיִל אֶחָד, כֶּבֶשׂ אֶחָד, שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לַדֶּרֶךְ וְהָיוּ מְבִיאִין לְפָנָיו סְעֻדָּה לִפְנֵי הַדֶּרֶךְ וּלְפִי הַפַּנְדֵּק. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ, כָּךְ אַתֶּם מְכַבְּדִין אוֹתִי, אֵין אַתֶּם נוֹהֲגִים בִּי כָּבוֹד, [אֲנִי מֶלֶךְ] וַאֲנִי שׁוֹלֵט בָּעוֹלָם. אָמְרוּ לוֹ, [אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ], בַּדֶּרֶךְ אָנוּ נְתוּנִין וְאָנוּ נוֹתְנִין לְפִי הַדֶּרֶךְ וּלְפִי הַפַּנְדֵּק הַכְנוּ לְךָ, אֶלָּא תִּכָּנֵס לַמְּדִינָה וְתִכָּנֵס לַפְּלָטִין שֶׁלְּךָ אַתָּה רוֹאֶה בַּמֶּה אָנוּ מְכַבְּדִין אוֹתָךְ. כָּךְ כְּשֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן הִקְרִיבוּ לוֹ הַנְּשִׂיאִים דּוֹרוֹן כַּף אֶחָד, פַּר אֶחָד, אַיִל אֶחָד, כֶּבֶשׂ אֶחָד. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּךְ הוּא כְּבוֹדִי. אָמְרוּ לוֹ, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, בַּמִּדְבָּר אָנוּ נְתוּנִים וּלְפִי הַמִּדְבָּר הִקְרַבְנוּ לְפָנֶיךָ, אֶלָּא כְּשֶׁתִּכָּנֵס לְפַלְטְרִין שֶׁלְּךָ אַתָּה רוֹאֶה כַּמָּה פָּרִים נַקְרִיב לְפָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ וְגוֹ' אָז יַעֲלוּ עַל מִזְבַּחֲךָ פָּרִים", לֹא פַּר אֶחָד. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁלֹמֹה כְּשֶׁבָּנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ [וּבִקֵּשׁ לְהַקְרִיב לַחֲנֻכַּת הַבַּיִת] מַה כְּתִיב, (מלכים א ח, סג) "וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ'. וְכֵן בִּימֵי עֶזְרָא מַה כְּתִיב, (עזרא ו, יז) "וְהִקְרִבוּ לַחֲנֻכַּת בֵּית אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה" וְגוֹ'.

וַיְהִי הַמַּקְרִיב יוֹם הָרִאשׁוֹן, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁהוֹדִיעַ כֹּחוֹ שֶׁל אֱלֹהִים לְכָל בְּאֵי עוֹלָם. קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף, בִּזְכוּת שָׂרָה שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ אֶלָּא בֵּן אֶחָד וְקָרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, בִּזְכוּת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן, שֶׁחִדֵּשׁ אֶת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבִּטְלוּ בִּימֵי עֲתַלְיָה, וּמֵת בֶּן שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה. מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל, זֶה סַנְהֶדְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ" וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד. שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, א) "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד", וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן" וְגוֹ'. כַּף אַחַת, זוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, טז) "תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט

אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". עֲשָׂרָה זָהָב, בְּזְכוּת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא) "הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב". מְלֵאָה קְטֹרֶת, בְּזְכוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וְגוֹ' מְקֻטֶּרֶת". פַּר אֶחָד, בְּזְכוּת אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ז) "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם". אַיִל אֶחָד, בְּזְכוּת יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, יג) "וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל". כֶּבֶשׂ אֶחָד, זֶה יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ח) "הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי". שְׂעִיר עִזִּים, בְּזְכוּת יַעֲקֹב, דִּכְתִיב "וְאֶת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים". וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם, בְּזְכוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁכִּפְּרוּ עַל יִשְׂרָאֵל. אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה, בְּזְכוּת שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים וּשְׁלֹשָׁה אָבוֹת.

קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת. מַגִּיד שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּה אֶלָּא עַל שֵׁם קָרְבָּן. מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. [אֵין לִי אֶלָּא מִזְרָק שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בּוֹ בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ] קְעָרָה מִנְיָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים", מַה זֶּה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אַף זֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק פה) "כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים", לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי הוֹאִיל וְלֹא שָׁוָה לוֹ בְּמִשְׁקָל [לֹא] תִּשְׁוֶה לוֹ בְּמִדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים", וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין קְעָרָה לְמִזְרָק, קְעָרָה גִּלְּדָהּ עָבָה מִזְרָק גִּלְּדוֹ דַּק. "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת", מִן הַנִּדָּבָה. כְּלֵי הַלַּח מְקַדְּשִׁין אֶת הַלַּח, וּמִדּוֹת הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ. אֵין כְּלֵי הַלַּח מְקַדְּשֶׁת אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא מִדַּת יָבֵשׁ מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַלַּח. אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מִדּוֹת, אֲבָל מִזְרָקוֹת מְקַדְּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה". אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא מִדְּפְתֵּי לְרַבִּינָא מִנְחָה, לַחָה הִיא. אָמַר לֵיהּ, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לַיָּבֵשׁ שֶׁבָּהּ, וְאִי תֵּימָא, מִנְחָה לְגַבֵּי דָּם כְּיָבֵשׁ דָּמְיָא. תָּנָא כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין [אֶלָּא שְׁלֵמִין, וְאֵין מְקַדְּשִׁין] אֶלָּא מְלֵאִין, וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִתּוֹכָן, וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִבִּפְנִים, אֵין מְלֵאִים אֶלָּא שְׁלֵמִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְהוֹסִיף, אֲבָל דַּעְתּוֹ לְהוֹסִיף רְאשׁוֹן קָרוּי קֹדֶשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁל לַח הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, רְבִיעַת לוֹג וַחֲצִי לוֹג וְלוֹג וּרְבִיעִית, שְׁלִישִׁית הַהִין וַחֲצִי הִין וְהִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הִין וַחֲצִי הִין וּשְׁלִישִׁית הַהִין וּרְבִיעִית הַהִין וְלוֹג וַחֲצִי לוֹג וּרְבִיעִית לוֹג. מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּרוּצֵי מִדּוֹת אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לְמַאן דְּאָמַר מִמַּטָּה לְמַעְלָה קָסָבַר בְּרוּצֵי הַמִּדּוֹת נִתְקַדְּשׁוּ וְכוּ'. אַבַּיֵי אָמַר, דְּכֻלֵּי עָלְמָא בְּרוּצֵי מִדּוֹת אִיכָּא לְמֵימַר נִתְקַדְּשׁוּ וְאִיכָּא לְמֵימַר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְהָכָא בְּמְלֵאִים קָמִיפַּלְגִי, מַאן דְּאָמַר מִלְמַעְלָה לְמַטָּה קָסָבַר מְלֵאִים, שֶׁלֹּא יְחַסֵּר [וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר] וּמַאן דְּאָמַר מִמַּטָּה לְמַעְלָה מְלֵאִים, שֶׁלֹּא יְחַסֵּר], אֲבָל הוֹתִיר, מְלֵאִים קָרִינַן בֵּיהּ. שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקנ"ב). כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב. תָּנוּ רַבָּנָן, זוֹ הִיא קְטֹרֶת שֶׁעָלְתָה לְיָחִיד עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, וְהוֹרָאַת שָׁעָה

הָיְתָה. וְהָתַנְיָא וכו'. אֲמַר רַב פַּפָּא, הָכִי קָאָמַר, לֹא מִבָּעְיָא צְבוּר בְּחִיצּוֹן, דְּלָא אַשְׁכְּחַן, וְלֹא מִבָּעְיָא יָחִיד עַל הַפְּנִימִי, דְּלָא אַשְׁכַּח, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָחִיד עַל מְזִבֵּחַ הַחִיצּוֹן דְּאַשְׁכְּחַן בִּנְשִׁיאִים הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. הַכְלִי מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. מָנָא הַנֵי מִלֵּי. דַּאֲמַר קְרָא כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב, הַכָּתוּב עָשָׂה לְכָל מַה שֶּׁבַּכַּף אַחַת. עֲשָׂרָה זָהָב, הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ שֶׁל כֶּסֶף. מְלֵאָה קְטֹרֶת זוֹ קְטֹרֶת נְדָבָה:

פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר שֶׁלֹּא הָיָה כָּמוֹהוּ בְּעֶדְרוֹ. אַיִל אֶחָד שֶׁלֹּא הָיָה בְּעֶדְרוֹ כָּמוֹהוּ. כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן הֻכְשְׁרוּ לְעֹלָה. אוֹ כֶּבֶשׂ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בּוֹ כָּשֵׁר לְעֹלָה וּשְׁאָר כֻּלָּן לֹא הֻכְשְׁרוּ לְעֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד) [כָּל הַבָּקָר לְעֹלָה] מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְעֹלָה. שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים (כָּתוּב בְּרֶמֶז תפ"ו). זֶה קָרְבָּנָן זֶה מֵבִיא קָרְבָּן נְדָבָה וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא קָרְבַּן [נְדָבָה, זֶה מֵבִיא חַטָּאת שֶׁלֹּא עַל חֵטְא וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא חַטָּאת] שֶׁלֹּא עַל חֵטְא. זֶה (פח) דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה וְאֵין קָרְבַּן יָחִיד דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה:

רמז תשטו

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים וְגוֹ'. מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְזֶבַח הַשְּׁלָמִים. זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. מִשֶּׁלּוֹ הֵבִיא וְלֹא שֶׁגָּבָה מִשִּׁבְטוֹ וְהֵבִיא.

(במדבר ז יח-יט) בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעַר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר, הִקְרִב אֶת קָרְבָּנוֹ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁבָּא רְאוּבֵן וְעִרְעֵר, אָמַר, דֵּי שֶׁקִּדְמַנִי יְהוּדָה לַמַּסָּעוֹת, מַקְרִיב אֲנִי לַתּוֹלְדוֹת. נָזַף בּוֹ מֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ, מִפִּי הַקָּדֹשׁ נֶאֱמַר לִי לְהַקְרִיב לְמַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "הִקְרִב", אֵין הִקְרִב אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדֹשׁ הִקְרִב לְמַסָּעוֹת. "נְשִׂיא יִשָּׂשכָר". לְפִי שֶׁזְּכָה נְתַנְאֵל בֶּן צוּעַר בְּעֵצָה הֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא הִקְרִיב תְּחִלָּה. אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לְפִי שֶׁזְּכָה נְתַנְאֵל בָּעֵצָה זָכָה שֶׁנִּתַּן בִּינָה בְּשִׁבְטוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", וְאוֹמֵר (שופטים ה, טו) "וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם דְּבֹרָה" וְגוֹ'. וְכֵן הַכָּתוּב מְשַׁבֵּחוֹ בְּבָתֵּי דִינִים בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, כד) "לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי", וְאֵין יָשׁוּב אֶלָּא בָּתֵּי דִינִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא עַם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ", וְאוֹמֵר (בראשית כה, כז) "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים", (דברים לג, יח) "וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ". הִקְרִב אֶת קָרְבָּנוֹ. חָסֵר, שֶׁהָיָה רָחוֹק וְנִתְקָרֵב לְבֹא. וְכָל כַּךְ לָמָּה. עַל שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"א יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּלָם מַסְכִּימִים הֲלָכָה עַל פִּיהֶם. (במדבר ז מח-נג) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם. רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה הָיוּ דּוֹרְשִׁין אֶת הַשֵּׁמוֹת, אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד, אֵלֵי שְׁמַע וְלַאֲדוֹנָתוֹ

לֹא שָׁמַע, בֶּן עַמִּיהוּד, עִמִּי הָיָה הוֹדוֹ וְלֹא הוֹדוֹ עִם הָרְשָׁעִים, וְכֵן גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר, אָמַר יוֹסֵף, גַּמְלִיאֵל, גָּמַל אֵל עִמִּי גְּמָלִים טוֹבִים [וְכֵן כָּתוּב "יְגְמָלֵנִי ה'" וְגוֹ'], בֶּן פְּדָהצוּר [פְּדֵנִי צוּר] מִצָּרָתִי, מִבֵּית הַסֹּהַר. כָּל אָדָם כְּשֶׁהוּא עָנִי בּוֹטֵחַ בַּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְשֶׁהוּא עָשִׁיר בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ וְאֵין עָלָיו יִרְאָה, אֲבָל יוֹסֵף כְּשֶׁהָיָה עֶבֶד הָיָה יָרֵא ה' כְּשֶׁהָיְתָה אֲדוֹנָתוֹ מְשַׁדֶּלְתּוֹ בִּדְבָרִים וְהוּא אוֹמֵר לָהּ (בראשית לט, ט) "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים", וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה מֶלֶךְ הוֹסִיף יִרְאָה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא", וּכְשֶׁיָּרְדוּ אֶחָיו אָצְלוֹ אָמַר (שם מג, טז) "וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן", אֵין "וְהָכֵן" אֶלָּא מִיּוֹם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ", וַהֲלֹא אֵין דֶּרֶךְ מְלָכִים לֶאֱכֹל מִיּוֹם לַחֲבֵרוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שַׁבָּת הָיְתָה, [שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָכֵן", אֵין וְהָכֵן אֶלָּא שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ"], אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה שָׁמַרְתָּ אֶת הַשַּׁבָּת עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, חַיֶּיךָ, אֲנִי עוֹשֶׂה לְבֶן בִּנְךָ שֶׁיַּקְרִיב בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם". אָמַר רַבִּי אָבִין הַלֵּוִי [בְּרַבִּי] הָיָה יוֹסֵף מְבֹרָךְ לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲדוֹנוֹ רוֹאֶה אוֹתוֹ מְלַחֵשׁ בְּפִיו. אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, מָה אַתָּה אוֹמֵר. וְהוּא מְשִׁיבוֹ וְאוֹמֵר לוֹ, אֲנִי מְבֹרָךְ לַהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ, אֲנִי מְבַקֵּשׁ לִרְאוֹת אֱלֹהֶיךָ. אָמַר יוֹסֵף, הֲרֵי בַּחַמָּה שֶׁהוּא אֶחָד מִכַּמָּה שַׁמָּשִׁין שֶׁלּוֹ אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַבִּיט, בְּכְבוֹדוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּשְׁבִילְךָ אֲנִי נִגְלֶה אֵלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ". מַה כְּתִיב בַּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (ישעיה נט, יח) "כְּגֹמֶל גְּמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם", שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם לַטּוֹבִים כְּטוֹבִים וְלָרָעִים כְּרָעִים, מַה כְּתִיב בְּיוֹסֵף, (בראשית מט, כב) "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עָלֵי עָיִן", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יוֹסֵף, יְהִי שָׁלוֹם עַל הָעַיִן שֶׁעָצְמָה וְלֹא הִבִּיטָה בְּאַחַת מִן הַמִּצְרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר", מַהוּ "עָלֵי שׁוּר", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָלַי לְשַׁלֵּם שָׂכָר לְאוֹתָהּ עַיִן, שֶׁנּוּ רַבּוֹתֵינוּ כְּשֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בַּמִּקְדָּשׁ, לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, אֲבָל בְּשִׁילֹה, כִּמְלֹא עַיִן. מַה שֶׁעָשָׂה יוֹסֵף פְּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּיוֹסֵף כְּתִיב "וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הַיָּם רוֹאֶה אֲרוֹנְךָ וְהוּא בּוֹרֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיד, ג) "הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס", וּכְתִיב "גַּאֲלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ" וְגוֹ'.

רמז תשטז

(במדבר ז פד-פח) זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ [בְּיוֹם הִמָּשַׁח]. בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח בּוֹ בַּיּוֹם הִקְרִיב. אַתָּה אוֹמֵר בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח בּוֹ בַּיּוֹם הִקְרִיב, אוֹ לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁבַּיּוֹם נִמְשַׁח. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, לו) "אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם" הָא לָמַדְנוּ שֶׁבַּיּוֹם נִמְשַׁח, הָא

מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ", בּוֹ בַּיּוֹם הִקְרִיב. מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל. מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּם בְּעֵצָה אַחַת כָּךְ שָׁווּ כֻּלָּם בִּזְכוּת.

קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתִּים עָשְׂרֵה. הֵן הֵן שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֶרַע בָּהֶן פְּסוּל. שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק יג) קְרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת וְגוֹ' אֵין לִי אֶלָּא מִזְרָק, שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שְׁמוֹ בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, קְעָרָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא כִכְלֵי הֶדְיוֹט כְּלֵי בֵּית עוֹלְמִים. כְּלֵי הֶדְיוֹט שְׁקָלָן כְּאֶחָד, וְחָזַר וּשְׁקָלָן אֶחָד אֶחָד, אוֹ רִבָּה אוֹ מִעֵט, כְּלֵי בֵּית הָעוֹלְמִים שְׁקָלָן אֶחָד אֶחָד וְחָזַר וּשְׁקָלָן כְּאֶחָד, לֹא רִבָּה וְלֹא מִעֵט. כַּפּוֹת זָהָב שְׁתִּים עָשְׂרֵה. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ שֶׁל כֶּסֶף אוֹ הִיא שֶׁל כֶּסֶף מִשְׁקָלָהּ שֶׁל זָהָב, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה", הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כַּלָּשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן הָרִאשׁוֹן הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ שֶׁל כֶּסֶף. כַּפּוֹת זָהָב שְׁתִּים עָשְׂרֵה. הֵן הֵן שֶׁהִתְנַדְּבוּ, וְלֹא אֵירַע בָּהֶם פְּסוּל, [וּמַעֲלִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִלּוּ הִקְרִיב כֻּלָּם].

כָּל הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק טו) פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר מִלַּמֵּד שֶׁכֻּלָּם כְּשֵׁרִין לָעוֹלָה, אוֹ כֻּלָּם, שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בּוֹ, כָּשֵׁר לָעוֹלָה וְכֻלָּם לֹא הֻכְשְׁרוּ לָעוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּר אֶחָד", מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לָעוֹלָה. מַעֲלִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהִקְרִיב שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים. וּשְׁנַיִם עָשָׂר כְּבָשִׂים, הֵן הֵן שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל. וְכָל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם, מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְזֶבַח הַשְּׁלָמִים, אוֹ בָּקָר, שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ בּוֹ, כָּשֵׁר לְזֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַשְׁאָר לֹא הֻכְשְׁרוּ לְזֶבַח הַשְּׁלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים", מַגִּיד שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְזֶבַח הַשְּׁלָמִים. וּמַעֲלִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהִקְרִיב עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים וְאֵילִם שִׁשִּׁים, הֵן הֵן שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל. זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ, לָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ.

רמז תשיז

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. אֵין יָדוּעַ אִם בַּיּוֹם שֶׁנִּגְמַר אוֹ בַּיּוֹם שֶׁהֵחֵל לְהַעֲמִידוֹ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר ז, א) "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה" הֲרֵי כִּלּוּי אָמוּר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (בְּיוֹם) [אַחֲרֵי] הִמָּשַׁח אֹתוֹ עַדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי, הָא יָדַעְתָּ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ לֹא בַּיּוֹם שֶׁנִּגְמַר אֶלָּא בַּיּוֹם שֶׁהֵחֵל לְהַעֲמִיד. יָכוֹל שֶׁהוּא נִמְשָׁח מֵעַתָּה, אֲבָל אֲנִי אוֹמֵר לֹא יִמָּשַׁח לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֲבָל יִמָּשַׁח לֶעָתִיד לָבֹא. אֲמַרְתָּ [זֹאת], עוֹד אֵינוֹ נִמְשָׁח לֶעָתִיד לָבֹא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, לה) "זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן" וְגוֹ', שֶׁהֵן נִמְשָׁחִין מֵעַתָּה, אֲמַרְתָּ "זֹאת" אֵינָן נִמְשָׁחִין מֵעַתָּה, וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר לֹא יִמָּשְׁחוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֲבָל יִמָּשְׁחוּ לֶעָתִיד לָבֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר

"זֹאת", אֵינָן נִמְשָׁחִין לֶעָתִיד לָבֹא, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי הַיִּצְהָר", זֶה אַהֲרֹן וְדָוִד, זֶה מְבַקֵּשׁ כְּהֻנָּתוֹ וְזֶה מְבַקֵּשׁ מַלְכוּתוֹ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל". אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִתְנַדְּבוּ מֵעַצְמָן וְהָיָה קָרְבַּן כֻּלָּן שָׁוֶה, כְּאָרְכָּן כֵּן רָחְבָּן, כֵּן מִשְׁקָלָן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּדְבוּ מֵעַצְמָן כֻּלָּן שָׁוֶה וְלֹא הִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן יוֹתֵר עַל חֲבֵרוֹ, שֶׁאִלּוּ הִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן יוֹתֵר עַל חֲבֵרוֹ לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם, אַתֶּם חֲלַקְתֶּם כָּבוֹד אֶחָד לַחֲבֵרוֹ וַאֲנִי חוֹלֵק לָכֶם כָּבוֹד. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם. (לעיל פסוק יג) קַעֲרַת כֶּסֶף. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִזֶּרֶק אֶחָד. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֵן מְקַדְּשִׁים אֶת הַנּוֹפֵל לְתוֹכָם וְנִפְסָלִין בְּטֻמְאָה וּבְלִינָה וּבְמַחֲסַר כְּפוּרִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יָסַדּ בָּהֶן", וְכִי בָּהֶן מְנַסְּכִין, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר ד, ז) "אֶת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֵן מְקַדְּשִׁין אֶת הַנּוֹפֵל לְתוֹכָן. אֵין לִי אֶלָּא כֶּסֶף שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין, בְּהֵמָה גַּסָּה מְנַיִן אִם שְׁחוֹרוֹת שְׁחוֹרוֹת אִם לְבָנוֹת לְבָנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבָּקָר לָעֹלָה". אֵין לִי אֶלָּא מִדַּת בְּהֵמָה גַּסָּה, מִדַּת בְּהֵמָה דַקָּה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר עֲתֻדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁשִּׁים. (במדבר ז פט) וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, (כְּתוּב בְּרֶמֶז ת"ל, וּבְרֶמֶז תל"א).

רמז תשיח

וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל. שׁוֹמֵעַ אֲנִי, קוֹל נָמוּךְ. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ה, יט) "אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהַלְכֶם" וְגוֹ'. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר" וְגוֹ', וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א יט, יב) "קוֹל דְּמָמָה דַקָּה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר הַכֹּל שׁוֹתְקִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כג, ב) "דֹּמּוּ יֹשְׁבֵי אִי" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (ויקרא י, ג) "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן", דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (מלכים א שם) "וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה", כֵּיצַד, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בְּקוֹל נָמוּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "הַמַּזְכִּירִים אֶת ה' אַל דֳּמִי לָכֶם" וְאוֹמֵר (שם, ז) "וְאַל תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ".

רמז תשיט

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וּבְבֹא מֹשֶׁה" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות מ, לה) "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשְּׁכִינָה מַגַּעַת לָאָרֶץ אוֹמֵר "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה", מִפְּנֵי הַמְּחַבְּלִים, שֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לְחַבֵּל, וּבִזְמַן שֶׁשְּׁכִינָה מִסְתַּלֶּקֶת מִן הָאָרֶץ אָמַר וּבְבֹא מֹשֶׁה. כֵּיוָן שֶׁהָיָה נִכְנָס הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ.

פרשת בהעלתך

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שׁוֹמְעַנִי כְּאִלּוּ לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לָאָרֶץ מֵעוֹלָם, "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ", (שמות כ, יט) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם", וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וּבָא מֹשֶׁה, אֶלָּא כְּמִין סִילּוֹן שֶׁל אֵשׁ הָיָה יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וּמְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים".

(במדבר ח א-ב) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שָׁלוֹם, מְצִינוּ שֶׁהָיָה הַמִּשְׁכָּן שָׁקוּל כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כֵּיצַד. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִבְרְאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וּכְתִיב בָּהֶם (תהלים קד, ה) "נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה", וּבַמִּשְׁכָּן כְּתִיב (שמות כו, ז) "וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים". בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי "יְהִי רָקִיעַ... וְיִהִי מַבְדִּיל", וּבַמִּשְׁכָּן (שמות כו, לג) "וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת". בַּשְּׁלִישִׁי "יִקָּווּ הַמַּיִם", וּבַמִּשְׁכָּן "וְעָשִׂתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת... וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם". בָּרְבִיעִי (בראשית א, יד) "יְהִי מְאֹרֹת", וּבַמִּשְׁכָּן (שמות כה, לא) "וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב". בַּחֲמִישִׁי "וְעוֹף יְעוֹפֵף", וּבַמִּשְׁכָּן (שמות כה, ב) "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם". בַּשִּׁשִּׁי (בראשית א, כד) "תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה... בְּהֵמָה", וּבַמִּשְׁכָּן (ויקרא א, ב) "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה". בַּשְּׁבִיעִי הָיָה כָּלוֹ אוֹר, וּבַמִּשְׁכָּן כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס הָאֱלֹהִים לְתוֹכוֹ הִתְחִיל מַבְהִיק מִן הַשְּׁכִינָה לְכָךְ סָמַךְ "וּבָא מֹשֶׁה" וְגוֹ'. בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת וְגוֹ'. לָמָּה שִׁבְעָה נֵרוֹת. כְּנֶגֶד שִׁבְעָה כּוֹכְבֵי לֶכֶת, חנכ"ל שצ"ם.

דָּבָר אַחֵר, כְּנֶגֶד שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר לָמָּה עָשָׂה מֹשֶׁה שִׁבְעָה נֵרוֹת וּשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים נֵרוֹת. אֶלָּא מֹשֶׁה עָקַר שִׁבְעָה אֻמּוֹת מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל שְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל עַל שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, א) "וּשְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל הַמַּמְלָכוֹת". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן אוֹרָה, לִכְבוֹדִי הַנֵּרוֹת הָיוּ דּוֹלְקִים לְתוֹכוֹ, אַף לֶעָתִיד לָבֹא אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מְמַלֵּא יְרוּשָׁלַיִם מִכְּבוֹדִי, שֶׁנֶּאֱמַר "קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ" וְגוֹ', אֲנִי מַדְלִיק לְתוֹכָהּ נֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה א, יב) "וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בַּנֵּרוֹת", וּכְתִיב (משלי ו, כג) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", נֵרוֹת שֶׁל בָּשָׂר וָדָם שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת הַכֹּל לְפִי כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם, וּכְבוֹד הַשַּׁבָּת נֵרוֹתֶיהָ הֵן כְּבוֹדָהּ, אִם שְׁמַרְתֶּם נֵרוֹת שֶׁל שַׁבָּת אֲנִי מַרְאֶה לָכֶם נֵרוֹת שֶׁל צִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּעֵת הַהִיא נָאם ה' אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בַּנֵּרוֹת", וְאֵינִי מַצְרִיךְ לָכֶם לִרְאוֹת בְּאוֹרָהּ שֶׁל חַמָּה אֶלָּא בִּכְבוֹדִי אֲנִי מֵאִיר לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, יט) "לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם", הָאֻמּוֹת עֲתִידִין לִהְיוֹת מְהַלְּכִין לְאוֹרְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ג) "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ". וְאֵי זֶה אוֹר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל. בְּאוֹר הַצְּדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כ) "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה". וְכָל כָּךְ לָמָּה. בִּזְכוּת הַנֵּרוֹת שֶׁהֵן

מַדְלִיקִין בְּשַׁבָּת. תֵּדַע לְךָ כַּמָּה חֲבִיבָה הִיא מִצְוַת הַנֵּרוֹת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָרִיךְ לְאוֹרָהּ הוּא מְצַוֶּה לְמֹשֶׁה שֶׁיַּזְהִיר לְאַהֲרֹן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת".

דָּבָר אַחֵר "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת". אַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁהִקְרִיבוּ קָרְבָּנוֹת לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְשֵׁבֶט לֵוִי לֹא הִקְרִיב כְּלוּם וְהָיוּ מְצֵרִים לָמָּה רָחַקְנוּ מֵהַקְרָבַת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעֻדָּה וְהָיָה קוֹרֵא בְּכָל יוֹם אֶ(ו)מָנִיוֹת אֶ(ו)מָנִיוֹת, וְהָיָה לוֹ אוֹהֵב אֶחָד שֶׁהָיָה אוֹהֲבוֹ יוֹתֵר מִדַּאי, לֹא קָרָא אוֹתוֹ עִמָּהֶם, וְהָיָה מֵצֵר לוֹמַר שֶׁמָּא יֵשׁ בְּלִבּוֹ עָלַי לְפִיכָךְ לֹא זִמְּנַנִי מִכָּל הַסְּעֻדּוֹת, [כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ כָּל יְמֵי הַסְּעֻדּוֹת] קָרָא לְאוֹהֲבוֹ וְאָמַר לוֹ לְכֹל בְּנֵי הַמְּדִינָה עָשִׂיתִי סְעֻדָּה וּלְךָ לְעַצְמְךָ אֲנִי עוֹשֶׂה סְעוּדָה בִּלְבַד, לָמָּה, שֶׁאַתָּה אוֹהֲבִי. כָּךְ, הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כֵּיוָן שֶׁעָבְרָה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַהֲרֹן [וּלְבָנָיו] אַתֶּם לְעַצְמְכֶם עֲשׂוּ חֲנֻכָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּהַעֲלֹתְךָ". מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, "וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל", כָּל הַנְּשִׂיאִים הִקְרִיבוּ חוּץ מִנְּשִׂיאוֹ שֶׁל לֵוִי, וּמִי הָיָה זֶה, זֶה אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז, יח) "וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל מַטֵּה לֵוִי", וְהָיָה אוֹמֵר אוֹי לִי שֶׁמָּא בִּשְׁבִילִי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֱמֹר לְאַהֲרֹן] אַל תִּירָא, לְגְדוֹלָה מִזּוֹ אַתָּה מְתֻקָּן, הַקְּרָבָנוֹת בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הֵן נוֹהֲגִין אֲבָל הַנֵּרוֹת לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה", וְכָל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתַּתִּי לְךָ לְבָרֵךְ אֶת בָּנַי אֵינָן בְּטֵלִין לְעוֹלָם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ" וְגוֹ', וְלָנוּ אַתָּה אוֹמֵר בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ תְּהֵא יוֹדֵעַ שֶׁאֲצַלְךָ אֲנִי סוֹעֵד הַיּוֹם, לֵךְ הַתְקֵן לִי, הָלַךְ אוֹהֲבוֹ וְהִתְקִין מִטָּה שֶׁל הֶדְיוֹט מְנוֹרָה שֶׁל הֶדְיוֹט שֻׁלְחָן שֶׁל הֶדְיוֹט, כֵּיוָן שֶׁבָּא הַמֶּלֶךְ בָּאוּ עִמּוֹ שַׁמָּשִׁין סְבִיבוּ מִכָּאן וּמִכָּאן [מְנוֹרוֹת שֶׁל זָהָב], כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹהֲבוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה נִתְבַּיֵּשׁ וְהִטְמִין כָּל מַה שֶׁהִתְקִין לוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּל מִן הַהֶדְיוֹט, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ חַייֶיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹסֵל אֶת כָּל כֵּלַי שֶׁהֵבֵאתִי עִמִּי וּבִשְׁבִילְךָ אַהֲבָתְךָ אֵינִי חָפֵץ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא בְּשֶׁלְּךָ. כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלּוֹ אוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כב) "וּנְהוֹרָא עִמֵּי(ה) הִ שְׁרָא", וְהוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל הַתְקִינוּ לִי מְנוֹרָה וְנֵרוֹת (שמות כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" וְגוֹ', "וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר", כֵּיוָן שֶׁעָשׂוּ מִיָּד בָּאתָה שְׁכִינָה, מַה כְּתִיב שָׁם, (שם מ, לה) "וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה" וְגוֹ', (וּבְבֹא מֹשֶׁה) מִיָּד קָרָא לְמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א) "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו", [וּכְתִיב (במדבר ז, פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה וְגוֹ' לְדַבֵּר וְגוֹ'], וּמַה דִּבֵּר, בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת.

בְּהַעֲלֹתְךָ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהֶעֱלָה אֶת נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיִּהוּ כָּל הַנֵּרוֹת דּוֹלְקִין עַל פְּנֵי כָּל הָרוּחוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה"

וגו', שֶׁיִּהוּ הַנֵּרוֹת מַקְבִּילִין אֶת הַמְּנוֹרָה וּמְנוֹרָה אֶת הַנֵּרוֹת, הָא כֵּיצַד, שְׁלֹשָׁה כְּלַפֵּי מִזְרָח וּשְׁלֹשָׁה כְּלַפֵּי מַעֲרָב וְאַחַת בָּאֶמְצַע נִמְצְאוּ כֻּלָּם מַקְבִּילִים אֶת הָאֶמְצָעִי. מִכָּאן הָיָה רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הָאֶמְצָעִי מְשֻׁבָּח.

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן. לְפִי שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָשָׁה בְּאַהֲרֹן, הֵבִיא אֶת אַהֲרֹן לִכְלַל דִּבּוּר, וְאָמַרְתָּ אֵלָיו, הֲרֵי אַזְהָרָה לְאַהֲרֹן. בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת. עֲשֵׂה לְהּ מַעֲלוֹת. אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה. עֲשֵׂה לָהּ מוּל וּפָנִים. יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיִּהוּ דּוֹלְקִים לְעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כד, ג) "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר". [אי "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר" יָכוֹל כָּל הַיּוֹם מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", (שמות כז, כ) וְזֶה נֵר מַעֲרָבִי], שֶׁיְּהֵא נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק תָּמִיד, שֶׁמִּמֶּנּוּ מַדְלִיק בֵּין הָעַרְבַּיִם. בְּהַעֲלֹתְךָ. אֵינִי יוֹדֵעַ אִם בְּהַעֲלוֹתָם אוֹ בְּהַעֲלֹתְךָ לְסַדְּרָם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת, לְהַעֲלוֹתָם אֲבָל לֹא לְסַדְּרָם. יָכוֹל שֶׁהָיְתָה מַעֲלֶה כֻּלָּם כְּאֶחָד. אָמַרְתָּ (שם) "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", אֶחָד אֶחָד. יָכוֹל אַהֲרֹן לֹא הָיָה מַעֲלֶה כֻּלָּם כְּאֶחָד אֲבָל בָּנָיו הָיוּ מַעֲלִים כֻּלָּם כְּאֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", "יַעֲרֹךְ אוֹתָן אַהֲרֹן וּבָנָיו", אֶחָד אֶחָד. וּמִנַּיִן שֶׁיִּהוּ חוֹזְרִין חֲלִילָה כְּמִין עֲטָרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָאִירוּ". וּמִנַּיִן שֶׁיִּהוּ כָּל הַנֵּרוֹת מְסֻדָּרִין כְּנֶגֶד הָאֶמְצָעִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כב, ה) "וְהוּא יָשַׁב מִמֶּלִי".

(במדבר ח ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה. אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה. עֲשֵׂה לְהּ מוּל וּפָנִים. הֶעֱלָה (אֶת) נֵרוֹתֶיהָ. עֲשֵׂה לָהּ מַעֲלוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ אֶבֶן הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה וּבָהּ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, שֶׁעֲלֵיהֶן הַכֹּהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, הִנִּיחַ אֶת הַכּוּז עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה וְיָצָא. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. חֲצִי לוֹג לְכָל נֵר וְנֵר. אֵין לִי אֶלָּא מְנוֹרָה, שֶׁעָשָׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב, הַקְּטֹרֶת מִנַּיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמְרָה עֲבוֹדָה (בְּפָנִים) בְּאַהֲרֹן וּבַמְּנוֹרָה וְנֶאֱמַר עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבַקְּטֹרֶת, אִם לָמַדְתָּ לַמְּנוֹרָה שֶׁעָשָׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב, הַקְּטֹרֶת נַעֲשֶׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב (הֵיא תּוֹכִיחַ לַקְּטֹרֶת), אַף הַקְּטֹרֶת נַעֲשֶׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב. הֲרֵי עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹכִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וְלֹא עֲשָׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב, הֵיא תּוֹכִיחַ לַקְּטֹרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן לֹא נַעֲשֶׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, נֶאֱמְרָה עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבַמְּנוֹרָה וּבְבִגְדֵי זָהָב וְנֶאֱמְרָה עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבַקְּטֹרֶת וּבְבִגְדֵי זָהָב, אִם לָמַדְתָּ לַמְּנוֹרָה שֶׁעָשָׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב אַף הַקְּטֹרֶת נַעֲשֶׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב. וַהֲרֵי פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל מָשִׁיחַ יוֹכִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבִבְגְדֵי זָהָב וְלֹא עָשָׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב, הֵיא תּוֹכִיחַ לַקְּטֹרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבִבְגְדֵי זָהָב לֹא נַעֲשֶׂה בָּהּ אֶת הַבָּנִים כָּאָב. אָמַרְתָּ, הֶפְרֵשׁ, אָדוֹן שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת כְּאֶחָד, נֶאֱמַר עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבַמְּנוֹרָה וּבִבְגְדֵי זָהָב, וְנֶאֱמַר בָּהּ "תָּמִיד", וְנֶאֱמַר עֲבוֹדָה בַּקְּטֹרֶת

וּבְבִגְדֵי זָהָב, וְנֶאֱמַר בָּהּ "תָּמִיד", וְאַל תָּבוֹא עֲבוֹדַת יוֹם כִּפּוּרִים וְתוֹכִיחַ אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן אֲבָל אֵינָהּ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְלֹא עֲבוֹדַת פַּר הֶעֱלֵם דָּבָר שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ עֲבוֹדָה בְּאַהֲרֹן וּבְבִגְדֵי זָהָב אֲבָל לֹא נֶאֱמַר בָּהּ תָּמִיד. אֶלְמֹד דָּבָר מִדָּבָר וְאָדוֹן דָּבָר מִדָּבָר, אֶלְמֹד דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים מִדָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים, וְאַל אֶלְמֹד דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים מִדָּבָר שֶׁלֹּא שָׁוֶה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ אֶחָד אוֹ בִּשְׁנַיִם, אִם לְמַדְתָּ לַמְּנוֹרָה שֶׁעָשָׂה אֶת הַבְּנִים כְּאָב אַף הַקְּטֹרֶת נַעֲשֶׂה אֶת הַבָּנִים כְּאָב.

(במדבר ח ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁהִתְקַשָּׁה בָּהֶם מֹשֶׁה וְהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבַּע. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות יב, ב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ויקרא יא, כט) "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". מִקְשָׁה. אֵין מִקְשָׁה אֶלָּא מִן קָשֶׁה, מַעֲשֵׂה אֱמָן מַעֲשֵׂה קוּרְנָס עַד יֵרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ, אֵין לִי אֶלָּא יֵרֵכָהּ וּפִרְחָהּ, גְּבִיעֶיהָ כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר" וְגוֹ'. אוֹ יַעֲשֶׂה אֵבָרִים אֵבָרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מִמֶּנָּה יִהְיוּ". מִקְשָׁה הִיא. עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "מִקְשָׁה זָהָב" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקְשָׁה הִיא". לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בִכְלֵי בֵּית עוֹלָמִים שֶׁאִם אֵין לָהֶם מִן קָשֶׁה עוֹשִׂין מִן גְּרוּטִי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בִּמְנוֹרַת מֹשֶׁה כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקְשָׁה הִיא", שְׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לִפְסֹל. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין שֶׁל זָהָב, עוֹשִׂין שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל בַּרְזֶל וְשֶׁל נְחֹשֶׁת וְשֶׁל עֹפֶרֶת דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי. יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף שֶׁל עֵץ. אֲבָל אֵין לָהֶם מִן קָשֶׁה לֹא יַעֲשֶׂה מִן גְּרוּטִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחֲצוֹצְרוֹת, שֶׁבַּחֲצוֹצְרוֹת אֵין שֶׁל כֶּסֶף לֹא יַעֲשׂוּ שֶׁל זָהָב, אֲבָל אִם אֵין לָהֶם מִן קָשֶׁה עוֹשֶׂה מִן גְּרוּטִי. נִמְצָא, כָּשֵׁר בַּמְּנוֹרָה פָּסוּל בַּחֲצוֹצְרוֹת כָּשֵׁר בַּחֲצוֹצְרוֹת פָּסוּל בַּמְּנוֹרָה. אֵין בַּמְּנוֹרָה (נרות) גְּבִיעֶיהָ כַּפְתּוֹרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא מִן הַכִּכָּר, מִן זָהָב, מִן קָשֶׁה.

כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן עָשָׂה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּלִים עֲשׂוּיִין וּמְנוֹרָה עֲשׂוּיָה, [וְנַעֲשֵׂית], שֶׁנֶּאֱמַר "כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה".

(שמות כה, לא) "מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה". מִנַּיִן לְרִבּוֹת קָנִים וּפְרָחִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "תֵּיעָשֶׂה". יָכוֹל אַף הַצְּבָתִים וְהַמַּחְתּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא". אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הִיא, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "תֵּעָשֶׂה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "תֵּיעָשֶׂה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "הִיא", אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִעֵט. הֲרֵי הֵן מַקְשִׁים לַמְּנוֹרָה, מַה מְּנוֹרָה מְשַׁמֶּשֶׁת וְאֵינָהּ זָזָה אַף אֲנִי אֲרַבֶּה אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְשַׁמְּשִׁין וְאֵינָן זָזִין, יָצְאוּ הַצְּבָתִים וְהַמַּחְתּוֹת שֶׁהֵן נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּנוֹרָה מִן הַכִּכָּר. אָמַרְתָּ (שם, לט) "כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ". מִנַּיִן לְרַבּוֹת קָנִים וּפְרָחִים. תַּלְמוּד

לוֹמַר "יַעֲשֶׂה אֹתָהּ". יָכוֹל אַף הַצְּבָתִים וְהַמַּחְתּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ". אִי אֶפְשָׁר לוֹמָר "אֹתָהּ", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "יַעֲשֶׂה", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "יַעֲשֶׂה", שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֹתָהּ", הָא כֵּיצַד, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִעֵט. הֲרֵי הֵן מַקְשִׁין לַמְּנוֹרָה, מַה מְּנוֹרָה מְשַׁמֶּשֶׁת וְאֵינָהּ זָזָה, אַף אֲנִי מְרַבֶּה אֶת כָּל הַכֵּלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין וְאֵינָן זָזִין, יָצְאוּ הַצְּבָתִים וְהַמַּחְתּוֹת שֶׁהֵם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר אִם לוֹמַר שֶׁהַמְּנוֹרָה מִן הַכָּבֵד, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "כִּכַּר זָהָב טָהוֹר" וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים (שם לז, כד) "וְאֵת כָּל כֵּלֶיהָ", אֶלָּא מַה מְּנוֹרָה זָהָב טָהוֹר אַף כֵּלֶיהָ זָהָב טָהוֹר.

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה. מְלַמֵּד שֶׁרָאָה אוֹתָהּ אַרְבָּעָה פְּעָמִים, רָאָה אוֹתָהּ עִם שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים וְשָׁכַח, וְרָאָה שֵׁנִית מִיכָאֵל עוֹמֵד וּמַמְתִּיחַ בָּהּ, וְרָאָה אוֹתָהּ נַעֲשֵׂית, וְרָאָה אוֹתָהּ עֲשׂוּיָה. (במדבר ח ה-ו) קַח אֶת הַלְוִיִּם. קַח אוֹתָם לִשְׁמִי לִשְׁרָרָה. וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה אֶת הָאָדָם לִשְׁרָרָה עַד שֶׁבּוֹדֵק וּבוֹחֵן אוֹתוֹ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא, ה) "ה' צַדִּיק יִבְחָן", וְכֵיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן [הוּא מַעֲלֶה אוֹתוֹ לִשְׁרָרָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, נִסָּהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וְעָמַד בָּהֶן], וְאַחַר כָּךְ בֵּרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, א) "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל". וְכֵן יִצְחָק, "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא" וְגוֹ'. וְכֵן יַעֲקֹב, נִסָּהוּ בְּכָל אוֹתָן הַצָּרוֹת וּבֵרְכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, ט) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד" וְגוֹ'. וְכֵן יוֹסֵף, נִסָּהוּ (בַּאֲדוֹנָתוֹ) [בְּכָל אוֹתָן הַצָּרוֹת] וְנַעֲשָׂה מֶלֶךְ. וְאַף שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי נָתְנוּ נַפְשָׁם עַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא תִּבָּטֵל הַתּוֹרָה, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם מָאֲסוּ אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַמִּילָה וְהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁכֵּן יְחֶזְקֵאל מוֹכִיחָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל", מַה כְּתִיב בְּסוֹף הָעִנְיָן], (שם, ח) "וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי" וְכוּ'. אֲבָל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי כֻּלָּם הָיוּ צַדִּיקִים וְהָיוּ עוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ט) "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ", זוֹ הַתּוֹרָה, "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ" זוּ הַמִּילָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כְּשֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כו) "וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַה' אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי", כֵּיוָן שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה (שם, כז) "שִׂימוּ אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ", מִיָּד עָשׂוּ כֵן וְלֹא נִשְׂאוּ פָּנִים, וְכֵן מֹשֶׁה מְבָרְכָן, (דברים לג, ט) "הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ" וְגוֹ'. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָמְדוּ בְּנִסָּיוֹנָן, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה", מִיָּד אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם.

(במדבר ח ח) תְּנוּ רַבָּנָן וּפֹר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁהֵם שְׁנַיִם הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וְעָשֹׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֹר שֵׁנִי וְגוֹ', [שֶׁיְּכוֹל שֶׁיְּהֵא חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְכָל מַעֲשֵׂה עוֹלָה תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֹר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר וְגוֹ'], אִי פַּר שֵׁנִי יָכוֹל תְּהֵא עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת לְכָל דְּבָרֶיהָ, תַּלְמוּד

לוֹמַר וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה, הָא כֵּיצַד דַּם חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְדַם עוֹלָה מִפְּנֵי שֶׁמְּרַצֶּה, אֲבָרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֲבָרֵי חַטָּאת מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּלִיל לָאִישִׁים. וְאֵימָא הָךְ מַתָּנָה קַמַּיְיתָא דִּמְכַפֶּרֶת תִּקְדּוֹם וְהָנָךְ לָא, אָמַר רָבִינָא [הָכָא בְּחַטַּאת] הַלְוִיִּם עָסְקִינַן דְּאַף עַל גַּב דְּכִי עוֹלָה הִיא אָמַר רַחֲמָנָא תִּקְדּוֹם, בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי הוֹאִיל וְהִתְחִיל בְּמַתָּנוֹת גּוֹמֵר. (במדבר ח יד) וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם כִּי לִי כָל בְּכוֹר (כְּתוּב בְּרֵמֶז שס"ד): (במדבר ח יז) בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר וּלְהַלֵּן הוּא אוֹמֵר וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר הָא כֵּיצַד לָקוּ מַכַּת מִיתָה מִבָּעֶרֶב וְהָיוּ מְפַרְפְּרִים כָּל הַלַּיְלָה וּמֵתִים בַּיּוֹם, וּמַה טַעַם שֶׁנֶּאֱמַר כֻּלָּנוּ מֵתִים מֻתָּנוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כֻּלָּנוּ מֵתִים, מָיְיתִין וְאָזְלִין הָכָא אַתְּ אָמְרַת בְּיוֹם הַכּוֹתִי וּכְתִיב הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר, אָמְרוּ מַעֲתָּה בְּיוֹם שֶׁמֵּתוּ בְּכוֹרֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם בּוֹ בַּיּוֹם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר.

(במדבר ח יט) תָּנוּ רַבָּנָן הַשִּׁיר מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מְעַכֵּב. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר דַּאֲמַר קְרָא וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וְגוֹ' וּלְכַפֵּר וְגוֹ', מַה כַּפָּרָה מְעַכֶּבֶת אַף שִׁירָה מְעַכֶּבֶת. וְרַבָּנָן, לְכִדְאִידָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דַּאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַה כַּפָּרָה בַּיּוֹם אַף שִׁירָה בַּיּוֹם. תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְהַשִּׁיר מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן. רַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דִּכְתִיב (דהי"ב כט, כח) "וְכָל (יִשְׂרָאֵל) [הַקָּהָל] מִשְׁתַּחֲוִים" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, "וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר", אֵלּוּ הַלְוִיִּם, "וְהַחֲצֹצְרוֹת מַחְצְרִים" אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים, "הַכֹּל עַד לִכְלוֹת הָעֹלָה", הַכֹּל מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן. רַבִּי תַּנְחוּמָא שְׁמַע לָהּ מִן הָדָא, וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם אֵלּוּ הַלְוִיִּם, נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים, וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זֶה הַשִּׁיר.

(במדבר ח כד-כו) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם. תָּנוּ רַבָּנָן כֹּהֲנִים בְּמוּמִין פְּסוּלִין, בְּשָׁנִים כְּשֵׁרִים, לְוִיִּם בְּמוּמִין כְּשֵׁרִים, בְּשָׁנִים פְּסוּלִים, נִמְצָא כָּשֵׁר בַּכֹּהֲנִים פָּסוּל בַּלְוִיִּם, כָּשֵׁר בַּלְוִיִּם פָּסוּל בַּכֹּהֲנִים. מִנָּא הַנֵּי מִלֵּי. דְּתָנוּ רַבָּנָן "זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבֶּן (עֶשְׂרִים) [חֲמִשִּׁים] שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד" לָמַדְנוּ לַלְוִיִּם שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהֶם, יָכוֹל שֶׁמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם וְדִין הוּא וּמַה כֹּהֲנִים שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהֶם מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם לְוִיִּם שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהֶם אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ מוּמִין פּוֹסְלִים בָּהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם", וְאֵין אַחֶרֶת לַלְוִיִּם. (וְכוּ') אֲשֶׁר לַלְוִיִּם. וְלֹא אֲשֶׁר לַכֹּהֲנִים. יָכוֹל אַף בְּשִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים כָּךְ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּכָּתֵף. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר מִבֶּן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם) "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שְׁלֹשִׁים שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים" וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "שְׁלֹשִׁים", הָא כֵּיצַד חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים

לְתַלְמוּד, וּ"שְׁלֹשִׁים" לַעֲבוֹדָה. מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים, שׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל א, ה) "וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלֹשׁ וְגוֹ' וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים". וְאִידָךְ, שָׁאנֵי לְשׁוֹן כַּשְׂדִּים דְּקַלִּיל. וְאִידָךְ, שָׁאנֵי הִלְכוֹת עֲבוֹדָה דְּתִקְּפָן. תָּנוּ רַבָּנָן כֹּהֵן, מִשֶּׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת עַד שֶׁיַּזְקִין כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה וּמוּמִין פּוֹסְלִין בּוֹ, בֶּן לֵוִי מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים כָּשֵׁר לַעֲבוֹדָה וְשָׁנִים פּוֹסְלוֹת בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אֲבָל בְּשִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים אֵין נִפְסָלִים אֶלָּא בְּקוֹל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי מַאי קְרָאָה. "וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד". עַד שֶׁיְּזַקִּין, עַד כַּמָּה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא עַד שֶׁיְּרֹתֵת.

וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל עֲבוֹדָה בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד", מַגִּיד שֶׁחוֹזֵר לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלַעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵרשׁוֹן. רַבִּי אוֹמֵר, הוֹאִיל וְאָמְרָה תוֹרָה יַעֲבֹד וְאָמְרָה לֹא יַעֲבֹד אִם לָמַדְתָּ שֶׁהוּא עוֹבֵד בִּשְׁלֹשִׁים אֵינוֹ עוֹבֵד בְּחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. יָכוֹל יַעֲבֹד כֻּלּוֹ לְחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד וְשֵׁרֵת"... "וַעֲבָדָה לֹא יַעֲבֹד".

(במדבר ט א) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי. נֶאֱמַר כָּאן "בְּמִדְבַּר סִינַי" וְנֶאֱמַר בָּרִאשׁוֹן (במדבר א, א) "בְּמִדְבַּר סִינָי", מַה מִּדְבַּר סִינָי הָאָמוּר בָּרִאשׁוֹן, בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אַף מִדְבַּר סִינַי הָאָמוּר כָּאן, בְּאֹהֶל מוֹעֵד, מֵאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֶמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹות, מֵאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמַר לוֹ לְמֹשֶׁה הַמִּשְׁכָּן מֵאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמַר לוֹ לִשְׁרֹף אֶת הַפָּרָה, מֵאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֱמַר לוֹ לְהַעֲמִיד אֶת הָאֹהֶל, מֵאֹהֶל מוֹעֵד נֶאֶמְרוּ לוֹ כָּל הַטֻּמְאוֹת וְהַטָּהֳרוֹת. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי. בְּגִנּוּת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהֲרֵי לָהֶם אֲחַד עָשָׂר חֳדָשִׁים שֶׁהָיוּ חוֹנִים לִפְנֵי הַר סִינַי, וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, שֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר הוּא אוֹמֵר (שם) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינָי" וְכָאן הוּא אוֹמֵר בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. אָמַר רַבִּי אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות טז, לה) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה" וְגוֹ' וַעֲדַיִן לֹא אָכְלוּ, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּפָּסוּק, וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיוּ מוֹנִים מֵיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם.

(במדבר ט ב-ג) וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן הֲלָכָה זוֹ נִתְעַלְּמָה מִבְּנֵי בָתֵּירָה, שֶׁפַּעַם אַחַת חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכְחוּ וְלֹא יָדְעוּ אִם הוּא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו. אָמְרוּ כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ אִם פֶּסַח דּוֹרוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו. אָמְרוּ לָהֶם אָדָם אֶחָד יֵשׁ שֶׁעֹלֶה מִבָּבֶל וְהֹלֵל הַבַּבְלִי שְׁמוֹ, שֶׁשִּׁמֵּשׁ שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, וְיוֹדֵעַ אִם פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו. שְׁלָחוּ וְקָרְאוּ לוֹ, אָמְרוּ לֵיהּ כְּלוּם אַתָּה יוֹדֵעַ אִם פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אִם לָאו. אָמַר לָהֶם וְכִי פֶּסַח אֶחָד יֵשׁ לָנוּ בַּשָּׁנָה

שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וַהֲלֹא יוֹתֵר הָרְבֵּה מִמַּאתַיִם פְּסָחִים יֵשׁ לָנוּ בַּשָּׁנָה שֶׁדּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ מְנַיִן לְךָ. אָמַר לָהֶם אֲמַר קְרָא "עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד", מִכְּלָל דְּתָמִיד קָרְבָּה בַּשַּׁבָּת, וְקַל וָחֹמֶר וּמַה תָּמִיד שֶׁאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת פֶּסַח שֶׁעָנוּשׁ כָּרֵת לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְּתָמִיד שֶׁכֵּן תָּדִיר וְשֶׁכֵּן כָּלִיל. אָמַר לָהֶם נֶאֱמַר "בְּמוֹעֲדוֹ" בְּפֶסַח וְנֶאֱמַר (במדבר כח, ב) "בְּמוֹעֲדוֹ" בְּתָמִיד, מַה תָּמִיד דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אַף פֶּסַח דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. מַיִם הוֹשִׁיבוּהוּ בָּרֹאשׁ וּמִנּוּהוּ נָשִׂיא עֲלֵיהֶם, וְהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּהִלְכוֹת פֶּסַח כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. הִתְחִיל לְקַנְתְּרָן בִּדְבָרִים מִי גָּרַם לָכֶם שֶׁאֲעֶלֶה מִבָּבֶל וְאֶהְיֶה נָשִׂיא עֲלֵיכֶם, עֲצָלוּת שֶׁהָיְתָה בָּכֶם שֶׁלֹּא שִׁמַּשְׁתֶּם שְׁנֵי גְדוֹלֵי הַדּוֹר שְׁמַעְיָה וַאֲבְטַלְיוֹן. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי, שָׂכַח וְלֹא הֵבִיא סַכִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מַהוּ. אָמַר לָהֶם הֲלָכָה זוֹ שָׁמַעְתִּי וְשָׁכַחְתִּי, אֶלָּא הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אִם אֵין נְבִיאִים הֵן בְּנֵי נְבִיאִים הֵן. לְמָחָר מִי שֶׁפִּסְחוֹ טָלֶה תּוֹלֵחַ לוֹ בְּצַמְרוֹ, מִי שֶׁפִּסְחוֹ גְּדִי תּוֹלֵחַ לוֹ בֵּין קַרְנָיו. רָאָה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר [הֲלָכָה], אָמַר כָּךְ מְקֻבָּלַנִי מִפִּי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן. אַשְׁכְּחַן תָּמִיד דְּדָחוּ וּפֶסַח דְּדָחוּ שַׁבָּת, דְּדָחוּ טֻמְאָה מִנָּלָן. אָמְרֵי, כִּי הֵיכִי דְּיָלִיף פֶּסַח מִתָּמִיד לְעִנְיַן שַׁבָּת יָלִיף נַמֵּי תָּמִיד מִפֶּסַח לְעִנְיַן טֻמְאָה. וּפֶסַח גּוּפֵיהּ, מִנָּלָן. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן] אָמַר קְרָא אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ, אִישׁ נִדָּחָה לְפֶסַח שֵׁנִי וְאֵין צִבּוּר נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי אֶלָּא עוֹשִׂין בְּטֻמְאָה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, אֵימָא אִישׁ נִדָּחָה לְפֶסַח שֵׁנִי, צִבּוּר לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָא לֹא בְּפֶסַח רִאשׁוֹן וְלֹא בְּפֶסַח שֵׁנִי. אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא, לָנֶפֶשׁ לָמָּה לִי. וְכִי תֵּימָא נֶפֶשׁ הוּא דִּנְדָּחָה לְפֶסַח שֵׁנִי אֲבָל שְׁאָר טְמֵאִים לֹא. וְהָתַנְיָא יָכוֹל לֹא יְהוּ עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא טְמֵא נֶפֶשׁ וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, זָבִין וּמְצָרְעִין וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא". לָנֶפֶשׁ דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר אִישׁ נִדָּחָה לְפֶסַח שֵׁנִי וְאֵין צִבּוּר נִדְחִין אֶלָּא עוֹשִׂין בְּטֻמְאָה, וְצִבּוּר נַמֵּי דְּעָבִיד בְּטֻמְאָה, בְּטֻמְאַת נֶפֶשׁ, אֲבָל בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת לֹא.

וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות יב, ו) "וְשָׁחֲטוּ אוֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שם לא, יד) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" בִּשְׁאָר כָּל מְלָאכוֹת חוּץ מִשְּׁחִיטַת הַפֶּסַח, אוֹ אַף בִּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְשָׁחֲטוּ אוֹתוֹ" בִּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים חוּץ מִן הַשַּׁבָּת, אוֹ אַף בַּשַּׁבָּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ" דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. נָם לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן מִמַּשְׁמָע כָּזֶה עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ נָם לוֹ רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי" אִם לְלַמֵּד עַל הַתָּמִיד שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם, ט) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמוֹעֲדוֹ", אֶלָּא מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה נֶאֱמַר כָּאן "בְּמוֹעֲדוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּמוֹעֲדוֹ" מַה בְּמוֹעֲדוֹ הָאָמוּר לְהַלָּן

דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אַף בְּמוֹעָדוֹ הָאֲמוּר כָּאן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה וְגוֹ' בְּמוֹעֲדוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְיַעֲשׂוּ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמוֹעֲדוֹ". אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל פֶּסַח רִאשׁוֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת כָּךְ דּוֹחֶה אֶת הַטֻּמְאָה. הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בְּדִין, וּמַה פָּרָה שֶׁאֵין דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת דּוֹחָה אֶת הַטֻּמְאָה. הֲרֵי פֶּסַח שֶׁנִּי יוֹכִיחַ, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵין דּוֹחֶה אֶת הַטֻּמְאָה, וְהוּא יוֹכִיחַ לְפֶסַח רִאשׁוֹן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵין דּוֹחֶה אֶת הַטֻּמְאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמוֹעֲדוֹ", בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל פֶּסַח רִאשׁוֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת כָּךְ דּוֹחֶה אֶת הַטֻּמְאָה. יָכוֹל אַף שְׁלָמִים הַבָּאִים עִמּוֹ יְהוּ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתוֹ", אֹתוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה וְאֵין שְׁלָמִים הַבָּאִים עִמּוֹ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה. אֵימָתַי מֵבִיא עִמּוֹ חֲגִיגָה. בְּזְמַן שֶׁהוּא בָא בְּחֹל וּבְמֵעֶט. חֲגִיגָה הָיְתָה בָאָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן. יָכוֹל אֵין לִי שֶׁהוּא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אֶלָּא בִּשְׁחִיטָתוֹ. אָמַרְתָּ וַיַּעֲשׂוּ, וְרַבָּה קִבּוּל דָּמוֹ וּזְרִיקָתוֹ וּמִחוּי קְרָבָיו וְהַקְטֵר חֲלָבָיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹסִיף אַרְבָּעָה דְּבָרִים, חֲתִיכַת יַבֶּלְתּוֹ, וְנוֹתֵן מַשְׁכּוֹן וְלוֹקֵחַ, הַרְכָּבָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת, וַהֲבָאָתוֹ לְחוּץ לַתְּחוּם, שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הֲבָאָתוֹ מְחוּץ לַתְּחוּם אֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר דּוֹחֶה הוּא מִקַּל וָחֹמֶר, אִם הִתִּרְתָּ שְׁחִיטָה, שֶׁהִיא מִשּׁוּם מְלָאכָה, לֹא נַתִּיר הֲבָאָה, שֶׁהִיא מִשּׁוּם שְׁבוּת. (לֹא כָל שֶׁכֵּן) אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֲרֵי שְׁחִיטָה שֶׁהִיא בְּמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ בִּגְבוּלִין תּוֹכִיחַ, שֶׁהִתִּיר בָּהּ מִשּׁוּם מְלָאכָה וְאָסַר בָּהּ מִשּׁוּם שְׁבוּת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַה זֶּה, יְהוֹשֻׁעַ, אֵין דָּנִין רְשׁוּת מחוֹבָה וְלֹא חוֹבָה מֵרְשׁוּת, וְלֹא רְשׁוּת מֵרְשׁוּת לִגְזֵרָה שָׁוָה, וְחוֹבָה מֵחוֹבָה לִגְזֵרָה שָׁוָה. נִסְתַּלֵּק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקִפַּח רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לֵיהּ הֲרֵי מִי שֶׁהִזָּה הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה וְאֵרַע יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת בְּעֶרֶב פֶּסַח אוֹמֵר אַתָּה לוֹ שֶׁיֵּזֶה שֶׁיֹּאכַל אֶת הַפֶּסַח. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא עִיקַּר דִּינִי, אִם הִתַּרְתָּ שְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִשּׁוּם מְלָאכָה לֹא נַתִּיר הַזָּאָה שֶׁהִיא מִשּׁוּם שְׁבוּת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא אַתָּה כּוֹפֵר בִּי וְאֲנִי כּוֹפֵר בְּךָ, אִם אָסַרְתָּ הַזָּאָה שֶׁהִיא מִשּׁוּם שְׁבוּת לֹא נָאֲסֹר שְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִשּׁוּם מְלָאכָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲקִיבָא, אֵין אַתָּה יָכוֹל לְכְפֹּר בִּי לְעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה בְּמוֹעֲדוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת בְּמוֹעֲדוֹ דּוֹחֶה אֶת הַטֻּמְאָה. אָמַר לֵיהּ הָבֵא לִי מוֹעֵד לְאֵלּוּ כְּמוֹעֲדוֹ לִשְׁחִיטָה.

בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם. בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת הוּא אוֹמֵר בֵּין הָעַרְבַּיִם, יָכוֹל בְּעַרְבוֹ שֶׁל עֶרֶב וּבְעַרְבוֹ שֶׁל שַׁחַר וּבַחֲצוֹת הַיּוֹם כָּאן הִיא שְׁחִיטַת הַפֶּסַח. תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּין הָעַרְבַּיִם", בָּא לְחַלֵּק, בֵּין הָעַרְבַּיִם שְׁנַיִם. אִי בָּעֶרֶב, מִשֶּׁחָשְׁכָה. אָמַר הַכָּתוּב הַשְׁלִישִׁי בֵּין הָעַרְבַּיִם. אִי בֵּין הָעַרְבַּיִם, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אָמַרְתָּ בָּרְבִיעִי בֵּין הָעַרְבַּיִם, בָּא

לְחַלֵּק בֵּין חֲצוֹת הַיּוֹם וּבֵין לַיְלָה בֵּין שְׁמֹנֶה שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה. כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה הָיָה תָּמִיד נִשְׁחַט בִּשְׁמוֹנֶה וּמֶחֱצָה וְקָרֵב בְּתֵשַׁע וּמֶחֱצָה, עַרְבֵי פְּסָחִים הָיָה נִשְׁחָט בְּשֶׁבַע וּמֶחֱצָה וְקָרֵב בִּשְׁמוֹנֶה וּמֶחֱצָה, וְהַפֶּסַח אַחֲרָיו. בִּזְמַן שֶׁחָל עֶרֶב פֶּסַח לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כְּסִדּוּרוֹ בָּעֶרֶב שַׁבָּת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּסִדּוּרוֹ בְּחֹל. חֻקַּת, (בְּ)חֻקֹּתַ"י", חֻקֹּתָ"יו", "כְּכָל" חֻקֹּתָיו. מִשְׁפָּט (בְּ)מִשְׁפַּט"י", מִשְׁפָּטָ"יו", "כְּכָל" מִשְׁפָּטָיו. לִתֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת מַה שֶּׁלְּמֵד בְּפֶסַח מִצְרַיִם (שמות יב, ה) "שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה", אַף שֶׁל דּוֹרוֹת כֵּן. מַה לְּמֵד בְּפֶסַח מִצְרַיִם, (שם) "מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים", אַף שֶׁל דּוֹרוֹת כֵּן. כְּכָל חֻקֹּתָיו. אֵלּוּ מִצְוֹות שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה. וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו אֵלּוּ מִצְוֹות שֶׁעַל גּוּפוֹ, לִשְׁבָעָה וּלְמַצָּה וּלְבָעוּר חָמֵץ.

(במדבר ט ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח". אָמַר לָהֶם שִׁמְרוּ אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, נִמְצְאוּ מוֹעֲדוֹת כְּתִקּוּנָן.

דָּבָר אַחֵר מְלַמֵּד שֶׁשָּׁמַע פָּרָשָׁה זוֹ מִסִּינַי וֶאֱמָרָהּ לָהֶם וְחָזַר וּשְׁנָאָהּ לָהֶם בְּשִׁעַת הַמַּעֲשֶׂה. דָּבָר אַחֵר אָמַר לָהֶם הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח, הִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, הִלְכוֹת חַג בֶּחָג. מִכָּאן אָמְרוּ מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת שׁוֹאֲלִין בָּעִנְיָן וְדוֹרְשִׁין בָּעִנְיָן.

(במדבר ט ה-ו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן וְגוֹ'. בִּגְנוּת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁלֹּא עָשׂוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ה, כב) "הֲזְבָחִים וּמִנְחָה הִגַּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מְקֻרִיבִין, וּמִי הָיָה מַקְרִיב, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר "יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ", וְאוֹמֵר (שמות לב, כו) "וַיֵּאָסֵּף מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה" וְגוֹ'. יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ אֱלִילִים וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבְדוּ אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ט) "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ", וְאוֹמֵר "כִּי מָ(וֹ)לִים הָיוּ כָּל הָעָם" וְגוֹ'. יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מָלִין, וּמִי הָיָה מָל, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים שם) "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ". כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לָהֶן כֵּן עָשׂוּ. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הָיוּ מַקְרִיבִין, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (עמוס ה, כב) "הֲזְבָחִים וּמִנְחָה" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ מַקְרִיבִין, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ מַקְרִיבִין, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ" וְגוֹ' כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'. הָא מַה הַדָּבָר מְלַמֵּד. שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מַקְרִיב מִשֶּׁלּוֹ כָּל קָרְבָּנוֹת צִבּוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל סְמוּכִין לוֹ. שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קֹדֶם הַפֶּסַח שִׁלְשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּפֶסַח רִאשׁוֹן וּמַזְהִיר עַל פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ", וּכְתִיב "וַיְהִי אֲנָשִׁים" וְגוֹ'. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמַזְהִיר עַל הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק א) "וַיְדַבֵּר

ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח". כְּתִיב הָכָא "בְּמִדְבַּר סִינַי" וּכְתִיב הָתָם (במדבר א, א) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". אָתְיָא מִדְּבָר מִדְּבָר, מַה לְּהַלָּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַף כָּאן רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִכְתּוּב בְּרֵישָׁא דְּחֹדֶשׁ רִאשׁוֹן וְהָדָר נִכְתּוּב דְּחֹדֶשׁ שֵׁנִי. [אֲמַר רַב מְנַשְׁיָא בַּר תַּחְלִיפָא], זֹאת אוֹמֶרֶת אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא בִּתְרֵי עִנְיָנֵי אֲבָל בְּחַד עִנְיָנָא מַאי דְּמֻקְדָּם מֻקְדָּם וּמַאי דְּמְאֻחָר מְאֻחָר, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט וְדִלְמָא פְּרָט וּכְלָל הוּא (אֲבָל בִּתְרֵי עִנְיָנֵי אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר) וְכוּ', וַאֲפִלּוּ לְמָאן דַּאֲמַר כְּלָל וּפְרָט הַמְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה דָּנִין בִּכְלָל וּפְרָט הָנֵי מִלֵּי בְּחַד עִנְיָנָא אֲבָל בִּתְרֵי עִנְיָנֵי אֵין דָּנִין.

רמז תשכא

שְׁלוּחֵי מִצְוָה פְּטוּרִין מִן הַסַּכָּה. מָנָא הָנֵי מִלֵּי. דְּתָנוּ רַבָּנָן (וּבְלֶכְתְּךָ בַּדָּרֶךְ) ["בְּשָׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ"] פָּרָט לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה וְכוּ'. הָא מֵהָכָא נָפְקָא, הָא מֵהָתָם נָפְקָא, דְּתָנְיָא וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר אִם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ כְּבָר הָיוּ יְכוֹלִין לִטָּהֵר, [אִם מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ הָיוּ יְכוֹלִין לִטָּהֵר], אֶלָּא מִי הָיוּ, טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה הָיוּ, וְחָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא", בַּיּוֹם הַהוּא אֵין יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הָא לְמָחָר יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת. צְרִיכָא דְּאִי אִשְׁמְעִינַן הָתָם, מִשּׁוּם דְּלָא מָטָא זְמַן חִיּוּבָא דְּפֶסַח, אֲבָל הָכָא דְּמָטָא זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי אִשְׁמְעִינַן הָכָא, מִשּׁוּם דְּלֵיכָא כָּרֵת, אֲבָל הָתָם דְּאִיכָּא כָּרֵת אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא. שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִטְמְאוּ. אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת, מְתַקְּנִין הָיוּ עַצְמָן לֶעָתִיד לָבוֹא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יְכוֹלִין הָיוּ לַעֲשׂוֹתוֹ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שְׁלִישִׁי לְהַזָּיָתָן.

וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן. אִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אַהֲרֹן הָיָה יוֹדֵעַ, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִין וּבָאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵיהֶן. (במדבר ט ז-ח) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֲלֵיהוּ. מַגִּיד שֶׁהָיוּ בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים וַחֲרֵדִים עַל הַמִּצְוֹת. רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֲלֵיהוּ, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הָהֵמָּה", אֶלָּא מַגִּיד שֶׁאֵין נִשְׁאָלִין אֶלָּא לְבַעַל הַמַּעֲשֶׂה. לָמָּה נִגְרַע לְבִלְתִּי הַקְרֵיב וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם אֵין קְדֵשִׁים קְרֵבִין בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לוֹ אִם כֵּן יִזֶּרֶק הַדָּם עָלֵינוּ וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל לְטָהוֹרִים, וְהַדִּין נוֹתֵן וּמָה חַטָּאת, שֶׁהִיא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים,

דָּמָה נִזְרָק עַל הַטְּמֵאִים וּבְשָׂרוֹ נֶאֱכָל לִטְהוֹרִין, פֶּסַח, שֶׁהוּא קָדָשִׁים קַלִּים, דִּין הוּא שֶׁיִּזֵּרֵק הַדָּם עַל הַטְּמֵאִים וְהַבָּשָׂר נֶאֱכַל לִטְהוֹרִים. אָמַר לָהֶם אֵין קָדָשִׁים קְרֵבִין בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לֵיהּ אִם קָדָשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת יְהוּ קְרֵבִין, קָדָשִׁים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת לֹא יְהוּ קְרֵבִין. אָמַר לָהֶם לֹא שָׁמַעְתִּי, עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצִוָּה ה' לָכֶם, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר אֶשְׁמַע דָּבָר מִפִּי רַבִּי. אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ הוּא מֻבְטָח שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ. אָמַר רַבִּי חִדְקָא שִׁמְעוֹן הַשִּׁקְמוֹנִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאוֹמֵר יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁאֵין טְמֵאִין אוֹכְלִין אֶת הַפֶּסַח. עַל מָה נֶחְלְקוּ, אִם נִזְרֹק הַדָּם עֲלֵיהֶן אִם לָאו. רְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת טְמֵאִים שֶׁתֵּאָמֵר עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל יְדֵיהֶן, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב. וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים. בַּעֲלֵי שֵׁמוֹת הָיוּ. הָהֵמָּה אֲלֵיהוּ. הֵם מֵעַצְמָן דִּבְּרוּ, לֹא הֻצְרְכוּ לִשְׁלֹחַ שָׁלִיחַ. אֲנַחְנוּ. יְחִידִים, אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם. אֵין בְּתוֹכֵנוּ לֹא זָבִין וְלֹא מְצֹרָעִין. בְּמֹעֲדוֹ. אֶת שֶׁהוּא בְּמוֹעֲדוֹ בְּהִכָּרֵת, וְאֵין שֵׁנִי בְּהִכָּרֵת. דָּבָר אַחֵר "בְּמֹעֲדוֹ". מִשֶּׁעָבַר זְמַנּוֹ אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת. בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא שֶׁיִּהְיוּ כְּמְנֻדִּין. בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אֶלָּא שֶׁיִּזֵּרֵק עָלֵינוּ הַדָּם. עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה. כְּדַאי אַתֶּם שֶׁיִּדָּבֵר עִמָּכֶם. דִּבֶּר אַחֵר כְּדַאי אַתֶּם שֶׁיִּדָּבֵר עִמִּי עַל יְדֶכֶם.

(במדבר ט ט-יג) אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא. זֶה דָּבָר שֶׁשָּׁאַל. אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה. זֶה דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁאַל. כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא מֵת, שְׁאָר טְמֵאִים מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה" הֲרֵי אַתָּה דָן בִּנְיַן אָב מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, לֹא רְאִי טָמֵא מֵת כִּרְאִי דֶּרֶךְ רְחוֹקָה וְלֹא רְאִי דֶּרֶךְ רְחוֹקָה כִּרְאִי טָמֵא מֵת, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי, כָּךְ כָּל שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ רְחוֹקָה, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים כָּל שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחוּץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר "טְמֵא מֵת" וְנֶאֱמַר "דֶּרֶךְ רְחוֹקָה", מַה טְמֵא מֵת רָצָה לַעֲשׂוֹת וְאֵין יָכוֹל, אַף דֶּרֶךְ רְחוֹקָה רָצָה לַעֲשׂוֹת וְאֵין יָכוֹל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נֶאֱמַר רְחוּק מָקוֹם בְּמַעֲשֵׂר וְנֶאֱמַר רְחוּק מָקוֹם בְּפֶסַח, מָה רְחוּק מָקוֹם הָאָמוּר בְּמַעֲשֵׂר חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ, אַף רְחוּק מָקוֹם הָאָמוּר בְּפֶסַח חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ, אֵיזֶהוּ מָקוֹם אֲכִילָתוֹ, מִפֶּתַח יְרוּשָׁלַיִם וְלִפְנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ נֶאֱמַר רְחוּק מָקוֹם בְּמַעֲשֵׂר וְנֶאֱמַר רְחוּק מָקוֹם בְּפֶסַח, מָה רְחוּק הָאָמוּר בְּמַעֲשֵׂר חוּץ לִמְקוֹם הֻכְשַׁרוֹ, אַף רְחוּק מָקוֹם הָאָמוּר בְּפֶסַח חוּץ לִמְקוֹם הֻכְשַׁרוֹ, וְאֵיזֶהוּ מְקוֹם הֻכְשַׁרוֹ, מִפֶּתַח הָעֲזָרָה וְלִפְנִים.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים פֶּסַח שֵׁנִי, וְאֵין הַגֵּרִים עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי. אִישׁ. אִישׁ עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי, וְאֵין קָטָן עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אִישׁ עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי, וְאֵין צִבּוּר עוֹשִׂים פֶּסַח שֵׁנִי. אִישׁ. לְרַבּוֹת אֶת כָּל שֶׁלֹּא נִזְרַק עֲלֵיהֶם אֶת הַדָּם שֶׁיְּהוּ עוֹשִׂים פֶּסַח

שֵׁנִי. כִּי יִהְיֶה טָמֵא וְעָשָׂה פֶּסַח. יָכוֹל כָּל הַטְּמֵאִים יְהוּ עוֹשִׂים פֶּסַח, הֲרֵי מִי שֶׁהָיָה הַזָּאָה אַחַת וְזָב שֶׁרָאָה רְאִיָּה אַחַת וְהַקָּטָן וְהַחוֹלֶה וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים וּטְבוּל יוֹם וְהָאוֹנֵן וְהַמְפֻקָּחַ אֶת הַגַּל וְכֹל מִי שֶׁהִבְטִיחוּהוּ לְהוֹצִיאוֹ מִן בֵּית הָאֲסוּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ", טָמֵא מֵת עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי וְאֵין כָּל אֵלּוּ עוֹשִׂים פֶּסַח שֵׁנִי. אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם. יָכוֹל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, מִנַּיִן אַף לְדוֹרוֹת. אָמְרָתָ לְדוֹרֹתֵיכֶם, אַף לְדוֹרוֹת. וְעָשָׂה פֶּסַח לַה'. אֶת הַיְחִידִים. וְעָשָׂה. בַּעֲשֵׂה.

מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן, יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. שָׁגַג אוֹ נֶאֱנַס וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן, יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה". שֶׁאִלּוּ פְּטוּרִים מֵהַכָּרֵת וְאִלּוּ חַיָּבִין בְּכָרֵת. וְאֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ רְחוֹקָה וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן אִלּוּ שְׁעוֹשִׂים אֶת הַשֵּׁנִי, הַזָּבִין וְהַזָּבוֹת, הַמְצֹרָעִין וְהַמְצֹרָעוֹת, בּוֹעֲלֵי נִדּוֹת וְהַיּוֹלְדוֹת וְהַשּׁוֹגְגִין וְהָאֲנוּסִין וְהַמְּזִידִין וְטָמֵא וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "טָמֵא". [לָמָּה נֶאֱמַר], דְּאִי בָּעֵי לְמֶעְבַּד בָּרִאשׁוֹן לָא שָׁבְקִינַן לֵיהּ. אֶלָּא לְמָה נֶאֱמַר "בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה". לְפָטְרוֹ מִן הַכָּרֵת. וְאִשָּׁה בְּשֵׁנִי מִי מִיחַיְּבָה, וְהָתַנְיָא יָכוֹל לֹא יְהוּ עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא טָמֵא מֵת וְשֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, זָבִין וּמְצֹרָעִין וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ". לֹא קְשִׁיָא, הָא רַבִּי יוֹסֵי הָא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. תָּנוּ רַבָּנָן חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב כָּרֵת עַל הַשֵּׁנִי [דִּבְרֵי רַבִּי]. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא אִם כֵּן לֹא עָשָׂה אֶת הַשֵּׁנִי. וְאָזְדוּ לְטַעֲמַיְהוּ, דְּתַנְיָא גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְסָחִים וְכֵן קָטָן שֶׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי [דִּבְרֵי רַבִּי]. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כָּל שֶׁזְּקוּק לָרִאשׁוֹן זָקוּק לַשֵּׁנִי, וְכָל שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לָרִאשׁוֹן אֵינוֹ זָקוּק לַשֵּׁנִי. בְּמַאי קָמִיפְלְגֵי רַבִּי סָבַר, שֵׁנִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, וְרַבִּי נָתָן סָבַר שֵׁנִי תַּשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן הוּא, [תְּקוּנֵי לָרִאשׁוֹן לָא מְתַקְּנִין לֵיהּ]. וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא סָבַר שֵׁנִי תַּקָּנָתָא דְּרִאשׁוֹן הוּא. וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. רַבִּי סָבַר וְחָדַל לַעֲשׂוֹת וְנִכְרְתָה, דְּלֹא עֲבַד בָּרִאשׁוֹן, אִי נַמִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ, בַּשֵּׁנִי, חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא, כָּרֵת הוּא, קָסָבַר מְגַדֵּף הַיְנוּ מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם וּכְתִיב בֵּיהּ בִּמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם (ויקרא כד, טו) "וְנָשָׂא חֶטְאוֹ" וְגָמַר הַאי חֶטְאוֹ דְּהָכָא מ"חֶטְאוֹ" דְּהָתָם, [מַה לְהַלָּן כָּרֵת אַף כָּאן כָּרֵת], וְרַבִּי נָתָן (מַה לְהַלָּן) [סָבַר], לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ, בָּרִאשׁוֹן. הַאי חֶטְאוֹ מַאי עְבִיד לֵיהּ. קָסָבַר מְגַדֵּף לָאו הַיְנוּ מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם וְגָמַר הַאי "חֶטְאוֹ" דְּהָתָם מֵחֶטְאוֹ דְּהָכָא, מַה הָכָא כָּרֵת אַף הָתָם כָּרֵת. וְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא סָבַר וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה, אִם קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ בְּשֵׁנִי. וְהַאי חֶטְאוֹ יִשָּׂא מַאי עְבִיד לֵיהּ. כִּדְאָמְרָן. הֵילְכָךְ הַזִּיד בָּזֶה וּבָזֶה דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב. שָׁגַג בָּזֶה וּבָזֶה דִּבְרֵי הַכֹּל

פָּטוּר. הֲזִיד בָּרִאשׁוֹן וְשָׁגַג בַּשֵּׁנִי, לְרַבִּי וְרַבִּי נָתָן חַיָּב, לְרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא פָּטוּר. שָׁגַג בָּרִאשׁוֹן וְהֵזִיד בַּשֵּׁנִי, לְרַבִּי חַיָּב, לְרַבִּי נָתָן וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַבְיָא פָּטוּר. בָּעֵי רַב יוֹסֵף כֹּהֵן הַמַּרְצָה בְּתָמִיד הֲֵתָרָה לוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם אוֹ לָא. אָמַר רָבָא גְּמַר "מוֹעֲדוֹ" מֹעֲדוֹ מִפֶּסַח. וְטֻמְאַת הַתְּהוֹם גּוּפָהּ הֵיכָא כְּתִיבָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר קְרָא (במדבר ו, ט) "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו", בְּמַחֲוֶרֶת עָלָיו. אַשְׁכְּחָן נָזִיר, עוֹשֶׂה פֶּסַח מִנַּלָּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר קְרָא כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם, בְּמַחֲוֶרֶת לָכֶם. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, [כְּדֶרֶךְ], מַה דֶּרֶךְ בְּגָלוּי אַף טֻמְאָה בְּגָלוּי. טֻמְאַת הַתְּהוֹם גְּמָרָא גְּמִירִי לָהּ, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. אֵיזֶהוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם. כָּל שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ אָדָם בְּסוֹף הָעוֹלָם, הִכִּיר בָּהּ אָדָם בְּסוֹף הָעוֹלָם אֵין זֶה טֻמְאַת הַתְּהוֹם. הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֲצָה טְהוֹרִים וּמֻחֲצָה טְמֵאִים רַב אָמַר מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה כְּרֵב, וּטְהוֹרִים עוֹשִׂין פֶּסַח רִאשׁוֹן וּטְמֵאִים עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי. וְרַב כַּהֲנָא אָמַר מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה אֵינוֹ כְּרֵב, הַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן וְהַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן. מַאי טַעֲמָא דְּרַב. דִּכְתִיב "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא", אִישׁ נִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, וְאֵין רוֹב צִבּוּר נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי אֶלָּא עִבְדֵי בְּטֻמְאָה.

רמז תשכב

אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם. נָקוּד עַל ה"א, שֶׁאֻפְּלוּ הָיָה בְּדֶרֶךְ קְרוֹבָה "וְהוּא טָמֵא" לֹא הָיָה עוֹשֶׂה עִמָּהֶן אֶת הַפֶּסַח. כַּיּוֹצֵא בוֹ "יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ", שֶׁלֹּא אָמְרָה לוֹ אֶלָּא עַל הָגָר בִּלְבַד וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל הַמִּטְיַלִּין אִיבָּה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שם יח, ט) "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ", שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין הֵיכָן הִיא. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שם יט, לג) "וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ", נָקוּד עַל וי"ו לוֹמַר בְּשָׁכְבָהּ לֹא יָדַע אֲבָל בְּקוּמָהּ יָדַע. כַּיּוֹצֵא בוֹ (שם לג, ד) "וַיִּשָּׁקֵהוּ", שֶׁלֹּא נָשַׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב, אֶלָּא נֶהְפְּכוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ "וַיִּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת צֹאן", נָקוּד עַל "אֶת", שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָם. כַּיּוֹצֵא בוֹ (במדבר ג, לט) "כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן", נָקוּד עַל "אַהֲרֹן", שֶׁלֹּא הָיָה אַהֲרֹן מִן הַמִּנְיָן. כַּיּוֹצֵא בוֹ "וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח אֲשֶׁר", נָקוּד עַל "אֲשֶׁר", שֶׁאַף מִלְּהַלָּן הָיָה כֵּן. כַּיּוֹצֵא בוֹ (במדבר כט, טו) "וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן", [נָקוּד עַל "עִשָּׂרוֹן" רִאשׁוֹן], עַל שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּלְבָד. כַּיּוֹצֵא בוֹ (דברים כט, כח) "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם", נָקוּד עָלָיו, אָמַר לָהֶם עֲשִׂיתֶם, הַגְּלוּיִים אַף אֲנִי אוֹדִיעַ אֶתְכֶם הַנִּסְתָּרִים. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, נָקוּד עַל ה"א, שֶׁאֻפְּלוּ הָיָה בְּדֶרֶךְ קְרוֹבָה וְהוּא טָמֵא לֹא הָיָה עוֹשֶׂה עִמָּהֶן אֶת הַפֶּסַח. אוֹ לְדוֹרוֹתֵיכֶם שֶׁיִּנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. הוֹסִיף

כָּאן הַכָּתוּב שְׁתֵּי מִצְוֹות חוץ מִמִּצְוָה הָאֲמוּרָה בּוֹ וְאֵיזוֹ זוֹ וְעָצֶם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יִשְׁבְּרוּ] בּוֹ. כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח. בַּמִּצְוות שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּמִּצְוות שֶׁעַל גּוּפוֹ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כְּכָל חֻקֹּתַי וּכְכָל מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ" הֲרֵי מִצְוות שֶׁעַל גּוּפוֹ אֲמוּרוֹת, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ", בְּמִצְוות שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אַף לִשְׁבָעָה וּלְמַצָּה וּלְבַעוּר חָמֵץ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָצֶם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יִשְׁבְּרוּ] בּוֹ", עֶצֶם הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל, מָה עֶצֶם בַּמִּצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ בַּמִּצְוות שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אִסִּי בֶּן (יְהוּדָה) [עֲקַבְיָא] אוֹמֵר חֻקָּה הָאֲמוּרָה בְּפֶסַח אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפוֹ. וְעֶצֶם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יִשְׁבְּרוּ] בּוֹ, וְעַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ (כָּתוּב בְּפֶסַח מִצְרַיִם). רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כ) "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ מַצּוֹת" מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מוֹשָׁבוֹת אַתָּה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתְךָ וְאִי אַתָּה יוֹצֵא חוֹבָתְךָ בְּבִכּוּרִים. וְאוֹמֵר (דברים טז, ח) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת כָּל שִׁשָּׁה, וְאִי אַתָּה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתְךָ בְּחַלּוֹת תּוֹדָה וּבִרְקִיקֵי נְזִיר מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד. (תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ' מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מוֹשָׁבוֹת" וְכוּ') רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מָה אִם שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּדָבָר קָצָר מִשְּׁנֵיהֶן, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפֶסַח שֵׁנִי "עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ" שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאָמְרוֹ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ" וַהֲלֹא בְּכְלַל חֻקַּת הַפֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר, אֶלָּא הִקִּישׁ מַצָּה לְמָרוֹר, מָה מָרוֹר אֵינוֹ בִּכּוּרִים אַף מַצָּה אֵינָהּ בִּכּוּרִים, מַה מָרוֹר נֶאֱכָל כָּל שִׁשָּׁה אַף מַצָּה נֶאֱכֶלֶת כָּל שִׁשָּׁה וְאֵין אַתָּה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתְךָ בְּחַלּוֹת תּוֹדָה וּבִרְקִיקֵי נְזִיר שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם אֶחָד. (שמות יב, מו) "לֹא תֹשְׁבְּרוּ בוֹ", פֶּרֶט לְטָמֵא וּפֶרֶט לְיוֹצֵא וְנוֹתָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר "בוֹ", לְמַעֵט שְׁאָר כָּל הַפּוֹסְלִין. כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ. כָּל שֶׁלִּמֵּד בַּגָּדוֹל לִמֵּד בַּקָּטָן.

רמז תשכג

וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּהְיוּ אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם", הַיָּחִיד עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי, וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וְהָאִישׁ", הַיָּחִיד עוֹשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי. וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. אֵין וְחָדַל אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשָׂה, שֶׁעָרוּ חֲכָמִים כָּל שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח מִן הַמּוּדִיעִים וְלִפְנִים וְכֵן לְכָל מִדּוֹתָיו. וְנִכְרְתָה. אֵין וְנִכְרְתָה אֶלָּא הַפְסָקָה. הַנֶּפֶשׁ הַהִיא. מִזִּידָה דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא מַעֲמֵיהּ. וְעַמָּהּ בְּשָׁלוֹם. כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ. עַל פֶּסַח רִאשׁוֹן הַכָּתוּב עָנַשׁ כָּרֵת. אוֹ לֹא עָנַשׁ אֶלָּא עַל פֶּסַח שֵׁנִי. אָמַרְתָּ, אֵיזֶהוּ מוֹעֲדוֹ, זֶה רִאשׁוֹן. דָּבָר אַחֵר "כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמוֹעֲדוֹ".

בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל פֶּסַח שֵׁנִי שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. אוֹ יִדְחֶה אֶת הַטֻּמְאָה. אָמַרְתָּ, כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה. חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אִשָּׁה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, לְהָבִיא אֶת הָאִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא, לְהוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה.

וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה. הֵיכָן הָיָה. בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֶת שֶׁהוּא בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם חַיָּב בְּהַכָּרַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כָּל שֶׁהוּא מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחוּץ פָּטוּר מִן הַכָּרַת. וְחָדַל לַעֲשׂוֹת. פֹּרֶט לְשֶׁנִּטְמָא קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח. יָכוֹל שֶׁהוּא חַיָּב. אָמַרְתָּ וְחָדַל לֹא מִמַּה שֶׁחָדַל זֶה [וְהָיָה] לְרַבּוֹת שֶׁהָיָה שָׁם וְנִטְמָא, יָצָא לַשּׁוּק וְנִטְמָא, הָלַךְ לוֹ לְבֵיתוֹ טָהוֹר וְנִטְמָא. וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ לֹא הַצִּבּוּר. הַהִיא. כְּשֶׁהִיא יְחִידִית. הַהִיא. לֹא אֲנוּסָה, לֹא שׁוֹגֶגֶת וְלֹא מֻטְעֵי[ת]. לְפִי שֶׁרִבִּינוּ הָיָה שָׁם וְנִטְמָא יָצָא לַשּׁוּק וְנִטְמָא, הָלַךְ לוֹ לְבֵיתוֹ טָהוֹר וְנִטְמָא לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ בְּכָרַת, יָכוֹל שֶׁאֵינוֹ בִּנְשִׁיאַת עָוֹן. אָמַר חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא. אֲמַר עוּלָּא אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה. כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכָּנֵס בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק עַל טְמֵא שֶׁרֶץ, דֶּרֶךְ רְחוֹקָה לְטָהוֹר וְאֵין דֶּרֶךְ רְחוֹקָה לְטָמֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכָּנֵס בִּשְׁעַת אֲכִילָה. וְאַף עַל גַּב דְּטָמֵא שֶׁרֶץ יָכוֹל לִכָּנֵס בִּשְׁעַת אֲכִילָה וְאֵין שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ. טְמֵא שֶׁרֶץ רַחֲמָנָא דְּחֵיהּ, דִּכְתִיב "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ", מִי לֹא עַסְקִינַן שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הַפֶּסַח דּוּמְיָא דְּשֶׁרֶץ וַאֲפִלּוּ הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא לִדְחֵי. תְּנוּ רַבָּנָן הָיָה עוֹמֵד חוּץ לְמוֹדִיעִים וְיָכוֹל לִכָּנֵס בְּסוּסִים וּבְפָרְדִים יָכוֹל יְהֵא חַיָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה", וְהֲרֵי הָיָה בְּדַרְכּוֹ. הָיָה עוֹמֵד לִפְנִים מִן הַמּוֹדִיעִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לִכָּנֵס מִפְּנֵי גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת הַמְעַכְּבוֹת אוֹתוֹ יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה" וַהֲרֵי לֹא הָיָה בְּדַרְכּוֹ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נֶאֱמַר רְחוּק מָקוֹם בְּמַעֲשֵׂר וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר דֶּרֶךְ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי [מַהֲלַךְ] שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה (פַּרְסָאוֹת) [יָמִים]. תַּלְמוּד לוֹמַר ("רְחוֹקָה) [וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה"], אֲפִלּוּ פְּסִיעָה אַחַת. תְּנוּ רַבָּנָן "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ". בַּמִּצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִצְוָה שֶׁעַל גּוּפוֹ, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל מִצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ". וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַרְתְּ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים אֶלְמָא יַעֲשׂוּ אֹתוֹ לָאו דָּוְקָא הִיא. אִימָא הֲוָה לֵיהּ בְּפֹרֶט וּכְלָל, וְנַעֲשֶׂה כְּלָל מוֹסִף עַל הַפְּרָט וַאֲפִלּוּ כָּל מִלֵּי נַמֵּי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָצָם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יְשַׁבְּרוּ] בּוֹ". תְּנוּ רַבָּנָן "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ". יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁבָּרִאשׁוֹן עוֹבֵר בְּבַל יֵרָאֶה וּבְבַל יִמָּצֵא כָּךְ שֵׁנִי אָסוּר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ". אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת עֲשֵׂה. [מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְ)לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". אֵין לִי אֶלָּא] מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה, לֹא תַעֲשֶׂה גָּמוּר, מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָצָם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יְשַׁבְּרוּ] בּוֹ", מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק

לַעֲשֹׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה גָּמוּר, אַף כָּל [מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה גָּמוּר]. בִּכְלָלֵיהּ דְּמַצּוֹת וּמְרוֹרִים מַאי קָא מְרַבֵּי. צְלִי אֵשׁ. בִּפְרָטֵיהּ מַאי קָא מְמַעֵט. הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר. וְאֵיפוּךְ אָנָא. מִצָּוָה דְּגוּפֵיהּ עָדִיף. בִּכְלָלֵיהּ דְּ(וְ)לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר מַאי קָא מְרַבֵּי לֵיהּ. "לֹא תּוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה". בִּפְרָטֵיהּ מַאי קָא מְמַעֵט לֵיהּ. "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא". וְאֵיפוּךְ אָנָא. מִצָּוָה דְּגוּפֵיהּ עָדִיף. בִּכְלָלֵיהּ דְּעָצֵם לֹא (תִּשְׁבְּרוּ) [יִשָּׁבֵר] בּוֹ מַאי קָא מְרַבֵּי. (שמות יב, ט) "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא". בִּפְרָטֵיהּ מַאי קָא מְמַעֵט. "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי". וְאֵיפוּךְ אָנָא. מִצָּוָה דְּגוּפֵיהּ עָדִיף. חֻטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא (כְּתוּב בְּרָמֶז קצג).

(במדבר ט יד) וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח. שׁוֹמֵעַ אֲנִי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאֶזְרַח", מָה אֶזְרַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אַף הַגֵּר בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְסָחִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה פֶּסַח שֵׁנִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאֶזְרַח", מָה אֶזְרַח, שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן, יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי, כָּךְ כֹּל שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה. אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח שֶׁהִשְׁוָה אֶת הַגֵּר לָאֶזְרָח, בְּכָל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר", בָּא הַכָּתוּב וְהִשְׁוָה אֶת הַגֵּר לָאֶזְרָח בְּכֹל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. הָאֶזְרָח וְהַגֵּר, מָה אֶזְרָח לֹא הֻכְשַׁר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח עַד שֶׁיִּזֶּרֶק עָלָיו דַּם בְּרִית, אַף הַגֵּר לֹא הֻכְשַׁר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח עַד שֶׁיִּזֶּרֶק עָלָיו דַּם בְּרִית. מָה אֶזְרָח אִם הֵזִיד וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי, אַף הַגֵּר הֵזִיד וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. ("תּוֹרָה) [חֻקָּה] אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר "וְגוֹ'.

(במדבר ט טו) וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן. אוֹתוֹ עָנָן שֶׁנִּגְלָה עָלָיו עַל הַר סִינַי. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב, שָׁלַח וְאָמַר לוֹ הַתְקֵן עַצְמְךָ, שֶׁאֲנִי בָּא אֶצְלְךָ יוֹם פְּלוֹנִי. לֹא הֶאֱמִין אוֹתוֹ הָאוֹהֵב, חָזַר וְאָמַר אֲפִלּוּ הוּא בָּא אֶצְלִי כִּדְמוּת הֲדְיוֹט אוֹ בַלַּיְלָה. יָדַע הַמֶּלֶךְ מָה אָמַר אוֹהֲבוֹ, שָׁלַח לוֹ חַייֶךָ בַּיּוֹם אֲנִי בָּא אֶצְלְךָ בְּפַרְהֶסְיָא, וְהַסּוּס שֶׁרָכַבְתִּי עָלָיו בַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂיתִי מֶלֶךְ אֲנִי רוֹכֵב וּפוּרְפִּירָא שֶׁנִּזְרַק עָלַי בַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשֵׂיתִי אוֹגוּסְטוּס אֲנִי לוֹבֵשׁ וּבָא אֶצְלְךָ כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל מַהוּ חִבָּתְךָ עָלַי. כָּךְ, כֵּיוָן שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי, בֶּעָנָן נִגְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ט) "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן", וְאָמְרוּ (שם כד, ז) "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" וְנָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְכוּת. לְאַחַר זְמַן אָמַר לָהֶם "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". הֱיוּ יִשְׂרָאֵל תְּמֵהִין הֶאָמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ. אָמַר לָהֶם חַייֶכֶם בְּפַרְהֶסְיָא אֲנִי בָּא אֲלֵיכֶם, דִּכְתִיב "וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן". לְאוֹהֶל הָעֵדֻת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אַל תְּהִי קוֹרֶא עֵדוּת, לְשׁוֹן סַהֲדוּת, אֶלָּא לְשׁוֹן תּוֹרָה, (דברים ד, מה) "אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים". אָמַר רַבִּי לֵוִי מָה עֵדוּת יֵשׁ כָּאן. שֶׁוּתֵּר

לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר אַבָּיֵי מִנַּיִן שֶׁאֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּלַּיְלָה. שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן", בַּיּוֹם מְקִימִין, בַּלַּיְלָה אֵין מְקִימִין.

רמז תשכד

(במדבר י א-ח) עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים כד, ז) "שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד", שֶׁהוּא חוֹלֵק מִכְּבוֹדוֹ לִירֵאָיו. כֵּיצַד הוּא נִקְרָא, אֱלֹהִים, וְקָרָא לְמֹשֶׁה אֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז, א) "הִנֵּה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה", וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מֶלֶךְ עָשִׂיתִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא תּוֹקְעִין לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז, ו) "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה", "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'", אַף אַתָּה כְּשֶׁאַתָּה יוֹצֵא תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ, עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת. עֲשֵׂה לְךָ. מִשֶּׁלְךָ. לְךָ אַתָּה עוֹשֶׂה וְלֹא לְאַחֵר, אַתָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְאֵין אַחֵר מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן]. תֵּדַע לְךָ שֶׁהֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא בְּשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו, כ) ("וַיָּרִיעוּ) [וַיָּרַע] הָעָם וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת". וְלֹא תֹאמַר יְהוֹשֻׁעַ בִּלְבָד, אֶלָּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עַצְמוֹ עַד שֶׁהוּא בַחַיִּים נִגְנְזוּ שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא לִפְטֹר מִן הָעוֹלָם אָמַר (דברים לא, כח) "הַקְהִילוּ אֵלַי" וְגוֹ', וְהֵיכָן הָיוּ הַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר לָהֶם תִּקְעוּ בָּהֶן, אֶלָּא נִגְנְזוּ לְקֵיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר ["וְ]אֵין שִׂלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת". דָּבָר אַחֵר ["עֲשֵׂה לְךָ"]. אַתָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, שֶׁאַתָּה מֶלֶךְ, וְאֵין אַחֵר מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אֶלָּא דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"ב כט, כו-כח) "וַיַּעֲמִדוּ הַלְוִיִּם... (עַל עָמְדָם) וְגוֹ' וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר וְהַחֲצֹצְרוֹת מַחְצְרִים". שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה פִּיו מְצֻפֶּה זָהָב. בַּתַּעֲנִיּוֹת, שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת וּפִיהֶן מְצֻפִּין כֶּסֶף. מַאי שְׁנָא הָכָא דְּזָהָב, וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּכֶסֶף אִי תֵּימָא, כָּל כִּינּוּפְיָא דְּכֶסֶף הוּא, דִּכְתִיב "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף". וְאִי תֵּימָא, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. הָכָא נַמֵּי נַעֲבִיד דְּכֶסֶף אֲפִלּוּ הָכֵי כְּבוֹד יוֹם טוֹב עָדִיף. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל בִּגְבוּלִין בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שׁוֹפָר אֵין חֲצוֹצְרוֹת.

עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת. בְּאַחַת יִסְעוּ וּבְאַחַת יַחֲנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם בְּאַחַת יִתְקָעוּ"... "וְנָסְעוּ". תִּקְעוּ וְהֵרִיעוּ, נוֹסְעִין הַמַּחֲנוֹת קֶדְמָה. הֵרִיעוּ בַּשְּׁנִיָּה, נָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת תֵּימָנָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה נָתַתִּי תּוֹרָתִי בְּקוֹל שׁוֹפָר, לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי מְכַנֵּס גָּלוּתְכֶם בְּקוֹל שׁוֹפָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, יג) "בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל" וְכוּ'. עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת. לְמָה נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר ט, כג) "עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי הוֹאִיל וְנוֹסְעִין עַל פִּי הַדִּבּוּר וְחוֹנִין עַל פִּי הַדִּבּוּר יָכוֹל לֹא יְהוּ צְרִיכִין חֲצוֹצְרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת". אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָמָּה

נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ", וְלֹא הָיוּ אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ט, ב) "קַח לְךָ", עֲשֵׂה לְךָ, בְּשֶׁל צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. חֲצוֹצְרוֹת. מְעוּט חֲצוֹצְרוֹת שְׁתַּיִם. אוֹ אִם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת" שֹׁלֹא (לְמִנְעַ) [לְהוֹסִיף, וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶם]. שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת. שֶׁיִּהוּ שָׁווֹת בְּמַרְאֶה וּבְנוֹי. מִקְשָׁה אֵין מִקְשָׁה אֶלָּא מִן קֶשֶׁה וּמַעֲשֶׂה אֻמָּן מַעֲשֶׂה קוּרְנָס. וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה. שֶׁתְּהֵא מְזַמֵּן בָּהֶן אֶת הָעֵדָה וּמַסִּיעַ בָּהֶן אֶת הַמַּחֲנוֹת. אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אָמַר לְמַדְתָּךְ תּוֹרָה לִהְיוֹת שׁוֹלְחָנִי, לוֹמַר כֶּסֶף מִן הַקֶּשֶׁה זָהָב מִן הַקֶּשֶׁה יָפֶה מִן הָרָךְ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף", מִצְוָה, יָכוֹל אִם הָיוּ שֶׁל זָהָב (לֹא) יִהְיוּ כְשֵׁרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּסֶף [וְהָיוּ"], בִּזְמַן שֶׁהֵן כֶּסֶף כְּשֵׁרוֹת, אִם אֵינָן כֶּסֶף אֵינָן כְּשֵׁרוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף" יָכוֹל אַתָּה עוֹשֶׂה לְכִנּוֹס. אֲמָרְתָּ תַּעֲשֶׂה, עֲשֵׂה אַתָּה לְכִנּוֹס. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִעוּט חֲצוֹצְרוֹת שְׁתַּיִם, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם שְׁתֵּי, שֶׁיִּהוּ שְׁתֵּיהֶם שָׁווֹת.

רמז תשכה

וְתָקְעוּ בָּהֶן וְגוֹ' וְאִם בְּאַחַת יִתְקָעוּ. אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ לְהֵיכָן. הֲרֵי אֲנִי דָן, נֶאֱמַר תְּקִיעָה בָּעֵדָה וְנֶאֱמַר תְּקִיעָה בַּנְּשִׂיאִים, מַה תְּקִיעָה הָאֲמוּרָה בָּעֵדָה, בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אַף תְּקִיעָה הָאֲמוּרָה בַּנְּשִׂיאִים, בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד. יָכוֹל כָּל הַקּוֹדֵם בַּמִּקְרָא קוֹדֵם בַּמַּעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ דִּבְּרוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרֵט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁהַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִין אַף פּוֹרְטָנֵי בְּכֹל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁיִּהוּ הַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִין. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות לד, לא-לב) "וַיִּקְרָא אֲלֵי(י)הֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים וְגוֹ' וְאַחֲרֵי כֵן נִגְּשׁוּ" וְגוֹ', הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ דִּבְּרוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרֵט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁהַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִין [אַף פּוֹרְטָנֵי בְּכֹל דִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ הַנְּשִׂיאִים קוֹדְמִין], אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ל, ב) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַנְּדָרִים נְדָרִים אֶלָּא בְּמֻמְחִין. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרמ"ו). אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יִפְחֹת מִשִּׁבַע וְלֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי רַבִּי יְהוּדָה סָבַר תְּקִיעָה תְּרוּעָה, תְּקִיעָה אַחַת הִיא. וְרַבָּנָן סָבְרֵי תְּקִיעָה לְחוּד וּתְרוּעָה לְחוּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. דִּכְתִיב "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה", וּכְתִיב "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ", שְׁמַע מִ(י)נַּהּ תְּקִיעָה תְּרוּעָה, אַחַת הִיא. וְרַבָּנָן, הַהִיא לְפִשּׁוּטָהּ לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא. וְרַבָּנָן מַאי טַעְמַיְהוּ. דִּכְתִיב "וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ", וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּקִיעָה תְּרוּעָה (תְּקִיעָה) חָדָא הִיא אֲמַר רַחֲמָנָא [פְּלָגָא דְמִצְוָה]

עָבִיד וּפְלָגָא דְמִצְוָה [וְלָא עָבִיד]. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַהוּא לְסִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא. וְרַבָּנָן אֵין הָכִי נַמִּי, וְרַחֲמָנָא שָׁוְיֵהּ מִצְוָה.

וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "יִתְקְעוּ", [שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְגוֹ'], וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִתְקְעוּ". הַכֹּל לְפִי הַמּוּסָפִין תּוֹקְעִין, מְלַמֵּד שֶׁתּוֹקְעִין עַל כָּל מוּסָף וּמוּסָף. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה, וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה. אִי כְּשֵׁם שֶׁתּוֹקֵעַ לַמִּזְרָח וְלַדָּרוֹם כָּךְ תּוֹקֵעַ לַמַּעֲרָב וְלַצָּפוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְּעֵיהֶם", תְּקִיעָה אַחַת לִשְׁתֵּיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ לְכָל רוּחַ וְרוּחַ.

וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְתָקְעוּ בָּהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל הָעֵדָה, מַה הַקְהֵל אֶת הָעֵדָה בִּשְׁתֵּים אַף הַקָּהֵל אֶת הַקָּהָל בִּשְׁתֵּים. אִי מַה הַקְהֵל אֶת הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ אַף הַקָּהֵל אֶת הַקָּהָל תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְהַקְהִיל" וְגוֹ'.

וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְאִם בְּאַחַת יִתְקָעוּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ". הַכֹּהֲנִים, בֵּין תְּמִימִים וּבֵין בַּעֲלֵי מוּמִין דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר תְּמִימִים וְלֹא בַעֲלֵי מוּמִים, נֶאֱמַר כָּאן כֹּהֲנִים וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "כֹּהֲנִים", מַה כֹּהֲנִים הָאֲמוּרִים לְהַלָּן תְּמִימִים וְלֹא בַעֲלֵי מוּמִין אַף כֹּהֲנִים הָאֲמוּרִים כָּאן תְּמִימִין וְלֹא בַעֲלֵי מוּמִין. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן עַד מָתַי אַתָּה מְגַבֵּב וּמֵבִיא עָלֵינוּ, עֲקִיבָא, אֵינִי יָכוֹל לְסָבֵל, אֲקַפֵּח אֶת בָּנַי אִם לֹא רָאִיתִי שִׁמְעוֹן אָחִי אִמִּי שֶׁהָיָה חָגֵר בְּרַגְלוֹ אַחַת שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמֵרִיעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת. אָמַר לוֹ הֵן, שֶׁמָּא בְּהַקְהֵל, שֶׁבַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִין בְּהַקְהֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבַיּוֹבֵל. אָמַר לוֹ הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא בָדִיתָ, אַשְׁרֶיךָ אָבִינוּ אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא עֲקִיבָא מֵחֶלְצָיְךָ, טַרְפוֹן רָאָה וְשָׂכַח, עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ מַעֲצָמוֹ וּמַסְכִּים לַהֲלָכָה, הָא כֹּל הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כְּפוֹרֵשׁ מֵחַיָּיו.

וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף שׁוֹמֵעַ אֲנִי הוֹאִיל וַעֲשָׂאָן יְהוּ יְרוּשָׁה לְבָנָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם", חֻקָּה נִתְּנוּ לְדוֹרוֹת וְלֹא מַתָּנָה לְדוֹרוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר כְּשֵׁרִים הָיוּ לְדוֹרוֹת חוּץ מִן הַחֲצוֹצְרוֹת.

(במדבר י ט) וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם. בְּמַשְׁמָע בֵּין שֶׁאַתֶּם יוֹצְאִים עֲלֵיהֶן וּבֵין שֶׁהֵן בָּאִים עֲלֵיכֶם. עַל הַצַּר הַצֹּרֵר. בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּכָל הַמִּלְחָמוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם", אָמַרְתָּ, צֵא וּרְאֵה, אִי זוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹשָׁעִים מִמֶּנָּה וְאֵין אַחֲרֶיהָ שִׁעְבּוּד, אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה יד, ג) "וְיָצָא ה' וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם כְּיוֹם הִלָּחֲמוֹ בְּיוֹם קְרָב", מַהוּ

אוֹמֵר, (שם, ט) "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין לִי [אֶלָּא מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג], (מִלְחֶמֶת) שִׁדְפוֹן וְיֵרָקוֹן וְאִשָּׁה הַמַּקְשָׁה לֵילֵד וּסְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת בַּיָּם מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם", עַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא עַל הַצִּבּוּר. וְהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְכִי חֲצוֹצְרוֹת מַזְכִּירוֹת וַהֲלֹא דְמִים מַזְכִּירִים, אֶלָּא שֶׁאִם יְכוֹלִין לְהָרִיעַ וְלֹא הֵרִיעוּ מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ לֹא הִזְכִּרוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם. וְנִזְכַּרְתֶּם וְנוֹשַׁעְתֶּם. הָא כָּל זְמַן שֶׁנִּזְכָּרִין יִשְׂרָאֵל אֵין נִזְכָּרִין אֶלָּא לְתֻשׁוּעוֹת.

וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וְגוֹ'. תְּנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁתּוֹקְעִין בַּשַּׁבָּת בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּפְנֵי עַצְמָהּ כָּךְ יְהוּ תוֹקְעִין עַל כָּל מוּסָף וּמוּסָף. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם". מַאי תַּלְמוּדָא. אָמַר קְרָא וּבָרֹאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם, הֻקְשׁוּ כָּל הֶחָדָשִׁים כֻּלָּן זֶה לָזֶה. רַב אַשִׁי אָמַר כְּתִיב רָאשֵׁי וּכְתִיב "חָדְשֵׁכֶם", אֵיזֶהוּ חֹדֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רָאשִׁים, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תִּשְׁרֵי, וַאֲמַר רַחֲמָנָא חָדְשֵׁכֶם, חָד. וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם. אֵלּוּ שַׁבָּתוֹת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֵלּוּ תְּמִידִין. וּבְמוֹעֲדֵיכֶם. אֵלּוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים. וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם. כְּמַשְׁמָעוֹ. וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת. בְּשֶׁל צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּשֶׁל צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד לְיָחִיד וְאֶחָד לְצִבּוּר. אָמַרְתָּ, בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר, בְּשֶׁל צִבּוּר. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר בְּשֶׁל צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֶחָד לַיָּחִיד וְאֶחָד לַצִּבּוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם", מָה עֹלֹתֵיכֶם קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים אַף שְׁלָמִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אִי מָה עוֹלָה אֶחָד שֶׁל יָחִיד וְאֶחָד שֶׁל צִבּוּר אַף שְׁלָמִים אֶחָד שֶׁל יָחִיד וְאֶחָד שֶׁל צִבּוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם", מָה עוֹלָה מִשֶּׁל צִבּוּר אַף שְׁלָמִים מִשֶּׁל צִבּוּר. וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת שׁוֹמֵעַ אֲנִי קְרָבָנוֹת שֶׁתְּקָעוּ עֲלֵיהֶן יְהוּ כְּשֵׁרִין וְשֶׁלֹּא תָקְעוּ עֲלֵיהֶן לֹא יְהוּ כְּשֵׁרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן", לְזִכָּרוֹן נִתְּנוּ וְלֹא לְהַכְשִׁיר קָרְבָּן. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, כד) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה" אֲבָל מַלְכִיּוֹת לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ", אֵלּוּ שׁוֹפָרוֹת וּמַלְכִיּוֹת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת" הֲרֵי שׁוֹפָרוֹת, וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן זֶה זִכְרוֹנוֹת, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם זוֹ מַלְכִיּוֹת, אִם כֵּן מָה רָאוּ חֲכָמִים לוֹמַר מַלְכִיּוֹת תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, אֶלָּא הַמְלִיכֵהוּ עָלֶיךָ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בַּקֵּשׁ מִלְּפָנָיו רַחֲמִים כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר לְךָ, וּבְמָה, בְּשׁוֹפָר שֶׁל חֲרוּת, וְאֵין שׁוֹפָר אֶלָּא שֶׁל חֲרוּת שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל", אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ מִי תוֹקֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַה' אֱלֹהִים

בַּשׁוֹפָר יִתָּקַע", וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ מֵאַיִן הַתְּקִיעָה יוֹצְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (ישעיה סו, ו) "קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר" וְגוֹ'.

וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם. נֶאֱמַר כָּאן זִכָּרוֹן וְנֶאֱמַר לְמַטָּה זִכָּרוֹן, מַה זִּכָּרוֹן הָאָמוּר לְמַטָּה הוֹשָׁעָה וְטוֹבָה אַף זִכָּרוֹן הָאָמוּר כָּאן הוֹשָׁעָה וְטוֹבָה. בְּיוֹם, זֶה יוֹם טוֹב. וְיוֹם, זֶה שַׁבָּת. וּבְיוֹם, זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים. שִׂמְחַתְכֶם, אֵלּוּ הָרְגָלִים. (וּב)מוֹעֲדֵיכֶם, אֵלּוּ הַתְּמִידִים, (שְׁאֵר מוֹעֲדִים) [כְּשֶׁאָמַר וּ(בְ)מוֹעֲדֵיכֶם] רִבָּה כָּל תָּמִיד וְתָמִיד. בְּרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם, אֵלּוּ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים. וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם, רִבָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת. וְלֹא בְּשׁוֹפָרוֹת. עַל עֹלֹתֵיכֶם. אֵלּוּ עוֹלוֹת חוֹבָה. וְעַל זִבְחֵיכֶם. זוֹ זְבִיחַת פֶּסַח. עַל זֶבַח, זִבְחֵי. רִבָּה כָּל הַכְּתוּבִים. וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם. רִבָּה שְׁנֵי כִבְשֵׂי עֲצֶרֶת. וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן. נֶאֱמַר כָּאן זִכָּרוֹן וּלְמַעְלָה זִכָּרוֹן, מַה זִּכָּרוֹן הָאָמוּר לְמַעְלָה הוֹשָׁעָה וְטוֹבָה אַף זִכָּרוֹן הָאָמוּר לְמַטָּה הוֹשָׁעָה וְטוֹבָה, וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם. בָּעֵי רַבִּי אָבִין עוֹלַת נְדָבַת צִבּוּר טָעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טָעוּנָה שִׁירָה, עֹלֹתֵיכֶם אָמַר רַחֲמָנָא אַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה אוֹ דִּלְמָא עֹלֹתֵיכֶם דְּכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל. תָּא שְׁמַע דְּתָנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם, מָה עוֹלָה קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַף שְׁלָמִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמַה שְׁלָמִים קָבוּעַ לָהֶם זְמַן אַף עוֹלָה שֶׁקָּבוּעַ לָהֶם זְמַן, וּמָה עוֹלָה בְּצָפוֹן אַף זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר בְּצָפוֹן.

רמז תשכו

(במדבר י כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים. בַּדֵּי אָרוֹן לְפוּתְיָא דְּאָרוֹן הָווּ יָתְבֵי. וְדִילְמָא לְאָרְכּוֹ. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה תְּרֵי גַּבְרֵי בְּאַמְתָא וּפְלָגָא לָא מִיסְתְּגֵי לְהוּ. וּמִנָּלַן דִּבְאַרְבָּעָה הָווּ דְּרוּ לֵיהּ. דִּכְתִיב "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ".

(במדבר י כט) חֹתֵן מֹשֶׁה. זוֹ יָפֶה לוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן, שֶׁנִּקְרָא חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. נֹסְעִים אֲנַחְנוּ. מִיָּד לָאָרֶץ, לֹא כְּשֵׁם שֶׁבְּרֵאשׁוֹנָה נוֹסְעִים וְחוֹנִים אֶלָּא עַכְשָׁיו אֲנוּ נִכְנָסִים לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. (אַחֵרִים) [חֲכָמִים] אוֹמְרִים מִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶן. שֶׁנִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵי מֹשֶׁה וְסָבוּר שֶׁהוּא נִכְנָס עִמָּהֶן לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ד, כב) "כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵינֶנִּי עוֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן", אֶלָּא שֶׁאַף עַצְמוֹתַי אֵינָן עוֹבְרוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא מִפְּנֵי מָה שִׁתֵּף מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אִם מִי שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְעָשָׂה לָנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת אֵינוֹ נִכְנָס אַף אָנוּ אֵין נִכְנָסִין. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר יִתְרוֹ מֹשֶׁה אֵינוֹ נִכְנָס אַף אֲנִי אֵינִי בָּא. אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם. וְאֵין לְגֵרִים בּוֹ חֵלֶק. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (יחזקאל

מז, כג) "וְהָיָה בַּשֵּׁבֶט אֲשֶׁר גָּר הַגֵּר אִתּוֹ שָׁם תִּתְּנוּ נַחֲלָתוֹ". אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִירֻשָּׁה תְּנֵהוּ עִנְיָן לְכַפָּרָה, שֶׁאִם הָיָה בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה, בְּשֵׁבֶט בִּנְיָמִין מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּשֵׁבֶט בִּנְיָמִין.

דָּבָר אַחֵר אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִירוּשָּׁה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִקְבוּרָה, נְתַן לַגֵּרִים קְבוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ. וְכִי יֵשׁ בֵּן בֵּיתוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם שֶׁאֵין מְטִיבִין לוֹ, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם לְבֶן בֵּיתוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם מְטִיבִין לוֹ קַל וְחֹמֶר לְבֶן בֵּיתוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל. וְכִי עַד עַכְשָׁיו אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, וַהֲרֵי מֵעוֹלָם הַמָּקוֹם דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא פָּקַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהֵטִיב לַגֵּרִים וְלִנְהֹג בָּם עֲנָוָה. וְהֵטַבְנוּ לָךְ. זֶה דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּנֵי בָנָיו שֶׁל יִתְרוֹ כְּשֶׁחִלֵּק יְהוֹשֻׁעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשְּׁבָטִים הִנִּיחַ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וּנְתָנוּהָ לִבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב חֵלֶק בָּרֹאשׁ, וְהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת (שמונים) [וְאַרְבָּעִים] שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ו, א) "וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", צֵא מֵהֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, נִמְצְאוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, וּכְשֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין [בָּאוּ בְּנֵי בִנְיָמִין לִטֹּל חֶלְקָם] עָמְדוּ וּפִנּוּ אוֹתָהּ מִפְּנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א, טז) "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים" וְגוֹ'.

(במדבר י ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ. אָמַר לוֹ אִם מִפְּנֵי אֶרֶץ וּנְכָסִים, אֵינִי בָא, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶרֶץ וְאֵין לוֹ נְכָסִים יֵשׁ לוֹ נְכָסִים וְאֵין לוֹ מִשְׁפָּחָה, אֲבָל אֲנִי יֵשׁ לִי אֶרֶץ וְיֵשׁ לִי נְכָסִים וְיֵשׁ לִי מִשְׁפָּחָה וְדַיָּן הָיִיתִי בְּעִירִי, וְאִם אֵינִי הוֹלֵךְ מִפְּנֵי אַרְצִי אֵלֵךְ מִפְּנֵי נְכָסַי, וְאִם אֵינִי הוֹלֵךְ מִפְּנֵי נְכָסַי אֵלֵךְ מִפְּנֵי מוֹלַדְתִּי. אָמַר לוֹ לְמָחָר כֻּשֶּׁתַּחֲלֵק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אֵיזֶה שֵׁבֶט מִכֶּם שֶׁיִּתֵּן לִי כֶּרֶם אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וְאוֹכֵל פֵּרוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִכַּרְמִי.

(במדבר י לא) וַיֹּאמֶר אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. אָמַר לוֹ אִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ בַּקָּשָׁה גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ גְּזֵרָה, עַכְשָׁיו יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחֲבָה כְּסָבוּר הָיָה יִתְרוֹ שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ עַכְשָׁיו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ.

דָּבָר אַחֵר אִם אֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיךָ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ גְּזֵרָה, עַכְשָׁיו יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחֲבָה סָבוּר הָיָה יִתְרוֹ שֶׁמַּתְּנָה מְרֻבָּה עַכְשָׁיו שֶׁמַּתְּנָה מֻעֶטֶת הִנִּיחָהּ וְהָלַךְ לוֹ.

דָּבָר אַחֵר כְּסָבוּר אַתָּה שֶׁאַתָּה מַרְבֶּה כְבוֹד הַמָּקוֹם וְאֵין אַתָּה אֶלָּא מְמַעֵט, כַּמָּה גֵּרִים וַעֲבָדִים אַתָּה עָתִיד לְהַכְנִיס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם. שֶׁלֹּא תִּנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי הַגֵּרִים הַבָּאִים לוֹמַר אִם יִתְרוֹ חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֹא קִבֵּל עָלָיו קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם.

כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר. אָמַר לוֹ אִלּוּ אַחֵר, שֶׁלֹּא רָאָה נִסִּים וּגְבוּרוֹת בַּמִּדְבָּר, הִנִּיחַ וְהָלַךְ לוֹ, כְּדַאי הוּא אַתָּה שֶׁרָאִיתָ תַּנִּיחַ וְתֵלֵךְ לְךָ. אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לוֹ אַתָּה שֶׁרָאִיתָ חֵן שֶׁנִּתַּן לַאֲבוֹתֵנוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַה' נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם". [תַּנִּיחַ וְתֵלֵךְ]. אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ. דָּבָר אַחֵר "וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם" אֲפִלּוּ אֵין דַּיָּךְ אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹשֵׁב עִמָּנוּ בַּסַּנְהֶדְרִין וּתְהֶא מוֹרֶה בְּדִבְרֵי תוֹרָה. דָּבָר אַחֵר "וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם". אֲפִלּוּ אֵין דַּיֵּינוּ אֶלָּא כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁנִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ תְּהֵא מֵאִיר עֵינֵינוּ בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח, כא) "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם" וְגוֹ'. וַהֲלֹא אַף בְּיַד מֹשֶׁה הָיָה מִסְתַּיֵּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְצִוִּךְ אֱלֹהִים", וְלָמָּה נִתְעַלֵּם מִמֹּשֶׁה. לִתְלוֹת זְכוּת בְּזַכַּאי, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלֵּל הַדָּבָר בְּיִתְרוֹ.

דָּבָר אַחֵר שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יט) "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר", (שמות כג, ט) "וְגֵר לֹא תִלְחָץ", "וְגֵר לֹא תוֹנֶה".

רמז תשכז

(במדבר י לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. הָדָא הוּא דִכְתִיב (דברים א, ב) "אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב" וְכִי מַהֲלַךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב לִקְבְרוֹת הַתַּאֲוָה וּמִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה לַחֲצֵרוֹת [וּמֵחֲצֵרוֹת לְמִדְבַּר פָּארָן], וַהֲלֹא אֵינוֹ אֶלָּא [מַהֲלַךְ] שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים". (רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר) וְכִי לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְהַלְּכִין אַחַד עָשָׂר מַסָּעוֹת, וַהֲלֹא אֵינוֹ אֶלָּא מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלְיָהוּ (מלכים א יט, ח) "וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתְּ[ה] וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאָכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה", אַחַר שֶׁאָמַרְתִּי אִי אֶפְשָׁר חֲזוֹר לְךָ לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, (דָּבָר אַחֵר) אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל, לְאַחַד עָשָׂר יוֹם הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם גִּלְגֵּל הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, לד) "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל, לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה" וְגוֹ', וְאֵין מְנוּחָה אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה" וְגוֹ'. רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל, לְיוֹם אֶחָד הָיוּ נִכְנָסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ד-ה) "הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים"... "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", מִיָּד. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן אוֹמֵר אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ פַּרְסוֹת רַגְלֵיהֶן מִן הַיָּם הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲלֵה רֵשׁ", מִיָּד, "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' [אֱלֹהֵיךְ] לָךְ אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת.

דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'". מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה שְׁכִינָה בּוֹ בַּיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מִיל כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִבְנֵי אָדָם שֶׁיּוֹצְאִין

לַמִּלְחָמָה, בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצְאִין הֵן שְׁמֵחִים, וְכָל זְמַן שֶׁמַּגִּיעִין יְדֵיהֶן מִתְרַשְּׁלוֹת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ מַגִּיעִין הָיוּ שְׂמֵחִין וְאָמְרוּ נֵלֵךְ וְנִירַשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ, נִגְזַר עֲלֵיהֶן (במדבר יד, כט) "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם", אֲבָל אָנוּ לֹא נָחֲטָא וְנָמוּת בַּמִּדְבָּר, אֶלָּא נֵלֵךְ וְנִירַשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם. [אָרוֹן] זֶה שֶׁיּוֹצֵא עִמָּהֶן בַּמַּחֲנוֹת הָיָה בּוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, מד) "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אָרוֹן בְּרִית ה' (לֹא נָסַע) לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וַאֲרוֹן בְּרִית ה'", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאַנְטִיקִיסָר שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵי חֵילוֹתָיו מְתַקֵּן לָהֶם מָקוֹם שֶׁיִּשְׁרוּ.

רמז תשכח

לְתוּר לָהֶם מְנוּחָה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד" וְגוֹ' כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כְּנַעֲנִיִּים שֶׁמֵּתוּ מְרַגְּלִים אָמְרוּ מֵתוּ מְרַגְּלִים נֵלֵךְ וְנִלָּחֵם בָּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר (שם) "כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים", כֵּיוָן שֶׁמֵּת אַהֲרֹן אָמְרוּ מֵת אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְהָלַךְ הַתֵּיָר הַגָּדוֹל שֶׁלָּהֶן וְעַמּוּד הֶעָנָן שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לָהֶם מִלְחָמָה, הֲרֵי שָׁעָה שֶׁנֵּלֵךְ וְנִלָּחֵם בָּהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר גְּנוּת גְּדוֹלָה הָיְתָה בִּידֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ (דברים א, כב) "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ" אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם אִם כְּשֶׁהֵייתֶם (ירמיה ב, ו) "בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה" זְנִתִּי וּפִרְנַסְתִּי אֶתְכֶם, כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה [בְּאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ] עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאָזוּן וַאֲפַרְנֵס אֶתְכֶם. (במדבר י לד) וַאֲרוֹן בְּרִית ה'. (כָּתוּב בְּרֶמֶז שס"ז). וְעָנָן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם. (כָּתוּב בְּרֶמֶז רכ"ח).

רמז תשכט

וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם. עַל הַחִגְרִין וְעַל הַסּוּמִין וְעַל הַזָּבִין וְעַל הַמְצֹרָעִין. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הָיָה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ מִתַּחַת כַּנְפֵי עַמּוּד הֶעָנָן עַמּוּד הֶעָנָן נִמְשָׁךְ עִמּוֹ לְאַחֲרָיו עַד שָׁעָה שֶׁחוֹזֵר. (לְאַחוֹרָיו) תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם". אוֹ כְּשֵׁם שֶׁמָּגֵן עַל יִשְׂרָאֵל כָּךְ מָגֵן עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲלֵיהֶם", עַל יִשְׂרָאֵל הוּא מָגֵן וְאֵין מָגֵן עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁמָּגֵן עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם כָּךְ מָגֵן עֲלֵיהֶם בַּלַּיְלָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "יוֹמָם", בַּיּוֹם הוּא מָגֵן וְאֵין מָגֵן עֲלֵיהֶם בַּלַּיְלָה. יָכוֹל עַמּוּד הָאֵשׁ יְהֵא מֵאִיר לָהֶם בַּיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ", בַּלַּיְלָה הוּא מֵאִיר וְאֵין מֵאִיר בַּיּוֹם. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁמֵּאִיר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל כָּךְ מֵאִיר לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל", עַל יִשְׂרָאֵל הוּא מֵאִיר וְאֵין מֵאִיר לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, כָּל

אוֹתָם אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא נִצְרְכוּ לְאוֹר הַנֵּר, אֶלָּא אָדָם נִכְנָס חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר, כְּמִין פָּנָס נִכְנָס עִמּוֹ עַד שָׁעָה שֶׁחוֹזֵר. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעֵינֶיךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּכָל מַסְעֵיהֶם", הָא אָפִלּוּ אָדָם נִכְנָס חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר עַמּוּד הָאֵשׁ מֵאִיר לוֹ.

(במדבר י לה-לו) כָּל סֵפֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ טָעֻיּוֹת לֹא יִקָּרֵא בּוֹ עַד שֶׁיְּגֻוָּה.

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן. פָּרָשָׁה זוֹ עָשָׂה לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סְמָנִיּוֹת מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה לוֹמַר שֶׁאֵין זוֹ מְקוֹמָהּ. רַבִּי אוֹמֵר לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁסֵּפֶר חָשׁוּב הוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ סֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת כְּפָרָשַׁת וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם וּמַצִּילִין בִּפְנֵי הַדְּלֵקָה. כְּמָאן אָזְלָא הָא דַּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן] מַאי דִּכְתִיב "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה". אַלּוּ שִׁבְעָה סִפְרֵי תּוֹרָה. כְּמָאן, כְּרַבִּי. מָאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הוּא, דַּאֲמַר עֲתִידָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁתִּתְעַקֵּר מִכָּאן וְתִכָּתֵב בְּמְקוֹמָהּ, וְלָמָּה כְּתוּבָה כָּאן, לְהַפְסִיק בֵּין פָּרָעָנוּת לְפָרָעָנוּת. (פָּרָשָׁה) [פָּרָעָנוּת] שְׁנַיָּה מַאי הִיא. (במדבר יא, א) "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֲנְנִים". (פָּרָשָׁה) [פָּרָעָנוּת] רִאשׁוֹנָה, (לעיל פסוק לג) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'", מְלַמֵּד שֶׁסָּרוּ מֵאַחֲרֵי ה', וְהֵיכָן מְקוֹמָהּ, בַּדְּגָלִים. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִבְנֵי אָדָם שֶׁאָמְרוּ לוֹ לַמֶּלֶךְ הַנִּרְאֶה שֶׁתַּגִּיעַ עִמָּנוּ אֵצֶל מוֹשֵׁל עַכּוֹ. הִגִּיעַ לְעַכּוֹ, [הָלַךְ לוֹ [הַמּוֹשֵׁל] לְצוֹר. הִגִּיעַ לְצוֹר], הָלַךְ לְצִידוֹן. הִגִּיעַ לְצִידוֹן, הָלַךְ לוֹ לְבִירִי. הִגִּיעַ לְבִירִי, הָלַךְ לוֹ לְאַנְטוֹכְיָא. [הִגִּיעַ לְאַנְטוֹכְיָא], הִתְחִילוּ בְּנֵי אָדָם מִתְרַעֲמִין עַל הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּתְלַבְּטוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, וְהַמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְהִתְרַעֵם עֲלֵיהֶם שֶׁבִּשְׁבִילָם נִתְלַבֵּט עַל דֶּרֶךְ זוֹ. כָּךְ הָלְכָה שְׁכִינָה בּוֹ בַּיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מִיל בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ. הִתְחִילוּ יִשְׂרָאֵל מִתְרַעֲמִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְלַבְּטוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ וְהַמָּקוֹם צָרִיךְ לְהִתְרַעֵם עֲלֵיהֶם שֶׁבִּשְׁבִילָם הָלְכָה שְׁכִינָה שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מִיל בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה'. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "עַל פִּי ה' יִסְעוּ". כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ הַנִּרְאֶה שֶׁתַּעֲמִידֵנִי בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לָתֵת יְרֻשָּׁה לִבְנִי. דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְנֶהֱנֶה אוֹהֲבוֹ עִמּוֹ. כְּשֶׁהוּא נוֹסֵעַ אוֹמֵר אֵינִי נוֹסֵעַ עַד שֶׁיָּבוֹא אוֹהֲבִי עִמִּי, וּכְשֶׁהוּא חוֹנֶה אוֹמֵר אֵינִי חוֹנֶה עַד שֶׁיָּבוֹא אוֹהֲבִי עִמִּי, נִמְצְאַתָּ מְקַיֵּם עַל פִּי מֹשֶׁה יַחֲנוּ וְנִמְצָאתָ מְקַיֵּם (שם) "עַל פִּי ה' יַחֲנוּ", וְעַל פִּי מֹשֶׁה יִסְעוּ (שם) "וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ". בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹסְעִין הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן נֶעֱקָר מִמְּקוֹמוֹ עַל פִּי הַמָּקוֹם וְלֹא הָיָה לוֹ רְשׁוּת לַהֲלֹךְ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ מֹשֶׁה, נִמְצָאתָ מְקַיֵּם "עַל פִּי ה'" וְעַל פִּי מֹשֶׁה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ הֲרֵינִי יָשֵׁן לִי עַד שֶׁתְּעִירֵנִי מִשְּׁנָתִי, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינִי מְהַלֵּךְ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי לֵךְ.

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן. מָה עִסְקוֹ שֶׁל אָרוֹן הַזֶּה. אֶלָּא שֶׁהָיוּ לוּחוֹת הַבְּרִית נְתוּנוֹת בְּתוֹכוֹ וְהַשְּׁכִינָה דָּרָה בְּתוֹכוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (יהושע ג, יא) "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אָדוֹן כָּל הָאָרֶץ" וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר "ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִין הָיָה הָאָרוֹן מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם, וְהָיוּ שְׁנֵי נִיצוֹצוֹת שֶׁל אֵשׁ יוֹצְאוֹת מִתּוֹךְ בַּדֵּי אָרוֹן וְהָיוּ שׂוֹרְפִין לִפְנֵיהֶם אֶת הַנְּחָשִׁים וְאֶת הָעַקְרַבִּים וְהוֹרֵג שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עִם מַטְרוֹנָא, וְהָיָה מַקְדִּים לְפָנֶיהָ בְּשִׁבְיל הַשּׁוֹנְאִין וְהָיָה הוֹרְגָן. כֵּיוָן שֶׁהָיָה אִפְּרְכוֹס רוֹאֶה אוֹתוֹ הָיָה צוֹוֵחַ לַמֶּלֶךְ לָמָּה אַתָּה מַנִּיחַ לְמַטְרוֹנָא, הַמְתֵּן לָהּ מְעַט, עָמֹד עַד שֶׁתָּבוֹא אֶצְלְךָ. כָּךְ הָאָרוֹן הָיָה מַקְדִּים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל. כֵּיוָן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה הָיָה אוֹמֵר מָה אַתָּה מַנִּיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל, הַמְתֵּן לָהּ מְעַט, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה'". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמואל ב כג, ג) "צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים" אַתָּה מוֹצֵא הַרְבֵּה דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱזַר מֹשֶׁה עַל הָאֱלֹהִים וְקִנֵּים גְּזֵרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא (שם יב, יב) "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה", וּכְתִיב (שם, כט) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה' הִכָּה כָל בְּכוֹר", וּכְתִיב "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל" וְכֵן (ישעיה כד, טז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת שָׁמַעְנוּ", שֶׁהֵן מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. עָמַד וְשִׁתְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, א) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם". רְאֵה מַה כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה גָּדוֹל, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (תהלים קג, כ) "גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לַאֲרִי שֶׁהָיָה רוֹעֵשׂ בְּקִנּוּגְיָא וְהָיָה כָּל הָעוֹלָם רוֹעֵשׁ, וְהָיָה אֶחָד מִתְקָרֵב אֶצְלוֹ וּמַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ, מַעֲמִידוֹ וּמַרְבִּיצוֹ, וְהָיוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּאֲרִי וְאוֹמֵר זֶה לָזֶה רְאֵה כֹּחוֹ שֶׁל אֲרִי זֶה, מַה קָשֶׁה הוּא וּמַה מְשֻׁבָּח אָמַר לָהֶם פִּקֵּחַ אֶחָד אַל תְּקַלְּסוּ לַאֲרִי אֶלָּא קָשֶׁה מַה כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹשְׁבִינוֹ, הֵיאַךְ הוּא מַעֲמִידוֹ וּמַרְבִּיצוֹ. כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא אֲרִי שֶׁנֶּאֱמַר "אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא", וְהַכֹּל אוֹמְרִים רְאוּ כַּמָּה קָשֶׁה כֹּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ד) "קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר", וְהַכֹּל מִתְיָרְאִין, וּמֹשֶׁה נִכְנָס אֶצְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים", וְכֵן מַעֲמִידוֹ וּמַרְבִּיצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה'", הֲוֵי "צַדִּיק מוֹשֵׁל (בְּ)יִרְאַת אֱלֹהִים".

דָּבָר אַחֵר פָּרָשָׁה זוֹ לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהִכָּתֵב כָּאן, וְלָמָּה נִכְתְּבָה כָּאן. לְפִי שֶׁכָּתוּב (לעיל פסוק לג) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים", לֹא אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד, וְנָסְעוּ עַל פִּי עַצְמָן מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים בּוֹרְחִין מֵהַר סִינַי מִפְּנֵי (לֹא) שֶׁעָשׂוּ שָׁם [שָׁנָה פָּחוֹת] אַחַד עָשָׂר יוֹם, וְהָיָה נוֹתֵן לָהֶם מְצוּוֹת בְּכָל יוֹם. כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִסַּע מִשָּׁם, מַסַּע יוֹם אֶחָד הָלְכוּ מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלֵילָה אֶחָד כְּתִינוֹק שֶׁיּוֹצֵא מִבֵּית הַסֵּפֶר וְרָץ. אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָזַבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם", וְהָיָה קָשֶׁה

לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָשׂוּ כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִכְתֹּב צָרָה אַחַר צָרָה, לָאו, אֶלָּא נִכְתֹּב פָּרָשָׁה שֶׁל כָּבוֹד בֵּינֵיהֶם, לְכָךְ נִכְתַּב וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן. דָּבָר אַחֵר בִּנְסֹעַ הָאָרֹן. בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּסְעוּ הָיָה הָאָרוֹן מְזַעְזֵעַ עַצְמוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָיָה תּוֹלֶה עַצְמוֹ. בְּקֵשׁ מֹשֶׁה לְהוֹדִיעַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַשְׁכִינָה עִמָּם, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות כג, כ-כא) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ וְגוֹ' הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו" אָמַר מֹשֶׁה "אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים" וְגוֹ' אָמַר לוֹ (שם, יד) "פָּנַי יֵלֵכוּ", בָּא מֹשֶׁה אָמַר לְיִשְׂרָאֵל עִמְדוּ סְעוּ, הֲרֵי הַשְׁכִינָה בָּאָרוֹן. אָמְרוּ לֵיהּ אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים. אָמַר קוּמָה ה', וְהָאָרוֹן מִזְדַּעְזֵעַ, לְכָךְ הָיוּ מַאֲמִינִים.

רמז תשל

קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ. אֵלּוּ הַמְכַנְּסִין. וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. אֵלּוּ הָרוֹדְפִים. מִפָּנֶיךָ. מִפָּנֶיךָ הֵם נָסִים וְאֵין אָנוּ כְּלוּם לִפְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּשֶׁפָּנֶיךָ אִתָּנוּ אֵין אָנוּ נָסִים לִפְנֵיהֶם, וּכְשֶׁאֵין פָּנֶיךָ אִתָּנוּ אָנוּ כְּלוּם לִפְנֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לג, טו-טז) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה", וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא", וְאוֹמֵר (יהושע י, א) "וַיְהִי בְּנֻ(וּ)סָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וַה' הִשְׁלִיךְ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "אֱלֹהֵי שִׁיתֵמוֹ כַּגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי רוּחַ כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר". וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ. וְכִי יֵשׁ שׂוֹנְאִין לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁשׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שמות טו, ז) "וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז רמ"ז). וְכָל מִי שֶׁעוֹזֵר אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ עוֹזֵר לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ ה'" וְגוֹ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֵין לְךָ חָבִיב בְּכָל הַגּוּף כָּעַיִן מָשָׁל בּוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, אָדָם לוֹקֶה עַל רֹאשׁוֹ אֵין עוֹמֵץ אֶלָּא אֶת עֵינוֹ, הָא אֵין לְךָ חָבִיב בְּכָל הַגּוּף כָּעַיִן וּמָשָׁל בָּהּ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי לא, ב) "מַה בְּרִי וּמַה בַּר בִּטְנִי" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם ד, ג) "כִּי בֵן הָיִיתִי לְאָבִי" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כְּאָדָם שֶׁמּוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ לְתוֹךְ עֵינוֹ וּמְחַטְּטָהּ. פַּרְעֹה שֶׁנָּגַע בָּהֶן מֶה עָשִׂיתִי לוֹ, ["מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם"]. סִיסְרָא שֶׁנָּגַע בָּהֶן מֶה עָשִׂיתִי לוֹ, (שופטים ה, כ) "מִן שָׁמַיִם וְגוֹ' נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא". סַנְחֵרִיב שֶׁנָּגַע בָּהֶן מֶה עָשִׂיתִי לוֹ, (מלכים ב יט, לה) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר". נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁנָּגַע בָּהֶן מֶה עָשִׂיתִי לוֹ, (דניאל ד, ל) "עִשְׂבָּא כְתוֹרִין יֵאכֵל". הָמָן שֶׁנָּגַע בָּהֶן מֶה עָשִׂיתִי לוֹ, "וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל הָעֵץ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְשֻׁעְבָּדִין, כִּבְיָכוֹל שְׁכִינָה מִשְׁתַּעְבֶּדֶת עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, י) "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר". וְאוֹמֵר "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר". אֵין לִי אֶלָּא צָרַת צִבּוּר, צָרַת יָחִיד מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים

צא, טו) "יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (בראשית לט, כ) "וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר "מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אִלְמָלֵי לֹא כְתִיב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּבְיָכוֹל עַצְמְךָ פָּדִיתָ.

רמז תשלא

וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ, שְׁכִינָה עִמָּהֶן. גָּלוּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כז) "הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם". גָּלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יד) "לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָּבֶלָה". גָּלוּ לְעֵילָם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מט, לח) "וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם". גָּלוּ לֶאֱדוֹם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם". וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין שְׁכִינָה חוֹזֶרֶת עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, ג) "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ", "וְהֵשִׁיב" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וְשָׁב". וְאוֹמֵר "אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי". אָמַר רַבִּי כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "קוּמָה ה'", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "שׁוּבָה ה'", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ. מַגִּיד הַכָּתוּב, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִין הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מֻקָּפָל וְעוֹמֵד וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר לוֹ קוּמָה ה', וּכְשֶׁהֵם חוֹנִין הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מְקֻפָּל וְעוֹמֵד וְלֹא הָיָה פּוֹרֵס עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר לוֹ שׁוּבָה ה', נִמְצֵאתָ מְקַיֵּם שׁוּבָה ה' וְנִמְצֵאתָ מְקַיֵּם קוּמָה ה'. וּבְנֻחֹה יֹאמַר מַגִּיד הַכָּתוּב, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים אֲלָפִים וְחוֹנִים רְבָבוֹת, כִּבְיָכוֹל אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֵינִי מַנִּיחַ אֶת הַשְּׁכִינָה לִשְׂרוֹת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, שֶׁמִּתְּשׁוּבָה שֶׁאָמַר אַתָּה יוֹדֵעַ מָה אָמַר לָהֶם, (דברים א, יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי(י)כֶם יו(ו)סֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים" אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, הֲרֵי אָנוּ מֻבְטָחִים לִבְרָכוֹת הָרִבֹּה וְאַתָּה נוֹתֵן קִצְבָּה לִבְרָכוֹתֵינוּ, אָמַר לָהֶן אֲנִי בָּשָׂר וָדָם, יֵשׁ קִצְבָּה לִבְרָכָתִי זוֹ מִשֶּׁלִּי, אֲבָל הוּא יְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם כְּחוֹל יַמִּים וּכְצֶמַח הָאֲדָמָה וְכִדְגֵי הַיָּם (שם, י) "וּכְכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב". וּבְנֻחֹה יֹאמַר. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה לְמַעְלָה אֶלָּא בַּאֲלָפִים וּבְרָבָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". וּכְשֵׁם שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה לְמַעְלָה אֶלָּא בַּאֲלָפִים וּבְרָבָבוֹת כָּךְ אֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה לְמַטָּה אֶלָּא בַּאֲלָפִים וּבְרָבָבוֹת. דְּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתַּאי דְּמִן בִּירִי "וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת" וְגוֹ'. לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. הֲרֵי שֶׁהָיוּ שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד, וְהָיְתָה אִשָּׁה עֻבָּרָה בֵּינֵיהֶם וּרְאוּיָה לְהַשְׁלִים, וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָהּ, לֹא נִמְצָא זֶה שֶׁגּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. הֲהִיא אִ(י)תְּתָא דַּהֲוָה אָזְלָא לְמֵיפָא, נְבַח בָּהּ כַּלְבָּא. אָמַר לָהּ מָרֵיהּ, לָא תִּסְתְּפִי מִנֵּיהּ, שְׁקִילִי נִיבֵיהּ אֲמַרַת לֵיהּ שְׁקִילוּ טִיבוּתִיךְ וְשָׁדְיָא אֲחֹ(י)זְרֵי כְּבָר נָד וְלָד. (במדבר יא א) וַיְהִי. אֵין וַיְהִי אֶלָּא (אִם לֹא) [שֶׁהָיָה] לָהֶם דָּבָר מִתְּחִלָּה. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְקַלְקְלִין וְחָזְרוּ

לְקַלְקוּלָן הָרִאשׁוֹן. וַיְהִי הָעָם. אֵין הָעָם אֶלָּא הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, ד) "מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה", (במדבר יד, יא) "עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה", (ירמיה יג, י) "הָעָם (הָרַע הַזֶּה) [הַזֶּה הָרָע] הַמֵּאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרַי". וּכְשֶׁהוּא קוֹרֵא אוֹתָן עַמִּי אֵין עַמִּי אֶלָּא כְּשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי", (מיכה ו, ג) "עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי" וְגוֹ', "עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ".

רמז תשלב

כְּמִתְאֹנְנִים. אֵין מִתְאוֹנְנִים אֶלָּא מִתְרַעֲמִים, מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה הֵיאַךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בְּיוֹרָם בֶּן אַחְאָב (מלכים ב ה, ז) "כִּי אַךְ דְּעוּ נָא וּרְאוּ כִּי מִתְאַנֶּה הוּא לִי", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּשְׁמְשׁוֹן (שופטים יד, ד) "כִּי תֹאָנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין כְּמִתְאֹנְנִים אֶלָּא כְּמִתְלַהֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר [דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים], וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א, כז) "וַתֵּרָגְנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם", הֵם הָיוּ כְּמִתְלַהֲמִים אֲבָל סַכִּין יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם וּבְקָעָה אֶת כְּרֵסָן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יח, ח) "דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין כְּמִתְאֹנְנִים אֶלָּא כְּמַדְוִים עַל עַצְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יד) "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ". רַבִּי אוֹמֵר כְּמִתְאֹנְנִים רַע, אֵין רַע אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם". בְּאָזְנֵי ה'. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְכַּוְּנִים לְהַשְׁמִיעַ אֶת הַמָּקוֹם. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ וְהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר. אָמְרוּ לוֹ שְׁתֹק, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ. אָמַר לָהֶם מִי יֹאמַר לָכֶם שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתִי אֶלָּא לְהַשְׁמִיעוֹ. כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְכַּוְּנִים לְהַשְׁמִיעַ הַמָּקוֹם. וַיִּשְׁמַע ה' וַיִּחַר אַפּוֹ שָׁמַע הַמָּקוֹם וְנִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם חֵמָה. וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה'. יְרָדָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְהָיְתָה קוֹפֶלֶת וּמְחַתָּה בָּהֶן וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁלֹּא עָמְדוּ לֹא עַל בֵּין הַמֵּתִים לַחַיִּים וְלֹא עַל בֵּין הַחַיִּים לַמֵּתִים. לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר יז, יג) "וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים", אֲבָל כָּאן לֹא עָמְדוּ לֹא עַל בֵּין הַמֵּתִים לַחַיִּים וְלֹא עַל בֵּין הַחַיִּים לַמֵּתִים. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ בְּמִי נִבְעַר הָאֵשׁ תְּחִלָּה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וַתֹּאכַל בְּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, יֵשׁ אוֹמְרִים אֵלּוּ הַגֵּרִים, שֶׁנִּתּוּנִים בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, בַּקְּצִינִים שֶׁבָּהֶן, בַּגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיַּשְׁמִיעוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין".

וַיְהִי. שֶׁחָזְרוּ לְקַלְקוּלָן הָרִאשׁוֹן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל". וַיְהִי. אֵין וַיְהִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם תְּחִלָּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל א א, א) "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם". יְרָדָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְהָיְתָה קוֹפֶלֶת בָּהֶם מְחַתָּה וְהוֹלֶכֶת וְלֹא הָיָה בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים כְּלוּם. וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים מִימֵיהֶם לֹא חָטְאוּ חֵטְא גָּמוּר וְלֹא לָקוּ מַכָּה גְּמוּרָה. אִלּוּ אָמַר הַכָּתוּב וַיְהִי הָעָם מִתְאֹנְנִים לֹא הָיָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא כְּמִתְאֹנְנִים כַּיּוֹצֵא

בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר אִלּוּ אָמַר "סְדֹם הָיֵינוּ" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא (ישעיה א, ט) "כִּסְדֹם הָיֵינוּ". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר "כְּטֶמְאַת הַנִּדָּה". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר (איכה א, א) "הָיְתָה כְּאַלְמָנָה", אִלּוּ אָמַר "הָיְתָה אַלְמָנָה" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא לֹא אָמַר אֶלָּא "כְּאַלְמָנָה". אִלּוּ אָמַר אֶפְרַיִם יוֹנָה פוֹתָה" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא (הושע ז, יא) "כְּיוֹנָה פוֹתָה", אִלּוּ אָמַר "בּשֶׁת גַּנָּב" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא (ירמיה ב, כו) "כְּבשֶׁת גַּנָּב". אִלּוּ אָמַר "מַסִּיגֵי גְּבוּל" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא "כְּמַסִּיגֵי גְּבוּל". אִלּוּ אָמַר "הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי אַרְיֵה בַּיָּעַר" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא לֹא אָמַר אֶלָּא (ירמיה יב, ח) "כְּאַרְיֵה". אִלּוּ אָמַר "הָיָה ה' אוֹיֵב" לֹא הָיְתָה לָהֶם סְלִיחָה, אֶלָּא "הָיָה ה' כְּאוֹיֵב". לֹא חָטְאוּ חֵטְא גָּמוּר וְלֹא לָקוּ מַכָּה גְּמוּרָה.

רַע בְּאָזְנֵי ה'. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמִי שֶׁהָלַךְ אֵצֶל הַזָּהֳבִי לַעֲשׂוֹת לְאִשְׁתּוֹ קוּזְמִיּוֹן, וְהִיא הוֹלֶכֶת אֵצֶל הַמְכַשֵּׁף לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּשָׁפִים. אָמַר לָהּ, בִּתִּי, אֲנִי הוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת לָךְ קוּזְמִיּוֹן וְאַתְּ הוֹלֶכֶת לַעֲשׂוֹת לִי כְּשָׁפִים. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי מְשַׁבֵּחַ אֶתְכֶם בְּאָזְנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, יב) "וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל אָזְנָיִךְ", וְאַתְּ מַכְעֶסֶת אוֹתִי בְּאָזְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ג) "וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב". רַע בְּאָזְנֵי ה'. שְׁנֵי פְּעָמִים הִכְעַסְתֶּם אוֹתִי בְּאָזְנֵיכֶם, מָה אַתֶּם סְבוּרִים "הֲנִטַּע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע", אַף אֲנִי (במדבר יד, כח-כט) "אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי וְגוֹ' בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם", וְאַחֲרִיב שְׁנֵי בָּתִּים שֶׁתִּבְנוּ לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, ט) "בְּאָזְנָי, ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ", לָמָּה, (איכה א, ד) "וְהִיא מַר לָהּ", הִיא הֵבִיאָה הַמַּר לְעַצְמָהּ.

(במדבר יא ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה. וְכִי מָה הָיָה מֹשֶׁה מוֹעִילָן, וַהֲלֹא אֵין רָאוּי לוֹמַר אֶלָּא וַיִּצְעַק הָעָם אֶל ה' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה". הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ וְהָלַךְ הַבֵּן הַהוּא אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו, אָמַר לוֹ צֵא וּבַקֵּשׁ לִי מֵאַבָּא. כָּךְ הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ בַּקֵּשׁ עָלֵינוּ מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם. יָכוֹל שֶׁעִכֵּב מֹשֶׁה בְּיָדָן. תַּלְמוּד לוֹמַר ("וַיִּצְעַק) [וַיִּתְפַּלֵּל] מֹשֶׁה אֶל ה'". יָכוֹל שֶׁעִכֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ", שְׁקָעָה הָאֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ, אִלּוּ חָזְרָה לָהּ לַשָּׁמַיִם (סְפָק) [סוֹפָן] הָיוּ חוֹזְרִים לְקִלְקוּלָן, וְאִלּוּ חָזְרָה לָהּ לְאַחַת מִכָּל הָרוּחוֹת הָיְתָה קוֹפָלֶת אֶת כָּל הָרוּחַ וְהוֹלֶכֶת, אֶלָּא וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ, שְׁשָׁקְעָה הָאֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ. שָׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִלְשִׁינוּ עַל כְּבוֹדוֹ, מִכְבוֹדוֹ שֶׁהוּא אֵשׁ אוֹכֶלֶת שָׁלַח אֵשׁ בָּהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אוֹתוֹ הָאֵשׁ שְׁקָעָה בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אִיבּוּ נִכְנַס מֹשֶׁה בַּתָּוֶךְ, וְהָיָה מְגָרֵם עָלֶיהָ וּמַשְׁקִיעַ בָּהּ כְּצָפִין שֶׁל צֶמֶר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ". וּמִן חֵטְא דְּסִינַי בָּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר

"וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' וְגוֹ' וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב (שם, יא) "וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים" וְזָנוּ עֵינֵיהֶם מִן הַשְּׁכִינָה, לְפִיכָךְ שָׁמְרָה לָהֶם, שֶׁלֹּא לְעָרֵב אֵבֶל בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה. (במדבר יא ג-ד) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה. אֵין תַּבְעֵרָה אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר תִּבְעַר אֵשׁ פְּלוֹנִית בִּמְקוֹמָהּ. כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתֶם תִּשׁוּבָה, וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ, וְאִם לָאו עֲדַיִן הִיא בִּמְקוֹמָהּ. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל וּכְשֶׁאַתָּה קוֹרֵא שׁוֹמֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָז הִתְחִיל שְׁקִיעָה בָּאָרֶץ וְלֹא חָזְרָה עוֹד לִמְקוֹמָהּ לַשָּׁמַיִם אֶלָּא נִכְנְסָה לָהּ אֶל אוֹהֶל מוֹעֵד. וְכָל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בַּמִּדְבָּר אוֹתָהּ הָאֵשׁ יוֹצְאָה וְאוֹכֶלֶת אוֹתָם, "וַתֵּרֶד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם". אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ". וְאוֹתָהּ הָאֵשׁ יָצְאָה וְאָכְלָה אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י, ב) "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'". אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיֵּעָבֵר עָלָיו מֵאוֹתוֹ הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ". כִּי בָעֲרָה בָם אֵשׁ ה'. עַל מָה שֶׁאֵרַע נִקְרָא, וְלֹא הָיָה כֵּן שְׁמוֹ מִקֹּדֶם. כֵּיוֹצֵא בוֹ (שמות יז, ז) "וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה". יָכוֹל כָּךְ הָיָה שְׁמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", עַל מָה שֶׁאֵרַע נִקְרָא שְׁמוֹ כֵּיוֹצֵא בוֹ (להלן פסוק לד) "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה". יָכוֹל כָּךְ הָיָה שְׁמוֹ מִקֹּדֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שָׁם קָבְרוּ" וְגוֹ', עַל שֶׁאֵרַע נִקְרָא וְלֹא כֵן הָיָה שְׁמוֹ מִקֹּדֶם. אֲבָל אִי אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הָיוּ אֵלּוּ הַמַּרְגִּילִין אֶת יִשְׂרָאֵל לִידֵי עֲבֵירָה. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְהָאַסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, אֵלּוּ הַגֵּרִים, הַמְאֻסָּפִים מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר אֵלּוּ הַזְּקֵנִים שֶׁבָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק טז) "אֶסְפָּה לִי", אִם כֵּן הָיוּ זְקֵנִים עוֹשִׂין קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל אָדָם. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית ו, ב) "וַיִּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם". מָה הָיוּ בְּנֵי הַדַּיָּנִין עוֹשִׂין, הָיוּ אוֹחֲזִין נָשִׁים מִן הַשּׁוּק וּמְעַנְּיִן אוֹתָן, אִם כָּךְ הָיוּ בְּנֵי הַדַּיָּנִין עוֹשִׂין קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל אָדָם.

רמז תשלג

הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה. יָכוֹל שֶׁהָיוּ מִתְרַעֲמִים עַל דָּבָר שֶׁלֹּא טָעֲמוּ אוֹתוֹ מִימֵיהֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר "הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה", עַל הַמָּן, שֶׁהָיָה יוֹרֵד לָהֶם בְּכָל יוֹם, הָיוּ מִתְרַעֲמִין, וְלֹא הָיוּ מִתְרַעֲמִין עַל דָּבָר שֶׁלֹּא טָעֲמוּ אוֹתוֹ מִימֵיהֶם. וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מְלַמֵּד שֶׁאַף הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִ(י)לֵנוּ בָּשָׂר. וְכִי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר הָיוּ מִתְרַעֲמִין, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן" וְגוֹ', יָכוֹל שֶׁאָכְלוּם בַּמִּדְבָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ (במדבר לב, א) "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן" וְגוֹ', אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁין עֲלִילָה לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם.

(במדבר יא ה) זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה וְגוֹ'. רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר דָּגִים וְחַד אָמַר עֲרָיוֹת. [מָאן דַּאָמַר דָּגִים דִּכְתִיב "נֹאכַל". וּמָאן דַּאָמַר עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב "חִנָּם". וּלְמָאן דַּאָמַר עֲרָיוֹת] מַאי אֲשֶׁר נֹאכַל. לִישָׁנָא מְעַלְיָא הוּא, דִּכְתִיב "אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ" וְגוֹ'. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאָמַר עֲרָיוֹת הַיְנוּ דִּכְתִיב "חִנָּם", אֶלָּא לְמָאן דַּאָמַר דָּגִים מַאי חִנָּם. כִּדְקָאָמַר מַר [כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲבִין מַיִם] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְמִין לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶם. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאָמַר דָּגִים נִיחָא, אֶלָּא לְמָאן דַּאָמַר עֲרָיוֹת הָא לָא פְּרִיצֵי בְהוּ דִּכְתִיב (שה"ש ד, יב) "גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה". מַאי קָא מִשְׁתַּבַּח בְּהוּ קְרָא, בְּאֵשֶׁת אִישׁ לָא פָּקְרִי. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאָמַר עֲרָיוֹת הַיְנוּ דִּכְתִיב (להלן פסוק י) "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, אֶלָּא לְמָאן דַּאָמַר דָּגִים מַאי "בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו". הָא וְהָא הֲוָה בְּהוּ. אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי חַד אָמַר טַעַם כָּל הַמִּינִין כֻּלָּם טָעֲמוּ בַּמָּן, וְטַעַם (שְׁתֵּי) [חֲמֵשֶׁת] מִינִין הַלָּלוּ לֹא טָעֲמוּ בּוֹ. וְחַד אָמַר טַעַם כָּל הַמִּינִין טָעֲמוּ בְּמַמָּשָׁן וְהַלָּלוּ טַעֲמָן וְלֹא מַמָּשָׁן. זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם. וְכִי יֵשׁ בָּעֲנָיָן שֶׁהָיוּ הַמִּצְרִים נוֹתְנִין לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא יִנָּתֵן לָכֶם", אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם בְּחִנָּם דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם. וּמָה אֲנִי אוֹמֵר "חִנָּם" [חִנָּם] מִן הַמִּצְוֹוֹת. אֶת הַקִּשֻּׁאִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה הָיָה הַמָּן מְשֻׁתָּנֶה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁהֵן רוֹצִין חוּץ מֵחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין הַלָּלוּ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמָּסַר בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְפַקְּדוֹ וְאוֹמֵר לוֹ רְאֵה שֶׁלֹּא יֹאכַל מַאֲכָל רַע וְשֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה מַשְׁקֶה רַע, וּבְכָל כָּךְ הָיָה הַבֵּן מִתְרַעֵם עַל אָבִיו לוֹמַר לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹהֲבֵנִי אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשִׁי לוֹ שֶׁאֹכַל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הַמָּן הָיָה מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁרוֹצִים אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹאִין בְּעֵינֵיהֶם אֶלָּא מָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ", אֵין לָנוּ אֶלָּא מָן בַּשַּׁחַר וּמַן בָּעֶרֶב. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן קִשֻּׁאִים. שֶׁהֵן קָשִׁין לְכָל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם כַּחֲרָבוֹת. אֵינִי, וְהָכְתִיב (בראשית כה, כג) "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ", אַל תִּקְרֵי "גוֹיִם" אֶלָּא גֵּיִים, זֶה אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מִשֻּׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת וְלֹא קִשּׁוּאִים לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבְרְבֵי הָא בְּזוּטְרֵי.

רמז תשלד

(במדבר יא ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה וְגוֹ'. אָמְרוּ עָתִיד הַמָּן לִתְפּוֹחַ בְּתוֹךְ כְּרֵסָנוּ לְהָרְגֵנוּ, יֵשׁ לְךָ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁאֵין מוֹצִיא אֶת מָה שֶׁהוּא אוֹכֵל. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם (דברים כג, יג) "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ". [אָמַר לָהֶם] מַה שֶּׁתַּגְרֵי נְכָרִים מוֹכְרִין לָהֶן יוֹצֵא מֵהֶן, אֲבָל הַמָּן לֹא הָיָה יוֹצֵא מֵהֶן לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, כה) "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל

אִישׁ", לֶחֶם הַמַּבְלָע בָּאֲבָרִים. אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ. אַתְּ סָבוּר מִי שֶׁאָמַר זֶה אָמַר זֶה, לֹא, מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַיֵּס אֶת בָּאֵי הָעוֹלָם וְאוֹמֵר לָהֶם בּוֹאוּ וּרְאוּ עַל מָה מִתְרַעֲמִין אֵלּוּ לְפָנַי וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח". כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שם לח, כו) "וַיִּכֹּר יְהוּדָה וַיֹּאמַר צָדְקָה מִמֶּנִּי", וְהַמָּקוֹם כָּתַב עַל יָדוֹ "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" כְּיָון שֶׁיָּדַע שֶׁכַּלָּתוֹ הִיא לֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים כה, יח) "וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ", עַל יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר "וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ" וְעַל עֲמָלֵק הוּא אוֹמֵר (שם) "וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים". כַּיּוֹצֵא בוֹ "מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא" אָמְרָה אִמּוֹ שֶׁל סִיסְרָא, (שם, כט) "חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה", אָמְרָה אִשְׁתּוֹ (שם, כט) "הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל", נִתְגַּלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָמְרָה אִמּוֹ שֶׁל סִיסְרָא לְדְבוֹרָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אַף הִיא אָמְרָה לָהּ אַל תְּצַפְּי לְסִיסְרָא בְּנֵךְ מֵעַתָּה (שם, לא) "כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'". כַּיּוֹצֵא בוֹ "אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה" עַד כָּאן אָמְרוּ צַדִּיקִים, אֲבָל רְשָׁעִים אָמְרוּ "אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמַּכִּים אֶת מִצְרַיִם" אָמְרוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת הָיוּ לוֹ וֶהֱבִיאָם עַל הַמִּצְרִיִּים, שׁוּב אֵין לוֹ מַכָּה מֵעַתָּה, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם אַתֶּם אוֹמְרִים אֵין לִי מַכָּה מֵעַתָּה אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁלֹּא נִרְאֲתָה בָּעוֹלָם, וְהֵיכָן אֶחָד מֵהֶם יוֹשֵׁב בַּטְּחוֹר וְעַכְבָּר יוֹצֵא מִן הַתְּהוֹם וְשׁוֹמֵט אֶת בְּנֵי מֵעָיו וְחוֹזֵר לַתְּהוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ה, ו) "וַתִּכְבַּד יַד ה' עַל הָאַשְׁדּוֹדִים וַיְשֹׁמֵם וַיַּךְ אֹתָם בְּטְחֹרִים". כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם אֶל הַכֹּהֲנִים וְאֶל הַנְּבִיאִים אֵין לָאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפַּט מָוֶת כִּי בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ", מַהוּ אוֹמֵר, "וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל קְהַל הָעָם לֵאמֹר מִיכָה הַמּוֹרַשְׁתִּי הָיָה נִבָּא בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ' הֲהָמֵת הֱמִ(י)תֻ(ו)הוּ חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה", עַד כָּאן אָמְרוּ צַדִּיקִים, אֲבָל רְשָׁעִים אָמְרוּ (שם כ-כג) "וְגַם אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אוּרִיָּהוּ בֶּן שְׁמַעְיָהוּ וְגוֹ' וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וְכָל גִּבּוֹרָיו וְכָל הַשָּׂרִים אֶת דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ הֲמִיתוֹ וְגוֹ' וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרַי(י)ם וְגוֹ' וַיּוֹצִיאוּ אֶת אוּרִיָּהוּ" וְגוֹ', אָמְרוּ כְּשֵׁם שֶׁאוּרִיָּהוּ נֶהֱרַג כָּךְ יִרְמְיָהוּ חַיָּב לֵהָרֵג. (שם, כד) "אַךְ יַד אֲחִיקָם בֶּן שָׁפָן הָיְתָה אֶת יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת אֹתוֹ בְּיַד הָעָם לַהֲמִיתוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר "חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר", לְפִי שֶׁהָיָה יִצְרוֹ הָרַע יוֹשֵׁב וּמְצַעֲרוֹ כָּל הַלַּיְלָה וְאוֹמֵר לוֹ אַתָּה פָּנוּי וּמְבַקֵּשׁ אִשָּׁה וְהִיא פְּנוּיָה וּמְבַקֶּשֶׁת אִישׁ, וְאַתָּה לָמֵד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּבְעִילָה, עָמַד וּבָעָלָהּ וּתְהִי לְךָ לְאִשָּׁה, נִשְׁבַּע לְיִצְרוֹ הָרַע וְאָמַר לוֹ "חַי ה'" שֶׁלֹּא אֶגַּע בָּהּ, וְאֶל הָאִשָּׁה אָמַר "שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר". אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ, וְהַמָּקוֹם מְפַיֵּס אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם וְאוֹמֵר לָהֶם בּוֹאוּ וּרְאוּ עַל מָה אֵלּוּ מִתְרַעֲמִים לְפָנַי וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד הוּא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, יב) "וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִיא טוֹב" וְגוֹ'.

רמז תשלה

(במדבר יא ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטַעֲרִין עָלָיו בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ הָיוּ מִתְרַעֲמִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁטוּ הָעָם", לְפֶתַח בֵּיתוֹ הָיָה יוֹצֵא וּמְלַקֵּט פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת בֵּיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ (שמות טז, כא) "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס". וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה. אָמְרוּ עָתִיד מָן וְזֶה (שֶׁיִּתְפַּח) [שֶׁיִּתְפַּח] בְּמֵעֵיהֶם, כְּלוּם] יֵשׁ לְךָ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא וְכוּ'.

שְׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מִפְּנֵי מָה לֹא יָרַד מָן לְיִשְׂרָאֵל פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. אָמַר לָהֶם אֲמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד, פָּסַק לוֹ מְזוֹנוֹתָיו פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה וְלֹא הָיָה מַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אֶלָּא פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה. חָזַר וְקִבֵּעַ לוֹ בְּכָל יוֹם, חָזַר וְהִקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו בְּכָל יוֹם. אַף יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁהָיָה לוֹ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים הָיָה דּוֹאֵג וְאוֹמֵר שֶׁמָּא לְמָחָר לֹא יֵרֵד מָן וְנִמְצְאוּ כֻּלָּן מְכַוְּנִין לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתוֹ חָם. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי מַשְׁאוֹי הַדֶּרֶךְ. וּכְבָר הָיוּ רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים יוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בְּפָרָשַׁת הַמָּן (כְּתוּב בְּרֵמֶז ר"ס).

וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד הוּא. אָמַר רַב אַסִי עָגוֹל כְּגִידָא וְלָבָן כְּמַרְגָּלִית. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי גַּד, שֶׁדּוֹמֶה לְזֶרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלִין. אֲחֵרִים אוֹמְרִים שֶׁדּוֹמֶה לְאַגָּדָה שֶׁמּוֹשֶׁכֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם כְּמַעְיָן. תַּנְיָא אִידָךְ גַּד, שֶׁהָיָה מַגִּיד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל בֵּין בֶּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן וּבֵין בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן. לָבָן, שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כְּשֵׁם שֶׁהַנְּבִיא הָיָה מַגִּיד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁבַּחוֹרִין וְשֶׁבַּסְּדָקִין אַף הַמָּן מַגִּיד לָהֶם. הָא כֵּיצַד. שְׁנַיִם בָּאִין לְפָנַי מֹשֶׁה לְדִין, זֶה אוֹמֵר עַבְדִּי גָּנַבְתָּ וְזֶה אוֹמֵר אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה (ירמיה כא, יב) "דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט". לְמָחָר אִם נִמְצָא עָמְרוֹ בְּבֵית רַבּוֹ רִאשׁוֹן בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה גְּנָבוֹ, וְאִם נִמְצָא בְּבֵית שֵׁנִי בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה מְכָרוֹ לוֹ. וְכֵן אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה לְדִין, הוּא אוֹמֵר הִיא סָרְחָה עָלַי וְהִיא אוֹמֶרֶת הוּא סָרַח עָלַי. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט", לְמָחָר אִם נִמְצָא עָמְרָהּ בְּבֵית בַּעְלָהּ בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא סָרַח עָלֶיהָ, וְאִם נִמְצָא עָמְרָהּ בְּבֵית אָבִיהָ בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא סָרְחָה עָלָיו. כְּתִיב "לֶחֶם" וּכְתִיב "עֲגוֹת" וּכְתִיב "וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם", הָא כֵּיצַד. "לֶחֶם" לַצַּדִּיקִים, וְלַבֵּינוֹנִים עֻגוֹת, לְרְשָׁעִים וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם. אוֹ דְּכוּ בְּמַדְכָה, מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן דָּבָר שֶׁנִּדּוֹךְ בְּמִדּוֹכָה, וּמַאי נִיהוּ, תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים. וּבִשְׁלוּ בַּפָּרוּר. מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל צִיקֵי קְדֵרָה עִם הַמָּן. וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן. אַל תִּקְרֵי לְשַׁד אֶלָּא שַׁד, מַה שַּׁד זֶה מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְּוָנִים אַף הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לָהֶן לְכַמָּה טְעָמִים. אִכָּא דְּאָמְרֵי לְשַׁד, מָה דַּד זֶה, תִּינוֹק מוֹצֵא בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים, אַף הַמָּן, כָּל זְמַן שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ, מוֹצְאִין בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים. כְּתִיב וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה וְגוֹ', וּכְתִיב "וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד. לַצַּדִּיקִים יוֹרֵד לָהֶם עַל פֶּתַח בֵּיתָם, בֵּינוֹנִים (יְצָאוּ מִן) [וְיָצָא] הָעָם וְלָקְטוּ", רְשָׁעִים שָׁטוּ וְלָקְטוּ.

שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מִצְטַעֲרִים עָלָיו בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ הָיוּ מִתְרַעֲמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁטוּ" וְגוֹ' וְטָחֲנוּ בָּרֵחַיִם, וַהֲלֹא לֹא יָרַד לָרֵחַיִם מֵעוֹלָם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמְּשְׁתַּנָּה לָהֶם לְכָל (הַנְּטָחָנִין) [הַנִּטְחָנִין] בָּרֵחַיִם. אוֹ דָכוּ בַּמְּדֻכָּה. וַהֲלֹא לֹא יָרַד בַּמְּדוֹכָה לְעוֹלָם. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמְּשְׁתַּנָּה לָהֶם לְכָל הַנִּדּוֹכִין בַּמְּדוֹכָה. יָכוֹל לֹא הָיָה מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם אֶלָּא לְאֵלּוּ בִלְבָד, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר לֹא צָרְכָה אִשָּׁה לְמִינֵי בְשָׂמִים אֶלָּא מִן הַמָּן הָיוּ מִתְקַשְּׁטוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ דָכוּ", וְאוֹמֵר (דברים ב, ז) "זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיוּ חֲסֵרִים כְּלוּם. וּבִשְׁלוּ בַּפָּרוּר. וַהֲלֹא לֹא יָרַד לִקְדֵרָה מֵעוֹלָם, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמְּשְׁתַּנֶּה לָהֶן לְכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה. וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת. וַהֲלֹא לֹא יָרַד לַתַּנּוּר מֵעוֹלָם אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמְּשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְכָל הַמִּתְאֲפִים בַּתַּנּוּר. יָכוֹל לֹא הָיָה מִשְׁתַּנֶּה אֶלָּא לְאֵלּוּ בִלְבָד, מִנַּיִן לִשְׁאָר הַנִּלְקָטִין מִן הַשָּׂדֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקְטוּ", מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר רוֹצֶה אֲנִי לֶאֱכֹל תְּאֵנִים וְנוֹתְנִין לוֹ, רוֹצֶה אֲנִי לֶאֱכֹל עֲנָבִים וְנוֹתְנִין לוֹ. וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן. זֶה הוּא לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן. דָּבָר אַחֵר מְשַׁמֵּשׁ שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת, הַלַּיִשׁ וְהַשָּׁמֶן וְהַדְּבַשׁ כַּלַּיִשׁ הַזֶּה שֶׁעֲרוּהּ בְּשָׁמֶן וּמְקֻטָּף בִּדְבַשׁ כְּךָ הָיְתָה בְּרִיתוֹ שֶׁל מָן וְכָךְ הָיוּ כְּשֵׁרִין אוֹכְלִין אוֹתוֹ.

דָּבָר אַחֵר "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן". מַה הַדַּד הַזֶּה עִיקָּר לַתְּינוֹק וְהַכֹּל טָפֵל לוֹ כָּךְ הָיָה הַמָּן עִיקָּר לְיִשְׂרָאֵל וְהַכֹּל טָפֵל לָהֶן.

דָּבָר אַחֵר מַה הַדַּד הַזֶּה, אֲפִלּוּ תִינוֹק יוֹנֵק הֵימֶנּוּ כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ נִזּוֹק, כָּךְ הָיָה מָן, אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִין אוֹתוֹ כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ מַזִּיקָן.

דָּבָר אַחֵר מַה הַדַּד הַזֶּה, שֶׁהוּא מִין אֶחָד וּמְשְׁתַּנֶּה לְמִינִין הַרְבֵּה, כָּךְ הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁהָיוּ רוֹצִין. מָשָׁל, אוֹמֵר לְאִשָּׁה אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל, מִפְּנֵי הַתִּינוֹק.

דָּבָר אַחֵר מַה הַדַּד הַזֶּה, תִּינוֹק מִצְטַעֵר בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִצְטַעֲרִין בְּשָׁעָה שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת" וְגוֹ', מָשָׁל אוֹמֵר לְאָדָם מִפְּנֵי מָה אַתָּה אוֹכֵל פַּת שְׂעוֹרִין, אָמַר לָהֶן מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִי פַּת חִטִּין, מִפְּנֵי מָה אַתָּה אוֹכֵל חָרוּבִין, אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִי לֶאֱכֹל דְּבֵלָה, כָּךְ אִלּוּ הָיְתָה בְּיָדָם כְּלוּם מֵאוֹתָהּ קְמִיצָה שֶׁקָּמְצוּ בַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ מֹשֶׁה שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ אַרְבָּעִים (שָׁנָה) [יוֹם] לֹא רָצוּ לֶאֱכֹל מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן. (במדבר יא ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה לָיְלָה. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה יוֹרֵד עַל הָאַסְקֻפִּין וְעַל הַמְּזוּזוֹת. אוֹ לְפִי שֶׁהָיָה יוֹרֵד עַל הָאַסְקֻפִּין וְעַל הַמְּזוּזוֹת יָכוֹל הָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ מִלְּכְלְךָ וּמְטֻנָּף. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות טז, יד) "וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס" כִּגְלִיד הָיָה יוֹרֵד תְּחִלָּה, וְנַעֲשָׂה לְאֶרֶץ כְּמִין אִסְקוּטְלָא וְהַמָּן הָיָה יוֹרֵד עָלָיו, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלַקְּטִין וְאוֹכְלִין, הֲרֵי מִלְּמַטָּה. אֲבָל מִלְּמַעְלָה יָכוֹל יְהוּ הַשְּׁקָצִים וּזְבוּבִים שׁוֹכְבִים עָלָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם)

"וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מָנָּח בְּתוֹךְ דְּלוּסְקְמָא, וְהֵם קוֹרְאִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלְּלִין וְאָדָם יוֹצֵא לְפָתַח בֵּיתוֹ וּמְלַקֵּט פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת בֵּיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ "וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה לֹא יָרַד מָן לְיִשְׂרָאֵל בְּפַעַם אַחַת וְכוּ'. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר רַבִּי יַנַּאי מִפְּנֵי מָה לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמִּין בִּירוּשָׁלַיִם כְּחַמֵּי טְבֶרְיָא. שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ נֵלֵךְ וְנַעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם הָא אִם אָנוּ עוֹלִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל רְחִיצָה אַחַת דַּיֵּנוּ, וְנִמְצֵאת עֲלִיָּתָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ.

(במדבר יא י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו. הָיָה רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִצְטַעֲרִים בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת. בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו לְפִי שֶׁגָּבַהּ לִבָּם בַּחֵטְא נִזְדַּוְּגוּ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַדָּבָר בָּרַבִּים. אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים לְמֹשֶׁה עַד שֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהָיוּ יוֹשְׁבִים וּמִתְרַעֲמִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם בְּשִׂמְחָה, כְּגוֹן מִילָה דִּכְתִיב (תהלים קיט, קסב) "שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ" וְגוֹ', עֲדַיִן עוֹשִׂין בְּשִׂמְחָה, וְכָל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בִּקְטָטָה, כְּגוֹן עֲרָיוֹת דִּכְתִיב "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו" עַל עִסְקֵי מִשְׁפְּחוֹתָיו, עֲדַיִן עוֹשִׂין אוֹתָהּ בִּקְטָטָה, דְּלֵיכָּא כְּתֻבָּה דְּלָא רָמוּ בָּהּ תִּיגְרָא. בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל תִּפְלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה", וְהַדִּין (במדבר יד, א) "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא", עַל מְנַת לִבְכּוֹת שְׁתֵּי בְּכִיּוֹת שֶׁל מַמָּשׁ, אַחַת בָּרָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, יד) "קוֹל בָּרָמָה נִשְׁמָע" וְגוֹ', וְאַחַת בְּבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ". רַבָּנָן אָמְרֵי בִּזְכוּת אוֹתָהּ בְּכִיָּה עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, טו) "כֹּה אָמַר ה' מְנִעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי" וְגוֹ'.

(במדבר יא יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ. כָּאן הַמָּקוֹם מַמְאִיךְ וּמֹשֶׁה מַגְבִּיהַּ, אֲבָל בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הַמָּקוֹם מַגְבִּיהַּ וּמֹשֶׁה מַמְאִיךְ. (במדבר יא יב) הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל הָעָם הַזֶּה וְגוֹ'. הֵיכָן דִּבֵּר לוֹ כֵּן. בַּשָּׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם" וְגוֹ', עֲדַיִן הַדָּבָר תָּלוּי בְּךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ו, יג) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אָמַר לָהֶם הֱווּ יוֹדְעִין שֶׁבָּנִי סַרְבָנִים הֵם וְטַרְחָנִים הֵם, אֶלָּא עַל מְנַת כֵּן תִּהְיוּ מְקַבְּלִין עֲלֵיכֶם שֶׁיְּהוּ מְקַלְּלִין אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בַּאֲבָנִים.

(במדבר יא יג-טו) מֵאַיִן לִי בָּשָׂר. וְכִי אֶחָד הוּא אוֹ שְׁנַיִם לְסוֹבְלָן. לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי וְגוֹ'. וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי וְגוֹ'. לְפִי שֶׁהֶרְאָהוּ הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה סֵדֶר פֻּרְעָנֻיּוֹת הָעֲתִידִין לָבוֹא עֲלֵיהֶן. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁיָּצָא הוּא וּבָנָיו לַהֲרָגָה, אוֹמֵר לְסַפָּקְלָטוֹר הַרְגֵנִי עַד שֶׁלֹּא תַּהֲרֹג אֶת בָּנַי, לֹא כְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּצְדְקִיָּה (ירמיה נב, י-יא) "וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ לְעֵינָיו וְגוֹ' וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי

הַמָּקוֹם, רִבּוֹנִי, וְאִם כָּכָה אַתְּ עוֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי, הֲא יָפֶה לִי שֶׁתַּהַרְגֵנִי לִי תְּחִלָּה וְאַל אֶרְאֶה בַּפֶּרְעָנוּת שֶׁעֲתִידָה לָבוֹא עֲלֵיהֶן.

וְאִם כָּכָה אַתְּ עוֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לֹא אֶתֵּן לָהֶם הֵם הוֹרְגִין אוֹתִי, וְאִם אֲדַבֵּר כְּנֶגְדָּן אַתָּה הוֹרְגֵנִי, מִכָּאן וּמִכָּאן הָרוֹג אֲנִי, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הֱרֹג אֶת הֶהָרוּג שֶׁנֶּאֱמַר "הָרְגֵנִי נָא הָרֹג". מִיָּד חָרָה אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה תֵּן בָּשָׂר לְבָנַי. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַיִן לִי בָּשָׂר. אָמַר לֵיהּ צְפַרְדֵּעִים לֹא הָיוּ לְךָ בְּמִצְרַיִם, כִּנִּים לֹא הָיוּ לְךָ בְּמִצְרַיִם, כָּל כָּךְ הָיִיתָ עָשִׁיר. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִשֶּׁלְּךָ הָיָה לִי. אָמַר לוֹ בְּמִצְרַיִם הָיָה לִי, וְכָאן לֹא הָיָה לִי, "הֲיַד ה' תִּקְצָר".

רמז תשלו

וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי. בְּרָעָתָם הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה ב, יב) "כִּי הַנֹּגֵעַ בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר "בְּבָבַת עַיִן" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "בְּבָבַת עֵינוֹ", כְּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (איוב ז, כ) "לָמָּה שַׂמְתַּנִי לְמִפְגָּע לָךְ וָאֱהְיֶה עָלַי לְמַשָּׂא", אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יחזקאל ח, יז) "וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת הַזְּמוֹרָה אֶל אַפָּם", אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "הֲלוֹא אַתָּה מִקֶּדֶם ה' אֱלֹהַי קְדֹשִׁי לֹא נָמוּת", אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם", אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב כַּיּוֹצֵא בוֹ אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. אַף כָּאן הָיָה לוֹ לוֹמַר וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתָם, אֶלָּא שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב.

(במדבר יא טז-יז) אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ. בַּשָּׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ אָמַר מֹשֶׁה הֵיאַךְ אֲנִי עוֹשֶׂה לְהָבִיא אוֹתָן מִכָּל הַשְּׁבָטִים, אִם אָבִיא חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט אֵינָן עוֹלִין לְמִנְיַן שִׁבְעִים, וְאִם אָבִיא שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט עוֹלִין לְמִנְיַן שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים], וְאִם אָבִיא שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וּמִשְּׁנֵי שִׁבְטִים חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה אֲנִי מֵטִיל קְנָאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים. מָה עָשָׂה מֹשֶׁה, נָטַל שִׁבְעִים פְּתָקִין וְכָתַב בָּהֶן זָקֵן וְנָטַל עוֹד שִׁבְעִים פְּתָקִין חֲלָקִים, טָרְפָן וְנָתַן בְּקַלְפֵּי וְאָמַר לָהֶם בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּתְקֵיכֶם, כָּל מִי שֶׁהָיָה נוֹטֵל פֶּתֶק שֶׁכָּתוּב בּוֹ זָקֵן הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁנִּתְמַנָּה זָקֵן. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה עֲדַיִן מַחֲלֹקֶת בַּדָּבָר, שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר הֵיכָן פֶּתֶק שֶׁכָּתוּב בּוֹ זָקֵן, שֶׁאִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה עוֹלֶה בְּיָדִי. וְהֵיאַךְ עָשָׂה לָהֶם. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה נָטַל שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פְּתָקִים [וְכָתַב בָּהֶם זָקֵן], וְשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם חֲלָקִים וּטְרָפָן וּנְתָנָן בְּקַלְפֵּי וְאָמַר לָהֶם בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּתְקֵיכֶם, אִם עָלָה בְּיָדוֹ פֶּתֶק שֶׁכָּתוּב

בוֹ זָקֵן בְּיָדוּעַ שֶׁנִּתְמַנָּה זָקֵן וְאִם עָלָה בְּיָדוֹ חֶלְקָ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נִתְמַנָּה. כָּךְ נִתְמַנּוּ הַזְּקֵנִים. וְהֵיכָן הָיוּ הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה הָיוּ עִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, ט) "וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב (שם, יד) "וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר" וְגוֹ'. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּהָה מֹשֶׁה לֵירֵד שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרֶא הָעָם כִּי בּשֵׁשׁ מֹשֶׁה", נִתְכַּנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל הַזְּקֵנִים, אָמְרוּ לָהֶם מֹשֶׁה הִתְנָה עִמָּנוּ שֶׁיֵּרֵד לְאַרְבָּעִים יוֹם, וַהֲרֵי אַרְבָּעִים יוֹם וְלֹא יָרַד, (וּשְׁתֵּי) [וְשֵׁשׁ] שָׁעוֹת יוֹתֵר, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מֶה הָיָה לוֹ, אֶלָּא (שם) "קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים". אָמְרוּ לָהֶם לָמָּה אַתֶּם מַכְעִיסִים לְמִי שֶׁעָשָׂה לָכֶם כָּל הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת. עָמְדוּ עָלֵיהֶם וַהֲרָגוּם. וּלְפִי שֶׁעָמַד עָלֵיהֶם חוּר בְּדָבָרִים קָשִׁים עָמְדוּ עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ, שֶׁכֵּן אָמַר יִרְמְיָה (ירמיה ב, לד) "גַּם בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים לֹא בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי עַל כָּל אֵלֶּה בַּשְּׁבִיל (שמות לב, ד) "אֱלֶה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". לְאַחַר זְמַן כְּשֶׁסָּלַח לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ תַּחַת אוֹתָם שֶׁנֶּהֶרְגוּ עַל קִדֻּשַׁת שְׁמִי. דָּבָר אַחֵר "כְּמִתְאֹנְנִים". נִשְׂרְפוּ כִּשֶׁרָפַת נָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁאַף הֵם הֵקִלּוּ רֹאשָׁם בַּעֲלוֹתָם לְהַר סִינַי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ", כְּעֶבֶד שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבּוֹ וּפִרְוְסְתוּ בְּיָדוֹ וְנוֹשֵׂךְ מִמֶּנָּה כְּדֵי הֵקֵלּוּ רֹאשָׁם בְּאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, וְהָיוּ רְאוּיִין לִ(י)שָׂרֵף בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַתַּן תּוֹרָה חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא רָצָה לִפְגֹּעַ בָּהֶם וְלַעֲשׂוֹת בָּהֶם פִּרְצָה בּוֹ בַּיּוֹם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) "וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ", מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לְהִשָּׁלַחַת יָד. אֲבָל לְאַחַר זְמַן נִשְׂרְפוּ כְּשֶׁנִּתְאַוּוּ תַּאֲוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ", אֵין "אֲסַפְסֻף" אֶלָּא סַנְהֶדְרִין שֶׁנֶּאֱמַר "אֶסְפָּה לִי" וְגוֹ', וּכְתִיב (לעיל פסוק א) "וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה", בַּקְצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה, וּכְתִיב (תהלים קו, יח) "וַתִּבְעַר אֵשׁ בַּעֲדָתָם" וְאֵין עֵדָה אֶלָּא סַנְהֶדְרִין שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", וּכְתִיב (ויקרא ד, יג) "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ". אָמַר מֹשֶׁה לְשֶׁעָבַר הָיָה עִמִּי מִי שֶׁיִּשָּׂא בְּמַשָּׂאן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַכְשָׁיו אֲנִי לְבַדִּי, [אֵינִי יָכוֹל], שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יד) "לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי" וְכוּ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶסְפָּה לִי וְגוֹ'.

וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי. לְהוֹדִיעַ שֶׁיּוֹם מִנּוּי הַזְּקֵנִים הָיָה חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יא) "כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֶד ה'" וְגוֹ', וְהָכָא כְּתִיב וְיָרַדְתִּי. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְשָׂכַר לְתוֹכוֹ שׁוֹמֵר וְנָתַן לוֹ שָׂכָר שְׁמִירָה שֶׁיִּשְׁמֹר אֶת הַפַּרְדֵּס. לְאַחַר זְמַן אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹמֵר אֵינִי יָכוֹל לִשְׁמֹר כֻּלּוֹ לְבַדִּי אֶלָּא תֵּן לִי אַחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ עִמִּי. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ לְךָ נָתַתִּי אֶת כָּל הַפַּרְדֵּס לִשְׁמֹר וְכָל שְׂכִירוּת שְׁמִירָתוֹ לְךָ נָתַתִּי, וְעַכְשָׁיו תֹּאמַר לִי הָבֵא אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ עִמִּי, הֲרֵי אֲנִי מֵבִיא אֲחֵרִים שֶׁיִּשְׁמְרוּ עִמְּךָ, אֶלָּא הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁאֵינִי נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר שְׁמִירָה מִשֶּׁלִּי אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂכָרְךָ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ. כָּךְ אָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֲנִי נָתַתִּי בְךָ בִּינָה וָדַעַת לְפַרְנֵס אֶת בָּנַי, תִּתְיַחֵד אַתָּה בְּאוֹתָהּ גְּדֻלָּה, עַכְשָׁיו מִשֶּׁלְךָ הֵם נוֹטְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ". וְאַף עַל פִּי כֵן מֹשֶׁה לֹא חָסַר כְּלוּם. תֵּדַע, לְסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה אָמַר [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] לְמֹשֶׁה "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן" וְגוֹ' וּכְתִיב (דברים לד, ט) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה", לָמָּה, "כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה יְחִידִים נִתְנַבְּאוּ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נְבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, א) "וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר". אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ. כְּנֶגֶד שִׁבְעִים יָמִים טוֹבִים שֶׁנָּתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ הֵן, שִׁבְעָה [יְמֵי פֶּסַח וּשְׁמוֹנָה] יְמֵי הֶחָג וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וַעֲצֶרֶת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שַׁבָּתוֹת, הֲרֵי שִׁבְעִים. דָּבָר אַחֵר כְּנֶגֶד שִׁבְעִים נָפֶשׁ שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְעָשָׂה לוֹ פֶּדָגוֹג וְהָיָה מוֹלִיכוֹ לְאִיסְכּוּלִי, וְהוּא הָיָה מְבִיאוֹ, אוֹכֶל עַל יָדָיו וְשׁוֹתֶה עַל יָדָיו, מִשֶּׁגָּדַל הַנַּעַר הִתְחִיל הַפֶּדָגוֹג צוֹוֵחַ לְאָבִיו, אָמַר לוֹ אֵינִי יָכוֹל לַעֲמֹד בְּטִרְחַת בִּנְךָ בְּעַצְמִי, עָשָׂה אַחֵר. אָמַר לֵיהּ הַמֶּלֶךְ הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ לוֹמַר לְךָ כֵּן אֶלָּא שֶׁהָיָה כָּעוּר בְּעֵינַי מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה גְּדַלְתּוֹ, וְעַכְשָׁיו שֶׁנָּתַתָּ לִי רְשׁוּת לֵךְ עֲשֵׂה כֵן. הַבֵּן אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, א) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם". הַפֶּדָגוֹג זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם", וְזִקּוּק לְהַשְׁקוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, יז) "עֲלִי בְאֵר", וּמַזְהִירָן עַל הַמִּצְוֹות וְעַל הַתּוֹרָה, וּבָאָחֳרוֹנָה אָמַר (לעיל פסוק יד) "לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי" וְגוֹ'. רְאוּבֵן הֶעֱמִיד חָנוֹךְ, כְּרַמְי, פַּלּוּא, אֱלִיאָב, נְמוּאֵל, זַכּוּר. מֹשֶׁבֶט שִׁמְעוֹן יָמִין, יָכִין וְצֹחַר וְאוֹהַד וְשָׁאוּל וְנִמְרִי. מֹשֶׁבֶט לֵוִי עַמְרִי, חֲנַנְיָה, נְתַנְאֵל, יִדְעָא בֶּן סִתְרִי, וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן. מֹשֶׁבֶט יְהוּדָה סָרַח וְדָן, יוֹנָדָב וּבְצַלְאֵל, שְׁפַטְיָה וְנַחְשׁוֹן. מֹשֶׁבֶט יִשָּׂשכָר צֹהַר, עֻזָּא וְיִגְאָל, פַּלְטִי וְעָתְנִיאֵל וְחַגִּית. מֹשֶׁבֶט זְבוּלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן, סוּרִי, אֲהָלִיאָב, אֱלִיָּהוּ, נִמְשִׁי. מֹשֶׁבֶט בִּנְיָמִין סְגִיאָב, כִּסְלוֹן, אֱלִידַד, אֲחִיטוּב, אִתִּיאֵל, מַתַּנְיָה. מֹשֶׁבֶט אֶפְרַיִם יָאִיר, יוֹעֶזֶר, מַלְכִּיאֵל, אֲדוֹנִירָם, אֲחִירָם וְסָטוּר. מֹשֶׁבֶט דָּן גְּדַלְיָה וְיִגְאָל, אֲחִנֹעַם וַאֲחִיעֶזֶר, דְּנִיאֵל וּשְׂרָיָה. מֹשֶׁבֶט נַפְתָּלִי אֶלְיוֹחֵנָן, אֶלְיָקִים, אֱלִישָׁמָע, סוֹמְכוֹס, זַבְדִּי וְיוֹחָנָן. מֹשֶׁבֶט גָּד חַגַּי, זַרְחִי, קִינִי מַתְתְיָהוּ וּזְכַרְיָהוּ. מֹשֶׁבֶט אָשֵׁר אַשּׁוּר וּשְׁלוֹמִי, שְׁמוּאֵל, שָׁלוֹם, שְׁכַנְיָהוּ, אֲחִיהוּ. הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד זְקֵנִים. וְכָתַבְנוּ זֹאת מִפִּי רַב שְׁמוּאֵל אָחִי שֶׁל פִּנְחָס וּמִרְיָם זְכוּר לָטוֹב, וְלָמַד אוֹתָם בְּתַרְבִּיץ מוֹצָא וְרַבְנָא חֲנִינַאי כַּהֲנָא רֹאשׁ יְשִׁיבָה וְגָאוֹן. פָּנִים אֲחֵרִים מֵרְאוּבֵן חָנוֹךְ וּפַלּוּא, חֶצְרוֹן וְכַרְמִי זַכּוּר וּנְמוּאֵל. מִשְׁמְעוֹן יָמִין וְאוֹהַד, יָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל וְנִמְרִי. מִלֵּוִי עַמְרִי וּזְתוּאֵל וַחֲנַנְיָה וְסִתְרִי, וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן. מִיהוּדָה אַרַח וְעֶרוּךְ וְיוֹנָדָב וּבְצַלְאֵל, שְׁפַטְיָה וְנַחְשׁוֹן. מִיִּשָּׂשכָר צָעִיר וְיַעֲקָן וְיִגְאָל וּפַלְטִיאֵל וְעָתְנִיאֵל וְחוֹנִי. מִזְּבוּלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְסוּרִי וְיַחְלְאֵל,

אֱלִיָהוּ וְנִמְשִׁי. מִבְּנֵימִין סְנָאָב וְכִסְלוֹן, אֶלְדָּד וּמִידָד, אֲחִיטוּב וּמַתַּנְיָה, מָגֵן, בּוּקִי וְיָגְלִי, אֲחִינֹעַם וַאֲחִיעֶזֶר, צֹרִי וַחֲנַנְאֵל. מִנַּפְתָּלִי אֶלִישָׁמָע, סוֹמְכוֹס וְזִבְדִי וְיוֹחָנָן, אֶלְחָנָן, אֶלְיָקִים. מִגָּד חַגַּי וְזֶרַחְיָ וְקִינָן וּמַתִּתְיָהוּ וּזְכַרְיָהוּ וְשׁוּנִי. מֵאָשֵׁר פַּשְׁחוּר וְשַׁלְמִי, חֲנַנְאֵל וְשָׁלוֹם, אֲחַזְיָהוּ וּשְׁכַנְיָהוּ. מִיּוֹסֵף יָאִיר וְיוֹעֶזֶר וּפַלְטִיאֵל וַאֲדוֹנִיָה וְרָם וּמָכִיר.

סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה הָיְתָה שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָת, וּקְטַנָּה שֶׁל עֶשְׂרִים [וּשְׁלֹשָׁה]. מִנַּיִן לִגְדוֹלָה שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר "אִסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶם, הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁבְעִים. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן. דַּאֲמַר קְרָא וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ, עִמָּךְ וְאֵת בַּהֲדֵיהוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה, עִמָּךְ, מְשׁוּם שְׁכִינָה. וְרַבָּנָן, אֲמַר קְרָא וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם, וְאֵת בַּהֲדֵיהוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה, אִתְּךָ, בְּדוֹמִין לְךָ. וְרַבָּנָן, נָפְקָא לְהוּ מִ"וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ", וְיָלְפָא סַנְהֶדְרֵי (קְטַנָּה) [גְּדוֹלָה] מִסַּנְהֶדְרֵי (גְּדוֹלָה) [קְטַנָּה]. גֵּר וּמַמְזֵר רְאוּיִין לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין רְאוּיִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת דַּאֲמַר קְרָא וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ, בְּדוֹמִין לְךָ לֵיהֱוֵוּ.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱסְפָה לִי וְגוֹ'. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק יד) "לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי" אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם מַה שֶּׁבִּקַּשְׁתָּ נָתַתִּי לְךָ. אֱסְפָה לִי. שֶׁתִּהֵא סַנְהֶדְרִין לִשְׁמִי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לִי" הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים (כְּתוּב בְּרֵמֶז שס"ד). שִׁבְעִים. שֶׁתִּהֵא סַנְהֶדְרִין שֶׁל שִׁבְעִים. "שִׁבְעִים אִישׁ". שֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי חָכְמָה בַּעֲלֵי גְבוּרָה בַּעֲלֵי כְשָׁפִים. "מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". לֹא בְמָקוֹם אֶחָד וְלֹא בְּשִׁתַּיִם הַמָּקוֹם חוֹלֵק כָּבוֹד לַזְּקֵנִים וְכוּ'. "אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם". אַתָּה צָרִיךְ לֵידַע אִם בְּרוּרִים הֵם לִפְנֵי הָעָם. "זִקְנֵי הָעָם". מְלַמֵּד שֶׁאֵין אָדָם יוֹשֵׁב בְּיִשִׁיבָה לְמַטָּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה לְמַעְלָה עַד שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים אַחֲרָיו וְאוֹמְרִים אִישׁ פְּלוֹנִי כָּשֵׁר וְחָסִיד וְנָאֶה לִהְיוֹת חָכָם. "וְשֹׁטְרָיו". כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע". אָמַר הַמָּקוֹם הוֹאִיל וְרָאוּ וְעָמְדוּ בַּצַּעַר הַהוּא שֶׁל מִצְרִים יָבוֹאוּ וְיִרְאוּ כָּאן בָּרֵוַח (כְּתוּב בְּרֵמֶז קסג). וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר לוֹ קָחֵם בִּדְבָרִים, בַּתְּחִלָּה אָמַר לָהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנֵּיתֶם, וַחֲזֹר וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי פְּגָם הֱווּ יוֹדְעִין שֶׁסַּרְבָנִים וְטַרְחָנִים הֵם, עַל מְנַת כֵּן תִּהְיוּ מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם עַל מְנַת שֶׁיִּהוּ מְקַלְּלִין אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בַּאֲבָנִים, מַה שֶׁהִתְנֵיתִי עִמְּךָ הַתְנָה עִמָּהֶם. וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ. הַכְנִיסֵם עִמְּךָ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְיִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין בָּהֶם אֵימָה וְיִרְאָה וְכָבוֹד כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין בְּךָ, וְיִהוּ אוֹמְרִים חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וְיָרַדְתִּי. זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת שֶׁכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ. וְלֹא עִמָּהֶם. וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם. לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. (לְכַד) [לְנַר] שֶׁמְּנָחַ

עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְדָלְקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַרְבֵּה וְלֹא הָיָה אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם כָּךְ לֹא הָיְתָה חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה חֲסֵרָה כְּלוּם. וְנָשְׁאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים א, יב) "אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי" אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם וְנָשְׁאוּ אִתְּךָ. (במדבר יא יח-כ) וְאֶל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ. אֵין הִתְקַדְּשׁוּ אֶלָּא הַתְקִינוּ עַצְמְכֶם לְפַרְעָנוּת, כְּשֵׁם שֶׁהוּא אוֹמֵר (ירמיה יב, ג) "הַקְדֵּ(י)שֵׁם לְיוֹם הֶרֶגָה, וְאוֹמֵר "קַדְּשׁוּ צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה", וְאוֹמֵר (ירמיה כב, ז) "וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִ(י)תִים אִישׁ וְכֵלָיו". בָּרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר עַד חֹדֶשׁ יָמִים, שֶׁמִּתְמַצְּצִין עַל מִטּוֹתֵיהֶם וְאַחַר כָּךְ הָיְתָה נִשְׁמָתָן יוֹצְאָה. בַּכְּשֵׁרִין מַהוּ אוֹמֵר (להלן פסוק לג) "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת", כֵּיוָן שֶׁהָיָה נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ פִּיו לֹא הָיָה מַתְחִיל לְפַסְּקוֹ עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצֵאת. וְהָיָה לָכֶם לְזֵרַע. שֶׁתְּהֵיוּ מַרְחִיקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהֱיִיתֶם מְקָרְבִין אוֹתוֹ. יַעַן כִּי מְאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל מִי גָּרַם לָכֶם שֶׁתִּפָּנְסוּ לַדְּבָרִים הַלָּלוּ, שְׁכִינָתִי שֶׁבֵּינֵיכֶם, שֶׁאִלּוּ סִלַּקְתִּי שְׁכִינָתִי מִבֵּינֵיכֶם לֹא נִכְנַסְתֶּם לְתוֹךְ דְּבָרִים הַלָּלוּ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ בָנָיו וַעֲבָדָיו גּוֹנְבִים וּמְבִיאִין לְפָנָיו וְהוּא מְקַבֵּל, וְהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים תֵּדְעוּ שֶׁהוּא שְׁפוּי בְּמַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁהוּא מְקַבֵּל מִיָּדָן. מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין שָׁעוֹת לֶחֳדָשִׁים. שֶׁנֶּאֱמַר "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לֶחֳדָשִׁים וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת לֶחֳדָשִׁים.

(במדבר יא כא-כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה דּוֹרֵשׁ בּוֹ דָּבָר אֶחָד, וַאֲנִי דּוֹרֵשׁ בּוֹ דָּבָר אַחֵר, וּדְבָרֵי נִרְאִין מִדְּבָרָיו. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם, אֶפְלוּ אַתָּה מַכְנִיס לָהֶם כָּל צֹאן וּבָקָר סְפֵקִין הֵם לָהֶם. וַאֲנִי אוֹמֵר וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם בָּשָׂר הֵן מִתְרַעֲמִים, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם (שמות יב, לח) "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּגוֹ'. יָכוֹל שֶׁאָכְלוּם בַּמִּדְבָּר. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד". [אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עָלֶיהָ הֵיאַךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם]. אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם. וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם דָּגִים לֶאֱכֹל הֵם מִתְרַעֲמִים, וַהֲלֹא בְּאֵר הָיְתָה עִמָּהֶם וְהָיְתָה מַעֲלָה לָהֶם דָּגִים שְׁמֵנִים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּם, אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁין עָלֶיהָ הֵיאַךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם.

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁהֶרְאָה הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה סֵדֶר פָּרָעָנוּת הָעֲתִידָה לָבוֹא עֲלֵיהֶן אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם [כְּלוּם] הַגּוּף לָהֶם שֶׁתִּתֵּן לָהֶם וְתַהֲרֹג, אוֹמְרִים לַחֲמוֹר טֹל כּוּר שֶׁל שְׂעוֹרִים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשֶׁךָ אוֹמֵר לְאָדָם טֹל כִּכַּר זָהָב וֶרֶד לִשְׁאוֹל. אָמַר לוֹ וְאִם לָאו, מָה אַתָּה אוֹמֵר. אָמַר לוֹ הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן. אָמַר לוֹ עַד שֶׁאַתָּה אוֹמֵר כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לְךָ. כֵּיוָן שֶׁהָלַךְ מֹשֶׁה אֶצְלָם וְאָמַר לָהֶם הַיַּד ה' תִּקְצָר (תהלים עח, כ) "הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם" אָמְרוּ פְּשָׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לָתֵת לָנוּ שְׂאֵלוֹתֵנוּ.

רמז תשלז

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא "זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם". הֵטִיל הַכָּתוּב לְעוֹף בֵּין בְּהֵמָה לְדָגִים. לְחַיְבוֹ בִּשְׁנֵי סִימָנִין אִי אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר הֵקִשׁ לְדָגִים. לְפָטְרוֹ בְּלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר הֵקִשׁ לִבְהֵמָה. הָא כֵיצַד. הֻכְשְׁרוּ בְּסִימָן אֶחָד. דָּגִים דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ, מְנָלָן. אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם" בְּאֲסִיפָה בְּעַלְמָא [סָגֵי לְהוּ], אֶלָּא מַעַתָּה שְׁלָו נַמֵּי דִּכְתִיב (להלן פסוק לב) "וַיַּאַסְפוּ אֶת הַשְּׁלָו" הָכֵי נַמֵּי דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ וְהָאֲמַרְתְּ לְפָטְרוֹ בְּוֹלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר הֵקִשׁ לִבְהֵמָה. הָתָם לָא כְתִיב אֲסִיפָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחֲרִינֵי, הָכָא כְּתִיב אֲסִיפָה בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחֲרִינֵי. דְּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה בְּהֵמָה, שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה, [הֻכְשְׁרָה] בִּשְׁנֵי סִימָנִין, דָּגִים, שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם, הֻכְשְׁרָן בְּוֹלֹא כְלוּם, עוֹף, שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקָק, הֻכְשְׁרוּ בְּסִימָן אֶחָד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוּטְקָאָה, תֹּדַע, שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶם קַשְׁקֶשֶׁת בְּרַגְלֵיהֶם כְּדָגִים (כְּתוּב בְּרֵמֶז י"ב).

(במדבר יא כד) וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל. בְּאֹהֶל הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהוּא חוּץ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁנֵי אֹהָלִים עָשׂוּ, אֹהֶל לְעֲבוֹדָה וְאֹהֶל לַדִּבְּרוֹת, וּכְמִדַּת הַפְּנִימִי כָּךְ הָיָה הַחִיצוֹן. וְהַלְוִיִּים הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין זֶה וָזֶה בַּעֲגָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, ט) "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי" "אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבוֹדַת הָאֹהֶל". שְׁנֵי אֹהָלִים עָשׂוּ, וְכֵן אָרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה עַל רֹחַב עֶשֶׂר כְּפְנִימִי, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל, הֶעֱמִידָן שְׁלֹשִׁים בַּצָּפוֹן וּשְׁלֹשִׁים בַּדָּרוֹם וַעֲשָׂרָה בַּמִּזְרָח וּמֹשֶׁה כְּנֶגְדָּן בַּמַּעֲרָב וְאֶחָד הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ אַמָּה.

(במדבר יא כו-כט) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה. יֵשׁ אוֹמְרִים בַּקַּלְפֵּי שֶׁנַּעֲשָׂה נִשְׁתַּיְּרוּ, [שֶׁבְּשָׁעָה] שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ וְגוֹ' אָמַר מֹשֶׁה כֵּיצַד אֵעֱשֶׂה, אֶבְרֹר מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵרִים, אֶבְרֹר חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה, נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה חֲסֵרִים, אֶבְרֹר חֲמִשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה וְשִׁשָּׁה מִשֵּׁבֶט זֶה, הֲרֵינִי מֵטִיל קִנְאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים, מָה עָשָׂה, בָּרַר שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּתְקִין, עַל שִׁבְעִים כָּתַב זָקֵן וּשְׁנַיִם הִנִּיחַ, מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ זָקֵן אָמַר לֵיהּ כְּבָר קִדְּשְׁךָ הַמָּקוֹם, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק אָמַר לֵיהּ הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּרוּ, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאוֹתָהּ גְּדֻלָּה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וּמִעַטְתֶּם עַצְמְכֶם הֲרֵינִי מוֹסִיף גְּדֻלָּה עַל גְּדֻלַּתְכֶם, [וּמַה גְּדֻלָּה הוֹסִיף לָהֶם], שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ" וְהֵן נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִתְנַבְּאִים", עֲדַיִן מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִין,

ומַה נְּבוּאָה נִתְנַבְּאוּ, אָמְרוּ מֹשֶׁה מֵת וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַל עִסְקֵי שְׁלָו הָיוּ מִתְנַבְּאִין עָלֵי שְׁלָו עָלֵי שְׁלָו. רַב נַחְמָן אָמַר עַל עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח, יז) "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים וְגוֹ' בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים", אַל תִּקְרֵי "שָׁנִים" אֶלָּא שְׁנַיִם, וְאֵלּוּ הֵן שְׁנֵי נְבִיאִים שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק אֶחָד [נְבוּאָה אַחַת], וְאֵיזֶה הֵם, הֱוֵי אוֹמֵר אֶלְדָּד וּמֵידָד. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר מֹשֶׁה מֵת הַיְנוּ דִּכְתִיב "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם", אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר הֲנָךְ תַּרְתֵּי, מַאי אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר הֲנָךְ תַּרְתֵּי הַיְנוּ דִּכְתִיב "וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים", אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר מֹשֶׁה מֵת מֵינַח הָוָה נִיחָא לֵיהּ. לָא סֵימוּהָ קַמֵּיהּ. כְּלָאֵם, בְּמָה. אָמַר לוֹ הַטַּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר וְהֵן כָּלִין מֵאֲלֵיהֶן.

אֶלְדָּד וּמֵידָד, מִי הָיוּ". אֶלְדָּד זֶה (במדבר לד, כא) "אֶלִידָד בֶּן כִּסְלוֹן, מֵידָד, זֶה (שם, כד) "קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן". וּלְפִי שֶׁמִּעֲטוּ אֶת עַצְמָן וְאָמְרוּ אֵין אָנוּ כְּדָאִים לִהְיוֹת בְּמִנְיַן הַזְּקֵנִים נִמְצְאוּ יְתֵרִים עַל הַזְּקֵנִים בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְמָחָר שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶל הָעֹם תֹּאמַר, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה. הַזְּקֵנִים לֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְאֵלּוּ נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. הַזְּקֵנִים פָּסְקָה נְבוּאָתָן, שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל מֹשֶׁה שֶׁכֵּן הַכָּתוּב אוֹמֵר (לעיל פסוק יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ, אֲבָל אֵלּוּ הָיְתָה נְבוּאָתָן מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ". הַזְּקֵנִים לֹא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ, וְאֵלּוּ נִכְנְסוּ לָאָרֶץ. וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים. אֵין פּוֹחֲתִין בַּיְרִיעָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דַּפִּין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁמוֹנָה. אֲבָל בַּשֵּׁ(י)טִין נָתְנוּ מֵהֶם טַעַם, בְּמַסָּעוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם, וּבְרִבְבוֹת יִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים, וּבִזְקֵנִים שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם, וּבַתּוֹכָחוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה, הַכֹּל לְפִי הַכָּתָב בַּמַּסָּעוֹת כְּתִיב "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם". בְּרִבְבוֹת יִשְׂרָאֵל, (שמות לד, כז) "כְּתָב לְךָ", וְסָמִיךְ לֵיהּ (שם) "וְאֶת יִשְׂרָאֵל", מַאי יִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים רִבּוֹא. בַּזְּקֵנִים אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ... וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים... וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים. בַּתּוֹכָחוֹת. תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה, "אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ' הַכָּתֻ(וּ)בִים" וְגוֹ'.

וַיָּרֶץ הַנַּעַר. יֵשׁ אוֹמְרִים זֶה יְהוֹשֻׁעַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, יא) "וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר". דָּבָר אַחֵר "וַיָּרֶץ הַנַּעַר". זֶה גֵּרְשֹׁם בֶּן מֹשֶׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, הָא לֹא הָיָה רֹאשׁוֹן יְהוֹשֻׁעַ. אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. אָמַר לוֹ, רִבּוֹנִי, כְּלָאֵם מִן הָעוֹלָם לִבְנֵי אָדָם שֶׁבִּשְׁרוּנִי בְּשׂוֹרָה רָעָה זוֹ (כָּתוּב בְּרֵמֶז רס"ד). דָּבָר אַחֵר אָסְרָם בְּזִקִּים וּבְקוֹלָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לז, יח) ("ו)נְתַתֶּם (אוֹתוֹ) [אוֹתִי] אֶל בֵּית הַכֶּלֶא". וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי. אָמַר לוֹ, יְהוֹשֻׁעַ, בְּךָ אֲנִי מְקַנֵּא, וּלְוַאי אַתָּה כַּיּוֹצֵא בִּי, וּלְוַאי

כָּל יִשְׂרָאֵל כַּיּוֹצֵא בְּךָ, מִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים. וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הֵבִיא הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶם פֶּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ כָּל הַצַּדִּיקִים בַּמַּחֲנָה. אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל דְּמוֹתִיב מִלָּה קָמֵי רַבֵּיהּ אָזִיל לִשְׁאוֹל בְּלָא וְלָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה", וּכְתִיב (דהי"א ז, כז) "נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא. דַּאֲמַר לֹא נֶעֱנַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא עַל שֶׁבִּטֵּל יִשְׂרָאֵל לַיְלָה אֶחָד מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ" וְגוֹ' (כְּדִכְתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ). מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד רַבּוֹ כִּכְבוֹד שָׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן" וְגוֹ' "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם", כְּשֵׁם שֶׁהַמָּקוֹם כְּלָאֵם אַף אַתָּה רְבוֹנִי כְּלָאֵם. וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים. שְׁתֵּי פְּעָמִים כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים "מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן", אֶחָד בְּסֵפֶר א' וְאֶחָד בְּסֵפֶר ב'. וְלָמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי הָרַב אָמַר כָּתוּב אֶחָד, וְהַתַּלְמִיד אָמַר כָּתוּב אֶחָד. הָרַב אָמַר (דברים ה, כו) "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם", וְהַתַּלְמִיד אָמַר וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים. וְלֹא דִבְרֵי הָרַב וְלֹא דִבְרֵי הַתַּלְמִיד מִתְקַיְּמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא מִתְקַיְּמִין שְׁנֵיהֶם. דִּבְרֵי הָרַב, מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ". דִּבְרֵי הַתַּלְמִיד מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, א) "אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר".

(במדבר יא לא) וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים. כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ לַמַּלְאָכִים פָּרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ז) "וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם", וּכְתִיב "וַיָּגָז שַׂלְוִים" וְכוּ' (כְּדִכְתוּב בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא). וַיָּגָז שַׂלְוִים. מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה פּוֹרַחַת כְּגוּזִים הָאֵלּוּ שֶׁל צֶמֶר. וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם. יֵשׁ אוֹמְרִים הָרְגָה בִּירִידָתָהּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָרְגָה בַּאֲכִילָתָהּ. וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה. כְּלַפֵּי צָפוֹן, וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה. כְּלַפֵּי דָרוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה. מִלְמַעְלָן. וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה. מִלְמַטָּן. וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה פּוֹרַחַת וְעוֹלָה עַל רוּם מִן הָאָרֶץ שְׁתֵּי אַמּוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מִצְטַעֲרִין עֲלֵיהֶן בִּשְׁעַת לְקִיטָתָן. כְּתִיב "שְׂלָו" וּקְרֵי 'סְלָו', צַדִּיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁלְוָה, וּרְשָׁעִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמֶה לָהֶן כְּסִילְוִין. אַרְבָּעָה מִינֵי שְׂלָו הֵן וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז ר"ס).

(במדבר יא לב-לג) וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ. אַל תִּקְרֵי וַיִּשְׁטְחוּ אֶלָּא וַיִּשְׁחֲטוּ, מְלַמֵּד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה אַל תִּקְרֵי שָׁטוֹחַ אֶלָּא שָׁחוּט, מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לְיִשְׂרָאֵל דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה. אָמַר רַבִּי וְכִי מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם כָּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף", וְתַנְיָא (דברים יב, כא) "וְזָבַחְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ" מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה שָׁם מֹשֶׁה עַל הַוֵּשֶׁט וְעַל הַקָּנָה וְעַל רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁטוֹחַ", מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד מִשָּׁמַיִם לְיִשְׂרָאֵל מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין.

הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם. וּכְתִיב (לעיל פסוק כ) "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", הָא כֵּיצַד. בֵּינוֹנִים נִדּוֹנִין לְאַלְתַּר, וּרְשָׁעִים מִצְטַעֲרִים וְהוֹלְכִים עַד חֹדֶשׁ יָמִים.

וַיָּקָם הָעָם וְגוֹ' הַמַּמְעִיט. אַל תְּהִי קוֹרֵא הַמַּמְעִיט אֶלָּא הַמְּמֹעָט, הָעֲצֵלִים הַסּוּמִין וְקִטְעִין וְהַחִגְרִין שֶׁבָּהֶן כָּנְסוּ מֵאָה כּוּר. יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁכָּנְסוּ הֵימֶנּוּ הַרְבֵּה כָּךְ אָכְלוּ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" וְגוֹ', כֵּיוָן שֶׁהָיָה נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ פִּיו לֹא הָיָה מַתְחִיל לְפַסְקוֹ עַד שֶׁנִּשְׁמְתוֹ יוֹצְאָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ל-לא) "לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם" וְגוֹ' וְאַף אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם" וְגוֹ'. וְאַף ה' חָרָה בָעָם. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם הַמָּקוֹם מַכָּה קָשָׁה כַּיּוֹצֵא בָהּ מִיּוֹם שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

(במדבר יא לד) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה. יָכוֹל כְּךָ הָיָה שְׁמוֹ מִקֹּדֶם. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּים", עַל מָה שֶׁאֵרַע נִקְרָא וְלֹא הָיָה שְׁמוֹ מִקֹּדֶם. מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה וְגוֹ'. הֲרֵי זוֹ הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְטָרְעָה מִרְיָם.

(במדבר יב א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פֶּשַׁע וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל", מִי שֶׁחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מִלְּדַבֵּר בַּחֲבֵרוֹ, מַשְׂכִּיל. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁנֵי דִּיקּוֹלוֹגִין הָיוּ עוֹמְדִין לִפְנֵי אַדְרְיָנוּס. הָיָה אֶחָד מֵהֶן מְלַמֵּד עַל הַדִּבּוּר שֶׁהוּא יָפֶה, וְאֶחָד מְלַמֵּד עַל הַשְׁתִּיקָה שֶׁהוּא יָפֶה. אָמַר לוֹ הָאֶחָד, מָרִי, אֵין טוֹב מִן הַדִּבּוּר, אִלּוּלֵי הַדִּבּוּר הֵיאַךְ הַכַּלּוֹת מִתְקַלְּסוֹת, וְהֵיאַךְ הָיָה מַשָּׂא וּמַתָּן בָּעוֹלָם, וְהֵיאַךְ הָיוּ הַסְּפִינוֹת פּוֹרְשׁוֹת בַּיָּם. מִיָּד אָמַר לוֹ לְאוֹתוֹ שֶׁהָיָה מְלַמֵּד עַל הַשְׁתִּיקָה שֶׁהָיָה יָפֶה, הֵיאַךְ אַתָּה לָמֵד עַל הַשְׁתִּיקָה]. מִיָּד בָּא לְדַבֵּר. עָמַד אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מְלַמֵּד עַל הַדִּבּוּר וְסָטָרוֹ עַל פִּיו. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, לָמָּה סָטַרְתָּ אוֹתוֹ. אָמַר לוֹ מָרִי, אֲנִי לְמַדְתִּי מִן הַדִּבּוּר עַל הַדִּבּוּר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד מִשֶּׁלִּי עַל שֶׁלּוֹ. אָמַר שְׁלֹמֹה לֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁתְּאַלֵּם פִּיךָ וּתְהֵא יוֹשֵׁב וְשׁוֹתֵק כְּחֵרֵשׁ אֶלָּא "וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו" מִלְּהָסִיחַ בַּחֲבֵרוֹ, תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תֵּעָנֵשׁ, אֵין לְךָ גָּדוֹל מֵאַהֲרֹן וּמִרְיָם, הַבְּאֵר עוֹלָה וּמַשְׁקָה אֶת יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּת מִרְיָם, וְעַנְנֵי כָבוֹד מַקִּיפִין אֶת יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּת אַהֲרֹן, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְנוּ רְשׁוּת בְּפִיהֶם וְהֵסִיחוּ בְּמֹשֶׁה לֹא שָׁתְקוּ לָהֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן. (במדבר יא, טז) אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנּוּ זְקֵנִים הִדְלִיקוּ לָהֶן כָּל יִשְׂרָאֵל נֵרוֹת וְשָׂמְחוּ לָהֶם. מִרְיָם רוֹאָה אֶת הַנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת, אָמְרָה לְצִפּוֹרָה מָה עֵסֶק שֶׁל נֵרוֹת הַלָּלוּ דּוֹלְקִין. אָמְרָה הָעִנְיָן. אָמְרָה מִרְיָם אַשְׁרֵיהֶן נָשִׁים שֶׁל אֵלּוּ מַה הֵן רוֹאוֹת הֵיאַךְ עָלוּ בַּעֲלֵיהֶן לִשְׂרָרָה אָמְרָה לָהּ צִפּוֹרָה אוֹי לָהֶן, שֶׁמַּעֲכְשָׁיו אֵינָם נִזְקָקִין לָהֶן לְתַשְׁמִישׁ אֶלָּא הֵן נֶעֱקָרוֹת מֵעֲכְשָׁיו. אָמְרָה לָהּ מִנַּיִן אַתְּ יוֹדַעַת. אָמְרָה לָהּ מֵאָחִיךָ, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לַדִּבּוּר אֵינוֹ מַכִּיר לְמִטָּתוֹ. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה מִרְיָם כָּךְ הָלְכָה לָהּ אֵצֶל אַהֲרֹן וְאָמְרָה לוֹ אֶת הַדָּבָר. הִתְחִילוּ יוֹשְׁבִין וְנוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בַּדָּבָר הֲרֵק אַךְ בְּמֹשֶׁה דִּבֵּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם בַּדָּבָר שֶׁהֵסִיחוּ בּוֹ נִתְוַכַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם". אָמַר רַבִּי

שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מְחֻסָּרֵי טְבִילָה הָיוּ, שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי קְרָיִין, וְאֵין פִּתְאֹם אֶלָּא טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם".

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה. אֵין דִּבּוּר בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב, ל) "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת", (במדבר כא, ה) "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה". וְאֵין אֲמִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן תְּחִנָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ", (להלן פסוק ו) "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְבָרָי". וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם דִּבְּרוּ בּוֹ אֶלָּא שֶׁמִּרְיָם פָּתְחָה בַּדָּבָר, שֶׁלֹּא הָיְתָה מִרְיָם רְגִילָה לְדַבֵּר בִּפְנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא מִפְּנֵי צָרְךְ הַשָּׁעָה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ירמיה לו, ו) "בָּאתִ אַתָּה וְקָרָאתָ בַּמְּגִלָּה", וְלֹא שָׁהָיָה בָּרוּךְ רָגִיל לְדַבֵּר בִּפְנֵי יִרְמְיָה אֶלָּא מִפְּנֵי צָרְךְ הַשָּׁעָה. עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה. מִנַּיִן הָיְתָה מִרְיָם יוֹדַעַת שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֶלָּא שֶׁרָאֲתָה אֶת צִפּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ מִתְקַשֶּׁטֶת בְּתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים, אָמְרָה לָהּ מַה לָּךְ שֶׁאֵין אַתְּ מִתְקַשֶּׁטֶת, אָמְרָה לָהּ אֵין אָחִיךְ מַקְפִּיד בַּדָּבָר, לְכָךְ יָדְעָה מִרְיָם וְאָמְרָה לְאָחִיהָ וּשְׁנֵיהֶם דִּבְּרוּ בּוֹ. רַבִּי נָתָן אָמַר מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (במדבר יא, כז) "וַיָּרָץ הַנַּעַר", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה אָמְרָה אוֹי לְנְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, בְּכָךְ יָדְעָה מִרְיָם וְאָמְרָה לְאָחִיהָ וּשְׁנֵיהֶם נִדְבְּרוּ בּוֹ. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וְחֹמֶר וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לְדַבֵּר בְּאָחִיהָ לִגְנַאי אֶלָּא לְשֶׁבַח וְלֹא לְמַעֵט מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֶלָּא לְרַבּוֹת וּבְאָחִיהָ הַקָּטָן מִמֶּנָּה, וּבֵינָהּ לְבֵין עַצְמָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע ה'", כְּךְ נֶעֱנְשָׁה, הַמִּתְכַּוֵּן לְדַבֵּר בַּחֲבֵרוֹ לְגְנַאי וְלֹא לְשֶׁבַח וּלְמַעֵט מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא לְרַבּוֹת, בְּמִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְלִפְנֵי אֲחֵרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִטֹּל לוֹ גְּדֻלָּה וְלֹא בִּשְׁבִיל כְּבוֹד עַצְמוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל כְּבוֹד קוֹנוֹ כָּךְ נֶעֱנַשׁ, הַמִּתְכַּוֵּן לִטֹּל לוֹ גְּדֻלָּה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד עַצְמוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל מִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָהּ הָיָה מוֹדֶה לְנוֹיָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה", שֶׁהַכֹּל סָכִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, טו) "וַיִּרְאוּ אוֹתָהּ שָׂרֵי פַּרְעֹה" וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר "צִפּוֹרָה", צִפּוּי וּרְאֵה מַה נָּאֶה. אִשָּׁה כֻּשִׁית. וְכִי כּוּשִׁית הָיְתָה, וַהֲלֹא מִדְיָנִית הָיְתָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת", אֶלָּא מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ כָּךְ צִפּוֹרָה מְשֻׁנָּה בְּנוֹיָהּ יוֹתֵר מִכָּל הַנָּשִׁים. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (תהלים ז, א) "שִׁגְיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַה' עַל דִּבְרֵי כוּשׁ" וְגוֹ', וְכִי כוּשִׁי הָיָה, אֶלָּא מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ אַף שָׁאוּל מְשֻׁנֶּה בְּמַרְאֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ט, ב) "מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "הֲלֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכִי כּוּשִׁים הָיוּ, אֶלָּא מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ כָּךְ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנִּין בְּמִצְוֹת יוֹתֵר מִכָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ירמיה לח, ז) "וַיִּשְׁמַע עֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי", וְכִי כּוּשִׁי הָיָה, אֶלָּא מַה כּוּשִׁי מְשֻׁנֶּה בְּעוֹרוֹ כָּךְ

הָיָה בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה מְשֻׁנֶּה בְּמַעֲשָׂיו מִכָּל בְּנֵי פְלָטִין שֶׁל צַדְקִיָּהוּ. כִּי אִשָּׁה כֶּשֶׁית לָקָח. עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֶּשֶׁית" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי אִשָּׁה כֶּשֶׁית לָקָח". יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְלֹא בְמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְיָפְיָהּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא, כב) "נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם", זוֹ נָאָה בְנוֹיָהּ וְנָאָה בְמַעֲשֶׂיהָ, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי אִשָּׁה כֶּשֶׁית לָקָח". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יֵשׁ לְךָ נָאָה בְיַלְדוּתָהּ וּכְשֶׁהִיא מְזֻקֶנֶת הִיא מִתְנַוֶּלֶת, מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהַיְתָה צְפוּרָה נָאָה בְיַלְדוּתָהּ וּבְזִקְנוּתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יֵשׁ לְךָ עֲנִיָּה בַּת עֲנִיָּה, שֶׁהִיא נִזְקֶקֶת לְמַלְכוּת וְאֵינָהּ יוֹדַעַת לִנְהֹג, צְפוֹרָה כּוּשִׁית בַּעֲנִיּוּת כּוּשִׁית בְּמַלְכוּת. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁבִּשְׁבִיל כֵּן לְקָחָהּ מֹשֶׁה. שֶׁנֶּאֱמַר "עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֶּשֶׁית אֲשֶׁר לָקָח".

וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה. וַהֲלֹא [אַף] עִם הָאָבוֹת דִּבֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא פָּרְשׁוּ מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, "הֲלֹא גַּם בָּנוּ דִּבֵּר", וְלֹא פָּרַשְׁנוּ מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה. "וַיִּשְׁמַע ה'". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם בְּרִיָּה, אֶלָּא בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן דִּבְּרוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע ה'". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה דִּבְּרוּ בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע ה'" וְגוֹ' "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה", אֶלָּא שֶׁכָּבַשׁ מֹשֶׁה עַל הַדִּבָּר.

רמז תשלט

(במדבר יב ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד. בְּדַעְתּוֹ. אוֹ עָנָיו מְאֹד בְּגוּפוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר כא, לד) "וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי", יָרַד עַל סִיחוֹן וַהֲרָגוֹ, יָרַד עַל עוֹג וַהֲרָגוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", עָנָו בְּדַעְתּוֹ. אוֹ עָנָו בְּמָמוֹנוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד" וְגוֹ'. וְכֵן מָצִינוּ, שֶׁהַפְּסֹלֶת שֶׁל לוּחוֹת שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, א) "בְּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחֹת(וֹ)ת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים". וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה", וְאוֹמֵר (שם כד, י) "וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", מַקִּישׁ מַעֲשֶׂה לְמַעֲשֶׂה, מַה מַּעֲשֶׂה הָאָמוּר לְהַלָּן שֶׁל סַפִּיר אַף מַעֲשֶׂה הָאָמוּר כָּאן שֶׁל סַפִּיר. מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְלֹא מֵאָבוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף מֵאָבוֹת, וְלֹא מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת.

כְּתִיב "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", וּכְתִיב (במדבר לב, יד) "וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲב(וֹ)תֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים", הֲוֵי, קָשֶׁה הָיָה אֶלָּא שֶׁהָיָה שׁוֹלֵט בְּיִצְרוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי מֹשֶׁה מָ(וּ)פְרָשׁ בַּעֲנָוָה וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ צָרְכּוֹ כְּשֵׁם שֶׁמְּבַקֵּשׁ עַל כְּבוֹדִי "מִי לַה' אֵלַי", אַף אֲנִי מְבַקֵּשׁ כְּבוֹדוֹ. (במדבר יב ד-ה) וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם. אֵין פִּתְאֹם אֶלָּא דָּבָר טָמֵא, דִּכְתִיב (במדבר ו, ט) "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם". וְכִי לָמָּה יָצָא מֹשֶׁה עִמָּהֶם. שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין אַהֲרֹן וּמִרְיָם יוֹצְאִין לְדַבֵּר וְאוֹמְרִים דּוֹמֶה שֶׁמֹּשֶׁה נָזוּף.

דָּבָר אַחֵר שֶׁיְּהֵא קָרוֹב לְבַקֵּשׁ עַל מְרָיִם. וַיֵּרֶד ה' וְגוֹ' וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל. לְהוֹדִיעַ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁיָּרַד בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ. וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר פִּתְאֹם, שֶׁנִּתְיָרֵא מֹשֶׁה, בְּפִתְאוֹם נִדְבַּר עִמּוֹ. צְאוּ שִׁלְשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. מִלַּמֵּד שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַפֶּה לְדַבֵּר וְאִי אֶפְשָׁר לָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כ, א) "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר", (תהלים סב, יב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי". וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן. שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יוֹצֵא בִּבְנֵי אָדָם מְרֻבִּים וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא לְשָׁלוֹם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא בִּבְנֵי אָדָם מֻעָטִין, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ", וּכְשֶׁהוּא בָּא בְּשָׁלוֹם בָּא בַּאֲלָפִים וּבְרִבְבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יח) "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּ(וֹ)תַיִם" וְגוֹ'. וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם. מִפְּנֵי מָה לֹא יָצָא מֹשֶׁה עִמָּהֶם. שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אַף מֹשֶׁה הָיָה עִמָּהֶם בְּכָלַל הַכַּעַס. דָּבָר אַחֵר בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם רוֹצֶה לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ אַל יֹאמַר לוֹ קְרַב אֵלַי אֶלָּא מוֹשְׁכוֹ בְּמַה שֶּׁרוֹצֶה לְדַבֵּר עִמּוֹ.

דָּבָר אַחֵר שֶׁלֹּא יִשְׁמַע גְּנוּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

דָּבָר אַחֵר שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר מָצִינוּ שֶׁאוֹמְרִים מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּנֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי א(וֹ)תְךָ רָאִיתִי צַדִּיק", שֶׁלֹּא בְּפָנָיו מַהוּ אוֹמֵר (שם ו, ט) "אֵלֶּה תּוֹלְד(וֹ)ת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק, תָּמִים" וְגוֹ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מָצִינוּ שֶׁאוֹמְרִים מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, [שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סו, ג) "אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה נּוֹרָא" וְגוֹ'], קַל וָחֹמֶר לְבָשָׂר וָדָם. בְּעַמּוּד עָנָן. מַגִּיד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִמָּהֶם בֶּעָנָן. וְכָךְ הָיָה מְדַבֵּר עִם שְׁמוּאֵל בֶּעָנָן, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם", וְאוֹמֵר "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו" וְגוֹ'. אָמְרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין עַמּוּד עָנָן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהוּא יְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, וְכֵן בִּשְׁמוּאֵל. וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם. וְלָמָּה יָצְאוּ חוּץ לְאֹהֶל מוֹעֵד. שֶׁלֹּא יְהֵא מֹשֶׁה אוֹמֵר דּוֹמֶה שֶׁנִּמְצָא בִּי פֻּגָם, שֶׁכֵּן נִדְחֵ[י]תִי מִן הָאֹהֶל, וְשֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים דּוֹמֶה שֶׁנִּמְצָא בְּמֹשֶׁה פֻּגָם, שֶׁכֵּן נִדְחָה מִן הָאֹהֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אוֹהֲבוֹ אֶצְלוֹ וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לוֹמַר לְבֶן בֵּיתוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ מָה אֲנִי מוֹצִיא אֶת אוֹהֲבִי לַשּׁוּק, אֶלָּא יְהֵא בְּכְבוֹדוֹ בַּטְּרַקְלִין וַאֲנִי וּבֶן בֵּיתִי נֵצֵא לַשּׁוּק. דָּבָר אַחֵר אֵין אוֹמְרִים שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְאֵין תּוֹבְעִין עֶלְבּוֹנוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו. (במדבר יב ו-ז) שִׁמְעוּ נָא בְּבַקָּשָׁה, דִּבְרֵי בְּנַחַת. אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם. אָמַרְתִּי לָהֶם בַּחֲלוֹמוֹת וּבְחֶזְיוֹנוֹת הָיִיתִי מְדַבֵּר עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לג, טו) "בַּחֲלוֹם חֶזְיוֹן לַיְלָה". לֹא כֵן נָהַגְתִּי עִם עַבְדִּי מֹשֶׁה, בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא, כָּל מַה

שֶׁבְּמַעְלָה וְשֶׁבְּמַטָּה גִּלִּיתִי לוֹ, כָּל מַה שֶּׁבַּיָּם וְכָל מַה שֶּׁבֶּחָרָבָה, אַף עַל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְעַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּא נֶאֱמָן.

לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. הֶרְאִיתִיו מַה לְּמַעְלָה מַה לְּמַטָּה, מַה לְּפָנִים מַה לְּאָחוֹר, מַה שֶּׁהָיָה וּמָה עָתִיד לִהְיוֹת. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּין הַרְבֵּה, זֶה מְמֻנֶּה עַל חֵפֶץ זֶה וְאֶחָד מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּן. כָּךְ יֵשׁ מַלְאָךְ מְמֻנֶּה עַל הָאֵשׁ וְזֶה עַל הַבָּרָד וְזֶה עַל הַגּוֹבַאי, וּמֹשֶׁה שָׁלַט בְּכֻלָּן. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְעָשִׁיר שֶׁקָּנָה קַרְקָעוֹת וְכוֹתֵב אוּנְאוֹת לְשֵׁם אַחֵר. אָמְרוּ עַכְשָׁיו הוּא אוֹמֵר שֶׁלּוֹ הֵם. אָמַר לֵיהּ נֶאֱמָן הוּא. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא הָעוֹלָם מִתּוֹךְ הַתּוֹרָה, וּקְרָאָהּ לִשְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כב) "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי". אָמְרוּ לוֹ עַכְשָׁיו יֵהָא אוֹמֵר אַף אֲנִי שֶׁתְּפִי בְּעוֹלָמוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא.

(במדבר יב ח-ט) פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ. פֶּה אֶל פֶּה אָמַרְתִּי לוֹ לְפָרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה. (בְּמַרְאֶה) [וּמַרְאֶה] זֶה מַרְאֶה דִּבּוּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מַרְאֶה פָּנִים. הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות לג, כ) "לֹא תוּכַל לִרְאוֹ(וֹ)ת אֶת פָּנָי". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "הָאָדָם" כְּמַשְׁמָעוֹ, (שם) "וָחָי", אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תל"א). וְלֹא בְחִדּוֹת. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "בֶּן אָדָם חוּד חִידָה [וּ]מְשֹׁל מָשָׁל". אוֹ כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִם הַנְּבִיאִים בְּחִידוֹת וּבְמָשָׁלִים כָּךְ אֲנִי מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא בְחִידוֹ(וֹ)ת". "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט". זֶה מַרְאֶה אֲחוֹרַיִם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מַרְאֶה פָּנִים. הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות לג, כג) "וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אָחֹו(וֹ)רָי", זֶה מַרְאֶה אֲחוֹרַיִם, (שם) "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ" אֵלּוּ מַרְאֶה פָּנִים. וְאוֹמֵר "וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר", וַהֲלֹא אַף קַלֵּי הַדֵּעַת וְהֶדְיוֹטוֹת כּוֹתְבִין כֵּן וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "פָּנִים וְאָחוֹר". "פָּנִים" בָּעוֹלָם הַזֶּה "וְאָחוֹר" לָעוֹלָם הַבָּא, "פָּנִים" בְּשַׁלְוָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְיִסּוּרִין שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וְאָחוֹר" לָעוֹלָם הַבָּא, מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים וּפֻרְעָנוּת שֶׁל רְשָׁעִים, (שם) "וְכָתוֹב אֵלֶיהָ קִנִּים וְהֶגֶה וָהִי". "קִינִים", שֶׁל רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לב, טז) "קִינָהּ הִיא וְקוֹנְנוּהָ". "וָהֶגֶה". שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צב, ד) "עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר". "וָהִי". שֶׁל רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹי עַל הוֹי". וּמַדּוּעַ לֹא יֵרָאתֶם וְגוֹ'. אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה", אֶלָּא תַּחַת שֶׁדִּבַּרְתֶּם בְּעַבְדִּי, בִּי דִבַּרְתֶּם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ (עֶבֶד) [אַפּוֹטְרוֹפּוֹס] בַּמְּדִינָה וְהָיוּ בְנֵי הַמְּדִינָה מְדַבְּרִים עָלָיו. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ לֹא בְּעַבְדִּי דִבַּרְתֶּם, בִּי דִבַּרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ אֵינִי מַכִּיר מַעֲשָׂיו, זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה, לֹא עָלָיו הֱעֲלִיתֶם אֶת הַסַּרְחוֹן כִּי אִם עָלַי, שֶׁאֵין רַע מִן הַגַּנָּב [אֶלָּא] מִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ. וַיִּחַר אַף ה' בָּם. בִּשְׁנֵיהֶם. וַיֵּלֶךְ. מִיָּד נִתְרַפֵּא אַהֲרֹן. וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ. מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָן סַרְחוֹנָן, אַחַר כָּךְ גָּזַר עֲלֵיהֶן נְדוּי. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כָעַס

עַל בָּשָׂר וָדָם קֹדֶם שֶׁהוֹדִיעַ סִרְחוֹנוֹ, קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִכְעֹס אָדָם עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה הוֹדִיעָן סִרְחוֹנָן וְאַחַר כָּךְ גָּזַר עֲלֵיהֶן נְדוּי, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר אִיּוֹב "הוֹדִיעֵנִי עַל מַה תְּרִיבֵנִי.

רמז תשמ

שְׁלֹשָׁה דְבָרִים עָשָׂה מֹשֶׁה מִדַּעְתּוֹ וְהִסְכִּים דַּעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם, שָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת וּפֵרַשׁ מִן הָאִשָּׁה וּפֵרַשׁ מֵאֹהֶל מוֹעֵד [וְהוֹסִיף יוֹם אֶחָד]. פֵּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה, כֵּיצַד. אָמַר אִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא נִזְדַּמְּנוּ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ אֶלָּא לְקַבֵּל עֲשֶׂרֶת דִּבְּרוֹת, נֶאֱמַר לָהֶם (שמות יט, טו) "אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה", אֲנִי, שֶׁאֲנִי מְזֻמָּן לְכָךְ בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵימָתַי מְדַבֵּר עִמִּי אִם בַּיּוֹם אִם בַּלַּיְלָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהִסְכִּימָה דַעְתּוֹ לְדַעַת הַמָּקוֹם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר פֶּה אֶל פֶּה, אָמַרְתִּי לוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "לְךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם", וּכְתִיב "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". פֵּרַשׁ מֵאֹהֶל מוֹעֵד, כֵּיצַד. אָמַר וּמָה אַהֲרֹן אָחִי, שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמְרֻבֶּה בְּגָדִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ויקרא טז, ב) ["וְ]אַל יָבֹא בְכָל עֵת", אֲנִי, שֶׁאֵינִי מְזֻמָּן לְכָךְ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. שָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת, כֵּיצַד. אָמְרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה וּנְטָלָן וְיָרַד שָׂמַח שִׂמְחָה גְדוֹלָה, כֵּיוָן שֶׁסָּרְחוּ יִשְׂרָאֵל אָמַר אִם אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מַזְקִיק אֲנִי אוֹתָן לְמִצְווֹת חֲמוּרוֹת וּמְחַיֵּב אֲנִי אוֹתָם מִיתָה לַשָּׁמַיִם, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (שמות כ, ג) "לֹא יִהְיֶה לְךָ" וְגוֹ', חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְרָאוּהוּ הַזְּקֵנִים וְרָצוּ אַחֲרָיו, אֹחֵז מֹשֶׁה בְּרֹאשׁ הַלּוּחוֹת וְהֵן אֲחָזוּ בְּרֹאשָׁן וְחָזַק כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יוֹתֵר מִכֹּחָן שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה" וְגוֹ', נִסְתַּכֵּל מֹשֶׁה בַּלּוּחוֹת וְרָאָה הַכְּתָב שֶׁבָּהֶן שָׁפוּרַחַ וְכָבְדוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְנָפְלוּ מִיָּדָיו וְנִשְׁתַּבְּרוּ. אַחֵרִים אוֹמְרִים לֹא שָׁבַר עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, א) "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", אָמַר לוֹ יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר (דברים י, ה) "וַיְהִיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה'", שֶׁנִּצְטַוָּה וְשָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת.

(במדבר יב י) וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לְפֶדָגוֹג רְדֵה אֶת בְּנִי אֲבָל לֹא בְפָנַי וּמִשֶּׁאֵלֵךְ רְדֵהוּ, מִפְּנֵי שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם חָס הַמָּקוֹם עַל הַצַּדִּיקִים בִּשְׁעַת כַּעַס, קַל וָחֹמֶר בִּשְׁעַת רָצוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט, ח) "כֹּה אָמַר ה' בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ".

רמז תשמא

וְהִנֵּה מְרִיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג. מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטָרְעָה בְּעַזָּה, וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁנִּקְנֵית בָּשָׂר הָיְתָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" וְגוֹ' לְלַמֶּדְךָ שֶׁנִּקְנֵי בָשָׂר הָיָה.

וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם. שֶׁנִּפְנָה מִצַּרַעְתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר נִתְנַגַּע אַהֲרֹן, אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּסָּה עָלָיו וְאַתָּה מְגַלֶּה עָלָיו. וְעָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר צְלָפְחָד מְקוֹשֵׁשׁ הָיָה, אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּסָּה וְאַתָּה מְגַלֶּה עָלָיו. וְעָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁעָקְבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל נִתְנַדָּה. וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם. מַגִּיד שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָהּ הָיְתָה פּוֹרַחַת בָּהּ. לְפִי שֶׁנִּסְתַּכֵּל אַהֲרֹן בְּנִגְעָיו וְהָלַךְ לוֹ אָמַר אַהֲרֹן אֲנִי עָכְשָׁיו מִסְתַּכֵּל בְּשֶׁל מִרְיָם וְהָלַךְ לוֹ. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהָיָה מַבִּיט בּוֹ הָיָה רוֹתֵת. אָמַרְתָּ וַיִּפֶן אַהֲרֹן. יָכוֹל שֶׁהֶצְרַךְ אַהֲרֹן לְמִי שֶׁיֹּאמַר לוֹ צֵא וּבַקֵּשׁ מִמֹּשֶׁה כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶצְרִכוּ רֵעֵי אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מב, ז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי" אָמַר לָהֶם אַתֶּם הֱיִיתֶם יוֹצְאִים בַּפֶּתַח שֶׁאֲנִי וְהוּא יוֹצֵא, הֱיִיתֶם יוֹצְאִים בְּזִכּוּתוֹ, "וְעַתָּה קְחוּ לָכֶם", כְּדַאי אַתֶּם (שם) לַ"עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבָלָה", וּמָה אִם מִי שֶׁבִּקֵּשׁ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב כְּדַאי הוּא לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ נְבָלָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַמְזָכֶּה אֶת הַחַיָּב וְהַמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. (במדבר יב יא) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה. אָמַר לֵיהּ אִם שׁוֹגְגִין הָיִינוּ מְחוֹל לָנוּ כְּמִזִּידִין. בִּי אֲדֹנִי. בְּבַקָּשָׁה. אַל נָא תָּשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת. אַל תְּקַבֵּל עָלֵינוּ חוֹבָה. אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ. אָמְרוּ לֵיהּ נִתְפַּשְׁנוּ שֶׁשִּׁלַּחְנוּ יָד בְּךָ (כְּתוּב בְּרֵמֶז רס"ד).

דָּבָר אַחֵר "אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ". זוֹ הָיְתָה תְּחִלָּה לָנוּ, שֶׁלֹּא קִלְקַלְנוּ בְּךָ מִיָּמֵינוּ.

(במדבר יב יב-טו) אַל נָא תְהִי כַּמֵּת. מַה הַמֵּת מְטַמֵּא בְּאֹהֶל אַף כֵּן מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה. אָמַר אַהֲרֹן נִמְצֵאתִי מַפְסִיד לַאֲחוֹתִי, שֶׁאֵינִי יָכוֹל לֹא לְהַסְגִּירָהּ וְלֹא לְטַמְּאָהּ וְלֹא לְטַהֲרָהּ. לְפִי דַּרְכֵּנוּ לְמַדְנוּ שֶׁהָיָה אַהֲרֹן דּוֹרֵשׁ אֵין אָדָם רוֹאֶה נִגְעֵי קְרוֹבָיו. אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ. מֵרֶחֶם אִמּוֹ יָצָאת, אֶלָּא שֶׁכִּבְּנָה הַכָּתוּב (כְּתוּב בְּרֵמֶז תשל"ו). וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ. (זוֹ הִיא) [בְּשָׂרָנוּ הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר] כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, כז) "כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא".

אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ. כֻּלָּנוּ יָצָאנוּ מֵרֶחֶם אֶחָד. וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ. מַגִּיד שֶׁהִיא הָיְתָה מְלַמֶּדֶת הַנָּשִׁים, וְאָנוּ אֲנָשִׁים. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר צָרִיךְ אָדָם לְהְיוֹת מוֹשֵׁל בְּשֶׁל עַצְמוֹ מִבְּשֶׁל אֲחֵרִים. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא הֶצְרַךְ מֹשֶׁה לִשְׁמֹעַ מִפִּי אַהֲרֹן אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא אֲחוֹתִי בְּצָרָה וַאֲנִי בִּרְוָחָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּצְעַק" וְגוֹ'.

רמז תשמב

תַּנְיָא אַרְבָּעָה חֲשׁוּבִים כְּמֵת עָנִי וּמְצוֹרָע וְסוּמָא וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים. עָנִי, דִּכְתִיב "כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ". מְצֹרָע, דִּכְתִיב "אַל נָא תְהִי כַּמֵּת". סוּמָא, דִּכְתִיב (איכה ג, ו) "בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם". וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, דִּכְתִיב (בראשית ל, א) "הָבָה לִי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי" (כְּתוּב בְּרֵמֶז קכ"ז). אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל

חֲצִי בְשָׂרוֹ. יֵשׁ אָדָם אוֹמֵר אֶעֱקֹר שִׁנַּי, שֶׁנִּשְׁכָה אֶת לְשׁוֹנִי, אֶקְטַע יָדִי, שֶׁהִכְּתָה בְשָׂרִי, אֵין הַצַּדִּיקִים מוֹשְׁלִין בְּעַצְמָן אֶלָּא בַּאֲחֵרִים.

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם רוֹצֶה לְבַקֵּשׁ [שְׁאֵלוֹתָיו צָרִיךְ] שֶׁיֹּאמַר שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַחֲנוּנִים וְאַחַר כָּךְ יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. אֶל ה' לֵאמֹר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר", אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו עַד שֶׁהֲשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז קע"ז). אַל נָא רְפָא נָא לָהּ. מִפְּנֵי מָה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה. שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרְאֵל אוֹמְרִים מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ הוּא עוֹמֵד הַרְבֵּה בִּתְפִלָּה.

דָּבָר אַחֵר שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרְאֵל אוֹמְרִים אֲחוֹתוֹ נְתוּנָה בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה.

דָּבָר אַחֵר לֹא זֶהוּ מֹשֶׁה שֶׁמִּתְפַּלֵּל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כב, כח) "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ", וְאוֹמֵר "אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה". מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה בִּפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו כַּמָּה אַרְכָּן הוּא זֶה. אָמַר לָהֶם כְּלוּם מַאֲרִיךְ הוּא יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ (דברים ט, כה) "אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה". שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה בִּפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מְקַצֵּר יוֹתֵר מִדַּאי. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו כַּמָּה קַצָּרָן הוּא זֶה. אָמַר לָהֶם כְּלוּם מְקַצֵּר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ". אָמַר רַב חִסְדָּא כֹּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ. מִנַּיִן. מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ".

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים. רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר שְׁתֵּי נְזִיפוֹת נִזְפָּהּ. אִלּוּ אָבִיהָ בָּשָׂר וָדָם נָזַף בָּהּ צָרִיכָה שֶׁתְּהֵא נִכְלֶמֶת שִׁבְעָה. אִי מָה אָבִיהָ בָּשָׂר וָדָם שִׁבְעָה, קַל וָחֹמֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַרְבָּעָה עָשָׂר. דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מָה אָבִיהָ בָּשָׂר וָדָם שִׁבְעָה אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעָה. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ נָגַח נָגַף נָשַׁךְ רָבַץ בָּעַט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן וּמָה אִם בַּמָּקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים [שֶׁהוּא פָּטוּר], הֶחֱמִיר בַּקֶּרֶן, מָקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עֲלֵיהֶם, בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר עָלָיו בַּקֶּרֶן. אָמְרוּ לוֹ דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק. וְרַבִּי טַרְפוֹן לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ, וְהָא דַּיּוֹ דְּאוֹרָיְתָא הוּא, דִּתְנָיָא מִדִּין קַל וְחוֹמֶר כֵּיצַד, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ וְגוֹ' [קַל וְחוֹמֶר לִשְׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם, אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן]. כִּי לֵית לֵיהּ דַּיּוֹ הֵיכָא דְּמִיפְּרַךְ קַל וְחוֹמֶר, הֵיכָא דְּלָא אִיפְּרַךְ קַל וְחוֹמֶר אִית לֵיהּ דַּיּוֹ, רַבִּי טַרְפוֹן שִׁבְעָה לִשְׁכִינָה לָא כְתִיבֵי אֶלָּא קַל וְחוֹמֶר אַיְתֵי אַרְבָּסָר, אָתָא דַּיּוֹ אַפִּיק שִׁבְעָה וְאוּקֵי שִׁבְעָה, חֲצִי נֶזֶק כְּתִיב

בְּאוֹרָיְתָא וְאָתָא קַל וָחֹמֶר וְאֵיתִי חֲצִי נֶזֶק אַחֲרִינָא וְנַעֲשֶׂה נֶזֶק שָׁלֵם, אִי דְּרַשְׁתְּ דַּיּוֹ וְאַפְקֵיהּ אֵיפְרִיךְ לֵיהּ קַל וָחֹמֶר. וְרַבָּנָן שִׁבְעָה דִּשְׁכִינָה כְּתִיבִי, דִּכְתִיב "תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים". וְרַבִּי טַרְפוֹן, הַהִיא שִׁבְעָה תִּסָּגֵר, דְּדָרְשִׁינָן דַּיּוֹ הוּא. וְרַבָּנָן, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא וַתִּסָּגֵר מְרָיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים. וְרַבִּי טַרְפוֹן, הַהוּא דַּאֲפִלּוּ בָּעַלְמָא דָּרְשִׁינָן דַּיּוֹ, שֶׁלֹּא תֹאמַר הָכָא מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֲבָל בָּעַלְמָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וַתִּסָּגֵר מְרָיָם. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקי"ח). וְהָעָם לֹא נָסַע. לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ, מְרָיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שִׁבְעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּתַצַּב אֲח(וֹ)תוֹ מֵרָח(וֹ)ק", לְפִיכָךְ עִכֵּב לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָרוֹן וּשְׁכִינָה כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְשִׁבְעָה עֲנָנֵי כָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מְרָיָם". יוֹסֵף זָכָה בְּעַצְמוֹת אָבִיו וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, (בראשית נ, ז) "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו", מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה. מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף", מִי לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם לב, מט) "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ, זֶה נַחֲלַת בְּנֵי רְאוּבֵן, וְלֹא נִקְבַּר אֶלָּא בְּשׂדֵה נַחֲלָתוֹ שֶׁל גָּד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כ-כא) "וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד וְגוֹ' וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה נָתוּן עַל יְדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַרְבָּעָה מִילִין מֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן לְחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַלְּסִים לְפָנָיו וְאוֹמְרִ[ים] "צִדְקַת ה' עָשָׂה" וְגוֹ'. וְלֹא מֹשֶׁה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַצַּדִּיקִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹסְפָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח, ח) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ".

(במדבר יב טז) וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת. וְכִי שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת הָיוּ, שֶׁנָּסְעוּ מִזּוֹ וְחָנוּ בְּזוֹ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנָּסְעוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הִסְפִּיקוּ לַהֲלֹךְ עַד שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁנִּצְטָרְעָה מִרְיָם, וְחָזְרוּ וְחָנוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּהֶמְתָּן לִסַּע מִיָּד שֶׁיָּצְאוּ לַדֶּרֶךְ הָפְכוּ פְּנֵיהֶן, סְבוּרִין שֶׁמָּא הֶעָנָן מַקִּדִּים לִפְנֵיהֶן, וְלֹא מָצְאוּ אוֹתוֹ, לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְלֹא מָצְאוּ אוֹתָן, מְבַקְּשִׁין אֶת הַבְּאֵר וְלֹא מָצְאוּ אוֹתוֹ, מִיָּד חָזְרוּ לַחֲצֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת", לְמָה, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁבִּשְׁבִיל מִרְיָם לֹא קָדַם הֶעָנָן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי שֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵלִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה הֱיִיתֶם מְסִיחִים בִּבְנֵי אָדָם, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אַתֶּם לְמֵדִים תּוֹרָה מִפִּי וַאֲנִי מַרְבֶּה לָכֶם שָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, יג) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה'" וְגוֹ'.

פרשת שלח

(במדבר יג א-ב) שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא בַּר אַבָּא, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ מַהוּ לְפָרֵשׁ לַיָּם הַגָּדוֹל קֹדֶם לַשַּׁבָּת שְׁלוֹשָׁה יָמִים, כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֵין מַפְלִיגִין בִּסְפִינָה [לַיָּם הַגָּדוֹל שְׁלוֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת] בְּזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה לַהֲלֹךְ לְמָקוֹם רָחוֹק, אֲבָל אִם מְבַקֵּשׁ לְפָרֵשׁ כְּגוֹן מִצַּר לְצִידוֹן מֻתָּר לוֹ לְפָרֵשׁ אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁהוּא יָכוֹל לֵילֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם. וְאִם הָיָה שְׁלִיחַ מִצְוָה, מִצְוָה לוֹ לְפָרֵשׁ אֵיזֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן שָׁנִינוּ, שֶׁשְּׁלוּחֵי מִצְוָה פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה, שֶׁאֵין לְךָ חֲבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁלִּיחַ שֶׁהוּא מִשְׁתַּלֵּחַ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְנוֹתֵן נַפְשׁוֹ לְהַצִּילֵיחַ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, כְּאוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁשָּׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, וּמִי הָיוּ פִּנְחָס וְכָלֵב. אֲבָל שְׁלוּחִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה רְשָׁעִים הָיוּ, (שֶׁנֶּאֱמַר) [וַיֹּאמֶר] "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם", "אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב", אֵלּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אַחֵרִי שֶׁשָּׁלְחוּ הַמְרַגְּלִים וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָשׁוֹן הָרַע עַל הָאָרֶץ וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין מַה לַּעֲשׂוֹת, אֶלָּא אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִתְרַשְּׁלוּ בַּדָּבָר, מִיָּד עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיק כָּל אוֹתָן הָאוּכְלוּסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ל) "וַיַּהַס כָּלֵב" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲנִי מַחֲזִיק לְכָלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לו) "זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה כוּ'. רַבִּי אָחָא הַגָּדוֹל פָּתַח, "יֶבֶשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב וְהִתְנָה עִמּוֹ, וְאָמַר לוֹ בּוֹא לְךָ עִמִּי וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ מַתָּנָה, הָלַךְ עִמּוֹ וּמֵת, אָמַר הַמֶּלֶךְ לִבְנוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת אָבִיךָ אֵינִי חוֹזֵר בִּי בְּמַתָּנָה שֶׁאָמַרְתִּי לְתֵת לוֹ, בּוֹא וְטֹל אוֹתָהּ. כָּךְ הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָאוֹהֵב זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מא, ח) "זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בּוֹא לְךָ עִמִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, א) "לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ", הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהוּא נוֹתֵן (לְךָ) [לוֹ] מַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג, יז) "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה", [מֵת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב], אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנֵיתִי עִם הָאָבוֹת לִתֵּן לָהֶם אֶת הָאָרֶץ וּמֵתוּ, אֵינִי חוֹזֵר בִּי, אֶלָּא "וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם". שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי י, כו) "כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכָעָשָׁן לָעֵינַיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו", לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם, כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁהַיַּיִן יָפֶה הוּא אוֹמֵר לְאַרִיסִין הַכְנִיסוּהוּ לְבֵיתִי, וּכְשֶׁהוּא נַעֲשָׂה חֹמֶץ אוֹמֵר הַכְנִיסוּ הַחֹמֶץ לְבָתֵּיכֶם. אַף כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁרָאָה הַזְּקֵנִים [מַעֲשֵׂיהֶם] כְּשֵׁרִים אָמַר "אֶסְפָּה לִי" קְרָא אוֹתָן לִשְׁמוֹ, וּכְשֶׁרָאָה אֶת הַמְרַגְּלִים שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא קָרָא אוֹתָן לִשְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלַח לְךָ". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כו, ו) "מְקַצֵּה רַגְלַיִם חָמָס שֹׁתֶה שִׁלַּחַ דְּבָרִים בְּיַד כְּסִיל", וְכִי כְּסִילִים הָיוּ הַמְרַגְּלִים הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר] שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְכָל מָקוֹם שֶׁכָּתוּב אֲנָשִׁים הֵן צַדִּיקִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל א יז, יב) "וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים", וְכֵן חַנָּה אוֹמֶרֶת "וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים", וּלְאֵלּוּ אַתָּה

קוֹרֵא כְּסִילִים, אֶלָּא עַל שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, יח) "וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְסִיל", וְאַף עַל פִּי כֵן בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים הָיוּ, וְעָשׂוּ עַצְמָם כְּסִילִים, וְעָלֵיהֶם אָמַר מֹשֶׁה (דברים לב, כ) "כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה" וְגוֹ', שֶׁנִּבְחֲרוּ מִכָּל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעַל פִּי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, כג) "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים", מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה, וְאַף מֹשֶׁה לֹא רָצָה לְשַׁלְּחָם מִדַּעַת עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּמְלַךְ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, [וְאָמַר] פְּלוֹנִי מְשֻׁבָּט פְּלוֹנִי רָאוּי הוּא, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רְאוּיִין הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל פִּי ה'", וְאַחַר כָּךְ לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם נֶהֶפְכוּ וְעָשׂוּ כָּל אוֹתָהּ צָרָה וְהֵן גָּרְמוּ לְאוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁלָּקוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "שְׁלַח לְךָ". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מד, יח) "לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ (בַּחֲשַׁכָה יִתְהַלָּכוּ) כִּי טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם", מָה רָאָה לוֹמַר אַחַר מַעֲשֶׂה מְרִים שְׁלַח לְךָ, אֶלָּא שֶׁהָיָה צָפוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהֵם בָּאִים וְאוֹמְרִים לָשׁוֹן הָרַע עַל הָאָרֶץ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִין עוֹנְשׁוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע מַהוּ, לְפִיכָךְ סָמַךְ הָעִנְיָן זֶה לָזֶה, לְפִי שֶׁדִּבְּרָה מִרְיָם בְּאָחִיהָ לָקְתָה בְּצָרַעַת, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ הַכֹּל יוֹדְעִין עוֹנְשׁוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע. שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת" וְגוֹ', אַחַר שֶׁרָאוּ (לוֹמַר) [חֹמֶר] לָשׁוֹן הָרַע וְהָיוּ מִסְתַּכְּלִין בְּמַעֲשֶׂה מִרְיָם אַף עַל פִּי כֵן לֹא רָצוּ לִלְמֹד, לְכָךְ נֶאֱמַר "לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ", לְכָךְ כָּתַב שְׁלוּחַ מְרַגְּלִים אַחַר מַעֲשֶׂה מִרְיָם.

דָּבָר אַחֵר "שְׁלַח לְךָ", אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שְׁלַח לְךָ, לֹא הָיָה מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיֵּלְכוּ, לָמָּה, שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם יא, י) "כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" וְגוֹ', וְעַד שֶׁהֵם בְּמִצְרַיִם אָמַר לָהֶם "וַאֲרַד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם" וְגוֹ', וּמַהוּ שְׁלַח לְךָ, אֶלָּא הֵם בִּקְּשׁוּ הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהִגִּיעוּ לַתְּחוּמִים אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, (דברים א, כא) "רְאֵה נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְקָרְבוּ יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כב) "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (נחמיה ט, יז) "וַיְמָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ וְלֹא זָכְרוּ נִפְלְאֹתֶיךָ", וְאוֹמֵר "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם", אֶלָּא אָמְרוּ (דברים א, כב) "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ", שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּתוֹרָתוֹ. וְכֵן אוֹמֵר דָּוִד "לֹא הֶאֱמִינוּ (בְּתוֹרָתוֹ) [בֵּאלֹהִים]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לָמָּה הָיוּ דוֹמִין, לְמֶלֶךְ שֶׁזִּימֵּן לְבָנוֹ אִשָּׁה נָאָה בַּת טוֹבִים וַעֲשִׁירָה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, זִמַּנְתִּי לְךָ אִשָּׁה בַּת טוֹבִים וַעֲשִׁירָה אֵין כְּמוֹתָהּ בָּעוֹלָם, אָמַר לוֹ הַבֵּן, אֵלֵךְ וְאֶרְאֶה אוֹתָהּ שֶׁלֹּא הָיָה מַאֲמִין לְאָבִיו מֵיָּד הֶקְשָׁה הַדָּבָר וְהֵרַע לְאָבִיו, אָמַר אָבִיו, מָה אֶעֱשֶׂה אִם אוֹמֵר לוֹ אֵינִי מַרְאֶה אוֹתָהּ לְךָ עַכְשָׁיו הוּא אוֹמֵר כְּעוּרָה הִיא לְפִיכָךְ לֹא רָצָה לְהַרְאוֹתָהּ, לְסוֹף אָמַר לוֹ, רְאֵה אוֹתָהּ וְתֵדַע שֶׁלֹּא כִּחַשְׁתִּי

לְךָ, וּבִשְׁבִיל שֶׁלֹּא הֶאֱמַנְתָּ לִי קוֹנֵס אֲנִי שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּבֵיתְךָ אֶלָּא לְבִנְךָ אֲנִי נוֹתְנָהּ, וְכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל, טוֹבָה הִיא, וְלֹא הֶאֱמִינוּ אֶלָּא אָמְרוּ "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם מְעַכֵּב אֲנִי עֲלֵיהֶם הֵם אוֹמְרִים לְפִי שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה לֹא הֶרְאָה, אֶלָּא יִרְאוּ אוֹתָהּ, וּבִשְׁבוּעָה שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם נִכְנָס לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כג) "אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ" אֶלָּא לִבְנֵיהֶם אֲנִי נוֹתְנָהּ. כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לְמֹשֶׁה (דברים א, כב) "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים" הִתְחִיל מֹשֶׁה עוֹמֵד וְתוֹהֶה, אָמַר [אי] אֶפְשָׁר לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד שֶׁאֶמְלֹךְ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָלַךְ וְנִמְלַךְ וְאָמַר לוֹ כְּךָ וְכָךְ מְבַקְּשִׁין בָּנֶיךָ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָא אֵין זֶה תְּחִלָּה לָהֶם, עַד שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם הִלְעִיגוּ לִי, שֶׁנֶּאֱמַר "זוֹ לַעְגָּם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם", לְמוּדִים הֵן בְּכָךְ, אֲנִי אֵינִי צָרִיךְ שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כב) "יָדַע מָה בַּחֲשׁוֹכָא", אֶלָּא אִם בַּקָּשְׁתָּ שְׁלַח לְךָ לְעַצְמְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלַח לְךָ". אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, (דברים א, כב) "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ", אָמַר לָהֶם, לָמָּה, אָמְרוּ לוֹ, שֶׁכְּבָר הִבְטִיחָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לָנוּ שֶׁאָנוּ נִכְנָסִים לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְיוֹרְשִׁין כָּל טוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, יא) "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב", וַהֲרֵי שָׁמְעוּ שֶׁאָנוּ נִכְנָסִים, וְהֵם עוֹשִׂין בָּהֶן בָּתֵּי מַטְמוֹנִיּוֹת, שֶׁאִם מַטְמִינִים הֵן אֶת מָמוֹנָם וְאָנוּ נִכְנָסִין וְלֹא נִמְצָא כְּלוּם נִמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּטֵל, אֶלָּא יֵלְכוּ מְרַגְּלִים לְפָנֵינוּ וְיִרְאוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ", יֵלְכוּ וְיַעַמְדוּ עַל מַה שֶּׁחָפְרוּ בָּאָרֶץ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כֵּן נִלְכַּד בְּיָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כג) "וַיְיַטֵּב בְּעֵינֵי הַדָּבָר". זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְיָשִׁימוּ בֵאלֹהִים כִּסְלָם", רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נֶחֶמְיָה, אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר מַהוּ "כִּסְלָם" מַחֲשַׁבְתָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ג, ד) "אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים", וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ טִפְּשׁוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ד, ה) "הַכְּסִיל חוֹבֵק אֶת יָדָיו". (וְאֶחָד הָיָה) [ר"א] אוֹמֵר בִּטְחוֹנָן, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי". (תהלים שם, ח) "וְלֹא יִהְיוּ כַּאֲבוֹתָם", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁאָכַל אֶת פְּרִי הָאִילָן וְנִטְרַד מִן הַגָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כד) "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם", וְאֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ עַל כַּמָּה מִצְוֹות אֲנִי מַאֲרִיךְ רוּחִי לָהֶם. וְרַבִּי נֶחֶמְיָה אָמַר "וְלֹא יִהְיוּ כַּאֲבוֹתָם" כְּאַבְרָהָם, עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְפָנַי (שם טו, ח) "בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה" לֹא הֶאֱרַכְתִּי רוּחִי, אֶלָּא מִיָּד אָמַרְתִּי לוֹ "יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", וְאֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ עַל כַּמָּה מִצְוֹות וַאֲנִי מַאֲרִיךְ רוּחִי עִמָּהֶם, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "וְלֹא יִהְיוּ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר וּמוֹרֶה", וּמִי הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבֶּט אֶפְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים שם, ט) "בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קָשֶׁת".

דָּבָר אַחֵר, אֵינִי מַשְׁוֶה אוֹתָם לַאֲבוֹתָם, שֶׁאֲבוֹתָם אָמַרְתִּי לָהֶם "וַאֲרַד לְהַצִּילוֹ מִיָּד מִצְרַיִם" וְגוֹ' וְלֹא נָתַתִּי אוֹתָהּ לָהֶם אֶלָּא גָּזַרְתִּי עֲלֵיהֶם מִיתָה בַּמִּדְבָּר עַל יְדֵי שֶׁהִכְעִיסוּ אוֹתִי, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, לה) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ", אֲבָל אֵלּוּ אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁאֲנִי מַכְנִיסָם לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לט) "וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע" קַיַּמְתִּי דְּבָרִי, "דּוֹר

לֹא הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנָה אֶת אֵל רוּחוֹ", אֶלָּא אָמְרוּ (דברים א, כב) "נְשַׁלְּחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ" וְגוֹ'. שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁלַח לְךָ מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ, וְהֵיינוּ דִּכְתִיב (דברים א, כג) "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר", [בְּעֵינַי] וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. (שם, כב) "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבָשְׂתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּתִיב הָכָא "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ", וּכְתִיב "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה" וְגוֹ'.

וְיָתֵרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימַאי, מָה רָאָה כְּנַעַן לְהִזָּכֵר כָּאן, אֶלָּא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל (דברים ט, ה) "לֹא בְּצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ וְגוֹ' כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "עֲוונוֹתָיו יִלְכְּדֻנוֹ אֶת הָרָשָׁע", וְאֵין רָשָׁע אֶלָּא שִׁבְעָה עֲמָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה", רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין לְיִשְׂרָאֵל זְכוּת שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ, נִזְכַּר לְיִצְחָק שֶׁנּוֹלַד לְאַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה, וְשָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה, וּכְנַעַן "כ'" עֶשְׂרִים, "נ'" חֲמִשִּׁים, ע' שִׁבְעִים, נ' חֲמִשִּׁים, הֲרֵי מֵאָה וְתִשְׁעִים שָׁנָה.

(במדבר יג ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה, אָמַר לָהֶם לֹא תִּכָּנְסוּ כְּגַנָּבִים, וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם עַל מָה בָּאתֶם עָלֵינוּ, תֹּאמְרוּ לָהֶם עַל חָמֵשׁ תְּאֵנִים וְעַל חֲמִשָּׁה רִמּוֹנִים וְעַל אֶשְׁכּוֹל אֶחָד שֶׁל עֲנָבִים, אִם יֹאמְרוּ לָכֶם שָׁמְא לַעֲקֹר אִילָנֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלָקַץ אֲשֵׁרָה בָּאתֶם עָלֵינוּ, תֹּאמְרוּ לָהֶן לָאו, נִכְנְסוּ כְּשֻׁלּוּחִים, וְיָצְאוּ כַּחֲמוֹרִים, הִגִּיעוּ לְחֶבְרוֹן נָטְלוּ מִשָּׁם חָמֵשׁ תְּאֵנִים וְחֲמִשָּׁה רִמּוֹנִים וְאֶשְׁכּוֹל אֶחָד שֶׁל עֲנָבִים, צָוַח בָּהֶם תַּלְמֵי צְוָחָה אַחַת וְנָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם אַרְצָה, הִתְחִילוּ מְנַפְּחִים בְּפִיהֶם וּמְנַשְּׁבִים בְּאַפָּם עַד שֶׁנִּתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּם עֲלֵיהֶם, אַחַר כָּךְ אָמְרוּ לָהֶם עַל מָה בָּאתֶם (עָלֵינוּ) [עֲלֵיהֶם] שָׁמְא לְהַכְרִית אִילָנוֹת וַאֲשֵׁרָה שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה בָּאתֶם עָלֵינוּ] וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵיכֶם הוּא וּלְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה נוֹתְנוֹ, [אָמְרוּ לָהֶם לָאו], שִׁגְרוּם בְּשָׁלוֹם וְלֹא הֲרָגוּם, וּבִשְׁכַר זֶה שִׁיֵּר מֵהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד גָּלוּת הַבַּיִת הָאַחֲרוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד אוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה שָׁבְאוּ מְרַגְּלִים נִכְנַס וְיָשַׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַגָּדוֹל שֶׁלּוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין לְפָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וּלְכָל צַד שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל אֶת קוֹלוֹ עַד תְּחוּם שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ מְרַגְּלִים פִּנּוּ לָהֶם מָקוֹם וְיָשְׁבוּ בֵּינוֹתָם, אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה אַתֶּם יוֹשְׁבִים אִמְרוּ מַה שֶּׁבְּיַדְכֶם, מִיָּד פָּתְחוּ וְאָמְרוּ (להלן פסוק לב-לג) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא וְגוֹ' וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים". מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָמִית עֲשָׂרָה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁרָצוּ אַחַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן [לְרָגֵם אוֹתָם בָּאֲבָנִים] עַד שֶׁנִּכְנְסוּ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

(במדבר יג ד-טו) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְלֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד, סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל

שֶׁסָּתַר דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [מִיכָאֵל] שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר, נַחְבִּי בֶּן יָפְסִי, שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [וָפְסִי] שֶׁפָּסַע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, כְּתִיב (יהושע טו, יז) "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אָחִי כָלֵב", וּכְתִיב "כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה", אֲמַאי קָרֵי לֵיהּ בֶּן יְפֻנֶּה, שֶׁפָּנָה עַצְמוֹ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא, וְהָכְתִיב "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן", וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ "בֶּן קְנַז אָחִי כָלֵב", אֶחָוהִי דְּכָלֵב מִן אִמֵּיהּ דַּהֲוָה לֵיהּ כָּלֵב חוֹרְגֵיהּ דִּקְנַז, דַּיְקָא נַמִּי דִּכְתִיב (במדבר לב, יב) "כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי" וְלֹא בֶּן קְנַז.

(במדבר יג טז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ, מֹשֶׁה בְּקֵשׁ עָלָיו רַחֲמִים, אָמַר לוֹ יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וּמָה רָאָה מֹשֶׁה לְהוֹסִיף עַל שְׁמוֹ שֶׁל הוֹשֵׁעַ יו"ד, אֶלָּא כָּלֵב נָטַל שְׂכָרוֹ מִן הָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יד, ט) "אִם לֹא הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרְכָה רַגְלְךָ בָּהּ לְךָ תִהְיֶה", וִיהוֹשֻׁעַ נָטַל שְׂכַר עֲשָׂרָה מְרַגְּלִים שֶׁנִּתְוַסֵּף שְׁמוֹ יו"ד עֲשָׂרָה. לְפִי שֶׁהוֹסִיף מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הוֹסִיפוּ לוֹ עַל שְׁמוֹ. (במדבר יג יז-כ) עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב, וְלָמָּה בַּנֶּגֶב, שֶׁכֵּן הַתַּגְּרִין עוֹשִׂין מַרְאִין אֶת הַפִּסְלֶת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח. וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים אָמַר לָהֶם יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים וְיֵשׁ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, וְיֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוּכְלוּסִין וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אוּכְלוּסִין, כָּךְ פִּקְּדָן וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם רָב, וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם רָזָה, וּמִנַּיִן אַתֶּם יוֹדְעִים כֹּחָן, אִם בְּמַחֲנִים הֵם שְׁרוּיִם הֵם גִּבּוֹרִים וּבוֹטְחִין עַל כֹּחָם, וְאִם בְּמִבְצָרִים חַלָּשִׁים הֵם וְלִבָּם רַךְ, וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִיא אִם פֵּרוֹתֶיהָ קַלִּים אוֹ שְׁמֵנִים, אָמַר לָהֶם הִסְתַּכְּלוּ בָּאֲבָנִים וּבְצָרוֹרוֹת שֶׁלָּהּ, אִם שֶׁל צוּנְמָא הֵם הֵם שְׁמֵנִים, וְאִם שֶׁל חַרְסִית הֵם, הֵם רָזִים. וְהַיְמִים יְמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִים, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין תְּקוּפַת תַּמּוּז בְּלֹא תְּאֵנִים וַעֲנָבִים.

הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רְאוּ אִם אִיּוֹב קַיָּם שֶׁשְּׁנוֹתָיו דּוֹמִין לְעֵץ, וּמֵגֶן עַל דּוֹרוֹ כָּעֵץ.

רמז תשמג

(במדבר יג כא) וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ, כֵּיצַד כְּשֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לָעִיר, וְהַדֶּבֶר הָיָה נוֹגֵף אֶת הַגְּדוֹלִים, וְהָיוּ בְּנֵי הָעִיר מִתְעַסְּקִין בִּקְבוּרָתָם, וְהָיוּ נִכְנָסִים וּבְרִיָּה לֹא הָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, לְכָךְ אָמְרוּ (להלן פסוק לב) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא", בְּנִסִּים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם הוֹצִיאוּ דִּבָּה.

(במדבר יג כב) וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן, וַיָּבוֹאוּ מִבָּעֲי לֵיהּ, אָמַר (רב) [וָרָבָא], מְלַמֵּד שֶׁפֵּרֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטָּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, וְאָמַר לָהֶם אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ" וְגוֹ'. וְשָׁם אֲחִימָן, מְיַמָּן שֶׁבְּאֶחָיו. שֵׁשַׁי, שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כְּשִׁחִיתוֹת תַּלְמַי, שֶׁמַּשִּׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים. תָּנָא אָמַר, אֲחִימָן, מָאן יְיתֵי לְוָתִי. יְלִידֵי הָעֲנָק, שֶׁמַּעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָם.

וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה, מַאי נִבְנְתָה אֲלִימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לְבָנוֹ קָטָן קֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל, דִּכְתִיב (בראשית י, ו) "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן", אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וְאֵין לְךָ טְרִשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּחֶבְרוֹן, מְשׁוּם דְּקִבְרֵי בָּהּ שִׁכְבֵי, וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יוֹתֵר מִמִּצְרַיִם, דִּכְתִיב "כְּנַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצֹּעַן, דְּמַרְבֵּי בֵּיהּ מַלְכֵי, דִּכְתִיב (ישעיה ל, ד) "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס יַגִּיעוּ", וַאֲפִלּוּ הָכִי [וְחֶבְרוֹן] מְבֻנָּה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. כְּתִיב (דברים יא, י) "כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא", הֲרֵי זֶה הַפְסוּק נֶאֱמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁמָּא לֹא נִכְנוֹס לָאָרֶץ יָפָה כְּזֹאת, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם "לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא", מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁבַּחַת הַיְמֶנָּה. [אַתָּה אוֹמֵר] בְּשֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ בְּשֶׁבַח אֶרֶץ מִצְרַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם", מֶה הָיָה מָקוֹם מַלְכוּת שֶׁל אֶרֶץ מִצְרַיִם צֹעַן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", מַה הָיְתָה פְּסֹלֶת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֶבְרוֹן, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם חֶבְרוֹן פְּסֹלֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הִיא מְשֻׁבַּחַת מִשִּׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁמְּשֻׁבַּחַת מִכָּל הָאֲרָצוֹת, קַל וָחֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִם תֹּאמַר מִי שֶׁבָּנָה זֶה לֹא בָנָה זֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית י, ו) "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן", חָם (לְפִי) שֶׁבָּנָה זוֹ בָּנָה אֶת זוֹ, אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה אֶת הַכָּעוּר וְאַחַר כָּךְ בָּנָה אֶת הַנָּאֶה, אֶלָּא בָּנָה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ בָּנָה אֶת הַכָּעוּר, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁבָּנָה שְׁנֵי טְרַקְלִין אֶחָד נָאֶה וְאֶחָד כָּעוּר אֵינוֹ בּוֹנֶה אֶת הַכָּעוּר וְאַחַר כָּךְ הַנָּאֶה, אֶלָּא בּוֹנֶה אֶת הַנָּאֶה וְאַחַר כָּךְ אֶת הַכָּעוּר, שֶׁפְּסוּלְתּוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן בּוֹנֶה בַּשֵּׁנִי, הָא לְפִי שֶׁחֶבְרוֹן מְשׁוּבַּחַת מִצֹּעַן מִמִּצְרַיִם לְפִיכָךְ נִבְנֵית תְּחִלָּה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדַרְכֵי הַמָּקוֹם, שֶׁכָּל מִי שֶׁחָבִיב מֻחֲבָּרוֹ הוּא קֹדֶם אֶת חֲבֵרוֹ, תּוֹרָה לְפִי שֶׁחֲבִיבָה מִכֹּל, נִבְרֵאת קֹדֶם לַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". וְאוֹמֵר (שם, כג) "מֵעוֹלָם נְסַכְתִּי מֵרֹאשׁ" וְגוֹ'. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְפִי שֶׁחֲבִיב מִכֹּל, נִבְרָא לִפְנֵי כֹּל. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֹאשׁוֹן מָקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁחֲבִיבָה מִכֹּל נִבְרֵאת קֹדֶם לַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כו) "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ

עַפְרוֹת תֵּבֵל", "אֶרֶץ" אֵלּוּ שְׁאָר אֲרָצוֹת, "וְחוּצוֹת" אֵלּוּ מִדְבָּרוֹת "תֵּבֵל" זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, תֵּבֵל זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", שֶׁנֶּאֱמַר "מְשֻׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ תֵּבֵל שֶׁהִיא מִתְבֶּלֶת בְּכָל, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יֵשׁ בְּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בְּזוֹ, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ט) "לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ".

דָּבָר אַחֵר "תֵּבֵל" עַל שֵׁם תַּבְלִין שֶׁבְּתוֹכָהּ זוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, ט) "בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה", מִכָּאן שֶׁהַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּסַנְחֵרִיב כְּשֶׁבָּא לְפַתּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, מָה אָמַר לָהֶם, "עַד בּוֹאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם", אֶל אֶרֶץ יָפָה מֵאַרְצְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר אִם מִי שֶׁבָּא לוֹמַר שִׁבְחָהּ שֶׁל אַרְצוֹ לֹא אָמַר גְּנוּת עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קַל וָחוֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שׁוֹטֶה הָיָה זֶה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ לְפַתּוֹת, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָלַךְ לִשָּׂא אִשָּׁה אָמַר לָהּ [אֲבִיךְ מֶלֶךְ וַאֲנִי מֶלֶךְ] אֲבִיךְ עָשִׁיר וַאֲנִי עָשִׁיר אֲבִיךְ מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים וּמַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן, וַאֲנִי מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים וּמַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן, אֵין זֶה פִּתּוּי, כֵּיצַד הוּא פִּתּוּי, אוֹמֵר לָהּ אֲבִיךְ הֶדְיוֹט וַאֲנִי מֶלֶךְ, אֲבִיךְ עָנִי וַאֲנִי עָשִׁיר, אֲבִיךְ מַאֲכִילֵךְ יָרָק וְקִטְנִיּוֹת וַאֲנִי מַאֲכִילֵךְ בָּשָׂר וְדָגִים וּמַשְׁקֵךְ יַיִן יָשָׁן, אֲבִיךְ מוֹלִיכֵךְ בָּרֶגֶל וַאֲנִי מוֹלִיכֵךְ בִּגְלוֹדְקָא, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁבָּא לוֹמַר שִׁבְחָהּ שֶׁל אַרְצוֹ לֹא אָמַר גְּנוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קַל וָחוֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. (מַעֲתָּה הֲרֵי הוּא) [כֵּיוֹצֵא בּוֹ] אוֹמֵר (דברים ג, ט) "צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם ד, מח) "עַד הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן" שְׁמָצָא אַרְבַּע שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, וְכִי מַה צָּרַךְ לְבָאֵי עוֹלָם בְּכָךְ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּחֲשׁוֹת זֹאת אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי וְזֹאת אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא עַל שְׁמִי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמָה אִם פְּסֹלֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּחֲשׁוֹת עָלֶיהָ, קַל וָחוֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (יהושע טו, מט) "וְדַנָּה וְקִרְיַת סַנָּה הִיא דְבִר", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר", נִמְצְאוּ קְרוּיָה אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, וְכִי מַה צָּרַךְ לְבָאֵי עוֹלָם בְּכָךְ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּחֲשׁוֹת עָלֶיהָ זֹאת אוֹמֶרֶת תִּקָּרֵא עַל שְׁמִי, וְזֹאת אוֹמֶרֶת תִּקָּרֵא עַל שְׁמִי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה אִם פְּסֹלֶת עָרֵי יִשְׂרָאֵל [אַרְבַּע] מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּחֲשׁוֹת עָלֶיהָ, קַל וָחוֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שם ג, כז) "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה", נִמְצָא קְרוּיוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת, וְכִי מַה צָּרַךְ לְבָאֵי הָעוֹלָם בְּכָךְ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת מִתְכַּחֲשׁוֹת עָלָיו, קַל וָחוֹמֶר לְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאֶתֵּן לְךָ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם", "אֶרֶץ חֶמְדָּה" אֶרֶץ שֶׁעֲשׂוּיָה חוּלָאוֹת חוּלָאוֹת לִמְלָכִים וּלְשִׁלְטוֹנִים, שֶׁכָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה חוּלָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא עָשָׂה כְּלוּם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וְכִי

שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים שֶׁהָיוּ לְשֶׁעָבַר כֻּלָּם הָיוּ בְּאֶרֶץ, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׁין בְּרוֹמִי עַכְשָׁיו שֶׁכָּל מֶלֶךְ שֶׁלֹּא קָנָה פַּלְטִיאוֹת [וְחוּלָאוֹת] בְּרוֹמִי אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם, כָּךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה פַּלְטִיאוֹת וְחוּלָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם. "נַחֲלַת צְבִי" מַה צְּבִי זֶה קַל בְּרַגְלָיו מִכָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, כָּךְ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלִּים לָבוֹא מִכָּל פֵּרוֹת שְׁאָר אֲרָצוֹת.

דָּבָר אַחֵר מַה צְּבִי כְּשֶׁאַתָּה מַפְשִׁיטוֹ אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת אֶת פֵּרוֹתֶיהָ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׁין אֶת הַתּוֹרָה, וּמַה צְּבִי זֶה קַל לֶאֱכֹל מִכָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, כָּךְ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלִּים לֶאֱכֹל מִכָּל הָאֲרָצוֹת, אִי קַלִּים יְכוֹל לֹא יְהוּ שְׁמֵנִים", תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות ג, יז) "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", שְׁמֵנִים כְּחָלָב וּמְתוּקִים כִּדְבַשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ה, א) "אֶשִׁירָה נָא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן", מַה שּׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ גְּבוֹהַּ מִקַּרְנָיו, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, אִי מַה שּׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ פְּסוּל אֶלָּא מִקַּרְנָיו, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּלָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן" שְׁמֵנָה הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁגְּבוֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁגְּבוֹהָה מִכֹּל מְשֻׁבַּחַת מִכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר "עָלָה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָהּ" וְגוֹ', (לעיל פסוק כא) "וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ", וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב, (בראשית מה, כה) "וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם". בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁגְּבוֹהַּ מִכֹּל מְשֻׁבָּח מִכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ח) "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ". "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'", וְאוֹמֵר (ירמיה לא, ה) "כִּי יֵשׁ יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן" וְגוֹ'.

וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה. מַאי נִבְנְתָה אִלֵּימָא נִבְנְתָה וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) אֲפִלּוּ הָכִי טְרֵשִׁין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְבֻנִּין אֶחָד מִשִּׁבְעָה מִצֹּעַן, כַּמָּה הֲוָה לֵיהּ חֲמֵשׁ מֵאָה חָסֵר עֶשָׂרָה, הַנֵּי מִלֵּי בִּטְרֵשִׁין אֲבָל בְּלֹא טְרֵשִׁין חֲמֵשׁ מֵאָה, וְהַנֵּי מִלֵּי בְּלֹא בְּרָכָה, אֲבָל בִּבְרָכָה [כְּתִיב] "וַיִּזְרַע יִצְחָק וְגוֹ' וַיְבָרְכֵהוּ ה'.

(במדבר יג כג-כה) וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם, כְּתִיב (יהושע ד, ג) "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים", אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַבָּא חֲלַפְתָּא וְאֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן הָאֲבָנִים, וְשִׁעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת [שְׁקוּלָה] כְּאַרְבָּעִים סָאָה, וּגְמִירֵי דְּטָעוּנָא דְּמִדְּלִי אִינָשׁ עַל כְּתְפֵּיהּ תִּילְתָּא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוֵי, וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאִשְׁכּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם", מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנָיִם וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם", בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנִי [וְטוּרְטָנִי] דְּטוּרְטָנִי, הָא כֵּיצַד שְׁמוֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכּוֹל, (שְׁנַיִם) אֶחָד נָשָׂא רִמּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא

תְּאֵנָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעִית אֵימָא מִשּׁוּם דְּחָשִׁיבִי, וְאִי בָּעִית אֵימָא מִשּׁוּם דְּלֹא הֲווּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל, לֹא רָצוּ לִיטֹּל מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִלּוּלֵי כָּלֵב שֶׁשָּׁלַף אֶת הַזַּיִן וְרָץ לִפְנֵיהֶם, וְאָמַר לָהֶם אִם אֵין אַתֶּם נוֹטְלִין אוֹ אַתֶּם הוֹרְגִים אוֹתִי אוֹ אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם. וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם, וַהֲלֹא אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָלְכוּ [אַרְבָּעִים יוֹם] מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן, וּלְאַרְבָּעִים יוֹם הָיוּ מְהַלְּכִים אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁגִּלּוּי הָיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהֵם בָּאִים וְאוֹמְרִים לְשׁוֹן הָרַע וְנִגְזַר עַל אוֹתוֹ הַדּוֹר שְׁנִים שֶׁל צָרָה (במדבר יד, לד) יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וְקִפֵּץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית", שֶׁהַכֹּל הָיָה צָפוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶשְׁכּוֹל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה, וְנִקְרָא אֶשְׁכּוֹל עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁעָתִידִין יִשְׂרָאֵל לִכְרוֹת מִמְּקוֹמוֹ.

(במדבר יג כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן, מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן, מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. (במדבר יג כז-כח) בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ, כָּל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁאֵין דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִלָּתוֹ אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ. (במדבר יג כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב מָה רָאוּ לִפְתֹּחַ בַּעֲמָלֵק, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְתִינוֹק שֶׁסָּרַח וְנִלְקָה בִּרְצוּעָה, כְּשֶׁמְּבַקְּשִׁים לְהַפְחִידוֹ מַזְכִּירִין לוֹ הָרְצוּעָה, כָּךְ הָיָה עֲמָלֵק רְצוּעָה רָעָה לְיִשְׂרָאֵל. וּמָה רָאָה לֵישֵׁב לוֹ עַל הַדֶּרֶךְ, שֶׁכֵּן צִוּוהוּ עֲשׂוֹ זְקֵנוֹ לְקַדְּמוֹ לַדֶּרֶךְ, וְעָקַר מִמְּקוֹמוֹ וְיָשַׁב לוֹ בַּדֶּרֶךְ, [שֶׁנֶּאֱמַר] (במדבר יד, מה) "וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא". וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן, אֵלּוּ הַגִּבּוֹרִים וְיוֹשְׁבִין עַל הַדֶּרֶךְ, נִתְכַּוְּנוּ הַמְרַגְּלִים לִשְׁבֹּר לִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, ט) "וַיְנִיאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (במדבר יג ל) וַיַּהַס כָּלֵב, שֶׁמִּתְחִלָּה אָמַר לָהֶם אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה אַחַת, וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר אֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יד, ז) "וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבִי", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעִיד עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". וּכְשֶׁבָּאוּ הַמְרַגְּלִים אָמְרוּ נֶאֱמָן עָלֵינוּ כָּלֵב, מִיָּד עָמַד עַל הַסַּפְסָל וְשִׁתֵּק כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְצַוְּחִין עַל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", וְהֵם הָיוּ סְבוּרִים שֶׁהוּא אוֹמֵר לָשׁוֹן הָרַע, לְכָךְ שָׁתְקוּ.

וַיַּהַס כָּלֵב, שֶׁהֵסִיתָם בִּדְבָרִים, פֻּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתְּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָא יְמַלֵּל, אָמַר כָּלֵב אִי אֶפְתַּח אֲנָא וּמִשְׁתְּעִינָא אָמְרִי בֵּי מִלְּתָא וְחָסְמִין לִי, אָמַר לְהֶן וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם, סָבְרֵי בְּגִנּוּתֵיהּ קָא מִשְׁתְּעֵי, אֵישְׁתִּיקוּ אָמַר לָהֶם הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, אִם יֹאמַר עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ לֹא נִשְׁמַע לוֹ, עֲלֵה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ וְגוֹ'.

(במדבר יג לא-לג) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ וְגוֹ', אָמְרוּ דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה [כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ כִּבְיָכוֹל] אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי חָשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאַטְרִידוּ כֻּלָּא עַלְמָא בְּהֶסְפֵּדָא, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם, מִנָּא הֵיוּ יָדְעֵי, כִּי קָא חָווּ מַבְרֵי אַבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזִינְהוּ סְלִקוּ יַתְבֵי בְּאֵילָנֵי שְׁמַעִינְהוּ דְּקָאָמְרֵי קָא חָזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקָמְצֵי בְּאֵילָנֵי. תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע, מְנָלָן, מִמְּרַגְּלִים, הַשְׁתָּא מְרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים כַּךְ הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִמַּאי, דִּלְמָא כִּדְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא דְּאָמַר מַר דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ וְכוּ' כְּדִלְעֵיל, אֶלָּא אָמַר רָבָא דַּאֲמַר קְרָא (במדבר יד, לז) "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה", עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ. אֶרֶץ אֹכֶלֶת, כְּשֵׁם שֶׁאֲבָרִים לָאָדָם כֵּן לָאָרֶץ, "וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל". (במדבר כב, ה) "הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ". (במדבר טז, לב) "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ". אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. "וּמִתַּחַת זִרְעֹת עוֹלָם". (בראשית לד, כא) "הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם". (דברים לב, יג) "וַיִּנַקֵהוּ דְּבַשׁ מִסֶּלַע". (יחזקאל לח, יב) "יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ". "כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת". (קהלת א, ד) "וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת". וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים, מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר (לִיחֶזְקֵאל) [לִירְמְיָה] לַךְ וֶאֱמֹר לָהֶם אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים מַה הוֹצֵאתֶם מִפִּיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לְקוֹל הֲמוּלָה גְּדֹלָה הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ" וְגוֹ', "לְקוֹל הֲמוּלָה" שֶׁאֲמַרְתֶּם מַה גְּרַמְתֶּם לְעַצְמְכֶם "הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ" (במדבר יד, לד) "יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם", אֲמַרְתֶּם וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתַּרְתִּי עֲלֵיהֶם, אֶלָּא וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם מִי יֹאמַר לָכֶם שֶׁלֹּא הָיִיתֶם בְּעֵינֵיהֶם כְּמַלְאָכִים, וְכִי יְדַעְתֶּם מָה עָשִׂיתִי לָכֶם בְּעֵינֵיהֶם, מַה גְּרַמְתֶּם לָכֶם, (במדבר יד, לד) "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ" לֹא דַיָּם כָּךְ, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ שְׁלוּחֵי בָשָׂר וָדָם נִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, אֲבָל לְעוֹלָם הַבָּא אֲנִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִי פִּתְאוֹם וִיפַנֶּה אֶת הָאָרֶץ לְפָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפִנָּה דֶרֶךְ לְפָנָי".

(במדבר יד א) וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וְגוֹ', זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יח, ח) "דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים", דִּבְרֵים שֶׁרָגְנוּ [הַמְּרַגְּלִים] עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵם גָּרְמוּ לָהֶם צָרָה לְדוֹרוֹת שֶׁאִלּוּ לֹא שָׁמְעוּ לַמְּרַגְּלִים לֹא הָיוּ לוֹקְיִן עִמָּהֶם, אֶלָּא שֶׁהִשְׁלִימוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, כז) "וַתִּרְגְּנוּ בְאָהֳלֵיכֶם". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ" וְגוֹ', אוֹתוֹ קוֹל שֶׁבָּכִיתֶם

גָּרַם לָכֶם לִלְקוֹת, וְעַל אוֹתוֹ הַדּוֹר אָמַר יְשַׁעְיָה (ישעיה יז, יא) "בְּיוֹם נְטִעֵךְ תְּשַׂגְשֵׂגִי וּבַבֹּקֶר זַרְעֵךְ תַּפְרִיחִי נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה וּכְאֵב אָנוּשׁ", בְּיוֹם שֶׁאָמַרְתֶּם לִתֵּן לָכֶם נַחֲלַת אֲבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם כְּרוֹז בָּעוֹלָם, "וּכְאֵב אָנוּשׁ", זֶה הַפֶּרְעָנוּת שֶׁהִטַּלְתֶּם יְרֻשָּׁה לְדוֹרוֹת, שֶׁבָּכוּ הָעֵדָה בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה עַל חִנָּם אֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם [לַיְלָה זוֹ] בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת, וּמִן אוֹתָהּ שָׁעָה נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֶחֱרֵב, וְשֶׁיִּגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם" נְשִׂיאַת יָד כְּנֶגֶד נְשִׂיאַת קוֹל. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, (משלי יח, ח) "דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים" כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵת וְהוּא צוֹוֵחַ וּבוֹכֶה, כָּךְ הֵם כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ מִתּוֹךְ הָאָרֶץ עָמְדוּ וּפָזְרוּ עַצְמָם בְּכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּתוֹךְ שִׁבְטוֹ, וּמִתְנַפֵּל לְתוֹךְ כָּל זְוִית שֶׁל בֵּיתוֹ, וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו בָּאִים עָלָיו וְהֵיוּ אוֹמְרִים לוֹ מַה לְּךָ מָרִי, וּבְעוֹד שֶׁהוּא עוֹמֵד עוֹשֶׂה עַצְמוֹ נוֹפֵל לִפְנֵיהֶם, אוֹמֵר לָהֶם אוֹי לִי עֲלֵיכֶם בָּנַי וּבְנוֹתַי וְכַלּוֹתַי, הֵיאַךְ הָאֱמוֹרִיִּים עֲתִידִים לְתַעְתֵּעַ בָּכֶם, הֵיאַךְ הֵן עֲתִידִים לִשְׁלֹט בָּכֶם, מִי יוֹכַל לִרְאוֹת פְּנֵי אֶחָד מֵהֶם (כדו כְּלוּם) לְאֵמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יְכוֹלָה לִבְלֹם צִפָּרְנוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אֲנִי יוֹדֵעַ מָה רָאִיתִי, מִיָּד הֵם כֻּלָּן גּוֹעִין בִּבְכִיָּה, בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכַלּוֹתֵיהֶם, עַד שֶׁהָיוּ הַשְּׁכֵנוֹת שׁוֹמְעוֹת אֶת הַדָּבָר אַף הֵן הָיוּ בּוֹכוֹת, עַד שֶׁהָיְתָה מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה מַשְׁמַעַת, עַד שֶׁהָיָה כָּל הַשֵּׁבֶט בּוֹכֶה, וְכֵן חֲבֵרוֹ מַבְכֶּה שִׁבְטוֹ, וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא חֲבוּרָה אַחַת וְגָעוּ וְנָתְנוּ קוֹל בִּכְיָתָם לַמָּרוֹם, מִנַּיִן מִמַּה שֶׁקָּרִינוּ בָּעִנְיָן וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, וַתִּשָּׂא, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְוִיתֶם מִלְוֶה רָעָה. וַתִּשָּׂא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (דברים כד, י) "כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ", חַיֵּיכֶם שֶׁסּוֹפְכֶם לִפָּרַע. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, מִנָּלָן, דִּכְתִיב "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ" וְגוֹ', שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, שָׁנָה שְׁנִיָּה הֻקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לג) "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'", מְלַמֵּד שֶׁסָּרוּ מֵאַחֲרֵי ה', וּכְתִיב (במדבר יא, ד) "וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ", וּכְתִיב (שם, כ) "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", וּכְתִיב "וַתִּסָּגֵר מְרִיָם" וְגוֹ', וּכְתִיב (במדבר יג, ב) "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים", וְתַנְיָא בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְּלִים, וּכְתִיב "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם", אַרְבָּעִים נַכֵּי חַד הֲווּ, אָמַר אַבַּיֵי, תַּמּוּז דְּהַהִיא שָׁתָא מְלוּיֵי מַלְיָיה, דִּכְתִיב "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ יוֹם לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, טו-טז) "כֹּה אָמַר ה' מְנָעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמָעָה וְגוֹ'.

(במדבר יד ב-ג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה לוּ מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגוֹ', מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָלָה אֶחָד לַבִּימָה שֶׁלּוֹ לְדוֹן, הוֹצִיא דָּבָר מִפִּיו בַּמֶּה שֶׁחִיֵּב אֶת עַצְמוֹ, הֵנִיחַ הַמֶּלֶךְ אֶת הָאוֹלְגִין שֶׁלּוֹ וְחִיבּוֹ בְּפִיו, אָמַר לוֹ, בַּמֶּה שֶׁהוֹצֵאתָ מִפִּיךָ אֲנִי דָּנְךָ וְיהֵא לְךָ כְּמָה שֶׁאָמַרְתָּ, כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (להלן פסוק כח-כט) "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם", הִתְחִילוּ לוֹמַר וְלָמָּה ה' מֵבִיא אוֹתָנוּ וְגוֹ'. (במדבר יד ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְגוֹ', נִמְנוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לְמַנּוֹת דָּתָן בְּמָקוֹם מֹשֶׁה, וַאֲבִירָם נַמִּי בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה" וְגוֹ', הֲוֵי "וַיִּקָּנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ ה'", וּמַה גָּרְמוּ לְעַצְמָם, (שם, יז) "וַתִּפְתַּח אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן" וְגוֹ'. חָטְאוּ בְּרֹאשׁ, וְלָקוּ בְּרֹאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בְּרֹאשׁ. חָטְאוּ בְּרֹאשׁ, נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה, וְלָקוּ בְּרֹאשׁ, (ישעיה א, ה) "כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי". וּמִתְנַחֲמִים בְּרֹאשׁ (מיכה ב, יג) "וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם" וְגוֹ'.

(במדבר יד ה-ו) וַיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא הַכֹּל בִּנְפִילָה, וְלֹא הַכֹּל בִּקְרִיעָה, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּנְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם", יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב בִּקְרִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם". מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אִי הֲוָה כְּתִיב יְהוֹשֻׁעַ כִּדְקָאֲמַרְתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "וַיהוֹשֻׁעַ" הָא וְהָא עֲבִיד.

(במדבר יד י-כא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד ה', מְלַמֵּד שֶׁנִּטְלוּ אֲבָנִים וְזָרְקוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה. לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים, וּמִי הֵם, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין אֲבָנִים וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם. מִיָּד נִגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֶּעָנָן, שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַשְּׁכִינָה הִתְחִילוּ מְרַגְּמִין בָּהֶם בָּאֲבָנִים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּגְלָה הֶעָנָן נִרְאוּ הָאֲבָנִים תְּלוּיוֹת בּוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מִי יָכוֹל לְסַבֵּל כָּךְ, עַד מָתַי כָּךְ, עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי, אַכֵּנּוּ בַדֶּבֶר, דְּבָרִים הֵם מַכְעִיסִין אוֹתִי, אַף אֲנִי אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר. "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ", מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמְרוּ דְּבָרִים.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁתֵּי צְוָחוֹת צָוַחְתִּי לִפְנֵיכֶם, סוֹפְכֶם לִצְוֹחַ אַרְבָּעָה צְוָחוֹת בִּשְׁעִבּוּד מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יג, ב-ג) "עַד אָנָה ה' תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח, עַד אָנָה תַּסְתִּיר אֶת פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי, עַד אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי וְגוֹ', עַד אָנָה יָרוּם אוֹיְבִי עָלָי". [צָוַחְתִּי] "עַד מָתַי לְעֵדָה הָרָעָה", סוֹפְכֶם לִצְוֹחַ (תהלים ו, ד) "וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה ה' עַד מָתָי".

עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אַל תְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ, מִנַּיִן אַתָּה לָמֵד, מִמֹּשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל כָּעַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה, (שמות לב, ז)

"לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ", אָמַר מֹשֶׁה שָׁעָה שֶׁל כַּעַס הוּא אֵינִי צָרִיךְ לְדַבֵּר עַכְשָׁיו, מֶה עָשָׂה, מִיָּד "וַיֵּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר", בָּא לוֹ אֵצֶל יְשׁוּרֶאל וּבָדַק אוֹתָן שָׁלֹשׁ בְּדִיקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כו) "וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה", כָּל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֵדִים וְהַתְרָאָה הָיָה נֶהֱרָג, עֵדִים [וְלֹא הַתְרָאָה בַּמַּגֵּפָה, לֹא עֵדִים] וְלֹא הַתְרָאָה הָיָה נִבְדָּק כְּסוֹטָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כ) "וַיִּזֶּר עַל פְּנֵי הַמַּיִם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶה הָיָה לְךָ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן מִדַּת הַדִּין, הֲרֵי כְּבָר עָשִׂיתִי לְךָ מִדַּת הַדִּין, סָלַח לָהֶם, אָמַר לוֹ, בִּשְׁבִיל שֶׁהִמְתַּנְתָּ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ, אַתָּה לְמֵד מִמֹּשֶׁה, שֶׁכְּשֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל (במדבר כ, י) "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל", וְאֵין "לָכֵן" אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ג, יד) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי", אָמַר מֹשֶׁה שָׁעָה שֶׁל שְׁבוּעָה הִיא אֵינִי צָרִיךְ לְדַבֵּר עַכְשָׁיו, הִמְתִּין מֹשֶׁה, [וְלִסּוֹף] אַרְבָּעִים שָׁנָה הִתְחִיל מִתְחַנֵּן, "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה". וְאַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קִלְקוּלוֹ, מִנַּיִן אַתָּה לָמֵד, מֵאָדָם שֶׁאָכַל מִן הָעֵץ וְנִתְקַלְקֵל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם, אֶלָּא (בראשית ג, ז) "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה", וְאַחַר כָּךְ (שם, ח) "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים", וְאַל תְּנַחֵמֵהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, כְּשֶׁגָּלוּ יְשׂרָאֵל לְבָבֶל כְּתִיב "וַיִּקְרָא ה' וְגוֹ' לַבֶּכִי וְלַמִּסְפֵּד", בְּקֶשׁוּ מַלְאָכִים לְנַחֲמוֹ, אָמַר לָהֶם אַל תְּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי אָמַר לָהֶם אֵין אֲלוּ נִחוּמִין, נְאוּצִין הֵן לְפָנַי, הִמְתִּין, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה בָּהֶם מִדַּת הַדִּין וְרָאָה שֶׁאֵין אָדָם מְנַחֵם אוֹתוֹ, הִתְחִיל אוֹמֵר (שם מ, א) "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי".

אַכָּנוּ בַּדָּבָר וְאוֹרִישֶׁנּוּ, אָמַר מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבֵּט לִבְרִית אֲבוֹתָם שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָהֶם שֶׁתַּעֲמִיד מֵהֶם מְלָכִים נְבִיאִים וְכֹהֲנִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵין אַתָּה מִבְּנֵיהֶם אֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְגוֹ', כֵּיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה כָּךְ, עָמַד וּבָא לְפָנָיו בְּמִדָּה אַחֶרֶת, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ', וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כֹּחַ לָזוּן אוֹתָן, אָמַר לוֹ, וַהֲלֹא רָאוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם, וְהֵיאַךְ יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה', [עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ], בְּפַרְעֹה הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד, בְּשִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד.

מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה'. יָכוֹל מִבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם תְּשַׁשׁ כֹּחוֹ כִּנְקֵבָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וַהֲלֹא כְּבָר רָאוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עֲדַיִן יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר לְמֶלֶךְ אֶחָד הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן שֶׁחָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר

"וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כִּדְבָרֶךָ, עֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר אַשְׁרֵי לְתַלְמִיד שֶׁהָרַב מוֹדֶה לוֹ. וְאוּלָם חַי אָנִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה הֶחֱיֵתָנִי כִּדְבָרֶךָ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר (קְשָׁרִים) [כְּתָרִים] לָאוֹתִיּוֹת, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה אֵין שָׁלוֹם בְּעֵירְךָ, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ, אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְכוֹתֵב אֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ, אַף לְרִשְׁעִים, אָמַר לוֹ רִשְׁעִים יֹאבְדוּ, אָמַר לוֹ הַשְׁתָּא חָזֵית מַאי דְּמִבָּעֵי לָךְ, בְּשָׁעָה שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אָמַר לוֹ לֹא כָךְ אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא כָךְ אָמַרְתָּ לִי אַף לָרִשְׁעִים, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'" וְגוֹ', הַיְינוּ דִּכְתִיב (תהלים צג, ה) "עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד" וְגוֹ' וּסְמִיךְ לֵיהּ (שם צ, א) "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה".

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְיֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ וְטֶהָר יָדַיִם יֹסִיף אֹמֶץ", אָמַר רַבִּי (חוּנְיָא) [חֲנִינָא], "צַדִּיק" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ, (תהלים יא, ז) "כִּי צַדִּיק ה' צְדָקוֹת אָהֵב", "וְטֶהָר יָדַיִם" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ "טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע", "יֹסִיף אֹמֶץ" זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא מַעֲצִים כֹּחוֹ שֶׁל צַדִּיק שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ. דָּבָר אַחֵר, "וְיֹאחֵז צַדִּיק" זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים לג, כא) "צְדָקַת ה' עָשָׂה", "וְטֶהָר יָדַיִם" זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב בֵּיהּ (במדבר טז, טו) "לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי", "יֹסִיף אֹמֶץ" זֶה מֹשֶׁה, שֶׁהוּא מַעֲצִים כֹּחַ וּגְבוּרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבָּנָן (אָמְרִין) [אָמְרִין] בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, יִתְקַף חֵילְךָ לְרַחֲמֶיךָ, תְּגַבֵּר מִדַּת רַחֲמִים עַל מִדַּת הַדִּין, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה', אָמַר רַבִּי יוּדָן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְגִבּוֹר שֶׁהוּא מִתְגּוֹשֵׁשׁ בְּאֶבֶן שֶׁל מֵסִית, וְעָבַר אֶחָד וְרָאָה אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ יָפֶה כֹּחֲךָ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי (שִׁמְעוֹן) [סִימוֹן], כָּל זְמַן שֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵם מוֹסִיפִים כֹּחַ וּגְבוּרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל", וְאִם לֹא, כִּבְיָכוֹל (דברים לב, יח) "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בַּר פְּרָטָא, כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵן מוֹסִיפִין כֹּחַ [וּגְבוּרָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, (תהלים שם) "בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל", וְאִם לֹא כִּבְיָכוֹל (איכה א, ו) "וַיֵּלְכוּ בְלֹא כֹחַ] לִפְנֵי רוֹדֵף", אָמַר רַבִּי אָחָא "רוֹדֵף" מָלֵא כְּשֶׁנָּלוּ יִשְׂרָאֵל, [כְּשֵׁם שֶׁנָּלוּ בְּרוֹדֵף מָלֵא] כָּךְ כֻּשֶׁנִּנְאָלִין אֵין נִגְאָלִין אֶלָּא בְּגוֹאֵל מָלֵא, דִּכְתִיב "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל", "גּוֹאֵל" מָלֵא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עַל הַכֹּל הוֹדָה מֹשֶׁה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם חוֹטֵא לְפָנֶיךָ וְאַתָּה מַאֲרִיךְ לוֹ, הֱיֵה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶךָ שֶׁתִּצְטָרֵךְ לָהּ, וְהֵיכָן

נִצָּרְךָ לֹה, בַּמְרַגְּלִים, ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, עָבַר הֲוִינָא קוּמֵי כְּנִישְׁתָא דְּבָבֶל וּשְׁמָעִית קָלֵיהּ דְּיַנּוּקָא קְרֵי הַדִּין פְּסוּקָא, (תהלים צג, ה) "עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד", "אֵל נְקָמוֹת ה'". רַבִּי אַבָּא וְרַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּיא בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָן אָמַר, אֶרֶךְ אַף אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֶרֶךְ אַפַּיִם, מַאֲרִיךְ רוּחוֹ עַד שֶׁלֹּא יִגָּבֶה, בָּא לִגְבוֹת מַאֲרִיךְ וְגוֹבֶה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מָאן דְּאָמַר רַחֲמָנָא וַתֶּרֶן הוּא, יְוַתְּרוּ בְּנֵי מֵעָיו, אֶלָּא מַאֲרִיךְ רוּחוֹ וְגָבֵי דִּילֵיהּ. אָמַר רַבִּי לֵוִי, מַהוּ אֶרֶךְ אַפַּיִם, רְחִיק רָגָז, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי לְגְיוֹנוֹת קָשִׁים, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם דְּרִים הֵם עִמִּי בַּמְּדִינָה עַכְשָׁיו בְּנֵי מְדִינָה מַכְעִיסִים אוֹתִי וְהֵם עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם מֵאֲלֵיהֶן וּמְכַלִּין אוֹתָן, אֶלָּא הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָן לְדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְאִם מַכְעִיסִין אוֹתִי בְּנֵי הַמְּדִינָה, עַד שֶׁאֲנִי מְשַׁלֵּחַ אֶצְלָם הֵם בָּאִין וּמְפַיְּסִין אוֹתִי וַאֲנִי מְקַבֵּל פִּיּוּסִין, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה יג, ה) "בָּאִים מֵאֶרֶץ מֶרְחָק מִקְצֵה הַשָּׁמָיִם ה' וּכְלֵי זַעְמוֹ לְחַבֵּל כָּל הָאָרֶץ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנּוֹעֵל בִּפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נ, כה) "פָּתַח ה' אֶת אוֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא אֶת כְּלֵי זַעְמוֹ", עַד דְּהוּא טָרִיק וְעַד דְּהוּא פָּתַח רָחֲמוֹי קְרִיבִין. וְרַב חֶסֶד, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כַּף מֹאזְנַיִם מְעַיָּנוֹת, כַּף עֲוונוֹת מִכָּאן וּזְכֻיּוֹת מִכָּאן, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַטֶּה לְכַף זְכוּת, הוּא דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב חֶסֶד מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, כַּף מֹאזְנַיִם מְעַיָּנוֹת, עֲוונוֹת מִכָּאן וּזְכֻיּוֹת מִכָּאן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹטֵף שְׁטָר חוֹב אֶחָד שֶׁל עֲוונוֹת וּזְכֻיּוֹת מַכְרִיעוֹת. וּמַהוּ נֹשֵׂא עָוֹן [נוֹשֵׂא עַיִן]. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ כְּבֵיכוֹל אֵין שִׂכְחָה לְפָנָיו וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה שַׁכְחָן, וּמַה טַּעַם "מִי אֵל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן", וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (תהלים פה, ג) "נָשָׂאתָ עָוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָּל חַטָּאתָם סֶלָה. ["וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה", מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים], מְנַקֶּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵינוֹ מְנַקֶּה לָעוֹלָם הַבָּא. פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וגו', מָשָׁל לְאַרְבָּעָה דְּיוֹטוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, בְּזוֹ יַיִן, וּבְזוֹ שֶׁמֶן, וּבְזוֹ דְּבַשׁ, וּבְזוֹ מַיִם, נָפְלָה דְּלֵקָה בְּאַחַת מֵהֶן הֵן מְכַבּוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֲבָל אִם הָיוּ כֻּלָּן שֶׁל שֶׁמֶן, כֻּלָּן נִשְׂרָפוֹת. כָּךְ בִּזְמַן שֶׁהֵן תּוֹפְסִין בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶן דּוֹר אַחַר דּוֹר הֵן נִדּוֹנִין עַל יְדוֹ, אֲבָל אִם הֵם מְסַרְגְּנִין דּוֹר אַחַר דּוֹר, דּוֹר צַדִּיק וְדוֹר רָשָׁע, (דברים כד, טז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׂמַח מֹשֶׁה וְאָמַר, אֵין בְּיִשְׂרָאֵל קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ.

סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, זוֹ מִדַּת הַטּוֹב שֶׁהִיא גְּדוֹשָׁה. וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָ, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא וְרַבִּי (שְׁמוּאֵל) [שָׁאוּל] בַּר נַחְמָן, חַד אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה הֵן (לֹא) חָטְאוּ קָדְמַי, וְחָרְנָא אָמַר, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה לֹא שָׂרִית וְשָׁבַקְתְּ לְהוֹן, הֵיךְ כְּמָה דְּשָׂרִית וְשָׁבַקְתְּ לְהוֹן לְדָעָבַר, שְׂרִי וּשְׁבִיק לְהוֹן לְדֶאָתִי. מַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁהוֹשִׁיטוּ

הֲדָסִים לַמֶּלֶךְ, אֶחָד הוֹשִׁיטָהּ לִשְׁמוֹ וְיוֹצֵאת לְשֵׁם זְקֵנוֹ, וְאֶחָד הוֹשִׁיטָהּ לְשֵׁם זְקֵנוֹ וְיָצְאת לִשְׁמוֹ, חִזְקִיָּה הוֹשִׁיטָהּ לִשְׁמוֹ, (מלכים ב כ, ג) "זְכֹר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ", וְיָצְאת לְשֵׁם זְקֵנוֹ, "וְגַנּוֹתִי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי", מֹשֶׁה הוֹשִׁיטָהּ לְשֵׁם זְקֵנוֹ, (דברים ט, כז) "זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם" וְגוֹ', וְיָצְאת לִשְׁמוֹ, וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. (כְּתוּב בְּרֵישׁ ש"א). דָּבָר אַחֵר "וְיֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ", בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (לעיל פסוק יב) "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר", אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, תְּפֹס מִדָּתְךָ תְּפֹס אֻמָּנוּתְךָ, (אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה) כָּל הַצַּדִּיקִים תָּפְסוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֻמָּנוּתוֹ, אַבְרָהָם תָּפַס אֶת הַמִּלָּה, יִצְחָק תָּפַס אֶת הַתְּפִלָּה, יַעֲקֹב תָּפַס אֶת הָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, כ) "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב". יוֹסֵף תָּפַס אֶת הַחֲסִידוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד". מֹשֶׁה תָּפַס אֶת הָעֲנָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד". אַהֲרֹן תָּפַס אֶת הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב, ה) "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם". פִּנְחָס תָּפַס הַקִּנְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, יא) "בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי". אַף אַתָּה תְּפוֹס אֻמָּנוּתְךָ, אָמַר לוֹ מַה הִיא אֻמָּנוּתִי אָמַר לוֹ, רַחֲמָן רַחוּם וְחַנּוּן ה', כְּשֵׁם שְׁאַתָּה לָמוּד שֶׁמַּכְעִיסִין אוֹתְךָ וְאַתָּה מַאֲרִיךְ לָהֶם וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶן, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, מָשָׁל לְכַף מֹאזְנַיִם שֶׁמִּשְׁקֶלֶת בְּכַף אַחַת וְהַפֵּרוֹת בְּכַף אַחַת, אֵימָתַי בַּעַל הַבַּיִת מִשְׁתַּבֵּחַ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מַכְרִיעַ הַפֵּרוֹת, כָּךְ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָרַי אוֹמַר לְךָ מָתַי כֹּחֲךָ גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מַאֲרִיךְ רוּחֲךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מָשָׁל לְגִבּוֹר שֶׁבָּא לִטְעֹן קוֹרָה גְּדוֹלָה וְתַלְמִידוֹ מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הַתַּלְמִיד רוֹאֶה אֶת רַבּוֹ מִתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ, הָיָה אוֹמֵר לוֹ יִתְקֹף חֵילְךָ, כָּךְ מֹשֶׁה כָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹאֶה אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּיֵּס וְסוֹלֵחַ לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה אוֹמֵר לוֹ יִישַׁר חֵילְךָ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, כְּשֶׁתְּהֵא מוֹדֵד לְבָנֶיךָ מִדַּת הַדִּין מְדֹד לָהֶם בְּמִדָּה קְטַנָּה, אֲבָל מִדַּת רַחֲמִים מְדֹד לָהֶם בְּמִדָּה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" וְגוֹ'.

(במדבר יד כב-כג) וְיִנְסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים. (כְּתוּב בְּרֵישׁ רל"ב).

תְּנַן הָתָם, בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַגְּדוֹלָה שֶׁבִּכְהֻנָּה, וְעַל הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן מֵאָה סֶלַע, נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נָחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְנַסּוּ אֹתִי" וְגוֹ', מַאי, דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא מָלֵא סְאָתְהוֹן, דְּאָמַר רַב הִמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמַלֹּאת שִׁפְקוֹ יֵצֶר לוֹ". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲמַר קְרָא וַיְנַסּוּ אֹתִי וְגוֹ', עַל זֶה נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם.

(במדבר יד כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם, תְּנוּ רַבָּנָן שִׁבְעָה קִפְּלוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, מְתוּשֶׁלַח רָאָה אֶת אָדָם, שֵׁם רָאָה אֶת מְתוּשֶׁלַח, יַעֲקֹב אָבִינוּ רָאָה אֶת שֵׁם, עַמְרָם רָאָה אֶת יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי רָאָה אֶת עַמְרָם, אֵלִיָּהוּ רָאָה אֶת אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי, וַעֲדַיִן אֵלִיָּהוּ קַיָּם. אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי רָאָה אֶת עַמְרָם, וְהָא כְּתִיב (במדבר כו, סה) "וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ" וְגוֹ', אָמַר רַב הִמְנוּנָא לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה", מִי שֶׁפְּקוּדָיו מִבֶּן עֶשְׂרִים, יָצָא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁפְּקוּדָיו מִבֶּן חֹדֶשׁ. וּמִשְׁאָר שִׁבְטִים לֹא עָיֵיל, וְהַתַּנְיָא יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וּמָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נוֹלְדוּ בִּימֵי יַעֲקֹב וְלֹא מֵתוּ עַד שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", וְתַנְיָא שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מַמָּשׁ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לֵיהּ רַבִּי נָחֶמְיָה וְכִי נֶאֱמַר "שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה" וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה", אֶלָּא זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּרֻבָּהּ שֶׁל סַנְהֶדְרִין, אֶלָּא אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה לֹא עַל פָּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא עַל יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים, לֹא עַל פָּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים, דִּכְתִיב "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה", וְלֹא עַל יָתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים, גְּמַר וָמָעְלָה "וָמָעְלָה" מֵעֲרָכִין, מַה לְּהַלָּן יוֹתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים כְּפָחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים, אַף כָּאן יוֹתֵר מִבֶּן שִׁשִּׁים כְּפָחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים.
(במדבר יד לד) מִנַּיִן שֶׁדּוֹרְשִׁים כְּנֶגֶד (הָאַגָּדָה) [בָּאַגָּדָה] שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם" וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב י, ל) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יֵהוּא יַעַן אֲשֶׁר הֱטִיבוֹת וְגוֹ' בְּנֵי רְבֹעִים יֵשְׁבוּ לְךָ" וְגוֹ', כְּנֶגֶד אַרְבַּע דּוֹרוֹת שֶׁהָיְתָה בֵּית אַחְאָב קַיֶּמֶת וְנֶעֱקְרָה עַל יָדוֹ, וְאֵלּוּ הֵן עָמְרִי וְאַחְאָב וְיוֹרָם וּבָנָיו. רַב אִידִי (בְּרֵיהּ) [אֲבוּהָ] דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, הֲוָה אָזֵיל תְּלָתָא יַרְחֵי בְּאוֹרְחָא, וַהֲוָה יָתִיב חַד יוֹמָא בְּאֶשְׁפִּיזָא וַהֲווּ קָרוּ לֵיהּ רַבָּנָן בַּר בֵּי רַב דְּחַד יוֹמָא, חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ וּקְרִי אַנַפְשֵׁיהּ (איוב יב, ד) "שְׂחוֹק לְרֵעֵהוּ אֶהְיֶה", אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, בְּמָטוּ מִנָּךְ לֹא תַּעֲנִישׁ רַבָּנָן, נָפַק רַבִּי יוֹחָנָן לְבֵי מִדְרָשָׁא וְדָרַשׁ, "אֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרְשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן", וְכִי בַּיּוֹם דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ וּבַלַּיְלָה אֵין דּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד [בַּשָּׁנָה], מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָסַק בְּכָל הַשָּׁנָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ יוֹם לַשָּׁנָה, וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה חָטְאוּ וַהֲלֹא לֹא חָטְאוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים יוֹם, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָבַר כָּל הַשָּׁנָה. (במדבר יד לה) תְּנוּ רַבָּנָן, דּוֹר הַמִּדְבָּר אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ" וְגוֹ', יִתַּמּוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְשָׁם יָמֻתוּ, בָּעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צה, י-יא) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּאִין הֵם לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ, ה) "אִסְפוּ לִי חֲסִידַי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי", בְּאַפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרַנִי

בִּי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, לֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה אֶלָּא כְּנֶגֶד דּוֹרוֹת הַבָּאִים "אִסְפוּ לִי חֲסִידַי", אֵלּוּ חֲסִידִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר, "כֹּרְתֵי בְרִיתִי", אֵלּוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, "עָלֵי זָבַח", אֵלּוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן לְזִבְיחָה עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, בָּאִין הֵם לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לה, יא) "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן" וְגוֹ'. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁבָקֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲסִידוּתֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלוֹךְ וְקָרֹאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם" וְגוֹ', הַשְׁתָּא אִם אֲחֵרִים בָּאִין בִּזְכוּתָן, הֵם עַצְמָם לֹא כָּל שֶׁכֵּן. (במדבר יד לז) תָּנוּ רַבָּנָן מְרַגְּלִים אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה" וְגוֹ', וַיָּמֻתוּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה, בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה', בָּעוֹלָם הַבָּא.

רמז תשמה

וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים, מְלַמֵּד שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַלוּ עַל טַבּוּרָם וְהָיוּ תּוֹלְעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסִים לְטַבּוּרָם, וְיוֹצְאִים מִטַּבּוּרָם וְנִכְנָסִים בִּלְשׁוֹנָם. רַבִּי (גַּמְלִיאֵל) [נַחְמָן בַּר יִצְחָק] אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ. תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע, מְנָלָן, מִמְּרַגְּלִים, הַשְׁתָּא מְרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים כַּךְ הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִמַּאי, דִּלְמָא כִּדְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא [דְּאָמַר] דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל). אֶלָּא אֲמַר רָבָא אֲמַר קְרָא, וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ. (במדבר יד לח) יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֵלֶק הַמְּרַגְּלִים, מִנָּא הַנֵּי מִלֵּי, דְּאָמַר קְרָא וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם, מַאי חָיוּ, אִלֵּימָא חָיוּ מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב (במדבר כו, סה) "וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן", אֶלָּא שֶׁחָיוּ בְּחֶלְקָם. מִתְלוֹנְנִים וַעֲדַת קֹרַח לֹא הָיָה לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהָתַנְיָא יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֶלְקָם, לֹא קַשְׁיָא מַר מַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים, [ומַר לֹא מַקִּישׁ], דְּתַנְיָא "אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", [זֶה צְלָפְחָד], "וְהוּא לֹא הָיָה בְתוֹךְ הָעֵדָה", זֶה עֲדַת מְרַגְּלִים, "הַנּוֹעָדִים עַל ה'" אֵלּוּ מִתְלוֹנְנִים, וְלֹא הָיָה "בַּעֲדַת קֹרַח" כְּמַשְׁמָעוֹ, מַר מַקִּישׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים, וּמַר לֹא מַקִּישׁ. וַאֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי וּלְמָאן דְּמַקִּישׁ אִיכְפַּת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב וְיָרְתִי לְכֻלֵּי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ מִתְלוֹנְנִים שֶׁבַּעֲדַת קֹרַח קָאָמְרִינַן. (במדבר יד לט-מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ' וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם, מִיָּד חָזְרוּ וְיָשְׁבוּ בְּאֵבֶל, מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמְּנַדֶּה יוֹם אֶחָד מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁהִתִּירוּ לוֹ אֵין לוֹ הֶתֵּר מִלְּמַעְלָה עַד שִׁבְעַת יָמִים, וְכָל הַמְּנַדֶּה שִׁבְעַת יָמִים מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁהִתִּירוּ לוֹ אֵין לוֹ הֶתֵּר מִלְּמַעְלָה עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכָל הַמְּנַדֶּה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁהִתִּירוּ לוֹ אֵין לוֹ הֶתֵּר מִלְּמַעְלָה לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לוֹ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה בּוֹא וְרָצֵה אוֹתָם הָעֲנִיִּים שֶׁכְּבָר יָצָא לִבָּם מֵעָלֶיהֶם, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בַּמָּה אֲרַצֵּם, אָמַר לוֹ צֵא וְרַצֵּם בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, ב-ג) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תָבֹאוּ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיְתָה מְרִיבָה גְּדוֹלָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לַגֵּרִים, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מִפְּנֵי מָה עָשׂוּ מְרִיבָה אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, לֹא כָךְ כָּתַבְתִּי לָכֶם בְּתוֹרָתִי (במדבר טו, טו) "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת" וְגוֹ', עַכְשָׁיו "תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד", מִכָּאן אָמְרוּ שָׁלֹשׁ מִדּוֹת יֵשׁ בְּגֵרִים, יֵשׁ גֵּר כְּנָכְרִי לְכָל דָּבָר, יֵשׁ גֵּר מָשׁוּל כַּחֲמוֹר, וְיֵשׁ גֵּר כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ. יֵשׁ גֵּר כְּנָכְרִי לְכָל דָּבָר, כֵּיצַד הָיוּ לוֹ נְבָלוֹת וּטְרֵפוֹת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר וְאֶהֱיֶה בֵּינֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁאֲכִילָתָן יָפָה, וְיֵשׁ לָהֶם יָמִים טוֹבִים וְשַׁבָּתוֹת וְיֹאכְלוּ אֵלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי, כָּפַף אֶת עַצְמוֹ וְהָלַךְ וְנִתְגַּיֵּר, וּלְבַסּוֹף שֶׁחָזַר מִסּוּרוּ בָּאוּ עָלָיו יִסּוּרִין לְטוֹבָתוֹ לְהַצִּיל מִיָּדָיו מַה שֶּׁעָשָׂה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי כְּשֵׁם שֶׁאָהַב זֶה אֶתְכֶם אַף אַתֶּם אֶהֱבוּ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יט) "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר". יֵשׁ גֵּר מָשׁוּל כַּחֲמוֹר, כֵּיצַד הָלַךְ וְנָשָׂא אִשָּׁה מִיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ אֵין אָנוּ נוֹתְנִין לְךָ עַד שֶׁתִּתְגַּיֵּר, וְכָפַף אֶת עַצְמוֹ וְהָלַךְ וְנִתְגַּיֵּר, לְבַסּוֹף שֶׁחָזַר מִסּוּרוּ בָּאוּ עָלָיו יִסּוּרִין לְטוֹבָתוֹ לְהַצִּיל מִיָּדוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּנַי כְּשֵׁם שֶׁבִּקֵּשׁ זֶה מִכֶּם מְנוּחָה אַף אַתֶּם תְּנוּ לוֹ מְנוּחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב, כ) "וְגֵר לֹא תוֹנֶה". יֵשׁ גֵּר כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, כֵּיצַד הָלַךְ וּפִשְׁפֵּשׁ אֶת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהֵם מְסַפְּרִים בְּטוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אָמַר אֵלֵךְ וְאֶתְגַּיֵּר וְאֶכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו, ג) "וְאַל יֹאמַר בֶּן הַנֵּכָר" וְגוֹ'. וַיִּעְפְּלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, צְלָפְחָד מֵהַמַּעְפִּילִים הָיָה. וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה. וְגוֹ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז שס"ז).

(במדבר טו א-ג) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, לְמוּלוֹ, וְלִפְדּוֹתוֹ, וּלְלַמְּדוֹ תוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה. וְהַבֵּן אַף הוּא חַיָּב לְכַבֵּד לְאָבִיו. וּכְתִיב "כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָל אוֹתָם עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, ב) "מוֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית". וּפָדָה אוֹתָם, "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם". וְלִמְּדָם תּוֹרָה, (ישעיה מח, יז) "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל", (דברים לא, יט) "וְלַמְּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְלִמְּדָם אֲמָנוּת, "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם". הִשִּׂיאָם אִשָּׁה, (בראשית א, כח) "פְּרוּ וּרְבוּ". וּמָה עִסְקוֹ שֶׁל בֵּן כְּשֶׁאָבִיו מְחַשֵּׁב וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ מְסֻיָּם מִכָּל אֶחָיו, כָּךְ (ישעיה סא, ט) "כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ ה'". וּמֵהֵיכָן הָאֻמּוֹת יוֹדְעִים שֶׁהֵם בְּנֵי מְשֻׁיָּרְשׁוּ נַחֲלַת אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, ח) "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה". וְאוֹמֵר (ירמיה ג, יט) "אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים", בַּמָּה אֲנִי מוֹדִיעַ שֶׁאַתֶּם בָּנַי, "וְאֶתֵּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה". וּמָה עִסְקוֹ שֶׁל אָב בְּשָׁעָה

שֶׁכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ, מַעֲלֶה לוֹ דּוֹרוֹן, אַף אַתֶּם כִּי תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ... וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה', הָדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים קה, מד-מה) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וְגוֹ' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו". דָּבָר אַחֵר "כִּי תָבֹאוּ אֶל (ה)אָרֶץ", עַם חָבִיב לְאֶרֶץ חֲבִיבָה, יִשְׂרָאֵל (שה"ש ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי", "וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ', וּכְתִיב (דברים א, יב) "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ". (תהלים שם) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וְגוֹ' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו". הַתּוֹרָה נִקְרֵאת זֹאת, (דברים ד, מד) "וְזֹאת הַתּוֹרָה", וּכְתִיב "זֹאת הָאָרֶץ" וּכְתִיב (שה"ש ג, ו) "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר" וְגוֹ'. תַּנְיָא, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּיאָה וּמוֹשָׁב, אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וַהֲרֵי שַׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ מוֹשָׁבוֹת וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אָמַר לוֹ, חָדָא דַּאֲנָא בִּיאָה וּמוֹשָׁב קָאֲמִינָא, וְעוֹד שַׁבָּת מִקַּל וָחֹמֶר נַפְקָא וּמַה מִּצְוֹת קַלּוֹת נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, שַׁבָּת חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי, אִי קָרְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר קָמִיפַּלְגֵי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, לֹא קָרְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, קָרְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר, אָמַר רַבִּי אַבַּיֵי, הַאי תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַפִּיק מֵאִידָךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בִּיאוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן לְאַחַר יְרוּשָׁה וִישִׁיבָה, אַף כָּל לְאַחַר יְרוּשָׁה וִישִׁיבָה. וְאִידָךְ, מִשּׁוּם דַּהֲוֵי מֶלֶךְ וּבִיכּוּרִים שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין. וְאִידָךְ, צָרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בִּכּוּרִים וְלֹא כָּתִיב מֶלֶךְ הֲוָה אָמִינָא מֶלֶךְ [דְּדַרְכּוֹ] לְכִבֵּשׁ לְאַלְתָּר, וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא [מֶלֶךְ וְלֹא] בִּכּוּרִים, הֲוָה אָמִינָא בִּכּוּרִים דְּקָא מִתְהַנֵּי לְאַלְתָּר. וְאִידָךְ, נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא מֶלֶךְ וְלֹא בָּעֵי בִּכּוּרִים, וַאֲנָא אָמִינָא וּמַה מֶּלֶךְ דְּלִכְבּוֹשׁ לְאַחַר יְרוּשָׁה וְיִשִׁיבָה, בִּכּוּרִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאִידָךְ, אִי כְּתִיב הָכִי הֲוָה אָמִינָא מִידֵּי דַּהֲוָה אֲחַלָּה קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא אִידָךְ, "וְכִי תָבֹאוּ" לְהַטְעִינָהּ נְסָכִים בְּבָמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבָמָה קְטַנָּה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם, בְּבָמָה הַנּוֹהֶגֶת לְכֶלְכֶם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, וְכִי תָבֹאוּ לְהַטְעִינָהּ נְסָכִים בְּבָמָה קְטַנָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְבָמָה גְּדוֹלָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם הֲרֵי בְּבָמָה הַנּוֹהֶגֶת בְּכָל מוֹשָׁבוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר לְדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֹא קָרְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר, וּלְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא קָרְבוּ נְסָכִים בַּמִּדְבָּר. אָמַר אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בְּנְסָכִים אֶלָּא מִבִּיאָתָן לָאָרֶץ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל הַנְּסָכִים שֶׁהֵם קְרֵבִין בְּבָמָה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהָיָה בַּדִּין, הוֹאִיל וּמְצִינוּ שֶׁרִבָּה כָּלֵי בֵּית עוֹלָמִים מִכְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד, כָּךְ נִרְבֶּה נִסְכֵּי בֵּית עוֹלָמִים מִנִּסְכֵּי אֹהֶל מוֹעֵד, תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'

עֹלָה אוֹ זֶבַח, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים מְכָלֵי אֹהֶל מוֹעֵד, לֹא רִבָּה הַכָּתוּב נְסָכֵי בֵּית עוֹלָמִים מִנְּסָכֵי אֹהֶל מוֹעֵד.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁל צִבּוּר הַנָּסָכִים בָּאִין, וְלֹא מִשֶּׁל יְחִידִים, וְלֹא מִשֶּׁל גֵּרִים, וְלֹא מִשֶּׁל נָשִׁים, וְלֹא מִשֶּׁל עֲבָדִים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים שֶׁיִּשְׁקְלוּ אוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ, אָמַרְתָּ וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, לְרַבּוֹת יְחִידִים, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְרַבּוֹת נָשִׁים וַעֲבָדִים. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים לְהַנְהִיגָם בְּמִצְווֹת. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹקְלִין שְׁקָלִים וְלוֹקְחִין נְסָכִים לְעוֹלוֹת נָכְרִים, לְעוֹלוֹת תּוֹשָׁבִים, לְעוֹלוֹת הַנִּמְצָאוֹת, וְעַל יְדֵי מִי שֶׁהֵנִיחַ עוֹלָתוֹ וּבָרַח. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהוּ שׁוֹקְלִין שְׁקָלִים וְלוֹקְחִין נְסָכִים לְשַׁלְמֵי נָכְרִים, וּלְשַׁלְמֵי תּוֹשָׁבִים, וְלִשְׁלָמִים הַנִּמְצָאִים, וְעַל יְדֵי מִי שֶׁהֵנִיחַ שְׁלָמָיו וּבָרַח. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהוּ שׁוֹקְלִים שְׁקָלִים וְלוֹקְחִים מֶלַח שֶׁיִּהוּ הַכֹּהֲנִים מוֹלְחִין בּוֹ חַטָּאוֹתֵיהֶם וּמִנְחוֹתֵיהֶם וּמוֹלְחִין בּוֹ אֶת הָעוֹרוֹת. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהוּ שׁוֹקְלִין שְׁקָלִים וְלוֹקְחִים עֵצִים שֶׁיִּהוּ הַכֹּהֲנִים מְבַשְּׁלִין בּוֹ אֶת חַטָּאוֹתֵיהֶן וּמִנְחוֹתֵיהֶן, וְעוֹשִׂין בּוֹ מְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדּוֹ. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהוּ שׁוֹקְלִין שְׁקָלִים וְלוֹקְחִים פֶּרֶת חַטָּאת, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְעַל יְדֵי כֹּהֵן הַמְאַבֵּד, וְעַל יְדֵי מִי שֶׁשִּׂנָּה וְעָשָׂה חַטַּאת הָעוֹף לְמַעְלָה, וְחַטַּאת בְּהֵמָה לְמַטָּה, חוֹבָה כִּנְדָבָה וּנְדָבָה כְּחוֹבָה, וּלְבוּשֵׁי כֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו. כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, קַבֵּל עָלֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תָּבוֹא לָאָרֶץ. יָכוֹל כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ יְהוּ חַיָּבִין לְהַקְרִיב נְסָכִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, אָמַרְתָּ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם, כַּאֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אַתֶּם חַיָּבִין לְהַקְרִיב נְסָכִים, וְלֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אוֹ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם אֵין לִי אֶלָּא בֵּית הַבְּחִירָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת בָּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" לְרַבּוֹת בָּמָה אִלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲשׂוּ בָּמָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְיַקְרִיבוּ עָלֶיהָ נְסָכִים, אָמַרְתָּ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם, כַּאֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם אַתֶּם עוֹשִׂין בָּמָה, וְלֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ. עֹלָה אוֹ זֶבַח, אַחַר שֶׁיִּזְבְּחוּ הָאִשִּׁים יִקְרְבוּ הַנְּסָכִים, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁקָּדְמוּ נְסָכִים לְאִשִּׁים. יָכוֹל אִם קָדְמוּ נְסָכִים לָאִשִּׁים יְהוּ כְּשֵׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'", אִם עָשִׂית רֵיחַ נִיחוֹחַ הַנְּסָכִים בָּאִין, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁיִּקְדְּמוּ לָאִשִּׁים. וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה' עֹלָה, יָכוֹל כָּל הָעוֹלָה לָאִשִּׁים יְהֵא טָעוּן נְסָכִים, וַאֲפִלּוּ מִנְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה". שְׁלָמִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח". תּוֹדָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ זֶבַח", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח חַטָּאת וְאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִּנְדָבָה", בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, שֶׁאֵין בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה אֵין טָעוּן נְסָכִים. מַשְׁמָע לְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ, (וְלֹא) אוֹצִיא אֶת חוֹבוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָרֶגֶל בָּרֶגֶל, וּמַאי נִיהוּ עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי

חֲגִיגָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם", כָּל הַבָּא בְּמֹעֲדֵיכֶם טָעוּן נְסָכִים. מַשְׁמָע לְהָבִיא אֶת אֵלּוּ, אָבִיא שְׁעִירֵי חַטָּאת הוֹאִיל וּבָאִין חוֹבָה בָּרֶגֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי תַעֲשֶׂה בֶּן בָּקָר עֹלָה אוֹ זָבַח", בֶּן בָּקָר בִּכְלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא, לְהַקִּישׁ אֵלָיו, מַה בֶּן בָּקָר מְיֻחָד בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, אַף כָּל בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה. לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַה' מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "עֹלָה", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן" דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר זָבַח, וְעוֹף אֵינוֹ זָבַח. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, ב) "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן", יָכוֹל הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה יָבִיא מִשְׁנֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן", רָצָה אֶחָד מֵבִיא רָצָה שְׁנַיִם מֵבִיא. וְרַבִּי יוֹנָתָן, לָמָּה לִי קְרָא, הָא אָמַר עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב יַחְדָּו. אִצְטְרִיךְ סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב [ו]מִן הַצֹּאן", כְּמָאן דִּכְתִיב יַחְדָּו דָּמִי. וּלְרַבִּי יֹאשִׁיָּה [דְּאָמַר אַף עַל גַּב דְּלֹא כְּתִיב יַחְדָּו כְּמַאן דִּכְתִיב יַחְדָּו דָּמִי], לִבְעֵי קְרָא, הָא כְּתִיב (ויקרא א, ג) "וְאִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר" וְגוֹ' "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ", וְאִידָךְ, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי בִּמְפָרֵשׁ, אֲבָל בִּסְתָמָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. תּוֹדָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ זָבַח". אִטּוּ תּוֹדָה לָאו זָבַח הוּא, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאַיְיתִי לֶחֶם בַּהֲדֵיהּ וְלֹא תִבָּעֵי נְסָכִים, וּמַאי שְׁנָא מֵאַיִל נָזִיר [דְּאִיכָּא בַּהֲדֵיהּ לֶחֶם וּבָעֵי נְסָכִים], סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְהָתָם שְׁנֵי מִינִין, וְהָכָא אַרְבַּעַת מִינִין, קָא מַשְׁמַע לָן. וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה וְלֹא בָּעֵי עוֹלָה, אִי לֹא כְּתִיב עוֹלָה הֲוָה אֲמִינָא, וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה' כְּלָל, לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה פְּרָט, לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ, חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אַף כָּל שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אוֹצִיא חַטַּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵן בָּאִין עַל חֵטְא, אָבִיא בְּכוֹר מַעֲשֵׂר וּפֶסַח שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה". הַשְׁתָּא דְּכָתַב רַחֲמָנָא עֹלָה כְּלָל וּפְרָט מַאי מְרַבִּית בֵּיהּ, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב וְעוֹמֵד, אַף כָּל שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב וְעוֹמֵד, לְהָבִיא וְלִדּוֹת קְדָשִׁים, וּתְמוּרָתָן, וְעוֹלָה הַבָּאָה מִן הַתְּמוּרוֹת, וְאָשָׁם שֶׁנִּתְּקַ לְרַעְיָה, וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין. וְהַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ אוֹ לְדָרְשָׁא, לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה לָמָּה לִי, לְחַלֵּק אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא עַד דְּמַיְיתֵי נֶדֶר וּנְדָבָה לֹא מַיְיתֵי נְסָכִים, קָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵי אַיְיתֵי נֶדֶר לְחוּדֵיהּ בָּעֵי נְסָכִים, וְאֵי אַיְיתֵי נְדָבָה לְחוּדֵיהּ בָּעֵי נְסָכִים, הַנִּיחָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן לָמָּה לִי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אֵיתֵי נֶדֶר לְחוּדֵיהּ אֵיתֵי נְדָבָה לְחוּדֵיהּ לִבְעֵי נְסָכִים, אַיְיתֵי נֶדֶר וּנְדָבָה תְּסַגֵּי לֵיהּ בִּנְסָכִים דְּחַד, קָא מַשְׁמַע לָן. אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לָמָּה לִי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּקָא מַיְיתֵי עוֹלָה בְּנֶדֶר וּשְׁלָמִים בִּנְדָבָה, אִי נַמִּי אִפְּכָא, אֲבָל הֵיכָא דְּקָא

מַיְיתִי עוֹלָה וּשְׁלָמִים בְּנֶדֶר, אִי נַמִי עוֹלָה וּשְׁלָמִים בִּנְדָבָה, שֵׁם נֶדֶר אֶחָד וְשֵׁם נְדָבָה אַחַת הִיא וּתְסַגֵּי לֵיהּ בְּנָסְכִים דְּחַד, קָא מַשְׁמַע לָן. (להלן פסוק ח) "וְכִי תַעֲשֶׂה בֶּן בָּקָר עֹלָה אוֹ זֶבַח" לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּקָא מַיְיתִי עוֹלָה וּשְׁלָמִים בְּנֶדֶר, אִי נַמִי עוֹלָה וּשְׁלָמִים בִּנְדָבָה, אֲבָל הֵיכָא דְּקָא מַיְיתִי שְׁתֵּי עוֹלוֹת אַחַת בְּנֶדֶר וְאַחַת בִּנְדָבָה שֵׁם עוֹלָה אַחַת הִיא, וּתְסַגֵּי לֵיהּ בְּנָסְכִים דְּחַד קָא מַשְׁמַע לָן. (להלן פסוק ח) "לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ שְׁלָמִים" לָמָּה לִי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּקָא מַיְיתִי שְׁתֵּי עוֹלוֹת חָדָא בְּנֶדֶר וְחָדָא בִּנְדָבָה [אִי נַמִי שְׁנֵי שְׁלָמִים חָדָא בְּנֶדֶר וְחָדָא בִּנְדָבָה], אֲבָל הֵיכָא דְּקָא מַיְיתִי שְׁתֵּי עוֹלוֹת בְּנֶדֶר וּשְׁתֵּי עוֹלוֹת בִּנְדָבָה, אִי נַמִי שְׁנֵי שְׁלָמִים בְּנֶדֶר וּשְׁנֵי שְׁלָמִים בִּנְדָבָה, שֵׁם עוֹלָה וְשֵׁם נֶדֶר אַחַת הִיא, וּתְסַגֵּי לֵיהּ בְּנָסְכִים דְּחַד, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי יַאשְׁיָה הַאי מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן לָמָּה לִי, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִלֵּי בִּתְרֵי מִינֵי אֲבָל בְּחַד יָבִיא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א, י) "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה עוֹלָה חֲמוּרָה כְּשֵׁרָה לָבוֹא מִין אֶחָד, פֶּסַח הַקַּל, דִּין הוּא שֶׁכָּשֵׁר לָבוֹא מִין אֶחָד, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ", מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אִסִּי בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחוֹחַ לַהּ' מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן, מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ יָבִיא מִשְּׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת שֶׁהֵן נִזְקָקִין לָבוֹא שְׁנַיִם כְּשֵׁרוּ לָבוֹא מִין אֶחָד, עוֹלָה שֶׁאֵין זְקוּקָה לָבוֹא שְׁנַיִם, אֵינָהּ דִּין שֶׁתִּכְשַׁר לָבוֹא מִין אֶחָד, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָן, לְפִיכָךְ כָּשְׁרוּ לָבוֹא מִין אֶחָד, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ, לְפִיכָךְ לֹא תִּכְשַׁר לָבוֹא אֶלָּא מִין שְׁנַיִם. הֲרֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחוּ, שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָן, וְכָשְׁרוּ לָבוֹא מִין אֶחָד, וְהֵם יוֹכִיחוּ לְעוֹלָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ תִּכְשַׁר לָבוֹא מִין אֶחָד, לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּשְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָן וְאֵינָן בָּאִים בְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, לְפִיכָךְ כָּשְׁרוּ לָבוֹא מִין אֶחָד, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ וּבָאָה בְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, לְפִיכָךְ לֹא תִּכְשַׁר לָבוֹא אֶלָּא מִין שְׁנַיִם. הֲרֵי חַטָּאת תּוֹכִיחַ, שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ וּבָאָה כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה וּכְשֵׁרָה לָבוֹא מִין אֶחָד, וְהִיא תּוֹכִיחַ לְעוֹלָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ וּבָאָה בְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁתִּכְשַׁר לָבוֹא מִין אֶחָד, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ שֶׁאֵינָהּ בָּאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, לְפִיכָךְ כְּשֵׁרָה לָבוֹא מִין אֶחָד, תֹּאמַר בְּעוֹלָה שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב אֶת הֶבָאָתָהּ וּבָאָה בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, לְפִיכָךְ לֹא תִּכְשַׁר לָבוֹא אֶלָּא מִין שְׁנַיִם, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן" מִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. יָכוֹל כָּל הַקְּרֵבָנוֹת כֻּלָּן יִטְעֹן נְסָכִים, אָמַרְתָּ "זֶבַח" פָּרַט לְעוֹפוֹת אוֹ "זֶבַח" פָּרַט לִמְנָחוֹת, "לְפַלֵּא" אֶת שֶׁהוּא לְפַלֵּא טָעוּן נְסָכִים, אֶת

שֶׁאֵינוֹ בָּא לְפַלֵּא אֵינוֹ טָעוּן נְסָכִים, "נֶדֶר" פְּרָט לְפֶסַח, "נֶדֶר" פְּרָט לְמַעֲשֵׂר. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר "שְׁלָמִים" פְּרָט לְחַטָּאת, "שְׁלָמִים" פְּרָט לְאָשָׁם. הוֹאִיל וְאֵין הַתְּמִידִים בָּאִים "לְפַלֵּא" יָכוֹל לֹא יִטְעֲנוּ נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעוֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה", רִבָּה כָּל תָּמִיד וְתָמִיד. "מִן הַבָּקָר", פְּרָט לְכִלְאַיִם. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר, "מִן הַבָּקָר", פְּרָט לְשׁוֹר שֶׁנִּגַּח וְהֵמִית (וְיֵשׁ) [וְאֵין] לוֹ עֵדִים. "מִן הַצֹּאן", פְּרָט לְרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר, "מִן הַצֹּאן" פְּרָט לְמֻקְצֶה, וּלְנֶעֱבָד, וְלָעֲבוֹדָה זָרָה. "מִן הָעִזִּים" לַחֲלֹק אֶת הַגְּנוּב וְאֶת הַגָּזֵל שֶׁיִּדְעוּ בּוֹ הָרַבִּים, וְהַשְּׁעִיר שֶׁנָּתַן רֵיחַ וְהַחוֹלֶה, "מִן הָעִזִּים וּמִן הָעִזִּים" לְרַבּוֹת שְׁאָר הַפְּסוּלִין.

רמז תשמו

(במדבר טו ד-ה) וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי יוֹסֵי, שְׁמַעְתִּי שֶׁהַבְּעָלִים מְפַגְּלִין, אָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי יוֹסֵי, דִּכְתִיב וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב". וְהִקְרִיב, אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב" מִכָּל מָקוֹם. וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, זֶה בִּנְיַן אָב כָּל הַמִּתְנַדֵּב בִּמְנָחוֹת שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵעִשָּׂרוֹן, וְלוֹג שֶׁמֶן. וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב, הֲרֵי מִי שֶׁאָמַר הֲרֵי עָלַי מִנְחָה וְלֹא פֵּרֵשׁ, מִנַּיִן שֶׁיְּבִיאֶנָּה בְּלוּלָה, אָמַרְתָּ (ויקרא ב, א) "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב" וְגוֹ'. רַבִּי פַּפְּיָיס אִישׁ אוֹנֶן הָיָה מְקַיְּמָהּ מִכָּאן, וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב. וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין, שֶׁמֶן לְבִילָה, וְיַיִן לַנֶּסֶךְ. אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמִּתְנַדֵּב יַיִן, מְזַלְּפוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ", וְהָא קָא מְכַבֶּה, כִּבּוּי בְּמִקְצָת לֹא שְׁמֵיהּ כִּבּוּי. וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רָבָה בַּר אֲבוּהָ, הַמּוֹרִיד גַּחֶלֶת מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וּמְכַבֶּה חַיָּב, בְּשֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא הִיא. וְאִי בְּעֵית אֵימָא כִּבּוּי דְּמִצְוָה שָׁאנִי. וְהָא תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, כֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְתָרֹם יָכוֹל יְכַבֶּה וְיִתְרֹם, אָמַרְתָּ "לֹא תְכַבֶּה" שָׁאנִי הָתָם אֶפְשָׁר דְּיָתִיב וְנָטַר. תָּא שְׁמַע יַיִן לְרַבִּי עֲקִיבָא לַסְּפָלִים, שֶׁמֶן לְדִבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן לָאִשִּׁים. וְעוֹד תַּנְיָא, וְיַיִן לַנֶּסֶךְ לַסְּפָלִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לָאִשִּׁים, אָמַרְתָּ "לֹא תְכַבֶּה", לֹא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יְהוּדָה, הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, לְמֵימַר דִּשְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל מְכַבִּין גַּחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת, אֲבָל לֹא גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ בְּרַשּׁוּת הָרַבִּים שֶׁלֹּא (הֶזֵּקְקוּ) [יְזוֹקוּ] בָּהּ רַבִּים, הָא גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ אָסוּר (וְאִי בָּעֵית אֵימָא) [וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ] כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ אֲפִלּוּ גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ נַמִּי, בְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּמִלְאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ג) "וְעָשִׂיתָם אִשֶּׁה לַה' עֹלָה אוֹ זָבַח", שֶׁאִם אָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה הֲרֵי עָלַי שְׁלָמִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יָבִיא נָסֶךְ אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח", מַגִּיד שֶׁמֵּבִיא לְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָמָּה נֶאֱמַר תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה אִם בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה מַעֲשֵׂה שׁוֹר עוֹלָה לְמַעֲשֵׂה כֶּבֶשׂ עוֹלָה, לֹא שָׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים, מָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַעֲשֵׂה כֶּבֶשׂ עוֹלָה לְמַעֲשֵׂה כֶּבֶשׂ שְׁלָמִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִשְׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַעֲשֵׂה כֶּבֶשׂ עוֹלָה לְמַעֲשֵׂה כֶּבֶשׂ שְׁלָמִים, שֶׁיִּשְׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים. כְּתִיב (ויקרא יד, י) "וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה", בְּמִנְחָה הַבָּאָה עִם הַזֶּבַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִנְחָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה", הֲוֵי אוֹמֵר בְּמִנְחָה הַבָּאָה עִם הַזֶּבַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אִם טְעוּנָה נְסָכִים אִם לָאו, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח", עֹלָה, זוֹ עוֹלַת מִצְוָה, זָבַח זֶה חַטַּאת מִצְוָה. אוֹ לַזָּבַח זֶה אָשָׁם מִצְוָה. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ תַּרְוַיְיהוּ מִזֶּבַח, דְּאָמַר מַר חַטָּאת וְאָשָׁם מְנַיָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ו, יח) "זֶבַח", הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּתַרְוַיְיהוּ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאָשָׁם לְהַכְשִׁיר, וְחַטָּאת לְכַפֵּר בָּעֵי תְּרֵי קְרָאֵי. זָבַח זֶה חַטַּאת מִצְוָה, וְאֵימָא זֶה חַטָּאת וְאָשָׁם דְּנָזִיר, לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דְּתַנְיָא, (במדבר ו, טו) "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" בְּעוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ חַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, יז) "וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים", אַיִל בַּכְלָל הָיָה, וְלָמָּה יָצָא לְהַקִּישׁ אֵלָיו, מָה אַיִל מְיֻחָד בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, אַף כָּל בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה. עֹלָה זֶה עוֹלַת מִצְוָה, וְאֵימָא זוֹ עוֹלַת יוֹלֶדֶת, אָמַר אַבַּיֵי, עוֹלַת יוֹלֶדֶת מְסֵיפָא דִּקְרָא נַפְקָא, דְּתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לַכֶּבֶשׂ, זֶה עוֹלַת יוֹלֶדֶת. הָאֶחָד, זֶה אֶחָד עָשָׂר שֶׁל מַעֲשֵׂר, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁיִּהְיֶה טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר. רָבָא אָמַר, אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ שְׁלֹשָׁה רִבּוּיִים, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה מִצְוָה. (במדבר טו ו-ז) לָאַיִל לָמָּה לִי, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לְרַבּוֹת אֵילוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. אֵילוֹ שֶׁל אַהֲרֹן מ"בְּמֹעֲדֵיכֶם" נַפְקָא, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הַנֵּי מִלֵּי דְּצִבּוּר, אֲבָל דְּיָחִיד לֹא, וּמַאי שְׁנָא מֵעוֹלַת יוֹלֶדֶת, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הַנֵּי מִלֵּי דָּבָר שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמַן, אֲבָל דָּבָר שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן אֵימָא לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. אוֹ לָאַיִל לְרַבּוֹת אֶת הַפִּלְגָּס, הַנִּיחָא לְרַבִּי יוֹחָנָן [דְּאָמַר בְּרֵיהּ הוּא], דְּתַנְיָא (ו)הַקְּרִיבוּ מֵבִיא עָלָיו נְסָכֵי אַיִל, וְאֵין עוֹלֶה לוֹ מִזִּבְחוֹ, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹ לָאַיִל לְרַבּוֹת אֶת הַפִּלְגָּס, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא דְּאָמַר מַיְיתִי וּמַתְנִי, סְפֵקָא הוּא, אִצְטְרִיךְ קְרָא לְאָתוּיֵי סְפֵקָא לְבַר פַּדָּא, קַשְׁיָא. אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה, בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל, שֶׁהָיָה בַּדִּין בֶּן בָּקָר טָעוּן נְסָכִים, בֶּן צֹאן טָעוּן נְסָכִים, אִם לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא חִלְּקָה תּוֹרָה בֵּין נִסְכֵי עֵגֶל לְנִסְכֵי שׁוֹר, כָּךְ לֹא תְּחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה", בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל, אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה אִם בְּמָקוֹם שֶׁרִבָּה בִּנְסָכִים לֹא רִבָּה בֵּין עֵגֶל לְשׁוֹר, מָקוֹם שֶׁמִּעֵט בִּנְסָכִים אֵינוֹ

דִּין שֶׁלֹּא נִרְבֶּה בֵּין כֶּבֶשׂ לְאַיִל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לְאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּעֵט בִּנְסָכִים רִבָּה בֵּין כֶּבֶשׂ לְאַיִל, תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְמָה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין הוֹאִיל וְכֶבֶשׂ הָעֹמֶר טָעוּן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, וְאֵיל הָעוֹלָה טָעוּן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, אִם לְמַדְתָּ לְכֶבֶשׂ הָעֹמֶר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּפַל עֶשְׂרוֹנוֹת לֹא כָּפַל נְסָכָיו. אַף אֵיל הָעוֹלָה אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַל עֶשְׂרוֹנוֹת לֹא יִכָּפֵל נְסָכָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לְאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה" וְגוֹ' וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁכָּפַל עֶשְׂרוֹנוֹתָיו כָּךְ כָּפַל נְסָכָיו. [בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וְגוֹ'] וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין, שֶׁמָּן לְבִילָה, וְיַיִן לְנִסּוּךְ. תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. אוֹ לְאַיִל, לְרַבּוֹת אֶת שֶׁהוּא לֹא אַיִל וְלֹא כֶּבֶשׂ וְטָעוּן נְסָכִי (כֶּבֶשׂ) [אַיִל], מִבֶּן שְׁנֵים עָשָׂר וְיוֹם אֶחָד עַד בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ, רַבִּי טַרְפוֹן קוֹרֵהוּ פְּלֶגֶס, בֶּן עַזַּאי קוֹרֵהוּ נוֹקֵד, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קוֹרֵהוּ פְּרוּגְדוּס. וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב, כְּמִדַּת הַיַּיִן מִדַּת הַשֶּׁמֶן שְׁלֹשֶׁת לוֹגִין. (במדבר טו ח-י) וְכִי תַעֲשֶׂה בֶּן בָּקָר, בֶּן בָּקָר הָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל, מַה בֶּן בָּקָר שֶׁהוּא בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, אַף כָּל הַבָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ נְסָכִים. עֹלָה אוֹ זֶבַח לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ג) "וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'" שֶׁאִם אָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה הֲרֵי עָלַי שְׁלָמִים שׁוֹמֵעַ אֲנִי יָבִיא נֶסֶךְ אֶחָד לִשְׁנֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה אוֹ זֶבַח", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁמֵּבִיא לָזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלָזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אוֹ אֲפִלּוּ אָמַר הֲרֵי עָלַי חֲמִשָּׁה שְׁוָרִים לְעוֹלָה חֲמִשָּׁה שְׁוָרִים לִשְׁלָמִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יָבִיא נֶסֶךְ אֶחָד לְכֻלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה אוֹ זֶבַח" מַגִּיד שֶׁמֵּבִיא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה מַעֲשֶׂה כֶּבֶשׂ עוֹלָה לְמַעֲשֶׂה שׁוֹר עוֹלָה לֹא שָׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים, מָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַעֲשֶׂה שׁוֹר עוֹלָה לְמַעֲשֶׂה שׁוֹר שְׁלָמִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִשָּׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה אוֹ זֶבַח", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַעֲשֶׂה שׁוֹר עוֹלָה לְמַעֲשֶׂה שׁוֹר שְׁלָמִים, שָׁוֶה לוֹ בִּנְסָכִים. וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ, שֶׁמָּן לְבִילָה וְיַיִן לְנִסּוּךְ. אִשֶּׁה רֵיחַ עַל גַּבֵּי סְפָלִים, אַתָּה אוֹמֵר עַל גַּבֵּי סְפָלִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ" עַל גַּבֵּי סְפָלִים וְכוּ' (לְעֵיל). אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ, נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

וְהַקְרִיב עַל בֶּן הַבָּקָר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם לֹא הֵבִיא הַיּוֹם יָבִיא לְמָחָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב". מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם לֹא הֵבִיא בְּשַׁבָּת, יָבִיא בְּשְׁאָר כָּל יָמוֹת הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב", וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם לֹא הֵבִיא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, יָבִיא בִּשְׁאָר יְמֵי הַחֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה". וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם לֹא הֵבִיא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, יָבִיא בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב". וְכֵן עַד שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ עֲנָבִים בַּגֶּפֶן, יָבִיא מִשֶּׁבָּשְׁלוּ עֲנָבִים

בַּגָּפָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה תַקְרִיב" תַּקְרִיב. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "נֶסֶךְ אִשֶּׁה" יָכוֹל עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים יְהוּ כְּשֵׁרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶסֶךְ" יְהֵא לְעַצְמוֹ. נֶסֶךְ, אַל יְהֵא שׁוֹתֶת. נֶסֶךְ. אַל יְהֵא מֻטִּיף. נֶסֶךְ, אַל יְהֵא מְעֹרָב קְמָעָא.

(במדבר טו יא) כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין נִסְכֵי בֶּהֱמָה לְנִסְכֵי אַיִל וְכֶבֶשׂ, יָכוֹל נְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי פַּר לְנִסְכֵי עֵגֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַשּׁוֹר הָאֶחָד". "אוֹ לָאַיִל", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין נִסְכֵי בֶּן שָׁנָה לְנִסְכֵי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, יָכוֹל נְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי בֶּן שְׁתֵּים לְנִסְכֵי בֶּן שָׁלֹשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד". אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל יָכוֹל נְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי גְּדִי לְנִסְכֵי רְחֵלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים". "אוֹ בָעִזִּים", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל, יָכוֹל נְחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי גְּדִי לְנִסְכֵי שָׂעִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בָעִזִּים". הַיַּיִן מְעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת רֻבּוֹ, דִּכְתִיב "כָּכָה". כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד, מַגִּיד שֶׁלֹּא חִלְּקָה תּוֹרָה בֵּין נִסְכֵי עֵגֶל לְנִסְכֵי שׁוֹר, שֶׁהֲיָה בַּדִּין, בֶּן צֹאן טָעוּן נְסָכִים וּבֶן הַבָּקָר טָעוּן נְסָכִים, אִם לָמַדְתָּ שֶׁחִלְּקָה תּוֹרָה בֵּין נִסְכֵי כֶּבֶשׂ לְנִסְכֵי אַיִל, כְּךָ תְּחַלֵּק בֵּין נִסְכֵי עֵגֶל לְנִסְכֵי שׁוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד", מַגִּיד שֶׁלֹּא חִלְּקָה תּוֹרָה בֵּין נִסְכֵי עֵגֶל לְנִסְכֵי שׁוֹר. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהֲיָה בַּדִּין וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁמִּעֵט בִּנְסָכִים רִבָּה בֵּין כֶּבֶשׂ לְאַיִל, מָקוֹם שֶׁרִבָּה בִּנְסָכִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּרַבֶּה בֵּין עֵגֶל לְשׁוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד", מַגִּיד שֶׁלֹּא חִלְּקָה תּוֹרָה בֵּין עֵגֶל לְשׁוֹר. (במדבר טו יב-יג) כַּמִּסְפָּר הַכָּתוּב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרִבָּה בִּנְסָכִים לֹא רִבָּה בֵּין עֵגֶל לְשׁוֹר. (במדבר טו יב-יג) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיהֶן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ". שֶׁלֹּא יַמְעִיט, אוֹ אִם רָצָה לְרַבּוֹת יַרְבֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַמְעִט, אוֹ אִם רָצָה לְרַבּוֹת יַרְבֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ". אוֹ אִם רָצָה לְכְפֹּל יִכְפֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם". מִכָּאן אָמְרוּ מְעָרְבִין נִסְכֵי פָּרִים בְּנִסְכֵי פָּרִים, נִסְכֵי אֵילִים בְּנִסְכֵי אֵילִים, נִסְכֵי כֶּבֶשׂ בְּנִסְכֵי כֶּבֶשׂ, שֶׁל יָחִיד בְּשֶׁל צִבּוּר, שֶׁל הַיּוֹם בְּשֶׁל אֶמֶשׁ, אֲבָל אֵין מְעָרְבִין נִסְכֵי כְּבָשִׂים בְּשֶׁל פַּר וְאַיִל. מִכָּאן אָמְרוּ, [הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי] לוֹג לֹא יָבִיא, שְׁנַיִם לֹא יָבִיא, שְׁלֹשָׁה יָבִיא, אַרְבָּעָה יָבִיא, חֲמִשָּׁה לֹא יָבִיא, שִׁשָּׁה יָבִיא, מִכָּאן וָאֵילָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַצִּבּוּר מֵבִיא חוֹבָה, כָּךְ יָחִיד מִתְנַדֵּב נְדָבָה.

דָּבָר אַחֵר "כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד", לְהָבִיא אֶת אֶחָד עָשָׂר שֶׁנִּמְעַשֵּׂר. כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה אֶת אֵלֶּה לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת וְגוֹ' וּמַיִּד בֵּן נָכָר לֹא תַקְרִיבוּ" וְגוֹ', אֵלּוּ אִי אַתָּה מְקַבֵּל מֵהֶן, אֲבָל מְקַבֵּל אַתָּה מֵהֶן עוֹלָה. אַחַר שֶׁלִּמְּדָנוּ שֶׁהַנָּכְרִי

מֵבִיא עוֹלָה, זָכִיתִי לָדוּן כְּבַתְּחִלָּה, יִשְׂרָאֵל מֵבִיא עוֹלָה וְהַנָּכְרִי מֵבִיא עוֹלָה, אִי מַה יִּשְׂרָאֵל מֵבִיא נְסָכִים, אַף הַנָּכְרִי מֵבִיא נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה אֶת אֵלֶּה", יִשְׂרָאֵל מֵבִיא נְסָכִים, וְאֵין הַנָּכְרִי מֵבִיא נְסָכִים, [יָכוֹל אַף עוֹלָתוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה"], מִכָּאן אָמְרוּ נָכְרִי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם [וְשָׁלַח עִמָּהּ נְסָכִים קְרֵבִים מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם] לֹא שָׁלַח עִמָּהּ נְסָכִים יִקָּרְבוּ נְסָכִים מִשֶּׁל צִבּוּר.

רמז תשמז

כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה, אַף הוּא לֹא יָבִיא אֶלָּא עֶשְׂרוֹנִים שְׁלֵמִים, אִי מַה אֵלֶּה שִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹן, אַף הוּא לֹא יָבִיא אֶלָּא שִׁשִּׁים עֶשְׂרוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהַקְרִיב", אֶת שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַקְרִיב יַקְרִיב, יָכוֹל שֶׁהוּא מֵבִיא כְּצִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת אֱלֶה", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶת אֱלֶה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְהַקְרִיב, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְהַקְרִיב שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אֶת אֱלֶה, הָא כֵּיצַד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הַצִּבּוּר מֵבִיא שִׁשִּׁים [וְאֶחָד], וְהַיָּחִיד שִׁשִּׁים. תָּנוּ רַבָּנָן, "אֶזְרָח" מֵבִיא נְסָכִים, וְאֵין הַנָּכְרִי מֵבִיא נְסָכִים, יָכוֹל לֹא תְּהֵא עוֹלָתוֹ טְעוּנָה נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, רוֹאֶה אֲנִי בְּכֶלְיָן לְהַחֲמִיר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (ויקרא כב, יח) "לַה'", בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהֶן, מַאי טַעְמָא, קְסָבַר כִּי גָּמַר מְעִילָה חֵטְא חֵטְא מִתְּרוּמָה, דּוּמְיָא דִּתְרוּמָה דְּקָדְשָׁה קְדֻשַּׁת הַגּוּף, אֲבָל קְדֻשַּׁת דָּמִים לֹא. (כְּתוּב בְּרֶמֶז תע"ו). אָמַר רַב הוּנָא, שַׁלְמֵי נָכְרִי עוֹלָה, אִבְּעִית אֵימָא סְבָרָא, נָכְרִי לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם, וְאִבְּעִית אֵימָא קְרָא, (ויקרא כב, יח) "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה", כָּל דְּמִקָּרְבֵי עוֹלָה תְּהֵא. מָתִיב רַב שֵׁיזְבִי, אֵלּוּ מְנָחוֹת נְקֵמָצוֹת וּשְׁיָרֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, מִנְחַת נָכְרִים, אָמַר (רָבָא) [רַבִּי יוֹחָנָן], לֹא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָא רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא, "אִישׁ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", לְרַבּוֹת הַנָּכְרִים שֶׁנּוֹדְרִין נְדָרִים וּנְדָבוֹת כְּיִשְׂרָאֵל, (שם) "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה" אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, שְׁלָמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נִדְרֵיהֶם", תּוֹדָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נִדְבוֹתָם", מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת וְהַיַּיִן וְהַלְּבוֹנָה וְהָעֵצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "נִדְרֵיהֶם לְכָל נִדְרֵיהֶם נִדְבוֹתָם לְכָל נִדְבוֹתָם". אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלָה", עֹלָה פָּרָט לִנְזִירוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה", אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה בִּלְבַד כוּ'. כְּמָאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָן אָמַר רַבִּי, שִׁבְעָה דְּבָרִים הִתְקִינוּ בֵּית דִּין וְזֶה אֶחָד מֵהֶן נָכְרִי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁלַח נְסָכִים עִמָּהּ קְרֵבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר, לֵימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא, אָפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, עוֹלָה וְכָל אֲבִיזָרֶהָא. מָאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, אֶזְרָח מֵבִיא נְסָכִים, וְאֵין הַנָּכְרִי מֵבִיא נְסָכִים, יָכוֹל לֹא תְּהֵא עוֹלָתוֹ טְעוּנָה נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה" וְכוּ', אִבְּעִית אֵימָא רַבִּי

יוֹסִי הַגְּלִילִי סַמִּי מֵהַהִיא יַיִן, וְאִבָּעִית אֵימָא, רַבִּי עֲקִיבָא, עוֹלָה וְכָל אֲבִיזְרֵהָא. אֲזָרַח, מְלַמֵּד שֶׁמִּתְנַדְּבִין נְסָכִים, וְכַמָּה שְׁלֹשֶׁת לוֹגִין, וּמְנַיִן שֶׁאִם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִהְיֶה", יָכוֹל יִפְחוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכָה" מַאי מוֹסִיף, אִלֵּימָא אַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה, מַאי שְׁנָא שִׁלְשָׁה דְּחָזוּ לְכֶבֶשׂ, אַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה נַמִּי דְּחָזוּ לְאַיִל וּפַר, אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ אֵין קֵבַע לִנְסָכִים.

(במדבר טו יד) וְכִי יָגוּר, אֵין לִי אֶלָּא הַמִּתְגַּיֵּר, שֶׁנִּתְגַּיֵּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה", מִין דְּמִים אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִין מִנְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכֶם", מָה אַתֶּם מִין דְּמִים, אַף גֵּרִים מִין דְּמִים, אִי מָה יִשְׂרָאֵל מִין בְּהֵמָה, אַף הַגֵּרִים מִין בְּהֵמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לָכֶם" לָכֶם הַקְּשׁוּתִים, וְלֹא הַקְּשׁוּתִים לְדַם בְּהֵמָה. רַבִּי אוֹמֵר, מַה יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בָּאוּ לִבְרִית אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, בְּמִילָה וּבְטְבִילָה, וּבְהַרְצָאַת קָרְבָּן, אַף הַגֵּרִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם. אִי מַה יִשְׂרָאֵל בְּדַם עוֹלָה וּבְזִבְחֵי שְׁלָמִים, אַף הַגֵּרִים בְּדַם עוֹלָה וּבְזִבְחֵי שְׁלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'", אָמַרְתָּ צֵא וּרְאֵה אֵיזֶהוּ מִין דְּמִים שֶׁכֻּלּוֹ עוֹלָה לָאִשִּׁים, וְאֵין לְךָ הֵימֶנּוּ הֶתֵּר, אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא עוֹלַת הָעוֹף, לְהָבִיא פְּרֵדָה אַחַת אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁלֹּא מָצִינוּ פְּרֵדָה אַחַת קְרֵבָה בְּכָל הַתּוֹרָה. מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הַקְּנִנִּין שֶׁבַּתּוֹרָה חֶצְיָן עוֹלָה [וְחֶצְיָן חַטָּאת], חוּץ מִשֶּׁל גֵּר מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּן כְּלִיל לָאִשִּׁים. וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר, יָכוֹל שֶׁנִּתְגַּיֵּר אֲצֶל נָכְרִים בְּמִדְינַת הַיָּם, אָמַרְתָּ לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא אִתְּכֶם, אֵין לִי אֶלָּא עִמָּהֶם מִמְּצֵרַיִם, מִנַּיִן אֲפִלּוּ עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אָמַרְתָּ אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם, מְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל בְּזִבְחִים עַד שֶׁיָּבִיא לְאִשִּׁים קָרְבָּן. תְּנוּ רַבָּנָן, גֵּר מְעֻכָּב לֶאֱכֹל בַּקָּדְשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּן, הֵבִיא פְּרֵדָה אַחַת שַׁחֲרִית אוֹכֵל בַּקָּדְשִׁים לָעֶרֶב, כָּל הַקְּנִנִּין שֶׁבַּתּוֹרָה, אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה, וְכָאן שְׁתֵּיהֶן עוֹלוֹת, הֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַבְּהֵמָה יָצָא, [עוֹלָה וּשְׁלָמִים יָצָא], מִנְחָה וּשְׁלָמִים לֹא יָצָא. לֹא אָמְרוּ קֵן אֶלָּא לְהָקֵל. מַאי שְׁנָא מִנְחָה וּשְׁלָמִים דְּלֹא יָצָא, דִּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה", מָה אַתֶּם עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אַף גֵּר עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אִם כֵּן חוֹבָתוֹ אַחַת מִן הַבְּהֵמָה לֹא תִסָּגֵי לֵיהּ בְּגַוַיהּ, דְּהָא כְּתִיב כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה. אָמַר רַב פַּפָּא, יֵשׁ לוֹמַר לְעוֹלַת הָעוֹף מִתְרַבְּיָ, לְעוֹלַת בְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִי הָכִי אֲפִלּוּ מִנְחָה נַמִּי, מִעֵט רַחֲמָנָא כֵּן. וְעוֹף הֵיכָא אִיתְרַבְּיָ, דְּתַנְיָא כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה, מָה אַתֶּם עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אַף הוּא עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָעוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַעֲשֶׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁכֻּלּוֹ לַה' הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ עוֹלַת הָעוֹף. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֲפִלּוּ מִנְחַת נְסָכִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן". תַּנְיָא אִידָךְ יַעֲשֶׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל שֶׁעוֹלֶה לָאִשִּׁים, אֲפִלּוּ מִנְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה", מָה אַתֶּם מִינֵי דְמִים, אַף הֵם מִינֵי דְמִים, אִי מָה אַתֶּם עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אַף הֵם עוֹלָה וּשְׁלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכֶם" לָכֶם

הַקְּשׁוּתִים וְלֹא לְקָרְבָּנוֹתֵיכֶם. רַבִּי אוֹמֵר כוֹ' (כְּדִלְעֵיל) לְהָבִיא פְּרֵדָה אַחַת אִי אֶפְשָׁר וְכוֹ', וְלֹא וְהָתַנְיָא (ויקרא א, יד-טו) "וְהִקְרִיבוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהִקְרִיב" שׁוֹמֵעַ אֲנִי הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלַת הָעוֹף לֹא יִפְחֹת מִשְּׁנֵי פְּרִידִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיבוֹ", אֲפִלּוּ פְּרֵדָה אַחַת. חוֹבָה מִיהָא לֹא אַשְׁכְּחָן, וְהָא אִיכָּא יוֹלֶדֶת דְּאַתְיָא בֶּן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא כֶּבֶשׂ בַּהֲדָהּ. אֶמַר מַר, מָה אֲבוֹתֵיכֶם לֹא נִכְנְסוּ וְכוֹ' בִּשְׁלָמָא מִילָּה, דִּכְתִיב "כִּי מוּלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיּוֹצְאִים". אִי נַמִּי מַהֲכָא (יחזקאל טז, ו) "וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ". הִרְצָאַת דָּמִים" דִּכְתִיב "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת". אֶלָּא טְבִילוֹת מְנָלָן, דִּכְתִיב (שם כד, ח) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה (חֲצִי) [אֶת] הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם", וְאֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה. אֶלָּא מֵעַתָּה הָאִידָּנָא דְּלֵיכָּא קָרְבָּן לֹא נָקְבֵי גֵּרִים, אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב, וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כְּתִיב.

כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין הוֹאִיל וּמָצִינוּ שֶׁחִלְּקָה תּוֹרָה אֶת קָרְבָּנוֹ, כֵּן תְּחַלֵּק אֶת נִסְכֵּיהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה", מָה אַתֶּם שִׁשָּׁה לְפַר, וְאַרְבָּעָה לְאַיִל, וּשְׁלֹשָׁה לְכֶבֶשׂ, אַף הַגֵּרִים כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. (במדבר טו טו-טז) הַקָּהָל, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, נָשִׁים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם". וְלַגֵּר הַגֵּר", לְפִי שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים. חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. שֶׁיְּהֹנּוּ הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי ה', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כח, לח) "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'" אֵין לִי הַצִּיץ מְרַצֶּה אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, לַגֵּרִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי ה'". תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר, בָּא הַכָּתוּב וְהִשְׁוָה הַגֵּר לְאֶזְרָח בְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה. הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם, לְרַבּוֹת שְׁנֵי כִבְשֵׁי עֲצֶרֶת. לַגֵּר הַגָּר מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר צָרִיךְ (רביעית הקן) [לְהַפְרִישׁ רֹבַע לְקִנּוֹ]. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֵיא תַּקָּלָה לוֹ. גֵּר אֵלּוּ הַגֵּרִים, הַגֵּר לְרַבּוֹת נְשֵׁי הַגֵּרִים.

(במדבר טו יז-כא) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין בְּחַלָּה, [וְאֵין נָכְרִים חַיָּבִין בְּחַלָּה]. אוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [לְמַעֵט הַגֵּרִים, אָמְרָתָ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם רִבָּה נָשִׁים וַעֲבָדִים. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים לְהַנְהִיגָם בְּמִצְוֹות. בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ קַבֵּל עָלֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ שֶׁכְּשֶׁתָּבֹא אֶל הָאָרֶץ לְהַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁבִּזְכוּת שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיךָ אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ. יָכוֹל כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יְהוּ חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אָמַרְתָּ לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה, שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ חַלָּה, וְלֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ. תַּנְיָא אִלּוּ נֶאֱמַר וְכִי תָּבֹאוּ הָיִיתִי אוֹמֵר מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ לָהּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְרַגְּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֹאֲכֶם", בְּבִיאַת כֻּלְּכֶם אָמַרְתִּי, וְלֹא בְּבִיאַת מִקְצַתְּכֶם. וְכִי אַסְקִינְהוּ עֻזְרָא לָאו כֻּלְּהוּ סָלוּק. וַאֲפִלּוּ

לְמָאן דְּאָמַר תְּרוּמָה בִּזְמַן הַזֶּה דְּאוֹרַיְיתָא, חַלָּה דְּרַבָּנָן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, שְׁנָה הַכָּתוּב בִּיאָה זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" וְכָאן הוּא אוֹמֵר בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ מִיָּד נִתְחַיְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּחַלָּה. אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה, מִכָּאן אָמְרוּ פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ [שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ] חַיָּבִין בְּחַלָּה, יָצְאוּ מִכָּאן לְשָׁם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב, וְרַבִּי עֲקִיבָא, פּוֹטֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ [שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ], רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פּוֹטֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", לְהוֹצִיא אֶת שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ, וְרַבִּי עֲקִיבָא, מְחַיֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁמָּה" שָׁם אַתָּה חַיָּב חוּץ לְשָׁם אַתָּה פָּטוּר.

וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף שְׁאָר פֵּרוֹת בְּמַשְׁמָע, הֲרֵי אַתָּה דָּן נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֶחֶם", מַה לֶּחֶם הָאָמוּר לְהַלָּן חֲמִשָּׁה מִינִין, אַף לֶחֶם הָאָמוּר כָּאן חֲמִשָּׁה מִינִין. וְאֵלּוּ הֵן, חִטִּין, וּשְׂעוֹרִין, וְכֻסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְשִׁיפּוֹן. (יָצְאוּ אֹרֶז וְדֹחַן וְהַפְּרָגִים וְהַשִּׁמְשְׁמִין שֶׁאֵינָן בָּאִין לִידֵי חִמּוּץ אֶלָּא סַרְחוֹן). עִסָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרנ"א) ("וּלְקַחְתֶּם לָכֶם"). ["בַּאֲכָלְכֶם] מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", אֶת שֶׁהוּא לֶחֶם חַיָּב, שֶׁאֵינוֹ לֶחֶם אֵינוֹ חַיָּב. אֵיזֶהוּ לֶחֶם הַחַטָּה הַשְּׂעוֹרָה וְכוּ' קְמָחִין בְּצָקוֹת וּתְבוּאָה אֲסוּרִין בְּחָדָשׁ מִלִּפְנֵי הַפֶּסַח, וְלִקְצֹר לִפְנֵי הָעֹמֶר, וְהָאוֹכֵל מֵהֶן כְּזַיִת מַצָּה בְּפֶסַח יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, כַּזַּיִת חָמֵץ בְּכָרֵת, וְכָל שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֶחָד מֵחֲמִשְׁתָּן הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּפֶסַח, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בְּמַרְאֵה פַּת וְטַעַם פַּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ" וְלֹא כָּל לֶחֶם, פָּרַט לְעִסָּה קְטַנָּה, וְאֵיזוֹ הִיא גְּדוֹלָה, שִׁבְעַת רְבָעִים שֶׁל מִדְבָּרִיִּים, וְקַב וְחֵצִי יְרוּשָׁלְמִיִּים, שֶׁהֵן חֲמִשָּׁה רְבָעִים מִשֶּׁלָּנוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה רְבָעִים מְתוּקָן לִפְטוּר מִלֶּחֶם לֹא כָּל לֶחֶם פָּרַט לְמְבֻשָּׁל, וְהַסֹּפֶגְנִין, וְהַדְּבְשָׁנִין, וְהָאִיסְקְרִיטִין, וְחַלַּת הַמִּשְׁרִים, וְהַמְּרֻמָּע, וְהַקְּנָקְנוֹת חַיָּבִים. וּבִצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר, וְהָיָה לְרַבּוֹת שְׁאוֹר שֶׁנִּשְׁכָּה בִּסְרֵדָה. מִכָּאן אָמְרוּ, שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁעָשׂוּ שְׁנֵי קַבִּין וְנִשְׁכוּ זֶה בְּזֶה פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָאִשָּׁה שֶׁעִשְׂתָּה שְׁנֵי קַבִּין חִטִּין וְקַב אֹרֶז אוֹ קַב תְּרוּמָה בְּאֶמְצַע אֵין מִצְטָרְפִין. [דָּבָר שֶׁנִּטְלָה חַלָּתוֹ בְּאֶמְצַע מִצְטָרְפִין], שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּחַלָּה. קַב יָשָׁן וְקַב חָדָשׁ נָשְׁכוּ זֶה בַּזֶּה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר יִטֹּל מִן הָאֶמְצַע, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם, יָכוֹל אַף חִטִּין וְקֶמַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַלָּה", אִי חַלָּה יָכוֹל אַף (אָסוּרָה) [אֲפוּיָה], תַּלְמוּד לוֹמַר "רֵאשִׁית" מִן הַמּוּבְחָר יַעֲמִיד (עֲרִיסָה) [עֲרִיסָה] וְיַפְרִישׁ. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם שְׁלָכֶם חַיֶּבֶת, אֲבָל שֶׁל נָכְרִים אֵינָהּ חַיֶּבֶת. מִכָּאן אָמְרוּ נָכְרִי שֶׁנָּתַן לוֹ עִסָּה פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, עַד שֶׁלֹּא גִּלְגֵּל חַיָּב, מִשֶּׁגִּלְגֵּל פָּטוּר. הָעוֹשֶׂה עִסָּה עִם הַנָּכְרִים, אִם אֵין בָּשֶׂל יִשְׂרָאֵל כַּשְּׁעוּר פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה.

רמז תשמח

תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה', בְּתָרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּתְרוּמַת חַלָּה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (פסוק כ) חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה, הֲרֵי חַלָּה אֲמוּרָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'" בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁעְיָה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יח, ד) "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" חוֹבָה, אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'" חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת.

רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם, שֶׁמַּאי אוֹמֵר, מִקֹּב חַלָּה, וְהִלֵּל אוֹמֵר, מִקֻּבַּיִם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא כְּדִבְרֵי זֶה וְלֹא כְּדִבְרֵי זֶה אֶלָּא קֹב וּמֶחֱצָה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. מִשֶּׁהִגְדִּילוּ הַמִּדּוֹת אָמְרוּ חֲמֵשֶׁת רְבָעִים קֶמַח חַיָּבִין בְּחַלָּה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה פְּטוּרִין, חֲמִשָּׁה וְעוֹד חַיָּבִין. תָּנוּ רַבָּנָן, "רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם", כְּדֵי עִיסַתְכֶם [וְכַמָּה עִיסַתְכֶם] כְּדֵי עִסַּת מִדְבָּר, וְכַמָּה עִסַּת מִדְבָּר דִּכְתִיב (שמות טז, לו) "וְהָעֹמֶר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה", מִכָּאן אָמְרוּ שִׁבְעָה רְבָעִים קֶמַח [וְעוֹד] חַיָּב בְּחַלָּה, שֶׁהֵן שֵׁשׁ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וַחֲמִשָּׁה צִיפּוֹרִי, מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הָאוֹכֵל בְּמִדָּה זוֹ, הֲרֵי זֶה בָּרִיא וּמְבֹרָךְ, יָתֵר עַל כֵּן רַעֲבָתָן, פָּחוֹת מִכָּאן מְקֻלְקָל בְּמַעְיו. בֵּעֵי רָבָא, גִּלְגּוּל נָכְרִי מַאי, מִיתְּנָא תְּנַן גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיָה לוֹ עִסָּה נַעֲשֵׂית עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר, מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר, חַיָּב, סָפֵק חַיָּב. הָא מָאן קָתָנֵי לָהּ, דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא, וַאֲפִלּוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה דְּקָא מְחַיְּבֵי הָתָם פָּטְרֵי הָכָא, הָתָם הוּא דִּכְתִיב "דְּגָנְךָ" דְּגָנְךָ יְתֵירָא, הֲוֵי מְעוּט אַחַר מְעוּט וְאֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת [אֲפִלּוּ נָכְרִים], אֲבָל הָכָא, תְּרֵי זִימְנֵי עֲרִסֹּתֵיכֶם כְּתִיב, חַד עֲרִסֹּתֵיכֶם וְלֹא עִסַּת נָכְרִי, וְחַד עֲרִסֹּתֵיכֶם וְלֹא עִסַּת הֶקְדֵּשׁ, אוֹ דִּלְמָא רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְתָנֵי לָהּ דְּקָא פָּטְרֵי, אֲבָל רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה יַלְפִינָן רֵאשִׁית "רֵאשִׁית" מֵהָתָם, אָמַר רָבָא, יְהֵא רַעֲוָא דְּאֶחְזֵיה בְּחֶלְמָא, הָדַר אָמַר רָבָא, מָאן דְּאָמַר מֵרוּחַ הַנָּכְרִי פּוֹטֵר, גִּלְגּוּל הַנָּכְרִי פּוֹטֵר, מָאן דְּאָמַר מֵרוּחַ הַנָּכְרִי אֵינוֹ פּוֹטֵר, גִּלְגּוּל הַנָּכְרִי אֵינוֹ פּוֹטֵר. חַלָּה, אַף עַל גַּב דִּכְתִיב "רֵאשִׁית", דְּאִיכָּא לְמֵילַף רֵאשִׁית מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, מַה לְהַלָּן דְּשִׁתְּפִין לֹא, אַף כָּאן דְּשִׁתְּפִין לֹא כְּתַב רַחֲמָנָא עֲרִסֹּתֵיכֶם, אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא עֲרִסֹּתֵיכֶם, הָא לְאוּ הָכִי הֲוָה אֲמִינָא לֵילַף [רֵאשִׁית רֵאשִׁית] מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, אַדְּרַבָּה לֵילַף מִתְּרוּמָה, אֵין הָכִי נַמִּי, אֶלָּא עֲרִסֹּתֵיכֶם [לָמָּה לִי], כְּדֵי עִיסַתְכֶם. הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי, וְחַלָּה, וּבִכּוּרִים, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לֶאֱסֹר, וּלְחַיֵּב עֲלֵיהֶן אֶת הַחֹמֶשׁ, מַאי טַעְמָא, כֻּלְּהוּ אִיקְּרֵי תְּרוּמָה, גַּבֵּי חַלָּה כְּתִיב רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ, גַּבֵּי בִּכּוּרִים נַמִּי אִיקְּרֵי תְּרוּמָה, דְּתַנְיָא "וּתְרוּמַת יָדְךָ", אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, אֲבָל אֵינָךְ לֹא צְרִיכָא קְרָא. רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַקְּמָחִין בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כא) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם מִשְּׁתָעֵרֶס. מִכָּאן אָמְרוּ אוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה

עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּין, וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִין, גִּלְגְּלָה בְּחִטִּין וְטִמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִין הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה חַיָּב מִיתָה. כֵּיוָן שֶׁנּוֹתֶנֶת מַיִם מַגְבַּהַת חַלָּתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא שָׁם חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח וְעוֹד, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָּהֶן כְּשִׁעוּר, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין חַלָּה מִן הַקֶּמַח. אֵיזֶה הוּא גְּמַר מְלַאכְתָּהּ, קְרִימָתָהּ בְּתַנּוּר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּין, וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִין. הֲרֵי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ חַלָּה מִן הָעִסָּה שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא יַפְרִישׁ מִן הַלֶּחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָה". כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תְּרִימוּ אוֹתָהּ. מַה תְּרוּמַת גֹּרֶן אַחַת, אַף תְּרוּמַת חַלָּה אַחַת, מַה תְּרוּמַת גֹּרֶן (מדמעת) עוֹלָה בְּאַחַת וּמֵאָה, וְאִם נָפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה מַדְמַעַת, וְחָיֶבֶת בְּחֻמָּשׁ, אַף תְּרוּמַת חַלָּה כַּיּוֹצֵא בָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, נָם לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן, אַתָּה מַקִּישׁוֹ לִתְרוּמַת גֹּרֶן סְתוּמָה, אֲנִי אֲקִישׁ בּוֹ לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר מְפֹרֶשֶׁת, [אָמַר לוֹ] וְתִנָּטֵל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אָמַר לוֹ תִּנָּטֵל, אָמַר לוֹ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תְּרִימוּ אוֹתָהּ לִתְרוּמַת גֹּרֶן הַקִּשְׁתִּיהָ, וְלֹא הִקִּשְׁתִּיהָ לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. מֵרֹאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵרֹאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם", מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻלָּהּ. עֲרִסֹּתֵכֶם, לְהָבִיא לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁחַיָּבִין בְּחַלָּה, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה שְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵכֶם" לְהָבִיא לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁחַיָּבִין בְּחַלָּה. רֵאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם, לְהוֹצִיא שְׁאָר הַפֵּרוֹת שֶׁפְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה לֶּקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר חַיָּבִין בְּחַלָּה, שְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶחֶם", נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים טז, ג) "לֶחֶם" מַה לֶּחֶם הָאָמוּר לְהַלָּן מֻחְמֶשֶׁת הַמִּינִין, אַף לֶחֶם הָאָמוּר כָּאן מֻחְמֶשֶׁת הַמִּינִין. מֵרֹאשִׁית עֲרִסֹּתֵיכֶם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף עִסַּת תְּרוּמָה וְעִסַּת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה", אֶת שֶׁמּוּרָם קֹדֶשׁ וְהַשְּׁאָר חֹל, וְלֹא שֶׁזֶּה וְזֶה קֹדֶשׁ. אֲבָל אָמְרוּ עִסַּת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר תָּרִימוּ תְרוּמָה, אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר חַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה", עַד שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי (תְּרוּמָה) [מַתָּנָה] לַכֹּהֵן, מִכָּאן אָמְרוּ שִׁעוּר חַלָּה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וַנַחְתּוֹם אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חַלָּה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וְנַחְתּוֹם אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ עֵינוֹ יָפָה (וְשֶׁל אִשָּׁה) [וְהָאִשָּׁה] עֵינָהּ רָעָה (וּבַיִת פְּחוֹת) [וּכְשֶׁתִּפְחֹת] לֹא תִפְחֹת מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה" עַד שֶׁיְּהוּ בְּזֶה כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן וּבְזֶה כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן. מִכָּאן אָמְרוּ בַּעַל הַבַּיִת שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְהָאִשָּׁה שֶׁעוֹשָׂה וּמוֹכֶרֶת בַּשּׁוּק אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. נִטְמֵאת עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אוֹנֶסֶת,

אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. נִטְמֵאת מְזִידָה, נוֹטֶלֶת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ לֹא עָלָה בְּיָדוֹ אֶלָּא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים יָצָא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן. לְדֹרֹתֵיכֶם, לְהָבִיא אֶת (פָּרוֹת) [עִסַּת] שְׁבִיעִית שֶׁתְּהֵא חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה שְׁאָר פֵּרוֹת שֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, עִסַּת שְׁבִיעִית שֶׁפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, וַהֲרֵי לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה יוֹכִיחוּ שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר וְחַיָּבִין בְּחַלָּה, וְהֵן יוֹכִיחוּ לְעִסַּת שְׁבִיעִית שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּלֶקֶט שִׁכְחָה פֵּאָה (שֶׁאֵינוֹ) [שֶׁמִּינָן] חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר, לְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּחַלָּה תֹּאמַר בְּעִסַּת שְׁבִיעִית (שֶׁאֵינָהּ) [שֶׁמִּינָהּ] פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, לְפִיכָךְ תְּהֵא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְדֹרֹתֵיכֶם", לְהָבִיא אֶת עִסַּת שְׁבִיעִית שֶׁתְּהֵא חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. מִכָּאן אָמְרוּ, הָאוֹכֵל מֵעִסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ חַיָּב מִיתָה. מֵרֹאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם, אִם לְלַמֵּד שֶׁלָּכֶם חַיֶּבֶת, וְשֶׁל נָכְרִים אֵינָהּ חַיֶּבֶת, כְּבָר לִמֵּד, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם, שֶׁלָּכֶם חַיֶּבֶת, שֶׁל חַיָּה אֵינָהּ חַיֶּבֶת. מִכָּאן אָמְרוּ עִסַּת כְּלָבִים שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וּמְעָרְבִין בָּהּ, וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהּ, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ, וּמְזַמְּנִין עָלֶיהָ, וְנֶאֱפֶית בְּיוֹם טוֹב, וְיוֹצֵא בָהּ מִשּׁוּם מַצָּה, וְחַיָּיב עָלֶיהָ מִשּׁוּם חָמֵץ, וְנִקְחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וּמִטַּמֵּא טֻמְאַת אוֹכְלִין. וְאִם אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, אֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה וְכוּ'. תִּתְּנוּ יָכוֹל לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, מִנַּיִן אַף לְדוֹרוֹת, אָמַרְתָּ תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת אֱלִילִים, לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (משלי ו, כו) "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם", מִי גָּרַם שֶׁנִּכְשַׁל בְּאִשָּׁה זוֹנָה, עַל יְדֵי שֶׁאָכַל כִּכָּר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר. (במדבר טו כב-כג) וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז קצ"ה). וְכִי תִשְׁגּוּ, עֲבוֹדַת אֱלִילִים הָיְתָה בִּכְלַל כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִים עָלֶיהָ פַּר, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ מִכְּלָלָהּ לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ וְלִדּוֹן בְּקִבּוּעָהּ, שֶׁיְּהֵא צִבּוּר מְבִיאִים עָלֶיהָ פַּר וְשָׂעִיר, פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "כָּל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "כָּל", מַה כָּל הָאָמוּר לְהַלָּן בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף כָּל הָאָמוּר כָּאן בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים. אֲשֶׁר (צִוָּה ה' אֱלֹהֵיכֶם) [דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה], מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּאֱלִילִים כּוֹפֵר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמות כ, א) "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (תהלים סב, יב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים" וְגוֹ', (ירמיה כג, כט) "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ" וְגוֹ' מִנַּיִן אַף בַּמֶּה שֶׁנִּצְטַוּוּ מֹשֶׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה", מִנַּיִן אַף בַּמֶּה שֶׁנִּצְטַוּוּ נְבִיאִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה'", וּמִנַּיִן אַף בַּמֶּה שֶׁנִּצְטַוּוּ אָבוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם", וּמֵהֵיכָן הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְצַוּוֹת, [מֵאָדָם], שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְצַו ה'

אֱלֹהִים עַל הָאָדָם". מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בֶּאֱלִילִים, כּוֹפֵר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּבַמֶּה שֶׁנִּצְטַוּוּ נְבִיאִים, וּבַמֶּה שֶׁנִּצְטַוּוּ אָבוֹת, וְכָל הַכּוֹפֵר בֶּאֱלִילִים, מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר צַוָּאָה אֵינוֹ אֶלָּא זְרוּז, מִיָּד, וּלְדוֹרוֹת. זְרוּז, דִּכְתִיב (דברים ג, כח) "וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ". מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, דִּכְתִיב "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם". תִּשְׁגּוּ וְכִי תִּשְׁגּוּ לוֹמַר, אִם שְׁגַגְתֶּם בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות סוֹפְכֶם לְהָזִיד בָּהּ, אִם שְׁגַגְתֶּם בְּכָל הַמִּצְוֹות סוֹפְכֶם לְהָזִיד בְּהֶם, אִם הֲזַדְתֶּם בְּכָל הַמִּצְוֹות סוֹפְכֶם לִשְׁגּוֹת בֶּאֱלִילִים, וְכִי תִּשְׁגּוּ בֶּאֱלִילִים סוֹפְכֶם לְהָזִיד בָּהּ. תִּשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ יָכוֹל שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּכָל הַמִּצְוֹות, אֲמַרְתָּ אִם מֵעֵינַי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה, בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות דִּבֵּר, וְלֹא דִּבֵּר בְּכָל הַמִּצְוֹות, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בְּאַחַת. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאַחַת שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "כָּל הַמִּצְוֹת", וְהָא מַה מִּצְוָה שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות תְּלוּיִין בָּהּ זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יא) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה'" וְגוֹ'. צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה, אֱיזוֹהִי מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ עָלֶיהָ אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים וּבָא מֹשֶׁה וַאֲמָרוֹ, זוֹ מִילָה, אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה, סוֹפְכֶם לִשְׁלֹחַ יָד בְּמֹשֶׁה. מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה', סוֹפְכֶם לִשְׁלֹחַ יָד בִּנְבִיאִים. וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם, סוֹפְכֶם לִשְׁלֹחַ יָד בְּבֵית הַבְּחִירָה.

(במדבר טו כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה, יְחֵד הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאֵיזוֹ זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְעָשׂוּ כָל הָעֵדָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר לְעוֹלָה מֵבִיא פַּר לְחַטָּאת, כָּאן שֶׁצִּבּוּר מֵבִיא פַּר לְעוֹלָה אֵינוֹ דִין שֶׁיָּבִיא פַּר לְחַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשׂוּ כָל הָעֵדָה פַּר". וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ לְעוֹלָה, אוֹ אַף לַחֲטָאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּמִּשְׁפָּט" כַּסֵּדֶר הָאָמוּר. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר לְעוֹלָה מֵבִיא שְׁנֵי שְׂעִירִים לְחַטָּאת, כָּאן שֶׁהַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר לְעוֹלָה אֵינוֹ דִין שֶׁיָּבִיא שְׁנֵי שְׂעִירִים לְחַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת".

וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה, נֶאֱמַר כָּאן "מֵעֵינֵי הָעֵדָה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ד, יג) "מֵעֵינֵי הַקָּהָל", מַה מֵּעֵינֵי הָאָמוּר כָּאן מְלַמֵּד שֶׁהֵן מְבִיאִין עַל הֶעֱלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף "מֵעֵינֵי הַקָּהָל" הָאָמוּר לְהַלָּן, מְלַמֵּד שֶׁהֵן מְבִיאִין עַל הֶעֱלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. נֶעֶשְׂתָה פְּרָט לְשֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית, לִשְׁגָגָה פְּרָט לְמֵזִיד. וְעָשׂוּ כָל הָעֵדָה פַּר, מִצְוָה לְהָבִיא פַּר, וְלֹא כִשְׁבָּה וְלֹא שְׂעִירָה, בֶּן בָּקָר וְלֹא חִלּוּף, וְהָלֹא דִין הוּא, הוֹאִיל וְהַמְּשִׁיחַ מֵבִיא פַּר, וְהַצִּבּוּר מְבִיאִין פַּר, אִם אֵין מָשִׁיחַ מְבִיא חִלּוּף פָּרוֹ אַף הַצִּבּוּר לֹא יָבִיאוּ חִלּוּף פָּרוֹ, וְקַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מָשִׁיחַ שֶׁלֹּא שָׁוֶה קָרְבָּנוֹ לְאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות אֵינוֹ מֵבִיא חִלּוּף פָּרוֹ, צִבּוּר וְכוּ', לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא חִלּוּף פָּרוֹ, שֶׁלֹּא שָׁוֶה קָרְבָּנוֹ לְאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות, וְקָרֵב בְּיוֹם

הַכִּפּוּרִים, תֹּאמַר בְּצִבּוּר שֶׁיְּבִיא חִלּוּף פָּרוֹ מִפְּנֵי מַה שֶּׁשָּׁוֶה קָרְבָּנוֹ לְאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות לְקָרְבָּן בְּמִצְוַת יְחִידִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה פַּר", מִצְוָה לְהָבִיא פַּר וְלֹא כִּשְׁבָּה וְלֹא שְׂעִירָה, בֶּן בָּקָר וְלֹא חִלּוּף. לְפִי שֶׁאָמַר "לְכַפֵּא נֶדֶר" אֶת שֶׁהוּא בָּא לְכַפֵּא נֶדֶר טָעוּן נְסָכִים, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ בָּא לְכַפֵּא נֶדֶר אֵינוֹ טָעוּן נְסָכִים, הוֹאִיל וְאֵין הַפַּר הַזֶּה לְכַפֵּא, יָכוֹל לֹא יְהֵא טָעוּן נְסָכִים, אָמְרָתָ לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה' וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת, שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חַטָּאת. תַּנְיָא, (ויקרא ה, ח) "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא חַטָּאת קוֹדֶמֶת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שם, י) "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט", אֶלָּא זֶה בָּנָה אָב שֶׁיְּהוּ כָּל חַטָּאוֹת קוֹדְמוֹת לְעוֹלוֹת [וְהַבָּאוֹת עִמָּהֶן], וְקַיְּימָא לָן דַּאֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה. פַּר עֲבוֹדַת אֱלִילִים קוֹדֵם לִשְׂעִיר עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַמַּאי הַאי עוֹלָה וְהַאי חַטָּאת, אָמְרִי בְּמַעֲרְבָא מִשְׁמֵיהּ (דְּרַבָּה) [דְּרָבָא] בַּר מָרִי, חַטַּאת עֲבוֹדַת אֱלִילִים חָסֵר אַלְף לְחַטָּת כְּתִיב, רַבִינָא אָמַר כַּמִּשְׁפָּט כְּתִיב בֵּיהּ.

(במדבר טו כה) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם עִבֵּב אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים וְלֹא הֵבִיא, שֶׁהוּא מְעַכֵּב אֶת הַכַּפָּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְנִסְלַח לָהֶם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין שׁוֹגְגִין בֵּין מְזִידִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שְׁגָגָה הִיא". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לַעֲשׂוֹת זְדוֹן הַצִּבּוּר כִּשְׁגָגָה, שֶׁאֲפִלּוּ הֵן מְזִידִין יְהוּ לְפָנָיו כִּשְׁגָגָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי שְׁגָגָה הִיא". רַבִּי אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הָיוּ מְקֻצָּת צִבּוּר מְזִידִין וּמְקֻצָּתָן שׁוֹגְגִין שֶׁיְּהוּ לְפָנָיו כִּשְׁגָגָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שְׁגָגָה הִיא". וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה', רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, שֶׁבֶט שֶׁעָשָׂה עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, וְעָשׂוּ שְׁאָר שְׁבָטִים, מִנַּיִן שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין עַל יָדוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'". רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ שֶׁהוּא מֵבִיא, עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מִנַּיִן שֶׁשְּׁאָר שְׁבָטִים מְבִיאִין עַל יָדוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁבֶט שֶׁעָשָׂה עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ אוֹתוֹ שֶׁבֶט מֵבִיא, וּשְׁאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִין. עָשָׂה עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אוֹתוֹ שֶׁבֶט מֵבִיא פַּר, וּשְׁאָר שְׁבָטִים מְבִיאִין עַל יָדוֹ, מַה הֵן מְבִיאִין עַל יְדוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר פָּרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שִׁלְשָׁה עָשָׂר, שְׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר פַּר אֶחָד לְבֵית דִּין, הָדָא דְּאָתְּ אָמַר בִּשְׁאָר מִצְוֹות, אֲבָל בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים מִתְחַיֵּב פַּר וּמִתְחַיֵּב שָׂעִיר, פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. רֹב שֶׁבֶט כְּכָל הַשֵּׁבֶט. רֹב הַצִּבּוּר כְּכָל הַצִּבּוּר. וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה', זוֹ עוֹלָה, וְחַטָּאתָם, זֶה חַטָּאת [עֲבוֹדַת אֱלִילִים], עַל שִׁגְגָתָם, זוֹ [פַּר הֶעֱלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, חַטָּאתָם עַל שִׁגְגָתָם], חַטָּאתָם כְּשִׁגְגָתָם, מַה שִׁגְגָתָם בְּכָל הַמַּעֲשִׂים, אַף חַטָּאתָם בְּכָל הַמַּעֲשִׂים. וְכִפֶּר הַכֹּהֵן,

הוֹאִיל וְהַמָּשִׁיחַ בִּכְלַל עַם, יָצָא מִכְּלַל עַם לִדּוֹן בְּפַר, וְהַנָּשִׂיא בִּכְלַל עַם, יָצָא לִדּוֹן בְּשָׂעִיר, יָכוֹל שֶׁיְּהוּ נִדּוֹנִין עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים בִּפְנֵי עַצְמָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן" עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִנַּיִן לְרַבּוֹת גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְנִסְלַח לָהֶם כִּי שְׁגָגָה הִוא, עַל שִׁגְגָתָם וְחֶטְאָם לַשֵּׁם. וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם... [לִפְנֵי ה'] (לַה') מְבִיאִים הֵם חַטָּאתָם לִפְנֵי ה'. עַל שִׁגְגָתָם, הֲרֵי חַטָּאתָם כְּשִׁגְגָתָם, מַה שִׁגְגָתָם טָעוּנָה וְדוּי וּתְנוּפָה, וְכַפָּרָתָם מִבִּפְנִים, וּשְׂרֵפָתָהּ אֲבֵית הַדֶּשֶׁן, אַף חַטָּאתָם [כַּךְ]. (כָּתוּב בְּרֵמֶז תס"ט בְּפָסוּק (ויקרא ד, כ) "וְעָשָׂה לַפַּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה"). (במדבר טו כו) וְנִסְלַח, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, נָשִׁים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם, לְפִי שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים, וּבְכָל מָקוֹם (שֶׁמֵּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל) [שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּיִשְׂרָאֵל] צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים. וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה, לְהוֹצִיא אֶת הַמָּשִׁיחַ. שֶׁהָיָה בַּדִּין, צִבּוּר מְבִיאִין קָרְבָּן עַל כָּל הַמִּצְוֹות, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אִם לָמַדְתִּי לְצִבּוּר כְּשֵׁם שֶׁמְּבִיאִין קָרְבָּן עַל כָּל הַמִּצְוֹות, כָּךְ מְבִיאִים קָרְבַּן פַּר עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף מָשִׁיחַ כְּשֵׁם שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן עַל כָּל הַמִּצְוֹות, כָּךְ מֵבִיא קָרְבָּן עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר, מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר, כָּאן שֶׁהַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר וְשָׂעִיר אֵינוֹ דִּין שֶׁמָּשִׁיחַ מֵבִיא פַּר וְשָׂעִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה" לְהוֹצִיא אֶת הַמָּשִׁיחַ.

וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר, זֶה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עִם הַשִּׁבְטִ שֶׁיִּתְכַּפֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּשֵּׁבֶט אֲשֶׁר גֵּר הַגֵּר אִתּוֹ שָׁם תִּתְּנוּ נַחֲלָתוֹ", וְכִי יֵשׁ לַגֵּרִים נַחֲלָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵיזוֹ הִיא נַחֲלָתוֹ זוֹ כַּפָּרָתוֹ. גֵּר לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, הַגָּר לְרַבּוֹת נְשֵׁי גֵּרִים. כִּי לְכָל הָעָם רַבָּה נָשִׁים וַעֲבָדִים. בִּשְׁגָגָה, פָּרָט לְמֵזִיד. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מֻתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמֶן [וַאֲכָלוֹ], רַב אָמַר (חַיָּב) [פָּטוּר], וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר (פָּטוּר) [חַיָּב]. אָמַר רָבָא וּמוֹדֶה (רַבִּי יוֹחָנָן) [רַב] שֶׁאֵין מַשְׁלִים לְרֹב צִבּוּר, דְּאָמַר קְרָא כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה, עַד שֶׁיְּהוּ כֻּלָּן בִּשְׁגָגָה אַחַת.

(במדבר טו כז-כח) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה, עֲבוֹדַת אֱלִילִים הָיְתָה בִּכְלַל כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁיָּחִיד מֵבִיא עָלֶיהָ כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, נָשִׂיא מֵבִיא שָׂעִיר, מָשִׁיחַ וּבֵית דִּין מְבִיאִין פַּר, הֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָם מִכְּלָלָם לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ וְלִדּוֹן בְּקִבּוּעָה, שֶׁיְּהוּ יָחִיד וְנָשִׂיא וּמָשִׁיחַ מְבִיאִין עָלֶיהָ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ. נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא, בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, אָמַרְתָּ בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, הֲרֵי אַתָּה דָן, צִבּוּר הָיָה בַּכְּלָל וְהוֹצִיאוֹ הַכָּתוּב מִכְּלָלוֹ וְשִׁנָּה אֶת קָרְבְּנוֹתָיו, וְיָחִיד הָיָה בַּכְּלָל וְהוֹצִיאוֹ הַכָּתוּב מִכְּלָל וְשִׁנָּה אֶת

קָרְבְּנוֹתָיו, מַה לְּהַלָּן בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה לְהוֹצִיא אֶת הַמְּזִידָה. וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, זֶה בְּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עֵז לְחַטָּאת, תְּהֵא בַּת שְׁנָתָהּ. וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת, חַטָּאִים שֶׁבְּיָדוֹ הֵם גָּרְמוּ שֶׁיָּבוֹא (לְבֵית) [לִידֵי] חַטָּאת. בְּחֶטְאָה בִּשְׁגָגָה, לְהוֹצִיא אֶת דְּקְדּוּקֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם מִצְוֹות קַלּוֹת, הֲרֵי הוּא חַיָּב עַל דְּקְדּוּקֵיהֶן, עֲבוֹדַת אֱלִילִים חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל דְּקְדּוּקֶיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּחֶטְאָה בִּשְׁגָגָה", לְהוֹצִיא אֶת דְּקְדּוּקֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים (וְכִפֶּר) [וְכִפֵּר] עָלָיו, לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק, שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה מִצְוֹות קַלּוֹת הֲרֵי הוּא חַיָּב עַל סְפֵקָן, עֲבוֹדַת אֱלִילִים חֲמוּרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל סְפֵקָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְכִפֶּר) [וְכִפֵּר] עָלָיו" לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק. וְנִסְלַח לוֹ סְלִיחָה גְּמוּרָה, כְּכָל הַסְּלִיחוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כד) וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה פַּר, בִּזְמַן שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ צִבּוּר, בֵּית דִּין מְבִיאִין פַּר עַל יְדֵיהֶן, יָכוֹל יַחְזְרוּ יְחִידִים וְיַעֲשׂוּ שְׂעִירָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה", הַחוֹטֵא בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֵבִיא, וְלֹא הַחוֹטֵא עִם הַצִּבּוּר. יָכוֹל שֶׁאֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ [צִבּוּר, בִּזְמַן שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ] מְרֻבִּין בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן, פַּר יָכוֹל יָבִיאוּ בֵּית דִּין עַל יְדֵיהֶן וְיַחְזְרוּ יְחִידִין (וְכוּ' עַד) עִם הַצִּבּוּר. הוֹרוּ בֵּית דִּין וְטָעוּ וְיָדְעוּ שֶׁטָּעוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן, וְהָיָה אֶחָד נוֹהֵג כְּהוֹרָאָתָן (יָכוֹל) שֶׁהוּא [מֵבִיא] כְּצִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא" בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא מֵבִיאָה, וְלֹא עַל הוֹרַאַת בֵּית דִּין. מְמַעֵט אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁהֵן תְּלוּיִן בְּהוֹרַאַת בֵּית דִּין וְלֹא אַמַּעֵט אֶת אֶחָד שֶׁהוֹרָה מִפְּי עַצְמוֹ כְּהוֹרַאַת בֵּית דִּין שֶׁהוּא מֵבִיא כְּצִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא" בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא מֵבִיאָה, וְלֹא עַל הוֹרַאַת בֵּית דִּין. בִּשְׁגָגָה, פָּרַט לְמֵזִיד. בִּשְׁגָגָה, פָּרַט לְאָנוּס. בִּשְׁגָגָה, שֶׁתְּהֵא שְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁתְּחִלָּתוֹ שׁוֹגֵג וְסוֹפוֹ מֵזִיד, תְּחִלָּתוֹ שׁוֹגֵג וְסוֹפוֹ אָנוּס, תְּחִלָּתוֹ מֵזִיד וְסוֹפוֹ שׁוֹגֵג, תְּחִלָּתוֹ מֵזִיד וְסוֹפוֹ אָנוּס, תְּחִלָּתוֹ אָנוּס וְסוֹפוֹ שׁוֹגֵג, תְּחִלָּתוֹ מֵזִיד. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נִדּוֹן עַל הַשְּׁגָגָה, וְאַחַר כָּךְ נִדּוֹן עַל הַזְּדוֹן וְעַל הָאָנֹס. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אִם אֵין שְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף הֲרֵי זֶה פָּטוּר. בַּת שְׁנָתָהּ יָצְאָה חַטָּאת עֲבוֹדַת אֱלִילִים מִכְּלַל הַחַטָּאוֹת וְנִקְבְּעָה בִּשְׂעִירָה. בַּת שְׁנָתָהּ, בַּת שְׁנָתָהּ (יָצְאָה) לְעַצְמָהּ, וְלֹא בַּת שְׁנָתָהּ לְשָׁנִים. לְחַטָּאת שֶׁיְּהֵא מַקְרִיב הֶקְדֵּשָׁה לְשֵׁם חַטָּאת. וְכִפֶּר הַכֹּהֵן, לְרַבּוֹת יְחִידִים שֶׁהָיוּ בְּתוֹכָם שֶׁלֹּא חָטְאוּ עִמָּהֶן צְרִיכִין כַּפָּרָה, יָכוֹל אִם [לֹא] הֵבִיאוּ לֹא תְּכֻפַּר לָהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּחֶטְאָה בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי ה', עַל שֶׁשָּׁגַג וְחָטָא לַשֵּׁם. אִתְּמַר, שָׁגַג בִּזְרִיקָה, רַב נַחְמָן אָמַר, קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֵין קָרְבָּנוֹ רֵיחַ נִיחוֹחַ. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִנָּא אֲמִינָא לָהּ, דִּכְתִיב "וְהָיוּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִכְשׁוֹל עָוֹן", מַאי לָאו, אוֹ מִכְשׁוֹל אוֹ עָוֹן, וּמִכְשׁוֹל שׁוֹגֵג, וְעָוֹן

מֵזִיד, וְרַב נַחְמָן אָמַר מִכְּשׁוֹל דְּעָוֹן. אָמַר רַב נַחְמָן, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנְיָא וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִּשְׁגָגָה, מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן מִתְכַּפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בְּמַאי אִילֵימָא בִּשְׁחִיטָה, מַאי אִירְיָא שׁוֹגֵג אֲפִלּוּ מֵזִיד נַמִּי, אֶלָּא לָאו בִּזְרִיקָה, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר לְךָ לְעוֹלָם בִּשְׁחִיטָה, וּבְמֵזִיד נַעֲשֶׂה מְשֻׁגָּת לָאֱלִילִים.

(במדבר טו כט-לא) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא כג, מב) "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּות", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַנָּשִׁים בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֶזְרָח" בְּזָכָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

דָּבָר אַחֵר "הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין, יִשְׂרָאֵל נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהַנָּכְרִים נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אִם לָמַדְתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף הַנָּכְרִים מְבִיאִין עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדַת אֱלִילִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", יִשְׂרָאֵל מֵבִיא עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאֵין הַנָּכְרִים מְבִיאִין עַל שִׁגְגַת עֲבוֹדַת אֱלִילִים. הָאֶזְרָח מֵבִיא חַטָּאת, וְאֵין הַנָּכְרִים מְבִיאִין חַטָּאת, אוֹ "הָאֶזְרָח" פָּרָט לְגֵרִים, אָמַרְתָּ "גֵּר" אֵלּוּ הַגֵּרִים, "הַגָּר" לְרַבּוֹת נְשֵׁי גֵּרִים.

תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם, לְיָחִיד וּלְנָשִׂיא וּלְמָשִׁיחַ, שֶׁהָיָה בַּדִּין, [הוֹאִיל] וְצִבּוּר מְבִיאִין קָרְבָּן עַל כָּל הַמִּצְוֹות, וּמְבִיאִים קָרְבָּן עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אִם לָמַדְתִּי לְצִבּוּר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמֵּבִיא קָרְבָּן עַל כָּל הַמִּצְוֹות מֵבִיא קָרְבָּן עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף וְכוּ'. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר, מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר, כָּאן שֶׁהַצִּבּוּר מֵבִיא פַּר, אֵינוֹ דִּין שֶׁהַמָּשִׁיחַ מֵבִיא פַּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם", לְיָחִיד וּלְנָשִׂיא וּלְמָשִׁיחַ. לָעֹשָׂה בִּשְׁגָגָה, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה כַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, מַה עֲבוֹדַת אֱלִילִים [מְיֻחֶדֶת] מַעֲשֶׂה שֶׁחַיְבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, אַף כָּל הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה מַעֲשֶׂה שֶׁחַיְבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת.

רמז תשמט

וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה, תִּינוֹק שֶׁנִּתְגַּדֵּל בֵּין הַנָּכְרִים, וְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין הַנָּכְרִים, וְעָבַר עַל אָבוֹת הַרְבֵּה בִּשְׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, וְחַיָּב עַל הַדָּם אַחַת, וְעַל הַחֵלֶב אַחַת, וְעַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַחַת, וּמוּנְבָּז פּוֹטֵר. וְכָךְ הָיָה מוּנְבָּז דָּן לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, הוֹאִיל וּמֵזִיד קָרוּי חוֹטֵא, וְשׁוֹגֵג קָרוּי חוֹטֵא, מַה מֵּזִיד שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה, אַף שׁוֹגֵג שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, הֲרֵינִי מוֹסִיף עַל דְּבָרֶיךָ, אִי מַה מֵּזִיד שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אַף שׁוֹגֵג [שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה], אָמַר לוֹ הֵן, וְכָל שְׁכֵן שֶׁהוֹסַפְתָּ, אָמַר לוֹ לְדָבָרֶיךָ אֵין זֶה קָרוּי שׁוֹגֵג אֶלָּא מֵזִיד. מַאי טַעְמָא דְּמוּנְבָּז דִּכְתִיב "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה

לָכֶם לְעֹשֹׂה בִּשְׁגָגָה", וּכְתִיב "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה", מַקִּישׁ שׁוֹגֵג לְמֵזִיד מַה מֵּזִיד שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה, אַף שׁוֹגֵג שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה. וְרַבָּנָן [הַאי תּוֹרָה אַחַת מַאי עָבְדִי לֵיהּ], מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְמַקְּרֵי לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לִבְרִיהּ, תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְגוֹ' וְהֶקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, מָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אַף כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְחַמֵּר אַחַר בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת, פָּטוּר מִכְּלוּם. בְּשׁוֹגֵג לֹא מִיחַיֵּב חַטָּאת, דִּכְתִיב "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לְעֹשֹׂה בִּשְׁגָגָה וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה", הֶקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, מָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים עַד דְּעָבְדִי מַעֲשֶׂה בְּגוּפֵיהּ לֹא מִיחַיֵּב, הָכִי נַמִּי בְּמֵזִיד נַמִּי לֹא מִיחַיֵּב, דִּתְנַן הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ סְקִילָה, הָא אֵין חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת אֵין חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ סְקִילָה. בָּלָאו נַמִּי לֹא מִיחַיֵּב, דַּהֲוָה לֵיהּ לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. וַאֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר לוֹקִין, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא (שמות כ, י) "לֹא תַּעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה וּבְהֶמְתֶּךָ", "אַתָּה" לָמָּה לִי, הוּא נִיהוּ דִּמְחַיֵּב, בִּבְהֶמְתּוֹ לֹא מְחַיֵּיב. רַבִּי אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת [לִשְׁמָהּ], אַל יִשְׁמַח לְאוֹתָהּ מִצְוָה, לְסוֹף שֶׁגּוֹרֶרֶת מִצְוֹות הַרְבֵּה. וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, אַל יִדְאַג לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה, לְסוֹף שֶׁגּוֹרֶרֶת עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה.

אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף, תְּנוּ רַבָּנָן, מְגַדֵּף מֵבִיא קָרְבָּן, הוֹאִיל וְנֶאֱמַר בּוֹ כָּרֵת בִּמְקוֹם קָרְבָּן, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, קָסָבַר מִגּוֹ דְּבָעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב כָּרֵת בְּעַלְמָא, וּכְתִיב כָּרֵת בִּמְקוֹם קָרְבָּן, שְׁמַע מִינָּהּ מַיְיתֵי קָרְבָּן, וְקָאָמַר לְהוּ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבָּנָן אָמְרִיתוּ מְגַדֵּף לֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה, מַהוּ מְגַדֵּף אָמְרוּ לֵיהּ מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם, אֶלָּא כָּרֵת דִּכְתִיב בִּמְגַדֵּף לָמָּה לִי, אָמְרִי לֵיהּ, לִתֵּן כָּרֵת בְּמָקַלֵּל, דִּכְתִיב בִּמְקַלֵּל "וְנָשָׂא חֶטְאוֹ", וּכְתִיב בְּפֶסַח שֵׁנִי (במדבר ט, יג) "חֶטְאוֹ יִשָּׂא", מַה לְהַלָּן כָּרֵת, אַף כָּאן כָּרֵת. תְּנוּ רַבָּנָן "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף", אִסְּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ גַּדַּפְתָּ אֶת הַקֶּעֶרָה וְחִסַּרְתָּ, קָסָבַר מְגַדֵּף הַיְינוּ מְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ גַּדַּפְתָּ אֶת הַקֶּעֶרָה וְלֹא חִסַּרְתָּ, קָסָבַר מְגַדֵּף הַיְינוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים. תַּנְיָא אִידָךְ אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בְּאָדָם הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִתֵּן כָּרֵת לְמְבָרֵךְ [הַשֵּׁם]. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, בַּדָּבָר הַזֶּה זִיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִים שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, [אָמַרְתִּי לָהֶם] הֲרֵי הוּא אוֹמֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת וְגוֹ' בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָוֹנָהּ בָּהּ לָעוֹלָם הַבָּא. וְלֵימָא לְהוּ תַּרְוַיְיהוּ מֵהָכָרֵת תִּכָּרֵת דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּתַנָּאֵי הִכָּרֵת בָּעוֹלָם הַזֶּה, תִּכָּרֵת לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי (אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה) [יִשְׁמָעֵאל], וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה" וְכִי שִׁלְשָׁה עוֹלָמוֹת יֵשׁ,

אֶלָּא (הִכָּרֵת) [וְנִכְרְתָה] בָּעוֹלָם הַזֶּה, הִכָּרֵת לָעוֹלָם הַבָּא, הִכָּרֵת תִּכָּרֵת דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. בֵּין לְרַבִּי (אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה) [יִשְׁמָעֵאל] בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא עָוֹנָהּ בָּהּ מַאי עָבְדִי לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא יָכוֹל אָפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲוֹנָהּ בָּהּ" לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ. וְנִכְרְתָה, אֵין הַכָּרָתָה אֶלָּא הַפְסָקָה. הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, מְזִידָה... דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. מֵעַמֶּיהָ, וְעַמָּהּ בְּשָׁלוֹם. וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ וְלֹא הַצִּבּוּר. הַהִיא כְּשֶׁהִיא יְחִידָה. הַהִיא, וְלֹא אֲנוּסָה, וְלֹא מֻכְרַחַת. הִכָּרֵת תִּכָּרֵת עֲבוֹדַת אֱלִילִים קֹדֶם לְכָל הַכְּרִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. עֲוֹנָהּ בָּהּ, לְרַבּוֹת בַּעַל אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי. עֲוֹנָהּ בָּהּ. אַף לְאַחַר מִיתָה.

כִּי דְבַר ה' בָּזָה, זֶה הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם.

דְּבַר אַחֵר, זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס. [דָּבָר אַחֵר, זֶה הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה]. וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר, זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. תַּנְיָא אִידָךְ כִּי דְבַר ה' בָּזָה, זֶה הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וַאֲפִלּוּ אָמַר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מִן הַשָּׁמַיִם חוּץ מִפָּסוּק זֶה שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אָמָרוֹ, זֶהוּ דְבַר ה' בָּזָה. וַאֲפִלּוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מִן הַשָּׁמַיִם חוּץ מִדִּקְדּוּק זֶה, מִקַּל וָחֹמֶר זֶה, מִגְּזֵרָה שָׁוָה זוֹ, זֶהוּ כִּי דְבַר ה' בָּזָה. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה וְאֵינוֹ מְלַמְּדָהּ זֶהוּ כִּי דְבַר ה' בָּזָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ עַל הַמִּשְׁנָה. רַבִּי (נֶחֶמְיָה) [נְהוֹרַאי] אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, זֶה הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כִּי דְבַר ה' בָּזָה, זֶה הַמְבַזֶּה דִּבּוּר שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ".

דְּבַר אַחֵר "כִּי דְבַר ה' בָּזָה", זֶה הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר, זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. מִכָּאן אָמְרוּ רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, הַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִצְוֹת הַרְבֵּה, כְּדַאי הֵם הָעֲבֵרוֹת לְדַחוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם. עֲוֹנָהּ בָּהּ, כָּל הַמֵּתִים בְּמִיתָה מִתְכַּפְּרִין לָהֶם, אֲבָל זוֹ עֲוֹנָהּ בָּהּ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לב, כז) "וַתְּהִי עֲוֹנוֹתָם עַל עַצְמוֹתָם", אוֹ אֶפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲוֹנָהּ בָּהּ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב, ה) "שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם", כְּשֶׁמּוּמָם בָּם אֵינָם בָּנָיו, וּכְשֶׁאֵין מוּמָם בָּם בָּנָיו הֵם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, עֲוֹנָהּ בָּהּ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים", יָכוֹל אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים תְּהֵא נִפְקֶדֶת עַל בָּנִים וְעַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲוֹנָהּ בָּהּ", בָּהּ עָוֹן תָּלוּי, וְאֵינָהּ נִפְקֶדֶת לֹא עַל בָּנִים לֹא עַל שִׁלֵּשִׁים וְלֹא עַל רִבֵּעִים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, סְמָן טוֹב לְאָדָם שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָתוֹ, [מֵת וְלֹא נִסְפַּד, וְלֹא נִקְבַּר, אֲכָלַתּוּ חַיָּה, אוֹ שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, הֲרֵי זֶה סְמָן טוֹב שֶׁנִּפְרָעִים מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָתוֹ]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ח, א) "בָּעֵת הַהִיא נְאֻם ה' יוֹצִיאוּ אֶת עַצְמוֹת וְגוֹ'".

(במדבר טו לב-לג) וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, בְּגִנּוּת יִשְׂרָאֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנִיָּה חִלְּלוּ, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים, תּוֹלֶשׁ מִן הַקַּרְקַע, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אִישׁ וּשְׁמוֹ מְקוֹשֵׁשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ", תּוֹלֶשׁ מִן הַקַּרְקַע. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מְקוֹשֵׁשׁ מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הֲוָה, בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, תּוֹלֶשׁ הֲוָה, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, מְעַמֵּר הֲוָה, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, כִּדְרַב, דְּאָמַר רַב, מָצָאתִי מְגִלַּת סְתָרִים בֵּי רַבִּי חִיָּיא וְכָתוּב בָּהּ אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר אָבוֹת מְלָאכוֹת שִׁלְשִׁים וְתֵשַׁע, וְאֵינוֹ חַיָּב (אֶלָּא) עַל אַחַת מֵהֶם, מַר סָבַר הָא (מהנך) [מִיהָת] לָא מְסַפְּקָן [וּמַר סָבַר הָא מִיהָת לָא מְסַפְּקָן]. תָּנוּ רַבָּנָן, מְקוֹשֵׁשׁ זֶה צְלָפְחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ, וּלְהַלָּן (כז, ג) הוּא אוֹמֵר "אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", מַה לְּהַלָּן צְלָפְחָד, אַף כָּאן צְלָפְחָד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה, עֲקִיבָא בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין, אִם כִּדְבָרֶיךָ הַתּוֹרָה כִּסָּתוֹ וְאַתָּה מְגַלֶּה אוֹתוֹ, וְאִם לָאו אַתָּה מוֹצִיא לַעַז עַל אוֹתוֹ צַדִּיק. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה, גְּזֵרָה שָׁוָה לֹא גְּמִיר, אֶלָּא מֵהֵיכָא הֲוָה, מִן הַמַּעְפִּילִים הָוָה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ", מְלַמֵּד שֶׁאַף אַהֲרֹן נִצְטָרַע דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), אֶלָּא הָא כְּתִיב "בָּם" הַהוּא בִּנְזִיפָה בְּעָלְמָא. יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁמְּקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, יד) "מְחַלֶּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מִיתָה וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב. (כָּתוּב בְּרֶמֶז רע"א).

רמז תשנ

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ, מַגִּיד שֶׁמִּנָּה מֹשֶׁה שׁוֹמְרִים, וּמָצְאוּ אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ. וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים, לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיִּמְצְאוּ אִישׁ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ", מַגִּיד שֶׁהִתְרוּ בּוֹ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ, מִכָּאן לְכָל אָבוֹת מְלָאכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתְרִין בָּהֶן מֵעֵין מְלַאכְתָּן. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ, מָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים חֲמוּרָה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ, קַל וָחוֹמֶר לְכָל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ" מַגִּיד שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּהוּ אֵצֶל מֹשֶׁה. אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה, אִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ אַהֲרֹן הָיָה יוֹדֵעַ, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִין וּבָאוּ וְעָמְדוּ לְפָנֶיהָם. לְפִי שֶׁאָמַר (שמות טז, כט) "שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו", יָכוֹל אַף צָפוֹן וְדָרוֹם אַל תְּחַלְּלוּ

מִזֶּרַח וּמַעֲרָב, מִזֶּרַח וּמַעֲרָב אַל תְּחַלְּלוּ צָפוֹן וְדָרוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַל יֵצֵא" וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָקוֹם, וְכַמָּה, אָמְרוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא שִׂכּוֹר, אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ רוּחַ רָעָה, אוֹ נָכְרִים, אוֹ לִסְטִים, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. יָכוֹל אַף מְהַלְּכֵי שַׁבָּתוֹת לֹא יְהֵא לָהֶם אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר", (אֶלָּא) [מְלַמֵּד] שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה צְאוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אֲבָל אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ כַּמָּה נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה, אָמְרָתָּ (במדבר לה, ה) "וּמִדּוֹתֶם מִחוּץ לָעִיר וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ כְּשֵׁם שֶׁאָמַר בְּזֶה אַף כָּל שַׁבָּתוֹת יֵשׁ לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מְקוֹשֵׁשׁ הָיָה צְלָפְחָד, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְקוֹשֵׁשׁ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה (בכ"א) [בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם] לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד בְּנוֹת מְלָכִים נָאוֹת וּכְשֵׁרוֹת הַקְּטַנָּה יוֹשֶׁבֶת אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת, בְּאֵיזוֹ שָׁנָה הָיָה צְלָפְחָד, בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, א) "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד" בְּאוֹתָהּ שָׁנָה מֵת צְלָפְחָד. וַיִּמְצְאוּ אִישׁ, אִישׁ אֶחָד הָיָה. וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ, אֵלּוּ שֶׁנִּצְטַוּוּ לָצֵאת, אֵלּוּ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ. הַמְּצָאִים אֹתוֹ, וְלֹא (אָדָם) [נָגַע] אַחֵר בּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֵבִיא חֲבִילָתוֹ עִמּוֹ. "מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לְהַלָּן "מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים" אֶלָּא לְאַחַר שֶׁאָמְרוּ לוֹ שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית הוּא חָזַר לִהְיוֹת מְקוֹשֵׁשׁ.

(במדבר טו לד-לה) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר, מַגִּיד שֶׁכָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת נֶחְבָּשִׁין. כִּי לֹא פֹרַשׁ, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מִיתָה יוּמָת. (במדבר טו לה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ, לְדוֹרוֹת. רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים לְשָׁעָה. כָּל הָעֵדָה, בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, אוֹ כָּל הָעֵדָה כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז, ז) "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הָעֵדָה", בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה. (במדבר טו לו) וַיּוֹצִיאוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה, מַגִּיד שֶׁכָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת נֶהֱרָגִין חוּץ לְבֵית דִּין. וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָּאֲבָנִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן" כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ, בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, אֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו, נֶהֱפַךְ עַל לִבּוֹ, הוֹפְכוֹ עַל מָתְנָיו, וְאִם מֵת בָּזֶה יָצָא, וְאִם לָאו, הָעֵד הַשֵּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן וְנוֹתְנָהּ עַל לִבּוֹ, אִם מֵת בָּזֶה יָצָא, וְאִם לָאו רִגֵּימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ז) "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ" וְגוֹ', נִמְצֵאתָ מְקַיֵּם רָגוֹם אֹתוֹ בָּאֲבָנִים, וְנִמְצֵאתָ מְקַיֵּם "וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן". כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אָמַר לָהֶם סִקְלוּהוּ וְסִקְלוּ, תְּלוּ וְתָלוּ, אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁיִּתְלוּ עַד שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת". וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ, לֹא הִנִּיחוּהוּ אֲצֶל מְקַלֵּל. (במדבר טו לז-לט) תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, (לעיל פסוק לב) וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חִלֵּל זֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, וְחוֹזֵר בּוֹ, עַכְשָׁו שֶׁאֵין עָלָיו תְּפִילִּין חֹלֶל זֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה,

צֵא וּבְרֹר לָהֶם דָּבָר שֶׁיִּנָּהֲגוּ בּוֹ בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת לְדֹרֹתָם" אֵין לְדֹרֹתָם אֶלָּא לְדוֹר תֹּם וְאֵין תֹּם אֶלָּא יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כז) "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם", תָּם מְגֻלָּח, תָּם מִגְּלוּי עֲרָיוֹת, תָּם מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אוֹר זָרוּעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה", וְאוֹמֵר (ישעיה מב, כא) "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", זָרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַמִּצְוֹות לְיִשְׂרָאֵל לְהַנְחִילָם חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא הֵנִיחַ דָּבָר בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא נָתַן בּוֹ מִצְוָה לְיִשְׂרָאֵל, יָצָא לַחָרֹשׁ, (דברים כב, י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר", לִזְרֹעַ (שם, ט) "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם", לִקְצֹר, "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ" וְלִדּוּשׁ, (שם כה, ד) "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ"], לָאֲפוֹת, "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ", שְׁחַט, (דברים יח, ג) "וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה", קֵן צִפּוֹר, שִׁלּוּחַ הַקֵּן, חַיָּה וְעוֹף, (ויקרא יז, יג) "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר", נָטַע, "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ", קָבַר אֶת הַמֵּת, (דברים יד, א) "לֹא תִתְגֹּדְדוּ", מְגַלֵּחַ שֵׂעָר, (ויקרא יט, כז) "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם", בָּנָה בַּיִת, (דברים כד, ח) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה", בִּמְזוּזָה, "וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת", נִתְכַּסָּה בְּטַלִּית, וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת. פָּרְשַׁת צִיצִית מִפְּנֵי מָה קְבָעוּהָ בִּקְרִיאַת שְׁמַע, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, מִצְוֹת צִיצִית, וִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְעוֹל מִצְוֹות, וְהִרְהוּר עֲבֵרָה, וְהִרְהוּר אֱלִילִים. בִּשְׁלָמָא הַנֵּי תְּלָתָא מְפָרְשֵׁי, אֶלָּא עֲבֵרָה וֶאֱלִילִים מְנָלָן, דְּתַנְיָא (להלן פסוק לט) אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, זֶה הִרְהוּר עֲבֵרָה. וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, זֶה הִרְהוּר אֱלִילִים. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִים בְּצִיצִית, וְאֵין הַנָּכְרִים חַיָּבִים. אוֹ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" פָּרַט לְגֵרִים, אָמַרְתָּ "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה" לְרַבּוֹת יְחִידִים. "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים. "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" רִבָּה עֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. וּבַצַּד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים לְהַנְהִיגָן בְּמִצְוַת צִיצִית. מִכָּאן אָמְרוּ כָּל תִּינוֹק שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף, חַיָּב בְּצִיצִית, וְכָל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְנַעֲנֵעַ, חַיָּב בְּלוּלָב, וְכָל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלִּין חַיָּב בִּתְפִלִּין, וְכָל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, אָבִיו (וְאִמּוֹ) חַיָּב לְלַמְּדוֹ שְׁמַע, וְתוֹרָה, וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאִם לָאו, רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. כָּל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְהָכִיר לְאָבִיו, שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַפֶּסַח. וְכָל שֶׁהוּא אוֹכֵל כַּזַּיִת דָּגָן, פּוֹרְשִׁין מִצּוֹאָתוֹ וּמֵמֵימֵי רַגְלָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכָל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִפְתֹּחַ חֵיקוֹ, הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִים לוֹ בִּבְתֵּי הַגְּרָנוֹת.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אַף הַנָּשִׁים בְּמַשְׁמָע, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת הַנָּשִׁים מִן הַצִּיצִית, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וְאֵין נוֹהֶגֶת בְּנָשִׁים, בִּכְשֵׁרִין וְלֹא בִּפְסוּלִין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, בִּיְחוּד פָּטְרוּ חֲכָמִים אֶת הָרְדִיד שֶׁל אִשָּׁה מִן הַצִּיצִית וְלֹא חִיְּבוּ בְּטַלִּית אֶלָּא מִפְּנֵי [שֶׁפְּעָמִים] בַּעֲלָהּ מִתְכַּסֶּה בּוֹ. אָמַר רַב, מִנַּיִן לְצִיצִית בְּנָכְרִים שֶׁיְּהֵא פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ

לָהֶם צִיצִית, וְאֵין הַגּוֹיִם יַעֲשׂוּ. אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לָהּ וַאֲנָן הָכִי מַתְנִינָן לָהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה [אָמַר רַב] מִנַּיִן לְצִיצִית בְּנָכְרִי שֶׁכְּשֵׁרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת" יַעֲשׂוּ לָהֶם אֲחֵרִים. תְּנָן הָתָם, סֻכָּה יְשָׁנָה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וּבֵית הִלֵּל לֵית לְהוֹ הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֲשָׂאָהּ לְצִיצִית מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַגַּרְדִּים וּמִן הַצִּיצִין פְּסוּלָה, אִלְמָא טְוִיָּה לִשְׁמָהּ בָּעֵינָן, הָכִי נַמִּי עֲשָׂיָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינָן. שָׁאנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", לָךְ לְשֵׁם חוֹבָךְ, הָכִי נַמִּי (שם טז, יג) "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ", לְךָ לְשֵׁם חוֹבָךְ, הַהוּא [מִבָּעֵי לֵיהּ] לְמִעוּטֵי גְּזוּלָה, הָתָם נַמִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְמִעוּטֵי גְּזוּלָה, הָתָם קְרָא אַחְרִינָא כְּתִיב, וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת מִשֶּׁלָּהֶם. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, כָּל שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין, עוֹבֵר בִּשְׁמוֹנָה עֲשֵׂה. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית, עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ מְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, עוֹבֵר בִּשְׁנֵי עֲשֵׂה, (דברים ו, ט) ["וּכְתַבְתָּם", "וּכְתַבְתָּם"]. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמֵּנִיחַ תְּפִלִּין מַאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, טז) "ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ" וְגוֹ', וְתְחַלִּימֵנִי וְהַחֲיֵינִי.

וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, אֵין צִיצִית אֶלָּא דָּבָר הַיּוֹצֵא (וְדָבָר) כָּל שֶׁהוּא. וּכְבָר נִכְנְסוּ זְקֵנֵי בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל לַעֲלִיַּת יוֹנָתָן בֶּן בְּתֵירָה, וְאָמְרוּ צִיצִית אֵין לָהֶם שִׁעוּר. כֵּיוֹצֵא בָּהֶן אָמְרוּ, לוּלָב אֵין לוֹ שִׁעוּר. וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה חוּט אֶחָד בְּפָנֵי עַצְמָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כב, יב) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה", כַּמָּה גְּדִילִים אַתָּה עוֹשֶׂה אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁלֹשָׁה שֶׁל צֶמֶר (וְאַרְבָּעָה) [וּרְבִיעִית] שֶׁל תְּכֵלֶת. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּתְחִלָּה, אֲבָל שְׁיָרֵיהָ וְגַרְדּוֹמֶיהָ כָּל שֶׁהוּא. וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, יָכוֹל יַעֲשֶׂנָּה, כֻּלָּהּ צִיצִית, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "גְּדִלִים", [אִי גְּדִילִים], שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה כֻּלָּהּ גְּדִילִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "צִיצִת", הָא כֵּיצַד שֶׁתְּהֵא גְּדִילָה יוֹצֵא מִן הַכָּנָף וְצִיצִית מִן הַגְּדִילִים. תְּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה חוּטִין הוּא נוֹתֵן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אַרְבָּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה. וְכַמָּה תְּהֵא מְשֻׁלְשֶׁלֶת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אַרְבַּע, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שָׁלֹשׁ, וְשָׁלֹשׁ שֶׁבֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים אֶחָד מֵאַרְבַּע בְּטֶפַח שֶׁל כָּל אָדָם. אָמַר רַב פָּפָּא טֶפַח דְּאוֹרַיְיתָא, אַרְבַּע בְּגוּדָל, שִׁית בְּקִטַנָּה, חֲמֵשׁ וְתֵילְתָא בְּאֶצְבַּע. אָמַר רַב הוּנָא, אַרְבַּע בְּתוֹךְ אַרְבַּע מְשֻׁלְשֶׁלֶת אַרְבַּע, וְרַב יְהוּדָה אָמַר, שָׁלֹשׁ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ מְשֻׁלְשֶׁלֶת שָׁלֹשׁ, אָמַר רַב פָּפָּא, [הִלְכְתָא], אַרְבַּע בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ מְשֻׁלְשֶׁלֶת אַרְבַּע. לְמֵימְרָא דְּאִית לֵיהּ שִׁעוּרָא, וְרָמִינְהוּ צִיצִית אֵין צִיצִית אֶלָּא יוֹצֵא, וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), מַאי לָאו אֵין לוֹ שִׁעוּר כְּלָל, לֹא אֵין לוֹ שִׁעוּר לְמַעְלָה אֲבָל יֵשׁ לוֹ שִׁעוּר לְמַטָּה. תְּנוּ רַבָּנָן, אֵין צִיצִית אֶלָּא עָנָף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּשְׁלַח תַּבְנִית יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִית רֹאשִׁי". אָמַר אַבַּיֵי וְצָרִיךְ לְפָרְדָהּ כִּי צִיצוּתָא דְּאַרְמָאָה. תָּנוּ רַבָּנָן, הִטִּיל עַל קֶרֶן אוֹ עַל הַגְּדִיל כְּשֵׁרָה, רַבִּי (אֲבִין) [אֱלִיעֶזֶר] פּוֹסֵל בִּשְׁתֵּיהֶן, כְּמָאן אָזְלָא

הָא דְּאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, צִיצִית צְרִיכָא שְׁתְּהֵא נוֹטָפֶת עַל הַקֶּרֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם" כְּמָאן כְּרַבִּי (אֲבִין) [אֶלִיעֶזֶר]. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְצָרִיךְ שֶׁיְּרַחְיק מִלֹּא קֶשֶׁר גּוּדָל. וְאִצְטְרִיךְ דְּרַב פָּפָּא, וְאִצְטְרִיךְ דְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאִי מִדְּרַב פָּפָּא הֲוָה אָמֵינָא תּוֹךְ (מַמָּשׁ) [שָׁלֹשׁ] דְּלָא לְרַחְיק טְפֵי, וְכַמָּה דְּמִקָּרֵב מַעֲלֵי, אִצְטְרִיךְ דְּרַבִּי יַעֲקֹב וְאִי מִדְּרַבִּי יַעֲקֹב הֲוָה אָמֵינָא מִלֹּא קֶשֶׁר גּוּדָל דְּלֹא לִקָּרֵב טְפֵי, וְכַמָּה דְּמִרְחֵק מַעֲלֵי, צְרִיכָא, וּבְשַׁעַת עֲשִׂיָּה אִתְּמַר. צִיצִית אַף עַל גַּב דִּכְתִיב (דברים כב, יב) "בְּסוּתְךָ" דִּידָךְ אִין דְּשַׁתְּפוּת לֹא, כְּתַב רַחֲמָנָא עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם, אֶלָּא "בְּסוּתְךָ" לָמָּה לִי, לְכְדְרַב יְהוּדָה, [דְּאָמַר רַב יְהוּדָה], טַלִּית שְׁאוּלָה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב "הַכָּנָף" מִין כָּנָף, וּכְתִיב "עֲמֹר וּפִשְׁתִּים וְגוֹ' גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ", הָא כֵּיצַד, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, שְׁאָר מִינִין בְּמִינָן פּוֹטְרִין שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין. אָמַר (רָבָא) [וְרַחֲבָה] אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, חוּטֵי צֶמֶר פּוֹטְרִין בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, וְשֶׁל פִּשְׁתָּן פּוֹטְרִין בְּשֶׁל צֶמֶר, חוּטֵי צֶמֶר (אוֹ) וּפִשְׁתָּן פּוֹטְרִים בְּכָל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּשִׁירָאִין, וּפְלִיגָא דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר שִׁירָאִין פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית. אִיתְּמַר רָבָא לְרַב נַחְמָן הַשִּׁירָאִים וְהַכְּלֵךְ וְהַסְּרִיקִין, כֻּלָּן חַיָּבִין בְּצִיצִית מִדְּרַבָּנָן, אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא, וְכֻלָּן צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בָּהֶן, [אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא דְּאוֹרַיְיתָא הַיְינוּ דְּמִשְׁתְּרֵי בְּהוּ כִּלְאַיִם, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ דְּרַבָּנָן הֵיכִי מִשְׁתְּרֵי בְּהוּ כִּלְאַיִם], אֵימָא אוֹ צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתָּן. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי [סֵיפָא] הֵם עַצְמָן בְּמִינָן פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין, אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא מִדְּרַבָּנָן, הַיְינוּ דְּמִיפְטַר בְּמִינָן, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ דְּאוֹרַיְיתָא, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הוּא דְּפָטַר, מִינֵי אַחֲרִינָא לֹא פָּטַר, אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירְיָא, כִּדְרָבָא דְּרָבָא רָמֵי וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל). וְרַב נַחְמָן, אָמַר כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כָּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. אָמַר אַבַּיֵי, וְהַאי תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַפְקָא מֵאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּגֶד אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד [צֶמֶר], מִנַּיִן לְרִבּוֹת צֶמֶר גְּמַלִּים וְצֶמֶר אַרְנָבִים וְנוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְהַכְּלֵךְ וְהַסְּרִיקִין וְהַשִּׁירָאִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יג, מז) "אוֹ [בַּ]בֶּגֶד". עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם, יָכוֹל אַף בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וּבַעֲלַת שֵׁשׁ, וּבַעֲלַת שֶׁבַע, וּבַעֲלַת שְׁמוֹנָה, בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כב, יב) "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת", יָצְאוּ בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ וּבַעֲלַת חָמֵשׁ וְכוּ'. מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת אֵלּוּ (וּמֵבִיא) [וּמְנַיִן לְהוֹצִיא] כָּרִים וּכְסָתוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ", פָּרַט לְכָרִים וּכְסָתוֹת, אוֹ "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף כְּסוּת לַיְלָה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, הָא אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּצִיצִית. מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת כְּסוּת לַיְלָה וּמוֹצִיא אֶת כְּסוּת סוּמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת", מִכָּל מָקוֹם.

וְנָתְנוּ עַל צִיצַת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת, טָווּי וְשָׂזוּר, אֵין לִי אֶלָּא תְּכֵלֶת טָווּי וְשָׂזוּר, לָבָן מִנַּיִן, הֲרֵי אַתָּה דָּן, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּכֵלֶת, וְתֵן לָבָן, מַה תְּכֵלֶת טָווּי וְשָׂזוּר, אַף לָבָן טָווּי וְשָׂזוּר. וְנָתְנוּ עַל מְקוֹם הָאֲרִיגָה וְלֹא עַל מְקוֹם הַפְּתִיל, וְאִם הִטִּיל כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי נָתָן, פּוֹסֵל. עַל קֶרֶן, כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי אָבִין פּוֹסֵל, שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת וְלֹא עַל שְׁמוֹנָה. וְנָתְנוּ עַל צִיצַת הַכָּנָף לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְאֶרֶגְנָה עִמָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתְנוּ", הָא כֵּיצַד תּוֹפְרָה עִמָּהּ. שֶׁאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבִים זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבָּעְתָּן מִצְוָה אַחַת הֵן. [רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אַרְבַּע מִצְווֹת הֵן]. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ תְּכֵלֶת עַל שֵׁם שֶׁנִּתְכַּלּוּ הַמִּצְרִים בִּבְכוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה"

דָּבָר אַחֵר, עַל שֶׁכָּלוּ הַמִּצְרִים עַל הַיָּם. רַבִּי אוֹמֵר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צִיצִית עַל שֵׁם שֶׁהֵצִיץ הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, ח-ט) "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא וְגוֹ' דּוֹמֶה דּוֹדִי לִצְבִי וְגוֹ' הִנֵּה זֶה עוֹמֵד וְגוֹ' מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים". רַבִּי (חֲנַנְיָה) [חֲנִינָא] בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת צִיצִית יִזְכֶּה לְהִיוֹת (זכריה ח, כג) "בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ" וְגוֹ', וְכָל הַמְבַטֵּל מִצְוַת צִיצִית, (מִצְוַת כָּנָף) עָלָיו מַהוּ אוֹמֵר, "לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה".

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, דִּכְתִיב בְּהוּ הֲוָיָה. תַּנְיָא (דברים כב, יב) "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַרְבַּע וְלֹא חָמֵשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ". הֲרֵי בַּעֲלַת חָמֵשׁ אָמוּר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּם "אַרְבַּע", אַרְבַּע, וְלֹא שָׁלֹשׁ. וּמָה רָאִיתָ, מְרֻבֶּה אֲנִי בַּעֲלַת חָמֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל חָמֵשׁ אַרְבַּע, וּמוֹצִיא אֲנִי בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ שֶׁאֵין בִּכְלַל שָׁלֹשׁ אַרְבַּע. וְתַנְיָא אִידָךְ, אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ, אַרְבַּע וְלֹא חָמֵשׁ, [מאי לָאו בְּהָא קָמִיפְלְגֵי דְּמַר סָבַר יֶתֶר כְּמָאן דְּאִיתֵיהּ דְּמִי, וּמַר סָבַר כְּמָאן דְּלֵיתֵיהּ דְּמִי, לֹא], דְּכֻלָּא עַלְמָא כְּמָאן דְּאִיתֵיהּ דְּמִי, וְשָׁאנִי הָכָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה", וְאִידָךְ הַאי אֲשֶׁר תְּכַסֶּה מַאי עֲבִיד לֵיהּ, לְכִדְתַנְיָא וּרְאִיתֶם אֹתוֹ פָּרָט לִכְסוּת לַיְלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּרָט לִכְסוּת סוּמָא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" הֲרֵי כְּסוּת סוּמָא אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וּרְאִיתֶם אֹתוֹ פָּרָט לִכְסוּת לַיְלָה. וּמָה רָאִיתָ, מְרֻבֶּה אֲנִי כְּסוּת סוּמָא שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּרְאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים, וּמוֹצִיא אֲנִי כְּסוּת לַיְלָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים. וְאִידָךְ [נַפְקָא לֵיהּ] (שם) מֵ"אֲשֶׁר". וְאִידָךְ, "אֲשֶׁר" לֹא דָרִישׁ. וְרַבָּנָן הַאי "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ" מַאי עֲבֵדֵי לֵיהּ, מְבָעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם", רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַתְּלוּיָה בָּהּ, וְאֵיזוֹ זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, דִּתְנַן מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית, מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. וְתַנְיָא אִידָךְ, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם", רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַסְמוּכָה לָהּ, וְאֵיזוֹ זוֹ

מִצְוַת כִּלְאַיִם, דִּכְתִיב (דברים כב, יא-יב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז וְגוֹ' גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". תַּנְיָא אִידָךְ, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" וְגוֹ' כְּיוָן שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם בְּמִצְוָה זוֹ, נִתְחַיֵּב בַּמִּצְוֹות כֻּלָּן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר מִצְוֹת [וַעֲשֹׂה] שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא. תַּנְיָא אִידָךְ, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", שְׁקוּלָה מִצְוָה זוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות. תַּנְיָא אִידָךְ "וּרְאִיתֶם וּזְכַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם", רְאִיָה מֵבִיאָה לִידֵי זְכִירָה, וּזְכִירָה מֵבִיאָה לִידֵי מַעֲשֶׂה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כָּל הַזְּהִיר בְּמִצְוֹת צִיצִית זוֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה, כְּתִיב הָכָא וּרְאִיתֶם, וּכְתִיב הָתָם "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַּעֲבֹד". הַתְּכֵלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת, לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין מְעַכְּבִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, דִּכְתִיב "הַכָּנָף" מִין כָּנָף, וּכְתִיב "פְּתִיל תְּכֵלֶת", וַאֲמַר רַחֲמָנָא וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, עַד דְּאִיכָּא תַּרְוַויְהוּ בְּחָד. וְרַבָּנָן, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, הַאי לְחוֹדֵיהּ וְהַאי לְחוֹדֵיהּ. לֵימָא דְּלֹא כְּרַבִּי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אֶפְלוּ תֵּימָא רַבִּי, לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְהַקְדִּים. דְּתַנְיָא מִצְוָה לְהַקְדִּים לָבָן לִתְכֵלֶת, וְאִם הִקְדִּים תְּכֵלֶת לְלָבָן, יָצָא. הֵתִינַח לָבָן דְּאֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת, תְּכֵלֶת דְּאֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן מַאי הִיא, אָמַר רָבָא, לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לְגַרְדּוֹמִין, דְּאִי אִגַּרְדּוֹם תְּכֵלֶת וְקָם אַלָּבָן, וְאִי אִגַּרְדּוֹם לָבָן וְקָם אַתְּכֵלֶת, לֵית לָן בָּהּ. דְּאָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא גַּרְדּוֹמֵי תְּכֵלֶת כְּשֵׁרִים, וְכַמָּה שִׁעוּר גַּרְדּוֹמִין כְּדֵי לְעָנְבָן, אַבַּעְיָא לְהוּ, כְּדֵי לְעָנְבָן כֻּלָּן בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אוֹ דִלְמָא כָּל חָד וְחָד לְחוֹדֵיהּ, תֵּיקוּ. אַתָּה אוֹמֵר פְּרָט לִכְסוּת לַיְלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פְּרָט לִכְסוּת סוּמָא, הֲרֵי חוֹזֵר וְאוֹמֵר (להלן פסוק מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ, הֲרֵי נָתַן רְאִיָה לְמִי שֶׁהוּא רוֹאֶה. וּרְאִיתֶם אֹתוֹ אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָם, שֶׁאִם עָשִׂיתֶם כֵּן כְּאִלּוּ אַתָּה רוֹאֶה כִּסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁהוּא דּוֹמֶה לִתְכֵלֶת. רַבִּי [מֵאִיר] אוֹמֵר, 'וּרְאִיתֶם אֹתָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת צִיצִית מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל א, כו) "וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר". וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם וְגוֹ', זוֹ פָּרָשַׁת שְׁמַע, אַתָּה אוֹמֵר זוֹ פָּרָשַׁת שְׁמַע, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, אָמַרְתָּ צֵא וּרְאֵה אֵיזוֹ הִיא פָּרָשָׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קִבּוּל עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמַעֲט בָּהּ אֶת אֱלִילִים אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא פָּרָשַׁת שְׁמַע. וְתִקְּדֹם פָּרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְפָרָשַׁת שְׁמַע, אָמַרְתָּ תִּקְדֹּם פָּרָשָׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קִבּוּל עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמַעֲט בָּהּ אֱלִילִים, לְפָרָשָׁה וְהָיָה [שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְלַמֵּד]. וְתִקְּדֹם פָּרָשַׁת צִיצִית לְוְהָיָה, אָמַרְתָּ תִּקְּדֹם פָּרָשָׁה שֶׁהִיא נוֹהֶגֶת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, לְפָרָשַׁת צִיצִית שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בַּיּוֹם. אוֹ יְהֵא קוֹרֵא שְׁלֹשׁ בָּעֶרֶב כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵא שָׁלֹשׁ בַּשַּׁחַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, תִּקְּדֹם פָּרָשַׁת שְׁמַע שֶׁהִיא לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לְפָרָשַׁת וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְלַמֵּד, וְתִקְּדֹם פָּרָשַׁת

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ לְפָרָשַׁת צִיצִית שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת, שֶׁעַל כָּךְ נִתְּנָה תּוֹרָה לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת.

וּרְאִיתֶם וַעֲשִׂיתֶם, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל הַמְּקַיֵּם מִצְוַת צִיצִית, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הַמִּצְוֹוֹת כֻּלָּן. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם הַמְּקַיֵּם מִצְוַת צִיצִית, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הַמִּצְוֹוֹת, קַל וָחֹמֶר לְכָל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, זוֹ אֶפִּיקוֹרְסוּת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יד, א) "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ", "וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (תהלים סג, יב) "וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים". וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, זוֹ זְנוּת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי". אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם, זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח, לג) "וַיָּזְנוּ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם שׁוֹתֶה בְּכוֹסוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוֹס חֲבֵרוֹ. וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, מִכָּאן אָמַר רַבִּי נָתָן, אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינוֹ בְּכוֹס אַחֵר. אָמַר רָבָא, לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא שְׁתֵּי נָשִׁים. דָּבָר אַחֵר "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם", מַגִּיד שֶׁהָעֵינַיִם הוֹלְכִים אַחַר הַלֵּב, אוֹ הַלֵּב אַחַר הָעֵינַיִם, אָמַרְתָּ וְכִי [לֹא] יֵשׁ סוֹמָא שֶׁעוֹשֶׂה כָּל תּוֹעֵבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם", מַגִּיד שֶׁהָעֵינַיִם הוֹלְכִים אַחַר הַלֵּב, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (קהלת יט, ט) "שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וְגוֹ' וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבֶּךָ", בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, אוֹ בְּכָל דֶּרֶךְ שֶׁתִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְבָא וְעֵינָא תְּרֵין סַרְסוּרִין דְּחַטָּאִין, וְלֹא תָתוּרוּ וְגוֹ', "תְּנָה בְנִי לִבְּךָ לִי וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּצֹּרְנָה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵן יְהַבְתְּ לִי לִבָּךְ וְעֵינָךְ אֲנָא יְדַעְנָא דְּאַתְּ לִי.

וְלֹא תָתוּרוּ וְגוֹ', הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם סַרְסוּרִין לַגּוּף, שֶׁהֵם מַזְנִין לַגּוּף. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ לְתוֹךְ הַמַּיִם, הוֹשִׁיט לוֹ הַקַּבָּרְנִיט אֶת הַחֶבֶל, אָמַר לוֹ תְּפֹס אֶת הַחֶבֶל הַזֶּה בְּיָדֶיךָ וְאַל תְּנִיחֵהוּ, אִם תְּנִיחֵהוּ אֵין לְךָ חַיִּים. אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם מְדֻבָּקִין בְּמִצְוֹוֹת אַתֶּם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ד, יג) "הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נִצְרֶהָ כִּי הִיא חַיֶּיךָ". וְלֹא תָתוּרוּ, אַל יְהִי לִבְּךָ אֲלִילְךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד, ו) "מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ". לְהַגִּיד לְךָ כַּמָּה אַזְהָרוֹת הַנּוֹאָף עוֹבֵר, מִשּׁוּם אַרְבָּעָה עָשָׂר לָאוִין, מִשּׁוּם "לֹא תִשָּׂא, (שם, יד) לֹא תַחְמֹד, לֹא תִתְאַוֶּה, (שמות כ, יג) לֹא תְנַנֵּב, (ויקרא ט, יג) לֹא תְגַזֵּל, לֹא תְקַם, וְלֹא תִטֹּר", (דברים כב, ט) "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, (שם, י) "לֹא תַחֲרֹשׁ", (שם כה, ד) "לֹא תַחְסֹם", לֹא תָתוּרוּ, "לֹא תִקְרַב", (שם יח, ז-יז) "לֹא תְגַלֶּה", "לֹא תִנְאָף". (במדבר טו מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם, לַעֲשׂוֹת זִכָּרוֹן כְּמַעֲשֶׂה. וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם, זוֹ קְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוֹוֹת, אוֹ

אֵינוֹ אֶלָּא קְדֻשַּׁת צִיצִית, [אָמַרְתָּ] בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר בִּקְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוּוֹת. רַבִּי אוֹמֵר זוּ קְדֻשַּׁת צִיצִית, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּקְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוּוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא יט, ב) "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", הֱוֵי קְדֻשַּׁת כָּל הַמִּצְוּוֹת אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם", זוֹ קְדֻשַּׁת צִיצִית, מַגִּיד שֶׁהַצִּיצִית מוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל.

(במדבר טו מא) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכִי מָה עִנְיָן יְצִיאַת מִצְרַיִם לְכָאן, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמַר הֲרֵינִי נוֹתֵן צִבְעוֹנִין וְקַלָּא אֵילָן וְהֵן דּוֹמִין לִתְכֵלֶת, וּמִי מוֹדִיעַ עָלַי בְּגָלוּי, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם דִּבּוּ מֶה עָשִׂיתִי לָהֶם לְמִצְרַיִם, שֶׁהֵיוּ מַעֲשֵׂיהֶן בַּסֵּתֶר וּפִרְסַמְתִּים בַּגָּלוּי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת מִמָּעֳטֶת הָעוֹשֶׂה בַּסֵּתֶר הַמָּקוֹם מְפַרְסְמוֹ בַּגָּלוּי, קַל וָחֹמֶר מִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה. דָּבָר אַחֵר לָמָּה מַזְכִּירִים יְצִיאַת מִצְרַיִם עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנִּשְׁבָּה בֶּן אוֹהֲבוֹ וּכְשֶׁפָּדָאוֹ לֹא פְדָאוֹ לְשֵׁם בֵּן חוֹרִין אֶלָּא לְשֵׁם עֶבֶד, שֶׁכְּשֶׁיִּגְזֹר וְלֹא יְהֵא מְקַבֵּל עָלָיו יֹאמַר לוֹ עַבְדִּי אַתָּה, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לַמְּדִינָה אָמַר לוֹ נְעֹל לִי סַנְדָּלַי, וְטֹל לְפָנַי כֵּלַי וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַמֶּרְחָץ, הִתְחִיל הַבֵּן הַהוּא מְנַתֵּק, הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר לוֹמַר עַבְדִּי אַתָּה, כָּךְ כְּשֶׁפָּדָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת זֶרַע אַבְרָהָם לֹא פְדָאָן לְשֵׁם בְּנֵי חוֹרִין אֶלָּא לְשֵׁם עֲבָדִים, כְּשֶׁיִּגְזֹר וְלֹא יְהוּ מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן אוֹמֵר לָהֶם עֲבָדַי אַתֶּם, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ לַמִּדְבָּר הִתְחִיל לוֹמַר עֲלֵיהֶם מִקְצָת מִצְוּוֹת קַלּוֹת וּמִקְצָת מִצְוּוֹת חֲמוּרוֹת, כְּגוֹן שַׁבָּת, וַעֲרָיוֹת, וְצִיצִית, וּתְפִלִּין, הִתְחִילוּ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת מְנַתְּקִין, אָמַר לָהֶם עֲבָדַי אַתֶּם, עַל מְנַת כֵּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁאֶהְיֶה גּוֹזֵר וְאַתֶּם מְקַיְּמִים.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" עוֹד, שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִפְּנֵי מָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא שֶׁנַּעֲשָׂה וְנִטַּל שָׂכָר, לֹא עוֹשִׂין וְלֹא נִטַּל שָׂכָר, כָּעִנְיָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין אֶת יְחֶזְקֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יד, א) "וַיָּבֹאוּ אֵלַי אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי", אָמְרוּ לוֹ, יְחֶזְקֵאל, עֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ לֹא יָצָא מֵרְשׁוּתוֹ, אָמַר לָהֶן הֵן, אָמְרוּ לוֹ הוֹאִיל שֶׁמְּכָרָנוּ הַמָּקוֹם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם יָצָאנוּ מֵרְשׁוּתוֹ, אָמַר לָהֶם הֲרֵי עֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ עַל מְנַת לַחֲזֹר שֶׁמָּא יָצָא מֵרְשׁוּתוֹ, "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם (אֲנִי יְדַעְתִּיהָ) [הָיוֹ לֹא תִהְיֶה וְגוֹ']

חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וְגוֹ'", "בְּיָד חֲזָקָה" זֶהוּ הַדָּבָר. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, ג) "הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה", "וּבְזְרוֹעַ נְטוּיָה" זוֹ הַחֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א כא, טז) "וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ", "וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה", זֶה רָעָב. אַחֵר שֶׁאֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם שְׁלֹשׁ פֻּרְעָנֻיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אַחַר כָּךְ אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם עַל כָּרְחֲכֶם. לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּצִיצִית וּבְמִשְׁקְלוֹת וּבְרִבִּית וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרי"ז). תָּנוּ רַבָּנָן, חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁחִבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת, תְּפִלִּין בְּרֹאשֵׁיהֶן, וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן, וְצִיצִית בִּבְגָדֵיהֶן, וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן, וַעֲלֵיהֶן

אָמַר דָּוִד (תהלים קיט, קסד) "שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ" וְגוֹ'. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה שֶׁעָמַד עָרֹם, אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עָרֹם בְּלֹא מִצְווֹת, וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ, לְאַחַר שֶׁיָּצָא, אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה, "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד", עַל מִילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ, וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, וְציצִית בְּבִגְדּוֹ, הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ד, יב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק". וְאוֹמֵר "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם". תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִים, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, י) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר" וּכְתִיב הָתָם (יחזקאל א, כו) "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא", הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, גָּדוֹל עוֹנְשׁוֹ שֶׁל לָבָן מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לִשְׁנֵי עֲבָדָיו לְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט, וּלְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל זָהָב, וּפָשְׁעוּ שְׁנֵיהֶם וְלֹא הֵבִיאוּ אֵיזֶה עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה, זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט וְלֹא הֵבִיא. תָּנוּ רַבָּנָן, חִלָּזוֹן זוֹ גּוּפוֹ דּוֹמֶה לְיָם, וּבְרִיָּתוֹ דּוֹמֶה לְדָג וְעוֹלֶה אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּבְדָמוֹ צוֹבְעִין תְּכֵלֶת לְפִיכָךְ דָּמָיו יְקָרִים, תַּנְיָא אָמַר רַבִּי נָתָן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה קַלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא אֲנִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִית, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית וְשָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה אַחַת בִּכְרַכֵּי הַיָּם שֶׁנּוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בִּשְׂכָרָהּ, שִׁגֵּר לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים וְקָבְעָה לוֹ זְמַן, כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ בָּא וְיָשַׁב לוֹ בְּפֶתַח בֵּיתָהּ, נִכְנְסָה שִׂפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהּ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁגֵּר לָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח, אָמְרָה יִכָּנֵס, נִכְנַס, הִצִּיעָה לוֹ שֶׁבַע מִטּוֹת שֵׁשׁ שֶׁל כֶּסֶף וְאַחַת שֶׁל זָהָב, וּבֵין כָּל אַחַת וְאַחַת סֻלָּם שֶׁל כֶּסֶף (וְעָלָיו נֵר) [וְעָלְיוֹנָה] שֶׁל זָהָב, וְעָלְתָה וְיָשְׁבָה עַל גַּבֵּי עֶלְיוֹנָה עֶרְמָה, וְאַף הוּא עָלָה וְיָשַׁב עָרֹם כְּנֶגְדָּהּ, בָּאוּ אַרְבַּע צִיצִיּוֹתָיו וְטָפְחוּ לוֹ עַל פָּנָיו, נִשְׁמַט וְיָשַׁב לוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אָמְרָה לוֹ גַּפָּהּ שֶׁל רוֹמִי שֶׁאֵינִי מַנִּיחֵךְ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה מּוּם רָאִיתָ בִּי, אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְצִיצִית שְׁמָהּ, וּכְתִיב בָּהּ "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" שְׁנֵי פְּעָמִים, אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְרָע, וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וַעֲכָשָׁיו נִזְדַּמּוּ עָלַי כְּאַרְבָּעָה עֵדִים. אָמְרָה לוֹ הָעֲבוֹדָה אֵינִי מְנִיחֵךְ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שְׁמֵךְ וּמַה שֵּׁם עִירֵךְ וּמַה שֵּׁם רַבֵּךְ וּמַה שֵּׁם מְדָרָשֵׁךְ שֶׁאַתָּה לוֹמֵד בּוֹ תּוֹרָה, כָּתַב וְנָתַן בְּיָדָהּ, עָמְדָה וְחִלְּקָה כָּל נְכָסֶיהָ שְׁלִישׁ לַמַּלְכוּת, וּשְׁלִישׁ לַעֲנִיִּים, וּשְׁלִישׁ נָטְלָה בְּיָדָהּ, חוּץ מֵאוֹתָן מַצָּעוֹת, וּבָאתָה לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה לוֹ רַבִּי צַוֵּה עָלַי וְיַעֲשׂוּנִי גִּיֹּרֶת. אָמַר לָהּ בִּתִּי, שָׁמָּא עֵינַיִךְ נָתַתְּ בְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים, הוֹצִיאָה כְּתָב מִיָּדָהּ וְנָתְנָה לוֹ, אָמַר לָהּ לֵךְ זְכִי בְּמַקָּחֵךְ,

שֶׁאוֹתָן מַצָּעוֹת שֶׁהִצִּיעָה לוֹ בְּאִסּוּר הִצִּיעָה לוֹ בְּהֶתֵּר, זוֹ מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה.

פרשת קרח

(במדבר יז א-ב) וְהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אָח נִפְשָׁע מִקְּרִית עֹז וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן", "אָח נִפְשָׁע" זֶה קֹרַח, שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וּמָרַד וְיָרַד מִכָּבוֹד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ, וְאֵין נִפְשָׁע אֶלָּא מְרִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ג, ז) "מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי" וְאוֹמֵר (שם ח, כב) "אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה" שֶׁפָּשַׁע בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא קְרִית עַמּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן". "וּמִדְיָנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן" עֲשָׂה דִּנָם עִם מֹשֶׁה וְהֶעֱלָה הָאָרֶץ בְּרִיחֶיהָ בַּעֲדוֹ.

וַיִּקַּח, אֵין וַיִּקַּח אֶלָּא לְשׁוֹן מְשִׁיכַת דְּבָרִים רַכִּים, שֶׁמָּשַׁךְ כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְהִסַּנְהֶדְרָאוֹת אַחֲרָיו. "וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה", וְכֵן כְּתִיב (ויקרא ח, ב) "קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו", הֲוֵי וַיִּקַּח קֹרַח שֶׁבִּדְבָרִים רַכִּים מָשַׁךְ לִבָּם. דָּבָר אַחֵר, אֵין "וַיִּקַּח" אֶלָּא לְשׁוֹן פְּלִיגָה, שֶׁלִּבּוֹ לְקָחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "מַה יִּקָּחֲךָ לִבֶּךָ וּמַה יִּרְזְמוּן עֵינֶיךָ". וְעַל מָה נֶחֱלַק עַל יְדֵי אֱלִיצָפָן בֶּן אֲחִי אָבִיו שֶׁנַּעֲשָׂה עַל מִשְׁפַּחְתּוֹ נָשִׂיא, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג, ל) "וּנְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפְּחֹת הַקְהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן עוּזִּיאֵל", אָמַר קֹרַח, אַרְבָּעָה אַחִים הָיוּ אֲחִי אַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו, יח) "וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעוּזִּיאֵל", עַמְרָם הַבְּכוֹר זָכָה אַהֲרֹן וּבָנָיו לִכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּמֹשֶׁה אָחִיו לְמַלְכוּת, וּמִי רָאוּי לִטּוֹל הַשְּׁנִיָּה לֹא אֲנִי שֶׁאֲנִי שֵׁנִי לִבְנֵי קְהָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר", וַאֲנִי בְּנוֹ שֶׁל יִצְהָר, הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת נָשִׂיא עַל מִשְׁפַּחְתִּי, וְהוּא עָשָׂה בְּנוֹ שֶׁל עוּזִּיאֵל קָטָן שֶׁל אֲחֵי אָבִי יְהֵא גָּדוֹל עָלַי, הֲרֵי אֲנִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה, לְפִיכָךְ הָיְתָה הַמַּחְלֹקֶת. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, (במדבר טו, לח) "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית", אָמַר לוֹ קֹרַח לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת מַהוּ שֶׁתְּהֵא פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה חַיֶּיב בְּצִיצִית, אָמַר לוֹ קֹרַח טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת עַצְמָהּ, וְאַרְבָּעָה חוּטִין פּוֹטְרִין אוֹתָהּ, בַּיִת שֶׁמָּלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה, אָמַר לוֹ חַיָּיב בִּמְזוּזָה, אָמַר לוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מְאתַיִם שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ פָּרְשִׁיּוֹת יֵשׁ בָּהּ אֵין פּוֹטְרוֹת אֶת הַבַּיִת, וּשְׁתֵּי פָּרְשִׁיּוֹת שֶׁבִּמְזוּזָה פּוֹטְרוֹת אֶת הַבַּיִת. אָמַר לוֹ [דְּבָרִים] אֵלּוּ לֹא נִצְטַוִּיתָ עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִלִּבְּךָ אַתָּה בּוֹדְאָם. אָמְרוּ חֲכָמִים, חָכָם גָּדוֹל הָיָה קֹרַח וּמְטוֹעֲנֵי הָאָרוֹן הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, ט) "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה (במדבר טו, לח) "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת" מָה עָשָׂה, מִיָּד צִוָּה (וְעָשָׂה) [וְכִנֵּס] מְאתַיִם וַחֲמִשִּׁים רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת וְעָשָׂה מִשְׁתֶּה לָהֶם וְנִתְעַטְּפוּ כֻּלָּם בְּטַלִּיתוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת, בָּאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִיטּוֹל מַתָּנוֹתֵיהֶם חֶזֶה וְשׁוֹק, וְעָמְדוּ כְּנֶגְדָּן, וְאָמְרוּ לָהֶם, מִי צִוָּה אֶתְכֶם לִיטּוֹל כָּךְ, לֹא מֹשֶׁה, לֹא נִתַּן לָכֶם כְּלוּם, שֶׁלֹּא צִוָּהוּ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לְמֹשֶׁה, הָלַךְ לְפַיְסָן, מִיָּד עָמְדוּ כְּנֶגְדּוֹ. וַיִּקַּח קֹרַח לָקַח טַלִּיתוֹ וְהָלַךְ לִיטוֹל עֵצָה מֵאִשְׁתּוֹ. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה "קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְכֹה תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם וְהָעֲבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם", מִיָּד עָשָׂה כָּךְ לְקֹרַח הִתְחִיל לְחַזֵּר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ מִי עָשָׂה לְךָ כָּךְ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא נְטָלוּנִי בְּיָדַי וּבְרַגְלַי וְהָיוּ מְנִיפִין אוֹתִי וְאוֹמְרִים לִי הֲרֵי אַתָּה טָהוֹר, וְהֵבִיא אֶת אַהֲרֹן אָחִיו וְקִשְׁטוֹ כְּכַלָּה וְהוֹשִׁיבוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, מִיָּד הִתְחִילוּ שׁוֹנְאֵי מֹשֶׁה לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ מֹשֶׁה מֶלֶךְ, וְאַהֲרֹן אָחִיו כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבָנָיו סְגָנֵי כְּהֻנָּה, תְּרוּמָה לַכֹּהֵן, מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה לַכֹּהֵן, תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לַכֹּהֵן, מִיָּד וַיִּקָּהֲלוּ.

זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, (תהלים א, א) "אַשְׁרֵי הָאִישׁ", אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁל קֹרַח, "אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים", שֶׁלֹּא הָלְכוּ בַּעֲצַת אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים", "וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד", שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז, ג) "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם", "וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב", זֶה קֹרַח שֶׁהָיָה מִתְלוֹצֵץ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מֶה עָשָׂה כִּנֵּס עָלָיו כָּל הַקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) "וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה", הִתְחִיל לוֹמַר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי לֵיצָנוּת, אָמַר לָהֶם אַלְמָנָה אַחַת [הָיְתָה] בִּשְׁכֵנוּתִי וְעָמָה שְׁתֵּי נְעָרוֹת יְתוֹמוֹת וְהָיָה לָהּ שָׂדֶה אַחַת, בָּאת לַחֲרֹשׁ אָמַר לָהּ מֹשֶׁה "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו", בָּאת לִזְרֹעַ אָמַר לָהּ (ויקרא יט, יט) "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם", בָּאת לְקַצֹּר וְלַעֲשׂוֹת עֲרֵימָה אָמַר הַנִּיחוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, בָּאת לַעֲשׂוֹת גֹּרֶן אָמַר לָהּ תְּנִי תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הִצְדִּיקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין וְנָתְנָה לוֹ, מֶה עָשְׂתָה עָמְדָה וּמָכְרָה אֶת הַשָּׂדֶה וְלָקְחָה שְׁתֵּי כְּבָשׂוֹת כְּדֵי לִלְבֹּשׁ גִּזּוֹתֵיהֶן וְלֶהֱנוֹת מִפֵּרוֹתֵיהֶן, כֵּיוָן שֶׁיָּלְדוּ בָּא אַהֲרֹן וְאָמַר לָהּ תְּנִי לִי אֶת הַבְּכוֹרוֹת, שֶׁכָּךְ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים טו, יט) "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד" וְגוֹ', הִצְדִּיקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין וְנָתְנָה לוֹ אֶת הַוְּלָדוֹת, הִגִּיעַ זְמַן גְּזִיזָה וְגָזְזָה אוֹתָן אָמַר לָהּ תְּנִי לִי רֵאשִׁית הַגֵּז, [שֶׁכֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שם יח, ד) "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ"], אָמְרָה אֵין בִּי כֹּח לַעֲמֹד בְּאִישׁ הַזֶּה הֲרֵינִי שׁוֹחֲטָתָן וְאוֹכְלָתָן, כֵּיוָן שֶׁשְּׁחָטָה אָמַר לָהּ תְּנִי לִי הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּיבָה, אָמְרָה אֲפִלּוּ אַחֲרֵי שֶׁשְּׁחַטְתִּי אוֹתָן לֹא נִצַּלְתִּי מִיָּדוֹ, וְאָמְרָה הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם, אָמַר לָהּ כֻּלּוֹ שֶׁלִּי הוּא, שֶׁכָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה", נָטַל וְהָלַךְ לוֹ וְהִנִּיחָהּ בּוֹכָה הִיא עִם שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיהָ, כַּדִּין כֻּלְּהוֹן עָבְדִין לְהָא בִּיזְתָא עֲלוּבְתָא וְתוֹלִין בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. (תהלים שם, ב-ו) "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ" אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה, וְאָמְרוּ אָנוּ חַיָּבִין בְּכִבּוּד אֲבִינוּ אוֹ לֹא נַחֲלֹק עַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וְהִכְרִיעוּ עַצְמָן בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. "וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה", אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁל קֹרַח. "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם", כֵּיוָן שֶׁנִּבְלְעוּ קֹרַח וַעֲדָתוֹ נִמְצְאוּ בָּנָיו עוֹמְדִין כַּתֹּרֶן הַזֶּה שֶׁל סְפִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו,

י) "וַיִּהְיוּ לְנֵס". (תהלים שם) "לֹא כֵן הָרְשָׁעִים" זֶה קֹרַח וַעֲדָתוֹ, "עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט" זֶה קֹרַח וַעֲדָתוֹ, "כִּי יוֹדֵעַ ה' דֶּרֶךְ צַדִּיקִים" אֵלּוּ בָּנָיו שֶׁל קֹרַח, "וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד" זֶה קֹרַח וַעֲדָתוֹ. וַיִּקַּח קֹרַח, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מָקוֹם רָע לְעַצְמוֹ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ" זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹן, "וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶּהֱרָסֶנּוּ" זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל קֹרַח. אִתְּתֵיהּ דְּקֹרַח אָמְרָה לֵיהּ, חֲזֵי מַאי קָא עָבֵיד לְכוּ, אֵיהוּ הֲוָה לֵיהּ מַלְכָּא, לְאַחוּהָ שְׁוֵיהּ כַּהֲנָא רַבָּה, לְבָנֵי אַחוּהִי שָׁוִינְהוּ סְגָנֵי כְּהֲנָּה, אִי אַתְיָא תְּרוּמָה אָמַר תִּיהֲוֵי לְכֹהֵן, בְּכוּרִים לַכֹּהֵן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמִּי דְּשַׁקִּילְתּוּ אַתּוּן אָמַר הָבוּ חַד מִן עֲשָׂרָה לַכֹּהֵן, וְעוֹד דְּגָיֵיז לְכוּ לְמִזַּיְכוּ וּמִיטְלַל בְּכוּ, עֵינָא יָהֵב בְּמַזַּיְכוּ, לְפִיכָךְ אָמַר לָכֶם "וְהֶעֱבִירוּ תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם", וְעוֹד אָמַר (שם, יג) "וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה", בָּעֵי לְמֶעְבַּד בְּכוּ כְּאִימְּרֵי, אָמַר לָהּ וְהָא אִיהוּ נַמִּי קָא עָבִיד הָכִי, אָמְרָה לֵיהּ כֵּיוָן דְּכֻלָּהּ רְבוּתָא דִּידֵיהּ לֹא חָיֵישׁ (שופטים טז, ל) "תָּמֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים". וְעוֹד דְּקָאָמַר לְהוּ עִיבְדַן תְּכֵלֶת, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּכֵלְתָּא חֲשִׁיבָא אַפִּיק גְּלִימֵי דִּתְכֵלְתָּא וְכָסִינְהוּ לְכֻלְּהוּ מִתִּיבְתָּךְ.

וַיִּקַּח קֹרַח, שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל. "בֶּן יִצְהָר", שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כַּצָּהֳרַיִם, בֶּן קְהָת, שֶׁהִקְהָה שִׁנֵּי מוֹלִידוֹ, "בֶּן לֵוִי", שֶׁנַּעֲשָׂה לְוָיָה לְגֵיהִנֹּם, וְלִחְשֹׁב נַמִּי בֶּן יַעֲקֹב, בֶּן שֶׁעִקֵּב עַצְמוֹ לְגֵיהִנֹּם, יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יֵחָשֵׁב עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ו) "בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי" אֵלּוּ מְרַגְּלִים, "בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבוֹדִי" אֵלּוּ עֲדַת קֹרַח, דְּתָן שֶׁעָבַר עַל דַּת אֵל, אֲבִרָם שֶׁהֶעֱבִיר לִבּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אוֹן שֶׁיָּשַׁב כָּל יָמָיו בַּאֲנִינוּת, "בֶּן פֶּלֶת" [שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ פְּלָאוֹת, "בֶּן רְאוּבֵן" בֶּן שֶׁרָאָה וְהֵבִין. אָמַר רַב, אוֹן בֶּן פֶּלֶת] אִשְׁתּוֹ הִצִּילָתוֹ, אָמְרָה לֵיהּ מַאי נַפְקָא לָךְ מִינָּהּ, אִי מַר רַבָּה אַנְתְּ תַּלְמִידָא, וְאִי מַר רַבָּה אַנְתְּ תַּלְמִידָא, אָמַר לָהּ מַאי אֲעַבִיד הַוַּאי לִי בְּעֵצָה וְאִשְׁתַּבְּעִי לֵיהּ בְּהַדֵּיהוֹן, אָמְרוּ לֵיהּ יָדְעָנָא דְּכֻלָּא כְּנִישְׁתָּא קָדִישָׁא הִיא, דִּכְתִיב "כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים", אָמְרָה לֵיהּ תּוּב אַתְּ בְּבֵיתְךְ דַּאֲנָא מַצֵּילְנָא לָךְ, אַשְׁקִיתֵיהּ חָמְרָא וַאֲגִינַתֵּיהּ וְאוֹתְבָא אַבָּבָא, סָתְרָה לְמַזַּיהּ, כָּל דְּאָתָא חָזֵיהּ וְהָדַר, אַדְּהָכִי וְהָכִי אִיבְלְעוּ לְהוּ.

וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, נְשִׂיאֵי עֵדָה מְיֻחָדִין שֶׁבָּעֵדָה, קְרֵאֵי מוֹעֵד שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים, אַנְשֵׁי שֵׁם שֶׁהָיָה לָהֶם שֵׁם בְּכָל מָקוֹם. וְדָתָן וַאֲבִירָם, מִכָּאן אָמְרוּ אוֹי לָרָשָׁע אוֹי לִשְׁכֵנוֹ, טוֹב לַצַּדִּיק טוֹב לִשְׁכֵנוֹ, בְּנֵי רְאוּבֵן שֶׁהָיוּ שְׁכֵנִים לְקֹרַח שֶׁהָיָה שָׁרוּי בַּדָּרוֹם, דִּכְתִיב (במדבר ג, כט) "מִשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת יַחֲנוּ וְגוֹ' תֵּימָנָה", וְדִגְלוֹ שֶׁל רְאוּבֵן סָמוּךְ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה", אֲבָל דִּגְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה הָיָה בַּמִּזְרָח וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ג) "וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה" וּכְתִיב (שם, ה) "עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר", וּסְמוּכִין לָהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו,

שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו", לְפִי שֶׁהָיוּ סְמוּכִין לְתוֹרָה לְכָךְ זָכוּ לִהְיוֹת בְּנֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב (תהלים ס, ט) "יְהוּדָה מְחֹקְקִי", וּכְתִיב (דברי הימים א יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים" וְגוֹ', וּכְתִיב "וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר", וְדָתָן וַאֲבִירָם שֶׁהָיוּ שִׁבְטִים לְקֹרַח בַּעַל מַחֲלֹקֶת לָקוּ עִמּוֹ וְאָבְדוּ מִן הָעוֹלָם. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', מִי הָיוּ אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר וַחֲבֵרָיו, (במדבר א, יז) "הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת", אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְסְמָן הַכָּתוּב נָתַן סִימָנֵיהֶן, וּמִתּוֹךְ הַמִּקְרָא אַתָּה מֵבִין אוֹתָם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְבֶן טוֹבִים שֶׁגָּנַב כֵּלִים מִן הַמֶּרְחָץ, וְלֹא הָיָה בַּעַל הַגְּנֵבָה רַשַּׁאי לְפַרְסְמוֹ, הִתְחִיל נוֹתֵן בּוֹ סִימָנִין, אָמְרוּ לוֹ מִי גָּנַב אֶת כֵּלֶיךָ, אָמַר אוֹתוֹ בֶּן טוֹבִים בַּעַל קוֹמָה שִׁנָּיו נְאוֹת וּשְׂעָרוֹ נָאֶה, מִשֶּׁנָּתַן סִימָנִין יָדְעוּ מִי הוּא, וְאַף כָּאן אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרְסָמָן הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶת שְׁמוֹתָן, וּבָא וְנָתַן סִימָנֵיהֶן אַתָּה יוֹדֵעַ מִי הֵן, נֶאֱמַר לְהַלָּן "קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת", וְכָאן כְּתִיב נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֹאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמָה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה בְּפָנֵי עַם הָאָרֶץ, בְּתְחִלָּה דּוֹמֶה לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב, סֵפֶר עָמוֹ דּוֹמֶה לְקִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף, נֶהֱנָה מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּר שׁוּב אֵין לוֹ תַּקָּנָה. רַב אָחָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, קָשֶׁה הִיא הַמַּחֲלֹקֶת כְּדוֹר הַמַּבּוּל, כְּתִיב הָתָם (בראשית ו, ד) "הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם", וּכְתִיב הָכָא "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֹאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם".

(במדבר טז ג-ד) וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם, הִרְבִּיתֶם עָלֵינוּ מַשְׂאוֹ יוֹתֵר מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם, טוֹב לָנוּ תַּחַת יַד מִצְרַיִם מִתַּחַת יְדֵיכֶם, שֶׁבְּכָל שָׁנָה מֵתִים חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וַאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה, וּבְקִשּׁוּ לְסָקְלוֹ, לְפִיכָךְ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, לֹא מִלּוֹכָה אֲנִי מְבַקֵּשׁ וְלֹא אַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה מְבַקֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַהֲרֹן מַה הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו", אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא כָּךְ צִוִּיתָנוּ (שמות כח, א) "וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ", וַהֲרֵי עָמְדוּ עָלֵינוּ לְהָרְגֵנוּ.

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, טו) "וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה" מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד קִנֵּא לְאִשְׁתּוֹ מִמֹּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל".

אֵין אָדָם נֶחְשָׁד בְּדָבָר, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂאוֹ כֻּלּוֹ, וְאִם לֹא עָשָׂאוֹ כֻּלּוֹ עֲשָׂה מִקְצָתוֹ, וְאִם לֹא עָשָׂה מִקְצָתוֹ הִרְהֵר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאִם לֹא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ רָאָה אַחֵרִים שֶׁעָשָׂאוּהוּ וְשָׂמַח. מֵיתֵיבִי וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו, מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), הָתָם מִשּׁוּם שֶׁנִּאָה הוּא דְּעָבִיד. תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי יְהֵא חֶלְקִי עִם מִי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ,

[וְאָמַר רַב פָּפָּא לְדִידִי חָשְׁדָן וְלָא הֲוָה בֵּי], לָא קַשְׁיָא הָא בְּקָלָא דְּפָסִיק הָא בְּקָלָא דְּלָא פָּסִיק, וְלָא אָמְרָן אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ אוֹיְבִים אֲבָל אִית לֵיהּ אוֹיְבִים אוֹיְבִים הוּא דַּאֲפְקוּהָ לְקָלָא. מְנָלָן דְּשָׁדְרִינָן שָׁלִיחַ מִבֵּי דִינָא וּמְזַמְּנִינָן לְדִינָא, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק טז) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה' אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן", וּלְקָמֵי גַּבְרָא רַבָּה, דִּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", אַתּוּן וּפָלְנְיָא, דִּכְתִיב "אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן", וּדְקָבְעִינָן זִמְנָא, דִּכְתִיב "מָחָר", [זִמְנָא בָּתַר זִמְנָא, דִּכְתִיב (ירמיהו מו, יז) "קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שְׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד"], וּמְנָלָן דְּאִי מִתְפְּקַר כְּלַפֵּי (גַּבְרָא רַבָּה) [שְׁלִיחָא דְּבֵי דִינָא] אָתֵי שְׁלִיחַ וְאָמַר דְּלֹא מִיחְזֵי כְּלִישְׁנָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב (להלן פסוק יד) "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר".

כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים, כֻּלָּם שָׁמְעוּ בְּסִינַי "אָנֹכִי", וְלֹא יִהְיֶה לְךָ", וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ, מִיָּד נִזְדָּעְזַע מֹשֶׁה מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הָיָה בְּיָדוֹ סַרְחוֹן רְבִיעִי, מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי אוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר כַּמָּה פְּעָמִים אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, לְכָךְ נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי מֹשֶׁה, חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שם לב, יא) "וַיְחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְּרַגְּלִים (במדבר יד, יג) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בְּמַחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו, אָמַר עַד כַּמָּה אוּכַל לְהַטְרִיחַ אֶת הַמָּקוֹם, לְפִיכָךְ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו.

(במדבר טז ה) וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע ה', מָה רָאָה לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע ה', אָמַר מֹשֶׁה, שְׁמָא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה אָמְרוּ דָּבָר זֶה, לְפִיכָךְ אָמַר בֹּקֶר שְׁמָא בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אָמַר לָהֶם אֵין רְשׁוּת לִכְּנֵס עַכְשָׁיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה, אֶלָּא בִּשְׁבִילֵנוּ עַל שֶׁאֲכָלְנוּ וְשָׁתִינוּ.

דָּבָר אַחֵר "בֹּקֶר", אָמַר לוֹ גְּבוּלוֹת חָלַק לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לְעָרֵב יוֹם בְּלַיְלָה, וְהָא כְּתִיב בִּתְחִלָּה (בראשית א, ד-ה) "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר" וְגוֹ' "וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ", [וּכְשֵׁם שֶׁהִבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ] כָּךְ הִבְדִּיל יִשְׂרָאֵל מִן הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", וְכֵן הִבְדִּיל אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כג, יג) "וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא וּבָנָיו", אִם יְכוֹלִים אַתֶּם לְעָרֵב אוֹתָהּ הַבְדָּלָה שֶׁהִבְדִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה, כָּךְ אַתֶּם יְכוֹלִים לְבַטֵּל אֶת זוֹ, לְכָךְ אָמַר לָהֶם בֹּקֶר וְיוֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ, כְּבָר הוּא מְתֻקָּן "וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ". (במדבר טז ו-ז) זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת וּתְנוּ בָהֵן אֵשׁ, מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ, אָמַר לָהֶם בְּדָתֵי הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים סְדָרִים הַרְבֵּה, וְנִימוּסִים הַרְבֵּה, וְכֹהֲנִים הַרְבֵּה יֵשׁ, [וְאֵין] כֵּלָּן מִתְקַבְּצִין בְּבֵית אֶחָד, וְאָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד [וּמְזַבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד [וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶחָד] וְאַתֶּם מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, אַף אֲנִי רוֹצֶה

בְּכָךְ, לְכָךְ נֶאֱמַר (להלן פסוק יא) "אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ" וְגוֹ'. זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת, הֲרֵי לָכֶם תַּשְׁמִישׁ הֶחָבִיב מֵהַכֹּל הִיא הַקְּטֹרֶת חֲבִיבָה מִן הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶן. וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ כְּבָר הוּא בְּקִדֻּשָּׁתוֹ, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תְּחַיְּבוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם שֶׁאַתֶּם מַקְרִבִין, מִי שֶׁיִּבְחַר מִכֶּם יֵצֵא חַי וְכֻלְּכֶם אֲבוּדִים]. רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי, הֲרֵי אָמַרְתִּי לָכֶם, לֹא טְפֻשִׁים הָיוּ, שֶׁכְּךְ הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרֵב אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז, ג) "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה מָה רָאָה לִשְׁטוּת זוֹ, אֶלָּא עֵינוֹ הִטְעָתוֹ רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה עוֹמֶדֶת מִמֶּנּוּ שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, [שֶׁנֶּאֱמַר "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ"], וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת מִבָּנָיו שֶׁכֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, דִּכְתִיב (דברי הימים א כה, ה) "כָּל אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן", אָמַר אֶפְשָׁר הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי וַאֲנִי אוֹבֵד אוֹתָהּ, וְלֹא רָאָה יָפֶה לְפִי שֶׁבָּנָיו עוֹמְדִין בִּתְשׁוּבָה.

(במדבר טז ח-י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח שִׁמְעוּ נָא בְנֵי לֵוִי, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמְּדַבֵּר עִם יוֹסֵף וְאוֹמֵר לִשְׁמְעוֹן שִׁמַע נָא, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּחַזֵּר בּוֹ, וְאָמַר לְפָנָיו דְּבָרִים רַכִּים, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא שָׁמַע לוֹ, אָמַר עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ אַחֵרִים עִמּוֹ (חָזְרוּ בָּהֶם) הִתְחִיל לְזָרֵז בָּהֶן שִׁמְעוּ נָא בְנֵי לֵוִי, הַמְעַט מִכֶּם, הַקְּטָן הוּא הַכְּבוֹד שֶׁבְּיֶדְכֶם, [שֶׁנֶּאֱמַר "הַמְעַט מִכֶּם" וְגוֹ'], חָזַר עַל קֹרַח, וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ בְנֵי לֵוִי שֶׁהָיָה גְּדוֹל הַשֵּׁבֶט שֶׁנַּעֲשׂוּ אֶחָיו טְפֵלִין לוֹ. וּבְקַשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה (כְּתוּב בְּרֶמֶז תש"ח).

(במדבר טז יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל ה', הַמַּחֲלֹקֶת הַזּוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים אֵינָהּ כְּנֶגֶדּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ עֲבָדִים הַרְבֵּה רָצָה לַעֲשׂוֹת אֶחָד מֵהֶן בֶּן חוֹרִין וְלִתֵּן לוֹ (זְמוֹרָה) [שְׁרָרָה], עָמַד חֲבֵרוֹ כְּנֶגְדּוֹ וְאָמַר הוּא עָשָׂה עַצְמוֹ בֶּן חוֹרִין וְנָטַל לְעַצְמוֹ אוֹתָהּ גְּדֻלָּה, אָמְרוּ אִלּוּ מֵעַצְמוֹ עָשָׂה, יָפֶה שֶׁעָמְדוּ כְּנֶגְדּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁרַבּוֹ עָשָׂה לוֹ, כָּל מִי שֶׁעוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ לֹא כְּנֶגֶד רַבּוֹ עוֹמֵד, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, אִלּוּ אַהֲרֹן אָחִי נָטַל לְעַצְמוֹ אֶת הַכְּהֻנָּה, יָפֶה עֲשִׂיתֶם שֶׁנִּתְרַעַמְתֶּם עָלָיו, עַכְשָׁיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לוֹ, שֶׁהַמְּלוּכָה וְהַגְּדֻלָּה שֶׁלּוֹ, כָּל מִי שֶׁעוֹמֵד עַל אַהֲרֹן אָחִי לֹא עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא חוֹלֵק, לְפִיכָךְ כָּתַב וְאַהֲרֹן מַה הוּא וְגוֹ'. בּוֹא וּרְאֵה חֲסִידוּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַצַּדִּיק, בְּשָׁעָה שֶׁהִצִּיק מֹשֶׁה עַל אַהֲרֹן שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה נִזְדַּעְזַע אַהֲרֹן וְנִבְעַת, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה אָחִי שֶׁמָּא לֹא הָיִיתִי רָאוּי לְהִמָּשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמַעֲלָתִי וְנִתְחַיַּבְתִּי כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל, לב) "עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ", לְפִיכָךְ הֵעִיד עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים קלג, א-ג) "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו,

כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֵּרֵד", שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה דּוֹמֶה לְטַל חֶרְמוֹן, מַה טַּל חֶרְמוֹן אֵין בּוֹ מְעִילָה כָּךְ שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה שֶׁעַל רֹאשׁ אַהֲרֹן אֵין בּוֹ מְעִילָה, לְפִיכָךְ כְּתִיב הַנֹּעָדִים עַל ה'. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פִּיֵּס מֹשֶׁה לְקֹרַח, וְאֵין אַתְּ מוֹצֵא שֶׁהֵשִׁיבוֹ דָּבָר, לְפִי שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ בְּרֹשְׁעוֹ, אָמַר אִם אֲנִי מְשִׁיבוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל, עַכְשָׁיו יְקַפְּחֵנִי בִּדְבָרָיו וַאֲנִי מִתְרַצֶּה לוֹ בְּעַל כָּרְחִי, מוּטָב שֶׁלֹּא אֶזְקֹק לוֹ, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת פֵּרַשׁ הֵימֶנּוּ.

(במדבר טז יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם, אַף הֵן עָמְדוּ בְּרֹשְׁעָן וְלֹא נִזְקְקוּ לַהֲשִׁיבוֹ. וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה, הִכְשִׁילָן פִּיהֶן לְרָשְׁעִים, וּבְרִית כְּרוּתָה לַשְּׁפָתַיִם [שֶׁמֵּתוּ כְּבָר] וְיָרְדוּ לִשְׁאוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה".

(במדבר טז יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ וְגוֹ' [אָמְרוּ לוֹ] עַל מָה אַתָּה מִתְרַבְרֵב עָלֵינוּ מַה טּוֹבָה עָשִׂיתָ לָנוּ, הוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מְצָרִים שֶׁהִיא כְּגַן ה', וּלְאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא הִכְנַסְתָּנוּ, אֶלָּא הֲרֵי אָנוּ מֵתִים בַּמִּדְבָּר וְהַנֶּגֶף מִשְׁתַּלֵּחַ בָּנוּ בְּכָל יוֹם.

(במדבר טז יד) אַף וְגוֹ', אַרְבָּעָה פָּתְחוּ בְּאַף וְאָבְדוּ בְּאַף (כְּתוּב בְּרֵמֶז כ"ו).

(במדבר טז טו-טז) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד, נִצְטָעֵר [לְחָדָא], לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְהָאָדָם הַדָּן עִם חֲבֵרוֹ וּמִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ, אִם מְשִׁיבוֹ יֵשׁ שָׁם נַחַת רוּחַ, וְאִם אֵינוֹ מְשִׁיבוֹ הֲרֵי הוּא צַעַר גָּדוֹל.

וַיֹּאמֶר אֶל ה' אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם אַל תְּקַבְּלֵם בִּתְשׁוּבָה, הֲרֵי צָרִיךְ לַמִּקְרָא לוֹמַר "אַל תֵּפֶן אֶל עֲבוֹדָתָם", מַה הוּא אֶל מִנְחָתָם, כָּךְ אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לְאֵלּוּ חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ "מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ", וְהָיְתָה שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל קְרֵבָה, הוֹאִיל וּפָרְשׁוּ אֵלּוּ מִבָּנֶיךָ אַל תִּסְתַּכֵּל בְּחֶלְקָם, תְּנִיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹאכְלֵנוּ. לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי (כְּתוּב בְּרֵמֶז ג'). ["לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי"] מַה שֶּׁהָיָה דַּרְכִּי לִטֹּל לֹא נָטַלְתִּי מֵהֶם, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּהֶקְדֵּשׁ נוֹטֵל שְׂכָרוֹ [מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וַאֲנִי בְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי יוֹרֵד מִמִּדָּיָן לְמִצְרַיִם הָיָה דַּרְכִּי לִטֹּל מֵהֶן חֲמוֹר] שֶׁבִּשְׁבִיל צָרְכֵיהֶם אֲנִי יוֹרֵד, וְלֹא נָטַלְתִּי. וְכֵן שְׁמוּאֵל הַצַּדִּיק אָמַר (שמואל א יב, ג) "הִנֵּנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד ה' וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לָקָחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי", שׁוֹר שֶׁהָיִיתִי מַקְרִיב לְקָרְבָּן וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וְכֵן לִמְשֹׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מִשֶּׁלִּי הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טז, ב) "עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ" וְגוֹ', וְלֹא נָטַלְתִּי מִשֶּׁלָּהֶם. וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם, שֶׁלֹּא חִיַּבְתִּי אֶת הַזַּכַּאי וְלֹא זִכִּיתִי אֶת הַחַיָּב. כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁעָמְדוּ בְּגַאֲוָתָם וּבְמִרְדֵּיהֶם, אָמַר לָהֶם אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה'. (במדבר טז יט-כב) הִלַּךְ קֹרַח כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְהָיָה מַטְעֶה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר לָהֶם מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאֲנִי עוֹסֵק לִטֹּל הַגְּדֻלָּה לְעַצְמִי, אֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁתְּהֵא הַגְּדֻלָּה חוֹזֶרֶת עַל כֻּלְּנוּ, שֶׁמֹּשֶׁה נָטַל מַלְכוּת לְעַצְמוֹ, וְהַכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה נָתַן לְאַהֲרֹן אָחִיו לְחָק עוֹלָם, וְהָיָה הוֹלֵךְ וּמְפָתֶּה כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט כָּרְאוּי לוֹ, עַד שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּם עִמּוֹ.

וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ וּבָאוּ עִמּוֹ, מִיָּד וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְגוֹ' וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר וְגוֹ', אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמָּרְדוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה וְעָמְדוּ וְקִלְקְלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ אוֹ שִׁלּוּחָיו עֲשָׂרָה אוֹ עֶשְׂרִים, מַהוּ עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּחַ לְשָׁם לִגְיוֹנוֹתָיו וְעוֹשֶׂה בָּהּ אַנְדְּרִלְמוּסְיָא וְהוֹרֵג הַטּוֹבִים עִם הָרָעִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מִי מָרַד וּמִי לֹא מָרַד, מִי כִּבֵּד הַמֶּלֶךְ וּמִי קִלְלוֹ, אֲבָל אַתָּה יוֹדֵעַ מַחְשָׁבוֹת שֶׁל כָּל אָדָם, וּמַה שֶּׁהַלְּבָבוֹת וְהַכְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, וְאַתָּה יוֹדֵעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא, וְאַתָּה יוֹדֵעַ רוּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָפֶה אֲמַרְתֶּם אֲנִי מוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(במדבר טז כד-כו) דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, לֹא אָמַר לָהֶם הֵעָלוּ עַד שֶׁהָלַךְ וְהִתְרָה בָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וַאֲבִירָם", לְהוֹדִיעַ רִשְׁעָתָן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ מֹשֶׁה בְּרַגְלָיו אֵצֶל הָרְשָׁעִים קָשִׁים לִרְצוֹת. מָה עָשׂוּ לֹא רָצוּ לָצֵאת מֵאָהֳלֵיהֶם כְּנֶגְדּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה כָּךְ, אָמַר עַד כָּאן הָיָה עָלַי לַעֲשׂוֹת.

רמז תשנא

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ רְשָׁעִים הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ לְהַכּוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, יג) "וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ", הִכִּיתָ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא תַּכֶּה וְהַלּוֹוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם" וּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים וְאֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מִמִּי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא, כט) "הֵעַז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו" וּמִי שֶׁהוּא בַּעַל מַחֲלֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים", וּשְׁנֵיהֶם הָיוּ בְּדָתָן וַאֲבִירָם, עַזּוּת פָּנִים וּמַחֲלֹקֶת. מַחֲלֹקֶת בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ נִדְרֶשֶׁת, מ' מַכָּה, ח' חֵרֶם, ל' לוֹקִין, ק' קְלָלָה, ת' תּוֹעֵבָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים תַּכְלִית כְּלָיָה מֵבִיא לָעוֹלָם. וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וַאֲבִירָם, מִכָּאן שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחֲלֹקֶת, דְּאָמַר רַב כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ". רַב (אַסִי) [אַשִׁי] אָמַר רָאוּי לְהִצְטָרַע, כְּתִיב הָכָא (שם) "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ", וּכְתִיב (שמות ד, ו) "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד" וְגוֹ'. אָמַר רַב חִסְדָּא כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ חוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהַצֹּתָם עַל ה'".

רמז תשנב

אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, כָּל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, יג) "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'". אָמַר רַבִּי (חָמָא בַּר חֲנִינָא)

[חֲנִינָא בַּר פָּפָּא] כָּל הַמִּתְרָעֵם עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ מִתְרָעֵם עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ח) "לֹא עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל ה'". אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הַמְהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א) "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה". (במדבר טז כז-כט) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן קֹרַח, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כָּךְ שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ יִשְׂרָאֵל מִסְּבִיבוֹתֵיהֶן יָצְאוּ מְחָרְפִין, שֶׁנֶּאֱמַר "יָצְאוּ נִצָּבִים", וּלְהַלָּן כְּתִיב "וַיִּגַּשׁ הַפִּלְשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם". פְּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי וְגוֹ', מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשׁוֹשְׁבִין בִּתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ עֲדוּתֵיהֶ בְּיָדוֹ, עָמַד אֶחָד מִן הַמְסֻבִּין כְּנָגְדּוֹ וְקִלֵּל אֶת הַשּׁוֹשְׁבִין וְכוּ', עָמַד הַשּׁוֹשְׁבִין כְּנֶגֶד הַמֶּלֶךְ וְאָמַר לוֹ, אִם אֵין אַתָּה מוֹצִיא זֶה לְהָרְגוֹ בְּפָנֶיךָ הַכֹּל אַף אֲנִי אוֹמֵר בְּוַדַּאי לֹא הָיוּ בְּתוּלִים לְבִתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ מוּטָב לִי לְהָרֹג אֶת זֶה שֶׁלֹּא יוֹצִיא הַשּׁוֹשְׁבִין שֵׁם רַע עַל בִּתִּי, כָּךְ קֹרַח נֶחֱלַק עַל מֹשֶׁה וְאָמַר, מִלִּבּוֹ וּמֵעַצְמוֹ אָמַר מֹשֶׁה אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, פְּתַח וְאָמַר בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה אַף אֲנִי אוֹמֵר לֹא ה' שְׁלָחַנִי וּמִלִּבִּי אָמַרְתִּי. כֵּיוָן שֶׁאָמַר קֹרַח לֹא מֹשֶׁה נָבִיא וְלֹא אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֹא תוֹרָה נִתְּנָה מִן הַשָּׁמַיִם, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כָּךְ, הָלַךְ אֵצֶל הָאֱלֹהִים אָמַר אִם אֲנִי מְוַתֵּר עַל בְּזִיּוֹנִי וְעַל בְּזִיּוֹנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל עַל בְּזִיּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה אֵינִי מְוַתֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּזֹאת תֵּדְעוּן", וְאֵין זֹאת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, מד) "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה". לֹא ה' שְׁלָחַנִי, זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם נְבִיאִים שֶׁאָמְרוּ בְּלָשׁוֹן הַזֶּה, מִיכָה וְאֵלִיָּהוּ וּמֹשֶׁה, אֵלִיָּהוּ מָה אָמַר, "וּבְדָבָרְךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", וְאִם אֵין אַתָּה עוֹנֶה אוֹתִי אֲנִי אוֹמֵר לֹא ה' אֱלֹהִים שְׁלָחָנִי, וְכֵן מִיכָה אָמַר (מלכים א כב, כח) "אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא דִבֶּר ה' בִּי", וּמֹשֶׁה אָמַר אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה, אַף אֲנִי אוֹמֵר לֹא ה' שְׁלָחָנִי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ רֶמֶז לְבַקּוּר חוֹלִים מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה", מַאי מַשְׁמַע, אָמַר רָבָא אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם שֶׁהֵן חוֹלִין וּמֻטָּלִין עַל עֲרִיסוֹתֵיהֶם וּבְנֵי אָדָם מְבַקְּרִים אוֹתָם "לֹא ה' שְׁלָחָנִי". (במדבר טז ל) וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה', אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם בְּרִיאָה גֵּיהִנֹּם מוּטָב, וְאִם לָאו יִבְרָא ה'. לְמַאי אִילֵימָא לְמִבְרֵיהּ, וְהַכְתִיב (קהלת א, ט) "אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" אֶלָּא לַקְרוּבֵי פִּתְחָא. וַיְהִי כְּכַלּוֹתוֹ (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז ל"ח).

(במדבר טז לא-לה) וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא מַצְמִיחַ אֶת הַפֶּרְעָנוּת. "וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם", יֵשׁ אוֹמְרִים חַיִּים נִדּוֹנִין עַד עַכְשָׁיו. "וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ", הֵם אָבְדוּ אֲבָל לֹא שָׁרְווּתָם, אֲבָל נַעֲשׂוּ תַּחְתֵּיהֶם שָׁרִים אֲחֵרִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, זִמְנָא חָדָא הֲוָה אָזְלִינָא בְּאוֹרְחָא, וְאָמַר לִי הַהוּא טַיָּעָא, תָּא אֲחַזֵי לָךְ בְּלוּעֵי דְּקָרַח, אָזְלִי וְחָזֵאי תְּרֵי בֵּיזְעֵי דְּקָא נָפִיק קוּטְרָא מִנַּיְהוּ, שְׁקָלֵי גְּבָבָא

דְּעָמְרָא וְאַמְשִׁינָהּ בְּמַיָּא וְאוֹתְבֵיהּ בְּרֵישׁ רוּמְחָא [וְעֵילִית הָתָם] וְאִיחְרִיךְ, וְאָמַר לִי אַצִּית מַאי שְׁמַעְתָּ, וְשָׁמְעִי דַּהֲווּ קָא אָמְרִין מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְהֵן בַּדְּאִין, וּלְעָתִיד לָבוֹא עָתִיד לְהוֹצִיאָן, וַעֲלֵיהֶם אָמְרָה חַנָּה "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל".

וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם, שֶׁהָיוּ צוֹוְחִין לְמֹשֶׁה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הַצִּילֵנוּ. וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת, אֵלּוּ הָיוּ נִבְלָעִים, וְאֵלּוּ הָיוּ נִשְׂרָפִים, וְקֹרַח לָקָה יוֹתֵר מִכֻּלָּם, שֶׁנִּשְׂרַף וְנִבְלַע, וְלָמָּה נַעֲשָׂה בּוֹ שְׁנֵי דִינִין, שֶׁאִלּוּ נִשְׂרַף וְלֹא נִבְלַע הָיוּ הַבְּלוּעִים מִתְרַעֲמִים וְאוֹמְרִים שֶׁלֹּא הֵבִיא עָלֵינוּ אֶת כָּל הַפֻּרְעָנוּת הַזֹּאת אֶלָּא קֹרַח [וַהֲרֵי הֵן נִבְלָעִים וְקֹרַח נִצּוֹל, וְאִלּוּ נִבְלַע וְלֹא נִשְׂרַף הָיוּ הַשְּׂרוּפִים מִתְרַעֲמִים וְאוֹמְרִים שֶׁלֹּא הֵבִיא עָלֵינוּ אֶת הַפֻּרְעָנוּת הַזֹּאת אֶלָּא קֹרַח] וַהֲרֵי הֵן שְׂרוּפִין וְהוּא נִצּוֹל, לְפִיכָךְ נִדּוֹן בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת, וְלִהַטּוֹ הָאֵשׁ תְּחִלָּה לְעֵין כָּל הַשְּׂרוּפִין שֶׁבְּיָדָן הָיָה הַמַּחְתָּה וּבָהּ הַקְּטֹרֶת וְקִפַּלְתּוֹ הָאֵשׁ וְהָאֵשׁ הָיְתָה מִתְגַּלְגֶּלֶת בּוֹ עַד שֶׁהֶבִיאָתוּ לְפִי הָאָרֶץ לְבֵין הַבְּלוּעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קֹרַח לֹא מִן הַבְּלוּעִים, וְלֹא מִן הַשְּׂרוּפִים, לֹא מִן הַבְּלוּעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח, וְלֹא קֹרַח. וְלֹא מִן הַשְּׂרוּפִים, דִּכְתִיב "וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת", וְלֹא קֹרַח. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, קֹרַח מִן הַבְּלוּעִים וּמִן הַשְּׂרוּפִים, מִן הַבְּלוּעִים, דִּכְתִיב (במדבר כו, י) "וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח", וּמִן הַשְּׂרוּפִים, דִּכְתִיב "בְּאָכוֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם אִישׁ", וְקֹרַח בַּהֲדֵיהוּ. עֲדַת קֹרַח אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל", לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (שמואל א' ב, ו) "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר הֲרֵי הֵן כַּאֲבֵדָה הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר "תָּעִיתִי כְשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ". וְאֵשׁ יָצְאָה (כָּתוּב בְּרֶמֶז תקכ"ד). (במדבר יז א-ג) אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרכ"ג). מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין, מְנָלָן דְּמַעֲלִין, אָמַר רַב אָחָא בַּר יַעֲקֹב דְּאָמַר קְרָא אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה וְגוֹ', בְּתְחִלָּה תַּשְׁמִישֵׁי מִזְבֵּחַ, וּלְבַסּוֹף גּוּפוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, וּמְנָלָן דְּאֵין מוֹרִידִין, אָמַר רַבִּי אַמִּי דְּאָמַר קְרָא (שמות מ, יח) "וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אַדָנָיו וְגוֹ'.

(במדבר טז, לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ לְאָרֶץ הַרְבֵּה פִּיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּקֶרֶב כָּל (הָאָרֶץ) [יִשְׂרָאֵל], אָמַר לוֹ רַבִּי נֶחֱמְיָה וַהֲלֹא כְתִיב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ, וְהֵיאַךְ אַתָּה מְקַיֵּם "בְּקֶרֶב כָּל (הָאָרֶץ) [יִשְׂרָאֵל"], אֶלָּא שֶׁנַּעֲשֵׂית הָאָרֶץ כְּמִשְׁפֵּךְ וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם אוֹ מָמוֹנוֹ הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא וְיוֹרֵד עִמּוֹ, נִמְצָאתָ מְקַיֵּם "בְּקֶרֶב כָּל (הָאָרֶץ) [יִשְׂרָאֵל"] וְנִמְצֵאתָ מְקַיֵּם וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. (דברים שם) "וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם", זֶה מָמוֹן שֶׁהוּא מַעֲמִיד אֶת רַגְלַיִם. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, אֲפִלּוּ הָיוּ

כֵּלִים בְּיַד אַחֵר הָיוּ מִתְגַּלְגְּלִין וּבָאִין וְנִבְלָעִין עִמּוֹ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אֲפִלּוּ מַחַט שֶׁהָיָה שְׁאוּלָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם הָיְתָה בָּאָה וְנִבְלַעַת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, לג) "וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה".

(במדבר טז, ג) וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, שֶׁהִקְהִילוּ עֲלֵיהֶם קְהִלּוֹת וְאָמְרוּ בּוֹאוּ וְנוֹדִיעַ לָכֶם מַעֲשָׂיו שֶׁל בֶּן עַמְרָם, כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים, וְכִי אַתֶּם לְבַדָּכֶם קְדוֹשִׁים, וַהֲלֹא כֻּלָּנוּ נִתְקַדַּשְׁנוּ בְּסִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר "לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם", וּכְשֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ הָיָה יוֹנֵק מֵהַר סִינַי, וְלֹא נִתַּן לָנוּ אֶלָּא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְלֹא שֵׁם חַלָּה, וְלֹא שֵׁם תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, וְלֹא שֵׁם צִיצִית שְׁמַעְנוּ, אֶלָּא מֵעַצְמְךָ אַתָּה אוֹמֵר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שְׂרָרָה לְעַצְמְךָ וְלַעֲשׂוֹת כָּבוֹד לְאַהֲרֹן אָחִיךָ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר טז, ה) "בֹּקֶר", אֶלָּא אָמַר, דְּבָרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם מְלֻבָּנִים הֵן כַּבֹּקֶר, שֶׁלֹּא לִכְבוֹד עַצְמִי וְלֹא לִכְבוֹד אָחִי אֲנִי אוֹמְרָן. הוּא הַקָּדוֹשׁ, הוּא יִקְדֹּשׁ מִבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר לוֹ, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁקְּטוֹרְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן מִתְקַבֶּלֶת, כְּבָר נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶם לָכֵן. רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי, כְּנֶגֶד כְּהֻנָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן אָמַר, הוּא נוֹטֵל תְּרוּמָה אֶחָד (מִשִּׁשִּׁים) [מֵחֲמִשִּׁים], וְאַתֶּם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה. (במדבר טז, ט) הַמְעַט מִכֶּם, קַלָּה הִיא בְּעֵינֵיכֶם שֶׁבְּחַר בָּכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת מְשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו, (במדבר טז, יא) וְאַהֲרֹן מָה הוּא מַה הֶנָּאָה יֵשׁ לוֹ לְאַהֲרֹן מִכְּהֻנָּתוֹ, וַהֲלֹא מִתְּחִלָּה קִבֵּר שְׁנֵי בָּנָיו נָדָב וַאֲבִיהוּא. לֹא נַעֲלָה, לֹא נָבוֹא אֵין כְּתִיב כָּאן, אָמְרוּ לוֹ, הֲרֵי אָנוּ מַעֲמִידִין דְּבָרֵינוּ וְאֵין אָנוּ עוֹלִים מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וּלְפִי שֶׁהָלַךְ מֹשֶׁה לְפִתְחוֹ שֶׁל דָּתָן וַאֲבִירָם, זָכָה לְהַצִּיל אַרְבָּעָה צַדִּיקִים מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, שְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת, וּמַה זְּכוּת הָיָה בְּיָדָן שֶׁל בְּנֵי קֹרַח שֶׁיִּנָּצְלוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין אֵצֶל קֹרַח אֲבִיהֶן רוֹאִין אֶת מֹשֶׁה וְכוֹבְשִׁין אֶת פְּנֵיהֶן בַּקַּרְקַע, אָמְרוּ אִם נַעֲמֹד מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ נוֹהֲגִין בִּזָּיוֹן בְּאָבִינוּ, וּכְבָר נִצְטַוִּינוּ עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם, וְאִם לֹא נַעֲמֹד כְּבָר כְּתִיב (ויקרא יט, לב) "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם", מוּטָב שֶׁנַּעֲמֹד מִפְּנֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִין בִּזָּיוֹן בְּאָבִינוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִרְחִישׁוּ אֶת לִבָּם בִּתְשׁוּבָה, עֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד (תהלים מה, ב) "רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִדָּגְמָא שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהוּא עָתִיד לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְהַצַּדִּיקִים תְּלוּיִין בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ עָשָׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְנֵי קֹרַח מֵאוֹתָהּ דֻּגְמָא בַּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּמִין עַמּוּד נִתְבַּצֵּר לָהֶם בְּגֵיהִנֹּם וְעָמְדוּ עָלָיו וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל רוֹאִין אוֹתָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתְחוּ פִּיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה. (תהלים מח, ט) "כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר ה' צְבָאוֹת", שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם בְּנָיָן קָבוּעַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק, שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה". (במדבר יז יב) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה לִּילוּד אִשָּׁה בֵּינֵינוּ, אָמַר לָהֶם לְקַבֵּל תּוֹרָה בָּא, אָמְרוּ לוֹ חֶמְדָּה גְּנוּזָה לְךָ תתקע"ד דּוֹרוֹת קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה מְבַקֵּשׁ לִתְּנָהּ לְבָשָׂר וָדָם, (תהלים ח, ה) "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ" וְגוֹ' "תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה הַחֲזֵר לָהֶם תְּשׁוּבָה, אָמַר לוֹ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִשְׂרְפוּנִי בְּהֶבֶל שֶׁבְּפִיהֶם, אָמַר לוֹ אֶחֹז בְּכִסֵּא כְּבוֹדִי, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כו, ט) "מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּה פָּרְשֵׂז עָלָיו עֲנָנוֹ". אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם מְלַמֵּד שֶׁפֵּרֵשׂ שַׁדֵּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תּוֹרָה שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לִי מַה כְּתִיב בָּהּ (שמות כ, ב) ["אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", אָמַר לָהֶם כְּלוּם לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם, לְפַרְעֹה הִשְׁתַּעְבַּדְתֶּם, תּוֹרָה לָמָּה תְּהֵא לָכֶם, שׁוּב מַה כְּתִיב בָּהּ] (שם, ח) ["זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" כְּלוּם אַתֶּם עוֹשִׂים מְלָאכָה שֶׁאַתֶּם צְרִכִין שְׁבוּת, שׁוּב מַה כְּתִיב בָּהּ] (שם, ז) "לֹא תַעֲשֶׂה" כְּלוּם מַשָּׂא מַתָּן יֵשׁ בֵּינֵיכֶם, שׁוּב מַה כְּתִיב בָּהּ (שם, יב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" כְּלוּם אָב וָאֵם יֵשׁ לָכֶם, שׁוּב מַה כְּתִיב בָּהּ "לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאַף לֹא תִגְנֹב" כְּלוּם יֵצֶר הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם, חָזְרוּ וְהוֹדוּ לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ח, ב) "ה' אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ", וְאֵלּוּ "תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם" לֹא כְּתִיב, מִיָּד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מָסַר לוֹ דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם", בִּשְׁכַר שֶׁקִּרְאוּךָ אָדָם "לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת", וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת מָסַר לוֹ דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם", אִי לָאו דְּאָמַר לֵיהּ מְנָא הֲוָה יָדַע. (כָּתוּב בְּרֶמֶז שפ"א וּבְרֶמֶז רס"ב).

(במדבר יח א-ה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן, הָא לְמַדְתָּ מִכָּל הַדִּבְּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְאַהֲרֹן עַל יְדֵי מֹשֶׁה נֶאֶמְרוּ לוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל אַהֲרֹן", אֶלָּא כְּדַאי הָיָה הַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁגְּדֻלַּת מֹשֶׁה נֶאֶמְרוּ לוֹ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל אַהֲרֹן", אֶלָּא כְּדַאי הָיָה הַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁגְּדֻלַּת מֹשֶׁה גְּדוֹלָה. "אַתָּה וּבָנֶיךָ" אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים, וּבֵית אָבִיךָ אֵלּוּ הַלְוִיִּים, מְלַמֵּד שֶׁהַלְוִיִּים מְזֻהָרִים עַל יְדֵי כֹּהֲנִים. וּמִנַּיִן אַף הַכֹּהֲנִים עַל יְדֵי הַלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם". "מַטֵּה לֵוִי", אֵין מַטֶּה אֶלָּא שְׁבָטָה, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ט) "שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה". לֵוִי כְּדַאי הוּא לֵוִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. "שֵׁבֶט" כְּדַאי שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, "אָבִיךָ" כְּדַאי עַמְרָם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אַחֶיךָ כְּדַאי אַחֶיךָ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְגַם אֶת אַחֶיךָ כְּדַאי בְּנֵי אַחֶיךָ בִּפְנֵי עַצְמָן לְכָרוֹת לָהֶם בְּרִית בְּשִׂמְחָה.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן, לְמִי הַדָּבָר מָסוּר לְאַהֲרֹן, לְאוֹתוֹ מַזְהִיר, רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם זָרַק אֶת הַדָּם כָּרָאוּי וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׁם מִי זָרַק, וְהִקְטִיר אֶת הַחֵלֶב כָּרָאוּי, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׁם מִי הִקְטִיר, שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים עָוֹן עַל כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ". רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם זָכָה בְּבָשָׂר

קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים וּבְחֻזֶּה וְשׁוֹק קֹדֶם הֶקְטֵר חֲלָבִים, שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין עָוֹון עַל כָּךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתָּה וּבָנֶיךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם". וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל בְּנֵי עֵלִי אֶלָּא עַל שֶׁנֶּהֱגוּ בְּזָיוֹן בַּקָּדָשִׁים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל א' ב, טו יז) "גַּם בְּטֶרֶם יַקְטִרוּן וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ קַטֵּר יַקְטִירוּן וְגוֹ' וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד". וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר הַדִּין עַל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁנֶּהֱגוּ בְּזָיוֹן בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "קָדְשַׁי בָּזִית". וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ וְגוֹ', זֶה עָוֹון דָּבָר הַמָּסוּר לַכְּהֻנָּה, אוֹ עָוֹון דָּבָר הַמָּסוּר לְבֵית דִּין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק ז) "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ", הֲרֵי עָוֹן הַמָּסוּר לְבֵית דִּין אָמוּר, הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם", זֶה עָוֹון הַמָּסוּר לַכְּהוּנָּה, אָמַרְתָּ יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׂאוּ עָוֹון כְּהֻנָּה, אֲבָל לְוִיִּים יִשְׂאוּ עָוֹון כְּהֻנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כג) "וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם". וְגַם אֶת אַחֶיךָ שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַטֵּה לֵוִי", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַנְּשִׁים בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁבֶט אָבִיךָ", זָכָה עַמְרָם שֶׁיִּקָּרֵא שֵׁבֶט עַל שְׁמוֹ. רַבִּי אוֹמֵר מַטֵּה לֵוִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַנְּשִׁים בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחֶיךָ" לְהוֹצִיא אֶת הַנְּשִׁים. "הַקְרֵב אִתָּךְ" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "אִתָּךְ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אִתָּךְ", מָה אִתָּךְ הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] בַּלְוִיִּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף אִתָּךְ הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] בַּלְוִיִּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְהַזְהִיר אֶת הַלְוִיִּם בְּשִׁיר עַל דּוּכָנָן.

וְיִלְווּ עָלֶיךָ, תְּנַן הָתָם בַּצָּפוֹן שַׁעַר הַנִּצּוֹץ כְּמִין אַכְסַדְרָה הָיָה וַעֲלִיָּה בְּנוּיָה עַל גַּבֵּיהֶן שֶׁהַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים מִלְמַעְלָה וְהַלְוִיִּים מִלְמַטָּה, מִנְהַגֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן "וְיִלְווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ" בַּעֲבוֹדָתְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, הָא כֵּיצַד כֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים מִלְמַעְלָה וְהַלְוִיִּים מִלְמַטָּה. וְיִלְווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ בַּעֲבוֹדָתָם, מַגֵּה מֵהֶם גִּזְבָּרִים וַאֲמַרְכָּלִין, אוֹ וִישָׁרְתוּךָ בַּעֲבוֹדָתְךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר יִשָּׁרְתוּךָ בַּעֲבוֹדָתְךָ, יִשָּׁרְתוּךָ בַּעֲבוֹדָתָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק ו) "וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם וְגוֹ' מַתָּנָה נְתֻנִים לַה' לַעֲשׂת אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מַתָּנָה נְתֻנִים לַה' לְשַׁמֵּשׁ הֵן מְסוּרִין וְהַשֵּׁם מְסָרָן לַכֹּהֲנִים, הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כַּלְּשׁוֹן הָאַחֲרוֹן אֶלָּא כַּלְּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן וִישָׁרְתוּךָ בַּעֲבוֹדָתָם, וּמַגֵּה מֵהֶן גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין.

וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת, הַכֹּהֲנִים מִבִּפְנִים, וְהַלְוִיִּם מִבַּחוּץ, אוֹ אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִבִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד", הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת", הַכֹּהֲנִים מִבִּפְנִים וְהַלְוִיִּם מִבַּחוּץ. וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל זֶהוּ שֶׁאָמַרְנוּ "יִשָּׁרְתוּךָ" בַּעֲבוֹדָתָם וּמַגֵּה מֵהֶן גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין. אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ, זֶה אָרוֹן וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִכָּאן רָמָז לְשִׁיר מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ עַל יְדֵי עֶזְרָא (שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ג, א) "וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים" וְגוֹ'), רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַחְיו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינוֹ

צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "מִשֶּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל", מִכָּאן רָמַז לְשִׁיר מִן הַתּוֹרָה. אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ, אַזְהָרָה, וְלֹא יָמֻתוּ, עֹנֶשׁ, אֵין לִי אֶלָּא לְוִיִּם שֶׁעָנוּשִׁין וּמַזְהָרִין עַל עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים, כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". וּכְבָר בִּקֵּשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגָּדָא בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת, אָמַר לוֹ חֲזֹר לַאֲחוֹרֶיךָ שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ, שֶׁאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים. רַבִּי אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר ד, יח-יט) "אַל תַּכְרִיתוּ" וְגוֹ', "וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי קְהָת, בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא לְוִיִּם שֶׁעָנוּשִׁין וּמַזְהָרִין עַל עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים, כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם". מֵעֲבוֹדָה לַחֲבֵרְתָּהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (עמ"ה) (במדבר ג, לח) "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעֵרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן הִזְהִיר עָלָיו הַכָּתוּב אֶת כָּל הָעִנְיָן. "וְנִלְווּ עָלֶיךָ", זֶה שֶׁאָמְרוּ הַכֹּהֲנִים מִבִּפְנִים וְהַלְוִיִּם מִבַּחוּץ.

וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ, מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים בְּמָקוֹם הַלְוִיִּם. וּבְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הַכֹּהֲנִים בִּשְׁלֹשָׁה, וְהַלְוִיִּם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד. "אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ", יָכוֹל אִם נָגְעוּ יְהוּ חַיָּבִין, אָמַרְתָּ אַךְ, מְשׁוּם עֲבוֹדַת זָר הֵן חַיָּבִין, וְאֵין חַיָּבִין מְשׁוּם מַגָּע. "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם", יָכוֹל שֶׁאֵין לִי אֶלָּא הַלְוִיִּם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים בְּמִיתָה, הַכֹּהֲנִים עַל יְדֵי הַלְוִיִּם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". וּמִנַּיִן כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכֹּהֲנִים מַזְהִרִין זֶה עַל זֶה, אָמַרְתָּ הֵם, גַּם הֵם, אַתֶּם, גַּם אַתֶּם. יָכוֹל שֶׁהֵן מַזְהִרִין עַל זֶה בְּמִיתָה, אָמַרְתָּ הֵם, הֵם עֲלֵיהֶם בְּמִיתָה, וְאֵין אַתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמִיתָה, אַתֶּם עֲלֵיכֶם בְּמִיתָה, וְאֵין אַתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמִיתָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי בַּעֲבוֹדַת קְהָת בְּמִיתָה, בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים בַּעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן, אֲבָל בַּעֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים, הַלְוִיִּם עַל הַכֹּהֲנִים בְּמִיתָה, וְאֵין הַכֹּהֲנִים עַל הַלְוִיִּם אַף לֹא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. "וְנִלְווּ עָלֶיךָ", וְטָפְלוּ עָלֶיךָ. "מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד", זוֹ מִשְׁנָה, "לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל", זֶה תַּלְמוּד. וְזָר לֹא יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר ג, י) "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָר לֹא יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם". וְזָר לֹא יִקָּרֵב, אֵין לִי אֶלָּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, בַּעֲשֵׂה מִנַּיִן, אָמַרְתָּ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ, גְּדֵלָה לַמִּקְדָּשׁ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין, לֹא דוֹמֶה פַּלְטְרִין שֶׁאֵין עָלָיו שׁוֹמְרִין, לְפַלְטְרִין שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין.

רמז תשנג

וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לִמְשֻׁמֶּרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַקֶּטֶן שׁוֹמֵר (אֶת) הַגָּדוֹל פּוֹסֵעַ עָלָיו וְנִכְנָס, וּבִזְמַן שֶׁהַגָּדוֹל שׁוֹמֵר (אֶת) הַקָּטָן אֵין פּוֹסֵעַ עָלָיו וְנִכְנָס. וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ, הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין (שְׁלִישִׁית) [שֶׁל יִשְׂרָאֵל] לְהַזְהִיר אֶת הַכֹּהֲנִים שֶׁתְּהֵא הָעֲבוֹדָה נַעֲשֵׂית כְּתִקְנָהּ, שֶׁכְּשֶׁהָעֲבוֹדָה נַעֲשֵׂית כְּתִקְנָהּ הֵן כְּלִין אֶת הַפֶּרְעָנוּת מִלָּבוֹא לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר עוֹד אֶלָּא שֶׁכְּבָר קָצַף. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל", אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד", אֶלָּא שֶׁכְּבָר הָיָה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ויקרא יז, ז) "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם" וְגוֹ', אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד", אֶלָּא שֶׁכְּבָר זָבְחוּ. כֵּיוֹצֵא בּוֹ "וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', [שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד", אֶלָּא שֶׁכְּבָר קָרְבוּ, אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף], שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד", אֶלָּא שֶׁכְּבָר קָצַף, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז, יא) "כִּי יָצָא הַקֶּצֶף".

רמז תשנד

(במדבר יח ו) וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם וְגוֹ' (נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי) [מַתָּנָה נְתֻנִים לַה'], לַה' הֵן מְסוּרִין וְאֵין מְסוּרִין לַכֹּהֲנִים. וַאֲנִי, מוֹסִיף עַל מַעֲשֶׂיךָ. "הִנֵּה", בְּשִׂמְחָה. כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר הִנֵּה הֲרֵי עִנְיָן שִׂמְחָה. וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי וְגוֹ' כְּמַעֲשֶׂה מִן הָעֲרֵמָה, וְאַתֶּם כְּתִרוּמַת מַעֲשֵׂר, יָכוֹל הֵם לָכֶם וַדַּאי, תַּלְמוּד לוֹמַר (לִי) [לַה'], אֱמֹר מֵעַתָּה שֶׁלִּי הֵן שֶׁיִּהוּ שַׁמְּשִׁין לִפְנֵיכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א' כג, יג) "וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ" וְגוֹ'. (במדבר יח ז) וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ, מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר כָּל דָּבָר שֶׁל מִזְבֵּחַ לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּךָ וּבְבָנֶיךָ. "וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת", מִכָּאן אָמְרוּ מָקוֹם הָיָה אֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפֹּרֶת שֶׁשָּׁם בּוֹדְקִין יְחוּסֵי כְּהֻנָּה. "וַעֲבַדְתֶּם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי מְעֲרָבְבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲבוֹדַת מַתָּנָה", מַה מַּתָּנָה בְּפִיסִ, אַף עֲבוֹדָה בְּפִיסִ. עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים בִּגְבוּלִין כַּעֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ [בַּמִּקְדָּשׁ], מָה עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ מְקֻדָּשׁ יָדָיו וְאַחַר כָּךְ עוֹבֵד, אַף אֲכִילַת קָדָשִׁים בִּגְבוּלִין מְקֻדָּשׁ יָדָיו וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל.

תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, מַגִּיד שֶׁעָוֹון קָדָשִׁים אֵינוֹ מְסוּר אֶלָּא בְּיַד הַכֹּהֲנִים, אֵין לִי אֶלָּא עָוֹון קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים, קָדָשִׁים שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ". יָכוֹל אַף תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת", מַה בֵּית לַפָּרֹכֶת מְיֻחָד דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְדַעַת צִבּוּר, יָצָא דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְדַעַת צִבּוּר. "עֲבֹדַת מַתָּנָה" מַקִּישׁ עֲבֹדַת מַתָּנָה

"לְכֹהֲנֹתָכֶם", מַה זוֹ בִּנְטִילַת יָדַיִם, אַף זוֹ בִּנְטִילַת יָדַיִם. אִי מַה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אַף זוֹ לֹא תְּהֵא אֶלָּא בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אָמַרְתָּ לֹא, זוֹ לְפִי צָרְכָּהּ עֲבוֹדָה וְזוֹ לְפִי צָרְכָּהּ הָעֲבוֹדָה. אָמְרוּ, כָּל מִי שֶׁהוּא נוֹתֵן תְּרוּמָה לְמִי שֶׁהוּא אוֹכְלָהּ כְּמִצְוָתָהּ, מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיָה אוֹכֵל תְּרוּמָה בַּשַּׁחַר וְאוֹמֵר הִקְרַבְתִּי תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְאוֹכֵל תְּרוּמָה בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאוֹמֵר הִקְרַבְתִּי תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּמִנַּיִן מִסְרוּ עַצְמָכֶם לְכֹהֲנֹתָכֶם, אֲמַרְתָּ עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, הָא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה עֻזִּרְיָהוּ הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבֶא אַחֲרָיו עֻזִּרְיָהוּ וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ עַל עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְגוֹ' וַיִּזְעַף עֻזִּיָּהוּ וְגוֹ' וַיִּפֶּן אֵלָיו עֻזִּרְיָהוּ כֹּהֵן הָרֹאשׁ " וְגוֹ', עָלָיו הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א' ה, לו) "וְיוֹחָנָן הוֹלִיד אֶת עֻזִּרְיָה הוּא אֲשֶׁר כִּהֵן בַּבַּיִת", וְכִי הוּא כִּהֵן בִּלְבָד, וַהֲלֹא קָדְמוּהוּ הַרְבֵּה וְשִׁמְּשׁוּ אַחֲרָיו, אֶלָּא בּוֹ נִתְקַיְּמָה מִצְוַת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן" וְגוֹ'. הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ פְּסוּלִין, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּכְתִיב (דברים לג, י-יא) "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ" אֲפִלּוּ חֲלָלִין שֶׁבּוֹ "וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וְכֵן הָיָה אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר, דִּתְרוּמָה נַמִּי אִיקְרֵי עֲבוֹדָה, דְּתַנְיָא מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁלֹּא בָּא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְמָחָר מְצָאוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לוֹ עֲבוֹדָה עָבַדְתִּי, אָמַר לוֹ כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא דִּבְרֵי תֵּימָה, וְכִי עֲבוֹדָה בְּזְמַן הַזֶּה מְנַיִן, אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, עֲשׂוּ אֲכִילַת תְּרוּמָה בִּגְבוּלִין כַּעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַב, אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת זָר חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה, זְרִיקָה, וְהַקְטָרָה, וְנִסּוּךְ הַיַּיִן, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם, וְלֵוִי אָמַר אַף תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, מַאי טַעֲמָא דְּרַב, דִּכְתִיב "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם" וְגוֹ', עֲבֹדַת מַתָּנָה וְלֹא עֲבוֹדַת סְלוּק, "וַעֲבַדְתֶּם" עֲבוֹדָה תַּמָּה וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וְלֵוִי, אָמַר רַחֲמָנָא לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ, וְרַב, הַהוּא לְאָתוּיֵי שְׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁבִּפְנִים וְשֶׁבְּמִצְרָע, וְלֵוִי, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּבַר לְכָל דָּבָר. וְרַב מִדְּבַר לְכָל דָּבָר לָא דָּרִישׁ. וְאֵימָא לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ כְּלָל, עֲבֹדַת מַתָּנָה פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, עֲבֹדַת מַתָּנָה אֵין עֲבוֹדַת סְלוּק לָא, אֲמַר קְרָא וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת הוּא דַּעֲבוֹדַת מַתָּנָה וְלֹא עֲבוֹדַת סְלוּק, הָא בַּחוּץ אֲפִלּוּ עֲבוֹדַת סְלוּק. אִי הָכִי וַעֲבַדְתֶּם נַמִּי "וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת" הוּא דַּעֲבוֹדָה תַּמָּה וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, הָא מִבַּחוּץ אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, "וַעֲבַדְתֶּם" הָדַר עֲרֵיהּ קְרָא. רַבִּי אוֹמֵר, לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים בִּגְבוּלִין כַּעֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ, מָה עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ מְקֻדָּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וְאַחַר כָּךְ עוֹבֵד, אַף אֲכִילַת קָדָשִׁים בִּגְבוּלִין מְקֻדָּשׁ יָדָיו וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל וְכוּ', נִמְצִינוּ לְמֵדִין נְטִילַת יָדַיִם מִן הַתּוֹרָה.

וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, לַעֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה, אָמַרְתָּ וּמַה בַּעַל מוּם שֶׁלֹּא עָנַשׁ בּוֹ מִיתָה לֹא עָנַשׁ בּוֹ אֶלָּא לַעֲבוֹדָה, זָר שֶׁעָנַשׁ בּוֹ מִיתָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בּוֹ אֶלָּא לַעֲבוֹדָה, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" לַעֲבוֹדָה. וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, אַפִּלּוּ עָבַד בְּטָהֳרָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַפִּלּוּ עָבַד בְּטֻמְאָה, אָמַרְתָּ אִם הַנִּכְנָס בְּטֻמְאָה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד חַיָּב, קַל וָחֹמֶר לְעוֹבֵד, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" אַפִּלּוּ עָבַד בְּטָהֳרָה.

יוּמָת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "יוּמָת", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מוֹת יוּמָת", מַה יוּמָת הָאָמוּר לְהַלָּן סְקִילָה, אַף יוּמָת הָאָמוּר כָּאן סְקִילָה. רַבִּי יוֹחָנן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "יוּמָת" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יג, ו) "יוּמָת", מַה יוּמָת הָאָמוּר לְהַלָּן בְּחֶנֶק, אַף יוּמָת הָאָמוּר כָּאן בְּחֶנֶק. וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, עִנָּשׁ שָׁמַעְנוּ אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָר לֹא יִקְרַב" וְגוֹ'.

וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת, מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד, טז) "וְנֹקֵב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת", אָמְרוּ לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת". זָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּחֶנֶק, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. תַּנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם) "כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת", מַה לְהַלָּן בִּידֵי שָׁמַיִם אַף כָּאן בִּידֵי שָׁמַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יג, ו) "וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת" מַה לְהַלָּן בְּסְקִילָה, אַף כָּאן בְּסְקִילָה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר מַה לְהַלָּן בְּחֶנֶק אַף כָּאן בְּחֶנֶק. בְּמֵאי קָמִיפַּלְגֵי, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר דָּנִין יוּמָת מִ"יוּמָת", וְאֵין דָּנִין יוּמָת מִ"יָּמוּת". וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר דָּנִין הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט, וְאֵין דָּנִין הֶדְיוֹט מִנָּבִיא. וְרַבִּי עֲקִיבָא, כֵּיוָן שֶׁהִדִּיחַ אֵין לְךָ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִזֶּה. בְּמֵאי פְּלִיגֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן, דְּתַנְיָא נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ בְּסְקִילָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בְּחֶנֶק. [הָא אָנָן תְּנַן רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּחֶנֶק], תְּרֵי תַּנָּאֵי וַאֲלִיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא.

רמז תשנה

(במדבר יח ח-ט) וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זְכָרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר" וְגוֹ', הָא לָמַדְנוּ שֶׁהַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. וַאֲנִי בָּרְצוֹן, הִנֵּה בִּשְׂמְחָה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבֵּינוּ, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (בראשית ו, יז) "וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ שִׂמְחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, [אָמַר לוֹ יֵשׁ שִׂמְחָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם] כְּשֶׁיֹּאבְדוּ מַכְעִיסָיו מִן הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יא, י) "בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹז קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה", וְאוֹמֵר (תהלים ג, ח-ט) "שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "לַה' הַיְשׁוּעָה" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד" וְגוֹ',

וְאוֹמֵר (שם קד, לה) "יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר וַאֲנִי מוֹסִיף עַל עֲבוֹדָתָם. הִנֵּה בְשִׂמְחָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְגַם הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ".

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי, אֵין מַדְלִיקִין בְּטֶבֶל טָמֵא דְּאָמַר קְרָא וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי, בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה טְמֵאָה, מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִשְׁעַת הָרָמָה וְאֵילָךְ אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִשְׁעַת הָרָמָה וְאֵילָךְ. מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי שְׁמוּרָה הִיא. "תְּרוּמָתִי" זוֹ תְּרוּמַת אֵיל נָזִיר וְתוֹדָה, מַגִּיד שֶׁנִּכְרַת בְּרִית עַל עֲבוֹדָתָם. "לְכָל קָדְשֵׁי" לְרַבּוֹת הָעוֹלָה. "קֹדֶשׁ" לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. קֹדֶשׁ לְרַבּוֹת אֶת הַבְּכוֹר. לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה לְגְדֻלָּה. כָּל שֶׁנִּתַּן לְךָ לִגְדֻלָּה, נִכְרַת לְךָ בְּרִית עָלֶיהָ, זוֹ שְׁרֹפַת פָּרָה, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וּתְקִיעַת חֲצוֹצְרוֹת וְהֶקְדֵּשׁוֹת וַעֲרָכִין. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף נְעִילַת דְּלָתוֹת. לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּרַת הַכָּתוּב בְּרִית עִם אַהֲרֹן עַל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים (לְגָזְרָן) [לִגְזֹר דִּין], וְלִכְרֹת לָהֶם בְּרִית, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח כְּנֶגֶד אַהֲרֹן וְעָרַעַר עַל הַכְּהֻנָּה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בַּיִת וְנָתַן לוֹ שָׂדֶה (אַחַת) [וַאֲחָזָה] בְּמַתָּנָה וְלֹא כָתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ בְּעֶרְכָּאִים, בָּא אֶחָד וְעָרְעַר כְּנֶגְדּוֹ עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבוֹא וְיַעֲרַעֲר כְּנֶגְדֵּךְ עַל הַשָּׂדֶה, (כָּאן) [בּוֹא] וַאֲנִי כּוֹתֵב וַאֲנִי חוֹתֵם וַאֲנִי מַעֲלֶה בְּעֶרְכָּאִים, כָּךְ בָּא קֹרַח וְעָרְעַר כְּנֶגְדּוֹ עַל הַכְּהֻנָּה, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבוֹא וְיַעֲרַעֲר כְּנֶגְדֵּךְ עַל הַכְּהֻנָּה, (כָּאן) [בּוֹא] וַאֲנִי כּוֹתֵב וַאֲנִי חוֹתֵם וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ בְּעֶרְכָּאִים, לְכָךְ נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ סְמוּכָה לְקֹרַח. (במדבר יז, ה) ("זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" הֵא לְמַדְנוּ שֶׁהָיָה קֹרַח מִן הַבְּלוּעִין וּמִן הַשְּׂרוּפִין).

"לְךָ נְתַתִּים", בִּזְכוּתְךָ. "לְמָשְׁחָה", אֵין לְמָשְׁחָה אֶלָּא לִגְדֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז, לה) "זֹאת מִשְׁחַת אַהֲרֹן" וְגוֹ'. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר אֵין לְמָשְׁחָה אֶלָּא שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן". "וּלְבָנֶיךָ" בִּזְכוּת בָּנֶיךָ. "לְחָק עוֹלָם", שֶׁיְּהֹנֹ הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. אָמַר רַב חִסְדָּא מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה אֵין נֶאֱכָלוֹת אֶלָּא צָלִי, וְאֵין נֶאֱכָלוֹת אֶלָּא בְּחַרְדָּל, מַאי טַעֲמָא אָמַר קְרָא לְמָשְׁחָה לִגְדֻלָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִים. אִיתְּמַר, הִקְמִץ מֵאֵימָתַי מַתִּיר שְׁיָרִים בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר מֻשְׁתְּשָׁלְט בּוֹ הָאוּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מְשֻׁיָּצַת הָאוּר בְּרֻבּוֹ. וְרִשְׁאִין [הַכֹּהֲנִים] לִתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ, דְּאָמַר קְרָא לְמָשְׁחָה לִגְדֻלָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין, וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב (ויקרא ו, י) "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם" וְגוֹ', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ. תַּנְיָא, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה הֵן, וְכֻלָּן נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו בִּכְלָל וּפְרָט וּבְרִית מֶלַח, כָּל הַמַּקְטִירִין כְּאִלּוּ קְרֵיבִים בִּכְלָל וּפְרָט וּבְרִית מֶלַח, וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן כְּאִלּוּ עוֹבֵר בִּכְלָל וּפְרָט, וּבְרִית מֶלַח. וְאֵלּוּ הֵן עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ חַטָּאת, וְחַטַּאת הָעוֹף, אָשָׁם וַדַּאי, וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלוֹג שֶׁמֶן

שֶׁל מְצֹרָע, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, וּמִנְחַת הָעֹמֶר. וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, הַבְּכוֹר, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם מִן הַתּוֹדָה, וּמֵאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים. עֶשֶׂר בִּגְבוּלִים תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וּמַתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וּשְׁדֵה חֲרָמִים, וְגֶזֶל הַגֵּר.

(במדבר יח ט) זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, תָּנוּ רַבָּנָן לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לְתַלְמִידָיו, בָּנַי אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְתְּרָנִין הֵן, וְלֹא לִלְמֹד הֵן בָּאִין אֶלָּא לְקַפְּחֵנִי בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים. דְּחַק סוּמְכוֹס וְנִכְנַס, אָמַר לָהֶם כָּךְ שָׁנָה לָנוּ רַבִּי מֵאִיר הַמְקַדֵּשׁ בְּחֻלְקוֹ בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים לֹא קִדֵּשׁ, כָּעַס רַבִּי יְהוּדָה עֲלֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן מִפְּנֵי שֶׁקִּנְתְּרָנִין הֵן, וְכִי אִשָּׁה בַּעֲזָרָה מְנַיִן, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, יֹאמְרוּ מֵאִיר שָׁכַב, יְהוּדָה כָּעַס, יוֹסִי שָׁתַק, (דִּבְרֵי) תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לְקַבֵּל לָהּ קִדּוּשִׁין לְבִתּוֹ בַּעֲזָרָה, וְכִי אֵין אִשָּׁה עֲשׂוּיָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקַבֵּל לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ בַּעֲזָרָה, וְעוֹד דָּחֲקָה וְנִכְנְסָה, מַאי, תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְקֻדֶּשֶׁת, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ וְזֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְגוֹ', רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לְךָ לְכָל צָרְכְּךָ, וְרַבִּי יוֹסִי סָבַר כְּאֵשׁ, מָה אֵשׁ לַאֲכִילָה, אַף הַאי נַמִּי לַאֲכִילָה. תַּנְיָא לֵוִי אוֹמֵר "כָּל קָרְבָּנָם" לְרַבּוֹת לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא "מִן הָאֵשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו מוֹתָר מִן הָאֵשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן. "לְכָל מִנְחָתָם" לְרַבּוֹת מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת קְנָאוֹת, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא (שמות כט, לג) "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם", וּמִנְחַת הָעֹמֶר לְהַתִּיר קָא אָתְיָא, וּמִנְחַת קְנָאוֹת לְבָרֵר עָוֹן הוּא דְּקָא אָתְיָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְכָל חַטָּאתָם לְרַבּוֹת חַטַּאת הָעוֹף, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נִבְלָה הִיא, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְכָל אֲשָׁמָם לְרַבּוֹת אֲשָׁם נָזִיר וַאֲשָׁם מְצֹרָע, אֲשָׁם מְצֹרָע בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ, אֶלָּא אֲשָׁם נָזִיר כַּאֲשָׁם מְצֹרָע, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לְהַכְשִׁיר קָא אָתְי, קָא מַשְׁמַע לָן. יָשִׁיבוּ לִי זֶה גֶּזֶל הַגֵּר. "לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ", שֶׁלְּךָ וְשֶׁל בָּנֶיךָ יִהְיֶה, וַאֲפִילוּ לְקַדֵּשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה.

זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ, אָמַרְתָּ צֵא וּרְאֵה אֵיזֶהוּ (מוּרָם) [מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים] שֶׁכָּלוֹ לְאִשִּׁים וְיֵשׁ לְךָ הֱיָמְנוּ הֻתַּר, אֵין אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה. "כָּל קָרְבָּנָם", אֵלּוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים. "לְכָל מִנְחָתָם", זוֹ מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת נָדָבָה. "וּלְכָל חַטָּאתָם" זוֹ חַטֹּאת יָחִיד, וְחַטֹּאת צִבּוּר, וְחַטֹּאת הָעוֹף, וְחַטֹּאת בְּהֵמָה. "וּלְכָל אֲשָׁמָם", זֶה אָשָׁם וַדַּאי, וְאָשָׁם מְצֹרָע, וְאָשָׁם תָּלוּי. "אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי" זֶה גֶּזֶל הַגֵּר. "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", זֶה לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. "לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ", בִּזְכוּתְךָ, וּבִזְכוּת בָּנֶיךָ.

וֶה יִהְיֶה לְךָ, יֵשׁ לְךָ מַתָּנָה אַחֶרֶת חוּץ מִמַּה שֶּׁנִּכְרֶת לְךָ בְּרִית עָלֶיהָ, אֵלּוּ הָעוֹרוֹת. יָכוֹל אַף עוֹרוֹת הַפְּסוּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ", לְרַבּוֹת עוֹר הָעוֹלָה. קֹדֶשׁ לְרַבּוֹת עוֹר חַטָּאת וְאָשָׁם וְשַׁלְמֵי צִבּוּר. (הַבָּשָׂר) [הַקֳּדָשִׁים] לְרַבּוֹת עוֹר הַבְּכוֹר, "מִן הָאֵשׁ" (עוֹר) אַחֵר מַתָּנוֹת (מִן) הָאִשִּׁים. "כָּל קָרְבָּנָם" לְרַבּוֹת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים. "קָרְבָּנָם מִנְחָתָם" יָכוֹל מִנְחָה שֶׁהִיא כְּחַטָּאת, מַה חַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא אַף מִנְחָה בָּאָה עַל חֵטְא, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה מִנְחַת נְדָבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל מִנְחָתָם". "חַטָּאתָם, מִנְחָתָם", יָכוֹל חַטָּאת שֶׁהִיא כְּמִנְחָה, מַה מִּנְחָה שֶׁהִיא קָרֵבָן יָחִיד אַף חַטָּאת קָרֵבָן יָחִיד, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה חַטָּאת צִבּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכָל חַטָּאתָם". אֵין לִי אֶלָּא חַטָּאוֹת נֶאֱכָלוֹת, חַטָּאוֹת נִשְׂרָפוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל חַטָּאתָם". אֶשְׁמָם חַטָּאתָם יָכוֹל אָשָׁם שֶׁהוּא כְּחַטָּאת, מַה חַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא אַף אָשָׁם בָּא עַל חֵטְא, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה אָשָׁם נָזִיר וְאָשָׁם מְצֹרָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכָל אֲשָׁמָם". יָכוֹל אָשָׁם שֶׁהוֹדַע שֶׁלּוֹ טָעוּן חַטָּאת, וּמִנַּיִן שֶׁאַף אָשָׁם שֶׁאֵין הוֹדַע לוֹ טָעוּן חַטָּאת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכָל אֲשָׁמָם". "אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ" לְרַבּוֹת כֶּסֶף מוּשָׁב. "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ", לְרַבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְאָשָׁם מְצֹרָע.

(במדבר יח י) בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם אַהֲרֹן עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁלֹּא יְהוּ נֶאֱכָלִין אֶלָּא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר הֲרֵי נֶכְרִים שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הָעֲזָרָה מִנַּיִן לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיְּהוּ נֶאֱכָלִין אֲפִלּוּ בַּהֵיכָל, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ". עַל מְנַת כֵּן נִכְרְתָה לְךָ בְּרִית עַל מְנַת שֶׁיֵּאָכְלוּ קָדָשִׁים בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. "תֹּאכְלֶנּוּ" פְּרָט לְטָמֵא. "יֹאכַל אֹתוֹ", פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן, "תֹּאכְלֶנּוּ" פְּרָט לְיוֹצֵא וּלְטָמֵא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְמַעֵט כָּל הַפְּסוּלִין.

כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ, כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עַל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שֶׁלֹּא יְהוּ נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה. קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְךָ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁרָאוּי לַאֲכִילָה שֶׁיִּנָּהֵג בְּקֹדֶשׁ, שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְךָ" מִכָּל מָקוֹם. (במדבר יח יא) וְזֶה לְךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁכָּלַל הַכָּתוּב אֶת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים (לְגָזְרָן) [לִגְזוֹר דִּין] וְלִכְרֹת לָהֶם בְּרִית, כָּךְ כָּלַל אֶת קָדָשִׁים קַלִּים (לְגָזְרָן) [לִגְזוֹר דִּין] וְלִכְרֹת לָהֶם בְּרִית. לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְהָבִיא אֶת הַדָּבָר שֶׁטָּעוּן תְּנוּפָה. "לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם", שֶׁיְּהֵנֶּה הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ, כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם אַהֲרֹן עַל קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁלֹּא יִהְיוּ נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְטְהוֹרִין. לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ], בָּנֶיךָ פְּרָט לִבְנֵי חֲלָלָה, ["בְּנֹתֶיךָ" פְּרָט לִבְנוֹת חֲלָלָה], וְהָלֹא דִּין הוּא, הוֹאִיל וּמַכְשִׁיר וּפוֹסֵל בְּבָנִים, וּמַכְשִׁיר וּפוֹסֵל בְּבָנוֹת, אִם פָּסַל בִּבְנֵי חֲלָלָה בְּבָנִים, דִּין הוּא שֶׁנִּפְסֹל בְּנֵי חֲלָלָה בְּבָנוֹת. אוֹ קַל וָחוֹמֶר מַחֲמִיר הוּא בְּבָנִים

מַה שֶּׁאֵינוֹ מַחֲמִיר בְּבָנוֹת, שֶׁהַבָּנִים גּוֹרְרִין אַחֲרֵיהֶם לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, וְאֵין הַבָּנוֹת גּוֹרְרוֹת אַחֲרֵיהֶן לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, אִם פָּסַל בְּנֵי חֲלָלָה בְּבָנִים, אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּפְסֹל בְּנֵי חֲלָלָה בְּבָנוֹת. אוֹ מַחֲמִיר הוּא בְּבָנוֹת מַה שֶּׁאֵינוֹ מַחֲמִיר בְּבָנִים, שֶׁהַבָּנוֹת נִגְרָרוֹת לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, אִם פָּסַל בְּנֵי חֲלָלָה בְּבָנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּפְסֹל בְּנֵי חֲלָלָה בְּבָנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּנֶיךָ" פָּרָט לִבְנֵי חֲלָלָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּבָנִים מַה שֶּׁאֵין בְּבָנוֹת, וְיֵשׁ בְּבָנוֹת מַה שֶּׁאֵין בְּבָנִים, אַל יָדוּנוּ זֶה מִזֶּה. כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ, פָּרָט לְבַת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא זָכָה בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה מִשֶּׁזָּכָה בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ, אָמַרְתָּ כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ.

(במדבר יח יב) כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁכָּלַל הַכָּתוּב אֶת קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, (לְגַזְרָן) [לְגִזּוֹר דִּין], וְלִכְרֹת לָהֶן בְּרִית, כַּךְ כָּלַל הַכָּתוּב אֶת קָדְשֵׁי הַגְּבוּל, (לְגָזְרָן) [לְגִזּוֹר דִּין], וְלִכְרֹת לָהֶן בְּרִית. כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, זוֹ תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. "רֵאשִׁיתָם", זוּ רֵאשִׁית הַגֵּז, "אֲשֶׁר יִתְּנוּ", זֶה הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, "לַה'", זוֹ חַלָּה. רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לְךָ, מִמַּה שֶּׁיַּפְרִישׁוּ וְיִתְּנוּ לְךָ, וְלֹא מִמַּה שֶּׁתִּטֹּל לְךָ.

תְּנַן הָתָם, אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְאִם תָּרַם אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מְנָא הֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב (אֲחִי) [אַמִּי] אָמַר רַבִּי יַנַּאי וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, תֵּן חֵלֶב לְזֶה וְחֵלֶב לְזֶה. אִשְׁכְּחַן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, [תִּירוֹשׁ] וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן מִנַּיִן, קַל וָחֹמֶר, וּמַה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה, אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, [תִּירוֹשׁ וְדָגָן] דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. וּלְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד, הֵיכִי מַיְתֵי לַהּ, [מַיְתֵי לַהּ הָכִי], וּמַה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. תִּירוֹשׁ וְדָגָן, דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בְּזֶה עַל יְדֵי

דָּבָר אַחֵר אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. וּשְׁנֵי מִינִין דְּעָלְמָא מְנָלַן, הֲנֵי דְּרַבָּנָן נִינְהוּ, וְכָל דְּתָקוּן רַבָּנָן כְּעֵין דְּאוֹרָיְתָא תָּקוּן, מַה דְּאוֹרָיְתָא שְׁנֵי מִינִין אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, אַף דְּרַבָּנָן שְׁנֵי מִינִים אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. אָמַר לֵיהּ (רַבִּי אַבָּא) [וְרַבָּא] בַּר חָנָן (לְרַבִּי אַמִּי) [לְאַבַּיֵי] גַּבֵּי מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה דְּלָא כְּתִיב (ויקרא כז, לב) "וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר צֹאן וְכוֹ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז תר"פ). אָמַר אַבַּיֵי, כָּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד אִי עָבְדִיד מַהֲנֵי, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא מַהֲנֵי אַמַּאי לָקֵי, וְרָבָא אָמַר לָא מַהֲנֵי מִידֵי וְהַאי דְּלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַמֵּימְרָא דְּרַחֲמָנָא, וַהֲרֵי תּוֹרֵם מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ דְּרַחֲמָנָא אָמַר כָּל חֵלֶב יִצְהָר תֵּן חֵלֶב לְזֶה וְחֵלֶב לְזֶה, וּתְנַן אִם תָּרַם אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, אָמַר לְךָ אַבַּיֵי שָׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב ["רֵאשִׁיתָם"], רֵאשִׁית לְזֶה, וְרֵאשִׁית לְזֶה. וּלְרָבָא אִי לָאו דִּכְתַב רֵאשִׁיתָם הֲוָה אָמִינָא תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר

דִּכְתִיב בָּהֶן חֵלֶב [הוּא דְּאֵין] תּוֹרְמִין, הָא תִּירוֹשׁ וְדָגָן [דָּגָן וְדָגָן], דְּחַד חֵלֶב כָּתוּב בָּהֶן כִּי תָּרֵם מֵהַאי אַהַאי לָא לָקֵי, כָּתַב רַחֲמָנָא רֵאשִׁית, תֵּן רֵאשִׁית לְזֶה, וְרֵאשִׁית לָזֶה.
(במדבר יח יג) בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם (כָּתוּב בְּרֵמֶז תנ"ג). בִּכּוּרִים אַף עַל גַּב דִּכְתִיב "אַרְצָךְ" דִּידָךְ אֵין דְּשֵׁתָּפוּת לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם, אֶלָּא "אַרְצָךְ" לָמָּה לִי, (לְכִדְרַב יְהוּדָה) לְמֵעוּטֵי חוּץ לָאָרֶץ. ["בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם"], בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁתְּהֵא קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶם בְּמֻחְבָּר לַקַּרְקַע, שֶׁהָיָה בְּדִין, הוֹאִיל וּקְדֻשָּׁה חָלָה עַל הַתְּרוּמָה, וּקְדֻשָּׁה חָלָה עַל הַבִּכּוּרִים, אִם לְמַדְתָּ עַל הַתְּרוּמָה שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֶיהָ בְּמֻחְבָּר לַקַּרְקַע, אַף הַבִּכּוּרִים לֹא תְּהֵא קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן בְּמֻחְבָּר לַקַּרְקַע, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם". "אֲשֶׁר יָבִיאוּ לַה' לְךָ יִהְיֶה", בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁיְּהוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנָה. בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם, עַל בִּכּוּרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְרַת בְּרִית, וְלֹא נִכְרַת עַל הַנָּכְרִים וְעַל הַתּוֹשָׁבִים. וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה בִּכּוּרֵי גֵּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּכּוּרֵי כָּל". כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ, לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל פסוק יא) "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ", לְהָבִיא אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל הַמְאֹרֶסֶת לְכֹהֵן שֶׁתְּהֵא אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּנְשׂוּאָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ" הֲרֵי נְשׂוּאָה אֲמוּרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ", לְהָבִיא אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל הַמְאֹרֶסֶת לְכֹהֵן שֶׁתְּהֵא אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. מַשְׁמַע מֵבִיא אֶת אֲרוּסָה וּמֵבִיא אֶת הַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל (קֹדֶשׁ) [בּוֹ] תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתְךָ, אוֹכֵל בּוֹ. אוֹ מַשְׁמַע מוֹצִיא אֶת הַתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר וּמֵבִיא אֶת אֲרוּסָה, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ" חוּץ מִתּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, אוֹ אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (ויקרא כב, י) "תּוֹשָׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ", בֵּין בִּרְשׁוּתְךָ בֵּין שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ. וּכְבָר שָׁלַח רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בַּג בַּג אֵצֶל רַבִּי יְהוּדָה בִּנְצִיבִין, אָמַר לוֹ שְׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַמְאֹרֶסֶת לְכֹהֵן שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, שְׁלַח לוֹ מֶחְזַק אֲנִי בְּךָ שֶׁאַתָּה בָּקִי בְּחַדְרֵי תּוֹרָה וְלָדוּן קַל וָחֹמֶר אִי אַתָּה יוֹדֵעַ, וּמַה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ קוֹנָה אוֹתָהּ [לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה], כֶּסֶף קוֹנֶה אוֹתָהּ לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּיאָתָהּ קוֹנָה אוֹתָהּ [לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה], אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא כֶּסֶף קוֹנָה אוֹתָהּ לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה, נִכְנְסָה לְחֻפָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, וְאִם מֵתָה בַּעֲלָהּ יוֹרְשָׁהּ. (במדבר יח יד) כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה, אֵין לִי אֶלָּא חֲרָמֵי יִשְׂרָאֵל, חֲרָמֵי נָכְרִים וְנָשִׁים וַעֲבָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כז, כא) "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ".

אוֹ אֶפְלוּ פֶּרֶשׁ לַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ כָּל חֵרֶם" "אַךְ" חִלֵּק. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'", אוֹ אֶפְלוּ פֶּרֶשׁ לַכֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן" וְגוֹ'. אוֹ אֶפְלוּ פֶּרֶשׁ לַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר סְתָם חֲרָמִים לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". אוֹ אֶפְלוּ פֶּרֶשׁ לַכֹּהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". (במדבר יח טו-טז) כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף חַיָּה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה'", לְהוֹצִיא אֶת הַחַיָּה, מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת הַחַיָּה וּמוֹצִיא אֶת בַּעַל מוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", [וְלַהֲבִיא אֶת בַּעַל מוּם. "בָּאָדָם וּבִבְהֵמָה"], אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן בָּאָדָם יֵשׁ לוֹ בַּבְּהֵמָה יָצְאוּ לְוִיִּם שֶׁאֵין בָּהֶן בָּאָדָם, לֹא יִהְיֶה לְךָ בָּהֶן בַּבְּהֵמָה. "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", מַקִּישׁ בְּכוֹר אָדָם לִבְכוֹר בְּהֵמָה, מַה בְּכוֹר בְּהֵמָה נָפָלִים (פְּטוּרִין) [פּוֹטְרִין] מִן הַבְּכוֹרָה, אַף בְּכוֹר אָדָם נָפָלִים (פְּטוּרִין) [פּוֹטְרִין] מִן הַבְּכוֹרָה. וּמַה בְּכוֹר אָדָם רַשַּׁאי לִיתְנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה רַשַּׁאי לִיתְנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יב, ו) "וְהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף בְּרִחוּק מָקוֹם יְהֵא חַיָּב עָלָיו לְטַפֵּל בּוֹ וְלַהֲבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", מַה בְּכוֹר אָדָם רַשַּׁאי לִיתְנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה רַשַּׁאי לִיתְנוֹ לַכֹּהֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. וּמַה בְּכוֹר אָדָם מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם.

פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר, עַל פֶּטֶר רֶחֶם נִכְרְתָה בְּרִית וְלֹא עַל יוֹצֵא דֹּפֶן, יָכוֹל אֵין לִי שֶׁנִּכְרְתָה בְּרִית עַל בְּכוֹר (בְּנוֹ) [בְּהֶמְתּוֹ] אֶלָּא מִשֶּׁנִּכְרְתָה בְּרִית עַל בְּכוֹר (בְּהֶמְתּוֹ) [בְּנוֹ], אֲבָל הַלְוִיִּם וְהַגֵּרִים הוֹאִיל וְלֹא נִכְרְתָה בְּרִית עַל בְּכוֹר בָּנֵיהֶם, יָכוֹל לֹא נִכְרְתָה בְּרִית עַל בְּכוֹר בְּהֶמְתָּם, אָמַרְתָּ "פֶּטֶר רֶחֶם" לְרַבּוֹת לְוִיִּם, לְכָל בָּשָׂר לְרַבּוֹת הַגֵּרִים. "בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּאָדָם יֵשׁ לְךָ בַּבְּהֵמָה, אֵין לְךָ בָּאָדָם אֵין לְךָ בַּבְּהֵמָה, הוֹאִיל וְיָצְאוּ הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵיהֶם, יָצְאוּ אַף מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. וּמִנַּיִן שֶׁיָּצְאוּ לְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵיהֶם וּמִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָדָם [וּבַבְּהֵמָה] יִהְיֶה לְךָ", כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּאָדָם יֵשׁ לְךָ בַּבְּהֵמָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין לְךָ בָּאָדָם אֵין לְךָ בַּבְּהֵמָה, אוֹצִיאֵם מִבְּכוֹר בְּנֵיהֶם וּמִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, יָכוֹל יָצְאוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה'", קְרֵבָה לַה' חֹלִקְתִּי, וְלֹא [כְּשֶׁאֵינָהּ] קְרֵבָה לַה'.

אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה, כָּתוּב בְּרֶמֶז רכ"ג. אָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּכוֹר שֶׁנִּטְרַף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, וְכֵן תָּנֵי רָמֵי בַּר חָמָא מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "פָּדֹה תִפְדֶּה" יָכוֹל אֲפִלּוּ נִטְרַף

בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" חֵלֶק. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּחָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אָמַר רַב יוֹסֵף מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּכְתִיב "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה" וְגוֹ', מַה בְּכוֹר אָדָם חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי אִי מַה בְּכוֹר אָדָם מֻתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מֻתָּר בַּהֲנָאָה וְכוּ', אֲמַר רָבָא אֲמַר קְרָא אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה, לִפְדְיָה הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. "תִּפְדֶּה, תִּפְדֶּה", מִיָּד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, [תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", בְּכוֹר אָדָם נִפְדֶּה בַּחֲמֶשֶׁת סְלָעִים וְנִפְדֶּה לְאַחַר זְמַן, אֲבָל פֶּטֶר חֲמוֹר נִפְדֶּה מִיָּד, וּבְכֹל שֶׁהוּא], הָא מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְדֶּה", תִּפְדֶּה, מִיָּד. יְהֵיֶה לְךָ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת שֶׁהוּא לְךָ פָּדוּי וְאֶת שֶׁאֵינוֹ לְךָ אֵינוֹ פָּדוּי, מִכָּאן אָמְרוּ הֲרֵי מִי שֶׁהִפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּכוֹרַת בְּנוֹ וְהִנִּיחָהּ בְּחַלּוֹן וְאָבְדָה יָכוֹל שֶׁהוּא פָּדוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִהְיֶה לָךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", אֶת שֶׁהוּא לְךָ פָּדוּי, אֶת שֶׁאֵינוֹ לְךָ אֵינוֹ פָּדוּי. וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, (כָּתוּב בְּרֶמֶז רכ"ה). תָּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁשָּׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּאָדָם אֵינוֹ נֶפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". שְׁמוֹנַת יָמִים בַּבְּהֵמָה אֵינוֹ נֶפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כז) "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה יֵרָצֶה" וְגוֹ', וַהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. תָּנֵי רַבִּי אוֹמֵר, בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִן הַשִּׁטָּרוֹת, וְרַבָּנָן אָמְרֵי, בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מֵעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת]. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי, דְּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמְעוּטֵי, וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ, רִבָּה. "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים", מִעֵט, "תִּפְדֶּה" חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה, רִבָּה הַכֹּל. מַאי רַבֵּי, רַבֵּי כָּל מִלֵּי, וּמַאי מִעֵט, מִעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנָן דְּרִשֵׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ כְּלָל, בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים פְּרָט, תִּפְדֶּה חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהֵקִשּׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לַאֲמֵימַר, וְהָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דְּרִישׁ דְּתַנְיָא "מְרֻצָּע" וְכוּ' (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז שי"ז), אֵין, בְּעָלְמָא כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דְּרִישׁ, וְהָכָא הֵיכִי טַעֲמָא כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (ויקרא יא, ט) "בַּמַּיִם בַּמַּיִם" שְׁנֵי פְּעָמִים אֵין זֶה כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אֶלָּא רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה. וְרַבָּנָן, כִּדְאָמְרִי בְּמַעֲרָבָא כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם וְדוּנָן בִּכְלָל וּפְרָט. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "יִהְיֶה לָךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה". מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לַכֹּהֵן, יַחֲזִיר לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן יִתֵּן, מְנָלָן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אַתְיָא עֵרֶךְ עֵרֶךְ מֵעֲרָכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", יָלִיף רֵיקָם רֵיקָם מֵעוֹלַת רְאִיָּה,

מָה עוֹלַת רְאִיָּה יוֹרְשִׁין חַיְבִין, אַף פִּדְיוֹן הַבֵּן יוֹרְשִׁין חַיְבִין. מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים כְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אִם לֹא נָתַן לֹא יִתֵּן וְאִם נָתַן לֹא יִטֹּל. מַאי טַעֲמַיְהוּ דְּרַבָּנָן, גְּמָרֵי חֹדֶשׁ (במדבר ג, מ) "חֹדֶשׁ" מִמִּדְבָּר, מַה לְהַלָּן וַמַּעְלָה, אַף הָכָא מַעְלָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא מִסְפָּקָא לֵיהּ, מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב (ויקרא כז, ז) "וְמַעְלָה" גַּבֵּי עֲרָכִין, וְלָא גָּמְרֵי מִמִּדְבָּר, הֲוָה לֵיהּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, אוֹ דִלְמָא כִּי אֵין מְלַמְּדִין לְעַלְמָא, אֲבָל לְגוּפֵיהּ מְלַמְּדִין, מְשׁוּם הָכִי מִסְפָּקָא לֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי הַכֹּל מוֹדִים לְעִנְיַן אֲבֵלוּת, דְּיוֹם שְׁלֹשִׁים כְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמַּקֵּל בַּאֲבֵלוּת. בְּעָרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי כָּל כֶּסֶף קָצוּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה, מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, תְּנִינָא חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן בְּכוֹר בְּמָנֶה צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ דְּלָא תְּנָן, דִּתְנָן הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ סֶלַע וְלָא תֵּימָא סֶלַע אַרְבַּע זוּזֵי, אֶלָּא סֶלַע פָּלָגָא דִּזוּזָא, דְּקָרֵי אִינָשֵׁי פָּלָגָא דִּזוּזָא (אִיסְתִּירָא) [סְלַע]. חָנָן בִּישָׁא תָּקַע לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא אֲמַר לֵיהּ זִיל הַב לֵיהּ פְּלָגָא דִּזוּזָא, הֲוָה בְּהַדֵּיהּ זוּזָא מֵאַכָּה דְּלָא קָא נָפִיק, תָּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא יְהָבַהּ נִיהֲלֵיהּ. עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא, לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף", אֵין לִי אֶלָּא כֶּסֶף, שְׁוֵה כֶּסֶף מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא".

(במדבר יח יז) אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר, תְּנַן הָתָם, רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל, פְּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. מְנָא הֲנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר קְרָא אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר, עַד שֶׁיִּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. בְּכוֹר כֶּשֶׂב עַד שֶׁיִּהֵא הוּא כֶּשֶׂב וּבְכוֹרוֹ כֶּשֶׂב. בְּכוֹר עֵז עַד שֶׁיִּהֵא הוּא עֵז וּבְכוֹרוֹ עֵז. יָכוֹל אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" חִלֵּק. וְהָא [תָּנָא פָּטֶר] פֶּטֶר קָא נָסִיב לָהּ (לְפִטוֹרָא) [לְפָרָה], הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). בְּמַאי קְמִיפַּלְגֵי, תָּנָא דִּידָן סָבַר, גְּלֵי רַחֲמָנָא בְּקְדֻשַּׁת דָּמִים וְהוּא הַדִּין לִקְדֻשַּׁת הַגּוּף, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר גָּלֵי רַחֲמָנָא בְּקְדֻשַּׁת הַגּוּף, וְגָמַר קְדֻשַּׁת דָּמִים מִקְּדֻשַּׁת הַגּוּף. וְתָנָא דִּידָן הַאי בְּכוֹר בְּכוֹר מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְרַבִּי [יוֹסֵי בַּר] חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא לְמָה נֶאֱמְרוּ אֲמוּרִין בִּבְכוֹר שׁוֹר, אֲמוּרִין בִּבְכוֹר כֶּשֶׂב, אֲמוּרִין בִּבְכוֹר עֵז, צְרִיכִי דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּכוֹר שׁוֹר הָנָךְ לֹא אָתוּ מִנַּיהּ, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בִּנְכָסִים. בְּכֶבֶשׂ, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּאַלְיָה, בְּעֵז, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדַת אֱלִילִים בְּיִחּוּד, [וְאָדָא] מַחְדָּא לָא אַתְיָא, תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי, הֵי תֵּיתֵי, לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא שׁוֹר וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן פֶּסַח בָּא מֵהֶן, לֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּכֶשֶׂב וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל עֲבוֹדַת אֱלִילִים בְּצִבּוּר, לֹא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּעֵז וְתֵיתֵי מֵהַנָּךְ, מַה לְהַנָּךְ שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד רִבּוּי אֵצֶל מִזְבֵּחַ, הֵילְכָךְ צְרִיכִי. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר כֶּשֶׂב וְעֵז, "בְּכוֹר בְּכוֹר" לָמָּה

לִי, אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הַאי פֶּטֶר פֶּטֶר מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "אַךְ פָּדֹה" וְכוּ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז ת"א). [אָמַר אַבָּיֵי, כָּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד כּוּ', רָבָא אָמַר לָא מְהַנֵּי], וְהָרֵי בְּכוֹר דְּרַחֲמָנָא אָמַר אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר, וּתְנַן מַה בֵּין (תְּמוּרַת) בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר לְכָל הַקָּדָשִׁים, שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים נִמְכָּרִין בְּאִטְלִיז, וְנִשְׁחָטִין בְּאִטְלִיז, וְנִשְׁקָלִין בְּלִטְרָא, וְיֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן, וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר, אַלְמָא לֹא מְהַנֵּי, אָמַר לְךָ אַבָּיֵי, שְׁאנִי הָתָם דְּאָמַר רַחֲמָנָא "הֵם", בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וּלְרָבָא הַאי הֵם לָמָּה לִי, הֵן קְרֵבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבִין, וּלְאַבָּיֵי הַאי סְבָרָא מְנָא לֵיהּ, (ויקרא כז, כו) "אַךְ שׁוֹר אִם שׁוֹר לַה' הוּא", הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה. וְרָבָא אֵין הָכִי נַמִּי דְּמֵהַהוּא קְרָא, אֶלָּא הֵם לָמָּה לִי, לְמֵד עַל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאִם נִתְעָרֵב דָּמָן בְּכָל הָעוֹלִין שֶׁקְּרֵבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְאַבָּיֵי נַפְקָא לֵיהּ (שם טז, יח) מ"וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר", וַהֲלֹא דַּם הַפָּר מְרֻבֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר, מִכָּאן לָעוֹלִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה. וְרָבָא, הָתָם סָבַר לָהּ כְּרַבִּי (יוֹחָנָן) [יוֹנָתָן] דְּאָמַר מִזֶּה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וּמִזֶּה בְּפָנֵי עַצְמוֹ.

לֹא תִפְדֶּה, בִּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה" וְנִמְכָּר חַי, בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר (שם כז, לג) "לֹא יִגָּאֵל" וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם, (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרפ"ב). לֹא תִפְדֶּה, יָכוֹל אִם פְּדָאוֹ יְהֵא פָּדוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ הֵם". רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר קֹדֶשׁ הֵם לְמָה נֶאֱמַר, לְהָבִיא אֶת הַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח שֶׁיִּטְעֲנוּ שְׁפִיכָה אַחַת, שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ לָהֶם בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ", לְהָבִיא אֶת הַפֶּסַח וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁיִּטְעֲנוּ שְׁפִיכָה אַחַת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ הֵם", לְהָבִיא אֶת הַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח שֶׁיִּטְעֲנוּ הֶקֵּטֵר חֲלָבִים, שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה בְּדִין, מַה שְׁאָר הַקָּדָשִׁים שֶׁלֹּא שָׁוֶה מַתַּן דָּמָן, שָׁוֶה הֶקֵּטֵר חֶלְבָּן, פֶּסַח וּמַעֲשֵׂר שֶׁשָּׁוֶה מַתַּן דָּמָן אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּשָּׁוֶה הֶקֵּטֵר חֶלְבָּן, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קֹדֶשׁ הֵם", לְעִנְיָן שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "בְּכוֹר תִּפְדֶּה", בְּכוֹר לֹא תִפְדֶּה, יָכוֹל אִם הָיָה תָּמִים לֹא תִפְדֶּהוּ, וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם פְּדֵהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכוֹר שׁוֹר לֹא תִפְדֶּה", יָכוֹל אִם הָיָה בַּעַל מוּם וּבַעַל יַבֶּלֶת אַל תִּפְדֶּהוּ, וְאִם הָיָה פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר פְּדֵהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכוֹר כֶּשֶׂב לֹא תִפְדֶּה". יָכוֹל אִם הָיָה בַּעַל מוּם אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה". "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה", לְרַבּוֹת הַיּוֹצְאוֹת עִם הַמַּקְדִּישִׁין, אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה הַיּוֹצְאוֹת עִם הַבְּכוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הֵם". אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ (כָּתוּב בְּרֶמֶז קצ"ו). תְּנַן הָתָם, בְּכוֹר מוֹכְרִין אוֹתוֹ תְּמִים חַי, וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה, הוֹאִיל וְאֵית

לֵיהּ לְכֹהֵן זְכִיָּה בְּגַוֵּיהּ, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם דְּתָם לְהַקְרָבָה הוּא אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ תָּמִים חַי. אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן בְּבְכוֹר נָאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה" וְנִמְכַּר הוּא, בְּמַאי עָסְקִינָן אִילֵימָא בִּזְמַן הַזֶּה, אֵימָא סֵיפָא "אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ", בִּזְמַן הַזֶּה מִי אִיכָּא מִזְבֵּחַ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וּבְמַאי אִילֵימָא בְּבַעַל מוּם אֵימָא סֵיפָא אֶת דָּמָם תִּזְרֹק אִי בְּבַעַל מוּם מִי חָזֵי לְהַקְרָבָה, אֶלָּא לָאו בְּתָם, וּקְתָנֵי נִמְכַּר הוּא, אַלְמָא אִית לֵיהּ לְכֹהֵן זְכִיָּה בְּגַוֵּיהּ, מִידֵּי אִירְיָא רִישָׁא בְּבַעַל מוּם, וְסֵיפָא בְּתָם. תָּנָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, "דָּמוֹ" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "דָּמָם" (וְכוּ'), וְעוֹלָה גּוּפֵהּ מְנָלָן, דִּכְתִיב (ויקרא ד, ז) "אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה" [לְמֵד עַל עוֹלַת חוֹבָה שֶׁטְּעוּנָה יְסוֹד, אִין] מַה לְהַלָּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, אַף כָּאן וְכוּ', אָמַר אַבָּיֵי, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב רַחֲמָנָא "סָבִיב" בְּעוֹלָה, (שם ח, טו) "סָבִיב" בְּחַטָּאת, לְמִהֲוֵי שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, וּלְמָאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, הֲוֵי אָשָׁם שִׁלְשָׁה וּשְׁלִשָּׁה אֵין מְלַמְּדִין. (כָּתוּב בְּרֵימָז תקפ"ד). אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא תְּחִלָּה חַטָּאת וְעוֹלָה, אֲבָל סוֹף חַטָּאת וְעוֹלָה דִּבְרֵי הַכֹּל מְקוֹם שְׁיָרִים מְקוֹם עוֹלָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְאִיתֵימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֲדַיִן הוּא מַחֲלֹקֶת. מֵיתִיבֵי רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, קֹדֶשׁ הֵם, שֶׁאִם נִתְעָרֵב בְּדָם קָדָשִׁים אַחֵרִים יִקָּרְבוּ, מַאי לָאו סוֹף עוֹלָה וּבְכוֹר, וּשְׁמַע מִינָּהּ מְקוֹם שְׁיָרִים מְקוֹם עוֹלָה, לֹא, תְּחִלַּת עוֹלָה וּבְכוֹר, וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאֵין עוֹלִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה, הַאי (ויקרא טז, יח) מִ"וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" נַפְקָא. תַּנָּאֵי הִיא, אִיכָּא דְּתַנְּאֵי לָהּ מֵהָכָא, וְאִיכָּא דְּתַנְּאֵי לָהּ מֵהָתָם. מֵתִיב רָבָא "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר אִם נִתְעָרֵב דַּם עוֹלָה בְּדַם עוֹלָה, דַּם עוֹלָה בְּדַם תְּמוּרָה, דַּם עוֹלָה בְּדַם חֻלִּין, יִקָּרְבוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם". יָכוֹל אִם נִתְעָרְבוּ [אֵלּוּ וְאֵלּוּ] יִקָּרְבוּ שֶׁכֵּן אִם נִתְעָרְבוּ חַיִּים יִקָּרְבוּ, מִנַּיִן אֲפִלּוּ אִם נִתְעָרֵב בְּאָשָׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאָשָׁם שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, מִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ בִּשְׁלָמִים וְתוֹדָה, אֲבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים וְתוֹדָה, שֶׁאֵלּוּ וְאֵלּוּ מַתַּן אַרְבַּע, וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר [וּבְפֶסַח] שֶׁאֵין נִתָּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "דָּם דָּם", מַאי לָאו סוֹף עוֹלָה וּבְכוֹר, וּשְׁמַע מִינָּהּ מְקוֹם עוֹלָה מְקוֹם שְׁיָרִים, לֹא, תְּחִלַּת עוֹלָה וּבְכוֹר, וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאֵין עוֹלִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה וְכוּ', וְהַנֵּי תַּנָּאֵי מִ"וְלָקַח מִדַּם הַפָּר" לָא יָלְפִי, קַסְבְּרֵי אֵין מְעָרְבִין לִקְרָנוֹת, מִ"דָּם דָּם" לָא יָלְפִי, דִּלְמָא מַשְׁמַע לְהוּ, אֶלָּא מִקֹּדֶשׁ הֵם, מַאי טַעֲמָא לָא יָלְפִי קַסְבְּרֵי קֹדֶשׁ הֵם, הֵם קְרֵבִים וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבָה. וְאִידָךְ, נַפְקָא לֵיהּ (שם כז, כו) מִ"אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לַה' הוּא", "הוּא" קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה.

אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ, מַתָּנָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁרִבָּה בַּחֲלָבִים מִעֵט בְּדָמִים, כָּאן שֶׁמִּעֵט בַּחֲלָבִים אֵינוֹ דִין שֶׁיְּמַעֵט

בְּדָמִים, אוֹ חִלּוּף, וּמַה אִם בְּמָקוֹם שֶׁמִּעֵט בַּחֲלָבִים רִבָּה בְּדָמִים, כָּאן שֶׁרִבָּה בַּחֲלָבִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּרַבֶּה בְּדָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א, יא) "וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. דַּנְתִּי וְחָלַפְתִּי בָּטֵל הַחִלּוּף וְזָכִיתִי לְדוּן בַּתְּחִלָּה, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁרִיבָּה בַּחֲלָבִים מִיעֵט בְּדָמִים, כָּאן שֶׁמִּיעֵט בַּחֲלָבִים אֵינוֹ דִין שֶׁנְּמַעֵט בְּדָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ", מַתָּנָה אַחַת. וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר, בְּחֶלֶב תּוֹתֵב קְרוּם וְנִקְלָף הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשֶׁמָּן שֶׁבּוֹ, אָמַרְתִּ קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁרִבָּה בְּדָמִים מִעֵט בַּחֲלָבִים כָּאן שֶׁמִּעֵט בְּדָמִים אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּמַעֵט בַּחֲלָבִים, [הָא מַה] תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר", בְּחֶלֶב תּוֹתֵב קְרוּם וְנִקְלָף הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אִשֶּׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֲתָּה נוֹתֵן לְאִשִּׁים אֵינוֹ נִרְצֶה עַד שֶׁיִּשָּׁרֵף בָּאֵשׁ. "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנֶעֱשָׂה רְצוֹנִי.

(במדבר יח יח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ, זוֹ שְׁאֵלָה נִשְׁאֲלָה לַחֲכָמִים בְּכֶרֶם בִּיבְנֶה, בְּכוֹר לְכַמָּה נֶאֱכָל, עָנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, וְהָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ תְּחִלָּה, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שְׁמוֹ, אָמַר לוֹ רַבִּי מְנַיִן לָךְ, אָמַר לוֹ בְּכוֹר קָדָשִׁים קַלִּים וּשְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים, מַה לְהַלָּן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף כָּאן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אָמַר לוֹ רַבִּי, בְּכוֹר מַתָּנָה לַכֹּהֵן, וְחַטָּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לַכֹּהֵן, מַה לְהַלָּן לְיוֹם וְלַיְלָה, אַף כָּאן לְיוֹם וְלַיְלָה, אָמַר לוֹ בְּנֵי נָדוּן דָּבָר מִדָּבָר וְנִלְמֹד דָּבָר מִדָּבָר, בְּכוֹר קָדָשִׁים קַלִּים וְאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים וְאֵינָן בָּאִין עַל חֵטְא, מַה לְהַלָּן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף כָּאן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אָמַר לוֹ רַבִּי נָדוּן דָּבָר מִדָּבָר וְנִלְמֹד דָּבָר מִדָּבָר, בְּכוֹר מַתָּנָה לְכֹהֵן וְאֵינוֹ בָּא בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, חַטָּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּבִנְדָבָה, מַה לְהַלָּן לְיוֹם וְלַיְלָה אַף כָּאן לְיוֹם וְלַיְלָה, קָפַץ רַבִּי עֲקִיבָא וְנִסְתַּלֵּק רַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, מַה לְהַלָּן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף כָּאן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אָמַר לוֹ אַתָּה הִקַּשְׁתָּ לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, וַאֲנִי אַקִּישֵׁנוּ לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, מַה לְהַלָּן לְיוֹם וְלַיְלָה, אַף כָּאן לְיוֹם וְלַיְלָה, אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וְגוֹ', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "לָךְ יִהְיֶה" הוֹסִיף לְךָ הֲוָיָה (אַחֵרת) [אַחֶרֶת בִּבְכוֹר]. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לָהֶם צְאוּ וְאִמְרוּ לַעֲקִיבָא טָעִיתָ, תּוֹדָה מֵהֵיכָן לְמָדָה מִשְּׁלָמִים, דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ, אֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֲרוֹן, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַאי לְךָ יִהְיֶה מַאי עָבִיד לֵיהּ, לְמֵד עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁמַּתָּנָה לַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְאִידָךְ, "וּבְשָׂרָם" יִהְיֶה לָּךְ, אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם. וְאִידָךְ, וּבְשָׂרָם דְּהַנֵּי בְּכוֹרוֹת. בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי בְּהֵימְנוּ וְדָבָר אַחֵר, מַר סָבַר הָוֵי הֶקֵּשׁ וּמַר סָבַר לָא הָוֵי הֶקֵּשׁ. תַּנְיָא, בְּכוֹר אֵין נִמְנִין עָלָיו אֶלָּא חֲבוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֹּהֲנִים דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֲפִלּוּ זָרִים,

וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִלּוּ נָכְרִי, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, דִּכְתִיב "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ" וְגוֹ', מַה הָתָם כֹּהֲנִים אֵין, יִשְׂרָאֵל לֹא, אַף הָכָא נַמִּי כֹּהֲנִים אֵין, יִשְׂרָאֵל לֹא. וּבֵית הִלֵּל הַנֵּי מִלֵּי תָּם, אֲבָל בַּעַל מוּם כְּתִיב (דברים טו, כב) "הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו" (יאכלנו), וּמַה טָּמֵא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אוֹכֵל בִּבְכוֹר, זָר שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁאוֹכֵל בִּבְכוֹר. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לְטָמֵא שֶׁהֻתַּר מִכְּלָלוֹ בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר, וּבֵית הִלֵּל, אָטוּ בַּעֲבוֹדָה קַאֲמְרִינַן, בַּאֲכִילָה קָאָמַר, וַאֲכִילַת זָר עֲדִיף. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, "כִּצְבִי וְכָאַיָּל" מַה צְבִי וְאַיָּל אֲפִלּוּ נָכְרִי, אַף בְּכוֹר נַמִּי אֲפִלּוּ נָכְרִי. וְאִידָךְ, תְּלָתָא צְבִי וְאַיָּל כְּתִיבִי, חַד לְכִדְרַבִּי יִצְחָק וּכְדְרַבִּי (יְהוֹשֻׁעַ) [אוֹשַׁעְיָא], וְחַד לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר. וְאִידָךְ, מַה צְבִי וְאַיָּל פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה, אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. תָּנוּ רַבָּנָן, בְּכוֹר אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, דִּכְתִיב "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ" וְגוֹ', מַה הָתָם נִדּוֹת לֹא, אַף הָכָא נִדּוֹת לֹא. וּבֵית הִלֵּל הַנֵּי מִלֵּי תָּם, אֲבָל בַּעַל מוּם (דברים טו, כב) "הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר" (יאכלנו). וּבֵית שַׁמַּאי הַנֵּי מִלֵּי הֵיכָא דְּאֵין טָמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, אֲבָל הֵיכָא דְּטוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ לֹא, דְּאִשְׁכְּחָן דְּפָלִיג רַחֲמָנָא בְּהוּ, דִּתְנַן, הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטָמְאָה לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִים [וּמְצֹרָעִין] וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְאִם אָכְלוּ פְּטוּרִין, וּבֵית הִלֵּל, הָתָם הוּא דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא "טָמֵא לָנֶפֶשׁ", אֲבָל הֵיכָא דְּטָמֵא סְתָם כְּתִיב, לֹא שָׁנָא. עַד כַּמָּה הוּא נֶאֱכָל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לְשָׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טו, כ) "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה", מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד.

(במדבר יח יט) כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים, יֵשׁ פָּרָשִׁיוֹת שֶׁכּוֹלֵל בְּתוֹכָהּ וּפוֹרֵט בַּסּוֹף, פּוֹרֵט בְּתוֹכָהּ וְכוֹלֵל בַּסּוֹף, [וְזוֹ כּוֹלֶלָהּ בְּתוֹכָהּ, וְכוֹלֶלָהּ בַּסּוֹף, וּפוֹרֵט בְּאֶמְצָעוֹ]. "נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם", שֶׁיִּנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. בְּרִית מֶלַח, כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא, וְעוֹד שֶׁמַּבְרִיא אֶת אֲחֵרִים. בָּנֶיךָ, פָּרַט לִבְנֵי חֲלָלָה. "בְּנֹתֶיךָ", פָּרַט לִבְנוֹת חֲלָלָה. וַהֲלֹא דִּין הוּא, הַזִּהִיר וְעָנַשׁ לְעָנְיָן קָדְשֵׁי הַגְּבוּל, וְהִזְהִיר וְעָנַשׁ לְעָנְיָן קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, אִם פָּסַל לִבְנֵי חֲלָלָה לְעָנְיָן קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, דִּין הוּא שֶׁנִּפְסֹל לִבְנֵי חֲלָלָה לְעָנְיָן קָדְשֵׁי הַגְּבוּל. וְקַל וְחֹמֶר הוּא, וּמָה אִם קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵן נִפְדִּין וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, פְּסוּלִין בְּנֵי חֲלָלָה בָּהֶן, קָדְשֵׁי הַגְּבוּל שֶׁאֵין נִפְדִּין וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּפְסֹל בְּנֵי חֲלָלָה בָּהֶן. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, תֹּאמַר בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. וְלָמַדְנוּ קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ מִקָּדְשֵׁי הַגְּבוּל, וּמָה אִם קָדְשֵׁי הַגְּבוּל שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא, פְּסוּלִין בְּנֵי חֲלָלָה, קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּפְסֹל בְּנֵי חֲלָלָה בָּהֶן. לֹא

אִם אָמַרְתָּ בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל שֶׁאֵין נִפְדִּין וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, תֹּאמַר בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ שֶׁהֵן נִפְדִּין וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּנֶיךָ", פְּרָט לִבְנֵי חֲלָלָה, בְּנֹתֶיךָ, פְּרָט לִבְנוֹת חֲלָלָה. הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ מַה שֶׁאֵין בְּקָדְשֵׁי הַגְּבוּל, וּבְקָדְשֵׁי הַגְּבוּל מַה שֶׁאֵין בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, אַל יָדוּנוּ זֶה מִזֶּה. בְּרִית הוּא, בְּוַדַּאי וְלֹא בְּסָפֵק. "לְךָ וּלְזַרְעֲךָ" לְרַבּוֹת טוּמְטוּם שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ. מִנַּיִן לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו טְבָלִים, וּבֶן לֵוִי שֶׁאוֹכֵל מַעֲשְׂרוֹתָיו טְבָלִים, מִנַּיִן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּמִיתָה פְּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כב, טו) "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ, אֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָה וְאֵילָךְ. תַּנְיָא, בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הוּא שֶׁתְּהֵא בְּרִית אֲמוּרָה בַּמֶּלַח דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם" כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא כְּהוּנָּה, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְקָרְבָּנוֹת בְּלֹא מֶלַח.

רמז תשנו

(במדבר יח כ) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר כו, נג) "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" הַכֹּל בְּמַשְׁמָע, לְוִיִּם כֹּהֲנִים וְיִשְׂרְאֵלִים גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּמַשְׁמָע, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל", יָצְאוּ כֹּהֲנִים. (להלן פסוק כג) "וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה", יָצְאוּ לְוִיִּם. (במדבר כו, נה) "לְשֻׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ", יָצְאוּ גֵּרִים וַעֲבָדִים. "אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו", יָצְאוּ [נָשִׁים] טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל", בְּשָׁעַת חִלּוּק הָאָרֶץ. וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם, בַּבְּזָה. אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ, עַל שֶׁלְּחָנִי אַתָּה אוֹכֵל, וְעַל שֶׁלְּחָנִי אַתָּה שׁוֹתֶה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן לְבָנָיו מַתָּנוֹת, וְלִבְנוֹ אֶחָד לֹא נָתַן מַתָּנָה, אָמַר לוֹ בְּנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַתִּי לְךָ מַתָּנָה עַל שֻׁלְחָנִי אַתָּה אוֹכֵל וְעַל שֻׁלְחָנִי אַתָּה שׁוֹתֶה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ו, י) "חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי" "אִשֵּׁי ה' וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן", אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ. ["אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ"] עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נָתַתִּי לָהֶם לַכֹּהֲנִים, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בַּמִּקְדָּשׁ, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בִּגְבוּלִים, מָה אֵלּוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בַּמִּקְדָּשׁ, חַטָּאת וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וְעוֹר הָעוֹלָה וּמוֹתַר הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת וּתְרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וּתְרוּמַת חָזֶה וְשׁוֹק וּזְרוֹעַ אֵיל נָזִיר וְלוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע. וּמָה אֵלּוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שֶׁבִּגְבוּלִין, תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה וּבִכּוּרִים וְרֵאשִׁית הַגֵּז וּמַתְּנוֹת בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה וּפֶטֶר חֲמוֹר וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וְגֵזֶל הַגֵּר, כָּל אֵלּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת תְּרוּמָה. שִׂמְחָה גְּדוֹלָה הָיְתָה לְאַהֲרֹן בְּיוֹם שֶׁנִּכְרְתָה לוֹ בְּרִית בְּמַתָּנוֹת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מְשַׁל הֶדְיוֹט לְטוֹבָתִי

נִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתִי, לְטוֹבָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בָּא קֹרַח כְּנֶגְדּוֹ וְעִרְעֵר עַל הַכְּהֻנָּה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, נָתַן לוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּמַתָּנָה וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעֶרְכָּאִים וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) לְכָךְ נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ סְמוּךְ לְקֹרַח. (זַכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'). רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב אָבִינוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי, וְקָרְבָּנוֹת מַקְרִיבִין, וְכֹהֲנִים מְשָׁרְתִים וְכוּ' (כְּתוּב בַּפָּסוּק (בראשית כח, יב) וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם). חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא מְכַנֵּן אֵין מְכַנֵּן אֶלָּא בְּכֹהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו סא, ו) "וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי ה' תִּקָּרֵאוּ". חֲבִיבִין הַכֹּהֲנִים, שֶׁהוּא מְכַנֵּן אֵין מְכַנֵּן אֶלָּא בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא", בִּזְמַן שֶׁהַתּוֹרָה יוֹצֵא מִפִּיו הֲרֵי הוּא כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא כְּחַיָּה וְכִבְהֲמָה שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת אֶת קוֹנָהּ. חֲבִיבָה תּוֹרָה, שֶׁכְּשֶׁשָּׁאַל דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁאַל אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, סח) "טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ", וְאוֹמֵר (שם, קיז) "סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה" וְגוֹ', שֶׁלֹּא אֶהֱיֶה לוֹמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכֵחַ, שֶׁלֹּא אֶהֱיֶה לוֹמֵד וְאֵין יֵצֶר הָרַע מַנִּיחַ לִי לִשְׁנוֹת, אוֹ שֶׁמָּא אֲטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר, וַאֲטַהֵר אֶת הַטָּמֵא, וְנִמְצֵאתִי בּוֹשׁ לָעוֹלָם הַבָּא, אוֹ שֶׁמָּא יִשְׁאֲלוּנִי מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ וּמִמַּשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ לַהֲשִׁיבָן, וְנִמְצֵאתִי בּוֹשׁ לְעֵינֵיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם, מו) "וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ" וְאוֹמֵר "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשַׂלְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בְּבֵית מְגוּרָי", בְּמְעָרוֹת וּבְמְצוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי שָׁאוּל בַּמְּעָרָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם קיט, קט) "נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי". אֲבָל מִשֶּׁלָּמַד תּוֹרָה וְנִתְרַגֵּל מַה הוּא אוֹמֵר (שם, עב) "טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף", שֶׁזָּהָב וָכֶסֶף מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל תּוֹרָה מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְלִי מַה יָקְרוּ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שמואל ב ז, יט) "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם אֲדֹנָי ה'", נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵן, כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת, כֶּתֶר כְּהֻנָּה זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ, כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד וּנְטָלוֹ, הֲרֵי כֶּתֶר תּוֹרָה מֻנָּח כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר אִלּוּ הָיָה כֶּתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת מֻנָּחִין הָיִיתִי זוֹכֶה בָּהֶן וְנוֹטְלָן, הֲרֵי כֶּתֶר תּוֹרָה מֻנָּח לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן מֻנָּחִין וְזוֹכֶה בְּכֻלָּן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן מֻנָּחִין וְלֹא זָכָה בְּאַחַת מֵהֶן. וְאִם תֹּאמַר מִי גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶן, הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מִי גָּדוֹל הַמַּמְלִיךְ אוֹ הַמּוֹלֵךְ, הָעוֹשֶׂה שָׂרִים אוֹ הָעוֹשֶׂה שְׂרָרָה, כָּל עַצְמָן שֶׁל שְׁנֵי כְתָרִים הַלָּלוּ אֵין בָּאֵין אֶלָּא מִכֹּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ח, טו-טז) "בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ בִּי שָׂרִים יָשׂוֹרוּ". גְּדוֹלָה בְּרִית שֶׁנִּכְרְתָה לוֹ לְאַהֲרֹן, מִבְּרִית שֶׁנִּכְרְתָה לוֹ לְדָוִד, אַהֲרֹן זוֹכֶה לְבָנִים צַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים, וְדָוִד

זָכָה לְצַדִּיקִים וְלֹא לִרְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלב, יב) "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי", וְאוֹמֵר "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע" וְגוֹ'. (במדבר יח כא-כג) בְּרִית מֶלַח עוֹלָם וְגוֹ' "וְלִבְנֵי לֵוִי", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכִּשֵּׁם שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַכְּהֻנָּה, כָּךְ בְּרִית כְּרוּתָה לַלְוִיִּם. כָּל מִצְוֹת כְּהֻנָּה נֶאֱמְרָה בְּשִׂמְחָה מֵהַר סִינַי וְזוֹ בְּתוֹכָהּ נֶאֱמְרָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אַף זוֹ בְּשִׂמְחָה נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי", וְאֵין הִנֵּה אֶלָּא שִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יד) "וְגַם הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ". כָּל מִצְוֹת כְּהֻנָּה קָנָאהּ ה' וּנְתָנוֹ לַכֹּהֲנִים, וְזוֹ "חֵלֶק עֲבוֹדָתָם" דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אַף זוֹ קָנָאהּ ה' וּנְתָנָהּ לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה' הוּא", וְאוֹמֵר "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה", מַה נַּחֲלָה אֵין מִשְׁתַּנָּה מִמְּקוֹמָהּ אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֵין מִשְׁתַּנֶּה מִמְּקוֹמוֹ. "חֵלֶק עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים", אִם עָבַד יִטֹּל, וְאִם לֹא עָבַד לֹא יִטֹּל. וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַזְהָרָה, לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת, עֹנֶשׁ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, כח-כט) "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים" וְגוֹ', אֲבָל אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ חִלּוּפִים לְמָה לְשֵׁנִי אוֹ לְרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְנַחֲלָה", מַה נַּחֲלָה אֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת, [אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֵינוֹ מִתְחַלֵּף], חִלּוּפִין לְשֵׁנִי, וְאֵין חִלּוּפִין לְרִאשׁוֹן. חֵלֶק עֲבוֹדָתָם כִּבְנֵי אָדָם שֶׁנּוֹטְלִין שְׂכָרָן שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר, יָכוֹל לְפִי שֶׁבָּטְלָה הָעֲבוֹדָה יִבָּטֵל הַמַּעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְנַחֲלָה", מַה נַּחֲלָה אֵינָהּ פּוֹסֶקֶת אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ (מִתְחַלֵּף) [פּוֹסֵק], אֶלָּא (לְפִי) שֶׁבָּטְלָה הָעֲבוֹדָה, הֲרֵי הֵן אוֹכְלִין שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר. . יָכוֹל אִם יִרְצוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר יֶהֱא מַעֲשֵׂר שֶׁלָּנוּ וְאָנוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה שׁוֹמְעִין לָהֶם, אָמַרְתָּ וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁין לִטֹּל אֶת הַמַּעֲשֵׂר, לְפִיכָךְ (הֵם) [אֶם] אוֹמְרִים יֶהֱא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן וְאָנוּ עוֹבְדִין עֲבוֹדָה אָמַרְתָּ וְלֹא יִקְרְבוּ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁין לִדְחוֹת בְּנֵי לֵוִי עַל כָּרְחָם, לְפִיכָךְ הֵם אוֹמְרִים יְהִי הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן וְאָנוּ עוֹבְדִין עֲבוֹדָה, אֲבָל בֶּן לֵוִי שֶׁאָמַר לוֹ לִטֹּל מַעֲשֵׂר וְלֹא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה יָכוֹל שׁוֹמְעִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָבַד הַלֵּוִי", מַגִּיד שֶׁמַּעֲבִידִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ.

רמז תשנז

וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא, לָמָּה נֶאֱמַר, ["הוּא"] לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר חֵלֶק עֲבוֹדָתָם, שׁוֹמֵעַ אֲנִי רָצָה יַעֲבֹד רָצָה לֹא יַעֲבֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא" עַל כָּרְחוֹ. וְעוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי וגו', אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם שֶׁמַּעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶן, שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָבַד" וְגוֹ', רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם לֵוִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲבֹד כֹּהֵן, וְהַדִּין נוֹתֵן וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא כָּשְׁרוּ לְוִיִּם כָּשְׁרוּ כֹּהֲנִים, כָּאן שֶׁכָּשְׁרוּ לְוִיִּם אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּכְשְׁרוּ כֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא" וְגוֹ'. "וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם", אָמַרְתָּ יִשְׂרָאֵל לֹא

יִשְׂאוּ עָוֹן לְוִיִּם, אֲבָל כֹּהֲנִים יִשְׂאוּ עָוֹן לְוִיִּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם". "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם", שֶׁיְּהֵא הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. "וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה", לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר כו, נג) "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַלְוִיִּם בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה".

(במדבר יח כד) כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תָּנוּ רַבָּנָן תְּרוּמָה לַכֹּהֵן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר נוֹתְנוֹ לַכֹּהֲנִים, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, דִּכְתִיב "כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה", מַה תְּרוּמָה [אֲסוּרָה] לְזָרִים, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן [אָסוּר] לְזָרִים, אִי מַה תְּרוּמָה חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וְחֹמֶשׁ, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אֲמַר קְרָא "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ", (שם, יד) "וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו", "בּוֹ" וְלֹא מַעֲשֵׂר, "עָלָיו" וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר. וְרַבָּנָן, כְּתִרוּמָה, מַה תְּרוּמָה טוֹבֶלֶת אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נַמִּי טָבִיל, וְכִדְתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר, הוּרַם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְלֹא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וַאֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר עָנִי, [מִנַּיִן], תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב, יז) "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שם כו, יב) "וְאָכְלוּ בִּשְׁעָרֶיךָ", מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְהַלָּן מַעֲשֵׂר עָנִי, אַף כָּאן מַעֲשֵׂר עָנִי, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא תוּכַל", [וְאִי מֵהָתָם הָווּ אֲמִינָא לְלָאו, אֲבָל מִיתָה לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן]. (לִישְׁנָא אַחֲרִינָא מַעֲשֵׂר דְּטָבִיל מִדְּרַבִּי יוֹסֵי נַפְקָא, וְאִי מֵהַהִיא הָווּ אֲמִינָא הֲנֵי מִילֵי לְלָאו, אֲבָל מִיתָה לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן).

רמז תשנח

כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה, קְרָאוֹ הַכָּתוּב תְּרוּמָה, עַד שֶׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. (דָּבָר אַחֵר) בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמָה עַל מָקוֹם אַחֵר רַשַּׁאי, (מִכָּאן אַתָּה דָּן לִתְרוּמָה מַה מַּעֲשֵׂר הַקַּל הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל.

דָּבָר אַחֵר, אִם מַעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּרֵאשִׁית הַגֵּז הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. אִסְּי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר אִם מַעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִכֹּחַ תַּלְמוּד וּמִכֹּחַ יִרְאָה הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל).

נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא בְּפְנֵי הַבַּיִת, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְנַחֲלָה", מַה נַּחֲלָה נוֹהֶגֶת בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נוֹהֵג בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. עַל כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם, לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר

"עַל כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא בְּשָׁעַת (כִּבּוּשׁ) [חִלּוּק] הָאָרֶץ, אֲבָל מִשֶּׁיְּחַלְּקוּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקָּצֶה לוֹ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל כֵּן אָמַרְתִּי" וְגוֹ'.
דָּבָר אַחֵר, "עַל כֵּן" לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, א) "וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפָּנֶיךָ" וְגוֹ', אֲבָל בְּקֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי לֹא שָׁמַעְנוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל כֵּן "וְגוֹ'. [דָּבָר אַחֵר], לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.
אֲשֶׁר יָרִימוּ, נִקְרָא הַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לְשֵׁם תְּרוּמָה, מַה תְּרוּמָה לְשֵׁם ה', אַף זוֹ לְשֵׁם ה', מַה תְּרוּמָה חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מִיתָה, אַף זוֹ חַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ מִיתָה.
נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה, לְפִי שֶׁנָּתַתִּי לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֵׂר אָמַרְתִּי לָהֶם אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, אֵין לִי אֶלָּא בָּאָרֶץ כְּנַעַן, מִנַּיִן אַף בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וּבָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה עָמִמִים, אָמַרְתָּ לֹא יִנָּחֲלוּ נַחֲלָה, אֲפִלּוּ בַּבְּזָה שֶׁבַּמִּלְחָמָה, אוֹ אַף עַכְשָׁיו לֹא יְהֵא לָהֶם נַחֲלָה בָּאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ, וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁהֵן בְּחוּצָה לָאָרֶץ.
(במדבר יח כה-כז) וַיְדַבֵּר ה' [אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְגוֹ' "אֶת הַמַּעֲשֵׂר" וְגוֹ', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר], בְּפֵרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֲשָׂרָה בָּאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר" מַגִּיד שֶׁבְּפֵרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְפִי שֶׁלֹּא נִתַּן לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, נִתַּן לָהֶם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּפֵרוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן תְּרוּמָה לַכֹּהֵן, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר אַף לַכֹּהֵן, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר קְרָא וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תְקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר, כִּי קָא מִשְׁתַּעֵי קְרָא בַּלְוִיִּם מִשְׁתַּעֵי, וְאִידָךְ כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶם (יחזקאל מד, טו) "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק", וְרַבִּי עֲקִיבָא, הָכָא לֹא מָצִית אָמַרְתְּ דִּכְתִיב (להלן פסוק לא) "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם" [מִי שֶׁיָּכוֹל לְאָכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם], יָצָא כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכְלוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְאִידָךְ, "בְּכָל מָקוֹם" דְּלָא בָּעֵי חוֹמָה, וְאִי אָכִיל לֵיהּ נַמִּי בְּטֶמְאַת הַגּוּף לָא לָקֵי. וְאִבָּעִית אֵימָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים בָּתַר דִּקְנָסֵיהוּ עֶזְרָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ טְבָלִים מִמְּרֹחִים מִן הַנָּכְרִי שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר" וְגוֹ' טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הַנָּכְרִי אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבֳּלִין פָּטוּר מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר", מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי אִי הָכִי אֲפִלּוּ

הִקְדִּימוּ בִּכְרִי נַמִּי, אֲמַר לֵיהּ עָלֶיךָ אֲמַר קְרָא מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ", וּמָה רָאִיתָ, הַאי אִידְּגַן וְהַאי לָא אִידְּגַן.

וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא יִתְרֹם מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא מִפֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יִתְרֹם מִפֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ וְלֹא מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, ל) "וְכָל מַעֲשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ", שֶׁלֹּא יִתְרֹם מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא מִפֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ.

וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', וְכִי מָה לִמַּדְנוּ לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר מַעֲשֵׂה, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמֵד, מַה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר חוֹבָה אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חוֹבָה.

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם, אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל אוֹמֵר בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִטֶּלֶת בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה, כָּךְ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה. וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵימָתַי נֶחְשָׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כְּשֶׁהִפְרַשְׁתֶּם אוֹתָם כָּרָאוּי, לֹא הִפְרַשְׁתֶּם אוֹתָם כָּרָאוּי לֹא נֶחְשָׁב לָכֶם תְּרוּמָה. כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִתְרֹם שִׁבֳּלִין עַל חִטִּין, וַעֲנָבִים עַל הַיַּיִן, וְזֵיתִים עַל שֶׁמֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן", מִן הַגְּמוּר. מִכָּאן אָמְרוּ הַתְּבוּאָה מְשֻׁתְּמֶרֶת, וְהַיַּיִן מְשֻׁיָּקֶפֶת, וְהַשֶּׁמֶן מְשֻׁיֶּרֶד לַבּוֹר.

תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר [מַה מְּלַמְּדֵנוּ], אִם לוֹמַר שֶׁהִיא קְרוּאָה תְּרוּמָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם", אֶלָּא "כַּדָּגָן" וְגוֹ' מַה דָּגָן מִן הַגֹּרֶן וּמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב הַכָּתוּב לְהַלָּן חָלִין לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אַף כָּאן חָלִין לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר. יָכוֹל יְהֵא מָרִים מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר וּמִן הַמְחֻבָּר עַל הַתְּלוּשׁ, אָמַרְתָּ כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן מַה דָּגָן מִן הַגֹּרֶן וּמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב הָאָמוּר לְהַלָּן הַתְּלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע אַף כָּאן. יָכוֹל שֶׁאֵין לְחַיֵּב תְּרוּמָה אֶלָּא מַעֲשֵׂר יִשְׂרָאֵל וַדַּאי, מִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה מַעֲשֵׂר נָכְרִים וְגֵרִים, וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה מַעֲשֵׂר לְוִיִּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר". אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר לְוִיִּם שֶׁנּוֹטְלִין מֵאַחֵרִים מִיִּשְׂרָאֵל, מִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה מַעֲשֵׂר לְוִיִּם שֶׁלָּהֶן, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר".

(במדבר יח כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת ה', לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כו) "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְגוֹ' כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", יִשְׂרָאֵל נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר לַלְוִיִּם, [אֲבָל כֹּהֲנִים אֵין נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר לַלְוִיִּם], הוֹאִיל וְאֵין נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר לַלְוִיִּם שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטִבּוּלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת ה'". רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, וּמַה חַלָּה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּכָל הַפֵּרוֹת נוֹהֶגֶת בְּפֵרוֹת כֹּהֲנִים, מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנּוֹהֵג בְּכָל הַפֵּרוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא נוֹהֵג בְּפֵרוֹת כֹּהֲנִים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם", אֵין לִי

אֶלָּא מַעֲשֶׂה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַעֲשֶׂה שֶׁל עַצְמָן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן תָּרִימוּ גַם אַתֶּם". הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁהֵרִימוּ אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, דִּכְתִיב "כֵּן תָּרִימוּ גַם אַתֶּם", מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית. יְתוֹמִים שֶׁסָּמְכוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁמִּנּוּ לָהֶם אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֵיהֶן, וְרַמִּינְהוּ אַתֶּם וְלֹא שַׁתְּפִין, "אַתֶּם" וְלֹא אֲרִיסִין, "אַתֶּם" וְלֹא אֶפּוֹטְרוֹפִּין, אַתֶּם וְלֹא הַתּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אָמַר רַב חִסְדָּא לָא קַשְׁיָא כָּאן לְהַאֲכִיל כָּאן לְהָנִיחַ. בָּעָא מִנֵּיהּ רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף מֵרַב נַחְמָן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּשְׁחוֹט לִי וְהָלַךְ וּמְצָאָ שְׁחוּט מַהוּ, אָמַר לוֹ חֲזָקָתוֹ שְׁחוּט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ צֵא וּתְרֹם וְהָלַךְ וּמְצָאָ תָּרוּם מַאי, אָמַר לוֹ אֵין חֲזָקָתוּ תָּרוּם, מַה נַפְשָׁךְ, אִי חֲזָקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ אֲפִלּוּ תְּרוּמָה נַמִּי, [וְאִי אֵין חֲזָקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ אֲפִלּוּ שְׁחִיטָה נַמִּי לָא], אָמַר לוֹ לְכִי תֵּיכוֹל עָלָהּ כָּרָא דְּמַלְחָא אֵימָא לָךְ, לְעוֹלָם אֵין חֲזָקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ וּשְׁחִיטָה, דְּיִלְמָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא שָׁמַע וְאָזַל וְשָׁחַט וְרֹב מְצוּיִן אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִין הֵן, וּתְרוּמָה, דְּיִלְמָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא שָׁמַע וְאָזַל וְתָרַם וַהֲוָה לֵיהּ תּוֹרֵם שֶׁלֹּא מִדַּעַת וְאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, דְּאָמַר מַר "אַתֶּם, גַּם אַתֶּם" לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם, מָה אַתֶּם לְדַעְתְּכֶם, אַף שְׁלוּחֲכֶם לְדַעְתְּכֶם.

רמז תשנט

תַּנְיָא (דברים כד, א) "וְשִׁלַּח" מְלַמֵּד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, "וְשִׁלְּחָה" מְלַמֵּד שֶׁהִיא עוֹשָׂה שְׁלִיחַ, "וְשִׁלַּח וְשִׁלְּחָה", מְלַמֵּד שֶׁהַשְּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, אַשְׁכְּחַן בְּגֵרוּשִׁין, בְּקִדּוּשִׁין מְנָלַן, וְכִי תֵּימָא דְּיָלִיף מִגֵּרוּשִׁין, מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּעַל כָּרְחָהּ, אֲמַר קְרָא "וְיָצְאָה וְהָיְתָה", מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה, מָה יְצִיאָה מְשׁוּי שְׁלִיחַ, אַף הֲוָיָה מְשׁוּי שְׁלִיחַ. וְאֶלָּא הָא דְּתָנָן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ צֵא וּתְרֹם תּוֹרֵם כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת וְכוּ' מְנָא לָן, וְכִי תֵּימָא דְּיָלִיף מִגֵּרוּשִׁין, מָה לְגֵרוּשִׁין שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ חֹל, אֲמַר קְרָא אַתֶּם גַּם אַתֶּם לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם. וְנִכְתֹּב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה, וְנֵיתֵי הַנָךְ וְנִגְמְרוּ מִנֵּיהּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרָךְ מָה לִתְרוּמָה שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בְּמַחֲשָׁבָה. וְהָא דִּתְנָן, חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ וְאָמְרוּ לְאֶחָד צֵא וּבְקֵשׁ וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, [וְהֵן לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ, אִם שָׁלוּ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן] הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ וְהֵם אוֹכְלִין עִמּוֹ, מְנָלָן, וְכִי תֵּימָא דְּיָלִיף מֵהָנָךְ, מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן חֲלִין הֵן אֵצֶל קָדָשִׁים, נָפְקָא לֵיהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, מִנַּיִן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ו) "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וְכִי כָּל הַקָּהָל שׁוֹחֲטִין וַהֲלֹא אֵינוֹ שׁוֹחֵט אֶלָּא אֶחָד, אֶלָּא מִכָּאן שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, [וְנִכְתֹּב רַחֲמָנָא בְּקָדָשִׁים] וְנֵיתֵי הַנָךְ וְנִגְמְרוּ מִנֵּיהּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרָךְ מָה לְקָדָשִׁים שֶׁכֵּן רֹב מַעֲשֵׂיהֶם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ וְכוּ', לֹא לִכְתֹּב רַחֲמָנָא בִּתְרוּמָה וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ, הָכִי נַמִּי, וְאֶלָּא אַתֶּם גַּם אַתֶּם [לָמָּה לִי], מִבָּעְיָא לֵיהּ מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית

וכו', וְאִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נָכְרִי הוֹאִיל וְאִתֵּיהּ בִּתְרוּמָה דְּנַפְשֵׁיהּ, דִּתְנַן הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁתָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה אֵימָא שְׁלִיחוּת נַמִּי עָבְדֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּפָטַר, דִּתְנַן תְּרוּמַת נָכְרִי מַדְמַעַת, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ חֹמֶשׁ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, "אַתֶּם גַּם אַתֶּם" לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר מַר אַתֶּם וְלֹא אֲרִיסִין וְכוּ', אֵימָא אַתֶּם וְלֹא שְׁלוּחֵכֶם נַמִּי, קָא מַשְׁמַע לָן. הָנִיחָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן דְּאָמַר מִנַּיִן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין בְּפֶסַח אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל" וְכוּ'. שְׁלִיחוּת מְנָא לֵיהּ בְּקָדְשִׁים, וְכִי תֵּימָא מִנֵּיהּ, דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם דְּאִית לֵיהּ שֻׁתָּפוּת בְּגַוֵּיהּ, אֶלָּא מֵהָכָא (שם, ג) "וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת", [וְדִלְמָא] הָתָם נַמִּי דְּאִית לֵיהּ שֻׁתָּפוּת בְּגַוֵּיהּ, אִם כֵּן תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְהֵיכָא דְּלָא שַׁיָּךְ, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכְדְרַבִּי יִצְחָק, [דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק] אִישׁ (זוֹבֵחַ) [זוֹכֶה] וְאֵין הַקְּטָן (זוֹבֵחַ) [זוֹכֶה], הַאי (שם, ד) מֵ"אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ" נָפְקָא, וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ לְשׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד, סָבַר לָהּ כְּמָאן דְּאָמַר אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִנַּיִן לְתִחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן", וְכִי אַהֲרֹן לְעוֹלָם קַיָּם שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ תְּרוּמָה, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁעָתִיד לִחְיוֹת וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִין לוֹ תְּרוּמָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא כְּאַהֲרֹן, מָה אַהֲרֹן חָבֵר, אַף בָּנָיו חֲבֵרִין, מִכָּאן שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [יוֹנָתָן], מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לָעָם לְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לָתֵת מְנָת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֶזְקוּ בְּתוֹרַת ה'" כָּל הַמַּחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' יֵשׁ לוֹ מְנָת, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' אֵין לוֹ מְנָת. כָּל הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ כְּאִלּוּ נוֹתְנָהּ לִפְנֵי אֲרִי, מָה אֲרִי סָפֵק דּוֹרֵס וְאוֹכֵל סָפֵק אֵין דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אַף כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטָהֳרָה סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטֻמְאָה, רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר אַף גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, ט) "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ", דְּבֵי רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב) תָּנָא, אַף מַשִּׂיאוֹ עָוֹן אַשְׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, טז) "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה".

מִכֹּל מַעֲשְׂרוֹתֵיכֶם, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא נוֹהֵג בַּכֹּל. (אסי בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר) מִכָּאן אַתָּה דָּן לִתְרוּמָה, אִם מַעֲשֵׂר הַקַּל הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. דָּבָר אַחֵר, אִם מַעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּרֹאשִׁית הַגֵּז הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה [חֲמוּרָה] דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל. אִיסִי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר אִם מַעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִכֹּחַ יִרְאָה וּמִכֹּחַ תַּלְמוּד הֲרֵי הוּא נוֹהֵג בַּכֹּל, תְּרוּמָה חֲמוּרָה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא נוֹהֶגֶת בַּכֹּל.

(במדבר יח כט-לב) מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה', בְּתְרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם הֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה'" בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יח, ד) "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", חוֹבָה, אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה'" חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת. מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁאִם נָפַל לְתוֹכוֹ מְקַדְּשׁוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמַאָה, אֵין לִי אֶלָּא תְּרוּמָה טְהוֹרָה, תְּרוּמָה טְמֵאָה מִנַּיִן, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר אִם יַעֲלֶה הֶתֵּר אֶת הָאִסּוּר לְהֶתֵּר, קַל וָחֹמֶר לְאִסּוּר מִן הַמֻּתָּר לְהֶתֵּר. אָמַר רַבִּי, אֵינוֹ צָרִיךְ, קַל וָחֹמֶר הוּא, אִם יַעֲלֶה אִסּוּר מִן הָאִסּוּר לְהֶתֵּר, קַל וָחֹמֶר לְאִסּוּר מִן הַמֻּתָּר לְהֶתֵּר, אֵין לִי אֶלָּא תְּרוּמָה שֶׁהִיא עוֹלָה, עֹרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מִנַּיִן, נֶאֱמַר כָּאן "מְלֵאָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מְלֵאָה", מַה מְּלֵאָה הָאָמוּר לְהַלָּן עוֹלָה, אַף מְלֵאָה הָאָמוּר כָּאן עוֹלָה. אִי מַה לְהַלָּן בְּמֵאָה וְאֶחָד, אַף כָּאן בְּמֵאָה וְאֶחָד, אָמַרְתָּ מָקוֹם שֶׁכָּפַל אֶת הָאִסּוּר כָּפַל אֶת הָעֲלִיָּה, [מָקוֹם שֶׁלֹּא כָּפַל אֶת הָאִסּוּר לֹא כָּפַל אֶת הָעֲלִיָּה], מִכָּאן אָמְרוּ תְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמַאָה, עֹרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. וְאָמַרְתָּ אֱלֹהֵם בַּהֲרִימְכֶם, הֲרֵי זֶה אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁל לְוִיִּם, שֶׁלֹּא יְהוּ תּוֹרְמִין אוֹתוֹ אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. "וְנָחְשַׁב לַלְוִיִּם" לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'" שׁוֹמֵעַ אֲנִי הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב תְּרוּמָה, תְּהֵא בְּקִדֻּשָּׁתָהּ עוֹלָמִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָחְשַׁב לַלְוִיִּם" וְגוֹ', מַה תְּרוּמַת גֹּרֶן מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּשְׁאָר חֻלִּין, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּשְׁאָר חֻלִּין. וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְכָל מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם, לִמֵּד עַל נְשׁוּאָה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְלֵוִי שֶׁנּוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתִרֹם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לֶאֱכוֹל, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר וּמָה תְּרוּמָה חֲמוּרָה אָכְלָה, מַעֲשֵׂר הַקַּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אֶלָּא לִמֵּד עַל נְשׁוּאָה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנּוֹתֶנֶת רְשׁוּת לְתִרֹם. וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְכָל מָקוֹם אֲפִלּוּ בְקֶבֶר, שֶׁהָיָה בְּדִין הוֹאִיל וּתְרוּמָה קְרוּיָה תְּרוּמָה, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קְרוּי תְּרוּמָה, אִם לְמַדְתִּי לִתְרוּמָה שֶׁאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּמָקוֹם טָהוֹר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בְּמָקוֹם טָהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְכָל מָקוֹם" אֲפִלּוּ בְּקֶבֶר. כִּי שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבוֹדַתְכֶם, אִם עֲבַד יִטֹּל, [וְאִם לֹא עָבַד לֹא יִטֹּל], מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו עֲבוֹדַת לְוִיִּם חוּץ מִדָּבָר אֶחָד אֵין לוֹ חֵלֶק בַּלְּוִיָּה.

וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הִפְרִישָׁתֶם אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר שֶׁאַתֶּם בִּנְשִׂיאַת עָוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא בֶּן לֵוִי, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּטַל רְשׁוּת מִלֵּוִי מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִשְׂאוּ" וְגוֹ'. בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק כו-כט) "וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר", אֵין לִי

אֶלָּא תְּרוּמָה טְהוֹרָה, תְּרוּמָה טְמֵאָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ. מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁלֹּא יִטֹּל מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם, מַה תְּבוּאַת גֹּרֶן וְיֶקֶב הַנֶּאֱמַר לְהַלָּן חֻלִּין לְיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אַף כָּאן חֻלִּין לְיִשְׂרָאֵל. וְאֵימָא מַה מָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, אַף כָּאן טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם". חֶלֶף עֲבוֹדַתְכֶם, שְׂכַר שֶׁעֲשׂוּ עִמִּי בַּמִּדְבָּר. בַּהֲרִימְכֶם וְגוֹ' מַגִּיד שֶׁהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּבִין עַל חִלּוּל הַקָּדָשִׁים, וְאֵיזוֹ הֵם, אֵלּוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם הַמְסַיְּעִין בְּגָרְנוֹת, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל כֹּהֵן אוֹ לֵוִי שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל תֵּן לִי סְאָה אַחַת וַאֲנִי מְחַלֵּל עַל גָּרְנְךָ, שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ". אֵין לִי אֶלָּא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם הַמְסַיְּעִין בְּגָרְנוֹת, מִנַּיִן אַף יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְכֹהֵן הֵילֵךְ סְאָה אַחַת וְחַלֵּל עַל גָּרְנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", אַף יִשְׂרָאֵל חַיָּב עַל חִלּוּל קָדָשִׁים. [אָמַר אַבָּיֵי, כָּל מִלְּתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד אִי עָבֵיד מְהַנֵּי וְכוּ', רָבָא אָמַר, לָא מְהַנֵּי וכו']. וַהֲרֵי הַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה דְּרַחֲמָנָא אָמַר חֶלְבּוֹ, חֶלְבּוֹ אִין גָּרוּעַ לֹא, וּתְנַן אֵין תּוֹרְמִין מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה וְאִם תָּרַם תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, אַלְמָא מְהַנֵּי, אָמַר לוֹ רָבָא, שָׁאנִי הָתָם כְּרַבִּי אֶלְעָאִי, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָאִי מִנַּיִן לְתוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, דִּכְתִיב "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא", אִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ נְשִׂיאַת חֵטְא לָמָּה, מִכָּאן לְתוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. תְּנוּ רַבָּנָן הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם (וְהָעֲבָדִים) [וְהָעֲנִיִּים] הַמְסַיְּעִין בְּבֵית הַגָּרְנוֹת וּבְבֵית הָרוֹעִים וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, אֵין נוֹתְנִין לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בְּשִׂכָרָן, וְאִם עָשׂוּ כֵּן חִלְּלוּ, וַעֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר (מלאכי ב, ח) "שְׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי", וְאוֹמֵר וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ, מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא מִיתָה לֹא, תָּא שְׁמַע וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ. וּבְקִשּׁוּ חֲכָמִים לְקוֹנְסָן וְלִהְיוֹת מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן [תְּרוּמָה] מְשֻׁלֶּם, וּמִפְּנֵי מָה לֹא קָנְסוּם דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב. וּבְכוּלָּן יֵשׁ לָהֶן טוֹבַת הַנָּאָה לַבָּעָלִים, כֵּיצַד יִשְׂרָאֵל שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכְּרִיוֹ, וּמְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאָמַר לוֹ הֵילֵךְ סֶלַע זֶה וּתְנֵהוּ לְבֶן בִּתִּי כֹּהֵן מֻתָּר, וְאִם הָיָה כֹּהֵן לְכֹהֵן אָסוּר. וְתָנָא (קַמָּא) מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה, אָמַר לְךָ, תְּרוּמָה הוּא דְקַדּוּשַׁת הַגּוּף הִיא, דְּכִיוָן דְּלֹא מִתְחַלְּלָא לֹא

אֲתֵי לְמִטְעֵי בָּהּ, הֲנֵי דְּכֵיוָן דִּקְדוּשַׁת דָּמִים נִינְהוּ, אֲתֵי לְמִטְעֵי בָּהֶן סָבַר תִּתְחַל קְדוּשָׁתַיְיהוּ אַאֲרְבָּעָה זוּזֵי וְאָתֵי לְמִנְהָג בָּהֶן מִנְהָג חוּלִּין.

פרשת חקת

(במדבר כ א-ב) רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי פָּתַח, (תהלים יב, ז) "אִמָּרוֹת ה'" וְגוֹ', אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת, אִמְרוֹת בָּשָׂר וָדָם אֵינָן אֲמָרוֹת, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם נִכְנָס לַמְּדִינָה וּבְנֵי הַמְּדִינָה מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְעָרֵב לוֹ קְלוּסָן, אָמַר, לְמָחָר אֲנִי בוֹנֶה לָכֶם דִּימוֹסָאוֹת וּמֶרְחָצָאוֹת, לְמָחָר אֲנִי מַכְנִיס לָכֶם אַמַּת הַמַּיִם, יָשַׁן הוּא וְלֹא עָמַד, הֵיכָן הוּא, הֵיכָן אִמְרוֹתָיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת", מַהוּ "אֱמֶת" שֶׁהוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. "טְהוֹרוֹת", רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי (אַבָּא) [אֶלְעָאי], וְרַבִּי (עֲקִיבָא) [יַעֲקֹב] בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מָצִינוּ שֶׁעִקֵּם הַכָּתוּב שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ תֵּבוֹת בַּתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דִּבַּר טֻמְאָה מִפִּיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ז, ב) "מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה" וְגוֹ', (שם, ח) "וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר טְמֵאָה הִיא" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה". אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר מְנַשֶּׁה אַף כְּשֶׁבָּא לִפְתֹּחַ בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה, פָּתַח לְהַלָּן בְּסִימָנֵי טָהֳרָה, (ויקרא יא, ד) "אֶת הַגָּמָל כִּי לֹא מַפְרִיס פַּרְסָה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "כִּי מַעֲלֶה גֵּרָה הוּא", וְכֵן בַּאַרְנֶבֶת וְשָׁפָן וְחָזִיר. כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם רַבִּי חָנִן בַּר פַּזִּי פָּתַר קְרָא בְּפָרָשַׁת פָּרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִשִּׁבְעָה שִׁבְעָה, שֶׁבַע פָּרוֹת, שֶׁבַע הַזָּאוֹת, שֶׁבַע שְׁרֵפוֹת, שִׁבְעָה כִּבּוּסִים, שִׁבְעָה טְמֵאִים, שִׁבְעָה טְהוֹרִים, שִׁבְעָה כֹּהֲנִים, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם חֲסֵרִים הֵן, אֱמֹר לוֹ אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הָיוּ בַּכְּלָל. (איוב יד, ד) "מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד", כְּגוֹן אַבְרָהָם מִתֶּרַח, חִזְקִיָּה מֵאָחָז, מָרְדְּכַי מִשִּׁמְעִי, יִשְׂרָאֵל מֵאֻמּוֹת, הָעוֹלָם הַבָּא מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, מִי עָשָׂה כֵן מִי גָּזַר כֵּן מִי צִוָּה כֵן, לֹא יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם. תַּמָּן תַּנִּינָן, בַּהֶרֶת כְּגְרִיס טָמֵא, פָּרַח בְּכֻלּוֹ הֲרֵי הוּא טָהוֹר, מִי עָשָׂה כֵן וְכוּ', תַּמָּן תַּנִּינָן, הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת וְלָדָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וְהוֹשִׁיטָה הַחַיָּה אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ, הַחַיָּה טְמֵאָה טָמְאַת שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. הַמֵּת בַּבַּיִת הַבַּיִת טָהוֹר, יָצָא מִתּוֹכוֹ הֲרֵי הוּא טָמֵא, מִי עָשָׂה כֵן וְכוּ'. תַּמָּן תַּנִּינָן, כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִין בְּגָדִים, [וְהָיוּ פּוֹסְלִים אוֹתָהּ בְּמַלְאכָה], וְהִיא עַצְמָהּ מְטַהֶרֶת טְמֵאִים, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֻקָּה חָקַקְתִּי גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי אִי אַתָּה רַשַּׁאי לַעֲבֹר עַל גְּזֵרָתִי, זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. רַבִּי יִצְחָק פָּתַח, "כָּל זֹה נִסִּיתִי בַחָכְמָה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי", אָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עָמַדְתִּי, וְעָל פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁל פָּרָה כֵּיוָן שֶׁהָיִיתִי מַגִּיעַ בָּהּ הָיִיתִי דּוֹרֵשׁ בָּהּ, חוֹקֵר בָּהּ, וְשׁוֹאֵל בָּהּ, "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי". (שם ח, א) "מִי כְּהֶחָכָם" זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב בֵּיהּ (משלי כא, כב) "עִיר גִּבּוֹרִים עָלָה חָכָם" וְגוֹ'. "יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר" שֶׁפֵּרֵשׁ הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל.

(שם) "חָכְמַת אָדָם תְּאִיר פָּנָיו" רַבִּי מָנִי דִּשְׁאָב וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּצָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר לְמֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר לוֹ טַמְאתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת (ויקרא כא, א) "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמָא בַּמֶּה הִיא טָהֳרָתוֹ, וְלֹא הֻשִׁיבוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת שם) "וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא", כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשָׁה זוֹ שֶׁל פָּרָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה אוֹתָהּ הָאֲמִירָה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", וְאָמַרְתָּ לִי אִם נִטְמָא בַּמֶּה הִיא טָהֳרָתוֹ, וְלֹא הֻשַּׁבְתִּיךָ, זוֹ הִיא טָהֳרָתוֹ, "וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת". (תהלים צט, ו-ז) "מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ", (שְׁלֹשָׁה) "שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ", שְׁמַעְנוּ בְּמֹשֶׁה שֶׁנִּכְתְּבָה תּוֹרָה לִשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי". בִּשְׁמוּאֵל נִכְתָּב לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, כה) "וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר וַיַּנַּח לִפְנֵי ה'", אֲבָל בְּאַהֲרֹן לֹא שָׁמַעְנוּ, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּתְּנָה לוֹ פָּרָשָׁה זֹאת, שֶׁלֹּא תָּזוּז מִמֶּנּוּ וְלֹא מִבָּנָיו וְלֹא מִבְּנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, וְאֵיזוֹ זוֹ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵצֶר הָרַע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם, וּבְכֻלָּם כְּתִיב בָּהֶם חֻקָּה, וְאֵלּוּ הֵן, אֵשֶׁת אָח וְכִלְאַיִם וְשַׁעַטְנֵז הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וּפָרָה אֲדֻמָּה (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקע"ז).

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, כּוּתִי אֶחָד שָׁאַל אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמַר לֵיהּ אִלֵּין מִלִּין דְּאַתּוּן עָבְדִין נְרָאִין כְּמִין כְּשָׁפִים, מְבִיאִין פָּרָה, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, וְכוֹתְשִׁין אוֹתָהּ, וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ אֶפֶר, וְאֶחָד מִכָּם מִטַּמֵּא לְמֵת וּמַזִּין עָלָיו שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ טִפִּין, וְאוֹמֵר לוֹ טָהַרְתָּ, אָמַר לֵיהּ נְכָנַס רוּחַ תְּזִזִית בְּאוֹתוֹ הָאִישׁ מִיָּמָיו, אָמַר לֵיהּ לֹא, אָמַר לֵיהּ וְלֹא רָאִיתָ אָדָם אֶחָד שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ תְּזִזִית, אָמַר לֵיהּ הֵן, אָמַר לֵיהּ וּמָה עוֹשִׂין לוֹ, [אָמַר לֵיהּ] מְבִיאִין עִקָּרִין, וּמְעַשְּׁנִין תַּחְתָּיו, וּמַרְבִּיצִין עָלָיו מַיִם, וְהִיא בוֹרַחַת, אָמַר לֵיהּ יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שְּׁפִיךְ מְדַבֵּר, כָּךְ הָרוּחַ הַזּוֹ רוּחַ טֻמְאָה הִיא, דִּכְתִיב (זכריה יג, ב) "וְגַם אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ". וְכֵיוָן שֶׁיִּצָּא, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, [רַבִּי] לָזֶה דָּחִיתָ בְּקָנֶה, לָנוּ מָה אַתָּה מֵשִׁיב, אָמַר לָהֶם חַייֵכֶם לֹא הַמֵּת מְטַמֵּא וְלֹא הַמַּיִם מְטַהֲרִין, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֻקָּה חָקַקְתִּי גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי, אֵי אַתָּה רַשַּׁאי לַעֲבֹר עַל גְּזֵרָתִי. תַּמָּן תַּנִּינָן, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, כִּבְשֵׁי פָּרָה כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים עוֹשִׂין אוֹתָם מִשֶּׁל עַצְמָן, וְלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם מוֹצִיא פָּרָתוֹ בְּכִבְשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא סוֹתְרוֹ וְחוֹזְרוֹ וּבוֹנֶה אוֹתוֹ מִשֶּׁלּוֹ. רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא אָמַר יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים כִּכָּרֵי זָהָב הָיָה יוֹצֵא עָלָיו, וְכֻלָּם שֻׂחָצִים הָיוּ, וְהָא תַּנִּינָן שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק עָשָׂה שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְלֹא בְּכִבְשׁוֹ שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹנָה הוֹצִיא אֶת הַשְּׁנִיָּה, אִית לָךְ לְמֵימַר עַל אוֹתוֹ [צַדִּיק] שֶׁהָיָה שַׂחְצָן, רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם סִלְסוּל פָּרָה.

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טְעָמֶיהָ, אֲבָל לַאֲחֵרִים חֻקָּה. כְּתִיב "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת וְקִפָּאוֹן", הַדְּבָרִים שֶׁמְּכֻסִּים מִכֶּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, עֲתִידִין הֵן לִהְיוֹת צָפִים לָכֶם כְּהַדִּין בּוּלּוֹס, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיהו מב, טז) "וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים", אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶעֱשֶׂה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "עֲשִׂיתִם" כְּבָר עֲשִׂיתִם, גִּלִּיתִים לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו. אָמַר רַבִּי אַחָא, דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִגְלוּ לוֹ לְמֹשֶׁה נִגְלוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כח, י) "וְכָל יְקָר רָאָתָה עֵינִי" זֶה רַבִּי עֲקִיבָא. וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר רָמָז שֶׁכָּל הַפָּרוֹת כַּלּוֹת וְשֶׁלּוֹ קַיֶּמֶת. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר, בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם שָׁמַע קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּפָרָשַׁת פָּרָה וְאוֹמֵר הֲלָכָה בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, אֶלִיעֶזֶר בְּנִי אוֹמֵר פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם, עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים בִּרְשׁוּתְךָ, וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר הֲלָכָה מִשְׁמוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה צַדִּיק אֶחָד עָתִיד לַעֲמֹד בְּעוֹלָמִי וְעָתִיד לִפְתֹּחַ בְּפָרָשַׁת פָּרָה תְּחִלָּה, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יְהִי רָצוֹן שֶׁיֵּצֵא מֵחֶלְצַי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַייֶךָ שֶׁיֵּצֵא מֵחֶלְצֶיךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יח, ד) "וְשֵׁם הָאֶחָד אֶלִיעֶזֶר", וְשֵׁם אוֹתוֹ הַמְיֻחָד אֶלִיעֶזֶר. פָּרָה אֲדֻמָּה, מִפְּנֵי מָה כָּל הַקְּרֻבָּנוֹת בָּאִים זְכָרִים וְהִיא נְקֵבָה, אָמַר רַבִּי אַיְבּוֹ מָשָׁל לְבֶן שִׁפְחָה שֶׁטִּנֵּף פִּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ תָּבוֹא אִמּוֹ וּתְקַנֵּחַ הַצּוֹאָה, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּבוֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל. פָּרָה, זוֹ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "עֶגְלָה יְפֵה פִיָּה מִצְרָיִם". אֲדֻמָּה, זוֹ בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, לח) "אַנְתְּ הוּא רֵישָׁא דִּדְהַבָּא". תְּמִימָה, זוֹ מָדַי, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מַלְכֵי מָדַי תְּמִימִים הָיוּ, אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶלָּא עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵאֲבוֹתֵיהֶם בִּלְבָד. אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם זֶה יָוָן. אֶלֶכְסַנְדְּרוּס מוֹקְדוֹן כַּד חָמָא לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הַוָה קָאִים לֵיהּ עַל רַגְלוֹהִי, וַאֲמַר בְּרִיךְ אֱלָהָא דְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי פִּלְטִין דִּידֵיהּ, מִן קָמֵי יְהוּדְאֵי אַתְּ קָאִים, אָמַר לְהוֹן, כַּד אֲנָא נָחִית לִקְרָב כְּדְמוּתֵיהּ אֲנָא חָמֵי וְנָצַח. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, זוֹ מַלְכוּת רְבִיעִית, שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן עֹל שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא דַיָּה שֶׁלֹּא קִבְּלָה אֶלָּא מְחָרֶפֶת וּמְגַדֶּפֶת, וְאוֹמֵר "מִי לִי בַּשָּׁמַיִם". (להלן פסוק ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אֵל עוֹזֵר. וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, מְלַמֵּד שֶׁהוּא עָתִיד לְדַחֹק אֶת שָׂרֵהּ שֶׁל כָּרֵךְ גָּדוֹל מִמְּחִיצָתוֹ. וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לד, ו) "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה טֶבַח גָּדוֹל בָּאָרֶץ יְהֵיֶה. וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, (דניאל ז, יא) "וְיהִיבַת לִיקְדַת אֶשָּׁא". אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְגוֹ', הִיא וְדַכְסֵיהּ וְאִסְפַּרְכְיָה וְאִסְתַּרְטְלִיטְיָה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר

(יחזקאל כז, כז) "הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחוֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי מַעֲרָבֵךְ". אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אֲפִלּוּ אוֹתָם שֶׁהֵם מְקַהֲלִי וּבָאוּ וְנִדְבְּקוּ בְּקְהָלֵךְ, אַף הֵם (שם) "יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ".

דָּבָר אַחֵר, "פָּרָה" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כְפָרָה סֹרֶרֶת סָרַר יִשְׂרָאֵל". אֲדָמָה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ד, ז) "אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים". תְּמִימָה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹנָתִי תַּמָּתִי". אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, ז) "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ". אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

(להלן פסוק ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן זֶה יִרְמְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת". וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, (עזרא ה,יב) "וְעַמָּה הַגְלִי לְבָבֶל". וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו, (מלכים ב כה, ז) "וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר".

(להלן פסוק ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, "וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ". אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף, (שם) "וְאֶת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ", וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ "בֵּית גָּדוֹל", אֶלָּא זֶה בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁשָּׁם הָיוּ מְתַנִּין גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְלָקַח, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלָעַת, זֶה חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעַזַרְיָה. וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה, (דניאל ג, כב) "קֻטֵּל הַמּוֹן שְׁבִיבָא דִּי נוּרָא". וְאָסַף, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ (ישעיהו יא, יב) "וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל". אִישׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב בֵּיהּ "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". טָהוֹר, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (חבקוק א, יג) "טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע". אֶת אֵפֶר הַפָּרָה, אֵלּוּ גְּלֻיּוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְהִנִּיחַ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, זֶה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִיא טְהוֹרָה.

וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים וּמְטַהֲרִין עַל יְדֵי כֹּהֵן, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְטַהֲרָן, וּמַה טַּעַם, (יחזקאל לו, כה) "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם" וְגוֹ'.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, יֵשׁ פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁכּוֹלֵל בְּתְחִלָּה וּפוֹרֵט בַּסּוֹף, פּוֹרֵט בְּתְחִלָּה וְכוֹלֵל בַּסּוֹף, וְזוֹ כְּלָלָהּ בְּתְחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף, (שמות יט, ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ" פֵּרַט, "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּלָל, זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, כְּלָל, וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה, פֵּרַט, כְּלָל וּפֵרַט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפֵּרַט. זֹאת חֻקַּת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן חֻקָּה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן חֻקָּה, מַה חֻקָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בְּבִגְדֵי לָבָן, אַף חֻקָּה הָאֲמוּרָה כָּאן בְּבִגְדֵי לָבָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. שָׁאֲלוּ [תַּלְמִידָיו אֶת] רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בְּאֵיזוֹ כֵלִים פָּרָה נַעֲשֵׂית, אָמַר

לָהֶם בְּבִגְדֵי זָהָב, אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּנוּ בְּבִגְדֵי לָבָן, אָמַר לָהֶן מַה שֶּׁרָאוּ עֵינַי וְשָׁרְתוּ יָדַי שָׂכַחְתִּי, קַל וָחֹמֶר לְמָה שֶׁלִּמַּדְתִּי, וְכָל כָּךְ לָמָּה, (לְחַזֵּק) [לְחַדֵּד] אֵת הַתַּלְמִידִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים הִלֵּל הַזָּקֵן הָיָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר מָה שֶׁשָּׁרְתוּ יָדַי. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁל צְבוּר הָיְתָה בָּאָה, וְאֵינָהּ בָּאָה מִשֶּׁל יְחִידִים, וְלֹא מִשֶּׁל גֵּרִים, וְלֹא מִשֶּׁל נָשִׁים, וְלֹא מִשֶּׁל עֲבָדִים. וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּם שֶׁיִּשְׁקְלוּ אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ, אָמַרְתָּ וְיִדַּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לְרַבּוֹת אֶת הַיְחִידִים, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים, וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם רִבָּה נָשִׁים וַעֲבָדִים, וּבַצַּד הַשֵּׁנִי, אַתָּה אוֹמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים לְהַנְהִיגָם בְּמִצְוֹת. אֵין לִי אֶלָּא הַזָּאַת מֵימֶיהָ שֶׁאֵין כְּשֵׁרָה בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, וְאֵין כְּשֵׁרָה אֶלָּא בַּיּוֹם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁחִיטָתָהּ [וְקַבָּלַת דָּמָהּ] וְהַזָּאַת דָּמָהּ וּשְׁרָפָתָהּ וְהַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלָעַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרַת", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף אֲסִיפַת אֶפְרָהּ, וּמִלּוּי מַיִם, וְקִדּוּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת", וּמָה רָאִיתָ, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, [אָמַרְתָּ] אָנוּ לְמֵדִין כֻּלָּם מֵהַזָּאַת (דָּמָהּ) [מֵימֶיהָ], מַה הַזָּאָתָהּ מְיֻחֶדֶת שֶׁאֵין כְּשֵׁרָה בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, וְאֵין כָּשֵׁר אֶלָּא בַּיּוֹם, אַף אֲנִי אָבִיא שְׁחִיטָתָהּ וְהַזָּאָתָהּ וּשְׁרָפָתָהּ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), וּמוֹצִיא אֲנִי אֲסִיפַת אֶפְרָהּ, וְקִדּוּשׁ, וּמִלּוּי מַיִם, הוֹאִיל וּכְשֵׁרָה בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, כְּשֵׁרָה בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. שְׁלֹשָׁה מִינִין שֶׁבַּפָּרָה מְעַכְּבִים, דִּכְתִיב "חֻקָּה". וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, מִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה". אֵלֶיךָ, שֶׁתְּהֵא גְּזֵבָר לַדָּבָר, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה גְּזֵבָר לַדָּבָר, כָּךְ הָיָה אַהֲרֹן גְּזֵבָר לַדָּבָר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר בְּשֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה. תְּנִי רַבִּי שֵׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר פָּרָה אֲדֻמָּה אֵינָהּ נִקְחַת מִן הַנָּכְרִים, דִּכְתִיב "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ", בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ, וְאֵין הַנָּכְרִים יִקְחוּ וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז שס"ד). פָּרָה אֲדֻמָּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ, וּפָרָה בַּת שְׁתַּיִם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עֶגְלָה בַּת שְׁתַּיִם, וּפָרָה בַּת שָׁלֹשׁ, וּבַת אַרְבַּע, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף בַּת חָמֵשׁ כְּשֵׁרָה, וּזְקֵנָה כְּשֵׁרָה, אֶלָּא שֶׁאֵין מַמְתִּינִין לָהּ שֶׁמָּא תַּשְׁחִיר שֶׁלֹּא תִּפְסֹל. פָּרָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי שְׁחוֹרָה וּלְבָנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר תְּמִימָה, תְּמִימָה לְאַדְמִימוּת, אוֹ תְּמִימָה לְמוּמִין, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם וְגוֹ' הֲרֵי מוּמִין אֲמוּרִין, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּמִימָה", תְּמִימָה לְאַדְמוּמִית. וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה שֶׁלֹּא יִקְחוּ עֶגְלָה וְיַגְדִּילוּ אוֹתָהּ, מַעֲשֶׂה שֶׁלָּקְחוּ פָּרָה עוּבָּרָה אֲדֻמָּה מִן הַנָּכְרִים, וְהָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ עַד שֶׁהָיְתָה יוֹלֶדֶת, אִם הָיָה וְלָדָה [נְקֵבָה] כְּשֵׁרָה לְפָרָה, וְהָיוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ עַד שֶׁהָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה", שֶׁלֹּא יִקְחוּ עֶגְלָה וִיגַדְּלוּהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹקְחִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים, וּמַעֲשֶׂה שֶׁלָּקְחוּ פָּרָה מִן הָעַרְבִיִּים וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ דֻּמֶּת דָּמֶת, וְהִיא רָצָה וּבָאת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אַחַת בְּרֹאשָׁהּ וְאַחַת בִּזְנָבָהּ פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִלּוּ יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁיְּעַבְּרֵם, אֲבָל אִם

הָיוּ שְׁנַיִם לְתוֹךְ גּוּמָא אַחַת פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמִין קֶרַחַת. הַשְּׁנַיִם וְהַלָּשׁוֹן אֵין פּוֹסְלִין בַּפָּרָה, הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם הֲרֵי זֶה יִגָּרֵר, וְאִם גָּרַר בְּזָכָר הֲרֵי פְּסוּלָה. פָּרָה שֶׁגִּלְגֵּל עֵינֶיהָ מַשְׁחִיר הָיוּ מְבִיאִין פָּרוֹת אֲחֵרוֹת וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּתוֹכָן, אִם דּוֹמָה גַּלְגַּל עֵינֶיהָ לְאַחַת מֵהֶן הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה וְאִם לָאו פְּסוּלָה.

רמז תשס

אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם, וְיֵהָא [מוּם] פּוֹסֵל בָּעֶגְלָה מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה פָּרָה שֶׁאֵין הַשְּׁנַיִם פּוֹסְלִים בָּהּ מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, עֶגְלָה שֶׁהַשְּׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם", בָּהּ מוּם פּוֹסֵל, וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה. וְלֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אֶלָּמָּה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הִנִּיחַ עָלֶיהָ עוֹרָה שֶׁל שַׁקִּין פְּסוּלָה, וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּתְמְשֵׁךְ, שֶׁאנִי פָּרָה דְּיָלְפִי עֹל "עֹל" מֵעֶגְלָה, עֶגְלָה נַמִּי תֵּיתֵי "עֹל" עֹל מִפָּרָה, הָא מְעַט רַחֲמָנָא בָּהּ, בְּעֶגְלָה נַמִּי כְּתִיב "בָּהּ", הַהוּא לְמֵעוּטֵי קָדְשִׁים דְּלֹא פְּסָלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, הִנִּיחַ עָלֶיהָ עוֹרָה שֶׁל שַׁקִּין פְּסוּלָה וְכוּ', מֵיתִיבֵי עֹל, אֵין לִי אֶלָּא עֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, אֲמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ, פָּרָה שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ, וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר, נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כא, ג) "עֹל", מָה לְהַלָּן שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ אַף כָּאן, מַאי אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר, וְכִי תֵּימָא אֵיכָא לְמִפְרָךְ, מָה לְעֶגְלָה שֶׁכֵּן שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אִי נַמִּי קָדְשִׁים יוֹכִיחוּ שֶׁמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן וְאֵין עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, נֶאֱמַר כָּאן "עֹל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֹל" וְכוּ', וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ, מַה לְהַלָּן עַד שֶׁתִּתְמְשֵׁךְ אַף כָּאן עַד שֶׁתִּתְמְשֵׁךְ. תַּנָּאֵי הִיא, [דְּאֵיכָּא דְּמַיְתֵי לָהּ מֵעֶגְלָה], וְאֵיכָּא דְּמַיְתֵי לָהּ מִגּוּפָהּ דְּפָרָה, דְּתַנְיָא עֹל אֵין לִי אֶלָּא עֹל, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹל", עֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵינָן פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, וְאֵימָא אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ כְּלָל, עֹל פָּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפָּרָט, עֹל אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא, אֲשֶׁר רִבּוּיָא הוּא.

אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם, לָמָּה נֶאֱמַר, הָא עַד שֶׁלֹּא נֶאֱמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, וּמָה מְקֻדָּשִׁין שֶׁאֵין מְלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן מוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶן, פָּרָה שֶׁמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמְקֻדָּשִׁין שֶׁעֲשָׂיָתָן בְּטָהֳרָה, לְפִיכָךְ מוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, תֹּאמַר בְּפָרָה שֶׁעֲשָׂיָתָהּ בְּטֻמְאָה לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. הֲרֵי פֶּסַח יוֹכִיחַ שֶׁעֲשָׂיָתוֹ בְּטֻמְאָה וּמוּם פּוֹסֵל בּוֹ, וְהוּא יוֹכִיחַ לְפָרָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂיָתָהּ בְּטֻמְאָה יְהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּפֶסַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְמַן קְבוּעַ לְפִיכָךְ מוּם פּוֹסֵל בּוֹ, תֹּאמַר בְּפָרָה שֶׁאֵין לָהּ זְמַן קָבוּעַ לְפִיכָךְ לֹא יְהֵא

מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין בּוֹ מוּם". אִסִּי בֶּן (יַעֲקֹב) [עֲקַבְיָא] אוֹמֵר, אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם לָמָּה נֶאֱמַר, הָא עַד שֶׁלֹּא נֶאֱמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, וּמָה מֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵין נִפְסָלִין בְּשָׁחוֹר וְלָבָן, מוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, פָּרָה שֶׁנִּפְסְלָה בְּשָׁחוֹר וּבְלָבָן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין בּוֹ מוּם", שֶׁהָיָה בַּדִּין לְעֶגְלָה שֶׁתִּפָּסֵל בְּמוּמִין, וּמָה מֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵין מְלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן מוּם פּוֹסֵל בָּהֶן, עֶגְלָה (עֲרוּפָה) שֶׁמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר אֵין בּוֹ מוּם", בָּהּ אֵין מוּם, הָא אֵין בָּהּ מוּם, הָא אִם יֵשׁ בָּעוּבָּרָה הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, נֶאֱמְתִּי לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא כֵּיצַד הַמּוּם בָּעוּבָּרָה, הֲרֵינִי בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו יוֹצֵא וְלוֹ שְׁתֵּי זָנָבוֹת. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, בְּעֹל שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאִם תֹּאמַר בְּעֹל שֶׁל עֲבוֹדָה, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ עֹל פּוֹסֵל בָּהּ, פָּרָה שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא עֹל פּוֹסֵל בָּהּ, הֲרֵי מֻקְדָּשִׁין יוֹכִיחוּ, שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן וְאֵין הָעֹל פּוֹסֵל בָּהֶן, וְהֵן יוֹכִיחוּ לְפָרָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ לֹא יְהֵא עֹל פּוֹסֵל בָּהּ, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמֻקְדָּשִׁין שֶׁאֵין נִפְסָלִין בְּשָׁחוֹר וּבְלָבָן, לְפִיכָךְ אֵין הָעֹל פּוֹסֵל בָּהֶן, תֹּאמַר בְּפָרָה שֶׁנִּפְסֶלֶת בְּשָׁחוֹר וְלָבָן, לְפִיכָךְ יְהֵא עֹל פּוֹסֵל בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל", בְּעֹל שֶׁאֵינוֹ שֶׁל עֲבוֹדָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּמִנַּיִן לָעֲשׂוֹת שְׁאָר מְלָאכָה כְּעֹל, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ עָשָׂה בָהּ שְׁאָר מְלָאכָה כְּעֹל, פָּרָה שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה בָהּ שְׁאָר מְלָאכָה כְּעֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ". דַּנְתִּי וְחִלַּפְתִּי בָּטֵל הַחִלּוּף זָכִיתִי לָדוּן בִּתְחִלָּה, וּמָה עֶגְלָה שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ עָשָׂה בָהּ שְׁאָר מְלָאכָה כְּעֹל, פָּרָה שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה בָהּ שְׁאָר מְלָאכָה כְּעֹל. אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל עֹל פּוֹסֵל. נָתַן עָלֶיהָ יָדוֹ וְעָבְרָה מִכָּאן וּלְהַלָּן הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. הָיְתָה עוֹבֶרֶת בְּנָהָר אוֹ עָלְתָה בְּמַעֲלֶה אוֹ יוֹרֶדֶת בִּירִידָה נִתְלָה בִּזְנָבָהּ לִסְעֹדָהּ כְּשֵׁרָה, שֶׁתִּסְעָדְנוּ פְּסוּלָה, קְשָׁרָהּ בְּמוֹסֵרָה כְּשֵׁרָה. כִּפְפָהּ וּנְתָנָהּ בֵּין קַרְנֶיהָ, הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. פָּרַשׂ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחַמָּה וּמִפְּנֵי הַדְּבוֹרִים, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, עָשָׂה לָהּ סַנְדָּלִין בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תַּחְלֹק הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שִׂכֵּן עָלֶיהָ עוֹף כְּשֵׁרָה, עָלָה עָלֶיהָ זָכָר לְדַעַת הַבְּעָלִים פְּסוּלָה, שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים כְּשֵׁרָה.

(במדבר יט ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר וְלֹא לְדוֹרוֹת לְאֶלְעָזָר, אֵיכָא דְּאָמְרֵי לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי בְּכֹהֵן גָּדוֹל. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל מִנָּא לֵיהּ, נְמַר "חֻקָּה חֻקָּה" מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהוֹצִיא

אֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹצִיא אַחֶרֶת עִמָּהּ, כִּדְתָנֵן לֹא הָיְתָה פָּרָה רוֹצָה לָצֵאת אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחוֹרָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁחוֹרָה שָׁחֲטוּ, וְלֹא אֲדֻמָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ. רַבִּי אוֹמֵר לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר אֹתָהּ אוֹתָהּ לְבַדָּהּ. וְתָנָא קַמָּא נַמִּי הָא כְּתִיב אֹתָהּ, מָאן תָּנָא קַמָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאָפִיק חֲמוֹר בַּהֲדָהּ. וְשָׁחַט אֹתָהּ, שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט אַחֶרֶת עִמָּהּ. לְפָנֶיו, לְרַב שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה, לִשְׁמוּאֵל שֶׁיְּהֵא זָר שׁוֹחֵט וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה. (לעיל פסוק ד) וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, לִשְׁמוּאֵל לְאַהֲדוּרֵי לְאֶלְעָזָר, לְרַב הֲוֵי מְעוּט אַחַר מְעוּט לְרַבּוֹת דַּאֲפִלּוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט. (להלן פסוק ו) וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְגוֹ', לִשְׁמוּאֵל דַּאֲפִלּוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, לְרַב, אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְלָאו גּוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ לֹא נִבְעֵי כֹּהֵן כְּלָל, קָא מַשְׁמַע לָן. וְכִבֵּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן, בְּכֹהוּנוֹ. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב, בְּכֹהוּנוֹ לְדוֹרוֹת. הֲנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל, הַשְׁתָּא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעֵינָן בְּכֹהוּנוֹ, הֶדְיוֹט בְּכֹהוּנוֹ מִבָּעְיָא, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וְחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. (להלן פסוק ט) וְאִסַּף אִישׁ טָהוֹר, אִישׁ לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר. טָהוֹר לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה. וְהִנִּיחַ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת לְהָנִיחַ, יָצָא חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהָנִיחַ.

רמז תשסא

וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, זוֹ נַעֲשֵׂית בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי (אבין) [אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב] אוֹמְרִים, זוֹ נַעֲשֵׂית בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט. וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר, יָכוֹל אַף שֶׁל דּוֹרוֹת לְאֶלְעָזָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ לְאֶלְעָזָר" וְלֹא שֶׁל דּוֹרוֹת לְאֶלְעָזָר, וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", הַמְכֹהֵן בְּבָגְדִים דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן הַמְשֻׁלָּם, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאֶלְעָזָר", אָמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא, תְּמֵהַנִי עָלֶיךָ יוֹנָתָן שֶׁאָמַרְתָּ דָּבָר זֶה, אִלּוּ שְׁנֵי אֶלְעָזָר בַּתּוֹרָה הָיְיתִי אוֹמֵר אֶלְעָזָר כֹּהֵן וְאֶלְעָזָר יִשְׂרְאֵל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", הַכֹּהֵן הַמְכֹהֵן בִּבְגָדִים. אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת שָׁאֲלוּ אֶת הַלֵּל, בְּאֵיזֶה לְבוּשׁ הַפָּרָה נִשְׂרֶפֶת, אָמַר לָהֶם, בְּגָדוֹל, אָמְרוּ לוֹ, אֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא בְּלָבָן, אָמַר לָהֶם אֲנִי רְאִיתִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁשָּׂרְפָהּ בְּגָדוֹל, אָמְרוּ לוֹ אָנוּ רָאִינוּ שֶׁשָּׂרְפָהּ בְּלָבָן, אָמַר לָהֶם אַתֶּם אוֹמְרִים מִשְּׁמוֹ וַאֲנִי אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, מִי יוֹכִיחַ, אָמְרוּ לוֹ, לְךָ לַתּוֹרָה, מִי שָׂרַף פָּרָה רִאשׁוֹנָה, אָמַר לָהֶם אֶלְעָזָר, אָמְרוּ לוֹ וְכִי לוֹבֵשׁ אֶלְעָזָר בִּגְדֵי גָּדוֹל בִּימֵי אֲבִיו, אָמַר לָהֶם אַל תְּבוּזוּ שִׂכְחָה לְאָדָם, שֶׁאִם מַה שֶּׁרָאוּ עֵינַי שָׁכַחְתִּי, מַה שֶּׁשָּׁמְעוּ אָזְנַי לֹא אֶשְׁכַּח, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן" שֶׁהוּא מְכַהֵן בִּבְגָדִים. וְשָׁחַט אֹתָהּ, תְּנוּ רַבָּנָן, פָּרָה בִּשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, בַּעֲרִיפָה פְּסוּלָה, עֶגְלָה בַּעֲרִיפָה

כְּשֵׁרָה בִּשְׁחִיטָה פְּסוּלָה, נִמְצָא כָּשֵׁר בְּפָרָה פָּסוּל בְּעֶגְלָה, כָּשֵׁר בְּעֶגְלָה פָּסוּל בְּפָרָה. וּתְהֵא פָּרָה כְּשֵׁרָה בַּעֲרִיפָה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה עֶגְלָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה הֻכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה, פָּרָה שֶׁהֻכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה אֵינוֹ דִּין שֶׁהֻכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה, אָמַר קְרָא וְשָׁחַט, וְחֻקָּה בִּשְׁחִיטָה אֵין בַּעֲרִיפָה לָא. וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "חֻקָּה" לָא דְּרִישׁ קַל וָחֹמֶר, וְהָא גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב "חֻקָּה", וְתָנְיָא (ויקרא טז, ט) "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת", הַגּוֹרָל עוֹשֶׂה חַטָּאת וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חַטָּאת, שֶׁיָּכוֹל וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ הַגּוֹרָל קִדֵּשׁ הַשֵּׁם, מָקוֹם שֶׁקִּדֵּשׁ הַגּוֹרָל אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּקַדֵּשׁ הַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשָׂהוּ חַטָּאת", הַגּוֹרָל עוֹשֶׂהוּ חַטָּאת וְאֵין הַשֵּׁם עוֹשֶׂהוּ חַטָּאת, טַעֲמָא דִּכְתִיב "וְעָשָׂהוּ", הָא לָאו הָכִי דָּרְשִׁינַן קַל וָחֹמֶר, מִעַט רַחֲמָנָא גַּבֵּי עֶגְלָה עֲרוּפָה (דברים כא, ו) "הָעֲרוּפָה" זֹאת בַּעֲרִיפָה וְאֵין אַחֶרֶת בַּעֲרִיפָה. וּתְהֵא עֶגְלָה כְּשֵׁרָה בִּשְׁחִיטָה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמָה פָּרָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה הֻכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה, עֶגְלָה שֶׁהֻכְשְׁרָה בַּעֲרִיפָה אֵינוֹ דִּין שֶׁהֻכְשְׁרָה בִּשְׁחִיטָה, אָמַר קְרָא (הָעֲרוּפָה) ["וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה"], בַּעֲרִיפָה אִין בִּשְׁחִיטָה לָא.

וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מְחוּץ לַמַּחֲנֶה, לְהַר הַמִּשְׁחָה. וְשָׁחַט אֹתָהּ, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַפָּרָה שֶׁתְּהֵא מְלֹאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָהּ. וְשָׁחַט אֹתָהּ, מַגִּיד שֶׁאִם נִתְנַבְּלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ פְּסוּלָה. וְשָׁחַט אֹתָהּ, מִכָּאן אָמְרוּ אֵין עוֹשִׂים שְׁתֵּי פָּרוֹת כְּאַחַת. וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו, שֶׁיְּהֵא אַחֵר שׁוֹחֵט וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (דברים כה, ב)"וְהִפִּילוֹ הַשּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", יָכוֹל הַשּׁוֹפֵט עַצְמוֹ הָיָה מַכֶּה אוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", אַחֵר הָיָה מַכֶּה וְלֹא הַשּׁוֹפֵט.

(במדבר יט ד) וְלִקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ, עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֹּהֵן", בְּכִהוּנוֹ. "מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ", מִצְוָתָהּ מִצּוֹת יָד, וְלֹא מִצּוֹת כְּלִי. שֶׁהָיָה בַּדִּין, הוֹאִיל וְלוֹג שָׁמֶן מַכְשִׁיר, וְדַם פָּרָה מַכְשִׁיר, אִם לְמַדְתִּי לְלוֹג שֶׁמֶן שֶׁאֵין כָּשֵׁר אֶלָּא בְּיָד, אַף דַּם פָּרָה לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא בְּיָד, אַתָּה דָּן מִלּוֹג שֶׁמֶן, וַאֲנִי אָדוּן מִדַּם הָאָשָׁם, אָמַרְתָּ הֻפְרַשׁ, לוֹג שֶׁמֶן כָּשֵׁר וּמַכְשִׁיר לְהַכְשִׁיר, אִם לְמַדְתִּי לְלוֹג שֶׁמֶן שֶׁאֵין כָּשֵׁר אֶלָּא בְּיָד, אַף דַּם פָּרָה לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא בְּיָד. וּמִמָּקוֹם שֶׁבָּאתָ, אִי מַה לְּהַלָּן מִכְּלִי לְיָד אַף כָּאן מִכְּלִי לְיָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ", מִצְוָתָהּ מִצּוֹת יָד וְלֹא מִצּוֹת כְּלִי. פַּעַם אַחַת הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּפָרָה בְּטִבְרִיָּא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲנִינָא יוֹשֵׁב עִמּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִדָּמָהּ בִּכְלִי וְלֹא בְּיָד. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲנִינָא, הוֹאִיל וְשֶׁמֶן אֶשֶׁם מַכְשִׁיר, וְדַם פָּרָה מַכְשִׁיר, מַה הֻכְשַׁר שֶׁמֶן אֶשֶׁם בְּיָד, אֶבָל לֹא בִּכְלִי, אַף הֻכְשַׁר דַּם פָּרָה בְּיָד אֲבָל לֹא בִּכְלִי. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הוֹאִיל וּפָרָה מַכְשִׁיר, וְדַם צִפּוֹר מַכְשִׁיר, מַה הֻכְשַׁר דַּם צִפּוֹר מִן הַכְּלִי, אֶבָל לֹא מִן הַיָּד, אַף הֻכְשַׁר דַּם פָּרָה מִן הַכְּלִי

אֲבָל לֹא מִיָּד. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲנִינָא, הוֹאִיל וְשֶׁמָּן אִשָּׁם מַכְשִׁיר וְדָם פָּרָה מַכְשִׁיר, מַה שֶּׁמָּן אִשָּׁם מִן הַיָּד אֲבָל לֹא מִן הַכְּלִי, אַף הֶכְשֵׁר פָּרָה מִן הַיָּד וְלֹא מִן הַכְּלִי. מוּטָב לָדוּן הֶכְשֵׁר שֶׁבְּאֶצְבַּע מֵהֶכְשֵׁר שֶׁבְּאֶצְבַּע, וְאַל יוֹכִיחַ דַּם צִפּוֹר מְצֹרָע שֶׁהֶכְשֵׁרוֹ בָּאֲגֻדָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הוֹאִיל וְדַם פָּרָה מַכְשִׁיר וְדַם צִפּוֹר מַכְשִׁיר, מַה הֶכְשֵׁר דַּם צִפּוֹר מִן הַכְּלִי אֲבָל לֹא מִן הַיָּד, אַף הֶכְשֵׁר דַּם פָּרָה מִן הַכְּלִי אֲבָל לֹא מִן הַיָּד. מוּטָב לָדוּן הֶכְשֵׁר דָּם מֵהֶכְשֵׁר דָּם, וְאַל יוֹכִיחַ שֶׁמָּן שֶׁאֵין הֶכְשֵׁרוֹ הֶכְשֵׁר דָּם. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲנִינָא, וַהֲרֵי דַּם אָשָׁם מְצֹרָע יוֹכִיחַ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶכְשֵׁרוֹ בְּהֶכְשֵׁר דָּם הֲרֵי הוּא מִן הַיָּד וְלֹא מִן הַכְּלִי, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הַפָּרָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶכְשֵׁרָהּ הֶכְשֵׁר דָּם תֶּהֱוִי מִן הַיָּד וְלֹא מִן הַכְּלִי. מוּטָב לָדוּן הֶכְשֵׁר דָּם מֵהֶכְשֵׁר דָּם, הֶכְשֵׁר קֹדֶשׁ מֵהֶכְשֵׁר קֹדֶשׁ, וְאַל יוֹכִיחַ דַּם צִפּוֹר מְצֹרָע שֶׁאֵין הֶכְשֵׁרוֹ הֶכְשֵׁר קֹדֶשׁ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הוֹאִיל וְדַם פָּרָה מַכְשִׁיר וְדַם צִפּוֹר מַכְשִׁיר, מַה דַּם צִפּוֹר מִן הַכְּלִי וְלֹא מִן הַיָּד, אַף הֶכְשֵׁר דַּם פָּרָה מִן הַכְּלִי וְלֹא מִן הַיָּד. מוּטָב לָדוּן הֶכְשֵׁר שֶׁבַּחוּץ מֵהֶכְשֵׁר שֶׁבַּחוּץ, וְאַל יוֹכִיחַ אָשָׁם מְצֹרָע שֶׁהֶכְשֵׁרוֹ בִּפְנִים, הָא נִצְרַכְתָּ לוֹמַר וְלֹקֵחַ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן בִּכְלִי, וְלֹא בְיָד. וְלֹקֵחַ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן נֶאֱמַר כָּאן וְאֶצְבַּע, וְנֶאֱמַר בִּמְצֹרָע כֹּהֵן וְאֶצְבַּע, מַה לְּהַלָּן הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבִּימִין, אַף כָּאן הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבִּימִין. הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ אֶצְבָּעוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶם שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְיַד יְמָנִית, אַף פּוֹרְטָנִי בְּכָל אֶצְבָּעוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא בְיַד יְמָנִית. "הַיְמָנִית" הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבִּימִין, הָרְגִילָה שֶׁבָּאֶצְבָּעוֹת. וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פְּתִחוֹ שֶׁל הֵיכָל בְּשָׁעַת הַזָּאַת דָּם. וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁאִם לֹא הֵקִים הַמִּשְׁכָּן, אוֹ אִם קִפְּלָה הָרוּחַ אֶת הַיְרִיעָה לֹא הָיְתָה פָּרֻת חַטָּאת נַעֲשֵׂית. וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ, עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר, הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדָּמָהּ", לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁבַע פְּעָמִים שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁבַע הַזָּאוֹת וּטְבִילָה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים", מַגִּיד שֶׁחוֹזֵר לְדַם שֶׁבַע פְּעָמִים. שֶׁבַע פְּעָמִים, שֶׁיְּהוּ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. שֶׁהָיָה בַּדִּין, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ הַזָּיוֹת בִּפְנִים וְנֶאֱמְרוּ הַזָּיוֹת בַּחוּץ, אִם לָמַדְתִּי לַפְּנִימִיּוֹת שֶׁהֵם מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אַף הַחִיצוֹנִיּוֹת יְעַכְּבוּ זוֹ אֶת זוֹ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּפְּנִימִיּוֹת שֶׁהֵן מְכַפְּרוֹת, לְפִיכָךְ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, תֹּאמַר בַּחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁאֵין מְכַפְּרוֹת, לְפִיכָךְ לֹא יְעַכְּבוּ זוֹ אֶת זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁבַע פְּעָמִים", שֶׁיְּהוּ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה, גָּמַר מְקַנֵּחַ יָדוֹ, לֹא גָמַר מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ. בִּשְׁלָמָא יָדוֹ מְקַנֵּחַ בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה דִּכְתִיב (פסוק ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, אֶלָּא אֶצְבָּעוֹ בְּמַאי מְקַנֵּחַ לָהּ, אֲמַר אַבָּיֵי בִּשְׂפַת מַזְרֵק.

(במדבר יט ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, שְׂרָפָהּ שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַפֶּתַח, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פְּסוּלָה, דַּאֲמַר קְרָא וְשָׂרַף (פסוק ד) "וְהִזָּה", רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר כְּשֵׁרָה, דְּאָמַר קְרָא עַל פְּרִשָׂה

יִשְׂרֹף, מָקוֹם שֶׁפּוֹרְשָׂה לְמִיתָה שָׁם תְּהֵא שְׂרֵפָתָהּ. וְשָׁחַט וְשָׂרַף, מַה שְׁחִיטָה כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה, אַף שְׂרֵפָתָהּ כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה. וְלִיחוּשׁ דִּילְמָא טָרְפָה הִיא, אֶלָּא מִשּׁוּם (דַּאֲמַר רַחֲמָנָא) [דְּאָמְרִינַן] זִיל בָּתַר רֻבָּא, וְכִי תֵּימָא מַאי נַפְקָא לָן מִינָּהּ, חַטָּאת קְרֵיהּ רַחֲמָנָא. וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַפָּרָה שֶׁתְּהֵא מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׂרֵפָתָהּ. הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר, יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָהּ, לֹא תִּפְסֹל בִּשְׂרֵפָתָהּ, אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו", אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַפָּרָה שֶׁתְּהֵא מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה, וְלֹא פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים, שֶׁהֲיֵה בַּדִּין, וּמָה פָּרָה שֶׁאֵין נַעֲשֵׂית בִּפְנִים מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׂרֵפָתָהּ, פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים שֶׁנַּעֲשֵׂם בִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׂרֵפָתָם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּפָרָה שֶׁמְּלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָהּ, לְפִיכָךְ פּוֹסֶלֶת בִּשְׂרֵפָתָהּ, תֹּאמַר בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים שֶׁאֵין מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָן לְפִיכָךְ לֹא תִּפְסֹל בִּשְׂרֵפָתָן. וְתִפְסֹל בִּשְׁחִיטָה, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה פָּרָה שֶׁאֵינָהּ נַעֲשֵׂית בִּפְנִים מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָהּ, פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים שֶׁנַּעֲשִׂין בִּפְנִים אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא מְלֻאכָה פּוֹסֶלֶת בִּשְׁחִיטָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה" לְעֵינָיו שֶׁיִּהֵא אַחֵר שׂוֹרֵף וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה. אֶת עֹרָהּ וְגוֹ', מַה פִּרְשָׁה בִּמְקוֹמוֹ, אַף כָּלָן בִּמְקוֹמָן, מִכָּאן אָמְרוּ הַדָּם כָּל שֶׁהוּא יַחְזִיר, וְאִם לֹא הֶחֱזִיר פָּסַל. וְרַבִּי נָתָן אוֹמֵר מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּגוּפָהּ שֶׁל פָּרָה. וְשָׂרַף לְהָבִיא אֶת (הַפּוֹקְעִין) [הַפְּקִיעִים], מִכָּאן אָמְרוּ הַבָּשָׂר כָּל שֶׁהוּא יַחֲזִיר וְאִם לֹא הֶחֱזִיר פָּסַל, בְּכַזַּיִת יַחֲזִיר, וְאִם לֹא הֶחֱזִיר פָּסַל. וְשָׂרַף, הֲוֵי רִבּוּי אַחַר רִבּוּי, וְאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשֶּׁיְּצִית הָאוּר בְּרֻבָּהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יִשְׂרֹף שֶׁלֹּא יְמַעֵט לָהּ עֵצִים, מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי אֵזוֹב [וַחֲבִילֵי אֵזוֹב] יָוָן, בִּשְׁבִיל לְרַבּוֹת אֶת הָעָפָר.

אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ, עֹרָהּ מְחֻבָּר לִבְשָׂרָהּ, בְּשָׂרָהּ וְלֹא בְּשַׂר עֲבָרָהּ. אוֹ בְּשָׂרָהּ יָכוֹל פָּרָט לְדָמָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת דָּמָהּ", אוֹ דָמָהּ פָּרָט לִפְרִשָׁהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף". הַפְּקִיעִין שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לַמַּעֲרָכָה, אִם יֵשׁ בָּהֶם כַּזַּיִת יַחֲזִירֵם לִמְקוֹמָן, אוֹ יִתֵּן עֲלֵיהֶם עֵצִים וְיִשְׂרְפֵם בִּמְקוֹמָם. (במדבר יט ו) וְלֵקַח נָאֱמַר כָּאן לְקִיחָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לְקִיחָה, מַה לְּקִיחָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׁלִשָּׁה, אַף לְקִיחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׁלִשָּׁה. עֵץ שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל עֵץ בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶרֶז", אִי אֶרֶז שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ עָנָף, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵץ", הָא כֵּיצַד זוֹ בְּקֶעָה שֶׁל אֶרֶז. "אֵזוֹב" וְלֹא אֵזוֹב יָוָן, וְלֹא אֵזוֹב כַּהֲלִית, וְלֹא אֵזוֹב מִדְבָּרִית, וְלֹא אֵזוֹב רוֹמִית, וְלֹא אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַוי. וּשְׁנֵי תוֹלָעַת, שֶׁשָּׁנוּ תוֹלָעַת וְלֹא שֶׁשָּׁנוּ דָּבָר אַחֵר. וְהַשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַפָּרָה", אִי הַפָּרָה שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׂרְפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה",

הָא כֵּיצַד מִשֶּׁיְּצִית הָאוּר בְּרֶבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה", שׁוֹמֵעַ אֲנִי מִשֶּׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַפָּרָה", אִי הַפָּרָה יָכוֹל יְקֹרְעֶנָּה וְיִתְּנֶנָּה בְּתוֹכָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה", הָא כֵּיצַד מִשֶּׁתִּבָּקֵעַ.

עֵץ אֶרֶז, בְּקֵעַת מִתּוֹךְ לִבּוֹ שֶׁל אֶרֶז, וּכְמוֹ מַחַק הָיָה. אֵזוֹב, וְלֹא אֵזוֹב יָוָן, וְלֹא תְּלוּי בִּשְׁמוֹ וְלֹא תָּלוּי בְּשֵׁם אַחֵר. מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, צִפּוֹר תָּלוּי בִּשְׁמָהּ, שֶׁמֶן תָּלוּי בִּשְׁמוֹ, יַיִן תָּלוּי בִּשְׁמוֹ כָּשֵׁר לְנָסָכִים. וּשְׁנֵי תוֹלַעַת, הַשָּׁנִי שֶׁבַּתּוֹלַעַת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְשֻׁנֶּה שֶׁבַּתּוֹלַעַת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין מַזִּין מִמֶּנָּה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, וְתֵעָשֶׂה בְּבִגְדֵי כְהֻנָּה, וּבְכֹהֲנִים. הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר.

(במדבר יט ז) וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן, שֶׁהוּא טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים. כֵּיצַד, הָיָה נָתוּן תַּחְתָּיו טָמֵא, עַל גַּבָּיו טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי תַּנּוּר, עַל גַּבֵּי כִּירָה, עַל גַּבֵּי מַעֲטָן שֶׁל לְגִין שֶׁל חַטָּאת בְּיָדוֹ, פְּסוּלָה. הָיָה נָסָר מֻנָּח עַל גַּבֵּי תַּנּוּר וְעַל גַּבֵּי כִּירַיִם וְעַל גַּבֵּי מַעֲטָן שֶׁל זֵיתִים, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן וְאַחַר וּבְיָאָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן וְאַחַר וּבְיָאָה, מָה אַחַר וּבְיָאָה שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן אַחַר בְּיֹאַת הַשֵּׁמֶשׁ וְקִדֵּם בְּיֹאַת הַשֶּׁמֶשׁ, מִפְּנֵי טֻמְאָה, וּמִפְּנֵי מִצְוָה, אַף אַחַר וּבְיָאָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן, אַחַר בְּיֹאַת שֶׁמֶשׁ וְקִדֵּם בְּיֹאַת שֶׁמֶשׁ, מִפְּנֵי טֻמְאָה וּמִפְּנֵי מִצְוָה. וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַמְּשַׁלִּיךְ אֶת הָאֵזוֹב שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים. וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב, מָה כָּאן אָסוּר לָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, אַף לְהַלָּן אָסוּר לָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעֶרֶב, מַה לְּהַלָּן עַד הָעֶרֶב, אַף כָּאן עַד הָעֶרֶב. (במדבר יט ח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַשֵּׂרֵף אֶת הַפָּרָה שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים, הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם הַמַּשְׁלִיךְ אֶת הָאֵזוֹב מְטַמֵּא בְּגָדִים, הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה לֹא יְטַמֵּא בְּגָדִים, אִם זָכִיתִי מִן הַדִּין מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו", בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הָעוֹסְקִין בְּפָרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁיְּהוּ טְעוּנִין תִּכְבֹּסֶת בְּגָדִים וּרְחִיצַת הַגּוּף וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ. וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְלֹא הַשּׂוֹרֵף בְּגָדִים הַמְּנֻגָּעִים, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה פָּרָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע, הַשּׂוֹרֵף אוֹתָהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים, בְּגָדִים הַמְּנֻגָּעִים שֶׁמְּטַמְּאִים בְּמַגָּע אֵינוֹ דִּין שֶׁהַשּׂוֹרְפָן מְטַמֵּא בְּגָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו" וְלֹא הַשּׂוֹרֵף בְּגָדִים הַמְּנֻגָּעִים. יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, בַּמַּיִם שְׁנֵי פְּעָמִים, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁהָיָה בַּדִּין הוֹאִיל וְאָדָם טָעוּן טְבִילָה, וְכֵלִים טְעוּנִין טְבִילָה, מָה אָדָם טוֹבֵל בְּרָאוּי לוֹ, אַף כֵּלִים טוֹבְלִין בְּרָאוּי לָהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּמַּיִם בַּמַּיִם", מָקוֹם שֶׁאָדָם טוֹבֵל שָׁם בְּגָדִים וְכֵלִים טוֹבְלִין.

(במדבר יט ט) וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה פָּרָה בְּכֹהֵן, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף אֲסִיפַת אֵפֶר תְּהֵא בְּכֹהֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר", מַגִּיד שֶׁאֲסִיפַת

הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם. "וְאָסַף אִישׁ", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת הַקָּטָן וּמוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָהוֹר", לְהָבִיא אֶת הָאִשָּׁה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר "וְאָסַף אִישׁ" לְהוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה, מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה וּמֵבִיא אֶת הַקָּטָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנִּיחַ", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהַנִּיחַ. טָהוֹר, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר טָהוֹר לָמָּה נֶאֱמַר, הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין אִם הַמַּזֶּה טָהוֹר הָאוֹסֵף לֹא יְהֵא טָהוֹר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טָהוֹר", טָהוֹר מִכָּל טֻמְאָה וְאֵיזֶה זֶה טְבוּל יוֹם. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "טָהוֹר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "טָהוֹר", מַה טָּהוֹר הָאָמוּר לְהַלָּן טָמֵא לְתִרוּמָה וְטָהוֹר לְחַטָּאת, אַף טָהוֹר הָאָמוּר כָּאן טָמֵא לְתִרוּמָה וְטָהוֹר לְחַטָּאת. אֶת אֵפֶר הַפָּרָה, וְלֹא אֶת הָאוּדִים. וְהִנִּיחַ, מִכָּאן אָמְרוּ, חוֹלְקִין אוֹתָהּ לִשְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים, אֶחָד נוֹתֵן בַּחֵיל, וְאֶחָד נוֹתֵן בָּהַר הַמִּשְׁחָה וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, בָּהַר הַמִּשְׁחָה. בְּמָקוֹם טָהוֹר, שֶׁיְּהֵא מְקוֹמוֹ טָהוֹר, מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, קַלָּל שֶׁל חַטָּאת שֶׁמֻּקְדָּשׁ צָמִיד פָּתִיל וְנָתוֹן בְּאֹהֶל הַמֵּת טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמָקוֹם טָהוֹר", וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְאָסַף אִישׁ, רִבָּה נָתִין, גֵּר, וּמַמְזֵר, עֶבֶד מְשֻׁחְרָר, אוֹ אִישׁ פָּרַט לְקָטָן, אָמְרָתָּ טָהוֹר לְרַבּוֹת אֶת הַקָּטָן. לְמִשְׁמֶרֶת, כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין, הָיוּ כּוֹתְשִׁין אוֹתָהּ בְּמַכְתֶּשֶׁת, וְכוֹבְרִין אוֹתָהּ בִּכְבָרוֹת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בְּשֶׁל אֶבֶן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בְּשֶׁל עֵץ. וּבוֹר הָיָה נָתוּן תַּחַת הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה נִשְׁרֶפֶת בְּתוֹכוֹ, עֲשׂוּי חֲלוּלוֹת חֲלוּלוֹת, חָטְמָהּ שֶׁל זוֹ מַפְנֶה כְּנֶגֶד חָטְמָהּ שֶׁל זוֹ מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין, חוֹלְקִים אוֹתָהּ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, מַנִּיחִים שְׁלִישׁ בַּחֲלוֹנוֹת וְסוֹתְמִין אוֹתָהּ. וּמְחַלְּקִין שְׁלִישׁ לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. וּמַנִּיחִין שְׁלִישׁ בְּהַר הַבַּיִת, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר וְהִנִּיחַ", אוֹסֵף לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחַ בְּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל. וְהָיְתָה לַעֲדַת וְגוֹ', אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת שָׁאֲלוּ לוֹמַר, הֲרֵי שֶׁשָּׁתַת מֵי חַטָּאת וְנִשְׁחֲטָה וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין לְטָמֵא אוֹתָהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְכָךְ אָמַר, לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה, כְּשֶׁהֵם שְׁמוּרִים הֵם מֵי נִדָּה, וּכְשֶׁאֵינָם שְׁמוּרִים אֵינָם מֵי נִדָּה. לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת, שֶׁיִּהוּ מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, מוֹסְרִים אוֹתָהּ לְאָדָם נֶאֱמָן וְהוּא מְשַׁמְּרָהּ, אֶלָּא שֶׁחָזְרוּ לוֹמַר הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ וְעַל הַחַטָּאת. בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר וְהָיְתָה לְמִשְׁמֶרֶת, [אֵינָהּ רוֹעָה] בָּעֲדֶר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר, (להלן פסוק יז) "וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים", יָכוֹל אֵפֶר עַל הַמַּיִם אוֹ מַיִם עַל הָאֵפֶר, אָמַרְתָּ לְמֵי נִדָּה, עַל הַמַּיִם תֵּן נִדָּה. חַטָּאת הִיא, מוֹעֲלִין בִּבְשָׂרָהּ". וּמִנַּיִן אַף בְּאֶפְרָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר [הִיא] חַטָּאת הִיא, שֶׁיִּהוּ כָּל מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם חַטָּאת, יָכוֹל אִם לֹא הָיוּ מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם חַטָּאת (לֹא) תְּהֵא כְּשֵׁרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא".

וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה, לָמָּה נֶאֱמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין מְלָאכָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא בַּפָּרָה, בַּמַּיִם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה, אוֹ אֲפִלּוּ

קָדְשׁוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמֵי נִדָּה", כְּבָר הֵם לְמֵי נִדָּה. וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּאן אָמְרוּ פָּרָה שֶׁשָּׁתָתָה מֵי חַטָּאת בְּשָׁרָהּ טָמֵא מֵעֵת לְעֵת, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בָּטְלוּ בְּמֵעֶיהָ. וּכְבָר הֲלָכָה זוֹ נִשְׁאֲלָה לִפְנֵי שִׁלֹּשִׁים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה, וְטִהֲרוּ אֶת בְּשָׂרָהּ. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דָּן לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְסִלְּקוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וְאַחַר כָּךְ מָצָא לוֹ תְּשׁוּבָה, אָמַר לוֹ מָה אֲנִי לַחֲזֹר, אָמַר לוֹ לֹא לְכָל אָדָם אֶלָּא לְךָ שֶׁאַתָּה יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת, כְּשֶׁהֵם שְׁמוּרִים הֲרֵי הֵם מֵי נִדָּה. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, (דניאל ח, ד-ז) "רָאִיתִי אֶת הָאַיִל מְנַגֵּחַ יָמָּה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וְכָל חַיּוֹת לֹא יַעַמְדוּ לְפָנָיו", זֶה רַבִּי עֲקִיבָא, "וַאֲנִי הָיִיתִי מֵבִין וְהִנֵּה צְפִיר הָעִזִּים בָּא מִן הַמַּעֲרָב וְגוֹ' וַיַּךְ אֶת הָאַיִל וְגוֹ' וַיְרַמְּסֵהוּ וְלֹא הָיָה מַצִּיל לָאַיִל מִיָּדוֹ", זֶה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. חַטָּאת הִיא, מַגִּיד שֶׁמּוֹעֲלִים בָּהּ. הִיא, בָּהּ מוֹעֲלִין, בְּאֶפְרָהּ אֵין מוֹעֲלִין. חַטָּאת הִיא, מַגִּיד שֶׁאִם שִׁנָּה בְּאֶחָד מִכָּל מַעֲשֶׂיהָ פְּסוּלָה. חַטָּאת הִיא, מַגִּיד שֶׁאִם נִשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ פְּסוּלָה. חַטָּאת הִיא, מַגִּיד שֶׁאֵין נִשְׂרֶפֶת בַּלַּיְלָה, אִי חַטָּאת הִיא, יָכוֹל תְּהֵא נִפְסֶלֶת בַּלַּיְנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁמִּשְׁתַּמֶּרֶת יָמִים עַל יָמִים וְשָׁנָה עַל שָׁנָה.

(במדבר יט י) וְכִבֵּס הָאֹסֵף אֵת אֵפֶר הַפָּרָה, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הָאוֹסֵף אֶת אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים, הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם הַמַּשְׁלִיךְ אֶת הָאָזוֹב מְטַמֵּא בְּגָדִים, הָאוֹסֵף אֶת אֶפְרָהּ לֹא יְטַמֵּא בְּגָדִים, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנְשָׁתָ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְכִבֵּס הָאֹסֵף", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. דָּבָר אַחֵר, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הָאוֹסֵף אֶת הָאֵפֶר שֶׁמְּטַמֵּא בְּהֶסֵּט. וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר, לְפִי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ בְּיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהָבִיא אֶת הַגֵּרִים. לְחָק עוֹלָם שֶׁיִּנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת.

וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין הַזָּאָה וְאֵין הַנָּכְרִים מְקַבְּלִים הַזָּאָה, אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (במדבר לא, יט) "תִּתְחַטָּאוּ אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם", אָמַר לוֹ בְּוַדַּאי אָמַרְתָּ, אֶלָּא שֶׁהִנַּחְתָּ דָּבָר אֶחָד וְאָנוּ צְרִיכִין לוֹ, "אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם", מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף הַשְּׁבִיָּה כְּשֶׁתָּבוֹא לִבְרִית וְתִטָּמֵא מְקַבֶּלֶת הַזָּאָה. וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם, נְשֵׁי הַגֵּרִים. חֻקַּת עוֹלָם, מִזִּין מִזּוֹ מִפְּנֵי זוֹ. לְחֻקַּת עוֹלָם, מַזִּין מִזּוֹ לְקַדֵּשׁ אַחֶרֶת.

(במדבר יט יא) הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וּכְתִיב "וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב", הָא כֵּיצַד, כְּאן בְּחִבּוּרִין, כָּאן שֶׁלֹּא בְּחִבּוּרִין. הַנֹּגֵעַ בְּמֵת, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַמֵּת שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַגָּע, הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם מְטַמֵּא בְּאֹהֶל לֹא יְטַמֵּא בְּמַגָּע, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנְשָׁתָ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "הַנֹּגֵעַ בְּמֵת" לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם, לְהָבִיא אֶת בֶּן שְׁמוֹנָה, מַשְׁמָע מֵבִיא אֶת בֶּן שְׁמוֹנָה, אוֹ מֵבִיא אֶת דָּמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ אָדָם", לְהוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, דִּבְרֵי

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם, לְהָבִיא אֶת דָּמוֹ. וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַמֵּת שֶׁמְּטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת, נוֹגֵעַ בְּמֵת טָמֵא, וְאֵין מֵת עַצְמוֹ טָמֵא. נוֹגֵעַ בְּמֵת טָמֵא, וְאֵין בְּנָהּ שֶׁל שׁוּנַמִּית טָמֵא. אָמְרוּ בְּנָהּ שֶׁל שׁוּנַמִּית כְּשֶׁמֵּת כָּל שֶׁהָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּכְשֶׁחַיָּה הָיָה טָהוֹר לְקֹדֶשׁ, חָזְרוּ וְנָגְעוּ בּוֹ וְטִמְּאוּהוּ הֵם, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר מְטַמְּאֶיךָ לֹא טִמְּאוּנִי וְאַתָּה טִמְּאָתָנִי. הַשּׁוֹרֵף פָּרָה, וּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, מְטַמְּאִין בְּגָדִים, וְהֵן עַצְמָן אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ'. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת עוֹף טָהוֹר מְטַמֵּא בְּגָדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה, וְהוּא עַצְמוֹ אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ'. טְהוֹרֵי כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהָיוּ (מְטֻלְטָלִין) [מְשֻׁלְשָׁלִין] לָאֲוִיר הַתָּנוּר בְּמָקוֹם הַנָּגוּב טְהוֹרִין, צָפוּ מַשְׁקִין עַל גַּבֵּי הַתָּנוּר, נִטְמְאוּ בַּאֲחוֹרֵי הַתָּנוּר, נָגְעוּ בִּכְלֵי חֶרֶס טָמֵא, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ'. מַזֶּה שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ מַשְׁקִין וּמִטְפַּחַת בְּמָתְנָיו, נִתְּזוּ מִתַּחַת רַגְלָיו וְטִמְּאוּ אֶת הַמִּטְפַּחַת, חָזְרָה הַמִּטְפַּחַת וְטִמְּאָתוּ, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ'. מִקְרָצוֹת נוֹשְׁכוֹת זוֹ בְּזוֹ וְכִפָּרִים נוֹגְעִים זֶה בָּזֶה, וּבָהֶם גּוּמִּים מְלֵאִים מַשְׁקִים, נָגַע שֶׁרֶץ בְּאֶחָד מֵהֶם נִטְמְאוּ וְטִמְּאוּ אֶת כֻּלָּם, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ'. הָאוֹכְלִים וְהַמַּשְׁקִים הַמֶּרְכָּב וְהַמּוֹשָׁב שֶׁהָיוּ מֻנָּחִין תַּחַת אֶבֶן מְסַמָּא, וּמִשְׁכָּב תַּחְתֶּיהֶן טָהוֹר, הָלַךְ טָהוֹר וְעָמַד שָׁם וְנִטְמָא, נָגַע בָּהֶם טִמֵּא אֶת כֻּלָּם, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר וְכוּ. קְעָרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִים וַאֲחוֹרֶיהָ טְמֵאִים, וּמֻנָּחִים עַל גַּבֵּי טַבְלָא, וְכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה נָתוּן עָלֶיהָ, וְצָפוּ מַשְׁקִים עַל גַּבֵּי הַקְּעָרָה נִטְמְאוּ בַּאֲחוֹרֵי קְעָרָה נָפְלוּ עַל הַטַּבְלָא וְטִמְּאוּהוּ, חָזְרָה הַטַּבְלָא וְטִמְּאָה אֶת הַכִּכָּר הֲרֵי הַכִּכָּר אוֹמֵר לַטַּבְלָא מְטַמְּאֶיךָ וְכוּ'.

(להלן פסוק טז) "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בַּחֲלַל חָרֶב", פָּרַט לְאִשָּׁה שֶׁהַמֵּת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, וּמִנַּיִן חֲכָמָה שֶׁשָּׁלְחָה יָדָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁהִיא טְמֵאָה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַנּוֹגֵעַ", יָכוֹל כָּל הַיָּמִים שֶׁהַחֲכָמָה טְמֵאָה אַף הָאִשָּׁה טְמֵאָה, אָמַרְתָּ הוּא יִתְחַטָּא, פָּרַט לְזֶה.

הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת, פָּרַט לְנוֹגֵעַ בְּשִׁנָּיו בְּשִׂעָרוֹ וּבְצִפָּרְנָיו בִּזְמַן שֶׁפֵּרְשׁוּ, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בְּשָׂעָה שֶׁהֵם מְחֻבָּרִין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא". "הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת" יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא, אָמַרְתָּ שׁוּב (להלן פסוק יג) "בְּמֵת", יָכוֹל לֹא יְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, אֲבָל יְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ כַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ טָמֵא, אָמַר שׁוּב (להלן פסוק טז) "בְּמֵת ", הָא מַה הַדָּבָר, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִעֵט, אָמְרוּ כַּזַּיִת מִן הַמֵּת טָמֵא שֶׁכֵּן הוּא תְּחִלַּת יְצִירָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ בְּכַזַּיִת מִן הַמֵּת, וּמִנַּיִן אַף הַנּוֹגֵעַ בְּעֶצֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְעֶצֶם" וְיָכוֹל כֹּל שֶׁהוּא, אָמַר שׁוּב "אוֹ בְעֶצֶם "], יָכוֹל לֹא יְטַמֵּא כָּל שֶׁהוּא, אֲבָל יְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה, שֶׁכֵּן עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה, אָמַרְתָּ שׁוּב (להלן פסוק יח) "בַּעֶצֶם", הָא מַה הַדָּבָר, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב מִעֵט, אָמְרוּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. אֵין לִי אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ בְּעֶצֶם מִן הַמֵּת, וּמִנַּיִן אַף הַנּוֹגֵעַ בְּדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ" (בְּדָם),

יָכוֹל כָּל שֶׁהוּא, אֲמַר שׁוּב [אָדָם], כַּמָּה הוּא דָמוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁעוּרוֹ בְּבֵינוֹנִי רְבִיעִית. וּמִנַּיִן לְרִבּוֹת דַּם תְּבוּסָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "נָפֶשׁ". יָכוֹל דַּם תְּבוּסָה מִמֵּת אֶחָד, מִנַּיִן דַּם תְּבוּסָה מִשְּׁנֵי מֵתִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כא, יא) "נְפָשׁוֹת". וּמִנַּיִן אַתָּה מְרַבֶּה דַּם קָטָן כֻּלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "נְפָשׁוֹת". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה שֶׁחָלָה וְהָלַךְ לוֹ, אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא כִּי יָמוּת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, רְבִיעִית מִן הַמֵּת (וּשְׁמִינִית) [וּרְבִיעִית] מִן הַחַי שֶׁבְּלִלּוּ זֶה בְּזֶה, נוֹטֵל מִזֶּה וּמִזֶּה דַּם רְבִיעִית, זֶהוּ דַּם תְּבוּסָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר הֲרֵי הוּא כְּדַם בְּהֵמָה וּכְדַם הַחַי, אֵיזֶהוּ דַם תְּבוּסָה צָלוּב שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם מִצְטָרֵף. וְהַמֵּת שֶׁדָּמוֹ נוֹטֵף וְנִמְצָא תַּחְתָּיו רְבִיעִית דָּם אֵינוֹ מִצְטָרֵף. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חִלּוּף הַדְּבָרִים, הַשּׁוֹתֵת אֵינוֹ מִצְטָרֵף, וְהַמְנַטֵּף מִצְטָרֵף. אֵין בְּמַשְׁמָע שֶׁיִּטָּמֵא הַמֵּת אֶלָּא בְּאֹהֶל, וּמִנַּיִן אַף בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים" לְרַבּוֹת שֶׁיִּטָּמֵא בְּמַשָּׂא דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא, אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פְּנָחָס, אֵינוֹ צָרִיךְ, וּמָה אִם נִבְלָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל הֲרֵי הִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא כּוֹ', אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא, מַה מַּשָּׂא נִבְלָה עַד הָעֶרֶב, אַף מַשָּׂא מֵת עַד הָעֶרֶב, אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פְּנָחָס, אַחַר שֶׁהוֹדֵיתָ שֶׁהַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, הַמֵּת מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּנְבֵלָה מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אִם [לֹא] חִלְקָה תּוֹרָה מַשָּׂא נְבֵלָה מִמַּגָּעָהּ, דִּין הוּא שֶׁנְּחַלֵּק מַשָּׂא הַמֵּת מִמַּגָּעוֹ, אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא, וּבִלְבַד מִבַּלְעֲדֵי נְבֵלָה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת, בֹּא וּרְאֵה הַרְבֵּה מְטַמְּאִין יֵשׁ בְּאֹהֶל וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל (הַנְּבֵלָה) [הַמֵּת] שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמֵּא בְּאֹהֶל לֹא יְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים", לְרַבּוֹת שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא.

(במדבר יט יב) הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בּוֹ", אֶלָּא בּוֹ בְּאֵפֶר שֶׁנַּעֲשָׂה כְּתִקּוּנוֹ. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַמְּטַמֵּא בְּמֵת שֶׁטָּעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַזֶּה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי יִטְהָר בַּשְּׁבִיעִי, וְאִם לֹא הִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי לֹא יִטְהָר בַּשְּׁבִיעִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם לֹא יִתְחַטָּא".. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה לֹא טָהוֹר בַּשְּׁבִיעִי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻזָּה בַּשְּׁלִישִׁי, אֲבָל אִם הֻזָּה בַּשְּׁלִישִׁי יִטְהַר בַּשְּׁבִיעִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יט) "וְחִטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לִפְסֹל.

וְאִם לֹא יִתְחַטָּא לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה", עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו עָנַשׁ כָּרֵת, אַתָּה אוֹמֵר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ, אוֹ לֹא עָנַשׁ אֶלָּא עַל הַהַזָּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם לֹא יִתְחַטָּא" וְגוֹ' עָנְשׁוֹ לֹא יִטְהַר, וְאֵין עָנְשׁוֹ כָּרֵת. הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ יָכוֹל דָּבֵק לַמֵּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי". אִי הַשְּׁלִישִׁי יָכוֹל חִטּוּי אֶחָד, אָמַרְתָּ הַשְּׁבִיעִי. אִי הַשְּׁבִיעִי יָכוֹל חִטּוּי שְׁנַיִם, לֹא אָמַרְתָּ אֶלָּא הַשְּׁלִישִׁי, יָכוֹל תְּהֵא הַזָּאָתוֹ קְבוּעָה בַּיּוֹם, אֲבָל הַזָּאַת שְׁבִיעִי תְּהֵא קְבוּעָה בַּלַּיְלָה, וַהֲלֹא דִּין הוּא, נֶאֱמַר הַזָּאָה בַּשְּׁלִישִׁי

וְנֶאֱמַר הַזֹּאת בַּשְּׁבִיעִי, מַה מְּצִינוּ בְּהַזֹּאת שְׁלִישִׁי קְבוּעָה בַּיּוֹם, אַף הַזֹּאת שְׁבִיעִי תְּהֵא קְבוּעָה בַּיּוֹם, וְקַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם שְׁלִישִׁי שֶׁאֵין הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה עַד שֶׁתַּכְשִׁירֶנָּה אַחֶרֶת, הֲרֵי הַזָּאָתוֹ קְבוּעָה בַּיּוֹם, שְׁבִיעִי שֶׁהַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה עַד שֶׁלֹּא תַכְשִׁירֶנָּה אַחֶרֶת, אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא הַזָּאָתוֹ קְבוּעָה בַּיּוֹם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא סָמוּךְ לְטֻמְאָה, תֹּאמַר בַּשְּׁבִיעִי שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ לְטֻמְאָה אֶלָּא סָמוּךְ לְטָהֳרָה, אָמַרְתָּ לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְיִלְמַד שְׁלִישִׁי מִשְּׁבִיעִי, הוֹאִיל וְנֶאֱמַר הַזֹּאת בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי מַה מְּצִינוּ שֶׁהַזָּאַת שְׁבִיעִי קְבוּעָה בַּיּוֹם, אַף הַזָּאַת שְׁלִישִׁי קְבוּעָה בַּיּוֹם. וְקַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם הַזָּאַת שְׁבִיעִי שֶׁהוּא סָמוּךְ (לְטֻמְאָה) [לְטָהֳרָה] הַזָּאָתוֹ קְבוּעָה בַּיּוֹם, שְׁלִישִׁי שֶׁאֵין הַזָּאָתוֹ סְמוּכָה (לְטֻמְאָה) [לְטָהֳרָה] אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא הַזָּאָתוֹ קְבוּעָה בַּיּוֹם, לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁהַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה עַד שֶׁלֹּא תַכְשִׁירֶנָּה תֹּאמַר בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁאֵין הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה עַד שֶׁתַּכְשִׁירֶנָּה אַחֶרֶת, אָמַרְתָּ לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. הוּא יִתְחַטָּא בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, יָכוֹל סָמוּךְ לְמִיתָה, אָמַרְתָּ שׁוּב בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִם לְמֵד שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא סָמוּךְ לְמִיתָה כְּבָר לְמֵד, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם שְׁלִישִׁי אֲפִלּוּ רָחוֹק מִן הַמִּיתָה. יָכוֹל הַזָּאַת שְׁלִישִׁי תְּהֵא רְחוֹקָה מִן הַמִּיתָה אֲבָל הַזָּאַת שְׁבִיעִי תְּהֵא סְמוּכָה לִשְׁלִישִׁי, אָמַרְתָּ שׁוּב בַּשְּׁבִיעִי, אִם לְמֵד שְׁבִיעִי שֶׁהוּא סָמוּךְ לַשְּׁלִישִׁי כְּבָר לְמֵד, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם שְׁבִיעִי אֲפִלּוּ רָחוֹק מִן הַשְּׁלִישִׁי. יָכוֹל לֹא הֻזֶּה טָהוֹר, אָמַרְתָּ אִם לֹא יִתְחַטָּא לֹא יִטְהַר. יָכוֹל שֶׁבָּא לְטַעֲנוֹ זְרִיקָה וְחִטּוּי, אָמַרְתָּ (להלן פסוק יג) "מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו", זְרִיקָה אָמַרְתִּי לְךָ וְלֹא חִטּוּי. יָכוֹל שֶׁבָּא לְהַכְשִׁיר חִטּוּי בִּזְרִיקָה, אָמַרְתָּ "וְהִזָּה הַטָּהוֹר וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" בְּהַזָּאַת שְׁבִיעִי הוּא טָהוֹר, וְאֵינוֹ טָהוֹר (בְּאֶמְצַע) [בְּאֶצְבַּע]. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְינוּ דִּכְתִיב "הוּא יִתְחַטָּא בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא מִצְוַת הַזָּאָה בִּשְׁלִישִׁי וּבִשְׁבִיעִי וְהֵיכָא דְּעָבִיד בְּחַד מַנְיְהוּ עָבִיד, קָא מַשְׁמַע לָן. (להלן פסוק יט) "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא" וְגוֹ', לָמָּה לִי, אִצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שְׁלִישִׁי לְמַעוּטֵי שֵׁנִי הוּא דְּאָתָא, שְׁבִיעִי לְמַעוּטֵי שִׁשִּׁי דְּקָא מְמַעֵט בֵּימֵי (טֻמְאָה) [טָהֳרָה], אֲבָל הֵיכָא דְּעָבִיד (בִּרְבִיעִי) [בַּשְּׁלִישִׁי] וּבִשְׁמִינִי דְּקָא מַפִּישׁ יוֹמֵי (טֻמְאָה) [טָהֳרָה], שַׁפִּיר דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם) "וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" לָמָּה לִי, [אִצְטְרִיךְ], סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִלֵּי לְקָדָשִׁים, אֲבָל לִתְרוּמָה בְּחַד מִנַּיְהוּ סָגֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.

(במדבר יט יג) כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ, תַּנְיָא "וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה", לְהוֹצִיא עֶבֶר שֶׁבְּמְעֵי אִמּוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְרֻבּוֹת גּוֹלֶל וְדוֹפֵק, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל גּוֹלֵל וְדוֹפֵק הִלְכָתָא גְּמִירִי לָהּ, וְרַבִּי עֲקִיבָא עֶבֶר שֶׁבְּמְעֵי אִמּוֹ דְּטָמֵא מִדְּאוֹרָיְתָא מְנָא לֵיהּ, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר קְרָא כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, אֵיזֶהוּ מֵת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הֱוֵי

אוֹמֵר זֶה עֲבַר שֶׁבִּמְעֵי אִשָּׁה, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְרִבְיעִית דָּם הַבָּא מִן הַמֵּת [שֶׁמִּטַּמֵּא], שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הַנֹּגֵעַ" וְגוֹ', אֵיזֶהוּ נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא מִטַּמֵּא, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה רְבִיעִית דָּם, וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר [אַף] רְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים מְטַמֵּא, דְּתָנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִנַּיִן לִרְבִיעִית דָּם הַבָּאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כא, יא) "וְעַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא", שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת וְשִׁעוּר אֶחָד. הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת, אֵינוּ מְטַמֵּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרכ"ח). טָמְאָה בַּעֲזָרָה מָנָא לָן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (להלן פסוק כ) "אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבַּחוּץ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבִּפְנִים. וּקְרָאֵי מִי מְיַתְּרִי הָא מִצְּרָךְ צְרִיכִי, דְּתָנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אִם נֶאֱמַר "מִשְׁכָּן" וְלֹא נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ", הֲוָה אָמִינָא עַל מִשְׁכָּן יְהֵא חַיָּב שֶׁהֲרֵי מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְעַל מִקְדָּשׁ לֹא יְהֵא חַיָּב, וְאִם נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ" וְלֹא נֶאֱמַר "מִשְׁכָּן", הָיִיתִי אוֹמֵר עַל מִקְדָּשׁ יְהֵא חַיָּב שֶׁהֲרֵי קְדֻשָּׁתוֹ קְדֻשַּׁת עוֹלָם, וְעַל מִשְׁכָּן לֹא יְהֵא חַיָּב, לְכָךְ נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ" לְכָךְ נֶאֱמַר "מִשְׁכָּן". רַבִּי אֶלְעָזָר הָכִי קָשְׁיָא לֵיהּ, מִכְּדֵי מִשְׁכָּן אִיקְרֵי מִקְדָּשׁ, וּמִקְדָּשׁ אִיקְרֵי מִשְׁכָּן, תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבַּחוּץ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְטֻמְאָה שֶׁבִּפְנִים. בִּשְׁלָמָא מִקְדָּשׁ דְּאִיקְרֵי מִשְׁכָּן דִּכְתִיב (ויקרא כו, יא) "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכָכֶם" אֶלָּא מִשְׁכָּן דְּאִיקְרֵי מִקְדָּשׁ מְנָלָן, דִּכְתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", וּכְתִיב (שם, ט) "כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן". טָמֵא יִהְיֶה לְרַבּוֹת טְבוּל יוֹם, "עוֹד טֻמְאָתוֹ" טֻמְאָתוֹ בוֹ לְרַבּוֹת מְחֻסַּר כַּפָּרָה.

כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ, זֶה הוּא שֶׁאָמַרְנוּ לְהָבִיא אֶת בֶּן שְׁמוֹנָה. אֲשֶׁר יָמוּת, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁאֵין מְטַמֵּא עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת, מִכָּאן אַתָּה דָּן לְשֶׁרֶץ, מַה מֵּת הֶחְמוּר אֵין מְטַמֵּא עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת, שֶׁרֶץ הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת, אוֹ חִלּוּף, מַה שֶּׁרֶץ הַקַּל הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא וַאֲפִלּוּ מְפַרְפֵּר, מֵת הֶחְמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא אֲפִלּוּ מְפַרְפֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יָמוּת", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יָמוּת", מַגִּיד שֶׁאֵין מְטַמֵּא עַד שֶׁיָּמוּת. דְּנָתִי וְחִלַּפְתִּי בְּטַל הַחִלּוּף זָכִיתִי לָדוּן בְּתַחְלָה וּמַה מֵּת חָמוּר אֵין מְטַמֵּא עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת, שֶׁרֶץ הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת. וְלֹא יִתְחַטָּא רַבִּי אוֹמֵר לֹא יִתְחַטָּא בְּדָמִים, אַתָּה אוֹמֵר לֹא יִתְחַטָּא בְּדָמִים, אוֹ לֹא יִתְחַטָּא בְּמַיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו" הֲרֵי מַיִם אֲמוּרִים, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִתְחַטָּא" בְּדָמִים, לְהָבִיא אֶת מְחֻסַּר כַּפָּרָה. "אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא", לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת (מִשְׁכַּן) [מִקְדַּשׁ] ה' טִמֵּא", אֵין לִי אֶלָּא מִקְדַּשׁ מִשְׁכַּן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא וְנִכְרְתָה"], מִפְּנֵי מָה עָנַשׁ לְהַלָּן מִיתָה וְכָאן כָּרֵת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּרֵת הוּא מִיתָה וּמִיתָה הוּא כָּרֵת. טָמֵא יִהְיֶה, אֵין לִי אֶלָּא טְמֵא מֵת, שְׁאָר טְמֵאִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר

"טָמֵא יִהְיֶה" לְרַבּוֹת שְׁאָר הַטְּמֵאִים דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא טו, לא) "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם", טָמֵא מֵת הָיָה בַּכֹּל, וְיָצָא מִכְּלָלוֹ וְעָנַשׁ עָלָיו [מִיתָה] וְחַיֵּב עָלָיו קָרְבָּן, אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא מֵת, שְׁאָר הַטְּמֵאִים מִנַּיִן, [אֲמַרְתָּ] אִם טָמֵא מֵת הָיָה בַּכֹּל וְהוֹצִיאוֹ הַכָּתוּב מִכְּלָלוֹ וְעָנַשׁ עָלָיו מִיתָה וְחַיֵּב עָלָיו קָרְבָּן, אַף שְׁאָר הַטְּמֵאִים דִּין הוּא שֶׁיְּעָנֵשׁ עֲלֵיהֶם מִיתָה וְיחַיֵּב עֲלֵיהֶם קָרְבָּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא", לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו", אֵין לִי אֶלָּא לֹא הִזָּה כָּל עִקָּר, הִזָּה וְלֹא שָׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָמֵא יִהְיֶה". הִזָּה וְשָׁנָה וְלֹא טָבַל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ".

רמז תשסב

(במדבר יט יד) זֹאת הַתּוֹרָה, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן [לְעוֹלָם] אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וַאֲפִלּוּ בְּשִׁעַת מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", אֲפִלּוּ בְּשִׁעַת מִיתָה [תְּהֵא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה]. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת". תְּנָן הָתָם, אֶחָד חוֹר שֶׁחֲרָרוּהוּ מַיִם, אוֹ שְׂרָצִים, אוֹ שֶׁאָכָלְתּוּ מַלַּחַת, וְכֵן מִדְבָּךְ שֶׁל אֲבָנִים, וְכֵן סְוָאר שֶׁל קוֹרוֹת, חָשׁוּב אֹהֶל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֹהֶל שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בְּיֵדֵי אָדָם לֹא שְׁמֵיהּ אֹהֶל, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, יָלִיף אֹהֶל אֹהֶל מִמִּשְׁכָּן, כְּתִיב הָכָא אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל וּכְתִיב הָתָם (שמות מ, יט) "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", מַה לְהַלָּן בְּיֵדֵי אָדָם, אַף כָּאן בְּיֵדֵי אָדָם. וְרַבָּנָן, אֹהֶל אֹהֶל רִיבָּה, וּמוֹדֶה אַף רַבִּי יְהוּדָה כְּמִלֹּא אֳגְרוֹף, תָּנְיָא נַמִּי הָכִי, וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁקִיפִין וּבִנְקִיקִין וּבְסֶלְעִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִן בִּידֵי אָדָם חָשׁוּבִין אֹהֶל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר קִבְרֵי עוֹבְדֵי אֱלִילִים אֵין מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם" כו'. מֵיתִיבֵי (במדבר לא, מו) "וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף", מִשּׁוּם בְּהֵמָה. תָּא שְׁמַע, (יונה ד, יא) "אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם", הָתָם נַמִּי מִשּׁוּם בְּהֵמָה. תָּא שְׁמַע, (במדבר לא, יט) "כָּל הוֹרֵג נָפֶשׁ וְכָל נֹגֵעַ בֶּחָלָל", דִּילְמָא אִקְטַל חַד מִיִּשְׂרָאֵל, וְרַבָּנָן "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ" לַעֲבֵירָה. רַבִּינָא אָמַר, נְהִי דִּמְעַטִינְהוּ קְרָא מִטְּמוּיֵי בְּאֹהֶל דִּכְתִיב "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל "מְמַגֵּע וּמַשָּׂא מִי מְעַטְנְהוּ קְרָא.

זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַמֵּת טֻמְאָה חֲדָשָׁה שֶׁיִּטַּמֵּא בְּאֹהֶל, אֵין לִי אֶלָּא בְּאֹהֶל, חוּץ לְאֹהֶל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת הַתּוֹרָה" אָדָם כִּי יָמוּת (בְּאֹהֶל) דִּבְרֵי אִסִּי בֶּן עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, אִם עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה הָרֵי הוּא מְטַמֵּא, מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת כָּל הַמַּאֲהִילִין כְּאֹהֶל, הָיָה רַבִּי

יִצְחָק אוֹמֵר מַה מְצִרְע הַקַּל עָשָׂה בּוֹ כָּל הַמַּאֲהִילִין כְּאֹהֶל, מֵת הֶחָמוּר דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ כָּל הַמַּאֲהִילִין כְּאֹהֶל. כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל, זֶה שֶׁבָּא מִקְצָתוֹ, וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל, זֶה שֶׁבָּא כֻּלּוֹ. [הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר, יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם הַבָּא מִקְצָתוֹ טָמֵא הַבָּא כֻּלּוֹ] לֹא יְהֵא טָמֵא, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל", לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. רַבִּי אַחָא בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל", לַעֲשׂוֹת קַרְקַע שֶׁל בַּיִת עַד הַתְּהוֹם כְּמוֹתוֹ. כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל, דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִכָּל צְדָדִין כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, מִכָּאן אַתָּה דָן לְקֶבֶר, מָה אֹהֶל שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ מְטַמֵּא מִכָּל צְדָדִין כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, קֶבֶר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא מִכָּל צְדָדִין כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, מָה קֶבֶר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא מִכָּל צְדָדָיו כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ וְכוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק טו) "וְכָל כְּלִי פָתוּחַ" וְגוֹ' דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ הוּא מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מִכָּל צְדָדָיו [כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ]. דָּנְתִּי וְחִלַּפְתִּי בָּטַל הַחִלּוּף זָכִיתִי לְדוּן כְּבַתְחִלָּה, וּמָה אֹהֶל [שֶׁהוּא] מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ מְטַמֵּא מִכָּל צְדָדִין כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, קֶבֶר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא מִכָּל צְדָדָיו כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ, אוֹ לֹא יְטַמֵּא טֻמְאַת עֶרֶב, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, אִם שְׁלִישִׁי בְּמֵת טָמֵא, הַשֵּׁנִי אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא טָמֵא. וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַקֵּשׁ וְהַחֲרִיוֹת וְהָעֲצִים וְהָאֲבָנִים בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם" וְגוֹ', וַעֲדַיִן כְּלֵי גְּלָלִים וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה וְנִפְשׁוֹת בְּהֵמָה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לא, כ) "וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל כְּלִי עֵץ", הָא לְמַדְנוּ לְאַרְבָּעָה כֵּלִים, לִכְלֵי מַתָּכוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, כב) "אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכָּסֶף", הָא לְמַדְנוּ לְאַרְבָּעָה כֵּלִים וְלִכְלֵי מַתָּכוֹת, לִכְלֵי חֶרֶס מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ" וְגוֹ', הָא לְמַדְנוּ לְאַרְבָּעָה כֵּלִים וְלִכְלֵי מַתָּכוֹת וְלִכְלֵי חֶרֶס, לְאָדָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לא, יט) וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְגוֹ', אוֹ אֵלּוּ לִכְלַל חִטּוּי וְאֵלּוּ לִכְלַל טֻמְאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יב) "הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ", אֶת שֶׁבָּא לִכְלַל חִטּוּי בָּא לִכְלַל טֻמְאָה, אֶת שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל חִטּוּי לֹא בָּא לִכְלַל טֻמְאָה. זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, אִם לוֹמַר אָדָם, כְּבָר לִמַּד, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם אָדָם, לְרַבּוֹת דָּבָר אַחֵר שֶׁיִּטַּמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה, הַשִּׁדְרָה, וְהַגֻּלְגֹּלֶת, וַחֲצִי (לוֹג) [קַב] דָּם, וַחֲצִי לוֹג עֲצָמוֹת, וְאֵבֶר מִן הַמֵּת וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי, וְרֹבַע עֲצָמוֹת וְרֹב בְּנָיָן וְרֹב מִנְיָן מְרוֹב הַגְּוִיָּה הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל. וְאֵלּוּ מְטַמְּאִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה, וְאֶרֶץ הָעֲמִּים, וּבֵית הַפֶּרֶס, וְאֵבֶר מִן הַמֵּת וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי, הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ, כַּמָּה חִסָּרוֹן בַּשִּׁדְרָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים חוּלְיָא אַחַת, וּבְגֻלְגֹּלֶת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מְלֹא מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל

אוֹמְרִים מְלֹא מַקֵּדַח שֶׁל לִשְׁכָּה שֶׁהוּא כְּפוּנְדְיוֹן הָאִיטַלְקִי וּכְסֶלַע נִירוֹנִית, וּמְלֹא נִקְבָּה שֶׁל עוֹל הַשָּׁרוֹנִי, הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְאֹהֶל, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא.

כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל, הוּא שֶׁבָּאִין לוֹ וּמְבִיאִין אֲלָיו, (זֶה) [אֵיזֶה הוּא] הָאֹהֶל שֶׁבָּאִין לוֹ וּמְבִיאִין אֲלָיו, אָמְרוּ מַכְנֶסֶת הִיא הָאִשָּׁה אֶת הַנֶּפֶל בְּפוֹתַחַ טֶפַח. הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל, אֹהֶל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בֵּיאָה, בַּיִת בֵּיאָתוֹ מְטַמֵּא [וְאֵינוֹ מְטַמֵּא] מֵאֲחוֹרָיו, אֹהֶל שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת בֵּיאָה אֵין בַּיִת בֵּיאָתוֹ מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲחוֹרָיו. אִם קוֹרֵא אֲנִי "הַבָּא אֶל הָאֹהֶל", יָכוֹל מֵרָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל", אֵין לִי אֶלָּא וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל בְּכֻלּוֹ, מִנַּיִן אֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בָּאֹהֶל". מָה הָאֹהֶל בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ טָמֵא, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנִּפְנָה מִשָּׁם, מָה אֹהֶל סָתוּם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מִכָּל צְדָדִין טָמֵא, אַף קֶבֶר סָתוּם הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מִכָּל צְדָדִין טָמֵא, וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יח) "הַנּוֹגֵעַ בַּקֶּבֶר" יָכוֹל אַף בְּקֶבֶר חָדָשׁ, אֲמַר שׁוּב "בְּקֶבֶר". אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּקֶבֶר חָדָשׁ, אֶלָּא בְּקֶבֶר שֶׁהַמֵּת בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יח) "וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל", מָה אֹהֶל בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנִּפְנָה [אַף קֶבֶר כֵּן]. זֹאת הַתּוֹרָה וְגוֹ', תּוֹרַת הָאֹהֶל תּוֹרַת כָּל הַמַּאֲהִילִין, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה, הַבָּתִּים, הַבּוֹרוֹת, וְהַמְּעָרוֹת, הַמְּנָהָרוֹת, וְהַשְּׁכָכִין, הַשִּׁקְפִין, וְהַסְּלָעִים, וְכֹתֶל שֶׁהַטָּה, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה שֶׁהַטָּה מֵאֵלָיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". (אָמַרְתָּ) הַתּוֹרָה, רִבָּה זְרָעִים וִירָקוֹת שֶׁתְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע שֶׁהֵן חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בִּזְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". (אָמַרְתָּ) הַתּוֹרָה, רִבָּה נָפָה וּכְבָרָה, וְנָפָשׁ, (וְהַפֶּלְחָן) [וְהַפֶּחָלָץ], וְהַפְּלָצוּר, וּמִתּוּחֵי מִטָּה, וְהַמִּשְׁפָּלוֹת, שֶׁהֵן חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בִּזְמַן שֶׁהֵן מְבִיאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". (אָמְרָה) הַתּוֹרָה, רִבָּה עֵדֶר רְחֵלִים, עֵדֶר גְּמַלִּים, וּמוּכָנוֹת חַיָּה, וְעוֹף (שֶׁמּוּכָן) [שֶׁשָּׁכֵן], אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה חַיָּה דּוֹלֶגֶת, וְעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטָלִית הַמְנֻפֶּפֶת, וּסְפִינָה שֶׁהִיא שָׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת" (תְּהֶיהָ), [אֶת מָה אֲנִי] מְרַבֶּה בִּיצַּת הַמַּיִם, וְכִפַּת הַשֶּׁלֶג וְהַבָּרָד וְהַגְּלִיד וְהַכְּפוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת".

(במדבר יט טו) וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ וְגוֹ', בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּכָל הַכֵּלִים, הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמְרוּ אַרְבָּעָה כֵּלִים בְּשֶׁרֶץ, וְהוֹצִיא כְּלִי אֶחָד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר עָלָיו, וְנֶאֱמְרוּ אַרְבָּעָה כֵּלִים בְּמֵת, וְהוֹצִיא כְּלִי אֶחָד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר עָלָיו, מָה לְהַלָּן בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּכָל הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ" וְגוֹ', כְּלִי שֶׁאִם נִטְמָא אֵין לוֹ טָהֳרָה מִטֻּמְאָתוֹ, וְאֵיזֶה זֶה כְּלִי חֶרֶס, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "פָּתוּחַ", וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּכָל הַכֵּלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ", כְּלִי שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ וְאֵיזֶה זֶה כְּלִי חֶרֶס,

ומה תלמוד לומר "טמא", טמא לעולם. אבא חנן אומר משום רבי אלעזר, וכל כלי פתוח וגו', שומע אני אפילו כלן, תלמוד לומר "פתוח", על פתחו אמרתי ולא על כלו. וכל כלי פתוח וגו', (פתוח) [פתיל] זה העודף, צמיד זה הדופק, ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר "ויצמד ישראל" וגו'. וכל כלי פתוח וגו' טמא הוא, מכאן אמרו כלים המצילין צמיד פתיל באהל המת, מצילין בכסוי בבית המנגע. וכל כלי פתוח צמיד פתיל עליו, ולא מצדדין, מכאן אמרו חבית שכפאה על פיה ומרחה בטיט מן הצדדין טמא, שנאמר "צמיד פתיל עליו", ולא צמיד פתיל על גביו. וכל כלי פתוח, אין לי אלא כלי חרס, כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה מנין, ודין הוא ומה כלי חרס שהן עלולין לקבל טמאה הרי הן מצילין צמיד פתיל באהל המת, כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין עלולין לקבל טמאה אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת, תלמוד לומר "וכל כלי פתוח", טמא הוא אין תלמוד לומר "טמא הוא", אלא הוא שיציל על עצמו צמיד פתיל באהל המת.

וכל כלי פתוח, הכלים נצולים בצמיד פתיל, ואין הקרקע נצול בצמיד פתיל, אלו כלים נצולין בצמיד פתיל, כלי חרס, וכלי נתר, כלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה, וכלי חרסית וכו', תלמוד לומר "כלי וכל כלי" לרבות דברי בית הלל, אמרו להם בית שמאי, ומה כלי חרס וכלי נתר שהן מקבלין טמאה הרי הן מצילין בצמיד פתיל, אלו שאין מקבלין טמאה אינו דין שיהו מצילין בצמיד פתיל, אמרו חכמים לבית שמאי צאו וראו, כל מי ששיש לו טמאה יפה כחו להציל, וכל מי שאין לו טמאה אין יפה כחו להציל, הרי חמור שנכנס לבית המנגע שמא אין כליו מטמא אדם, הרי אדם שנכנס לבית המנגע שמא אינו טמא עד שישהה בכדי אכילת פרס. (אמרו לו צאו וראו, כל מי ששיש לו טמאה יפה כחו להציל וכל מי שאין לו טמאה לא יפה כחו להציל). אין במשמע אלא בזמן שהוא בתוך (הבית) [החבית], מנין אפילו בתוך מגופה, תלמוד לומר "כלי", יכול בזמן שהוא בתוך מגופה בתוך אוירה של הבית מנין, תלמוד לומר "כלי". ומנין אתה מרבה מכנגד השפה (בשפה) ובשרף, בשעוה, ובזפת, ונסטרון. (תלמוד לומר) "פתוח", כל הפתוח לצרך טמא. מכאן אמרו כל העושה מאור בתחלה שעורו כמלא מקדח גדול של לשכה, אלו הן שירי המאור, העושה פתח ביניו לבין בתו, בינה לבין חברתה, להשמיע את הקול, ולהדליק את הנר, שעורה בפותחו טפח. הדלת ששייר בה החרש בין מלמעלן בין מלמטן בין מן הצדדין, או שפתחתו הרוח, או שהגיפתו ולא מרקו, שעורו כל שהו דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים בפותחו טפח. החור שבדלת שעורו מלא אגרוף דברי רבי טרפון, רבי עקיבא אומר בפותחו טפח. גרדי שחפר מלא קנה, וכן לנר או לאיתפתי(ר)

שְׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּ דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בְּפוֹתֵחַ טָפַח, אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי חוֹר הַדֶּלֶת מָהוּ, אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי בְּפוֹתֵחַ טָפַח. אָמְרוּ (מַה טָּפַח) [מַאי שְׁנָא], שֶׁזֶּה עָשׂוּי לְצֹרֶךְ וְזֶה [אֵינוֹ] עָשׂוּי לְצֹרֶךְ. בְּלוֹיֵי הַכְּתָלִים, שֶׁחֲרוּרוּם שְׁרָצִים, אוֹ שֶׁאָכַלְתּוּ מְלַחַת, שְׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּ דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים בְּפוֹתֵחַ טָפַח. מִי שֶׁהָיָה טָח בְּתַנּוּר וְשִׁיֵּר בּוֹ, הֲרֵי זֶה כָּל שֶׁהוּ, וּבִזְמַן שֶׁפָּרַע מֵעַצְמוֹ שְׁעוּרוֹ בְּפוֹתֵחַ טָפַח. תַּנּוּר שֶׁנִּקַּב מֵעֵינוֹ שְׁעוּרוֹ מְלֹא חוּט תְּמָרָה כְּפוּל דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מְלֹא כּוֹשׁ [נִכְנָס וְיוֹצֵא] דּוֹלֵק. נִקַּב מִצִּדּוֹ, שְׁעוּרוֹ מְלֹא (צִדּוֹ) [כּוֹשׁ] דּוֹלֵק [רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר] מִן הַצַּד נִכְנָס, מִן הָאֶמְצַע אֵינוֹ נִכְנָס, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּאֶמְצַע נִכְנָס, מִן הַצַּד אֵינוֹ נִכְנָס. מְגוּפַּת חֲבִית שֶׁנִּקְבָה, שְׁעוּרָהּ מְלֹא מִיצָּה שֶׁל שִׁפּוֹן, מִן הַצַּד נִכְנָס, מִן הָאֶמְצַע אֵינוֹ נִכְנָס, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִן הָאֶמְצַע נִכְנָס, מִן הַצְּדָדִין אֵינוֹ נִכְנָס. כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וְכִסּוּיֵי טְפִיחִין הֲרֵי אֵלּוּ בְּכָל שֶׁהוּ, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הוֹאִיל וְנֶאֱמַר צָמִיד פָּתִיל מָה אֲנִי מְקַיֵּם פָּתוּחַ, לְרַבּוֹת אֶת הַסָּדוּק.

רמז תשסג

(במדבר יט טז) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, זֶה הַמַּאֲהִיל עַל פְּנֵי הַמֵּת. בַּחָלָל, זֶה אֵבֶר הַנִּדְלָדֵל מִן הַחַי וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה. חֶרֶב הֲרֵי הוּא כְּחָלָל אוֹ בְּמֵת, זֶה אֵבֶר הַנִּדְלָדֵל מִן הַמֵּת. אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם, זֶה רֹבַע עֲצָמוֹת. אוֹ בְּקֶבֶר, זֶה קֶבֶר סָתוּם דְּאָמַר מַר טָמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה טָמְאָה בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְאִלּוּ גַּבֵּי נְגִיעָה תַּנְיָא (להלן פסוק יח) (וְכֹל) ["וְעַל] הַנֹּגַע בְּעֶצֶם" זֶה עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה. "אוֹ בְחָלָל" זֶה אֵבֶר הַנִּדְלָדֵל מִן הַחַי וְאֵין בּוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה. "אוֹ בַמֵּת" זֶה אֵבֶר הַנִּדְלָדֵל מִן הַמֵּת. "אוֹ בַקֶּבֶר" זֶה קֶבֶר שֶׁלִּפְנֵי הַדִּבּוּר. הַאי אֵבֶר מִן הַמֵּת הֵיכִי דָּמִי, אִי דְּאִית בֵּיהּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, הַיְינוּ הַנּוֹגֵעַ בָּעֶצֶם, אֶלָּא לָאו דְּלֵית בֵּיהּ עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָכִי [רַחֲמָנָא] רַבְּייֵהּ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמַגָּעוֹ תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַשָּׂאוֹ. תַּנְיָא, "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה", לְהוֹצִיא עֲבָר שֶׁבְּמֵעֵי אִמּוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְרַבּוֹת גּוֹלֵל וְדוֹפֵק, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל גּוֹלֵל וְדוֹפֵק הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ, וְרַבִּי עֲקִיבָא עֲבָר בְּמֵעֵי אִמּוֹ וכו' (כְּתוּב לְעֵיל). בַּחָלָל חֶרֶב, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַחֶרֶב שֶׁמְּטַמְּאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, הָא לְמַדְנוּ לְכֵלִים וּלְאָדָם, כֵּלִים וְאָדָם וְכֵלִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לא, כד) "וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם", הָא לְמַדְנוּ לְכֵלִים וְאָדָם וְכֵלִים. בַּחָלָל חֶרֶב אוֹ בְּמֵת, אַף הַמֵּת בִּכְלַל חָלָל, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלָלוֹ, לַעֲשׂוֹת אֶת הַפּוֹרֵשׂ מִמֶּנּוּ כְּמוֹתוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵין הַמֵּת בִּכְלַל חָלָל, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ שֶׁלִּמֵּד עַל הַמֵּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הֶחָלָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת אֶת הַפּוֹרֵשׂ

כְּמוֹהוּ, אָמַרְתָּ קַל וְחוֹמֶר וּמָה נְּבֵלָה קַלָּה עָשָׂה אֶת הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה כְּמוֹהוּ, מֵת הֶחָמוּר דִּין הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶת הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ כְּמוֹהוּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּנְבֵלָה שֶׁמִּטַּמְּאָה טֻמְאַת עֶרֶב מְרֻבָּה, תֹּאמַר בְּמֵת שֶׁמִּטַּמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה מַעֲטָה, אָמַרְתָּ וְכִי הֵיכָן רַבָּה וַהֲלֹא בְּמֵת רַבָּה, שֶׁהַמֵּת מְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וּנְבֵלָה מְטַמְּאָה טֻמְאַת עֶרֶב. מִנַּיִן שֶׁמִּטַּמֵּא בְּהֶסֵּט, אָמַרְתָּ קַל וְחוֹמֶר, וּמָה נְּבֵלָה קַלָּה הֲרֵי הִיא מְטַמְּאָה בְּהֶסֵּט, מֵת הֶחָמוּר דִּין הוּא שֶׁיְּטַמֵּא בְּהֶסֵּט. אִי מַה לְּהַלָּן טֻמְאַת עֶרֶב אַף כָּאן טֻמְאַת עֶרֶב, אָמַרְתָּ מָקוֹם שֶׁמַּגָּעוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה הֶסְּטוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה, מָקוֹם שֶׁמַּגָּעוֹ טֻמְאַת עֶרֶב הֶסְּטוֹ טֻמְאַת עֶרֶב. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּהֲרֵגוֹ בְּדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁמִּטַּמֵּא בְּהֶסֵּט, אוֹ אֲפִלּוּ זָרַק בּוֹ אֶת הַחֵץ וַהֲרָגוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בְּחָלָל תִּתְחַטָּאוּ", מַקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגֵעַ, מַה נּוֹגֵעַ עַל יְדֵי חִבּוּרוֹ אַף הוֹרֵג עַל יְדֵי חִבּוּרוֹ. אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם, זֶה אֵבֶר מִן הַחַי, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יח) (וְכָל) ["וְעַל] הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם" הֲרֵי עֶצֶם כְּשְׁעוֹרָה אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם" זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. דָּבָר אַחֵר מַה הַמֵּת בָּשָׂר גִּדִּים וַעֲצָמוֹת, אַף אֵבֶר מִן הַחַי בָּשָׂר גִּדִּים וַעֲצָמוֹת כִּבְרִיָּתוֹ. אוֹ בְּקִבָּר, זֶה קֶבֶר סָתוּם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קֶבֶר פָּתוּחַ, אָמַרְתָּ קַל וְחוֹמֶר וּמָה אֹהֶל שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא מִכָּל צְדָדָיו כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ פָּתוּחַ, קֶבֶר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְטַמֵּא מִכָּל צְדָדָיו כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ. אִי מַה לְּהַלָּן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, אַף כָּאן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, אָמַרְתָּ וְכִי אֹהֶל מֵאַיִן לָמֵד לֹא מִן הַדִּין, וְדָבָר הַלָּמֵד מִמָּקוֹם אַחֵר אַתָּה בָּא לִלְמֹד מִמֶּנּוּ הַלָּמֵד מִן הַלָּמֵד. אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא אָדָם מַאֲהִיל עַל מֵת טָמֵא, וּמִנַּיִן (אִם מַאֲהִיל) שֶׁהָאֲהִיל עָלָיו הַמֵּת, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יד) "יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים". פְּנֵי הַשָּׂדֶה, זֶה פֶּתַח שֶׁל קֶבֶר. אֲשֶׁר יִגַּע, לְרַבּוֹת דּוֹפֵק אַחַר דּוֹפֵק. בַּחֲלַל חֶרֶב, בְּחָלָל שֶׁדַּרְכּוֹ לֵהָרֵג בְּחֶרֶב, פָּרַט לְאִשָּׁה שֶׁהַמֵּת בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ. וּמִנַּיִן (אַף) חֲמָה שֶׁהוֹשִׁיטָה יָדָהּ לְתוֹךְ מֵעֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה תְּהֵא טְמֵאָה, אָמַר קְרָא אֲשֶׁר יִגַּע פָּרַט לָזֶה. ["אֲשֶׁר יִגַּע"], מְשׁוּם מַגָּע הַגּוֹלֵל מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְטַמֵּא מְשׁוּם מַשָּׂא דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הַגּוֹלֵל מְטַמֵּא מְשׁוּם מַשָּׂא מִקַּל וָחוֹמֶר מִנְּבֵלָה, אָמַר לוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּנְבֵלָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא לְאַחַר פְּרִישָׁה, תֹּאמַר בְּגוֹלֵל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לְאַחַר פְּרִישָׁה, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וַהֲלֹא אִם סָכָה הָיְתָה עַל פִּתְחוֹ שֶׁל קֶבֶר מַהוּ, אָמַר לוֹ הַגֵּד לִי סָכָךְ מַה הִיא, אִם יֵשׁ לָהּ פֶּתַח הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, וְאִם לָאו הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. נִסְתַּלֵּק רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקָפַץ רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ אַתָּה אוֹמֵר אֶת מִי רִבְּתָה תּוֹרָה טֻמְאַת מַגָּע [אוֹ] טֻמְאַת מַשָּׂא, [בּוֹא וּרְאֵה] שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, וְאִם מְטַמֵּא הַגּוֹלֵל בְּמַגָּע מְרֻבֶּה יְטַמֵּא בְּמַשָּׂא מְמֻעָט, אָמַר לוֹ אֶת מִי רִבְּתָה תּוֹרָה טֻמְאַת מַשָּׂא אוֹ אֹהֶל, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁרִבְּתָה תּוֹרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת אֹהֶל, שֶׁהַרְבֵּה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וְאֵין מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, אִם מְטַמֵּא

הַגּוֹלֵל בְּאֹהֶל הַמֵּעָט, לֹא יְטַמֵּא בְּמַשָּׂא מְרֻבֶּה, [אָמַר לוֹ] (לֹא) הֻשַּׁבְתָּ עַל יָדְךָ הַשֵּׁב עַל יָדִי, (אִם) [וְאָמַר לוֹ] אֲנִי מֵשִׁיב עַל יָדְךָ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּכְפֹּר בִּי, הַבַּיִת שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ מַהוּ, אָמַר לוֹ טָמֵא, הַמּוֹסִיף יָדוֹ עַל הַמַּשְׂקוֹף מַהוּ, אָמַר לוֹ טָמֵא, (עַל) [שָׁלַח] הַקְּנֶה וְהִסִּיט, וְכָפְרוּ זֶה בְּזֶה, אָמַר לוֹ אַתָּה כוֹפֵר שֶׁלֹּא יְטַמֵּא בְּמַשָּׂא וַאֲנִי כּוֹפֵר שֶׁלֹּא יְטַמֵּא בְּמַגָּע כָּל עִקָּר, וּמָה אִם הַזָּב יָצָא מִתַּחְתָּיו מִשְׁכָּב לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ מַגָּע כֵּלִים לְטַמֵּא אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, [הַמֵּת] שֶׁלֹּא יֵצֵא מִתַּחְתָּיו מִשְׁכָּב לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים (וְכֵלִים וְלֹא) [אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יֵצֵא] מִמֶּנּוּ מַגָּע לְטַמֵּא כֵּלִים לְטַמֵּא אוֹכְלִים וּמַשְׁקִין (טָמְאַת מֵת וְכוּ' לֹא כָּל שֶׁכֵּן), אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא הָיָה לָנוּ לְהַזְדַּקֵּק לְכָךְ, אֶלָּא הוֹאִיל וְאִישׁ הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת טָמֵא, הַמַּאֲהִיל טָמֵא, וְהַמֵּסִיט טָמֵא, וְהַכֵּלִים הַנּוֹגְעִין בַּמֵּת טְמֵאִים, וּמַאֲהִילִין טְמֵאִין, וּמְסִיטִין (טְמֵאִין) [טְהוֹרִין], מוּטָב לְהַקִּישׁ מַגָּע לְאֹהֶל שֶׁכֵּן הוּא שָׁוֶה כֵּלִים כְּאָדָם, וְלֹא לְהַקִּישׁוֹ בְּמַשָּׂא שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כֵּלִים כְּאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הַגּוֹלֵל מְטַמֵּא מִשּׁוּם מַשָּׂא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינוֹ מְטַמֵּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אַחִי עֶזְרִיָּה לָמָּה אַתֶּם דָּנִין, וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי שֶׁעוֹשֶׂה טֻמְאָה, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שִׁמְעוֹן אַחִי, אֵינִי יָכוֹל לְהַכְחִישְׁךָ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁמַעְתָּ סְתָם, וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ. (וְכוּ'), בְּזְמַן שֶׁחָרַשׁ כָּל הַמַּעֲנֶה כְּאַחַת הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה, חָרַשׁ חֲצִי מַעֲנֶה וְחָזַר וְחָרַשׁ מִמֶּנָּה וְלָחוּץ אֵינוֹ עוֹשֶׂה. כֵּיצַד בֵּית הַפְּרָס שֶׁאָבַד קֶבֶר בְּתוֹכָהּ, חָרְשָׁהּ צָפוֹן וְדָרוֹם וְחָזַר וַחֲרָשָׁהּ מִזְרָח וּמַעֲרָב זֶהוּ בֵּית הַפְּרָס שֶׁעוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס. כֵּיצַד בֵּית הַפְּרָס שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, שְׂדֵה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, חָרְשָׁהּ בַּשַּׁחַר וְחָזַר וַחֲרָשָׁהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס, עוֹשֶׂה בֵּית הַפְּרָס אֲפִלּוּ בְּבִקְעָה גְּדוֹלָה דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים (אֲפִלּוּ) [עַד] מֵאָה אַמָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הַגּוֹלֵל מְטַמֵּא, אֵין לִי אֶלָּא הַגּוֹלֵל, מִנַּיִן לְרַבּוֹת דּוֹפֵק אַחַר דּוֹפֵק שֶׁאִם יִמָּשֵׁךְ הָאַחֲרוֹן (שֶׁבָּנוּ) שֶׁבָּם הַשֵּׁנִי נוֹפֵל, אֶלָּא שֶׁהָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַגּוֹלֵל וְהַדּוֹפֵק טָמֵא, אֲבָל דּוֹפְקֵי דּוֹפְקִין טְהוֹרָה.

(במדבר יט יז-יח) וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, מְצִינוּ אֵפֶר שֶׁנִּקְרָא עָפָר (כְּתוּב בַּפְּסוּק "וְכִסָּהוּ בְּעָפָר"). הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם פְּסוּל, רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים", וּכְתִיב "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי" שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בְּכֶלִי, הָא כֵּיצַד רָצָה עָפָר לְמַטָּה רָצָה עָפָר לְמַעְלָה. וְתָנָא קָמָא מַאי טַעֲמָא, אָמַר לְךָ סֵיפָא דִּקְרָא דַּוְקָא, וְנָתַן עָלָיו לְעָרְבָן הוּא דְּאָתָא, מַאי חֲזִית דְּאָמַרְתְּ סֵיפָא דִּקְרָא דַּוְקָא, אֵימָא רֵישָׁא דִּקְרָא דַּוְקָא, לֹא מָצִית אָמַרְתָּ, דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי עָפָר הוּא וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא, אֶלָּא שִׁנָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "עָפָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ה, יז) "עָפָר", מָה לְהַלָּן עָפָר לְמַעְלָה, אַף כָּאן עָפָר לְמַעְלָה, וּמָה כָּאן הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הִקְדִּים עָפָר לְמַיִם כָּשֵׁר. מַאי טַעֲמָא

דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). מִמַּאי כְּדְקָאָמְרֵי רַבָּנָן, דִּילְמָא כִּדְקָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה מָּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן מַכְשִׁיר לְמַעְלָה. תְּנַן הָתָם הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוּס, מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת", הַנָּךְ דִּפְסִילֵי בַּאֲסִיפָה פְּסִילֵי בְּקִדּוּשׁ, הַנָּךְ דְּאִכְשְׁרִי לָךְ בַּאֲסִיפָה אִכְשְׁרִי לָךְ בְּקִדּוּשׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה אִם כֵּן לֵימָא קְרָא וְלָקַח, מַאי וְלָקְחוּ, אֲפִלּוּ קָטָן דְּפָסִיל הָתָם כָּשֵׁר הָכָא. אִשָּׁה מְנָא לֵיהּ, וְנָתַן וְלֹא וְנָתְנָה, וְרַבָּנָן, אִי כְּתַב וְלָקַח הָוֶה אָמִינָא עַד דְּשָׁקֵיל חָד וְיָהֵיב חָד, כְּתַב רַחֲמָנָא וְלָקְחוּ, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא וְלָקְחוּ וְנָתְנוּ הָוֶה אָמִינָא עַד דְּשָׁקְלֵי תְּרֵי וְיָהֲבֵי תְּרֵי, כְּתַב רַחֲמָנָא וְלָקְחוּ וְנָתַן דַּאֲפִלּוּ שָׁקְלֵי תְּרֵי וְיָהֵיב חָד. וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר, לְרַבָּנָן אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה, טָהוֹר לְהַכְשִׁיר אֶת הַקָּטָן, לְרַבִּי יְהוּדָה אִישׁ וְלֹא קָטָן, טָהוֹר לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה. וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, טָהוֹר מִכֹּל שֶׁהוּא טָמֵא, לִמֵּד עַל טְבוּל יוֹם שֶׁכָּשֵׁר בְּפָרָה. נָפַל מִשְּׁפִפֶרֶת לַשּׁוֹקֶת פָּסוּל, הָא הִפִּילוֹ כָּשֵׁר, אַמַּאי וְלָקְחוּ וְנָתַן אָמַר רַחֲמָנָא, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ (נְתִינָה) [לְקִיחָה] עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר שְׁמָהּ (נְתִינָה) [לְקִיחָה].

וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר, וְכִי עָפָר הוּא [וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא], אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאִם נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן כָּשֵׁר. וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים, בְּמֵי מַעְיָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁהֵן חַיִּים לְעוֹלָם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, יט) "וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל" וְגוֹ', הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים" בְּמֵי מַעְיָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֶל כֶּלִי, מַגִּיד שֶׁעֲשָׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלֵי חֶרֶס, שֶׁהָיָה בַּדִּין הוֹאִיל וּמַיִם וְעָפָר מְקַדְּשִׁין בְּסוֹטָה וּמַיִם וְעָפָר מְקַדְּשִׁין בְּפָרָה, אִם לָמַדְתָּ בְּסוֹטָה שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלֵי חֶרֶס, אַף פָּרָה לֹא נַעֲשֶׂה בָּהּ כָּל הַכֵּלִים כִּכְלֵי חֶרֶס, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל כֶּלִי" מַגִּיד שֶׁעֲשָׂה כָּל הַכֵּלִים כִּכְלֵי חֶרֶס. וְלָקַח וְלָקְחוּ, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה לְקַדֵּשׁ, עָפָר, פָּרָט לִסְיד, מֵעֲפַר, פָּרָט לְחֶרֶס, שְׂרֵפַת, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּר הַקֶּלַח, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁפִּרַחְתּוֹ הָרוּחַ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהֲנִיפוֹ וְלֹא מֵרְחוֹ, וּמְנַיִן אַתָּה מְרַבֶּה פֶּחָם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מִקְצַת עָפָר שֶׁיִּכְתְּשֶׁנּוּ וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת". מַיִם חַיִּים, פָּרָט לְמֵימֵי תַּעֲרוֹבוֹת, וּלְמֵימֵי מַשְׁאוֹת, וּלְמַבּוּעַ הַפּוֹסֵק. מַיִם חַיִּים, פָּרָט לְכָנוּף, וּלְמַבּוּעַ הַחוֹלֵט. אֶל כֶּלִי, בִּכְלִי מְקַדְּשִׁין, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בַּקַּרְקַע, מִכָּאן אָמְרוּ מַכְתֶּשֶׁת שֶׁמְּחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה צְמִיד פָּתִיל, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמְּקֻוֶה, וְאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת אֶת הַזָּרְעִים, וּבִזְמַן שֶׁהִיא תְּלוּשָׁה מִן הַקַּרְקַע מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, (וְכוּ' עַד) מַכְשֶׁרֶת אֶת הַזָּרְעִים. וְלָקַח אֵזוֹב, נֶאֱמַר כָּאן לְקִיחָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לְקִיחָה, מַה לְּקִיחָה הָאֲמוּר לְהַלָּן שְׁלֹשָׁה, אַף לְקִיחָה הָאֲמוּר כָּאן שְׁלֹשָׁה. אֵזוֹב וְלֹא אֵזוֹב יָוֵן, וְלֹא אֵזוֹב כָּחֳלִית, וְלֹא אֵזוֹב רוֹמִית, וְלֹא

אֲזוֹב מִדְּבָרִית, וְלֹא אֲזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַיי. וְטָבַל בַּמַּיִם, שֶׁיְּהוּ בַּמַּיִם כְּדֵי טְבִילָה. אִישׁ, לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן, מַשְׁמָע מוֹצִיא אֶת הַקָּטָן וּמוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "טָהוֹר" לְהָבִיא אֶת הָאִשָּׁה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר טָהוֹר לָמָּה נֶאֱמַר, עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם הָאוֹסֵף טָהוֹר, הַמַּזֶּה לֹא יְהֵא טָהוֹר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "טָהוֹר", טָהוֹר מִכָּל טֻמְאָה וְאֵיזֶה זֶה טְבוּל יוֹם, רַבִּי אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "טָהוֹר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "טָהוֹר", מַה טָּהוֹר הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] טָמֵא לִתְרוּמָה וְטָהוֹר (לְמַעֲשֵׂר) [לְחַטָּאת], אַף טָהוֹר הָאָמוּר לְהַלָּן טָמֵא לִתְרוּמָה וְטָהוֹר לְחַטָּאת. וְלָקַח אֵזוֹב, בְּאֵזוֹב וּלֹא בְּקֵיסָם הַקָּשׁוּר בּוֹ. וְטָבַל, וְלֹא הַמְסַפֵּג. בַּמַּיִם, וְלֹא הַמְעֹרֶה, אָמְרוּ מְסַפְּגִין לִטְבִילָה וְאֵין מְסַפְּגִין לְהַזָּאָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵין מְסַפְּגִין לֹא לִטְבִילָה וְלֹא לְהַזָּאָה. אִישׁ טָהוֹר, אִישׁ פָּרֻט לְאִשָּׁה, אוֹ אִישׁ פָּרֻט לְקָטָן, אָמַרְתָּ טָהוֹר לְרַבּוֹת אֶת הַקָּטָן, אָמְרוּ מְסֻעָּדֶת הָאִשָּׁה אֶת הַקָּטָן וְהוּא מַזֶּה, אֲבָל לֹא תִּטְבֹּל אֶת הָאֵזוֹב וְתִתֵּן לוֹ, אִם טָבְלָה וְנָתְנָה לוֹ הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הָאֹהֶל שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים, בִּשְׁעַת קְבוּל טֻמְאָה. וְעַל הַנֶּגַע בַּעֶצֶם, זֶה עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֵבֶר מִן הַחַי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אוֹ בְעֶצֶם אָדָם" הֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעַל הַנֶּגַע בַּעֶצֶם" זֶה עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֵבִיא כֻּלָּם לְעִנְיַן טֻמְאָה, כָּךְ הֵבִיא כֻּלָּם לְעִנְיַן הַזָּאָה. וְעַל כָּל הַכֵּלִים, רִבָּה אָדָם נוֹגֵעַ בְּכֵלִים נוֹגְעִים בְּמֵת שֶׁיִּגְעוּ בְּכֵלִים אֲחֵרִים. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חֲמִשָּׁה מְטַמְּאִין בְּמֵת, אַרְבָּעָה טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה וְאֶחָד טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, כֵּיצַד שְׁנַיִם, אָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, אָדָם נוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב, אָדָם בֵּין הַכֵּלִים גּוֹרְרִים אַרְבָּעָה לְטֻמְאָה, וְכֵלִים בְּאָדָם גּוֹרְרִים שִׁלְשָׁה לְטֻמְאָה, וְאָדָם בְּאָדָם גּוֹרְרִים שְׁנַיִם לְטֻמְאָה, חֹמֶר בְּאָדָם מִבְּכֵלִים, וְכֵלִים מִבְּאָדָם, שֶׁהַכֵּלִים שִׁלְשָׁה, וְאָדָם שְׁנַיִם, חֹמֶר בְּאָדָם שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּאֻמְצַע הֵם אַרְבַּע, אֵינוֹ בְּאֻמְצַע הֵם שִׁלְשָׁה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כָּל הַמְטַמֵּא בְּזָב טֻמְאַת עֶרֶב, טָהוֹר בְּזָב (חוּץ מִכֵּלִים) [מִכְּלוּם].

(במדבר יט יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, עַל הַטָּמֵא טָהוֹר, וְעַל הַטָּהוֹר טָמֵא דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין דְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא בִּדְבָרִים הַמְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּדִתְנַן נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְהִזָּה עַל הָאָדָם אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב יִשְׁנָה, נִתְכַּוֵּן עַל הָאָדָם וְהִזָּה עַל הַבְּהֵמָה אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב לֹא יִשְׁנָה, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְהִזָּה הַטָּהוֹר [עָלָיו], מַאי עַל הַטָּמֵא, שְׁמַע מִינָּהּ עַל הַטָּמֵא טָהוֹר וְעַל הַטָּהוֹר טָמֵא. וְרַבָּנָן, הַהוּא לְדְבָרִים הַמְקַבְּלִין טֻמְאָה הוּא דְּאָתָא, אֲבָל הָכָא, קַל וָחֹמֶר הוּא, עַל הַטָּמֵא טָהוֹר, עַל הַטָּהוֹר לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְרַבִּי עֲקִיבָא, הֵיכִי דְּקָאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ (קהלת ז, כג) "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי". וְרַבָּנָן, הַהוּא לְמַזֶּה וְלַמְּזִין עָלָיו טָהוֹר, נוֹגֵעַ בָּהֶן טָמֵא. וּמַזֶּה

טָהוֹר, וְהַכְּתִיב (להלן פסוק כא) "וּמִזֶּה מֵי הַנִּדָּה יִכַּבֵּס בְּגָדָיו", מַאי מַזֶּה, נוֹגֵעַ.. וְהָכְתִיב מַזֶּה וְהָכְתִיב נוֹגֵעַ, וְעוֹד מַזֶּה בָּעֵי כִּבּוּס בְּגָדִים, נוֹגֵעַ לֹא בָּעֵי כִּבּוּס בְּגָדִים, אֶלָּא מַאי מַזֶּה, נוֹשֵׂא. וְנִכְתּוֹב רַחֲמָנָא נוֹשֵׂא, וּמַאי טַעֲמָא כְּתִיב מַזֶּה, הָא קָא מָשְׁמַע לָן דְּבָעִינָן שְׁעוּר הַזָּאָה. הָנִיחָא לְמָאן דְּאָמַר הַזָּאָה צְרִיכָה שְׁעוּר, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר אֵינָהּ צְרִיכָה שְׁעוּר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אֶפִּלּוּ לְמָאן דְּאָמַר הַזָּאָה אֵינָהּ צְרִיכָה שְׁעוּר, הֲנֵי מִילֵּי אַגַּבָּא דְּגַבְרָא, אֶבָל בְּמָנָא צְרִיכָה שְׁעוּר, דִּתְנַן כַּמָּה יְהֵא וְיהֵא בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי הַגַּבְעוֹלִין וְיָזֶּה. תַּנְיָא שְׁרָפָהּ אוֹנֶן, מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, כְּשֵׁרָה, יוֹסֵף הַבַּבְלִי אוֹמֵר, אוֹנֵן כְּשֵׁרָה, מְחֻסַּר כִּפּוּרִים פְּסוּלָה, וּבְהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגֵי, וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, טָהוֹר מִכְּלַל שֶׁהוּא טָמֵא, מַר סָבַר מִכְּלַל שֶׁהוּא טָמֵא טָמְאָה דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמַר סָבַר טָמְאָה דְּהָא פָּרָשָׁתָא. וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, נִתְכַּוְּנוּ לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהַזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהַזָּה לְפָנָיו, הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, לְפָנָיו וְהַזָּה עַל הַצְּדָדִין, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. אָמַר עוּלָא, הַכֹּל מוֹדִים בְּלָשׁוֹן לְעִנְיַן טָמְאָה דְּגָלוּי הוּא אֵצֶל הַשֵּׁרֶץ מַאי טַעֲמָא "אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי נַמִּי כְּנִגְיעָה הוּא. לְעִנְיַן טְבִילָה, כְּטָמוּן דָּמֵי, מַאי טַעֲמָא (שם, יג) "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" אָמַר רַחֲמָנָא, מַה בְּשָׂרוֹ מֻאָבְרָאֵי אַף כָּל מֻאָבְרָאֵי, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְעִנְיַן הַזָּאָה, הֲרֵי שֶׁהָיָה מַזֶּה וְנִתְזָה הַזָּאָה עַל לְשׁוֹנוֹ, רַבִּי מְדָמֵי לַהּ לְטָמְאָה, וְרַבָּנָן מְדָמוּ לַהּ לִטְבִילָה, וְתַרְוַיְהוּ בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגֵי, וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, רַבִּי סָבַר וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ", וְרַבָּנָן סָבְרֵי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר. וְרַבָּנָן נַמִּי נְדַמֵּיהּ לְטָמְאָה, טְהֵרָה מִטְּהֵרָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. (וְרַבָּנָן) [וְרַבִּי] נְדַמֵּיהּ לִטְבִילָה, וְכִבֶּס בְּגָדָיו הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְסָבַר רַבִּי לְעִנְיַן טְבִילָה כְּטָמוּן דָּמֵי, וְהָא מַעֲשֶׂה בְּשִׁפְחָה שֶׁל בֵּית רַבִּי שֶׁטָּבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ וְהִצְרִיכָה רַבִּי טְבִילָה אַחֶרֶת, נְהִי דְּבִיאַת מַיִם לֹא בָּעִינָן, מָקוֹם הָרְאוּי לְבִיאַת מַיִם בָּעִינָן, כִּדְרַבִּי זֵירָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא כָּל הָרְאוּי לְבִילָה וְכוּ'. אֵין מַזִּין וְאֵין טוֹבְלִין אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם" וְגוֹ', וְאִיתְקַשׁ טְבִילָה לְהַזָּאָה. בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל טָמֵא מֵת שֶׁטְּעוּן הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אִם הִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי יִטְהַר בַּשְּׁבִיעִי, לֹא הִזָּה בַּשְּׁלִישִׁי לֹא יִטְהַר בַּשְּׁבִיעִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְפָסֵל. אֵין לִי אֶלָּא שְׁבִיעִי, שְׁמִינִי תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחִטָּאוֹ" מִכָּל מָקוֹם. וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, כָּל הַמְּטַמְּאִין מְקַבְּלִין הַזָּאָה, זָבִין וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת. וְהַזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנוּ לְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא. וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעֶרֶב, מָה עֶרֶב שֶׁהוּא בָּא כֻּלּוֹ, אַף מַיִם כְּשֶׁיָּבוֹא כֻּלּוֹ בְּמַיִם וְטָהֵר.

וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעֶרֶב, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִפְּנֵי שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר אִם קָדְמָה טְבִילָה לְהַזָּאָה יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְאַחַר כָּךְ "וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעֶרֶב".

(במדבר יט כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָהָל, יָצָא נָכְרִי שֶׁאֵין לוֹ קָהָל, וְלֵית לֵיהּ טֻמְאָה, וְאִימָא כָּרֵת הוּא דְּלֹא מִיחַיֵּב, אֶבָל אִטְמוּיֵי אִיטְמֵי, אֲמַר קְרָא (לעיל פסוק יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה יֵשׁ לוֹ טֻמְאָה, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה אֵין לוֹ טֻמְאָה, וְדִילְמָא טָהֳרָה הוּא דְּלֹא הָוְיָא לֵיהּ הָא טֻמְאָה הַוְיָא לֵיהּ, אֲמַר קְרָא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא, אִיתְקֵשׁ טֻמְאָה לְטָהֳרָה, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה יֵשׁ לוֹ טֻמְאָה, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה אֵין לוֹ טֻמְאָה. הַכֹּל מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵת, הַכֹּל לְאָתוּיֵי מַאי, לְאָתוּיֵי קָטָן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא כְּתִיב, אִישׁ אִין, קָטָן לֹא, קָא מָשְׁמַע לָן. (לעיל פסוק יח) "וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם", אֶלָּא אִישׁ לָמָּה לִי, לְמִעוּטֵי קָטָן מִכָּרֵת. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא, אִי בָּעֵי מִטַּמֵּא וְאִי בָּעֵי לֹא מִטַּמֵּא, מֵת מִצְוָה דְּלָא סַגִּי דְּלָא מִטַּמֵּא הָכִי נַמִּי דְּפָטוּר, שָׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "טָמֵא יִהְיֶה" מִכָּל מָקוֹם. הַהוּא מְבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "טָמֵא יִהְיֶה" לְרַבּוֹת טְבוּל יוֹם, "טֻמְאָתוֹ בוֹ" לְרַבּוֹת מְחֻסָּר כִּפּוּרִים, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא מ"עוֹד" קָאֲמִינָא. הַנְכָנְס לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה לוֹקֶה, כְּתִיב עֹנֶשׁ, וּכְתִיב אַזְהָרָה, עֹנֶשׁ דִּכְתִיב "אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא", אַזְהָרָה דִּכְתִיב (במדבר ה, ב-ג) "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם". וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה, עַל טֻמְאַת מִקְדַּשׁ עָנַשׁ הַכָּתוּב כָּרֵת, אוֹ לֹא עָנַשׁ אֶלָּא עַל הַהַזָּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם לֹא יִתְחַטָּא" וְגוֹ' עָנְשׁוֹ "לֹא יִטְהָר", וְאֵין עָנְשׁוֹ כָּרֵת. (במדבר יט כא-כב) וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, שֶׁיְּנַהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת. וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא, הַכָּתוּב חִלֵּק בֵּין מַיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה וּבֵין מַיִם שֶׁאֵין בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה, שֶׁהַמַּיִם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה מְטַמְּאִין אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, וּמַיִם שֶׁאֵין בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה מְטַמְּאִין אָדָם לְטַמֵּא אֹכָלִין וּמַשְׁקִין, אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא, אוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לְחַלֵּק בֵּין נוֹגֵעַ לְמַזֶּה, שֶׁהַמַּזֶּה שֶׁאֵין נוֹגֵעַ מְטַמֵּא בְּגָדִים, וּמַזֶּה נוֹגֵעַ אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, אִם הַמַּזֶּה שֶׁאֵין נוֹגֵעַ מְטַמֵּא, מַזֶּה שֶׁנּוֹגֵעַ בּוֹ דִּין הוּא שֶׁיְּטַמֵּא בְּגָדִים, אֵין לִי אֶלָּא טְהוֹרִין טְמֵאִין מְנַיִן, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, אִם טְהוֹרִין מְטַמְּאִין, קַל וָחֹמֶר לְטְמֵאִין. אֵין לִי אֶלָּא כְּשֵׁרִין פְּסוּלִין מְנַיִן, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, אִם כְּשֵׁרִין מְטַמְּאִין קַל וָחֹמֶר לִפְסוּלִין. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק טז) "בַּחָלָל חֶרֶב" בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הֶחָרֶב שֶׁהִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, הָא לָמַדְנוּ לְכֵלִים וְאָדָם, כֵּלִים וְאָדָם וְכֵלִים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר לא, כד) "וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם", הָא לָמַדְנוּ לְכֵלִים וְאָדָם וְכֵלִים,

כֵּלִים וְכֵלִים מִנַּיִן, אֲמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה כֵּלִים הַנּוֹגְעִים בְּאָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּכֵלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת הֲרֵי הֵן טְמֵאִין, כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּכֵלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיְּהוּ טְמֵאִין. כֵּלִים בְּאָדָם מִנַּיִן, אֲמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּאָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּכֵלִים הַנּוֹגְעִין בְּמֵת הֲרֵי הֵן טְמֵאִין, כֵּלִים הַנּוֹגְעִין בְּאָדָם הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ טְמֵאִין, אוֹ יְהֵא אָדָם מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַמֵּת לְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה, [אֲמַרְתָּ] קַל וָחוֹמֶר, וּמָה כֵּלִים שֶׁאֵין מְטַמְּאִין עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַמֵּת לְטַמֵּא אָדָם טֻמְאַת שִׁבְעָה, אָדָם שֶׁמְּטַמֵּא עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַמֵּת לְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב", טֻמְאַת עֶרֶב מְטַמֵּא, וְאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַמֵּת לְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ טֻמְאַת שִׁבְעָה, אוֹ שֶׁיְּטַמֵּא בְּהֶסֵּט, אֲמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר, וּמָה נְּבֵלָה קַלָּה הֲרֵי הִיא מְטַמְּאָה בְּהֶסֵּט, מֵת חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַמֵּא בְּהֶסֵּט, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא", בְּמַגָּע הוּא מְטַמֵּא וְאֵין מְטַמֵּא בְּהֶסֵּט.

וְמַזֶּה מֵי הַנִּדָּה, מַיִם שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִדָּה לְטַמֵּא אָדָם לְטַמֵּא בְּגָדִים, וְלֹא מַיִם שֶׁאֵין בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם הַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה, רִבָּה מֵי חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה (שֶׁאֵין) [שֶׁהֵן] מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, הַנֹּגֵעַ וְהַנּוֹגֵעַ, רִבָּה מֵי חַטָּאת שֶׁאֵין בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה (שֶׁאֵין) [שֶׁהֵן] מְטַמְּאִין בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא, הֵעִיד רַבִּי חֲנִינָא מְשׁוּם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים שֶׁבָּאוּ מִיהוּדָה וְאָמְרוּ, מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן, וְנִטְמְאוּ בְּאָב הַטְּמָאָה מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת תְּרוּמָתוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ. מֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן וְנִטְמְאוּ בְּאָב הַטְּמָאָה, מְטַמְּאִין אֶת (הַכֹּהֵן) [הַמַּזֶּה] בְּיָדוֹ וְלֹא בְּרַגְלוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן לֹא בְּיָדוֹ וְלֹא בְּרַגְלוֹ, בִּזְמַן שֶׁנִּפְסָלִים מִמֵּימֵי הַטְּהָלִים, מִמֵּימֵי הַשִּׁלְּגִים, מְטַמֵּא הַכֹּהֵן בְּרַגְלוֹ אֲבָל לֹא בְּיָדוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַמַּזֶּה [לֹא] בְּיָדוֹ וְלֹא בְּרַגְלוֹ (ק"ו), אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא קַל וָחוֹמֶר וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַכֹּהֵן מְטַמֵּא בְּיָדוֹ הֲרֵי הַמַּזֶּה מְטַמֵּא בְּיָדוֹ (וּבְרַגְלוֹ), מָקוֹם שֶׁהַכֹּהֵן מְטַמֵּא בְּיָדוֹ וּבְרַגְלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא הַמַּזֶּה מְטַמֵּא בְּיָדוֹ וּבְרַגְלוֹ. מַה לְּכֹהֵן מִטַּמֵּא לְטַמֵּאִים וּמִטַּמֵּא לְטַהוֹרִים, מַה לְּמַזֶּה שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְטַמֵּאִים וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְטַהוֹרִים. אֶפֶר כָּשֵׁר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם פְּסוּלִין מְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַתְּרוּמָה, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מְטַמְּאִים הֵם מְשׁוּם מַשְׁקֶה. אֶפֶר פָּסוּל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם כְּשֵׁרִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְטַמְּאִים הֵם מְשׁוּם מַשְׁקֶה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּשֵׁרִין הֵן לְלוּשׁ בָּהֶן אֶת הָעִסָּה.

וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, מַגִּיד שֶׁמְּטַמֵּא בְּגָדִים, יָכוֹל בְּגָדִים שֶׁנִּטְמְאוּ מִתַּחַת הַמֵּת, וּמִנַּיִן אַף בְּגָדִים שֶׁנִּטְמְאוּ מִתַּחַת הַזָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא", וּמִנַּיִן כֵּלִים בְּאָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא", מִנַּיִן אָדָם בְּכֵלִים, אֲמַרְתָּ וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, "וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעֶרֶב", רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הָיָה מְטַמֵּא

בְּכֶלֶן טֶמְאַת שִׁבְעָה. (במדבר כ א-ח) וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן פָּרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה (כְּתוּב בְּרֻמָּז תקכ"ה).

וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ אֵין מַנִּיחִים אֶת הַמִּטָּה בָּרְחוֹב, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְגִּיל אֶת הַהֶסְפֵּד, וְלֹא שֶׁל נָשִׁים לְעוֹלָם מִפְּנֵי הַכָּבוֹד. אָמְרֵי בְּנָהֳרְדְּעֵי, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא חַיָּה, אֲבָל שְׁאָר נָשִׁים מַנִּיחִין, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֲפִלּוּ שְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם", סָמוּךְ לְמִיתָה קְבוּרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף מִרְיָם בִּנְשִׁיקָה מֵתָה, אִתְיָא שָׁם שָׁם, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "עַל פִּי ה'" מִפְּנֵי שֶׁגְּנַאי הַדָּבָר לוֹמַר. אָמַר רַבִּי יַנַּאי לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מִרְיָם לְפָרָה אֲדֻמָּה, מַה פָּרָה אֲדֻמָּה מְכַפֶּרֶת, אַף מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה, שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִים טוֹבִים הָיוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם וְכוּ'.

וַיֵּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה, מִדַּת הַדִּין כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס עַל שְׁנַיִם נוֹתֵן פָּנָיו בַּקָּטָן, וְאֵלּוּ נָתְנוּ פְּנֵיהֶם בַּגָּדוֹל, וְעוֹד שֶׁהָיָה אַהֲרֹן חָבִיב עֲלֵיהֶן, שֶׁהָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב", הֱוִי תּוֹבְעִין מִיתָה, (שמות טז, ג) "מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ה'", וְלוּ גָּוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ, מַהוּ לִפְנֵי ה', מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה וְהָיָה עוֹלֶה לִכְתָלִים וּלְאִילָנוֹת כְּנֶגֶד אָבִיו, הוֹלֵךְ לִמְקוֹם הַחַיּוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָבִיו מִצְטַעֵר, כָּךְ הָיוּ אֵלּוּ אוֹמְרִים אָנוּ מֵתִים וְיֵהֵא מִצְטַעֵר עָלֵינוּ, וְלֹא עוֹד שֶׁנִּשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ.

קַח אֶת הַמַּטֶּה, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קי, ב) "מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן", זֶה הַמַּטֶּה שֶׁהָיָה בְּיַד יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, יא) "כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי". וְהוּא הַמַּטֶּה שֶׁהָיָה בְּיַד יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "חוֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ". וְהוּא הָיָה בְּיַד מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, יז) "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ". וְהוּא הָיָה בְּיַד אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלֹךְ אַהֲרֹן אֶת מַטֵּהוּ". וְהוּא הָיָה בְּיַד דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יז, מ) "וַיִּקַּח מַקְלוֹ בְּיָדוֹ". וְהוּא הָיָה בְּיַד כָּל מֶלֶךְ וּמֶלֶךְ עַד שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן עָתִיד אוֹתוֹ הַמַּטֶּה לִמָּסֵר לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְכֵן עָתִיד לִרְדּוֹת בּוֹ אֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן".

דָּבָר אַחֵר, "קַח אֶת הַמַּטֶּה", זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כב, טו) "אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב נָעַר", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ", שֶׁהָיוּ מַכְעִיסִין בְּכָל שָׁעָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמִי מַרְחִיק אוֹתָהּ מֵהֶם, (משלי שם) "שֵׁבֶט מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ", לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מַרְדּוּת הֵן צְרִיכִין, כְּשֵׁם שֶׁהַנַּעַר הַזֶּה סוֹרֵחַ וְהַסּוֹפֵר הַזֶּה מַכֶּה אוֹתוֹ וּמְבִיאוֹ לִידֵי חַיִּים, לְכָךְ נֶאֱמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה". הַבְּאֵר הָיְתָה עוֹלָה בִּזְכוּת מִרְיָם, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק א-ב) וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וּמִיָּד וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַבְּאֵר הִתְחִילוּ מִתְכַּנְסִין עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן", וְהֵיוּ מֹשֶׁה

וְאַהֲרֹן יוֹשְׁבִין וּמִתְאַבְּלִין עַל מִרְיָם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבִיל שֶׁאַתֶּם אֲבֵלִים יָמוּתוּ בַּצָּמָא, עֲמֹד וְקַח מַטֶּךָ וְהַשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם.

דָּבָר אַחֵר, לָמָּה נִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר בִּמְיתַת מִרְיָם, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל כַּמָּה הָיְתָה צַדֶּקֶת וְיִצְטָעֲרוּ עָלֶיהָ רַבִּים וְיִגְמְלוּ אִתָּהּ חֶסֶד, כָּךְ כֵּיוָן שֶׁמֵּתָה מִרְיָם, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲסוּקִין בָּהּ, וְיִשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁים מַיִם וְאֵין מוֹצְאִין, מִיָּד נִתְכַּנְּסוּ עֲלֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם בָּאִין אָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן תֹּאמַר מַהוּ כְּנוּס זֶה, אָמַר לוֹ אַהֲרֹן לֹא בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵן, גּוֹמְלֵי חֲסָדִים בְּנֵי גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה אִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהַפְרִישׁ בֵּין כְּנוּס לְכְנוּס, אֵין זֶה כְּנוּס שֶׁל תַּקָּנָה אֶלָּא שֶׁל קַלְקָלָה, שֶׁאִלּוּ הָיָה כְּנוּס שֶׁל תַּקָּנָה הָיוּ צְרִיכִים לְהִיוֹת בְּרֹאשָׁם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְגוֹ', וְאַתָּה אוֹמֵר לְגָמֹל חֶסֶד הֵן בָּאִין, מִיָּד הִטִּיחוּ דְּבָרִים כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ג) וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן פְּנֵיהֶם זְעוּמוֹת, בָּרְחוּ לָהֶם לְאֹהֶל מוֹעֵד, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִגְדוֹל הַמְּדִינָה שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה וּבָרַח לִפְלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ.

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה', אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁרְתֵי צְבוּר, צְאוּ מִכָּאן בִּמְהֵרָה, בָּנַי מֵתִים בַּצָּמָא וְאַתֶּם יוֹשְׁבִין וּמִתְאַבְּלִין עַל הַזְּקֵנָה.

דָּבָר אַחֵר, "וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה", אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהַצַּדִּיקִים מֵתִים הֵן עוֹשִׂין רֹשֶׁם. כְּשֶׁמֵּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִתְעַקְּרוּ כָּל הָאִילָנוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. כְּשֶׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נָפְלָה אִסְטְוָא שֶׁל טְבֶרְיָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁמֵּתָה מִרְיָם נִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר. וַיִּבְאוּ, בָּאוּ מְקֻדָּקָדוֹ שֶׁל מִדְבָּר. כָּל הָעֵדָה צַדִּיקִים וּכְשֵׁרִים. מִדְבַּר צִן מִדְבַּר צְנִים שֶׁהוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְלֹקֵל". וַיֵּשֶׁב הָעָם, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּשֶׁב" מִשָּׁם שָׁב מְקֻטְרָג. (בראשית כב, יט) "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע" "וַתָּמָת שָׂרָה" (שם לז, א) "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב", נִגְנַב יוֹסֵף. (במדבר כה, א) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת". וַיָּרֶב הָעָם, אָמְרוּ לָהֶם, בִּתְחִלָּה אָמַרְתֶּם לָנוּ מִפְּנֵי פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים שֶׁיֵּשׁ בָּכֶם אֵין הַמָּקוֹם מְצוּי לָכֶם, עַכְשָׁו שֶׁנַּעֲשֵׂינוּ כֻּלָּנוּ קְהַל ה' מִפְּנֵי מָה מֵתִים בַּצָּמָא. (לעיל פסוק ד) וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת קְהַל ה' וְגוֹ' אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ, אַשְׁרֵיהֶן הַצַּדִּיקִים שֶׁחֲבִיבָה עֲלֵיהֶן בְּהֶמְתָּן כְּגוּפָן, וְכֵן מָצִינוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁאָמַר (בראשית לז, יד) "לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן" לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (משלי יב, י) "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ".

קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָס עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. (במדבר כ י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד רוֹאֶה אֶת עַצְמוֹ יוֹשֵׁב עַל פְּנֵי הַסֶּלַע, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל", וְכֵן כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן נִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ג, ט) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גֹּשׁוּ הֵנָּה וְשִׁמְעוּ אֶת דִּבְרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם", (וְכֵן) [אַף כָּאן] כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין וְרוֹאִים נִסִּים שֶׁנִּסְתַּלֵּק.

הִתְחִילוּ לוֹמַר יוֹדֵעַ מִשֶּׁה חָק הַסֶּלַע, אִם הוּא מְבַקֵּשׁ יוֹצִיא לָנוּ מַיִם מִזּוֹ, וְנִמְצָא מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּסָפֵק, אִם שׁוֹמֵעַ לָהֶם מְבַטֵּל דִּבְרֵי הַמָּקוֹם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "לֹכֵד חֲכָמִים בְּעָרְמָם", לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְשַׁמֵּר עַצְמוֹ כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁלֹּא לְהַקְפִּיד כְּנֶגְדָּן, שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא מִן הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (דברים א, לה) "אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה", אָמְרוּ לוֹ וַהֲרֵי סֶלַע כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר תּוֹצִיא מִזּוֹ, צָוַח עֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, [הַמֹּרִים] סָרְבָנִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שׁוֹטִים, שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְשׁוֹטֶה מוֹרֶה, [וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַמֹּרִים] מְלַמְּדִים אֶת מְלַמְּדֵיהֶם, הַמֹּרִים חִצִּים שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א לא, ג) "וַיִּמְצָאֻהוּ הַמּוֹרִים אַנְשֵׁי בַּקֶּשֶׁת". (במדבר כ יא) וַיֵּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע, הִכָּה פַּעַם אַחַת, הִתְחִיל הַסֶּלַע נוֹטֵף מַיִם מוּעָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם", כְּזָב שֶׁהוּא נוֹטֵף טִפִּין, אָמְרוּ לוֹ בֶּן עַמְרָם הַמַּיִם הַלָּלוּ לְיוֹנְקֵי שָׁדַיִם אוֹ לִגְמוּלֵי חָלָב, מִיָּד הִקְפִּיד כְּנֶגְדָּן וְהִכָּהוּ פַּעֲמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם", וְשָׁטְפוּ כָּל מַה שֶּׁהָיָה (מְרַנְנִין) [נָתוּן] כְּנֶגְדָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ", וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא עָשָׂה מֹשֶׁה אֶלָּא מִסֶּלַע שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמִנַּיִן (שֶׁאָמַר) [שֶׁאַף] אוֹתוֹ סֶלַע שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל עָלָיו וְכָל סֶלַע וּצְרוֹר שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם הָיוּ מוֹצִיאִים מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, טו) "יְבַקַּע צֻרִים בַּמִּדְבָּר". וּכְבָר הָיָה בְּיָדָם שְׁלֹשׁ שֶׁשְּׁתָקוּ וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה. (במדבר כ יב) לָמָּה נִתְפַּשׂ אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי", מָשָׁל לְבַעַל חוֹב שֶׁבָּא לִטֹּל גָּרְנוֹ שֶׁל לוֹוֶה, וְנָטַל שֶׁלּוֹ וְשֶׁל שְׁכֵנוֹ, אָמַר לוֹ הַלּוֹוֶה אֲנִי חַיָּב שְׁכֵנִי עָנִי מֶה חָטָא, אַף כָּאן אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי הִקְפַּדְתִּי אַהֲרֹן מֶה חָטָא, לְפִיכָךְ הַכָּתוּב מְקַלְּסוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ח) "וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ" וְגוֹ'. יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, וְכִי לֹא אָמַר מֹשֶׁה דָּבָר קָשֶׁה מִזֶּה, שֶׁאָמַר "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט" וְגוֹ', וְהִיא גְּדוֹלָה מִזּוֹ, מִפְּנֵי מָה לֹא נָזַר עָלָיו שָׁם מִיתָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב וְהָיָה מֵגִיס בֵּינוֹ לְבֵין הַמֶּלֶךְ בִּדְבָרִים קָשִׁים וְלֹא הִקְפִּיד עָלָיו, לְיָמִים עָמַד הָאוֹהֵב וְהֵגִיס לִפְנֵי הַלְּגְיוֹנוֹת, גָּזַר עָלָיו מִיתָה, אַף כָּאן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בֵּינִי לְבֵינְךָ מָחוּל לְךָ, עַכְשָׁיו כְּנֶגֶד הָרַבִּים אִי אֶפְשָׁר, שֶׁנֶּאֱמַר "לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אָמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה, לֹא אָמַרְתָּ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אֱלוֹהַ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם", אָמְרוּ יוֹדְעִין אָנוּ שֶׁהָיִיתָ רוֹעֶה בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאַתָּה מַכִּיר מָקוֹם הַמַּיִם וְנִדְחַקְתָּ לְהַכּוֹת אֶת הַסֶּלַע, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִקְפַּדְתָּ כְּנֶגְדָּן וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, וְיָצְאוּ מַיִם בְּזַעַף, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים", מִיָּד נִשְׁטְפוּ קָהָל רַב שֶׁהָיוּ מְרַנְּנִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, טו) "יְבַקַּע צֻרִים בַּמִּדְבָּר" וּכְתִיב (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ" וְגוֹ' מַה (זכר) [רַבָּה] הָאָמוּר בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִשְׁטְפוּ, אַף כָּאן, אִי

אַתָּה (וכו') זָכוּר מָה עָשָׂה הַסֶּלַע לְבָנַי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנָּקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע", וְאַחַר טוֹבָתוֹ הִכִּיתָ אוֹתוֹ אֵין אַתְּ כָּשֵׁר לַעֲמֹד עַל בָּנַי, כְּבָר מִנִּיתִי אַחֵר תַּחְתֶּיךָ (במדבר כז, יח) "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". אָמַר רַבִּי סִימוֹן (לעיל פסוק ח) וְנָתַן מֵימָיו, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל סֶלַע לְהוֹצִיא אֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו, כא) "וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן הַצּוּר", וְדַרְכּוֹ לְהוֹצִיא דְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנָּקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע", וְדַרְכּוֹ לְהוֹצִיא שֶׁמֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר", וְאֵין דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא מַיִם, אֶלָּא תֵּן דַּעְתְּךָ עַכְשָׁו שֶׁלֹּא תּוֹצִיא אֶלָּא מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן מֵימָיו". אִם יִהְיֶה בְּיַד אָדָם אֵינוֹ יָכוֹל שֶׁלֹּא לְעָרֵב מַשְׁקִים אֵלּוּ בְּאֵלּוּ, לָמָּה, שֶׁהֵן מַבְאִישִׁין, וַאֲפִלּוּ יָכוֹל לְעָרֵב, שֶׁמָּא מְעָרֵב מַיִם בְּאֵשׁ בִּכְלִי אֶחָד, לֹא הַמַּיִם מְכַבִּין הָאֵשׁ, רְאֵה נְסִים שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּנֶגֶד לְתוֹךְ הַסֶּלַע שֶׁמֶן וּדְבַשׁ וּמַיִם וְאֵשׁ, וְאִם תָּמֵהַּ אַתָּה עַל הַדָּבָר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת", וּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת.

(לעיל פסוק ח) וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע, וְהִכִּיתֶם לֹא נֶאֱמַר, אָמַר לוֹ כְּשֶׁהַנַּעַר קָטָן רַבּוֹ מַכֶּהוּ וּמְלַמְּדוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִגְדִּיל בְּדִבּוּר הוּא מְיַסְּרוֹ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהָיָה סֶלַע זֶה קָטָן הִכִּיתָ אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, ו) "וְהִכִּיתָ בַצּוּר", אֲבָל עַכְשָׁיו וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע, שְׁנֵה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד וְהוּא מוֹצִיא מַיִם מִן הַסֶּלַע. וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע, יֵשׁ כֹּחַ וּזְכוּת לְאוֹתָן שֶׁיִּשְׁנִים בְּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה שֶׁתּוֹצִיא לָהֶם מַיִם, וְאֵין סֶלַע אֶלָּא זְכוּת אָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "יְרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע". (לעיל פסוק י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקָּהָל, לְמַעְלָה כְּתִיב (לעיל פסוק ב) וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, וְלָמָּה כְּנִסּוּם, אֶלָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִין וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶן, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין אֶבֶן וְהָיוּ עוֹמְדִין וּמַקִּיפִין אוֹתָהּ, וְאֵין דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ לֵיצָנִין, וְהָיוּ הַנִּקְרָבִין אוֹמְרִים אֵין אַתֶּם יוֹדְעִין שֶׁבֶּן עַמְרָם רוֹעֶה שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, וְרוֹעִים פְּקָחִים בְּמַיִם, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לְמָשְׁכֵנוּ לְהֵיכָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם וְלוֹמַר לָנוּ הֲרֵי הוֹצֵאתִי לָכֶם מַיִם וְלַטָּעוֹת אוֹתָנוּ, אֶלּוּ כֵּן יוֹצִיא לָנוּ מִן הָאֶבֶן הַזֹּאת, (אוֹ מִזֹּאת) [מַה בֵּין זוֹ] לְזוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ צִוָּהוּ מִכָּל סֶלַע שֶׁרוֹצִים הוֹצֵא לָהֶם מַיִם, וּמֹשֶׁה הָפַךְ פָּנָיו סָבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל אַחֲרָיו, וְהָיוּ אוֹתָם עֲשׂוּיִין כִּתּוֹת עַל הָאֲבָנִים, אָמַר לָהֶם בּוֹאוּ עִמִּי שֶׁאוֹצִיא לָכֶם מַיִם, אָמְרוּ לוֹ מִזֶּה אָנוּ מְבַקְּשִׁין, אִם מִן הַסֶּלַע הַזֶּה אִי אַתָּה מוֹצִיא אַף מִן הָאַחֶרֶת אֵין אָנוּ מְבַקְּשִׁים, וְנִתְבַּרְבְּרוּ פָּנָיו כְּנֶגְדָּן וְנִשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא לָהֶם מַיִם אֶלָּא מֵאוֹתָהּ שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מֹשֶׁה הִכָּה אֶת הַסֶּלַע וְכָל הַצּוּרִים שֶׁבַּמִּדְבָּר נִבְקְעוּ וְהָיוּ מוֹצִיאִין מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, טו) "יְבַקַּע צוּרִים בַּמִּדְבָּר", לְאַגְרָדְמִים שֶׁיָּצָא לְשַׁעֵר אֶת הַמִּדּוֹת, מָצָא אֶת הַחִיצוֹנִים נוֹעָלִים, נָטַל אֶת הַרִאשׁוֹן וְהִכָּהוּ, וְשָׁמְעוּ כֻּלָּן וּפָתְחוּ מֵאֲלֵיהֶן. אֶל פְּנֵי הַסֶּלַע, מִכָּאן שֶׁמֵּעֵט מַחֲזִיק אֶת הַמְרֻבֶּה.

יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (בְּהַכֶּרֶת) [בְּחָטְאָם] מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי", שֶׁאִלּוּלֵא כֵּן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִפָּטֵר. מֹשֶׁה אָמַר (שמות ד, א) "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי" (כָּתוּב בָּרֵמֶז קע"ב). אַשְׁרֵיהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִשְׁאוּ לָהֶם פָּנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי", אִלּוּ הֶאֱמַנְתֶּם בִּי עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לִפָּטֵר, אַשְׁרֵיהֶם לַצַּדִּיקִים, לֹא דַיָּן שֶׁזּוֹכִין לְעַצְמָן, אֶלָּא שֶׁמְּזַכִּין לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁרְאוּיִין לִשְׂרֵף כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "הַנּוֹתָרִים", אֶלָּא שֶׁזְּכוּת אֲבִיהֶן גָּרְמָה לָהֶם. אוֹי לָהֶם לְרְשָׁעִים [לֹא דַיָּן] שֶׁמְּחַיְּבִים לְעַצְמָן [אֶלָּא שֶׁמְּחַיְּבִים לִבְנֵיהֶם] וְלִבְנֵי בְנֵיהֶן עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ לְכְנַעַן שֶׁרְאוּיִין לִסָּמֵךְ כְּטַבִּי עַבְדּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֶלָּא שֶׁחוֹבַת אֲבִיהֶן גָּרְמָה לָהֶם.

רמז תשסד

יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵהָגָר, דִּכְתִיב (בראשית כא, יט) "וַתִּרְא בְּאֵר מָיִם", וּמָה אִם יְחִידִי שֶׁהָיָה לוֹ זְכוּת אַבְרָהָם אָבִיו הֶעֱלִיתִי לוֹ הַבְּאֵר, יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זְכוּת אָבוֹת, וְזְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁקִּבְּלוּ, וּזְכוּת מִצְווֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דָּבָר אַחֵר, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מִמָּה שֶׁאֵרַע לְךָ בִּרְפִידִים, שֶׁאָמַרְתָּ (שמות יז, ד) "עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי", אָמַרְתִּי לְךָ לָמָּה אַתָּה מְקַטְרֵג אֶת בָּנַי "עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם", יַעֲבֹר מַטֶּה זֶה שֶׁבְּיָדְךָ. דָּבָר אַחֵר, עֲבֹר לִפְנֵיהֶם וּרְאֵה שֶׁאֵין עוֹשִׂין לְךָ כְּלוּם. דָּבָר אַחֵר, כְּאָדָם שֶׁעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה וּמִתְפַּלֵּל עַל הָרַבִּים. דָּרַשׁ רַבִּי נְהוֹרַאי, כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בַּיָּם הָיוּ תִּינוֹקוֹת צְמֵאִים, וְהָיְתָה אִשָּׁה פּוֹשֶׁטֶת יָדָהּ וּמַמְלְאָה חֻמְתָּהּ מִן הַמַּיִם מְלוּחִים וְנַעֲשִׂין מְתוּקִים. וְעוֹד נֵס אַחֵר, הָיְתָה פּוֹשֶׁטֶת יָדָהּ בֵּין גַּלֵּי הַיָּם וּמְלַקֶּטֶת לִבְנָהּ תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים וַאֲפַרְסְקִין וְנוֹתֶנֶת אוֹתָן לִבְנָהּ. שְׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל אַף אַתָּה מִן הַמַּתְמִיהִים, אָמַר לוֹ מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ (דברים ב, ז) "זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר", אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בַּיָּם מִן אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה, דִּכְתִיב (תהלים קו, ט) "וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר", מַה בַּמִּדְבָּר לֹא חָסְרוּ דָּבָר, אַף בַּיָּם לֹא חָסְרוּ דָּבָר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, וּמָה אִם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עַד שֶׁלֹּא קִבְּלוּ תּוֹרָתִי וְעַד שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בִּי כָּךְ עָשִׂיתִי לָהֶם, עַכְשָׁיו לֹא כָּל שֶׁכֵּן. יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, אַרְבַּע חֲטָאוֹת כְּתוּבִין כָּאן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם לֹא קִדַּשְׁתֶּם מְעַלְתֶּם (להלן פסוק כד) "מְרִיתֶם". לֹא הֶאֱמַנְתֶּם שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לָכֶם לְהַכּוֹת וְהִכִּיתָ אוֹתוֹ, וְלֹא קִדַּשְׁתֶּם לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִכָּל סֶלַע שֶׁרוֹצִים, "מְעַלְתֶּם", אָמַרְתָּ הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה, "מְרִיתֶם" (לעיל פסוק ח) וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע שְׁנָה עָלָיו פְּרָק אֶחָד, וְעָבְרָתָ עַל דְּבָרַי. יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם הָיָה לוֹ לוֹמַר, וְאָמַר לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי, אַהֲרֹן מָה חָטָא, מִכָּאן

שֶׁהַמִּטַּפֵּל לְעוֹבֵר עֲבֵירָה כְּעוֹבֵר עֲבֵירָה, וְהָיָה אַהֲרֹן יָכוֹל לוֹמַר אֲנִי לֹא חָטָאתִי אֶלָּא שָׁתַק וְכָבַשׁ כֹּחוֹ וְלֹא לִמֵּד עַל עַצְמוֹ סָנֵיגוֹרְיָא, וּמֹשֶׁה מְקַלְקְסוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו", לֹא עָמַד לוֹמַר עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל אַבָּא בִּשְׁבִיל אִמָּא שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס שְׁכוּלָה בִּשְׁלֹשֶׁת בָּנֶיהָ. (שם) "וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר" שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ עֵסֶק עִם אֶחָיו (לעיל פסוק י) בְּשִׁמְעוֹ נָא הַמּוֹרִים. "וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע", כְּשֶׁנִּשְׁרְפוּ בָּנָיו וְשָׁתַק. "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ" שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כג) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן", (דברים שם) "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא לָכֵן לֹא תְּבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה, הַקָּהָל הַזֶּה אֵין אַתֶּם מַכְנִיסִין, אֲבָל לְכָל יִשְׂרָאֵל אַתֶּם מַכְנִיסִין לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, יז) "וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ", זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמַר מֹשֶׁה, אַהֲרֹן מֶה חָטָא, מָשָׁל לְבַעַל חוֹב שֶׁבָּא לִטּוֹל גָּרְנוֹ שֶׁל לִוֶּה וְנָטַל שֶׁלּוֹ וְשֶׁל שְׁכֵנוֹ, אָמַר לוֹ הַלִּוֶּה, אִם אֲנִי חַיָּב שִׁכֵּנִי מֶה חָטָא לְךָ, [אַף כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי הִקְפַּדְתִּי אַהֲרֹן מֶה חָטָא], לְפִיכָךְ הַכָּתוּב מְקַלְקְסוֹ, "וּלְלֵוִי אָמַר" וְגוֹ'. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי גָּזַרְתָּ עָלַי לָמוּת בַּמִּדְבָּר עִם הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּמָּה יְמָרוּהוּ בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן", עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ הַדּוֹרוֹת אַף אֲנִי שָׁוֶה לָהֶם, יִכָּתֵב עָלַי עַל מָה נֶעֱנַשְׁתִּי, לְפִיכָךְ כְּתִיב יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בְּאֵיזֶה פָּנִים אַתָּה מְבַקֵּשׁ לִכָּנֵס לָאָרֶץ, מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁיָּצָא לִרְעוֹת צֹאנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְנִשְׁבֶּרֶת הַצֹּאן, בְּקֵשׁ הָרוֹעֶה לִכָּנֵס לְפַלְטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, לָמָּה, אִם אַתָּה נִכְנָס יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת [שֶׁאַתָּה הִשְׁבִּיתָ הַצֹּאן], אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שִׁבְחֲךָ הוּא שֶׁהוֹצֵאתָ שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּם בַּמִּדְבָּר, וְאַתָּה מַכְנִיס דּוֹר אַחֵר, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ אֵין לְדוֹר הַמִּדְבָּר חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא שֶׁכֹּב בְּצִדָּן וְתָבֹא עִמָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) "וַיֵּתֶא רָאשֵׁי עָם", לָכֵן כְּתִיב לֹא תְּבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה שֶׁיָּצְאוּ עִמָּךְ.

(במדבר כ יג) הֵמָּה מֵי מְרִיבָה, הֵמָּה, שֶׁרָאוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה (כתוב בפסוק "מֵילְדֵי הָעִבְרִים זֶה"). אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא כָּל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שיר השירים ו, יא) "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי", לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג, אָמַר לוֹ אַל תְּהִי קוֹרֵא לְבָנִי מוֹרֶה, מַהוּ דַּיִן לִישְׁנָא מוֹרֶה, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן כְּהֲדֵין לִישְׁנָא יְוָנִי צוֹוְחִין לְשָׁטְיָא מוֹרֶה. פַּעַם אַחַת הִקְנִיטוּ וְקָרָא אוֹתוֹ מוֹרֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ, כָּל עַצְמִי הָיִיתִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ וְאָמַרְתִּי לְךָ אַל תְּהֵא קוֹרֵא אוֹתוֹ מוֹרֶה, וְאַתָּה קוֹרֵא לוֹ מוֹרֶה, כָּךְ כְּתִיב (שמות ו, יג) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מַה צָּוָם, אָמַר לוֹ אַל תִּהְיוּ קוֹרִין לְבָנַי מוֹרִים, וְכֵיוָן שֶׁהִקְנִיטוּ עַל מֵי מְרִיבָה, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [כָּל עַצְמִי וְכוּ' (כְּדִילְעֵיל), לָכֵן לֹא תְּבִיאוּ, לֹא תָּבִיא אֵין כְּתִיב

כָּאן, אֶלָּא לֹא תָּבִיאוּ, לֹא אַתְּ וְלֹא אָחִיךְ וְלֹא אֲחוֹתָךְ עָלַיִן לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל]. נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לֶאֱגוֹז, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי", הָאֱגוֹז הַזֶּה חָלָק, מִי שֶׁאֵינוֹ אָמָן לְעָלוֹת בּוֹ מִיָּד הוּא נוֹפֵל, שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ, כָּךְ כָּל מִי שֶׁמִּשְׁרֵת יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יְדֵיהֶם. מֹשֶׁה אָמַר (לעיל פסוק י) שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים, וְנֶאֱמַר "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה". יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיהו ו, ה) "וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שְׂפָתַיִם", מִיָּד (שם, ו) "וּבְיָדוֹ רִצְפָּה", מַהוּ "רִצְפָּה", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן רֹץ פֶּה שֶׁאָמְרָה דֵּילְטוֹרְיָא עַל בָּנַי. אֵלִיָּהוּ אָמַר "כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְנֶאֱמַר לוֹ (שם, טז) "וְאֶת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ". רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע לֵיהּ מְהַדֵּין קְרָיָא "מַשָּׂא דַּמָּשֶׂק וְגוֹ' עֲזֻבוֹת עָרֵי עָרֹעֵר", עוֹמֵד בְּדַמֶּשֶׂק וּמַכְרִיז עָרֵי עָרֹעֵר, וְהָלֹא אֵין עָרוֹעֵר אֶלָּא בִּתְחוּם מוֹאָב, אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה בָּתֵּי אֱלִילִים הָיוּ בְּדַמֶּשֶׂק וְהָיוּ עוֹבְדִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹמוֹ, וְהָיָה לָהֶם יוֹם אֶחָד וְהָיוּ עוֹבְדִין כֻּלָּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵלִיָּהוּ, עַד שֶׁאַתָּה מְקַטְרֵג עַל בָּנַי לֵךְ לְדַרְכְּךָ לְדַמֶּשֶׂק וְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם. רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הָווּ עָלִין לַהֲדָא קֵיסָרִין, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מָה אָנָן עָלִין לְמִדִּינְתְהוֹן דִּמְחָרְפָיָא וּמְגַדְּפָיָא, נָחַת רֵישׁ לָקִישׁ מִן חֲמָרֵיהּ וְסָפָא לֵיהּ חֲלָא וִיהֲבֵי בְּפוּמֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מַהוּ כֵּן, אָמַר לֵיהּ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה בְּמִי שֶׁהוּא אוֹמֵר דֵּילְטוֹרְיָא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (שיר השירים א, ו) "אַל תִּרְאֻנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת", לְפִי שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים, (תהלים קו, כ) "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם" וְגוֹ', "אֵין יְשׁוּעָתָה לוֹ בֵּאלֹהִים", וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִין לְהֶן, לְמָה אָנוּ דוֹמִין לָבָן מֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לוֹ לַמִּדְבָּר נִפְחַם בַּשֶּׁמֶשׁ, נִכְנַס לַמְּדִינָה נָהֵג שְׁמָנִים וּמֶרְחָצָאוֹת עַד שֶׁנִּתְלַבֵּן כָּל גּוּפוֹ, אֲבָל אַתֶּם עַד שֶׁאַתֶּם בְּמֵעֵי אִמְּכֶם אַתֶּם עוֹבְדִים אֱלִילִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ל, י) "אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו".

(במדבר כ יד-טו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים טו, ג) "וְחֵרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ", בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם עוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְסִיד, פּוֹרֵשׂ מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִרְאוֹתוֹ, וּמֹשֶׁה אַף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱנַשׁ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קו, לב) "וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם" לֹא פָּרַק מֵעֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים" וְגוֹ'. אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ, אָמַר לוֹ אַתָּה יָדַעְתָּ כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", אָנוּ נִשְׁתַּעְבַּדְנוּ, וְאַתָּה בֶּן חוֹרִין. וַיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה, וְכָל אוֹתוֹ הָעִנְיָן, מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים שֶׁיָּצָא שְׁטַר חוֹב עַל זְקֵנָם, עָמַד אֶחָד מֵהֶם וּפָרַע אוֹתוֹ, לְיָמִים הִתְחִיל לִשְׁאֹל חֵפֶץ מֵאָחִיו, אָמַר לוֹ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאוֹתוֹ הַחוֹב עַל שְׁנֵינוּ הָיָה וַאֲנִי פָּרַעְתִּיו, אַל תַּחֲזִירֵנִי מִן חֶפְצֵי שֶׁאֲנִי שׁוֹאֵל.

(במדבר כ טז-כא) נַעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ, וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְּאֵר, מֵי בוֹרוֹת הָיֶה צָרִיךְ לוֹמַר, לְמָדְתָּךְ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁהַהוֹלֵךְ לְאֶרֶץ שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ לֹא יֹאכַל מִמַּה שֶּׁבְּיָדוֹ, אֶלָּא שֶׁלּוֹ יִהְיֶה מֻנָּח, וְיִקְנֶה מִן הַחֲנֻנִי בִּשְׁבִיל לְהַנְאוֹתוֹ, וְכֵן אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, הַבְּאֵר עִמָּנוּ וּמִן שֶׁלָּנוּ אָנוּ אוֹכְלִים, לֹא תֹּאמַר שֶׁאָנוּ מַטְרִיחִין עָלֶיךָ, שָׂכָר אַתָּה עוֹשֶׂה לְעַצְמְךָ, (דברים ב, כח) "אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּירֵנִי". דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ, שֶׁאָנוּ חוֹסְמִין אֶת בְּהֵמְתֵּנוּ. לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול, וְזֶה קָשֶׁה מִכּוּלָּן, שֶׁאָמְרוּ לוֹ בְּכָל סְבִיבֶךָ יֵשׁ לָנוּ רְשׁוּת לַהֲרוֹג וְלָבוּז, וּבְגִבּוּלְךָ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול"]. וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה". וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, זֶה מֹשֶׁה, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁהַנְּבִיאִים נִקְרְאוּ מַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קג, כ) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב ו, טז) "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים", וְדִכְוָותֵיהּ "וַיַּעַל מַלְאַךְ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבֹּכִים" (כָּתוּב בְּתְחִלַּת וַיִּקְרָא). לֹא תַעֲבֹר בִּי, (כָּתוּב בָּרֵמָז (תרל"א)).

(במדבר כ כב-כד) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברי הימים ב כ, לז) "כְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֶׂיךָ", עַל שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לָרָשָׁע הַזֶּה לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ חָסְרוּ לְאוֹתוֹ צַדִּיק, לְכָךְ נִסְמְכָה אֲסִיפַת אַהֲרֹן אַחַר פָּרָשַׁת מֶלֶךְ אֱדוֹם. וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וְגוֹ', מַהוּ כָּל הָעֵדָה עֵדָה שְׁלֵמָה עֵדָה הַנִּכְנֶסֶת לָאָרֶץ, לְפִי שֶׁמֵּתוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן אוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (דברים ד, ד) "חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם". מַהוּ הֹר הָהָר, הַר עַל גַּבֵּי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גַּבֵּי תַּפּוּחַ גָּדוֹל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱנָן מְהַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם מַשְׁפִּיל אֶת הַגְּבוֹהָ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַשָּׁפָל, הֵנִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָהָר הַזֶּה דֻּגְמָא שֶׁיֵּדְעוּ נִסִּים שֶׁעָשָׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא הֵנִיחַ הַר בַּמִּדְבָּר, שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְיַגְּעִין וְעוֹלִין עֲלֵיהֶן וְיוֹרְדִין, וְעוֹד אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הֶעָנָן עוֹשֶׂה כָּל הַמִּדְבָּר מִישׁוֹר הָיָה מֵנִיחַ מָקוֹם גְּבוֹהַּ לַמִּשְׁכָּן שֶׁיְּהֵא חוֹנֶה שָׁם, וְהִנִּיחַ שְׁלֹשָׁה הָרִים, הַר סִינַי לַשְּׁכִינָה, וְהַר נְבוֹ לִקְבוּרַת מֹשֶׁה, וְהֹר הָהָר לִקְבוּרַת אַהֲרֹן.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יֵאָסֵף אַהֲרֹן, מְלַמֵּד שֶׁמּוֹדִיעִין לַצַּדִּיקִים יוֹם מִיתָתָן כְּדֵי שֶׁיּוֹרִישׁוּ כִּתְרָם לִבְנֵיהֶן. וּמִפְּנֵי מָה לֹא מֵת אַהֲרֹן כְּמוֹ שֶׁמֵּתָה מִרְיָם שֶׁלֹּא יָדַע בָּהּ בְּרִיָּה, אֶלָּא נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה "יֵאָסֵף אַהֲרֹן", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי (סְנַקְלִיטִין) [קְטִילִיקִין] וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין דָּבָר בְּלֹא דַּעַת הַמֶּלֶךְ, וְהָיָה לְאֶחָד מֵהֶן חֵלֶק יָפֶה אֵצֶל הַמֶּלֶךְ וְהָיָה הַמֶּלֶךְ צָרִיךְ לוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתִי אֵינִי מְסַלְּקוֹ עַד שֶׁאֲנִי מוֹדִיעוֹ, אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנֵי צַדִּיקִים הַלָּלוּ לֹא עָשׂוּ דָּבָר חוּץ מִדַּעְתִּי, וְעַכְשָׁיו כְּשֶׁאֲנִי מְסַלְּקָן אֵינִי מְסַלְּקָן עַד שֶׁאוֹדִיעֵם, לְכָךְ נֶאֱמַר "יֵאָסֵף אַהֲרֹן".

עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי י, ג) "לֹא יַרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק", זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁכָּל הַצַּדִּיקִים שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ נִגְזְרָה עֲלֵיהֶן מִיתָה, וְאֵינָן נִפְטָרִין עַד שֶׁרוֹאִין פְּנֵי שְׁכִינָה וּמוֹכִיחִים אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאוֹמְרִים לוֹ אַתָּה גָּרַמְתָּ לָנוּ מִיתָה, וְהוּא מְשִׁיבָן אֲנִי בְּיָדִי חֵטְא אֶחָד, וְאַתֶּם אֵין כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם שֶׁאֵין בְּיָדוֹ הַרְבֵּה עֲוֹנוֹת, וּמִנַּיִן שֶׁרוֹאִין פְּנֵי שְׁכִינָה [וּמוֹכִיחִים אָדָם הָרִאשׁוֹן], שֶׁנֶּאֱמַר "אָמַרְתִּי לֹא אֶרְאֶה יְהּ יְהּ בְּאֶרֶץ הַחַיִּים" וְגוֹ', וְהַצַּדִּיקִים נֶעֱנָשִׁין מִיתָה עַל יְדֵי עֲבֵירוֹת קַלּוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִתְפָּס עַל יְדֵיהֶן, לְכָךְ נֶאֱמַר "עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי".

(במדבר כ כה-כו) קַח אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ' וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן וְגוֹ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי אַתָּה מְנַחֲמוֹ (שאתה) [שֶׁהוּא] מוֹרִישׁ (כתרך לבנך) [כִּתְרוֹ לִבְנוֹ] מַה שֶּׁאֵין אַתָּה מוֹרִישׁ לְבָנֶיךָ. (במדבר כ כז) וְהַלְבֵּישׁ אוֹתָם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ, וְהֲלֹא אִם יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּבִגְדֵי כְהֻנָּה חוּץ לְהַר הַבַּיִת סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים שֶׁהֵם צָמֶר וּפִשְׁתִּים, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁבְּלָשׁוֹן שֶׁקֵּרְבוֹ לְכְהֻנָּה וְאָמַר לוֹ קַח אֶת אַהֲרֹן בּוֹ בְּלָשׁוֹן אָמַר לוֹ לַעֲלוֹת לָהָר. (במדבר כ כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה', לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ גְּזֵרָה קָשָׁה לֹא עִכֵּב. (במדבר כ כו) וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו, הִפְשִׁיטוֹ בִּגְדֵי כְהֻנָּה וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי. אָמַר לוֹ הִכָּנֵס לַמְּעָרָה וְנִכְנַס לַמְּעָרָה, עָלָה וּפָשׁוֹט יָדֶיךָ וּפְשֹׁט, קְמוֹץ פִּיךָ וְקַמֵּץ, עָצוֹם עֵינֶיךָ וְעָצַם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר (דברים לב נ) כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ מִיתָה שֶׁחָמַדְתָּ בָּהּ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קטז טו) יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עָשֹׂה טוֹבָה וֶאֱמוֹר לוֹ לְאַהֲרֹן עַל הַמִּיתָה שֶׁאֲנִי בוֹשׁ לוֹמַר לוֹ. אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא מָה עָשָׂה מֹשֶׁה, הִשְׁכִּים בַּשַּׁחֲרִית וְהָלַךְ לוֹ אֵצֶל אַהֲרֹן. הִתְחִיל קוֹרֵא אַהֲרֹן אָחִי, יָרַד אֶצְלוֹ. אָמַר לוֹ מָה רָאִיתָ לְהַשְׁכִּים וְלָבֹא כָּאן הַיּוֹם. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה דָּבָר מִן הַתּוֹרָה הָיִיתִי מְהַרְהֵר בַּלַּיְלָה וּמִתְקַשֶּׁה לִי הַרְבֵּה לְכָךְ הִשְׁכַּמְתִּי וּבָאתִי אֵצְלְךָ. אָמַר לוֹ וּמַהוּ הַדָּבָר. אָמַר לוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה הַדָּבָר, אֶלָּא אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית הוּא, הָבֵא אוֹתוֹ וְנִקְרָא בּוֹ. נְטָלוּ סֵפֶר בְּרֵאשִׁית וְקָרְאוּ בוֹ כָּל פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה וְעַל כָּל אַחַת וְאַחַת אָמַר יָפֶה עָשָׂה וְיָפֶה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִבְרִיאַת אָדָם אָמַר מֹשֶׁה מַה אוֹמֵר לְאָדָם שֶׁהֹבִיא מָוֶת לָעוֹלָם. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן מֹשֶׁה אָחִי לֹא תֹאמַר בַּדָּבָר הַזֶּה אֵין אָנוּ מְקַבְּלִין גְּזֵרַת אֱלֹהִים וְכוּ', הֵיאַךְ נִבְרְאוּ אָדָם וְחַוָּה וְהֵיאַךְ זָכוּ לִי"ג חֲפוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כח יג) בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ, וְהֵיאַךְ אָכַל מִן הָעֵץ וְנֶאֱמַר לוֹ (בראשית ג יט) כִּי עָפָר אַתָּה. אָמַר לוֹ לְאַחַר כָּל הַשַּׁבָּת הַזֶּה כָּךְ וְכָךְ הִגִּיעוּ. אָמַר לוֹ וַאֲנִי שֶׁשָּׁלַטְתִּי בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאַתָּה שֶׁעָצַרְתָּ אֶת הַמָּוֶת לֹא סוֹפֵנוּ לְכָךְ. עוֹד כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ לָנוּ לִחְיוֹת. עוֹד כ', אָמַר לוֹ קְטַנּוֹת הֵן. הָיָה יוֹרֵד וְיוֹרֵד עַד שֶׁהִזְכִּיר לוֹ יוֹם הַמָּוֶת. מִיָּד הִרְגִּישׁוּ

עַצְמוֹתָיו שֶׁל אַהֲרֹן גָּעוּ. אָמַר לוֹ שֶׁמָּא בִּשְׁבִילִי הוּא הַדָּבָר. אָמַר לוֹ הֵן. מִיָּד רָאוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּוְרָעָה קוֹמָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ כט) וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן לְבִי חָלַל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלַי. אָמַר לוֹ מְקֻבָּל עָלֶיךָ לָמוּת. אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ נַעֲלֶה לְהֹר הָהָר. מִיָּד עָלוּ שִׁלְשָׁתָן לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר, אִלּוּ הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁהָיָה עוֹלֶה לָמוּת לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַנִּיחִין אוֹתוֹ אֶלָּא הָיוּ מְבַקְּשִׁין עָלָיו רַחֲמִים, אֶלָּא שֶׁהָיוּ סְבוּרִין שֶׁמָּא הַדִּבּוּר קָרָאוֹ. כֵּיוָן שֶׁעָלוּ נִפְתְּחָה לָהֶם מְעָרָה וּמְצָאוּ שָׁם מִטָּה מֻעֲשָׂה שָׁמַיִם, וְהָיָה אַהֲרֹן פּוֹשֵׁט כְּלֵי אֶחָד וְאֶלְעָזָר לוֹבְשׁוֹ וַעֲרָפֶל חֲתֻלָּתוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה אַהֲרֹן אָחִי מָה אַתָּה רוֹאֶה, מְרִיָם מֵתָה וַאֲנִי וְאַתָּה נִטְפַּלְנוּ בָּהּ, וְאַתָּה מֵת וְאַתָּה רוֹאֶה לִי וְאֶלְעָזָר מְטַפְּלִין בְּךָ, וַאֲנִי אִם מֵת אֲנִי מִי מְטַפֵּל בִּי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ אֲנִי מְטַפֵּל בְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד ו) וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַּגַּי. מִיָּד יָרְדָה שְׁכִינָה וּנְשָׁקָתוּ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צֵא מִכָּאן. כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ נִסְתְּמָה הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר, וְכָל יִשְׂרָאֵל מַבִּיטִין בָּהֶן שֶׁעָלוּ שְׁלֹשָׁה וְלֹא יָרְדוּ כִּי אִם שְׁנַיִם. נֶחְלְקוּ לִשְׁלֹשׁ כִּתּוֹת, אַחַת אוֹמֶרֶת הָרְגוּ מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מִתְקַנֵּא בּוֹ, וְאַחַת אוֹמֶרֶת אֶלְעָזָר הָרְגוּ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִירֹשׁ אֶת הַכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְאַחַת אוֹמֶרֶת דֶּרֶךְ שָׁמַיִם מֵת. מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָמַז לַמַּלְאָכִים וּפָתְחוּ אֶת הַמְּעָרָה וְהוֹצִיאוּ אֲרוֹנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְהָיְתָה פּוֹרַחַת בַּשָּׁמַיִם וְהַמַּלְאָכִים מְקַלְסִין לְפָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל רוֹאִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ כט) וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן. וּמָה הָיוּ מְקַלְסִין (ישעיה נז ב) יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם.

(במדבר כ כט) וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן, כֵּיוָן שֶׁיָּרְדוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן הָהָר נִתְקַבְּצוּ כָּל הַקָּהָל עֲלֵיהֶם אָמְרוּ הֵיכָן אַהֲרֹן. אָמַר לָהֶם מֵת. אָמְרוּ לוֹ הֵיאַךְ יָכוֹל מַלְאַךְ הַמָּוֶת לִפְגֹּעַ בּוֹ, אָדָם שֶׁעָמַד בְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וַעֲצָרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְבִיאִין אוֹתוֹ מוּטָב וְאִם לָאו אָנוּ נִסְקֹל אֶתְכֶם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה וְאָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹצִיאֵנוּ מִן הַחֶשֶׁד. מִיָּד פָּתַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַמְּעָרָה וְהֶרְאָהוּ לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן. יְצִיאַת מִצְרַיִם גּוּפֵיהּ מִמַּאי דְּמִנֵּיסָן מָנֵינַן וְדִלְמָא מִתִּשְׁרֵי מָנֵינַן. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב (במדבר לג לח) וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, וּכְתִיב (דברים א ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ וְגוֹ', וּכְתִיב (דברים א ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הוֹאִיל מֹשֶׁה, מִדְּקָאֵי בְּאָב וְקָרֵי לֵיהּ שְׁנַת הָאַרְבָּעִים וְקָאֵי בִּשְׁבָט וְקָרֵי לֵיהּ שְׁנַת הָאַרְבָּעִים מִכְּלָל דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאו תִּשְׁרֵי הוּא. בִּשְׁלָמָא הֵיאַךְ מְפָרֵשׁ לִיצִיאַת מִצְרַיִם, אֶלָּא הָא מְנָלַן דִּלְיִצִיאַת מִצְרַיִם דִּלְמָא לַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. כִּדְאָמַר רַב פַּפָּא שְׁנַת כ' שְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְגָזֵרָה שָׁוָה, מַה הָתָם לִיצִיאַת

מִצְרַיִם הָכָא נַמִּי לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וּמִמַּאי דְּמַעֲשֶׂה דְּאָב קָדִים דִּלְמָא מַעֲשֶׂה דִּשְׁבָט קָדִים. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב (דברים א ד) אַחֲרֵי הַכּוֹתוֹ אֶת סִיחוֹן, וְכִי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּאַהֲרֹן אַכַּתִּי הֲוָה סִיחוֹן קַיָּם דִּכְתִיב (במדבר כא א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד. מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע, שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד וְכַסָּבוּר נִיתְּנָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן אַל תִּקְרֵי וַיִּרְאוּ אֶלָּא וַיֵּרָאוּ. וּכְרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת אִי דִּלְמָא אֶלָּא דְּהָא. מִי דָּמֵי הָתָם כְּנַעֲנִי הָכָא סִיחוֹן. תָּנָא הוּא סִיחוֹן הוּא כְּנַעַן הוּא עֲרָד, סִיחוֹן שֶׁדּוֹמֶה לְסִיחַ שֶׁבַּמִּדְבָּר, כְּנַעַן עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ, וּמַה שְׁמוֹ עֲרָד שְׁמוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי עֲרָד שֶׁדּוֹמֶה לְעָרוֹד שֶׁבַּמִּדְבָּר, כְּנַעַן עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ, וּמַה שְׁמוֹ סִיחוֹן שְׁמוֹ. (במדבר כ כט) וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְמשֶׁה לֹא בָכוּ אֶלָּא אֲנָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַדִּין לַאֱמִתּוֹ וּמשֶׁה הָיָה מוֹכִיחָן בִּדְבָרִים, וְאַהֲרֹן לֹא אָמַר מִימָיו לְאִישׁ סָרַחְתָּ וּלְאִשָּׁה סָרַחְתְּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב ו) בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (מלאכי ב ו) וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן, מְלַמֵּד כְּשֶׁהָיָה אַהֲרֹן מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אִם פָּגַע בְּאָדָם רַע אוֹ רָשָׁע נוֹתֵן לוֹ שָׁלוֹם, לְמָחָר בִּקֵּשׁ אוֹתוֹ הָאִישׁ לֵילֵךְ וְלַעֲבֹר עֲבֵרָה אָמַר אוֹי לִי אֵיךְ אֶשָּׂא פָנַי וְאֶרְאֶה אֶת אַהֲרֹן בּוֹשְׁתִּי הֵימֶנּוּ שֶׁנָּתַן לִי שָׁלוֹם, וְנִמְצָא אוֹתוֹ אָדָם מוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלֵּילֵךְ לַעֲבֵרָה. וְכֵן שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹשִׂין מְרִיבָה זֶה עִם זֶה, הָלַךְ אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָד מֵהֶן וְאוֹמֵר לוֹ רְאֵה חֲבֵרְךָ מַה הוּא אוֹמֵר, אֶהְיֶה מְטָרֵף אֶת לִבִּי מַחֲלִישׁ אֶת דַּעְתִּי מְתַלֵּשׁ בִּשְׂעָרִי, אֵיךְ אֶשָּׂא עֵינַי וְאֶרְאֶה בַחֲבֵרִי בּוֹשְׁתִּי הֵימֶנּוּ שֶׁאֲנִי הוּא שֶׁסָּרַחְתִּי עָלָיו. הָיָה יוֹשֵׁב אֶצְלוֹ עַד שֶׁמּוֹצִיא כָּל קִנְאָה שֶׁבְּלִבּוֹ. שׁוּב הוֹלֵךְ אֵצֶל חֲבֵרוֹ וְאוֹמֵר לוֹ כָּעִנְיָן זֶה, וּכְשֶׁפָּגְעוּ זֶה בָּזֶה חִבְּקוּ וְנָשְׁקוּ זֶה לָזֶה. לְכָךְ וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאָתָרִים (כָּתוּב בְּרֵמֶז תשכ"ח).

(במדבר כא א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד, זֶה עָמָלֵק שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהָיָה יוֹשֵׁב עַל הַפְּרָצָה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד מִיָּד נִתְגָּרֶה בָּהֶם. דֶּרֶךְ הָאָתָרִים, הַתַּיָּר הַגָּדוֹל שֶׁתָּר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י לג) וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וְגוֹ'. וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, אִם עֲמָלֵק הָיָה לָמָּה קָרָאוֹ כְּנַעֲנִי. לְפִי שֶׁנֶּאֶסְרוּ יִשְׂרָאֵל לְהִלָּחֵם עִם בְּנֵי עֵשָׂו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב ה) אַל תִּתְגָּרוּ בָם וְגוֹ'. כְּשֶׁבָּא עֲמָלֵק פִּעֵם וּשְׁתַּיִם וְנִתְגָּרוּ בָּם אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין זֶה אֶסוּר עָלֵיכֶם כִּבְנֵי עֵשָׂו, אֶלָּא הֲרֵי הוּא לָכֶם כִּכְנַעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כ יז) כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, לְכָךְ נִקְרָא כְּנַעֲנִי. לְפִי שֶׁמַּעוֹלָם הָיָה עֲמָלֵק מַכַּת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, אַתָּה מוֹצֵא כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ (שמות יז ז) הֱיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ מִיָּד (שמות יז ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק. וְכָאן וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְגוֹ'. (במדבר יד ד) נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה, (במדבר יד מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי.

אַתָּה מוֹצֵא בְּמוֹת אַהֲרֹן יָצָא עֲלֵיהֶם עָמָלֵק וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם שֶׁבַע מַסָּעוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן. וְכִי שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת דִּכְתִיב (במדבר כ כח) וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם. אָמַר עֵשָׂו לַעֲמָלֵק כַּמָּה יַגַּעְתִּי לַהֲרֹג אֶת יַעֲקֹב וְלֹא נִתַּן בְּיָדִי, תֵּן דַּעְתְּךָ לְגַבּוֹת נִקְמָתִי. אָמַר לוֹ הֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לְהִזְדַּוֵּג לוֹ. אָמַר לוֹ הַמְסֹרֶת הַזֹּאת יְהִי בְיָדְךָ, כְּשֶׁתִּרְאֶה שֶׁנִּתְקַלּוּ בְּדָבָר הֱוֵי קוֹפֵץ עֲלֵיהֶם. לְפִיכָךְ אַתָּה מוֹצֵא אוֹתוֹ בָּא עַל יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה אוֹתָם עֲוֹנוֹתֵיהֶם קָשִׁים בִּירוּשָׁלַיִם וּבִיהוּדָה מִיָּד קָפַץ וּבָא שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א יא) בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד. מִיל הָיָה רָחוֹק מֵהֶם, אָמַר בְּלִבּוֹ אִם נִצְחוּ יִשְׂרָאֵל אֲנִי אוֹמֵר לְסַיְּעַ אֶתְכֶם בָּאתִי, וְאִם נִצְּחָה מַלְכוּת בָּבֶל אֲנִי הוֹפֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְהוֹרְגָן, וּכְתִיב (עובדיה א יד) אַל תַּעֲמֹד עַל הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת פְּלִיטָיו. בְּרִפְיוֹנָם כְּתִיב הֱיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ מִיָּד וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם לְבוּשׁ כְּנַעֲנִי לָבַשׁ וְלָמַד שִׂיחַת כְּנַעֲנִים וְהָיָה מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹנָם שֶׁלֹּא יַכִּירוּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל, וּבְכָל שָׁעָה הוּא בָּא. בַּמְרַגְּלִים כְּתִיב (במדבר יד כה) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם, וּכְתִיב (במדבר יד מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁמֵּת אַהֲרֹן זִינוּ עַצְמָן מִבִּפְנִים וְלָבְשׁוּ עַצְמָם מִבַּחוּץ וְהֵן בָּאוּ כִּבְנֵי אֲבֵלִים. אָמְרוּ יוֹדְעִין אָנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מֵאֲבוֹתֵיהֶם פַּטְרִיקָא שֶׁאָמַר לָהֶם (בראשית כז כב) הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב שֶׁהֵן מִתְפַּלְּלִין וְנִשְׁמָעִין, וְאָנוּ בָּאִין עֲלֵיהֶם סְבוּרִים בְּנֵי כְנַעֲנִים הֵן וְהֵן מִתְפַּלְּלִין עַל הַכְּנַעֲנִים וְאָנוּ הוֹרְגִין אוֹתָן. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ רָאוּ צוּרַת פְּנֵיהֶם מִשֶּׁל עֲמָלֵק וּלְבוּשֵׁיהֶן וְשִׂיחָתָן שֶׁל כְּנַעֲנִים. אָמְרוּ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הֵן, מִכָּל מָקוֹם עָשׂוּ בָהֶם מִדַּת הַדִּין שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא ב) אִם נָתֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה, מִיָּד (במדבר כא ג) וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לה טו) וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֱסְפוּ עָלַי נֵכִים, כְּשֶׁאֲנִי צוֹלֵעַ מְעַט נֶאֱסְפוּ עָלַי. כְּתִיב (דברים א מד) וַיֵּרְדְּפוּ אֲחֲרֵיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבוֹרִים, מַה עִסְקוֹ שֶׁל דְּבוֹרָה זוֹ עוֹקֶצֶת לְאָדָם וּמֵתָה כָּךְ עֲשׂוּ הֵם. (איכה א יג) כָּל אוֹיְבֵי שָׁמְעוּ רָעָתִי שָׂשׂוּ, שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי בְּאֵבֶל אַהֲרֹן, וְלֹא דַי שֶׁלֹּא בָאוּ לְנַחֲמֵנִי אֶלָּא שָׂשׂוּ וּבָאוּ עָלַי לְהַלְחֵם.

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, מִנַּיִן לְכוּתִי שֶׁקּוֹנָה יִשְׂרָאֵל לְמַעֲשֶׂה יָדָיו דִּכְתִיב (במדבר כא א) וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבְי (כָּתוּב בְּרֶמֶז תרס"ז). וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שִׁבְיָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא שֶׁבְי, שִׁפְחָה אַחַת שָׁבוּ מֵהֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לב לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם. אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לֹא כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה מַתְקִיף אוֹתָנוּ עַל אוֹיְבֵינוּ אַתָּה מַתְקִיף אוֹיְבֵינוּ עָלֵינוּ. בְּמִדְיָן כְּתִיב (במדבר לא יב) שְׁא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי וְגוֹ' וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְגוֹ', וּכְתִיב (דברים ג ז) וּשְׁלַל הֶעָרִים

בָּזְזוּ לָנוּ, אֲבָל כְּשֶׁבָּא עֲמָלֵק שָׁבוּ שִׂחָה אַחַת. הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר כֵּיצַד יַעֲשֶׂה וְיִתְקַיְּמוּ בְּיָדוֹ, יִקַּח בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר אֲפִלּוּ בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ. רָבָא אָמַר אֲפִלּוּ עֶבֶד רַוּוחָא בְּעִסְקָא. רַב פַּפָּא אָמַר אֲפִלּוּ מָצָא אֲבֵדָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר אֲפִלּוּ תְּפִלִּין. אָמַר רַבִּי חָנָן מַאי קְרָאָה (במדבר כא ב) וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַה' וַיֹּאמַר אִם נָתֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם. אַרְבַּע נָדְרוּ (כְּתוּב בְּרֶמֶז קכ"ב).

(במדבר כא ד) וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם סוּף לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. וַהֲלֹא כְתִיב (נחמיה ט כ) וּרוּחֲךָ הַטּוֹבָה נָתַתָּ לְהַשְׂכִּילָם. אֶלָּא אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם מִיתָה לֹא הָיוּ רוֹאִים בַּמִּדְבָּר נַחַת רוּחַ וְלֹא רוּחַ טוֹבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר.

(במדבר כא ה) וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה, הִשְׁווּ עֶבֶד לְקוֹנוֹ. וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל אוֹתוֹ הַדּוֹר לִטְעֹם מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ כְּלוּם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָיוּ מְגַלִּין לָהֶם תַּגְרִין הַסַּל שֶׁבָּא מִן פֵּרוֹת הָאָרֶץ הָיוּ מֵתִים שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד כג) אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' אֶת הָאָרֶץ, כָּל טוּב הַבָּא מֵחֲמַת הָאָרֶץ. לְכָךְ כְּתִיב וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הַמְהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. רַבִּי אוֹמֵר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרְעָמָנִין בְּנֵי תוֹרְעָמָנִין הֵן, אָדָם הָרִאשׁוֹן עָסוּק אֲנִי עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ עֵזֶר שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב יח) אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ, וְהוּא עוֹמֵד לְפָנַי וּמִתְרַעֵם (בראשית ג יב) הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי. אַף יַעֲקֹב כְּךְ עָשָׂה לִי, עָסוּק אֲנִי עִם בְּנוֹ לְהַמְלִיכוֹ בְּמִצְרַיִם וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ וְהוּא מִתְרַעֵם לְפָנַי וְאוֹמֵר (ישעיה מ כז) נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה'. אַף בְּנֵי כְּךְ עָשׂוּ לִי בַּמִּדְבָּר, אֲנִי עָסוּק עִמָּהֶם לָבוֹר לָהֶם לֶחֶם קַל כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמַּלְכִים אוֹכְלִים שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מֵהֶם גּוֹסֵי וְדַלְרְיָא אוֹחֶזֶת, וְהֵן נִתְרַעֲמִין לְפָנַי וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל. אַף צִיּוֹן כָּךְ עָשָׂה לִי, אֲנִי עָסוּק עִמָּהּ לְהַעֲבִיר אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת מִן הָעוֹלָם וְלֹא כְבָר הֶעֱבַרְתִּי בָּבֶל מָדַי וְיָוָן וְעָתִיד אֲנִי לְהַעֲבִיר מַלְכוּת הָרְבִיעִית, וְהִיא מִתְרַעֶמֶת לְפָנַי וְאוֹמֶרֶת עֲזָבַנִי וּשְׁכֵחַנִי שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט יד) וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי.

(במדבר כא ה) וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְרַעֲמִים וְאוֹמְרִים יֵשׁ יְלוּד אִשָּׁה אוֹכֵל וְאֵינוֹ מוֹצִיא, רְאִיתָ מִימֶיךָ אָדָם נוֹתֵן חִטִּים לָרַחַיִם וְאֵינוֹ מוֹצִיא קֶמַח. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּטוֹבָה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה לָהֶם וְהִשְׁוֵיתִי אֶתְכֶם לְמַלְאָכִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִפְנִין הֵן מִתְרַעֲמִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יד יא) עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי וְגוֹ'. מַהוּ בְּקִרְבּוֹ, בְּקִרְבָּיו בִּבְנֵי מֵעַיִם שֶׁלָּהֶן שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין וְלֹא מוֹצִיאִין. לֶחֶם אַבִּירִים שֶׁנִּמּוֹחַ בָּאֲבָרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ אַבִּירִים גִּבּוֹרִים.

(במדבר כא ו) וַיְשַׁלַּח ה' בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים, מָה רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְרַע מֵהֶם בִּנְחָשִׁים. אֶלָּא נָחָשׁ הוּא פָּתַח בְּלָשׁוֹן הָרָע תְּחִלָּה וְנִתְקַלְקֵל וְלֹא לָמְדוּ מִמֶּנּוּ וִידַבְּרוּ לָשׁוֹן הָרָע עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא הַנָּחָשׁ שֶׁהִתְחִיל בְּלָשׁוֹן הָרָע וְיִפָּרַע מִמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (קהלת י ח) וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנֶנּוּ נָחָשׁ. דָּבָר אַחֵר לָמָּה נִפְרַע מֵהֶם בִּנְחָשִׁים, הַנָּחָשׁ אָפִלּוּ אוֹכֵל כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם נֶהֱפָכִין בְּמֵעָיו לֶעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו סה, כה) "וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ", וְאֵלּוּ אוֹכְלִין הַמָּן שֶׁנֶּהֱפָךְ לְמַטְעַמִּים הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֵלָתָם", וְאוֹמֵר (דברים ב, ז) "זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר", יָבוֹא נָחָשׁ שֶׁאוֹכֵל מִינִין הַרְבֵּה וּבְפִיו טַעַם אֶחָד, וְיִפָּרַע מֵאוֹכְלֵי מִין אֶחָד וְטוֹעֲמִין מִינִין הַרְבֵּה (יָבוֹא הַנָּחָשׁ וְיִפָּרַע מֵהֶם). הַשְּׂרָפִים, שֶׁהֵן שׂוֹרְפִין אֶת הַנֶּפֶשׁ. (במדבר כא ז) וַיָּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ, יָדַעְנוּ שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּמֹשֶׁה וְנִשְׁתַּטְּחוּ לְפָנָיו, וְאָמְרוּ לוֹ, הִתְפַּלֵּל אֶל ה' וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת הַנָּחָשׁ, לְהוֹדִיעֲךָ עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּהָה לְבַקֵּשׁ עָלֵיהֶם רַחֲמִים, וּלְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ חָטָאנוּ מִיָּד נִתְרַצָּה לָהֶם, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמּוֹחֵל אַכְזָרִי. וּמִנַּיִן שֶׁאִם סָרַח אָדָם לַחֲבֵרוֹ [וְאוֹמֵר לוֹ חָטָאתִי] וְאֵינוֹ מוֹחֵל לוֹ נִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב, כג) "גַּם אָנֹכִי חָלִילָה לִי מֵחֲטֹא לַה' מֵחֲדֹל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם".

(במדבר כא ח-ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף (כְּתוּב בְּרֶמֶז רס"ה וּבְרֶמֶז נ"ב). וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ, לֹא נָשׁוּךְ נָחָשׁ בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַנָּשׁוּךְ, אֲפִלּוּ נְשׁוּךְ פֶּתֶן וְעַקְרָב וְחֵיָה רָעָה וְכָלֶב. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וְגוֹ', זָרְקוֹ לָאֲוִיר וְעָמַד. יְמָחֶה שְׁמָם שֶׁל אֶפִּיקוֹרְסִין שֶׁהֵן אוֹמְרִים אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים, הֲרֵי צוּרַת נָחָשׁ שֶׁהוּא מֵמִית עָשָׂה בּוֹ הַמָּקוֹם חַיִּים, תְּחִיַּת הַמֵּתִים (שֶׁכֻּלָּן) [בְּטַל שֶׁל] חַיִּים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. חִזְקִיָּהוּ קָרָא לוֹ "נְחֻשְׁתָּן", נְחֻשְׁתַּיִם, (כָּל) שֶׁהַנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ מֵמִית בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ לוֹ חַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא, וְהַמַּקְטִיר לַזֶּה לוֹקֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין לוֹ חַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא, מוּטָב שֶׁיִּכָּתֵת וְיִהְיֶה חַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, מָצָא כֵּלִים וַעֲלֵיהֶם צוּרַת חַמָּה, צוּרַת לְבָנָה, צוּרַת דְּרָקוֹן, יוֹלִיכֵם לְיַם הַמֶּלַח, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שׁוֹחֵק וְזוֹרֶה לְרוּחַ אוֹ מַטִּיל לַיָּם. אָמְרוּ לוֹ אַף הוּא נַעֲשֶׂה זֶבֶל, וְנֶאֱמַר (דברים יג, יח) "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". תַּנְיָא אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסֵי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם ט, כא) "וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל" וְגוֹ', אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות לב, כ) "וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם" וְגוֹ', לֹא נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה אֶלָּא לְבָדְקָן כְּסוֹטוֹת, אָמַר לָהֶם, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְכִתַּת נָחָשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה", אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף, לְךָ מִשֶּׁלְךָ, וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וּבְדִין הוּא דְּכַתְּתוּתֵי נַמִּי לֹא הָוָה צָרִיךְ, אֶלָּא כֵּיוָן דְּחָזָא חִזְקִיָּה דְּקָא טָעוּ יִשְׂרָאֵל אַבַּתְרֵיהּ, עָמַד וְכִתְּתוֹ.

(במדבר כא י-יג) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ אוֹיְבִים לַמָּקוֹם. וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים, שֶׁהָיוּ מְלֵאִים (עֲבִירוֹת) [עֲבֵירָה]. וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד, שֶׁלֹּא הָיָה הַנַּחַל אֶלָּא כְּמִלֹּא זֶרֶת, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲבֹר שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה. (דברים ב, יג-יד) "עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ אֶת נַחַל זָרֶד וְגוֹ' וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ" וְגוֹ', מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן, שֶׁנִּתְרַצָּה לָהֶם הַמָּקוֹם.

(במדבר כא יד-יז) עַל כֵּן יֵאָמֵר, תָּנוּ רַבָּנָן הָרוֹאֶה מַעְבְּרוֹת נַחֲלֵי אַרְנוֹן צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָאָה לַמָּקוֹם, מְנָא לָן, דִּכְתִיב "עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן", תָּנָא אֶת וָהֵב שְׁנֵי מְצֹרָעִין הָיוּ וְהָיוּ מְהַלְּכִין בְּסוֹף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, אֶתוּ אֻמּוֹרָאֵי טָשׁוּ לְהוּ בְּנַחֲלֵי אַרְנוֹן, עָבְדִי לְהוֹן נְקִירְתָא אָתָא וְיָתְבֵי בְּהוֹן, אָמְרֵי כֵּיוָן דְּאָתוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעֲבַר אָנוּ נִפּוֹק וּקְטָלִינָן יַתְהוֹן, וְאִינּוּן אֻמּוֹרָאֵי לָא הֲווּ יָדְעִין דְּאִרּוֹן דְּמַסְגֵּי קְמַיְהוּ דְּיִשְׂרָאֵל הֲוָה מָכֵיךְ קְמַיְהוּ טוּרֵי, כֵּיוָן דְּאָתָא אָרוֹן אִדְבַּקוּ טוּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי וּקְטָלִינְהוּ, חָזוּ דְּנָפִיק דָּמָא מִבֵּי טוּרֵי וְאָזִיל לְנַחֲלֵי אַרְנוֹן, אָתוּ אֶת וָהֵב וְאָמְרִין לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמְרִין שִׁירָה, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר" וְגוֹ'.

כְּתִיב "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבוֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר", אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָפִלּוּ הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד נַעֲשׂוּ אוֹיְבִים זֶה לָזֶה, וְאָמַר רָבָא אֵין זְזִין מִשָּׁם עַד שֶׁנַּעֲשִׂין אוֹהֲבִים זֶה לָזֶה, דִּכְתִיב "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה" אַל תִּקְרִי בְּסוּפָה אֶלָּא בְּסוֹפָהּ. עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה', אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם עֲסַקְתֶּם בַּסֵּפֶר, וַאֲנִי נִלְחָם עַל יְדֵיכֶם. אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', הַשִּׁירָה הַזּוֹ נֶאֱמְרָה בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַבְּאֵר נִתְּנָה לָהֶם בִּתְחִלַּת אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמָה רָאָה לִכָּתֵב כָּאן, הַעְנֵין הַזֶּה נִדְרָשׁ לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה, [מַהוּ שֶׁעָשָׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] אוֹתוֹת וְנִסִּים בְּנַחֲלֵי אַרְנוֹן כְּנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם בְּיַם סוּף, מַה נִּסֵּי נַחֲלֵי אַרְנוֹן אָדָם עוֹמֵד עַל הָהָר מִזֶּה וּמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בָּהָר הַזֶּה וְהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה מִילִין, וְהַדֶּרֶךְ יוֹרֵד לְתוֹךְ הַנַּחַל, וְדַרְכָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר בְּתוֹךְ הַנְּחָלִים, נִתְכַּנְּסוּ כָּל הָאֻמּוֹת אוּכְלוּסִין שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף יָשְׁבוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַנַּחַל, וְהַנַּחַל עָשׂוּי מִלְמַעְלָן מְעָרוֹת מְעָרוֹת, וּכְנֶגֶד הַמְּעָרוֹת הַר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ עָשׂוּי סְלָעִים סְלָעִים כְּמִין (שִׁנַּיִם) [שַׁדַּיִם], שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים", נִכְנְסוּ הָאוּכְלוּסִין לְתוֹךְ הַמְּעָרוֹת וְאָמְרוּ בְּשֶׁיּוֹרְדִין יִשְׂרָאֵל לְתוֹךְ הַנַּחַל אֵלּוּ עוֹמְדִין לְפָנֵיהֶם בְּתוֹךְ הַנַּחַל וְאָנוּ לְמַעְלָה מִן הַמְּעָרוֹת וְנָהֳרֹג אֶת כֻּלָּם, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְאוֹתוֹ מָקוֹם לֹא הִצְרִיכָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵירֵד לְמַטָּה לַנַּחַל, אֶלָּא רָמַז לֶהָרִים וְנִכְנְסוּ (שִׁנַּיִם) [שַׁדַּיִם] שֶׁל הַר זֶה לְתוֹךְ הַמְּעָרוֹת [שֶׁל הַר זֶה] וּמֵתוּ כֻּלָּם, וְהִקִּיפוּ הֶהָרִים רָאשֵׁיהֶם זֶה לָזֶה וְנַעֲשׂוּ

דֶּרֶךְ כְּבוֹשָׁה וְלֹא נוֹדַע אֵיזֶה [הַר] נִסְמַךְ לַחֲבֵרוֹ, וְאוֹתוֹ נַחַל מַפְסִיק בֵּין תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יג) כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב, הַר שֶׁבְּאֶרֶץ מוֹאָב [לֹא] נִזְדַּעְזַע שֶׁבּוֹ הַמְּעָרוֹת, וְהָהָר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִזְדַּעְזַע מִפְּנֵי שֶׁבּוֹ הַסְּלָעִים כְּמִין (שִׁנַּיִם) [שָׁדַיִם] וְנִסְמַךְ לָהָר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, [מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְשִׁפְחָה שֶׁרָאֲתָה בֶּן אֲדוֹנֶיהָ בָּא אֶצְלָהּ], קָפְצָה הִיא וְקִדְּמָה אוֹתוֹ וְקִבְּלָתוֹ, [כָּךְ] נִכְנְסוּ הַסְּלָעִים לְתוֹךְ הַמְּעָרוֹת וְרִצְּצוּ כָּל אוֹתָן הַגְּבוֹרִים, וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל וְנִתְגַּבְּרָה שָׁם וְאִבְּדָה כָּל הָאוּכְלוֹסִין, לְכָךְ (הִקִּיפוֹ) [הִקִּישׁ הַכָּתוּב] אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן, וְעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹתָן הֶהָרִים וְלֹא יָדְעוּ כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי אֲנִי מוֹדִיעַ לְבָנַי כַּמָּה אוּכְלוֹסִין אִבַּדְתִּי מִפְּנֵיהֶם, יָרְדָה הַבְּאֵר לְתוֹךְ הַמְּעָרוֹת וְהוֹצִיאָה גֻּלְגֻּלִּיוֹת וּזְרוֹעוֹת וְרַגְלַיִם שֶׁאֵין לָהֶם חֵקֶר, וְיִשְׂרָאֵל חָזְרוּ לְבַקֵּשׁ אֶת הַבְּאֵר וְרָאוּהָ מְאִירָה כַּלְּבָנָה בְּתוֹךְ הַנַּחַל שֶׁהוּא מוֹצִיא אֲבָרִים אֲבָרִים. וּמִנַּיִן שֶׁהַבְּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶשֵׁד הַנְּחָלִים וְגוֹ' וּמִשָּׁם בְּאֵרָה", וְכִי מִשָּׁם הָיְתָה, וְלֹא מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה לְפָרְסֵם אֶת הַנִּסִּים, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין עַל הַנְּחָלִים וְאוֹמְרִים לָהּ עֲלִי בְאֵר עֲנוּ לָהּ, וְאוֹמְרִים שִׁירָה עָלֶיהָ.

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִזְכַּר מֹשֶׁה שָׁם, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֱנַשׁ עַל הַמַּיִם, וְאֵין אָדָם מְקַלֵּס לַסְּפֶקְלָטוֹר שֶׁלּוֹ. וְלָמָּה אֵין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְכָּר בָּהּ, מָשָׁל לְשִׁלְטוֹן שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַמֶּלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ פְּלוֹנִי אוֹהֲבִי יֵשׁ שָׁם, אָמְרוּ לוֹ לָאו, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם אֵין אוֹהֲבִי שָׁם אֵין אֲנִי שָׁם, [אַף כָּאן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וּמֹשֶׁה אֵינוֹ נִזְכָּר אַף אֲנִי אֵינִי נִזְכָּר שָׁם].

(במדבר כא יח) בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים, וְכִי חֲפִירָה הָיְתָה שָׁם, אֶלָּא שֶׁנִּתְּנָה בִּזְכוּת [אָבוֹת] שֶׁנִּקְרְאוּ שָׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, מא-מב) "פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם וְגוֹ' כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת אַבְרָהָם עַבְדּוֹ". כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם וְגוֹ', שֶׁהָיוּ הַנְּשִׂיאִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּהּ וּמוֹשְׁכִין בְּמַטּוֹתֵיהֶן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְשִׁבְטוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה צָרִיכָה לֵילֵךְ אֵצֶל חֲבֶרְתָּהּ מִדֶּגֶל לְדֶגֶל הָיְתָה הוֹלֶכֶת בַּסְּפִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר", וְאֵין צִיּוֹת אֶלָּא סְפִינוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לג, כא) "וְצִי אַדִּיר לֹא יַעֲבָרֻנוּ", וְהַמַּיִם הָיוּ יוֹצְאִין וּמַקִּיפִין אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כג, ג) "יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי צֶדֶק", וּמְנַדְּלִין מִינֵי דְּשָׁאִים וְאִילָנוֹת שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ב) "בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי", כָּל הַיָּמִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ מְשַׁמְּשִׁין בָּהּ, לְכָךְ קִלְּסוּ עָלֶיהָ בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים. וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה (לְמִן) [לָהֶם מַתָּנָה] בַּמִּדְבָּר (לִשְׁמָן) [לְשַׁמְּשָׁן]. דָּבָר אַחֵר, לָמָּה נִתְּנָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁאִלּוּ נִתְּנָה לָהֶן בָּאָרֶץ, הָיָה הַשֵּׁבֶט שֶׁנִּתְּנָה בִּתְחוּמוֹ מִדַּיֵּן וְאוֹמֵר אֲנִי קוֹדֶם בָּהּ, לְכָךְ נִתְּנָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁיְּהוּ הַכֹּל שָׁוִין בָּהּ. וְעוֹד לָמָּה נִתְּנָה בַּמִּדְבָּר, כְּשֵׁם שֶׁמִּדְבָּר לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶעֱבַד, כָּךְ הַמְקַבֵּל

דִּבְרֵי תוֹרָה פּוֹרְקִין מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וּכְשֵׁם שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא מַעֲלָה אַרְנוֹנָא, כָּךְ בְּנֵי תוֹרָה בְּנֵי חוֹרִין [בָּעוֹלָם הַזֶּה]. דָּבָר אַחֵר, בַּמִּדְבָּר, מִי מְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה, מִי שֶׁמַּשִּׂים עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר, (וּמַפְלִיג) [וּמְפַנֶּה] עַצְמוֹ מִן הַכֹּל.

(במדבר כא יט-כ) וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת, אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁיּוֹשְׁבִין (בְּצַד הָעֲזָרָה) [בָּעֲזָרָה] בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ. "וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב", אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁבְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, בִּתְחוּם אוֹתָהּ שֶׁבָּאת מִשְּׂדֵה מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר "נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׁבָה עִם נָעֳמִי מִשְּׂדֵי מוֹאָב". וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצֵאת לְעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, וְנִשְׁקָפָה, זֶה לְעִנְיַן בְּאֵר שֶׁבָּאת עִמָּהֶם עַד (שֶׁנִּכְנַס) [שֶׁנִּגְנְזָה] בְּתוֹךְ יָמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, וְהָעוֹמֵד עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן [רוֹאֶה בְּתוֹךְ הַיָּם] כְּמִלֹּא פִּי תַּנּוּר, וְהִיא הַבְּאֵר הַנִּשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְאַבְרָהָם], אַתָּה אָמַרְתָּ (בראשית י, ד) "יֶקְטָן נָא מְעַט מַיִם", חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר וּבָאָרֶץ וְלֶעָתִיד לָבוֹא, בַּמִּדְבָּר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל", בָּאָרֶץ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז) "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם" וְגוֹ', לֶעָתִיד לָבוֹא מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, ח) "בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם". אָמַר רַבִּי אָבִין הַלֵּוִי, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שִׁירַת הַיָּם לֹא הֵנִיחָן מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמְרוּ לְעַצְמָן, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁרִבּוֹ שֶׁל אָדָם אוֹמֵר עִמּוֹ פָּרָשָׁתוֹ כְּשֶׁהוּא נַעַר, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּנַעַר הָעוֹנֶה אַחַר רַבּוֹ, לְאַחַר אַרְבָּעִים שָׁנָה עָמְדוּ עַל פִּרְקָן הִתְחִילוּ אוֹמְרִים שִׁירַת הַבְּאֵר לְעַצְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל", אָמְרוּ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלֶיךָ לְהִיוֹת עוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְעָלֵינוּ לוֹמַר שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לח, כ) "ה' לְהוֹשִׁיעֵנִי וּנְגִינוֹתַי נְנַגֵּן".

וְאֶשֶׁד אֵיזֶה הַר נָטָה אֶצֶל זֶה, אוֹתָן שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִין (שִׁנַּיִם) [שְׁדַיִם] נָטוּ אֵצֶל אֵלּוּ שֶׁעֲשׂוּיִין מְעָרוֹת, מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לִמְדִינַת הַיָּם אַחַר יָמִים שָׁב, שָׁמְעָה מֵינִקְתּוֹ וְיָצְאָה וּבָאָה לְאַנְפִּלִּין שֶׁלּוֹ, כָּךְ אוֹתוֹ הַר שֶׁהָיָה סָמוּךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּל מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק טו) "וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". עֲלֵי בְּאֵר, מָה רָאוּ לוֹמַר שִׁירָה עַל הַבְּאֵר וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמָּן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיאוּ עַל הַמָּן דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁל תִּפְלוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, א) "בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן" זֶה הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן", וְאָמְרוּ (לעיל פסוק ה) "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל", "וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִי אֶפְשִׁי לֹא בְּתַרְעֲמוֹתְכֶם וְלֹא בְּקִלּוּסֵכֶם, אֲבָל מַיִם בְּכָל שָׁעָה הָיוּ מְבַקְּשִׁים מַיִם, וּמְחַבְּבִין אוֹתָן, לְפִיכָךְ נִתַּן לָהֶם רְשׁוּת לוֹמַר שִׁירָה. (לעיל פסוק יח) "בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים", וְאֵיזֶה זֶה אַבְרָהָם, כְּשֶׁאָמַר לוֹ אֱבִימֶלֶךְ (בראשית כא, כג) "וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִי בֵאלֹהִים", אָמַר לוֹ אַבְרָהָם תֵּן לִי בְּאֵר שֶׁגָּזְלוּ עֲבָדֶיךָ, עָשָׂה עַצְמוֹ כְּלֹא יוֹדֵעַ, אָמַר "לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" אָמַר לוֹ אֲנִי מַעֲמִיד כְּבָשׂוֹת וְאַתָּה מַעֲמִיד כְּבָשׂוֹת, מִי שֶׁהַמַּיִם עוֹלִין וּמַשְׁקִין צֹאנוֹ

הַבְּאֵר שֶׁלּוֹ, (שם, ל) "בַּעֲבוּר הָיְתָה לִּי לְעֵדָה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה", רָמַז עֲתִידָה הַבְּאֵר לִהְיוֹת לְעֵדָה, (שם, כט) "מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת", רָמַז לְשִׁבְעָה דּוֹרוֹת נִצְרָכִים לָהּ. בִּמְחֹקֶק בְּמִשְׁעֲנֹתָם, הָיוּ הַנְּשִׂיאִים בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל גַּבָּהּ וּמוֹשְׁכִין בְּמַטֵּיהֶן כָּל אֶחָד לְשִׁבְטוֹ. וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, מִמַּתַּן תּוֹרָה נָחֲלוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת, וּמֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים בָּא עָלֶיהָן מַלְאַךְ הַמָּוֶת. (תהלים פב, ו-ז) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם", חִבַּלְתֶּם מַעֲשֵׂיכֶם, "אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַמִּדְבָּר זָכוּ שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם תּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה". וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, שֶׁנָּחֲלוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאָמְרוּ (שם לב, ד) "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ". וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת מִשֶּׁנָּחֲלוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים נָחֲלוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁנֶּאֱמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ". וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא, שֶׁגָּרְמוּ לְאוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁיִּקָּבֵר בַּגַּיְא. (וְרִבְיָנָא) [וְרַבָּנָן] אָמְרֵי, מִנַּחֲלִיאֵל שֶׁנָּחֲלוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לֶאֱלוֹהַ], וְהוּא נָחַל אוֹתָם לְאָמָּה. וְדָוִד אוֹמֵר (תהלים ה, א) "לַמְנַצֵּחַ אֶל הַנְּחִילוֹת". דָּבָר אַחֵר, "וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל", בִּשְׁבִיל הַבְּאֵר שֶׁנִּתַּן לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַרְתִּי לוֹ שִׁירָה, נָחַלְתִּי אוֹתוֹ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ אַנִי חֶלְקְכֶם, (איכה ג, כד) "חֶלְקִי ה' אָמְרָה נַפְשִׁי", וְאַתֶּם חֶלְקִי, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ", אֲנִי נַחֲלַתְכֶם, וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וְאַתֶּם נַחֲלָתִי, (שם) "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים ה, א) "לַמְנַצֵּחַ אֶל הַנְּחִילוֹת", עַל הַנַּחֲלָה שֶׁנִּתַּחֲלֶתֶם אוֹתוֹ, וְעַל הַנַּחֲלָה שֶׁנָּחַל אֶתְכֶם. וּמִנַּיִן אַתָּה לָמֵד שֶׁמִּן הַמַּתָּנָה נָחֲלוּהוּ, אֶתְמוֹל עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ אָמְרוּ (שמות יז, ז) "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ", מִשֶּׁשָּׁתוּ אָמְרוּ "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". דָּבָר אַחֵר, וּמִמַּתָּנָה, (תהלים קה, מד) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם". נַחֲלִיאֵל, "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, וְהָיָה אוֹהֵב אֶת הַקָּטָן, וְהָיָה לוֹ מָנָה גְּדוֹלָה, וּנְתָנָהּ לִבְנוֹ הַקָּטָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ט) "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", וְאַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא נַחֲלָה (תהלים קלב, יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד", "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עַתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה", (במדבר כ, ה-ו) "מַה טּוֹבוּ אָהָלֶיךָ יַעֲקֹב כַּנְחָלִים נְטָיוּ", מַה הַנַּחַל הַזֶּה אָדָם יוֹרֵד לְתוֹכוֹ טָמֵא וְעוֹלֶה טָהוֹר, אַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ בְּלֹא עֲוֹנוֹת, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, כָּל מָה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ טוֹבִים וּנְעִימִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ו) "חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים אַף נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלָי". דָּבָר אַחֵר, "מַתָּנָה", (שמות לא, יח) "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה", נַחֲלִיאֵל, לְהַנְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ", אָמְרָה תּוֹרָה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּתוּב (שם ג, טז) "בְּשִׁמְאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד" וּבָנַי עֲנִיִּים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָהּ, וְאוֹמֵר "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ", לָמָּה הֵם עֲנִיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בִּדְבָרִים בְּטֵלִים וְיִשְׁכְּחוּ אֶת הַתּוֹרָה. אָמַר רַבִּי מַתְּנָה מַאי דִּכְתִיב "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה", אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כְּמִדְבָּר שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ, תּוֹרָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו אֵין תּוֹרָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדוֹ, וְנִתְּנָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנָה

לוֹ בְּמַתָּנָה נְחָלוֹ אֵל, וְכֵיוָן שֶׁנִּחֲלוֹ אֵל עוֹלָה לִגְדֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת", וְאִם הֵגִיס לִבּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא", וְאִם חָזַר בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל גַּיְא יִנָּשֵׂא". (במדבר כא כא-כה) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים לד, טו) "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ", לֹא פָקְדָה תּוֹרָה לְרָדוֹף אַחַר הַמִּצְווֹת, אֶלָּא (דברים כב, ו) "כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר" "כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹיִבְךָ", (דברים כד, כ) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ", (שם, ה) "כִּי תַחְבֹּט זֵיתֶךָ", (שם, כא) "כִּי תְבַצֹּר כַּרְמֶךָ", "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ", אִם בָּאוּ לְיָדְךָ אַתָּה מְצַוֶּה עֲלֵיהֶן, וְלֹא לִרְדוֹף אַחֲרֵיהֶם, וְהַשָּׁלוֹם "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם" בִּמְקוֹמְךָ, "וְרָדְפֵהוּ" בְּמָקוֹם אַחֵר, וְכֵן עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַמָּקוֹם (שם ב, כד) "הָחֵל רַשׁ וְהִתְנַגֵּר בּוֹ מִלְחָמָה" רָדְפוּ אַחַר הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים". כֹּל דִּבְרֵי תוֹרָה צְרִיכִין זֶה לָזֶה, שֶׁמָּה שֶּׁזֶּה נוֹעֵל זֶה פּוֹתֵחַ, כָּאן נֶאֱמַר "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים", וּבְמָקוֹם אַחֵר תָּלָה הַשִּׁלּוּחוּת בְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבָּר קְדֵמוֹת", לְלַמֶּדְךָ שֶׁרֹאשׁ הַדּוֹר הֲרֵי הוּא כְּכָל הַדּוֹר. לֹא נִשְׁתָּה מֵי בְאֵר, בְּחִנָּם, אֲנִי נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהֶן. בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ, וּבְמָקוֹם אַחֵר כְּתִיב (שם ב, כט) "עַד אֲשֶׁר אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן", מָשָׁל לְשׁוֹמֵר גֶּפֶן אוֹ תְּאֵנָה, בָּא אֶחָד וְאָמַר אֶעֱבֹר מִכָּאן שֶׁאֶבְצֹר אֶת הַכֶּרֶם, אָמַר לוֹ אֲנִי יוֹשֵׁב לִשְׁמֹר אֶלָּא בִּשְׁבִילְךָ וְאַתָּה בָּאתָ לְבָצְרָהּ, כָּךְ הָיָה סִיחוֹן נוֹטֵל מִכָּל מַלְכֵי כְּנַעַן וְהֵן מַעֲלִין לוֹ מִסִּים, שֶׁהוּא הָיָה מַמְלִיךְ אוֹתָם, וְשָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּן הוּא וְעוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה, יא) "לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן" וְגוֹ', אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲבֹר בְּאַרְצְךָ לְכִבֹּשׁ אֶת הַמְּלָכִים, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאן אֶלָּא לְשָׁמְרָם מִפְּנֵיכֶם, וְלֹא נָתַן סִיחוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל. בְּמַחֲשָׁבָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמָסְרוֹ בְּיָדָם שֶׁלֹּא בְצַעַר, דִּכְתִיב "סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן", אִלּוּ הָיְתָה חֶשְׁבּוֹן מְלֵאָה יַתּוּשִׁין אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְכָבְשָׁהּ, וְאִלּוּ הָיָה סִיחוֹן בַּבִּקְעָה אֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לִשְׁלֹט בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָיָה גִּבּוֹר וְשָׁרוּי בְּעִיר מִבְצָר, אִלּוּ הָיָה יוֹשֵׁב בַּעֲיָרוֹת שֶׁלּוֹ הוּא וְאוּכְלוֹסְיו לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְיַגְּעִין לִכְבֹּשׁ כָּל עִיר וָעִיר, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּנְסָן לְמָסְרָם בְּיָדָם שֶׁלֹּא בְּיִגִיעָה, לְכָךְ כְּתִיב וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת כָּל עַמּוֹ, "רְאֵה הֲחִלוֹתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת סִיחֹן" וְגוֹ', וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ט, ט) "תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכָּם עוֹד" זֶה מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ב, כד) "רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן", עַד עַכְשָׁיו לֹא עָשׂוּ מִלְחָמָה, וַאֲמַר לֵיהּ "נָתַתִּי בְיָדֶךָ", אֶלָּא נָטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׂרֵי סִיחוֹן וְעוֹג כְּפָתָן וְהִשְׁלִיכָן לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמַר לֵיהּ כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ אֵלּוּ קַיְמִין וְהָיוּ עִמָּהֶם הָיוּ נוֹצְחִין, עַכְשָׁיו הֲרֵי הֵן מְסוּרִין בְּיָדֶךָ, עֲמֹד וַעֲבֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יג) "קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת נַחַל זֶרֶד" אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, נִשְׁלַח שְׁלוּחִים, אָמַר לֵיהּ (לֹא תִתְנַגֵּר בּוֹ מִלְחָמָה), וַאֲנִי אָמַרְתִּי

"הָחֵל רָשׁ וְהִתְגַּר בּוֹ"] וְאַתָּה מְשַׁלֵּחַ שְׁלוּחֵי שָׁלוֹם. אָמַר מֹשֶׁה (שם, כו) "וַאֲשַׁלַּח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת", וְכִי יֵשׁ מִדְבַּר קְדֵמוֹת, מִמְּךָ לָמַדְתִּי שֶׁקָּדַמְתָּ לְעוֹלָמֶךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם", כְּשֶׁבִּקַּשְׁתָּ לְהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אָמַרְתָּ (שמות ג, י) "לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה". דָּבָר אַחֵר, "מִדְבַּר קְדֵמוֹת", מִן הַתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לַכֹּל לָמַדְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ" שֶׁגִּלִּיתָהּ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן", אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָפֶה עָשִׂיתָ, מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּל עִיר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁין לִכָּנֵס לְתוֹכָהּ אֵינָן נִכְנָסִין עַד שֶׁיְּהוּ פּוֹתְחִין לָהֶן דִּבְרֵי שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ, י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם".

רמז תשסה

(במדבר כא כו) כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הַרְבֵּה מִקְרָאוֹת שָׁרְאוּיִין לִשָּׂרֵף וְהֵן הֵן גּוּפֵי תּוֹרָה, (דברים ב, כג) "וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה" וְגוֹ', מַאי נַפְקָא לָן מִינָּהּ, מִמָּה מִדְּאַשְׁבַּעְיֵהּ אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם, דִּכְתִיב (בראשית כא, כג) "וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לֵיתוּ] כַּפְתּוֹרִים לִיפְקוּ מֵעַוִּים דְּאִינְהוּ פְּלִשְׁתִּים, וְלֵיתוּ יִשְׂרָאֵל וְלִיפְקוּ מִכַּפְתּוֹרִים, כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִיא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן, מַאי נַפְקָא מִינָּהּ, דַּאֲמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְיִשְׂרָאֵל] "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", אָמַר רַב פַּפָּא עַמּוֹן וּמוֹאָב טָהֲרוּ בְּסִיחוֹן. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (שם ג, ט) "צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן", תָּנָא שְׂנִיר (וְחֶרְמוֹן) [וְשִׂרְיוֹן] הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הָלַךְ וּבָנָה לוֹ כְּרָךְ לְעַצְמוֹ וְהֶעֱלָה לוֹ שָׁם עַל שֵׁם הָרֵי יִשְׂרָאֵל, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֲפִלּוּ הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲבִיבִין עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. כֵּיוֹצֵא בּוֹ "וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים", מַאי נַפְקָא לָן מִינָּהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִיקְרוּ לְאַחְוָה גַּלְוָתָא בְּנֵי גַּלְוָתָא. (במדבר כא כז-לב) אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַאי דִּכְתִיב "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים", אֵלּוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם, בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן, בּוֹאוּ וְנַחֲשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן תִּבָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְתִכּוֹנֵן לָעוֹלָם הַבָּא. עִיר סִיחוֹן, אִם מֹשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר הַזֹּאת שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיָּחָה נָאָה, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן תֵּצֵא אֵשׁ מִן מְחַשְּׁבִין [וְתֹאכַל אֶת שְׁאֵינָן מְחַשְּׁבִין]. לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן, מִקִּרְיַת צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין. אָכְלָה עָר מוֹאָב, זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר יִצְרוֹ כְּעִיר זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיָּחָה נָאָה. בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנֹן אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ.

וַנִּירָם אָבַד חֶשְׁבּוֹן, אָמַר רָשָׁע אֵין רָם. אָבַד חֶשְׁבּוֹן, אָבַד חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. עַד דִּיבֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא דִּין. וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח עַד שֶׁתָּבוֹא אֵשׁ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה נְפוּחַ. עַד מֵידְבָא עַד שֶׁתַּדְאִיב נִשְׁמָתָן, וְאָמְרֵי לָהּ עַד דְּעָבִיד מַאי דְּבָעֵי. וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשכ"ב).

עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים, זֶה בִּלְעָם וְאָבִיו, שֶׁשְּׁכָרוֹ סִיחוֹן לְקַלֵּל אֶת מוֹאָב, וְהֵם אָמְרוּ תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן. כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן אֶכְלָה עָר מוֹאָב, שֶׁקִּקְלוּ אֶת מוֹאָב שֶׁיִּמָּסְרוּ בְיָדוֹ. אוֹי לְךָ מוֹאָב וְגוֹ' וַנִּירָם אָבַד חֶשְׁבּוֹן וְגוֹ'. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי וְגוֹ', נִשְׁתַּיְּרָה יַעְזֵר. וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר, אוֹתָם מַלְאָכִים זְרִיזִין הָיוּ, אָמְרוּ בְּטוּחִים אָנוּ בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, [וּכְבָר שְׁלַח מְרַגְּלִים לְשָׁעָבַר וְהֵבִיאוּ תַּקָּלָה, אֲבָל אָנוּ לֹא נַעֲשֶׂה כֵּן, אֶלָּא] הֱאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהָרְגוּ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ.

(במדבר כא לג) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ, מַה וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ, (יֵשׁ אוֹמְרִים) [רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר] מִלְחֶמֶת סִיחוֹן עָשׂוּ בְּאֶלּוּל, עָשׂוּ אֶת הָרֶגֶל בְּתִשְׁרֵי, וְאַחַר הָרֶגֶל מִלְחֶמֶת עוֹג, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים טז, ז) "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר" וְגוֹ'. וַיֵּצֵא עוֹג שֶׁכְּנָסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְנֵיהֶם לְמָסָרָם [בְּיָדָם].

(במדבר כא לד-לה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח, יד) "אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד" וְגוֹ', כָּךְ מִדַּת הַצַּדִּיקִים אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבְטִיחָן אֵין פּוֹרְקִין יִרְאָה מֵהֶם, וְכֵן בְּיַעֲקֹב כְּתִיב "וַיִּירָא יַעֲקֹב", לָמָּה נִתְיָרֵא, אָמַר שֶׁמָּא נִתְלְכְלְכְתִּי אֵצֶל לָבָן בִּכְלוּם, וּכְתִיב (דברים כג, טו) "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ", וְהֲנִיחַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאַף מֹשֶׁה תְּפֹס אֶת הַיִּרְאָה, וְלָמָּה נִתְיָרֵא, אָמַר שֶׁמָּא מָעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת סִיחוֹן אוֹ נִתְלַכְלְכוּ בַּעֲבֵירָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תִּירָא (כֻּלָּן הִשְׁלִימוּ בְּצַדָּק). [אַל תִּירָא] שֶׁלֹּא עָמַד בָּעוֹלָם גִּבּוֹר קָשֶׁה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, יא) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן" וְגוֹ' וְהוּא נִשְׁאַר מֵהַגִּבּוֹרִים שֶׁהָרְגוּ אֲמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, ה) "וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים" וְגוֹ', וְזֶה פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶם כִּפְרִיצֵי זֵיתִים (שֶׁיּוֹצְאִין) הַפְּלִיטִין מִתַּחַת הַגֶּפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַפָּלִיט" זֶה עוֹג, וְכַוָּנָתוֹ הָיְתָה שֶׁיֵּצֵא אַבְרָהָם וְיֵהָרֵג, נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר רַגְלָיו, וְחָיָה (הַרְבֵּה) [כָּל אוֹתָן] שָׁנִים, עַד שֶׁנָּפַל בְּיַד בָּנָיו. כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ מִלְחָמָה נִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, אָמַר אֲנִי בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים וְהוּא בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, אֻלַּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְכוּת לֹא חָיָה כָּל אֵלּוּ הַשָּׁנִים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ. (דברים ג, ו) "וַנַּחֲרֹם אֹתָם" וְהָלֹא כְּתִיב "וְכָל הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ", אֶלָּא גּוּפָן הֶחֱרִימוּ שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵהֶן כְּלוּם.

וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו, בָּנָו כְּתִיב, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן קָשֶׁה מִמֶּנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה אַתֶּם מְכַלִּים אֶת הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים קִמְעָא קִמְעָא, לְעָתִיד לָבוֹא אֲנִי מְבַעֵרָן מִן

הָעוֹלָם בְּבַת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לג, יב) "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצָּתּוּ". (כָּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת אֵלֶּה הַדְּבָרִים).

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ, מִכְּדֵי סִיחוֹן וְעוֹג אַחֵי הָווּ, דַּאֲמַר מַר סִיחוֹן וְעוֹג בְּנֵי אֲחִיָּה וְשַׁמְחֲזַאי הָיוּ, מַאי שְׁנָא מִסִּיחוֹן דְּלָא מִסְתְּפֵי, וּמֵעוֹג קָא מִסְתְּפֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מִתְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק אַתָּה יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בְלִבּוֹ, אָמַר שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב (בראשית יד, יג) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן זֶה עוֹג שֶׁפָּלַט מִדּוֹר הַמַּבּוּל. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שְׁנֵי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ", אַל תִּקְרֵי "שִׁבַּרְתָּ" אֶלָּא שִׁרְבַּבְתָּ. שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הָרוֹאֶה אֶבֶן שֶׁזָּרַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן חַיָּב לְבָרֵךְ, אָמַר מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כַּמָּה הָוֵי תְּלָתָא פָּרְסֵי, אֲזִיל וְאִיעֲקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פָּרְסֵי וְאִישְׁדִי עֲלַיְיהוּ וְאִיקְטְלִינוּן, אֲזַל וְעָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פָּרְסֵי וְאֵיתֵי עַל רֵישֵׁיהּ, בַּהֲדֵי דְּדָרֵי לֵיהּ וְאָתָא אֵיתֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָמְצֵי וְנָקְבֵיהּ וְנָחִית (בְּרֵישֵׁיהּ) בְּצַוָּארֵיהּ, וּבָעֵי לְמֵישְׁלְפָה מָשְׁכוּ שִׁנַּיְיהוּ לְהַאי גִּיסָא וּלְהַאי גִּיסָא וְלָא מָצֵי לְמִשְׁלְפֵיהּ. מֹשֶׁה כַּמָּה הָוֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת, שְׁקַל גָּרְנָא בַּת עֶשֶׂר אַמּוֹת, שָׁוַר עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּמַחֵיהּ בְּקַרְסֻלֵּיהּ וּקְטָלֵיהּ, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב "אַל תִּירָא אֹתוֹ". תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר קוֹבֵר מֵתִים הָיִיתִי, פַּעַם אַחַת רָצִיתִי אַחַר צְבִי וְנִכְנַס (לִי) בְּקוּלִית שֶׁל מֵת, וְרָצִיתִי אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת וּצְבִי לֹא הִגַּעְתִּי וְקוּלִית לֹא כָלְתָה, כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי אָמְרוּ לִי שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָיָה. פַּעַם אַחַת נִפְתְּחָה מְעָרָה מִתַּחְתַּי וְעָמַדְתִּי בְּגַלְגַּל עֵינוֹ שֶׁל מֵת עַד חָטְמִי, [כְּשֶׁחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי] אָמְרוּ לִי עַיִן שֶׁל אַבְשָׁלוֹם הָיָה, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אַבָּא שָׁאוּל נָנֵס הָיָה, אַבָּא שָׁאוּל אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַבִּי טַרְפוֹן מַגִּיעַ לְכְתֵפָיו, וְרַבִּי טַרְפוֹן אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַבִּי עֲקִיבָא אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַבִּי מֵאִיר מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַבִּי מֵאִיר אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַבִּי מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַבִּי אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַבִּי חִיָּא מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַבִּי חִיָּא אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַב מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַב אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְרַב יְהוּדָה מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, רַב יְהוּדָה אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, וְאַדָּא דַּיְלָא מַגִּיעַ לִכְתֵפָיו, אַדָּא דַּיְלָא אָרוֹךְ בְּדוֹרוֹ הָיָה, פּוֹשְׁתְּבִינָא דְּפוּמְבְּדִיתָא קָאֵי לְאַדָּא דַּיְלָא עַד חַרְצֵיהּ, וְכֻלֵּי עָלְמָא קָאֵי לְפוּשְׁתְּבִינָא עַד פַּלְגֵיהּ. עוֹג הוּא אֶלִיעֶזֶר, וּפַרְסוֹת רַגְלָיו אַרְבָּעִים מִיל, וְאַבְרָהָם הָיָה טוֹמְנוֹ בְּכַף יָדוֹ, פַּעַם אַחַת גָּעַר בּוֹ וּמֵירְאָתוֹ נָפַל שְׁנוֹ מִמֶּנּוּ, וּנְטָלוֹ אַבְרָהָם וַעֲשָׂאוֹ מִטַּת שֵׁן וְהָיָה יָשֵׁן שָׁם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּסֵּא עֲשָׂאוֹ וְיָשַׁב בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וּמִי נָתְנוּ לְאַבְרָהָם נִמְרוֹד, וְהָלַךְ עוֹג וּבָנָה שִׁשִּׁים עֲיָרוֹת, וְהַקְּטָן שֶׁבָּהֶן הָיָה גָּבְהוֹ שִׁשִּׁים מִיל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, ד) "שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב" וְגוֹ', וּמָה הָיְתָה אֲכִילָתוֹ אֶלֶף שְׁוָרִים, וְכֵן מִכָּל חַיָּה, וּשְׁתִיָּתוֹ אֶלֶף, וְטִפַּת זֶרְעוֹ ל"ו לִיטְרָא. אָמְרוּ חֲכָמִים, קֶשִׁין הָיוּ סִיחוֹן וְעוֹד יוֹתֵר מִפַּרְעֹה וְחֵילוֹתָיו, וּכְשֵׁם שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל מַפֶּלֶת פַּרְעֹה כָּךְ הָיוּ רְאוּיִין לוֹמַר שִׁירָה

עַל מַפָּלְתּוֹ, אֶלָּא שֶׁבָּא דָּוִד וְאָמַר עֲלֵיהֶן שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, י) "לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם" וְגוֹ', (שם, יז) "לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ" וְגוֹ'.

פרשת בלק

(במדבר כב ב) וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ" וְגוֹ' לֹא הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פִּתְחוֹן פֶּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֶעָתִיד לוֹמַר שֶׁאַתָּה רִחַקְתָּנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ כְּמוֹ שֶׁנָּתַתָּ לְיִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּשֵׁם שֶׁהֶעֱמִיד מְלָכִים [וַחֲכָמִים] וּנְבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל כָּךְ הֶעֱמִיד מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּבָדְקוּ מַלְכֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם וַחֲכָמֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם מַלְכֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם וַחֲכָמֵיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֶעֱמִיד שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וְכֵן עָשָׂה לִנְבוּכַדְנֶצַּר [שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כז, ו) "וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ"], זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְזֶה הֶחֱרִיבוֹ. נָתַן לְדָוִד עֹשֶׁר, קָנָה הַבַּיִת לִשְׁמוֹ. נָתַן לְהָמָן עֹשֶׁר, לָקַח אֶמָּה שְׁלֹמָה לְטָבְחָה. וְכָל גְּדֻלָּה שֶׁנָּטְלוּ יִשְׂרָאֵל אַתָּה מוֹצֵא שֶׁנָּטְלוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, הֶעֱמִיד מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ בְּכָל זְמַן, כָּךְ הֶעֱמִיד לְבִלְעָם. רְאֵה מַה בֵּין נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לִנְבִיאֵי אֱלִילִים, נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל מַזְהִירִין אֶת הָאֻמּוֹת עַל הָעֲבֵירוֹת וְכֵן הוּא אוֹמֵר "צֹפָה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וְנָבִיא שֶׁעָמַד מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים הֶעֱמִיד פִּרְצָה לְאַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת מִן הָעוֹלָם [הַבָּא]. וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּל הַנְּבִיאִים הָיוּ בְּמִדַּת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן אָמַר יְשַׁעְיָה (ישעיה טז, יא) "עַל כֵּן מֵעַי לְמוֹאָב כַּכִּנּוֹר יֶהֱמוּ" וְכֵן יְחֶזְקֵאל (יחזקאל כז, ב) "בֶּן אָדָם שָׂא עַל צֹר קִנָּה", וְזֶה אַכְזְרִי עָמַד לַעֲקֹר אֻמָּה שְׁלֵמָה חִנָּם עַל לֹא דָּבָר. לְכָךְ נִכְתְּבָה פָּרָשַׁת בִּלְעָם, לְהוֹדִיעַ לְמָה סִלֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם. כֵּיוָן שֶׁבָּא נֹחַ וּבָנָיו לָעוֹלָם אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשֵׁם, שֵׁם, בָּאוּ עֲשָׂרָה דוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְהֶחֱרַבְתִּי אֶת עוֹלְמֵי מִפְּנֵיהֶם, מַה הוֹעַלְתִּי בְּעוֹלְמִי, עַכְשָׁיו שָׂא נְבוּאָה וְהִתְנַבֵּא אִם יְקַבְּלוּ תּוֹרָתִי עֲלֵיהֶם. שֵׁם נִתְנַבֵּא אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ. מִכָּאן וָאֵילָךְ אֱלִיפָז הַתֵּימָנִי וּבִלְדָּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי וְאֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי וְאִיּוֹב מֵאֶרֶץ עוּץ, וּבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָאֲחָרוֹן שֶׁבְּכֻלָּם. מִפְּנֵי מָה נִתְנַבֵּא בִּלְעָם מִפְּנֵי שֶׁעֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר לְיוֹם הַדִּין רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִלּוּ נָתַן לָנוּ נָבִיא כְּמֹשֶׁה כְּבָר קִבַּלְנוּ תּוֹרָתְךָ, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר שֶׁיִּשְׁמְעוּ לוֹ, בְּחָכְמָתוֹ יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה. בְּמֹשֶׁה יָתֵר אוֹת אַחַת בִּבְלְעָם חָסֵר אוֹת אַחַת, בְּמֹשֶׁה חָסֵר דָּבָר אֶחָד בִּבְלְעָם יָתֵר דָּבָר אֶחָד. בְּמֹשֶׁה כְּתִיב "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", בִּבְלְעָם כְּתִיב (במדבר כג, ד) "וַיִּקַר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם". בְּמֹשֶׁה כְּתִיב (שמות לג, יג) "הוֹדִ(י)עֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶךָ", בִּבְלְעָם כְּתִיב (במדבר כד, טז) "וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן". כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח לוֹ בָּלָק "לְכָה נָּא אָרָה לִי", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְאֵין שֵׁנָה בָּאָה עָלָיו כָּל הַלַּיְלָה. וְכֵיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (להלן פסוק

כ) "קוּם לֵךְ אִתָּם" הָיָה לוֹ שֶׁיֹּאמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא אִישׁ אַתָּה שֶׁתִּכְזַב וְלֹא בֶן אָדָם אַתָּה שֶׁתִּגְעַל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ, הַלָּלוּ חֲבִיבֶיךָ בְּנֵי חֲבִיבֶיךָ הֵם, בְּנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁעָשׂוּ לְךָ רְצוֹנְךָ בְּתוֹרָתְךָ. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵן אֶלָּא הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְדוֹלָה. אָמַר לְבָלָק אֲבִיהֶם שֶׁל אֵלּוּ עָמַד וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו שִׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה כ"א שׁוֹר כ"א אַיִל, אֲבָל אַתָּה בָּנֵה לִי בֶּזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְשׂוֹחֵק עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ו, ז) "הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי" וְגוֹ' (שם, ה) "זְכָר נָא מַה יָּעַץ" וְגוֹ'. וַיַּרְא בָּלָק, רָאָה בַּפְּרָעָנוּת שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִיִּים. וַיַּרְא בָּלָק, נוֹחַ לְרִשְׁעִים שֶׁיִּהְיוּ סוּמִין, שֶׁעֵינֵיהֶן מְבִיאִים מְאֵרָה לָעוֹלָם, "וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל" (שם ו, ב) "וַיִּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם", וּכְתִיב (שם ט, כב) "וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן", וּכְתִיב (שם יב, טו) "וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה", וּכְתִיב "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן", וּכְתִיב (שם לד, ב) "וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר", וְכֵן וַיַּרְא בָּלָק, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת". אֲבָל צַדִּיקִים (איוב כב, יט) "יִרְאוּ... וְיִשְׂמָחוּ", (בראשית יח, ב) "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים" וְגוֹ', "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים", (שם כב, ד) "וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק", (שם, יג) "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל", (שם כט, ב) "וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה", "וַיַּרְא בְּסִבְלוֹתָם", (במדבר כה, ז) "וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב שׁוֹמְרִין לְשָׁמְרוֹ מִן הַגַּיִס וְהָיָה בָּטוּחַ עֲלֵיהֶן שֶׁהָיוּ גִבּוֹרִים. עָבַר הַגַּיִס וַהֲרָגָן, וְהָיָה מְרַחֵת עַל עַצְמוֹ. אַף בָּלָק רָאָה מַה נַּעֲשָׂה בְּסִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהָיָה מַעֲלֶה לָהֶן שָׂכָר לְשָׁמְרוֹ וְנִתְיָרֵא מֵעַצְמוֹ. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ", אַתָּה מוֹצֵא יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְחוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, א) "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם", וְנִמְשְׁלוּ הָאֻמּוֹת לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יז, יב) "הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן", וְהֵם מִתְיַעֲצִין עַל יִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּישׁ גְּבוּרָתָם לִפְנֵיהֶם, אָמַר יְשַׁעְיָה "וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ" הַגַּל הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר עַכְשָׁיו אֲנִי עוֹלֶה וּמֵצִיף אֶת הָעוֹלָם כֵּיוָן שֶׁבָּא לַחוֹל הוּא כוֹרֵעַ לְפָנָיו לֹא הָיָה לוֹ לַשֵּׁנִי לִלְמֹד מִן הָרִאשׁוֹן, כָּךְ בָּא פַּרְעֹה וְנִתְגָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל וְהִפִּילוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֹעַר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף", לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמָלֵק לִלְמֹד מִפַּרְעֹה, אֶלָּא (שמות יז, ח) "וַיָּבֹא עֲמָלֵק" וּכְתִיב (שם, יג) "וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמָלֵק", לֹא הָיָה לוֹ לְסִיחוֹן וְעוֹג לִלְמֹד מֵעֲמָלֵק, אֶלָּא (דברים ב, לב) "וַיֵּצֵא סִיחֹן" וְכֵן "וַיֵּצֵא עוֹג", וְכֵן אַף בָּלָק לֹא הָיָה לִלְמֹד מִסִּיחוֹן וְעוֹג, אֶלָּא בָּא לְהִתְגָּרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל וּמְשַׁלֵּחַ אַחַר בִּלְעָם לָבוֹא לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן (ישעיה נד, יז) "כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח", כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ בִּלְעָם הִתְחִיל חוֹרֵק שִׁנָּיו, "רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס" זֶה בָּלָק, "תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד" זֶה בָּלָק וּבִלְעָם שֶׁאָבְדָה תַאֲוָתָם, וְעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כו, יז) "מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כָלֶב, עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא

לוֹ". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִזְאֵב שֶׁבָּא וְחָטַף גְּדִי מִן הַצֹּאן, וְהָיָה שָׁם כֶּלֶב שֶׁל קַדְּרִים, יָצָא וְהָיָה מְנַבֵּחַ בּוֹ וּמֵרִיב עִמּוֹ. אָמַר לוֹ הַזְּאֵב, אַתָּה כֶּלֶב שֶׁל קַדְּרִים, לָמָּה אַתָּה מֵרִיב עִמִּי, שֶׁמָּא נָטַלְתִּי מִשֶּׁלָּכֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מֵעֶדְרוֹ שֶׁל רוֹעֶה, אַתָּה מַה לְּךָ, הֲוֵי "מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶלֶב". (במדבר כב ג) וַיָּגָר מוֹאָב, מַהוּ וַיָּגָר, כְּשֶׁהָיוּ [יִשְׂרָאֵל] נִרְאִים לָעַמּוֹנִים נִרְאִים עֲטוּפִים לְשָׁלוֹם, לְמוֹאָב נִרְאִין מְזֻיָּנִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב, יט) "וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצֻ(וּ)רֵם" כָּל מִין צָרָה, "וְאַל תִּתְגָּר בָּם" כָּל מִין גֵּרוּי, וּלְמוֹאָב אָמַר "אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב", מַה שְּׁאַתָּה יָכוֹל לַחֲטֹף מִן הַחוּץ חֲטֹף, וּלְפִיכָךְ נִרְאִין מְזֻיָּנִין, וְהֵן הָיוּ נֶאֱגָרִים לְעָרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּגָר מוֹאָב", אֵין וַיָּגָר אֶלָּא לְשׁוֹן אֲסִיפָה כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר (משלי י, ה) "אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל".

דָּבָר אַחֵר "וַיָּגָר" לְשׁוֹן יִרְאָה, שֶׁהָיוּ מִתְיָרְאִים מִפְּנֵיהֶם וְכוּ'. וַיָּקָץ מוֹאָב, שֶׁהָיוּ רוֹאִין עַצְמָן כְּקוֹץ בִּפְנֵיהֶם. (במדבר כב ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן, מַה טִּיבָן שֶׁל זִקְנֵי מִדְיָן כָּאן. כֵּיוָן שֶׁהָיוּ רוֹאִין אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִין שֶׁלֹּא כְדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אָמְרוּ מַנְהִיג שֶׁלָּהֶן בְּמִדְיָן נִתְגַּדֵּל, נֵדַע בָּהֶם מַה מִּדָּתוֹ. אָמְרוּ לָהֶן זִקְנֵי מִדְיָן [אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפִיו. אָמְרוּ לָהֶן אַף אָנוּ נָבוֹא כְּנֶגְדָּן בְּאָדָם שֶׁכֹּחוֹ בְּפִיו. וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן וְגוֹ'], וַהֲלֹא אַתָּה מוֹצֵא שֶׁמּוֹאֲבִין נִלְחָמִים עִם הַמִּדְיָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו, לה) "הַמַּכָּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב", וְהַשְּׁנָאָה בֵּינֵיהֶם מֵעוֹלָם. מָשָׁל לִשְׁנֵי כְלָבִים שֶׁהָיוּ נוֹבְחִין זֶה בָּזֶה. בָּא זְאֵב עַל אֶחָד מֵהֶן. אָמַר הָאֶחָד אִם אֵינִי עוֹזְרוֹ, הַיּוֹם הוֹרֵג אֶת זֶה וּלְמָחָר יָבוֹא עָלַי. לְפִיכָךְ נִתְחַבְּרוּ מוֹאָב עִם מִדְיָן. הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אֱנָשֵׁי כַּרְכּוּשְׁתָּא וְשׁוּנְרָא עָבוּד הִלּוּלָא מִתַּרְבָּא דְּבִישָׁא גַּדָּא. עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ כְּלִחֹךְ הַשּׁוֹר, מַה שּׁוֹר כֹּחוֹ בְּפִיו אַף הֵם כֹּחָם בְּפִיהֶם, מַה שּׁוֹר כָּל מַה שֶּׁמְּלַחֵךְ אֵין בּוֹ סִימַן בְּרָכָה וּמַה שּׁוֹר מְנַגֵּחַ בְּקַרְנָיו אַף אֵלּוּ [מְנַגְּחִין בִּתְפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר] (דברים לג, יז) "וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו".

וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִיא, וַהֲלֹא מִתְחִלָּה נָסִיךְ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע נְסִיכֵי (מִדְיָן) [סִיחוֹן] אֶלָּא מִשֶּׁנֶּהֱרַג סִיחוֹן הִמְלִיכוּהוּ תַּחְתָּיו. בָּעֵת הַהִיא, שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה. (במדבר כב ה) וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים (כְּתוּב בְּרֻמָּז ע').

וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם, בִּלְעָם, בִּלֹּא עָם. דָּבָר אַחֵר שֶׁבִּלָּה עָם. בֶּן בְּעוֹר, שֶׁבָּא עַל (בְּעוֹר) [בְּעִיר]. תָּנָא הוּא בְעוֹר הוּא כּוּשָׁן רִשְׁעָתַיִם הוּא לָבָן הָאֲרַמִּי. בְּעוֹר שֶׁבָּא עַל (בְּעוֹר) [בְּעִיר]. כּוּשָׁן רִשְׁעָתַיִם, שֶׁעָשָׂה שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת אַחַת בִּימֵי יַעֲקֹב וְאַחַת בִּימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים, וּמַה שְּׁמוֹ, לָבָן הָאֲרַמִּי שְׁמוֹ. כְּתִיב בֶּן בְּעוֹר וּכְתִיב (במדבר כד, ג) "בְּנוֹ בְּעוֹר". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָבִיו בְּנוּ הוּא לוֹ בִּנְבִיאוּת. בִּלְעָם דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל וְגֵחֲזִי אַרְבַּע הֶדְיוֹטוֹת שֶׁאֵין לָהֶן חֵלֶק

לָעוֹלָם הַבָּא. בִּלְעָם הוּא דִּלָּא אָתֵי לְעָלְמָא דְאָתֵי, הָא שְׁאָר עַמָּמִים אָתוּ לְעָלְמָא דְאָתֵי, מַתְנִיתִין מַנִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה" אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל גּוֹיִם שִׁכְחֵי אֱלֹהִים", אֵלּוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכִי נֶאֱמַר "בְּכָל גּוֹיִם", וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "כָּל גּוֹיִם", אֶלָּא "יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה" מָאן נִינְהוּ, כָּל גּוֹיִם שִׁכְחֵי אֱלֹהִים". וְאַף אוֹתוֹ רָשָׁע נָתַן סִימָן בְּעַצְמוֹ אִם (במדבר כג, י) "תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים" תְּהֵא "אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ", וְאִם לָאו (במדבר כד, יד) "הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי".

וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר פְּתוֹרָה, שֵׁם עִירוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים [שֶׁלָּחָנִי הָיָה, שֶׁהָיוּ מַלְכֵי הָעַמִּים נִמְלָכִים בּוֹ כַּשֶּׁלָּחָנִי הַזֶּה שֶׁהַכֹּל מְרִיצִין לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים] בַּתְּחִלָּה פּוֹתֵר חֲלוֹמוֹת הָיָה, חָזַר לִהְיוֹת קוֹסֵם וְחָזַר לִרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ, אֶרֶץ שֶׁמִּשָּׁם הָיָה בָּלָק, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ סוֹפְךָ לִמְלֹךְ. לִקְרֹא לוֹ, שֶׁכָּתַב לוֹ לֹא תְּהֵא סָבוּר שֶׁלְּעַצְמִי אֲנִי עוֹשֶׂה וַאֲנִי לְבַדִּי מְכַבֶּדְךָ, אִם תַּעֲקְרֵם, מִכָּל הָאֻמּוֹת אַתָּה מִתְכַּבֵּד וּכְנַעֲנִים וּמִצְרִים הַכֹּל מִשְׁתַּחֲוִים לְךָ. הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם, אָמַר לֵיהּ אַתָּה מָה אִכְפַּת לְךָ. אָמַר לֵיהּ הִנֵּה כִסֶּה אֶת עֵין הָאָרֶץ, שְׁתֵּי עֵינַיִם שֶׁהָאָרֶץ תְּלוּיָה בָּהֶן, סִיחוֹן וְעוֹג, הֶחֱרִימוּם וְכִסּוּ עֵינֵיהֶם (כָּתוּב בִּתְחִלַּת פָּרָשַׁת בֹּא). וְהוּא יֹשֵׁב מְמַלֵּי. מַמְלִי כְּתִיב, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "בְּשֵׁם ה' כִּי אָמְלֵם". (במדבר כב ו) וְאַתָּה לְכָה נָּא אָרָה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה. מַהוּ אָרָה לִי, אָמַר אוּלַי אוּכַל אֲנִי לִשְׁלֹט בָּהֶן קִמְעָא קִמְעָא כְּאָדָם שֶׁהוּא אוֹרֶה אֶת הַתְּאֵנִים. כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי, לֹא שֶׁהֵן גִּבּוֹרִים מִמֶּנִּי וְלֹא חֵילוֹתֵיהֶם מְרֻבִּים מִשֶּׁלִּי אֶלָּא שֶׁהֵן נוֹצְחִין בְּפִיהֶם מַה שֶּׁאֵינִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת. אוּלַי אוּכַל נַכֵּה בּוֹ, מָה רָאָה זֶה לְהִתְגָּרוֹת לֹא כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יְהוּ נוֹטְלִין מֵאַרְצָם, אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל נְחָשִׁים וּקְסָמִים יוֹתֵר מִבִּלְעָם, שֶׁכָּךְ כְּתִיב בּוֹ וַיֵּרֶא בָּלָק, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה מֵבִין הַדְּבָרִים לַאֲמִתָּם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מז, יג-יד) "נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעַמְדוּ נָא וְגוֹ' הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שָׂרָפָתַם". וְגוֹ'. וְהָיָה רוֹאֶה [בַּהוֹבָרָיו] שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹפְלִין בְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ הִפְקִיר בִּתּוֹ וְנָפְלוּ בָהּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלָפִים, לְכָךְ נִתְגָּרָה בָּהֶם וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ הֵיאַךְ. אוּלַי אוּכַל נַכֵּה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּנַכֶּה אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לִסְאָה כָּךְ נָפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל חֶסֶר חַד. וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיָה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא לְגָרְשָׁם, שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ. כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר, מִנַּיִן הָיָה יוֹדֵעַ. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ סִיחוֹן לְהִלָּחֵם בְּמוֹאָב הָיָה מִתְיָרֵא, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, שָׁכַר אֶת בִּלְעָם וְאָבִיו לְקַלֵּל אֶת מוֹאָב, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (במדבר כא, כז-כט) "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים וְגוֹ' כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן וְגוֹ' אוֹי לְךָ מוֹאָב" וְגוֹ', לְכָךְ אָמַר כִּי יָדַעְתִּי.

(במדבר כב ז-ח) וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם, שֶׁהוֹלִיכוּ בְיָדָם כָּל מִינֵי קְסָמִים שֶׁהֵן קוֹסְמִין בָּהֶן, שֶׁלֹּא לִתֵּן לוֹ עֲלִילָה [לוֹמַר אֵין כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ עִמּוֹ]. וּבְיַד זִקְנֵי

מִדְיָן הָיוּ הַקְּסָמִים, שֶׁאָמְרוּ אִם יָבוֹא עִמָּנוּ יַצְלִיחַ וְאִם יְעַכֵּב שָׁעָה אַחַת אֵין בּוֹ תוֹעֶלֶת, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁאָמַר לָהֶם לִינוּ פֹּה הַלַּיְלָה הָלְכוּ לָהֶם זְקֵנֵי מִדְיָן , שֶׁיָּדְעוּ בַּקְּסָמִים שֶׁלָּהֶם שֶׁאֵין בּוֹ הֶנְאָה. וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם, וְשָׂרֵי מִדְיָן לְהֵיכָן אָזְלֵי. כֵּיוָן שְׁאָמַר לָהֶם לִינוּ פֹּה הַלַּיְלָה אָמְרוּ כְּלוּם יֵשׁ אָב שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת בְּנוֹ.

(במדבר כב ט-י) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח, י) "מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים בְּדֶרֶךְ רָע" זֶה בִּלְעָם שֶׁבַּתְּחִלָּה הַבְּרִיּוֹת [נֶהֱגוּ] בְּכַשְׁרוּת וּבְדָבָרָיו אֵלּוּ נֶהֱגוּ בַּעֲרָיוֹת, שֶׁבְּרִאשׁוֹנִים [נֶאֱמַר] "וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן" וְכֵן (שמות ב, טז) "וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת", עָמַד בִּלְעָם הָרָשָׁע וְהִטְעָה אֶת הַבְּרִיּוֹת בָּעֲרָיוֹת, וּכְמוֹ שֶׁהִטְעָה הִטְעָה, בְּעֵצָה שֶׁנָּתַן בָּהּ נָפַל, (שֶׁנֶּאֱמַר) [הַיְנוּ דִּכְתִיב] "בִּשְׁחוּתוֹ הוּא יִפּוֹל", וְהִטְעָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, כג) "מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם" וְגוֹ'. שְׁאַל לוֹ מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע אֵינִי יוֹדֵעַ בָּהֶם אֶלָּא בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי. (במדבר כב יא) הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם, לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִבָּלָק, שֶׁבָּלָק לֹא אָמַר קְבָה אֶלָּא "אָרָה", וְזֶה אָמַר קָבָה, בְּפֵרוּשׁ, [שֶׁנּוֹקֵב הַשֵּׁם וּמְפָרֵשׁ], הוּא אָמַר (לעיל פסוק ו) "וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ" וְזֶה אָמַר וְגֵרַשְׁתִּיו, מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא.

(במדבר כב יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם, אָמַר לֵיהּ אִם כֵּן אֲקַלְּלֵם בְּמָקוֹמִי. אָמַר לֵיהּ לֹא תֹאר אֶת הָעָם, אָמַר לֵיהּ אֲבָרְכֵם. אָמַר לֵיהּ אֵינָם צְרִיכִין לְבִרְכָתְךָ כִּי בָרוּךְ הוּא, אוֹמְרִים לְצַרְעָה לֹא מִן דַּבְשֵׁךְ וְלֹא מִן עֻקְצֵךְ. אָמַר רַב [נַחְמָן] חֲצִפָּא אֲפִלּוּ קְמֵי שְׁמַיָּא מְהַנְיָא, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם וּלְבַסּוֹף כְּתִיב "לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים". רַב שֵׁשֶׁת אָמַר חֲצִפָּא מַלְכוּתָא בְּלָא תַגָּא הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ג, לט) "וְאָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ מָלֶךְ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים בְּדֶרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ בָּהּ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ. מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם" וּכְתִיב (להלן פסוק כ) "קוּם לֵךְ אִתָּם". מִן הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב (ישעיה מח, יז) "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ". מִן הַכְּתוּבִים, דִּכְתִיב "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן".

(במדבר כב יג-יח) וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל אַרְצְכֶם וְגוֹ'. לֹא אָמַר לָהֶם לֹא נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רְשׁוּת לֵילֵךְ וְלֹא לְקַלֵּל אֶלָּא מֵאַיִן ה' לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם, אָמַר לִי אֵינוֹ כְּבוֹדְךָ לֵילֵךְ עִם אֵלּוּ אֶלָּא עִם גְּדוֹלִים מֵהֶם, שֶׁהוּא חָפֵץ בִּכְבוֹדִי. לְכָךְ אָמְרוּ מֵאַיִן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ, לְפִיכָךְ וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה... וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן צִפּוֹר אַל נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד, יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיִיתָ מִתְכַּבֵּד לְשֶׁעָבַר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ וְכָל מַה שֶּׁאַתָּה חָפֵץ וּמַה שֶּׁאַתָּה גוֹזֵר אֶעֱשֶׂה. וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל (שָׂרֵי) [עַבְדֵי] בָלָק אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְגוֹ'. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד

שֶׁהָיָה בּוֹ רוּחַ גְּבוֹהָה עַיִן רָעָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה. עַיִן רָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ב) "וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו". רוּחַ גְּבוֹהָה, מֵאֵן ה' לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם, וְנֶפֶשׁ רְחָבָה, אִם יִתֶּן לִי בָּלָק וְכוּ' לֹא אוּכַל לַעֲבֹר, מִתְנַבֵּא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרְכוּ הָאָבוֹת מִפִּי הַשְּׁכִינָה. (במדבר כב יט) וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם אַתֶּם, [מַהוּ גַּם אַתֶּם], שֶׁסּוֹפְכֶם לֵילֵךְ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ כָּרִאשׁוֹנִים. וְאֵדָעָה מַה יֹּסֵף ה', שֶׁהָיָה מִתְנַבֵּא שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף לָהֶם בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ.

(במדבר כב כ-כא) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "בַּחֲלוֹם חֶזְיוֹן לַיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל אֲנָשִׁים" וְגוֹ' אָז יִגְלֶה אׇזֶן אֲנָשִׁים וְגוֹ' לְהָסִיר אָדָם מַעֲשֶׂה וְגֵוָה מִגֶּבֶר יְכַסֶּה". מַהוּ "מִגֶּבֶר יְכַסֶּה". הָעֲלִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ שֶׁהֲלִיכָתוֹ מְאַבַּדְתּוֹ מִן הָעוֹלָם וּמוֹלִיכוֹ לְבֵאֵר שַׁחַת וְכוּ', שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לַחֲטֹא הַשָּׂטָן מְרַקֵּד לְפָנָיו עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר אֶת הָעֲבֵירָה, כֵּיוָן (שֶׁאִבְּדוֹ) [שֶׁעָבְרוֹ] חוֹזֵר וּמוֹדִיעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ז, כב-כג) "הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹ(וֹ)ם וְגוֹ' עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ", כָּךְ הֶעֱלִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבִּלְעָם עַד שֶׁהָלַךְ וְאִבֵּד אֶת נַפְשׁוֹ מִשֶּׁיָּצָא מִכִּבּוּדוֹ, כֵּיוָן שֶׁיָּדַע הִתְחִיל לְבַקֵּשׁ (במדבר כג, י) "תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים". וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לֵיל שִׁמֻּ(וּ)רִים הוּא לַה' לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה" כָּל נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל וּפְרַע לָהֶם מִן הָרְשָׁעִים בַּלַּיְלָה (הַזֶּה) [הָיָה], (בראשית לא, כד) "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲל(וֹ)ם הַלַּיְלָה", וּכְתִיב (שם כ, ג) "וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ", וּכְתִיב (שמות יב, כט) "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה", וּכְתִיב "וַיֶּחֱלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה", וְכֻלָּם לֵיל שִׁמּוּרִים. דָּבָר אַחֵר לָמָּה נִגְלָה עָלָיו בַּלַּיְלָה. לֹא הָיָה רָאוּי לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ [אֶלָּא בַּלַּיְלָה], לְפִי שֶׁכָּל נְבִיאֵי הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים בַּלַּיְלָה מְדַבֵּר עִמָּם. וְכֵן אֱלִיפַז אָמַר (איוב ד, יג) "בִּשְׂעִפִּים מֵחֶזְיוֹנוֹת לָיְלָה".

קוּם לֵךְ אִתָּם, כֵּיוָן שֶׁהֵעֵז פָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּחַר אַף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, אֵינִי חָפֵץ בְּאָבְדָן שֶׁל רְשָׁעִים, הוֹאִיל וְאַתָּה רוֹצֶה לְהֵאָבֵד מִן הָעוֹלָם קוּם לֵךְ אִתָּם, וְאַךְ אֶת הַדָּבָר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבְּהַתְרָאָה הָלַךְ. מִיָּד הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר". וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתֹנוֹ (כְּתוּב בְּרֵמֶז צ"ז).

וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה שָׂמֵחַ בְּפָרְעָנוּת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, כְּבָר קִדְּמָךְ אַבְרָהָם אָבִיהֶם לַעֲקֵדַת יִצְחָק בְּנוֹ. (במדבר כב כב) וַיִּחַר אַף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ ה', מַלְאָךְ שֶׁל רַחֲמִים הָיָה, וְלוֹ נַעֲשָׂה שָׂטָן, וְכָךְ אָמַר לְבִלְעָם גָּרַמְתָּ לִי לְשַׁמֵּשׁ אֲמָנוּת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלִּי שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן, וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ, זוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, [אָדָם חָשׁוּב] הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ צָרִיךְ שְׁנַיִם לְשַׁמְּשׁוֹ וְחוֹזְרִים וּמְשַׁמְּשִׁין זֶה לָזֶה. (במדבר כב כג) וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה' נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, וְכִי לֹא הָיָה יָכוֹל

הַמַּלְאָךְ לְנָשׁוֹף בּוֹ וּלְהוֹצִיא רוּחוֹ אֶלָּא אִם כֵּן שָׁלַח חַרְבּוֹ, וַהֲרֵי כְּתִיב בְּסַנְחֵרִיב (ישעיה לז, לו) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר", וּכְתִיב (שם מ, כד) "וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָּשׁוּ", אֶלָּא אָמַר לוֹ הַפֶּה נִתְנָה לְיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", וְהָאֲמוּת כַּלָּם בְּחֶרֶב חַיֵּיהֶם, וְאַתָּה מַחֲלִיף אֲמָנוּתְךָ וְתָבוֹא אֲלֵיהֶם בְּשֶׁלָּהֶם אַף אֲנִי אָבוֹא אֵלֶיךָ בְּשֶׁלְּךָ. וַיֵּעָמֵד מַלְאַךְ ה' בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים, וְכִי לֹא הָיָה יָכוֹל לֵילֵךְ אַחֲרָיו לַשָּׂדֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא כְּמִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מְשַׁלֵּחַ סְפֶּקְלָטוֹר לַהֲרֹג אֶת הָאָדָם רוֹדֵף אַחֲרָיו יָמִים רַבִּים וְזֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְהַסְּפֶקְלָטוֹר מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְלִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, הַסְּפֶקְלָטוֹר בְּמָקוֹמוֹ וּמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בָּא אֶצְלוֹ בְּרַגְלוֹ כָּךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הַמַּלְאָךְ מִצְטָעֵר אַחַר בִּלְעָם אֶלָּא קִדְּמוֹ לָדֶרֶךְ וַיֵּעָמֵד מַלְאַךְ ה' בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים, אָמַר לֵיהּ הַכְּרָמִים נִמְכָּרִים כְּשׁוּעָלִים. גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה, אֵין אַתָּה יָכוֹל לִשְׁלֹט בָּהֶם, שֶׁבְּיָדֵיהֶם שְׁנֵי לוּחוֹת כְּתוּבִים מִזֶּה וּמִזֶּה. כְּתִיב וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה' וְתִלָּחֵץ אֶל הַקִּיר וְגוֹ' "וַיּוֹסֶף מַלְאַךְ ה' עֲבוֹר", מָה רָאָה לְקַדְּמוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים [עַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לוֹ. סִימָנִים שֶׁל אָבוֹת הֶרְאָה לוֹ] עָמַד לוֹ, בָּרְאשׁוֹנָה וְהָיָה רֵיוַח מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּט הָאָתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ", בַּשֵּׁנִיָּה לֹא יָכְלָה לָזוּז אֶלָּא לְצַד אֶחָד, בַּשְּׁלִישִׁית אֵין דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל. וּמֶה הָיוּ הַסִּימָנִין הָאֵלּוּ. בִּקֵּשׁ לְקַלֵּל בָּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהָיָה מוֹצֵא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה מִכָּאן וּמִכָּאן. וְאִם בִּקֵּשׁ לְקַלֵּל בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק הָיָה מוֹצֵא לְצַד אֶחָד עֵשָׂו, זֶהוּ וַתִּלָּחֵץ אֶל הַקִּיר, אֶלָּא עַל בָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב לֹא מָצָא בָּהֶן פְּסֹלֶת לִגַּע בָּהֶן, לְכָךְ כְּתִיב בַּשְּׁלִישִׁית בְּמָקוֹם צַר וְזֶה יַעֲקֹב דִּכְתִיב (בראשית לב, ז) "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ"] אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאול, וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה' וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וְגוֹ'. עַל בְּזָיוֹן שֶׁבִּזְּתָה אוֹתוֹ. וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאָתוֹן, לְהוֹדִיעֲךָ, שָׁפָה וְלָשׁוֹן בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁאִם בִּקֵּשׁ לְקַלֵּל פִּיו בִּרְשׁוּתוֹ. וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים, רָמְזָה לוֹ אַתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר אֱ(ו)מָה הַחוֹגֶגֶת שָׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֲרַמִּי הָיְתָה מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אֲרַמִּי לְשׁוֹנוֹ סָרוּחַ. לוּ יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ, מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹת בִּלְשׁוֹנוֹ נְשׁוּךְ נָחָשׁ. בַּדֶּרֶךְ רָאָה אֲנָקָה אַחַת, הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ מַקֵּל לְהָרְגָהּ. אָמְרָה לוֹ זוֹ אֵין אַתָּה יָכוֹל לִטֹּל, וְהֵיאַךְ בָּאתָה לְרַפְּאוֹת בִּלְשׁוֹנְךָ נְשׁוּךְ נָחָשׁ. כָּךְ אָמְרָה הָאָתוֹן לְבִלְעָם לִי אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהָרְגֵנִי אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדְךָ, וְהֵיאַךְ אַתָּה רוֹצֶה לַעֲקֹר אֻמָּה שְׁלֵמָה. שָׁתַק וְלֹא מָצָא תְּשׁוּבָה. הִתְחִילוּ תְּמֵהִים שָׂרֵי מוֹאָב, שָׁרְאוּ נֵס שֶׁלֹּא הָיָה כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָמַר לָהֶם אֵינָהּ שֶׁלִּי. הֱשִׁיבָתוֹ הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי, מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה זָקֵן, שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ.

כְּתִיב (במדבר כד, טז) וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן, הָשַׁתָּא דַּעַת בְּהֶמְתּוֹ לֹא יָדַע, דַּעַת עֶלְיוֹן מִי יְדַע. מַאי דַּעַת בְּהֵמָה. דְּאָמְרֵי לֵיהּ הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתָנְךָ, לִטְעִינָה בְּעָלְמָא, אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי, אַקְרָאי בְּעָלְמָא, מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם וְגוֹ', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אִתְּךָ מַעֲשֶׂה אִישׁוּת בַּלַּיְלָה, כְּתִיב הָכָא הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי וּכְתִיב הָתָם (מלכים א א, ב) "וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת", אֶלָּא מַאי דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁיּוֹדֵעַ לְכַוֵּן אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כוֹעֵס בָּהּ, וְהַיְנוּ דַּאֲמַר לֵיהּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל "עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב" וְגוֹ'. מַאי "לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה'". אָמַר לָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל דְּעוּ נָא כַּמָּה צְדָקוֹת עָשִׂיתִי עִמָּכֶם, שֶׁאִלְמְלֵי כָּעַסְתִּי עֲלֵיכֶם בִּימֵי בִלְעָם הָרָשָׁע לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט. וְהַיְנוּ דַּאֲמַר לֵיהּ בִּלְעָם לְבָלָק (במדבר כג, ח) "מָה אֶקֹב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם ה'", מְלַמֵּד שֶׁאוֹתוֹ [הַיָּמִים] הַיּוֹם לֹא זָעַם ה'.

הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה, כֵּיוָן שֶׁדִּבְּרָה מֵתָה, שֶׁלֹּא יְהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִין זוֹ [הָאָתוֹן] שֶׁדִּבְּרָה וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ יְרֵאָה.

דָּבָר אַחֵר חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּבוֹד שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ זוֹ הִיא שֶׁסִּלְקָתְתָּ בִּלְעָם עַל יָדָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה", וְאוֹמֵר (שם, טו) "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ", וְאִם חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל רְשָׁעִים, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַל כְּבוֹדָן שֶׁל צַדִּיקִים, וְסָתַם פִּי הַבְּהֵמָה, שֶׁאִלּוּ הָיְתָה מְדַבֶּרֶת לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ וּלְשַׁעְבְּדָהּ שֶׁזּוֹ טִפְּשִׁית שֶׁבַּבְּהֵמָה וְזֶה חָכָם שֶׁבַּחֲכָמִים כָּאן שֶׁדִּבְּרָה לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ.

וַיְגַל ה' אֶת עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא, וְכִי סוּמָא הָיָה. אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ שֶׁאַף הָעַיִן אֵינָהּ בְּרְשׁוּתוֹ. וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו, שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ. וַיֹּאמֶר אֲלֵיו מַלְאַךְ ה' עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ, וְכִי עֶלְבּוֹן הָאָתוֹן בָּא מַלְאַךְ ה' לְתָבְעַ מִיָּדוֹ, אֶלָּא מוֹדִיעוֹ וּמָה הָאָתוֹן, שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת וְלֹא בְּרִית אָבוֹת, נִצְטַוֵּיתִי לִתְבְּעַ עֶלְבּוֹנָהּ מִיָּדְךָ, יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זְכוּת וּבְרִית אָבוֹת, שֶׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי, [נוֹטָרִיקוֹן] יְ"רָאָה רָ"אָתָה נָ"טְתָה. דָּבָר אַחֵר "יָרַט", בָּאָה לַעֲשׂוֹת לָהּ מָגֵן, שֶׁכֵּן יָרַט בְּא"ת ב"שׁ מָגֵן. (במדבר כב לג) וַתִּרְאֵנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי וְגוֹ' "אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה הָרַגְתִּי", מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָרַג אֶת הָאָתוֹן.

(פסוק לד) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל מַלְאַךְ ה' חָטָאתִי, לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא רָשָׁע עָרוּם, יָדַע שֶׁאֵין עוֹמֵד בִּפְנֵי פֻּרְעָנוּת אֶלָּא תְּשׁוּבָה שֶׁכָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וְאוֹמֵר חָטָאתִי אֵין רְשׁוּת לַמַּלְאָךְ לִגַּע בּוֹ. כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִי, אָמַר לוֹ אֲנִי לֹא הָלַכְתִּי עַד שֶׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם קוּם לֵךְ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי שֶׁאֶחֱזֹר, כָּךְ אֻמָּנוּתוֹ, לֹא כָּךְ

אָמַר [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] לְאַבְרָהָם לְהַקְרִיב אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ (בראשית כב, יא) "וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם... וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", לָמוּד הוּא לוֹמַר דָּבָר וּמַלְאָךְ מַחֲזִירוֹ, עַכְשָׁיו הוּא אוֹמֵר לִי קוּם לְךָ אִתָּם, וְעַכְשָׁיו אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי. (במדבר כב לה) וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ ה' אֶל בִּלְעָם לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁחֲלָקְךָ עִמָּהֶם, [סוֹפְךָ לֵאֲבֹד עִמָּהֶם]. וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם שָׂרֵי בָלָק, מְלַמֵּד שֶׁכִּשֵּׁם שֶׁהָיוּ שְׂמֵחִים לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּךְ הָיָה בִלְעָם שָׂמֵחַ. (במדבר כב לו) וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁלַּח אֵלָיו שְׁלוּחִים לְבַשְּׂרוֹ. וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב, אֶל מֶטְרוֹפּוֹלִין שֶׁלּוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל, מָה רָאָה בָלָק לְקַדְּמוֹ לַגְּבוּלִין. אָמַר לוֹ הַגְּבוּלִין הַלְלוּ נִקְבְּעוּ מִימֵי נֹחַ שֶׁלֹּא תִכָּנֵס אֻמָּה לִגְבוּל חֲבֵרְתָּה, וְאֵלּוּ בָאִים לְקַלְקֵל, וְהָיָה מַרְאֶה לוֹ הֵיאַךְ פָּרְצוּ וְעָבְרוּ גְּבוּלוֹת סִיחוֹן וְעוֹג, לְכָךְ קִדְּמוֹ לַגְּבוּל כְּאִלּוּ קוֹבֵל עֲלֵיהֶם.

(במדבר כב לז-לח) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ וְגוֹ' נִתְנַבֵּא שֶׁסּוֹפוֹ לֵילֵךְ בְּקָלוֹן. וְאַף בִּלְעָם הֱשִׁיבוֹ בְּעִנְיָנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה", שֶׁאֵין בְּיָדִי רְשׁוּת לוֹמַר מַה שֶּׁאֲנִי רוֹצֶה. (במדבר כב לט) וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת, שֶׁעָשָׂה שְׁוָקִים שֶׁל מֶקח וּמִמְכָּר, וְעָשָׂה לוֹ אִטְלִיז לְהַרְאוֹת לוֹ אוּכְלוֹסָיו, לוֹמַר רְאֵה מָה אֵלּוּ בָאִין לַהֲרֹג, בָּנִים וְתִינוֹקוֹת שֶׁלֹּא חָטְאוּ לָהֶם. (במדבר כב מ) וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וְצֹאן, הַצַּדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה, בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יח, ה) "וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם", וְאַחַר כָּךְ (שם ו-ח) "מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת... וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר וְגוֹ' וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב". וּרְשָׁעִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה וְעוֹשִׂין מְעַט, בָּלָק אָמַר "כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד", כְּשֶׁבָּא לֹא שִׁגֵּר אֶלָּא בָקָר וְצֹאן. הִתְחִיל בִּלְעָם חוֹרֵק שִׁנָּיו עָלָיו, שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ רְחָבָה, אָמַר כָּךְ שָׁלַח לִי זֶה, לְמָחָר אֲנִי נוֹתֵן מְאֵרָה בְּנָכָסָיו.

(במדבר כב מא) וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל, בָּלָק הָיָה בַּעַל קָסָמִים וּנְחָשִׁים יוֹתֵר מִבִּלְעָם, שֶׁהָיָה בִלְעָם נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו כְּסוּמָא. לָמָּה הָיוּ שְׁנֵיהֶן דּוֹמִין, לְאֶחָד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ סַכִּין וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת הַפְּרָקִים, וַחֲבֵרוֹ מַכִּיר אֶת הַפְּרָקִים וְאֵין בְּיָדוֹ סַכִּין, [כָּךְ] בָּלָק רוֹאֶה אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹפְלִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל", פְּעוֹר, שֶׁרָאָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹפְלִין שָׁם.

(במדבר כג א) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק בְּנֵה לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ, שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק הָרְשָׁע זָכָה וְיָצְאָה מִמֶּנּוּ רוּת בַּת בְּנוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן בֶּן בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בִּשְׂכַר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מָלָךְ

מוֹאָב הֲבָקְעוּ מִיְשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים. אֵינִי וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם וְכוּ', יָצָא מִמֶּנּוּ שְׁלֹמֹה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים א ג, ד) "אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה". מַחֲשַׁבְתּוֹ מִיהָא לִקְלָלָה הֲוָאי. בְּנֵה לִי בָּזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת, לָמָּה שִׁבְעָה מִזְבָּחוֹת. כְּנֶגֶד שִׁבְעָה צַדִּיקִים שֶׁבָּנוּ שִׁבְעָה מִזְבָּחוֹת, מֵאָדָם וְעַד מֹשֶׁה, וְנִתְקַבְּלוּ, אָדָם הֶבֶל נֹחַ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּמֹשֶׁה. אָמַר לָמָּה קִבַּלְתָּ אֶת אֵלּוּ, לֹא בִּשְׁבִיל עֲבוֹדָה שֶׁעָבְדוּ לְפָנֶיךָ קִבַּלְתָּם, לֹא נָאֶה לְךָ שֶׁתְּהֵא נֶעֱבָד מִשִּׁבְעִים אֻמּוֹת וְלֹא מֵאֻמָּה אַחַת. הֶשִׁיבָתוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ "טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה בָּהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי רִיב", שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהַכְנִיס מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵין בָּנַי.

(במדבר כג ג) וַיֵּלֶךְ שָׁפִי, דַּעְתּוֹ הָיְתָה לְקַלֵּל, שֶׁעַד אוֹתָהּ שָׁעָה דַּעְתּוֹ הָיְתָה שָׁפִי, וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה נִטְרַד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּלָעָם חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שָׁפִי", שִׁמְשׁוֹן בְּשִׁתֵּי רַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, יז) "שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח", בִּלְעָם סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ג) "נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן". וַיִּקַר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רָשָׁע, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה. אָמַר לוֹ אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי, מָשָׁל לְשֶׁלְחָנִי הַמְשַׁקֵּר בַּמִּשְׁקָלוֹת, בָּא בַעַל הַשּׁוּק הִרְגִּישׁ בּוֹ, אָמַר לוֹ מָה אַתָּה מְעַוֵּל וּמְשַׁקֵּר בַּמִּשְׁקָלוֹת. אָמַר לוֹ כְּבָר שָׁלַחְתִּי דּוֹרוֹן לְבֵיתְךָ. אַף כָּךְ בִּלְעָם, קָרָאוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אָמַר לוֹ, רָשָׁע, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לְפָנָיו אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי, אָמַר לוֹ "טוֹב אֲרֻחַת יָרָק (וְשָׁלְוָה בָּהּ) [וְאַהֲבָה שָׁם] מִשּׁוֹר אָבוּס" וְגוֹ', טוֹב אֲרֻחַת יָרָק שֶׁאָכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים מִפָּרִים שֶׁאַתָּה מַקְרִיב עַל יְדֵי שׁוֹנְאָה (כְּתוּב בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת צַו).

(במדבר כג ה-ו) וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מַלְאָךְ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַכָּה. דָּבָר אַחֵר שֶׁעִקֵּם אֶת פִּיו (עִקְּמוֹ) [וּפִקְּמוֹ] כְּאָדָם שֶׁקּוֹבֵעַ מַסְמֵר בְּלוּחַ. וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר, וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל עֹלָתוֹ, שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין וּמְצַפִּין מָתַי יָבוֹא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, רָשָׁע זֶה חָשַׁב לְקַלֵּל אֶתְכֶם, וַאֲנִי עוֹקֵם אֶת פִּיו וְהוֹפְכָהּ לִבְרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים כג, ו) "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם". וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם, מַלְאָךְ יָשַׁב לוֹ בִּגְרוֹנוֹ, רָצָה לְבָרֵךְ מַנִּיחוֹ, רָצָה לְקַלֵּל בּוֹלְמוֹ וְאֵינוֹ מַנִּיחוֹ, וְאֵין דָּבָר הָאָמוּר כָּאן אֶלָּא מַלְאָךְ יָשַׁב לוֹ בִּגְרוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קז, כ) "יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מָסְמֵר שֶׁל בַּרְזֶל נָתַן בִּגְרוֹנוֹ רָצָה לְבָרֵךְ מַנִּיחוֹ, רָצָה לְקַלֵּל בּוֹלְמוֹ וְאֵינוֹ מַנִּיחוֹ, וְאֵין דָּבָר הָאָמוּר כָּאן אֶלָּא מָסְמֵר שֶׁל בַּרְזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, כג) "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ".

(במדבר כג ז) וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר, אַל תִּקְרֵי מְשָׁלוֹ אֶלָּא מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁהָיָה בִלְעָם מְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא קְלָלוֹת מִלִּבּוֹ וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַנִּיחוֹ. מִן אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, מִן

הָרְמִים הָיִיתִי וְהוֹרִידַנִי בָּלָק לִבְאֵר שַׁחַת. יַנְחֵנִי, [יַנְהֵנִי], כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "נְהֵה עַל הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרְ(י)דֵהוּ".

דָּבָר אַחֵר "מִן אֲרָם", עַם [רַם] (כִּסֵּא) שֶׁלְמַעְלָן הָיִיתִי, וְהוֹרִידַנִי בָּלָק מִכְּבוֹדִי. מָשָׁל לְמִי שֶׁמְּהַלֵּךְ עִם הַמֶּלֶךְ, רָאָה לִסְטִים, הִנִּיחַ אֶת הַמֶּלֶךְ וּמְטַיֵּיל עִם הַלִּסְטִים. כְּשֶׁחָזַר אֵצֶל הַמֶּלֶךְ אָמַר לוֹ לֶךְ עִם מִי שֶׁטִּיַּלְתָּ עִמּוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְךָ שֶׁתֵּלֵךְ עִמִּי. כָּךְ בִּלְעָם נִזְקַק לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּשֶׁנִּזְדַּוֵּג עִם בָּלָק נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְחָזַר לִהְיוֹת קוֹסֵם כְּבַתְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע יג, כב) "וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם", לְכָךְ צָוַח רָם הָיִיתִי וְהוֹרִידַנִי בָּלָק.

דָּבָר אַחֵר "מִן אֲרָם יַנְחֵנִי", אָמַר לוֹ הַשְׁוִוינוּ שְׁנֵינוּ לִהְיוֹת כְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁאִלּוּלֵא אַבְרָהָם אֲבִיהֶם לֹא הָיָה בָּלָק, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה", וְאִלּוּלֵא אַבְרָהָם לֹא פָּלַט לוֹט מִסְּדוֹם, וְאַתָּה מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל לוֹט, וְאִלּוּלֵא יַעֲקֹב לֹא עָמַדְתִּי אֲנִי בָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא רָאָה לָבָן בָּנִים אֶלָּא בִּזְכוּת יַעֲקֹב, שֶׁבְּתְּחִלָּה כְּתִיב (שם כט, ט) "וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ" וְאִלּוּ הָיוּ לוֹ בָּנִים הֵיאַךְ בִּתּוֹ רוֹעָה וּמַשְׁהֲלַךְ יַעֲקֹב לְשָׁם נִתְּנוּ לוֹ בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם לא, א) "וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן" וְגוֹ' וְאוֹמֵר "נִחַשְׁתִּי וַיְבָרֲכֵנִי ה' בִּגְלָלֶךָ", וְאִלּוּלֵא אֲבוֹתָם אֲנִי וְאַתָּה לֹא עָמַדְנוּ בָּעוֹלָם. לְכָה אָרָה לִּי, מִי שֶׁמְּאָרְרָן, עַצְמוֹ הוּא מְאֹרָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, ג) "וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר", וְאוֹמֵר (שם כז, כט) "אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ". לְכָה אָרָה לִּי יַעֲקֹב, אֶלָּא לְאָמָּה אַחֶרֶת בִּקֵּשׁ לְקַלֵּל, כְּגוֹן אַבְרָהָם וְיִצְחָק, הָיִיתִי יָכוֹל, אֶלָּא יַעֲקֹב יֵשׁ מֶלֶךְ שֶׁבָּרַר לְעַצְמוֹ מָנָה וְעָמַד אֶחָד וְאָמַר גְּנַאי עָלָיהּ כְּלוּם יֵשׁ לוֹ חַיִּים, וְאֵלּוּ נַחֲלָתוֹ וְחֶבְלוֹ וּסְגֻלָּתוֹ [שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" וּכְתִיב "וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים". וּלְכָה זֹאת יִשְׂרָאֵל, מֶלֶךְ שֶׁנָּטַל עֲטָרָה וּנְתָנָהּ בְּרֹאשׁוֹ וְאָמַר אָדָם עָלָיהּ שֶׁאֵינָהּ כְּלוּם, יֵשׁ לוֹ חַיִּים, וְאֵלּוּ כְּתִיב בָּהֶם "יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

רמז תשסו

מֵהָרְרֵי קֶדֶם, אָמַר לֵיהּ צוֹפָה אֲנִי נְבוּאָה שֶׁבֶּהָרִים הַגְּדוֹלִים תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לִגַּע בָּהֶם.

דָּבָר אַחֵר "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ", אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא צַדִּיקִים כְּשֶׁהֵם מְבָרְכִין אֶת יִשְׂרָאֵל אֵין נוֹשְׂאִין קוֹל גָּדוֹל, מֹשֶׁה כְּשֶׁבֵּרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא בֵּרְכָם בְּקוֹל גָּדוֹל אֶלָּא (דברים לג, א) "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה", וּבִלְעָם מַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בְּיוֹתֵר וְעָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּים, קְלָלָה תֵּחָשֶׁב לוֹ". כָּךְ בִּלְעָם הָרָשָׁע, מֵעִירוֹ לֹא בָא אֶלָּא לְקַלֵּל, כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָּאָה לְיָדוֹ הִתְחִיל נוֹשֵׂא קוֹלוֹ וְהָיָה מְבָרְכָן בְּקוֹל גָּדוֹל כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הָאֻמּוֹת מַה בְּרָכוֹת

הוּא מְבָרְכָן וְיַכְנִיסוּ בָּהֶן עַיִן רָעָה וְיִבְוֹאוּ וְיַעֲשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי לַזָּקֵן (בראשית יב, ג) "וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר", אוֹתָהּ קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לְאוֹתוֹ הָאִישׁ.

דָּבָר אַחֵר "מְבָרֲךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל". כַּמָּה הָיָה קוֹלוֹ שֶׁל בִּלְעָם הוֹלֵךְ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שִׁשִּׁים מִילִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר שִׁבְעִים אֻמּוֹת שָׁמְעוּ קוֹלוֹ שֶׁל בִּלְעָם. רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר נָתַן הָאֱלֹהִים כֹּחַ בְּקוֹלוֹ וְהָיָה עוֹלֶה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ בְּשִׁבְיל שֶׁהָיָה צוֹפֶה וְרָאָה הָאֻמּוֹת שְׁמִשְׁתַּחֲוִים לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ לַכּוֹכָבִים וְלָעֵץ וְלָאֶבֶן, לְפִיכָךְ נָתַן כֹּחַ בְּקוֹלוֹ שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר "מִן אֲרָם יַנְחֵנִי", מֵהֵיכָן שֶׁהֵן בָּאִין עָלֵינוּ בְּכֹחַ [בְּרָכוֹת], בָּאנוּ בְּדִבּוּר לְקַלְקְלָן. מִן אֲרָם, שְׁתֵּי פַּטְרִיקִים שֶׁל בָּרְכוֹת יֵשׁ לָהֶם מֵאֲרָם, כֵּיצַד, אַבְרָהָם יָצָא מֵאֲרָם נַהֲרַיִם וְנִטְעַן כָּל אוֹתָן בְּרָכוֹת (בראשית יב, א-ב) "לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וְגוֹ' וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל" וְגוֹ', וְיַעֲקֹב הָלַךְ לַאֲרַם נַהֲרַיִם וְנִטְעַן כָּל אוֹתָן בְּרָכוֹת "וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ", וּמֵהֵיכָן שֶׁהֵן בָּאִין עָלֵינוּ בְּכֹחַ בְּרָכוֹת בָּאנוּ לְקַלְקְלָם מִן אֲרָם. דָּבָר אַחֵר אָמַר לֵיהּ אַתָּה אוֹמֵר לִי לְקַלְקְלָם, אִלּוּלֵי הֵם לֹא הָיִיתִי בָעוֹלָם, כֵּיצַד, מִלְכָּה וְשָׂרָה הָיוּ אָחְיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא, כט) "וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים" וּשְׁתֵּיהֶן הָיוּ עֲקָרוֹת, וְכֵיוָן שֶׁנֶּעֱקַד יִצְחָק עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם (בראשית כב, יח) "וְהִתְבָּרֲכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ" הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר אֲחֵרִים מִתְבָּרְכִין בְּזִכּוּתִי וּמִלְכָּה קְרוֹבָתִי אֲחוֹת אִשְׁתִּי לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לְהִפָּקֵד, מִיָּד (שם, כ) יֻלְּדָה מִלְכָּה גַּם הִיא יָלְדָה מִלְכָּה בָנִים" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "גַּם הִיא", שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָיְתָה שָׂרָה עֲקָרָה וְנִפְקְדָה כָּךְ מִלְכָּה נִפְקְדָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ כֹּל נְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מִן מִלְכָּה עָמְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת עוּץ בְּכֹרוֹ" זֶה אִיּוֹב שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א, א) "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ", "אֶת בּוּז אָחִיו" זֶה אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי, "וְאֶת קְמוּאֵל" זֶה בִּלְעָם וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קְמוּאֵל שֶׁקָּם כְּנֶגֶד אֻמָּתוֹ [שֶׁל אֵל], זֶהוּ שֶׁאָמַר בִּלְעָם לְבָלָק אִלּוּלֵא הֵם לֹא הָיִינוּ בָעוֹלָם וְכָךְ בָּאנוּ לִפְרֹעַ מִן אֲרָם.

(במדבר כג ח) מָה אֶקֹב לֹא קַבֹּה אֵל, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְּלוּ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס יַעֲקֹב לְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת דִּכְתִיב (בראשית כז, טז) "וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים" וְגוֹ' אָמַר לֵיהּ אָבִיו (שם יח-יט) "מִי אַתָּה" אָמַר לֵיהּ "אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ", הַמּוֹצִיא מִפִּיו שֶׁקֶר אֵינוֹ רָאוּי לְהִתְקַלֵּל וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּתְבָּרֵךְ שֶׁנֶּאֱמַר "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה", וְהֵיאַךְ אֲנִי מְקַלְּלוֹ, הַיְנוּ לֹא קַבֹּה אֵל, דָּבָר אַחֵר בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, לְגְיוֹן שֶׁמָּרַד בַּמֶּלֶךְ יֵשׁ לוֹ חַיִּים, וְאִלּוּ כָּפְרוּ וּמָרְדוּ בּוֹ וְאָמְרוּ (שמות לב, ח) "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל" לֹא הָיוּ רְאוּיִין לִכְלָיָה, אַף עַל פִּי כֵן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא זָז מֵחִבָּתָן אֶלָּא לְוֹה עֲלֵיהֶן עַנְנֵי כָבוֹד וְהַמָּן וְהַבְּאֵר וְכֵן הוּא אוֹמֵר (נחמיה ט,

יח-כ) "אַף כִּי עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וְגוֹ' וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא (עֲשִׂיתָם כָּלָה) [עֲזַבְתָּם בַּמִּדְבָּר] וְגוֹ' וּמַנְךָ לֹא מָנַעְתָּ מִפִּיהֶם" וְהֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לְקַלְלָם. בַּשָּׁעָה שֶׁהָיָה מְצַוֶּה אוֹתָם עַל הַבְּרָכוֹת וְעַל הַקְּלָלוֹת, בְּבִרְכוֹת הוּא מַזְכִּירָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כז, יב) "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לָבָרֶךְ אֶת הָעָם" וּבִקְלָלוֹת לֹא הָיָה (תּוֹבְעָן) [מַזְכִּירָן] שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה", וְעוֹד כְּשֶׁהֵן חוֹטְאִין וְאוֹמֵר לְהָבִיא עֲלֵיהֶם קְלָלָה אֵינוֹ כְתִיב שֶׁהוּא מְבִיאָן אֶלָּא בַּבְּרָכוֹת הוּא מְבָרְכָן, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (שם כח, א) "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וְגוֹ' וּנְתָנְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן" וְגוֹ', "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה", וּבַקְּלָלוֹת כְּתִיב (שם, טו) "וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע וְגוֹ' וּבָאוּ עָלֶיךָ", מֵעַצְמָן, הֲוֵי מָה אָקֹב לֹא קַבֹּה אֵל. אָמַר לֵיהּ הַכְּתוּבִים חוֹלְקִין כָּבוֹד לְיַעֲקֹב וַאֲנִי בָּאתִי לְקַלְלוֹ, רְאֵה מַה כְּתִיב, (ויקרא א, ב) "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", מִכֶּם אֲנִי מְבַקֵּשׁ קָרְבָּן וְלֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְכֵן כְּתִיב "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'... אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם", אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אַתֶּם, וְכֵן (שמות יב, ב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", אֲבָל לְעַנְיָן נְגָעִים (ויקרא יג, ב) "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ", אֲבִיהֶם כְּשֶׁבָּא לְקַנְתְּרָם לֹא קִלֵּל אֶלָּא אַפָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ז) "אָרוּר אַפָּם כִּי עָז" וְגוֹ', מַה כְּתִיב, "בִּבְּטָן עָקַב אֶת אָחִיו", הֲרֵי הַכְּתוּבִים חָלְקוּ לוֹ כָּבוֹד", מָה אֶקֹב לֹא קַבֹּה אֵל.

(במדבר כג ט-י) כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים אֶרְאֶנּוּ, לְהוֹדִיעֲךָ שֹׁנְאָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁמִּתּוֹךְ בִּרְכוֹתָיו אַתָּה יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹתָיו. לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁבָּא לִקּוֹץ אֶת הָאִילָן, מִי שֶׁאֵינוֹ בָקִי קוֹצֵץ אֶת הָעֲנָפִים כָּל עָנָף וְעָנָף וּמִתְיַגֵּעַ, וְהַפּוֹקֵחַ מְגַלֶּה אֶת הַשָּׁרָשִׁים וְקוֹצֵץ. כָּךְ אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע מָה אֲנִי מְקַלֵּל כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, הֲרֵי אֲנִי הוֹלֵךְ לְשָׁרְשֵׁיהֶם וְקוֹצֵץ, בָּא לִגַּע וּמְצָאָן קָשִׁים, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים", [דָּבָר אַחֵר "כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים"]. אֵלּוּ הָאָבוֹת. וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ, אֵלּוּ הָאִמָּהוֹת. הֵן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן, כְּשֶׁהוּא מְשַׁמְּחָן אֵין אִמָּה שְׂמֵחָה עִמָּהֶן אֶלָּא הַכֹּל לוֹקִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, יב) "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ", וּכְשֶׁהָאִמּוֹת שְׂמֵחִין בָּעוֹלָם הֵן אוֹכְלִין עִם כָּל מַלְכוּת וּמַלְכוּת וְאֵין עוֹלֶה לָהֶם מִן הַחֶשְׁבּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב". דָּבָר אַחֵר "כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים אֶרְאֶנּוּ", אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם שֶׁקְּדָמוּ לִבְרֵאשִׁית, בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִבְנוֹת. הָיָה חוֹפֵר וְיוֹרֵד וּמְבַקֵּשׁ לִתֵּן תְּמַלְיוּם וְהָיָה מוֹצֵא בְּצִים שֶׁל מַיִם וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה לֹא עָשָׂה אֶלָּא חָפַר, בְּמָקוֹם אֶחָד הָיָה מוֹצֵא לְמַטָּה פֶּטְרָא, אָמַר כָּאן אֲנִי בוֹנֶה וְנָתַן תְּמַלְיוּם וּבָנָה. כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה מְבַקֵּשׁ לִבְרֹאוֹת הָעוֹלָם וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמִתְבּוֹנֵן בְּדוֹר אֱנוֹשׁ, בְּדוֹר הַמַּבּוּל. אָמַר הֵיאַךְ אֲנִי בוֹרֵא אֶת הָעוֹלָם וּרְשָׁעִים אֵלּוּ עוֹמְדִין וּמַכְעִיסִין אוֹתִי. כֵּיוָן שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַבְרָהָם שֶׁעָתִיד לַעֲמֹד אָמַר הֲרֵי מָצָאתִי פֶּטְרָא לִבְנוֹת עָלֶיהָ וּלְיַסֵּד אֶת הָעוֹלָם, לְכָךְ קָרָא לְאַבְרָהָם צוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַבְתֶּם", וּלְיִשְׂרָאֵל קָרָא צֻ(וּ)רִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים עד,

ב) "זֹכֶר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם". מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לַכֹּל. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן, וְרָאָה בְּאַסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁהוּא עָתִיד לְהוֹלִיד בֵּן. אָמַר תְּנוּ מַלְמָרִין וְקַלְמָרִין לִבְנִי וְכוּ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית א, א) "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים", וְאֵין רֵאשִׁית אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה". אָמַר לֵיהּ הַהוּא אֶפִּיקוֹרוֹס לְרַבִּי אֲבִינָא כְּתִיב (דהי"א יז, כא) "מִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד", מַאי רְבוּתַיְהוּ, אַתּוּן נַמִּי עֲרֵבִיתוּ בַּהֲדָן, דִּכְתִיב (ישעיה מ, יז) "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ". אָמַר לֵיהּ מִדִּידְכוּ אַסְהִידוּ עָלָן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב.

מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, כְּשֶׁבָּא בִלְעָם רָאָה אֶת כָּל הַמִּדְבָּר מָלֵא עֲרֻלּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר מִי יָכוֹל לַעֲמֹד בִּזְכוּת דַּם בְּרִית מִילָה, שֶׁהִיא מְכֻסָּה בְּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב" מִכָּאן הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהוּ מְכַסִּין אֶת הָעֲרְלָה וְאֵת הַדָּם בַּעָפָר הָאָרֶץ. וְכֵן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מָלִין עַד שֶׁנֶּחֱלְקוּ לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת וְאֶפְרַיִם מָנְעָה לָהֶם בְּרִית מִילָה וְעָמַד אֵלִיָּהוּ זְכוּר לְטוֹב וְקִנֵּא קִנְאָה גְדוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, י) "וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם אַתָּה מְקַנֵּא, קִנֵּאתָ בַּשִּׁטִּים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְקִנֵּאתָ כָּאן, חַייֶךָ שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּרִית מִילָה עַד שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתָהּ בְּעֵינֶיךָ. מִכָּאן הִתְקִינוּ חֲכָמִים לִהְיוֹת עוֹשִׂין מוֹשֵׁב כְּבוֹד (לְמַלְאָךְ) [וְלֵאלֹהִים] שֶׁנִּקְרָא מַלְאַךְ הַבְּרִית שֶׁנֶּאֱמַר "וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֲפֵצִים". מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, כַּמָּה עֲפָרִים יֵשׁ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל וְעוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ח, יד) "אוֹ לְעֹפֶר הָאֲיָלִים". כַּמָּה נְעָרִים יֵשׁ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן בְּחוֹתְמֵיהֶן עַד שֶׁהֵן נִכְנָסִין (לְבֵית עוֹלָמָן) [לְחֻפָּתָן]. כַּמָּה נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת יֵשׁ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן בְּחוֹתְמֵיהֶן עַד שָׁעָה שֶׁהֵן נִכְנָסוֹת לְבֵית חֻפָּתָן. מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה אַחַת שֶׁהָיְתָה אָבִיהָ חָבֵר לְנָכְרִי, וְהָיוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְטִיבִין אֶת לִבָּן. אָמַר אוֹתוֹ הַנָּכְרִי לְאָבִיהָ תְּנָה אֶת בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה [וְהִתְרָצָה לוֹ אָבִיהָ, וְהִרְגִּישָׁה הַבַּת בַּדָּבָר] וְהֶחֱרִישָׁה בַּדָּבָר עַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן חֻפָּתָהּ וְעָלְתָה לַגַּג וְנָפְלָה וּמֵתָה. יָצְתָה בַת קוֹל וְאָמְרָה לָהּ עָלַיִךְ הַכָּתוּב אוֹמֵר וּמִסְפַּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל. דָּרַשׁ (רַבָּא) [רַבִּי אֲבָהוּ] מַאי דִּכְתִיב "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב" וְגוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁיּוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמוֹנֶה רִבְעִיּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר מָתַי תָּבוֹא טִפָּה שֶׁהַצַּדִּיק נוֹצָר מִמֶּנָּה. וַעַל דָּבָר זֶה נִסְמֵאת עֵינוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָרִשָׁע, אָמַר מִי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמְשֻׁרְתָיו קְדוֹשִׁין יָצִיץ בְּדָבָר זֶה, מִיָּד נִסְמֵית עֵינוֹ. הַיְנוּ דִּכְתִיב "וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן". מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, מִי יוּכַל לִמְנוֹת מִצְוֹוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין בֶּעָפָר, (דברים כב, י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו", (שם, ט) "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ", "וְאֶסַף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה", (ויקרא יט, כג) "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים", (במדבר ה, יז) "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן". וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל, הָרְבִיעִית שֶׁלָּהֶם מִי יוּכַל לִמְנוֹת, אוּכְלוּסִין שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹכָן שֶׁהֵן חוֹטְפוֹת וּמְחַבְּבוֹת אֶת הַמִּצְוֹוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, טו) "וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת אִישִׁי",

"הִנֵּה אָמַתְּי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ", (שם, ט) "וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת", "וַתִּקַּח שִׁפְחָה אֲשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ".

מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה מִצְוֹות יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעָפָר אָמַר רַבִּי מֵאִיר הַפָּחוּת בְּיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ עוֹבֵר לוֹ יוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוֹות, וְחֶשְׁבּוֹן הוּא אֶלָּא שֶׁלֹּא נִטְרִיחַ. וּשְׁלֹמֹה צוֹוֵחַ (שה"ש ד, ג; ו, ז) "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ" אַל תְּהִי קוֹרֵא כֵּן אֶלָּא רֵיקָנִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל רְצוּפִּין מִצְוֹות כָּרִמּוֹן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַלְסָן (שם ז, ו) "רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל", הָרֹאשׁ וְהָעָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שָׁקוּל עָלַי כְּאֵלְיָהוּ שֶׁעָלָה בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל, "וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן", הַדַּלִּים וְהָרָשִׁים שֶׁבָּהֶן שְׁקוּלִין עָלַי כְּדָנִיֵּאל שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ה, כט) "וְהַלְבֵּ(י)שׁוּ לְדָנִיֵּאל אַרְגְּוָנָא". תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי שָׁלוֹם אֲפִלּוּ הֲדְיוֹט שֶׁבָּהֶדְיוֹטוֹת אֵינוֹ פּוֹשֵׁט פְּרוּסָה לְתוֹךְ פִּיו עַד שֶׁעוֹשֶׂה מִצְוֹות, כֵּיצַד, יָצָא לַחֲרֹשׁ הוּא מְקַיֵּם (דברים כב, י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר", בָּא לִזְרֹעַ הוּא מְקַיֵּם (שם, ט) "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם", בָּא לִקְצֹר הוּא מְקַיֵּם לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, בָּא לָדוּשׁ הוּא מְקַיֵּם "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", הֶעֱמִידָהּ כְּרִי הוּא מְקַיֵּם מְצוַת הַתְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בָּא לֶאֱפוֹתָהּ הוּא מְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה, הֲרֵי עֶשֶׂר מִצְוֹות, וְלֹא (עָשָׂה) [עוֹד] אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהוּא בָא לֶאֱכֹל הוּא פּוֹשֵׁט שְׁתֵּי יָדָיו לִטֹּל לַיָּדַיִם מַה טַּעַם, אֶלָּא שֶׁהוּא פּוֹשְׁטָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהֵן מְלַמְּדִין עָלָיו סָנֵיגוֹרְיָא, אָמַר לֵיהּ, רִבּוֹנִי, הֲרֵי עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת לְפָנֶיךָ, אֵינָם טוֹעֲמוֹת, עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ עֶשֶׂר מִצְוֹות בָּעָפָר, לְפִיכָךְ אָמַר בִּלְעָם בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹשִׂין כַּמָּה מִצְוֹות בָּעָפָר מִי יָכוֹל לְקַלְלָן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב".

רמז תשסז

דָּבָר אַחֵר אָמַר לוֹ מִי יָכוֹל לִמְנוֹת שְׂכָרָן שֶׁל בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד. ה) "שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים". אָדָם עָסוּק בְּדָבָר עִם חֲבֵרוֹ וּמִתּוֹךְ מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁלּוֹ גּוֹרֵם לוֹ וְהוּא מְגַדֵּף. מִיָּד בָּא לוֹ אֵצֶל הַזָּקֵן וְהוּא מְפַשְּׁיטוֹ עַל הַסַּפְסָל וּמַכֶּה אוֹתוֹ וּמְשַׁהוּא לוֹקֶה הוֹלֵךְ וְנוֹתֵן פִּיו בְּעָפָר וּמְנַשֵּׁק אֶת רַגְלָיו שֶׁל זָקֵן. וּשְׂכָרוֹ שֶׁל זֶה אַתָּה יָכוֹל לִמְנוֹת. וְכֵן לוֹבֵשׁ בְּגָדִין שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל מוֹעֵד וְנִכְנָס וּמִתְאַבֵּק בָּעָפָר לִשְׁמֹעַ לַזָּקֵן וְלִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה. הוּא שֶׁיַּעֲקֹב אָמַר לְיִשָּׂשכָר מִי גָּרַם לְךָ לִהְיוֹת בֶּן תּוֹרָה, שֶׁאַתָּה רוֹבֵץ בָּעָפָר וּבַאֲשָׁפוֹת. "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם", לְמָה, (שם) שֶׁ"רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה אַתֶּם מְקַיְּמִין אֶת הַמִּצְוֹות בָּעָפָר. אַף אֲנִי (ישעיה נב. ב) "הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַ(י)ם", וּכְתִיב "מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפ(ו)ת יָרִים אֶבְיוֹן" וְגוֹ'.

רמז תשסח

דָּבָר אַחֵר "כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים". הַסֶּלַע כְּשֶׁהוּא צָף עַל גַּבֵּי הָאָרֹן נוֹחַ הוּא לַעֲקֹר. וְאֵלּוּ אֵינוֹ כֵּן, אֲנִי הָיִיתִי סָבוּר שֶׁאֵין לָהּ בְּמָה תִּתָּלֶה, אֵלּוּ מְחֻבָּרִין עַד הַתְּהוֹם. כִּי מֵרֹאשׁ צֻ(וּ)רִים, אָמַר לוֹ בָּלָק רְאֵה מַה שֶּׁעֲתִידִים לַעֲשׂוֹת בַּשִּׁטִּים. אָמַר לוֹ אַתָּה צוֹפֶה בַּשִּׁטִּים. אֲנִי צוֹפֶה לָהֶם מַה שֶּׁעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת בַּצּוּרִים (יהושע ה, ב) "עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻ(וּ)רִים" וְהוּא מְכַפֵּר לָהֶן עַל כַּמָּה עֲבֵירוֹת. אָמַר לוֹ אִם אֵי אַתָּה יָכוֹל לְקַלְלָן קַלֵּל אֻמָּה אַחֶרֶת וְעֶרֶב אוֹתָהּ עִמָּהּ. אָמַר לוֹ אֵינִי יָכוֹל. הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן, מְבֻדָּלִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים בְּכָל דָּבָר. בִּלְבוּשֵׁיהֶן וּבְמַאֲכָלָן וּבְגוּפֵיהֶן וּבְפִתְחֵיהֶן, אֵינוֹ דָּנָן עִם הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים. הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים דָּן אוֹתָן בַּלַּיְלָה וְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ט, ט) "וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק" וְגוֹ'. הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים (איוב לד, כה) "הָפַךְ לַיְלָה וְיִדָּכְאוּ", חֻשּׁוּכִים כַּלַּיְלָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב".

הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן. הֵן בִּלְשׁוֹן יְוָנִית אֶחָד, אֵינוֹ מְחַשְּׁבָן עִם אֻמָּה אַחֶרֶת. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן. חֶשְׁבּוֹן כָּל הָאוֹתִיּוֹת וְתִמְצָא כֵּלָן יֵשׁ לָהֶן זוּג וְה"א וְנו"ן אֵין לָהֶם זוּג א' אֶחָד ט' תִּשְׁעָה הֲרֵי עֲשָׂרָה. ב' שְׁנַיִם ח' שְׁמוֹנָה הֲרֵי עֲשָׂרָה, א"ט ב"ח ג"ז ד"ו, ה' אֵין לָהּ זוּג. וְכֵן י"ץ כ"ף ל"ע מ"ס, נ' אֵין לָהּ זוּג.

דָּבָר אַחֵר "וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב". מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁזִּמֵּן כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת כָּל אֶחָד יוֹמוֹ וְהֵסַבּוּ וְאָכְלוּ. וּבְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּהֵא דַּעְתּוֹ קְנוּטָה עָלָיו אָמַר לוֹ אָבִיו הָסֵב וֶאֱכֹל עִמָּהֶן. לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ אָמַר בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לַפֶּדָגוֹג שֶׁלּוֹ עִם מִי אֲנִי אוֹכֵל. אָמַר לוֹ לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ אוֹכֵל עִם בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת. אֲבָל עַכְשָׁיו עִם אָבִיךָ אַתָּה אוֹכֵל. כָּךְ, בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא נַפְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עֲגוּמָה עֲלֵיהֶן נָתַן לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין עִם כָּל מַלְכוּת וּמַלְכוּת. כְּשֶׁתָּבוֹא גְאֻלָּה לֶעָתִיד הֵן אוֹכְלִים לְעַצְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן", אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּא מַה שֶּׁקִּבַּלְנוּ עִם הָאֻמּוֹת לְשֶׁעָבַר. מִתְחַשֵּׁב לָנוּ. אָמַר לָהֶם וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב.

תְּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים. מָשָׁל לְטַבָּח שֶׁבָּא לִשְׁחֹט פָּרָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. הִתְחִיל הַמֶּלֶךְ צוֹפֶה, כֵּיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁהַמֶּלֶךְ צוֹפֶה הִתְחִיל מַשְׁלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וּמְשַׁפְשֵׁף בָּהּ וּמְמַלֵּא אֶת הָאֲבוּס לְפָנֶיהָ. הִתְחִיל לוֹמַר תֵּצֵא נַפְשִׁי שֶׁבָּאתִי לִשְׁחָטָהּ וַהֲרֵי זְכִיתִיהָ. כָּךְ. בִּלְעָם אוֹמֵר תֵּצֵא נַפְשִׁי שֶׁבָּאתִי לְקַלֵּל וַאֲנִי מְבָרֵךְ. (במדבר כג יד) וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים. רְאֵה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְרָצִים שָׁם, שֶׁשָּׁם מֵת מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה". יֵשׁ פִּרְצָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, שֶׁרְאֵה בַּנְּחָשִׁים וְהָיָה סָבוּר שֶׁבְּיָדוֹ נוֹפְלִין שָׁם. (במדבר כג יז-יח) ("וְהִנֵּה) [וְהִנּוֹ] נִצָּב עַל עֹלָתוֹ (הוּא) שָׂרֵי מוֹאָב". בָּרִאשׁוֹנָה כְּתִיב (לעיל פסוק ו) "הוּא וְכָל שָׂרֵי מוֹאָב". כְּשֶׁרָאוּ שֶׁלֹּא

הוֹעִילוֹ כְּלוּם הִנִּיחוּהוּ וְנִשְׁתַּיְּרוּ עִמּוֹ מִקְצַת שָׂרֵי מוֹאָב. וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה דִּבֶּר ה'. שֶׁרָאָה שֶׁאֵינוֹ בְּרְשׁוּת עַצְמוֹ לוֹמַר מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה יָשַׁב לוֹ וְהָיָה מְשַׂחֵק בּוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהָיָה מְשַׂחֵק בּוֹ אָמַר לוֹ בִּלְעָם עָמֹד. אִי אַתָּה רַשַּׁאי לֵישֵׁב וְדִבְרֵי הַמָּקוֹם נֶאֱמָרִים. קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ צִפּוֹר, שְׁנֵיהֶם הָיוּ מָנֶה בֶּן פְּרָס. שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין עַצְמָן גְּדוֹלִים מֵאֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "נָאֹם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר".

(במדבר כג יט) לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב. אֵינוֹ כְּבָשָׂר וָדָם, שֶׁבָּשָׂר וָדָם קוֹנֶה אוֹהֲבִים, מָצָא אֲחֵרִים יָפֶה מֵהֶם כּוֹפֵר בָּרִאשׁוֹנִים. וְהוּא אֵינוֹ כֵן אִי אֶפְשָׁר לְכַזֵּב בִּשְׁבָעוֹת אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים. הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְהָבִיא עֲלֵיהֶם רָעוֹת, עֲשׂוּ תְשׁוּבָה מְבַטְּלָן. אַתָּה מוֹצֵא כְּתִיב (שמות כב, יט) "זֹבֵחַ לֵאלֹהִים יָחֳרָם" וְעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל לֹא הָיוּ רְאוּיִין לִכְלָיָה. סָבוּר לְקַלְקֵל וּלְהַכְחִידָן עוֹד מְעַט. עֲשׂוּ תְשׁוּבָה וּבִטֵּל שֶׁנֶּאֱמַר (שם לב, יד) "וַיִּנָּחֶם ה'"].

(במדבר כג כא) לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב. אָמַר בִּלְעָם אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיִדָם אֶלָּא בַּמִּצְוֹות שֶׁלָּהֶם. אֱמַר לֵיהּ "לְכָה נָּא אֶרְאֶה לִּי", פַּרְדֵּס שֶׁאֵין לוֹ שׁוֹמֵר הַגַּנָּב יָכוֹל לְהַזִּיקוֹ אוֹ אִם יָשֵׁן לוֹ הַשּׁוֹמֵר הַגַּנָּב נִכְנָס וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל (תהלים קכא. ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל" וְהֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לְהַזִּיקָן. ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ. אֱמַר לֵיהּ בָּלָק אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לַגַּע בָּהֶן מִפְּנֵי מַשֶּׂה מְשַׁמְּשָׁן רְאֵה זֶה שֶׁעוֹמֵד אַחֲרָיו מַה יִּהְיֶה. אֱמַר לֵיהּ אַף הוּא קָשֶׁה כְּמוֹתוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. תּוֹקֵעַ וּמַרִיעַ וּמַפִּיל הַחוֹמָה. (במדבר כג כב) אֵל מוֹצִיאָ(וֹ)[ם] מִמִּצְרָיִם. אָמַרְתָּ לִי (במדבר כב, ה) "הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם", אֵינוֹ כֵן, הוּא בְעַצְמוֹ הוֹצִיאָן. כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ, כָּךְ הוּא מִדָּתוֹ חָטְאוּ קִמְעָא מוֹרִידָן כְּעוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט. יא) "אֶפְרַיִם כָּעוֹף יִתְעוֹפָף", זָכוּ מַעֲלָן וּמְרוֹמְמָן (כְּעוֹף) [כְּעֵב] שֶׁנֶּאֱמַר "מִי אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה". דָּבָר אַחֵר "כְּתוֹעֲפֹת". אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. רְאֵם, אֵלּוּ שֵׁדִים.

(במדבר כג כג) כִּי לֹא נַחַשׁ. אֱמַר רַבִּי לֵוִי כָּל הַמְנַחֵשׁ לוֹ נַחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב", (וְלֹא) [וְהָא] בִּלְעָ"ם אל"ף כְּתִיב. אֶלָּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְנַחֵשׁ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמְחִיצָה שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין יְכוֹלִין לִכָּנֵס בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב" וְגוֹ'. אָמַר רַב כָּל נַחַשׁ שֶׁאֵינוֹ כְּאֶלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וִיהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל אֵינוֹ נַחַשׁ. רַב בְּדִיק בְּמַבָּרָא. כִּי הָא דְּרַב הֲוָא אָזִיל לְבֵי רַב חָנָן בַּר רָבָא חֲתָנֵיהּ, חָזָא מַבָּרָא דְּקָאתֵי לְאַפֵּיהּ. אֲמַר יוֹמָא טָבָא לְגַאו. שְׁמוּאֵל בְּדִיק (בְּסַכָּרָא) [בְּסִכָּרָא]. רַבִּי יוֹחָנָן בְּדִיק בְּיָנוּקָא. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר בָּיִת תִּינוֹק וְאִשָּׁה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נַחַשׁ יֵשׁ סִימָן. אֱמַר רַבִּי אֶלְעָזָר וְהוּא דְּאִתְחֲזַק עַד תְּלַת זִימְנִין. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, לא) "יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻּלָּנָה".

רמז תשסט

כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל. הֲרֵי אַתָּה מְחַזֵּר מְנַחֵשׁ וּמְקַסֵּם בְּאֵיזֶה מָקוֹם תִּשְׁלֹט בָּהֶם. וְהֵם אֵינָם [עוֹשִׂין] כֵּן אֶלָּא כְּשֶׁהֵן צְרִיכִים לְהִלָּחֵם עוֹמֵד כֹּהֵן גָּדוֹל וְלוֹבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים וְנִשְׁאָלִין בָּהֶם. וְכָל הַגּוֹיִים מְקַסְּמִים וּמְנַחֲשִׁים. וְאֵלּוּ אוֹבְדִין אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה וּמְבַטְּלִין קְסָמֵיהֶם. דִּכְתִיב "מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל". כְּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל, רְאֵתָה עֵינוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתַלְמִיד לִפְנֵי רַבּוֹ וּמְבָרְרִים כָּל פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה לָמָּה נִכְתְּבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם כג, א) "כִּי לִיְשֻׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה סַחֲרָהּ" (וְאֶתְנַנָּהּ), וְאוֹמֵר (שם ל. כ) "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ", וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שׁוֹאֲלִים אוֹתָם מַה הוֹרָה לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִכָּנֵס לְמַחִיצָתָן. שֶׁנֶּאֱמַר "כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל". (במדבר כג כד) הֵן עָם כְּלָבִיא יָקוּם. אֵין אֻמָּה בָּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, הֲרֵי הֵם יְשֵׁנִים מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹות. עָמְדוּ מִשְׁנָתָן עוֹמְדִין כַּאֲרָיוֹת חוֹטְפִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמַמְלִיכִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. נַעֲשִׂין כַּאֲרָיוֹת, מַפְלִיגִין לְדֶרֶךְ אֶרֶץ לְמַשָּׂא וּמַתָּן, אִם נִתְקַל אֶחָד מֵהֶם אוֹ אִם מְחַבְּלִים בְּאֵין לִגַּע בְּאֶחָד מֵהֶם מַמְלִיךְ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִצּוֹל. לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ה' אֶחָד נֶאֱכָלִים הַמְחַבְּלִים מִפָּנָיו וּמְלַחֲשִׁים אַחֲרָיו בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. וְהוּא נִסְתָּם בִּקְרִיאַת שְׁמַע מִשּׁוֹמְרֵי הַיּוֹם לְשׁוֹמְרֵי הַלַּיְלָה. וּכְשֶׁבָּא לִישַׁן מַפְקִיד רוּחוֹ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי". וּכְשֶׁנֶּעוֹר מִשְׁנָתוֹ מַמְלִיךְ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שׁוֹמְרֵי הַלַּיְלָה מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְשׁוֹמְרֵי הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (שם קל, ו) "נַפְשִׁי לַה' מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר". אָמַר בִּלְעָם אֵיזוֹ אֻמָּה כְּאֻמָּה זוֹ. וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה. נִתְנַבֵּא שֶׁאֵין מִשֶּׁה שׁוֹכֵב עַד שֶׁיִּתֵּן נְקָמָה בּוֹ וּבַחֲמִשֶּׁת מַלְכֵי מִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף". זֶה בִּלְעָם, וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה, זֶה חֲמִשֶּׁת מַלְכֵי מִדְיָן דִּכְתִיב (במדבר לא, ח) "הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם". אָמַר מֹשֶׁה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בִּלְעָם הָרְשָׁע עוֹשֶׂה לָכֶם כְּשָׁפִים וּמַפְרִיחַ לַחֲמִשֶּׁת הַמְלָכִים וּפוֹרֵחַ וּמַפְרִיחַ אוֹתָם. הַרְאוּ לוֹ אֶת הַצִּיץ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גָּלוּף עָלָיו וְהֵן נוֹפְלִין לִפְנֵיהֶם. תֵּדַע שֶׁכֵּן כְּתִיב (שם. ו) "וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ". זֶה הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר "קֹדֶשׁ לַה'", וּכְתִיב (במדבר לא, ח) "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם... וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר". מַה בִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע עִם מַלְכֵי מִדְיָן, לֹא כֵן כְּתִיב "וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ", אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁנִּפְלוּ בַּעֲצָתוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף חָזַר לִטֹּל שְׂכָרוֹ. לְכָךְ כְּתִיב "וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר" וְגוֹ' עִם חֲמֶשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן. מַאי שְׁנָא "דַּם חֲלָלִים" דְּמַכְשִׁיר. דִּכְתִיב "דַּם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה", דַּם שְׁחִיטָה נַמִּי כְּתִיב (דברים טו, כג) "עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם". הַהוּא לְמִשְׁרֵי דָּמָן דִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הוּא דְּאָתָא. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וַאֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה דָּמָן נַמִּי לְבַעֵי קְבוּרָה. קָא

מַשְׁמַע לָן. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה, פְּרָט לְדַם קִלּוּחַ, שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר אֶת הַזָּרְעִים.

רמז תשע

(במדבר כד א) וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יא, כו) "מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם" זֶה בִּלְעָם הָרָשָׁע. שֶׁהוּא מוֹנֵעַ מִלְּבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, "יִקְּבֻהוּ לְאוֹם" יֵעָשֶׂה אֲרִירָה לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים. "וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר". זֶה מֹשֶׁה שֶׁבֵּרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַיִן טוֹבָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה'. מָה רָאָה [רָאָה] שֶׁמֹּשֶׁה עָתִיד לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע בְּרָכוֹת וְהוּא הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל (אַרְבַּע) [שֶׁבַע] בְּרָכוֹת. אָמַר אֲנִי מְבָרְכָן שֶׁבַע בְּרָכוֹת וּמֹשֶׁה אַרְבַּע הֲרֵי אַחַד עָשָׂר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָשָׁע זֶה עֵינוֹ צָרָה בִּבְרָכָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דַּי שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכָן, יָבוֹא מֹשֶׁה שֶׁעֵינוֹ יָפָה בִּבְרָכָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וִיבָרְכֵם אַרְבַּע בְּרָכוֹת. וְאֵלּוּ הֵן שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ בִּלְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל (להלן פסוק ה) "מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב". (במדבר כג, י) "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב", (במדבר כג, כא) "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב". וְאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי(י)כֶם י(ו)סֵף עֲלֵיכֶם", (ויקרא ט. כג) "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם", "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה". וַהֲדֵין (דברים לג, א) "וְזֹאת הַבְּרָכָה".

(במדבר כד ב) וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו. שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ לֹא יִפְתַּח אָדָם לַחֲצַר הַשָּׂתְפִין פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן. הָיָה קָטָן לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל אֶחָד לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם, אֲבָל לִרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹשֶׂה פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן הָיָה קָטָן עוֹשֶׂהוּ גָּדוֹל אֶחָד עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁנַיִם. מִנַּיִן מִלֵּי. דַּאֲמַר קְרָא וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל. מָה רָאָה, רָאָה שֶׁאֵין פִּתְחֵיהֶן מְכֻוָּנִין זֶה לָזֶה. אָמַר רְאוּיִין הַלָּלוּ שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶן. קָטָן לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל, דַּאֲמַר לֵיהּ בִּפְתָחֶא זוּטָא מָצִינָא לְאִיצְטְנַע מִ(י)נָּךְ. בְּפִתְחָא רַבָּה לָא מָצִינָא לְאִיצְטְנַע מִ(י)נָּךְ.

(במדבר כד ה-ז) מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. אָמַר רַבִּי (אֶלְעָזָר) [יוֹחָנָן] מִבִּרְכוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אַתָּה לָמֵד מֶה הָיָה בְּלִבּוֹ. בִּקֵּשׁ לוֹמַר לֹא יְהֵא לָהֶם בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אָמַר מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. בִּקֵּשׁ לוֹמַר לֹא תִשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶם, אָמַר מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא תְהֵא מַלְכוּתָן מוֹשֶׁכֶת. כִּנְחָלִים נִטָּיוּ, לֹא יְהוּ לָהֶם זֵיתִים וּכְרָמִים, כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר, לֹא יְהֵא רֵיחָן נוֹדֵף. כַּאֲהָלִים נָטַע ה', לֹא יְהֵא עֲלֵיהֶם מְלָכִים בַּעֲלֵי קוֹמָה. כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם, לֹא יְהֵא לָהֶם מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, יִזַּל מַיִם מִדָּלְיָו, לֹא תְהֵא מַלְכוּתָן שׁוֹלֶטֶת בָּאֻמּוֹת. וְזַרְעוֹ בְּמַיִם

רַבִּים, לֹא תְּהֵא מַלְכוּתָן עַזָּה, וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכוֹ. לֹא תְּהֵא אֵימָה לְמַלְכוּתָן, וְתִנַּשֵּׂא מַלְכָּתוֹ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְכֻלָּן חָזְרוּ לִקְלָלָה חוּץ מִבְּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ו) "וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה". קְלָלָה וְלֹא קְלָלוֹת.

רמז תשעא

יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ עַל כַּמָּה דְבָרִים גְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים. כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל אַרְבָּעָה דְבָרִים גְּשָׁמִים נֶעֱצָרִים. עַל הַזְּנוּת וְעַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְעַל חִלּוּל הַמַּעֲשְׂרוֹת וְעַל הַפּוֹסֵק צְדָקָה וְאֵינוֹ נוֹתֵן. עַל הַזְּנוּת. מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ בִּזְנוּתַיִךְ", וּכְתִיב אַחֲרָיו (שם, ג) "וַיִּמָּנְעוּ רְבִיבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה" וְגוֹ'. עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, טז) "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם", וּכְתִיב אַחֲרָיו (שם, יז) "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם". בְּחִלּוּל מַעֲשְׂרוֹת. מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר" וְגוֹ'. וְעַל הַפּוֹסֵק צְדָקָה וְאֵינוֹ נוֹתֵן. מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כה, יד) "נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אַיִן אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר". וְאַף עַל פִּי כֵן עֲבוֹדַת אֱלִילִים קָשָׁה מִכֻּלָּם. בּוֹא וּרְאֵה, בְּשָׁעָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה כְּתִיב "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", מֹשֶׁה (שמות לב, יא) "וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". מֵהֵיכָן הוֹצֵאתָם. מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִמָּקוֹם עוֹבְדֵי אֱלִילִים, אֵלּוּ מִמָּקוֹם אַחֵר הוֹצֵאתָם הָיִיתָ כּוֹעֵס עֲלֵיהֶם. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן. פָּתַח לוֹ חֲנוּת שֶׁל בֹּשֶׂם בְּתוֹךְ שׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת, הַחֲנוּת מִשָּׁלוֹ וְהַשּׁוּק מִשָּׁלוֹ. יָצָא הַנַּעַר לְתַּרְבּוּת רָעָה. נִכְנַס אָבִיו לְהוֹצִיאוֹ מִבֵּין הַזּוֹנוֹת כְּפָתוֹ וּבִקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, בָּא אוֹהֲבוֹ. אָמַר לָמָּה אַתָּה הוֹרְגוֹ וְלֹא אַתָּה פָּתַחְתָּ חֲנוּת שֶׁל בְּשָׂמִים בְּתוֹךְ שׁוּק שֶׁל זוֹנוֹת וּמִשָּׁם יָצָא לְתַּרְבּוּת רָעָה. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא אַתָּה הוֹצֵאתָם מִבֵּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ", עַד שֶׁהֵן בְּמִצְרַיִם עָבְדוּ אֱלִילִים וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ פְרוּצִין בַּעֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד. יב) "גַּן נָעוּל" וְגוֹ', וּבְשָׁעָה שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם הָיוּ צְנוּעִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ" לֹא רְאוּבֵן הָיָה מַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹן בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן אֶלָּא כָּל אֶחָד בְּאָהֳלוֹ צָנוּעַ. וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא בַּמִּדְבָּר כָּךְ הָיוּ צְנוּעִים וְלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם פּוֹתֵחַ פִּתְחוֹ כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. כֵּיוָן שֶׁצָּפָה בִּלְעָם (לעיל פסוק ב) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו הִתְחִיל מְשַׁבְּחָן מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. כְּנָחָלִים נִטָּיוּ. מַה טִּיבָן שֶׁל נְחָלִים אֵצֶל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. אֶלָּא מַה נְּחָלִים הַלָּלוּ בְּנֵי אָדָם יוֹרְדִין לְתוֹכָן כְּשֶׁהֵן טְמֵאִין וְטוֹבְלִין וְעוֹלִין טְהוֹרִין כָּךְ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְתוֹכָן כְּשֶׁהֵן מְלֵאִים עֲוונוֹת וְיוֹצְאִין מְלֵאִין מִצְוות. כְּגַנּוֹת עֲלֵי נָהָר. אֵלּוּ

מְלַמְּדֵי תִינוֹקוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין מִלִּבָּן חָכְמָה וּבִינָה וְדַעַת וְהַשְׂכֵּל וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ חֲכָמִים וְתַלְמִידִים שֶׁמְּיַסְּרִין אֶת עַצְמָן בַּמִּקְרָא בַּמִּשְׁנָה בַּמִּדְרָשׁ בַּהֲלָכוֹת בָּאַגָּדוֹת. [וַעֲלֵיהֶם הוּא] אוֹמֵר (שה"ש ח, יג) "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים" וְגוֹ'. אֵלּוּ אָמַר הַכָּתוּב "יִשְׂרָאֵל מַקְשִׁיבִים" הָיִיתִי אוֹמֵר [דַּוְקָא] כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "חֲבֵרִים" אֶפִלּוּ שְׁנַיִם אֶפִלּוּ שְׁלֹשָׁה עוֹסְקִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר "הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים". כַּאֲהָלִים נָטַע ה'. מָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סֵכָּה לְכָל עוֹבְרִים וְשָׁבִים. כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם. אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל [שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּבְרֵי תוֹרָה]. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה [הַשְּׁפָלִים וְהָעֲנִיִּים] שֶׁהֵם מְזַלְזְלִין עַצְמָן בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "יַזַּל מַיִם מִדְּלָיו". וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים. אֵלּוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים, שֶׁבִּשְׁבִיל דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁבָּהֶן [יַצְלִיחוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם]. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם כְּמַיִם רַבִּים. וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ. זֶה אֲגַג, שֶׁהָיָה בּוֹכֶה וּמִתְאַנֵּחַ שֶׁמָּא יֹאבַד זַרְעוֹ.

דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמַּכְנִיסִין יָגוֹן וַאֲנָחָה בְּלִבָּן בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָסִין לְבֵית עוֹלָמָן בִּשְׁבִיל מַעֲשִׂים שֶׁעָשׂוּ אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה. וּמֵתִין מִתּוֹךְ הַתְּשׁוּבָה, אֵלּוּ וְאֵלּוּ בְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר "כִּנְחָלִים". עִם שֶׁהָרָשָׁע מְקַלְקְלָן בְּקֹשׁ לְנַנּוֹתָן בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, מָה אֶרֶז זֶה עוֹלֶה בְּחֶרְשִׁים וְהוּא עָשׂוּי הֶפְקֵר לְכָל אָדָם כָּךְ בְּקֹשׁ לְכַנּוֹתָן. אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְשֵׁם שֶׁאַתָּה מְחַשֵּׁב. לֹא כַאֲרָזִים שֶׁל חָרָשִׁים אֶלָּא כַּאֲרָזִים שֶׁל גַּנּוֹת. שֶׁהֵן גְּדֵלִין עַל הַמַּיִם וְיֵשׁ לָהֶם נַחַת רוּחַ, כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם, וַאֲפִלּוּ אָדָם מְבַקֵּשׁ לִגְּעַ בָּהֶם לְהַזִּיק אוֹתָם אֵין יָכוֹל. לָמָּה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶן מְשַׁמְּרָן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ אָדָם מְבַקֵּשׁ לִגַּע בִּבָנַי אֵינִי מַנִּיחָן. לָמָּה, שֶׁאֲנִי שׁוֹמְרָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכא, ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל".

דָּבָר אַחֵר "כִּנְחָלִים נְטָיוּ". בְּקֹשׁ לְכַנּוֹתָן בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּנַחַל זֶה שֶׁמּוֹשֵׁךְ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וּפוֹסֵק בִּימוֹת הַחַמָּה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רָשָׁע, לֹא כֵן אֶלָּא נְטָיוּ. וְאֵין נְטָיוּ אֶלָּא נָהָר שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם", כְּשֵׁם שֶׁהַנָּהָר הַזֶּה אֵינוֹ פוֹסֵק לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים כָּךְ אֵין זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב פּוֹסֵק לֹא בָעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר לָמָּה כִּנָּה אוֹתָם בִּנְחָלִים. בְּקֹשׁ לָתֵת דִּמְיוֹן לְיִשְׂרָאֵל לְנַחַל זֶה שֶׁבְּנֵי אָדָם מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ הֵן מְרִיבִין עָלָיו. זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְמַלֵּא תְּחִלָּה וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְמַלֵּא תְּחִלָּה מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהֵן פּוֹסְקִין וְהֵן דּוֹחֲקִין כַּדַּיהֶן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רָשָׁע, לֹא כְשֵׁם שֶׁאַתָּה מְחַשֵּׁב אֶלָּא נְטָיוּ, כְּשֵׁם שֶׁהַנָּהָר הַכֹּל מְמַלְּאִין בְּשָׁלוֹם וּבְנַחַת. שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק לְעוֹלָם, כָּךְ בָּנַי שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, שֶׁאֵין נְטָיוּ אֶלָּא שָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר

שָׁלוֹם". אָמַר בִּלְעָם אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָן גַּנּוֹת. זֶה שׁוֹנֶה שֶׁל בַּר קַפָּרָא וְזֶה שׁוֹנֶה שֶׁל רַבִּי חִיָּא וְזֶה שׁוֹנֶה שֶׁל רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵי נָהָר אַף עַל פִּי כֵן כֻּלָּן נִכְנָסִין לַחֲבוּרָה כֻּלָּם "נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד". בִּלְעָם אָמַר כְּגַנּוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כַּאֲהָלִים. אָמַר בִּלְעָם רוֹאֶה אֲנִי אוֹתָן כְּגַנּוֹת עֲלֵי עַיִן, כְּגַנּוֹת שֶׁל בְּצָלִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאֲהָלֵי נָטַע, כִּפְלַיְטוֹן, אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה מְכַנֶּה אוֹתָן בִּבְצָלִים. שֶׁרֵיחָן רַע, וַאֲנִי מְכַנֶּה אוֹתָן בִּפְלַיְטוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מה, ט) "מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אֲהָלִים. שֶׁהוּא בָּא דֶּרֶךְ אֹהָלִים. בִּלְעָם כִּנָּה אוֹתָן בְּגַנּוֹת, מָה עִסְקָן שֶׁל גַּנּוֹת. אִם אֵין מְנַכְּשִׁין אֶת הַיָּרָק וּמַשְׁלִיכִין אֶת פְּסָלְתָּן לַחוּץ הוּא מַבְאִישׁ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵי נָהָר. מָה הַנָּהָר שׁוֹטֵף אֶת הַסִּירוֹת אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עֲוֹונוֹתֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, ל) "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר".

דָּבָר אַחֵר "כְּנָחָלִים", כַּאֲהָלִים, בִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹתָן כַּאֲהָלִים שֶׁל טְרָקִין, שֶׁהֵן מִסַּלְטְלִין וְנֶעֱקָרִין מִמְּקוֹמָן. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא מַה שֶּׁאַתָּה מְחַשֵּׁב. אֶלָּא נְטוּעִין הֵן כְּאֹהָלִים שֶׁנִּטְעוּ, אֵלּוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְתְּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת", כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ אֵין נֶעֱקָרִין מִמְּקוֹמָן כָּךְ הֵם אֵינָם נֶעֱקָרִין. וְהוּא שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר לָהֶם (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִגוֹ' כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ". אֵין לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הָאַחְוָה. בְּדוֹרוֹ שֶׁל יִרְמְיָה רְאֵה מַה כְּתִיב (ירמיה לא. לו) "אִם יִמֹּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְגוֹ' גַּם אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל". וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם הֲרֵי שָׁמַיִם עֲתִידִין לְהִתְחַלֵּף רְאֵה מַה נֶּאֱמַר (ישעיה סו. כב) "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְגוֹ' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם". מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. טוֹבִים אֹהָלִים שֶׁל מַטָּה מֵאֹהָלִים שֶׁל מַעְלָה, אֹהָלִים שֶׁל מַעְלָה הַכֹּל נִכְשָׁלִין בָּהֶן יֵשׁ שֶׁעוֹבְדִין לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה וְלַכּוֹכָבִים. אֲבָל אֹהָלִים שֶׁל מַטָּה אֵין לְךָ אָדָם שֶׁנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְחוֹטֵא. יֵצֵל מַיִם מִדָּלְיָו. זֶה מַלְכוּתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, כִּדְלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶפְסֵק. וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים. זֶה מַלְכוּת דָּוִד, שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק לְעוֹלָם וָעֶד, וְעַל יְדֵי מָה פָּסְקָה מַלְכוּת שָׁאוּל. עַל יְדֵי אֲגַג, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ", אַף עַל פִּי כֵן חוֹזֶרֶת וְנִשֵּׂאת עַל יְדֵי אֶסְתֵּר שֶׁנֶּאֱמַר "וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתּוֹ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מַאי דִּכְתִיב "נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנָעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא". טוֹבָה קְלָלָה שֶׁקִּלֵּל אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם בִּלְעָם הָרָשָׁע. אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי קִלְלָן בְּקָנֶה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יד, טו) "וְהִכָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה בַּמָּיִם" מַה קָּנֶה אֵינוֹ עוֹמֵד אֶלָּא בְּמָקוֹם מַיִם וְנִזְעוֹ מַחֲלִיף וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּים וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ הוֹלֵךְ וּבָא עִמָּהֶן וְכֵיוָן שֶׁדָּמְמוּ הָרוּחוֹת עוֹמֵד הַקָּנֶה בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל בִּלְעָם הָרָשָׁע בֵּרְכָן בְּאֶרֶז מָה אֶרֶז זֶה אֵינוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם מַיִם וְאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף וְאֵין שָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין וַאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת

בּוֹ אֵינָן מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה רוּחַ דְּרוֹמִית (אוֹ מַעֲרָבִית) הוֹפַכְתּוֹ וְעוֹקַרְתּוֹ עַל פָּנָיו.

שָׁלְחוּ מִתָּם הִזָּהֲרוּ בְּעֶרְבוּבִיתָא. הִזָּהֲרוּ בַּחֲבוּרָה, הִזָּהֲרוּ בִּבְנֵי עֲנִיִּים שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "יִזַּל מַיִם מִדָּלְיָו". מִפְּנֵי מָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין מְצוּיִין לָצֵאת מִבְּנֵיהֶן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ תּוֹרָה יְרֻשָּׁה הִיא לָנוּ. רַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אֲמַר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּדְּרוּ עַל הַצִּבּוּר. [מַר זוּטְרָא אֲמַר מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְגַּבְּרִין עַל הַצִּבּוּר]. רַב אַשִׁי אֲמַר מִשּׁוּם דִּקְרוּ לְאֵינָשֵׁי חַמְרֵי. רָבִינָא אֲמַר שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה.

(במדבר כד ט) מְבָרֶכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ". אֶלָּא בִּלְעָם עַל יְדֵי שֶׁהָיָה שׂוֹנֵא פּוֹתֵחַ בִּבְרָכָה וְחוֹתֵם בְּקִלְלָה. וְיִצְחָק עַל יְדֵי שֶׁהָיָה אוֹהֵב פּוֹתֵחַ בְּקִלְלָה וְחוֹתֵם בִּבְרָכָה.

דָּבָר אַחֵר הָרְשָׁעִים עַל יְדֵי שֶׁתְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין [פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה וּמְסַיְּמִין בְּקִלְלָה]. הַצַּדִּיקִים [עַל יְדֵי שֶׁתְּחִלָּתָן יִסּוּרִין וְסוֹפָן שַׁלְוָה] פּוֹתְחִין בְּקִלְלָה וּמְסַיְּמִין בִּבְרָכָה "אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ".

(במדבר כד יד) וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי (כְּתִיב הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם) לְכָה אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ. [עַמְּךָ] לָעָם הַזֶּה מִבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא כָּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קְלָלָתוֹ בַּאֲחֵרִים. אָמַר לוֹ, אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׂוֹנֵא זִמָּה הוּא וְהֵן מִתְאַוִּין לְכָלֵי פִּשְׁתָּן. בּוֹא וְאַשִּׂיאֲךָ עֵצָה, עֲשֵׂה לָהֶן (קְעִילִין) [קְלָעִים] מֵהַר שֶׁלֶג עַד בֵּית הַיְשִׁימוֹן וְהוֹשֵׁב בָּהֶן זוֹנוֹת. זְקֵנָה מְבַשּׂרֶת וַיַּלְדָּה מְבַשֶּׂרֶת. וְיִמְכְּרוּ לָהֶן כְּלֵי פִּשְׁתָּן, וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִין וְיוֹצְאִין לְטַיֵּל בַּשּׁוּק זְקֵנָה אוֹמֶרֶת לוֹ אַתָּה מְבַקֵּשׁ כְּלֵי פִּשְׁתָּן זְקֵנָה אוֹמֶרֶת לוֹ בְּשָׁוֶה וַיַּלְדָּה בְּפָחוֹת שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. (אוֹמֶרֶת לוֹ בְּפָחוּת) מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹמֶרֶת לוֹ הֲרֵי אַתָּה כְּבֶן בַּיִת שֵׁב וּבְרֹר לְעַצְמְךָ. וְצַרְצוּרֵי שֶׁל יַיִן עַמּוֹנִי מֻנָּח אֶצְלָהּ וַעֲדַיִן לֹא נֶאֱסַר יֵינָן שֶׁל נָכְרִים. אָמְרוּ לוֹ רְצוֹנְךָ שֶׁתִּשְׁתֶּה כּוֹס שֶׁל יַיִן, כֵּיוָן שֶׁשָּׁתָה בָּעַר בּוֹ, אָמַר לָהּ הִשָּׁמְעִי לִי. הוֹצִיאָה יְרֵאָתָהּ מִתּוֹךְ חֵיקָהּ אוֹמֶרֶת לוֹ עֶבֶד לְזֶה, אוֹמֵר לָהּ הֲרֵי יְהוּדִי אֲנִי, אוֹמֶרֶת לוֹ וּמָה אִכְפַּת לְךָ כְּלוּם מְבַקְּשִׁים מִמְּךָ אֶלָּא פִּעוּר. כֵּיוָן שֶׁפִּעֵר אוֹמֶרֶת לוֹ אֵין אֲנִי מַנִּיחָתְךָ עַד שֶׁתִּכְפֹּר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט. י) "הֵמָּה בָּאוּ בַעַל פְּעוֹר וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת". (פסוק טז) וַיִּדַּע דַּעַת עֶלְיוֹן (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשי"ד). רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיְהִי בִּשְׁלַח בְּסוֹפוֹ). (במדבר כד כא) וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר. אָמַר לֵיהּ בִּלְעָם לְיִתְרוֹ, קֵינִי, לֹא הָיִיתָ עִמָּנוּ בָּעֵצָה. מִי הוֹשִׁיבְךָ אֵצֶל אֵיתָנֵי עוֹלָם. וְהֵינוּ דַּאֲמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה (כִּדְכָתוּב בְּרֵישׁ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת). (במדבר כד כג) אוֹי מִי יִחְיֶה מִשָּׂמוֹ אֵל. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אוֹי לְמִי שֶׁמְּחַיֶּה עַצְמוֹ

בְּשֵׁם אֵל. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אוֹי לָהּ לָאֻמָּה שֶׁתִּמָּצֵא בְשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה פִּדְיוֹן לְבָנָיו. מִי מֵטִיל כְּסוּתוֹ בֵּין לָבִיא לִלְבִיאָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּזְקָקִין זֶה לָזֶה. (במדבר כד כד) וְצִים מִיַּד כִּתִּים. אָמַר רַב (לֹא לְגִיוֹן) [לִיבוֹן] אַסְפֹּר. וְעָנוּ אַשּׁוּר, עַד אַשּׁוּר קְטָלֵי מִקְטָל. מִכָּאן וָאֵילָךְ מְשַׁעְבְּדֵי שִׁעְבּוּדֵי.

(לעיל פסוק יז) אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מֹשֶׁה אָמַר (דברים לב, לה) "כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם" (שם ל, יד) "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד", וּבִלְעָם אָמַר אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן מְדִינָה לִבְנוֹ בְּמָקוֹם רָחוֹק וְהָיוּ אוֹהֲבוֹ וְאוֹיְבוֹ הוֹלְכִין עִמּוֹ, כְּשֶׁמְּהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ אָמַר לוֹ אוֹיְבוֹ, לְפִי שֶׁשּׁוֹנֵא אוֹתְךָ אָבִיךָ נָתַן לְךָ מְדִינָה בְּמָקוֹם רָחוֹק. קְצָרָה דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ. אוֹהֲבוֹ אָמַר לוֹ עַכְשָׁיו אָנוּ מַגִּיעִין אֵצֶל מְדִינָה וּמִתְקַנִּין לָנוּ כָּל מַעֲדַנִּים. מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ. וְכֵן יְשַׁעְיָה אָמַר "כִּי קָרוֹב יוֹם ה'". (וְנוֹרָא מְאֹד) וַיִּרְא אֶת הַקֵּינִי, כֵּיוָן שֶׁרָאָה בָּנָיו שֶׁל יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית מִיָּד צָעַק וְאָמַר אֵין מוֹשִׁיבִין בְּסַנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. מִפְּנֵי שֶׁאָמַר (שמות ב, כ) "קְרָאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם" זְכוּ בָּנָיו לֵישֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית בַּמָּקוֹם הַתַּקִּיף. וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּלְּקָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים עָלֶיהָ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַמֶּה יִוָּדַע אֲפוֹא".

(במדבר כה א-ג) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּשֶׁב" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, מַה כְּתִיב, וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת, (בראשית לז, א) "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב", מָה אֶרֶץ, מְכִירַת יוֹסֵף, (שם נז, כז) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", מַה כְּתִיב, "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת", (מלכים א ה, ה) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה לָבֶטַח" וּכְתִיב (שם יא, יד) "וַיָּקֶם ה' שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה". וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שִׁטִּים שִׁמָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר שִׁטּוּת. וַתִּקְרָאן לָעָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֲרוּמוֹת פָּגְעוּ בָהֶן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי קְרִיין. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, אֵין יְשִׁיבָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא קַלְקָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ו) "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ", וְאוֹמֵר "וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כָּל פָּרָשָׁה שֶׁסְּמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרל"א).

דָּבָר אַחֵר "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים", בְּמָקוֹם הַשִּׁטּוּת. לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה (במדבר כ, ה) "לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן" וְגוֹ' בָּאוּ וְעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם סִיחוֹן וְעוֹג וְנָפְלוּ בְיָדָן וְנָטְלוּ כָּל מַה שֶּׁלָּהֶן, מַלְכוּת זֶה מִתְגָּאָה וּמִשְׁתַּחֲצָת וְאֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע מְדִינוֹת שֶׁרָאוּיוֹת לְמַלְכוּת אַסְיָא וַאֲלֶכְסַנְדְּרוֹס וְקַרְטִיגְנִי וְאַנְטוֹכְיָא, וְאֵלּוּ הָיָה לָהֶן שִׁשִּׁים עִיר וּרְאוּיִין לְמַלְכוּת שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב", וּמִשֶּׁנִּתְמַלְּאוּ יִשְׂרָאֵל בַּבְּזָה הִתְחִילוּ מְבַזְבְּזִין מְקֻרְעִין וּמַשְׁלִיכִין וּמְקֻרְעִין בְּהֵמָה וּמַשְׁלִיכִין לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מְבַקְּשִׁין אֶלָּא כְּלֵי

כֶּסֶף וּכְלֵי זָהָב שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, ז) "וְכָל הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ", בָּאוּ וְיָשְׁבוּ לָהֶם בַּשִּׁטִּים, בְּמָקוֹם הַשִּׁטּוּת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמְדוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים וּבָנוּ לָהֶם מָקוֹלִין מִבֵּית הַיְשִׁימוֹת עַד הַר הַשֶּׁלֶג וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) עַד (הושע ט, י) "וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת", בַּאֲחֲרוֹנָה עָשׂוּ לָהֶן מַרְזֵחִין וְהָיוּ קוֹרְאוֹת לָהֶן וְאוֹכְלִין שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּקְרָאן לָעָם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְמַסְמֵר לִפְרֹשׁ מִן הַדֶּלֶת בְּלֹא עֵץ כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל לִפְרֹשׁ מִן הַפְּעוֹר בְּלֹא נְפָשׁוֹת. מַעֲשֶׂה בְּפִנְחָס בֶּן גּוּבְתָא דְּאָרִיחַ שֶׁהָיָה מְעַגֵּל בַּחֲבִיּוֹת וּבָא עָלָיו שְׁרוֹ שֶׁל פְּעוֹר וְשָׁמַט עָלָיו אֶת הַשַּׁפּוּד וּבָרַח וְהָלַךְ. וּבָא עָלָיו בְּלַיְלָה שֵׁנִי. אָמַר לוֹ אַף אַתָּה מְקַלְלֵנִי, אָמַר לוֹ שׁוּב אֵינִי מְקַלְלְךָ מַעַתָּה. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּסַבַּטְיָא מֵאוּלָם שֶׁהִשְׁכִּיר חֲמוֹרוֹ לְאִשָּׁה אַחַת גּוֹיָה. כֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה לְפִתְחָהּ שֶׁל מְדִינָה אָמְרָה לוֹ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶכָּנֵס לְבָתֵּי אֱלִילִים. וּמִשֶּׁיָּצְתָה אָמַר לָהּ הַמְתִּינִי עַד שֶׁאֶכָּנֵס וְאֶעֱשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂית. אָמְרָה לוֹ אֶפְשָׁר אִי אַתָּה יְהוּדִי. אָמַר לָהּ וּמָה אִכְפַּת לָךְ נִכְנַס וְקִנַּח בְּחָטְמוֹ שֶׁל פְּעוֹר. אָמְרָה לוֹ לֹא עָשָׂה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהָיוּ מְשַׂחֲקִין עָלָיו. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁלְטוֹן אֶחָד שֶׁבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַפְּעוֹר. אָמַר לָהֶם הָבִיאוּ לִי פַּר אֶחָד. שֶׁאָנוּ מַקְרִיבִים לוֹ. אוֹ אַיִל אֶחָד. אָמְרוּ לֵיהּ אֵין אָנוּ נִזְקָקִין לְךָ בְּכָךְ אֶלָּא שֶׁתִּגַּלֶּה עַצְמְךָ לוֹ. גָּרָה בָּהֶן הַסַּנְגְּלָרִין. וְהָיוּ מְפַצְּעִין אֶת רָאשֵׁיהֶן. אָמַר לָהֶן אוֹי לָכֶם וּלְטָעוּתֵיכֶם. (וַיִּצְמָד יִשְׂרָאֵל) [וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל]. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָרָה אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל.

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים. יֵשׁ מַעְיָנוֹת שֶׁמְּגַדְּלִים גְּבוֹרִים וְיֵשׁ שֶׁמְּגַדְּלִים חַלָּשִׁים וְיֵשׁ נָאִים וְיֵשׁ מְכֹעָרִים וְיֵשׁ [צְנוּעִין וְיֵשׁ] שְׁטוּפִים בְּזִמָּה וּמַעְיָן שִׁטִּים. שֶׁל זְנוּת הָיָה, וְהוּא הָיָה מַשְׁקֶה סְדוֹם. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאָמְרוּ "אֵיֵה הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ', לְפִיכָךְ נִתְקַלְקְלוּ בְּאוֹתוֹ מַעְיָן. וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַבְּשׁוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח) "וּמַעְיָן מִבֵּית ה' יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים". מִימוֹת אַבְרָהָם לֹא נִפְרְצוּ בְּזִנּוּת עַד שֶׁבָּאוּ לַשִּׁטִּים וְשָׁתוּ מֵימָיו וְנִפְרְצוּ בְּזִנּוּת. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת". ["וַיָּחֶל הָעָם" וְגוֹ']. כָּל מָקוֹם שֶׁאוֹמֵר הָעָם לְשׁוֹן גְּנַאי הוּא. וְכָל מָקוֹם שֶׁאוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן שֶׁבַח הוּא. (במדבר יא, א) "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים", (במדבר כא, ה) "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה". "וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא", (במדבר יד, יא) "עַד אָנָה יְנַאֲצֻ(וּ)נִי הָעָם הַזֶּה", "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו", (במדבר לב, א) "וַיִּקְהֲלוּ הָעָם עַל אַהֲרֹן", "וַיָּחֶל הָעָם". זְרֹק מַטֶּה לַאֲוִירָא אֲעִיקָרָא נוֹפֵל. מִי שֶׁפָּתַח בִּזְנוּת תְּחִלָּה הִשְׁלִים לְבַסּוֹף. אִמּוֹתֵיהֶן הִתְחִילוּ בִּזְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, לג) "וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ" וְגוֹ'. עָשׂוּ לָהֶם קְלָעִים וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) וַיַּלְּדָה יוֹצְאָה מְבֻשֶּׁמֶת וּמְקֻשֶּׁטֶת וּמְפַתָּה אוֹתוֹ וְאוֹמֶרֶת לוֹ לָמָּה אָנוּ אוֹהֲבִים אֶתְכֶם וְאַתֶּם שׂוֹנְאִים אוֹתָנוּ. טֹל לְךָ כְּלִי זֶה בְּחִנָּם, כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד. בְּנֵי תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם, וְאֵין אַתֶּם רוֹצִים לֶאֱכֹל מִזִּבְחֵנוּ

וּמִבְּשׂוּלֵנוּ, הֲרֵי לְךָ עֲגָלִים וְתַרְנְגוֹלִין שַׁחֲטוּ כְּמִצְוָתְכֶם וְאִכְלוּ. מִיָּד מַשְׁקָתוֹ הַיַּיִן וּבוֹעֵר בּוֹ הַשָּׂטָן וְהוּא נִשְׁטֶה אַחֲרֶיהָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בִּלְעָם צִוָּה אוֹתָם שֶׁלֹּא לְהַשְׁקוֹתָם יַיִן. אָמַר, שֶׁלֹּא יִדּוֹנוּ כְּשֻׁתּוּיֵי יַיִן. כְּשֶׁבֵּרַךְ בִּלְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל הָיָה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ שִׁשִּׁים מִיל כְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלָה בְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ בִּלְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל מִבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ יַעֲקֹב אֶת הַשְּׁבָטִים וּמִבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכָם מֹשֶׁה. כְּשֶׁבֵּרַךְ יַעֲקֹב אֶת הַשְּׁבָטִים הוֹכִיחַ אֶת רְאוּבֵן וְאֶת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף מֹשֶׁה לֹא בֵּרְכָן עַד שֶׁהוֹכִיחָן תְּחִלָּה, אֲבָל בִּלְעָם כֵּשֶׁבֵּרְכָן הָיוּ בִּרְכוֹתָיו שָׁווֹת וְאֵין בָּהֶם פְּגָם. לְפִיכָךְ גָּבְהּ דַּעְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּבָאוּ לִידֵי תַּקָּלָה בַּעֲצַת בִּלְעָם שֶׁאָמַר לָהֶם לְזַקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן אֲפִלּוּ אַתֶּם מַכְנִיסִין כָּל חֲיָלוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין אַתֶּם יְכוֹלִין לָהֶם. שֶׁמָּא אַתֶּם מְרֻבִּין מִן הַמִּצְרִיִּים דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב" וְכֻלָּם נִשְׁקְעוּ בְּיַם סוּף. אֶלָּא בּוֹאוּ וְאֶתֵּן לָכֶם עֵצָה וְכוּ' שֶׁכָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ הוּא נִלְחָם לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם. יד) "ה' יִלָּחֶם לָכֶם" וּכְשֶׁהֵן עוֹבְרִין רְצוֹנוֹ הוּא נִלְחָם בָּם. אַל תִּקְרֵי בַּשִּׁטִּים אֶלָּא בַּסִּטִּים, נַעֲשׂוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּסוֹטָה זוֹ שֶׁסָּטַת עַל בַּעֲלָהּ. וַיָּחֶל הָעָם, כְּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה וְנִתְחַלְּלָה, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כא, ט) "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת".

(במדבר כה ד-ה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם. דִּינֵי נְפָשׁוֹת דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם, דַּאֲמַר קְרָא וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ. וּמִנַּיִן לְהוֹקָעָה שֶׁהִיא תְלִיָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כא, ו) "וְהוֹקַעֲנוּם לַה' בְּגִבְעַת שָׁאוּל בְּחִיר ה'". קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם. אִם הָעָם חָטְאוּ רָאשֵׁי הָעָם מֶה חָטְאוּ. אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹשֵׁב לָהֶם בָּתֵּי דִינִים. מַאי טַעֲמָא. אִילֵימָא לְפִי שֶׁאֵין דָּנִים שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. וְהָאֲמַר רַב חִסְדָּא לָא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת אֲבָל בְּאַחַת דָּנִין. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב חֲרוֹן אַף מִיִּשְׂרָאֵל. קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה רָאשֵׁי הָעָם תְּלָה עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בִּבְנֵי אָדָם הַמְסֻיָּמִין בָּהֶן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר לֹא תָלָה רָאשֵׁי הָעָם. אַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה הוֹשֵׁב לָהֶם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרִין וְיִהוּ דָנִין כָּל מִי שֶׁהָלַךְ לַפְּעוֹר. אָמַר לוֹ וּמִי מוֹדִיעוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי מְפָרְסָמָן. כֹּל מִי שֶׁטָּעָה הֶעָנָן (נקלף) [נִקְלָף] מֵעָלָיו וְהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עָלָיו בְּתוֹךְ הַקָּהָל וְיִהְיוּ הַכֹּל יוֹדְעִין מִי שֶׁטָּעָה וְיִתְלוּ אוֹתוֹ. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל". (במדבר כה ו-ח) תְּנַן הָתָם הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַבָּא לְמַלֵּךְ אֵין מוֹרִין לוֹ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אִם פֵּרֵשׁ זִמְרִי וַהֲרָגוֹ פִּנְחָס נֶהֱרָג עָלָיו נֶהְפַּךְ זִמְרִי וַהֲרָגוֹ לְפִנְחָס לֹא נֶהֱרָג עָלָיו. מַאי טַעֲמָא. רוֹדֵף הוּא. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. הָלַךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אַצֶּל זִמְרִי בֶּן סָלוּא. אָמְרוּ לוֹ הֵן נִדּוֹנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְשׁוֹתֵק. מֶה עָשָׂה. הָלַךְ וְקִבֵּץ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל וְהָלַךְ אֵצֶל כָּזְבִּי בַת צוּר. אָמַר לָהּ הַשְׁמְעִי לִי. אָמְרָה לוֹ בַּת מֶלֶךְ אֲנִי וְכֵן צִוּנִי לִי אָבִי לֹא תִשְׁמְעִי אֶלָּא לַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן. אָמַר

לָהּ אַף אֲנִי נְשִׂיא שֵׁבֶט. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁאֲנִי הוּא שֵׁנִי לַבֶּטֶן וְהוּא שְׁלִישִׁי לַבֶּטֶן. תִּפָּשֵׂהּ בִּבְלוֹרִיתָא וְהֵבִיאָהּ לִפְנֵי מֹשֶׁה. אָמַר לוֹ, בֶּן עַמְרָם, זוֹ מֻתֶּרֶת אוֹ אֲסוּרָה. וְאִם תֹּאמַר אֲסוּרָה בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לְךָ. נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ, נָעוּ כָּלָם בִּבְכִיָּה. וְהַיְנוּ דִכְתִיב "וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר, מָה רָאָה. אָמַר רַב רָאָה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר הֲלָכָה. אָמַר לֵיהּ. אָחִי אָבִי אַבָּא, לֹא כָךְ לִמַּדְתָּנוּ בְּרַדְתְּךָ מֵהַר סִינַי הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ. אָמַר לֵיהּ קָרֵינָא דְאַגַּרְתָּא אִיהוּ לֵיהֲוֵי פַּרְוָנָקָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר רָאָה שֶׁאֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד ה'. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר רָאָה שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִשְׁחִית בָּעָם. וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ. (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן) מִכָּאן שֶׁאֵין נִכְנָסִין בִּכְלֵי זַיִן לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. שָׁלַף. שִׁנְּנָהּ וְהִנִּיחָהּ בְּאוּנְקְלִי, וְהָיָה נִשְׁעָן וְהוֹלֵךְ עַל מַקְלוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אָמַר הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי גָּדוֹל מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמְרוּ הֲנִיחוּ אוֹתוֹ. אַף הוּא לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו נִכְנָס, הִתְּירוּ פְּרוּשִׁין אֶת הַדָּבָר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שִׁשָּׁה נְסִים נַעֲשׂוּ לוֹ לְפִינְחָס. אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ לִפְרֹשׁ וְלֹא פֵּרַשׁ, וְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ לְדַבֵּר וְלֹא דִבֵּר. וְאֶחָד שֶׁכִּוֵּן אֶת הָרֹמַח, וְאֶחָד שֶׁלֹּא נִשְׁמְטוּ מִן הָרֹמַח, וְאֶחָד שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִגְבִּיהַּ אֶת הַמַּשְׁקוֹף. וְאֶחָד שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִשְׁחִית בָּעָם. בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לְפָנָיו. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ יִפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַיְנוּ דִכְתִיב (תהלים קו. ל) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר "וַיִּתְפַּלֵּל" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וַיְפַלֵּל", מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת עִם קוֹנוֹ. בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְדָחֳפוֹ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲנִיחוּ לוֹ. קַנַּאי בֶּן קַנַּאי הוּא, מֵשִׁיב חֵמָה בֶּן מֵשִׁיב חֵמָה הוּא. הִתְחִילוּ הַשִּׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ. אָמְרוּ, רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִיאֵל זֶה, בֶּן שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֶגְלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל. בָּא הַכָּתוּב וְיָחֲסוֹ "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ וְהַקְדֵּם לוֹ שָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יב) "לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם". וּרְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּהֵא מְכַפֶּרֶת וְהוֹלֶכֶת לְעוֹלָם. אָמַר רַב יְהוּדָה אֱמַר רַב מַעֲשֶׂה בְּנָכְרִית אַחַת שֶׁהָיְתָה חוֹלָה בְּיוֹתֵר. אָמְרָה אִם אֶעֱמֹד מֵחֳלְיִי אֵלֵךְ וְאֶעֱבֹד כָּל עֲבוֹדוֹת אֱלִילִים שֶׁבָּעוֹלָם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לִפְעוֹר שָׁאֲלָה לַכְּמָרִים בַּמֶּה עוֹבְדִין אוֹתוֹ. אָמְרוּ לוֹ אוֹכְלִין תְּרֵדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר וּמַתְרִיזִין בְּפָנָיו, אָמְרָה מוּטָב שֶׁאֶחֱזֹר לְחָלְיִי וְאַל אֶעֱבֹד עֲבוֹדָה בְּכָךְ. אַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֵינְכֶם כֵּן. הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר, כְּצָמִיד פָּתִיל. (דברים ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים" כִּשְׁתֵּי תְמָרוֹת הַדְּבוּקוֹת זוֹ בָזוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר כְּצָמִידִים עַל יְדֵי אִשָּׁה. "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם" דְּבֵקִים מַמָּשׁ. הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְפָעוֹר הֲרֵי זוֹ עֲבוֹדָתוֹ אַף עַל פִּי דִּמְכַוֵּן לְבַזּוֹתָהּ. תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה (בְּסִיטְנָא) [בְּסַבְטָיָא] וְכוּ'.

דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרִים הַזְּרוֹעַ כְּנֶגֶד הַיָּד. [וְכֵן הוּא אוֹמֵר] וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ. וּלְחָיַיִם כְּנֶגֶד תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל", קֵבָה כְּמַשְׁמָעָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֵבָתָהּ.

וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית. מָה רָאָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ. לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא חָלַק כָּבוֹד לֹא לַשָּׁמַיִם וְלֹא לַבְּרִיּוֹת. וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי כא, כד) "זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ". וְהֵמָּה בֹכִים. לָמָּה בוֹכִים. שֶׁנִּתְרַפּוּ יְדֵיהֶם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְבַת מֶלֶךְ שֶׁנִּתְקַשְּׁטָה לִכְנֹס לַחֻפָּה לֵישֵׁב בְּאַפִּירְיוֹן. נִמְצֵאת מְקַלְקֶלֶת עִם אַחֵר נִתְרַפּוּ יְדֵי אוֹהֲבֶיהָ וּקְרוֹבֶיהָ. כָּךְ. יִשְׂרָאֵל בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה חָנוּ עַל הַיַּרְדֵּן לַעֲבֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשָׁם נִפְרְצוּ בִּזְנוּת וְרָפוּ יְדֵי מֹשֶׁה וִידֵי צַדִּיקִים שֶׁעִמּוֹ. וְלָמָּה נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּבוֹא פִּינְחָס וְיִטֹּל אֶת הָרָאוּי לוֹ. וּלְפִי שֶׁנִּתְעַצֵּל מֹשֶׁה (דברים לד. ו) "לֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ", לְלַמֶּדְךָ שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִהְיוֹת עַז כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כַּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁמְּדַקְדֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם הַצַּדִּיקִים אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. וַיַּרְא פִּינְחָס וְכֵן לֹא רָאוּ. וְהֲלֹא נֶאֱמַר "לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל (הָעֵדָה) וְעֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"]. אֶלָּא רָאָה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר הֲלָכָה. וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה, מֵהֵיכָן עָמַד. אֶלָּא שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר אִם הוּא חַיָּב מִיתָה אִם לָאו וְעָמַד פִּינְחָס מִתּוֹךְ הָעֵדָה וְנִתְנַדֵּב וְכוּ'. וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם. זֶה עַל גַּב זֶה לְתוֹךְ טֻמְאַת שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לֹא הָיְתָה שָׁם טֻמְאָה. וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ לוֹ. נִתַּן כֹּחַ בִּזְרוֹעוֹ לְסָבְלָן וְכֹחַ בַּמַּקֵּל לַעֲמֹד בָּהֶן. וְעָמְדוּ בְּנֵי שִׁבְטוֹ לִפְגֹּעַ בּוֹ וְעָמַד הַמַּלְאָךְ וְנָגַף לְפָנָיו. כְּשֶׁרָאָה פִּינְחָס כֵּן חָבָטָן בַּקַּרְקַע וְעָמַד וְהִתְפַּלֵּל דִּכְתִיב (תהלים קו. ל) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא. נַעֲנָה פִּינְחָס בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאָמַר אֵין כָּאן אָדָם שֶׁיַּהֲרֹג זִמְרִי. הֵיכָן הֵן אֲרָיוֹת "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, (דברים לג, כב) "דָּן גּוּר אַרְיֵה". מִיָּד הִתְחִילוּ לִצְוֹחַ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהַכֹּל שׁוֹתְקִין עָמַד מִתּוֹךְ סַנְהֶדְרִין שֶׁלּוֹ וְכוּ'.

כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנַיִם עָשָׂר נִסִּים. נֵס רִאשׁוֹן. שֶׁדַּרְכָּן לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה וְדִבְּקָן הַמַּלְאָךְ זֶה בָּזֶה. נֵס שֵׁנִי. שֶׁסְּתָם הַמַּלְאָךְ אֶת פִּיהֶם וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְדַבֵּר. נֵס שְׁלִישִׁי. שֶׁכִּוֵּן אֶת הָרֹמַח וְהָיוּ כֻּלָּן רוֹאִין בִּשְׁבִיל הַנּוֹקְרִנִין שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אַף הוּא נִכְנַס לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו. נֵס רְבִיעִי. שֶׁנֶּאֱרַךְ חֲנִית שֶׁל רֹמַח עַד שֶׁנִּכְנַס בִּשְׁנֵי גוֹלְמִים וְיָצָא לְמַעְלָה. נֵס חֲמִישִׁי. שֶׁנִּתְחַזֵּק זְרוֹעוֹ שֶׁל פִּינְחָס. שִׁשִּׁי, שֶׁלֹּא נִשְׁבַּר הָרֹמַח. שְׁבִיעִי. שֶׁלֹּא יָרַד דָּמוֹ עַל יָד שֶׁלּוֹ וְכוּ'. שְׁמִינִי, שֶׁלֹּא מֵתוּ וְהֵן בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יִטַּמְּא. תְּשִׁיעִי. שֶׁדָּרַךְ הָעֶלְיוֹן לִהְיוֹת תַּחְתּוֹן בְּרֹמַח וְנַעֲשָׂה נֵס וְרוֹאִין כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁחַיָּבִין מִיתָה וְכוּ' (לְעֵיל). הִתְחִיל הַכָּתוּב מְיַחֲסוֹ בְּשֶׁבַח.

פרשת פינחס

(במדבר כה יא-יג) פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כֹּהֵן בֶּן כֹּהֵן, קַנַּאי בֶּן קַנַּאי, מֵשִׁיב חֵמָה בֵּן מֵשִׁיב חֵמָה. הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ וגו'. מְלַמֵּד שֶׁעָמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּבִנְיָן רִאשׁוֹן שְׁמוֹנָה עָשָׂר כֹּהֲנִים נְבִיאִים וּבְבִנְיָן שֵׁנִי שִׁמּוֹנִים כֹּהֲנִים, וּבְשִׁבִיל שֶׁהָיוּ (מַשְׁכִּירִין) [מוֹכְרִין] אוֹתָהּ בְּדָמִים הִתְחִילוּ שְׁנוֹתֵיהֶן מִתְקַצְּרוֹת. וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם, אֵלּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת. תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו, "תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ". וְכִפֶּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "וַיְכַפֵּר", "עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁעַד עַכְשָׁיו לֹא זָז אֶלָּא עוֹמֵד וּמְכַפֵּר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה נָתַתָּ שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵינִי בָּעוֹלָם הַזֶּה, אַף לֶעָתִיד לָבוֹא אַתָּה הוּא שֶׁעָתִיד לִתֵּן שָׁלוֹם בֵּינִי לְבֵין בָּנַי שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג-כד) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בוֹא יוֹם ה' וְגוֹ' וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הֵסֵב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ שֶׁל פִּינְחָס בְּשִׁמּוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ זָכוּר לָטוֹב מִתּוֹשְׁבֵי גִּלְעָד, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל בְּהַר הַגִּלְעָד שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי", (שם ב, ה) "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם", וְנָתַן לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְנָתַן לוֹ שָׂכָר טוֹב וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אַרְבָּעָה הֵן שֶׁבָּאוּ מִמִּשְׁפָּחָה בְּזוּיָה וְאֵלּוּ הֵן, פִּינְחָס וְאוּרִיָּה יְחֶזְקֵאל וְיִרְמְיָה. פִּינְחָס, אַתָּה מוֹצֵא שֶׁשִּׁבְשָׁעָה שֶׁבָּא פִּינְחָס לְיַחֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ אַתָּה בָּא לְיַחֵסֵנוּ, אֶלְעָזָר אָבִיךָ לֹא הָיָה נָשׂוּי לְבִתּוֹ שֶׁל פּוּטִיאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה" וְאַתָּה בָּא לְיַחֵסֵנוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פּוּטִיאֵל, שֶׁהָיָה מְפַטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיוּ מְזַלְזְלִין בּוֹ הִתְחִיל מְיַחֲסוֹ פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, כֹּהֵן בֶּן כֹּהֵן קַנַּאי בֶּן קַנַּאי. אוּרִיָּה, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְזַלְזְלִין אַחֲרָיו וְאוֹמְרִים לֹא גִבְעוֹנִי הוּא (ירמיה כו, כ) "וְגַם (אוּרִיָּה) [אִישׁ] הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְגוֹ' מִקִּרְיַת הַיְעָרִים" וּכְתִיב (יהושע ט, יז) "וְעָרֵיהֶם גִּבְעוֹן וְהַכְּפִירָה וּבְאֵרוֹת וְקִרְיַת יְעָרִים", וְצָרִיךְ הַכָּתוּב לְיַחֲסוֹ (ישעיה ח, ב) "וְאָעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן". יְחֶזְקֵאל, יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְזַלְזְלִין אַחֲרָיו וְאוֹמְרִים לֹא מִבְּנֵי בָנָיָה שֶׁל רָחָב הַזּוֹנָה הוּא, וְצָרִיךְ הַכָּתוּב לְיַחֲסוֹ "הֵיוֹם הָיָה דְבַר ה' אֶל יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי הַכֹּהֵן". יִרְמְיָה, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְזַלְזְלִים אַחֲרָיו וְאוֹמְרִים לֹא מִבְּנֵי בָנָיָה שֶׁל רָחָב הַזּוֹנָה הוּא, וְצָרִיךְ הַכָּתוּב לְיַחֲסוֹ (ירמיה א, א) "דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ".

רמז תשעב

לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, [שֶׁעֲדַיִן הוּא קַיָּם]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם". וְאוֹמֵר וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו וְגוֹ', וְכִי קָרְבָּן הִקְרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כַּפָּרָה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַשּׁוֹפֵךְ דָּמָן שֶׁל רְשָׁעִים כְּאִלּוּ הִקְרִיב קָרְבָּן. בַּעַל מוּם, דַּעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה מִנַּיִן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל דַּאֲמַר קְרָא לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר וְהָא שָׁלוֹם כְּתִיב. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק וי"ו דְּשָׁלוֹם קְטִיעָא הִיא. הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה מִנַּיִן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל דַּאֲמַר קְרָא וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר בֵּין זֶרַע פָּסוּל אֲבוֹהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר, מֵהָכָא, (דברים לג, יא) "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ", אֲפִלּוּ חֲלִין שֶׁבּוֹ, "וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה". רַבִּי (אַמִּי) [יַנַּאי] אָמַר מֵהָכָא, (שם יז, ט) "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו, אֶלָּא זֶה שֶׁהָיָה פָּסוּל וְנִתְחַלֵּל. אָמַר שְׁמוּאֵל עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים עוֹמְדִין, וּפָרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וּבָעַל, הַוָּלָד שְׁתוּקִי, שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהֻנָּה, דִּכְתִיב "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" בְּעִינָן זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו וְלֵיכָּא. אֶלָּא מַעֲתָּה גַּבֵּי אַבְרָהָם דִּכְתִיב "לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" מַאי קָא מַזְהַר לֵיהּ רַחֲמָנָא. הָכִי קָאָמַר לֵיהּ לֹא תִנְסַב כּוּתִית וְשִׁפְחָה, דְּלָא לֵיזִיל זַרְעָךְ בַּתְרָהּ. אָמַר רַבִּי אִלְעָא לֹא נִתְכַּהֵן פִּנְחָס עַד שֶׁהָרַג לְזִמְרִי, דִּכְתִיב "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ" וְגוֹ'. רַב אַשִׁי אָמַר עַד שֶׁשָּׁם שָׁלוֹם בֵּין הַשִּׁבְטִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כב, ל) "וַיִּשְׁמַע פִּנְחָס הַכֹּהֵן". וְאִידָךְ נַמִּי, הָכְתִיב "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ", כִּי כְתִיב הָהוּא, בִּבְרָכָה כְתִיב. וְאִידָךְ נַמִּי, וְהָכְתִיב (שם) "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַכֹּהֵן". הָהוּא לְיַחֵס זַרְעוֹ אַחֲרָיו. שִׁבְעָה אָבוֹת כּוֹרְתֵי בְּרִית. אֵלּוּ הֵן, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן פִּינְחָס וְדָוִד. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית טו, יח) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית". בְּיִצְחָק כְּתִיב "וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק". בְּיַעֲקֹב כְּתִיב (ויקרא כו, מב) "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב". בְּמֹשֶׁה כְּתִיב "כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית". בְּאַהֲרֹן כְּתִיב (מלאכי ב, ה) "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ". בְּפִינְחָס כְּתִיב וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית, בְּדָוִד כְּתִיב (תהלים פט, ד) "כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי".

(במדבר כה יד) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה, כְּשֵׁם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְעַסֵּק בְּשִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים לְפַרְסְמָן בָּעוֹלָם כָּךְ מִתְעַסֵּק בִּגְנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים לְפַרְסְמָן בָּעוֹלָם. פִּינְחָס, פְּרָסְמוֹ לְשֶׁבַח, עָלָיו נֶאֱמַר "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". זִמְרִי, לְגָנַאי, (שם) "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב". זִמְרִי בֶּן סָלוּא, שֶׁכָּל מִי שֶׁפּוֹגֵם אֶת עַצְמוֹ פּוֹגֵם אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ עִמּוֹ. הַכָּתוּב מְתַמֵּהַּ עָלָיו (קהלת י, ח) ["ו]פֹּרֵץ גָּדֵר", אֵבְיו קִנֵּא עַל הַזְּנוּת תְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כה) "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי" וְזֶה פֹּרֵץ גָּדֵר שֶׁגָּדַר אֲבִיו. (במדבר כה טו) וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית,

לְהוֹדִיעֲךָ עַד כַּמָּה נָתְנוּ הַמְּדִינִים עַצְמָן, שֶׁבַּת הַמֶּלֶךְ הִפְקִירוּ בְּקַלְוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ וְגוֹ' וְאֶת צוּר", צוּר גָּדוֹל מִכֻּלָּן הָיָה וּלְפִי שֶׁהִפְקִיר אֶת בִּתּוֹ מְנָאוֹ שְׁלִישִׁי. אֲמַר עוּלָא זְמִרִי זָנָה וְנָפְלוּ כַּמָּה רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. תָּמָר זָנְתָה, יָצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. וְשָׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה, אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת לֹא כָּזְבִי שְׁמָהּ אֶלָּא שְׁוֵילְנָאי שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כָּזְבִי, שֶׁכִּזְּבָה בְּאָבִיהָ. דָּבָר אַחֵר שֶׁאָמְרָה לְאָבִיהָ כּוֹס בִּי עִם זֶה, הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אֱנָשֵׁי בֵּין קָנֵי לְאוֹרְבָּנֵי שְׁוֵילְנָאי מַאי בָּעֵי, בַּהֲדֵי קִילְפֵּי דְּקָנֵי שְׁוֵילְנָאי נָפְתָא לְאִמָּהּ. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, זִמְרִי, בֶּן סָלוּא, וְשָׁאוּל, בֶּן הַכְּנַעֲנִית, וּשְׁלוּמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדַּי זִמְרִי, עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבֵיצָה הַמְּ[וְ]זֻרֶת בֶּן סָלוּא, עַל שֶׁהִסְלִיא עֲוֹונוֹת מִשְׁפַּחְתּוֹ. שָׁאוּל, עַל שֶׁהִשְׁאִיל עַצְמוֹ לַעֲבֵירָה. בֶּן כְּנַעֲנִית, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה כְנָעַן. וּמָה שְׁמוֹ, שְׁלוּמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדַּי שְׁמוֹ. אֲמַר רַב נַחְמָן אֲמַר רַב מַאי דִּכְתִיב (משלי ל, לא) "זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תַיִשׁ וּמֶלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ" אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהִמְתִּין לוֹ פִּינְחָס מִבַּחוּץ כְּדֵי שֶׁיִּתְשַׁשׁ כֹּחוֹ, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁ"מֶּלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ". בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, שִׁשִּׁים, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבֵיצָה הַמְּ[וְ]זֻרֶת וְהִיא הָיְתָה כַּעֲרוּגָה מְלֵאָה מַיִם. אֲמַר רַב כַּהֲנָא וּמוֹשָׁבָהּ בֵּית סְאָה. תְּנֵי רַב יוֹסֵף קֶבֶר שָׁלְהָה אַמָּה.

רמז תשעג

(במדבר כה יז-יח) צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים, לָמָּה. כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם, מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר [מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר] שֶׁכָּל הַמַּחֲטִיא אֶת הָאָדָם יוֹתֵר [קָשֶׁה] מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְהַמַּחֲטִיאוֹ הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. שְׁתֵּי אֻמּוֹת קִדְּמוּ יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב. מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲרַדֹּף אַשִּׂיג וְגוֹ' אָרִיק חַרְבִּי". אֱדוֹם, (במדבר כ, יח) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ". וּשְׁתַּיִם בַּעֲבֵירָה, מוֹאָב וְעַמּוֹן. עַל אֵלּוּ שֶׁקִּדְּמוּם בְּחֶרֶב כְּתִיב (דברים כג, ח) "לֹא תִתְעַב אֱדֹמִי, לֹא תְתַעֵב מִצְרִי". וְעַל אֵלּוּ שֶׁקִּדְּמוּם בַּעֲבֵירָה כְּתִיב "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי". צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים, (לְפִי) [אַף עַל פִּי] שֶׁכְּתִיב (דברים כ, יט) "כִּי תָצוּר אֶל עִיר" וְגוֹ' לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ" לְאֵלּוּ לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן אֶלָּא חַבְּלוּ אִילָנוֹתֵיהֶן. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁהָלַךְ יוֹרָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה [וּמֶלֶךְ אֱדוֹם] לְהִלָּחֵם בְּמוֹאָב מַה כְּתִיב, (מלכים ב ג, יט) "וְהִכִּיתֶם כָּל עִיר מִבְצָר וְכָל עִיר מִבְחוֹר וְכָל עֵץ טוֹב תַּפִּילוּ וְכָל מַעְיְנֵי מַיִם תִּסְתֹּמוּ". אֲמַר לוֹ וְהָכְתִיב "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ". אֲמַר לוֹ עַל הָאֻמּוֹת צִוָּה וְזוֹ קָלָה וּבְזוֹיָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יח) "וְנָקַל זֹאת בְּעֵינֵי ה' וְנָתַן אֶת מוֹאָב בְּיֶדְכֶם". וְאוֹמֵר "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם" אֵלּוּ הָאֵילָנוֹת הַטּוֹבִים. לְכָךְ נֶאֱמַר "צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים".

אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ' שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים צד, יח) "אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ ה' יִסְעָדֵנִי", בְּשָׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה נִתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אָמְרוּ מָה רָאוּ לְהִתְקָרֵב מִכָּל הָאֻמּוֹת, סָתַם פִּיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם הָבִיאוּ לִי יוֹחֲסִין שֶׁלָּכֶם (תהלים צו, ז) "הָבוּ לַה' מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז" כְּשֵׁם שֶׁבָּנַי מְבִיאִין. "וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם". לְכָךְ מְנָאָם בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר אַחַר הַמִּצְוֹת (ויקרא כז, לד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי" וְאַחַר כָּךְ (במדבר א, א-ב) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינָי... שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁלֹּא זָכוּ לִטֹּל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבִּיל יוֹחֲסִין שֶׁלָּהֶם (שה"ש ד, יב) "גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה" "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי" וְגוֹ'. שְׁמְעוּ הָאֻמּוֹת, אַף הֵן הִתְחִילוּ מְקַלְּסִין לָהֶן (שם, ט) "בָּנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ" וְגוֹ'. לֹא עָשׂוּ אֶלָּא כְּשֶׁבָּאוּ לַשִּׁטִּים "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת". שָׁמְחוּ הָאֻמּוֹת וְאָמְרוּ אוֹתָהּ הָעֲטָרָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדָן כְּבָר הִיא בְטֵלָה, אוֹתוֹ הַשָּׁבַח שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּבְּחִין הֲרֵי בָטֵל, שְׁוִים הֵן לָנוּ כְּשֶׁבָּאוּ לִידֵי נְפִילָה זְקָפָן הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צד, יח) "אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי", נֶגֶף הַמָּקוֹם אֶת כָּל מִי שֶׁנִּתְקַלְקֵל וְהֶעֱמִידָן עַל טָהֳרָתָן.

(במדבר כו ה-יד) רְאוּבֵן... מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שה"ש ד, יב) "גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה" רַבִּי יוּדָן בַּר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת בּוֹגְרוֹת וְלֹא נִפְנָה לְהַשִּׂיאָן, וְהָלַךְ לוֹ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁהָה שָׁם שָׁנִים הַרְבֵּה. עָמְדוּ הַבָּנוֹת וְנִתְעַסְּקוּ לְעַצְמָן וְנִשְּׂאוּ לַאֲנָשִׁים, וְהָיְתָה כָּל אַחַת נוֹטֶלֶת חוֹתָמוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ וְסַמַּנְטְרִין שֶׁלּוֹ לְאַחַר יָמִים בָּא הַמֶּלֶךְ מִמְּדִינַת הַיָּם וְשָׁמַע הַבְּרִיּוֹת מְלִיזִין עַל בְּנוֹתָיו וְאָמְרוּ שֶׁזָּנוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ. מֶה עָשָׂה, הוֹצִיא כָּרוֹז וְאָמַר כָּל עַמָּא יִפְקוּן לְקוֹמְפּוֹן. קָרָא לַחֲתָנוֹ הָרִאשׁוֹן, אָמַר לֵיהּ מִי אַתְּ. אָמַר לֵיהּ, חֲתָנְךָ. הוֹצִיא חוֹתָמוֹ. אָמַר לֵיהּ שֶׁל מִי הוּא זֶה. אָמַר לֵיהּ, שֶׁלִּי. הוֹצִיא סַמַּנְטְרִין שֶׁלּוֹ. אָמַר לֵיהּ שֶׁל מִי הוּא זֶה. אָמַר לֵיהּ, שֶׁלִּי. וְכֵן לַשֵּׁנִי וְכֵן לַשְּׁלִישִׁי. אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּנוֹתַי נִתְעַסְּקוּ בְּעַצְמָן וְנִשְּׂאוּ וְאַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁזָּנוּ בְּנוֹתַי. כָּךְ, לְפִי שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים שֶׁהֵן בְּנֵיהֶן שֶׁל מִצְרִים בְּנַפְשׁוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָיוּ שַׁלִּיטִין לֹא כָל שֶׁכֵּן בִּנְשׁוֹתֵיהֶן. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עַל הַהֵרָיוֹן וְאָמַר לוֹ צֵא הַוֵּלֶד בִּדְמוּת אֲבוֹתָם. הֲדָא הוּא דִכְתִיב רְאוּבֵן... מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן... מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי, אָמַר רַבִּי מָרִינוּס כְּאִינְשׁ דַּאֲמַר בָּרוּנִי סַבְרוּנִי סַבּוֹ'. אָמַר רַבִּי אִידִי הֵ"א בְּרֵישָׁא דְתֵיבוּתָא וְיוֹ"ד בְּסוֹפָהּ, יָהּ מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵן בְּנֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵיהֶם, וּמַה טַעַם, (תהלים קכב, ד) "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל" שֶׁהֵן בְּנֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵיהֶם. רַבָּנָן אָמְרֵי "גַּן נָעוּל". אֵלּוּ הַבְּתוּלוֹת. ["גַּל נָעוּל". אֵלּוּ הַבְּעוּלוֹת]. "מַעְיָן חָתוּם". אֵלּוּ הַזְּכָרִים. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן "גַּן נָעוּל" "גַּל נָעוּל"

שְׁתֵּי פְּעָמִים, כְּדַרְכָּהּ וְשֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ. רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בָּאתָה שָׂרָה לְמִצְרַיִם וְגָדְרָה עַצְמָהּ מִן הָעֲרָוָה וְנִגְדְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים בִּזְכוּתָהּ. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא כְּדַאי הָיָה גִּדּוּר עֶרְוָה שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בִּזְכוּתוֹ. אָמַר רַב הוּנָא בְּשֵׁם בַּר קַפָּרָא בִּזְכוּת אַרְבָּעָה דְבָרִים נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת שְׁמָם, רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן נְחָתִין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן סָלְקִין. שֶׁלֹּא שִׁנּוּ אֶת לְשׁוֹנָם, (בראשית מה, ב) "כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם" וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר. וְשֶׁלֹּא הָיָה בָהֶן לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ב) "דַּבֶּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ", אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהַדָּבָר הָיָה מֻפְקָד אֶצְלָן שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִלְשִׁין עַל חֲבֵרוֹ. וְעַל שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶן פָּרוּץ בְּעֶרְוָה תֵּדַע לְךָ, שֶׁהֲרֵי בַּת אַחַת הָיְתָה וּפִרְסָמָהּ הַכָּתוּב, דִּכְתִיב "וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְמַטֵּה דָן". רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בִּזְכוּת שֶׁגָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָוָה בִּזְכוּתָן נִשְׁלְחוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, יג) "שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים", אַל תִּקְרֵי 'שְׁלָחַיִךְ' אֶלָּא 'שְׁלוּחַיִךְ', לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה". הוּא דָתָן וַאֲבִירָם (כָּתוּב בָּרֶמֶז ס"ב). בְּהַצּוֹתָם עַל ה', אָמַר רַב חִסְדָּא כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ חוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהַצּוֹתָם עַל ה'". וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ (כָּתוּב בְּתְחִלַּת פָּרָשַׁת בֹּא). וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח, בְּמַתְנִיתָא תְּנָא קֹרַח מִן הַבְּלוּעִים, דִּכְתִיב (פסוק י) וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח, וּמִן הַשְּׂרוּפִים, דִּכְתִיב "בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת" וְקֹרַח בַּהֲדֵיהוּ. וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ, לֹא חַיִּין וְלֹא נִדּוֹנִין. תָּנָא מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶן בַּגֵּיהִנֹּם, וְעָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶן וְאָמְרוּ שִׁירָה. וַיִּהְיוּ לְנֵס, כֵּיוָן שֶׁנִּבְלְעוּ קֹרַח וַעֲדָתוֹ נִמְצְאוּ בָנָיו עוֹמְדִין כְּתֹרֶן שֶׁל סְפִינָה.

דָּבָר אַחֵר נִקְרַע כָּל מָקוֹם סְבִיבוֹתָם, וְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהוּא תַּחְתֵּיהֶם לֹא נִקְרַע. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר לֹא הָיוּ שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ עוֹמֵד, וְהָיוּ דוֹמִין כִּשְׁלֹשָׁה עַמּוּדִין. הֵינוּ דְּאָמְרֵי בְּרַיְתָא עַל מָאן קָאִים עָלְמָא, עַל תְּלָתָא עַמּוּדַיָּא. אִית דְּאָמְרִין תְּלָתָא בְּנֵי קֹרַח וְכוּ'. (במדבר כו כד) לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי (כָּתוּב בַּחֲנָכַּת הַנְּשִׂאִים עַל בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי).

(במדבר כו א-ב) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ' "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", כָּל מָקוֹם שֶׁנּוֹפְלִין הַזְּקֵקוּ לְמַנְיָן. מָשָׁל לְזְאֵב שֶׁנִּכְנַס בְּתוֹךְ הַצֹּאן, הֲצַרַךְ בַּעַל הַצֹּאן לִמְנוֹתָן לֵידַע כַּמָּה חָסְרוּ. דָּבָר אַחֵר לָמָּה מָנָה אוֹתָם. מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁמָּסַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת צֹאנוֹ בְּמִנְיָן. הִשְׁלִים שְׁמִירָתָן, כְּשֶׁמַּחְזִירָן צָרִיךְ לְמָנוֹתָם. כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מָסָרָן לְמֹשֶׁה בְּמִנְיָן, דִּכְתִיב (במדבר א, א-ב) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי וְגוֹ' שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ". וְאַף כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם כְּתִיב "וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֵכֹתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי", הֲרֵי קִבְּלָן בְּמִנְיָן, בָּא לְהַפְטֵר בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, הֶחֱזִירָן בְּמִנְיָן.

(במדבר כו נב-נו) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ, הַכֹּל בְּמַשְׂמָע, כֹּהֲנִים לְוִיִּם גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּמַשְׂמָע, כְּשֶׁאָמַר (במדבר יח, כ) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל", יָצְאוּ כֹהֲנִים, ("ו)בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה" יָצְאוּ לְוִיִּם, לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם יָצְאוּ גֵּרִים וַעֲבָדִים, אִישׁ לְפִי פְּקֻדָיו יֵתֵּן נַחֲלָתוֹ יָצְאוּ נָשִׁים (וַעֲבָדִים) טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. תְּנַן כָּמָאן דַּאֲמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ. דְּתַנְיָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם" יִנְחָלוּ, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ, כְּאֵלֶּה, לְהוֹצִיא אֶת (הַנִּפְלִים) [הַטִּפְלִים]. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחָלוּ, מְשֻׁנֶּה נַחֲלָה זוֹ מִכֹּל נַחֲלוֹת (שֶׁבַּתּוֹרָה) [שֶׁבָּעוֹלָם] שֶׁכָּל הַנַּחֲלוֹת חַיִּים יוֹרְשִׁין אֶת הַמֵּתִים וְכָאן מֵתִים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים. אָמַר רַבִּי אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי אַחִים כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת לָזֶה יֵשׁ לוֹ בֵּן אֶחָד וְלָזֶה יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, הָלְכוּ לַגּוֹרֶן, זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אֶחָד נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים, וּמוֹלִיכִין אֵצֶל אֲבִי אֲבִיהֶן וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר לְאֵלּוּ וּלְאֵלּוּ נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, כְּדֵי לְקַיֵּם שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, הָא כֵיצַד, הָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם נוֹטֵל חֶלְקוֹ עִם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הָיָה מִבָּאֵי הָאָרֶץ נוֹטֵל חֶלְקוֹ עִם בָּאֵי הָאָרֶץ, מֵאֵלּוּ וְאֵלּוּ, נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן. אָמַר מַר "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם", מִמַּאי דִּבְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם כְּתִיב. דַּאֲמַר קְרָא (שמות ו, ח) "וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה" וְהַאי לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם קָאָמַר לְהוּ.

לָרַב תַּרְבָּה נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ, הֲרֵי שֶׁיָּצְאוּ עִמּוֹ עֲשָׂרָה בָנִים מִמִּצְרַיִם, וּבְכְנִיסָתָן לָאָרֶץ נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה, קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו לְמַעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ, הֲרֵי שֶׁיָּצְאוּ עִמּוֹ חֲמִשָּׁה בָנִים, וּבְכְנִיסָתָן לָאָרֶץ נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה, קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ, אִישׁ, יָצְאוּ נָשִׁים טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. לְפִי פְּקֻדָיו, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ אֶלָּא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט לְפִי מַה שֶּׁהוּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ז, יד-טו) "וַיִּדָּבְרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיְעָרָה" וְגוֹ'. יֵתֵּן נַחֲלָתוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵעֶרְבָּבִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּגוֹרָל", אִי בְּגוֹרָל שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמָן. תַּלְמוּד לוֹמַר (יהושע יט, נ) "עַל פִּי ה'", מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְעַל פִּי הַמָּקוֹם. אַף, יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן". וְאוֹמֵר (יהושע יט, מט-נ) "וַיִּתְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נַחֲלָה לִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן... עַל פִּי ה' נָתְנוּ לוֹ אֶת הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל". לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם, יָצְאוּ גֵּרִים וַעֲבָדִים. עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ, מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּשִׁימוֹן בֵּית כּוּר כְּנֶגֶד בֵּית סְאָה וּבֵית סְאָה כְּנֶגֶד בֵּית כּוּר. תַּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

שֶׁתְּחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים. שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בִּכְסָפִים שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּין רַב לִמְעָט", אָמַר רַבִּי יְהוּדָה סְאָה בִּיהוּדָה שָׁוֶה חָמֵשׁ סְאִין בַּגְּלִיל. וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּגוֹרָל שֶׁנֶּאֱמַר "אַךְ בְּגוֹרָל (תֵּחָלֵק) [וְיֻחְלַק]", וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּאוּרִים וְתֻמִּים שֶׁנֶּאֱמַר "עַל פִּי הַגּוֹרָל", הָא כֵּיצַד. אֶלְעָזָר מְלַבֵּשׁ בְּאוּרִים וְתֻמִּים וְכָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין לְפָנָיו, וְקַלְפֵּי שֶׁל שְׁבָטִים וְקַלְפֵּי שֶׁל תְּחוּמִין מֻנָּחִין לְפָנָיו, וְהָיָה מְכַוֵּן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֵר אִם זְבוּלוּן עוֹלֶה תְּחוּם עַכּוֹ עוֹלֶה עִמּוֹ, טָרַף בְּקַלְפֵּי שֶׁל שְׁבָטִים וְעָלָה בְּיָדוֹ זְבוּלוּן, בְּקַלְפֵּי שֶׁל תְּחוּמִין וְעָלָה בְּיָדוֹ תְּחוּם עַכּוֹ, וְחָזַר וְרָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (אִם) [וְאוֹמֵר] נַפְתָּלִי עוֹלֶה וּתְחוּם גְּנוֹסָר עוֹלֶה [עִמּוֹ], טָרַף בְּקַלְפֵּי שֶׁל שְׁבָטִים וְעָלָה בְּיָדוֹ נַפְתָּלִי, בְּקַלְפֵּי שֶׁל תְּחוּמִין וְעָלָה בְּיָדוֹ תְּחוּם גְּ(י)נוֹסָר, וְכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט. וְלֹא כַּחֲלֻקָּה שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה חֲלֻקַּת עוֹלָם הַבָּא. הָעוֹלָם הַזֶּה, אָדָם יֵשׁ לוֹ שְׂדֵה לָבָן אֵין לוֹ שְׂדֵה פַּרְדֵּס, שְׂדֵה פַּרְדֵּס אֵין לוֹ שְׂדֵה לָבָן. הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ וּבַשְּׁפֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שַׂעַר רְאוּבֵן אֶחָד וְגוֹ' שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד" וְגוֹ'. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַלֵּק לָהֶן בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כט) "וְאֵלֶּה מַחְלְקֹתָם נָאֻם ה'". מִדְּקָאָמַר נִתְחַלְּקָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שְׁמַע מִ(י)נַּהּ לִשְׁבָטִים אִיפְּלוּג וְלֹא לְקַרְקַף דְּגַבְרֵי. אָמַר מַר עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים. אִידָךְ לְמָאן. לַנְּשִׂיא, דִּכְתִיב (שם, יט) "וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". וְאֵימָא דּוּן גֵּר (מַדַּת גֵּר שְׁכִירוּת) בְּעַלְמָא. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב "וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר". וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בִּכְסָפִים. לְמֵאי. אִילֵימָא לְשׁוּפְרָא וּלְסַנְיָא, אַטוּ בְּשׁוּפְטָנֵי עָסְקִינַן. אֶלָּא לְקִרּוֹבָה אוֹ לְרָחוֹקָה. כִּתְנָאֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בִּכְסָפִים הֶעֱלוּהוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בְּקַרְקַע הֶעֱלוּהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן "אַךְ בְּגוֹרָל", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּגוֹרָל אֶלָּא עַל פִּי ה', יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב (יהושע יט, נ) "עַל פִּי ה' נָתְנוּ לוֹ אֶת הָעִיר", כָּלֵב, דִּכְתִיב (שם כא, יב) "וְאֶת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה בַּאֲחֻזָּתוֹ".

עַל פִּי הַגּוֹרָל, שֶׁהָיָה הַגּוֹרָל כּוֹרֵז אֲנִי גּוֹרָלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, לִשְׁמוֹ עָלִיתִי. לְמָה כֵן. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תְּהֵא תַּחֲרוּת בֵּין הַשְּׁבָטִים שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ אֶלְעָזָר עָשָׂה. (במדבר כו נט) אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם, נוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ" לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם וְכוּ' (כְּדָכְתוּב בְּפָסוּק (שמות ב, א) "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי"). בִּכְלָלָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים, וּבְפַרְטָן אַתָּה מוֹצֵא שִׁבְעִים חָסֵר אֶחָד, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהוֹרָתָהּ בַּדֶּרֶךְ וְלֵידָתָהּ בֵּין הַחוֹמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם. (במדבר כו סא) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא (כְּתוּב בְּ"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי"). (במדבר כו סה) וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ, (כְּתוּב בָּרֶמֶז לְהַלָּן).

(במדבר כז א) וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, חֵלֶק אֲבִיהֶן, שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְחֶלְקוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי חֵפֶר, וְשֶׁהָיָה בְּכוֹר וְנָטַל שְׁנֵי חֲלָקִים. וְהָא אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּרְאוּי כְּבַמֻּחְזָק. אֲמַר רָבָא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֻחְזֶקֶת הִיא וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז קע"ז).

(במדבר כז ב) וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְגוֹ'. אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא אָמַר לָהֶן דָּבָר, לִפְנֵי אֶלְעָזָר וְלֹא אָמַר לָהֶן דָּבָר, וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְכָל הָעֵדָה, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִין, וְהָלְכוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי (מֹשֶׁה) [וְלִפְנֵי כֻלָּן]. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי. מַר סָבַר חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, וּמַר סָבַר אֵין חוֹלְקִין. וְהִלְכְתָא חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּפָלִיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא וְהָא דְּלָא פָּלִיג לֵיהּ. (במדבר כז ג-ה) תַּנְיָא בְּנוֹת צְלָפְחָד חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ, דַּרְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, צַדְקָנִיּוֹת הָיוּ. חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ, שֶׁלְּפִי שָׁעָה דִּבְּרוּ. מְלַמֵּד שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה מֹשֶׁה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּפָרָשַׁת יְבָמִין, אָמְרוּ לוֹ אִם כְּבֵן אָנוּ נִירָשׁ כְּבֵן וְאִם לָאו תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ, מִיָּד וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן, דַּרְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, הָיוּ דוֹרְשׁוֹת וְאוֹמְרוֹת אִלּוּ הָיָה לוֹ בֵּן לֹא דִּבְּרוּ. וְהַתַּנְיָא בַּת. הָכִי קָאָמַר אִלּוּ הָיָה לוֹ בַּת לַבֵּן לֹא דִּבְּרוּ. צְדָקָנִיּוֹת הָיוּ, שֶׁלֹּא נִשְּׂאוּ אֶלָּא לְהָגוּן לָהֶם. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֲפִלּוּ קְטַנָּה שֶׁבְּהֶן לֹא נִשְּׂאת פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעִים שָׁנָה. אֵינִי וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא נִשֵּׂאת פְּחוּתָה מִבַּת עֶשְׂרִים יוֹלֶדֶת עַד שִׁשִּׁים, בַּת עֶשְׂרִים יוֹלֶדֶת עַד אַרְבָּעִים, בַּת אַרְבָּעִים שׁוּב אֵינָהּ יוֹלֶדֶת. אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצְּדָקָנִיּוֹת הָיוּ נַעֲשָׂה לָהֶן נֵס כְּיוֹכָבֶד, שֶׁיָּלְדָה בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. לְהַלָּן מְנָאן הַכָּתוּב דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְכַאן מְנָאָן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן. מְסַיֵּעַ לֵיהּ לְרַבִּי אַמִּי בִּישִׁיבָה הַלָּךְ אַחַר חָכְמָה וּבְמִסְבָּה הָלַךְ אַחַר הַזְּקֵנָה. אֲמַר רַב אַשִׁי וְהוּא דְּמֻפְלָג בְּחָכְמָה וְהוּא דְּמֻפְלָג בְּזִקְנָה. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹת צְלָפְחָד שִׁקּוּלוֹת הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּהְיֶינָה", הֲוָיָה אַחַת לְכֻלָּן. מִתְלוֹנְנִין וַעֲדַת קֹרַח לֹא הָיָה לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ. וְהַתַּנְיָא יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נָטְלוּ חֲלָקִם. לָא קַשְׁיָא מַר מְקַיֵּשׁ מִתְלוֹנְנִים לַמְרַגְּלִים וּמַר לָא מְקַיֵּשׁ. מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים דְּתַנְיָא אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר, זֶה צְלָפְחָד, וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה, זוֹ עֲדַת מְרַגְּלִים, הַנּוֹעָדִים עַל ה', אֵלּוּ מִתְלוֹנְנִים, עֲדַת קֹרַח, כְּמַשְׁמָעוֹ. מַר מְקַיֵּשׁ מִתְלוֹנְנִים לְמְרַגְּלִים וּמַר לֹא מְקַיֵּשׁ. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי וּלְמָאן דְּמְקַיֵּשׁ, אִיכְפַּל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב יָרְתֵי לְכֻלָּה אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ מִתְלוֹנְנִים שֶׁבַּעֲדַת קֹרַח קַאֲמְרִינַן.

וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד שֶׁהָאָרֶץ מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁבָטִים אָבַל לֹא לַנְּקֵבוֹת נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן זוֹ עַל זוֹ לִטֹּל עֵצָה. אָמְרוּ לֹא כְּרַחֲמֵי בָּשָׂר וָדָם רַחֲמֵי הַמָּקוֹם, בָּשָׂר וָדָם רַחֲמָיו עַל הַזְּכָרִים יוֹתֵר מִן הַנְּקֵבוֹת, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים

וְעַל הַנְּקֵבוֹת, רַחֲמָיו עַל הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, כה) "נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר", "נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ", וְאוֹמֵר (שם קמה, ט) "טוֹב ה' לַכֹּל".

בֶּן חֵפֶר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁצְּלָפְחָד הָיָה בְכוֹר כָּךְ הָיוּ כֻּלָּן בְּכוֹרוֹת, וּלְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיוּ זַכָּאוֹת בְּנוֹת זַכַּאי, וְכָל מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִין וְהַכָּתוּב מְיַחֲסוֹ לְשֵׁבֶט הֲרֵי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, וְכָל מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִין וְהַכָּתוּב מְיַחֲסוֹ לְגָנַאי הֲרֵי זֶה רָשָׁע בֶּן רָשָׁע. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שֶׁגָּדַל בְּחֵיק רָשָׁע וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשָׂיו לְהוֹדִיעַ כַּמָּה צַדְקוֹ גָּדוֹל שֶׁגָּדַל בְּחֵיק רָשָׁע וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשָׂיו, [וְכָל רָשָׁע שֶׁגָּדַל בְּחֵיק צַדִּיק וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשָׂיו] לְהוֹדִיעַ כַּמָּה רָשָׁע גָּדוֹל שֶׁגָּדַל בְּחֵיק צַדִּיק וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשָׂיו. עֲשָׂו גָּדַל בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים, בֵּין יִצְחָק וּבֵין רִבְקָה, וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשֵׂיהֶם, עוֹבַדְיָה גָּדַל בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים, בֵּין אַחְאָב וְאִיזֶבֶל, וְלֹא עָשָׂה כְמַעֲשֵׂיהֶם, נִתְנַבֵּא עַל עֲשָׂו הָרָשָׁע שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, א) "חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים לֶאֱדוֹם".

לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁחִבֵּב יוֹסֵף אֶת הָאָרֶץ כָּךְ יוֹצְאֵי חֲלָצָיו חִבְּבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה וְגוֹ'. יָכוֹל הַקּוֹדֵם בַּמִּקְרָא קוֹדֵם בְּמַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה", מְלַמֵּד שֶׁכָּלָן שְׁקוּלוֹת זוֹ כְזוֹ. וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ'. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֶלָּא בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁמֵּת אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג, לח) "וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן" וְגוֹ'. לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר, אִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). כִּי בְחִטְאוֹ מֵת, שֶׁלֹּא הֶחֱטִיא אֶת אֲחֵרִים עִמּוֹ. וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ, דְּאִלּוּ הָיָה לוֹ (בַּת לְבֵן) [בֵּן] לֹא הָיֵינוּ תּוֹבְעִים. לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן שֵׁם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כה, ו) "שֵׁם", מַה שֵּׁם הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] נַחֲלָה אַף שֵׁם הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] נַחֲלָה, וּמַה שֵּׁם הָאָמוּר לְהַלָּן זֶרַע אַף שֵׁם הָאָמוּר כָּאן זֶרַע. כִּי אֵין לוֹ בֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי אֵין לוֹ בֵּן", מַגִּיד שֶׁהָיוּ חֲכָמוֹת דּוֹרְשׁוֹת הָא אִם הָיָה לוֹ בַּת בֵּן לֹא הָיֵינוּ תּוֹבְעוֹת. תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר יָפֶה כֹּחַ נָשִׁים מִכֹּחַ אֲנָשִׁים, אֲנָשִׁים אוֹמְרִים (במדבר יד, ד) "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה" וְנָשִׁים אוֹמְרוֹת תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה. וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, הָא כָּל אָדָם כְּשֵׁר שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַשֵּׁבֶט הֲרֵי זֶה שָׁבַח לְכָל שִׁבְטוֹ, קַל וָחֹמֶר לְבֵיתוֹ, קַל וָחֹמֶר לְגוּפוֹ, קַל וָחֹמֶר לְמִשְׁפַּחְתּוֹ, קַל וָחֹמֶר לְבֵית אָבִיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֹתוֹ אָהֲלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ", שֶׁבַח לְכָל שִׁבְטוֹ, קַל וָחֹמֶר לְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְכוּ'. וַתִּקְרַבְנָה, הָא כָּל אָדָם כְּשֵׁר שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ דּוֹר רָשָׁע זָכָה לִטֹּל שְׂכַר כֻּלָּן, נֹחַ עוֹמֵד בְּדוֹר הַמַּבּוּל זָכָה לִטֹּל שְׂכַר כֻּלָּן, אַבְרָם עוֹמֵד בְּדוֹר הַפְּלָגָה זָכָה לִטֹּל שְׂכַר כֻּלָּן, לוֹט בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם זָכָה לִטֹּל שְׂכַר כֻּלָּן, אֵלּוּ עוֹמְדִים בְּדוֹר

הַמְדַבֵּר זָכוּ לִטֹּל שְׂכַר כֻּלָּן, לְלַמֶּדְךָ בְּאֵיזֶה שָׁעָה עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (במדבר יד, ד) "נִתְּנָה רֹאשׁ". אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה וַהֲלֹא יִשְׂרָאֵל מְבַקְּשִׁין לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְאַתֶּנָּה מְבַקְּשׁוֹת נַחֲלָה בָּאָרֶץ. אָמְרוּ יוֹדְעוֹת אָנוּ שֶׁסּוֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַחֲזִיק בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ", אַל תְּהִי קוֹרֵא כֵן אֶלָּא הֵפֵרוּ תּוֹרָתְךָ עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב ה, ב-ג) "וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וְגוֹ' וַתֹּאמֶר אֶל גְּבִרְתָּהּ", מַגִּיד שֶׁאָמְרָה לָהּ כָּךְ וְכָךְ מְטַהֲרִין אֶת הֶעָנִי כָּךְ וְכָךְ מְטַהֲרִין אֶת הֶעָשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר "כְּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה", מַגִּיד שֶׁהָיְתָה יוֹדַעַת פָּרָשַׁת נְגָעִים אֲבָל אֵינָהּ יוֹדַעַת אֵימָתַי הָיוּ שֶׁל בֵּית אֲבִיהָ עוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָהֶם (מלכים א יח, כא) "עַד מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים" לְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ" אַל תְּהִי קוֹרֵא כָּךְ אֶלָּא הֵפֵרוּ תּוֹרָתְךָ עֵת לַעֲשׂוֹת לַה'. וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר בְּשִׁעַת הַמַּפְזְרִין כַּנֵּס אֵת הָרֶגֶל, בַּאֲתַר דְּלֵית קָפִיץ קָנֵי מְנֵיהּ, בַּאֲתַר דְּלֵית גּוּבְרִין הִשְׁתַּדֵּל לְהְיוֹת גֶּבֶר. דָּבָר אַחֵר "וַתִּקְרְבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד" וְגוֹ'. וַהֲלֹא יָדוּעַ שֶׁמְּנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף, וּמָה רָאָה לְיַחֲסוֹ כָּאן. אֶלָּא כֹּל מֶלֶךְ כְּשֵׁר שֶׁהָיָה עוֹמֵד הָיוּ רוֹאִין מִי שֶׁאֲבוֹתָיו כְּשֵׁרִין וְתוֹלִין אוֹתוֹ בּוֹ, שֶׁכֵּן אָמַר בְּחִזְקִיָּה "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ", וְכִי בְּנוֹ שֶׁל דָּוִד הָיָה חִזְקִיָּה וַהֲלֹא כַּמָּה דּוֹרוֹת הָיוּ בֵּינָתַיִם, אֶלָּא כֹּל מֶלֶךְ כְּשֵׁר שֶׁהָיָה עוֹמֵד הָיָה תּוֹלֶה בְּדָוִד. וְכָל מֶלֶךְ רָשָׁע שֶׁהָיָה עוֹמֵד הָיָה נִתְלֶה בְּיִרְבְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א טו, ל) "עַל חַטֹּאוֹת יָרְבְעָם". (במדבר כו, לג) "וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד", שֵׁם הָיָה לָהֶם בִּזְכוּת וְשֵׁם הָיָה לָהֶן בְּמַעֲשֶׂה. (שמות א, טו) "שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה", שֵׁם הָיָה לָהֶן בִּזְכוּת וְשֵׁם הָיָה לָהֶן בְּמַעֲשֶׂה הַטּוֹב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ", שֵׁם הָיָה לוֹ. הָא כָּל שֵׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְשֶׁבַּנְּבִיאִים וְשֶׁבַּכְּתוּבִים אִם לְעִנְיַן הַזְּכוּת שֵׁם לוֹ בִּזְכוּת, וְאִם לְעִנְיַן רָשַׁע שֵׁם לוֹ בְּרֶשַׁע.

אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן "מִדְבָּר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר טו, לב) "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר", מַה כָּאן צְלָפְחָד אַף לְהַלָּן צְלָפְחָד. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, מְקוֹשֵׁשׁ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּשָׁנִים וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ בְנוֹת צְלָפְחָד בְּנוֹת מְלָכִים נָאוֹת וּכְשֵׁרוֹת הַקְּטַנָּה שֶׁבָּהֶן יוֹשֶׁבֶת אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא נִשֵּׂאת, וְכִי בְּאֵיזוֹ שָׁנָה מֵת צְלָפְחָד, בַּשָּׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי".

וַתִּקְרְבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד, אוֹתוֹ הַדּוֹר הָיוּ הַנָּשִׁים גּוֹדְרוֹת מַה שֶּׁהָאֲנָשִׁים פּוֹרְצִין, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאָמַר לָהֶן אַהֲרֹן (שמות לב, ד) "פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב" וְגוֹ', וְלֹא רָצוּ הַנָּשִׁים וּמִחוּ בְּבַעֲלֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ג) "וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם" וְהַנָּשִׁים לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְכֵן בַּמְרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּשִׁבוּ וַיָּלִינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה", עֲלֵיהֶם נִגְזְרָה גְזֵרָה, שֶׁאָמְרוּ (במדבר יג, לא) "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", אֲבָל הַנָּשִׁים לֹא

הָיוּ עִמָּהֶם בָּעֲצָה, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה, (במדבר כו, סה) "כִּי אָמַר ה' לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ" וְגוֹ', [אִישׁ] וְלֹא אִשָּׁה עַל מַה שֶּׁלֹּא רָצוּ לִכָּנֵס לָאָרֶץ אֲבָל הַנָּשִׁים קֵרְבוּ עַצְמָן לְבַקֵּשׁ נַחֲלָה בָּאָרֶץ. וְלָמָּה נִזְדַּמְּנוּ לְמֹשֶׁה. שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ שֶׁפָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן הִמְתִּינוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד שֶׁנִּשְׂאוּ לֶהֱגוּן לָהֶם. דָּבָר אַחֵר "וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד", חֲמִשְׁתָּן אָמְרוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. הָרִאשׁוֹנָה אָמְרָה אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר, הַשְּׁנִיָּה אָמְרָה וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל ה' בַּעֲדַת קֹרַח, הַשְּׁלִישִׁית אָמְרָה כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת, הוּא הַמְקוֹשֵׁשׁ, הָרְבִיעִית אָמְרָה וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ, הַחֲמִישִׁית אָמְרָה לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְכָל הַפָּסוּק. אָמַר מֹשֶׁה אִי אֶפְשָׁר לְבַת לִירַשׁ. אָמְרוּ לוֹ, לָמָּה. אָמַר לָהֶם שֶׁאַתֶּם נְקֵבוֹת. אָמְרוּ לוֹ וְכֹה אָמַרְתָּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, הוֹאִיל שֶׁהַזָּכָר יוֹרֵשׁ תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ לַאֲחֵי אָבִינוּ, שֶׁתּוֹלִיד זָכָר שֶׁיִּירַשׁ. אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה אִי אֶפְשָׁר לְהִתְיַבֵּם, הוֹאִיל שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנוֹת. אָמְרוּ לוֹ מַה הוּא זֶה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁנִּירַשׁ אֶת אָבִינוּ אֵין אָנוּ בָנִים, שֶׁתִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ אָנוּ בָנִים. אוֹתָהּ שָׁעָה סִלְקוּ אֶת מֹשֶׁה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כֵּן, מִיָּד וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'. אָמַר רַבִּי חִדְקָא, שִׁמְעוֹן הַשִּׁקְמוֹנִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁהַבָּנוֹת יוֹרְשׁוֹת, עַל מָה נֶחְלְקוּ, אִם יִירְשׁוּ בְּרָאוּי כְּבֶמֶחְזָק אִם לָאו, וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת נֶחָלוֹת שֶׁתֵּאָמֵר עַל יְדֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד שֶׁנֶּאֱמְרָה עַל יְדֵיהֶן שֶׁכָּךְ מְגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

רמז תשעד

(במדבר כז ו-ז) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת, יָפֶה תִּבְעוּ בְנוֹת צְלָפְחָד, שֶׁכָּךְ כְּתוּבָה פָּרָשָׁה זוֹ לְפָנַי בַּמָּרוֹם אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁהַמָּקוֹם מוֹדֶה לִדְבָרָיו. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר לו, ה) "כֵּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף דֹּבְרִים". כֵּיוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ". עֲתִידִין אֻמּוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁהַמָּקוֹם מוֹדֶה לִדְבָרָיו.

(לעיל פסוק ה) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן, לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר "וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם" וְגוֹ'. [הַתִּישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחוֹ], בָּאוּ בְנוֹת צְלָפְחָד לְדִין וְהִפְלִיא מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן", וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד, כָּךְ הוּא הַדִּין. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְלֹא אָמַרְתָּ (דברים א, יז) "הַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם", הַדִּין שֶׁאִי אַתָּה יוֹדֵעַ הֲרֵי הַנָּשִׁים דָּנִין אוֹתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֶת הַדִּין אֶלָּא בָּאוּ לִפְנֵי שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת תְּחִלָּה, אָמְרוּ לָהֶם דִּין שֶׁל נַחֲלָה הוּא וְאֵין זוֹ שֶׁלָּנוּ אֶלָּא שֶׁל גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, בָּאוּ לִפְנֵי שָׂרֵי חֲמִשִּׁים רָאוּ שֶׁכִּבְּדוּ אוֹתָן שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת אָמְרוּ אַף אָנוּ יֵשׁ גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְכֵן לְשָׂרֵי מֵאוֹת וְכֵן לְשָׂרֵי אֲלָפִים וְכֵן לִנְשִׂיאִים, הֵשִׁיבוּ לָהֶן כֻּלָּן כְּעִנְיָן הַזֶּה,

שֶׁלֹּא רָצוּ לִפְתֹּחַ פֶּה בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מֵהֶן. אָמַר מֹשֶׁה אִם אוֹמַר אֲנִי לָהֶם אֶת הַדִּין אֶטֹּל אֶת גְּדֻלָּתָן, אָמַר לָהֶן אַף אֲנִי יֵשׁ גָּדוֹל מִמֶּנִּי, לְפִיכָךְ וַיִּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'.

נָתוֹ תִּתֵּן לָהֶם אֶחֻזַּת נַחֲלָה, זוֹ נַחֲלַת אֲבִיהֶן. בְּתוֹךְ אֶחֵי אֲבִיהֶם, זוֹ נַחֲלַת אֲבִי אֲבִיהֶן. וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן, זוֹ חֵלֶק בְּכוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אַף חֵלֶק אֲחֵי אֲבִיהֶן נָטְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "נָתוֹ תִּתֵּן לָהֶם", וּלְמָאן דַּאֲמַר תְּרֵי אֲחֵי דְאַבָּא [הָווּ לְהוּ] דִּכְתִיב (יהושע יז, ה) "וַיִּפְּלוּ חַבְלֵי מְנַשֶּׁה" הַהוּא מֵאֶחֻזַּת נַחֲלָה נָפְקָא. דְּבָר אַחֵר "נָתוֹ תִּתֵּן", תֵּן לָהֶם מִטַּלְטְלִין וְכוּ'.

דָּבָר אַחֵר "נָתוֹ תִּתֵּן", שֶׁנִּטְלוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְקָרְבוּ לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ וְאֶלְעָזָר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּקְרַבְנָה לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". וְאַף יַעֲקֹב אָבִינוּ רָאָה שֶׁנּוֹטְלוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, כב) "בָּנוֹת צָעֲדָה עָלַי שׁוּר", [זֶה הַיַּרְדֵּן] שֶׁנַּעֲשָׂה לְמֹשֶׁה (כְּשׁוּר) [כְּחוֹמָה] שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ וְאָמַר לוֹ [וַיַּעֲקֹב לְיוֹסֵף] בְּנוֹתֶיךָ נוֹטְלוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן.

וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר, אֵין לִי אֶלָּא לְשָׁעָה, לְדוֹרוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר". תָּנוּ רַבָּנָן "אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ", אֵין לִי אֶלָּא בֵּן, בֶּן הַבֵּן וּבַת הַבֵּן וּבֶן בַּת הַבֵּן מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵין לוֹ", עַיִן עָלָיו. בַּת, אֵין לִי אֶלָּא בַּת, בַּת הַבַּת וּבֶן הַבַּת [וּבַת בֶּן הַבַּת] מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵין לוֹ", עַיִן עָלָיו. הָא כֵּיצַד, נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת עַד רְאוּבֵן. וְלִימָא עַד יַעֲקֹב. גְּמִירֵי דְּלָא כְלִיָּא שִׁבְטָא. אֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב כָּל הָאוֹמֵר תִּירַשׁ הַבַּת עִם בַּת הַבֵּן, אֲפִלּוּ נְשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה צְדוּקִין. דְּתַנְיָא בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים בְּטֵבֵת תַּבְנָא לְדִינְנָא, שֶׁהָיוּ צְדוּקִין אוֹמְרִים תִּירַשׁ הַבַּת עִם בַּת הַבֵּן. נִטְפַּל לָהֶן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאָמַר לָהֶם, שׁוֹטִין, זוֹ מִנַּיִן לָכֶם, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ דָּבָר חוּץ מִזְּקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מְפַטְפֵּט כְּנֶגְדּוֹ וְאוֹמֵר וּמַה בַּת בְּנוֹ שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ כֹּחוֹ תִּירְשָׁנוּ, בִּתּוֹ הַבָּאָה מִכֹּחוֹ אֵינוֹ דִין שֶׁתִּירְשֶׁנּוּ. קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה (בראשית לו, כ) "אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה" וּכְתִיב (שם, כד) "וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וַאַיָּה וַעֲנָה", מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה. וְדִילְמָא תְּרֵי עֲנָה הֲווּ. אֲמַר רָבָא אֲנָא אֲמִינָא מִלְּתָא דְּשָׁבוּר מַלְכָּא לָא אֲמָרָהּ, וּמַנּוּ, שְׁמוּאֵל, אֲמַר קְרָא "הוּא עֲנָה", הוּא עֲנָה דְּמֵעִיקָּרָא. אָמַר לוֹ רַבִּי, בְּכָךְ אַתָּה פּוֹטְרֵנִי. אָמַר לוֹ, שׁוֹטֶה, וְלֹא תְהֵא תוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ כְּשִׁיחָה בְּטֵלָה שֶׁלָּכֶם, מַה לְּבַת בְּנוֹ שֶׁכֵּן יָפֶה כֹּחַהּ אֵצֶל הָאַחִין [תֹּאמַר בְּבִתּוֹ שֶׁהוּרַע כֹּחַהּ אֵצֶל אַחִין], וְנִצְחוּם, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָשְׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. הַבָּנִים יוֹרְשִׁים אֶת הָאָב, מִנַּיִן. דִּכְתִיב "אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ", טַעֲמָא דְּאֵין לוֹ בֵּן הָא אִם יֵשׁ לוֹ בֵּן בֵּן קוֹדֵם. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי אֵימָא לָא הַאי לֵירוּת כֻּלֵּיהּ וְלָא הַאי לֵירוּת כֻּלֵּיהּ אֶלָּא תַּרְוַיְהוּ בַּהֲדֵדֵי (לֵירְתָן). אָמַר לֵיהּ וְאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּהֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא

חַד בָּרָא לֵירְתִינְהוּ לְכֻלְּהוּ נִכְסֵי. וְדִילְמָא הָא קָמַשְׁמַע לָן דְּבַת נַמֵּי בַּת יְרֻשָּׁה הִיא. הַהִיא (במדבר לו, ח) מ"וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה" נָפְקָא. וְאַבָּעִית אֵימָא מֵהָכָא, "וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם", וְלֹא לִבְנוֹתֵיכֶם. אֶלָּא מֵעַתָּה (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְּנֵיכֶם" הָכָא נַמֵּי בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם. בְּרָכָה שָׁאנֵי. תַּנְיָא "וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ", זֶה הָאָב, מְלַמֵּד שֶׁהָאָב קוֹדֵם לָאַחִין. יָכוֹל יְהֵא קוֹדֵם לַבֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקָּרֹב", קָרוֹב קוֹדֵם. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח. מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לְיַעֲדָה וְלִשְׁדֵּה אֲחֻזָּה. אַדְרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם. כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן וְכוּ'. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ דְּהָכָא תַּרְתֵּי וְהָכָא חָדָא. מִשּׁוּם דִּשְׁדֵּה אֲחֻזָּה גּוּפָהּ מֵהַאי טַעְמָא הוּא דְּקָיְמָא לֵיהּ לְתַנָּא כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן כוּ'. (אָמְרִי) [וְאֵימָא] שְׁאֵרוֹ זֶה הָאָב מְלַמֵּד שֶׁהָאָב קוֹדֵם לַבַּת יָכוֹל יַקְדִּים לַבֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקָּרֹב" קָרוֹב קוֹדֵם. כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן יִבּוּם בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ, לְעִנְיַן נַחֲלָה נַמֵּי בֵּן וּבַת כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ. וְאֵימָא שְׁאֵרוֹ זֶה הָאָב מְלַמֵּד שֶׁהָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב יָכוֹל יַקְדִּים לָאַחִים תַּלְמוּד לוֹמַר "הַקָּרֹב" קָרוֹב קוֹדֵם. אֲחֵי הָאָב לָא צְרִיכִי קְרָא, מִכֹּחַ מָאן קָא אָתוּ, מִכֹּחַ אָב, קַאי אָב יָרְתֵי אֲחֵי [הָאָב]. וְהָא קְרָאֵי לָאו הָכֵי כְּתִיבֵי. קְרָאֵי שֶׁלֹּא כְסִדְרָן כְּתִיבֵי. וְתַנָּא מַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא דְּתַנְיָא אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ, בְּמָקוֹם בַּת אַתָּה מַעֲבִיר נַחֲלָה מִן הָאָב [וְאִי אַתָּה מַעֲבִיר נַחֲלָה מִן הָאָב בְּמָקוֹם אָחִין. וְאֵימָא בְּמָקוֹם בַּת] אַתָּה מַעֲבִיר נַחֲלָה מִן הָאָחִין וְאִי אַתָּה מַעֲבִיר נַחֲלָה מִן הָאָב אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם בַּת. אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְהַעֲבַרְתֶּם, וּלְמָאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵוְהַעֲבַרְתֶּם הַאי שְׁאֵרוֹ מַאי עֲבִיד לֵיהּ. מִיבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא שְׁאֵרוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. וּלְמָאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מִשְׁאֵרוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם מַאי עֲבִיד לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר בְּכֻלָּן נֶאֱמַר נְתִינָה וְכָאן נֶאֱמַר הַעֲבָרָה, אֵין לְךָ דָּבָר הַמַּעֲבִיר נַחֲלָה מִשֵּׁבֶט לְשֵׁבֶט אֶלָּא בַּת הוֹאִיל וּבָנָהּ וּבַעֲלָהּ יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ. וּמַאי דִּשְׁאֵרוֹ זֶה הָאָב, דִּכְתִיב (ויקרא יח, יב) "שְׁאֵר אָבִיךָ הִיא", אִימָא שְׁאֵרוֹ זֶה הָאֵם דִּכְתִיב "שְׁאֵר אִמְּךָ הִיא". אָמַר קְרָא מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ, מִשְׁפַּחַת אָב קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, מִשְׁפַּחַת אֵם אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה דִּכְתִיב (במדבר א, ב) "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם". אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מְנַיִן לְמַתָּנַת שְׂכִיב מֵרַע מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ", יֵשׁ לְךָ הַעֲבָרָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ, וְאֵיזוֹ, זוֹ מַתְּנַת שְׂכִיב מֵרַע רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ, [מֵהָכָא], וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו, יֵשׁ לְךָ מַתָּנָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ, [וְאֵיזוֹ], זוֹ מַתְּנַת שְׂכִיב מֵרַע. וְרַב נַחְמָן מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵוְהַעֲבַרְתֶּם, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְּרַבִּי בְּכֻלָּן נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה וְכוּ'. וְרַבִּי זֵירָא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מֵוּנְתַתֶּם, אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא. רַב מְנַסְיָא אָמַר שְׁמוּאֵל, מֵהָכָא, (מלכים ב כ, א; ישעיה

לח, א) "בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ' צַו לְבֵיתֶךָ" וְגוֹ', בְּצַוָּאָה בְּעַלְמָא. רַבִּי בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר, מֵהָכָא, (שמואל ב יז, כג) "וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה וְגוֹ' וַיְצַו" וְגוֹ'.

רמז תשעה

תָּנוּ רַבָּנָן "שְׁאֵרוֹ", זוֹ אִשְׁתּוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. יָכוֹל אַף הִיא תִּירָשֶׁנּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָרַשׁ אֹתָהּ", הוּא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ וְאֵין הִיא יוֹרֶשֶׁת אוֹתוֹ. וְהָנֵי קְרָאֵי לָאו הָכֵי כְּתִיבִי. אָמַר אַבָּיֵי תָּרִיץ וְאֵימָא הָכֵי וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לַקָּרֹב אֵלֶיהָ שְׁאֵרוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ, אָמַר לֵיהּ רָבָא סַכִּינָא חֲרִיפָא לְפִסּוֹק קְרָאֵי. אֶלָּא אָמַר רָבָא תָּרִיץ הָכִי וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלַת שְׁאֵרוֹ לוֹ קָסָבַר גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. וְתַנָּא מַיְתֵי לֵהּ מֵהָכָא וְיָרַשׁ אֹתָהּ, מְלַמֵּד שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', בַּהֲסָבַת הַבַּעַל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאוֹמֵר (שם, ז) "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה". וְאוֹמֵר "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֵּה אֶחֵר". וְאוֹמֵר (יהושע כד, לג) "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ", מִנַּיִן לְפִינְחָס שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְאֶלְעָזָר, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּשָׂא פִּינְחָס אִשָּׁה וּמֵתָה וִירָשָׁהּ. וְאוֹמֵר (דהי"א ב, כב) "וּשְׁגוּב הוֹלִיד אֶת יָאִיר וַיִּהְיוּ לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד", מִנַּיִן הָיָה לוֹ לְיָאִיר שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ לִשְׁגוּב, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּשָׂא יָאִיר אִשָּׁה וּמֵתָה וִירָשָׁהּ. מַאי וְאוֹמֵר. וְכִי תֵּימָא בַּהֲסָבַת בֵּן הוּא דְּקִפְיֵד קְרָא אֲבָל בַּעַל לָא יָרִית תָּא שְׁמַע "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה" וְגוֹ', וְכִי תֵּימָא לַעֲבֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, תָּא שְׁמַע "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה (לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל) מִמַּטֶּה לְמַטֵּה אֶחֵר", וְכִי תֵּימָא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַעֲשֵׂה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן מֵת", וְכִי תֵּימָא אֶלְעָזָר הוּא דְּנָסַב אִ(י)תְּתָא וּשְׁכִיבָא וִירָתָהּ פִּינְחָס תָּא שְׁמַע "וּשְׁגוּב הוֹלִיד אֶת יָאִיר", וְכִי תֵּימָא הָתָם נַמִּי הָכֵי הָווּ אִם כֵּן תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי. תַּנְיָא בַּהֲסָבַת הַבֵּן "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה" בַּהֲסָבַת הַבֵּן הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּהֲסָבַת הַבַּעַל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֵּה אַחֵר" הֲרֵי הֲסָבַת הַבַּעַל אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה (לְמַטֵּה אַחֵר) [לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל"] בַּהֲסָבַת הַבֵּן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּנְיָא [אִידָךְ] בַּהֲסָבַת הַבַּעַל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּהֲסָבַת הַבֵּן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' הֲרֵי בַּהֲסָבַת הַבֵּן אָמוּר. דְּכֻלֵּי עָלְמָא מִיהַת "מִמַּטֶּה לְמַטֵּה אַחֵר" בַּהֲסָבַת הַבַּעַל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מַאי טַעֲמָא. אָמַר (רָבָא) [וְרַבָּה] אָמַר קְרָא "מַטּוֹת". רַב אַשִׁי אָמַר, אָמַר קְרָא "מִמַּטֶּה לְמַטֵּה אַחֵר", וּבֶן לָאו אַחֵר הוּא. בְּנֵי אֲחָיוֹת נוֹחָלִין. תַּנְיָא בְּנֵי אֲחָיוֹת וְלֹא בָּנוֹת אֲחָיוֹת. לְמַאי הִלְכְתָא. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת לְקַדֵּם, דְּתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ, הֻקְּשָׁה יְרֻשָּׁה

(רִאשׁוֹנָה) [שְׁנִיָּה] לִירֻשָּׁה (שְׁנִיָּה) [רִאשׁוֹנָה], מַה יְּרֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת אַף יְרֻשָּׁה שְׁנִיָּה בֵּן קוֹדֵם לְבַת. מִנַּיִן שֶׁהָאָב קוֹדֵם אֶת הָאַחִין בְּנַחֲלָה. הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הֲרֵי אוֹמֵר וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ, מִפְּנֵי הַבַּת מַעֲבִיר אַתָּה אֶת הָאָב וְאִי אַתָּה מַעֲבִיר מִפְּנֵי הָאַחִין. וּמִנַּיִן שֶׁהָאָב יוֹרֵשׁ. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, וּמָה אַחִין [מִן הָאָב], שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מִכֹּחַ הָאָב, הֲרֵי הֵן יוֹרְשִׁין הָאָב, שֶׁאֵין הָאַחִין בָּאִין אֶלָּא מִכֹּחוֹ, אֵינוֹ דִין הוּא שֶׁיּוֹרֵשׁ. וּמִנַּיִן לַעֲשׂוֹת אֶת בַּת הַבֵּן כַּבֵּן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר הוּא, וּמַה בָּנוֹת צְלָפְחָד שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא לְשָׁעָה עָשָׂה אֶת בַּת הַבֵּן כַּבֵּן, קַל וָחֹמֶר לְדוֹרוֹת. מִנַּיִן לַעֲשׂוֹת נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים. הֲרֵי אַתָּה דָן הוֹאִיל וְהַבָּנִים יוֹרְשִׁין (וְאָחִין) וַאֲחֵי אָב יוֹרְשִׁין, מַה בָּנִים עָשָׂה נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים אַף בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין עָשָׂה נְקֵבוֹת כִּזְכָרִים וּמַה בָּנִים הַקְּדִימִים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת אַף בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין הַקְּדִימִים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת וּמַה בְּגוֹאֲלִין עָשָׂה בָּנִים כַּאֲבוֹתָם אַף בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין נַעֲשָׂה בָּנִים כַּאֲבוֹתָם. וּמִנַּיִן שֶׁהַבַּת יוֹרֶשֶׁת. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֵין לִי אֶלָּא בַּת, (בַּת) הַבֵּן מִנַּיִן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר הוּא, וּמַה בַּת, שֶׁהוּרַע כֹּחָהּ בְּמָקוֹם הַבֵּן, הֲרֵי הִיא יוֹרֶשֶׁת, בֵּן, שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ בְּמָקוֹם הַבַּת, דִּין הוּא שֶׁיּוֹרֵשׁ. וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו וְגוֹ' מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִמִּשְׁפַּחַת אִמּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר א, ב) "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם", מַגִּיד שֶׁמִּשְׁפָּחוֹת הוֹלְכוֹת אַחֲרֵי אָבוֹת.

רמז תשעו

לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב, יוֹרֵשׁ רִאשׁוֹן. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר יוֹרֵשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָרַשׁ אֹתָהּ", יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁגֵּרְשָׁהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָרַשׁ אֹתָהּ", בִּזְמַן שֶׁהִיא עִמּוֹ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגֵּרְשָׁהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִמּוֹ, שֶׁאֵינוֹ זַכַּאי בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ הֲרֵי הוּא יוֹרְשָׁהּ, אִשְׁתּוֹ, שֶׁהוּא זַכַּאי בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּירָשֶׁנָּה. אָמַרְתָּ וְיָרַשׁ אֹתָהּ, יוֹרֵשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר יוֹרֵשׁ הוּא חֶלְקוֹ שֶׁל אָבִיו מִמַּטֵּה רְאוּבֵן וְחֶלְקוֹ שֶׁל אִמּוֹ מִמַּטֵּה שִׁמְעוֹן. אָמַרְתָּ (במדבר לו, ח) "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת", אֵינוֹ אוֹמֵר "מִמַּטֵּה" אֶלָּא "מִמַּטּוֹת". (אָבִינוּ) וְיָרַשׁ אֹתָהּ, יוֹרֵשׁ הוּא אֶת אִשְׁתּוֹ. תָּנֵי רַבָּה (בַּר בַּר חַנָּה) [בַּר חֲנִינָא] קָמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן (דברים כא, טז) "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", בַּיּוֹם אַתָּה מַפִּיל נַחֲלוֹת (בָּנָיו) וְאִי אַתָּה מַפִּיל נַחֲלוֹת בַּלַּיְלָה. אָמַר לֵיהּ [אַבַּיֵי אֶלָּא מֵעַתָּה] דִּשְׁכִיב בֵּימָמָא הוּא דְּיָרְתֵי לֵיהּ בָּנָיו, דִּשְׁכִיב בַּלֵּילָה לָא יָרְתֵי לֵיהּ בָּנָיו, דִּילְמָא דִּין נַחֲלוֹת קָאָמַרְתְּ דְּתַנְיָא וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט אוֹרְעָה כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ לִהְיוֹת דִּין וְכִדְרַב יְהוּדָה שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה רָצוּ, כּוֹתְבִין, רָצוּ, עוֹשִׂין דִּין, שְׁנַיִם, כּוֹתְבִין וְאֵין עוֹשִׂין דִּין מַאי טַעֲמָא דְּהָווּ לְהוּ

עֲדִים וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. אֲמַר לֵיהּ אִין הָכִי קָאֲמִינָא. וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט, נִתְּנָה רְשׁוּת לַחֲכָמִים לְדָרֹשׁ וְלוֹמַר כָּל הַקָּרוֹב בִּשְׁאֵר בָּשָׂר הוּא הַקָּרוֹב בְּנַחֲלָה.

(במדבר כז יב-יג) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה, זוֹ נַחֲלַת בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד. בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד שָׂמַח וְאָמַר דּוֹמֶה שֶׁהִתִּיר לִי נִדְרִי, הִתְחִיל שׁוֹפֵךְ תַּחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְפָתַח פַּלְטְרִין שֶׁלּוֹ, נִכְנַס לַשַּׁעַר וְהוּא אַחֲרָיו, לַטְּרַקְלִין וְהוּא אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁבָּא לִכָּנֵס לַקִּיטוֹן אָמַר לוֹ, בְּנִי, מִכָּאן וְאֵילַךְ אַתָּה אָסוּר. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שָׂמַח וְאָמַר דּוֹמֶה אֲנִי שֶׁהִתִּיר לִי נִדְרִי, הִתְחִיל שׁוֹפֵךְ תַּחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מֹשֶׁה חֲכַם חֲכָמִים גְּדוֹל גְּדוֹלִים אֲבִי הַנְּבִיאִים אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו לֹא מָנַע עַצְמוֹ מִן הָרַחֲמִים, קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל עַמֶּיךָ גַּם אָתָּה, מַגִּיד שֶׁנִּתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ". עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא קוֹרְאוֹ "הֹר הָהָר", נִמְצָא קָרוּי אַרְבַּע שֵׁמוֹת הַר הָעֲבָרִים, הַר נְבוֹ, הֹר הָהָר, רֹאשׁ הַפִּסְגָּה. וּמַה צָּרַךְ לְבָאֵי הָעוֹלָם בְּכָךְ. אֶלָּא שֶׁהָיוּ הַמַּלְכִיּוֹת מִתְפָּאֲרִים עָלָיו וְאוֹמְרוֹת זֹאת אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא לִשְׁמִי וְזֹאת אוֹמֶרֶת יִקָּרֵא לִשְׁמִי. כַּיּוֹצֵא בוֹ "צִיּדֹנִים יִקָּרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן", וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ "שִׂיאוֹן", נִמְצָא קָרוּי אַרְבַּע שֵׁמוֹת חֶרְמוֹן שִׂרְיוֹן שְׂנִיר שִׂיאוֹן. וּמַה צָּרַךְ לְבָאֵי הָעוֹלָם וְכוּ'. אֵין לִי אֶלָּא מִיתַת מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מִנַּיִן אַף מִיתַת אַהֲרֹן. אֲמַרְתָּ כַּאֲשֶׁר (מת) [נֶאֱסַף] אַהֲרֹן אָחִיךָ, וּמִנַּיִן אַף מִיתַת יְהוֹשֻׁעַ. שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ה) "כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ". וּמִנַּיִן אַף מִיתַת הַצַּדִּיקִים". אֲמַרְתָּ "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָּ". וּמִנַּיִן שֶׁהָיוּ מְכַבְּדִין אוֹתָן עַד שֶׁהָיוּ בַּחַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָּ", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם נִכְנָס בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים וְכוֹנְסָן בְּנַחַת רוּחַ בְּכָבוֹד, שֶׁכֵּן אֲבִיגַיִל אוֹמֶרֶת לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שמואל א כה, כט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֵת נֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלַע", מַגִּיד שֶׁהוּא מוֹסְרָן לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה וּמְצַעֲרִין אוֹתָן וְשׁוֹמְטִין אֶת נִשְׁמָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּתְקָרֵב לַשַּׁחַת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ לַמְמִתִים". וְרָאִיתָה אֹתָהּ, אוֹתָהּ אַתָּה רוֹאֶה וְאִי אַתָּה רוֹאֶה מִקְצָתָהּ, כֻּלָּהּ אַתָּה רוֹאֶה וְאִי אַתָּה רוֹאֶה חֶצְיָהּ. אָמְרוּ כָּל לְשׁוֹנוֹת שֶׁהָיוּ מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה אוֹתוֹ, וְכָל לְשׁוֹנוֹת שֶׁהָיוּ מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ לֹא הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה. מְשׁוּם אַבָּא יוֹסֵי הַחוֹרוֹנִי אָמְרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת הָיָה רוֹאֶה, הַקָּרוֹב לְפִי קֵרוּבוֹ וְהָרָחוֹק לְפִי רְחוּקוֹ, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיָה רוֹאֶה הָרָחוֹק כַּקָּרוֹב. רַב אַסִי בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר לְפִי שֶׁנִּתְפָּרְשָׁה גְּוִיעָה בְּאַהֲרֹן וְלֹא נִתְפָּרְשָׁה בְּמֹשֶׁה אָמַר כָּאן גַּם אָתָּה אֶתֵּן לְךָ גְּוִיעָה.

(במדבר כז יד) ("עַל אֲשֶׁר) [כַּאֲשֶׁר] מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר צִן", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּהֶכֶרֵת מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, נא) "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי" עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לָמוּת. שְׁנֵי פַּרְנָסִים עָמְדוּ, אֶחָד אָמַר לֹא יִכָּתֵב סְרִחוֹנִי וְאֶחָד אָמַר יִכָּתֵב סְרִחוֹנִי. דָּוִד אָמַר לֹא יִכָּתֵב סְרִחוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לב, א) "אַשְׁרֵי נְשׁוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה". מֹשֶׁה אָמַר יִכָּתֵב סְרִחוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהָיוּ לוֹקוֹת בְּבֵית דִּין, אַחַת לוֹקָה עַל שְׁקִלְקְלָה וְאַחַת לוֹקָה עַל שֶׁגִּנְּבָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית. זוֹ שֶׁגִּנְּבָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית אוֹמֶרֶת בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הוֹדִיעוּ סְרִחוֹנִי שֶׁלֹּא יְהוּ הָעוֹמְדִים סְבוּרִים לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁזּוֹ קִלְקְלָה זוֹ קִלְקְלָה. תָּלוּ לָהּ הַפַּגִּין בְּצַוָּארָהּ, וְהָיָה הַכָּרוֹז מַכְרִיז לְפָנֶיהָ עַל הַפַּגִּין זוֹ לוֹקָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה צַדִּיקִים חֲבִיבִין לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁמַּזְכִּיר מִיתָתָן שָׁם מַזְכִּיר סִרְחוֹנָן, וְכָל כָּךְ לָמָּה, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן אֶלָּא זוֹ בִלְבָד. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם כָּךְ רְחֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַצַּדִּיקִים בִּשְׁעַת הַכַּעַס, קַל וָחֹמֶר בִּשְׁעַת רָצוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט, ח) "כֹּה אָמַר ה' בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ".

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה', לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁכְּשֶׁנִּפְטָרִין מִן הָעוֹלָם מַנִּיחִין צָרְכֵי עַצְמָן וְעוֹסְקִין בְּצָרְכֵי צִבּוּר. לֵאמֹר, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר, אֶלָּא אָמַר לֵיהּ הוֹדִיעֵנִי אִם מְמַנֶּה אַתָּה עֲלֵיהֶם פַּרְנָסִים אִם לָאו עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז קע"ז).

יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, מַגִּיד שֶׁכָּל הָרוּחוֹת אֵינָן יוֹצְאוֹת אֶלָּא מִלְּפָנָיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר סִימָן זֶה יְהֵא בְּיָדְךָ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם נָתוּן בַּחַיִּים נַפְשׁוֹ פְּקוּדָה בְּיַד קוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, י) "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי", מֵת נִתּוּנָה בְּאוֹצָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין צַדִּיקִים וּבֵין רְשָׁעִים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֶת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה" וְגוֹ'.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה (לִפְנֵי) [אֶל ה'], אֵין בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר, אָמַר לוֹ הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה תַּחְתַּי. אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, הָאֵל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ דַּעַת שֶׁל כָּל רוּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵיזוֹ בְּגִבּוֹהָה וְאֵיזוֹ בִּנְמוּכָה, אֵיזוֹ הִימָנִית וְאֵיזוֹ קַפְדָנִית. אִישׁ, בַּעַל כֹּחַ וּבַעַל גְּבוּרָה. עַל הָעֵדָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, יא) "מַה זֶּה הָיָה לְבֶן קִישׁ, הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִיאִים".

יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מֵאָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה הַשֵּׁם קוֹדֵם לְמֹשֶׁה, וְכָאן מֹשֶׁה קוֹדֵם לְהַשֵּׁם, כְּבִיכוֹל הִגְדִּיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת מֹשֶׁה מִשְּׁמוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ עַל יִשְׂרָאֵל הָיִיתִי מַקְדִּים שְׁמִי לִשְׁמוֹ, וְעַכְשָׁיו

שֶׁהוּא נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּדִין שֶׁיִּקְדִּים שְׁמוֹ לִשְׁמִי. אָמַר לוֹ, הָאִישׁ שֶׁאַתָּה מַעֲמִיד עָלֶיהָן יֵשׁ בּוֹ רוּחַ שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁיִּהֵא מֵסִיחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לִפְּי דַּעְתּוֹ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, וְכָךְ דִּבַּרְתָּ, הֲרֵינִי מַרְאֶה אוֹתְךָ כָּל הַשּׁוֹפְטִים וְכָל הַנְּבִיאִים שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד עַל בָּנֶי מֵעַכְשָׁיו עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, אָמַר רַבִּי סִימוֹן "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", וְהָיָה מַרְאֶה אוֹתוֹ יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד תַּחְתָּיו וּמוֹסֵר לְעָתְנִיאֵל וְכֵן כָּלָן. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל אֵלּוּ שֶׁהֶרְאֵיתִי לְךָ דֵּעָה אַחַת וְרוּחַ אַחַת יֵשׁ בָּהֶן, אֲבָל מַה שֶּׁבִּקַּשְׁתָּ לִרְאוֹת מֵרֹאשׁ בַּסּוֹף רוּחַ אַחַת יֵשׁ בּוֹ וְהִיא שׁוֹקֶלֶת כָּל הָרוּחוֹת, זֶה מָשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, א-ב) "וְיָצָא חֹטֶר מִגֵּזַע יִשַׁי וְגוֹ' וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה" וְגוֹ'. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב כח, כה) "לַעֲשׂוֹת לָרוּחַ מִשְׁקָל", לְרוּחוֹ שֶׁל כָּל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה. תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעַת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין דַּיְתָן שֶׁל בָּנֶיךָ דּוֹמִין זֶה לָזֶה, בַּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי מִסְתַּלֵּק מִמְּךָ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אִם בִּקַּשְׁתָּ לְמַנּוֹת עֲלֵיהֶן מַנֵּה עֲלֵיהֶן אָדָם שֶׁהוּא סוֹבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִפְּי דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת".

דָּבָר אַחֵר "יִפְקֹד ה'", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁרָאָה אִשָּׁה אַחַת יְתוֹמָה, בִּקֵּשׁ לִשָּׂא אוֹתָהּ. שִׁלַּח, תָּבַע בָּהּ. אָמְרָה לוֹ אֵינִי כְדַאי לְהִנָּשֵׂא לַמֶּלֶךְ. תְּבָעָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים וְלֹא הָיְתָה מְבַקֶּשֶׁת, בְּהַרְבֵּה בַּקָּשׁוֹת נָטַל אוֹתָהּ. לְאַחַר זְמַן כַּעַס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לְגָרְשָׁהּ. אָמְרָה לוֹ אֲנִי לֹא בִּקַּשְׁתִּי לְהִנָּשֵׂא לָךְ, אַתָּה בִּקַּשְׁתָּ מִמֶּנִּי, הוֹאִיל וְכָךְ גָּזַרְתָּ לְגָרְשֵׁנִי וְלִשָּׂא אַחֶרֶת אַל תַּעֲשֶׂה לָזוֹ כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ לִי. כָּךְ, כְּתִיב (שמות ג, י) "וְעַתָּה לְכָה וְאֲשַׁלְּחֲךָ אֶל פַּרְעֹה", שִׁבְעָה יָמִים (עָשָׂה) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּהוּ לְמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "גַּם מִתְמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ", וְאָמַר מֹשֶׁה (שם) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", לְאַחַר זְמַן פִּיְּסוֹ וְהָלַךְ בַּשְּׁלִיחוּת, מִשֶּׁנַּעֲשׂוּ כָּל הַנְּסִים עַל יָדָיו הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לוֹ "לֹא תַבִּיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה", אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי לֹא בִקַּשְׁתִּי מִמְּךָ לֵילֵךְ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ג, כד) "אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה" וְגוֹ', הוֹאִיל וְכָךְ גָּזַרְתָּ עָלַי שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס אֶלָּא אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס אַל תַּעֲשֶׂה לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִי שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא (אַחֲרֵיהֶם) [לִפְנֵיהֶם"] וְגוֹ'. אִישׁ, זֶה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, כה) "לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ", וְלָמָּה לֹא פֵּרְטוֹ הַכָּתוּב. שֶׁלֹּא לְהַטִּיל מַחְלֹקֶת בֵּין בָּנָיו וּבֵין בְּנֵי אֲחִיו. אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם, בַּמִּלְחָמָה, וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם, בַּמִּלְחָמָה, לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂין, שֶׁהֵן מְשַׁלְּחִין חֲיָלוֹת וְהֵן בָּאִין בַּסּוֹף, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תִּירָא אֹתוֹ", וּכְשֵׁם שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, יג) "וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ", וּכְשֵׁם שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ו) "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם

וְאֶת פִּינְחָס". אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם, בָּרֹאשׁ. וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם, בָּרֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"א יא, ו) "וַיַּעַל בָּרִאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ". אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם, בַּדֶּרֶךְ. וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם, בַּדֶּרֶךְ. וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם, בִּזְכֻיּוֹתָיו. וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, בִּזְכֻיּוֹתָיו. אֲשֶׁר יוֹצִיאֵם, בְּמִנְיָן. וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, בְּמִנְיָן. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ" וְגוֹ'. וְלָמָּה הֻצְרְכוּ כַּפָּרָה. לְפִי שֶׁזְּנוּ עֵינֵיהֶם מִן הָעֲרָוָה. וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה, עָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה (שה"ש א, ז) "הַגִּידָה לִי שֶׁאֲהֵבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה וְגוֹ' שֶׁלְּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטִיָּה" כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר יַעְטֶה הָרֹעֶה אֶת בִּגְדוֹ", (שה"ש שם) "עַל עֶדְרֵי חֲבֶרֶיךָ", מִי הֵן, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. בּוֹא וּרְאֵה מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשִׁיבוֹ, (שם, ח) "אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים", מְעֻלֶּה שֶׁבַּנְּבִיאִים, "צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן", בָּעָקֹב שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶן. (שם) "וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ".

מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהֶרְאָהוּ הַמָּקוֹם לְמֹשֶׁה כָּל הַפַּרְנָסִין שֶׁעֲתִידִין לִשְׁמֹשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם (שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם) [שֶׁיָּצְאוּ מִן הַמִּדְבָּר] עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים. שֶׁנֶּאֱמַר "צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ". אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יְהֵא עוֹשֶׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂין שֶׁהֵן מוֹצִיאִין אֶת לִגְיוֹנָם וְיוֹשְׁבִין לָהֶן בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם, אֶלָּא אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם, שֶׁכֵּן בָּדָוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל א יח, טז) "וְכָל יִשְׂרָאֵל... א(ו)הֵב(ים) אֶת דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם". וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹצִיאָן רְבָבוֹת וּמַכְנִיסָן אֲלָפִים מוֹצִיאָן אֲלָפִים וּמַכְנִיסָן מֵאוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב ה, ב) "גַּם [אֶ]תְמוֹל גַּם שִׁלְשׁוֹם בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ" וְגוֹ'. וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא הוֹצֵאתָ אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַל מְנָת שֶׁיִּהוּ חוֹטְאִין וְאַתָּה פּוֹרֵעַ, אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיִּהוּ חוֹטְאִין וְאַתָּה מוֹחֵל לָהֶם, לֹא הוֹצֵאתָ אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָהֶם פַּרְנָסִים אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיִּהוּ לָהֶן פַּרְנָסִים וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַר "רָאִיתִי אֶת... יִשְׂרָאֵל נְפֹצִים (עַל) [אֶל] הֶהָרִים". דָּבָר אַחֵר "וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה", לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה, לְרוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁאָמַר בַּעַל צֹאנוֹ הִסְתַּלֵּק מִצֹּאנִי. אָמַר לוֹ אֵינִי מִסְתַּלֵּק עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי אֶת מִי אַתָּה מְמַנֶּה תַּחְתַּי.

(במדבר כז יח-כ) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ וְגוֹ'. "קַח לְךָ", מַה שֶּׁבְּלִבְּךָ. קַח לְךָ, מַה שֶּׁבְּדוּק לְךָ. אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְעָלָיו מְפֹרָשׁ (משלי כז, יח) "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד". אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, שֶׁיָּכוֹל לַהֲלוֹךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו, אָמַר לוֹ תֵּן לוֹ תַּרְגְּמָן לִיהוֹשֻׁעַ לִהְיוֹת שׁוֹאֵל וְדוֹרֵשׁ וּמוֹרֶה הוֹרָאוֹת בְּחַיֶּיךָ, שֶׁכְּשֶׁתִּפָּטֵר מִן הָעוֹלָם לֹא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיִיתָ מְדַבֵּר וְעַכְשָׁיו אַתָּה מְדַבֵּר. הֶעֱמִידוֹ מִן הָאָרֹן וְהוֹשִׁיבוֹ עַל הַסַּפְסָל. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כֵּיוָן שֶׁהָיָה יְהוֹשֻׁעַ נִכְנָס

הָיָה מַשְׁתִּיק אֶת הַתַּרְגְּמָן עַד שֶׁנִּכְנַס וְיָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו, וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, נִמְצִינוּ לְמֵדִין פָּנֵי מֹשֶׁה כִּפְנֵי חַמָּה וּפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּלְבָנָה. קַח לְךָ, מִשֶּׁלְךָ. מִפְּנֵי מָה לֹא אָמַר מֹשֶׁה יֵלֵךְ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן תַּחְתָּי. שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא שֶׁלֹּא יַעֲנֹשׁ. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְתִינוֹק שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת וְהָיָה רוֹאֶה אֶבֶן טוֹבָה וְסַבּוּר שֶׁהִיא גַחֶלֶת, רוֹאֶה מַרְגָּלִיּוֹת וְסַבּוּר שֶׁהִיא גַחֶלֶת, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה אַהֲרֹן אָחִי יֵלֵךְ תַּחְתַּי וַעֲנָשׁוֹ הַמָּקוֹם. אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, שֶׁיִּהֵא הוֹלֵךְ עִם הַקַּפְדָנִים כְּפִי דַּעְתָּן וְעִם הַמְּתוּנִים כְּפִי דַּעְתָּן. וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו, שֶׁיִּתְבָּרֵךְ תַּלְמִידוֹ עַל יָדְךָ. וְהַעֲמַדְתָּ אוֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, שֶׁיְּהֵא מֵמֶחָה מִפִּי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּמִפִּי כָּל הָעֵדָה. וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם, וּלְהַלָּן "וַאֲצַוֶּנּוּ". הָא אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ, מֵהוֹד שֶׁנִּתַּן עָלֶיךָ מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, לה) "וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן", מְלַמֵּד שֶׁקְּרָנִים הָיוּ יוֹצְאִין מִפְּנֵי מֹשֶׁה כַּקְּרָנַיִם שֶׁהֵן יוֹצְאִין מִגַּבְגֶּבֶת חַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג, ד) "וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קְרָנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ". דָּבָר אַחֵר "מֵהוֹדְךָ", וְלֹא כָּל הוֹדְךָ. לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה, לְאַבּוּקָה שֶׁהִיא דּוֹלֶקֶת נִדְלָקוּ מִמֶּנָּה כַּמָּה נֵרוֹת אֲבָל אוֹרָהּ שֶׁל אַבּוּקָה לֹא חָסְרָה כְלוּם, כֵּן חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא חָסַר כְּלוּם.

("לְעֵינֵי) [לְמַעַן יִשְׁמְעוּ] כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁיְּהוּ נוֹהֲגִין בּוֹ בְּכָבוֹד וּבְיִרְאָה כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹהֲגִין בְּךָ. לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה סַבּוּר שֶׁבָּנָיו יוֹרְשִׁין מְקוֹמוֹ וְנוֹטְלִין שְׂרֵרוּתוֹ, הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְקֹד ה', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה סָבוּר, אֵין בָּנֶיךָ יוֹרְשִׁין אֶת מְקוֹמְךָ, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַרְבֵּה שֵׂרָתְךָ יְהוֹשֻׁעַ וְהַרְבֵּה חָלַק לְךָ כָּבוֹד וְהוּא הָיָה מַשְׁכִּים וּמַעֲרִיב בְּבֵית הַוַּעַד שֶׁלְּךָ לְסַדֵּר הַסַּפְסָלִין וּפוֹרֵס אֶת הַמַּחְצָלָאוֹת, הוּא יִטֹּל שְׂרֵרוּת. לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ". קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת א, ה) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ" (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה). קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ, גְּבַרְתָּן כְּמוֹתְךָ. קַח לְךָ, אֵין קַח אֶלָּא לְקִיחָה, לְפִי שֶׁאֵין חָבֵר נִקְנֶה אֶלָּא בְקִשֵּׁי קְשִׁיִּין. מִכָּאן אָמְרוּ יִקְנֶה אָדָם חָבֵר לְעַצְמוֹ לְהָיוֹת קוֹרֵא עִמּוֹ וְשׁוֹנֶה עִמּוֹ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ וּמְגַלֶּה לוֹ סְתָרָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ד, ט-יב) ["טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד] וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ" וְגוֹ'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהֶעֱמִידוֹ מִן הָאָרֹן וְהוֹשִׁיבוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וְהָיוּ מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל מַגְבִּיהִין רָאשֵׁיהֶן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּמַה הוּא אוֹמֵר, בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר נָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מֹשֶׁה הָיָה מִתְעַצֵּב בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא עָמַד אֶחָד מִבָּנָיו. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַהֲלֹא בְנֵי אַהֲרֹן אֲחִיךָ כְּאִלּוּ הֵן בָּנֶיךָ, וְאַף מִי שֶׁאֵנִי מַעֲמִיד עַל יִשְׂרָאֵל יֵלֵךְ וְיַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן רָאוּי לַמַּלְכוּת. נָטַל הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ וּנְתָנוֹ לְבֶן אוֹהֲבוֹ. אָמַר לֵיהּ אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַתִּי לְךָ

גְּדֻלָּה לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל בְּנִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ לְךָ וַעֲמֹד עַל פִּתְחוֹ שֶׁל אֶלְעָזָר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד".

וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ, דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַב נַחְמָן כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עֵינָיו כֵּהוֹת, בַּקֶּשֶׁת בַּנָּשִׂיא וּבַכֹּהֲנִים. בַּקֶּשֶׁת, דִּכְתִיב (יחזקאל א, כח) "כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן" וְגוֹ'. בַּנָּשִׂיא, דִּכְתִיב "וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו", בַּכֹּהֲנִים, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם וּמְבָרְכִים אֶת הָעָם בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ, וְלֹא כָּל הוֹדְךָ. זְקֵנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר אָמְרוּ פְּנֵי מֹשֶׁה כִּפְנֵי חַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי לְבָנָה, אוֹי לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה אוֹי לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה. כַּיּוֹצֵא בוֹ "וּבָרָא ה' (אֶת) [עַל כָּל] מְכוֹן הַר צִיּוֹן" וְגוֹ'. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו, וְלֹא כָּל הוֹדְךָ. וְהֵיכָן נִתַּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ. בַּיַּרְדֵּן נִתַּן לוֹ, כְּתִיב הָכָא (שמות לד, ל) "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו" וּבִיהוֹשֻׁעַ כְּתִיב "וַיִּירְאוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יָרְאוּ אֶת מֹשֶׁה". גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּתַּן עָלָיו הוֹד שֶׁל רַב וְהָדָר שֶׁל תַּלְמִיד, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כא, ו) "הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה עָלָיו". (במדבר כז כא-כג) תָּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד שׁוֹאֲלִים בָּאוּרִים וְתֻמִּים. הַשּׁוֹאֵל פָּנָיו כְּלַפֵּי הַנִּשְׁאָל וְהַנִּשְׁאָל פָּנָיו כְּלַפֵּי הַשְּׁכִינָה, הַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר (שמואל א ל, ח) "אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה הַאַשִּׂ(י)גֶנּוּ", וְהַנִּשְׁאָל אוֹמֵר [כֹּה אָמַר ה'] עֲלֵה וְהַצְלַח. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא עֲלֵה וְהַצְלַח. וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד, שֶׁהָיָה יְהוֹשֻׁעַ צָרִיךְ לְאֶלְעָזָר וְאֶלְעָזָר צָרִיךְ לִיהוֹשֻׁעַ. וְשָׁאַל לוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּקוֹל גָּדוֹל. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁאַל לוֹ", הָא כֵּיצַד, עוֹמֵד וּמְדַבֵּר בִּשְׁפָתָיו, וְכֹהֵן גָּדוֹל מְשִׁיבוֹ עַל שְׁאֵלוֹתָיו. אֵין שׁוֹאֲלִין לוֹ בְּקוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁאַל לוֹ", וְלֹא מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לִפְנֵי ה'", אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרָה חַנָּה בִּתְפִלָּתָהּ "וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ". וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנֵי דְּבָרִים כְּאַחַת, וְאִם שָׁאַל אֵין מַחֲזִירִין אֶלָּא אֶחָד, וְאֵין מַחֲזִירִין אֶלָּא אֶת הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כג, יא) "הֲיַסְגִּיר(ו)נִי בַעֲלֵי קְעִילָה בְיָדוֹ הֲיֵרֵד שָׁאוּל" וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' יֵרֵד". וְהָא אֲמַרְתְּ אֵין מְשִׁיבִין לוֹ אֶלָּא אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא דָּוִד שְׁאַל שֶׁלֹּא כַּסֵּדֶר וְהֶחֱזִירוּ לוֹ כַּסֵּדֶר, וְחָזַר וְשָׁאַל כַּסֵּדֶר שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יב) "הֲיַסְגִּ(י)רוּ בַעֲלֵי קְעִילָה אֹתִי וְאֶת אֲנָשַׁי". וְאִם הָצְרַךְ דָּבָר לִשְׁנֵיהֶם מַחֲזִירִין לוֹ שְׁנֵיהֶן, (וְאִם הָצְרַךְ דָּבָר אֶחָד מַחֲזִירִין לוֹ אֶחָד) שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, ח) "וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד... הַאַשִּׂ(י)גֶנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רְדֹף כִּי הַשֵּׂ(י)ג תַּשִּׂיג" וְגוֹ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵרַת נְבִיא חוֹזֶרֶת, גְּזֵרַת אוּרִים וְתֻמִּים אֵינָהּ חוֹזֶרֶת שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים", (לִפְנֵי ה' עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ) וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אוּרִים וְתֻמִּים. אוּרִים, שֶׁמְּאִירִים (עֵינַיִם בַּהֲלָכָה לְכָל דִּבְרֵיהֶם) [אֶת דִּבְרֵיהֶם], תֻּמִּים, שֶׁמַּשְׁלִימִין אֶת דִּבְרֵיהֶם. וְאִם תֹּאמַר, בְּגִבְעַת בְּנָיְמִין מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׁלִימוּ אֶת דִּבְרֵיהֶם. הֵם שֶׁלֹּא בָּחֲנוּ אִם לְנַצֵּחַ אִם שֶׁלֹּא לְנַצֵּחַ, וּבָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּחֲנוּ הִסְכִּימוּ וְהִשְׁלִימוּ לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וּפִינְחָס בֶּן

אֶלְעָזָר [בֶּן אַהֲרֹן"] (הָיָה כֹּהֵן) וְגוֹ'. כֵּיצַד נַעֲשֵׂית. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בּוֹלְטוֹת. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מִצְטָרְפוֹת. וְהָא לָא כְתִיב צָדֵ"י. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב כְּתִיב שָׁם. וְהָא לָא כְתִיב טֵי"ת. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שִׁבְטֵי יְשׁוּרוֹן כְּתִיב שָׁם. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ כֹּהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בִּשְׁמוֹנָה כֵּלִים, וּבְאֵלּוּ נִשְׁאֲלִים בְּאוּרִים וְתֻמִּים. וְאֵינוֹ נִשְׁאָל לְהֶדְיוֹט אֶלָּא לְמֶלֶךְ וּלְבֵית דִּין וּלְמִי שֶׁצָּרֵךְ הַצִּבּוּר בּוֹ. מִנַּיִן מִלֵּי. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ דַּאֲמַר קְרָא וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְגוֹ'. הוּא, זֶה הַמֶּלֶךְ. וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ, זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. וְכָל הָעֵדָה זֶה סַנְהֶדְרִין. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, כא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא" אַף עַל גַּב דַּאֲמַר לְאָחִי אַבָּא צָוָה, וְאוֹתִי לֹא צִוָּה, אַשְׁכְּחַן דְּאִיעָנַשׁ דִּכְתִיב "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" וְלָא אַשְׁכְּחַן דְּאִיצְטָרִיךְ לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, הָלַךְ וְעָשָׂה בְּשִׂמְחָה וְלֹא הוֹרַע עֵינוֹ בֵּין בָּנָיו לְבֵין בְּנֵי אָחִיו.

וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ, לְקָחוֹ בִּדְבָרִים, וְהוֹדִיעוֹ מַתַּן שְׂכַר פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם הַבָּא. וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו, כִּכְלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וּמְשָׂרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל". כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יהושע א, ח) "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה" וְגוֹ', וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים לד, ט) "מָלֵא רוּחַ חָכְמָה", נֶאֱמַר בּוֹ "לֹא יָמוּשׁ", שְׁאָר אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה, מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לְמֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה, כָּךְ צִוָּה מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּשִׂמְחָה. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁחִסֵּר מֹשֶׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ", בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר וּבֵין אִסּוּר לְהֶתֵּר, וְלֹא נָס לֵחֹה", (בְּעוֹלָמוֹ) [בַּעֲמָלוֹ] בַּתּוֹרָה. בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אוּרִים וְתֻמִּים. אוּרִים, שֶׁהֵן מְאִירִין דִּבְרֵיהֶם, תֻּמִּים שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִין בִּדְבָרֵיהֶם וְלֹא הָיוּ מְבַדִּין, וּמַה שֶּׁכָּבָר בִּדּוּ בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָחֲנוּ כָּל צָרְכָּן בָּרִאשׁוֹנָה אָמַר (שופטים כ, כג) "עֲלוּ" וְלֹא אָמַר אֶתְּנֶנּוּ בְּיָדֶךָ בַּשְּׁנִיָּה אָמַר (שם, כח) "עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ". יָכוֹל שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִין לְהֶדְיוֹט. תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא וְכָל יִשְׂרָאֵל", מַה יְהוֹשֻׁעַ פַּרְנָס אַף הֵן אֵינָן שׁוֹאֲלִין אֶלָּא לְמֶלֶךְ וּלְבֵית דִּין וּלְמִי שֶׁצָּרֵךְ הַצִּבּוּר תָּלוּי בּוֹ. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה, בְּשִׂמְחָה, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׂמֵחַ שֶׁהָיָה מוֹרִישׁ כְּבוֹדוֹ לִיהוֹשֻׁעַ כְּאָדָם שֶׁמּוֹרִישׁ כְּבוֹדוֹ לְבָנָיו כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יח) קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי חַמְרָא לְמָרָא וְטִיבוּתָא לְשַׁקְיֵהּ. דִּכְתִיב וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו וּכְתִיב "וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי חֲנִינָא בְּכֹל אָדָם מִתְקַנֵּא חוּץ מִבָּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, בְּנוֹ, מִשְּׁלֹמֹה, (מלכים א א, מז) "וְיֵיטֵב(י)ב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְּׁמֶךָ", וְתַלְמִידוֹ, אֵי תֵּימָא מִ'וְיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֶךָ אֵלָי' וְאִי תֵּימָא מִוַּיִּסְמֹךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ.

(במדבר כח א-ד) וַיְדַבֵּר ה' וגו' "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר כז, יז) "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ נִפְטֶרֶת מִן הָעוֹלָם, הָיְתָה מְפַקֶּדְתּוֹ עַל בָּנֶיהָ, אָמְרָה לוֹ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הִזָּהֵר לִי בְּבָנַי. אָמַר לָהּ עַד שֶׁאַתְּ מְפַקֶּדֶנִי עַל בָּנַי פָּקְדֵם עָלַי שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בִּי וְשֶׁלֹּא יָמִירוּ אֶת כְּבוֹדִי. [כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁאַתָּה מְפַקְּדֵנִי עַל בָּנַי פְּקֹד בָּנַי עָלַי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ בִּי מִנְהַג בִּזָּיוֹן וְשֶׁלֹּא יָמִירוּ אֶת כְּבוֹדִי] בֶּאֱלֹהֵי נֵכָר, מַהוּ אוֹמֵר (דברים לא, כ) "כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה וגו'", עַד שֶׁאַתָּה מְפַקְּדֵנִי עַל בָּנַי פְּקֹד אֶת בָּנַי עָלַי, לְכָךְ נֶאֱמַר "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מַאי טַעֲמָא הִתְקִינוּ מַעֲמָדוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי", וְהֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו. שְׁלשָׁה דְּבָרִים שָׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (כְּתוּב בְּרֶמֶז שס"ה). אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ" אָמַר רַבִּי סִימוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים כָּתוּב בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, ו) "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו" וְגוֹ' וְכִי יֵשׁ רַחֲמָן שֶׁהוּא מוֹסֵר מְזוֹנוֹתָיו לְאַכְזָרִי, הֲוֵי "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי (אַדָּא) [יוּדָן] בַּר רַבִּי סִימוֹן [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי,] עֲשֹׂר בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת מָסַרְתִּי לָךְ, שְׁלֹשׁ בִּרְשׁוּתְךָ וְשָׁבַע אֵין בִּרְשׁוּתְךָ, אֵלּוּ הֵן בִּרְשׁוּתְךָ, (דברים יד, ד) "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים", וְאֵלּוּ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתְךָ, (שם, ה) "אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזֶמֶר", שֶׁמָּא הִטְרַחְתִּי עָלֶיךָ שֶׁתְּהֵא בָּהֶרִים וּבַגְּבָעוֹת כְּדֵי שֶׁתָּבִיא לְפָנַי קָרְבָּן מֵאֵלּוּ שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתְךָ וַהֲלֹא לֹא אָמַרְתִּי לְךָ אֶלָּא מֵאֵלּוּ שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ וּמִן הַגָּדֵל עַל אֲבוּסְךָ, הֲוֵי "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּתִיב אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, וְכִי יֵשׁ לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אִם אוֹמֵר אַתָּה יֵשׁ (לְפָנַי) אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה לְמַד מִמַּלְאָכָיו וּמִמְּשָׁרְתָיו מֵהֵיכָן הֵן נְזוֹנִין, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק מִזִּיו שְׁכִינָה הֵן נְזוֹנִין, דִּכְתִיב "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים", רַבִּי (אָמִי) [חַגַּי] בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר כְּתִיב (נחמיה ט, ו) "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם", אַתָּה מְחַיֶּה לְכֻלָּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר כְּתִיב "עֹלַת תָּמִיד הָעֲשָׂיָה בְּהַר סִינַי" וְגוֹ', וְכִי יֵשׁ לְפָנָיו אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, נִלְמַד מִמֹּשֶׁה דִּכְתִיב (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה" וְגוֹ' חָמְתֵי חָמְתֵיהּ אְכִיל וְחָמְתֵי שָׁתֵי, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מֹשֶׁה הָלַךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה (שם) "לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה" וּלְפָנָיו יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר רַבָּא בְּרִיּוֹתַי אֵינָן צְרִיכִין לִבְרִיּוֹתַי וַאֲנִי צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתַי, שְׁמַעְתְּ מִימֶיךָ אוֹמֵר הַשְׁקוּ אֶת הַגֶּפֶן הַזֶּה יַיִן, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה יַיִן הַרְבֵּה, הַשְׁקוּ אֶת הַזַּיִת הַזֶּה שֶׁמֶן, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שֶׁמֶן הַרְבֵּה, הֲרֵי בְּרִיּוֹתַי אֵינָן צְרִיכִין לִבְרִיּוֹתַי, וַאֲנִי צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתַי, הֲוֵי "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ". אָמַר רַבִּי יַנַּאי בַּנֹּהַג

שֶׁבָּעוֹלָם, זֶה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל שִׂפַת הַנָּהָר אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה לוֹגִין מַיִם, וְאֲנָא עַל לוֹגָא דְחַמְרָא כְּתִיבַת דַּאֲנָא שָׁתֵי דַּאֲנָא רָוֵי דַּאֲנָא שָׂבַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'" לְשׁוֹן שְׁבִיעָה לְשׁוֹן שִׁכְרוּת לְשׁוֹן שְׁתִיָּה. יוֹסֵי בֶּן מְנַסְיָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר צְרִיכִין סְפָלִין שֶׁיִּהְיוּ פְּקוּקִין בִּשְׁעַת הַנִּסּוּךְ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, מִלְּתָא דְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמְרָהּ לְעַכֵּב. בְּהֵמָה אַחַת מְסָרְתִּי לְךָ וְלֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ, וְאֵי זוֹ, זוֹ (תהלים נ, י) "בְּהֵמוֹת בְּהָרְרֵי אֶלֶף", רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּהֵמָה אַחַת רְבוּצָה עַל אֶלֶף הָרִים, וְאֶלֶף הָרִים מְגַדְּלִין לָהּ כָּל מִינֵי מַאֲכָל לַאֲכִילָתָן שֶׁל צַדִּיקִים לְעָתִיד לָבֹא וּמָה טַעַם, (ישעיה סה, י) "וְהָיָה הַשָּׁרוֹן לִנְוֵה צֹאן וְעֵמֶק עָכוֹר לְרֶבֶץ בָּקָר". וְרַבָּנָן אָמְרֵי בְּהֵמָה אַחַת הִיא וּרְבוּצָה עַל אֶלֶף הָרִים וְאֶלֶף הָרִים מְגַדְּלִין (לַבְּהֵמוֹת) [לָהּ בְּהֵמוֹת] וְהִיא אוֹכֶלֶת, וּמָה טַעַם, (איוב מ, כ) "וְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ שָׁם". וְאֶפְשָׁר כֵּן, וְאִית בְּעִיר אָכִיל בְּעִיר. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה אֱלֹהֵינוּ. וּמֵהֵיכָן הִיא שׁוֹתָה. תָּנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל מַה שֶּׁהַיַּרְדֵּן מַכְנִיס לְשִׁשָּׁה חֲדָשִׁים הִיא עוֹשָׂה גְמִיעָה אַחַת, וּמָה טַעַם, "הֵן יַעֲשֹׁק נָהָר וְלֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ". וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל מַה שֶּׁהַיַּרְדֵּן מַכְנִיס לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ הִיא עוֹשָׂה אוֹתוֹ גְמִיעָה אַחַת, וּמָה טַעַם, "יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ". וְכִי יֵשׁ בְּהֶם כְּדֵי לִכְלוּךְ פֶּה. רַב (הוֹשַׁעְיָא) [הוּנָא] בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף אֵין בָּהֶן כְּדֵי לִכְלוּךְ פֶּה. וּמֵהֵיכָן הִיא שׁוֹתָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן וּשְׁמוֹ יוּבָל, וּמִשָּׁם הִיא שׁוֹתָה דִּכְתִיב (ירמיה יז, ח) "וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו". תָּנֵי רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר "וְאוּלָם שְׁאַל נָא בְּהֵמוֹת וְתֹרֶךָּ", זוֹ בְּהֵמוֹת בְּהָרְרֵי אֶלֶף, וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְיַגֶּד לָךְ", זֶה זִיז שָׂדַי, "אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתֹרֶךָּ", זֶה גַּן עֵדֶן, "וְיִסַּפְּרוּ לָךְ דְּגֵי הַיָּם", זֶה לִוְיָתָן, "מִי לֹא יָדַע בְּכָל אֵלֶּה כִּי יַד ה' עָשְׂתָה זֹּאת". מֶלֶךְ אֶחָד מָסַרְתִּי לְךָ וְלֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ, וְאֵיזֶה, זֶה שְׁלֹמֹה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (מלכים א ה, ב) "לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כ(וֹ)ר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כ(וֹ)ר קֶמַח". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אֵלּוּ מִינֵי מְלַטְמְיָא" הָיוּ אֲבָל לִסְעוּדָתוֹ לֹא הָיָה בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ג) "עֲשָׂרָה בָקָר בְּר(י)אִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי (מִן הַמִּרְעֶה) וּמֵאָה צֹאן לְבַד מֵאַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וּבַרְבֻּ(וֹ)רִים אֲבוּסִים". מַאי וּבַרְבּוּרִים אֲבוּסִים. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה מִינֵי בַּרְבּוּרֵי. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עוֹף גָּדוֹל וּמְשֻׁבָּח הָיָה עוֹלֶה וְנִתַּן עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֶלֶף נָשִׁים הָיוּ לִשְׁלֹמֹה, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיְתָה עוֹשָׂה סְעוּדָה כִּסְעוּדָה שֶׁל שְׁלֹמֹה סְבוּרָה שֶׁמָּא אֶצְלָהּ הוּא סוֹעֵד, הֲוֵי אוֹמֵר "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ". שָׁבוּי אֶחָד מָסַרְתִּי לְךָ וְלֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ, וְאֵיזֶה, זֶה נְחֶמְיָה (נחמיה ה, יח) "וַאֲשֶׁר הָיָה נַעֲשָׂה לְיוֹם אֶחָד שׁוֹר אֶחָד, צֹאן שֵׁשׁ בְּרֻ(וּ)רוֹת, וְצִפָּרִים" וְגוֹ'. מַהוּ (שם) "לֶחֶם הַפָּחָה". קַקְבָּטוֹן. תָּנֵי אֵין מְבִיאִין אֶת הַמַּגְמָר אֶלָּא לְאַחַר הַסְּעוּדָה, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁכָּל הָאוֹרְחִין נֶהֱנִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא

הָרֵיחַ. כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, מִכָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁאַתֶּם מַקְרִיבִין כְּלוּם אֲנִי נֶהֱנֶה מֵהֶם אֶלָּא הָרֵיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ". (משלי יג, כה) "צַדִּיק אֹכֵל לְשׂבַע נַפְשׁוֹ", זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, מִכָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁאַתֶּם מַקְרִיבִין לְפָנַי כְּלוּם אֲנִי נֶהֱנֶה מֵהֶם אֶלָּא הָרֵיחַ שֶׁנֶּאֱמַר "רֵיחַ נִחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", "אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּ(וּ)דֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד". וְהֵיכָן צִוָּה. בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים. מַה צִּוָּה. לִשְׁמֹר מְאֹד, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", הִיא הַפָּרָשָׁה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן הִיא הַפָּרָשָׁה הָאֲמוּרָה כָּאן, וְלָמָּה הוּא אוֹמְרָהּ וְשׁוֹנָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַמַּסָּעוֹת נוֹהֲגִין וְהַתְּמִידִין נוֹהֲגִין, פָּסְקוּ הַמַּסָּעוֹת וּפָסְקוּ תְּמִידִין, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ אֱמֹר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהוּ נוֹהֲגִין בַּתְּמִידִין. וְרַב נָחְמָיָה אָמַר לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל (מְגַלְגְּלִין) [מְלַגְלְגִין] בַּתְּמִידִין אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְכוּ'. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשֶׁעָבַר הָיֵינוּ מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת וּמִתְעַסְקִין בָּהֶן, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת מַהוּ שֶׁנִּתְעַסֵּק בָּהֶן, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל שֶׁאַתֶּם מִתְעַסְקִין בָּהֶן כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִין אוֹתָם. רַבִּי הוּנָא אָמַר תַּרְתֵּי, רַבִּי הוּנָא אָמַר אֵין הַגְּלִיּוֹת מִתְקַבְּצוֹת אֶלָּא בִּזְכוּת מִשְׁנָיוֹת, וּמָה טַעַם, (הושע ח, י) "גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם", רַבִּי הוּנָא אָמַר חוֹרֵי, "כִּי מִמְּזֹרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה" וְכִי יֵשׁ מִנְחָה טְהוֹרָה בְּבָבֶל אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְאַתֶּם מִתְעַסְקִין בָּהּ כְּאִלּוּ אַתֶּם מַקְרִיבִין אוֹתָהּ. אָמַר רַבִּי דוֹסָא מִפְּנֵי מָה מַתְחִילִין לַתִּינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, יַתְחִילוּ לָהֶם מִבְּרֵאשִׁית, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה הַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִים אַף הַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִים יָבוֹאוּ טְהוֹרִים וְיִתְעַסְקוּ בִּטְהוֹרִים. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי חָנָן, תַּרְוַיְהוּ בְּשֵׁם רַבִּי עֶזְרָיָה דִּכְפַר חִטַּיָּא אָמְרוּ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ מְגָרְסִין, בִּשֵּׁל לוֹ הָרִאשׁוֹן תַּבְשִׁיל וַאֲכָלָהוּ וְהָיָה עָרֵב לוֹ, בִּשֵּׁל לוֹ הַשֵּׁנִי תַּבְשִׁיל וַאֲכָלָהוּ וְהָיָה עָרֵב לוֹ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵי זֶה מֵהֶן עָרֵב לוֹ בְּיוֹתֵר אֶלָּא מִמַּה שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי אוֹמֵר לוֹ הַתַּבְשִׁיל הַזֶּה עָשָׂה לִי אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁל שֵׁנִי עָרֵב לוֹ בְּיוֹתֵר, כָּךְ הִקְרִיב נַחַ קָרְבָּן וְהָיָה עָרֵב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב (בראשית ח, כא) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ", הִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל קָרְבָּן וְהָיָה עָרֵב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אֵי זֶה מֵהֶן עָרֵב לוֹ בְּיוֹתֵר אֶלָּא מִמַּה שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָרֵב לוֹ בְּיוֹתֵר. רַבִּי אָבִין אָמַר תַּרְתֵּי, רַבִּי אָבִין אָמַר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מֵסֵב עַל אִיקּוֹבְטִין שֶׁלּוֹ וְהִכְנִיסוּ לוֹ תַּבְשִׁיל הָרִאשׁוֹן וַאֲכָלוֹ וְהָיָה עָרֵב לוֹ, הִכְנִיסוּ לוֹ תַּבְשִׁיל הַשֵּׁנִי וַאֲכָלוֹ וְעָרֵב לוֹ, הִתְחִיל מְמַחֶה בַּקְּעָרָה, כָּךְ (תהלים סו, ט) "עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָּךְ" כָּזֶה שֶׁהוּא מְמַחֶה בַּקְּעָרָה, רַבִּי אָבִין אָמַר חוֹרִי, מָשָׁל

לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ לַבּוּרְגָּן הָרִאשׁוֹן וְאָכַל שָׁם וְשָׁתָה שָׁם וְהִגִּיעַ לַבּוּרְגָּן הַשֵּׁנִי וְאָכַל שָׁם וְשָׁתָה שָׁם וְלָן שָׁם, כָּךְ לָמָּה הוּא מַתְנֶה עַל הָעוֹלָה "הִיא הָעֹלָה" (שם) "זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָעוֹלָה כֻּלָּהּ כָּלִיל לָאִשִּׁים. כְּבָשִׁים, בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כְּבָשִׁים, שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁין עֲוֹונוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (מיכה ז, יט) "יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים כָּל דָּבָר שֶׁהוּא נִכְבָּשׁ סוֹפוֹ לָצוּף, אֶלָּא כְּבָשִׁים, שֶׁהֵן מְכַבְּדִין עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה א, יח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ". בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה, שֶׁמְּכַבְּסִין עֲוֹונוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹשִׂין אוֹתָן כִּתִינוֹק בֶּן יוֹמוֹ. שְׁנַיִם לַיּוֹם בְּגִלַּל הַיּוֹם. שְׁנַיִם לַיּוֹם, פְּרַקְלִיט לַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיוּ לִי, אָמַר ה' צְבָאוֹת, לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה". (להלן פסוק ו) "עֹלַת תָּמִיד". אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר רַבִּי סִימוֹן שְׁנֵי תְמִידִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בְּכָל יוֹם, הָיוּ מַרְכִּיבִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי הַגָּמָל וְהָיוּ רַגְלֵיהֶן נוֹגְעוֹת לָאָרֶץ. שְׁנַיִם לַיּוֹם, שֶׁיְּהֵא יוֹדֵעַ אֵיזֶה נִשְׁחַט בְּשַׁחֲרִית וְאֵיזֶה נִשְׁחַט בֵּין הָעַרְבַּיִם עֹלַת תָּמִיד, [וְאָמַר רַבִּי יוּדָן מֵעוֹלָם] לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עָוֹון, הָא כֵיצַד, תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲבֵירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲבֵירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עָוֹון, וּמַה טַּעַם, (ישעיה א, כא) "צֶדֶק יָלִין בָּהּ צַדִּיק יָלִין בָּהּ. (איוב לז, כג) "שַׁדַּי לֹא מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא כֹחַ". לֹא מָצִינוּ כֹּחַ גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבוֹא בְּטָרְחוֹת עַל יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה הִתְחִיל מְשַׁבֵּחַ "אַשְׁרֶיךָ הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ" וְגוֹ', (שם קמו, ה) "אַשְׁרֵי שֶׁקֵּל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן פֵּר הֶעֱלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, בִּתְחִלָּה מְגַבִּין לָהֶם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין. תַּנְיָא אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ, לְרַבּוֹת פֵּר הֶעֱלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. צַו, מִיָּד בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה וּלְדוֹרוֹת (כְּתוּב בְּרֶמֶז שע"ז). קָרְבָּנִי, זֶה הַדָּם. לַחְמִי, אֵלּוּ אֵמוּרִים. אַתָּה אוֹמֵר קָרְבָּנִי זֶה הַדָּם לַחְמִי אֵלּוּ אֵמוּרִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קָרְבָּנִי אֵלּוּ אֵמוּרִים לַחְמִי זֶה הַדָּם תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ג, טז) "וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן (אֹתָם) הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם וְגוֹ', הָא אֵין עָלָיו תַּלְמוּד לוֹמַר כַּלָּשׁוֹן הָאַחֲרוֹן אֶלָּא כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן. קָרְבָּנִי, זֶה הַדָּם. לַחְמִי, אֵלּוּ אֵמוּרִים. לְאִשַּׁי, אֵלּוּ קְמָצִין וּלְבוֹנָה. רֵיחַ נִיחֹחִי, אֵלּוּ בָּזִיכֵי לֶחֶם הַפָּנִים. תִּשְׁמְרוּ, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. תִּשְׁמְרוּ, שֶׁיְּהוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו. תַּנְיָא בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, מִנַּיִן לַתָּמִיד שֶׁטָּעוּן בִּקּוּר (כְּתוּב לְעֵיל בְּרֶמֶז קצ"ה). אָמַר רַבִּי טוֹבִי בַּר מַתָּנָה אָמַר רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה מִנַּיִן לְמֻקְצֶה מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", כָּל שֶׁעוֹשִׂין לוֹ שִׁמּוּר. מַתְקִיף לָהּ אַבַּיֵי אֶלָּא מֵעַתָּה אֵיתֵית אָמְרָא דְּצוֹמָא וְלָא עָבִיד לֵיהּ שִׁמּוּר הָכִי נַמִּי

דְּאָסוּר לְמִקְרַב. אֲמַר לֵיהּ אֲנָא תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי קָאֲמִינָא, לִי וְלֹא לְאָדוֹן אַחֵר, וְאֵיזֶהוּ אָדוֹן אַחֵר שֶׁמַּקְרִיבִין לוֹ, הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר [רָבָא בַּר] רַב אַדָּא כּוּ' אֵין מֻקְצֶה [אָסוּר] אֶלָּא עַד שֶׁיַּעַבְדוּ בּוֹ. עוֹלָא אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן עַד שֶׁיִּמְסְרוּהוּ לְכֹהֲנֶיהָם. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן עַד שֶׁיְּאַכְּילוּהוּ כַּרְשִׁינֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. פָּרְשִׁינָא טַעֲמָא דְּעוּלָּא וְלָאו מִסְיְרָה גְּרִידְתָּא הוּא דְּקָאֲמַר עוּלָּא, אֶלָּא עַד שֶׁיַּאֲכִילוּהוּ כַּרְשִׁינֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. תָּנֵי רַבִּי חֲנַנְיָה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֵין מֻקְצֶה אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ בּוֹ מַעֲשֶׂה. הוּא תָּנֵי לָהּ וְהוּא אָמַר לָהּ עַד שֶׁיְּגַזְּזוּ וְיַעֲבְדוּ בּוֹ. וְאָמַרְתָּ אֱלֹהֶם, אַזְהָרָה לְבֵית דִּין. זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' שְׁנַיִם לַיּוֹם, שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כְּנֶגֶד הַיּוֹם. אַתָּה אוֹמֵר כְּנֶגֶד הַיּוֹם, אוֹ שְׁנַיִם לַיּוֹם כְּמַשְׁמָעוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנַיִם לַיּוֹם", כְּנֶגֶד יוֹם. מִכָּאן אָמְרוּ תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן (מִזְרָחִית צְפוֹנִית) [צְפוֹנִית מַעֲרָבִית], נָתוּן עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן (מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית) [מִזְרָחִית צְפוֹנִית], נָתוּן לְטַבַּעַת שְׁנִיָּה, שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה לַיּוֹם, כְּנֶגֶד יוֹם. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד (כָּתוּב בַּגְּלִיּוֹן שֶׁל וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ). (רַבִּי יִשְׁמָעֵאל) מֵרֵישׁ יַרְחָא דְּנִיסָן וְעַד תְּמָנְיָא בֵּיהּ א(י)תּוֹקֶם תְּמִידָא, דְּלָא לְמִסְפַּד בְּהוֹן, שֶׁהָיוּ צְדוֹקִין אוֹמְרִים יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא תָּמִיד. מַאי דְּרוּשׁ. דִּכְתִיב "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר", מַאי אַהֲדְרוּ לְהוּ. אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, שֶׁיִּהוּ כֻּלָּן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד, לְמָה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה" וְגוֹ' (שמות כט, לח) "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב אַרְבָּעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד", שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ. תָּמִיד נִשְׁחַט בְּתִשְׁעָה וּמֻחֲצָה. מִנָּא הֲנֵי מִלֵּי. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דַּאֲמַר קְרָא אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם, חֲלֻקָּהוּ (לַשֵּׁנִי) [לְבֵין שְׁנֵי] הָעַרְבַּיִם, שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֻחֲצָה לְכָאן וּשְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֻחֲצָה לְכָאן וְשָׁעָה [אַחַת] לַעֲשִׂיָּתוֹ. מֵתִיב (רַבָּה) [רָבָא] בְּעַרְבֵי פְּסָחִים נִשְׁחַט בְּשֶׁבַע וּמֻחֲצָה וְקָרֵב בִּשְׁמוֹנָה וּמֻחֲצָה, בֵּין בְּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ [בִּשְׁמוֹנָה וּמֻחֲצָה] דְּאוֹרָיְתָא הֵיכִי מַקְדְּמֵי לֵיהּ. אֶלָּא אֲמַר (רַבָּה) [רָבָא] מִצְוָתוֹ דְּתָמִיד מִכִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עֶרֶב, דַּאֲמַר קְרָא בֵּין הָעַרְבָּיִם, מַע(י)דָּנָא דְּמַתְחִיל לֵיעָרֵב, הֵילְכָךְ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, דְּאִיכָּא נְדָרִים וּנְדָבוֹת, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר (וְהִקְרִיב) "עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים", "עָלֶיהָ" הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם, וְלֹא עַל חֲבֶרְתָּהּ, מְאַחֲרִינָן לֵיהּ תַּרְתֵּי שָׁעֵי [וְעָבְדִינָן לֵיהּ בִּשְׁמוֹנָה וּמֻחֲצָה], בְּעֶרֶב פֶּסַח דְּאִיכָּא פֶּסַח אַחֲרִיו מַקְדְּמִינָן לֵיהּ חָדָא שָׁעְתָא וְעָבְדִינָן לֵיהּ בְּשֶׁבַע וּמֻחֲצָה, חָל עֶרֶב פֶּסַח לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת דְּאִיכָּא נַמֵּי צְלִיָּתוֹ, דְּלָא דָּחֵי שַׁבָּת, מוּקְמִינָן לֵיהּ (אַדּוּכְתֵּיהּ) [אֲדִינֵיהּ] בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֻחֲצָה.

רמז תשעח

תָּנוּ רַבָּנָן תָּמִיד קוֹדֶם לַפֶּסַח, פֶּסַח קוֹדֵם לַקְּטוֹרֶת, קְטוֹרֶת קוֹדֶמֶת לַנֵּרוֹת, יָאֲתָה דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים טז, ו) "בָּעָרֶב". וּ"בֵּין הָעַרְבָּיִם" לְדָבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא בֵּין הָעַרְבָּיִם בִּלְבַד. אִי הָכִי קְטוֹרֶת וְנֵרוֹת נַמִּי נִקְדְּמִיהּ לַפֶּסַח, יָאֲתָה דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים שם) "בָּעָרֶב" (שמות שם) וּ"בֵּין הָעַרְבָּיִם" לְדָבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא "בֵּין הָעַרְבָּיִם". מִעֵט רַחֲמָנָא (שמות כז, כא) "אֹתוֹ", דְּתַנְיָא (שם) "אֹתוֹ... מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר" וְאֵין דָּבָר אַחֵר "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", וְאִ(י)תְּקַשׁ קְטוֹרֶת לַנֵּרוֹת.

תָּנוּ רַבָּנָן אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקּוֹדֵם לַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר אֶלָּא קְטוֹרֶת בִּלְבַד, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמִּתְעַכֵּב אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם אֶלָּא קְטוֹרֶת, וְנֵרוֹת, וּפֶסַח, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּעַרְבֵי פְּסָחִים שֶׁטּוֹבֵל [שֵׁנִית] וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר אַף מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה טוֹבֵל וְאוֹכֵל קָדָשִׁים לָעֶרֶב. בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא קַמָּא אָתֵי עֲשֵׂה [דְּפֶסַח], שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּהַשְׁלָמָה, שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת, אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאי עוּלְמָא דְּהַאי עֲשֵׂה מֵהַאי עֲשֵׂה. אָמַר רַב חִסְדָּא הָכָא בְּחַטַּאת הָעוֹף עָסְקִינַן, שֶׁאֵין לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא דָּמָהּ. רַב פַּפָּא אָמַר אֲפִלּוּ תֵּימָא (בְּעוֹלַת) [בְּחַטַּאת] בְּהֵמָה, מַעֲלָהּ וּמְלִינָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.

רמז תשעט

הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ [שַׁחֲרִית] בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר. בֶּן בְּתֵירָא פּוֹסֵל כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בֵּין הָעַרְבָּיִם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא מַכְשִׁיר הָיָה בֶּן בְּתֵירָא בַּפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּשַׁחֲרִית בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לִשְׁמוֹ, דִּכְלֵי יוֹמָא זְמָנֵיהּ הוּא. הָא כְּתִיב "בֵּין הָעַרְבָּיִם". אָמַר רַב שֵׁילָא בֵּין שְׁנֵי עַרְבָיִם תָּמִיד, דִּכְתִיב בֵּיהּ "בֵּין הָעַרְבָּיִם", הָכִי נַמִּי דִּכְלֵי יוֹמָא [כְּשֵׁר]. הָתָם מִדִּכְתִיב "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר" מִכְּלַל דְּבֵין הָעַרְבָּיִם עַרְבָּיִם מַמָּשׁ. אֵימָא חַד בַּבֹּקֶר אִידָךְ כְּלֵי יוֹמָא. אֶחָד בַּבֹּקֶר וְלֹא שְׁנַיִם בַּבֹּקֶר. נֵרוֹת, דִּכְתִיב בְּהוּ (שמות ל, ח) "בֵּין הָעַרְבָּיִם", הָכִי נַמִּי דִּכְלֵי יוֹמָא [כְּשֵׁרָה]. שְׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר" וְתַנְיָא מֵ"עֶרֶב עַד בֹּקֶר" תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ שֶׁתְּהֵא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר, דָּבָר אַחֵר אֵין לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁרָה מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד קְטוֹרֶת, דִּכְתִיב (שם ל, ז-ח) "בֵּין הָעַרְבָּיִם", הָכִי נַמִּי דִּכְלֵי יוֹמָא [כְּשֵׁרָה]. שְׁאנֵי קְטוֹרֶת דְּא(י)תְּקַשׁ לַנֵּרוֹת. הָתָם נַמִּי הָכְתִיב "שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב". הַהוּא לְיֹאחַר [וְדָבָר] הוּא דְּאָתָא, דְּתַנְיָא יָאֲתָה דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שם) "בָּעֶרֶב" (שמות יב, ו) וּ"בֵּין הָעַרְבָּיִם" לְדָבָר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ אֶלָּא "בֵּין הָעַרְבָּיִם" בִּלְבַד. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר פּוֹסֵל הָיָה בֶּן בְּתֵירָא בַּפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ

בְּשַׁחֲרִית בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, לִשְׁמוֹ, דְּבָעִינַן "בֵּין הָעַרְבָּיִם", שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, הוֹאִיל וּמִקְצָתוֹ רָאוּי. לֹא הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בַּבֹּקֶר לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבָּיִם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל נִתְחַנֵּךְ, אֲפִלּוּ רִאשׁוֹן בֵּין הָעַרְבָּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל הָיוּ מְזִידִין לֹא הִקְרִיבוּ בַבֹּקֶר לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבָּיִם. [וְכִי] כֹּהֲנִים חָטְאוּ מִזְבֵּחַ בָּטֵל. אָמַר רָבָא לֹא יַקְרִיבוּ הֵם אֲבָל יַקְרִיבוּ אֲחֵרִים. לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבָּיִם, דְּכֵיוָן דְּלָא שְׁכִיחָא וּמַעְתְּרָא חֲבִיבָא לְהוּ וְלָא פָּשְׁעֵי בָּהּ.

(במדבר כח ה) וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה, אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בָּאֵיפָה. סֹלֶת, מִן הַחִטִּין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַשְּׂעוֹרִין וְכֻסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁ(י)פּוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כט, ב) "סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם", הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ סְלָתוֹת בַּתּוֹרָה סְתָם וּפֵרַט בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִן הַחִטִּין אַף פּוֹרְטָנֵי בְּכָל סְלָתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהוּ אֶלָּא מִן הַחִטִּין. מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית, לְהוֹצִיא אֶת הַשָּׁלוּק. אֵין לִי אֶלָּא מִנְחָה, לַמְּנוֹרָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כד, ב) "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר", לְהוֹצִיא אֶת הַשָּׁלוּק.

רמז תשפ

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁל צִבּוּר הַתְּמִידִין בָּאִין, וְלֹא מִשֶּׁל יְחִידִים וְלֹא מִשֶּׁל גֵּרִים וְלֹא מִשֶּׁל עֲבָדִים. וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת יְחִידִים גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים שֶׁיִּשְׁקְלוּ אוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ. אָמַרְתָּ וְיָדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, לְרַבּוֹת יְחִידִים, צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְרַבּוֹת גֵּרִים, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, רִבָּה נָשִׁים וַעֲבָדִים. וּבְצַד הַשֵּׁנִי אַתָּה אוֹמֵר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל יְדֵי קְטַנִּים, לְהַנְהִיגָם בַּמִּצְוֹת. אֶת קָרְבָּנִי, זֶה הַדָּם. לַחְמִי אֵלּוּ הַתְּמִידִין. לְאִשַּׁי, אֵלּוּ הַחֲלָבִים. רֵיחַ זֶה הַשֶּׁמֶן. נִיחֹחִי, אֵלּוּ הַנְּסָכִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר קָרְבָּנִי כְּאֵלּוּ קָרֵב עַל שֻׁלְחָנִי. וְכִי יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה לְפָנָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאִשַּׁי", לְפִי שֶׁהֵן מַעֲלִין לָאִשִּׁים עוֹלָה הִיא בְּנַחַת רוּחַ לְפָנַי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּקַּבָּלָה (תהלים נ, יב-יג) "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים" "כִּי לֹא כָל חַיְתוֹ יַעַר". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "רֵיחַ נִיחֹחִי", בִּשְׁבִיל לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תִּשְׁמְרוּ לְהָבִיא מִן הַשָּׁקוּל. אֵין לִי אֶלָּא מַה שֶּׁבָּעָנִין. כְּשֶׁאָמַר זֶה רִבָּה כָּל שֶׁהֵן מְבִיאִין לִשְׁמִי שֶׁתִּשְׁקְלוּ לִי לְהָבִיא מִן הַשָּׁקוּל. לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ, יְהֵא לוֹ מוֹעֵד. מִכָּאן עֲדֵיוֹת בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם לַמִּזְבֵּחַ. וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה, יָכוֹל אַף מְנָחוֹת וְעוֹפוֹת. אָמַרְתָּ, כְּבָשִׂים וְלֹא עוֹפוֹת וְלֹא מְנָחוֹת. שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּבָשִׂים וְלֹא בָקָר, וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אִם הֵבִיא מִכָּל בְּהֵמָה דַּקָּה, עוֹלָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּבָשִׂים", מְמַעֵט אֲנִי אֶת הָרֵחֶל וְלֹא אֲמַעֵט אֶת הַגְּדִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּבָשִׂים". "בְּנֵי שָׁנָה", בֶּן שָׁנָה לְעַצְמוֹ וְלֹא בֶן שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. "שְׁנַיִם לַיּוֹם", שֶׁיְּהֵא

הֶקְדֵּשׁ לְשֵׁם יוֹם. בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר שֶׁל שַׁחַר לְיָדְעֵיהּ שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם לְמַלְכֵּיהּ. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אִם הֵבִיא מִכָּל בְּהֵמָה גַּסָּה עוֹלָה לוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר זֶה, (שֶׁאָמַר) [וְאָמַרְתָּ], רַבָּה שֶׁיָּבִיא נְדָבָה וְחוֹבָתָהּ, וּמַה הֵן מְבִיאִין, מוֹתַר תְּרוּמָה וְעוֹלוֹת כִּבְנוֹת שׁוּחַ לַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁנַיִם" [יָכוֹל] יְהוּ שָׁוִין וּמִקְחָן שָׁוֶה, (יָכוֹל) שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶחָד. אָמַרְתָּ אֶת הַכֶּבֶשׂ (הָ)אֶחָד וְגוֹ'. תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות ל, ז) "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר". אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה יַקְדִּים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר, הוּא יַקְדִּים. יָכוֹל שְׁחִיטָתוֹ, מְנַיִן אַף זְרִיקַת דָּמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר", אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיַּקְדִּים הַקְּטֹרֶת לְזְרִיקַת דָּמוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד", וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיַּקְדִּים חֶלְבֵי הַכֶּבֶשׂ לְהֶקְטֵר קְטֹרֶת, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים", הָא מַה הַדָּבָר מְלַמֵּד, (שֶׁהַכְּבָשִׂים) [שֶׁהַקְּטֹרֶת] הַקְּטָרָתָן בֵּין זְרִיקַת דָּמָיו לְהֶקְטֵר חֶלְבָיו. וּכְבָר זָכִינוּ שֶׁאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא עַל מַעֲרָכָה בְנוּיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ", אִם לוֹמַר מִזְבֵּחַ בָּנוּי וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם כ, כא) "וְזָבַחְתָּ עָלָיו", הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ" אֶלָּא זוֹ הַמַּעֲרָכָה. מִכָּאן שֶׁמַּעֲרָכָה קוֹדֶמֶת לְכָל הַמַּעֲשִׂים, וּשְׁחִיטַת הַכֶּבֶשׂ וּזְרִיקַת דָּמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הַקְּטֹרֶת וְאַחַר כָּךְ הֶקְטֵר חֲלָבִים, וְכֵן (בַּבֹּקֶר) [בָּעֶרֶב]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁנִי" יָכוֹל שֵׁנִי שֶׁל (שֵׁנִי) [רִאשׁוֹן] שֶׁאִם יִקְדְּמֶנּוּ אֶחָד לֹא יְהֵא כָּשֵׁר. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה", יָכוֹל שְׁחִיטָתוֹ, מְנַיִן אַף זְרִיקַת דָּמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיבוּ", יָכוֹל קֹדֶם חֲצוֹת, מְנַיִן לְאַחַר חֲצוֹת. אָמַרְתָּ "תַּעֲשֶׂה, תַּקְרִיבוּ", לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁנִי" יָכוֹל יְהֵא שֵׁנִי שֶׁל שַׁחַר שֶׁלֹּא יִקְדְּמֶנּוּ הַפֶּסַח, יָכוֹל אִם קִדְּמוֹ פֶּסַח לֹא יְהֵא כָּשֵׁר. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה", יָכוֹל שְׁחִיטָתוֹ, מְנַיִן זְרִיקַת דָּמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּקְרִיב[וּ"], לְפִי שֶׁהֵעִיד בֶּן גּוּדְגֻּדָא כָּשֵׁר הַכֶּבֶשׂ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, יָכוֹל אִם עָבְרוּ אַרְבַּע לֹא יְהֵא כָּשֵׁר תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה", תַּקְרִיבוּ]. יָכוֹל קֹדֶם חֲצוֹת, מְנַיִן אַף לְאַחַר חֲצוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה" "תַּקְרִיב[וּ"]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כז, כ) "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית" [יָכוֹל אַף לְמִנְחוֹת]. כְּשֶׁאָמַר בְּשֶׁמֶן רִבָּה שְׁמָנִים הָרְבֵּה מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה. יָכוֹל הָבֵא מִן הַמֶּמֶל, מְנַיִן אַף מִתַּחַת הַקּוֹרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשֶׁמֶן" בְּשֶׁמֶן, רִבָּה שֶׁמֶן שֶׁל בַּדִּין. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שֶׁמֶן שְׁלוּקִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּתִית", נִמְצָא שֶׁמֶן שְׁלוּקִין כְּכָל מוּם לְמִזְבֵּחַ. (במדבר כח ו) עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי, מַקִּישׁ עוֹלַת הַר סִינַי לְעוֹלַת תָּמִיד, מָה עוֹלַת תָּמִיד טְעוּנָה נְסָכִים אַף עוֹלַת הַר סִינַי טְעוּנָה נְסָכִים. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר לֶרְיַח נִיחוֹחַ, לֶרְיַח נִיחוֹחַ הִקַּשְׁתִּיהָ וְלֹא הִקַּשְׁ(י)תִּיהָ לְנְסָכִים. עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה, וְנֶאֱמַר "עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם". הִקִּישׁ עוֹלַת דּוֹרוֹת לְעוֹלַת הַר סִינַי, מָה עוֹלַת הַר סִינַי טְעוּנָה כְּלִי אַף זוֹ טְעוּנָה כְּלִי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מִנַּיִן לְעוֹלַת הַר סִינַי שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי. שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד, ו) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת". הָעֲשִׂיָה בְּהַר

סִינַי, מִשֶּׁקֻּרְבָה בְּהַר סִינַי עוֹד, לֹא פָסְקָה. (במדבר כח ז) וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, יְלַמֵּד שֶׁל שַׁחֲרִית מִשֶּׁל עַרְבִית. רַבִּי אוֹמֵר שֶׁל עַרְבִית מִשֶּׁל שַׁחֲרִית. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּנַן, הַאי בְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּתִיב. אֶלָּא רַבִּי, מַאי טַעֲמָא. אֲמַר קְרָא לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, אֵיזֶהוּ כֶּבֶשׂ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (פסוק ד) "אֶחָד", הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תָּמִיד שֶׁל שַׁחֲרִית. וְרַבָּנַן מַאי אֶחָד, הַמְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ. הַאי מִמְבְחַר נִדְרֵיכֶם נָפְקָא חָד בְּחוֹבָה וְחָד בִּנְדָבָה, וּצְרִיכֵי. וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, חַי אַתָּה מְנַסֵּךְ וְלֹא אֶת הַמָּזוּג. בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר, שֶׁיִּתְנַסְּכוּ בַּקֹּדֶשׁ, וּבַקֹּדֶשׁ יִבָּלְעוּ. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד", אֵין מְעָרְבִין נְסָכִים בִּנְסָכִים, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר טו, יב) "כְּמִסְפָּר", כֵּיצַד. מֵבִיא אֶת הַנְּסָכִים בְּמִסְפָּר וּמְעָרֵב. יָכוֹל שֶׁלֹּא בָא לוֹמַר שֶׁאַתָּה מְעָרֵב נְסָכִים בִּנְסָכִים אֶלָּא נְסָכֵי תְמִידִין בִּנְסָכֵי מוּסָפִין וְנִסְכֵּי מוּסָפִין בִּנְסָכֵי תְמִידִין. בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ, שֶׁלֹּא יֵצֵא. נֶסֶךְ שֵׁכָר, לְפִי שֶׁהֵעִיד בָּן גּוּדְגָּדָא הַכֶּבֶשׂ כָּשֵׁר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, יָכוֹל אִם עָבְרוּ אַרְבַּע לֹא יְהֵא כָּשֵׁר. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַסֵּךְ נֶסֶךְ", אַף הוּא הֵעִיד לוֹמַר (כָּשֵׁר) הַיַּיִן בֶּן אַרְבָּעִים יוֹם [כָּשֵׁר] לַמִּזְבֵּחַ. נֶסֶךְ שֵׁכָר, דַּאֲנָא רָוֵי דַּאֲנָא שָׂבַע (כְּתוּב לְעֵיל).

רמז תשפא

רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר בַּשֵּׁנִי בָּחָג הוּא מַזְכִּיר. מַאי טַעֲמָא. נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי "וְנִסְכֵּיהֶם", בַּשִּׁשִּׁי (שם, לא) "וְנִסְכֶּיהָ", בַּשְּׁבִיעִי "כְּמִשְׁפָּטָם", מ"ם יו"ד מ"ם מַיִם, מִכָּאן רָמַז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה, אֵימָת קָא רָמְיז לֵיהּ קְרָא, בַּשֵּׁנִי, הִלְכָךְ בַּשֵּׁנִי בָּחָג הוּא מַזְכִּיר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בַּשִּׁשִּׁי בָּחָג הוּא מַזְכִּיר, אֲמַר קְרָא בַּשִּׁשִּׁי "וּנְסָכֶיהָ", בְּשֵׁנִי נִסּוּכִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֶחָד נִסּוּךְ הַמַּיִם וְאֶחָד נִסּוּךְ הַיַּיִן. וְאֵימָא תַּרְוַיְהוּ דְּחַמְרָא. סָבַר לְהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא דַּאֲמַר מַיָּא דְּמִיזָּא הָכָא. אִי סָבַר לְהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה נִדְכַּר בַּשֵּׁנִי. נִסּוּךְ יְתֵירָא כִּי כְתַב, בַּשִּׁשִּׁי הוּא דְּכָתַב. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר, בְּשֵׁנִי נִסּוּכִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד נִסּוּךְ הַמַּיִם וְאֶחָד נִסּוּךְ הַיַּיִן. וְאֵימָא תַּרְוַיְהוּ דְּחַמְרָא. אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא אוֹ הַסֵּךְ הַסֵּךְ אוֹ נֶסֶךְ נֶסֶךְ, מַאי הַסֵּךְ נֶסֶךְ, שְׁמַע מִ(י)נַּהּ תְּרֵי, חָד דְּמַיָּא וְחָד דְּחַמְרָא. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי צָדוֹק לוּלֵי קָטָן הָיָה בֵּין כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ, וְאַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה פִּרְחֵי כְהֻנָּה יוֹרְדִין לְשָׁם וּמְלַקְּטִין מִשָּׁם יַיִן קָרוּשׁ, שֶׁדּוֹמֶה לְעִגּוּלֵי דְּבֵלָה, וּבָאִין וְשׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'", כְּשֵׁם שֶׁנִּסּוּכוֹ בְּקְדֻשָּׁה כָּךְ שְׂרֵפָתוֹ בְּקְדֻשָּׁה. מַאי מַשְׁמַע. אֲמַר רַבִּינָא אַתְיָא קֹדֶשׁ "קֹדֶשׁ", כְּתִיב הָכָא בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ וּכְתִיב הָתָם (שמות כט, לד) "וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא". אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַסְּכִין יַיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ פּוֹקְקִין אֶת הַשִּׁיתִין לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר", מַאי מַשְׁמַע. אֲמַר רַב פַּפָּא [שֵׁכָר] לְשׁוֹן שִׁמְחָה לְשׁוֹן שְׁבִיעָה לְשׁוֹן שִׁכְרוּת. אֲמַר רָבָא הַאי צַדְּקָה מֵרַבָּנָן דְּלָא

נָפִישׁ חַמְרֵיהּ לְגַמַּע גְּמוּעֵי. [רָבָא] אֲכַסָּא דְּבִרְכָתָא [אַגְמַע גְּמוּעֵי]. (במדבר כח ח) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ד) אֶת הַכֶּבֶשׂ (הָ)אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר, הֲרֵי שֶׁלֹּא הִקְרִיב שֶׁל שַׁחַר שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יַקְרִיב בֵּין הָעַרְבָּיִם וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) עַד אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין. וְכֵן בַּחֲנָכָּה לֹא יָבִיא, שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב אֶלָּא בְּקִטֹּרֶת הַסַּמִּים וְלֹא מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר וְלֹא אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בַּשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבְעַת נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבָּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ כֵלִים שֶׁלֹּא בִזְמַנָּן אֵין (מְחַבְּבִין) [מְחַנְּכִין] אוֹתָן אֶלָּא בִּזְמַנָּן וּבְמִלְאכְתָּן. מַהוּ אוֹמֵר "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה" וְגוֹ'. וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכָן. אָמַר לָהֶם יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עַל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, וְהֵן אוֹמְרִים (תהלים צ, יז) "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" וְגוֹ', וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָתוּב בַּתּוֹרָה מְפֹרָשׁ בַּכְּתוּבִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם, טז) "יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ" וְגוֹ'. וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות יב, ו) "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם" אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה יַקְדִּים, אִם תָּמִיד אִם (הַסַּמִּים) [פְּסָחִים], תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁנִי", שֵׁנִי לְתָמִיד וְאֵין שֵׁנִי לַפֶּסַח. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין מֻקְדָּם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר אֶלָּא קִטֹּרֶת, וְאֵין מְאֻחָר אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם אֶלָּא קִטֹּרֶת וּפֶסַח בְּעַרְבֵי פְסָחִים וּמְחַסְּרֵי כַפָּרָה בִּשְׁבִיל לְהָבִיא כַּפָּרָתָן. כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב תְּמִידִין וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב נִסְכֵּיהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה", מַגִּיד כְּשֶׁהַזֶּבַח קָרֵב נְסָכִין קְרֵבִין עִמּוֹ.

כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ, מַה מִּנְחַת הַבֹּקֶר קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְנִסָּכִים, אַף מִנְחַת הָעֶרֶב קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְנִסָּכִים. אִי מַה לְּהַלָּן קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים אַף כָּאן קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים. מִי כְתִיב כְּאֵבְרֵי הַבֹּקֶר, כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר כְּתִיב, כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְלֹא כְּאֵבְרֵי הַבֹּקֶר. אִשֶּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָאִשִּׁים לֹא יֵרָצֶה עַד שֶׁיָּהוּ כְּאִשִּׁים. רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר צֵא וּרְאֵה, בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם לֹא אֱלֹהִים וְלֹא אֱלֹהֶיךָ וְלֹא שַׁדַּי וְלֹא צְבָאוֹת אֶלָּא יוֹ"ד הֵ"א שֵׁם הַמְיֻחָד שֶׁלֹּא לִתֵּן [פִּתְחוֹן פֶּה] לְאֶפִּיקוֹרוֹס לִרְדּוֹת. לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֶחָד מַרְבֶּה וְאֶחָד מַמְעִיט לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר "רֵיחַ נִיחֹחַ" בְּשׁוֹר כָּךְ נֶאֱמַר בְּבֶן הַצֹּאן וְכָךְ נֶאֱמַר בְּבֶן הָעוֹף, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין לְפָנָיו אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֶלָּא שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ" וְגוֹ' (שם, יא) "יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים" וְגוֹ' שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה". אֶלָּא מִפְּנֵי מָה אָמַרְתִּי לָךְ זְבַח לִי. בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כב, כט) "וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה לַה' לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ". (במדבר כח ט-י) וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, (כָּתוּב בְּרֶמֶז רצ"ה). שְׁנֵי כְבָשִׂים, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר

(לעיל פסוק ד) "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר" שַׁבָּת הָיְתָה בַּכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד", וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ מִכְּלָלָהּ לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ וְלִדּוֹן בְּקַבּוּעַ.

רמז תשפב

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ" שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת אוֹ שֶׁתְּהֵא שַׁבָּת דּוֹחָה אֶת הָעֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדַת מִקְדָּשׁ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. אוֹ אֶחָד שֶׁל יָחִיד וְאֶחָד שֶׁל צִבּוּר. אָמַרְתָּ, בַּמֶּה הָעִנְיָן מְדַבֵּר, בְּשֶׁל צִבּוּר. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, (כָּתוּב בְּרֶמֶז קצ"ט). תָּנוּ רַבָּנָן "עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ", לְמֵד עַל חֶלְבֵי שַׁבָּת שֶׁקְּרֵבִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יָכוֹל אַף שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים קְרֵבִין בַּשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשַׁבַּתּוֹ" דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, לְמֵד עַל חֶלְבֵי שַׁבָּת שֶׁקְּרֵבִין בְּיוֹם טוֹב, יָכוֹל אַף בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשַׁבַּתּוֹ", כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל נְדָרִים וּנְדָבוֹת קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב [וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא נְדָרִים וּנְדָבוֹת אֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב וְכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִשְׁרֵי בְּיוֹם טוֹב]. רְמִי לֵיהּ רַב סַפְרָא לְרָבָא כְּתִיב (שמות לד, כה) "וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח", "לַבֹּקֶר" הוּא דְּלָא יָלִין הָא כָּל הַלַּיְלָה יָלִין, וּכְתִיב "עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ" וְלֹא עוֹלַת חוֹל בַּשַּׁבָּת וְלֹא עוֹלַת חוֹל בְּיוֹם טוֹב. אָמַר לֵיהּ כְּבָר רָמֵי לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לְרַבִּי אַבָּהוּ, וּשְׁנֵי לֵיהּ הָכָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת עָסְקִינַן, דְּחֶלְבֵי שַׁבָּת קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב וְשָׁבְקֵיהּ לִקְרָא דְּהוּא דְּחִיק וּמוּקֵי אֲנַפְשֵׁיהּ. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, וְלֹא עוֹלַת עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, וְלֹא עוֹלַת שַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת, הֲרֵי שֶׁלֹּא הִקְרִיב לְשַׁבָּת זוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב לַשַּׁבָּת הַבָּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ", מַגִּיד שֶׁאִם עָבַר הַיּוֹם בָּטַל קָרְבָּנוֹ. עַל עֹלַת הַתָּמִיד (יַעֲשֶׂה) וְנִסְכָּהּ, מַגִּיד שֶׁאֵין מוּסָפִין קְרֵבִין אֶלָּא בֵּינְתַיִם.

(במדבר כח יא) וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, בָּעָא מִנֵּיהּ עוּלָּא (מֵרַב) [בַּר רַב מָרְבָא] פָּרָשַׁת רֹאשׁ חֹדֶשׁ כֵּיצַד קוֹרִין אוֹתוֹ, (לעיל א-ח) "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דְּהָווּ תָּמְנֵי פְּסוּקֵי הֵיכֵי לֵיעֲבִיד, לִיקְרֵי תְּלָתָא תְּלָתָא, פָּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי וְאֵין מְסַיְּמִין בְּפָרָשָׁה פְּחוֹת מִשִּׁלְשָׁה פְּסוּקִים, וְכוּ', לִקְרֵי תְּרֵי מֵהָךְ וּתְלָת מֵהָךְ, פָּשׁוּ לְהוּ תְּרֵי. רַב אָמַר דּוֹלֵג, וּשְׁמוּאֵל אָמַר פּוֹסֵק. רַב אָמַר דּוֹלֵג, קָסָבַר כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פָּסְקֵיהּ מֹשֶׁה אֲנַן לָא פָּסְקִינַן לֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר פּוֹסֵק. וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא קָרָא, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסֹק אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עוֹשִׂין. הָתָם טַעֲמָא מַאי, מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר, הָכָא נַמֵּי לָא אֶפְשָׁר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר פּוֹסֵק, מַאי טַעֲמָא לָא אָמַר דּוֹלֵג. גְּזֵרָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין

וְהַיּוֹצְאִין. וְהִלְכָתָא, אֶמְצָעִי דּוֹלֵג. וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַה', לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ד) אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וְגוֹ' אַף רָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם בַּכֹּל הָיוּ וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָן מִכְּלָלָן לְהַחֲמִיר עֲלֵיהֶן לִדּוֹן בְּמוּסָפִין. וְיִלְמְדוּ מִשַּׁבָּת וְהַדִּין נוֹתֵן אִי מַה שַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים אַף בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁנֵי כְבָשִׂים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַה'" וְגוֹ' בְּעִנְיָן אַחֵר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם, כְּתִיב "וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ (תִּקַּח) פַּר בֶּן בָּקָר (תְּמִימִם) [וְתִמִימָם] וְשִׁשָּׁה כְבָשִׂים וְאַיִל תְּמִימִם(י)ם יִהְיוּ". "פַּר" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "פָּרִים" וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא שְׁנַיִם מֵבִיא אֶחָד תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּר". "שִׁשָּׁה כְבָשִׂים" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "שִׁבְעָה" וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא שִׁבְעָה מֵבִיא שִׁשָּׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁשָּׁה". וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא שִׁשָּׁה מֵבִיא חֲמִשָּׁה אַרְבָּעָה שְׁלֹשָׁה שְׁנַיִם וָאֶפִלּוּ אֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם, ז) "וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ". וּמֵאַחַר דִּכְתַב הָכֵי, "שִׁשָּׁה כְבָשִׂים" לָמָּה לִי. דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְאַהֲדוּרֵי מְהַדְּרִינָן. וּמִנַּיִן שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "יִהְיוּ". (במדבר כח יג) תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן"... לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, אֶחָד גָּדוּשׁ וְאֶחָד מָחוּק, גָּדוּשׁ (שֶׁכֵּן) [שֶׁבּוֹ] הָיָה מוֹדֵד לְכָל הַמְּנָחוֹת, מָחוּק (שֶׁכֵּן) [שֶׁבּוֹ] הָיָה מוֹדֵד לַחֲבִ(י)תֵי כֹהֵן גָּדוֹל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כט, ד) "וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן", לְרַבּוֹת חֲצִי עִשָּׂרוֹן. וְרַבִּי מֵאִיר, (הַאי) [וַחֲצִי] עִשָּׂרוֹן מִנָּא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ מִוְּעִשָּׂרוֹן וְרַבָּנַן, וַי"ו לָא דָּרְשֵׁי. וְרַבִּי מֵאִיר הַאי "וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד" מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ. הַהוּא שֶׁלֹּא יִמְדֹּד לֹא בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה לַפַּר וְלֹא בְּשֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל. וְרַבָּנַן, נָפְקָא לְהוּ מִנְּקוּדוֹ, דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לָמָּה נָקוּד עַל וַי"ו שֶׁבְּאֶמְצַע עִשָּׂרוֹן שֶׁל עִשָּׂרוֹן רִאשׁוֹן שֶׁל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג, שֶׁלֹּא יִמְדֹּד לֹא בְּשֶׁל שְׁלֹשָׁה לַפַּר וְלֹא בְּשֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל. וְרַבִּי מֵאִיר, נָקוּד לָא דָּרִישׁ. (במדבר כח יד) שִׁשָּׁה לַפַּר וְאַרְבָּעָה לָאַיִל וּשְׁלֹשָׁה לַכֶּבֶשׂ, מִנָּלָן. דִּכְתִיב "וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר" וְגוֹ', הִין תְּרֵיסַר לוֹגֵי הָווּ דִּכְתִיב (שמות ל, כד) "שֶׁמֶן זַיִת הִין" וּכְתִיב "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם" ז"ה בְּגִימַטְרִיָּא תְּרֵיסַר הָווּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר הִין הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמִין שְׁנָתוֹת הָיוּ בוֹ עַד כָּאן לַפָּר וְעַד כָּאן לָאַיִל עַד כָּאן לַכֶּבֶשׂ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא הָיָה שָׁם הִין, אֶלָּא מִדָּה יְתֵירָה שֶׁל לוֹג וּמֻחֶצָה בֵּבֹקֶר וְלוֹג וּמֻחֶצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, וְלֹא עֹלַת חֹדֶשׁ זֶה בְּחֹדֶשׁ אַחֵר, הֲרֵי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּחֹדֶשׁ זֶה שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב בְּחֹדֶשׁ אַחֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ" מַגִּיד שֶׁאִם עָבַר הַיּוֹם בָּטַל קָרְבָּנוֹ. לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יא) וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵעוֹט חֲדָשִׁים שְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה". בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ

הַשָּׁנָה לְתִרוּמַת שְׁקָלִים, מִנַּיִן. אָמַר רַבִּי טָבִי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה אָמַר קְרָא זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, אָמְרָה תוֹרָה חַדֵּשׁ וְהָבֵא קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה וְגָמַר שָׁנָה שָׁנָה מִנַּיִן. וְלִגְמַר שָׁנָה שָׁנָה מִתִּשְׁרֵי דִּכְתִיב (דברים יא, יב) "מֵרֵא(א)שִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". דְּנִין שָׁנָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֳדָשִׁים וְאֵין דָּנִין שָׁנָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ חֳדָשִׁים מִשָּׁנָה שֶׁאֵין עִמָּהּ חֳדָשִׁים. תַּמָּן תָּנֵינָן בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים, וְלָמָּה, כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ יִשְׂרָאֵל שִׁקְלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן. וְתוֹרְמִין תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בִּזְמַנָּהּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן. אָמַר רַבִּי יִצְחָק [וְתִרוּמַת הַלִּשְׁכָּה] כְּתִחְלָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות מ, יז) "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן", וְתָנֵי עֲלָהּ בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרָמָה תְרוּמָה. רַבִּי טָבִי וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּשֵׁם רַבִּי כַּהֲנָא, נֶאֱמַר כָּאן "חֹדֶשׁ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חֹדֶשׁ", מַה לְּהַלָּן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן אַף כָּאן אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן. אָמַר רַבִּי יוֹנָה שְׁבַק רַבִּי טָבִי רֵישָׁא וַאֲמַר סֵיפָא דְּלָא כִּי הָא מַתְנִיתִין, דְּתַנְיָא זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, יָכוֹל יְהֵא תּוֹרֵם בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה", בְּחֹדֶשׁ אֶחָד יְהֵא תּוֹרֵם כָּל חָדְשֵׁי שָׁנָה, יָכוֹל יְהֵא תּוֹרֵם בְּאִיזֶה (רֶגֶל) [חֹדֶשׁ] שֶׁיִּרְצֶה, נֶאֱמַר כָּאן "חָדְשֵׁי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם) "חָדְשֵׁי", מַה חָדְשֵׁי הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן אַף חָדְשֵׁי הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] אֵין מוֹנִין אֶלָּא מִנִּיסָן.

וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד, תְּנַן הָתָם עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף, חֵטְא שֶׁסּוֹפוֹ לְהִוָּדַע שְׂעִירֵי הָרְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִים דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. דַּאֲמַר קְרָא וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַה', חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה' יְהֵא שָׂעִיר זֶה מְכַפֵּר. וְהַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכְדְרֵישׁ לָקִישׁ מַה נִּשְׁתַּנָּה שָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "לַה'" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂעִיר זֶה יְהֵא מְכַפֵּר עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא עַל ה', מַאי לַה', שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תַּרְתֵּי. וְנִכַּפֵּר נַמִּי אֲפִלּוּ בִּשְׁאָר עֲבֵירוֹת. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְזֶה בָּא בִּזְמַן קָבוּעַ וְזֶה בָּא בִּזְמַן קָבוּעַ מַה זֶּה אֵינוֹ מְכַפֵּר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו אַף זֶה אֵינוֹ מְכַפֵּר אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. אַשְׁכְּחַן שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים, שְׂעִירֵי רְגָלִים מִנַּיִן. [וְכִי תֵּימָא] הָא נַמֵּי כִּדְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אִיכָּא לְמֵימַר אִי מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁכֵּן תִּדִּיר, אִי מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁכֵּן מְרֻבֶּה כַּפָּרָתוֹ. וְכִי תֵּימָא הָא גְּמִרִינַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים וְלָא פָּרְכִינַן. הָתָם כַּפָּרָה כְּתִיבָא, גִּלּוּי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא, אֲבָל הָכָא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר כֻּלְּהוּ מִלְּתָא גְּמִרִינַן. אֶלָּא כִּדְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא שָׂעִיר וְשָׂעִיר הָכָא נַמֵּי "שָׂעִיר וְשָׂעִיר", וְאִ(י)תְּקַשׁ שְׂעִירֵי רְגָלִים לִשְׂעִירֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַה שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים אֵין מְכַפְּרִים אֶלָּא עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף אַף שְׂעִירֵי רְגָלִים אֵין מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הַשְּׂעִירִים מְכַפְּרִים וְכַפָּרָתָן

שָׁוָה עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. אָמַר קְרָא שָׂעִיר וְשָׂעִיר, הֶקְּשׁוּ כָּל הַשְּׂעִירִים זֶה לָזֶה וַי"ו מוּסָף עַל עִנְיָן הָרִאשׁוֹן כֻּלְּהוּ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נְמְרֵי. עֲצֶרֶת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּלָא כְתִיב בְּהוּ וְשָׂעִיר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אָמַר רַבִּי יוֹנָה אָמַר קְרָא "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הֶקְּשׁוּ כָּל הַמּוֹעֲדִין כֻּלָּן זֶה לָזֶה. וְהָא רֹאשׁ חֹדֶשׁ לָאו מוֹעֵד הוּא. אָמַר אַבָּיֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַמֵּי אִיקְרֵי מוֹעֵד דִּכְתִיב (איכה א, טו) "קָרָא עָלַי מוֹעֵד". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בַּשְּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בְּפָנִים שֶׁהוּא אֵינוֹ מְכַפֵּר כַּפָּרָתָן, דַּאֲמַר קְרָא (שמות ל, י) "אַחַת", כַּפָּרָה אַחַת מְכַפֶּרֶת וְאֵינוֹ מְכַפֵּר שְׁתֵּי כַפָּרוֹת. וְהֵן אֵינָן מְכַפְּרִין כַּפָּרָתוֹ אָמַר קְרָא "אַחַת בַּשָּׁנָה" כַּפָּרָה זוֹ לֹא תְהֵא אֶלָּא אַחַת בַּשָּׁנָה. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף עַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף וְעַל טָהוֹר שֶׁאָכַל אֶת הַטְּמֵא שְׂעִירֵי הָרְגָלִים וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ מְכַפְּרִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְאִלּוּ שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים שְׂעִירֵיהּ וְכַפָּרָתוֹ שְׂעִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ' (כְּתוּב בְּסוֹף פָּרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּמוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בַּשָּׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּבָעִינָן שָׂעִיר (בַּת) [בֶּן] שְׂעִירָה. מַאי טַעֲמָא. אָמַר קְרָא (שם) "אֶחָד", הַמְיֻחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא, [מֵהָתָם נָפְקָא] (ויקרא כב, כז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" פְּרָט לְכִלְאַיִם (שם) "אוֹ עֵז" פְּרָט לְנִדְמֶה. צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּלָא נָחִית לְדָרֵי אֲבָל הֵיכָא דְּנָחִית לְדָרֵי לָא, וְאִי מֵהָכָא הֲוָה אָמִינָא הָנֵי מִלֵּי [לְגַבֵּי קָרְבָּן] חוֹבָה אֲבָל (בִּנְדָבָה אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ הַמִּצְפָּה, בְּתָמִיד בָּא לוֹ לְקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית נוֹתֵן מִזְרָחָה צָפוֹנָה, מַעֲרָבִית (עַד) דְּרוֹמִית, נוֹתֵן מַעֲרָבָה וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן דָּרוֹמָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ הַמִּצְפָּה. אָמַר קְרָא וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַה' עַל עֹלַת הַתָּמִיד, עוֹלָה הִיא וַאֲמַר רַחֲמָנָא עֲבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה חַטָּאת, הָא כֵּיצַד, נוֹתֵן מַתָּנָה אַחַת שֶׁהִיא שְׁתַּיִם כְּמַעֲשֶׂה עוֹלָה (אַרְבַּע) [שְׁתַּיִם] שֶׁהֵן (אַרְבַּע) [שְׁתַּיִם] כְּמַעֲשֶׂה חַטָּאת. וְנֵיתִיב שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע כְּמַעֲשֶׂה עוֹלָה וְאַרְבַּע שֶׁהֵן אַרְבַּע כְּמַעֲשֶׂה חַטָּאת. לֹא מָצִינוּ דְּמִים שֶׁהֵן מְכַפְּרִין וְחוֹזְרִין וּמְכַפְּרִין. וְכִי מָצִינוּ דְּמִים שֶׁחֲצָיָן חַטָּאת וְחֲצָיָן עוֹלָה, אֶלָּא עַל כָּרְחֲךָ הִקִּישָׁן הַכָּתוּב, [הָכִי נַמֵּי עַל כָּרְחָן הִקִּישָׁן הַכָּתוּב]. הָתָם פְּסוּק מַתָּנוֹת בְּעָלְמָא הוּא. וְנֵיתִיב אַחַת שֶׁהִיא שְׁתַּיִם לְמַטָּה כְּמַעֲשֶׂה עוֹלָה וּשְׁתַּיִם שֶׁהֵן שְׁתַּיִם לְמַעְלָה כְּמַעֲשֶׂה חַטָּאת. לֹא מָצִינוּ דְּמִים שֶׁחֲצָיָן לְמַטָּה וְחֲצָיָן לְמַעְלָה. וּמַאי שְׁנָא דְּיָהִיב דְּעוֹלָה בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָהִיב דְּחַטָּאת, נֵיתִיב בְּרֵישָׁא חַטָּאת וַהֲדַר נֵיתִיב דְּעוֹלָה. כֵּיוָן דְּעוֹלָה הִיא, הִיא קָדְמָא בְּרֵישָׁא. וּמַאי שְׁנָא דְּיָהִיב מִזְרָחִית צְפוֹנִית וּמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, נֵיתִיב דְּרוֹמִית מִזְרָחִית וּצְפוֹנִית מַעֲרָבִית.אָמְרֵי, עוֹלָה טְעוּנָה יְסוֹד וְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד. וּמַאי שְׁנָא דְּיָהִיב בְּרֵישָׁא מִזְרָחִית צְפוֹנִית וַהֲדַר מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, נֵיתִיב בְּרֵישָׁא

מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וַהֲדַר מִזְרָחִית צְפוֹנִית. כֵּיוָן דַּאֲמַר מַר כָּל פִּנּוֹת שֶׁאַתָּה פוֹנֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, לַמִּזְרָח בְּרֵישָׁא הוּא פָּנַע. וּמַאי דִּבְעוֹלָה הוּא דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה חַטָּאת, וְדִילְמָא בְּחַטָּאת קָאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד בָּהּ מַעֲשֶׂה עוֹלָה. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב "עַל עֹלַת הַתָּמִיד", (שֶׁמְּבִיאָהּ) מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא מִידֵי דְּחַטָּאת שְׁדִי אָעוֹלָה. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַה', לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם. עַל עֹלַת הַתָּמִיד, מַגִּיד שֶׁאֵין מוֹסְפִין קְרֵבִין אֶלָּא בֵּינָתַיִם. (במדבר כח טז-יז) וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, קָבְעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה.

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מַצָּה וְכָל מַכְשִׁירֶיהָ דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, גְּמַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲמִשָּׁה עָשָׂר מֵחַג הַסֻּכּוֹת. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל, לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ". שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל מַצָּה בְּמַשְׁמָע, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ וְגוֹ' לֶחֶם עֹנִי" וְגוֹ' לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָבָר הַבָּא לִידֵי מַצָּה וְחָמֵץ אֵלּוּ חֲמִשָּׁה הַמִּינִים וְאֵלּוּ הֵן הַחִטִּין וְהַשְּׂעוֹרִין וְהַכֻּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפוֹן, יָצְאוּ אֹרֶז וְדֹחַן וְהַפָּרָגִין וְהַשִּׁמְשְׁמִין שֶׁאֵינָן בָּאִין לִידֵי מַצָּה וְחָמֵץ אֶלָּא לִידֵי סִרְחוֹן. (במדבר כח יח) ("ו)בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ", אֵרְעוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבְכִבּוּס נְקִיָּה. "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", מַגִּיד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וּמִנַּיִן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ. נֶאֱמַר כָּאן "מִקְרָא קֹדֶשׁ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מִקְרָא קֹדֶשׁ", מַה "מִקְרָא קֹדֶשׁ" הָאָמוּר לְהַלָּן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ אַף "מִקְרָא קֹדֶשׁ" הָאָמוּר כָּאן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ. תַּנָּא דְּבֵי שְׁמוּאֵל "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", יָצָא תְּקִיעַת שׁוֹפָר וּרְדִיַּת הַפַּת שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה. תְּנוּ רַבָּנָן (שמות כג, טו) "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר", לִמֵּד עַל חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז שנ"ו).

(במדבר כח יט) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַה' פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְגוֹ'. הֲרֵי שֶׁמָּצָא פָּרִים וְלֹא מָצָא אֵילִים, אֵילִים וְלֹא מָצָא כְּבָשִׂים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יַקְרִיב עַד שֶׁיִּמְצָא כֻּלָּם. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, לו) "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה", אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶן. אוֹ אֲפִלּוּ כֻּלָּן מְצוּיִים תַּלְמוּד לוֹמַר "פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד" וְגוֹ'.

(במדבר כח כג-כד) מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר, כָּל הַתָּדִיר מֵחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, הַתְּמִידִין קוֹדְמִין לַמּוֹסָפִין, מוּסְפֵי שַׁבָּת קוֹדְמִין לְמוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדְמִין לְמוּסְפֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה", מִנְּלָן. [מִנְּלָן], כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר, דִּילְמָא תְּמִידִין הוּא דְּקָדְמֵי לְמוּסְפִין מִשּׁוּם דְּתָדִירֵי, מוּסְפִין דְּקָדְמֵי לְמוּסְפִין מִנְּלָן. אָמַר רַבִּי אִלְעָא דַּאֲמַר קְרָא כְּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים, אֵלֶּה כְּאֵלֶּה. וְהַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ. אִם כֵּן נֵימָא קְרָא אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם, אִי כְּתַב אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים הָוָה אֲמִינָא אֵלֶּה לְשִׁבְעַת הַיָּמִים. (אִין מִידִי אַחֲרִינָא לָא) לַיּוֹם

כְּתִיב. (כָּאֵלֶּה) וְאַכָּתֵי אֵימָא אֵלֶּה לַיּוֹם אֲבָל שְׁאָר יוֹמֵי לָא יַדְעִנָא כַּמָּה. אֲמַר קְרָא תַּעֲשׂוּ, שֶׁיְּהוּ כָּל הָעֲשִׂיּוֹת שָׁווֹת. אַבָּיֵי אֲמַר לְעוֹלָם מְגוּפֵּיהּ דִּקְרָא אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר וְלִשְׁתֹּק וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד" הָכִי קָאָמַר הָךְ דְּתָדִיר הִיא תְּקַדֵּם. כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים, לָמָּה נֶאֱמַר. שֶׁהָיָה בְדִין, הוֹאִיל וְחַג טָעוּן חֲגִיגָה וְהַפֶּסַח טָעוּן חֲגִיגָה מַה הֶחָג פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ אַף הַפֶּסַח יְהֵא פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ", שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ. "עַל עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה", מַגִּיד שֶׁאֵין מוֹסִפִּין קָרְבִּין אֶלָּא בֵּינָתַיִם. (במדבר כח כו) וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם (כָּתוּב בְּפָסוּק "רֵאשִׁית" וְגוֹ' בְּרֶמֶז תנ"ג). וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים, לָמָּה נֶאֱמַר". לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שם כג, טז) "עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִי(י)ת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" יָכוֹל מְנָה חֲמִשִּׁים וְהַקָּרֵב מִנְחָה בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים", וְעַדַיִן אֲנִי אוֹמֵר עֲשֵׂה יוֹם טוֹב בַּחֲמִשִּׁים וְאֶחָד וְהַקָּרֵב מִנְחָה בַּחֲמִשִּׁים [וְאֶחָד]. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ", הָא אֵין עָלֶיךָ לוֹמַר כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן, מְנָה חֲמִשִּׁים וְהַקָּרֵב מִנְחָה בַּחֲמִשִּׁים. מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה', שֶׁתְּהֵא חֲדָשָׁה לְכָל הַמְּנָחוֹת, שֶׁלֹּא תִּקְדֶּמְנָה מִנְחָה אַחֶרֶת. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין מְבִיאִין מִנְחָה וּבְכּוּרִים קֹדֶם לָעֹמֶר וְאִם הֵבִיא פָּסוּל, קֹדֶם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לֹא יָבִיא וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר. מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֹמֶר לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. הַקּוֹדֵם לָעֹמֶר אָסוּר לְגָבוֹהַּ וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט לְפִיכָךְ אִם קָרְבוּ לֹא יַעֲלוּ, הַקּוֹדֵם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם אָסוּר לְגָבוֹהַּ וּמֻתָּר לְהֶדְיוֹט לְפִיכָךְ אִם קָרְבוּ יַעֲלוּ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר הוֹאִיל וְעֹמֶר מַתִּיר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מַתִּירוֹת אִם לָמַדְתִּי לְמִנְחוֹת הַבָּאוֹת קֹדֶם לְעֹמֶר שֶׁהֵן פְּסוּלוֹת אַף מְנָחוֹת הַבָּאוֹת קֹדֶם לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם יְהוּ פְּסוּלוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָן לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּמִנְחוֹת הַבָּאוֹת קֹדֶם לָעֹמֶר שֶׁלֹּא כָשֵׁר לֹא לְגָבוֹהַּ וְלֹא לְהֶדְיוֹט, תֹּאמַר בְּמִנְחוֹת שֶׁקָּדְמוּ לִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן פְּסוּלוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָשְׁרוּ לַגָּבוֹהַּ הֶכְשְׁרוּ לְהֶדְיוֹט. נִסְתַּכֵּל בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וְצָהֲבוּ פָּנָיו. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, צָהֲבוּ פָּנֶיךָ שֶׁהִשְׁבַּתָּ אֶת הַזֶּקֶן, תָּמַהּ אֲנִי עָלֶיךָ אִם תַּאֲרִיךְ יָמִים בָּעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי בַּפֶּסַח הָיָה הַדָּבָר, וּכְשֶׁבָּאתִי לַעֲצֶרֶת אָמַרְתִּי הֵיכָן יְהוּדָה בַּר נַחְמָן, אָמְרוּ לִי הָלַךְ לוֹ וְכוּ'. (במדבר כט א-ב) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים קיט, פט) "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב". תְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם. וְאִתְיָא כְּרַב דְּתַנְיָא בְּתִקְיעָתָא דְּרַב זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן (שם פא, ה) "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא" וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזוֹ לַחֶרֶב וְאֵיזוֹ לַשָּׁלוֹם אֵיזוֹ לָרָעָב וְאֵיזוֹ לַשֹּׂבַע וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקְדוּ לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים וְלַמָּוֶת, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה, בַּשְּׁנִיָּה נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, בַּשְּׁלִישִׁית כִּנֵּס עֲפָרוֹ, בָּרְבִיעִית גִּבְּלוֹ, בַּחֲמִישִׁית רְקָמוֹ, בַּשִּׁשִּׁית הֶעֱמִיד גֹּלֶם עַל רַגְלָיו, בַּשְּׁבִיעִית זָרַק בּוֹ נְשָׁמָה,

בַּשְּׁמִינִית הִכְנִיסוֹ לְגַן עֵדֶן, בַּתְּשִׁשִּׁית צִוָּהוּ, בַּעֲשִׂירִית עָבַר עַל צִוּוּיוֹ, בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נִדּוֹן, בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה יָצָא בְּדִימוֹס מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם, אַתָּה סִימַן לְבָנֶיךָ, כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְפָנַי בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה וְיָצָאתָ בְּדִימוֹס כָּךְ עֲתִידִין בָּנֶיךָ לִהְיוֹת נִכְנָסִין לְפָנַי בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה וְיוֹצְאִים בְּדִימוֹס. רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ פָּתַח "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר", בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין הוּא עוֹלֶה שֶׁנֶּאֱמַר "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה", וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹטְלִין שׁוֹפָר וְתוֹקְעִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד מִכִּסֵּא דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים דִּכְתִיב "ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר" וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. רַבִּי יֹאשִׁיָּה פָּתַח וְאָמַר (שם פט, טז) "אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה", וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין יוֹדְעִין לְהָרִיעַ, כַּמָּה קְרָנוֹת יֵשׁ לָהֶם וְכַמָּה בּוּקִינוֹס יֵשׁ לָהֶם וְכַמָּה סַלְפִּירִים יֵשׁ לָהֶם וְאַתָּה אוֹמֵר "יוֹדְעֵי תְרוּעָה", אֶלָּא אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיּוֹדְעִים לְפַתּוֹת אֶת בּוֹרְאָם בִּתְרוּעָה, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַח "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ", וְכִי כָּל הֶחֳדָשִׁים אֵינָן חֹדֶשׁ אֶלָּא בַּכֶּסֶה וְכָל הֶחֳדָשִׁים אֵינָן נִכְסִין אֶלָּא לְיוֹם חַגֵּנוּ וַהֲלֹא נִיסָן חֹדֶשׁ וְנִכְסֶה וְיֵשׁ לוֹ חַג בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא אֵיזוֹ חֹדֶשׁ שֶׁנִּכְסֶה וְיֵשׁ לוֹ חַג וְחַגּוֹ בֶּן יוֹמוֹ, זֶה תִּשְׁרֵי. תִּשְׁרֵי כְּתִיב. עַל שֵׁם תִּשְׁרֵי וְתִשְׁבֹּק כָּל חוֹבֵנוּ, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח (ישעיה מח, יז) "כֹּה אָמַר ה' גּ(וֹ)אֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל", מַהוּ מְלַמֶּדְךָ, מְסַקֵּר לְךָ כַּהֲדִין מְסַאסֵא שֶׁהוּא מְסַקֵּר לַהֲדָא פָּרָתָא, וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ מַלְמֵד מַרְדֵּעַ וְדַרְבָּן, מַלְמֵד, שֶׁהוּא מְלַמֵּד לַפָּרָה לַחֲרֹשׁ, מַרְדֵּעַ, שֶׁהוּא מוֹרֶה דֵּעָה בַּפָּרָה, דַּרְבָּן שֶׁהוּא מוֹרֶה בִּינָה לַפָּרָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפָרָתוֹ אָדָם עוֹשֶׂה דָּרְבָּן וּלְיִצְרוֹ הָרַע אֵינוֹ עוֹשֶׂה דָּרְבָּן. (שם) "מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ". מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ דִּין לִפְנֵי אָבִיו, אָמַר לוֹ אָבִיו אִם מְבַקֵּשׁ אַתָּה לְזְכוֹת לְפָנַי בַּדִּין מַנֵּה לְךָ נִיקוֹלוֹגוֹס פִּלוֹנִי וְאַתָּה זוֹכֶה בַּדִּין. כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם מְבַקְּשִׁים אַתֶּם לְזְכוֹת לְפָנַי בַּדִּין תְּהִיוּ מַזְכִּירִים זְכוּת אֲבוֹתֵיכֶם וְאַתֶּם זוֹכִים לְפָנַי בַּדִּין. [בְּ]אֶחָד זֶה אָבִינוּ אַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר "אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם". (ויקרא כג, כד) "זִכְרוֹן תְּרוּעָה", זֶה אָבִינוּ יִצְחָק, (בראשית כב, יג) "וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל, אַחַר" וְגוֹ'. מִקְרָא קֹדֶשׁ, זֶה אָבִינוּ יַעֲקֹב, (ישעיה מח, יב) "שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי". וְאֵימָתַי מַזְכִּירִים זְכוּת אָבוֹת וְאַתֶּם זוֹכִים לְפָנַי בַּדִּין, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.

רַבִּי חִיָּא בַּר חָמָא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַח "אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם, כָּזָב בְּנֵי אִישׁ", אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה כָּל הֲבָלִים וּכְזָבִים שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדַאי הוּא אָבִינוּ אַבְרָהָם לְכַפֵּר אֶת כֻּלָּן, וּמַה טַעַם, (יהושע יד, טו) "הָאָדָם הַגָּדוֹל בָּעֲנָקִים". "בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת", [בְּמֹאזְנַיִם

מִתְכַּפֵּר לָהֶן, בְּחֹדֶשׁ שֶׁמַּזָּלוֹ מֹאזְנַיִם, וְאֵיזֶה, זֶה תִּשְׁרֵי. בַּחֹדֶשׁ, חַדְּשׁוּ מַעֲשֵׂיכֶם. שׁוֹפָר, שַׂפְּרוּ מַעֲשֵׂיכֶם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם שִׂפַּרְתֶּם מַעֲשֵׂיכֶם לְפָנַי הֲרֵי אֲנִי נַעֲשֶׂה לָכֶם כַּשּׁוֹפָר הַזֶּה, מַה שּׁוֹפָר הַזֶּה מַכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ אַף אֲנִי עוֹמֵד מִכִּסֵּא דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיכֶם רַחֲמִים וּמְרַחֵם אֶתְכֶם וְהוֹפֵךְ לָכֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.

דָּבָר אַחֵר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", בַּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא מְשֻׁבָּע בְּמִצְוֹות, שׁוֹפָר בְּתוֹכוֹ, כִּפּוּר בְּתוֹכוֹ, לוּלָב בְּתוֹכוֹ, עֲרָבָה בְּתוֹכוֹ, סֻכָּה בְּתוֹכוֹ.

דָּבָר אַחֵר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", בַּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא (מְשֻׁפָּע) [מְשֻׁבָּע] בַּכֹּל, גְּרָנוֹת בְּתוֹכוֹ, גִּתּוֹת בְּתוֹכוֹ, כָּל מִינֵי מְגָדִים בְּתוֹכוֹ.

דָּבָר אַחֵר "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", רַבִּי בֶּרֶכְיָה קָרֵי לֵיהּ יַרְחָא דִּשְׁבוּעֲתָא, (שְׁכֵן) [שְׁבוּ] נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, טז) "וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה'". מַה צֹּרֶךְ לִשְׁבוּעָה זוֹ. אָמַר אַבִינוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ הָיָה לְפָנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי (שם, ב) "קַח נָא אֶת בִּנְךָ" שֶׁהָיָה בְּלִבִּי מַה לַּהֲשִׁיבְךָ אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי "קַח נָא אֶת בִּנְךָ", אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בְּלִבִּי לַהֲשִׁיבְךָ וְכָבַשְׁתִּי אֶת יִצְרִי וְלֹא הֵשַׁבְתִּיךָ כַּךְ כְּשֶׁיְּהוּ בָנָיו שֶׁל יִצְחָק בָּאִין לִידֵי עֲבֵירָה וּמַעֲשִׂים רָעִים תְּהֵא נִזְכָּר לָהֶם עֲקֵדַת אֲבִיהֶם וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְהוֹפֵךְ לָהֶם מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים, אֵימָתַי, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. (שם כב, יג) "וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל". אָמַר רַבִּי יוּדָן מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאַיִל נוֹטֵשׁ מֵחֹרֶשׁ זֶה וְנִסְבָּךְ בְּחֹרֶשׁ אַחֵר. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאַיִל נוֹטֵשׁ מֵחֹרֶשׁ זֶה וְנִסְבָּךְ בְּחֹרֶשׁ אַחֵר. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּךְ עֲתִידִין בָּנֶיךָ לִהְיוֹת נֶאֱחָזִין בַּעֲוֹנוֹת וְנִסְבָּכִין בְּצָרוֹת וְסוֹפָן לִגָּאֵל בְּקַרְנָיו שֶׁל אַיִל, "וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאַיִל נוֹטֵשׁ מֵחֹרֶשׁ זֶה וְנִסְבָּךְ בְּחֹרֶשׁ אַחֵר. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּךְ עֲתִידִין בָּנֶיךָ לִהְיוֹת נֶאֱחָזִין בָּאֻמּוֹת נִסְבָּכִין בְּמַלְכֻיּוֹת וְנִמְשָׁכִין מִמַּלְכוּת לְמַלְכוּת, מִבָּבֶל לְמָדַי וּמִמָּדַי לְיָוָן וּמִיָּוָן לֶאֱדוֹם, וְסוֹפָן לְהִגָּאֵל בְּקַרְנָיו שֶׁל אַיִל שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, יד) "וַה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ". כָּל הַשְּׁבִיעִיִּים חֲבִיבִים (כְּתוּב בְּרֵמֶז רע"ו). רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ הֲיוּ מִתְקַשְּׁיִן, תְּנִינָן יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תּוֹקְעִין אֲבָל לֹא בַמְּדִינָה, אָמְרִין אִם דִּבַּר תּוֹרָה הוּא, בַּמְּדִינָה לָמָּה נִדְחֶה, וְאִם אֵינוֹ דִּבַּר תּוֹרָה, אַף בַּמִּקְדָּשׁ לֹא יִדְחֶה. עַד דְּאִינוּן יְתִיבִין מִתְקַשְּׁיִן עֲבַר רַב כַּהֲנָא. אָמְרִין הָא אָתָא מָרָא דִּשְׁמַעְתָּא נֵיקוּם וְנִשְׁאַל, קָמוּן וּשְׁאָלוּן לֵיהּ. אָמַר לוֹן כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ויקרא כג, כד) "זִכְרוֹן

תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. בְּזְמַן שֶׁהוּא בָּא בְּחֹל, יוֹם תְּרוּעָה, וּבְזְמַן שֶׁהוּא בָּא בַּשַּׁבָּת, "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" מַזְכִּירִין אֲבָל לֹא תוֹקְעִין תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן יְדָדֶה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהֵן יוֹדְעִין זְמַנּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְאַל יְדָדֶה בַּמְּדִינָה, שֶׁאֵין יוֹדְעִין זְמַנּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ. תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם, וַעֲשִׂיתֶם, בְּמָקוֹם שֶׁהַקְּרְבָּנוֹת קְרֵבִין. אָמַר רַבִּי תַּחֲלִיפָא קֵיסָרְיָא, בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת כְּתִיב "וְהִקְרַבְתֶּם" וְכָאן כְּתִיב וַעֲשִׂיתֶם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכַּיָּון שֶׁנִּכְנְסתֶם לְפָנַי בַּדִּין בַּיּוֹם הַזֶּה וִיצָאתֶם בְּרַחֲמוֹס מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ הַיּוֹם נַעֲשֵׂיתֶם כְּאִלּוּ הַיּוֹם בָּרָאתִי אֶתְכֶם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" וְגוֹ'.

(ויקרא כג, כד) "שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה" (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרמ"ו). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שׁוֹפָר וְכָל מַכְשִׁירָיו דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" וַאֲפִלּוּ בַּשַּׁבָּת. לְמַאי, אִילֵימָא לִתְקִיעָה וְהָא תְּנָא דְּבֵי שְׁמוּאֵל כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יָצָא תְּקִיעַת שׁוֹפָר וּרְדִיַּת הַפַּת שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה, אֶלָּא לְמַכְשִׁירָיו. וְרַבָּנָן, הַהוּא מִבָּעֵי לְהוּ בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָפְקָא לֵיהּ מִ"בַּיּוֹם הַכִּפֻּ(וּ)רִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר" וְנָמְרֵי מֵהֲדָדֵי. וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרמ"ח). (במדבר כט ז) (במדבר כח, כז) "וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ" וְגוֹ'. אֵלּוּ אַתָּה מַקְרִיב חוּץ מִן הָאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. אַתָּה אוֹמֵר כֵּן אוֹ הֵן הֵן הָאֲמוּרִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְכִי שְׁוִין הֵן, הָא אֵין עָלָיִךְ לוֹמַר כַּלְּשׁוֹן הָאַחֲרוֹן אֶלָּא כַּלְּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אֵלּוּ אַתָּה מַקְרִיב חוּץ מִן הָאָמוּר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. (שם) "פָּרִים בְּנֵי בָקָר" וְגוֹ'. הֲרֵי שֶׁמָּצָא פָּרִים וְלֹא מָצָא אֵילִים, אֵילִים וְלֹא מָצָא כְּבָשִׂים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יַקְרִיב עַד שֶׁיִּמְצָא כֻּלָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'", אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶן. אוֹ אֲפִלּוּ כֻּלָּן (מִנַּיִן) [וְמִצּוּיִים]. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר שם) "פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם".

(במדבר כט יא) מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים, (כְּתוּב בְּרֶמֶז שפ"ו). (במדבר כח, לא) "מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָת(ה)[וֹ] תַּעֲשׂוּ] תְּמִימִ(י)ם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם". מַקִּישׁ נְסָכִים לִבְהֵמָה, מַה בְּהֵמָה נִפְסֶלֶת בְּמוּמִין בְּחֹסֶר וְיֶתֶר אַף נְסָכִים נִפְסָלִין בְּמוּמִין בְּחֹסֶר וּבְיֶתֶר.

(במדבר כט יב) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, קִבָּעוֹ הַכָּתוּב חוֹבָה.

וְחַגּוֹתֶם חַג לַה', תְּנַן הִלְכוֹת חֲגִיגָה כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִין בְּשַׂעֲרָה. חֲגִיגָה מִכְתָּב כְּתִיבָא וְחַגּוֹתֶם חַג לַה', כִּדְאָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי מִמַּאי דְּהַאי וְחַגּוֹתֶם זְבִיחָה דִּילְמָא אֲמַר רַחֲמָנָא תְּחוֹגוּ חַגָּא, אֶלָּא אָתְיָא מִדָּבָר מֵדָּבָר כְּתִיב הָכָא (שמות ה, א) "וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר" וּכְתִיב "הַזְבָחִים וּמִנְחָה הִגַּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר" מַה לְּהַלָּן זְבָחִים אַף כָּאן זְבָחִים, וּמַאי כַּהֲרָרִין הַתְּלוּיִין בְּשַׂעֲרָה, דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא יַלְפִינַן.

(במדבר כט יג-לד) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ. הֲנֵי [שִׁבְעִים פָּרִים] כְּנֶגֶד מִי. כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת, פַּר יְחִידִי כְּנֶגֶד אֻמָּה יְחִידָה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה, לְיוֹם אַחֲרוֹן אָמַר לְאוֹהֲבוֹ עֲשֵׂה לִי סְעוּדָה כְּדֵי שֶׁאֵהָנֶה מִמְּךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹי לָהֶן לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאִבְּדוּ וְאֵינָן יוֹדְעִין מָה אִבְּדוּ, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מְזַבֵּחַ מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן עַכְשָׁיו מִי מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן. מִנַּיִן לְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נֶאֱמַר הָבִיאוּ עֹמֶר בַּפֶּסַח שֶׁתִּתְבָּרֵךְ לָכֶם תְּבוּאָה וְנֶאֱמַר הָבִיאוּ בְכוּרִים בַּעֲצֶרֶת כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ לָהֶם פֵּרוֹת הָאִילָן, אַף נִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְכוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶן בְּתֵירָא אוֹמֵר נֶאֱמַר בַּשֵּׁנִי "וְנִסְכֵּיהֶם" וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל).

(במדבר כט לה-לט) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, עֲצָרוֹ הַכָּתוּב מִלְּצֵאת. הֲרֵי שֶׁהֵבִיא אֶת קָדָשָׁיו מִבֵּית פָּאגֵי לִירוּשָׁלַיִם שׁוֹמֵעַ אֲנִי יֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם (וְיֵלֵךְ) [וְיָלִין] בְּבֵית פָּאגֵי. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם", עֲצָרוֹ הַכָּתוּב מִלְּצֵאת, וְאֵין עֲצִירָה אֶלָּא כְּנִיסָה שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לו, ה) ("וַ)אֲנִי עָצוּר לֹא אוּכַל לָבוֹא בֵּית ה'" "וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ עָצוּר" וְגוֹ'. אֵין לִי אֶלָּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, שֶׁעָצוּר מִלְּצֵאת, יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מִנַּיִן. וְדִין הוּא, הוֹאִיל וְזֶה קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ וְזֶה קָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ מַה זֶּה עָצוּר מִלְּצֵאת אַף זֶה עָצוּר מִלְּצֵאת. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה' פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד וְגוֹ'. הֲרֵי שֶׁמָּצָא פָּרִים וְלֹא מָצָא אֵילִים, אֵילִים וְלֹא מָצָא כְּבָשִׂים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יַקְרִיב עַד שֶׁיִּמְצָא כָּ(וּ)לָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, לו) "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'", אֲפִלּוּ אֶחָד מֵהֶם. אוֹ אֲפִלּוּ כָּ(וּ)לָּן מְצוּיִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד" וְגוֹ'.

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ לְאָדָם בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲלָקֵהוּ חֶצְיוֹ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְחֶצְיוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים טז, ח) "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, הָא כֵּיצַד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹ כֻּלּוֹ לַה' אוֹ כֻּלּוֹ לָכֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲלָקֵהוּ חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם. (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרנ"ג). מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם, אֲפִלּוּ בַּלַּיְלָה". מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם, אֲפִלּוּ לְמָחָר (כְּתוּב בְּרֶמֶז תרמ"ט). אַבָּעְיָא לְהוּ נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן טְעוּנִין שִׁירָה אוֹ אֵין טְעוּנִין שִׁירָה. כֵּיוָן דַּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן אֶמְרִינָן, אוֹ דִילְמָא אַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֶמְרִינַן, אַשְׁתִּיָּה לְחוּדֵיהּ לָא אֶמְרִינָן. כִּי אַתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, אֵלּוּ עוֹלוֹת הַבָּאוֹת חוֹבָה בָּרֶגֶל. לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם, לְמֵד עַל נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁקְּרֵבִין בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. לְעֹלֹתֵיכֶם, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִם בְּעוֹלוֹת נֶדֶר הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "נִדְרֵיכֶם", וְאִם בְּעוֹלוֹת נְדָבָה הֲרֵי

כְּבָר נֶאֱמַר "נִדְבֹתֵיכֶם", הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּעוֹלַת יוֹלֶדֶת וְעוֹלַת מְצוֹרָע. לְמִנְחוֹתֵיכֶם, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִי בְּמִנְחַת נֶדֶר הֲרֵי כְּבָר אָמוּר וְאִי בְּמִנְחַת נְדָבָה הֲרֵי כְּבָר אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא וּבְמִנְחַת קְנָאוֹת. וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם, מַקִּישׁ נְסָכִים לִשְׁלָמִים, מַה שְׁלָמִים בַּיּוֹם אַף נְסָכִים בַּיּוֹם. וּלְשַׁלְמֵיכֶם, לְרַבּוֹת זִבְחֵי שַׁלְמֵי (צִבּוּר) [נָזִיר]. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי וְלֵימָא מַר לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי פֶּסַח, דְּאִי שַׁלְמֵי נָזִיר נֶדֶר וְנֶדֶב הוּא דִּתְנַן כָּל הַנֶּדֶר וְנֶדֶב קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד וְשֶׁאֵינוֹ נֶדֶר וְנֶדֶב אֵינוֹ קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד וּתְנַן הַמְּנָחוֹת וְהַנְּזִיר קְרֵבִין בְּבָמַת יָחִיד דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. סְמֵי מִכָּאן נְזִירוּת. רַב דִּימִי אֲמַר לָא תִּסְמֵי מִכָּאן נְזִירוּת, תַּנָּאֵי הִיא הָא רַבִּי מֵאִיר וְהָא רַבָּנָן. וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם (כְּתוּב בְּרֶמֶז תפ"א). אֱלֶה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁנָּדַר בָּרֶגֶל, שֶׁיְּבִיאֵם בָּרֶגֶל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ' הֲרֵי נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁנָּדַר קֹדֶם הָרֶגֶל אֲמוּרִים, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁנָּדַר בָּרֶגֶל, שֶׁמְּבִיאָם בָּרֶגֶל. לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם, אֵלּוּ [קִנֵּי] זָבִין וְקִנֵּי זְבוֹת, שֶׁנָּתְנָה תוֹרָה רְשׁוּת שֶׁיְּבִיאֵם בָּרֶגֶל. (במדבר ל א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְהַפְסִיק הָעִנְיָן דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, הֲלָכָה, אָדָם מִישְׂרָאֵל מַהוּ שֶׁיְּהֵא מֻ(וּ)תָּר לוֹ לֶאֱכֹל בְּסָכָּתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. כְּדִּ שָׁנוּ חֲכָמִים אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת הַכֵּלִים מִן הַמְּנוּחָה וּלְמַעְלָה בִּשְׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי צָרִיךְ אָדָם לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִסֻּכָּתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁכְּבָר אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא כג, מב) "בַּסֻּכֹּ(וֹ)ת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". וְאִם הָיְתָה סֻכָּתוֹ עֲרֵבָה עָלָיו, אֵיךְ יַעֲשֶׂה. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא נִכְנָס וּמְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִכְנָס וְאוֹכֵל בְּתוֹךְ סֻכָּתוֹ. (דָּבָר אַחֵר) [רַב אָמַר] צָרִיךְ לְפָסְלָהּ מִבְּעוֹד יוֹם. וְכֵיצַד הוּא פּוֹסְלָהּ. מַעֲבִיר חֲרוּת אַחַת וְהוּא פּוֹסְלָהּ. וְלָמָּה הִטְרִיחָה עָלָיו הַתּוֹרָה שֶׁיִּכָּנֵס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. מִפְּנֵי שֶׁרֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא. רָבָא אָמַר יוֹם הַשְּׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, פַּיִס בִּפְנֵי עַצְמוֹ, קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, טָעוּן בְּרָכָה לְעַצְמוֹ. מַה בְּרָכָה הוּא טָעוּן. אָמַר רַבִּי אִלְעָא לְהַזְכִּיר בּוֹ זְמַן, תֵּדַע לְךָ, שֶׁהוּא זְמַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי אָבִין הַלֵּוִי אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּכָל יְמוֹת הֶחָג כְּתִיב וּבַיּוֹם וּבָזֶה כְּתִיב בַּיּוֹם לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁמּוֹעֵד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִנַּיִן. מִמַּה שֶּׁכָּתוּב בָּעִנְיָן בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם.

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה כו, טו) "יָסַפְתָּ לַגּוֹי ה' יָסַפְתָּ לַגּוֹי נִכְבַּדְתָּ" אַתָּה נוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל בֵּן הוּא מוֹהֲלוֹ לִשְׁמוֹנָה יָמִים, אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בַּיִת הוּא קוֹבֵעַ מְזוּזָה, נָתַתָּ לוֹ גַּג הוּא עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲקֶה, נָתַתָּ שַׂלְוָה לְפַרְעֹה, שֶׁמָּא קְרָאתָ ה', לֹא בְּחֵרוּפִין וּבְגִדּוּפִין, (שמות ה, ב) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹ(וֹ)לוֹ", נָתַתָּ שַׂלְוָה לְסַנְחֵרִיב, שֶׁמָּא קְרָאתָ ה', לֹא בְּחֵרוּפִין וּבְגִדּוּפִין, "מִי

בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת" וְגוֹ', נָתַתָּ שַׂלְוָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁמָּא קָרָאךָ ה', לֹא בְּחֵרוּפִין וּבְגִדּוּפִין, "וּמַן הוּא אֱלָהּ" וְגוֹ', נָתַתָּ שַׂלְוָה לְדָוִד, נִכְבַּדְתָּ וּבֵרַכְךָ, (דהי"א כט, י) "וַיְבָרֶךְ דָּוִד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בָּרוּךְ אַתָּה ה'", נָתַתָּ שַׂלְוָה לִשְׁלֹמֹה, נִכְבַּדְתָּ וּבֵרַכְךָ "בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', נָתַתָּ שַׂלְוָה לְדָנִיֵּאל וּבֵרַכְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כ) "עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵ(י)ה דִּי אֱלָהָא מְבָרַךְ". רַבָּנָן אָמְרֵי "יָסַפְתָּ לַגּוֹי", כָּל שֶׁאַתָּה מוֹסִיף לָנוּ יָמִים טוֹבִים אָנוּ מוֹסִיפִין לְךָ קָרְבָּנוֹת. אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ [שֶׁבַּקַּיִץ] בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל מוֹעֵד, בְּנִיסָן נָתַן לָהֶם פֶּסַח, בְּאִיָּר נָתַן לָהֶם פֶּסַח קָטָן, בְּסִיוָן נָתַן לָהֶם עֲצֶרֶת, בְּתַמּוּז הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִתֵּן לָהֶם מוֹעֵד גָּדוֹל וְעָשׂוּ הָעֵגֶל וּבָטַל תַּמּוּז וְאָב וֶאֱלוּל וּבָא תִּשְׁרֵי וּפָרַע לָהֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְהֶחָג. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַאֲחֵרִים הוּא פּוֹרֵעַ וְשָׁלוֹ אֵינוֹ נוֹטֵל, תֵּן לוֹ יוֹמוֹ, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת יא, ב) "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה" רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה", אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַשַּׁבָּת, "וְגַם לִשְׁמוֹנָה", אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה", אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח, "וְגַם לִשְׁמוֹנָה", אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. דָּבָר אַחֵר "תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה", [אָמַר רַבִּי לֵוִי תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג], "וְגַם לִשְׁמוֹנָה", הִזְהִיר אַף בְּקְדֻשַּׁת יוֹם הַשְּׁמִינִי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אִם נָתַתָּ חֵלֶק לְשִׁבְעַת יְמֵי הַנְּדָּה [וְגַם לִשְׁמוֹנָה] אַתָּה זוֹכֶה שֶׁאֶתֵּן לְךָ בֵּן וְאַתָּה מוֹהֲלוֹ לִשְׁמוֹנָה. לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ" וְכָאן עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר אַדָּא בַּפֶּסַח אֲנִי נוֹעֵל בִּפְנֵיכֶם אֶת הָרוּחוֹת וְאֶת הַגְּשָׁמִים בְּשְׁבִיל שֶׁתִּזְקְקוּ לִמְלֶאכֶת הַשָּׂדֶה, אֲבָל בֶּחָג אַתֶּם נוֹעֲלִים עַצְמְכֶם מִלְּפָנַי וַאֲנִי פּוֹתֵחַ לָכֶם אֶת הָאוֹצָרוֹת שֶׁבָּהֶם הָרוּחוֹת וְשֶׁבָּהֶם הַגְּשָׁמִים. דָּבָר אַחֵר אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשֹׁנֵי פַּרְגְּמָטוֹטִין שֶׁנִּכְנְסוּ לַמְּדִינָה, אָמַר אֶחָד לַחֲבֵרוֹ אִם פּוֹתְחִין אָנוּ שְׁנֵינוּ כְּאַחַת הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין זוֹל בַּמְּדִינָה, אֶלָּא אַתְּ פְּתַח שַׁבַּתְּךָ וַאֲנִי פּוֹתֵחַ שַׁבַּתִּי.

(שה"ש ז, ב) "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים" ["בַּנַּעַל" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "בַּנְּעָלִים"], בִּשְׁתֵּי נְעִילוֹת, נְעִילָה בַּפֶּסַח נְעִילָה בֶּחָג. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, אַתֶּם נוֹעֲלִין [בְּפָנַי] בַּפֶּסַח וַאֲנִי נוֹעֵל בִּפְנֵיכֶם בֶּחָג, וַאֲנִי מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַפְרִיחַ טְלָלִים וּמְגַדֵּל צְמָחִים וּמְדַשֵּׁן פֵּרוֹת, וְאַתֶּם נוֹעֲלִים בִּפְנַי בַּפֶּסַח וְאַתֶּם יוֹצְאִים וְקוֹצְרִין וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת. דָּבָר אַחֵר לָמָּה נֶעֱצְרוּ עוֹד יוֹם אֶחָד. רַב אָמַר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהִגִּיעַ לוֹ יוֹם טוֹב. בָּאוּ אֲרִיסָיו וְכִבְּדוּ אוֹתוֹ, בָּאוּ בְּנֵי בֵיתוֹ וְכִבְּדוּ אוֹתוֹ. הָיְתָה מַטְרוֹנָא מְרַמֶּזֶת בָּהֶם עַד שֶׁנּוֹהֵג עִמָּכֶם תִּבְעוּ צָרְכֵיכֶם מִן הַמֶּלֶךְ. כָּךְ, הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת לְיִשְׂרָאֵל תִּבְעוּ צָרְכֵיכֶם,

כֵּיצַד, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי (פסוק יט) "וְנִסְכֵּיהֶם" בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי (פסוק לא) "וּנְסָכֶיהָ" וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי "כְּמִשְׁפָּטָם", מ"ם יו"ד מ"ם, מַיִם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֵבִינוּ כָּבְשָׁה אוֹתָם עוֹד יוֹם אֶחָד, זֶה יוֹם הַשְּׁמִינִי. אַתָּה מוֹצֵא, כְּשֵׁם שֶׁעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם אַף זֹאת הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת רְחוֹקָה חֲמִשִּׁים יוֹם, וְלָמָּה הִיא סְמוּכָה לֶחָג. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה מֵהֶן נְשׂוּאִין [בְּמָקוֹם רָחוֹק וּמֵהֶם נְשׂוּאִין] בְּמָקוֹם קָרוֹב, [כְּשֶׁהָיָה מְבַקְּשָׁם אוֹתָם שֶׁהָיוּ נְשׂוּאִים בְּמָקוֹם קָרוֹב] בָּאִין אֶצְלוֹ, וּכְשֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ וְלַחֲזוֹר הָיוּ הוֹלְכִין וּבָאִין וּמַנִּיחָן, לָמָּה כְּךָ, שֶׁהַדֶּרֶךְ קְרוֹבָה. וְכָל יוֹם שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ [הָיוּ הוֹלְכִין וּבָאִין], אֲבָל אוֹתָן שֶׁהָיוּ נְשׂוּאִין בְּמָקוֹם רָחוֹק בָּאִין אֶצְלוֹ וּכְשֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁין לֵילֵךְ הָיָה כּוֹבְשָׁן עוֹד יוֹם אֶחָד אֶצְלוֹ. כָּךְ, בַּפֶּסַח יְמֵי הַקַּיִץ וְהֵן עוֹלִין בַּעֲצֶרֶת לִירוּשָׁלַיִם אַחַר חֲמִשִּׁים יוֹם, אֲבָל עַכְשָׁיו אַחַר הֶחָג יְמוֹת הַגְּשָׁמִים הֵן וְהַדְּרָכִים טְרוּחוֹת לְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהֵן כָּאן יַעֲשׂוּ אֶת הָעֲצֶרֶת, הֲוֵי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת. וְהִקְרִבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס בַּר חָמָא שִׁבְעִים פָּרִים הָיוּ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִים בֶּחָג כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁיִּשְׁבוּ בְּשַׁלְוָה. וְכֵן הָיָה רַבִּי בֶּרֶכְיָה מְחַשְּׁבָן, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה וּבַשִּׁבְיעִי שִׁבְעָה הֲרֵי עֶשְׂרִים, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שְׁנֵים עָשָׂר וּבַשִּׁשִּׁי שְׁמוֹנָה הֲרֵי עֶשְׂרִים, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אַחַד עָשָׂר וּבַחֲמִישִׁי תִּשְׁעָה הֲרֵי עֶשְׂרִים, וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי עֲשָׂרָה הֲרֵי שִׁבְעִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּנַי, כֹּל יְמֵי הֶחָג אָנוּ טוֹרְחִין עִם הָאוֹרְחִים, אֲנִי וְאַתֶּם נִסְעָד הַיּוֹם הַזֶּה, הֲוֵי פַּר אֶחָד (וְ)אַיִל אֶחָד, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יוּדָן כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם וּמַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹת הֶחָג, כִּבְיָכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְבִּיר לָהֶם פָּנִים, וּמָה אוֹמֵר לָהֶם, בָּנַי, תְּהִיוּ שׁוֹנִים הַיּוֹם הַזֶּה בְּטוּבָה וּבָאִין אֶצְלִי, מִנַּיִן, דִּכְתִיב "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". מָה רָאָה לִהְיוֹת פּוֹחֶת בְּכָל יוֹם. אֶלָּא לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁאִם יֵלֵךְ אָדָם לְאַכְסַנְיָא וְקִבְּלוּ חֲבֵרוֹ יוֹם רִאשׁוֹן מַאֲכִילוֹ עוֹפוֹת, בַּשֵּׁנִי מַאֲכִילוֹ דָּגִים, בַּשְּׁלִישִׁי בָּשָׂר, בָּרְבִיעִי יָרָק, פּוֹחֶת וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁמַּאֲכִילוֹ קִטְנִיּוֹת. תִּהְיֶה לָכֶם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַשְּׁמְחָה נָאָה לָכֶם, הַמּוֹעֲדִין נָאִים לָכֶם, יָמִים טוֹבִים נָאִים לָכֶם. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת, (ישעיה כו, טו) "יָסַפְתָּ לַגּוֹי". יִשְׂרָאֵל אִם אַתָּה נוֹתֵן לוֹ בֵּן [הוּא מוֹנֶה שְׁמוֹנָה יָמִים וּמָל אוֹתוֹ], אִם הוּא בְּכוֹר פּוֹדֵהוּ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, הִגְדִּיל מוֹלִיכוֹ לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמְבָרֶכְךָ בְּכָל יוֹם וָיוֹם וְאוֹמֵר בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ.

דָּבָר אַחֵר "יָסַפְתָּ לַגּוֹי". לְהַכּוּתִים אַתָּה מַרְבֶּה לָהֶם יָמִים טוֹבִים אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּפוֹחֲזִים נִכְנָסִים לְבָתֵּי תַּרְטִיאוֹת וּלְבָתֵּי קִרְקָסָאוֹת וּמַכְעִיסִין אוֹתְךָ בְּדִבְרֵיהֶם וּבְמַעֲשֵׂיהֶם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינָן כֵּן אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם יָמִים טוֹבִים הֵן אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִים וְנִכְנָסִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמַרְבִּים בִּתְפִלּוֹת וּמַרְבִּין בְּמוּסָפִין וּקְרֵבִין קָרְבָּנוֹת, לְפִיכָךְ צָרִיךְ

הַכָּתוּב לוֹמַר בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּאת לוֹ שִׂמְחָה, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה הָיָה בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ טוֹרֵחַ עִם הָאוֹרְחִים, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אָמַר הַמֶּלֶךְ לִבְנוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה הָיִיתָ טוֹרֵחַ עִם הָאוֹרְחִים עַכְשָׁיו אֲנִי וְאַתָּה נִשְׂמַח יוֹם אֶחָד וְאֵינִי מַטְרִיחַ עָלֶיךָ הַרְבֵּה אֶלָּא טֹל תַּרְנְגוֹל אֶחָד וְלִטְרָא אַחַת שֶׁל בָּשָׂר. כָּךְ, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, דַּאֲמַר רַבִּי פִּינְחָס כָּל אוֹתָן שִׁבְעִים פָּרִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בֶּחָג כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁלֹּא יִצְדֶּה הָעוֹלָם מֵהֶן, מַה טַּעַם, "תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְּפִלָּה" בְּטוּחִים אָנוּ בַּתְּפִלָּה, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל עַכְשָׁיו אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׂמַח יַחַד וְאֵינִי מַטְרִיחַ עֲלֵיכֶם הַרְבֵּה אֶלָּא פַּר אֶחָד וְאַיִל אֶחָד, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כָּךְ הִתְחִילוּ מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים (שם קיח, כד) "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ". אָמַר רַבִּי אָבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה לִשְׂמֹחַ, אִם בַּיּוֹם אִם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ (שה"ש א, ד) "נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ", "בָּךְ", בְּתוֹרָתְךָ, "בָּךְ", בִּישׁוּעָתְךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק "בָּךְ", בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בְּתוֹרָתְךָ, ב' תְּרֵי ר' עֶשְׂרִים.

רמז תשפג

אֱלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם. אֱלֶּה עֲשִׂיתֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ, הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֶרֶת לָהֶם תִּמְנִין יוֹמַיָּא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ", הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת וְאוֹמֶרֶת תִּמְנִין יוֹמַיָּא. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן כְּתִיב (דברים כו, טו) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם", וּמַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ, (שם, טז) "הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת", מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמוֹצִיאִין מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן כָּרָאוּי וְהֵן יְכוֹלִין לוֹמַר (שם, יג) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַמֵּז לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם תִּמְנִין יוֹמַיָּא "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם".

פרשת מטות

(במדבר ל ב-ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשפ"ד). לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "נֶדֶר" לְרַגָּלִים יָכוֹל כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ בְּעִנְיָן אֶחָד. אָמַרְתָּ, זֶה הִפְסִיק הָעִנְיָן. יָכוֹל אֵין לִי שֶׁקִּדְּמוּ נְשִׂיאִים לְיִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ מֵהֶן, מַה טַּעַם, "תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְּפִלָּה" בְּטוּחִים אָנוּ בַּתְּפִלָּה, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל עַכְשָׁיו אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׂמַח יַחַד וְאֵינִי מַטְרִיחַ עֲלֵיכֶם הַרְבֵּה אֶלָּא פַּר אֶחָד וְאַיִל אֶחָד, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כָּךְ הִתְחִילוּ מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים (שם קיח, כד) "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ". אָמַר רַבִּי אָבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה לִשְׂמֹחַ, אִם בַּיּוֹם אִם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ (שה"ש א, ד) "נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ", "בָּךְ", בְּתוֹרָתְךָ, "בָּךְ", בִּישׁוּעָתְךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק "בָּךְ", בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בְּתוֹרָתְךָ, ב' תְּרֵי ר' עֶשְׂרִים.

רמז תשפג

אֱלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם. אֱלֶּה עֲשִׂיתֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ, הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֶרֶת לָהֶם תִּמְנִין יוֹמַיָּא. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ", הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת וְאוֹמֶרֶת תִּמְנִין יוֹמַיָּא. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן כְּתִיב (דברים כו, טו) "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם", וּמַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ, (שם, טז) "הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת", מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמוֹצִיאִין מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן כָּרָאוּי וְהֵן יְכוֹלִין לוֹמַר (שם, יג) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַמֵּז לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם תִּמְנִין יוֹמַיָּא "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם".

פרשת מטות

(במדבר ל ב-ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשפ"ד). לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "נֶדֶר" לְרַגָּלִים יָכוֹל כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ בְּעִנְיָן אֶחָד. אָמַרְתָּ, זֶה הִפְסִיק הָעִנְיָן. יָכוֹל אֵין לִי שֶׁקִּדְּמוּ נְשִׂיאִים לְיִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ מֵהֶן, מַה טַּעַם, "תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְּפִלָּה" בְּטוּחִים אָנוּ בַּתְּפִלָּה, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל עַכְשָׁיו אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׂמַח יַחַד וְאֵינִי מַטְרִיחַ עֲלֵיכֶם הַרְבֵּה אֶלָּא פַּר אֶחָד וְאַיִל אֶחָד, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כָּךְ הִתְחִילוּ מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים (שם קיח, כד) "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ". אָמַר רַבִּי אָבִין אֵין אָנוּ יוֹדְעִין בַּמֶּה לִשְׂמֹחַ, אִם בַּיּוֹם אִם בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ (שה"ש א, ד) "נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ", "בָּךְ", בְּתוֹרָתְךָ, "בָּךְ", בִּישׁוּעָתְךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק "בָּךְ", בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שֶׁכָּתַבְתָּ לָנוּ בְּתוֹרָתְךָ, ב' תְּרֵי ר' עֶשְׂרִים.

אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁנִּמְסְרוּ גְּדוֹלִים לְהֶתֵּר נְדָרִים. אָמַרְתָּ וְיִדַּבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִין בְּלֹא יַחֵל וְאֵין הַכּוּתִים עוֹבְרִין בְּלֹא יַחֵל. אוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרָט לְגֵרִים. אָמַרְתָּ, אִישׁ לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים. תַּנְיָא נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יז, ב) "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל אַף כָּאן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל וּמַה כָּאן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת אַף לְהַלָּן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת. אֲמַר מַר מַה לְּהַלָּן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל [אַף כָּאן אַהֲרֹן וּבָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל]. לְמַאי הִלְכְתָא. לוֹמַר שֶׁהֲפָרַת נְדָרִים בְּשִׁלְשָׁה הֶדְיוֹטוֹת. וְהָא רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת כְּתִיב. בְּיָחִיד מֻמְחֶה. אֲמַר מַר מַה כָּאן רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת. לְמַאי הִלְכְתָא. לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ. וּלְבֵית שַׁמַּאי דְּאָמְרֵי אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ, זֶה הַדָּבָר מַאי עָבֵיד לֵיהּ. "זֶה הַדָּבָר" דִּשְׁחוּטֵי חוּץ מִבְּעֵי לֵיהּ וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֵמֶז תק"פ). תַּנְיָא זֶה הַדָּבָר. חָכָם מַתִּיר וְאֵין הַבַּעַל מַתִּיר, שֶׁיָּכוֹל וּמָה חָכָם שֶׁאֵין מֵפֵר מַתִּיר בַּעַל שֶׁמֵּפֵר אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּתִּיר, תַּלְמוּד וֹמַר זֶה הַדָּבָר חָכָם מַתִּיר וְאֵין בַּעַל מַתִּיר בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם מֵפֵר. שֶׁיָּכוֹל וּמַה בַּעַל שֶׁאֵינוֹ מַתִּיר מֵפֵר חָכָם שֶׁמַּתִּיר אֵינוֹ דִּין שֶׁיָּפֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה הַדָּבָר" בַּעַל מֵפֵר וְאֵין חָכָם מֵפֵר.

רמז תשפד

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה בְּ"כֹּה" כָּךְ נִתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים בְּ"כֹּה" וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "זֶה הַדָּבָר". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ה, ד) "טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר" וְגוֹ' אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הֱווּ זְהִירִין בִּנְדָרִים וְאַל תִּפְרְצוּ בָּהֶן, שֶׁכָּל הַפּוֹרֵץ בִּנְדָרִים סוֹפוֹ לִמְעֹל בִּשְׁבוּעוֹת וְהַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעוֹת כּוֹפֵר בִּי וְאֵין לוֹ מְחִילָה לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה'". וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (ירמיה ד, ב) "וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי ה'" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל לֹא תִהְיוּ סְבוּרִים שֶׁמַּתִּיר לָכֶם לְשָׁבֵעַ בִּשְׁמִי, אֲפִלּוּ בֶּאֱמֶת אֵין אַתֶּם רַשָּׁאִין לְשָׁבֵעַ בִּשְׁמִי אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיוּ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כ) "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַּעֲבֹד" וְגוֹ', עַד שֶׁתְּהֵא כִּשְׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרְאוּ יִרְאֵי אֱלֹהִים אַבְרָהָם אִיּוֹב וְיוֹסֵף, אַבְרָהָם דִּכְתִיב (בראשית כב, יב) "כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה", בְּאִיּוֹב כְּתִיב "תָּם וְיָשָׁר (וְ)יְרֵא אֱלֹהִים", בְּיוֹסֵף כְּתִיב (בראשית מב, יח) "אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא", אִם כֵּן אַתָּה מְפַנֶּה עַצְמְךָ לַתּוֹרָה וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת וְאֵין לְךָ עֲבוֹדָה אַחֶרֶת, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֹתוֹ תַּעֲבֹד וּבוֹ תִּדְבָּק", וְכִי יָכוֹל אָדָם לְדָבֵק בַּשְּׁכִינָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים ד, כד) "ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא", אֶלָּא כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וְהֶעֱשָׁה לוֹ פַּרְקְמַטְיָא וּמְהַנֶּהוּ מִנְּכָסָיו זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו "וּבוֹ תִּדְבָּק", אִם יֵשׁ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ אַתָּה יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְאִם לָאו אִי אַתָּה יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. מַעֲשֶׂה בְּיַנַּאי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אֲלָפִים עֲיָרוֹת

בְּהַר הַמֶּלֶךְ וְכֻלָּם נֶחְרְבוּ עַל שְׁבוּעַת אֱמֶת. כֵּיצַד. אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁבוּעָה שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ וְאֹכַל וְאֶשְׁתֶּה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וְהָיוּ הוֹלְכִין וּמְקַיְּמִין הַשְּׁבוּעָה וְנֶחְרְבוּ, וּמַה הַנִּשְׁבָּע בָּאֱמֶת כָּךְ הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

הֱוֵי זְהִירִין אִם נָדַרְתֶּם לִהְיוֹת מְשַׁלְּמִים נִדְרֵיכֶם. דְּעוּ מִיּוֹנָה שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁנִּדַּר וְלֹא שִׁלֵּם מַה הִגִּיעַ לוֹ, יָרַד בְּמְצוּלוֹת יָם. כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלַךְ לַיָּם נִזְכַּר לוֹ שֶׁנִּדַּר וְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁנִּדַּרְתִּי וְלֹא שִׁלַּמְתִּי אֶלָּא אִם אֶנָּצֵל מִן הַצָּרָה הַזֹּאת אֲנִי מְשַׁלֵּם מַה שֶׁנִּדַּרְתִּי לְפָנֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ב, ג) "וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי", "וַאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֶזְבְּחָה לָךְ, אֲשֶׁר נָדַרְתִּי אֲשַׁלֵּמָה". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, כַּמָּה צָרוֹת אֵרְעוּ לוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁאַחַר נִדְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, כ) "וַיִּדֹּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי", שֶׁלֹּא אָכְשֵׁל בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שם, טו) "הִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ", (שם, כ) "וּשְׁמָרַנִי", מִגִּלּוּי עֲרָיוֹת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "וּשְׁמַרְתִּיךָ", (שם, כ) "בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ", זֶה שִׁפְיכוּת דָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית שם, ט) "בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ", (שם, כא) "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם", "וְהֶשִׁיבוֹ(ו)תִיךְ", לֹא עָשָׂה, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאַחַר נִדְרוֹ נִתְקַלְקֵל בִּשְׁלְשָׁתָן. בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה, ב) "הָסִ(י)רוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר" (שם, ה) "וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב". בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לד, א) "וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה". וּמִנַּיִן בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים. מִמַּה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ "קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל" וְגוֹ'. אָמַר מֹשֶׁה (דברים כג, כב) "כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ". וְאִם נָדַר יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וְיַתִּיר לוֹ, מִמַּה שֶׁקָּרִינָן בָּעִנְיָן וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת.

רמז תשפה

אִישׁ. לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. מַשְׁמַע מוֹצִיא אֶת הַקָּטָן וְאֶת בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן "נֶדֶר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "נֶדֶר", מַה נֶּדֶר הָאָמוּר לְהַלָּן הַפְלָאָה סָמוּךְ לְאִישׁ אַף נֶדֶר הָאָמוּר כָּאן הַפְלָאָה סָמוּךְ לְאִישׁ. מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נְדָרָיו קַיָּמִין. כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה'. אֶת שֶׁהִסְמִיךְ נִדְרוֹ לְדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ, זֶה נֶדֶר, וְאִם לָאו אֵין זֶה נֶדֶר. אַתָּה אוֹמֵר כֵּן אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַד שֶׁאָמַר לַשֵּׁם. תַּלְמוּד לוֹמַר (לֶאֱסֹר אִסָּר) ["לִנְדֹּר נֶדֶר"] מִכָּל מָקוֹם. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁבִּנְדָרִים אֶת שֶׁהִסְמִיךְ נִדְרוֹ לְדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ הֲרֵי זֶה נֶדֶר וְאִם לָאו אֵין זֶה נֶדֶר יָכוֹל אַף בִּשְׁבוּעוֹת כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר לֶאֱסֹר אִסָּר, מִכָּל מָקוֹם. מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעוֹת. בִּנְדָרִים כְּנוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ, בִּשְׁבוּעוֹת כְּנִשְׁבָּע בְּמֶלֶךְ עַצְמוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ד, ל) "חַי ה' וְחֵי נַפְשְׁךָ". חֻלִּין

שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ כִּבְשַׂר חֲזִיר, כַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּעוֹרוֹת לְבוּבִין, כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, כִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, (כְּנַחֲלַת) [כְּחַלַּת] אַהֲרֹן וְכִתְרוּמָתוֹ, מֻתָּר. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר קְרָא אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר, עַד שֶׁיִּדֹּר בְּדָבָר הַנִּדּוֹר. אִי הָכִי אֲפִלּוּ בְּדָבָר הָאָסוּר נַמִּי, דְּהָא כְּתִיב לֶאֱסֹר אִסָּר. מִבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְּתַנְיָא אֵיזֶהוּ אִסָּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה וְכוּ' (לְהַלָּן בְּרֵישׁ הַזֶּה).

אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר. יָכוֹל שֶׁנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶקְדֵּשׁ לַשֵּׁם אוֹ נֶדֶר שֶׁאֵין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ לַשֵּׁם. תַּלְמוּד לוֹמַר "לַה'", נֶדֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶקְדֵּשׁ לַשֵּׁם. אוֹ בִּנְדָרִים הוּא עוֹבֵר, מִנַּיִן אַף בִּשְׁבוּעוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה". וַהֲלֹא דִין הוּא, מַחֲמִיר הוּא בִּנְדָרִים מַה שְּׁאֵינוֹ מַחְמִיר בִּשְׁבוּעָה שֶׁעוֹשֶׂה בִּנְדָרִים נֶדֶר שֶׁהוּא עַל תְּנַאי דָּבָר כְּנֶדֶר שֶׁאֵינוֹ עַל תְּנַאי דָּבָר וְהוּא חַיָּב וְלֹא עָשָׂה בִּשְׁבוּעָה כֵּן, אִם עוֹבֵר בִּנְדָרִים בְּלֹא יַחֵל יְהֵא עוֹבֵר בִּשְׁבוּעָה בְּלֹא יַחֵל, אוֹ מַחֲמִיר הוּא בִּשְׁבוּעָה מַה שְּׁאֵינוֹ מַחֲמִיר בִּנְדָרִים שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֶקְדֵּשׁ לַשֵּׁם כִּשְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ הֶקְדֵּשׁ לַשֵּׁם וְהוּא חַיָּב וְלֹא עָשָׂה בִּנְדָרִים כֵּן אִם עוֹבֵר הוּא בִּנְדָרִים בְּלֹא יַחֵל אֵינוֹ דִין שֶׁיַּעֲבֹר בִּשְׁבוּעָה בְּלֹא יַחֵל. אוֹ בִּנְדָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת הוּא עוֹבֵר, מִנַּיִן אַף לָאֲחֵרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לַאֲחֵרִים. נֶאֱמַר "כִּי יִדֹּר נֶדֶר", רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לִבְהֶמְתּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא זַכַּאי לְהָרַע לָהּ וּלְהֵיטִיב לָהּ. אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה, רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לְעַבְדּוֹ וּלְשִׁפְחָתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא זַכַּאי בִּמְכִירָתָן בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. לֶאְסֹר אִסָּר רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לִבְנוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹרְשׁוֹ וּמוֹרִישׁוֹ. לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ. רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהָרַע לְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יוֹרַשְׁתּוֹ אֶלָּא הִיא מוֹרִישָׁתוֹ. כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, רִבָּה הַנִּשְׁבָּע לְהֵיטִיב לְכָל אָדָם. חָנָן הָיָה אוֹמֵר יָכוֹל שֶׁאֵין לִי עוֹבֵר בִּנְדָרִים בְּלֹא יַחֵל אֶלָּא הוּא, מִנַּיִן אַף אֲחֵרִים יְהוּ עוֹבְרִין עִמּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכָל הַיּוֹצֵא" וְגוֹ'. הִלֵּל הָיָה אוֹמֵר הֲרֵי מִי שֶׁאָמַר קוֹנָם לְבֵית זֶה שֶׁאֲנִי נִכְנָס, כִּפֶּר זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, יָכוֹל שֶׁיִּתֵּן הֶנָיָתוֹ שֶׁל בַּיִת וְיִכָּנֵס, דְּמֵי כִּפֶּר וְיֹאכְלֶנּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכָל הַיּוֹצֵא". רַבִּי חֲנַנְיָה אוֹמֵר מִנַּיִן אַף הָאוֹמֵר לִתֵּן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, לִתֵּן מַתָּנָה לְעָנִי, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲחֵרִים, יַעֲשֶׂה מִיָּד. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכָל הַיּוֹצֵא" וְגוֹ'.

לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ. עַל נַפְשׁוֹ הוּא אוֹסֵר וְאֵין אוֹסֵר עַל אֲחֵרִים. שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ מְשָׁנֶדֶר, הֲרֵי הוּא מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ עַד שֶׁלֹּא יִדֹּר, מָקוֹם שֶׁמְּקַיֵּם נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ מְשֻׁנֶּדֶרֶת אֵינוֹ דִין שֶׁיְּקַיֵּם נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁלֹּא תִּדֹּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", עַל נַפְשׁוֹ הוּא אוֹסֵר וְאֵינוֹ אוֹסֵר עַל אֲחֵרִים.

דָּבָר אַחֵר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ". לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו, קִבֵּל עָלָיו בְּנֶדֶר וּבִשְׁבוּעוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ". יָכוֹל אֲפִלּוּ נִשְׁבַּע לֶאֱכֹל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו כְּכָל

הַיּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", לֶאֱסֹר אֶת הַמֻּתָּר וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר. הֻתַּר נְדָרִים פּוֹרְחִים בַּאֲוִיר וְאֵין לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו, ב) "כִּי יַפְלִא(י)א" "כִּי יַפְלִא(י)א", שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד הַפְלָאָה לְאִסּוּר וְאֶחָד הַפְלָאָה לְהֻתֵּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי" בְּאַפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחָזַרְתִּי. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לה, ה) "כֹּל נְדִיב לִבּוֹ". חֲנַנְיָה בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יֵשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסָּמְכוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קו) "נִשְׁבַּעְתִּי וַאֲקַיֵּמָה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל אִי הֲוַאי הָתָם הֲוָה אָמִינָא מִלְּתָא דְעָדִיפָא מִכֻּלְּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", הוּא אֵינוֹ מֵיחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מֵיחֲלִין לוֹ. אָמַר רָבָא לְכֻלְּהוּ אִית לְהוּ פְּרָקָא בַּר מִדִּשְׁמוּאֵל דְּלֵית לֵיהּ פְּרָקָא, דְּאִי מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּלְמָא כִּדְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן לְעוֹלָם אֵין אֶחָד מֵהֶם נָזִיר לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה, וְאִי מִדְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּלְמָא הָכֵי קָאָמַר בְּאַפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְלָא הֲדָרְנָא בִי, אִי מִדְּרַבִּי יִצְחָק דִּלְמָא לַאֲפוּקֵי מִדִּשְׁמוּאֵל דַּאֲמַר גָּמַר בְּלִבּוֹ צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו קָא מַשְׁמַע לָן אַף עַל גַּב דְּלָא הוֹצִיא, וְאִי מִדְּחֲנַנְיָה בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּלְמָא כִּדְרַב גִּידֵל אָמַר רַב מְנַיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם דְּבַר מִצְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קו) "נִשְׁבַּעְתִּי וַאֲקַיֵּמָה", אֶלָּא דִּשְׁמוּאֵל וַדַּאי לֵית לֵיהּ פְּרָקָא, הֵינוּ דְּאָמְרֵי אֵינָשֵׁי טָבָא חָדָא פְּלִפְלָא חֲרִיפְתָא מִמְּלֹא צָנָא דְקָרֵי. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָּהֶם אִסּוּר אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בִּפְנֵיהֶם כְּדֵי לְבַטְּלוֹ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". קוֹנָם פֵּרוֹת עוֹלָם עָלַי, הֲרֵי זֶה יָפֵר. קוֹנָם שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה לְפִי אַבָּא, לְפִי אָבִיךָ, וְשֶׁלֹּא אֶתֵּן תֶּבֶן לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ (וּמַאֲכָל) [וּמַיִם] לִפְנֵי בְּקָרְךָ, אֵין יָכוֹל לְהָפֵר. שֶׁלֹּא אֶכְחֹל וְשֶׁלֹּא אֶפְקֹס וְשֶׁלֹּא אֶשַּׂמֵּשׂ מִטָּתִי, יָפֵר, מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. שֶׁלֹּא אַצִּיעַ לְךָ מִטָּתְךָ וְשֶׁלֹּא אֶמְזֹג לְךָ אֶת הַכּוֹס וְשֶׁלֹּא אֶרְחֹץ לְךָ פָּנֶיךָ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ, אֵין צָרִיךְ לְהָפֵר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר יָפֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ".

דָּבָר אַחֵר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", מִכָּאן לֶחָכָם, שֶׁאֵין מַתִּיר נִדְרֵי עַצְמוֹ. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֵית לְאַבָּא וּלְאָבִיךָ אִם עוֹשָׂה אֲנִי לְפִיךָ, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר לֹא יָפֵר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יָפֵר. רַב אַחָא בַּר הוּנָא סָבַר כִּי הֵיכִי דְּפִלִיגֵי בַּהֲפָרָה הָכִי נַמִּי פְּלִיגֵי בִּשְׁאֵלָה. רַב פַּפִּי אָמַר מַחֲלוֹקֶת בַּהֲפָרָה, דְּרַבִּי נָתָן סָבַר אֵין הַבַּעַל מֵפֵר אֶלָּא אִם כֵּן חָל הַנֶּדֶר דִּכְתִיב "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה" וְגוֹ', וְרַבָּנָן סָבְרֵי בַּעַל מֵפֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָל הַנֶּדֶר דִּכְתִיב (איוב ה, יב) "מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עָרוּמִים", אֲבָל בִּשְׁאֵלָה דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין חָכָם מַתִּיר אֶלָּא אִם כֵּן חָל נֶדֶר, דִּכְתִיב "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". רַב פַּפִּי אָמַר מַחֲלוֹקֶת בַּהֲפָרָה, אֲבָל בִּשְׁאֵלָה דִּבְרֵי הַכֹּל חָכָם מַתִּיר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָל נֶדֶר, דִּכְתִיב "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", לְמֵימְרָא דְּלָא הֲוָה

בֵּיהּ מַעֲשֶׂה וְכוּ'. חֹמֶר בִּנְדָרִים מִבִּשְׁבוּעוֹת כֵּיצַד. אָמַר קוֹנָם סֻכָּה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה, לוּלָב שֶׁאֲנִי נוֹטֵל, תְּפִלִּין שֶׁאֲנִי מֵנִיחַ, בִּנְדָרִים אָסוּר בִּשְׁבוּעוֹת מֻתָּר, שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוֹוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", דְּבָרוֹ לֹא יַחֵל אֲבָל מֵיחֵל הוּא נִדְרֵי שָׁמַיִם. מַאי שְׁנָא נֶדֶר, דִּכְתִיב "אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שְׁבוּעָה נַמִּי הָא כְּתִיב אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה וְגוֹ' לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ. אָמַר אַבָּיֵי הָא דַּאֲמַר הֲנָאַת סֻכָּה עָלַי וְהָא דַּאֲמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶהֱנֶה מִן הַסֻּכָּה. אֲמַר רָבָא וְכִי מִצְוֹוֹת לַהֲנוֹת נִתְּנוּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא הָא דַּאֲמַר יְשִׁיבַת סֻכָּה עָלַי וְהָא דַּאֲמַר שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֵשֵׁב בְּסֻכָּה. וְשֶׁאֵין נִשְׁבָּעִים לַעֲבֹר עַל הַמִּצְוֹוֹת מֵהָכָא נָפְקָא, מֵהָתָם נָפְקָא דְּתַנְיָא יָכוֹל נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מַה הֵטָבָה רְשׁוּת אַף הָרָעָה רְשׁוּת יָצָא נִשְׁבַּע לְבַטֵּל אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא בִּטֵּל שֶׁאֵין הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. חָד קָרָא לְמִפְטְרֵיהּ מִן קָרְבַּן שְׁבוּעָה וְחָד קָרָא לְמִפְטְרֵיהּ מִלָּאו שְׁבוּעָה. אֲמַר רַב הוּנָא הִקְדִּישׁ וְאָכַל לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ו, ב) "כִּי יַפְלִיא" וְלֹא יַחֵל, כָּל שֶׁיְּשָׁנוֹ בְּהַפְלָאָה יֶשְׁנוֹ בְּבַל יַחֵל וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּהַפְלָאָה אֵינוֹ בְּבַל יַחֵל. הִקְדִּישׁ וְאָכְלוּ אֲחֵרִים, רַב כַּהֲנָא אָמַר אֵין לוֹקִין, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, לוֹקִין. וּבְמַפְלֵא סָמוּךְ לְאִישׁ קָמִיפְלְגֵי, מַר סָבַר מַפְלֵא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ דְּאוֹרַיְתָא וּמַר סָבַר דְּרַבָּנָן.

לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ. לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין, הֲרֵי שֶׁהָיָה חָכָם [לֹא] יָפֵר לְעַצְמוֹ, וְהַדִּין נוֹתֵן אִם מֵפֵר לְאַחֵר לֹא יָפֵר לְעַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֻלִּין.

דָּבָר אַחֵר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". מַגִּיד שֶׁעוֹבֵר עַל (כָּל דְּבָרוֹ) [בַּל יַחֵל]. עַל בַּל תְּאַחֵר מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כג, כב) "כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ", מַגִּיד שֶׁעוֹבֵר עַל בַּל יַחֵל וְעַל בַּל תְּאַחֵר. כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לַעֲשׂוֹת הַבָּטָאָה כִּשְׁבוּעָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְאִשָּׁה, מַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ מַה הָאִישׁ עוֹבֵר עַל בַּל יַחֵל וְעַל בַּל תְּאַחֵר אַף אִשָּׁה עוֹבֶרֶת עַל בַּל יַחֵל וְעַל בַּל תְּאַחֵר. וְאִשָּׁה, שׁוֹמַעַ אֲנִי מִשֶּׁתִּבְגַּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּנְעֳרֶיהָ". שׁוֹמַעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קְטַנָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִשָּׁה". הָא כֵּיצַד. יָצְאַת מִכְּלַל קְטַנָּה וְלִכְלַל בַּגְרוּת לֹא בָאָה. מִכָּאן אָמְרוּ בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נְדָרֶיהָ קַיָּמִין. כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה', אֶת שֶׁתִּסְמֹךְ נִדְרָהּ לְדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהִנָּדֵר הֲרֵי זֶה נֶדֶר, וְאִם לָאו אֵין זֶה נֶדֶר. אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַד שֶׁתִּדֹּר לַשֵּׁם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָסְרָה אִסָּר", מִכָּל מָקוֹם. וְאָסְרָה אִסָּר. אֵין אִסָּר אֶלָּא שְׁבוּעָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (וְ)[אוֹ]אָסְרָה אִסָּר עַל נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה. בְּבֵית אָבִיהָ, בִּרְשׁוּת אָבִיהָ. אוֹ בְּבֵית אָבִיהָ כְּמַשְׁמָעוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יז) בִּנְעֳרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ, נְעוּרֶיהָ בְּבֵית הָאָב אַמְרְתִּי וְלֹא נְעוּרֶיהָ בְּבֵית הַבַּעַל, לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְאַלְמְנָה וְנִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין. אַתָּה אוֹמֵר מִן

הָאֵרוּסִין אוֹ אֶלָּא מִן הַנִּשּׂוּאִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּנְעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ", שֶׁכָּל נְעוּרֶיהָ בְּבֵית אָבִיהָ, יְצָאָה אֶת שֶׁנִּתְאָרְמְלָה וְנִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין שֶׁאֵין כָּל נְעוּרֶיהָ בְּבֵית אָבִיהָ.

כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה'. בְּיוֹדְעָה לְשֵׁם מִי הִיא נוֹדֶרֶת, פָּרַט לְקָטַנָּה. מִכָּאן אָמְרוּ תִּינֹקֶת בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְתִינוֹק בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, בִּזְמַן (שֶׁאֵין) [שֶׁהֵן] אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ אֵין נִדְרָן נֶדֶר וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. תִּינֹקֶת בַּת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְתִינוֹק בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ נִדְרָן נֶדֶר וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. מַעֲשֶׂה בְּתִינוֹק אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ, רַבִּי, הִקְדַּשְׁתִּי קַרְדֻּמִּי. אָמַר לוֹ, בְּנִי, לַחֲמָה וְלַלְבָנָה הִקְדַּשְׁתָּ. אָמַר לוֹ, רַבִּי, לֹא הִקְדַּשְׁתִּי אֶלָּא לְמִי שֶׁבָּרָא אֶת אֵלֶּה. אָמַר לוֹ, בְּנִי, נְדָרֶיךָ נְדָרִים. תָּנוּ רַבָּנָן מִבְטָא, שְׁבוּעָה. אִסָּר שְׁבוּעָה. אִסּוּר אִסָּר, אִם אַתָּה אוֹמֵר אִסָּר שְׁבוּעָה, חַיָּב, וְאִם לָאו, פָּטוּר. מַאי קָאָמַר. אֲמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר מִבְטָא, שְׁבוּעָה. אִסָּר, מִתְפֵּיס בִּשְׁבוּעָה. [אִסּוּר אִסָּר, אִם אַתָּה אוֹמֵר מִתְפֵּיס בִּשְׁבוּעָה כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו דָּמֵי, חַיָּב, וְאִם לָאו פָּטוּר]. מִבְטָא, שְׁבוּעָה, מֵהָכָא (להלן פסוק ז) "וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ" וְגוֹ' וְאִלּוּ שְׁבוּעָה לָא קָאָמַר, בְּמַאי אִסָּרָה עַצְמָהּ, בְּמִבְטָא. רָבָא אָמַר מִתְפֵּיס בִּשְׁבוּעָה לָאו כְּמוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו דָּמֵי, וְהָכִי קָאָמַר מִבְטָא, שְׁבוּעָה. אִסָּר, נַמֵּי שְׁבוּעָה. אִסָּרֶיהָ דְּאִסָּר הֵטִילוֹ הַכָּתוּב בֵּין נֶדֶר לִשְׁבוּעָה, הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר נֶדֶר, בִּלְשׁוֹן שְׁבוּעָה שְׁבוּעָה. הֵיכָן הִטִּילוֹ. (להלן פסוק יא) "וְאִם בֵּית אִישָּׁהּ נָדָרָה" וְכוּ'. מֵיתִיבֵי אֵיזֶהוּ אִסָּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, אָמַר הֲרֵי עָלַי שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר וְלֹא אֶשְׁתֶּה יַיִן כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אַבָּא כְּיוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ פְּלוֹנִי כְּיוֹם שֶׁנֶּהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם כְּיוֹם שֶׁרָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָּנָהּ, אִסּוּר, וַאֲמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁנִּדּוֹר וּבָא מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם, בִּשְׁלָמָא לְאַבָּיֵי מִדְּיָתְפֵּיס (צ"ל: מִדְּמִתְפֵּיס) בְּנֶדֶר נֶדֶר מַתְפֵּיס בִּשְׁבוּעָה נַמִּי שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְרָבָא קַשְׁיָא. אָמַר לְךָ רָבָא תָּרִיץ וְאֵימָא הָכִי אֵיזֶהוּ אִסָּר נֶדֶר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, אָמַר הֲרֵי עָלַי שֶׁלֹּא אֹכַל בָּשָׂר וְכוּ' וַאֲמַר שְׁמוּאֵל וְהוּא שֶׁנִּדּוֹר וּבָא מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר, עַד שֶׁיִּדֹּר בְּדָבָר הַנִּדּוֹר. בִּנְעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ, הָאָב זַכַּאי בִּבְתּוֹ (כְּתוּב בְּרֶמֶז ש"כ). נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפֵרִין נִדְרֶיהָ. מֵת הָאָב, לֹא נִתְרוֹקְנָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל. מִנַּיִן. אָמַר רָבָא דַּאֲמַר קְרָא "בִּנְעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ", וְלֹא בֵּית בַּעֲלָהּ מֵת הַבַּעַל נִתְרוֹקְנָה לִרְשׁוּת הָאָב. מִנַּיִן. אָמַר רָבָא אָמַר קְרָא וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ, מַקִּישׁ קֹדֶם הֲוָיָה שְׁנִיָּה לְקֹדֶם הֲוָיָה רִאשׁוֹנָה, מָה רִאשׁוֹנָה אָב מֵפֵר לְחוּדֵיהּ אַף שְׁנִיָּה אָב מֵפֵר לְחוּדֵיהּ. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי בִּנְדָרִים שֶׁלֹּא נִרְאוּ לָאָרוּס אֲבָל בִּנְדָרִים שֶׁנִּרְאוּ לָאָרוּס לֹא מָצֵי מֵפֵר אָב. אִי בִּנְדָרִים שֶׁלֹּא נִרְאוּ לָאָרוּס (להלן פסוק יז) "מִבִּנְעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ" נָפְקָא. (במדבר ל ה-ו) וְשָׁמַע אָבִיהָ, לְהוֹצִיא אֶת הַחֵרֵשׁ. וְשָׁמַע אָבִיהָ, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁשָּׁמַע

הוּא, הִשְׁמִיעוּהוּ אֲחֵרִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ". וְהֶחֱרִישׁ לָהּ, עַד שֶׁיְּהֵא נִתְכַּוֵּן לָהּ, שֶׁאִם נָדְרָה בְּתוֹ וְאָמַר סָבוּר הָיִיתִי שֶׁהָיְתָה אִשְׁתִּי הֲרֵי זֶה יַחֲזֹר וְיָפֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֶחֱרִישׁ לָהּ", עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לָהּ. וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל אִסָּר, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאִם נָדְרָה וְקָיְּמָה וְחָזַר וְהֵפֵר יְהֵא מוּפָר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ, עַד שֶׁלֹּא יָפֵר, אוֹ אַף מְשֻׁיָּפֵר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ, עַד שֶׁלֹּא קַיְּמָה, אוֹ אַף מְשֻׁקַּיֶּמֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָקוּם" מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל נֶדֶר שֶׁקַּיֶּמֶת שָׁעָה אַחַת אֵין (יָכוֹל) [רַשַּׁאי] לְהָפֵר. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ וְסָבוּר שֶׁנִּדְרָה בְּתוֹ, בְּתוֹ וְסָבוּר שֶׁנִּדְרָה אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי זֶה יַחֲזֹר וְיָפֵר. לְמֵימְרָא דְּאִתָּהּ דַּוְקָא, וְהָא גַּבֵּי קָרְעִין דִּכְתִיב "עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ" וְתַנְיָא אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וְקָרַע וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ יָצָא יְדֵי קְרִיעָה. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּסָתָם הָא בְּמְפָרָשׁ. וְהָתַנְיָא לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה. לָא קַשְׁיָא וְכוּ'.

וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אוֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, תַּנְיָא הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים מֵעֵת לְעֵת. מַאי טַעֲמָא דְּתַנָּא קָמָא. אָמַר קְרָא בְּיוֹם שָׁמְעוֹ. וְרַבָּנָן, מַאי טַעֲמָא דְּכְתִיב (להלן פסוק טו) "מִיּוֹם אֶל יוֹם. וּלְתַנָּא קָמָא הַכְתִיב "מִיּוֹם אֶל יוֹם". אִצְטְרִיךְ, דְּאִי "מִיּוֹם אֶל יוֹם" הֲוָה אָמִינָא מֵחָד בְּשַׁבָּא לְחָד בְּשַׁבָּא לֵפֵר לָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן בְּיוֹם שָׁמְעוֹ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אֵין הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוֹג.

וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אוֹתָהּ. אֵינִי יוֹדֵעַ הֲנָאָה זוֹ מַה הִיא. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק ט) "וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר" לִמֵּד בְּבַעַל שֶׁהֲנָאָה הִיא הֲפָרָה וְלִמֵּד בְּבַעַל שֶׁעֲשָׂה שְׁמִיעָה וַחֲרִישָׁה כְּיוֹם נֶדֶר לְהָקִים. בָּאֵב מִנַּיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְרַשַּׁאי לְהָקִים וְרַשַּׁאי לְהָפֵר אִם לָמַדְתִּי לְעִנְיַן הֲפָרָה שֶׁעֲשָׂה הֲנָאָה כַּהֲפָרָה וּשְׁמִיעָה וַחֲרִישָׁה כְּיוֹם נֶדֶר אַף לְהָקִים נַעֲשָׂה הֲנָאָה כַּהֲפָרָה וַחֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּהֵפֵר, שֶׁחָלַק מִכְּלָלוֹ, לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר, תֹּאמַר בְּהָקִים, שֶׁלֹּא חָלַק מִכְּלָלוֹ, לְפִיכָךְ לֹא עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר. לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין, אֲדוּנֵנוּ מִן הַבַּעַל, הוֹאִיל וְהַבַּעַל מֵפֵר וְהָאָב מֵפֵר מַה הַבַּעַל עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר לְהָקִים אַף הָאָב נַעֲשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר לְהָקִים. וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמַה הַבַּעַל, שֶׁאֵין הָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר, אָב, שֶׁהָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר. לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּבַּעַל, בְּבֶנֶר לְפִיכָךְ עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר, תֹּאמַר בָּאָב, שֶׁאֵין מֵפֵר בְּבֶנֶר לְפִיכָךְ לֹא נַעֲשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה"

וְגוֹ', עַל כָּרְחָךְ אַתָּה מַקִּישׁ אֶת הָאָב לַבַּעַל, מַה הַבַּעַל עָשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר לְהָקִים אַף הָאָב נַעֲשָׂה בּוֹ חֲרִישָׁה וּשְׁמִיעָה כְּיוֹם נֶדֶר לְהָקִים.

כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ, אִם הֵפֵר הָאָב, מוּפָר, וְאִם לָאו אֵינוֹ מוּפָר. אָמְרָה יוֹדַעַת אֲנִי שֶׁכָּל נְדָרִים שֶׁהָיָה אַבָּא שׁוֹמֵעַ הָיָה מֵפֵר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא מוּפָר. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ", אִם הֵפֵר הָאָב מוּפָר וְאִם לָאו אֵין מוּפָר. אָמַר לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס כָּל נְדָרִים שֶׁתְּהֵא בְּתִי נוֹדֶרֶת מִכָּאן וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הָפֵר לָהּ וְהֵפֵר לָהּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהוּ מוּפָרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ", אִם הֵפֵר הָאָב מוּפָר וְאִם לָא אֵינוֹ מוּפָר דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ.

(במדבר ל ז) וְאִם הָיוֹ תִּהְיֶה לְאִישׁ, נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, אֲבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִרִין אֶת נִדְרֶיהָ. מְנָלָן. אֲמַר רָבָא דַּאֲמַר קְרָא וְאִם הָיוֹ תִּהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ, מִכָּאן לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה שֶׁאֲבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִרִין נְדָרֶיהָ. וְאֵימָא הָדֵין קְרָא בִּנְשׂוּאָה כְּתִיב. בִּנְשׂוּאָה קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב (להלן פסוק יא) "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה". אֵימָא תַּרְוַיְיהוּ בִּנְשׂוּאָה וּתְרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי לוֹמַר שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִים. וְלָאו מִמֵּילָא שְׁמַעְתְּ מִ(י)נָּהּ. וְאִי תֵּימָא, הֲוָיָה קִדּוּשִׁין מַשְׁמָע. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא (להלן פסוק יז) "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ", מִכָּאן לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה שֶׁאֲבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִרִין נְדָרֶיהָ. וּלְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאִם הָיוֹ תִּהְיֶה מָה עֲבִיד לֵיהּ. מוּקִים לֵיהּ לְאִידֵךְ דְּרָבָא. וְרָבָא, הַאי תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַאי עֲבִיד לֵיהּ. מְבַעֵי לֵיהּ לוֹמַר שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. וְאִם הָיוֹ תִּהְיֶה לְאִישׁ, זוֹ אֲרוּסָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְשׂוּאָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יא) "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה" הֲרֵי נְשׂוּאָה אֲמוּרָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה לֹא בָא הַכָּתוּב לְחַלֵּק אֶלָּא רְשׁוּתוֹ שֶׁל אָב, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אֲבִיהָ אֲבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִרִין נְדָרֶיהָ, נִיסַּת אֵין אֲבִיהָ מֵפֵר נְדָרֶיהָ. וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ. נְדָרִים שֶׁבָּאוּ עִמָּהּ מִבֵּית אֲבִיהָ לְבֵית בַּעֲלָהּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְדָרִים שֶׁנִּדְּרָה בִּרְשׁוּתוֹ. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, אִם נְדָרִים שֶׁנִּדְּרָה שֶׁלֹּא בִרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא מֵפֵר קַל וָחֹמֶר לִנְדָרִים שֶׁנִּדְּרָה בִּרְשׁוּתוֹ. וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ. נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נְדָרִים שֶׁהוּקְמוּ וְשֶׁהוּפְרוּ. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְהָאָב מֵפֵר וְהַבַּעַל מֵפֵר מַה הָאָב אֵין מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ כָּךְ הַבַּעַל. וְעוֹד, קַל וָחֹמֶר, וּמַה הָאָב, שֶׁהָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, אֵין מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ, בַּעַל, שֶׁאֵין הָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יָפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּאָב, שֶׁאֵין מֵפֵר בְּבֶגֶר, לְפִיכָךְ אֵין מֵפֵר אֶלָּא בִּנְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ, תֹּאמַר בְּבַעַל, שֶׁמֵּפֵר בְּבֶגֶר, לְפִיכָךְ יָפֵר כָּל נֶדֶר. לֹא זָכִיתִי מִן הַדִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ" וְגוֹ', עַל כָּרְחָךְ אַתָּה מַקִּישׁ אֶת הַבַּעַל לָאָב, מָה הָאָב

אֵין מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ אַף הַבַּעַל לֹא יָפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁלֹּא הוּקְמוּ וְשֶׁלֹּא הוּפְרוּ. אוֹ מִבְּטָא שְׂפָתֶיהָ, אֵין בַּטוּי אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, ד) "אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא". (במדבר ל ח) וְשָׁמַע אִישָׁהּ, לְהוֹצִיא אֶת הַחֵרֵשׁ. וְשָׁמַע אִישָׁהּ, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁשָּׁמַע הוּא, הִשְׁמִיעוּהוּ אֲחֵרִים, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָמוּ (כָּל) נְדָרֶיהָ". "וְהֶחֱרִשׁ לָהּ", עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לָהּ, שֶׁאִם נָדְרָה אִשְׁתּוֹ וְאָמַר סְבוּר הָיִיתִי שֶׁהִיא בִּתִּי הֲרֵי זֶה יַחֲזֹר וְיָפֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֶחֱרִשׁ לָהּ", עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לָהּ. וְקָמוּ (כָּל) נְדָרֶיהָ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ", שֶׁאִם נָדְרָה וְקַיָּם וְחָזַר וְהֵפֵר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא מוּפָר וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ", עַד שֶׁלֹּא הֵפֵר, אוֹ אַף מִשֶּׁיָּפֵר וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ", עַד שֶׁלֹּא קַיָּם, אוֹ אַף מִשֶּׁקַּיָּם. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָקֵן(וּ)מוּ", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל נֶדֶר שֶׁקַּיָּם שָׁעָה אַחַת אֵין יָכוֹל לְהָפֵר.

(במדבר ל ט) וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ, לְמֵד בְּבַעַל שֶׁהֲנָאָה הִיא הֲפָרָה וְלִמֵּד בְּבַעַל שֶׁעָשָׂה שְׁמִיעָה וַהֲרִישָׁה בְּיוֹם נֶדֶר. וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ, נְדָרִים שֶׁעָלֶיהָ מֵפֵר וְלֹא נְדָרִים שֶׁאֵינָן עָלֶיהָ, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יָפֵר וְהַדִּין נוֹתֵן וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ מְשַׁנְּדָר הֲרֵי הוּא מֵפֵר נִדְרֵי עַצְמוֹ עַד שֶׁלֹּא יִדֹּר [מָקוֹם שֶׁמֵּפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ מְשַׁנְּדָרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיָּפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁלֹּא תִּדֹּר], אָמְרוּ לוֹ לֹא אָמְרָה תּוֹרָה אֶלָּא וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ, נְדָרִים שֶׁעָלֶיהָ מֵפֵר וְלֹא נְדָרִים שֶׁאֵינָן עָלֶיהָ. דָּבָר אַחֵר (להלן פסוק יד) "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ", אֶת שֶׁבָּא לְכְלַל הֲקָיִם בָּא לְכְלַל הֵפֵר, לֹא בָא לְכְלַל הֲקָיִם לֹא בָא לְכְלַל הֵפֵר. וַה' יִסְלַח לָהּ וְגוֹ', הֲרֵי שֶׁנְּדָרָה וּבִטֵּל וְלֹא יָדְעָה, צְרִיכָה סְלִיחָה. וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ. אָמְרָה קוֹנָם שֶׁנִּסֵּת מִשֶּׁאֵצֵא עַד שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים אָמַר אֵין קַיָּם לָהּ, הֲפֵר יְפֵרֶנּוּ, כְּאִלּוּ מוּפָר. קוֹנָם שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת מֵחֲנוּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם אֵין לָהּ פַּרְנָסָה אֶלָּא מֵאוֹתוֹ חֲנוּת הֲרֵי זֶה יָפֵר. קוֹנָם שֶׁאֲנִי וְאַבָּא אוֹכְלִין וְאִמִּי אוֹכֶלֶת וְאַחַי אוֹכְלִין, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. קוֹנָם שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת וְאוֹכֶלֶת מִתַּאֲנֵי הָעִיר הַזֹּאת, מִעֲנָבֵי הָעִיר הַזֹּאת, יָבִיא לָהּ מֵעִיר אַחֶרֶת. מִפֵּרוֹת הָעִיר, הֲרֵי זֶה יָפֵר. לְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (להלן פסוק יב) "וְהֶחֱרִשׁ לָהּ", לָהּ וְלֹא לִשְׁלוּחָהּ. מִפְּנֵי מָה לֹא הַפָּרָתָהּ, אָמַר לָהּ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁקֵּ(י)נְמָה, הֲרֵי זֶה יָפֵר. מִפְּנֵי מָה לֹא הַפָּרָתָהּ, אָמַר לָהּ לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי זַכַּאי לְהָפֵר, הֲרֵי זֶה יָפֵר. לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר, הֲרֵי זֶה יָפֵר. הֵפֵר וְלֹא יָדְעָה וְעָבְרָה עֲלֵיהֶן, הֲרֵי זֶה הוּא אוֹמֵר וַה' יִסְלַח לָהּ. וּבַשַּׁבָּת יֹאמַר לָהּ מָחוּל לָךְ, אֲכוּל, וְלֹא יֹאמַר הֲרֵי מוּפָר לָךְ.

(במדבר ל י-יא) וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא מוּצֵאת מִכְּלַל אָב וּמִכְּלַל בַּעַל, אֶלָּא הֲרֵי שֶׁמָּסַר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְנִתְאָרְמְלָה בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא

בָּהּ, בֵּית אָבִיהָ שֶׁל זוֹ אוֹ בֵּית בַּעֲלָהּ שֶׁל זוֹ, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כֵּיוָן שֶׁיְּצָתָה מִרְשׁוּת הָאָב שָׁעָה אַחַת שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. תַּנְיָא אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה הֲרֵינִי נְזִירָה לְכְשֶׁאֶנָּשֵׂא וְנִסַּת, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר יָפֵר, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא יָפֵר. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאָמְרָה הֲרֵנִי נְזִירָה לְכְשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ וְנִתְגָּרְשָׁה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא יָפֵר, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר יָפֵר. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, עַד שֶׁיִּהְיֶה נֶדֶר בְּשָׁעַת אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה אִסּוּר נֶדֶר בְּשָׁעַת אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין. וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, מִן הַנִּשּׂוּאִין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הָאֵרוּסִין. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וּבְעוּלָה אֵין אָבִיהָ מֵפֵר נְדָרֶיהָ וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה אֵין אָבִיהָ מֵפֵר נְדָרֶיהָ, מַה בְּעוּלָה, שֶׁיְּצָתָה מֵרְשׁוּת אָבִיהָ, אַף אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, שֶׁיְּצָתָה מֵרְשׁוּת אָבִיהָ. אוֹ אֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה [אוֹ נִתְגָּרְשָׁה] מִזֶּה וְנִסַּת לָזֶה קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה", מִכָּל מָקוֹם. וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, יָכוֹל כָּל אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה", פָּרַט לְשֶׁנִּדְרָה חוּץ לְבֵית אִישָׁהּ. אַחַר שֶׁרָבְּתָה נִדְרֵי אַלְמָנָה לְהָקִים, נִדְרֵי אַלְמָנָה לְהָפֵר כֵּיצַד. נָדְרָה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, מִשֶּׁיְּצָאָה מֵרְשׁוּתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. יָכוֹל אִם לֹא יָצְאָה מֵרְשׁוּתוֹ יְהֵא זַכַּאי לְהָפֵר, אֲבָל אִם יָצְאָה מֵרְשׁוּתוֹ לֹא יְהֵא זַכַּאי לְהָפֵר. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָקוּם". יָכוֹל אִם הָיָה עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ יְהֵא זַכַּאי לְהָפֵר. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָקוּם". וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה, זוֹ נְשׂוּאָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲרוּסָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ" הֲרֵי אֲרוּסָה אֲמוּרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה", זוֹ נְשׂוּאָה דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר זוֹ יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב. (במדבר ל יב) וְשָׁמַע אִישָׁהּ, לְהוֹצִיא אֶת הַחֵרֵשׁ. וְשָׁמַע אִישָׁהּ, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁשָּׁמַע הוּא, הִשְׁמִיעוּהוּ אֲחֵרִים, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ". וְהֶחֵרֵשׁ, זוֹ חֵרִישָׁה לְקַיֵּם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חֵרִישָׁה לְמַקֵּט. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (להלן פסוק טז) "וְאִם יַחֲרִישׁ לָהּ" הֲרֵי חֵרִישָׁה לְמַקֵּט אָמוּר, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶחֱרִשׁ לָהּ", זוֹ חֵרִישָׁה לְקַיֵּם. וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ, שֶׁאִם נָדְרָה וְקִיֵּם וְחָזַר וְהֵפֵר שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא מוּפָר וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ, עַד שֶׁלֹּא יָפֵר, אוֹ אַף מְשֻׁקָּיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר ("לֹא) יָקוּם", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכָּל נֶדֶר שֶׁקִּיֵּם שָׁעָה אַחַת אֵין רַשַּׁאי לְהָפֵר.

(במדבר ל יג) וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, מַגִּיד שֶׁנָּתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהָפֵר כָּל הַיּוֹם. אִישָׁהּ הֶפֵרָם, לְהוֹצִיא אֶת הָאֶפִּיטְרוֹפּוֹס. אִישָׁהּ הֶפֵרָם, אִם הֵפֵר הַבַּעַל מוּפָר, וְאִם לָאו אֵינוֹ מוּפָר. אָמְרָה יוֹדַעַת אֲנִי שֶׁכָּל נְדָרִים שֶׁהָיָה בַּעֲלִי שׁוֹמֵעַ הָיָה מֵפֵר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא מוּפָר. תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישָׁהּ הֶפֵרָם", אִם הֵפֵר הַבַּעַל מוּפָר וְאִם לָאו אֵינוֹ מוּפָר. אָמַר לְאֶפִּיטְרוֹפּוֹס כָּל נְדָרִים שֶׁתְּהֵא אִשְׁתִּי נוֹדֶרֶת מִכָּאן וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הָפֵר

לָהּ, וְהֵפֵר, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא מוּפָר תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישָׁהּ הֵפֵרָם", אִם הֵפֵר הַבַּעַל מוּפָר וְאִם לָאו אֵינוֹ מוּפָר דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אִישָׁהּ הֵפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ, רַבִּי חִיָּא בַּר אַשֵׁי הָיָה רָגִיל כָּל אֵימַת דְּנָפַל עַל אַפֵּיהּ הָיָה אָמַר הָרַחֲמָן יַצִּילֵנוּ מִיֵּצֶר הָרַע. יוֹמָא חָדָא שְׁמַעְתֵּיהּ דְּבֵיתְהוּ, אָמְרָה, מִכְּדֵי הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרִישׁ מִנַּאי, מַאי טַעֲמָא אָמַר הָכֵי. יוֹמָא חָדָא הֲוָא קָא גָּרִיס בְּגִנְּתֵיהּ. קִשְׁטָה נַפְשָׁהּ חָלְפָה וְתַנְיָה קָמֵיהּ. אָמַר לָהּ מָאן אַתְּ. אָמְרָה לֵיהּ אֲנָא חֲרוּתָא דְּהָדְרֵי מִן יוֹמָא. תְּבָעָהּ, אָמְרָה לֵיהּ אַיְתֵי לִי לְהָהֵד רוֹמָנָא דְּרֵישׁ צוּצִיתָא. שְׁוַר, אַתְיָא נִיהֲלֵהּ. כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ הֲוָה קָא שָׁגְרָה דְּבֵיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלִיק וְקָא יָתִיב בְּגַוֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ, מַאי הַאי. אֲמַר לָהּ הָכֵי וְהָכֵי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרָה לֵיהּ אֲנָא הֲוַאי, לָא אַשְׁגַּח בָּהּ עַד דְּיָהֲבָה סִימָנִין. אָמַר לָהּ אֲנָא מִיהָא לְאִסּוּרָא אִכַּוְונֵי דִּכְתִיב "אִישָׁהּ הֵפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז תע"ט).

(במדבר ל יד-טו) כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ, אֵלּוּ נְדָרִים שֶׁהוּא מֵפֵר, נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, אִם אָרַחְתָּ לֹא אֶרְחַץ אִם אֶתְקַשֵּׁט לֹא אֶתְקַשֵּׁט. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵין אֵלּוּ נְדָרֵי עִנּוּי נָפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן נְדָרֵי עִנּוּי נָפֶשׁ אָמְרָה קוֹנָם פֵּרוֹת הָעוֹלָם עָלַי הֲרֵי זֶה יָפֵר, פֵּרוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי יָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת אִם אֶרְחַץ וְכוּ', דְּאָמְרָה הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם. וְרַבִּי יוֹסֵי, נוּבֵל דְּיוֹמֵי לָא שְׁמֵיהּ נוּבֵל. לֹא אֶרְחַץ, דְּאָמְרָה הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶרְחַץ וּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶרְחַץ. וְאָמְרֵי רַבָּנָן רְחִיצָה אִית בָּהּ עִנּוּי, וְרַמְיְנְהוּ אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בְּכֻלָּן אֵין עִנּוּשׁ כָּרֵת אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל וְעַל הַשּׁוֹתֶה וְעַל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאִי אֲמַרְתְּ כִּי לֹא רָחֲצָה נַמִּי אִיכָּא עִנּוּי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כִּי רָחַץ לֵיחֵיב כָּרֵת. אֲמַר רָבָא הָכָא מֵעַנְיָנָא דִּקְרָא הָכָא מֵעַנְיָנָא דִּקְרָא, גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב (ויקרא טז, כט) "תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם", מִלְּתָא דְּיָדְעַ עִנּוּיָא הָשַׁתָּא, רְחִיצָה לָא יָדְעַ עִנּוּיָא, גַּבֵּי נְדָרִים דִּכְתִיב "כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ", מִלְּתָא דְּאִתְיָא בָּהּ לִידֵי עִנּוּי, וְכִי לֹא רָחֲצָה מָתְיָא לִידֵי עִנּוּי, מִשּׁוּם הָכֵי מֵפֵר לָהּ. כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ, לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ט) "וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ בֵּין נְדָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל נֵדֶר". נְדָרִים שֶׁהֵם בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַחֻקִּים" וְגוֹ'. שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ וּבֵין שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל נֵדֶר" וְגוֹ'. וּמַה זֶּה נֵדֶר שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל עַל יְדֵי אֲחֵרִים יָפֵר, כָּךְ [כָּל נֵדֶר שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּל עַל יְדֵי אֲחֵרִים הוּא מֵפֵר] דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר מָצִינוּ נֵדֶר שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל עַל יְדֵי אֲחֵרִים אֶלָּא בּוֹ, הוּא מֵפֵר, כֵּיצַד, אָמְרָה קוֹנָם פֵּרוֹת הָעוֹלָם עָלַי, הֲרֵי זֶה יָפֵר, פֵּרוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי יָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, פֵּרוֹת חֻנְוָנִי זֶה, נֵדֶר שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל עַל יְדֵי אֲחֵרִים אֶלָּא בּוֹ, הוּא יָפֵר. אֵין לִי אֶלָּא בַּעַל, שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא

נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, הָאָב מְנַיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְהַבַּעַל מֵפֵר וְהָאָב מֵפֵר מָה הַבַּעַל אֵין מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, אַף הָאָב לֹא יָפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, אוֹ חִלּוּף הוֹאִיל וְהָאָב מֵפֵר וְהַבַּעַל מֵפֵר מָה הָאָב מֵפֵר כָּל נֶדֶר אַף הַבַּעַל מֵפֵר כָּל נֶדֶר וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם כָּל נֶדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ, בִּימֵי הֱבִגֵּר, אֲבָל בִּימֵי נְעוּרִים יָפֵר כָּל נֶדֶר. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק יז) "בִּנְעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ", נְעוּרִים בְּבֵית אָבִיהָ אָמַרְתִּי וְלֹא נְעוּרִים בְּבֵית הַבַּעַל. דָּנְתִי וְהֶחֱלַפְתִּי, בָּטֵל הַחִלּוּף וְזָכִיתִי לָדוּן כְּבַתְּחִלָּה, הוֹאִיל וְהַבַּעַל מֵפֵר וְהָאָב מֵפֵר מָה הַבַּעַל אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ אַף הָאָב לֹא יָפֵר אֶלָּא נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, וְעוֹד קַל וָחוֹמֶר וּמָה הַבַּעַל, שֶׁמֵּפֵר בְּבֶגֶר, אֵין מֵפֵר אֶלָּא בִּנְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּבִנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ, הָאָב, שֶׁאֵין מֵפֵר בְּבֶגֶר, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יָפֵר אֶלָּא בִּנְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ וּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נָפֶשׁ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּבַעַל, שֶׁאֵין הָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, לְפִיכָךְ אֵין מֵפֵר אֶלָּא נְדָרִים וְכוּ', תֹּאמַר בְּאָב, שֶׁהָרְשׁוּת מִתְרוֹקֶנֶת לוֹ, לְפִיכָךְ יָפֵר כָּל נְדָרִים, לֹא זָכִיתִי לָדוּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַחֻקִּים" וְגוֹ', עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מַקִּישׁ אֶת הָאָב לַבַּעַל, מָה הַבַּעַל אֵין וְכוּ' אַף הָאָב וְכוּ'.

אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ. אָמְרָה קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת, קַיָּם לַתְּאֵנִים, כָּלוֹ קַיָּם, הֵפֵר לַתְּאֵנִים אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר אַף לַעֲנָבִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ, מַה יְקִימֶנּוּ מִמֶּנּוּ אַף יְפֵרֶנּוּ מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִי כְּתִיב יָפֵר מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מַקִּישׁ הֲפָרָה לְהֶקֶמָה, מָה הֶקֶמָה מִמֶּנּוּ אַף הֲפָרָה מִמֶּנּוּ. וְחָכְמִים אוֹמְרִים מַקִּישׁ הֶקֶמָה לַהֲפָרָה, מָה הֲפָרָה מַה שֶּׁהֵפֵר לֹא הֵפֵר אַף הֶקֶמָה מַה שֶּׁקִּיֵּם לֹא קִיֵּם. נָדְרָה מִן הַתְּאֵנִים וּמִן הָעֲנָבִים וְנִשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לָהּ לַתְּאֵנִים וְלֹא לָעֲנָבִים, לָעֲנָבִים וְלֹא לַתְּאֵנִים, כָּלוֹ מָ(וּ)תָּר. אָסַר לָהּ לַתְּאֵנִים וְלֹא לָעֲנָבִים, לָעֲנָבִים וְלֹא לַתְּאֵנִים, כָּלוֹ אָסוּר. הֵפֵר לָהּ בַּעַל לַתְּאֵנִים וְלֹא לָעֲנָבִים, לָעֲנָבִים וְלֹא לַתְּאֵנִים, כָּלוֹ מוּפָר. קִיֵּם לָהּ לַתְּאֵנִים וְלֹא לָעֲנָבִים, לָעֲנָבִים וְלֹא לַתְּאֵנִים, כָּלוֹ קַיָּם. אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁהוּא נֶדֶר אֶחָד, אֲבָל אִם אָמְרָה תְּאֵנִים שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת וְעוֹד עֲנָבִים שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת וְנִשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לָהּ לַתְּאֵנִים וְלֹא לָעֲנָבִים, לָעֲנָבִים וְלֹא לַתְּאֵנִים, הַקִּיּוּם בְּקִיּוּמוֹ וְהֶהָפֵר בְּהֶפְרוֹ.

הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדֹּר עַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הֲרֵי הֵן קַיָּמִין לֹא אָמַר כְּלוּם. הֲרֵי הֵן מוּפָרִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מוּפָר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מוּפָר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִם מֵפֵר נְדָרִים שֶׁבָּאוּ לִכְלַל אִסּוּר לֹא יָפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לִכְלַל אִסּוּר. אָמְרוּ לוֹ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ, אֶת שֶׁבָּא לִכְלַל הֵקִים בָּא לִכְלַל הֵפֵר לֹא בָא לִכְלַל הֵקִים לֹא בָא לִכְלַל הֵפֵר. הָאוֹמֵר לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדֹּר אִשְׁתִּי וְכוּ'. אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ "וְאִישָׁהּ

יְפֶרֶנּוּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה, לְרַבּוֹת אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט מַמְזֶרֶת לְכוּתִי וּלְחָלָל לְרַבּוֹת כֻּלָּן.

וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ, בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמַיקֵט הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְקַיֵּם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ הֲרֵי בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְקַיֵּם אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ, בְּשׁוֹתֵק עַל מְנַת לְמַיקֵט הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

בְּיוֹם שָׁמְעוֹ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב פַּעַם אַחַת שָׁאַלְתִּי אֶת יוֹנָתָן בֶּן מְשַׁלֶּם וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא מִנַּיִן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה כְּרָעָה. אָמְרוּ לִי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מָה אִם טוֹבֵל אֲנִי לְטֻמְאָה שֶׁלֹּא בָּאתִי לְזִיקָתָהּ אֵינוֹ דִין שֶׁאֶטְבֹּל לְטֻמְאָה שֶׁבָּאתִי לְזִיקָתָהּ. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר הֲרֵי זֶה תְּשׁוּבַת צַד מִמַּה שְּׁזֶּה חָמוּר יְהֵא קַל וּמִמַּה שֶּׁזֶּה קַל יְהֵא זֶה חָמוּר, אֶלָּא הֲרֵי זֶה תְּשׁוּבָה לַדָּבָר וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא עָשָׂה נְדָרִים כִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי עָשָׂה בּוֹ טוֹבָה כְּרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה, ד) "לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב", מָקוֹם שֶׁעָשָׂה בּוֹ נְדָרִים כִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵינוֹ דִין שֶׁעָשָׂה בּוֹ טוֹבָה כְּרָעָה, אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ נֶדֶר, לְכָל נֶדֶר, שְׁבֻּ(וּ)עָה, לְכָל שְׁבֻּ(וּ)עָה, אִסָּר, לְכָל אִסָּר, לַעֲשׂוֹת טוֹבָה כְּרָעָה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב פַּעַם אַחַת שָׁאַלְתִּי אֶת יוֹנָתָן בֶּן מְשַׁלֶּם וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא מִנַּיִן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה כְּרָעָה. אָמְרוּ לִי, מִקַּל וָחֹמֶר, בִּזְמַן שֶׁפִּתַּח לְהָקִים כָּלוֹ קַיָּם, לְהָפֵר כָּלוֹ מוּפָר. כֵּיצַד, אָמְרָה פַּת שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת הַיּוֹם וַאֲנִי שׁוֹתָה בְּיַיִן לְמָחָר אָמַר אֵין קַיָּם לָהּ, הָפֵר יְפֶרֶנּוּ, כֻּלּוֹ מוּפָר, קַיָּם לִיקַּח עַל הַפַּת, יְפֶרֶנּוּ, כֻּלּוֹ מוּפָר, קַיָּם לָךְ עַל הַפַּת וְלֹא קַיָּם לָךְ עַל הַיַּיִן, הֵקֵם יְקִימֶנּוּ, כֻּלּוֹ קַיָּם, קַיָּם לָךְ עַל הַיַּיִן וְלֹא קַיָּם לָךְ עַל הַפַּת כֻּלּוֹ מוּפָר לְפִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה כְּרָעָה. יָכוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְרָעָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מִנַּיִן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹבָה וְרָעָה כְּאַחַת. אָמְרוּ, קוֹנָם פַּת שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת הַיּוֹם וַאֲנִי שׁוֹתָה יַיִן יָשָׁן מָחָר, אָמַר אֵין קַיָּם לָהּ הָפֵר יְפֶרֶנּוּ כֻּלּוֹ מוּפָר.

(במדבר ל טז) וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שְׁמְעוֹ, אַחֲרֵי קִיּוּם הַנֶּדֶר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שָׁמְעוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק טו) "כִּי הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ" הֲרֵי שָׁמְעוֹ אָמוּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ", אַחֲרֵי קִיּוּם הַנֶּדֶר. וְנַעֲשֶׂה אֶת עַוֹנָהּ, מַגִּיד שֶׁהוּא מַכְנֵס תַּחְתֶּיהָ [לָעָוֹן]. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, אִם מִדַּת פְּרָעָנוּת מֻעֶטֶת הַגּוֹרֶם תַּקָּלָה לַחֲבֵרוֹ הֲרֵי הוּא נִכְנָס תַּחְתָּיו קַל וָחֹמֶר לְמִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה.

(במדבר ל יז) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְגוֹ', עַל כָּרְחֵךְ אַתָּה מַקִּישׁ אֶת הָאָב לַבַּעַל וְאֶת הַבַּעַל לָאָב בְּכָל מִדּוֹת שֶׁאָמַרְנוּ. בְּנַעֲרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ, נְעוּרֶיהָ בְּבֵית הָאָב אָמַרְתִּי וְלֹא נְעוּרֶיהָ בְּבֵית הַבַּעַל. וְרִבֵּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁיְּהוּ אֲבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפָרִין נְדָרֶיהָ.

אֵלֶּה הַחֻקִּים (וְהַמִּשְׁפָּטִים) וְגוֹ', מַה הֵן הַחֻקִּים שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁעָשָׂה נְדָרִים קַלִּים כַּחֲמוּרִים, אִסּוּרִים קַלִּים כַּחֲמוּרִים, שְׁבוּעוֹת קַלּוֹת כַּחֲמוּרוֹת, לַיְלָה וְיוֹם כַּשַּׁבָּת, הֵן הֵם

בֵּין אָב לְבִתּוֹ. שֶׁהוּא מֵקִים אַחַר שֶׁמֵּפֵר, מֵפֵר אַחַר שֶׁהוּא מֵקִים, וְהֲרֵי הוּא בִּנְשִׂיאוּת עָוֹן. בֵּין אָב לְבִתּוֹ, הַחֻקִּים שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ הֵן בֵּין אָב לְבִתּוֹ. וּמַה הֵן הַחֻקִּים שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. שֶׁהוּא אוֹמֵר לָהּ בְּשַׁבָּת אֶכ(ו)ל וְאֵינוֹ אוֹמֵר לָהּ הֲרֵי הוּא מוּפָר לָךְ. בֵּין אָב לְבִתּוֹ, יָכוֹל יְהֵא זַכַּאי בִּירֻשָּׁתָהּ מִשֶּׁל אֲבִי אִמָּהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", בְּאֵלֶּה הוּא זַכַּאי וְאֵינוֹ זַכַּאי בִּירֻשָּׁתָהּ מִשֶּׁל אֲבִי אִמָּהּ. מַה הוּא עוֹשֶׂה. מוֹכֵר פֵּרוֹת וְלוֹקֵחַ קַרְקָעוֹת בָּהֶן. שֶׁאָמַר חֻקִּים, יֵשׁ לְךָ מַתָּנָה אַחֶרֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא זַכַּאי בְּמִצְיאָתָהּ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ כָּךְ הוּא זַכַּאי בְּקִנְסָיהָ, וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ שֶׁלּוֹ, וּמְכָרָהּ מָכָר.

(במדבר לא א-ג) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר נָקֹם נִקְמַת. אֵין וַיְדַבֵּר אֶלָּא לָשׁוֹן עַז, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים", עַז. וְלָמָּה דִּבֵּר עִמּוֹ בְּלָשׁוֹן עַז. לְפִי שֶׁלֹּא מִחָה בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמָה אִם בִּזְמַן שֶׁעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד בְּשָׁעַת הָעֶגֶל וְלֹא הָיָה עִמָּךְ אֶלָּא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד עָמַדְתָּ וּמָחִיתָ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, עַכְשָׁיו שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ וְלֹא עָמַד בְּצַד אֶחָד אֶלָּא שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לֹא הָיָה לְךָ לִמְחוֹת, עָלֶיךָ אָמַר הַכָּתוּב (משלי כד, י) "הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה. מִדָּה שְׁנִיָּה, לָמָּה דִּבֵּר עִמּוֹ בְּלָשׁוֹן עַז. שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ עֶלְבּוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִיָּד מִדִּין לְפִיכָךְ אָמַר לְמֹשֶׁה נְקֹם נִקְמַת... אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ. הִתְחִיל מְפַיְּסוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִיתָתוֹ, וְאֵינוֹ מִתְפַּיֵּס. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לִי רָאוּי מִיתָה שֶׁרָאִיתִי דְּרָכֶיךָ וּמַעֲשֶׂיךָ וְאָרְחוֹתֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיח, יז) "לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ". מְשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר לוֹ, מֹשֶׁה, אִלּוּ חַיִּים אֲרֻכִּים יְפִים לְבְנֵי אָדָם כְּבָר לַאֲבוֹתֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים לֹא הִטְעַמְתִּי אוֹתָן טַעַם מָוֶת, אֶלָּא גְּנִיזָה יָפָה לְךָ מִן הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קטז, טו) "יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו". וְעָדַיִן לֹא נִתְפַּיֵּס, עַד שֶׁפִּיְּסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁנֵי דְּבָרִים. אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, אִם אַתָּה רוֹצֶה שֶׁתִּחְיֶה שָׁנִים הַרְבֵּה אוֹ אֶלֶף שָׁנִים לֹא יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹנְאֵיהֶם וְלֹא תִכָּבֵשׁ מִדִּין לִפְנֵיהֶם. מִיָּד נִתְפַּיֵּס מֹשֶׁה, אָמַר, בֵּין הַיּוֹם בֵּין מָחָר סוֹף הַכֹּל בָּא לִידֵי מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מִתּוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה", מוּטָב שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹנְאֵיהֶם וְתִכָּבֵשׁ מִדִּין לִפְנֵיהֶם. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְפַּיֵּס מֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקִּנֵּס לוֹ מִיתָה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וּמַכְעִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה, וְנוֹטֵל הַחֶרֶב, וְאָמוֹ שֶׁל בֵּן הַהוּא אוֹהַבְתּוֹ בְּיוֹתֵר וּכְשֶׁהַמֶּלֶךְ כּוֹעֵס עַל בְּנוֹ עוֹמֶדֶת וּפוֹרֶסֶת כְּנָפֶיהָ עַל בְּנָהּ וּמְמַלֵּאת רַחֲמִים אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יְהֵא הוֹרֵג אֶת בְּנָהּ. לְשָׁנִים מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְהָיָה יוֹשֵׁב וּבוֹכֶה עָלֶיהָ לַיְלָה וְיוֹם. אָמְרוּ לוֹ שָׂרָיו וַעֲבָדָיו וְכִי אִשְׁתְּךָ יָפָה מִכָּל הַנָּשִׁים, שֶׁאֵין אַתָּה מְקַבֵּל עָלֶיהָ תַּנְחוּמִין. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ וְכִי עַל אִשְׁתִּי אֲנִי בוֹכֶה, אֵינִי בוֹכֶה אֶלָּא עַל בְּנִי, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ עוֹמֶדֶת וּפוֹרֶסֶת כְּנָפֶיהָ עַל בְּנָהּ וּמְמַלֵּאת אוֹתִי רַחֲמִים וְאֵינִי הוֹרְגוֹ,

עַכְשָׁיו שֶׁמַּתָּה אִמּוֹ עָשׂוּי לְפָנַי כְּמוֹ שֶׁהוּא חָפוּר וְקָבוּר. אַף כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קָשֶׁה לְפָנָיו שֶׁקָּנַס מִיתָה עַל מֹשֶׁה, אָמַר, כָּל זְמַן שֶׁמֹּשֶׁה קַיָּם אַף עַל פִּי שֶׁמַּכְעִיסִין אוֹתִי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְאַבְּדָן עוֹמֵד מֹשֶׁה וּמְשְׁתַּטֵּחַ לְפָנַי וּמְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, יט) "סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה" וְגוֹ' וְאוֹמֵר "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ" וְכֵן (תהלים קו, כג) "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ", עַכְשָׁיו שֶׁמֵּת מִי יַעֲמֹד וִיבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. דָּבָר אַחֵר "נָקֹם נִקְמַת", מֹשֶׁה הַצַּדִּיק מִתְנַקֵּם עַל הַמַּדְיָנִים שְׁתֵּי נְקָמוֹת. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְנַקֵּם שְׁתֵּי נְקָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם צד, א) "קֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ". כְּתִיב "וְאִישׁ אִישׁ וְגוֹ' אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ עוֹף... וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר", בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה צַדִּיקִים וַחֲסִידִים שָׁפַךְ עֵשָׂו דָּמָן וְאַף קְבוּרָה לֹא נִתַּן לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עט, ג) "שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַ(י)ִם וְאֵין קוֹבֵר". מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הָיָה נוֹטֵל מִדַּם כָּל נֶפֶשׁ וָנֶפֶשׁ וְטָבַל עַל פּוֹרְפִירוֹן שֶׁלּוֹ עַד שֶׁצָּבָעָה דָּם, וּכְשֶׁגִּיעַ לְיוֹם הַדִּין לוֹבֵשׁ אוֹתָהּ פּוֹרְפִירָא וּמַרְאֶה לוֹ גּוּפוֹ שֶׁל כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק רָשׁוּם עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קי, ו) "יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (יחזקאל לה, ו) "אִם לֹא דָם שָׂנֵאתָ וְדָם יִרְדָּפֶךָּ", כְּתִיב בּוֹ "וְהוּא עֵיֵּף", שֶׁהָרַג אֶת נֶפֶשׁ, וּכְתִיב (שם כז, מ) ["ו]עַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה" וְכֵן "פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין לִי חֶרֶב, (ישעיה לד, ה) "כִּי רְוְתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי הִנֵּה עַל אֱדוֹם תֵּרֵד וְעַל עַם חֶרְמִי לְמִשְׁפָּט".

דָּבָר אַחֵר "נְקֹם נִקְמַת", אֶחָד כְּנֶגֶד מִדְיָן וְאֶחָד כְּנֶגֶד מוֹאָב. וַהֲלֹא מוֹאָב הָיְה תְּחִלָּה לְעֵצָה רָעָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כב, ד) "וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן", וּמַה נִּשְׁתַּנּוּ מִדְיָן מִמּוֹאָב שֶׁנֶּאֱמַר "נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים" וּבְמוֹאָב כְּתִיב "אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב". אֶלָּא שֶׁהָיָה דָּוִד עָתִיד לָצֵאת מֵהֶן, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמְתִּינוּ לָהֶם, מְצִיאָה יֵשׁ לִי בֵּינֵיהֶם, אֶקָּחֶנָּה מֵהֶם וְאַחַר כָּךְ עֲשׂוּ נְקָמָה בָּהֶם. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא דָּוִד מְסָרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ח, ב) "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה", אֲבָל מִדְיָן נִמְסְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ז) "וַיִּצָּבְאוּ עַל מִדְיָן". וַעֲצַת מוֹאָב לֹא הָיְתָה עַל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לַהֲרִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כב, ו) "אוּלַי אוּכַל נַכֶּה בּוֹ", אֲבָל עֲצַת מִדְיָן לֹא הָיְתָה אֶלָּא לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל וְעַל יָדָן נָפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל וְעַל יָדָן נִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה, שֶׁהַמַּחֲטִיאוֹ לָאָדָם קָשֶׁה מִן הַהוֹרְגוֹ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִכְתִּיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי". מִפְּנֵי מָה זְכָרִים אֲסוּרִים וּנְקֵבוֹת מֻתָּרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁעָתִידָה רוּת לָצֵאת מֵהֶם. וְעוֹד, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֲחֵרִים אַתָּה מַכְנִיס תַּחַת כְּנָפַי וְלוֹט בֶּן אָחִיךָ פֵּרַשׁ מִמֶּנִּי, אַף אֲנִי אֶכְתֹּב עָלָיו לְדוֹרוֹת "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי".

נְקֹם נְקָמַת, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נח, יא) "יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי חָזָה נָקָם", זֶה מֹשֶׁה, "פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע", בְּדָמוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהִשְׁלִיטוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בָּעֶלְיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם סח, יט) "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי", וְהָיוּ מַלְאָכִים נוֹתְנִין לוֹ מָקוֹם וְהוּא נִכְנָס לְתוֹךְ מְחִיצוֹת שֶׁל אֵשׁ וְהָיוּ רוֹאִין אוֹתוֹ וְהָיוּ עוֹמְדִים מִפָּנָיו. שֶׁלַּט בַּיָּם, כְּשֶׁבִּקֵּשׁ קְרָעוֹ, וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ הֶחֱזִירוֹ לְמָה שֶׁהָיָה, (שמות יד, כו) "נְטֵה יָדְךָ עַל הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם". וְכֵן בְּעָשֶׂר מַכּוֹת. שֶׁלַּט בְּאוֹצָרוֹת שֶׁלֶג וְאַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה הָיָה יוֹשֵׁב וּבוֹכֶה "וְהַמָּה בֹּכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". הָיְתָה נַפְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עֲגוּמָה עָלָיו. יָדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ, חַיֶּיךָ, אֵין אַתָּה מִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁתִּתְנַקֵּם מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ".

דָּבָר אַחֵר "נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֲמַר לֵיהּ עַד שֶׁבִּלְעָם שָׁם לְךָ עֲלֵיהֶן. לָמָּה בָּא בִּלְעָם שָׁם. אֶלָּא שֶׁעָשָׂה תְּנָאִים עִם בָּלָק, אֲמַר לֵיהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לִי אֶלָּא הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ עֵצָה הֵיאַךְ תִּשְׁלֹט בָּהֶן, אִם נַעֲשֵׂית עֲצָתִי אַתָּה נוֹתֵן לִי שְׂכָרִי, אָמַר לוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנֵא זִמָּה הוּא וְכוּ'. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע הָרָשָׁע שֶׁנִּפְלוּ בָּא לִטֹּל שְׂכָרוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵי הַשָּׁעָה, הֲרֵי נִכְנָס הַזְּאֵב לַגְּדִי, נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר "נְקֹם נְקָמַת", אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי (דברים ב, ט) "אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב" וְעַכְשָׁיו נְקֹם. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ "אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב" לְשֵׁם הָאָב נִקְרְאוּ, (בראשית יט, לז) "וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב", אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁנִּשְׁתַּנָּה דִּינָם בֵּינִי וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְכָךְ קְרָאָן מִדְיָנִים. נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף, אָמַר מֹשֶׁה אִם אֵינִי יוֹצֵא עַכְשָׁיו אֲנִי נוֹתֵן פִּתְחוֹן פֶּה לִבְנֵי אָדָם לְהָשִׂיחַ אִלּוּלֵי בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה שֶׁלֹּא לָמוּת לֹא מֵת, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֵין אַתָּה מִתְנַקֵּם בְּשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵין אַתָּה מֵת וְהָיָה יוֹשֵׁב לוֹ עֶשְׂרִים שָׁנָה אוֹ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה אֵין רְשׁוּת בְּיָדֵנוּ לְעַכֵּב אֶת הַמִּצְוָה, מִיָּד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם, מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת רַבּוֹ הַכָּתוּב מוֹנֶה שִׁבְחוֹ. וְכֵן מָצִינוּ בִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, י) "וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה". וְכֵן מָצִינוּ בִּבְנֵי לֵוִי "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה". לְתֹת נְקָמַת ה', מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה עִם יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ עָשָׂאָה לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר". אֶלָּף לַמַּטֶּה, יָכוֹל אַתָּה אוֹמֵר עַד שֶׁיְּבוֹאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם וְיַעֲשׂוּ בָּהֶם נְקָמָה, וַהֲרֵי לָמַדְנוּ שֶׁבְּדָבָר אֶחָד שֶׁהוֹצִיא מֹשֶׁה מִתּוֹךְ פִּיו יָכוֹל לִשְׁרֹף אֶת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ד) "מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט", אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ כָּלָם שֻׁתְּפִין בְּנְקָמָתוֹ שֶׁל מִדְיָן. וַיִּמָּסְרוּ, הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא פּוֹרִין שֶׁהֵטִילוּ עֲלֵיהֶן. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן כְּשֶׁהָלַךְ פִּינְחָס לְמִדְיָן, הוּא וְכָל חֵילוֹתָיו שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה בִּלְעָם הָרָשָׁע אֵת פִּינְחָס עָשָׂה שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו כִּשְׁנֵי

לוּחוֹת אֲבָנִים וְהָיָה פּוֹרֵחַ וְעוֹלֶה לְמַעְלָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. אַף פִּינְחָס, כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ פּוֹרֵחַ וְעוֹלֶה אַף הוּא עוֹשֶׂה שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו כִּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים וְהָיָה פּוֹרֵחַ וְעוֹלֶה אַחֲרָיו עַד שֶׁמְּצָאוֹ עוֹמֵד וּמִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד מִיָּד נָתַן עָלָיו פִּינְחָס צִיץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְפָשׂוֹ וְהוֹרִידוֹ וֶהֱבִיאוֹ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְדָנוּהוּ בַּסַּנְהֶדְרִין וַהֲרָגוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ח) וְאֵת בִּלְעָם... הָרָגוּ. וּכְשֵׁם שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נְקָמָה בְּמוֹאָב וּבְמִדְיָן כָּךְ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בְּעוֹבְדֵי אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה".

נְקֹם נְקָמַת וְגוֹ', לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁאֵין נִפְטָרִין מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁהֵם נוֹקְמִין נְקָמָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיא נְקָמַת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, וַהֲרֵי מוֹאָבִים (הֵם אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵם) הָיוּ תְּחִלָּה לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כב, ז) "וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן", מִימֵיהֶם לֹא עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה וּכְשֶׁבָּאוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה וְנִלְחֲמוּ עִם זֶה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי כְלָבִים שֶׁהָיוּ בָּעֵדֶר וְהָיוּ צְהֻבִּים זֶה בָּזֶה, בָּא זְאֵב לִטֹּל טָלֶה מִן הָעֵדֶר וְהָיָה אֶחָד מֵהֶם מִתְגָּרֶה כְּנֶגְדּוֹ, אָמַר חֲבֵרוֹ אִם אֵינִי הוֹלֵךְ וּמְסַיְּעוֹ עַכְשָׁיו הוֹרְגוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹקֵף עָלַי וְהוֹרְגֵנִי, עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה וְנִלְחֲמוּ עִם הַזְּאֵב, כָּךְ מִדְיָן וּמוֹאָב מִימֵיהֶם לֹא עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו, לה) "הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב" כְּשֶׁבָּאוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם זֶה עִם זֶה וְנִלְחֲמוּ עִם יִשְׂרָאֵל. מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. שֶׁהָיוּ מִדְיָנִין עַל יִשְׂרָאֵל. מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, שֶׁהָיוּ מְיַעֲצִין עַל יִשְׂרָאֵל. מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, שֶׁהָיוּ נוֹטְרִין עַל יִשְׂרָאֵל. אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ, מַגִּיד שֶׁמִּיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִתְעַכֶּבֶת לְמִלְחֶמֶת מִדְיָן, וְאַף עַל פִּי כֵן הָלַךְ מֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם הֵחָלְצוּ" וְאֵין הֵחָלְצוּ אֶלָּא הִזְדָּרְזוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, יח) "חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ". הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים, צַדִּיקִים, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר, "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים". לָתֵת נְקַמַת ה' בְּמִדְיָן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר נְקַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמֹשֶׁה אָמַר נְקַמַת ה', אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּין שֶׁלְּכֶם מִתְבַּקֵּשׁ, שֶׁגָּרְמוּ לִי לְהַזִּיק אֶתְכֶם, אָמַר מֹשֶׁה, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אִם הָיִינוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים אוֹ כּוֹפְרִים בַּמִּצְוֹות לֹא הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרֵינוּ וְלֹא שׁוֹנְאִין אוֹתָנוּ וְעַכְשָׁיו אֵינָן רוֹדְפִין אַחֲרֵינוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁנִּתַּתָּ לָנוּ, הַנְּקָמָה שֶׁלְּךָ, הָוֵי לָתֵת נְקַמַת ה'. (במדבר לא ב-ה) אֶלֶף לַמַּטֶּה יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁנֵי אֲלָפִים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שִׁלַּח. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים. שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא, וּשְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף שֶׁהָיוּ מְשַׁמְּרִים כְּלֵיהֶם וּשְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף לִתְפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה"... "וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה". וּמַהוּ "וַיִּמָּסְרוּ". שֶׁהָיוּ נִמְסָרִין זוּגוֹת זוּגוֹת. [דָּבָר אַחֵר "וַיִּמָּסְרוּ"], בְּעַל כָּרְחָם, [לְפִי] שֶׁתְּלָה הַכָּתוּב מִיתַת מֹשֶׁה אַחַר נְקַמַת מִדְיָן אָמְרוּ נֵלֵךְ לְמִדְיָן וְיָמוּת

מֹשֶׁה, נִמְנְעוּ מִלֵּילֵךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה הָטֵל עֲלֵיהֶם גּוֹרָלוֹת עַל הַשְּׁבָטִים וְהֵם נִמְסָרִין מֵאֲלֵיהֶם.

אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא", לְהָבִיא אֶת שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי. וַיִּמָּסְרוּ, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין וְצַדִּיקִים וּמָסְרוּ נַפְשָׁם עַל הַדָּבָר. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אֲחֵרִים מָסְרוּם, אִישׁ פְּלוֹנִי כָּשֵׁר יֵצֵא לַמִּלְחָמָה אִישׁ פְּלוֹנִי צַדִּיק יֵצֵא לַמִּלְחָמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חִבָּתָן שֶׁל רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל עַל יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ שְׁמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְעַכֶּבֶת מִלְּחֶמֶת מִדְיָן מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם, (שמות יז, ד) "מְּעַט אֲעֶשֶׁה לָעֳמֶר הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלוּנִי", אֲבָל כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שְׁמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְעַכֶּבֶת מִלְּחֶמֶת מִדְיָן הִתְחִילוּ מִתְחַבְּאִין, אַף עַל פִּי כֵן נִמְסְרוּ עַל כָּרְחָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמָּסְרוּ".

(במדבר לא ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה נְקֹם, בְּעַצְמְךָ, וְהוּא שׁוֹלֵחַ לַאֲחֵרִים, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגַּדֵּל בְּמִדְיָן אָמַר אֵינוֹ בְדִין שֶׁאֲנִי מֵצֵר לְמִי שֶׁעָשׂוּ לִי טוֹבָה, הַמָּשָׁל אוֹמֵר בְּאֵר שֶׁשָּׁתִיתָ מִמֶּנּוּ מַיִם אַל תִּזְרֹק בּוֹ אֶבֶן. וְלָמָּה שָׁלַח לְפִינְחָס. אָמַר, מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמִּצְוָה חַיָּב לְגָמְרָהּ הוּא "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" הוּא יִגְמֹר מִצְוָתִי. וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ, זֶה הָאָרוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ז, ט) "כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵ(י)הֶם". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵלּוּ אוּרִים וְתֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, כט) "וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן".

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס, אֹתָם, זוֹ סַנְהֶדְרִין, פִּינְחָס, זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ, זֶה אָרוֹן וְלוּחוֹת שֶׁבּוֹ, וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה, אֵלּוּ הַשּׁוֹפָרוֹת. תָּנָא לֹא לְחִנָּם הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה אֶלָּא לְפָרַע דִּין אֲבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם". לְמֵימְרָא דְּפִינְחָס מִיּוֹסֵף אָתֵי, וְהָכְתִיב (שמות ו, כה) "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל" וְגוֹ' מַאי לָאו דְּאָתֵי מִיִּתְרוֹ שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לֶאֱלִילִים לֹא, דְּאָתֵי מִיּוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ. וַהֲלֹא הַשְּׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ רְאֵיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לֶאֱלִילִים יַהֲרֹג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא אִי אֲבוּהָ דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף אִמֵּהּ דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ וְאִם אִמָּהּ דְּאִמֵּיהּ מִיּוֹסֵף אֲבוּהָ דְּאִמֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. דְּיָקָא נַמֵּי מִדִּכְתִיב "מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל", תְּרֵי מַשְׁמַע, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ.

אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס, מַגִּיד שֶׁהָיוּ שְׁקוּלִין כְּפִינְחָס וּפִינְחָס הָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּן. וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ, אֵין יָדוֹ אֶלָּא רְשׁוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, כו) "וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ", וְאוֹמֵר (בראשית כד, י) "וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים" וְגוֹ' בְּיָדוֹ". (במדבר לא ז-ח) וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן, הִקִּיפוּהָ מִשְּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר נָתְנוּ לָהֶם רוּחַ רְבִיעִית כְּדֵי שֶׁיִּבְרְחוּ.

וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן". מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּן בְּעֵצָה אַחַת כָּךְ שָׁווּ כֻּלָּן בַּפֶּרֶעָנוּת. וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר וְגוֹ', נָתְנוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם וְלֹא קִפְּחוּהוּ, לְפִי שֶׁבָּא לִתֵּן לָהֶם עֵצָה אָמַר לָהֶם אִם לִכְשֶׁהֱיִיתֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא לֹא יְכָלְתֶּם לָהֶם וְעַכְשָׁיו אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם לְכָךְ נָתְנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם וְלֹא קִפְּחוּהוּ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בְּבֵית דִּין הֶרְגוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל". מַאי בָּעֵי בִּלְעָם הָתָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהָלַךְ לִטֹּל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל. הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אֵינְשֵׁי גַּמְלָא אֲזַל לְאַבָּעֵי קַרְנֵי, אוּדְנֵי דַּהֲווּ בַּהֲדֵיהּ גְּזָזִינְהוּ מְנֵיהּ. "וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם", וַהֲלֹא נָבִיא הָיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּתְּחִלָּה נָבִיא וּלְבַסּוֹף קוֹסֵם, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אֵינְשֵׁי מִסְגָּנֵי וְשָׁלְיֵטֵי הֲוַת אִיזּוּן לְגַבְרֵי נַגָּרֵי. (שם) "הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב", שֶׁקִּימּוּ בּוֹ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק. אָמַר לֵיהּ הַהוּא אֶפִּיקוֹרוֹס לְרַבִּי חֲנִינָא מִי שְׁמִיעַ לָךְ, בִּלְעָם בַּר כַּמָּה הֲוָה. אָמַר לֵיהּ מִכְתַּב לָא כְתִיב, אֶלָּא מִדִּכְתִיב "אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם" אוֹ בַּר תְּלָתִין וּתְלָת אוֹ בַּר תְּלָתִין וְאַרְבַּע. אָמַר לֵיהּ שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ, לְדִידִי חָזֵי לִי פִּנְקָס דְּבִלְעָם וַהֲוָה כְּתִיב בֵּהּ בַּר תְּלָתִין וּתְלָת הֲוָה בִּלְעָם חֲגִירָא כִּדְקָטַל יָתֵיהּ פִּינְחָס לִיסְטָאָה. אָמַר לֵיהּ מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא לִבְרֵיהּ בְּכֻלְּהוּ לָא תְפִיס וְתִדְרֹשׁ, בַּר מִבִּלְעָם הָרָשָׁע דְּכָל מַה דְּמַשְׁכַּח דְּרוֹשׁ בֵּיהּ.

(במדבר לא ט-י) וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וְאֵת כָּל עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם, זֶה בֵּית אֱלִילִים שֶׁלָּהֶן. וְאֵת כָּל טִירוֹתָם, שֶׁהָיוּ נוֹטְרִין בֵּית אֱלִילִים שֶׁלָּהֶן

דָּבָר אַחֵר "וְאֵת כָּל טִירוֹתָם", מָקוֹם שֶׁהָיוּ בְּטִירְיוֹן. (במדבר לא יא-יב) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה וַיָּבִאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ', [מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהָיוּ בְנֵי אָדָם כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים וְלֹא נָחְשְׁדוּ עַל הַגָּזֵל, לֹא כֵּעַנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, א) "וַיִּמְעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מַעַל בַּחֵרֶם", אֲבָל כָּאן וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל וַיָּבִאוּ אֶל מֹשֶׁה. וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן], אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְפִי שֶׁיָּצְאוּ נְעָרֵי יִשְׂרָאֵל לַחֻטְּפָן מִן הַבִּזָּה.

(במדבר לא יד) וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל, מַגִּיד שֶׁאֵין הַסָּרְחוֹן תָּלוּי אֶלָּא בַּגְּדוֹלִים. (במדבר לא טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל נְקֵבָה, אָמַר לֵיהּ פִּינְחָס, רַבֵּנוּ, כְּשֵׁם שֶׁפִּקַּדְתָּנוּ כָּךְ עָשִׂינוּ. (במדבר לא טז-יח) הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם, מָה הָיָה דְּבַר בִּלְעָם. אָמַר לָהֶם אֲפִלּוּ אַתֶּם מְכַנְּסִים כָּל הַמּוֹנוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם, שֶׁמָּא מְרֻבִּין אַתֶּם מִן הַמִּצְרִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, ז) "וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר" וְגוֹ', אֶלָּא בּוֹאוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם עֵצָה מַה תַּעֲשׂוּ, אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלֶּה שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא, הַעֲמִידוּ

לָהֶם נְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם לְזִמָּה וְהֵן שְׁטוּפִים בְּזִמָּה וֶאֱלֹהֵיהֶן שׁוֹלֵט בָּהֶן, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ הוּא נִלְחָם לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר ה' "יִלָּחֵם לָכֶם", וּבְזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ כְּבָיְכוֹל הוּא נִלְחָם בָּם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, י) "וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב (וְ)הוּא נִלְחַם בָּם", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעוֹשִׂין אֶת הָרַחֲמָן אַכְזָרִי שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, ה) "הָיָה ה' כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל".

וְעַתָּה הִרְגּוּ כָל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ, זוֹ בְּעוּלָה וְהָרְאוּיָה לִבָּעֵל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִבָּעֵל. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְכֹל הַטַּף הֲרֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִבָּעֵל אֲמוּרָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ", בִּבְעוּלָה וְהָרְאוּיָה לִבָּעֵל וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. הֲרֹגוּ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְהַפְסִיק אֶת הָעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁאִם קוֹרֵא אֲנִי וְעַתָּה הִרְגּוּ כָל זָכָר וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה עִנְיָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְכָךְ נֶאֱמַר "הֲרֹגוּ" לְהַפְסִיק הָעִנְיָן.

דָּבָר אַחֵר "הֲרֹגוּ", לָמָּה נֶאֱמַר. שֶׁיְּכוֹל הָרְאוּיָה לִבָּעֵל אָמַרְתָּ לֵהָרֵג, בְּעוּלָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "הֲרֹגוּ" לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר גְּיֶרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם" וַהֲרֵי פִּינְחָס הָיָה עִמָּהֶם. וְרַבָּנָן, "הַחֲיוּ לָכֶם", לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. אִי הָכִי אֲפִלּוּ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד נַמִּי. כִּדְרַב הוּנָא, [דְּרַב הוּנָא] דְּרַב הוּנָא רָמֵי כְּתִיב "וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ" הָא אֵינָהּ יוֹדַעַת קַיְימוּ, מִכְּלָל דְּטַף בֵּין דְּיָדְעֵי בֵּין דְּלָא יָדְעֵי קַיְימוּ, וּכְתִיב "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ" הָא יָדְעוּ הֲרֹגוּ, הֲוֵי אוֹמֵר בִּרְאוּיָה לִבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). מִנָּא יָדְעֵי. הֶעֱבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ, כָּל שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁרְאוּיָה לִבָּעֵל וְכוּ'. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק סִימָן לַעֲבֵירָה הַדְּרוֹקָן. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שופטים כא, יב) "וַיִּמְצְאוּ (מֵאַנְשֵׁי) [מִיּוֹשְׁבֵי] יָבִישׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר". מִנָּא יָדְעֵי. הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף, בְּתוּלָה אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְנֶעֱבְרִינְהוּ לִפְנֵי צִיץ. אָמַר קְרָא "לְרָצוֹן לָהֶם" וְלֹא לְפָרְעָנוּת. אִי הָכִי, בְּמִדְיָן נַמִּי. אָמַר רַב אַשִׁי "לָהֶם" כְּתִיב, לָהֶם לְרָצוֹן וְלֹא לְפָרְעָנוּת, לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים אֲפִלּוּ לְפָרְעָנוּת. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר וְכוּ' עַד לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֻלָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, (יחזקאל מד, כב) [וְ]אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל", רַבִּי יְהוּדָה סָבַר עַד דְּאִיכָּא כָּל זֶרַע מִיִּשְׂרָאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר "מִזֶּרַע" וַאֲפִלּוּ מִקְצַת זֶרַע, רַבִּי יוֹסֵי סָבַר מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי סָבַר מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְתוּלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל.

הֵן הֲנָה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין זוֹ תְּחִלָּה לָהֶם אוֹ שְׁנִיָּה לָהֶם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַכִּירִין אֶת כֶּלֶן וְאוֹמֵר זֶה לָזֶה זוֹ הִיא שֶׁחָטָא עִמָּה פְּלוֹנִי. (במדבר לא יט) וְאַתֶּם חֲנוּ, אֵין לִי אֶלָּא אַתֶּם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתֶּם אַתֶּם". כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ, לְרַבּוֹת הַשּׁוֹדְרָה וְהַגַּלְגֹּלֶת. נֹגַע בֶּחָלָל, לְרַבּוֹת אֵבֶר מִן הַמֵּת, וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְכֹל נֹגֵעַ, רִבָּה עֻצֶּם כִּשְׁעוֹרָה שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם, מָה אַתֶּם בְּנֵי בְרִית אַף שְׁבִיכֶם בְּנֵי בְרִית. (במדבר לא כ) תְּנוּ רַבָּנָן "שַׁק", אֵין לִי אֶלָּא שַׁק, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַקִּלְקְלִי וְאֶת הַחֲבָק. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "אוֹ שַׁק". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַחֲבָלִים וְאֶת הַמְּשִׁיחוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "שַׁק", מַה שַּׁק מְיֻחָד טָווּי וְאָרִיג אַף כָּל טָווּי וְאָרִיג. וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל כְּלֵי עֵץ תִּתְחַטָּאוּ, לְרַבּוֹת אֶת הַקִּלְקְלִי וְאֶת הַחֲבָק. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֶת הַחֲבָלִים וְאֶת הַמְּשִׁיחוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד וְעוֹר", לְגְזֵרָה שָׁוָה, מַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּשֶׁרֶץ לֹא טָמֵא אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג אַף כְּשֶׁטָּמֵא בְּמֵת נַמִּי טָווּי וְאָרִיג, וּמַה בֶּגֶד וְעוֹר הָאָמוּר בְּמֵת טָמֵא כָּל מַעֲשֵׂה עִזִּים אַף בְּשֶׁרֶץ טָמֵא כָּל מַעֲשֵׂה עִזִּים. מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת דָּבָר הַבָּא מִזְּנַב סוּס וּמִזְּנַב וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקל"ט). אֲמַר רַב נַחְמָן כְּלֵי עֻצֶּם כִּכְלֵי מַתְּכוֹת דָּמֵי. מִכְּלָל דִּכְלֵי עֻצֶּם מְקַבְּלִי טֻמְאָה. אֵין, דְּתַנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים"... "תִּתְחַטָּאוּ", לְהָבִיא דָּבָר הַבָּא מִן הָעִזִּים מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם, שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עִזִּים", פְּרָט לְעוֹפוֹת.

(במדבר לא כא-כג) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ', כָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן", וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר (לְאַחֵר) [לַאֲחֵר] אֲבָא צְוֵה וְאוֹתִי לֹא צִוָּה אַשְׁכְּחַן דְּאִיעֲנַשׁ דִּכְתִיב "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" וְלָא אַשְׁכְּחַן דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ. אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּל אָדָם שֶׁכּוֹעֵס, אִם חָכָם הוּא חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ, אִם נָבִיא הוּא נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ. אִם חָכָם הוּא חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת, מִנָּלָן. מִמֹּשֶׁה, דִּכְתִיב (לעיל פסוק יד) "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל", וּלְבַסּוֹף כְּתִיב וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא מִכְּלָל דְּמֹשֶׁה אִעֲלַם מִנֵּיהּ. אִם נָבִיא הוּא נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת, מֵאֱלִישָׁע, דִּכְתִיב (מלכים ב ג, יד) "כִּי לוּלֵא פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ" וּכְתִיב (שם, טו) "וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו (רוּחַ אֱלֹהִים) [יַד ה'"], מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת וְכוּ'. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר

"וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר" וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר הָא יָדַעְתָּ שֶׁלֹּא הָיְתָה זוֹ אֶלָּא מִדַּת כָּבוֹד, אָמְרוּ אֵינוֹ בְּדִין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִין לְפָנָיו, אֵינוֹ בְּדִין שֶׁיְּהֵא מֹשֶׁה יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין שִׂבְחוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁתַּלְמִידוֹ מְשִׁיבוֹ. יָכוֹל שֶׁלֹּא הָיָה כֹּחַ בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב. אָמַרְתָּ, "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא" הָא כְּשֶׁרָצָה דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְקִבְּלוּ לוֹ. אַף אֶת הַזָּהָב, אָמַר אַף לְהַבְעִיר חֲלוּדָה שֶׁלָּהֶן. תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם, כֵּלִים שֶׁאֵינָן לְקִבָּלָה, אֵלּוּ הֵן, סַכִּינִין וְהַסְּיָפִים וְהָרְמָחִים. תְּלוּיִין בְּשִׁמּוּתֵיהֶן וּמְשַׁמְּשִׁין בְּשֵׁמוֹת אֲחֵרִים, כֵּן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה וְקָנֶה וּמְנוֹרָה. דָּבָר וְכָל דָּבָר, רַבָּה כֵּלִים תְּלוּיִין בְּשֵׁמוֹת אֲחֵרִים וּמְשַׁמְּשִׁין בְּשִׁמּוֹתֵיהֶן, פִּיהָ שֶׁל מְנוֹרָה וּפוֹט שֶׁל מְנוֹרָה, פִּיהָ שֶׁל קוֹץ. יָכוֹל שֶׁאֵנִי מְרַבֶּה קָנֶה שֶׁל מְנוֹרָה וְקָנֶה שֶׁל קֶרֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ". יָכוֹל יֵצְאוּ בְּמֵי הַזָּאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק כד) וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם, מְלַמֵּד שֶׁהֵן טְעוּנִין הַזָּאָה אַחַר טְבִילָה. וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם וְגוֹ' וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה, אַחַר טְבִילָה וְכִבּוּס בְּגָדִים.

רמז תשפו

וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגוֹ', מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְפִי שֶׁבָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת בָּא מֹשֶׁה לִכְלַל כַּעַס וּבָא לִכְלַל טָעוּת, כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר", מַה הוּא אוֹמֵר, (שם) "מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם", כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (במדבר כ, י) "וַיֹּאמֶר (מֹשֶׁה) [לָהֶם] שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים", מַהוּ אוֹמֵר, "וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע", אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל", מַהוּ אוֹמֵר, "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר", לְפִי שֶׁבָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מֹשֶׁה נָתַן לוֹ רְשׁוּת לֶאֱלְעָזָר לְדַבֵּר, שֶׁכְּשֶׁיִּפָּטֵר מֹשֶׁה מִן הָעוֹלָם לֹא יְהוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הָיִיתָ מְדַבֵּר עַכְשָׁיו אַתָּה מְדַבֵּר. דָּבָר אַחֵר שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ב, כב) "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדְּכָי".

כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ וְגוֹ', תַּנְיָא אֶחָד נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם וְאֶחָד נוֹתֵן טַעַם לְשֶׁבַח, אָסוּר דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְשֶׁבַח אָסוּר, לִפְגָם מֻתָּר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר יָלִיף מִגִּעוּלֵי נָכְרִים, דְּנוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא וַאֲפִלּוּ הָכֵי אָסְרִיהּ רַחֲמָנָא, הָכֵי נַמֵּי לָא שְׁנָא. וְאִידָךְ, כִּדְרַב חִיָּא בַּר רַב הוּנָא, לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָא. וְאִידָךְ, קְדֵרָה בַּת יוֹמָא נַמֵּי אִי אֶפְשָׁר דְּלָא פָּגְמָה פּוֹרְתָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעֲמָא. דְּתַנְיָא (דברים יד, כא) "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה, לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ", כָּל הָרְאוּיָה לַגֵּר קְרוּיָה נְבֵלָה וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַגֵּר אֵינָהּ קְרוּיָה נְבֵלָה. וְרַבִּי מֵאִיר, הַהוּא לְמַעוּטֵי סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא

לָא צָרִיךְ קְרָא, עַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַשְׁמִישׁ מִן הַנָּכְרִים, אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַטְבִּיל יַטְבִּיל, לְהַגְעִיל יַגְעִיל, לְלַבֵּן בָּאוּר יְלַבֵּן. הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה מְלַבְּנָן בָּאוּר. הַסַּכִּין שָׁפָה וְהִיא טְהוֹרָה. תָּנָא כֵּלָן (חַיְבִין) [וְצָרִיכִין] טְבִילָה בְּאַרְבָּעִים סְאָה. מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רָבָא דַּאֲמַר קְרָא וְטָהֵר, הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב טָהֳרָה אַחֶרֶת. תְּנָא בַּר קַפָּרָא מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא" שׁוֹמֵעַ אֲנִי צָרִיךְ הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ", חִלֵּק, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּמֵי נִדָּה", בְּמַיִם שֶׁהַנִּדָּה טוֹבֶלֶת בָּהֶם, הֶוֵי אוֹמֵר אַרְבָּעִים סְאָה. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בְּמֵי נִדָּה. דְּאִי כְתַב רַחֲמָנָא וְטָהֵר הֲוָה אָמֵינָא וְטָהֵר כָּל דְּהוּ, כְּתַב רַחֲמָנָא בְּמֵי נִדָּה. וְאִי כְתַב רַחֲמָנָא בְּמֵי נִדָּה הֲוָה אָמֵינָא תִּבְעֵי הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ כְּנִדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָהֵר", לְאַלְתַּר. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אֶפִלּוּ כֵּלִים חֲדָשִׁים בְּמַשְׁמָע, דְּהָא יְשָׁנִים וְלִבְּנָן כַּחֲדָשִׁים דָּמֵי וַאֲפִלּוּ הָכֵי בָּעֵי טְבִילָה. מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, אִי הָכֵי אֲפִלּוּ זוּזָא דְּסַרְבָּלָא נַמֵּי. אָמַר לֵיהּ רָבָא כְּלֵי סְעָדָה אֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּלְקוּחִין וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, אֲבָל בִּשְׁאוּלִין לֹא. רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף זְבַן מָנָא דְּמָרְדָּא מִנָּכְרֵי, סְבַר לְאַטְבּוּלֵיהּ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמֵיהּ לְדִידִי מִפָּרְשָׁא לֵיהּ מִנֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן כְּלֵי מַתָּכוֹת אֲמוּרִין בַּפָּרָשָׁה. אָמַר רַב אַשִׁי הָנֵי כְּלֵי זְכוּכִית, הוֹאִיל וְנִשְׁבְּרוּ יֵשׁ לָהֶן תַּקָּנָה כִּכְלֵי מַתָּכוֹת דָּמְיָא. קוֹנְיָא, פִּלִינֵי בָּהּ (רָבָא) [רַב אַחָא] וְרָבִינָא, חַד אָמַר כְּתֻחְלְתּוֹ וְחַד אָמַר כְּסוֹפוֹ. וְהִלְכְתָא כְּסוֹפוֹ. אִבָּעְיָא לְהוּ, מַשְׁכַּנְתָּא מַאי. אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, אַבָּא מַשְׁכַּן לֵיהּ הַהוּא נָכְרִי כָּסָא דְּכַסְפָּא וְאַטְבְּלֵהּ וְשָׁתֵי בֵּיהּ וְלָא יָדַעְנָא אִי מִשּׁוּם דְּקִסְבַר מַשְׁכַּנְתָּא כִּזְבִינֵי, וְאִי מִשּׁוּם דְּקָא חָזֵיהּ לַנָּכְרִי דְּדַעְתֵּיהּ לְשַׁקּוּעֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַשְׁמִישׁ מִן הַנָּכְרִים, דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל עִיקָּר מַטְבִּילָן וְהֵן טְהוֹרִין, דְּבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוֹנֵן כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת מֵדִיחָן וּמַטְבִּילָן וְהֵן טְהוֹרִין, דְּבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת וְהַקּוּמְקוּמִין וּמְחַמֵּי חַמִּין מַגְעִילָן וּמַטְבִּילָן וְהֵן טְהוֹרִין, דְּבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר כְּגוֹן הַשַּׁפּוּדִין וְהָאַסְכָּלְאוֹת מְלַבְּנָן וּמַטְבִּילָן וְהֵן טְהוֹרִין, וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל וְעַד שֶׁלֹּא יַגְעִיל וְעַד שֶׁלֹּא יְלַבֵּן [תַּנָּא חָדָא אָסוּר וְתַנָּא חָדָא] מֻתָּר. [לָא קַשְׁיָא], הָא כְּמָאן דַּאֲמַר נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם [אָסוּר וְהָא כְּמָאן דַּאֲמַר נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם] מֻתָּר. עַד כַּמָּה מְלַבְּנָן. עַד שֶׁתִּסִּיר קְלִפָּתָן. וְכִיצַד מַגְעִילָן. מַנִּיחַ יוֹרָה קְטַנָּה בְּתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה. יוֹרָה גְּדוֹלָה, מַאי. תָּא שְׁמַע דְּהַהוּא דוּדָא דַּהֲוָה בֵּי מַר עוּקְבָא אַהֲדַר לֵיהּ גְּדַנְפָא דְּלִישָׁא אֲפוּמָא וּמַלְיֵהּ מַיָּא וְאַרְתָּחָא. אָמַר רָבָא מָאן חַכִּים לְמֶעְבַּד הָכֵי אִי לָאו מַר עוּקְבָא דְּגַבְרָא רַבָּא הוּא קָסְבַר כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ מַה בּוֹלְעוֹ בְּנִיצוֹצוֹת אַף פּוֹלְטוֹ בְּנִיצוֹצוֹת. הַסַּכִּין שָׁפָה. אָמַר רַב הוּנָא נוֹעֲצָהּ עֶשְׂרָה פְּעָמִים בַּקַּרְקַע. אָמַר רָבָא וּבְמָקוֹם קָשֶׁה. [אָמַר רַב כַּהֲנָא] וּבְסַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בּוֹ גֻּמּוֹת. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר

רַבִּי יוֹנָתָן מְנַיִן לְמַשְׁמִיעַ קוֹל בִּכְלֵי מַתָּכוֹת שֶׁהוּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ", אֲפִלּוּ דִּבּוּר יָבוֹא בָאֵשׁ. וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים, אֵין בְּמַשְׁמָע שֶׁיְּטַמֵּא אֶלָּא מִשּׁוּם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. מִנַּיִן מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה לְמִדְרָשׁ וּמִשּׁוּם אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה לְטָמֵא מֵת וּמִשּׁוּם חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה וּמִשּׁוּם שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. [תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָל"]. "וְכָל כְּלִי עֵץ", (כְּלִי עוֹר) [לְרַבּוֹת] כְּלֵי עֵצָם כִּכְלֵי זְכוּכִית. הוֹרֵג נֶפֶשׁ, לְרַבּוֹת הַשִּׁדְרָה וְהַגֻּלְגֹּלֶת. הוֹרֵג "וְנֹגֵעַ", לְרַבּוֹת אֵבֶר מִן הַמֵּת וְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְכֹל נֹגֵעַ, רִבָּה עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא.

אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף, [כֵּלִים]. אַתָּה אוֹמֵר כֵּלִים אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גּוֹלְמִין. הֲרֵי אַתָּה דָּן, הוֹאִיל וּמֵתֵי יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין וַהֲרוּגֵי מִדְיָן מְטַמְּאִין, מַה מֵּתֵי יִשְׂרָאֵל כֵּלִים וְלֹא גּוֹלְמִין אַף הֲרוּגֵי מִדְיָן כֵּלִים וְלֹא גּוֹלְמִין. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר כֵּלִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גּוֹלְמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ", חֵלֶק. וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה מִּי שֶׁאֵין טָעוּן הַזָּאָה טָעוּן טְבִילָה, מִי שֶׁטָּעוּן הַזָּאָה אֵינוֹ דִּין שֶׁטָּעוּן טְבִילָה.

(במדבר לא כד) וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (במדבר יט, טז) "בַּחָלָל חֶרֶב" בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַחֶרֶב שֶׁיְּהֵא טָמֵא שִׁבְעָה וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, הָא לָמַדְנוּ לְכֵלִים וְאָדָם. כֵּלִים וְאָדָם וְכֵלִים, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם", הָא לָמַדְנוּ לְכֵלִים וְאָדָם וְכֵלִים. וְאַחַר תְּבִיאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה, מַה כָּאן אִסּוּר לָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה אַף לְהַלָּן אִסּוּר לָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, וּמַה לְהַלָּן עַד הָעֶרֶב אַף כָּאן עַד הָעֶרֶב.

(במדבר לא ל) וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּתִיב "שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים", יָכוֹל יִתְרֹם בְּחִטִּים אֶחָד מִשִּׁשִּׁים וּמִשְּׂעוֹרִים אֶחָד מִשִּׁלְשִׁים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם מד, ל) "וְכָל תְּרוּמַת", שֶׁיְּהוּ כָּל הַתְּרוּמוֹת שָׁווֹת. שְׁמוּאֵל אָמַר תֵּן שִׁשִּׁית שִׁשִּׁיתֶם וְנִמְצָא תוֹרֵם אֶחָד מֵאַרְבָּעִים. בֵּינוֹנִית מְנַיִן. אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּתִיב וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז מִן הַחֲמִשִּׁים, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה אוֹחֵז מִמָּקוֹם אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים. וְהָרָעָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, דִּכְתִיב "וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים". (במדבר לא לח-נ) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר קִבְרֵי כּוּתִים אֵינָן מְטַמְּאִין [בְּאֹהֶל], שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם" וְכוּ'. מֵיתִיבֵי (פסוק מ) וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף. מִשּׁוּם בְּהֵמָה. תֹּא שְׁמַע (יונה ד, יא) "אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם". הָתָם נַמִּי מִשּׁוּם בְּהֵמָה. תֹּא שְׁמַע "כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ". דִּלְמָא אִיקְּטִיל חַד מִיִּשְׂרָאֵל. וְרַבָּנָן, לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לַעֲבִירָה. רָבִינָא אָמַר נְהִי דִּמְעָטִינְהוּ קְרָא

מִלְטַמּוּיֵי בְּאוֹהֶל, דִּכְתִיב (במדבר יט, יד) "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", מְמַגֵּע וּמַשָּׂא מִי מְעָטִינְהוּ קְרָא.

וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה' וְגוֹ', אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עָגִיל זֶה דְּפוּס שֶׁל דַּדִּים, כּוּמָז, זֶה דְּפוּס שֶׁל בֵּית הָרֶחֶם, הַיְנוּ דִּמְתַרְגְּמִינָן מָחוּךְ, דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי (מחוך) [גְּחוּךְ]. אֲמַר רַבָּה מְגוּפֵּיהּ דְּקָרָא שְׁמַעְתְּ מִ(י)נָּהּ, כּוּמָז, כָּאן מְקוֹם זִמָּה. (לעיל פסוק יד) "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל", אֲמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל שְׁמָא חֲזַרְתֶּם לְקִלְקוּלְכֶם הָרִאשׁוֹן. אָמְרוּ לֵיהּ לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ אֲמַר לָהֶם אִם כֵּן כַּפָּרָה זוֹ לָמָּה. אָמְרוּ לוֹ אִם מִידֵי עֲבֵירָה יָצָאנוּ מִידֵי הִרְהוּר לֹא יָצָאנוּ. מִיָּד, וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה'. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה הֻצְרְכוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר כַּפָּרָה. מִפְּנֵי שֶׁזָּנוּ עֵינֵיהֶם מִן הָעֲרָוָה. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת מִפְּנֵי מָה מָנָה הַכָּתוּב תַּכְשִׁיטִים שֶׁבַּחוּץ עִם תַּכְשִׁיטִים שֶׁבִּפְנִים. לוֹמַר לְךָ כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה כְּאִלּוּ מִסְתַּכֵּל בְּמָקוֹם הַתּוֹרְפָּה.

וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה' וְגוֹ' אֶצְעָדָה וְגוֹ'. אֶצְעָדָה, זוֹ בֵּירִית וְכוּ' עַד כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה שֶׁל אִשָּׁה כְּאִלּוּ נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. אֲמַר רַבִּי יוֹחָאי בַּר יְאשִׁיָּה כָּל (הַמְצַפֶּה) [הַמְפַנֶּה דַּעְתּוֹ] בָּנָשִׁים סוֹף בָּא לִידֵי עֲבֵירָה, וְכָל הַמְפַנֶּה עַצְמוֹ מִן הָעֲבֵירָה אָפִלּוּ הוּא יִשְׂרָאֵל רָאוּי לְהַעֲלוֹת עוֹלָה כְּכֹהֵן גָּדוֹל עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ה) "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת", וְכָל מִי שֶׁעָצַל מֵעֲבֵירָה וְלֹא עָשְׂאָה נִזּוֹן מִזִּיו שְׁכִינָה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים" וּכְתִיב (ישעיה לג, ט-יז) "וְעֹצֶם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע וְגוֹ' מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ".

(במדבר לב א-כד) וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "כִּי לֹא מְמוֹצָא וּמְמַעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים" לֹא מִמָּה שֶׁאָדָם יוֹצֵא וְעָמֵל לְסְחוֹרָה וְהוֹלֵךְ מִמְּזְרָח לְמַעֲרָב נַעֲשֶׂה עָשִׁיר אֶלָּא אֲפִלּוּ פּוֹרֵשׂ לְסְפִינָה וְהוֹלֵךְ מִמְּזְרָח לְמַעֲרָב וְחוֹזֵר עַל הַמִּדְבָּרוֹת וְעַל הֶהָרִים אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עָשִׁיר. מַהוּ "וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים". אֲמַר רַבִּי אַבָּא כָּל הָרִים שֶׁבַּמִּקְרָא הָרִים חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא רוֹמְמוּת, שֶׁאֵין אָדָם מִתְרוֹמֵם מִן הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, וּמַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, נוֹטֵל מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה. שְׁאָלָה (מְגִידוֹנִית) [מַטְרוֹנִיתָא] אֶת רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא לְכַמָּה יָמִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ. [אֲמַר לָהּ לְשִׁשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא, יז) "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה" וְגוֹ'. אָמְרָה לוֹ וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה עַד עַתָּה מַה הוּא עוֹשֶׂה. אָמַר לָהּ] יוֹשֵׁב וְעוֹשֶׂה סֻלָּמוֹת, מַעֲלֶה לָזֶה וּמוֹרִיד לָזֶה תֵּדַע לְךָ כְּשֶׁבִּקֵּשׁ שֶׁיִּתְעַשְּׁרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָּד הִפִּיל אֶת הַמִּדְיָנִים, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (במדבר לא, ט) "וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן" וְאַחַר כָּךְ וּמִקְנֵה רַב. אָמַר שְׁלֹמֹה "שַׁבְתִּי וְרָאָה תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ" וְגוֹ' כִּי עֵת וָפֶגַע יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם". וְכֵן אָמַר יִרְמְיָה (ירמיה

ט, כב) "וְאַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ" וְגוֹ'. שָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת אֵלּוּ נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם, חָכְמָה וּגְבוּרָה וְעֹשֶׁר, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא בָּאוֹת מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹפָן לְהִפָּסֵק מִמֶּנּוּ, שְׁנֵי חֲכָמִים עָמְדוּ בָּעוֹלָם, בִּלְעָם מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם וַאֲחִיתֹפֶל מִיִּשְׂרָאֵל, וּשְׁנֵיהֶם אָבְדוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וּמֵהָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵי עֲשִׁירִים עָמְדוּ בָּעוֹלָם, קָרַח מִיִּשְׂרָאֵל וְהָמָן מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּשְׁנֵיהֶם אָבְדוּ מִן הָעוֹלָם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּבְנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהָיוּ עֲשִׁירִים הַרְבֵּה וְהָיָה לָהֶם מִקְנֶה גָּדוֹל וְחִבְּבוּ אֶת הַמִּקְנֶה וְיָשְׁבוּ לָהֶם מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, לְפִיכָךְ גָּלוּ תְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א ה, כו) "וַיַּגְלֵם לְרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי".

[וּמִקְנֶה רַב], אַתְּ מוֹצֵא כָּל מַה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ לַמַּלְאָכִים פֶּרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא אֵלָיו). (פסוק יד) וְהִנֵּה קָמְתָּם (כְּתוּב בְּרֵישָׁא תתכ"א).

כְּתִיב "לֵב חָכָם לִימִינוֹ", זֶה יֵצֶר טוֹב, (שם) "וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ", זֶה יֵצֶר הָרַע, שֶׁהוּא נִתָּן בִּשְׂמֹאלוֹ. דָּבָר אַחֵר "לֵב חָכָם לִימִינוֹ", אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵן נוֹתְנִין לְבָם לַתּוֹרָה, שֶׁהִיא נְתוּנָה בִּימִין שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", "וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ", אֵלּוּ הָרְשָׁעִים, שֶׁנּוֹתְנִין לְבָם לְהִתְעַשֵּׁר שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, טז) "בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד".

דָּבָר אַחֵר "לֵב חָכָם לִימִינוֹ", זֶה מֹשֶׁה, "וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ", אֵלּוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד, שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעִיקָּר טָפֵל וְאֶת הַטָּפֵל עִיקָּר, שֶׁחִבְּבוּ מָמוֹנָם יוֹתֵר מִן הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן אוֹמְרִים לְמֹשֶׁה גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְאַחַר כָּךְ [וְ]עָרִים לְטַפֵּנוּ. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, אֵינוֹ כָךְ, אֶלָּא בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחַר כָּךְ וּגְדֵרֹת לְצֹנַאֲכֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כב, ו) "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה" כְּתִיב "וַיִּלֶּךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים" וּכְתִיב "יֶתֶן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה".

(פסוק ג) "עֲטָרוֹת וְדִיבֹן", לְעוֹלָם יַשְׁלִים אָדָם פָּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוּר שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם וַאֲפִלּוּ עֲטָרוֹת וְדִיבֹן, שֶׁכָּל הַמַּשְׁלִים פָּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוּר שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִבְרֵיהּ אַשְׁלִימוּ פָּרָשָׁתָא בַּהֲדֵי צִבּוּרָא שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם כִּי הֵיכִי דְּתוֹרִיכוּן חַיֵּי. רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי סְבַר לְאַשְׁלְמֵינְהוּ לְפָרָשָׁתָא דְּכֻלָּא שַׁתָּא בְּמַעֲלֵי יוֹמָא דְכִפּוּרָא. תְּנָא לֵיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר רַב מִדְּפָתֵי (ויקרא כג, לב) "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם" וְגוֹ' וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין וְהָלֹא בָּעֲשָׂרָה מִתְעַנִּין, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בּוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הִתְעַנָּה תִּשְׁעִי וַעֲשִׂירִי. סְבַר לְאַקְדּוּמֵינְהוּ. תְּנָא לֵיהּ הַהוּא סָבָא וּבִלְבַד [שֶׁלֹּא] יַקְדִּים וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְאַחֵר.

יֶתֶר אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ד, ו) "טוֹב מְלֹא כַף נַחַת" רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָא בְּשֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְרָאוּ כַּמָּה זֶרַע יֵשׁ בָּהּ וְכַמָּה נָטַע יֵשׁ בָּהּ

אָמְרוּ "טוֹב מְלֹא כַף נַחַת" בָּאָרֶץ הַזֹּאת "מִמְלֹא חָפְנַיִם" בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֶלָּא (שם) "וּרְעוּת רוּחַ" רָעוּתְהוֹן הַוַת. יַתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, חָזְרוּ וְאָמְרוּ לָאו אֲנַן בְּחָרְנַן לָן.

וְהָיִיתֶם נְקִיִּם וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן בֵּית גַּרְמוּ הָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד וְכוּ'. אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים מָה רְאִיתֶם שֶׁלֹּא לְלַמֵּד. אָמְרוּ לָהֶם יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁל בֵּית אַבָּא שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לֵחָרֵב, שֶׁמָּא יִלְמַד בּוֹ אָדָם שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְיֵלֵךְ וְיַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים בְּכָךְ וְעַל דָּבָר זֶה מַזְכִּירִין אוֹתָן לְשֶׁבַח שֶׁמַּעוֹלָם לֹא נִמְצָא פַּת נְקִיָּה בְּיַד בְּנֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִמַּעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים הֵן נִזּוֹנִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְהָיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל". בֵּית אַבְטִינָס הָיוּ בְקִיאִין בְּמַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת וְלֹא רָצוּ לְלַמֵּד וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), וְעַל דָּבָר זֶה מַזְכִּירִים אוֹתָן לְשֶׁבַח שֶׁמַּעוֹלָם לֹא יָצְאָה כַלָּה מְבֻשֶּׂמֶת מִבָּתֵּיהֶם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִמַּעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת הֵן מִתְבַּסְּמִין, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְהָיִיתֶם נְקִיִּם". וְגוֹ'. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְּמִנְעָל וְלֹא בְּסַנְדָּל וְלֹא בִּתְפִלִּין וְלֹא בְּקַמֵּיעַ שֶׁמָּא יֵעָנֵי וְיֹאמְרוּ מֵעָוֹן הַלִּשְׁכָּה הֶעָנֵי וְשֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר. תְּנָא קַוָּץ לֹא יִתְרֹם, מִפְּנֵי הַחֶשְׁד, הַגַּזְבָּרִין מְפַשְׁפְּשִׁים הָיוּ בְקִלְקְלִין וּמְדַבְּרִים הָיוּ עִמּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָס וּבְשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא. וִימַלֵּא פּוּמֵיהּ מוֹי, מַאי טַעֲמָא. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא מִפְּנֵי הַבְּרָכָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לְצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם. בַּתּוֹרָה מִנַּיִן. וְהָיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל. בַּנְּבִיאִים "אֵל אֱלֹהִים ה' הוּא יֹדֵעַ וְיִשְׂרָאֵל הוּא יֵדָע". בַּכְּתוּבִים מִנַּיִן. (משלי ג, ד) "וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב" וְגוֹ'. אִם יַעַבְרוּ וְגוֹ'. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד" וְגוֹ' "וְאִם לֹא יַעַבְרוּ". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר צָרִיךְ הָיָה הַדָּבָר לְאָמְרוֹ, שֶׁאִלְמְלֵא כֵן יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁאַף בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנָּחֲלוּ. שָׁפִיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי מֵאִיר. אֲמַר לָךְ רַבִּי מֵאִיר, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו לִתְנַאי כָּפוּל הוּא דַּאֲתָא נִכְתֹּב רַחֲמָנָא וְנֹאחֲזוּ בְתוֹכֵכֶם, בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לָמָּה לִי, שְׁמַע מִ(י)נַּהּ לִתְנַאי כָּפוּל הוּא דַּאֲתָא. וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לְךָ, אִי לָא כְתִיב "בְּאֶרֶץ כְּנַעַן" הֲוָה אָמֵינָא "וְנֹאחֲזוּ בְתוֹכֵכֶם", בְּאֶרֶץ גִּלְעָד אֲבָל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כְּלָל וּכְלָל לָא. וְרַבִּי מֵאִיר, בְּתוֹכֵכֶם, כָּל הֵיכָא דְּאִית לְכוּ מַשְׁמַע. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִּכְתִיב (בראשית ד, ז) "הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת, וְאִם לֹא תֵיטִיב" וְגוֹ', אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אִם תֵּיטִיב, אַגְרָא, וְאִם לֹא תֵיטִיב, לָא אַגְרָא וְלָא (צַעֲרָא) [דִינָא], קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִּכְתִיב "אָז תִּנָּקֶה מֵאָלְתִי", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ הֵיכָא דְּנִיחָא לָהּ לְדִידָהּ וְלָא נִיחָא לְהוּ לְדִידְהוּ נֵיתֵי בְּעַל כָּרְחֵיהוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם, ח) "אִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה" [לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ], סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הֵיכָא דְּנִיחָא

לְהוּ לְדִידְהוּ וְלָא נִיחָא לָהּ לְדִידָהּ נֵיתֵי בְּעַל כָּרְחָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִכְתִיב (ויקרא כו, ג) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ' (שם, טו) ["וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמִינָא "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" וְגוֹ'], בְּרָכָה, "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ", לָא בְּרָכָה וְלָא קְלָלָה, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל הַיְנוּ דִכְתִיב "אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טָמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי", אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר "חִנָּקִי" מִבָּעֵי לֵיהּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם "הִנָּקִי" כְּתִיב. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִכְתִיב "הִנָּקִי", אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמִינָא "אִם לֹא שָׁכַב" "הִנָּקִי" וְאִם שָׁכַב לָא הִנָּקִי וְלָא חִנָּקִי אֶלָּא אִסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר הַיְנוּ דִכְתִיב (במדבר יט, יב) "הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" וְגוֹ', אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמִינָא [הַזָּאָה] בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְהֵיכָא דַּעֲבַד בְּחַד מִנַּיְהוּ עֲבַד, קָא מַשְׁמַע לָן. "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא" לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמִינָא שְׁלִישִׁי לְמַעוּטֵי שֵׁנִי הוּא דַּאֲתָא, שְׁבִיעִי לְמַעוּטֵי שִׁשִּׁי, דְּקָא מְמַעֵט בֵּימֵי (טָמְאָה) [טָהֳרָה], אֲבָל הֵיכָא דַעֲבַד (בָּרְבִיעִי) [בַּשְּׁלִישִׁי] וּבַשְּׁמִינִי דְּקָא מְפַיֵּשׁ יְמֵי (טָמְאָה) [טָהֳרָה] שָׁפִיר דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. (שם) "וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" לָמָּה לִי. אִיצְטְרִיךְ קְרָא, סָלְקָא דַעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִלֵּי לְקָדְשִׁים אֲבָל לִתְרוּמָה בְּחַד נַמֵּי סָגֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי מֵאִיר בָּעֵי תְּנַאי כָּפוּל וּתְנַאי קֹדֶם לַמַּעֲשֶׂה וּתְנַאי בְּדָבָר אֶחָד וּמַעֲשֶׂה בְּדָבָר אֶחָד. גַּבָּאֵי צְדָקָה אֵינָן רַשָּׁאִין לִפְרֹשׂ זֶה מִזֶּה, (אֲבָל) [אֲפִלּוּ] נוֹתֵן לוֹ חֲבֵרוֹ מָעוֹת שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ אֲפִלּוּ מְצָא טָעוּת בַּדֶּרֶךְ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִטְלָן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיִיתֶם נְקִיִּם" וְגוֹ'.

פרשת מסעי

(במדבר לג א-ב) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה כְּתֹב הַמַּסָּעוֹת שֶׁנָּסְעוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ כַּמָּה נִסִּים עָשִׂיתִי לָהֶם בְּכָל מַסָּע וּמַסָּע. מָשָׁל לְמֶלֶךְ, שֶׁהָיָה בְּנוֹ חוֹלֶה, הוֹלִיכוֹ לְמָקוֹם אַחֵר לְרַפְּאוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין הִתְחִיל אָבִיו מַזְכִּיר אֶת הַמַּסָּעוֹת, כָּאן יָשַׁנְנוּ כָּאן הוֹקַרְנוּ כָּאן חָשַׁשְׁתָּ רֹאשֵׁךְ. כָּךְ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה מְנֵה לָהֶם אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת [הֵיכָן הִכְעַסְתּוּנִי], לְכָךְ נֶאֱמַר "אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים עז, כא) "נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ", מַה צֹּאן אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְצֵל הַקּוֹרָה כָּךְ יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא נִכְנְסוּ לְצֵל הַקּוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר מַה צֹּאן שֶׁאֵין כּוֹנְסִין לָהּ אוֹצָרוֹת אֶלָּא רוֹעָה בַּמִּדְבָּר, כָּךְ יִשְׂרָאֵל כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה נִזּוֹנוּ בְּלֹא אוֹצָרוֹת.

דָּבָר אַחֵר מַה צֹּאן, בְּמָקוֹם שֶׁהָרוֹעֶה מַנְהִיג נִמְשֶׁכֶת כָּךְ יִשְׂרָאֵל כָּל מָקוֹם שֶׁהָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מַסִּיעִין אוֹתָם הָיוּ נוֹסְעִים אַחֲרֵיהֶם. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשל"ח). (במדבר לג ג)

וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. כְּתִיב "עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא נִבְרָא לְהָאִיר אֶלָּא גַּלְגַּל חַמָּה בִּלְבַד, (בראשית א, יד) "יְהִי מְאוֹרֹת", "מְאוֹרֹת" כְּתִיב, וְאִם כֵּן לָמָּה נִבְרֵאת הַלְּבָנָה. לְקַדֵּשׁ בָּהּ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְרָאשֵׁי שָׁנִים. רַבִּי שֵׁילָא דִכְפַר תְּמַרְתָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי כֵן (תהלים קד, יט) "שָׂמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ", מִכָּאן שֶׁאֵין מוֹנִין לַלְּבָנָה אֶלָּא אִם כֵּן שְׁקִיעָה הַחַמָּה. יוֹסְטָא חַבְרַיָּא בְּשֵׁם רַבִּי בֶּרֶכְיָה, כְּתִיב וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ. וְאִם לַלְּבָנָה אַתָּה מוֹנֶה עַד כְּדוֹן לֵית בָּהּ אֶלָּא אַרְבָּעָה עָשָׂר (מַשְׁמוּעִין) [מַשְׁקוֹעִין], מִכָּאן שֶׁאֵין מוֹנִין לַלְּבָנָה אֶלָּא אִם כֵּן שְׁקִיעָה הַחַמָּה.

וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּמִצְרַיִם, מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם הֱיִיתֶם מְפֹרָדִים בָּהּ וְכִנַּסְתִּי אֶתְכֶם לְשָׁעָה קַלָּה לְרַעְמְסֵס, וְעַכְשָׁיו אַתֶּם מְפֻזָּרִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת, אֲנִי אֲקַבֵּץ אֶתְכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה יא, יא) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ". מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב "הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה", וְכִי בַּלַּיְלָה יָצְאוּ, וַהֲלֹא לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהִתְחִילָה לָהֶם הַגְּאֻלָּה מִבָּעֶרֶב. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יד) "וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן", יוֹם שֶׁהוּא לָכֶם לְזִכָּרוֹן אַתָּה חוֹגְגוֹ, אֲבָל לֹא שְׁמַעְנוּ אֵיזֶה הוּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר" וְגוֹ'. וְעַדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב, וְהֵם לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ.

רמז תשפז

(במדבר לג י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם. אוֹתוֹ הַיּוֹם שַׁבָּת הָיָה, שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם נִתְרָעֲמוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ב) "וַיִּלֹּנוּ (הָעָם) [כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] עַל מֹשֶׁה", וְהִבְטִיחָן לְהוֹרִיד לָהֶם מָן לְמָחֳרַת, דִּכְתִיב (שם, ז) "וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה'". בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת יָרַד לָהֶם מָן תְּחִלָּה, דִּכְתִיב "שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻ(וּ)הוּ".

(במדבר לג לח) עָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר לְהֹר הָהָר, וְהָיָה מֹשֶׁה מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמַר לְאַהֲרֹן הִגִּיעַ זְמַנְּךָ לִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ, אַהֲרֹן אָחִי, רְצוֹנְךָ לֵידַע מַה שֶּׁכָּתוּב בּוֹ בְּאַבְרָהָם, אָמַר לֵיהּ הֵן. אָמַר לֵיהּ (בראשית טו, טו) "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם", וְלֹא הִרְגִּישׁ. אָמַר לֵיהּ, אַהֲרֹן אָחִי, אִם יֹאמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַחַר מֵאָה שָׁנָה שֶׁתָּמוּת מַה תֹּאמַר, אָמַר לֵיהּ צַדִּיק הַדַּיָּן. וְאִם יֹאמַר לְךָ הַיּוֹם מַה תֹּאמַר לוֹ, אָמַר לֵיהּ צַדִּיק הַדַּיָּן, נֶאֱמָן הוּא עָלַי. אָמַר לֵיהּ, הוֹאִיל וְקִבַּלְתָּ עָלֶיךָ נַעֲלֶה לְרֹאשׁ הָהָר, שֶׁכֵּן אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הָיָה אַהֲרֹן הוֹלֵךְ אַחֲרָיו (ישעיה נג, ז) "כְּשֶׂה לַטֶּבַח יוּבָל". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי

הַשָּׁרֵת, הֱיֵיתֶם תְּמֵהִים עַל יִצְחָק כְּשֶׁעָלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא סָרַב, בּוֹאוּ וּרְאוּ אֶת הַגָּדוֹל הוֹלֵךְ אַחַר אָחִיו הַקָּטָן לְקַבֵּל מִיתָה. וְלֹא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ כֵּיצַד יַפְשִׁיט, לְהַפְשִׁיט אֶת הַחִיצוֹן וּלְהַלְבִּישׁ פְּנִימִי לְאֶלְעָזָר לֹא הָיָה אֶפְשָׁר, לְחַלֵּף בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ מִן סִדְרָן לֹא הָיָה אֶפְשָׁר, לִיטוֹל אֶת כֵּלָיו לְהַנִּיחוֹ עָרֹם אִי אֶפְשָׁר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה עוֹשֶׂה אֶת שֶׁלְּךָ וַאֲנִי עוֹשֶׂה אֶת שֶׁלִּי, וְהָיָה מֹשֶׁה מַפְשִׁיטוֹ וְאַהֲרֹן מִתְבַּלֵּעַ בָּהָר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מֹשֶׁה מַפְשִׁיטוֹ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ. בְּגִדֵי כְהֻנָּה שֶׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר בְּנוֹ בְּפָנָיו, וְעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחַת רוּחַ וְהוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין אֲחֵרִים נוֹטְלִין גְּדֻלָּתוֹ. אַחַר כָּךְ יָרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָטַל נִשְׁמָתוֹ בִּנְשִׁיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל פִּי ה'". וְהָיוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מְנַשְּׁקִין אֶת אַהֲרֹן, מֹשֶׁה עַל לֶחְיוֹ אֶחָד וְאֶלְעָזָר עַל לֶחְיוֹ אֶחָד, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מֹשֶׁה מַפְשִׁיטוֹ מִן קְרֻסְלָיו, וְעָלָה עָנָן הַכָּבוֹד וְכִסָּה אוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה, מָה אַתָּה רוֹאֶה, אָמַר לֵיהּ אֵינִי רוֹאֶה כְלוּם, אֶלָּא שֶׁעָנָן הַכָּבוֹד מַלְבִּישׁ אֶת אֲבָרַי שֶׁאַתָּה מַפְשִׁיט, וְהִפְשִׁיטוֹ עַד יֶרְכּוֹ וְעָלָה עָנָן הַכָּבוֹד וְכִסָּה אוֹתוֹ, וְהִפְשִׁיטוֹ עַד צַוָּארוֹ. אָמַר לֵיהּ, אַהֲרֹן אָחִי, מָה אַתָּה רוֹאֶה מַה הִיא הַמִּיתָה, אָמַר לֵיהּ עַד עַכְשָׁיו וְלֹא כְלוּם אֶלָּא שֶׁעָלָה עָנָן כָּבוֹד וְכִסָּה אוֹתִי עַד צַוָּארִי. כֵּיוָן שֶׁהִפְשִׁיט אֶת כֻּלּוֹ כִּסָּה הֶעָנָן אֶת כֻּלּוֹ, וְהָיָה מֹשֶׁה קוֹרֵא, אַהֲרֹן אָחִי מַה הִיא מִיתָתָן שֶׁל צַדִּיקִים, הֵיכָן אַתָּה. אָמַר לֵיהּ, אֵינִי כְדַאי לוֹמַר לְךָ אֶלָּא הַלְוַאי מִקֹּדֶם זְמַן בָּאתִי לְכָאן. כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה הֵיאַךְ מֵת אַהֲרֹן נִתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ, וּכְשֶׁאָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (במדבר כז, יג) "כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ", אָמַר "יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת". וְכֵיוָן שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִתְעַלֵּם מֵהֶם יָרְדוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין וַחֲרֵדִין וּמְצַפִּין לִרְאוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם. וְחָזַר הַשָּׂטָן בֵּיניֵיהֶם וְהִרְגִּישׁ אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר, תִּפָּשׁוּם כָּל יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ הֵיכָן הוּא, אָמְרוּ לָהֶם גְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמְרוּ אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים לָךְ, שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁלֹּא כַּהֶגֶן אָמַר לָךְ וְקָנַסְתָּ עָלָיו מִיתָה. בִּקְּשׁוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִסְקֹל אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶלְעָזָר, מִיָּד אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, הָגְבִּיהוּ מִטָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן אוֹהֲבִי בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּדֵי שֶׁיִּדְעוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְזִיקוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶלְעָזָר. הִגְבִּיהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֶת מִטָּתוֹ בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹלֵךְ לִפְנֵי הַמִּטָּה וּמַסְפִּיד עָלָיו וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹנִין אַחֲרָיו (מלאכי ב, ו) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ" וְגוֹ', וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל מִטָּתוֹ בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, מִיָּד עָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם וְסָפְדוּ עָלָיו מִסְפֵּד גָּדוֹל, וּבָכוּ עָלָיו בְּכִיָּה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן" וְגוֹ'. בּוֹא וּרְאֵה כְּבוֹדוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַצַּדִּיק, שֶׁכָּל בָּאֵי עוֹלָם בּוֹכִין אוֹתוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמֵּתָה מִרְיָם לֹא סָפְדוּהָ וְלֹא קָבְרוּהָ אֶלָּא מֹשֶׁה בְּרֹאשׁ וְאַהֲרֹן בֶּרֶגֶל וְהָלְכוּ וּקְבָרוּהָ, וְאַף לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא בָכוּ עָלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּכוּ

עַל אַהֲרֹן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מוֹכִיחָן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, כְּתִיב בּוֹ (דברים לד, ח) "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה", וּבְאַהֲרֹן כְּתִיב (במדבר כ, כט) "כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", שֶׁלֹּא הִכְרִיעָן לְכַף חוֹבָה מֵעוֹלָם, שֶׁלֹּא אָמַר לְאִישׁ סָרַחְתָּ וּלְאִשָּׁה סָרַחְתְּ. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה כְּבוֹדוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁמִּטָּתוֹ נְתוּנָה בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַקִּיפִין אוֹתוֹ וְקִשְׁרוּ עָלָיו מִסְפֵּד גָּדוֹל, מִיָּד הָיָה יוֹשֵׁב וּבוֹכֶה, אָמַר אוֹי לִי שֶׁנּוֹתַרְתִּי לְבַדִּי, כְּשֶׁמִּתָּה מִרְיָם לֹא בָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶצְלֵנוּ אֶלָּא אֲנִי וְאַהֲרֹן וּבָנָיו וְעָמַדְנוּ לִפְנֵי מִטָּתָהּ וּבָכִינוּ עָלֶיהָ וּסְפַדְנוּהָ וּקְבָרְנוּהָ, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן נִתְעַסְּקוּתִי אֲנִי וּבָנוֹ וְעָמַדְנוּ לִפְנֵי מִטָּתוֹ, אֲנִי מַה תְּהֵא עָלַי, מִי יַעֲמֹד עָלַי בְּשָׁעַת מִיתָה, לֹא אָב וְלֹא בֵן וְלֹא אָח וְלֹא אֲחוֹתִי, מִי יִבְכֶּה עָלַי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֵשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ אַל תִּירָא, הֲרֵינִי עוֹמֵד בְּעַצְמִי וְקוֹבְרְךָ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי", וּכְשֵׁם שֶׁנִּתְעַלְּמָה מְעָרָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְלֹא נוֹדְעָה, כָּךְ לֹא תִוָּדַע מְעָרָה שֶׁלְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ", וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא שָׁלַט מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּאַהֲרֹן אֶלָּא בִּנְשִׁיקָה כָּךְ אַתָּה לֹא יִשְׁלֹט בְּךָ מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְתִפָּטֵר בִּנְשִׁיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ה) "עַל פִּי ה'", מִיָּד נִתַּיְשְׁבָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ מְאַסְּפָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח, ח) "(וּ)כְבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יוֹצְאִין לְקָרְאתָם וּשְׂמֵחִים בָּהֶם וּמְקַבְּלִים אוֹתָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְאוֹמְרִים לָהֶם בּוֹאוּ לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם".

עַל פִּי ה' (כָּתוּב בְּרֶמֶז ק"ו).

(במדבר לג מט) וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא דּוּכְתָּא וַהֲוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי.

(במדבר לג נא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן (אַרְצָה) [אֶל אֶרֶץ] כְּנָעַן. [אַרְצָה] אֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר לד, טו) "מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יְרֵחוֹ", מַה יְּרֵחוֹ אֶרֶץ כְּנַעַן אַף יַרְדֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין יַרְדֵּן אֶלָּא מִבֵּית יְרִיחוֹ וּלְמַטָּה. לְמַאי הִלְכְתָא. אִילֵימָא לְנוֹדֵר, הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְכָל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ יַרְדֵּן [אֹ(י)תְּסַר לֵיהּ], אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעֶרֶת פַּמְיָאס וּמְהַלֵּךְ בְּיַמָּהּ שֶׁל סִיבְכִי וּבְיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וּבְיַמָּהּ שֶׁל סְדוֹם וְנוֹפֵל לְיָם הַגָּדוֹל, וְאֵין יַרְדֵּן אֶלָּא מִבֵּית יְרִיחוֹ וּלְמַטָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַחָא, לְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ יַרְדֵּן, שֶׁיּוֹרֵד מִדָּן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי, אֲנָן מֵהָא מַתְנִינָן לָהּ, "וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן" וְגוֹ'. וְרַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר לֶשֶׁם זֶה פַּמְיָאס, וְתַנְיָא יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעֶרֶת פַּמְיָאס.

(במדבר לג נה) וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי אָמַרְתִּי (דברים כ, יז) "כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם", וְאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם כֵּן אֶלָּא (יהושע ו, כה) "וְאֶת רָחָב הַזּוֹנָה" וְגוֹ' הֶחֱיָה" וְגוֹ', הֲרֵי יִרְמְיָה בָּא מִבָּנֶיהָ וְעוֹשֶׂה לָכֶם דְּבָרִים שֶׁלְּשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ".

(במדבר לד ו-ז) וּגְבוּל יָם. תַּנְיָא אֵיזֶהוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵיזֶהוּ חוּצָה לָאָרֶץ. כָּל שֶׁשּׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן וְלִפְנִים אֶרֶץ [יִשְׂרָאֵל], מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן וְלַחוּץ חוּץ לָאָרֶץ, וְהַנְּסִים שֶׁבַּיָּם רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עֲלֵיהֶן מִטּוּרֵי אַמָּנוֹן וְעַד נַחַל מִצְרַיִם, מִן הַחוּט [וְלִפְנִים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִן הַחוּט] וְלַחוּץ חוּץ לָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל שֶׁכְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הוּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּגְבוּל יָם וּגְבוּל", הַנְּסִים שֶׁבַּצְּדָדִין רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ חוּט מָתוּחַ עֲלֵיהֶן מִקַּפְּלוֹרְיָא וְעַד יַם אוֹקְיָנוֹס וּמִנַּחַל מִצְרַיִם וְעַד יַם אוֹקְיָנוֹס, מִן הַחוּט [וְלִפְנִים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִן הַחוּט וְלַחוּץ חוּץ לָאָרֶץ. וְרַבָּנָן, הַאי וּגְבוּל יָם מַאי עָבְדֵי לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לַנְּסִים. וְרַבִּי יְהוּדָה, לַנְּסִים לָא צָרִיךְ.

(במדבר לד יח) וְנָשִׂיא אֶחָד, אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב מְנַיִן לִיתוֹמִים שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן שֶׁבֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לָחוּב עַל מְנַת לִזְכּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה".

(במדבר לה ג) וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָּם, מַעְיָן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר, חַיֵּיהֶן וְחַיֵּי אֲחֵרִים, חַיֵּיהֶן קוֹדְמִין לְחַיֵּי אֲחֵרִים. בְּהֶמְתָּם וּבֶהֱמַת אֲחֵרִים, בְּהֶמְתָּן קוֹדֶמֶת. כְּבִיסָתָן וּכְבִיסַת אֲחֵרִים, כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת. חַיֵּי אֲחֵרִים וּכְבִיסָתָן, חַיֵּי אֲחֵרִים קוֹדְמִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּבִיסָתָן קוֹדֶמֶת לְחַיֵּי אֲחֵרִים. קְרָא מְנָא לֵיהּ. דִּכְתִיב "וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם", מַאי חַיָּתָם, אִילֵימָא חַיָּה, וַהֲלֹא חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה, אֶלָּא מַאי חַיָּתָם חַיּוּתָם מַמָּשׁ, [פְּשִׁיטָא, אֶלָּא לָאו] דְּאִיכָּא צַעַר דְּחִיפּוּפֵיתָא דְּמִתְגָּרֵי בְּחֶסְרוֹן הַכְּבִיסָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, עָרֵי מִקְלָט לֹא נִתְּנוּ לִקְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְכֹל חַיָּתָם", לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לִקְבוּרָה, מֵיתִיבֵי שָׁם תִּהְיֶה דִּירָתוֹ, שָׁם תִּהְיֶה מִיתָתוֹ, שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרָתוֹ. רוֹצֵחַ שָׁאנֵי, דְּגַלֵּי בֵיהּ קְרָא. (במדבר לה ד-ה) מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה. נוֹתְנִין קַרְפֵּף לָעִיר. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רָבָא דַּאֲמַר קְרָא מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה, אָמְרָה תּוֹרָה תֵּן חוּצָה וְאַחַר כָּךְ מְדֹד. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, תְּחוּם עָרֵי לְוִיִּים אַלְפַּיִם אַמָּה, צֵא מֵהֶן אֶלֶף אַמָּה מִגְרָשׁ, נִמְצָא מִגְרָשׁ רְבִיעַ וּשְׁאָר לְשָׁדוֹת וּכְרָמִים. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר (רב) [רַבָּא], דַּאֲמַר קְרָא מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב, אָמְרָה תּוֹרָה סַבֵּב הָעִיר בְּאֶלֶף נִמְצָא מִגְרָשׁ רְבִיעַ. [רְבִיעַ], פְּלָגָא הָוֵי. אָמַר רָבָא, בַּר אַדָּא מְשׁוּחָאָה אַסְבָּרָה לִי, מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּמָתָא דְּהָוְיָא תְּרֵי אַלְפֵי אַתְּרֵי אַלְפֵי, תְּחוּמִין כַּמָּה הָוְיָא, שְׁ(י)תְּסַר, קְרָנוֹת כַּמָּה הָוְיָן, שְׁ(י)תְּסַר, דַּל תְּמַנְיָא דְּתְחוּמִין וְאַרְבַּע דְּקָרָנוֹת, [כַּמָּה

הָוֵי, תְּרֵיסָר], נְמְצָא מְגָרֵשׁ רְבִיעַ (רְבִיעַ) טָפֵי מִתְּלָתָא הָווּ. אֵיתֵי אַרְבַּע דְּמָתָא שְׁדֵי עֲלַיְיהוּ. אֲמַתֵּי תְּלָתָא הָוֵי. [מִי סְבַרְתְּ בְּרִבּוּעָא קָאָמַר, בְּעִגּוּלָא קָאָמַר], כַּמָּה מְרֻבָּע יָתֵר עַל הָעִגּוּל רָבִיעַ, דַּל רְבָעָא מִנַּיְיהוּ פָּשׁוּ לְהוּ תִּשְׁעָה, וְתִשְׁעָה מִתְּלָתִין וְשִׁ(י)תָּא רָבִיעַ הָוֵי. אֲמַר אַבָּיֵי מַשְׁכַּחַת לָהּ נַמֵּי בְּמָתָא דְהָווְיָא אַלְפָּא אֲאַלְפָּא, תְּחוּמִין כַּמָּה הָווּ, תְּמַנְיָא, קְרָנוֹת כַּמָּה הָווּ, שִׁ(י)תְּסַר, [דַּל] אַרְבָּעָה דְתְחוּמִין וְאַרְבַּע דְּקְרָנוֹת, כַּמָּה הָווּ, תְּמַנְיָא. תִּלְתָא הָוֵי. [מִי סְבַרְתְּ בְּרִבּוּעַ קָאָמַר, בְּעִגּוּלָא קָאָמַר], כַּמָּה מְרֻבָּע יָתֵר עַל הָעִגּוּל רָבִיעַ, דַּל רְבָעָא מִנְּהוֹן, פָּשׁוּ לְהוּ שִׁ(י)תָּא וְשִׁ(י)תָּא מַעֲשְׂרִין וְאַרְבָּעָה רְבָעָא הָוֵי. רְבִינָא אָמַר, מַאי רָבִיעַ, רָבִיעַ [דִּתְחוּמִין]. רַב אַשִׁי אָמַר, מַאי רָבִיעַ, רָבִיעַ דְּקְרָנוֹת. אָמַר לֵיהּ (רַבָּנָן) [רְבִינָא] לְרַב אַשִׁי וְהָא סָבִיב כְּתִיב. מַאי סָבִיב, סָבִיב דְּקְרָנוֹת. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכֵי, גַּבֵּי עוֹלָה דְּכְתִיב (ויקרא א, ה) "וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" הָכֵי נַמֵּי סָבִיב מַמָּשׁ, אֶלָּא מַאי סָבִיב, [סָבִיב] דְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, הָכָא נַמֵּי סָבִיב דְּקַרְנוֹת הָעִיר. אָמַר לֵיהּ רַב אַבָּא מְחוֹזָנָאָה לְרַב אַשִׁי, וְהָאֵיכָא מוֹרָשָׁא דְּקַרְנָתָא. בְּמָתָא עֲגֻלְתָא. וְהָא רְבָעָא בָּעֵינָא. אָמַר לֵיהּ, אֲמוּר דְּאָמְרִינָן חֲזֵיהּ כְּמָאן דְּמַרְבָּעָא, רְבוּעֵי מִי קָא מְרַבְּעָא. אָמַר לֵיהּ רַב אַבָּא מְחוֹזָנָאָה לְרַב אַשִׁי, מִכְּדֵי כַּמָּה מְרֻבָּע יָתֵר עַל הָעִגּוּל, רָבִיעַ הַנֵי תְּמָנֵי מְאָה, שִׁית מְאָה וְשָׁתִּין וְשָׁבַע נְכִי תִּלְתָא הָווּ. אָמַר לֵיהּ הָנֵי מִלֵּי בְּעִגּוּל [מְגוֹ רְבוּעַ, אֲבָל] בַּאֲלַכְסוֹנָא בָּעֵינָן טְפֵי, דַּאֲמַר מַר כָּל אַמָּתָא בְּרִבּוּעַ אַמָּתָא וּתְרֵי חֲמְשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָא. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, מִקְרָא אֶחָד אוֹמֵר וּמַדְּתָם מִחוּץ לָעִיר אֶת פְּאַת קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וּמִקְרָא אֶחָד אוֹמֵר מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלֶף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אַלְפַּיִם", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַלְפַּיִם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אֶלֶף", הָא כֵּיצַד, אֶלֶף אַמָּה תְּחוּם מְגָרֵשׁ וְאַלְפַּיִם אַמָּה תְּחוּם שַׁבָּת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֶלֶף אַמָּה מְגָרֵשׁ, וְאַלְפַּיִם אַמָּה שָׂדוֹת וּכְרָמִים. (במדבר לה ו) וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר, מַעֲלִים הָיוּ שָׁכָר לַלְוִיִּים דִּבְרֵי רַבִּי (מֵאִיר) [יְהוּדָה]. רַבִּי (יְהוּדָה) [מֵאִיר] אוֹמֵר לֹא הָיוּ מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר. אָמַר רַב כַּהֲנָא, מַחֲלֹקֶת בְּאַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם, דְּמַר סָבַר, וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ, לְקָלְיָטָה, וּמַר סָבַר וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ, כְּהֲנָךְ, מַה הָנָךְ כְּתִיב (להלן פסוק יב) "לָכֶם" לַכֹּל שֶׁבְּצָרְכֵיכֶם, אַף הָנֵי לְכָל צָרְכֵיכֶם, אֲבָל בַּשֵּׁשׁ דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא הָיוּ מַעֲלִין לָהֶן שָׂכָר.

(במדבר לד, ב) "זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה", מַהוּ "לָכֶם". לָכֶם הִיא רְאוּיָה. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, וְהָיָה מַשִּׂיא לַעֲבָדָיו [שְׁפָחוֹת] מֵאוּסְיָא אַחֶרֶת, עָמַד הַמֶּלֶךְ וְחָשַׁב בְּדַעְתּוֹ, אָמַר, הָעֲבָדִים שֶׁלִּי וְהַשְּׁפָחוֹת שֶׁלִּי, מוּטָב שֶׁאַשִּׂיא עֲבָדַי לְשִׁפְחוֹתַי, שֶׁלִּי לְשֶׁלִּי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָאָרֶץ שֶׁלִּי הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לִי כָל הָאָרֶץ" וְיִשְׂרָאֵל

שֶׁלִּי הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כה, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", מוּטָב שֶׁאַנְחִיל אַרְצִי לַעֲבָדַי שֶׁלִּי, לָעָם שֶׁלִּי, לְכָךְ נֶאֱמַר "לָכֶם".

(במדבר לה ט-יא) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' כִּי אַתֶּם עֹבְרִים... וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "טוֹב וְיָשָׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ" אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִלּוּלֵי רַחֲמֶיךָ שֶׁקִּדְמוּ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה לוֹ עֲמִידָה, שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ (בראשית ב, יז) "כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", וְלֹא עָשִׂית כֵּן אֶלָּא הוֹצֵאתוֹ מִגַּן עֵדֶן [וְחָיָה תִּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַחַר כָּךְ מֵת, מָה עָשִׂיתָ לוֹ, גֵּרַשְׁתּוֹ אוֹתוֹ מִגַּן עֵדֶן] שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, כד) "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם", וְלָמָּה נִגְרַשׁ, עַל שֶׁהֵבִיא מִיתָה לַדּוֹרוֹת, וְהָיָה צָרִיךְ לָמוּת מִיָּד אֶלָּא שֶׁרִחַמְתָּ עָלָיו וְגֵרַשְׁתּוֹ אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁגּוֹלֶה לְעָרֵי מִקְלָט. אָמַר מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בַּדָּרוֹם אוֹ בַּצָּפוֹן מִנַּיִן יִהְיֶה יוֹדֵעַ הֵיכָן עָרֵי מִקְלָט שֶׁיְּהֵא בּוֹרֵחַ לְשָׁם. אָמַר לוֹ "תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ", תְּכַוֵּן לְךָ הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יְהוּ טוֹעִים וְיִמְצָא אוֹתוֹ גּוֹאֵל הַדָּם. אָמַר לוֹ, הֵיאַךְ. [וְאָמַר לוֹ] הַעֲמֵד לָהֶם אִטְלָסְיוֹת מְכֻוָּנוֹת לְעָרֵי מִקְלָט, לְכָךְ נֶאֱמַר (תהלים כה, ט) "טוֹב וְיָשָׁר ה'" וְגוֹ', אִם לָרוֹצְחִים עָשָׂה שְׁבִיל וְדֶרֶךְ שֶׁיִּבְרְחוּ וְיִנָּצְלוּ, לַצַּדִּיקִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם, י) "יִדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט".

כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר פָּרָשָׁה זוֹ. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים ד, מא) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִפְרִישׁ מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, מִנַּיִן שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט. תַּלְמוּד לוֹמַר וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים. אַחַר יֵרָשָׁה וְיִשְׁיְבָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ מִיָּד. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם' וְגוֹ', אַחַר יֵרָשָׁה וְיִשְׁיְבָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְהִקְרִיתֶם, אֵין הַקְרָיָה אֶלָּא הַזְמָנָה. עָרִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי [אַף] כְּרַכִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר "עָרֵי". אִי עָרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ כְּפָרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "עָרִים", הָא כֵּיצַד, מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם אֶלָּא שְׁוָקִים וּבֵית הַמִּחְיָה. עָרֵי מִקְלָט. מַגִּיד שֶׁהֵם קוֹלְטוֹת עָרֵי מִקְלָט שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. עָרֵי מִקְלָט, אַל יֵעָשׂוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. עָרֵי מִקְלָט, אַל יֵעָשׂוּ חֲנֻיּוֹת וּפֻנְדָּקִין. עָרֵי מִקְלָט, אַל יֵעָשׂוּ בָּתֵּי צוּרָה. תִּהְיֶינָה. לָחוּס עֲלֵיהֶן. תִּהְיֶינָה, תֵּן מָמוֹנְךָ עֲלֵיהֶן. תִּהְיֶינָה, שֶׁלֹּא יֵעָשׂוּ עִיר הַנִּדַּחַת. (להלן פסוק טו) תִּהְיֶינָה, שֵׁשׁ, שֶׁאִם נִטְלָה אַחַת מֵהֶן יְמַנּוּ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, אִם חָרְבוּ יִבְנוּ אוֹתָן. אֵינָן צְרִיכִין אֶלָּא אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. אָמַרְתָּ, לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם. בְּבוֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, קַבֵּל עָלֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ שֶׁמִּשֶּׁתָּבוֹא לְמַנּוֹת עָרֵי מִקְלָט, וּבְזְכוּת שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיךָ תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ. יָכוֹל כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ יְהוּ חַיָּבִין לְמַנּוֹת עָרֵי מִקְלָט שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. אָמַרְתָּ, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא "אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם", בַּאֲשֶׁר נִתַּן לָכֶם אַתֶּם חַיָּבִים לְמַנּוֹת עָרֵי מִקְלָט וְלֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

וְהִקְרִיתֶם לָכֶם, יָכוֹל עָרִים גְּדוֹלוֹת אוֹ קְטַנּוֹת מִן הֶעָרִים שֶׁבָּנוּ הַכְּנַעֲנִים אוֹ מִן הֶעָרִים שֶׁיִּבְנוּ יִשְׂרָאֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר "עָרִים", גְּדוֹלוֹת וְלֹא קְטַנּוֹת מִן הֶעָרִים שֶׁבָּנוּ הַכְּנַעֲנִים וְלֹא מִן הֶעָרִים שֶׁיִּבְנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "לָנוּס שָׁמָּה" יָכוֹל מִפִּי עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא, יג) "שָׁמָּה", נֶאֱמַר כָּאן "שָׁמָּה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שָׁמָּה", מַה שָּׁמָּה הַנֶּאֱמַר לְהַלָּן עַל פִּי הַדִּבּוּר, אַף שָׁמָּה הַנֶּאֱמַר כָּאן עַל פִּי הַדִּבּוּר. אוֹ לְעוֹלָם יְהוּ מְמֻנּוֹת עַל פִּי הַדִּבּוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁמָּה", הָרִאשׁוֹנוֹת מִפִּי הַדִּבּוּר וְהַשְּׁנִיּוֹת מִפִּי עַצְמוֹ.

וְנָס שָׁמָּה, וְלֹא יוֹצֵא לֹא לְעֵדוּת מִצְוָה וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן, וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת, וַאֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לוֹ, וַאֲפִלּוּ שַׂר צָבָא כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כה) "שָׁמָּה", שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ.

מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, פֵּרַט לְמַכֵּה אָבִיו. וְרַמִּינְהוּ הַבֶּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב. אָמַר רַב כַּהֲנָא לָא קַשְׁיָא, הָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דַּאֲמַר חָנָק חָמוּר מִסַּיִף, שִׁגְגַת סַיִף נִתָּן לְכַפָּרָה, שִׁגְגַת חָנָק לֹא נִתָּן לְכַפָּרָה. לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי סַיִף חָמוּר, הוֹרֵג אָבִיו שִׁגְגַת סַיִף הוּא וְשִׁגְגַת סַיִף (לֹא) נִתָּן לְכַפָּרָה. רָבָא אָמַר, פֵּרַט לְעוֹשֶׂה חַבּוּרָה בְּאָבִיו בְּשׁוֹגֵג, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כֵּיוָן דִּבְמֵזִיד בַּר קְטָלָא הוּא בִּשׁוֹגֵג נַמִּי לִגְלֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְנָס שָׁמָּה רִצֵּחַ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי כָּל רוֹצֵחַ בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה". אִי מַכֵּה נֶפֶשׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמַשְׁמָע. תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ, יָצָא מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. רֹצֵחַ וְלֹא זוֹמֵם. "מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה", פֵּרַט לְמַכֶּה מֵזִיד דִּבְרֵי רַבִּי חֲנִינָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר "בִּשְׁגָגָה", פֵּרַט לְמַכֶּה בַּשַּׁבָּת. "בִּשְׁגָגָה", פֵּרַט לְמַכֶּה אָבִיו בְּחֹל.

(במדבר לה יב) מִגֹּאֵל (הַדָּם), לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הַדָּם" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַחַד נִגְנוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה". הֲרֵי שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ וְאָמְרוּ לוֹ בֶּן בְּרִית הוּא, הֲוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם" וְגוֹ', אָמַר אַף עַל פִּי כֵן הוֹרֵג הוּא, אָמַרְתָּ (להלן פסוק לא) "רָשָׁע לָמוּת", קֹדֶם וְהָרְגֵהוּ וְהַצֵּל נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן מִי שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר הָאִשָּׁה לְאָנְסָהּ וְאָמְרוּ לוֹ בַּת בְּרִית הִיא, אֵשֶׁת אִישׁ הִיא, הֲוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (ויקרא כ, י) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף", אָמַר לָהֶם אַף עַל פִּי כֵן נוֹאֵף הוּא, אָמַרְתָּ "רָשָׁע לָמוּת", קֹדֶם וְהָרְגֵהוּ וְהַצֵּל אִשְׁתּוֹ שֶׁל זֶה בְּדָמָיו שֶׁל זֶה. יָכוֹל יַהֲרֹג אוֹתוֹ מְשֻׁהָרַג וּמְשֻׁנָּאַף, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן "וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הַדָּם" וְגוֹ', מְצָוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, אֵין לוֹ גּוֹאֵל הַדָּם רְשׁוּת בְּיַד כָּל אָדָם דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וְכָל אָדָם חַיָּבִין עָלָיו. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וְכָל אָדָם חַיָּבִין עָלָיו. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. מִי כְּתִיב "אִם רָצֹחַ". וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִי כְּתִיב "יִרְצַח". אֲמַר (רב) [מַר] זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּא אָמַר רַב, רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם וַהֲרָגוֹ, נֶהֱרָג עָלָיו. [וְכָמָאן,

לָא כְּרַבִּי יוֹסֵי וְלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא]. הוּא דַּאֲמַר כִּי הַאי תַּנָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְרִצַּח גֹּאֵל הַדָּם" יָכוֹל מִיָּד, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה". וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא, עַד עָמְדוֹ מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ. מְבָעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּעֲמֹד בְּבֵית דִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה".

(במדבר לה יג-יד) וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ. עִם הָרִאשׁוֹנוֹת. אוֹ חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְאֵת הֶעָרִים תִּתְּנוּ) [אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ" וְגוֹ'], הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶעָרִים". עִם הָרִאשׁוֹנִים (וְכוּ'). לְהֵיכָן עוֹלִין. לְעָרֵי מִקְלָט. שֶׁלֹּשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשֶׁלֹּשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן" וְגוֹ'. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שְׁלֹשָׁה שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא הָיוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה", עַד שֶׁיִּהוּ שֶׁשְּׁתָּן קוֹלְטוֹת כְּאַחַת. תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁלֹשׁ עָרִים הִבְדִּיל מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּכְנֶגְדָּן הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וּמָכָנוֹת הָיוּ כְּמִין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, חֶבְרוֹן בִּיהוּדָה כְּנֶגֶד בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר, שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרַיִם כְּנֶגֶד רָמוֹת בַּגִּלְעָד, קֶדֶשׁ בְּהַר נַפְתָּלִי כְּנֶגֶד גּוֹלָן בַּבָּשָׁן. (דברים יט, יג) "וְשִׁלַּשְׁתָּ", שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת, שֶׁיְּהֵא מִדְרוֹם לְחֶבְרוֹן כְּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם, וּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם כְּמִשְׁכֶם לְקֶדֶשׁ, וּמִשְׁכֶם לְקֶדֶשׁ כְּמִקֶּדֶשׁ לַצָּפוֹן. בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן תִּלְתָּ וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּלְתָּ. אֲמַר אַבָּיֵי, בְּגִלְעָד שְׁכִיחֵי רוֹצְחִין, דִּכְתִיב "גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם", שֶׁהָיוּ עוֹקְבִין לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת. וּמַאי שְׁנָא מֵהַאי גִּיסָא [וּמֵהַאי גִּיסָא] דִּמְרַחֲקֵי, וּמַאי שְׁנָא (מֵהַאי גִּיסָא) מְצִיעָאֵי דִּמְקָרְבֵי. [אֲמַר אַבָּיֵי] בְּשֶׁכֶם נַמֵּי שְׁכִיחֵי רוֹצְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ט) "חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שְׁכֶמָה", שֶׁהָיוּ מִתְחַבְּרִין לַהֲרֹג נְפָשׁוֹת כַּכֹּהֲנִים הַלָּלוּ שֶׁמִּתְחַבְּרִים לְחֵלֶק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וְתוּ לֵיכָּא, וְהָכְתִיב (לעיל פסוק ו) "וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר". אֲמַר אַבָּיֵי, הַלָּלוּ, קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת וְהַלָּלוּ אֵין קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת. וְחֶבְרוֹן עִיר מִקְלָט הֲוָאי, וְהָכְתִיב "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן", אֲמַר אַבָּיֵי, פְּרוֹזְדְּהָא, דִּכְתִיב (יהושע כא, יב) "וְאֶת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חֲצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב". וְקֶדֶשׁ עִיר מִקְלָט הֲוָאי, וְהָכְתִיב (שם יט, לה-לז) "רֶקֶת וְכִנֶּרֶת... וְקֶדֶשׁ", וְתַנְיָא עָרִים הַלָּלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא כְּרַכִּים קְטַנִּים וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. אֲמַר רַב יוֹסֵף תַּרְתֵּי קֶדֶשׁ הָוְיָן. אֲמַר רַב אַשִׁי, כְּגוֹן סָלֵיקוּס וְאַקְרָא סָלֵיקוּס.

עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁקּוֹלְטוֹת בָּאָרֶץ, בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶינָה". בָּאוּ אַנְשֵׁי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְאֶרֶץ כְּנַעַן, יָכוֹל יִמְנוּ שָׁם שֵׁשׁ. אָמַרְתָּ, אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. בָּאוּ אַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, יָכוֹל יִמְנוּ שֵׁשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן". לְפִי שֶׁאָמַרְתִּי אִם חָרְבוּ יִבְנוּ אֲחֵרוֹת תַּחְתֵּיהֶן, חָזְרוּ

הָרִאשׁוֹנִים וְנִתְיַשְּׁבוּ לֹא יַחְזְרוּ אֵלּוּ לְמָקוֹמָן מֵעַתָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה", וְהַשְּׁנִיּוֹת חוֹזְרוֹת לִמְקוֹמָן. (במדבר לה טו) כְּתִיב "וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה". וּכְתִיב (לעיל פסוק יב) וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט, לָכֶם וְלֹא לְגֵרִים. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּגֵר תּוֹשָׁב שֶׁהִרְגוּ גֵּר תּוֹשָׁב, כָּאן בְּגֵר תּוֹשָׁב שֶׁהִרְגוּ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְרָמִינְהוּ, לְפִיכָךְ גֵּר וְעוֹבֵד אֱלִילִים שֶׁהִרְגוּ נָהֳרָגִין, קְתָנֵי גֵּר דּוּמְיָא דְּעוֹבֵד אֱלִילִים, מָה עוֹבֵד אֱלִילִים לָא שְׁנָא קָטָל בַּר מִינֵיהּ לָא שְׁנָא קָטָל לָאו בַּר מִינֵיהּ נָהֳרָג, אַף גֵּר לָא שְׁנָא קָטָל בַּר מִינֵיהּ וְלָא שְׁנָא קָטָל לָאו בַּר מִינֵיהּ נָהֳרָג. אָמַר רַב חִסְדָּא לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁהִרְגוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה, דְּיִשְׂרָאֵל גָּלֵי, אִיהוּ נַמֵּי גָּלֵי, דֶּרֶךְ עֲלִיָּה דְּיִשְׂרָאֵל פָּטוּר הוּא נָהֳרָג. אָמַר לֵיהּ רָבָא וְלָאו כָּל דְּכֵן הוּא, הָשַׁתָּא וּמָה דֶּרֶךְ יְרִידָה, דְּיִשְׂרָאֵל גָּלֵי, הוּא נַמֵּי סָגֵי לֵיהּ בְּגָלוּת, דֶּרֶךְ עֲלִיָּה, דְּיִשְׂרָאֵל פָּטוּר, הוּא נָהֳרָג. אֶלָּא אָמַר רָבָא בְּאוֹמֵר מֻתָּר. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אוֹמֵר מֻתָּר אָנוּס הוּא. אָמַר לֵיהּ שָׁאנִי אוֹמֵר, אוֹמֵר מֻתָּר קָרוֹב לְמֵזִיד הוּא.

וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב. אוֹ כְּשֵׁם שֶׁגּוֹלָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, כָּךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹלָה עַל יָדוֹ. אָמַרְתָּ, אִם כְּשֶׁהֶרְגוּ יִשְׂרָאֵל פָּטוּר, קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא יִגְלֶה, אֶלָּא אִם הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל הָרוּג, וְאִם הָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל נָהֳרָג. תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֵת שֵׁשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן" שׁוֹמְעַנִי אֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין תְּהֵא קוֹלֶטֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה", מַגִּיד שֶׁלֹּא קָלְטָה אַחַת מֵהֶן עַד שֶׁהֻפְרְשׁוּ כֻּלָּן.

(במדבר לה טז-יח) וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ. אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר 'יָד' בְּבַרְזֶל. מִפְּנֵי שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נִתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה שֹׁעוּר, וְהֵנִי מִלֵּי דְּבַרְזֵי מִבְרְז. כְּפָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וָמֵת, חַיָּב. מִנָּא לָן. אָמַר שְׁמוּאֵל אָמַר קְרָא (להלן פסוק כא) "אוֹ בְאֵיבָה", לְרַבּוֹת הַמְצַמְצֵם. הַהוּא גַּבְרָא דְּצַמְצֵמֵיהּ לְחַיּוּתָא דְּחַבְרֵיהּ בְּשִׁמְשָׁא וּמֵתָה, רָבִינָא מְחַיֵּב, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב פּוֹטֵר. רָבִינָא מְחַיֵּב, קַל וָחֹמֶר, וּמָה רוֹצֵחַ, שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ אֶת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן, חַיָּב בּוֹ אֶת הַמְצַמְצֵם, נְזָקִין שֶׁעָשָׂה בָּהֶן שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד וְאֹנֶס כְּרָצוֹן אֵינוֹ דִּין שֶׁנְּחַיֵּב בּוֹ אֶת הַמְצַמְצֵם. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב פּוֹטֵר, אָמַר קְרָא "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא", בְּרוֹצֵחַ הוּא דְּחַיַּבְתִּי לְךָ מְצַמְצֵם, בְּנָזְקִין לֹא חַיַּב מְצַמְצֵם. וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְאִם בְּאֶבֶן יָד וְגוֹ' אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֻרְגוּ בְּאֵלּוּ שֶׁיִּהֵא חַיָּב, בְּבַרְזֶל מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל". הָא עַד שֶׁלֹּא יֹאמַר יֵשׁ לִי בַּדִּין, אִם כְּשֶׁהֻרְגוּ בְּאֶבֶן וּבְעֵץ חַיָּב, קַל וָחֹמֶר בְּבַרְזֶל, אֶלָּא אִם אָמַרְתָּ כֵּן עָנַשְׁתָּ מִן הַדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל". [אוֹ מָה אֶבֶן מִלֹּא יָד אַף בַּרְזֶל] מִלֹּא יָד. אָמַרְתָּ, גָּלוּי הָיָה לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּמַשֶּׁהוּ, לְפִיכָךְ לֹא נֶאֱמַר בּוֹ

'יָד', אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּמַחַט וַאֲפִלּוּ בְּצִנּוֹרָא. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרְגוֹ בִּכְלִי בַרְזֶל שֶׁיְּהֵא חַיָּב, הִשְׁלִיךְ עֲשָׁתוֹת וּגוֹלָמִים עָלָיו מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ" מִכָּל מָקוֹם.

מוֹת יוּמַת (כָּתוּב בְּרֶמֶז שכ"ב). מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ. עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ, וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ (כָּתוּב בְּרֶמֶז ש"מ). אָתְיָא "רֹצֵחַ" "רֹצֵחַ" (כָּתוּב בְּרֶמֶז שנ"ב). רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל דָּם, שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין (כָּתוּב בְּשִׁפְטִים).

וְאִם בְּאֶבֶן יָד. לְמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כא, יח) ["וְ]כִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים", שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאִם יַכֶּנּוּ בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ וּבֵין בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בְּאֶבֶן יָד", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁעַל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט, יא) "וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ וְעַל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרְגוֹ בְּאֶבֶן, שֶׁהוּא חַיָּב, גִּלְגֵּל עָלָיו סְלָעִים וַעֲמוּדִין מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת", מִכָּל מָקוֹם.

אוֹ בִּכְלִי עֵץ, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט" שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ וּבֵין בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לַהֲמִיתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בִּכְלִי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ", עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. עַל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יט, יא) "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שׂוֹנֵא" וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּנּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְעַל מָקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרְגוֹ בְּעֵץ, שֶׁהוּא חַיָּב, הִשְׁלִיךְ עָלָיו קוֹרוֹת וּכְלוֹנְסָאוֹת מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ", מִכָּל מָקוֹם. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהִכָּהוּ בְּאֶבֶן, מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהִכָּהוּ בְּגוּשׁ מֶלַח אוֹ בְּפֶלַח שֶׁל דְּבֵלָה אוֹ הִפִּיל עָלָיו סַל מָלֵא עָפָר אוֹ סַל מָלֵא צְרוֹרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בְּאֶבֶן יָד" וְגוֹ'. "אוֹ בִּכְלִי עֵץ", מְנַיִן אַתָּה מְרַבֶּה שֶׁהִכָּהוּ בְּרֹאשׁ הַקּוֹרָה אוֹ בְּרֹאשׁ הַתֹּרֶן שֶׁל סְפִינָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ בִּכְלִי עֵץ יָד". מְנַיִן אַתָּה מְרַבֶּה הַדְּוֹחֵף חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ שֶׁהִסִּית בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ. (במדבר לה יט) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ז) "יַד הָעֵדִים", הֲרֵי מִי שֶׁבָּרַח לְבָבֶל יָכוֹל יֵלְכוּ לְשָׁם. אֲמַרְתָּ, גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית וְגוֹ'. מְנַיִן אֲפִלּוּ אָמַר אֵינִי יָכוֹל לְהַקְבִּילוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּפִגְעוֹ בוֹ" וְגוֹ' "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ". מִצְוָה בְּגוֹאֵל הַדָּם. וּמִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ גּוֹאֵל הַדָּם שֶׁבֵּית דִּין מַעֲמִידִין גּוֹאֵל הַדָּם. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּפִגְעוֹ בוֹ", מִכָּל מָקוֹם. גֹּאֵל הַדָּם. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק טז-יח) וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ... וְאִם בְּאֶבֶן יָד... [אוֹ בִּכְלִי עֵץ יָד] אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָרְגוֹ בְּאֵלּוּ שֶׁהוּא חַיָּב, בְּדָבָר אַחֵר מְנַיִן. אַתָּה דָן בִּנְיַן אָב מִשִּׁלְשָׁתָן, לֹא רְאִי אֶבֶן כִּרְאִי הָעֵץ וְלֹא רְאִי עֵץ כִּרְאִי הָאֶבֶן וְלֹא רְאִי זֶה וְזֶה כִּרְאִי בַרְזֶל וְלֹא רְאִי בַרְזֶל כִּרְאִי שְׁנֵיהֶן, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבִּשְׁלָשְׁתָּן

שֶׁהֵן כְּדֵי לְהָמִית וְהֵמִית מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לַהֲמִיתוֹ, אַף כָּל שֶׁהוּא כְּדֵי לְהָמִית וְהֵמִית מִצְוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לַהֲמִיתוֹ.

(במדבר לה כ-כא) וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדֳּפֶנּוּ. מִכָּל מָקוֹם. אוֹ אֲפִלּוּ דְּחָפוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ שִׂטָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וְהִכִּישׁ בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ. הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיַן אָב מִשִּׁלְשָׁתָן, לֹא רְאִי אֶבֶן כִּרְאִי הָעֵץ וְלֹא רְאִי עֵץ כִּרְאִי הָאֶבֶן וְלֹא רְאִי זֶה וָזֶה כִּרְאִי בַרְזֶל וְלֹא רְאִי בַרְזֶל כִּרְאִי שְׁנֵיהֶן, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבִּשְׁלָשְׁתָּן שֶׁהֵן מַחֲמַת הַמְּמִיתִים וְהֵמִית הֲרֵי זֶה חַיָּב, יָצָא אֶת שֶׁדְּחָפוֹ לְתוֹךְ הָאוּר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם וְשִׂטָּה בּוֹ אֶת הַכֶּלֶב וְשִׂטָּה בּוֹ אֶת הַנָּחָשׁ, שֶׁדִּינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם. אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו בְּצָדְיָה, שֶׁצּוֹדָה לוֹ וּמִתְכַּוֵּן לוֹ. מִנַּיִן אֲפִלּוּ אָמַר אֵינִי יָכוֹל לְהַקְבִּילוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּפִגְעוֹ בוֹ הוּא יְמַ(י)תֶנּוּ". "וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדֳּפֶנּוּ", וַהֲלֹא שִׂנְאָה הִיא אֵיבָה וְאֵיבָה הוּא שִׂנְאָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵיבָה וְשִׂנְאָה". אֶלָּא מַה שִׂנְאָה שֶׁעָרוּ אֶת הַמַּכָּה וְכוּ' אַף אֵיבָה שֶׁעָרוּ וְכוּ'. "בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת", נֶאֱמַר כָּאן צְדִיָּה וְנֶאֱמַר לְמַטָּה צְדִיָּה, מַה צְדִיָּה הַנֶּאֱמָר לְמַטָּה מַגִּיד שֶׁשָּׁעֲרוּ אֶת הַהַשְׁלָכָה וְאֶת הַמַּכָּה וְכוּ'. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה" יָכוֹל כָּל הַמַּכִּים מֵתִים, קָטָן שֶׁהִכָּה, שׁוֹטֶה שֶׁהִכָּה, מְלַמֵּד סוֹפְרִים שֶׁהִכָּה, וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהַמַּכֶּה מַכַּת מַרְדּוּת, וְהַמַּכֶּה מֵאַהֲבָה. אָמְרִי, (שם, יד) "כִּי יָזִיד", פָּרַט לְשׁוֹגֵג, "אִישׁ" פָּרַט לְקָטָן. "עַל רֵעֵהוּ", פָּרַט לְתוֹשָׁב, "לְהָרְגוֹ", שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ, "בְּעָרְמָה", פָּרַט לְשׁוֹטֶה, "אַף אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד", [פָּרַט לְרַב שֶׁהִכָּה לְעַבְדּוֹ], לְפִי שֶׁאָמַר "בִּבְלִי דַּעַת", פָּרַט לְמַכֶּה שֶׁלֹּא בְּדַעַת וְהַמְלַמֵּד סוֹפְרִים וְהַמַּכֶּה מַכַּת מַרְדּוּת, וְהַמַּכֶּה מֵאַהֲבָה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, יט) "וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", יָכוֹל אַף הַשּׁוֹלֵחַ. אָמַרְתָּ, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, וְלֹא הַשּׁוֹלֵחַ. מְמַעֵט אֲנִי בְּשׁוֹלֵחַ לְהַכּוֹת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי לְמַכָּה וְהִכָּה, וְלֹא אֲמַעֵט בְּשׁוֹלֵחַ לְהַכּוֹת מַכָּה שֶׁהִיא כְּדֵי לְמַכָּה וְהִכָּה. אָמַרְתָּ מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, וְלֹא הַשּׁוֹלֵחַ. מֻקָּל אֲנִי בְּאֵלּוּ וְלֹא אָקֵ(י)ל בְּעֶבֶד אֲחֵרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". מֻקָּל אֲנִי בְּעֶבֶד אֲחֵרִים וְלֹא אָקֵל בְּעֶבֶד עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". אֲרַבֶּה אֲנִי אָבִיו נָשִׂיא וְלֹא אֲרַבֶּה אָבִיו דַּיָּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". (מוֹת יוּמָת) אֲרַבֶּה אָבִיו דַּיָּן בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, [שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל מְנַיִן]. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה", אֶפְשָׁר לוֹמַר כָּל אֵלּוּ בְּאָבִיו, בְּזְמַן שֶׁעָשָׂה בֶּהֶן חַבּוּרָה מַגִּיד שֶׁהוּא חַיָּב. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג, יב) "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ" הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ הוֹרְגִין בָּרֶגֶל, יָכוֹל אִם הָיְתָה אִשָּׁה עֲבָרָה יַאֲרִיכוּ לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". יָכוֹל אִם הָיְתָה בַּת שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים לֹא יַאֲרִיכוּ לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד, אֲבָל אִם הָיְתָה בַּת תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים יַאֲרִיכוּ לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמָת". אוֹ מוֹת יוּמַת מִיתָה שֶׁגָּזְרוּ עָלָיו בֵּית דִּין, מִנַּיִן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים וּבְחִצִּים וּבִכְפָלְחוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "מוֹת יוּמַת", מִכָּל צַד. אֵין בְּמַשְׁמָע אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַסַּנְהֶדְרִין בִּמְקוֹמָהּ, בִּזְמַן שֶׁאֵין

הַסַּנְהֶדְרִין בְּמָקוֹמָהּ נִתְחַיֵּב אָדָם סְקִילָה בֵּיתוֹ נוֹפֵל עָלָיו אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ וְכוּ'. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ" הֲרֵי מִי שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ מְנַיִן שֶׁבְּנוֹ מֻתָּר בּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק יט) "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית" וְגוֹ'.

אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק טז-יח) "וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל וְגוֹ' וְאִם בְּאֶבֶן וְגוֹ' אוֹ בִּכְלִי עֵץ וְגוֹ'" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֻרְגוּ בְּאֵלּוּ חַיָּב, דְּעָכוֹ חֲנָקוֹ בְּעָטוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְכוּ') [בְּיָדוֹ"], מִכָּל מָקוֹם.

רמז תשפח

(במדבר לה כב-כח) וְאִם בְּפֶתַע. פְּרָט לְקֶרֶן זָוִית. "בְּלֹא אֵיבָה", פְּרָט לְשׁוֹגֵא. "הֲדָפוֹ", שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ. "אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו", לְהָבִיא יְרִידָה שֶׁהִיא צָרִךְ עֲלִיָּה. "בְּלֹא צְדִיָּה", פְּרָט לְמִתְכַּוֵּן לְצַד זֶה וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר. (שמות כא, יג) "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה", פְּרָט לְמִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע. "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר", מַה יַּעַר רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לְכָנֵס לְשָׁם, אַף כָּל רְשׁוּת לַנִּזָּק וְלַמַּזִּיק לְכָנֵס לְשָׁם. תָּנוּ רַבָּנָן הַסּוּמָא אֵינוֹ גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּלֹא רְאוֹת", לְמַעֵט אֶת הַסּוּמָא דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. [רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּלֹא רְאוֹת, לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא], מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב (דברים יט, ה) "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר", אֲפִלּוּ סוּמָא, אָתָא בְּלֹא רְאוֹת מְעֻטֵּיהּ, וְרַבִּי מֵאִיר, בְּלֹא רְאוֹת לְמַעֵט, וּ"בִבְלִי דַּעַת" לְמַעֵט, הָוֵי מִעוּט אַחַר מִעוּט וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה, "בִּבְלִי דַּעַת" פְּרָט לְמִתְכַּוֵּן הוּא דְּאָתָא. בְּלֹא רְאוֹת, לְהָבִיא אֶת הַזּוֹרֵק בַּלַּיְלָה. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר סוּמָא אֵין לוֹ בֹּשֶׁת. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. דִּכְתִיב (דברים כה, יב) "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ", וּגְמַר "עַיִן" "עַיִן" מֵעֵדִים זוֹמְמִים, מָה הָתָם סוּמִין לָא, אַף הָכָא סוּמִין לָא. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אָתְיָא "רֹצֵחַ" "רֹצֵחַ" מְחַיָּבֵי גָּלִיּוֹת. וְכֵן מֵחַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת, אָתְיָא "רָשָׁע" "רָשָׁע" מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מִכָּל דִּינִין שֶׁבַּתּוֹרָה, דַּאֲמַר קְרָא (להלן פסוק כד) וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם, כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּמַכָּה וּבְגוֹאֵל הַדָּם יֶשְׁנוֹ בְּמִשְׁפָּטִים, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּמַכָּה וְגוֹאֵל הַדָּם אֵינוֹ בְּמִשְׁפָּטִים. אֲמַר רַב יוֹסֵף מֵרֵישׁ הֲוָה אָמֵינָא מֵאן דַּאֲמַר לִי הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן, דְּאֲמִינָא לָא מִפְקְדָנָא וְעָבִידְנָא מִצְוָה, כֵּיוָן דִּשְׁמָעִית לְהָא דַּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא גָּדוֹל הַמְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, מֵאן דְּאָמַר לִי לֵית הִלְכְתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרוֹ מִכֹּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, דַּאֲמַר קְרָא, ("אֵלֶּה הַמִּצְוֹת) [וְזֹאת הַמִּצְוָה] וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים", כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּמִשְׁפָּטִים יֶשְׁנוֹ בְּמִצְוֹוֹת וְחֻקִּים, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בְּמִשְׁפָּטִים אֵינוֹ בְּמִצְוֹוֹת וְחֻקִּים. בְּלֹא רְאוֹת. פְּרָט לְסוּמָא דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְכוּ'. אַלְמָא קָסָבַר רַבִּי

יְהוּדָה מְקֻצַּת יְדִיעָה לָאו כְּכָל יְדִיעָה, וְרַבִּי מֵאִיר אִפְּכָא. וְרָמִינְהוּ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְדָרִים אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְפֵרִים, (נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁלֹּא שָׁמַע כְּלָל) [יָפֵר]. יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מְפֵרִים [אֲבָל] אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר לְעוֹלָם לֹא יָפֵר אֶלָּא אִם הוּא יוֹדֵעַ בְּתוֹךְ הַיּוֹם שֶׁהוּא נֶדֶר, וְלָא אָמְרִינָן מִקְצַת שְׁמִיעָה כְּכָל שְׁמִיעָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר יָפֵר בְּתוֹךְ הַיּוֹם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נֶדֶר, דְּאָמְרִינָן מִקְצַת שְׁמִיעָה כְּכָל שְׁמִיעָה. אָמַר רָבָא הָכָא מַעְנְיָנָא דִּקְרָא וְהָכָא מַעְנְיָנָא דִּקְרָא, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר גַּבֵּי רוֹצֵחַ כְּתִיב (דברים יט, ה) "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר" כָּל דְּבַר מֵיעַל יַעַר וְסוּמָא נַמִּי בַּר מֵיעַל יַעַר, וְאִי אֲמַרְתְּ בְּלֹא רְאוֹת לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא מִיַּעַר נָפְקָא לֵיהּ, אֶלָּא שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְמַעֵט אֶת הַסּוּמָא. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר (שם, ד) "בִּבְלִי דַּעַת" כְּתִיב, כֹּל דְּבַר מֵידַע, וְסוּמָא לָאו בַּר מֵידַע הוּא, וְאִי אֲמַרְתְּ בְּלֹא רְאוֹת פְּרָט לְסוּמָא "מִבְּלִי דַּעַת" נָפְקָא לֵיהּ, אֶלָּא שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא, אֲבָל גַּבֵּי נְדָרִים כְּתִיב (במדבר ל, ח) "וְשָׁמַע אִישָׁהּ" "וְשָׁמַע אָבִיהָ", רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מִקְצַת שְׁמִיעָה כְּכָל שְׁמִיעָה וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר אִפְּכָא.

וַיַּפֵּל עָלָיו. אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין, הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגָתְהוּ, הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בְּחָבִית וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגָתְהוּ, הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ, הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. אֲבָל הָיָה מוֹשֵׁךְ בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגָתְהוּ, הָיָה דּוֹלֶה בְּחָבִית וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגָתְהוּ, הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ, גּוֹלֶה, שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ, אֵינוֹ גּוֹלֶה. מִנַּא הַנֵּי מִלֵּי. אֲמַר שְׁמוּאֵל דַּאֲמַר קְרָא וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת, עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. וַיַּפֵּל. לְרַבּוֹת שֶׁקִּפֵּץ לְתוֹךְ מַעְיָן. וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ, לְהָעִיד. וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ, לְשַׁפְּטוֹ, מַגִּיד שֶׁדִּבְּבוֹ שֶׁל אָדָם לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן "וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ", יְעִידֻנוּ. וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ, יְדִינֻנוּ. אַשְׁכְּחַן שׁוֹנֵא, אוֹהֵב מִנָּלָן. סְבָרָא הוּא, שׁוֹנֵא מַאי טַעֲמָא, מִשּׁוּם דִּמְרַחֲקָא דַּעְתֵּיהּ, אוֹהֵב נַמִּי מְקָרְבָא דַּעְתֵּיהּ. וְרַבָּנַן, הַאי וְלֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ. חָד לְדַיָּן, וְאִידָךְ כִּדְתַנְיָא וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מִכָּאן לִשְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׁוֹנְאִין זֶה אֶת זֶה שֶׁאֵין יוֹשְׁבִין בְּדִין כְּאֶחָד.

וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ. לְפָסֵל אֶת הַשּׁוֹנְאִין מִלֵּישֵׁב בַּדִּין... אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹנְאִים, קְרוֹבִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם, אֵין לִי אֶלָּא דַּיָּנִין, שֻׁפּוֹסֵל בָּהֶן שׁוֹנְאִים וּקְרוֹבִים, עֵדִים מִנַּיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה הָרֹג עַל פִּי דַּיָּנִין, הָרֹג עַל פִּי עֵדִים, מַה דַּיָּנִין פּוֹסֵל בָּהֶן שׁוֹנְאִים וּקְרוֹבִים, אַף הָעֵדִים יִפְסֹל בָּהֶן שׁוֹנְאִים וּקְרוֹבִים. וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, וּמַה דַּיָּנִין, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִגְמָרִין עַל פִּיהֶם, פּוֹסֵל בָּהֶן שׁוֹנְאִים וּקְרוֹבִים, עֵדִים, שֶׁהַדְּבָרִים נִגְמָרִין עַל פִּיהֶם, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְסֹל בָּהֶן שׁוֹנְאִים וּקְרוֹבִים. אֵין לִי אֶלָּא רוֹצֵחַ, שְׁאָר חַיָּבֵי

מִיתוֹת בֵּית דִּין מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּשְׁפְּטִים הָאֵלֶּה". אֵין לִי אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, לְגֵרִים מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמַּשְׁפְּטִים הָאֵלֶּה". אֵין לִי אֶלָּא דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דִּינֵי מָמוֹנוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל הַמַּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה". אוֹ כְּשֵׁם שֶׁדִּינֵי נְפָשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כָּךְ דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֵלֶּה", אֵלֶּה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה וְאֵין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. דִּינֵי נְפָשׁוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה" "הֲרֵי עֶשְׂרָה, וְהִצִּילוּ הָעֵדָה הֲרֵי עֶשְׂרָה, [וְעוֹד] שְׁלֹשָׁה מְנַיִן, הֲרֵי אַתָּה דָּן הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה הֲרֹג עַל פִּי עֵדִים, הָרֹג עַל פִּי מַטִּין דַּיְנִין, מָה עֵדִים שְׁנַיִם, אַף מַטִּין שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד הֲרֵי שְׁלֹשָׁה. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ עֵדוּת הַכְּתוּבוֹת בַּפָּרָשָׁה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁדִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּשְׁלֹשָׁה.

מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה שֶׁהִיא עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְעֵדָה מַצֶּלֶת הֲרֵי עֶשְׂרִים, וּמִנַּיִן לְעֵדָה שֶׁהִיא עֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כז) "עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה", יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, וּמִנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה, מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת" שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיִּהְיֶה עִמָּהֶן לְטוֹבָה אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (שם) "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת", לֹא כְּהַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, לְטוֹבָה עַל פִּי אֶחָד לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, הֲרֵי עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרוֹצֵחַ מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר הָרַג נֶפֶשׁ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד הַכֹּל מַקְדִּימִין לְעֵרֵי מִקְלָט, וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה הֲרֵגוּהוּ, מִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב פְּטָרוּהוּ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמְקוֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה". עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, תַּנְיָא כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמֵזִיד, נֶהֱרָג. בְּשׁוֹגֵג, גּוֹלֶה וְעוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט לְכָל דְּבָרָיו. בְּמֵזִיד נֶהֱרָג, פְּשִׁיטָא. בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב "עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" אֵימָא כֹּל דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנָתָא בַּחֲזָרָה [לְגָלֵי דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנָתָא בַּחֲזָרָה] לָא לְגָלֵי, דִּתְנַן הַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג אֵין יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכֵי נַמִּי. אָמַר קְרָא (דברים יט, ג) "לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ", אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַשְׁמָע. וְעוֹבֵר עַל עֲשֵׂה, לָא סָגֵי דְּלָא עָבַר. הָכֵי קָאָמַר אִם עָבַר הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט. פְּשִׁיטָא. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּתְנַן אֵין דָּנִין כֹּהֵן גָּדוֹל אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַת, דִּכְתִיב "כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ", דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, אֵימָא כָּל דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכֵי נַמִּי. מִי כְתִיב "דִּבְרֵי גָּדוֹל" "הַדָּבָר הַגָּדֹל" כְּתִיב. אֶחָד מְשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מְרֻבֶּה בְּגָדִים, וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמִּשִׁיחָתוֹ, מַחֲזִירִין אֶת הָרוֹצֵחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מַחֲזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. דַּאֲמַר קְרָא עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל, וּכְתִיב (להלן פסוק כח) "כִּי

בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל", וְרַבִּי יְהוּדָה, כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא (להלן פסוק לב) "לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן" (הַגָּדֹל). וְאִידָךְ, מִדְּלָא כְתִיב הַגָּדֹל(ו)ל חַד מֵהָנָךְ הוּא. עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל(ו)ל. לְפִיכָךְ אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל כֹּהֲנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶם מִחְיָה וּכְסוּת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁיָּמוּתוּ. טַעֲמָא דְּלָא מְצָלֵי הָא מְצָלֵי מַיְתֵי, וְהָכְתִיב (משלי כו, ב) "קְלֹלַת חִנָּם לֹא תָבֹא". אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא, מִפְּרֻקֵיהּ דְּרָבָא שְׁמִיעַ לִי, שֶׁהָיָה לָהֶם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָן וְלֹא בִּקְּשׁוּ. וְאֵיכָּא דְּאָמְרֵי כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שֶׁלֹּא יָמוּתוּ, טַעֲמָא דְּמָצְלֵי הָא לָא מְצָלֵי מַיְתֵי, מַאי הָוֶה לְמֶעְבַּד. הָכָא אָמְרֵי טוּבְיָא חָטָא וְזִיגּוּד מְנַגִּיד, הָתָם אָמְרֵי שְׁכֶם נָסִיב וּמְבָגְיָא גְּזִיר. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא וְכוּ', כִּי הַהוּא גַּבְרָא דְּאָכְלֵיהּ אַרְיָא בְּרַחוּק תְּלָתָא פַּרְסֵי מִנֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְלָא אִשְׁתְּעֵי אֵלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ תְּלָתָא יוֹמֵי.

כְּשֵׁם שֶׁהָעִיר קוֹלֶטֶת, כָּךְ תְּחוּמָהּ קוֹלֶטֶת. וְרַמִּינְהוּ וְיָשַׁב בָּהּ, וְלֹא בִּתְחוּמָהּ. אָמַר אַבָּיֵי, לָא קָשְׁיָא, כָּאן לִקְלֹט, כָּאן לָדוּר. וְתַפּוּק לֵיהּ דְּאֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגְרָשׁ וּמִגְרָשׁ שָׂדֶה, לֹא מִגְרָשׁ עִיר, וְלֹא עִיר מִגְרָשׁ. אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לְמַחְלוֹת.

עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רוֹצֵחַ מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם וְכֹהֵן גָּדוֹל מַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵין בַּדִּין שֶׁיְּהֵא מִי שֶׁמְּקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם לְפָנֵי מִי שֶׁמַּאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם. רַבִּי אוֹמֵר רוֹצֵחַ מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וְכֹהֵן גָּדוֹל גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּשְׁרֶה בָּאָרֶץ, אֵינוֹ דִין וְכוּ'. וְאִם יָצֹא יֵצֵא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אִם מִדַּת פְּרָעָנוּת מֻעֶטֶת הַפּוֹסַעַ פְּסִיעָה אַחַת הֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, קַל וָחֹמֶר לְמִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה.

תָּנוּ רַבָּנָן, "וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ". אֵין לִי אֶלָּא בְּמֵזִיד, בְּשׁוֹגֵג מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם יָצֹא יֵצֵא", מִכָּל מָקוֹם. וְהָתַנְיָא בְּמֵזִיד נֶהֱרָג, בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה. לָא קָשְׁיָא, הָא כְּמָאן דַּאֲמַר דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, הָא כְּמָאן דַּאֲמַר לָא אָמְרִינַן דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. אָמַר אַבָּיֵי, מִסְתַּבְּרָא כְּמָאן דַּאֲמַר דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁלֹּא יְהֵא סוֹפוֹ חָמוּר מִתְּחִלָּתוֹ, מַה תְּחִלָּתוֹ בְּמֵזִיד נֶהֱרָג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, אַף סוֹפוֹ בְּמֵזִיד נֶהֱרָג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה. (פסוק כח) "יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ", לְאֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ הוּא שָׁב, וְאֵינוֹ שָׁב לְמָה שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף הוּא שָׁב לְמָה שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו. כֵּיוֹצֵא בוֹ "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ", חוֹזֵר לַשְּׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא הָיָה חוֹזֵר לַשְּׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ. "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ", לְמִשְׁפַּחְתּוֹ הוּא שָׁב וְאֵינוֹ שָׁב לְמָה שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף הוּא שָׁב לְמָה שֶׁהֶחְזִיקוּ אֲבוֹתָיו, (שם) "וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו" כַּאֲבוֹתָיו, גְּמַר שִׁיבָה שִׁיבָה מֵהָתָם.

(פסוק כה) "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה". יָכוֹל מִשֶּׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת וְלֹא הִסְפִּיק לְגָלוֹת עַד שֶׁמֵּת כֹּהֵן גָּדוֹל יִגָּלֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֵשִׁיבוּ", שֶׁאֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, הֶחֱזִירוּ רוֹצֵחַ לִדּוֹן, הָיוּ מַגְלִין אוֹתוֹ. יָכוֹל יְהוּ מַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר שֶׁדָּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה. לֹא יֵצֵא לָמוּל אֶת הַקָּטָן. שָׁמָּה, לֹא יֵצֵא לְהַצִּיל מִן הַגַּיִס, מִן הַנָּהָר, מִן הַדְּלֵקָה, מִן הַמַּפֹּלֶת. שָׁמָּה, לֹא יֵצֵא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים. יָכוֹל אִם הָיָה עָנִי לֹא יֵצֵא אֶבֶל אִם הָיָה עָשִׁיר יֵצֵא. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁמָּה". יָכוֹל אִם הָיוּ עֲשִׁירִים כַּיּוֹצֵא בוֹ לֹא יֵצֵא, אֶבֶל לֹא הָיוּ עֲשִׁירִים כַּיּוֹצֵא בוֹ יֵצֵא. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁמָּה". "וְיָשַׁב בָּהּ", אַל יְהִי מְחַזֵּר מֵעִיר לְעִיר. מְמַעֵט אֲנִי שֶׁנִּמְשַׁח בְּיָמָיו וְהוּא אִישׁ, לֹא אֲמַעֵט שֶׁנִּמְשַׁח בְּיָמָיו וְהוּא קָטָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ", (הוא) [בּוֹ] תָּלוּי הַדָּבָר וְלֹא בְּאִישׁ. וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה, הֲרֵי מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לְגָלוֹת וְגָלָה חוֹזֵר לְמִיתָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי. שׁוֹמֵעַ אֲנִי עַד מוֹת זֶה וְעַד מוֹת זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל". (שֶׁאָמַר) עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל, זֶה הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים. אֲשֶׁר מָשַׁח, לְרַבּוֹת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. אֹתוֹ, פְּרָט לְמָשַׁח (אֶת) עַצְמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מִקְלָט", הָעִיר קוֹלֶטֶת וְאֵין מִגְרָשָׁהּ קוֹלֵט, אוֹ הָעִיר מַצֶּלֶת וְאֵין מִגְרָשָׁהּ מַצִּיל. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". (פסוק כו-כז) "וּמָצָא אֹתוֹ". פְּרָט לְמָצָא הוּא גּוֹאֵל דָּם. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק יא) "עָרֵי מִקְלָט" הָעִיר קוֹלֶטֶת וְאֵין תְּחוּמָהּ קוֹלֵט. אוֹ הָעִיר מַצֶּלֶת וְאֵין תְּחוּמָהּ מַצִּיל. תַּלְמוּד לוֹמַר "מְחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ". וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם, בְּיַד כָּל מִי שֶׁיַּהֲרָגֶנּוּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ט, ה) "אַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם", מַגִּיד שֶׁתּוֹבְעִין דָּמוֹ שֶׁל אָדָם בְּיַד כָּל מִי שֶׁיַּהֲרָגֶנּוּ. בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב, לְרַבּוֹת אַנְשֵׁי עִיר מִקְלָטוֹ שֶׁגָּלוּ גּוֹלָה עִמָּהֶן. שׁוֹמֵעַ אֲנִי יֵשֵׁב לוֹ בְּגָלוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב". לְרַבּוֹת שֶׁהָרַג בְּאוֹתָהּ הָעִיר, גּוֹלֶה מִשְׁכּוּנָה לִשְׁכּוּנָה. וּבֶן לֵוִי גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר. עַד מוֹת הַכֹּהֵן וְגוֹ', מַגִּיד שֶׁאֲחָזָתוֹ מַצֶּלֶת. אֵין לִי אֶלָּא אֲחָזָתוֹ מַצִּילָתוֹ, מְנַיִן אַף כָּל הָאָרֶץ מַצֶּלֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ", מַגִּיד [שֶׁאֶרֶץ] אֲחֻזָּתוֹ מַצֶּלֶת. (במדבר לה כט-ל) וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם, סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. תְּנוּ רַבָּנָן "לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", לְמַדְנוּ לַסַּנְהֶדְרִין שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים טז, יח) ("בְּ)שְׁעָרֶיךָ", בְּשַׁעֲרֶיךָ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּתֵי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ, בְּכָל עִיר וָעִיר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּתֵי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ, וְלֹא בְּכָל עִיר וָעִיר. כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ, לְפִי עֵדִים. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַהֲרְגֶנּוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ", לְפִי עֵדִים, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ אֶלָּא בְּעֵדִים דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ, לְפִי עֵדִים, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק יב) "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ" וְגוֹ' שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַהֲרְגֶנּוּ בְּבֵית דִּין וְשֶׁלֹּא בְּעֵדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ", לְפִי עֵדִים, מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ אֶלָּא בְּעֵדִים וּבְבֵית דִּין.

וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה. בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר עוֹנֶה לִזְכוּת וְאֵינוֹ עוֹנֶה לְחוֹבָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה. אֲמַר קְרָא וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת, לָמוּת הוּא דְּאֵינוֹ עוֹנֶה אֲבָל לִזְכוּת עוֹנֶה. וְרַבָּנָן, מִשּׁוּם דְּמֵחֲזֵי כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. וְרַבָּנָן, הַאי לָמוּת מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ. מוּקְמֵי לֵיהּ בְּאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים, כְּדְתַנְיָא, אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת מְנַיִן שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה", מְנַיִן לְאֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים שֶׁאָמַר יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו (זְכוּת) [חוֹבָה] מְנַיִן שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד לֹא יַעֲנֶה". וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת. אֲבָל עוֹנֶה בוֹ לִשְׁבָעָה. וְעֵד אֶחָד, זֶה בְּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי הוּא בְּכְלַל שְׁנֵי עֵדִים עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד. בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. בְּחוּצָה לָאָרֶץ. יָכוֹל אַף עָרֵי מִקְלָט יְהוּ נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם) [אֱלֹהֵי] הַדַּיָּנִין נוֹהֲגִין בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְעָרֵי מִקְלָט אֵינָן נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ.

כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ, לְפִי עֵדִים. מְנַיִן אַף הַגּוֹלֶה לְפִי עֵדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מַכֵּה... לְפִי עֵדִים". דִּיְנֵי גָּלוּת וּמַלְקוּת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים", עֵד שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְהָעִיד. וּמְנַיִן אַף עַד שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לְהָעִיד. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵד", וְעֵד, שֶׁאָמַר עַד וְעֵד לְרַבּוֹת בַּעַל דִּין. (במדבר לה לא-לב) וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ. לָמָּה לִי. דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לָא תִשְׁקֹל מָמוֹנָא וְתִפְטְרֵיהּ מִן קְטָלָא. לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, לָמָּה לִי. דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לָא תִשְׁקֹל מְנַיֵּה מָמוֹנָא וְתִפְטְרֵיהּ מִגָּלוּת. תַּרְתֵּי קְרָאֵי לָמָּה לִי. חַד בְּמֵזִיד וְחַד בְּשׁוֹגֵג, וּצְרִיכִי. מְנַיִן לְנִרְצָע שֶׁכָּלוּ לוֹ יָמָיו וְרַבּוּ מְסָרְהֵב בּוֹ לְצֵאת וְאֵינוֹ יוֹצֵא וְחַבָל בּוֹ וְעָשָׂה בּוֹ חַבּוּרָה, מְנַיִן שֶׁהוּא פָּטוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר" וְגוֹ' "לָשׁוּב", לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לַשָּׁב. וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ. לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כֹּפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כֹּפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כא, ל) "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו" אוֹ כְּשֵׁם שֶׁנּוֹתְנִין פִּדְיוֹן לְמוּמָתִין בִּידֵי שָׁמַיִם כָּךְ יְהוּ נוֹתְנִין לְמוּמָתִין בִּידֵי אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר" וְגוֹ', רַבִּי יִאשִׁיָּה אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁיָּצָא לֵהָרֵג וְחָבַל בַּאֲחֵרִים, חַיָּב. חָבְלוּ אֲחֵרִים, פְּטוּרִין בְּגוּפוֹ וְלֹא בְמָמוֹנוֹ. אוֹ עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת", עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ חַיָּב, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ פָּטוּר. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, הֲרֵי שֶׁיָּצָא לֵהָרֵג וְקִדֵּם אֶחָד וַהֲרָגוֹ פָּטוּר. אוֹ עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת", עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ חַיָּב, מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ פָּטוּר. וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, הֲרֵי שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמֵזִיד שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִתֵּן מָמוֹן וְיִגָּלֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס". וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר. הֲרֵי מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לְגָלוּת וְחָבַל בּוֹ וְאָמַר לוֹ צֵא וְלֵךְ, יָכוֹל יֵשׁ לוֹ חֶבֶל. אָמַרְתָּ לְנֶפֶשׁ, לְגוֹלָה. וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס, לְרַבּוֹת שֶׁגָּלָה לְעִיר

מִקְלָט וְחָבְלוּ בּוֹ אָמְרוּ לוֹ צֵא וָלֵךְ יָכוֹל יֵשׁ לוֹ חָבָל. תַּלְמוּד לוֹמַר "לָשׁוּב". הַנִּמְכָּר לְשָׁנִים וְשָׁלְמוּ שֵׁשׁ וְחָבְלוּ בּוֹ וְאָמַר לוֹ צֵא וָלֵךְ, יָכוֹל יֵשׁ לוֹ חָבָל. תַּלְמוּד לוֹמַר "לָשׁוּב".

וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ. זוֹ אַזְהָרָה לַחֲנֻפִים. דָּבָר אַחֵר "וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ", אַל תְּגָרְמוּ לָאָרֶץ שֶׁתְּהֵא מַחֲנֶפֶת לָכֶם. כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף, רַבִּי יַאשִׁיָּה אוֹמֵר, לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן יָחֹן אַף עַל הָאָרֶץ. וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה" הֲרֵי שֶׁנִּתְעָרְפָה עֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג שׁוֹמֵעַ אֲנִי פּוֹטְרִין אוֹתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר". וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר. הֲרֵי עֶגְלָה כְּאָדָם, מָה אָדָם תּוֹלֶה אַף עֶגְלָה תּוֹלָה. (במדבר לה לד) וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ. הִיא טְהוֹרָה מִלְּטַמֵּא וְאֵין כָּל הָאֲרָצוֹת טְהוֹרוֹת מִלְּטַמֵּא. שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל בְּתוֹךְ מֵאָה, בְּתוֹךְ אֶלֶף. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בְּתוֹךְ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, בְּכָל הַשְּׁבָטִים. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן, [וְיכוֹל] בַּגְּלוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָרֶץ". אוֹ בָּאָרֶץ וְאַתֶּם בַּגָּלוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ וְלֹא בְשָׁעָה שֶׁהֵן בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁשְּׁפִיכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְסַלֶּקֶת אֶת הַשְּׁכִינָה, מִפְּנֵי שְׁפִיכַת דָּמִים חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, קָדַם אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, נָטַל סַכִּין וְתָקַע לוֹ בְּלִבּוֹ. בָּא רַבִּי צָדוֹק וְעָמַד עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם וְאָמַר שְׁמָעוּנִי אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כא, א) "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" וְגוֹ', בּוֹאוּ וְנִמְדֹּד עַל מִי רָאוּי לְהָבִיא אֶת הָעֶגְלָה, עַל הַהֵיכָל אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת. גָּעוּ כֻּלָּם בִּבְכִיָּה. וְאַחַר כָּךְ בָּא אֲבִיו שֶׁל הַתִּינוֹק וְאָמַר לָהֶם אַחֵינוּ אֲנִי כַּפָּרָתְכֶם, עֲדַיִן בְּנִי מְפַרְפֵּר וְסַכִּין לֹא נִטְמֵאת. לְלַמֶּדְךָ שֶׁטְּמֵאַת סַכִּינִין קָשָׁה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב כא, טז) "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ וְגוֹ', מִכָּאן אָמְרוּ בַּעֲוֹון שְׁפִיכוּת דָּמִים שְׁכִינָה מִסְתַּלֶּקֶת מִיִּשְׂרָאֵל וּמִקְדָּשׁ מִטַּמֵּא. אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָ(ם)[ה]. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, טז) "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם", רַבִּי נָתָן אוֹמֵר חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ שְׁכִינָה עִמָּהֶם, גָּלוּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "הֶנָּגֹלֹה נִגְלֵיתִי לְבֵית אָבִיךָ", גָּלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, יד) "לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה", גָּלוּ לְעֵילָם, שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם", גָּלוּ לֶאֱדוֹם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, א) "מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם", וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין שְׁכִינָה חוֹזֶרֶת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, ג) "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ', "וְהֵשִׁיב" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "וְשָׁב", וְאוֹמֵר "אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה" וְגוֹ', רַבִּי אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ אִם בִּקַּשְׁתַּנִי הֲרֵינִי אֵצֶל בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מְבַקְּשֵׁנִי הֲרֵינִי אֵצֶל בְּנִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא טז, טז) "הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם".

(במדבר לו ה) כֵּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף דֹּבְרִים. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשע"ד). (במדבר לו ו-ט) לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹם מְחִילָה וּסְלִיחָה, [יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת], אֶלָּא בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב לָמָּה. אֲמַר רַב [יְהוּדָה], יוֹם שֶׁהִתִּירוּ שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה. מַאי דְּרוּשׁ. זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד, דָּבָר זֶה לֹא יִהֵא נוֹהֵג אֶלָּא בַּדּוֹר הַזֶּה. רַב נַחְמָן אָמַר רַב, שֶׁכָּלוּ בּוֹ מֵתֵי מִדְבָּר, דַּאֲמַר מַר עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר לֹא הָיָה הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (דברים ב, טז) "וַיְהִי כַאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה", וּכְתִיב (שם, יז) ("וַיֹּאמֶר) [וַיְדַבֵּר] ה' אֵלַי לֵאמֹר", אֲלַי הָיָה הַדִּבּוּר.

אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל בְּנוֹת צְלָפְחָד הֵתִּרוּ לְהִנָּשֵׂא לְכָל מִי שֶׁיִּרְצוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַךְ לְמִשְׁפַּחַת... אֲבִיהֶם, עֲצָה טוֹבָה הִשִּׁיאָן הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יִנָּשְׂאוּ אֶלָּא לֶהָגוּן לָהֶם. וְלֹא תִסְבֹּר נַחֲלָה. (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשע"ה). אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּבַר תּוֹרָה אִשָּׁה יוֹרֶשֶׁת אֶת בְּנָהּ, אֲמַר קְרָא וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת, מַקִּישׁ מַטֶּה הָאֵם לְמַטֵּה הָאָב, מַה מַּטֵּה הָאָב הָאָב יוֹרֵשׁ אֶת בְּנוֹ, אַף מַטֵּה הָאֵם הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בְּנָהּ. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, הָאִשָּׁה אֶת בְּנָהּ וְהָאִשָּׁה אֶת בַּעֲלָהּ מַנְחִילִין וְלֹא נוֹחֲלִים. אֲמַר לֵיהּ, מִשְׁנָתֵנוּ אֵינִי יוֹדֵעַ מִי שְׁנָאָהּ. וְתַנָּא דִּידָן, [מִמָּה נַפְשָׁךְ], אִי דָּרִישׁ מַטּוֹת אִשָּׁה תִּירַשׁ אֶת בְּנָהּ, וְאִי לָא דָּרִישׁ מַטּוֹת בֵּן דְּקוֹדֵם לְבַת בִּנְכָסֵי הָאֵם מִנָּא לֵיהּ. לְעוֹלָם דָּרִישׁ מַטּוֹת, וְשָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת", וְאֵינָהּ מוֹרֶשֶׁת. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹת צְלָפְחָד שְׁקוּלוֹת הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּהְיֶינָה... בְּנוֹת צְלָפְחָד", הֲוָיָה אַחַת לְכֻלָּן (כָּתוּב בְּפִינְחָס). (במדבר לו יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת. שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ (כָּתוּב בְּסוֹף תּוֹרַת כֹּהֲנִים).

פרשת דברים

(דברים א א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה, וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, וַהֲרֵי כָּתַב כָּל הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, ט) "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט". כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (עמוס א, א) "דִּבְרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר הָיָה בַנֹּקְדִים מִתְּקוֹעַ אֲשֶׁר חָזָה עַל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי עֻזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה", וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא עָמוֹס אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, וַהֲרֵי יוֹתֵר מִכָּל חֲבֵרָיו נִתְנַבֵּא וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "דִּבְרֵי עָמוֹס", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, א) "שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּהַר שֹׁמְרוֹן", אֵלּוּ בָּתֵּי דִינִין שֶׁלָּהֶן. כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר "וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר (יִרְמְיָהוּ) [ה'] אֶל יִשְׂרָאֵל וְאֶל יְהוּדָה", וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא יִרְמְיָהוּ אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, וַהֲלֹא שְׁנֵי סְפָרִים כָּתַב יִרְמְיָהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם נא, סד) "עַד הֵנָּה

דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ" וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, ה-ז) "קוֹל חֲרָדָה שָׁמָעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם, שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד (בָּן) זָכָר, מַדּוּעַ רָאִיתִי כָל גֶּבֶר יָדָיו עַל חָלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָל פָּנִים לְיֵרָקוֹן, הוֹי כִּי גָדוֹל הַיּוֹם הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ". כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב' כג, א) "וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָּוִד הָאַחֲרֹנִים", וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא דָּוִד אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנִי" וּמָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו-ז) "וּבְלִיַּעַל כְּקוֹץ מֻנָּד כֻּלָּהֶם כִּי לֹא בְיָד יִקָּחוּ וְאִישׁ יִגַּע בָּהֶם (יָדוֹ) [יְמַלֵּא] בַּרְזֶל וְעֵץ חֲנִית". כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד", וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, וַהֲלֹא שְׁלֹשָׁה סְפָרִים כָּתַב וְחָצִי חָכְמָתוֹ הָיְתָה מָשָׁל, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "דִּבְרֵי קֹהֶלֶת", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה-ו) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְגוֹ' הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם, ז) "כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם", כְּנֶה אֶת הָרְשָׁעִים בְּחַמָּה וּלְבָנָה וּבְיָם, שֶׁאֵין לָהֶם מַתָּן שָׂכָר.

רמז תשפט

אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן הָיוּ אֵלּוּ שֶׁמַּשּׁוּק אוֹמְרִים כָּךְ הֱיִיתֶם שׁוֹמְעִין מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא הֱיִיתֶם מְשִׁיבִין לוֹ דָּבָר כָּךְ וְכָךְ, אֵלּוּ הָיִינוּ שָׁם הָיִינוּ מְשִׁיבִין אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר.

דָּבָר אַחֵר "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל". מְלַמֵּד שֶׁכִּנְּסָן מֹשֶׁה מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם וְאָמַר לָהֶם הֲרֵינִי מוֹכִיחָם, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה יָבוֹא וְיֹאמַר.

דָּבָר אַחֵר "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל". מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ כֻּלָּם בַּעֲלֵי תוֹכָחָה וְיכוֹלִים לַעֲמֹד בְּתוֹכָחוֹת. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹכִיחַ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיָּכוֹל לְקַבֵּל תּוֹכָחוֹת. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הָעֲבוֹדָה, אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ מוֹכִיחִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁיּוֹתֵר מֵחֲמִשָּׁה פְּעָמִים נִתְקַנְתֵּר עַל יְדֵי עֲקִיבָא לְפָנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִפָּנַי שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו וְהָיִיתִי מְקַנְתְּרוֹ, וְכָל כָּךְ יוֹדֵעַ אֲנִי בּוֹ שֶׁהָיָה מוֹסִיף בִּי אַהֲבָה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ".

רמז תשצ

בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָן עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. בַּמִּדְבָּר. מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָן עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר. דָּבָר אַחֵר "בַּמִּדְבָּר" מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם קְטַנִּים וְזוֹרְקִין

לְתוֹךְ חֵיקוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ בֶּן עַמְרָם, מַה הֲנָאָה הִתְקַנְתָּ לָהֶן לְאֵלּוּ, מַה פָּרְנָסָה הִתְקַנְתָּ לָהֶן לְאֵלּוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות טז, ג) "וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ה'... בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר" וְגוֹ'. בָּעֲרָבָה. מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָן עַל מַה שֶׁעָשׂוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כה, א) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים" וְגוֹ'. מוֹל סוּף, מְלַמֵּד שֶׁהוֹכִיחָן עַל מַה שֶׁעָשׂוּ עַל הַיָּם וְהִמְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם וְהִפְנוּ עֹרֶף כְּלַפֵּי מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ מַסָּעוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הִמְרוּ עַל הַיָּם וְהִמְרוּ בְּתוֹךְ הַיָּם וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו, א) "וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף". יָכוֹל שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא בְּתְחִלַּת הַמַּסָּע, בֵּין מַסָּע לְמַסָּע מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּין פְּארָן וּבֵין תֹּפֶל". תֹּפֶל וְלָבָן. שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל". אָמַר לָהֶם, שׁוֹטִים, כָּל עַצְמָם שֶׁל מְלָכִים אֵין בּוֹרְרִין לָהֶם אֶלָּא לֶחֶם קַל שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד בָּהֶם גּוֹסְרוֹדְלִיָּא אוֹחֲזָתָם, אֲבָל אַתֶּם בַּטּוֹבָה שֶׁהֲטַבְתִּי לָכֶם בָּהּ אַתֶּם מִתְרָעֲמִין לְפָנַי, הֲוֵי אוֹמֵר בִּשְׁטוּת אֲבִיכֶם הֲלַכְתֶּם, שֶׁאָמַרְתִּי (בראשית ב, יח) "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", בַּטּוֹבָה שֶׁהֲטַבְתִּי לוֹ בָּהּ נִתְרָעֵם לְפָנַי וְאָמַר "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי" וְגוֹ'.

רמז תשצא

וַחֲצֵרֹת, אָמַר לָהֶם לֹא הָיָה לָכֶם לִלְמֹד מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתִי לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת, אִם לְמִרְיָם הַצַּדֶּקֶת לֹא נָשָׂאתִי לָהּ פָּנִים בַּדִּין קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם.

דָּבָר אַחֵר וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא דִבְּרָה אֶלָּא בְּאָחִיהָ הַקָּטָן מִמֶּנָּה כֵּן נֶעֱנְשָׁה, הַמְדַבֵּר בְּמִי שֶׁגָּדוֹל הֵימֶנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דָּבָר אַחֵר וּמַה מִּרְיָם כְּשֶׁדִּבְּרָה לֹא שָׁמַע כָּל בְּרִיָּה אֶלָּא הַמָּקוֹם בִּלְבַד כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ב) "וַיִּשְׁמַע ה'" כְּךְ נֶעֱנְשָׁה, הַמְדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רמז תשצב

וְדֵי זָהָב, אָמַר לָהֶם זוֹ יְתֵירָה לְכָל מַה שֶּׁעָשִׂיתֶם שֶׁמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל קָשֶׁה עָלַי מִן הַכֹּל. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָחַד שֶׁעָשָׂה לַחֲבֵרוֹ צָרוֹת הַרְבֵּה, בְּאַחֲרוֹנָה הוֹסִיף לוֹ צָרָה אַחַת. אָמַר לוֹ הָא יְתֵירָה לְכָל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ לִי, זוֹ קָשָׁה עָלַי יוֹתֵר מִן הַכֹּל. כְּךְ אָמַר הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל זוֹ יְתֵירָה לְכָל מַה שֶּׁעָשִׂיתֶם, מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קָשֶׁה עָלַי יוֹתֵר מִן הַכֹּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָחַד שֶׁהָיָה מְקַבֵּל חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם וְהָיוּ הַכֹּל מְאַשְּׁרִין אוֹתוֹ. בָּאוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְקִבְּלָם, הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים כָּךְ הוּא וְסִתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי לְקַבֵּל אֶת הַכֹּל. כְּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל וְדֵי זָהָב לְמַשְׁכָּן וְדֵי זָהָב לְעֵגֶל. רַבִּי בַּנָּאָה אוֹמֵר עָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדָה זָרָה, הֲרֵי הֵן חַיָּבִין כְּלָיָה, יָבוֹא זָהָב מִשְׁכָּן וְיִכַּפֵּר עַל זָהָב הָעֵגֶל. רַבִּי

יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה, אֵלּוּ עֲשָׂרָה נְסִיּוֹנוֹת שֶׁנִּסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם [בַּמִּדְבָּר], וְאֵלּוּ הֵן שְׁנַיִם בַּיָּם שְׁנַיִם בַּמַּיִם שְׁנַיִם בַּמָּן שְׁנַיִם בַּשְּׂלָו אֶחָד בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל וְאֶחָד בְּמִדְבַּר פָּארָן בַּמְרַגְּלִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית לְרַבִּי יְהוּדָה לָמָּה אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים, מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁחָזַרְנוּ עַל כָּל הַמְּקוֹמוֹת וְאֵין מָקוֹם שֶׁנִּקְרָא אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כו, כ) "וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֶשֶׂק" וְגוֹ' "וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׂבְעָה" וְגוֹ' כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה (זכריה ט, א) "מַשָּׂא דְּבַר ה' בְּאֶרֶץ חַדְרָךְ וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ", זֶהוּ מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא חַד לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְרַךְ לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית, יְהוּדָה, לָמָּה אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים, מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁאֲנִי מִדַּמֶּשֶׂק וְיֵשׁ שָׁם מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ חַדְרָךְ. אָמַר לֵיהּ וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם "וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ". שֶׁעֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם לִהְיוֹת מַגַּעַת עַד דַּמֶּשֶׂק, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ", וְאֵין מְנוּחָה אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יד) "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד". אָמַר לֵיהּ וּמָה אַתָּה מְקַיֵּם (ירמיהו ל, יח) "וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ". אָמַר לֵיהּ שֶׁאֵינָהּ עֲתִידָה לָזוּז מִמְּקוֹמָהּ. אָמַר לֵיהּ וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְרָחֲבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה". שֶׁעֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת מַרְחֶבֶת וְעוֹלָה מִכָּל צְדָדֶיהָ כִּתְאֵנָה זוֹ שֶׁקְּצָרָה מִלְּמַטָּה וּרְחָבָה מִלְּמַעְלָה, וְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם עֲתִידִין לִהְיוֹת מַגִּיעִין עַד דַּמֶּשֶׂק וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ז, ה) "אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמֶּשֶׂק", וְגִלְיוֹת בָּאוֹת וְחוֹנוֹת בְּתוֹכָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ", וְאוֹמֵר (ישעיה ב, ב) "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הֶהָרִים", וְאוֹמֵר (שם, ג) "וְהָלְכוּ עַמִּים" וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה "וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה" וְגוֹ', זֶה יוֹסֵף, שֶׁהוּא אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בְּשָׂנִים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוֹרְמַסְקִית, יְהוּדָה, לָמָּה אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים, מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁאֵין אַבְרָךְ אֶלָּא לְשׁוֹן בִּרְכַּיִם, שֶׁהָיוּ הַכֹּל נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם".

רמז תשצג

דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", מִי שֶׁהָיָה מְחַלֵּק נְכָסָיו בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ מַהוּ שֶׁיְּהוּ דְבָרָיו קַיָּמִין. כָּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר רִבָּה לְאֶחָד וּמֹעֵט לְאֶחָד דְּבָרָיו קַיָּמִין, וּמַה טַּעַם, שֶׁלֹּא יְהוּ יוֹרְשִׁים אוֹמְרִים מְבַלְבֶּלֶת הָיְתָה דַּעְתּוֹ. אֵימָתַי דְּבָרָיו קַיָּמִין. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בּוֹדְקִים אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אִם אָמַר עַל לָאו לָאו וְעַל הֵן הֵן דְּבָרָיו קַיָּמִין. הֲרֵי מִן הַמִּשְׁנָה. מִן הַמִּקְרָא מְנַיִן. אֶלָּא אַתָּה מוֹצֵא, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא מֹשֶׁה לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל סוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְרַנְּנִים וְאוֹמְרִים אֵינוֹ בְּדַעְתּוֹ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְזָקֵן שֶׁהוּא סָמוּךְ לָמוּת. קָרְאוּ לַלַּבְלָר שֶׁיִּכְתֹּב נְכָסָיו לְבָנָיו. כֵּיוָן שֶׁבָּא הַלַּבְלָר הִתְחִיל לְצַוּוֹת

לְבָנָיו וְנוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי חֶלְקוֹ. אָמְרוּ בָנָיו לַלַּבְלָר בָּרֵר לָנוּ דִּיתֵיקִי. אָמַר לָהֶם אֵינָהּ נִבְרֶרֶת אֶלָּא בַּשָּׁעָה הַזֹּאת שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, שֶׁנִּשְׁאַל לַזָּקֵן אֶת דְּבָרָיו פַּעַם וּשְׁתַּיִם. הִתְחִיל הַלַּבְלָר שׁוֹאֲלוֹ אִלּוּ הָעוֹמְדִין לְפָנֶיךָ בָּנֶיךָ הֵם, אָמַר לוֹ הֵן. בַּיִת זֶה שֶׁלְּךָ הוּא, אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ בְּאֵיזֶה שְׁכוּנָה אַתָּה נָתוּן, אָמַר לוֹ בִּשְׁכוּנַת פְּלוֹנִי. אָמַר הַלַּבְלָר לְיוֹרְשָׁיו עַכְשָׁיו הַדִּיתֵיקִי קַיָּם. כָּךְ בְּסוֹף אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִתְחִילוּ יִשְׂרָאֵל מְהַרְהֲרִין לוֹמַר תֹּאמַר שֶׁהוּא בְּדַעַת (כְּךָ בְּסוֹף שָׁנָה) [שְׁפוּי, כֵּיוָן] שֶׁהִרְגִּישׁ אָמַר לָהֶם חַיֵּיכֶם שֶׁאֵינִי אוֹמֵר לָכֶם דָּבָר עַד שֶׁאֹמַר לָכֶם בְּאֵיזֶה מָקוֹם אֲנִי וְאַתֶּם נְתוּנִים, וְהוּא אוֹמֵר בַּמִּדְבָּר בְּאֵיזֶה מִדְבָּר, וְהוּא אוֹמֵר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף מִי הֵם שְׁכֵנָיו, וְהוּא אוֹמֵר בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְכַמָּה יָמִים יֵשׁ לָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה יוֹם וְכַמָּה יָמִים מִכָּאן לְסִינַי וְהוּא אוֹמֵר אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב. מֵיָּד כְּשֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁבֵּרֵר לָהֶם הַדְּבָרִים אָמְרוּ לוֹ אֱמֹר כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה, שֶׁדְּבָרֶיךָ נִרְאִים. מִנַּיִן. מִמַּה שֶּׁקָּרִינוּ בְּעִנְיַן אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כד, כד) "אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יִקְּבֻ(וּ)הוּ עַמִּים" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם, כה) "וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם", אֶלָּא כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ רָשָׁע וּמַחֲנִיף לוֹ וּמְלֵא עֲוונוֹת וְאוֹמֵר לוֹ צַדִּיק אַתָּה רְאוּי שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו כָּל הַקְּלָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, "יִקְּבֻ(וּ)הוּ" לְשׁוֹן [קְלָלָה] דִּכְתִיב "מָה אֶקֹּב" וְגוֹ'. אֲבָל מִי שֶׁהוּא מוֹכִיחַ חֲבֵרוֹ שֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ נוֹטֵל בְּרָכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם". אוֹתוֹ הַמִּתְוַכֵּחַ אִם קִבֵּל עָלָיו וְחוֹזֵר בּוֹ אַף הוּא מְקַבֵּל בְּרָכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (משלי שם) "וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת טוֹב", "עָלָיו תָּבֹא בִּרְכַּת הַטּוֹב" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "וַעֲלֵיהֶם", הַמּוֹכִיחַ וְהַמִּתְוַכֵּחַ. לְכָךְ הוֹכִיחַ מֹשֶׁה אֶת דּוֹרוֹ, וּמִפְּנֵי שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ קִבְּלוּ בְּרָכוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם" וְגוֹ', וּשְׁלֹמֹה צוֹוֵחַ (משלי טו, לא) "אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין" זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנַּעֲשׂוּ חֲכָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יג) "הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", לְדַיָּן נַזְקָן וְיָשֵׁב לְדוּן לְמִי שֶׁגָּזַל לוֹ וְאוֹמֵר הָשֵׁב אֶת הַגְּזֵלָה, וְהוּא יוֹצֵא לַחוּץ וּמְשַׁחֵק עָלָיו וְאוֹמֵר רְאוּ שֶׁהוּא גּוֹזֵל לַאֲחֵרִים וְלִי אוֹמֵר הָשֵׁב הַגְּזֵלָה, נִמְצְאוּ דְּבָרָיו מִתַּבְּרִין, וּשְׁלֹמֹה צוֹוֵחַ "וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה" וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה סו, ב) "וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ" אֶלָּא זֶה הַמְּמַסְכֵּן דְּבָרָיו אֵינָן נִשְׁמָעִין. אֲבָל מֹשֶׁה נָאִים הֵן דְּבָרָיו שֶׁהֵן יוֹצְאִין מִפִּיו, שֶׁהוֹכִיחַ עַצְמוֹ תְּחִלָּה שֶׁלֹּא יְהֵא נֶחֱשָׁד שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, טו) "לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי". דָּבָר אַחֵר מִתְּחִלָּה אָמַר (שמות ד, י) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי" וְעַכְשָׁיו אֵלֶּה הַדְּבָרִים. מָשָׁל לְמַעְיָן שֶׁהָיוּ בּוֹ מַיִם נָאִים וְהָיָה מוֹשֵׁךְ מִמֶּנּוּ. רָאָה אוֹתוֹ אֻמָּן וְתִקְּנוֹ וְהָיָה מוֹשֵׁךְ מַיִם עַד לְאֵין סוֹף. כָּךְ מֹשֶׁה, מִתְּחִלָּה אָמַר "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", כֵּיוָן שֶׁלִּמְּדוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּתִקּוּנוֹ וְאָמַר לוֹ "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם" (שם, יב) "וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם

פִּיךָ", הִתְחִיל צוֹוֵחַ אֵלֶּה הַדְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָדָם אוֹמֵר לוֹ הִשָּׁמֵר בְּעַצְמְךָ, אֲבָל שׂוֹנְאוֹ אוֹמֵר לוֹ אַל תִּתְיָרֵא, כְּדֵי לְהַפִּילוֹ. מֹשֶׁה אָמַר "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם", דַּיָּן הוּא, אֵינוֹ נוֹשֵׂא פָּנִים (דברים י, יז) "וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד". מֹשֶׁה הָיָה מוֹכִיחָן, אֲבָל בִּלְעָם הָרָשָׁע אָמַר לָהֶם אַל תִּירְאוּ עֲשׂוּ כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם מְבַקְּשִׁים, (במדבר כג, כא) [ו]תְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ" "הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה", וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ מִיָּד נָפְלוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם כה, א) "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים", וּשְׁלֹמֹה צוֹוֵחַ "נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב" זֶה מֹשֶׁה "וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא" זֶה בִּלְעָם הָרָשָׁע. דָּבָר אַחֵר מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, (במדבר לו, יג) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" וְאַחַר כָּךְ אֵלֶּה הַדְּבָרִים, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲבִיבִין עָלַי דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁנָּתַתִּי לָכֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" אֵלֶּה הַדְּבָרִים.

רמז תשצד

כְּתִיב (משלי טו, ד) "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים", אֵין עֵץ חַיִּים אֶלָּא תוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ". וּלְשׁוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה מַתִּיר הַלָּשׁוֹן. תֵּדַע לְךָ, לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה מִגֵּן עֵדֶן אֵילָנוֹת מְשֻׂבָּחִים שְׁמְרַפְּאִין אֶת הַלָּשׁוֹן דִּכְתִיב (יחזקאל מז, יב) "וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ" וְגוֹ', וּכְתִיב "וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה", לְהַתִּיר פֶּה, מִי שֶׁהוּא אִלֵּם וְלוֹעֵט הֵימֵנּוּ לְשׁוֹנוֹ מִתְרַפֵּא וּמְצַחֲצֵחַ מִיָּד בְּדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁכָּךְ כָּתוּב (שם) "מִזֶּה וּמִזֶּה", וְאֵין מִזֶּה וּמִזֶּה אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טו) "מִזֶּה וּמִזֶּה (הֵן) [הֵם] כְּתֻבִים". רַבִּי [לֵוִי] אָמַר מַה לְּךָ לִלְמֹד מִמָּקוֹם אַחֵר, צֵא וּלְמַד מִמְּקוֹמוֹ, הֲרֵי מֹשֶׁה עַד שֶׁלֹּא זָכָה לַתּוֹרָה כְּתִיב בּוֹ "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", כֵּיוָן שֶׁזָּכָה לַתּוֹרָה נִתְרַפֵּא לְשׁוֹנוֹ וְהִתְחִיל מְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה".

רמז תשצה

כְּתִיב (משלי כח, כג) "מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן". "מוֹכִיחַ", זֶה מֹשֶׁה. "אָדָם", אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא) ("וְאַתֶּנָּה) [וְאַתֶּן] צֹאנִי וְגוֹ'. אַחֲרֵי", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבִיל לַהֲבִיאָן אַחֲרַי. "חֵן יִמְצָא", זֶה מֹשֶׁה] דִּכְתִיב (שמות לג, יב) "וְגַם מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי". "מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן", זֶה בִּלְעָם שֶׁהֶחֱלִיקָן בִּנְבוּאָתוֹ וְגָבַהּ לִבָּן וְנָפְלוּ בַּשִּׁטִּים. דָּבָר אַחֵר מַהוּ "אַחֲרַי". כְּבָיְכוֹל מֹשֶׁה שֶׁהוֹכִיחַ אוֹתִי אַחַר יִשְׂרָאֵל וְהוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרַי" לְיִשְׂרָאֵל אָמַר "אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדוֹלָה", לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר (שם, יא) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפֶּךָ", מַהוּ "לָמָּה", אָמַר לְפָנָיו הָעֶגֶל הַזֶּה טוֹב הוּא לְךָ לְסַיֵּעַ לְךָ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה מְּסַיֵּעַ לִי, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה אִם אַתָּה מוֹרִיד גְּשָׁמִים הוּא מוֹרִיד

טְלָלִים אַתָּה מוֹצִיא אֶת הָרוּחוֹת וְהוּא מוֹצִיא אֶת הַבְּרָקִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַף אַתָּה טוֹעֶה בָּעֶגֶל, אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם כֵּן "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ". וּלְיִשְׂרָאֵל אוֹמֵר "אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדוֹלָה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וּטָרָדָהּ וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַשּׁוֹשְׁבִינִין הָלְכוּ אֵצֶל הַמֶּלֶךְ וְאָמְרוּ לוֹ יֹאמְרוּ כָּךְ אָדָם עוֹשֶׂה לְאִשְׁתּוֹ, מָה עָשְׂתָה לְךָ, וְהָלְכוּ אֶצְלָהּ וְאָמְרוּ לָהּ עַד מָתַי אַתְּ מַכְעֶסֶת אוֹתוֹ, קַדְמוּתֵךְ הוּא, תְּנִינוּתֵךְ הוּא. דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", רְאוּיוֹת הָיוּ הַתּוֹכָחוֹת לוֹמַר עַל פִּי בִּלְעָם וְהַבְּרָכוֹת עַל פִּי מֹשֶׁה, [אֶלָּא] אִלּוּ הוֹכִיחָן בִּלְעָם הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שׂוֹנֵא מוֹכִיחֵנוּ וְאִלּוּ בֵּרְכָן מֹשֶׁה הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים אוֹהֲבָם בֵּרְכָם, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹכִיחָן מֹשֶׁה שֶׁאוֹהֲבָם וִיבָרְכָם בִּלְעָם שֶׁשּׂוֹנְאָם כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְרוּ הַתּוֹכָחוֹת וְהַבְּרָכוֹת בְּיַד יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר אִלּוּ אַחֵר הוֹכִיחָם הָיוּ אוֹמְרִים זֶה מוֹכִיחֵנוּ. אֶלָּא מֹשֶׁה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לֹא חָמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי" לָזֶה נָאֶה לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. כֵּיוֹצֵא בוֹ, יִתְרוֹ אָמַר (שמות יח, יא) "עַתָּה יָדַעְתִּי" וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בוֹ (קהלת א, ב) "הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת" וְגוֹ'. כֵּיוֹצֵא בוֹ "אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ". כֵּיוֹצֵא בוֹ (דניאל ד, לב) "וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא (כְּלָא) [כְּלָה] חֶשְׁבִין". כֵּיוֹצֵא בוֹ (דברים לב, ד) "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ". דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", מַה דְּבוֹרָה זוֹ בָּנְיָהּ מִתְנַהֲגִין אַחֲרֶיהָ כֵּן יִשְׂרָאֵל מִתְנַהֲגִין עַל יְדֵי צַדִּיקִים וְעַל יְדֵי נְבִיאִים. דָּבָר אַחֵר מָה דְּבוֹרָה זוֹ דִּבְּשָׁה מָתוֹק וְעָקְצָה מַר, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן נוֹטֵל אִפּוּפְסִין שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ, י) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת" "מְחֻלָּלִיהָ מוֹת יוּמָת". וְכָל מִי שֶׁמְּקַיֵּם אוֹתָן זוֹכֶה לְחַיִּים, (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר מָה דְּבוֹרָה זוֹ דִּבְּשָׁה לְבַעֲלָהּ וְעָקְצָה לַאֲחֵרִים כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל וְסַם הַמָּוֶת לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים. מָה דְּבוֹרָה זוֹ כָּל מַה שֶּׁמְּסַגֶּלֶת [מְסַגֶּלֶת] לְבַעֲלָהּ כָּךְ יִשְׂרָאֵל כָּל מַה שֶּׁמְּסַגְּלִין מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים [הֵם מְסַגְּלִין] לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה מוֹכֵר אַרְנְמָן וְהָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר הֲרֵי אַרְנְמָן. הֵקִישׁ הַמֶּלֶךְ וְשָׁמַע קוֹלוֹ, קָרָא אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ מָה אַתָּה מוֹכֵר, אָמַר לוֹ לֹא כְלוּם. אָמַר לוֹ אֲנִי שָׁמַעְתִּי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר הֲרֵי אַרְנְמָן, וְאַתָּה אוֹמֵר וְלֹא כְלוּם. אָמַר לוֹ, מָרִי, אֱמֶת הוּא אַרְנְמָן הוּא אֲבָל אֶצְלְךָ אֵינוֹ כְלוּם. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבָּרָא אֶת הַפֶּה וְאֶת הַדִּבּוּר אָמַר לוֹ לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי אֲבָל אֵצֶל יִשְׂרָאֵל אֵלֶּה הַדְּבָרִים.

רמז תשצו

דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְתַלְמִיד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ אַחֲרֵי רַבּוֹ וְרָאָה גַּחֶלֶת מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ. כְּסָבוּר שֶׁהִיא אֶבֶן טוֹבָה, נָטַל אוֹתָהּ וְנִכְוָה בָּהּ. אַחַר יָמִים הָיָה

מְהַלֵּךְ עִם רַבּוֹ וְרָאָה אֶבֶן טוֹבָה מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ כְּסָבוּר בָּהּ שֶׁהִיא גַּחֶלֶת וְנִתְיָרֵא לִגַּע בָּהּ. אָמַר לוֹ רַבּוֹ טֹל אוֹתָהּ, אֶבֶן טוֹבָה הִיא. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַרְתִּי "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים" נָטַלְתִּי אֶת שֶׁלִּי מִתַּחַת יְדֵיהֶן וְעָכְשָׁיו אֲנִי בָּא לְהוֹכִיחָן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּבֵּר וְאַל תִּתְיָרֵא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְקִבַּלוּ עֲלֵיהֶן תּוֹכְחוֹתֶיךָ צָרִיךְ אַתָּה לְבָרְכָן, פְּתַח וְאָמַר (להלן פסוק יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם" וְגוֹ', וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כד, כה) "וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת טוֹב". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה הֱיִיתֶם מִתְבָּרְכִים עַל יְדֵי אֲחֵרִים, לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי בְּעַצְמִי אֲבָרֵךְ אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ".

רמז תשצז

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ח, ח) "בְּצֶדֶק כָּל אִמְרֵי פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ" מָשָׁל לְחָכָם שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צִבּוּר וְלֹא הָיוּ הַחֲבֵרִים מַבִּיטִים בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנָס לִדְרֹשׁ וְדוֹרֵשׁ כָּעִנְיָן הִתְחִילוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ וַדַּאי זוֹ תוֹרָה וְאֵלּוּ דְּבָרִים. כֵּיוָן שֶׁבָּא לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" וְגוֹ' אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל זוֹ תוֹרָה וְאֵלּוּ דְּבָרִים, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בְּצֶדֶק כָּל אִמְרֵי פִי" וְגוֹ' (שם, ט) "כֻּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין". דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְעַם הָאָרֶץ שֶׁלִּמְּדוּהוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, הֲלָכָה, מִדְרָשׁ, מִשֶּׁלָּמַד אֶת הַכֹּל נַעֲשָׂה חָכָם. מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּהֵא חָכָם. אוֹתוֹ צַעַר שֶׁנִּצְטַעֵר בְּיַלְּדוּתוֹ וּבְנַעֲרוּתוֹ. כָּךְ הָיָה מֹשֶׁה עַם הָאָרֶץ בְּנַעֲרוּתוֹ וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ לְדַבֵּר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד, י) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי", וְכֵיוָן שֶׁנִּצְטַעֵר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם" וְגוֹ' זָכָה וְהִתְחִיל מֵלִיץ לְיִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה הַדְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים", זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כד, כו) "שִׂפָתַיִם יִשַּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים" מָשָׁל לְחָכָם שֶׁהָיָה נָשׁוּי קְרוֹבָתוֹ, חָטְאָה עָלָיו, טָרְדָה וְהוֹצִיאָה מִבֵּיתוֹ. בָּא שׁוֹשְׁבִינוֹ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַכְנִיסָהּ בִּשְׁבִיל אֲבוֹתֶיהָ. אָמַר לוֹ לֵךְ אֱמֹר לָהּ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָרֶכֶיהָ וַאֲנִי מַכְנִיסָהּ. הָלַךְ וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי, עֲדַיִן אַתְּ בְּנוּוּלֵךְ. עָנָה אוֹתוֹ חָכָם וְאָמַר לְשׁוֹשְׁבִינוֹ יְהֵא הַפֶּה הַזֶּה מְבֹרָךְ, לָמָּה, שֶׁאָמַר לָהּ כָּל מַה שֶׁהָיָה בָּהּ. כָּךְ כְּשֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְטָרְדָם מִן הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (שמות לב, יד) "זְכֹר לְעַבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם" וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר הָאָבוֹת מִיָּד נַעֲשָׂה בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כ) "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִדְבָרֶךָ". חֲזַר מֹשֶׁה לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם עַכְשָׁיו אַתֶּם בְּנוּוּלְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "מַמְרִים הֱיִיתֶם". שְׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹכָחוֹת שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ "שִׂפָתַיִם יִשַּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים". אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֹשֶׁה הֵטִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, כו)

"וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה'", אַל תִּקְרֵי "אֶל ה'" אֶלָּא "עַל ה'" [שֶׁכֵּן] דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קוֹרִין לְאֶלֶפ"ין עַיְנ"ין וּלְעַיְנ"ין אֶלֶפ"ין. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, מֵהָכָא, וְדֵי זָהָב, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁאָמְרוּ דַּי גָּרַם לָהֶם לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֵגֶל. מָשָׁל אוֹמְרִים, וְכִי אֲרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן, אֶלָּא מִתּוֹךְ קֻפָּה שֶׁל בָּשָׂר. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיְתָה לוֹ פָּרָה כְּחוּשָׁה וּבַעֲלַת אֲבָרִים. הֶאֱכִילָהּ כַּרְשִׁינִין וְהָיְתָה מְבַעֶטֶת בּוֹ. אָמַר לָהּ מִי גָּרַם לָךְ שֶׁאַתְּ מְבַעֶטֶת בִּי, כַּרְשִׁינִין שֶׁהֶאֱכַלְתִּינִי. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד, רְחָצוֹ וְסָכוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ וְהִלְבִּישׁוֹ וְכִסָּהוּ וְתָלָה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ בְּפֶתַח זוֹנוֹת. מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן וְלֹא יֶחֱטָא. וּמִי גָּרַם לוֹ זֶה, אֶלָּא הַכִּיס שֶׁתָּלָה בְּצַוָּארוֹ. הֵינוּ דְּאָמְרֵי אֵינָשֵׁי מַלֵּי כְּרֵסֵי זָנֵי בִּישֵׁי שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יג, ו) "כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא, (דברים ח, יד) "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ". וְרַבָּנָן אָמְרֵי, מֵהָכָא, "וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה". וְאִבָּעִית אֵימָא מֵהָכָא, (דברים לב, טו) "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט". וּמִנַּיִן שֶׁחָזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל".

רמז תשצח

וְדֵי זָהָב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין לְךָ כָּל פֻּרְעָנוּת וּפֻרְעָנוּת שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּהֶכְרֵעַ לְטָרָא מֵעֵגֶל הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, לד) "וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עָלֵי(י)הֶם חַטָּאתָם". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְאַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים דּוֹרוֹת נִגְבָּה פָּסוּק זֶה שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט, א) "וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדוֹת הָעִיר".

רמז תשצט

(דברים א ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב, וְכִי מַהֲלַךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחוֹרֵב לְקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה וּמִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה לַחֲצֵרוֹת, וַהֲרֵי אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים". (רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר) וְכִי לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְהַלְּכִין אַחַד עָשָׂר מַסָּעוֹת, וַהֲלֹא אֵינוֹ אֶלָּא מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵלְיָהוּ "וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם" וְגוֹ', אַחַר שֶׁאָמַרְתִּי אִי אֶפְשָׁר, חֲזֹר לְךָ לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן. (דָּבָר אַחֵר) אַחַד עָשָׂר יוֹם. אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל, לְאַחַד עָשָׂר יוֹם הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם גִּלְגֵּל עֲלֵיהֶם הַמָּקוֹם לְאַרְבָּעִים יוֹם אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד, לד) "בְּמִסְפַּר הַיָּמִים" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִלּוּ זְכוּ יִשְׂרָאֵל, לִשְׁלֹשָׁה יָמִים הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (שם י, לג) "וַאֲרֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה",

וְאֵין מְנוּחָה אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, ט) "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה". רַבִּי בַּנָּאָה אוֹמֵר אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל, לְיוֹם אֶחָד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר "הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים וְגוֹ' וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", מִיָּד. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן (חֲנַנְיָה) [חָנָן] אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא כֹּהֵן בַּרְזִלָּא אִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁעָלוּ פַּרְסוֹת רַגְלֵיהֶם מִן הַיָּם הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כא) "עֲלֵה רֵשׁ", מִיָּד, "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת".

רמז תת

(דברים א ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁהִשָּׁנָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א ד, ז) "וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר (נְצִיבִים) [נִצָּבִים"] וְאוֹמֵר (שם יט) "וְנָצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בָּאָרֶץ" וְאֵיזֶהוּ "אֶחָד" זֶה חֹדֶשׁ הָעִבּוּר. רַבִּי בַּנָּאָה אוֹמֵר וְכִי עַד שֶׁלֹּא עָמַד שְׁלֹמֹה לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם" הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי (מֵעֵת לְעֵת).

דָּבָר אַחֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁלְמוּ לוֹ מֵעֵת לְעֵת, וְאוֹמֵר (יהושע ד, יט) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן", הוֹצִא מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם יוֹם לְמַפְרֵעַ וְאַתָּה מוֹצֵא שֶׁהַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

דָּבָר אַחֵר "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה. מִמִּי לָמַד. מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ לְבָנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, א-ג) "וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וְגוֹ' רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה". אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ. כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּנִּיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִים אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא חָבֵרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא בְּלִבּוֹ עָלָיו וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמּוֹכִיחִים מִתְוַכְּחִין, שֶׁהַתּוֹכָחָה מְבִיאָה לִידֵי שָׁלוֹם וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, כה) "וְהוֹכִ(י)חַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ", וּמַהוּ אוֹמֵר, "וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּיִצְחָק (שם כו, כז) "וַיֹּאמֶר אֲלֵ(י)הֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי", וּמַהוּ אוֹמֵר, "וַיִּשְׁלְחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, טו) "וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת ה' בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי" וְגוֹ' (שם, כא) "וַיֹּאמְר(וּ) הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִּי אֶת ה' נַעֲבֹד". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁמוּאֵל שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה,

שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי עָנוּ בִי נֶגֶד ה' וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ וְגוֹ' וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד ה' בָּכֶם וְגוֹ' וַיֹּאמֶר(ו) עֵד". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדָוִד שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת שְׁלֹמֹה אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ב, א) "וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר". דִּבֵּר מֹשֶׁה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר וְכִי לֹא נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה אֶלָּא עֶשֶׂר דִּבְּרוֹת, מִנַּיִן לְכָל הַדִּבְּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, הַזְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁגָגוֹת, הַכְּלָלוֹת וְהַפְּרָטוֹת, הַגּוּפִין וְהַדְּקְדּוּקִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֲלֵיהֶם".

רמז תתא

(דברים א ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא הוּא וְחֵילוֹתָיו לַמִּדְבָּר. אָמְרוּ לוֹ חֵילוֹתָיו תֵּן לוֹ גְּלוּסְקָאוֹת חַמּוֹת. אָמַר לָהֶם אִפַּרְכוֹס, בִּשְׁבִיל שֶׁהַמֶּלֶךְ בָּשָׂר וְדָם מַטְרִיחִין אֹתָם עָלָיו, מֵאַיִן לוֹ רַחֲיִם, מֵאַיִן לוֹ תַּנּוּרִים בַּמִּדְבָּר כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה אִם מוֹכִיחַ אֲנִי אֶת יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ וּלְהַפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנֵינוּ הוּא מוֹכִיחֵנוּ. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לִפְנֵיהֶם אַחַר כָּךְ הוֹכִיחָן, לָכֶךְ נֶאֱמַר "אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ". אֵת סִיחֹן, אִלּוּ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה וְשָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן, קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלּוּ לֹא הָיְתָה מְדִינָה קָשָׁה וְסִיחוֹן שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ, קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ וְהַמְּדִינָה קָשֶׁה. וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. אִלּוּ לֹא הָיָה עוֹג קָשֶׁה וְשָׁרוּי בְּעַשְׁתָּרוֹת, קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה וְאִלּוּ לֹא הָיְתָה הַמְּדִינָה קָשָׁה וְעוֹג שָׁרוּי בָּהּ, קָשֶׁה הָיָה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. בְּעַשְׁתָּרֹת. שֶׁהָיָה קָשֶׁה כְּעַשְׁתָּרוֹת. אֶדְרֶעִי. זֶה מְקוֹם הַמַּלְכוּת. (דברים א ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה וְגוֹ', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין הוֹאִיל אֶלָּא הַתְחָלָה שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יט, ט) "הוֹאֶל נָא וְלִין וְיִיטַב לִבֶּךָ", וְאוֹמֵר (דהי"א יז, כז) "וְעַתָּה הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת בֵּית עַבְדֶּךָ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין הוֹאִיל אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ", וְאוֹמֵר (שמואל א יד, כד) וַיֹּאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם". בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם, כְּבָר אֲנִי סָמוּךְ לַמִּיתָה, מִי שֶׁשָּׁמַע פָּסוּק אֶחָד וּשְׁכָחוֹ יָבוֹא וְיִשְׁנֶנּוּ, מִי שֶׁשָּׁמַע פָּרָשָׁה אַחַת וּשְׁכָחָהּ יָבוֹא וְיִשְׁנֶנָּה, פֶּרֶק אֶחָד וּשְׁכָחוֹ יָבוֹא וְיִשְׁנֶנּוּ, הֲלָכָה אַחַת וּשְׁכָחָהּ יָבוֹא וְיִשְׁמַעֲנָה, לָכֶךְ נֶאֱמַר "בֵּאֵר". (דברים א ו) ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ, [אָמַר לָהֶם], לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה, אָמַר לָהֶם [הַרְבֵּה] שָׂכָר הוּא לָכֶם. שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה. עֲשִׂיתֶם לָכֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן, עֲשִׂיתֶם לָכֶם שֻׁלְחָן, עֲשִׂיתֶם לָכֶם מְנוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר הֲנָאָה גְּדוֹלָה הִיא לָכֶם יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה, קִבַּלְתֶּם לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, מִנְיֶתֶם עֲלֵיכֶם שִׁבְעִים זְקֵנִים, מִנִּיתֶם עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת, הָא הֲנָאָה גְּדוֹלָה הִיא לָכֶם יְשִׁיבַת הָהָר הַזֶּה.

דָּבָר אַחֵר רַע הוּא לָכֶם יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה. (דברים א ז) פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ, זֶה דֶּרֶךְ עָרָד וְחָרְמָה. הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו. זֶה עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר. בָּעֲרָבָה. זוֹ יַעַר שֶׁל מִישׁוֹר. בָּהָר. זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב. זוֹ שְׁפֵלַת דָּרוֹם. וּבְחוֹף הַיָּם. זוֹ אַשְׁקְלוֹן וְעַזָּה (וְעֶקְרוֹן) [וְקֵסָרִין]. אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי. זֶה גְּבוּל כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן... עַד לָשַׁע", זוֹ קָדְלֶהִי.

וְהַלְּבָנוֹן, אָמַר לָהֶם (כְּשֶׁאַתֶּם) [צ"ל: כְּשֶׁאַתֶּם] נִכְנָסִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים אַתֶּם לְהַעֲמִיד לָכֶם מֶלֶךְ וְלִבְנוֹת לָכֶם אֶת בֵּית הַבְּחִירָה. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין לְבָנוֹן אֶלָּא מֶלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יז, ג) "בֹּא אֶל הַלְּבָנוֹן", וְאוֹמֵר (מלכים ב יד, ט) "הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן". וְאֵין לְבָנוֹן אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן", וְאוֹמֵר (ישעיה י, לד) "וְנִקַּף סְבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל" דָּבָר אַחֵר לָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ לְבָנוֹן. עַל שֵׁם שֶׁהוּא מַלְבִּין עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, יח) "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים" וְגוֹ'.

תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר תְּלוּשִׁים שֶׁבָּהָרִים בְּחֻזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים הֵם עוֹמְדִין, וּמְחֻבָּרִין (שֶׁל) [בְּחֻזְקַת] אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט, וְאֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבָעֵמֶק שֶׁנֶּאֱמַר "פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם" וְגוֹ' עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וּבָאֱמֹרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו".

עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת, שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר קָרֵב לְגַבֵּי דָּהִינָא וְאִידְּהֵן. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא עֲבֵד מֶלֶךְ כְּמֶלֶךְ. עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת, שֶׁרָבוּ וְתָקְפוּ כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר עֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ, הִדְבִּיק לַשַּׁחְוָר וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ. דְּבָר אַחֵר שֶׁמַּפְרִיד וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁיָּכוֹל לְגָרְפוֹ בְּמַגְרֵפָה. דָּבָר אַחֵר פֶּרֶה וְרָבֶה עַד שֶׁעוֹבְרִין אוֹתוֹ בִּסְפִינוֹת. וְדָבָר אַחֵר "פְּרָת". שֶׁנִּטִּיעוֹת פָּרִין וְרָבִין בּוֹ], הֲרֵי כָּל הַנְּהָרוֹת אוֹמְרִים לִפְרָת מִפָּנֶיךָ מָה אֵין אַתָּה מַשְׁמִיעַ קוֹלְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלֵנוּ הוֹלֵךְ לְמֵרָחוֹק, אָמַר לָהֶן מַעֲשַׂי מוֹכִיחִין עָלַי, זוֹרְעִין בִּי זְרִיעָה עוֹלָה לְשִׁלְשָׁה יָמִים, נוֹטְעִין בִּי נְטִיעָה עוֹלָה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם.

(דברים א ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ, אָמַר לָהֶם אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם לֹא מֹאמֶד וְלֹא מִשְׁמוּעָה אֶלָּא מִמַּה שֶּׁאַתֶּם רוֹאִים בְּעֵינֵיכֶם. בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. אָמַר לָהֶם כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין לָאָרֶץ אֵין אַתֶּם צְרִיכִים כְּלֵי זַיִן (לֹא) [אֶלָּא] קוֹבַע דְּיוֹפְטִין וּמְחַלֵּק.

אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. אִם לְעִנְיַן שְׁבוּעַת אָבוֹת הָא כְּתִיב (חבקוק ג, ט) "שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה". אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב", כְּדַאי הוּא יַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ, כְּדַאי הוּא יִצְחָק בְּעַצְמוֹ, [כְּדַאי אַבְרָהָם בְּעַצְמוֹ]. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן לְעַבְדּוֹ שָׂדֶה אַחַת בְּמַתָּנָה וְלֹא (כְּתָבָהּ) [נְתָנָהּ] לוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא. (חָזַר וּנְטָעָהּ כֶּרֶם) [עָמַד הָעֶבֶד וְהִשְׁבִּיחָהּ], אָמַר מַה בְּיָדִי, לֹא נִתְּנָה לִי אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא, חָזַר וּנְטָעָהּ. כָּךְ כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת הָאָרֶץ לֹא נְתָנָהּ לוֹ אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהִיא שֶׁנֶּאֱמַר "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ". עָמַד אַבְרָהָם וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא, לג) "וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע". עָמַד יִצְחָק וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא". עָמַד יַעֲקֹב וְהִשְׁבִּיחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לג, יט) "וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה". לְתֵת לָהֶם. אֵלּוּ בָּאֵי הָאָרֶץ. וּלְזַרְעָם. אֵלּוּ בְּנֵיהֶם. אַחֲרֵיהֶם. אֵלּוּ שֶׁכָּבְשׁוּ דָּוִד וְיָרְבָעָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב יד, כה) "הוּא הֵשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת".

דָּבָר אַחֵר "לָתֵת לָהֶם". אֵלּוּ עוֹלֵי בָבֶל. וּלְזַרְעָם אֵלּוּ בָּנֵיהֶם. אַחֲרֵיהֶם. לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. (דברים א ט-י) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לֹא אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם. אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן וְהֵגִיז לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו וְעָשָׂה לָהֶם נְסִים וּגְבוּרוֹת, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָדוּנָן, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם, עַל גַּבֵּי דַּיְּנֵיכֶם. וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר "וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ", וְאוֹמֵר (שם) "מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה", אֶפְשָׁר שְׁלֹמֹה לֹא הָיָה יָכוֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהָלֹא הוּא אוֹמֵר (שם ה, כו) ("וַיִּתֵּן אֱלֹהִים) [וַה' נָתַן] חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה" וְגוֹ' (שם י-יא) "וַתֶּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם וְגוֹ' וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם", וְלֹא הָיָה יָכוֹל לָדוּן, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם אֵינִי כִּשְׁאָר כָּל הַדַּיָּנִין, שִׁלְטוֹן בָּשָׂר וָדָם יוֹשֵׁב עַל בִּימָה שֶׁלּוֹ דָּן לַהֲרִיגָה וְלַחֲנִיקָה וְלִסְקִילָה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם אֲבָל אֲנִי אִם חִיַּבְתִּי לִטֹּל סֶלַע וְנוֹטֵל שְׁנַיִם, שְׁנַיִם וְנוֹטֵל שְׁלֹשׁ, דִּינָר וְנוֹטֵל מָנֶה אֵינוֹ כֵן אֶלָּא אִם חִיַּבְתִּי מָמוֹן נְפָשׁוֹת הוּא תּוֹבְעָנִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשַּׁעַר כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ". וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם, הֲרֵי אַתֶּם קַיָּמִים כַּיּוֹם. מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁבַע כִּתּוֹת שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. הָרִאשׁוֹנָה, (תהלים קמ, יד) "אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ". שְׁנִיָּה, "אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב". שְׁלִישִׁית, (שם פד, ה) "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ". רְבִיעִית, (שם טו, א) "ה' מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ". חֲמִישִׁית, "מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ". שִׁשִּׁית, (שם כד, ג) "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה'". שְׁבִיעִית, (שם) "וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר לְשֶׁבַע שְׂמָחוֹת פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים דּוֹמִין לֶעָתִיד לָבוֹא, לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה,

לָרָקִיעַ וְלַכּוֹכָבִים וְלַבְּרָקִים וְלַשּׁוֹשַׁנִּים וְלִמְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ו, י) "יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה". לָרָקִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמַּשְׂכִּ(י)לִים יַזְהִ(י)רוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ". לַכּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים". לַבְּרָקִים, דִּכְתִיב "כַּבְּרָקִים יָרוּצוּ". לַשּׁוֹשַׁנִּים, דִּכְתִיב (תהלים מה, א) "לַמְנַצֵּחַ עַל שֹׁושַׁנִּים". לִמְנוֹרַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (זכריה ד, ג) "וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ". (דברים א יא) ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, אִי אֶפְשָׁנוּ שֶׁתְּבָרְכֵנוּ, הַמָּקוֹם הִבְטִיחַ אֶת אֲבוֹתֵינוּ וְאָמַר לָהֶם "וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם" (שם יג, טז) "וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", וְאַתָּה נוֹתֵן קְצָבָה לְבִרְכָתֵנוּ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ נְכָסִים הַרְבֵּה וְהָיָה לוֹ בֵּן קָטָן וְהָיָה צָרִיךְ לָצֵאת לְמְדִינַת הַיָּם. אָמַר אִם אֲנִי מַנִּיחַ נְכָסַי בְּיַד בְּנִי הוּא עוֹמֵד וּמְבַזְבֵּז, אֶלָּא הֲרֵינִי מְמַנֶּה לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַד שֶׁיִּגְדַּל. מִשֶּׁהִגְדִּיל הַבֵּן הַהוּא אָמַר לוֹ לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס תֵּן לִי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא בְּיָדְךָ, עָמַד וְנָתַן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. הִתְחִיל אוֹתוֹ בֵּן מֵצֵר, אָמַר, הֲרֵי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא בְּיָדְךָ. אָמַר לוֹ כָּל מַה שֶׁנָּתַתִּי לְךָ לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶלָּא מִשֶּׁלִּי, אֲבָל מַה שֶׁהִנִּיחַ לְךָ אָבִיךָ הֲרֵי הוּא שָׁמוּר כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם", זוֹ מִשֶּׁלִּי, אֲבָל וְשֶׁלָּכֶם "וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם", כְּחוֹל יַמִּים וּכְצִמְחֵי אַדְמָה וְכִדְגֵי הַיָּם וּכְכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב.

(דברים א יב) אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי, מָשָׁל לְמַטְרוֹנָא שֶׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּשַׁלְוָתָהּ וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּפַחֲזָהּ וְאֶחָד רָאָה אוֹתָהּ בְּנִוּולָהּ. כָּךְ, מֹשֶׁה רָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָתָן וְאָמַר אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי. יְשַׁעְיָה רָאָה אוֹתָן בְּפַחֲזָן וְאָמַר (ישעיה א, כא) "אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה". יִרְמְיָה רָאָה אוֹתָן בְּנִוּולָן וְאָמַר (איכה א, א) "אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד". אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ טַרְחָנִין, הָיָה אֶחָד מֵהֶן רוֹאֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נוֹצַח בַּדִּין אוֹמֵר יֵשׁ לִי עֵדִים לְהָבִיא, יֵשׁ לִי רְאָיוֹת לְהָבִיא, לְמָחָר אֲנִי דָן, מוֹסְפְנִי עֲלֵיכֶם דַּיָּנִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "טָרְחֲכֶם", לְלַמֵּד שֶׁהָיוּ טַרְחָנִין. וּמַשָּׂאֲכֶם. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אֶפִּיקוֹרְסִין, הִקְדִּים מֹשֶׁה לְצֵאת אָמְרוּ מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם לְצֵאת שֶׁמָּא אֵינוֹ שִׁפּוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵחֵר לְצֵאת אָמְרוּ מָה אֵחֵר בֶּן עַמְרָם לְצֵאת מָה אַתֶּם סְבוּרִים יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֵצוֹת וּמְחַשֵּׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבוֹת, קַל וָחֹמֶר אִם הָיָה מֹשֶׁל בֵּית אוֹן כְּעִנְיָן "וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן" בִּידוּעַ שֶׁאִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ וְיוֹעַצְתּוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וּמַשָּׂאֲכֶם", לְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אֶפִּיקוֹרְסִין. וְרִיבְכֶם, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ (מְרַגְּנִין) [רוֹגְנִים], הָיָה אֶחָד מֵהֶן מוֹצִיא סֶלַע בִּשְׁבִיל לְטֹל שְׁנַיִם, שְׁנַיִם בִּשְׁבִיל לְטֹל שְׁלֹשָׁה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְרִיבְכֶם", לְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים.

רמז תתב

(דברים א יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וְיֹדְעִים, אֵין הָבוּ אֶלָּא עֵצָה שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים כ, ז) "הָבוּ לָכֶם דָּבָר וְעֵצָה", "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה". אֲנָשִׁים. וְכִי עֲלָתָה עַל דַּעְתֵּנוּ נָשִׁים, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנָשִׁים". וַתִּיקִים כְּסוּפִים. חֲכָמִים וּנְבֹנִים. וֶזהוּ שֶׁשָּׁאַל אַרְיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לוֹ אֵיזֶהוּ חָכָם, אָמַר לוֹ זֶה הַמַּקִּיֵּם תַּלְמוּדוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נָבוֹן, אָמַר לוֹ כְּבָר נֶאֱמַר "וּנְבֹנִים". מַה בֵּין חָכָם לְנָבוֹן. חָכָם דּוֹמֶה לְשַׁלְחָנִי עָשִׁיר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ לְרְאוֹת רוֹאֶה, כְּשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ מוֹצִיא מִשֶּׁלּוֹ וְרוֹאֶה, נָבוֹן דּוֹמֶה לְשַׁלְחָנִי עָנִי, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ לְרְאוֹת רוֹאֶה, כְּשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ לְרְאוֹת יוֹשֵׁב וְתוֹהֶא.

וְיֹדְעִים לִשְׁבְּטֵיכֶם, שֶׁיְּהוּ יְדוּעִים לָכֶם הֲרֵי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ וּבָא וְיָשַׁב לְפָנַי אֵינִי יוֹדֵעַ (מֵאֵיזֶה שֵׁבֶט הוּא) [מַעֲשָׂיו] אֲבָל אַתֶּם מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁאַתֶּם גִּדַּלְתֶּם אוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְיֹדְעִים לִשְׁבְטֵיכֶם", שֶׁיְּהוּ יְדוּעִים לָכֶם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אֵין כָּל יְשִׁיבָה וִישִׁיבָה יוֹשֶׁבֶת עַד שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנוֹת אַחֲרֶיהָ וְאוֹמְרוֹת מָה רָאָה אִישׁ פְּלוֹנִי לֵישֵׁב וּמָה רָאָה אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁלֹּא לֵישֵׁב, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְיֹדְעִים לִשְׁבְטֵיכֶם", שֶׁיְּהוּ יְדוּעִים לָכֶם. וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם. יָכוֹל מִנִּיתָם אַתֶּם אוֹתָם הֲרֵי הֵן מְמֻנִּים וְאִם לְאוּ אֵינָם מְמֻנִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם", אִם אֲנִי מִנִּיתִים הֲרֵי הֵן מְמֻנִּים וְאִם לְאוּ אֵינָן מְמֻנִּים. יָכוֹל אִם גִּדַּלְתֶּם אוֹתָם הֲרֵי הֵן גְּדוֹלִים וְאִם לְאוּ אֵינָן גְּדוֹלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּרָאשֵׁיכֶם". דָּבָר אַחֵר אִם שְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵיכֶם הֲרֵי רָאשֵׁיכֶם שְׁמוּרִים וְאִם לְאוּ אֵינָן שְׁמוּרִים. מְלַמֵּד שֶׁאֲשָׂמֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִין בְּרָאשֵׁי דַּיָּנֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לג, ז-ט) "בֶּן אָדָם צ(וֹ)פֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' בְּאָמְרִי לָרָשָׁע וְגוֹ' וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא שָׁב (מֵרִשְׁעוֹ ו)מִדַּרְכּוֹ" וְגוֹ'. וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם, וַאֲשִׂימֵם כְּתִיב, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה אִם אֵין אַתֶּם נִשְׁמָעִין לָהֶם אַשְׁמָה תְּלוּיָה בְּרָאשֵׁיכֶם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לַנָּחָשׁ הַזֶּה שֶׁאָמַר הַזָּנָב לְרֹאשׁ עַד מָתַי אַתָּה מְהַלֵּךְ תְּחִלָּה, אֲנִי אֵלֵךְ תְּחִלָּה, אָמַר לוֹ לֵךְ תְּחִלָּה. הָלַךְ וּמָצָא גֶּמָא שֶׁל מַיִם וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹכָהּ מָצָא קוֹצִים וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹכָן, מִי גָּרַם לוֹ, עַל שֶׁהָלַךְ הָרֹאשׁ אַחַר הַזָּנָב. כָּךְ כְּשֶׁהַקְּטַנִּים נִשְׁמָעִים לַגְּדוֹלִים הֵן גּוֹזְרִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוּא עוֹשֶׂה, וּבְשָׁעָה שֶׁהַגְּדוֹלִים הוֹלְכִים אַחַר הַקְּטַנִּים הֵם נוֹפְלִים.

דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְכִלָּה שֶׁעוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ חֻפָּתָהּ וְנִתְפַּחֲמוּ יָדֶיהָ, אִם מְקַנַּחַת יָדֶיהָ בַּכֹּתֶל הַכֹּתֶל מִתְפַּחֵם וְיָדֶיהָ אֵין מִתְקַנְּחוֹת, אִם מְקַנַּחַת יָדֶיהָ בְּפִסֵּיפָס הַפִּסֵּיפָס מִתְפַּחֵם וְיָדֶיהָ אֵין מִתְקַנְּחוֹת, וְאִם מְקַנַּחַת הִיא בְּשַׂעֲרָהּ שְׂעָרָהּ מִתְנָאֶה וְיָדֶיהָ מִתְקַנְּחוֹת. כָּךְ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִשְׁמָעִין לִגְדוֹלֵיהֶן וְאֵין הַגְּדוֹלִים עוֹשִׂין צָרְכֵיהֶם אַשְׁמָה תְּלוּיָה בְּרָאשֵׁיהֶן שֶׁל גְּדוֹלִים, וְאִם לְאוּ תְּלוּי בְּרָאשֵׁי עַצְמָן, וּכְשֶׁאֵין הַגְּדוֹלִים עוֹשִׂין צָרְכֵיהֶן מַה כְּתִיב, (ישעיה

ג, יד) "ה' בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִיא, בְּאַיֶּזֶה עֵת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּעֵת יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יח, יח) "כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר" וְגוֹ'. (רַבִּי חִיָּא) אוֹמֵר בִּשְׁעַת מִתְאוֹנְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, יד) "לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה וְגוֹ', (שם יב) "הֶאָנֹכִי הָרִיתִי". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה, שֶׁאָמַרְתָּ הָעֲמוּסִים מִנִּי בָטֶן, אַתָּה נָאֶה לְךָ לִטְעֹן אוֹתָם. יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם, צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בָּכֶם מְקַבְּלִים תּוֹכָחוֹת וְשׁוֹתְקִים. דִּבֶּר אַחֵר לָמָּה בֵּרְכָם בִּלְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת, שֶׁתּוֹסַפְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרֻבֶּה עַל הָעִיקָּר.

(דברים א יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ, הַיָּה לָכֶם לוֹמַר, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, מִמִּי נָאֶה לִלְמֹד תּוֹרָה, מִמְּךָ אוֹ מִתַּלְמִידְךָ אוֹ מִתַּלְמִידֵי תַּלְמִידְךָ וְלֹא מִמְּךָ שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ עָלֶיהָ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה" וְגוֹ', אֶלָּא יוֹדֵעַ אֲנִי מַה שֶּׁתַּחַת עִקְבֵי רַגְלֵיכֶם, הֱיִיתֶם אוֹמְרִים עַכְשָׁיו הוּא מְמַנֶּה עָלֵינוּ דַּיָּנִין (שֶׁהֵן מוֹנִין) [שְׁמוֹנִים] אֶלֶף חֹסֵר (אֶחָד) [אֶלֶף] וּפְרוֹטְרוֹט, אִם אֵינוֹ בְנֵי הֲרֵי הוּא בֶּן בְּנִי, וְאִם אֵינוֹ בֶּן בְּנִי אָנוּ מְבִיאִין דּוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים בַּדִּין, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַתַּעֲנוּ אֹתִי", כְּשֶׁהָיִיתִי מִתְעַצֵּל בַּדְּבָרִים הֱיִיתֶם אוֹמְרִים עֲשֵׂה הַדָּבָר בִּמְהֵרָה.

(דברים א טו-טז) וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְגוֹ' וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם, מְשַׁכְּתִים בְּדָבָרִים. אָמַרְתִּי לָהֶם אַשְׁרֵיכֶם, עַל מִי בָּאתֶם לְהִתְמַנּוֹת, עַל בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אַחִים וְרֵעִים, כֶּרֶם חֶמֶד, נַחֲלָה, צֹאן מַרְעִיתוֹ וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה. אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים, זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה. הָלַךְ וְלֹא מָצָא אֶלָּא שִׁלְשָׁה, אֲנָשִׁים חֲכָמִים (וּנְבוֹנִים) וְיֹדְעִים. ["רָאשִׁים] (שֶׁיִּהוּ מְכֻבָּדִים) עֲלֵיכֶם", רָאשֵׁיכֶם בְּמִקְח, רָאשֵׁיכֶם בְּמִמְכָּר, רָאשֵׁיכֶם בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, רָאשֵׁיכֶם בִּכְנִיסָה וִיצִיאָה, נִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם", שֶׁיִּהוּ מְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם. שָׂרֵי אֲלָפִים. שֶׁאִם הָיוּ (אֶלֶף) [אֶלָּא] תְּשַׁע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה חֹסֵר אֶחָד נִתְפָּס שַׂר אֶלֶף. שָׂרֵי מֵאוֹת. שֶׁאִם הָיוּ (מֵאָה) [אֶלָּא] תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה חֹסֵר אֶחָד נִתְפָּס שַׂר מֵאָה. וּכְמוֹ כֵן שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת. וְשֹׁטְרִים. אֵלּוּ הַמַּכִּים בְּרְצוּעָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֹׁטְרִים הַלְוִים (לִפְנֵיהֶם) [לִפְנֵיכֶם]. וְאוֹמֵר (נחמיה ח, יא) "וְהַלְוִיִּם מַחֲשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר" וְגוֹ'. וַאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם, אָמַרְתִּי לָהֶם הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, שֶׁאִם בָּא דִּין לִפְנֵיכֶם פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ אַל תֹּאמְרוּ כְּבָר בָּא דִּין זֶה לְפָנַי וּשְׁנִיתִיו וְשִׁלַּשְׁתִּיו אֶלָּא הֱווּ מְתוּנִין. וְכָךְ הָיוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אוֹמְרִים הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין וְהַעֲמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

בָּעֵת הַהִיא, לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם עוֹמְדִים בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם, עַכְשָׁיו הֲרֵי אַתֶּם מְשֻׁעְבָּדִים לַצִּבּוּר. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא שֶׁהוֹשִׁיבָם רַבָּן גַּמְלִיאֵל בַּיְשִׁיבָה וְלֹא הִרְגִּישׁוּ

בָּהֶם הַתַּלְמִידִים. לְעֵת עֶרֶב הָלְכוּ וְיָשְׁבוּ אֵצֶל הַתַּלְמִידִים. כְּךָ הָיְתָה מִדָּתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כְּשֶׁהָיָה נִכְנָס וְאוֹמֵר שֹׁאֲלוּ בְיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם קִנְתּוּר, נִכְנָס וְלֹא הָיָה אוֹמֵר שֹׁאֲלוּ בְיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם קִנְתּוּר. נִכְנַס וּמָצָא אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא שֶׁיָּשְׁבוּ לָהֶם אֵצֶל הַתַּלְמִידִים. אָמַר לָהֶם, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וְאֶלְעָזָר בֶּן חִסְמָא, הוֹדַעְתֶּם לַצִּבּוּר שֶׁאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לַעֲשׂוֹת שְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר, לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם מִכָּאן וְאֵילְךְ הֲרֵי אַתֶּם מְשֻׁעְבָּדִים לַצִּבּוּר.

וַאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם, וּכְתִיב (להלן פסוק יח) "וְאֲצַוֶּה אֶתְכֶם". אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתְּהֵא אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶם, וְאַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁיְּסַבֵּל אֶת הַצִּבּוּר, עַד כַּמָּה, עַד כְּדֵי "כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן". וַאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר, כְּנֶגֶד מַקֵּל וּרְצוּעָה תְּהֵא זָרִיז. רַב הוּנָא כִּי הֲוָה נָפֵיק לְדִינָא אֲמַר אֲפִיקוּ לִי מָאנֵי דְּדִינָא. שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם. אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַעַל דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, וְאַזְהָרָה לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יְטִעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ], קְרֵי בֵיהּ נַמֵּי שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם. רַב כַּהֲנָא אֲמַר, (שמות כג, א) מ"לֹא תִשָּׂא", קְרֵי בֵיהּ לֹא תַשִּׂיא. וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק. צַדֵּק אֶת הַדִּין וְאַחַר כָּךְ חָתְכֵהוּ. בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו. אֶפְלוּ בֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה. וּבֵין גֵּרוֹ. אֶפְלוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם. וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ, מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּבֵית דִּין הֲרֵי זֶה גֵּר, בֵּינוֹ וּבֵין עַצְמוֹ אֵינוֹ גֵּר.

שְׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם, כְּךָ הָיְתָה מִדָּתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כְּשֶׁהָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים אֶצְלוֹ לָדוּן לְפָנָיו אֶחָד עוֹבֵד אֱלִילִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל אִם יָכוֹל לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל מְזַכֶּה כו'. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אִם בָּא לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה דָן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, בְּדִינֵיהֶם הָיָה דָן בְּדִינֵיהֶם.

וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק, צַדִּיק בְּצִדְקוֹ תּוֹבֵעַ וּמֵבִיא רְאָיוֹת. מָשָׁל, זֶה עוֹטֵף בְּטַלִּיתוֹ, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא, זֶה חוֹרֵשׁ בְּפָרָתוֹ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הִיא, זֶה מַחֲזִיק בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא, לְכָךְ נֶאֱמַר ["וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק"], צַדִּיק בְּצִדְקוֹ תּוֹבֵעַ וּמֵבִיא רְאָיוֹת.

בֵּין אִישׁ, לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין דָּנִין יְתוֹמִין. בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בֵּין אִישׁ לְאָחִיו, בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה בֵּין אִשָּׁה לְאִישׁ בֵּין אָמָּה לְמִשְׁפָּחָה בֵּין מִשְׁפָּחָה לַחֲבֵרְתָּהּ מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו", מִכָּל מָקוֹם.

וּבֵין גֵּרוֹ. זֶה שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים, אָמַר לוֹ חָרַשְׁתָּ תֶּלֶם בְּתוֹךְ שֶׁלִּי וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָרַשְׁתִּי, הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי וְהוּא אוֹמֵר לֹא הֵמִית, לְכָךְ נֶאֱמַר "וּבֵין גֵּרוֹ", זֶה שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר "וּבֵין גֵּרוֹ" זֶה שְׁכֵנוֹ. דָּבָר אַחֵר זֶה שׁוֹשְׁבִינוֹ. דָּבָר אַחֵר זֶה תּוֹתָבוֹ.

(דברים א יז) לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, זֶה הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין. שֶׁמָּא תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי הֶלְוָנִי מָעוֹת אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לָשׁוֹן אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן, נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹדֵעַ, מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ מַכִּיר פָּנִים בַּדִּין. כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן, שֶׁמָּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְזֶה עָנִי וְזֶה עָשִׁיר וְזֶה מְצֻוֶּה לְפַרְנְסוֹ אֲזַכֶּנּוּ וְנִמְצָא מְפַרְנְסוֹ בְּנָקִיּוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן". דָּבָר אַחֵר שֶׁמָּא תֹּאמַר הֵיאַךְ אֲנִי פּוֹגֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בְּשִׁבְיל (דִּינוֹ) [דִּינָר], אֲזַכֶּנּוּ, וְלִכְשֶׁיֵּצֵא חוּץ אוֹמֵר לוֹ תֵּן לוֹ, שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן". לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ, שֶׁאִם בָּאִים שְׁנַיִם לִדּוֹן לְפָנֶיךָ, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק, מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק, מִשֶּׁנִּתְגַּלָּה לְךָ הַדִּין אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק, שֶׁמַּעְתָּ אֶת הַדִּין וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח, טז) "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת" וְגוֹ', אֵיזֶהוּ שָׁלוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בְּצוּעָ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַמַּעֲלֶה אֶת הַקָּטָן לְמָקוֹם גָּדוֹל וְהַגָּדוֹל לְמָקוֹם קָטָן, זֶה בְּצוּעָ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים כָּל מְבַצֵּעַ הֲרֵי זֶה מְנָאָץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י, ג) "וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ נִאֵץ ה'", נִמְצָא זֶה מְשַׁבֵּחַ אֶת הַדַּיָּנִין וְזֶה מְנָאֵץ אֶת יוֹצְרוֹ. לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ, אוֹ שֶׁמָּא תֹּאמַר מִתְיָרֵא אֲנִי מִפְּנֵי פְלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת בְּנִי אוֹ שֶׁמָּא יְדַלִּיק אֶת גְּדִישִׁי אוֹ שֶׁמָּא מְקַצֵּץ אֶת נְטִיעוֹתַי. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תָגוּרוּ". וְכֵן בִּיהוֹשָׁפָט אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַה'". לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לֹא תַכִּירוּהוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֹא תְנַכְּרֵהוּ. אוֹשַׁפְזִיכְנֵיהּ דְּרַב אָתָא לְקָמֵיהּ לְדִינָא, אֲמַר לֵיהּ פָּסִילְנָא לָךְ. אֲמַר לֵיהּ לְרַב כַּהֲנָא פּוּק דָּנֵיהּ. חָזְיֵא דַּהֲוָה גַּיס בֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ אִי צַיְיתֵת צַיֵּית, וְאִי לָא, מָפִיקְנָא לָךְ רַב מֵאוֹנָךְ. כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן, שְׁיַהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה, לְמַאי הִלְכָתָא. אִילֵּימָא לְעִיוּנֵי בֵּיהּ וּמִיפְסְקֵיהּ, פְּשִׁיטָא. אֶלָּא לְאַקְדּוּמֵיהּ. לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַּיָּן לְרָשָׁעִים שֶׁנּוֹטְלִין מָמוֹן מִזֶּה וְנוֹתְנִין לָזֶה אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לְהַחֲזִיר מָמוֹן לִבְעָלָיו.

רמז תתג

אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, עַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז, ה) "וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן". מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִי כְּתִיב "וְאַשְׁמִיעֵכֶם", וּשְׁמַעְתִּיו כְּתִיב, אִי גְּמִירְנָא גְּמִירְנָא וְאִי לָא אֲזִילְנָא וְנָמִירְנָא, אֶלָּא כִּדְתַנְיָא רְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן [וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ

שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מִקּוֹשֶׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ] לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

וְהַדָּבָר יִקָּשֶׁה מִכָּם תַּקְרִבוּן אֵלַי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַתָּה דָן דִּין קָשֶׁה, חַייֶּיךָ שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאִי אַתָּה דָן דִּין קָשֶׁה, שֶׁאֲנִי מֵבִיא עָלֶיךָ דִּין שֶׁתַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ יָכוֹל לְשָׁמְעוֹ וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לְשָׁמְעוֹ, וְאֵי זֶה, זֶה דִּינָן שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'". כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיִּגַּשׁ שָׁאוּל אֶת שְׁמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וְגוֹ' וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָרֹאֶה", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה הוּא רוֹאֶה, אֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה, וְאֵימָתַי הוֹדִיעוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (שם טז, א) "מַלֵּא קַרְנְךָ שָׁמֶן", מַהוּ אָמַר לוֹ, (שם, ו) "וַיְהִי בְּבוֹאָם וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַרְתָּ שֶׁאֲנִי רוֹאֶה, "אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבֹהַ קוֹמָתוֹ" וְגוֹ'. (דברים א יח) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא, אֵלּוּ עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּיגֵי מָמוֹנוֹת לְדִיגֵי נְפָשׁוֹת.

(דברים א יט) וַנִּסַּע מֵחֹרֵב, בְּנֵי אָדָם שֶׁרָאוּ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וְעַקְרַבִּים כִּקְשָׁתוֹת סְרוּחִים וּמַשְׁלְכִים לִפְנֵיהֶם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (דברים ח, טו) ("אֵת הַמִּדְבָּר) [בַּמִּדְבָּר] הַגָּד(וֹ)ל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה דְּבָרִים שֶׁהֵן חֲמוּרִין כְּבַשְׁתִּים לִפְנֵיהֶם, דְּבָרִים שֶׁאֵין חֲמוּרִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַנִּסַּע מֵחֹרֵב" וְגוֹ'. (דברים א כ-כא) וָאֹמַר אֲלֵכֶם, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג אֶחָד וְהָיָה מְחַזְּרוֹ וּמַרְאֶה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ כָּל הַגְּפָנִים הַלָּלוּ וְכָל הַכְּרָמִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ וְכָל הַזֵּיתִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, מִשֶּׁיִּגַּע לְהַרְאוֹת אָמַר לוֹ כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹאֶה שֶׁלְּךָ. כָּךְ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהֵיוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה", כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ אָמַר לָהֶם בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי, וְאִם תֹּאמְרוּ עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן רְאֵה נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ, אֵינִי אוֹמֵר לֹא מֵאֹמֶד וְלֹא מִשְּׁמוּעָה אֶלָּא מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹאִים בְּעֵינֵיכֶם עֲלֵה רֵשׁ, מִיָּד עֲלֵה רֵשׁ.

רמז תתד

(דברים א כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם, בְּעַרְבוּבְיָא. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה, כ) "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם", יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים וּזְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים, וְכָאן הוּא אוֹמֵר וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם, בְּעַרְבוּבְיָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִים אֶת הַזְּקֵנִים וְהַזְּקֵנִים דּוֹחֲפִים אֶת הָרָאשִׁים, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁתֵּי קְרִיבוֹת הֵן, אַחַת קְרִיבָה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְאַחַת קְרִיבָה שֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם], נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁתֵּי רְאִיּוֹת הֵן אַחַת רְאִיָּה שֶׁל נַחַת וְאַחַת שֶׁל צַעַר.

בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם" זוֹ רְאִיָּה שֶׁל נַחַת, בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר (דברים ג, כז) "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ" זוֹ רְאִיָּה שֶׁל צַעַר. נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר גְּנוּת גָּדוֹל הָיְתָה בִּידֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם אִם כְּשֶׁהֵיִיתֶם בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׂוּחָה זָנְתִי וּפִרְנַסְתִּי אֶתְכֶם, כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאָזוּן וַאֲפַרְנֵס אֶתְכֶם, עֲלוּבִין בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּךְ בִּקְּשׁוּ לָהֶם.

וְיָשֻׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר, בְּאֵיזֶה לְשׁוֹן הֵן מְדַבְּרִים. אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ. אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עַקְמומִיּוּת, אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ כְּמָנוֹת, אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ פְּרִשׁוֹת. וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן. לֵידַע בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ אָנוּ בָּאִין עֲלֵיהֶן. (דברים א כג) וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר, (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים). וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר, בְּעֵינַי טוֹב וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. אִם בְּעֵינָיו הָיָה טוֹב לָמָּה נִכְתַּב עִם דִּבְרֵי תּוֹכָחוֹת, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ מְכֹר לִי אֶת חֲמוֹרְךָ זֶה, אָמַר לוֹ הֵן. נוֹתֵן אַתָּה לִי לְנָסְיוֹן, אָמַר לוֹ הֵן. בּוֹא אִתִּי וַאֲנִי אֶרְאֶה כַּמָּה נוֹשֵׂא בָּהָר וְכַמָּה נוֹשֵׂא בַּבִּקְעָה. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם (אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְשַׂאת) [אָמַר לוֹ בּוֹא קַח] אֶת מָעוֹתָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר". "וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים". מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם, מִן הַמְסֻלְתִּין שֶׁבָּכֶם. אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט. מָה אֲנִי צָרִיךְ [לוֹמַר] וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים. מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לֵוִי עִמָּהֶם. (דברים א כד) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה, (מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ) מַגִּיד שֶׁדֶּרֶךְ מְרַגְּלִים לַעֲלוֹת בָּהָר. וְכֵן רָחָב אוֹמֶרֶת לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "הָהָרָה לְכוּ" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁשָּׁרְתָה עֲלֵיהֶ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִלּוּ לֹא שָׁרְתָה עֲלֵיהֶ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת שֶׁעֲתִידִין לַחֲזֹר לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים.

רמז תתה

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל, מְלַמֵּד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות ג, א) "וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה", מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ. מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָּהּ אַרְבָּעָה אוֹמָנִין שְׁתֵּי וָעֶרֶב. (דברים א כה-כו) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן עֲלוּבִין בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּךְ נָטְלוּ בְּיָדָם, כְּאָדָם שֶׁנּוֹטֵל בְּאֵיסָר תְּאֵנִים בְּאֵיסָר עֲנָבִים כָּךְ נָטְלוּ בְּיָדָן. וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ. מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, ל) "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ" וְגוֹ', "וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ(וּ)רוּ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (בראשית מה, כה) "וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם". וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ. וְכִי לְטוֹבָה אָמְרוּ זֶה, וַהֲלֹא לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְרָעָתָהּ, מִי אָמַר טוֹבָתָהּ, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, אַף עַל פִּי כֵן וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת.

(דברים א כז) וַתֵּרְגְּנוּ בְאָהֳלֵיכֶם, שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר תַּרְתֶּם וְגִנִּיתֶם בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מָקוֹם. וַתֵּרְגְּנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים דְּבָרִים כְּמִתְלַהֲמִים שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כו, כב) "דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים", אֲבָל סַכִּין יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם וּבָקַע אֶת כְּרֵסָם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן". דָּבָר אַחֵר מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בְּתוֹךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם וּבוֹכִין וּמְבַכִּין כְּמֵת לָהֶם, נוֹטְלִין אֶת בְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים לָהֶם אוֹי לָכֶם סְגוּפִים, לְמָחָר יִהְיוּ צוֹלְבִין מִכֶּם עַל הַצְּלוּב, וְנוֹטְלִין אֶת בְּנוֹתֵיהֶן וְאוֹמְרִים לָהֶם אוֹי לָכֶם דְּווּיוֹת, אוֹי לָכֶם סְגוּפוֹת, לְמָחָר יְהוּ הוֹרְגִין מִכֶּם וְשׁוֹבִין מִכֶּם וּמַעֲמִידִין מִכֶּם בְּקָלוֹן. בְּשִׁנְאַת ה' אֹתָנוּ, אֶפְשָׁר שֶׁהַמָּקוֹם שׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֲהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'", אֶלָּא הֵן שֶׁשּׂוֹנְאִין אֶת הַמָּקוֹם. מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר מַה דִּבְלִבָּךְ עַל רַחֲמָךְ מַה דִּבְלִבֵּיהּ עָלָךְ. לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, ט) "וְיִשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכָל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנָסַבּוּ עָלֵינוּ".

(דברים א כח) אָנָה אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ, אָמְרוּ לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, אִלּוּ מִבְּנֵי אָדָם אֲחֵרִים הָיִינוּ שׁוֹמְעִין דְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא הָיִינוּ מַאֲמִינִים אֶלָּא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁבָּנֵינוּ בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵינוּ בְּנוֹתֵיהֶם. עַם גָּדוֹל. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ גְּבוֹהִים בְּקוֹמָה. וְרָם. מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְרֻבִּים בְּאֶכְלוּסִין. עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמַיִם, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר דִּבְּרוּ כְּתוּבִים לְשׁוֹן הֲבַאי שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן" וְגוֹ', אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר הַמָּקוֹם לְאַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית כו, ד) "וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם" (שם יג, טז) "וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" אֵינוֹ דֹּבֵר הֲבַאי. וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם. מְלַמֵּד שֶׁרָאוּ עֲנָקִים עַל גַּבֵּי עֲנָקִים שֶׁנֶּאֱמַר "לְכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַּאֲוָה". (דברים א כט-ל) וְאוֹמֵר אֲלֵכֶם, אָמַר לָהֶם לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. לֹא תַעַרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם, ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם. אָמַר לָהֶם מִי שֶׁעָשָׂה לָכֶם נִסִּים בְּמִצְרַיִם וְכָל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָכֶם נִסִּים בִּכְנִיסַתְכֶם לָאָרֶץ. כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם. אִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים לְהַבָּא וְגוֹ' הַאֲמִינוּ לְשֶׁעָבַר.

(דברים ב א-ה) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֵאמֹר רַב לָכֶם סֹב אֶת הָהָר הַזֶּה וְגוֹ' וְאֶת הָעָם צַו לֵאמֹר, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים ס, א-ב) "לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוֹשַׁן עֵדוּת, מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד, בְּהַצּוֹתוֹ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם" וְגוֹ' כְּשֶׁהָלַךְ יוֹאָב לְהִלָּחֵם עִם אֲרַם נַהֲרַיִם יָצְאוּ לִקְרָאתוֹ, אָמְרוּ לוֹ אַתָּם מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב וְאָנוּ מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל לָבָן וַהֲרֵי הַתְּנַאי, (בראשית לא, נב) "עֵד הַגַּל הַזֶּה", כְּשֶׁשָּׁמַע יוֹאָב כָּךְ חָזַר אֵצֶל דָּוִד, מִיָּד הוֹשִׁיבוּ סַנְהֶדְרִין וְאָמְרוּ בֶּאֱמֶת כָּךְ הָיָה הַתְּנַאי אֶלָּא הֵם עֲבָרוּהוּ תְּחִלָּה, בִּלְעָם הָרָשָׁע לֹא כָּךְ אָמַר (במדבר כג, ז) "מִן אֲרָם יַנְחֵנִי" וְכוֹשֵׁן רִשְׁעָתַיִם לֹא שִׁעְבֵּד בָּנוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַבְדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם" הֵן הִרְשִׁיעוּ עָלֵינוּ

שְׁתֵּי רִשְׁעָיוֹת, כֵּיוָן שֶׁהוֹרוּ לָהֶם בֵּית דִּין מִיָּד חָזַר עֲלֵיהֶן וְהָרָגָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ס, ב) "בַּהַצֹּתוֹ אֶת אֲרַם". וַהֲלֹא עִם אֲרַם עָשָׂה מִלְחָמָה מַהוּ "וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם". אֶלָּא כְּשֶׁבָּא יוֹאָב לְהִלָּחֵם עִם (אֱדוֹם) [אֲרַם] עָמְדוּ עָלָיו בְּנֵי אֱדוֹם וְאָמְרוּ לוֹ לֹא כָּךְ אָמַר לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אַל תִּתְגָּרוּ בָם", הֶשִׁיבָם יוֹאָב לֹא כֵן אָמַר לָנוּ אַתֶּם עִבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֵשָׂו הֲנִיחוּ אוֹתָנוּ לַעֲבֹר וְלֹא רָצוּ, אָמַר יוֹאָב אִם נַחֲרִיב אֱדוֹם עַכְשָׁיו אֵין אָנוּ מוֹצְאִין בַּחֲזָרָתֵנוּ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה אֶלָּא נָנִיחַ אוֹתָם עַד שֶׁנַּכֶּה אֶת אֲרַם וְנַחֲזֹר עֲלֵיהֶן, לְכָךְ נֶאֱמַר (שם) "וַיֵּשֶׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת אֱדוֹם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁפְכוּ אֶת אֱדוֹם קִמְעָא קִמְעָא, כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן אֲנִי אֲכַלֶּה וְאַחֲרִיב אוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, יט) "וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וְגָלֶ(וּ)ת הַחֵל הַזֶּה", וְאוֹמֵר (שם, כא) "וְעָלוּ מוֹשִׁ(י)עִים בְּהַר צִיּוֹן".

רמז תתו

רַב לָכֶם סֹב אֶת הָהָר הַזֶּה, הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אוֹתוֹ הַר שֶׁהָאָבוֹת קְבוּרִין בּוֹ. אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֵין אַתֶּם יְכוֹלִין לְהִזְדַּוֵּג לְעֵשָׂו, עַד עַכְשָׁיו מִתְבַּקֵּשׁ לוֹ שָׂכָר בַּכִּבּוּד שֶׁכִּבֵּד אֶת אֵלּוּ שֶׁהֵן קְבוּרִין בָּהָר הַזֶּה, בְּשָׁעָה שֶׁנָּתַן יַעֲקֹב לְעֵשָׂו כָּל אוֹתוֹ הַדּוֹרוֹן אָמַר לוֹ (בראשית לג, ט) "יֶשׁ לִי רָב", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּלָשׁוֹן שֶׁכִּבַּדְתּוֹ, בּוֹ בַּלָּשׁוֹן פְּנוּ מִלְפָנָיו, רַב לָכֶם סֹב וְגוֹ'. פְּנוּ לָכֶם צְפוֹנָה, אִם רְאִיתֶם אוֹתוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהִתְגָּרוֹת בָּכֶם לֹא תַעַמְדוּ כְּנֶגְדּוֹ אֶלָּא הַצְפִּינוּ עַצְמְכֶם מִלְּפָנָיו. וּלְהֵיכָן נִבְרַח. בִּרְחוּ לַתּוֹרָה, וְאֵין צְפוֹנָה אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ב, ז) "יִצְפֹּן לְיִשָּׁרִים תּוּשִׁיָּה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמְתִּינוּ לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁיָּבוֹא וְיִקַּיֵּם בּוֹ "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ".

רמז תתז

וְאֶת הָעָם צַו לֵאמֹר, [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] לֹא לָכֶם בִּלְבַד אֲנִי מְצַוֶּה, אֶלָּא אַתֶּם לִבְנֵיכֶם צַוּוּ לְרָאשֵׁי דוֹרוֹת שֶׁיִּהוּ נוֹהֲגִין בּוֹ כְּבוֹד עַד שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם שֶׁכָּתוּב (במדבר כד, יז) "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב" וְגוֹ' "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "רַב לָכֶם סֹב", בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב דּוֹרוֹן לְעֵשָׂו אָמַר לוֹ (בראשית לג, ט) "יֶשׁ לִי רָב, אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ אֻמּוֹת בִּימֵי מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ, בִּתְחוּמִי אֵין לְךָ עֵסֶק שֶׁכְּבָר אָמַר הַמָּקוֹם רַב לָכֶם סֹב, אֶלָּא יֵשׁ לָכֶם לֵילֵךְ בַּגּוֹלָה. פְּנוּ לָכֶם צְפוֹנָה לְגָלוּת בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, טו) "כִּי הִנְנִי קו(וֹ)רֵא לְכָל מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה".

וְאֶת הָעָם צַו לֵאמֹר, מִתְיָרְאִין מִכֶּם אֵלּוּ, וּצְרִיכִים אַתֶּם לִשְׁמֹר אֶת עַצְמְכֶם. וּמָה אִם בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְיָרְאִין מִכֶּם צְרִיכִין אַתֶּם לִשְׁמֹר אֶת עַצְמְכֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מַצְלִיחִין וְאֵינָן מִתְיָרְאִין מִכֶּם.

דָּבָר אַחֵר "וְאֶת הָעָם צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים", אֲבָל עֵשָׂו יוֹשֵׁב, "אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ".

דָּבָר אַחֵר "אַתֶּם עוֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם". אַתֶּם אוֹכְלִים עִם עֵשָׂו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּכֶם לָעוֹלָם הַבָּא וְכֵן עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב (שם לג, יב) "נִסְעָה וְנֵלֵכָה", לֹא אַחִים תְּאוֹמִים אָנוּ, נֹאכַל שְׁנֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב (שם, יג) "הַיְלָדִים רַכִּים", עַד עַכְשָׁיו לֹא עָמַד מֹשֶׁה שֶׁהוּא מַסְפִּיק (במדבר יא, כב) "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם", "וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלַי", עַד עַכְשָׁיו לֹא עָמַד שְׁמוּאֵל (שמואל א טו, יד) "וּמָה קוֹל הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי", וְלֹא עוֹד אֶלָּא "וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד", אֶלָּא טֹל לְךָ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה. (שם, יד) "יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְגוֹ' וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים". אָמַר לֵיהּ, עַד עַכְשָׁיו יֵשׁ לִי לְהִתְעַמֵּיד לַחֲנַנְיָה וַחֲבֵרָיו, (דניאל א, ד) "יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל (מוּם) [מאוּם]". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַהוּ עַד מִדְרַךְ כַּף רָגֶל. עַד שֶׁיַּגִּיעַ "לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי אָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ (דניאל ב, לד) "וּמְחֵת לְצַלְמָא עַל רַגְלוֹהִי". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ (ישעיה כו, ו) "תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל". רַבִּי חִיָּא אָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ (במדבר כד, יז) "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב". רַבִּי אַבָּא אָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ "פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי". רַבִּי חָנָא בְּשֵׁם רַבִּי חִלְקִיָּה אָמַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ (דברים לג, כט) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "אַתֶּם עֹבְרִים", כָּל הַמַּלְכוּת שֶׁתַּעֲמֹד, אַתֶּם אוֹכְלִים עִמָּהּ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעֻדָּה שֶׁיֹּאכַל הוּא וּבָנָיו. אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲסָקַי הַרְבֵּה, וּבָנַי נַפְשָׁם קְצָרָה, אֶלָּא דּוּכּוּס אוֹכֵל וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ, אִפְּרַכּוֹס אוֹכֵל וְיֹאכְלוּ עִמּוֹ, וּכְשֶׁאֲפָנֶה אֲנִי הֵן נִכְנָסִין לִסְעֻדָּה. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַסְּעֻדָּה עֲשׂוּיָה וְיִשְׂרָאֵל מְזֻמָּנִים. הֲדָא הוּא דִכְתִיב "שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֻרָאִי", וּכְתִיב (שמואל א ט, כב) "וַיִּתֵּן לָהֶם מָקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים", וּמַה שֶׁאָכְלוּ עִם הָאֻמּוֹת אֵינִי חוֹשֵׁב עָלֶיהָ שֶׁכֵּן בִּלְעָם אוֹמֵר (במדבר כג, ט) "הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו, דִּבֶּר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יָרַשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר".

רמז תתח

(דברים ב ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ, יָכוֹל אֲפִלּוּ אַתָּה יוֹשֵׁב וּבָטֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ", אִם עוֹשֶׂה אָדָם הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ, וְאִם לְאו אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ מַהוּ יָדַע לָכְתֹּב. הִלּוּכְךָ, לְכִלּוּכְךָ, צַעֲרֶךָ בְּפַרְנָסָתְךָ. הַדֶּרֶךְ עוֹשָׂה שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, מְבַלָּה אֶת הַכְּסוּת וְשׁוֹחֶקֶת אֶת

הַגּוּף וּמְמַעֲטָת אֶת הַיְצִיאָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה כָּךְ אֶלָּא "שִׁמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ", וְלֹא חָסַרְתָּ דָּבָר זוֹ הַיְצִיאָה. זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה. בִּזְכוּת שֶׁאֲמַרְתֶּם בַּיָּם (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" נָתַתִּי לְךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מֶלֶךְ בַּמְּדִינָה אֵין הַמְּדִינָה חֲסֵרָה כְּלוּם כָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מְקַבֵּל אוֹרַח יוֹם רִאשׁוֹן שׁוֹחֵט לוֹ עֵגֶל, יוֹם שֵׁנִי תַּרְנְגוֹלִים, יוֹם שְׁלִישִׁי קְטָנִיּוֹת, יוֹם רְבִיעִי מְמַעֵט וְהוֹלֵךְ, לֹא דוֹמֶה יוֹם רִאשׁוֹן כְּיוֹם אַחֲרוֹן, יָכוֹל אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ", יוֹם אַחֲרוֹן כְּיוֹם רִאשׁוֹן. רַבִּי נְחוּנְיָא אָמַר מַהוּ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר. דְּלָא הָוְיַת חְסֵר אֶלָּא מֵימַר מִלָּא וְהֵיא מִתְעַבְּדָא, יֵעָשֶׂה הַמָּן כְּבִשּׁוּל שֶׁל עֵגֶל וְהוּא נַעֲשָׂה, יֵעָשֶׂה פְּטוּמִין וְהוּא נַעֲשָׂה, יֵעָשֶׂה פַּסְיוֹנִי וְהוּא נַעֲשָׂה, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ, קֻמַּח, (במדבר יא, ח) "שָׂטוּ הָעָם וְלָקְטוּ", קוֹנְדִּיטוֹן, "אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה", אֲשִׁישׁוֹת, "וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת", לְכָךְ נֶאֱמַר "לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר", אֶלָּא שֶׁתְּדַבֵּר בְּפִיךָ, מָן אֲנִי רוֹצֶה, (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם", מַיִם אֲנִי רוֹצֶה, "הֵן הִכָּה צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ", שְׁלָו אֲנִי מְבַקֵּשׁ, (שמות טז, יג) "וַתַּעַל הַשְּׂלָו (עַל) [וַתְּכַס אֶת] הַמַּחֲנֶה, בָּשָׂר אֲנִי מְבַקֵּשׁ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה אֶת הַדָּבָר הָלַךְ לוֹ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ מְבַקְּשִׁין בָּנֶיךָ בָּשָׂר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תֵּן לָהֶם, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה "מַאַיִן לִי בָּשָׂר", (שם, כב) "הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם... אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם", אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ לְךָ צְפַרְדְּעִים בְּמִצְרַיִם כְּנִים לֹא הָיוּ לְךָ בְּמִצְרַיִם כָּל כָּךְ הַיִּתְתָּ עָשִׁיר וַעֲכָשָׁיו אֵין לְךָ, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִשֶּׁלְךָ הָיוּ לִי, אָמַר לוֹ בְּמִצְרַיִם הָיָה לִי וְעַכְשָׁיו אֵין לִי (שם, כג) "הֲיַד ה' תִּקְצָר". כֵּיוָן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל הֵיאַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מְעַכְּבָן) [מְפַרְנְסָן] בַּמִּדְבָּר הִתְחִילוּ מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹמֵר אַתְּ הוּא רָעְיָא טָבָא לֹא חִסַּרְתָּ טוֹבָתְךָ לָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "ה' רֹעִי לֹא אֶחְסָר".

(דברים ב ט) אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִנַּיִן שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ אֲפִלּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה, דְּאִלּוּ בְּכִירָה דִּקְרִיתֵיהּ מוֹאָב אָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה, מִלְחָמָה הוּא דְּלָא אֲבָל צְעוּרֵי וְאַנְגַּרְיָא צַעֲרִיהּ, וְאִלּוּ צְעִירָה דִּקְרִיתֵיהּ בֶּן עַמִּי אָמַר לֵיהּ אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגַּר בָּם, [כְּלַל], דַּאֲפִלּוּ אַנְגַּרְיָא וְצַעוּרֵי לֹא. רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְעוּלָא קוּם נֵיזִיל נִינְחֲמֵיהּ. אָמַר לְהוּ מָה אִית לִי גַּבֵּי נָחֳמָתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִדּוּפָא הוּא, דְּאָמְרֵי מַאי אֶפְשָׁר לָן לְמֶעְבַּד הָא אֶפְשָׁר לְהוּ לְמֶעְבַּד עָבְדֵי. אָזַל הוּא לְחוּדֵיהּ לְגַבֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ מַאי דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה", וְכִי מָה עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, אֶלָּא נָשָׂא מֹשֶׁה קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אָמַר, וּמַה מִּדְיָנִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזֹר לְמוֹאָב אָמְרָה תוֹרָה (במדבר כה, יז) "צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם

אוֹתָם", מוֹאֲבִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְּשֶׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ [עָלְתָה עַל דַּיעְתִּי], שְׁתֵּי פְּרֵדוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶן, רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית, וּמַה בִּשְׁבִיל שְׁתֵּי פְּרֵדוֹת חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שְׁתֵּי אֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁל רְשָׁעִים וְלֹא הֶחֱרִיבָן, בִּתּוֹ שֶׁל רַבִּי אִם כְּשֵׁרָה וּרְאוּיָה לָצֵאת מִמֶּנָּה דָּבָר טוֹב עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דַּהֲוָה חַיָּה. אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהִלְוָה עַל גְּדִישׁוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ חִטִּין לְגֹרֶן, וְהָיָה לְבַעַל הַגְּדִישׁ שׁוֹנֵא אֶחָד וְהָלַךְ וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ, וּבָא הַמַּלְוֶה וְתָפַשׂ אֶת הַלּוֹוֶה וַאֲמַר לֵיהּ תֵּן לִי מַה שֶּׁאַתָּה חַיָּב לִי, אֲמַר לֵיהּ הַלּוֹוֶה לֹא דַי צַעֲרִי שֶׁנֶּאֱבַד מִמֶּנִּי גְּדִישִׁי אֶלָּא בָּאתָ וְהוֹסַפְתָּ לִי צָרָה עַל צָרָתִי. כָּךְ אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֱתְמוֹל יָקְדוּ גְּדִישָׁם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, כח) "כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן" וְאַתָּם בָּאִים לְהוֹסִיף צָרָה עַל צָרָתָם, אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב. דָּבָר אַחֵר אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סוֹפְךָ לִקָּבֵר בִּגְבוּלָן. מָשָׁל לְרֹאשׁ הַמְּדִינָה שֶׁבָּא מִמְּדִינַת הַיָּם וְעַבְדּוֹ עִמּוֹ. נִכְנַס לְפֻנְדָּק אֶחָד, הִתְחִיל עַבְדּוֹ לְקַלֵּל אֶת בַּעַל הַחֲנוּת. אֲמַר לֵיהּ אֲדוֹנוֹ כָּךְ הוּא הַדֶּרֶךְ, אַתָּה נָתוּן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמְקַלֵּל. כָּךְ אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה נִקְבָּר אַתָּה בְּתוֹךְ גְּבוּלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב". וְלָמָּה רְחֵם עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְפִי שֶׁמִּלְאוּ אֶת הָעוֹלָם בִּשְׁעַת הַזַּעַף. מָשָׁל לְמְדִינָה שֶׁנִּצְטָרְכָה לְלֶחֶם, צָעֲקוּ הַבְּרִיּוֹת אֶל הַשַּׁלְטוֹן, עָמְדוּ שְׁנֵי נַחְתּוֹמִין וְהָיוּ טוֹחֲנִין כָּל הַלַּיְלָה. בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת עִסָּתָן כְּבָה הַנֵּר וְלֹא הָיוּ רוֹאִין מֶה עָשׂוּ, בָּלְלוּ אֶת הָעִסָּה וְאָפוּ אוֹתָהּ וְהוֹצִיאוּהָ וּמִלְּאוּ אֶת הַשּׁוּק. בָּא הַשַּׁלְטוֹן וְרָאָה הַפַּת מְעֹרֶבֶת קִבֵּר. אֲמַר לָהֶם רְאוּיִין הֱיִיתֶם לִתֵּן הַקּוֹפִּיץ בְּצַוָּארֵיכֶם וּלְהַחֲזִיר אֶתְכֶם בְּכָל הַמְּדִינָה, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם שֶׁמִּלֵּאתֶם אֶת הַמְּדִינָה בִּשְׁעַת הַזַּעַף. כָּךְ יְהֵא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבֹרָךְ, כְּשֶׁהָפַךְ סְדוֹם וַעֲמוֹרָה לֹא הָיָה שָׁם בְּרִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהַפֵּךְ אֶת הֶעָרִים", עָמְדוּ בְּנוֹת לוֹט וְעָרְכוּ אֶת הָעִסָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם, לו) "וַתַּהֲרֶין שְׁתֵּי בְּנוֹת לוֹט", אֲמַר לָהֶם רְאוּיִין הֱיִיתֶן כְּלָיָה עַל מַה שֶּׁעֲשִׂיתֶם וּמָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם שֶׁכַּוָּנַתְכֶם לְמַלְאוֹת עוֹלְמִי. אֲמַר רָבָא נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דָּבָר תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְחִשַּׁב עִם ק(ו)נֵהוּ" וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ, מִכְּלָל דְּאִית לֵיהּ יוֹרְשִׁים. גֵּר אֶת הַנָּכְרִי אֵינוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אֲקִילוּ רַבָּנָן גַּבֵּי גֵּר שֶׁמָּא יַחֲזֹר לְסוּרוֹ. וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נָכְרִי יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דָּבָר תּוֹרָה, דִּכְתִיב "כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה". וְרַבִּי חִיָּא מַאי טַעֲמָא לָא אָמַר כְּרַבָּא. מִי כְּתִיב "וְחִשַּׁב עִם קוֹנֵהוּ וְלֹא עִם יוֹרְשֵׁי קוֹנֵהוּ". וְרָבָא [מַאי טַעֲמָא] לָא אָמַר כְּרַבִּי חִיָּא. מִשּׁוּם כְּבוֹד אַבְרָהָם שָׁאנֵי.

רמז תתט

(דברים ב טז) וַיְהִי כַאֲשֶׁר תַּמּוּ. לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב [וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים]. רַבִּי (נַחְמָן) [יוֹחָנָן] אָמַר יוֹם שֶׁכָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, דַּאֲמַר מַר עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר לֹא הָיָה הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, וּכְתִיב "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה", וּכְתִיב ("וַיֹּאמֶר) [וַיְדַבֵּר] ה' אֵלַי לֵאמֹר", אֲלַי הָיָה הַדִּבּוּר. (דברים ב כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז תשס"ה). כְּתִיב (וְאֶת) (יהושע יג, ג) "חֲמִשֶּׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאֶשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים". אָמַר חֲמִשָּׁה וְקָא חָשִׁיב שִׁיתָּא. אָמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [יוֹנָתָן] אַנְדּוֹקֵי שֶׁלָּהֶן חֲמִשָּׁה כוּ'. וּפְלִיגָא דְּרַב דַּאֲמַר עַוִּים מִתֵּימָן בָּאוּ. תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי עַוִּים מִתֵּימָן בָּאוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עַוִּים, שֶׁעִוְּתוּ אֶת מְקוֹמָן.

דָּבָר אַחֵר שֶׁאָוּוּ לְאֱלֹהוּת הָרְבֵּה. דָּבָר אַחֵר שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹאֶה אוֹתָם אוֹחֵזְתּוֹ עֲוִית. אָמַר רַב יוֹסֵף וְאִית לְהוּ שִׁיתְסַר דָּרֵי שִׁנֵּי [לְכָל חַד וְחַד].

(דברים ב כה) אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ, תָּנָא כְּשֵׁם שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ כָּךְ עָמְדָה לוֹ חַמָּה לְמֹשֶׁה וּלְנַקְדִּימוֹן בֶּן גֶּרְיוֹן. יְהוֹשֻׁעַ, קְרָא. נַקְדִּימוֹן בֶּן גֶּרְיוֹן, גְּמָרָא. מֹשֶׁה מִנַּלָּן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָתְיָא אָחֵל אָחֵל, כְּתִיב הָכָא אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וּכְתִיב הָתָם (יהושע ג, ז) "אָחֵל גַּדֶּלְךָ". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אָתְיָא תֵּת תֵּת, כְּתִיב הָכָא אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וּכְתִיב הָתָם "בְּיוֹם תֵּת ה' אֶת הָאֱמֹרִי". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר מִסֵּיפֵיהּ דִּקְרָא אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ, אֵימָתַי רָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדָה לְמֹשֶׁה. מֵיתִיבִי (שם, יד) "וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו". אִי תֵּימָא שָׁעוֹת הוּא דְּלָא הָווּ נְפִישָׁן כְּלֵי הַאי, וְאִי תֵּימָא אַבְנֵי בָּרָד דְּלָא הָווּ, דִּכְתִיב (שם, יא) "וַיְהִי בְּנָ(וּ)סָם מִפְּנֵי (בְּנֵי) יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וַה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּד(וֹ)לוֹת" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן פַּעַם אַחַת עָלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל וְלֹא הָיָה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת. הָלַךְ נַקְדִּימוֹן בֶּן גֶּרְיוֹן וְלָוָה שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעְיְנוֹת מַיִם מֵהֶגְמוֹן אֶחָד לְעוֹלֵי רְגָלִים, וַאֲמַר לֵיהּ אִם יַגִּיעַ זְמַן וְלֹא יֵרְדוּ גְּשָׁמִים אֲנִי נוֹתֵן לְךָ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עֵינוֹת מַיִם אוֹ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה כִּכְרֵי כֶּסֶף. קָצַץ לוֹ מָעוֹת וְקָבַע לוֹ זְמַן. הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, בַּשַּׁחֲרִית שָׁלַח לוֹ שַׁגֵּר לִי מַיִם אוֹ דְּמֵי מַיִם שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ. שָׁלַח לוֹ עֲדַיִן כָּל הַיּוֹם שֶׁלִּי הוּא. בַּמִּנְחָה שָׁלַח לוֹ שַׁגֵּר לִי מַיִם אוֹ דְּמֵי מַיִם שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ. שָׁלַח לוֹ עֲדַיִן יֵשׁ לִי שָׁהוּת בַּיּוֹם. לִגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, אָמַר, כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְעַכְשָׁיו יֵרְדוּ גְּשָׁמִים. נִכְנַס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן כְּשֶׁהוּא שָׂמֵחַ לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גֶּרְיוֹן כְּשֶׁהוּא עָצֵב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, נִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ עָשִׂיתִי כְּדֵי שֶׁיִּהוּ מַיִם לְעוֹלֵי רְגָלִים, מִיָּד נִתְקַשְּׁרוּ שְׁמַיִם בָּעָבִים וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים עַד שֶׁמִּלְאוּ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעְיְנוֹת מַיִם שֶׁלּוֹ וְהוֹתִירוּ. שָׁלַח לוֹ שַׁגֵּר לִי דְּמֵי

מַיִם שֶׁבְּיָדְךָ. אָמַר לֵיהּ עֲדַיִן יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ, כְּבָר שְׁקָעָה חַמָּה וּמַיִם יָרְדוּ בְּרִשׁוּתִי. חָזַר וְנִתְעַטֵּף וְעָמַד בִּתְפִלָּה. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לְךָ אוֹהֲבִים בָּעוֹלָמְךָ. מִיָּה נָשְׁבָה רוּחַ וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְיָצְאוּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה. אָמַר לֵיהּ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא הִטְרִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִילְךָ, אִלּוּ לֹא נָקְדָה חַמָּה הָיָה לִי פִּתְחוֹן פֶּה עָלֶיךָ. תָּנָא לֹא נִקְדִּימוֹן שְׁמוֹ אֶלָּא בּוּנִי שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נַקְדִּימוֹן, שֶׁנִּקְדָה חַמָּה בַּעֲבוּרוֹ.

(דברים ב כח) אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ הַשְׁלָקוֹת וְהַכְּבָשִׁים שֶׁל נָכְרִים אֲסוּרִין, וְאֵין אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, מִנַּיִן מִלֵּי. דַּאֲמַר קְרָא אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי וְשָׁתִיתִי, מַה מַּיִם לֹא נִשְׁתַּנּוּ מִבְּרִיָּתָן עַל יְדֵי הָאוּר אַף כֹּל שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ מִבְּרִיָּתָן עַל יְדֵי הָאוּר. מִידֵּי אוּר כְּתִיב. אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר רַב כָּל הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִים. בְּסוּרָא מַתְנוּ הָכִי. בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְנוּ כָּל שֶׁאֵינוֹ (עוֹלֶה) [נֶאֱכָל] עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים אֵין בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִים. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דָּגִים קְטַנִּים וְאַרְדֵּי וְדַיְסָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֵּין שֶׁהִנִּיחַ נָכְרִי בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים וְהַפַּךְ יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְהַפַּךְ נָכְרִי, מֻתָּר, וְאֵינוֹ אָסוּר עַד שֶׁיְּהֵא מִתְּחִלָּתוֹ וּגְמָרוֹ בְּיַד נָכְרִי. הִלְכָךְ רֵיפְתָּא דִּשְׁגַר נָכְרִי לְתַנּוּרָא וְאָפָה יִשְׂרָאֵל, אִי נַמֵּי שְׁגַר יִשְׂרָאֵל וְאָפָה נָכְרִי, אִי נַמֵּי שְׁגַר נָכְרִי וְאָפָה נָכְרִי וְאָתָא יִשְׂרָאֵל וְחָתָה בַּגֶּחָלִים, שַׁפִּיר דָּמֵי. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר אֶחָד דָּג מְלִיחַ וְאֶחָד בֵּיצָה צְלוּיָה חִזְקִיָּה וּבַר קַפָּרָא שָׁרוּ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָסַר. וְהִלְכָתָא כְּוָותֵיהּ [דְּרַבִּי יוֹחָנָן].

(דברים ג א-יא) וְכָל (שְׁלֹל הַבְּהֵמָה) [הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים] וְגוֹ', בָּאוּ וְעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם סִיחוֹן וְעוֹג וְנָפְלוּ בְיָדָן, וְנָטְלוּ כָּל מַה שֶּׁלָּהֶן. מַלְכוּת זוֹ מִתְגָּאָה וּמִשְׁתַּחֶצֶת וְאֵין לָהּ אֶלָּא אַרְבַּע מְדִינוֹת שֶׁרָאוּיוֹת לְמַלְכוּת, וְאֵלּוּ הֵן, אַסְיָא וַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא וְקַרְטִיגְנִי וְאַנְטוֹכְיָא, וְאֵלּוּ הָיוּ לָהֶם שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב [וְכֻלָּן רְאוּיוֹת לְמַלְכוּת], וּבָאוּ וְעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם סִיחוֹן וְעוֹג וְנָפְלוּ בְיָדָן וְנָטְלוּ כָּל מַה שֶּׁלָּהֶן. אֲבָל מִשֶּׁנִּתְמַלְּאוּ מִן הַבְּזָזָה הִתְחִילוּ מְבַזִּין אֶת הַבְּזָזָה, מְקַרְעִין כְּסוּת וּמַשְׁלִיכִין, [וּמְקָרְעִין] בְּהֵמָה וּמַשְׁלִיכִין, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מְבַקְּשִׁין אֶלָּא כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ".

רמז תתי

(במדבר כא, לד) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ". כְּתִיב "וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל". עוֹג וְכָל גְּדוֹלָיו עִמּוֹ הָיוּ שָׁם. אָמְרוּ לְעוֹג לֹא הָיִיתָ אוֹמֵר אַבְרָהָם פִּרְדָּה עֲקָרָה הוּא וְאֵינוֹ מוֹלִיד. אָמַר לֵיהּ עַכְשָׁיו מַתְּנַחֵיהּ מַה הִיא, לֵךְ שְׁפוּפָהּ, אִם יָהִיב אֲנָא אֶצְבְּעִי פְּחִישׁ אֲנָא יָתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתְּ מְבַזֶּה מַתְּנָתִי, חַייֶךָ שֶׁאַתָּה שׁוֹאֶה אֶלֶף

אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת מִבְּנֵי בָנָיו וְאֵין סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לִפֹּל אֶלָּא בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ".

הַבָּחִיר שֶׁבַּנְּבִיאִים נִתְיָרֵא (כְּתוּב בְּרֵמָז קל"א וּבְסוֹף פָּרָשַׁת זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה). רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ, אָמַר לֵיהּ רְאֵה שֶׁהִפַּלְתִּי שָׂר שֶׁלָּהֶם לְפָנֶיךָ, כְּמֶלֶךְ שֶׁמּוֹסֵר שׁוֹנְאוֹ שֶׁל בְּנוֹ לְפָנָיו וְהוּא אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה בוֹ כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ. בָּאוּ מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל לִתְחוֹמָהּ שֶׁל אֱדֹרֶעִי. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה נַחֲנֶה כָּאן, וְאָנוּ נִכְנָסִין בַּשַּׁחֲרִית וְכוֹבְשִׁים אוֹתָהּ. עָמְדוּ בְּשַׁחֲרִית. בָּאוּ לִכָּנֵס לְאֱדֹרֶעִי, וַעֲדַיִן לֹא הָיָה הָעַיִן רוֹאָה. תִּלָּה מֹשֶׁה עֵינָיו וְרָאָה אֶת עוֹג יוֹשֵׁב עַל הַחוֹמָה וְרַגְלָיו מַגִּיעִין לָאָרֶץ. אָמַר מֹשֶׁה אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֲנִי רוֹאֶה, חוֹמָה אַחֶרֶת בָּנוּ אֵלּוּ הַלַּיְלָה. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה זֶה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה הוּא עוֹג. אֹרֶךְ רַגְלָיו הָיָה (שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה) [שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה] אַמָּה. אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְיָרֵא מֹשֶׁה. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תִּירָא, שֶׁמַּפִּילוֹ אֲנִי לְפָנֶיךָ. עָשׂוּ עִמּוֹ מִלְחָמָה. עוֹג הָיָה תּוֹלֵשׁ הַר וְזוֹרְקוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה הָיָה נוֹטֵל צְרוֹר וּמַזְכִּיר עָלָיו שֵׁם הַמְפֹרָשׁ וְסוֹמְכוֹ. יִשְׂרָאֵל הָיוּ אוֹמְרִים אֲרוּרוֹת הַיָּדַיִם שֶׁכָּךְ זוֹרְקוֹת, וְהָאֻמּוֹרִיִּים הָיוּ אוֹמְרִים בְּרוּכוֹת הַיָּדַיִם שֶׁכָּךְ סוֹמְכוֹת. כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ, בְּיָדְךָ אֶתְּנֶנּוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נָתַתִּי אֹתוֹ, כְּבָר פָּסַקְתִּי אֶת דִּינוֹ בִּימֵי אַבְרָהָם דִּכְתִיב "וַיָּבֹא הַפָּלִיט" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב לְעֵיל).

דָּבָר אַחֵר כְּבָר פָּסַקְתִּי דִינוֹ מִימוֹת יִצְחָק שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם" וְכוּ' (כִּדְכָתוּב לְעֵיל).

דָּבָר אַחֵר כְּבָר פָּסַקְתִּי דִינוֹ מִימוֹת יַעֲקֹב שֶׁנֶּאֱמַר "וְיָבֵרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה", הָיָה שָׁם עוֹג בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אָמַר לֵיהּ פַּרְעֹה לֹא כָךְ הָיִיתָ אוֹמֵר אַבְרָהָם פִּרְדָּה וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל), הֲרֵי זֶה בֶּן בְּנוֹ וְשִׁבְעִים נֶפֶשׁ מִיּוֹצְאֵי יְרֵכוֹ, אוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל עוֹג מַכְנִיס בּוֹ עַיִן רָעָה וְכוּ'. הִתְחִיל מֹשֶׁה מִתְיָרֵא, נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לֵיהּ מֵעוֹג אַתָּה מִתְיָרֵא שֶׁכְּתוּב בּוֹ הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל, מַאי אִכְפַּת לְךָ, כֵּירַק עֲשֵׂב הוּא, כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּיָרָק מַמָּשׁ כָּךְ אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן", אַל תִּקְרֵי כִּי רַק אֶלָּא כְּיָרָק. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מֹשֶׁה נִתְיָרֵא, רָאָה אוֹתוֹ תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכּוֹ, (אַרְבָּעִים) [אַרְבַּע] אַמּוֹת רָחְבּוֹ. אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כְלוּם, אַל תִּירָאוּ אוֹתוֹ.

(פסוק ד) שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב. לָמָּה צָרִיךְ הַכָּתוּב לְפָתְרוֹ. אֶלָּא לְהוֹדִיעַ נִסִּים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהָיוּ אֻכְלוּסִין הַרְבֵּה, שֶׁאִלּוּ הָיוּ צְרִיכִין לְהִכָּנֵס לְכָל עִיר לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה לֹא הָיוּ יוֹצְאִין כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, בִּירִיחוֹ כַּמָּה צְרוּ עָלֶיהָ יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וִירִיחוֹ סֹגֶרֶת" וְגוֹ', (מלכים ב יז, ה) "וַיַּעַל שׁ(וֹ)מְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ שָׁנִים", וּמָה עָשָׂה לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (דברים ב, לב) "וַיֵּצֵא סִיחֹן" וְגוֹ'. בְּסִיחוֹן אוֹמֵר "בָּזְזְנוּ" וּמֹלֵא כְּרֵסָן וְהֶעֱשִׁירוּ. בְּעוֹג הָיוּ מְבַזִּין אֶת הַבִּזָּה לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּזּוֹנוּ".

(פסוק ט) צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן. שֶׁפֵּרוֹתָיו מַשִּׁירִין. שְׂנִיר. שֶׁהוּא שׁוֹנֵא הַנִּיר. חֶרְמוֹן שֶׁהוּא שֶׁל חֶרֶס. דָּבָר אַחֵר "חֶרְמוֹן". שֶׁהוּא יוֹשֵׁב מָלֵא כְּרִמּוֹן. כִּי רַק עוֹג. לָמָּה הֶאֱרִיךְ יָמִים. שֶׁהוּא בִּשֵּׁר אֶת אַבְרָהָם, דִּכְתִיב (בראשית יד, יג) "וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי".

פרשת ואתחנן

(דברים ג כג-כד) וָאֶתְחַנַּן אֶל ה', זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יח, כג) "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ" וְגוֹ' שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה, וְדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם עֲבֵירָה שֶׁעָבַרְתִּי תִּכָּתֵב אַחֲרַי, שֶׁלֹּא יְהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת דּוֹמֶה שֶׁזִּיֵּף מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה אוֹ שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר כָּל מִי שֶׁאוֹכֵל פִּגְּי שְׁבִיעִית יְהוּ מַחֲזִירִין אוֹתוֹ בְּקוֹמְפּוֹן, הָלְכָה אִשָּׁה אַחַת בַּת טוֹבִים לְקָטָה וְאָכְלָה פִּגְּי שְׁבִיעִית וְהֵן מַחֲזִירִין אוֹתָהּ בְּקוֹמְפּוֹן, אָמְרָה לוֹ, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַמֶּלֶךְ, הוֹדַע סִרְחוֹנִי, שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה אוֹמְרִים דּוֹמֶה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דָּבָר נְאוּף אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דָּבָר כִּשּׁוּף, וְאִם יִהְיוּ רוֹאִים פִּגִּין תְּלוּיִין בְּצַוָּארִי יוֹדְעִין שֶׁבִּשְׁבִילָן אֲנִי מֻחְזֶרֶת, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם עֲבֵירָה שֶׁעָבַרְתִּי תִּכָּתֵב אַחֲרַי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵינִי כּוֹתְבָהּ שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי" וְגוֹ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ וּבָנוֹ עִמּוֹ בְּקָרוֹנִין שֶׁלּוֹ, הִגִּיעַ לְמָקוֹם צַר נֶהֱפְכָה קָרוֹנִין [שֶׁלּוֹ] עַל בְּנוֹ, נִסְמֵית עֵינוֹ, נִקְטְעָה יָדוֹ, נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ, כְּשֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם אָמַר כָּאן נִזַּק בְּנִי, כָּאן נִסְמֵית עֵינוֹ, כָּאן נִקְטְעָה יָדוֹ, כָּאן נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ, אַף כְּךָ הַמָּקוֹם מַזְכִּיר שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים מֵי מְרִיבָה, לוֹמַר כָּאן הֲרַגְתִּי אֶת אַהֲרֹן, כָּאן הֲרַגְתִּי אֶת מֹשֶׁה, כָּאן הֲרַגְתִּי אֶת מִרְיָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא, ו) "נִשְׁמְטוּ בִידֵי סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם". דָּוִד אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עֲבֵירָה שֶׁעָבַרְתִּי לֹא תִּכָּתֵב אַחֲרַי, אָמַר לֵיהּ הַמָּקוֹם, לֹא שָׁוֶה לְךָ, שֶׁיִּהוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת בִּשְׁבִיל שֶׁאֲהֵבוֹ מָחַל לוֹ. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁלָּוָה מִן הַמֶּלֶךְ אֶלֶף כּוֹרִין חִטִּין בְּשָׁנָה, שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים אֶפְשָׁר שֶׁזֶּה יָכוֹל לַעֲמֹד בְּאֶלֶף כּוֹרִין, אֵינוֹ אֶלָּא מִשְׁכֵּנוּת הַמֶּלֶךְ וְכָתַב לוֹ (אַפְטִי) [אַפְכִי], פַּעַם אַחַת שִׁגֵּר וְלֹא (שִׁקְלוּ) [שִׁיֵּר] לוֹ כְּלוּם, נִכְנַס הַמֶּלֶךְ לְבֵיתוֹ וְנָטַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו וְהֶעֱמִידָן עַל אֶבֶן הַמֶּכֶר, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָדְעוּ שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. אַף כָּל פֻּרְעָנֻיּוֹת שֶׁהָיוּ בָּאוֹת עַל דָּוִד הָיוּ מֻכְפָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתַּיִם", שִׁשָּׁה עָשָׂר, אַף נָתָן הַנָּבִיא בָּא וְהוֹכִיחוֹ עַל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה, דָּוִד אָמַר (שם, יג) "חָטָאתִי לַה'" וְנָתָן מָה אָמַר לוֹ (שם) "גַּם ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתְךָ לֹא תָמוּת". וְאוֹמֵר "לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי" וְגוֹ'. שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְדָוִד הַמֶּלֶךְ, וְהָיוּ יְכוֹלִין לִתְלוֹת שְׁכָרָם בְּמַעֲשֵׂיהֶן הַטּוֹבִים, וְלֹא בִּקְּשׁוּ מִן הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא חִנָּם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִלּוּ שֶׁיְּכוֹלִין לִתְלוֹת אֶת שְׂכָרָם בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים לֹא בִּקְּשׁוּ מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא חִנָּם, מִי

שֶׁאֵינוֹ אֶחָד מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת מִתַּלְמִידֵיהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶלָּא חִנָּם.

רמז תתיא

דָּבָר אַחֵר "וָאֶתְחַנַּן", (עֶשֶׂר) [שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה] לְשׁוֹנוֹת נִקְרָא, תְּפִלָּה, זְעָקָה, שַׁוְעָה, נְאָקָה, [בְּיצוּר, רִנָּה, פְּגִיעָה, נִפּוּל, פִּלּוּל, עֲתִירָה, עֲמִידָה, חִלּוּי, חִנּוּן. זְעָקָה מִנַּיִן]. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כג) "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיֵּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְגוֹ' וַיִּזְעָקוּ". [שַׁוְעָה מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר] (שם) "וַתַּעַל שַׁוְעָתָם". [נְאָקָה מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר] (שם, כד) "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם". נִקְרֵאת בְּצוּר וּקְרִיאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּצַּר לִי אֶקְרָא ה'". נִקְרֵאת רִנָּה וּפְגִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז, טז) "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל" וְגוֹ'. וְנִקְרֵאת נִפּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְנַפַּל". נִקְרֵאת פִּלּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, כו) "וָאֶתְפַּלֵּל". נִקְרֵאת עֲתִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כא) "וַיֶּעְתַּר יִצְחָק", נִקְרֵאת עֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". נִקְרֵאת חִלּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יא) "וַיְחַל מֹשֶׁה". נִקְרֵאת תְּחִנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְחַנַּן". בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר, מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁין לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲשֶׂה מְדִינָתָן קָלָנְיָא. פַּעַם אַחַת הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אוֹיְבִים וְנָפְלוּ לְפָנָיו, אָמְרוּ, הֲרֵי שָׁעָה שֶׁנִּבַקֵּשׁ בָּהּ מִלְּפָנָיו שֶׁיַּעֲשֶׂה מְדִינָתֵנוּ קָלָנְיָא. כָּךְ מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנָּפְלוּ סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנָיו, אָמַר, הֲרֵי שָׁעָה שֶׁאֲבַקֵּשׁ שֶׁאֶכָּנֵס לָאָרֶץ, לְכָךְ נֶאֱמַר "בָּעֵת הַהִיא". [לֵאמֹר]. זֶה אֶחָד מִן אַרְבָּעָה דְּבָרִים וְכוּ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז קע"ז). זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (איוב ט, כב) "אַחַת הִיא עַל כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֶּה", הַכֹּל שָׁוִים לְפָנָיו, גְּזֵרָה אַחַת לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. וְכֵן שְׁלֹמֹה אָמַר (קהלת ט, ב) "הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד" וְגוֹ' וְכוּ'. "לְטוֹב" זֶה [מֹשֶׁה], שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא", שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. "וּלְטָהוֹר", זֶה אַהֲרֹן, שֶׁמְּטַהֵר עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. "לַטָּמֵא", אֵלּוּ מְרַגְּלִים. אֵלּוּ אָמְרוּ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוּ אָמְרוּ גְּנוּתָהּ, אֵלּוּ לֹא נִכְנְסוּ וְאֵלּוּ לֹא נִכְנְסוּ. אָמַר מֹשֶׁה מְרַגְּלִים הִכְעִיסוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבַּת הָאָרֶץ וַאֲנִי שִׁמַּשְׁתִּי אֶת בָּנֶיךָ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, מִקְרֶה אֶחָד לִי וְלָהֶם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁבִּקֵּשׁ לִשְׂא אִשָּׁה, שָׁלַח שְׁלוּחָיו לִרְאוֹתָהּ אִם נָאָה הִיא אִם לָאו, הָלְכוּ וְרָאוּ אוֹתָהּ, בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ רָאִינוּ אוֹתָהּ וְאֵין עֲזוּבָה וּכְעוּרָה מִמֶּנָּה. שָׁמַע שׁוֹשְׁבִינָהּ וְאָמַר לוֹ, מָרִי, אֵין נָאָה הֵימֶנָּה בָּעוֹלָם. בָּא לִשָּׂא אוֹתָהּ, אָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה לִשְׁלוּחֵי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּע אֲנִי שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם נִכְנָס כֵּיוָן שֶׁבִּזִּיתֶם אוֹתָהּ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ. בָּא הַשּׁוֹשְׁבִין לִכָּנֵס, אָמַר לֵיהּ אַף אַתָּה לֹא תִכָּנֵס. אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹשְׁבִין, אֲנִי לֹא רְאִיתִיהָ וְאָמַרְתִּי לַמֶּלֶךְ שֶׁאֵין נָאָה הֵימֶנָּה וְהֵם אָמְרוּ אֵין כְּעוּרָה מִמֶּנָּה, וְעַכְשָׁיו אֶרְאֶה אִם כִּדְבָרֵי אִם כִּדְבְרֵיהֶם. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,

הַמְרַגְּלִים דִּבְּרוּ לָשׁוֹן הָרַע (במדבר יג, לב) "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יֹשְׁבֶיהָ", אֲבָל אֲנִי לֹא רָאִיתִי אוֹתָהּ וְשִׂבַּחְתִּי אוֹתָהּ לְפָנֶיךָ בָּנֶיךָ וְאָמַרְתִּי "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה", וְעַכְשָׁיו אֶרְאֶה אוֹתָהּ אִם [כִּדְבָרַי אִם] כְּדִבְרֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כה) אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטוֹבָה, אָמַר לוֹ (להלן פסוק כז) כִּי לֹא תַעֲבֹר.

רמז תתיב

דָּבָר אַחֵר "וָאֶתְחַנַּן", לָמָּה לֹא נִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶלָּא בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וְאָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "הוֹדִ(י)עַנִי נָא אֶת דַּרְכֶּ(י)ךָ", [אָמַר מֹשֶׁה] רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹדִיעֵנִי נָא בְּאֵיזֶה מִדָּה אַתָּה מַנְהִיג אֶת עוֹלָמְךָ אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אַרְאֶה לְךָ, (שם, יט) "וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי", אָמַר לוֹ אֵינִי חַיָּב לִבְרִיָּה כְּלוּם, כָּל מַה שֶׁעֲשָׂה אָדָם מִצְוָה חִנָּם אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְחַנֹּ(וֹ)תִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן", [אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, אִם כֵּן עֲשֵׂה עִמִּי מִצְוָה וְתֵן לִי חִנָּם, לְפִיכָךְ כְּתִיב וָאֶתְחַנַּן]. דָּבָר אַחֵר "וָאֶתְחַנַּן", מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, (דברים ג, יב) "וְעָרֵיו נָתַתִּי (לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד) [לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי"], לְמַד מֹשֶׁה אֶת בָּאֵי הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם הוֹאִיל וְחֹלִי שֶׁלּוֹ מְסֻכָּן וְעוֹשֶׂה דַּיְתִּיקִי וְחוֹלֵק כָּל אֲשֶׁר לוֹ, (לֹא יֹאמַר) לֹא אֶתְפַּלֵּל עוֹד, אֶלָּא יִתְפַּלֵּל, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹסֵל תְּפִלַּת כָּל בְּרִיָּה, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עָשָׂה דַּיְתִּיקִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָרֵיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי" וְגוֹ', "וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת הַגִּלְעָד וְגוֹ' וְאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר וְגוֹ' וְאֶת יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי" וְגוֹ' [הֲרֵי דַּיְתִּיקִי, שֶׁמָּא תֹּאמַר עָמַד לוֹ וְלֹא הִתְפַּלֵּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'"], וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' לָמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דניאל ב, כא) "וְהוּא מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא" אָמַר רַבִּי אָבִין מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב וְהוּא מְמַנֶּה דֻּכָּסִין וְאַפַּרְכִין וְאִיסְטְרָלִיטִין, לְאַחַר יָמִים רָאוּ אוֹתוֹ מְבַקֵּשׁ מִן הַשּׁוֹעֵר לְכָנֵס לִפְלָטִין וְאֵינוֹ מַנִּיחַ לוֹ, הָיוּ הַכֹּל תְּמֵהִין וְהָיוּ אוֹמְרִים אֶתְמוֹל הָיָה מְמַנֶּה דֻּכָּסִין וְאַפַּרְכִין וְאִיסְטְרָלִיטִין וְעַכְשָׁיו הוּא מְבַקֵּשׁ מִן הַשּׁוֹעֵר לְכָנֵס לַפְּלָטִין וְאֵינוֹ מֵנִיחַ לוֹ, אָמְרוּ לָהֶם שַׁעְתֵּיהּ עַבְרַת, כָּךְ מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל גּוֹזֵר עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוּא מְקַיֵּם, "קוּמָה ה'", "שׁוּבָה ה'", (שם טז, ל) "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'", וְעַכְשָׁיו מִתְחַנֵּן וּמִתְחַבֵּט לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל, שַׁעְתֵּיהּ עַבְרַת. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב] (משלי יח, כג) "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ" זֶה מֹשֶׁה, שֶׁבָּא אֵצֶל בּוֹרְאוֹ בְּתַחֲנוּנִים, וָאֶתְחַנַּן, ["וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת"], עָשִׁירוֹ שֶׁל עוֹלָם יַעֲנֶה אוֹתוֹ עַזּוּת.

דָּבָר אַחֵר "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר". אֵלּוּ נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין לְךָ גָּדוֹל בַּנְּבִיאִים כְּמֹשֶׁה וִישַׁעְיָה, וּשְׁנֵיהֶם לֹא בָּאוּ אֶלָּא בְּתַחֲנוּנִים, יְשַׁעְיָה אָמַר (ישעיה לג, ג) "ה' חָנֵנוּ לְךָ קִוִּינוּ", וּמֹשֶׁה אָמַר וָאֶתְחַנַּן. "וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת". אֵלּוּ נְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אֵין לְךָ צַדִּיק בָּאֻמּוֹת יוֹתֵר

מֵאִיּוֹב וְלֹא בָא אֶלָּא בְּתוֹכָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כג, ד) "אֶעֶרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכָחוֹת.

רמז תתיג

דָּבָר אַחֵר "וָאֶתְחַנַּן", מָשָׁל לְמַטְרוֹנָא שֶׁיָּלְדָה בֵּן, כָּל יָמִים שֶׁבְּנָהּ קַיָּם הָיְתָה נִכְנֶסֶת בַּפָּלָטִין בְּזָרוֹעַ, לֹא עָשְׂתָה אֶלָּא מֵת בְּנָהּ, מְבַקֶּשֶׁת לִכָּנֵס וְאֵינָהּ נִשְׁמַעַת. כָּךְ כָּל יָמִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל קַיָּמִין הָיָה מֹשֶׁה נִכְנָס לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּזָרוֹעַ, (שמות לב, יא) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפֶּךָ", "סְלַח נָא לַעֲוֹן", כֵּיוָן דִּכְתִיב (שם, לה) "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמוּתוּ" הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ לִכָּנֵס וְהָיָה מִתְחַנֵּן. בָּעֵת הַהִיא, בְּאֵי זוֹ עֵת. בְּאוֹתוֹ עֵת שֶׁנִּתְמַנָּה יְהוֹשֻׁעַ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאַפְּרְכוֹס שֶׁהָיָה בְּאַרְכֵי שָׁלוֹ וְהָיָה גוֹזֵר עַל הַמֶּלֶךְ וְהוּא עוֹשֶׂה, הָיָה (פּוֹטֵר) [פּוֹדֶה] לְמִי שֶׁיִּרְצֶה וְחוֹבֵשׁ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַלֵּף וְנִתְמַנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ לִכָּנֵס לַפָּלָטִין וְלֹא הָיָה מַנִּיחַ לוֹ. כָּךְ מֹשֶׁה כָּל יָמִים שֶׁהָיָה בְּאַרְכֵי שָׁלוֹ אָמַר, "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת" וְחוֹבֵשׁ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, (במדבר טז, לג) "וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה", כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַלֵּף וְנִתְמַנָּה יְהוֹשֻׁעַ הִתְחִיל לְהִתְחַנֵּן לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר מַהוּ "בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר", לֵאמֹר, לְדוֹרוֹת שֶׁיִּהוּ מִתְפַּלְּלִין בִּשְׁעַת הַצָּרָה, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ, יג) "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל" הִתְחִיל מִתְחַנֵּן.

דָּבָר אַחֵר "וְהוּא מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא". מָשָׁל לְשִׁלְטוֹן שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהָיָה מְבַקֵּשׁ וְלֹא הָיָה הַמֶּלֶךְ מוֹחֶה בְּיָדוֹ, לְאַחַר יָמִים שָׁלַח הַמֶּלֶךְ וְהִתִּיר זוּנִין שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ פִּיגָן, אָמְרוּ לוֹ אַתְּ הוּא שֶׁהָיִיתָ מַרְעִישׁ הַמְּדִינוֹת, אָמַר לָהֶם שְׁעִין אינוּן, בְּשִׁעְתָּן עַבְדִית כָּל מַה דְּהָנֵי לִי. כָּךְ מֹשֶׁה (דברים לג, ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וְנִקְרָא מַלְאָךְ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, טז) "וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ", וְנִקְרָא אֱלֹהִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ז, א) "רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים" וּכְתִיב "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים", וְהָיָה גוֹזֵר וְכָל מַה שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ עוֹשֶׂה, וּכְשֶׁהוּא עוֹבֵר מִן הָעוֹלָם תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ מֵעָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, טז) "הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ". אָמְרוּ לוֹ אַתְּ הוּא שֶׁהָיִיתָ מְדַבֵּר עִם הָאֱלֹהִים פֶּה אֶל פֶּה, אָמַר לָהֶם שְׁעִין אינוּן, לְשֶׁעָבַר נִכְנָס לַפָּלָטִין, "וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים", הוֹרֵג לְמִי שֶׁרוֹצֶה, (שם ב, יב) "וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי", פָּנָה אֶת הַצָּרוּעַ, (במדבר יב, יג) "אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "בְּתוֹכָחוֹת עַל עָוֹן יִסַּרְתָּ אִישׁ" זֶה מֹשֶׁה (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", שֶׁנִּתְיַסֵּר עַל שֶׁהוֹכִיחַ (שם כ, י) "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים". אִם כֵּן נַעֲשָׂה לְמֹשֶׁה אֵין כָּל הַבְּרִיּוֹת לְפָנֶיךָ כְּלוּם, "אַךְ הֶבֶל כָּל אָדָם סֶלָה". אָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ג, א) "לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ". תֵּדַע לְךָ מֹשֶׁה הָיָה גוֹזֵר עַל הָאֱלֹהִים בְּכָל שָׁעָה וְהוּא עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּחַל מֹשֶׁה", לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יד)

"וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה" וְגוֹ', בַּמִּתְאוֹנְנִים "וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה... וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ", נִכְנַס מֹשֶׁה וְהָיָה דוֹרֵס לְתוֹךְ הָאֵשׁ וּמְשַׁקְּעָהּ כְּצִיפִּין שֶׁל צֶמֶר, וּכְשֶׁבָּאת הַשָּׁעָה הָיָה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וְלֹא נִתְקַבֵּל. אָמְרוּ לוֹ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֶיךָ, (שם כ, יב) "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה" וְאַתָּה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, (קהלת ח, ד) "בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן [וּ]מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה" הָאַתָּה מְבַטֵּל גְּזֵרוֹת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר מֹשֶׁה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא הֶרְאָנִי מִדַּת רַחֲמִים, "ה' ה' אֵל רַחוּם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קמה, ט) "טוֹב ה' לַכֹּל" וְגוֹ', אָמַר מֹשֶׁה הֲרֵינִי דוֹחֵק בִּתְפִלָּה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה לִי צְדָקָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'".

כַּמָּה יִשְׁהֶא אָדָם בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא חַד אָמַר כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹנֵן דַּעְתּוֹ עָלָיו, דִּכְתִיב "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'". וְחַד אָמַר, כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹלֵל דַּעְתּוֹ עָלָיו. דִּכְתִיב (שמות לב, יא) "וַיְחַל מֹשֶׁה". דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלָאי לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר ה' אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת" וְגוֹ', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (פסוק כה) "אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". מֹשֶׁה מֵאַרְבָּעָה צַדִּיקִים שְׁנִּתַּן לָהֶם רֶמֶז כוּ' (כְּתוּב בְּרֵמֶז רס"ו). מֹשֶׁה מִנַּיִן. דִּכְתִיב "כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ", אָמְרוּ, יְהוֹשֻׁעַ מַנְחִיל אֶת הָאָרֶץ לְיִשְׂרָאֵל, וּבְסוֹף הָיָה עוֹמֵד וּמִתְחַנֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'." מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִמּוֹ לַפָּלְטִין שֶׁלּוֹ, נִכְנַס בְּפֶתַח רִאשׁוֹן וְשָׁתְקוּ לוֹ, בַּשֵּׁנִי וְשָׁתְקוּ לוֹ, בַּשְּׁלִישִׁי וְנָזְפוּ בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ, דַּיֶּיךָ, עַד כָּאן. כָּךְ כְּשֶׁכָּבַשׁ מֹשֶׁה אֶרֶץ שְׁנֵי עֲמָמִין אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג נְתָנָהּ לְרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה, אָמַר שֶׁמָּא לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה אֶלָּא עַל תְּנַאי, אַף אָנוּ נִדּוֹנִין אֶלָּא עַל תְּנַאי, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁמָּא דְּרָכֶיךָ כְּדַרְכֵי בָשָׂר וָדָם, אֶפִּיטְרוֹפּוֹס גּוֹזֵר גְּזֵרָה, פְּלִירְכוֹס מְבַטֵּל עַל יָדוֹ, פְּלִירְכוֹס גּוֹזֵר גְּזֵרָה, דִּיקוֹרְיוֹן מְבַטֵּל עַל יָדָיו, דִּיקוֹרְיוֹן גּוֹזֵר גְּזֵרָה, הֶגְמוֹן מְבַטֵּל עַל יָדוֹ, הֶגְמוֹן גּוֹזֵר גְּזֵרָה וּבָא הַמּוֹשֵׁל הַגָּדוֹל וּמְבַטֵּל עַל יְדֵי כֻּלָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְמַנִּין זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה, ז) "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם" שֶׁמָּא דְּרָכֶיךָ כְּדַרְכֵיהֶן, אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ. בְּמִצְרַיִם. וְכִגְבוּרֹתֶךָ. בְּנַחַל אַרְנוֹן.

רמז תתיד

ה' אֱלֹהִים, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "ה'" מִדַּת רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן". כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים" זוֹ מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, ח) "עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם". וְאוֹמֵר (שם, כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". אַתָּה הַחִלּוֹתָ, אַתָּה הִתַּרְתָּ לִי נְדָרִי, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי לֵךְ "הוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל (מֵאָרֶץ) [מִ]מִצְרַיִם" אָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ אֵינִי יָכוֹל שֶׁכְּבָר

נִשְׁבַּעְתִּי לְיִתְרוֹ שֶׁאֵינִי זָז מֵאֶצְלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב, כא) "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ" וְאֵין הוֹאֵלָה אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יד, כד) "וַיַּ(וֹ)אֶל שָׁאוּל" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "אַתָּה הַחִלּוֹתָ", אַתָּה פָּתַחְתָּ לִי פֶּתַח שֶׁאֶעֱמֹד וְאֶתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ עַל בָּנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁסָּרְחוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, יד) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", וְכִי מֹשֶׁה הָיָה תָּפוּשׂ (בַּקִּדֻּשׁ) [בְּהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], [אֶלָּא כָּךְ אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה פָּתַחְתָּ לִי פֶּתַח שֶׁאֶעֱמֹד וְאֶתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ], עָמַדְתִּי וְהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיהֶם וְשָׁמַעְתָּ תְּפִלָּתִי וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנָם, הָיִיתִי סָבוּר שֶׁאֲנִי עִמָּהֶם בִּתְפִלָּה, וְהֵם לֹא הִתְפַּלְּלוּ עָלַי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם תְּפִלַּת יָחִיד עַל הָרַבִּים כָּךְ נִשְׁמַעַת, תְּפִלַּת הָרַבִּים עַל הַיָּחִיד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ, יֵשׁ שֶׁקְּרָאוּ עַצְמָן עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאָן עֲבָדִים וְיֵשׁ שֶׁקְּרָאוּ עַצְמָן עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קְרָאָן עֲבָדִים וְיֵשׁ שֶׁלֹּא קְרָאוּ עַצְמָן עֲבָדִים וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאָן עֲבָדִים. אַבְרָהָם קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו, כד) "בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי". יַעֲקֹב קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים [וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ"], וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, ח) "וְעַבְדִּי יַעֲקֹב". מֹשֶׁה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, א) "מֹשֶׁה עֶבֶד ה'". דָּוִד קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, לד) "לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי", (יחזקאל לז, כה) "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם". יְשַׁעְיָה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט, ה) "יֹצְרִי מִבֶּטֶן לְעֶבֶד לוֹ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ". שְׁמוּאֵל קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ג, י) "דַּבֵּר... כִּי ש(וֹ)מֵעַ עַבְדֶּךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קְרָאוֹ עֶבֶד. שִׁמְשׁוֹן קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתָּה נָתַתָּ בְּיַד עַבְדְּךָ [אֶת] הַתְּשׁוּעָה", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קְרָאוֹ עֶבֶד. שְׁלֹמֹה קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, ט) "וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא קְרָאוֹ עֶבֶד. אִיּוֹב לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ב, ג) "הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב". יְהוֹשֻׁעַ לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד ה'". כָּלֵב לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כד) "וְעַבְדִּי כָלֵב". אֶלְיָקִים לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כב, כ) "לְעַבְדִּי לְאֶלְיָקִים". זְרֻבָּבֶל לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר (חגי ב, כג) "וְזְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי". דָּנִיֵּאל לֹא קָרָא עַצְמוֹ עֶבֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר "דָּנִיֵּאל עַבֵד(א) (דְּ)אֱלָהָא (עִלָּאָה) [חַיָּא"]. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לֹא קְרָאוּ עַצְמָן עֲבָדִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאָן

עֲבָדִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, כו) "שַׁדְרֵךְ מֵישַׁךְ וַעֲבֵד נְגוֹ עַבְדוֹהִי (דֱּאֱלָהָא) [דִּי אֱלָהָא"]. נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים לֹא קָרְאוּ עַצְמָן עֲבָדִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָאָן עֲבָדִים שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים".

("וְ)אֶת גָּדְלֶךָ", זֶה בִּנְיַן אָב לְכָל "גָּדְלֶךָ" שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאֶת יָדֶךָ. אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַמַּכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, יב) "נְטֵה יָדְךָ עַל [אֶרֶץ] מִצְרַיִם". אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אִפַּרְכוֹס יוֹשֵׁב עַל הִפַּרְכְיָא שֶׁלּוֹ מִתְיָרֵא הוּא מִן סְנַקְתֶּדְרִין שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזִירֶנּוּ, אַתָּה שֶׁאֵין לְךָ דּוּכּוּס מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מוֹחֵל לִי. אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). דָּבָר אַחֵר "ה'", אָדוֹן אַתָּה לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם. "אֱלֹהִים". בְּדִין בָּרָאתָ אֶת הָעוֹלָם. "אַתָּה הַחִלּוֹתָ". אַתָּה הַחִלּוֹתָ לִפְתֹּחַ פֶּתַח לְעַבְדְּךָ בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַסְתִּי לְנַחֲלַת בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד. דָּבָר אַחֵר "אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ". נִסִּים וּגְבוּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, ג) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻ(וּ)רָה נָּא וְאֶרְאֶה". דָּבָר אַחֵר "אַתָּה הַחִלּוֹתָ". אֶת הַשִּׁבּוּעָה, כְּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה "זֹבֵחַ לֵאלֹהִים יָחֳרָם" וּבְנֶיךָ עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה וּבִקַּשְׁתִּי עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְסָלַחְתָּ, "אַתָּה הַחִלּוֹתָ". הַשִּׁבּוּעָה. "אֶת גָּדְלֶךָ". זוֹ מִדַּת טוּבְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, יז) "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'". וְאֶת יָדֶךָ. זוֹ יְמִינְךָ, שֶׁפִּשּׁוּטָה לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ו) "יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ". וְאוֹמֵר (תהלים מד, ד) "כִּי יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ". וְאוֹמֵר "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא מִפִּי צְדָקָה". "הַחֲזָקָה". שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ בְּרַחֲמִים אֶת מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, יח-כ) "מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְגוֹ' יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ וְגוֹ' תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב" וְגוֹ'. אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וְגוֹ'. שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ מְבַטֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ אֲבָל אַתָּה מִי יָכוֹל לִמְחוֹת עַל יָדְךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּתַּן בְּקוּנְטְרִיסִין שֶׁל מַלְכוּת, אֲפִלּוּ נוֹתֵן מָמוֹן הַרְבֵּה אִי אֶפְשָׁר לַעֲקֹר, אֲבָל אַתָּה אוֹמֵר עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וַאֲנִי מְקַבֵּל שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד, כב) "מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ". שֶׁמָּא תֹּאמַר חוּץ מִכָּאן יֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ד, לט) "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ' אֵין עוֹד", אֶלָּא אַף בָּאֲוִיר הָעוֹלָם. ה' אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה קְרָאתָנִי עֶבֶד, "מֹשֶׁה עַבְדִּי", (במדבר יב, ז) "לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה", וְלִוְיָתָן קְרָאתוֹ עֶבֶד, אֲנִי מִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ וְהוּא מִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ, כז) "הֲיִרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים", תְּחִנַּת לִוְיָתָן שָׁמַעְתָּ וְכָרַתָּ עִמּוֹ בְּרִית וְקִיַּמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כח) "הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם", אֲנִי עַבְדְּךָ

וְאָמַרְתָּ לִי ["הִנֵּה אָנֹכִי] כֹּרֵת בְּרִית" וְלֹא קַיֶּמְתָּ אֶלָּא אָמַרְתָּ (דברים לב, מט-נ) "עֲלֵה... ומוּת בָּהָר", וְלֹא עוֹד אֶלָּא כָּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה "וְאִם אָמוֹ(ו)ר יֹאמַר הָעֶבֶד" וְגוֹ', וַאֲנִי אָהַבְתִּי אוֹתְךָ וְתוֹרָתְךָ וּבָנֶיךָ, (שם) "לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי", אֵינִי מְבַקֵּשׁ לָמוּת, (שם, ו) "וְהִגִּישׁוֹ אֲדוֹ(ו)נָיו אֶל הָאֱלֹהִים... וַעֲבָדוֹ לְעוֹ(ו)לָם", [לֹא קַיֶּמְתָּ עִמִּי], "שִׁמְעָה אֱלֹהִים רִנָּתִי", (שם נה, ב) "וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְחִנָּתִי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (להלן פסוק כו) רַב לְךָ. ה' אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ, בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת דִּמָּה מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹ לְאַבְרָהָם (כְּתוּב בְּרֵישׁ צ"ו). אַבְרָהָם אָמַר (בראשית טו, ב) "ה' אֱלֹהִים מַה תִּתֶּן לִי", אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם מִתְבַּקֵּשׁ לִי בְּדִין שֶׁיְּהֵא לִי בָּנִים תֵּן לִי בְּדִין, וְאִם לָאו תֵּן לִי בְּרַחֲמִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּדִין מִתְבַּקֵּשׁ לְךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְהִנֵּה דְּבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר" וְגוֹ'. וְאַף מֹשֶׁה כָּךְ אָמַר אִם מִתְבַּקֵּשׁ לִי בְּדִין לְכָנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶכָּנֵס, וְאִם לָאו בְּרַחֲמִים אֶכָּנֵס, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תּוֹתַכַּבֵּד לְפָנַי מֶלֶךְ, (להלן פסוק כז) כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. [וְכֵיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה הֵיאַךְ הַדְּבָרִים חֲזָקִים הִתְחִיל מְדַבֵּר דְּבָרִים קָשִׁים. ה' אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ], מַהוּ אַתָּה. אָמַר לוֹ, [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם], לְמָה אֵינִי נִכְנָס לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁאָמַרְתִּי "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים". אַתָּה הַחִלּוֹתָ. תְּחִלָּה אָמַרְתָּ (שם יז, כה) "לְמַשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי מֶרִי".

דָּבָר אַחֵר "אַתָּה הַחִלּוֹתָ". תְּחִלָּה לָבוֹא אֶצְלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, ב) "וַיֵּרָא מַלְאַךְ אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ" וְגוֹ', מִשֶּׁגִּדַּלְתָּ אוֹתִי אַתָּה מוֹרִיד אוֹתִי מִגְּדֻלָּתִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַהֲלֹא נִשְׁבַּעְתִּי, אָמַר לוֹ אַתָּה הַחִלּוֹתָ אֶת הַשְּׁבוּעָה, לֹא נִשְׁבַּעְתָּ שֶׁאַתָּה מְכַלֶּה בָּנֶיךָ וְחָזַרְתָּ בְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ".

דָּבָר אַחֵר אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַצְמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף נִכְנָסִין לָאָרֶץ וַאֲנִי אֵינִי נִכְנָס. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִי שֶׁהוֹדָה בְּאַרְצוֹ, אֲדוֹנָתוֹ אָמְרַת לוֹ (בראשית לט, יד) "רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי" וְאֵינוֹ כוֹפֵר אֶלָּא אָמַר (שם מ, טו) "כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים", אַתָּה שֶׁלֹּא הוֹדֵיתָ בְּאַרְצְךָ, בְּנוֹת יִתְרוֹ אוֹמְרוֹת (שמות ב, יט) "אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ" וְאַתָּה שׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק, לְפִיכָךְ אֵין אַתָּה נִקְבָּר בְּאַרְצְךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אַתָּה נִקְבָּר אֶצְלָן, בִּזְכוּתְךָ הֵן בָּאִין עִמְּךָ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ מָעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֲפֵלָה אָמַר אִם אֲנִי אוֹמֵר הָאִירוּ לִי שֶׁאֲלַקֵּט מָעוֹתַי אֵין כָּל בְּרִיָּה מַשְׁגַּחַת עָלַי, מֶה עָשָׂה, נָטַל זָהוּב אֶחָד וְהִשְׁלִיכוֹ בְּתוֹכָן וְהִתְחִיל צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הָאִירוּ לִי, זָהוּב אֶחָד הָיָה לִי וְנָפַל מִמֶּנִּי, בָּאוּ וְהֵאִירוּ לוֹ, מֶה עָשָׂה, מְשֶׁנָּטַל אֶת הַזָּהוּב לִקֵּט מָעוֹתָיו. כָּךְ אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם נִקְבָּר אַתָּה בַּמִּדְבָּר הֵן בָּאִים בִּזְכוּתְךָ וְאַתָּה בָּא בְּרֹאשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחו(ו)קֵק סָפוּן וַיֵּתֶא רָאשֵׁי עָם".

רמז תתטו

ה' אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ, מָה רָאָה לְהַזְכִּיר שְׁתֵּי פְּעָמִים, מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת הָרַחֲמִים מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית דִּירָתוֹ מַסְבִּיר פָּנִים טוֹבוֹת לְכָל בְּנֵי פְּלָטִין, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס אִפְּרַכּוֹס שֶׁלּוֹ הִתְחִיל מְזַדַּעֲזֵעַ, גָּזַר וְאָמַר עֲשׂוּ בִימָה פִּרְסוּ וִילוֹן, שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב בְּדִין, אָמַר לֵיהּ אִפְּרַכּוֹס שֶׁלּוֹ, מָרִי הַמֶּלֶךְ, לְכָל בְּנֵי הַפְּלָטִין עָשִׂיתָ פָּנִים יָפוֹת, וְכֵיוָן שֶׁנִּכְנַסְתִּי פָּרַסְתָּ עָלַי בִּימָה, עָלַיְלָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ לִי. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְאָבוֹת דִּבַּרְתָּ בְּמִדַּת רַחֲמִים שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, ז) "וַיֹּאמֶר (ה' אֶל אַבְרָהָם) [אֵלָיו] אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ", וְכֵן עִם יִצְחָק "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'", וְכֵן עִם יַעֲקֹב, (שם כח, יג) "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו", וְעָלַי נִגְלֵיתָ מִתְחִלָּה בְּמִדַּת הַדִּין, (שמות ג, ו) ("אֲנִי ה') [וְאֶנֹכִי] אֱלֹהֵי (אַבְרָהָם) אָבִיךָ", אוֹתָהּ שָׁעָה יֵרֵאתִי וְהִסְתַּמַּנְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו". לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלָּךְ. מַלְאָכֶיךָ קַיָּמִים לְעוֹלָם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשַׁבְּחִין אוֹתְךָ לֹא רָאוּ וְלֹא יָדְעוּ אֶת מְקוֹמְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, ג) "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר וגו'", וַאֲנִי דִּבַּרְתִּי עִמְּךָ פָּנִים אֶל פָּנִים וְרָאִיתִי תְּמוּנָתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ח) "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ" וגו' וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּכְנַסְתִּי לְמָקוֹם שֶׁאֵין רְשׁוּת לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִכָּנֵס, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יח) "וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל" וגו' וְכֵן שְׁלֹמֹה אָמַר, "ה' אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה'" וְאַתָּה גּוֹזֵר עָלַי מִיתָה. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, חָתַכְתִּי יָמֶיךָ מִימֵי בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם בְּשַׁגַּם" וגו'. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אָמַרְתָּ (דברים כד, טז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", וַהֲרֵי לֹא טָעַמְתִּי חֵטְא מִיָּמַי, לָמָּה אֲנִי מֵת. אָמַר לוֹ אַתָּה כִּנַּסְתָּ יִשְׂרָאֵל כְּבָר אֵצֶל הַסֶּלַע וְאָמְרוּ לְךָ לֹא אָמַרְתָּ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אֱלוֹהַּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, הִקְפַּדְתָּ כְּנֶגְדָּן וְאָמַרְתָּ "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים", וְאָמְרוּ יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁהָיִיתָ רוֹעֶה בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְאַתָּה מַכִּיר מָקוֹם הַמַּיִם וְנִתְחַזַּקְתָּ לְהַכּוֹת הַסֶּלַע וְיָצְאוּ הַמַּיִם בְּזַעַף שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, טו) "יְבַקַּע צֻרִים בַּמִּדְבָּר" וּכְתִיב (בראשית ז, יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ" וְגוֹ' מָה "רַבָּה" הָאָמוּר בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִשְׁטְפוּ אַף כָּאן נִשְׁטְפוּ, אֵין אַתְּ זָכוּר מֶה עָשָׂה הַסֶּלַע לְבָנַי, (דברים לב, יג) "וַיְנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע", וְאַחַר טוֹבָתוֹ הִכִּיתָ אוֹתוֹ, אֵין אַתְּ כָּשֵׁר לַעֲמֹד עַל בָּנַי, כְּבָר מִנִּיתִי אַחֵר תַּחְתֶּיךָ, "קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן". ה' אֱלֹהִים, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ תַּקְדִּים לִי מִדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, שֶׁאֵין רַחֲמִים בַּדִּין. וּמָה אִם מֹשֶׁה הַצַּדִּיק, אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁסִּגֵּל נִתְחַנֵּן וְנִתְחַבֵּט לָבוֹא לָאָרֶץ, שְׁאָר כָּל הַבְּרִיּוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אַתָּה הַחִלּוֹתָ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁרָאָה אִשָּׁה אַחַת, בִּקֵּשׁ לִשְׂא אוֹתָהּ, שָׁלַח וּתְבָעָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים וְלֹא הָיְתָה רוֹצָה, בְּהַרְבֵּה בַּקָּשׁוֹת נִתְרַצֵּית לוֹ, נִשְׂאָהּ, לְאַחַר יָמִים כָּעַס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ וּבִקֵּשׁ לְגָרְשָׁהּ, אָמְרָה לוֹ אֲנִי לֹא בִקַּשְׁתִּי

לְהִנָּשֵׂא לָךְ, אַתָּה הוּא שֶׁתְּבַעְתָּ תְּחִלָּה בִּי. כָּךְ, שִׁבְעָה יָמִים הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַתֶּה אֶת מֹשֶׁה בַּסְּנֶה שֶׁיֵּלֵךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, י) (לֵךְ) ["לְכָה] וְאֶשְׁלָחֲךָ", אָמַר לוֹ "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי" וְגוֹ', פִּיְּסוֹ וְהָלַךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, עָשָׂה כָּל הַנִּסִּים וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן וְהֵגִיז לָהֶם אֶת הַשְּׂלָו וְהֶעֱלָה לָהֶם אֶת הַבְּאֵר וְנִהֲגָן אַרְבָּעִים שָׁנָה, בָּא לִכְנֵס לָאָרֶץ אָמַר לוֹ (במדבר כ, יב) "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ". דָּבָר אַחֵר "אַתָּה הַחִלּוֹתָ". לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבוּעָתְךָ חֵלִין, לֹא כָךְ אָמַרְתָּ (שמות ו, ח) "וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ", וּדְבָרְךָ אֱמֶת, "כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי" וְגוֹ'. (דברים ג כה) דָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְלַאי לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גְּדוֹלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁאֵין לְךָ גָּדוֹל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נֶעֱנָה אֶלָּא בִּתְפִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כז) עָלֶה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה.

אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה. אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק כז) כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים וְנָזַר עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם. אָמַר מַה גָּזַר עָלַי, שֶׁלֹּא אֶשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינִי טוֹעֲמוֹ אֲפִלּוּ שָׁנָה אַחַת אֲפִלּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי לְפוּג דִּבְרֵי רַבּוֹ. חָזַר וְגָזַר עַל הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָמַר אֶפְשָׁר אֲנִי יָכוֹל לִחְיוֹת בְּלֹא יַיִן אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי לְחַבֵּב דִּבְרֵי רַבּוֹ, כָּךְ מֹשֶׁה הָיָה מְחַבֵּב דִּבְרֵי הַמָּקוֹם וּמְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו שֶׁיִּכָּנֵס לָאָרֶץ.

רמז תתטז

הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן, הַכֹּל קָרְאוּ אוֹתוֹ הַר. אַבְרָהָם קָרְאוֹ הַר, (בראשית כב, יד) "אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר ה' יֵרָאֶה". דָּוִד קָרְאוֹ הַר, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יַעֲלֶה בְהַר ה'". יְשַׁעְיָה קָרָאוֹ הַר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, ב) "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה'". גּוֹיִם קָרְאוּ אוֹתוֹ הַר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָלְכוּ גּוֹיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'". וְהַלְּבָנוֹן. זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב, ו) "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן", וְאוֹמֵר (ישעיה י, לד) "וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ לְבָנוֹן, שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ".

אֶעְבְּרָה נָּא, אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. זוֹ הִיא, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֶרֶץ כְּנַעַן הִיא טוֹבָה וְלֹא נַחֲלַת בְּנֵי רְאוּבֵן וְגָד. הָהָר הַטּוֹב. זֶה יְרוּשָׁלַיִם. וְהַלְּבָנוֹן. זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (זכריה יא, א) "פְּתַח לְבָנוֹן דְּלָתֶיךָ" וְגוֹ'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְבָנוֹן זֶה מְנוּחַ הַמֶּלֶךְ. אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה, כָּל מַה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְבַקֵּשׁ, בְּ"נָא" הָיָה

מְבַקֵּשׁ, (במדבר יד, יט) "סְלַח נָא". (שם יג, יג) "אֵל נָא רָפָא נָא לָהּ", אֶעְבְּרָה נָא. הָהָר הַזֶּה. זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "הָהָר חָמַד אֱלֹהִים". הַטּוֹב. זֶה יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם סה, ה) "נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ". וְהַלְבָנוֹן. זֶה בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "פִּתַּח לְבָנוֹן דְּלָתֶיךָ". דָּרֹשׁ רַבִּי שִׁמְלָאִי, מִפְּנֵי מָה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֶאֱכֹל מִפְּרְיָהּ אוֹ לִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ, אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה, הַרְבֵּה מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל יָדֵי, וְאֵין מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ, אֶכָּנֵס כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ כֻּלָּן עַל יָדַי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּלוּם אַתָּה מְבַקֵּשׁ אֶלָּא כְּדֵי לִטֹּל שָׂכָר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ עֲשִׂיתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נג, יב) "לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים", שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם שֶׁמָּא תֹּאמַר כְּאַחֲרוֹנִים וְלֹא כָרִאשׁוֹנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל", כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהֵן עֲצוּמִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות. "תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ", שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְמִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, לג) "וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ". (ישעיה שם) "וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה". שֶׁנִּמְנָה מִמֵּתֵי מִדְבָּר. (שם) "וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא". שֶׁכִּפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל. "וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ". שֶׁמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְאֵין פְּגִיעָה אֶלָּא תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז, טז) "וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַּעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי".

רמז תתיז

(דברים ג כו-כז) וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נִתְמַלֵּא עָלָיו חֵמָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּאִשָּׁה שֶׁאֵין יְכוֹלָה לְשׁוּחַ מִפָּנַי עֲבָרָהּ. לְמַעַנְכֶם. בִּשְׁבִילְכֶם נַעֲשָׂה לִי כָּךְ. וְלֹא שָׁמַע אֵלַי. לֹא קִבֵּל תְּפִלָּתִי. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ. אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, אָדָם נוֹדֵר לֹא הוֹלֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ שֶׁיַּתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, מָה עָלֶיךָ לִשְׁמֹעַ, דִּבְרֵי רַבְּךָ.

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ". אָמַר לוֹ דֻּגְמָא אַתְּ עוֹשָׂה לַדַּיָּנִין, שֶׁיֹּאמְרוּ מָה מֹשֶׁה חָכָם חָכָמִים גְּדוֹל גְּדוֹלִים לֹא נָשָׂא לוֹ פָּנִים, עַל יְדֵי שֶׁאָמַר "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים" נִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ, הַמְעַנְּיִן אֶת הַדִּין וְהַמַּעֲוִתִּין אֶת הַדִּין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמַה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ "רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף" לֹא נִמְנַע מִלְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם, שְׁאָר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּמַה חִזְקִיָּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (מלכים ב כ, א) "צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה" לֹא נִמְנַע מִלְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ אֶפִלּוּ חֶרֶב חַדָּה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם לֹא יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הָרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, ב) "וַיָּסֵב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל", שְׁאָר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ". אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, הַרְבֵּה לְךָ בְּיָדֵי לְעוֹלָם הַבָּא, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַרְבֵּה לְךָ בְּיָדִי, אַל תְּבַיְּשֵׁנִי.

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ עוֹבֵר פְּלוֹנִי עַל דַּרְכְּךָ פְּלוֹנִי.

רמז תתיח

וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר נִתְעַבֵּר בִּי פְּלוֹנִי וְנִתְמַלֵּא עָלַי חֵמָה. לְמַעַנְכֶם. שֶׁאַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם". וְלֹא שָׁמַע אֵלָי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, (איוב לו, ה) "הֵן אֵל כַּבִּיר וְ[לֹא יִמְאָס", אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאן וְלֹא שָׁמַע אֵלָי, וְלֹא קִבֵּל תְּפִלָּתִי.

רמז תתיט

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, בַּדָּבָר הַזֶּה רַב לָךְ, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אֶת הַצַּדִּיקִים לָבוֹא לִידֵי עֲבֵירָה חֲמוּרָה. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר, לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחֲנָא. רַב לָךְ. אָמַר לוֹ הַרְבֵּה שְׁמוּר לְךָ, הַרְבֵּה צָפוּן לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ", וְאוֹמֵר (ישעיה סד, ג) "וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן לֹא רָאְתָה אֱלֹהִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ".

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, הַרְבֵּה יָגַעְתָּ הַרְבֵּה עָמַלְתָּ, צֵא לְנוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ" וְגוֹ'. אָמַר לוֹ אִם לְאוֹ אֶכְנֶס כְּהֶדְיוֹט, אָמַר לוֹ (רַב לָךְ) [אֵין הַמֶּלֶךְ נִכְנָס כְּהֶדְיוֹט]. אָמַר לוֹ, אִם לְאוֹ אֵעָשֶׂה תַּלְמִיד לִיהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ רַב לָךְ, אֵין הָרַב נַעֲשֶׂה תַּלְמִיד לְתַלְמִידוֹ. אָמַר לוֹ אִם לְאוֹ אֶכְנֶס דֶּרֶךְ אֲוִיר אוֹ דֶּרֶךְ חֲלָל, אָמַר לוֹ (דברים לד, ד) "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא". אָמַר לוֹ אִם לְאוֹ עַצְמוֹתַי יַעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, אָמַר לוֹ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, וְכִי הַמֵּת יָכוֹל לַעֲבֹר, אֶלָּא אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, אַף עַצְמוֹתֶיךָ לֹא יַעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן.

רמז תתכ

אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, בַּדָּבָר הַזֶּה אַל תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי, אֲבָל בְּדָבָר אַחֵר גְּזוֹר עָלַי וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ גְּזֵרָה קָשָׁה וְהָיָה הַבֵּן הַהוּא מְבַקֵּשׁ מֵאֲבִיו. אָמַר לוֹ, בַּדָּבָר הַזֶּה אַל תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי, אֲבָל בְּדָבָר אַחֵר גְּזוֹר עָלַי וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה. כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּדָבָר אַחֵר גְּזוֹר עָלַי וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ". אָמַר לוֹ, אִם לְאוֹ הַרְאֵנִי נָא אוֹתָהּ. אָמַר לוֹ, בַּדָּבָר הַזֶּה אֶעֱשֶׂה, עָלָה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְנִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס לְהּ לֹא כְּמֶלֶךְ וְלֹא כְּהֶדְיוֹט אֶכְנֹס לְהּ בִּמְחִלָּה שֶׁל קֶסָרְיוֹן שֶׁהִיא מִתַּחַת לְפַמְיָס. אָמַר לוֹ (דברים לד, ד) "וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַצְמוֹתַי יַעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן,

אָמַר לוֹ (להלן פסוק כז) כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן", וְכִי אֵיךְ אֶפְשָׁר לְמֵת לַעֲבֹר, אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ עַצְמוֹתֶיךָ אֵינָן עוֹבְרִין אֶת הַיַּרְדֵּן. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן אִידִי אוֹמֵר, מֹשֶׁה הָיָה בּוֹכֶה עַל עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לג, נא; לה, י) "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן", אַתֶּם עוֹבְרִים וְאֵין אֲנִי עוֹבֵר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, הָיָה מֹשֶׁה מֻטֶּה עַל רַגְלָיו שֶׁל אֶלְעָזָר וְאוֹמֵר לוֹ, אֶלְעָזָר אָחִי בַּקֵּשׁ עָלַי רַחֲמִים כְּשֵׁם שֶׁבִּקַּשְׁתִּי עַל אַהֲרֹן אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, כ) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה'" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַרְבֵּה מִמַּה שֶׁבִּקַּשְׁתָּ נָתוּן לָךְ, אִלּוּ הָיִיתָ נִכְנָס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיִיתָ נִכְנָס לְתוֹךְ בְּנֵי אָדָם מֵתִים וּבְנֵי אָדָם קוֹבְרִים אוֹתָךְ, עַכְשָׁיו אַתָּה נִכְנָס לְתוֹךְ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת קוֹבְרִים אוֹתָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ח) "וַיִּמְּתוּ שָׁם מֹשֶׁה" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁמִּיתַת מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. מִנַּיִן אַף מִיתַת אַהֲרֹן. אָמַרְתָּ "כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ", הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים מִמִּיתַת מֹשֶׁה לְמִיתַת אַהֲרֹן, מָה מִּיתַת מֹשֶׁה מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף מִיתַת אַהֲרֹן מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּמִנַּיִן אַף מִיתַת מְרָיָם. אָמַרְתָּ "שָׁם", אַף מִיתַת מְרָיָם. וּמִנַּיִן אַף מִיתַת יְהוֹשֻׁעַ. אָמַרְתָּ (יהושע א, ה) "כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ". וּמִנַּיִן אַף מִיתַת הַצַּדִּיקִים. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁהָיוּ מְכֻבָּדִין אוֹתוֹ עַד שֶׁהָיוּ בַּחַיִּים. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) ("ו)כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם נִכְנָס בִּנְשָׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים וְכוֹנְסָן בְּנַחַת רוּחַ וּבְכָבוֹד, שֶׁכֵּן אֲבִיגַיִל אוֹמֶרֶת לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שמואל א כה, כט) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲד(וֹ)נִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים" וְגוֹ'. יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵת נֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה", מַגִּיד שֶׁהוּא מוֹסְרָן לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה וְהֵן מְצָעֲרִין אוֹתָן וְשׁוֹמְטִין אֶת נִשְׁמָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לג, כב) "וַתִּקְרַב לַשַּׁחַת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ לַמְמִתִים".

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". הַרְבֵּה לְךָ מִמַּה שֶׁבִּקַּשְׁתָּ נָתוּן לָךְ, אִלּוּ הָיִיתָ נִכְנָס לְשָׁם לֹא הָיִיתָ מַסְפִּיק לִרְאוֹת כָּלָּה כָּל יָמֶיךָ, וְעַכְשָׁיו הֲרֵינִי מַרְאֶה אוֹתְךָ כֻּלָּהּ כְּאִלּוּ בְּאֶצְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, א) "וַיַּרְאֵהוּ ה'" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר, רַב לְךָ. הַרְבֵּה לְךָ מִמַּה שֶׁבִּקַּשְׁתָּ נָתוּן לְךָ, אִלּוּ הָיִיתָ נִכְנָס לָאָרֶץ הָיִיתָ נִכְנָס בְּקֶבֶר מַעֲשֵׂה אָדָם, וְעַכְשָׁיו אַתָּה נִקְבָּר בְּקֶבֶר מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ" וְגוֹ' אֵין "סָפוּן" אֶלָּא מְצֻיָּר שֶׁנֶּאֱמַר "וְסָפוּן בָּאָרֶז". אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אֲנִי יוֹצֵא מִתְּפִלָּתִי רֵיקָם. בַּדָּבָר הַזֶּה נֶאֱמַר לוֹ "עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אִלּוּ קָדְמוּ מַעֲשִׂים שֶׁל מֹשֶׁה לִתְפִלָּתוֹ לֹא הָיָה נֶעֱנָשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַפִלּוּ

קָדְמוּ מַעֲשָׂיו לִתְפִלָּתוֹ הָיָה נֶעֱנָשׁ, אָדָם שֶׁהֵעִיד עָלָיו הַמָּקוֹם (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד" הָיָה לוֹ לְהַקְפִּיד כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל.

וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי, נִתְמַלֵּא עָלַי עֶבְרָה, לֹא שֶׁחָטָאתִי לְפָנָיו אֶלָּא לְמַעַנְכֶם, בִּשְׁבִיל שֶׁהִכְעַסְתֶּם אוֹתִי וְאָמַרְתִּי כְּנֶגְדְּכֶם כָּךְ עָשָׂה לִי בִּשְׁבִיל שֶׁיִּלְמְדוּ הַכֹּל מִמֹּשֶׁה, אִם מֹשֶׁה עַל יְדֵי שֶׁאָמַר דָּבָר קַל כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל לֹא נִכְנַס לָאָרֶץ, מִי שֶׁיֹּאמַר כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל דָּבָר קָשֶׁה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

דָּבָר אַחֵר "לְמַעַנְכֶם". אָמַר לוֹ שֵׁם רַע אַתָּה נוֹתֵן בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, כָּשֵׁר אֶחָד הָיָה בֵּינֵיהֶם וְנִכְנַס לָאָרֶץ, הֵן אֵינָן בָּאִין וְאַתָּה נִכְנָס לָאָרֶץ, לֶעָתִיד לָבוֹא אַתָּה נִכְנָס לָאָרֶץ וְהֵן בָּאִין עִמְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֶּתֶא רָאשֵׁי עָם", לְכָךְ נֶאֱמַר "לְמַעַנְכֶם".

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". שִׁלִּיט הוּא רַבּוֹ שֶׁל אָדָם בְּעַבְדּוֹ. דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". אַל תַּרְבֶּה דְּבָרִים, (קהלת י, יד) "הַסָּכָל יַרְבֶּה דְבָרִים". דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ". אָמַר לוֹ לִי וְלָךְ אַתָּה מַשִּׂיא שֵׁם רַע, יֹאמְרוּ תַּדַּע כַּמָּה עֲבֵירוֹת הָיוּ בְּיַד מֹשֶׁה שֶׁנִּתְחַנֵּן וְלֹא נִשְׁמַע, וְיֹאמְרוּ כַּמָּה אַכְזָרִי הוּא שֶׁכַּמָּה בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִמֶּנּוּ וְלֹא קִבְּלוֹ.

רמז תתכא

דָּבָר אַחֵר "רַב לָךְ", בַּעַל דִּין שֶׁלְּךָ הוֹצִיא מִיתָה לְכָל, (איוב ג, יט) "קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא", אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁאָכַל מִן הָאִילָן הוּא גָּרַם מִיתָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לַשָּׁוְא דְּשׁוּ רַגְלַי בַּמָּרוֹם [וְלַשָּׁוְא] רָצִתִּי לִפְנֵי בָּנֶיךָ כְּסוּס שֶׁיְּהֵא סוֹפִי רִמָּה וְתוֹלֵעָה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַמְּלָכוּת שֶׁמָּצָא סַיִף (צוֹרִיִּי) [הִנְדִּיִּי] שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם, וְאָמַר אֵין זֶה רָאוּי אֶלָּא לַמֶּלֶךְ, הֱבִיאוּ דּוֹרוֹן לַמֶּלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ חִתְכוּ אֶת רֹאשׁוֹ. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בַּדָּבָר שֶׁקִּלְסְתִּיךָ "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', בּוֹ בַּלָּשׁוֹן אַתָּה גּוֹזֵר עָלַי מִיתָה וְאָמַרְתָּ (דברים לא, יד) "הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת". אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, כְּבָר קִנַּסְתִּי מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמַר לְפָנָיו, אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה רָאוּי לָמוּת שֶׁעָבַר עַל מִצְוָה קַלָּה. אָמַר לֵיהּ, חֲרֵי אַבְרָהָם שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁמִי בָּעוֹלָם מֵת, אָמַר לְפָנָיו, [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַבְרָהָם] שֶׁיְּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל שֶׁגִּזְעוֹ מַכְעִיסִין לְפָנֶיךָ. אָמַר לוֹ חֲרֵי יִצְחָק שֶׁפִּשַּׁט צַוָּארוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מֵת, אָמַר (לְפִי) לְפָנָיו, [יִצְחָק] שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו שֶׁהֶחֱרִיב מִקְדָּשְׁךָ. אָמַר לוֹ, חֲרֵי יַעֲקֹב שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים מֵת, אָמַר לְפָנָיו, יַעֲקֹב לֹא עָלָה לָרֶקִיעַ וְלֹא דָּשׁוּ רַגְלָיו עָרֶפֶל וְלֹא קִבֵּל תּוֹרָה מִיָּדְךָ וְלֹא דִּבֵּר עִמְּךָ פָּנִים אֶל פָּנִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַב לְךָ אַל תּוֹסֵף דַּבֵּר. אָמַר לוֹ, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ הַדּוֹרוֹת אִלּוּלֵי לֹא מָצָא בְּמֹשֶׁה מַעֲשִׂים רָעִים לֹא הָיָה מְסַלְּקוֹ מִן הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ, כְּבָר כָּתַבְתִּי בַּתּוֹרָה (דברים לד, י) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד

בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה". אָמַר לוֹ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּקַטְנוּתוֹ עָשָׂה רְצוֹנוֹ בְּזִקְנוּתוֹ לֹא עָשָׂה, אָמַר לוֹ, כְּבָר כָּתַבְתִּי [בְּתוֹרָתִי (דברים לב, נא) "עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי". אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם רְצוֹנְךָ אֶכָּנֵס לָאָרֶץ וְאֶהְיֶה שָׁם שְׁנַיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַחַר כָּךְ אָמוּת, אָמַר לוֹ "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא". אָמַר לְפָנָיו אִם לֹא אֶכָּנֵס בְּחַיַּי אֶכָּנֵס לְאַחַר מוֹתִי, אָמַר לוֹ לֹא בְחַיֶּיךָ וְלֹא לְאַחַר מוֹתְךָ. אָמַר לְפָנָיו כָּל הַכַּעַס הַזֶּה לָמָּה, אָמַר לוֹ כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּתוֹרָתִי] (דברים לב, נא) "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי". אָמַר לוֹ עִם כָּל הַבְּרִיּוֹת אַתָּה מִתְנַהֵג בְּמִדַּת רַחֲמִים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פְּעָמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גָּבֶר", וַאֲנִי עִוֹן אֶחָד נִמְצָא בִי וְאֵין אַתָּה מוֹחֵל לִי. אָמַר לוֹ הֲרֵי שִׁשָּׁה עֲוֹנוֹת נִמְצְאוּ בְּךָ (שמות ד, יג) "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח", (שם ה, כג) "וּמֵאָז בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה", "לֹא ה' שְׁלָחָנִי", (שם, כ) "אִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". (שם כ, י) "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים", (שם לב, יד) "וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲב(וֹ)תֵיכֶם" וְגוֹ'. וְכִי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב חוֹטְאִים הָיוּ. אָמַר לְפָנָיו מִמְּךָ לָמַדְתִּי [שֶׁאָמַרְתָּ] "אֶת מַחְתֹּת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". אָמַר לוֹ, אֲנִי אָמַרְתִּי "בְּנַפְשֹׁתָם" וְלֹא "בַּאֲבוֹתֵיהֶם". אָמַר לוֹ אֲנִי יָחִיד וְיִשְׂרָאֵל שִׁשִּׁים רִבּוֹא, הַרְבֵּה פְּעָמִים חָטְאוּ לְפָנֶיךָ וּבִקַּשְׁתִּי עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וּמָחַלְתָּ לָהֶם, עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא הִשְׁגַּחְתָּ וְעָלַי אֵין אַתָּה מַשְׁגִּיחַ. אָמַר לוֹ אֵינוֹ דוֹמֶה גְּזֵרַת צִבּוּר לְגְזֵרַת יָחִיד, וְעוֹד עַד עַכְשָׁיו הָיְתָה הַשָּׁעָה מְסוּרָה בְּיָדְךָ [וּמֵעַכְשָׁיו אֵין הַשָּׁעָה מְסוּרָה בְּיָדְךָ]. אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָמֹד מִכִּסֵּא הַדִּין וְשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים וַעֲוֹונוֹתַי יְהוּ נִמְחָלִים בְּיִסּוּרִין שֶׁתְּבִיא בְּגוּפִי וְאַל תִּתְנֵנִי בְּחֶבְלוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת, וְאִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן אַגִּיד שִׁבְחֶךָ לְכֹל בָּאֵי הָעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיח, יז) "לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ". אָמַר לוֹ "זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֹ(וּ)אוּ בוֹ". כְּשֶׁרָאָה שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עָלָיו, הָלַךְ אֵצֶל שָׁמַיִם וָאָרֶץ, אָמַר לָהֶם בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים. אָמְרוּ לוֹ, עַד שֶׁנְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֶיךָ נְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נא, ו) "כִּי שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה". הָלַךְ אֵצֶל חַמָּה וּלְבָנָה וְכוּ' עַד (שם כד, כג) "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". הָלַךְ אֵצֶל כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכוּ' עַד "וְנִמַּקּוּ כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם". הָלַךְ אֵצֶל הָרִים וּגְבָעוֹת וְכוּ' עַד (שם נד, י) "כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה". הָלַךְ אֵצֶל הַיָּם, אָמַר לוֹ, בֶּן עַמְרָם, מַה הַיּוֹם מְיוֹמַיִם וַהֲלֹא בְּמַטֵּךְ הִכִּיתָנִי וְחִלְקְתַנִי לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבִילִין וְלֹא הָיִיתִי יָכוֹל לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מִפְּנֵי שֶׁהַשְׁכִּינָה עוֹמֶדֶת לִימִינְךָ שֶׁנֶּאֱמַר (שם סג, יב) "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה", וְעַכְשָׁיו מֶה עָלְתָה לְךָ. כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר הַיָּם מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בְּנַעֲרוּתוֹ צָוַח וְאָמַר (איוב כט, ב) "מִי יִתְּנֵנִי כְּיַרְחֵי קֶדֶם". מִיָּד הָלַךְ לוֹ אֵצֶל שַׂר הַפָּנִים, אָמַר לוֹ בַּקֵּשׁ עָלַי רַחֲמִים, אָמַר לוֹ כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד שֶׁאֵין תְּפִלָּתְךָ נִשְׁמַעַת. הִנִּיחַ יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְהָיָה צוֹעֵק וּבוֹכֶה וְאָמַר אֵצֶל מִי אֵלֵךְ [לְבַקֵּשׁ עָלַי רַחֲמִים], בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו

עֶבְרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם", עַד שֶׁפָּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר מִקְרָא זֶה "וַיִּתְעַבֵּר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא", מִיָּד נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לֵיהּ שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת נִשְׁבַּעְתִּי, אַחַת שֶׁתָּמוּת אוֹ לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל, לְבַטֵּל שְׁתֵּיהֶן אִי אֶפְשָׁר וְאִם תִּרְצֶה אַתָּה לִחְיוֹת יֹאבְדוּ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ בַּעֲלִילָה אַתָּה בָּא עָלַי, יֹאבַד מֹשֶׁה וְאֶלֶף כְּמוֹתוֹ וְאַל יֹאבַד אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל צַעַר שֶׁאַתָּה מְצַטַּעֵר לָמָּה. אָמַר לוֹ מִתְיָרֵא אֲנִי מֵחֲבָלוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת. אָמַר לוֹ אֵינִי מוֹסֵרְךָ בְּיָדוֹ. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹכֶבֶד אִמִּי שֶׁקִּהוּ שִׁנָּיִהָ בִּשְׁנֵי בָנֶיהָ יִקְהוּ שִׁנָּיִהָ בְּמִיתָתִי. אָמַר לֵיהּ כְּךָ עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי וְכָךְ מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, דּוֹר וְדוֹר וְדוֹרְשָׁיו, עַד עַכְשָׁיו הָיָה חֶלְקְךָ לְשֶׁרֶת לְפָנַי וְעַכְשָׁיו הִגִּיעַ חֶלְקוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידְךָ. אָמַר לְפָנָיו אִם מִפְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲנִי מֵת אֵלֵךְ וְאֶהְיֶה תַּלְמִידוֹ. אָמַר לוֹ אִם אַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּךְ עֲשֵׂה. עָמַד מֹשֶׁה וְהִשְׁכִּים לְפִתְחוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְהָיָה יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, וְכָפַף מֹשֶׁה קוֹמָתוֹ וְהִנִּיחַ יָדָיו עַל פִּיו וְנִתְעַלְּמוּ עֵינָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא רָאָה אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּטְעַר וַיְשַׁלִּים עַצְמוֹ לְמִיתָה. הָלְכוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְפִתְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּמְצָאוּהוּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְהָיָה יְהוֹשֻׁעַ יוֹשֵׁב וּמֹשֶׁה עוֹמֵד, אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ מָה עָלְתָה לְךָ שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עוֹמֵד וְאַתָּה יוֹשֵׁב, כֵּיוָן שֶׁתְּלָה עֵינָיו וְרָאָה מִיָּד קָרַע אֶת בְּגָדָיו וְצָעַק וּבָכָה וְאָמַר, רַבִּי רַבִּי אָבִי אָבִי וַאֲדוֹנִי. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל, רַבֵּינוּ מֹשֶׁה לַמְּדֵנוּ תוֹרָה, אָמַר לָהֶן אֵין לִי רְשׁוּת. אָמְרוּ לוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתְךָ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם לִמְדוּ מֵיהוֹשֻׁעַ, קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם, וְיָשַׁב יְהוֹשֻׁעַ בָּרֹאשׁ וּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִימִינוֹ וְאֶלְעָזָר מִשְּׂמֹאלוֹ, וְהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בִּפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מֶה הָיָה יְהוֹשֻׁעַ דּוֹרֵשׁ, אַחַר שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ סָתַם לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אָשִׁיב לָכֶם, וְהָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ נִכְשָׁל וְנוֹפֵל. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַד עַכְשָׁיו בִּקַּשְׁתִּי חַיִּים [וְעַכְשָׁיו] נַפְשִׁי נְתוּנָה לְךָ. וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁלִים נַפְשׁוֹ לְמִיתָה פָּתַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר (תהלים צד, טז) "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים", מִי יַעֲמֹד לָהֶם בְּשָׁעַת כַּעְסִי וּמִי יְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים בְּשָׁעָה שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מְטַטְרוֹן וְנִשְׁתַּטַּח לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֹשֶׁה בְּחַיָּיו (שֶׁלּוֹ) [שֶׁלְּךָ], בְּמוֹתוֹ שֶׁלְּךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וּבְכָל יוֹם הָיָה מַכְעִיס אֶת אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ אֲבִיו לְהָרְגוֹ וְהָיְתָה אִמּוֹ מַצֶּלֶת אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, לְיָמִים מֵתָה אִמּוֹ וְהָיָה הַמֶּלֶךְ בּוֹכֶה, אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ לָמָּה אַתָּה בּוֹכֶה, אָמַר לָהֶם לֹא עַל אִשְׁתִּי בִּלְבָד אֲנִי בּוֹכֶה אֶלָּא [עָלֶיהָ] וְעַל בְּנִי, שֶׁהַרְבֵּה פְּעָמִים כָּעַסְתִּי עָלָיו וּבִקֵּשְׁתִּי לְהָרְגוֹ וְהִצִּילָה אוֹתוֹ מִיָּדִי. אַף כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמְטַטְרוֹן לֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אֲנִי בוֹכֶה אֶלָּא [עָלָיו] וְעַל יִשְׂרָאֵל, [שֶׁהַרְבֵּה פְּעָמִים הִכְעִיסוּנִי וְכָעַסְתִּי עֲלֵיהֶם וְעָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנַי לְהָשִׁיב מֵהַשְׁחִיתָם]. בְּאוּ

וְאָמְרוּ לְמֹשֶׁה הִגִּיעַ שָׁעָה שֶׁאַתָּה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם, הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֲבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא מָצְאוּ מִמֶּנִּי קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם מִפְּנֵי תוֹכָחוֹת וְאַזְהָרוֹת שֶׁהָיִיתִי מוֹכִיחָם. הִתְחִיל לְבָרֵךְ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְצְרָה הַשָּׁעָה עָמַד וּבֵרְכָן כֻּלָּן בִּבְרָכָה אַחַת. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ הִגִּיעַ חֲצִי שָׁעָה שֶׁאַתָּה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הַרְבֵּה צִעַרְתִּי אֶתְכֶם עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמִּצְוֹות, וְעַכְשָׁיו מַחֲלוּ לִי. אָמְרוּ לֵיהּ, אֲדוֹנֵינוּ רַבֵּינוּ, מָחוּל לְךָ. וְאַף יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ לְפָנָיו, אָמְרוּ לוֹ הַרְבֵּה הִכְעַסְנוּךָ וְהִרְבֵּינוּ עָלֶיךָ טֹרַח, מְחֹל לָנוּ, אָמַר לָהֶם מָחוּל לָכֶם. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ הִגִּיעַ רֶגַע שֶׁאַתָּה נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, פָּתַח וְאָמַר בָּרוּךְ שְׁמוֹ חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, כְּשֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ זִכְרוּ אוֹתִי וְאֶת עֲצָמוֹתַי, וְאָמְרוּ חָס לוֹ לְבֶן עַמְרָם שֶׁרָץ לְפָנֵינוּ כְּסוּס וְנָפַלוּ עַצְמוֹתָיו בַּמִּדְבָּר. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ הִגִּיעַ חֲצִי רֶגַע, נָטַל שְׁנֵי זְרוֹעוֹתָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל רְאוּ אַחֲרִיתוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, [וְעָנוּ וְאָמְרוּ] יָדַיִם שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה יִפְּלוּ בַּקֶּבֶר. בְּאוֹתוֹ רֶגַע יָצְאָה נִשְׁמָתוֹ בִּנְשִׁיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", וְלֹא נִתְעַסְּקוּ בִּקְבוּרָתוֹ לֹא יִשְׂרָאֵל וְלֹא הַמַּלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי" וּמִפְּנֵי מָה נִקְבַּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ. כְּדֵי שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ בִּזְכוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹ(וֹ)קֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם". וְאֵימָתַי מֵת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר, דִּכְתִיב "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה" וְגוֹ' וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בָּעֲרָב(וֹ)ת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם", וּכְתִיב (יהושע א, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה (וּכְתִיב) מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת", וּכְתִיב (שם ד, יט) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ" צֵא מֵהֶן שְׁלֹשִׁים (וְשִׁשָּׁה) [וּשְׁלֹשָׁה] לְמַפְרֵעַ, הֲרֵי בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת. וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד. דִּכְתִיב (דברים לא, ב) "בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם", [הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי], לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא".

רמז תתכב

עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְפִלָּה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁמִּכָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל מֹשֶׁה לֹא נֶאֱמַר לוֹ "עֲלֵה" וּבִדְבָר הַזֶּה נֶאֱמַר לוֹ "עֲלֵה". מִכָּאן אָמְרוּ, הָעוֹמְדִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי יְרוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, מח) "וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אַרְצָם", וְהָעוֹמְדִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי יְרוּשָׁלַיִם וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר ["וְהִתְפַּלְּלוּ (אֶל) [אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ] הָעִיר הַזֹּאת", וְהָעוֹמְדִים בִּירוּשָׁלַיִם הוֹפְכִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר] (שם, לב) "וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל הַבַּיִת הַזֶּה", וְהָעוֹמְדִין בַּמִּקְדָּשׁ מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וּמִתְפַּלְּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר

(שם, כו) "וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה", נִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין לְמָקוֹם אֶחָד. וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית לֵינָה שֶׁלּוֹ, נִכְנַס לְפֶתַח פְּלָטִין שֶׁלּוֹ מְשָׁכוֹ וּמְדַבֵּר עִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁבָּא לִכָּנֵס לַקִּיטוֹן אָמַר לוֹ, מִכָּאן וְאֵילָךְ אַתְּ אָסוּר. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל עַצְמִי אֵינִי מָשׁוּךְ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, מִלֹּא חֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה, אָמַר לוֹ וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה.

רמז תתכג

עָלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה... וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהֶרְאָהוּ אֶת הָרְחוֹק כַּקָּרוֹב וְאֶת שֶׁאֵין גָּלוּי כַּגָּלוּי וְאֶת כָּל הַקְּרוּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ... וְאֵת (אֶרֶץ) [כָּל] נַפְתָּלִי... וְאֶת הַנֶּגֶב וְאֶת הַכִּכָּר". (שם, ד) "וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) [אֵלָיו] זֹאת הָאָרֶץ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶת כָּל חַדְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נָתַן כֹּחַ בְּעֵינָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְרָאָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. [וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּצַּדִּיקִים שֶׁרוֹאִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג, יז) "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ" וְגוֹ'. וְנִמְצֵאתָ אוֹמֵר שְׁתֵּי רְאִיּוֹת הֵן, אַחַת רְאִיָּה שֶׁל נַחַת וְאַחַת רְאִיָּה שֶׁל צַעַר, בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר (בראשית יג, יד) "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם" וְגוֹ', זוֹ רְאִיָּה שֶׁל נַחַת, בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, זוֹ רְאִיָּה שֶׁל צַעַר. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר חֲבִיבָה הִיא רְאִיָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ יוֹתֵר מֵרְאִיָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבְּאַבְרָהָם לֹא לִבְּטוּהוּ וּבְמֹשֶׁה לִבְּטוּהוּ, בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר. "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם" וְגוֹ', וּבְמֹשֶׁה מַהוּ אוֹמֵר עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, עֲלֵה וְהַבֵּט וּרְאֵה. וּמִנַּיִן לְכָל הַבַּקָּשׁוֹת שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לִרְאוֹת הֶרְאָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, א) "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", זֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לִרְאוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהֶרְאָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת הַגִּלְעָד", וְאֵין גִּלְעָד אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כד, ו) "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן". וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ אַף שִׁמְשׁוֹן בֶּן מָנוֹחַ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים שם) "עַד דָּן", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי". דָּבָר אַחֵר "עַד דָּן". עָדַיִן לֹא בָאוּ שִׁבְטִים לָאָרֶץ וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל [לְיִשְׂרָאֵל] וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד דָּן", אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ לוֹ לְאַבְרָהָם שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים עֲתִידִין לָצֵאת מֵחֲלָצֶיךָ וְזֶהוּ חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן. כֵּיוֹצֵא בוֹ (בראשית יד, יד) "וַיָּרְדֹף עַד דָּן", עָדַיִן לֹא בָאוּ שִׁבְטִים לְעוֹלָם, וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל [לְיִשְׂרָאֵל] וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד דָּן", אֶלָּא שֶׁאָמַר לוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה עֲתִידִין בָּנֶיךָ לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְתִשַּׁשׁ כֹּחוֹ מֵעָלָיו. וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ב) "וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שופטים ד,

ו) "וַתִּשְׁלַח לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּמַלְכוּתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר יג, ח) ("ו)לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן", וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר "וּמְנַשֶּׁה", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו, טו) "הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה". וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ דָּוִד בְּמַלְכוּתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (להלן שם) "וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיִּבְחַר ה' [אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל] בְּי מִכֹּל בֵּית אָבִי" וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ מַהְפֵּכַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (להלן שם) "וְאֶת הַכִּכָּר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט, כה) "וַיְהַפֵּךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְאֵת כָּל הַכִּכָּר". וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ גּוֹג וְכָל הֲמוֹנוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (להלן שם) "בְּקִעַת יְר(י)חוֹ", וְלְמַדְנוּ שֶׁעֲתִידִין גּוֹג וְכָל הֲמוֹנוֹ לַעֲלוֹת וְלִיפּ(ו)ל בְּבִקְעַת יְרִיחוֹ. דָּבָר אַחֵר "בְּקִעַת יְר(י)חוֹ". וַהֲלֹא הַהֶדְיוֹט רוֹאֶה בִּקְעַת יְרִיחוֹ, אֶלָּא בִּקְעָה זוֹ מְיֻשֶּׁבֶת שָׂדֶה מְלֵאָה חִטִּין כָּל שֶׁהוּא שָׂדֶה מְלֵאָה שְׂעוֹרִים כָּל שֶׁהוּא, כָּךְ הֶרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבִקְעַת יְרִיחוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ דְּבוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר "עִיר הַתְּמָרִים", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שופטים ד, ה) "וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר דְּבוֹרָה". וּמִנַּיִן שֶׁהֶרְאָהוּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט. שֶׁנֶּאֱמַר "עַד צֹעַר", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט, כג) "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה.

(דברים ג כח) וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ, אֵין צִוּוּי אֶלָּא זֵרוּז, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, ז) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ", "חֲזַק" בְּתוֹרָה, "וֶאֱמָץ" בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים. כִּי הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה. אִם הוּא עוֹבֵר לִפְנֵיהֶם עוֹבְרִין, וְאִם לָאו אֵינָן עוֹבְרִין. וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם. אִם מַנְחִילָן נוֹחֲלִין, וְאִם לָאו אֵינָן נוֹחֲלִין. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁהָלְכוּ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה בְּעֵי נְפִלוּ מֵהֶם כִּשְׁלוֹשִׁים וְשִׁשָּׁה צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעָם כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ" וְגוֹ' (שם, י) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻ(ו)ם לְךָ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ", לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לְמֹשֶׁה רַבְּךָ אִם עוֹבֵר לִפְנֵיהֶם עוֹבְרִים וְאִם לָאו אֵין עוֹבְרִים, אִם מַנְחִילָם נוֹחֲלִים וְאִם לָאו אֵינָן נוֹחֲלִין, וְאַתָּה שְׁלַחְתָּם וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵיהֶם. וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ, צַוֵּהוּ עַל דִּבְרֵי תַלְמוּד. רַבִּי (נָתָן) [יְהוּדָה] אוֹמֵר, צַוֵּהוּ עַל הַגְּבָעוֹנִים. דָּבָר אַחֵר צַוֵּהוּ עַל הַמַּשְׂאוֹת וְעַל הַטָּרְחוֹת וְעַל הָרִיבוֹת. כִּי הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם. מַגִּיד שֶׁאֵין יְהוֹשֻׁעַ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁמִּנְחִיל אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה מַגִּיד שֶׁרָאָה מֹשֶׁה בְּעֵינָיו מַה שֶּׁלֹּא הִלְּךְ יְהוֹשֻׁעַ בְּרַגְלָיו.

(דברים ג כט) וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא, אָמַר לָהֶם אֵיזֶה עֲבֵירָה עֲבַרְתִּי וְכַמָּה בַּקָּשׁוֹת בִּקַּשְׁתִּי וְלֹא נִסְלַח לִי, כַּמָּה עֲבֵירוֹת עֲבַרְתֶּם וְאָמַר לָכֶם הַמָּקוֹם עֲשׂוּ תְשׁוּבָה וַאֲנִי מְקַבֵּל. רַבִּי (יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא) [יְהוּדָה בֶּן בָּבָא] אוֹמֵר, בְּשָׁלֹשׁ מְקוֹמוֹת בָּאוּ יִשְׂרָאֵל לִידֵי עֲבֵירָה חָמוּרָה וְאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשׂוּ תְשׁוּבָה וַאֲנִי מְקַבֵּל, כֵּי(וֹ)צֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות יז, ז) "וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, מָה אָמַר, (שם טו, כו) "וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה'

אֱלֹהֶיךָ", "וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה" וְגוֹ', "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שׁ(ו)אֵל מֵעִמָּךְ", אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֻקִּים וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא", מִי גָּרַם לָכֶם שֶׁנֵּשֶׁב בַּגָּיְא. מַעֲשִׂים רָעִים שֶׁעֲשִׂתֶם בִּפְעוֹר. דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם רְאוּ כַּמָּה בֵּינֵיכֶם לְבֵינִי, כַּמָּה תְּפִלּוֹת וְכַמָּה בַּקָּשׁוֹת וְכַמָּה תַּחֲנוּנִים בִּקַּשְׁתִּי וְנִגְזְרָה עָלַי שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס לָאָרֶץ, אֲבָל אַתֶּם הִכְעַסְתֶּם לְפָנָיו כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צה, י) "אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר" וְגוֹ', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגְּדוֹלִים שֶׁלָּכֶם מִשְׁתַּחֲוִים לְבַעַל פְּעוֹר וִימִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע" וְגוֹ' הֲרֵי אַתֶּם חֲדָשִׁים, כְּבָר מָחוּל לְשֶׁעָבַר.

(דברים ג ב) לֹא תִסְפּוּ עַל הַדָּבָר, מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁעוֹלֶה לַדֶּכֶן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְנִתַּן לִי רְשׁוּת לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹסִיף בְּרָכָה אַחַת מִשֶּׁלִּי כְּגוֹן "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי(י)כֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים". תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִסְפּוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם". תְּנַן הַנִּזְקָקִים בְּמַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַתַּן אַחַת, יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַחַת. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַרְבַּע, יִנָּתְנוּ מַתַּן אַרְבַּע. מַתַּן אַחַת בְּמַתַּן אַרְבַּע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִנָּתְנוּ מַתַּן אַרְבַּע, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יִנָּתְנוּ מַתַּן אַחַת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַהֲלֹא הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תִּגְרַע. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וַהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תּוֹסִיף. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא נֶאֱמַר "בַּל תּוֹסִיף" אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְעַצְמוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא נֶאֱמַר בַּל תִּגְרַע אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְעַצְמוֹ. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁנִּתַּתָּ עֲבֵרָתְ עַל בַּל תּוֹסִיף וְעָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה, כְּשֶׁלֹּא נָתַתָּ עֲבֵרָתְ עַל בַּל תִּגְרַע וְלֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה.

רמז תתכד

(דברים ג ג-ד) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עַמֵּי הָאָרֶץ אֵינָן חַיִּין שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו, ד) "מֵתִים בַּל יִחְיוּ", יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "רְפָאִים בַּל יָקֻמוּ", מִי שֶׁרְפָאָה עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי תוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לָא נִיחָא לֵיהּ לְמָרֵיהּ דַּאֲמַרְתְּ הָכִי, (אָנָן) [הַהוּא] בְּמַרְפֵּא עַצְמוֹ [לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הוּא דִּכְתִיב. אָמַר לֵיהּ מִקְרָא אֶחָד אֲנִי דוֹרֵשׁ, דִּכְתִיב "כִּי טַל אוֹרוֹ(ת) טַלֶּךָ וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל", כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ] בַּתּוֹרָה טַל תּוֹרָה מְחַיֶּהוּ וְאִי לָא לָא. הֲוָה קָא חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, מָצָאתִי לָהֶם רְפוּאָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם", וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִדְבֵק בַּשְּׁכִינָה וַהֲלֹא כְבָר נֶאֱמַר (להלן פסוק כד) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וְכָל הָעוֹשֶׂה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִיד חָכָם וּמְהַנֶּה מִנְּכָסָיו לְתַלְמִיד חָכָם מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִדְבַּק בַּשְּׁכִינָה.

(במדבר כה, ה) "הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כְּצָמִיד פָּתִיל. וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים. כִּשְׁתֵּי תְמָרוֹת הַדְּבוּקוֹת זוֹ בָּזוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, "הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כִּצְמִידִין עַל יְדֵי אִשָּׁה, וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם, דְּבוּקִים מַמָּשׁ. שֶׁאֲלוּ צְדוֹקִים אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים. אָמַר לָהֶם מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב (דברים לא, טז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבוֹתֶיךָ וְקָם". אָמְרוּ לוֹ וְדִלְמָא "וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה", עַד שֶׁאָמַר לָהֶם הַמִּקְרָא הַזֶּה, "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם", לָכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "לָהֶם", [מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה, וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם, מַה הַיּוֹם כֻּלְּכֶם קַיָּמִים, אַף לָעוֹלָם הַבָּא כֻּלְּכֶם קַיָּמִים. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה הוֹאִיל וְזָכוּ לִדְבֵק בַּסְּפָרִים. אָמַר הַכָּתוּב (משלי יג, כ) "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ", כָּל מִי שֶׁמַּדְבִּיק עַצְמוֹ לַצַּדִּיק זָכָה לִהְיוֹת כְּמוֹתוֹ, אַתָּה מוֹצֵא בְּלוֹט עַל יְדֵי שֶׁהָיָה דָּבוּק בְּאַבְרָהָם הֶעֱשִׁיר כְּמוֹתוֹ, מַה כְּתִיב בְּאַבְרָהָם "וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב", וּבְלוֹט כְּתִיב (שם, ה) "וְגַם לְלוֹט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים", הָוֵי "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם", וּבְשָׁעָה שֶׁדָּבַק לַסְּדוֹמִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (שם, י) "וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו" הָוֵי "רֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ" דִּכְתִיב "וַתַּהֲרֵין שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן".

דָּבָר אַחֵר "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים". זֶה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנִּדְבַּק לְמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ט) "וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו", וּמַה כְּתִיב, (יהושע א, ה) "כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ", וּמָה אִם כְּשֶׁהוּא מְזַדַּוֵּג לְבָשָׂר וָדָם זוֹכֶה לִהְיוֹת כְּמוֹתוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּדַבְּקִים לְחַיָּיו שֶׁל עוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּהוּ קַיָּמִים לְעוֹלָם. מִנַּיִן. מִמַּה שֶּׁקְּרִינָן בָּעִנְיָן, וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים וְגוֹ', מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ, וּמָה אִם מִי שֶׁנִּדְבַּק לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הָרֵי הוּא כְמוֹתָהּ וְנִשְׁמַד עִמָּהּ, מִי שֶׁנִּדְבַּק לְחַיָּיו שֶׁל עוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הָוֵי וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים. אַתְּ מוֹצֵא חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּתִיב בְּהוּ (דניאל ג, כא) "כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן" וְנִכְנְסוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ כְּתִיב "וְסַרְבָּלֵיהוֹן לָא שְׁנוֹ וְרֵיחַ נוּר לָא עֲדַת בְּהוֹן", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְנִדְבְּקוּ עִם הַצַּדִּיקִים יִנָּצְלוּ עִמָּהֶן. רְאֵה מַה כְּתִיב (בראשית כט, יז) "וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר", וּכְתִיב "וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ". אֶלָּא שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁמְּרָן, שֶׁהָיָה גָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִדָּבֵק לְצַדִּיקִים, בָּנוֹת לָבָן מִדְּבָקָת בְּיַעֲקֹב וְצִפּוֹרָה בַּת יִתְרוֹ מִדְּבָקָת בְּמֹשֶׁה, הָוֵי (תהלים לד, ח) "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו", לָהֶם וּלְמְסוֹבְבִים לָהֶם, וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים אַתֶּם וּדְבֵקֵיכֶם. לוֹט, בִּשְׁבִיל שֶׁנִּדְבַּק לְאַבְרָהָם כְּתִיב, (בראשית יט, כ) "וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם" וְגוֹ',

צְדָקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה הָיָה אָדָם רָשָׁע, כְּשֶׁהָלְכוּ לְקָבְרוֹ מָצְאוּ אֶת הַגְּדוּד וְנִבְהֲלוּ וְהִשְׁלִיכוּהוּ עַל קִבְרוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע", כֵּיוָן שֶׁהֵרִיחוּ עַצְמוֹתָיו בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע חָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיִּחִי וַיָּקָם עַל רַגְלָיו", אַתֶּם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּדְבַּקְתֶּם לְאֵל שֶׁכֻּלּוֹ חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י, י) "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת" וְגוֹ' וְנִדְבַּקְתֶּם לַתּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּצְלוּ מִן הָאֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם וְתִהְיוּ חַיִּים וְקַיָּמִים לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים". וּמָה אִם מִדַּת פַּרְעָנוּת מוּעֶטֶת כְּתִיב (במדבר טז, לג) "וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁא(ו)לָה", מִדָּה טוֹבָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְמֹד מִן הָעֲגָלוֹת שֶׁהֵבִיאוּ הַנִּשְׁיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר "קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ", שֶׁנִּתַּן לָהֶם הֲוָיָה עַד הַגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבֵּחוּ". רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר עַד נוֹב. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר עַד גִּבְעוֹן. רַבִּי לֵוִי אָמַר עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"ב ז, ה) "וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח הַבָּקָר" וְגוֹ', אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה הָיוּ. וּמָה אִם הָעֲגָלוֹת, שֶׁאֵין לָהֶן זְכוּת וְלֹא זְכוּת אָבוֹת, עַל שֶׁנִּדְבְּקוּ בּוֹ חָיוּ, יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן זְכוּת וְזְכוּת אָבוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים וְהָיוּ עוֹשִׂין פֵּרוֹת לְפִי שֶׁהֵרִיחוּ בָּאָרוֹן, וְהָיוּ פְּרִחֵי כְּהֻנָּה נִכְנָסִין וּמְלַקְּטִין אֶת הַפֵּרוֹת וְהוֹלְכִין וְשׁוֹתְלִין כָּל הַשָּׁנָה, אָמַר דָּוִד "שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ". מִנַּיִן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב ג, ו) "וְהַזָּהָב זְהַב פַּרְוָיִם" כו'. וּכְשֶׁהִכְנִיס מְנַשֶּׁה אֶת הַצֶּלֶם יָבְשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א, ד) "וּפָרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל". וּלְעָתִיד יַחֲזִירֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֵׁם שֶׁנִּדְבַּקְתֶּם לִי בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲנִי מְדַבֵּק אֶתְכֶם לִי לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יג, יא) "כִּי כַאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל מָתְנֵי אִישׁ כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת (בְּנֵי) [כָּל בֵּית] יִשְׂרָאֵל", הֲוֵי וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים.

(דברים ג ה) רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' אֱלֹהָי, מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם, [וּ]כְתִיב (להלן פסוק יד) "וְא(ו)תִי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִיא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים". הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִים. מִנַּיִן. אָמַר רַבִּי מֵלִי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב דַּאֲמַר קְרָא רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' אֱלֹהָי, מָה אֲנִי בְּחִנָּם אַף אַתֶּם בְּחִנָּם, וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא נִמְצָא בְּחִנָּם שֶׁיִּלְמֹד בְּשָׂכָר, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי כג, כג) "אֱמֶת קְנֵה", וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר כְּשֵׁם שֶׁלָּמַדְתִּי בְּשָׂכָר כָּךְ אֲלַמֵּד בְּשָׂכָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַל תִּמְכֹּר".

(דברים ג ו) וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁמִּצְוָה לָאָדָם לְחַשֵּׁב בִּתְקוּפוֹת וּבְמַזָּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים", אֵיזֶהוּ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת

וּמַזָּלוֹת. וְכָל הַיּוֹדֵעַ לַחֲשֹׁב בִּתְקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה ה, יב) "וְאֶת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ". אָמַר רַב הַיּוֹדֵעַ לַחֲשֹׁב בִּתְקוּפוֹת וּבְמַזָּלוֹת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב, אָסוּר לְסַפֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הַמְצָוּוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בָּאוֹת וְטוֹרְפוֹת לָהֶן לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים עַל פְּנֵיהֶם לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים", נֶגֶד הָעַמִּים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "לְעֵינֵי הָעַמִּים".

רמז תתכה

(דברים ג ז-ח) כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל, אָמַר רַבִּי אָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵנִיחַ תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ", וְאֵין יְמִינוֹ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", "וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ", אֵלּוּ תְּפִלִּין, דִּכְתִיב (תהלים כט, יא) "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב חִיָּא בַּר (אַבָּא) [אָבִין], תְּפִלִּין דְּמָרֵי עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ. אָמַר לֵיהּ "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". וּמִי מְשֻׁתַּבַּח קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּשְׁבָחַיְהוּ דְיִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ אִין, דִּכְתִיב (דברים כו, יז) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם" וּכְתִיב (שם, יח) "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם עֲשִׂיתוּנִי חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, דִּכְתִיב (דברים י, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם חֲטִיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, תֵּינַח בְּחַד בֵּיתָא, בְּשְׁאַר בָּתֵּי מַאי, אָמַר לֵיהּ כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל, וּמִי גּוֹי גָּדוֹל, "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל", (להלן פסוק לד) "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים", "וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן". אִי הָכִי נְפִישֵׁי לְהוּ [טוּבֵי בָּתֵּי], אֶלָּא כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל וּמִי גּוֹי גָּדוֹל בְּחַד בֵּיתָא, "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל" ["וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל" בְּחַד בֵּיתָא], "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים" בְּחַד בֵּיתָא, "וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן" בְּחַד בֵּיתָא, וְכֻלְּהוֹן כְּתִיבֵי בְּאֶדְרֶעִי.

רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, [כִּי] (וּ)מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו, אֵיזוֹ אֻמָּה כְּאֻמָּה זוֹ שֶׁיּוֹדַעַת אָפְיוֹ שֶׁל אֱלוֹהַ, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וּמְגַדֵּל (זְקָנוֹ) [שְׂעָרוֹ] וְאֵינוֹ חוֹתֵךְ צִפָּרְנָיו לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיאַךְ דִּינוֹ יוֹצֵא, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינָן כֵּן אֶלָּא לוֹבְשִׁים לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִין לְבָנִים וּמְגַלְּחִין שְׂעָרָן, וּמְחַתְּכִין צִפָּרְנֵיהֶן וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְפִי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּמוֹצִיא דִּינָם לְכַף זְכוּת וְקוֹרֵעַ לָהֶם גְּזַר דִּינָם. כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו. אַתְּ מוֹצֵא אֱלִילִים קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים, עוֹבֵד אֱלִילִים עוֹשֶׂה לוֹ אֱלִילִים וּמַעֲמִידָם אֶצְלוֹ, הֲרֵי קְרוֹבִים, עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל לִפְנֵיהֶם וְאֵינָם עוֹנִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מו, ז) "יְצַעֲקֵ אֵלָיו

וְלֹא יַעֲנֶה", הֲרֵי הֵם קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָחוֹק וְקָרוֹב כֵּיצַד, מִכָּאן עַד לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְכֵן כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ, הֲרֵי שֶׁהוּא רָחוֹק, וְאָדָם עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וּמְהַרְהֵר בְּתוֹךְ לִבּוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סה, ג) "שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ" וְגוֹ', הֲרֵי רָחוֹק וְקָרוֹב. בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו. אָמַר דָּוִד, [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם], כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים מִתְפַּלְּלִין לְפָנֶיךָ אַל תַּעֲנֶה אוֹתָם, שֶׁאֵינָן בָּאִין לְפָנֶיךָ בְּלֵב שָׁלֵם אֶלָּא כְּשֶׁאֱלִילִים שֶׁלָּהֶן אֵינָם עוֹנִים אוֹתָם וְהֵן רוֹאִין צָרָתָם הֵן בָּאִין לְפָנֶיךָ, אַף אַתָּה לֹא תַעֲנֶה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר "יִשְׁוּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל ה' וְלֹא עָנָם", (אף) [וְאָבֵל] אָנוּ כְּשֶׁאָנוּ בָּאִין אֶצְלְךָ מִיָּד עָנֵה אוֹתָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, ב) "בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חַיֶּיךָ, (ישעיה סה, כד) "טֶרֶם יִקְרָאוּ אֲנִי אֶעֱנֶה".

דָּבָר אַחֵר "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל", אֵיזוֹ אֻמָּה שֶׁגּוֹאֶלָהּ אֱלֹהִים כְּאֻמָּה זוֹ. דָּבָר אַחֵר אֵיזוֹ אֻמָּה שֶׁגְּדוֹלוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְהִיא עוֹמֶדֶת כְּאֻמָּה זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ו) "כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", לֹא הִכְּיתִי לְאֻמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ, אֲבָל ["וְ]אַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם". מָשָׁל לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה מַכֶּה לְאָדָם וְלֹא הָיָה שׁוֹנֶה לוֹ, אֲבָל כְּשֶׁבָּא אֵצֶל בְּנֵי בֵיתוֹ מַכֶּה וְחוֹזֵר וּמַכֶּה. דָּבָר אַחֵר אֵיזוֹ אֻמָּה שֶׁגְּדוֹלוֹ שֶׁל עוֹלָם מִתְנַהֵג אַחֲרֶיהָ כְּאֻמָּה זוֹ, דִּכְתִיב (תהלים נז, ג) "אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן לָאֵל גּ(וֹ)מֵר עָלָי".

דָּבָר אַחֵר אָדָם יֵשׁ לוֹ קָרוֹב, אִם הוּא עָשִׁיר מוֹדֶה בּוֹ, וְאִם הוּא עָנִי כּוֹפֵר בּוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִשְׂרָאֵל נְתוּנִים בְּמִצָּרִים בְּשִׁעְבּוּד וְאָמַר "בְּנִי בְכ(וֹ)רִי יִשְׂרָאֵל". אָדָם יֵשׁ לוֹ קָרוֹב, אִם הוּא עָנִי עוֹשֶׂה עַצְמוֹ עִיקָּר [וְאוֹתוֹ טְפֵלָה, מַהוּ] אוֹמֵר, פְּלוֹנִי מִתְקָרֵב לִי. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבֵיכוֹל עוֹשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל עִיקָּר (אֲשֶׁר לוֹ אֻמָּה קְרוֹבָה) [וַאֲשֶׁר לוֹ גּוֹי קָרוֹב] אֵינוֹ אוֹמֵר, אֶלָּא אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו, בְּנוֹהֵג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם יֵשׁ לוֹ פַּטְרוֹן בְּרוֹמֵי הוּא מִתְקַיֵּם עָלָיו בְּרוֹמֵי, שֶׁמָּא מִתְקַיֵּם עָלָיו בְּסוּרְיָא, מִתְקַיֵּם עָלָיו בַּיַּבָּשָׁה, שֶׁמָּא מִתְקַיֵּם עָלָיו בַּיָּם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו.

מַעֲשֶׂה בִּסְפִינָה אַחַת שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שֶׁל נָכְרִים וְהָיָה בְּתוֹכָהּ יְהוּדִי אֶחָד, הִגִּיעוּ לְנָמֵל אֶחָד, אָמְרוּ לְאוֹתוֹ יְהוּדִי טֹל מָעוֹת וַעֲלֵה לַנָּמֵל וּקְנֵה לָנוּ מִשָּׁם מְאוּמָה. אָמַר לָהֶם לֹא אַכְסָנַאי אֲנִי וְאֵינִי מַכִּיר לְהֵיכָן אֵלֵךְ. אָמְרוּ לוֹ יֵשׁ יְהוּדִי אַכְסָנַאי, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה הוֹלֵךְ אֱלֹהֶיךָ עִמְּךָ, הָוֵי אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו.

דָּבָר אַחֵר "וּמִי גּוֹי גָּדוֹל" וְגוֹ' אַתְּ מוֹצֵא, כְּשֶׁאָדָם מִתְפַּלֵּל מִתְפַּלֵּל בִּלְחִישָׁה בֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם, לָמָּה, כִּי קָרוֹב אֲנִי לָהֶם. אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי קוֹרַח, אֵין אָנוּ פּוֹרְטִין מַעֲשֵׂינוּ אֶלָּא לְפָנֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מה, ב) "רָחַשׁ לִבִּי" וְגוֹ'. רְאֵה כָּבוֹד שֶׁחָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁהַמַּלְאָכִים כְּשֶׁהֵן מְקַלְּסִין בְּקוֹל גָּדוֹל הֵן מְקַלְּסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה

ו, ג) "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר", מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ, "וַיַּעֲנוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא", וְאַף הַחַיּוֹת מְקַלְּסוֹת בְּקוֹל גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ג, יב) "וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל", לָמָּה, שֶׁהֵן רְחוֹקִים מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵינָן יוֹדְעִין הֵיכָן הוּא כְּבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", אֲבָל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין וְיוֹדְעִין שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד אֶצְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קט, לא) "כִּי יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן". אָמַר דָּוִד "לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי" וְגוֹ'. בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, אִם נִכְנָס לְדִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נוֹצַחַ הוּא אִם אֵינוֹ נוֹצַחַ, וְיִשְׂרָאֵל יוֹדְעִים דַּעַת בּוֹרְאָם, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּאִין וְתוֹקְעִין בְּשׁוֹפָרוֹת, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הֵן הוֹלְכִין יְחֵפִים וְלוֹבְשִׁים לְבָנִים, שֶׁהוּא מַלְבִּין כָּל עֲוֹונוֹתֵיהֶם, אָמַר מֹשֶׁה (דברים לג, כט) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ", שֶׁהוּא יוֹדֵעַ דַּעַת שֶׁל אֱלוֹהַּ. מְנַיִן לְגֶזֶר דִּין שֶׁל צִבּוּר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְתַּם שֶׁהוּא מִתְקָרֵעַ. שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו". וְהָכְתִיב "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ" וְגוֹ'. הַהוּא בְּיָחִיד, [הָכָא בְּצִבּוּר. בְּיָחִיד אֵימָת. אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהָ] אֵלּוּ בַּעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרְאִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹנֶה אוֹתָם. קְרָאוּהוּ אֵל שַׁדַּי, (בראשית כח, ג) "וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ", (שם לה, יא) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה". קְרָאוּ אוֹתוֹ אֱלֹהִים, "וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים", וְעָנָם, (שם, כד) "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם". קְרָאוּ אוֹתוֹ ה', (דברים כו, ז) "וַנִּצְעַק אֶל ה'", וְעָנָם בְּהּ', (שם) "וַיִּשְׁמַע ה' אֶת ק(וֹ)לֵנוּ". קְרָאוּ אוֹתוֹ בְּיָהּ, "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ". וְעָנָם בְּיָהּ, (שם) "עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ".

(דברים ג ט-י) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִתַּלְמוּדוֹ עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים", וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִלְעָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמֶר", פֶּן וְאַל אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה. רָבִינָא אָמַר עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, הִשָּׁמֶר וּפֶן. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ וּפֶן תִּשְׁכַּח. יָכוֹל אֲפִלּוּ מֵחֲמַת אָנְסוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ", בְּמֶסִירָם מִלִּבּוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי (יְהוּדָה) [יַנַּאי] אוֹמֵר יָכוֹל אֲפִלּוּ תְּקָפָה עָלָיו [מַשְׁנָתוֹ], תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרוּ תַּרְוַיְהוּ, (שְׁמֹר נַפְשְׁךָ פֶּן תִּשְׁכַּח) תּוֹרָה נִתְּנָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם וּנְשָׁמָה נוֹצְרָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם, כָּל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַתּוֹרָה נִשְׁמָתוֹ נִשְׁמֶרֶת וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה אֵין נִשְׁמָתוֹ נִשְׁמֶרֶת. תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמָּסַר צִפּוֹר דְּרוֹר לְעַבְדּוֹ, אָמַר לוֹ כְּמִדָּמֶה אַתָּה שֶׁאִם אַתָּה מְאַבְּדָהּ אִסָּר אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ, נִשְׁמָתְךָ אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ.

הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכִנּוּי חַיָּב דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. מָאן חֲכָמִים. רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי, דַּאֲמַר "בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁם", לְמֵד עַל הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ

שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּקַלְקְלֵם בַּשֵּׁם. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ וַחֲבֵרוֹ, בְּכֻלָּן עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי וְדִבְרֵי הַכֹּל. עַצְמוֹ, דִּכְתִיב "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ" וְכִדְרַבִּי אָבִין וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), וַחֲבֵרוֹ דִּכְתִיב (שם יט, יד) "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ".

וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִנַּיִן לְבַעַל קֶרִי שֶׁאָסוּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", וּסְמִיךְ לֵיהּ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחוֹרֵב, מַה לְּהַלָּן בַּעֲלֵי קְרִיין אֲסוּרִין, אַף כָּאן נַמִּי בַּעֲלֵי קְרִיין אֲסוּרִין. דָּבָר אַחֵר הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מְקַבְּלָהּ מֵהַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ" וּסְמִיךְ לֵיהּ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ וְגוֹ'. אִם אַתָּה יָכוֹל לְשַׁלֵּשׁ אֶת הַשְּׁמוּעָה עַד מֹשֶׁה, שַׁלְּשֶׁהּ. וְאִם לָאו, אוֹ תִּפֹּס רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, אוֹ אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וּמַה טַּעַם, וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ וְגוֹ' יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה', עַד יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה'.

(דברים ג יא) וַתְּקֻרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר. (כְּתוּב בְּרֵמֶז רפ"ג, וּבְפָסוּק וַתְּקֻרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם). וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ, אָמְרוּ, אֲבוּיָה אָבִיו שֶׁל אֶלִישָׁע הָיָה מִגְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם. וּכְשֶׁבָּא לָמוּל אֶת בְּנוֹ קָרָא לְכָל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶן. כֵּיוָן שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ שְׁרוּיִן אִלֵּין אָמְרִין אַלְפָּ"א בֵּיתֵי"ן, וְאִלֵּין אָמְרִין מִזְמוֹרַיָּא. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַנֵּי עָסוּקִין בְּדִידְהוֹן, וַאֲנָן [לַיִת אֲנָן] עָסוּקִין בְּדִידָן, מֵיָּד הִתְחִילוּ בַּתּוֹרָה [וּמִן הַתּוֹרָה] לַנְּבִיאִים, וּמִן הַנְּבִיאִים לַכְּתוּבִים, וְהָיוּ דְבָרִים שְׁמֵחִים כְּנִתִינָתָן מֵהַר סִינַי, וְהָיְתָה הָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתָם. עָלָה אֲבוּיָה אָבִיו אֶצְלָן, אָמַר לָהֶם עֲלֵיתֶם לְשָׁרֹף אֶת הַבַּיִת עָלֵינוּ, אָמְרוּ חָס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁאָנוּ עֲסוּקִים בַּתּוֹרָה, וְלֹא בִתְחִלַּת נְתִינָתָהּ בָּאֵשׁ נִתְּנָה דִּכְתִיב "וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ" וְגוֹ'. (דברים ג יג) וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ, כֵּיצַד הָיוּ הַלּוּחוֹת כְּתוּבוֹת. חֲנַנְיָה בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים". וְרַבָּנָן אָמְרִין עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים" וְגוֹ', עֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה וַעֲשָׂרָה עַל לוּחַ זֶה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר עֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה וְעֶשְׂרִים עַל לוּחַ זֶה, [שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת"]. וְרַבִּי סִימַאי אוֹמֵר אַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה וְאַרְבָּעִים עַל לוּחַ זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, טו) "מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים". חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין דִּבּוּר לְדִבּוּר דִּקְדּוּקֵיהֶ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "מְמַלְּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ", כְּיַמָּא רַבָּא, מַה הַיָּם הַזֶּה בֵּין גַּל גָּדוֹל לְגַל גָּדוֹל כַּמָּה גַּלִּין קְטַנִּים, כָּךְ בֵּין דִּבּוּר לְדִבּוּר דִּקְדּוּקֵיהֶ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה. (דברים ג יט) אֲשֶׁר חָלַק ה', כְּתִבוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְהָאִיר לְכָל הָעַמִּים (כְּתוּב בְּרֵמֶז ג' וּבְרֵמֶז רפ"ט).

רמז תתכו

(דברים ג כ) וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל, כְּשֵׁם שֶׁהַזָּהָבִי הַזֶּה פּוֹשֵׁט יָדוֹ וְנוֹטֵל זָהָב מִן הַכּוּר, כָּךְ הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וּכְשֵׁם שֶׁהַצּוֹרֵף נְתוּנָה בְּיַד הַצַּיָּד, אִם מְבַקֵּשׁ מֵתָה הִיא וְאִם מְבַקֵּשׁ חַיָּה כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, ל) "וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם", וּכְעֶבֶר שֶׁהוּא נָתוּן בְּתוֹךְ מֵעָיהָ שֶׁל בְּהֵמָה וְהָרוֹעֶה נוֹתֵן יָדוֹ וְשׁוֹמְטָהּ, כָּךְ (להלן פסוק לד) "הֲנִסָּה אֱלֹהִים (לָבוֹא) [לָקַחַת] לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר סְפִיקְלָטוֹרִין שֶׁל פַּרְעֹה הָיוּ מְחַנְּקִין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּקִירוֹת בָּתִּים לִבְנָיָן, וְהָיוּ צוֹעֲקִין מִתּוֹךְ הַקִּירוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת נַאֲקָתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כד) "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם", וְעוֹד שֶׁהָיוּ שׁוֹרְפִין אֶת בְּנֵיהֶם בְּכוּר הָאֵשׁ וְזֶבַח לֵאלֹהֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם". (דברים ג כד) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא. כְּשֵׁבָט בְּיַד הַמֶּלֶךְ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנָּטַל אֶת הָרְצוּעָה וּתְלָאָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאָמַר לָהֶם לַעֲבָדָיו וְלִבְנֵי בֵיתוֹ בָּזֶה אֲנִי מַלְקֶה אֶתְכֶם וּמַכֶּה וְהוֹרֵג אֶתְכֶם, דֹּב אוֹרֵב אֲנִי מַשְׁלִיט בָּכֶם, אֲרִי אֲנִי מַשְׁלִיט בָּכֶם, (כָּךְ) מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה".

רמז תתכז

(דברים ג כה-לא) כִּי תוֹלִיד בָּנִים, שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ חֲנִיכַת אֲבוֹת בְּגִטִּין עַד עֲשָׂרָה דוֹרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר עַד שִׁלְשָׁה דוֹרוֹת. אָמַר רַב הוּנָא מַאי קְרָא, כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא חָרְבָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁעָבְדוּ בָהּ שִׁבְעָה בָּתֵּי דִינִין אֱלִילִים, יָרְבְעָם בֶּן נְבָט וּבַעְשָׁה בֶּן אֲחִיָּה וְאַחְאָב בֶּן עָמְרִי וְיֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי וּפֶקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ וּמְנַחֵם בֶּן גָּדִי וְהוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶמְלְכָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי אַמִּי מַאי קְרָא, כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי לֵוִי לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ שִׁבְעָה בָּתֵּי אָבוֹת רְשָׁעִים, וְאֵלּוּ הֵן בָּנִים תֵּרִין, וּבְנֵי בָנִים תְּרֵין, וְנוֹשַׁנְתֶּם, וְהִשְׁחַתֶּם, וַעֲשִׂיתֶם, הֲרֵי שִׁבְעָה. יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיּוֹדֵעַ מֶה הָיָה וּמֶה עָתִיד לִהְיוֹת, דִּכְתִיב (ישעיה מו, י) "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית". בְּפָרָשָׁה זוֹ הֶרְאָה מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל אִם חָטְאוּ הֵיאַךְ הֵן עֲתִידִין לִגָּלוֹת וְהֵיאַךְ הֵן עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וְהֵיאַךְ הֵן נִגְאָלִין. הֵיאַךְ הֵן חוֹטְאִין, דִּכְתִיב "וַעֲשִׂיתֶם הָרַע", וְאַחַר כָּךְ וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בָּעַמִּים, וְאַחַר כָּךְ (פסוק ל) בַּצַּר לְךָ, [מַהוּ בַּצַּר לְךָ]. כָּל צָרָה שֶׁהִיא שֶׁל יָחִיד, צָרָה, וְכָל צָרָה שֶׁהִיא שֶׁל רַבִּים אֵינָהּ צָרָה.

דָּבָר אַחֵר כָּל צָרָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁתְּפִין בָּהּ אֵינָהּ צָרָה, שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְעַצְמָן, צָרָה, כְּגוֹן צָרָתָן בְּשׁוּשָׁן. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, כְּשֶׁנִּגְאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, מִתּוֹךְ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נִגְאֲלוּ, מִתּוֹךְ צָרָה, (שמות ב, כג) "וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגוֹ', מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, "וַתַּעַל שַׁוְעָתָם", מִתּוֹךְ זְכוּת אָבוֹת, (שם, כד) "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים", מִתּוֹךְ רַחֲמִים, (שם כה) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מִתּוֹךְ הַקֵּץ, (שם) "וַיֵּדַע אֱלֹהִים". אַף לֶעָתִיד לָבוֹא [אֵין נִגְאָלִין אֶלָּא מִתּוֹךְ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ], מִתּוֹךְ צָרָה, בַּצַּר לְךָ, מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, מִתּוֹךְ רַחֲמִים, כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ, מִתּוֹךְ זְכוּת אָבוֹת, וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ, בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, הֲרֵי מִתּוֹךְ הַקֵּץ. וְדָוִד מְפָרֵשׁ אוֹתָם, "וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם", הֲרֵי מִתּוֹךְ צָרָה, (שם) "בְּשָׁמְעוֹ אֶת רִנָּתָם", הֲרֵי מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, "וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ", הֲרֵי מִתּוֹךְ זְכוּת אָבוֹת, (שם, מו) "וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים", הֲרֵי מִתּוֹךְ רַחֲמִים, (שם, מז) "וְקַבְּצֵנוּ (וְהַצִּילֵנוּ) מִן הַגּוֹיִם", הֲרֵי מִתּוֹךְ הַקֵּץ.

כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תֹּקֶף אֵין רַחֲמִים, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תַּקִּיף וְרַחוּם.

(דברים ג לב) כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים, תְּנַן הָתָם, אֵין דּוֹרְשִׁין בְּמַעֲשֶׂה (מֶרְכָּבָה) [בְּרֵאשִׁית] בִּשְׁנַיִם. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. דִּתְנוּ רַבָּנָן "כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים", אֶחָד שׁוֹאֵל וְאֵין שְׁנַיִם שׁוֹאֲלִין. יָכוֹל יִשְׁאַל אָדָם קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ". יָכוֹל לֹא יִשְׁאַל מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ". אִי לְיָמִים יָכוֹל יִשְׁאַל מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה מַה לְפָנִים וּמַה לְאָחוֹר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', לְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם אַתָּה שׁוֹאֵל וְאִי אַתָּה שׁוֹאֵל מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה מַה לְפָנִים מַה לְאָחוֹר. הַשַּׁתָּא דְּנָפְקָא לָן מִמִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמַיִם, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לָמָּה לִי. מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, דַּאֲמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה מִן הָאָרֶץ לָרָקִיעַ שֶׁנֶּאֱמַר "לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם" וְגוֹ' וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם, וְכֵיוָן שֶׁסָּרַח הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָדוֹ עָלָיו וּמְעָטוֹ וְהֶעֱמִידוֹ עַל מֵאָה אַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי (כַּפֶּךָ) [כַּפֶּכָה"]. קְשׁוֹ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי. אִידִי וְאִידִי חַד שִׁעוּרָא הוּא, כְּמוֹ שֶׁמִּן הָאָרֶץ עַד לָרָקִיעַ כָּךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ מְדָּה אַחַת הִיא.

רמז תתכח

(דברים ג לד) אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְגִבּוֹר שֶׁהָיָה יוֹרֵד לַמִּלְחָמָה אוֹ לְנִצּוֹחַ אוֹ לְהִנָּצַחַ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וּבְמִלְחָמָה". מַהוּ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי.

כְּאָדָם שֶׁהוּא שׁוֹמֵט אֶת הָעֲבָר מִמְּעֵי הַבְּהֵמָה, כָּךְ הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, יג) "וְהַקֵּרֶב וְהַכְּרָעַיִם". לָמַדְנוּ צַעַר לַנְּשָׁמָט, מִנַּיִן אַף לַשּׁוֹמֵט. שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כ) "וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל", כְּאָדָם שֶׁהוּא נוֹטֵל (הָאֵשׁ) [הַזָּהָב] מִתּוֹךְ הַכּוּר שֶׁלֹּא בִצְבָת וְלֹא בְסִמַרְטוּטִין. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, (שמות יב, ב) "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה חִדּוּשׁ גְּאֻלָּה יֵשׁ לָכֶם, וְכֵן לֶעָתִיד לָבוֹא, לְשֶׁעָבַר לֹא נֶאֱלַתְּי אֶמָּה אַחַת מִתּוֹךְ אֶמָּה וְעַכְשָׁיו אֲנִי גּוֹאֵל אֶמָּה (אַחַת מִתּוֹךְ שִׁבְעִים אֻמּוֹת) [מִתּוֹךְ אֶמָּה], הֲדָא הוּא דִכְתִיב "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פַּזִּי, גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אֵלּוּ עֲרֵלִים וְאֵלּוּ עֲרֵלִים, אֵלּוּ מְגַדְּלֵי בְּלוֹרִיּוֹת וְאֵלּוּ מְגַדְּלֵי בְּלוֹרִיּוֹת. אִם כֵּן לֹא הָיְתָה מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת שֶׁיִּגָּאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אִלּוּלֵא שֶׁאָסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין מִמִּצְרַיִם לְעוֹלָם, וּמַה טַּעַם, דִּכְתִיב "לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'" וְגוֹ', וְאֵין "לָכֵן" אֶלָּא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ג, יא) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי". אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, "גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ", בְּטְרוּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוּדָן, מִלְּבוֹא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי עַד וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הֵן, וְאִם יֹאמַר לְךָ אָדָם שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ הֵן אֱמֹר לוֹ צֵא מֵהֶן גּוֹי שֶׁנִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. אָמַר רַבִּי אָבִין בְּשֵׁמוֹ גְּאֻלָּן, שֶׁשִּׁמּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת.

(דברים ג לה) אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אֲפִלּוּ כְּשָׁפִים. הַהִיא אִתְּתָא דַּהֲוָת קָא מְהַדְּרָא (לְמֵיפַק) [לְמִשְׁקַל] עַפְרָא מִתּוּתֵי כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא. אֲמַר לָהּ שְׁקִילִי, אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ כְּתִיב. וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמָה נִקְרָא שְׁמָם כְּשָׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁים פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. שָׁאנֵי רַבִּי חֲנִינָא דְּנָפִישׁ זְכוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אֵין אָדָם נוֹקֵף (רֶגֶל) [אֶצְבָּעוֹ] מִלְּמַטָּה עַד שֶׁמַּכְרִיזִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ, כד) "מֵה' מִצְעֲדֵי גָבֶר וְאָדָם מַה יָּבִין דַּרְכּוֹ". (דברים ג לו) מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קֹלוֹ, (בְּרֶמֶז רפ"ד). (דברים ג לט) אֵין עוֹד (מִלְּבַדּוֹ), (כְּתוּב בְּרֶמֶז רס"ט).

רמז תתכט

(דברים ג מ-מד) אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חֲנִילַאי, מִפְּנֵי מָה זָכָה רְאוּבֵן לְהִמָּנוֹת בַּהַצָּלָה תְּחִלָּה. מִפְּנֵי שֶׁפָּתַח בְּהַצָּלָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, כא) "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּ(י)לֵהוּ מִיָּדָם" וְגוֹ'. דְּרַשׁ רַבִּי שְׁמוּאֵלאי מַאי דִּכְתִיב "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, הַזְרַח שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִין. אִ(י)כָּא דְּאָמְרֵי אָמַר לוֹ הִזְרַחְתָּ שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִין. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר

"מִקְלָט" הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים כְּדֵי שֶׁיְּכִיר הָרוֹצֵחַ וְיִפְנֶה לְשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ", עֲשֵׂה הֲכָנָה לַדֶּרֶךְ. רַב חָמָא פְּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהַאי פָּרָשְׁתָא מֵהָכָא, (תהלים כה, ח) "טוֹב וְיָשָׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ", אִם לְחַטָּאִים יוֹרֶה קַל וָחֹמֶר לְצַדִּיקִים. דְּרַשׁ רַבִּי סִימַאי [מַאי דִּכְתִיב] (קהלת ה, ט) "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף", זֶה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע שֶׁלֹּא הָיוּ קוֹלְטוֹת עַד שֶׁנִּבְחֲרוּ שְׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, אָמַר מִצְוָה הַבָּאָה לְיָדִי אֲקַיְּמֶנָּה. כָּל פְּרָקְמַטְיָא שֶׁלּוֹ בְּאָז (כָּתוּב בְּרֶמֶז קע"ד). מַה כְּתִיב כָּאן (לְמַעַן) [אֲשֶׁר] יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ, [וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים], אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זוֹ הִיא אֲרִיכוּת יָמִים, אָדָם הוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְגוֹאֵל הַדָּם רוֹדֵף אַחֲרָיו וְהוֹרְגוֹ וְכֻלָּם מֵתִים שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חַייֶּיךָ, יָפָה הֵם מְדַבְּרִים לְךָ, לְךָ וְהַפְרֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִקְלָט, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים". מִזְרָחָה שֶׁמֶשׁ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַזְרֵחַ שֶׁמֶשׁ לָרוֹצְחִים וְנָתַתָּ לָהֶם עָרֵי מִקְלָט שֶׁיִּגְלוּ שָׁם כְּשֵׁם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה מֵאִיר לָעוֹלָם. לָנֶ(וּ)ס שָׁמָּה רוֹצֵחַ. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְחָרֵשׁ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אִיקוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ וְנִשְׁבְּרָה לְתוֹךְ יָדוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִלּוּ לְטוֹבָתוֹ נִשְׁבְּרָה הָיָה נֶהֱרָג וְעַכְשָׁיו שֶׁלֹּא לְטוֹבָתוֹ יִטָּרֵד לְמַטְלוֹן, כָּךְ (בראשית ט, ו) "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ", אֲבָל מִי שֶׁהוֹרֵג נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתוֹ, גּוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָס אֶל אַחַת [מִן] הֶעָרִים הָאֵל וָחָי". יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שֶׁכֵּן שׁוֹקֵד הַיּאַךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּרִיּוֹתָיו וְעַל כָּל הָעֲבֵירוֹת נָתַן כַּפָּרָה, עַל לָשׁוֹן הָרַע פַּעֲמוֹנִים שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל לוֹבֵשׁ עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל, יָבוֹא קוֹל וִיכַפֵּר עַל הַקּוֹל. רוֹצֵחַ, נָס לְעָרֵי מִקְלָט אָמַר רַבִּי לֵוִי, מָאן דְּאָכִיל קִדְרָא יָדַע מַה טַּעֲמָא דְּתַבְשִׁילָא. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַפְרֵשׁ עָרֵי מִקְלָט, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לָמָּה, אָמַר לוֹ אִם יְהֵא אָדָם הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה יְהֵא בּוֹרֵחַ לְשָׁם, אָמַר מֹשֶׁה, שִׁירָה חַיָּב אֲנִי לוֹמַר, שֶׁאַף בִּי אֵרַע הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁהָרַגְתִּי אֶת הַמִּצְרִי, וַיַּבְדֵּל מֹשֶׁה אֵינוֹ אוֹמֵר, אֶלָּא אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה, וְאֵין אָז אֶלָּא שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה". מִזְרָחָה שֶׁמֶשׁ, בְּכָל מָקוֹם רוּחַ מִזְרָחִית קוֹלֶטֶת אָדָם, (בראשית ג, כד) "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם". קַיִן, "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן". רוֹצֵחַ, אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים מִזְרָחָה שֶׁמֶשׁ. לָנֶ(וּ)ס שָׁמָּה רוֹצֵחַ (כְּתוּב בְּסוֹף אֵלֶּה מַסְעֵי בְּפָסוּק (במדבר לה, כה) "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל). שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ עָרִים הַלָּלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָם לֹא (עירין) [טִירִין] קְטַנִּים וְלֹא כְרַכִּים גְּדוֹלִים אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָם אֶלָּא בִּמְקוֹם [מַיִם, וְאִם אֵין שָׁם מַיִם מְבִיאִין לָהֶם מַיִם, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁוָקִים, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם] אוּכְלוּסִין, נִתְמַעֲטוּ אוּכְלוּסֵיהֶן מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, נִתְמַעֲטוּ דִּיוּרֵיהֶן מְבִיאִין לָהֶן כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, וְאֵין מוֹכְרִים לָהֶם כְּלֵי זַיִן כְּלֵי מְצוּדָה דִּבְרֵי רַבִּי נֶחֱמְיָה, וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְשָׁוִין שֶׁאֵין פּוֹרְסִין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת וְאֵין מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא רֶגֶל שֶׁל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי קְרָא, וְנָס אַל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי, עָבִיד לֵיהּ מִידִי דְּתֵיהָוֵי לֵיהּ חֲיוּתָא. תָּנָא, תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה מַגְלִים רַבּוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי", עָבִיד לֵיהּ מִידִי דְּתֵיהָוֵי לֵיהּ חֲיוּתָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָרַב שֶׁגָּלָה מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ. אֵינִי וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִנַּיִן לְדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן קוֹלְטִין, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "וְזֹאת הַתּוֹרָה". לָא קַשְׁיָא, הָא בְּעַדְנָא דְעָסִיק בְּהוּ הָא בְּעַדְנָא דְלָא עָסִיק בְּהוּ. אַבָּעִית אֵימָא מַאי קוֹלְטִין, מְמַלְּאִין הַמָּוֶת, כִּי הָא דְּרַב חִסְדָּא הֲוָה יָתִיב וּגְרִיס בְּבֵי רַב וְלָא הֲוָה קָא יָכִיל שְׁלִיחַ [דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת] לְמִקְרַב לְגַבֵּיהּ, דְּלָא הֲוָה פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא, סָלִיק וְיָתִיב אֲאַרְזָא דְבֵי רַב, פְּקַע אַרְזָא וְשָׁתִיק וְיָכִיל לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הֵאַרְתָּה לְעוֹלָמְךָ כְּשֵׁם שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר בְּשָׁעָה שֶׁהִפְרִשְׁתָּ עָרֵי מִקְלָט שֶׁהִיא כַּפָּרָה לְרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִזְרְחָה שֶׁמֶשׁ לָנֻ(וּ)ס שָׁמָּה רוֹצֵחַ". אָמַר לוֹ, וְאִם יֶחֱרְבוּ הֶעָרִים הָאֵלֶּה, לְהֵיכָן בּוֹרְחִין. אָמַר לוֹ, יִבָּרְחוּ לַתּוֹרָה, מַה כְּתִיב בָּעָנְיָן הַזֶּה. וְזֹאת הַתּוֹרָה, יִבָּרַח לַתּוֹרָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁחוֹשֵׁשׁ בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו הַתּוֹרָה מְרַפֵּאתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ח) "רִפְאוּת (תְּהֵא) [תְּהִי] לְשָׁרֶיךָ", אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים. אֲבָל רְשָׁעִים אֵין לָהֶם מָנוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה וּמָנוֹס אָבַד מִנֶּהֶם". אֲבָל הַצַּדִּיקִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא מְנוֹסָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כב, ג) "אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ" וְגוֹ', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה טז, יט) "ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה". דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי דִּכְתִיב "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה", זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת, הַיְנוּ דַּאֲמַר רָבָא מָאן דְּזָכָה סַמָּא דְּחַיֵּי, וּמָאן דְּלָא זָכָה סַמָּא דְּמוֹתָא.

(דברים ג מו) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּית פְּעוֹר". לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַפִּלּוּ יִשְׂרָאֵל בְּגֶמָא הַתַּחְתּוֹנָה נְתוּנִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם מִלְחֲמָתָן, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל בְּגֶמָא הַתַּחְתּוֹנָה נְתוּנִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם מִלְחַמְתָּן, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל הִכּוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, כד) "וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר מֹשֶׁה הִכָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִכּוּם, וּמִי הִכָּם, הֱוֵי אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, יז) "לְמֵכֶּה מִלָכִים גְּדֹלִים", לְלַמֶּדְךָ שֶׁהֱיִינוּ בְּנוּמָא הַתַּחְתּוֹנָה וְהוּא עוֹמֵד לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׁבִּשְׁפָלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ". (דברים ד א) תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא, אֶלָּא כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תוֹרָה אֲפִלּוּ תוֹרָה אֵין לוֹ. מַאי טַעֲמָא. אָמַר קְרָא וּלְמַדְתֶּם (וַעֲשִׂיתֶם) [לַעֲשׂוֹתָם], כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּעֲשִׂיָּה יֶשְׁנוֹ בִּלְמִידָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בַּעֲשִׂיָּה אֵינוֹ בִּלְמִידָה, וְאִבָּעִית אֵימָא כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֶלָּא תוֹרָה אֵין לוֹ אֶלָּא תוֹרָה, לָא צְרִיכָא כְּגוֹן דְּמָגַמַּר לְאַחְרִינִי וְאָזְלֵי וְעָבְדֵי, מַהוּ דְּתֵימָא אִית לֵיהּ אַגְרָא לְדִידֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן.

רמז תתל

(דברים ד ד) פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם, תָּנָא רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אוֹמֵר פָּנִים תְּרֵי, בְּפָנִים תְּרֵי, הָא אַרְבָּעָה אַפִּין, פָּנִים שֶׁל אֵימָה לַמִּקְרָא, פָּנִים בֵּינוֹנִיּוֹת לַמִּשְׁנָה, פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת לַתַּלְמוּד, פָּנִים מַסְבִּירוֹת לָאַגָּדָה. דָּבָר אַחֵר "פָּנִים בְּפָנִים". בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם יֵשׁ לְךָ רַב רוֹצֶה לְלַמֵּד וְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִלְמֹד, תַּלְמִיד רוֹצֶה לִלְמֹד וְהָרַב אֵינוֹ רוֹצֶה לְלַמְּדוֹ, בָּרָם הָכָא הָרַב רוֹצֶה לְלַמֵּד וְתַלְמִיד רוֹצֶה לִלְמֹד מִקְרָא מִשְׁנָה תַּלְמוּד הֲלָכָה וְאַגָּדָה. (דברים ד ו-יח) אָנֹכִי (כָּתוּב בְּרֵישָׁ א', וְכָל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ בְּדִבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת).

אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁבָּחַר בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל מִכָּל בָּאֵי הָעוֹלָם וּמִכָּל מַעֲשֵׂי יָדָיו וְקָנָה אוֹתָם קִנְיָן גָּמוּר [וְקָרָא אוֹתָם] בָּנִים וַעֲבָדִים לִשְׁמוֹ, הַרְבֵּה פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִמָּהֶם (כְּשֶׁהוּא) [כְּמוֹ שֶׁהוּא] מְדַבֵּר עִם הָרַבִּים, [וְלִפְעָמִים הוּא] מְדַבֵּר עִמָּהֶם [כְּמוֹ שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם הַיָּחִיד, וְכָל כָּךְ לָמָּה, אֶלָּא בִּשְׁבִיל] אַהֲבָה שֶׁאָהַב אוֹתָם וּבַשִּׂמְחָה שֶׁשָּׂמַח בָּם, לְפִיכָךְ חַיָּב אָדָם לוֹמַר אֵימָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשֵׂי כְּמַעֲשֵׂה אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁלֹּא קָנוּ הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא וִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא בִּשְׁבִיל מַעֲשִׂים טוֹבִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה, לְפִיכָךְ חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם, וְכוּ' בְּמָה קוֹנֶה אָדָם לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְנֶהוּ עוֹלָם הַזֶּה וִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא. קוֹנֶה אָדָם לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם מִתּוֹךְ אַהֲבָה וּמִתּוֹךְ אַחֲוָה וּמִתּוֹךְ רֵעוּת וּמִתּוֹךְ הָאֱמֶת וּמִתּוֹךְ הַשָּׁלוֹם וּמִתּוֹךְ רִבּוּי יְשִׁיבָה וּמִתּוֹךְ מְעוּט סְחוֹרָה מִתּוֹךְ פִּלְפּוּל תּוֹרָה וּמִתּוֹךְ שִׂמּוּשׁ חֲכָמִים וּמִתּוֹךְ פִּלְפּוּל הַתַּלְמִידִים וּמִתּוֹךְ שֶׁפָּל בֶּרֶךְ וּמִתּוֹךְ עֲנָוָה וּמִתּוֹךְ לָאו לָאו וּמִתּוֹךְ הֵן הֵן. אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם וְכוּ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּנַי, אֲנִי הוּא שֶׁהִנַּחְתִּי תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וּבָאתִי וְנִדַּבַּקְתִּי בָּכֶם, אֲנִי הוּא שֶׁהִנַּחְתִּי שִׁבְעִים לָשׁוֹן שֶׁבָּאָרֶץ וּבָאתִי וְנִדַּבַּקְתִּי בָּכֶם, אֲנִי הוּא שֶׁהִנַּחְתִּי כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּבָחַרְתִּי אֶתְכֶם וְקָרָאתִי אֶתְכֶם בָּנַי וַעֲבָדַי, אֲנִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּי (ישעיה מג, י) "לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל", וְקָרָאתִי אֶתְכֶם (תהלים קכב, ח) "אַחַי וְרֵעָי", אֲנִי הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בִּי "אֵל צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אֵין זוּלָתִי", וְהִשְׁוִיתִי אֶת שִׁמְכֶם לִשְׁמִי הַגָּדוֹל וּשְׁמִי הַגָּדוֹל לִשְׁמְכֶם, אֲנִי הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וַאֲנִי הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אֲנִי הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲנִי הוּא בָּעוֹלָם הַבָּא, (דברים לב, לט) "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא". דָּבָר אַחֵר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתַּכֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ וְצָפָה בַּעֲשָׂרָה בְנֵי אָדָם שֶׁבָּעֲטוּ בּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן מִיכָה, יָרָבְעָם, בֶּן הַיִּשְׁרְאֵלִית, מְקוֹשֵׁשׁ, אַבְשָׁלוֹם וְיוֹאָב וְזִמְרִי וְעָכָן וְעֵדֵי נְבוּת וַאֲחָאָב. אָנֹכִי בִּטֵּל מִיכָה. לֹא יִהְיֶה לְךָ בִּטֵּל יָרָבְעָם לֹא תִשָּׂא בִּטֵּל בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית. זָכוֹר וְשָׁמוֹר בִּטֵּל מְקוֹשֵׁשׁ. כַּבֵּד

בְּטֵל אַבְשָׁלוֹם. לֹא תִרְצַח בְּטֵל יוֹאָב, לֹא תִנְאָף בְּטֵל זִמְרִי. לֹא תִגְנֹב בְּטֵל עָכָן, לֹא תַעֲנֶה בְּטֵלוּ עֵדֵי נָבוֹת. לֹא תַחְמֹד בְּטֵל אַחְאָב.

דָּבָר אַחֵר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (תהלים פד, ו) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, (שם, ז) "אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן". לֹא יִהְיֶה לְךָ. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, (שם, יז) "וְנָתַתִּי פְּנַי בָּכֶם". לֹא תִשָּׂא. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ" וְגוֹ'. עֲבַרְתֶּם עָלָיו, (וְחָרָה) (במדבר לב, י) [וַיִּחַר] אַף ה' בַּיּוֹם הַהוּא" זָכוֹר וְשָׁמוֹר. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (ישעיה נח, יד) "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, "וְאֶתְכֶם אֶזֶרֶה בַּגּוֹיִם". לֹא תִנְאָף. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (ירמיה לג, יב) "אָז תִּשְׁמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, (הושע ד, יד) "לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה". לֹא תִגְנֹב. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (דברים ז, טז) "וַאֲכַלְתָּם אֶת כָּל הָעַמִּים". עֲבַרְתֶּם עָלָיו "אֲכָלַנִי הֲמָמַנִי נִבּוּכַדְנֶאצַּר". לֹא תַעֲנֶה. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (ישעיה מג, יב) "וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם ה'". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, "מָה אָעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָךְ". לֹא תַחְמֹד. קִיַּמְתֶּם אוֹתוֹ, (שמות לד, כד) "לֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ בַּעֲל(וֹ)תְךָ". עֲבַרְתֶּם עָלָיו, (מיכה ב, ב) "וְחָמְדוּ שָׂדוֹת וְגָזָלוּ, וּבָתִּים" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר "אָנֹכִי" "וְלֹא תִשָּׂא". מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הָרֵגִיל בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא וּבִשְׁבוּעַת שֶׁקֶר כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה קוֹרַת רוּחַ לִפָּנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וְאֵינוֹ מְקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה. זָכוֹר וְשָׁמוֹר. קִיְּמוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתַי". זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. בַּמֶּה אַתָּה מְקַדְּשׁוֹ. בַּמִּקְרָא בַּמִּשְׁנָה, בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בִּכְסוּת נָקִיָּה. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת יַקַּח אָדָם בָּשָׂר [מְעַט, יַיִן מְעַט] וְאַל יַרְבֶּה בְּבָשָׂר וְיַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כ) "אַל תְּהִי בְּסֹבְאֵי יָיִן" וְגוֹ'. לֹא זָכָה אָדָם לַתּוֹרָה שֶׁיִּכָּנְסוּ בְּתוֹךְ מֵעָיו יְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה יְתֵירָה שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְתוֹךְ מֵעָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח, י) "צְרַפְתִּיךָ וְלֹא בְכֶסֶף בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר עֹנִי, מָה הַכּוּר הַזֶּה אֲפִלּוּ אַתָּה נוֹתֵן בּוֹ כָּל עֲצִים שֶׁבָּעוֹלָם הֲרֵי הוּא שׁוֹרְפָן וּמַפְסִידָן, כָּךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל אָדָם אֲפִלּוּ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ כָּל אֲכִילוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הוּא מַפְסִידָן. שְׁלֹשָׁה קְדֵשׁוֹת הֵן, קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כב, ד) "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", וּקְדֻשַּׁת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם", וּקְדֻשַּׁתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ג) "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה'" מִכָּאן אָמְרוּ עֲתִידִים שְׁנֵיהֶם שֶׁל אוֹכְלֵי יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֲמוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שְׁלֹשִׁים. וְכִי מַה נִּשְׁתַּנּוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע (מֵעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה) אֶלָּא (אָמָה) [אָמְרוּ] תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים לְמְעֻבֶּרֶת וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמֵינִיקָה, מַה תִּינוֹק הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹנֵק חֶלֶב מִשְּׁדֵי אִמּוֹ כָּל אוֹתָן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ אֲפִלּוּ מֵתָה אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לָהּ כָּךְ אוֹכְלֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ מֵתִים אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם.

דָּבָר אַחֵר "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ. וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ אֵין חִלּוּל שַׁבָּתוֹת בָּאוֹת עַל יָדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ" וְגוֹ', אַל תִּאמַר "מַחֲלְלוֹ" אֶלָּא מָחוּל לוֹ. אַל יֹאמַר אָדָם, הוֹאִיל וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם הִקְדִּימַנִי תְּחִלָּה אֶעֱשֶׂה רְצוֹן אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְאַנִיחַ כְּבוֹד אָבִי וּכְבוֹד אִמִּי, כו'. כָּל הַמְבַקֵּשׁ יָמִים וְשָׁנִים וְעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְחַיִּים רַבִּים לָעוֹלָם הַבָּא, יַעֲשֶׂה רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם וִיכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ.

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ". קַיְּמוּ יִצְחָק בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ לִפְנֵי אָבִיו כְּשֶׂה לְטֶבַח יוּבַל.

דָּבָר אַחֵר, קַיְּמוּ יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז, יג) "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם".

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ" וְלֹא תִרְצַח. וְכִי מָה עִנְיַן זֶה לָזֶה, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ אִם יֵשׁ לוֹ לָאָדָם וְאֵינוֹ זָן וּמְפַרְנֵס אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ כְּאִלּוּ הוּא רוֹצֵחַ לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ" וְלֹא תִנְאָף. לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לָאָדָם וְאֵינוֹ מְכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ כְּאִלּוּ הוּא נוֹאֵף לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד" וְ"לֹא תִגְנֹב". אִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּאִלּוּ הוּא גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד" וְ"לֹא תַעֲנֶה". כָּל שֶׁאֵינוֹ מְפַרְנֵס אָבִיו וְאִמּוֹ כְּאִלּוּ הוּא מֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר לִפְנֵי הַמָּקוֹם. הַמְכַבֵּד אָבִיו וְאִמּוֹ לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ בֶּן אֲהוּבוֹ, אָמַר לוֹ, בְּנִי, מֵאַיִן בָּאתָ, אָמַר לוֹ מִבֵּית אָבִי וְאִמִּי, אָמַר לוֹ אָבִיךָ וְאִמְּךָ מַה הֵן עוֹשִׂין, אָמַר לוֹ נִפְטְרוּ לְשָׁלוֹם לְבֵית עוֹלָמָן, אָמַר לוֹ, בְּנִי, בָּרוּךְ אַתָּה וּתְהֵא לְךָ קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם שֶׁנָּתַתָּ מְנוּחָה לְאָבִיךָ וְאִמְּךָ, כו' עַכְשָׁיו בּוֹא וְאַרְאֲךָ גְּנָזֵי שָׁמַיִם כו', מַה דַּרְכֵי שָׁמַיִם שֶׁהוּא רַחֲמָן עַל הַבְּרִיּוֹת אַף אַתֶּם תִּהְיוּ רַחֲמָנִים לְפַרְנֵס אֶת הַבְּרִיּוֹת וְתַאֲרִיכוּ שָׁנִים (זֶה לָזֶה) בְּטוֹבָה. כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ (כְּתוּב בְּרֶמֶז רנ"ז). וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ (כְּתוּב בְּרֶמֶז רפ"א).

תָּנוּ רַבָּנָן מְקַיְּמִין עֲבָדִים שֶׁאֵינָן מוּלִין, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כו', הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כג, יב) "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ וְהַגֵּר", בְּעֶבֶד עֶרֶל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֶבֶד מָהוּל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ, הֲא עֶבֶד מָהוּל אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתְךָ" בְּעֶבֶד עֶרֶל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. "וְהַגֵּר". זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גֵּר צֶדֶק. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ הֲרֵי גֵּר צֶדֶק אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְהַגֵּר", זֶה גֵּר תּוֹשָׁב.

וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ, שְׁאַל רַבִּי חֲנִינָא אֶת רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, מִפְּנֵי מָה בַּדִּבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן "טוֹב", וּבַדִּבְּרוֹת אַחֲרוֹנוֹת נֶאֱמַר בָּהֶן "טוֹב". אָמַר לוֹ עַד שֶׁאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי [לָמָּה נֶאֱמַר בָּהֶן "טוֹב", שְׁ(וֹ)אֲלֵנִי אִם נֶאֱמַר בָּהֶן טוֹב] שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נֶאֱמַר בָּהֶן וְאִם לָאו, כְּלֵךְ לְךָ אֵצֶל רַבִּי תַּנְחוּם בֶּן חֲנִילַאי שֶׁהָיָה רָגִיל אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּאַגָּדָה. אָזַל

לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ מְמֶנּוּ לֹא שָׁמַעְתִּי, אֶלָּא כָּךְ אֲמַר לִי רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן נַחוּם (אֲחִיו) [אֲחִי אִמּוֹ] שֶׁל רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא הוֹאִיל וְסוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר [וְכִי סוֹפָן לְהִשְׁתַּבֵּר] מַאי הֲוֵי. אֲמַר רַב אָשֵׁי, חָס וְשָׁלוֹם פָּסְקָה טוֹבָה מִיִּשְׂרָאֵל. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הָרוֹאֶה טי"ת בַּחֲלוֹם סִימָן יָפֶה לוֹ. מַאי טַעֲמָא. אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "טוֹב", אִימָא "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ", אֶלָּא הוֹאִיל וּפָתַח בּוֹ הַכָּתוּב תְּחִלָּה לְטוֹבָה, מִן בְּרֵאשִׁית עַד (בראשית א, ד) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" לָא כְּתִיב בֵּיהּ טי"ת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אוֹמֵר אַזְהָרָה לְעוֹקֵב אַחַר נוֹאֲף מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִנְאָף" לֹא תַנְאִיף. (כָּל הַפָּרָשָׁה כְּתוּבָה לְעֵיל בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ). (דברים ד יט) קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף (כָּתוּב בְּפָסוּק (במדבר ז, פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד").

רמז תתלא

(דברים ד כ) וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחשֶׁךְ, וְלָמָּה הִשְׁמִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת קוֹלוֹ מִתּוֹךְ הַחשֶׁךְ וְלֹא מִתּוֹךְ הָאוֹר. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ וְתָלָה בְּחֻפַּת בְּנוֹ מַסֵּכוֹת שְׁחוֹרוֹת, אָמַר לָהֶן יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בְּנִי מַמְתִּין עִם אִשְׁתּוֹ אֶלָּא אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁלֹּא תֹּאמְרוּ לְמָחָר הַמֶּלֶךְ לֹא הָיָה אִסְטְרוֹלוֹגוֹס וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּאָרַע לְבְנוֹ כָּךְ, הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַבֵּן אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל וְהַכַּלָּה זוֹ תוֹרָה, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל מַמְתִּינִין בַּדִּבְּרוֹת אֶלָּא אַרְבָּעִים יוֹם, לְפִיכָךְ הִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ מִתּוֹךְ הַחשֶׁךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָדָם מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ שׁוֹמֵעַ רֶגֶשׁ קוֹלוֹ אֲבָל אֵינוֹ רוֹאֶה מְאוֹרוֹ, וְיִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ (אוֹתוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ) קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְרָאוּ אֶת הַקּוֹל יוֹצֵא מִפִּי הַגְּבוּרָה בִּבְרָקִים וּרְעָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, טו) "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת". רַבִּי פִּינְחָס אוֹמֵר, כָּל אוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁשָּׁמְעוּ קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא שָׁלַט בָּהֶם כָּל מִין כְּנִים וּבְמוֹתָם לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם רִמָּה, אַשְׁרֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, וַעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר "אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ".

(דברים ד כג) כִּי מִי כָל בָּשָׂר, אִלּוּ הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם יוֹדְעִין מָה אֹהֶל מוֹעֵד יָפֶה לָהֶם הָיוּ מַקִּיפִין אוֹתוֹ אֲהֳלִיּוֹת וְקַסְטְרִיוֹת, אַתָּה מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹמְעִין אֶת קוֹל הַדִּבּוּר וְנִתְרַזִּין מִתּוֹךְ פְּנִיקְטִיהוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע" וְגוֹ', אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְחַיֵּה וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹמְעִין וּמֵתִין.

(דברים ד כו) מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם, שְׁנֵי פְּעָמִים כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים "מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן", אֶחָד בְּסֵפֶר רִאשׁוֹן, וְאֶחָד בְּסֵפֶר שֵׁנִי. וְלָמָּה כָּתוּב. אָמַר רַבִּי לֵוִי הַרֵב אָמַר כָּתוּב אֶחָד וְהַתַּלְמִיד כָּתוּב אֶחָד, הָרַב אָמַר מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם וְהַתַּלְמִיד אָמַר (במדבר יא,

כט) "וּמִי יִתֵּן (אֶת) כָּל עַם ה' נְבִיאִם", וְלֹא דִּבְרֵי הָרַב וְלֹא דִּבְרֵי הַתַּלְמִיד מִתְקַיְּמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא מִתְקַיְּמִין שְׁנֵיהֶן, דִּבְרֵי הָרַב מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ", וְדִבְרֵי תַלְמִיד מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, א) "אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר". (דברים ד כז) לֵךְ אֱמֹר לָהֶם וְגוֹ' (כְּתוּב בְּרֶמֶז רע"ח).

אֲמַר רַב יוֹסֵף, כָּל דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ, דִּכְתִיב "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם", וְאוֹמֵר (שמות יט, יג) "בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ", מַאי וְאוֹמֵר הָכִי קָאֲמַר, מִכְּדֵי כְּתִיב ("וַ)הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה", לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְמָה לִי, שְׁמַע מִינַּיהּ (הֲוֵי) [כָּל] דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ. תְּנַן הָתָם הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב יָצָא. תְּנָא מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתּוֹרָה, דַּאֲמַר קְרָא וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי. אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ כְּבָיְכוֹל, אֶפִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעַמֵּד. אָמַר רַבִּי (יְהוּדָה אָמַר רַב) [וַאֲבוּהָ], מִנַּיִן לָרַב שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה וְיִשְׁנָה לְתַלְמִידָיו עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". תַּנְיָא מִימוֹת מֹשֶׁה עַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן לֹא הָיוּ לוֹמְדִין תּוֹרָה אֶלָּא מְעֻמָּד, מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל יָרַד חֹלִי לָעוֹלָם וְהָיוּ לוֹמְדִין מְיֻשָּׁב, וְהַיְנוּ דִּתְנַן מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה.

רמז תתלב

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים ט, ט) "וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים י, י) "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָּהָר", אֲמַר רַב, עוֹמֵד וְלוֹמֵד יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא שׁוֹחֶה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, ו) "וַתֵּשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים". רָבָא אָמַר, רַכּוֹת מְעֻמָּד, קָשׁוֹת מְיֻשָּׁב. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ", פֶּה אֶל פֶּה אָמַרְתִּי לוֹ פְּרֹשׁ מִן הָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם" וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי.

רמז תתלג

(דברים ה ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, לְמָה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דַּבֵּר אֶל בְּנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", זָכָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁיֵּאָמֵר דִּבּוּר לְבָנָיו, לְפִי שֶׁהָיָה יַעֲקֹב מְפַחֵד כָּל יָמָיו וְאָמַר אוּלַי לִי שֶׁמָּא תֵּצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצָא מֵאֲבוֹתַי, אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו יִשְׁמָעֵאל עָבַד אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית" (כְּתוּב בְּרֶמֶז צ"ד), אָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו אֲבָל אֲנִי לֹא תֵּצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם כח, כ)

"וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר", וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ אוֹמֵר (שם, כא) "וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים" כְּבָיָכוֹל אִם לָאו אֵין לוֹ לֵאלֹהִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" מִכָּל מָקוֹם, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִי לֵאלֹהִים", שֶׁיְּחוּל שְׁמוֹ עָלַי שֶׁלֹּא תֵצֵא מִמֶּנִּי פְּסֹלֶת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם לה, כב) "וַיְהִי בִּשְׁכֹ(וֹ)ן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִיא", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע יַעֲקֹב נִזְדָּעְזַע וְאָמַר אוֹי לִי שֶׁמָּא אֵרַע פְּסוּל בְּבָנַי, עַד שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", [וַהֲלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁשְּׁנֵים עָשָׂר הֵם], אֶלָּא שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיָה רְאוּבֵן מִתְעַנֶּה כָּל יָמָיו עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה וְקִבְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, כְּשֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם קָרָא לָהֶם לְבָנָיו וְהוֹכִיחָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְחָזַר וּקְרָאָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, אָמַר לָהֶם שֶׁמָּא יֵשׁ בִּלְבַבְכֶם מַחֲלֹקֶת עַל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. אָמְרוּ לוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ מַחֲלֹקֶת כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ מַחֲלֹקֶת עַל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֶלָּא ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (בראשית מז, לא) "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", וְכִי עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה הִשְׁתַּחֲוָה, אֶלָּא שֶׁהוֹדָה וְשִׁבַּח שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים "וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה" שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה.

דָּבָר אַחֵר, שֶׁאָמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב הֲרֵי שֶׁהָיִיתָ מִתְאַוֶּה כָּל יָמֶיךָ שֶׁיִּהְיוּ בָנֶיךָ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִין וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע. מִכָּאן אָמְרוּ, הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ לֹא יָצָא. ה' אֱלֹהֵינוּ, לָמָּה נֶאֱמַר. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "ה' אֶחָד" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "ה' אֱלֹהֵינוּ". עֲלֵינוּ לְיַחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בוֹ, (שמות לד, כג) "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה" וְגוֹ', מָה אֲנִי צָרִיךְ לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן ה'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל יְחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר. כַּיּוֹצֵא בוֹ (תהלים נ, ז) "שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ" וְגוֹ', עָלֶיךָ יְחֵד שְׁמוֹ בְּיוֹתֵר.

דָּבָר אַחֵר "ה' אֱלֹהֵינוּ". עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. ה' אֶחָד. לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד". מִמַּתַּן תּוֹרָה זָכוּ יִשְׂרָאֵל לִקְרִיאַת שְׁמַע, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לָהֶם, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, נַעֲנוּ כֻּלָּן וְאָמְרוּ ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וּמֹשֶׁה אָמַר, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי רְאוּ כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתִי בָּרָאתִי זוּגוֹת, שָׁמַיִם וָאָרֶץ זוּגוֹת, חַמָּה וּלְבָנָה זוּגוֹת, אָדָם וְחַוָּה זוּגוֹת, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא זוּגוֹת, אֲבָל כְּבוֹדִי יָחִיד וּמְיֻחָד בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד".

רמז תתלד

דָּבָר אַחֵר מֵהֵיכָן זָכוּ יִשְׂרָאֵל לִקְרִיאַת שְׁמַע, מֵאֲבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ב) "הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב", אָמַר לָהֶם שֶׁמָּא מְשָׁאֲנִי נִפְטָר אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים לְאֵל אַחֵר, אָמְרוּ לוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ אֶלָּא אֶחָד וְכוּ', וְהוּא אָמַר בְּלְחִישָׁה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וּמַה יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַכְשָׁיו. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ, אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁצִּוִּיתָנוּ נוֹהֵג בָּנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם שָׁמַע מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַלְּסִין בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד וְהוֹרִידוּ לְיִשְׂרָאֵל. וְלָמָּה אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁגָּנַב קוּזְמִין מִתּוֹךְ פְּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ וּנְתָנָהּ לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְקַשְׁטִי בָּהּ בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא בְּתוֹךְ בֵּיתֵךְ, אֲבָל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁהֵן נְקִיִּים כְּמַלְאָכִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. יְהִי שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מְבֹרָךְ, יִשְׂרָאֵל מְקַלְּסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַלֵּס אוֹתָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ". מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְהָיָה לוֹ אִשָּׁה כְּשֵׁרָה, הָיְתָה אִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת לַנָּשִׁים אֵין כְּמוֹת אִישִׁי בָּעוֹלָם וְהוּא אוֹמֵר לַחֲבֵרָיו אֵין כְּמוֹת אִשְׁתִּי בָּעוֹלָם, הוּא מְקַלֵּס לְאִשְׁתּוֹ וְאִשְׁתּוֹ מְקַלְּסָתּוֹ, כָּךְ יְהִי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ, מְשַׁבֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּפְנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאוֹמֵר לָהֶם אֵין לִי בָּעוֹלָם אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, ט) "אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי", וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים אֵין לָנוּ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד".

רמז תתלה

דָּבָר אַחֵר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", לָמָּה קוֹרִין שְׁמַע בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב. קוֹרִין בָּעֶרֶב, שֶׁהַנְּפָשׁוֹת עוֹלוֹת לְמַעְלָה, וְקוֹרִין בַּבֹּקֶר עַל חֲזָרָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צב, ג) "לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי" מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהִזְקִין, מַמְלִיךְ בְּנוֹ תַּחְתָּיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא הוּא אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר, אָמַר יַעֲקֹב (בראשית מט, ב) "הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב", אָמַר לָהֶם אֲנִי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא לְאַחַר מוֹתִי תִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלִילִים לְפִי שֶׁאַתֶּם בָּנִים שֶׁל אַרְבַּע אִמָּהוֹת, אָמְרוּ לוֹ, אֵינוֹ אוֹמֵר "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אִמּוֹתָם" אֶלָּא (במדבר א, ב) "לְבֵית אָב(וֹ)תָם", כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אֶחָד וְעוֹבֵד לְאֶחָד, כָּךְ אֵין אָנוּ עוֹבְדִין אֶלָּא לְאֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלאכי ב, י) "הֲלֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלֹא אֵל אֶחָד בְּרָאָנוּ", נֶעֱנָה וְאָמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְחָכָם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן וְהָיָה מַעֲלֶה לוֹ שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בְּכָל יוֹם, אַחַת בַּבֹּקֶר וְאַחַת בָּעֶרֶב, אַחַר יָמִים רָאָה הֶחָכָם אֶת בְּנוֹ שֶׁהֶעֱנִי וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כְּשֵׁם שֶׁהָיָה לָמוּד, קָרָא לוֹ אָבִיו וְאָמַר לוֹ בְּנִי,

יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בְּךָ כֹּחַ לְאוֹתָן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁהָיִיתָ מֵבִיא לִי, אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שׁוֹמֵעַ אוֹתִי דוֹרֵשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּיוֹם וְהוּא עָרֵב לִי כְּאוֹתָן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁהָיִיתָ מַעֲלֶה לִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, לְשֶׁעָבַר הֱיִיתֶם מַקְרִיבִין לִי שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר" וְגוֹ', וְגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לֵחָרֵב וּמִכָּאן וְאֵילָךְ אִי אַתֶּם יְכוֹלִין לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אֶלָּא מְבַקֵּשׁ אֲנִי תְּמוּרָתָן שֶׁל קָרְבָּנוֹת, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל בַּבֹּקֶר וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל בָּעֶרֶב, וְעוֹלֶה לְפָנַי יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת.

דָּבָר אַחֵר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל". מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיָה מַכְתִּיב לְגְיוֹנוֹת וְהֵן מֵתִים בַּמִּלְחָמָה, וְהוּא מַכְתִּיב אֲחֵרִים וְהֵן נֶהֱרָגִין, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁהִכְתִּיב לִגְיוֹנוֹת לֹא חִלְּפָן, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מ, כו) "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר בָּשָׂר וָדָם מוֹצִיא לְגְיוֹנוֹתָיו לַמִּלְחָמָה, אִם הוּא לֹא מוֹצִיא לְהֶן צָרְכָּן אֵינָן יוֹצְאִין, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן, הֶאֱכִיל אוֹתָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא הוּא, הִרְעִיב אוֹתָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא הוּא, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד וְכֵן בְּאִיּוֹב אוֹמֵר, "ה' נָתַן וַה' לָקָח" וְגוֹ'. אֲבָל הָרְשָׁעִים אֵינָן כֵּן, אֶלָּא (ישעיה ח, כא) "וְהָיָה כִי יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו".

דָּבָר אַחֵר מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הוֹלֵךְ לַמִּלְחָמָה הַחַיָּלוֹת וְהַלְּגְיוֹנוֹת מַקִּיפִין אוֹתוֹ וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ וְעוֹשִׂין מִלְחַמְתּוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא לְגְיוֹנוֹתָיו יוֹשְׁבִין וְהוּא עוֹשֶׂה מִלְחַמְתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ג) "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". דָּבָר אַחֵר, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אִם הוּא יוֹשֵׁב בַּמְּדִינָה הוּא וְלְגְיוֹנוֹתָיו אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן, אֶלָּא הוּא מָלֵא עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְגוֹ' הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", וְלֹא הוּא אֶלָּא לְגְיוֹנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, לה) "הַתְשַׁלַּח בְּרָקִים וְיֵלֵכוּ".

דָּבָר אַחֵר מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹצֵא מִן פָּלְטִין, אֲבוּקוֹת דּוֹלְקוֹת לְפָנָיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא נוֹטֵל אֲבוּקוֹת וּמַדְלִיק לִפְנֵי בָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, כא) "וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם" וְגוֹ'.

רמז תתלו

אֵלִיָּהוּ זָכוּר לְטוֹב שֶׁאַל אֶת רַבִּי נְהוֹרַאי מִפְּנֵי מָה זְוָעוֹת בָּאוֹת לָעוֹלָם. אָמַר לוֹ כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים יא, יב) "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר, "הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד", כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הַזְּוָעוֹת בָּאוֹת לָעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ, חַיֶּיךָ, מִסְתַּבְּרָא מִלְּתָא, אֶלָּא כָּךְ הוּא עִיקָּרוֹ שֶׁל דָּבָר, בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבִּיט בְּעוֹלָמוֹ וְרוֹאֶה בָּתֵּי טַרְטִיאוֹת וּבָתֵּי קַרְקָסָאוֹת יוֹשְׁבִים בֶּטַח וְשַׁאֲנָן וּשְׁלֵוִים וּבֵית מִקְדָּשׁוֹ חָרֵב הוּא מִסְתַּכֵּל בְּמַפְּלוֹן עוֹלָמוֹ לְהַחֲרִיבוֹ, כֵּיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל

נִכְנָסִים שַׁחֲרִית לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמְיַחֲדִין שְׁמוֹ וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' וְגוֹ' מִתְקַבְּצִין כָּל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנָיו אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא, קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ, מִיָּד נוֹחָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵינוֹ מַחֲרִיב עוֹלָמוֹ, וּמְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים כב, ד) "וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", שֶׁמְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ בִּשְׁבִיל תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַעְזֵעַ עוֹלָמוֹ בִּשְׁבִיל חֲרִבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' מִמָּרוֹם יִשְׁאָג [ו]מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ". מִפְּנֵי מָה אוֹמְרִים פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ בְּכָל יוֹם. רַבִּי לֵוִי אָמַר מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלוֹת בָּהֶם (דברים ה, ו) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', (דברים ה, יא) "לֹא תִשָּׂא", וְאָהַבְתָּ מָאן דָּרְחִים מַלְכָּא לָא לִשְׁתַּבַּע בִּשְׁמֵיהּ לְשַׁקְרָא. (שמות כ, ח) "זָכוֹר", (במדבר טו, מ) "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ" זֶה מִצְוַת שַׁבָּת שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, יג-יד) "וְעַל הַר סִינַי יָרַדְתָּ וְגוֹ' וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְגוֹ' וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם", "כַּבֵּד", (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם", "לֹא תִרְצָח", (דברים יא, יז) "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה" מָאן דְּקָטִיל מִקְטִיל. (דברים ה, יז) "לֹא תִנְאָף" [ו]לֹא תָתוּרוּ" וְגוֹ', לְבָא וְעַיְנָא תְּרֵי סַרְסוּרֵי דַּעֲבֵירָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כו) "תְּנָה בְנִי לִבְּךָ לִי וְעֵינֶיךָ" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִי יְהַבְתְּ לִי לִבָּא וְעַיְנָא אֲנָא יָדַע דְּאַנְתְּ דִּידִי, (דברים ה, יז) "לֹא תִגְנֹב" (דברים יא, יד) "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ" וְלֹא דְגַן חֲבֵרָךְ. "לֹא תַעֲנֶה", (במדבר טו, מא) "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וּכְתִיב "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם הֵעַדְתָּ עַל חֲבֵרְךָ שֶׁקֶר מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ אַתָּה מֵעִיד עָלַי שֶׁלֹּא בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, (דברים ה, יז) "לֹא תַחְמֹד", (להלן פסוק ט) וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וְלֹא בֵּית חֲבֵרְךָ. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצוּ וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּיוֹם, וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת בַּשַּׁבָּת, [וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת בְּחֹדֶשׁ, וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה], וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת בְּיוֹבֵל, וְאָמְרֵי לָהּ פַּעַם אַחַת לְעוֹלָם, וְיִשְׂרָאֵל מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם לְאַחַר שְׁתֵּי תֵבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אֶלָּא לְאַחַר שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת, כְּדִכְתִיב "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת", וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַעְלָה עַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, ז) "בְּרָן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר" וַהֲדַר "וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים" וְכוּ'. וְהָאֵיכָא (יחזקאל ג, יב) "בָּרוּךְ" בָּרוּךְ אוֹפַנִּים הוּא דְּאָמְרוּ לֵיהּ, וְאִבָּעִית אֵימָא כֵּיוָן דְּאִתְיְהִיב לְהוּ רְשׁוּתָא אִתְיְהִיב לְהוּ. (רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר), הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וּלְהַלָּן (כז, ט) הוּא אוֹמֵר

"הַסְכֵּת וּשְׁמַע", מַה לְּהַלָּן בְּהַסְכֵּת אַף כָּאן בְּהַסְכֵּת. וְהָאֲמָנִין בְּטֵלִין מִמְּלַאכְתָּן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן. תָּנָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, בְּדִין הוּא שֶׁתַּקְדִּים שְׁמַע לְוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד וְלַעֲשׂוֹת, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְוַיֹּאמֶר, שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ לִלְמֹד וְלַעֲשׂוֹת וְזֶה אֵין בּוֹ אֶלָּא עֲשִׂיָּה בִּלְבָד וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, דַּאֲמַר, לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לְוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹות, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְוַיֹּאמֶר, שֶׁוְּהָיָה אִם שָׁמוֹעַ נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּיּוֹם. חָדָא וְעוֹד קָאָמַר, חָדָא כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְעוֹד דְּאִית בָּהּ נַמֵּי מִלֵּי אַחְרָנֵיתָא. (דברים ה ה-ו) תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים בְּכָל לְשׁוֹן, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי. אֲמַר קְרָא וְהָיוּ, בַּהֲוָיָתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, מַאי טַעֲמָא. אֲמַר קְרָא (לעיל פסוק ד) שְׁמַע, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבִּי נַמֵּי, הָא כְּתִיב שְׁמַע. ההוא מְבַעֲיָא לֵיהּ הַשְׁמַע לְאָזְנְךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרֵי הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. וְרַבָּנָן נַמֵּי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ". ההוא שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּבָרִים הַדְּבָרִים. וְרַבָּנָן, דְּבָרִים הַדְּבָרִים לְאַ דָּרְשִׁי. תָּנוּ רַבָּנָן "וְהָיוּ", שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ, הַדְּבָרִים עַל לְבָבֶךָ, יָכוֹל תְּהֵא כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ צְרִיכָה כַּוָּנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֵלֶּה", עַד כָּאן צְרִיכָה כַּוָּנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵין צְרִיךְ כַּוָּנָה דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד עַל כָּל הַפָּרָשָׁה שֶׁצְּרִיכָה כַּוָּנָה. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אָהָא רַבִּי אַחָא אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה כֵּיוָן שֶׁכִּוֵּן אֶת לִבּוֹ בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן שׁוּב אֵין צָרִיךְ לְכַוֵּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי אַחָא. תַּנְיָא אִידָךְ, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבֶךָ, מַר זוּטְרָא אָמַר עַד כָּאן מִצְוַת כַּוָּנָה וּקְרִיאָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ קְרִיאָה בְּלֹא כַוָּנָה. מַאי שְׁנָא הָכָא דְּבָעֵינָן תַּרְתֵּי, דִּכְתִיב "עַל לְבָבֶךָ", הָתָם נַמֵּי, כְּתִיב "עַל לְבַבְכֶם". ההוא מְבַעֲיָא לֵיהּ לִכְדְרַבִּי יִצְחָק "עַל לְבַבְכֶם וּקְשַׁרְתֶּם", שֶׁתְּהֵא קְשִׁירָה כְּנֶגֶד הַלֵּב. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, עַד כָּאן מִצְוַת קְרִיאָה וְכַוָּנָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ כַּוָּנָה בְּלֹא קְרִיאָה מַאי שְׁנָא הָכָא דְּבָעֵי תַּרְתֵּי, דִּכְתִיב "עַל לְבָבֶךָ..." (פסוק ז) "וְדִבַּרְתָּ בָּם", הָתָם נַמֵּי הָכְתִיב עַל לְבַבְכֶם... לְדַבֵּר בָּם. ההוא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא אַגְמִירוּ בְּנַיְכוּ תוֹרָה כִּי הֵיכִי דְּלִגְרְסֵי בְּהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן (לעיל פסוק ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וגו', עַד כָּאן (מִצְוַת) [צְרִיכָה] כַּוָּנַת הַלֵּב דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אֲמַר רָבָא הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. תַּנְיָא סוּמְכוֹס בֶּן יוֹסֵף אוֹמֵר, כָּל הַמַּאֲרִיךְ בְּאֶחָד מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אֲמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, וּבְדָלֶ"ת, אֲמַר רַב אָשֵׁי, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲטֹף בַּחֵי"ת. וּבִלְבַד שֶׁיְּדַגֵּישׁ בַּדָּלֶ"ת. (במדבר טו, מ) "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", צָרִיךְ לְהַתְחִיז בַּזַּי"ן. רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה יָתִיב קְמֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, חָזְיֵהּ דְּקָא מַאֲרִיךְ טוּבָא, אֲמַר לֵיהּ לָא צְרִכְתְּ, רַק כְּדֵי שֶׁתַּמְלִיכֵהוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עַל לְבָבֶךָ בַּעֲמִידָה. אָמַר שְׁמוּאֵל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', זוֹ הִיא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְדָרוּ עַבְדֵיהּ, בִּפְסוּקָא קָמָא צַעֲרָן, טְפֵי לָא תְצַעֲרָן. רַב הֲוָה קָרֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וּמָחֲוֵי(ה) לְבָרְיהּ בִּידֵיהּ קַבּוּטָל בְּבֵי"ת. וְהָתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הַקּוֹרֵץ בְּעֵינָיו וּמְרַמֵּז בְּיָדָיו וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה מג, כב) "וְלֹא אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב". לָא קְשָׁיָא, הָא בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן הָא בְּפֶרֶק שֵׁנִי. הָנֵי שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה כְּנֶגֶד מִי. אָמַר רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה אַזְכָּרוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים (תהלים כט, י) בְּ"הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים". וְרַב יוֹסֵף אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה אַזְכָּרוֹת שֶׁבְּקְרִיאַת שְׁמַע. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה חֲלִיּוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה. הָנֵי תְּמָנֵי סְרֵי, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה הָוְיָן. אָמַר רָבָא, בְּרִכַּת אֶפִּיקוֹרוֹסִים בְּיִבְנֶה תִּקְּנוּהָ. כְּנֶגֶד מִי תִּקְּנוּהָ. לְרַבִּי הִלֵּל כְּנֶגֶד (שם, ג) "אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים". לְרַב יוֹסֵף כְּנֶגֶד אֶחָד שֶׁבְּקְרִיאַת שְׁמַע. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כְּנֶגֶד חֲלִיָּא קְטַנְּתָּא שֶׁבַּשִּׁדְרָה. כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה פְּעָמִים שֶׁאָבוֹת כְּתוּבִין בַּתּוֹרָה, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם תִּשַּׁע עֶשְׂרֵה הֵן אֱמֹר לוֹ "וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו" לֵית הוּא מִנְּהוֹן, וְאִם יֹאמַר לְךָ שְׁבַע עֶשְׂרֵה הֵן אֱמֹר לוֹ, "וְיִקְרֵא בָהֶם שְׁמֵי" מִנְּהוֹן. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה עָשָׂר צִוּוּיִין שֶׁכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת מִשְׁכָּן שְׁנֵי (שמות לח, כג) מ"וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב" עַד סֵיפֵיהּ דְּסִפְרָא.

רמז תתלז

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה, הֶפְרֵ(י)שׁ בֵּין הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כְּפוּל וּמְכֻפָּל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", יֵשׁ לְךָ אָדָם מִתְיָרֵא מֵחֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא (מַצְרִיכוֹ) [מַטְרִיחוֹ] מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ, אֲבָל אַתָּה עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה, שֶׁאֵין לְךָ אַהֲבָה בְּמָקוֹם יִרְאָה וְיִרְאָה בְּמָקוֹם אַהֲבָה אֶלָּא בְּמִדַּת הַמָּקוֹם בִּלְבָד.

דָּבָר אַחֵר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". אֱהַבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, ה) "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן", וַהֲלֹא אִם מִתְכַּנְּסִין כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לִבְרוֹאת יַתּוּשׁ אֶחָד וְלִזְרֹק בּוֹ נְשָׁמָה אֵינָן יְכוֹלִין [וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן"], אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ מְגַיְּרָן וּמַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. בְּכָל לְבָבְךָ. בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רַע.

דָּבָר אַחֵר "בְּכָל לְבָבְךָ". שֶׁלֹּא יְהֵא לִבְּךָ חָלוּק עַל הַמָּקוֹם. וּבְכָל נַפְשְׁךָ. אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים מד, כג) "כִּי עָלֶיךָ ה(וֹ)הָרַגְנוּ כָל הַיּוֹם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לוֹ לְאָדָם לֵהָרֵג בְּכָל יוֹם, אֶלָּא זוֹ מִילָה. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר בְּכָל נַפְשְׁךָ, אֱהַבֵהוּ עַד (שֶׁיֵּצֵא) [מצוי] הַנֶּפֶשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אִם נֶאֱמַר "בְּכָל

נַפְשְׁךָ" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ", וְאִם נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ", אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ", וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ" קַל וָחֹמֶר בְּכָל מְאֹדֶךָ, אֶלָּא בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ, בֵּין בְּמִדַּת הַטּוֹב בֵּין בְּמִדַּת הַפֻּרְעָנוּת. וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" וְגוֹ', (שם, ג-ד) "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא", וְכֵן אִיּוֹב הוּא אוֹמֵר (איוב א, כד) "ה' נָתַן וַה' לָקָח [יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ"], עַל מִדַּת הַטּוֹב, קַל וָחֹמֶר עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת, מָה אִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת לוֹ, (שם ב, ט) "ע(ו)דְךָ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתְךָ בָּרֵךְ אֱלֹהִים וָמֵ(ו)ת", וּמָה אָמַר לָהּ "כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי" וְגוֹ'. אַנְשֵׁי מַבּוּל הָיוּ בּוֹעֲטִין בַּטּוֹבָה וּכְשֶׁבָּאָה עֲלֵיהֶם הַפֻּרְעָנוּת קִבְּלוּ עַל כָּרְחָם, וְעוֹד קַל וָחֹמֶר, אִם מִי שֶׁבּוֹעֵט בְּטוֹבָה נָאָה בַּפֻּרְעָנוּת, אָנוּ שֶׁנָּאִים בַּטּוֹבָה לֹא נִהְיֶה נָאִים בַּפֻּרְעָנוּת, וְהוּא שֶׁאָמַר לָהּ "כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי". וְעוֹד יְהֵא אָדָם שָׂמֵחַ בְּיִסּוּרִין מִבְּטוֹבָה, שֶׁאִלּוּ אָדָם בְּטוֹבָה כָּל יָמָיו אֵין נִמְחָל לוֹ עָוֹן שֶׁבְּיָדוֹ, וּבְמָה נִמְחָל לוֹ, בְּיִסּוּרִין. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (משלי ג, יב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה", מִי גָּרַם לַבֵּן שֶׁיִּתְרַצֶּה לְאָב, הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִסּוּרִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיַּסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ" וְגוֹ' וְלִבְּךָ יוֹדֵעַ מַעֲשִׂים שֶׁעָשִׂיתָ וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבֵאתִי עָלֶיךָ, שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד מַעֲשֶׂיךָ הֵבֵאתִי עָלֶיךָ יִסּוּרִין. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין, שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָל עַל מִי שֶׁיִּסּוּרִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ". [רַבִּי נָתָן בְּרַבִּי יוֹסֵף אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לָאָרֶץ כָּךְ בְּרִית כְּרוּתָה לְיִסּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ"] וְאוֹמֵר (שם, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, חֲבִיבִין יִסּוּרִין, שֶׁשֶּׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּנוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲמוּתוֹת הָעוֹלָם מִתְאַוִּין לָהֶן וְלֹא נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, וְאֵלּוּ הֵן, תּוֹרָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעוֹלָם הַבָּא. תּוֹרָה מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "לְדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר", וְאוֹמֵר (תהלים צד, יב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיִסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ה) "ה' אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָ" וְאוֹמֵר (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ" וְגוֹ'. עוֹלָם הַבָּא מִנַּיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהוּא מֵבִיא אֶת הָאָדָם לָעוֹלָם הַבָּא, הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִסּוּרִין. רַב נַחְמָן אָמַר חֲבִיבִין יִסּוּרִין, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁקָּרְבָּנוֹת מְרַצִּין, כָּךְ יִסּוּרִין מְרַצִּין, בַּקָּרְבָּנוֹת הוּא אוֹמֵר (ויקרא א, ד) "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", בַּיִּסּוּרִין הוּא אוֹמֵר "וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם", וְעוֹד שֶׁהַיִּסּוּרִין מְרַצִּין יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת בְּמָמוֹן וְהַיִּסּוּרִין בַּגּוּף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב ב, ד) "עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ". וּכְבָר הָיָה רַבִּי אֶלִיעֶזֶר חוֹלֶה וְנִכְנְסוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי

עֲקִיבָא לְבַקְּרוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן, רַבִּי, חֲבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִגַּלְגַּל חַמָּה, שֶׁגַּלְגַּל חַמָּה מֵאִיר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הֵאַרְתָּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה חָבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאָב וְאֵם, שֶׁאָב וְאֵם מְבִיאִין חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה מֵבִיא אוֹתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חָבִיב אַתָּה לְיִשְׂרָאֵל מִמֵּימֵי גְּשָׁמִים, שֶׁהַגְּשָׁמִים נוֹתְנִין חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, חֲבִיבִין יִסּוּרִין. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְתַלְמִידָיו, סְמָכוּנִי, יְשַׁב לוֹ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר. אָמַר לֵיהּ, עֲקִיבָא, אֲמוֹר, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מלכים ב כא, א) "בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ... וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם", וְאוֹמֵר "גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה", וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה לִמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל וְלִמְנַשֶּׁה בְנוֹ לֹא לִמֵּד תּוֹרָה, אֶלָּא כָּל תַּלְמוּד שֶׁלִּמְּדוֹ וְכָל עָמָל שֶׁעָמַל בּוֹ לֹא הוֹעִיל לוֹ כְּלוּם אֶלָּא הַיִּסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"ב לג, י-יג) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ וגו' וּכְהָצֵר לוֹ חִלָּה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וגו וַיֵּעָתֶר לוֹ", הָא לְמַדְנוּ שֶׁחֲבִיבִין יִסּוּרִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ, כְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ישעיה מא, ח) "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי", וּבְכָל נַפְשְׁךָ, כְּיִצְחָק שֶׁעָקַד עַצְמוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, י) "וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ" וְגוֹ'. וּבְכָל מְאֹדֶךָ, הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ כְּיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן פַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּתּוֹרָה, מָה עָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, הָלַךְ וְהִקְהִיל קְהִלּוֹת בָּרַבִּים וְיָשַׁב וְעָסַק בַּתּוֹרָה בָּא פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה וּמְצָאוֹ, אָמַר לֵיהּ, עֲקִיבָא, אִי אַתָּה יָרֵא מֵאֻמָּה זוֹ. אָמַר לֵיהּ אַתָּה פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה שֶׁאוֹמְרִים עָלֶיךָ שֶׁחָכָם אַתָּה, אִי אַתָּה חָכָם אֶלָּא טִפֵּשׁ, אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשׁוּעָל שֶׁהָיָה עוֹבֵר עַל שְׂפַת הַנָּהָר וְרָאָה דָּגִים שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים בַּיָּם וְרָצִים, אָמַר לָהֶם, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם רָצִים, אָמְרוּ לוֹ מִפְּנֵי הָרְשָׁתוֹת וְהַמְּכְמוֹרוֹת שֶׁעוֹשִׁין לָנוּ בְּנֵי אָדָם, אָמַר לָהֶם עֲלוּ לַיַּבָּשָׁה וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתַי וְאִבּוֹתֵיכֶם, אָמְרוּ לוֹ אַתָּה הוּא שֶׁאוֹמְרִים עָלֶיךָ פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, אִי אַתָּה אֶלָּא שׁוֹטֶה שֶׁבַּחַיּוֹת, וּמָה עַתָּה שֶׁאָנוּ עוֹמְדִין בִּמְקוֹם חִיּוּתֵנוּ כָּךְ, אִם אָנוּ עוֹלִין לַיַּבָּשָׁה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ מָה עַכְשָׁיו שֶׁאָנוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (דברים ל, כ) "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ" אָנוּ מִתְיָרְאִין, אִם אָנוּ פּוֹסְקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁתָּפְסוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבָשׁוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְתָפְסוּ אֶת פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה וַחֲבָשׁוּהוּ אֶצְלוֹ. אָמַר לוֹ, פַּפּוֹס, עַל מָה הֶבִיאוּךְ בְּכָאן, אָמַר לוֹ, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה אוֹי לוֹ לְפַפּוֹס שֶׁנִּתְפַּס עַל דְּבָרִים בְּטֵלִים. אָמְרוּ כְּשֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא לַהֲרִיגָה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ מְסָרְקִין אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וְהָיָה מְכַוֵּן

דַּיְתוֹ לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּאַהֲבָה. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבֵּינוּ, עַד כָּאן. אָמַר לָהֶם, כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה בְּכָל נַפְשְׁךָ אֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ, וְאָמַרְתִּי מָתַי יָבוֹא לְיָדַי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, וְעַכְשָׁיו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ, אָמְרוּ, לֹא הִסְפִּיק אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זוֹ תּוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ, "מִמְתִּים יָדְךָ ה'" וְגוֹ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "חֶלְקָם בַּחַיִּים", יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, תְּהֵא מְאֹהָב עַל הַבְּרִיּוֹת, וְיַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִן הָעֲבֵירָה וּמִן הַגָּזֵל מִיִּשְׂרָאֵל וּמִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים וּמִכָּל בְּנֵי אָדָם, שֶׁהַגּוֹנֵב לְעוֹבֵד אֱלִילִים סוֹף שֶׁיִּגְנֹב מִיִּשְׂרָאֵל וְהַגּוֹזֵל לְעוֹבֵד אֱלִילִים סוֹף שֶׁיִּגְזֹל לְיִשְׂרָאֵל, הַנִּשְׁבָּע לְעוֹבֵד אֱלִילִים סוֹף שֶׁיִּשָּׁבַע לְיִשְׂרָאֵל וְהַמְכַחֵשׁ לְעוֹבֵד אֱלִילִים סוֹף שֶׁיְּכַחֵישׁ לְיִשְׂרָאֵל, וְהַשּׁוֹפֵךְ דְּמֵי הָעוֹבֵד אֱלִילִים סוֹף שֶׁיִּשְׁפֹּךְ דְּמֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִתְּנָה תּוֹרָה אֶלָּא לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, יט) "וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְגוֹ' וְהִגִּידוּ אֶת כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם". מַה בֵּין אַהֲבָה לְיִרְאָה. מְשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים אֶחָד אוֹהֵב אֶת הַמֶּלֶךְ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, וְאֶחָד מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ אוֹהֵבוֹ, הָלַךְ הַמֶּלֶךְ לִמְדִינַת הַיָּם הָאוֹהֵב אֶת הַמֶּלֶךְ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ עָמַד וְנָטַע גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְכָל מִינֵי מְגָדִים, וְהַיָּרֵא וְאֵינוֹ אוֹהֲבוֹ יָשַׁב לוֹ וְלֹא עָשָׂה כְלוּם, כֵּיוָן שֶׁבָּא הַמֶּלֶךְ מִמְּדִינַת הַיָּם רָאָה גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְכָל מִינֵי מְגָדִים, סִדֵּר לְפָנָיו כְּנֶגֶד דַּיְתוֹ שֶׁל אוֹהֵב, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס הָאוֹהֵב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְרָאָה כָּל מִינֵי מְגָדִים סִדּוּרִים לְפָנָיו נִתְקָרְרָה דַּיְתוֹ כְּנֶגֶד שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וְהַיָּרֵא מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ אוֹהֲבוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס הַמֶּלֶךְ לְבֵיתוֹ רָאָה כָּל מִינֵי חֲרָבוֹת כֻּלָּם, סִדֵּר לְפָנָיו כְּנֶגֶד דַּיְתוֹ שֶׁל יָרֵא, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס הַיָּרֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְרָאָה כָּל מִינֵי חֲרָבוֹת סִדּוּרִים לְפָנָיו נִזְדַּעְזַע דַּיְתוֹ כְּנֶגֶד קִצְפּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיא, ה) "טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו" זֶה (הָעוֹלָם הַזֶּה) [מִדַּת הַדִּין], הָא לָמַדְתָּ שֶׁשְּׂכַר הָאוֹהֵב שְׁנֵי חֲלָקִים וּשְׂכַר הַיָּרֵא חֵלֶק אֶחָד, לְפִיכָךְ לֹא זָכוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים שֶׁיֹּאכְלוּ אֶלָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל יִשְׂרָאֵל זָכוּ שֶׁיֹּאכְלוּ שְׁנֵי עוֹלָמִים. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה" בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲנִי כַּפָּרָתָן בְּכֹל מָקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, שֶׁאֵין מָלִין וְלֹא קוֹרִין וְלֹא שׁוֹנִין אֶלָּא בְּאַהֲבַת אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁאוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, נִשְׁבַּע אֲנִי בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלִּי, שֶׁאֲפִלּוּ יַעַמְדוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְיִתְּנוּ כַסְפָּם וּזְהָבָם מַחְמַדֵּיהֶם הַטּוֹבִים וְיֹאמְרוּ תֵּן לָנוּ כֶּתֶר בֵּית אַהֲרֹן וְכֶתֶר בֵּית דָּוִד אֵינִי נוֹתֵן לָהֶם אֲפִלּוּ דָּבָר קַל מִבִּזְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. שׁוּב נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ יַעַמְדוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְיִבְנוּ לִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יוֹתֵר מִכָּם וְיֹאמְרוּ תֵּן לָנוּ כֶּתֶר אַהֲרֹן וְכֶתֶר בֵּית דָּוִד אֵינִי נוֹתֵן לָהֶם דָּבָר קַל מִבִּזְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "מַיִם רַבִּים" וְגוֹ'. וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, מַהוּ בְּכָל נַפְשְׁךָ. בְּכָל נֶפֶשׁ

וְנֶפֶשׁ שֶׁבָּרָא בְּךָ, עַל כָּל נְשִׁימָה שֶׁאָדָם מַעֲלֶה חַיָּב לְקַלֵּס אֶת יוֹצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קנ, ו) "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ". אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַנֶּפֶשׁ הַזּוֹ שֶׁמְּקַלֶּסֶת אוֹתְךָ עַד מָתַי הִיא נְתוּנָה בֶּעָפָר. אָמַר לָהֶם יַגִּיעַ הַקֵּץ וְנַפְשׁוֹתֵיהֶם שְׂמֵחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, י) "שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה' תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי".

רמז תתלח

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדָךְ, שֶׁיְּהֵא אָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדִבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת וּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ נָאֶה כְּשֶׁרוֹאִין שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, אַשְׁרֵי פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה אַשְׁרֵי אָבִיו שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה אַשְׁרֵי רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹי לָהֶם לִבְנֵי אָדָם שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה רְאוּ פְּלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה כַּמָּה נָאִים וְיָפִים מַעֲשָׂיו כַּמָּה מְתֻקָּנִים דְּרָכָיו, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה מט, ג) "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר", וּבְזְמַן שֶׁאָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְאֵין מִקְחוֹ וּמַתָּנוֹ נָאֶה וְאֵין מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בֶּאֱמוּנָה וְאֵין דְּבָרָיו בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו אוֹי לוֹ לְפְלוֹנִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה, אוֹי לוֹ לְאָבִיו שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹי לוֹ לְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה אַשְׁרֵיהֶם לִבְנֵי אָדָם שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה רְאוּ פְּלוֹנִי זֶה שֶׁלָּמַד תּוֹרָה כַּמָּה מְכֹעָרִים מַעֲשָׂיו כַּמָּה מְקֻלְקָלִין דְּרָכָיו, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ". כִּי אֶתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּכֹּל מִתְרַפְּאִין חוּץ מֵאֶלִילִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֶלִילִים, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ" [לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" וְאִם נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ", אֶלָּא לוֹמַר לְךָ אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁגּוּפוֹ חָבִיב עָלָיו מִמָּמוֹנוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ", וְיֵשׁ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ"]. גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, דְּתַנְיָא רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) אוֹמֵר, (דברים כב, כו) "כִּי כַאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ", וְכִי מָה עִנְיָן רוֹצֵחַ אֵצֶל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה מַה נַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה נִתַּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ אַף רוֹצֵחַ נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וּמַקִּישׁ נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה לְרוֹצֵחַ, מָה רוֹצֵחַ יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר אַף נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה תֵּהָרֵג וְאַל תַּעֲבֹר. וְרוֹצֵחַ גּוּפֵיהּ מְנָא לָן. סְבָרָא הוּא, כִּי הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לֵיהּ מָרֵי דּוֹרָאֵי אֲמַר לִי זִיל קְטַלֵיהּ לְפִלָנְיָא וְאִי לָךְ, קְטִילְנָא לָךְ אֲמַר לֵיהּ לִקְטְלָךְ וְלָא תִקְטֹל, מַאי חָזֵית דְּדָמָא דִידָךְ סָמֵק טְפֵי, דִּלְמָא דְּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סָמֵק טְפֵי. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, נִמְנוּ וְגָמְרוּ בַּעֲלִיַּת בֵּית נִתְזָה בְּלוֹד, כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אִם אוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם עֲבֹר וְאַל תֵּהָרֵג, יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג, חוּץ מֵאֱלִילִים גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. וֶאֱלִילִים לֹא, וְהָתַנְיָא הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאִם אָמְרוּ לוֹ לָאָדָם עֲבֹד אֱלִילִים וְאַל תֵּהָרֵג, מִנַּיִן שֶׁיַּעֲבֹר

וְאַל יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחַי בָּהֶם", יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כב, לב) "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". אִינְהוּ דְּאָמְרֵי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם נֶאֱמַר "בְּכָל נַפְשְׁךָ" וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְׁמָד, אֲבָל בִּשְׁעַת הַשְׁמָד אֲפִלּוּ לְשַׁנּוּיֵי עֲרָקְתָא דְּמָסָאנָא יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְׁמָד לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּצִנְעָא, אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא לֹא. וְכַמָּה פַּרְהֶסְיָא. עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם. פְּשִׁיטָא, יִשְׂרָאֵלִים בָּעֵינַן, דִּכְתִיב (שם) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְכוּתִי אֶחָד מַהוּ. תָּא שְׁמַע דְּתָנֵי (רַבִּינָאִי) [רַב יַנַּאי] אַחְוּהַ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אַתְיָא "תּוֹךְ תּוֹךְ", "מֵהֶבְדִּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת", מַה לְהַלָּן עֲשָׂרָה וְכֻלְּהוּ מִיִּשְׂרָאֵל, אַף כָּאן עֲשָׂרָה וְכֻלְּהוּ מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָא אֶסְתֵּר פַּרְהֶסְיָא הֲוַאי. אֶסְתֵּר קַרְקַע עוֹלָם הָיְתָה. רָבָא אָמַר, הָנָאת עַצְמוֹ שָׁאנֵי, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכֵי (נַמִּי) [הַנֵּי] קְוָאקֵי וְדִימוֹנְקֵי הֵיכִי יְהֲבִינָן לְהוּ, [אֶלָּא הָנָאת עַצְמָן שָׁאנֵי, הָכֵי נַמִּי הָנָאת עַצְמוֹ שָׁאנֵי]. וְאַזְדָּא רָבָא לְטַעֲמֵיהּ, דַּאֲמַר רָבָא הַאי עוֹבֵד אֱלִילִים דַּאֲמַר לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל קְטֹל אַסְפַּסְתָּא [בְּשַׁבַּתָּא] וְשָׁדֵי לְחַיּוּתָא וְאִי לָא קָטִילְנָא לָךְ, לְקְטֹל וְלָא לְקְטְלֵיהּ, שָׁדֵי לְנַהֲרָא לְקְטְלֵיהּ וְלָא לְקְטֹל, מַאי טַעֲמָא לַעֲבוּרֵי מִלְתָא קָא בָעֵי.

רמז תתלט

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ אֵינִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד לֶאֱהֹב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", תֵּן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לִבְּךָ שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם וּמְדַבֵּק בִּדְרָכָיו.

רמז תתמ

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, שֶׁלֹּא יְהֵא בְעֵינֶיךָ כִּדְיוֹטְגְּמָא יְשָׁנָה שֶׁאֵין הַכֹּל סוֹפְנִין אוֹתָהּ, אֶלָּא כַּחֲדָשָׁה שֶׁהַכֹּל רָצִין לִקְרָאתָהּ. עַל לְבָבֶךָ. מִכָּאן הָיָה רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר צָרִיךְ אָדָם לְהַשְׁבִּיעַ אֶת יְצָרוֹ, שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל הַצַּדִּיקִים שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת יְצָרָן, בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר (בראשית יד, כד) "הֲרִימֹתִי יָדִי". בְּבֹעַז הוּא אוֹמֵר (רות ג, יג) "חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר", בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל א כו, י) "חַי ה' כִּי אִם ה' יִנָּפֶנּוּ", בֶּאֱלִישָׁע הוּא אוֹמֵר "חַי ה' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם אֶקָּח", וּכְשֵׁם שֶׁהַצַּדִּיקִים מַשְׁבִּיעִין יִצְרָן שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ הָרְשָׁעִים מַשְׁבִּיעִין יִצְרָן לַעֲשׂוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כ) "חַי ה' כִּי אִם רַצְתִּי אַחֲרָיו וְלָקַחְתִּי (מִיָּדוֹ) [מֵאִתּוֹ] מְאוּמָה". (דברים ה ז) אָמַר רַב סַפְרָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא מַאי דִּכְתִיב "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם" אַל תִּקְרֵי וְשִׁנַּנְתָּם אֶלָּא וְשִׁלַּשְׁתָּם, לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם

שְׁנוֹתָיו שְׁלִישׁ בַּמִּקְרָא שְׁלִישׁ בַּמִּשְׁנָה וּשְׁלִישׁ בַּתַּלְמוּד. וּמִי יָדַע כַּמָּה חַיֵּי. לָא צְרִיכָא, לְיוֹמֵי. תָּנוּ רַבָּנָן "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ", שֶׁיִּהוּ דִּבְרֵי תוֹרָה מְחֻדָּדִין בְּפִיךָ, שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ אָדָם [דָּבָר] אַל תְּגַמְגֵּם אֶלָּא אֱמֹר לוֹ מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר "אֱמֹר לַחָכְמָה אָח(וֹ)תִי אָתְּ". וְאוֹמֵר (שם, ג) "קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ". וְאוֹמֵר (תהלים קכז, ד) "כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר". וְאוֹמֵר "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר". [מַאי "אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר"]. אָמַר רַבִּי חִיָּא אֲפִלּוּ הָאָב וּבְנוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד נַעֲשׂוּ אוֹיְבִים זֶה לָזֶה (וְאָמַר רָבָא) וְאֵינָם זָזִין מִשָּׁם עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ אוֹהֲבִים זֶה לָזֶה, דִּכְתִיב (במדבר כא, יד) "אֶת וָהֵב בְּסוּפָה", אַל תִּקְרֵי "בְּסוּפָה" אֶלָּא "בְּסוֹפָה".

רמז תתמא

וְשִׁנַּנְתָּם, אֵלּוּ בְּשִׁנּוּן וְאֵין (שמות יג, ב) "קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר" (שם, יא) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" בְּשִׁנּוּן. שֶׁהָיָה בְּדִין אִם "וַיֹּאמֶר" שֶׁאֵינוֹ בְּקִשְׁיָרָה יֶשְׁנוֹ בְּשִׁנּוּן, "קַדֶּשׁ", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" שֶׁיֶּשְׁנָן בְּקִשְׁיָרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהוּ בְּשִׁנּוּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשִׁנַּנְתָּם", אֵלּוּ בְּשִׁנּוּן וְאֵין "קַדֶּשׁ" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" בְּשִׁנּוּן. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר" שֶׁקִּדְמוֹהָ מִצְוֹות אֲחֵרוֹת הֲרֵי הוּא בְּשִׁנּוּן, עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁלֹּא קִדְּמוּם מִצְוֹות אֲחֵרוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהוּ בְּשִׁנּוּן. אָמַרְתָּ, קַל וָחֹמֶר, אִם "קַדֶּשׁ לִי" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" שֶׁהֵם בְּקִשְׁיָרָה אֵינָן בְּשִׁנּוּן, עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁאֵינָם בְּקִשְׁיָרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהוּ בְּשִׁנּוּן. הֲרֵי "וַיֹּאמֶר" יוֹכִיחַ לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּקִשְׁיָרָה שֶׁיִּהוּ בְּשִׁנּוּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשִׁנַּנְתָּם" וְכוּ'. לְבָנֶיךָ, אֵלּוּ תַּלְמִידֶיךָ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם, שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר "בָּנִים אַתֶּם", (מלכים ב ב, ג) "וַיֵּצְאוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּבֵית אֵל", וְכִי בְּנֵי הַנְּבִיאִים, הָיוּ וַהֲלֹא תַּלְמִידִים הָיוּ, וְאֶלָּא מִכָּאן שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וַיִּגְּשׁוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בִּירִיחוֹ", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל וּקְרָאָן בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"ב כט, יא) "בָּנַי עַתָּה אַל תִּשָּׁלוּ". וּכְשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים כָּךְ הָרַב קָרוּי אָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב, יב) "וֶאֱלִישָׁע ר(וֹ)אֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי". וְאוֹמֵר "וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ (וַיֵּבֵא) [וַיֵּרֶד] אֵלָיו [יוֹאָשׁ] מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ (וַיִּפֹּל) עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי.

רמז תתמב

וְדִבַּרְתָּ בָּם, עֲשֵׂה אוֹתָם עִיקָּר וְאַל תַּעֲשֵׂם טָפֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא מַשָּׂאֲךָ וּמַתָּנְךָ אֶלָּא בָּהֶן שֶׁלֹּא תְּעָרֵב בָּהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לְמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח, ד) "לְלָכֶת בָּהֶם", וְלֹא לְהִפָּטֵר מֵהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר

(משלי ה, יז) "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ" וְגוֹ', [בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ], וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם ו, כב) "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה א(וֹ)תָךְ", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ", בִּשְׁעַת מִיתָה, "וֶהֱקִיצוֹתָ", לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, "הִיא תְשִׂיחֶךָ", לָעוֹלָם הַבָּא. וּבְשָׁכְבְּךָ, יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁכַב בַּחֲצִי הַיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְקוּמֶךָ". יָכוֹל אֲפִלּוּ עָמַד בַּחֲצִי הַיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ", דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְּרָה תוֹרָה. וּכְבָר הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מֻטֶּה וְדוֹרֵשׁ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה זָקוּף, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע נִזְקַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהִטָּה רַבִּי אֶלְעָזָר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַה זֶּה אֶלְעָזָר. אָמַר לֵיהּ, יִשְׁמָעֵאל אָחִי, מָשָׁל אוֹמְרִים לְאֶחָד מִפְּנֵי מָה זְקַנְךָ מְגֻדָּל, אָמַר לָהֶם יְהֵא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁחִיתִים. אָמַר לֵיהּ, אַתָּה הִטֵּיתָ כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וַאֲנִי נִזְקַפְתִּי כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. דָּבָר אַחֵר שֶׁלֹּא יִקְבַּע הַדָּבָר חוֹבָה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטּוּ וְיִקְרְאוּ וּבַבֹּקֶר יַעַמְדוּ. תָּנוּ רַבָּנָן "וְדִבַּרְתָּ בָּם" וְלֹא בִּתְפִלָּה, בָּם יֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לְדַבֵּר, וְלֹא בִּדְבָרִים אֲחֵרִים. רַבִּי אַחָא אָמַר, "וְדִבַּרְתָּ בָּם", עֲשֵׂה אוֹתָם קֶבַע. אָמַר (רַבָּה) [רָבָא] הַסָּח שִׂיחַת חֻלִּין עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִבַּרְתָּ בָּם", 'בָּם' וְלֹא בִּדְבָרִים אֲחֵרִים. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר".

רַבִּי יוֹנָה מִשְׁתָּעֵי, וְדִבַּרְתָּ בָּם מִכְּלַל שֶׁיֵּשׁ לְךָ רְשׁוּת לְדַבֵּר בָּם. הִקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּפָנָע בּוֹ רַבּוֹ אוֹ מִי שֶׁגָּדוֹל הֵימֶנּוּ, בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמֵּשִׁיב. בָּאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמֵּשִׁיב דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בָּאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמֵשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטּוּ וְיִקְרְאוּ וּבַבֹּקֶר יַעֲמֹדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כָּל אָדָם קוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ", בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִים וּבְשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים. בִּשְׁלָמָא בֵּית הִלֵּל קָאָמְרֵי טַעֲמָא דִּידְהוּ וְטַעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי מַאי טַעֲמָא לָא אָמְרֵי כְּבֵית הִלֵּל. אָמְרִי לְךָ בֵּית שַׁמַּאי, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶכִי הוּא דַּאֲתָא, לְכִתּוּב רַחֲמָנָא בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ לְמָה לִי, שְׁמַע מִ(י)נַּהּ שְׁכִיבָה שְׁכִיבָה מַמָּשׁ, קִימָה קִימָה מַמָּשׁ. (וּבֵית הִלֵּל, כְּתַב וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ), וּבֵית שַׁמַּאי [הַאי וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ מַאי עָבִיד לֵיהּ]. מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, פְּרָט לְחָתָן הַכּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה, פָּטוּר, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, פְּרָט לְעוֹסֵק בְּדָבָר מִצְוָה, דְּלִכְתּוּב רַחֲמָנָא בְּלֶכְתְּךָ וּבְשָׁכְבְּךָ, מַאי בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלֶכְתְּךָ, בְּשָׁכְבְּךָ וּבְלֶכְתְּךָ דִּידָךְ הוּא דִּמְחַיַּבְתְּ, הָא בְּשָׁכְבְּךָ וּבְלֶכְתְּךָ דִּמְצְוָה פְּטִירַתְּ. וּבֵית הִלֵּל, הָא כְּתִיב בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלֶכְתְּךָ, בַּדֶּרֶךְ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִ(י)נַּהּ: מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בַּעַרְבִין, מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתָן עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. תַּנָּא אַקְּרָא קָאֵי, דִּכְתִיב "בְּשָׁכְבְּךָ

וּבְקוּמֶךָ". בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ הֲוֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, וְהֵינוּ דִּתְנַן נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיזֶהוּ בֶּן עוֹלָם הַבָּא, זֶה הַסּוֹמֵךְ גְּאֻלָּה שֶׁל עַרְבִית לִתְפִלָּה שֶׁל עַרְבִית. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר תְּפִלּוֹת בָּאֶמְצַע תִּקְּנוּם. בְּמַאי קָמִפְלְגֵי. אִבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא. אִבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, דְּרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר גְּאֻלָּה מֵאוֹרְתָּא נַמִּי הֲוַאי, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָבַר גְּאֻלָּה מֵאוֹרְתָּא לָא הֲוַאי. וְאִבָּעֵית אֵימָא קְרָא, בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ, רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר מַקִּישׁ שְׁכִיבָה לְקִימָה, מָה קִימָה קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כָּךְ תְּפִלָּה אַף שְׁכִיבָה קְרִיאַת שְׁמַע וְאַחַר כָּךְ תְּפִלָּה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָבַר מָה קִימָה קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ אַף שְׁכִיבָה קְרִיאַת שְׁמַע סָמוּךְ לְמִטָּתוֹ, וְהַשְׁכִּיבֵנוּ, כֵּיוָן דִּקְבָעוּהָ רַבָּנָן בִּגְאֻלָּה כִּגְאֻלָּה אֲרִיכְתָא דְּמֵיָא, וְכֵן בְּשַׁחֲרִית בַּתְּפִלָּה הוּא אוֹמֵר ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח, כֵּיוָן דִּקְבָעוּהָ רַבָּנָן בַּתְּפִלָּה כִּתְפִלָּה אֲרִיכְתָא דְּמֵיָא. (דברים ה ח) וּקְשַׁרְתָּם, אֵלּוּ בְּקְשִׁירָה וְאֵין "וַיֹּאמֶר" בְּקְשִׁירָה, שֶׁהָיָה בְּדִין אִם "קַדֵּשׁ לִי" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" שֶׁאֵינָן בְּשִׁנּוּן, הֲרֵי הֵן בְּקְשִׁירָה, "וַיֹּאמֶר" שֶׁהוּא בְּשִׁנּוּן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא בְּקְשִׁירָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּקְשַׁרְתָּם", אֵלּוּ בְּקְשִׁירָה וְאֵין "וַיֹּאמֶר" בְּקְשִׁירָה. וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר אִם "קַדֵּשׁ לִי" "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ" שֶׁקְּדָמוּם מִצְוֹות אֲחֵרוֹת הֲרֵי הֵן בְּקְשִׁירָה, עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁלֹּא קְדָמוּם מִצְוֹות אֲחֵרוֹת אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ בְּקְשִׁירָה, אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר אִם "וַיֹּאמֶר" שֶׁהוּא בְּשִׁנּוּן אֵינוֹ בְּקְשִׁירָה, עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁאֵינָן בְּשִׁנּוּן אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ בְּקְשִׁירָה. וַהֲרֵי קַדֵּשׁ לִי וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יוֹכִיחַ שֶׁאֵינָן בְּשִׁנּוּן וַהֲרֵי הֵן בְּקְשִׁירָה וְהֵן יוֹכִיחוּ לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּשִׁנּוּן יְהוּ בְּקְשִׁירָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּקְשַׁרְתָּם", אֵלּוּ בְּקְשִׁירָה וְאֵין עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּקְשִׁירָה. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, כֶּרֶךְ אֶחָד שֶׁל אַרְבַּע טוֹטָפוֹת, שֶׁהָיָה בְּדִין הוֹאִיל וְאָמְרָה תּוֹרָה תֵּן תְּפִלִּין בַּיָּד וְתֵן תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ מַה שֶּׁל רֹאשׁ אַרְבַּע טוֹטָפוֹת אַף שֶׁל יָד אַרְבַּע טוֹטָפוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְכוּ' (כִּדְכָתוּב בְּרֶמֶז רכ"א).

רמז תתמג

הַכֹּל חַיָּבִין בִּתְפִלִּין, כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. פְּשִׁיטָא. כֹּהֲנִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל דִּכְתִיב "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ" וְגוֹ' כָּל שֶׁיְּשֻׁנּוֹ בְּמִצְוָה דְּיָד אִיתֵיהּ בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ וְהַנֵי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְלֵיתְנְהוּ בְּמִצְוָה דְּיָד, דִּכְתִיב (ויקרא ו, ג) "יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ" שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין בְּשָׂרוֹ, אֵימָא בְּמִצְוָה דְּרֹאשׁ נַמֵּי לָא לְחַיְבוּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא מְעַכְּבֵי אַהֲדָדֵי, דִּתְנַן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת שֶׁל יָד. וּמַאי שְׁנָא דְּיָד, דִּכְתִיב "יִלְבַּשׁ" שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין בְּשָׂרוֹ, דְּרֹאשׁ נַמֵּי

הָכְתִיב "וְשַׂמְתִּ הַמַּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ". תְּנָא שְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת שֶׁשָּׁם הָיָה מֻנִּיחַ תְּפִלִּין.

רמז תתמד

וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ, תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל יוֹצֵא אָדָם בְּתְפִלִּין עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. מַאי טַעֲמָא. כֵּיוָן דְּאָמַר (רָבָא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלִּין כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה קַל וָחֹמֶר מִצִּיץ וּמַה צִּיץ שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְכָּרָה אַחַת אָמְרָה תוֹרָה (שמות כח, לח) "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד" תְּפִלִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כַּמָּה אַזְכָּרוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הִלְכָךְ מִדְּכָר דְּכִיר לְהוּ. (דברים ה ט) וּכְתַבְתָּם, שְׁתֵּי פָּרָשִׁיוֹת שֶׁמְּזוּזָה מַעְכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֲפִלּוּ כְּתָב אֶחָד מְעַכֵּב, אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת שֶׁבִּתְפִלִּין מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן, "וּכְתַבְתָּם" יָכוֹל יִכְתְּבֶנָּה עַל הָאֲבָנִים, וְדִין הוּא נֶאֱמַר כָּאן כְּתִיבָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כְּתִיבָה מַה לְּהַלָּן עַל הַסֶּפֶר אַף כָּאן עַל הַסֶּפֶר, אוֹ כָּלֵךְ לְךָ לְדֶרֶךְ זוֹ נֶאֱמַר כָּאן כְּתִיבָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כְּתִיבָה מַה לְּהַלָּן עַל הָאֲבָנִים אַף כָּאן עַל הָאֲבָנִים. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין כְּתִיבָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת מִכְּתִיבָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת וְאֵין דָּנִין כְּתִיבָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת מִכְּתִיבָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת וּכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ירמיה לו, יח) "וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקָּרֵא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כ(ו)תֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְיו". אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, רַחֲמָנָא אֲמַר "עַל מְזֻזוֹת" וְאַתְּ אָמַרְתְּ נֵילַף כְּתִיבָה כְּתִיבָה. אָמַר קְרָא "וּכְתַבְתָּם" כְּתִיבָה תַּמָּה וַהֲדַר עַל מְזֻזוֹת. וּמַאַחַר דִּכְתִיב ["וּכְתַבְתָּם"], הַאי גְּזֵירָה שָׁוָה לְמָה לִי אִי לְאו גְּזֵירָה שָׁוָה הֲוָה אָמִינָא לִכְתְּבֵהּ (אַבְּבָא) [אָאבְנָא] וְלִקְבָּעֵהּ אָסִיפָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תְּנָא רַבִּי (יֹאשִׁיָּה) [אוֹשַׁעְיָא] קְמֵיהּ דְּרָבָא, וּכְתַבְתָּם הַכֹּל בִּכְתִיבָה אֲפִלּוּ צַוָּאוֹת. אָמַר לֵיהּ דַּאֲמַר לָךְ מָנִי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ גַּבֵּי סוֹטָה דַּאֲמַר אָלוֹת כּוֹתֵב, צַוָּאוֹת אֵינוֹ כּוֹתֵב, הָתָם טַעֲמָא מַאי מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְכָתַב", אֲבָל הָכָא דִּכְתִיב "וּכְתַבְתָּם" אֲפִלּוּ צַוָּאוֹת נַמִּי. וְהָא טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הָתָם מִשּׁוּם דִּכְתִיב "אָלוֹת", [אָלוֹת אִין צַוָּאוֹת לָא] וְהָכָא לָא כְּתִיב, אֶלָּא אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא נֵילַף כְּתִיבָה כְּתִיבָה מִסּוֹטָה, מַה הָתָם צַוָּאוֹת לָא אַף הָכָא נַמִּי, כְּתַב רַחֲמָנָא וּכְתַבְתָּם, [אֲפִלּוּ צַוָּאוֹת].

וּכְתַבְתָּם, (כְּדֵי) שֶׁתְּהֵא כְּתִיבָה תַּמָּה, שֶׁלֹּא יִכְתֹּב אֶלְפֵּי"ן עַיְנֵי"ן עַיְנֵי"ן אֶלְפֵּי"ן, בֵּיְתֵי"ן כָּפִי"ן כָּפִי"ן בֵּיתֵי"ן, גִּימְלֵי"ן צָדֵי"ן צָדֵי"ן גִּימְלֵי"ן, דָּלְתֵי"ן רֵישֵׁי"ן רֵישֵׁי"ן דָּלְתֵי"ן הֵהֵי"ן חֵיתֵי"ן חֵיתֵי"ן הֵהֵי"ן, וָאוֵי"ן יוּדֵי"ן יוּדֵי"ן וָאוֵי"ן, זַיְנֵי"ן נוּנֵי"ן נוּנֵי"ן זַיְנֵי"ן, טֵיתֵי"ן פֵּאֵי"ן פֵּאֵי"ן טֵיתֵי"ן, פְּשׁוּטִין כְּפוּפִין כְּפוּפִין פְּשׁוּטִין, מֵמֵי"ן סָמְכֵי"ן סָמְכֵי"ן מֵמֵי"ן, סְתוּמִין פְּתוּחִין פְּתוּחִין סְתוּמִין, פָּרָשָׁה פְּתוּחָה לֹא יַעֲשֶׂנָּה סְתוּמָה, סְתוּמָה לֹא יַעֲשֶׂנָּה פְּתוּחָה.

כְּתָבָהּ כְּשֵׁירָה אוֹ שֶׁכָּתַב הַשֵּׁירָה כַּיּוֹצֵא בָהּ, אוֹ שֶׁכָּתַב שֶׁלֹּא בִּדְיוֹ, אוֹ שֶׁכָּתַב אֶת הָאַזְכָּרוֹת בְּזָהָב, הֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ. תָּנֵי רַב (חֲנִינָא) [חִינְנָא] בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִפַּרְשָׁנְיָא, סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁכְּתָבָן אֶפִּיקוֹרוֹס כּוּתִי וְעֶבֶד וְאִשָּׁה וְקָטָן וְיִשְׂרָאֵל מוּמָר, פְּסוּלִין. שֶׁנֶּאֱמַר "וּקְשַׁרְתָּם וּכְתַבְתָּם", כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּקְשִׁירָה יֶשְׁנוֹ בִּכְתִיבָה וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בִּקְשִׁירָה אֵינוֹ בִּכְתִיבָה. תָּנוּ רַבָּנָן "בִּשְׁעָרֶיךָ", אֶחָד שַׁעֲרֵי בָתִּים וְאֶחָד שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וְאֶחָד שַׁעֲרֵי [מְדִינוֹת וְאֶחָד שַׁעֲרֵי] עֲיָרוֹת, חַיָּבִין בִּמְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ". אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב סַפְרָא הָנֵי אַבּוּלֵי דְּמָחוֹזָא מַאי טַעֲמָא לָא עָבְדֵי לְהוּ רַבָּנָן מְזוּזָה. אֲמַר (רַבָּא) [אַבָּיֵי] מִשּׁוּם סַכָּנָא, דְּתַנְיָא מְזוּזַת יָחִיד נִבְדֶּקֶת (פַּעַם אַחַת) [פְּעָמִים] בְּשָׁבוּעַ, שֶׁל רַבִּים נִבְדֶּקֶת פַּעֲמַיִם בְּיוֹבֵל, וַאֲמַר רַב יְהוּדָה מַעֲשֶׂה בְּאַרְטָבִין אֶחָד שֶׁהָיָה בוֹדֵק אֶת הַמְּזוּזוֹת בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי וּמְצָאוֹ קַסְדּוּר אֶחָד וְנָטַל מִמֶּנּוּ אֶלֶף זוּז. תָּנָא בֵּית שַׁהֲנָשִׁים נְאוֹתוֹת בָּהּ פְּטוּרֵי מִן הַמְּזוּזָה. רַב יְהוּדָה אֲמַר מָקוֹם שֶׁמִּתְקַשְּׁטוֹת בָּהֶן, רַב כַּהֲנָא אֲמַר מָקוֹם שֶׁרוֹחֲצוֹת בָּהֶן, תַּנְיָא, בֵּיתֶךָ בֵּיתְךָ הַמְיֻחָד לְךָ, פָּרַט לְבֵית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָעֲצִים וּבֵית הָאוֹצָרוֹת, שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, וְיֵשׁ מְחַיְּבִין. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ בֵּית הַכִּסֵּא וּבֵית הַבּוּרְסְקִי וּבֵית הַמֶּרְחָץ וּבֵית הַטְּבִילָה וְשֶׁהַנָּשִׁים נְאוֹתוֹת בָּהֶן, פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה. רַב כַּהֲנָא מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, בֵּיתֶךָ, בֵּיתְךָ הַמְיֻחָד לְךָ פָּרַט לְבֵית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָעֲצִים וּבֵית הָאוֹצָר שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה בְּסָתָם, וְיֵשׁ מְחַיְּבִין, בֶּאֱמֶת אָמְרוּ בֵּית הַמֶּרְחָץ וּבֵית הַבּוּרְסְקִי [וּבֵית הַכִּסֵּא] וּבֵית הַטְּבִילָה וְשֶׁהַנָּשִׁים נְאוֹתוֹת בָּהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַמְּזוּזָה. וּמַאי נֵאוֹתִין, רוֹחֲצִין, וְאַשְׁמְעִינַן מֶרְחָץ דְּרַבִּים וּמֶרְחָץ דְּיָחִיד, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא מֶרְחָץ דְּרַבִּים נָפִישׁ זוּהֲמֵיהּ אֲבָל מֶרְחָץ דְּיָחִיד [דְּלָא נָפִישׁ זוּהֲמֵיהּ אֵימָא] לְחַיֵּב קָא מַשְׁמַע לָן. רַב(י) יְהוּדָה מְתָרֵץ לְטַעֲמֵיהּ, בֵּיתֶךָ בֵּיתְךָ הַמְיֻחָד לְךָ וְכוּ', וּבֵית הַמֶּרְחָץ אַף עַל פִּי שֶׁהַנָּשִׁים מִתְקַשְּׁטוֹת בָּהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַמְּזוּזָה. וּלְרַב יְהוּדָה סְתָמָא דִּבְרֵי הַכֹּל פְּטוּר, וְהָתַנְיָא, אֶחָד שַׁעֲרֵי בָתִּים וְאֶחָד שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וְאֶחָד שַׁעֲרֵי מְדִינָה וְאֶחָד שַׁעֲרֵי עֲיָרוֹת וְאֶחָד רֶפֶת וְלוּלִין וּמַתְבֵּן וְאוֹצָרוֹת יַיִן וְשֶׁמֶן, חַיָּבִין בִּמְזוּזָה, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף בֵּית הַכִּסֵּא וּבֵית הַבּוּרְסְקִי וּבֵית הַטְּבִילָה וּבֵית הַמֶּרְחָץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּיתֶךָ" בַּיִת הֶעָשׂוּי לְכָבוֹד, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְכָבוֹד, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַר הַבַּיִת וְהַלִּשְׁכוֹת וְהָעֲזָרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּיתֶךָ" מַה בַּיִת שֶׁהוּא חֹל אַף כָּל שֶׁהוּא חֹל, [יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁהֵן קֹדֶשׁ]. תִּיּוּבְתָּא. תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה שִׁשָּׁה שְׁעָרִים פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, בֵּית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָעֲצִים וּבֵית הָאוֹצָר וְשַׁעַר(י) הַמִּדְּי וְשַׁעַר שֶׁאֵינוֹ מְקֹרֶה וְשַׁעַר שֶׁאֵינוֹ גָבוֹהַּ עֶשְׂרָה טְפָחִים. [וְאֲמַר לֵיהּ], פְּתַחְתְּ בְּשִׁשָּׁה וְסָלַקְתְּ בְּשִׁבְעָה. [וְאֲמַר לֵיהּ], שַׁעַר הַמִּדִּי תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא כִּפָּה רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב בִּמְזוּזָה וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. אֲמַר אַבָּיֵי, דְּכֻלֵּי עָלְמָא גָּבוֹהַּ עֶשְׂרָה וְאֵין בְּרָגְלֵהּ שִׁלְשָׁה, [וְלָאו

כְּלוּם הִיא], אִי נַמֵּי יֵשׁ בְּרִגְלָהּ שְׁלֹשָׁה וְאֵין גָּבוֹהַּ וְכוּ', [לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּגָבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְיֵשׁ בְּרִגְלָהּ שְׁלֹשָׁה וְאֵין] בְּרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה וְיֵשׁ בָּהּ לַחֲקֹק וּלְהַשְׁלִימָהּ לְאַרְבָּעָה רַבִּי מֵאִיר סָבַר חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים וְרַבָּנָן סָבְרֵי אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים. תְּנוּ רַבָּנָן בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הָאִשָּׁה וּבֵית הַשֻּׁתָּפִין חַיָּבִין בִּמְזוּזָה. פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְּתֵימָא בֵּיתָךְ וְלֹא בֵּיתָהּ, וְלֹא בָתֵּיהֶם, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי. אָמַר קְרָא (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" וְכוּ'. אֶלָּא בֵּיתָךְ לְמָּה לִי. כִּדְרָבָא, דְּרָבָא בִּיאָתְךָ, דְּכִי עָקַר אִינִישׁ, כְּרָעֵיהּ דִּימִינָא עָקַר בְּרִישָׁא. תַּנְיָא "בֵּיתָךְ", דֶּרֶךְ בִּיאָתְךָ מִן הַיָּמִין, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַשְּׂמֹאל, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֵּיתֶךָ". מַאי תַּלְמוּדָא. אָמַר רַבָּה דֶּרֶךְ בִּיאָתְךָ [מִן הַיָּמִין], דְּכִי עָקַר וְכוּ'. רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר מֵהָכָא, (מלכים ב יב, י) "וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אָרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב ח(ו)ר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין" וְגוֹ'. תַּנְיָא בַּיִת שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא פְּצָיִם אֶחָד, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב בִּמְזוּזָה וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. מַאי טַעֲמָא [דְּרַבָּנָן. מְזֻזּוֹת כְּתִיב. מַאי טַעֲמָא] דְּרַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא מְזֻזּוֹת, שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵעוּט מְזֻזּוֹת שְׁתַּיִם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים יא, כ) "מְזוּזוֹת" בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר הָוֵי רִבּוּי אַחַר רִבּוּי וְאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט, מְעָטוֹ הַכָּתוּב לְמְזוּזָה [אַחַת] דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּז(ו)ת", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתֵּי", אֶלָּא זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מְזוּזוֹת" אֵינָהּ אֶלָּא אַחַת עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב שְׁתַּיִם. מְזוּזָה, אַף עַל גַּב דִּכְתִיב "בֵּיתֶךָ" דִּידָךְ אִין דְּשֻׁתָּפִין לָא כְּתַב רַחֲמָנָא (דברים יא, כא) "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" אֶלָּא בֵּיתֶךָ לְמָּה לִי. (כִּדְרָבָא) [כְּדְרַבָּה] דֶּרֶךְ בִּיאָתְךָ מִיָּמִין. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקס"ה). אַרְטָבָאן שָׁלַח לְרַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ חָדָא מַרְגָּלִית אַטְמִיטוֹן. אֲמַר לֵיהּ שְׁלַח לִי מִלְּתָא דְּטָבָא כְּוָתֵיהּ. שְׁלַח לֵיהּ חָדָא מְזוּזָה. אֲמַר לֵיהּ מָה אֲנָא שָׁלְחִית לָךְ מִלְּתָא דְּלֵית לֵיהּ טִימֵי, וְאַתְּ שְׁלַחְתְּ לִי מ(י)לָא דְּחַד פּוֹלָר. אֲמַר לֵיהּ חֲפָצַי וַחֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁוּו בָּהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּאַתְּ שְׁלַחְתְּ לִי מ(י)לָא דַּאֲנָא צָרִיךְ מִנְטַר לָהּ, וַאֲנָא שְׁלָחִית לָךְ מִלְּתָא דְּהִיא מִנְטַר לָךְ דִּכְתִיב "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה א(ו)תְךָ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ". חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁחִבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּצְוֹות, תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן וּבִזְרוֹעוֹתֵיהֶן, צִיצִית בְּבִגְדֵיהֶן, מְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן. וְעָלֵיהֶם אָמַר דָּוִד (תהלים קיט, קסד) "שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ", נִכְנַס לַמֶּרְחָץ וְרָאָה אֶת עַצְמוֹ עֶרוֹם אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עֶרוֹם מִן הַמִּצְוֹות, נִסְתַּכֵּל בַּמִּילָה הִתְחִיל סוֹדֵר עָלֶיהָ שֶׁבַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, א) "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית". מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ הֲוֵי מִתְקַשֶּׁטֶת בְּכָל מִינֵי תַּכְשִׁיטִים כְּדֵי שֶׁתִּהֵא רְצוּיָה לִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הֱיוּ מְצַיָּנִין בַּמִּצְוֹות כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ רְצוּיִין לְפָנַי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה", יָפָה כְּשֶׁאַתְּ רְצוּיָה לִי.

(דברים ה יא) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב, בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, אֲבָרֵי בְּשַׂר נְחִירָה שֶׁהִכְנִיסוּ יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶן לָאָרֶץ, מַהוּ. אֵימַת, אִילֵּימָא בְּשֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ, הַשְׁתָּא דְּבָר טָמֵא אִשְׁתְּרֵי לְהוּ, דִּכְתִיב "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" וַאֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב כָּתְלֵי דַחֲזִירֵי, בְּשַׂר נְחִירָה מִבָּעְיָא, אֶלָּא בְּשֶׁבַע שֶׁחִלְּקוּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא בְּשֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ, וְכִי אִשְׁתְּרֵי לְהוּ שָׁלָל שֶׁל כְּנַעֲנִים, דִּידְהוּ לָא אִשְׁתְּרֵי, אוֹ דִלְמָא לָא שְׁנָא [תֵּיקוּ]. אֲבוֹתֵינוּ בָּאוּ לָאָרֶץ, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ, וְהָלֹא בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא מִלֵּאתָ, שֶׁעַכְשָׁיו בָּאתָ לָאָרֶץ, אֶלָּא זְכוּתְךָ הִיא שֶׁגָּרְמָה.
(דברים ה יג) אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא, שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אָתִין שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְאֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא פֵּרֵשׁ, וְכוּ' עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד לְרַבּוֹת תַּלְמִיד חָכָם. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה עָשָׂה מַעֲשֶׂה, לוֹקֶה, לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, פָּטוּר, חוּץ מִנִּשְׁבָּע כוּ'. נִשְׁבָּע מִנַּיִן. דִּכְתִיב (שמות כ, ז) "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא", בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה אֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ אֲבָל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה מַלְקִין אוֹתוֹ וּמְנַקִּין אוֹתוֹ כוּ'. אֵימָא אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת אֱמֶת. שְׁבוּעַת אֱמֶת בְּהֶדְיָא כְּתִיב (שם כב, י) "שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם". אֵימָא הָנֵי מִלֵּי לְפַיֵּס אֶת חֲבֵרוֹ אֲבָל אֲשְׁבוּעָה (אֲפִלּוּ) מַלְקֵי לֵלְקֵי. הַהוּא לָא מָצִיתְ אֲמַרְתְּ, דִּכְתִיב "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב גִּידֵּל אָמַר רַב מִנַּיִן שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, קו) "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ", הָא כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". לָשׁוֹן אַחֵר (שם) "וּבוֹ תִדְבָּק", וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לְמָה לִי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין דְּהָא נָפְקָא לֵיהּ "מִשְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם" תְּנֵהוּ עִנְיָן לִשְׁבוּעָה דְּעָלְמָא דְּשָׁרְיָא, וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לִשְׁבוּעָה דְּמִצְוָה דְּהָא נָפְקָא לֵיהּ מִ"וּבוֹ תִדְבָּק", תְּנֵהוּ לְעִנְיָן שְׁבוּעָה דְּחֻלִּין דְּשָׁרֵי.

רמז תתמה

(דברים ה טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, נוֹחַ לִקְנוֹת שׂוֹנֵא וְקָשֶׁה לִקְנוֹת אוֹהֵב, נוֹחַ לַעֲלוֹת לַבִּימָה וְקָשֶׁה לֵירֵד, וְעֵינוֹ שֶׁל אָדָם קָשָׁה לוֹ מִכֹּל. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאִשָּׁה שֶׁעִשְׁתָּה כָּשָׁפִים לְעַצְמָהּ שֶׁלֹּא תֵלֵד, בָּאוּ הָרוֹפְאִים לְרַפְּאוֹתָהּ, אָמְרָה אֵין אַתֶּם יְכוֹלִים, שֶׁאֲנִי עָשִׂיתִי לְעַצְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר "עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי". אָמַר דָּוִד אֲנִי עָשִׂיתִי לְעַצְמִי שֶׁאָמַרְתִּי לַמָּקוֹם הַמָּוֶת נִבְרָא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם, זַוְּגֵהוּ לִי וַאֲנִי עוֹקְרוֹ, שֶׁהוּא מַפִּיל בַּחוּרִים וּמְעַרְבֵּב חֲתָנִים, מַעֲבִיר מְלָכִים, אַבְרָהָם אָבִינוּ נִמְסַר בְּיָדוֹ, וְכֵן הָאָבוֹת וְהַשְׁבָטִים, (תהלים כו, ב) "בְּחָנֵנִי ה' וְנַסֵּנִי צָרְפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי", (שֶׁאֲנִי) [שֶׁאֵינִי] מִן הָרִאשׁוֹנִים, אָדָם בְּאִשְׁתּוֹ לֹא עָמַד, אֲנִי

עוֹמֵד, נֹחַ נִשְׁתַּכֵּר, וַאֲנִי (שם קטז, יג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא", אַבְרָהָם חָנַן אֶת הַמַּלְכִים, וַאֲנִי "עַד הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם", יִצְחָק כָּהוּ עֵינָיו, וַאֲנִי (תהלים קא, ג) "עָשֹׂה סֵטִים שָׂנֵאתִי", יַעֲקֹב הֵרִיב עִם הַמַּלְאָךְ, וַאֲנִי נִצַּחְתִּי אוֹתוֹ דִּכְתִיב (שמואל ב כד, טז) "וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעָם [רב עַתָּה] הֶרֶף יָדֶךָ", רְאוּבֵן בְּכוֹר, וַאֲנִי (תהלים פט, כח) "בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ", שִׁמְעוֹן וְלֵוִי קִנְאוּ בִּשְׁכֶם, וַאֲנִי בְּגִלְיַת, יְהוּדָה, "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה", וַאֲנִי (שמואל ב יז, י) "כְּלֵב הָאַרְיֵה", יִשָּׂשכָר, "יוֹדְעֵי בִינָה לְעִתִּים", וַאֲנִי (שמואל א יח, יד) "(בְּכָל) דְּרָכָ(יו) מַשְׂכִּיל", זְבוּלוּן, בַּיָּם, וַאֲנִי (תהלים פט, כו) "וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ", דָּן, נָחָשׁ וַאֲנִי נָחָשׁ, "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻ(וּ)חָה", וַאֲנִי (תהלים יח, לד) "מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת", (בראשית מט, יט) "גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ", וַאֲנִי (שמואל א ל, ח) "אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה". (אָשֵׁר) ["מֵאָשֵׁר] שְׁמֶנָה לַחְמוֹ" וַאֲנִי אֲכַלְתִּי לֶחֶם הַפָּנִים, (שם לט, ו) "יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר" וַאֲנִי "אִישׁ תֹּאַר", בִּנְיָמִין, (דברים לג, יב) "בֵּין כְּתֵפָיו שָׁכֵן", וַאֲנִי בוֹנֶה אוֹתוֹ, "בְּחָנֵנִי ה' וְנַסֵּנִי", אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם לֹא תוּכַל לַעֲמֹד, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׁלַח לְגִיוֹנוֹתָיו לְהַחֲרִיב עִיר, אָמַר אֶפִּיטְרוֹפּוֹס אֶחָד אֲנִי אַחֲרִיבֶנָּה, מָשָׁל לְגִבּוֹר שֶׁצָּד אַרְיֵה, בָּא אֶחָד לְמָשְׁכוֹ, אָמַר לוֹ אֲנִי בְּקִשְׁי תָּפַסְתִּי אוֹתוֹ וְזֶה אוֹמֵר לִי תֵּן לִי לְמָשְׁכוֹ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד, (דברים לב, מא) "וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי", וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהִשָּׁפֵט "שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים".

(דברים ה יח) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב, אֲמָרֵי נְהָרְדָּעֵי שׁוּמָא הָדַר עַד תְּרֵיסָר יַרְחֵי שַׁתָּא, וְאָמַר אֲמֵימָר, אֲנָא נְהַרְדָּעֵי אֲנָא וּסְבִירָא לִי דְּשׁוּמָא הָדַר לְעוֹלָם, וְהִלְכָתָא שׁוּמָא הָדַר לְעוֹלָם מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב" וְגוֹ'. פְּשִׁיטָא, שְׁמוּ לֵיהּ לְבַעַל חוֹב וַאֲזַל אִיהוּ וְשָׁם לְבַעַל חוֹב דִּידֵיהּ אֲמְרִינָן לֵיהּ לָא עָדִיפַת מִגַּבְרָא דְּאִתִּית מִנֵּיהּ, זַבְנָהּ אוֹרְתֵּהּ וְיַהֲבָה בְּמַתָּנָה, וַדַּאי הַנֵּי מֵעִיקָּרָא אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא נָחִית וְלָאו אֲדַעְתָּא דְּזוּזֵי נָחִית שָׁמוּ לְאִשָּׁה וְאִינְסִיבָא אוֹ שָׁמוּ מִ(י)נָּהּ דְּאִשָּׁה וְאִינְסִיבָא וּמֵתָה, בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ לוֹקֵחַ הָוֵי, [וְלָא מֶהְדַּר וְלָא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ]. אַגְבֵּיהּ אִיהוּ בְּחוֹבוֹ, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר לָא הָדְרָא, דְּהָא זְבִינָא מְעַלְיָא הִיא. וְחַד אָמַר הַדְּרָא, לָאו זְבִינָא הִיא, וְהָא דְּאַגְבֵּיהּ [מִדַּעְתֵּיהּ] וְלָא אִתָּא לְבֵי דִּינָא מַחֲמַת כִּסּוּפָא הוּא דְּאַגְבֵּיהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה הַאי מַאן דְּאַחֲזִיק בֵּינֵי אַחֵי וּבֵינֵי שֻׁתָּפַי, חְצִיפָא הָוֵי וְסַלּוּקֵי לָא מְסַלְּקִינַן לֵיהּ. רַב נַחְמָן אָמַר מְסַלְּקִינַן לֵיהּ, וְאִי מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מָצְרָא לָא מְסַלְּקִינַן. נְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי, אֲפִלּוּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מַצְרָא מְסַלְּקִינַן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב" וְכוּ'.

(דברים ה כה) וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ (כָּתוּב (בְּסוֹף) פָּרָשַׁת וַיֵּרָא אֵלָיו).

(דברים ו ב) וְלֹא תְחָנֵּם, תְּנַן הָתָם אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע. מְנַהֲנֵי מִלֵּי. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דַּאֲמַר קְרָא לֹא תְחָנֵּם, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בַּקַּרְקַע. וְהַאי מְבָעֵי לֵיהּ

לְהָכִי, אֲמַר רַחֲמָנָא לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן, דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אָסוּר לָאָדָם שֶׁיֹּאמַר כַּמָּה נָאֶה כּוּתִי זֶה. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא לֹא תְחוֹנֵם, מַאי לֹא תְחָנֵם, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תַּרְתֵּי. וְאַכָּתֵי מִבָּעֵי לֵיהּ דְּהָכִי אֲמַר רַחֲמָנָא לֹא תִתֵּן לָהֶם מַתְּנַת חִנָּם. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא לֹא תְחִ(י)נֵּם, מַאי לֹא תְחָנֵּם, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ כֻּלְּהוּ. וּמַתְּנַת חִנָּם גּוּפָהּ תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא (דברים יד, כא) "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה" (כָּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז תתצ"ב). (דברים ו ג-ד) לֹא תִתְחַתֵּן בָּם (כָּתוּב בְּרֶמֶז ק', וּבְרֶמֶז שי"ג). (דברים ו ה) וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה, מִבָּעֵי לֵיהּ לְאֵילֵן שֶׁנִּטָּעוּ וּלְבַסּוֹף עָבְדוּ. וְרַבָּנָן, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר גְּדוּעֵי אֱלִילִים קוֹדְמִין לִכְבוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּבוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לִבְעוּר אֱלִילִים (כָּתוּב בְּרֶמֶז תת"נ). (דברים ז ז) לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים, דְּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַאי דִּכְתִיב "לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל חוֹשֵׁק אֲנִי בָּכֶם שֶׁאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַשְׁפִּיעַ לָכֶם גְּדֻלָּה אַתֶּם מְמַעֲטִין עַצְמְכֶם, נָתַתִּי גְדֻלָּה לְאַבְרָהָם, אָמַר (בראשית יח, כז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". נָתַתִּי גְדֻ(וּ)לָּה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, אָמְרוּ (שמות טז, ז) "וְנַחְנוּ מָה", נָתַתִּי גְדֻלָּה לְדָוִד, אָמַר "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ", אֲבָל עוֹבְדֵי אֱלִילִים אֵינָן כֵּן, נָתַתִּי גְדֻלָּה לְנִמְרוֹד, אָמַר (בראשית יא, ד) "נִבְנֶה לָנוּ עִיר". לְפַרְעֹה, אָמַר "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ", לְסַנְחֵרִיב, אָמַר (מלכים ב יח, לה) "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי (הָעַמִּים) [הָאַרְצוֹת] אֲשֶׁר הִצִּיל[וּ] אֶת (אַרְצוֹ) [אַרְצָם] מִיָּדִי", לִנְבוּכַדְנֶצַּר, אָמַר (ישעיה יד, יב) "אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב", לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר, אָמַר "אֵל אֲנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי".

רמז תתמו

(דברים ז ט) לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו, תְּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תְּלוּי לוֹ לְאֶלֶף דּוֹר וְזֶה תְּלוּי לוֹ לְאַלְפֵּים דּוֹר, הָכָא כְּתִיב (שמות כ, ו) "וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹ(וֹ)הֲבַי" וְגוֹ', וְהָתָם כְּתִיב לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר. [הָתָם נַמִּי כְּתִיב לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר]. הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. (דברים ו י-יא) וּמְשַׁלֵּם לְשׂנְאָיו, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַשּׂוֹאוֹ וּמְבַקֵּשׁ לְהַשְׁלִיכוֹ. אָמַר רַבִּי (אֶלְעָזָר) [אִילָא], לְשׂוֹנָאוֹ הוּא דְּלֹא יְאַחֵר הָא לְאוֹהֲבוֹ יְאַחֵר, וְהֵיכָנוּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַאי דִּכְתִיב "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" [הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם] וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא הַיּוֹם לְטֹל שְׂכָרָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּלְמָחָר לְטֹל שְׂכָרָם.

פרשת עקב

(דברים ז יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים מט, ו) "לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עָוֹן עֲקֵבַי יְסֹבֵּנִי" אָמַר דָּוִד, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי מִתְיָרֵא מִן הַמִּצְווֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲמוּרוֹת, אֲבָל מִתְיָרֵא אֲנִי מִפְּנֵי הַקַּלּוֹת שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵם קַלּוֹת וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן. אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, "גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב", (שם לא, ב) "מָה רַב טוּבְךָ", זֶהוּ שְׂכָרָן שֶׁל מִצְווֹת קַלּוֹת. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס", שֶׁלֹּא תְהֵא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמִצְווֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה אֵיזוֹ שְׂכָרָהּ מְרֻבֶּה וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ, לָמָּה, (שם) "נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ (וְ)לֹא תֵדָע", מְטֻלְטָלִין הֵן שְׁבִילֵי הַתּוֹרָה. אֲמַר רַב אַחָא, מָשָׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְהִכְנִיס בָּהּ פּוֹעֲלִים וְלֹא גִלָּה לָהֶם שְׂכַר נְטִיעוֹתָיו, שֶׁאִלּוּ גִלָּה לָהֶם רוֹאִין אֵיזוֹ נְטִיעָה שְׂכָרָהּ הַרְבֵּה וְנוֹטְעִין אוֹתָהּ נִמְצֵאת מְלֶאכֶת הַפַּרְדֵּס מְקֻצָּתָהּ בְּטֵלָה וּמְקֻצָּתָהּ קַיֶּמֶת. כָּךְ לֹא גִלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂכָר שֶׁל מִצְווֹת, [שֶׁאִלּוּ גִלָּה נִמְצְאוּ הַמִּצְווֹת מְקֻצָּתָן קַיָּמוֹת וּמְקֻצָּתָן בְּטֵלוֹת. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, טִלְטֵל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכַר עוֹשֶׂה מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה] כְּדֵי שֶׁיְּהוּ עוֹשִׂין אוֹתָן מֻשְׁלָם. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שְׁתֵּי מִצְווֹת גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתַּן שְׂכָרָן, קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת, קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת "שַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תְּקַח לְךָ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", חֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת (שמות כ, יב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִי(י)כוּן יָמֶיךָ", וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין בְּמַתַּן שְׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמָה אִם דָּבָר שֶׁהוּא פְּרִיעַת חוֹב כְּתִיב בּוֹ אֲרִיכוּת יָמִים דָּבָר שֶׁהוּא חֶסְרוֹן כִּיס וְחֶסְרוֹן נְפָשׁוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּכְשֵׁם שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ מְרֻבֶּה כָּךְ עֲנָשָׁהּ מְרֻבֶּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (משלי ל, יז) "עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבֵז לִיקְהַת אֵם יִקְּרוּהָ עׇרְבֵי נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי נָשֶׁר", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא עוֹרֵב שֶׁהוּא אַכְזָרִי עַל בָּנָיו וְיִנְקֹר אוֹתָם וְאַל יֶהֱנֶה מֵהֶם וְיָבוֹא נָשֶׁר שֶׁהוּא רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו וְיֵהָנֶה מֵהֶם, וּמִנַּיִן לְעוֹרֵב שֶׁהוּא אַכְזָרִי עַל בָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יָכִין לָעוֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוְּעוּ' וְגוֹ', וְאוֹמֵר (תהלים קמז, ט) "לִבְנֵי ע(ו)רֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ", כְּשֶׁהָעוֹרֵב מוֹלִיד יְלָדָיו לְבָנִים, וְאוֹמֵר הַזָּכָר לַנְּקֵבָה שְׁמָא אַחֵר בָּא עָלֶיהָ וּמוֹאֲסִין אוֹתָן וּמַנִּיחִין אוֹתָן מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה מוֹצִיא מִצּוֹאָה שֶׁלָּהֶן יַתּוּשִׁין וּפוֹרְחִין עֲלֵיהֶן וְאוֹכְלִין וּמַשְׁחִירִין, וּמִנַּיִן שֶׁהַנֶּשֶׁר רַחֲמָנִי, דִּכְתִיב (דברים לב, יא) "כַּנֶּשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" וְאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהֶן מִפְּנֵי עוֹפוֹת אֲחֵרִים שֶׁרוֹדְפִין אַחֲרֵיהֶם, מַהוּ עוֹשֶׂה, (שם) "יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ" וְגוֹ'.

רמז תתמז

אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, אֵימָתַי אַתָּה נוֹתֵן לָנוּ שְׂכַר הַמִּצְווֹת. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הַמִּצְווֹת שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים, מִפֵּרוֹתֵיהֶן אַתֶּם אוֹכְלִין עַכְשָׁיו, אֲבָל שְׂכַר הַקֶּרֶן בְּעָקֵב אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן". וֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע" אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תַעֲשׂוּ אֶת הַתּוֹרָה עַל מְנַת לְקַבֵּל שָׂכָר מִיָּד, כָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה כְּדִּ נִקְרָא רַע וְאֵינוֹ מִתְנַקֶּה, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ לְבָנָיו כְּלוּם, שֶׁאִלּוּ בִּקֵּשׁ אַבְרָהָם שְׂכָרָן שֶׁל מִצְווֹת מִיָּד הֵיאַךְ הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר (שמות לב, יג) "זְכֹר לְאַבְרָהָם" וְגוֹ', וְכֵן אֱלִיָּהוּ אָמַר "ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע" וַאֲנִי נִזְכָּר לָהֶם, אֲבָל אִם עָשָׂה עוֹבֵד אֱלִילִים מִצְוָה מִיָּד לְיָד אֲנִי נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק י') "וּמְשַׁלֵּם לְשׂנְאָיו" בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין בְּיָדוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. מַהוּ "לֹא יְאַחֵר לְשׂנְאוֹ". אֵינוֹ נוֹתֵן שָׂכָר מִמַּה שֶּׁלְּאַחֲרָיו אֶלָּא מִמַּה שֶּׁלְּפָנָיו. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, אָדָם יֵשׁ לְפָנָיו מַשָּׂאוֹי שֶׁל חֲמִשָּׁה לִטְרָא אוֹ שֶׁל עֲשָׂרָה פּוֹשֵׁט יָדוֹ וְנוֹטֵל, אֲבָל אִם הָיָה מַשָּׂאוֹי שֶׁל מֵאָה לִטְרָא מַהוּ עוֹשֶׂה, טוֹעֲנוֹ עַל כְּתֵפָיו לְאַחֲרָיו. כְּךְ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּאָדָם שֶׁנּוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹי קַל מִלְּפָנָיו, אֲבָל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים מַשָּׂאוֹי גָּדוֹל שֶׁעַל הַכְּתֵף אָמַר דָּוִד (תהלים סח, כ) "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ". הַצַּדִּיקִים מַתַּן שְׂכָרָן לְאַחֲרֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב". מָשָׁל לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהִכִּיל בָּאִין וּמַפְקִידִין אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹנוֹת וְהָיָה נוֹטֵל הַפִּקָּדוֹנוֹת וּמַנִּיחָן בְּתֵיבָה וּבְמִגְדָּל וּמְשַׁמְּרָן יָפֶה יָפֶה, פַּעַם אַחַת בָּא אֶצְלוֹ קוּבְּיוּסְטוּס אֶחָד וּבְיָדוֹ פִּקָּדוֹן, אָמַר לוֹ הַפְקֵד לִי הַפִּקָּדוֹן הַזֶּה, אָמַר בַּעַל הַבַּיִת לְעַבְדּוֹ טֹל הֵימֶנּוּ וּסְמֹךְ אוֹתוֹ אַחַר הַדֶּלֶת, אָמַר לֵיהּ, מָרִי, מָה רָאִיתָ לְהָיוֹת נוֹתֵן פִּקָּדוֹנוֹת אֲחֵרִים בְּתֵיבָה וּבְמִגְדָּל וּמְשַׁמְּרָן יָפֶה יָפֶה וְנוֹעֵל בִּפְנֵיהֶם וְזֶה אָמַרְתָּ לִי לִסְמֹךְ אוֹתוֹ אַחַר הַדֶּלֶת, אָמַר לוֹ בּוֹא וְאוֹמַר לְךָ. אוֹתָן שֶׁהִנַּחְתִּי בְּתֵיבָה וּבְמִגְדָּל וְנָעַלְתִּי בִּפְנֵיהֶם אֵין בַּעֲלֵיהֶן מְבַקְּשִׁין אוֹתָן מִיָּד אֲבָל זֶה הוּא קוּבְּיוּסְטוּס, עַכְשָׁיו הוֹלֵךְ וּמְשַׁחֵק וּמְאַבֵּד אֶת כֵּלָיו, הוּא בָּא וּמְבַקֵּשׁ פִּקָּדוֹנוֹ (מִיָּדְךָ) [מִיָּד]. כְּךְ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹשִׂין מִצְווֹת, מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵין מְבַקְּשִׁין אֶלָּא לֶעָתִיד לָבוֹא, אֲבָל עוֹבְדֵי אֱלִילִים מִיָּד הוּא נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר מִצְוָתָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּמְשַׁלֵּם לְשׂנְאָיו". אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, תִּהְיוּ יוֹדְעִין שֶׁהַמִּצְווֹת שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין שְׁמוּרוֹת הֵן לָכֶם לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית". וְלָעוֹלָם הַבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל שְׂכָרָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, י) "הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו" וְהֵן רוֹאִין וּמַתְמִיהִין וְאוֹמְרִים כָּל הַטּוּב הַזֶּה הָיָה מְתֻקָּן לָנוּ (תהלים לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ".

רמז תתמח

וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ וְגוֹ'. כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכֹּחַ הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכָן בִּלְעָם, אֲבָל מַה שֶּׁבֵּרְכוּ אוֹתָן אֲבוֹת הָעוֹלָם וְהַנְּבִיאִים מְשֻׁמָּרִין לָהֶן לֶעָתִיד לָבוֹא. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְיָתוֹם שֶׁהָיָה מִתְגַּדֵּל אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִשֶּׁלּוֹ, לְמָדוֹ אֻמָּנוּת, אוֹתוֹ הַיָּתוֹם אוֹמֵר כָּל מַה שֶּׁאֲנִי אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמִתְכַּסֶּה מִתּוֹךְ שְׂכָרִי הוּא, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ בַּעַל הַבַּיִת, חַייֶיךָ, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמִתְכַּסֶּה בְּכֹחַ חֲבִית שֶׁל מַיִם שֶׁאַתָּה מְמַלֵּא לִי וּבְכֹחַ עֵץ אֶחָד שֶׁאַתָּה מְבַקֵּעַ לִי אֲבָל שְׂכָרְךָ (כְּפוּל) [צָרוּר] וּמֻנָּח. כָּךְ כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּכֹחַ הַיְּסוּרִין הַבָּאִין עֲלֵיהֶן, אֲבָל שְׂכָרָן כָּפוּל וּמֻנָּח צָרוּר וּמְשֻׁמָּר לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד" וְגוֹ'. שָׁלֹשׁ מִדּוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, בַּיְשָׁנִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יז) "וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם", רַחֲמָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים", גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית" וְגוֹ'. (דברים ז יג) וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וְגוֹ'. מַקִּישׁ פְּרִי בֶטֶן לִפְרִי הָאֲדָמָה, [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא], מַה פְּרִי אַדְמָתְךָ אֵין בָּהֶן לֹא חֵטְא וְלֹא עָוֹון אַף פְּרִי בִטְנְךָ אֵין בָּהֶן לֹא חֵטְא וְלֹא עָוֹון. דָּבָר אַחֵר מַה פְּרִי אַדְמָתְךָ צְרִיכִין עִשּׂוּר אַף פְּרִי בִטְנְךָ צְרִיכִין עִשּׂוּר, וְזוֹ מִילָה.

דָּבָר אַחֵר שֶׁיִּהְיוּ פְּרִי אַדְמָתְךָ מְכַפְּרִין עַל פְּרִי בִטְנְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, מג) "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ".

תַּנְיָא רַבִּי (נָתָן) [יוֹחָנָן] אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֵין פְּרִי בִטְנָהּ שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרֶכֶת אֶלָּא מִפְּרִי בִטְנוֹ שֶׁל אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ", 'פְּרִי בִטְנָהּ' לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "פְּרִי בִטְנְךָ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָרוֹצֶה לְהִתְעַשֵּׁר יַעֲסֹק בִּבְהֵמָה דַּקָּה. וַאֲמַר רַב חִסְדָּא, מַאי דִּכְתִיב "וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ", שֶׁמְּעַשְּׁרוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. (דברים ו יד) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר, שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּיתְךָ עֲקוּרָה מִן הַתַּלְמִידִים. וַעֲקָרָה. שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַאי דִּכְתִיב "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה" וְגוֹ', בִּזְמַן שֶׁבְּבְהֶמְתֶּךָ. תָּנוּ רַבָּנָן שְׁנֵי נְקֵבִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אֶחָד מוֹצִיא מַיִם וְאֶחָד מוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִצְרָךְ לִנְקֵבָיו אִם נִקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה נַעֲשֶׂה עָקָר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים, וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין וְלֹא הִשְׁתִּין וְנִמְצָא כְּרֵסוֹ צָבָה שְׁמוּאֵל אִצְטְרִיכָא לֵיהּ בְּשַׁבָּתָא דְּרִיגְלָא, נָגְדוּ לֵיהּ גְּלִימָא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּאָבוּהָ, אָמַר לֵיהּ אֶתֵּן לְךָ אַרְבַּע מֵאָה זוּזֵי וְזִיל אַהֲדַר עוּבְדָא (לְמָרֵיהּ), אַתְּ דְּאָפְשַׁר לָךְ, דְּלָא אֶפְשַׁר לֵיהּ לְסָתַכֵּן. מַר בַּר רַב אָשֵׁי אִצְטְרִיךְ אֲגוּדָא גַּמְלָא, אָשְׁתִּין, אָמַר לֵיהּ, חַמְתָךְ קָא אַתְיָא. אָמַר לֵיהּ, בְּאוּדְנָהּ.

וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם עֲלֶקָא. בְּשׁוֹתֶת. אָמַר אַבָּיֵי, הָא אִיתְּתָא לָא תָּקוּם לְהֶדְיָא בְּאַנְפֵּי יָנוּקָא, וְאָגִיסָא לֵית לַן בָּהּ.

תַּנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַמּוּד הַחוֹזֵר מֵבִיא אָדָם לִידֵי הִידְרוֹקָן, סִילוֹן הַחוֹזֵר מֵבִיא אָדָם לִידֵי יֵרָקוֹן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, דַּם רָבָה, שְׁחִין רָבָה, שִׁכְבַת זֶרַע רָבָה, צָרַעַת רָבָה, צוֹאָה רָבָה, הִידְרוֹקָן רָבָה, מֵי רַגְלַיִם רָבִין, יֵרָקוֹן רָבֶה.

רמז תתמט

(דברים ז טו) וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי. אָמַר רַב, זוֹ עַיִן. רַב סָלִיק לְבֵי קִבְרֵי, עֲבַד מַה דַּעֲבַד, אָמַר תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּעַיִן רָעָה וְאֶחָד בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, זֶה הָרוּחַ, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל הַכֹּל בְּרוּחַ. וְהָאֵיכָּא הֲרוּגֵי מַלְכוּת. הָתָם נַמֵּי, אִי לָא הֲוָה זִיקָא עַבְדֵי לֵיהּ סְמַתְרֵי וְחָיֵי. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, זוֹ צִנָּה, דַּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנִּים פְּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר "צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ" וְגוֹ'. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר, זוֹ צוֹאָה, דַּאֲמַר מַר צוֹאַת הָאֵזֶן וְצוֹאַת הַחֹטֶם רַבָּן קְשֶׁה וּמְעוּטָן יָפֶה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, זוֹ מָרָה. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי מַחֲלָה זוֹ מָרָה וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מַחֲלָה מִפְּנֵי שֶׁמַּחְלָה כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם.

[דָּבָר אַחֵר] מחל"ה, שפ"ג חֳלָאִים תְּלוּיִין בָּהּ, וְכֻלָּן פַּת בְּמֶלַח שֶׁל שַׁחֲרִית וְקִיתוֹן שֶׁל מַיִם מְבַטַּלְתָּן.

(דברים ו טז) וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, גָּזַל כּוּתִי אָסוּר, אֲבֵדָתוֹ מֻתֶּרֶת, מִנַּיִן לְגָזַל כּוּתִי שֶׁאָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים", בִּזְמַן שֶׁהַכּוּתִי מָסוּר בְּיָדְךָ אֲבֵדָתוֹ מֻתֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ג) "לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ", לְאָחִיךָ אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר לְכוּתִי. וְאֵימָא הָנֵי מִלֵּי הֵיכָא דְּלָא אָתָא לִידֵיהּ, דְּלָא מִיחַיֵּיב לְאַהֲדוּרֵי בַּתְרֵהּ כִּדְיִשְׂרָאֵל אֲבָל הֵיכָא דַּאֲתָא לִידֵיהּ לְכוּתִי נַמֵּי לֵיהְדְּרָא. אָמַר רַבִינָא, (שם) "וּמְצָאתָהּ", דַּאֲתָא לִידֵיהּ מַשְׁמַע.

רמז תתנ

(דברים ו כה-כו) לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם. וּכְתִיב "וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם" וְגוֹ'. הָא כֵּיצַד. "עֲמֵהֶם" דּוּמְיָא דַּעֲלֵיהֶם, מָה עֲלֵיהֶם דָּבָר שֶׁל נוֹי אָסוּר וְאֵינוֹ שֶׁל נוֹי מֻתָּר אַף עִמָּהֶם דָּבָר שֶׁל נוֹי אָסוּר וְשֶׁאֵינוֹ שֶׁל נוֹי מֻתָּר. וְאֵימָא אַדְרַבָּה, עֲלֵיהֶם דּוּמְיָא דְּ"עִמָּהֶם" מָה עִמָּהֶם כָּל מַה שֶּׁעִמָּהֶם אַף עֲלֵיהֶם כָּל מַה שֶּׁעֲלֵיהֶם. אִם כֵּן לֹא יֹאמַר עֲלֵיהֶם. לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם. הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים הָעוֹבְדִים אֶת הֶהָרִים וְאֶת הַגְּבָעוֹת. הֵן מֻתָּרִין וּמַה שֶּׁעֲלֵיהֶן אֲסוּרִין שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, (דברים יב, ב)

"אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים" וְלֹא הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם, אֱלֹהֵיהֶם עַל הַגְּבָעוֹת וְלֹא הַגְּבָעוֹת אֱלֹהֵיהֶם, וּמִפְּנֵי מָה אֲשֵׁרָה אָסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם וְכָל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם אָסוּר. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הֵינוּ תַּנָּא קָמָא. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, צִפּוּי הַר כְּהַר אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קָמָא סָבַר צִפּוּי הַר אֵינוֹ כְּהַר וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר צִפּוּי הַר כְּהַר, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, דְּכֻלֵּא עָלְמָא צִפּוּי הַר אֵינוֹ כְּהַר, וְהָכָא בְּאֵילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ קְמִיפְּלְגֵי, תַּנָּא קָמָא סָבַר מֻתָּר וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר אָסוּר. מְמַאי. מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא מִפְּנֵי מָה אֲשֵׁרָה אָסוּרָה וְכוּ', וְכָל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תְּפִיסַת אָדָם, לְאָתוּיֵי [מַאי, לָאו לְאָתוּיֵי] אִילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ. וְאַף רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר אִילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ אָסוּר, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים" וְלֹא 'הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם' שׁוֹמֵעַ אֲנִי תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא עֵץ רַעֲנָן אֱלֹהֵיהֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב, ג) "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ". אֶלָּא תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן לָמָּה לִי לְכִדְרַבִּי עֲקִיבָא, דַּאֲמַר כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא הַר גָּבוֹהַּ וְגִבְעָה נִשָּׂאָה וְעֵץ רַעֲנָן דַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְרַבָּנָן, הַאי "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" מַאי עֲבָדֵי לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לְאִלּוּ שֶׁנִּטְעוּ מִתְּחִלָּה לְכָךְ. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי, מִבָּעֵי לֵיהּ לְהָכֵי. אֶלָּא אִילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ נָפְקָא לֵיהּ (לעיל פסוק ה) מ"וַאֲשֵׁרֵיהֶם תְּגַדְּעוּן", אֵיזֶהוּ (דָּבָר) [עֵץ] שֶׁגִּדּוּעוֹ אָסוּר וְעִיקָּרוֹ מֻתָּר הֱוֵי אוֹמֵר אִילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ, וְהָכִי קָאָמַר אִלּוּ לֹא נֶאֱמַר "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" הָיִיתִי אוֹמֵר "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תְּגַדְּעוּן" בְּאִילָן שֶׁנִּטְעוֹ מִתְּחִלָּה לְכָךְ וְהֵשַׁתָּא דְּכְתִיב "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" אַיְיתַר לֵיהּ "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תְּגַדְּעוּן" לְאִילָן שֶׁנִּטְעוֹ וּלְבַסּוֹף עֲבָדוֹ. וְרַבָּנָן, הַאי "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תְּגַדְּעוּן" מַאי עֲבָדֵי לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר גִּדּוּעַ עֲבוֹדַת אֱלִילִים קוֹדֶם לְכִבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם לְבִעוּר עֲבוֹדַת אֱלִילִים, דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף "וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם" [וְהַנַּח], "וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם" וְהַנַּח, וְהַנַּח סָלְקָא דַּעְתָּךְ, שְׂרֹפָה בָּעֵי, אָמַר רַב גִּדֵּל אָמַר רַב הוּנָא, רִדּוֹף וְאַחַר כָּךְ שְׂרֹף. וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, הַאי סְבָרָא מְנָא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ (שם ב) מ"אַבֵּד תְּאַבְּדוּן", אַבֵּד וְאַחַר כָּךְ תְּאַבְּדוּן. וְרַבָּנָן, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְעוֹקֵר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁצָּרִיךְ לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ. וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, [לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ מְנָא לֵיהּ] נָפְקָא לֵיהּ מ"וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא". וְרַבָּנָן, הַהוּא לְכַנּוֹת לָהּ שֵׁם. יָכוֹל לֹא לְשָׁבַח וְלֹא לְגַנַּאי. תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ", הָא כֵּיצַד, הָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ בֵּית גַּלְיָא קוֹרִין אוֹתָהּ בֵּית כַּרְיָא, עֵין כֹּל, עֵין קוֹץ.

וְהָיְתָה חֵרֶם כָּמֹהוּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תר"ס). מִי שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְנָפַל, אָסוּר לִבְנוֹתוֹ. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָנָיו עֵצָיו וַעֲפָרוֹ מְטַמֵּא כְּשֶׁרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּנִדָּה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כב) "תְּזָרֵם כְּמוֹ דָוָה

צֵא תֹּאמַר לוֹ", מַה נִּדָּה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא. אָמַר רַבָּה, בְּמַשָּׂא כֵּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּמְטַמְּאָה דְּהָא אִ(י)תְּקַשׁ לְנִדָּה, כִּי פְּלִיגֵי בְּאֶבֶן מְסָמָא, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר מַה נִּדָּה מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא, וְרַבָּנָן סָבְרֵי, כְּשֶׁרֶץ, מַה שֶּׁרֶץ לָא מְטַמֵּא בְּאֶבֶן מְסָמָא אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים לָא מְטַמְּאָה בְּאֶבֶן מְסָמָא. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא, לְמַאי הִלְכְתָא אִ(י)תְּקַשׁ לְשֶׁרֶץ. (לְמַשָּׂא) [וְלַמַּשְׂאִי] וּלְרַבָּנָן, לְמַאי הִלְכְתָא אִ(י)תְּקַשׁ לְנִדָּה. [לְמַשָּׂא. וְל(י)קִשְׁהּ רַחֲמָנָא לִנְבֵלָה. אֵין הָכֵי נַמִּי, אֶלָּא] מַה נִּדָּה אֵינָהּ לְאֲבָרִים אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים אֵינָהּ לְאֲבָרִים. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, בְּאֶבֶן מְסָמָא כֵּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּלָא מְטַמְּאָה, כִּי פְּלִיגֵי בְּמַשָּׂא, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, כְּנִדָּה, מַה נִּדָּה מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא, וְרַבָּנָן סָבְרֵי, כְּשֶׁרֶץ, מַה שֶּׁרֶץ לָא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים לָא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא, לְמַאי הִלְכְתָא אִ(י)תְּקַשׁ לְשֶׁרֶץ. (לְמַשָּׂא) [וְלַמַּשְׂאִי]. וּלְרַבָּנָן, לְמַאי הִלְכְתָא אִ(י)תְּקַשׁ לְנִדָּה. מַה נִּדָּה אֵינָהּ לְאֲבָרִים אַף עֲבוֹדַת אֱלִילִים אֵינָהּ לְאֲבָרִים. וְכוֹנֵס בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְאַמַּאי, וְהָא קָא שָׁבִיק רַוְחָא לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. דְּעָבִיד לֵיהּ בֵּית הַכִּסֵּא לְתִינוֹקוֹת. אִי נַמִּי דִּגְדֵּר לֵיהּ בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי.

(דברים ז ג) וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן. וּכְתִיב (להלן פסוק טז) הַמַּאֲכִ(י)לְךָ מָן בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנּ(וֹ)תְךָ. רַב אָמֵי וְרַב אָסֵי, חַד אָמַר אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ. וְחַד אָמַר, אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁרוֹאֶה וְאוֹכֵל לְמִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה וְאוֹכֵל. אָמַר רַב יוֹסֵף, מִכָּאן לְסוּמִין שֶׁאוֹכְלִין וְאֵינָן שְׂבֵעִין. מַאי קְרָא. "טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלַךְ נָפֶשׁ". אָמַר אַבָּיֵי, הַאי מָאן דְּאִית לֵיהּ סְעוּדְתָא לָא נֵיכְלָה אֶלָּא בִּימָמָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שָׁאַל אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקוֹנְיָא חָמוּי, אָמַר לֵיהּ, מַהוּ דִּין דִּכְתִיב (פסוק ד) שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ, שֶׁמָּא כְּלֵי קוֹרַיִס הָיוּ מְהַלְּכִין עִם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר. אָמַר לֵיהּ, עַנְנֵי כָבוֹד הָיוּ מְעוּטָּפִין בָּהֶן. וְלֹא הָיוּ בָּלִין. אָמַר לֵיהּ, שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ. וְלֹא הָיוּ גְּדֵלִין. אָמַר לֵיהּ, חִלָּזוֹן הַזֶּה, כָּל מַה שֶּׁהוּא גָּדֵל נַרְתִּיקוֹ גָּדֵל עִמּוֹ. וְלֹא הָיוּ צְרִיכִין תִּכְבֹּסֶת. אָמַר לֵיהּ, עַנְנֵי כָבוֹד הָיוּ מְגַהֲצִין אוֹתָן, וְאַל תִּתְמַהּ, אַמְּיִיטוֹן הַזֶּה אֵין מְגַהֲצִין אוֹתָן אֶלָּא בְּאוּר. אָמַר לֵיהּ, וְלֹא הָיָה רֵיחָן קָשֶׁה מֵרֵיחַ הַזֵּעָה. אָמַר לֵיהּ, מִתְלַכְלְכִין הָיוּ בִּדְשָׁאֵי הַבְּאֵר שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, יא) "וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן" וְגוֹ'.

(דברים ז ה) וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ. (כָּתוּב בְּרֶמֶז ש"ג). אָמַר רָבָא (אָמַר רַב סְחוֹרָה) [וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא], אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּסּוּרִין בָּאִין עָלָיו יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, מ) "נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ" וְגוֹ', פִּשְׂפֵּשׂ וְלֹא מָצָא יִתְלֶה בְּבִטּוּל תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ" וְגוֹ', תָּלָה וְלֹא מָצָא בְּיָדוּעַ שֶׁיִּסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יב) "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ". פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי וְרַבִּי (חָמָא) [אַחָא] בַּר חֲנִינָא,

חַד אָמַר, אֵלּוּ הֵן יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה, כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ" וְגוֹ', וְחַד אָמַר, כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בִּטּוּל תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים א, כ) "בָּרוּךְ (ה')
[אֱלֹהִים] אֲשֶׁר לֹא הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי". אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא,
אֵלּוּ וְאֵלּוּ יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה הֵן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי שם) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ", אֶלָּא
מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ", דָּבָר זֶה מִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ קַל וָחוֹמֶר מִשֵּׁן וְעַיִן מַה שֵּׁן
וְעַיִן שֶׁהֵן אֶחָד מֵאֲבָרָיו שֶׁל אָדָם עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת יִסּוּרִין שֶׁמְּמָרְקִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם
עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְהֵינוּ דַּאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ נֶאֱמַר "בְּרִית" בַּמֶּלַח וְנֶאֱמַר בְּרִית
בְּיִסּוּרִין מַה בְּרִית הָאֲמוּר בַּמֶּלַח מֶלַח מְמַתֶּקֶת כָּל הַקָּרְבָּן אַף בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּיִסּוּרִין
יִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם.
אָמַר רַבִּי בָּסְנָא, אֵין אָדָם בָּעוֹלָם בְּלֹא יִסּוּרִין, חוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנָּיו אֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן, בְּעֵינוֹ אֵינוֹ
יָכוֹל לִישֹׁן, יָגֵעַ בַּתּוֹרָה אֵינוֹ יָשֵׁן, זֶה עֵר וְזֶה עֵר, הֲוֵי (תהלים צד, יב) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ" וְגוֹ', וְאִם בָּא לְהַקְפִּיד (שם) "מִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ", בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (בראשית יב,
ב) "וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ", כֵּיוָן שֶׁיָּצָא קֶפֶץ עָלָיו רְעָבוֹן וְלֹא הִקְפִּיד וְלֹא קָרָא תִּגֹּר אֶלָּא
"וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה". רַבִּי חָמָא חֲמֵי חַד סְגֵי נְהוֹרָא דְּיָתִיב וְלָעֵי בְּאוֹרָיְתָא. אָמַר לֵיהּ,
שָׁלֹם לָךְ בַּר חוֹרָיָא. אָמַר לֵיהּ, בַּר עָבְדִין. אָמַר לֵיהּ, שָׁאַתָּה בֶּן חוֹרִין לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר
רַבִּי יוּדָן, כְּתִיב (שמות כא, כז) "וְאִם שֵׁן עַבְדּוֹ" וְגוֹ'. (דברים ז ז-י) אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם. אָמַר
לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, אַתָּה אָמַרְתָּ "יוּקַח נָא מְעַט מַיִם" וְכוּ' (כְּדִכְתִיב לְעֵיל).
אָמַר רַב יוֹסֵף וְאִיתֵימָא רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַמַּקְדִּים בְּפִסּוּק זֶה מֻקְדָּם לִבְרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶרֶץ
חִטָּה וּשְׂעֹרָה" וְגוֹ'. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי (יוֹחָנָן) [חָנָן], דַּאֲמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [חָנָן] כָּל הַפְּסוּק הַזֶּה
לְשִׁעוּרִין נֶאֱמַר, חִטָּה, דִּתְנַן הַנִּכְנָס לְבֵית הַמְּנֻגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו וְסַנְדָּלָיו וְטַבָּעוֹתָיו
(בְּקֶמְצוֹ) [בְּיָדָיו] הוּא וְהֵן טְמֵאִים מִיָּד, הָיָה לָבוּשׁ כֵּלָיו וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבָּעוֹתָיו (בְּיָדָיו)
[בְּאֶצְבְּעוֹתָיו] הוּא טָמֵא מִיָּד וְהֵן טְהוֹרִין עַד שֶׁיִּשְׁהֶה בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, תָּנָא פַּת חִטִּין וְלֹא
פַּת שְׂעוֹרִין, וּמֵסֵב וְאוֹכְלָהּ בִּלְפָתָן, שְׂע(ו)רָה, לִכְדְתָנַן עֻצָּם כִּשְׂעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא
וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, גֶּפֶן, כְּדֵי רְבִיעִית יַיִן לְנָזִיר, תְּאֵנָה, כִּגְרֶגֶרֶת לְהוֹצָאַת שַׁבָּת, רִמּוֹן,
כְּדִתְנַן כָּל כְּלֵי בַּעֲלֵי בָתִּים שְׁעוּרָן כְּרִמּוֹנִים, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אֶרֶץ
שֶׁכָּל שְׁעוּרֶיהָ כְּזֵיתִים, כָּל שְׁעוּרֶיהָ כְּזֵיתִים סָלְקָא דַּעְתָּךְ וְהָא אִ(י)כָּא הֲנַךְ דְּאָמְרָן, אֶלָּא
אֶרֶץ שֶׁרוֹב שְׁעוּרֶיהָ כְּזֵיתִים, דְּבָשׁ, כְּכוֹתֶבֶת הַגַּפָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים רַב חִסְדָּא וְרַב הִמְנוּנָא
הֲוֹו יָתְבֵי בִּסְעָדְתָא. אַיְתוֹ קְמַיְהוּ (תְּאֵנֵי) רִמּוֹנֵי וּתְמָרֵי, שְׁקַל רַב (חִסְדָּא) [הַמְנוּנָא] וּבָרִיךְ
אֻתְמָרֵי בְּרֵישָׁא. אָמַר לֵיהּ [רַב חִסְדָּא], לָא סְבַר מַר לְהָא דְּרַב יוֹסֵף וְאִיתֵימָא רַב יִצְחָק כָּל
הַמַּקְדִּים בְּפִסּוּק זֶה מֻקְדָּם לִבְרָכָה. אָמַר לֵיהּ, זֶה שֵׁנִי לְאֶרֶץ וְזֶה חֲמִישִׁי לְאֶרֶץ. אָמַר לֵיהּ,

מָאן יָהִיב לָן נַגָּרֵי דְּפַרְזְלָא וְנִשְׁמַעִינָךְ. אָכַל עָנָבִים תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶם שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ]. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. דִּכְתִיב "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה" וּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ". וְרַבָּנָן, אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם הִפְסִיק הָעָנְיָן. וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי הַכּוֹסֵס אֶת הַחִטָּה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב דִּימִי, מַאי נִיהוּ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ. אָמַר לֵיהּ, דִּפְרִי, עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה (שֶׁנָּתַתָּ) שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ, רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבְנֵה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה כִּי אַל טוֹב וּמֵטִיב אַתָּה בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, דְּחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין פּוֹתֵחַ עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְחוֹתֵם עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה, דְּחַמְרָא עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְחוֹתֵם עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּירוֹת.

רמז תתנא

אֶרֶץ זַיִת שֶׁמֶן וּדְבָשׁ. זַיִת, זוֹ זַיִת אֲגוּרִי. דְּבָשׁ, זֶה דְּבַשׁ תְּמָרִים. אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל. כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ קָשֶׁה כְּבַרְזֶל אֵינוֹ תַלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל", אַל תִּקְרֵי 'אֲבָנֶיהָ' אֶלָּא 'בּוֹנֶיהָ'. אָמַר רָבִינָא, אֲפִלּוּ הָכֵי מ(י)בָּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵילַף נַפְשֵׁיהּ בְּנִיחוּתָא, דִּכְתִיב (קהלת יא, י) "וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ". מִנַּיִן לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה. דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ" וכו' (כְּדָכְתִיב בְּרֵמֶז רי"ט). עַד כַּמָּה מְזַמְּנִין, עַד כַּזַּיִת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד כְּבֵיצָה. בְּאִקְרַאי פְּלִיגִי, רַבִּי מֵאִיר סָבַר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, שִׁעוּר אֲכִילָה כַּזַּיִת. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, אֲכִילָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂבִיעָה, הֲוֵי אוֹמֵר כְּבֵיצָה. דְּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זְמִנִין אֲמַר לָהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אָמִי וְזִמְנִין אֲמַר לָהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֶיךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כָּתוּב בְּתוֹרָתְךָ (דברים י, יז) "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים" וַהֲלֹא אַתָּה נוֹשֵׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ". אָמַר לָהֶם, וְכִי לֹא אֶשָּׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּתַבְתִּי לָהֶם וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ וְהֵן מְדַקְדְּקִים עַל עַצְמָן עַד כַּזַּיִת וְעַד כְּבֵיצָה. בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכָל לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא מְבָרֵךְ.

(דברים ז יא-יד) וְרָם לְבָבֶךָ (כָּתוּב בְּפָסוּק (דברים א, א) "וְדֵי זָהָב"). רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְסוּת הָרוּחַ כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". אַזְהָרָה לְגַסֵּי הָרוּחַ מִנַּיִן. אָמַר רָבָא אָמַר זְעִירִי, (ירמיה יג, טו) "שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ וְאַל תִּגְבְּהוּ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא, וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ וּכְתִיב "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה'", וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָּׁמֶר' 'פֶּן' וְ'אַל' אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה. בַּר

קַפָּרָא אוֹמֵר, קֵיצִי בְיָדְךָ וְקֵיצָךְ בְיָדִי, קֵיצִי בְיָדְךָ, וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וְקֵיצְךָ בְיָדִי (תהלים קלז, ה) "אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי". (דברים ז טו-טז) הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדל וְהַנּוֹרָא (כָּתוּב בְּרֵמָז רכ"ז). לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ (כָּתוּב בְּתְחִלַּת פָּרָשַׁת רְאֵה). (דברים ז יט-כ) וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אֲכִילָה וּשְׂבִיעָה, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא אַזְהָרָה, בִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל כְּתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם" וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר (דברים ו, יא-יב) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח", אַף כָּאן מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וְגוֹ' וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ.

דָּבָר אַחֵר "אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח". אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, הֲרֵי אֲנִי מַגִּיד, אִם עֲשִׂיתֶם אֲלִילִים כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן, וְלֹא עוֹד אֶלָּא כּוֹכָבִים אֲשֶׁר ה' מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם, מָה הַכְּנַעֲנִים כְּיוָן שֶׁגָּלוּ מִפְּנֵיכֶם, מְעַט מְעַט גָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ל) "מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ", כָּךְ אַתֶּם (ישעיה ח, כג) "כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻ(וּ)לוּן וְגוֹ', וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד" "וַיַּגְלֵם] לָרִאשׁוֹבְנִי וְלַגָּדִי".

דָּבָר אַחֵר "כַּגּוֹיִם". מָה הַכְּנַעֲנִים מִיָּד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ וְכָבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת יְרִיחוֹ (יהושע ו, כ) "וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ", אַף אַתֶּם (איכה ב, ט) "טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ", מַה יְרִיחוֹ (יהושע שם) "וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ" אַף אַתֶּם "תָּקְעוּ עָלֶיהָ אֹהָלִים סָבִיב", בִּירִיחוֹ (יהושע שם) "וַיָּרַע הָעָם וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת" וְאַתֶּם "עַד מָתַי אֶרְאֶה נֵס אֶשְׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה" נָטְעוּ אֶתְכֶם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ, כְּשֵׁם שֶׁבָּשָׂר וָדָם עוֹבֵר כָּךְ נְטִיעוֹתָיו עוֹבְרִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי הוּא שֶׁנּוֹטֵעַ אֶתְכֶם, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וְקַיָּם כָּךְ נְטִיעוֹתַי קַיְמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט, טו) "וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם".

(דברים ח ד-ה) בְּצִדְקָתִי הֲבִיאַנִי ה', לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ, וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ. הֲרֵי שָׁלֹשׁ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא עָשִׂיתִי לֹא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם וְלֹא בִּשְׁבִיל יִצְחָק וְלֹא בִּשְׁבִיל יַעֲקֹב, בִּשְׁבִיל מָה עָשִׂיתִי, בִּשְׁבִיל שְׁמִי הַגָּדוֹל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה מח, יא) "לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה". שְׁנֵי פְעָמִים כְּשֶׁהֵיִיתֶם בְּמִצְרַיִם גָּאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּשְׁבִיל שְׁמִי, "וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ", אַף בֶּאֱדוֹם כֵּן, "לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי". (דברים ח ט) וְאֵשֵׁב בָּהָר (כָּתוּב בְּוֹאֶתְחַנַּן פ' (דברים ה, כח) "וְאַתָּה פֹּה עֲמוֹד עִמָּדִי").

רמז תתנב

לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי. מַתְלָא אָמַר, עֲלַת לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִמּוּסָהּ, לְמַעְלָה שֶׁאֵין אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עָלָה מֹשֶׁה [וְנִדְמָה לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי", אֲבָל (לְמַעְלָה) [לְמַטָּה] שֶׁיֵּשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה (בראשית יח, ח) "וְהוּא

ע(ו)מֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ"]. (דברים ח יב) כֵּיוָן שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה מִיָּד יָצְאָה כַּעַס עַל מֹשֶׁה שֶׁהֶעֱלָה הָעֵרֶב רַב עִמָּם. אָמַר לוֹ (לֵךְ) [קוּם] רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, עַמִּי חָטְאוּ וְעַמְּךָ לֹא חָטְאוּ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַמְּךָ חָטְאוּ. אָמַר לוֹ, וּמִי מְפַיְּסֵנִי שֶׁעַמִּי חָטְאוּ. אָמַר לוֹ, מִי שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הַמַּעֲשֶׂה מְפַיְּסְךָ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, וְיוֹדֵעַ הוּא. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, (ישעיה א, ג) "יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ", יָדַע הוּא תּוֹרָא מָאן הוּא קְנָאֵיהּ, מָאן הוּא נַפְחֵיהּ. בָּא הַשּׁוֹר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפָנֵי מֹשֶׁה, מִי עָשָׂאךָ, אָמַר לוֹ, חָמוֹר, אֵלּוּ הַמִּצְרִים "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שָׁמָּא יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ, (ישעיה שם) "יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן". אָמַר לוֹ, וּמִמֶּנּוּ אֲנִי קוֹפֵץ לְסָנֵגוֹרְיָא, עַמִּי חָטְאוּ וְעַמְּךָ לֹא חָטְאוּ, אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ, כֵּיוָן שֶׁלִּמֵּד מֹשֶׁה סָנֵגוֹרְיָא עֲלֵיהֶן מִיָּד (שמות לב, יד) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ". כֵּיוָן שֶׁמֵּת מֹשֶׁה מֵת סָנֵגוֹרִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִזְכָּר לוֹ שֶׁלֹּא נִמְצָא סָנֵיגוֹר כְּמוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, יא) "וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה (עַבְדּוֹ) [עַמּוֹ"], אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיָה בָּשָׂר וָדָם נַעֲשֶׂה לָכֶם סָנֵיגוֹר וּמוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי בְּכְבוֹדִי נַעֲשֶׂה לָכֶם סָנֵגוֹר בִּפְנֵי שָׂרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּמוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי מְדַבֵּר בְּצֶדֶק רַב לְהוֹשִׁיעַ".

קוּם רֵד וְגוֹ' כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא).

הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם. כָּל דִּבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְטוֹבָה אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי, לֹא חָזַר בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם" וְגוֹ' וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְאַף עַל גַּב דְּבָעָא רַחֲמֵי וּבַטְּלָה אֲפִלּוּ הָכֵי אוֹקְמוּהָ בְּזַרְעֵיהּ שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א כג, טו-יז) ("ו)בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר וַיְהִיוּ בְּנֵי אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה וְגוֹ' וּבְנֵי רְחַבְיָה רָבוּ לְמַעְלָה", לְמַעְלָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא, אַתְיָא רַבֵּיהּ רַבֵּיהּ, כְּתִיב הָכָא "רַבּוּ" וּכְתִיב הָתָם (שמות א, ז) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ".

שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ מִתּוֹךְ כַּעַס רָצוֹן, דִּכְתִיב "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", מִיָּד (שם לב, יד) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה". מִתּוֹךְ רֹגֶז רַחֲמִים, "בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכֹּר". מִתּוֹךְ צָרָה רְוָחָה, (ירמיה ל, ז) "וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ". מִתּוֹךְ רְחוֹק קָרוֹב, "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי". מִתּוֹךְ נְפִילָה קִימָה, (מיכה ז, ז) "כִּי נָפַלְתִּי קַמְתִּי". מִתּוֹךְ אֲפֵלָה אוֹרָה, (שם) "כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה' אוֹר לִי".

(דברים ח יז) וְאָתְפַּשׁ בִּשְׁנֵי הַלֻּחוֹת (כְּתוּב בְּרֵמֶז שצ"ו). (דברים ח יח) וְאָתְנַפַּל לִפְנֵי ה' (אֵת) [כָּראשׁוֹנָה] אַרְבָּעִים יוֹם (כְּתוּב לְמַטָּה בְּרֵמֶז תתי"א).

(דברים ח יט) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, דְּאִלּוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּתִיב כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. וְאִלּוּ בְּעוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר כְּתִיב (משלי כא, יד) "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אַף וְשֹׁחַד בַּחֵ(י)ק חֵמָה עַזָּה" וגו'.

רמז תתנג

כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר (רַבִּינָא) [בִּיזְנָא], בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מֹשֶׁה מִן הַמְּילָה בָּאוּ אַף וְחֵמָה וּבִלְּעוּהוּ וְלֹא שִׁירוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא רַגְלָיו, מִיָּד (שמות ד, כה) "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר" וגו', מִיָּד (שם כו) "וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה לְהָרְגָן, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים הֵרְגוּ לְחֵמָה, דִּכְתִיב (ישעיה כז, ד) "חֵמָה אֵין לִי". וְהָכְתִיב "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה". תְּרֵי חֵמָה הֲווֹ.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם וְסָרְחוּ יִשְׂרָאֵל נִזְדַּוְּגוּ לוֹ חֲמִשָּׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, אַף וְחֵמָה קֶצֶף וּמַשְׁחִית וְהַשְּׂמֵד. מָה עָשָׂה, נִתְלָה בִּזְכוּת אָבוֹת, "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל". מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה", מִיָּד נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה, נִשְׁתַּיְּרוּ אַף וְחֵמָה, וַעֲדַיִן הָיָה מֹשֶׁה מִתְיָרֵא שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה". אָמַר לוֹ, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֵית אֲנָא יָכִיל לְמֵיקָם בְּתַרְוַיְהוּן, קוּם אַתְּ בְּחַד וַאֲנָא בְחַד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ז, ז) "קוּמָה ה' בְּאַפֶּךָ". וּמִנַּיִן שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בְּחֵמָה. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה". (דברים ח כא) וְאֶת חַטַּאתְכֶם (כָּתוּב בְּפָסוּק (דברים יב, ב) "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן"). (דברים ח כו-כח) מִבְּלִי יְכֹלֶת ה' (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשמ"ד).

רמז תתנד

("וְאֶתְנַפַּל) [וָאֶתְפַּלֵּל] אֶל ה'". כָּל הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה אֵין תְּפִלָּתוֹ חוֹזֶרֶת רֵיקָם. מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וָאֶתְפַּלֵּל" וְגוֹ', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (לעיל פסוק יט) וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִיא. וְהֵנִי מִלֵּי דְּלָא מְעַיֵּן בָּהּ, אֲבָל מְעַיֵּן בָּהּ בָּא לִידֵי כְּאֵב לֵב שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יג, יב) "תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב". (דברים ט א-ב) פְּסָל לְךָ (כָּתוּב בְּרֶמֶז שצ"ו). אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תש"מ ושס"ז).

אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן. מְלַמֵּד שֶׁהַלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִין בָּאָרוֹן מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ מֻחֲמַת אָנְסוֹ שֶׁאֵין נוֹהֲגִין בּוֹ מִנְהַג בִּזָּיוֹן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, פְּעָמִים שֶׁבִּטּוּלָהּ שֶׁל תּוֹרָה זוֹ הִיא יְסוֹדָהּ, דִּכְתִיב "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (דַּאֲמַר מַר לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִין בָּאָרוֹן).

בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים" בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַלּוּחוֹת הָיָה [מֹשֶׁה] (הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) מִתְרַעֵם עָלָיו, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִלּוּ חָצַבְתָּ הַלּוּחוֹת וְיָגַעְתָּ בָּהֶן וְנִטְעַרְתָּ לֹא הָיִיתָ מְשַׁבְּרָן, אֲנִי חוֹצֵב לֶהָבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ז) "קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ" וְאַתָּה מְשַׁבְּרָן, עַכְשָׁיו תֵּדַע מַה הִיא כֹּחָן, אַתָּה פְּסֹל אוֹתָן, "עֵת כְּנוֹס אֲבָנִים". פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, מֵאַיִן אֲנִי מֵבִיא לוּחוֹת אֲבָנִים. אָמַר לוֹ, אֲנִי מַרְאֶה לְךָ אֶת הַמַּחְצָב. אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶת הַמַּחְצָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, י) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר" וּכְתִיב בֵּיהּ (שם לב, טז) "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים" וְעָלָיו נֶאֱמַר "תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ". אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, חֲצֹב מִכָּאן שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים כָּרִאשׁוֹנִים, מָה הָרִאשׁוֹנִים אָרְכָּן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרָחְבָּן שִׁלְשָׁה אַף אֵלּוּ כֵּן, מָה הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל סַנְפִּירִינוֹן אַף אֵלּוּ, מָה אֵלּוּ נִתְּנוּ בְּפֶמְבֵּי אַף אֵלּוּ נִתְּנוּ בְּפֶמְבֵּי. אָמַר לֵיהּ, לָאו אָמַרְתָּ (שמות לד, ג) "וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ". מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְקִלְקְלָה וְהוֹצִיאָהּ וּבִקְּשָׁה הֵימֶנּוּ וְנִתְפַּיֵּס לָהּ, אָמַר לוֹ אוֹהֲבָהּ לֵךְ וְהַכְנֵס אוֹתָהּ בְּפֶמְבֵּי כְּשֵׁם שֶׁנִּטְלָתְ אוֹתָהּ, אָמַר לוֹ, לָאו, שֶׁלֹּא יֵדְעוּ אֲחֵרִים וְיֹאמְרוּ לְמָה הוֹצִיאָהּ וְנִמְצֵאת מִתְחָרֶפֶת. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה חוֹצֵב וַאֲנִי כּוֹתֵב שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "פְּסָל לְךָ וְכָתַבְתִּי", וַאֲנִי מְסַיֵּעַ אוֹתְךָ בְּאֶצְבַּע כְּבוֹדִי כְּמוֹ שֶׁסִּמַכְתִּיךָ בַּיָּם בִּימִינִי שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג) "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְזֶהֱבִי שֶׁאֵבֵד חֲתָנוֹ קוֹזְמִין שֶׁל בֵּיתוֹ, אָמַר לוֹ, אֲנִי נָתַתִּי קוֹזְמִין וְאַתָּה אֲבַדְתָּ אוֹתָהּ, נִהְיֶה אֲנִי וְאַתָּה שֶׁתִּתְפִּין, אַתָּה מֵבִיא אֶת הַמַּרְגָּלִיּוֹת וְדַיְקוֹנִין וַאֲנִי מֵבִיא אֶת הַזָּהָב וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֲנִי נָתַתִּי אֶת הַלּוּחוֹת וְשִׁבַּרְתָּ אוֹתָם, אַתָּה חֲצֹב אֶת הַלּוּחוֹת וַאֲנִי כוֹתֵב עֲלֵיהֶן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּשְׁבִיל שֶׁכָּתַבְתִּי אוֹתָהּ כֻּלָּהּ חַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְאִם אַתֶּם מְשַׁמְּרִים אוֹתָהּ אַתֶּם חַיִּים, וְאַף לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי כּוֹתֵב אֶתְכֶם בְּסֵפֶר וְאַתֶּם מִתְמַלְּטִים מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב, א) "וּבָעֵת הַהִיא יִמָּלֵט עַמֶּךָ כֹּל הַנִּמְצָא כָּתוּב בַּסֵּפֶר".

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁקִּדֵּשׁ לְמַטְרוֹנָא בִּשְׁתֵּי מַרְגָּלִיּוֹת. אִבְּדָה אַחַת מֵהֶן, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ, אִבַּדְתְּ אַחַת מֵהֶן שִׁמְרִי הַשְּׁנִיָּה. כָּךְ קִדֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל (שמות כד, ז) בְּ"נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", אִבְּדוּ "נַעֲשֶׂה", שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה שִׁמְרוּ "נִשְׁמַע".

רמז תתנה

(דברים ט, א) "אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן". אַתֶּם עוֹבְרִים וַאֲנִי אֵינִי עוֹבֵר. וּפָתַח לָהֶם פֶּתַח שֶׁיְּבַקְּשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים, וְלֹא הָיוּ מְבִינִים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה מִמַּטְרוֹנָא, [סָרְחָה עָלָיו מַטְרוֹנָא], בִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאָהּ, מָה עָשְׂתָה, כִּנְסָה אֶת בָּנֶיהָ וְאָמְרָה לָהֶן, הֱווּ יוֹדְעִין שֶׁאֲבִיכֶם מְבַקֵּשׁ לְגָרְשֵׁנִי וְלִשָּׂא אַחֶרֶת, יְכוֹלִין אַתֶּם לְהִשְׁתַּעְבֵּד לָהּ, [אָמְרוּ לָהּ הֵן, אָמְרָה לָהֶן] תֵּדְעוּ מַה הִיא עֲתִידָה לַעֲשׂוֹת בָּכֶם וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת שֶׁמָּא יְבִינוּ וִיבַקְּשׁוּ עָלֶיהָ מֵאֲבִיהֶם וְלֹא הָיוּ מְבִינִין, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֵבִינוּ אָמְרָה אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם שֶׁתִּהְיוּ זְהִירִים בִּכְבוֹד אֲבִיכֶם כָּךְ מֹשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֵבִינוּ צִוָּה שֶׁיִּהוּ זְהִירִים בִּכְבוֹד אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם דִּכְתִיב "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא". (דברים ט ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה (כָּתוּב בְּרֶמֶז רנ"ד).

לַעֲמֹד לְפָנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ. מַה מְּשָׁרֵת בַּעֲמִידָה אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנָלָן. דִּכְתִיב (דברים יח, ה) "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת". מַה כֹּהֵן מְשָׁרֵת מֻתָּר בְּחֻרְצָן אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מֻתָּר בְּחֻרְצָן (כָּתוּב בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים). (דברים ט י) כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים. מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן. יָרַד בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי וְהִלּוּחוֹת בְּיָדוֹ, וְהוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, לְפִיכָךְ עָשָׂה אוֹתוֹ זְכָרוֹן לְדוֹרוֹת, (ויקרא טז, לד) "וְהָיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר".

(דברים ט יב) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה". אֲטוֹ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתָּא הִיא וְהָאָמַר רַבִּי (אֶלְעָזָר) [חֲנִינָא] אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבֵית גְּנָזָיו אֶלָּא אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבַד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג, ו) "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ". [אֵין, לְגַבֵּי מֹשֶׁה מִלְּתָא זוּטַרְתָּא הִיא] דַּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ דָּבָר גָּדוֹל וְיֵשׁ לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו כְּקָטָן, קָטָן וְאֵין לוֹ, דּוֹמֶה עָלָיו כְּגָדוֹל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה" שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יָוָנִית קוֹרִין לְאַחַת הֵן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה לג, ו) "וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּע(ו)ת חָכְמַת וָדָעַת וְגוֹ', "אֱמוּנַת" זֶה סֵדֶר זְרָעִים, "עִתֶּיךָ" זֶה סֵדֶר מוֹעֵד, "חֹסֶן" זֶה סֵדֶר נָשִׁים, "יְשׁוּעוֹת" זֶה סֵדֶר נְזִיקִין, "חָכְמַת" זֶה סֵדֶר קָדָשִׁים, "וָדָעַת" זֶה סֵדֶר טָהֳרוֹת, וְאַפִּלּוּ הָכִי אִי "יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ" אֵין, וְאִי לָא לָא, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ הַעֲלֵה לִי כּוֹר חִטִּים לַעֲלִיָּה, הָלַךְ וְהֶעֱלָה לוֹ, אָמַר לוֹ עֵרַבְתָּ לִי בָּהֶן קַב חוּמְטִין, אָמַר לוֹ לָאו, אָמַר לוֹ מוּטָב שֶׁלֹּא הֶעֱלִיתָן, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְעָרֵב אָדָם קַב חוּמְטִין בְּכוֹר שֶׁל תְּבוּאָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תוֹרָה וְאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם דּוֹמֶה לְגִנְזָבָר שֶׁמָּסְרוּ לוֹ מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנוֹת לֹא מָסְרוּ לוֹ, בְּהֵי עַיְ(י)ל. מַכְרִיז רַבִּי יַנַּאי, חֲבָל עַל דְּלֵית לֵיהּ דָּרְתָּא

וְתַרְעָא לְדָרְתָּא עָבִיד. רַבִּי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲווֹ יָתְבֵי, חְלִיף וְאָזִיל רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא, אֲמַר חָד לְחַבְרֵיהּ נֵיקוּם מִקָּמֵיהּ, דְּגְבַר דְּחִיל חַטָּאִין הוּא, אֲמַר לֵיהּ אִידָךְ נִיקוּם מִקָּמֵיהּ, דְּגְבַר בַּר אוֹרָיְן הוּא. תִּסְתַּיֵ(י)ם דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר דְּגְבַר דְּחִיל חַטָּאִין הוּא, דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא יִרְאַת שָׁמַיִם בִּלְבַד שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה". דָּרִישׁ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הָהֲרִיוֹן לַיְלָה שְׁמוֹ, וְנוֹטֵל הַטִּפָּה וּמַעֲמִידָהּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, חָכָם אוֹ טִפֵּשׁ, עָנִי אוֹ עָשִׁיר, אֲבָל צַדִּיק וְרָשָׁע לָא קָאֲמַר כִּדְרַבִּי חֲנִינָא דַּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". רַב חִיָּא בַּר אָוִיָא, בְּשַׁבָּתָא וּבְיוֹמֵי טָבֵי טָרַח וּמְמַלֵּי לְהוֹ בְּאַסְפַּרְמָקֵי וּמְגָדֵי. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, וְשָׁאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ שְׁנֵי פְּסוּקִים בְּכָל יוֹם כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, וְכַמָּה יְמֵי חַיָּיו שֶׁל אָדָם, שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה", וְכַמָּה מִנְיַן יָמִים שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָפִים אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, וְחֶשְׁבּוֹן יְמֵי שָׁנָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע, טֹל מֵהֶם הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁאֵינָן מִן הַמִּנְיָן שֶׁהֵן יְמֵי שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג נִמְצְאוּ יְמֵי שַׁבָּתוֹת שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שֵׁשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּמִנְיַן יְמֵי הַחַגִּים לְחֶשְׁבּוֹן שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים אֶלֶף וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וְנִשְׁתַּיְּרוּ יְמֵי הַחֹל עֶשְׂרִים אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, (סַךְ הַכֹּל עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָפִים אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים), וְחֶשְׁבּוֹן פְּסוּקִים שֶׁל תּוֹרָה חֲמֶשֶׁת אֲלָפִים שְׁמוֹנָה מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם, וּפְסוּקִים שֶׁל נְבִיאִים תִּשְׁעַת אֲלָפִים מָאתַיִם תִּשְׁעִים וְאַרְבַּע וּפְסוּקִים שֶׁל כְּתוּבִים שִׁבְעַת אֲלָפִים תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁשִּׁים, סַךְ הַכֹּל (שִׁשִּׁים וּשְׁלֹשָׁה) [עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה] אֲלָפִים תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע לְבַד מִסִּפְרֵי הַחִיצוֹנִים. וְרָצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּ עַל עַצְמָן כְּדֵי שֶׁיּוֹסִיפוּ עַל מֵאָה בְּרָכוֹת שְׁנֵי פְּסוּקִים בְּכָל יוֹם, אֶחָד כְּנֶגֶד "נַעֲשֶׂה" וְאֶחָד כְּנֶגֶד "נִשְׁמַע", וּמֵאן א(י)נוּן שְׁנֵי פְּסוּקִים "וּמִקַּבְּלִין דַּיִן מִן דַּיִן וְאָמְרִין" "וּנְטָלַתְנִי רוּחָא", וְאוֹמֵר סֵדֶר זֶה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים בְּמִנְחָה, וּבִימוֹת הַחֹל בְּיוֹצֵר.

(דברים ט יד) הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפִין, אֶחָד הָיָה מְמֻנֶּה עַל מָה שֶׁבַּבַּיִת וְעַל מָה שֶׁבַּשָּׂדֶה וְהָיָה יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶׁבַּבַּיִת וְכָל מָה שֶׁבַּשָּׂדֶה, וְאֶחָד הָיָה מְמֻנֶּה עַל מַה שֶׁבַּשָּׂדֶה וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ אֶלָּא מָה שֶׁבַּשָּׂדֶה. כָּךְ מֹשֶׁה, כְּשֶׁעָלָה לַמָּקוֹם הָיָה יוֹדֵעַ הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים וְקִלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', אֲבָל דָּוִד שֶׁלֹּא עָלָה לַמָּקוֹם קִלֵּס לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמָה שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כד, א) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" וְגוֹ'. רַבָּנָן אָמְרֵי,

שְׁנֵי רְקִיעִין הֵן שֶׁנֶּאֱמַר (שם סח, לד) "לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם". רַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם". רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֱלִיעָזֶר אוֹמֵר, שִׁבְעָה, שֶׁמַּיִם רָקִיעַ שְׁחָקִים זְבוּל מָעוֹן מָכוֹן עֲרָבוֹת וּכְבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בַּעֲרָבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו". וּמָה רַבּוֹתֵינוּ מְקַיְּמִין "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת". שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים וְעָרֵב עָלָיו מַעֲשֵׂיהֶם. רַבִּי פִּנְחָס הַכֹּהֵן בַּר חָמָא אוֹמֵר, עֲרָבוֹת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹרֵעַ עָלָיו מַעֲשִׂים שֶׁל צַדִּיקִים וְהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת. (דברים ט טז) וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם. יֵצֶר הָרָע, מֹשֶׁה קְרָאוֹ עָרֵל וְכוּ', (כְּתוּב בְּרֶמֶז תקכ"א).

רמז תתנו

(דברים ט יז-יח) כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים. הָרִאשׁוֹן קֹדֶשׁ וְהַשֵּׁנִי חֹל. (שמות כב, כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל". מְשַׁמֵּשׁ קֹדֶשׁ וְחֹל. (בראשית ג, ד) "כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְהִיִּיתֶם כֵּאלֹהִים", הָרִאשׁוֹן קֹדֶשׁ וְהַשֵּׁנִי חֹל. (שם לג, יא) "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ כִּרְא(וֹ)ת פְּנֵי אֱלֹהִים", הֲרֵי זֶה חֹל. "מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה", הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ. (שם כג, ו) "נְשִׁיא אֱלֹהִים אַתָּה", קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת [הָאֲמוּרִים] בְּאַבְרָהָם קֹדֶשׁ חוּץ מֵאֶחָד, "וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ", וְיֵשׁ אוֹמְרִים (שם כ, יג) "כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ א(וֹ)תִי אֱלֹהִים". רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, קֹדֶשׁ, שֶׁאִלּוּלֵא אֱלֹהִים כְּבָר הִתְעוּ אוֹתִי כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִין בְּלוֹט חֹל חוּץ מִן הָאַחֲרוֹן, (שם יט, יח) "וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל נָא אֲדֹנָי". וְכָל הַשֵּׁמוֹת הַהֶדְיוֹטוֹת הֲרֵי אִלּוּ נִמְחָקִים.

הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. הַהוּא דְּנָחִית קְמֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הָאַדִּיר הֶחָזָק וְהַיָּרוּי. אָמַר לֵיהּ סַיְּמֵהּ לְכָלְהוּ שִׁבְחֵיהּ דְּמָרָךְ, הַשְׁתָּא אֲנָן תְּלַת קָמַיְתָא אִי לָאו דְּאַמְרִינְהוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תַּקְנִינְהוּ בַּתְּפִלָּה לָא הֲוִינָן אָמְרִין לְהוּ וְאַתְּ אָזַלְתְּ וְאָמַרְתְּ כֻּלֵּי הַאי, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וְהָיוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּאֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי כֶסֶף, הֲלֹא גְנַאי הוּא לוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, שֶׁהֶחֱזִירוּ הָעֲטֶרֶת לְיוֹשְׁנָהּ, מֹשֶׁה אָמַר הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֶתָּא יִרְמְיָה וְאָמַר כַּשְׁדִּים מְקַרְקְרִים בְּהֵיכָלוֹ אַיֵּה נוֹרְאוֹתָיו וְלָא אָמַר נוֹרָא, אֶתָּא דָּנִיֵּאל וַאֲמַר כַּשְׁדִּים מְשַׁעְבְּדִים בְּבָנָיו אַיֵּה גְּבוּרוֹתָיו וְלָא אָמַר גִּבּוֹר, אֶתּוֹ אִינְהוּ וְאָמְרוּ אַדְרַבָּה הֵן הֵן נוֹרְאוֹתָיו הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו שֶׁכּוֹבֵשׁ אֶת (יִצְרוֹ) [כַּעֲסוֹ] וְנוֹתֵן אֶרֶךְ אַפַּיִם לְרִשְׁעִים [וְאֵלּוּ הֵן] נוֹרְאוֹתָיו שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרְאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵיאַךְ אֻמָּה אַחַת יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם בֵּין כָּל הָאֻמּוֹת. אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז תשי"א).

עֹשֶׂה מִשְׁפַּט (גר) יָתוֹם וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ בְּצִדּוֹ, דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים, כָּתוּב בַּתּוֹרָה (דְּכְתִיב)" כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "עֹשֶׂה מִשְׁפַּט (גֵּר) יָתוֹם וְאַלְמָנָה", שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא" וְגוֹ' וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) "וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב (תהלים סח, ה) "סלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם ו) "אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת". וְא(וֹ)הֵב גֵּר (כָּתוּב בְּרֶמֶז קכ"ג וּבְרֶמֶז שמ"ט). (דברים ט כ) וּבְשָׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ (כָּתוּב לְעֵיל).

(דברים י ו) וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם. זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו, "עֹשֶׂר שָׁמוּר לְבָעְלָיו לְרָעָתוֹ" זֶה עָשְׁרוֹ שֶׁל קֹרַח. אָמַר רַבִּי לֵוִי, מַשּׂוֹי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת פְּרִדוֹת לְבָנוֹת הָיוּ מַפְתְּחוֹת בֵּית גְּנָזָיו שֶׁל קֹרַח, וְכֻלְּהוֹ אַקְלִידֵי וְקוּלְפֵי דְּגִלְדָּא. (וַתִּפְתַּח) [אֲשֶׁר פָּצְתָה] הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשנ"ב). אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, שָׁלֹשׁ מַטְמוֹנִיּוֹת הִטְמִין, יוֹסֵף אַחַת נִתְגַּלְּתָה לְקֹרַח וְאַחַת נִתְגַּלְּתָה לְאַנְטוֹנִינוֹס בֶּן אַסְוִירוֹס וְאַחַת גְּנוּזָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. (דברים י י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה (כָּתוּב בְּרֶמֶז תשמ"ג).

רמז תתנז

לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא. אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵימֶיהָ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה נָמוּךְ וְגָבוֹהַּ, אֶרֶץ מִצְרַיִם נָמוּךְ שׁוֹתָה, גָּבוֹהַּ אֵינוֹ שׁוֹתָה, אֶרֶץ מִצְרַיִם גָּלוּי שׁוֹתָה, שֶׁאֵינוֹ גָּלוּי אֵינוֹ שׁוֹתָה, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה גָּלוּי וְשֶׁאֵינוֹ גָּלוּי, אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה וְאַחַר כָּךְ נִזְרַעַת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (נִזְרַעַת וְאַחַר כָּךְ שׁוֹתָה) שׁוֹתָה וְנִזְרַעַת נִזְרַעַת וְשׁוֹתָה, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה בְּכָל יוֹם וְנִזְרַעַת בְּכָל יוֹם, אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵינָהּ נִזְרַעַת אִם אֵינוֹ עָמֵל בָּהּ בְּפָסָל וּבְקַרְדֹּם וְנוֹדֵד שְׁנַת עֵינָיו עָלֶיהָ, וְאִם לְאוֹ אֵין לוֹ בָהּ כְּלוּם, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כֵּן אֶלָּא הֵן יְשֵׁנִין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִיד לָהֶם גְּשָׁמִים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, רָאָה בֶּן טוֹבִים מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו וּמָסַר לוֹ עֶבֶד אֶחָד לְשַׁמְּשׁוֹ, שׁוּב רָאָה בֶּן טוֹבִים אֶחָד מְעַדֵּן וּמְפַנֵּק וְעָסוּק בִּפְעֻלָּה וּמַכִּירוֹ לוֹ וְלַאֲבוֹתָיו, אָמַר גְּזֵרָה שֶׁאֵין אַתָּה עוֹשֶׂה בְּיָדְךָ וַאֲנִי מַאֲכִילְךָ. כָּךְ כָּל הָאָרְצוֹת נִתְּנוּ לָהֶן שַׁמְּשִׁים לְשַׁמְּשָׁן, מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִן הַנִּילוּס, בָּבֶל שׁוֹתָה מִן נָהָר יוּבָל, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כֵּן אֶלָּא הֵן יְשֵׁנִים עַל מִטּוֹתֵיהֶם וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרִיד לָהֶן גְּשָׁמִים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא כְמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בָּשָׂר וָדָם קוֹנֶה לוֹ עֶבֶד שֶׁיְּהֵא זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתוֹ אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם קוֹנֶה לוֹ עֶבֶד שֶׁיְּהֵא הוּא זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתוֹ. וּכְבָר הָיוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק מְסֻבִּין בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְכוּ' (כָּתוּב בְּרֶמֶז רכ"ט). אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ הוּא בָא, אוֹ לְפִי שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם פְּסֹלֶת

כָּל הָאֲרָצוֹת הִקִּישׁוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית יג, י) "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", "כְּגַן ה'" לְאֵילָנוֹת, "כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" לִזְרִיעָה. אוֹ אֵינוֹ מַקִּישָׁהּ אֶלָּא לִמְגִנָּה שֶׁבָּהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ", מָקוֹם שֶׁיִּשִׁיבַתְכֶם בָּהּ דְּחִיבִּיב (בראשית מז, ו) "בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אַחֶיךָ". אוֹ אֵינוֹ מַקִּישָׁהּ אֶלָּא לִשְׁעַת גְּנוּתָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִשָּׁם", כְּשֶׁהֱיִיתֶם שָׁם הָיְתָה מִתְבָּרֶכֶת בִּשְׁבִילְכֶם, וְלֹא עַכְשָׁיו, שֶׁאֵין בְּרָכָה עֲלֵיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁהֱיִיתֶם שָׁם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַצַּדִּיקִים הוֹלְכִים בְּרָכָה בָּאת לָרַגְלָם, יָרַד יִצְחָק לִגְרָר בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ב) "וַיִּזְרַע יִצְחָק" וְגוֹ', יָרַד יַעֲקֹב אֲצֶל לָבָן בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָיו שֶׁנֶּאֱמַר "נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי ה' בִּגְלָלֶךָ", יָרַד יוֹסֵף אֲצֶל פּוֹטִיפַר בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם לט, ה) "וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף", יָרַד יַעֲקֹב אֲצֶל פַּרְעֹה בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם מז, י) "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה", בְּמָה בֵּרְכוֹ, שֶׁנִּמְנְעוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵי רָעָבוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ, כא) "וְעַתָּה אַל תִּירְאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם" וְאוֹמֵר "וְכִלְכַּלְתִּי אוֹתְךָ שָׁם", מַה כַּלְכָּל הָאָמוּר לְהַלָּן בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף כַּלְכָּל הָאָמוּר כָּאן בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אֵין זֶה קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁדִּבְּרֵי צַדִּיקִים קַיָּמִין בְּחַיֵּיהֶן וּבְטֵלִין לְאַחַר מִיתָתָן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי מִדִּבְרֵי אַבָּא, שֶׁזֶּה הוּא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כָּל זְמַן שֶׁהַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם בָּרְכָה בָּעוֹלָם נִסְתַּלְּקוּ צַדִּיקִים מִן הָעוֹלָם נִסְתַּלְּקָה בְרָכָה מִן הָעוֹלָם, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּאֲרוֹן הָאֱלֹהִים שֶׁיָּרַד לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי וְנִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ו, יב) "וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ ה' אֶת בֵּית עֹ(וֹ)בֵד אֱד(וֹ)ם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אֲרוֹן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהַפְסֵד אֶלָּא לְשַׁבְּרֵי לוּחוֹת שֶׁבּוֹ, נִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִילוֹ, קַל וָחֹמֶר לַצַּדִּיקִים שֶׁבִּשְׁבִילָם נִבְרָא הָעוֹלָם, אֲבוֹתֵינוּ בָּאוּ לָאָרֶץ בָּאת בְּרָכָה לְרַגְלָם שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" וְגוֹ'.

רמז תתנח

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם) "אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ", וַהֲלֹא בְיָדוּעַ שֶׁלֹּא מִלְּאוּ, שֶׁעַכְשָׁיו בָּאתָ לָאָרֶץ, אֶלָּא זְכוּתְךָ הִיא שֶׁגְּרָמָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ, הַכְּנַעֲנִים בּוֹנִים בָּתִּים וְזוֹרְעִין שָׂדוֹת וְחוֹפְרִין בּוֹרוֹת וְשִׂיחִין וּמְעָרוֹת נוֹטְעִין שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְכָל עֵץ מַאֲכָל כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְרָכָה. אוֹ לְפִי שֶׁבְּרָכָה זוֹ עֲלֵיהֶם, יְכוֹל הָיוּ אוֹכְלִין וּשְׂבֵעִין. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ", אַתָּה אוֹכֵל וְשָׂבֵעַ. וְהֵן מוֹנְעִין אֶת עַצְמָן מִנְּשִׁיהֶן מִבְּנֵיהֶן מִבְּנוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְרָכָה, וְזוֹ שֶׁאָמַרְנוּ אֲשֶׁר יְצָאתָם מִשָּׁם, כְּשֶׁהֱיִיתֶם

שָׁם הָיְתָה מִתְבָּרֶכֶת בִּשְׁבִילְכֶם וְלֹא עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אַתֶּם עָלֶיהָ. (דברים י יא) אַתָּה אוֹמֵר לְכָךְ בָּא הַכָּתוּב אוֹ לְהַקִּישׁ (יְצִיאָה) [בִּיאָה] זוֹ לְבִיאָתָהּ שֶׁל זוֹ מָה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא הֻיְּתָם מוֹנִין עָלֶיהָ שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת יָכוֹל אַף בִּיאַת אֶרֶץ כְּנַעַן כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְרִשְׁתָּהּ", לְרִשְׁתָּהּ אַתֶּם בָּאִים וְלִהְיוֹת מוֹנִין שְׁמִטִּים וְיוֹבְלוֹת, אֶלָּא הִפְרִישׁ בֵּין בִּיאָתָהּ שֶׁל זוֹ לְבִיאָתָהּ שֶׁל זוֹ, בִּיאַת אֶרֶץ מִצְרַיִם רְשׁוּת וּבִיאַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוֹבָה, אֶרֶץ מִצְרַיִם בֵּין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בֵּין שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֲרֵי לָכֶם אֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ כֵן אִם אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֲרֵי לָכֶם אֶרֶץ כְּנַעַן וְאִם לָאו אַתֶּם גּוֹלִין מֵעָלֶיהָ וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם". תַּנְיָא עֲרוּגָה, בְּתוֹכָהּ שִׁשָּׁה, גְּבוּלֶיהָ בְּכַמָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רֹחַב כְּמִלְאׂ (גְּבוּל) [רֹחַב] פְּרָסָה. מַאי טַעְמָא. דִּכְתִיב "וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק".

רמז תתנט

וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּנְוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר שֶׁמְּזַכִּיר בָּהּ הָרִים. (מַה) תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְקָעֹת", מַה בְּקָעוֹת לְשֶׁבַח אַף הָרִים לְשֶׁבַח. וְעוֹד, שֶׁנּוֹתֵן טַעַם בָּהָר טַעַם בַּבִּקְעָה, שֶׁפֵּרוֹת הָהָר קַלִּין וּפֵרוֹת הַבִּקְעָה שְׁמֵנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּשֶׁהִיא בִקְעָה הֲרֵי הִיא עוֹשָׂה בֵּית כּוֹר, כְּשֶׁהוּא הָר הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה בֵּית כּוֹר מִן הַמִּזְרָח, בֵּית כּוֹר מִן הַמַּעֲרָב, בֵּית כּוֹר מִן הַדָּרוֹם, בֵּית כּוֹר מִן הַצָּפוֹן, בֵּית כּוֹר מִלְמַעְלָה, נִמְצָא חֲמִשָּׁה מְכַפֶּלֶת שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ה, ה) "כֹּה אָמַר ה' זֹאת יְרוּשָׁלַיִם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ וּסְבִיבוֹתֶיהָ אֲרָצוֹת" וְגוֹ'. וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא אוֹתָהּ אֶרֶץ, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַלָּלוּ, אֶרֶץ שֵׁשׁ בָּהּ מִינֵי אֲרָצוֹת הָרִבָּה, בֵּית אֲרָצוֹת בֵּית הַחוֹלוֹת בֵּית הֶעָפָר.

דָּבָר אַחֵר "אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעוֹת". מַגִּיד שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת הַר לְטַעַם פֵּרוֹת בִּקְעָה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם הַר לְטַעַם בִּקְעָה, מִנַּיִן שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם הַר וְהַר טַעַם בִּקְעָה. וּבִקְעָה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת", הָרִים, הָרִים הָרִבָּה, בְּקָעוֹת, בְּקָעוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, שְׁנַיִם עָשָׂר אֲרָצוֹת נִתְּנוּ כְּנֶגֶד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, וְלֹא שָׁווּ טַעַם פֵּרוֹת שֵׁבֶט זֶה לְטַעַם פֵּרוֹת שֵׁבֶט זֶה, וְאֵלּוּ הֵן, כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר (אַתֶּם עֹבְרִים) [אַתָּה בָא] שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ, וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ, אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת, אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ, (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה", (שם) "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם" "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה", (שם) "אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ", "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם", (שם) "אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל", (שם י) "עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", "אֶרֶץ זֵבַת חָלָב וּדְבָשׁ", הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר אֲרָצוֹת כְּנֶגֶד שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם אוֹמֵר, מִנַּיִן

אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנוּ מַטְעַמִּים בָּאָרֶץ כֵּן נִתְּנוּ מַטְעַמִּים בַּיָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית א, י) "וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים", [וְהָרֵי יָם אֶחָד הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט) "יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד"], מַגִּיד שֶׁלֹּא שָׁווּ טַעַם דָּג הָעוֹלֶה מֵעִכּוֹ לְטַעַם דָּג הָעוֹלֶה (מִצִּידוֹן) [מִצּוֹר] וְלֹא הָעוֹלֶה (מִצִּידוֹן) [מִצּוֹר] לְעוֹלֶה מֵאַסְפַּמְיָא, אוֹ לְפִי שֶׁעֲפָרוֹ שֶׁל הַר קַל וְשֶׁל בְּקִעָה שָׁמֵן יָכוֹל יְהוּ מַיִם גּוֹרְשִׁין אֶת הֶעָפָר (מִמָּקוֹם) [לִמְקוֹם] בְּקִעָה וּתְהֵא מְחֻסֶּרֶת מַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶרֶץ הָרִים (וּבְקָעוֹת) [וּבְקָעֹת"], הָרִים לְפִי מַה שֶּׁהֵן [בְּקָעָה לְפִי מַה שֶּׁהִיא], וְכֵן הוּא אוֹמֵר (זכריה י, א) "שַׁאֲלוּ מֵה' מָטָר בְּעֵת מַלְקוֹשׁ" וְגוֹ' לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה", אוֹ לְפִי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְכֻפֶּלֶת בְּהָרִים יְהֵא גָּלוּי שׁוֹתָה וְשֶׁאֵינוֹ גָּלוּי אֵינוֹ שׁוֹתֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם", גָּלוּי וְשֶׁאֵין גָּלוּי שׁוֹתֶה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב וְגוֹ' וְהוּא מְסִבּוֹת מִתְהַפֵּךְ" וְגוֹ', שֶׁהָעֲנָנִים מַקִּיפוֹת אוֹתָהּ וּמַשְׁקוֹת אוֹתָהּ מִכָּל רוּחַ, אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים אֲבָל אֵינָהּ שׁוֹתָה מֵי נְחָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ח, ז) "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם", אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי נְחָלִים אֲבָל אֵינָהּ שׁוֹתָה מֵי שְׁלָגִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג וְגוֹ'" וְאוֹמֵר (איוב לז, ו) "כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ", אוֹ לְפִי שֶׁשּׁוֹתָה מֵי שְׁלָגִים אֲבָל אֵינָהּ שׁוֹתָה מֵי טְלָלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מַיִם אַף מֵי טְלָלִים שׁוֹתָה.

דָּבָר אַחֵר מַה מֵי גְּשָׁמִים לִבְרָכָה אַף מֵי טְלָלִים לִבְרָכָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית כז, כח) "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" וְאוֹמֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (הושע יד, ו) "אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל" וְאוֹמֵר (מיכה ה, ו) "וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה'" וְגוֹ'. לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם (כָּתוּב בָּרְמָז כ').

רמז תתס

(דברים י יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ. וְכִי אוֹתָהּ בִּלְבַד דּוֹרֵשׁ, וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת כֻּלָּן הוּא דּוֹרֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, כו) "לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ לֹא אִישׁ מִדְבָּר לֹא אָדָם בּוֹ" וְאוֹמֵר "לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁ(וֹ)אָה וּמְשֹׁ(וֹ)אָה" וְגוֹ' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ". כְּבִיכוֹל אֵין דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וּבִשְׁבִיל דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ דּוֹרֵשׁ כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ. כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (תהלים קכא, ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל" [וְכִי] יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד הוּא שׁוֹמֵר וַהֲלֹא שׁוֹמֵר הוּא אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", בִּשְׁבִיל שֶׁשּׁוֹמְרָן שׁוֹמֵר אֶת הַכֹּל עִמָּהֶם. כַּיּוֹצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (מלכים א ט, ג) "וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים" [וְכִי שָׁם בִּלְבַד הֵם] וַהֲלֹא נֶאֱמַר (זכריה

ד, י) "עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ", כְּבְיָכוֹל אֵין עֵינַי וְלִבִּי אֶלָּא שָׁם [ובשְׁבִיל שֶׁהֵם שָׁם הֵם בְּכָל מָקוֹם]. כַּיּוֹצֵא בוֹ "קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר" וְגוֹ'.

דָּרֹשׁ אֹתָהּ. אוֹתָהּ נִתְּנָה לִדְרִישָׁה לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אוֹ יָכוֹל אַף שְׁאָר אֲרָצוֹת נִתְּנוּ לִדְרִישָׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתָהּ", אוֹתָהּ נִתְּנָה לִדְרִישָׁה וְלֹא שְׁאָר אֲרָצוֹת נִתְּנוּ לִדְרִישָׁה. דָּבָר אַחֵר "דָּרֹשׁ אֹתָהּ". מַגִּיד שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׂכַר דְּרִישָׁה שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט-כא) "וְלִמַּדְתֶּם וְגוֹ' לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (תהלים קה, מד-מה) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם וְגוֹ' בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו" וְגוֹ'.

תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שם קד, לב) "הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד", כְּשִׁשְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ וְאֵינָן נִזּוֹקִין, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם "הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד", לְעִנְיָן טוֹבָה הוּא אוֹמֵר תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, לְעִנְיָן רָעָה הוּא אוֹמֵר "הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד". לְעִנְיָן טוֹבָה כֵּיצַד, הָיוּ רְשָׁעִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנָזְרוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים מוּעָטִין וְחָזְרוּ בָהֶם, לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן אִי אֶפְשָׁר, [שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה], אֶלָּא תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מוֹרִידָן בְּזִמָּנָן וְשׁוֹלֵחַ בָּהֶם בְּרָכָה וּמוֹרִידָן עַל הָאָרֶץ שֶׁצְּרִיכָה לָהֶם. לְעִנְיַן רָעָה כֵּיצַד, הֲרֵי שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנָזְרוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים מְרֻבִּין וְסָרְחוּ לָהֶן, לִפְחוֹת מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר אֶלָּא תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, מוֹרִידָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן וְשׁוֹלֵחַ בָּהֶן אֶת הַמַּאֲרָה וּמוֹרִידָן עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לָהֶן, לְיָמִים וּלְמַדְבְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "צִיָּה גַּם חֹם יִגְזְלוּ מֵימֵי שֶׁלֶג", מַעֲשִׂים שֶׁעֲשִׂיתֶם עִמִּי בִּימוֹת הַחַמָּה שֶׁלֹּא הִפְרַשְׁתֶּם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת הֵם מָנְעוּ מִכֶּם אֶת הַגְּשָׁמִים.

אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין רַחֲמִים, מֶלֶךְ טוֹב דְּכְתִיב (משלי כא, א) "פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה' עַל כָּל אֲשֶׁר יַחֲפֹץ", יַטֶּנּוּ שָׁנָה טוֹבָה דְּכְתִיב "תָּמִיד עֵינֵי ה' אלֹהֶיךָ בָּהּ" וְגוֹ', חֲלוֹם טוֹב דְּכְתִיב "וַתִּחְלֵימֵנִי וְהַחֲיֵינִי". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַכְרִיז עֲלֵיהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ וְאֵלּוּ הֵן, רָעָב דְּכְתִיב (מלכים ב ח, א) "כִּי קָרָא ה' לָרָעָב", ששׁבַע דְּכְתִיב (יחזקאל לו, כט) "וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי א(ו)תו", פַּרְנָס דְּכְתִיב "רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם".

בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַשָּׁנִים לְמַאי הִלְכְתָא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, לְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר "מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה נִדּוֹן מַה יְהֵא בְּסוֹפָהּ. וּמִמַּאי דְּתִשְׁרֵי הוּא. דְּכְתִיב (תהלים פא, ד) "תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר" וְגוֹ', אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּכְתִיב (שם ה) "כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא, מִשְׁפָּט".

מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִגְזָר עֲלֵיהֶן כַּמָּה גְּשָׁמִים כַּמָּה טְלָלִים יֵרְדוּ עָלֶיהָ כַּמָּה חַמָּה תְּזָרַח עָלֶיהָ כַּמָּה רוּחַ נוֹשֶׁבֶת עָלֶיהָ.

דָּבָר אַחֵר "מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". אֲבָרֵךְ אֶתְכֶם בְּמַשָּׂא וּמַתָּן בְּבִנְיָן וּבִנְטִיעָה בְּאֵרוּסִין וּבְנִשּׂוּאִין, וּבְכָל מָה שֶׁאַתֶּם שׁוֹלְחִין בּוֹ יָדְכֶם אֲנִי אֲבָרֵךְ אֶתְכֶם דָּבָר אַחֵר "מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". וְכִי יֵשׁ פֵּרוֹת בַּשָּׂדֶה מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה וְעַד סוֹף הַשָּׁנָה, אֶלָּא הֵן בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶן בְּרָכָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶן בְּרָכָה בַּשָּׂדֶה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, ח) "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ" וְאוֹמֵר "הַעוֹד הַזֶּרַע בַּמְּגוּרָה" וְגוֹ'. וּמְנַיִן אַף בָּאוֹצָר. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, ג) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר". וּמְנַיִן אַף בָּעִסָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ". וּמְנַיִן אַף בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה. שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט) ["בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹ(וֹ)אֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ". וּמְנַיִן אַף בַּאֲכִילָה. שֶׁנֶּאֱמַר] (דברים ח, י) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ". וּמְנַיִן אַף כְּשֶׁיֵּרֵד לְתוֹךְ מֵעִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַהֲסִירוֹ(תִי)תִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ", הֵן בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶן בְּרָכָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁנְּתָנָן בָּהֶם בְּרָכָה בַּשָּׂדֶה, וְלֹא כִנִּימָה וְרִקָּבוֹבִית תִּכָּנֵס בַּפֵּרוֹת וְלֹא יַיִן מַחֲמִיץ וְלֹא שֶׁמֶן מַבְאִישׁ וְלֹא דָבָשׁ מַדְבִּישׁ. אוֹ לְפִי שֶׁמִּדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת יָכוֹל לֹא יְהֵיֶה בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶן מְאֵרָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בַּשָּׂדֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר (חגי א, ט) "וַהֲבֵאתֶם הַבַּיְתָה (וְהָפַכְתִּי) [וְנָפַחְתִּי] בוֹ" וְאוֹמֵר (דברים כח, כ) "יְשַׁלַּח ה' בְּךָ אֶת הַמְּאֵרָה אֶת הַמְּהוּמָה וְאֶת הַמִּגְעֶרֶת". וּמְנַיִן אַף בָּאוֹצָר. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם טז) "אָרוּר אַתָּה בָּעִיר". וּמְנַיִן אַף בָּעִ(י)סָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אָרוּר טַנְאֲךָ" וְגוֹ'. וּמְנַיִן אַף בַּכְּנִיסָה וּבִיצִיאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם יט) "אָרוּר אַתָּה בְּבֹ(וֹ)אֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ". וּמְנַיִן אַף בַּאֲכִילָה וּשְׂבִיעָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ". וּמְנַיִן לְכְשֶׁיֵּרֵדוּ בְּתוֹךְ מֵעִים. תַּלְמוּד לוֹמַר (וַהֲסִירוֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ) (מיכה ו, יד) ["וְיֶשְׁחַךְ בְּקִרְבֶּךָ"], הֵן בִּרְשׁוּתִי לִתֵּן בָּהֶם מְאֵרָה בַּבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בָּהֶן בַּשָּׂדֶה, כִּנִּימָה וְרִקָּבוֹבִית בַּפֵּרוֹת וְיַיִן מַחֲמִיץ וְשֶׁמֶן מַבְאִישׁ וּדְבָשׁ מַדְבִּישׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וַעֲבָדִים הַרְבֵּה, וְהָיוּ נִזּוֹנִין וּמִתְפַּרְנְסִין מִתַּחַת יָדוֹ וּמַפְתֵּחַ שֶׁל אוֹצָר בְּיָדוֹ, כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ הוּא נוֹעֵל אֶת הָאוֹצָר וְהֵן מֵתִים בָּרָעָב, כָּךְ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַהוּ אוֹמֵר, (דברים כח, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַהוּ אוֹמֵר "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, כִּכָּר וּמַקֵּל יָרְדוּ כְרוּכִין מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה הֲרֵי כִכָּר לֶאֱכֹל וְאִם לָאו הֲרֵי מַקֵּל לִלְקוֹת בּוֹ, וְהֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל דָּבָר, (ישעיה א, יט-כ) "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ". רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, סֵפֶר וְסַיִף יָרְדוּ כְּרוּכִין מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַר לָהֶם אִם עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה הַכְּתוּבָה בַּזֶּה הֲרֵי אַתֶּם נִצּוֹלִין מִזֶּה וְאִם לָאו אַתֶּם לוֹקִין בּוֹ, הֵיכָן פֵּרוּשׁוֹ, (בראשית ג, כד) "וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וְגוֹ' וְאֶת לַהַט הַחֶרֶב" וְגוֹ'.

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. כְּתִיב (ויקרא כו, מב) "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְגוֹ' וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר". מִן הַפָּסוּק הַזֶּה אַתָּה לָמֵד שְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַמִּילָה, כְּשֵׁם שֶׁמִּילָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת כָּךְ כִּבּוּשָׁהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹד שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מַה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, בְּיוֹם רִאשׁוֹן כְּתִיב "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" וּבָאָרֶץ כְּתִיב (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה", בַּשֵּׁנִי כְּתִיב "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם" וּבָאָרֶץ כְּתִיב (דברים ח, ז) "אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם", בַּשְּׁלִישִׁי כְּתִיב (בראשית א, יא) "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא" וְגוֹ' וּבָאָרֶץ כְּתִיב "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה", בָּרְבִיעִי כְּתִיב (בראשית א, יד) "יְהִי מְאֹרֹת" וּבָאָרֶץ כְּתִיב (דברים ח, ח) "אֶרֶץ וְגוֹ' לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ", בַּשִּׁשִׁי נִבְרָא אָדָם וְחַוָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כו) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם" וּבָאָרֶץ כְּתִיב "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה", בַּשִּׁבִיעִי כְּתִיב (בראשית ב, ג) "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" וּבָאָרֶץ כְּתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", רְאֵה מַה חִבָּה חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבָּרָא בְּעוֹלְמוֹ. אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאֻמָּה בָעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁחִבֵּב אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו) "וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה" וְלֹא חִבֵּב מִכָּל הָאֲרָצוֹת אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ", הֲרֵי אַתֶּם נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ עַל מְנַת הַדְּרִישָׁה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, מד-מה) "וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם... בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹ(וֹ)תָיו" וְגוֹ'.

רמז תתסא

(דברים י יג) וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂ(וֹ)תָם" שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא נִתְחַיְּבוּ בְתַלְמוּד עַד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בְמַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי", מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁמִּיָּד נִתְחַיְּבוּ בְתַלְמוּד. אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁנּוֹהֲגוֹת עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּגוֹן בְּכוֹרוֹת וְקָרְבָּנוֹת וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה, מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאֶרֶץ כְּגוֹן הָעֹמֶר וְהַחַלָּה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי", לְרַבּוֹת שְׁאָר מִצְוֹות. אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹות שֶׁעַד שֶׁלֹּא כָבְשׁוּ וְיָשְׁבוּ, מִשֶּׁכָּבְשׁוּ וְיָשְׁבוּ כְּגוֹן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שְׁמִ(י)טִּין וְיוֹבְלוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי", לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן מִצְוֹות אֲחֵרוֹת. "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם", מְלַמֵּד שֶׁהַמַּעֲשֶׂה תְּלוּי בְּתַלְמוּד וְאֵין תַּלְמוּד תָּלוּי בְּמַעֲשֶׂה. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁעָנַשׁ עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, א) "שִׁמְעוּ דְבַר ה' (בֵּית יַעֲקֹב) [בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] כִּי רִיב לַה' עִם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין אֱמֶת וְאֵין חֶסֶד וְאֵין דַּעַת אֱלֹהִים בָּאָרֶץ", "אֵין אֱמֶת" אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כג)

"אֱמֶת קְנֵה", "אֵין חֶסֶד" אֵין דִּבְרֵי חֶסֶד נֶאֱמָרִין שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, סד) "חַסְדְּךָ ה' מָלְאָה הָאָרֶץ", "אֵין דַּעַת" אֵין דִּבְרֵי דַעַת נֶאֱמָרִין שֶׁנֶּאֱמַר "נָדְמוּ עַמֵּי מִבְּלִי הַדָּעַת" וְאוֹמֵר (ישעיה ה, כד) "לָכֵן כַּאֲכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ" וְכִי יֵשׁ לְךָ קַשׁ שֶׁאוֹכֵל אֵשׁ אֶלָּא קַשׁ זֶה עֵשָׂו שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַרְפִּים אֶת יְדֵיהֶן מִן הַמִּצְוֹות שׁוֹלֵט בָּהֶם, וְאוֹמֵר "מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה' אֵלָיו וְיַגִּ(י)דָהּ עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", וְאוֹמֵר (עמוס ב, ד) "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יְהוּדָה" וְגוֹ'. וּכְבָר הָיוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְרַבִּי עֲקִיבָא מְסֻבִּין בְּבֵית שְׁעָרִים בְּלוֹד, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ בִּפְנֵיהֶם, מַה גָּדוֹל, תַּלְמוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁהַתַּלְמוּד קֹדֶם לְחַלָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה וּלְמַעְשְׂרוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע וּלְיוֹבְלוֹת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וּכְשֵׁם שֶׁעָנַשׁ עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה כָּךְ נָתַן שָׂכָר עַל הַתַּלְמוּד יוֹתֵר מִן הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יט) "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם", מַהוּ אוֹמֵר, "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה", וְאוֹמֵר "וְיִתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם... בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹר(וֹ)תָיו יִנְצֹרוּ".

רמז תתסב

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע אָדָם דָּבָר מִפִּי קָטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל יְהֵא בְעֵינָיו כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי גָּדוֹל. תַּלְמוּד לוֹמַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי גָּדוֹל אֶלָּא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב, יא) "דִּבְרֵי חֲכָמִים כְּדָרְבֹנוֹת" מַה דָּרְבָן זֶה מְכַוֵּן אֶת הַפָּרָה לִתְלָמֶיהָ לְהָבִיא חַיִּים לָעוֹלָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַוְּנִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מִדַּרְכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים, וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם אֶלָּא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי סַנְהֶדְרִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "בַּעֲלֵי אֲסֻ(וֹ)פוֹת" וְאֵין אֲסוּפָה אֶלָּא סַנְהֶדְרִין שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, טז) "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ", וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי סַנְהֶדְרִין אֶלָּא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר "נִתְּנוּ מֵר(וֹ)עֶה אֶחָד" וְאוֹמֵר (ישעיה סג, יא) "וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה (עַבְדּוֹ) [עַמּוֹ"] וְגוֹ' וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה אֶלָּא כְשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "נִתְּנוּ מֵר(וֹ)עֶה אֶחָד" וְאוֹמֵר (תהלים פ, ב) "רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה" וְאוֹמֵר (דברים ו, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "עֵינֶיךָ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים", "עֵינֶיךָ" אֵלּוּ הַזְּקֵנִים הַמִּתְמַנִּין עַל הַצִּבּוּר וְאוֹמֵר (ישעיה כט, י) "כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם... רוּחַ תַּרְדֵּמָה וַיְעַצֵּם אֶת עֵינֵיכֶם (וְ)אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רָאשֵׁיכֶם הַחֹזִים כִּסָּה", "בְּרֵכוֹת" מַה בְּרֵכָה זוֹ אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה שְּׁבְתוֹכָהּ כָּךְ אֵין אָדָם יוֹדֵעַ לֶעָמֹד עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, "בְּחֶשְׁבּוֹן" בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁנִּגְמָרִים בְּעֵצָה וּבְמַחֲשָׁבָה, וְהֵיכָן נִגְמָרִין, בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, "עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים" וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש שם) "אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל

הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק" וְאִם עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה קַוֵּה לְאֵלְיָהוּ שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ (מלכים א יט, טו) "לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַמָּשֶׂק" וְאוֹמֵר "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי" וְאוֹמֵר (שם כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא". לְאַהֲבָה. שֶׁמָּא תֹּאמַר הֲרֵינִי לוֹמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר לָעוֹלָם הַבָּא. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַהֲבָה", כָּל שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין לֹא תַעֲשׂוּ אֶלָּא מֵאַהֲבָה.

רמז תתסג

וּלְעָבְדוֹ. זוֹ תַּלְמוּד. אַתָּה אוֹמֵר זוֹ תַּלְמוּד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֲבוֹדָה. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּ(י)חֵהוּ בְגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ" [וְכִי] מַה שְׁמִירָה לְשֶׁעָבַר (אף) [וּמָה] עֲבוֹדָה לְשֶׁעָבַר, הָא לְמַדְתָּ "לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ" "לְעָבְדָהּ" זוֹ תַּלְמוּד "וּלְשָׁמְרָהּ" אֵלּוּ מִצְוֹוֹת, וּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ קְרוּיָה עֲבוֹדָה כֵּן תַּלְמוּד קָרוּי עֲבוֹדָה. דָּבָר אַחֵר "וּלְעָבְדוֹ". זוֹ תְּפִלָּה. וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר (תהלים קמא, ב) "תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ" וְאוֹמֵר (דניאל ו, יא) "וְדָנִיֵּאל כְּדִי יְדַע דִּי רְשִׁים כְּתָבָא עַל לְבַיְתֵהּ וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵהּ בְּעִלִּיתֵהּ נֶגֶד יְרוּשְׁלֶם וְזִמְנִין תְּלָתָא בְיוֹמָא (בָּעֵא בָּעוּתֵהּ) [הוּא בָּרֵךְ עַל בִּרְכּוֹהִי"] וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וְכָמְקַרְבֵהּ לְגֻבָּא לְדָנִיֵּאל בְּקָל עֲצִיב זְעֵק עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר וְגוֹ' אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵ(י)הּ בְּתְדִירָא (הוא יְשֵׁיזְבִנָּךְ) [הַיְכֹל לְשֵׁיזָבוּתָךְ"], וְכִי יֵשׁ פֶּלְחָן בְּבָבֶל, הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְעָבְדוֹ", זוֹ תְּפִלָּה, כְּשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ קְרוּיָה עֲבוֹדָה כָּךְ תְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּם מְבֹהָל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. דָּבָר אַחֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם" וַהֲלֹא כְבָר נֶאֱמַר (דברים ו, ה) "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", לְהַלָּן לְיַחִיד כָּאן לְצִבּוּר, לְהַלָּן לְתַלְמוּד כָּאן לְמַעֲשֶׂה, הוֹאִיל וְשָׁמַעְתָּ עֲשֵׂה, עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ וְגוֹ'. מַהוּ הַיּוֹם. שֶׁאִם אַתֶּם שְׁמַעְתֶּם מִצְוֹתַי אַתֶּם מְאִירִים כַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב, ג) "וְהַמַּשְׂכִּ(י)לִים יַזְהִ(י)רוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יג, טז) "תְּנוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁ(י)ךְ" קֹדֶם שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ הַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ כַּחֹשֶׁךְ וְיִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה" וְגוֹ' אִם לֹא שְׁמַעְתֶּם הֵן בָּאִים עֲלֵיכֶם וְאִם שְׁמַעְתֶּם כְּשֵׁם שֶׁהַיּוֹם הַזֶּה מֵאִיר כָּךְ תִּהְיוּ מְאִירִים.

דָּבָר אַחֵר "אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם הַיּוֹם". שֶׁלֹּא תֹּאמַר אֵינִי יָכוֹל לִשְׁמֹעַ אֶת כָּל הַתּוֹרָה וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁכָּתוּב בָּהּ, (איוב יא, טו) "אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בוֹר עָמֹק לְאֵין סוֹף, אָמַר לְבָנָיו בֵּיתוֹ שִׂכֹּר פּוֹעֲלִים וּמַלֵּא אֶת הַבּוֹר, שָׂכַר פּוֹעֲלִים וּמִי שֶׁהָיָה טִפֵּשׁ הָיָה הוֹלֵךְ וּמַבִּיט בַּבּוֹר אָמַר אֵימָתַי אֲנִי מְמַלֵּא אוֹתוֹ, וּמִי שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ אוֹמֵר מָה אִכְפַּת לִי

שְׂכִיר יוֹם אֲנִי אֲנִי שֶׁמֵּחַ שֶׁמָּצָאתִי לִי מְלָאכָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ, מָה אִכְפַּת לְךָ, שְׂכִיר יוֹם אַתָּה, עֲשֵׂה יוֹמְךָ, "עַד יֵרָצֶה כְּשָׂכִיר יוֹמוֹ" דָּבָר אַחֵר אַל תָּקוּצוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא יְהֵא עָלֶיךָ יוֹם הָאַחֲרוֹן כַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְסוֹף הַשָּׂכָר לָבוֹא כְּדִכְתִיב (תהלים לא, ב) "מָה רַב טוּבְךָ" וְגוֹ'.

(דברים י יד) וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם. וְנָתַתִּי אֲנִי וְלֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂלִיחַ. מְטַר אַרְצְכֶם. וְלֹא מְטַר כָּל הָאֲרָצוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב ה, י) "הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בְּעִתּוֹ, מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּרְדוּ בִּימֵי הוֹרְדוּס הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין בְּבִנְיַן הַבַּיִת, וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבָאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר הֲרֵי שְׂכַר כָּל הַמִּצְוֹות, אֶלָּא "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", וְהֵיכָן אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם. וּמִנַּיִן שֶׁנִּתְּנָה בְּרָכָה אַחַת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת כְּלוּלוֹת בָּהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר (קהלת ה, ט) "אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף", וְאוֹמֵר (שם ח) "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד", "מֶלֶךְ", זֶה שֶׁשּׁוֹלֵט בְּאוֹצָרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵינוֹ מִשְׁתַּעְבֵּד אֶלָּא לַיּוֹצֵא מִן הַשָּׂדֶה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁנִּתְּנָה בְּרָכָה אַחַת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת כְּלוּלוֹת בָּהּ. יוֹרֶה. שֶׁיּוֹרֵד וּמוֹרֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְהַכְנִיס פֵּרוֹתֵיהֶם וּלְהָטִיחַ גַּגּוֹתֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵיהֶן.

דָּבָר אַחֵר יוֹרֶה. שֶׁמִּתְכַּוֵּן לָאָרֶץ וְאֵין יוֹרֵד בְּזַעַף. דָּבָר אַחֵר "יוֹרֶה". שֶׁמַּרְוֶה אֶת הָאָרֶץ וּמַשְׁקֶה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סה, יא) "תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ(י)ה" וְגוֹ' "צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ". יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יוֹרֶה בְּתִשְׁרֵי וּמַלְקוֹשׁ בְּאִיָּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעִתּוֹ", יוֹרֶה בְּמַרְחֶשְׁוָן וּמַלְקוֹשׁ בְּנִיסָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ" אִי מַה יוֹרֶה שֶׁמַּשִּׁיר פֵּרוֹת שׁוֹטֵף אֶת הַזְּרָעִים וְאֶת הַגְּרָנוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַלְקוֹשׁ", מַה מַּלְקוֹשׁ לְבָרְכָה אַף יוֹרֶה לְבָרְכָה. אִי מַלְקוֹשׁ שֶׁמַּפִּיל בָּתִּים עוֹקֵר אִילָנוֹת וּמַעֲלֶה סַקָּאי. תַּלְמוּד לוֹמַר "יוֹרֶה", מַה יוֹרֶה לְבָרְכָה אַף מַלְקוֹשׁ לְבָרְכָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יואל ב, כג) "וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ וְגוֹ' כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם" וְגוֹ'. מַאי מַלְקוֹשׁ. שֶׁמַּל קַשְׁיוּתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא דְּבָר שֶׁמְּמַלֵּא אֶת הַתְּבוּאָה בְּקַשׁ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא דְּבָר שֶׁיּוֹרֵד עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁים.

וְאָסַפְתָּ דְּגָנֶךָ. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב "לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ" וּכְתִיב "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, ח) "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה" יָכוֹל דְּבָרִים כִּכְתָבָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ", הַנְהֵג בָּהֶן מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ,

דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה וְזוֹרֵעַ בִּשְׁעַת זְרִיעָה וְקוֹצֵר בִּשְׁעַת קְצִירָה וְדָשׁ בִּשְׁעַת דִּישָׁה וְזוֹרֶה בִּשְׁעַת הַרוּחַ תּוֹרָתוֹ אֵימָתַי נַעֲשֵׂית, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ה) "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם" וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ" וְלֹא אֵלָּא עוֹד אֵלָּא שֶׁמְּלַאכֶת אֲחֵרִים נַעֲשֵׂית עַל יָדֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָבַדְתָּ אֶת א(וֹ)יְבֶיךָ". אָמַר אַבָּיֵי, הַרְבֵּה עָשׂוּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְעָלְתָה בְיָדָן, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְלֹא עָלְתָה בְיָדָן. אָמַר לָהֶם רָבָא לְרַבָּנָן, בְּמַטּוּתָא מִנַּיְכוּ, בְּיוֹמֵי נִיסָן וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי לָא תֵּיתוּ לְבֵי מִדְרָשָׁא כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּטְרְדוּ בְּמְזוֹנַיְכוּ כֻּלָּא שַׁתָּא. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בּוֹא וּרְאֵה מַה בֵּין דּוֹרוֹת רִאשׁוֹנִים לְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים, דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים עָשׂוּ תוֹרָתָן קֶבַע וּמְלַאכְתָּן עֲרַאי, זֶה וָזֶה נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן, דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים שֶׁעָשׂוּ תוֹרָתָן עֲרַאי וּמְלַאכְתָּן קֶבַע זֶה וָזֶה לֹא נִתְקַיְּמוּ בְיָדָן.

רמז תתסד

וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹ(וֹ)שְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. דְּגָנְךָ, מָלֵא, תִּירוֹשְׁךָ, מָלֵא, וְיִצְהָרֶךָ, מָלֵא. אוֹ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ מִמַּעוּט הַפֵּרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו, ה) "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר", מַקִּישׁ דַּיִשׁ לְבָצִיר, מַה בָּצִיר מִשָּׁאַתָּה מַתְחִיל בּוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַנִּיחוֹ אַף דַּיִשׁ מִשָּׁאַתָּה מַתְחִיל בּוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַנִּיחוֹ. דָּבָר אַחֵר שֶׁיְּהֵא חוֹרֵשׁ בִּשְׁעַת קְצִיר וְקוֹצֵר בִּשְׁעַת חֲרִישׁ. וְכֵן אִיּוֹב אוֹמֵר (איוב כט, יט) "וְטַל יָלִין בְּקְצִירִי".

דָּבָר אַחֵר "וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ". שֶׁתְּהֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְלֵאָה דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, וְכָל הָאֲרָצוֹת בָּאוֹת לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, יד) "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאָךְ" שֶׁיִּהוּ אֶל הָאֲרָצוֹת דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְיִשְׂרָאֵל. (דָּבָר אַחֵר) דָּגָן כְּמַשְׁמָעוֹ תִּירֹשְׁךָ. זֶה הַיַּיִן כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, כד) "וְהַשִּׂיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר", לֹא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם... וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ" אֶלָּא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב, ט) "כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֶ(וּ)הוּ וְהִלְלוּ אֶת ה'" וְגוֹ'.

(דברים י טו-יז) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ. אָמַר רַב, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּטְעֹם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן מַאֲכָל לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ" וְהָדַר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ". וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ. שֶׁלֹּא תְּהֵא מִצְטָרֵךְ לְמִדְבָּרוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ", הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, שֶׁלֹּא תְּהֵא מִצְטָרֵךְ לְמִדְבָּרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר, וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, בֵּין הַתְּחוּמִין.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, שֶׁתְּהֵא גוֹזֵז וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה קֹדֶם לַקָּצִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְהִיא עוֹשָׂה וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ. דָּבָר אַחֵר "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ". (לִבְהֶמְתֶּךָ). זֶה פִּשְׁתָּן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קד, יד) "מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם".

רמז תתסה

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. סִימָן טוֹב לְאָדָם שֶׁבְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּשְׂבֵעָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ". וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ כְּשֶׁבְּהֶמְתְּךָ אוֹכֶלֶת וּשְׂבֵעָה עוֹבֶדֶת בְּכֹחַ אֶת הָאֲדָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד, ד) "וָרֶב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר".

דָּבָר אַחֵר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ". מִן הַוְּלָדוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, יא) "וּבָאוּ וְרָנְנוּ בִּמְרוֹם צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל טוּב ה' עַל דָּגָן וְעַל תִּיר(וֹ)שׁ וְעַל יִצְהָר וְעַל בְּנֵי צֹאן וּבָקָר".

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ (כְּתוּב לְעֵיל).

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וְגוֹ' הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְגוֹ'. אָמַר לָהֶם, שְׁמָא תִּמְרְדוּ בַּמָּקוֹם, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יב-יג) "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וְגוֹ' וּבָקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן". מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו, "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (דברים לא, כ) "כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲב(וֹ)תָיו (אֶרֶץ) זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים". כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ", מַהוּ אוֹמֵר, (שם ח) "עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, (איוב כא, ט-יג) "בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפַּחַד וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם שׁוֹרוֹ עִבַּר וְלֹא יְגַעְ(י)ל וְגוֹ' יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם וְגוֹ' (יְצִאוּ) [יְשֹׁאוּ] (בְּתֹף) [כְּתֹף] וְכִנּוֹר וְגוֹ' (יְבַלּוּ) [יְכַלּוּ] בַּטּוֹב יְמֵיהֶם", הֵיאַ גָּרְמָה לָהֶם, "וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְגוֹ' מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ", (אִם) [אָמְרוּ] טִפָּה אַחַת שֶׁל גְּשָׁמִים הֵיא אֵין אָנוּ צְרִיכִין לוֹ, (בראשית ב, ו) "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ", אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם, בְּטוֹבָה שֶׁהֲטַבְתִּי לָכֶם בָּהּ אַתֶּם מִתְגָּאִים לְפָנַי, בָּהּ אֲנִי נִפְרָע מִכֶּם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שם ז, יב) "וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ". רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, הֵן נָתְנוּ עֵינֵיהֶם עֶלְיוֹנָה בְּתַחְתּוֹנָה כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תַּאֲוָתָן, אַף הַמָּקוֹם פָּתַח עֲלֵיהֶם מַעְיְנוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּדֵי לְאַבְּדָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא) "בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְ(י)יְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבּ(וֹ)ת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי הַמִּגְדָּל, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וְגוֹ' וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ

שָׁם", וְאֵין יְשִׁיבָה הָאֲמוּרָה כָּאן אֶלָּא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ו) "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ", הֵיא גָּרְמָה לָהֶן, שֶׁאָמְרוּ "הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר", וּמַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, (שם ח) "וַיָּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם וגו' וַיַּחְדְּלוּ לִבְנו(ו)ת הָעִיר". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּאֲנָשֵׁי סְדוֹם, שֶׁלֹּא מָרְדוּ בַּמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (איוב כח, ה-ח) "אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם מְקוֹם סַפִּיר אֲבָנֶיהָ נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִן לֹא הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ", מָה אָמְרוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, אָמְרוּ הֲרֵי מָזוֹן אֶצְלֵנוּ, נַעֲמֹד וּנְשַׂכַּח תּוֹרַת הָרֶגֶל מֵאֶצְלֵנוּ, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם בַּטּוֹבָה שֶׁהִטַבְתִּי לָכֶם אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְשַׂכֵּחַ תּוֹרַת הָרֶגֶל מִבֵּינֵיכֶם, אֲנִי אֲשַׂכַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "פְּרֹץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל" וְגוֹ', (שם יב, ה-ו) "לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוּת שַׁאֲנַן נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל יִשְׁלֵיו אוֹהֲלִים לְשׁ(ו)דְדִים", וְכֵן הוּא אוֹמֵר, (יחזקאל טז, מח-מט) "חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם עָשְׂתָה סְד(ו)ם אֲחוֹתֵךְ וְגוֹ' הִנֵּה זֶה הָיָה עֲוֹן סְד(ו)ם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ", וְכָל כָּךְ לָמָּה, (שם) "וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה", כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה". (שם יט, לג) "וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא", וְכִי מֵאַיִן הָיָה לָהֶן יַיִן בַּמְּעָרָה, אֶלָּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לָהֶן יַיִן לְשָׁעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְּפוּ הֶהָרִים עָסִיס", אִם נִתַּן לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. וּכְבָר הָיוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא נִכְנָסִין לִכְרַךְ גָּדוֹל. שָׁמְעוּ קוֹל הֲמוֹנָהּ שֶׁל עִיר עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל, הִתְחִילוּ הֵן בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מְצַחֵק. אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא, וְלָמָּה בְּכִיתֶם. אָמְרוּ לוֹ, לֹא נִבְכֶּה, שֶׁעַמִּים עוֹבְדִים עֲבוֹדַת אֱלִילִים מְזֻבָּחִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַעֲצַבִּים יוֹשְׁבִים בֶּטַח שָׁלֵו וְשַׁאֲנָן וּבֵית הֲדוֹם רַגְלָיו שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וּמְדוֹר לְחַיַּת הַשָּׂדֶה. אָמַר לָהֶם, אַף אֲנִי לְכָךְ צָחַקְתִּי, אִם כָּךְ (נָתַן) [עָשָׂה] לְמַכְעִיסָיו קַל וָחֹמֶר לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. שׁוּב פַּעַם אַחַת הָיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, הִגִּיעוּ לְצוֹפִים וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, רָאוּ שׁוּעָל אֶחָד יוֹצֵא מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, הִתְחִילוּ הֵן בּוֹכִין וְרַבִּי עֲקִיבָא מְצַחֵק. אָמְרוּ לוֹ, עֲקִיבָא, לְעוֹלָם אַתָּה מַתְמִיהַּ, שֶׁאָנוּ בּוֹכִין [וְאַתָּה מְצַחֵק]. אָמַר לָהֶם, אַתֶּם לָמָּה בּוֹכִים, אָמְרוּ לוֹ, [לָמָּה] לֹא נִבְכֶּה עַל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר א, נא) "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" וַהֲרֵי שׁוּעָל יוֹצֵא מִתּוֹכוֹ, עָלֵינוּ נִתְקַיְּמִים (איכה ה, יז-יח) "עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ בוֹ". אָמַר לָהֶם, אַף אֲנִי לְכָךְ צָחַקְתִּי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְאֶעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֵת זְכַרְיָהוּ בֶּן יְבֶרֶכְיָהוּ", וְכִי מָה עִנְיַן אוּרִיָּה אֵצֶל זְכַרְיָה, אוּרִיָּה בְּבֵית רִאשׁוֹן זְכַרְיָה בְּבֵית שֵׁנִי, מָה אָמַר זְכַרְיָה, (זכריה ח, ד) "עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים (וּזְקֵנוֹת) [וּזְקֵנוֹת] בִּרְח(ו)בוֹת יְרוּשָׁלָיִם", מָה אָמַר אוּרִיָּה, (מיכה ג, יב) "לָכֵן בִּגְלָלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם עִיִּין תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי לִי שְׁנֵי עֵדִים הָאֵלּוּ, אִם קַיָּמִים דִּבְרֵי אוּרִיָּה קַיָּמִים דִּבְרֵי זְכַרְיָה וְאִם

בְּטֵלִים דִּבְרֵי אוּרִיָּה בְּטֵלִים דִּבְרֵי זְכַרְיָה, שֶׁמַּחְתִּי שְׁנִתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי אוּרִיָּה, לַסּוֹף עֲתִידִין דִּבְרֵי זְכַרְיָה לְהִתְקַיֵּם. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ, עֲקִיבָא, נִתַּמְתָּנוּ נִתַּמְתָּנוּ.

דָּבָר אַחֵר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ הַשָּׁמְרוּ לָכֶם". אָמַר לָהֶם הִזְהֲרוּ שֶׁמָּא יַטְעֶה אֶתְכֶם יֵצֶר הָרָע וְתִפְרְשׁוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִדִּבְרֵי תוֹרָה הוֹלֵךְ וְדָבֵק בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ח) "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִ(י)ם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", וְאוֹמֵר "אִם ה' הֱסִיתְךָ בִּי יָרַח מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי ה' כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בנחלת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים", וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד אֱלִילִים, [אֶלָּא] כֵּיוָן שֶׁפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תוֹרָה [כְּאִלּוּ] הוֹלֵךְ וּמַדְבֵּק בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְסִרְתֶּם. מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ הַמָּוֶת.

רמז תתסו

וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְכִי אֱלֹהִים הֵן וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה לז, יט) "וְנָתַ(וּ)ן אֶת אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁעוֹשִׂין אֶת עוֹבְדֵיהֶם אֲחֵרִים.

דָּבָר אַחֵר "אֲחֵרִים". שֶׁאֲחֵרִים הֵם לְעוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַף יִצְעַק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה, מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֶנּוּ". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבָאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר אִלּוּ נִקְרְאוּ לִשְׁמוֹ הָיָה בָהֶן צֹרֶךְ, וַהֲרֵי נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ וְלֹא הָיָה בָהֶן צֹרֶךְ, וְאֵימָתַי נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ, בִּימֵי אֱנוֹשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, כו) "אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָלָה אוֹקְיָנוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וּקְרָאתֶם (לְעַצְמְכֶם) [עַל שְׁמִי] אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ וְאֶקְרָא (לְעַצְמִי) [עַל שְׁמִי] שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ה, ח) "הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ". רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אִלּוּ נִפְרַט שְׁמָן שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים לֹא סִפְּקוּ לָהֶן כָּל עוֹרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן אֱלֹהִים אֲחֵרִים, שֶׁמְּחַדְּשִׁין לָהֶן אֱלוֹהוּת הַרְבֵּה, שֶׁאִם הָיָה שֶׁל זָהָב וְצָרִיךְ לוֹ עוֹשֵׂהוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁל כֶּסֶף וְצָרִיךְ לוֹ עוֹשֵׂהוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת, שֶׁל נְחֹשֶׁת עוֹשֵׂהוּ שֶׁל בַּרְזֶל, שֶׁל בַּרְזֶל עוֹשֵׂהוּ שֶׁל בְּדִיל, שֶׁל בְּדִיל עוֹשֵׂהוּ שֶׁל עֹפֶרֶת, שֶׁל עֹפֶרֶת עוֹשֵׂהוּ שֶׁל עֵץ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, צֵא וּרְאֵה לָשׁוֹן שֶׁתַּפְסָה תּוֹרָה, "מָ(וֹ)לֶךְ", כָּל שֶׁמַּלְכוּהוּ עֲלֵיהֶם אַפּ(י)לּוּ (שָׁעָה אַחַת) [קֵיסַם אַפּ(י)לּוּ צְרוֹר].

דָּבָר אַחֵר לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן אֱלֹהִים אֲחֵרִים. שֶׁהֵן אַחֲרוֹנִים לָאַחֲרוֹן שֶׁבְּמַעֲשֵׂי, וּמִי הוּא אַחֲרוֹן שֶׁבְּמַעֲשִׂים הַקּוֹרֵא אוֹתָן אֱלוֹהוּת.

רמז תתסז

וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. לָהֶם אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים, וְלֹא אֵין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות לב, ח) "וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל". אֲחֵרִים אוֹמְרִים אִלּוּ לֹא שִׁתְּפוּ יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים כָּלִין הָיוּ מִן הָעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, וַהֲלֹא כָּל הַמְשַׁתֵּף שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים הֲרֵי הוּא חַיָּב כְּלָיָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, יט) "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהֶיךָ", מְלַמֵּד שֶׁעָשׂוּ לָהֶם עֲגָלִים הַרְבֵּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דהי"ב כט, ז) "גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ", מַקְטִירִין הֵן לְדָבָר אַחֵר, "וְעֹלָה לֹא הֶעֱלוּ", מַעֲלִין הֵן לְדָבָר אַחֵר, אִם עָשִׂיתָם כֵּן וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁשִּׁגֵּר אֶת בְּנוֹ לַמִּשְׁתֶּה וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמַפְקִידוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אַל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ וְאַל תִּשְׁתֶּה יוֹתֵר מִצָּרְכְּךָ כְּדֵי שֶׁתְּבוֹא נָקִי לְבֵיתְךָ, וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַבֵּן הַהוּא אֶלָּא אָכַל יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ וְשָׁתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, הֵקִיא וְטִנֵּף אֶת בְּנֵי הַמִּסְבָּה, נְטָלוּהוּ בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו וּזְרָקוּהוּ לְאַחַר פָּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הִכְנַסְתִּי אֶתְכֶם לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה לְאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ לֶאֱכֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ וּלְבָרֵךְ שְׁמִי עָלֶיהָ, לֹא הֱיִיתֶם רוֹצִים בְּטוֹבָה הֱיוּ בְּפֶרְעָנוּת.

וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהֵן כָּלִין מֵהָעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר". מִינֵי פֶּרְעָנִיּוֹת הֵן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב, כג) "חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם", חִצֵּי כָלִין וְהֵן אֵינָן כָּלִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּלָּה ה' אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ", נֶאֱמַר כָּאן חֲרוֹן אַף וְנֶאֱמַר לְהַלָּן חֲרוֹן אַף מַה חֲרוֹן אַף הָאָמוּר לְהַלָּן חֶרֶב אַף חֲרוֹן אַף הָאָמוּר כָּאן חֶרֶב, וּמַה חֲרוֹן אַף הָאָמוּר לְהַלָּן דֶּבֶר וְחַיָּה רָעָה אַף חֲרוֹן אַף הָאָמוּר כָּאן דֶּבֶר וְחַיָּה רָעָה, וּמַה חֲרוֹן אַף הָאָמוּר כָּאן עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת אַף חֲרוֹן אַף הָאָמוּר לְהַלָּן עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת, נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר חֲרוֹן אַף חֲמִשָּׁה מִינֵי פֶּרְעָנוּת הֵם, חֶרֶב וְחַיָּה רָעָה וְדֶבֶר וַעֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגָלוּת.

דָּבָר אַחֵר "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם". וְלֹא בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁיִּהוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם שְׁרוּיִין בְּטוֹבָה וְהֵן שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין קוֹבְרִין בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן וְהֵן קוֹבְרִין בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶם.

רמז תתסח

וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם. שֶׁיִּהוּ עֲנָנִים טְעוּנִין גְּשָׁמִים וְאֵין מוֹרִידִין אֲפִילּוּ טִפַּת גְּשָׁמִים. וּמְנַיִן אֲפִילּוּ טְלָלִים וְרוּחוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כו, יט) "וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל". אוֹ בְּבֵית הַשְּׁלְחִין יְהֵא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֹשֶׁת". הָיָה רַבִּי יְהוּדָה,

אוֹמֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין בַּמְּדִינָה וְהִשְׁלִים לָהֶם אֶת שָׁלוֹ וּמָסַר לָהֶם אֶת בְּנוֹ וְאָמַר לָהֶם, כָּל זְמַן שֶׁבְּנִי עוֹשֶׂה רְצוֹנִי הֱיוּ מְעַדְּנִין אוֹתוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ וּכְשֶׁאֵין בְּנִי עוֹשֶׂה רְצוֹנִי אַל יִטְעֹם מִשֶּׁלִּי כְּלוּם, כָּךְ בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם" וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם".

דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ שֶׁאֵין דַּיָּן שֶׁל צַדִּיקִים אֶלָּא שֶׁמַּרְחִיבִין עַל הָעוֹלָם שֶׁהֵן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבִּזְכוּת שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "יִפְתַּח ה' לְךָ" וְאֵין פְּתִיחָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַרְוָחָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כט, לא) "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ", וְאֵלּוּ אֵין דַּיָּן שֶׁל רְשָׁעִים אֶלָּא שֶׁדּוֹחֲקִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁהֵן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר" וְאֵין לְשׁוֹן עֲצִירָה אֶלָּא לְשׁוֹן דּוֹחַק שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ, יח) "כִּי עָצֹר עָצַר ה'". הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְחַיֵּב אֵין פּוֹשְׁטִין בּוֹ יָד אֶלָּא עֲדֵיוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, ז) "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ", וְאַחַר כָּךְ בְּנֵי אָדָם מְמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין שֶׁנֶּאֱמַר "וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה", כָּךְ בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְאַחַר כָּךְ פֶּרְעָנוּת מְמַשְׁמֶשֶׁת וּבָאָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה", וּבִזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן, (הושע ב, כג כה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא... נְאֻם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם [וְהֵם יַעֲנוּ] (וְ)אֶת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת הַדָּגָן... וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ".

רמז תתסט

וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ. אַף כַּמָּה שֶׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ. אוֹ יְהֵא אִילָן עוֹשֶׂה פֵּרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעֵץ (הַשָּׂדֶה) [הָאָרֶץ] לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ". אוֹ יֵלֵךְ לְחוּצָה לָאָרֶץ וְיֵהָא שָׂרוּי בְּטוּבָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כח, כג) "וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת".

דָּבָר אַחֵר "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם". אַחַר כָּל יִסּוּרִין שֶׁאֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם אֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם, קָשָׁה הוּא גָּלוּת שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, כז) "וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה" וְאוֹמֵר "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (עמוס ז, יז) "כֹּה אָמַר ה' אִשְׁתְּךָ בָּעִיר תִּזְנֶה בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וְאַדְמָתְךָ בַּחֶבֶל תֶּחָלֵק וְאַתָּה עַל אַדְמָה טְמֵאָה תָּמוּת". וְאוֹמֵר (ירמיה כב, י) "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ" זֶה יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה, מַה נֶּאֱמַר בּוֹ, (שם יט) "קְבוּרַת חֲמוֹר יֵקָבֵר", "בְּכוּ בְכוּ לַהֹלֵךְ" זֶה יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה, מַה נֶּאֱמַר בּוֹ, (שם נב, לג) "וְשִׁנָּה אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם (תָּמִיד לְפָנָיו עַל שֻׁלְחָנוֹ) [לְפָנָיו תָּמִיד

כָּל יְמֵי חַיָּ(י)ו"]. נִמְצֵינוּ לְמֵדִים שֶׁנִּבְלַת יְהוֹיָקִים שֶׁהָיְתָה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלַּיְלָה חֲבִיבָה מֵחַיָּיו שֶׁל יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁהָיָה כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא מְלָכִים וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּטִרְקְלִינֵי מְלָכִים. וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה. מִיָּד אֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם וְאֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֲרוּכָה. וְאִם תֹּאמְרוּ, אַנְשֵׁי הַמַּבּוּל הָיָה לָהֶן אֲרוּכָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. אַנְשֵׁי הַמַּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי שֶׁיִּלְמְדוּ, אַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי שֶׁתִּלְמְדוּ.

דָּבָר אַחֵר "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה". גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין גּוֹלָה אַחַר גּוֹלָה, גָּלוּ בְּשֶׁבַע לִנְבוּכַדְנֶצַּר, גָּלוּ בִּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה וּבְשְׁנַת עֶשְׂרִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, מָשָׁל לְלִסְטִים שֶׁנִּכְנְסוּ בְּשְׁדֵה בַּעַל הַבַּיִת וְקָצַר קָמְתוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא הִקְפִּיד בַּעַל הַבַּיִת, קָצַר בַּשַּׁבָּלִין וְלֹא הִקְפִּיד בַּעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁגָּדַשׁ קֻפָּתוֹ וְיָצָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לוֹ כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אִם מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "מְהֵרָה" לֹא גָלוּ מְהֵרָה אֶלָּא לְאַחַר זְמַן קַל וָחֹמֶר לְמִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן מְהֵרָה כּוּ'.

דָּבָר אַחֵר וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה". אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ הֱיוּ מְצַיְּנִין בַּמְּצוּוֹת שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וּטְרָפָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אָמַר לָהּ הֱוֵי מִתְקַשֶּׁטֶת בְּתַכְשִׁיטַיִךְ שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרִי לֹא יְהוּ עָלַיִךְ חֲדָשִׁים. כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, הֱיוּ מְצַיְּנִין בַּמְּצוּוֹת שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר (ירמיה לא, כ) "הָשִׂיבִי לָךְ צִיֻּ(וּ)נִים שׂ(י)מִי לָךְ תַּמְרוּרִים" וְגוֹ', "הָשִׂיבִי לָךְ צִיֻּ(וּ)נִים" אֵלּוּ הַמִּצְוּוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצַיְּנִים בָּהֶן, שׂ(י)מִי לָךְ תַּמְרוּרִים" זֶה חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלז, א) "אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם" וְגוֹ'. "שׂ(י)תִי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, רְאוּ בְּאֵלּוּ דְּרָכִים הֲלַכְתֶּם וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד אַתֶּם חוֹזְרִין לְעָרֵיכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "שׁוּבִי בְתוּלַת יִשְׂרָאֵל שׁ(וּ)בִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה".

דָּבָר אַחֵר "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה", אַתֶּם גּוֹלִין וְאֵין אַתֶּם נִכְנָסִין לְאֶרֶץ טוֹבָה כָּזוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, ט(וֹ)בָה זוֹ תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ", אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם, בְּחוּצָה לָאָרֶץ. (דברים י יח) וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה. זוֹ תּוֹרָה. וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם. אֵלּוּ תְּפִלִּין. אֵין לִי אֶלָּא תְּפִלִּין וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שְׁאַר מִצְוּוֹת מִנַּיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן מִבִּנְיָן אָב שֶׁבֵּין שְׁתֵּיהֶן לֹא רְאִי תְּפִלִּין כִּרְאִי תַּלְמוּד תּוֹרָה וְלֹא רְאִי תַּלְמוּד תּוֹרָה כִּרְאִי תְּפִלִּין, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁהֵן מִצְוֹת הַגּוּף שֶׁאֵין תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ וְנוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אַף כָּל מִצְוֹת הַגּוּף שֶׁאֵין תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ

וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, וְשֶׁתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ אֵינָן נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ חוּץ מִן הָעֲרֹלָה וְהַכִּלְאַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הֶחָדָשׁ.

רמז תתע

וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה. מַגִּיד שֶׁנִּמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְסַם חַיִּים. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהִכָּה אֶת בְּנוֹ מַכָּה גְדוֹלָה וְהִנִּיחַ לוֹ רְטִיָּה עַל מַכָּתוֹ וְאָמַר לוֹ, בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁרְטִיָּה זוֹ עַל מַכָּתְךָ אֱכֹל מַה שֶּׁהֲנָאַתְךָ וּשְׁתֵה מַה שֶּׁהֲנָאַתְךָ וּרְחֹץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן וְאֵין אַתָּה נִזּוֹק, וְאִם אַתָּה מַעֲבִירָהּ הֲרֵי אַתָּה מַעֲלֶה נוֹמִי. כָּךְ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע בָּרָאתִי תּוֹרָה תַּבְלִין, כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִין בָּהּ אֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בָּכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ז) "הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת", וְאִם אֵין אַתֶּם עוֹסְקִין בָּהּ אַתֶּם נִמְסָרִין בְּיָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּשְׁאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ", וְאִם אַתָּה רוֹצֶה אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ". וְאוֹמֵר (מלכים א כה, כא-כב) "אִם רָעֵב שׂ(וֹ)נַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם וְגוֹ' כִּי גָחָלִים אַתָּה ח(וֹ)תֶה עַל רֹאשׁוֹ וַה' יְשַׁלֶּם לָךְ". רַע הוּא יֵצֶר הָרַע, מִי שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ מֵעִיד עָלָיו (בראשית ח, כא) "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻ(וּ)רָיו".

(דברים י יט-כא) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם. תְּנֵי רַב עוֹבַדְיָה קָמִיהּ דְּרָבָא, וְלִמַּדְתֶּם, שֶׁתְּהֵא לִמּוּדְךָ תָּם כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָוַח בֵּין הַדְּבֵקִים. עֲנִי רָבָא בַּתְרֵיהּ, כְּגוֹן "בְּכָל לְבָבְךָ" (שם ו) "עַל לְבָבֶךָ" (לעיל פסוק יג) "בְּכָל לְבַבְכֶם" (לעיל פסוק טו) "עֶשֶׂב בְּשָׂדְךָ" "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה" (במדבר טו, לח) "הַכָּנָף פְּתִיל" "אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". נָשִׁים חַיָּבוֹת בִּמְזוּזָה פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְתֵימָא נַקִּישׁ מְזוּזָה לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת דִּכְתִיב "אֶת בְּנֵיכֶם" וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם אַף מְזוּזָה נַמִּי נָשִׁים פְּטוּרוֹת, קָמַשְׁמַע לָן דְּחַיָּבוֹת דִּכְתִיב "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם" גְּבָרֵי בָּעוּ חַיֵּי נָשֵׁי לָא בָּעוּ חַיֵּי. כָּל מִצְוֹות הַבֵּן הַמֻּטָּלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ אֲנָשִׁים חַיָּבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. לְלַמְּדוֹ תוֹרָה, דִּכְתִיב "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם", וְהֵיכָא דְּלָא אַגְמְרֵיהּ אֲבוּהּ מְחַיֵּב אִיהוּ לְמִגְמַר נַפְשֵׁיהּ דִּכְתִיב "וְלִמַּדְתֶּם" וְגוֹ'. וְאִיהִי מִנַּלָן דְּלָא מִיחַיְּבָא. דִּכְתִיב "וּלְמַדְתֶּם וְלִמַּדְתֶּם", כָּל שֶׁמְּצֻוֶּה לִלְמֹד מְצֻוֶּה לְלַמֵּד וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה לִלְמֹד אֵינוֹ מְצֻוֶּה לְלַמֵּד. וְאִיהִי מִנַּלָן דְּלָא מִפְקְדָא. דִּכְתִיב "וְלִמַּדְתֶּם וּלְמַדְתֶּם", כָּל שֶׁאֲחֵרִים מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ מְצֻוֶּה לִלְמֹד וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ אֵינוֹ מְצֻוֶּה לִלְמֹד. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּין לְלַמְּדָהּ. אָמַר קְרָא וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּרַם זְכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב וְיִהוֹשָׁעַ בֶּן גַּמְלָא שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא נִשְׁתַּכְּחָה תוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁבַּתְּחִלָּה מִי שֶׁהָיָה לוֹ אָב מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה מִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אָב לֹא הָיָה מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, מַאי דְּרוּשׁ, וְלִמַּדְתֶּם

אֹתָם קָרֵי בֵּהּ וּלְמַדְתֶּם אַתֶּם, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, [מַאי דְּרוּשׁ, "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה"], וְעַדַיִן מִי שֶׁהָיָה לוֹ אָב הָיָה מַעֲלוֹ וּמְלַמְּדוֹ וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אָב לֹא הָיָה מַעֲלֶה וּמְלַמְּדוֹ, (מַאי דְּרוּשׁ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה) הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה וּכְבֶן שִׁבַּע עֶשְׂרֵה, וּכְשֶׁרַבּוֹ כּוֹעֵס עָלָיו הָיָה מְבַעֵט בּוֹ וְיוֹצֵא עַד שֶׁבָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא וְהִתְקִין שֶׁיְּהוּ מוֹשִׁיבִין מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת בְּכָל עִיר וְעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּמַכְנִיסִין אוֹתָן כְּבֶן שֵׁשׁ כְּבֶן שֶׁבַע. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת, בְּצִיר מִבַּר שִׁית לָא תְּקַבֵּל מִכָּאן וְאֵילַךְ קַבֵּל וְאַסְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא. וַאֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שֵׁילַת, כִּי מָחֵית לְיָנוּקָא לָא תְּמְחֵי אֶלָּא בַּעֲרָקְתָא דְּמָסָאנָא, דְּקָאֲרִי קָאֲרִי דִּלָּא קָאֲרֵי לֵיהֲוֵי צַוְתָא לְחַבְרֵיהּ. אָמַר רָבָא, מַקֵּרֵי דְּרַדְּקֵי, שַׁתְּלָא וְטַבָּחָא וְאַמָּנָא וְסוֹפֵר מָתָא כֻּלָּן כְּמֻתְרִין וְעוֹמְדִין הֵן, כְּלָלָא דְּמִלְּתָא כָּל פְּסִידָא דְּלָא הָדַר כְּמֻתְרָה וְעוֹמֵד דָּמֵי.

עַד הֵיכָן חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּגוֹן זְבֶ(וּ)לוּן בֶּן דֵּן שֶׁלְּמָדוֹ אֲבִי אֲבִיו וַאֲבִי אָבִיו. מִי מִחֵיב, וְהָתַנְיָא וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנֵי בְנֵיכֶם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ד, ט) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לְמָדוֹ לוֹ וְלִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הוּא דַּאֲמַר כִּי הַאי תַּנָּא וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, אֵין לִי אֶלָּא בְנֵיכֶם, בְּנֵי בְנֵיכֶם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵיכֶם", בְּנֵיכֶם וְלֹא בְנוֹתֵיכֶם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ מֵהַר סִינַי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּפָרִיס סוּדָרָא אֲרֵישֵׁיהּ וְקָא מַמְטֵי לֵיהּ לְיָנוּקָא לְבֵי מִדְרְשָׁא. אָמַר, מַאי כְּלֵי הַאי. אָמַר לֵיהּ, מִי זוּטָר מַאי דִּכְתִיב "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ". מִכָּאן וְאֵילַךְ לָא הֲוָה רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא טָעִים אֶמְצָא עַד דְּמַמְטֵי לֵיהּ לְיָנוּקָא לְבֵי מִדְרְשָׁא. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא לָא הֲוָה טָעִים אֶמְצָא עַד דַּהֲוֵי מַקֵּרֵי לֵיהּ לִבְרֵיהּ תּוֹסָפְתָּא.

רמז תתעא

וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם. וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן עֲקִיבָא, לְדַבֵּר בָּם, מִכָּאן אָמְרוּ כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר אָבִיו מְדַבֵּר עִמּוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תוֹרָה, וְאִם אֵין מְדַבֵּר עִמּוֹ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה רָאוּי לוֹ כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם", וְאִם לָאו (לְמַעַן) יִקָּצְרוּן יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם, שֶׁכָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה

נִדְרָשִׁין מִכְּלַל לָאו הֵן וּמִכְּלַל הֵן לָאו. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם. בָּעוֹלָם הַזֶּה. וִימֵי בְנֵיכֶם. לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. לָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם. לָכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לָהֶם, נִמְצִינוּ לְמֵדִין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. אֲמַר רַבִּי לְרַבִּי יוֹחָנָן אִיכָּא סָבֵי בְּבָבֶל, תְּמַהּ וַאֲמַר כְּתִיב לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ לָא. לַסּוֹף אָמְרֵי לֵיהּ דְּהָווּ מַקְדְּמֵי וּמַחְשְׁכֵי לְבֵי כְּנִישְׁתָּא, אֲמַר הֵינוּ דַּאֲהָנֵי לְהוֹ כִּדְאָמַר לְהוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לְבָנָיו אַקְדִּימוּ עוּלּוּ אַקְדִּימוּ פּוּקוּ כִּי הֵיכִי דְּתוֹרִיכוּ חַיֵּי וְתַלְמוּדַיְכוּ תִּתְקַיְּמוּ בְּיַדַיְכוּ. אֲמַר רַבִּי (חֲמָא) [אַחָא] בַּר חֲנִינָא, מַאי קְרָאָה, (משלי ח, לד) "אַשְׁרֵי אָדָם שׁ(וֹ)מֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתִ(וֹ)תַי יוֹם יוֹם" [וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "כִּי מ(וֹ)צְאִי מָצָא חַיִּים"]. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהִזְקִינָה הָרְבֵּה וּבָאת לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא. אָמְרָה לֵיהּ, רַבִּי, הִזְקַנְתִּי יוֹתֵר מִדַּי, וְעָכְשָׁיו חַיִּים שֶׁל נְוּוּל הֵם, שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת לֹא מַאֲכָל וְלֹא מַשְׁקֶה, וַאֲנִי מְבַקֶּשֶׁת לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם. אֲמַר לָהּ, מַה מִּצְוָה אַתְּ לְמוּדָה לַעֲשׂוֹת בְּכָל יוֹם. אָמְרַת לֵיהּ, לְמוּדָה אֲנִי, אֲפִ(י)לוּ יֵשׁ לִי דָּבָר חֲבִיב אֲנִי מְנַחַת אוֹתוֹ וּמַשְׁכֶּמֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם. אָמַר לָהּ, מִנְעִי עַצְמֵךְ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁלֹשָׁה יָמִים וְזֶה אַחַר זֶה. הָלְכָה וְעָשְׂתָה כֵן, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי חָלְתָה וּמֵתָה. לְכָךְ אָמַר שְׁלֹמֹה (שם) "אַשְׁרֵי אָדָם שׁ(וֹ)מֵעַ לִי" וְגוֹ', מַה כְּתִיב אַחֲרָיו, (שם ל) "כִּי מ(וֹ)צְאִי מָצָא חַיִּים". מִפְּנֵי מָה בָּנִים מֵתִים. פְּלִיגִי בָהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבִּי יוֹסֵי, חַד אָמַר בַּעֲוֹנוֹת מְזוּזָה, וְחַד אָמַר בַּעֲוֹנוֹת בִּטּוּל תּוֹרָה. מַאן דַּאָמַר בַּעֲוֹנוֹת מְזוּזָה קָסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלֹא לִפְנֵי פָנָיו, דִּכְתִיב "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ" וְסָמִיךְ לֵיהּ "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם". וּמָאן דַּאָמַר בִּטּוּל תּוֹרָה קָסָבַר מִקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָנָיו. כְּתִיב "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ". מַהֲלַךְ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה יֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם עַד לָאָרֶץ (כָּךְ יִחְיוּ יִשְׂרָאֵל) כְּשֵׁנֵי הָאָבוֹת אַבְרָהָם מֵאָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ יִצְחָק מֵאָה וּשְׁמוֹנִים יַעֲקֹב מֵאָה אַרְבָּעִים וְשֶׁבַע סַךְ הַכֹּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁתַּיִם, וְהַשְּׁתֵּי שָׁנִים שֶׁהוֹתִירוּ הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁלֹּא הִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ עַד שֶׁהָיָה בֶּן שָׁלֹשׁ לְכָךְ לֹא נִמְנוּ עִם שְׁאָר שְׁנֵי הָאָבוֹת. שְׁאָלוּ צְדוֹקִים אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְכוּ' "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים"). רַבָּנָן אָמְרֵי, מִן הָאָרֶץ עַד הָרָקִיעַ מַהֲלַךְ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה כְּשֵׁנֵי אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וּמַה טַּעַם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ, וּמִמִּזְרַח לְמַעֲרָב מַהֲלַךְ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, מַה טַּעַם, (תהלים קג, יא-יב) "כִּי כְגֹבַהּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ וְגוֹ' כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב". תָּנָא עֵץ חַיִּים מַהֲלַךְ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. אֲמַר רַבִּי יוּדָא בַּר אֶלְעָזָר לֹא סוֹף דָּבָר גּוּפוֹ אֶלָּא אֲפִ(י)לוּ קוֹרָתוֹ, וְכָל מֵי בְרֵאשִׁית מִתְפַּלְּגִין תַּחְתָּיו, וּמַה טַּעַם, "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם". תָּנָא עֵץ הַחַיִּים אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לַגַּן וְאֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְעֵדֶן (בראשית ב, י) "וְנָהָר י(וֹ)צֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן". תַּמְצִית כּוּר

שׁוֹתָה תְּרַקֵּב, תַּמְצִית כּוּשׁ מְצָרַיִם שׁוֹתָה, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר מִצְרַיִם מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם וְכוּשׁ מַהֲלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים.

רמז תתעב

כִּימֵי הַשָּׁמַיִם. שֶׁיִּהוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים כַּיּוֹם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, לְשֶׁבַע שְׁמָחוֹת פְּנֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים עֲתִידִין לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן, (שם) "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ", (שה"ש ו, י) "יָפָה כַּלְּבָנָה", "בָּרָה כַּחַמָּה", (דניאל יב, ג) "וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ" [וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים"], (נחום ב, ה) ("וְ)כַבְּרָקִים יְרוּצָצוּ", (תהלים מה, א) "לַמְנַצֵּחַ עַל שׁ(וֹ)שַׁנִּים", "וְיִהְי כַזַּיִת הוֹדוֹ". "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" [אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא (תהלים קכא, א) "שִׁיר לַמַּעֲלוֹת"], לְמִי שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת מַעֲלוֹת לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק לֶעָתִיד לָבוֹא. רַבִּי אוֹמֵר, "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "לַמַּעֲלוֹת", שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. אִי לְפִי שֶׁיֵּשׁ מַעֲלוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם אֵיבָה וְקִנְאָה וְתַחֲרוּת תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד", מַה כּוֹכָבִים אֵין בֵּינֵיהֶן אֵיבָה וְשִׂנְאָה וְתַחֲרוּת כָּךְ צַדִּיקִים, וּמַה כּוֹכָבִים אֵין דּוֹמֶה אוֹרוֹ שֶׁל זֶה לְאוֹרוֹ שֶׁל זֶה כָּךְ צַדִּיקִים. [דָּבָר אַחֵר] "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים". אֵלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ זְקֵנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ", מִי גָּדוֹל, הָאוֹהֵבִין אוֹ הַמְאֹהָבִין, [וְהֵוִי אוֹמֵר הַמְאֹהָבִים [צ"ל: הַמְּאֹהָבִין]. עַל הָאוֹהֲבִים וְאוֹמֵר "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ" קַל וָחֹמֶר הַמְאֹהָבִין [צ"ל הַמְאֹהָבִים]. "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כְּכוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד"]. מַה הַכּוֹכָבִים רָמִין וּמְנַטְּלִין עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם כָּךְ צַדִּיקִים, וּמַה כּוֹכָבִים אָדָם רוֹאֶה אֶת אוֹרָן מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ כָּךְ צַדִּיקִים, וּמַה כּוֹכָבִים פְּעָמִים מְכֻסִּין פְּעָמִים מְגֻלִּין כָּךְ הַצַּדִּיקִים, וּמַה כּוֹכָבִים כְּתוֹת שֶׁאֵין לָהֶם מְנָיָן כָּךְ הַצַּדִּיקִים אוֹ בֵּין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בֵּין אֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית כח, יד) "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", אִם עוֹשִׂין רְצוֹן הַמָּקוֹם הֲרֵי הֵן כְּכוֹכָבִים וְאִם לָאו הֲרֵי הֵן כְּעָפָר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב יג, ז) "כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשׂ(י)ֵם כֶּעָפָר לָדָךְ(ו)ש".

דָּבָר אַחֵר כִּימֵי הַשָּׁמַיִם". שֶׁהֵן חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה" וְגוֹ', וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה שָּׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לִכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים קַל וָחֹמֶר לַצַּדִּיקִים שְׁבַּעֲבוּרָם נִבְרָא הָעוֹלָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם סה, כב) "כִּימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי", וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ח) "עֵץ חַיִּים הִיא" וְגוֹ',

וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִבְרֵאתָ אֶלָּא לִכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים קַל וָחֹמֶר לַצַּדִּיקִים שֶׁבִּשְׁבִילָם נִבְרָא הָעוֹלָם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, כְּתִיב (קהלת א, ד) "דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת", (אַל תִּקְרֵי כֵן) [מִי נִבְרָא בִּשְׁבִיל מִי וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר] אֶלָּא "אֶרֶץ הוֹלֶכֶת וְאֶרֶץ בָּאת וְדוֹר לְעוֹלָם ע(ו)מֵד" וּלְפִי שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שִׁנָּה הַמָּקוֹם עֲלֵיהֶם סִדּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב (שם) "כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר", כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵם "כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר", וְאִם לָאו "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר "עַד אִם נוֹתַרְתֶּם כַּתֹּרֶן עַל רֹאשׁ הָהָר וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה" וְאוֹמֵר (עמוס ה, ג) "כֹּה אָמַר ה' הָעִיר הַיֹּצֵאת אֶלֶף תַּשְׁאִיר מֵאָה וְהַיּוֹצֵאת מֵאָה תַּשְׁאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל". [דָּבָר אַחֵר] "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". זֶה מִסְפַּר שָׁמַיִם. (אֲשֶׁר לֹא יִמַּד) ["כְּחוֹל הַיָּם"]. זֶה מִסְפַּר אָדָם.

רמז תתעג

(דברים י כב) כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת. לָמָּה נֶאֱמַר. (לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע") [וְ]מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּסִלְעוֹ שֶׁלֹּא יֹאבַד כָּךְ אָדָם צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יֹאבַד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ב, כד) "אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַּכֶּסֶף", מַה כֶּסֶף קָשֶׁה לִקְנוֹתוֹ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה קָשֶׁה לִקְנוֹתָן. אוֹ מַה כֶּסֶף קָשֶׁה לְאַבְּדוֹ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה קָשִׁין לְאַבְּדָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַעֲרֻכֶנָּה זָהָב וּזְכוּכִית", קָשֶׁה לִקְנוֹתָן כְּזָהָב וְנוֹחִין לְאַבְּדָן כִּכְלֵי זְכוּכִית. הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, (דברים ד, ט) "רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּטַל צִפּוֹר וּנְתָנוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ, אָמַר לוֹ הִזָּהֵר בְּצִפּוֹר זוֹ, אִם אֲבַדְתּוֹ לֹא תְהֵא סָבוּר צִפּוֹר בְּאִסָּר אֲבַדְתָּ אֶלָּא כְּאִלּוּ נַפְשְׁךָ אֲבַדְתָּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לב, מז) "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה" דָּבָר שֶׁאַתָּה אוֹמֵר רֵק הוּא הוּא חַיֵּיכֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִין שֶׁהָיוּ מְסַגְּלִין [מָמוֹן] אַחַר אֲבִיהֶן, אֶחָד מְצָרֵף דִּינָר וְאוֹכְלוֹ וְאֶחָד מְצָרֵף דִּינָר וּמַנִּיחוֹ, זֶה שֶׁהָיָה מְצָרֵף דִּינָר וּמַנִּיחוֹ נִמְצָא עָשִׁיר לְאַחַר זְמַן, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם לָמַד שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בַּיּוֹם שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בַּלַּיְלָה שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשַּׁבָּת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיוֹת בְּחֹדֶשׁ נִמְצָא עָשִׁיר לְאַחַר זְמַן וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי יג, יא) "וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה", וְזֶה שֶׁאוֹמֵר הַיּוֹם אֲנִי לָמֵד לְמָחָר אֲנִי לָמֵד הַיּוֹם אֲנִי שׁוֹנֶה לְמָחָר אֲנִי שׁוֹנֶה נִמְצָא אֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "נִרְדָּם בַּקְּצִיר בֵּן מֵבִישׁ", וְאוֹמֵר (שם כ, ד) "מֵחֹרֶף עָצֵל לֹא יַחֲרֹשׁ וְשָׁאַל בַּקְּצִיר וְאֵין", וְאוֹמֵר "עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֲסַר לֵב",

"עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל" זֶה שֶׁקִּנָּה שָׂדֶה כְּבָר, "וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לֵב" זֶה שֶׁקִּנָּה כֶּרֶם כְּבָר, זֶה שֶׁהוּא קָנָה כֶּרֶם וְקָנָה שָׂדֶה וְלֹא עָמַל בָּהֶן מִנַּיִן שֶׁנִּקְרָא סוֹפוֹ עָצֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לֵב", וְלֹמָּה נִקְרָא חָסַר לֵב, שֶׁקִּנָּה שָׂדֶה וְכֶרֶם וְלֹא עָמַל בָּהֶן, מִנַּיִן שֶׁסּוֹפוֹ לְהַנִּיחַ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְשׂ(וֹ)נִים", וּמִנַּיִן שֶׁמְּבַקֵּשׁ פִּתְחָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה וְאֵינוֹ מוֹצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כָּסוּ פָנָיו חֲרַ(וּ)לִים", וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "וְגֶדֶר (אֲבָנִים) [וַאֲבָנָיו] נֶהֱרָסָה" מִתּוֹךְ שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא עָמְדָה בְּיָדוֹ הוּא יוֹשֵׁב וּמְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר וּמְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא וּפוֹרֵץ גְּדֵרָן שֶׁל חֲכָמִים, מָה עָנְשׁוֹ, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ עָלָיו (קהלת י, ח) "וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֻהוּ נָחָשׁ" הָא כָּל הַפּוֹרֵץ גְּדֵרִים שֶׁל חֲכָמִים לַסּוֹף פֻּרְעָנִיּוֹת בָּאוֹת עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (מְנַסְיָא) [יוֹחַאי] אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (משלי כז, ז) "נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת" זֶה תַּלְמִיד שֶׁלָּמַד מִתְּחִלָּתוֹ כָּל דָּבָר, (שם) "וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מַר מָתוֹק" הָא לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁלָּמַד. דָּבָר אַחֵר "נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת". מַה נָּפָה זוֹ מוֹצִיאָה קֶמַח בְּפִנֵי עַצְמוֹ סֹבִין בְּפִנֵי עַצְמוֹ קֵיבָר בְּפִנֵי עַצְמוֹ כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם יוֹשֵׁב וּמְדַקְדֵּק בְּדִבְרֵי תוֹרָה וּמְשַׁקְלֵן אִישׁ פְּלוֹנִי אוֹסֵר אִישׁ פְּלוֹנִי מַתִּיר אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַהֵר אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַמֵּא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תַּלְמִיד שֶׁכִּחֹו יָפֶה דּוֹמֶה לְסִפּוֹג שֶׁסּוֹפֵג אֶת הַכֹּל, שֶׁנִּי לוֹ דּוֹמֶה לְמוֹךְ שֶׁאֵין סוֹפֵג אֶלָּא צָרְכּוֹ, זֶה שֶׁאוֹמֵר דַּי לִי בְּמַה שֶׁשָּׁנִיתִי לִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ" שְׁתֵה מַיִם מִמִּי שֶׁעִמְּךָ בָּעִיר וְאַחַר כָּךְ פְּרֹשׂ בְּכָל מָקוֹם, וְהֵן הוּא אוֹמֵר (שם לא, יד) "הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, "שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ", שְׁתֵה מִמַּיִם שֶׁל בּוֹרְאֶךָ וְאַל תִּשְׁתֶּה מַיִם עֲכוּרִים וְתִתְמַשֵּׁךְ עִם דִּבְרֵי מִינִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ", בּוֹר תְּחִלָּתוֹ אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא טִפַּת מַיִם מֵאֲלָיו אֶלָּא מַה שֶּׁנּוֹתֵן לְתוֹכוֹ כָּךְ תַּלְמִיד שֶׁלֹּא לָמַד מִתְּחִלָּתוֹ כָּל דָּבָר לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁלָּמַד, "וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ" דּוֹמֶה לִבְאֵר מַה בְּאֵר מְנַזֶּלֶת מַיִם חַיִּים מִכָּל צְדָדֶיהָ כָּךְ בָּאִין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּלְמֵדִין מִמֶּנּוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם טז) "יָפֻצוּ מַעְיָנ(וֹ)תֶיךָ חוּצָה בָּרְחוֹב(וֹ)ת פַּלְגֵי מָיִם" נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּמַיִם חַיִּים מַה מַּיִם חַיִּים לָעוֹלָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, כב) "כִּי חַיִּים הֵם לְמֹ(וֹ)צְאֵיהֶם" וּמַה מַּיִם מַעֲלִין אֶת הַטֻּמְאָה לְטָהֳרָה כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מַעֲלִין אֶת הַטָּמֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְה(וֹ)רוֹת" וּמַה מַּיִם מְשִׁיבִין נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשִׁיבִין נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר (שם יט, ה) "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ", וּמַה מַּיִם חִנָּם לָעוֹלָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חִנָּם לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, א) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב", אִי מַה מַּיִם אֵין לָהֶם דָּמִים כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין לָהֶם דָּמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי ג,

טו) "יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ", אִי מַה מַּיִם אֵין מְשַׁמְּחִין אֶת הַלֵּב כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי טוֹבִים דּוֹ(וֹ)דֶיךָ מִיָּיִן" מַה יַּיִן מְשַׁמֵּחַ אֶת הַלֵּב כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְשַׁמְּחִין אֶת הַלֵּב שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ט) "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" וּמַה יַּיִן אַתָּה טוֹעֵם טַעֲמוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמִּתְיַשֵּׁן בְּקַנְקַן סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁמִּתְיַשְּׁנִין בַּגּוּף סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ שֶׁנֶּאֱמַר "בִּישִׁישִׁים חָכְמָה" וּמַה יַּיִן אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם לֹא בִכְלֵי כֶּסֶף וְלֹא בִכְלֵי זָהָב אֶלָּא בִכְלֵי חֶרֶשׂ כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּשָׂפָל רוּחַ, אִי מַה יַּיִן פְּעָמִים שֶׁהוּא רַע לְרֹאשׁ וְרַע לַגּוּף יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שה"ש א, ג) "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים" מַה שֶּׁמֶן יָפֶה לָרֹאשׁ וְיָפֶה לַגּוּף כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה יָפִין לָרֹאשׁ וְיָפִין לַגּוּף שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א, ט) "כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּר(וֹ)תֶיךָ" וְאוֹמֵר "תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן", נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא) "וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים".

דָּבָר אַחֵר "כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן". מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע אָדָם דָּבָר מִדִּבְרֵי תוֹרָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּמְקַיְּמָן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁרִאשׁוֹנִים מִתְקַיְּמִין בְּיָדוֹ כָּךְ אַחֲרוֹנִים מִתְקַיְּמִין בְּיָדוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן". וּמִנַּיִן שֶׁאִם שָׁמַע רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וּמְשַׁכְּחָן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹנִים מִתְקַיְּמִין בְּיָדוֹ כָּךְ אֵין אַחֲרוֹנִים מִתְקַיְּמִין בְּיָדוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ח, יט) "וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח", (כי) [אין] אַתָּה מַעֲלִים עֵינֶיךָ עַד שֶׁיִּלָּךְ לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, ה) "הֲתָעִיף עֵינֶךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ", כָּתוּב בְּמְגִלַּת סְתָרִים "אִם יוֹם תַּעַזְבֵנִי יוֹמַיִם אֶעֱזָבֵךְ". דָּבָר אַחֵר "כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן". שֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ בָּנוּ זְקֵנִים יֵשׁ בָּנוּ גְּדוֹלִים יֵשׁ בָּנוּ נְבִיאִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן", מַגִּיד שֶׁהַכֹּל שָׁוִין בַּתּוֹרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים אֵין כְּתִיב אֶלָּא קְהִלַּת יַעֲקֹב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים כט, ט) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם", אִלְמָלֵא אֵלּוּ שֶׁעָמְדוּ וְקִיְּמוּ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל לֹא הָיְתָה תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת, אִלְמָלֵא שָׁפָן בִּשְׁעָתוֹ וְעֻזְרָא בִּשְׁעָתוֹ וְרַבִּי עֲקִיבָא בִּשְׁעָתוֹ לֹא הָיְתָה תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת שֶׁנֶּאֱמַר "וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב", דָּבָר שֶׁאָמַר זֶה שְׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (עמוס ח, יב) "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' וְלֹא יִמְצָאוּ". רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹלְכִין מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה עַל שֶׁרֶץ שְׁנָנַע בְּכִכָּר לֵידַע אִם תְּחִלָּה הִיא אִם שֵׁנִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר (עֲתִידָה) [חַס וְחָלִילָה] שֶׁתִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים לא, כא) "כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ" אֶלָּא אִישׁ פְּלוֹנִי אוֹסֵר אִישׁ פְּלוֹנִי מַתִּיר אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַמֵּא אִישׁ פְּלוֹנִי מְטַהֵר וְלֹא יִמְצְאוּ דָּבָר בָּרוּר.

דָּבָר אַחֵר "כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן". שֶׁמָּא תֹּאמַר הֲרֵינִי לָמֵד אֶת הַחֲמוּרָה וּמַנִּיחַ אֶת הַקַּלָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם" דָּבָר שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים רֵק מִכֶּם הוּא חַיֵּיכֶם. שֶׁמָּא

תֹּאמַר (לְמַד הִלְכוֹת דַּיָּנִים) [לָמַדְתִּי הֲלָכוֹת דַּי לִי]. תַּלְמוּד לוֹמַר מִצְוָה הַמִּצְוָה כָּל הַמִּצְוָה, לְמֹד מִדָּרָשׁ הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ח, ג) "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ", זֶה מִדְרָשׁ, (שם) "כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה'", אֵלּוּ הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כז, יא) "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי" וְאוֹמֵר "בְּנִי אִם חָכָם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי" וְגוֹ' רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (מְנַסְיָא) [יוֹחַאי] אוֹמֵר, אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו שֶׁבָּאָרֶץ, אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם אָנִי" לְרַבּוֹת אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי אִם שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּיוָן שֶׁשּׁוֹמֵר אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה יֵשֵׁב לוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לַעֲשׂוֹתָהּ", לְמַד אָדָם תּוֹרָה הֲרֵי בְּיָדוֹ מִצְוָה אַחַת, [לָמַד וְשָׁמַר הֲרֵי בְּיָדוֹ שְׁתֵּי מִצְוֹוֹת], לָמַד וְשָׁמַר וְעָשָׂה אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ. לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם. שֶׁמָּא תֹּאמַר הֲרֵינִי לָמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁאֵשֵׁב בִּישִׁיבָה, בִּשְׁבִיל שֶׁאַאֲרִיךְ יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאַהֲבָה", לְמֹד מִכָּל מָקוֹם וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ג, יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְת(וֹ)מְכֶיהָ מְאֻשָּׁר". וְאוֹמֵר "כִּי חַיִּים הֵם לְמ(וֹ)צְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא". וְאוֹמֵר (שם ד, ט) "תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן", בָּעוֹלָם הַזֶּה, (שם) "עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְנֶךָּ", לָעוֹלָם הַבָּא. וְאוֹמֵר "אֹרֶךְ חַיִּים בִּימִינָהּ", לָעוֹלָם הַבָּא, "בְּשִׂמְאולָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד", בָּעוֹלָם הַזֶּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, לְאַהֲבָה וְגוֹ', עֲשֵׂה דְבָרִים לְשֵׁם פְּעָלָם וְדַבֵּר בָּהֶם לִשְׁמָם. הוּא הָיָה אוֹמֵר, וּמַה בֵּלְשַׁצַּר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ וּכְלֵי חֹל הָיוּ נֶעֱקָרוּ חַיָּיו מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּעָקְרוּ חַיָּיו מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא.

לְלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו. אֵלּוּ (הֵן) דַּרְכֵי הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, ו) "ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת". וְאוֹמֵר (יואל ג, ה) "כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשֵׁם ה' יִמָּלֵט", וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לִקְרֹא בְּשֵׁם ה' אֶלָּא [מַה] הַמָּקוֹם נִקְרָא רַחוּם וְחַנּוּן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה, ח) "חַנּוּן וְרַחוּם ה'" אַף אַתָּה הֱוֵי חַנּוּן וַעֲשֵׂה מַתְּנַת חִנָּם לַכֹּל. נִקְרָא הַמָּקוֹם רַחוּם שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ" אַף אַתָּה הֱוֵי רַחוּם, נִקְרָא הַמָּקוֹם צַדִּיק שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יא, ז) "כִּי צַדִּיק ה' צְדָקוֹת אָהֵב" אַף אַתָּה הֱוֵי צַדִּיק, נִקְרָא הַמָּקוֹם חָסִיד שֶׁנֶּאֱמַר "חָסִיד חָסִיד אֲנִי נְאֻם ה'" אַף אַתָּה הֱוֵי חָסִיד, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשֵׁם ה' יִמָּלֵט", וְאוֹמֵר (ישעיה מג, ז) "כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו" וְאוֹמֵר (משלי טז, ד) "כָּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ".

וּלְדָבְקָה בוֹ. וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לַעֲלוֹת [בַּמָּרוֹם] וְלִדְבֵּק בָּאֵשׁ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא" וְאוֹמֵר (דניאל ז, ט) "כָּ(וּ)רְסֵיהּ שְׁבִיבִין דִּי נוּר", אֶלָּא הִדַּבֵּק בַּחֲכָמִים וּבְתַלְמִידֵיהֶם וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ עָלִיתָ לַמָּרוֹם וּנְטַלְתָּהּ (בְּשָׁלוֹם), וְלֹא

שֶׁעָלִיתָ וּנְטַלְתָּהּ בְּשָׁלוֹם אֶלָּא כְּאִלּוּ עָשִׂיתָ מִלְחָמָה וּנְטַלְתָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח, יט) "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי". דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, רְצוֹנְךָ שֶׁתַּכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, [לְמֹד אַגָּדָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] וּמְדַבֵּק בִּדְרָכָיו, [וְאִם] עָשִׂיתָם מַה שֶּׁעָלֵיכֶם אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת מַה שֶּׁעָלַי.

(דברים י כג) וְהוֹרִישׁ ה'. ה' מוֹרִישׁ וְאֵין בָּשָׂר וָדָם מוֹרִישׁ. אֶת כָּל הַגּוֹיִם. שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֵלֶּה". וְאֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת מְסִיעֵיהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֵלֶּה".

רמז תתעד

מִלְּפָנֶיכֶם. שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם (זוֹכִים) [גְּדֵלִים] וְהוֹלְכִין וְהֵן מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כג, ל) "מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ", וְאוֹמֵר "לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל צַדִּיקִים הֵן לָמָּה יְרֵאִים מִן הַחַיָּה וַהֲרֵי הַצַּדִּיקִים אֵין יְרֵאִים מִן הַחַיָּה שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, כג) "כִּי עִם אַבְנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתֶךָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה לָךְ", וְאִם תֹּאמַר לָמָּה יָצָא יְהוֹשֻׁעַ כָּל אוֹתָהּ הַיְגִיעָה, אֵינָהּ אֶלָּא לְפִי שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל נִגְזַר לָהֶם "מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ".

וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים. גְּד(וֹ)לִים בְּקוֹמָה וַעֲצֻמִים בְּכֹחַ. מִכֶּם. אַף אַתֶּם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים אֶלָּא שֶׁהֵן גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִכֶּם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר וְזֶה גִּבּוֹר מִמֶּנּוּ, הֲרֵי גִּבּוֹר אֶלָּא שֶׁהַלָּה גִּבּוֹר מִמֶּנּוּ. דָּבָר אַחֵר מִכֶּם. לָמָּה נֶאֱמַר עוֹד וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "שִׁבְעָה גוֹיִם (גְּדֹלִים) [רַבִּים] וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר מִכֶּם, מְלַמֵּד שֶׁאֶחָד מִשִּׁבְעָה עֲמָמִים גָּדוֹל וְקָשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב, ט) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיכֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן(וֹ)ן הוּא כָּאֵלוֹנִים.

(דברים י כד) כָּל [הַ]מָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְ(י)כֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה. אִם לְלַמֵּד עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָא כְּבָר נֶאֱמַר "מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן (עַד) [מִן] הַנָּהָר (הַגָּדוֹל) נְהַר פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְ(י)כֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה". אָמַר לָהֶם, כָּל מָקוֹם שֶׁתִּכְבְּשׁוּ חוּץ מִמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ הֲרֵי הוּא שֶׁלָּכֶם. אוֹ [אֵינוֹ אֶלָּא] רְשׁוּת בְּיָדָן לִכְבֹּשׁ חוּץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁלֹּא יִכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם" וְאַחַר כָּךְ כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְ(י)כֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה, שֶׁלֹּא תְהֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטַמָּא בְּגִלּוּלֵיהֶם וְאַתֶּם חוֹזְרִין וּמְכַבְּשִׁין חוּצָה לָאָרֶץ [אֶלָּא מִשֶּׁתִּכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיוּ רַשָּׁאִים לִכְבֹּשׁ חוּצָה לָאָרֶץ]. הֲרֵי שֶׁכִּבְּשׁוּ חוּצָה לָאָרֶץ מִנַּיִן שֶׁמִּצְוֹוֹת

נוֹהֲגוֹת שָׁם. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן "יִהְיֶה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "יִהְיֶה" מַה יִּהְיֶה הָאָמוּר לְהַלָּן מִצְוֹוֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם אַף יִהְיֶה הָאָמוּר כָּאן מִצְוֹוֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם. וְאִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה כָּבַשׁ דָּוִד אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה וְאֵין מִצְוֹוֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם. אָמַרְתָּ דָּוִד עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּתּוֹרָה, הַתּוֹרָה אָמְרָה מִשֶּׁתִּכְבְּשׁוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיוּ רַשָּׁאִין לִכְבֹּשׁ חוּצָה לָאָרֶץ הוּא לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא חָזַר וְכָבַשׁ אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, וְאֶת הַיְבוּסִי סְמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם לֹא הוֹרִישׁ, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם, אֶת הַיְבוּסִי הַסָּמוּךְ לְפַלְטֵרִין שֶׁלְּךָ לֹא הוֹרַשְׁתָּ, הֵיאַךְ אַתָּה חוֹזֵר וּמְכַבֵּשׁ אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה. הֲרֵי שֶׁכִּבְּשׁוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּמִנַּיִן שֶׁכִּנָּנְדוּ בַּיִּם הוּא שֶׁלְּהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן" וְגוֹ', מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן גְּבוּלְכֶם וְאֵין הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן גְּבוּלְכֶם, וְאִם כְּבַשְׁתֶּם, הַלְּבָנוֹן גְּבוּלְכֶם וְהַמִּדְבָּר גְּבוּלְכֶם. מִן הַנָּהָר נָהָר פְּרָת. מִן הַנָּהָר גְּבוּלְכֶם וְאֵין הַנָּהָר גְּבוּלְכֶם, וְאִם כְּבַשְׁתֶּם, אַף הַנָּהָר גְּבוּלְכֶם. וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן. עַד הַיָּם גְּבוּלְכֶם וְאֵין הַיָּם גְּבוּלְכֶם, וְאִם כְּבַשְׁתֶּם, יְהִי גְּבוּלְכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר לד, ו) "וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל" וְגוֹ'. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד, עוֹלֵי מִצְרַיִם, נֶאֱכָל אֲבָל לֹא נֶעֱבָד, אֵלּוּ וְאֵלּוּ, נֶאֱכָל וְנֶעֱבָד תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד מָקוֹם שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, (בְּכָל) פְּרִשַׁת אַשְׁקְלוֹן, חוֹמַת מְגִדֵּל שַׂרְשַׁךְ רוֹד חֻמַּת וְעַכּוֹ מִגִּיאָתוֹ וְגַיְאָתוֹ עַצְמָהּ סְבָרְתָא וּבֵית זְנִיתָא, קְצָרָא דְּגִלִּילָא, קַנְיָיא רַעְיָיא, מָצֵי רַעֲבְתָא, כְּמוּתָה דְּכַרְיֵין, נהוֹרְאתָא דְּיַתֵּר, נַחְלָה דְּאַבְצָאל, בֵּית עַד, מַרְעֶשֶׁת, לוּלָא דַּבְּתָא, דַּבְּאַת, כְּרְכָא דְּבַר סַנְגָּרָא, מֵיסַף, סְפַנְתָּא, נְקֵיבְתָא, רַעְיוֹן, תַּרְנְגוֹלָא ע(י)לָּאָה דְּקֵיסְרִי, בֵּית סֻכַּת, קָנַת, וֶרֶקֶם תַּחְגְּרָא, וּטְרַכוֹנָא דְּנִימְרָא דְּבִתְחוּם בִּיצְרָא, מַשְׁקָא, וְחֶשְׁבּוֹן, וְנַחֲלָא דְּזֶרֶד מַכּוּתָא, נִימְרוֹן עַלְיָה זִירְזָא, וּרְקַם גֵּיאָה, וּגְבַנְיָיא דְּאַשְׁקְלוֹן, וְדֶרֶךְ גְּדוֹלָה הַהוֹלֶכֶת לַמִּדְבָּר.

רמז תתעה

(דברים י כה) לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִמָּה אוֹ מִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִתְיַצֵּב בִּפְנֵיכֶם", מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ". אֲפִ(י)לּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן. פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם. וַהֲרֵי אִם נִפְחָדִים הֵם יְרֵאִים הֵם, אֶלָּא פַּחְדְּכֶם עַל הַקְּרוֹבִים וּמוֹרַאֲכֶם עַל הָרְחוֹקִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְיִהְי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאִם תֹּאמַר שֶׁלֹּא הָיוּ אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ גִּדּוֹלִים וְקָשִׁים, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם ב, א) "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מִן הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ", יְרִיחוֹ בְּכָל הֱיוֹתָהּ וְלָמָּה יָצְאוּ, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁקְּעוּהָ כְּנֶגֶד כֻּלָּם. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (במדבר לא,

ו) "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא" אֹתָם וְאֶת פִּנְחָס, פִּנְחָס הָיָה בַכְּלָל וְלָמָּה יָצָא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות טו, א) "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", מֹשֶׁה הָיָה בַּכְּלָל וְלָמָּה יָצָא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּם. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וַיְדַבֵּר דָּוִד לַה' וגו' בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ וגו'", שָׁאוּל הָיָה בַכְּלָל וְלָמָּה יָצָא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּן. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמואל ב ב, ג) "וַיִּפְקְדוּ מֵעַבְדֵי דָוִד תִּשְׁעָה עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל", עֲשָׂהאֵל בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כֻּלָּן. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת בַּת פַּרְעֹה", בַּת פַּרְעֹה בְּכְלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאת, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה מְחַבְּבָהּ כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וּכְלַפֵּי חֵטְא שֶׁהֶחֱטִיאָה אוֹתוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּן. יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ בָהּ. לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, טז) "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה" וגו' שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי אָנוּ עוֹלִין לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת מִי מְשַׁמֵּר לָנוּ אֶת אַרְצֵנוּ, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם עֲלוּ וְשָׁלְכֶם אֲנִי שׁוֹמֵר שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כד) "לֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ" אִם בְּעֵינָיו אֵינוֹ חוֹמְדָהּ כֵּיצַד הוּא בָּא לִטֹּל נְכָסִים וּבְהֵמָה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מָה אָמַר נַעֲמָן לֶאֱלִישָׁע ("ולוי) [וְלֹא] יִתַּן נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד פְּרִדִּים אֲדָמָה" וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר אִם עָפָר הֲרֵי הוּא מִתְיָרֵא לִטֹּל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת כֵּיצַד הוּא בָּא לִטֹּל נְכָסִים וּבְהֵמָה. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם. הֵיכָן דִּבֶּר. (שמות כג, כז) "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ" (כְּתוּב בְּרֶמֶז ש"ס).

פרשת ראה

(דברים י כו-כח) בְּרָכָה וּקְלָלָה, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, יט) "הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה" שֶׁמָּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הוֹאִיל וְנָתַן הַמָּקוֹם לְפָנֵינוּ שְׁנֵי דְרָכִים דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְדֶרֶךְ הַמָּוֶת נֵלֵךְ בְּאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁנִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים". מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פָּרַשַׁת דְּרָכִים וְהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ קוֹצִים וְאֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, וְהָיָה מוֹדִיעַ אֶת הָעוֹבְרִים וְאֶת הַשָּׁבִים וְאוֹמֵר לָהֶם שֶׁאַתֶּם רוֹאִים שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר, כְּשֻׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת מַהֲלֵךְ בְּמִישׁוֹר וְסוֹפוֹ לָצֵאת לַקּוֹצִים, וְאַתֶּם רוֹאִים אֶת שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים, כְּשֻׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת אַתָּה מְהַלֵּךְ בַּקּוֹצִים וְסוֹפוֹ לָצֵאת לַמִּישׁוֹר. כָּךְ אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם רוֹאִים אֶת הָרְשָׁעִים שֶׁהֵן מַצְלִיחִים, בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵן מַצְלִיחִין בָּעוֹלָם הַזֶּה וְסוֹפָן לְדַחוֹת בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כד, כ) "כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע" וְאוֹמֵר "וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים" וגו' וְאוֹמֵר (שם ה') "הַכְסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו" וגו' וְאוֹמֵר "דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה" וְאַתֶּם רוֹאִים צַדִּיקִים שֶׁמִּצְטַעֲרִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵן מִצְטַעֲרִים וְסוֹפָן לִשְׂמֹחַ בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, טז) "לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ", וְאוֹמֵר (קהלת ז, ח) "טוֹב

אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ" וְאוֹמֵר "כִּי (אֲנִי) [אָנֹכִי] יָדַעְתִּי אֶת הַמַּחֲשָׁבֹת אֲשֶׁר (אֲנִי) [אָנֹכִי] ח(ו)שֵׁב" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (תהלים צז, יא) "אוֹר זָרַ(ו)ע לַצַּדִּיק" וְגוֹ' וְאוֹמֵר (משלי ד, יח) "וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְהִזְמִין אֶת הָאוֹרְחִין וְהָיָה אוֹהֲבוֹ מֵסֵב בֵּינֵיהֶן וְהָיָה דּוֹמֶה לִטֹּל מָנָה יָפָה וְלֹא הָיָה בּוֹ דֵּעָה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ דֵּעָה אָחַז אֶת יָדוֹ וְהִנִּיחָה עַל מָנָה יָפָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים טז, ה) "ה' מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי", יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁנִּתַּן לוֹ חֶלְקוֹ וְאֵין שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ אֲבָל יִשְׂרָאֵל מוֹדִין וּמְשַׁבְּחִין עַל כָּךְ, מְפֻיָּסִין שֶׁאֵין חֵלֶק יָפֶה כְּחֶלְקָן וְלֹא נַחֲלָה כְּנַחֲלָתָן וְלֹא גּוֹרָל כְּגוֹרָלָן וְהֵן מוֹדִין וּמְשַׁבְּחִין עַל כָּךְ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים אַף נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלַי אֲבָרֵךְ אֶת ה' אֲשֶׁר יְעָצָנִי" וְגוֹ'.

רמז תתעו

בָּרְכָה וּקְלָלָה, הַבְּרָכָה אִם תִּשְׁמְעוּ, וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִּשְׁמְעוּ. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית ד, ז) "הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת", בְּרָכָה, וְאִם לֹא תֵּיטִיב (שְׂאֵת"), קְלָלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִי לְחָשָׁךְ, אָמְרָה תּוֹרָה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה הַבְּרָכָה אִם תִּשְׁמְעוּ וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִּשְׁמְעוּ. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ", אוֹהֵב אֶת הַטּוֹבָה אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ אוֹהֵב אֶת הָרָעָה אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִי לְחָשָׁךְ, שֶׁאָמְרָה תוֹרָה "נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע" וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (משלי יא, לא) "הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם וְגוֹ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִי לְחָשָׁךְ, שֶׁאָמְרָה תוֹרָה (שם טז, ד) "כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה". וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִּשְׁמְעוּ, נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁלֹּא צִוָּה (יַעֲקֹב אֶת בָּנָיו) [מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל] אֶלָּא מִשֶּׁכָּלוּ יָמָיו מִשֶּׁנָּטָה לָמוּת מִשֶּׁרָאָה כָּל נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר בְּמֹשֶׁה, "אַחֲרֵי הַכּוֹתוֹ אֶת סִיח(ו)ן". וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ, מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ מָוֶת. וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים. מִכָּאן כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְכוּ'.

רמז תתעז

(דברים י כט) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ ה', אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד. כִּי יְבִיאֲךָ. קַבֵּל עָלֶיךָ מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן בִּשְׂכַר שֶׁתִּבְנֶה וְתִירַשׁ. תְּנוּ רַבָּנָן "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים". וְכִי מָה בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁהַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְהַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים כז, יב-יג) "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים... וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל",

אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לַקְּלָלָה. יָכוֹל שֶׁיְּהוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר ["בְּרָכָה וּקְלָלָה", בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לַקְּלָלָה וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמֶת לַקְּלָלָה], וּלְהַקִּישׁ קְלָלוֹת לִבְרָכוֹת מַה קְּלָלוֹת בַּלְּוִיִּים אַף בְּרָכוֹת בַּלְּוִיִּים וּמַה קְּלָלוֹת בְּקוֹל רָם אַף בְּרָכוֹת בְּקוֹל רָם וּמַה קְּלָלוֹת בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף בְּרָכוֹת בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וּמַה קְּלָלוֹת בִּכְלָל וּפְרָט אַף בְּרָכוֹת בִּכְלָל וּפְרָט וּמַה קְּלָלוֹת אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן אַף בְּרָכוֹת אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם בִּשְׁעַת בְּרָכוֹת אֶל הַר גְּרִזִּים וּבִשְׁעַת קְלָלָה אֶל הַר עֵיבָל. (דברים י ל) תְּנוּ רַבָּנָן "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן", מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ". מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת. בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. אֵלּוּ הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶן כּוּתִיִּים. מוּל הַגִּלְגָּל. סָמוּךְ לַגִּלְגָּל. אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה. שְׁכֶם, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (בראשית יב, ו) "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם אַף כָּאן שְׁכֶם. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יוֹסֵי, בְּדָבָר זֶה זִיפַּתִּי סִפְרֵי כוּתִים, אָמַרְתִּי לָהֶם זִיפַּתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם, שֶׁהֱיִיתֶם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים בַּדָּבָר, אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֶּם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דִּכְתִיב (דברים כז, ד) "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן", אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת. בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי [וַהֲלֹא] אֶרֶץ חִוִּי הִיא, הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה, וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הָיוּ יוֹשְׁבִין, מוּל הַגִּלְגָּל, וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה, בְּדֶרֶךְ, בְּדֶרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים, הַיּוֹשֵׁב, בַּיִּשּׁוּב לְכוּ וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת, בָּעֲרָבָה, בָּעֲרָבָה לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת.

(דברים י לא-לב) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, מִשֶּׁעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן אַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁאַתֶּם יוֹרְשִׁים אֶת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם. בִּזְכוּתְכֶם. וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ. בִּשְׂכַר שֶׁתִּירַשׁ תֵּשֵׁב. וּשְׁמַרְתֶּם, זֶה מִשְׁנָה. (וַעֲשִׂיתֶם) [לַעֲשׂוֹת]. זֶה הַמַּעֲשֶׂה. אֵת כָּל הַחֻקִּים. אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. (וְאֶת) הַמִּשְׁפָּטִים אֵלּוּ הַדִּינִים. אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן (לָכֶם) [לִפְנֵיכֶם] הַיּוֹם. יִהְיוּ חֲבִיבִין עֲלֵיכֶם כְּאֵלּוּ הַיּוֹם קִבַּלְתֶּם מֵהַר סִינַי וִיהוּ רְגִילִים בְּפִיכֶם כְּאֵלּוּ הַיּוֹם שְׁמַעְתֶּם אוֹתָם.

נִכְסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה בַּחֲזָקָה מִנַּיִן. אָמַר קְרָא "וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם", [בַּמֶּה תְּפַשְׂתֶּם, בִּישִׁיבָה]. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא וִירַשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ, בַּמֶּה יְרַשְׁתֶּם, בִּישִׁיבָה.

(דברים יא א-ד) אֵלֶּה הַחֻקִּים. אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. וְהַמִּשְׁפָּטִים. אֵלּוּ הַדִּינִים. אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן. זֶה מִשְׁנָה. לַעֲשׂוֹת. זֶה מַעֲשֶׂה. בָּאָרֶץ. שׁוֹמֵעַ אֲנִי לֹא יְהוּ נוֹהֲגִין אֶלָּא בָּאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר

"כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה". אִי כָּל הַיָּמִים יָכוֹל כָּל הַמִּצְווֹת נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאָרֶץ". אַחַר שֶׁרַבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט צֵא וּלְמַד בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר בָּעִנְיָן "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת", מָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ אַף כָּל שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ חוּץ מִן הָעֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם דְּהִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ דְּאַף עַל גַּב דְּחוֹבַת קַרְקַע נִינְהוּ נוֹהֲגוֹת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲבָל חָדָשׁ בָּאָרֶץ אֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ לֹא, מַאי טַעְמָא, מוֹשָׁב לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה מַשְׁמַע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף חָדָשׁ בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מוֹשָׁב בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים מַשְׁמַע. אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת, מְנַיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם קִצֵּץ אֲשֵׁרָה וְהֶחֱלִיפָהּ אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים שֶׁחַיָּב לְקוֹצְצָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן". "אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת" וְגוֹ'. מַגִּיד שֶׁהָיוּ הַכְּנַעֲנִים שְׁטוּפִין בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים יוֹתֵר מִכָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אוֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם. שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיָבוֹאוּ אֲחֵרִים וְיִירְשׁוּ אֶתְכֶם (כְּתוּב בְּרֵמֶז תת"ן וְתרכ"ד).

רמז תתעח

תַּנְיָא "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת". בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהֶן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, יָכוֹל עֲשָׂאוּם וְלֹא גְמָרוּם, גְּמָרוּם וְלֹא הֶבִיאוּם, הֶבִיאוּם וְלֹא נִשְׁתַּמְּשׁוּ בָהֶן, יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם", שֶׁאֵין אֲסוּרִים עַד שֶׁיַּעַבְדוּ, מִכָּאן אָמְרוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים אֵין אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּתְעַבֵּד, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲסוּרָה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חִלּוּף הַדְּבָרִים, שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים אֲסוּרָה מִיָּד, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁתִּתְעַבֵּד, אֲמַר מָר, בְּכֵלִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָהֶן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא הַמְּקֹמוֹת כְּתִיב. אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמְקוֹמוֹת, דְּלָא מִיתְסְרֵי דִּכְתִיב "אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים" וְלֹא 'הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם', תְּנֵהוּ עִנְיָן לְכֵלִים, מִכָּאן אָמְרוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים אֵינָהּ אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּתְעַבֵּד. וְהָא בְּכֵלִים אוֹקִימְנָא. אֲמַר קְרָא אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אוֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם, מַקִּישׁ אֱלֹהֵיהֶם לְכֵלִים, מַה כֵּלִים עַד שֶׁיַּעַבְדוּ אַף אֱלֹהֵיהֶם עַד שֶׁיַּעַבְדוּ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אֶת הַפְּסִיק הָעִנְיָן. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַשְׁכְּחַן עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים דְּאֵינָהּ אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּתְעַבֵּד, עֲבוֹדַת אֱלִילִים דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֲסוּרָה מִיָּד מְנָא לֵיהּ. סְבָרָא הוּא, מִדְּעוֹבֵד אֱלִילִים עַד שֶׁתִּתְעַבֵּד, מִכְּלָל דְּיִשְׂרָאֵל אֲסוּרָה מִיָּד. אִימָא דְּיִשְׂרָאֵל כְּלָל לֹא הִשְׁתְּא גְּנִיזָה בַּעְיָא, אִיתְסוּרֵי מִבַּעְיָא. וְאִימָא כִּדְעוֹבֵד אֱלִילִים. אֲמַר קְרָא (דברים ט, כא) "וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל", מִשְּׁעַת עֲשִׂיָּה קָם לֵיהּ בְּחֵטְא. וְאִימָא הָנֵי מִלֵּי לְמֵיקָם גַּבְרָא [בְּחֵטְא, אִיתְסוּרֵי לָא מִיתְסָרָא. אֲמַר קְרָא "אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה",

מִשְׁעַת עֲשִׂיָּה קָם לֵיהּ בְּאָרוּר. אֵימָא הָנֵי מִלֵּי לְמֵיקָם גַּבְרָא] בְּאָרוּר, אִיתְסוּרֵי לָא מִיתְסָרָא. (שם) "תּוֹעֲבַת ה'" כְּתִיב. וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לְךָ, דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים אֲסוּרָה מִיָּד. מִנָּא לֵיהּ. אָמַר קְרָא (דברים ז, כה) "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", מִשֶּׁפְּסָלוֹ מִיָּד נַעֲשָׂה אֱלוֹהַ, וְאִידָךְ, הַהִיא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנֵי רַב יוֹסֵף, מִנַּיִן לְעוֹבֵד אֱלִילִים שֶׁפּוֹסֵל אֱלוֹהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ". וְאִידָךְ, נָפְקָא לֵיהּ מִדִּשְׁמוּאֵל, דִּשְׁמוּאֵל רְמֵי, כְּתִיב "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ [לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם"], וּכְתִיב (שם) "וְלָקַחְתָּ לְךָ", הָא כֵּיצַד, פְּסָלוֹ לֶאֱלוֹהוֹ "לֹא תַחְמֹד", פְּסָלוֹ מֵאֱלוֹהוֹ וְלָקַחְתָּ לְךָ. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אַשְׁכְּחָן עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁל עוֹבֵד אֱלִילִים דַּאֲסוּרָה מִיָּד, דְּיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁתֵּעָבֵד מִנָּא לָן. אָמַר קְרָא (דברים כז, טו) "וְשָׂם בַּסָּתֶר", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ דְּבָרִים שֶׁבַּסֵּתֶר. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְּרַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁטְּעוּנָה גְּנִיזָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂם בַּסָּתֶר". וְאִידָךְ, נָפְקָא לֵיהּ מִדְּרַב חִסְדָּא אָמַר רַב, דַּאֲמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב, מִנַּיִן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁטְּעוּנָה גְּנִיזָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, כא) "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח", מַה מִּזְבֵּחַ טָעוּן גְּנִיזָה אַף אֲשֵׁרָה טְעוּנָה גְּנִיזָה. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמַּעֲמִיד דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן כְּאִלּוּ נוֹטֵעַ אֲשֵׁרָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ" וּכְתִיב (שם, כא) "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה". אָמַר רַב אָשֵׁי, וּבְמָקוֹם תַּלְמִיד חָכָם כְּאִלּוּ נָטָעוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵצֶל מִזְבַּח ה'" וְגוֹ'. עַל הֶהָרִים (כְּתוּב בְּרֶמֶז תת"ן. וְכֵן וְנִתַּצְתֶּם).

וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם. זֶה אֶבֶן שֶׁחֲצָבָהּ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם. זוֹ מַצֵּבָה שֶׁחֲצָבָהּ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ. זוֹ אֲשֵׁרָה שֶׁנַּעֲשָׂה תְּחִלָּה לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן. זוֹ שֶׁהָיְתָה נְטוּעָה (מִתְּחִילָּה) [וְגָדְעָה] לַעֲבוֹדָה זָרָה. דָּבָר אַחֵר "וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם". מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲשֵׁרוֹת הֵן, אֵילָן שֶׁנִּטָּעוֹ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", הֶחֱלִיף, נוֹטֵל מַה שֶּׁהֶחֱלִיף, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן", לֹא הֶחֱלִיף אֶלָּא הֶעֱמִיד תַּחְתָּיו עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְסִלְקָהּ מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא". שְׁלֹשָׁה בָּתִּים הֵם, בַּיִת שֶׁבָּנָאוּ מִתְּחִלָּה לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת", חִדֵּשׁ נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם", לֹא חִדֵּשׁ אֶלָּא הִכְנִיס לְתוֹכוֹ אֱלִיל הוֹצִיאוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם" נִתַּצְתָּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ הָנַח לוֹ, שִׁבַּרְתָּ אֶת הַמַּצֵּבָה הָנַח לָהּ. יָכוֹל אַתָּה מְצַוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא", בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַתָּה מְצַוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם וְאִי אַתָּה מְצַוֶּה לְרַדֵּף אַחֲרֵיהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן לְקוֹנֵץ אֶת הָאֲשֵׁרָה

שֶׁהוּא חַיָּב לְשָׁרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא". אֲמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא, מָה אֲנִי צָרִיךְ לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִבַּדְתֶּם", לְשַׁנּוֹת אֶת שְׁמָם, אוֹ יָכוֹל לְשֶׁבַח, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ז, כו) "שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחוֹתָם. מַה חָטְאוּ עֵצִים וַאֲבָנִים, אֶלָּא לְפִי שֶׁבְּאת לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יְדֵיהֶם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִתַּצְתֶּם. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם עֵצִים וַאֲבָנִים, שֶׁאֵין לָהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁבְּאת לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יְדֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב וְנִתַּצְתֶּם, אָדָם שֶׁהוּא מַחֲטִיא חֲבֵרוֹ וּמַטֶּהוּ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדֶרֶךְ הַמָּוֶת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בוֹ. (ויקרא כ, טז) "וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה וגו'". כֵּיוֹצֵא בוֹ "לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל" וגו', וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם, ו) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה" כו'. מִנַּיִן לְנוֹתֵץ אֶבֶן אַחַת מִן הַהֵיכָל וּמִן הַמִּזְבֵּחַ וּמִן הָעֲזָרָה שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר ("וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם) [וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחוֹתָם] לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מִנַּיִן לְמוֹחֵק אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְצִין לְמִזְבְּחוֹתֵיהֶן, חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם וְיִגְרְמוּ מַעֲשֵׂיכֶם הָרָעִים לְמִקְדָּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁיֵּחָרֵב.

רמז תתעט

(דברים יא ה-ו) כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם. דְּרֹשׁ עַל פִּי נָבִיא. יָכוֹל תַּמְתִּין עַד שֶׁיֹּאמַר לְךָ נָבִיא. תַּלְמוּד לוֹמַר "לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה", דְּרֹשׁ וְאַתָּה מוֹצֵא וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר לְךָ נָבִיא. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּדָוִד (תהלים קלב, א-ה) "זְכֹר ה' לְדָוִד וְגוֹ' אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי וְגוֹ' עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַה'", שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה אֶלָּא עַל פִּי נָבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כד, יח) "וַיָּבֹא גָּד (הַחוֹזֶה) [אֶל דָּוִד] בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ עֲלֵה הָקֵם לַה' מִזְבֵּחַ בְּגֹרֶן אֲרַוְנָה הַיְבוּסִי", וְאוֹמֵר "וַיָּחֶל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִיד אָבִיהוּ". כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (להלן פסוק יד) "בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. יוֹדְעִין הָיוּ שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עָתִיד לִבָּנוֹת בְּחֵלֶק יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, לְפִיכָךְ הִפְרִישׁוּ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ מִירִיחוֹ. מִי אֲכָלָן כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים. בְּנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה אֲכָלוּהוּ כָּל אוֹתָן אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנִים וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי קֵינִי ח(וֹ)תֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים", אֲבָל כְּשֶׁנִּבְנָה הַבַּיִת נָסְעוּ וְהָלְכוּ לָהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲצָל יַעְבֵּץ הָיוּ, שֶׁהָלְכוּ לִלְמֹד תּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דבהי"א ב, נה) "וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים י(וֹ)שְׁבֵי יַעְבֵּץ וגו'. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (לעיל פסוק יד)

"בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם, [הַכֶּסֶף מִכָּל הַשְּׁבָטִים], בֵּית הַבְּחִירָה מִשֶּׁבֶט אֶחָד. "בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ", זֶה שִׁלֹּה. מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַיִּקֶן דָּוִיד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דבהי"א כא, כה) "וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים. שְׁבָטִים הֵם שְׁנַיִם עָשָׂר, נָטַל חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצָא שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים לְכָל הַשְּׁבָטִים. לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם, נֶאֱמַר כָּאן (שְׁמוֹ) ["לְשׂוּם"], וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ו, כז) "וְשָׂמוּ", מַה הָאֲמוּר לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף שְׂמוּ הָאֲמוּר כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, מַה שְּׂמוֹ הָאֲמוּר לְהַלָּן בְּרָכַת כֹּהֲנִים אַף שְׂמוּ הָאֲמוּר כָּאן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. אֵין לִי אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, בַּגְּבוּלִין מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, כא) "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ". בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַגְּבוּלִין בְּכִנּוּיוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בִּיהוּדָה, וְאִם עִבְּרוּהָ בַּגָּלִיל מְעֻבֶּרֶת, הֵעִיד חֲנַנְיָה אִישׁ כְּפָר אוֹנוֹ אִם עִבְּרוּהָ בַּגָּלִיל אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "לְשָׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה", כָּל דְּרִישׁוֹת שֶׁאַתָּה דּוֹרֵשׁ לֹא יִהוּ אֶלָּא בְּשָׁכְנוֹ שֶׁל מָקוֹם.

רמז תתפ

תָּנוּ רַבָּנָן חַיָּבֵי חֲרָמִים וְהָעֲרָכִין וְהֶקְדֵּשׁוֹת, בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וְעוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, צָרָקוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ רְגָלִים עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה רְגָלִים כְּסִדְרָן וְחַג הַמַּצּוֹת תְּחִלָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, [כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶן שְׁנֵי רְגָלִים עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר], כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלָיו חַג הַסֻּכּוֹת עוֹבֵר עָלָיו בְּבַל תְּאַחֵר. מַאי טַעֲמָא דְּתַנָּא קָמָא. מִכְּדֵי מִ(י)נַּיהּ סָלִיק, לָמָּה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתַּב "בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת", שְׁמַע מִ(י)נָּיהּ לְבַל תְּאַחֵר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעֲמָא. לֹא יֹאמַר חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁבּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, אֶלָּא לָמָּה נֶאֱמַר, לוֹמַר שֶׁזֶּה אַחֲרוֹן. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי טַעֲמָא. דִּכְתִיב "וּבָאתָ שָּׁמָּה" "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה". וְרַבָּנָן, הַהוּא לַעֲשׂוֹת הוּא דְּאָתָא. וְרַבִּי מֵאִיר, כֵּיוָן דַּאֲמַר רַחֲמָנָא אֵיתֵי וְלֹא אֵיתֵי מִמֵּילָא קָם לֵיהּ בְּבַל תְּאַחֵר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מַאי טַעֲמָא. דִּכְתִיב "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", [מֵעֵט מוֹעֲדִים שְׁנַיִם]. וְרַבָּנָן סְבָרֵי כְּרַבִּי יוֹנָה דַּאֲמַר חֲקוּשׁוּ כָּל הַמּוֹעֲדִים זֶה לָזֶה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעֲמָא. אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר "חַג הַסֻּכּוֹת", שֶׁבּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁזֶּה גּוֹרֵם. וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַאי (דברים טז, טז) "בְּחַג הַמַּצּוֹת וְחַג הַשָּׁבֻעוֹת [וּבְחַג הַסֻּכּוֹת"] מַאי דְּרַשׁ בֵּיהּ. מִבָּעֵי לְהוּ לְהַקִּישׁ חַג שֶׁבּוּעוֹת לְחַג הַמַּצּוֹת, מַה חַג הַמַּצּוֹת

יֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה, אַף עֲצֶרֶת. וְלַקִּישׁ לְחַג הַסֻּכּוֹת, מַה לְהַלָּן שְׁמוֹנָה דִּתְנַן מִי שֶׁלֹּא חָג יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, [אַף כָּאן שְׁמוֹנָה]. תַּפְסֹקֶת מְרֻבֶּה לֹא תַפְסֹקֶת, תַּפְסֹקֶת מוּעָט תַּפְסֹקֶת. [וְאֶלָּא] לְמַאי הִלְכְתָא כְּתִיבִי רַחֲמָנָא לְחַג הַסֻּכּוֹת. לְאַקּוּשֵׁי לְחַג הַמַּצּוֹת, מַה חַג הַמַּצּוֹת טָעוּן לֵינָה דִּכְתִיב "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאָהֳלֶיךָ", אַף חַג הַסֻּכּוֹת טָעוּן לֵינָה. וְתַנָּא קָמָא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן תַּשְׁלוּמִין לַעֲצֶרֶת מְנָא לְהוּ. נָפְקָא לְהוּ מִדְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אָמְרָה תוֹרָה מְנָה יָמִים וְקַדֵּשׁ חוֹדֶשׁ, מְנָה יָמִים וְקַדֵּשׁ עֲצֶרֶת, מַה חוֹדֶשׁ לְמִנּוּיָיו, אַף עֲצֶרֶת לְמִנּוּיָיו. וְעֲצֶרֶת מַנִּינַן שְׁבוּעִי, דַּאֲמַר אַבָּיֵי מִצְוָה לְמִימְנֵי יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִימְנֵי שָׁבוּעֵי, וְעוֹד (דברים טז, טז) "חַג שָׁבֻעוֹת" כְּתִיב. וּפֶסַח בַּר מִקְרַב בָּרַגְלִים הוּא, [פֶּסַח זִמְנָא קְבִיעָא לֵיהּ] אִי אַקְרְבֵיהּ אַקְרְבֵיהּ וְאִי לָא אַקְרְבֵיהּ אִידְחֵי לֵיהּ. מַאי פֶּסַח שַׁלְמֵי פֶּסַח, תְּנָא שְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת עַצְמָן וְתָנָא שְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת פֶּסַח, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּמֵחֲמַת פֶּסַח קָאָתֵי כְּפֶסַח דְּמוּ קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רָבָא, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשׁ רְגָלִים, בְּכָל יוֹם וְיוֹם עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, יוֹרֵשׁ מַהוּ בְּבַל תְּאַחֵר, (דברים כג, כב) "כִּי תִדֹּר נֶדֶר" אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לָא נָדַר אוֹ דִלְמָא וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה (מַשְׁמַע תְּרֵי) [וְהָא מִיחַיֵּיב]. תָּא שְׁמַע דְּתָנֵי רַב (חֲנַנְיָא) [חִיָּא] "מֵעִמָּךְ" פָּרַט לְיוֹרֵשׁ. וְהַאי מֵעִמָּךְ מִבַּעֵי לֵיהּ לְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. קְרֵי בֵּיהּ "עִמָּךְ" וּקְרֵי בֵּיהּ מֵעִמָּךְ. תָּנָא הֶעֱרֵל וְהַטְּמֵא פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה. בִּשְׁלָמָא טְמֵא דִּכְתִיב "וּבָאתָ שָׁמָּה" "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּבְיאָה יֶשְׁנוֹ בַּהֲבָאָה, אֶלָּא עֵרֵל מִנַּיִן. הָא מָנִי, רַבִּי עֲקִיבָא, דְּמַרְבֵּי לְעֵרֵל כְּטָמֵא, דְּתַנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר (ויקרא כב, ד) "אִישׁ אִישׁ" לְרַבּוֹת אֶת הֶעֵרֵל.

רמז תתפא

וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה, לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כט, לט) "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", יָכוֹל אֵין לִי שֶׁקָּרֵב בָּרֶגֶל אֶלָּא קָרְבְּנוֹת רֶגֶל בִּלְבַד, מִנַּיִן לְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁהֶקְדֵּשׁוּ לִפְנֵי הָרֶגֶל שֶׁיָּבוֹאוּ בָּרֶגֶל, וְקָרְבְּנוֹת יָחִיד שֶׁהֶקְדֵּשׁוּ לִפְנֵי הָרֶגֶל שֶׁיָּבוֹאוּ בָּרֶגֶל וְשֶׁהֶקְדֵּשׁוּ בָּרֶגֶל שֶׁיָּבוֹאוּ בָּרֶגֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", לְרַבּוֹת עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת לְהַתִּיר כֵּלָּן שֶׁיָּבוֹאוּ בָּרֶגֶל. יָכוֹל רְשׁוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", אִם לְהַתִּיר כְּבָר הִתִּיר אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", לְקָבְעָם חוֹבָה שֶׁכֻּלָּם יְבוֹאוּ בָּרֶגֶל. יָכוֹל בְּאֵיזֶה רֶגֶל שֶׁיִּרְצֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָאתָ שָׁמָּה", אִם לְהַתִּיר כְּבָר הִתִּיר, וְאִם לִקְבֹּעַ כְּבָר קָבַע, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", לִקְבָּעָם חוֹבָה, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ אֶלָּא בָּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ. יָכוֹל אִם עָבַר רֶגֶל אֶחָד וְלֹא הֵבִיא יְהֵא עוֹבֵר עָלָיו [וּבָבַל תְּאַחֵר]. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הָא אֵין עוֹבֵר עָלָיו

מִשּׁוּם בַּל תְּאַחֵר עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו רַגְלֵי שָׁנָה כֻּלָּהּ. עֹלֹתֵיכֶם, עוֹלַת יָחִיד וְעוֹלַת צִבּוּר. וְזִבְחֵיכֶם. זִבְחֵי שַׁלְמֵי יָחִיד וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. מַעְשְׂרֹתֵיכֶם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בִּשְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשַׂר דָּגָן וְאֶחָד מַעֲשַׂר בְּהֵמוֹת. [וְאֶת] (ו)תְּרוּמַת יֶדְכֶם. אֵלּוּ בִּכּוּרִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, ד) "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ". וּבְכֹרֹת. זֶה הַבְּכוֹר. בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם. אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. בְּכוֹר אַף עַל גַּב דִּכְתִיב (וּבְכֹרֹת) ["בְּ]בְקָרְךָ וּ[בְ]צֹאנֶךָ". דִּידְךָ אִין דְּשֻׁתְּפוּת לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא בְּכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם, אֶלָּא "בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" לְמָה לִי, לְמֵעוּטֵי שֻׁתְּפוּת דְּנָכְרִי.

וַאֲכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, בְּמִחִיצָה, וּשְׂמַחְתֶּם. נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שִׂמְחָה, מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׁלָמִים. בְּכֹל מִשְׁלַח יָדְכֶם. בְּכָל מַה שֶּׁאַתֶּם שׁוֹלְחִים (בּוֹ) [אֶת] יָדְכֶם אֶשְׁלַח בּוֹ בְּרָכָה. אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם. זוֹ אִשְׁתּוֹ. אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה הַבָּא.

(דברים יא ח-ט) לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים, תְּנוּ רַבָּנָן, כָּל הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב קָרֵב בַּבָּמָה, כָּל שֶׁאֵין נִדָּר וְנִדָּב אֵין קָרֵב בַּבָּמָה, [מִנְחָה וּנְזִירוּת קְרֵבִין בַּבָּמָה], דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא קָרְבוּ יָחִיד אֶלָּא עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים בִּלְבַד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁהַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד מַקְרִיבִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר מַקְרִיבִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּגִּלְגָּל, [מַה בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר לְאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּגִּלְגָּל, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת], אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּגִּלְגָּל הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת, וּבָמָתוֹ שֶׁבִּרְאֹשׁ גַּגּוֹ לֹא הָיָה מַקְרִיב עָלֶיהָ אֶלָּא עוֹלָה וּשְׁלָמִים בִּלְבַד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁהַצִּבּוּר (וְהַיָּחִיד) מַקְרִיבִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר מַקְרִיבִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּגִּלְגָּל, וְכָאן וְכָאן לֹא קָרְבוּ יָחִיד אֶלָּא עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים בִּלְבַד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף צִבּוּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח בִּלְבַד וְחוֹבוֹת שֶׁקִּבּוּעַ לָהֶן זְמַן. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. אָמַר קְרָא לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם, אָמַר לָהֶן מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי עַיילִיתוּ לְאֲרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׂרוֹת אַקְרִיבוּ חוֹבוֹת לֹא תַקְרִיבוּ, מְנָחוֹת וּנְזִירוֹת יִשְׂרוֹת נִינְהוּ. וְרַבָּנָן, מִנְחָה אֵין מִנְחָה בַּבָּמָה. נְזִירוּת חוֹבָה הִיא. אָמַר שְׁמוּאֵל, מַחֲלֹקֶת בְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים, אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם דִּבְרֵי הַכֹּל חוֹבוֹת נִינְהוּ וְלָא קָרְבוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁהַצִּבּוּר מַקְרִיבִין בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְכוּ' מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. דִּכְתִיב "אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו", אִישׁ יִשְׂרוֹת הוּא דְּלַקְרִיב חוֹבוֹת לָא לַקְרִיב, וְצִבּוּר אֲפִלּוּ חוֹבוֹת נַמֵּי (לָא) לַקְרִיב. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְךָ, כִּי כְּתִיב אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר אֲבָעֵינָיו הוּא דִּכְתִיב, אֲבָל בְּבָמָה גְּדוֹלָה אֲפִלּוּ חוֹבוֹת נַמֵּי לַקְרִיב. וְאֶלָּא הָכְתִיב אִישׁ. כִּי כְּתִיב אִישׁ לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר. זָר, (ויקרא יז, ו) מִ"וְזָרַק הַכֹּהֵן" וְגוֹ' נָפְקָא. מַהוּ דְתֵימָא נִבְעֵי קִדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת כְּדִמְעִיקָּרָא, קָא מַשְׁמַע לָן. חֲכָמִים הֵינוּ תַּנָּא קָמָא. אָמַר רַב פָּפָּא, [קָרְבוּ] נְסָכִים בַּמִּדְבָּר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר אַף צִבּוּר לֹא הִקְרִיבוּ

אֶלָּא פְּסָחִים, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דִּכְתִיב "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בַּגִּלְגָּל", פְּשִׁיטָא, אֶלָּא לַאו הָא קָיְמָא לַן דְּחוֹבוֹת הַקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן הוּא דְּקָרֵב, דְּלַאו כְּעַיִן הַפֶּסַח לָא קָרֵב. וְאִידָךְ, הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשֵּׁם רַבִּי בַּנָּאָה עֶרֶל מְקַבֵּל הַזָּאָה. לֹא תַּעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים. חוֹבָה בְּבֵית עוֹלָמִים, רְשׁוּת בַּבָּמָה.

דָּבָר אַחֵר, לֹא תַּעֲשׂוּ[ן] צְאוּ וַעֲשׂוּ, מִכָּאן אָמְרוּ עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת וַעֲבוֹדָה בְּכֹהֲנִים, בָּאוּ לָאָרֶץ הֻתְּרוּ הַבָּמוֹת, בָּאוּ לְשִׁילֹה נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת, בָּאוּ לְנוֹב וְגִבְעוֹן הֻתְּרוּ הַבָּמוֹת, בָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם נֶאֶסְרוּ הַבָּמוֹת, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הֻתְּרוּ.

דָּבָר אַחֵר לֹא תַּעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם. הַיּוֹם אָנוּ מְטַלְטְלִין אֶת הַמִּשְׁכָּן הַיּוֹם אָנוּ אֲסוּרִין בַּבָּמָה, מְשֻׁנָּבוֹא לְאָרֶץ אֵין אָנוּ אֲסוּרִין בַּבָּמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא צִבּוּר מַקְרִיב בַּבָּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ", הַיְחִיד מַקְרִיב בַּבָּמָה וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיב בַּבָּמָה. אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו. כָּל שֶׁנָּדַר וְנָדָב קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד, וְכָל שֶׁאֵין נָדַר וְנָדָב אֵין קָרֵב בְּבָמַת יָחִיד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם אָנוּ מַקְרִיבִין חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מְשֻׁנְּכְנְסוּ לָאָרֶץ אֵין אָנוּ מַקְרִיבִין חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. (עַד מָתַי) "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה". לִתֵּן הֶתֵּר בַּבָּמָה בֵּין מְנוּחָה לְנַחֲלָה. כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה אֶל הַמְּנוּחָה. זוֹ שִׁילֹה. נַחֲלָה. זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב. לִתֵּן הֶתֵּר בֵּין זֶה לָזֶה. נַחֲלָה. זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב, ח) "הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַּיָּעַר", וְאוֹמֵר (שם, ט) "הַעְזִיט צָבוּעַ (הָיְתָה) נַחֲלָתִי לִי. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְנוּחָה זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, נַחֲלָה זוֹ שִׁילֹה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּיתִיהָ", וְאוֹמֵר (שם, יג) "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ". בִּשְׁלָמָא לְמָאן דַּאֲמַר מְנוּחָה זוֹ שִׁילֹה הַיְנוּ דִּכְתִיב "אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה", אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר נַחֲלָה זוֹ שִׁילֹה מְנוּחָה זוֹ יְרוּשָׁלַיִם אֶל הַנַּחֲלָה וְאֶל הַמְּנוּחָה מִבָּעֵי לֵיהּ. קַשְׁיָא. בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר זוֹ וָזוֹ שִׁילֹה, [מְנוּחָה] דְּנָחוּ מִכִּבּוּשׁ, נַחֲלָה דִּפְלָגוּ נַחֲלוֹת, דִּכְתִיב (יהושע יח, י) (וַיַּחֲלֵק) [וַיַּשְׁלֵךְ] לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ (וַיַּפֵּל לָהֶם הַ)גּוֹרָל בְּשִׁילֹה", אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זוֹ וָזוֹ יְרוּשָׁלַיִם, בִּשְׁלָמָא נַחֲלָה נַחֲלַת עוֹלָמִים, אֶלָּא מַאי מְנוּחָה, מְנוּחַת הָאָרוֹן, דִּכְתִיב (דבהי"ב ו, מא) (בְּנוּחַ הָאָרוֹן) ["לִנוּחֵךְ אַתָּה וַאֲרוֹן" וְגוֹ']. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר זוֹ וָזוֹ יְרוּשָׁלַיִם אֲבָל שִׁילֹה הֲוָה שָׁרְיָא בָּמוֹת, הַיְנוּ דִּכְתִיב "וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל הַצּוּר", אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זוֹ וָזוֹ שִׁילֹה בָּמוֹת הֲווֹ אֲסִירָן. מַאי "וַיִּקַּח מָנוֹחַ", הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי דַּאֲמַר זוֹ וָזוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וְסִימָנַיִךְ מָשְׁכֵי גָּבְרָא לְגָבְרֵי.

(דברים יא י-יא) וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בָּרֶמז רס"ח). הֱיוּ שָׁם שְׁתֵּי מְחִיצוֹת, מְחִיצָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּמְחִיצָה לְקָדָשִׁים קַלִּים]. עֹלֹתֵיכֶם, עוֹלַת יָחִיד וְעוֹלַת צִבּוּר. וְזִבְחֵיכֶם. זִבְחֵי [שַׁלְמֵי יָחִיד וְזִבְחֵי] שַׁלְמֵי צִבּוּר. (ו)מַעְשְׂרֹתֵיכֶם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בִּשְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן וְאֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה. וּתְרֻמַת יֶדְכֶם. אֵלּוּ בְּכוּרִים. וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם. לְרִבּוּת נְדָרִים וּנְדָבוֹת [שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר]. מִנַּיִן לְרִבּוּת בְּכוֹרוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבְחַר נִדְרֵיכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם". רַבִּי אוֹמֵר, אִם נֶאֱמְרוּ לְמַעְלָה לָמָּה נֶאֱמְרוּ לְמַטָּה, רִאשׁוֹנָה לְעִנְיַן שְׁלִיחָה שְׁנִיָּה לְעִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. (דברים יא יב) וּשְׁמַחְתֶּם, נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שִׂמְחָה, מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּר לְהַלָּן שְׁלָמִים, אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּר כָּאן שְׁלָמִים. לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם. בְּמְחִיצָה. אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם. חְבִיב חְבִיב קוֹדֵם. וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אֶת הַלֵּוִי (הַזֶּה לוֹמֵד) תֵּן לוֹ חֶלְקוֹ, אֵין לוֹ חֶלְקוֹ תֵּן לוֹ מַעְשַׂר עָנִי, אֵין לוֹ מַעְשַׂר עָנִי תֵּן לוֹ שְׁלָמִים.

(דברים יא יג-יד) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ (כָּתוּב בָּרֶמז תק"פ). בָּאוּ לְשִׁילֹה נֶאְסְרוּ הַבָּמוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם תִּקָּרָה, אֲבָל בַּיִת שֶׁל אֲבָנִים מִלְמַטָּה וִירִיעוֹת מִלְמַעְלָה, וְהִיא הָיְתָה מְנוּחָה. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים קָדְשִׁים קַלִּים וּמַעְשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה. מִנַּיִן הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, דַּאֲמַר קְרָא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אִי אַתָּה מַעֲלֶה אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה. רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָמָא אָמַר, אָמַר קְרָא (יהושע טז, ו) "וְנָסַב הַגְּבוּל מִזְרָחָה תַּאֲנַת שִׁילֹה", מַאי "תַּאֲנַת שִׁילֹה", שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ מִתְאַנֵּחַ עַל אֲכִילַת קָדָשִׁים שֶׁלּוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר, אָמַר קְרָא "בֵּן פֹּרָת עָלֵי עָיִן", עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לֵהָנוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהּ תִּזָּכֶה וְתֹאכַל מִלֹּא עַיִן שֶׁלָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר (דברים לג, טז) "וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה", עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לֵהָנוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ תִּזָּכֶה וְתֹאכַל בֵּין הַשְּׁנוּאִין (שֶׁלָּהּ). תְּנָא רוֹאֶה שֶׁאָמְרוּ, כָּל שֶׁרוֹאֶה וְאֵין מַפְסִיקוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא. רוֹאֶה שֶׁאָמְרוּ, לֹא רוֹאֶה כֻּלּוֹ אֶלָּא אֶפְלוּ רוֹאֶה מִקְצָתוֹ.

רמז תתפב

הִשָּׁמֶר לְךָ, הִשָּׁמֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה פֶּן בְּלֹא תַעֲשֶׂה. פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ, וְלֹא עוֹלַת נְכָרִים דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, וְלֹא עוֹלַת נְכָרִים שֶׁהֵקְדִּישׁוּ בְּחוּצָה לְאָרֶץ. בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה, אֲבָל מַעֲלֶה אַתָּה בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֹּאמַר לְךָ הַנָּבִיא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶעֱלָה אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ", וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (לעיל פסוק ה) "מִכֹּל שִׁבְטֵיכֶם", זוֹ

הִיא שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כֶּסֶף מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם בֵּית הַבְּחִירָה מִשֶּׁבֶט אֶחָד. שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ. אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, שְׁאָר קָרְבָּנוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה" וְגוֹ'. וְעַדַיִן אֲנִי אוֹמֵר עוֹלָה שֶׁהִיא בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יְהוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, לֹא תַעֲשֶׂה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ", עוֹלָה בַּכְּלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאָה, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ מָה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא בַעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ כָּל שֶׁהִיא בַעֲשֵׂה הֲרֵי הִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

(דברים יא טו-טז) רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח, וְלֹא גִיזָה. בָּשָׂר. וְלֹא חָלָב. וְאָכַלְתָּ. וְלֹא לִכְלָבֶיךָ, מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים. אִית דְּאָמְרֵי, תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ אֵין לְךָ בָּהֶן הֶתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וְאֵילָךְ, אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים. (ה"נ דְּאָמְרִינָן). אָמַר רַבִּי שִׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק, מְנַיִן לְמַעְשֵׂר בְּהֵמָה [שֶׁל יְתוֹמִים] שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּדַרְכָּן, שֶׁנֶּאֱמַר "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ", אֵיזוֹ הוּא (זֶבַח) [דָּבָר] שֶׁאֵין בּוֹ בְּרָכָה מֵחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר שְׁחִיטָה הֱוֵי אוֹמֵר זֶה מַעְשַׂר בְּהֵמָה. רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִם בִּבְשַׂר תַּאֲוָה כְּבָר אָמוּר, וְאִם בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים כְּבָר אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁיִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר. תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק", "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ". וְלֹא גִיזָה. בָּשָׂר וְלֹא חָלָב. יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין לְאַחַר זְבִיחָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּבְרִכַת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ". יָכוֹל אִם קָדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ יְהוּ אֲסוּרִין. (לְאַחַר זְבִיחָה) תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". וּמְנַיִן שֶׁאֵין נִשְׁחָטִין אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ. אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר הוּא, וּמַה בְּכוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַוּלְדוֹת וְיוֹצֵא לְחֻלִּין שֶׁלֹּא בְּפִדְיוֹן, אֵין נִשְׁחָט אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ, קָדָשִׁים שֶׁהֵן נוֹהֲגִין בְּכָל הַוּלְדוֹת וְאֵין יוֹצְאִין לְחֻלִּין אֶלָּא בְּפִדְיוֹן אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְהוּ נִשְׁחָטִין אֶלָּא עַל מוּם קָבוּעַ. לֹא אִם אָמַרְתָּ בִּבְכוֹר, שֶׁכֵּן קָדָשְׁתּוֹ מֵרֶחֶם וּקְדֻשָּׁתוֹ חָלָה עָלָיו עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, תֹּאמַר בְּקָדָשִׁים שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתָן מֵרֶחֶם וְאֵין קְדֻשָּׁתָן חָלָה עֲלֵיהֶן עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (טו, כב) "בִּשְׁעָרֶיךָ", שְׁעָרֶיךָ שְׁעָרֶיךָ לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְהַלָּן אֵין נִשְׁחָטִין אֶלָּא עַל (בַּעַל) מוּם קָבוּעַ, אַף שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר כָּאן אֵין נִשְׁחָטִין אֶלָּא עַל (בַּעַל) מוּם קָבוּעַ. הַטְּמֵא יֹאכְלֶנּוּ, אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא, טָהוֹר מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַטָּהוֹר יֹאכֲלֶנּוּ", [הַטָּמֵא] וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ מַגִּיד שֶׁשְּׁנֵיהֶן אוֹכְלִין מִן קְעָרָה אַחַת, יָכוֹל אַף תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִן קְעָרָה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר ("יַחְדָּו) יֹאכֲלֶנּוּ", זֶה נֶאֱכָל מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת וְאֵין תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִן קְעָרָה אַחַת. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּצְּבִי". אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל מַתָּנוֹת וְלֹא אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חָזֶה וְשׁוֹק. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָאַיָּל". אִי מַה הַצְּבִי כֻּלּוֹ מֻתָּר אַף זֶה כֻּלּוֹ מֻתָּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים בִּזְמַן שֶׁהֵן תְּמִימִין כָּךְ נִתְּנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים

בִּזְמַן שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּצְּבִי וְכָאַיָּל" מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִתְּנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין צְבִי וְאַיָּל כָּךְ לֹא נִתְּנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים בִּזְמַן שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין. תָּנוּ רַבָּנָן "צְבִי", מַה צְּבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַיָּל", [מָה אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת]. אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֻלְּבָן מָתְּר אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין חֻלְּבָן מָתְּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ", חֻלַּק. אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. מַאי שְׁנָא. אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בַּכֹּל וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בַּכֹּל. [תַּלְמוּד לוֹמַר "אַיָּל"]. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן. אָמַר לֵיהּ לְמַאי מְדַּמֵּית לֵיהּ, אִי לְחֻלִּין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּחֻלִּין, וְאִי לְמֻקְדָּשִׁין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּמֻקְדָּשִׁין. [אָמַר לֵיהּ] אִי הָכִי גַּבֵּי חֻלְּבּוֹ נַמֵּי נֵימָא הָכֵי לְמַאי מְדַּמֵּית לְהוֹ אִי לְחֻלִּין חֻלְּבָן אָסוּר וְאִי לְקָדָשִׁים חֻלְּבָן אָסוּר, אֶלָּא לָאו מִי אָמְרַתְּ "אַךְ" וְלֹא חֻלְּבּוֹ, אֵימָא נַמִּי "אַךְ" וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, רָבָא אָמַר "אַךְ" לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא, וְחֻלְּבּוֹ (מְמָנוּ) [מְדָמוֹ] נָפְקָא, דִּכְתִיב (דברים טו, כג) "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל", מַאי דָּמוֹ אִילֵּימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ לֹא יְהֵא אֶלָּא כְּדָמָן שֶׁל צְבִי וְאַיָּל אֲטוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי, אֶלָּא מַאי "דָּמוֹ" חֻלְּבּוֹ. וּלְכְתּוּב חֻלְּבּוֹ, אִי כְּתַב חֻלְּבּוֹ הֲוָה אֲמִינָא אַהֲנֵי הֶקֵּשָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא, אַהֲנֵי הֶקֵּשָׁא לְמַעוּטֵי מִכְּרַת וְאַהֲנֵי קְרָא לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא, לְהָכִי אַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן "דָּמוֹ", לוֹמַר לְךָ מַה דָּמוֹ בְּכָרֵת אַף חֻלְּבּוֹ בְּכָרֵת. וְהָא תַּנָּא "אַךְ" וְלֹא חֻלְּבּוֹ, קָאָמַר. הָכִי קָאָמַר אִלּוּ לֹא נֶאֱמַר דָּמוֹ הָיִיתִי אוֹמֵר "אַךְ" וְלֹא חֻלְּבּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר "דָּמוֹ" "אַךְ" וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תקפ"ג וּבְרֶמֶז תקפ"ד). אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִנַּיִן לְדָם קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכְלֻנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם" דָּם שֶׁנִּשְׁפַּךְ כַּמַּיִם מַכְשִׁיר, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפַּךְ כַּמַּיִם אֵינוֹ מַכְשִׁיר. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תקמ"ב) "רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ". לָאו אֶחָד יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי לָאוִין. יָכוֹל כְּדַם הַמֻּקְדָּשִׁים. תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ", לָאו אֶחָד יֵשׁ בּוֹ וְאֵין בּוֹ שְׁנֵי לָאוִין. עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם. וְלֹא לְתוֹךְ יַמִּים וְלֹא לְתוֹךְ נְהָרוֹת וְלֹא לְתוֹךְ כֵּלִים. תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם. וְלֹא לְתוֹךְ מַיִם עַצְמָן. כַּמָּיִם. מַה מַּיִם מֻתָּרִין בַּהֲנָאָה אַף דָּם מֻתָּר בַּהֲנָאָה, מַה מַּיִם מַכְשִׁירִים אֶת הַזְּרָעִים אַף דָּם מַכְשִׁיר, מַה מַּיִם פְּטוּרִים מִלְּכַסּוֹת אַף דָּם פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת.

רמז תתפג

(דברים יא יז) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אָמַר, יָכוֹל אֲנִי אֲבָל אֵינִי רַשַּׁאי, כַּיּוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר, (יהושע טו, סג) "וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא יָכְלוּ בְּנֵי (יְשָׂרָאֵל) [יְהוּדָה] לְהוֹרִישָׁם, יְכוֹלִים הָיוּ אֲבָל אֵינָן רַשָּׁאין. מַעְשֵׂר. אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר, טָמֵא מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "דְּגָנְךָ". לְקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּירֹשְׁךָ". אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר, טָמֵא מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיִצְהָרֶךָ". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו, יד) "לֹא אָכַלְתִּי בְאוֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא", הֵיכָן הוּא מָזְהָר, אֵינִי יוֹדֵעַ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר" וְגוֹ'. [יָכוֹל הַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה יְהֵא חַיָּב. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ"], הָאוֹכֵל חַיָּב וְאֵין הַנּוֹתֵן בְּמַתָּנָה חַיָּב. (כְּתוּב לְמַטָּה בֶּרֶמֶז תצ"ט) תַּנְיָא בִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. אֲמַר קְרָא לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וַאֲמַר מַר וּתְרוּמַת יָדֶךָ אֵלּוּ בִּכּוּרִים, דְּאִ(י)תְּקַשׁ בִּכּוּרִים לְמַעֲשֵׂר, מַה מַּעֲשֵׂר אָסוּר לְאוֹנֵן אַף בִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, תְּרוּמָה כְּתִיב בָּהּ, מַה תְּרוּמָה מֻתֶּרֶת לְאוֹנֵן אַף בִּכּוּרִים. (וְרַבָּנָן) [וְרַבִּי שִׁמְעוֹן], נְהִי דְּהֶקֵּשָׁא לֵית לֵיהּ שִׂמְחָה מִיהָא מִכְתַּב כְּתִיבָא בָּהוּ, דִּכְתִיב "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב". הַהוּא לִזְמַן שִׂמְחָה, דְּתַנְיָא מֻעָצֶרֶת וְעַד הֶחָג מֵבִיא וְקוֹרֵא, מֵהֶחָג וְעַד חֲנֻכָּה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. וּבִכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. וְחַיָּבִין בְּבִעוּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. דִּכְתִיב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וְגוֹ', וַאֲמַר מַר תְּרוּמַת יָדֶךָ אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים וְאִ(י)תְּקַשׁ בִּכּוּרִים לְמַעֲשֵׂר וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, מַר מַקִּישׁ וּמַר לָא מַקִּישׁ.

תַּנְיָא, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבְבִכּוּרִים אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לְמְחִיצָתָן יַחְזְרוּ, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁמַּתְּרִין, דִּכְתִיב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ", בִּשְׁעָרֶיךָ הוּא דְּלָא תֵּיכוֹל אֲבָל יָצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן וְחָזְרוּ מֻתָּרִין, תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר (דברים כו, יד) "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא", בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וְהֵיכָן הוּא מָזְהָר עַל אֲכִילָה, [אֵינִי יוֹדֵעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תוּכַל" וְגוֹ']. טָמְאַת הַגּוּף בְּהֶדְיָא כְּתִיבָא "נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים", אֶלָּא טָמְאַת עַצְמוֹ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ", וּלְהַלָּן (טו, כב) הוּא אוֹמֵר "בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֲפִלּוּ טָמֵא וְטָהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא הָאֵיךְ טְמֵאִין דִּשְׁרֵאי לָךְ גַּבֵּי בְּכוֹר, הָכָא לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל.

אֲמַר רַבִּי אִילָא הָאוֹכֵל מַעְשַׂר דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְהָא אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. שָׁאנִי הָכָא דְּמִיתְּרָא קְרָא, דִּמְכִדֵּי כְּתִיב (דברים יד, כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ" בִּפְנִים אִין בַּחוּץ לָא, לְמָה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ

וְגוֹ', שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְחַלֵּק. אִי מֵהַהוּא הָוָה אָמִינָא בַּעֲשֵׂה אֲבָל בְּלָאו אֵימָא לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא לֹא תוּכַל לְאוֹקְמָא בְּלָאו, וְאַכַּתִּי לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא לֹא תוּכַל לְאָכְלָם, מַאי לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל וְגוֹ', לְיַחוּדֵי אֲכִילָה אֲכָל חַד וְחַד. הַתְרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לֶאֱסֹר וּלְחַיֵּב עֲלֵיהֶן אֶת הַחֹמֶשׁ. מַאי טַעֲמָא. כֻּלְּהוּ אִיקְרוּ תְּרוּמָה, גַּבֵּי חַלָּה כְּתִיב (במדבר טו, כ) "רֵאשִׁית עֲרִ(י)סֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה", בִּכּוּרִים נַמִּי אִ(י)קְרוּ תְּרוּמָה, דְּתַנְיָא וּתְרוּמַת יָדֶךָ [אֵלּוּ בִּכּוּרִים]. אֲבָל אִינָךְ לָא צְרִיכָא. תָּנוּ רַבָּנָן תְּרוּמַת יָדֶךָ. אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים חוּץ לְחוֹמָה קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל תּוֹדָה וּשְׁלָמִים לִפְנֵי זְרִיקָה שֶׁהוּא לוֹקֶה. וּבְכֹרֹת, (כְּתִיב) זֶה הַבְּכוֹר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְאוֹכֵל בְּכוֹר חוּץ לַחוֹמָה קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר, אִם לְאוֹכֵל לִפְנֵי זְרִיקָה קַל וָחֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים, אֶלָּא לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל מִן הַבְּכוֹר אַפְלוּ לְאַחַר זְרִיקָה שֶׁהוּא לוֹקֶה. בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ. זוֹ חַטָּאת וְאָשָׁם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לַחוֹמָה קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר, אִם לְאוֹכֵל לִפְנֵי זְרִיקָה קַל וָחֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים, אִם לְאַחַר זְרִיקָה קַל וָחֹמֶר מִבְּכוֹר, אֶלָּא לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל חַטָּאת וְאָשָׁם אַפְלוּ לְאַחַר זְרִיקָה חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁהוּא לוֹקֶה. נִדָּרֶיךָ. זוֹ עוֹלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְאוֹכֵל עוֹלָה חוּץ לַחוֹמָה קַל וָחֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר, אִם לְאוֹכֵל לִפְנֵי זְרִיקָה קַל וָחֹמֶר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים, אִם לְאוֹכֵל לְאַחַר זְרִיקָה קַל וָחֹמֶר מִבְּכוֹר, אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַקְּלָעִים קַל וָחֹמֶר מֵחַטָּאת וְאָשָׁם, הָא לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל עוֹלָה אֲפִלּוּ לְאַחַר זְרִיקָה אֲפִלּוּ בִּפְנִים שֶׁהוּא לוֹקֶה. אָמַר רָבָא כָּל דְּיָלְדָה אִמִּיהּ, כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן תֵּילוֹד, וְאַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ פִּרְכָא מַאי חָמְרָא דִּבְכוּרִים מִמַּעֲשֵׂר, שֶׁכֵּן אָסוּר לְזָרִים, אַדְרַבָּה מַעֲשֵׂר (עֲדִיף) [חָמוּר] שֶׁכֵּן אָסוּר לְאוֹנֵן, וּמַאי חָמְרָא דִּתוֹדָה וּשְׁלָמִים מִמַּעֲשֵׂר, שֶׁכֵּן טָעוּנִין מַתָּן דָּמִים וְאֵמוּרִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אַדְרַבָּה מַעֲשֵׂר חָמוּר שֶׁכֵּן טָעוּן כֶּסֶף צוּרָה, וּמַאי חָמְרָא דִּבְכוֹר מִתּוֹדָה וּשְׁלָמִים, שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, אַדְרַבָּה תּוֹדָה וּשְׁלָמִים חֲמוּרִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין מַתָּן [שְׁתַּיִם שֶׁהֵן] אַרְבַּע, סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק, וּמַאי חָמְרָא דְּחַטָּאת וְאָשָׁם מִבְּכוֹר, שֶׁכֵּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, (וכו') אַדְרַבָּה בְּכוֹר חָמוּר שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, וּמַאי חָמְרָא דְּעוֹלָה מֵחַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁהֵן כָּלִיל, [אַדְרַבָּה] חַטָּאת וְאָשָׁם חֲמִירֵי שֶׁכֵּן מְכַפְּרִין, וְכֻלְּהוּ חֲמִירֵי מֵעוֹלָה שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, אֶלָּא מַאי כָּל דְּיָלְדָה אִמִּיהּ

כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן תֵּילוֹד, דִּלְמַאי דִּסְבִירָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ (מְפָרֵשׁ) [מְסָרֵס] לִקְרָא וּדְרִישׁ לֵיהּ. וְכִי מַזְהִירִין מִן הַדִּין. קְרָא יְתֵירָא הוּא, מִכְּדֵי כְּתִיב "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם" וְגוֹ' לְכְתוּב קְרָא לֹא תוּכַל לְאָכְלָם מְהַדַּר וּמְפָרֵשׁ בְּהוֹ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְיַחוּדֵי לְהוֹ לְאַוֵּי כָּל חָד וְחָד. וּמַה מַּעֲשֵׂר שֶׁמַּתָּר לְזָרִים הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ חוּץ לַחוֹמָה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, בְּכוּרִים שֶׁאָסוּרִים לְזָרִים לֹא כָל שֶׁכֵּן, וּמַה מַּעֲשֵׂר שֶׁאֵין חַשָּׁבִים פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ חוּץ לָחוֹמָה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה תּוֹדָה וּשְׁלָמִים לֹא כָל שֶׁכֵּן, וּמַה תּוֹדָה וּשְׁלָמִים שֶׁמַּתָּרִים לְזָרִים הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, בְּכוֹר לֹא כָל שֶׁכֵּן, וּמַה בְּכוֹר שֶׁקָּדְשִׁים קַלִּים הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ (לִפְנֵי) [לְאַחַר] זְרִיקַת דָּמִים עוֹבֵר בְּלָאו, חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לֹא כָל שֶׁכֵּן. וּמַה חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁמַּתָּרִין בַּאֲכִילָה הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ חוּץ לַקְּלָעִים עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, עוֹלָה לֹא כָל שֶׁכֵּן (כְּדִלְעֵיל).

רמז תתפד

כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ, זוֹ שִׁילֹה. בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. אַתָּה וּבְנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ. חָבִיב חָבִיב קוֹדֵם. וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא הַלֵּוִי (הַזֶּה) תֵּן לוֹ מֵחֶלְקוֹ, אֵין לוֹ מֵחֶלְקוֹ תֵּן לוֹ מִמַּעֲשֵׂר עָנִי, אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי תֵּן לוֹ שְׁלָמִים. כִּי אִם לִפְנֵי ה' תֹּאכְלֶנּוּ, אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מֵאֵימָתַי חַיָּבִין עָלָיו, מִשֶּׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַחוֹמָה, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא כִּי אִם לִפְנֵי וְגוֹ' וּכְתִיב (לעיל פסוק יז) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, כָּל הֵיכָא דִּקְרָיְא בֵּיהּ כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ קְרֵי בֵּיהּ לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, וְכָל הֵיכָא דְּלָא קְרָיְא בֵּיהּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ לָא קְרֵי בֵּיהּ לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ. (דברים יא יט-כב) הִשָּׁמֶר לְךָ, בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, פֶּן בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי כָּל יָמֶיךָ. אֲפִלּוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת. עַל אַדְמָתֶךָ. וְלֹא בַגּוֹלָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כְּתִיב "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי", מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ, "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ", וְכִי מָה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה, [אֶלָּא] אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי מַתְּנוֹתֶיךָ מַרְחִיבִין לְךָ. רַב, (הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא) [אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא] עֶבֶד מֵבִיא פַּר וְרַבּוֹ מֵבִיא (עוֹלָה) [עֶגֶל], עֶבֶד קוֹדֵם לְרַבּוֹ, תַּנְיָא (משלי יח, טז) "מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ". מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָלְכוּ לְחוֹלוֹת [אַנְטוֹכְיָא] לַעֲסוֹק בְּמִגְבַּת [צְדָקָה] לַחֲכָמִים, הָוָה תַּמָּן חָד אַבָּא יוּדָן שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִצְוָה בְּעֵין יָפָה וְיָרַד לוֹ מִנְכָסָיו, כֵּיוָן שֶׁרָאָה רַבּוֹתֵינוּ עָלָה לְבֵיתוֹ וּפָנָיו חוֹלְנִיּוֹת. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ לָמָּה פָּנֶיךָ חוֹלְנִיּוֹת, תְּנָא לָהּ עֲבָדָא רַבּוֹתֵינוּ כָּאן וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת לָהֶן. אִשְׁתּוֹ שֶׁהָיְתָה צַדֶּקֶת מָה אָמְרָה לוֹ, לֹא נִשְׁתַּיְּרָה לְךָ שָׂדֶה אַחַת לֵךְ מְכֹר חֶצְיָהּ וְתֵן לָהֶם, הָלַךְ וְעָשָׂה כֵּן. כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן לָהֶם אָמְרוּ לוֹ הַמָּקוֹם יְמַלֵּא

חֶסְרוֹנְךָ וְהָלְכוּ לָהֶן רַבּוֹתֵנוּ. יָצָא לַחֶרֶשׁ, כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ חַצִי שָׂדֵהוּ הֵאִיר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֵינָיו וְנִבְקְעָה הָאָרֶץ מִתַּחְתָּיו וְנָפְלָה פָּרָתוֹ וְנִשְׁבְּרָה, יָרַד לְהַעֲלוֹתָהּ וְנִמְצָא תַּחְתֶּיהָ סִימָא, אָמַר לְטוֹבָתִי נִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתִי. כְּשֶׁחָזְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שָׁאֲלוּ עָלֶיהָ מָה אַבָּא יוּדָן [עָבִיד, אָמְרוּ לְהוּ הוּא אַבָּא יוּדָן דְּעַבְדֵי אַבָּא יוּדָן דְּגַמְלֵי אַבָּא יוּדָן דְּתוֹרֵי, מָן יָכִיל לְמֵיחֲמֵי סֵבָּר אַפּוֹי דְּאַבָּא יוּדָן, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע יָצָא לִקְרָאתָן, אָמְרֵי לֵיהּ מָה אַבָּא יוּדָן עָבִיד], אָמַר לָהֶן עֲשָׂתָה תְּפִלַּתְכֶם פֵּרוֹת וּפֵרֵי פֵּרוֹת. אָמְרוּ לֵיהּ אַף עַל פִּי שֶׁנִּתַּן אָדָם יוֹתֵר מִמְּךָ לְךָ כְּתַבְנוּ בְּרֹאשׁ, נְטָלוּהוּ וְהוֹשִׁיבוּהוּ אֶצְלָן וְקָרְאוּ עָלָיו הַפָּסוּק הַזֶּה "מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי גְדֹלִים יַנְחֶנּוּ". רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא עָבַד פִּסְיקָא לְמֵיתַן בַּהֲדָא מִדְרָשָׁא דְּטָבָרְיָא, קָם חַד מִבְּנוֹי דְּסִילְכָא וּפְסַק לְטָרָא דְּדַהֲבָא. נְטָלוֹ רַבִּי חִיָּא וְהוֹשִׁיבוֹ אֶצְלוֹ וְקָרָא עָלָיו "מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ". רֵישׁ לָקִישׁ אָזַל לְבוֹצְרָה, הֲוָה תַּמָּן חָד אַבָּא יוּדָן רַמַּאי, וְחַס וְשָׁלוֹם לָא הֲוָה רַמַּאי אֶלָּא שֶׁהָיָה מְרַמֶּה בְּמִצְוָתָא, הֲוָה חָמֵי מַה צַבּוּר פְּסִיק וּפְסִיק לְקַבִּיל צַבּוּר, נְטָלוֹ רֵישׁ לָקִישׁ וְהוֹשִׁיבוֹ אֶצְלוֹ וְקָרָא עָלָיו "מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ". הִשְׁמֵר לְךָ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי וּכְתִיב "כִּי יַרְחִיב". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאֶחָד שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ הַשְׁאִילֵנִי זְהוּב אֶחָד, אָמַר לוֹ אֵינִי מַכִּיר חֶשְׁבּוֹנְךָ, אָמַר לוֹ בְּדֹק אוֹתִי, נָתַן לוֹ וּפָרַע לוֹ מִיָּד, אָמַר לוֹ אִם אַתָּה צָרִיךְ אֲפִלּוּ עַד עֶשְׂרִים זְהוּבִים אֲפִלּוּ עַד שְׁלוֹשִׁים זְהוּבִים טֹל לְךָ, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁאָמַר לְהוּ כֵּן, אֶלָּא שֶׁעָשָׂה לוֹ חֶשְׁבּוֹן טוֹב, כָּךְ כְּשֶׁאָדָם מַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי מִיָּד מַרְחִיבִים אֶת גְּבוּלוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יח, טז) "מַתַּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז ר"ז).

כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ, מַה דִּבֶּר לָךְ. אֶת אֶרֶץ הַקֵּינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי. רַבִּי אָמַר, כְּבָר אֵלּוּ אֲמוּרִים, וּמַה דִּבֶּר לָךְ "מִפְּאַת קָדִים עַד פְּאַת יָם דָּן אֶחָד יְהוּדָה אֶחָד אָשֵׁר אֶחָד".

וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַתִּיר לָהֶן בְּשַׂר תַּאֲוָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ לֹא בָא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה, שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיָתָה לָהֶם בְּשַׂר נְחִירָה, מְשֻׁנְכְנָסוּ לָאָרֶץ נֶאֱסַר לָהֶן בְּשַׂר נְחִירָה. רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר בְּשַׂר תַּאֲוָה לָא אִ(י)תְּסַר כְּלָל, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר בְּשַׂר נְחִירָה לָא אִ(י)שְׁתְּרִי כְּלָל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַיְנוּ דִּכְתִיב (ויקרא א, ה) "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר", אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא מַאי "וְשָׁחַט". קָדָשִׁים שְׁאנֵי. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַיְנוּ דִּכְתִיב "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם", אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא יִנָּחֵר מִבָּעֵי לֵיהּ. נְחִירָה שֶׁלָּהֶן זוֹ הָיְתָה שְׁחִיטָתָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַיְנוּ דִּתְנַן הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ וְהַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת, [אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַמַּאי פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת]. הוֹאִיל וְאִ(י)תְּסַר, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲמַר בְּשַׂר תַּאֲוָה לָא אִ(י)תְּסַר כְּלָל, הַיְנוּ דִּכְתִיב "אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי" וְגוֹ', אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל צְבִי

וְאַיָּל מִי הָווּ שָׁרוּ. דִּילְמָא כִּי אֲסַר רַחֲמָנָא בְּהֵמָה, דְּחָזְיָא לְהַקְרָבָה, [אֲבָל חַיָּה] דְּלָא חָזְיָא לְהַקְרָבָה לָא אֲסַר רַחֲמָנָא.

כִּי יַרְחִיב ה' אֶת גְּבֻלְךָ, לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם בָּשָׂר אֶלָּא לְתַאֲבוֹן. יָכוֹל יִקַּח בָּשָׂר מִן הַשּׁוּק וְיֹאכַל. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ". יָכוֹל יִזְבַּח כָּל בְּקָרוֹ וְיִזְבַּח כָּל צֹאנוֹ וְיֹאכַל. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבְּקָרְךָ" וְלֹא כָּל בְּקָרְךָ, "מִצֹּאנְךָ" וְלֹא כָּל צֹאנְךָ. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנָה יִקַּח לְפִתּוֹ לִיטְרָא יָרָק, עֶשֶׂר מָנָה יִקַּח לְפִתּוֹ לִטְרָא דָּגִים, חֲמִשִּׁים מָנָה יִקַּח לְפִתּוֹ לִטְרָא בָּשָׂר, מֵאָה מָנָה יִשְׁפֹּת קְדֵרָה בְּכָל יוֹם, וְאֵינְךָ מֵאֵימַת, מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. אָמַר רַב צְרִיכִין אָנוּ לְחוּשׁ לְדִבְרֵי זְקֵן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַבָּא מִמִּשְׁפַּחַת בְּרִיאִים הָיָה, אֲבָל כְּגוֹן אָנוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּרוּטָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יַרְצָנָּה לַחֲנָוָנִי. אָמַר רַבִּי נַחְמָן כְּגוֹן אֲנַן לוֹוִין וְאוֹכְלִין.

כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם, הַמְקַדֵּשׁ בְּחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר אַבָּיֵי מֵהָכָא, דְּתַנְיָא (ויקרא ג, ב) "וְשָׁחֲטוּ", (שם, ח) "וְשָׁחַט אוֹתוֹ", ["וְשָׁחַט אוֹתוֹ"], מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם וְזָבַחְתָּ", בְּרִחוּק מָקוֹם אַתָּה זוֹבֵחַ וְאֵי אַתָּה זוֹבֵחַ בְּמָקוֹם קָרוֹב, פָּרַט לְחֻלִּין שֶׁלֹּא יִשָּׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה, וְאֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים הָרְאוּיִין לִקְרֵב, מִנַּיִן לְרִבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין, מְרַבֶּה אֲנִי בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁהוּא מִמִּין הַכָּשֵׁר, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַחַיָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַחַיָּה שֶׁהִיא בִּשְׁחִיטָה כִּבְהֵמָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הָעוֹפוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר ["וְשָׁחֲטוּ", "וְשָׁחַט אוֹתוֹ""], וְשָׁחַט אוֹתוֹ, יָכוֹל לֹא יִשְׁחֹט וְאִם שָׁחַט יְהֵא מֻתָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם וְאָכַלְתָּ וְזָבַחְתָּ", מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ בְּרִחוּק מָקוֹם אַתָּה אוֹכֵל וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁאַתָּה זוֹבֵחַ בְּמָקוֹם קָרוֹב, פָּרַט לְחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה, וְאֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִים וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל), תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁחַט אוֹתוֹ", יָכוֹל לֹא יִשְׁחֹט וְאִם שָׁחַט יַשְׁלִיכֶנּוּ לִפְנֵי כַלְבּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב, ל) "לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ", אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה.

רַב אָשֵׁי אָמַר, אַתְיָא מִשְׁחִיטָה עַצְמָהּ, דַּאֲמַר רַחֲמָנָא וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ שְׁחֹט וֶאֱכֹל (וְדִילְמָא) [וְלֶחוּשׁ] שֶׁמָּא בְּמָקוֹם נָקֵב שְׁחַט אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן זִיל בְּתַר רֻבָּא. אָמַר רַב אָשֵׁי אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא לְקָמֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא וַאֲמַר לִי וְדִילְמָא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר אֶפְשָׁר וְהֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר לָא אֶפְשָׁר, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכֵי לְרַבִּי מֵאִיר דְּחַיֵּישׁ לְמִעוּטָא הָכֵי נַמִּי דְּלָא אָכִיל בֵּישְׁרָא, וְכִי תֵּימָא הָכֵי נַמִּי פֶּסַח וְקָדְשִׁים מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, אֶלָּא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר אֶפְשָׁר הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר לָא אֶפְשָׁר. רַב יֵימַר אָמַר, מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה מִן הַתּוֹרָה, אָמַר קְרָא וְזָבַחְתָּ, מִמָּקוֹם שֶׁזָּב חַתֵּהוּ. [מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי] חַתֵּהוּ לִשָּׁנָא דְּמַתְבַּר, דִּכְתִיב (דברים א, כא) "אַל

תִּירָא וְאַל תֵּחָת". וְזַבַּחְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ. מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוֵּשֶׁט וְעַל הַקָּנָה, וְעַל רוֹב אֶחָד בְּעוֹף, וְעַל רוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה. (כְּתוּב בָּרֵמָז תקפ"ד).

כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, מַה קָּדָשִׁים בִּשְׁחִיטָה אַף חֻלִּין בִּשְׁחִיטָה. אִי מַה קָּדָשִׁים בַּמָּקוֹם אַף חֻלִּין בַּמָּקוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם וְזָבַחְתָּ", בְּרִחוּק מָקוֹם אַתָּה זוֹבֵחַ וְאִי אַתָּה זוֹבֵחַ בְּקִרוּב מָקוֹם, פָּרַט לְחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה. אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִין, בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ג, ב) "וּשְׁחָטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". יָכוֹל אַף חַיָּה וְעוֹף פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתוֹ" אוֹתוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵין חַיָּה וְעוֹף פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אִי מַה קָּדָשִׁים בִּזְמַן אַף חֻלִּין בִּזְמַן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ". אִי מַה קָּדָשִׁים בְּמִחִיצָה אַף חֻלִּין בְּמִחִיצָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ". אִי מַה קָּדָשִׁים בַּיּוֹם אַף חֻלִּין בַּיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ". אִי מַה קָּדָשִׁים בְּטָהֳרָה אַף חֻלִּין בְּטָהֳרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַטְּמֵא יֹאכְלֶנּוּ". אֵין לִי אֶלָּא טָמֵא, טָהוֹר מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם אוֹכְלִין מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת. יָכוֹל אַף תְּרוּמָה תְּהֵא נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר ("יַחְדָּו) יֹאכֲלֶנּוּ", זֶה נֶאֱכָל מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת וְאֵין תְּרוּמָה נֶאֱכֶלֶת מִתּוֹךְ קְעָרָה אַחַת. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין בְּחָזֶה וְשׁוֹק. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּצְּבִי". אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חָזֶה וְשׁוֹק וְלֹא אוֹצִיאוֹ מִכְּלַל שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּאַיָּל". אִי מַה צְּבִי כֻּלּוֹ מֻתָּר אַף זֶה כֻּלּוֹ מֻתָּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ". אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרַבִּי אוֹמֵר וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ בֵּין צְבִי לְאַיָּל, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַה בְּהֵמָה בִּשְׁחִיטָה אַף חַיָּה בִּשְׁחִיטָה, אֲבָל עוֹף אֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. רַבִּי אוֹמֵר, כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוֵּשֶׁט וְעַל הַגְּרוֹגֶרֶת וְעַל רוֹב אֶחָד בְּעוֹף וְעַל רוֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה.

(דברים יא כג-כה) רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַגִּיד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִין בְּדָם קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה יָכוֹל. אַף מִשֶּׁקִּבְּלוּ אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה מֵהַר סִינַי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וַהֲלֹא שְׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשָׂה בַּתּוֹרָה כֵּיוֹצֵא בָּזֶה, לוֹמַר מַה דָּם שֶׁאֵין בְּכָל הַמִּצְוֹות קַל מִמֶּנּוּ הִזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו, שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל מִצְוָה שֶׁקִּבְּלוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה מֵהַר סִינַי עֲדַיִן הֵן עוֹשִׂין אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא קִבְּלוּ אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מִצְוָה שֶׁמָּסְרוּ יִשְׂרָאֵל נְפָשָׁם עָלֶיהָ בְּשָׁעַת הַשְׁמָד נוֹהֲגִין אוֹתָהּ בְּפַרְהֶסְיָא, וְכָל מִצְוָה שֶׁלֹּא מָסְרוּ יִשְׂרָאֵל נַפְשָׁן עָלֶיהָ בְּשָׁעַת הַשְׁמָד עֲדַיִן מְרֻפָּה הִיא בְּיָדָן. וַהֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי דְּרַחֲמָנָא אָמַר [וְ]לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר, וְתַנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיט כּוֹס לְנָזִיר וְאֵבֶר מִן הַחַי לִבְנֵי נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יד) "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁ(וֹ)ל", הָא לִכְלָבִים שָׁרֵי.

שָׁאנִי אֵבֶר מִן הַחַי דְּאִ(י)תְּקַשׁ לְדָם, דִּכְתִיב "רַק חָזֵק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ". וּלְחִזְקִיָּה דָּם מִן הַחַי אִ(י)תְּקַשׁ לְאֵבֶר מִן הַחַי, [וְאֵיזֶה, זֶה] דַּם הַקָּזָה שֶׁהַנָּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תק"ה. וּבְרֶמֶז תקפ"ה). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. מְנַיִן לְדָם קְדֻשִּׁים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכְלֻנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם", דָּם שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמִּים מַכְשִׁיר, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפָּךְ כַּמַּיִם אֵינוֹ מַכְשִׁיר. וַהֲרֵי דַּם הַתְּמְצִית שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. אָמַר לֵיהּ הָנַח לְדַם הַתְּמְצִית דַּאֲפִלּוּ בְּחֻלִּין לֹא מַכְשִׁיר, דַּאֲמַר קְרָא רַק חָזֵק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ, (דַּם הַנָּפֶשׁ) דָּם שֶׁהַנָּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ קָרוּי דָּם, דָּם שֶׁאֵין הַנָּפֶשׁ יוֹצְאָה בּוֹ אֵין קָרוּי דָּם. כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ, לְהַגִּיד מַה גָּרַם. וְלֹא תֹאכַל הַנָּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר. זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה בָּשָׂר וְחֵלֶב שֶׁמַּתִּיר לִבְנֵי נֹחַ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל, אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאָסוּר לִבְנֵי נֹחַ וּמַתִּירַת לְיִשְׂרָאֵל, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לִבְנֵי נֹחַ שֶׁיְּהֵא מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכַל הַנָּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר זֶה דָּם מִן הַחַי. (דברים יא כה) לֹא תֹאכֲלֻנּוּ, לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב. וַהֲרֵי דִּין הוּא מַה נִבְלָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלָהּ חַיָּבִין עַל אֲכִילָתָהּ, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁחַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהוּ חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ, כִּלְאֵי זְרָעִים יוֹכִיחוּ שֶׁחַיָּבִין עַל זְרִיעָתָן וְאֵין חַיָּבִין עַל אֲכִילָתָן, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ לֹא יְהוּ חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכֲלֻנּוּ", לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר וּמַה פֶּסַח שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁחַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ, פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת יוֹכִיחַ שֶׁחַיָּבִין עַל פִּטּוּמָהּ וְאֵין חַיָּבִין עַל רֵיחָהּ, וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחַיָּבִין עַל בִּשּׁוּלוֹ שֶׁלֹּא יִהְיוּ חַיָּבִין עַל אֲכִילָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכֲלֻנּוּ", לְרַבּוֹת בָּשָׂר בְּחָלָב. רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חָזֵק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם, מַה [דָּם] שֶׁאֵין בְּכָל הַמִּצְוֹות קַל מִמֶּנּוּ הִזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו, שְׁאָר מִצְוֹות עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(דברים יא כו-כז) רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, בּוּלְדֵי קָדָשִׁים וּתְמוּרָתָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מַה תַּקָּנָתָן, תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם, יָכוֹל יַעֲלֶם לְבֵית הַבְּחִירָה וְיִמְנַע מֵהֶם מַיִם וּמָזוֹן בִּשְׁבִיל שֶׁיְּמוּתוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" לוֹמַר לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בְּעוֹלָה נְהוֹג בִּתְמוּרָתָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בְּשִׁלְמִים נְהוֹג בּוּלְדוֹתֵיהֶן, יָכוֹל אַף וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרַת אָשָׁם כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק", דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא ז, ה) "אָשָׁם הוּא לַה' יְהֶוְיָתוֹ יְהֵא". קָתָנֵי בְּשִׁבִיל שֶׁיְּמוּתוּ, אַמַּאי, הָא גַּבֵּי וְלַד חַטָּאת הוּא דְּנָמְרֵי בָּהּ מִיתָה. אִי לָאו קְרָא הֲוָה

אָמֵינָא וְלַד חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם וּוְלָדֵי קָדָשִׁים בְּבֵית הַבְּחִירָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. קָתָנֵי יָכוֹל אַף וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרַת אָשָׁם כֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". לָמָּה לִי קְרָא, הִלְכָתָא גְּמִירֵי לַהּ וְלַד חַטָּאת לְמִיתָה אָזְלָא. הָכִי נַמֵּי לְמִיתָה אָזְלָא וּקְרָא לְאָשָׁם הוּא דְּאָתָא. אָשָׁם נַמֵּי הִלְכָתָא גְּמִירֵי לַהּ כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם רוֹעָה. [אֶלָּא] אִי מֵהִלְכָתָא הֲוָה אָמֵינָא הִלְכָתָא וְאִי אַקְרֵבֵיהּ לָא לֵיחַייֵב עָלֶיהָ כְּלוּם קָא מַשְׁמַע לָן קְרָא דְּאִי מַקְרֵיב לֵיהּ קָאִים עָלֵיהּ בַּעֲשֵׂה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר אָשָׁם הוּא בַּהֲוָיָתוֹ יִהְיֶה. לָמָּה לִי קְרָא גְּמָרָא גְּמִירִין לָהּ כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם רוֹעָה. הָכִי נַמֵּי, וְכִי אַתָּא קְרָא לְכִדְרַב דַּאֲמַר רַב אָשָׁם שֶׁנִּפְתַּק לְרֵעָיָה וּשְׁחָטוֹ לְשֵׁם עוֹלָה כָּשֵׁר, טַעֲמָא דְּנִפְתַּק הָא לָא נִפְתַּק לָא דַּאֲמַר קְרָא הוּא בַּהֲוָיָתוֹ יִהְיֶה. רַק קָדְשֶׁיךָ, אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ. אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת. [וּנְדָרֶיךָ]. הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר, מַה נֶּדֶר, בַּעַל מוּם לָא, אַף הָכָא נַמֵּי בַּעַל מוּם לָא. (וּנְדָרֶיךָ זֶה נֶדֶר). תִּשָּׂא וּבָאתָ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַכְנִיסֵם לְבֵית הַבְּחִירָה וְכוּ'. עַד רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אָשָׁם הוּא" הוּא קָרֵב וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵיבָה, אָמַר מַר, יָכוֹל יַכְנִיסֵם לְבֵית הַבְּחִירָה וְכוּ'. הָא מֵהֵיכָא תֵּיתֵי וְהָא גְּמָרָא גְּמִירֵי דְּחֻמֵּשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, [הֲנָךְ מִקְרַב קְרֵיבֵי]. מַהוּ דְּתֵימָא חֻמֵּשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת בְּכָל מָקוֹם וְהֲנָךְ יָמוּתוּ בְּבֵית הַבְּחִירָה. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא חֻמֵּשׁ חַטָּאוֹת מְמִיתִין לָהֶן בְּיָדַיִם וְהָנֵי גְּרָמָא אֵין בְּיָדַיִם לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְעָשִׂיתָ, אָמַר מַר, יָכוֹל אַף וְלָדוֹת קָדָשִׁים כֵּן. וְלַד דְּמָאן, אִי דְּעוֹלָה זָכָר הוּא אִי וְלַד דְּחַטָּאת לְמִיתָה אָזִיל אִי דְּתְמוּרַת אָשָׁם הָא גְּמָרָא הוּא כֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם רוֹעָה, אֶלָּא כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא דְּאִי עָבַר וּמַקְרִיב לֵיהּ קָאֵי עָלֵיהּ בַּעֲשֵׂה.

רַק קָדְשֶׁיךָ, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִם בְּקָדְשֵׁי הָאָרֶץ הֲרֵי כְּבָר אָמוּר, הָא אֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ. תִּשָּׂא וּבָאתָ. שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הֲבָאָתוֹ עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד בְּאֵר הַגּוֹלָה חַיָּב בַּאֲחֲרָיוּתָן, מִבְּאֵר הַגּוֹלָה וְאֵילָךְ אֵין חַיָּב בַּאֲחֲרָיוּתָן, יָכוֹל אַף בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּנְדָרֶיךָ" קָדָשִׁים שֶׁהֵן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה יָצְאוּ בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵין בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדָשֶׁיךָ", (אִם) [וּמִי] לְחָשְׁךָ לְהָבִיא אֶת חַטָּאת וְאָשָׁם לְהוֹצִיא אֶת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט מֵבִיא אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁאֵין לָהֶן פַּרְנָסָה אֶלָּא בְּמִקּוֹמָן וּמוֹצִיא אֲנִי בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁיָּכוֹל לְהִתְפָּרְנֵס בְּכָל מָקוֹם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, (בְּתִרוּמַת) [בְּתְמוּרַת] קָדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם יָכוֹל אַף בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּנְדָרֶיךָ".

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּשֻׁתָּפוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ", יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הָאַחִין שֶׁקָּנוּ בְּתָפוּסַת הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ חָלְקוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ". בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בְּיִתּוֹם, תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ

הַבָּשָׂר וְהַדָּם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אִם אֵין בָּשָׂר אֵין דָּם וְאִם אֵין דָּם אֵין בָּשָׂר. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דָּם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם, לוֹמַר לְךָ מַה דָּם בִּזְרִיקָה אַף בָּשָׂר בִּזְרִיקָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי, הַכְתִיב וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ. אָמַר לְךָ, כְּתִיב וְ(אֶת) הַבָּשָׂר תֹּאכֵל. וּתְרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי. חַד בְּעוֹלָה וְחַד בִּשְׁלָמִים, וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא עוֹלָה, שֶׁכֵּן כָּלִיל, אֲבָל שְׁלָמִים דְּלָא חְמִירֵי אֵימָא לָא, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שְׁלָמִים, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי אֲכִילוֹת, אֲבָל עוֹלָה אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, הַאי וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל מַאי עָבִיד לֵיהּ. שֶׁאֵין הַבָּשָׂר מֻתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזָּרֵק הַדָּם. וְאֵימָא כֻּלֵּיהּ קְרָא לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, דָּם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר מִנָּא לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל וְהָדָר וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ, מַאי שְׁנָא דִּכְתַב קְרָא בְּרִישָׁא וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ וְהָדָר וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל, לְאַשְׁמוּעִינַן דָּם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר כו'. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַאי מִקַּל וָחֹמֶר אָתְיָא, וּמָה אֲמוּרִין דְּכִי לֵיתְנָהוּ לָא מְעַכְּבֵי כִּי אִיתְנָהוּ מְעַכְּבֵי, דָּם כִּי לֵיתֵיהּ מְעַכֵּב כִּי אִיתֵיהּ לָא כָּל שֶׁכֵּן. וְאִידָךְ, מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לֵיהּ קְרָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִדְרַשׁ דָּרְשִׁינָן. שְׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא אֶת רַבִּי יוֹסֵי, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָוִיר הָיָה בֵּין כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ. אֲמַר לֵיהּ, וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" מַה דָּם בִּזְרִיקָה אַף בָּשָׂר בִּזְרִיקָה. אֲמַר לֵיהּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר עוֹמֵד בְּצַד מַעֲרָכָה וְזוֹרֵק. אֲמַר לֵיהּ, וּכְשֶׁהוּא זוֹרֵק לְמַעֲרָכָה דְּלוּקָה הוּא זוֹרֵק אוֹ לְמַעֲרָכָה שֶׁאֵינָהּ דְּלוּקָה, הֲוֵי אוֹמֵר לְמַעֲרָכָה דְּלוּקָה. הָתָם מְשׁוּם דְּלָא אִיפְּשַׁר הוּא. אֲמַר רַב פַּפָּא, כְּדָם, מַה דָּם אֲוִיר קַרְקַע מַפְסִיקוֹ אַף בָּשָׂר אֲוִיר קַרְקַע מַפְסִיקוֹ. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תמ"ה וּבֶרֶמֶז ד"ש). תְּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לְנִתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתָּנוּ מַתָּנָה אַחַת שֶׁכִּפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ". וְהַאי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, הַאי מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא מִנַּיִן לְכָל הַדָּמִים שֶׁטְּעוּנִין מַתָּן דָּם לַיְסוֹד, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ". נִפְקָא לֵיהּ מִדְּרַבִּי, דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר (ויקרא ה, ט) "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּדָּם", לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ אֶלָּא לְנִתָּנִין מַתָּן אַרְבַּע שֶׁטְּעוּנִים מַתָּן דָּם לַיְסוֹד, שְׁאָר כָּל הַדָּמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּדָּם", לְמֵד עַל כָּל הַדָּמִים שֶׁטְּעוּנִין מַתָּן דָּם לַיְסוֹד. וְאַכַּתַּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא מִנַּיִן לַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה שֶׁנִּתָּנוּ בִּשְׁפִיכָה יָצָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ" סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דַּאֲמַר "לֹא זְרִיקָה בִּכְלַל שְׁפִיכָה וְלֹא שְׁפִיכָה בִּכְלַל זְרִיקָה, דִּתְנַן בֵּרַךְ אֶת שֶׁל פֶּסַח פָּטַר אֶת שֶׁל זָבַח, וְשֶׁל זָבַח לֹא פָּטַר אֶת שֶׁל פֶּסַח, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא זוֹ פוֹטֶרֶת זוֹ וְלֹא זוֹ פוֹטֶרֶת זוֹ. אַכַּתַּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה כִּי קֹדֶשׁ הֵם"

לָמַדְנוּ לִבְכוֹר שֶׁטָּעוּן מַתָּן דָּם וְאֵמוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, מַעֲשֵׂר וּפֶסַח מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, "דָּמוֹ" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "דָּמָם", "חֶלְבּוֹ" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "חֶלְבָּם", לְמֵד עַל בְּכוֹר מַעֲשֵׂר וּפֶסַח שֶׁטְּעוּנִין מַתַּן דָּמִים וְאֵמוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַאי קְרָא מַפִּיק לֵיהּ לְהָכִי וּמַפִּיק לֵיהּ לְהָכִי תְּרֵי תַּנָּאֵי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמוֹקֵי לֵיהּ כְּלֵיהּ בִּבְכוֹר הַיְנוּ דִּכְתִיב (שם יח) "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ", אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּמוֹקֵי לֵיהּ נַמֵּי בְּפֶסַח וּמַעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר וּפֶסַח בְּעָלִים אָכְלֵי לֵיהּ מַאי "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ", אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם, לְמֵד עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנִּתַּן לַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נָפְקָא לֵיהּ מִ(ו"ל)לְךָ יִהְיֶה" דְּסֵיפָא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּמוֹקֵי לֵיהּ בְּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח הַיְנוּ דִּכְתִיב (שם יז) "לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם", הֵן קְרֵבִים וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבָה, וּתְנַן תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר הֵן וּוְלָדָן וְוֶלֶד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם הֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים, וּתְנַן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שָׁמַעְתִּי שֶׁתְּמוּרַת פֶּסַח קְרֵבָה (לְעוֹלָם) וּתְמוּרַת פֶּסַח אֵינָהּ קְרֵבָה וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ, אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמוֹקֵי לֵיהּ כְּלֵיהּ בִּבְכוֹר, מַעֲשֵׂר וּפֶסַח דִּלְא קְרֵבָה תְּמוּרָתָן מִנָּא לֵיהּ. מַעֲשֵׂר גְּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר, פֶּסַח בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ (ויקרא ג, ז) "כֶּשֶׂב", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם כֶּשֶׂב", לְרַבּוֹת תְּמוּרַת פֶּסַח אַחַר הַפֶּסַח שֶׁקְּרֵבָה שְׁלֵמִים, יָכוֹל אַף לִפְנֵי הַפֶּסַח כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא". וְכָל הֲנָךְ תַּנָּאֵי דְּמָפְקֵי לֵיהּ לְהַאי וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ לְדָרְשָׁא אַחֲרִינָא, הַאי כָּל הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתָּנָן מַתָּנָה אַחַת כִּפֵּר מִנָּא לְהוּ. סָבְרֵי לְהוּ כְּבֵית הִלֵּל דְּאָמְרֵי אַף הַחַטָּאת שֶׁנִּתְּנָה מַתָּנָה אַחַת כִּפֵּר, וַיְלָפֵי כֻּלְּהוּ מֵהַחַטָּאת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בִּתְמוּרַת קָדָשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם. הֲרֵי הוּא בָּא אֶל הַמָּקוֹם, מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", מַה (בָּשָׂר) [עוֹלָה] טְעוּנָה הֶפְשֵׁט [וְנִתּוּחַ] וְכָלִיל לְאִשִּׁים אַף תְּמוּרָה כֵּיוֹצֵא בָהּ, וּמָה עוֹלָה טְעוּנָה מַתַּן יְסוֹד וּשְׁפִיכָה אַחַת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אַף תְּמוּרָתָהּ כֵּיוֹצֵא בָהּ, וּמָה עוֹלָה פְּקָעוּ אֵבָרִים מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מֻתָּרִין לַמַּעֲרָכָה אַף תְּמוּרָתָהּ כֵּיוֹצֵא בָהּ, וּמַה כָּל קָדָשִׁים אֵינָן מֻתָּרִין בַּבָּשָׂר אֶלָּא לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים אַף תְּמוּרָתָן כֵּיוֹצֵא בָהֶן.

(דברים יא כח) שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ, אִם שָׁמַעְתָּ מְעַט סוֹפְךָ לִשְׁמֹעַ הַרְבֵּה, אִם שָׁמַרְתָּ מְעַט סוֹפְךָ לִשְׁמֹר הַרְבֵּה, (אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה) אִם שָׁמַרְתָּ מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ סוֹפְךָ לִשְׁמֹר מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַעְתָּ, שָׁמַרְתָּ מַה שֶּׁבְּיָדְךָ סוֹפְךָ לִשְׁמֹר לֶעָתִיד לָבוֹא רַבִּי אוֹמֵר, זָכָה אָדָם לַתּוֹרָה זוֹכֶה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרֵי דוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. דָּבָר אַחֵר "שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ", כָּל שֶׁאֵינוֹ בִכְלַל מִשְׁנָה אֵינוֹ בִכְלַל מַעֲשֶׂה, אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה, כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב

וְהַיָּשָׁר, הַטּוֹב. בְּעֵינֵי שָׁמַיִם, וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי אָדָם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הַיָּשָׁר, בְּעֵינֵי שָׁמַיִם, וְהַטּוֹב, בְּעֵינֵי אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ג, ד) "וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם".

רמז תתפה

(דברים יא כט-לא) כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנָּטַע כֶּרֶם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהָיוּ בְתוֹכוֹ אֲרָזִים גְּדוֹלִים וְקוֹצִים, הָלַךְ הַמֶּלֶךְ וְקִצֵּץ אֶת הָאֲרָזִים וְהִנִּיחַ אֶת הַקּוֹצִים, אָמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו, אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ, הַקּוֹצִים שֶׁהֵן אוֹחֲזִין בִּבְגָדֵינוּ הִנַּחְתָּ וְקִצַּצְתָּ אֶת הָאֲרָזִים, אָמַר לָהֶם, אִם לֹא קִצַּצְתִּי אֶת הַקּוֹצִים בַּמֶּה הָיִיתִי גוֹדֵר אֶת כַּרְמִי, [אֶלָּא יָפֶה עָשִׂיתִי, יַעֲמֹד הַכֶּרֶם עַל עָמְדּוֹ וַאֲנִי מַצִּית בָּהֶן אֶת הָאוּר]. כָּךְ, יִשְׂרָאֵל הֵם כַּרְמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב "כִּי כֶרֶם ה' צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל", וְהִכְנִיס אוֹתָן לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקִצֵּץ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁבָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ב, ט) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ", וְהִנִּיחַ אֶת בְּנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ג, א) "וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ ה' לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְשֶׁיַּעֲמֹד הַכֶּרֶם עַל עָמְדּוֹ בְּמִשְׁמֶרֶת הַתּוֹרָה נֶאֱמַר "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ" וּכְתִיב (שם מ, יז) "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וְתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ" וּכְתִיב (שמות טו, יט) "כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה וְגוֹ' כֻּלָּן מֵתוּ בְּנִשִׁימָה אַחַת שֶׁנֶּאֱמַר (שם י) "נַשֹּׁפְתָּ בְרוּחֲךָ" וְגוֹ', וְכֵן לֶעָתִיד לָבוֹא גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ וְגוֹ' וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי" וְגוֹ', וְאוֹתָהּ שָׁעָה (שם) "וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי ה'". כִּי יַכְרִית, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יַכְרִיתוּ" לָמָּה, "כִּי יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ", כָּל הַיָּמִים שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַצַּדִּיקִים מְטֻלְטָלִים וּכְשֶׁנֶּעֱקְרוּ הָרְשָׁעִים מִיָּד יִשְׁכְּנוּ הַצַּדִּיקִים. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּיַעֲקֹב, מַה כְּתִיב, (בראשית לו, ו) "וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", מִיָּד, (שם לז, א) "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". אַף כְּשֶׁהָיוּ שִׁבְעַת אֻמּוֹת יוֹשְׁבוֹת בָּאָרֶץ הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְטֻלְטָלִין, כֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִתּוֹכָהּ הִתְחִילוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין. אָמַר הַכָּתוּב "הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם הֶחֱרַבְתִּי חוּצוֹתָם מִבְּלִי עוֹבֵר נִצְּתוּ עָרֵיהֶם מִבְּלִי אִישׁ מֵאֵין יוֹשֵׁב אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר", בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִין עוֹבְדֵי אֱלִילִים לוֹקִין, שֶׁיְּהֵא יִשְׂרָאֵל רוֹאֶה שֶׁהָעוֹבֵד אֱלִילִים לוֹקֶה וּמִתְיָרֵא וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה. אָמְרוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים, בָּנֶיךָ חוֹטְאִין וְאָנוּ לוֹקִין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלֶף אֲלָפִים כַּיּוֹצֵא בָכֶם אֵינָם סְפוּנִים לְפָנַי כְּלוּם שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, יז) "כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וְתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ", אֲנִי אַכְרִית אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁיֵּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָה. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב "כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ". וְכֵן לֶעָתִיד

לָבוֹא (תהלים לז, לח) "אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה". מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו (שם לט) "וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵה' מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה".

כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם, עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁבִּשְׁכָרָהּ יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם. אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה. בִּשְׂכַר שֶׁתָּבוֹא וְתִירַשׁ. וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וִירִשְׁתֶּם וְיָשַׁבְתֶּ בְעָרֶיהָם" וְגוֹ' יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם", כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לִבְנוֹת בְּנֵה. דָּבָר אַחֵר "וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם". מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרֹשׁ וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין חוּצָה לָאָרֶץ וְהִגִּיעוּ לְפַלְטוֹס וְזָכְרוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זָקְפוּ עֵינֵיהֶן וְזָלְגוּ דִּמְעוֹתֵיהֶן וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶן וְקָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא וַיְרִשְׁתָּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת. אָמְרוּ, יִשִּׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין לִנְצִיבִין אֵצֶל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא לִלְמֹד מִמֶּנּוּ תּוֹרָה וְהִגִּיעוּ לְצִידוֹן וְזָכְרוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְזָקְפוּ עֵינֵיהֶם וְזָלְגוּ דִּמְעוֹתֵיהֶן וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶן וְקָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא וְיָרַשְׁתָּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה. אָמְרוּ יִשִּׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה, חָזְרוּ וּבָאוּ לָהֶם לִמְקוֹמָן.

הִשָּׁמֶר, בְּלֹא תַעֲשֶׂה. פֶּן תִּנָּקֵשׁ (אַחֲרֵיהֶן) [אַחֲרֵיהֶם]. שֶׁמָּא תִּמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶן, אוֹ שֶׁמָּא תִּדְמֶה לָהֶם, שֶׁמָּא תַּעֲשֶׂה כְמַעֲשֵׂיהֶם וְיִהְיוּ לְךָ לְמוֹקֵשׁ. אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ. שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה כְמַעֲשֵׂיהֶם, וְיָבוֹאוּ אֲחֵרִים וְיִשְׁמְדוּ מִפָּנֶיךָ. וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְהֵן יוֹצְאִין בְּאַבְטִינָא אַף אֲנִי יוֹצֵא בְּאַבְטִינָא, הוֹאִיל וְהֵן יוֹצְאִין בְּאַרְגָּמָן אַף אֲנִי יוֹצֵא בְּאַרְגָּמָן, הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּקוֹלְסִין וַאֲנִי יוֹצֵא בְּקוֹלְסִין. אֵיכָה יַעַבְדוּ, (כָּתוּב בָּרֶמֶז תק"פ).

וְאֶעֱשֶׂה, כֵּן גַּם אֲנִי. יֵשׁ כֵּן לַעֲבוֹדָה וְיֵשׁ כֵּן (שֶׁנֶּעֱבָדָה) [לְמִתְעַבֵּד]. מִכָּאן אָמְרוּ, דָּבָר שֶׁמַּקְרִיבִין אוֹתוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ לֶאֱלִילִים אִם הִקְרִיב חַיָּב, וְדָבָר שֶׁמַּקְרִיבִין אוֹתוֹ לֶאֱלִילִים אִם הִקְרִיבוֹ לַמִּזְבֵּחַ פָּטוּר, וְדָבָר שֶׁאֵין מַקְרִיבִין לַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיבוֹ לֶאֱלִילִים אִם מַקְרִיב כַּיּוֹצֵא בּוֹ חַיָּב וְאִם לָאו פָּטוּר. יָכוֹל (יְהוּ) [הָיוּ] מַקְרִיבִין חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל תּוֹעֲבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא" וְגוֹ', דָּבָר שֶׁנֹּאוּי וּמְתוֹעָב לַמָּקוֹם. דָּבָר אַחֵר לֹא נִתְכַּוְּנוּ לְהַקְרִיב אֶלָּא דָּבָר שֶׁהַמָּקוֹם שׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם". אֵין לִי אֶלָּא בָּנִים וּבָנוֹת, אָבוֹת וְאִמָּהוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר ("בְּנֵיהֶם) כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם". (גַּם בְּנֹתֵיהֶם) אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אֲנִי רָאִיתִי כּוּתִי אֶחָד שֶׁכָּפְתוֹ לְאָבִיו לִפְנֵי כַּלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ.

(דברים יב א) אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם, שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה. אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לְתֵת לֹא תַעֲשֶׂה עַל כַּל עֲשֵׂה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה. לֹא תֹסֵף עָלָיו. וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ, הַנִּתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנִתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת יִנָּתְנוּ בְּמַתָּן אֶחָד. דָּבָר אַחֵר "לֹא תֹסֵף עָלָיו". מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹסִיף עַל הַלּוּלָב וְעַל הַצִּיצִית. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹסֵף עָלָיו". וּמִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ". וּמִנַּיִן שֶׁאִם פָּתַח לְבָרֵךְ בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וּפָתַחְתִּי לְבָרֵךְ אֹמַר (דברים א, יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי(י)כֶם י(וֹ)סֵף עֲלֵיכֶם". תַּלְמוּד לוֹמַר "הַדָּבָר", אֲפִלּוּ דָּבָר לֹא תוֹסִיף עָלָיו. (דברים יב ב-ד) כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא, מַה מֹּשֶׁה בְּ"כֹּה אָמַר", אַף הַנְּבִיאִים בְּ"כֹּה אָמַר", מֹשֶׁה אָמַר מִקְצָת וְקִיְּמוּ מִקְצָת אַף נְבִיאִים אָמְרוּ מִקְצָת וְקִיְּמוּ מִקְצָת, וּמַה מֹּשֶׁה זָקֵן וּבֶן שְׁמוֹנִים וּבֶן עַמְרָם יָכוֹל אַף הַנְּבִיאִים כָּךְ. תַּלְמוּד לוֹמַר "נָבִיא", מִכָּל מָקוֹם. אוֹ חֹלֶם חֲלוֹם. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר אֶל מֹשֶׁה "פֶּה אֶל פֶּה" יָכוֹל אַף הַנְּבִיאִים כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם". בְּקִרְבְּךָ. לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה. וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת. בַּשָּׁמַיִם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית א, יד) "וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים". מָצִינוּ מוֹפֵת בָּאָרֶץ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו, לז) "אִם טַל יִהְיֶה עַל הַגֵּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל הָאָרֶץ חֹרֶב" וַיַּעַשׂ ה' כֵּן בַּלַּיְלָה הַהוּא" וְגוֹ'. וּבָא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רְאֵה עַד הֵיכָן הִגִּיעַ הַכָּתוּב לְסוֹף דַּעְתָּן שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, שֶׁנָּתַן לָהֶם מֶמְשָׁלָה, אֲפִלּוּ מַעֲמִידִים חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אַל תִּשְׁמַע לָהֶן, מִפְּנֵי מָה, כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, חָס וְשָׁלוֹם שֶׁמַּעֲמִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה וּלְבָנָה כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִי שֶׁהָיוּ נְבִיאֵי אֱמֶת מִתְחִלָּה וְחָזְרוּ לִהְיוֹת נְבִיאֵי שֶׁקֶר, כַּחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר. לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא. וְלֹא הַחוֹזֵר בּוֹ. אוֹ אֶל חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא. וְלֹא חָשׁוּד לְמַפְרֵעַ (כִּי מְנַסֶּה ה' וְגוֹ').

רמז תתפו

וּבָא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּכֹּל, אִם יֹאמַר לְךָ נָבִיא עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁמַע לוֹ חוּץ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים, שֶׁאֲפִלּוּ מַעֲמִיד לְךָ חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ אַל תִּשְׁמַע לוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, הִגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתָּן שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל).

(דברים יב ה) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ", וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהַלֵּךְ אַחֲרֵי הַשְּׁכִינָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֶלָּא לְהַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, [מַה] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִלְבִּישׁ עֲרוּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כא) "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם" אַף אַתָּה הַלְבֵּשׁ

עֲרוּמִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּקֵּר חוֹלִים דִּכְתִיב (שם יח, א) "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" אַף אַתָּה בַּקֵּר חוֹלִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִחֵם אֲבֵלִים דִּכְתִיב (שם כה, יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" אַף אַתָּה נַחֵם אֲבֵלִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָבַר מֵתִים דִּכְתִיב "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא" אַף אַתָּה קְבֹר מֵתִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת עַד שֶׁיִּנָּטֵל סֵפֶר תּוֹרָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְלָא פְלִיגִי, הָא דְּאִיכָּא פִּתְחָא אַחְרִינָא וְהָא דְּלֵיכָּא פִּתְחָא אַחְרִינָא. אָמַר רָבָא, בַּר אָהִינָא אַסְבָרָא לִי אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ. (ירמיה ב, ה) "כֹּה אָמַר ה' מָה מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, זֶה שָׁמַנְיחַ סֵפֶר תּוֹרָה וְיוֹצֵא. אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ, זֶה עֲשֵׂה. וְאֹתוֹ תִירָאוּ. שֶׁיְּהֵא מוֹרָאוֹ עֲלֵיכֶם. וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ. (לְתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה) [בְּקוֹל נְבִיאָיו]. וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ. (בְּתוֹרָתוֹ) עָבְדֵהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ. וּבוֹ תִדְבָּקוּן. הַפְרִישׁוּ [עַצְמְכֶם] מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְדִבְקוּ בַּמָּקוֹם. (דברים יב ו) וְהַנָּבִיא הַהוּא, וְלֹא אָנוּס. אוֹ חֹלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא. וְלֹא מֻטְעֶה. יוּמַת כִּי דִבֶּר סָרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה הַמְזַיֵּף דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ חַיָּב מִיתָה, הַמְזַיֵּף דִּבָּרָיו שֶׁל הַמָּקוֹם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ [אֶלָּא שֶׁהוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דַּיּוֹ. וְהַפּוֹדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ] אֶלָּא שֶׁפְּדָךְ מִבֵּית עֲבָדִים, דַּיּוֹ. לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. לְלֶכֶת בָּהּ לֹא הָאוֹמֵר קְצָת וּמְשַׁיֵּר קְצָת. וּבְעַרְתָּ הָרָע (מִיִּשְׂרָאֵל) [מִקִּרְבֶּךָ]. בַּעַר עוֹשֵׂי רָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. תָּנוּ רַבָּנָן נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ בְּסִקִילָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. אִתְיָא הַדָּחָה הַדָּחָה מִמֵּסִית, מַה לְהַלָּן בְּסִקִילָה אַף כָּאן בְּסִקִילָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מִיתָה כְּתִיבָא בֵּיהּ וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. אָמַר רַב חִסְדָּא, מַחֲלֹקֶת בְּעוֹקֵר הַגּוּף דְּעָבוֹדַת אֱלִילִים וְקִיּוּם מִקְצָת וּבְטוּל מִקְצָת דְּעָבוֹדַת אֱלִילִים, דְּרַחֲמָנָא אָמַר מִן הַדֶּרֶךְ וַאֲפִלּוּ מִקְצָת דֶּרֶךְ, אֲבָל עוֹקֵר הַגּוּף דִּשְׁאָר מִצְוֹות דִּבְרֵי הַכֹּל בְּחֶנֶק, וְקִיּוּם מִקְצָת וּבְטוּל מִקְצָת דִּבְשְׁאָר מִצְוֹות דִּבְרֵי הַכֹּל פְּטוּר. וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר, מַחֲלֹקֶת בְּעוֹקֵר הַגּוּף בֵּין בֶּאֱלִילִים בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹות וְקִיּוּם מִקְצָת [וּבְטוּל מִקְצָת דֶּאֱלִילִים], דְּרַחֲמָנָא אָמַר מִן הַדֶּרֶךְ וַאֲפִלּוּ מִקְצָת דֶּרֶךְ, אֲבָל קִיּוּם מִקְצָת וּבְטוּל מִקְצָת דִּבְשְׁאָר מִצְוֹות דִּבְרֵי הַכֹּל פְּטוּר. אָמַר (רַב) [רָבָא], הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה פָּטוּר, וּטְרֵפָה שֶׁהָרַג בְּפְנֵי בֵּית דִּין חַיָּב, שֶׁלֹּא בְּפְנֵי בֵּית דִּין פָּטוּר, בְּפְנֵי בֵּית דִּין חַיָּב דִּכְתִיב "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ", שֶׁלֹּא בְּפְנֵי בֵּית דִּין פָּטוּר דַּהֲוָה לֵיהּ עֵדוּת שְׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ. (דברים יב ז-ח) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ, אֵין הֶסְתָּה אֶלָּא טָעוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר הֵסִתָּה א(ו)תוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ". אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֵין הֶסְתָּה אֶלָּא גִּרוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כו, יט) "אִם ה' הֱסִיתְךָ בִי". מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, טז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" לָמַדְנוּ

שֶׁאֵין מְעִידִין זֶה עַל זֶה. אָחִיךָ. זֶה אָחִיךָ מֵאִבִּיךָ. בֶּן אִמֶּךָ. זֶה (אָחִיךָ) בֶּן אִמֶּךָ. אוֹ בְנֶךָ. זֶה בִּנְךָ, מִכָּל מָקוֹם. אוֹ בִתֶּךָ. זֶה בִּתְּךָ, מִכָּל מָקוֹם. אוֹ אֵשֶׁת. זוֹ אֲרוּסָה. (שׁוֹכֶבֶת) חֵיקֶךָ. זוֹ נְשׂוּאָה. אוֹ רֵעֲךָ. זֶה הַגֵּר. אֲשֶׁר כְּנַפְשֶׁךָ. זֶה אָבִיךָ. בַּסֵּתֶר. מְלַמֵּד שֶׁאֵין אוֹמְרִים דִּבְרֵיהֶן אֶלָּא בַּסֵּתֶר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה". אֲבָל דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין נֶאֱמָרִין אֶלָּא בְּפַרְהֶסְיָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם א, ב) "חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה" וְגוֹ'. נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה דִּבֵּר גְּנַאי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵין מַנִּיחִין דָּבָר שֶׁמָּסְרוּ לָהֶן אֲבוֹתֵיהֶן [וְיִשְׂרָאֵל מַנִּיחִין] וְהוֹלְכִין וְעוֹבְדִין אֱלִילִים. מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ, מַה קְּרוֹבִים אֵלֶיךָ אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הֵן, אַף רְחוֹקִים כֵּן. מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ. אֵלּוּ חַמָּה וּלְבָנָה, שֶׁהוֹלְכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ, אָמַר יֵשׁ יִרְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי כָּךְ אוֹכֶלֶת כָּךְ שׁוֹתָה כָּךְ מֵטִיבָה כָּךְ מֵרֵעָה. כָּל חַיְבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם חוּץ מִזֶּה. אָמַר לִשְׁנַיִם, הֵן עֵדָיו וּמְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. אָמַר לְאֶחָד, הוּא אוֹמֵר יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ אִם הָיָה עָרוֹם וְאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וְהוּא אוֹמֵר לוֹ אֱמֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בְּיִחוּד וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ הֵיאַךְ נַעֲזֹב אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד עֲצִים וַאֲבָנִים, אִם חוֹזֵר בּוֹ מוּטָב, וְאִם אָמַר כָּךְ הוּא חוֹבָתֵנוּ וְכָךְ יָפֶה לָנוּ לַעֲשׂוֹת, הָעוֹמְדִין אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים מִטִּיבָתָן שֶׁל קְרוֹבִים אַתָּה יוֹדֵעַ כו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, רָמָז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ", וְכִי בֶּן אֵם מֵסִית בֶּן אָב אֵינוֹ מֵסִית אֶלָּא לוֹמַר לְךָ בֵּן מְתַיְחֵד עִם אִמּוֹ וְאֵין אַחֵר מִתְיַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב. אָמַר אַבָּיֵי לָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר, לָא מִבָּעְיָא בֶּן אָב דְּסָנֵי לֵיהּ וְיוֹעֵץ לֵיהּ עֵצוֹת רָעוֹת אֶלָּא אֲפִלּוּ בֶּן אֵם נַמִּי דְּלָא סָנֵי לֵיהּ דְּלֵית לֵיהּ חֲלָקָה בַּהֲדֵיהּ אֵימָא נְצַיֵּית לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא נְצַיֵּית לֵיהּ. רָמָז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה וְכוּ' עַד וְאֵין אַחֵר מִתְיַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְכוּ', יְחוּד דְּאֵשֶׁת אִישׁ, אָתָא דָּוִד גָּזַר אֲפִלּוּ יְחוּד [דִּפְנוּיָה וַאֲתוֹ תַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל וְגָזְרוּ אֲפִלּוּ אֲיִחוּד] דְּכוּתִית.

(דברים יב ט-י) לֹא תֹאבֶה לוֹ, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" יָכוֹל אַתָּה אוֹהֵב לָזֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאבֶה לוֹ". וְלֹא תִשְׂמַע אֵלָיו. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ה) "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" יָכוֹל אַתָּה עָזוּב עִם זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תִשְׂמַע אֵלָיו". וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ" יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁאי לַעֲמֹד עַל דְּמוֹ שֶׁל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו". וְלֹא תַחְמֹל. לֹא תְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו. אִם אַתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק. מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית דִּין חַיָּב שֶׁאֵין מַחֲזִירִין

אוֹתוֹ לְזָכוּת. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי הָרֹג". יָצָא זַכַּאי, מְנַיִן שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ לְחוֹבָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּהֲרֻגְנוּ". יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ. מִצְוָה בְּיַד הַנִּיסָּת לַהֲמִיתוֹ. מְנַיִן, לֹא מֵת בְּיַד הַנִּיסָּת יָמוּת בְּיַד כָּל אָדָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה". תַּנְיָא אֵין עוֹשִׂין שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת מְנַדָּחוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל עוֹשִׂין שְׁתַּיִם, כְּגוֹן אַחַת בִּיהוּדָה וְאַחַת בַּגְּלִיל, אֲבָל שְׁתַּיִם בִּיהוּדָה אוֹ שְׁתַּיִם בַּגְּלִיל אֵין עוֹשִׂין. וְסָמוּךְ לַסְּפָר, אֲפִלּוּ אַחַת אֵין עוֹשִׂין שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ נָכְרִים וְיָבוֹאוּ וְיַחֲרִיבוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ דְּמִקְרְבָךְ אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא מִן הַסְּפָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן הוּא, דְּדָרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ, פְּרָט לְחוּצָה לָאָרֶץ. לָשֶׁבֶת שָׁם. פְּרָט לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְבֵית דִּירָה. עֲשָׂרָה דְבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, ל) "לַצְּמִיתֻת(וֹ)ת לַקו(וֹ)נֶהּ" וְקִסְבֵּר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵינָהּ מִבִּיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה דִּכְתִיב (דברים כא, א) "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ" וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים], וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת דִּכְתִיב "עָרֶיךָ". וְקִסְבֵּר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵינָהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים דִּכְתִיב "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִים (כְּתַב לְעֵיל בֶּרֶמֶז תקס"ד). תַּנְיָא מָנָה לִי בְיָדְךָ, אָמַר לֵיהּ הֵן, לְמָחָר אָמַר לֵיהּ תְּנֵהוּ לִי, אָמַר לֵיהּ מְשַׁשָּׁה אֲנִי בְךָ, פָּטוּר, וְלֹא עוֹד אֲפִלּוּ הִכְמִין לוֹ עֵדִים מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וְאָמַר לֵיהּ מָנָה לִי בְיָדְךָ אָמַר לֵיהּ הֵן, רְצוֹנְךָ שֶׁתּוֹדֶה לִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אָמַר לֵיהּ מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי לְדִין, לְמָחָר אִמַּר לוֹ תְּנֵהוּ לִי אָמַר לֵיהּ מְשַׁשָּׁה אֲנִי בְךָ, פָּטוּר, וְאִם לֹא טָעַן אֵין טוֹעֲנִין לוֹ. וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן טוֹעֲנִין לוֹ. וְאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית דִּכְתִיב [ו]לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו". מְנַיִן שֶׁאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית . לֹא תַחְמֹל (כָּתוּב בֶּרֶמֶז שנ"ב). אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, עֶשְׂרָה דְבָרִים יֵשׁ בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, וְכֻלָּן אֵין נוֹהֲגִין בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל חוּץ מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דְּאָמַר קְרָא (שמות כג, ו) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְי(וֹ)נְךָ בְּרִיבוֹ" אֲבָל אַתָּה מַטֶּה מִשְׁפַּט שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּמֵסִית, דְּרַחֲמָנָא אָמַר לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו. תָּנָא דְבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְכָל דָּבָר [אֵין] הַבֵּן נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְאָבִיו לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ, חוּץ מִמֵּסִית וּמַדִּיחַ שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו. (דברים יב יא) וּסְקִלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת, יָכוֹל בַּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶבֶן". אִי בְּאֶבֶן, יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאֲבָנִים". אֲמוֹר מֵעַתָּה, לֹא מֵת בְּרִאשׁוֹנָה יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה. כִּי בְקֵשׁ לְהַדִּיחֲךָ. נֶאֱמַר כָּאן הֲדָחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן הֲדָחָה, מַה הַדָּחָה הָאֲמוּרָה (לְהַלָּן) [כָּאן] בְּסִקְילָה אַף הַדָּחָה הָאֲמוּרָה (כָּאן) [לְהַלָּן] בְּסִקְילָה. מֵעַל ה' אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ עָלֶיךָ אֶלָּא שֶׁהוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דַּי.

רמז תתפז

(דברים יב יב) וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ (וְיִירָאוּ) [וְיִרְאוּן]. מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הֶרֶגֶל וְיָמוּת בֶּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ (וְיִירְאוּ) [וְיִרְאוּן"] דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין מְעַנְּין (בְּבֵית דִּין) [אֶת דִּינוֹ]. אֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, מְנַיִן לְאוֹמֵר אֵלֵךְ וְאֶעֱבֹד נַלֵּךְ וְנַעֲבֹד אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח נַלֵּךְ וְנִזְבַּח אֵלֵךְ וְאַקְטִיר נַלֵּךְ וְנַקְטִיר אֵלֵךְ אֲנַסֵּךְ נַלֵּךְ וּנְנַסֵּךְ אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה נַלֵּךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה תִּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת (עוֹד) כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה", לֹא לַעֲשׂוֹת לֹא כַדָּבָר וְלֹא כָרָע וְלֹא כָזֶה. יָכוֹל אַף הַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק וְהַמְרַבֵּץ וְהַמַּרְחִיץ וְהַסָּךְ וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל וְהַמַּעֲטִיף. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזֶּה". זֶה בִּסְקִילָה [וְאֵין כָּל אֵלּוּ בִּסְקִילָה] וְלֹא הַחוֹזֵר וְהַמְפוֹתֶת. (דברים יב יג-טז) ["כִּי תִשְׁמַע"], יָכוֹל יְהֵא רָטוּשׁ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתְּ הֵיטֵב", וְדָרַשְׁתָּ, מִן הַתּוֹרָה, וְחָקַרְתָּ, מִן הָעֵדִים, וְשָׁאַלְתָּ, מִן הַתַּלְמִידִים. בְּאַחַת עָרֶיךָ. עִיר אַחַת עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת וְאֵין עוֹשִׂין שָׁלֹשׁ עָיָרוֹת נִדָּחוֹת. יָכוֹל אַף לֹא שְׁתַּיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "עָרֶיךָ". תְּנוּ רַבָּנָן אַחַת. אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עָרֶיךָ הֲרֵי שְׁתַּיִם אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַחַת, אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ. זִימְנִין אֲמַר רַב בְּבֵית דִּין אֶחָד הוּא דְּאֵין עוֹשִׂין אֲבָל בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין עוֹשִׂין. וְזִימְנִין אֲמַר רַב, לְעוֹלָם אֵין עוֹשִׂין, מִשּׁוּם קְרִחָה. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ, פְּרָט לְחוּצָה לָאָרֶץ. לְשֶׁבֶת שָׁם. פְּרָט לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלֹּא נִתְּנָה לְבֵית דִּירָה. עֲשָׂרָה דְבָרִים נֶאֶמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, ל) "לַצְמִיתֻת(וּ)ת לַקּ(וֹ)נֶה" וְקִסְבֵּר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה דִּכְתִיב (דברים כא, א) "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ" וירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים], וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת דִּכְתִיב "עָרֶיךָ". וְקִסְבֵּר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵינָהּ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים דִּכְתִיב (ויקרא יד, לד) "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" וירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִים (כְּתַב לְעֵיל בֶּרֶמֶז תקס"ד). אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ". וְאֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּהוּ מַדִּיחֵיהֶ מֵאוֹתָהּ הָעִיר וּמֵאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּ רֻבָּהּ וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ אֲנָשִׁים. הִדִּיחוּהָ נָשִׁים אוֹ קְטַנִּים אוֹ שֶׁהֻדְּחוּ מְעוּטָם אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ חוּצָה לָהּ הֲרֵי אֵלּוּ כִּיחִידִים וּצְרִיכִים שְׁנֵי עֵדִים וְהָתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. זֶה חוֹמֶר בִּיחִידִים מִבִּמְרֻבִּים, שֶׁהַיְחִידִים בִּסְקִילָה [לְפִיכָךְ מָמוֹנָן פָּלַט] וְהַמְרֻבִּים בְּסַיִף לְפִיכָךְ מָמוֹנָן אָבַד שֶׁנֶּאֱמַר "הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא לְפִי חָרֶב". תְּנוּ רַבָּנָן "יָצְאוּ", הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן. אֲנָשִׁים. אֵין אֲנָשִׁים פְּחוֹת מִשְּׁנַיִם.

דָּבָר אַחֵר "אֲנָשִׁים". וְלֹא נָשִׁים. [אֲנָשִׁים]. וְלֹא קְטַנִּים. בְּנֵי בְלִיַּעַל. בָּנִים שֶׁפָּרְקוּ עֹל שָׁמַיִם מֵעַל צַוָּארֵיהֶם. מִקִּרְבֶּךָ. וְלֹא מִן הַסְּפָר. וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם. וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת.

לֵאמֹר. שֶׁצְּרִיכִין שְׁנֵי עֵדִים וְהַתְרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. עַד שֶׁיַּדַּח רַבָּה, הֵיכִי עָבְדִינַן. אֲמַר עוּלָּא דָּנִין וְסוֹקְלִין דָּנִין וְסוֹקְלִין. וְרֵישׁ לָקִישׁ אֲמַר מַרְבִּין לָהֶן בָּתֵּי דִינִין וּמְעַיְּנִין בְּדִינֵיהֶן וּמַסְקְנִין לְהוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וְגָמְרֵי לְהוּ לְדִינֵיהוּ וְקָטְלֵי לְהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא" וְגוֹ' אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר לִשְׁעָרֶיךָ. תָּנוּ רַבָּנָן הַחַמֶּרֶת וְהַגַּמָּלָת (וְהַסַּפָּנָת) הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מַצִּילִין אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם" וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת בִּסְקִילָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בְּחֶנֶק. מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן. גְּמָרֵי הַדָּחָה הַדָּחָה מִמַּסִית אוֹ מִנָּבִיא שֶׁהִדִּיחַ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן גְּמַר הַדָּחָה הַדָּחָה מִנָּבִיא. וְלָגְמַר מִמַּסִית דָּנִין מֵסִית דְּרַבִּים, מִמַּסִית דְּרַבִּים וְאֵין דָּנִין מֵסִית רַבִּים מִמַּסִית יָחִיד. אַדְרַבָּה, דָּנִין הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט וְאֵין דָּנִין הֶדְיוֹט מִנָּבִיא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, כֵּיוָן שֶׁהִדִּיחַ אֵין לְךָ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִזֶּה.

רמז תתפח

וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ, הָיוּ בוֹדְקִין אוֹתָן בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת, בְּאֵיזוֹ שָׁבוּעַ בְּאֵיזוֹ שָׁנָה בָּאֵיזוֹ חֹדֶשׁ בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ בְּאֵיזוֹ יוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה בְּאֵיזוֹ מָקוֹם. מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אֲמַר רַב יְהוּדָה דַּאֲמַר קְרָא וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵיב, וְאוֹמֵר (דברים יז, ד) "וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב", וְאוֹמֵר "וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב". וְאֵימָא חָדָא חָדָא כְּדְכְתִיבָא דְּאִם כֵּן לִיכְתְּבִינְהוּ (כְּ)חָדָא. כֵּיוָן דְּכֻלְּהוּ בַּהֲדֵדֵי כְּתִיבָא מֵהֲדֵדֵי יָלְפֵי, וְכֵיוָן דְּיָלְפֵי מֵהֲדֵדֵי כְּמָאן דִּכְתִיבָן כְּחָדָא דְּמֵי. וְהָא לָא דְּמָיְין לַהֲדֵדֵי, עִיר הַנִּדַּחַת לְהַנָּךְ תַּרְתֵּי לָא דְּמָיְין שֶׁכֵּן מְמוֹנָן פָּלַט, עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְהַנָּךְ תַּרְתֵּי לָא דְּמָיְא שֶׁכֵּן בְּסִיף, עֵדִים זוֹמְמִין לְהַנָּךְ תַּרְתֵּי לָא דְּמָיְא שֶׁכֵּן צְרִיכִין הַתְרָאָה. בְּהֵיטֵב הֵיטֵב יָלְפִינַן מֵהֲדֵדֵי, [וּגְזֵרָה שָׁוָה] מֻפְנָה, דְּאִי לָא מֻפְנָה אֵיכָּא לְמֵיפְרַךְ. לְאֵי אַפְנוּיֵי מֻפְנֵי. מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב "וְדָרְשׁוּ וְחָקְרוּ" וְשָׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ בְּהֵיטֵב שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתֵּי מֻפְנֶה מִצַּד אֶחָד הוּא, בִּשְׁלָמָא הֲנָךְ תַּרְתֵּי מֻפְנֶה הוּא מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב, אֶלָּא עִיר הַנִּדַּחַת מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב, הָא כְּתִיבָא כֻּלְּהוּ. הָתָם נַמֵּי אַפְנוּיֵי מֻפְנֵי, מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב דָּר(וֹ)שׁ תִּדְרֹשׁ אוֹ חָקֹ(וֹ)ר תַּחְקֹר וְשָׁנֵי קְרָא בְּדִבּוּרֵיהּ בְּהֵיטֵב, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וַאֲתוֹ נָחֳנָקִים בְּקַל וָחֹמֶר מִנְּסְקְלִין וּמִנִּשְׂרָפִין, וַאֲתוֹ נִשְׂרָפִין בְּקַל וָחֹמֶר מִנְּסְקְלִין. הָנִיחָא לְרַבָּנָן, דְּאָמְרֵי סְקִילָה חֲמוּרָה, אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר שְׂרֵפָה חֲמוּרָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אֶלָּא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר, הֲרֵי חַד סָרִי, שֶׁבַע לְשֶׁבַע חֲקִירוֹת, [דִּל] תֵּלַת לְגְזֵרָה שָׁוָה פְּשׁוּ לְהוּ חָדָא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לַאֲתוּיֵי הַנִּשְׂרָפִין, לְרַבָּנָן מִלְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לְהּ קְרָא. בְּדִיקוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר". אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת בְּדִיקוֹת מַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲקִירוֹת. אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ עֵדוּתָן בְּטֵלָה,

בְּדִיקוֹת אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִין עֲדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת, בִּזְמַן שֶׁמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ עֲדוּתָן בְּטֵלָה. וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר וְגוֹ'. (לא) לְרַבּוֹת גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא, וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. מִכָּאן אָמְרוּ, הַחַמֶּרֶת וְהַגַּמָּלֶת הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין אוֹתָהּ. לְפִי חָרֶב. לְתוֹךְ פִּיהָ שֶׁל חֶרֶב, שֶׁלֹּא תְנַוְּלֵם. הַחַמֶּרֶת וְהַגַּמָּלֶת הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְלָנָה בְתוֹכָהּ, מַחֲרִימִין אוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר "הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ". מִכָּאן אָמְרוּ, נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹבְדִין וְשֶׁבְּחוּצָה לָהּ פְּלִיטִין, וְשֶׁל רְשָׁעִים בֵּין שֶׁבְּתוֹכָהּ בֵּין שֶׁבְּחוּצָה לָהּ אוֹבְדִין. הַחֲרֵם אֹתָהּ. פֹּרֶט לִנְכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּחוּצָה לָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ. לְרַבּוֹת נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ. וְלֹא בֶהֱמַת (עִיר אַחֶרֶת) [הֶקְדֵּשׁ]. (דברים יב יז) וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ. אֵין לְךָ רְחוֹב, אֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין לָהּ רְחוֹב עוֹשִׂין לָהּ רְחוֹב, הָיָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ כּוֹנְסִין אוֹתָהּ לְתוֹכָהּ שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ". כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה, דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ מְזוּזָה אַחַת אֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, דַּאֲמַר קְרָא וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ וְכִיוָן דְּאִיכָּא מְזוּזָה לָא אֶפְשָׁר, דִּכְתִיב (דברים יב, ד) "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רְאִיתִיהָ וְיָשַׁבְתִּי עַל תִּלָּהּ.

וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ. שְׁלָלָהּ וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם. מִכָּאן אָמְרוּ, הַהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁבָּהּ יִפָּדוּ וּתְרוּמוֹת יֵרָקְבוּ, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יִגָּנְזוּ מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דַּאֲמַר כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ מְזוּזָה וְכוּ'. שְׁלָלָהּ. וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם. כָּל שְׁלָלָהּ. לְרַבּוֹת נִכְסֵי רְשָׁעִים שֶׁבְּחוּצָה לָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תוֹרָה נִכְסֵי [צַדִּיקִים] שֶׁבְּתוֹכָהּ יֹאבֵדוּ, מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁיְּדוּרוּ בְּתוֹכָהּ, מָמוֹנָן, לְפִיכָךְ מָמוֹנָן אָבַד. אָמַר מַר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ, לְרַבּוֹת נִכְסֵי רְשָׁעִים שֶׁבְּחוּצָה לָהּ. אֲמַר רַב חִסְדָּא, וּבְנִקְבָּצִין לְתוֹכָהּ. כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה דִּין בְּעִיר הַנִּדַּחַת מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ אַתָּה מַעֲלֶה עוֹלָה וְכָלִיל לְפָנַי. וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם. לֹא תַעֲשֶׂה אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה אֵינָהּ נִבְנֵית, אֲבָל נַעֲשֵׂית גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין.

["הַכֵּה תַכֶּה אֶת (כָּל) יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא", מִכָּאן אָמְרוּ, (אֵין) מְקַיְּמִין אֶת הַטְּפֵלִין. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר, (דברים כד, טז) "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", בְּעִיר הַנִּדַּחַת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תִּקְבֹּץ וְגוֹ' וְשָׂרַפְתָּ. מִכָּאן אָמְרוּ, אֵילָנוֹת הַמְחֻבָּרִין מֻתָּרִין, תְּלוּשִׁין אֲסוּרִין, בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת [מֻתָּרִין], וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מֻתָּרִין שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלָלָהּ" וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם דָּבָר אַחֵר וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם. הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ יִגָּנְזוּ]. כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיַּשְׁבֵּע יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' אָרוּר

הָאִישׁ וְגוֹ' אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ". וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיְּרִיחוֹ שְׁמָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִבְנֶה אוֹתָהּ וְיִקְרְאוּ שְׁמָהּ כְּעִיר אַחֶרֶת וְשֶׁלֹּא יִבְנוּ עִיר אַחֶרֶת וְיִקְרְאוּ שְׁמָהּ יְרִיחוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א טז, לד) "בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי אֶת [יְרִיחוֹ] (וְיִרִיחוֹ) בַּאֲבִירָם בְּכ(וֹ)רוֹ יְסָדָהּ וְגוֹ'. יָכוֹל שׁוֹגֵג. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "כִּדְבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד (עַבְדּוֹ) יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן", אֶמֹר מֵעַתָּה מֵזִיד הָיָה.

(דברים יב יח) וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם חָרוֹן אַף בָּעוֹלָם, אָבְדוּ רְשָׁעִים מִן הָעוֹלָם נִסְתַּלֵּק חָרוֹן אַף מִן הָעוֹלָם, רָשָׁע בָּא לָעוֹלָם רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יח, ג) "בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוּז", אֲבַד רָשָׁע מִן הָעוֹלָם טוֹבָה בָּאָה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר ["ו]בְּאֹבֵד(וֹ)ד רְשָׁעִים רִנָּה", צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם רָעָה בָּאָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נז, א) "הַצַּדִּיק אֹבֵד וְאֵין [אִישׁ] שָׂם עַל לֵב וְגוֹ' כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק", צַדִּיק בָּא לָעוֹלָם טוֹבָה בָּאָה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂ(י)נוּ".

וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם, מִכָּאן אָמְרוּ, נָטַל מַקֵּל אוֹ (מַלְגֵּז) [מַזְלֵג] אוֹ כִּרְכָּר אוֹ שַׁרְבִיט, כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, מַה יַּעֲשֶׂה לָהֶן, יוֹלִיכֵם (הַנָּאָה) לְיַם הַמֶּלַח. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵאֱלִילִים יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיַם הַמֶּלַח. לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ. כָּל זְמַן שֶׁאֱלִילִים בָּעוֹלָם חָרוֹן אַף בָּעוֹלָם, נִסְתַּלְּקוּ אֱלִילִים מִן הָעוֹלָם נִסְתַּלֵּק חָרוֹן אַף מִן הָעוֹלָם.

אָמַר רַב (אָשֵׁי בַּר אָבִין) [אַחְדְּבוֹי] אָמַר רַב, הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל, מְקֻדֶּשֶׁת, בְּפֶרֶשׁ עֶגְלֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אִיבְּעִית אֵימָא סְבָרָא, אִיבְּעִית אֵימָא קְרָא. אִיבְּעִית אֵימָא סְבָרָא, גַּבֵּי עֶגְלֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים נֵיחָא לֵיהּ בִּנְפִּחֵיהּ [אֲבָל] גַּבֵּי שׁוֹר הַנִּסְקָל לֹא נֵיחָא לֵיהּ בִּנְפִּחֵיהּ. אִיבְּעִית אֵימָא קְרָא, הָכָא כְּתִיב לֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם, הָתָם כְּתִיב בֵּיהּ (שמות כא, כח) "סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ", בְּשָׂרוֹ אָסוּר, הָא פִּרְשׁוֹ מֻתָּר.

תְּנַן הָתָם מָצָא כֵּלִים וַעֲלֵיהֶם צוּרַת חַמָּה צוּרַת לְבָנָה צוּרַת דְּרָקוֹן יוֹלִיכֵם לְיַם הַמֶּלַח, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוֹחֵק וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מֵטִיל לַיָּם. אָמְרוּ לוֹ, אַף הוּא נַעֲשָׂה זֶבֶל וְנֶאֱמַר "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". תַּנְיָא אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסֵי, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים ט, כא) "וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל" וְגוֹ'. אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיִּזֶּר עַל הַמַּיִם" לֹא נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה אֶלָּא לְבוֹדְקָן כְּסוֹטוֹת. אָמַר לָהֶן, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מלכים ב יח, ד) "וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה". אָמְרוּ לוֹ, מִשָּׁם רְאָיָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף", מִשֶּׁלְּךָ, וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וּבְדִין הוּא דְּכִתּוּתֵי נַמֵּי לָא הֲוָה צָרִיךְ אֶלָּא כֵּיוָן דְּחָזְיֵה דְּקָא טָעוּ יִשְׂרָאֵל אֲבַתְּרֵיהּ עָמַד וְכִתְּתוֹ. שָׁאַל פְּרוֹקְלוֹס בֶּן פְּלוֹסְפוֹס אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּעַכּוֹ כְּשֶׁהָיָה רוֹחֵץ בַּמֶּרְחָץ שֶׁל אַפְרוֹדִיטֵי, אָמַר,

כָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם לֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם, לָמָּה אַתָּה רוֹחֵץ בַּמֶּרְחָץ שֶׁל אַפְרוֹדִיטֵי. אָמַר לוֹ, אֵין מְשִׁיבִין בַּמֶּרְחָץ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר לוֹ, אֲנִי לֹא בָאתִי בִּגְבוּלָהּ, הִיא בָּאָה בִּגְבוּלִי, אֵין אוֹמְרִים נַעֲשֶׂה מֶרְחָץ נוֹי לְאַפְרוֹדִיטֵי אֶלָּא אַפְרוֹדִיטֵי נָאָה לַמֶּרְחָץ.
דָּבָר אַחֵר, אִם נוֹתְנִין לְךָ מָמוֹן הַרְבֵּה [אי] אַתָּה נִכְנָס לְבֵית אֱלִילִים שֶׁלְּךָ עֹרֶם וּבַעַל קֶרִי וּמַשְׁתִּין לְפָנֶיהָ, וְזוֹ עוֹמֶדֶת עַל פִּי הַבִּיב וְכָל אָדָם מַשְׁתִּין לְפָנֶיהָ, וְלֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "אֱלֹהֵיהֶם" אֶת שֶׁנּוֹהֵג בּוֹ לְשֵׁם אֱלוֹהַּ אָסוּר וְאֶת שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ לְשֵׁם אֱלוֹהַּ מֻתָּר.

רמז תתפט

וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ, לְךָ רַחֲמִים וְלֹא לַאֲחֵרִים רַחֲמִים. וְרִחַמְךָ. מִכָּאן רַבָּן גַּמְלִיאֵל בַּר רַבִּי אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמִין עָלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם, אֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת אֵין מְרַחֲמִין עָלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם. וְהִרְבָּךְ. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, ד) "וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם". כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ. הַכֹּל בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ.
שַׁבְּתַאי בַּר מָרִינוֹס אִיקְלַע לְבָבֶל, בָּעָא מִנַּיְיהוּ עִסְקָא וְלָא יְהָבוּ לֵיהּ, וּמֵיזַן נַמֵּי לָא זְנוּהוּ. אֲמַר, הָנֵי מֵעֲרֶב רַב קָא אָתוֹ דִּכְתִיב "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ", כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. כְּתִיב (שמואל ב כא, ב) "וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגִּבְעֹנִי(ו)ם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, וְהַגִּבְעֹנִי(ו)ם לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה". דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶן, אָמַר דָּוִד, שִׁלֹּשָׁה סִימָנִין יֵשׁ בְּאֻמָּה זוֹ רַחֲמָנִין וּבַיְשָׁנִין וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, רַחֲמָנִין, וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים, בַּיְשָׁנִין, דִּכְתִיב "בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ", גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, דִּכְתִיב (בראשית יח, יט) "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה" וְגוֹ', כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִין הַלָּלוּ רָאוּי לְהִדָּבֵק בְּאֻמָּה זוֹ וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִין הַלָּלוּ אֵין רָאוּי לְהִדָּבֵק בְּאֻמָּה זוֹ.

רמז תתצ

(דברים יב יט) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה', מִכָּאן אָמְרוּ, הִתְחִיל אָדָם לִשְׁמֹעַ קִמְעָא סוֹפוֹ לִשְׁמֹעַ הַרְבֵּה. לִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם. שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה חֲבִיבָה עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה. לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'. זֶה שֶׁאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי שָׁמַיִם. (דברים יג א-ב) בָּנִים אַתֶּם, (כְּתוּב בָּרֻמָּז תתמ"א). רְאֵה שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כֵּיצַד, נִקְרְאוּ הָעֶלְיוֹנִים מַלְאָכִים וְנִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים שֶׁנֶּאֱמַר "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו", קָרָא לָעֶלְיוֹנִים קְדוֹשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ד, יד) "וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵ(י)לְתָא" וְיִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים (ויקרא יט, ב) "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְד(ו)שִׁים תִּהְיוּ", וּמִי חָבִיב

יוֹתֵר, מִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל", נִקְרְאוּ הָעֶלְיוֹנִים עוֹמְדִים שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, ב) "שָׂרָפִים ע(וֹ)מְדִים מִמַּעַל לוֹ" וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ עוֹמְדִים שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, ט) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", וּמִי חֲבִיב יוֹתֵר, מִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁבֵּחַ עֲמִידָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, כב) "כִּי יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם" וּכְתִיב "זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר", נִקְרְאוּ הָעֶלְיוֹנִים אֱלֹהִים (בראשית ו, ב) "וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת" הָאָדָם וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ אֱלֹהִים "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם", נִקְרְאוּ הָעֶלְיוֹנִים בָּנִים (שם פט, ז) "יִדְמֶה לַה' בִּבְנֵי אֵלִים" וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ בָנִים (שמות ד, כב) "בְּנִי בְּכ(וֹ)רִי יִשְׂרָאֵל", וּמִי חֲבִיב יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲמוּסִין מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "הָעֲמֻ(וּ)סִים מִנִּי בֶטֶן" וְאוֹמֵר בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים ב, ז) "אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה", אַתָּה מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ מְעֻטָּפִין בְּעַנְנֵי כָבוֹד וּבְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִבְהָלִין מִי הֵן אֵלּוּ שֶׁכָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּאֵשׁ (שה"ש ג, ו) "מִי זֹאת ע(וֹ)לָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָן (שם) "מְקֻטֶּרֶת מֹר וּלְבוֹנָה" וְגוֹ' יֵשׁ לָהֶן יְתֵדוֹת טוֹבוֹת לְהִתָּלוֹת עֲלֵיהֶן, יֵשׁ לָהֶן זְכוּת אָבוֹת. "מְקֻטֶּרֶת מֹר". מָה עִסְקוֹ שֶׁל מֹר זֶה, אֵינוֹ מוֹדִיעַ רֵיחוֹ הַטּוֹב אֶלָּא בְּאֵשׁ, אַף אַבְרָהָם אִימָּתַי הוֹדִיעַ מַעֲשִׂים הַטּוֹבִים, כְּשֶׁיָּרַד לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ. "וּלְבוֹנָה". זֶה יִצְחָק, מַה לְּבוֹנָה זוֹ נִתֶּנֶת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹ(וֹ)נָה" אַף יִצְחָק נִתְקָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. (שה"ש שם) "מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל". זֶה יַעֲקֹב, מָה עִסְקוֹ שֶׁל אַבְקַת רוֹכֵל, יֵשׁ בָּהּ כָּל דָּבָר וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם אַף יַעֲקֹב לֹא הָיָה חָסֵר כְּלוּם, כֹּהֲנִים עָמְדוּ מִמֶּנּוּ לְוִיִּים עָמְדוּ מִמֶּנּוּ מְלָכִים עָמְדוּ מִמֶּנּוּ נְבִיאִים עָמְדוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי יוּדָן בַּר רַבִּי שָׁלוֹם, אִם כֵּן יֹאמַר מִכֹּל קֶפַח רוֹכֵל", מַהוּ "אַבְקַת", לְשׁוֹן "וַיֶּאֱבַק אִישׁ עִמּוֹ". אָמַר דָּוִד (לָמָּה) (תהלים ב, ז) ["ה'] אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה", אַתָּה מוֹצֵא כָּתוּב (דברים ד, כד) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה" לְפִיכָךְ אַף יִשְׂרָאֵל כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּאֵשׁ, שֶׁהֵן בָּנִים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

רמז תתצא

בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִין מִנְהַג בָּנִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ קְרוּיִין בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה" וְאוֹמֵר (דברים לב, כ) "בָּנִים לֹא אֱמוּן בָּם" וְאוֹמֵר (ישעיה א, ד) "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים" וְאוֹמֵר (הושע ב, א) "וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי". מַאי וְאוֹמֵר. וְכִי תֵּימָא בָּנִים סְכָלִים הוּא דְּמִיקְרוּ בָּנֵי, לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתָא לָא מִיקְרוּ בָּנֵי, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּנִים לֹא אֱמוּן בָּם", וְכִי תֵּימָא כִּי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתָא הוּא

דְּמִקְרוּ בָנֵי כִּי פָּלְחֵי לֶאֱלִילִים לָא מִיקְרֵי בָנֵי, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּנִים מַשְׁחִיתִים", וְכִי תֵּימָא [בָּנִים מַשְׁחִיתִים הוּא דְּמִיקְרוּ] בָּנֵי מַעֲלוּ לָא מִיקְרוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי". לֹא תִתְגֹּדְדוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא תְצַעֲרוּ עַצְמְכֶם עַל מֵת כְּשֵׁם שֶׁהָעוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹשִׂין, כְּשֶׁיָּמוּת לָהֶן מֵת הֵן מְסָרְטִין אֶת גּוּפָן וּמְצַעֲרִין אֶת עַצְמָן. רְאֵה הֵיאַךְ חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא מְצַוֶּה אוֹתָן שֶׁלֹּא יְצַעֲרוּ עַצְמָן וְיִטְּלוּ שָׂכָר. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי, כְּתִיב "חִכּוֹ מַמְתַקִּים" יֵשׁ חֵיךְ מָתוֹק מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא מַזְהִיר יִשְׂרָאֵל עַל שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ וְנוֹתֵן לָהֶם שָׂכָר, יֵשׁ חֵיךְ מָתוֹק מִזֶּה, וְכֵן הַדָּם מַאֲכָל לִכְלָבִים וְאָסַר לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא יז, יב) "לֹא תֹאכַל דָּם" טֹל שָׂכָר, אַף כָּאן מַזְהִיר לֹא תִתְגֹּדְדוּ, שֶׁלֹּא יְצַעֲרוּ עַצְמָם וְיִטְּלוּ שָׂכָר. דָּבָר אַחֵר "לֹא תִתְגֹּדְדוּ", לֹא תַּשִּׂימוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת וְתִהְיוּ חֲלוּקִין אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, שֶׁלֹּא תַּשִּׂימוּ קֶרְחָה בָּכֶם כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה קֹרַח שֶׁחִלֵּק לְיִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאָן אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת וְעָשָׂה קֶרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ בְּנֵי אָדָם הָרִבֹּה, רְאֵה חִבָּה שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, רְאֵה בְּכַמָּה לְשׁוֹנוֹת חִבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קָרָא אוֹתָן בָּנִים וְחָזַר וְקָרָא אוֹתָם עַם קָדוֹשׁ בְּפָרָשָׁה זוֹ, וּשְׁלִשָּׁה פְּעָמִים יְחֵד שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן בְּפָרָשָׁה זוֹ. בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחַרְתִּי בָּכֶם וְיִחַדְתִּי שְׁמִי עֲלֵיכֶם, לֶעָתִיד לָבוֹא אֲנִי בְכִבּוֹדִי מִתְהַלֵּךְ בֵּינֵיכֶם, "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם" וְגוֹ'. תְּנַן הָתָם מְגִלָּה נִקְרֵאת בְּי"א בְּי"ב בְּי"ג בְּי"ד בְּט"ו. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, קָרֵי כָּאן לֹא תִתְגֹּדְדוּ לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת. הַאי לֹא תִתְגֹּדְדוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ דַּאֲמַר רַחֲמָנָא לֹא תַּעֲשׂוּ חֲבוּרָה עַל מֵת. אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא לֹא תְגוֹדְדוּ, מַאי לֹא תִתְגֹּדְדוּ שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְהָכָא הוּא דְאָתָא. וְאֵימָא כֵּלֵיהּ לְהָכִי הוּא דְאָתָא. אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא לֹא תְגוֹדְדוּ, מַאי לֹא תִתְגֹּדְדוּ, מַאי לֹא תִתְגֹּדְדוּ, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תַּרְתֵּי. כִּי אֲמִרִינַן לֹא תִתְגֹּדְדוּ כְּגוֹן בֵּית דִּין אֶחָד בְּעִיר אַחַת, פְּלַג מוֹדִים כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וּפְלַג מוֹדִים כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, אֲבָל שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין בְּעִיר אַחַת לֵית לָן בָּהּ.

לֹא תִתְגֹּדְדוּ, לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת אֶלָּא הֱיוּ כֻּלְּכֶם אֲגֻדָּה אַחַת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ט, ו) "הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָ(י)ו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ".

דָּבָר אַחֵר "לֹא תִתְגֹּדְדוּ". כְּדֶרֶךְ שֶׁאַחֵרִים עוֹשִׂין שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, כח) "וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם". אֵיסִי תָּנֵי, בְּבַל יִקְרְחוּ קֶרְחָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת. מַאי טַעֲמָא דְּאֵיסִי דְּרִישׁ הָכִי "בָּנִים" וְלֹא בָּנוֹת לְקֶרְחָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִגְדִידָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה" וְגוֹ' הֲרֵי גְּדִידָה אֲמוּרָה, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "בָּנִים" וְלֹא בָּנוֹת, לְקֶרְחָה. וּמָה רְאִיתָ. מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַגְּדִידָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֵׂעָר וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם שֵׂעָר, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַקֶּרְחָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא בְּמָקוֹם

שֵׂעָר. וְאֵימָא בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת לְקָרְחָה וְלִגְדִידָה, וְכִי כְּתִיב "עַם קָדוֹשׁ אַתָּה" בְּשְׂרִיטָה הוּא דִּכְתִיב. קְסָבַר אִיסִי שְׂרִיטָה וּגְדִידָה אַחַת הִיא. אַבָּיֵי אָמַר, הַיְנוּ טַעֲמָא דְּאִיסִי, דְּגָמַר קָרְחָה קָרְחָה מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן נָשִׁים פְּטוּרוֹת אַף כָּאן נָשִׁים פְּטוּרוֹת. רָבָא אָמַר, הַיְנוּ טַעֲמָא דְּאִיסִי, יָלִיף בֵּין עֵינֵיכֶם מִתְּפִלִּין, מַה לְּהַלָּן נָשִׁים פָּטוּרוֹת אַף כָּאן נָשִׁים פְּטוּרוֹת. וּבֵין לְרָבָא וּבֵין לְאַבָּיֵי, הַאי בָּנִים אַתֶּם לַה' בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִין מִנְהַג בָּנִים וְכוּ' .

וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּבִים אֶלָּא עַל בֵּין הָעֵינַיִם בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת כָּל הָרֹאשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כא, ה) "בְּרֹאשָׁם" לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָרֹאשׁ. יָכוֹל הַכֹּהֲנִים שֶׁרְבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְווֹת יְתֵרוֹת חַיָּבִין עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִין עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא רִבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְווֹת יְתֵרוֹת לֹא יְהוּ חַיָּבִין אֶלָּא אַחַת וְלֹא יְהוּ חַיָּבִין אֶלָּא בֵּין הָעֵינַיִם בִּלְבַד. תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְחָה קָרְחָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה קָּרְחָה הָאֲמוּרָה בַּכֹּהֲנִים חַיָּבִים עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִין עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם אַף קָרְחָה הָאֲמוּרָה בְּיִשְׂרָאֵל חַיָּבִין עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה וְחַיָּבִין עַל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, וּמַה קָּרְחָה הָאֲמוּר בְּיִשְׂרָאֵל אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הַמֵּת בִּלְבַד אַף קָרְחָה הָאֲמוּרָה בְּכֹהֲנִים אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הַמֵּת (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תרכ"ט). רַב הַמְנוּנָא מִפְקַד לְחָבְרַיָּא פַּקָּדוּן לְנְשֵׁיכוֹן, כַּד הֲווֹן קַיְימִין עַל מֵתַיָּא לָא לִתְלְשׁוּן בִּשְׂעָרֵיהוֹן, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ לִידֵי קָרְחָה.

(שֶׁנֶּאֱמַר) "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה'", קָדֵשָׁה שֶׁהִיא עָלֶיךָ הִיא גָּרְמָה לְךָ.

דָּבָר אַחֵר לֹא תִגְרֹם לְעַם אַחֵר לִהְיוֹת קָדוֹשׁ, כֵּיוֹצֵא בוֹ. וּבְךָ בָּחַר ה', (תהלים קלה, ד) "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ". לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה. (שם) "יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ".

דָּבָר אַחֵר "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ". קְדֻשַּׁת עַצְמְךָ. וּבְךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים. מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל חָבִיב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל עוֹבְדֵי אֱלִילִים. יָכוֹל אַף מַאֲבוֹת הָרִאשׁוֹנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", אֱמֹר מֵעַתָּה מִשֶּׁלְפָנָיו וּמִשֶּׁל אַחֲרָיו וְלֹא מִשֶּׁל אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים.

(דברים יג ג-ו) לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה, אָמַר רַב אַסִּי, מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה", כָּל שֶׁתִּתְעַבְתִּי לְךָ הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאכַל. אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מִנַּיִן. כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ, [דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ] אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא תֹאכַל' 'לֹא תֹאכְלוּ' 'לֹא יֵאָכֵל' אֶחָד אִסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמָע עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב כִּדְרָכְךָ שֶׁפֵּרַט לְךָ בִּנְבֵלָה לְגֵר בִּנְתִינָה וּלְנָכְרִי בִּמְכִירָה וְכוּ' (עַיֵּן שָׁם).

וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה [וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פָּרָסוֹת], מַעֲלַת גֵּרָה. עַד שֶׁיְּהוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה סִימָנִין הַלָּלוּ אֵינָהּ מַתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. אַבָּא חָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַשְּׁסוּעָה, מִין

חַיָּה. אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "צִפּוֹר", בְּטָהוֹר הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹף טָהוֹר נִקְרָא עוֹף וְנִקְרָא צִפּוֹר, וְהַטָּמֵא אֵינוֹ נִקְרָא אֶלָּא עוֹף לְבַדּוֹ.

לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנַּיִן לְצוֹרֶם אֹזֶן הַבְּכוֹר וְאוֹכֵל מִמֶּנָּה שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה". אֲחֵרִים אוֹמְרִים בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, נֶאֱמַר כָּאן תּוֹעֵבָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה וְגוֹ' כִּי תוֹעֲבַת" וְגוֹ', מַה תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אַף תּוֹעֵבָה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים אַיָּל וּצְבִי וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה. מִנַּיִן שֶׁאַף בְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יא, ב) "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" וְגוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁחַיָּה קְרוּיָה בְּהֵמָה וּבְהֵמָה קְרוּיָה חַיָּה וּמְלַמֵּד שֶׁבְּהֵמָה טְמֵאָה מְרֻבָּה מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה, בְּכָל מָקוֹם הַכָּתוּב פּוֹרֵט אֶת הַמֵּעָט. וּתְאוֹ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, תְּאוֹ זֶה שׁוֹר הַבָּר. וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְגוֹ'. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב טְרֵפָה כְּעֵין טְרֵפוֹת אַף אֲנִי אַרְבֶּה אֶת הַפָּסוּל כְּעֵין הַפְּסוּלִין, וְאֵיזֶה, זֶה הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר וּבְמֻקְדָּשִׁין. תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים תֹּאכֵלוּ". מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע, מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד וְאֶתְנָן וּמְחִיר וְכִלְאַיִם (וּטְרֵפָה) וְיוֹצֵא דֹּפֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים". מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת שֶׁנֶּעְבְּרָה בָּהּ עֲבֵירָה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים" וְגוֹ'. מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת שֶׁנֶּעְבְּדָה בּוֹ עֲבֵרָה עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וַעֲדַיִן לֹא נִגְמַר דִּינוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים תֹּאכֵלוּ". מְרַבֶּה אֲנִי אֶת אֵלּוּ שֶׁנִּגְדְּלוּ בְּטָהֳרָה וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת וְלַד טְרֵפָה שֶׁיָּנְקָה מִן הַכְּשֵׁרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּבְּהֵמָה". מְרַבֶּה אֲנִי אֶת וְלַד טְרֵפָה שֶׁיָּנְקָה מִן הַכְּשֵׁרָה וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת וְלַד טְרֵפָה שֶׁיָּנְקָה מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּבְּהֵמָה". כָּל בְּהֵמָה, בַּבְּהֵמָה תֹּאכֵלוּ. לְרַבּוֹת אֶת הַשִּׁלְיָא. יָכוֹל אֲפִלּוּ יָצְתָה מִקְצָתָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ". אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ, אוֹתָהּ בַּאֲכִילָה וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּאֲכִילָה. אֵין לִי אֶלָּא בַעֲשֵׂה, מִנַּיִן אַף בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן... וְאֶת הַחֲזִיר... מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ". אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, שְׁאָר בְּהֵמָה [וְטַמֵּאָה] מִנַּיִן. וְדִין הוּא, וּמָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה הֲרֵי הֵם בְּלֹא תַעֲשֶׂה שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּהוּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב וּמִן הַכְּתוּבִין וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחֹמֶר, נִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן מִן הַכָּתוּב וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מִקַּל וָחֹמֶר.

(דברים יג ז) אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי מִשֶּׁה רַבֵּינוּ קְנִינְגִי הָיָה אוֹ בַּלִּיסְטָרִי הָיָה, אֶלָּא מִכָּאן תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. אָמַר רַב חָנָן בַּר רָבָא, הַשְּׁסוּעָה, בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא, שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת.

הַמַּפֶּלֶת בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, רַב אָמַר בְּאִשָּׁה אֵינוֹ וָלָד וּבִבְהֵמָה אָסוּרָה בַּאֲכִילָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּאִשָּׁה וָלָד וּבִבְהֵמָה מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וְקַמִּפְלְגֵי בִּדְרַב חָנָן בַּר אַבָּא, דַּאֲמַר הַשְּׁסוּעָה בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, רַב אָמַר בְּרִיָּה בְּעָלְמָא לִיתְא וְכִי אַגְמְרִיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה בְּמַעֵי אִמָּהּ אַגְמְרֵיהּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר בְּרִיָּה בְּעָלְמָא אִיתְא וְכִי אַגְמְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה הֵיכָא שְׁיָצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם אֲבָל בְּמַעֵי אִמָּהּ שָׁרֵי. אִיתְיבֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא לְרַב, אֵיזֶהוּ "גֵבֶן" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת, [פָּסוּל לַעֲבוֹדָה, אַלְמָא דְּחָיֵי]. אֲמַר לֵיהּ, שִׁימִי, אֶת שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקֻמָּה.

(דברים יג יא) כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ, לְרַבּוֹת הַמְשֻׁלַּחַת. וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ. לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחוּטָה. וְאֵיפוּךְ אֲנָא. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, לֹא מָצִינוּ בְּבַעֲלֵי חַיִּים שֶׁאָסוּרִים. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא (שם יד, ז) "וְשִׁלַּח עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה", כְּשָׂדֶה, מַה שָּׂדֶה מֻתֶּרֶת אַף הָא נַמֵּי מֻתֶּרֶת. וְהַאי שָׂדֶה מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "שָׂדֶה", שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בְּיָפוֹ וְיִזָּרְקֶנָּה לַיָּם, בִּגְבַת וְיִזָּרְקֶנָּה לַמִּדְבָּר, וְשֶׁלֹּא יַעֲמֹד חוּץ לָעִיר וְיִזָּרְקֶנָּה בְּתוֹךְ הָעִיר אֶלָּא כָּל שֶׁעוֹמֵד בָּעִיר וְיִזָּרְקֶנָּה חוּץ לַחוֹמָה. וְאִידָךְ, אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא "שָׂדֶה", מַאי "הַשָּׂדֶה", שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תִּרְתֵּי. רָבָא אָמַר, לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שְׁלַח לְתַקְּלָה.

הַנָּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "נָשֶׁר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יא, יג) "נָשֶׁר", מַה נָּשֶׁר הָאָמוּר לְהַלָּן עָשָׂה כָּל הָאֲמוּרִים עִם הַנָּשֶׁר בְּבַל תַּאֲכִיל וּבַל תֹּאכַל אַף נָשֶׁר הָאָמוּר כָּאן עָשָׂה כָּל הָאֲמוּרִים עִם הַנָּשֶׁר בְּבַל תַּאֲכִיל וּבַל תֹּאכַל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "אַיָּה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אַיָּה", מָה אַיָּה הָאֲמוּרָה כָּאן עָשָׂה אֶת הָרָאָה מִן אַיָּה אַף אַיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן עָשָׂה אֶת הָרָאָה מִן אַיָּה.

דָּבָר אַחֵר "הָרָאָה", זוֹ דַּיָּה וְכֻלָּן מִן דַּיָּה. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, יֵשׁ מֵאָה עוֹפוֹת בַּמִּזְרָח וְכֻלָּן מִן אַיָּה, אַיָּה דַּיָּה רָאָה (שם) "דְּאָה", לָמָּה נִשְׁנוּ בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה, בַּבְּהֵמָה מִפְּנֵי הַשְּׁסוּעָה וּבָעוֹף מִפְּנֵי הָרָאָה. (דברים יג יד-כ) עֹרֵב, זֶה עוֹרֵב הַגָּדוֹל. וְאֶת כָּל עֹרֵב. לְהָבִיא עוֹרֵב הָעִמְקִי וְעוֹרֵב הַבָּא בְּרֹאשׁ יוֹנִים לְמִינוֹ. לְהָבִיא אֶת הַזַּרְזִיר. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמִינֵהוּ, לְהָבִיא בֶּן הַהֹרְיָה, וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְגוֹ'. מְלַמֵּד שֶׁעוֹף טָהוֹר מְרֻבֶּה מֵעוֹף טָמֵא, בְּכָל מָקוֹם הַכָּתוּב פּוֹרֵט אֶת הַמַּעֲט. סִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה נֶאֶמְרוּ מִן הַתּוֹרָה, סִימָנֵי הָעוֹף לֹא נֶאֶמְרוּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים כֹּל עוֹף דּוֹרֵס טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר "נָשֶׁר" מַה נָּשֶׁר מְפֹרָשׁ אֵין לוֹ זָפָק וְאֵין לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה

וְאֵין קֶרְקַבְנוֹ נִקְלָף וְדוֹרֵס וְאוֹכֵל טָמֵא אַף כָּךְ כֹּל כֵּיוֹצֵא בוֹ טָמֵא, וְכָל שֶׁאֵין בּוֹ סִימָנִין אֵלּוּ טָהוֹר. כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ. מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם. מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ, אֵלּוּ חֲגָבִים טְהוֹרִים, וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם, אֵלּוּ חֲגָבִים טְמֵאִים.

(דברים יג כא-כב) לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא לְגֵר בְּנָתִינָה וּלְנָכְרִי בְּמִכְיָרָה, לְגֵר בְּמִכְיָרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה אוֹ מָכֹר", וּלְנָכְרִי בְּנָתִינָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּתְּנֶנָּה אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי", נִמְצָא אֶחָד גֵּר וְאֶחָד נָכְרִי בֵּין בְּנָתִינָה בֵּין בְּמִכְיָרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דִּבְּרִים כִּכְתָבָן, לְגֵר בְּנָתִינָה וּלְנָכְרִי בְּמִכְיָרָה. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר לְכְתוּב רַחֲמָנָא לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְלַנָּכְרִי תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ וּמָכֹר, אוֹ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ דִּבְּרִים כִּכְתָבָן לְגֵר בְּנָתִינָה וּלְנָכְרִי בְּמִכְיָרָה. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַקְדִּים נְתִינָה דְּגֵר לִמְכִירָה דָּנָכְרִי. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַהוּא לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא. סְבָרָא הוּא, זֶה אַתָּה מְצַוֶּה עָלָיו לְהַחֲיוֹתוֹ וְזֶה אִי אַתָּה מְצַוֶּה עָלָיו לְהַחֲיוֹתוֹ. וּמַתְנַת חִנָּם גּוּפָהּ תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא לְגֵר בְּנָתִינָה וְכוּ'. תַּנְיָא אֶחָד נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם וְאֶחָד נוֹתֵן טַעַם לְשֶׁבַח אָסוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְשֶׁבַח אָסוּר לִפְגָם מֻתָּר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. יְלִיף מִגִּעוּלֵי נָכְרִים, דְּנוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא וַאֲפִלּוּ הָכִי אָסְרֵיהּ רַחֲמָנָא הָכָא נַמֵּי לָא שְׁנָא. וְאִידָךְ, (כִּדְרַב חִיָּא בַּר הוּנָא) [כִּדְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא] לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָא [דְּלַאו לִפְגָם הוּא]. וְאִידָךְ, קְדֵרָה בַּת יוֹמָא נַמֵּי אִי אֶפְשָׁר דְּלָא פְּגִמָא פּוּרְתָּא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעֲמָא. דְּתַנְיָא לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ, כָּל הָרְאוּיָה לְגֵר קְרוּיָה נְבֵלָה וְכוּ', וְרַבִּי מֵאִיר, הַהִיא לְמַעוּטֵי סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא לָא צְרִיךְ קְרָא עַפְרָא בְּעָלְמָא הִיא. אֲמַר בַּר פַּדָּא, טָמְאָה חֲמוּרָה עַד לְגֵר, טֻמְאָה קַלָּה עַד לְכֶלֶב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ עַד לְכֶלֶב. מַאי טַעֲמָא דְּבַר פַּדָּא. דִּכְתִיב "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה". לַגֵּר וְגוֹ', נְבֵלָה הָרְאוּיָה לְגֵר קְרוּיָה נְבֵלָה וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגֵר אֵינָהּ קְרוּיָה נְבֵלָה. וְאִידָךְ, הַהוּא לְמַעוּטֵי סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא. וְאִידָךְ, סְרוּחָה מֵעִיקָּרָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי, עַפְרָא בְּעָלְמָא הִיא. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה. כָּל. לְרַבּוֹת נִבְלַת כְּוִי וְקִסְבָּר כְּוִי בְּרִיָּה בִּכְנֵי עַצְמָהּ הוּא. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה וְגוֹ'. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי מֵאִיר דַּאֲמַר אֶחָד גֵּר וְאֶחָד נָכְרִי בֵּין בְּנָתִינָה בֵּין בְּמִכְיָרָה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרָא [נְבֵלָה בַּהֲנָאָה] מִכְּלַל דְּכֹל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֲסוּרִין בֵּין בַּאֲכִילָה בֵּין בַּהֲנָאָה, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר לְדָבָרִים כִּכְתָבָן הוּא דְּאָתָא הָא כֹּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה דְּאָסְרֵי בַּהֲנָאָה מִנָּא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ (שמות כב, ל) מִ"לַכֶּלֶב תַּשְׁלִ(י)כוּן א(ו)תוֹ", אוֹתוֹ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ

לַכֶּלֶב כָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. וְרַבִּי מֵאִיר, אוֹתָהּ אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב וְאִי אַתָּה מַשְׁלִיךְ לַכֶּלֶב חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה, חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרָיְתָא. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה, אֵין לִי אֶלָּא נְבֵלָה, טְרֵפָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "נְבֵלָה כָּל נְבֵלָה" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דְּבָרִים כִּכְתָבָן כוּ' (כדלעיל).

כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין וַאֲחֵרִים נָהֲגוּ בָהֶן אִסּוּר אֵין אַתָּה רַשַּׁאי לְהַתִּירָן בְּפָנֶיהֶם. כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה. קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז רט"ו). לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי (כְּתוּב בֶּרֶמֶז שנ"ט). רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", מַה לְּהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה אַף כָּאן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה.

רמז תתצב

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן, לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה, הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו טְבֵלִים כְּאוֹכֵל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, מַה טַּעַם, לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה... עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו טְבֵלִים לְמַעְשַׂר עָנִי, חַיָּב מִיתָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת כְּתִיב לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי, אֶחָד לְעִנְיָנוֹ וְאֶחָד לְעִנְיַן מַעֲשְׂרוֹת וְאֶחָד לְעִנְיָנֵי תוֹרָה לְעִנְיָנוֹ מַה כְּתִיב, (שמות כג, יט) "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ [וְגוֹ' לֹא תְבַשֵּׁל" וְגוֹ'], מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ", לְעִנְיַן תּוֹרָה מַה כְּתִיב, (שם לד, כ) "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ", מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ, (שם, כז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", אֲמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה עַד דְּסַנְדְּלָא בְּרַגְלָךְ דְּרֹס כּוּבְא, מ"לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" "כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", לְעִנְיַן מַעֲשְׂרוֹת לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה וְגוֹ' לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ, מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ, עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַל תִּגָּרְמוּ לִי לְבַשֵּׁל גְּדָיִים עַד שֶׁהֵם בְּמֵעֵי אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁאִם אֵין אַתֶּם מוֹצִיאִין מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם כָּרָאוּי רוּחַ אַחַת שֶׁל קָדִים אֲנִי שׁוֹלֵחַ וְהִיא שְׁדָפָתָן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה".

זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח, כח) "נְבֶהָל לְהוֹן אִישׁ רַע עָיִן" וְגוֹ', רַבִּי לֵוִי פְּתַר קְרָא בְּזֶה שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי. [מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי] וְהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה עוֹשָׂה אֶלֶף מְדוֹת, וְהָיָה מוֹצִיא מִמֶּנָּה מֵאָה מְדוֹת לְמַעֲשֵׂר וּמִמֶּנָּה הָיָה נִזּוֹן כָּל יָמָיו וּמִמֶּנָּה מִתְפָּרְנֵס כָּל בֵּיתוֹ. בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ קָרָא לִבְנוֹ וְאָמַר לוֹ, בְּנִי, תֵּן דַּעְתְּךָ בְּשָׂדֶה זוֹ, כָּךְ [וְכָךְ מְדוֹת הִיא עוֹשָׂה, כָּךְ] וְכָךְ הָיִיתִי מוֹצִיא לְמַעֲשֵׂר מִמֶּנָּה וְהָיִיתִי מוֹצִיא מִמֶּנָּה כָּל מְזוֹנוֹתַי כָּל יָמַי וּמִמֶּנָּה הָיִיתִי מִתְפַּרְנֵס כָּל יָמָי. בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשְׂתָה אֶלֶף מְדוֹת

וְהוֹצִיא מִמֶּנָּה מֵאָה מִדּוֹת לְמַעֲשֵׂר, בַּשְּׁנִיָּה הִכְנִיס בָּהּ עֵין הָרָע וְהָיָה פּוֹחֵת עֲשָׂרָה וְהִיא פָּחֲתָה מֵאָה, וְכֵן בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית רְבִיעִית וַחֲמִישִׁית פָּחַת לָהּ עֲשָׂרָה וְהִיא פָּחֲתָה מֵאָה עַד שֶׁעָמְדָה עַל מַעֲשְׂרוֹתֶיהָ. וְכֵיוָן שֶׁיָּדְעוּ בּוֹ קְרוֹבָיו לָבְשׁוּ לְבָנִים וְנִתְעַטְּפוּ לְבָנִים וְנִכְנְסוּ אֲצָלוֹ. אָמַר לָהֶם, מַה בָּאתֶם לִשְׂמֹחַ, עַל אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁנִּדְוֶוהוּ. אָמְרוּ לוֹ, חַס וְשָׁלוֹם, לֹא בָאנוּ אֶלָּא לִשְׂמֹחַ עִמְּךָ, לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ בַּעַל הַבַּיִת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּהֵן, וְעַכְשָׁיו נַעֲשֵׂיתָ כֹּהֵן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעַל הַבַּיִת. אָמַר רַבִּי לֵוִי, אִיפְּחִית לְהּ שָׁנָה מִן שָׁנָה, שְׁנָה עָלָיו עִדְּנָא. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר. (תהלים לז, ג) "בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה" רַבִּי חַגַּי מְסָרֵס הַדִּין קָרְיָא "בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב" עֲשֵׂה טוֹב וּבְטַח בַּה'. מָשָׁל לְאַגְרוֹנִימוֹס שֶׁיָּצָא לְשַׁעֵר אֶת הַמִּדּוֹת, וְרָאָה אוֹתוֹ אֶחָד וְהָיָה מִטַּמֵּן לְפָנָיו. אָמַר לוֹ, מַה לְּךָ מִטַּמֵּן, עֲשֵׂה מִדּוֹתֶיךָ בְּיֹשֶׁר וְאַל תִּתְיָרֵא. הֲדָא הוּא דִכְתִיב "בְּטַח בַּה' [וַ]עֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה", עֲשֵׂה שְׁכוּנָה שֶׁל אֶרֶץ, הֱוֵי זוֹרֵעַ הֱוֵי נוֹטֵעַ, "וּרְעֵה אֱמוּנָה" רְעֵה אֱמוּנָתָן שֶׁל אָבוֹת, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שם קא, ו) "עֵינַי בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בִּזְכוּת שְׁנֵי דְבָרִים יִשְׂרָאֵל מִתְחַטְּאִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, בִּזְכוּת שַׁבָּת וּבִזְכוּת מַעֲשְׂרוֹת, בִּזְכוּת שַׁבָּת, כְּתִיב "אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ", מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ, (שם יד) "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'", וּבִזְכוּת מַעֲשְׂרוֹת דִּכְתִיב "וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב" וְאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה דִּכְתִיב (משלי ד, ב) "כִּי לֶקַח טוֹב", לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר. (שם ג, ט) "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ" שֶׁאִם הָיִיתָ נָאֶה אַל תְּהִי פָּרוּץ בַּעֲרָיוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה וְאֵינוֹ נָדוּר מִן הָעֲרָוָה, עַל שֵׁם "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ".

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ". שֶׁאִם הָיָה קוֹלְךָ עָרֵב פְּרֹס עַל שְׁמַע וַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה. חַיָּא בַּר אַדָּא בַּר אַחְתֵּיהּ דְּבַר קַפָּרָא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, וְהָיָה בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר לוֹ בְּנִי הֱיֵה פּוֹרֵס אֶת שְׁמַע וֶהֱוֵי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה עַל שֵׁם "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ" מִמַּה שֶׁחוֹנְנָךְ.

דָּבָר אַחֵר "כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ". עָבִיד מֵהוֹנֶךָ עַד דְּלָא תַעֲבִיד דְּלָא בְהוֹנֶךָ. מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה כּוֹנֵס יַיִן וְשֶׁמֶן וְלֹא הָיָה מוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי. מֶה עָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִכְנִיס בּוֹ רוּחַ תְּזִזִית וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וְהִתְחִיל מְשַׁבֵּר בַּחֲבִיוֹת. גָּעַר בּוֹ בֶּן בֵּיתוֹ מֶה עָשָׂה לוֹ, נָטַל אֶת הַמַּקֵּל פְּצָעוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לֵיהּ תְּחוֹת דְּמְסַיַּע יָתִי אַתְּ גְּעַר בִּי. אָמַר לֵיהּ, תֵּן אֶת הַמַּקֵּל וַאֲנִי מְשַׁבֵּר אַף אֲנִי. נָתַן לוֹ אֶת הַמַּקֵּל, וְהָוָה הוּא מְתַבֵּר חָדָא חָדָא וְהוּא מְתַבֵּר תַּרְתֵּי [תַּרְתֵּי]. וּמִי גָּרַם לוֹ, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיָה מוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי. מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי וְהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה אַחַת. נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ וְעָשָׂה אוֹתָהּ חֲצִיָּהּ זֶרַע וְחֶצְיָהּ בֵּית מִקְוֶה מַיִם, וּבָאָה שָׁנָה בַּצֹּרֶת וְהָיוּ מַכְרִיזִין וְאוֹמְרִין סְאָה דְּחִטִּין

בְּסֶלַע וּסְאָה מַיִם בְּתֵלַת סְלָעִין, וְהָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר מַאן בָּעֵי סְאָה דְמַיָּא דְּהִיא עָבְדָא תְּלַת סְאִין דְּחִטִּין, מִי גָּרַם לוֹ, עַל יְדֵי שֶׁהָיָה מוֹצִיא מַעֲשְׂרוֹתָיו כָּרָאוּי, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשֶּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים. חִזְקִיָּה אָמַר, מִשְׁפַּט רְשָׁעִים בְּגֵיהִנּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּחַמָּה וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּצִנָּה, בְּתְחִלָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיסָן בְּגֵיהִנּוֹם [וְהֵן אוֹמְרִים זוֹהִי גֵּיהִנּוֹם שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ הוּא מוֹצִיאָן לַשֶּׁלֶג] וְהֵן אוֹמְרִים זוֹ הִיא צִנָּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בַּתְּחִלָּה הֵן אוֹמְרִים וַוה וּבַסּוֹף הֵן אוֹמְרִים וַוי. הוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר (תהלים מ, ג) "וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן", מַאי "הַיָּוֵן", מִמָּקוֹם שֶׁאוֹמְרִים הַי יַי. וְהֵיכָן הֵם מַשְׁלִימִין נַפְשׁוֹתֵיהֶם. יְהוּדָה בַּר רַבִּי אָמַר, בַּשֶּׁלֶג. הָדָא הוּא דִכְתִיב (שם סח, טו) "בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי וְגוֹ' תַּשְׁלֵג", הַשֶּׁלֶג הִיא צַלְמוֹנָה שֶׁלָּהֶם. יָכוֹל אַף יִשְׂרָאֵל כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר (משלי לא, כא) "כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבוּשׁ שָׁנִים", מְיֻלֶּה וּפְרִיעָה, צִיצִית וּתְפִלִּין, "הַעֲנֵק תַּעֲנִיק", (שם, י) "נָתוֹן תִּתֵּן", "פָּתֹחַ תִּפְתַּח", עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. (ישעיה כד, ה) "וְהָאָרֶץ חָנְפָה תַּחַת יְ(וֹ)שְׁבֶיהָ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אַתְּ סָבוּר מְחַנְּפָא לָהּ וְהִיא מְחַנְּפָא לָךְ, מַרְאָה לָךְ קָמָה וְאֵינָהּ מַרְאָה לָךְ גָּדִישׁ, מַרְאָה לָךְ גָּדִישׁ וְאֵינָהּ מַרְאָה לָךְ גֹּרֶן, מַרְאָה לָךְ גֹּרֶן וְאֵינָהּ מַרְאָה לָךְ עֲרֵמָה, לָמָּה, (שם) "כִּי עָבְרוּ תוֹר(וֹ)ת חָלְפוּ חֹק", שֶׁעָבְרוּ שְׁתֵּי תוֹרוֹת, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, "חָלְפוּ חֹק", חָלְפוּ חֻקָּן שֶׁל מַעֲשְׂרוֹת, "הֵפֵרוּ בְּרִית עוֹלָם", הֵפֵרוּ בְּרִיתָן שֶׁל אָבוֹת, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. (משלי ו, כ) "נְצֹר בְּנִי מִצְוַת אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". אָמַר רַבִּי הוּנָא, אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים הִפְרִישׁוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, אַבְרָהָם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, כב) "הֲרִמ(וֹ)תִי יָדִי אֶל ה'" וְאֵין הָרָמָה אֶלָּא תְּרוּמָה כְּמָה דְאַתְּ אָמַר וַהֲרִמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', יִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו, יב) "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים" וַהֲלֹא אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה לֹא עַל הַמָּדוּד וְלֹא עַל הַשָּׁקוּל וְלֹא עַל הַמָּנוּי וְלָמָּה מְדָדָן, בִּשְׁבִיל לְעַשְּׂרָן, הָדָא הוּא דִכְתִיב "וַיְבָרְכֵהוּ ה'", יַעֲקֹב הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן הָדָא הוּא דִכְתִיב (שם כח, כב) "וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ". "וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ". אִמָּתְךָ. הוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר (תהלים מ, ט) "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי" וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה בְּתוֹךְ מֵעִים, לֹא כֵן כְּתִיב (ירמיה לא, לב) "וְעַל לִבָּם אֲכְתֻּבֶנָּה", אֶלָּא אָמַר דָּוִד כָּךְ יָבוֹא עָלַי אִם יָרַד דָּבָר בְּתוֹךְ מֵעַי שֶׁלֹּא עִשַּׂרְתִּי אוֹתוֹ. הָדָא הוּא דִכְתִיב "וְעַל א(וֹ)צְרוֹת הַמֶּלֶךְ עִזְמָוֶת בֶּן עֲדִיאֵל וְעַל הָא(וֹ)צָרוֹת בַּשָּׂדֶה בֶּעָרִים וּבַכְּפָרִים וּבַמִּגְדָּלוֹת יְהוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיָּהוּ". (איוב לא, לח) "אִם עָלַי אַדְמָתִי תִזְעָק וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכְּיוּן". אָמְרוּ לְאִיּוֹב, כְּלוּם יֵשׁ בָּהּ אֶלָּא (שָׁלֹשׁ) [אַרְבַּע] אַמּוֹת בְּשַׁעַת מִיתָתְךָ וְאַתְּ אָמַר "אִם עָלַי אַדְמָתִי תִזְעָק", הֵיךְ עֲבִידָא דִּידָךְ רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר,

מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה מוֹכֵר טַלִּית בְּאִטְלִיז וְעָבַר אֶחָד וְרָאָה אוֹתָהּ וְאָמַר שֶׁלִּי הִיא, אָמַר לֵיהּ, הִתְעַטֵּף בָּהּ, אִם מַחֲזֶקֶת הִיא אוֹתְךָ הֲרֵי הִיא שֶׁלְּךָ וְאִם לָאו אֵינָהּ שֶׁלְּךָ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב, לֹא אֲנִי שֶׁכָּתַבְתִּי בִּי (ירמיה כג, כד) "הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" וְאַתָּה אָמַרְתָּ "אִם עָלַי אַדְמָתִי תִּזְעָק". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה מוֹכֵר שִׁפְחָה בְּאִטְלִיז וְעָבַר אֶחָד וְרָאָה אוֹתָהּ, אָמַר שֶׁלִּי הִיא, אָמַר לֵיהּ נְזוֹף בָּהּ, אִם נִשְׁמַעַת לְךָ הֲרֵי הִיא שֶׁלְּךָ וְאִם לָאו אֵינָהּ שֶׁלְּךָ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב, לֹא אֲנִי שֶׁכָּתַבְתִּי בִּי (תהלים קד, כב) "הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעַד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ" וְאַתָּה אָמַרְתָּ "אִם עָלַי אַדְמָתִי תִּזְעָק", הֵיךְ עֲבִידָא דִּידָךְ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר אִיּוֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ אֶלָּא בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אָמַרְתִּי לְפָנֶיךָ, "אִם עָלַי אַדְמָתִי תִּזְעָק", אִם לֹא הוֹצֵאתִי מַעֲשָׂרוֹתֶיהָ כָּרָאוּי, "יַחַד תְּלָמֶיהָ יְבָכְיוּן", אִם זָרַעְתִּי אוֹתָהּ כִּלְאַיִם, (שם, לט) "אִם כֹּחָהּ אָכַלְתִּי בְלִי כָסֶף", מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּכְתִיב "וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף", (שם) "וְנָפַשׁ בְּעָלֶיהָ הִפָּחְתִּי", זֶה מַעְשַׂר עָנִי, אִם לֹא עָשִׂיתִי כֵן (שם, מ) "תַּחַת חִטָּה יֵצֵא חוֹחַ". תְּנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, לְמִדְתְּךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שָׂדֶה שֶׁהִיא מַעֲלָה חוֹחִים יָפָה לְזוֹרְעָהּ חִטִּים, שָׂדֶה שֶׁהִיא מַעֲלָה בְּאוּשִׁים יָפָה לְזוֹרְעָהּ שְׂעוֹרִים, וּמַה טַּעַם, "תַּחַת חִטָּה יֵצֵא חוֹחַ (וְ)תַחַת שִׂע(וֹ)רָה בָּאְשָׁה". עַד עַכְשָׁיו הוּא חוֹזֵר וּמִתְנַבֵּא כַּמָּה נְבוּאוֹת וְאַתְּ אָמַרְתְּ "תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב", אֶלָּא אָמַר אִיּוֹב, אִם לֹא עָשִׂיתִי כֵן יִתַּמּוּ דְּבָרַי וְאַל יְהִי לִי פִּתְחוֹן פֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ (דברים כו, יג) "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נְחֶמְיָה בְּנוֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחַת וְהוּא נוֹתְנָהּ לְמֶחֱצָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵן אֶלָּא הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה עֲנָנִים וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים מַפְרִיחַ טְלָלִים וּמְגַדֵּל צְמָחִים וּמְדַשֵּׁן פֵּרוֹת וְלֹא אָמַר לָנוּ לְהַפְרִישׁ אֶלָּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר.

רמז תתצג

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, עַשֵּׂר שֶׁלֹּא תִּתְחַסֵּר, עַשֵּׂר שֶׁתִּתְעַשֵּׂר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַשֵּׂר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁלְּךָ. אָמַר רַבִּי אַבָּא, רָמָז לְפַרְגְמָטוֹטִין וְלִמְפָרְשֵׁי יַמִּים שֶׁיִּהוּ מוֹצִיאִין אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לַעֲמֵלֵי תוֹרָה. תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה. אִם זְכִיתֶם, סוֹף שֶׁאַתֶּם יוֹצְאִים לְזֹרַע הַשָּׂדֶה, וְאִם לֹא, סוֹף שֶׁהַיּוֹצֵא בַּשָּׂדֶה מִתְגָּרֶה בָּכֶם, וְאֵיזֶה, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע דִּכְתִיב בֵּיהּ (בראשית כה, כז) "אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה". דָּבָר אַחֵר "תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה". אִם זָכִיתָ סוֹפְךָ נָפִיק לְחָקְלָא וְחַמֵּי עָלְמָא צָרִיךְ מִיטְרָא וּמִתְפַּלֵּל וְנַעֲנֶה, וְאִם לָאו סוֹף שֶׁשּׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לְקִבּוֹר בְּנֵיהֶם בַּשָּׂדֶה.

רמז תתצד

שָׁנָה שָׁנָה, אֵין מְעַשְּׂרִין מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן אַשְׁכְּחֵיהּ לְיָנוּקֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר לֵיהּ, אִימָא לִי פְּסוּקֵיךְ. אֲמַר לֵיהּ, עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר. אָמַר לֵיהּ (לִיפְרוּשׁ לִי מַר) [וּמַאי עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר]. אֲמַר לֵיהּ, עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. וְהָכְתִיב (דברים ו, טז) "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה'". אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אֲמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, חוּץ מִזּוּ, דִּכְתִיב "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעְשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְגוֹ' וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי", עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם לוֹמַר דַּי (כְּדִכְתִיב בֶּרֶמֶז קמ"ט).

תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת הָאֶתְרוֹגִין בְּקִטְנָן, דִּכְתִיב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹצִיאִין לִזְרִיעָה. תַּנְיָא מִפְּנֵי מָה חָרְבוּ חֲיָיוֹת שֶׁל בֵּית הִינּוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים קֹדֶם חָרְבַּן הַבַּיִת. מִפְּנֵי שֶׁהֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים. עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְאָכַלְתָּ וְלֹא מוֹכֵר תְּבוּאַת זַרְעֶךָ וְלֹא לוֹקֵחַ. בָּעָא מִנֵּיהּ רַבִּי מַרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר רַבִּי יוֹסֵי, עֲשִׂירִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמֶּה הֵם זוֹכִים. אֲמַר לֵיהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁהֵם מְעַשְּׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׂר. וְשֶׁבְּבָבֶל בַּמֶּה הֵן זוֹכִים. [וְאָמַר לֵיהּ] בִּשְׁבִיל שֶׁהֵם מְכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה. וְשֶׁבִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת. בִּשְׁבִיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַשַּׁבָּת. עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, בִּשְׁנֵי מַעְשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן רַבִּי מֵאִיר סָבַר, מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, מַה מַּעְשַׂר דָּגָן סָמוּךְ לְגָמְרוֹ עִשּׂוּרוֹ אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה סָמוּךְ לְגָמְרוֹ עִשּׂוּרוֹ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרֵי, מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן, מַה מַּעְשַׂר דָּגָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלּוֹ תִּשְׁרֵי אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלּוֹ תִּשְׁרֵי. עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, הֱוֵי אוֹמֵר זֶרַע אֵי(י)נָשֵׁי, אִסּוּרָא לָא זָרְעֵי אֵי(י)נָשֵׁי. לִטְרָא מַעֲשֵׂר טֶבֶל שֶׁזְּרָעָהּ בַּקַּרְקַע וְהִשְׁבִּיחָה וַהֲרֵי הִיא כְּעֶשֶׂר לִטְרִין, חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר וּבִשְׁבִיעִית וְאוֹתָהּ לִטְרָא מְעַשֵּׂר עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר לְפִי חֶשְׁבּוֹן [מַעֲשֵׂר] שֶׁבָּהּ. וְיֵהֵא חָדָשׁ וְיָשָׁן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֵינוֹ דִין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", בִּשְׁתֵּי מַעְשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר [אֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן] וּמַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן מַה מַּעְשַׂר דָּגָן מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא. אִי הָכִי, כְּבָשִׂים וְעִזִּים [נַמֵּי] לֵימָא מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן מַה מַּעְשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא. לְהָכִי רַבִּי רַחֲמָנָא (ויקרא כז, לב) "צֹאן". אִי הָכִי, חָדָשׁ וְיָשָׁן נַמֵּי. הָא כְּתִיב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". וּמָה רָאִיתָ. אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא שָׁנָה שָׁנָה, לְשָׁנָה הִקְשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר.

רמז תתצה

עַשֵׂר תְּעַשֵּׂר, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ, לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה, מָשָׁל לְגַנָּבִים שֶׁחָפְרוּ בֵּיתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אֶחָד גָּנַב זָהָב וְאֶחָד גָּנַב עוֹרוֹת, תְּפָסוּם וֶהֱבִיאוּם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, חִיְּבָם לֵהָרֵג, אָמַר אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב עוֹרוֹת, זֶה גָּנַב זָהָב וַאֲנִי גָּנַבְתִּי עוֹרוֹת וְאָנוּ שָׁוִין, אָמַר לוֹ, הַכֹּל שֶׁל טְמֵיוֹן הֵם, לְכָךְ נִסְמַךְ, לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל מִי שֶׁאוֹכֵל מַעֲשְׂרוֹת כְּאִלּוּ אוֹכֵל נְבֵלוֹת. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה, לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי, אֵימָתַי, שֶׁתְּהוּ מְבָעֲרִין הַשְּׁבָלִין נְתוּנִים בְּמֵעֵי אִמָּן כֶּחָלָב הַזֶּה, וְאִם לָאו אֲנִי מְיַבֵּשׁ אוֹתוֹ כֶּחָלָב הַזֶּה וְלֹא עוֹד אֶלָּא מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ בִּשַּׁלְתֶּם בָּשָׂר בְּחָלָב.

דָּבָר אַחֵר "עַשֵּׂר". בְּשָׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. מָשָׁל לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מַלְוֶה לְכָל בְּנֵי הָעִיר חִטִּין טוֹבוֹת, וְהָיוּ נוֹתְנִין לוֹ חִטִּין טוֹבוֹת בְּשָׁעַת הַגָּרָן. הָיָה שָׁם אֶחָד עֵינוֹ רָעָה, וְעֵרֶב בָּהֶם תֶּבֶן וְעָפָר וְהוֹלִיךְ לוֹ. רָאָה אוֹתוֹ בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיוּ רָעוֹת, אָמַר לְבֶן בֵּיתוֹ, הַנַּח אוֹתָן לְעַצְמָן וְאַל תְּעָרֵב עִם הַתְּבוּאָה, שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹא לִלְווֹת מִמֶּנּוּ מֵהֶן אֲנִי נוֹתֵן לוֹ. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, אִם הִפְרַשְׁתֶּם מַעֲשֵׂר מֵעַיִן רָעָה עָפָר הוּא נוֹתֵן לָכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "יִתֵּן ה' אֶת מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר", וְאִם הִפְרַשְׁתֶּם כָּרָאוּי (שם, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב". עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר מַעַשְׂרוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". מִנַּיִן לְמַעְשֵׂר בְּהֵמָה שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אוֹתָהּ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁנָה שָׁנָה". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִנַּיִן לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה שֶׁהוּא בְּעָמוּד וְעַשֵּׂר. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". יָכוֹל שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ כְּגוֹן אִסְטִיס וְקוֹצָה יְהֵא חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְאָכַלְתָּ". יָכוֹל אַף דְּבַשׁ וְחָלָב. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה", אֱמֹר מֵעַתָּה דָּבָר הַיּוֹצֵא (מֵרְשׁוּת שָׁנָה) [מִן הַשָּׂדֶה וְנֶאֱכָל]. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר" וְגוֹ' "מַעְשַׂר דְּגָנְךָ" יָכוֹל אֵין לִי חַיָּב אֶלָּא עַל דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר פֵּרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּבוּאַת". יֹאמַר זֶה, שֶׁאִלּוּ כֵן הָיִיתִי אוֹמֵר מַה תְּבוּאָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמַּכְנִיסָהּ לְקִיּוּם וְדָרְכָּהּ לְהֵאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהִיא אַף אֲנִי אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא אֶת כֵּיוֹצֵא בָּהּ, אֶת מָה אֲנִי מְרַבֶּה אֶת הָאֹרֶז וְאֶת הַדֹּחַן וְהַפְּרָגִין וְהַשִּׁמְשְׁמִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַקִּטְנִיּוֹת, שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהֵם, וַעֲדַיִן לֹא אֲרַבֶּה אֶת הַתּוּרְמוֹסִין וְאֶת הַחַרְדָּל, שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהֵאָכֵל כְּמוֹת שֶׁהֵם. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁרִישׁוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ". מִנַּיִן לְרַבּוֹת יְרָקוֹת לְמַעַשְׂרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז, ל) "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ".

רמז תתצו

מִזֶּרַע הָאָרֶץ. לְרַבּוֹת שׁוּם שַׁחֲלִים וְגַרְגִּיר. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה לֶפֶת צְנוֹנוֹת וְזֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִזֶּרַע הָאָרֶץ", וְלֹא כָּל זֶרַע הָאָרֶץ. (שם) "מִפְּרִי הָעֵץ". לְרַבּוֹת פֵּרוֹת הָאִילָן. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה חֲרוּבֵי שִׁטָּה וַחֲרוּבֵי צַלְמוֹנָה וְחֲרוּבֵי גְּדוּדָא, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִפְּרִי הָעֵץ", וְלֹא כָּל פְּרִי הָעֵץ. מִנַּיִן שֶׁאָדָם מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁאוֹכֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר ("עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר") [וְאָכַלְתָּ"]. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ בַּשָּׂדֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר יח, כז) "כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן", וַהֲרֵי הוּא בַּשָּׂדֶה, (שם) "וְכִמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב", עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּיֶּקֶב. יָכוֹל יְהֵא אָדָם אוֹכֵל עֲרַאי בַּשָּׂדֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". מִנַּיִן שֶׁזּוֹרֵעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה". מִנַּיִן שֶׁכּוֹנֵס. תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּבוּאַת זַרְעֶךָ".

רמז תתצז

(דברים יג כג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, אִם זְכִיתֶם, דְּגָנְךָ, וְאִם לָאו, דְּגָנֵי כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ". אִם זְכִיתֶם, תִּירוֹשְׁךָ, וְאִם לֹא, תִּירוֹשֵׁי כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (לָקַחְתִּי) (שם) "וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ". אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי לָכֶם שֶׁתְּהֵיוּ מוֹצִיאִין מַעֲשְׂרוֹתֵיכֶם מִן הַמֻּבְחָר, כֵּיצַד, בָּא בֶן לֵוִי אֶצְלְךָ אִם נָתַתָּ לוֹ מִן הַמֻּבְחָר אַף אֲנִי יֵשׁ לִי לִתֵּן לְךָ מִן הַמֻּבְחָר "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", וְאִם נָתַתָּ לוֹ מִן הַחֻפּוּרִיּוֹת וּמִן הַקְּטָנִיּוֹת אַף אֲנִי יֵשׁ לִי לִתֵּן לְךָ מִן הַחֻפּוּרִיּוֹת וּמִן הַקְּטָנִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם, כד) "יִתֵּן ה' אֶת מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר". מִנַּיִן לִשְׁתִיָּה שֶׁהִיא בִּכְלַל אֲכִילָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה'" (כְּתוּב בָּרֵמָז תקע"ז). וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ. מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר, מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ. תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה וְיֹאכְלֶנּוּ, וְדִין הוּא, בְּכוֹר טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אִיכָּא לְמֵיפְרָךְ, מַה לִּבְכוֹר, שֶׁכֵּן טָעוּן מַתָּן דָּמִים וְאֵמוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. בִּכּוּרִים יוֹכִיחוּ. מַה לְּבִכּוּרִים, שֶׁכֵּן טְעוּנִים הַנָּחָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", מַקִּישׁ מַעֲשֵׂר לִבְכוֹר, מַה בְּכוֹר אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. גַּבֵּי בִּכּוּרִים הַנָּחָה אִין, קְרִיָה לָא, מַאי טַעֲמָא, לָאו מִשּׁוּם דִּקְרִיָה לָא מְעַכְּבָא. אָמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי, נְהִי דְּעִכּוּבֵי לָא מְעַכְּבָא, מִצְוָה מִי לֵיכָּא. וְנֵימָא מִצְוָה וְלִפְרוֹךְ מַה לְּבִכּוּרִים שֶׁכֵּן טְעוּנִין הַנָּחָה לְעַכֵּב וּקְרִיָה לְמִצְוָה. אֶלָּא אָמַר רַב אָשֵׁי, כֵּיוָן דְּאִיכָּא בִּכּוּרֵי הַגֵּר דְּבָעֵי לְמֵימַר (דברים כו, ג) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ". וְלָא מָצֵי אָמַר לָא פְּסִיקָא לֵיהּ.

וְנָהֲדַר דִּינָא וְנֵיתֵי בְּמַה הַצַּד. מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד מִזְבֵּחַ. וּמַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר קָדֶשָׁה רִאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְקָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא, [אֲפִלּוּ בְּכוֹר נַמֵּי, אִי קָסָבַר קָדֶשָׁה רִאשׁוֹנָה קָדְשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא, אֲפִלּוּ בְּכוֹר נַמֵּי תִּבָּעֵי. אֲמַר רָבִינָא, לְעוֹלָם קָסָבַר קָדְשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קָדְשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא], וְהָכָא בִּבְכוֹר שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ קֹדֶם חֲרִבַּן הַבַּיִת וְחָרֵב הַבַּיִת וַעֲדַיִן בְּשָׂרוֹ קַיָּם, וְאִ(י)תְּקַשׁ בְּשָׂרוֹ לְדָמוֹ מַה דָּמוֹ בַּמִּזְבֵּחַ אַף בְּשָׂרוֹ בַּמִּזְבֵּחַ, וְאִ(י)תְּקַשׁ מַעֲשֵׂר לִבְכוֹר. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶקֵּשׁ. מַעֲשֵׂר דָּגָן חֻלִּין הוּא. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר בָּתַר לְמַד אָזְלִינַן, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר בָּתַר מְלַמֵּד אָזְלִינַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. בָּשָׂר וָדָם חָדָא מִלְּתָא הִיא. וְאָכְלָתְּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר". מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר דָּגָן אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת, מְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאִי אַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר דָּגָן אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת. שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁנִּתְנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין קֳדָשִׁי קָדָשִׁים לְקָדָשִׁים קַלִּים כָּךְ נִתְנָה תוֹרָה מְחִיצָה בֵּין בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְדִין הוּא, בְּכוֹר טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָעוּן הֶבְאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. מַה לְּבְכוֹר, שֶׁכֵּן מִעֵט מְקוֹם אֲכִילָתוֹ, שֶׁכֵּן מִעֵט זְמַן אֲכִילָתוֹ, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁרִבָּה זְמַן אֲכִילָתוֹ יְרַבֶּה מְקוֹם אֲכִילָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ', מַה בְּכוֹר אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי כוּ' . אֲחֵרִים אוֹמְרִים, יָכוֹל בְּכוֹר שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ יְהֵא פָּסוּל כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ', אִם לְלַמֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִפְנִים מִן הַחוֹמָה אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים טו, כ) "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ", וְאִם לְלַמֵּד עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנֶּאֱכָל לִפְנֵי מִן הַחוֹמָה אֵין צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה', מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ. לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. מַגִּיד שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה. כָּל הַיָּמִים. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. רַבִּי יַנַּאי הָיָה לֵיהּ הַהוּא אִרְיְסָא דַּהֲוָה מַיְתֵי לֵיהּ כַּנְתָא דְּפֵירֵי כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא. יוֹמָא חָד נְגַהּ לֵיהּ וְלָא אֲתָא, שְׁקַל עַשַּׂר מִפֵּירֵי דְּבֵיתֵיהּ עֲלֵיהוּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּא. אֲמַר לֵיהּ, שַׁפִּיר עֲבַדְתְּ, דְּתַנְיָא לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים, אֵלּוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, לְמַאי הִ(י)לְכָתָא, אֵילֵימָא לְעַשּׁוּרֵי וּלְמֵיכַל, אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִשְׁרֵי טְלָטוּל דְּרַבָּנָן, אֶלָּא לְאוּ כְּהַאי גַּוְנָא.

(דברים יג כד) וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ, יָכוֹל בְּרִחוּק זְמַן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם", בְּרִחוּק מָקוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בְּרִחוּק זְמַן. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְרֻבֶּה, מְנַיִן אַף בְּמֻעָט. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ". אֵין לִי אֶלָּא עָנִי, עָשִׁיר מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מְנַיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ", וְאֵין שְׂאֵתוֹ אֶלָּא אֲכִילָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מג, לד) "וַיִּשָּׂא מַשָּׂאוֹת מֵאֵת פָּנָיו". אָמַר רַב (אַשֵׁי) [בִּיבִי אָמַר רַב אַסִּי], מְנַיִן לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי טָהוֹר שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּפִסְיעָה אַחַת חוּץ לַחוֹמָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ". הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אִם כֵּן לְכְתוּב קְרָא לֹא תוּכַל לְאָכְלוֹ, מַאי שְׂאֵתוֹ. וְאֵימָא כֻּלָּהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא. אִם כֵּן לְכְתוּב קְרָא לֹא תוּכַל לִטְּלוֹ, מַאי שְׂאֵתוֹ, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תַּרְתֵּי. יְתֵיב רַב חֲנִינָא וְרַב הוֹשַׁעְיָא אֲפַתְחָא דִּירוּשָׁלַיִם וְקָא מְבָּעְיָא לְהוּ, פְּשִׁיטָא הוּא מִבַּחוּץ וּמַשָּׂאוֹ בִּפְנִים, קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת, אֶלָּא הוּא בִּפְנִים וּמַשָּׂאוֹ בַּחוּץ מַהוּ. תְּנָא לְהוּ הַהוּא סָבָא דְּבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָמַר קְרָא כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם, מִמִּלּוּאֵךְ. אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מֵאֵימָתַי חַיָּבִין עָלָיו, מִשֶּׁרָאָה פְּנֵי הַחוֹמָה, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא (דברים יב, יח) "כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ" וּכְתִיב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ", כָּל הֵיכָא דְּקָרִינַן בֵּיהּ "כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ" קָרִינַן בֵּיהּ "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וְכָל הֵיכָא דְּלָא קָרִינַן בֵּיהּ "כִּי אִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ" לָא קָרִינַן בֵּיהּ "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ".

(דברים יג כה) וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁחִלְּלוֹ עַל אֲסִימוֹן, אֵינוֹ פָּדוּי, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ, (דְּבָר) [כֶּסֶף] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי דּוֹסָא וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, דְּתַנְיָא מְחַלְּלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל אֲסִימוֹן דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא, מַאי אֲסִימוֹן, פּוּלְסָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּתַנְיָא וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ לְרַבּוֹת דָּבָר הַנִּצְרָר בַּיָּד. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה. הַכֶּסֶף, כֶּסֶף. רִבָּה וַאֲפִלּוּ כֶּסֶף שֵׁנִי. בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא, מַעֲשֵׂר אֵין מִתְחַלֵּל עַל אֲסִימוֹן דִּכְתִיב "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף", חֹמֶשׁ מַעֲשֵׂר מַהוּ שֶׁיִּתְחַלֵּל עַל אֲסִימוֹן. [אָמַר רָבָא], אָמַר קְרָא "עָלָיו" לְרַבּוֹת חֻמְשׁוֹ כְּמוֹתוֹ. הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, צְרָרָן וְהִפְשִׁילָן לַאֲחוֹרָיו אוֹ שֶׁמְּסָרָן לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ הַקְּטַנִּים וְנָעַל בִּפְנֵיהֶם שֹׁלֵא כָּרָאוּי, חַיָּב, שֶׁלֹּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים. בִּשְׁלָמָא כֻּלְּהוּ שֹׁלֵא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים, אֶלָּא צְרָרָן וְהִפְשִׁילָן לַאֲחוֹרָיו מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעְבַּד. אֲמַר רָבָא אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר קְרָא וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין יִהְיוּ בְּיָדְךָ. וַאֲמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם יַשְׁלִישׁ אָדָם אֶת מָעוֹתָיו שְׁלִישׁ בְּקַרְקַע וּשְׁלִישׁ בְּפִרְקְמַטְיָא וּשְׁלִישׁ תַּחַת יָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם יְהֵא כִּסּוּפוֹ שֶׁל אָדָם מָצוּי בְּיָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ". וְנִתַּתָּה בַּכֶּסֶף, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מִתְחַלֵּל

אֶלָּא עַל הַכֶּסֶף. וּמִנַּיִן לְעֲשׂוֹת שְׁאָר מַטְבֵּעוֹת כְּכֶסֶף, וְדִין הוּא, הוֹאִיל וְהֶקְדֵּשׁ מִתְחַלֵּל עַל הַכֶּסֶף וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל [וְעַל הַכֶּסֶף] מַה הֶקְדֵּשׁ עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מַטְבֵּעוֹת כְּכֶסֶף אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נַעֲשֶׂה בּוֹ שְׁאָר מַטְבֵּעוֹת כְּכֶסֶף. [מַה לְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁעָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִים כְּכֶסֶף, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִים כְּכֶסֶף]. תַּלְמוּד לוֹמַר וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף, דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִצָּרֵר דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה פְּרָט לַאֲסִימוֹן. בְּיָדְךָ. פְּרָט לְשֶׁיְּצָא חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ. וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. זוֹ שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים.

(דברים יג כו) תַּנְיָא "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ", כְּלָל, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר, פְּרָט, וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ, חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלֵי קַרְקַע אַף כָּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלֵי קַרְקַע. וְתַנְיָא אִידָךְ מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ וָלָד וְוֶלְדוֹת הָאָרֶץ אַף כָּל וָלָד וְוֶלְדוֹת הָאָרֶץ. מַאי בֵּינַיְיהוּ. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עוֹפוֹת, מַאן דַּאֲמַר פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלֵי קַרְקַע עוֹפוֹת נַמֵּי גִּדּוּלֵי קַרְקַע נִינְהוּ, מַאן דַּאֲמַר וָלָד וְוֶלְדוֹת הָאָרֶץ עוֹפוֹת מֵהֲרֶקֶק נִבְרְאוּ. הֵעִיד רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ לִפְנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁל בֵּית אַבָּא הָיוּ לוֹקְחִין צִיר בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. אָמַר לוֹ, שָׁמָא לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא כְּשֶׁקְרֵבֵי דָּגִים מְעֹרָבִין בּוֹ. בְּמַאי קָמְפַלְגֵי. בְּהַאי קְרָא, וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ, רִבָּה, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר, מִעֵט, וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ, חָזַר וְרִבָּה, רִבָּה וּמִעֵט וְרִבָּה רִבָּה הַכֹּל, מַאי רַבֵּי, רַבֵּי כָּל מִלֵּי, וּמַאי מִעֵט, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִעֵט צִיר, לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן גְּדִישׁ מִעֵט מַיִם וּמֶלַח. בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, בַּבָּקָר, מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין בָּקָר אַגַּב עוֹרוֹ, וּבַצֹּאן, מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין צֹאן עַל גַּבֵּי גִּזָּתָהּ, וּבַיַּיִן, מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין יַיִן עַל גַּבֵּי קַנְקַנָּהּ, וּבַשֵּׁכָר, מְלַמֵּד שֶׁלּוֹקְחִין תְּמֶד מִשֶּׁהֶחֱמִיץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָאן דְּמְתַרְגֵּם לִי בַּבָּקָר אֲלִיבָּא דְּבֶן בַּג בַּג מוֹבִילָנָא מָאנֵיהּ אֲבַתְרֵיהּ לְבֵי מָסוּתָא. [מַאי טַעֲמָא. כֻּלְּהוּ צְרִיכֵי לְבַר מִבַּבָּקָר דְּלָא צָרִיךְ. וּמַאי] צְרִיכֵי. דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בַּבָּקָר הֲוָה אֲמִינָא בָּקָר הוּא דְּמִזְדַּבֵּן אָגַב עוֹרוֹ מִשּׁוּם דְּגוּפֵיהּ הוּא אֲבָל צֹאן אָגַב גִּזָּתָהּ דְּלָאו גּוּפֵיהּ אֵימָא לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינַן צֹאן הֲוָה אֲמִינָא מִשּׁוּם דְּמִחַבַּר בָּהּ אֲבָל יַיִן אָגַב קַנְקַנּוֹ אֵימָא לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינַן יַיִן אָגַב קַנְקַנּוֹ דְּהַיְינוּ נְטִירוּתֵיהּ אֲבָל תְּמֶד מִשֶּׁהֶחֱמִיץ דְּקִיּוּהָא בְּעָלְמָא הוּא אֵימָא לָא, וְאִי כְּתַב שֵׁכָר הֲוָה אָמִינָא מַאי שֵׁכָר דְּבֵלָה קְעֵילִית דְּפֵירָא גּוּפָא אֲבָל יַיִן אָגַב קַנְקַנּוֹ אֵימָא לָא, וְאִי כְּתַב יַיִן מִשּׁוּם דְּהַיְינוּ נְטִירוּתֵיהּ אֲבָל צֹאן אָגַב גִּזָּתָהּ אֵימָא לָא, בָּקָר לָמָּה לִי וְכוּ', הַיְינוּ דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַאן דְּמְתַרְגֵּם לִי בַּבָּקָר אַלִיבָּא דְּבֶן בַּג בַּג מוֹבִילָנָא מָאנֵי לְבֵי מָסוּתָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, שֶׁטָּעוּן פִּדְיוֹן, וְדִין הוּא, וּמַה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַצְמוֹ שֶׁנִּטְמָא הֲרֵי הוּא נִפְדֶּה הַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא אֵינוֹ דִין שֶׁיִּפְדֶּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֶּסֶף", כֶּסֶף

רִאשׁוֹן וְלֹא כֶּסֶף שֵׁנִי. אֵין לִי אֶלָּא טָהוֹר, טָמֵא מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַכֶּסֶף", כֶּסֶף רִאשׁוֹן וְלֹא כֶּסֶף שֵׁנִי. שְׁלֹשָׁה כְסָפִים אֲמוּרִין בָּעִנְיָן, אֶחָד לְמַעֲשֵׂר טָהוֹר וְאֶחָד לְמַעֲשֵׂר (שֵׁנִי) [טָמֵא] וְאֶחָד לְלָקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ. יָכוֹל בַּעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְקַרְקָעוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּבָּקָר וּבַצֹּאן". אֵין לִי אֶלָּא אֲכִילָה, שְׁתִיָּה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיַּיִן וּבַשֵּׁכָר". מִנַּיִן אַף מַשְׁבִּיחֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַחִימּוּם וְרָאשֵׁי בְשָׂמִים וְהַתִּיאָה וְהַחִלְתִּית וְהַפִּלְפְּלִים וְחַלַּת חֲרִיעַ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ". יָכוֹל אַף מַיִם וּמֶלַח. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר", מָה אֵלּוּ מְיֻחָדִין שֶׁהֵם פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אַף אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא פְּרִי מִפְּרִי וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יָכוֹל יִקַּח בְּהֵמָה לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ. הֲרֵי אַתָּה דָּן, נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שִׂמְחָה", מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׁלָמִים אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׁלָמִים. אִי מַה שִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן עוֹלָה וּשְׁלָמִים אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן עוֹלָה וּשְׁלָמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂמַחְתָּ", שִׂמְחָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אֲכִילָה, יָצְאוּ עוֹלוֹת שֶׁאֵין עִמָּהֶן אֲכִילָה. (דברים יג כז) וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא הַלְוִי (הַזֶּה) תֵּן לוֹ מֵחֶלְקוֹ. אֵין לוֹ חֶלְקוֹ תֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי. אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי תֵּן לוֹ שְׁלָמִים. אֵין לוֹ שְׁלָמִים פַּרְנְסֵהוּ מִן הַצְּדָקָה. כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ. לְהַגִּיד מַה גָּרַם.

(דברים יג כח-כט) מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים, יָכוֹל בֶּחָג. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כו, יב) "כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר". יָכוֹל בַּחֲנֻכָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר 'קֵץ' וּלְהַלָּן נֶאֱמַר "קֵץ", מַה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן רֶגֶל אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן רֶגֶל אִי מַה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן חַג הַסֻּכּוֹת אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן חַג הַסֻּכּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר", רֶגֶל שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת כָּלִין בּוֹ, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה חַג הַפֶּסַח. מִכָּאן אָמְרוּ עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית, הָיָה בְעוּר בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית, בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית. יָכוֹל אַף שָׁנָה שְׁבִיעִית תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר", שָׁנָה שֶׁחַיֶּבֶת, יָצְאָה שְׁבִיעִית שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר. יָכוֹל יְהוּ שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִין בָּהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר", מַעֲשֵׂר אֶחָד נוֹהֵג בָּהּ וְאֵין שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִין בָּהּ. אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר עָנִי, שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרִבּוּת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ, רִבָּה. תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִיא. מְלַמֵּד שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹם טֻמְאָה לִמְקוֹם טָהֳרָה. יָכוֹל אַף שֶׁל שְׁאָר שָׁנִים יְהוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹם [טֻמְאָה לִמְקוֹם] טָהֳרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשָּׁנָה הַהִיא", שֶׁל שָׁנָה הַהִיא אַתָּה מוֹצִיא וְאִי אַתָּה מוֹצִיא שֶׁל שְׁאָר שָׁנִים מִמְּקוֹם טֻמְאָה לִמְקוֹם טָהֳרָה, שֶׁל שָׁנָה הַהִיא אַתָּה מְבַעֵר וְאִי אַתָּה מְבַעֵר יָרָק שֶׁיָּצָא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד פֶּסַח. וְהִנַּחְתָּ(וֹ) בִּשְׁעָרֶיךָ. וְאִם אֵין שָׁם עָנִי הַנִּיחוֹ בָאוֹצָר. אֵינִי יוֹדֵעַ מִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מַעֲשַׂר עָנִי.

אִם מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק", יָבוֹא הַלֵּוִי וְיִטֹּל חֶלְקוֹ מִכָּל מָקוֹם. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר יח, כא) "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה", מַה נַּחֲלָה אֵינָהּ זָזָה אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֵינוֹ זָז. יָכוֹל אַף לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה יְהוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ", דְּבָרִים שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶן חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ. וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה, יָכוֹל בֵּין חֲסֵרִין וּבֵין שֶׁאֵין חֲסֵרִין, וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה" בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, י) "לֶעָנִי", מָה עָנִי חָסֵר אַף כֻּלָּם חֲסֵרִין. יָכוֹל בֵּין בֶּן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵוִי", מַה לֵּוִי בֶּן בְּרִית אַף כֻּלָּן בְּנֵי בְרִית. וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ. תֵּן לָהֶם כְּדֵי שָׂבְעָן. מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין פּוֹחֲתִין לְעָנֵי בַגֵּרָן מֵחֲצִי קַב חִטִּים אוֹ קַב שְׂעוֹרִין. בִּשְׁעָרֶיךָ. מְלַמֵּד שֶׁאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. אָמְרוּ, מִשְׁפַּחַת בֵּית נַבְלָטָה הָיְתָה בִירוּשָׁלַיִם, וְנָתְנוּ לָהֶן שֵׁשׁ מֵאוֹת כִּכְּרֵי זָהָב וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיאָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. תְּנַן הָתָם קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לַבְּרִיּוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפֵּר וְיכוֹלָה לֵהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. וְלֹא קָתָנֵי וּבְמַעֲשֵׂר עָנִי. וְהָתַנְיָא בַּבָּרַיְתָא וּבְמַעֲשֵׂר עָנִי. אָמַר רָבָא, לָא קָשְׁיָא, כָּאן בְּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת [דִּכְתִיב בֵּיהּ נְתִינָה (דברים כו, יב) "וְנָתַתָּ לַלֵּוִי", לַגֵּר מִשּׁוּם הָכֵי, אִסּוּר לֵיהּ לְאִיתְהֲנוּיֵי, כָּאן בְּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַגָּרְנוֹת, כֵּיוָן] דִּכְתִיב "וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ" שָׁרֵי לֵיהּ לְאִתְהֲנוּיֵי.

וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק, אָמַר רַבִּי לוּלְיָנוֹס דְּרוֹמִי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה יֵשׁ לְךָ אַרְבָּעָה בָּנִי בַיִת, בִּנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאָמָתְךָ, וְאַף אֲנִי יֵשׁ לִי אַרְבָּעָה בָּנִי בַיִת, הַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה, וְכֻלְּהוֹן בְּפָסוּק אֶחָד (דברים טז, יד) "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁתְּהֵא מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלִּי וְאֶת שֶׁלְּךָ בְּיָמִים טוֹבִים שֶׁנָּתַתִּי לְךָ, אִם עָשִׂיתָ כֵן אַף אֲנִי אֲשַׂמַּח אֶת שֶׁלִּי וְאֶת שֶׁלְּךָ אֵלּוּ וְאֵלּוּ אֲנִי עָתִיד לְשַׂמֵּחַ בְּבֵית הַבְּחִירָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי" וְגוֹ'.

(דברים יד א-ב) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה, תַּנְיָא נִמְצֵאתָ אוֹמֵר אֶחָד יוֹבֵל וְאֶחָד שְׁבִיעִית מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד, אֶלָּא שֶׁהַיּוֹבֵל בִּתְחִלָּתוֹ וּשְׁבִיעִית בְּסוֹפוֹ. אֶלָּא שֶׁהַיּוֹבֵל, אַדְרַבָּה הַאי דִּשְׁמִטָּה מִשּׁוּם הָכֵי הוּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹבֵל בִּתְחִלָּתוֹ וּשְׁבִיעִית בְּסוֹפוֹ. בִּשְׁלָמָא שְׁבִיעִית בְּסוֹפוֹ, דִּכְתִיב "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה", אֶלָּא יוֹבֵל בִּתְחִלָּתוֹ, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא דִּכְתִיב (ויקרא כה, ט) "בְּיוֹם הַכִּפֻּ(וּ)רִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם". הָא מָנִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא דַּאֲמַר מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה חַיִּיל יוֹבֵל.

מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, יָכוֹל מִתְּחִלַּת שָׁנָה אוֹ בְסוֹפָהּ. הֲרֵי אַתָּה דָן, נֶאֱמַר כָּאן 'קֵץ' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "קֵץ", מַה קֵּץ הָאָמוּר לְהַלָּן בְּסוֹפָהּ וְלֹא בִתְחִלָּתָהּ אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן בְּסוֹפָהּ וְלֹא בִתְחִלָּתָהּ. תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה, שְׁמוֹט. כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לְךָ שְׁמִטָּה אַתָּה מְשַׁמֵּט. שֶׁבַע שָׁנִים. יָכוֹל שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. הֲרֵי אַתָּה דָן, חֵיֵּב שֶׁבַע שָׁנִים בִּשְׁמִטָּה וְשֶׁבַע שָׁנִים בְּמִלְוֶה, מַה שֶּׁבַע שָׁנִים בִּשְׁמִטָּה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם אַף שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּמִלְוֶה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, חֵיֵּב שֶׁבַע שָׁנִים בְּעֶבֶד עִבְרִי וְחֵיֵּב שֶׁבַע שָׁנִים בְּמִלְוֶה, מַה שֶּׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אַף [שֶׁבַע שָׁנִים הָאָמוּר בְּמִלְוֶה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין דָּבָר שֶׁתְּלוּי בְּיוֹבֵל מִדָּבָר שֶׁתָּלוּי בְּיוֹבֵל וְאַל יוֹכִיחַ עֶבֶד עִבְרִי שֶׁאֵין תָּלוּי בְּיוֹבֵל, אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ דָּנִין דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מִדָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ וְאַל יוֹכִיחַ הַשְׁמָטַת (מִלְוֶה) [קַרְקַע] שֶׁאֵין נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר. שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים לְגָזֵרָה שָׁוָה, מַה שֶּׁבַע שָׁנִים הָאֲמוּרִים בִּשְׁמִטָּה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם אַף שֶׁבַע שָׁנִים הָאֲמוּרִים בְּמִלְוֶה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם. יָכוֹל תְּהֵא הַשְׁמָטַת מִלְוֶה נוֹהֶגֶת בַּמִּדְבָּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה", שְׁמוֹט. אֵין לִי אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה שְׁמִטָּה, בְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִי אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁמִטָּה, אֵין אַתָּה מְשַׁמֵּט. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'", בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

וְזֶה דְּבַר הַשְׁמִטָּה, הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית יֹאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי, וְאִם אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן, יְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הַשְׁמִטָּה". רַבִּי אוֹמֵר, וְזֶה דְּבַר הַשְׁמִטָּה שְׁמוֹט בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת וְאַחַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקָעוֹת אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, בִּזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקָעוֹת אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים. תְּנַן הָתָם הַמַּחֲזִיר חוֹב לַחֲבֵרוֹ בַּשְּׁבִיעִית צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי, וְאִם אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן, יְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הַשְׁמִטָּה". וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ אַל יֹאמַר לוֹ בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ, אֶלָּא יֹאמַר לוֹ שֶׁלִּי הֵן וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ. אָמַר רַבָּה, וְתַלְּי לֵיהּ עַד דְּאָמַר הָבֵי. הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, דְּקָנֵי לֵיהּ כִּדְרַבִּי יִצְחָק דַּאֲמַר רַבִּי יִצְחָק מִנַּיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יג) "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", אִם אֵינוֹ קוֹנֶה צְדָקָה מִנַּיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יג) "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", אִם אֵינוֹ קוֹנֶה צְדָקָה מִנַּיִן כּוֹ'. וְיָכוֹל לוֹמַר, פְּרוֹזְבּוֹל הָיָה לְךָ וְנֶאֱבַד, כְּגוֹן זֶה (משלי לא, ח) "פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם". תְּנַן הָתָם פְּרוֹזְבּוֹל אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הִלֵּל, שֶׁרָאָה אֶת הָעָם שֶׁנִּמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה וְעָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל וְגוֹ', הִתְקִין פְּרוֹזְבּוֹל. וְזֶה הוּא גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבּוֹל, מוֹסְרַנִי לָכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי [אֵצֶל פְּלוֹנִי] שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה, וְהַדַּיָּנִין חוֹתְמִין לְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים. וּמִי אִיכָּא מִידֵּי דְּמִדְּאוֹרַיְתָא מְשַׁמַּטְתּוּ וְהִלֵּל

תִּקֵּן דְּלָא מְשַׁמְּטָא. אֲמַר אַבָּיֵי, בִּשְׁבִיעִית בִּזְמַן הַזֶּה וְרַבִּי הוּא, דְּתַנְיָא וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט וְכוּ' (כדלעיל). הִתְקִינוּ רַבָּנָן דִּתְשַׁמֵּט זֵכֶר לַשְּׁבִיעִית, [רָאָה הִלֵּל שֶׁנִּמְנְעוּ מִלְּהַלְוֹות זֶה אֶת זֶה עָמַד] וְהִתְקִין פְּרוֹזְבוֹל. וּמִי אִיכָּא מִידֵּי דְּמִדְּאוֹרַיְתָא לֹא מְשַׁמֶּטֶת שְׁבִיעִית וְתַקְּנוּ רַבָּנָן דִּמְשַׁמֵּט. אֲמַר אַבָּיֵי, שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה הוּא, רָבָא אָמַר, הֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא י, ח) "וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים (בַּעֲצַת) [כַּעֲצַת] הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ". הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה. מְנַהֲנֵי מִלֵּי, אֲמַר רַב גִּידֵל, אֲמַר קְרָא וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה, אֲפִלּוּ דְּבוּר מְשַׁמֶּטֶת. וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה, שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה, וְאֵין יוֹבֵל מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה, שֶׁהָיָה בְדִין, וּמַה שְּׁמִטָּה שֶׁאֵין מוֹצִיא עֲבָדִים מְשַׁמֵּט מִלְוָה יוֹבֵל שֶׁמּוֹצִיא עֲבָדִים אֵינוֹ דִין שֶׁיְּשַׁמֵּט מִלְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה", שְׁמִטָּה מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה וְאֵין יוֹבֵל מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה קַל וָחֹמֶר לַשְּׁמִטָּה שֶׁהוֹצִיא עֲבָדִים, וּמַה יוֹבֵל שֶׁאֵין מְשַׁמֵּט מִלְוָה מוֹצִיא עֲבָדִים שְׁבִיעִית שֶׁמְּשַׁמֶּטֶת מִלְוָה אֵינוֹ דִין שֶׁתּוֹצִיא עֲבָדִים. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה, יג) "בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁ(וּ)בוּ", שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת מִלְוָה וְיוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים אֲבָל אֵין שְׁבִיעִית וְכוּ'. שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֶּׁה יָדוֹ. יָכוֹל אַף בִּגְזֵלָה וּבְפִקָּדוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַשֵּׁה יָדוֹ". אִי מַשֵּׁה יָדוֹ יָכוֹל שִׁכַּר שְׂכִיר וְהַקָּפַת הַחֲנָוָנִי אָמוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ". אִם סוֹפְנוּ לְרִבּוֹת כֻּלָּם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מַשֵּׁה יָדוֹ". מַה מַּשֵּׁה יָדוֹ זָקוּף אַף כֻּלָּן זְקוּפִין, לֹא יִגֹּשׂ. לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. אֶת רֵעֵהוּ. פְּרָט לָאֲחֵרִים. וְאֶת אָחִיו. פְּרָט לְגֵר תּוֹשָׁב. כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ. וְאַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לָא קָרִינָן בֵּיהּ לֹא יִגֹּשׂ סוֹף אָתֵי לִידֵי לֹא יִגֹּשׂ. וַאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תַּשְׁמִיטֵנִי שְׁבִיעִית, שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ. עַל מְנָת שֶׁלֹּא תַּשְׁמִיטֵנִי בַּשְּׁבִיעִית אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ. (דברים יד ג) אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ, מִצְוַת עֲשֵׂה. וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ. וְלֹא שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר, הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. אֶת אָחִיךָ, תַּשְׁמֵט יָדֶךָ. וְלֹא הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו [לְבֵית דִּין]. מִכָּאן אָמְרוּ, הִלֵּל הִתְקִין פְּרוֹזְבוֹל. פְּרוֹזְבוֹל חָל עַל הַקַּרְקַע וְאֵינוֹ חָל עַל הָעֲבָדִים.

(דברים יד ד-ה) אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, אִילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן הָווֹ [גָּרְסִי בְּאוֹרַיְתָא], דְּחִיקָא לְהוֹ מִלְּתָא טוּבָא, אָמְרֵי נֵיזִיל וְנַעֲבִיד עִסְקָא וּנְקַיֵּים בְּנַפְשִׁין אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן. אָזְלֵי וְאִיתִיבוּ תּוֹתֵי הַהִיא אֲשִׁיתָא דְּעַרְעִיתָא, הֲווֹ קָא כָרְכֵי רִיפְתָּא, שָׁמְעֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְמַלְאָךְ דְּקָאָמַר לְחַבְרֵיהּ תָּא נִשְׁדְּיֵיהּ עָלַיְיהוּ וְנִקְטָלִינְהוּ, שַׁמַּיְחִין חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה. אָמַר לֵיהּ אִידָךְ, שָׁבְקִינְהוּ, דְּחָד מִנַּיְהוּ קָיְמָא לֵיהּ שָׁעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁמַע מַר מִידֵּי. אָמַר לֵיהּ, לָא. אָמַר, מִדְּשָׁמְעֵי אֲנָא וְאִיהוּ לָא שְׁמַע שְׁמַע מִ(י)נַּהּ

אֲנָא הוּא דְקָיְמָא לִי שָׁעְתָּא. קָמוּ לְמֵיזָל, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיהְדַּר אֵיזַל וְאֵיקַיֵּם בְּנַפְשָׁאי "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". רַבִּי יוֹחָנָן הֲדַר וְאֵילְפָא לָא הֲדַר. עַד דַּאֲתָא אֵילְפָא מְלַךְ רַבִּי יוֹחָנָן. כִּי אֲתָא אֵילְפָא אָמְרוּ לֵיהּ אִי יָתִיב מַר וְגָרִיס לָאו הֲוָה מַר מָלִיךְ. אֲזַל תְּלָא נַפְשֵׁיהּ בְּאִסְקַרְיָא דְסִפֵּינְתָא, אֲמַר כָּל מַאן דִּמְשַׁיֵּיל לִי מִלְתָא בְּתָנָא דְבֵי רַבִּי חִיָּא וּבְתָנָא דְבֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְלָא פָּשְׁטִינָא לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין נָפִילְנָא מֵאִסְקַרְיָא דְסִפֵּינְתָא וְטָבַעְנָא. אֲתָא הַהוּא סָבָא תְּנָא לֵיהּ הָאוֹמֵר תְּנוּ שֶׁקֶל לְבָנַי בַּשַּׁבָּת וּרְאוּיִין לְתֵת לָהֶם סֶלַע נוֹתְנִים לָהֶם סֶלַע, וְאִם אָמַר לָהֶם אַל תִּתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל, וְאִם אָמַר אִם מַתּוּ יִירְשׁוּ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן בֵּין שֶׁאָמַר תְּנוּ בֵּין שֶׁאָמַר אַל תִּתְּנוּ אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל. אֲמַר לֵיהּ הָא מָנִי, רַבִּי מֵאִיר הִיא דַּאֲמַר מִצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. אֲבָדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת, דְּאָמַר קְרָא אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמְקַיֵּם בְּעַצְמוֹ כְּךָ סוֹף בָּא לִידֵי כָךְ. הַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ לַמֹּלֶךְ, פָּטוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּב, דְּאָמַר (דברים יח, י) "לֹא יִמָּצֵא בְךָ", "בְּךָ", בְּעַצְמְךָ, וְרַבָּנָן לָא דָרְשֵׁי "בְּךָ". וְהָתְנַן אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת [וְאַמְרִינַן מַאי טַעֲמָא], וַאֲמַר רַב יְהוּדָה [אָמַר קְרָא אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל כָּל אָדָם]. הָתָם מַאֶפֶס. אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ", בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בָּהֶם. כִּי בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ ה' בָּאָרֶץ. מַגִּיד שֶׁאֵין הַבְּרָכָה תְלוּיָה אֶלָּא בָּאָרֶץ. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ [נַחֲלָה] לְרִשְׁתָּהּ. בִּשְׁכַר שֶׁתִּירַשׁ תִּכְבֹּשׁ. רַק אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, מִכָּאן אָמְרוּ, שֶׁמַּע אָדָם קְמָעָא, מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה, שֶׁמַּע אָדָם דִּבְרֵי תוֹרָה, מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ דִּבְרֵי סוֹפְרִים. לִשְׁמֹר (וְ)לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם. שֶׁתְּהֵא מִצְוָה קַלָּה (חֲמוּרָה) [חֲבִיבָה] עָלֶיךָ כְּמִצְוָה חֲמוּרָה. (דברים יד ו) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ, (כְּתוּב בֶּרֶמֶז ר"ז).

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ, מַה דִּבֶּר לְךָ, (דברים כח, ג) "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה... בָּרוּךְ אַתָּה בְּבוֹ(וֹ)אֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ". וְהַעֲבָטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים. יָכוֹל תְּהֵא לְוֶה בְּסֶלַע וּמַלְוֶה בְּשֶׁקֶל כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲחֵרִים עוֹשִׂים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט". "וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים". יָכוֹל תְּהֵא מוֹשֵׁל בַּאֲחֵרִים וַאֲחֵרִים מוֹשְׁלִים בְּךָ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א, ז) "וַיֹּאמֶר אֲדוֹנִי בֶּזֶק שִׁבְעִים מְלָכִים בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם" וְגוֹ'. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ". (דברים יד ז-ח) ["בְּךָ"], וְלֹא בַּאֲחֵרִים. (בְּךָ) אֶבְיוֹן. תָּאֵב תָּאֵב קוֹדֵם. אַחֶיךָ. זֶה אָחִיךָ מֵאָבִיךָ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מֵאַחַד אַחֶיךָ מְלַמֵּד שֶׁאָחִיךָ מֵאָבִיךָ קוֹדֵם לְאָחִיךָ מֵאִמְּךָ. בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ. יוֹשְׁבֵי עִירְךָ קוֹדְמִין לְיוֹשְׁבֵי עִיר אַחֶרֶת. בְּאַרְצְךָ. יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ קוֹדְמִין לְיוֹשְׁבֵי

חוּצָה לָאָרֶץ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ, הֲיָה יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם אֶחָד אַתָּה מְצֻוֶּה לְפַרְנְסוֹ הָיָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים אִי אַתָּ זָקוּק לוֹ לְכָל דָּבָר. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ. בְּכָל מָקוֹם. לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ. יֵשׁ בֶּן אָדָם שֶׁמִּצְטָעֵר אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן. וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ. יֵשׁ בֶּן אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְחוֹזֵר וְקוֹפְצָהּ. מֵאֲחִיךָ הָאֶבְיוֹן. אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לוֹ סוֹפְךָ לִטֹּל הֵימֶנּוּ. מִנַּיִן שֶׁאִם פָּתַחְתָּ פַּעַם אַחַת אַתָּה פּוֹתֵחַ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי פָתוֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ". וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ, נוֹתְנִין לוֹ וְחוֹזְרִין וּמְמַשְׁכְנִין אוֹתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא מַשְׁכֹּנְךָ כְּדֵי לְהַפִּיס דַּעְתּוֹ. דֵּי מַחְסֹרוֹ. אִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְעַשְׁרוֹ. אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ. אֲפִלּוּ סוּס וַאֲפִלּוּ עֶבֶד. מַעֲשֶׂה בְּהִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁנָּתַן לְעָנִי בֶּן טוֹבִים סוּס שֶׁהָיָה מִתְעַמֵּל בּוֹ וְעֶבֶד שֶׁהָיָה מְשַׁמְּשׁוֹ. שׁוּב מַעֲשֶׂה בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן שֶׁהָיוּ מַעֲלִין לְאוֹרֵחַ לִטְרָא בָּשָׂר בְּכָל יוֹם. לוֹ. זוֹ אִשָּׁה, כָּעָנִין שֶׁנֶּאֱמַר "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן "הַעֲבֵט", זֶה שֶׁאֵין לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה וְחוֹזְרִין וְנוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה, "תַּעֲבִיטֶנּוּ", זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס, שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפָּרְנֵס אֵין נִזְקָקִין לוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "תַּעֲבִיטֶנּוּ", דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. תָּנוּ רַבָּנָן יָתוֹם שֶׁבָּא (בְּלֹא) [לִשְׁא] אִשָּׁה שׁוֹכְרִין לוֹ בַּיִת וּמַצִּיעִין לוֹ אֶת הַמִּטָּה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ וְאַחַר כָּךְ מַשִּׂיאִין לוֹ אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר", 'דֵּי מַחְסֹרוֹ', זֶה בַּיִת, אֲשֶׁר יֶחְסַר, (לוֹ) זֶה מִטָּה וְשֻׁלְחָן, לוֹ, זוֹ אִשָּׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם) "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן "דֵּי מַחְסֹרוֹ". אַתָּה מְצֻוֶּה לְפַרְנְסוֹ וְאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְעַשְׁרוֹ. אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ. אֲפִלּוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁלָּקַח לְעָנִי בֶּן טוֹבִים אֶחָד סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו, פַּעַם אַחַת לֹא מָצָא עֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו וְרָץ הוּא לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה מִילִין. מַר עוּקְבָא, הֲוָה הַהוּא עָנְיָא בְּשׁ(י)בְבוּתֵיהּ וְכוּ' (כְּדִכְתִיב בְּפָסוּק (בראשית לח, כה) "הִיא מוּצֵאת" בְּרֶמֶז קמ"ה).

(דברים יד ט) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה כְּאִלּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים, כְּתִיב הָכָא הִשָּׁמֶר לְךָ וּגוֹ' וּכְתִיב הָתָם (דברים יג, יד) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל" מַה לְּהַלָּן עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַף כָּאן עֲבוֹדַת אֱלִילִים. תָּנוּ רַבָּנָן הַמְסַמֵּא אֶת עֵינָיו וְהַמְצַבֶּה אֶת כְּרֵסוֹ וְהַמְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקוֹ (וְאֵינוֹ צָרִיךְ), אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁבָּא לִידֵי כָךְ. רַב פַּפָּא הֲוָה סָלִיק בְּדַרְגָּא, אִישְׁתְּמִיט כְּרֵעֵיהּ, בָּעֵי לְמֵיפַל. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אָמַר, הַשְׁתָּא אִיחַיֵּיב [מַאן דְּסָנֵי לָן] כְּמְחַלְּלֵי שַׁבָּתוֹת וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר לֵיהּ חִיָּא בַּר רַב מְדִיפְתָּא, שָׁמָא עָנִי בָּא לְיָדְךָ וְהִתְעַלַּמְתָּ עֵינְךָ מִמֶּנּוּ, דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה וְכוּ' . אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב

מַתְּנָא, לָא תֵּיתֵיב אֲכַרְעֵיךְ עַד דְּאָמַרְתְּ לִי הָא מִלְּתָא, מִנָּא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סָתָם אֵינוֹ רַשַּׁאי לְתָבְעוֹ פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים יוֹם. אֲמַר לֵיהּ, דִּכְתִיב "קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁנַת הַשֶּׁבַע" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֶלָּא יֵשׁ לְךָ שְׁמִטָּה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כְּזוֹ וְאֵיזוֹ זוֹ הַמַּלְוֶה חֲבֵרוֹ סָתָם אֵינוֹ רַשַּׁאי לְתָבְעוֹ פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים יוֹם וַאֲמַר מַר שִׁשִּׁים בְּשָׁנָה חֲשׁוּב שָׁנָה.

וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה', (רבא) [רַבִּי אַבָּא] הָוָה צָרֵי זוּזֵי (בְּצָרְרֵי) וְשָׁדֵי לֵיהּ לַאֲחוֹרֵיהּ וּמַמְצֵי נַפְשֵׁיהּ בֵּינֵי עֲנֵיֵי וּמַצְלֵי עֵינֵיהּ מֵרַמָּאֵי. רַבִּי (עֲקִיבָא) [חֲנִינָא] הָוָה הָהוּא עָנְיָא בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ דַּהֲוָה רָגִיל כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא שַׁבְּתָא לְשַׁדַּר לֵיהּ אַרְבָּעָה זוּזֵי. [יוֹמָא חָד] שָׁדְרִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ בִּידֵיהּ דְּבֵיתְהוּ, אֲתָא וְאָמְרָה לֵיהּ לָא צָרִיךְ. אֲמַר, מַאי חָזֵית. שָׁמְעִית דְּקָאָמְרֵי בַּמֶּה אַתָּה סוֹעֵד (בְּכִלְיֵי) [בְּטִלְיֵי] כֶּסֶף אוֹ (בְּכִלְיֵי) [בְּטִלְיֵי] זָהָב. אֲמַר, הַיְנוּ דַּאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בּוֹאוּ וְנַחֲזִיק טוֹבָה לָרַמָּאִין שֶׁאִלְמְלֵא הֵן הָיִינוּ חוֹטְאִין [בְּכָל יוֹם] שֶׁנֶּאֱמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא".

דָּבָר אַחֵר הִשָּׁמֶר לְךָ". בְּלֹא תַעֲשֶׂה. פֶּן. בְּלֹא תַעֲשֶׂה (כדלעיל).

רמז תתצח

פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל, הֱוֵי זָהִיר שֶׁלֹּא תִמְנַע רַחֲמִים, שֶׁכָּל הַמּוֹנֵעַ רַחֲמִים מַקִּישׁ לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים וּפוֹרֵק מַלְכוּת שָׁמַיִם מֵעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר ["בְּלִיַּעַל"], בְּלִי עֹל. קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. זֶהוּ שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, [אִם] שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֵיאַךְ הִיא קְרֵבָה, אֶמֹר מֵעַתָּה שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל הָעוֹלָם קְרֵבָה. וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'. יָכוֹל מִצְוָה שֶׁלֹּא לִקְרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ". יָכוֹל מִצְוָה לִקְרוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה'". יָכוֹל אִם קָרָא עָלֶיךָ יִהְיֶה בְךָ חֵטְא, וְאִם לָאו לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְךָ חֵטְא" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'". מְמַהֵר אֲנִי לִפְרַע עַל יְדֵי קוֹרֵא יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא. (דברים יד י) מִנַּיִן שֶׁאִם נָתַתָּ לוֹ פַּעַם אַחַת תֵּן אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ", לוֹ, בֵּינְךָ לְבֵינוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ לִשְׁכַּת חֲשָׁאִין הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם וְכוּ' (בשקלים פ"ה). כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה. אִם אָמַר לִתֵּן וְנָתַן, נוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה וּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. אָמַר לִתֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּיָדוֹ לִתֵּן, נוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה כִּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. לֹא אָמַר לִתֵּן אֲבָל אָמַר לַאֲחֵרִים תְּנוּ, נוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה". לֹא אָמַר לִתֵּן וְלֹא אָמַר לַאֲחֵרִים תְּנוּ אֲבָל [נוֹחַ] לוֹ בִּדְבָרִים טוֹבִים, מִנַּיִן שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר עַל כְּךָ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל (מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ) [מַעֲשֶׂיךָ]". תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי מִדָּה זוֹ, שֶׁאִם

לֹא בָּא הוּא בָּא בְּנוֹ, וְאִם לֹא בָּא בְּנוֹ בָּא בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְּגִלַּל הַדָּבָר הַזֶּה" וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל גַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם. אָמַר רַב יוֹסֵף, נָקְטִינַן, הַאי צוֹרְבָא מֵרַבָּנָן [לָא מֵעֲנֵי. וְהָא קָא חָזִינַן דְּמֵעֲנֵי. אַהֲדוּרֵי] לָא מֶהְדַּר אֶפְתְּחָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא לְדְבִיתְהוּ, כִּי אָתָא עָנְיָא אַקְדִּים לֵיהּ רִיפְתָּא כִּי הֵיכִי דְּלִיקְדְּמוּ לְבָנַיְיכִי. אָמְרָה לֵיהּ, מֵילַט קָא לַיְיטִית לְהוּ. אָמַר לָהּ, קְרָא כְּתִיב כִּי בְּגִלַּל הַדָּבָר וְגוֹ'. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, (דברים יג, יח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ", כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם.

(דברים יד יא) כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן (כְּתוּב בְּפָסוּק "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן"). אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא דַּאֲמַר כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא (ישעיה סד, ג) "עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ". כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (לעיל פסוק ד) "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן", כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים הַלָּלוּ. בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים, כְּשֶׁאֵין עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בָּכֶם. עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ. עֲצָה טוֹבָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ לְטוֹבָתֶךָ. פְּתֹחַ תִּפְתַּח. לָמָּה נֶאֱמַר. [מַגִּיד הַכָּתוּב], הָרְאוּי לִתֵּן לוֹ פַּת נוֹתְנִין לוֹ פַּת, עִסָּה נוֹתְנִין לוֹ עִסָּה, מָעָה נוֹתְנִין לוֹ מָעָה, לְהַאֲכִילוֹ לְתוֹךְ פִּיו מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיו. (דברים יד יב-יד) כִּי יִמְכֹּר לְךָ (כְּתוּב בָּרֵמֶז תרס"ט וּבְרֵמֶז שי"ב). מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה קוֹנֶה לֹא תִהֵא קוֹנֶה אֶלָּא עֶבֶד עִבְרִי. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא, ב) "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". מִנַּיִן כְּשֶׁהוּא נִמְכָּר אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְךָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְךָ". מִנַּיִן כְּשֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִמָּכֵר לְךָ". אַחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה. יֵשׁ בְּעִבְרִי מַה שֶּׁאֵין בְּעִבְרִיָּה וּבְעִבְרִיָּה מַה שֶּׁאֵין בְּעִבְרִי. עִבְרִי יוֹצֵא בְּשָׁנִים וּבַיּוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעִבְרִיָּה. עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּסִימָנִים, וְאֵין נִמְכֶּרֶת וְנִשְׁנֵית, וּפוֹדִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעִבְרִי. הָא, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּעִבְרִי מַה שֶּׁאֵין בְּעִבְרִיָּה וּבְעִבְרִיָּה מַה שֶּׁאֵין בְּעִבְרִי צָרִיךְ לוֹמַר בְּעִבְרִי וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּעִבְרִיָּה.

וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים, לְךָ וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְךָ וְלֹא לַבֵּן. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד" הֲרֵי לַבֵּן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים, לְךָ וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת הַבֵּן וּלְהוֹצִיא אֶת הָאָח. מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הַבֵּן שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָבִיו לְיַעֲדָה וְלִשְׁדֵּה אֶחָזָה. אַדְרַבָּה, מְרַבֶּה אֲנִי אֶת הָאָח, שֶׁכֵּן קָם תַּחַת אָחִיו לְיִבּוּם. כְּלוּם יֵשׁ יִבּוּם אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בֵּן. תַּנְיָא הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיוֹתֵר עַל שֵׁשׁ כּוּ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, זֶה וָזֶה אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קָמָא. מִדְּכָתַב רַחֲמָנָא בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים, זֶה יַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְלֹא מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, וַעֲבָדְךָ, וְלֹא לַיּוֹרֵשׁ.

וְאִידָךְ, "וַעֲבָדָךְ" אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאִידָךְ, הַהוּא לְהַרְצָאַת אָדוֹן הוּא דְּאָתָא. בָּרַח וְחָזַר, מִנַּיִן שֶׁמַּשְׁלִים לוֹ שָׁנָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא, ב) "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד". חָלָה וְנִתְרַפֵּא, יָכוֹל יַחֲזִיר לוֹ שִׁכַּר בְּטֵילָתוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם". תָּנוּ רַבָּנָן יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲנִיקִין אֶלָּא לְיוֹצֵא בְּשֵׁשׁ, מִנַּיִן לְיוֹצֵא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן וְאָמָה הָעִבְרִיָּה בְּסִימָנִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּשַׁלְּחֶנּוּ", "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ". [יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה בוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ] חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ", מִי שֶׁשִּׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ, יָצָא בוֹרֵחַ וְיוֹצֵא בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף, שֶׁאֵין שִׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בּוֹרֵחַ אֵין [מַעֲנִיקִין לוֹ, דְּאֵין] שִׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ, וְיוֹצֵא בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף שִׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ. בּוֹרֵחַ הַשְׁלָמָה בָּעֵי, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְבוֹרֵחַ שֶׁחַיָּב לְהַשְׁלִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד", יָכוֹל אֲפִלּוּ חָלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא". אָמַר רָבָא, כְּגוֹן שֶׁבָּרַח וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְיוֹבֵל מַפִּיק לֵיהּ שִׁלּוּחוֹ מֵעִמָּךְ קָרִינָן בֵּיהּ וְנַעֲנִיק לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר מַר, יָכוֹל אֲפִלּוּ חָלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא", אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ. וְהָתַנְיָא חָלָה שָׁלֹשׁ וְעָבַד שָׁלֹשׁ, אֵין חַיָּב לְהַשְׁלִים, חָלָה כָּל שֵׁשׁ, חַיָּב לְהַשְׁלִים. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחַט. חָלָה אַרְבַּע, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁחָלָה כָּל שֵׁשׁ וְחַיָּב לְהַשְׁלִים. מוֹכֵר עַצְמוֹ, אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַעֲנִיקִין לוֹ. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא. מִשּׁוּם רַחֲמָנָא גְּבֵי מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ, לוֹ וְלֹא לְמוֹכֵר עַצְמוֹ. וְאִידָךְ, הַהוּא לוֹ וְלֹא לְבַעַל חוֹבוֹ, וּמִדְּסָבִירָא לַן בְּעֶלְמָא כְּרַבִּי נָתָן [מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְכוּ'] אָתָא לוֹ אַפְקֵיהּ. וְאִידָךְ, בְּעֶלְמָא נַמִּי לָא סְבִירָא לַן כְּרַבִּי נָתָן.

תָּנוּ רַבָּנָן כַּמָּה מַעֲנִיקִין לוֹ, חֲמִשָּׁה סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין, שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה סְלָעִים, וּמְנָיְינָא [וְאָתָא לְאַשְׁמְעִינַן, הָא] קָא מַשְׁמַע לַן דְּמִיבְצְיר הוּא דְּלָא לִבְצוּר לֵיהּ הָא בְּצַר לֵיהּ מֵחָד מִינָא וּטְפֵי לֵיהּ מֵחָד מִינָא לֵית לַן בָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁלֹשִׁים כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חֲמִשִּׁים כַּחֲמִשִּׁים שֶׁבַּעֲרָכִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. יְלִיף רֵיקָם רֵיקָם מִבְּכוֹר, מַה לְּהַלָּן חֲמֵשׁ סְלָעִים אַף כָּאן חֲמֵשׁ סְלָעִים. וְאֵימָא חֲמֵשׁ מִכָּלְהוֹ. אִי כְּתִיב "רֵיקָם" לְבַסּוֹף, כִּדְקָאָמְרַתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "רֵיקָם" מֵעִיקָּרָא שְׁדִי רֵיקָם אֲצַאן, שְׁדִי רֵיקָם אָגֹרָן, שְׁדִי רֵיקָם אֲיֵקֶב. וְלֵילַף רֵיקָם רֵיקָם מֵעוֹלַת רְאִיָּה. אָמַר קְרָא אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְרַבִּי יְהוּדָה, מַאי טַעְמָא יְלִיף נְתִינָה נְתִינָה מַעֲבֶד, מַה לְּהַלָּן שְׁלֹשִׁים אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים. וְנֵילַף נְתִינָה נְתִינָה מַעֲרָכִין, מַה לְּהַלָּן חֲמִשִּׁים אַף כָּאן חֲמִשִּׁים. חָדָא, דְּתַפְסְתְּ מְרֻבֶּה לֹא תָפְסְתְּ, וְעוֹד, עֶבֶד מֵעֶבֶד הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, גְּמַר נְתִינָה נְתִינָה מַעֲרָכִין, מַה לְּהַלָּן חֲמִשִּׁים אַף כָּאן חֲמִשִּׁים. וְאֵימָא בְּפָחוּת שֶׁבְּעַרְכִין. אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ כְּתִיב. וְלֵילַף נְתִינָה נְתִינָה מֵעֶבֶד, מַה לְּהַלָּן שְׁלֹשִׁים אַף כָּאן שְׁלֹשִׁים, חָדָא דְּתַפְסְתְּ וְכוּ', וְעוֹד עֶבֶד מֵעֶבֶד הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִיכָּה מִיכָּה גְּמַר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר

הַיְנוּ דִכְתִיב "צֹאן גֹּרֶן וְיֵקֶב", אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי צֹאן גֹּרֶן וְיֵקֶב לְמָה לִי. מִבָּעֵי לָהּ לְכִדְתַנְיָא יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲנִיקִין אֶלָּא מִצֹּאן גֹּרֶן וְיֵקֶב בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת כָּל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "צֹאן גֹּרֶן וְיֵקֶב", לוֹמַר לְךָ מַה צֹּאן גֹּרֶן וְיֵקֶב [מְיֻחָדִים] שֶׁיֶּשְׁנָן בִּכְלַל בְּרָכָה אַף כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּכְלַל בְּרָכָה, יָצְאוּ כְסָפִים, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, יָצְאוּ פְּרָדוֹת. וּצְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא צֹאן הָוֵה אָמֵינָא בַּעֲלֵי חַיִּים אִין גִּדּוּלֵי קַרְקַע לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא גֹּרֶן. וְאִי כְּתַב גֹּרֶן הָוֵה אָמֵינָא גִּדּוּלֵי קַרְקַע אִין בַּעֲלֵי חַיִּים לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא צֹאן, יֵקֶב לְמָה לִי, לְמַר לַאֲתוּיֵי כְּסָפִים לְמַר לַאֲתוּיֵי פְּרָדוֹת. תְּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ", יָכוֹל נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ מַעֲנִיקִין לוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ", מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ", הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, דִּבְרִים כִּכְתָבָן, נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ מַעֲנִיקִין לוֹ, לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק", דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. (כְּתוּב בֶּרֶמז שנ"א).

כְּתִיב "תַּעֲנִיק לוֹ", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם רְשָׁעִים שֶׁנִּמְכָּרִים בִּגְנֵבָתָן אָמַר הַכָּתוּב הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק צַדִּיקֵי עוֹלָם שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ בְּתוֹרָתוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה לוֹ פָּלְטִין גָּדוֹל וְהַדֶּלֶת נְעוּלָה (וְהוּא) [וְהַזִּיז] יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהָיוּ עָלָיו אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמְזוֹנוֹת וְכָל מִינֵי סְפּוּקִין כֻּלָּם, אַף זִיז אֶחָד סָמוּךְ לוֹ וְהָיוּ עָלָיו תְּאֵנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים וְכָל מִינֵי מְגָדִים כֻּלָּם, אַף זִיז אֶחָד סָמוּךְ לוֹ וְהָיוּ עָלָיו שִׁירַאִין וּסְרִיקוֹן וְכָל מִינֵי בְּגָדִים כֻּלָּם, וְהָעוֹמְדִין מִבַּחוּץ הָיוּ בָּאִין וּמִסְתַּפְּקִין מִמַּה שֶּׁהוּא יוֹצֵא מִפָּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ לַחוּץ, הָעוֹבְרִין וְהַשָּׁבִין מַה הֵם אוֹמְרִים מִמַּה שֶּׁהוּא יוֹצֵא מִפָּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ לַחוּץ אַתָּה לָמֵד מַה יֵּשׁ בְּפָלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ בִּפְנִים. כָּךְ, מִיסּוּרִין שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אַתָּה לָמֵד מִדַּת פֻּרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים בַּגֵּיהִנּוֹם, וּמַשַּׂלּוֹת הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אַתָּה לָמֵד מַתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא בְּגַן עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, כ) "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ" וְגוֹ'. הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ, וְלֹא לְיוֹרְשָׁיו. אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כֹּל שֶׁכְּתָב עֹנֶשׁ מָמוֹן כְּתִיב בֵּיהּ בְּרָכָה, וּבְיוֹתֵר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס.

(דברים יד טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מַה בְּמִצְרַיִם הֲעֲנַקְתִּי לְךָ וְשָׁנִיתִי לְךָ אַף אַתָּה הַעֲנֵק לוֹ וְשָׁנֵה לוֹ, מַה בְּמִצְרַיִם [נָתַתִּי לְךָ] בְּרֹחַב יָד אַף אַתָּה בְּרֹחַב יָד תֵּן לוֹ וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים סח, יד) "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ", "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף", זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם, "וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ", זוֹ בִּזַּת הַיָּם, (שה"ש א, יא) "תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ", זוֹ בִּזַּת הַיָּם, (שם) "עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף", זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. (דברים יד

טז-יח) עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם. בַּיּוֹם רוֹצְעִין וְאֵין רוֹצְעִין בַּלַּיְלָה. וְאִם אָמוֹר יֹאמַר (כָּתוּב בֶּרֶמֶז שט"ז וּבְרֶמֶז תרס"ז).

וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ, מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֻלְכָה עוֹקֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא, הַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא יז, יג) "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" וַהֲלָכָה אָמְרָה בְּכָל דָּבָר הַמְגַדֵּל צְמָחִים, הַתּוֹרָה אָמְרָה "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת" וַהֲלָכָה אָמְרָה בְּכָל שֶׁהוּא תָּלוּשׁ, הַתּוֹרָה אָמְרָה בַּמַּרְצֵעַ וַהֲלָכָה אָמְרָה בְּכָל דָּבָר. וְרַבִּי אוֹמֵר, בַּדֶּלֶת אוֹ בַּמְּזוּזָה מְעַמֵּד.

רמז תתצח

וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים", אֵצֶל הַדַּיָּן, שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לְמוֹכְרָיו. הַמַּרְצֵעַ. בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. וְלָקַחְתָּ אֶת הַמַּרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית וְאֶת הַקְּרוּמִים שֶׁל קָנֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַחְתָּ", דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר, מַרְצֵעַ, מַה מַּרְצֵעַ מְיֻחָד שֶׁל מַתֶּכֶת אַף אֵין לִי אֶלָּא כָּל מִן הַמַּתֶּכֶת, הַמַּרְצֵעַ, זֶה מַרְצֵעַ גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר יוּדָן, בְּרִ(י)בִּי הָיָה דוֹרֵשׁ אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּמִילְתָ (וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין כֹּהֵן נִרְצָע שֶׁמָּא נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם). רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, (אַף) [מִן] הַסְּחוֹס, שֶׁהֲרֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין כֹּהֵן נִרְצָע כו' וְאִם בְּמִילָת הוּא נִרְצָע הֵיאַךְ נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם אֶלָּא מִלַּמֵּד שֶׁאֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגַבֵּהּ שֶׁבְּאָזְנוֹ. אָזְנוֹ. נֶאֱמַר כָּאן "אָזְנוֹ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא יד, יד) "אָזְנוֹ", מָה אָזְנוֹ הָאֲמוּרָה לְהַלָּן יְמָנִית אַף אָזְנוֹ הָאֲמוּרָה כָּאן יְמָנִית וּבְגַבֵּהּ שֶׁבְּאָזֶן. בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת. יָכוֹל בְּצַד אָזְנוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", מַגִּיד שֶׁנּוֹתֵן בְּאָזְנוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַדֶּלֶת (כָּתוּב בֶּרֶמֶז שט"ז).

וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם, כָּל יְמֵי עוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. אַף הוּא נִמְכָּר שִׁלֹּשִׁים וְאַרְבָּעִים שָׁנָה לִפְנֵי הַיּוֹבֵל. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר, עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד אֶת הַבֵּן וְאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הַבַּת, נִרְצַע לֹא אֶת הַבֵּן וְלֹא אֶת הַבַּת. מִנַּיִן לִתֵּן אֶת הָאֵמוּר כָּאן לְהַלָּן וְאֶת לְהַלָּן כָּאן. תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹלָם" "עוֹלָם" לְגֶזֵרָה שָׁוָה. וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן. לְהַעֲנִיק. יָכוֹל אַף לִרְצִיעָה תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כא, ה) "וְאִם אָמוֹ(וֹ)ר יֹאמַר הָעֶבֶד", וְלֹא הָאָמָה.

לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶךָ בְּשַׁלַּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר וְגוֹ'. מִכָּאן אָמְרוּ, שָׂכִיר עוֹבֵד בַּיּוֹם וְזֶה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. (לְמַעַן יְבָרֶכְךָ) [וּבֵרַכְךָ]. יָכוֹל כְּשֶׁעוֹמֵד וּבָטֵל. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה" כֵּן (כָּתוּב בֶּרֶמֶז שי"ח).

תָּנוּ רַבָּנָן אִלּוּ נֶאֱמַר 'בְּאָזְנוֹ בַּדֶּלֶת' הָיִיתִי אוֹמֵר יִרְצָעֶנּוּ לְאָזֶן מֵאַבְרָאי וְיִקְדֹּר כְּנֶגֶד אָזְנוֹ בַּדֶּלֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", קוֹדֶר וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַדֶּלֶת. דֶּלֶת. שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין עֲקוּרָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ עֲקוּרָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל הַמְּזוּזָה", מַה מְּזוּזָה מְעַמֵּד אַף דֶּלֶת מְעַמֵּד.

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה דוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חֹמֶר, מַה נִּשְׁתַּנָּה אֹזֶן מִכָּל אֵיבָרִים שֶׁבַּגּוּף, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹלִי עַל הַר סִינַי בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי (ויקרא כה, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם" וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בָּהּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי הָיָה דוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חֹמֶר, מַה נִּשְׁתַּנָּה דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כב) "וְהִגַּעְתֶּם אֶת הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת(וֹ)ת" וְאָמַרְתִּי (ויקרא שם) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם. (דברים יד יט-כ) כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ, מַגִּיד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל כָּל שְׁנָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר תָּם, בַּעַל מוּם מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבְּכוֹר". מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז" מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר אָסוּר בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר תָּם, בְּכוֹר בַּעַל מוּם מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבְּכוֹר". "אֲשֶׁר יִוָּלֵד". פָּרַט לְיוֹצֵא דֹּפֶן. בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ. (מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל כָּל שְׁנָתוֹ. אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר, מְנַיִן לְרִבּוֹת כָּל שְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל הַבְּכוֹר"). מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲבֹד וְלֹא תָגֹז" מְלַמֵּד שֶׁהַבְּכוֹר אָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, שְׁאָר כָּל הַקֳּדָשִׁים מְנַיִן וְדִין הוּא וּמָה הַבְּכוֹר שֶׁאֵין נוֹהֵג בְּכָל הַוּלְדוֹת וְיוֹצֵא לְחֻלִּין בְּלֹא פִּדְיוֹן אָסוּר בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה שְׁאָר קָדָשִׁים שֶׁנּוֹהֲגִין בְּכָל הַוּלְדוֹת וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין אֶלָּא בְּפִדְיוֹן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהוּ אֲסוּרִין בְּגִזָּה וּבַעֲבוֹדָה. לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּבְּכוֹר שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֻרֶּחֶם וּקְדֻשָּׁתוֹ חֲלָה עָלָיו בְּבֵעַל מוּם קָבוּעַ, תֹּאמַר בְּקָדָשִׁים וְכוּ'. תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ תַּקְדִּישׁ... וְלֹא תַעֲבֹד וְלֹא תָגֹז." הַזָּכָר (כְּתוּב בָּרֶמֶז רי"ד).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר תַּקְדִּישׁ וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר אַל תַּקְדִּישׁ, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר תַּקְדִּישׁ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר אַל תַּקְדִּישׁ וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אַל תַּקְדִּישׁ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר תַּקְדִּישׁ, הָא כֵיצַד, מַקְדִּישׁוֹ אַתָּה [הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי וְאִי אַתָּה מַקְדִּישׁ] אוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. וְרַבָּנָן, "לֹא תַקְדִּישׁ" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְלָאו, תַּקְדִּישׁ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא מִנַּיִן לְנוֹלַד לוֹ בְּכוֹר בְּעֶדְרוֹ שֶׁמִּצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ". וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אִי לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ לָא קָדוֹשׁ, קְדֻשָּׁתוֹ מֻרֶּחֶם הָוֶה, וְכֵיוָן דְּכִי לָא מַקְדִּישׁ לֵיהּ קָדוֹשׁ לָא צָרִיךְ לְאַקְדּוֹשֵׁיהּ, (כְּתוּב בָּרֶמֶז תרע"ח). יָכוֹל אַף הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לֹא תַקְדִּישׁ". אוֹ דָּבָר שֶׁאַתָּה לְמֵדוֹ לְדָרָךְ אֶחָד אַתָּה לְמֵדוֹ לְכָל הַדְּרָכִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, מַה בְּכוֹר מְיֻחָד שֶׁהוּא קָדָשִׁים קַלִּים וְנֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְנוֹהֵג בְּבָקָר וּבְצֹאן אַף אֵינִי מְרַבֶּה אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ וּמְנַיִן לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים שֶׁל יָחִיד וְשֶׁל צִבּוּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ תַּקְדִּישׁ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ", לֹא יָצָא בְכוֹר אֶלָּא לְלַמֵּד מַה בְּכוֹר מְיֻחָד שֶׁהוּא הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ יָצָא הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא

"לֹא תַעֲבֹד בְּבְכֹר שׁוֹרֶךָ", אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים, וְלֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ, אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא תַעֲבֹד בְּבְכֹר שׁוֹרֶךָ, אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, וְלֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ, אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז פֶּטֶר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַיְינוּ דִכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי. וְתוּ, לְרַבִּי יְהוּדָה בְּכוֹר אָדָם הֶכֵי נַמֵּי דְּאָסוּר. אֶלָּא דְּכֻלָּא עָלְמָא שׁוֹרֶךָ לְמַעוּטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דְּאָתָא, כִּי פְּלִיגִי בְּצֹאנֶךָ, רַבִּי יְהוּדָה לְטַעֲמֵיהּ דַּאֲמַר שֶׁתְּפוּת נָכְרִי חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר שֶׁתְּפוּת נָכְרִי פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וּלְעִנְיַן גִּזָּה וַעֲבוֹדָה לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְפֶטֶר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ דִכְתִיב "שׁוֹרֶךָ" אָטוּ "צֹאנֶךָ", אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן "שׁוֹרֶךָ" וְ"צֹאנֶךָ" לָמָּה לִי קַשְׁיָא.

רמז תתק

לֹא תַעֲבֹד בְּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר בַּעֲבוֹדָה וְצֹאן בְּגִזָּה. מִנַּיִן לִתֵּן אֶת שֶׁל זֶה בְּזֶה וְשֶׁל זֶה בָּזֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲבֹד וְלֹא תָּגֹז". אֵין לִי אֶלָּא בְּכוֹר שׁוֹר בַּעֲבוֹדָה וּבְכוֹר צֹאן בְּגִזָּה, בְּכוֹר שׁוֹר בְּגִזָּה וּבְכוֹר צֹאן בַּעֲבוֹדָה מִנַּיִן. הֲרֵי אַתָּה דָן, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה בַּעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לְתָמִים שֶׁל בָּקָר לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לוֹ לַעֲבוֹדָה, מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה תָּמִים שֶׁל צֹאן לְתָמִים שֶׁל בָּקָר לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשָּׁוֶה לוֹ לַעֲבוֹדָה, וְהוּא הַדִּין לְגִזָּה וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה בַּעַל מוּם שֶׁל צֹאן לְתָמִים שֶׁל צֹאן לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לוֹ בִּגְזָה מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה תָּמִים שֶׁל בָּקָר לְתָמִים שֶׁל צֹאן לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשָּׁוֶה לוֹ בְּגִזָּה וַעֲדַיִן לֹא לִמַּדְנוּ אֶלָּא תְּמִימִין, בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן [וְדִין הוּא] וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה תָּמִים שֶׁל בָּקָר לְבַעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לוֹ לַעֲבוֹדָה מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה בַּעַל מוּם שֶׁל צֹאן לְבַעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לִקְרַב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשָּׁוֶה לוֹ בַּעֲבוֹדָה, וְהוּא הַדִּין לְגִ(י)זָּה. וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא שָׁוֶה תָּמִים שֶׁל צֹאן לְבַעַל מוּם שֶׁל צֹאן לֶאֱכֹל עִמּוֹ בִּגְבוּלִין שָׁוֶה לוֹ בְּגִזָּה מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה בַּעַל מוּם שֶׁל בָּקָר לְבַעַל מוּם שֶׁל צֹאן לֶאֱכֹל עִמּוֹ בִּגְבוּלִין אֵינוֹ דִין שֶׁיִּשָּׁוֶה בְּגִזָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲבֹד" וְגוֹ'. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל שָׁנָה בְּשָׁנָה בֵּין תֹּם בֵּין בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה". נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כֹּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְאַחַר שְׁנָתוֹ אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם. (מִדְּקָאָמַר לָן) [מִדְּקָאָמַר] נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ לְמֵימְרָא דִּלְשָׁנָה דִידֵיהּ מָנִינַן, מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דַּאֲמַר קְרָא לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה, אֵיזוֹ הִיא שָׁנָה שֶׁנִּכְנֶסֶת בַּחֲבֶרְתָּהּ, הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר. דְּבֵי רַב תְּנָא שָׁנָה בְּשָׁנָה, יוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה זוֹ וְיוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה זוֹ, לְמֵד עַל הַבְּכוֹר

שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד לִדְבֵי רַב מְנָא לְהוֹ. יָלְפֵי מִקֳדָשִׁים. וְקָדָשִׁים גּוּפַיְיהוּ מְנָא לְהוֹ. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר קְרָא, "כֶּבֶשׂ (אֶחָד תָּמִים) בֶּן שְׁנָתוֹ" שָׁנָה שֶׁלּוֹ וְלֹא שָׁנָה שֶׁל מְנֵינְן עוֹלָם. וּבְכוֹר דְּנֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד מְנָא לֵיהּ. נָפְקָא לֵיהּ (במדבר יח, יח) "מִבְּשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה" וְגוֹ', הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, מַה לְהַלָּן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף כָּאן לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. וְאִידָךְ, אִי מֵהָתָם (הֲוָה אָמֵינָא) אֵיכָא לְמֵימַר כְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה. וְאִידָךְ, אֲמַר לָךְ, אָמַר קְרָא (שם) "יִהְיֶה", הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב הֲוָיָה אַחֶרֶת בִּבְכוֹר. וְאִידָךְ, הַאי "יִהְיֶה לְךָ" לְמַד עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנִּתַּן לַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְאִידָךְ, "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ", אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם. וְאִידָךְ, וּ"בְשָׂרָם" דְּהָנֵי בְּכוֹרוֹת דְּכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר.

רמז תתקא

(דברים יד כא-כב) וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם וְגוֹ'. עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר, נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַסָּחוֹט וְכוּ'. וְאַמַּאי, פִּסֵּחַ וְעִוֵּר כְּתִיב. הָא כְּתִיב נַמֵּי ["וְ]כִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם". וְאֵימָא כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם כָּלָל, פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר פָּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, פִּסֵּחַ וְעִוֵּר אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. כֹּל מוּם רָע, חָזֵר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין אַף כָּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. [וְאֵימָא] מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבָטֵל מִמַּלְאכְתּוֹ כוּ', אֲלָמָּה תְּנַן נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַסָּחוֹט וְלֹא מִן הָעוֹר. כֹּל מוּם רָע רִבּוּיָא הוּא. אִי הָכִי, מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר נַמֵּי, אֲלָמָּה תְּנַן חוּטִין הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֱקְרוּ נֶעֱקְרוּ אֵין נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ לָא. בָּעֵינָן מוּם רָע וְלֵיכָּא. אִי הָכִי, מוּם עוֹבֵר נַמֵּי, אֲלָמָּה תְּנַן וְלֹא מִן הָעוֹר. מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא, הַשְׁתָּא מִיפְּרַק לָא פָּרְקִינָן עִלְּוֵיהּ מִישְׁחַט שָׁחְטִינַן עִלְּוֵיהּ, כִּדְתַנְיָא (וְכָל בְּהֵמָה) ["וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה] אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְכוּ'. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אִם כֵּן פִּסֵּחַ וְעִוֵּר מַאי אַהֲנִי לֵיהּ.

אָמַר רָבָא, לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם מוּם בִּבְכוֹר מוּם בְּקָדָשִׁים. צָרִיכָא, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּאָדָם, שֶׁכֵּן נִתְרַבֶּה בְּמִצְווֹת, אָדָם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה לָא אָתֵי שֶׁכֵּן הוּא עַצְמוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, קָדְשִׁים מִבְּכוֹר לָא אָתֵי שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, אָדָם מִקָּדְשִׁים לָא אָתֵי שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵבִין, בְּכוֹר מִקָּדְשִׁים לָא אָתֵי שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מְרֻבָּה. [חָדָא] מֻחְדָּא לָא אָתֵי, תֵּיתֵי חָדָא מִתַּרְתֵּי. מֵהֵי תֵּיתֵי, לָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּאָדָם וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ, מַה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן קְרֵבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, [וְלָא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא] בִּבְכוֹר וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ, מַה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתָן מְרֻבָּה

וְנוֹהֲגִים בִּפְשׁוּטִין, [לָא לִכְתוּב] בְּקָדָשִׁים וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ, מַה לְּהָנָךְ שֶׁכֵּן קְרֵשָׁתָן מֵאֲלֵיהֶן, הֵילְכָךְ צְרִיכֵי.

וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּמִים וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל מוּם רָע". וּמְנַיִן לְבַעַל גָּרָב וּבַעַל יַבֶּלֶת וּבַעַל חֲזָזִית וְזֶקֶן וְחוֹלֶה וּמְזוֹהָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַה' אֱלֹהֶיךָ". יָכוֹל לֹא יִשְׁחַט עֲלֵיהֶן בַּמִּקְדָּשׁ אֶבָל שׁוֹחֵט עֲלֵיהֶן בִּגְבוּלִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר", פִּסֵּחַ וְעִוֵּר בַּכֹּל הָיוּ וְלָמָּה יָצְאוּ לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן מַה פִּסֵּחַ וְעִוֵּר מְיֻחָדִין מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר אַף אֵין לִי אֶלָּא מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר. (דברים יד כג) רַק (הַדָּם) [אֶת דָּמוֹ] (כָּתוּב בָּרֶמֶז תס"ד).

רמז תתקב

(דברים טו א-ב) שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב, שִׁלַּח לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא, כִּי חָזִית דְּמָשְׁכָה תְּקוּפַת טֵבֶת עַד שִׁיתְסַר בְּנִיסָן עַבְּרָה לְהַהִיא שַׁתָּא וְלָא תֵּיחוּשׁ לָהּ, דִּכְתִיב "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב" שְׁמֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה שֶׁיְּהֵא בְּחֹדֶשׁ נִיסָן. שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הַסָּמוּךְ לָאָבִיב מִפְּנֵי אָבִיב שֶׁיְּהֵא בּוֹ זְמַנּוֹ. יָכוֹל אִם הָיְתָה שָׁנָה חֲסֵרָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם תַּלְמוּד לוֹמַר "חֹדֶשׁ", לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. יָכוֹל אִם הָיְתָה שָׁנָה חֲסֵרָה אַרְבָּעִים יוֹם אוֹ חֲמִשִּׁים יוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "חֹדֶשׁ", לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מַזְכִּיר פָּרָשַׁת מוֹעֲדוֹת, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִפְּנֵי סִדְרָן, בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים מִפְּנֵי קִרְבָּן, בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה מִפְּנֵי הַצִּבּוּר, לְלַמֶּדְךָ שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה פָּרָשַׁת מוֹעֲדוֹת מִסִּינַי וַאֲמָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל וְחָזַר וּשְׁנָאָהּ לָהֶן בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, הִזָּהֲרוּ לִהְיוֹת שׁוֹנִין בָּעִנְיָן וְדוֹרְשִׁין בּוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר "שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב".

(כָּתוּב בָּרֶמֶז קפ"ט וּבְרֶמֶז ר"ח). "וְעָשִׂיתָ פֶּסַח", שֶׁתְּהֵא עֲשִׂיָּתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל. אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִיטָתוֹ, מְנַיִן לְרַבּוֹת קִבּוּל דָּמוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה צְלִיָּתוֹ וַהֲדָחַת קְרָבָיו. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָבַחְתָּ", זְבִיחָה בַּכְּלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאת, לְהַקִּישׁ אֲלֶיהָ מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם עֲבוֹדָה [אַף כָּל שֶׁהוּא לְשֵׁם עֲבוֹדָה] יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן לְשֵׁם עֲבוֹדָה. לַה' אֱלֹהֶיךָ. לְשֵׁם הַמְיֻחָד כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר, לֹא חַם וְלֹא צוֹנֵן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת".

רמז תתקג

הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה, וְכִי בַּלַּיְלָה יָצְאוּ, וַהֲלֹא לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּגְאֲלוּ בַּלַּיְלָה. כְּתִיב (להלן פסוק ו) "שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעֶרֶב" רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, "בָּעֶרֶב" אַתָּה זוֹבֵחַ "וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" אַתָּה אוֹכֵל, וּמָתַי אַתָּה שׁוֹרֵף, "מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם". רַבִּי (עֲקִיבָא) [יְהוֹשֻׁעַ] אוֹמֵר, "בָּעֶרֶב" אַתָּה זוֹבֵחַ, "כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" אַתָּה אוֹכֵל, וְעַד מָתַי אַתָּה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ, עַד "מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם.

אָמַר (רָבָא) [רַבִּי אַבָּא], הַכֹּל מוֹדִים כְּשֶׁנִּגְאֲלוּ לֹא נִגְאֲלוּ אֶלָּא מִבָּעֶרֶב שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה", וּכְשֶׁיָּצְאוּ לֹא יָצְאוּ אֶלָּא בַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל שְׁעַת חִפָּזוֹן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר חִפָּזוֹן דְּמִצְרַיִם רַבִּי (עֲקִיבָא) [יְהוֹשֻׁעַ] סָבַר חִפָּזוֹן דְּיִשְׂרָאֵל.

וְזָבַחְתָּ פֶּסַח, מִנַּיִן לְמוֹתַר פֶּסַח שֶׁקָּרֵב שְׁלָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' צֹאן וּבָקָר", וְכִי פֶּסַח בָּא מִן הַבָּקָר וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים אֶלָּא מִכָּאן לְמוֹתַר פֶּסַח שֶׁיְּהֵא לְדָבָר הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר (כְּתוּב בֶּרֶמֶז קצ"ד). מִנַּיִן לְאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עֲלֵי תּוֹדָה שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "צֹאן וּבָקָר", לְהַקִּישׁ כָּל הַבָּא מִן הַצֹּאן וּמִן הַבָּקָר לְפֶסַח מַה פֶּסַח דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה וְאֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין אַף כָּל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין וּפֶסַח גּוּפֵיהּ מְנַלָּן. דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר פֶּסַח בְּמִצְרַיִם וְנֶאֱמַר פֶּסַח לְדוֹרוֹת, מַה פֶּסַח הַבָּא בְּמִצְרַיִם אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין אַף פֶּסַח הָאָמוּר לְדוֹרוֹת וְכוּ'. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וְכִי דָּנִין אִיפְשָׁר מִשְּׁאִי אִיפְשָׁר. אָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר רְאֵיָה גְּדוֹלָה הִיא וְנִלְמַד הֵימֶנָּה. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא וְדָן דִּין אַחֵר, מַה לְּפֶסַח מִצְרַיִם שֶׁכֵּן אֵין טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאָמוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ תֹּאמַר בְּפֶסַח דּוֹרוֹת שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאָמוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. אָמַר לוֹ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה", שֶׁיְּהֵיוּ כָּל עֲבוֹדוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַזֶּה כְּזֶה וְכוּ' (כדכתיב ברמז תצ"ה). וְזָבַחְתָּ פֶּסַח וְגוֹ'. שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ פָּסוּל. אֵין לִי אֶלָּא שְׁחִיטָתוֹ, מִנַּיִן לְרִבּוֹת קִבּוּל דָּמוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הֶקְטֵר חֲלָבִין תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָבַחְתָּ", זְבִיחָה בַּכְּלָל הָיְתָה וְלָמָּה יָצְאת, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמְּעַכֶּבֶת אֶת הַכַּפָּרָה [אַף כָּל שֶׁמְּעַכֵּב אֶת הַכַּפָּרָה], יָצְאָה הַקְטָרָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַכַּפָּרָה. לַה' אֱלֹהֶיךָ. לְשֵׁם הַמְיֻחָד, צֹאן וּבָקָר. וַהֲלֹא אֵין פֶּסַח בָּא אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים וְכוּ'. בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם. זוֹ שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים.

(דברים טו ג) לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, חִטִּין וּשְׁעוֹרִין כֻּסְמִין וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפוֹן. הֲנֵי אִין אֹרֶז וְדוֹחַן לָא, מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ וְגוֹ', דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִמּוּץ אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּאִין לִידֵי חִמּוּץ אֶלָּא לִידֵי סְרָחוֹן. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז ר"ד ור"ה ור"ו ור"ח).

הַכֹּל מוֹדִים בַּפֶּסַח שֶׁמַּנִּיחַ פְּרוּסָה לְתוֹךְ שְׁלֵמָה וּבוֹצֵעַ. מַאי טַעֲמָא. לֶחֶם עֹנִי כְּתִיב. תָּנוּ רַבָּנָן "לֶחֶם עֹנִי". פְּרֹט לְחָלוּט וַאֲשִׁישָׁה. יָכוֹל לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא בְּפַת שֶׁל הַדְּרָאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת" "מַצּוֹת", רִבָּה אֲפִלּוּ כְּמַצָּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. מַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. מַתְקִיף לַהּ רַב פַּפָּא מִי כְּתִיב מַצַּתְכֶם כו' (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תרנ"א).

אָמַר שְׁמוּאֵל, "לֶחֶם עֹנִי", שֶׁעוֹנִין עָלָיו דְּבָרִים הַרְבֵּה, דָּבָר אַחֵר ['עני' כְּתִיב] מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בִּפְרוּסָה, אַף כָּאן בִּפְרוּסָה.

דָּבָר אַחֵר מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי הוּא מַסִּיק וְאִשְׁתּוֹ אוֹפָה, אַף כָּאן הוּא מַסִּיק וְאִשְׁתּוֹ אוֹפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לָמָּה נִקְרָא לֶחֶם עֹנִי, (אֶלָּא) עַל שֵׁם עִנּוּי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם. כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאת. יָכוֹל חִפָּזוֹן לְיִשְׂרָאֵל וּלְמִצְרַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ", אֶמֹר מֵעַתָּה, לְמִצְרַיִם הָיָה חִפָּזוֹן וּלְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חִפָּזוֹן (כָּתוּב בֶּרֶמֶז קצ"ט).

רמז תתקד

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן תִּזְכֹּר" וְגוֹ' יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ, הָעוֹלָם הַזֶּה, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ (כָּתוּב בֶּרֶמֶז רי"ח).

מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וְכוּ'. אָמַר רַבִּי, כְּתִיב לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמִים שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בָּהֶם בְּחַיִּים וְלֹא יָמִים שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בָּהֶם בְּמֵתִים.

(דברים טו ד) לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים, שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל גָּבוֹהַּ. לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר. רוֹאֶה אַתָּה לְפַלְטֵר. לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר. בַּטֵּל מִלִּבְּךָ. מִכָּאן אָמְרוּ, הַהוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזוֹר לְמְצוָתוֹ יַחֲזוֹר וְאִם לָאו יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ. (שמות יג, ז) [ו]לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר". זֶהוּ חִלּוּק שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁבֵּית

שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁאֹר בְּכַזַּיִת וְחָמֵץ בִּכְכוֹתֶבֶת וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים זֶה וְזֶה בְּכַזַּיִת (כָּתוּב בָּרֶמֶז ר"ד). וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב. אֵיזוֹ זְבִיחָה אַתָּה זוֹבֵחַ עַל מְנָת לֶאֱכֹל בָּעֶרֶב, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הַפֶּסַח. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר. לַבֹּקֶר שֶׁל שֵׁנִי.

(דברים טו ה-ו) לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֱזָּה טְהוֹרִין וּמֻחֱזָּה טְמֵאִים הַלָּלוּ עוֹשִׂים לְעַצְמָן וְהַלָּלוּ עוֹשִׂים לְעַצְמָן, וְאִם הָיוּ הַטְּמֵאִים עוֹדְפִים עַל הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ אֶחָד, יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר, אֵין הַיָּחִיד מַכְרִיעַ אֶת הַצִּבּוּר לְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד (שְׁעָרֶיךָ"). רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִלּוּ שִׁבֵּט אֶחָד טְמֵא וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים טְהוֹרִין, הַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן וְהַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן. קְסָבַר שֵׁבֶט אֶחָד אִיקְרֵי קָהָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כֻּלָּם יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה, אִם יִרְצוּ מִטַּמֵּא אֶחָד מֵהֶם כִּי הֵיכִי דְּנֵהֱוֵי רֹב טְמֵאִים, שֶׁאֵין קָרְבַּן צִבּוּר חָלוּק. תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד. תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד (שְׁעָרֶיךָ וְגוֹ'). רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יָחִיד וְיָכוֹל לְאָכְלוֹ, שׁוֹחֲטִין עָלָיו, עֲשָׂרָה וְאֵין יְכוֹלִין לְאָכְלוֹ, אֵין שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָן. וְרַבִּי יוֹסֵי, הַאי בְּאֶחָד מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִנַּיִן לְזוֹבֵחַ אֶת פִּסְחוֹ בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת שֶׁהוּא בִּלֹּא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד" (שְׁעָרֶיךָ). יָכוֹל אַף בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת כֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּם נִכְנָסִין בְּשַׁעַר אֶחָד. וְרַבִּי יְהוּדָה, [הַאי מִנָּא לֵיהּ]. תַּרְתֵּי שָׁמַעְתְּ מִנֵּהּ. וְרַבִּי יוֹסֵי, מַמַּאי דִּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן הוּא דְּאָתָא, דִּילְמָא לְכִדְרַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּאָתָא. לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מִדִּכְתִיב "אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ". שָׁם תִּזְבַּח(ו) אֶת הַפֶּסַח (כָּתוּב לְעֵיל).

(דברים טו ז-ח) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם, מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר אֶת [הַשָּׁלֵם וְאֵין מַחֲזִיר] הַחֲתִיכוֹת וְאֶת הָאֵיבָרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּשַּׁבָּת בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אָסוּר, בְּיוֹם טוֹב בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מֻתָּר. וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר (כָּתוּב בָּרֶמֶז ת"ג). וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ. מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין לִינָה. אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת עוֹפוֹת וּמְנָחוֹת, יַיִן וּלְבוֹנָה וְעֲצִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָנִיתָ", כָּל פְּנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַבֹּקֶר וְאֵילָךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל יְהֵא פֶּסַח שֵׁנִי טָעוּן לִינָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ שִׁשָּׁה יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", אֶת שֶׁנֶּאֱכָל לְשִׁשָּׁה טָעוּן לִינָה, אֶת שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל לְשִׁשָּׁה יָמִים אֵין טָעוּן לִינָה, יָצָא פֶּסַח שֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הֲרֵי הוּא כְּעֲצִים וְכִלְבוֹנָה שֶׁטְּעוּנִין לִינָה. שִׁשָּׁה יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת. מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר אַף שִׁשִּׁי עָצוּר. אִי מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, אַף שִׁשָּׁה עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת", שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה וְאֵין שִׁשָּׁה עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, הָא לֹא מָסְרָן הַכָּתוּב

אֶלָּא לַחֲכָמִים לוֹמַר לְךָ אֵיזֶה יוֹם מֻתָּר אֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה וְאֵיזוֹ מְלָאכָה מֻתֶּרֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמות יג, ו) "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּ(וֹ)ת" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת, הָא כֵיצַד, מַצָּה הַנֶּאֱכֶלֶת כָּל שִׁבְעָה אוֹכְלָהּ שִׁשָּׁה יָמִים מִן הֶחָדָשׁ וּשְׁבִיעִי מִן הַיָּשָׁן. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין לוֹ לְאָדָם בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חַלְּקֵהוּ חֶצְיוֹ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְחֶצְיוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. וַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם", הָא כֵיצַד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹ כֻּלּוֹ לַה' אוֹ כֻּלּוֹ לָכֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם.

רמז תתקה

(דברים טז ט) שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר לָךְ, בְּבֵית דִּין. מִנַּיִן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כג, טו) "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", שֶׁתְּהֵא סְפִירָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. מֵהֵיכָן הֶחֱמִישׁ בַּקָּמָה, מִשֶּׁהִתְחִיל הֶחֱמִישׁ. בַּקָּמָה. שֶׁיְּהוּ הַכֹּל בַּקָּמָה, שֶׁיְּהֵא תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים, שֶׁלֹּא תְּהֵא קְצִירָתוֹ אֶלָּא בְּהֶחֱמֵשׁ. (יָכוֹל יָבִיא תְּחִלָּה לִסְפֹּר). יָכוֹל יִקְצֹר וְיָבִיא וְיִסְפֹּר כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר ("מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם תִּסְפְּרוּ) [מֵהֵיכָן הֶחֱמִישׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר"]. יָכוֹל יִקְצֹר וְיִסְפֹּר וְיָבִיא אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם". יָכוֹל יִקְצֹר בַּיּוֹם וְיִסְפֹּר בַּיּוֹם. תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה", אֵימָתַי הֵן תְּמִימוֹת, מְשֶׁתַּתְחִיל בָּעֶרֶב. יָכוֹל יִקְצֹר בַּלַּיְלָה וְיִסְפֹּר בַּלַּיְלָה וְיָבִיא בַּלַּיְלָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם... תִּסְפְּרוּ", אֵין הֲבָאָה אֶלָּא בַּיּוֹם, הָא כֵיצַד, קְצִירָה וּסְפִירָה בַּלַּיְלָה וַהֲבָאָה בַּיּוֹם.

(דברים טו י) וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, טז) "וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ" יָכוֹל אִם יֵשׁ לְךָ קָצִיר אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב וְאִם לָאו אִי אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ", בֵּין שֶׁיֵּשׁ לְךָ קָצִיר וּבֵין שֶׁאֵין לְךָ קָצִיר אַתָּה עוֹשֶׂה יוֹם טוֹב. מִסֹּת נְדָבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן. מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחֻלִּין. מִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְהָבִיא מִמַּעֲשֵׂר, יָבִיא. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". חֲגִיגַת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְאַמַּאי, דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. אֲמַר עוּלָּא, בְּטוֹפֵל. אֲמַר חִזְקִיָּה, טוֹפְלִין בְּהֵמָה לִבְהֵמָה וְאֵין טוֹפְלִין מָעוֹת לְמָעוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, טוֹפְלִין מָעוֹת לְמָעוֹת וְאֵין טוֹפְלִין בְּהֵמָה לִבְהֵמָה. תַּנְיָא כְוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִסֹּת. מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחֻלִּין. וּמִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְעָרֵב מְעָרֵב. תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". תַּנְיָא כְוָותֵיהּ דְּחִזְקִיָּה מִסֹּת. מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ מִן הַחֻלִּין. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה

מִן הַחֻלִּין, מִכָּאן וְאֵילָךְ מִן הַמַּעֲשֵׂר. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי מִסַּת לִישָׁנָא (דְּהָווֹי לֵיהּ) [וְדַחֲלִין] הוּא. דִּכְתִיב (אסתר י, א) "וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס".

(דברים טו יא) וְשָׂמַחְתָּ, אֵלּוּ שְׁלָמִים, נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שִׂמְחָה, מַה שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן שְׁלָמִים אַף שִׂמְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן שְׁלָמִים. אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי (אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ) וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה [אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ]. חָבִיב חָבִיב קוֹדֵם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ מִצְווֹת נוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל, וְאֵלּוּ הֵן, חֲגִיגָה וּרְאִיָּה וְשִׂמְחָה, יֵשׁ בְּרְאִיָּה שֶׁאֵין בְּשִׂמְחָה וְיֵשׁ בְּשִׂמְחָה שֶׁאֵין בִּרְאִיָּה וְיֵשׁ בַּחֲגִיגָה שֶׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶן וְיֵשׁ בְּשִׂמְחָה שֶׁאֵין בִּשְׁנֵיהֶם, רְאִיָּה כֵּלָּה לְגָבוֹהַּ מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן, חֲגִיגָה נוֹהֶגֶת לְפָנֵי הַדִּבּוּר וּלְאַחַר הַדִּבּוּר מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן, שִׂמְחָה נוֹהֶגֶת בַּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים מַה שֶּׁאֵין בִּשְׁתֵּיהֶן, הָא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ וְיֵשׁ בָּזוֹ מַה שֶּׁאֵין בָּזוֹ הֲצָרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר אֶת כֻּלָּן. (דברים טז יב) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם, מְלַמֵּד שֶׁכֹּל שֶׁנּוֹהֲגִין בַּעֲצֶרֶת נוֹהֲגִין בַּפֶּסַח וְחָג. אוֹ אַף כָּל שֶׁנּוֹהֲגִין בַּפֶּסַח וּבֶחָג יְהוּ נוֹהֲגִין בַּעֲצֶרֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה", אֵלֶּה נוֹהֲגִין בַּעֲצֶרֶת וְאֵין סֻכָּה וְלוּלָב וְשִׁבְעָה וּמַצָּה נוֹהֲגִין בַּעֲצֶרֶת.

(דברים טו יג) חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ, סֻכָּה יְשָׁנָה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וְאֵיזוֹ הִיא יְשָׁנָה, כָּל שֶׁעָשָׂאהּ קֹדֶם לֶחָג שִׁלשִׁים יוֹם, וְאִם עָשָׂאהּ לְשֵׁם חַג אֲפִלּוּ עָשָׂאהּ מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה, כְּשֵׁרָה. מַאי טַעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי. אָמַר קְרָא חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ, סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בָּעִינָן. וּבֵית הִלֵּל, הַהוּא מ(י)בָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲמַר מִנַּיִן לַעֲצֵי סֻכָּה שֶׁאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה כָּל שִׁבְעָה שֶׁנֶּאֱמַר "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים", וְתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁחָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל חֲגִיגָה כָּךְ חָל שֵׁם שָׁמַיִם עַל הַסֻּכָּה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, לד) "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'" מַה חֲגִיגָה לַה' אַף סֻכָּה לַה'. וּבֵית שַׁמַּאי נַמֵּי, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהָכֵי. אֵין הָכֵי נַמֵּי. אֶלָּא מַאי טַעְמַיְהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי. כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא, "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים", סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בָּעִינָן. וּבֵית הִלֵּל, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְעוֹשִׁין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. [וּבֵית שַׁמַּאי סְבִירָא לְהוּ אֵין עוֹשִׁין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד]. וּבֵית הִלֵּל, לֵית לְהוּ הָא דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב עֲשָׂאהּ לְצִיצִית מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַגְּרָדִין [פְּסוֹלָה מִן הַסִּיסִין כְּשֵׁרָה כִּי אָמְרִיתָהּ קָמַיְהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר לִי אַף] מִן הַסִּיסִין נַמֵּי פְּסוֹלָה, אֶלְמָא טְווֹיָהּ לִשְׁמָהּ בָּעִינָן. שְׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא (דברים כב, יב) "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ", "לְךָ", לְשֵׁם חוֹבְךָ, הָכָא נַמֵּי חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ, לְךָ, לְשֵׁם חוֹבְךָ, הֲהִיא לְךָ [מִיבָּעְיָא לֵיהּ] לְמַעוּטֵי גְּוִולָה, הָתָם נַמֵּי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי גְּוִולָה. הָתָם כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית", מִשְּׁלָהֶם.

רמז תתקו

חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ. תַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִן הָעָשׂוּי. מִכָּאן אָמְרוּ, הַדְּלָה עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן וְאֶת הַדְּלַעַת וְאֶת הַקִּיסוֹם וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן, פְּסוּלָה. וְאִם הָיָה הַסְּכָךְ הַרְבֵּה מֵהֶם אוֹ שֶׁקְּצָצָן, כְּשֵׁרָה. הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּלָא קְצָצָן מַאי אִירְיָא מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעָשׂוּי, תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּהָוֵי מְחֻבָּר, אֶלָּא לָאו דְּקְצָצָן, שְׁמַע מִ(י)נַּהּ דְּלָא אַמְרִינַן קְצִיצָתָן הִיא עֲשִׂיָּתָן. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּשָׁלְפִינְהוּ שְׁלוּפֵי, דְּלָא מִינְכְּרָא עֲשִׂיָּה דִּידְהוּ. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, רַבִּי מֵאִיר מַכְשִׁיר וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. אֲמַר קְרָא חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים, דְּחָזְיָא לְשִׁבְעַת יָמִים שְׁמָהּ סֻכָּה, דְּלָא חָזְיָא לְשִׁבְעַת יָמִים לָא שְׁמָהּ סֻכָּה. (וְרַבָּנָן) [וְרַבִּי מֵאִיר], מִדְּאוֹרָיְתָא מִיהוּ חָזְיָא וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרוּ בָהּ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין יוֹצְאִין מִסֻּכָּה לְסֻכָּה וְאֵין עוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יוֹצְאִין מִסֻּכָּה לְסֻכָּה וְעוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְשָׁוִין שֶׁאִם נָפְלָה שֶׁחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ [בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד]. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דִּכְתִיב "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים", עֲשֵׂה סֻכָּה [הָרְאוּיָה] לְשִׁבְעָה. וְרַבָּנָן, (מַאי) [הֵכִי] קְאָמַר רַחֲמָנָא עֲשֵׂה סֻכָּה בָּחַג. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא בְלוּלְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן דִּכְתִיב (ויקרא כג, מ) "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" "לָכֶם" מִשֶּׁלָּכֶם כָּךְ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ דִּכְתִיב "חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ" מִשֶּׁלְּךָ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָדָם יוֹצֵא בְּלוּלְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲבָל יוֹצֵא בְּסֻכָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, דִּכְתִיב (שם, מב) "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לֵישֵׁב בְּסֻכָּה אַחַת. וְרַבָּנָן, הַאי לְךָ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ. הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהוֹצִיא אֶת הַגְּזוּלָה, אֲבָל שְׁאוּלָה כְּתִיב "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי "כָּל הָאֶזְרָח" מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִבָּעֵי לֵיהּ לְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּינְתַיִם וְקָטָן שֶׁנִּתְגַּדֵּל בֵּינְתַיִם. וְרַבָּנָן, כֵּיוָן דְּאָמְרֵי עוֹשִׂין סֻכָּה בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד לָא אִצְטְרִיךְ קְרָא. חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים, לְהֶדְיוֹט. וּמִנַּיִן אַף לַגָּבוֹהַּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "תַּעֲשֶׂה". כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה סֻכָּה מַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ לַגָּבוֹהַּ אַתָּה עוֹשֶׂה, שִׁבְעַת יָמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, פֶּסַח וְחַג שֶׁאֵין עוֹנַת מְלָאכָה זֶה שִׁבְעָה וְזֶה שְׁמוֹנָה, עֲצֶרֶת שֶׁהִיא עוֹנַת מְלָאכָה אֵינָהּ אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, מְלַמֵּד שֶׁחָס הַכָּתוּב עַל יִשְׂרָאֵל.

בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ, זֶה הַכְּלָל, כָּל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה וְאֵין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אֵין מְסַכְּכִין בּוֹ. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר קְרָא בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ, בִּפְסֹלֶת גֹּרֶן וְיֶקֶב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאֵימָא גֹּרֶן, גֹּרֶן עַצְמוֹ יֶקֶב יֶקֶב עַצְמוֹ. יֶקֶב כְּתִיב, וְאִי אִפְשָׁר לְסַכֵּךְ בּוֹ, וְאֵימָא יַיִן קָרוֹשׁ הַבָּא מִשְּׁנִיר, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְעִגּוּלֵי דְּבֵלָה. מִגָּרְנְךָ, וְלֹא גֹּרֶן עַצְמוֹ, מִיִּקְבְךָ, וְלֹא יֶקֶב עַצְמוֹ.

רַב חִסְדָּא אָמַר, מֵהָכָא, (נחמיה ח, טו) "צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וְגוֹ' וַעֲלֵי עֵץ עָב(וֹ)ת לַעֲשׂ(וֹ)ת סֻכּ(וֹ)ת כַּכָּתוּב". הַיְנוּ הֲדַס הַיְנוּ עֵץ עָבוֹת. הָדָס שׁוֹטֶה לְסֻכָּה וְעֵץ עָבוֹת לְלוּלָב. תַּנְיָא "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ". מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב מְיֻחָדִין שֶׁגְּדֵלִין עַל מֵי שָׁנָה שֶׁעֲבָרָה אַף כָּל שֶׁגְּדֵלִין עַל מֵי שָׁנָה שֶׁעֲבָרָה מִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה שֶׁעֲבָרָה, יָצְאוּ יְרָקוֹת שֶׁגְּדֵלִין עַל מֵי שָׁנָה הַבָּאָה [וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה]. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב מְיֻחָדִין שֶׁגְּדֵלִין עַל רֹב מַיִם וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה שֶׁעֲבָרָה אַף כָּל שֶׁגְּדֵלִין עַל רֹב מַיִם מִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה שֶׁעֲבָרָה, יָצְאוּ יְרָקוֹת שֶׁגְּדֵלִין עַל כָּל מַיִם וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ. בְּצַלִּים הַסָּרִיסִים [וּפוֹל הַמִּצְרִי] אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּתַנְיָא בְּצַלִּים הַסָּרִיסִים וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתְעַשְּׂרִים לְשֶׁעָבַר וּמֻתָּרִים בַּשְּׁבִיעִית וְאִם לָאו [אֲסוּרִין בִּשְּׁבִיעִית] וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה.

(דברים טו יד) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, לְרַבּוֹת כָּל מִינֵי שִׂמְחָה בְּיוֹם טוֹב. מִכָּאן אָמְרוּ, יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת וּבְמַעֲשֵׂר [בְּהֵמָה], וְהַכֹּהֲנִים בְּחַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּבִבְכוֹרוֹת וּבְחָזֶה וְשׁוֹק. יָכוֹל אַף בְּעוֹפוֹת וּבְמִנְחוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", אֶת שֶׁחֻגִּינָה בָּאָה מֵהֶם, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין חֻגִּינָה בָּאָה מֵהֶם רַב אָשֵׁי אָמַר, וְשָׂמַחְתָּ, מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׂמְחָה, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן שִׂמְחָה. וְרַב אָשֵׁי, הַאי בְּחַגֶּךָ מַאי עָבִיד לֵיהּ. לְכִדְרַבִּי דְּנִיֵּאל בַּר רַב קְטִינָא אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים בַּמּוֹעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", 'בְּחַגֶּךָ' וְלֹא בְּאִשְׁתְּךָ. תְּנוּ רַבָּנָן חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". וּבַמֶּה מְשַׂמְּחָם. בְּיַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶן. אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם, בְּיַיִן, וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶן, בְּמַאי. תָּנֵי רַב יוֹסֵף בְּבָבֶל בִּבְגָדֵי צִבְעוֹנִין, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּבְגָדֵי פִּשְׁתָּן הַמְגֹהָצִין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כז, ז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְעַכְשָׁיו אֵין שִׂמְחָה נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּיַיִן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, טו) "וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ".

רמז תתקז

(דברים טז טו) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה', וּכְתִיב חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הָרֶגֶל תַּשְׁלוּמִין לְרִאשׁוֹן, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שִׁבְעַת יָמִים", תַּשְׁלוּמִים כָּל שִׁבְעָה. מִי שֶׁלֹּא חָג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל כֻּלּוֹ וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן. מִנָּא הֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נֶאֱמַר "עֲצֶרֶת" בִּשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְנֶאֱמַר "עֲצֶרֶת" בִּשְׁמִינִי שֶׁל חַג, מַה לְּהַלָּן תַּשְׁלוּמִין אַף כָּאן תַּשְׁלוּמִין. מָפְנָה, דְּאִי לָא מָפְנָה אֵיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה

לִשְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁכֵּן אֵין חֲלוּק מִשֶּׁלְּפָנָיו תֹּאמַר בִּשְׁמִינִי שֶׁל חַג שֶׁהוּא חָלוּק מִשֶּׁלְּפָנָיו. לַאיי אַפְנוּיֵי מֵמָּפָנָה. מִכְּדֵי מַאי עֲצֶרֶת, עָצוּר בַּעֲשָׂיַת מְלָאכָה, הָא כְתִיב (לעיל פסוק ח) "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה", "עֲצֶרֶת" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ לְאַפְנוּיֵי. וְתָנָא מַיְתֵי לַהּ מֵהָכָא (ויקרא כג, מא) "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים", יָכוֹל יְהֵא חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ" אֹתוֹ אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שִׁבְעָה, לְתַשְׁלוּמִין, וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא חַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחוֹגֵג וְהוֹלֵךְ אֶת כָּל הֶרֶגֶל וְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ", [אִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי] יָכוֹל יְהֵא חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ" אֹתוֹ אַתָּה חוֹגֵג וְאִי אַתָּה חוֹגֵג חוּצָה לוֹ.

כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ, יָכוֹל בּוֹ בַּמִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ". וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ, לְרִבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ", חִלֵּק. וּמָה רְאִיתָ. מְרַבֶּה אֲנִי לֵיל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּשׁ שִׂמְחָה לְפָנָיו, וּמוֹצִיא אֲנִי לֵילֵי בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו. וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ, לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ". מִכָּאן אָמְרוּ, יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת וְכוּ'. יָכוֹל אַף בְּעוֹפוֹת וּבְמִנְחוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ". (דברים טו טז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (כְּתוּב בֶּרֶמֶז שנ"ה).

יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, אִם עוֹשֶׂה אַתָּה אֶת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן מַנִּיחַ אֲנִי אֶת כָּל עֶסְקֵי וְאֵינִי עוֹסֵק אֶלָּא בְךָ. בְּחַג הַמַּצּוֹת בְּחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּחַג הַסֻּכּוֹת", שֶׁבְּוַדַּאי הַכָּתוּב, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְחַג הַסֻּכּוֹת", מְלַמֵּד שֶׁאֵין עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר עַד שֶׁיַּעַבְרוּ כָּל רְגָלֵי הַשָּׁנָה, וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי ה' רֵיקָם. מִן (הַצְּדָקָה) [הַקָּרְבָּן]. וַחֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הָרְאִיָּה שְׁתֵּי כֶסֶף וְכוּ', וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הָרְאִיָּה מָעָה כֶסֶף וְכוּ'. (דברים טז יז) אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲכָלִין מְרֻבִּין וּנְכָסִים מַעֲטִין מֵבִיא שְׁלָמִים מְרֻבִּין וְעוֹלוֹת מַעֲטִין, אֲכָלִין מַעֲטִין וּנְכָסִים מְרֻבִּין מֵבִיא עוֹלוֹת מְרֻבּוֹת וּשְׁלָמִים מַעֲטִין, זֶה וָזֶה מַעֲטִין, עַל זֶה אָמְרוּ מָעָה כֶסֶף וּשְׁתֵּי כֶסֶף. זֶה וָזֶה מְרֻבִּין, עַל זֶה נֶאֱמַר "אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ".

פרשת שופטים

(דברים טז יח) שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אַל תְּהֵא קַל בַּדִּין, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה רַגְלֵי הָעוֹלָם [לְמָה], שֶׁשָּׁנוּ חֲכָמִים עַל שִׁלְשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד [עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשָּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם", תֵּן דַּיְתְּךָ שֶׁלֹּא תַטֶּה אֶת הַדִּין, שֶׁאַתָּה מְזַעֲזֵעַ אֶת הָעוֹלָם]. כְּתִיב (משלי כא, ג) "עֲשֹׂה (מִשְׁפָּט

וּצְדָקָה) [צְדָקָה וּמִשְׁפָּט] נִבְחָר לַה' מִזְּבַח". לָמָּה. שֶׁהַקְּרָבָנוֹת אֵינָן אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אֲבָל הַצְּדָקָה וְהַדִּינִין בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, הַקְּרָבָנוֹת אֵינָן מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשּׁוֹגֵג וְהַצְּדָקָה וְהַדִּינִין מְכַפְּרִין עַל הַשּׁוֹגֵג וְעַל הַמֵּזִיד, וְהַקְּרָבָנוֹת נוֹהֲגִין בַּתַּחְתּוֹנִים וְהַצְּדָקָה וְהַדִּינִין בֵּין בַּתַּחְתּוֹנִים וּבֵין הָעֶלְיוֹנִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַב אַחָא, שֵׁשׁ מַעֲלוֹת הָיוּ לַכִּסֵּא שֶׁל שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, יט) "שֵׁשׁ מַעֲלוֹת (לַכִּסֵּא) [לַכִּסֵּא"], וּבְפָרָשָׁה זוֹ כְּתִיב שִׁשָּׁה לְאוין, וְהָיָה הַכּוֹרֵז עוֹמֵד לְפָנָיו כִּסְאוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָיָה עוֹלֶה בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה הָיָה כּוֹרֵז אוֹמֵר (להלן פסוק יט) "לֹא תַּטֶּה מִשְׁפָּט", מַעֲלָה שְׁנִיָּה לֹא תַכִּיר פָּנִים, מַעֲלָה שְׁלִישִׁית (שם) (וְ)לֹא תִקַּח שֹׁחַד, מַעֲלָה רְבִיעִית לֹא תְטַע לְךָ אֲשֵׁרָה, מַעֲלָה חֲמִשִּׁית (להלן פסוק כב) לֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה, מַעֲלָה שִׁשִּׁית (דברים יז, א) "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה וְהָיָה אוֹהֵב אֶת הַקָּטָן יוֹתֵר מִכֻּלָּם, וְהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס אֶחָד וְהָיָה אוֹהֲבוֹ יוֹתֵר מִכֹּל שֶׁהָיָה לוֹ, וְנָתַן הַפַּרְדֵּס שֶׁהָיָה אוֹהֵב לְבְנוֹ הַקָּטָן שֶׁהָיָה אוֹהֵב. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִכָּל הָאֻמּוֹת אֲנִי אוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וַאֹהֲבֵהוּ וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי (לוֹ בְּנִי) [לִבְנִי"], וּכְתִיב (ישעיה סא, ח) "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט" נָתַן אֶת הַמִּשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁאַתֶּם מְשַׁמְּרִים אֶת הַדִּין אֲנִי גְּבוֹהַּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה, טז) "וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט" וּמַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה" וַאֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים צט, ד) "וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב" מָשָׁל לְמִסְלָה שֶׁלֹּא הָיָה בָהּ מִילִין וְהָיוּ בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִין וְטוֹעִין בָּהּ, אָמַר הַמֶּלֶךְ לַשְׁלְטוֹן שֶׁלּוֹ קְבַע בָּהּ מִילִין שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי אָדָם רוֹאִין אֶת הַמִּילִין, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה פַּנֵּה אֶת הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה לָהֶם שׁוֹפְטִים שֶׁיִּהְיוּ מוֹרִין לָהֶם וְלֹא טוֹעִים מִן הַתּוֹרָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב", וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הַצִּיבִי לָךְ צִיוֻנִים". שֹׁפְטִים. אֵלּוּ הַדַּיָּנִין שֹׁטְרִים. אֵלּוּ הַפַּרְנָסִים שֶׁמַּנְהִיגִין אֶת הָעֵדָה. אִם אֵין שׁוֹטֵר אֵין שׁוֹפֵט, כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אִם אֵין שׁוֹטֵר שֶׁיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵין סַפֵּק בְּיָד הַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּלוּם, אִלְמָלֵא שֹׁטְרוֹ שֶׁל יוֹאָב לֹא הָיָה דָּוִד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת הַדִּין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב ח, טו טז) "וַיְהִי דָּוִד ע(וֹ)שֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא" וְכִי דָּוִד וְיוֹאָב שׁוֹפְטִים כְּאֶחָד, אֶלָּא] כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְדָוִד מוֹסְרִין אוֹתוֹ בְּיַד יוֹאָב. תִּתֶּן לְךָ. וְלֹא לְכוּתִים. דָּבָר אַחֵר "תִּתֶּן לְךָ". מְלַמֵּד שֶׁנִּקְרְאוּ הַדַּיָּנִין עַל שְׁמֶךָ. תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן שֶׁמַּעֲמִידִין שׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֹׁפְטִים תִּתֶּן לְךָ", שׁוֹטְרִים לְיִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ", שׁוֹפְטִים לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֹׁפְטִים לִשְׁבָטֶיךָ", שׁוֹטְרִים לְכָל

שֶׁבֶט וְשֵׁבֶט מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֹׁטְרִים לִשְׁבָטֶיךָ", שׁוֹפְטִים לְכָל עִיר וָעִיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶחָד מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּן שֶׁנֶּאֱמַר "תִּתֶּן לָךְ". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ, מִצְוָה לְמַנּוֹת לְדוּן אֶת שִׁבְטוֹ. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. דִּתְנוּ רַבָּנָן (במדבר לה, כט) "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם [לְחֻקַּת מִשְׁפָּט] לְדֹרֹתֵיכֶם (חֻקַּת עוֹלָם) בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" לְמַדְנוּ לְסַנְהֶדְרִין שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁעָרֶיךָ". בִּשְׁעָרֶיךָ אַתָּה מוֹשִׁיב דַּיָּנִין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אִי אַתָּה מוֹשִׁיב דַּיָּנִין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וְאִי אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל עִיר וָעִיר. בְּכָל שְׁעָרֶיךָ. בָּא הַכָּתוּב לְהַקִּישׁ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה לְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, מַה גְּדוֹלָה דָּנָה וְהוֹרֶגֶת אַף קְטַנָּה דָּנָה וְהוֹרֶגֶת. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם. בְּעַל כָּרְחָן. מִשְׁפַּט צֶדֶק. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִשְׁפַּט צֶדֶק". זֶה מִנּוּי הַדַּיָּנִין. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם. מִשְׁפַּט צֶדֶק. לְלַמֶּדְךָ שֶׁצְּדָקָה עִם שְׁנֵיהֶם, עִם הַזַּכַּאי שֶׁנּוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ וְעִם הַחַיָּב שֶׁמּוֹצִיאִין גְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ.

דָּבָר אַחֵר בַּשְּׁבִיל שֶׁדַּיָּנִין צֶדֶק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה עִם הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, יב) "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף".

(דברים טז יט) לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט (וְ)לֹא תַכִּיר פָּנִים. שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב הָרָאוּי לְמַטָּה לְמַעְלָה וְהָרָאוּי לְמַעְלָה לְמַטָּה. דָּבָר אַחֵר "לֹא תַטֶּה". בְּמָמוֹן. (וְ)לֹא תַכִּיר פָּנִים. בְּכָבוֹד. דָּבָר אַחֵר שֶׁלֹּא יְהֵא עָנִי עוֹמֵד וְעָשִׁיר יוֹשֵׁב. דָּבָר אַחֵר [אַזְהָרָה לָחָכָם] שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב אֶצְלוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְדִין, וְאִם הוֹשִׁיבוֹ כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה. לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט. שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי. (וְ)לֹא תַכִּיר פָּנִים. שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי עָנִי אִישׁ פְּלוֹנִי עָשִׁיר. וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד (כתוב ברמז שנ"ג). וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְזַכּוֹת אֶת הַחַיָּב וּלְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי, אֶלָּא אַפִּלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב. כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֵינֵי טִפְּשִׁין. וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דִּבְרֵי רְשָׁעִים. דָּבָר אַחֵר "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים". שֶׁאוֹמֵר עַל טָמֵא טָהוֹר וְעַל טָהוֹר טָמֵא. וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם. שֶׁאוֹמֵר עַל אָסוּר מֻתָּר וְעַל מֻתָּר אָסוּר.

דָּבָר אַחֵר "כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים". אֵין יוֹצֵא יְדֵי עוֹלְמוֹ עַד שֶׁיְּוֹרֶה צֶדֶק בְּהוֹרָאָתוֹ. וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם. אֵין יוֹצֵא יְדֵי עוֹלְמוֹ עַד שֶׁיְּיַדַּע מַה שֶּׁמְּדַבֵּר. דָּבָר אַחֵר "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט". בְּמָמוֹן. לֹא תַכִּיר פָּנִים. בַּדִּין. דָּבָר אַחֵר "לֹא תַכִּיר פָּנִים". בְּכָבוֹד, שֶׁלֹּא תּוֹשִׁיב הָרָאוּי לְמַטָּה לְמַעְלָה (כָּתוּב לְעֵיל).

(דברים טז כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף (כתוב ברמז תרי"א). מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְחוֹבָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "צֶדֶק תִּרְדֹּף". יָצָא חַיָּב מִנַּיִן שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ לִזְכוּת.

תַּלְמוּד לוֹמַר "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף". לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ. מִנַּיִן שֶׁמִּנּוּי הַדַּיָּנִין כְּדַאי הוּא לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבָן עַל אַדְמָתָן וְשֶׁלֹּא לְהַפִּילָן בַּחֶרֶב. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמַעַן תִּחְיֶה" וְגוֹ'. תְּנַן הָיָה שׁוֹקֵל "עַיִן בְּעַיִן" נוֹתֵן לוֹ גֵּירוּמָיו. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר קְרָא צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, צַדִּיק מִשֶּׁלְךָ וְתֵן לוֹ.

לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כֹּל הַמַּעֲמִיד דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה שֶׁנֶּאֱמַר שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים וּסְמִיךְ לֹיהּ לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם כְּאִלּוּ בָּנָאוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר "אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאוֹמֵר (שמות כ, כ) "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב" אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב הוּא דְּלָא לֶעְבַּד הָא דְּעֵץ שְׁרֵי אֶלָּא אֱלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וּבִשְׁבִיל זָהָב. אָמַר רַב חִסְדָּא, מִנַּיִן לָאֱלִילִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁצְּרִיכִין גְּנִיזָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח" מַה מִּזְבֵּחַ טָעוּן גְּנִיזָה אַף אֱלִילִים טְעוּנִין גְּנִיזָה. לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה. הַתּוֹרָה אָמְרָה "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", קַל וָחוֹמֶר שֶׁלֹּא יִטַּע. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיְּמֶנּוּ תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִטַּע לְךָ", מִכָּל מָקוֹם. דָּבָר אַחֵר אֲפִלּוּ בַּיִת אֲפִלּוּ סֻכָּה. דָּבָר אַחֵר "לֹא תִטַּע לְךָ". מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַנּוֹטֵעַ אֲשֵׁרָה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וּמִנַּיִן לְנוֹטֵעַ אִילָן וּבוֹנֶה בַּיִת בְּהַר הַבַּיִת שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹשִׂים אַכְסַדְרָה בַּעֲזָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לְךָ, לְרַבּוֹת בָּמָה.

(דברים טז כב) וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה. אֵין לִי אֶלָּא מַצֵּבָה, אֲשֵׁרָה וֲאֲלִילִים מִנַּיִן. וְדִין הוּא, וּמַה מַּצֵּבָה שֶׁאֲהוּבָה לָאָבוֹת, וּשְׂנוּאָה לַבָּנִים, אֲשֵׁרָה וֲאֲלִילִים שֶׁשְּׂנוּאָה לָאָבוֹת דִּין הוּא שֶׁתְּהֵא שְׂנוּאָה לַבָּנִים.

(דברים יז א) לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִנַּיִן לְזוֹבֵחַ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בְּשָׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת שֶׁהוּא בְלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְבָמָה גְּדוֹלָה דִּכְתִיב (ויקרא כב, כה) "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר" תְּנֵהוּ לְבָמַת יָחִיד. אֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְכוֹר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם לִקְרַב נַמִּי [כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם] קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. [אָמְרִי], בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ (דברים טו, כא) "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ". וְאֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם קָרֵב נַמִּי קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. מַעֲשֵׂר נַמִּי גְּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר. אֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים תְּנֵהוּ עִנְיָן לְתָמוּרַת קָדָשִׁים, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְהִיא קְדוּשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם דִּכְתִיב "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" וְגוֹ' קְרֵבָה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. אֲמַר קְרָא (שם) "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ", מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ מַה הוּא בַּעַל מוּם לֹא אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לָא. מַתְקִיף

לֵיהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים תְּנֵהוּ עִנְיָן לְוָלָדוֹת קָדָשִׁים, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם אַגַּב אִמּוֹ קָרֵב נַמֵּי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. אָמַר רָבָא, כְּבָר פְּסָקָהּ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (דברים יב, כו) "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ", "רַק קָדָשֶׁיךָ" אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת, הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר מַה נֶּדֶר בַּעַל מוּם לָא אַף הֲנֵי נַמֵּי בַּעַל מוּם לָא. לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יָכוֹל הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בַּדָּרוֹם יְהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִזְבַּח" וְגוֹ' עַל מוּם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל הַשּׁוֹחֵט וְכוּ' וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַשּׁוֹחֵט בַּדָּרוֹם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה יָכוֹל הַמַּקְדִּים קָדָשִׁים זֶה לָזֶה עוֹלָה לְחַטָּאת פֶּסַח לְתָמִיד מוּסָפִין לְתָמִידִין יְהֵא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב, יז) "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וְ"לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח" וְלֹא תִזְבַּח לַה' שׁוֹר וָשֶׂה, עַל אֵלּוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְאֵין מַקְדִּים קָדָשִׁים זֶה לָזֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנּוֹלַד תָּם וְנַעֲשָׂה בַּעַל מוּם, נוֹלַד בַּעַל מוּם מִמְּעֵי אִמּוֹ מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל דָּבָר רָע". בַּעַל גָּרָב בַּעַל יַבֶּלֶת וּבַעַל חֲזָזִית מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל דָּבָר רָע". וּמְנַיִן לְקָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִזְמַנָּן וְחוּץ לִמְקוֹמָן שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל דָּבָר", דָּבָר שֶׁתְּלוּי. בְּדִבּוּר מְנַיִן לְרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹעֲבַת". וּמְנַיִן לְאֶתְנָן וּמְחִיר וְכִלְאַיִם וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תוֹעֲבַת". רַבִּי (יְהוּדָה) [יְהוֹשֻׁעַ] אוֹמֵר, הֵיא תּוֹעָבָה וְאֵין הַוָּלָד תּוֹעָבָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, (אַף) לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע שֶׁהֵן פְּסוּלִין בְּבֵהֵמָה יָכוֹל אַף בְּאָדָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", בְּזָבַח דִּבַּרְתִּי וְלֹא בְּזוֹבֵחַ.

(דברים יז ב-ה) כִּי יִמָּצֵא. בְּעֵדִים. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (יט, טו) "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר" זֶה בְּנָיִן אָב שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "יִמָּצֵא" בִּשְׁנֵי עֵדִים וּבִשְׁלֹשָׁה [עֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר]. בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא" וְגוֹ' שׁוֹמֵעַ אֲנִי (שֶׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ) שַׁעַר שֶׁנִּ(י)דּוֹנוּ בוֹ, (מְנַיִן) תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁעָרֶיךָ" "שְׁעָרֶיךָ" לְגִזְרָה שָׁוָה מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] שַׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ [וְלֹא] שַׁעַר שֶׁנִּ(י)דּוֹנוּ בוֹ אַף שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] שַׁעַר שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ [וְלֹא] שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹנוּ בוֹ. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַנִּדְחִין בְּסֵיף יָכוֹל אַף הַמַּדִּיחִין. תַּלְמוּד לוֹמַר אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וְגוֹ'. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת לֹא עַל פִּי עֵד אֶחָד וְלֹא עַל פִּי אִשָּׁה יָכוֹל יִהְיוּ פְּטוּרִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה". אֲשֶׁר (יַעֲשׂוּ) [יַעֲשֶׂה] אֶת הָרַע וְגוֹ'. הַמַּדִּיחַ קְרוּי חָמְשָׁה שֵׁמוֹת חֶרֶם תּוֹעֵבָה שָׁנְאוּי מְשֻׁקָּץ מְעוּבֶּל, וְהַמָּקוֹם קָרֵא לוֹ חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת רַע וּמֵפֵר בְּרִית מָנֵאץ וּמַכְעִיס וּמַמְרֵא, וְגוֹרֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. אֵין לִי

אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, עוֹבֵד מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד". מִנַּיִן אַף הַמִּשְׁתַּחֲוֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם". "לְעָבְדָם, לְהָבִיא אֶת הַמְשַׁתֵּחַף. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יט) "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ' יָכוֹל שֶׁחָלָקָן לָאֱמוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כט, כה) "אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם" רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶלְעָזָר בְּנִי אוֹמֵר בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, "אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי", בַּתּוֹרָה, וְלֹא דִבַּרְתִּי", בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, "וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי", שֶׁיַּקְרִיב אָדָם אֶת בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, "אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי" אֶל יִפְתָּח, "וְלֹא דִבַּרְתִּי", אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב, "וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי" שֶׁיַּקְרִיב (אָדָם) [אַבְרָהָם] אֶת בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְהַגֵּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ (בְּרֵמָז תתפ"ח).

רמז תתקח

כְּתִיב הָכָא "וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב". וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב", הֵיטֵב הֵיטֵב לְגָזֵרָה שָׁוָה, מִכָּאן שֶׁבּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁבַע חֲקִירוֹת. אֵין לִי אֶלָּא חֲקִירוֹת, בְּדִיקוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר". אִם סוֹפְנוּ לְרַבּוֹת בְּדִיקוֹת מַה תַּלְמוּד לוֹמַר חֲקִירוֹת. חֲקִירוֹת (כִּיצַד) אָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ עֵדוּתָן בְּטֵלָה, בְּדִיקוֹת (כִּיצַד) אָמַר אֶחָד מֵהֶן אֵינִי יוֹדֵעַ אֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֵין אָנוּ יוֹדְעִין עֵדוּתָן קַיֶּמֶת. אֶחָד חֲקִירוֹת וְאֶחָד בְּדִיקוֹת בְּזְמַן שֶׁמַּכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה עֵדוּתָן בְּטֵלָה.
בְּיִשְׂרָאֵל אֵין לִי אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, גֵּרִים נָשִׁים וַעֲבָדִים מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ".

רמז תתקט

וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, דַּאֲמַר קְרָא וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר כֻּלָּהּ לִשְׁעָרֶיךָ. וְאֵין דָּנִין אֶת הַשֵּׁבֶט אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. הַאי שֵׁבֶט דְּחַטָא, בְּמַאי. אִילֵימָא בְּמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אִימַּר דְּפָלִיג רַחֲמָנָא בֵּין יְחִידִים לְמֶרֻבִּים לְעִנְיַן עֲבוֹדַת אֱלִילִים בִּשְׁאָר מִצְוָה מִי פָּלִיג, אֶלָּא בְּשֵׁבֶט שֶׁהַדַּח. לְמֵימְרָא דִּבְדִינָא דְּרַבִּים דַּיְינִין לֵיהּ, כְּמָאן לָא כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְלָא כְּרַבִּי יוֹנָתָן, דְּתַנְיָא עַד כַּמָּה עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת, מַעֲשָׂרָה וְעַד מֵאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מִמֵּאָה וְעַד רִבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט, [וַאֲפִלּוּ רַבִּי יוֹנָתָן לָא קָאָמַר אֶלָּא רִבּוֹ אֲבָל כֻּלּוֹ לָא]. אֲמַר רַב מַתָּנָה, הָכָא בִּנְשִׁיא שֵׁבֶט [שֶׁחָטָא] עָסְקִינַן, מִי לָא אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה (שמות יח, כב) "כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹ(וֹ)ל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ" דְּבָרָיו שֶׁל גָּדוֹל, הַאי נַמֵּי גָּדוֹל הוּא. רָבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם בְּשֵׁבֶט שֶׁהֻדַּח וּדְקַשְׁיָא לָךְ בֵּי דִּינָא דְּרַבִּים דַּיְינִין לֵיהּ, מִי לָא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא וְגוֹ' אִישׁ וְאִשָּׁה

אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ וְאֵין אַתָּה מוֹצִיא כָּל הָעִיר כֻּלָּהּ לִשְׁעָרֶיךָ, הָכָא נַמִּי אִישׁ וְאִשָּׁה אַתָּה מוֹצִיא לִשְׁעָרֶיךָ וְאִי אַתָּה מוֹצִיא כָּל הַשֵּׁבֶט כֻּלּוֹ לִשְׁעָרֶיךָ. תָּנוּ רַבָּנָן נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה שֶׁזִּנְּתָה סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ. אֵין לָהּ פֶּתַח בֵּית אָב סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר, וּבְעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּבַעֲבוֹדַת אֱלִילִים סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, וּבְעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין. מִנַּיִן מִלֵּי. דִּתְנוֹ רַבָּנָן "שְׁעָרֶיךָ" זֶה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹן בּוֹ נֶאֱמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַטָּה וְנֶאֱמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַעְלָה, מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְמַעְלָה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ אַף שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְמַטָּה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ.

דָּבָר אַחֵר "שְׁעָרֶיךָ" וְלֹא שַׁעֲרֵי נָכְרִים. הָא אַפִּיקְתֵּיהּ. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא שַׁעַר, מַה שְׁעָרֶיךָ, שְׁמַע מִ(י)נָּהּ תַּרְתֵּי. אַשְׁכְּחָן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה מְנָלַן. גְּמַר פֶּתַח מִפֶּתַח וּפֶתַח מִשַּׁעַר וְשַׁעַר מִשְּׁעָרֶיךָ. הַהוּא. וְלֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֻטְעֶה. הַהִיא. וְלֹא אֲנוּסָה וְלֹא שׁוֹגֶגֶת וְלֹא מֻטְעֵית.

וּסְקַלְתֶּם בָּאֲבָנִים. יָכוֹל בָּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ, כז) "בָּאֶבֶן". אִי בָּאֶבֶן יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא מֵת בְּאֶבֶן אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאֲבָנִים". אֲמוֹר מֵעַתָּה לֹא מֵת בָּרִאשׁוֹנָה יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה. (דברים יז ו-ז) יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא מֵת בְּסֵדֶר הַזֶּה אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר הַמּוּמָתִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים" וְגוֹ' יוּמַת הַמֵּת. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְלַמֵּד עֵד חוֹבָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד". יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ. מִצְוָה בָּעֵדִים לַהֲמִיתוֹ. לֹא מֵת בְּיַד הָעֵדִים מִנַּיִן לַהֲמִיתוֹ בְּיַד כָּל אָדָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה". וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ, בַּעֲר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ (עַל פִּי) שְׁלֹשָׁה. אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם לָמָּה פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה, אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם מַה שְׁלֹשָׁה מְזִימִין אֶת הַשְּׁנַיִם אַף שְׁנַיִם מְזִימִין אֶת הַשְּׁלֹשָׁה וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה שְׁנַיִם אֵין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין אַף הַשְּׁלֹשָׁה אֵין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא בָא הַשְּׁלִישִׁי לְהָקֵל אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כְּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאִם עָנַשׂ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵירָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵירָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׂכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. וּמַה שְׁנַיִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה אַף שְׁלֹשָׁה נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵדִים". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר, אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, [וְאֵימָתַי], בִּזְמַן שֶׁהִתְרוּ בָהֶן אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי

אַחִים שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ. אָמַר רָבָא, וְהוּא שֶׁהֵעִידוּ כָּל אֶחָד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר שֶׁל חֲבֵרוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵינוֹ נֶהֱרָג עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵי עֵדָיו מַתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים".

דָּבָר אַחֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתֶּרְגְּמָן. גֵּט פָּשׁוּט עֵדָיו מִתּוֹכוֹ, מְקֻשָּׁר עֵדָיו מֵאֲחוֹרָיו. שְׁנַיִם לְפָשׁוּט שְׁלֹשָׁה לִמְקֻשָּׁר. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל, מֵהָכָא, עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ (עַל פִּי) שְׁלֹשָׁה וְגוֹ', אִם עֲדוּת מִתְקַיֶּמֶת בִּשְׁנַיִם לָמָּה פֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב שְׁלֹשָׁה, לוֹמַר לְךָ שְׁנַיִם לְפָשׁוּט שְׁלֹשָׁה לִמְקֻשָּׁר. וְהַאי מִבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם. אֶלָּא [מְקֻשָּׁר] מִדְּרַבָּנָן וּקְרָאֵי אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וְטַעֲמָא מַאי תְּקִינוּ מְקֻשָּׁר. אַתְרָא דְּכֹהֲנֵי הֲוָה וַהֲווֹ קָפְדֵי טוּבָא וּמְגָרְשֵׁי נְשֵׁיהוּ, תְּקִינוּ לְהוֹ רַבָּנַן מְקֻשָּׁר דְּאַדְהָכִי וְהָכִי מִיָּתְבָא דַּעְתַּיְהוּ. עַד שֶׁיִּתְיַיר עַצְמוֹ לְמִיתָה. מְנָלַן. אָמַר רָבָא אִיתֵּימָא חִזְקִיָּה, אָמַר קְרָא יוּמַת הַמַּת, עַד שֶׁיִּתְיַיר עַצְמוֹ לְמִיתָה. יוּמַת הַמַּת. חַי הוּא וּקְרָאוֹ מֵת, אֶלָּא מִכָּאן לָרְשָׁעִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶן קְרוּיִין מֵתִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כא, ל) "וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע". אֲבָל הַצַּדִּיקִים אֲפִלּוּ בְּמִיתָתָן קְרוּיִין חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ט, ה) "כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ" וְכוּ'.

לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד. אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוּבְיָא אָמַר רַב, מִנַּיִן לְעֵדוּת מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא פְּסוּלָה, דִּכְתִיב "לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד". מַאי עֵד אֶחָד, אִילֵימָא עֵד אֶחָד מַמָּשׁ מֵרִישָׁא שְׁמַעְתְּ מִנָּהּ עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אֶלָּא מַאי אֶחָד, אֶחָד אֶחָד. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד, לְהָבִיא שְׁנַיִם שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ אֶחָד מַחֲלוֹן זֶה וְאֶחָד מֵחַלּוֹן זֶה וְאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִ(י)לוּ שְׁנַיִם בְּזֶה אַחַר זֶה מֵחַלּוֹן אֶחָד אֵין מִצְטָרְפִין. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, הָשַׁתָּא וּמַה אֶחָד מֵחַלּוֹן זֶה [וְאֶחָד מֵחַלּוֹן זֶה] דְּהַאי חָזֵי כֻּלּוֹ מַעֲשֶׂה וְהַאי חָזֵי כֻּלּוֹ מַעֲשֶׂה לָא מִצְטָרְפֵי, בָּזֶה אַחַר זֶה דְּהַאי חָזֵי פְּלָגָא דְּמַעֲשֶׂה וְהַאי חָזֵי פְּלָגָא דְּמַעֲשֶׂה לֵיהּ לֵיהּ, לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבוֹעֵל אֶת הָעֶרְוָה. אָמַר שְׁמוּאֵל, נְקֻטְעָה יַד הָעֵדִים פְּטוּר. מַאי טַעֲמָא. דִּבְעִינַן יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה וְלֵיכָא. אֶלָּא מֵעַתָּה עֵדִים גִּדְמִין דְּמַעִיקָּרָא, הָכֵי נַמֵּי דִּפְסִילִי. שְׁאנֵי הָתָם דַּאֲמַר קְרָא יַד הָעֵדִים, שֶׁהָיְתָה כְּבָר. וּמִי בָּעִינַן קְרָא כְּדִכְתִיב, וְהָתַנְיָא "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה ר(וֹ)צֵחַ הוּא" אֵין לִי אֶלָּא מִיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ וְכוּ'. שְׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה". וְלִיגְמַר מִ(י)נֵּיהּ. מְשׁוּם דַּהֲוֵי רוֹצֵחַ וְגוֹאֵל הַדָּם שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, [רוֹצֵחַ, הָא דְּאָמְרָן, גּוֹאֵל הַדָּם מַאי הִיא] דְּתַנְיָא (שם יט) "גּ(וֹ)אֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָר(וֹ)צֵחַ" מִצְוָה בְּגוֹאֵל הַדָּם, וּמִנַּיִן שֶׁאִם אֵין לוֹ גּוֹאֵל הַדָּם שֶׁבֵּית דִּין מַעֲמִידִין לוֹ גּוֹאֵל הַדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "בְּפִגְעוֹ בוֹ" מִכָּל מָקוֹם. וּמִי לָא בָּעִינַן קְרָא כְּדִכְתִיב, וְהָתְנַן הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּדֵּם אוֹ אִלֵּם וְכוּ' אֵינוֹ

נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מַאי לָאו דְּבָעִינָן קְרָא כְּדִכְתִיב, שְׁאנִי הָתָם דְּכֻלּוֹ קְרָא יְתֵירָא הוּא. תָּא שְׁמַע אֵין לָהּ רְחוֹב אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת וְכוּ' , עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא מַר סָבַר רְחוֹב דְּמֵעִיקָּרָא בָּעִינָן וּמַר סָבַר רְחוֹב דְּהָשַׁתָּא, דְּכֻלֵּי עָלְמָא בָּעוּ קְרָא כְּדִכְתִיב. תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד וְכוּ'.

וּבַעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ. אָמַר רָבָא, הַהוֹרֵג אֶת הַטָּרְפָּה פָּטוּר, וּטָרְפָּה שֶׁהָרַג בִּפְנֵי בֵית דִּין חַיָּב שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין פָּטוּר, בִּפְנֵי בֵית דִּין חַיָּב דִּכְתִיב "וּבַעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ", שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין פָּטוּר דַּהֲוָה לָהּ עֲדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ. וַאֲמַר רָבָא, שׁוֹר טְרֵפָה שֶׁהָרַג חַיָּב, שׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג חַיָּב. רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר, שׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג פָּטוּר, דַּאֲמַר קְרָא (שמות כא, כט) "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" כָּל הֵיכָא דְּקָרִינַן בֵּיהּ "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" קָרִינַן בֵּיהּ "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל" וְכָל הֵיכָא דְּלָא קָרִינַן בֵּיהּ "וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" לָא קָרִינַן בֵּיהּ "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל". רַב אָשֵׁי אָמַר, אֲפִלּוּ שׁוֹר טְרֵפָה נַמִּי שֶׁהָרַג פָּטוּר, כֵּיוָן דְּאִלּוּ בְּעָלִים הָווּ פְּטִירֵי שׁוֹר נַמִּי פָּטִיר.

רמז תתקי

(דברים יז ח) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט. שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין הָיוּ שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, בָּאִין לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאוֹמֵר כָּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי כָּךְ לִמַּדְתִּי וְכָךְ לִמְּדוּ (חֲכָמִים) [וַחֲבֵרַי], אִם שָׁמְעוּ אָמְרוּ לָהֶם וְאִם לָאו בָּאִין לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וְאוֹמֵר כָּךְ דָּרַשְׁתִּי וְכוּ', וְאִם לָאו אֵלּוּ וְאֵלּוּ בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁמִּמֶּשֶׁם תּוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק י) מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה', חְזַר לְעִירוֹ וְשָׁנָה וְלִמֵּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמֵד פָּטוּר וְאִם הוֹרָה לַעֲשׂוֹת חַיָּב שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר", בַּמֻּפְלָא שֶׁבְּבֵית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, מִמְּךָ זֶה יוֹעֵץ וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִמֵּךְ יֵצֵא ח(ו)שֵׁב עַל ה' רָעָה י(ו)עֵץ בְּלִיָּעַל", דָּבָר זֶה הֲלָכָה, לַמִּשְׁפָּט זֶה הַדִּין, בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דָּם נִדָּה לְדָם זִיבָה לְדָם לֵידָה, בֵּין דִּין לְדִין בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת לְדִינֵי מַכּוֹת, בֵּין נֶגַע לָנֶגַע בֵּין נִגְעֵי אָדָם לְנִגְעֵי בָתִּים לְנִגְעֵי בְגָדִים, דִּבְרֵי אֵלּוּ הָעֲרָכִין וְהַחֲרָמִין וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת, רִיבוֹת זוֹ הַשְׂקָאַת סוֹטָה וַעֲרִיפַת עֶגְלָה וְטָהֳרַת מְצֹרָע, בְּשַׁעֲרֶיךָ זוֹ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וְקַמְתָּ מִבֵּית דִּין, וְעָלִיתָ מִלְּמַד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת. בִּשְׁלְמָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת מְנָלַן. דִּכְתִיב (ירמיה כג, ח) "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן [זָקֵן מַמְרֶא]

אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, (כָּל) [עַל] דָּבָר שֶׁעִיקָּרוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה וּפֵרוּשׁוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִלּוּ דִּקְדּוּק אֶחָד. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. גְּמַר דָּבָר דָּבָר, כְּתִיב הָכָא כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר וּכְתִיב הָתָם "וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל", מַה לְּהַלָּן דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת אַף כָּאן וְכוּ'. וְרַבִּי יְהוּדָה, (להלן פסוק יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ, עַד דְּאִיכָּא תּוֹרָה וְיוֹרוּךָ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, (שם) אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ, אֲפִלּוּ כָּל דְּהוּ.

אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, שִׁלְשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעִירָא מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קְנוּיוֹ קְנוּיוֹ מָחוּל, בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְמָחֵל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, זָקֵן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לְמָחֵל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי וְעַל זָקֵן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבּוּ מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בַּתְּחִלָּה לֹא הָיָה מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וּשְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אֶחָד הָיָה יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה וּשְׁאָר בָּתֵּי דִינִין יוֹשְׁבִין בְּכָל עָיָרוֹת יִשְׂרָאֵל, הֵצֵרֶךְ לִשְׁאֹל שׁוֹאֵל מִבָּתֵּי דִינִין שֶׁבְּעִירוֹ אִם שָׁמְעוּ מוּטָב וְאִם לָאו בָּאִין לְזֶה שֶׁסְּמוּךְ לְעִירוֹ אִם שָׁמְעוּ מוּטָב וְאִם לָאו בָּאִין לְזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְכוּ' וְאִם לָאו אֵלּוּ וְאֵלּוּ בָּאִין לְזֶה שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁשָּׁם סַנְהֶדְרִין יוֹשְׁבִין מִתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים יוֹשְׁבִין בַּחֵיל, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה לִפְנֵיהֶן אִם שָׁמְעוּ אוֹמְרִים לָהֶן וְאִם לָאו עוֹמְדִין לְמִנְיָן, רַבּוּ הַמְטַמְּאִין טָמֵא רַבּוּ הַמְטַהֲרִין טָהוֹר, מְשֻׁרְבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, מִשָּׁם שׁוֹלְחִין וְכוֹתְבִין בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת כָּל מִי שֶׁהוּא חָכָם וְעָנָו וּשְׁפַל בָּרְךְ וְדַעַת הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ יְהֵא דַּיָּן בְּעִירוֹ, מִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ [לְהַר הַבַּיִת מִשָּׁם לָעֲזָרָה מִשָּׁם] לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית. מָצְאוּ אֲבֵית פָּאגִי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְמִדַּת הָעֶגְלָה אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ", מִלַּמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם. דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב "וַיֵּלֶךְ (דָּוִד) [הוּא] וּשְׁמוּאֵל וַיֵּשְׁבוּ בְּנָיוֹת וְגוֹ' בָּרָמָה" וְכִי מָה עִנְיַן נָיוֹת אֵצֶל רָמָה אֶלָּא שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בָּרָמָה וּמִתְעַסְּקִין בְּנוֹיוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמְרֵי, כְּתִיב וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם מִלַּמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, לָא הֲווֹ יָדְעֵי דּוּכְתֵּיהּ הֵיכָא, אַיְיתוֹ סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, בְּכֻלְּהוֹ שְׁבָטִים כְּתִיב (יהושע טו, י-יא) "וַיֵּרֶד הַגְּבוּל" "וְתָאַר הַגְּבוּל" וּבְשֶׁבֶט בִּנְיָמִין (שם ו-ח) "וְעָלָה הַגְּבוּל" כְּתִיב "וְתָאַר הַגְּבוּל" לָא כְּתִיב, אָמְרֵי שְׁמַע מִנָּהּ הָכָא הוּא מְקוֹמוֹ. סְבוּר לְמִבְנֵיהּ בְּעֵין עֵיטָם, דְּמִדְּלֵי, אָמְרֵי נִיתְּתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָּא כְּדִכְתִיב (דברים לג, יב) "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". וְאִית דְּאָמְרֵי, גְּמִירֵי דְּסַנְהֶדְרִין בָּחֳלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וּשְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְסָבְרֵי

אי בָּנִינַן לָהּ הָתָם אִיתְפְּלִיג לֵיהּ טוּבָא, אָמְרֵי מוּטָב דְּלִיתְתֵיהּ בֵּיהּ פּוּרְתָּא שֶׁנֶּאֱמַר "חֹפֶף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". וְעַל דָּבָר זֶה נִתְקַנְּא דּוֹאֵג דִּכְתִיב (תהלים סט, י) "כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלַתְנִי" וּכְתִיב "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר ה' לְדָוִד" וְגוֹ', הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְּאֶפְרָתָה" זֶה יְהוֹשֻׁעַ דִּקָּא אֲתֵי מֵאֶפְרַיִם, (שם) "מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר" זֶה בִּנְיָמִין כְּדִכְתִיב (בראשית מט, כז) "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף".

רמז תתקיא

(דברים יז ט) וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַשּׁוֹפֵט שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיָמָיו, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאָפִלּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים כַּיּוֹן שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר הֲרֵי זֶה כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים. וְאוֹמֵר "אֵל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה". וּבָאת. לְרַבּוֹת בֵּין דִּין שֶׁבְּיִבְנֶה. אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. מִצְוָה בְּבֵית דִּין שֶׁיִּהוּ בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם. יָכוֹל מִצְוָה, וְאִם אֵין בּוֹ יְהֵא פָּסוּל. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל הַשֹּׁפֵט", אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם כָּשֵׁר. וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט. אֵלּוּ דַּקְדּוּקֵי מִשְׁפָּט.

(דברים יז י-יא) וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר. עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם חַיָּבִין מִיתָה, וְאֵין חַיָּבִין מִיתָה עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין שֶׁבְּיִבְנֶה. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ. עַל דִּבְרֵי תוֹרָה חַיָּבִין מִיתָה, וְאֵין חַיָּבִין מִיתָה עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ. מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. יָמִין וּשְׂמֹאל. אֲפִלּוּ מַרְאִין עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין שְׁמַע לָהֶם.

לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ. גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה. [וְאַמַּאי לֵימָא (משלי כא, ל) "אֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד ה'"]. תִּרְגְּמֵהּ רַב (אַשֵׁי) [בַּר שְׁבָא], בְּלָאו דִּלֹּא תָסוּר, כָּל מִלֵּי דְּרַבָּנַן אֲלָאו דִּלֹּא תָסוּר אַסְמְכִינְהוּ וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן, אֲבָל לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה אֲמַר רַב הַמּוֹצֵא כִּלְאַיִם בְּבִגְדּוֹ פּוֹשְׁטוֹ וַאֲפִלּוּ בַּשּׁוּק שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין חָכְמָה וְאֵין עֵצָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד ה'" כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה' אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. תָּא שְׁמַע (דברים כב, א) "וְהִתְעַלַּמְתָּ", פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם. כֵּיצַד, אִם הָיָה כֹּהֵן וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְכוּ'. אַמַּאי לֵימָא "וְאֵין עֵצָה", שְׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "וְהִתְעַלַּמְתָּ". וְנִגְמֹר מִנֵּיהּ. אִסּוּרָא מִמָּמוֹנָא לָא גָּמְרִינַן. תָּא שְׁמַע (במדבר ו, ז) "וּלְאָח(וֹ)תוֹ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, הֲרֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחוֹ וְלָמוּל אֶת בְּנוֹ וְשָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת יָכוֹל יַחֲזֹר וְיִטַּמֵּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא", יָכוֹל כְּשֶׁם שֶׁאֵין מִטַּמֵּא לָהֶם כָּךְ אֵינוֹ מִטַּמֵּא לְמֵת מִצְוָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאָח(וֹ)תוֹ" [לַאֲחוֹתוֹ] הוּא דְּאֵינוֹ מִטַּמֵּא הָא לְמֵת מִצְוָה

מִסְתַּמָּא. אַמַּאי לֵימָא "אֵין חָכְמָה" וְגוֹ'. שְׁאנֵי הָכָא [הָתָם] דִּכְתִיב "וּלְאָחוֹ[ן]תוֹ". וְלִיגְמַר מִנֵּיהּ. שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה שָׁאנֵי. רָבִינָא הֲוָה קָאָזִיל אֲבַתְרֵיהּ דְּמַר בַּר רַב אָשֵׁי בְּשַׁבָּתָא דְּרִיגְלָא, אִיפְּסִיק קָרְנָא דְּחוּטֵיהּ וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵי, כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ מֵהָתָם אִיפְּסִיק, אָמַר לֵיהּ אִי אֶמְרִתְּ לִי [מֵהָתָם] שָׁדִיתֵיהּ. וְהָאָמַר מַר גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה. תִּרְגְּמָהּ רָב (אָשֵׁי) [בַּר שְׁבָא] קָמֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, בְּלָאו דְּלֹא תָסוּר. וְאִית דְּאָמְרֵי, מֵהָתָם אָמַר לֵיהּ, [וְאָמַר לֵיהּ] מַה דַּעְתִּיךְ, לְמִישְׁדֵיהּ, [וְהָאָמַר מַר] גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה. וְהָא תִּרְגְּמָהּ רַב בַּר (רַב אָשֵׁי) [שְׁבָא] וְכוּ' הָכִי נַמֵּי (בְּמֵלֶּיהּ) [כַּרְמִלִּית] דְּרַבָּנָן הֲוָאי. בָּעָא מִנֵּיהּ רָבָא בַּר שֵׁילָא מֵרַב חִסְדָּא, מַהוּ לְהַעֲלוֹת אֲבָנִים הַמְקֻרְזָלוֹת אַחֲרָיו לַגֹּג. אֲמַר לֵיהּ, גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה. מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים אוֹ רוּחַ רָעָה, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. הֶחֱזִירוּהוּ, כְּאִלּוּ לֹא יָצָא. בָּעוּ מִנֵּיהּ, הֻצְרַךְ לִנְקָבָיו מַהוּ. אֲמַר לְהוֹ, גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, וְאִי פְּקֵחַ הוּא עָיֵיל לִתְחוּמָא וְכֵיוָן דְּעָל עָל.

מַאי מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה. וְהֵיכָן צִוָּנוּ. רַב אַוְיָא אָמַר, מִלֹּא תָסוּר. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, (דברים לב, ז) "שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ".

(דברים יז יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר וְגוֹ'. שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי בֵּית דִּין וּמוֹרֶה. אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה. עַל מַעֲשֶׂה הוּא חַיָּב וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הוֹרָאָה. בָּזְדוֹן. עַל זְדוֹן הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁגָגָה. לְבַלְתִּי שְׁמֹעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ. אֶל הַכֹּהֵן הָעֹמֵד. מַגִּיד שֶׁאֵין שֵׁרוּת כָּשֵׁר אֶלָּא מְעֻמָּד, הָא אִם יָשַׁב וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים כָּשֵׁר. וּמֵת הָאִישׁ. סְתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה בְּחֶנֶק. הַהוּא. וְלֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מֻטְעֶה. וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל. בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

(דברים יז יג) וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ. תָּנוּ רַבָּנָן אֵין מְמִיתִים אוֹתוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ עַד הָרֶגֶל וּמְמִיתִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל (יִשְׂרָאֵל) [הָעָם] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ", דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי נֶאֱמַר "יִרְאוּ וְיִירָאוּ" וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ", (אֶלָּא אֵין) [לָמָּה] מְעַנְּין דִּינוֹ שֶׁל זֶה, אֶלָּא מְמִיתִין אוֹתוֹ מִיָּד וְכוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל הַמְקוֹמוֹת אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין. תָּנוּ רַבָּנָן אַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה, (מַדִּיחַ) [הַמֵּסִית] וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה וְזָקֵן מַמְרֶא וְעֵדִים זוֹמְמִין. בְּכֻלְּהוֹ כְּתִיב וְכָל הָעָם [וְכָל יִשְׂרָאֵל], וּבְעֵדִים זוֹמְמִין כְּתִיב "וַהֲנִשְׁאָרִים", דְּלֹא כֻּלָּא עָלְמָא חֲזוֹ לְסָהֲדוּתַיְהוּ.

רמז תתקיב

(דברים יז יד-טו) כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ. עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ. בִּזְכוּתְךָ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ. בִּשְׂכַר שֶׁתִּירַשׁ תֵּשֵׁב. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֹׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה וְכוּ' (כְּדִכָתוּב בְּרֶמֶז רס"ח). וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה דָּבָר גָּנַאי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא א(ו)תְךָ מָאָסוּ" וְגוֹ'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה, וַהֲלֹא מִצְוָה הִיא מִן הַתּוֹרָה לִשְׁאֹל לָהֶם מֶלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וְלָמָּה נֶעֱנְשׁוּ בִּימֵי שְׁמוּאֵל, לְפִי שֶׁהִקְדִּימוּ עַל יָדָם "כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי". רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, לֹא בִקְּשׁוּ לָהֶם מֶלֶךְ אֶלָּא לְהַעֲבִירָן לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהָיִינוּ גַּם אָנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם" וְגוֹ'. שׂוֹם תָּשִׂים. מֵת מַנֵּה אַחֵר תַּחְתָּיו. מֶלֶךְ. וְלֹא מַלְכָּה. אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. עַל פִּי נָבִיא. מִקֶּרֶב. וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ. אַחֶיךָ. וְלֹא אֲחֵרִים. תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. מִכָּאן אָמְרוּ, מֶלֶךְ אֵין רוֹכְבִים עַל סוּסוֹ וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ עָרוּם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ.

רמז תתקיג

דָּבָר אַחֵר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי. זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. אִישׁ נָכְרִי. מִכָּאן אָמְרוּ (אֲבָל) [אֵין] מְמַנִּין אוֹתוֹ פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר. אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא. כְּשֶׁהָיָה אַגְרִיפַּס מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה הָיָה בוֹכֶה עַד שֶׁזּוֹלְגוֹת עֵינָיו דְּמָעוֹת, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לוֹ אַגְרִיפַּס אָחִינוּ אָתָּה. רָבָא אַכְשְׁרֵיהּ לְרַב מָרִי בַּר רָחֵל וּמַנְּיֵיהּ בְּפוּרְסֵיהּ דְּבָבֶל, וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר מַר, שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ כָּל מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים לֹא יְהוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ הַאי כֵּיוָן שֶׁאָמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קָרֵינַן בֵּיהּ. אָמַר רָבָא, גֵּר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" וְגוֹ' "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ", עָלֶיךָ הוּא דְּבָעִינָן 'מִקֶּרֶב אַחֶיךָ' אֲבָל גֵּר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ גֵּר. וְאִם הָיְתָה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל דָּן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל, וּלְעִנְיַן חֲלִיצָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, י) "וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל".

אָמַר רַב אָשֵׁי, אֲפִלּוּ לְמָאן דַּאֲמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. אוּשְׁפִּזֵיכְנֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה גִּיוֹרָא הֲוָה. הֲווֹ קָא מִנְצוּ אֵיהוּ וְרַב בִּיבִי, מַר אָמַר אֲנָא (קָאֵימְנָא בְּמִלֵּי) [עָבִידְנָא שְׁרָרוּתָא] דְּמָתָא וּמַר אָמַר אֲנָא (קָאֵימְנָא בְּמִלֵּי) [עָבִידְנָא שְׁרָרוּתָא] דְּמָתָא. אָתוֹ לְקָמֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לְהוּ, תְּנֵינָא שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ כָּל מְשִׂימוֹת

שֶׁאַתָּה מֻשָּׁם לֹא יְהוּ אֶלָּא מִקָּרֵב אַחֵיךָ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וַאֲפִלּוּ אִמּוֹ מִישְׁרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ, אִמּוֹ מִישְׁרָאֵל מִקָּרֵב אַחֵיךָ קָרִינָא בֵּיהּ, הֵילְכָךְ רַב בִּיבִי דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא לֵיעָיֵין בְּמִלֵּי דְשָׁמָיָא וּמַר לֵיעָיֵין בְּמִלֵּי דְמָתָא. אֲמַר אַבָּיֵי, הֵילְכָךְ הַאי מַאן דְּמַשְׁרֵי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן בְּאוּשְׁפִּיזֵיכְנֵיהּ לִישְׁרֵי כְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה דְּיָדַע לְמֶהְפַּךְ לֵיהּ בְּזָכוּתֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת לִפְנֵי הַכַּלָּה, וְזֶה וְזֶה לִפְנֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ עָלָיו עַל אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ שֶׁעָבַר מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים [שִׁבְּחוּהוּ] מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד, וְהָאֲמַר רַב אֲשֵׁי אֲפִלּוּ לְמָאן דַּאֲמַר נָשִׂיא שֶׁמֵּת עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל מֶלֶךְ שֶׁמֵּת עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. הָתָם פָּרְשַׁת דְּרָכִים הֲוָאי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה לַחֲלֹק וּלְיַבֵּם זָכוּר לָטוֹב. אֵינִי, וְהָאֲמַר רַב אֲשֵׁי אֲפִלּוּ לְמָאן דַּאֲמַר נָשִׂיא שֶׁמֵּת עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ. מִצְוָה שָׁאנֵי. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. שִׁבְּחוּהוּ, מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד, וְהָאֲמַר רַב אֲשֵׁי וְכוּ'. מִצְוָה שָׁאנֵי. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְלֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ וְגוֹ' זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. אָמְרוּ לוֹ, אַל תִּתְיָרֵא, אַחֵינוּ אַתָּה. תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, שֶׁחָנְפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס . הוֹרְדוֹס עַבְדָּא דְּבֵית חַשְׁמוֹנַאי הֲוָה וְכוּ'. יוֹמָא חַד שְׁמָעֵיהּ לְבַת קָלָא דַּהֲוָת אָמְרָה כָּל עַבְדָּא דְּמָרִיד הָאִידְנָא מַצְלָח. קָם מָרַד, אֲזַל קְטָלִינְהוּ לְכָל מַרְוָתֵיהּ וְכוּ', אֲמַר מָאן דְּרִישׁ מִקָּרֵב אַחֵיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, רַבָּנָן, קָם קְטָלִינְהוּ וּשְׁבָקֵיהּ לְבָבָא בֶּן בּוּטָא לְמִיסַּב עִצָּה מִנַּיְיהוּ, אֲהַדַּר לֵיהּ כְּלִילָא דְּיַילֵי וְנַקְרִינְהוּ לְעֵינֵיהּ. [יוֹמָא חַד] אֲזַל וְיָתִיב קָמֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ, חָזֵי מַר הַאי עַבְדָּא בִּישָׁא דְּקָטַל רַבָּוָתֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ, וּמַאי אַעֲבִיד לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ, לְקָטְיֵיהּ מַר. אֲמַר לֵיהּ, כְּתִיב (קהלת י, כ) "גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל". [אֲמַר לֵיהּ], הַאי מֶלֶךְ הוּא, הַאי הֶדְיוֹט הוּא. אֲמַר לֵיהּ, [וְלֹא יְהֵא אֶלָּא נָשִׂיא] וּכְתִיב (שמות כב, כז) "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹ(וֹ)ר". [אֲמַר לֵיהּ], בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ. אֲמַר לֵיהּ, מִסְתָּפִינָא מִמַּלְכוּתָא. אֲמַר לֵיהּ, אֲנָא וְאַתְּ הָשַׁתָּא מִיהַת יָתְבִינַן. אֲמַר לֵיהּ, כְּתִיב (קהלת שם) "כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל" וְגוֹ'. אֲמַר לֵיהּ, אִי הֲוָה יַדְּעָנָא דִּצְנִיעָתוּ כֵּלֵי הַאי לָא הֲוָה קָטִילְנָא לְהוֹ, הָשַׁתָּא מַאי תַּקָּנָתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא אֲמַר לֵיהּ, הוּא כְּבָה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם יֵלֵךְ וְיֵעָסֵק בְּאוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ". אִיכָּא דְּאָמְרִי, הָכִי אֲמַר לֵיהּ, אוֹתוֹ הָאִישׁ סְמֵא עֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבָּנָן דְּכְתִיב (במדבר טו, כד) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה" יֵלֵךְ וְיֵעָסֵק בְּעֵינוֹ שֶׁל עוֹלָם, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּכְתִיב "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם". אֲמַר לֵיהּ, מִסְתָּפִינָא מִמַּלְכוּתָא אֲמַר לֵיהּ, שְׁדַר שְׁלִיחָא דְּאָזַל שַׁתָּא וּמִתְאַחַר שַׁתָּא, עַד דַּהֲדַר וְאָתֵי הֲוֵי שַׁתָּא, אֲדָהָכֵי וְהָכֵי סָתַרְתְּ וּבָנֵיתְ. עֲבַד הָכֵי, שָׁלְחוּ לֵיהּ, אִי לָא סְתַרְתְּ לָא תִסְתַּר, וְאִי סְתַרְתְּ לָא תִבְנֵי, וְאִי סְתַרְתְּ וּבָנֵית עַבְדָּא בִּישָׁא בָּתַר דְּעָבְדִין מִתְמַלְכִין אִם

זֵיינַךְ עֲלַךְ סִפְרַךְ כָּאן, לָא רַכָּא וְלָא בַּר רַכָּא, אַתּ הוֹרְדוֹס עַבְדָּא קַלָנְיָא מַעֲבִיד. מִנַּלַן דְּהַאי רַכָּא לִישָׁנָא דְּמַלְכוּתָא הוּא דִּכְתִיב (שמואל ב ג, לט) "אָנֹכִי הַיּוֹם רַךְ וּמָשׁוּחַ מֶלֶךְ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא, (בראשית מא, מג) "וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ". בְּמַאי בָּנְיֵהּ. בְּאַבְנֵי שֵׁישָׁא וּמַרְמָרָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, בְּאַבְנֵי כֹּחָלָא, שֵׁישָׁא וּמַרְמָרָא. אַפִּיק שָׁפָא וַעֲיֵיל שָׁפָא, כִּי הֵיכִי דְּלִיקְבֵּל סִידָא. סְבַר לְמִשְׁעֵייהּ בְּדַהֲבָא, אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן, שָׁבְקֵיהּ, דְּהָכִי שַׁפִּיר טְפֵי, דְּמֵיחֲזֵי כִּי אִידְוָותָא דְּיַמָּא.

(דברים יז טז) תָּנוּ רַבָּנָן "לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים". יָכוֹל אֲפִלּוּ כְּדֵי רְכִבּוֹ וּפָרָשָׁיו תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ", לוֹ אֵינוֹ מַרְבֶּה אֲבָל מַרְבֶּה הוּא כְּדֵי רְכִבּוֹ וּפָרָשָׁיו, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם סוּסִים, סוּסִים בַּטְלָנִין, מְנַיִן אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל שֶׁהוּא בְּלֹא יַרְבֶּה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס". וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל קָאֵי בְּלַאו לֹא יַרְבֶּה, סוּסִים לָמָּה לִי. לַעֲבֹר עַל לֹא תַעֲשֶׂה עַל כָּל סוּס וְסוּס. טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא לוֹ הָא לָא כְּתַב רַחֲמָנָא לוֹ הֲוָה אָמֵינָא אֲפִלּוּ כְּדֵי רְכִבּוֹ וּפָרָשָׁיו נַמֵּי לָא. לָא צְרִיכָא, לְאַפּוּשֵׁי. וְלֹא יָשִׁיב הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַה' אָמַר לָכֶם לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד וְהֵיכָן אָמַר. "כִּי (כֹּ)אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרִים לֹא ת(וֹ)סִיפוּ לִרְא(וֹ)תָם עוֹד עַד עוֹלָם" (כְּתוּב בְּרֶמֶז ר"ז וּבְרֶמֶז רל"ג).

תָּנוּ רַבָּנָן מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. מִי שֶׁלֹּא רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּתִפְאַרְתָּהּ לֹא רָאָה כְּרַךְ נֶחְמָד מֵעוֹלָם. מִי שֶׁלֹּא רָאָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ לֹא רָאָה בִּנְיָן מִפְּאָר מֵעוֹלָם אָמַר אֲבַיֵּי וְאִיתֵימָא רַב חִסְדָּא, זֶה בִּנְיָן שֶׁל הוֹרְדוֹס, תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִי שֶׁלֹּא רָאָה דְּיוֹפְלוּסְטִין שֶׁל אֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם לֹא רָאָה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מֵעוֹלָם). אָמְרוּ, כְּמִין בְּסִילְקֵי גְּדוֹלָה הָיְתָה, סְטָו לְפָנִים מִסְּטָו, פְּעָמִים שֶׁהָיוּ שָׁם שִׁשִּׁים רִבּוֹא עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְהָיוּ שָׁם שִׁבְעִים וְאֶחָד קָתֶדְרָאוֹת שֶׁל זָהָב כְּנֶגֶד שִׁבְעִים וְאֶחָד זְקֵנִים, וְכָל אַחַת וְאַחַת אֵינָהּ פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים (וַחֲמִשָּׁה דִּינָרֵי זָהָב) [וְאֶחָד כִּכְרֵי זָהָב], וּבִימָה שֶׁל עֵץ בְּאֶמְצָעִיתָהּ, וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלֶיהָ וְהַסּוּדָר בְּיָדוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַעֲנוֹת אָמֵן הַלָּה מֵניף בַּסּוּדָר וְכָל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְלֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעֲרָבִים אֶלָּא זֶהֳבִין בִּפְנֵי עַצְמָן וְכַסְפִּין בִּפְנֵי עַצְמָן [וְנִפָּחִין בִּפְנֵי עַצְמָן] וּטַרְסִיִּים בִּפְנֵי עַצְמָן וְגַרְדִּיִּים בִּפְנֵי עַצְמָן. וּכְשֶׁעָנִי נִכְנָס לְשָׁם הָיָה מַכִּיר בַּעֲלֵי אֻמָּנוּתוֹ וְנִפְנֶה לְשָׁם, וּמִשָּׁם הָיָה פַּרְנָסָתוֹ. וְכָלְהוֹ קָטָלִינְהוּ אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. מַאי טַעֲמָא אִיעֲנוּשׁ. מִשּׁוּם דְּעָבְרֵי אָהַאי קְרָא לֹא תֹּסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד וְאִינְהוּ הָדוּר. אָתָא אַשְׁכְּחִינְהוּ דַּהֲווֹ קָרוּ (דברים כח, מט) "יִשָּׂא ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָח(וֹ)ק כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר", אָמַר, מִכְּדֵי הַהוּא גַּבְרָא דְּבָעָא לְמֵיתֵי בַּעֲשָׂרָה יוֹמֵי דַּיְלָיָא זִיקָא וַאֲתָא סְפִינְתֵּיהּ בַּחֲמִשָּׁה יוֹמֵי, קָם עָלַיְהוּ וּקְטָלִינְהוּ.

מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד וְהוּא בָּטֵל כְּדַאי הוּא שֶׁיַּחֲזִיר אֶת הָעָם לְמִצְרַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמַה (מִצְוָה) [מִצְרַיִם] שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה עָלֶיהָ עֲבֵירָה מַחֲזֶרֶתְ לְשָׁם שְׁאָר אֲרָצוֹת שֶׁאֵין הַבְּרִית כְּרוּתָה עֲלֵיהֶן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (דברים יז יז) תָּנוּ רַבָּנָן אַלְמָנָה בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יז) "לֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה", דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עֲשִׁירָה מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, עֲנִיָּה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ מַשְׁכְּנָהּ אַתָּה חַיָּב לְהַחֲזִיר לָהּ וּמִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לָהּ אַתָּה מַשִּׂיאָהּ שֵׁם רַע בְּשָׁכֵנוֹתֶיהָ. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה לָא דְּרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, וְהָא אִפְּכָא שְׁמַעְינַן לְהוֹ דִּתְנַן וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים (אֶלָּא שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַרְבֶּה הוּא לוֹ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֲפִלּוּ אַחַת וּמְסִירָה אֶת לִבּוֹ לֹא יִשָּׂאֶנָּה אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים" אֲפִלּוּ כַּאֲבִיגַיִל. בְּעָלְמָא לָא דְּרִישׁ רַבִּי יְהוּדָה טַעֲמָא דִּקְרָא, וְשָׁאנֵי הָכָא דִּמְפָרֵשׁ טַעֲמָא מַה טַּעַם לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים מִשּׁוּם דְּלָא יָסוּר (אֶת) לְבָבוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּעָלְמָא דְּרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, הָכָא לִכְתּוּב רַחֲמָנָא לֹא יַרְבֶּה וְלִשְׁתּוֹק וְלֹא יָסוּר (אֶת) לְבָבוֹ לְמָה לִי, דַּאֲפִלּוּ אַחַת וּמְסִירָה אֶת לִבּוֹ לֹא יִשָּׂאֶנָּה. תָּנוּ רַבָּנָן "וְכֶסֶף לֹא יַרְבֶּה לוֹ", יָכוֹל אֲפִלּוּ כְּדֵי לִתֵּן (לְאַכְסַנְיָא) [אַסְפַּנְיָא], תַּלְמוּד לוֹמַר "לוֹ", לוֹ אֵינוֹ מַרְבֶּה אֲבָל מַרְבֶּה הוּא כְּדֵי לִתֵּן אַסְפַּנְיָא. טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא לוֹ, הָא לָא כְּתַב רַחֲמָנָא לוֹ הָוֶה אָמֵינָא אֲפִלּוּ כְּדֵי לִתֵּן (לְאַכְסַנְיָא) [אַסְפַּנְיָא] נַמִּי לָא. לָא צְרִיכָא, לְהַרְוָוחָה. וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַרְתְּ לוֹ לִדְרָשָׁא, לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים מַאי דָּרַשְׁתְּ בֵּיהּ. לְמַעוּטֵי הֶדְיוֹטוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תוֹרָה, שֶׁהֲרֵי שְׁתֵּי מִקְרָאוֹת נִתְגַּלָּה טַעֲמָן וְנִכְשַׁל בָּהֶן גְּדוֹל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים", אָמַר שְׁלֹמֹה אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָסוּר וּכְתִיב (מלכים א יא, ד) "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ", וּכְתִיב "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב", אָמַר שְׁלֹמֹה אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָשִׁיב וּכְתִיב (וַתַּעַל) ["וַתֵּצֵא] מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת". מַרְבֶּה לוֹ כְּדֵי לִתֵּן (לְאַכְסַנְיָא) [אַסְפַּנְיָא]. וְכֵן עָשָׂה דָּוִד שֶׁנֶּאֱמַר (וַאֲנִי) (דהי"א כב, יד) ["וְהִנֵּה] בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית ה'". אֲבָל שְׁלֹמֹה עָשָׂה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַ(י)ִם כָּאֲבָנִים".

רמז תתקיד

(דברים יז יח-יט) וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ. אִם עוֹשֶׂה הוּא כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן כְּדַאי הוּא שֶׁיֵּשֵׁב עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ. אָמַר רָבָא, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ לְאָדָם סֵפֶר תּוֹרָה מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת". אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי, וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר

תּוֹרָה לִשְׁמוֹ, שֶׁלֹּא יִתְנָאֶה בְּשֶׁל אֲבוֹתָיו, מֶלֶךְ אֵין הֶדְיוֹט לָא. לָא צְרִיכָא, לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת כְּדִכְתִיב "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה", כּוֹתֵב לִשְׁמוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, כִּדְתַנְיָא וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה, כּוֹתֵב לִשְׁמוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁהִיא יוֹצֵאת וְנֶכְנֶסֶת עִמּוֹ וְאַחַת שֶׁמְּנַחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו אוֹתָהּ שֶׁנִּכְנֶסֶת וְיוֹצְאָה עִמּוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין קָמֵיעַ וְתוֹלֶה בִּזְרוֹעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ח) "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד" וְאֵינוֹ נִכְנָס בָּהּ לֹא לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבֵית הַכִּסֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו", מָקוֹם הָרָאוּי לִקְרוֹת בּוֹ. אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה. אָמַר מַר זוּטְרָא וְאִיתֵּימָא מַר עוּקְבָא, בַּתְּחִלָּה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּכְתָב עִבְרִי וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, חֲזָרָה וְנִתְּנָה לָהֶם בִּימֵי עֶזְרָא בִּכְתָב אַשּׁוּרִית וְלָשׁוֹן אֲרָמִית, בָּרְרוּ לָהֶן יִשְׂרָאֵל כְּתָב אַשּׁוּרִית וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כוּ'. וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה. כְּתָב הָרָאוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ אַשּׁוּרִית. שֶׁעָלָה עִמָּהֶן מֵאַשּׁוּר. רַבִּי אוֹמֵר, בִּכְתָב זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נֶהְפַּךְ לָהֶן לְרוֹעַ, כֵּיוָן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן הֶחֱזִירוֹ לָהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, יב) "שׁוּבוּ לְבֶצֶר אֲסִירֵי הַתִּקְוָה". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ אַשּׁוּרִית. שֶׁמְּאֻשֶּׁרֶת בִּכְתָבָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּל עִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְוֵי הָעַמּוּדִים מָה עַמּוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ אַף וַוִּין לֹא נִשְׁתַּנּוּ", וְאוֹמֵר (אסתר ח, ט) "וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם" מַה לְּשׁוֹנָם לֹא נִשְׁתַּנָּה אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנָּה, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה, לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת יוֹצְאָה עִמּוֹ וְכוּ' (כדלעיל).

רמז תתקטו

וְכָתַב לוֹ לִשְׁמוֹ, שֶׁלֹּא (יְהֵא נָאוֹת) [יִתְנָאֶה] בְּשֶׁל אֲבוֹתָיו. מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה. אֵין לִי אֶלָּא מִשְׁנֵה תּוֹרָה, שְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לִשְׁמֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂ(וֹ)תָם". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה. שֶׁעֲתִידָה לְהִשְׁתַּנּוֹת. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֵין קוֹרִין בְּיוֹם הַקָּהָל אֶלָּא מִשְׁנֵה תּוֹרָה בִּלְבַד. עַל סֵפֶר. וְלֹא עַל לוּחַ וְלֹא עַל הַנְּיָר אֶלָּא עַל הַמְּגִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם". וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. מִכָּאן אָמְרוּ, כְּשֶׁמֶּלֶךְ יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה הוּא עִמּוֹ, נִכְנָס, הוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין, הוּא אֶצְלוֹ, מֵסֵב, וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ. יְמֵי חַיָּיו הַיָּמִים כָּל יְמֵי חַיָּיו. הַלֵּילוֹת. לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו. מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹרָא מֵבִיא לִידֵי מִקְרָא, מִקְרָא מֵבִיא לִידֵי תַּרְגּוּם, תַּרְגּוּם מֵבִיא לִידֵי מִשְׁנָה, מִשְׁנָה מֵבִיא לִידֵי תַּלְמוּד, תַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, מַעֲשֶׂה מֵבִיא לִידֵי יִרְאָה. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשָּׁוֶה הֶדְיוֹט לְמֶלֶךְ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה יָכוֹל יִשְׁוֶה לוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "לִשְׁמֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", לְדִבְרֵי תוֹרָה שָׁוֶה לוֹ וְאֵין שָׁוֶה לוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים.

מִכָּאן אָמְרוּ, מֶלֶךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ, לְהַרְחִיב לוֹ סַרְטִיאוֹת וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ, דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לָהּ שִׁעוּר, וְכָל הָעָם בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו וְהוּא נוֹטֵל חֵלֶק בָּרֹאשׁ. (דברים יז כ) לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו. וְלֹא מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ. וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאוֹל לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ. אִם עוֹשֶׂה מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעִנְיָן כְּדַאי הוּא שֶׁיַּאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ. הוּא וּבָנָיו, שֶׁאִם הוּא מֵת בְּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו. וְאֵין לִי אֶלָּא זֶה בִּלְבַד, וּמִנַּיִן לְכָל פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּנֵיהֶן עוֹמְדִין תַּחְתֵּיהֶן תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל", כָּל שֶׁהוּא בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל בְּנוֹ עוֹמֵד תַּחְתָּיו. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (מלכים א ג, יג) "וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ גַּם עֹשֶׁר גַּם כָּבוֹד", עַל מַה שֶּׁלֹּא הִתְנֵיתִי בַּתּוֹרָה לִתֵּן נָתַתִּי לְךָ, עַל מַה שֶּׁהִתְנֵיתִי לִתֵּן לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶלָּא אִם כֵּן עָשִׂיתָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (וְאַתָּה) הַאִם תֵּלֵךְ בְּדָרָכַי" וְגוֹ'.

(דברים יח א-ג) לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֵׁבֶט לֵוִי. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ז) "וְשֵׁרַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו" אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִין, בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל שֵׁבֶט לֵוִי". חֵלֶק. זוֹ בִּזָּה. וְנַחֲלָה. זוֹ נַחֲלַת הָאָרֶץ. אִשֵּׁי ה'. אֵלּוּ קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ. קָדְשֵׁי הַגְּבוּל מִנַּיִן. [תַּלְמוּד לוֹמַר] וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן. וְנַחֲלָה. זוֹ נַחֲלַת שְׁלֹשָׁה. לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו. זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. ה' הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ. לְהַגִּיד מַה גָּרַם.

וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים. בְּכָל מַתְנוֹת כְּהֻנָּה אֵין כְּתִיב בָּהֶן דִּין אֶלָּא בִּזְרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקִּבָּה, וּמֵאֵימָתַי נִתְּנוּ, הֱוֵי אוֹמֵר מִשֶּׁעָמַד פִּנְחָס וְקִנֵּא, דָּבָר אַחֵר "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים". זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "יִרְאוּ אֶת ה' קְד(וֹ)שָׁיו" וְגוֹ' מָשָׁל לְעָשִׁיר שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, לִמֵּד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֻמָּנוּת, בָּחַר לְאֶחָד שֶׁיְּהֵא מְשַׁמְּשׁוֹ וְלֹא לִמְּדוֹ אֻמָּנוּת, אָמַר לוֹ לְכָל חֲבֵרַי נָתַתָּ אֻמָּנוּת וְלִי אֵין אַתָּה מְלַמֵּד אֻמָּנוּת, אָמַר לוֹ דַּיְּךָ שֶׁאַתָּה אוֹכֵל שִׁיּוּרֵי שֻׁלְחָנִי. כָּךְ אָמְרוּ לְוִיִּם וְכֹהֲנִים לְמֹשֶׁה, לְכָל הַשְּׁבָטִים נָתַתָּ חֵלֶק בָּאָרֶץ וְלָנוּ לֹא נָתַתָּ, אָמַר לָהֶם דַּיְּכֶם שֶׁאַתֶּם אוֹכְלִין שִׁיּוּרֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. (ויקרא ו, ט) "וְהַנּוֹתֶרֶת (מִן הַמִּנְחָה) [מִמֶּנָּה] יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו". פָּרָשָׁה זוֹ סְמוּכָה לְפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם אֵין מֶלֶךְ אֵין כֹּהֵן וְאִם אֵין כֹּהֵן אֵין מֶלֶךְ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, בְּכָל מָקוֹם הֵן סְמוּכִין זֶה לָזֶה שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, ו) "וַיִּנְאַץ בְּזַעַם אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן". וְאוֹמֵר (וַיַּמְלִיכוּ שְׁלֹמֹה וְאֶת צָדוֹק מָשְׁחוּ לְכֹהֵן עַלֵיהֶם) ["וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶּן (דָּוִיד) [דָּוִיד] וַיִּמְשְׁחוּ לַה' לְנָגִיד וּלְצָדוֹק (הַכֹּהֵן) [לְכֹהֵן"]]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שה"ש ז, ו) "רֹאשְׁךָ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם". בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים לְוִיִּם. צָפָה מֹשֶׁה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲזָרָא עוֹלֶה מִבָּבֶל לִירוּשָׁלַיִם וְהוּא מְבַקֵּשׁ לְוִיִּם שֶׁיֹּאמְרוּ שִׁירָה וְלֹא יִמְצָאֵם שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ח, טו) "וּמִבְּנֵי לֵוִי לֹא מָצָאתִ[י] שָׁם" וְהוּא מַעֲמִיד כֹּהֲנִים וְאוֹמְרִים

שִׁירָה. אָמְרוּ לוֹ, מִדַּעְתְּךָ עָשִׂיתָ כָּךְ. אָמַר לָהֶם, מֹשֶׁה לִמְּדַנִי, לֹא יִהְיֶה וְגוֹ'. אִשֵּׁי ה' וְנַחֲלָתוֹ יִאכֵלוּן. מָשָׁל לְנָזִיר וְשִׁכּוֹר שֶׁנִּקְרְאוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, הָיוּ מוֹזְגִים לַנָּזִיר יַיִן וְהוּא נוֹטֵל אֶת הַכּוֹס וּמַרְחִיקוֹ וְנוֹתְנוֹ לַשִּׁכּוֹר וְשׁוֹתֶה אוֹתוֹ. כָּךְ רֵיחַ הַקְּרְבָּנוֹת עוֹלִין לְמַעְלָה רֵיחַ נִיחוֹחַ וְהָאֵשׁ אוֹכֶלֶת אֶת הַקְּרְבָּנוֹת, וּמִשִּׁיּוּר הָאֵשׁ הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים. וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ. מָשָׁל לְאָב בֵּית דִּין שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה וְהָיוּ כֻּלָּן עַמֵּי הָאָרֶץ וּבָנוֹ הַגָּדוֹל בֶּן תּוֹרָה, כָּתַב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֶלְקוֹ חוּץ מִבְּנוֹ הַגָּדוֹל, אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד נָתַתִּי חֵלֶק וְלִי אֵין אַתָּה כוֹתֵב, אָמַר לוֹ דַּיְּךָ תְּפוּשׁ אֶת מְקוֹמִי. כָּךְ אָמַר שַׁבָּט לֵוִי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכָל הַשְּׁבָטִים כָּתַבְתָּ מַתָּנָה וְלָנוּ אִי אַתָּה כוֹתֵב, אָמַר לָהֶם, דַּיְּכֶם שֶׁאַתֶּם יוֹרְשִׁים אֶת חֶלְקֵי כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ" וְגוֹ'.

אָמַר רַב חִסְדָּא, הַמַּזִּיק מַתָּנוֹת כְּהֲנָה אוֹ שֶׁאָכְלָן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. מַאי טַעֲמָא, אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב זֶה וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תוֹבְעִין. מֵיתִיבֵי וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים, מְלַמֵּד שֶׁהַמַּתָּנוֹת דִּין. לְמַאי הִילְכָתָא, לָאו לְהוֹצִיאָן בְּדַיָּנִין. לָא, לְחַלְקָן בְּדַיָּנִין, דַּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִין מַתָּנוֹת לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דהי"ב לא, ד) "וַיֹּאמֶר לָעָם לִיֹּשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ(יִ)ם לָתֵת מָנָת (לַכֹּהֲנִים) [הַכֹּהֲנִים] (וְלַלְוִיִּם) [וְהַלְוִיִּם] לְמַעַן יֶחֱזְקוּ בְּתוֹרַת ה'", כָּל הַמַּחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' יֵשׁ לוֹ "מָנָת" וְשֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה' אֵין לוֹ מָנָת. תָּא שְׁמַע רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, מִשְׁפַּט, מְלַמֵּד שֶׁהַמַּתָּנוֹת דִּין, יָכוֹל אֲפִלּוּ חָזֶה וְשׁוֹק דִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה". לְמַאי, אִילֵימָא לְחַלְקָן בְּדַיָּנִין אֲטוּ חָזֶה וְשׁוֹק לָאו לְדַיָּנִין מִיחְלְקוּ, אֶלָּא לָאו לְהוֹצִיא בְּדַיָּנִין. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דַּאֲתוֹ לִידֵיהּ. אִי הָכֵי מַאי לְמֵימְרָא. דְּאָתֵי לִידֵיהּ בְּטִבְלֵיהוּ וְקָסָבַר מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁהוּרְמוּ דַּמְיָין. דְּרַשׁ רָבָא, מֵאֵת הָעָם וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח אֲפִלּוּ כֹּהֵן טַבָּח בְּמַשְׁמָע. זְקֵנֵי דָרוֹם אָמְרוּ, כֹּהֵן טַבָּח שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, מִכָּאן וְאֵילָךְ חַיָּב. וְהָנֵי מִלֵּי דְּלָא קָבַע מַסְחְתָּא אֲבָל קָבַע מַסְחְתָּא חַיָּב. אָמַר רַב חִסְדָּא, הַאי טַבָּחָא כֹּהֲנָא דְּלָא מַפְרֵשׁ מַתְּנָתָא לֵיהֲוֵי בְּשַׁמְתָּא דִּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

אִם שׁוֹר אִם שֶׂה. תְּנוּ רַבָּנָן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִים בְּכָלְאַיִם וּבְכוּרִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כֹּלְאַיִם הַבָּא מִן הָעֵז וּמִן הָרֹחֶל חַיָּב בְּמַתָּנוֹת, מִן הַצְּבִיָּה פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. מִכְּדֵי קְיָמָא לָן דִּלְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם וּמַתָּנוֹת לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בִּצְבִי הַבָּא עַל הַתִּישָׁה וּבֵין לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּבֵין לְרַבָּנָן מְסַפְּקָא לְהוּ אִי חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב אִי אֵין חוֹשְׁשִׁין וּבְשֶׂה וְלָא מְקֻצָּת שֶׂה קָמִיפְלְגֵי מַר סָבַר שֶׂה וְלָא מְקֻצָּת שֶׂה וּמַר סָבַר שֶׂה וַאֲפִלּוּ מְקֻצָּת שֶׂה, בְּשִׁלְמָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּפְטַר קָסָבַר שֶׂה וְלָא מְקֻצָּת שֶׂה אֶלָּא לְרַבָּנָן נְהִי נַמֵּי דְּקָסָבְרֵי שֶׂה וַאֲפִלּוּ מְקֻצָּת שֶׂה פְּלָגָא לִישְׁקוֹל וְאִידָךְ פְּלָגָא לֵימָא לֵיהּ אַיְתִי רְאָיָה דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב

וּשְׁקוֹל. אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִיָּא, מַאי חַיָּב נַמֵּי, חַיָּב בַּחֲצִי מַתָּנוֹת. כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּוֵי לְרַבָּנָן חַיָּב בְּכֻלְּהוֹ מַתָּנוֹת, דְּתַנְיָא שׁוֹר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם שׁוֹר", לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם, שֶׁה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְרַבּוֹת אֶת הַכְּוִי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי אִם שֶׂה מַאי עָבִיד לֵיהּ. מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנַן לְחַלֵּק מִנָּא לְהוֹ. מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא הַדִּין עִם הַטַּבָּח. וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ. כִּי אָתָא עוּלָּא יָהִיב מַתָּנָא לְכֹהֲנָתָא. אִלְמָא קָסָבַר עוּלָּא כֹּהֶן וַאֲפִלּוּ כֹּהֶנֶת. אִיתִיבֵיהּ רָבָא, מִנְחַת כֹּהֶנֶת נָאֶכֶלֶת מִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְאִי אָמְרִתְּ כֹּהֵן וַאֲפִלּוּ כֹּהֶנֶת וְהָכְתִיב "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹּא תֵאָכֵל". אֲמַר לֵיהּ, אַהָרֹן וּבָנָיו כְּתוּבִין בַּפָּרָשָׁה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תַּנָּא לַכֹּהֵן, וְלֹא כֹּהֶנֶת, וְיִלְמַד סָתוּם מִן הַמְפֹרָשׁ. דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב תַּנָּא כֹּהֵן וַאֲפִלּוּ כֹּהֶנֶת, הֲוֵי מְעוּט אַחַר מְעוּט וְאֵין מְעוּט אַחַר מְעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. רַב כַּהֲנָא אָכִיל בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ וְכוּ'. וְהִלְכָתָא כְּוָותֵיהּ דְּעוּלָּא.

הַהוּא לִיוָאָה דַּהֲוָה חָטִיף מַתָּנָתָא, אֲתוֹ אָמְרֵי לֵיהּ לְרַב. אֲמַר, לָא מִיסְתָּיָיא דְּלָא שָׁקְלִינַן מִנֵּיהּ אֶלָּא מִיחְטִיף נַמֵּי חָטִיף. וְרַב, אִי אִקְּרֵי עַם מִישְׁקַל נַמֵּי לִשְׁקוֹל מִנַּיְיהוּ, וְאִי לָא אִיקְּרֵי עַם רַחֲמָנָא פְּטְרֵיהּ. רַב מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי מִ(י)קְּרֵי עַם אִי לָא אִ(י)קְּרֵי עַם. תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא (ויקרא טז, לג) "וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ" זֶה לִפְנֵי וְלִפְנִים וְכוּ' עַד "יְכַפֵּר" אֵלּוּ הַלְוִיִּים, וְתַנְיָא אִידָךְ "יְכַפֵּר" אֵלּוּ עֲבָדִים. מַאי לְאוֹ בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר אִ(י)קְּרֵי עַם וּמַר סָבַר לָא אִ(י)קְּרֵי עַם, וְרַב מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּהַאי תַּנָּא אִי כְּהַאי תַּנָּא.

אָמַר רַב חִסְדָּא, מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה אֵינָן נֶאֱכָלוֹת אֶלָּא צָלִי, וְאֵינָן נֶאֱכָלוֹת אֶלָּא בְּחַרְדֶּל, מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא "לְמָשְׁחָה", לִגְדֻלָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִים. אָמַר רַב חִסְדָּא, מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה זְרוֹעַ לְאֶחָד וְקִבָּה לְאֶחָד לְחָיַיִם לִשְׁנַיִם. אֵינִי, וְהָא כִּי אֲתָא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר, בְּמַעֲרָבָא פַּלְגִינַן לָהֶן גָּרְמֵי גָּרְמֵי. הָתָם בִּדְתוֹרָא. אֵיזֶהוּ זְרוֹעַ, מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, וְהוּא שֶׁל נָזִיר, וּכְנֶגְדּוֹ בָּרֶגֶל שׁוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוֹק מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה עַד סַבָּךְ שֶׁל רֶגֶל. אֵיזֶהוּ לְחִי, מֵהַפֶּרֶק שֶׁל לֶחִי עַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת.

תָּנוּ רַבָּנָן הַזְּרוֹעַ זֶה יָמִין. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל שְׂמֹאל. תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזְּרֹעַ". מַאי תַּלְמוּדָא. כִּדְאָמַר רָבָא (בראשית לב, לב) "הַיֶּרֶךְ", הַמְיֻמֶּנֶת שֶׁבְּיֶרֶךְ, הָכִי נַמֵּי הַזְּרֹעַ, מְיֻמֶּנֶת שֶׁבַּזְּרוֹעַ. וְהַלְּחָיַיִם, לְמַאי אֲתָא. לְרַבּוֹת צֶמֶר שֶׁבְּרֹאשׁ כִּבְשִׂים וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן תְּיָשִׁים. וְהַקֵּבָה, לְמַאי אֲתָא. (כִּדְתַנְיָא) [וְלְהָבִיא] חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה וְחֶלֶב שֶׁבְּתוֹךְ הַקֵּבָה, דַּאֲמַר רַבִּי (יְהוּדָה) [יְהוֹשֻׁעַ] כֹּהֲנִים נָהֲגוּ בּוֹ עַיִן יָפָה וּנְתָנוּהוּ לַבְּעָלִים, טַעֲמָא דְּנָהֲגוּ הָא לָא נָהֲגוּ דִּידְהוּ נִינְהוּ. דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרִים, הַזְּרוֹעַ, כְּנֶגֶד הַיָּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כה, ז) "וַיִּקַּח רִמְח בְּיָדוֹ". וּלְחָיַיִם, כְּנֶגֶד תְּפִלָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲמֹד פִּנְחָס וַיְפַלֵּל". קֵבָה, כְּמַשְׁמָעָהּ, וְכֵן

הוּא אוֹמֵר (במדבר כה, ח) "וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֻבָּתָהּ". וְתַנָּא מַיְתֵי לָהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא (ויקרא ז, לב) "שׁוֹק הַיָּמִין", אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹק הַיָּמִין, זְרוֹעַ הַמֻּקְדָּשִׁין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "תְּרוּמָה", זְרוֹעַ חֲלִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּתְּנוּ". אֵיזֶהוּ לֶחִי. מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לֶחִי וְעַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת. וְהָתַנְיָא נוֹטְלָהּ וּבֵית שְׁחִיטָה עִמָּהּ. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס וְהָא רַבָּנַן, דְּתַנְיָא מֻגֶּרֶמֶת פְּסוּלָה, הֵעִיד רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס עַל מֻגֶּרֶמֶת שֶׁהִיא כְשֵׁרָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא רַבָּנַן וְלָא קַשְׁיָא, מַאי עִמָּהּ, עִמָּהּ דִּבְהֵמָה.

אָמַר רָבָא, בְּדִיק לָן רַב יוֹסֵף, הַאי כַּהֲנָא דְּחָטִיף מַתָּנָתָא חְבוּבֵי מְחַבֵּב מִצְוָה אוֹ זְלִזּוּלֵי מְזַלְזֵל בְּמִצְוָה, וּפְשִׁיטָנָא לֵיהּ וְנָתַן וְלֹא שְׁיִטֹּל מֵעַצְמוֹ. אָמַר אַבָּיֵי מֵרִישׁ הֲוָה אָמֵינָא הָבוּ לִי מַתָּנָתָא, אָמֵינָא חְבוּבֵי קָא מְחַבַּבְנָא בְּמִצְוָה, כֵּיוָן דִּשְׁמָעְנָא לְהָא דְּתַנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר חֻלְקָם שָׁאֲלוּ בְּפִיהֶם מֵימַר לָא אָמֵינָא וְאִי יָהֲבוּ לִי שְׁקִילְנָא, כֵּיוָן דִּשְׁמָעְנָא לְהָא דְּתַנְיָא הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן מִשְּׁקַל נַמִּי לָא שְׁקִילְנָא לְבַר מִמַּעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לְאַחְזוּקֵי נַפְשָׁאֵי בְּכֹהֲנָא. וְלִפְרֹס יָדֶיהָ. אָנְסֵי לֵיהּ עִדָּנֵיהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, הַאי כַּהֲנָא דְּאִית לֵיהּ צוֹרְבָא מֵרַבָּנַן בְּשַׁבָּבוּתֵיהּ וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְתָא לִיזְכֵי לֵיהּ מַתָּנָתָא, וְאַף עַל גַּב דְּלָא אָתָא לְיָדֵיהּ. הַזָּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה נוֹהֲגִין בְּחֻלִּין אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה אִם הַחֻלִּין שֶׁאֵין חַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת קָדָשִׁים שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ז, לד) "וְאֶתֵּן אוֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק עוֹלָם", אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן. טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "אוֹתָם" הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא. קָדָשִׁים חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת, אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לְחֻלִּין שֶׁכֵּן חַיָּבִין בִּבְכוֹרָה. תֵּיתֵי מִזְּכָרִים מַה לִּזְכָרִים שֶׁכֵּן חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. תֵּיתֵי מִתְּיָשִׁים. מַה לְתְיָשִׁים שֶׁכֵּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. תֵּיתֵי מִזְּקֵנִים. מַה לִזְקֵנִים שֶׁכֵּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. תֵּיתֵי מִלְּקוּחַ וְיָתוֹם. מַה לְלָקוּחַ וְיָתוֹם שֶׁכֵּן בְּמִינָן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. בְּמִינָן קָאָמַרְתְּ, קָדָשִׁים נַמִּי בְּמִינָן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְיִהְיוּ חֻלִּין חַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה קָדָשִׁים שֶׁאֵין חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת חַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק חֻלִּין שֶׁחַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת אֵינוֹ דִין שֶׁחַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק. אָמַר קְרָא וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים, זֶה אֵין מִידֵּי אַחֲרִינָא לָא. אֶלָּא טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא וְזֶה הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא חֻלִּין חַיָּבִין בְּחֶזֶה וְשׁוֹק, וְהָא בָּעוּ תְּנוּפָה. הֵיכִי לֵינְפְּנְהוּ, אִי אֲבָרַאי "לְפָנַי ה'" כְּתִיב, אִי מְגַוַּאי קָא מְעַיֵּיל חֻלִּין לַעֲזָרָה, הֵילְכָךְ לָא אֶפְשָׁר. אֶלָּא זֶה לָמָּה לִי. לְכְדָרַב חִסְדָּא, דַּאֲמַר רַב חִסְדָּא הַמַּזִּיק מַתָּנוֹת כְּהֵנָּה אוֹ שֶׁאָכְלָן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.

רמז תתקטז

וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם. וְלֹא מֵאֵת אֲחֵרִים וּמֵאֵת כֹּהֲנִים. מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח. פְּרָט לְטָרְפָּה. מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח. אֵין לוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת זְבִיחָה בִּלְבַד. מִכָּאן אָמְרוּ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ פָּרָה, נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר פָּטוּר, מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר חַיָּב, סָפַק פָּטוּר וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אִם שׁוֹר אִם שֶׂה. לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם. אִם שׁוֹר אִם שֶׂה. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ. וַהֲלֹא דִּין הוּא, חַיָּב כָּאן וְחַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז, מַה מָּצִינוּ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ אַף מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. אוֹ כָּלֵךְ לְדָרֶךְ זוֹ, חַיָּב כָּאן וְחַיָּב בִּתְרוּמַת רֵאשִׁית, מַה תְּרוּמַת רֵאשִׁית אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בָּאָרֶץ אַף מַתְּנוֹת אֵין חַיָּב אֶלָּא בָּאָרֶץ. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דְּנִין דָּבָר שֶׁאֵין תָּלוּי בָּאָרֶץ וּבְקֻדָּשׁ [מִדָּבָר שֶׁאֵין תָּלוּי בָּאָרֶץ וּבְקֻדָּשׁ] וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת רֵאשִׁית (הַגֵּז) שֶׁהִיא תְּלוּיָה בָּאָרֶץ וּבְקֻדָּשׁ. אוֹ כָּלֵךְ לְדָרֶךְ זוֹ, דְּנִין דָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בֵּין בִּמְרֻבֶּה בֵּין בִּמְעָט מִדָּבָר שֶׁנּוֹהֵג בֵּין בִּמְרֻבֶּה בֵּין בִּמְעָט וְאַל יוֹכִיחַ רֵאשִׁית הַגֵּז שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּמְרֻבֶּה. תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם שׁוֹר אִם שֶׂה", בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְנָתַן לַכֹּהֵן עַצְמוֹ. הַזְּרֹעַ שֶׁל יָמִין. וְהַלְּחָיַיִם. זֶה לֶחִי הַתַּחְתּוֹן.

רמז תתקיז

(דברים יח ד-ה) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ. מְלַמֵּד שֶׁאֵין תּוֹרְמִין אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. מַה מָּצִינוּ בִּשְׁנֵי מִינִין שֶׁבָּאִילָן אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה, כָּךְ שְׁנֵי מִינִין שֶׁבַּתְּבוּאָה וְשֶׁבַּיָּרָק אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה. רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּחֻלִּין אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין, אָמַר קְרָא צֹאנְךָ. וְלֹא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא טַעֲמָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא צֹאנְךָ הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא קָדְשִׁים חַיָּבִים בְּרֵאשִׁית הַגֵּז, הָא לָאו בְּנֵי גִּזָּה נִינְהוּ דִּכְתִיב "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר(וֹ)ר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ". אָמַר רָבָא, בְּמַקְדִּישׁ גִּזָּה עַצְמָהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא לִיגְזוֹז וְלֵיתִיב לֵיהּ, אָמַר קְרָא רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ, מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא גִּזָּה וּנְתִינָה יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר גִּזָּה וּנְתִינָה וּפְדָיָה. אֶלָּא צֹאנְךָ לְמַאי אֲתָא. לְכִדְתַנְיָא בְּהֵמַת הַשֻּׁתָּפִין חַיֶּבֶת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז, וְרַבִּי אִלְעַאי פּוֹטֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אִלְעַאי. אָמַר קְרָא צֹאנְךָ, וְלֹא שֻׁתָּפוּת. וְרַבָּנַן, הַהוּא לְמַעוּטֵי שֻׁתָּפוּת נָכְרִי. וְרַבִּי אִלְעַאי, תַּרְוַיְיהוּ נָפְקָא, שֻׁתָּפוּת נָכְרִי אַמַּאי פָּטוּר, דִּלְמָא מִיַּחֲדָא לֵיהּ, לְיִשְׂרָאֵל נַמִּי לָא מִיַּחֲדָא לֵיהּ. וְרַבָּנַן, נָכְרִי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא. אָמַר רָבָא, וּמוֹדֶה רַבִּי אִלְעַאי בִּתְרוּמָה אַף עַל גַּב דִּכְתִיב "דְּגָנְךָ" דִּידְךָ אִין דְּשֻׁתָּפוּת לָא כְּתַב רַחֲמָנָא (במדבר יח, כז) "תְּרוּמַתְכֶם". אֶלָּא דְּגָנְךָ לְמָה לִי. לְמַעוּטֵי שֻׁתָּפוּת נָכְרִי. אֲמַר (רְבִינָא) [וְרַבִּי חֲנִינָא] מְסוּרָא, לֵיתְנְהוּ לְהָנֵי כְּלָלֵי, דְּתַנְיָא בְּהֵמַת הַשֻּׁתָּפִין חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת, וְרַבִּי אִלְעַאי פּוֹטֵר, מַאי טַעְמָא, נִתְּינָה מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּתְרוּמָה מְחַיֵּיב לֵילַף נְתִינָה נְתִינָה מִתְּרוּמָה, אֶלָּא שְׁמַע

מִנָּהּ בְּתָרוּמָה נַמֵּי פּוֹטֵר. אִי מַה תְּרוּמָה בָּאָרֶץ אִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ לָא אַף מַתָּנוֹת בָּאָרֶץ אִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ לָא. אָמַר רַב יוֹסֵף מִנְּהַרְבִּיל אִין, וְהָא תַּנְיָא אָמַר רַבִּי אִלְעַאי מַתָּנוֹת אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ וְרֹאשִׁית הַגֵּז אֵין נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. [מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אִלְעַאי. אָמַר רָבָא, יָלִיף נְתִינָה נְתִינָה מִתְּרוּמָה, מַה תְּרוּמָה בָּאָרֶץ אִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ לָא אַף רֹאשִׁית הַגֵּז, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי], אִי מַה תְּרוּמָה טוֹבֶלֶת אַף רֹאשִׁית הַגֵּז טוֹבֶלֶת. אָמַר לֵיהּ, אֲמַר קְרָא וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ, אֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא לִתְּנוֹ לוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָאִידָּנָא נָהוּג עָלְמָא כְּהָנֵי תִּלְתָּ סָבֵי, כְּרַבִּי אִלְעַאי בְּרֹאשִׁית הַגֵּז דְּאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ, וּכְרַבִּי יְהוּדָה בְּדִבְרֵי תוֹרָה דַּאֲמַר אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מְקַבְּלִים טֻמְאָה, וּכְרַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאֵים דְּתַנְיָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר [לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב] עַד שֶׁיְּזָרֵע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת הַטְּרָפָה מֵרֹאשִׁית הַגֵּז כּוּ'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. יָלִיף צֹאן צֹאן מִמַּעֲשֵׂר, מַה מַּעֲשֵׂר טְרֵפָה לָא, דִּכְתִיב (ויקרא כז, לב) "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" פָּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, אַף רֹאשִׁית הַגֵּז וְכוּ'. וְלֵילַף צֹאן צֹאן מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר אֲפִלּוּ טְרֵפָה אַף רֹאשִׁית הַגֵּז. מִסְתַּבְּרָא מִמַּעֲשֵׂר הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן זְכָרִים טְמֵאִין בְּמֵרֵבִּים מֵרֶחֶם אָדָם פָּשׁוּט לִפְנֵי הַדִּבּוּר. אַדַּרְבָּה, מִבְּכוֹר הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן יָתוֹם שֶׁלִּקְחוֹ בְּשֶׁתְּפוּת נְתָנוֹ בִּפְנֵי הַכֹּהֵן בְּקֻדְשָׁה וּבְמְכִירָה. הָנָךְ נְפִישִׁין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, פָּשׁוּט מִפָּשׁוּט עָדִיף לֵיהּ. חוֹמֶר בְּמַתָּנוֹת מֵרֹאשִׁית הַגֵּז, שֶׁהַמַּתָּנוֹת נוֹהֲגִין בְּבָקָר וּבְצֹאן בְּמֵרֶבָּה וּבְמוּעָט, וְרֹאשִׁית הַגֵּז אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּרְחֵלִים וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בְּמֵרֶבָּה. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. כִּדְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לַעֲמֹד לְשָׁרֵת דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת שֵׁרוּת הָכִי נַמֵּי דָּבָר הָרָאוּי לְשֵׁרוּת. אֶלָּא גִּזָּה גִּזָּה לְמַאי אָתָא. לְכִדְתָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּבָשִׂים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה פְּטוּרִין מֵרֹאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִגֵּז כְּבָשֶׂיךָ (ים) יִתְחַמָּם". תָּנֵי חָדָא הַגּוֹזֵז אֶת הָעִזִּים וְשׁוֹטֵף אֶת רְחֵלִים פָּטוּר. וְתַנְיָא אִידָּךְ, חַיָּב. לָא קַשְׁיָא, הָא רַבָּנַן הָא רַבִּי יוֹסֵי, דְּתַנְיָא (ויקרא יט, ט) "וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט", וְלֹא לֶקֶט קְטוּף, שֶׁאֵין לֶקֶט אֶלָּא הַבָּא מֵחֲמַת קָצִיר, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי בְּמִידֵי דְּאוֹרְחֵיהּ, דְּתַנְיָא (שם) "קְצִיר", אֵין לִי אֶלָּא קָצִיר, עוֹקֵר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לִקְצֹר", תּוֹלֵשׁ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ["וּ]בְקֻצְרְכֶם". וְכַמָּה הוּא מְרֻבֶּה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁתֵּי רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ז, כא) "יְחַיֶּה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן", וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, חָמֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "חֲמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת", רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אוֹמֵר, חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מָנֶה [מָנֶה וּפְרָס] חַיָּבוֹת בְּרֹאשִׁית הַגֵּז, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן. בִּשְׁלָמָא לְבֵית שַׁמַּאי תַּרְתֵּי נַמֵּי אִיקְרוּ צֹאן, אֶלָּא לְבֵית הִלֵּל מַאי טַעְמָא. אָמַר רַב אָשֵׁי, "עֲשׂוּיוֹת", שֶׁמַּעֲשׂוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן וְאוֹמְרוֹת לוֹ קוּם עֲשֵׂה מִצְוָה. תַּנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו, אַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, לז) "וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה". תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי

יוֹסֵי, אִלּוּ דִּבְרֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה וּדְבָרַי דִּבְרֵי קַבָּלָה שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, עַכְשָׁיו שֶׁדִּבְרֵיהֶם דִּבְרֵי קַבָּלָה וּדְבָרַי דִּבְרֵי תוֹרָה נִרְאִין דְּבָרָי. וְהָאֲמַר מַר אֵין הַכְרָעָה שְׁלִישִׁית מַכְרַעַת. אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפִּי שְׁמוּעָה אֲמָרוּהָ, מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אוֹמֵר וְכוּ'. וְכַמָּה כָּל שֶׁהֵן. אָמַר רַב, מָנֶה וּפְרָס, וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ מְחֻמָּשׁוֹת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שִׁשִּׁים, וְנוֹתֵן סֶלַע לַכֹּהֵן. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁשׁ, חֻמֵּשׁ לַכֹּהֵן וְאֶחָד לוֹ. עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל שֶׁהֵן. תְּנַן כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ [מְשְׁקַל חֻמֵּשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה שֶׁהֵן] עֶשֶׂר בַּגְּלִיל. בְּשִׁלְמָא לְרַב וְרַבִּי יוֹחָנָן נִיחָא, אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר קְשָׁיָא. וְלִיטַעֲמֵיךְ, דְּרַב מִי נִיחָא, וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי רֵאשִׁית הַגֵּז בְּשִׁשִּׁים. הָא אִ(י)תְּמַר עָלָּה דְּהַהִיא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ (צֹאן) [גִּזִּין] הַרְבֵּה עָסְקִינַן וּמְבַקֵּשׁ לִתְּנַן לַכֹּהֵן, דְּאָמְרֵי לֵיהּ כָּל חָד וְחָד לָא תִּבְצַר לִי מֵחֻמֵּשׁ סְלָעִים. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ, מִשְׁקַל חֻמֵּשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה שֶׁהֵם עֶשֶׂר בַּגְּלִיל, וּמְלֵבָן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן בֶּגֶד קָטָן, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּתֶּן לוֹ", שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי נְתִינָה. תַּנָּא לֹא שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ, אֶלָּא (כָּל שֶׁאִלּוּ) שֶׁיְּלַבְּנֶנּוּ הַכֹּהֵן וְיַעֲמֹד עַל חֻמֵּשׁ סְלָעִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ בֶּגֶד קָטָן. מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר קְרָא לַעֲמֹד לְשָׂרַת, דָּבָר הָרָאוּי לְשֵׂרוּת, וּמַאי נִיהוּ, אַבְנֵט. וְאֵימָא מְעִיל תְּפַסְתָּ מְרֻבֶּה לֹא תְּפַסְתָּ, תְּפַסְתָּ מוּעָט תְּפַסְתָּ. וְאֵימָא כִּפָּה שֶׁל צֶמֶר, דְּתַנְיָא כִּפָּה שֶׁל צֶמֶר הָיְתָה מֻנַּחַת בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וְעָלֶיהָ צִיץ נָתוּן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שמות כח, לז) "וְשַׂמְתָּ א(ו)תוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת". אֲמַר קְרָא, הוּא וּבָנָיו, דָּבָר שֶׁשָּׁוֶה בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו. אַבְנֵט נַמִּי (הָא) [לָא] שָׁוֶה, הָנִיחָא לְמָאן דַּאֲמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל [לֹא] זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט [שָׁפִיר] אֶלָּא לְמָאן דַּאֲמַר (אֵין) זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. שֵׁם אַבְנֵט בָּעַלְמָא. וְרֵאשִׁית גֵּז. וְלֹא רֵאשִׁית הַשֵּׂטֶף. רֵאשִׁית (הַ)גֵּז. צֹאנְךָ. פְּרָט לִטְרֵפָה. רֵאשִׁית (הַ)גֵּז. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. צֹאנְךָ. וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים. מִכָּאן אָמְרוּ הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל נָכְרִי פָּטוּר [מֵרֵאשִׁית הַגֵּז], לָקַח גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר חַיָּב, וְאִם לָאו הַלּוֹקֵחַ חַיָּב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, רֵאשִׁית (הַ)גֵּז, שְׁתַּיִם, גֵּז צֹאנְךָ, אַרְבַּע, תִּתֶּן לוֹ, הֲרֵי חָמֵשׁ.

הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בְּפֶסַח פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין וּמִדְּמֵי עֵצִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַפְרִישׁ תְּרוּמָה וְהֶחְמִיצָה, אֲבָל מַפְרִישׁ תְּרוּמָה חָמֵץ דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ קְדוֹשׁ. מְנָהֲנֵי מִלֵּי. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֲמַר קְרָא תִּתֶּן לוֹ וְלֹא לְאוּרוֹ. רַב הוּנָא בַּר יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, אָמַר קְרָא רֵאשִׁית, רֵאשִׁית שֶׁשִּׁיֵּרִיהָ מְתֻרִּין לְיִשְׂרָאֵל, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵין מֻתָּרִין לְיִשְׂרָאֵל.

לַעֲמֹד לְשָׂרַת. יוֹשֵׁב מִנָּלַן. אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר קְרָא לַעֲמֹד לְשָׂרַת, לַעֲמִידָה בְּחַרְתִּיו וְלֹא לִישִׁיבָה.

תָּנוּ רַבָּנָן "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת" מִצְוָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הָעֹ(וֹ)מְדִים שָׁם, שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעַכֵּב. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מִכְּדֵי יוֹשֵׁב כְּזָר דָּמֵי וּמֵיחֵל עֲבוֹדָה, אֵימָא מַה זָּר בְּמִיתָה אַף יוֹשֵׁב בְּמִיתָה, אֶלָּמָּה תַּנְיָא אֲבָל עֶרֶל וְאוֹנֵן וְיוֹשֵׁב אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. מִשּׁוּם דְּהָווּ מְחֻסַּר בְּגָדִים וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם שְׁנֵי כְתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִין, וּלְמָאן דַּאֲמַר מְלַמְּדִין הָווּ שְׁתוּי יַיִן שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשָׁה וְדַאי אֵין מְלַמְּדִין. עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵּלִים עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַל גַּבֵּי רֶגֶל חֲבֵרוֹ, פָּסוּל. מְנָלַן. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְרִצְפָּה מְקֻדֶּשֶׁת וּכְלֵי שָׁרֵת מְקֻדָּשִׁין, מַה כְּלֵי שָׁרֵת שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין כְּלֵי שָׁרֵת אַף רִצְפָּה וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן כֵּלִים, דְּלָאו מִינָּא דְּבָשָׂר הוּא אֲבָל בְּהֵמָה דְּמִינָּא דְּבָשָׂר הֵיא אֵימָא לָא, וְאִי אַשְׁמְעִינַן בְּהֵמָה, מִשּׁוּם דְּלָאו (מִינָּה) [מִינָּא] דְּאָדָם הוּא אֲבָל חֲבֵרוֹ דְּאָדָם הוּא אֵימָא לָא, צְרִיכָא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, לַעֲמֹד לְשָׁרֵת, דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת לְשֵׁרוּת כּוּ' . הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ, מַה הוּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים" וְאִתְקַשׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת. הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים. בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

(דברים יח ו-ח) וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי. יָכוֹל בְּבֶן לֵוִי וַדַּאי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ", שֶׁלֹּא נָטְלוּ שַׁעֲרֵיהֶן בְּמָקוֹם אֶחָד, יָצְאוּ לְוִיִּים שֶׁנָּטְלוּ שַׁעֲרֵיהֶן בְּמָקוֹם אֶחָד. וְשֵׁרֵת. בְּרָאוּי לְשֵׁרוּת, יָצְאוּ לְוִיִּים שֶׁאֵין רְאוּיִין לְשֵׁרוּת. מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גֵּר שָׁם. בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כֹּהֵן בָּא וְנוֹשֵׂא כַּפָּיו בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ". מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בְּקָרְבָּנוֹת הָרֶגֶל. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ". יָכוֹל לְעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ", בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין בְּשַׁעַר אֶחָד, בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים. וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו וְגוֹ', הָעֹ(וֹ)מְדִים. עַל הָרִצְפָּה. מִכָּאן אָמְרוּ עֶרֶל, טָמֵא, עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵּלִים אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, פָּסוּל. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בְּאֵמוּרֵי הָרֶגֶל, וּבְחִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ", חֵלֶק לֶאֱכֹל כְּחֵלֶק לַעֲבֹד, חֵלֶק לַאֲכִילָה כְּחֵלֶק לַעֲבוֹדָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בְּקָרְבָּנוֹת הָרֶגֶל הַבָּאִין שֶׁלֹּא מֻחֲמַת הָרֶגֶל. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְבַד מִמְכָּרָיו עַל הָאֲבוֹת", מַה מָּכְרוּ הָאֲבוֹת זֶה לָזֶה, אֲנִי בְּשִׂבְתִּי וְאַתָּה בְּשִׂבְתְּךָ.

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן שֶׁכָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בְּחִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ", כְּחֵלֶק עֲבוֹדָה כְּךָ חֵלֶק אֲכִילָה. וּמַאי אֲכִילָה, אִילֵימָא אֲכִילָה דְּקָרְבָּנוֹת, מֵהָכָא נָפְקָא, (ויקרא ז, מט) מִ"לְּכֹהֵן הַמַּקְרִיב א(וֹ)תָה לוֹ תִּהְיֶה" נָפְקָא, אֶלָּא לֶחֶם הַפָּנִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּחוֹבוֹת הַבָּאוֹת שֶׁלֹּא מֻחֲמַת הָרֶגֶל וְכוּ' (כדלעיל). תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבָּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ וְשֵׁרֵת". מִנַּיִן

שֶׁעֲבוֹדָתוֹ וְעוֹרָה שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ה, י) "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ". הָא כֵּיצַד. אִם הָיָה בַּעַל מוּם נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וְאִם הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה [נוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר. הַאי זָקֵן אוֹ חוֹלֶה] הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּמַצֵּי עָבִיד עֲבוֹדָה עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ נַמֵּי תֵּיהֲוֵי דִּידֵיהּ, וְאִי דְּלָא מָצֵי עָבִיד עֲבוֹדָה שָׁלִיחַ הֵיכִי מָצֵי מְשָׁוֵי. אֲמַר רַב פַּפָּא, שָׁיְכוֹל לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַדּוֹחַק עֲבוֹדָה דְּכִי עָבִיד נַמֵּי עַל יְדֵי הַדּוֹחַק עֲבוֹדָה הִיא מְשָׁוֵי שָׁלִיחַ, אֲכִילָה דְּכִי אָכִיל עַל יְדֵי הַדּוֹחַק אֲכִילָה גַּסָּה הִיא וַאֲכִילָה גַּסָּה לְאוֹ כְּלוּם הִיא, מִשּׁוּם הָכִי עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר.

וְשֵׁרֶת כְּכָל אֶחָיו (הַכֹּהֲנִים) [הַלְוִיִּם] הָעֹמְדִים. שֶׁתְּהֵא עֲמִידָתָם כִּשְׁאָר אֶחָיו. רִצְפָּה מְקֻדֶּשֶׁת וּכְלֵי שָׁרֵת מְקֻדָּשִׁין, [כְּשֵׁם שֶׁחֲצִיצָה פּוֹסֶלֶת בִּכְלֵי שָׁרֵת כָּךְ חֲצִיצָה פּוֹסֶלֶת בְּרִצְפָּה], הֵילְכָךְ רַגְלוֹ אַחַת עַל הַכְּלִי וְרַגְלוֹ אַחַת עַל הָרִצְפָּה רוֹאִין כָּל שֶׁאִלּוּ יְנָטֵל הַכְּלִי יָכוֹל לַעֲמֹד עַל רַגְלוֹ אַחַת כְּשֵׁרָה וְאִם לָאו עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה וּמְסַיַּע אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מִנַּיִן לְעִיקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׁרֶת בְּשֵׁם ה'", אֵיזֶהוּ שֵׁרוּת שֶׁבַּשֵּׁם, הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה. וְאֵימָא נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. מִדִּכְתִיב "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ" מִכְּלָל דְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים לְאוֹ שֵׁרוּת הִיא.

רמז תתקיח

(דברים יח ט-יא) כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ. עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס לָאָרֶץ. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ, בִּזְכוּתְךָ. לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם. יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁאי לִלְמֹד וּלְהָבִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "לַעֲשׂוֹת", לַעֲשׂוֹת אִי אַתָּה לָמֵד אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהוֹרוֹת וּלְהָבִין. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן גָּזַרוּ עָלָיו שִׁרְפָה, שֶׁהָיָה הוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. וְהֵיכִי עָבִיד הָכֵי, וְהָתְנַן אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר אַף הַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. לְהִתְלַמֵּד עָבַד, דִּכְתִיב "לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת", אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת. אֶלָּא מַאי טַעְמָא אִיעֲנַשׁ. מִשּׁוּם דְּהוֹגֶה בְּפַרְהֶסְיָא הָוֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנַיִם לוֹקְטִין קִשּׁוּאִין, אֶחָד לוֹקֵט פִּטּוּר וְאֶחָד לוֹקֵט חַיָּב, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּב הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם פָּטוּר. וְהָא רַבִּי עֲקִיבָא מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָוֶה גָּמִיר לֵיהּ, וְהָתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת שָׁנִיתִי בְּבַהֶרֶת עַזָּה וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁשָּׁאַל לִי מֵהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת וְאֹמְרִי לְהּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁשּׁוֹאֲלֵנִי מֵהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, פַּעַם אַחַת הָיִינוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ אָמַר לִי רַבִּי לַמְּדֵנִי בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין, אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד נִתְמַלְּאָה כָּל הַשָּׂדֶה קִשּׁוּאִין, אָמַר לִי רַבִּי לַמְּדֵנִי נְטִיעָתָן לַמְּדֵנִי עֲקִירָתָן, אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד,

אִלְמָא מַרְבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּמָרָהּ. גְּמָרָהּ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא סְבָרָהּ וַהֲדָר גְּמָרָהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאַסְבָּרָהּ נַיְהֲלִיהּ. וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי, וְהָתְנַן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּב. לְהִתְלַמֵּד שָׁאנֵי, דַּאֲמַר מַר לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת.

לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ (כְּתוּב בֶּרֶמֶז כ"ב וּבֶרֶמֶז תקצ"ו).

תָּנוּ רַבָּנָן "מְעוֹנֵן". רַבִּי (יְשְׁמָעֵאל) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר זֶה הַמַּעֲבִיר שִׁבְעָה מִינֵי זְכוּר עַל הָעַיִן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה הַמְחַשֵּׁב עִתִּים וְשָׁעוֹת וְאוֹמֵר הַיּוֹם יָפֶה לָצֵאת, לְמָחָר יָפֶה (לָצֵאת) [לְקַח]. לְמוּדֵי עֲרָבֵי שִׁבְעִיּוֹת חִטִּין יָפוֹת עִקּוּרֵי קִטְנִיּוֹת מֻחָיוֹת רָעוֹת. מְנַחֵשׁ. זֶה הָאוֹמֵר פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, מַקְלוֹ נָפַל מִיָּדוֹ, בְּנוֹ קוֹרֵא לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, עוֹרֵב קוֹרֵא לוֹ, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדַּרְךְ, נָחָשׁ בִּימִינוֹ וְשׁוּעָל בִּשְׂמֹאלוֹ, אַל תַּתְחֵיל בִּי, שַׁחֲרִית הוּא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא, מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא. תָּנוּ רַבָּנָן (ויקרא יט, כו) "לֹא תְנַחֲשׁוּ". אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים בְּחֻלְדָּה וּבְעוֹפוֹת [וּבְדָגִים]. תָּנוּ רַבָּנָן "חֹבֵר חָבֶר" אֶחָד חֶבֶר גָּדוֹל וְאֶחָד חֶבֶר קָטָן וַאֲפִלּוּ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. אָמַר אַבָּיֵי הֵילְכָךְ הַאי מָאן דְּצָמִיד זְבוּרָא וְעַקְרָבָא אַף עַל גַּב דְּקָא מְכַוֵּן דְּלָא לִיזְקוּ, אָסוּר. (בַּעַל) [שֹׁאֵל] אוֹב. זֶה פִּיתּוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ. וְיִדְּעֹנִי. זֶה שֶׁמְּדַבֵּר בְּפִיו. הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן בְּאַזְהָרָה. (בַּעַל) [שֹׁאֵל]. אוֹב, זֶה הַמְדַבֵּר מִבֵּין הַפְּרָקִים וּמֵבִין אֲצִילֵי [וְדָיו]. יִדְּע(וֹנִי. זֶה הַמַּנִּיחַ עֶצֶם יָדוּעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֵלָיו. (בַּעַל) [שֹׁאֵל]. אוֹב אֶחָד הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת, [מַה בֵּין זֶה לָזֶה], מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ אֵינוֹ מַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּשַּׁבָּת, נִשְׁאָל בְּגֻלְגֹּלֶת עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹלֶה בַּשַּׁבָּת. [עוֹלֶה, לְהֵיכָא סְלִיק] הָא קָמַיהּ מְנַח. אֶלָּא אֵימָא עוֹנֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹנֶה בַּשַּׁבָּת. שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוּרְנוּסְרוֹפוֹס הָרְשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ, וּמַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם. אָמַר לֵיהּ, וּמַה גֶּבֶר בְּגֶבְרִין. אָמַר לֵיהּ, דְּמֶרֵיהּ צָבֵי. שַׁבָּת נַמִּי דְּמֶרֵיהּ צָבֵי. אָמַר לֵיהּ, הָכֵי קָאָמִינָא לָךְ, מִי יֵימַר דְּהַאִידָּנָא שַׁבָּתָא. אָמַר לֵיהּ סַמְבַּטְיוֹן יוֹכִיחַ, בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, קִבְרוֹ שֶׁל אָבִיו יוֹכִיחַ שֶׁאֵין מַעֲלֶה עָשָׁן בְּשַׁבָּת. דֹּרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים. זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה. וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לַמְּקָרָא הַזֶּה הָיָה בּוֹכֶה, אָמַר, וּמַה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעֲוֹונוֹתֵינוּ גָּרְמוּ לָנוּ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם".

דָּבָר אַחֵר "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". זֶה הַבּוֹעֵל אֲרָמִית וּמַעֲמִיד מְמֻנֶּה בֵּן אוֹיֵב לַמָּקוֹם. עָנָשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ" וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה שֶׁהוּא מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ לְעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְכוֹרֵת עִמָּהּ בְּרִית שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד, יח) "הָעֹבֵר אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו". קֹסֵם. (קֹסְמִים) אֶחָד קֹסְמִים מְרֻבֶּה

וְאֶחָד מוּעָט. [קְסָמִים]. לְחַיֵּב עַל כָּל קֶסֶם וָקֶסֶם. אֵיזֶהוּ קוֹסֵם. זֶה הָאוֹחֵז בְּמַקְלוֹ וְאוֹמֵר אִם אֵלֵךְ וְאִם לֹא אֵלֵךְ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הושע ד, יב) "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ". (דברים יח יב) כִּי תוֹעֲבַת ה' כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כֻּלָּן תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה", אֶפִלּוּ אַחַת מֵהֶן. "וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ". מִכָּאן שֶׁהֶזְהִירוּ כְנַעֲנִים עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין אֶת הָאָדָם עַד שֶׁמַּזְהִירִין אוֹתוֹ.

רמז תתקיט

(דברים יח יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן הֲרֵי אַתָּה תָּם לַה' אֱלֹהֶיךָ.

דָּבָר אַחֵר "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ". כְּשֶׁאַתָּה תָּם, חֻלְקְךָ עִם ה' אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר "וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלַךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי" (שם מא, יג) "וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם". מִנַּיִן שֶׁאֵין שׂוֹאֲלִים בְּכַלְדִּיִּים. שֶׁנֶּאֱמַר "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

(דברים יח יד-יח) כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם. עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם. אֶל מְעֹנְנִים וְאֶל קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ. שֶׁמָּא תֹּאמַר, לָהֶם יֵשׁ בַּמֶּה לְהִשָּׁאֵל וְלִי אֵין לִי. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגוֹ'.

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ וְגוֹ'. מִקִּרְבְּךָ. וְלֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ. מֵאַחֶיךָ. וְלֹא מֵאֲחֵרִים. כָּמֹנִי יָקִים לְךָ ה'. וְלֹא לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ירמיה א, ה) "נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ", בְּנוֹהֲגִין מִנְהַג גּוֹיִם. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימָן פָּתַח, "נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב (אַחֵיהֶם) [אֲחֵיכֶם] כָּמוֹךָ", וּכְתִיב (דברים לד, י) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" וְאֵת אֲמַרְתְּ כָּמוֹךָ, אֶלָּא כָּמוֹךָ בְּתוֹכְחוֹת. אַתָּה מוֹצֵא כָּל מַה שֶׁכָּתוּב בָּזֶה כָּתוּב בָּזֶה, זֶה נִתְנַבֵּא אַרְבָּעִים שָׁנָה וְזֶה נִתְנַבֵּא אַרְבָּעִים שָׁנָה, זֶה נִתְנַבֵּא עַל יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְזֶה נִתְנַבֵּא עַל יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל, זֶה עָמְדוּ בְּנֵי שִׁבְטוֹ כְּנֶגְדּוֹ וְזֶה עָמְדוּ בְּנֵי שִׁבְטוֹ כְּנֶגְדּוֹ, זֶה הֻשְׁלַךְ לַיְאוֹר וְזֶה הֻשְׁלַךְ לַבּוֹר, זֶה הָצַל עַל יְדֵי אָמָה וְזֶה הָצַל עַל יְדֵי עֶבֶד, זֶה בָּא בְּדִבְרֵי תוֹכָחוֹת וְזֶה בָּא בְּדִבְרֵי תוֹכָחוֹת, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר דִּבֵּר דִּבְרֵי דִּבְרֵי אָלוֹת וְתוֹכָחוֹת הֵן, כְּתִיב "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה" וּכְתִיב תַּמָּן (דברים לב, כד) "מְזֵי רָעָב וּלְחֻ(וּ)מֵי רֶשֶׁף", כְּתִיב "דִּבֶּר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי", מַה כְּתִיב תַּמָּן, (שם שם, ט) "כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי", כְּתִיב (ירמיה א, א) "דִּבְרֵי יִרְמְיָה", מַה כְּתִיב תַּמָּן, "אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת" וְגוֹ'.

תָּא שְׁמַע "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". אֶפִלּוּ אָמַר לְךָ הַנָּבִיא עֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הַכֹּל לְפִי שָׁעָה שְׁמַע לוֹ. שֶׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְלֵימַר מִנֵּיהּ. מִיגְּדַר מִלְּתָא שָׁאנֵי.

כְּכֹל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעִם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב. בָּזוֹ זָכוּ שֶׁעָמְדוּ לָהֶם נְבִיאִים דִּכְתִיב "לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל ה'" וְגוֹ'. (דברים ה, כד) "קָרֵב אַתָּה וּשְׁמַע" וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְּרוּ כִּוְנוּ לְדַעְתִּי. נָבִיא אָקִים לָהֶם וְגוֹ'. הָא לְמַדְנוּ שֶׁבִּשְׂכַר יִרְאָה זָכוּ שֶׁעָמְדוּ לָהֶם נְבִיאִים. וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו. דְּבָרַי אֲנִי נוֹתֵן בְּפִיו אֲבָל אֵינִי מְדַבֵּר עִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים. דָּבָר אַחֵר "וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו". מִכָּאן וְאֵילָךְ הֲוֵי יוֹדֵעַ הֵיאַךְ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִתֶּנֶת בְּפִי הַנְּבִיאִים. וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם. שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב אֶת הַתַּרְגְּמָן. אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ. אוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. (דברים יח יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע (אֶת) [אֶל] דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ. שְׁלֹשָׁה מִיתָתָן בִּידֵי שָׁמַיִם, הַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ כְּיוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי, וְהַמְוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא כַּחֲבֵרוֹ שֶׁל מִיכָה, וְנָבִיא שֶׁעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ כְּעִדּוֹ הַנָּבִיא. וּשְׁלֹשָׁה מִיתָתָן בְּבֵית דִּין, הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע כְּצִדְקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה, וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ כַּחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, שֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מִפִּי יִרְמְיָה שֶׁהָיָה מִתְנַבֵּא בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן וְהוֹלֵךְ וּמִתְנַבֵּא בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹמֵר כָּךְ אָמְרָה אֱלִילִים פִּלּוֹנִי אֲפִלּוּ כְּוִין אֶת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. (דברים יח כ) מִנָּא הָנֵי מִלֵּי דַּאֲמַר קְרָא אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי, זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, וְאֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו, הָא לַחֲבֵרוֹ צִוִּיתִיו, זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים, זֶה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם אֱלִילִים, וּכְתִיב "וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ וְהַמְוַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי (תּוֹרָה) [עַצְמוֹ], מִיתָתָן בִּידֵי שָׁמַיִם, דִּכְתִיב "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע (אֶת) [אֶל] דְּבָרַי", קְרֵי בֵּיהּ לֹא יַשְׁמִיעַ וְקָרֵי בֵּיהּ לֹא יִשְׁמַע וְקָרֵי בֵּיהּ לֹא יִשְׁמַע וּכְתִיב "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ", בִּידֵי שָׁמַיִם. אֵין דָּנִין אֶת נְבִיא הַשֶּׁקֶר אֶלָּא בְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, גָּמַר דָּבָר דָּבָר מֵהַמָּרְאָתוֹ. וְלֵיהֵדַר זְקֵן מַמְרֵא וְלִיגְמַר הֲזָדָה הֲזָדָה מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר. דָּבָר דָּבָר גְּמִיר, הֲזָדָה הֲזָדָה לָא גְּמִיר.

(דברים יח כא-כב) וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ. עֲדַיִן עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר אֵיכָה נֵדַע אֶת הַדָּבָר וְגוֹ', יִרְמְיָה אָמַר ("הִנֵּה כְּלֵי בֵּית ה' הוֹלְכִים בָּבֶלָה") (ירמיה כז, כא-כב) ["עַל הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים (בְּ)בֵית ה' וְגוֹ' בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ"], חֲנַנְיָה אוֹמֵר (שם טז) "הִנֵּה כְלֵי בֵית ה' (מוּבָאִים) [מוּשָׁבִים] מִבָּבֶלָה", וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי אֶשְׁמַע. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דִּבְּרוֹ ה'", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁדִּבְּרוֹ הַמָּקוֹם, זֶה שֶׁאוֹמֵר וּבָא.

בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא. עַל זָדוֹן הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁגָגָה. "לֹא תָגוּרוּ מִמֶּנּוּ". אַל תִּמְנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה.

(דברים יט א) כִּי יַכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת אַרְצָם. בִּזְכוּתְךָ, וִירַשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם) ["וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם"] יָכוֹל אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהוֹסִיף עַל הַבִּנְיָן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָשַׁבְתָּ (בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם) [בְּאַרְצָם"], כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לִבְנוֹת בְּנֵה. (דברים יט ב) שָׁלֹשׁ עָרִים. עָרִים וְלֹא טִירִים, "עָרִים" וְלֹא (כְּרָמִים) [כְּרַכִּים], עָרִים וְלֹא כְפָרִים. תַּבְדִּיל לְךָ. וְלֹא לַאֲחֵרִים. בְּתוֹךְ אַרְצֶךָ וְלֹא בַסְּפָר. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ. מִשֶּׁתִּכְבֹּשׁ תִּירַשׁ.

(דברים יט ג-ד) תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ. תִּכְוַן לְךָ סַרְטִיאוֹת שֶׁיְּהוּ מְפֻלָּשׁוֹת לְתוֹכָהּ. וְשַׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ. שֶׁלֹּא יְהוּ מְפֻזָּרוֹת אֶלָּא יְהוּ מְכֻוָּנוֹת כִּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁבַּכֶּרֶם. אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. לְרִבּוֹת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְהָיָה לְנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ (שֶׁלֹּא יְהֵא גּוֹלָה מֵעִיר לְעִיר).

תָּנוּ רַבָּנָן דֶּרֶךְ הַיָּחִיד אַרְבַּע אַמּוֹת, דֶּרֶךְ הַרַּבִּים שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, דֶּרֶךְ עָרֵי מִקְלָט שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת. אָמַר רַב הוּנָא, מַאי קְרָאָה, תָּכִין (לָהּ) [לְךָ] הַדֶּרֶךְ, דֶּרֶךְ הַדֶּרֶךְ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לוֹ שִׁעוּר כּוֹ'. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִקְלָט הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר הָרוֹצֵחַ וְיִפָּנֶה לְשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ", עֲשֵׂה לְךָ הֲכָנָה לַדֶּרֶךְ. רַבִּי חָמָא פִּתַּח פִּתְחָא לְהַאי פָּרָשְׁתָא מֵהָכָא, "טוֹב וְיָשָׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ", אִם לְחַטָּאִים יוֹרֶה קַל וָחֹמֶר לְצַדִּיקִים. עַל כָּל מִיל וָמִיל הָיָה עוֹמֵד בּוּרְגָּן, וְעַל כָּל בּוּרְגָּן וּבוּרְגָּן הָיָה צֶלֶם, וְהָיְתָה יָדוֹ שֶׁל צֶלֶם עֲקֻמָּה וְהָיְתָה מַרְאָה לָהֶם לְהֵיכָן עָרֵי מִקְלָט. מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ וְיִדַּבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרִים הָרְאוּיִין לוֹ, אוֹמְרִים (לָהֶם) [לוֹ] אַל תִּנָּהֵג בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשִׁגְגָה בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". אָמְרוּ לוֹ, הַרְבֵּה שְׁלִיחוּת עוֹשֶׂה. אֲמַר מַר בִּשְׁגָגָה בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ. פְּשִׁיטָא, דְּאִי מֵזִיד בַּר קְטָלָא הוּא. הָא מָנִי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דַּאֲמַר בַּתְּחִלָּה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מַקְדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וְלוֹקְחִין אוֹתוֹ מִשָּׁם שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק יב), "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ", מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה הֲרָגוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי וְגוֹ' וָמֵת", מִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה פְּטָרוּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, כה) "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ", מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהֵשִׁיבוּ א(ו)תוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". רַבִּי אוֹמֵר, מֵעַצְמָן הֵן גּוֹלִין, כְּסִבּוּרִין הֵן אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד קוֹלְטוֹת, וְהֵן לֹא יָדְעוּ שֶׁאֵין קוֹלְטוֹת אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג בְּמֵזִיד אֵינָן קוֹלְטוֹת. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ בְּנֵי הָעִיר לְכַבְּדוֹ אוֹמֵר לָהֶם רוֹצֵחַ אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן יְקַבֵּל מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". מַעֲלִין הָיוּ שָׁכָר לַלְוִיִּים, דִּבְרֵי רַבִּי (מֵאִיר) [יְהוּדָה]. רַבִּי (יְהוּדָה) [מֵאִיר] אוֹמֵר, לֹא הָיוּ מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר. אֲמַר (רב כַּהֲנָא) [רָבָא], מַחֲלֹקֶת בְּאַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם דְּמַר סָבַר "וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ", לְקָלְיָטָה, וּמַר סָבַר "וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ", כַּהֲנָךְ, [מַה הֲנָךְ] כְּתִיב (שם

יב) "לָכֶם" לְכָל צָרְכֵיהֶם אַף הֲנֵי נַמִּי לְכָל צָרְכֵיהֶם, אֲבָל בְּשֵׁשׁ דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא הָיוּ מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר.

רמז תתקכ

וְזֶה דְּבַר הָרִצָּחַ. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר רוֹצֵחַ שֶׁגּוֹלָה מֵעִירוֹ לְעִיר מִקְלָט יְדַבֵּר וְיֹאמַר רוֹצֵחַ אֲנִי. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק ו) פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ אֵין לִי אֶלָּא רוֹדֵף וְגוֹאֵל, רוֹדֵף וְלֹא גוֹאֵל גוֹאֵל וְלֹא רוֹדֵף לֹא רוֹדֵף וְלֹא גוֹאֵל, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ רֹצֵחַ", רִבָּה. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יֵחַם לְבָבוֹ" אֵין לִי אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמוּם הַלֵּב, הָאָב אֶת הַבֵּן וְהַבֵּן אֶת הָאָב (הָאָב אֶת הָאָב וְהַבֵּן אֶת הַבֵּן) מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ רֹצֵחַ", רִבָּה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁמָּה" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. [שָׁם תְּהֵא דִירָתוֹ שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ] שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "רֹצֵחַ" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. רַעֲהוּ פְּרָט לַאֲחֵרִים, רַעֲהוּ פְּרָט לְגֵר תּוֹשָׁב, רַעֲהוּ כְּבָר קְרָאתוֹ הַתּוֹרָה רַעֲהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבֶלִי דָעַת". וְהוּא לֹא שֹׂנֵא. הָא אִם שׂוֹנֵא אֵינוֹ גוֹלֶה. מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תְּמֹל שְׁנַיִם, שִׁלְשֹׁם שְׁלֹשָׁה.

שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִים בְּעִיר אַחַת וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה אֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, מב) "לָנוּס שָׁמָּה (כָּל) רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת" וְאֵין דַּעַת אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי [הַ]דָּעַת".

(דברים יט ה) לַחְטֹב עֵצִים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, מַה חֲטִיבַת עֵצִים רְשׁוּת אַף כָּל רְשׁוּת, יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מַרְבָּנַן לְרָבָא, מִמַּאי דְּמֵחֲטִיבַת עֵצִים דִּרְשׁוּת, דִּלְמָא מֵחֲטִיבַת עֵצִים דְּסֻכָּה וּמֵחֲטִיבַת עֵצִים דְּמַעֲרָכָה וַאֲפִלּוּ הָכִי אֲמַר רַחֲמָנָא לִיגְלֵי. אֲמַר לֵיהּ, כֵּיוָן דְּאִם מָצָא חָטוּב אֵינוֹ חוֹטֵב לְאוֹ מִצְוָה הִיא הַשְׁתָּא נַמִּי לְאוֹ מִצְוָה הִיא. אִיתְיְבִיהּ רָבִינָא לְרָבָא, יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְכוּ', וַאֲמַאי לֵימָא כֵּיוָן דְּאִלּוּ גָּמִיר לְאוֹ מִצְוָה הַשְׁתָּא נַמִּי לְאוֹ מִצְוָה. הָתָם אַף עַל גַּב דְּגָמִיר מִצְוָה קָעֲבִיד דִּכְתִיב (משלי כט, יז) "יַסֵּר בִּנְךָ וְיָנִיחֲךָ" וְגוֹ'. הֲדַר אֲמַר רָבָא, לְאוֹ מִלְּתָא הִיא דְּאָמְרִי, אֶלָּא אֲמַר קְרָא "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר", מַה יַּעַר אִי בָּעֵי עָיֵיל וְאִי בָּעֵי לָא עָיֵיל, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִצְוָה מִי סָגֵי דְּלָא עָיֵיל. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "אֲשֶׁר" דְּאִי בָּעֵי הוּא, אֶלָּא מַעֲתָּה "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא" אִי בָּעֵי מִ(י)טַּמֵּא וְאִי בָּעֵי לָא מִ(י)טַּמֵּא, מֵת מִצְוָה דְּלָא סָגֵי דְּלָא מִיטַּמֵּא הָכֵי נַמִּי דְּפָטוּר. שְׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב (שם יג) "טָמֵא יִהְיֶה", מִכָּל מָקוֹם. הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "טָמֵא יִהְיֶה" לְרַבּוֹת טְבוּל יוֹם, (שם) "טֻמְאָתוֹ בוֹ" לְרַבּוֹת מְחֻסַּר כִּפּוּרִים. אֲמַר לֵיהּ אֲנָא מַ"עוֹד" קָאֲמִינָא. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר. מַה יַּעַר רְשׁוּת לַנָּזִק וְלַמַּזִּיק לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כָּל

שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנָּזִק וְלַמַּזִּיק לְהִכָּנֵס לְשָׁם], יָצָא חָצֵר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵין רְשׁוּת לַנָּזִק וְלַמַּזִּיק לְכָנֵס לְשָׁם. לַחְטֹב עֵצִים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מַה חֲטִיבַת עֵצִים רְשׁוּת אַף כָּל וְכוּ'. וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר נִתְכַּוֵּן לָקוּץ אֶת הָאִילָן וְנָפַל עַל הָאָדָם וַהֲרָגוֹ הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקָּתּוֹ וַהֲרָגוֹ, רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ גּוֹלֶה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים גּוֹלֶה, מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, רַבִּי אוֹמֵר גּוֹלֶה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ גּוֹלֶה. תַּנְיָא אָמַר לָהֶם רַבִּי לַחֲכָמִים, וְכִי נֶאֱמַר 'וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מֵעֵצוֹ' וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "מִן הָעֵץ" וְעוֹד נֶאֱמַר "עֵץ" לְמַעְלָה וְנֶאֱמַר "עֵץ" לְמַטָּה מָה עֵץ הָאָמוּר לְמַעְלָה מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ אַף עֵץ הָאָמוּר לְמַטָּה מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ. וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ רַבִּי סְבַר יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת, וְנִשַּׁל כְּתִיב. וְרַבָּנָן סְבְרֵי יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, וְנָשַׁל קְרִינַן. וּסְבַר רַבִּי יֵשׁ אֵם לַמָּסֹרֶת וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן רוֹעַ וְכוּ' כֻּלְּהוּ סְבִירָא יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא. הַיְנוּ דַּאֲמַר לְהוּ וְעוֹד.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִם מִכְּשֶׁיָּצְאָה אֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ הֲרֵי זֶה פָּטוּר. תָּנוּ רַבָּנָן "וּמָצָא", פָּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, אִם מִשֶּׁיָּצְאָה וְכוּ' (כדלעיל). לְמֵימְרָא דְּמָצָא מֵעִיקָּרָא מַשְׁמַע, וְרָמִינְהוּ (ויקרא כה, כו) "וּמָצָא" פָּרָט לְמָצוּי, שֶׁלֹּא יִמְכֹּר בְּרֶחוֹק וְיִגְאַל בְּקִרוֹב בְּרֵעָה וְיִגְאַל בְּיָפָה. אֱמַר רָבָא, הָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא וְהָתָם מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא, הָתָם מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא "וּמָצָא" דּוּמְיָא דְּ"וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ" מַה הִשִּׂיגָה יָדוֹ מֵהֲשַׁתָּא אַף וּמָצָא נַמֵּי מֵהֲשַׁתָּא, הָכָא מֵעִנְיָנָא דִּקְרָא וּמָצָא דּוּמְיָא דְּיַעַר מַה יַּעַר מִידֵי דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא אַף וּמָצָא נַמֵּי מִידֵי דְּאִיתֵיהּ מֵעִיקָּרָא.

תָּנוּ רַבָּנָן הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְנִתְּזָה בְּקֵסַת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וּמֵת, פָּטוּר. וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת, חַיָּב. [מַאי חַיָּב]. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים וּפָטוּר מִגָּלוּת לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיַעַר וְכוּ'. אָמַר רָבָא, [מַאי] פָּטוּר מִגָּלוּת, דְּלָא סָגֵי לֵיהּ בְּגָלוּת, דַּהֲוָה לֵיהּ שׁוֹגֵג קָרוֹב לְמֵזִיד. רַב פַּפָּא מַתְנֵי אֲרֵישָׁא, הַנִּכְנָס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְנִתְּזָה בְּקֵסַת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וּמֵת פָּטוּר. מַאי פָּטוּר, פָּטוּר מִגָּלוּת וְחַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. מָאן דְּמָתְנֵי לָהּ אֲסִיפָא כָּל שֶׁכֵּן אֲרֵישָׁא וּמָאן דְּמָתְנֵי לָהּ אֲרֵישָׁא אֲבָל סֵיפָא כֵּיוָן דִּבְרִשׁוּת עָאַל חַיָּב גָּלוּת. רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא מָתְנֵי לָהּ אֲהָא (אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת רֵעֵהוּ), [וּמָצָא] פָּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ וְכוּ' (כדלעיל). מָאן דְּמָתְנֵי אֲהָא כָּל שֶׁכֵּן אֲקַמַּיְתָא, וּמָאן דְּמָתְנֵי אֲקַמַּיְתָא אֲבָל הָא פָּטוּר לְגַמְרֵי. מְעִידִין אָנוּ בְּפִלּוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב גָּלוּת אֵין אוֹמְרִים יִגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו אֶלָּא לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. מְנָא הָנֵי מִלֵּי. אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲמַר קְרָא הוּא יָנוּס, הוּא וְלֹא זוֹמְמִין. הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי. שֶׁלֹּא יְהֵא גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר. (דברים יט ו-ז) פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם. מִצָּוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם לִרְדֹּף. אֲמַר רַב הוּנָא רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם וַהֲרָגוֹ, פָּטוּר. קָסְבַר "וְלוֹ" אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת" בְּגוֹאֵל הַדָּם

הוּא דִּכְתִיב. מֵיתְיבֵי "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת", בָּרוֹצֵחַ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגוֹאֵל הַדָּם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (וְהוּא) "לֹא שִׂנֵא לוֹ" הֱוֵי אוֹמֵר בָּרוֹצֵחַ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הוּא דַּאֲמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת", בְּגוֹאֵל הַדָּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בָּרוֹצֵחַ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (וְהוּא) "לֹא שִׂנֵא לוֹ" הֲרֵי רוֹצֵחַ אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת, בְּגוֹאֵל הַדָּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

כִּי לֹא שִׂנֵא הוּא לוֹ. הָא אִם שׂוֹנֵא לוֹ אֵינוֹ גּוֹלֶה. מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם. זוֹ הִיא שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר תְּמוֹל שְׁנַיִם שִׁלְשׁוֹם שְׁלֹשָׁה. עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר. לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ. (דברים יט ח) וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ. עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן בַּתּוֹרָה שֶׁבִּשְׁכָרָהּ יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ. הַכֹּל בִּזְכוּת אָבוֹת. וְנָתַן לְךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגוֹ'. הַכֹּל בִּזְכוּת אָבוֹת. (דברים יט ט) וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר שָׁלֹשׁ עָרִים הִפְרִישׁ מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּכְשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ הִפְרִישׁוּ עוֹד שָׁלֹשׁ, וּלֶעָתִיד לָבוֹא מַפְרִישִׁין עוֹד שָׁלֹשׁ, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ הֲרֵי שֵׁשׁ, וְעוֹד שָׁלֹשׁ הֲרֵי תֵּשַׁע. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ [וְעוֹד שָׁלֹשׁ] הֲרֵי תִּשְׁעָה, וְעוֹד שָׁלֹשׁ הֲרֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְעוֹד שָׁלֹשׁ הֲרֵי תֵּשַׁע, עַל הַשָּׁלֹשׁ הֲרֵי שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, הָאֵלֶּה הֲרֵי חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה.

(דברים יט י) יוֹצְאִים (וּמְתַקְּנִים) [וְלְקוּץ] אֶת הַדְּרָכִים וּלְתַקֵּן הָרְחוֹבוֹת וְאֶת הָאַסְטַרְטָאוֹת וְלָמוּד אֶת הַמְקָוְואוֹת וּלְהַרְגִּיל לְתוֹכָן אַרְבָּעִים סְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא יָצְאוּ וְעָשׂוּ כָּל אֵלּוּ שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁנִּשְׁפְּכוּ שָׁם מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ הֵם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים".

(דברים יט יא-יג) כִּי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. אִם עָבַר עַל מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל (שם) "לֹא תִקֹּם" וְעַל "לֹא תִטֹּר" וְעַל "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ" וְעַל (שם כה, לו) "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" עַד שֶׁבָּא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו".

רמז תתקכא

וְאָרַב לוֹ. עַד שֶׁיִּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ. [וְרַבָּנָן אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי] פְּרָט לְזוֹרֵק אֶבֶן לְגוֹ. הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאִיכָּא תִּשְׁעָה עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בֵּינֵיהֶם תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּרֵבָּא עוֹבְדֵי אֱלִילִים נִינְהוּ, אִי נַמִי פְּלָגָא וּפְלָגָא כָּל סָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא תִּשְׁעָה יִשְׂרְאֵלִים וְעוֹבֵד אֱלִילִים אֶחָד בֵּינֵיהֶם, דַּהֲוָה לֵיהּ עוֹבֵד אֱלִילִים קְבוּעַ וְכָל קְבוּעַ כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה דָּמֵי. נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם פָּטוּר, הָא נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה

וְהָרֹג אֶת זֶה חַיָּב. מַתְנִיתִי' דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דַּאֲמַר קְרָא (שמות כא, כט) "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת", כְּמִיתַת בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, מַה בְּעָלִים עַד דְּמָכַוֵּן לֵיהּ אַף שׁוֹר נַמֵּי עַד דְּמָכַוֵּן לֵיהּ. וּבְעָלִים גּוּפַיְהוּ מְנָלַן. אֲמַר קְרָא וְאָרַב לוֹ, עַד שֶׁמִּתְכַּוֵּן לוֹ. וְרַבָּנַן הַאי וְאָרַב לוֹ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ. אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי פְּרָט לְזוֹרֵק אֶבֶן לְגוֹ' וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). בְּשִׁלְמָא לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה חַיָּב הֵיכִי דְּכְתִיב "וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים" וְגוֹ' וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמַצּוּת שֶׁבְּמִיתָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר דִּכְתִיב (שם כג) "אִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ" וְגוֹ', אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי "וְנָתַתָּ נֶפֶשׁ" מַאי עְבִיד לֵיהּ. מִ(י)בָּעֵי לֵיהּ לְמָמוֹן, כִּדְרַבִּי "וְנָתַתָּ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ" מָמוֹן וְכוּ'. אֲמַר (רַב אַחָא) [וְרָבָא], הַאי דִּתְנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה מַפְקָא מִדְּרַבִּי וּמִדְּרַבָּנַן, דִּתְנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה (ראה ויקרא כד, כא) "מַכֵּה אָדָם" וּ"מַכֵּה בְּהֵמָה", מַה בְּהֵמָה לֹא חִלַּקְתָּ בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד וְכוּ', מַאי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן, אִילֵימָא שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן כְּלָל הַיְנוּ שׁוֹגֵג, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן [אֶלָּא] לָזֶה וְקָתָנֵי לְחַיָּבוֹ מָמוֹן אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן וְאִי בַּר קְטָלָא הוּא לְמַאי אִצְטְרִיךְ לְמַפְטְרֵיהּ מָמוֹנָא אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ לָאו בַּר קְטָלָא הוּא וְלָאו בַּר מָמוֹנָא הוּא.

וְנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים. עֶבֶד שֶׁנִּגְלָה לְעִיר מִקְלָט, אִם אָמַר לוֹ רַבּוֹ צֵא מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ לְמִזוֹנוֹתֶיךָ אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוֹנוֹ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּעֲשֶׂה יָדָיו לְרַבּוֹ, לְהַעֲדָפָה. פְּשִׁיטָא מַהוּ דְתֵימָא כֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ לָא יָהִיב לֵיהּ כִּי אִית לֵיהּ נַמֵּי לָא לִשְׁקֹל, קָא מַשְׁמַע לָן. וּמַאי שְׁנָא לְעִיר מִקְלָט. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא (דברים ד, מב) "וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי" עֲבִיד לֵיהּ חִיּוּתָא טְפֵי, קַמַשְׁמַע לָן. אִשָּׁה שֶׁנִּגְלְתָה לְעִיר מִקְלָט בַּעֲלָהּ חַיָּב בְּמִזוֹנוֹתֶיהָ אַף עַל גַּב דְּאָמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ בְּמִזוֹנוֹתַיִךְ. בִּדְלָא סָפְקָה, וְאִי מַסְפְּקָה תְּ וְאָמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ בְּמִזוֹנוֹתַיִךְ, רַשַּׁאי. מַסְפְּקָתְּ מַאי לְמֵימְרָא. מַהוּ דְתֵימָא "כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה", קַמַשְׁמַע לָן. עֲרִים הַלָּלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא טִירִים קְטַנִּים וְלֹא כְּרַכִּים גְּדוֹלִים אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם מַיִם, וְאִם אֵין שָׁם מַיִם מְבִיאִין לָהֶם מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁוָקִים, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם אוּכְלוּסִין, נִתְמַעֲטוּ אוּכְלוּסֵיהֶן מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן נִתְמַעֲטוּ דִּיוּרֵיהֶן מְבִיאִין לָהֶן כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן כְּלֵי זַיִן וּכְלֵי מְצוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה. וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְשָׁוִין שֶׁאֵין פּוֹרְשִׁין לְתוֹכָן מְצוּדוֹת וְאֵין מַפְשִׁילִין לְתוֹכָן חֲבָלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא רֶגֶל שֶׁל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם. אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי קְרָא (דברים ד, מב) "וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי", עֲבִיד לֵיהּ מִידֵּי דְּתֵיהֱוֵי לֵיהּ חִיּוּתָא. תְּנָא תַּלְמִיד שֶׁנִּגְלָה מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָס אֶל אַחַת

הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי", עָבִיד לֵיהּ מִידֵי דְּתֵיהֲוֵי לֵיהּ חַיּוּתָא. אָמַר רַבִּי זֵירָא, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן.

וּמֵת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם. (יָכוֹל) [מִנַּיִן] לֹא מֵת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם יָמוּת בְּיַד כָּל אָדָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת". "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי". שָׁמָּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְנֶהֱרַג זֶה לָמָּה אָנוּ בָּאִים לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי", בַּעֵר עוֹשֵׁי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

(דברים יט יד) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא תַגְזֹל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג". מְלַמֵּד שֶׁכָּל הָעוֹקֵר תְּחוּמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. יָכוֹל [אַף] בְּחוּצָה לָאָרֶץ. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל", בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֵין עוֹבֵר אֶלָּא מִשּׁוּם לָאו אֶחָד בִּלְבַד, מִנַּיִן לְעוֹקֵר תְּחוּמִין שֶׁל שְׂבָטִים שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג". מִנַּיִן לְמַחֲלִיף. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְעַל טָהוֹר טָמֵא שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג". מִנַּיִן לְמוֹכֵר קֶבֶר אֲבוֹתָיו שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַסִּיג". יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא נִקְבַּר בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנַחֲלָתְךָ", הָא אִם קָבַר בּוֹ אֲפִלּוּ נֶפֶל אֶחָד בְּרִשׁוּתוֹ אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הַמַּנִּיחַ כַּלְכָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בוֹצֵר הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (אַל תַּסֵּג) ["לֹא תַסִּיג] גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים (בְּנַחֲלָה) [בְּנַחֲלָתְךָ"] וְגוֹ'. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא הֲוָה מַפְלִיג מִצְוָה בְּלֵילְיָא. חַד זִמְנָן פְּגַע בֵּיהּ רַבְּהוֹן דְּרוּחֲאֵי, אֲמַר לֵיהּ לָא כְתִיב "לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ". אֲמַר לֵיהּ, לָא כְתִיב (משלי כא, יד) "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף", וְעִקְּרוֹ מְקוֹמֵיהּ.

רמז תתקכב

(דברים יט טו) לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ. שְׁלֹשָׁה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבָן, מִי שֶׁאֵינוֹ כוֹעֵס וּמִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו. שְׁלֹשָׁה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָן, הַמְדַבֵּר אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב וְהַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לַחֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ מֵעִיד לוֹ וְהָרוֹאֶה דְּבַר עֲבֵירָה בַּחֲבֵרוֹ וּמֵעִיד בּוֹ יְחִידִי, כְּהַהוּא דְּטוּבְיָה חָטָא וַאֲתָא זִיגּוּד [לְחוּדֵיהּ] וְאַסְהִיד עֲלֵיהּ קָמֵיהּ דְּרַב פָּפָּא, וְנָגְדֵיהּ לְזִיגּוּד. [אָמַר לֵיהּ], (רַב פָּפָּא) טוּבְיָה חָטָא וְזִיגּוּד מִינְגַּד. אָמַר לֵיהּ, אֵין, דִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ" וְאַתְּ לְחוּדָךְ קָא מַסְהֲדְתְּ עֲלֵיהּ, שֵׁם רַע בְּעַלְמָא אֲפַקְתְּ עֲלֵיהּ. רַב (נַחְמָן) [שְׁמוּאֵל] בַּר יִצְחָק אָמַר מָתָר לִשְׁנוֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, ה) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂ(וֹ)נְאֶךָ", מַאי שׂוֹנֵא, אִילֵימָא שׂוֹנֵא עוֹבֵד אֱלִילִים וְהַתַנְיָא שׂוֹנֵא שֶׁאָמְרוּ שׂוֹנֵא יִשְׂרָאֵל וְלָא שָׁרֵי לְמִסְנֵיהּ, וְאִי דְּלָא עָבִיד וְלָא מִידֵי אָסוּר לְמִסְנֵיהּ דִּכְתִיב "לֹא תִשְׂנָא

אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ", אֶלָּא דְּאִיכָּא סַהֲדֵי דְּעָבִיד אִסּוּרָא לְכֻלָּא עָלְמָא נַמֵּי מִסְּנֵי סָנֵי, אֶלָּא לָאו כִּי הַאי גַּוְנָא דְּחָזְיָא בֵּיהּ אִיהוּ דְּבַר עֶרְוָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מִצְוָה לְשַׁנּוֹאתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יג) "יִרְאַת ה' שִׂנְאַת רָע". מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד". זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד. הַסַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף. אָמַר רַב נַחְמָן אֲמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא סַעֲנַת מַלְוֶה וְהוֹדְאַת לוֹוֶה אֲבָל עֲדוּת עֵד אֶחָד אֲפִלּוּ לֹא טָעֲנוּ אֶלָּא בְּפֵרוּטָה חַיָּב, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ" וְגוֹ', לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת הוּא דְּאֵינוֹ קָם אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה, וְתַנְיָא כָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן עַד אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ. אֵין לִי אֶלָּא לְדִינֵי נְפָשׁוֹת, לְדִינֵי מָמוֹנוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל עָוֹן". לְקָרְבָּנוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכָל חַטָּאת". לְמַכּוֹת מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל חֵטְא". לְהַעֲלוֹת לַכְּהֻנָּה וּלְהוֹרִיד מִן הַכְּהֻנָּה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת" כו'. אֵין לִי אֶלָּא לְעֵדוּת אִישׁ לְעֵדוּת אִשָּׁה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת". אִם סוֹפֵנוּ לָרַבּוֹת אִשָּׁה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ". לְעָווֹן אֵינוֹ קָם אֲבָל קָם הוּא בְּאִשָּׁה לְהַשְׁוֹאָה, דִּבְרֵי רַבִּי (יְהוּדָה) [יְהוֹשֻׁעַ]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְעָווֹן אֵינוֹ קָם אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין פִּיו מִצְטָרֵף עִם פִּי אַחֵר לְמִיתָה הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ, מָקוֹם שֶׁפִּיו מִצְטָרֵף עִם עֵד אֶחָד לְמָמוֹן אֵינוֹ דִין שֶׁיְּהֵא נִשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ. לֹא, מַה לַּנִּשְׁבָּע עַל פִּי עַצְמוֹ שֶׁכֵּן מְשֻׁלָּם עַל פִּי עַצְמוֹ, יִשָּׁבַע עַל פִּי עֵד אֶחָד שֶׁכֵּן אֵין מְשֻׁלָּם עַל פִּי עֵד אֶחָד. תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת", [לְעָווֹן] אֵינוֹ קָם אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה.

עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וְגוֹ'. לֹא עַל פִּי כְתָבָן וְלֹא עַל פִּי מְתֻרְגְּמָן יָקוּם דָּבָר. מִכָּאן אָמְרוּ, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁהָיָה בְּדִין וּמַה אִם עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵינָהּ אוֹסֶרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסֶרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּם בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ה, יג) "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.

(דברים יט טז-יז) כִּי יָקוּם עֵד חָמָס. אֵין חָמָס אֶלָּא גָּזֵלָן, שֶׁנֶּאֱמַר "לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה", וְאֵין סָרָה אֶלָּא עֲבֵירָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג, ו) "כִּי דִבֶּר סָרָה", וְאוֹמֵר "הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת כִּי סָרָה דִּבַּרְתָּ (עַל) [אֶל] ה'", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת עַצְמוֹ מִכָּאן אָמְרוּ אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיְּזוּמוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד, אָמְרוּ מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אָמְרוּ לָהֶם הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין שֶׁהֲרֵי נֶהֱרַג זֶה אוֹ הוֹרֵג זֶה הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין. אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ

הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב. יִהְיוּ עֵדִים יוֹדְעִין מַה הֵם מְעִידִין וְלִפְנֵי מִי הֵם מְעִידִין וּמִי עָתִיד לְפָרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה'". וְיִהְיוּ הַדַּיָּנִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵם דָּנִין וְלִפְנֵי מִי הֵם דָּנִין וּמִי עָתִיד לְפָרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב, א) "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". תָּנוּ רַבָּנָן "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים". בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַעֲלֵי דִינִין. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב הֲרֵי בַּעֲלֵי דִינִין אֲמוּרִין, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר, נֶאֱמַר כָּאן "שְׁנֵי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שְׁנֵי", מַה לְּהַלָּן בְּעֵדִים אַף כָּאן בְּעֵדִים. מָה אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר. וְכִי תֵּימָא מִדְּלָא כְּתִיב וַאֲשֶׁר לָהֶם כֻּלֵּיהּ קְרָא בְּבַעֲלֵי דִינִין מִשְׁתָּעֵי, נֶאֱמַר כָּאן שְׁנֵי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שְׁנֵי מַה לְּהַלָּן בְּעֵדִים אַף כָּאן בְּעֵדִים. תַּנְיָא אִידָךְ "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", בְּעֵדִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַעֲלֵי דִינִין, אָמַרְתָּ וְכִי שְׁנַיִם בָּאִין לְדִין שְׁלֹשָׁה אֵינָן בָּאִין לְדִין, וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר וְכִי תֵּימָא בְּתוֹבֵעַ וְנִתְבָּע מִשְׁתָּעֵי קְרָא נֶאֱמַר כָּאן שְׁנֵי וְכוּ'. תַּנְיָא אִידָךְ "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים", בְּעֵדִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבַעֲלֵי דִינִין, אָמַרְתָּ וְכִי אֲנָשִׁים בָּאִין לְדִין נָשִׁים אֵינָן בָּאוֹת לְדִין, וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר [וְכוּ'. מָה אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר]. וְכִי תֵּימָא (תהלים מה, יד) "כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה", נֶאֱמַר כָּאן שְׁנֵי וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן "וְעָמְדוּ", מִצְוָה בְּבַעֲלֵי דִינִין שֶׁיַּעַמְדוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שָׁמַעְתִּי שֶׁאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם מוֹשִׁיבִין, אֵיזֶהוּ אָסוּר, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ קַצֵּר דְּבָרֶיךָ. אָמַר עוּלָּא, מַחְלֹקֶת בְּבַעֲלֵי דִינִין, אֲבָל בְּעֵדִים דִּבְרֵי הַכֹּל בַּעֲמִידָה דִּכְתִיב "וְעָמְדוּ". אָמַר רַב, (הוּנָא) מַחְלֹקֶת בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין דִּבְרֵי הַכֹּל דַּיָּנִים בִּישִׁיבָה וּבַעֲלֵי דִינִים בַּעֲמִידָה דִּכְתִיב (שמות יח, יג) "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֹד" וְגוֹ' דְּבֵיתְהוּ דְּרַב הוּנָא הֲוָה לָהּ דִּינָא קְמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן. אָמַר, הֵיכִי נֵיעֲבִיד, אֵיקוּם מִקָּמֵיהּ מִסְתַּתְּמָן טַעֲנָתֵיהּ דִּבְעַל דִּינָא, לָא אֵיקוּם אֵשֶׁת חָבֵר הֲרֵי הִיא כְּחָבֵר, אָמַר לִשְׁמְעֵיהּ צֵא וְאַפְרֵשׁ עֲלֵי בַּר אַוְזָא וְשָׁדֵי עֵ(י)לְוָאי וְאֵיקוּם. וְהָאָמַרְתָּ בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין דִּבְרֵי הַכֹּל דַּיָּנִין בִּישִׁיבָה. דְּיָתִיב כְּמָאן דְּשָׁרֵי מְסָאנֵיהּ וְאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי וְאִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, הַאי צוֹרְבָא מֵרַבָּנַן וְעַם הָאָרֶץ דְּאִית לֵהּ דִּינָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי מוֹתְבִינַן לְצוֹרְבָא מֵרַבָּנַן, וּלְעַם הָאָרֶץ אָמְרִינַן נַמֵּי תִּיב וְאִי קָאֵי לֵית לָן בָּהּ.

רמז תתקכג

וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים מִצְוָה בְּעֵדִים שֶׁיַּעַמְדוּ. שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֵין לִי אֶלָּא בְּזַמַּן שֶׁהֵן אֲנָשִׁים, אִשָּׁה עִם אִישׁ וְאִישׁ עִם אִשָּׁה שְׁתֵּי נָשִׁים זוֹ עִם זוֹ, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב",

מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל אַף אִשָּׁה תְּהֵא כְשֵׁרָה לְעֵדוּת. נֶאֱמַר כָּאן שְׁנֵי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן שְׁנֵי, מַה שְׁנֵי הָאָמוּר לְהַלָּן אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים אַף שְׁנֵי הָאָמוּר כָּאן אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים. אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב. יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיֵעָמֵד עַל שׁוֹרוֹ. לִפְנֵי ה'. שֶׁהֵם סְבוּרִים לִפְנֵי בָּשָׂר וָדָם הֵם עוֹמְדִים, וְאֵין עוֹמְדִין אֶלָּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם. לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם. זֶה הוּא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְכִי עָלָה עַל דַּעְתְּךָ שׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ בְיָמֶיךָ, אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁהוּא כָּשֵׁר וּמֻחְזָק לְךָ בְּאוֹתָם הַיָּמִים. הָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק, כָּשֵׁר. אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נַעֲשִׂין זוֹמְמִין עַד שֶׁיְּזוּמּוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד, מְעִידְנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אָמְרוּ לָהֶן הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג וְהוּא זֶה עִמָּנוּ הָיָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֵין אֵלּוּ זוֹמְמִין, אֲבָל אָמְרוּ הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִין שֶׁהֲרֵי הֱיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר (רָבָא) [רַב אַדָּא], דַּאֲמַר קְרָא (להלן פסוק יח) וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד, שֶׁיִּשַּׁקֵּר גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה, עַד שֶׁתִּסָּרֵה גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת.

(דברים יט יח) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים יז, ד) "וְהֻגַּד לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב", הֵיטֵב הֵיטֵב לִגְזֵרָה שָׁוָה, מְלַמֵּד שֶׁבּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת. בְּדִיקוֹת מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יג, טו) "וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר". מִנַּיִן שֶׁהָעֵד עוֹשֶׂה עַצְמוֹ שֶׁקֶר. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד". וּמִנַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה חֲבֵרוֹ שֶׁקֶר. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד". יָכוֹל אַף מְשֻׁנָּחְקָרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו", אֲמוֹר מֵעַתָּה כָּל זְמַן שֶׁבֵּית דִּין צְרִיכִין לְהֶם וְלֹא מְשֻׁנָּחְקָרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין. כְּשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר זוֹמֵם מְזוֹמֵם, וַאֲפִלּוּ הֵם מֵאָה.

(דברים יט יט-כא) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. אִם מָמוֹן מָמוֹן, אִם מַכּוֹת מַכּוֹת. עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" וְגוֹ'. "לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו". מִכָּאן אָמְרוּ אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין, שֶׁהֲרֵי הַצְּדוֹקִים אוֹמְרִים עַד שֶׁיֵּהָרֵג הַנִּדּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי, אֲרָאֶה בַּנָּחָמָה אִם לֹא הָרַגְתִּי עֵד זוֹמֵם לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל צְדוֹקִין שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֵין הָעֵדִים נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיֵּהָרֵג הַנִּדּוֹן. אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אֲרָאֶה בַּנָּחָמָה אִם לֹא שָׁפַכְתָּ דַּם נָקִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּזוּמּוּ שְׁנֵיהֶם. מִיָּד קִבֵּל עָלָיו רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי שֶׁאֵין מוֹרֶה הֲלָכָה כָּל יָמָיו אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח. וְכָל יָמָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי הָיָה מִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ (הָרוּג) [וְהָעֵד] וְהָיָה נִשְׁמָע קוֹלוֹ בַּלַּיְלָה, וְכִסְבוּרִים הָעָם קוֹלוֹ שֶׁל הָרוּג הוּא, אָמַר לָהֶם קוֹלִי שֶׁלִּי הוּא, תֵּדְעוּ שֶׁהֲרֵי לְמָחָר הוּא מֵת וְאֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, דִּילְמָא בְּדִינָא קָם בַּהֲדֵיהּ, אִי נַמֵּי פִּיּוּסֵי פָּיְיסֵיהּ.

וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם. אָמַר רַבִּי אִלְעַאי, בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תוֹרָה עֵדִים זוֹמְמִין לְתַשְׁלוּמִין, מִכְּדֵי כְּתִיב (להלן פסוק כא) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, יָד בְּיָד לָמָּה לִי, דָּבָר הַנִּתָּן מִיָּד לְיָד, וּמַאי נִיהוּ. חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ נַמִּי, מִכְּדֵי כְּתִיב "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ", (שם כ) "כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ" לָמָּה לִי. דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נְתִינָה, וּמַאי נִיהוּ, מָמוֹן. וְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה" מ(י)בָּעֵי לֵיהּ לְכִדְאַבָּיֵי, כְּתִיב (דברים כב, כט) "תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה" מִכְּלָל דְּאִיכָּא בֹּשֶׁת וּפְגָם. וְעוֹלָא נַפְקָא לֵיהּ מִדִּרְבָּא "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ" וְגוֹ', הֲנַאַת שְׁכִיבָה חֲמִשִּׁים מִכְּלָל דְּאִיכָּא בֹּשֶׁת וּפְגָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵדִים זוֹמְמִין מָמוֹנָא מְשַׁלְּמֵי, וּמִילְּקֵי לָא לְקֵי מְשׁוּם דְּלָאו בְּנֵי הַתְרָאָה נִינְהוּ. דְּנִיתְרֵי בְּהוֹ, אֵימָתַי נִיתְרֵי בְּהוֹ, מֵעִקָּרָא, אָמְרֵי אִישְׁתִּלִּין, נִיתְרֵי בְּהוֹ בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה פָּרְשֵׁי וְלָא מַסְהֲדֵי, נִיתְרֵי בְּהוֹ לְבַסּוֹף מַאי דַּהֲוָה הֲוָה. וְנִיתְרֵי בְּהוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְנִיתְרֵי בְּהוֹ מֵעִיקָּרָא וְנִרְמְזֵייהוּ רְמִיזֵי. וְכִי לָא מַתְרִינַן בְּהוֹ לָא קָטְלִינַן לְהוֹ, מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִלּוּ אִינְהוּ בָּעֵי קָטִיל בְּלֹא הַתְרָאָה וְאִינְהוּ בָּעֵי הַתְרָאָה הָא בָּעֵינָן וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וְלֵיכָּא. וְאִי אָמְרַתְּ בֵּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה דְּלָאו מִכַּאֲשֶׁר זָמַם אִיתְרְבֵּי לְ(י)בָּעֵי הַתְרָאָה, אֱמַר קְרָא (ויקרא כד, כב) "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכֻלְּכֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין לַעֲבָדִים בֹּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יא) "כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו", בְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחְוָה, יָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַחְוָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, לְרַבִּי יְהוּדָה זוֹמְמֵי עֶבֶד לֹא יֵהָרְגוּ דִּכְתִיב "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו". אָמַר קְרָא וּבְעַרְתָּ הָרַע מִקִּרְבֶּךָ, מִכָּל מָקוֹם. תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", לְפִי שֶׁכָּל (מוּמְתִין) [הַזּוֹמְמִין] שֶׁבַּתּוֹרָה זוֹמְמֵיהֶן [וּבוֹעֲלֵיהֶן] כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, בַּת כֹּהֵן הִיא בִּשְׁרָפָה וְאֵין בּוֹעֲלָהּ בִּשְׁרָפָה זוֹמְמִין אֵינִי יוֹדֵעַ אִם לוֹ הֶקִּישׁוּ אִם לָהּ הֶקִּישׁוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, וְלֹא לַאֲחוֹתוֹ. מִנָּא הָא מִלְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן זִיל בְּתַר רַבָּא כוּ' רַבָּא דְּלֵיתָא קָמָן כְּגוֹן קָטָן וּקְטַנָּה. רְבִינָא אָמַר, אַתְיָא מֵעֵדִים זוֹמְמִין דְּרַחֲמָנָא אָמַר וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם וְדִילְמָא הַאי דְּאַסְהִידוּ עָלֵיהּ טְרֵפָה הֲוַאי אֶלָּא לְאוּ דְּאָמְרִינַן זִיל בְּתַר רַבָּא, וְכִי תֵּימָא דְּבָדְקִינַן לֵיהּ, וְהָא תַּנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר לֹא הָרְגוּ נָהֳרְגִין הָרְגוּ אֵין נָהֳרְגִין. מֵעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה לוֹקֶה אֶת הָאַרְבָּעִים. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר קְרָא וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, לוֹ וְלֹא לְזַרְעוֹ. וְלִיפְסְלוּהָ לְדִידֵיהּ וְלָא לִיפְסְלוּהָ לְזַרְעֵיהּ. בָּעֵינַן כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלֵיכָּא. מֵעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, לוֹקִין שְׁמוֹנִים, מִשּׁוּם (שמות כ, יג) "לֹא תַעֲנֶה" וְגוֹ' וּמִשּׁוּם וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לוֹקִין אֶלָּא אַרְבָּעִים. וְרַבָּנַן, הַאי "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ. מ(י)בָּעֵי לֵיהּ לְאַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין. וְרַבִּי מֵאִיר, אַזְהָרָה מֵעֵדִים זוֹמְמִין מְנָא לֵיהּ. נַפְקָא לֵיהּ מִן

וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ. וְרַבָּנָן, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַכָּרָזָה. וְרַבִּי מֵאִיר, הַכָּרָזָה מִיִּשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ נָפְקָא. מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת. כֵּיצַד, הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם, אֲבָל אִם הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוֹת וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי. אָמַר אַבָּיֵי, נֶאֱמַר רָשָׁע בְּחַיָּבֵי מַלְקוֹת וְנֶאֱמַר רָשָׁע בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, מַה לְהַלָּן אֵין מִיתָה לַחֲצָאִין אַף כָּאן אֵין מַלְקוּת לַחֲצָאִין. רָבָא אָמַר, בָּעִינַן וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וְלֵיכָּא. אִי הָכִי, מָמוֹן נַמִּי. מָמוֹן מִצְטָרֵף. מַלְקוֹת לָא מִצְטָרֵף. אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין, שֶׁהֲרֵי הַצְּדוֹקִים אָמְרִין עַד שֶׁיֵּהָרֵג הַנִּדּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר "נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ". אָמַר לֵיהּ, וַהֲלֹא נֶאֱמַר "כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" וַהֲרֵי אֲחֵיהֶן קַיָּם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ בְּנַפְשׁוֹ". יָכוֹל מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֵדוּתָן יֵהָרֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ בְּנַפְשׁוֹ", הָא אֵין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, לֹא הָרְגוּ נֶהֱרָגִין הָרְגוּ אֵין נֶהֱרָגִין. אָמַר לוֹ אָבִיו, בְּנִי לָאו קַל וָחֹמֶר הוּא, אָמַר לוֹ, לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין, דְּתַנְיָא "וְאִישׁ אֲשֶׁר יַקֵּח אֶת אֲח(ו)תוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ" וְכוּ', חַיָּבֵי מַלְקוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רָשָׁע רָשָׁע", חַיָּבֵי גָּלֻיּוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "רִשַּׁחַ רִשַּׁחַ". דְּבֵי רַבִּי [חִיָּא] תְּנָא יָד בְּיָד, דָּבָר הַנִּתָּן מִיָּד לְיָד, וּמַאי נִיהוּ, מָמוֹן. אֶלָּא מַעֲתָּה רֶגֶל בְּרֶגֶל נַמִּי וְהָכִי הוּא. אָמְרִי, דְּבֵי [חִיָּא] רַבִּי קְרָא יְתֵירָא קָא דָרְשִׁי, מִכְּדֵי כְּתִיב וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַמָּשׁ (הָא תוּ) [וְיָד בְּיָד] לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנָּהּ מָמוֹן. רֶגֶל בְּרֶגֶל לָמָּה לִי. אַיְידֵי דִּכְתִיב "יָד בְּיָד" כְּתִיב נַמִּי "רֶגֶל בְּרֶגֶל".

מִנַּיִן שֶׁהַמְבַיֵּשׁ מְשַׁלֵּם מָמוֹן. נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים כה, יב) "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ", מַה לֹּא תָחוֹס עֵינְךָ הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] מָמוֹן אַף "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] מָמוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן יָד וְרֶגֶל וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "יָד" וְ"רֶגֶל", מַה יָּד וְרֶגֶל הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כָּאן] מָמוֹן אַף "יָד" וְ"רֶגֶל" הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] מָמוֹן. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַד שֶׁיְּהוּ בּוֹ יְדִים וְרַגְלַיִם וְעֵינַיִם וְשִׁנַּיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶפֶשׁ בְּנַפְשׁוֹ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד".

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה הַכֹּל יוֹצְאִין אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֲדָרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ.

(דברים כ א) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה "וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ", וְאַחֲרָיו הוּא אוֹמֵר וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב, אָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם חוֹמְלִין עֲלֵיהֶם הֵם יוֹצְאִין לַמִּלְחָמָה עֲלֵיכֶם. מָשָׁל לְרוֹעֶה, שֶׁהָיָה רוֹעֶה צֹאנוֹ בַּיַּעַר, מָצָא גּוּר אֶחָד שֶׁל זְאֵב וְחָמַל עָלָיו וְהָיָה מֵינִיקוֹ מִן הָעִזִּים, בָּא בַּעַל מְלַאכְתּוֹ וְרָאָה אוֹתוֹ, אָמַר לֵיהּ הֲרֹג אוֹתוֹ לֹא תָחוֹס עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא תַּקָּלָה לָצֹאן וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו, כֵּיוָן שֶׁגָּדַל הָיָה רוֹאֶה כֶּבֶשׂ וְהוֹרְגוֹ גְּדִי וְאוֹכְלוֹ, אָמַר לֵיהּ לֹא אָמַרְתִּי לְךָ

לֹא תָחוֹס, כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, אִם אַתֶּם חָסִין עֲלֵיהֶם (במדבר לג, נה) "וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּשָׁאוּל שֶׁחָמַל עַל אֲגָג. וְאַחְאָב שֶׁחָמַל עַל בֶּן הֲדָד. וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ, מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל פֶּתַח בֵּית הַוַּעַד, אֶחָד גִּבֵּהּ קוֹמָתוֹ וְהָיָה עִם הָאָרֶץ, וְאֶחָד קָטָן וְהָיָה בֶּן תּוֹרָה, הִתְחִיל הַגָּבוֹהַּ מִתְגָּאֶה לוֹמַר אֲנִי נִכְנָס תְּחִלָּה. אָמַר לוֹ, אַל תְּהִי רוּחֲךָ גְּבוֹהָּה בְּקוֹמָתְךָ, נִכְנְסוּ בְּבֵית הַוַּעַד הָיָה אוֹתוֹ חָבֵר נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפָרָשָׁה וְהוֹשִׁיבוּהוּ בְּמָקוֹם חָמוּד. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אַל תִּירָא מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ב, ט) "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה וְגוֹ' וְרָאִיתָ וְגוֹ' עַם רַב מִמְּךָ". אָמַר אֶחָד לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא חָצִיפָא אִימְרָתָא דְּרַעְיָא בֵּין שִׁבְעִין דִּבִּין, אֲמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא בְּחֵילֵיהּ דְּרַעְיָא הִיא רַעְיָא. אִלּוּלֵא חֵילֵיהּ דְּרַעְיָא לָא הֲוָה רָעֵי לָהּ בֵּינֵי שִׁבְעִין דִּבִּין וְהוּא מְשֵׁיזִיב לָהּ מִכֻּלְהוֹן. כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. עַל אוֹיְבֶךָ. כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ אַתָּה נִלְחָם וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב מַה הֵם יוֹצְאִין עָלֶיךָ בְּסוּס וָרֶכֶב. אַף אַתָּה צֵא עֲלֵיהֶן בְּסוּס וָרֶכֶב. סוּס וָרֶכֶב. כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּל הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים נַעֲשִׂין לִפְנֵיהֶם כְּסוּס אֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר "סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם" וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וַיִּקַּח (שם יד, ז) "שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב" וּכְתִיב (שם טו, ד) "מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה", אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם וְכוּ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב וְכִי סוּס אֶחָד וְהָכְתִיב "עַם רַב מִמְּךָ" וְכוּ'. "לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלְךָ". מִי שֶׁהֶעֱלָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא עוֹמֵד לְךָ בְּעֵת צָרָה.

(דברים כ ב-ג) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן. זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, יָכוֹל כָּל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים". מַה שּׁוֹטְרִים מְמַנִּים אַף כֹּהֵן מְמֻנֶּה, וְאֵימָא כֹּהֵן גָּדוֹל, דּוּמְיָא דְּשׁוֹטֵר מַה שּׁוֹטֵר שֶׁיֵּשׁ מְמֻנֶּה עַל גַּבָּיו, אַף כֹּהֵן, וְהָאֵיכָּא מֶלֶךְ, בַּעֲבוּדָתוֹ קָאָמְרֵי. וְדִבֶּר אֶל הָעָם. בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. נֶאֱמַר כָּאן וְדִבֶּר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות יט, יט) "מֹשֶׁה יְדַבֵּר", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. מ"ש שְׁמַע אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי [אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל] אֲפִלּוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. אִי אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדָם. אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם. לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקָּמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ" וְגוֹ' עַל אֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם. אַל יֵרֵךְ לְבַבְכֶם מִצְּחִצּוּחַ חֲרָבוֹת, וְאַל תִּירְאוּ. מִפְּנֵי הַגְּפַת תְּרִיסִין וְשִׁפְעַת קַלְנָסִין וְאַל תַּחְפְּזוּ, מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת. וְאַל תַּעַרְצוּ מִקּוֹל הַצְּוָחָה. תָּנוּ רַבָּנָן פַּעֲמַיִם מְדַבֵּר עִמָּם, אַחַת בַּסֵּפֶר וְאַחַת בַּמִּלְחָמָה, בַּסֵּפֶר מַהוּ אוֹמֵר, שִׁמְעוּ דְּבָרַי מֵעָרְכֵי הַמִּלְחָמָה וְחִזְרוּ.

בַּמִּלְחָמָה מַהוּ אוֹמֵר, אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָאוֹיְבִים עוֹשִׂים, מַגִּיפִים וּמְרִיעִים וְצוֹוְחִים וְרוֹמְסִים. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם (הוּא) הַהֹלֵךְ (לִפְנֵיכֶם) [עִמָּכֶם]. הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹן בָּשָׂר וָדָם וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת מָה הָיָה סוֹפָם, סוֹף שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ, בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ מָה הָיָה סוֹפוֹ, סוֹף שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם לֹא כֵן כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ (לִפְנֵיכֶם) [עִמָּכֶם]. לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן. וְכָל כָּךְ לָמָּה מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם וְכָל כִּנּוּיָיו מֻנָּחִין בָּאָרוֹן.

וְהָיָה כְּקָרְבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה. [יָכוֹל זֶה יוֹם שֶׁקְּרֵבִין בּוֹ לַמִּלְחָמָה], כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם, הֲרֵי הַיּוֹם שֶׁקְּרֵבִין בּוֹ לַמִּלְחָמָה אָמוּר. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה כְּקָרְבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה". כֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעִים לַסְּפָר כֹּהֵן מַתְנֶה עֲלֵיהֶם הַתְּנָאִים הַלָּלוּ. (דברים כ ד) לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. מִשְׁרָפִים וְעַקְרַבִּים וְרוּחוֹת הָרָעִים. עַד כָּאן הָיָה מְשׁוּחַ הַמִּלְחָמָה מְדַבֵּר, מִכָּאן וְאֵילָךְ וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים.

(דברים כ ה-ט) תָּנוּ רַבָּנָן "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים". יָכוֹל דְּבָרִים שֶׁל עַצְמָן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים הֲרֵי דְּבָרִים שֶׁל עַצְמָן אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים בְּדִבְרֵי מְשׁוּחַ מִלְחָמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא כֵּיצַד כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. תְּנֵי חֲדָא כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. וְתַנְיָא אִידָךְ כֹּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ. וְתַנְיָא אִידָךְ שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. אָמַר אַבַּיֵי [הָא כֵּיצַד] מְוַנְּגֵשׁ עַד וְדִבְּרוּ כֹּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ מְוַדְּבְּרוּ עַד וְיָסְפוּ כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ, מִכָּאן וְאֵילָךְ שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה. אֵין לִי אֶלָּא בָּנָה, לָקַח וְיָרַשׁ נָתַן לוֹ בְּמַתָּנָה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִי הָאִישׁ". אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מְנַיִן לְרִבּוֹת בֵּית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָאוֹצָרוֹת וּבֵית הָעֲצִים. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר בָּנָה" [וְכָל מָקוֹם]. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיִת". מַה בַּיִת הָרָאוּי לְדִירָה אַף כָּל הָרָאוּי לְדִירָה. לֹא חִנֵּךְ וְלֹא חֲנָכוֹ פָּרַט לְגַזְלָן וְכוּ' כְּגוֹן דְּעָבַד תְּשׁוּבָה וְיָהִיב דְּמֵיהּ. [אִי הָכִי הַוָּה לֵיהּ לוֹקֵחַ וְלִיהָדַר]. כֵּיוָן דְּמֵעִקָּרָא בִּתּוֹרַת גָּזֵל אָתָא לֵידֵיהּ לָא. תָּנוּ רַבָּנָן "נָטַע כֶּרֶם". אֵין לִי אֶלָּא נָטַע, לָקַח וְיָרַשׁ וְנִיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מְנַיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִי הָאִישׁ" אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם. אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם, מְנַיִן לְרַבּוֹת חֲמִשָּׁה מִינֵי אִילָנֵי מַאֲכָל וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשֶּׁת הַמִּינִין. תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר נָטַע". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סְרָק, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּרֶם". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כֶּרֶם כְּמַשְׁמָעוֹ. לֹא חִלֵּל וְלֹא חִלְּלוֹ פָּרַט לְמַבְרִיךְ וּלְמַרְכִּיב. וְהָאָנָן תְּנַן אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּהַרְכָּבַת הֵתֵּר, כָּאן בְּהַרְכָּבַת אִסּוּר. הַאי הַרְכָּבַת הֵתֵּר הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא יָלְדָה בְּיָלְדָה, תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵי מִיהַדַּר מִשּׁוּם יָלְדָה רִאשׁוֹנָה,

כו׳. אֶלָּא כְּגוֹן דִּנְטָעָהּ לְהַךְ קָמַייתָא לִסְיָג וּלְקוֹרוֹת, דְּאָמַר מַר הַנּוֹטֵעַ לִסְיָג וּלְקוֹרוֹת, פָּטוּר מִן הָעֲרָלָה. אָמַר רַב פַּפָּא, כֻּלָּם שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין. אֵין חוֹזְרִין עָלָיו מֵעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה. וְכָל חַד וְחַד לָא קָרֵינָן בֵּיהּ כַּרְמוֹ. חֲמִשָּׁה אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בַּמִּלְחָמָה כֻּלָּן חוֹזְרִין. דְּכָל חַד וְחַד קָרֵינָן בֵּיהּ אִשְׁתּוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה". אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה וְאֶחָד שׁוֹמֶרֶת יָבָם וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִים [וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בַּמִּלְחָמָה כֻּלָּן חוֹזְרִים]. לֹא לָקַח וְלֹא לְקָחָהּ פָּרַט לְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר. תָּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע אֲשֶׁר אֵרַשׂ" לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ. שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ (משלי כד, כז) "הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ" זֶה בַּיִת. "וְעַתְּדֵהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ" זֶה כֶּרֶם, "אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ" זוֹ אִשָּׁה. כָּל אֵלּוּ שׁוֹמְעִים דִּבְרֵי כֹהֵן (וְחוֹזְרִין) מֵעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה וְחוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָם, בָּנָה בַּיִת וְלֹא נָכְנַס, נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ. וְהַנּוֹשֵׂא אֶת אֲרוּסָתוֹ. וְהַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת" "בֵּיתוֹ" זוֹ בֵּיתוֹ. "יִהְיֶה". זֶה כַּרְמוֹ. "וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ" [זוֹ אִשְׁתּוֹ] אֲשֶׁר לָקַח לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ. וְאֵינָן מְסַפְּקִים מַיִם וּמָזוֹן וְאֵינָם מְתַקְּנִים אֶת הַדְּרָכִים.

תָּנוּ רַבָּנָן (דברים כד, ה) "אִשָּׁה חֲדָשָׁה", אֵין לִי אֶלָּא חֲדָשָׁה, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲדָשָׁה". מִי שֶׁחֲדָשָׁה אֲצִלּוֹ. יָצָא מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁאֵין חֲדָשָׁה לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן (שם) "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" יָכוֹל בַּצָּבָא לֹא יֵצֵא אֲבָל יַסְפִּיק מַיִם וּמָזוֹן. (ויתקן את הדרכים) תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר". יָכוֹל בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵי אַתָּה מַעֲבִיר עַל (אֵלּוּ) [זֶה] כָּךְ אֵי אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֵלּוּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלָיו". עָלָיו אֵינוֹ מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים. וּמֵאַחַר דִּכְתִיב "וְלֹא יַעֲבֹר". "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לָמָּה לִי. לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוִין. מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ תִּלְתָּה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֵלּוּ שֶׁיַּחֲזֹר בִּגְלָלָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, בַּת יִשְׂרְאֵל לְנָתִין וּלְמַמְזֵר, זֶהוּ אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב. מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עֲבֵירָה דְּרַבָּנָן. סָח בֵּין תְּפִלָּה לְתִפְלָה עֲבֵירָה הִיא בְּיָדוֹ וְחוֹזֵר עָלֶיהָ מֵעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה. מָאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן שָׁמַע קוֹל קְרָנוֹת וְנִבְעַת הַגָּפַת תְּרִיסִין וְרָתַת, צְחָצוּחַ חֲרָבוֹת וּמַיִם שׁוֹתְתִין לוֹ עַל בִּרְכָּיו חוֹזֵר. לֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי, מוֹדֶה מִשּׁוּם וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ. וְהָיָה כְּכַלּוֹת

הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם. בַּעֲקֵבוֹ שֶׁל עַם מַעֲמִידִין זְקִיפִין מִלְּפָנֵיהֶם וַאֲחוֹרֵיהֶם וְכַשֹּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶן וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו. שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה נִיסָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד, יז) "נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם". וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שם לא, א) "וַיָּנֻסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ" וְגוֹ'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה הַכֹּל יוֹצְאִין אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רְשׁוּת דְּרַבָּנָן זוֹ הִיא מִצְוָה דְּרַבִּי יְהוּדָה. מִצְוָה דְּרַבָּנָן זוֹ הִיא חוֹבָה דְּרַבִּי יְהוּדָה. מִלְחֶמֶת יְהוֹשֻׁעַ לִכְבּשׁ דִּבְרֵי הַכֹּל חוֹבָה, מִלְחֶמֶת בֵּית דָּוִד לִרְוָחָה דִּבְרֵי הַכֹּל רְשׁוּת. כִּי פְּלִיגִי לְמֵעוּטֵי נָכְרִים דְּלָא לֵיתֵי עֲלַיְהוּ, מַר קָרֵי לֵיהּ מִצְוָה. וּמַר קָרֵי לֵיהּ (חוֹבָה) [רְשׁוּת]. נַפְקָא מִינַּהּ לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה שֶׁפָּטוּר מִן הַמִּצְוָה. וְיִסְפּוּ. לָמָּה נֶאֱמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ. שֶׁלֹּא יְהוּ עָרֵי יִשְׂרָאֵל נְשַׁמּוֹת כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. מִפְּנֵי "הַיְרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב". כְּשֶׁהוּא חוֹזֵר יֹאמְרוּ שֶׁמָּא בָּנָה בַּיִת שֶׁמָּא נָטַע כֶּרֶם שֶׁמָּא אֵרַשׂ אִשָּׁה וְכָלָם צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדוּתָן. חוּץ מִן הַיְרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב שֶׁעֵדָיו עִמּוֹ. שֶׁמַע קוֹל הַגָּפַת תְּרִיסִין וְנִבְעָת, קוֹל צַהֲלוֹת סוּסִים וּמְרַתַּת קוֹל לְעוּז קְרָנוֹת וְנִבְהָל, רוֹאֶה שִׁמּוּשׁ סַיָּפִין וּמֵימִים יוֹרְדִין בֵּין בִּרְכָּיו. פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה. אִם אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵי כֹהֵן סוֹף שֶׁהוּא מֵת בַּמִּלְחָמָה. וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ יָכוֹל דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ. נֶאֱמַר כָּאן אַחֵר (דברים כח, ל) וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אַחֵר" מַה אַחֵר הָאָמוּר לְהַלָּן נָכְרִי, אַף אַחֵר הָאָמוּר כָּאן נָכְרִי. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר "הַיְרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב". שֶׁהוּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו. מְלַמֵּד שֶׁאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם מִתְיָרֵא מִן הָעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ כֻּלָּם חוֹזְרִין וּבָאִים.

(דברים כ י) כִּי תִקְרַב אֶל עִיר וְגוֹ'. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֶל עִיר וְלֹא לִכְרַךְ. אֶל עִיר וְלֹא לִכְפָר. לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ. וְלֹא לְהַרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיאָהּ וְלֹא לְהַמִּיתָהּ בְּמִיתַת תַּחֲלוּאִים. וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִלּוּ מֵתִים צְרִיכִין שָׁלוֹם. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִלְחַמְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין שָׁלוֹם. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁדָּרֵי רֹם צְרִיכִין שָׁלוֹם. שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כה, ב) "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו" גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁחוֹתֶמֶת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. וְאַף מֹשֶׁה הָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת דִּבְרֵי שָׁלוֹם". (דברים כ יא-יד) וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ. יָכוֹל אֲפִלּוּ מִקְצָתָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפָתְחָה לְךָ" כֻּלָּהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ. "וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ". לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ. יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ. אָמְרוּ מְקַבְּלִים אָנוּ עֲלֵינוּ מִסִּים וְלֹא שִׁעְבּוּד שִׁעְבּוּד וְלֹא מִסִּים אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם זוֹ וָזוֹ. (פסוק יב) וְאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה. הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאִם אֵינָהּ

מַשְׁלֶמֶת עִמְּךָ לְסוֹף שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה. וְצָרַתְּ עָלֶיהָ. אַף לְהַרְעִיבָהּ אַף לְהַצְמִיאָהּ אַף לְהַמִּיתָהּ בְּמִיתַת תַּחֲלוּאִים (פסוק יג-יד) וּנְתָנָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ. אִם עָשִׂיתָ אֶת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן לְסוֹף שֶׁה' נוֹתְנָהּ בְּיָדֶךָ. וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ לְפִי חָרֶב. שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף הַקְּטַנִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף" וְגוֹ'. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא טַף שֶׁל נְקֵבוֹת. אָמַרְתָּ וּמַה מִדְּיָן שֶׁהֵמִית אֶת הַנְּקֵבוֹת הַגְּדוֹלוֹת הֶחֱיָה אֶת הַקְּטַנּוֹת. כָּאן שֶׁהֶחֱיָה אֶת הַגְּדוֹלוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּחַיֶּה אֶת הַקְּטַנּוֹת. הָא אֵינוֹ אוֹמֵר כָּאן טַף אֶלָּא טַף שֶׁל זְכָרִים. וְכָל שְׁלָלָהּ תִּבֹּז לְךָ]. יָכוֹל שֶׁתְּהֵא בִּזָּתָן אֲסוּרָה לְךָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּבֹּז לְךָ וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אֹיְבֶיךָ". (דברים כ טו-יז) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הֶעָרִים הָרְחוֹקוֹת. הָרְחוֹקוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת, וְאֵין הַקְּרוֹבוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת, רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה. בְּסַיִף. כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם יָכוֹל תְּהֵא בִּזָּתָן אֲסוּרָה לְךָ. תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" וְגוֹ'. הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי. (דברים כ יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת. מְלַמֵּד שֶׁאִם עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֵין נֶהֱרָגִין. וַחֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. אִם לֹא עֲשִׂיתֶם כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן נִקְרֵאתֶם חַטָּאִים לַה' אֱלֹהֵיכֶם. (דברים כ יט-כ) כִּי תָצוּר אֶל עִיר וְגוֹ' לְהִלָּחֵם. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֶל עִיר. וְלֹא לִכְרַךְ. אֶל עִיר. וְלֹא לִכְפָר. יָמִים רַבִּים יָמִים שְׁנַיִם, רַבִּים שְׁלוֹשָׁה, מִכָּאן אָמְרוּ אֵין צָרִין עַל עִיר שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים פָּחוֹת מִשְּׁלוֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת. לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ, וְלֹא לְשִׁבּוֹתָהּ. לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן. אֵין לִי אֶלָּא בַּרְזֶל, מִנַּיִן אַף לְמַשֹּׂךְ הֵימֶנָּה אַמַּת הַמַּיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ" בְּכָל דָּבָר.

דָּבָר אַחֵר. "כִּי תָצוּר אֶל עִיר". מַגִּיד שֶׁתּוֹבֵעַ שָׁלוֹם שְׁנַיִם שְׁלוֹשָׁה (פְּעָמִים) [יָמִים] עַד שֶׁלֹּא נִלְחָם בָּהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב א, א) "וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלָג יָמִים (רַבִּים) [שְׁנָיִם"] (יָמִים שְׁנַיִם רַבִּים שְׁלֹשָׁה). וְאֵין צָרִין עַל עִיר בְּתִחְלָּה בְּשַׁבָּת אֶלָּא קֹדֶם לְשַׁבָּת שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְאִם הִקִּיפוּהָ וְאֵרְעָה שַׁבָּת לְהִיוֹת, אֵין הַשַּׁבָּת מַפְסֶקֶת מִלְחַמְתָּהּ. זֶה אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁדָּרַשׁ שַׁמַּאי הַזָּקֵן. אֵין מַפְלִיגִין אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל אֶלָּא שְׁלוֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה אֲבָל בְּדֶרֶךְ קְרוֹבָה מַפְלִיגִין אוֹתָהּ. כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל מִצְוַת עֲשֵׂה. [וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת. מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אַחֵר "כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל"] שְׁחַיְּיוּ שֶׁל אָדָם (אֵינָם אֶלָּא) מִן הָאִילָן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. מִכָּאן חָס הַמָּקוֹם עַל פֵּרוֹת הָאִילָן קַל וָחֹמֶר מֵאִילָן, וּמָה אִילָן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת הַזְהִירְךָ הַכָּתוּב עָלָיו. פֵּרוֹת עַצְמָן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר קוֹצְצֵהוּ. ["רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע". זֶה אִילָן מַאֲכָל]. כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל] זֶה אִילָן סָרָק. אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת אִילָן (סָרָק) [מַאֲכָל] מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ["כִּי לֹא עֵץ] מַאֲכָל". מְלַמֵּד שֶׁאִילָן סָרָק קוֹדֵם לְאִילָן מַאֲכָל. יָכוֹל אֲפִלּוּ מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ בְּדָמִים וּכְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר

בְּרַבִּי [שִׁמְעוֹן], תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ". עוֹשֶׂה אַתָּה מִמֶּנּוּ (תִּקּוּן וְדוּגְיָאוֹת) [דַּיֵּק וְכָרְכוֹמוֹת]. וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר עוֹשֶׂה אַתָּה לָהּ מִינֵי מַטֶּרְנָאוֹת. וּמֵבִיא אַתָּה לָהּ מִינֵי בְּלִיצְטָרְאוֹת. עַד רִדְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ. אָמַר מַר זוּטְרָא הַאי מָאן דְּמְכַסֵּי שְׁרָגָא דְּמִשְׁחָא. וּמֻגַּלֵּי נַפְטָא קָא עָבַר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית. מַאי דִּכְתִיב "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה". וְכִי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה הוּא. אֶלָּא [מִשּׁוּם דִּכְתִיב "כִּי מִמֶּנּוּ תֹּאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" וּכְתִיב "אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ". הָא כֵּיצַד] אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא מִמֶּנּוּ תֹּאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת. וְאִם לָאו אֹתוֹ תַּשְׁחִית וְכָרַתָּ. וְלָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה לְעֵץ. לוֹמַר לְךָ מָה עֵץ קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל. אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים קְטַנִּים מְחַדְּדִין אֶת הַגְּדוֹלִים. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי [חֲנִינָא] הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי. וּמֵחֲבֵרַי יוֹתֵר מֵהֶם. וּמִתַּלְמִידַי יוֹתֵר מִכֻּלָּם. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ".

(דברים כא א-ג) כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וְגוֹ' פָּרֹט לְמָצוּי. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר. אוֹ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ כּוּתִים לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. חָלָל וְלֹא חָנוּק, וְלֹא מְפֹרָפֶר. בָּאֲדָמָה וְלֹא טָמוּן בְּגַל, נֹפֶל. וְלֹא תָלוּי בְּאִילָן. בַּשָּׂדֶה וְלֹא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּכֻלָּן אִם הָיָה חָלָל עוֹרְפִין. אָמַר לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁאִם הָיָה חָנוּק וּמֻטַּל בְּאַשְׁפָּה שֶׁאֵין עוֹרְפִין. אַלְמָא חָלָל וְלֹא חָנוּק. הָכָא נַמִּי בָּאֲדָמָה וְלֹא טָמוּן בְּגַל. נֹפֶל וְלֹא תָלוּי בְּאִילָן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חָלָל יִתֵּירָא כְּתִיב. נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין לֹא הָיוּ מוֹדְדִין. דְּבָעְיָנָן זְקֵנֵי הָעִיר וְלֵיכָּא. וּמְנַיִן שֶׁאִם נִמְצָא סָמוּךְ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין שֶׁמְּנִיחִין אוֹתָהּ (וְהוֹלְכִין) [וּמוֹדְדִין] לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר" מִכָּל מָקוֹם. אֵין יְרוּשָׁלַיִם מֵבִיא עֶגְלָה עֲרוּפָה. דְּאָמַר קְרָא "לִשְׁבָטֶיךָ". וּקְסָבַר יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים. נִמְצָא הַהוֹרֵג, עַד שֶׁלֹּא נֶעֱרַךְ הָעֶגְלָה, תֵּצֵא וְתֵרֵעֶה. מִשֶּׁנֶּעֱרְפָה תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ. שֶׁעַל הַסָּפֵק בָּאַתָּה מִתְּחִלָּה כִּפְּרָה סְפֵקָהּ וְהָלְכָה לָהּ. נֶעֱרְפָה הָעֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג. הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹאאֻרַץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שׁוֹפְכוֹ".

תָּנוּ רַבָּנָן, "לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ". הָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ. אֲפִלּוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא. מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹרְפִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (להלן פסוק ז) וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. וַהֲלֹא רָאוּ. כִּי יִמָּצֵא. וְלֹא בְּשָׁעָה שֶׁמָּצוּי, מִכָּאן אָמְרוּ מִשֶּׁרַבּוּ הָרוֹצְחִין בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, מִשֶּׁבָּא אֶלְעָזָר בֶּן דִּינַאי וּתְחִינָא בֶּן פְּרִישָׁה הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לִקְרוֹתוֹ בֶּן הָרַצְחָנִין. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ, לְרִבּוֹת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן.

תָּנוּ רַבָּנָן, "וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ". שְׁנַיִם, "וְשֹׁפְטֶיךָ" שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר זְקֵנֶיךָ שְׁנַיִם. וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שִׁלּוֹשָׁה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, נִמֵּי הָכְתִיב "וְשֹׁפְטֶיךָ". הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ. וְרַבִּי יְהוּדָה מִזְּקֵנֵי זְקֵנֶיךָ נָפְקָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אִי כְּתַב זְקֵנֵי הֲוָה אֲמִינָא זְקֵנֵי הַשּׁוּק כְּתַב רַחֲמָנָא זְקֵנֶיךָ. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא זְקֵנֶיךָ. הֲוָה אֲמִינָא אֲפִלּוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה. כְּתַב רַחֲמָנָא וְשֹׁפְטֶיךָ לַמֵּיחָדִים (שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ) [שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ]. וְרַבִּי יְהוּדָה גָּמַר זְקֵנֵי זְקֵנֵי "מִזְּקֵנֵי הָעֵדָה". מַה לְּהַלָּן מֵיחָדִין שֶׁבְּעֵדָה. אַף כָּאן מֵיחָדִין שֶׁבִּזְקֵנֶיךָ. אִי גָּמַר לִיגְמְרָה לְכֻלֵּהּ מִלְּתָא מֵהָתָם זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ [לָמָּה לִי אֶלָּא] וי"ו לְמִנְיָינָא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. וי"ו לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ. מַאי קָאָמַר רַחֲמָנָא. הַהוּא לַמֵּיחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ, אֶלָּא מֵעַתָּה וְיָצְאוּ שְׁנַיִם. וּמָדַדּוּ שְׁנַיִם. לְרַבִּי יְהוּדָה הֲרֵי כָּאן תִּשְׁעָה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא וְיָצְאוּ. הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן. וּמָדְדוּ. שֶׁאֲפִלּוּ נִמְצָא בַּעֲלִיל לָעִיר הָיוּ מוֹדְדִין, שֶׁמִּצְוָה לַעֲסֹק בְּמִדָּתָהּ. תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר זְקֵנֶיךָ. זוֹ סַנְהֶדְרִין. שֹׁפְטֶיךָ זֶה [כֹּהֵן גָּדוֹל וּמֶלֶךְ]. מֶלֶךְ דִּכְתִיב (משלי כט, ד) "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יְהֶרְסֶנָּה". כֹּהֵן גָּדוֹל, דִּכְתִיב "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם". בְּסַנְהֶדְרִין נִמֵּי פְּלִינָא עַד דְּאֵיכָּא כֻּלָּא סַנְהֶדְרִין, תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי. מְצָאוֹ אֲבִית פַּאגִי שֶׁיָּצְאוּ לְמִדַּת הָעֲגָלָה אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת. וְהַמְרָה עֲלֵיהֶן יָכוֹל תְּהֵא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז, ח) "וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם" מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם. כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה דוֹרֵשׁ (דברים כא, יט) בְּאָבִיו וְאִמּוֹ כָּךְ אַתָּה דוֹרֵשׁ בְּזְקֵנֵי בֵּית דִּין. וְיָצְאוּ. פָּרָט לְחִגְרִין. וְאָמְרוּ פָּרָט לְאִלְמִין. (שם) יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה. פָּרָט לְקִטְעִין. וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. פָּרָט לְסוּמִין. מַגִּיד הַכָּתוּב כְּשֵׁם שֶׁזְּקֵנֵי בֵּית דִּין שְׁלֵמִים בְּצָדָק. כָּךְ הֵם צְרִיכִין שֶׁיִּהוּ בְּאֵיבְרֵיהֶן. וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל. מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִטְּבוּרוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר. מֵחָטְמוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה חָלָל מְצַוָּארוֹ. בְּמַאי קְמַפְלְגִי מַר סָבַר עִקַּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ. דִּכְתִיב (בראשית ז, כב) "אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו". וּמַר סָבַר עִקַּר חִיּוּתָא בְּטַבּוּרֵיהּ. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. כְּדִכְתִיב (יחזקאל כא, לד) "לְתֵת אוֹתָךְ אֶל צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים". וּכְתִיב "אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל". מִן הֶחָלָל אֶל הֶעָרִים וְלֹא מִן הֶעָרִים אֶל הֶחָלָל. נִמְצָא גּוּפוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד. מוֹלִיכִין אֶת הָרֹאשׁ אֵצֶל הַגּוּף. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הֶחָלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר. נִמְצָא מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת. מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, קָסָבַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם וּקְרֹבָה וַאֲפִלּוּ קְרוֹבוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

כֵּלֵי עֶלְמָא אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. וְהָכָא בִּקְרוֹבָה וְלֹא בִּקְרוֹבוֹת קָמִיפַלְגִי, תָּנָא קָמָא סָבַר קְרוֹבָה וְלֹא קְרוֹבוֹת. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר, קְרוֹבָה וַאֲפִלּוּ קְרוֹבוֹת. תַּנְיָא אִידָךְ נִמְצָא מְכֻוָּן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֶגְלוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֶׁתְּפוּת. וְיִתְּנוּ. קַסְבְּרֵי רַבָּנַן אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם. וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא. וְלֹא זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם. עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ. וּפָרָה בַּת שְׁתַּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עֶגְלָה בַּת שְׁתַּיִם. וּפָרָה בַּת שָׁלוֹשׁ, וּבַת אַרְבַּע. דָּבָר אַחֵר "עֶגְלַת בָּקָר" (אֲשֶׁר) רְחִיצָה בְּזִקְנִים וְכַפָּרָה בְּכֹהֲנִים.

רמז תתקכד

אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. נִפְטְרוּ זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ לָהֶם. וְזִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. אֵין מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. וְיֵהָא מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה מִקַּל וָחֹמֶר. וּמַה פָּרָה שֶׁאֵין הַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ. מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. עֶגְלָה שֶׁהַשָּׁנִים פּוֹסְלוֹת בָּהּ. אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מוּם פּוֹסֵל בָּהּ. שֶׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם" "בָּהּ" מוּם פּוֹסֵל וְאֵין מוּם פּוֹסֵל בְּעֶגְלָה. וְלֹא יְהוּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת פּוֹסְלוֹת בָּהּ. אַלְמָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הִנְיָחַ עָלֶיהָ עוֹרָהּ שֶׁל שַׁקִּין פְּסָלָהּ. וּבְעֶגְלָה עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ. שֶׁאנִי פָּרָה. דְּיָלְפֵי עֹל "עֹל" מֵעֶגְלָה. עֶגְלָה נַמֵּי תֵּיתֵי עֹל "עֹל" מִפָּרָה. הָא מִעֵט רַחֲמָנָא "בָּהּ". בְּעֶגְלָה נַמֵּי כְּתִיב בָּהּ. הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי קָדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלָה בְּהוּ עֲבוֹדָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלָה וּמַה עֶגְלָה שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהּ עֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. קָדָשִׁים שֶׁמּוּם פּוֹסֵלֶת בָּהֶן, אֵינוֹ דִּין שֶׁעֲבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן. אִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לְעֶגְלָה. שֶׁכֵּן שְׁנַיִם פּוֹסְלוֹת בָּהּ, אֲטוּ קָדָשִׁים מִי לֵיכָּא דְּפָסְלֵי בְּהוּ שְׁנַיִם. כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא. לְהַנָּךְ דְּפָסְלֵי בְּהוּ שְׁנַיִם. וְקָדָשִׁים דְּלֹא פָּסְלֵי בְּהוּ עֲבוֹדָה מַהָכָא נָפְקָא מַהָתָם נָפְקָא. (ויקרא כב, כב) "עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ" וְגוֹ' "לֹא תַקְרִיבוּ" וְגוֹ'. מִכָּל אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב, אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּעָבַד בְּהוּ עֲבוֹדַת הֶיתֵּר אֲבָל עָבַד בְּהוּ עֲבוֹדַת אִסּוּר אֵימָא לִיתְּסָרוּ [צְרִיכָא]. הָא נַמִי מֵהָכָא נָפְקָא "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ וְגוֹ' מִכָּל אֵלֶּה". אֵלֶּה אִי אַתָּה מַקְרִיב אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב קָדָשִׁים שֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבוֹדָה. אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵּי מִילֵּי הֵיכִי דְּעָבַד בְּהֶן כְּשֶׁהֵן חוֹלִין. אֲבָל עָבַד בָּהֶן כְּשֶׁהֵן קָדָשִׁים אֵימָא לִיתְּסָרוּ צְרִיכָא. שֶׁכֵּן עָלֶיהָ עוֹף כְּשֵׁרָה. עֵלָה עָלֶיהָ זָכָר פְּסוּלָה. מַאי טַעְמָא אָמַר רַב פַּפָּא, אִי כְּתִיב 'עָבַד' וּקְרִינַן 'עֲבַד' [עַד דְּעָבִיד בֵּיהּ אִיהוּ. אִי כְּתִיב עֲבַד וּקְרִינַן עָבַד]. אֲפִלּוּ מִמֵּילָא נַמִי. הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "עֲבַד" וּקְרִינַן 'עוּבַד'. עוּבַד דּוּמְיָא דְּעָבַד, מָה עָבַד דְּנִיחָא לֵיהּ אַף עוּבַד דְּנִיחָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין הִכְנִיסָה לְרִבְקָה וְדָשָׁה כְּשֵׁרָה. בִּשְׁבִיל שֶׁתִּינֵק וְתָדוּשׁ

פְּסוּלָה. (דברים כא ד) אֶל נַחַל אֵיתָן. אָמַר רַבִּי (יוֹנָתָן) [יוֹחָנָן] בֶּן שָׁאוּל מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עֶגְלָה בְּנַחַל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחוּהוּ לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת. מַאי פֵּרוֹת אִילֵימָא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֶלָּא מֵעַתָּה אַזֵּקֵן וְאַסְרִיס הָכֵי נַמֵּי דְּלָא עָרְפִינַן אֶלָּא מִצְווֹת.

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא קָשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, כא) "אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ". וְאוֹמֵר (מיכה ו, ב) "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים" וְגוֹ'. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, [מִנַּיִן לְאֵיתָן שֶׁהוּא יָשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר] "גּוֹי אֵיתָן הוּא" וְגוֹ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֵיתָן כָּשֵׁר. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ, מַאי טַעְמָא גְּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵחַטַּאת הָעוֹף. וּמְקוֹמָהּ אָסוּר מִלִּזְרֹעַ וּמִלְּהַעֲבֵד. תָּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע" לְשֶׁעָבַר, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לְהַבָּא. אָמַר רָבָא. לְהַבָּא כֻּלֵּי עָלְמָא לָאו פְּלִיגִי, דִּכְתִיב "וְלֹא יִזָּרַע". כִּי פְּלִיגִי לְשֶׁעָבַר, רַבִּי יֹאשִׁיָּה סָבַר. מִי כְּתִיב וְלֹא יְעוּבַד אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד כְּתִיב. וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר מִי כְּתִיב אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד. אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד כְּתִיב. (וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר אֲשֶׁר לֹא נֶעֱבַד) וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, אֲשֶׁר לְשֶׁעָבַר מַשְׁמַע. וְרַבִּי יוֹנָתָן אֲשֶׁר רִבּוּיָא הוּא.

תָּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרַע". אֵין לִי אֶלָּא זְרִיעָה, שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִזָּרַע". לוֹמַר לְךָ. מַה זְּרִיעָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא בִּגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע. [אַף כָּל שֶׁהִיא בִּגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע], יָצָא סוֹרֵק שֶׁם פִּשְׁתָּן. וּמְנַקֵּר שֶׁם אֲבָנִים. שֶׁאֵינָהּ בִּגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע. וְאֵימָא אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד. כְּלָל. וְלֹא יִזָּרַע. פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט. זְרִיעָה אִין מִידֵי אַחֲרִינָא לֹא. אֲשֶׁר. רִבּוּיָא הוּא. מֵת, מִנַּיִן דְּאָסוּר [בַּהֲנָאָה], אָתְיָא שָׁם "שָׁם" מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה. כְּתִיב הָכָא "וַתָּמֹת שָׁם מְרִיָם". וּכְתִיב הָתָם "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה". [מַה לְּהַלָּן אָסוּר בַּהֲנָאָה, אַף כָּאן אָסוּר בַּהֲנָאָה]. וְהָתָם מִנַּיִן אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כְּקָדְשִׁים. וְעָרְפוּ שָׁם. נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֲרֵיפָה". מָה עֲרֵיפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, אַף עֲרֵיפָה הָאֲמוּרָה כָּאן עוֹרְפָהּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרֶיהָ וְקוֹבְרָהּ וַאֲסוּרָה בַּהֲנָאָה.

(דברים כא ה) וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי. מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, ז) ""וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו". אֵין לִי אֶלָּא תְּמִימִין, בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּנֵי לֵוִי". כִּי בָם בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'. מַגִּיד שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים כְּשֵׁרָה בְּבַעֲלֵי מוּמִין, לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ וְגוֹ'. מַקִּישׁ בְּרָכָה לְשֵׁרוּת, מָה שֵׁרוּת בַּעֲמִידָה, אַף בְּרָכָה בַּעֲמִידָה. כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן כָּשֵׁר לְהָעִיד. לְאָתוּיֵי [מַאי, לְאָתוּיֵי] סוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו, דְּתַנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע". וְכִי מָה עִנְיַן רִיבִים אֵצֶל נְגָעִים. מַקִּישׁ (דִּינִים) [וְרִיבִים] לְנְגָעִים. מַה נְּגָעִים בַּיּוֹם. דִּכְתִיב (ויקרא יג, יד) "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ" אַף רִיבִים בַּיּוֹם. וּמַה

נְגָעִים שֶׁלֹּא בְסוּמָא, דִּכְתִיב (שם, יב) "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן" אַף רִיבִים שֶׁלֹּא בְסוּמָא. וּמַקִּישׁ נְגָעִים לְרִיבִים מָה רִיבִים שֶׁלֹּא בִקְרוּבִים, אַף נְגָעִים שֶׁלֹּא בִקְרוּבִים. אִי מָה רִיבִים בִּשְׁלֹשָׁה אַף נְגָעִים בִּשְׁלֹשָׁה. וְדִין הוּא מָמוֹנוֹ בִּשְׁלֹשָׁה גּוּפוֹ לֹא כָל שֶׁכֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן". הָא לָמַדְתָּ [שֶׁאֲפִלּוּ] כֹּהֵן אֶחָד רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים. רַבִּי יוֹחָנָן סָתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח דְּרִיבִים אֲפִלּוּ בְסוּמִין (כְּתוּב בָּרֵמֶז תקנ"א). אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר הֶחְשׁוּד עַל דָּבָר, לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. וְאָמַר רַבִּי מֵאִיר הֶחְשׁוּד עַל דָּבָר אֶחָד, חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּה. כֹּהֲנִים הָכִי נַמִּי דְּלָא דַיְנֵי. דֵּינָא וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי וְהָכְתִיב "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע". אֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר לְחַשָּׁאָה לְאַחְזוּקֵי נְהוּ מִי אָמַר. (דברים כא ו) וְכֹל זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא. וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. לְפִי שֶׁאָמְרוּ לְהַלָּן שְׁלוֹשָׁה וַחֲמִשָּׁה יָכוֹל אַף כָּאן כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכֹל זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא" אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה, יָכוֹל יַעֲלוּ מִן הַנַּחַל וְיֹאמְרוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּנָּחַל", שֶׁתְּהֵא עֲנִיָּתָן וַאֲמִירָתָן בַּנַּחַל. הָעֲרוּפָה (כְּתוּב בָּרֵמֶז תפ"ד). מְנָא הָא מִלְתָא דְּאָמְרֵי רַבָּנַן זִיל בָּתַר רֻבָּא. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אַתְיָא מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה, דְּאָמַר רַחֲמָנָא הָעֲרוּפָה כְּשֶׁהִיא שְׁלֵמָה תִּיהֱוֵי. וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא טְרֵפָה הִיא. אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִי' זִיל בָּתַר רֻבָּא, וְכִי תֵּימָא מַאי נָפְקָא מִינָּהּ הָאָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כִּקְדֻשִּׁים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרֵי עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה". וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם. אֶלָּא לֹא בָא לְיַדֵּינוּ וּפְטָרְנוּהוּ [וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ, לֹא בָא לְיַדֵּינוּ וּפְטָרְנוּהוּ] בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. עֶגְלָה עֲרוּפָה בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ". וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים כז, יד) "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְהַלָּן בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אַף כָּאן בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. זִקְנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶן עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה. וְאוֹמְרִים יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ. וְכִי עָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). אָמַר רַבִּי מֵאִיר כּוֹפִין לְלָוְיָה. (דברים כא ח) הַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ". לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם. אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָן, אֵימָתַי שְׁתַּעֲשׂוּ כָּכָה מִתְכַּפֵּר לָכֶם הַדָּם.

עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כִּקְדֻשִּׁים. אֵין עוֹרְפִין אֶלָּא בַּיּוֹם כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כִּקְדֻשִּׁים. כַּפֵּר לְעַמְּךָ (יִשְׂרָאֵל) אֲשֶׁר פָּדִיתָ. רְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּכַפֵּר עַד יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. כַּפֵּר לְעַמְּךָ אֵלּוּ הַחַיִּים, אֲשֶׁר פָּדִיתָ אֵלּוּ הַמֵּתִים, מְלַמֵּד שֶׁהַמֵּתִים צְרִיכִין כַּפָּרָה. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁשּׁוֹפְכֵי דָמִים חוֹטֵא [עַד יוֹצְאֵי מִצְרַיִם]. אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה'. עַל מָנַת כֵּן פְּדִיתָנוּ שֶׁלֹּא יְהוּ בֵּינֵינוּ שׁוֹפְכֵי דָמִים. דָּבָר אַחֵר עַל מְנַת כֵּן פְּדִיתָנוּ, שֶׁאִם נֶחֱטָא אַתָּה מְכַפֵּר עָלֵינוּ. וְרוּחַ

הַקָּדֹשׁ אוֹמֵר כָּל זְמַן שֶׁתַּעֲשׂוּ כֵּן הַדָּם מְיכַפֵּר לָכֶם. (דברים כא ט) וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ, כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'. לָמָּה לִי. לְכִדְתַנְיָא, הֶקִּישׁוּ כָּל שׁוֹפְכֵי דָּמִים לְעֶגְלָה עֲרוּפָה. מַה לְהַלָּן מִן הַצַּוָּאר. אַף שׁוֹפְכֵי דָּמִים מִן הַצַּוָּאר. אִי מַה לְהַלָּן בְּקוֹפִיץ [וּמְמוּל עֹרֶף אַף כָּאן בְּקוֹפִיץ וּמְמוּל עֹרֶף]. אָמַר קְרָא "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". בְּרֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. וְאַתָּה תְּבַעֵר. בָּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

פרשת תצא

(דברים כא י) כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. עַל אֹיְבֶיךָ כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ. וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ. אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן סוֹף שֶׁה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתְנוֹ בְּיָדֶךָ. וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ. לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִיִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ. (דברים כא יא-יב) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה בְּשִׁעַת שִׁבְיָה. אֵשֶׁת. אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. יָפַת תֹּאַר לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה, אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, מוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר תְּמוּתוֹת שְׁחוּטוֹת וְאַל יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת נְבֵלוֹת. וְחָשַׁקְתָּ בָהּ. אַף אַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נָאָה.בָּהּוֹלֵא בָהּ וּבְחֶבְרָתָהּ. וְלָקַחְתָּ. לִקּוּחִין יֵשׁ לְךָ בָּהּ. לְךָ לְאִשָּׁה. שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים אַחַת לוֹ וְאַחַת לְאָבִיו אַחַת לוֹ וְאַחַת לִבְנוֹ. וַהֲבֵאתָהּ.מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה. יָפַת תֹּאַר אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא יָפַת תֹּאַר, מִנַּיִן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּעוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחָשַׁקְתָּ בָהּ" אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יָפַת תֹּאַר. וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הֲרֵי זוֹ לְאַבָּא הֲרֵי זוֹ לְאָחִי. וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ. וְלֹא לְבֵית אַחֵר. כֹּהֵן בִּיפַת תֹּאַר, רַב אָמַר מָתְנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אָסוּר. בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה כְּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע. כִּי פְּלִיגִי בְּבִיאָה שְׁנִיָּה, רַב אָמַר מָתְנִי הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי אִישְׁתְּרֵי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אָסוּר. דְּהָא חֲוֵי לָהּ גִּיּוֹרֶת וְגִיּוֹרֶת לְכֹהֵן לָא חָזְיָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאָסוּר. כִּי פְּלִיגִי, בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה. רַב אָמַר מָתְנִי, דְּהָא לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אָסוּר, כָּל הֵיכָא דְּקָרְיָנָן בֵּיהּ וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ.קָרְיָנָן בֵּיהּ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה. וְכָל הֵיכָא דְּלָא קָרְיָנָן בֵּיהּ וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ לָא קָרְיָנָן בֵּיהּ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה.

רמז תתקכה

וְגִלְּחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תָּקַע. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, תַּגְדִּיל. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. נֶאֱמַר עֲשִׂיָּה בְּרֹאשׁ. וְנֶאֱמַר עֲשִׂיָּה בְּצִפָּרְנַיִם, מַה לְהַלָּן הַעֲבָרָה, אַף כָּאן הַעֲבָרָה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, נֶאֱמַר עֲשִׂיָּה בְּרֹאשׁ וְנֶאֱמַר עֲשִׂיָּה בְּצִפָּרְנַיִם מַה לְהַלָּן נוּוּל אַף כָּאן נוּוּל. וּרְאִיָּה לְדִבְרֵי [רַבִּי אֱלִיעֶזֶר] (שמואל ב יט, כה) "וּמְפִבֹשֶׁת בֶּן שָׁאוּל יָרַד לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שִׂפָמוֹ" הָא עֲשִׂיָּה הַעֲבָרָה הִיא. דָּבָר אַחֵר, (דניאל ד, ל) "עַד דִּי (שְׂעַר רֵישֵׁיהּ) [שַׂעְרֵהּ] כְּנִשְׁרִין רְבָה וְטִפְרוֹהִי כְּצִפַּרִין". (דברים כא יג) וְהֵסִירָה אֶת

שִׂמְלַת שִׁבְיָה [מְלַמֵּד] שֶׁמַּעֲבִיר מִמֶּנָּה בְּגָדִים נָאִים וּמַלְבִּישָׁהּ בִּגְדֵי אַלְמָנוּת. שֶׁהַכְּנַעֲנִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶן. וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ. בְּבֵית שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ [וְיוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ] וְרוֹאֶה בְּקִלְקוּלָהּ וְרוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ. וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אָבִיהָ אָבִיהָ מַמָּשׁ, אִמָּהּ אִמָּהּ מַמָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין אָבִיהָ וְאִמָּהּ אֶלָּא אֱלִילִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה". תַּנְיָא אִידָךְ "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁלֹּא קִבְּלָה עָלֶיהָ אֲבָל קִבְּלָה עָלֶיהָ בִּטְבִילָה מֻתָּר בָּהּ מִיָּד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲפִלּוּ לֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ כּוֹפָהּ וּמַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עֲבָדוּת. וְחוֹזֵר (וְכוֹפָהּ) וּמַטְבִּילָהּ לְשׁוּם בַּת חוֹרִין וּמְשַׁחְרְרָהּ וּמֻתָּר בָּהּ מִיָּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דִּכְתִיב (שמות יב) "וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כֶּסֶף". עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה. אֶלָּא עֶבֶד אִישׁ אַתָּה מָל בְּעַל כָּרְחוֹ וְאִי אַתָּה מָל בֶּן אִישׁ בְּעַל כָּרְחוֹ וְרָבָנַן אָמַר עוּלָּא כְּשֵׁם שֶׁאִי אַתָּה מָל בֶּן אִישׁ בְּעַל כָּרְחוֹ, כָּךְ אִי אַתָּה מָל עֶבֶד אִישׁ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְהָכְתִיב "וְכָל עֶבֶד אִישׁ". הַהוּא לְמַפְקֵיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת וְאֵין צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר כוּ'. עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה. אֶלָּא עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו קָרוּי עֶבֶד, עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו אֵין קָרוּי עֶבֶד. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא, אִמּוּר דְּשִׁמַּעְתְּ לְהוּ לְרַבָּנַן בִּיפַת תֹּאַר דְּלָא שַׁיְיכָא בְּמִצְווֹת. אֲבָל עֶבֶד דְּשַׁיְיךְ בְּמִצְווֹת, אֲפִלּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ. דְּתַנְיָא, אֶחָד (עוֹבֵד אֱלִילִים) [וְגֵר] וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים צָרִיךְ לְקַבֵּל. הָא לוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל, הָא מַנִּי, אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, הָא אָמַר, לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים נַמִּי אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל, אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא וּשְׁמַע מִינָּהּ הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים צָרִיךְ לְקַבֵּל, אֲבָל לוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל. וְהָתַנְיָא אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשֻׁחְרָר, הַהוּא לְעִנְיַן טְבִילָה, תַּנְיָא. יֶרַח יָמִים. שְׁלֹשִׁים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, תִּשְׁעִים. יֶרַח שְׁלֹשִׁים, יָמִים שְׁלֹשִׁים וְאַחַר כֵּן שְׁלֹשִׁים. מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא וְאֵימָא יֶרַח שְׁלֹשִׁים, יָמִים שְׁלֹשִׁים וְאַחַר כֵּן כִּי הַנָּךְ קְשָׁיָא. יֶרַח יָמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּבָר אַחֵר יֶרַח אֶחָד, יָמִים שְׁנַיִם [וְאַחַר כֵּן] הֲרֵי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים כְּדֵי בִּגְדֵי נוֹיָהּ שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ וַחֲמָדָהּ וְתִקּוּן הַוֹּלֶד כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע רִאשׁוֹן לְזֶרַע שֵׁנִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יֶרַח יָמִים כְּמַשְׁמָעוֹ. וְכָל כָּךְ לָמָּה, שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ בוֹכָה. בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת. [וְאַחַר כֵּן תְּבוֹא אֵלֶיהָ]. הָא אִם לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וּבָא עָלֶיהָ הֲרֵי זוֹ בְּעִילַת זְנוּת. (וְאַחַר כֵּן תְּבוֹא אֵלֶיהָ) וּבְעָלְתָּהּ אֵין לְךָ בָּהּ אֶלָּא מִצְוַת בְּעִילָה. וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע".

(דברים כא יד) וְהָיָה אִם לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִשְׂנאוֹתָהּ. וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ. וְלֹא לְבֵית אֱלֹהֶיהָ. וְשִׁלַּחְתָּהּ בְּגֵט, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן. וְאִם הָיְתָה חוֹלָה יַמְתִּין לָהּ

עַד שֶׁתַּבְרִיא. וְקַל וָחֹמֶר לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן קְדוֹשׁוֹת וּטְהוֹרוֹת. וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִתְּנֶנָּה בְּמַתָּנָה וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בָּהּ טוֹבָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה". "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ". שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן.

דָּבָר אַחֵר הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין. תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ. אֶפְלוּ לְאַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. (דברים כא טו) כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ. שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵירָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה. (לעיל פסוק יא) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר. מַה כְּתִיב אַחֲרָיו, (להלן פסוק יח) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְכֵן מָצִינוּ בְּדָוִד עַל שֶׁחָמַד מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר יָצָא מִמֶּנּוּ אֲבְשָׁלוֹם. וְעַל יָדוֹ נֶהֱרְגוּ כַּמָּה רְבָבוֹת. וְנֶהֱרַג שִׁמְעִי וְשֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי וַאֲחִיתֹפֶל. אַחֲרָיו מַה כְתִיב "וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת". אִם נוֹצַל מִזּוֹ לֹא יִנָּצֵל מִזּוֹ, לָמַדְנוּ שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ו-ז) "כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" מַה כְּתִיב אַחֲרָיו "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה". וְתִזְכֶּה לְכֶרֶם. (שם ט') "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ". לְזֹרַע שָׂדֶה (שם י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר" וְתִזְכֶּה לִבְגָדִים נָאִים, "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" וְתִזְכֶּה לִצִיצִית, (שם יב) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". וְתִזְכֶּה לְאִשָּׁה וּבָנִים (שם יג) "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. יֵשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת. וְיֵשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מָמוֹן. וְיֵשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם גְּדֻלָּה. וְיֵשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם. נָשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת, יוֹצֵא מִמֶּנּוּ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, יא) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה. וּסְמִיךְ לֵיהּ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. נָשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מָמוֹן, לְסוֹף מַצְרִיכִין אוֹתוֹ לַאֲחֵרִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּבְנֵי עֵלִי שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים [שֶׁלֹּא] כָּרָאוּי לָהֶם. וּכְתִיב (שמואל א ב, לו) "וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ" וְגוֹ'. נָשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם גְּדֻלָּה, לְסוֹף מַעֲמִידִין עָלָיו מִבֵּית מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁמַּמְעִיט זַרְעוֹ אַחֲרָיו. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁרָאָה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁבְעִים בָּנִים וְנִתְחַתֵּן בּוֹ. וּכְתִיב "וַעֲתַלְיָה אֵם אֲחַזְיָהוּ רָאָתָה כִּי מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּאַבֵּד אֵת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה". מָשָׁל לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׁנֵיהֶם מִמִּשְׁפָּחָה אַחַת אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, הָיָה לוֹ לֶעָשִׁיר לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם הֶעָנִי. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן וְהָלַךְ וְנִדְבַּק בְּשֶׁאֵין רְאוּי לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב, י-יא) "הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ" וְגוֹ' "מַדּוּעַ נִבְגַּד" וְגוֹ' "בָּגְדָה יְהוּדָה" וְגוֹ' (שם יב) לְפִיכָךְ "יַכְרֵת ה' לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה" וְגוֹ'. וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם לְסוֹף יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ בָּנִים שֶׁמּוֹשִׁיעִין אֶת יִשְׂרָאֵל. צֵא וּלְמַד מִן עִמְרָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהִרְבּוּ תוֹרָה וּמִצְוֹות לְיִשְׂרָאֵל וְכֵן בּוֹעַז בֶּן שַׁלְמוֹן יָצְאוּ מִמֶּנּוּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נֶאֱמַר "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם ה' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם".

כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר חַיָּבֵי מִיתוֹת דְּלָא תָּפְסֵי בְּהוֹ קִדּוּשִׁין, אָתְיָא מִיָּבָמָה, מַה יָּבָמָה שֶׁהִיא בְּלָאו לָא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא כָל שֶׁכֵּן. אִי

הָכִי שְׁאַר חַיָּבֵי לָאוִין נַמִּי. אָמַר רַב פַּפָּא חַיָּבֵי לָאוִין בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוֹ כִּי תִהְיֶיין לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְכִי יֵשׁ [שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם] וַאֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם. אֶלָּא אֲהוּבָה, אֲהוּבָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ. שְׂנוּאָה, שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ. וּקְאָמַר רַחֲמָנָא כִּי תִהְיֶיין וּלְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין, הַאי כִּי תִהְיֶיין בְּמַאי מוֹקִים לָהּ. בְּאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְכִדְרַבִּי סִימַאי דְּאָמַר מִן הַכֹּל עוֹשֶׂה רַבִּי עֲקִיבָא מֵמְזֵר חוּץ מֵאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא כא, יד-טו) "לֹא יִקַּח וְלֹא יְחַלֵּל" חִלּוּלִין הוּא עוֹשֶׂה וְאֵין עוֹשֶׂה מַמְזֵרוּת. וּלְרַבִּי יְשֵׁבָב דְּאָמַר בּוֹא וּנְצַוֵּח עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, שֶׁהָיָה אוֹמֵר כָּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר. הָנִיחָא לְרַבִּי יְשֵׁבָב אִי לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי סִימַאי קַאָתֵי וּמוֹקִים לָהּ בְּחַיָּבֵי עֲשֵׂה שָׁפִיר. אֶלָּא אִי טַעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קַאָמַר כָּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר וַאֲפִלּוּ חַיָּבֵי עֲשֵׂה, בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ. בִּבְעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. [וּמַאי שְׁנָא]. מִשּׁוּם דְּהָוָה לֵיהּ עֲשֵׂה שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל וְרָבָנָן עַד דְּמוּקְמֵי לָהּ בְּחַיָּבֵי לָאוִין לוֹקְמֵי בְּחַיָּבֵי עֲשֵׂה. הָנֵי חַיָּבֵי עֲשֵׂה בְּמַאי נִינְהוּ, אִם שְׁתֵּיהֶן מִצְרִיּוֹת שְׁתֵּיהֶן שְׂנוּאוֹת נִינְהוּ. אִם אַחַת מִצְרִית וְאַחַת עִבְרִית שְׁתֵּי נָשִׁים מֵעַם אֶחָד בָּעִינַן. אִם בְּעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, מִי כְּתִיב כִּי תִהְיֶיין לְכֹהֵן. וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּעַל כָּרְחֵךְ שְׁבָקֵיהּ לִקְרָא [דְּהוּא דָּחִיק וּמוּקֵי אַנַפְשֵׁיהּ]. כִּי תִהְיֶיין לְאִישׁ, בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הֲוָיָה, יָצְאוּ שִׁפְחָה וְכוּתִית שֶׁאֵין בָּהֶן הֲוָיָה. מַשְׁמַע מוֹצִיא אֶת אֵלּוּ וּמוֹצִיא אֶת הַיְבָמָה וּמוֹצִיא אֶת הָאֲרוּסָה שֶׁאֵין לָהֶן הֲוָיָה [הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה] רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר מַגִּיד שֶׁסּוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנֵא אוֹתָהּ וְאוֹהֵב אַחֶרֶת. וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים. לְהוֹצִיא אֶת הַסָּפֵק בֵּן תִּשְׁעָה לְרִאשׁוֹן אוֹ בֵּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן. אֵין לִי אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִמְּקוֹם לֵידָה. יוֹצֵא דֹּפֶן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָלְדוּ לוֹ". מִכָּל מָקוֹם. דָּבָר אַחֵר "כִּי תִהְיֶיין לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים". אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֵן שְׁתַּיִם, מִנַּיִן אֲפִלּוּ הֵן מְרֻבּוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר "נָשִׁים". אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרוּבּוֹת וּמִקְצָתָן אֲהוּבוֹת וּמִקְצָתָן שְׂנוּאוֹת. מִנַּיִן אֲפִילּוּ כוּלָּן אֲהוּבוֹת אֲפִילּוּ כוּלָּן שְׂנוּאוֹת. תַּלְמוּד לוֹמַר אֲהוּבָה הָאֲהוּבָה שְׂנוּאָה הַשְּׂנוּאָה רִבָּה הַכָּתוּב. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרוּבּוֹת וְכוּלָּן אֲהוּבוֹת אוֹ כוּלָּם שְׂנוּאוֹת. מִנַּיִן אֲפִילּוּ הֵן שְׁתַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁתֵּי נָשִׁים". אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁתַּיִם אַחַת אֲהוּבָה וְאַחַת שְׂנוּאָה, מִנַּיִן אֲפִילּוּ אַחַת וְהִיא אֲהוּבָה. אַחַת וְהִיא שְׂנוּאָה. תַּלְמוּד לוֹמַר אֲהוּבָה אֲהוּבָה שְׂנוּאָה שְׂנוּאָה רִיבָּה הַכָּתוּב. וְאֵי זוֹ הִיא אֲהוּבָה, זוֹ אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, [שְׂנוּאָה זוֹ שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם]. יָכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אֲנוּסָה וּמְפֻתָּה שֶׁאֵינָן לוֹ כְּדַרְכָּךְ כָּל הַנָּשִׁים, מִנַּיִן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. תַּלְמוּד לוֹמַר שְׂנוּאָה שְׂנוּאָה רִבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וַעֲדַיִן לֹא אָרְבֶּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר שְׂנוּאָה שְׂנוּאָה רִבָּה אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בְּכָרֵת, יָכוֹל אֲפִלּוּ שִׁפְחָה אֲפִלּוּ כּוּתִית. תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תִהְיֶיין

לְאִישׁ" כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן הֲוָיָה, יְצָאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶן הֲוָיָה. וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים. מִי שֶׁהַוְּלָדוֹת שֶׁלּוֹ, יְצָאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין הַוְּלָדוֹת שֶׁלּוֹ. דָּבָר אַחֵר "וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים". הַבָּנִים בַּתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵין הַבָּנוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת. לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהַבָּנוֹת נִכְנָסוֹת לְנַחֲלָה תַּחַת הָאַחִין לַחֲלֹק בְּשָׁוֶה. יָכוֹל תְּהֵא בְּכוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים". הַבָּנִים בַּתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵין הַבָּנוֹת בַּתּוֹרָה הַזֹּאת. וְהָיָה הַבֵּן וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. הַבְּכוֹר וְלֹא הַסָּפֵק. לַשְּׁנִיאָה. הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׁנִיאָה. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תק"נ).

וְיָלְדוּ לוֹ אָמַר רַבִּי אָמִי. טוּמְטוּם שֶׁנִּקְרָא וְנִמְצָא זָכָר אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. דְּאָמַר קְרָא וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׁנִיאָה. עַד שֶׁיְּהֵא בֵּן מִשְׁעַת הֲוָיָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אָמַר אַף אֵינוֹ נִדּוֹן כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. דְּאָמַר קְרָא (להלן פסוק יח) "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה" עַד שֶׁיְּהֵא בֵּן מִשְׁעַת הֲוָיָה. אֲמֵימַר אָמַר אַף אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, דְּאָמַר קְרָא וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים. עַד שֶׁיְּהֵא בֵּן מִשְׁעַת לֵידָה. רַב שִׁיזְבִי אָמַר אַף אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵידָה. (כְּתוּב בְּפָרָשַׁת אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ). תַּנְיָא וְהָיָה הַבֵּן וְלֹא טוּמְטוּם. הַבְּכוֹר וְלֹא סָפֵק. בִּשְׁלָמָא בֵּן וְלֹא טוּמְטוּם כִּדְרַבִּי אָמִי. אֶלָּא בְּכוֹר וְלֹא סָפֵק לְאַפּוּקֵי מַאי. לְאַפּוּקֵי מִדְּדָרַשׁ רָבָא, שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁיָּלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים בְּמַחֲבֵא, נוֹתְנִין הָרְשָׁאָה זֶה לְזֶה. מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, בֵּן יוֹם אֶחָד מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל עֻבָּר לֹא. מַאי טַעְמָא וְיָלְדוּ לוֹ בָּעִינָן. אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת הָאָב, אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. מַאי טַעְמָא (להלן פסוק יז) יַכִּיר אֲמַר רַחֲמָנָא וְהָא לֵיתֵיהּ דְּיַכִּיר. אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא. בֵּן שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת הָאָב אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, מַאי טַעְמָא וְיָלְדוּ לוֹ קְאָמַר רַחֲמָנָא [וְהָא לֵיכָּא] וְהִלְכְתָא כְּכָל הַנֵּי לִישָׁנֵי.

רמז תתקכו

(דברים כא טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ תְּנַן הָתָם דִּינֵי מָמוֹנוֹת דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה. דְּאָמַר קְרָא "וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת". אִי הָכִי תְּחִלַּת הַדִּין נַמִּי. כִּדְרָבָא, דְּרָבָא רְמֵי כְּתִיב "וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת". וּכְתִיב "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו". הָא כֵּיצַד יוֹם לִתְחִלַּת דִּין. לַיְלָה לִגְמַר דִּין. מַתְנִיתִין דְּלָא כִּדְרַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כא, ה) "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע". וְכִי מָה עִנְיַן רִיבִים אֵצֶל נְגָעִים וכו' (כִּדְלִעֵיל). וְרַבִּי מֵאִיר הַאי "וְשָׁפְטוּ" מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ. לַאֲתוּיֵי יוֹם הַמַּעֲנָן. דְּתַנְנָן אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים לֹא בְּשַׁחֲרִית מִפְּנֵי שֶׁכֵּהָה נִרְאֵית עַזָּה. וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם מִפְּנֵי שֶׁעַזָּה נִרְאֵה כֵּהָה. וְרַבִּי מֵאִיר הַאי בְּיוֹם הַנְחִילוֹ מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָּה בַּר (רַב חַנָּה) [חֲנִינָא] בַּיּוֹם אַתָּה מַפִּיל נַחֲלוֹת וְאִי אַתָּה מַפִּיל נַחֲלוֹת בַּלַּיְלָה. תְּנֵי רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה קָמֵיהּ

דְּרַבִּי נַחְמָן בַּיּוֹם מַפִּילִין נַחֲלוֹת וְכוּ' אָמַר לֵיהּ אִי הָכִי דְּשָׁכִיב בִּימָמָא הוּא דְּיָרְתֵי לֵיהּ בָּנֵיהּ. דְּשָׁכִיב בַּלֵּילָה לָא יָרְתֵי לֵיהּ בָּנֵיהּ. דִּילְמָא דִּין נַחֲלוֹת קָאָמְרַתְּ, דְּתַנְיָא "וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" אוֹרָיָה כָּל הַפָּרָשָׁה לִהְיוֹת דִּין. וְכִדְרַב יְהוּדָה שֶׁלְּשָׁה שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, רָצוּ כּוּלָּן, רָצוּ עוֹשִׂין דִּין, שְׁנַיִם, כּוּלָּן וְאֵין עוֹשִׂין דִּין. מַאי טַעְמָא דְּהַוּוּ לֵיהּ עֵדִים וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. אֲמַר לֵיהּ אִין הָכִי נַמִּי קָאָמִינָא.

הָאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי יִירַשֵּׁנִי, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בַּת, בִּתִּי תִּירַשֵּׁנִי, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בֵּן לֹא אָמַר כְּלוּם. שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּתְנָאוֹ בָּטֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ דְּבָרָיו קַיָּמִין. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אָמַר קְרָא וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו. הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה. הַאי מִלְּא יוּכַל לְבַכֵּר נָפְקָא. הֲהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו" שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה פָּשׁוּט שֶׁיָּפָה כֹּחוֹ שֶׁנּוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמֻחְזָק הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה בְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמֻחְזָק לֹא כָּל שֶׁכֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר". וְיֹאמַר לֹא יוּכַל לְבַכֵּר וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו". שֶׁיָּכוֹל וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמַה בְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמֻחְזָק, אָמְרָה תּוֹרָה לֹא יוּכַל לְבַכֵּר. פָּשׁוּט שֶׁיָּפָה כֹּחוֹ וְכוּ' לֹא כָּל שֶׁכֵּן. תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו" וְכוּ'. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא.

רמז תתקכז

וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו. בַּיּוֹם מַפִּילִין נַחֲלוֹת וְאֵין מַפִּילִין נַחֲלוֹת בַּלַּיְלָה. אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ. מְלַמֵּד שֶׁהַבֵּן נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמֻחְזָק. לֹא יוּכַל לְבַכֵּר. יָכוֹל לֹא יְהֵא רַשַּׁאי לְבַכֵּר וְאִם בִּכֵּר יְהֵא מְבֻכָּר תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר". הָא אִם בִּכֵּר אֵינוֹ מְבֻכָּר. אֶת בֶּן הָאֱהוּבָה [עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה]. כֵּיוָן שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּחַיִּים, פּוֹטֵר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו מִן הַבְּכוֹרָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר אַף עַל פִּי שֶׁבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׂנִיאָה.

רמז תתקכח

(דברים כא יז) כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר. יַכִּירֵנוּ לָאֲחֵרִים. מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר. וּכְשֵׁם שֶׁאָדָם נֶאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר כָּךְ נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר זֶה בְּנִי בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ נֶאֱמָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה הַיְנוּ דְּכְתִיב "יַכִּיר". אֶלָּא לְרַבָּנָן "יַכִּיר" לָמָּה לִי. דְּצָרִיךְ הַכָּרָה לְמַאי הִלְכְתָא [לְמִיתְבָא לֵיהּ פִּי שְׁנַיִם

לֹא יְהֵא אֶלָּא אַחֵר] אִלּוּ בָּעֵי מַתְנָה מִי לָא יָהֵיב לֵיהּ. לָא צְרִיכָא בִּנְכָסִים שֶׁנִּפְלוּ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. וּלְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. יַכִּיר לָמָּה לִי. בִּנְכָסִים שֶׁנִּפְלוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס. (כָּתוּב בָּרֵמֶז תק"נ). אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, פַּדַּחַת פּוֹטֶרֶת בַּכֹּל חוּץ מִן הַנַּחֲלָה. מַאי טַעְמָא דְּכְתִיב "יַכִּיר". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף לְנַחֲלָה. בְּכָל מָקוֹם לַאֲתוּיֵי מַאי. לַאֲתוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן גִּיּוֹרֶת שֶׁיָּצְתָה פַּדַּחַת וְלָדָהּ בְּגִיּוּתָהּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרָה אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טָמְאָה וִימֵי טָהֳרָה. וְאֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבַּן לֵידָה. מִיתִיבֵי יַכִּיר זוֹ הַכָּרַת פָּנִים [וְאֵיזוֹ הִיא הַכָּרַת פָּנִים] פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחֹטֶם. תְּנֵי עַד הַחֹטֶם. תָּא שְׁמַע, פַּדַּחַת בִּלֹּא פַּרְצוּף פָּנִים פַּרְצוּף פָּנִים בִּלֹּא פַּדַּחַת. אֵין מְעִידִין עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחֹטֶם. מַאי קְרָא (ישעיה ג, ט) "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָם". שֶׁאֲנִי עֵדוּת אִשָּׁה דְּאַחְמִירוּ בָהּ רַבָּנַן כִּתְחִלָּתָהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא יַכִּיר לְחוּד. וְהַכָּרַת פָּנִים לְחוּד. לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים. וְדִין הוּא. חָלְקוֹ עִם אֶחָד וְחָלְקוֹ עִם חֲמִשָּׁה, מַה חֶלְקוֹ עִם אֶחָד פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד, אַף חֶלְקוֹ עִם חֲמִשָּׁה פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד. אוֹ כָּלְךָ לְדָרֶךְ זוֹ חֶלְקוֹ עִם אֶחָד וְחֶלְקוֹ עִם חֲמִשָּׁה, מַה חֶלְקוֹ עִם אֶחָד פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים, אַף חֶלְקוֹ עִם חֲמִשָּׁה פִּי שְׁנַיִם בְּכָל הַנְּכָסִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו". הַתּוֹרָה רִבְּתָה נַחֲלָה אֵצֶל הָאַחִין וְכוּ'. וְאוֹמֵר (דה"א ה, א) "וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף". וְאוֹמֵר (שם ב) "כִּי יְהוּדָה (בָּגַד) [גָּבַר] בְּאֶחָיו וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ וְהַבְּכֹרָה (נִתְּנָה) לְיוֹסֵף". נֶאֱמַר בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף וְנֶאֱמַר בְּכוֹרָה לְדוֹרוֹת, מַה בְּכוֹרָה הַנֶּאֱמַר לְיוֹסֵף פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד, אַף בְּכוֹרָה הַנֶּאֱמַר לְדוֹרוֹת פִּי שְׁנַיִם כְּאֶחָד. וְאוֹמֵר (וְהִנֵּה) ["וַאֲנִי] נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ" וְגוֹ'. מַאי וְאוֹמֵר. וְכִי תֵּימָא הַאי וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא הוּא דְּאָתָא. תָּא שְׁמַע "וּבְנֵי רְאוּבֵן" וְגוֹ' וְכִי תֵּימָא בְּכוֹרָה מִ"בְּכֹרָתוֹ" לָא יָלְפִינַן. תָּא שְׁמַע "וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף" וְכִי תֵּימָא יוֹסֵף גּוּפֵיהּ מִמַּאי דְּפִי שְׁנַיִם כְּאֶחָד הוּא דְּשָׁקַל תָּא שְׁמַע "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד" אֵימָא דְּקָלָא בְּעָלְמָא אֲמַר לֵיהּ עֲלֵיךְ אֲמַר קְרָא "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי". תַּנְיָא אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן, (רַבִּי שִׁמְעוֹן) [רַבִּי] אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן כו'. יְרֻשּׁוּ שְׁטַר חוֹב, בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְאִם אָמַר אֵינִי נוֹטֵל וְאֵינִי נוֹתֵן רַשַּׁאי, מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן, אָמַר קְרָא לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם מַתָּנָה קְרִיהּ רַחֲמָנָא, מַה מַּתָּנָה עַד דְּמַטְיָא לְיָדֵיהּ דְּאָב, אַף חֵלֶק בְּכוֹרָה עַד דְּמַטְיָא לְיָדֵיהּ דְּאָב. וְרַבִּי אוֹמֵר, אָמַר קְרָא פִּי שְׁנַיִם מַקִּישׁ חֵלֶק בְּכוֹרָה לְחֵלֶק פָּשׁוּט, מַה חֵלֶק פָּשׁוּט אַף עַל גַּב דְּלָא אֲתָא לְיָדֵיהּ, אַף חֵלֶק בְּכוֹרָה אַף עַל גַּב פָּשׁוּט דְּלָא אֲתָא לְיָדֵיהּ. וְרַבָּנָן נַמִּי הָא כְּתִיב פִּי שְׁנַיִם. הַהוּא לְמֵיתְבָא לֵיהּ

חַד מָצְרָה. וְרַבִּי נַמִּי הָכְתִיב "לָתֶת לוֹ". הַהוּא שֶׁאִם אָמַר אֵינִי נוֹטֵל וְאֵינִי נוֹתֵן רַשַּׁאי. אָמַר רַב פַּפָּא הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן דִּקְלָא וְאִילִים אַרְעָא וְאַסִּיק שִׁירְטוֹן, דְּכֻלֵּי עָלְמָא, לָא פְּלִיגֵי דְּשָׁקִיל, כִּי פְּלִיגֵי בְּחִפּוֹרָא וְהָווּ שִׁיבְּלֵי שַׁלְפּוּפֵי וְהָווּ תַּמְרֵי. דְּמַר סָבַר שִׁבְחָא דְּמִמֵּילָא וּמַר סָבַר אִישְׁתְּנִי. תָּנֵי חָדָא בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ. פָּרַט לְשֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחוּ יוֹרְשִׁין לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם, אֲבָל שֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן שָׁקִיל. מַנִּי רַבִּי הִיא. וְתַנְיָא אִידָךְ בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ. פָּרַט לְשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחוּ יוֹרְשִׁין וּמַנִּי רַבָּנַן הִיא. (במדבר לו, ח)כְּתִיב "וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת". מַקִּישׁ מַטֶּה הָאֵם לְמַטֵּה הָאָב. מַה מַּטֵּה הָאָב בֵּן קוֹדֵם לְבַת, אַף מַטֵּה הָאֵם בֵּן קוֹדֵם לְבַת, אִי מַה מַּטֵּה הָאָב הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אַף מַטֵּה הָאֵם הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. אָמַר קְרָא בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ. לוֹ וְלֹא לָהּ. וְאֵימָא הַנֵּי מִלֵּי בְּבַחוּר שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה. אֲבָל בַּחוּר שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה, הָכֵי נַמִּי דְּשָׁקִיל. אָמַר קְרָא כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ. אֹנוֹ וְלֹא אֹנָהּ. הַאי מְבָעֵי לֵיהּ לְהַבָּא אַחַר הַנִּפְלִים שֶׁהוּא בְּכוֹר לְנַחֲלָה, מִי שֶׁלִּבּוֹ דָּוֶה עָלָיו יָצָא נֵפֶל. אִם כֵּן לֵימָא קְרָא כִּי הוּא רֵאשִׁית אוֹן. מַאי אֹנוֹ שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וְאֵימָא הַנֵּי מִלֵּי אַלְמָן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה, אֲבָל בַּחוּר שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה הָכֵי נַמִּי דְּשָׁקִיל. אֶלָּא אָמַר רָבָא [אָמַר קְרָא] לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה. מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה לְאִישׁ. וְאֵין מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה לְאִשָּׁה.

תְּנַן הָתָם וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בְּיוֹבֵל, הַבְּכוֹרָה. וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו. וְהַמַּתָּנָה. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הַמַּתָּנָה כְּמֻכָּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כֻּלָּן חוֹזְרִין בְּיוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחֲזִיר לִבְנֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְינֻכָּה מֵהֶם אֶת הַדְּמִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, מֻכָּר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לִיהְדַּר בְּיוֹבֵל. יֵרֵשָׁה וּמַתָּנָה לֹא. וְהַנֵּי דִּירֵשָׁה יֵרֵשָׁה דְּמַתָּנָה. מַתָּנָה בְּכוֹר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם מַתָּנָה קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. וְיוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יֵרֵשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְתָא. וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, בְּכוֹר קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַמַּתָּנָה כְּמֻכָּר. מַאי טַעְמַיְהוּ דְּרַבָּנַן, "תָּשׁוּבוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה. וְהַנֵּי כֻּלְּהוּ יֵרֵשָׁה נִינְהוּ בְּכוֹר אָמַר קְרָא לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. מִקִּישׁ חֵלֶק בְּכוֹרָה לְחֵלֶק פְּשׁוּט, מַה חֵלֶק פְּשׁוּט יֵרֵשָׁה, אַף חֵלֶק בְּכוֹרָה יֵרֵשָׁה. וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יֵרֵשַׁת בַּעַל דְּאוֹרַיְתָא וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו בְּכוֹר קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כֻּלָּן חוֹזְרִים בְּיוֹבֵל. סָבַר לָהּ כְּרַבָּנַן דְּאָמְרֵי "תָּשׁוּבוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, בְּכוֹרָה לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם מַתָּנָה קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יֵרֵשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן. וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, בְּכוֹר קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא סָבַר יֵרֵשַׁת בַּעַל דְּאוֹרַיְתָא, כְּגוֹן שֶׁהוֹרִישָׁתּוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת וּמְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה אָמוּר רַבָּנַן לִישְׁקוֹל דָּמֵי וְלִיהְדַּר. וְכִדְתַנְיָא הַמּוֹכֵר קִבְרוֹ. וְדֶרֶךְ קִבְרוֹ, מָקוֹם מַעֲמָדוֹ וּבֵית הֶסְפֵּדוֹ. בָּאִים בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה.

ומאי יְנִיקָה לָהֶם, אֶת הַדְּמִים דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ. אִיתְּמַר הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, קְיֵם פְּרִיָה וּרְבִיָה, דְּהָא הֲווֹ לֵיהּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר לֹא קְיֵם גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְהוּ. דְּאִיתְּמַר הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, דְּהַאי לָאו רֵאשִׁית אֹנוֹ הוּא. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. הַכֹּל מוֹדִים בְּעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ יַחַס, דִּכְתִיב (בראשית כב, ה) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר". עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר.

רמז תתקכט

כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ. אֶת שֶׁלִּבּוֹ דָּוֶה עָלָיו, יָצָא הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל, אוֹ שִׁלְיָא, אוֹ שְׁפִיר מֻרָקָם. וְהַיּוֹצֵא מְחֻתָּךְ, הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה. וְאֵין בְּכוֹר לְכַהֵן. שֶׁאֵין לִבּוֹ דָּוֶה עֲלֵיהֶם. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. וְאֵינוֹ נוֹטֵל בְּשָׂבַח. וְלֹא בָּרְאוּי כִּבְמֻחְזָק. וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ. וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם. וְלֹא הַיָּבָם. וְכֻלָּם אֵין נוֹטְלִים בְּשָׂבַח. וְלֹא בָּרְאוּי כִּבְמֻחְזָק. מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה. מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה. וְאֵינוֹ נוֹטֵל בְּשָׂבַח, דִּכְתִיב "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ". [וְלֹא בָּרְאוּי כִּבְמֻחְזָק, דִּכְתִיב "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ"]. וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ. רַבִּי אַבָּא אָמַר מִקּוֹלִי כְּתֻבָּה שָׁנוּ כָּאן. וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן, מַאי טַעְמָא תְּנָאֵי כְּתֻבָּה כִּכְתֻבָּה דָּמֵי. וְלֹא הַיָּבָם מַאי טַעְמָא בְּכוֹר קָרֵיהּ רַחֲמָנָא. אָמַר אַבָּיֵי לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשָׂבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים בֵּין מִיתָּה לִיבּוּם, אֲבָל בֵּין יִבּוּם לַחֲלֻקָּה שְׁקִיל. מַאי טַעְמָא (דברים כה, ו) "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו" אָמַר רַחֲמָנָא וַהֲרֵי קָם. רָבָא אָמַר, בֵּין יִבּוּם לַחֲלֻקָּה נַמִּי לֹא שְׁקִיל, מַאי טַעְמָא כִּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר אֵין לוֹ קֹדֶם חֲלֻקָּה, אַף יָבָם נַמִּי אֵין לוֹ קֹדֶם חֲלֻקָּה. וְכֻלָּן אֵין נוֹטְלִין בְּשָׂבַח לַאֲתוּיֵי שְׁבָחָא דְּמֵילָא חַפְּרָא וְהָווֹ שְׁבָלֵי. שַׁלְפּוּפֵי וְהָווֹ תְּמָרֵי. וְלֹא בָּרְאוּי כִּבְמֻחְזָק לַאֲתוּיֵי נְכָסֵי דַּאֲבִי אַבָּא.

(דברים כא יח-כא) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אָמַר לֵיהּ חוּשַׁי הָאַרְכִי לְדָוִד, מַאי טַעְמָא לֹא דָּרַשְׁתָּ סְמוּכִין דְּסָמִיךְ לֵיהּ כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר. כָּל דְּנָסִיב יְפַת תֹּאַר הָוָה לֵיהּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.

מֵאֵימָתַי הוּא נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן, הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הָעֶלְיוֹן. אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה". בֵּן. וְלֹא בַּת, בֵּן. וְלֹא אִישׁ. קָטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל מִצְווֹת. קָטָן מִנַּיִן דְּפָטוּר, מִנַּלַן כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל מִצְווֹת, וְתוּ הֵיכָא אַשְׁכְּחַן דְּעָנַשׁ הַכָּתוּב דְּהָכָא לִיבְעֵי קְרָא לְמִיפְטְרֵיהּ, אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן אָטוּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל חֶטְאוֹ נֶהֱרַג עַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרָג.

וְכֵיוָן דְּעַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרָג אֲפִלּוּ קָטָן נַמִּי. וְעוֹד בֵּן וְלֹא אִישׁ קָטָן מַשְׁמָע. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר קְרָא כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן. בֵּן הַסָּמוּךְ לְגְבֶרְתּוֹ שֶׁל אִישׁ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא עַד שֶׁיַּקִּיף עֲטָרָה, כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, הַקָּפַת גִּיד וְלֹא הַקָּפַת בֵּיצִים. אָמַר רַב חִסְדָּא קָטָן שֶׁהוֹלִיד בֵּן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן" וְלֹא לְבֵן. בֵּן הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב יְהוּדָה, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא בֵּן לְאִישׁ מַאי לְאִישׁ בֵּן שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וְאֵימָא כָּלֵי קְרָא לְהָא דְּרַב חִסְדָּא הוּא דְאָתָא, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא בֵּן אִישׁ מַאי לְאִישׁ בֵּן שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. וּפְלִיגָא דְּרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה קָטָן אֵינוֹ מוֹלִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל". וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין, אֶלָּא בְּגָדוֹל הַגָּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְאָמַר רַחֲמָנָא "אִישׁ" אִישׁ אַתָּה צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחֲרָיו כוּ' קָטָן בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין. בֵּן. וְלֹא בַּת. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לְהִיוֹת כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין אֶצְלָהּ בַּעֲבֵירָה, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא בֵּן וְלֹא בַּת. אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדָאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד. וְהָאָנָן תְּנַן מַשָּׁיְבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף (הַתַּחְתּוֹן) [זָקָן] הַקִּיף (הַתַּחְתּוֹן) [זָקָן] אַף עַל גַּב דְּלֹא מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אַף עַל גַּב דְּלֹא הַקִּיף. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּן וְלֹא אָב. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא בֵּן וְלֹא הָרָאוּי לְקָרוֹתוֹ אָב, (דְּאִי עָבַד) [דְּאִיעָבַד] בְּתַר דְּאָיְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאוֹלִיד בָּתַר דְּאַקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן.

סוֹרֵר סוֹרֵר שְׁנֵי פְּעָמִים. וּמוֹרֶה שׁוֹטֶה (תורמן). וּמוֹרֶה שֶׁמּוֹרֶה לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת. דָּבָר אַחֵר בִּשְׁבִיל שֶׁאָכַל זֶה מְמוֹן אָבִיו אָמַרְתָּ [יָמוּת, אֶלָּא] בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ מוּטָב יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב. אָבִיו שֶׁל זֶה שֶׁחִשֵּׁק יָפַת תֹּאַר וְהִכְנִיס שָׂטָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ נַעֲשָׂה בְּנוֹ סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְסוֹפוֹ לַהֲמִיתוֹ מִיתָה מְשֻׁנָּה שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כב) "וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת".

דָּבָר אַחֵר "סוֹרֵר" עַל דִּבְרֵי אָבִיו וּמוֹרֶה עַל דִּבְרֵי אִמּוֹ. סוֹרֵר עַל דַּרְכֵי תּוֹרָה. וּמוֹרֶה עַל דִּבְרֵי הַדַּיָּנִים. אָמַר רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעִירָא (כָּתוּב בָּרֶמֶז תתק"י). אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמְרוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר וְלֹא הִדְלִיק, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ" "אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ" לְגְזֵרָה שָׁוָה, מָה "אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ" הָאָמוּר לְהַלָּן "סוֹרֵר וּמוֹרֶה זוֹלֵל וְסוֹבֵא, אַף הָאָמוּר כָּאן זוֹלֵל וְסוֹבֵא. מָה "אֵינָנּוּ שׁוֹמֵעַ" הָאָמוּר לְהַלָּן עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ, וְכוּ'. וְיִסְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַכּוֹת. וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. מְלַמֵּד שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד (שֶׁיֹּאכַל) [שֶׁיִּגְנֹב] מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ. גָּנַב

מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו אַף עַל גַּב דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ בָּעִית, מֵרְשׁוּת אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים אַף עַל גַּב דְּלָא בָּעִית לָא שְׁכִיחַ לֵיהּ. וְכָל שֶׁכֵּן מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו דְּלָא שְׁכִיחַ לֵיהּ וּבָעִית, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ וְלָא בָּעִית. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ, [אִמּוֹ] מְנָא לָהּ מַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעֲלָהּ [מִדְּמֵי] מִסְעָדָה הַמֻּכֶּנֶת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ. וְאִיבָּעִית אֵימָא דְּאָקְנֵי לָהּ אַחֵר וְאָמַר לָהּ עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעֲלֵיךְ רְשׁוּת בָּהֶן. כְּתִיב (שמות כא, יד) "כִּי יָזִיד אִישׁ", מֵאֵימָתַי הוּא נַעֲשֶׂה מְשֻׁזָּיד. מֵאֵימָתַי הוּא מֻזָּיד, מִשֶּׁיִּפְשׁט הַכַּף, בְּשֶׁל זֶרַע מִבִּפְנִים הִשְׁחִירָה קְדָרָה מִבַּחוּץ. כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן אָב. מִכַּיוָן שֶׁהוּא רָאוּי לָבוֹא אֶל הָאִשָּׁה וּלְעַבְּרָהּ הֲוָה לֵיהּ אָב וְלֹא בֵּן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כָּל אִלֵּין מִלִּין לָא מִסְתַּבְּרָא דְּיִלְפָּא חִלּוּפִין. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, מִי הָיָה בְּדִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב הַבֵּן אוֹ הַבַּת, הֲוֵי אוֹמֵר הַבַּת וּפְטָרָהּ הַכָּתוּב וְחִיֵּב אֶת הַבֵּן. מִי הָיָה בְּדִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב הַגָּדוֹל אוֹ הַקָּטָן, הֲוֵי אוֹמֵר הַגָּדוֹל. וּפְטָרָהּ הַתּוֹרָה אֶת הַגָּדוֹל וְחִיְּבָה אֶת הַקָּטָן. מִי הָיָה בְּדִין שֶׁיְּהֵא חַיָּב הַגּוֹנֵב מִשֶּׁל אֲחֵרִים אוֹ הַגּוֹנֵב מִשֶּׁל אָבִיו. הֲוֵי אוֹמֵר מִשֶּׁל אֲחֵרִים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכֻּלָּם אֵינָם אֶלָּא גְּזֵרַת מָלֶךְ. אָכַל בַּחֲבוּרַת מְצָוָה, אָכַל בְּעִבּוּר הַחֹדֶשׁ, אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים (אָכַל טֶבֶל וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ), אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדָבָר שֶׁהוּא עֲבֵירָה, אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה [עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן], שֶׁנֶּאֱמַר "זוֹלֵל וְסֹבֵא". וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, כ) "אַל תְּהִי בְּסֹבְאֵי יָיִן בְּזֹלְלֵי בָּשָׂר לָמוֹ". בְּנֵנוּ זֶה. פָּרַט לְשֶׁבָּרַח וּבָא מִשֶּׁהִגְדִּיל.

דָּבָר אַחֵר "בְּנֵנוּ זֶה" פָּרַט לְשֶׁמֵּת אֶחָד מֵהַדַּיָּנִים. דָּבָר אַחֵר "בְּנֵנוּ זֶה" מְלַמֵּד שֶׁאֶחָד מִן הָרִאשׁוֹן מִצְטָרֵף עִם הָאַחֲרוֹנִים לְחַיְּבוֹ מִיתָה.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל בַּחֲבוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ סְרִיקִין. וְהָאֲנָן תְּנַן אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה [אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה טַעְמָא דְּמִצְוָה] הָא לְאוּ מִצְוָה אַף עַל גַּב דְּלָאו כֻּלָּהּ סְרִיקִין הָא קְמַשְׁמַע לָן אַף עַל גַּב דְּכֻלָּהּ סְרִיקִין כֵּיוָן דְּמִצְוָה עָסִיק לָא מִימְשִׁיךְ. אָכַל בְּעִבּוּר הַחֹדֶשׁ, [לְמֵימְרָא דְּבָשָׂר וְיַיִן מַסְקוּ]. וְהָתַנְיָא אֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְקִטְנִיּוֹת, הָא קְמַשְׁמַע לָן אַף עַל גַּב דְּאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת וְקִטְנִיּוֹת וְאִיהוּ אַסִּיק בָּשָׂר וְיַיִן וְאָכַל כֵּיוָן דְּבִמְצָוָה עָסִיק לָא מִימְשִׁיךְ. אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, כֵּיוָן דְּכִי אוּרְחֵיהּ קָא אָכִיל לֵיהּ לָא מִימְשִׁיךְ. אָמַר (רַבָּה) [רָבָא], אָכַל בָּשָׂר עוֹף אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְהָאֲנָן תְּנַן אָכַל [נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת] שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים [אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה] הָא טְהוֹרִים נַעֲשֶׂה, כִּי תְּנַן נַמִּי מַתְנִיתִין לְהַשְׁלִים. [אָכַל] דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה, תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. דָּבָר שֶׁהוּא עֲבֵירָה,

תַּעֲנִית צִבּוּר וְטַעֲמָא מַאי דְּאָמַר קְרָא אֵינָנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ וְלֹא בְּקוֹלוֹ שֶׁל מָקוֹם. אָכַל כָּל מַאֲכָל, לְאָתוּיֵי דְּבֵלָה קְעִילִית. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה, וְכוּ' לְאָתוּיֵי דְּבַשׁ וְחָלָב. דְּתַנְיָא אָכַל דְּבֵלָה קְעִילִית וְשָׁתָה דְּבַשׁ וְחָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ חַיָּב. הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּדֵּם אוֹ חִגֵּר, אוֹ אִלֵּם, אוֹ חֵרֵשׁ, אוֹ סוּמָא, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְתָפְשׂוּ בוֹ" וְלֹא גִּדְמִין. וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ. וְלֹא חִגְרִין. וְאָמְרוּ. וְלֹא אִלְּמִין. בְּנֵנוּ זֶה. וְלֹא סוּמִין. אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ. וְלֹא חֵרְשִׁין. שֹׁמֵעַ מִינָהּ בָּעֵינָן קְרָא כְּדִכְתִיב. שָׁאנִי הָכָא דְּכֻלֵּיהּ קְרָא יְתֵירָא הוּא. מַתְרִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם. וּמַלְקִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, חָזַר וְקִלְקֵל, נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּנֵנוּ זֶה" זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם. מַלְקוּת בְּבֵן סוֹרֵר הֵיכָא כְּתִיבָא, כִּדְרַבִּי אַבָּהוּ [דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ] לָמַדְנוּ "וְיִסְּרוּ" מִיּוֹסְרוּ וְיִסְּרוּ מִבֵּן וּבֵן (דברים כה, ב) מ"בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע". חָזַר וְקִלְקֵל וְכוּ' שֶׁנֶּאֱמַר "בְּנֵנוּ זֶה". הַאי מֵימָרָא לֵיהּ זֶה וְלֹא סוּמִין, אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא בְּנֵנוּ הוּא, מַאי בְּנֵנוּ זֶה שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אוֹ אִמּוֹ רוֹצָה וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ שָׁוָה לְאָבִיו בְּקוֹל בְּמַרְאֶה וּבְקוֹמָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ" מִדְּקוֹל בָּעֵינָן שָׁוִין, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינָן שָׁוִין. כְּמָאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת וְלָמָּה נִכְתַּב אֶלָּא דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמָאן כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ, אֶלָּא לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת. וְלָמָּה נִכְתַּב אֶלָּא דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן אֲנִי רָאִיתִי וְיָשַׁבְתִּי עַל קִבְרוֹ. מֵאֵימָתַי הוּא חַיָּב מִשֶּׁיֹּאכַל תַּרְטֵימָר בָּשָׂר. וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מָנָה בָּשָׂר וְלוֹג יַיִן. אָמַר רַבִּי זֵירָא, תַּרְטֵימָר זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁכָּפַל רַבִּי יוֹסֵי בְּיַיִן נִמְצָא כּוֹפֵל אַף בְּבָשָׂר וְנִמְצָא תַּרְטֵימָר חֲצִי מָנָה. אָמַר חָנָן (בַּר) בַּר מוֹלְדָה אָמַר רַב הוּנָא אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּקַּח בָּשָׂר בְּזוֹל וְיֹאכַל. וְיַיִן בְּזוֹל וְיִשְׁתֶּה, דִּכְתִיב "זוֹלֵל וְסֹבֵא" וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר חַי וְיִשְׁתֶּה יַיִן חַי. [יַיִן חַי] מְזוּג וְלֹא מָזוּג, [בָּשָׂר חַי] בָּשִׁיל וְלֹא בָּשִׁיל כְּבָשָׂר [כִּיבָּא] דְּאָכְלֵי גַּנָּבֵי. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ אָכַל בָּשָׂר מְלֵיחַ וְשָׁתָה יַיִן מִגִּתּוֹ, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. בָּשָׂר מָלִיחַ כָּל שֶׁהוּא לֹא מַמְשִׁיךְ. וְיַיִן עַד אַרְבָּעִים יוֹם.

רמז תתקל

("וּסְקָלֻהוּ) [וּרְגָמֻהוּ] כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ". תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר. וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי אָמְרָה תּוֹרָה יֵצֵא לְבֵית דִּין וְיִסָּקֵל אֶלָּא

הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁסּוֹף מְגַמֵּר נִכְסֵי אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא וְיוֹצֵא לְפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת אָמְרָה תּוֹרָה יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְשֶׁל צַדִּיקִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. יַיִן וּשֵׁינָה לָרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, לַצַּדִּיקִים. רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, לַצַּדִּיקִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. פִּזּוּר לָרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, לַצַּדִּיקִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, (כִּנּוּס לָרְשָׁעִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם, לַצַּדִּיקִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ. מִצְוָה בִּזְקֵנֵי עִירוֹ וּבְשַׁעַר מְקוֹמוֹ. בְּנֵנוּ זֶה שֶׁלְּקָה בְּפָנֵיכֶם, מְלַמֵּד שֶׁאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ נִסְקָל. וּרְגָמֵהוּ כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וְכִי כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ רוֹגְמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירוֹ. בָּאֲבָנִים. יָכוֹל בָּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ, כז) "בָּאֶבֶן" יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאֲבָנִים". אֶמֹר מֵעַתָּה לֹא מֵת בָּרִאשׁוֹנָה יָמוּת בַּשְּׁנִיָּה. וּבַעֲרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ בַּעֵר עוֹשֵׂי רָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עִיר שֶׁרֻבָּהּ רוֹצְחִין אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כ, ד) "וְדִבֵּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו". וְלֹא שִׁהְשׁוּוּ דִּבְרֵיהֶם לִדְבָרָיו. עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים, רַבִּי אִמִּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, דִּבָּעִינָן "זִקְנֵי הָעִיר" וְלֵיכָּא. וְחַד אָמַר קוֹלֶטֶת מִצְוָה בְּעָלְמָא. וְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים חַד אָמַר אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה דִּבְעִינָן זִקְנֵי וְלֵיכָּא. וְחַד אָמַר לְמִצְוָה בְּעָלְמָא, חַד אָמַר אֵין מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה [דִּבָּעִינָן "זִקְנֵי הָעִיר" וְלֵיכָּא] וְחַד אָמַר לְמִצְוָה בְּעָלְמָא.

(דברים כא כב-כג) וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמַת שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (שמות לא, יד) "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת" בְּשָׁאָר מְלָאכוֹת חוּץ מִמִּיתַת בֵּית דִּין, כוֹ' תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר לה, ג) "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם", מַה מּוֹשָׁבוֹת הָאָמוּר לְהַלָּן בֵּית דִּין, אַף מוֹשָׁבוֹת הָאָמוּר כָּאן בֵּית דִּין. וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ". הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית, אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲלֹא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח תָּלָה [שְׁמוֹנִים] נָשִׁים בְּאַשְׁקְלוֹן, אָמְרוּ לוֹ שְׁמוֹנִים נָשִׁים תָּלָה וְאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן, אֲמַר קְרָא וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמַת וְתָלִיתָ. אִישׁ וְלֹא אִשָּׁה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִישׁ לְרַבּוֹת בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא כִּי יִהְיֶה בְּאִישׁ. אִישׁ. וְלֹא בֵּן, חֵטְא. מִי שֶׁעָל חֶטְאוֹ נֶהֱרָג יָצָא בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁעַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרָג, הֲוֵי מִעוּט אַחַר מִעוּט וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן אִלּוּ נֶאֱמַר 'חֵטְא וְתָלִיתָ'. הָיִיתִי אוֹמֵר תּוֹלִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְמִיתִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמַּלְכוּת עוֹשָׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּמַת וְתָלִיתָ". מְמִיתִין

אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ תּוֹלִין אוֹתוֹ, הָא כֵּיצַד מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה וְגוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ וּמְמִיתִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ תּוֹלִין אוֹתוֹ. תְּנָא, אֶחָד קוֹשֵׁר וְאֶחָד מַתִּיר כְּדֵי לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת תְּלִיָּה. וְהוּמָת וְתָלִיתָ. יָכוֹל כָּל הַמּוּמָתִין נִתְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי". מַה מְּקַלֵּל זֶה בִּסְקִילָה, אַף כָּל שֶׁבִּסְקִילָה דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַה מְּקַלֵּל זֶה שֶׁכָּפַר בָּעִקָּר אַף כָּל שֶׁכָּפַר בָּעִקָּר. רַבָּנָן דָּרְשֵׁי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי. וְהוּמָת וְתָלִיתָ כְּלָל, כִּי קִלְלַת פְּרָט, אִי הָוֵי מְקָרְבֵי לַהֲדָדֵי אָמְרִינָן אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט הַנִּי אִין מִידֵי אַחְרִינָא לָא, הַשְׁתָּא דְּמִרְחֲקֵי מַהֲדָדֵי אֲהַנֵּי לְרִבּוּיֵי עוֹבְדֵי אֱלִילִים דְּדָמֵי לֵיהּ לְכָל מִלֵּי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּרִישׁ רִבּוּיֵי וּמְעוּטֵי וְהוּמָת וְתָלִיתָ רִיבָּה, כִּי קִלְלַת מִיעֵט, אִי הָוֵי מְקָרְבֵי לַהֲדָדֵי לֹא הָוֵי מְרַבִּינָן אֶלָּא עוֹבְדֵי אֱלִילִים דְּדָמֵי לֵיהּ בְּכָל מִלֵּי. הַשְׁתָּא דְּמִרְחֲקֵי מַהֲדָדֵי אֲהַנֵּי לְרִבּוּיֵי שְׁאָר הַנִּסְקָלִין. וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין בְּתָלוּשׁ בֵּין בִּמְחֻבָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קָבוֹר", מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קְבוּרָה, יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר חֲצִיצָה וּקְבוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קְבוּרָה, יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר תְּלִישָׁה (חֲפִירָה) וּקְבוּרָה. וְרַבָּנָן (חֲפִירָה) [וְתָלִישָׁה] לָאו כְּלוּם הִיא. מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּב זוֹ וְתוֹלֶה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הַקּוֹרָה מֻטָּה עַל הַכֹּתֶל. וְתוֹלֶה אוֹתוֹ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׁין וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד.

כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה הֵלִינוֹ לִכְבוֹדוֹ לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִנַּיִן לְמֵלִין אֶת מֵתוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ". וּמִנַּיִן שֶׁעוֹבֵר אַף בַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ". אִיכָּא דְּאָמְרֵי רֶמֶז לְקִבּוּרָה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי קָבוֹר". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּקְבְּרֶנּוּ" מִכָּאן רֶמֶז לְקִבּוּרָה. אִיבָּעְיָא לְהוּ קְבוּרָה מְשׁוּם בִּזָּיוֹנֵי הוּא, אוֹ מְשׁוּם כַּפָּרָה הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ, דְּאָמַר לָא בָּעִינָא דְּלִיקְבְּרֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אִי אָמַרְתְּ מְשׁוּם בִּזָּיוֹנֵי הוּא לָאו כָּל כְּמִנֵּיהּ. וְאִי אָמַרְתְּ מְשׁוּם כַּפָּרָה הוּא, הָא אָמַר לָא בָּעִינָא כַּפָּרָה. תָּא שְׁמַע מִדְּאִיקְבּוּר צַדִּיקֵי וְאִי אָמַרְתְּ מְשׁוּם כַּפָּרָה צַדִּיקֵי לְכַפָּרָה צְרִיכֵי. אִין, דִּכְתִיב (קהלת ז, כ) "כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ". וְגוֹ' אִיבָּעְיָא לְהוּ הֶסְפֵּדָא. (כְּתוּב בְּפִסּוּק "וַיִּבֹא אַבְרָהָם לִסְפּוֹד לְשָׂרָה" בְּרֶמֶז ק"ב).

כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי. כְּלוֹמַר מִפְּנֵי מָה זֶה תָּלוּי מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ בָּעִיר, אֶחָד מִנּוּהוּ מֶלֶךְ, וְאֶחָד יָצָא לְלִסְטִיּוּת, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וּתְלָאוּהוּ, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ תָּלוּי, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהוֹרִידוּהוּ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר בְּזְמַן שֶׁאָדָם מְצַטָּעֵר שְׁכִינָה מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת, קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי. אִם כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַטָּעֵר אֲנִי עַל דָּמָן שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפָּךְ קַל וְחוֹמֶר עַל דָּמָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁנִּשְׁפָּךְ. מַאי מַשְׁמַע, אָמַר אַבַּיֵי, כְּמָאן

דְּאָמַר קַל לֵית אָמַר לֵיהּ רָבָא (הַאי) [אִם כָּךְ] כָּבֵד עָלַי רֹאשִׁי כָּבֵד עָלַי זְרוֹעִי מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא, כְּמָאן דְּאָמַר קִיל לִי עָלְמָא, הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא מְקַלֵּל מַאי קִלְלַת. וְאֵימָא כֵּלֵיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא קַלַּת, מַאי קִלְלַת שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי.

לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ. וְהָכְתִיב (ש"ב, כא י) "וַתִּקַּח רִצְפָּה בַּת אַיָּה אֶת הַשַּׂק" וְגוֹ' "מִתְחַלַּת קָצִיר". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן (יוֹחַאי) [יְהוֹצָדָק], מוּטָב שֶׁתִּתְעַקֵּר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפִרְהֶסְיָא, שֶׁהָיוּ עוֹבְרִין וְשָׁבִין אוֹמְרִים מַה טִּיבָן שֶׁל אֵלּוּ הַלָּלוּ בְּנֵי מְלָכִים הֵן וּמָה עָשׂוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּגֵרִים גְּרוּרִים. אָמְרוּ, אֵין לְךָ אֻמָּה שֶׁרָאוּיָה לְהִדָּבֵק בָּהּ כְּזוֹ. וּמַה בְּנֵי מְלָכִים כָּךְ בְּנֵי הֲדְיוֹטוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמָה גֵּרִים גְּרוּרִים כָּךְ, יִשְׂרָאֵל עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיָּד נִתְוַסְּפוּ עַל יִשְׂרָאֵל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, כט) "וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף" וְגוֹ'. הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתָלִיתָ אֹתוֹ". 'אוֹתוֹ' וְלֹא אוֹתָהּ. וְתָלִיתָ אֹתוֹ. אוֹתוֹ. וְלֹא כֵלָיו, אוֹתוֹ וְלֹא עֵדָיו, אוֹתוֹ וְלֹא זוֹמְמָיו, אוֹתוֹ מְלַמֵּד שֶׁאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד. עַל עֵץ מָה עֵץ מְיֻחָד שֶׁהוּא נִוּוּל לוֹ, אַף כָּל שֶׁהוּא נִוּוּל לוֹ, מִכָּאן הֵלִינוּ לְמֵתוֹ לְכִבּוּדוֹ לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים וְגוֹ'. מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ. מִצְוֹת עֲשֵׂה הָאִישׁ נִסְקָל עָרֹם. וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֶחָד הָאִשָּׁה וְאֶחָד הָאִישׁ, אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ פָּנָיו כְּלַפֵּי הָעָם כו' (כָּתוּב בָּרֻמָּז תרצ"ח). (וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ) כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי. מִפְּנֵי מָה זֶה תָּלוּי מִפְּנֵי שֶׁקִּלֵּל אֶת הַשֵּׁם] וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה. לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

(דברים כב א-ג) ("כִּי) (לֹא] תִרְאֶה" יָכוֹל אֲפִלּוּ רָחוֹק מִמֶּנּוּ מְלֹא מִיל, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג, ד) "כִּי תִפְגַּע" אִי "כִּי תִפְגַּע" שׁוֹמֵעַ אֲנִי כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (כִּי) ["לֹא] תִרְאֶה", הָא כֵּיצַד שִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל שֶׁהוּא רִיס. לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ. מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "כִּי תִפְגַּע" מִצְוַת עֲשֵׂה נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. שׁוֹר אָחִיךָ, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר אָחִיךָ, שׁוֹר אוֹיִבְךָ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שׁוֹר אֹיִבְךָ" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אָחִיךָ", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר. אוֹ אֶת שֶׁיּוֹ נִדָּחִים. כְּדֶרֶךְ הַנִּדָּחִים, מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא אֲבֵדָה מָצָא חֲמוֹר (וְכֵלִים) [אוֹ פָּרָה רוֹעִים] בַּדֶּרֶךְ אֵין זוֹ אֲבֵדָה, חֲמוֹר וְכֵלָיו הֲפוּכִים פָּרָה וְרָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הֲרֵי זוֹ אֲבֵדָה. וְהִתְעַלַּמְתָּ. פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, כֵּיצַד הָיָה כֹּהֵן וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה (אֲבֵדָה) [מְלֻאכָה] שֶׁלּוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁל

חֲבֵרוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְהִתְעַלַּמְתָּ". הַאי קְרָא לְמַאי אֲתָא, אִילֵימָא לְכֹהֵן וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת פְּשִׁיטָא הַאי עֲשֵׂה וְהַאי לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. וְתוּ לָא דְּחִינָן אִסּוּרָא מִקָּמֵי מָמוֹנָא, אֶלָּא לְשֶׁלּוֹ מְרֻבֶּה מֵחֲבֵרוֹ, מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא, (דברים טו, ד) "אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, שֶׁלְּךָ קוֹדֶם לְשֶׁל כָּל אָדָם, אֶלָּא לְזַקֵּן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא כוּ', (כְּתוּב בְּרֵמֶז רע בְּפָסוּק [לעיל יז, יא] "לֹא תָסוּר" – ברמז תתקי"א), הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. הָשֵׁב. אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמָע. תְּשִׁיבֵם אֵין לִי אֶלָּא לְבֵיתוֹ, לְגִנְתּוֹ, וּלְחוּרְבָתוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּשִׁיבֵם" מִכָּל מָקוֹם. הֵיכִי דְּמֵי דְּמִינְטְרָא וְכִדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים חוּץ מֵהֶשְׁבַּת אֲבֵדָה, שֶׁהַתּוֹרָה רִבְּתָה הֲשָׁבוֹת הָרִבֵּה, (כְּתוּב בְּרֵמֶז שנ"א). הֶחָזִירָהּ וּבָרְחָה הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה פְּעָמִים חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם". הֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם עַד שֶׁרָאוּהָ אֲחֵרִים וְלֹא נִטְפְּלוּ בָּהּ. נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנָּה לִרְשׁוּתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ". וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵין לִי אֶלָּא קָרוֹב וְרָחוֹק [אֵינוֹ מַכִּירוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יְדַעְתּוֹ"], וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְלֹא לְבֵית אַחֵר.

אָמַר אֶת הָאֲבֵדָה וְלֹא אָמַר סִימָנֶיהָ, הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן. וְהָרַמַאי אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנֶיהָ הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ". וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְנֵהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ, אֶלָּא דּוֹרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אִם לָאו. תָּנוּ רַבָּנָן כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, כְּגוֹן פָּרָה וַחֲמוֹר מְטַפֵּל בָּהֶן עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וָאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן. עֲגָלִים וּסְיָחִין מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מִכָּאן וָאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן. אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם, [מִכָּאן וָאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן] וּמַנִּיחָן. תַּנְיָא אִידָךְ, תַּרְנְגֹלֶת כִּבְהֵמָה גַּסָּה מְטַפֵּל בָּהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, עֲגָלִים וּסְיָחִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְכָל דָּבָר שֶׁטִּפּוּלוֹ מְרֻבֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים. עֲגָלִים וּסְיָחִים אֲעַגָּלִים וּסְיָחִים לֹא קַשְׁיָא הָא דְּרַעְיָא הָא דְּפִטְמָא. אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין אַאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין לֹא קַשְׁיָא הָא בְּרַבְרְבֵי הָא בְּזוּטְרֵי. תָּנוּ רַבָּנָן "וַהֲשֵׁבֹתָ לוֹ". רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַאֲכִיל עֵגֶל לַעֲגָלִים. וּסְיָח לַסְּיָחִין, וְאַוָּזָא לַאַוָּזִין, וְתַרְנְגוֹל לַתַּרְנְגוֹלִין.

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לְרוֹאֶה חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר אוֹ חַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ אוֹ לִסְטִים בָּאִין עָלָיו שֶׁהוּא חַיָּב לְהַצִּילוֹ (בְּנַפְשׁוֹ), תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ", הָא מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא. אֲבֵדַת גּוּפוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַשֵּׁבֹתוֹ לוֹ" אִי מֵהָתָם הֲוָה אֲמִינָא הָנֵי מִלֵּי בְּנַפְשֵׁיהּ, אֲבָל מִיטְרַח וּמֵיגַר אַגּוּרֵי לָא, קָמַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, מִנַּיִן לַאֲבֵדָה שֶׁשְּׁטָפָה נָהָר שֶׁמֻּתֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוֹרוֹ" וְגוֹ' [לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ.] מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם, יָצְאָה

זוֹ שֶׁהִיא אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וְאֵינָהּ מְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם. וְאִסּוּרָא דּוּמְיָא דְּהֶתֵּירָא, מַה הֶתֵּירָא בֵּין אִית בָּהּ סִימָן בֵּין לֵית בָּהּ סִימָן שָׁרְיָא, אַף אִסּוּרָא בֵּין אִית בָּהּ סִימָן בֵּין לֵית בָּהּ סִימָן אֲסוּרָה. וְהִלְכָתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי דְּיֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת לֹא הָוֵי יֵאוּשׁ. אַף הַשִּׂמְלָה הָיְתָה בִּכְלַל "כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ". וְלָמָּה יָצְאת, לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וְלוֹמַר לְךָ מַה שִּׂמְלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין אַף כּוּ' חַיָּב לְהַכְרִיז, וְכוּ', אָמַר רָבָא לָמָּה לִי לְמִיכְתַּב שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׁה וְשִׂמְלָה צְרִיכִי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שִׂמְלָה הָווּ אָמִינָא הַנַּי מִלֵּי בְּעֲדִים דְּגוּפָהּ אִי נַמִּי סִימָנִין דְּגוּפָהּ, אֲבָל חֲמוֹר בְּעֲדִים דְּאָכֵף וּבְסִימָנֵי דְּאָכֵף לֹא מְהַדְּרִינַן, כָּתַב רַחֲמָנָא חֲמוֹר דְּאָפֵּלּוּ בְּסִימָנֵי הָאָכֵף, שׁוֹר לְגִיזַת זְנָבוֹ, שֶׂה לְמָּה לִי, אָמַר רָבָא, (שמות כא, לג) "חֲמוֹר" דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה, וְשֶׂה דְּאֲבֵדָה לְדִבְרֵי הַכֹּל, קַשְׁיָא. תְּנוּ רַבָּנָן "אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ" פְּרָט לַאֲבֵדָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִמְּצָאתָהּ פְּרָט לַאֲבֵדָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אָמַר אַבַּיֵי מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַר נַפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד, וּמַר סָבַר מִמְּצָאתָהּ. רָבָא אָמַר, פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה וְהוּזְלָה וְהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מָאן דְּאָמַר מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד אִיכָּא, מָאן דְּאָמַר מִמְּצָאתָהּ בָּעֵינַן דְּאִיכָּא שִׁעּוּר מְצִיאָה מִשְׁעַת אֲבֵדָה וְעַד שָׁעַת מְצִיאָה. וּמָאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד הַאי וּמְצָאתָהּ מַאי עָבִיד לֵיהּ מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְכֶדְרָבִינָא וּמְצָאתָהּ דְּאָתֵא לְיַדֵּיהּ מַשְׁמַע. וּמָאן דְּנָפְקָא לֵיהּ מִמְּצָאתָהּ הַאי אֲשֶׁר תֹּאבַד מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק מִנַּיִן לָאֲבֵדָה שֶׁשְּׁטָפָהּ נָהָר וְכוּ' (כִּדְלִעֵיל). וְאִידָךְ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ. וְאִידָךְ, מִמֶּנּוּ לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְאִידָךְ הָא דְּרַבִּינָא מְנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִמְּצָאתָהּ. אָמַר רָבָא רָאָה מַיִם שׁוֹטְפִין וּבָאִין הֲרֵי זֶה גּוֹדֵר בִּפְנֵיהֶם דְּאָמַר קְרָא לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ. לְרַבּוֹת קַרְקַע. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, גֵּזֶל כּוּתִי אָסוּר, אֲבֵדָתוֹ מֻתֶּרֶת. מִנַּיִן לְגוֹזֵל כּוּתִי שֶׁאָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, טז) "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים" וְגוֹ' בִּזְמַן שֶׁהֵן מְסוּרִין בְּיָדֶךָ. אֲבֵדָתוֹ מֻתֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ". לְאָחִיךָ אַתָּה מַחֲזִיר. וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר לְכוּתִי. וְאֵימָא הַנַּי מִלֵּי הֵיכָא דְּלָא אָתָא לְיַדֵּיהּ דִּלְמָא מִיחַיֵּיב לְאַהֲדוּרֵי בַּתְרֵהּ כִּדִּישְׂרָאֵל, אֲבָל הֵיכָא דְּאָתָא לְיַדֵּיהּ לְכוּתִי נַמִּי לִיהַדְּרֵיהּ, אָמַר רָבִינָא וּמְצָאתָהּ דְּאָתָא לְיַדֵּיהּ מַשְׁמַע. לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם [לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה].

(דברים כב ד) לֹא תִרְאֶה. זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, (לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה) וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שמות כג, ה) "כִּי תִרְאֶה" מִצְוַת עֲשֵׂה. אֵין לִי אֶלָּא חֲמוֹר אָחִיךָ חֲמוֹר שׂוֹנְאֶךָ מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲמוֹר שׂוֹנְאֶךָ", מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אָחִיךָ", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע. אוֹ שׁוֹרוֹ נוֹפְלִים. וְלֹא עוֹמְדִים. בַּדֶּרֶךְ. וְלֹא בָרֶפֶת. מִכָּאן אָמְרוּ מְצָאָהּ בָּרֶפֶת אֵין חַיָּב בָּהּ, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב בָּהּ וְהִתְעַלַּמְתָּ. פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם

וכו' (כתוב בֶּרֶמז שנ"ג). הקם תקים עמו העמידה ונפלה אפילו חמש פעמים חיב (כתוב בֶּרֶמז שנ"א).

(דברים כב ה) לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת אִשָּׁה וְאִשָּׁה שִׂמְלַת אִישׁ, הֲרֵי כְבָר נֶאֱמַר תּוֹעֵבָה וְאֵין זֶה תּוֹעֵבָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ אִישׁ שִׂמְלַת אִשָּׁה וְיֵשֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים וְאִשָּׁה שִׂמְלַת אִישׁ וְתֵשֵׁב בֵּין הָאֲנָשִׁים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא תֵּצֵא אִשָּׁה בִּכְלֵי זַיִן לַמִּלְחָמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר" וְגוֹ', שֶׁלֹּא יִתְקֹן אִישׁ בְּתִקּוּנֵי אִשָּׁה. תְּנוּ רַבָּנָן הַמַּעֲבִיר שְׂעַר בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֲרָוָה, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה". הַגּוֹזֵז שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּשַׁבָּת חַיָּב. וְכֵן לְקָרְחָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַחַת. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּמְלַקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֲפִלּוּ אַחַת חַיָּב. וְדָבָר זֶה אֲפִלּוּ בְּחֹל אָסוּר, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". כִּי תוֹעֲבַת ה' וְגוֹ', קָרוּי חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת, חֵרֶם, תּוֹעֵבָה, שָׁנְאוּי, מְשֻׁקָּץ, וְעָוֶל. (דברים כב ו-ז) הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִין לוֹ וּמַאֲרִיכִין לוֹ אֶת יָמָיו, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם קִיַּמְתָּם מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן אֲפִלּוּ הָיִיתָ עָקָר וְלֹא מוֹלִיד חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹקֵדְךָ בְּבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" אִם עָשִׂיתָ כֵן וְאֶת הַבָּנִים תִּזְקֹף לָךְ. כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס", (כתוב בֶּרֶמז רצ"ח).

תְּנוּ רַבָּנָן. כִּי יִקָּרֵא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח" וְגוֹ', יָכוֹל יַחֲזֹר בָּהֶרִים כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא קֵן יְשַׁלְּחֶנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִקָּרֵא" בְּמִאֹרַע לְפָנֶיךָ. קֵן קֵן מִכָּל מָקוֹם. צִפּוֹר. טְהוֹרָה וְלֹא טְמֵאָה. לְפָנֶיךָ הָרְשׁוּת הַיָּחִיד. בַּדֶּרֶךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בְּאֵילָנוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל עֵץ". בְּבוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ עַל הָאָרֶץ". וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ" לוֹמַר לְךָ מַה דֶּרֶךְ שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדֶךָ, אַף כָּל שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדֶךָ, מִכָּאן אָמְרוּ יוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְיוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפּוֹרִים שֶׁקִּנְּנוּ בִּטְפִיחִים וּבְבִירוֹת. וְאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין שֶׁקִּנְּנוּ בְּתוֹךְ הַפַּרְדֵּס, חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. קִנְּנוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְכֵן יוֹנֵי הַדְּרִסְיאוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אָמַר מַר, מַה דֶּרֶךְ שֶׁאֵין קִנּוֹ בְּיָדֶךָ אַף. לְמָה לִי מִכִּי יִקָּרֵא נָפְקָא, כִּי יִקָּרֵא פָּרַט לִמְזֻמָּן, וְעוֹד לְפָנֶיךָ לְמָה לִי, אֶלָּא לְפָנֶיךָ לְאָתוּיֵי שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ וּמֵרְדוּ, בַּדֶּרֶךְ כְּדֶרֶב יְהוּדָה דְּאָמַר הַמּוֹצֵא קֵן בַּיִם חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, טז) "הַנֹּתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ", אֶלָּא מֵעַתָּה מָצָא קֵן בַּשָּׁמַיִם דִּכְתִיב "דֶּרֶךְ הַנָּשֶׁר בַּשָּׁמָיִם". הָכִי נַמִּי לִישְׁלָחֵהּ, דֶּרֶךְ נָשֶׁר אֲקָרֵי, דֶּרֶךְ סְתָמָא לָא אִיקָרֵי. מָצָא קֵן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם מַהוּ, אָמַר לֵיהּ (שמואל ב טו, לב) "וַאדָמָה עַל רֹאשׁוֹ". עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר וְטָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. בִּשְׁלָמָא עוֹף טָמֵא רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר דְּהָא צִפּוֹר בָּעֵינָן וְלֵיכָּא, אֶלָּא טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף טָמֵא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר הָא צִפּוֹר הוּא, כִּדְאָמַר רַב כַּהֲנָא תִּקַּח

לָךְ וְלֹא לְכַלְבֵּךְ, הָכָא נַמִּי תִּקַּח לָךְ וְלֹא לְכַלְבֵּךְ. וְהֵיכָא אִיתְמַר דְּרַב כַּהֲנָא אַהָא, דְּתַנְיָא אֵם טְרֵפָה חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, אֶפְרוֹחִין טְרֵפוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מְנָא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רַב כַּהֲנָא דְּאָמַר קְרָא תִּקַּח לָךְ וְלֹא לְכַלְבֵּךְ. וְלָקִישׁ אֵם טְרֵפָה לְאֶפְרוֹחִים, מָה אֶפְרוֹחִים טְרֵפוֹת לֹא אַף אֵם טְרֵפָה נַמִּי לֹא, אִם כֵּן צִפּוֹר לְמִעוּטֵי עוֹף טָמֵא לָמָּה לִי. וְהָאֵם רֹבֶצֶת. בָּעֵא רַבִּי יִרְמְיָה מַטְלִית מַהוּ שֶׁתְּחֹץ, כְּנָפַיִם מַהוּ שֶׁיַּחְצוּ, בֵּיצִים מוּזָרוֹת מַהוּ שֶׁיְּחַצּוּ, שְׁנֵי סִדְרֵי בֵּיצִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה מַהוּ, זָכָר עַל גַּבֵּי בֵּיצִים וּנְקֵבָה עַל גַּבֵּי זָכָר מַהוּ, תֵּיקוּ. אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת חַיָּב לְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'קַן' קַן מִכָּל מָקוֹם. הָיוּ שָׁם אֶפְרוֹחִים מַפְרִיחִים, אוֹ בֵּיצִים מוּזָרוֹת, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים". מָה אֶפְרוֹחִים בְּנֵי קַיָּמָא אַף בֵּיצִים בְּנֵי קַיָּמָא, יָצְאוּ מוּזָרוֹת וּמַה בֵּיצִים צְרִיכִין לְאַמָּן אַף אֶפְרוֹחִים, יָצְאוּ מַפְרִיחִין. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנַן לְרָבָא, אֵימָא אִיפְּכָא, אֵין שָׁם אֶלָּא אֶפְרוֹחַ אֶחָד אוֹ בֵּיצָה אַחַת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, דְּבָעֵינָן אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים וְלֵיכָּא. הָיוּ שָׁם אֶפְרוֹחִים מַפְרִיחִים אוֹ בֵּיצִים מוּזָרוֹת חַיָּב לְשַׁלֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר "קַן" קַן מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא רֹבֶצֶת עֲלֵיהֶן. עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים לָמָּה לִי, לְאַקּוֹשֵׁי אֶפְרוֹחִים לְבֵיצִים וּבֵיצִים לְאֶפְרוֹחִים.

לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. הָאוֹמֵר עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, פְּלִיגִי בָּהּ תְּרֵי אֱמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא, חַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַטִּיל קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְחַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאֵינָם אֶלָּא גְּזֵרוֹת. וְהָאֵם רֹבֶצֶת. כְּשֶׁהִיא רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶם פָּרֵט לְמְעוֹפֶפֶת. יָכוֹל אַף עַל פִּי שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעִים בַּקַּן תַּלְמוּד לוֹמַר "רוֹבֶצֶת". עַל הָאֶפְרֹחִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִמָּהֶם. מַאי תַּלְמוּדָא, מִדְּלָא כְּתִיב יוֹשֶׁבֶת. הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּינֵיהֶם, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, עַל גַּבֵּיהֶן חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין שְׁנֵי (רוֹכְבֵי) [רְבָדֵי] אִילָן רוֹאִין כָּל שֶׁאִלּוּ תִשְׁמֹט נוֹפֶלֶת עֲלֵיהֶן חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. וְאִם לָאו פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, מִכְּלָל (ויקרא יד, ד) שֶׁנֶּאֱמַר "וְלָקַח לַמְטַהֵר שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת", יָכוֹל יִקְחֶנָּה לְטַהֵר בָּהּ אֶת הַמְצֹרָע, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִקַּח". לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם מִצְוַת עֲשֵׂה. (כְּתוּב בָּרֶמֶז שנ"א). שִׁלּוּחַ הַקֵּן נוֹהֵג בָּאָרֶץ. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בְּחֻלִּין אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין, מֻקְדָּשִׁין מַאי טַעְמָא לָא, אֲמַר קְרָא שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ אֶלָּא לַהֲבִיאוֹ לִידֵי גִּזְבָּר. אָמַר רַבִינָא, הֵילְכָךְ עוֹף [טָהוֹר] שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ, מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח בְּמִי שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ, יָצָא זֶה שֶׁאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְשַׁלְּחוֹ אֶלָּא לַהֲבִיאוֹ לְבֵית דִּין. הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּגָמַר דִּינֵיהּ בַּר קְטָלָא הוּא, אֶלָּא דְּלָא גָּמַר דִּינֵיהּ וּבָעֵי לְאֵיתוּיֵיהּ

לְבֵי דִינָא וְקִיּוּמֵי בֵּיהּ וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ. הַנֵּי מֶקְדָּשִׁין הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּהַוָה לֵיהּ קַן בְּבֵיתֵיהּ וְאַקְדְּשֵׁיהּ מִי מֵיחַיָּיב, כִּי יִקָּרֵא פָּרָט לְמְזֻמָּן אֶלָּא דְּחָזָא קַן בְּעָלְמָא וְאַקְדְּשֵׁיהּ מִי מִיקַדְּשָׁא. "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף כָּל בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא דְּאַגְבְּהִינְהוּ לְאֶפְרוֹחִים וְאַקְדְּשִׁינְהוּ וַהֲדַר אַהַדְרִינְהוּ [הַאי אֶפְלוּ] בְּחֻלִּין נַמִּי לָא מִיחַיָּיב, דִּתְנַן נָטַל אֶת הַבָּנִים וְהֶחֱזִירָן לַקֵּן וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן פָּטוּר מִלְּשַׁלַּח, אֶלָּא דְּאַגְבְּהָה לְאֵם וְאַקְדְּשָׁה (דְּהָא חַיָּיב) [וְהַדְרָה, מֵעַקְרָא אִיחַיָּיב לֵיהּ] בְּשִׁלּוּחַ, דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הִקְדִּישׁ חַיָּה וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת, שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ חַיָּב לְכַסּוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּכִסּוּי קֹדֶם שֶׁיִּבְיא לִידֵי הֶקְדֵּשׁ. רַב אָמַר בְּמַקְדִּישׁ פֵּרוֹת שׁוֹבְכוֹ וּמָרְדוּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, בְּמַקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלְתּוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת וּמָרְדָה. בִּשְׁלָמָא שְׁמוּאֵל לֹא אָמַר כְּרַב דְּקָא מוֹקִים אֲפִלּוּ בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אֶלָּא רַב מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לְךָ רַב דַּוְקָא פֵּרוֹת שׁוֹבְכוֹ דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ נִינְהוּ דְּכֵיוָן דְּקָדְשֵׁי קָדָשֵׁת הַגּוּף לָא פַּקְעָא קָדָשָׁתַיְהוּ אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת דְּקָדָשַׁת דָּמִים בְּעָלְמָא הוּא דְּקָדִישׁ כֵּיוָן דְּמָרְדָה פָּקְעָא קָדָשָׁתַיְהוּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר כָּל הֵיכָא דְּאִיתְנְהוּ בֵּי גַוָּא דְּרַחֲמָנָא אִיתְנְהוּ דְּכְתִיב (תהלים כד, א) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ".

קוֹרֵא זָכָר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִתְיָא דְּגֵירָה דְּגֵירָה, כְּתִיב הָכָא (ירמיה יז, יא) "קֹרֵא דָּגַר" וּכְתִיב הָתָם (ישעי' לד, טו) "וּבְקֻעָה וְדָגְרָה בְּצִלָּהּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַחֲלֹקֶת בְּקוֹרֵא זָכָר, אֲבָל בְּקוֹרֵא נְקֵבָה דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר. [חַיָּב]. (דברים כב ז) שַׁלֹּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים לְךָ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. וְחָזְרָה, שֹׁלְחָהּ וְחָזְרָה, אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח". נָטַל אֶת הַבָּנִים וְהֶחֱזִירָן וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה הָאֵם עֲלֵיהֶן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנַן לְרָבָא וְאֵימָא שַׁלֵּחַ חָדָא זִימְנָא, תְּשַׁלַּח תְּרֵי זִימְנֵי, אָמַר לֵיהּ שַׁלֵּחַ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים. תְּשַׁלַּח אֵין לִי אֶלָּא לְדָבָר הָרְשׁוּת, לְדָבָר מִצְוָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תְּשַׁלַּח" מִכָּל מָקוֹם, אֶלָּא טַעְמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא (שַׁלֵּחַ) תְּשַׁלַּח הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא לְדָבָר מִצְוָה לֹא. עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא. וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי כְּגוֹן שֶׁנִּטְלָה עַל מְנָת לְשַׁלְּחָהּ דְּלָאו לֵיכָּא, עֲשֵׂה הוּא דְּאֵיכָּא. וְלֵיתֵי עֲשֵׂה וְלִידְחֵי עֲשֵׂה. מַאי אוּלְמָא דְּהַאי מֵהַאי. אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא הוֹאִיל וְאָמַר מַר גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם וְהַאי מְצַרַּע נַמֵּי כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מִיטְהַר אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה דִּכְתִיב "וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים". לֵיתֵי עֲשֵׂה וְלִידְחֵי עֲשֵׂה קָמַשְׁמַע לָן. הַנּוֹטֵל אֵם עַל הַבָּנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה, זֶה הַכְּלָל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ. בְּעַלְמָא קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה לָאו

שֶׁנִּתְּקָ לַעֲשֵׂה אֵין לוֹקִין עָלָיו, וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא, מִשּׁוּם דְּקָסָבַר שַׁלֵּחַ מֵעִקָּרָא מַשְׁמַע. עַד כַּמָּה מְשַׁלְּחָהּ, עַד שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. וּבַמֶּה מְשַׁלְּחָהּ, רַב הוּנָא אָמַר בְּרַגְלֶיהָ, רַב יְהוּדָה אָמַר בְּגַפֶּיהָ. רַב הוּנָא אָמַר בְּרַגְלֶיהָ, דִּכְתִיב (ישעיה לב, כ) "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר". וְרַב יְהוּדָה אָמַר בְּגַפֶּיהָ, רֶגֶל דְּהָא גַּפֶּיהָ נִינְהוּ. וּמַה מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא בְּאִסָּר אִמְרָה תּוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. קַל וָחוֹמֶר לְמִצְוֹות חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן יִיטַב לָךְ" לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ. וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. אָמַר רַבִּי חִיָּא, וּמָה אִם הַצִּפּוֹר שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת אָבוֹת וְלֹא שִׁבּוּעוֹת וּבְרִיתוֹת, בָּנָיהָ מְכַפְּרִין עָלֶיהָ, בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זְכוּת אָבוֹת וּבְרִיתוֹת וּשְׁבוּעוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאִם סָרַח אֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא מְכַפֵּר עֲלֵיהֶן לֶעָתִיד לָבוֹא. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה יֵשׁ מַזִּיק שֶׁהוּא שָׁט כַּחֵץ וְטָס כָּעוֹף שֶׁנֶּאֱמַר "מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן אֲנִי מַצִּילְךָ מִמֶּנּוּ. שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אִם קִיַּמְתָּ הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲבִיא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' לב, כ) "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל" וְגוֹ'. וּמְמַהֵר אֶת אֵלִיָּהוּ ז"ל שֶׁיָּבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כג-כד) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה וְגוֹ' וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים". (דברים כב ח) כִּי תִבְנֶה אֵין לִי אֶלָּא בוֹנֶה, לָקַח וְיָרַשׁ וְנָתַן לוֹ בְּמַתָּנָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיִת" מִכָּל מָקוֹם. [בַּיִת] אֵין לִי אֶלָּא בַּיִת, מְנַיִן הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֶּבֶן, וּבֵית הַבָּקָר, וּבֵית הָעֲצִים, וּבֵית הָאוֹצָרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". יָכוֹל אַף בּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר, אַכְסַדְרָה, וּמִרְפֶּסֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיִת". מַה בַּיִת מְיֻחָד שֶׁהוּא בֵּית דִּירָה, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן בֵּית דִּירָה. וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ אֵין לִי אֶלָּא גַּג, מְנַיִן לְרַבּוֹת בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת חֲרִיצִין וּנְעִיצִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר גַּג. פָּרַט לְכֶבֶשׁ בַּיִת לְרַבּוֹת הֵיכָל, גַּג פָּרַט לְאוּלָם. חָדָשׁ, רַבִּי אוֹמֵר מִשְּׁעַת חִדּוּשׁוֹ עֲשֵׂה לוֹ מַעֲקֶה. כַּמָּה הוּא מְקוֹם מַעֲגָלוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּית דּוֹרֹסוֹ עֶשֶׂר. וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ, מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ. רָאוּי זֶה לִפֹּל אֶלָּא שֶׁמְּנַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב. מִמֶּנּוּ וְלֹא לְתוֹכוֹ, שֶׁאִם הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִמֶּנּוּ עֶשֶׂר טְפָחִים וְנָפַל מִמֶּנּוּ לְתוֹכוֹ פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "מִמֶּנּוּ" וְלֹא לְתוֹכוֹ. דָּבָר אַחֵר "כִּי תִבְנֶה", רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ כֵּיצַד הוּא נִדּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי גַם לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים" וְגוֹ'. כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ, בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אֵין חוֹזְרִין עָלָיו מְעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה. (כָּתוּב בָּרֵמָז תקס"ה). תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְלֹא יַעֲמִיד סֻלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ". אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרִיהּ דְּרַב יְהוּדָה לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא

יֶחֱלֶה, שֶׁאִם יֶחֱלֶה אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא זְכוּת וְהִפָּטֵר, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל" רְאוּי הָיָה לִפֹּל מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, מִכְּדֵי לֹא נָפַל וְהַכָּתוּב קְרָאוֹ נֹפֵל, אֶלָּא שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב. מַעֲקֶה אַף עַל גַּב דִּכְתַב רַחֲמָנָא "לְגַגֶּךָ" דִּידָךְ אִין דְּשַׁתְפִין לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא 'כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ', אֶלָּא גַּגֶּךָ לָמָּה לִי, לְמִעוּטֵי בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.

(דברים כב ט) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, מָה אֲנִי צָרִיךְ. וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא יט, יט) "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם", מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שָׂלֵם, מִנַּיִן אֲפִלּוּ כֶּרֶם יְחִידִי. וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּרֶם" מִכָּל מָקוֹם. וּמִנַּיִן לְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁאִסּוּר בַּהֲנָאָה, נֶאֱמַר כָּאן "קֹדֶשׁ". וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "קֹדֶשׁ". מַה לְּהַלָּן אִסּוּר הֲנָאָה, אַף כָּאן אִסּוּר הֲנָאָה. פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע. מֵאֵימָתַי הַמְּלֵאָה מִתְקַדֶּשֶׁת מִשְׁתַּתְּרִישׁ, וַעֲנָבִים מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן. זֶרַע. פֹּרֶט לְזֶרַע הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַזְּבָלִים, אוֹ עִם הַמַּיִם, הַזּוֹרֵעַ וְהָרוּחַ מְסָעַרְתּוֹ, יָכוֹל שֶׁאֲנִי (מְרַבֶּה) [מוֹצִיא] הַזּוֹרֵעַ וְהָרוּחַ מְסַיַּעְתּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תִּזְרָע". הַמְקַיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר קֹדֶשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר תִּזְרָע". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים זֶרַע פֹּרֶט לְמְקַיֵּם קוֹצִים בַּכֶּרֶם. וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם. מֵאֵימָתַי הַתְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת מִשְׁתַּתְּרִישׁ. וַעֲנָבִים מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן. אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֶּרֶם" מִכָּל מָקוֹם אֵין לִי אֶלָּא כֶּרֶם שֶׁלְּךָ כֶּרֶם שֶׁל אֲחֵרִים מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ" מִכָּל מָקוֹם. הִמְתִּיחַ זְמוֹרָה שֶׁל גֶּפֶן עַל גַּבֵּי זְרָעִים אֲפִילוּ אַמָּה עַל אַמָּה הַגֶּפֶן אֲסוּרָה הִיא וּפֵרוֹתֶיהָ, (יָכוֹל לֹא יַחֲרוֹשׁ עַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַחְדָּו" אֲבָל זֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עַצְמוֹ מֻתָּר). דָּבָר אַחֵר "לֹא תִזְרַע [כַּרְמְךָ] כִּלְאָיִם", לְחַיֵּב מִשּׁוּם כֶּרֶם וּמִשּׁוּם שָׂדֶה. (דָּבָר אַחֵר) פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה. פֶּן תֵּאָסֵר הַמְּלֵאָה, כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אֲשֶׁר תִּזְרָע אֵין לִי אֶלָּא שֶׁזָּרַע הוּא זָרַע חֲבֵרוֹ וְרָצָה לְקַיְּמוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּזְרָע" מִכָּל מָקוֹם. הַמְקַדֵּשׁ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן תִּקְדַּשׁ", פֶּן תֵּאָסֵר. כִּלְאֵי הַכֶּרֶם עִקָּרָן נֶאֱסָרִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הַכֹּשֶׁר קֹדֶם הַשְׁרָשָׁה. מָתִיב רַב שְׁמַעְיָה, הַמַּעֲבִיר עָצִיץ נָקוּב בְּכֶרֶם, אִם הוֹסִיף מָאתַיִם אָסוּר, הוֹסִיף אִין לֹא הוֹסִיף לֹא, אָמַר רָבָא תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי, כְּתִיב "הַמְּלֵאָה", וּכְתִיב "הַזָּרַע", הָא כֵּיצַד זָרוּעַ מֵעִקָּרָא בְּהַשְׁרָשָׁה, זָרוּעַ וּבָא הוֹסִיף אִין לֹא הוֹסִיף לָא.

רמז תתקלא

(דברים כב י) לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר, אָדָם מֻתָּר עִם כָּל לַחֲרֹשׁ וְלִמְשׁךְ, לֹא אִסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לְנִפְילַת הַבּוֹר, וּלְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי כּוּ', כִּלְאַיִם דַּחֲרִישָׁה יְלֵף שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת. (כְּתוּב בָּרְמָז

רפ"א). לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר, יָכוֹל לְעוֹלָם, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות כג, יב) "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ", [כְּבָר] שׁוֹר וַחֲמוֹר עוֹשִׂין מְלָאכָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר", [יָכוֹל לֹא יֶחֱרֹשׁ עִם זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעִם זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַחְדָּו", אֲבָל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֻתָּר.] אֵין לִי אֶלָּא בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַחֲרֹשׁ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר", בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר אִי אַתָּה חוֹרֵשׁ אֲבָל אַתָּה חוֹרֵשׁ בְּאָדָם וּבַחֲמוֹר. [דָּבָר אַחֵר] לֹא תַחֲרֹשׁ אֵין לִי אֶלָּא חוֹרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַדָּשׁ. וְיוֹשֵׁב בְּקָרוֹן, וְהַיּוֹצֵא וְהַמַּנְהִיג, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַחְדָּו" מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר בְּיוֹשֵׁב [בְּקָרוֹן]. יַחְדָּו פָּרַט (לְרַמְּךָ) [לְפָרֵד] יַחְדָּו, פָּרַט לְקוֹשֵׁר אֶת הַסּוּס בְּצִדֵּי קָרוֹן, אוֹ לְאַחַר הַקָּרוֹן. וְאֶת הַדַּלּוּפְקָא לַגְּמַלִּים. הַבָּא עַל הַכּוּתִית חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם (אַרְבַּע) [אַרְבָּעָה עָשָׂר] לָאוִין מִשּׁוּם (לעיל פסוק ט) לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, מִשּׁוּם לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו, לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, (שמות כ, יג-יד) "לֹא תִרְצָח, לֹא תִנְאָף, לֹא תִגְנֹב, לֹא תַעֲנֶה, לֹא תַחְמֹד", מִשּׁוּם שִׁפְחָה, מִשּׁוּם כּוּתִית, מִשּׁוּם נִדָּה, מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָב, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח. וְאִם הָיָה יִשְׂרְאֵל שֶׁחִלֵּל עַצְמוֹ וְאֶת זַרְעוֹ בְּכוּתִית, אַל יְהִי לוֹ עֵר בַּחֲכָמִים "וְעִנָּה" בַּתַּלְמִידִים. וְאִם הָיָה כֹּהֵן אַל יְהִי לוֹ בֵּן "מַגִּישׁ מִנְחָה לַה' צְבָאוֹת" רַבִּי אַחָא בַּר יֹאשִׁיָּה אָמַר אַל תִּסְתַּכֵּל בְּנָשִׁים שֶׁלֹּא תָבוֹא לִדְבַר עֶרְוָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יז) "וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ" וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ בֹּשֶׁת פָּנִים בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' ג, ט) "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָם וְחַטָּאתָם כִּסְדוֹם הִגִּידוּ". (כָּתוּב בֶּרֶמֶז ש"א). כָּל הָרוֹאֶה דְּבַר עֶרְוָה וְאֵינוֹ זָן אֶת עֵינָיו מִמֶּנָּה זוֹכֶה וְנֶהֱנֶה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע" מַה כְּתִיב אַחֲרָיו (שם, יז) "מָלֵךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ".

רמז תתקלב

(דברים כב יא-יב) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, נֶאֱמַר בְּדִבּוּר אֶחָד. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז רצ"ה). הַתּוֹכֵף בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ אֶתֵּי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵימָא הַנֵּי מִלֵּי לֹא תַעֲשֶׂה גָּרִידָא, לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת מִי דָּחֵי, אָטוֹ עֲשֵׂה דְּדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה לָאו לֹא תַעֲשֶׂה חָמוּר מִנִּיהּ וְקָא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה, מַה לִּי חוּמְרָא זוּטָא מַה לִּי חוּמְרָא רַבָּא. רָבָא אָמַר, אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת. לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. לְהַתִּיר כִּלְאַיִם בְּצִיצִית, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר סְמוּכִים מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב (תהלים קיא, ח) "סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם" וּגְו'. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,

מִנַּיִן לִיבָמָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי מֵכֶּה שְׁחִין שֶׁאֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ בְּפָנָיו, דִּכְתִיב (דברים כה, ד) "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" וּסְמִיךְ לֵיהּ "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו" וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִלּוּ לְמָאן דְּלָא דָּרִישׁ סְמוּכִין בְּעָלְמָא בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה דָּרִישׁ" דְּהָא רַבִּי יְהוּדָה בְּעָלְמָא לָא דָּרִישׁ וְכוּ'. וּבְמִשְׁנֶה תּוֹרָה מַאי טַעְמָא דְּדָרִישׁ אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּכָח דְּאִם כֵּן לִיכְתְּבָהּ "וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו" גַּבֵּי עֲרָיוֹת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמֻפְנֶה, דְּאִם כֵּן לִיכְתּוֹב "לֹא יִקַּח אִישׁ", "לֹא יְגַלֶּה כְּנַף" לְמָה לִי, לְאַפְנוּיֵי. וְגַבֵּי פָּרְשַׁת צִיצִית נַמִּי אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּכָח, דְּאִם כֵּן לִיכְתְּבֵיהּ גַּבֵּי פָּרְשַׁת צִיצִית. וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמֻפְנֶה, דְּאִם כֵּן לִיכְתּוֹב לֹא תִלְבַּשׁ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. שַׁעַטְנֵז לָמָּה לִי, לְאַפְנוּיֵי. וּתְרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי, צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה" הֲוָה אֲמִינָא כָּל דֶּרֶךְ הַעֲלָאָה אְסַר רַחֲמָנָא וַאֲפִלּוּ מוֹכְרֵי כְּסוּת, כָּתַב רַחֲמָנָא לֹא תִלְבַּשׁ דּוּמְיָא דִּלְבִישָׁה (אסור) [דְּאִית בֵּיהּ] הֲנָאָה. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא לֹא תִלְבַּשׁ הֲוָה אֲמִינָא דַּוְקָא לְבִישָׁה דְּנָפִישׁ הֲנָיָתָהּ, אֲבָל הַעֲלָאָה לֹא, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה". וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז. צֶמֶר וּפִשְׁתִּים לָמָּה לִי, מִכְדֵי כְּתִיב (שם) "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז". וּתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוֹאִיל וְנֶאֱמַר בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סָתָם וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, אַף כָּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. צֶמֶר וּפִשְׁתִּים דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, [שְׁמַע מִינָהּ לְאַפְנוּיֵי וְאַכַּתֵּי] אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַעֲלָאָה הוּא דְּלָא נָפִישׁ הֲנָאָתָהּ, אֲבָל לְבִישָׁה דְּנָפִישָׁא הֲנָיָתָהּ כָּל תְּרֵי מִינֵי אֲסִירֵי. כְּגוֹן צֶמֶר גְּפָנִים וְצֶמֶר אַרְנָבִים [כָּתַב רַחֲמָנָא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים], אִם כֵּן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִנַּיהּ וְלִיגְמַר שַׁעַטְנֵז שַׁעַטְנֵז מֵהַעֲלָאָה כוּ', אֶלָּא שְׁמַע מִינַהּ לְאַפְנוּיֵי. טַעְמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", הָא לָאו הָכֵי הֲוָה אֲמִינָא כִּלְאַיִם בְּצִיצִית אִסְירֵי. וְהָא כְּתִיב "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל בְּגָדִים צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הֵן וְאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד לְהוּ תְּכֵלֶת (וּתְכֵלֶת עִמְרָא הוּא וּמַאי דִּתְכֵלֶת עִמְרָא הוּא) מִדְּשֵׁשׁ כִּיתְנָא תְּכֵלֶת עִמְרָא, [אִיצְטְרִיךְ] סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּדְרָבָא דְּרָבָא רָמֵי כְּתִיב (שם) הַכָּנָף מִין כָּנָף. וּכְתִיב "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", הָא כֵּיצַד, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן, שֹׁאַר מִינִין בְּמִינָן פּוֹטְרִין שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין. וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית לֵיהּ דִּרְבָא, [אִיצְטְרִיךְ] סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא כִּי דִּיוּקָא דְּרָבָא "הַכָּנָף" מִין כָּנָף וְהֵכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד לֵיהּ צֶמֶר לְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים לְפִשְׁתִּים. וְכִי עָבִידַת צֶמֶר לְצֶמֶר צָבְעֵיהּ אֲבָל צֶמֶר לְפִשְׁתִּים וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים דַּאֲפִלּוּ צֶמֶר לְפִשְׁתִּים וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תקס"ב).

אָמַר רַב אַחָא בַּר יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּמַר זוּטְרָא, הַאי מָאן (דְּאָבַד לֵיהּ) [דְּרָמֵי] חוּטָא דְּכִיתָּנָא בִּגְלִימָא דְּעִמְרָא וְנָתְקֵיהּ וְלָא יָדְיַע אִי אִינְתִּיק אִי לָא, שַׁפִּיר דָּמֵי, מַאי טַעְמָא מִדְּאוֹרַיְתָא שַׁעַטְנֵז אָמַר רַחֲמָנָא עַד שֶׁיְּהֵא שׁוּעַ טָווּי וְנוּז. וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזְרוּ בָּהּ, וְהַאי כֵּיוָן דְּנָתְקֵיהּ

נָתְקֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ רַב אָשֵׁי, אֵימָא אוֹ שׁוּעַ, אוֹ טָווּי, אוֹ נוּז. וְהִלְכְתָא כְּמַר זוּטְרָא, מִדְּאַפֵּיקְינְהוּ רַחֲמָנָא בְּחָד לִישְׁנָא לֹא תִּלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז. הָיָה לָבוּשׁ כִּלְאַיִם כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אָמְרוּ לוֹ אַל תִּלְבַּשׁ אַל תִּלְבַּשׁ וְהוּא פּוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ, חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אָמַר רַב בִּיבִי אָמַר רַב אַסִּי, לֹא פּוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ מַמָּשׁ אֶלָּא כָּל שֶׁאֹלּוּ מַכְנִיס וּמוֹצִיא בֵּית יָד בְּאוּנְקְלִי שֶׁלּוֹ. מַחְוֵי רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא עִיּוּלֵי וְאַפּוּקֵי. רַב אָשֵׁי אָמַר, אֲפִלּוּ לֹא שָׁהָה אֶלָּא כְּדֵי לִפְשׁט וְלִלְבּשׁ חַיָּב. הַמּוֹצֵא כִּלְאַיִם בְּבִגְדוֹ פּוֹשְׁטוֹ וַאֲפִלּוּ בַּשּׁוּק, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה" וְגוֹ', כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה' אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְרַב. אָמַר רַב (חַסְדָּא) [אַחָא בַּר יַעֲקֹב], הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹקִין עַל צִמְרוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" וְגוֹ,' מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר (רָבָא) [רַב פַּפָּא] הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצִּמְרוֹ פָּסוּל לִשּׁוּם תְּכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". מַה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת צִיצִית). אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" דָּבָר שֶׁהוּא שׁוֹעֵ טָווּי וְנוּז רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר נָלוֹז וּמֵלִיז הוּא אֶת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו. הַלָּבָדִין אֲסוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעִין. אֵינוֹ אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנִגְעֵי אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. וְאֵין הַכֹּהֲנִים לוֹבְשִׁים לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. מוֹכְרֵי כְּסוּת מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּונוּ בַּחֲמָה מִפְּנֵי הַחַמָּה וְלֹא בַּגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וְהַצָּנוּעִין מַפְשִׁילִין בְּמַקֵּל. וְכֵן תּוֹפְרֵי כְּסוּת תּוֹפְרִין כְּדַרְכָּן וְכוּ' וְהַצָּנוּעִין תּוֹפְרִין בָּאָרֶץ. הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. וְהַשּׁוֹמֵטָה בְּשַׁבָּת פָּטוּר. נִיתְנֵי שׁוּעַ וְלָא נִיתְנֵי (נוּז) [טָווּי], אִלּוּ כֵּן הֲוֵינָן אָמְרִינָן טָווּי מֻתָּר. מַתְנִיתָא לֹא אָמְרָה כֵּן, אֶלָּא אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם אֶלָּא טָווּי וְאָרִיג, נִיתְנֵי שׁוּעַ וְלָא נִיתְנֵי נוּז אִלּוּ כֵּן אָמְרִינָן נוּז מֻתָּר, מַתְנִיתָא לָא אָמְרָה כֵּן, אֶלָּא (אֲפִלּוּ) [פֵּירְ] שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁחוֹזְרִין לְאָרִיג. נִיתְנֵי טָוִי וְלָא נִיתְנֵי שׁוּעַ אִלּוּ כֵּן הֲוֵינָן אָמְרִינָן שׁוּעַ מֻתָּר, מַתְנִיתָא לֹא אָמְרָה כֵּן, אֶלָּא הַלָּבָדִין אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעִין.

רמז תתקלג

(דברים כב יב) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. תְּנוּ רַבָּנָן הַכֹּל חַיָּבִין בְּצִיצִית, כֹּהֲנִים, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים, גֵּרִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּנָשִׁים, [מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא]. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת. כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים פְּשִׁיטָא, דְּאִי אִינְהוּ פְּטִירֵי מָאן לִיחַיֵּיב, כֹּהֲנִים אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" וְגוֹ' גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. מָאן דְּלָא אִישְׁתְּרִי כִּלְאַיִם לְגַבֵּיהּ בִּלְבִישָׁה הוּא

דְּמִיחַיֵּב בְּצִיצִית. וְהַנֵּי כֹּהֲנִים הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי כִּלְאַיִם לְגַבַּיְהוּ לָא לִיחַיְבוּ קָמַשְׁמַע לָן, נְהִי דְּאִישְׁתְּרֵי בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בְּלָא עִדָּן עֲבוֹדָה לָא אִישְׁתְּרֵי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּנָשִׁים, מַאי טַעְמָא דְּתַנְיָא (במדבר טו, לט) "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" פָּרָט לִכְסוּת לַיְלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּרָט לִכְסוּת סוּמָא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ הֲרֵי כְּסוּת סוּמָא אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", פָּרָט לִכְסוּת לַיְלָה. וּמָה רָאִיתָ, מְרַבֶּה אֲנִי כְּסוּת סוּמָא שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּרְאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים. וּמוֹצִיא אֲנִי כְּסוּת לַיְלָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְאִיָּה אֵצֶל אֲחֵרִים. תַּנְיָא "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ". אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַרְבַּע וְלֹא חָמֵשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ הֲרֵי בַּעֲלַת חָמֵשׁ אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַרְבַּע, אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ. וּמָה רָאִיתָ, מְרַבֶּה אֲנִי בַּעֲלַת חָמֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בְּכָלַל חָמֵשׁ אַרְבַּע. וּמוֹצִיא אֲנִי בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ שֶׁאֵין בְּכָלַל שָׁלֹשׁ אַרְבַּע. תַּנְיָא אִידָּךְ אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ, אַרְבַּע וְלֹא חָמֵשׁ, [מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגֵי דְּמַר סָבַר יָתֵר כְּמָאן דְּאִיתֵיהּ דָּמֵי, וּמַר סָבַר כְּמָאן דְּלֵיתֵיהּ דָּמֵי, לָא] דְּכֻלָּא עָלְמָא כְּמָאן דְּאִיתֵיהּ דָּמֵי. וְשָׁאנִי הָכָא דְּרַבֵּי רַחֲמָנָא אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ. וְאִידָךְ הַאי אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ מַאי עָבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", פָּרָט לִכְסוּת לַיְלָה וכו' (כִּדְלְעֵיל). וְאִידָךְ מַאֲשֶׁר, וְאִידָךְ, אֲשֶׁר לֹא דָרַשׁ. וְרַבָּנַן הַאי "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" מַאי עָבְדִי לֵיהּ, מִיבָּעֵי לְהוֹ לִכְדְתַנְיָא "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם", רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכוֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַתְּלוּיָה בָּהּ. וְאֵיזוֹ זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. דִּתְנַן מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית מְשֶׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. תַּנְיָא אִידָךְ "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם" רְאֵה מִצְוָה זוֹ וּזְכוֹר מִצְוָה אַחֶרֶת הַסְּמוּכָה לָהּ וְאֵיזוֹ זוֹ מִצְוֹת כְּלָאִים, דִּכְתִיב "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז וְגוֹ' גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". תַּנְיָא אִידָךְ "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" וְגוֹ', כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם בְּמִצְוָה זוֹ נִתְחַיֵּב בְּמִצְוֹת כֻּלָּן. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּאָמַר מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הִיא. תַּנְיָא אִידָךְ "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ". וְגוֹ', שְׁקוּלָה מִצְוָה זוֹ כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן. תַּנְיָא אִידָךְ "וּרְאִתֶּם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם" רְאֵיָה מְבִיאָה לִידֵי זְכִירָה. וּזְכִירָה מְבִיאָה לִידֵי מַעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר כָּל הַזְּהִיר בְּמִצְוָה זוֹ זוֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה, כְּתִיב הָכָא "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ". וּכְתִיב הָתָם "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַּעֲבֹד".. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב נוֹי תְּכֵלֶת שְׁלִישׁ גְּדִיל וְשֵׁנִי שְׁלִישֵׁי עָנָף. וְכַמָּה שִׁעוּר חֻלְיָא, תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר כְּדֵי שֶׁיִּכְרֹךְ וְיִשְׁנֶה וְיִשַּׁלֵּשׁ, תָּנָא הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחֹת מֵשֶׁבַע וְהַמּוֹסִיף אַל יוֹסִיף (יוֹתֵר) עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה רְקִיעִים. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר כְּנֶגֶד שִׁבְעָה רְקִיעִים וְשִׁשָּׁה אֲוִירִים שֶׁבֵּינֵיהֶם. תָּנָא כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל [מַתְחִיל] בְּלָבָן, "הַכָּנָף" מִין כָּנָף. וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּם [מְסַיֵּם] בְּלָבָן, מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין, רַב וְרָבָה בַּר בַּר חַנָּה הָווּ יָתְבֵי, חֲלִיף וְאָזִיל הַהוּא גַּבְרָא דְּמִיכְסֵי גְּלִימָא דְּכֻלָּא תְּכֶלְתָּא וְרָמֵי לָהּ תְּכֶלְתָּא וּגְדִילָא מִיגְדִּיל, אָמַר רַב, יָאֵי גְּלִימָא וְלָא יָאֵי תְּכֶלְתָּא, רָבָה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר יָאֵי גְּלִימָא וְיָאֵי תְּכֶלְתָּא, בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי, רָבָה בַּר בַּר חַנָּה סָבַר כְּתִיב גְּדִיל וּכְתִיב

"פְּתִיל", אוֹ גָּדִיל אוֹ פְּתִיל. וְרַב סָבַר לְעוֹלָם פְּתִיל בָּעִינָן וְהַהִיא גְּדִילִים לְמַעְנְיָנָא הוּא דְּאָתָא, גָּדִיל ב' גְּדִילִים אַרְבַּע, עֲשֵׂה גָּדִיל וּפוֹתְלֵהוּ מִתּוֹכָן. אָמַר רַב טוֹבִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל כְּלֵי קֻפְסָא חַיָּבִין בְּצִיצִית. אָמַר רָבָא. וּמוֹדֶה שְׁמוּאֵל בְּזָקֵן שֶׁעָשָׂאהּ לְכְבוֹדוֹ שֶׁפְּטוּרָה, מַאי טַעְמָא אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לָאו לְאִיכְסוּיֵי עֲבִידָא, בְּהַהִיא שְׁעַתָּא וַדַּאי רַמִּינָן לֵיהּ, מְשׁוּם (משלי יז, ה) "לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עוֹשֵׂהוּ".

גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה חוּט אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּדִלִים", כַּמָּה גְּדִלִים נַעֲשִׂים אֵין גָּדִיל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ חוּטִין, כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מֵאַרְבַּע חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְאַרְבַּע חוּטִין שֶׁל לָבָן, שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּתְחִלָּה, אֲבָל בִּשְׁיֵרְיהּ וּבְגַרְדּוֹמֶיהָ כָּל שֶׁהוּא. דָּבָר אַחֵר "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" זֶה לָבָן, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַתְּכֵלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר טו, לח) "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת". תַּעֲשֶׂה. וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי, שֶׁלֹּא יוֹצִיא נִימִין מִן הַטַּלִּית וְיַעֲשֶׂה. "עַל אַרְבַּע" וְלֹא עַל שְׁמוֹנָה. "כְּסוּתְךָ", פְּרָט לְיָנְּא וְלִתְיכְלָא וְלִתְיכְלַטְרִין לְתַקְרְקִין לְבוּרְסִין וְלִבּוּרְדְּסִין לְפִי שֶׁאֵינָן מְרֻבָּעִין. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִתֵּן עַל אֶמְצַע בֶּגֶד אֶלָּא עַל שְׁפָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ [כְּסוּתְךָ"] פְּרָט לְסָדִין. "כְּסוּתְךָ" פְּרָט לְכָר. "תְּכַסֶּה" פְּרָט לְסָגוֹס. בָּהּ, פְּרָט לְמַעֲפֹרֶת שֶׁלֹּא יְכַסֶּה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ.

(דברים כב יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם בָּא אֵלֶיהָ לוֹקֶה. וְאִם לָאו אֵינוֹ לוֹקֶה. [וּשְׂנֵאָהּ], מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה, סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. עָבַר אָדָם עַל (ויקרא יט, יח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר" וְעַל (שם, יז) "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ". "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ". עַד שֶׁבָּא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּשְׂנֵאָהּ".

(דברים כב יד-יז) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים. יָכוֹל אֲפִלּוּ אָמַר לָהּ הִקְדַּחְתִּ לִי אֶת הַתַּבְשִׁיל וְלֹא הִקְדִּיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲלִילֹת דְּבָרִים". עֲלִילֹת דְּבָרִים לְגָזֵרָה שָׁוָה מַה עֲלִילֹת דְּבָרִים הָאֲמוּרִים לְהַלָּן טַעֲנַת בְּתוּלִים אַף עֲלִילֹת דְּבָרִים הָאֲמוּרִים כָּאן טַעֲנַת בְּתוּלִים. וּמָה עֲלִילֹת דְּבָרִים הָאֲמוּרִים (כָּאן) [לְהַלָּן] מְקוֹם בְּתוּלִים, אַף עֲלִילֹת דְּבָרִים הָאֲמוּרִים (לְהַלָּן) [כָּאן] מְקוֹם בְּתוּלִים. וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת בִּיאָה אַחֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע". תַּנְיָא, כֵּיצַד הוֹצָאַת שֵׁם רָע, בָּא לְבֵית דִּין וְאוֹמֵר פְּלוֹנִי לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים. אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו בְּסִקִילָה, זִנְּתָה מֵעַקְּרָא כְּתַבָּתָהּ מָנֶה, נִמְצָא שֶׁאֵינוֹ שֵׁם רַע לוֹקֶה וְנוֹתֵן מֵאָה סֶלַע, בֵּין בָּעַל בֵּין לֹא בָּעַל רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא נֶאֶמְרוּ דְּבָרִים הַלָּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁבָּעַל, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְנוּ דִּכְתִיב "וּבָא אֵלֶיהָ", וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ.

אֶלָּא לְרַבָּנָן, מַאי וּבָא אֵלֶיהָ, וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ. וּבָא אֵלֶיהָ בַּעֲלִילוֹת. וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ. בִּדְבָרִים. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הַיְנוּ דִּכְתִיב "לֹא מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים", אֶלָּא לְרַבָּנָן, מַאי לֹא מָצָאתִי, לֹא מָצָאתִי כְּשֵׁרִי בְּתוּלִים. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְנוּ דִּכְתִיב "אֵלֶּה בְּתוּלַי בִתִּי", אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי אֵלֶּה אֵלֶּה כְּשֵׁרִי בְּתוּלִים. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הַיְנוּ דִּכְתִיב "וּפְרִשׂוּ הַשִּׂמְלָה", אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה, [אָמַר רַבִּי אָבוּהּ פָּרְשׂוּ מַה שֶּׁשָּׁם לָהּ, כִּדְתַנְיָא וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה] מְלַמֵּד שֶׁבָּאִין עֵדָיו שֶׁל זֶה וְעֵדָיו שֶׁל זֶה וּבוֹרְרִין אֶת הַדָּבָר כְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, דְּבָרִים כִּכְתָבָן שִׂמְלָה מַמָּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁכֹּר עֵדִים, אִתְיָא שִׂימָה שִׂימָה, כְּתִיב הָכָא וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים, וּכְתִיב הָתָם (שמות כב, כד) "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה שְׂכָרָן בְּקַרְקַע מַהוּ, בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה מַהוּ, שְׁנֵיהֶן בְּפְרוּטָה מַהוּ, מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל נְשׂוּאִין הָרְאשׁוֹנִים מַהוּ, עַל נְשׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ, פְּשׁוֹט מִיהָא חָדָא, דְּתַנְיָא רַבִּי (יְהוּדָה) [יוֹנָה] אוֹמֵר, אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה וְלֹא לְיָבָם. וְאָמַר וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁאֵין אוֹמֵר דְּבָרָיו אֶלָּא בַּעֲמִידָתָהּ. לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ, הֲרֵי עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ. [כִּי יִקַּח] אִישׁ אִשָּׁה לָמָּה נֶאֱמַר. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ", אֶחָד שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית בַּעֲלָהּ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ, וְאֶחָד שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית אָבִיהָ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ, מַשְׁמָע שֶׁתְּהֵא נִדּוֹנִית עַל שַׁעַר הָעִיר הַהִיא. וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיא אֶת שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים בְּבֵית בַּעֲלָהּ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ שֶׁתְּהֵא נִדּוֹנִית עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ, לְכָךְ נֶאֱמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בּוֹא וּרְאֵה מַה שִּׁנְאָה גּוֹרֶמֶת שֶׁהִיא מְבִיאָה לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע, [מִכָּאן אַתָּה אוֹמֵר עָבַר אָדָם כו' כְּדִלְעֵיל]. וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְיֵשׁ לָהּ אֵם. יֵשׁ לָהּ אָב וְאֵין לָהּ אֵם, יֵשׁ לָהּ אֵם וְאֵין לָהּ אָב. אֵין לָהּ אָב וְלֹא אֵם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נַעֲרָה" נַעֲרָה מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ" הֵם שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוֹלִים רָעִים יָבוֹאוּ וְיֵרָאוּ לָהֶם גְּדוֹלֵיהֶן. וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי, הַנַּעֲרָה, כְּמַשְׁמָעָהּ. וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה, מִכָּאן שֶׁאֵין רְשׁוּת לְאִשָּׁה לְדַבֵּר בְּמָקוֹם הָאִישׁ. אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה, מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה. וְאֵלֶּה בְּתוּלַי בִתִּי הֲרֵי עֵדִים לְהַזִּים עֵדָיו שֶׁל זֶה. אֶת בִּתִּי נָתַתִּי, מְלַמֵּד שֶׁהַתּוֹבֵעַ מַתְחִיל בִּדְבָרָיו תְּחִלָּה. אֶת בִּתִּי נָתַתִּי, מִנַּיִן לְאָב שֶׁנֶּאֱמַן לֶאֱסֹר אֶת בִּתּוֹ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה". לְאִישׁ,אֶסְרָהּ הַזֶּה, וְלֹא לְיָבָם. (להלן פסוק כב) "בְּעֻלַת בַּעַל" רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ עַל הַיְּבָמָה שֶׁהַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁתִּבָּעֵל. וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה יַחְזְרוּ דְּבָרִים כְּשִׂמְלָה. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז של"א). רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה וְנִמְצְאוּ עֵדֵי הַבַּעַל זוֹמְמִין. דָּבָר אַחֵר יָבוֹאוּ עֵדָיו שֶׁל זֶה וְעֵדָיו שֶׁל זֶה וְיֹאמְרוּ דִּבְרֵיהֶם לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר.

וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר אֶת הָאִישׁ וְלֹא אֶת הַקְּטָן. וְיִסְרוּ אֹתוֹ, בְּמַכּוֹת. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ. בְּמָמוֹן. מֵאָה כֶסֶף, כֶּסֶף צֹרִי. בִּשְׁלָמָא וְעָנְשׁוּ זֶה מָמוֹן דִּכְתִיב "מֵאָה כֶסֶף", אֶלָּא וְיִסְרוּ זֶה מַלְקוֹת מִנָּלַן, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לָמַדְנוּ מִ"וְיִסְרוּ" "וְיִסְרוּ מִבֶּן וּבֶן מִבֶּן (דברים כה, ב) "וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע". אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מִנָּלַן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (ויקרא יט, טז) מ"לֹא תֵלֵךְ רָכִיל". רַבִּי נָתָן אוֹמֵר (דברים כג, י) מ"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע" רַבִּי אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מ"וְנִשְׁמַרְתָּ", הַהוּא מְבַעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי פִּנְחָס. "וְנִשְׁמַרְתָּ" מִכָּאן שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם וְיָבוֹא לִידֵי טֻמְאָה בַּלַּיְלָה. וְרַבִּי נָתָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כִּרַבִּי אֶלְעָזָר, הַהוּא אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה.

וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהַקֵּל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְעַל הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן מֵאָה סְלָע, נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְקֹלִי". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר הַמּוֹצִיא בְּפִיו חָמוּר וְכוּ'. מִמַּאי דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּקָא גָּרִים לָהּ קְטָלָא, דִּכְתִיב "וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה", "וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ". אָמַר רָבָא אָמַר קְרָא "כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע", עַל שֵׁם רַע שֶׁהוֹצִיא. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה, כַּאן נַעֲרָה הָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "נַעֲרָ" אֲפִילּוּ קְטַנָּה מִשְׁמַע. אָמַר אַבַּיֵי, בָּא עָלֶיהָ וּמֵתָה, פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כט) "וְנָתַן לְאֲבִי הַנַּעֲרָה" וְלֹא לַאֲבִי מֵתָה. הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַיְתוֹמָה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה" פָּרַט לְזוֹ שֶׁאֵין לָהּ אָב. מִיתִיבִי "אִם מָאֵן יְמָאֵן לְרַבּוֹת יְתוֹמָה לְקָנָס, הַהוּא בְּבָא עָלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ נִתְיַתְּמָה, רָבָא אָמַר חַיָּב, מִדְּתָנֵי (אמו) בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּתוּלַת גֵּרִים, אִי אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא כִּי הַאי גַּוְנָא בְּיִשְׂרָאֵל חַיָּב, הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי גֵּרִים, אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ פָּטוּר, הַשְׁתָּא בְּיִשְׂרָאֵל פָּטוּר בְּגֵרִים מִיבָּעְיָא. סָרְחָה וּלְבַסּוֹף בָּגְרָה תִּדּוֹן בִּסְקִילָה. אַמַּאי נַעֲרָה אֲמַר רַחֲמָנָא וְהָא בּוֹגֶרֶת הִיא, אֲמַר קְרָא הַנַּעֲרָה, הַנַּעֲרָה שֶׁהָיְתָה כְּבָר. אִי הָכִי מִילְקָא נַמִּי לִילְקֵי וּמֵאָה סְלָעִים נַמִּי לִישַׁלֵּם, זוֹ מַעֲשֶׂה גָּרְמוּ לָהּ, זְנָתָה כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה זְנָתָה. וְהַאי עֻקִּימַת שְׁפָתָיו גָּרְמוּ לוֹ, אֵימָת קָא [מִיחַיֵּיב] בַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הַהִיא שַׁעְתָּא [וְהַהִיא שַׁעְתָּא] בּוֹגֶרֶת הַוְואִי. וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה, וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת. וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה, פָּרַט לְגִיּוֹרֶת שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלֹא בְּקִדֻּשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ מֵאָה כֶסֶף. כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע, וְלֹא עַל זוֹ בִּלְבַד הוֹצִיא שֵׁם רַע אֶלָּא עַל כָּל בְּתוּלוֹת יִשְׂרָאֵל. וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה מְלַמֵּד שֶׁהוּא שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ אֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת וַאֲפִלּוּ הִיא סוּמָא וַאֲפִלּוּ הִיא מֻכַּת שְׁחִין. נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִימָה, אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא בְּיִשְׂרָאֵל יָכוֹל יְהֵא רַשַּׁאי

לְקַיְּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה", אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ. "לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו" וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן.

לֹא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה, אֵין עֵדִים לְהָזִים עֲדָיו שֶׁל זֶה. וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח בֵּית אָב, יֵשׁ לָהּ פֶּתַח בֵּית אָב וְאֵין לָהּ אָב מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ", לְמַצָּוה. וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים, וְכִי כָּל הָאֲנָשִׁים רוֹגְמִין אוֹתָהּ, אֶלָּא בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ. בָּאֲבָנִים. יָכוֹל בָּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ, כז) "בָּאֶבֶן" אִי "בָּאֶבֶן" יָכוֹל בְּאֶבֶן אַחַת. תַּלְמוּד לוֹמַר "בָּאֲבָנִים", אֱמוֹר מֵעַתָּה אִם לֹא מֵתָה בָּרִאשׁוֹנָה תְּמוּת בַּשְּׁנִיָּה. כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא עַצְמָהּ בִּלְבַד נִוְּלָה אֶלָּא כָּל בְּתוּלוֹת יִשְׂרָאֵל. לְזָנוֹת בֵּית אָבִיהָ, נֶאֱמַר כָּאן "אָבִיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם כא, ט) "אָבִיהָ" מָה אָבִיהָ הָאָמוּר (לְהַלָּן) [כַּאן] זְנוּת עִם זִיקַת הַבַּעַל, אַף אָבִיהָ הָאָמוּר (כָּאן) [לְהַלָּן] זְנוּת עִם זִיקַת הַבַּעַל. וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ בַּעַר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. הַגִּיּוֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה בִּתְּהִ עִמָּהּ וְנִזְנְתָה, הֲרֵי זוֹ בְּחֶנֶק, אֵין לָהּ פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ. וְלֹא מֵאָה סְלָעִים. הָיְתָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּקִדֻּשָּׁה וְלֵדָתָהּ בְּקִדֻּשָּׁה הֲרֵי זוֹ בְּסִקִילָה וְאֵין לָהּ לֹא פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וְלֹא מֵאָה סְלָעִים הָיְתָה הוֹרָתָהּ וְלֵדָתָהּ בְּקִדֻּשָּׁה, הֲרֵי הִיא כִּבַת יִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבָרֶיהָ. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר קְרָא וְמֵתָה לְרַבּוֹת הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּקִדֻּשָּׁה [וְלֵדָתָהּ בְּקִדֻּשָּׁה]. אִי הָכִי מִילְּקָא נַמִּי לִילְקֵי וּמֵאָה סְלָעִים נַמִּי לִישַׁלֵּם, אָמַר קְרָא וְמֵתָה לְמִיתָה נִתְרַבְּתָה וְלֹא לְקִנָּס, כוּ'. וְאֵימָא לְרַבּוֹת הוֹרָתָהּ וְלֵדָתָהּ שֶׁלֹּא בְּקִדֻּשָּׁה, אִם כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל מַאי אַהֲנִי לֵיהּ.

(דברים כב כב) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ, בְּעֵדִים. "שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְּעֻלַת בַּעַל", לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּבְעֲלָה בְּבֵית אָבִיהָ וַעֲדַיִן הִיא אֲרוּסָה. "וּמֵתוּ", סְתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה חֶנֶק. שְׁנֵיהֶם וְלֹא הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר גַּם לְרַבּוֹת הַבָּאִין אַחֲרֵיהֶם. הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה. וְהָאִשָּׁה אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה לְקָטָן. וּבְעַרְתָּ הָרָע (מִיִּשְׂרָאֵל) בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל.

כְּתַנָּאֵי "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" עַד שֶׁיָּחוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, "וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבַדּוֹ". וְאִידָךְ הַאי וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ, לְמֵעוּטֵי מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים. וְאִידָךְ, מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים לָאו כְּלוּם הוּא. וְאִידָךְ הַאי "לְבַדּוֹ" מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ, כִּדְתַנְיָא בָּאוּ עָלֶיהָ עֶשְׂרָה וַעֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה כֻּלָּן בִּסְקִילָה. רַבִּי אוֹמֵר הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה וְכָלָן בְּחֶנֶק. הָאִשָּׁה שֶׁהִיא יוֹצֵאת לְהָרֵג אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד, יִשְׁבָּה עַל הַמַּשְׁבֵּר מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. אֵין מַמְתִּינִין פְּשִׁיטָא גּוּפָהּ הִיא. אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְרִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב (שמות כא, כב) "כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה", מָמוֹנָא דְּבַעַל הוּא וְלֹא

לִיפְסְדוּהָ מִנַּיהּ קָמַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכֵי נַמֵּי, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר קְרָא וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם לְרִבּוֹת אֶת הַוָּלָד, הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, כִּי קָאָמֵינָא מִגַּם.

(דברים כב כג-כה) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה תְּנוּ רַבָּנָן "נַעֲרָה", וְלֹא קְטַנָּה. "נַעֲרָה" וְלֹא בּוֹגֶרֶת. "בְתוּלָה", וְלֹא בְּעוּלָה. "מְאֹרָסָה", וְלֹא נְשׂוּאָה. (לעיל פסוק כא) "בְּבֵית אָבִיהָ" פְּרָט לְשֶׁמְּסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל. בָּעֵא מִנַּיהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר (אַבָּא) [אַדָּא] מֵרַב, בָּא עַל קְטַנָּה מְאֹרָסָה מַהוּ, לְגַמְרֵי מַמְעִיט לֵיהּ, אוֹ מִסְקִילָה מַמְעִיט לָהּ. אָמַר לֵיהּ (חַיָּב) [מִסְתַּבְּרָא מִסְקִילָה מְמַעֵט לֵיהּ]. וְהָכְתִיב (לעיל פסוק כב) "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" [עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין], שְׁתִיק רַב. וְנֵימָא לֵיהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ, כִּתַּנָּאֵי "וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" וְכוּ' . וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר, אִלּוּ לֹא יָצְאוּ לָעִיר לֹא הָיָה מִסְתַּפֵּק לָהּ. בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ, מִלַּמֵּד [מַגִּיד] שֶׁהַפִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב. וְשָׁכַב עִמָּהּ עַל עִסְקֵי שְׁכִיבָה. וְהוֹצֵאתֶם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל שַׁעַר הָעִיר, זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְנוּ שַׁעַר שֶׁנִּמְצָא בּוֹ וְלֹא שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹנִית בּוֹ. וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים יָכוֹל בָּאֲבָנִים מְרֻבּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כ, כז) "בָּאֶבֶן" וְכוּ' . אֶת הַנַּעֲרָה עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא צָעֲקָה בָעִיר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עַל דְּבַר עַל פִּי הַתְּרָאָה, לְהָבִיא אֶת הַמְּזִידָה בְּהַתְרָאַת עֵדִים. וְאֶת הָאִישׁ עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עַל דְּבַר עַל פִּי הַתְּרָאָה וּלְהָבִיא אֶת הַמְּזִיד בְּהַתְרָאַת עֵדִים. אֵין לִי אֶלָּא בָּעִיר, בַּשָּׂדֶה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם בַּשָּׂדֶה יִמְצָא", וְשָׁכַב עִמָּהּ. פְּרָט לְאֶחָד מַחֲזִיק וְאֶחָד שׁוֹכֵב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ, הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק. (כְּתוּב בָּרְמָז תרכ"ה).

(דברים כב כו-כז) וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר. תְּנוּ רַבָּנָן אֶחָד הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. וְאַחַר הַזָּכוּר. וְאַחַר נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה. וְאַחַר חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. וְאַחַר חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְגֵרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט] אֵין מַצִּילִין אוֹתָן בְּנַפְשׁוֹ, נֶעֱבָדָה בָּהּ עֲבֵירָה, אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ, אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הָאוֹמֶרֶת הֲנִיחוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה, אֵין מַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. מְנָא הַנֵּי מִלֵּי. אָמַר שְׁמוּאֵל דְּאָמַר קְרָא וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת, נַעַר זֶה זְכוּר, נַעֲרָה זוֹ נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, חֵטְא אֵלּוּ חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, מָוֶת, אֵלּוּ חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כָּל הַנֵּי לָמָּה לִי צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא נַעַר מִשּׁוּם דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא, אֲבָל נַעֲרָה דְּאוֹרְחָהּ הִיא אֵימָא לָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא נַעֲרָה מִשּׁוּם דְּקָא פְּגִים לָהּ אֲבָל נַעַר דְּלֹא פְּגִים לֵיהּ אֵימָא לָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הַנֵּי מִשּׁוּם דְּהַאי לָאו אוֹרְחֵיהּ וְהָא קָם פָּגִים לָהּ, אֲבָל שְׁאָר עֲרָיוֹת דְּאוֹרְחֵיהוּ וְלָא נָפִישׁ פְּגָמֵיהוּ אֵימָא לֹא, כָּתַב רַחֲמָנָא חֵטְא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵטְא הָוֶה אָמִינָא אֲפִלּוּ חַיָּבֵי לָאוִין, כְּתַב רַחֲמָנָא מָוֶת. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא מָוֶת הָוֶה אָמִינָא

חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין אֵין חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לֹא, כָּתַב רַחֲמָנָא חֵטְא. וְלִיכְתוֹב רַחֲמָנָא חֵטְא מָוֶת וְלָא בָּעֵי נַעַר וְנַעֲרָה, אֵין הָכִי נַמִּי אֶלָּא נַעַר וְנַעֲרָה לָמָּה לִי, חָד לְמַעוּטֵי עוֹבֵד אֱלִילִים וְחָד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה וְשַׁבָּת. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי דְּאָמַר עוֹבֵד אֱלִילִים נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ מִקַּל וָחֹמֶר וּמַה פֹּגֵם דְּהֶדְיוֹט נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. פֹּגֵם גְּבוֹהַּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן וְעוֹנְשִׁין מִן הַדִּין [לָמָּה לִי], חָד לְמַעוּטֵי שַׁבָּת, וְחָד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא תֵּיתֵי שַׁבָּת מִחְלוּל חִלּוּל מֵאֱלִילִים. וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר מְחַלֵּל שַׁבָּת נִתַּן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ דְּאָתְיָא חִלּוּל חִלּוּל מֵאֱלִילִים, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, חַד לְמַעוּטֵי בְּהֵמָה. וְאִידָךְ אַיְידֵי דְּכָתַב נַעַר כָּתַב נַעֲרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הָאוֹמֶרֶת הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה אֵין מַצִּילִין. בְּמַאי קָמִפְלְגֵי, אָמַר רָבָא בְּמַקְפֶּדֶת עַל פְּגָמָהּ וּמַנִּיחָתוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנָּה, רַבָּנַן סָבְרֵי אַפְּגָמָהּ קְפִיד רַחֲמָנָא וַהֲרֵי מַקְפֶּדֶת עַל פְּגָמָהּ וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר הַאי דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא לְמַקְטְלֵיהּ מִשּׁוּם דְּמָסְרָה נַפְשָׁהּ לְקָטְלָא, הָא לָא קָא מָסְרָה נַפְשָׁהּ לְקָטְלָא. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל נַמִּי קָא פָּגִים לָהּ, אָמַר לֵיהּ אַפְּגָמָא רַבָּה קְפִיד, אַפְּגָמָהּ זוּטָא לָא קְפִיד רַחֲמָנָא.

וְלַנַּעֲרָה לֹא תַּעֲשֶׂה דָּבָר. מְלַמֵּד שֶׁפְּטָרָהּ הַכָּתוּב מִן הַמִּיתָה, מְנַיִן אַף מִן הַקֶּרְבָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "חֵטְא". מְנַיִן אַף מִן הַמַּכּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר (חֵטְא) "מָוֶת". מְלַמֵּד שֶׁמִּכָּל עוֹנְשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה פְּטוּרָה. וּמַצִּילִין אוֹתָהּ בְּנַפְשׁוֹ. אֵין לִי אֶלָּא (נִרְדֶּפֶת) [זֶה], מְנַיִן אַף הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְאַחַר הַזְּכוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה. יָכוֹל אַף הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְהָעוֹבֵד אֱלִילִים תַּלְמוּד לוֹמַר "הַזֶּה", הַזֶּה בִּסְקִילָה וְאֵין כָּל אֵלּוּ בִּסְקִילָה. כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ. יָכוֹל בָּעִיר תְּהֵא חַיֶּבֶת בַּשָּׂדֶה תְּהֵא פְּטוּרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "צָעָקָה", אִם יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעִים בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה חַיֶּבֶת, וְאִם אֵין לָהּ מוֹשִׁיעִים בֵּין בָּעִיר בֵּין בַּשָּׂדֶה פְּטוּרָה. צָעָקָה פָּרָט לְשֶׁאָמְרָה הִנַּח לוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. דִּבֵּי רִבִּי תָּנָא "כִּי כַאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" וְכִי מַה לָמַדְנוּ מֵרוֹצֵחַ מַעֲתָּה, אֶלָּא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד, מַקִּישׁ רוֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה מַה נַּעֲרָה הַמְאֹרָסָה נִתַּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ, אַף רוֹצֵחַ נִתַּן לְהַצִּילָהּ בְּנַפְשׁוֹ. וְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה גּוּפָהּ מְנַלָּן, כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ. הָא יֵשׁ מוֹשִׁיעַ לָהּ בְּכָל דָּבָר שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹשִׁיעַ.

(דברים כב כח-כט) כִּי יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה. אֵלּוּ נַעֲרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס, הַבָּא עַל הַמְּמֻזֶּרֶת, וְעַל הַנְּתִינָה, וְעַל הַכּוּתִית, וְהַבָּא עַל הַגִּיּוֹרֶת וְעַל הַשְּׁבוּיָה וְעַל הַשִּׁפְחָה שֶׁנִּפְדּוּ וְנִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ פְּחוּתוֹת מִבְּנוֹת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו, וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְעַל הַנִּדָּה, [יֵשׁ לָהֶן קְנָס], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּכָרֵת אֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין. וְאַמַּאי אִיקְּרֵי כָּאן וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ, שִׁיתָּא קְרָאֵי כְּתִיבֵי, נַעַר נַעֲרָה הַנַּעֲרָה "בְּתוּלָה בְּתוּלוֹת הַבְּתוּלוֹת"

תְּרִין לְגוּפַיְהוּ. וְחָד לְכִדְאַבָּיֵי בָּא עָלֶיהָ וּמֵתָה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן, לַאֲבִי הַנַּעֲרָה", וְלֹא לַאֲבִי הַמֵּתָה. וְחָד לְגֵזֵרָה שָׁוָה (שמות כב, טז) "כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת" שֶׁיִּהֵא זֶה כְּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת, וּמֹהַר הַבְּתוּלוֹת כְּזֶה. אִיתֵּתְרֵי לְהוּ תְּרֵי, חָד לְאִיתוּיֵי חַיָּבֵי לָאוִין, וְחָד לְאֲתוּיֵי חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. וּלְאַפּוּקֵי מַהַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה, שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הֶוְיָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ. מַאי בֵּינַיְהוּ, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה אִיכָּא בֵּינַיְהוּ, לְמָאן דְּאָמַר יֵשׁ בָּהּ הֶוְיָה הָא נַמִּי יֵשׁ בָּהּ הֶוְיָה, לְמָאן דְּאָמַר הָרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ הָא אֵינָהּ רְאוּיָה לְקַיְּמָהּ. הֲנִיחָא לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּבֵי לָאוִין, וּלְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר אֵין תּוֹפְסִין מַאי בֵּינַיְהוּ אִיכָּא בֵּינַיְהוּ (אַלְמָנָה) [בְּעוּלָה] לְכֹהֵן גָּדוֹל דַּהֲוֵי לֵיהּ עֲשֵׂה שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל. הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה שֶׁמְּשַׁלֵּם קְנָס, דֵּיֵשׁ בָּהּ הֶוְיָה, וּרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ וּלְאַפּוּקֵי מֵרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁבָּת, מַה שַּׁבָּת מְתַחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מְתַחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. אֶלָּא נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְנָס הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְכוּ'. וּרְמִינְהוּ אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְכוּ' וּקְיָמָא לַן דְּאֵינוֹ לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם. אָמַר עוּלָּא, לָא קַשְׁיָא כָּאן בַּאֲחוֹתוֹ נַעֲרָה, כָּאן בַּאֲחוֹתוֹ בּוֹגֶרֶת. אִלְמָא קְסָבַר עוּלָּא כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מָמוֹן וּמַלְקוֹת מָמוֹנָא מְשַׁלֵּם מִילְקָא לָא לָקֵי, מָנָא לֵיהּ לְעוּלָּא הָא, גָּמַר (שמות כא, כד) "תַּחַת" "תַּחַת", כְּתִיב הָכָא תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּה וּכְתִיב הָתָם "עַיִן תַּחַת עַיִן", מַה הָתָם מָמוֹנָא מְשַׁלֵּם מִילְקָא לָא לָקֵי, אַף כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מָמוֹן וּמַלְקוֹת מָמוֹנָא מְשַׁלֵּם מִילְקָא לָא לָקֵי. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר אֲפִלּוּ תֵּימָא אֲחוֹתוֹ נַעֲרָה, כָּאן שֶׁהִתְרוּ בּוֹ, כָּאן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ, אִלְמָא קְסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מָמוֹן וּמַלְקוֹת וְהִתְרוּ בֵּיהּ מִילְקָא לָקֵי מָמוֹנָא לָא מְשַׁלֵּם, מָנָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן הָא, אֲמַר קְרָא "כִּדֵּי רִשְׁעָתוֹ" מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת. וּסְמִיךְ לֵיהּ (שם, ג) "אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ". וְהָא אִיכָּא עֵדִים זוֹמְמִין וְחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ דְּמָמוֹנָא מְשַׁלְּמֵי, אָמַר רַבִּי אַלְעָאי בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה עֵדִים זוֹמְמִין לְתַשְׁלוּמִין (כְּתִיב בְּפֵ' (דברים יט, יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם).

כִּי יִמְצָא אִישׁ [נַעֲרָה בְתוּלָה, נֶאֱמַר "בְּתוּלָה" בְּאוֹנֵס וְנֶאֱמַר (שמות כב, טו) "בְּתוּלָה"] בְּמִפַּתָּה. לֹא יֹאמַר "בְּתוּלָה" בְּמִפַּתָּה, וַהֲלֹא דִּין הוּא וּמָה אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל (נַעֲרָה) בְּתוּלָה, מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל (נַעֲרָה) בְּתוּלָה. אוֹ חִלּוּף אִם מְפַתֶּה הַקַּל חַיָּב עַל נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַל נַעֲרָה שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל בְּתוּלָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוּלָה" בְּאוֹנֵס, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹתֵן לָהּ אֶבֶל יְהֵא נוֹתֵן לְאָבִיהָ, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוּלָה בְּתוּלָה" פָּרַט לִבְעוּלָה, אֵין לִי אֶלָּא בְּעוּלָה, מַכַּת עֵץ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּתוּלָה" פָּרַט לְמַכַּת עֵץ. נֶאֱמַר כָּאן

"אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה" [בְּמְפַתֶּה, וַהֲלֹא דִּין הוּא מָה אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׂה], מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׂה. אוֹ חִלּוּף. וּמָה אִם מְפַתֶּה הַקַּל הֲרֵי הוּא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׂה, אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׂה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה" שְׁתֵּי פְּעָמִים. שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹתֵן לֹא לָהּ וְלֹא לְאָבִיהָ. נֶאֱמַר כָּאן "נַעֲרָה" וְלֹא נֶאֱמַר "נַעֲרָה" בְּמְפַתֶּה, [מְפַתֶּה מִנַּיִן, וַהֲלֹא דִּין הוּא] מָה אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַנַּעֲרָה וְכוּ', אוֹ חִלּוּף, וּמָה אִם מְפַתֶּה הַקַּל הֲרֵי הוּא חַיָּב עַל נַעֲרָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ נַעֲרָה, [אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל נַעֲרָה וְעַל שֶׁאֵינָהּ נַעֲרָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "נַעֲרָה", שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן לְאָבִיהָ אֶבָל יִתֵּן לָהּ], תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה" וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אוֹנֵס חָמוּר אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבּוֹגֶרֶת, מְפַתֶּה הַקַּל אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא חַיָּב עַל הַבּוֹגֶרֶת, לְהַחֲלִיף אֶת הַדִּין אִי אַתָּה יָכוֹל שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "נַעֲרָה נַעֲרָה" שְׁתֵּי פְּעָמִים. וְשָׁכַב עִמָּהּ, כָּל שְׁכִיבָה. וְנִמְצָאוּ, בְּעֵדִים. וְנָתַן הָאִישׁ וְלֹא הַקָּטָן. הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ. כָּל שְׁכִיבָה לַאֲבִי הַנַּעֲרָה, שֶׁיְּהֵא שֶׁלּוֹ. לַאֲבִי הַנַּעֲרָה וְלֹא לַאֲבִי הַבּוֹגֶרֶת. חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, כֶּסֶף צוּרִי. וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה, מִלְמַד שֶׁשּׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ, וַאֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ הִיא סוּמָא, וַאֲפִלּוּ הִיא מָכֹת שְׁחִין. נִמְצָא בָּהּ דָּבָר זִימָה אוֹ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְבוֹא בִּישְׂרָאֵל יָכוֹל יְהֵא רַשַּׁאי לְקַיְּמָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה", אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ. תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ, לְרַבּוֹת אֶת הַיְתוֹמָה, מִכָּאן אָמְרוּ יְתוֹמָה שֶׁנִּתְאָרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, הָאוֹנֵס חַיָּב, וְהַמְפַתֶּה פָּטוּר. לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו, מְשַׁלְּחָהּ הוּא לְיָבָם.

וְנָתַן לַאֲבִי הַנַּעֲרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם לֹא הִסְפִּיקָה לִגְבוֹת עַד שֶׁמֵּת הָאָב הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ, וְאִי אָמַרְתָּ מָמוֹנָא הָוֵי לְהוֹרִישָׁהּ לְבָנָיו לְעַצְמָהּ אַמַּאי דְּאָחִים בָּעֵי מֵיהָוֵי, שַׁאֲנִי הָתָם דְּאָמַר קְרָא וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה לֹא זְכָתָה תּוֹרָה לָאָב אֶלָּא מִשְׁעַת נְתִינָה, וְכִי קָאָמַר רַבָּה מָמוֹנָא הָוֵי לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו בִּשְׁאָר קִנְסוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן הַאי "תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְאַבַּיֵי הַאי תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ מִכְּלַל דְּאִיכָּא בֹּשֶׁת וּפְגָם. וְעוּלָּא נָפְקָא לֵיהּ מִדְּרָבָא, וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ הֲנָאַת שְׁכִיבָה חֲמִשִּׁים מִכְּלַל דְּאִיכָּא בֹּשֶׁת וּפְגָם. בְּאוֹנֵס וּמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר וְכוּ'. בְּבֹשֶׁת וּפְגָם הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אֵימָא חֲמִשִּׁים סֶלַע אֲמַר רַחֲמָנָא לְכֻלְּהוּ מִלֵּי, אֲמַר אַבַּיֵי אֲמַר קְרָא תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ וְכוּ', רָבָא אָמַר אֲמַר קְרָא וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ וְכוּ'.

(דברים כג א) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו תְּנוּ רַבָּנָן אָנַס אִשָּׁה מֵתָה לִישָּׂא בִּתָּהּ נָשָׂא אִשָּׁה אָסוּר לִישָּׂא בִּתָּהּ. מִנָּא הָנֵי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן בְּכֻלָּן נֶאֱמַר (כָּאן) שְׁכִיבָה, וְכָאן נֶאֱמַר (בָּהֶן) קִיחָה, לוֹמַר לְךָ דֶּרֶךְ לְקוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה, אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי אֶלָּא מַעֲתָּה

גַּבֵּי אֲחוֹתוֹ דִּכְתִיב "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחוֹתוֹ" [הָכִי נַמִי] דֶּרֶךְ קִיחָה הוּא דְּאָסוּר דֶּרֶךְ שְׁכִיבָה שָׁרֵי אָמַר לֵיהּ לִקּוּחִין כְּתִיב בַּתּוֹרָה הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה לִשְׁכִיבָה הָרְאוּיִין לְקִיחָה קִיחָה. רָבָא אָמַר, אֲנַס אִשָּׁה מֵתֶר לִשָּׂא בִּתָּהּ מֵהָכָא, דִּכְתִיב (שם יח, י) "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ", הָא בַּת בְּנָהּ דִּידָהּ וּבַת בִּתָּהּ דִּידָהּ גָּלֵי, וּכְתִיב "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד כָּאן בִּנְשׂוּאִין כָּאן בְּאֹנֶס, וְאִיפּוּךְ אֲנָא עֶרְיוֹת שְׁאֵר כְּתִיב בְּהוּ, בְּנִשּׂוּאִין אִיכָּא שְׁאֵר, בְּאֹנֶס לֵיכָּא שְׁאֵר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בַּאֲנוּסַת אָבִיו וּבִמְפֻתַּת אָבִיו, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דִּכְתִיב "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף" וְגוֹ'. כְּנַף שָׁרְאָה אָבִיו לֹא יְגַלֶּה. וּמַאי דְּבַאֲנוּסָה כְּתִיב, דִּכְתִיב מֵעִלּוּיֵהּ דִּקְרָא (דברים כב, כט) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ". וְגוֹ'. וְרַבָּנַן, בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּמַאי כְּנַף אָבִיו, כְּנַף הָרָאוּי לְאָבִיו לֹא יְגַלֶּה. וְתִיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם דּוֹדָתוֹ, לַעֲבֹר עָלֶיהָ בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם (הַתָּרַת) יָבָמָה לַשּׁוּק, לַעֲבֹר עָלֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין. וְאִי בָּעֵית אֵימָא לְאַחַר מִיתָה.

(דברים כג ב) לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא אֵיזֶהוּ פְּצוּעַ דַּכָּא, שֶׁנִּפְצְעוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ, וַאֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶם. וּכְרוּת שָׁפְכָה כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד. וְאִם נִשְׁתַּיֵּר מֵעֲטָרָה אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה כָּשֵׁר. פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה מֻתָּרִין בְּגִיּוֹרֶת וּבִמְשֻׁחְרֶרֶת וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלְּבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא" וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ, אֲפִלּוּ נִמַּקּוּ, וַאֲפִלּוּ חִסְּרוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, פְּצוּעַ דַּכָּא בִּידֵי שָׁמַיִם כָּשֵׁר. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא נֶאֱמַר "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּה" וְנֶאֱמַר (להלן פסוק ג) "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" מַה לְּהַלָּן בִּידֵי אָדָם אַף כָּאן בִּידֵי אָדָם, וּמַה לְּהַלָּן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אַף כָּאן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. פְּצוּעַ דַּכָּא אֵין לִי אֶלָּא כֻּלּוֹ, מִקְצָתוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּכְרוּת שָׁפְכָה", כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד הַפּוֹסֵק. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא, שָׁמַעְתִּי מִפִּי חֲכָמִים בְּכָרֶם בְּיַבְנֶה שֶׁמִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא אַחַת זֶהוּ סְרִיס חַמָּה. מַה בֵּין פְּצוּעַ דַּכָּא לִכְרוּת שָׁפְכָה אֶלָּא שֶׁפְּצוּעַ דַּכָּא חוֹזֵר, וּכְרוּת שָׁפְכָה אֵינוֹ חוֹזֵר, זוֹ מֵהִלְכוֹת רוֹפְאִים. בְּקָהָל ה' (ר"ש) [רַבִּי יְהוּדָה] אוֹמֵר אַרְבַּע קְהָלוֹת הֵן, קְהַל כֹּהֲנִים, קְהַל לְוִיִּם, קְהַל יִשְׂרְאֵלִים, קְהַל גֵּרִים. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה.

(דברים כג ג) לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'. בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, לֹא יָבֹא מַמְזֵר, כָּל שֶׁהוּא מוּם זָר. אִי זֶהוּ מַמְזֵר כָּל שְׁאֵר בָּשָׂר (כָּל) שֶׁהוּא בְּלֹא יָבֹא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וּכְתִיב "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" מַה אֵשֶׁת אָב מְיֻחֶדֶת שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּלֹא יָבֹא וְהַוָּלָד מַמְזֵר, כָּךְ כָּל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּלֹא יָבֹא הַוָּלָד מַמְזֵר. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו, וְלֹא יָבֹא מַמְזֵר מָה אֵשֶׁת אָב מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם וְהַוָּלָד מַמְזֵר, אַף כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָן

כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם הַוָּלָד מַמְזֵר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין הַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו, וְלֹא יָבֹא מַמְזֵר מָה אֵשֶׁת אָב מְיֻחֶדֶת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין הַוָּלָד מַמְזֵר, כָּךְ כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָן מִיתַת בֵּית דִּין הַוָּלָד מַמְזֵר. גַּם דּוֹר עֶשִׂירִי, נֶאֱמַר כָּאן דּוֹר עֶשִׂירִי, וְנֶאֱמַר לְמַטָּה (להלן פסוק ד) דּוֹר עֶשִׂירִי מַה דּוֹר עֶשִׂירִי הָאָמוּר לְמַטָּה עַד עוֹלָם, אַף דּוֹר עֶשִׂירִי הָאָמוּר כָּאן עַד עוֹלָם.

תָּנוּ רַבָּנָן, גֵּר נוֹשֵׂא מַמְזֶרֶת וְהַוָּלָד מַמְזֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת. אֶחָד גֵּר, וְאֶחָד עֶבֶד מְשֻׁחְרָר, וְחָלָל, מֻתָּרִין בְּכֹהֶנֶת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, חֲמִשָּׁה קְהָלֵי כְּתִיבֵי, חָד לְכֹהֲנִים, וְחָד לְלָוִיִּם, וְחָד לְיִשְׂרְאֵלִים וְחָד לְמִישְׁרָא מַמְזֵר בִּשְׁתּוּקֵי, וְחָד לְמִישְׁרָא שְׁתּוּקֵי בְּיִשְׂרְאֵל, קְהַל גֵּרִים לֹא אִיקְרֵי קָהָל. וְרַבִּי יְהוּדָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּים מַחַד קְרָא נָפְקֵי אַיְיתֵר לֵיהּ חָד לְקָהַל גֵּרִים. אִיבָּעִית אֵימָא הָכִי נַמִּי תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ, וּמַמְזֵרִים בִּשְׁתּוּקֵי וּשְׁתּוּקֵי בְּיִשְׂרְאֵל מַחַד קָהָל נָפְקֵי. לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה', בִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלָא יָבוֹא, הָא בִּקְהַל סָפֵק יָבוֹא. מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבוֹא מַמְזֵר סָפֵק יָבוֹא. אַיְיתֵר לֵיהּ חָד לְקָהַל גֵּרִים, וְאִיתֵימָא הַנֵי נַמִּי תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ. וְטַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מֵהָכָא, "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר". וְרַבִּי יוֹסֵי "חֻקָּה אַחַת" הִפְסִיק הָעִנְיָן. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַמְזֶרֶת לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מֻתֶּרֶת, יָלִיף עֶשִׂירִי "עֶשִׂירִי" מֵעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, מַה לְּהַלָּן נָקֵבוֹת מֻתָּרוֹת, אַף כָּאן נָקֵבוֹת מֻתָּרוֹת, אִי מַה לְּהַלָּן מִיָּד אַף כָּאן מִיָּד, כִּי (גְּמִיר) [אַהֲנֵי] גְּזֵרָה שָׁוָה מֵעֶשִׂירִי וְאֵילָךְ. וְהָאָנָן תְּנַן מַמְזֵרִים וּנְתִינִין אֲסוּרִין וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, לָא קַשְׁיָא הָא כְּמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וּמִינָּהּ, הָא כְּמַאן דְּאָמַר דּוּן מִינָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָא שָׁאֲלוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַמְזֶרֶת לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מַהוּ, אָמַר לָהֶם, מִי יִתֵּן לִי דּוֹר שְׁלִישִׁי וַאֲטַהֲרֵנוּ. קְסָבַר מַמְזֶרֶת לָא חַיֵּי. וְהָא אָנָן תְּנַן אִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, דְּיָדְעִי חַיֵּי דְּלָא יָדְעִי לָא חַיֵּי, דְּיָדְעִי וְלָא יָדְעִי עַד תְּלָתָא דָּרֵי חַיֵּי טָפֵי לָא חַיֵּי. הַהוּא דְּהָוָה בְּשִׁיבָבוּתֵיהּ דְּרַבִּי אָמִי אַפִּיק כְּרוּז עָלֵיהּ דְּמַמְזֵר הוּא הָוָה בָּכֵי וְאָזֵיל, אָמַר לֵיהּ חַיִּים נָתַתִּי לָךְ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר חֲבִיבָא פַּעַם אֶחָד לְשִׁשִּׁים שָׁנָה וכו' (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תפ"ח).

(דברים כג ד-ז) לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי בִּזְכָרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בִּנְקֵבוֹת. (דִּבֶּר אַחֵר) [שֶׁנֶּאֱמַר] "עַמּוֹנִי" וְלֹא עַמּוֹנִית, מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ, מִי דַּרְכָּן לְקַדֵּם אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים. שֶׁהָיָה בְּדִין, וּמַה מַּמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ "עַד עוֹלָם" עָשָׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "עַד עוֹלָם" אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בָּהֶן נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים. אוֹ חִלּוּף וּמָה עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "עַד עוֹלָם" לֹא עָשָׂה נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, מַמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ עַד עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה בּוֹ נָשִׁים כַּאֲנָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט,

הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן אֶלָּא כְּדִין הָרִאשׁוֹן, וּמַה מַּמְזֵר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ עַד עוֹלָם עָשָׂה בּוֹ נְשִׂים כַּאֲנָשִׁים, עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "עַד עוֹלָם" אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהֶם נְשִׂים כַּאֲנָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַמּוֹנִי" וְלֹא עַמּוֹנִית דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְאִם נֶאֱמַר (דּוֹר עֲשִׂירִי) ["עַד עוֹלָם"] לָמָּה נֶאֱמַר (עַד עוֹלָם) ["דּוֹר עֲשִׂירִי"], אֶלָּא מֻפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן "דּוֹר עֲשִׂירִי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דּוֹר עֲשִׂירִי", מַה דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר כָּאן "עַד עוֹלָם", אַף דּוֹר עֲשִׂירִי הָאָמוּר לְהַלָּן עַד עוֹלָם. עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אֲסוּרִין, וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, הַזְּכָרִים אֲסוּרִים, וְהַנְּקֵבוֹת מֻתָּרוֹת מִיָּד. עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם, דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְקַדֵּם וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְקַדֵּם, הָיָה לָהֶם לְקַדֵּם נָשִׁים לִקְרַאת נָשִׁים, הָכָא תַּרְגִּימוּ (תהלים מה, יד) "כָּל כְּבוּדָּה־בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה" בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל", דָּרַשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב (תהלים מ, ח) "אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי", אָמַר דָּוִד, אֲנִי אָמַרְתִּי עַתָּה בָּאתִי וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁבִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי. הָתָם כְּתִיב (בראשית יט, טו) "הַנִּמְצָאוֹת" הָכָא כְּתִיב "מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי" וְגוֹ'. בּוֹ בַּיּוֹם עָמַד יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹנִי לִפְנֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהֶם מָה אֲנִי לָבוֹא בַּקָּהָל, אָמַר לוֹ [רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָסוּר אַתָּה לָבוֹא בַּקָּהָל, אָמַר לוֹ] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֻתָּר אַתָּה לָבוֹא בַּקָּהָל, אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהָא כְּתִיב לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכִי עַמּוֹן וּמוֹאָב בִּמְקוֹמָן יוֹשְׁבִים וְלֹא כְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' י, יג) "וְאָסִיר גְּבוּלוֹת עַמִּים" וְגוֹ', וְכָל דְּפָרִישׁ מֵרֻבָּא פָּרִישׁ אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהָכְתִיב (ירמי' מט, ו) "וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן", וּכְבָר שָׁבוּ, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהָכְתִיב (עמוס ט, יד) "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל", וַעֲדַיִן לֹא שָׁבוּ, מִיָּד הִתִּירוּהוּ לָבוֹא בַּקָּהָל. דָּרַשׁ רָבָא מַאי דִּכְתִיב "אָח נִפְשַׁע מִקְרֵית עֹז וּמְדִינִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן", ["אָח נִפְשַׁע מִקְרֵית עֹז"] זֶה לוֹט שֶׁפֵּרַשׁ מֵאַבְרָהָם, "וּמְדִינִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן" שֶׁהִטִּיל [מְדָנִין] כִּבְרִיחִים וְאַרְמוֹן. לֹא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי. דָּרַשׁ רָבָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (משלי יח, א) "לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד", זֶה לוֹט, "בְּכָל תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע" שֶׁנִּתְגַּלָּה קְלוֹנוֹ בִּבְנֹתָיו וּבְבָנֹתָיו מִדְרָשׁוֹת, דִּתְנַן עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אֲסוּרִין וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם.

עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר עַל דְּבַר אַף עַל הָעֲצָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב". בַּדֶּרֶךְ, בִּשְׁעַת טֵרוּפְכֶם. בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, בִּשְׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם. וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת בִּלְעָם, הֲרֵי דְּבַר גְּנַאי לְבִלְעָם. וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם [וַיַּהֲפֹךְ], מְלַמֵּד (שֶׁאַף) שֶׁהַמְקַלֵּל נִתְקַלֵּל, מִפְּנֵי מָה כִּי אֲהֵבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ.

לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם [וְטוֹבָתָם], מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "בַּטּוֹב לוֹ" יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם כָּל יָמֶיךָ לְעוֹלָם" וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִצְרְתָּא, גְּדוֹלָה לְגִימָא שֶׁהִרְחִיקָה שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל דְּבָר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם", וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב. וּמְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים [מִיִּתְרוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כ) "קְרָאֵן לוֹ וְיֹאכַל לֶחֶם" וְכוּ', (כְּדִכְתִיב הָתָם). בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר (כְּתוּב בְּ'וַיִּרָא בִלְק'). וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ, אֶת הַקְּלָלָה, קְלָלָה וְלֹא קְלָלוֹת, כֵּלֶן חָזְרוּ לִקְלָלוֹת, חוּץ מִבְּתֵי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵי מִדְרָשׁוֹת, (כְּתוּב בְּפִסּוּק עַל (במדבר כד, ה) "מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב"). וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם, הָרוֹאֶה חֲלוֹם וְנִפְשׁוֹ עָגוּמָה עָלָיו יֵלֵךְ וְיִפְתְּרֵנוּ בְּפָנֵי שִׁלְשָׁה. יִפְתְּרֵנוּ, וְהָאֲמַר רַבִּי חִסְדָּא חֶלְמָא דְּלָא מַפְשַׁר, כְּאַגְּדְתָא דְּלֹא מִקָּרְיָא, אֶלָּא אֵימָא יֵיטִיבֶנּוּ בְּפָנֵי שִׁלְשָׁה, לֵייתֵי תְּלָתָא וְלֵימָא לְהוּ חֶלְמָא טָבָא חֲזַאי חֶלְמָא טָבָא חֲזַאי, וְלֵימְרוּ לֵיהּ הַנָּךְ טָבָא הוּא וְטָבָא לִיהֱוֵי רַחֲמָנָא לִישַׁוֵּיהּ לְטָב עַד שֶׁבַע זִימְנִין יְגַזְרוּן עָלָיךְ מִן שְׁמַיָּא דְּלִיהֱוֵי טָבָא [וִיהֱוֵי טָבָא]. וְלֵימָא שְׁלֹשׁ הֲפִיכוֹת, "הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה" "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחוּרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם". וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. שְׁלֹשׁ פְּדָיוֹת, (תהלים נה, יט) "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי" (ישעיה לה, י) "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה", (שמואל א יד, מה) "וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי ה' אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי אִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יְוֹנָתָן וְלֹא מֵת". שְׁלֹשׁ שְׁלוֹמוֹת, "בֹּרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאתִיו". (דבה"א יב, יט) "וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֹזְרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד". "וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם".

לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם. דאוּנְקְלוֹס בַּר קְלוֹנִיקוֹס בַּר אַחְתֵּיהּ דְּטִיטוֹס הֲוָה בָּעָא לְאַיגְּיוּרֵי, אֲזַל אַסְקֵיהּ לְטִיטוּס בְּנַגִּידָא, אֲמַר לֵיהּ מָאן חָשִׁיב בְּהַהוּא עָלְמָא, אֲמַר לֵיהּ יִשְׂרָאֵל, אֲמַר לֵיהּ מַהוּ לְאִידְבּוּקֵי בְּהוּ, אֲמַר לֵיהּ [מִילַּיְהוּ נְפִישִׁין וְלָא מָצִית לְקַיּוּמִינְהוּ, זִיל אַגְרֵי בְּהוּ] בְּהַהוּא עָלְמָא וַהֲוֵית רֵישָׁא, דִּכְתִיב (איכה א, ה) "הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ". שֶׁכָּל הַמֵּצֵר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה רֹאשׁ. (דברים כג ח-ט) לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי. מִפְּנֵי מָה "כִּי אָחִיךָ הוּא", גְּדוֹלָה אַחְוָה. "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי", מִפְּנֵי מָה "כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה

הַמִּצְרִים לֹא קִבְּלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָן, וְקָבַע לָהֶם הַמָּקוֹם שָׂכָר, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת כָּךְ, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִזְכוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִצְרִים הֵם טִבְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמַיִם וֶאֱדוֹמִיִּים קִדְּמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב וְלֹא אָסָרָם הַכָּתוּב אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים מִפְּנֵי שֶׁנִּטְלוּ עֵצָה לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל אָסָרָם הַכָּתוּב אִסּוּר עוֹלָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמַּחֲטִיאוֹ שֶׁל אָדָם קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ אֵין מוֹצִיאוֹ אֶלָּא מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמַחֲטִיאוֹ מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. הַפֶּה שֶׁאָמַר "גַּם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ". הוּא הַפֶּה שֶׁאָמַר "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", מַה שָּׂכָר נָטְלוּ עַל כָּךְ לֹא תִתְעַב מִצְרִי וְכוּ' (כְּדִכְתִיב בֶּרֶמֶז רכ"ו). מִצְרִי וֶאֱדוֹמִי אֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, [רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד], אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, קַל וָחֹמֶר וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁאָסַר אֶת הַזְּכָרִים אִסּוּר עוֹלָם הִתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד, מָקוֹם שֶׁלֹּא אָסַר אֶת הַזְּכָרִים אֶלָּא עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד, אָמְרוּ לוֹ, אִם הָלְכָה נִקְבֵּל, וְאִם לְדִין יֵשׁ תְּשׁוּבָה, אָמַר לָהֶם, לֹא כִּי הָלְכָה אֲנִי אוֹמֵר. וְעוֹד קְרָא מְסַיְּעֵנִי בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת. תְּנוּ רַבָּנָן "בָּנִים" וְלֹא בָּנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ, הַכָּתוּב תְּלָאָן בְּלֵדָה. תְּנוּ רַבָּנָן אִם נֶאֱמַר "בָּנִים" לְמָה נֶאֱמַר "דּוֹרוֹת", וְאִם נֶאֱמַר 'דּוֹרוֹת' לְמָה נֶאֱמַר 'בָּנִים' אִם נֶאֱמַר "בָּנִים" וְלֹא נֶאֱמַר "דּוֹרוֹת" הָיִיתִי אוֹמֵר בֶּן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי אֲסוּר שְׁלִישִׁי מֻתָּר, לְכָךְ נֶאֱמַר "דּוֹרוֹת", וְאִם נֶאֱמַר "דּוֹרוֹת" וְלֹא נֶאֱמַר "בָּנִים" הָיִיתִי אוֹמֵר לְאוֹתָן הָעוֹמְדִים עַל הַר סִינַי, לְכָךְ נֶאֱמַר "בָּנִים". לָהֶם, מֵהֶם מְנֵה לָהֶם. הַלֵּךְ אַחַר פְּסוּלֵיהֶם. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב לָהֶם וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ הֲוָה אָמֵינָא [מִבְּנֵיהֶם מְנֵה כָּתַב רַחֲמָנָא לָהֶם. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא לָהֶם הֲוָה אָמֵינָא] מִצְרִית מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה, הִיא וּבְנָהּ חָד, כְּתַב רַחֲמָנָא אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב לָהֶם הָכָא, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "לוֹ" גַּבֵּי מַמְזֵר, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא הָכָא מִשּׁוּם דְּבָא מִטִּפָּה פְּסוּלָה, אֲבָל מַמְזֵר דְּבָא מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה אֵימָא לָא, וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי מַמְזֵר מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא בַּקָּהָל לְעוֹלָם, אֲבָל הָכָא אֵימָא לָא צְרִיכֵי. מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמְרֵי אֵינְשֵׁי בִּירָא דְּשָׁתִית מִינֵיהּ לָא תִשְׁדֵּי בָּהּ קָלָא, דִּכְתִיב "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִנַּיִן גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְנָשׂוּי גִּיּוֹרֶת מִצְרִית, אָמַר הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְהַשִּׂיא לִבְנֵי אִשָּׁה בַּת גִּיּוֹרֶת מִצְרִית כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בֶּן בְּנֵי כָּשֵׁר לָבוֹא בַּקָּהָל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'". (דברים כג ט) כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶיךָ. כְּשֶׁתִּהְיֶה יוֹצֵא הֱוֵי יוֹצֵא בְּמַחֲנֶה. עַל אֹיְבֶיךָ, כְּנֶגֶד אוֹיְבֶיךָ אַתָּה נִלְחָם. וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע. יָכוֹל בַּטָּהֳרוֹת וּבְטֻמְאוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶרְוָה", אֵין לִי אֶלָּא עֶרְוָה, מְנַיִן לְרַבּוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים וּשְׁפִיכוּת דָּמִים

וְקִלְלַת הַשֵּׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע". אִי "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר" יָכוֹל בִּטְהָרוֹת וּבְטֻמְאוֹת וּבְמַעֲשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶרְוָה" מָה עֶרְוָה מְיֻחֶדֶת מַעֲשֶׂה שֶׁנִּגְלוּ בָּהּ כְּנַעֲנִיִּים [וּמְסַלֵּק הַשְׁכִינָה] כָּךְ כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁנִּגְלוּ בָּהּ כְּנַעֲנִיִּים, מְסַלֵּק שְׁכִינָה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר דָּבָר, אַף עַל לָשׁוֹן הָרָע.

כַּמָּה קָשֶׁה לָשׁוֹן הָרָע, מָשָׁל לִנְכֵה רַגְלַיִם שֶׁהָיָה מַרְעִישׁ אֶת הַמְּדִינָה, אָמְרוּ אִלּוּ הָיָה שָׁלֵם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, כָּךְ הַלָּשׁוֹן מְחֻתָּךְ וּמֻנָּח בְּתוֹךְ הַפֶּה וְהוּא מַרְעִישׁ אֶת הָעוֹלָם, לָמָּה הוּא דּוֹמֶה, לְכֶלֶב שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת וְחָבוּשׁ וְנָתוּן לִפְנִים מִשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים וְהוּא מְנַבֵּחַ וְכָל הָעָם מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ, אִלּוּ הָיָה בַּחוּץ מָה הָיָה עוֹשֶׂה, כָּךְ לָשׁוֹן הָרָע נָתוּן לִפְנִים מִן הַפֶּה, וְלִפְנִים מִן הַשְּׁפָתַיִם, וּמַכֶּה שֶׁאֵין לוֹ סוֹף, אִלּוּ הָיָה בַּחוּץ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכָּל צָרוֹת הַבָּאוֹת עֲלֵיכֶם אֲנִי יָכוֹל לְהַצִּיל אֶתְכֶם, אֲבָל בְּלָשׁוֹן הָרָע הַטְמֵן עַצְמְךָ וְאֵין אַתָּה מַפְסִיד. מָשָׁל לְעָשִׁיר שֶׁהָיָה לוֹ אוֹהֵב אֶחָד בֶּן כְּפָר, הָלַךְ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ וְהָיָה שָׁם כֶּלֶב שׁוֹטֶה וְהָיָה נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמַר אוֹתוֹ עָשִׁיר לְאוֹהֲבוֹ בְּנִי אִם אַתָּה חַיָּב לְאָדָם אֲנִי פּוֹרֵעַ וְאַל תִּתְחַבֵּא מִמֶּנּוּ, אֲבָל אִם רָאִיתָ אוֹתוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה, מִמֶּנּוּ תִּתְחַבֵּא שֶׁאִם נוֹשֶׁכְךָ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (איוב ה, יט-כא) "בְּשֵׁשׁ צָרוֹת יַצִּילֶךָּ וְגוֹ' וּבְשׁוֹט לָשׁוֹן תֵּחָבֵא". מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן "לֹא יָבֹא מַמְזֵר לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי", בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא בַּקָּהָל לֹא יֵצֵא לַמִּלְחָמָה. אָמַר לָהֶם הֱווּ זְהִירִין שֶׁלֹּא יֵצְאוּ עִמָּכֶם בְּנֵי אָדָם שְׁיֵשׁ בְּיָדָם עֲבֵירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע".

אַזְהָרָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע מ"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע" (כָּתוּב לְעֵיל).

וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל אָדָם בְּאִשָּׁה נָאָה וַאֲפִלּוּ פְּנוּיָה, בְּאֵשֶׁת אִישׁ וַאֲפִלּוּ מְכֹעֶרֶת, וְלֹא בְּבִגְדֵי צֶבַע שֶׁל אִשָּׁה וְלֹא [בַּחֲמוֹר] וַחֲמוֹרָהּ וְלֹא [בַּחֲזִיר] וַחֲזִירָהּ וְלֹא בְּעוֹפוֹת בְּשָׁעָה שֶׁנְּזוֹקְקִין זֶה לְזֶה וַאֲפִילּוּ מְלֹא עֵינַיִם כְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת אָמְרוּ עָלָיו עַל מַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁכֻּלּוֹ מְלֹא עֵינַיִם, בְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל חוֹלֶה עוֹמֵד עַל מְרַאשׁוֹתָיו וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וְטִפָּה שֶׁל מָרָה תְּלוּיָה בּוֹ כֵּיוָן שֶׁהַחוֹלֶה רוֹאֶה אוֹתוֹ מְזַדְּעְזֵעַ וּפוֹתֵחַ פִּיו וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, מִמֶּנָּה מֵת, מִמֶּנָּה מַסְרִיחַ, מִמֶּנָּה פָּנָיו מוֹרִיקוֹת. וְלֹא בְּבִגְדֵי צֶבַע שֶׁל אִשָּׁה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וַאֲפִלּוּ שְׁטוּחִין עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל, אָמַר רַב פַּפָּא וּבְמַכִּיר אֶת בַּעֲלֶיהָ, דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי וְלֹא בְּבִגְדֵי צֶבַע שֶׁל אִשָּׁה וְלֹא קָתָנֵי וְלֹא בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִין. מִמֶּנָּה מֵת, לֵימָא פְּלִיגָא אַדְּאָבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר, אָמַר לִי מַלְאַךְ הַמָּוֶת אִי לָאו דְּחַיְישִׁנָא לְיֵקֶרָא דִּבְרַיְיתָא הֲוָה פָּרֵעְנָא בֵּית הַשְּׁחִיטָה כִּבְהֵמָה, דִּילְמָא הַהוּא טִפָּה מְחַתְּכָה לְהוּ לְסִימָנִין. וּמִמֶּנָּה מַסְרִיחַ, מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא בַּר כַּהֲנָא דְּאָמַר אָמְרֵי בֵּי רַב הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ מֵתוֹ יַהַפְכֶנּוּ עַל

פָּנָיו. תָּנוּ רַבָּנָן "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע". שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר אָדָם בַּיּוֹם וְיָבוֹא לִידֵי קְרִי בַּלַּיְלָה, מִכָּאן אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, תּוֹרָה מְבִיאָה [לִידֵי זְהִירוּת, זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת, זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיוּת, נְקִיוּת מְבִיאָה] לִידֵי פְּרִישׁוּת, פְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה, טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי (חֲסִידוּת, חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי) קְדֻשָּׁה, קְדֻשָּׁה מְבִיאָה לִידֵי עֲנָוָה, עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, יִרְאַת חֵטְא (מְבִיאָה לִידֵי חֲסִידוּת, חֲסִידוּת) מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים, וַחֲסִידוּת גְּדוֹלָה מִכֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, כ) "אָז דִּבַּרְתָּ בֶחָזוֹן לַחֲסִידֶךָ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּאָמַר עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' סא, א) "רוּחַ ה' עָלַי יַעַן מָשַׁח ה' אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים", לְבַשֵּׂר חֲסִידִים לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא לְבַשֵּׂר עֲנָוִים, הָא לְמַדְתָּ שֶׁעֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכֻּלָּן.

רמז תתקלד

(דברים כג יא-יד) כִּי יִהְיֶה בְךָ, וְלֹא בַּאֲחֵרִים. אִישׁ פֶּרֶט לְקָטָן. אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה לָיְלָה, אֵין לִי אֶלָּא קְרִי לַיְלָה, [קְרִי] יוֹם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מִקְרֵה לָיְלָה", דִּבְּרָה תּוֹרָה בַּהֲוָיָה. וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה, זוֹ מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, זֶה מַחֲנֶה לְוִיָּה, וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה, זֶה מַחֲנֶה שְׁכִינָה. וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם, מְלַמֵּד שֶׁהַקְּרִי פּוֹטֵר בִּזִיבָה מֵעֵת לְעֵת. וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ מֵעַכְבָתוֹ מִלִּכָּנֵס לִפְנִים מִן הַמַּחֲנֶה.

וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. אֵין יָד אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר, (שמואל א טו יב) "וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד", וְאוֹמֵר "אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם". וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ בִּישִׁיבָה וְלֹא בַּעֲמִידָה. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי, וְהָא הַאי תְּנָא דְּלָא דָּרִישׁ דַּיּוֹ וְאַף עַל גַּב דְּלָא מִיפְּרַךְ קַל וָחֹמֶר, דְּתַנְיָא קְרִי בְּזָב, מִנַּיִן וְדִין הוּא וּמַה טָּהוֹר בְּטָהוֹר טָמֵא בְּטָמֵא, טָמֵא בְּטָהוֹר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָמֵא בְּטָמֵא, וְקָא מַיְיתֵי לָהּ בֵּין לְמַגָּע בֵּין לְמַשָּׂא, וְאַמַּאי נֵימָא אַהֲנֵי קַל וָחֹמֶר לְמַגָּע וְאַהֲנֵי דַּיּוֹ לְאַפּוּקֵי לְמַשָּׂא, וְכִי תֵּימָא לְמַגָּע לָא אִיצְטְרִיךְ קַל וָחֹמֶר דְּלָא גָּרַע מִגַּבְרָא טָהוֹר, אִיצְטְרִיךְ כְּמָאן דְּאָמַר מִקְרֵה לָיְלָה כְּתִיב מִי שֶׁקְּרָיוֹ גּוֹרֵם לוֹ יָצָא זֶה שֶׁאֵין קְרָיוֹ גּוֹרֵם לוֹ אֶלָּא דָּבָר אַחֵר גָּרַם לוֹ, קַמַשְׁמַע לָן.

וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, זוֹ מַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה, זוֹ מַחֲנֶה שְׁכִינָה. וְאֵימָא אִידִי וְאִידִי בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנַיִם בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא [וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה] וְלֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה לָמָּה לִי, לִתֵּן לוֹ מַחֲנֶה אַחֶרֶת. שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁל זָב מְטַמֵּא בַּמַּשָּׂא כָּל מֵעֵת לְעֵת, וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יוֹמוֹ. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי בִּדְשְׁמוּאֵל,

דִּשְׁמוּאֵל רָמֵי כְּתִיב "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה", וּכְתִיב "וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם", מָאן דְּאָמַר מֵעֵת לְעֵת דַּיְיק מִלְּפָנוֹת עֶרֶב. וְאִידָךְ דַּיְיק מִקְּרֵה לָיְלָה, וּמָאן דְּאָמַר לִפְנוֹת עֶרֶב הָא כְּתִיב מִקְּרֵה לָיְלָה, אָמַר לְךָ אוֹרְחֵיהּ דִּקְרִי לְמַתְיָא בְּלֵילְיָא.

רַבִּי יוֹנָתָן רָמֵי כְּתִיב "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" וְגוֹ', וּכְתִיב "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ", וְגוֹ' הָא כֵּיצַד, כָּאן בִּגְדוֹלִים, כָּאן בִּקְטַנִּים. עֶרְוָה בַּעֲשִׁישִׁית אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּהּ, דִּכְתִיב "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר", וְהָא קָמִתְחַזְיָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, כּוּתִי עָרֹם אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ, מַהוּ דְּתֵימָא הוֹאִיל וּכְתִיב (יחזקאל כג, כ) "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם", אֵימָא כַּחֲמוֹר בְּעַלְמָא הוּא, קָמַשְׁמַע לָן דִּלְעִנְיַן עֶרְוָה אִיקְרוּ נַמִּי עֶרְוָה, דִּכְתִיב "וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ".

וְיָתֵד תִּהְיֶה לָךְ וְגוֹ' בְּדָבָרִים שֶׁתַּגָּרֵי אֻמּוֹת מוֹכְרִין אוֹתָן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן פְּרָטָא אוֹמֵר אַף דְּבָרִים שֶׁתַּגָּרֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹכְרִין לָהֶן מָן מְפִיגָן, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ, לְאַחַר שֶׁסָּרְחוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יְהוּ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהֵם לֹא רָצוּ, עַכְשָׁיו אֲנִי מַטְרִיחַ אוֹתָן שֶׁלֹּשׁ פַּרְסָאוֹת, הֵינוּ דִּכְתִיב (במדבר לג, מט) "וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן" וְגוֹ', אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא דּוּכְתָּא וְהַוָה תְּלָתָא פַּרְסֵי. תְּנָא כְּשֶׁהֵן נִפְנִין אֵין נִפְנִין לֹא לִפְנֵיהֶן וְלֹא לְצִדֵּיהֶן אֶלָּא לַאֲחוֹרֵיהֶן.

דָּבָר אַחֵר "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ", בְּסוֹד וּבְלָשׁוֹן נְקִיָּה נֶאֶמְרוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, לֹא תֵּשֵׁב לְךָ בִּלֹּא אִשָּׁה, עֲשֵׂה תִּיק לְזֵין שֶׁלְּךָ, מִי שֶׁהוּא יוֹצֵא לַחוּץ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה סוֹף הַשָּׂטָן שׁוֹלֵט בּוֹ וְהוּא מַכֶּה לְאֶחָד וְהוֹרְגוֹ וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, כָּךְ כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב בִּלֹּא אִשָּׁה וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בּוֹ, יוֹצֵא עִמּוֹ לַשּׁוּק שָׂטָן עוֹמֵד וּמְצַפֶּה לְאַבְּדוֹ מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ז) "הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ", וְהַשָּׂטָן מְשַׁלְּחוֹ לִשְׁתּוֹת מִן כּוֹס שֶׁאֵינוֹ שָׁלוּ וּמְאַבֵּד עַצְמוֹ מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "נֹאַף אִשָּׁה חֲסַר לֵב" אֲבָל הָיְתָה הַחֲרֵב תְּחוּבָה בְּתַעֲרָהּ אֵינָהּ מְזִיקָתוֹ, אִם נָשָׂאתָ אִשָּׁה אֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ב, כד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ". דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, מַאי דִּכְתִיב "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ" [אַל תִּקְרֵי "אָזְנֶךָ" אֶלָּא 'עַל אָזְנֶיךָ'] שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יַנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ בְּאָזְנָיו, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִפְּנֵי מָה אֶצְבָּעוֹתָיו שֶׁל אָדָם דּוֹמוֹת לְיִתֵּדוֹת, מַאי טַעְמָא אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּמְחַלְקָן, כָּל חָדָא וְחָדָא לְמִילְתֵיהּ עֲבִידָא דְּאָמַר מַר זוּ [זֶרֶת, וְזוּ] קְמִיצָה, וְזוּ אֻמָּה, וְזֶה אֶצְבַּע, וְזֶה גּוּדֶל. אֶלָּא מַאי טַעְמָא רְאוּיִין הֵן מְשֻׁפָּעוֹת כִּיתֵדוֹת, שֶׁאִם יִשְׁמַע דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יַנִּיחַ אֶצְבָּעוֹתָיו בְּאָזְנָיו. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה

וְהָאֲלָיָה רַכָּה, שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ. תְּנוּ רַבָּנָן אַל יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְווֹת תְּחִלָּה לָאֲבָרִים.

וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ, אֵין אָזְנֶךָ אֶלָּא מָקוֹם זֵינֶךָ. וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ, וְלֹא בַּעֲמִידָה. וְחָפַרְתָּה בָהּ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְהֵא חוֹפֵר בְּאַחַת וּמְכַסֶּה בְּאַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צֵאָתֶךָ" מְלַמֵּד שֶׁחוֹפֵר וּמְכַסֶּה בְּאַחַת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם הוֹפֵךְ מָתְנָיו כְּלַפֵּי דָּרוֹם תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צֵאָתֶךָ". (דברים כג טו) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ וְגוֹ', מִכָּאן אָמְרוּ לֹא יִקְרָא אָדָם קְרִיאַת שְׁמַע בְּצַד מִשְׁרָה שֶׁל כּוֹבְסִין, וְלֹא יִכָּנֵס לֹא לַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבוּרְסְקִי וּסְפָרִים וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ. לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ, אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן סוֹף שֶׁהוּא מַצִּילְךָ וְיִתֵּן אֶת אוֹיְבֶיךָ בְּיָדְךָ. וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ, קַדְּשֵׁהוּ. מִכָּאן אָמְרוּ לֹא יִכָּנֵס אָדָם בְּהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלוֹ. וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר, מְלַמֵּד שֶׁהָעֲרָיוֹת מְסַלְּקוֹת אֶת הַשְּׁכִינָה. אָמַר רַב חִסְדָּא בִּתְחִלָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ", כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ". זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמִי, תֶּקְפָּא בְּבֵיתָא כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמִי, אִידֵי וְאִידֵי בְּאִיתְתָא. הַדְּמַאי מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ עֹרֶם, וְאִי אָמְרַתְּ כָּל מִדְּרַבָּנַן בָּעֵי בָּרְכָה כִּי קָאֵי עָרֹם הֵיכִי מְבָרֵךְ וְהָא בָּעֵינַן וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֵיכָּא וְכוּ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל מָקוֹם מָתַר לְהַרְהֵר חוּץ מִבֵּית הַמָּרְחָץ וּבֵית הַכִּסֵּא, דִּכְתִיב "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ" וְגוֹ' וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, לֹא יַעֲמֹד בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְיִתְפַּלֵּל כְּדֶרֶךְ עוֹבְדֵי אֱלִילִים. לֹא יַעֲמֹד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִתְפַּלֵּל מִפְּנֵי דַּעַת הַבְּרִיּוֹת. וְלֹא יַעֲמֹד בֵּין הַנָּשִׁים וְיִתְפַּלֵּל מִפְּנֵי דַּעַת הַנָּשִׁים. אֶלָּא יְקַדֵּשׁ מַחֲנֵהוּ חֲמִשָּׁה אֲמוֹת לְכָל צַד, וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ מַחֲנֵהוּ יְקַדֵּשׁ אֶת כֻּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ". הָא לָמַדְנוּ שֶׁיַּעֲמֹד בְּצַד הָעֵץ אוֹ בְּצַד הָאֶבֶן אוֹ בְּצַד הַכֹּתֶל וְיִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' לח, ב) "וַיִּסֹּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר" וְגוֹ'. דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל רָדְפוּ אַחֲרֵי דָּוִד, מַאי דְּרוּשׁ, וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ, וְהֵם לֹא הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁעֲבִירָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבִירָה מְכַבָּה תּוֹרָה.

(דברים כג טז-יז) לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו מִכָּאן אָמְרוּ הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד אֱלִילִים אוֹ לְחוּץ לָאָרֶץ יֵצֵא בֶּן חוֹרִין. אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו לְרַבּוֹת גֵּר תּוֹשָׁב. עִמְּךָ יֵשֵׁב, וְלֹא בְּעִיר עַצְמוֹ. בְּקִרְבְּךָ, וְלֹא (בַּכְּפָר) [בַּסְּפָר]. בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר, בְּמָקוֹם שֶׁפִּרְנָסָתוֹ יוֹצֵא. בְּאַחַת שְׁעָרֶיךָ, וְלֹא בִּירוּשָׁלַיִם. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ שֶׁלֹּא יְהֵא גּוֹלֶה מֵעִיר לְעִיר. בַּטּוֹב לוֹ מְנֻוֶּה הָרַע לָנֶוֶה הַיָּפֶה. לֹא תּוֹנֶנּוּ, זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. (דברים כג יח) ["וְ]לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ" (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תקצ"ח). ["וְ]לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל", לֹא תִּהֵא מְזַהֶרֶת עָלֶיהָ

בִּכְנָעֲנִים. ["וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל". לֹא תִּהֵא מֻזְהָר עָלָיו בִּכְנַעֲנִים]. שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה קְּדֻשָּׁה קַלָּה אַתָּה מֻזְהָר עָלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל, קְדֻשׁ חָמוּר אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מֻזְהָר עָלָיו, אוֹ חִילּוּף אִם קְדֻשׁ חָמוּר אִי אַתָּה מֻזְהָר עָלָיו בִּכְנַעֲנִים, קְדֻשָּׁה קַלָּה אֵינָהּ דִּין [שֶׁלֹּא] תְּהֵא מֻזְהָר [עָלֶיהָ בִּכְנַעֲנִים], וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדֵשׁ", צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ שְׁאִילּוּ נֶאֱמַר "קְדֻשָּׁה" וְלֹא נֶאֱמַר "קָדֵשׁ" הָיִיתִי אוֹמֵר אִם קְדֻשָּׁה קַלָּה אַתָּה מֻזְהָר עָלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל, קָדֵשׁ חָמוּר אֵינוֹ דִּין שְׁתְּהֵא מֻזְהָר עָלָיו בִּכְנַעֲנִים תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל"]. אִי אַתָּה מֻזְהָר עָלָיו בִּכְנַעֲנִים. (דברים כג יט) לֹא תָּבִיא אֶתְנַן, אֵיזֶהוּ אֶתְנַן, הָאוֹמֵר לְזוֹנָה הֵילְךְ טָלֶה זֶה בְּאֶתְנַנֵּךְ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה כֻּלָּם אֲסוּרִין. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הֵילְךְ טָלֶה זֶה וְתָלִין שִׁפְחָתְךְ אֵצֶל עַבְדִּי, רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ אֶתְנַן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶתְנַן. וְאֵיזֶהוּ "מְחִיר כֶּלֶב", הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הֵילְךְ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה. וְכֵן שְׁנֵי שֻׁתָּפִים שֶׁחָלְקוּ אֶחָד נָטַל עֲשָׂרָה, וְאֶחָד נָטַל תִּשְׁעָה וְכֶלֶב, שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב אֲסוּרִין, וְשֶׁעִם הַכֶּלֶב מֻתָּרִים. אֶתְנַן הַכֶּלֶב, וּמְחִיר זוֹנָה הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁנַיִם" וְלֹא אַרְבָּעָה, וַלְדוֹתֵיהֶם מֻתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵם", הֵם וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם. נָתַן לָהּ כְּסָפִים הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּסְלָתוֹת וְכָל דָּבָר שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אָסוּר, נָתַן לָהּ מֻקְדָּשִׁים הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, עוֹפוֹת הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים. שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה אִם הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶם אֵין אֶתְנַן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶן, עוֹף שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהֵא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר חָל עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל נֶדֶר" לְהָבִיא אֶת הָעוֹף. אָמַר רַב, אֶחָד אֶתְנַן זְכוּר וְאֶחָד אֶתְנַן כָּל הָעֲרָיוֹת אֲסוּר, חוּץ מֵאֶתְנַן אִשְׁתּוֹ נִדָּה, מַאי טַעְמָא זוֹנָה כְּתִיב וְאִשְׁתּוֹ נִדָּה לָאו זוֹנָה הִיא. וְלֵוִי אָמַר אֲפִלּוּ אֶתְנַן אִשְׁתּוֹ נִדָּה אָסוּר, מַאי טַעְמָא תּוֹעֵבָה [כְּתִיב וְהָא תּוֹעֵבָה] הִיא. וּלְלֵוִי נַמִּי וְהָכְתִיב "זוֹנָה", קָסָבַר הַהוּא זוֹנָה וְלֹא זוֹנָה, וְרַב זוֹנָה וְלֹא זוֹנָה נָפְקָא לֵיהּ מִדְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, אֵין אֶתְנַן אָסוּר אֶלָּא מֵעֲרָיוֹת הַבָּאוֹת בַּעֲבֵירָה, אֲבָל שֶׁנִּתַּן לְאִשְׁתּוֹ בִּנְדָּתָהּ, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּאֶתְנָנוֹ, אוֹ שֶׁנִּתַּן לָהּ שְׂכַר פְּקַעְתָּהּ כֻּלָּן מֻתָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, לד) "וּבְתִתֵּךְ אֶתְנַן וְאֶתְנָן לֹא נִתַּן לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ". וְרַב הַאי תּוֹעֵבָה מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְאַבַּיֵי זוֹנָה כּוּתִית אֶתְנַנָּהּ אָסוּר, מַאי טַעְמָא יָלִיף תּוֹעֵבָה "תּוֹעֵבָה" מֵעֲרָיוֹת, מַה לְּהַלָּן עֲרָיוֹת דִּלְא תְּפְסֵי בָּהֶם קִדּוּשִׁין אַף כָּאן זוֹנָה כּוּתִית דִּלְא תָּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין וּכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵין לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה, מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" מִי שֶׁזַּרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו, יָצְאתָה כּוּתִית דְּאֵין זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו. זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית אֶתְנַנָּהּ מֻתָּר מַאי טַעְמָא דְּהָא תְּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין. וּכֹהֵן שֶׁבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה, מַאי טַעְמָא דְּהָא זַרְעוֹ מְיֻחָס אַחֲרָיו. וְרַבָּא אָמַר, אַחַת זוֹנָה כּוּתִית וְאַחַת זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית אֶתְנַנָּהּ אָסוּר, וּכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה, מַאי טַעְמָא יָלִיף מֵהֲדָדֵי

מַה זּוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית בְּלָאו אַף זוֹנָה כּוּתִית בְּלָאו וּמָה אֶתְנַן כּוּתִית אָסוּר, אַף אֶתְנַן זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית אָסוּר. נָתַן לָהּ כְּסָפִים וְלָקְחָה בָּהֶם בְּהֵמָה מֻתֶּרֶת, מַאי טַעְמָא אֶתְנַן כְּתִיב וְלֹא כְּתִיב בְּאֶתְנַן, וְעוֹד הַיְנוּ חִלּוּפָן. תָּנוּ רַבָּנָן "בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" פְּרָט לְפָרָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה לַבַּיִת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְרַבּוֹת אֶת הָרְקוּעִים. מָאן חֲכָמִים רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא נָתַן לָהּ זָהָב רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ רְקוּעִין אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי בֵּית הַכִּפֻּרֶת. לְכָל נֶדֶר, לְהָבִיא אֶת הָעוֹף, קַל וְחוֹמֶר לְמֻקְדָּשִׁין מַעֲתָּה וּמָה אִם עוֹפוֹת שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶם אֶתְנַן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶם, מֻקְדָּשִׁין שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אֶתְנַן וּמְחִיר חָל עֲלֵיהֶן תַּלְמוּד לוֹמַר "לְכָל נֶדֶר" פְּרָט לְדָבָר הַנִּדּוֹר. טַעְמָא דְּמַעֲטֵיהּ קְרָא הָא לָא מְעַטֵּיהּ קְרָא הָוֶה אֲמִינָא מֻקְדָּשִׁין לִיתְסְרוּ, אַמַּאי, הָא אֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, בְּמְמַנֶּה עַל פִּסְחוֹ וְרַבִּי (יְהוּדָה) הִיא, (שמות) דְּתַנְיָא "וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה", הַחַיֵּהוּ מִשֶּׂה מִכְּדֵי אֲכִילָה וְלֹא מִכְּדֵי מִקָּח, רַבִּי אוֹמֵר, אַף מִכְּדֵי מִקָּח שֶׁאִם אֵין לוֹ מְמַנֶּה אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל פִּסְחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ וּמְעוֹתָיו חֻלִּין שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִקְדִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן. נָתַן לָהּ מֻקְדָּשִׁין הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, עוֹפוֹת הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמַה מֻקְדָּשִׁין שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בָּהֶן אֵין אֶתְנַן וּמְחִיר פּוֹסֵל בָּהֶם וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). נָתַן לָהּ חִטִּין בְּאֶתְנָנָהּ וַעֲשָׂאָתָן סֹלֶת, זֵיתִים וַעֲשָׂאָתָן שֶׁמֶן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי דִּכְתִיב "גַּם שְׁנֵיהֶם" לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶן, וּבֵית הִלֵּל (שְׁנֵיהֶם) [הֵם] וְלֹא שְׁנוּיֵיהֶם. וּבֵית שַׁמַּאי, הַהוּא הֵם וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם הוּא דְּאָתָא. וּבֵית הִלֵּל תְּרֵי מַפְקֵי מִינַהּ הֵם וְלֹא שְׁנוּיֵיהֶם, הֵם וְלֹא וַלְדוֹתֵיהֶם וּבֵית הִלֵּל הָכְתִיב "גַּם גַּם" לְבֵית הִלֵּל קְשָׁיָא. לֹא תָּבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב, לֹא שְׁנָא תָּלוּשׁ לֹא שְׁנָא מְחֻבָּר. בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ פְּרָט לְפָרָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה לַבַּיִת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְרַבּוֹת אֶת הָרְקוּעִין. אֵיזֶהוּ "אֶתְנַן זוֹנָה", הָאוֹמֵר לְזוֹנָה הֵילֵךְ טָלֶה זֶה בִּשְׂכָרֵךְ אֲפִלּוּ מֵאָה כֻּלָּן אֲסוּרִין. וּמְחִיר כֶּלֶב [הֵילֵךְ טָלֶה זֶה תַּחַת כֶּלֶב זֶה]. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֶעֱבִירוֹ בְּרַגְלוֹ לַעֲזָרָה, יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תוֹעֲבַת" נֶאֱמַר כָּאן תּוֹעֲבָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תּוֹעֲבַת" מַה תּוֹעֲבָה הָאֲמוּר לְהַלָּן בְּשֵׁם זוֹבֵחַ, אַף תּוֹעֲבָה הָאֲמוּר כָּאן בְּשֵׁם זוֹבֵחַ. נֶדֶר פְּרָט לְדָבָר הַנִּדּוֹר, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְכָל נֶדֶר לְרַבּוֹת בָּמָה. יָכוֹל אֲפִלּוּ שָׁכַר פְּקֵעַת יְהֵא אָסוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תוֹעֲבַת". (דברים כג כ-כא) לֹא תַשִּׁיךְ (כָּתוּב בָּרָמָז תרס"ו). כְּתִיב (משלי כח, ח) "מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יְקַבְּצֶנּוּ". אָמַר רַב, כְּגוֹן שְׁבוּר מַלְכָּא, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר לִי הוּנָא, (כְּגוֹן) [לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא אֲפִלּוּ] רִבִּית דְּנָכְרִי. אִיתֵּיבֵי רָבָא לְרַב נַחְמָן לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ מַאי לָאו תִּשֹּׁךְ, לֹא תַשִּׁיךְ, לָא סָנֵיא דְּלָא מִינְשִׁיךְ לֵיהּ נָכְרִי אֶלָּא לַנָּכְרִי לְמֵעוּטֵי יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל בְּהָדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ. לַעֲבֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. אִיתֵּיבֵי לוֹוִין מֵהֶם וּמַלְוִין

אוֹתָם בְּרִבִּית וְכֵן בְּגֵר תּוֹשָׁב, לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו, רַבִּינָא אָמַר, הָכָא בְּתַלְמִיד חָכָם עַסְקִינָן, טַעְמָא מַאי דְּלָא גָּזוּר רַבָּנָן לְרִבִּית דְּנָכְרִי שֶׁמָּא יִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו, וְכֵיוָן דְּתַלְמִיד חָכָם הוּא לָא גָּמַר מִמַּעֲשָׂיו.

רמז תתקלה

לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ, אֵין לִי אֶלָּא לוֹוֶה, מַלְוֶה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כה, לו) "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית". מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף אֲחֵרִים, "אָכְלְךָ" וְלֹא אֹכֶל אֲחֵרִים. אוֹ "כַּסְפְּךָ" וְלֹא כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, "אָכְלְךָ", וְלֹא אֹכֶל בְּהֵמָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר נֶשֶׁךְ כֶּסֶף לָרִבּוֹת כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, נֶשֶׁךְ אֹכֶל לָרִבּוֹת אֹכֶל בְּהֵמָה. אֵין לִי אֶלָּא נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל, מְנַיִן לָרִבּוֹת כָּל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ", רַבִּי (יִשְׁמָעֵאל) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר מְנַיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ צֵא וּשְׁאֹל בְּשָׁלוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ רְאֵה אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ". לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ מִצְוַת עֲשֵׂה. וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ", וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ", אֶלָּא יֵשׁ רִבִּית מֻקְדֶּמֶת וְיֵשׁ רִבִּית מְאֻחֶרֶת, כֵּיצַד נָתַן עֵינָיו לִלְווֹת מִמֶּנּוּ וְהָיָה מְשַׂלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר בַּשְּׁבִיל שֶׁיַּלְוֵנִי, זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת, לָוָה הֵימֶנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מָעוֹתָיו וְהָיָה מְשַׂלֵּחַ לוֹ וְאוֹמֵר בַּשְּׁבִיל מָעוֹתָיו שֶׁהֵם בְּטֵלוֹת אֶצְלִי, זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל (מַעֲשֶׂיךָ) [מִשְׁלַח יָדֶךָ] קָבַע לוֹ הַכָּתוּב בְּרָכָה בִּשְׁלִיחוּת יָדוֹ. עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ, בִּשְׂכַר שֶׁתָּבוֹא תִּירַשׁ.

(דברים כג כב) כִּי תִדֹּר נֶדֶר, אֵין לִי אֶלָּא נֶדֶר, נְדָבָה מְנַיִן, נֶאֱמַר כָּאן "נֶדֶר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא ז, טז) "וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה", מַה לְּהַלָּן נְדָבָה עִמּוֹ, אַף כָּאן נְדָבָה עִמּוֹ. לַה' אֱלֹהֶיךָ אֵלּוּ הַדָּמִים, וַעֲרָכִים, וְהַחֲרָמִים, וְהַקְּדָשׁוֹת. לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, הוּא וְלֹא חִלּוּפָיו. כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ, אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. לַה' אֱלֹהֶיךָ, אֵלּוּ צְדָקוֹת, וּמַעֲשְׂרוֹת, וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח. מֵעִמָּךְ, זֶה לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. וְהָיָה בְךָ חֵטְא, וְלֹא בְּקָרְבַּנְךָ חֵטְא. הוּא וְלֹא חֲלִיפָיו. חֲלִיפֵי מַאי, אִי חִלּוּפֵי עוֹלָה וּשְׁלָמִים מִיקְרַב קָרְבֵי, אִי חִלּוּפֵי חַטָּאת לְמִיתָה אָזְלָא וכו'. לְעוֹלָם חִלּוּפֵי עוֹלָה [וּשְׁלָמִים], כְּגוֹן שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵי רְגָלִים וְהוּמַם וְחִלְּלוֹ עַל אַחֵר וְעָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד, מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּמִכַּח (דְּהַאִיךְ) [קָמָא] קָאתֵי כְּמָאן דְּעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וּלְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר מַאי אִיכָּא לְמֵימַר כְּגוֹן שֶׁהוּמַם בְּתוֹךְ הָרֶגֶל וְחִלְּלוֹ עַל אַחֵר וְעָבַר עָלָיו הָרֶגֶל מַהוּ דְּתֵימָא כֵּיוָן דְּמִכַּח קָמָא קָאתֵי כְּמָאן דְּעָבַר עָלֶיהָ כְּלֵיהּ רֶגֶל דְּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהָיָה בְךָ חֵטְא, וְלֹא בְּקָרְבַּנְךָ חֵטְא, וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא מֵהָתָם נָפְקָא, דְּתַנְיָא אֲחֵרִים

אוֹמְרִים יָכוֹל יְהֵא בְּכוֹר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים וְיִפָּסֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ" מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר מַה מַּעֲשֵׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשְּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ, אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשְּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הַנֵי מִלֵּי בְּכוֹר דְּלָאו בַּר הַרְצָאָה הוּא, אֲבָל בְּקָדְשִׁים דְּבַר הַרְצָאָה הוּא אֵימָא לָא לִירְצוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאַכַּתִּי מֵדְּבֵן עַזַּאי נָפְקָא, דְּתַנְיָא (ויקרא ז, ח) "אֹתוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אַף מְאַחֵר נִדְרוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתוֹ", אוֹתוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה וְאֵין מְאַחֵר נִדְרוֹ בְּלֹא יֵרָצֶה. אֶלָּא בְּךָ חַיָּטָא וְלֹא בְּאִשְׁתְּךָ חַיָּטָא. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵתָה אֶלָּא אִם כֵּן מַבְקְשִׁין מִמֶּנּוּ מָמוֹן וְאֵין לוֹ וְכוּ', אֵימָא בְּהַאי עָוון דְּבַל תְּאַחֵר נַמִּי אִשְׁתּוֹ מֵתָה, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רָבָא, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים בְּכָל יוֹם וְיוֹם עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר. בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, יוֹרֵשׁ מַהוּ בְּבַל תְּאַחֵר, כִּי תִדֹּר נֶדֶר אָמַר רַחֲמָנָא וְהַאי לֹא נָדַר, אוֹ דִּילְמָא "וּבָאתָ שָּׁמָּה. וְהֵבֵאתֶם שָּׁמָּה" מַשְׁמַע תְּרֵי. תָּא שְׁמַע דְּתַנְיֵי רַב (חֲנִינָא) [חִיָּא] מֵעִמָּךְ פָּרָט לְיוֹרֵשׁ. וְהַאי מֵעִמָּךְ מִיבָּעֵי לֵיהּ זֶה לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, קְרִי בֵיהּ עִמָּךְ וּקְרִי בֵיהּ מֵעִמָּךְ. כִּי דָּרֵשׁ יְדָרְשֶׁנּוּ ה' אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת כּוּ', מֵעִמָּךְ זֶה לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. בָּעֵי רַב פַּפָּא, יֵשׁ יָד לְפֵאָה, כְּגוֹן דְּאָמַר הַדִּין אַגְיָא לִיהֱוֵי פֵּאָה וְהַדִּין וְלָא אָמַר נַמִּי, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִיתְקַשׁ לְקָרְבָּנוֹת מַה קָּרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶם יָד, אַף פֵּאָה יֵשׁ לָהֶן יָד, אוֹ דִּילְמָא כִּי אִיתְקַשׁ לְבַל תְּאַחֵר. מִכְּלָל דְּכִי אָמַר תֶּהֱוֵא שָׂדֶה כֻּלָּהּ פֵּאָה הֲוָיָא פֵּאָה, אִין, וְהָתַנְיָא מִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ כֻּלָּהּ פֵּאָה עוֹשֶׂה תַּלְמוּד לוֹמַר "פְּאַת שָׂדְךָ". יֵשׁ יָד לְצָדָקָה אוֹ אֵין יָד לְצָדָקָה, כְּגוֹן דְּאָמַר זוּזָא לִיהֱוֵי צָדָקָה וְהַדִּין וְלָא אָמַר נַמִּי, מַאי וְהַדִּין צָדָקָה קָאָמַר, אוֹ דִּילְמָא וְהַדִּין לְנַפְקוּתָא בְּעָלְמָא וְדִבּוּרָא הוּא דְּלָא אָסְקֵיהּ, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִיתְקַשׁ לְקָרְבָּנוֹת דִּכְתִיב (להלן פסוק כד) "בְּפִיךָ" זוֹ צְדָקָה, מַה קָּרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן יָד אַף צְדָקָה יֵשׁ לָהּ יָד, אוֹ דִּילְמָא כִּי אִיתְקַשׁ לְבַל תְּאַחֵר הוּא דְּאִיתְקַשׁ.

(דברים כג כג) וְכִי תֶּחְדַּל לִנְדֹּר. אָמַר שְׁמוּאֵל, הַנּוֹדֵר אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַיְּמוֹ נִקְרָא רָשָׁע. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַאי קְרָא וְכִי תֶּחְדַּל לִנְדֹּר אִתְיָא חֲדָלָה חֲדָלָה, דִּכְתִיב "שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז". אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנַיְנַן כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים נֶדֶר בְּנָזִיר בְּקָרְבָּן וּבִשְׁבוּעָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, (קהלת ה, ד) "טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר" וְגוֹ'. טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה שֶׁלֹּא תִדֹּר כָּל עִקָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, "טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר", טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה שֶׁנּוֹדֵר וּמְשַׁלֵּם.

רמז תתקלו

(דברים כג כד) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. תִּשְׁמֹר, זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְעָשִׂיתָ, זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין שֶׁיַּעֲשׂוּהָ. כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ, זֶה נֶדֶר. לַה' אֱלֹהֶיךָ, אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת עוֹלָה וּשְׁלָמִים. נָדָבָה כְּמַשְׁמָעָהּ. אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, אֵלּוּ קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. בְּפִיךָ. זוֹ צְדָקָה. אָמַר מַר, מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, לָמָּה לִי (דברים יב, ה-ו) מ"וּבָאתֶם שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", נָפְקָא, תִּשְׁמֹר זוֹ (אַזְהָרָה לְבֵית דִּין) [מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה] לָמָּה לִי מִלֹּא תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ נָפְקָא. וְעָשִׂיתָ, זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין לָמָּה לִי, מ"אוֹתוֹ" נָפְקָא, דְּתַנְיָא "יַקְרִיב אֹתוֹ", מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, וְתַרְתֵּי זְמַנֵּי לָמָּה לִי, חָד דְּאָמַר וְלָא אָפְרִישׁ, וְחָד דְּאָפְרִישׁ וְלָא אַקְרִיב, [וּצְרִיכָא] דְּאִי אַשְׁמְעִינַן אָמַר וְלָא אַפְרִישׁ מִשּׁוּם דְּלָא קָיְימֵיהּ לְדִבּוּרֵיהּ, אֲבָל אַפְרִישׁ וְלָא אַקְרִיב [אֵימָא] כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בֵּי גּוֹא דְּרַחֲמָנָא אִיתֵיהּ, וְאִי אַשְׁמְעִינַן אַפְרִישׁ וְלָא אַקְרִיב מִשּׁוּם דְּמַשְׁהֵי לֵיהּ גַּבֵּיהּ אֲבָל אָמַר וְלָא אַפְרִישׁ אֵימָא דִּבּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא וְלָאו כְּלוּם הוּא, צְרִיכָא. וּמִי מָצִית אָמַרְתָּ דְּאָמַר וְלָא אַפְרִישׁ וְהָא נָדָבָה כְּתִיב, וְתַנְיָא אֵיזֶהוּ נֶדֶר וְאֵיזֶהוּ נְדָבָה, נֶדֶר, הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, נְדָבָה הֲרֵי זוֹ עוֹלָה, וּמַה בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה נֶדֶר מֵת אוֹ נִגְנַב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ נְדָבָה מֵת אוֹ נִגְנַב אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אָמַר רָבָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּת. בְּפִיךָ, זוֹ צְדָקָה, אָמַר רָבָא, וּצְדָקָה מִיחַיֶּיב עַלָּהּ לְאַלְתַּר, דְּהָא קְיָימֵי עֲנָיֵי פִּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא הוֹאִיל וּבְעָנְיֵינָא דְּקָרְבְּנוֹת כְּתִיב לְקָרְבָּנוֹת מְדַמִּינַן לְהוּ קָא מַשְׁמַע לָן. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. לָמָּה לִי לְמֵיתְנֵי אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ, לֵיתְנֵי וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּלִבְעָלִים הוּא דְּלָא עָלוּ לְשֵׁם חוֹבָה אֲבָל בְּקָדָשְׁתַיְהוּ קָיְימֵי וְאָסוּר לִשְׁנוֹיֵי בְּהוּ, כִּדְרָבָא דְּאָמַר רָבָא עוֹלָה שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אָסוּר לִזְרֹק דָּמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא מִשּׁוּם דִּשְׁנֵי בָהּ כָּל הַנַּי, לִישָׁנֵי בָּהּ וְלֵיזִיל, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה, נְדָבָה נֶדֶר הוּא, אֶלָּא אִם כְּמָה שֶׁנִּדַּרְתָּ עָשִׂיתָ יְהֵא נֶדֶר, וְאִם לָאו יְהֵא נְדָבָה, וּנְדָבָה מִי שָׁרֵי לִשְׁנוֹיֵי בָּהּ. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִין אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, לָמָּה לִי לְמֵיתְנֵי אֶלָּא כו' (כִּדְלְעֵיל).

(דברים כג כה-כו) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ, אֵלּוּ אוֹכְלִים מִן הַתּוֹרָה, הָעוֹשֶׂה בְּמְחֻבָּר בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה, וּבְתָלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, וּבְדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. מְנָא הָנֵי מִלֵּי, (דְּתָנוּ רַבָּנָן) [דִּכְתִיב] "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם" וְגוֹ', אַשְׁכְּחָן כֶּרֶם, כָּל מִלֵּי מְנָא לָן, כְּכֶרֶם, מַה כֶּרֶם מְיֻחָד דָּבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, וּבִשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ, אַף כָּל וְכוּ', מַה לְּכֶרֶם שֶׁחַיָּב בְּעוֹלְלוֹת, אִתְיָא מִקְּמָה, דִּכְתִיב "כִּי תָבוֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ", מַה לְקָמָה שֶׁכֵּן חַיֶּבֶת

בְּחַלָּה, וְדִילְמָא כָּל קָמָה, לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב (דברים טז, ט) "מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה", מַה קָּמָה דְּהָתָם דִּמְחַיְיבָא בְּחַלָּה אַף הָכָא, כֶּרֶם יוֹכִיחַ וְכוּ' וְחָזַר הַדִּין וְכוּ' הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם דָּבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אַף וְכוּ', מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם צַד מִזְבֵּחַ, וְאָתֵי נַמִּי זַיִת דְּאִית בֵּיהּ צַד מִזְבֵּחַ, אָמַר קְרָא וְחֶרְמֵשׁ לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי חֲרְמֵשׁ, הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ בִּשְׁעַת חֶרְמֵשׁ אֶכֹל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת חֶרְמֵשׁ לֹא תֹאכַל, אָמַר קְרָא קָמָה לְרַבּוֹת כָּל בַּעֲלֵי קָמָה, וְהָא קָאָמַרְתְּ הַךְ קָמָה דִּמְחַיֵּיב בְּחַלָּה, הַנַּי מִלֵּי מְקָמֵי דְּלֵיתֵי מֵחֶרְמֵשׁ הַשְׁתָּא דְּאָתֵי מֵחֶרְמֵשׁ גָּלֵי לַן אַקָּמָה דְּכָל קָמָה אָמַר רַחֲמָנָא. וְהַשְׁתָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ מֵחֶרְמֵשׁ וּמִקָּמָה, כִּי תָּבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ לָמָּה לִי, לְהִלְכוֹתָיו דְּתַנְיָא כִּי תָּבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ נֶאֱמַר כָּאן כִּי תָבֹא וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּפוֹעֵל "וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" מַה לְּהַלָּן בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כָּאן בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רֵעֶךָ וְלֹא כּוּתִי, בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר גֵּזֶל כּוּתִי אָסוּר הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר גֵּזֶל כּוּתִי מֻתָּר הַשְׁתָּא גֵּזֶל כּוּתִי מֻתָּר פּוֹעֵל מִיבָּעְיָא, אֶלָּא רֵעֶךָ וְלֹא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. וְאָכַלְתָּ, וְלֹא מוֹצִיא.

עֲנָבִים, וְלֹא עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר. כְּנַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת כֵּן נַפְשׁוֹ שֶׁל פּוֹעֵל, מַה נַּפְשְׁךָ אַתָּה אוֹכֵל וּפָטוּר, אַף נֶפֶשׁ שֶׁל פּוֹעֵל אוֹכֵל וּפָטוּר, שָׁבָעְךָ וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה. וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֶלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אַתָּה אוֹכֵל, בִּזְמַן שֶׁאִי אַתָּה נוֹתֵן לְכֶלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אִי אַתָּה אוֹכֵל. כְּנַפְשְׁךָ כְּנַפְשׁוֹ שֶׁל פּוֹעֵל, מַה נַּפְשְׁךָ אִם חָסַמְתָּ פָּטוּר, אַף פּוֹעֵל אִם חָסַמְתָּ פָּטוּר. וְיהֵא אָדָם מְצֻוֶּה עַל חֲסִימָתוֹ מִקַּל וָחֹמֶר וּמַה שׁוֹר שֶׁאִי אַתָּה מְצֻוֶּה עָלָיו לְהַחֲיוֹתוֹ אַתָּה מְצֻוֶּה עַל חֲסִימָתוֹ אָדָם שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה עַל חֲסִימָתוֹ, אָמַר קְרָא כְּנַפְשְׁךָ מַה נַּפְשְׁךָ אִם חָסַמְתָּ פָּטוּר אַף פּוֹעֵל אִם חָסַמְתָּ פָּטוּר. וְיהֵא שׁוֹר מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ מִקַּל וָחֹמֶר וּמַה אָדָם שֶׁאִי אַתָּה מְצֻוֶּה עַל חֲסִימָתוֹ אַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, שׁוֹר שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה עַל חֲסִימָתוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ אָמַר קְרָא (ויקרא כה, לו) "וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ", "אָחִיךָ" וְלֹא שׁוֹר. אַשְׁכְּחַן שׁוֹר בְּתַלּוּשׁ וְאָדָם בִּמְחֻבָּר, אָדָם בְּתַלּוּשׁ מְנָלַן אָמַר קְרָא קָמָה אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְאָדָם בִּמְחֻבָּר תְּנֵהוּ עִנְיָן לְאָדָם בְּתַלּוּשׁ. וְשׁוֹר בִּמְחֻבָּר מְנָלַן, אָמַר קְרָא רֵעֶךָ רֵעֶךָ שְׁנֵי פְּעָמִים אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְאָדָם בִּמְחֻבָּר תְּנֵהוּ עִנְיָן לְשׁוֹר בִּמְחֻבָּר. רַבִּינָא אָמַר לֹא אָדָם בְּתַלּוּשׁ וְלֹא שׁוֹר בִּמְחֻבָּר צְרִיכִי קְרָאֵי, מִכְּדֵי כֵּלְהוּ אִיתְנַהוּ בַּחֲסִימָה דִּילְפִינָן שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת אִם כֵּן לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תָדוּשׁ בַּחֲסִימָה", "שׁוֹר" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי, לְאַקְשׁוּיֵי חוֹסֵם לְנָחְסָם [וְנָחְסָם לְחוֹסֵם] מַה חוֹסֵם אוֹכֵל בִּמְחֻבָּר אַף נָחְסָם אוֹכֵל בִּמְחֻבָּר וּמַה נָּחְסָם אוֹכֵל בְּתַלּוּשׁ אַף חוֹסֵם אוֹכֵל בְּתַלּוּשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חִסְמָא אוֹמֵר, לֹא יֹאכַל פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל שְׂכָרוֹ וַחֲכָמִים מַתִּירִין, מַר סָבַר כְּנַפְשְׁךָ כְּתָבָר שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ עָלָיו. וּמַר סָבַר כְּנַפְשְׁךָ מַה נַּפְשְׁךָ אִם חָסַמְתָּ פָּטוּר אַף וְכוּ'. עֲנָבִים, וְלֹא

תְּאֵנִים, מִכָּאן אָמְרוּ הָיָה עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים לֹא יֹאכַל בִּתְאֵנִים, [בִּתְאֵנִים לֹא יֹאכַל בַּעֲנָבִים], אֲבָל מוֹנֵעַ עַצְמוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִמְקוֹם הַיָּפוֹת וְאוֹכֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שָׁבְעֶךָ מְלַמֵּד שֶׁאוֹכֵל פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל שְׂכָרוֹ. הָיָה עוֹשֶׂה בְּרַגְלָיו אֲבָל לֹא בְּיָדָיו, בְּיָדָיו אֲבָל לֹא בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ עַל כְּתֵפוֹ, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל. רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי [יְהוּדָה] אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּיָדָיו וְרַגְלָיו. מַאי טַעְמָא דְּתָנָא קָמָא, אָמַר קְרָא כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ בְּכָל מַה דְּעָבִיד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי [יְהוּדָה], דּוּמְיָא דְּשׁוֹר מַה שּׁוֹר [עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה] בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, אַף פּוֹעֵל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו. אָמַר רַב, מְצָאתִי מְגִלַּת סְתָרִים בֵּי רַבִּי חִיָּיא וְכָתוּב בָּהּ אִסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ בְּבִיאַת כָּל אָדָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאָמַר רַב לָא שְׁבִיק אִסִּי חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה, אָמַר רַב אָשֵׁי אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קָמֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, אָמַר לִי מַאי דִּילְמָא בְּעוֹשִׁין בִּסְעֻדָּתָם, וְרַב, אֲפִלּוּ הָכִי נִיחָא לֵיהּ לְאֱינִישׁ לְאוּגֹר אֲגוּרֵי וְנִיקְטְפֵיהּ לְפַרְדִּיסֵיהּ וְלֹא נֵיתֵי כֵּלֵי עָלְמָא לְאַפְסוּדֵי מִינֵיהּ.

כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ, יָכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְחָרְמֵשׁ לֹא תָנִיף" בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵנִיף חָרְמֵשׁ עַל קָמַת בַּעַל הַבַּיִת. רֵעֶךָ מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "רֵעֶךָ" פָּרַט לַאֲחֵרִים. רֵעֶךָ פָּרַט לְגָבוֹהַּ. וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ שֶׁלֹּא תְּהֵא קוֹצֵר בְּמַגָּל. וְחָרְמֵשׁ לֹא תָנִיף אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מֵנִיף חָרְמֵשׁ עַל קָמַת בַּעַל הַבַּיִת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בֶּן) חִסְמָא אוֹמֵר לֹא יֹאכַל פּוֹעֵל יוֹתֵר עַל שְׂכָרוֹ. וַחֲכָמִים מַתִּירִין, מַר סָבַר כְּנַפְשֵׁהּ כְּדָבָר הַמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ עָלָיו. וּמַר סָבַר מָה נַפְשֵׁהּ אִם חָסְמָה פִּטּוּר אַף וְכוּ', וַחֲכָמִים מַתִּירִין, אֲבָל מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא רַעֲבָתָן וְיֹהֵא סוֹתֵם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו.

(דברים כד א-ד) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים, בְּכֶסֶף, וּבִשְׁטָר, וּבְבִיאָה, בְּכֶסֶף מִנַּלָן, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל אָמַר קְרָא, (שמות כא, יא) "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף". לְאָדוֹן זֶה אֵין כֶּסֶף אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר וְכוּ' (כְּדֶכְתִיב בֶּרֶמֶז שכ"ב). וְתָנָא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא, כִּי יִקַּח אִישׁ גָּמַר קִיחָה קִיחָה מִשְּׁדֵה עֶפְרוֹן, כְּתִיב הָכָא כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. וּכְתִיב הָתָם "נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי". וְקִיחָה אִיקְרֵי קִנְיָן דִּכְתִיב (שם מט, ל) "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם" אִי נַמִי "שָׂדוֹת בְּכֶסֶף יִקָּנוּ". תְּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד בְּכֶסֶף נָתַן לָהּ כֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף וְאָמַר לָהּ הֲרֵי מְקֻדֶּשֶׁת לִי, [הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת] נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁנָּתְנָה הִיא וְאָמְרָה הִיא וְלֹא הָווּ קִדּוּשִׁין. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה" וְלֹא כְּתִיב כִּי תִלָּקַח אִשָּׁה לְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר עַל הָאִשָּׁה וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר עַל הָאִישׁ, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבִידָה מִי מְחַזֵּר עַל מִי, הֲווֹי אוֹמֵר בַּעַל הָאֲבִידָה מְחַזֵּר עַל אֲבִידָתוֹ. וּבְעָלָהּ. מְלַמֵּד שֶׁנִּקְנֵית בְּבִיאָה, קַל וָחֹמֶר מִיָּבָמָה, וּמַה יְּבָמָה שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בְּכֶסֶף נִקְנֵית בְּבִיאָה, זוֹ שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּקְנֵית

בְּבִיאָה. מַה לִּיבָמָה שֶׁכֵּן זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת, תֹּאמַר בְּזוֹ שֶׁאֵין זְקוּקָה וְעוֹמֶדֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְעָלָהּ". וּמִנַּיִן שֶׁאַף בִּשְׁטָר, וְדִין הוּא וּמַה כֶּסֶף שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מַכְנִיס, שְׁטָר שֶׁמּוֹצִיא אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּכְנִיס, מַה לְּכֶסֶף שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, תֹּאמַר שְׁטָר וְכוּ' אָמַר קְרָא וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה מַה יְצִיאָה בִּשְׁטָר אַף הֲוָיָה נַמִּי בִּשְׁטָר. וְאַקִּישׁ נַמִּי יְצִיאָה לַהֲוָיָה מַה הַוָּיָה בְּכֶסֶף אַף יְצִיאָה בְּכֶסֶף. אָמַר אַבַּיֵי, יֹאמְרוּ כֶּסֶף מַכְנִיס כֶּסֶף מוֹצִיא סַנִיגּוֹר נַעֲשֶׂה קָטֵיגּוֹר, אִי הָכִי שְׁטָר נַמִּי יֹאמְרוּ שְׁטָר מַכְנִיס שְׁטָר מוֹצִיא סַנִיגּוֹר נַעֲשֶׂה קָטֵיגּוֹר, מִלֵּי דְּהַאי שְׁטָרָא לְחוּד וּמִלֵּי דְּהַאי שְׁטָרָא לְחוּד, הָכָא נַמִּי הַאי כַּסְפָּא לְחוּד וְהַאי כַּסְפָּא לְחוּד, טִיבְעָא מִיהָא חַד הוּא. רָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא וְכָתַב לָהּ, בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף, וְאֵימָא בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת בִּכְתִיבָה, הָא כְּתִיב וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, מַקִּישׁ וְכוּ', וּמָה רְאִית מִסְתַּבְּרָא קָאֵי בְּגֵרוּשִׁין מְמַעֵט גֵּרוּשִׁין, קָאֵי בְּגֵרוּשִׁין וּמְמַעֵט קִדּוּשִׁין. בְּבִיאָה מִנָּלָן, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא (בראשית כ, ג) "וְהוּא בְּעוֹלַת בַּעַל" וְכוּ', (כְּתוּב בֶּרֶמֶז פ"ט). כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה אָמְהּ הָעִבְרִיָּה שֶׁאֵינָהּ נִקְנֵית בִּבְעִילָה נִקְנֵית בְּכֶסֶף, אִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּקְנֵית בְּכֶסֶף יָבְמָה תּוֹכִיחַ שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה וְאֵין נִקְנֵית בְּכֶסֶף. וְאַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הָאִשָּׁה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּקְנֵית בִּבְעִילָה לֹא תְהֵא נִקְנֵית בְּכֶסֶף, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה" מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּכֶסֶף.

וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, מִי גָּרַם לָעֲבֵירָה יַיִן. וְכָל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יָזִיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יְגָרֵשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָהּ דְּבַר עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר". וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אֲפִלּוּ הִקְדִּיחָה אֶת תַּבְשִׁילוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ מָצָא אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו". תַּנְיָא אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל וַהֲלֹא נֶאֱמַר "עֶרְוַת", אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי וַהֲלֹא נֶאֱמַר דָּבָר, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל אִלּוּ נֶאֱמַר עֶרְוָה וְלֹא נֶאֱמַר דָּבָר הָיִיתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם עֶרְוָה תֵּצֵא מִשּׁוּם דָּבָר לֹא תֵּצֵא, לְכָךְ נֶאֱמַר דָּבָר וְאִלּוּ נֶאֱמַר [דָּבָר וְלֹא נֶאֱמַר] עֶרְוַת הָיִיתִי אוֹמֵר עַל דָּבָר תִּנָּשֵׂא וְעַל עֶרְוָה לֹא תִּנָּשֵׂא לְאַחַר, לְכָךְ נֶאֱמַר עֶרְוַת. וּבֵית שַׁמַּאי הַאי דָּבָר מַאי עָבְדִי לֵיהּ, נֶאֱמַר כָּאן דָּבָר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יט, טו) "דָּבָר" מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים. וּבֵית הִלֵּל, מִי כְּתִיב עֶרְוָה בְּדָבָר. וּבֵית שַׁמַּאי, מִי כְּתִיב אוֹ עֶרְוָה אוֹ דָּבָר. וּבֵית הִלֵּל, לְהָכִי כְּתִיב עֶרְוַת דָּבָר דִּמַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ מָצָא אַחֶרֶת וְכוּ', בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי בִּדְרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת אִי, דִּילְמָא, אֶלָּא, דְּהָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו. אִי נַמִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר,

וּכְתִיב "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת". וּבֵית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא כֵן בְּעֵינָיו וְגוֹ' דְּהָא מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר. אָכְלָה בַּשּׁוּק, גִּרְגְּרָה בַּשּׁוּק, הֵינִיקָה בְּנָהּ בַּשּׁוּק, בְּכֻלָּן רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר תֵּצֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מְשֻׁיְּשְׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזָרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, אִם כֵּן לֹא הִנְחִתָּ בַּת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁיּוֹשֶׁבֶת תַּחַת בַּעֲלָהּ. וְהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר", מַה לְּהַלָּן דָּבָר בָּרוּר אַף כָּאן דָּבָר בָּרוּר. תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁדֵּעוֹת בְּמַאֲכָל, כָּךְ דֵּעוֹת בַּאֲנָשִׁים, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזָּבוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ וְזוֹרְקוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹתֶהוּ, וְזוֹ הִיא מִדַּת פַּפּוֹס בֶּן יְהוּדָה שֶׁהָיָה נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי אִשְׁתּוֹ וְיוֹצֵא. וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזָּבוּב נוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסוֹ וְזוֹרְקוֹ וְשׁוֹתֶהוּ, וְזוֹ מִדַּת כָּל אָדָם שֶׁרוֹאֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁמְּדַבֶּרֶת עִם אַחֶיהָ וְעִם שְׁכֵנֶיהָ וְעִם קְרוֹבֶיהָ וּמַנִּיחָהּ. וְיֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁזָּבוּב נוֹפֵל לוֹ לְתוֹךְ תַּמְחוּי מוֹצְצוֹ וְאוֹכְלוֹ זוֹ מִדַּת אָדָם רָשָׁע, שֶׁרוֹאֶה אִשְׁתּוֹ יוֹצְאָה וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ וְטוֹוָה בַּשּׁוּק וּפְרוּמָה מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ, וְרוֹחֶצֶת בְּמָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם רוֹחֲצִים וּמַנִּיחָהּ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה לְגָרְשָׁהּ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּכְתִיב "וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ" וְגוֹ' "וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר", הַכָּתוּב קְרָאוֹ אַחֵר, לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.

וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין כּוֹתְבִין עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים. מַאי טַעְמָא דְּתַנְיָא סֵפֶר אֵין לִי אֶלָּא סֵפֶר, מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָתַב לָהּ" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "סֵפֶר", מַה סֵּפֶר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְאֵינוֹ אוֹכֵל אַף כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְאֵינוֹ אוֹכֵל. וְרַבָּנָן אִי כְּתִיב בְּסֵפֶר כִּדְקָאַמְרַתְּ, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "סֵפֶר" לִסְפִירַת דְּבָרִים הוּא דְּאָתָא. וְרַבָּנָן הַאי וְכָתַב מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, מִיבָּעֵי לְהוּ בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכָסֶף, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נַקִּישׁ יְצִיאָה לַהֲוָיָה מַה הֲוָיָה בְּכָסֶף, אַף יְצִיאָה נַמִּי בְּכָסֶף, וְקָא מַשְׁמַע לָן]. וְאִידָךְ מִסֵּפֶר כְּרִיתֻת נָפְקָא, סֵפֶר כּוֹרְתָהּ וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. וְאִידָךְ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְדָבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, כִּדְתַנְיָא הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן לְעוֹלָם, עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם, אֵין זֶה כְּרִיתוּת, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם הֲרֵי זֶה כְּרִיתוּת. וְאִידָךְ מִכָּרֵת כְּרִיתוּת. וְאִידָךְ כָּרֵת כְּרִיתוּת לָא דָּרִישׁ. אָמַר רַב נַחְמָן, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִלּוּ מְצָאוֹ בָּאֹשְׁפָּה וַחֲתָמוֹ וּנְתָנוֹ לָהּ כָּשֵׁר, אִיתְיְבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, וְכָתַב לָהּ לִשְׁמָהּ, מַאי לָאו כְּתִיבַת הַגֵּט, לֹא חֲתִימַת עֵדִים דְּעֵדֵי חֲתִימָה כְּרָתֵי. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי.

בָּעֵי רַב פַּפָּא הַנַּיְיר שֶׁבֵּין שִׁיטָה לְשִׁיטָה (וּבֵין תֵּבָה לְתֵבָה) שֶׁלִּי מַהוּ, [תֵּיקוּ], וְתֵיפּוֹק לֵי דְּסֵפֶר אֶחָד אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה סְפָרִים, לָא צְרִיכָא דְּמָעוּרָה. כּוֹתֵב עַל קֶרֶן שֶׁל פָּרָה וְנוֹתֵן לָהּ אֶת הַפָּרָה, עַל יָדוֹ שֶׁל עֶבֶד וְנוֹתֵן לָהּ אֶת הָעֶבֶד. בִּשְׁלָמָא יָד שֶׁל עֶבֶד לָא

אִיפְשַׁר לְמִיקְצָצֵיהּ, אֶלָּא קֶרֶן שֶׁל פָּרָה לִיקְצָצֵיהּ וְלִיתְבֵיהּ נִיהֲלָה, אֲמַר קְרָא וְכָתַב וְנָתַן מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא כְּתִיבָה וּנְתִינָה, יָצָא זֶה שֶׁמְּחֻסָּר קְצִיצָה כְּתִיבָה וּנְתִינָה. כָּל גֵּט שֶׁלֹּא נִכְתַּב לְשׁוּם אִשָּׁה פָּסוּל, כֵּיצַד, הָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק וְשָׁמַע קוֹל סוֹפְרִים מַקְרִין אִישׁ פְּלוֹנִי מְגָרֵשׁ אֶת פְּלוֹנִית, אָמַר זֶה שְׁמִי וְזֶה שֵׁם אִשְׁתִּי, פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ. יָתֵר מִכָּאן, כָּתַב לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ וּמָצָאוֹ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ שְׁמִי כְּשִׁמְךָ וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ, פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ. יָתֵר מִכָּאן יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים וּשְׁמוֹתֵיהֶן שָׁווֹת כָּתַב לְגָרֵשׁ אֶת הַגְּדוֹלָה לֹא יְגָרֵשׁ בּוֹ אֶת הַקְּטַנָּה. יָתֵר מִכָּאן אָמַר לַלַּבְלָר כְּתֹב לְאֵיזוֹ שֶׁאָרְצָה אֲגָרֵשׁ פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ. רֵישָׁא בְּסוֹפְרִים הָעֲשׂוּיִין לְהִתְלַמֵּד, דְּקָתָנֵי סוֹפְרִים מַקְרִין וְלָא קָתָנֵי סוֹפְרִין קוֹרִין. מַאי יָתֵר מִכָּאן, [וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל] לֹא זֶה שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא לְשׁוּם גֵּרוּשִׁין, אֶלָּא אַף זֶה שֶׁנִּכְתַּב לְשׁוּם גֵּרוּשִׁין פָּסוּל, וְלֹא זֶה שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא לְשׁוּם גֵּרוּשִׁין דִּידֵיהּ אֶלָּא אַף וְכוּ'. מַאי טַעְמָא אִי כְּתַב רַחֲמָנָא וְנָתַן סֵפֶר כְּרִיתֻת בְּיָדָהּ הָווֹ אֲמֵינָא לְמַעוּטֵי הַהוּא דְּלָא עָבִיד לְשׁוּם כְּרִיתוּת, אֲבָל כָּתַב לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ דְּעָבִיד לְשׁוּם גֵּרוּשִׁין אֵימָא כָּשֵׁר כְּתַב רַחֲמָנָא וְכָתַב. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא וְכָתַב הָווֹ אֲמֵינָא לְמַעוּטֵי הַאי דְּלָא אִיהוּ קָא כָּתִיב לָהּ, אֲבָל יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים דְּאִיהוּ קָא כָּתִיב לָהּ אֵימָא כָּשֵׁר כְּתַב רַחֲמָנָא לָהּ לִשְׁמָהּ, סֵיפָא לְמָה לִי, הָא קָא מַשְׁמַע לַן דְּאֵין בְּרִירָה. שׁוֹטֶה אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת, אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, וְנָתַן בְּיָדָהּ, מִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ יָד לְגָרֵשׁ אֶת עַצְמָהּ, יָצְאתָה זוֹ שֶׁאֵין לָהּ יָד לְגָרֵשׁ אֶת עַצְמָהּ. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְשִׁלְּחָה מִבֵּיתוֹ, מִי שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת, יָצְאת זוֹ שֶׁמְּשַׁלְּחָהּ וְחוֹזֶרֶת. [בְּ]סֵפֶר, הֲלָכָה עוֹקֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא הַתּוֹרָה אָמְרָה סֵפֶר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר, עַל עֶלָּה שֶׁל זַיִת, עַל הַנֵּיר, עַל הַלּוּחַ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֲלָכָה עוֹקֶרֶת אֶת הַמִּקְרָא, א. הַתּוֹרָה אָמְרָה (בְּסֵפֶר) ["בְּעָפָר",] וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. ב. הַתּוֹרָה אָמְרָה "בְּתַעַר" וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר. הַתּוֹרָה אָמְרָה סֵפֶר, וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר, עַל עֶלָּה שֶׁל זַיִת וְכוּ'. וְכָתַב בִּכְתִיבָה מִתְגָּרֶשֶׁת. וְאֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף וְכוּ'. וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, וְכוּ' (כִּדְכְתִיב לְעֵיל). כּוֹתְבִין גֵּט לְאִישׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ וְהַבַּעַל נוֹתֵן שָׂכָר, מַה טַּעַם וְכָתַב וְנָתַן אֲמַר רַחֲמָנָא. וְהָאִידָּנָא דְּלָא עָבְדִינַן הָכִי שְׁדִיוּהּ רַבָּנַן אַאִשָּׁה כִּי הֵיכִי דְּלָא [לִשְׁהֵייָה].

וְנָתַן בְּיָדָהּ. הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִיא בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אוֹ בְּתוֹךְ חֲצֵרָהּ, הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. מִנָּא הַנֵּי מִלֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנָן, יָדָהּ אֵין לִי אֶלָּא יָדָהּ, גַּבָּהּ חֲצֵרָהּ וְקַרְפִּיפָהּ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן בְּיָדָהּ" מִכָּל מָקוֹם. וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי [גַּבֵּי גַּבָּב], (שמות כב, ג) "יָדוֹ" אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ, גַּבּוֹ חֲצֵרוֹ וְקַרְפִּיפוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְּיָדוֹ" מִכָּל מָקוֹם. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבָּהּ גֵּט מְשׁוּם דִּבְעַל כָּרְחָהּ מְגָרְשָׁהּ, אֲבָל גַּבָּב וְכוּ' אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן גַּבָּב מְשׁוּם דְּקָנְסָא, אֲבָל גֵּט אֵימָא לָא, צְרִיכָא. חֲצֵרָהּ מַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעֲלָהּ, גִּטָּה וַחֲצֵרָהּ בָּאִים כְּאֶחָד.

אָמַר עוּלָא, וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּצַד בֵּיתָהּ אוֹ בְּצַד חֲצֵרָהּ. וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ הִיא בִּטְבֶרְיָא וַחֲצֵרָהּ בְּצִפּוֹרִי. דְּכֻלֵּי עָלְמָא חָצֵר מִשּׁוּם יָד אִיתְרַבֵּי, מַר סָבַר כְּיָדָהּ מַה יָּדָהּ הַסְּמוּכָה לָהּ, אַף חֲצֵרָהּ הַסְּמוּכָה לָהּ. וְאִידָךְ אִי מַה יָּדָהּ (הַסְּמוּכָה) [בְּדָבוּקָה] לָהּ אַף חֲצֵרָהּ בְּדָבוּקָה לָהּ, אֶלָּא כְּיָדָהּ מַה יָּדָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתָּהּ אַף חֲצֵרָהּ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעְתָּהּ, לְאַפּוקֵי חָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ. וְשִׁלְּחָה מִבֵּיתוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תשנ"ט). הָאָב זַכַּאי בְּבִתּוֹ לְקַבֵּל אֶת גִּטָּהּ, דִּכְתִיב "וְיָצְאָה", "וְהָיְתָה", מַקִּישׁ יְצִיאָה לַהֲוָיָה (כְּתוּב בֶּרֶמֶז ש"כ). אָמַר לָהּ הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם אֶלָּא לְאִישׁ פְּלוֹנִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מֻתֶּרֶת. וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר קְרָא וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר. אֲפִלּוּ לֹא הִתִּירָהּ אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. וְרַבָּנַן, הַאי אִישׁ עַד שֶׁיַּתִּירֶנָּה לְכָל אִישׁ וְאִישׁ. וְאַבַּיֵי אָמַר, טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵהָכָא (ויקרא כא, ז) "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ", אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה, אַלְמָא הָוֵי גִּטָּא. וְרַבָּנַן, אִסּוּר כְּהֻנָּה שָׁאנֵי. וְכֵן פְּלִיגֵי לְעִנְיַן קִדּוּשִׁין. דִּכְתִיב "וְיָצְאָה", "וְהָיְתָה". תָּנוּ רַבָּנַן, לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים לְהָשִׁיב עַל דְּבָרָיו, רַבִּי טַרְפוֹן, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא. נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, הֲרֵי שֶׁהָלְכָה זוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו, וּמֵת בְּלֹא וָלָד, הֵיאַךְ מִתְיַבֶּמֶת, לֹא נִמְצָא מַתְנָה עַל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, הֵיכָן מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁמֻּתֶּרֶת לְאָחִד וַאֲסוּרָה לְאָחִד, אֶלָּא מֻתֶּרֶת לְאָחִד מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם, אֲסוּרָה לְאָחִד אֲסוּרָה לְכָל אָדָם הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, כְּרִיתוּת דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, הֲרֵי שֶׁהָלְכָה זוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִד מִן הַשּׁוּק וְהָיוּ לָהּ בָּנִים, וְנִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה (עֲבָרָה) [וְעָמְדָה] וְנִשֵּׂאת לְזֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו לֹא נִמְצָא גֵּט בָּטֵל וּבָנֶיהָ מַמְזֵרִים. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת.

דָּבָר אַחֵר, הֲרֵי שֶׁהָיָה זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו כֹּהֵן, וּמֵת הַמְגֹרָשׁ, וְנִמְצֵאת אַלְמָנָה אֶצְלוֹ וּגְרוּשָׁה אֵצֶל כָּל אָדָם. וְקַל וְחוֹמֶר וּמָה גְּרוּשָׁה שֶׁהִיא קַלָּה אֲסוּרָה בִּשְׁבִיל צַד גֵּרוּשִׁין שֶׁבָּהּ, אֵשֶׁת אִישׁ חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת. אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֵין מְשִׁיבִין אֶת הָאָרִי לְאַחַר מִיתָה. אָמַר רָבָא לְכֻלְּהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא לְבַר מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּלֵית לֵיהּ פִּירְכָא וְכוּ'. וְכָתַב אֵין לִי אֶלָּא כָּתַב בִּדְיוֹ, מִנַּיִן בְּסַם, וּבְסִקְרָא, בְּקוֹמוֹס, וּבְקַנְקַנְתּוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָתַב לָהּ", מִכָּל מָקוֹם. סֵפֶר. אֵין לִי אֶלָּא סֵפֶר, מִנַּיִן עֲלֵי קְנִים עֲלֵי אֻגּוֹז עֲלֵי זַיִת עֲלֵי חָרוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנָתַן" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "סֵפֶר", מַה סֵּפֶר מְיֻחָד

שֶׁל קַיְמָא יָצְאוּ אֶלּוּ שֶׁאֵינָם שֶׁל קַיְמָא, וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ הַזּוֹרֵק גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ הֵילָךְ שְׁטָר חוֹב אֵינוֹ גֵּט עַד שֶׁיֹּאמַר הֵא גִּטֵּךְ.

תָּנוּ רַבָּנָן כֵּיצַד בִּשְׁטָר, כָּתַב לָהּ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה, בִּתְךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, בִּתְךָ מְאֹרֶסֶת לִי, בִּתְךָ לִי לְאִינְתּוּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מְדַּעְתּוֹ, וְהוּא שֶׁלֹּא בָּגְרָה. אָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן כָּתַב לָהּ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, לְאִינְתּוּ, בֵּין עַל יְדֵי אָבִיהָ בֵּין עַל יְדֵי עַצְמָהּ מְקֻדֶּשֶׁת מִדַּעְתָּהּ וְהוּא שֶׁבָּגְרָה. בָּעֵי רֵישׁ לָקִישׁ, שְׁטָר אֵרוּסִין שֶׁכָּתְבוּ [שֶׁלֹּא] לִשְׁמָהּ מַהוּ, הֲווּת לִיצִיאוּת מַקְשִׁינַן, מַה יְּצִיאָה בְּעֵינָן לִשְׁמָהּ אַף הֲוָיָה בָּעֵינָן לִשְׁמָהּ, אוֹ דִלְמָא הֲווּת לְהַדְדֵי מַקְשִׁינַן, מַה הֲוָיָה דְּכֶסֶף לֹא בָּעֵינָן לִשְׁמָהּ, אַף הֲוָיָה דִּשְׁטָר לֹא בָּעֵינָן לִשְׁמָהּ, הָדָר פְּשָׁטָהּ וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, כו'. כְּתָבוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רָבָא וְרָבִינָא אָמְרֵי, מְקֻדֶּשֶׁת. רַב פַּפָּא וְרַב (שֵׁזְבִי) [שֵׁרְבִיָא] אָמְרֵי, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אָמַר רַב פַּפָּא אֵימָא טַעְמָא דִּידְהוּ, וְאֵימָא טַעְמָא דִּידִי. אֵימָא טַעְמָא דִּידְהוּ וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה מַה יְּצִיאָה לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעַתָּהּ, אַף הֲוָיָה נַמִּי לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא מִדַּעַתָּהּ. וְאֵימָא טַעְמָא דִּידִי, וְיָצְאָה, וְהָיְתָה, מַקִּישׁ הֲוָיָה לִיצִיאָה מַה יְּצִיאָה בָּעֵינָן דַּעַת מְקָנֶה, אַף הֲוָיָה בָּעֵינָן דַּעַת מְקָנֶה. וּתְהֵא אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה יְּבָמָה שֶׁאֵין יוֹצְאָה בְּגֵט יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה, זוֹ שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה, אָמַר קְרָא סֵפֶר כְּרִיתֻת סֵפֶר כּוֹרְתָהּ, וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. בַּכֹּל כּוֹתְבִין, בְּדִיו, בְּסִקְרָא בְּקוֹמוֹס, וּבְקַנְקַנְתּוּם, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא מִתְקַיֵּם, וְאֵין כּוֹתְבִין לֹא בְּמַשְׁקִין וְלֹא בְּמֵי פֵּרוֹת, וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְמָא.

וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ. מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה יוֹצְאָה מִלִּפְנֵי הָאִישׁ. וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר, שֶׁלֹּא תְּנַשֵּׂא עִמּוֹ בִּשְׁכוּנָה. אַחֵר, כְּבָר קְרָאתוֹ הַתּוֹרָה אַחֵר. וּשְׁנֵאָהּ, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁאַתָּה עָתִיד לִשְׂנֹאוֹתָהּ. אוֹ כִּי יָמוּת, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁעֲתִידָה לָקָבְרוֹ. אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, אַלְמָנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן" אִם סוֹפֵנוּ לְרִבּוֹת אַלְמָנָה מַה תַּלְמוּד לוֹמַר גְּרוּשָׁה, אַלְמָנָה מֻתֶּרֶת לְיָבָם, גְּרוּשָׁה אֲסוּרָה לְיָבָם. יָכוֹל אַף שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעֲלָהּ לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה תְּהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכָתַב לָהּ", הַיּוֹצְאָה בְּגֵט תְּהֵא אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ וְלֹא שֶׁקִּלְקְלָה עַל בַּעֲלָהּ לְאַחַר שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ. וּמִנַּיִן לְנוֹתֵן גֵּט לְיִבְמָתוֹ שֶׁאֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן", לֹא יוּכַל הָרִאשׁוֹן. וּמִנַּיִן לְאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וְאָמְרוּ לָהּ הֲרֵי מֵת בַּעֲלֵיךְ וְנִשֵּׂאת וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וּצְרִיכָה גֵּט מִזֶּה וּמִזֶּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן, לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ.". אַחֵרֵי אֲשֶׁר (שִׁלְּחָהּ) [הֻטַּמְאָה], אֵין לִי אֶלָּא מִן הַנִּשּׂוּאִין לַנִּשּׂוּאִין, מִן הָאֵרוּסִין לָאֵרוּסִין וּמִן הָאֵרוּסִין לַנִּשּׂוּאִין וּמִן הַנִּשּׂוּאִין לָאֵרוּסִין, מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ" לֹא יוּכַל

הָרִאשׁוֹן לְקַחְתָּהּ, אֶת אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן כִּיפָּר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִן הָאֵרוּסִין מֻתֶּרֶת, מִן הַנִּשּׂוּאִין אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְאָה", וְהָכְתִיב, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין אֲסוּרָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְאָה", לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמי' ג, א) "לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ" וְגוֹ'. תּוֹעֵבָה הִיא, הִיא תּוֹעֵבָה וְאֵין הַוָּלָד תּוֹעֵבָה. וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ, לְהַזְהִיר בֵּית דִּין עַל כָּךְ.

תַּנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן לְנוֹתֵן גֵּט לְיבָמָה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו עוֹלְמִית, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". שָׁאֲלוּ אַנְשֵׁי אַלְכְּסַנְדְּרִיָּא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, בַּת מְשֻׁלַּחַת מַה הִיא לְכְהֲנָּה, מִי אָמְרִינַן קַל וָחֹמֶר מֵאַלְמָנָה, מָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין אִסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל בְּנָהּ פָּגוּם, זוֹ שֶׁאִסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל אֵינוֹ דִּין שֶׁבְּנָהּ פָּגוּם, אוֹ דִילְמָא מַה לְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא עַצְמָהּ מִתְחַלֶּלֶת, אָמַר לָהֶן הִיא תּוֹעֵבָה וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֲבִין. מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אִם קִדֵּשׁ וְלֹא בָעַל אֵינוֹ לוֹקֶה, לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא לֵיכָּא, (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תרל"א).

(דברים כד ה) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, אֵין לִי אֶלָּא חֲדָשָׁה, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִשָּׁה" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חֲדָשָׁה" מִי שֶׁחֲדָשָׁה לוֹ, יָצָא מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁאֵין חֲדָשָׁה לוֹ. לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא יָכוֹל בַּצָּבָא לֹא יֵצֵא אֲבָל יַסְפִּיק מַיִם וּמָזוֹן [וְיִתַּקֵּן הַדְּרָכִים], תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר". יָכוֹל בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ, אֵרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲבִיר עָלָיו כָּךְ אִי אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֵלּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלָיו", עָלָיו אִי אַתָּה מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים. וְלִיכְתּוֹב לֹא יַעֲבֹר, לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא לָמָּה לִי, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוִין. אֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן, בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת אֲרוּסָתוֹ, וְהַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ", בֵּיתוֹ, זֶה בֵּיתוֹ, יִהְיֶה, זֶה כַּרְמוֹ, וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, [זוֹ אִשְׁתּוֹ]אֲשֶׁר לָקַח, לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ, וְאֵינָן מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וְאֵין מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. חֲדָשָׁה, מִי שֶׁחֲדָשָׁה לוֹ פָּרַט [לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ], וּלְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין.

(דברים כד ו) לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם, הַחוֹבֵל אֶת הָרֵחַיִם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים, שֶׁנֶּאֱמַר ("ו)לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב". וְלֹא רֵחַיִם [וָרָכֶב] בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נָפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי נָפֶשׁ הוּא חֹבֵל". אָמַר רַב הוּנָא, חָבַל רֵחַיִם לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם רֵחַיִם וְאַחַת מִשּׁוּם כִּי נָפֶשׁ הוּא חֹבֵל, (חָבַל רֶכֶב לוֹקֶה שָׁלֹשׁ אַחַת מִשּׁוּם רֵחַיִם וְאַחַת מִשּׁוּם רֶכֶב וְאַחַת מִשּׁוּם כִּי נָפֶשׁ הוּא חֹבֵל). חָבַל רֵחַיִם וָרֶכֶב לוֹקֶה שָׁלֹשׁ,

אַחַת מִשּׁוּם רֵחַיִם, וְאַחַת מִשּׁוּם רֶכֶב, וְאַחַת מִשּׁוּם כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל. רַב יְהוּדָה אָמַר חָבַל רַחַיִם לוֹקֶה אַחַת, חָבַל רֶכֶב לוֹקֶה אַחַת, רַחַיִם וָרֶכֶב לוֹקֶה שְׁתַּיִם, וְכִי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל לִשְׁאָר דְּבָרִים הוּא דְּאָתָא. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, חָבַל זוֹג שֶׁל מִסְפָּרַיִם, וְצֶמֶד שֶׁל פָּרוֹת חַיָּב שְׁתַּיִם, זֶה בְּעַצְמוֹ וְזֶה בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּנְיָא אִידָךְ, חָבַל זוֹג שֶׁל מִסְפָּרַיִם, וְצֶמֶד שֶׁל פָּרוֹת, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַחֵבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב", מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִים שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵלִים וְעוֹשִׂים מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּב עַל זֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ, אַף כָּל שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵלִים [מְיֻחָדִים] וְעוֹשִׂים מְלָאכָה אַחַת חַיָּב (עָלֶיהָ) עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לֹא יַחֲבֹל רַחַיִם וָרָכֶב, הָא דְּבָרִים אֲחֵרִים חָבוּל, "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה". הָא שֶׁל חֲבֵרוֹ חָבוּל, אִילֵימָא בְּבַעַל חוֹב הָכְתִיב (להלן פסוק י) "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט", אֶלָּא לָאו שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, אִי נַמִּי בְּבַעַל חוֹב וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין.

(דברים כד ז) כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב, אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְגֹנֵב אִישׁ". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁגָּנְבָה אִישׁ, אִשָּׁה שֶׁגָּנְבָה אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא" מִכָּל מָקוֹם. תַּנְיָא אִידָךְ כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו, אֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הָאִישׁ, וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הָאִשָּׁה, וְאֶחָד הַגּוֹנֵב גֵּר, וְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר, וְקָטָן, [חַיָּב]. גְּנָבוֹ וְלֹא מְכָרוֹ, מְכָרוֹ וַעֲדַיִן יֶשְׁנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, פָּטוּר. מְכָרוֹ לְאָבִיו (אוֹ לְאָמּוֹ) אוֹ לְאֶחָיו אוֹ לְאֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים חַיָּב הַגּוֹנֵב אֶת הָעֲבָדִים פָּטוּר. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת (הַגּוֹנֵב אֶת הָעֲבָדִים פָּטוּר) אָמַר לֵיהּ אֲנִי שׁוֹנֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מֵאֶחָיו עַד שֶׁיּוֹצִיאֵנּוּ מֵרְשׁוּת אֶחָיו, וְאַתְּ אָמַרְתְּ חַיָּב, תָּנֵי פָּטוּר, דִּסְתָם סִפְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. הַגּוֹנֵב אֶת בְּנוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים, מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן, דִּכְתִיב "וְנִמְצָא בְיָדוֹ", פְּרָט לְמָצוּי, הֵילְכָךְ הַנֵּי מִקְרֵי דְּרָדְקֵי וּמַתְנוּ רַבָּנַן כְּמָצוּיִין בְּיָדוֹ דְּמֵי וּפְטֵירִי. גַּנָּב מִי שֶׁחָצָיו עֶבֶד וְחָצָיו בֶּן חוֹרִין, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מֵאֶחָיו, לְאַפּוּקֵי עֲבָדִים, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַפּוּקֵי מִי שֶׁחָצָיו עֶבֶד [וְחָצָיו בֶּן חוֹרִין, מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִעוּטֵי מִי שֶׁחָצָיו עֶבֶד וְחָצָיו בֶּן חוֹרִין] הֲוֵי מִעוּט אַחַר מִעוּט וְאֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבָּנַן מֵאֶחָיו לְמִעוּטֵי עֲבָדִים לֹא מַשְׁמַע לְהוּ, דְּהָא אֶחָיו בְּמִצְוֹת הוּא, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַד לְמִעוּטֵי עֶבֶד, וְחַד לְמִעוּטֵי מִי שֶׁחָצָיו עֶבֶד כו'. אֲזָהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת מִנַּיִן, רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה אוֹמֵר (שמות כ, יג) מ"לֹא תִגְנֹב", וְרַבִּי (יוֹנָתָן) [יוֹחָנָן] אוֹמֵר (ויקרא כה) מ"לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד", וְלָא פְּלִיגִי, מַר קָחֲשִׁיב לָאו דִּגְנֵיבָה וּמַר קָחֲשִׁיב לָאו דִּמְכִירָה. הַגּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ", וְתַנָּא קַמָּא לָא בָּעֵי עִמּוּר, אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא עִמּוּר פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה גְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ יֶשׁ מַהוּ. בָּעֵי

רַב אָשֵׁי מָכַר (שִׁפְחָה) [אִשָּׁה] לְעֶבְרָה מַהוּ, וְתֵיפּוּק לֵיהּ דְּלֵיכָּא עִמּוּר כְּלָל, לָא צְרִיכָא [יָשָׁן] דְּזָגָא עֲלֵיהָ, (שִׁפְחָה) [אִשָּׁה] דְּאוּקְמָהּ בְּאַפֵּי זֵיקָא, דֶּרֶךְ עִמּוּר בְּכָךְ, אוֹ אֵין דֶּרֶךְ עִמּוּר בְּכָךְ, תֵּיקוּ.

כִּי יִמָּצֵא בְּעֵדִים. "אִישׁ", פְּרָט לְקָטָן. "גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו", וְלֹא מֵאֲחֵרִים. "מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְהָבִיא אֶת הַגּוֹנֵב בְּנוֹ וּמְכָרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. "וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא" בְּסָתָם מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה בְּחֶנֶק. "הַהוּא", וְלֹא הַגּוֹנֵב אֶת הָעֶבֶד, "הַהוּא" וְלֹא הַגּוֹנֵב מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ", בַּעֵר עוֹשֵׂי הָרָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. (דברים כד ח) הִשָּׁמֶר, זֶה לֹא תַעֲשֶׂה. "בְּנֶגַע", זֶה שֹׁעֶר לָבָן. "הַצָּרַעַת", זוֹ מִחְיָה. אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה, מִשֶּׁנִּזְקַק [עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק] לְטֻמְאָה, וְאַחַר הַפְּטוּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת". אֵין לִי אֶלָּא נִגְעֵי בְּגָדִים נִגְעֵי בָּתִּים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם". אֵין לִי אֶלָּא מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם" אֵין לִי אֶלָּא כֻּלָּם, מִנַּיִן אַף מִקְצָתָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "לִשְׁמֹר". וְלַעֲשׂוֹת. וְעוֹשֶׂה אַתָּה בָּהּ וְהוֹלֵךְ וְאִי אַתָּה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הָלְכָה צָרַעְתּוֹ. לַעֲשׂוֹת אִי אַתָּה עוֹשֶׂה, אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּסֵיב שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּבְמוֹט שֶׁעַל גַּבֵּי כְּתֵפָיו, וְאִם עָבְרָה עָבְרָה. הָא לָמָּה לִי קְרָא דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מָתֵר, מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת. יִמּוֹל בְּשַׁר עָרְלָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם בַּהֶרֶת. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת חוּץ מֵהַמִּילָה דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ, שַׁבָּת חֲמוּרָה דּוֹחָה, צָרַעַת לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר מַר, "בְּשָׂר" אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם בַּהֶרֶת הָא לָמָּה לִי קְרָא דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מָתֵר, מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת.

רמז תתקלז

(דברים כד ט) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם. וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, סָמְכוּ הָעִנְיָן לוֹ לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין נְגָעִים בָּאִים אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרָע. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה מִרְיָם שֶׁלֹּא דִּבְּרָה אֶלָּא [שֶׁלֹּא] בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה. וְלַהֲנָאתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְלִשְׁבָחוֹ שֶׁל מָקוֹם. וּלְבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, הַמְדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. בַּדֶּרֶךְ, בְּשָׁעַת טֵרוּפְכֶם. בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם, אֶלָּא שֶׁתָּלָה [הַכָּתוּב] הַכֹּל, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַדְּגָלִים נוֹסְעִים לֹא הָיוּ הוֹלְכִים עַד שֶׁמִּרְיָם מְקֻדֶּמֶת לִפְנֵיהֶם, (שֶׁנֶּאֱמַר) [וְכֵן הוּא אוֹמֵר] "וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם".

כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ, אֵין לִי אֶלָּא מַלְוֶה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׂכִיר וַהֲקָפַת חֲנוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מַשַּׁאת מְאוּמָה". "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ" יָכוֹל לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ מִבִּפְנִים אֲבָל יְמַשְׁכְּנֶנּוּ מִבַּחוּץ,

תַּלְמוּד לוֹמַר "לַעֲבֹט עֲבוֹטוֹ". בַּחוּץ, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בַּחוּץ אֲבָל יְמַשְׁכְּנֶנּוּ מִבִּפְנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד". כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהָאִישׁ", לְרַבּוֹת שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאִם אִישׁ עָנִי, אֵין לִי אֶלָּא עָנִי, עָשִׁיר מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִם אִישׁ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עָנִי", מְמַהֵר אֲנִי לְפָרֵעַ עַל יְדֵי עָנִי יוֹתֵר מִן הֶעָשִׁיר. לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ. שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ. תָּנוּ רַבָּנָן "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבוֹטוֹ", לְבֵיתוֹ אִי אַתָּה נִכְנָס, אֲבָל אַתָּה נִכְנָס לְבֵית עֵרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ, טז) "לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר".

דָּבָר אַחֵר לְבֵיתוֹ אִי אַתָּה נִכְנָס אֲבָל אַתָּה נִכְנָס לִשְׁכַּר חַמָּר, לִשְׁכַּר כַּתָּף, לִשְׁכַּר פַּנְדָּק, לִשְׁכַּר דְּיוֹקְנָאוֹת. יָכוֹל [וַאֲפִלּוּ] זְקֵנָיו עָלָיו בְּמִלְוֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תַשֶּׁה בְּרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה", נֶאֱמַר "מַשַּׁאַת" וְנֶאֱמַר "מְאוּמָה". וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ, וְאִם עָשִׁיר הוּא שְׁכַב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. אָמַר אַבַּיֵי, כָּל מִלְתָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבִיד אִי עָבְיד מְהַנֵּי דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לֹא מְהַנֵּי אַמַּאי לָקֵי. וְרָבָא אָמַר. לָא מְהַנֵּי מִידֵּי. וְהָא דְּלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַמִּימְרָא דְּרַחֲמָנָא. וַהֲרֵי מַשְׁכּוֹן דְּרַחֲמָנָא אָמַר לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבוֹטוֹ, וּתְנַן מַחֲזִיר אֶת הַכָּר בַּלַּיְלָה וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם אַלְמָא דְּקָנְיָיה לְמַשְׁכּוֹן, אָמַר לוֹ רָבָא, שָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט. וּלְאַבַּיֵי אִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא תָּשִׁיב לוֹ הָוֶה אָמִינָא אִסּוּרָא דְּעָבַד עָבַד וְאִי בָּעֵי נְהַדַּר, וְאִי לָא בָּעֵי לָא נְהַדַּר קָמַשְׁמַע לָן. הָשֵׁב תָּשִׁיב (כְּתוּב בֶּרֶמֶז שנ"א).

אָמַר עוּלָא, דְּבַר תּוֹרָה בַּעַל חוֹב דִּינוֹ בְּזִבּוּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה", מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא פְּחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ בַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין, וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטֹּל מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ" וְגוֹ'. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כֵלִים, נוֹטֵל אֶחָד וּמַחֲזִיר אֶחָד. מַחֲזִיר אֶת הַכָּר בַּלַּיְלָה וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם. וְאִם מֵת אֵינוֹ מַחֲזִיר לְיוֹרְשָׁיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף לְעַצְמוֹ אֵינוֹ מַחֲזִיר אֶלָּא עַד (שִׁשִּׁים) [שְׁלֹשִׁים] יוֹם, מִכָּאן וְאֵילָךְ מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אָמַר שְׁמוּאֵל, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין מְנַתֵּחַ נִתּוּחֵי אֵין מַשְׁכְּנוֹ לָא. וְכוּ' תַּנָּאֵי הִיא דְּתַנְיָא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכְּנוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטֹּל מַשְׁכּוֹנוֹ אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ וְהַלָּה נִכְנָס וּמוֹצִיא לוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" וְגוֹ'. וְתַנְיָא אִידָךְ בַּעַל חוֹב בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטֹּל מַשְׁכּוֹנוֹ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ וְהַלָּה נִכְנָס וּמוֹצִיא לוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד". וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכְּנוֹ נִכְנָס לְבֵיתוֹ וְנוֹטֵל מַשְׁכּוֹנוֹ, וּכְשֶׁהוּא מְמַשְׁכְּנוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ דְּבָרִים שֶׁעוֹשִׁין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְנוֹתֵן מִטָּה [וּמִטָּה] וּמַצָּע לְעָשִׁיר, [וּמִטָּה] וּמַפָּץ לְעָנִי, לוֹ אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. הֲרֵי שֶׁהָיוּ נוֹשִׁין בּוֹ אֶלֶף זוּז וְהָיָה לָבוּשׁ אִיצְטְלָא שָׁוָה

[מֵאָה] מָנֶה מַפְשִׁיטִין אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ אִצְטְלָא הָרְאוּיָה לוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְאוֹתָהּ אִצְטְלָא. מִטָּה וּמִטָּה תַּרְתֵּי לָמָּה לִי, חָדָא לֶאֱכוֹל עֲלָהּ, וְחָדָא לִישַׁן עֲלָהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל כָּל מִלֵּי יָדְעִינָן אַסוּתַיְיהוּ בַּר מְהַנֵּי תְּלַת מִלֵּי, מָאן דְּאָכִיל אַהִינָא (דִּתְמָרִים) [מְרִירָא] אַלִּיבָּא דְּרֵיקָנָא. וּמָאן דְּאָסַר מִיתְנָא דְּכִיתְנָא [וְרָטִיבָא] אַחַרְצֵיהּ. וּמָאן דְּאָכִיל לַחְמָא וְלָא מַסְגֵּי אַרְבַּע אַמּוֹת. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּחוּץ תַּעֲמֹד (וְהָאִישׁ) אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אִישׁ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָאִישׁ", לְרַבּוֹת שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, מַאי לָאו לְרַבּוֹת לִיכָּנֵס כְּלוֹוֶה, לֹא לְרַבּוֹת שְׁלִיחַ בֵּית דִּין בַּחוּץ כְּמַלְוֶה. הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלִי יוֹם בַּיּוֹם וּכְלִי לַיְלָה בַּלַּיְלָה. סָגוֹס בַּלַּיְלָה וּמַחֲרֹשָׁה בַּיּוֹם, אֲבָל לֹא סָגוֹס בַּיּוֹם וּמַחֲרֹשָׁה בַּלַּיְלָה. וְשָׁכַב בְּשִׂמְלָתוֹ וּבֵרַכְךָ מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְבָרְכָךְ יָכוֹל אִם בֵּרַכְךָ אַתְּ מְבָרְכֶךָּ וְאִם לָאו לֹא תְּהֵא מְבָרֶכְךָּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". מְלַמֵּד שֶׁהַצְּדָקָה עוֹלָה עַד לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, יד) "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ". וַיַּחְזִרוּ בְּהֶקְדֵּשׁ קַל וָחֹמֶר מִבַּעַל חוֹב, וּמַה בַּעַל חוֹב שֶׁאֵין מְסַדְּרִין מַחֲזִירִין, הֶקְדֵּשׁ שֶׁמְּסַדְּרִין, אֵינוֹ דִּין שֶׁמַּחֲזִירִין. אָמַר קְרָא וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה, מִי שֶׁצְּרִיךְ צְדָקָה, יָצָא הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ צְדָקָה. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמַּחֲזִירִין לָמָּה מְמַשְׁכְּנִין מַעִקְּרָא, שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת. וְאִם מֵת לֹא נַעֲשָׂה מְטַלְטְלִין אֲצֶל בָּנָיו. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְנָכְרִי עַל חֲמְצוֹ אַחַר הַפֶּסַח אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר עוֹבֵר וְכוּ', וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן שֶׁהִרְהִינוּ אֲצָלוֹ, וְקַמִפְלְגֵי בִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק מְנַיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנָה מַשְׁכּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", אִם אֵינוֹ קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן צְדָקָה מְנַיִן לוֹ, מִכָּאן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן. תַּנָּא קַמָּא סָבַר הַנֵּי מִלֵּי יִשְׂרָאֵל מִישְׂרָאֵל דְּקָרְיָא בֵּיהּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מִנָּכְרִי לָא קָנֵי. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר קַל וָחֹמֶר יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל קָנֶה יִשְׂרָאֵל מִנָּכְרִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן. הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ, דְּקָנֶה לֵיהּ כִּדְרַבִּי יִצְחָק וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל). אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לֵהּ הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּמָנֶה וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן עָלֶיהָ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מָנֶה אֵין כָּאן. מַשְׁכּוֹן אֵין כָּאן אִיתְיְבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, קְדֵשָׁה בְּמַשְׁכּוֹן מְקֻדֶּשֶׁת, הֲתָם בְּמַשְׁכּוֹן דַּאֲחֵרִים, וְכִדְרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק מְנַיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן וְכוּ'.

וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה. מַעֲשֶׂה בְּמוּנְבָּז הַמֶּלֶךְ, שֶׁבִּזְבֵּז אוֹצְרוֹתָיו [וְאוֹצְרוֹת אֲבוֹתָיו] בִּשְׁנֵי בַּצֹּרֶת, חָבְרוּ עָלָיו אֶחָיו וּבֵית אָבִיו וְאָמְרוּ לוֹ אֲבוֹת אֲבוֹתֶיךָ גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת, וַאֲבוֹתֶיךָ הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן, וְאַתָּה מְבַזְבֵּז לְבַזְבְּזָן, אָמַר לָהֶן, אֲבוֹתַי גָּנְזוּ לְמַטָּה וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, יב) "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ", אֲבוֹתַי גָּנְזוּ

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וְאֲנִי גָּנַזְתִּי דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' ג, י) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעֲלָלֵיהֶם יֹאכֵלוּ". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת מָמוֹן, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי אוֹצָרוֹת נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם". אֲבוֹתַי גָּנְזוּ לַאֲחֵרִים וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לְעַצְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", אֲבוֹתַי גָּנְזוּ לָעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נח, ח) "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ". (כָּתוּב בִּישַׁעְיָה בֶּרֶמֶז ק"ט).

(דברים כד יד-טו) לֹא תַעֲשֹׁק, ו"בְיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ" (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תר"ו ותר"ז ותר"ח). לֹא תַעֲשֹׁק, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ", אֵין לִי אֶלָּא מְלֹאכָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּנַפְשׁוֹ, גֵּרְדִי וְסוֹרֵק מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲשֹׁק" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "עָנִי וְאֶבְיוֹן", מְמַהֵר אֲנִי לִפְרֹעַ עַל יְדֵי עָנִי וְאֶבְיוֹן יוֹתֵר מִכָּל אָדָם. מֵאַחֵיךָ, וְלֹא מֵאֲחֵרִים. אוֹ מִגֵּרְךָ, זֶה גֵּר צֶדֶק. מְלַמֵּד שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׁק.

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וּשְׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה מְנַיִן, (אִם פָּסַק עִמּוֹ), תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט, יג) "לֹא תָלִין". וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא פָּרַט לְשֶׁפָּסַק עִמּוֹ. וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ, וְכִי לָמָּה עָלָה זֶה בַּכֶּבֶשׁ וּמָסַר לְךָ אֶת נַפְשׁוֹ לֹא שֶׁתִּתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ בּוֹ בַּיּוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שְׂכִיר מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה', יָכוֹל מִצְוָה שֶׁלֹּא לִקְרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'", יָכוֹל מִצְוָה לִקְרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה'", יָכוֹל אִם קָרָא עָלֶיךָ יִהְיֶה בְּךָ חֵטְא. וְאִם לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֵטְא, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְךָ חֵטְא" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה'" מְמַהֵר אֲנִי לִפְרֹעַ עַל יְדֵי קוֹרֵא יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים כה, א) "לְדָוִד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא". וּמָה אִם הַפּוֹעֵל שֶׁהוּא שְׂכָרוֹ וְחַיָּב לוֹ כְּתִיב וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ, אָנוּ שֶׁנַּפְשֵׁנוּ תְּלוּיוֹת בּוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בַּעֲוֹן בָּנִים, [וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת], הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ" אֶלָּא לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת בַּעֲדוּת בָּנִים וּבָנִים בְּעֵדוּת אָבוֹת וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת לֹא וְכוּ' (כָּתוּב בֶּרֶמֶז ר"צ). אַשְׁכְּחַן אָבוֹת לְבָנִים, וּבָנִים לְאָבוֹת וְכָל שֶׁכֵּן אָבוֹת לַהֲדָדֵי, בָּנִים לַהֲדָדֵי, מִנָּלַן, אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בֵּן מַאי עַל בָּנִים דַּאֲפִלּוּ בָּנִים לַהֲדָדֵי, אַשְׁכְּחַן בָּנִים לַהֲדָדֵי בָּנִים לְעָלְמָא מִנָּלַן וְכוּ', אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא וּבֵן עַל אָבוֹת אִי נַמִי הֵם עַל אָבוֹת, מַאי וּבָנִים דַּאֲפִלּוּ בָּנִים לְעָלְמָא. אַשְׁכְּחַן קְרוֹבֵי הָאָב, קְרוֹבֵי הָאֵם מִנָּלַן, אָמַר קְרָא אָבוֹת אָבוֹת תְּרֵי זִימְנֵי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִקְרוֹבֵי הָאָב תְּנֵהוּ לִקְרוֹבֵי הָאֵם. אַשְׁכְּחַן לְחוֹבָה, לִזְכוּת מִנָּלַן אָמַר קְרָא יוּמְתוּ יוּמְתוּ תְּרֵי

זִימְנֵי, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוֹבָה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִזְכוּת. אַשְׁכְּחָן דִּינֵי נְפָשׁוֹת דִּינֵי מָמוֹנוֹת מִנָּלָן, אָמַר קְרָא (ויקרא כד, כב) "מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וּבָנִים" לְרַבּוֹת הַקְּרוֹבִים, וְאֵלּוּ הֵן הַקְּרוֹבִים, אָחִיו, וְאֲחִי אָבִיו, וַאֲחִי אִמּוֹ, וּבַעַל אֲחוֹתוֹ, וּבַעַל אֲחוֹת אָבִיו, וּבַעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וּבַעַל אִמּוֹ, וְחָמִיו, וְגִיסוֹ. אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ אָבוֹת מֵתִים בַּעֲוֹון עַצְמָן, (וְכֵן הַבָּנִים) [וּבָנִים מֵתִים בַּעֲוֹון אֲבוֹתָם]. מַר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר אָמַר קְרָא "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" [לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת] שֶׁאֵין לָהֶם חַיִס בָּנִים, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לִכְדַאֲמָרַן לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם, מַאי בָּנִים שְׁמַע מִינַּהּ לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי אָבוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חַיִס בָּנִים. אֶלָּא מֵעַתָּה וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת הָכִי נַמֵּי לֹא יוּמְתוּ עַל פִּי בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִס אָבוֹת, אֶלָּא מֵעַתָּה גֵּר הָכִי נַמֵּי דְּפָסוּל לְעֵדוּת, אָמְרֵי הָכִי הַשְׁתָּא, גֵּר הָנֵי דְּאֵין לוֹ חַיִס לְמַעְלָה אֲבָל יֵשׁ לוֹ חַיִס לְמַטָּה, לְאַפּוּקֵי עֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ חַיִס לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה. וְכוּ'. כְּתִיב (שמואל ב כא, י) "וַתִּקַּח (אֶת שְׁנֵי בְּנֵי) רִצְפָּה בַּת אַיָּה" וְגוֹ'. וְהָכְתִיב "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּטָב שֶׁתִּתְעַקֵּר אוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא וְכוּ'.

(דברים כד יז) לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם, מָה אֲנִי צָרִיךְ וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט (וְלֹא) תַכִּיר פָּנִים", מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּטֶּה דִּינוֹ שֶׁל גֵּר עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה. בֵּין עָנְיָה בֵּין עֲשִׁירָה וַאֲפִלּוּ הִיא כְּמַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁאַתָּה חוֹבֵל בְּאִישׁ אִי אַתְּ מַחֲזִיר לְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹלֵךְ וּבָא אֶצְלָהּ כְּדֵי לְהַשִּׁיאָהּ שֵׁם רַע. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תתי"ג).

כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁשָּׂכַח עֹמֶר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אָמַר לִבְנוֹ צֵא וְהַקְרֵב עָלַי פָּר לְעוֹלָה וּפָר לְזִבְחֵי שְׁלָמִים, אָמַר לוֹ, אַבָּא, מָה רָאִיתָ לִשְׁמֹחַ בְּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ, כָּל מִצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה נָתַן לָנוּ לְדַעְתֵּנוּ וְזֶה שֶׁלֹּא לְדַעְתֵּנוּ, אִלּוּ עֲשִׂינוּהָ בְּרָצוֹן לִפְנֵי הַמָּקוֹם לֹא בָּאת מִצְוָה זוֹ לְיָדֵינוּ, אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר, וְגוֹ'. קָבַע לוֹ הַכָּתוּב בְּרָכָה, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה אִם מִי שֶׁלֹּא מִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ זָכָה, הַמִּתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ויקרא ד, כז) "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לַחֲטֹא וְחָטָא [מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ חָטָא, הַמִּתְכַּוֵּן לַחֲטֹא וְחָטָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה]. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תע"ט). תַּנְיָא "בַּשָּׂדֶה" פְּרָט לְטָמוּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, "בַּשָּׂדֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן. "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר", שִׁכְחָה דּוּמְיָא דְּקָצִיר מַה קָּצִיר בְּגָלוּי אַף שִׁכְחָה בְּגָלוּי, "בַּשָּׂדֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַטָּמוּן, לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשִּׁכְחָה דּוּמְיָא דְּקָצִיר, אֵין הָכִי נָמִי, אֶלָּא בַּשָּׂדֶה לָמָּה לִי, מִיבָּעֵי

לֵיהּ לְרַבּוֹת שִׂכְחַת קָמָה, וְרַבָּנָן שִׂכְחַת קָמָה מְנָא לְהוּ, נָפְקָא לְהוּ מִ"כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ". וְרַבִּי יְהוּדָה, מִיבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְרַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר פָּרָט (לְשֶׁשָּׁכַח) [לְשֶׁצָּפוּ] עֳמָרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְרַבָּנָן מִ"בַּשָּׂדֶה בְשָׂדֶךָ", וְרַבִּי יְהוּדָה "בַּשָּׂדֶה בְשָׂדֶךָ" לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ. רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר מְצִיאָה, אַחַר צְבִי שָׁבוּר, אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ, וְאָמַר זָכְתָה לִי (חֲצֵרִי) [שָׂדִי] זָכְתָה לוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְהוּא שֶׁעוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ וְתִיקְנֵי לֵיהּ שָׂדֵהוּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ הֲנֵי מִילֵּי בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת, אֲבָל בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת אִי עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ אִין וְאִי לָא לָא. דְּתַנְיָא הָיָה עוֹמֵד בָּעִיר וְאוֹמֵר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעָמַר שֶׁיֵּשׁ לִי בָּשָׂדֶה פּוֹעֲלִין שִׁכְחוּהוּ לֹא יִהְיֶה שִׁכְחָה יָכוֹל לֹא יְהֵא שִׁכְחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה", בַּשָּׂדֶה וְשָׁכַחְתָּ וְלֹא בָּעִיר. וְהָכִי קָאָמַר בַּשָּׂדֶה שָׁכוּחַ מֵעִקָּרוֹ הֲוֵי שִׁכְחָה, זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ אֵין שִׁכְחָה, [מַאי טַעְמָא] כֵּיוָן דְּקָאֵי גַּבֵּהּ הֲוֵי לֵיהּ חֲצֵרוֹ וְזָכְתָה לֵיהּ, אֲבָל בָּעִיר אֲפִלּוּ זָכוּר וְלִבְסוֹף שָׁכוּחַ הֲוֵי שִׁכְחָה, מַאי טַעְמָא דְּלֵית לֵיהּ חֲצֵרוֹ וְזָכְתָה לֵיהּ, אֲבָל בָּעִיר אֲפִלּוּ זָכוּר וְלִבְסוֹף שָׁכוּחַ הֲוֵי שִׁכְחָה וּבָעִיר לָא נֶהֱוֵי שִׁכְחָה אָמַר קְרָא לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ, לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר, הַאי מִיבָּעְיָא לֵיהּ לְלָאו, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא לֹא תִקָּחֶנּוּ, מַאי לֹא תָשׁוּב לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר. וְאַכְּתֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְתָנֵי שֶׁלְּפָנָיו אֵין שִׁכְחָה, שֶׁלְּאַחֲרָיו שִׁכְחָה, שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב, זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב שִׁכְחָה. אֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב אֵינוֹ שִׁכְחָה. אָמַר רַבִּי אָשֵׁי אָמַר קְרָא יִהְיֶה לְרַבּוֹת שִׁכְחַת הָעִיר. (כָּתוּב בָּרֶמֶז תר"ה).

כִּי תִקְצֹר, פָּרָט לְשֶׁקִּצְּרוּהוּ לִסְטִים, וְקִרְסְמוּהוּ נְמָלִים וְשִׁבְּרָתְהוּ הָרוּחַ, אוֹ בְּהֵמָה, קְצִירְךָ פָּרָט לְשֶׁקִּצְּרוּהָ נָכְרִים. מִכָּאן אָמְרוּ נָכְרִי שֶׁקִּצֵּר אֶת שָׂדֵהוּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר פָּטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּשִׁכְחָה שֶׁאֵין שִׁכְחָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲמִירָה. קְצִירְךָ [פָּרָט לַאֲחֵרִים קְצִירְךָ] פָּרָט לְהֶקְדֵּשׁ. כְּשֶׁתִּמְצִי לוֹמַר קְצָרָהּ הֶקְדֵּשׁ וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פְּטוּרָה, קָצַר נָכְרִי וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר", כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְצִיר יֵשׁ לוֹ עֹמֶר וְיֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין לוֹ קְצִיר אֵין לוֹ עֹמֶר וְאֵין לוֹ שִׁכְחָה, כְּשֶׁתִּמְצִי לוֹמַר קָצַר הֶקְדֵּשׁ וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פְּטוּרָה, קָצַר נָכְרִי וְלָקַח יִשְׂרָאֵל פָּטוּר. בְּשָׂדֶךָ פָּרָט לְמַעֲמַר בְּשׂוֹדֵה חֲבֵרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וַחֲכָמִים מְחַיְּבִין. מִכָּאן אָמְרוּ הָעוֹמֶר שֶׁשְּׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִין וְלֹא שִׁכְחוֹ בַּעַל הַבַּיִת, שִׁכְחוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא שְׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִין, עָמְרוּ עֲנִיִּים בְּפָנָיו, אוֹ שֶׁחִפְּשׂוּהוּ בְּקַשׁ הֲרֵי זֶה אֵינוֹ שִׁכְחָה. וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר, וְלֹא (הִרְגִּישׁ) [הַגְּדִישׁ], יָכוֹל אַף לֹא שָׁכְחוּ פּוֹעֲלִים שְׁנַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר "לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה", מִכָּאן אָמְרוּ שְׁנֵי [עֳמָרִים שִׁכְחָה, שְׁלֹשָׁה אֵינָם שִׁכְחָה, שְׁנֵי] צְבוּרֵי זֵיתִים וַחֲרוּבִים שִׁכְחָה, שְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה. שְׁנֵי גַּרְגְּרִים פָּרָט, שְׁלֹשָׁה אֵינָן פֶּרָט. בַּשָּׂדֶה,

פְּרָט לִטְמוּנִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בַּשָּׂדֶה לְרִבּוֹת אֶת הַטְּמוּנִין. בַּשָּׂדֶה לְרַבּוֹת אֶת הַקָּמָה, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה עֹמֶר שֶׁהוּרַע כֹּחַ עָנִי בּוֹ יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה, קָמָה שֶׁיָּפָה כֹּחַ עָנִי בָּהּ אֵינוֹ דִּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה, לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּעֹמֶר שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל לֹא אֶת הָעֹמֶר וְלֹא אֶת הַקָּמָה, תֹּאמַר בַּקָּמָה שֶׁהִיא מַצֶּלֶת אֶת הָעֹמֶר וְאֶת הַקָּמָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשָּׂדֶה" לְרַבּוֹת אֶת הַקָּמָה. לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ, פְּרָט לְרִאשֵׁי שׁוּרוֹת, מִכָּאן אָמְרוּ, רִאשֵׁי שׁוּרוֹת הָעֹמֶר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ יוֹכִיחַ, וְהָעֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וּשְׁכָחוֹ מוֹדִין שֶׁאֵין שִׁכְחָה. לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ, כְּלוֹ כְּאֶחָד, וְכַמָּה יִהְיֶה בּוֹ, שְׁעָרוּ חֲכָמִים בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם, מִכָּאן אָמְרוּ הָעֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה. שְׁנֵי עֳמָרִים וּבָהֶן סָאתַיִם, רַבִּי גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לַעֲנִיִּים. אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל [וְכִי מֵרֹב הָעֳמָרִים יוֹפִי כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ הוּרַע כֹּחוֹ, אָמְרוּ לוֹ יוֹפִי כֹּחוֹ, אָמַר לָהֶם] וּמָה אִם בִּזְמַן שֶׁהוּא עֹמֶר אֶחָד וּבוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה, שְׁנֵי עֳמָרִים וּבָהֶם סָאתַיִם וְכוּ'. לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ, מִכָּאן אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שִׁבֹּלֶת שֶׁל קָצִיר וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקָּמָה אִם נִקְצֶרֶת עִם הַקָּמָה הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאִם לְאוּ הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. סָפֵק בַּעַל הַבַּיִת הִמּוֹצִיא מֵעֲנִיִּים עָלָיו הָרְאָיָה, שֶׁהִמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וּמִנַּיִן שֶׁסָּפֵק לֶקֶט לֶקֶט, סָפֵק שִׁכְחָה שִׁכְחָה, סָפֵק פֵּאָה פֵּאָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מִנַּיִן לְמְאַבֵּד סֶלַע וּמְצָאוֹ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ זָכָה, מִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לִזְכוֹת וְזָכָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(דברים כד כ) כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ חוֹבְטִין זֵיתֵיהֶן וְהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ עַיִן יָפָה. מִכָּאן אָמְרוּ הַזַּיִת שֶׁהוּא עוֹמֵד עַל שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל (שְׁלֹשָׁה) [שְׁנֵי] מַלְבֵּנִין וּשְׁכָחוֹ אֵינָן שִׁכְחָה. "זֵיתְךָ", פְּרָט לַאֲחֵרִים. "זֵיתְךָ", פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ. "לֹא תְפַאֵר", לֹא תְפַאֵר לֶעָנִי, מִכָּאן אָמְרוּ מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט, אוֹ שֶׁמַּנִּיחַ אֶת הָאֶחָד וְהָאֶחָד לֹא, אוֹ שֶׁמְּסַיֵּעַ לְאֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם". "אַחֲרֶיךָ", מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה. אַחֲרֶיךָ מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּאָה. "לַגֵּר לַיָּתוֹם", נֶאֱמַר כָּאן גֵּר יָתוֹם. וְנֶאֱמַר לְהַלָּן גֵּר יָתוֹם, מַה גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר לְהַלָּן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם, אַף גֵּר וְיָתוֹם הָאָמוּר כָּאן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם. (דברים כד כא) כִּי תְבַצֹּר כַּרְמְךָ, מִכָּאן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כֶּרֶם שֶׁכָּלוּ עוֹלְלוֹת לְבַעַל הַבַּיִת. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, לָעֲנִיִּים. לֹא תְעוֹלֵל, אֵיזֶהוּ עוֹלֵלוֹת, כָּל שֶׁאֵין לוֹ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לוֹ כָּתֵף וְאֵין לוֹ נָטֵף, נָטֵף וְאֵין לוֹ כָּתֵף הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאִם לַאוּ הֲרֵי הֵן שֶׁל עֲנִיִּים. אַחֲרֶיךָ, מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכְחָה. [אַחֲרֶיךָ], מִלַּמֵּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּאָה, מִכָּאן אָמְרוּ אֵיזֶהוּ הִיא שִׁכְחָה, בְּעָרִיס כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשֹׁט יָדוֹ וְלִטְלָהּ. וּבְרַגְלִיּוֹת, מִשֶּׁיַּעֲבֹר

הֵימֶנָּה. לַגֵּר לַיָּתוֹם, נֶאֱמַר כָּאן גֵּר וְיָתוֹם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן גֵּר וְיָתוֹם מַה גֵּר וְיָתוֹם הָאֲמוּר לְהַלָּן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם, אַף גֵּר וְיָתוֹם הָאֲמוּר כָּאן בְּעוֹשֶׂה סָאתַיִם.

(דברים כה א-ג) כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים, אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יג, ז) "וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם" וְגוֹ', מִי גָּרַם לָלוֹט לִפְרֹשׁ מֵאוֹתוֹ צַדִּיק הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה. (דברים יט, יז) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב", מִי גָּרַם לָזֶה לְלְקוֹת הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה. בֵּין אֲנָשִׁים, אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, אִישׁ עִם אִשָּׁה וְאִשָּׁה עִם אִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים זוֹ עִם זוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְנִגַּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט". וּשְׁפָטוּם, בְּעַל כָּרְחָם. וְהִצְדִּיקוּ וְגוֹ' יָכוֹל כָּל מַרְשִׁיעִין לוֹקִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע", פְּעָמִים לוֹקֶה פְּעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה. עַד אֵיזֶה יוֹדֵעַ (אֵלּוּ) [אֵיזוֹ] הֵן הַלּוֹקִין, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ מַה חֲסִימָה מְיֻחֶדֶת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה וַהֲרֵי הוּא לוֹקֶה, אַף כָּל שֶׁהוּא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה לוֹקֶה. אוֹ כָּל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁישׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה יְהֵא לוֹקֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מַה חֲסִימַת שׁוֹר מְיֻחֶדֶת שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה הֲרֵי הוּא לוֹקֶה, אַף כָּל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה הֲרֵי הוּא לוֹקֶה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק (וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע). צַדְּקֵהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְקֶה. מַכּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה מְנַהֲגֵי מִלֵּי אָמַר רַב הוּנָא, דְּאָמַר קְרָא וּשְׁפָטוּם שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁלֹשָׁה, אֶלָּא מַעֲתָּה וְהִצְדִּיקוּ שְׁנַיִם, וְהִרְשִׁיעוּ שְׁנַיִם, הֲרֵי כָּאן שִׁבְעָה, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא, רָמַז לְעֵדִים זוֹמְמִין מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן, מִנַּיִן וְהָא כְּתִיב (דברים יט, יט) "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם", אֶלָּא רָמַז לְעֵדִים זוֹמְמִין שֶׁלּוֹקִין (מִן הַתּוֹרָה) מִנַּיִן, דִּכְתִיב "וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק", וְגוֹ' וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, מִשּׁוּם דְּהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, אֶלָּא עֵדִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק (וְהִצְדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע) וְאָתוּ עֵדִים אַחֲרִינִי וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק דְּמֵעִקָּרָא וְשָׁוִינְהוּ לְהַנָּךְ רְשָׁעִים וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע, וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם (שמות כ, יג) "לֹא תַעֲנֶה", מִשּׁוּם דְּהֲוִי לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר אַבַּיֵּי אִתְיָא רָשָׁע רָשָׁע מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת, כְּתִיב הָכָא וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וּכְתִיב הָתָם (במדבר לה, לא) "אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת", מַה לְהַלָּן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אַף כָּאן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. רָבָא אָמַר מַלְקוּת בְּמָקוֹם מִיתָה עוֹמֶדֶת. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי, אִי הָכִי אוּמְדָנָא לָמָּה לִי, לִמַּחֱיֵיהּ וְאִי מָאִית לֵימוּת אָמַר לֵיהּ אָמַר קְרָא וְנִקְלָה אֲחִיךָ לְעֵינֶיךָ, בְּעַדְנָא דְּכִי מָחֵית אַגַּבָּא דְּחַיֵּיא קָא מָחֵית. אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל עֶשְׂרִים אֵין (אוֹמְדִין) [מַכִּין אוֹתוֹ] אֶלָּא מַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ, וְכַמָּה הֵן תְּמָנֵי סְרֵי, לְמַחֱיֵיה עֶשְׂרִים וְחָדָא וְכִי מַיִית בְּהָךְ חָדָא לֵימוּת, דְּהָא כִּי מָחֵי אַגַּבָּא דְּחַיֵּיא קָא

מָחִי אָמַר קְרָא וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ אַחַר שֶׁלְּקָה אָחִיךָ בְּעֵינָן וְלֵיכָּא. מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן, וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת, כֵּיצַד הֵעִידוּהוּ שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן, הֵעִידוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים, מְנַהֲנֵי מִלֵּי אָמַר אַבַּיֵי נָאֲמַר רָשָׁע בְּחַיָּבֵי מַלְקוּת, וְנֶאֱמַר רָשָׁע בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, מַה לְהַלָּן אֵין מִיתָה לַחֲצָאִין, אַף כָּאן אֵין מַלְקוּת לַחֲצָאִין, רָבָא אָמַר, בָּעִינָן "כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" וְלֵיכָּא. אִי הָכִי מָמוֹן נַמִּי, מָמוֹן מִצְטָרֵף, מַלְקוּת לֹא מִצְטָרֵף. כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ, כּוֹפֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וְהָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאַחֲרָיו, וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלָיו וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל בְּיָדוֹ, כְּפוּלָה אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם (לְאַרְבָּעָה) [לְאַרְכּוֹ] [לְאַרְבָּעָה], וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ, יָדָהּ טָפַח [וְרָחְבָהּ טָפַח, וְרֹאשָׁהּ] מַגַּעַת עַל פִּי כְּרֵסוֹ, וּמַכֶּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מֵאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ מַכֶּה אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא מֻטֶּה, וְהַמַּכֶּה מַכֶּה בְּיָדוֹ אַחַת וּבְכָל כֹּחוֹ, וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא (דברים כח, נח-נט) "אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ' וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ", וְחוֹזֵר לְתִחִלַּת הַמִּקְרָא. אִם מֵת תַּחַת יָדוֹ פָּטוּר, הוֹסִיף לוֹ רְצוּעָה אַחַת וּמֵת הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה עַל יָדוֹ, נִתְקַלְקֵל בֵּין בִּרְעִי בֵּין בְּמַיִם פָּטוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָאִישׁ בִּרְעִי, וְהָאִשָּׁה בְּמַיִם. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, מִנַּיִן לִרְצוּעָה שֶׁהִיא שֶׁל עֵגֶל, דִּכְתִיב "אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ" וּסְמִיךְ לֵיהּ "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר". וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בּוֹ, תַּנָּא שֶׁל חֲמוֹר כְּדַרְדִּישׁ הַהוּא גְּלִילָאָה עֲלֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, (ישעי' א, ג) "יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ" וְגוֹ' אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא מִי שֶׁמַּכִּיר אֲבוּס בְּעָלָיו וְיִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אֲבוּס בְּעָלָיו. מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו, דְּאָמַר קְרָא וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ, רִשְׁעָה אַחַת מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת מֵאֲחוֹרָיו. מִנַּיִן לִרְצוּעָה שֶׁהִיא מֻכְפֶּלֶת, דִּכְתִיב "וְהִפִּילוֹ". הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, אִם כֵּן לֵיכְתּוֹב קְרָא 'טָּהוּ', מַאי "וְהִפִּילוֹ" שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. תָּנוּ רַבָּנָן כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ מַגְבִּיהַּ בִּשְׁתֵּי יָדָיו דְּמִידַלְיָא טוּבָא. וּכְשֶׁהוּא מַכֶּה מַכֶּה בְּיָדוֹ אַחַת דְּאִתְיָא מֵרַזְיָא. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מַעֲמִידִין חַזָּנִין אֶלָּא חַסְרֵי כֹחַ וַיְתִירֵי מַדָּע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ יַתִּירֵי כֹחַ וְחַסְרֵי מַדָּע, אָמַר רָבָא, כְּוָותֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, דִּכְתִיב "לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף", אִי אָמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא חַסְרֵי מַדָּע הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַזְהוּרֵי, [אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ יַתִּירֵי מַדָּע מִי צָרִיךְ לְאַזְהוּרֵי,] וְרַבָּנָן אֵין מְזָרְזִין אֶלָּא לְמִזְרָזִין. תָּנוּ רַבָּנָן, גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין קוֹרֵא, וְהַשֵּׁנִי מוֹנֶה, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר הַכֵּהוּ, בְּזְמַן שֶׁמַּכָּה מְרֻבָּה מַאֲרִיךְ, מַכָּה מוּעֶטֶת מְקַצֵּר. וְהָאָנָן תְּנָן חוֹזֵר לְתִחִלַּת הַמִּקְרָא, מִצְוָה לְצַמְצֵם, וְאִם לֹא צִמְצֵם חוֹזֵר לְתִחִלַּת הַמִּקְרָא.

וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין מְעָמָּד. וְהִכָּהוּ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו וּשְׁתֵּי יָדוֹת מִלַּאֲחוֹרָיו. לְפָנָיו, שֶׁיְּהֵא לוֹקֶה וְעֵינָיו בּוֹ, וְלֹא שֶׁיְּהֵא לוֹקֶה וְעֵינָיו בְּדָבָר אַחֵר. יָכוֹל יְהֵא לוֹקֶה וּמֵת,

תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ", אֵין לוֹקֶה וּמֵת. יָכוֹל יְהֵא לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ", אֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם. מְעִידָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁחַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין. שֶׁלֹּא הַשֵּׁם הַמְּבִיאָן לִידֵי מַכּוֹת מְבִיאָן לִידֵי תַּשְׁלוּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַמְשַׁלֵּם אֵינוֹ לוֹקֶה. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּנַן כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ כְּתִיב, מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת, אֶלָּא רַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמָא, אָמַר עוּלָא גְּמַר מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע, מַה מּוֹצִיא שֵׁם רַע לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, אַף כָּאן לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, מַה לְּמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן קָנַס, סְבַר לֵיהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר עֵדִים זוֹמְמִין קְנָסָא הוּא. וְכַמָּה מַלְקִין אוֹתוֹ אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִסְפָּר אַרְבָּעִים" מִנַּיִן שֶׁהוּא סָמוּךְ לְאַרְבָּעִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַרְבָּעִים שְׁלֵמוֹת, וְהֵיכָן הוּא לוֹקֶה אֶת הַיְתֵירָה בֵּין כְּתֵפָיו. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, אִי כְּתִיב אַרְבָּעִים בְּמִסְפָּר הָוֶה אֲמִינָא אַרְבָּעִים בְּמִנְיָן, הַשְׁתָּא דִּכְתִיב "בְּמִסְפָּר". אַרְבָּעִים מִנְיָן שֶׁהוּא (סוֹמֵךְ) [סוֹכֵם] אֶת אַרְבָּעִים. אָמַר רָבָא כַּמָּה טִפְּשָׁאֵי הֲנֵי אֱינָשֵׁי דְּמִקְמֵי סֵפֶר תּוֹרָה קָיְימֵי וּמִקְמֵי גַּבְרָא רַבָּה לָא קָיְימֵי, הַתּוֹרָה אָמְרָה אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ וְאָתוּ רַבָּנַן וּבָצְרוּ לְהוֹ חָדָא. בֵּין כְּתֵפָיו, מַאי קְרָאָה (זכריה יג, ו) "מָה הַמַּכוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ" וְגוֹ'. רַבָּנַן הַהוּא בְּתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן כְּתִיב.

מַכָּה רַבָּה אֵין לִי אֶלָּא מַכָּה רַבָּה, מַכָּה מוּעֶטֶת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֹסִיף", אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מַכָּה רַבָּה", לְמֵד עַל הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהֵן מַכָּה רַבָּה. אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּפָתוּהוּ וְרָץ מִבֵּית דִּין פָּטוּר, מַאי טַעְמָא וְנִקְלָה וְהָא נִקְלָה. תָּנוּ רַבָּנָן אֲמָדוּהוּ לְכְשֶׁיְּלֶקֶה קָלֶה, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לְכְשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין קָלֶה מַלְקִין אוֹתוֹ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִלּוּ קָלֶה בְּתְחִלָּה מַלְקִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִכָּהוּ וְנִקְלָה", וְלֹא שֶׁנִּקְלָה כְּבָר בְּבֵית דִּין. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים וְלָקָה מִקְצָתָן וְאָמְדוּ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אַרְבָּעִים פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ". כָּל חַיָּבֵי כְּרִיתוּת שֶׁלָּקוּ נִפְטְרוּ מִדֵּי כְּרִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִקְלָה אָחִיךָ" כֵּיוָן שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ, דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל וּמָה הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת נַפְשׁוֹ נִטֶּלֶת לוֹ, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ נַפְשׁוֹ. רַבִּי (שְׁמוּאֵל) [שִׁמְעוֹן] אוֹמֵר מִמְּקוֹמוֹ הוּא לָמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת" וְגוֹ'. וְאוֹמֵר (שם, ה) "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם", הָא כָּל הַיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵירָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יב, כג) "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכוֹל הַדָּם" וְגוֹ', וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶם וּמְחַמְּדָתָן הִפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

רמז תתקלח

אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ, וְלֹא עַל הַקַּרְקַע. "יַכֶּנּוּ", וְלֹא עַל כְּסוּתוֹ. "יַכֶּנּוּ" אֵין מַלְקִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד. "לֹא יֹסִיף" אִם הָיָה מוֹסִיף עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹסִיפִין עַל מִנְיָן, עַל כָּל אֹמֶד וְאֹמֶד שֶׁאָמְדוּהוּ בֵּית דִּין מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יֹסִיף" מִכָּל מָקוֹם. "מִכָּה רַבָּה", אֵין לִי אֶלָּא מַכָּה רַבָּה, מַכָּה מוּעֶטֶת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל אֱלֹהֶיךָ". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "מַכָּה רַבָּה" מְלַמֵּד שֶׁאֵין הָרְאשׁוֹנָה מַכָּה רַבָּה. רַבִּי [יְהוּדָה] אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים טו, א-ה) "ה' מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ, הֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק, וְלֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ, נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס, כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ כִּי יִהְיֶה צַדִּיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה". וּבְסוֹף הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (שם, ט) "חָיֹה יִחְיֶה", וְכִי מֶה עָשָׂה זֶה אֶלָּא כָּל הַיּוֹשֵׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵירָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. (דברים כה ד) לֹא תַחְסֹם, (כָּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק "כִּי תֵבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ"). תְּנוּ רַבָּנָן "דַּיִּשׁ" מַה דַּיִּשׁ מְיֻחָד שֶׁגִּדּוּלֵי קַרְקַע וּפוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ אַף כָּל וְכוּ', יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ הוֹאִיל וְאֵין גִּדּוּלֵי קַרְקַע אֵין פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ. הַאי מ(דברים כג, כה)"בְּכַרְמֶךָ" נָפְקָא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתִיב (שם, כו) "קָמַת" לְרַבּוֹת כָּל בַּעַל קָמָה לְרַבּוֹת נַמִּי דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא אִידָךְ דַּיִּשׁ מָה דַּיִּשׁ מְיֻחָד שֶׁבִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ אַף כָּל וְכוּ', יָצָא הַמְנַכֵּשׁ בִּבְצָלִים וּבְשׁוּמִים הוֹאִיל וְאֵין גְּמַר מְלָאכָה אֵין פּוֹעֵל אוֹכֵל בָּהֶן. הַאי מ"וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן" נָפְקָא, לָא צְרִיכָא אַף עַל גַּב דְּקָא מְשַׁלֵּף קְטִינֵי מִבֵּינֵי אֶלְימֵי. תַּנְיָא אִידָךְ דַּיִּשׁ מַה דַּיִּשׁ מְיֻחָד דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ אַף כָּל וְכוּ', יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגָרוֹת אֵין פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ. וְהָתַנְיָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים פּוֹעֵל אוֹכֵל בּוֹ, כִּי תַנְיָא הַהִיא בְּתוֹחֲלָנֵי. הָיָה עוֹשֶׂה בְּיָדָיו אֲבָל לֹא בְּרַגְלָיו אֲבָל לֹא בְּיָדָיו (כָּתוּב לְעֵיל). וְהַפּוֹעֲלִים לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגָרוֹת הֶקְדֵּשׁ, וְכֵן פָּרָה לֹא תֹאכַל מִכַּרְשִׁינֵי הֶקְדֵּשׁ, מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, דִּישׁוֹ שֶׁלְּךָ וְלֹא דִּישׁוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. מִנַּיִן לִיבָמָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי מֵכֶּה שְׁחִין שֶׁאֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַחְסֹם", וּסְמִיךְ לֵיהּ (להלן פסוק ה) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו.

(דברים כה ה) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פָּרַט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בָּעוֹלָמוֹ, כֵּיצַד שְׁנֵי אַחִין וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְנוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו וּמֵת, הָרְאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בָּעוֹלָמוֹ. יַחְדָּו, הַמְיֻחָדִין בָּנַחֲלָה, פָּרַט לְאָחִיו מִן הָאֵם. רַבָּה אָמַר, אָחִיו מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. וְלֵילַף אַחָוָה אַחָוָה מִבְּנֵי יַעֲקֹב, מַה לְּהַלָּן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. וְלֵילַף אַחָוָה אַחָוָה (מִבְּנֵי) מִלּוֹט כוּ', מִסְתַּבְּרָא מִבְּנֵי יַעֲקֹב הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף מִשּׁוּם דְּמוּפְנֵי, דְּהַוָּה לֵיהּ לְמִיכְתַּב (בראשית

מב, לב) "שְׁנֵים עָשָׂר (עֲבָדֶיךָ) אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אָבִינוּ", וְכָתַב "אַחִים" שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי, וְאִיצְּטְרִיךְ לְמִיכְתַּב אַחִים וְאִיצְּטְרִיךְ לְמִיכְתַּב יַחְדָּו, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא אַחִים הֲוָה אָמִינָא לֵילַף אַחְוָה אַחְוָה מִלּוֹט, וְכִי תֵּימָא לֹא מֵפְנֵי, לְאֵי אַפְנוּיֵי מֵפְנֵי מִדְּהֲוָה לֵיהּ לְמִיכְתַּב "רֵעִים" וְכָתַב "אַחִים" שְׁמַע מִינָּהּ לְאַפְנוּיֵי, כָּתַב רַחֲמָנָא יַחְדָּו [הַמְיַחֲדִים בְּנַחֲלָה], וְאִי כָּתַב יַחְדָּו הֲוָה אָמִינָא עַד דְּמַיְיחֲדֵי בְּאַבָּא וּבְאִמָּא, [צְרִיכָא]. וְהָא מַהֵיכָא תֵּיתֵי יְבוּם בְּנַחֲלָה תְּלָה רַחֲמָנָא וְנַחֲלָה מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם אִיצְּטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל וְחִדּוּשׁ הוּא דְּקָא מִישְׁתַּרְיָא עֶרְוָה גַּבֵּיהּ אֵימָא עַד דְּמַיְיחֲדֵי בְּאַבָּא וּבְאִמָּא, כָּתַב רַחֲמָנָא אַחִים.

יָכֹם קָטָן שֶׁבָּא עַל יְבָמָה קְטַנָּה יִגְדְּלוּ זֶה עִם זֶה. קְרִי כָּאן (להלן פסוק ז) לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַאי לָאו בַּר הָכֵי הוּא, אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ [כָּל דְּהוּ]. וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל יְבָמָה שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ בִּשְׁעַת נְפִילָה יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ הֲרֵי הִיא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים וַאֲסוּרָה. אָמַר קְרָא כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וַאֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד. תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד זוֹקֵק לְיִבּוּם דִּכְתִיב "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו" שֶׁהָיָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם. וּפוֹטֵר מִן הַיִּבּוּם, וּבֵן אֵין לוֹ אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא אִית לֵיהּ. שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה בָּהּ הַשֵּׁנִי מַאֲמָר וּמֵת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֵת אַחַד מֵהֶם", "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" שֶׁעָלֶיהָ זוֹקֶת יָבָם אֶחָד וְלֹא זוֹקֶת שְׁנֵי יְבָמִין. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ (בֵּן) [אָח] מִכָּל מָקוֹם לְאָתוּיֵי מַמְזֵר זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לְיִבּוּם. פְּשִׁיטָא אָחִיו הוּא מַהוּ דְּתֵימָא לֵילַף אַחְוָה אַחְוָה מִבְּנֵי יַעֲקֹב, מַה לְהַלָּן כְּשֵׁרִים וְלֹא פְּסוּלִין הָכָא נַמִּי כְּשֵׁרִין וְלֹא פְּסוּלִין, קָמַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי, מִדְּלִעְנְיַן יִבּוּם מִיפְּטַר פָּטוּר מִיזְקַק נַמִּי זְקוּקָה. וְאָחִיו הוּא לְכָל דָּבָר לְיָרְשׁוֹ וְלִטָּמֵא לוֹ, פְּשִׁיטָא אָחִיו הוּא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וּכְתַב רַחֲמָנָא "כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ" וְאָמַר מַר שְׁאֵרוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּכְתִיב (שם, ד) "לֹא יִטַּמֵּא בַּעַל בְּעַמָּיו", יֵשׁ בַּעַל שֶׁמִּטַּמֵּא וְיֵשׁ בַּעַל שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא, הָא כֵּיצַד מִטַּמֵּא הוּא לְאִשְׁתּוֹ כְּשֵׁרָה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, הָכִי נַמִּי מִטַּמֵּא הוּא לְאָח כָּשֵׁר, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאָח פָּסוּל, קָא מַשְׁמַע לָן, וְאֵימָא הָכִי נַמִּי, הָתָם לְאַפּוּקֵהּ קָיְמָא הָכָא אָחִיו הוּא. חוּץ מִן הַנּוֹלָד מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַכּוּתִית, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ" וְגוֹ'. וְכוּתִית כְּתִיב בָּהּ (דברים ז, ד) "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ". מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם לְאָתוּיֵי מַמְזֵר פּוֹטֵר מִן הַיִּבּוּם, דְּאָמַר קְרָא "וּבֵן אֵין לוֹ" עַיֵּן עָלָיו. וְחַיָּב עַל הַכָּאָתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ, קְרִי כָּאן (שמות כב, כז) "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ" בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. וְהַאי בַּר תְּשׁוּבָה הוּא, וְהָתַנְיָא "מְעָוֶת לֹא יוּכַל לִתְקֹן" זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר, הַשְׁתָּא מִיהָא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ הוּא.

אִיתְּמַר הַחוֹלֵץ לִיבְמְתּוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵין צָרִיכָה חֲלִיצָה מִן הָאַחִין. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, צְרִיכָה חֲלִיצָה מִן הָאַחִין, בְּמַאי קָמִיפְלָגֵי, אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָה וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא. אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר, אִם יָבוֹא אֵלֶיהָ וְיֹאמַר דְּהַאי דְּאִיעַבָּרָה אַפּוּלֵי מַפְּלָה מִי לָאו בַּת חֲלִיצָה וְיִבּוּם הִיא, הַשְׁתָּא נַמִּי תִּיגְלֵי מִלְּתָא לְמַפְרֵעַ, וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר תִּיגְלֵי מִלְּתָא לְמַפְרֵעַ לָא אָמְרִינַן. אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר וּבֵן אֵין לוֹ אָמַר רַחֲמָנָא וְהָא לֵית לֵיהּ. וְרֵישׁ לָקִישׁ סָבַר וּבֵן אַין לוֹ עַיִן עָלָיו.

בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין אֶת הַצָּרוֹת לָאַחִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִין, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי, אָמַר קְרָא לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר, חוּצָה מִכְּלָל דְּאִיכָּא פְּנִימִית וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תִהְיֶה חוּצָה הָא גַּוַּאי תְּהֵא. וּבֵית הִלֵּל הַאי לֹא תִהְיֶה מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר, מִנַּיִן שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִהְיֶה" לֹא תְּהֵא בָּהּ הֲוָיָה לְזָר. וּבֵית שַׁמַּאי, מִי כְּתִיב לַחוּץ הַחוּצָה כְּתִיב, וּבֵית הִלֵּל, כֵּיוָן דִּכְתִיב "הַחוּצָה" כְּמָאן דְּכָתַב לַחוּץ דְּמֵי, דְּתַנְיָא (רַב) (נְחֶמְן) [נְחֶמְיָה] אוֹמֵר, כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ הִטִּיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ"א בְּסוֹפָהּ, כְּגוֹן (שמות טו, כז) "אֵילְמָה", (שמואל ב יז, כד) "מַחֲנַיְמָה", (בראשית יב, י) "מִצְרַיְמָה". וּבֵית שַׁמַּאי נָפְקָא לְהוּ מִלְּאִישׁ זָר. וּבֵית הִלֵּל, אֵין הָכִי נַמִּי. וְחוּצָה לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת הָאֲרוּסָה. וְאִידָךְ, מֵחוּצָה הַחוּצָה, וְאִידָךְ חוּצָה הַחוּצָה לֹא דָּרִישׁ. אָמַר אַבָּיֵי, הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַסּוֹטָה שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. נִדָּה, דְּהָא תִּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו". סוֹטָה נַמִּי תִּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי הַכֹּל מוֹדִים בְּבָא עַל הַנִּדָּה, וְעַל הַסּוֹטָה, וְעַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם, שֶׁאֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. וְאַבָּיֵי, שׁוֹמֶרֶת יָבָם מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי כְּרֵב אִי כִּשְׁמוּאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִנַּיִן לִיבָמָה שֶׁאֵין תּוֹפְסִין בָּהּ קִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" לֹא תְּהֵא בָּהּ הֲוָיָה לְזָר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר בַּעֲנָיוֹתֵנוּ צְרִיכָה גֵּט. מְסַפְּקָא לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל הַאי לֹא תִּהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת אִי לְלָאו הוּא דְּאָתָא, אוֹ דִלְמָא תִּפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין הוּא דְּאָתָא, וְהִלְכָתָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל.

יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ (כְּתוּב בְּפָסוּק (ויקרא) "וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח" בֶּן תקצ"ד. וּבֶן תפ"ה.). תַּנְיָא אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ לְשֵׁם נוֹי, [לְשֵׁם אִישׁוּת], וּלְשֵׁם דָּבָר אַחֵר, כְּאִלּוּ פּוֹגֵעַ בְּעֶרְוָה, וְקִרּוֹב בְּעֵינַי לִהְיוֹת הַוָּלָד מַמְזֵר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִכָּל מָקוֹם. תְּנַן הָתָם, מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, בְּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה אָמְרוּ מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם, אָמַר רַב וְאֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ, כִּי הֲוֵי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אָמַר לְהוּ אִי נִיחָא לָךְ יַבֵּם אִי נִיחָא לָךְ חֲלֹץ בְּדִידָךְ תָּלָא רַחֲמָנָא. דִּכְתִיב וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ, הָא אִם חָפֵץ יְיַבֵּם. תָּנוּ רַבָּנָן "יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ", לְמִצְוָה.

דָּבָר אַחֵר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן. וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְמִצְוָה, נַפְקָא הָא יַחְפּוֹץ יְיַבֵּם. וּכְי אָתָא קְרָא בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאוֹנֵס בֵּין בְּרָצוֹן. (רָבָא אָמַר) [תַּנְיָא אִידָךְ, יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, וּלְקָחָהּ שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, וְיִבֵּם]) בִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ וְאֵין כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִין בָּהּ. וְיִבְּמָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, יָשֵׁן לֹא קָנָה בִּיבְמְתּוֹ, דְּאָמַר קְרָא יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, עַד דְּמַכַּוֵּן לָהּ, וְהָתַנְיָא בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן כּוֹ', הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּמִתְנַמְנֵם, הֵיכִי דָּמֵי מִתְנַמְנֵם, נִים וְלֹא נִים תִּיר וְלֹא תִּיר, דְּקָרוּ לֵיהּ וְעָנֵי וְלֹא יָדַע לְאַהֲדוּרֵי סְבָרָא. נָפַל מִן הַגַּג וְנִתְקַע בָּהּ חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֲבָל לֹא בְּבֹשֶׁת, מַאי טַעְמָא (להלן פסוק יא) "וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו." וְאָמַר מַר אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבֹּשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן. וּבִיבְמְתּוֹ לֹא קָנָה דְּלָא מְכַוֵּן לְבִיאָה. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט וְנִתְמַנָּה כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִכְנֹס. [כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם]. קָא פְּסִיק וְהַנֵּי לָא שְׁנָא מִן הָאֵרוּסִין וְלָא שְׁנָא מִן הַנְּשׂוּאִין, בְּשִׁלְמָא מִן הַנְּשׂוּאִין אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, אֶלָּא מִן הָאֵרוּסִין יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה, גְּזֵרָה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה אַטּוּ בִּיאָה שְׁנִיָּה.

הַיְבָמָה נִקְנֵית בְּבִיאָה, וְקוֹנָה אֶת עַצְמָהּ בַּחֲלִיצָה, וּבְמִיתַת הַיָּבָם. בְּבִיאָה מִנָּלָן, דְּאָמַר קְרָא יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, וְגוֹ'. וְאֵימָא לְכֻלָּהּ מִלְּתָא כְּאִשָּׁה, לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּתַנְיָא יָכוֹל יְהוּ כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִין בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַבִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר וְיִבְּמָהּ, בִּיאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ וְאֵין כֶּסֶף וּשְׁטָר גּוֹמְרִין בָּהּ. וְאֵימָא וְיִבְּמָהּ דִּבְעַל כָּרְחָהּ מְיַבֵּם לָהּ, אִם כֵּן לֵימָא קְרָא וְיִבֵּם מַאי וְיִבְּמָהּ שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. בַּחֲלִיצָה מִנָּלָן דִּכְתִיב (להלן פסוק י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנַּעַל. כֵּיוָן שֶׁחָלַץ בָּהּ נַעַל, הֻתְּרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל. הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנֵי רַב שְׁמוּאֵל, בְּיִשְׂרָאֵל בְּבֵית דִּינָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּבֵית דִּינָם שֶׁל כּוּתִים, תְּרֵי בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיבִי. וְאַכָּתֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, וּבָאתָה יְבָמָה לַחֲלֹץ, וְאָמַר לָנוּ עֲנוּ כֻּלְּכֶם חֲלוּץ הַנַּעַל חָלוּץ הַנַּעַל, הַהוּא מִוּנְקָרָא שְׁמוֹ נָפְקָא. וּבְמִיתַת הַיָּבָם מִנָּלָן, קַל וָחוֹמֶר וּמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּחֶנֶק מִיתַת הַבַּעַל מַתִּירָתָהּ יְבָמָה שֶׁהִיא בְּלֹאו לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וּתְהֵא אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה מִקַּל וָחוֹמֶר וּמָה יְבָמָה שֶׁאֵין יוֹצְאָה בְּגֵט יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה, זוֹ שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה אָמַר קְרָא (דברים כד, א) "סֵפֶר כְּרִיתֻת" סֵפֶר כּוֹרְתָהּ וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָהּ. וּתְהֵא יְבָמָה יוֹצֵאת בְּגֵט מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵין יוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה יוֹצְאָה בְּגֵט, זוֹ שֶׁיּוֹצְאָה בַּחֲלִיצָה אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוֹצְאָה בְּגֵט, אָמַר קְרָא (שם) "לָהּ" לָהּ וְלֹא לְיָבָמָהּ, וְאֵימָא "לָהּ" לִשְׁמָהּ, תְּרֵי לָהּ כְּתִיבִי. וְאַכָּתֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ חַד "לָהּ" לִשְׁמָהּ, וְאִידָךְ לָהּ וְלֹא לָהּ וּלְחֲבֶרְתָּהּ, אָמַר קְרָא (להלן פסוק י) הַנַּעַל, נַעַל אֵין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא. וְהָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, נַעֲלוֹ אֵין לִי

אֶלָּא נַעֲלוֹ, נַעַל שֶׁל כָּל אָדָם מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נַעַל" (מִכָּל מָקוֹם) [נַעַל רִבָּה] אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "נַעֲלוֹ" "נַעֲלוֹ" הָרְאוּי לוֹ, פָּרַט לְגָדוֹל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ, פָּרַט לְקָטָן שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת רֹב רַגְלוֹ פָּרַט לְסַנְדָּל הַמְסוּלָּים שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב, אִם כֵּן נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא נַעַל מַאי הַנָּעַל שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי.

עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ, יָבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ (כָּתוּב בֶּרֶמֶז רצ"ה).

שׁוֹמֶרֶת יָבָם כְּנָסָהּ, הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, לְמַאי הִלְכְתָא, לוֹמַר שֶׁמְּגָרְשָׁהּ בְּגֵט וּמַחֲזִירָהּ. מְגָרְשָׁהּ בְּגֵט פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא יְבָמָהּ אָמַר רַחֲמָנָא וַעֲדַיִן יְבוּמִין הָרִאשׁוֹנִים עָלֶיהָ וְלָא תִּסְגֵּי לָהּ בְּגֵט אֶלָּא בַּחֲלִיצָה, קָא מַשְׁמַע לָן. מַחֲזִירָהּ פְּשִׁיטָא, מַהוּ דְּתֵימָא מִצְוָה רָמְא רַחֲמָנָא עָלֶיהָ עֲבָדָהּ וְתִיקוּם עָלֶיהָ בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אָח, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמֵּי, אָמַר קְרָא וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה כֵּיוָן שֶׁלְּקָחָהּ נַעֲשֵׂית כְּאִשְׁתּוֹ. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תקצ"ה).

וּמֵת אַחַד מֵהֶם, אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שְׁהֵן שְׁנַיִם וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, מְנַיִן אַפִּילּוּ הֵן מְרוּבִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמֵת אַחַד מֵהֶם", מְנַיִן אֲפִלּוּ מֵתוּ כֻּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמֵת אַחַד מֵהֶם". וְלָמָּה נֶאֱמַר אַחַד מֵהֶם, אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה אַחִים נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, מֵת אֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה בָּהּ הַשֵּׁנִי מַאֲמָר וּמֵת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֵת אַחַד מֵהֶם", "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", שֶׁעָלֶיהָ זְקֻקֶת יָבָם אֶחָד וְלֹא שֶׁעָלֶיהָ זְקֻקֶת שְׁנֵי יְבָמִים. לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר, לָמָּה אֲנִי צָרִיךְ, לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ (לְהַלָּן) אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם, יָכוֹל אַף כָּאן כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר. לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. הַנּוֹתֵן גֵּט פְּסֻלָּה לְעַצְמוֹ וּפְסֻלָּה עַל הָאַחִין. הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בְּיִבְמוּת, קְנָאָהּ לְעַצְמוֹ וּפְסֻלָּה עַל הָאַחִים. יָכוֹל יְהֵא מַאֲמָר גּוֹמֵר בָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", בְּיֹאָה גּוֹמֶרֶת בָּהּ וְאֵין מַאֲמָר גּוֹמֵר בָּהּ.

(דברים כה ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד, [אָמַר רַב יְהוּדָה] אָמַר רַב אַסִי, צָרַת אֵילוֹנִית אֲסוּרָה, דִּכְתִיב "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד", פָּרַט לְאֵילוֹנִית שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. וְהָיָה הַבְּכוֹר, מִכָּאן שְׁמִצְוָה בְּגָדוֹל לְיַבֵּם. אֲשֶׁר תֵּלֵד פָּרַט לְאֵילוֹנִית שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו, לְנַחֲלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁמוֹ יוֹסֵף, קוֹרִין אוֹתוֹ יוֹסֵף יוֹחָנָן קוֹרִין אוֹתוֹ יוֹחָנָן, נֶאֱמַר כָּאן עַל שֵׁם אָחִיו וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עַל שֵׁם אֲחִיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם". מַה שֵּׁם הָאָמוּר לְהַלָּן נַחֲלָה, אַף כָּאן נַחֲלָה. וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, פָּרַט לְסָרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי כוּ'. אֶלָּא בְּכוֹר דִּקְרִיהּ רַחֲמָנָא לְגִרְיעוּתָא, מַה בְּכוֹר אֵינוֹ נוֹטֵל בְּרֹאשׁ כִּבְמֻחְזָק, אַף הַאי נַמִּי אֵינוֹ נוֹטֵל בְּרֹאשׁ כִּבְמֻחְזָק. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תתקכ"ט). הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ זָכָה בִּנְכָסֵי אָחִיו, מַאי טַעְמָא יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו אָמַר רַחֲמָנָא וַהֲרֵי קָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם יֵשׁ שָׁם אָב נִכְנָסִים שֶׁל אָב, מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד, [כִּבְכוֹר] מַה בְּכוֹר אֵין לוֹ בְּחַיֵּי הָאָב, אַף

יָכֹם נַמִּי אֵין לוֹ בְּחַיֵּי הָאָב. פְּשִׁיטָא חֵלֶק בְּכוֹר וְחֵלֶק פָּשׁוּט יְהָבִינָן לֵיהּ אַחַד מַצָּרָא. יָכֹם מַאי, אָמַר אַבַּיֵי הִיא הִיא, [מַאי טַעְמָא, בְּכוֹר קָרְייהּ רַחֲמָנָא]. רָבָא אָמַר, אָמַר קְרָא וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד הֲוָיְתוֹ כְּבְכוֹר וְאֵין חֶלְקָתוֹ כִּבְכוֹר. אֵין הַיָּכֹם נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמֻחְזָק, מַאי טַעְמָא בְּכוֹר קָרְייהּ רַחֲמָנָא, (כְּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק (דברים כא, יז) "לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה"). (דברים כה ז) וְאִם לֹא יַחְפֹּץ. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט וְכוּ' חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. קָא פָּסִיק וְתָנֵי לָא שְׁנָא מִן הָאֲרוּסִין וְלָא שְׁנָא מִן הַנְּשׂוּאִין, [בְּשִׁלְמָא מִן הַנְּשׂוּאִין עֲשָׂה] וְלֹא תַּעֲשֶׂה הוּא וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, אֶלָּא מִן הָאֲרוּסִין לֹא תַּעֲשֶׂה [וְגֵרִידָא] הִיא, יְבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה, אָמַר רַב גִּדֵּל אָמַר רַב, אָמַר קְרָא וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבִמְתּוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבִמְתּוֹ", יֵשׁ לְךָ יְבָמָה אַחֶרֶת שֶׁעוֹלָה לַחֲלִיצָה וְאֵינָהּ עוֹלָה לְיִבּוּם וְאֵיזוֹ זוֹ חַיָּבֵי לָאוִין. וְאֵימָא חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, אָמַר קְרָא אִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ הָא אִם חָפֵץ מְיַבֵּם. כָּל הָעוֹלֶה לְיִבּוּם עוֹלֶה לַחֲלִיצָה וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְיִבּוּם אֵינוֹ עוֹלֶה לַחֲלִיצָה. אִי הָכִי חַיָּבֵי לָאוִין נַמִּי, הָא רַבִּי רַחֲמָנָא יְבִמְתּוֹ, וּמָה רָאִית, מִסְתַּבְּרָא חַיָּבֵי לָאוִין תִּפְסֵי בְּהוּ קְדוּשִׁין, חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לָא תִּפְסֵי בְּהוּ קְדוּשִׁין. וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי. חָלְצָה וְרָקְקָה וְלֹא קָרָאָה, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. וְחֵרֵשׁ שֶׁנֶּחֱלַשׁ וְהַחֵרֶשֶׁת שֶׁחָלְצָה, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי לְפִי שֶׁאֵינָן בְּאָמַר וְאָמְרָה, וּמַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי לֹא קָרָאָה חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה, כְּרַבִּי זֵירָא דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא. כָּל הָרְאוּי לְבִילָה אֵין בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה בִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

לֹא אָבָה יַבְמִי. אָמַר אַבַּיֵי, הַאי מַאן דְּמִקְרֵי גֵּט חֲלִיצָה לָא לִיקְרֵי לְדִידְהּ לֹא לְחוּדֵּיהּ וְאָבָה יַבְמִי לְחוּדֵּיהּ, דְּמַשְׁמַע אָבָה יַבְמִי, אֶלָּא לֹא אָבָה יַבְמִי. וְלָא לִיקְרֵי לְדִידֵּיהּ לֹא לְחוּדֵּיהּ וְחָפַצְתִּי לְחוּדֵּיהּ, דְּמַשְׁמַע חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, אֶלָּא לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ בְּבַת אַחַת.

וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ, וְלֹא שֶׁלֹּא יְהֵא חָפֵץ בָּהּ הַמָּקוֹם. מוֹצִיא אֲנִי אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין. וַעֲדַיִן לֹא אוֹצִיא אֶת הָעֲרָיוֹת שֶׁהֵן בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא אָבָה יַבְמִי" וְלֹא שֶׁלֹּא אָבָה בָּהּ הַמָּקוֹם. לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ מָה אֲנִי צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד, יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא עֲקָרָה וּזְקֵנָה וְאֵילוֹנִית וּקְטַנָּה וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד, תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבִמְתּוֹ יְבִמְתּוֹ" רִבָּה. וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה, מְצוָה בְּבֵית דִּין, שֶׁיְּהֵא בְּגֹבַהּ שֶׁל עִיר, וְשֶׁיְּהֵא בִּזְקֵנִים. מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם פְּרָט לְסָרִיס שֶׁאִם רָצָה לְהָקִים שֵׁם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן שֵׁם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שֵׁם" מַה שֵּׁם הָאָמוּר לְהַלָּן נַחֲלָה, אַף שֵׁם הָאָמוּר כָּאן נַחֲלָה. מַה שֵּׁם הָאָמוּר לְהַלָּן זֶרַע, אַף שֵׁם הָאָמוּר כָּאן זֶרַע. בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּגֵרִים, מִכָּאן אָמְרוּ שְׁנֵי אַחִים גֵּרִים שֶׁהָיְתָה הוֹרָתָן שֶׁלֹּא בְּקִדֻּשָּׁה וְלַדָתָן בְּקִדֻּשָּׁה פְּטוּרִין מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּגֵרִים.

"לֹא אָבָה יַבְמִי" וְלֹא שָׁלֹא אָבָה. הַמָּקוֹם. (לעיל פסוק ו) יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו, וְלֹא עַל שֵׁם אֲחִי הָאָב. הַמֵּת לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן אֵשֶׁת אֶחָד מִתְיַבֶּמֶת וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנַיִם, מִנַּיִן מֵת רִאשׁוֹן יְיַבֵּם שֵׁנִי, מֵת שֵׁנִי יְיַבֵּם שְׁלִישִׁי, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמֵּת הַמֵּת" רִבָּה הַכָּתוּב. וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל פָּרַט לְסָרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי. מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לוֹ, מַהוּ לַחֲלֹץ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, [וְאָמַר לוֹ לֹא תַחֲלֹץ, וְתַחֲלֹץ וּמַה בְּכָךְ], קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ הָא אִם חָפֵץ יְיַבֵּם, כָּל הָעוֹלֶה לְיִבּוּם עוֹלֶה לַחֲלִיצָה.

(דברים כה ח-ט) תַּנְיָא "וְקָרְאוּ לוֹ", הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן. וְדִבְּרוּ אֵלָיו מְלַמֵּד שֶׁמַּשְׁיאִין לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ, שֶׁאִם הָיָה הוּא יֶלֶד וְהִיא זְקֵנָה, הוּא זָקֵן וְהִיא יַלְדָּה, אוֹמְרִין לוֹ מַה לְּךָ [אֵצֶל יַלְדָּה מַה לְּךָ] אֵצֶל זְקֵנָה, לֵךְ אֵצֶל כְּמוֹתְךָ, וְאֵל תַּכְנִיס קְטָטָה לְתוֹךְ בֵּיתְךָ. מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִין וַאֲפִלּוּ שְׁלִשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת. תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן, מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹדְעִין לְהַקְרוֹת כְּעֵין דַּיָּנִין, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּחֲמִשָּׁה, מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא, זְקֵנִים שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד הֲרֵי שִׁלְשָׁה. וְרַבִּי יְהוּדָה זְקֵנֵי שְׁנַיִם, זְקֵנִים, אַרְבָּעָה וְאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד הֲרֵי כָּאן חֲמִשָּׁה. וְתַנָּא קַמָּא הַאי זְקֵנֵי מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ אֲפִלּוּ שִׁלְשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה הֶדְיוֹטוֹת מָנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִלְּעֵינֵי, דְּאָמַר מַר לְעֵינֵי פָּרַט לְסוּמִין, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי סוּמִין שְׁמַע מִינַּהּ דַּאֲפִלּוּ הֶדְיוֹטוֹת, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סַנְהֶדְרִין בָּעֵינַן, לְמָה לִי לְמַעוּטֵי סוּמִין, מִדְּתָנֵי רַב יוֹסֵף נָפְקָא [דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף] כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנַקִּין בְּצֶדֶק, כָּךְ מְנַקִּין מִכָּל מוּם, דִּכְתִיב (שה"ש ד, ז) "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי" וְגוֹ'. וְאִידָךְ הַאי לְעֵינֵי מַאי עֲבִיד לֵיהּ, אָמַר לְךָ הַהוּא לְכִדְרָבָא דְּאָמַר צְרִיכֵי דַּיָּנֵי לְמֶחֱזֵי רֵקָא כִּי נָפִיק מִפּוּמֵיהּ דִּיבָּמָה, דִּכְתִיב "לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְיָרְקָה". וְאִידָךְ נַמִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרָבָא, אֶלָּא הֶדְיוֹטוֹת מָנָא לֵיהּ, נָפְקָא לֵיהּ מִבְּיִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל כָּל דְּהוּ. וְאִידָךְ הַאי יִשְׂרָאֵל מַאי עֲבִיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלֹא בֵּית דִּין שֶׁל כּוּתִים. וְאִידָךְ (להלן פסוק י) בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְאִידָךְ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה פַּעַם אַחַת הָיִינוּ יוֹשְׁבִין לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל). וְאִידָךְ מִוְּנִקְרָא שְׁמוֹ נָפְקָא, אֶלָּא מַעֲתָּה וְקָרְאוּ שְׁנַיִם, וְדִבְּרוּ שְׁנַיִם, הָכִי נַמִּי לְרַבִּי יְהוּדָה הֲרֵי כָּאן תִּשְׁעָה, הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא וְקָרְאוּ לוֹ הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) וְהָדַר בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה, דְּתָנַן סְמִיכַת זְקֵנִים וַעֲרֵיפַת עֶגְלָה בִּשְׁלֹשָׁה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּחֲמִשָּׁה, הַחֲלִיצָה, וְהַמְּאוּנִין בִּשְׁלֹשָׁה, וְלָא פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה, שְׁמַע מִינַּהּ הָדַר בֵּיהּ. אָמַר רָבָא, צְרִיכֵי דַּיָּנֵי לְמִקְבַּע דּוּכְתָּא, דִּכְתִיב "וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה". רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בַּר יְהוֹשֻׁעַ עָבְדֵי עוּבְדָּא בַּחֲמִשָּׁה, כְּמָאן כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְהָא

הָדַר בֵּיהּ, לְפִרְסוּמֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא. הֵיבָמָה הוֹלֶכֶת אַחַר הַיָּבָם לְהַתִּירָהּ, עַד כַּמָּה, אָמַר רַב אָמִי, אֲפִלּוּ מִטְּבֶרְיָא לְצִפּוֹרִי. מַאי קְרָאָה, וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְלֹא זְקְנֵי עִירָהּ. וְחָלְצָה מֵעָלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ, וְלֹא מֵעַל דְּמֵעַל. סַנְדָּל הַתָּפוּר בְּפִשְׁתָּן אֵין חוֹלְצִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקל טז, י) "וָאֶנְעָלֵךְ תַּחַשׁ", וְאֵימָא תַּחַשׁ אִין מִידֵי אַחֲרִינָא לָא, נַעַל נַעַל רְבָּה. אִי הָכִי אֲפִלּוּ כָּל מִלֵּי נַמִּי, אִם כֵּן תַּחַשׁ מַאי אַהֲנִי לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן "נַעֲלוֹ" אֵין לִי אֶלָּא נַעֲלוֹ, נַעַל שֶׁל כָּל אָדָם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "נַעַל נַעַל" מִכָּל מָקוֹם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "נַעֲלוֹ" נַעַל הָרָאוּי לוֹ, פָּרַט לְנָדוֹל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ, פָּרַט לְקָטָן שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת רֹב רַגְלוֹ, פָּרַט לְסַנְדָּל הַמְסוּלֶּיִם שֶׁאֵין לוֹ עָקֵב. אָמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לִשְׁמוּאֵל מִמַּאי דְּהַאי וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מְשַׁלֵּף הוּא, דִּכְתִיב "וְחָלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים". וְאֵימָא זָרוּז הוּא, דִּכְתִיב (במדבר לא, ג) "הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא", הָתָם נַמִּי שְׁלוּפֵי (גַּבְרֵי) [מְבֵיתָא] לְקָרְבָא. וְהָכְתִיב "יְחַלֵּץ עָנִי בְעָנְיוֹ", בִּשְׂכַר עָנְיוֹ יְחַלֵּץ מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְהָכְתִיב (תהלים לד, ח) "חֹנֶה מַלְאַךְ ה' סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם", בִּשְׂכַר יְרֵאָיו יְחַלְּצֵם מִגֵּיהִנֹּם. וְהָכְתִיב (ישעיה נח, יא) "וְעַצְמוֹתַיִךְ יַחֲלִיץ", וְאָמַר [רָבָא] רַבִּי אֶלְעָזָר זוֹ מְעֻלָּה שֶׁבִּבְרָכוֹת, וְאָמַר רָבָא זָרוּז גַּרְמֵי, אָמַר לֵיהּ אֵין מַשְׂמַע הָכִי וּמַשְׂמַע הָכִי, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ זָרוּז הוּא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְחָלְצָה נַעֲלוֹ בְּרַגְלוֹ. אִי כָּתַב הָכִי הֲוָה אָמִינָא בְּרַגְלוֹ אִין בְּשׂוֹקוֹ לָא. כָּתַב רַחֲמָנָא מֵעַל רַגְלוֹ דַּאֲפִלּוּ בְּשׂוֹקוֹ, אִם כֵּן לִיכְתּוֹב בְּמֵעַל רַגְלוֹ מַאי מֵעַל רַגְלוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ לִישָׁנָא דְּמִישְׁלַף הוּא. מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. וְרַמִינְהוּ "רַגְלַיִם" פָּרַט לְבַעֲלֵי קַבִּין, שָׁאנִי הָכָא דִּכְתִיב "מֵעַל רַגְלוֹ". אִי הָכִי לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה נַמִּי, מֵעַל וְלֹא מֵעַל דְּמֵעַל וְכוּ', מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, דְּלָא אִיקְּרֵי רֶגֶל. וְהָא כְּתִיב (דברים כח, נז) "וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵאת מִבֵּין רַגְלֶיהָ", כּוּ', (שמואל ב יט, כה) "וְלֹא עָשָׂה רַגְלָיו" (שמואל א כד, ג) "וַיָּבֹא שָׁאוּל לְהָסֵךְ אֶת רַגְלָיו", "בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל", לִישָׁנָא מֵעַלְיָא. חֲלִיצָה בִּשְׂמֹאל חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן יָלְפִינַן רֶגֶל רֶגֶל מִמְּצֹרָע, מַה לְּהַלָּן בְּיָמִין אַף כָּאן בְּיָמִין. וְרַבִּי אֶלְעָזָר לֹא יָלִיף, וְהָתַנְיָא רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִנַּיִן לִרְצִיעָה שֶׁהִיא בְּאָזֶן יָמִין, נֶאֱמַר כָּאן (שמות כא, ו) "אָזֶן" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֹזֶן" מַה לְּהַלָּן בְּיָמִין אַף כָּאן בְּיָמִין, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֻחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. רָבָא אָמַר לְעוֹלָם לֹא תִיפּוֹךְ, אֹזֶן מָפְנֵי, רֶגֶל רֶגֶל לֹא מָפְנֵי, וְכִי לֹא מָפְנֵי מַאי פָּרַכְתָּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ מַה לִּמְצֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת.

לֵוִי נָפַק לְקַרְיֵיתָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ גִּדֶּמֶת מַהוּ שֶׁתַּחְלִיץ, יְבָמָה שֶׁרְקָקָה דָּם מַהוּ שֶׁתַּחְלִיץ, (דניאל י, כא) "אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת", מִכְּלָל דְּאִיכָּא כְּתַב דְּלָאו אֱמֶת, לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ, אֲזִיל שָׁאַל בֵּי מִדְרָשָׁא אָמְרוּ לֵיהּ, מִי כְּתִיב וְחָלְצָה בְּיָד, וּמִי כְּתִיב וְרָקְקָה רֹק. "אֲבָל

אַגִּיד לְךָ הָרִשּׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת", וְכִי יֵשׁ כְּתָב שֶׁאֵינוֹ אֱמֶת, לֹא קַשְׁיָא כָּאן בִּגְזַר דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה, כָּאן בִּגְזַר דִּין שֶׁאֵין עִמּוֹ שְׁבוּעָה, כִּדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אָמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר מְנַיִן לִגְזַר דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם שֶׁנֶּאֱמַר, (שמואל א ג, יא) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית עֵלִי". לִישְׁנָא אַחֲרִינָא רַבֵּינוּ הֲוָה עָבַר עַל סִימוֹנְיָא, יָצְאוּ אַנְשֵׁי סִימוֹנְיָא לִקְרָאתוֹ, אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ תֵּן לָנוּ אָדָם אֶחָד שֶׁיְּהֵא מְקָרֵא אוֹתָנוּ וּמַשְׁנֶה אוֹתָנוּ וְדָן אֶת דִּינֵינוּ, נָתַן לָהֶם רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי, וְעָשׂוּ לוֹ בִּימָה גְּדוֹלָה וְהוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ לְמַעְלָה הֵימֶנָּה, וְנִתְעַלְּמוּ דְּבָרִים מִמֶּנּוּ. שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ שְׁאֵלוֹת, גְּדֵמֶת בַּמֶּה הִיא חוֹלֶצֶת, וְלֹא הֻשְׁיְבָן. רְקָקָה דָּם מַהוּ וְלֹא הֻשְׁיְבָן. אָמְרוּ דִּילְמָא לֵית הוּא בַּר אֶלְפָּן דִּילְמָא בַּר אַגָּדָה הוּא, נִשְׁאֲלֵיהּ קְרֵאי אָמְרוּ לוֹ מַהוּ דִּכְתִיב "הָרִשּׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת", אִם אֱמֶת לָמָּה רָשׁוּם וְאִם רָשׁוּם לָמָּה אֱמֶת, וְלֹא הֻשְׁיְבָן כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁצָּרָתוֹ צָרָה הִשְׂכִּים בַּבֹּקֶר וְהָלַךְ לוֹ אֵצֶל רַבֵּינוּ, אָמַר לוֹ מֶה עָשׂוּ בְךָ אַנְשֵׁי סִימוֹנְיָא, אָמַר לֵיהּ אַל תַּזְכִּירֵנִי צָרָתִי, שָׁלֹשׁ שְׁאֵלוֹת שְׁאָלוּנִי וְלֹא יָכֹלְתִּי לַהֲשִׁיבָן, אָמַר לוֹ וּמָה אִינּוּן אָמַר לֵיהּ גְּדֵמֶת בַּמֶּה הִיא חוֹלֶצֶת, אָמַר לוֹ וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ מַה לְהָשִׁיב אָמַר לֵיהּ אִין אֲפִלּוּ בְּשִׁנֵּיהֶ אֲפִלּוּ בְּגוּפֵּהּ, רְקָקָה דָּם מַהוּ אָמַר לוֹ וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ מַה לַהֲשִׁיבָן, אָמַר לוֹ אִם הָיָה בּוֹ צַחֲצוּחִית שֶׁל רֹק כָּשֵׁר וְאִם לָאו פָּסוּל, "אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרִשּׁוּם בִּכְתַב אֱמֶת" אִם אֱמֶת לָמָּה רָשׁוּם וְאִם רָשׁוּם לָמָּה אֱמֶת, אָמַר לֵיהּ וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ מַה לַהֲשִׁיבָן אָמַר לוֹ רָשׁוּם עַד שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֱמֶת מִשֶּׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה, אָמַר לוֹ וְלָמָּה לֹא הֻשַּׁבְתָּ אוֹתָם כְּשֵׁם שֶׁהֻשַּׁבְתָּ אוֹתִי, אָמַר לוֹ עָשׂוּ לִי בִּימָה גְּדוֹלָה וְהוֹשִׁיבוּנִי לְמַעְלָה הֵימֶנָּה וְתָפַח רוּחִי עָלַי וְנִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנִּי, קְרָא עָלָיו רַבִּי (משלי ל, לב) "אִם נָבַלְתָּ בְּהִתְנַשֵּׂא". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִי גָּרַם לְךָ לְהִתְנַבֵּל בְּדִבְרֵי תוֹרָה עַל יְדֵי שֶׁנִּשֵּׂאתָ עַצְמְךָ בְּהוֹן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּל הַמְנַבֵּל עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה בָּהּ תִּנָּשֵׂא (שם) "וְאִם זָמוֹתָ יָד לַפֶּה".

וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ. מִלַּמֵּד שֶׁאֵין אוֹמֵר דְּבָרָיו אֶלָּא בַּעֲמִידָה. לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְלֹא שֶׁלֹּא חָפֵץ בָּהּ הַמָּקוֹם. וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֲלֵיהוּ לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים מִלַּמֵּד שֶׁמִּתְיַחֶדֶת עִמּוֹ לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים. וְיָרְקָה בְּפָנָיו, יָכוֹל בְּפָנָיו מַמָּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים" רֹק הַנִּרְאֶה לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים. מִכָּאן אָמְרוּ חֲלִיצָה וְרֹקְקָה וְלֹא קְרָאָה, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. קְרָאָה וְרֹקְקָה וְלֹא חֲלִיצָה חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חֲלִיצָה וְקְרָאָה אֲבָל לֹא רֹקְקָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. וְיָרְקָה. אָמַר רָבָא, צְרִיכֵי דַּיְנֵי לְמֵיחֲזֵי רֹקָא כִּי נָפִיק מִפּוּמָא דִּיבָמָה, דִּכְתִיב "לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְיָרְקָה". אָמַר רָבָא אָכְלָה תּוּמָא וְרֹקְקָה, אָכְלָה גַּרְגִּישְׁתָּא וְרֹקְקָה, לֹא עָשְׂתָה וְלֹא כְלוּם. מַאי טַעְמָא וְיָרְקָה מֵעַצְמָהּ בָּעֵינָן וְלֵיכָּא.

וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים כז, יד) "וְעָנוּ הַלְוִיִּם", מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה, עַד שֶׁתֹּאמַר בִּלְשׁוֹן הַזֶּה. וְרַבָּנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ, מִיבָּעֵי לְהוּ לְמֵימַר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב, וְרַבִּי יְהוּדָה מִכֹּה כָּכָה. וְרַבָּנָן כֹּה כָּכָה לֹא מַשְׁמַע לְהוּ, וְרַבִּי יְהוּדָה וְעָנְתָה וְאָמְרָה מַאי עָבְיד לֵיהּ, מִיבָּעֵי לֵיהּ, לְאַגְמוּרֵי לַלְוִיִּים דְּבִלְשׁוֹן קֹדֶשׁ. וְלֵילַף "קוֹל קוֹל" מִמֹּשֶׁה, "עֲנִיָּה עֲנִיָּה" גְּמִיר "קוֹל קוֹל" לָא גְּמִיר. תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" כָּכָה "עֲנִיָּה וַאֲמִירָה", אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ. "כֹּה תְבָרְכוּ", כָּכָה דַּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּה וַאֲמִירָה" דִּלְוִיִּים. קָטָן וּקְטַנָּה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין, אִישׁ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה וּמַקְשִׁינָן אִשָּׁה לְאִישׁ וּמַה תַּעַם אֵין מְיַבְּמִין אָמַר לָהֶם קָטָן שֶׁמָּא יִמָּצֵא סָרִיס, קְטַנָּה שֶׁמָּא תִּמָּצֵא אַיְלוֹנִית, וְנִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בְּעֶרְוָה. קְטַנָּה שֶׁחָלְצָה חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אִישׁ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, וּמַקְשִׁינָן אִשָּׁה לְאִישׁ. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים אִישׁ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, אֲבָל אִשָּׁה בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, מָאן חֲכָמִים רַבִּי יוֹסֵי הִיא. אָמַר רַב יְהוּדָה, מְצוַת חֲלִיצָה קוֹרְאָה, וְקוֹרֵא, וְחוֹלֶצֶת, וְרוֹקֶקֶת, וְקוֹרְאָה. [מַאי קָמַשְׁמַע לָן מַתְנִי' הִיא, הָא קָמַשְׁמַע לָן] מִצְוָה הָכִי, וְאִי אַפִּיךְ לֵית לָן בָּהּ. תַּנְיָא נַמֵּי הָכֵי, בֵּין שֶׁהִקְדִּים חֲלִיצָה לְרִקִּיקָה, בֵּין שֶׁהִקְדִּים רִקִּיקָה לַחֲלִיצָה, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי.

אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה, אִיתְמַר הַחוֹלֵץ לִיבְמְתּוֹ וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הוּא אֵינוֹ חַיָּב עַל הַחֲלוּצָה כָּרֵת, וְהָאַחִין חַיָּבִין עַל הַחֲלוּצָה כָּרֵת, וּבֵין הוּא וּבֵין הָאַחִין חַיָּבִין עַל הַצָּרָה כָּרֵת. דְּאָמַר קְרָא אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָּנָה שׁוּב לֹא יִבְנֶה, אֵיהוּ הוּא דְּקָאֵי בְּלֹא יִבְנֶה הָא אַחִין בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אָח קָיְימֵי וְעַלָּה דִּידָהּ הוּא דְּקָאֵי בְּלֹא יִבְנֶה, הָא צָרָה בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אָח קָיְמָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין הוּא וּבֵין הָאַחִין אֵין חַיָּבִין לֹא עַל הַחֲלוּצָה כָּרֵת וְלֹא עַל הַצָּרָה כָּרֵת, מִי אִיכָּא מִידִי דְּמֵעִקָּרָא אִי בָּעֵי הַאי חָלִיץ וְאִי בָּעֵי הַאי חָלִיץ, וְאִי בָּעֵי לְהָא חָלִיץ וְאִי בָּעֵי לְהָא חָלִיץ וְהַשְׁתָּא קָאֵי עַלָּה בְּכָרֵת, אֶלָּא אֵיהוּ שְׁלִיחוּתָא דְּאַחִין קָא עָבִיד וְאֵיהִי שְׁלִיחוּתָא דְּצָרָה קָא עָבְדָה.

כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה, (רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר) אֲשֶׁר לֹא בָּנָה וְלֹא עָתִיד לִבְנוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּכָה יֵעָשֶׂה בְּדָבָר שֶׁמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מִשָּׁם רְאָיָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ דָּבָר שֶׁמַּעֲשֶׂה בָּאִישׁ. רַבִּי (שִׁמְעוֹן) [יִשְׁמָעֵאל] אוֹמֵר, חֲלִיצָה מְעַכֶּבֶת וּרְקִיקָה מְעַכֶּבֶת. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לִשְׁתֵּי נָשִׁים וּמֵת, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, וּנְיַבֵּם לְהוּ לְתַרְוַיְהוּ אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר קְרָא אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו בַּיִת אֶחָד הוּא בּוֹנֶה וְאֵינוֹ בּוֹנֶה שְׁנֵי בָּתִּים. וְנִיחְלוֹץ לְתַרְוַיְהוּ, אָמַר

קְרָא בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל בַּיִת אֶחָד הוּא חוֹלֵץ וְאֵינוֹ חוֹלֵץ לִשְׁנֵי בָּתִּים. וְנִיחְלוֹץ לְחָדָא וּנְיַבֵּם לְחָדָא, אָמַר קְרָא וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ הָא אִם חָפֵץ יְיַבֵּם. כָּל הָעוֹלֶה לְיִבּוּם עוֹלֶה לַחֲלִיצָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְיִבּוּם אֵינוֹ עוֹלֶה לַחֲלִיצָה. וְעוֹד שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בַּיִת מִקְצָתוֹ בָּנוּי וּמִקְצָתוֹ חָלוּץ, וְאָתוּ לְמִיחְלַץ וְהָדָר יַבְמֵי. (דברים כה י) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הַנּוֹשֵׂא קְרוֹבוֹת חֲלוּצָתוֹ הַוָּלָד מַמְזֵר, דְּאָמַר קְרָא "בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל", הַכָּתוּב קְרָאהּ בֵּיתוֹ.

וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, נֶאֱמַר כָּאן יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לעיל פסוק ז) בְּיִשְׂרָאֵל מַה בְּיִשְׂרָאֵל הָאָמוּר לְהַלָּן פְּרָט לְבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים, אַף בְּיִשְׂרָאֵל הָאָמוּר כָּאן פְּרָט לְבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים. בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל מִצְוָה בְּדַיָּנִין וְלֹא מִצְוָה בְּתַלְמִידִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִין שָׁם לוֹמַר "חֲלוּץ הַנַּעַל". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה פַּעַם אַחַת הָיֵינוּ יוֹשְׁבִין לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר לָנוּ עֲנוּ כֻלְּכֶם וְאִמְרוּ חֲלוּץ הַנַּעַל חֲלוּץ הַנַּעַל.

(דברים כה יא-יב) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מַצּוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָהָם" וְגוֹ', מִי גָּרַם לְלוֹט שֶׁיִּפָּרֵד מֵאוֹתוֹ צַדִּיק הֲוֵי אוֹמֵר מְרִיבָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים יט, יז) "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב", מִי גָּרַם זֶה לִלְקוֹת הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה. אֲנָשִׁים אֵין לִי אֶלָּא אֲנָשִׁים, אִישׁ עִם אִשָּׁה וְאִשָּׁה עִם אִישׁ, אִשָּׁה עִם אִשָּׁה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַחְדָּו", מִכָּל מָקוֹם וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד אֵשֶׁת אִישׁ וְלֹא אֵשֶׁת שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין. לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ רַבִּי אוֹמֵר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיֵּשׁ מַזִּיקִין בַּתּוֹרָה שֶׁעָשָׂה בָּהֶן שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין כְּמִתְכַּוְּנִין, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁלְחָה יָדָהּ" וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו. אֵין לִי אֶלָּא מְבוּשָׁיו, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶחֱזִיקָה" מִכָּל מָקוֹם. וְקַצּוֹתָה אֶת כַּפָּהּ, מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים יט, כא) "לֹא תָחוֹס" מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן.

הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל אֲחֵרִים חַיָּב בְּכֻלָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין לַעֲבָדִים בּשֶׁת, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר קְרָא כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו. בְּמִי שְׁיֵּשׁ לוֹ אַחְוָה וְיָצָא עֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַחְוָה]. וְרַבָּנָן, אָחִיו הוּא בְּמִצְוֹת, אֶלָּא מֵעַתָּה לְרַבִּי יְהוּדָה זוֹמְמֵי עֶבֶד לֹא יֵהָרְגוּ, דִּכְתִיב "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", אָמַר קְרָא (שם) "וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ", מִכָּל מָקוֹם. אֶלָּא מֵעַתָּה לְרַבָּנָן עֶבֶד יְהֵא כְּשֵׁר לְמַלְכוּת, אָמְרֵי וְלִיטְעֲמִיךְ תִּקְשֵׁי לְךָ גֵּר לְדִבְרֵי הַכֹּל, אֶלָּא אָמַר קְרָא (דברים יז, טו) "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" מִמִּבְחָר שֶׁבְּאַחֶיךָ. אֶלָּא מֵעַתָּה לְרַבָּנָן יְהֵא עֶבֶד כָּשֵׁר לְעֵדוּת, דִּכְתִיב (דברים יט, יח) "וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו". אָתְיָא בְּקַל וְחֹמֶר מֵאִשָּׁה, וּמָה אִשָּׁה שֶׁרְאוּיָה לָבוֹא בַּקָּהָל פְּסוּלָה לְעֵדוּת, עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא בַּקָּהָל אֵינוֹ דִין שֶׁפָּסוּל לְעֵדוּת. מָה לְאִשָּׁה שֶׁכֵּן אֵינָהּ בְּמִילָה, תֹּאמַר

בְּעֶבֶד שֶׁהוּא רָאוּי לְמִילָה, קָטָן יוֹכִיחַ שֶׁיְּשָׁנוֹ בְּמִילָה וּפָסוּל לְעֵדוּת, מַה לְקָטָן שֶׁכֵּן אֵינוֹ בְּמִצְוֹוֹת תֹּאמַר בְּעֶבֶד שֶׁהוּא בְּמִצְוֹוֹת, אִשָּׁה תּוֹכִיחַ שֶׁיְּשָׁנָה בְּמִצְוֹוֹת וּפְסוּלָה לְעֵדוּת, וְחָזַר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁאֵינָן בְּכָל הַמִּצְוֹוֹת וּפְסוּלִין לְעֵדוּת, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הָעֶבֶד שֶׁאֵינוֹ בְּכָל הַמִּצְוֹוֹת וּפָסוּל לְעֵדוּת, מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן אֵינָן אִישׁ, תֹּאמַר בְּעֶבֶד שֶׁהוּא אִישׁ, אֶלָּא תֵּיתִי מִגַּזְלָן, מַה לְגַזְלָן שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ, תֹּאמַר בְּעֶבֶד שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ, אֶלָּא תֵּיתִי מִגַּזְלָן וּבְחָדָא מֵהַנָּךְ. וְשָׁלְחָה יָדָהּ, אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבּשֶׁת עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן. נָפַל מִן הַגַּג וְנִתְקַע בְּאִשָּׁה חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, אֲבָל לֹא בְּבשֶׁת אָמָר רַבָּה, נָפַל מִן הַגַּג בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיק וּבִיֵּשׁ, חַיָּב עַל הַנֶּזֶק וּפָטוּר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים. בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיק וּבִיֵּשׁ חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, וּפָטוּר עַל הַבּשֶׁת, וְאִם נִתְהַפֵּךְ חַיָּב אַף עַל הַבּשֶׁת, דְּתַנְיָא מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁלְחָה יָדָהּ" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֶחֱזִיקָה בִּמְבוּשָׁיו, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהֶחֱזִיקָה" לוֹמַר לְךָ בֵּין שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ.

וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ, מָמוֹן מַאי לָאו בְּשֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַצִּיל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, לֹא כְּשֶׁיְּכוֹלָה לְהַצִּיל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, אֲבָל אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַצִּיל מַאי פְּטוּרָה, אִי הָכִי אַדְּתָנֵי סֵיפָא וְשָׁלְחָה יָדָהּ פָּרַט לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ וְכוּ' הָכִי נַמִּי קָאָמַר בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁיְּכוֹלָה לְהַצִּיל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר אֲבָל אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַצִּיל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר נַעֲשֶׂה יָדָהּ כִּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין וּפְטוּרָה. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סוּמָא אֵין לוֹ בּשֶׁת, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" גָּמַר עֵינֶךָ "עֵינֶךָ" מֵעֵדִים זוֹמְמִין, מַה הָתָם סוּמִין לֹא וְכוּ', וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטְרָן מִכָּל מִצְוֹוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תשפ"ח).

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹחֲקִין בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹדְשִׁין וְאֵין גּוֹדְשִׁין בְּמָקוֹם שֶׁמּוֹחֲקִין וְכוּ' (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תרי"ח).

לֹא יִהְיֶה לְךָ בְכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן. יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה לִיטְרָא, וַחֲצִי לִיטְרָא, [וּרְבִיעַ לִיטְרָא], תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה", גְּדוֹלָה שֶׁהִיא מַכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סֶלַע פְּחוֹת מִשְּׁקֶל, וְלֹא דִינָר פָּחוֹת מִטְּרָפְעִיקָא, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה". רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם קַיָּמְתָּ הֲרֵי הוּא בְּלֹא יִהְיֶה לְךָ. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה, יָכוֹל לֹא יַעֲשֶׂה סְאָה תְּרֵי קָבִין, וְחָצִי תְּרֵי קָבִין, וּרְבִיעַ תְּרֵי קָבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה" גְּדוֹלָה שֶׁהִיא מַכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם מִדָּה בַּת אַרְבָּעָה קַבִּין לִהְיוֹת מוּדָד בָּהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יִהְיֶה לְךָ". וְצָדָק

יִהְיֶה לָךְ, מַגֵּה אַגַרְדְמִים עַל כָּךְ. מִכָּאן אָמְרוּ הַסִּיטוֹן מְקַנֵּחַ מִדּוֹתָיו אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבַּיִת אֶחָד לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גּוּרְיוֹן אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל מה, כד) "אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל". (וְאֵיפָה לַכֶּבֶשׂ) וְכִי מִדַּת פָּרִים וְאֵילִים (וּכְבָשִׂים) אַחַת הִיא, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל. וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ", אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁאֵיפָה גְּדוֹלָה וְאֵיפָה קְטַנָּה קְרוּיָה אֵיפָה.

אָמַר רַבִּי לֵוִי, בְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן, וּקְלָלוֹת מְקַלְלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן, אֲבָל שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ אִם עָשִׂיתָ כֵּן יֵשׁ לְךָ מָה לִשְׁאֹ וּמָה לִתֵּן מָה לִקַּח וּמָה לִמְכֹּר. קְלָלוֹת מְקַלְלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וְאֶבֶן. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה אִם עָשִׂיתָ כָּךְ לֹא יִהְיֶה לְךָ מָה לִשְׁאֹ וּמָה לִתֵּן מָה לִקַּח וּמָה לִמְכֹּר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי לֹא תַעֲשֶׂה אֵיפָה וְאֵיפָה וְעָשִׂיתָ כָּךְ, חַייָךְ שֶׁאֲפִלּוּ קְטַנָּה אֵינוֹ מַסְפִּיק בְּיָד אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁתְּהֵא לְךָ.

לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ, זוֹ אַחַת מִמִּצְווֹת שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן בְּצִדָּה. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה גְּרוֹגֶרֶת שֶׁאֵין אֶחָד מִן מַאָה בְּאֹסֶר הָאִיטַלְקִי נֶאֱמַר בָּהּ אֲרִיכוּת יָמִים, שְׁאָר מִצְווֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסְרוֹן כִּיס עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (דברים כה טז) כִּי תוֹעֲבַת ה', כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כֻּלָּן תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה", אֶפִלּוּ אַחַת מֵהֶן. מִכָּאן אָמְרוּ אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, אֶפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים וַאֲפִלּוּ סְאָה בְּדִינָר וַאֲפִלּוּ יָפָה דִּינָר וּטְרִיסִית לֹא יְעָרְבֶם וְיִמְכְּרֶם סְאָה בְּדִינָר. כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה כָּל עוֹשֵׂה עָוֶל. קְרוּי חָמָשׁ שֵׁמוֹת, עָוֶל, שָׁנְאוּי, מְשֻׁקָּץ, חֵרֶם, תּוֹעֵבָה.

אָמַר רַבִּי לֵוִי, קְשֵׁה עָנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת מֵעָנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן (ויקרא יח, יז) "אֵל" וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן אֱלֹהֶ, וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "אֵל" לְשׁוֹן קְשֵׁה הוּא, דִּכְתִיב (יחזקאל יז, יג) "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח". גַּבֵּי עֲרָיוֹת נַמִּי הָכְתִיב "אֱלֹהֶ", הַהוּא לְמִעוּטֵי מִדּוֹת מִכָּרֵת, וְאֶלָּא מַאי עוֹדְפַיְהוּ, דְּהָתָם אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה, וְהָכָא לָא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי קָשֶׁה גֵּזֶל הֶדְיוֹט מִגֵּזֶל גָּבוֹהַּ, שֶׁזֶּה הִקְדִּים חֶטְא לְמְעִילָה, וְזֶה הִקְדִּים מְעִילָה לְחֶטְא. זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (לעיל פסוק טז) כִּי תוֹעֲבַת ה', כָּל הַפָּרְשִׁיוֹת שֶׁל מַעְלָה פָּרְשִׁיוֹת שֶׁל מִצְווֹת, (דברים כד, יג) "הָשֵׁב תָּשִׁיב" (שם, יט) "כִּי תִקְצֹר" "כִּי תַחְבֹּט" (שם, כא) "כִּי תְבַצֹּר", כֵּיוָן שֶׁמָּצָא פָּרָשָׁה זוֹ כִּי תוֹעֲבַת ה' כָּתַב אַחֲרֶיהָ זָכוֹר, אָמַר מֹשֶׁה יִדְבֵּק רָשָׁע לְרָשָׁע מָשָׁל לְרוֹצֵחַ שֶׁנִּתְפַּס הֶבִיאוּהוּ לִפְנֵי הַשַּׁלְטוֹן וְלֹא הָיָה בְּבֵית הָאֲסוּרִין רוֹצֵחַ אֶלָּא אֲנָשִׁים טוֹבִים, מֵהֶם רָאשֵׁי מְדִינָה, אָמַר הַשַּׁלְטוֹן, תְּנוּהוּ בְּמָקוֹם אַחֵר לְעַצְמוֹ, לְאַחַר יָמִים נִתְפַּס רוֹצֵחַ אַחֵר, אָמַר הַשַּׁלְטוֹן יִנָּתֵן עִם חֲבֵרוֹ בְּזִקִּים. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה יִנָּתֵן מִי שֶׁעָשָׂה עָוֶל עִם מִי שֶׁעָשָׂה עָוֶל לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "פְּנֵי ה' בְּעוֹשֵׂי רָע".

רַבִּי חוּנְיָא פָּתַח (משלי יא, יא) "מָאוְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה'" אִם רָאִיתָ דּוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל שֶׁקֶר דַּע שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְגָּרֶה בּוֹ וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבִּידֵיהֶם, מַה טַּעַם "מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה'", מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ (שם) "בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן." רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא הָאֶוְכָּה בְּמֹאזְנֵי רֶשַׁע" וְגוֹ' אֶפְשָׁר כֵּן דּוֹר (שֶׁעֲדוּתָיו) [מִדּוֹתָיו] שֶׁל שֶׁקֶר שֶׁהוּא זוֹכֶה, אֶלָּא (שם) "וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה" אָמַר רַבִּי לֵוִי אַף מֹשֶׁה רְמָזוֹ לְיִשְׂרָאֵל לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה, אִם עָשִׂיתָ כֵּן דַּע שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְגָּרֶה בּוֹ (בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר), וּמַה טַּעַם כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה מַה כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". (תהלים קט, יד) "יִזָּכֵר עֲוֹן אֲבוֹתָיו", וְכִי אֲבוֹתָיו שֶׁל עֵשָׂו רְשָׁעִים הָיוּ וַהֲלֹא צַדִּיקִים הָיוּ, אַבְרָהָם יִזָּנוֹ, יִצְחָק [אָבִיו, וְאַתְּ אוֹמֵר "יִזָּכֵר עֲוֹן אֲבוֹתָיו אֶל ה'", אֶלָּא חֵטְא שֶׁחָטָא עַל אֲבוֹתָיו, אַתְּ מוֹצֵא יִצְחָק] בָּא מִכֹּחַ אַבְרָהָם חַיָּה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה, אַבְרָהָם חָיָה מֵאָה שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים שֶׁמָּנַע מֵחַיָּיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָבַר עֵשָׂו הָרָשָׁע שְׁתֵּי עֲבֵירוֹת וְכוּ'. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כט, כה) "וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי הִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם וְאָמַרְתִּי לוֹ "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם" וְהֲדָא סִיבּוּ טָבָא, רוֹאֶה אֶת בֶּן בְּנוֹ מְגַלֶּה עֲרָיוֹת וְשׁוֹפֵךְ דָּמִים וְגוֹנֵב, טָב לֵיהּ מִתְכַּנֵּישׁ בְּשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סג, ד) "טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים". וּמָה חֵטְא חָטָא עַל אָבִיו, גָּרַם לוֹ שֶׁכָּהוּ עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת", לְמָה שֶׁהֶעֱמִיד עֵשָׂו הָרָשָׁע. וּמָה חֵטְא חָטָא עַל אִמּוֹ, עִם כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא מִמְּעֵי אִמּוֹ חָתַךְ מַטְרִין שֶׁלֹּא תֵּלֵד הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עמוס א, יא) "עַל רָדְפוֹ בַּחֶרֶב אָחִיו וְשִׁחֵת רַחֲמָיו" שֶׁלֹּא תֹּאמַר אַחַר שֶׁיָּצָא מִמְּעֵי אִמּוֹ אֶלָּא עַד שֶׁהוּא בְּמְעֵי אִמּוֹ זִירְתֵיהּ מְתוּחָה לְקַבֵּלֵיהּ, וּמַה טַּעַם, "זֹרוֹ רְשָׁעִים מֵרָחֶם". רַב נַחְמָן אָמַר גָּרַם לָהּ שֶׁלֹּא תַּעֲמִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, מִן הַדִּין קָרְיָא (בראשית נה, כג) "וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם" וְכוּ' (כְּדִכְתִיב לְעֵיל). וְרַבָּנָן אָמְרִין גָּרַם לָהּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִטָּתָהּ בְּרַבִּים, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתָה רִבְקָה אָמְרִין מָאן יִפּוֹק קוּמָהּ אַבְרָהָם מֵת, יִצְחָק עֵינָיו כֵּהוֹת וְיוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַבַּיִת, יַעֲקֹב בָּרַח מִפְּנֵי עֵשָׂו רְשָׁעָא קוּמָהּ דִּיהוֹן הַבְּרִיוֹת אָמְרִין לִיטִין בִּיזְיָיא דְהַכְּדֵין אֵינִיק מָה עֵשָׂו הוֹצִיאָהּ בַּלַּיְלָה, אַף הַכְּתוּבִים לֹא פִּרְסְמוּ אֶת מִיתָתָהּ אֶלָּא מִן הַצַּד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וַתָּמָת דְּבוֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה" וְגוֹ' "וַיִּקָּרֵא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת" מַהוּ אַלּוֹן בָּכוּת לְשׁוֹן (אֹנִי) [וְיוֹנִי] הוּא, אַלּוֹן תְּרֵי, שְׁתֵּי בְּכִיּוֹת, עַד שֶׁיַּעֲקֹב יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר אֶבְלָהּ שֶׁל מֵינִקְתּוֹ בָּאַת לוֹ בְּשׂוֹרַת אִמּוֹ, [וְהֲדָא הוּא דִכְתִיב] (שם טו) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד" וְגוֹ', מַה בָּרְכָה בֵּרְכוֹ בִּרְכַּת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲבוֹהִי שָׂלִים לֵיהּ בִּישׁ, אִמֵּיהּ שָׂלִים לָהּ בִּישׁ אַחוֹהִי שָׂלִים לֵיהּ בִּישׁ, סַבֵּיהּ שָׂלִים לֵיהּ בִּישׁ, אַף אַתּוּן שָׂלְמִין לֵיהּ בִּישׁ. אַף אֲנָא שָׂלִים לֵיהּ בִּישׁ. הֱווּ מַזְכִּירִין שְׁמוֹ מִלְּמַטָּה וַאֲנִי מוֹחֶה אֶת שְׁמוֹ מִלְּמַעְלָה. (תהלים

קט, טו) "יְהִיוּ נֶגֶד ה' תָּמִיד", כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה, לְנֶגְדִּי עָשָׂה. (שם) "וַיִּכְרֹת מֵאֶרֶץ זִכְרָם", הֲוִי זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי פָּתַח, "זִכְרוֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי אֵפֶר" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בָּנַי הֱוֵו זְהִירִין בִּשְׁתֵּי זְכִירוֹת שֶׁהִכְתַּבְתִּי לָכֶם בַּתּוֹרָה, (להלן פסוק יט) "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק" (שֶׁנֶּאֱמַר) "כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק". מְשָׁלוֹ אֵפֶר מְשׁוּלֵי אֵפֶר אִם זְכִיתֶם הֲרֵי אַתֶּם בָּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם אוֹתוֹ שֶׁהִמְשִׁיל עַצְמוֹ בְּאֵפֶר שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יא, כז) "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". וְאִם לָאו (איוב יג, יב) "לְגַבֵּי חֹמֶר גַּבֵּיכֶם", הַתְקִינוּ עַצְמְכֶם לְשִׁעְבּוּדָהּ שֶׁל מִצְרַיִם מַה כְּתִיב "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם" וְגוֹ'. (תהלים לב, ט) "אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד", הַסּוּס הַזֶּה אַתָּה מְמַתְּגוֹ וְהוּא בוֹלֵם (מְשַׁכְשְׁכוֹ) [מְכַשְׁכְּשׁוֹ] וְהוּא בוֹלֵם, מְקָרְרוֹ וְהוּא בוֹלֵם, מַאֲכִילוֹ וְהוּא בוֹלֵם, (תהלים שם) "בַּל קְרוֹב אֵלֶיךָ", [לְגַבֵּיהּ] אַתֶּם אַל תִּהְיוּ כֵּן אֶלָּא הֱווּ זְהִירִין לְמִיגְזֵי לְטָבָא טִיבוּתֵיהּ וּלְמִיגְזֵי לְבִישָׁא בִּישׁוּתָא [לְמִיגְזֵי] לְטָבָא טִיבוּתֵיהּ (דברים כג, ח) "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי". וּלְמִיגְזֵי לְבִישָׁא בִּישׁוּתֵיהּ, זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. רַבִּי לֵוִי פָּתַח "נַּעֲרַתְּ גּוֹיִם אֹבְדָתְּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִית לְעוֹלָם וָעֶד", נַּעֲרַתְּ גּוֹיִם זֶה עֲמָלֵק דִּכְתִיב בֵּיהּ (במדבר כד, כ) "רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק". אֹבְדָתְּ רָשָׁע, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע דִּכְתִיב בֵּיהּ "וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה", אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם (אַף) יַעֲקֹב הָיָה בַּכְּלָל, אֱמֹר לוֹ "רְשָׁעִים" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "אֹבְדָתְּ רָשָׁע" זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע. "שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד", תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק. (תהלים עט, יב) "וְהָשֵׁב לְשָׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם" וְגוֹ'. יִזְכֹּר לָהֶם מַה שֶּׁעָשׂוּ לָנוּ בְּמִילָה שֶׁהִיא נְתוּנָה בְּחֵיקוֹ שֶׁל אָדָם, מַה (שֶּׁל) [וַהֲיוּ] בֵּית עֲמָלֵק עוֹשִׂים, הָיוּ מְחַתְּכִין מִילוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְזָרְקִין אוֹתָן כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאוֹמְרִים בְּזוֹ בָּחַרְתָּ הֵא לְךָ מַה שֶּׁבָּחָרְתָּ, יִזְכֹּר לָהֶם מַה שֶּׁעָשׂוּ לָנוּ בַּתּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ (שם יב, ז) "מְזֻקָּק" שִׁבְעָתַיִם", כָּךְ תָּשִׁיב לָהֶם שִׁבְעָתַיִם אֶל חֵיקָם. יִזְכֹּר לָהֶם מַה שֶּׁעָשׂוּ לָנוּ בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא נָתוּן בְּחֵיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, "מֵחֵיק הָאָרֶץ וְעַד הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שִׁתַּיִם אַמּוֹת", וּבָא שְׁמוּאֵל וּפָרַע לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שא טו, לב) "וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת אֲגַג" וְגוֹ', הָיָה מְחַתֵּךְ מִבְּשָׂרוֹ זֵיתִים זֵיתִים וּמַאֲכִיל נַעֲמִיּוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב יח, יג) "יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ" וְגוֹ', בֵּרַר לוֹ מִיתָה מָרָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הֶעֱמִיד אַרְבָּעָה קוּנְדִּיסִין וּמְתָחוֹ עֲלֵיהֶן, וְאָמַר (שמואל א שם לג) "אָכֵן סָר מַר הַמָּוֶת", כָּךְ מְמִיתִין אֶת הַשָּׂרִים מְיתוֹת חֲמוּרוֹת (בְּדִינֵי כוּתִים דְּנוּ, שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְשֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה). רַבִּי יִצְחָק אָמַר סֶרְסוֹ דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה" וְגוֹ'. אִמּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, אָמַר רַבִּי לֵוִי, אַף (אִמּוֹ) [מֹשֶׁה] רְמָזָהּ לְיִשְׂרָאֵל מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים" וְגוֹ'. וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ. מַה כְּתִיב תַּמָּן זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ'. זָכוֹר אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה עַד שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לָנוּ זָכוֹר אַתָּה זוֹכֵר, אָנוּ שִׁכְחָה מְצוּיָה בָּנוּ, אֲבָל אַתָּה שֶׁאֵין

שִׁכְחָה לְפָנֶיךָ הֱוֵי זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לָנוּ עָשָׂה וְלֹא לְךָ עָשָׂה (תהלים קטז, ז) "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם" וְגוֹ'. עֲמָלֵק. עַם יֶלֶק, פְּרַח כְּהֲדִין זְחָלָא.

דָּבָר אַחֵר "עֲמָלֵק" עַם לָק שֶׁבָּא לָלוּק דָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּכֶלֶב לְמָה הָיָה עֲמָלֵק דּוֹמֶה לְזְבוּב שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר הַמַּכָּה, כָּךְ הָיָה עֲמָלֵק לָהוּט אַחַר יִשְׂרָאֵל כְּכֶלֶב, אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה פָּסַע עֲמָלֵק וּבָא לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים. בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִן הַדֶּרֶךְ בָּא עֲלֵיהֶם כְּלִסְטִים, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְהִקִּיפוֹ גָּדֵר וְכוּ'. (כִּדְלְעֵיל בְּפָסוּק וַיָּבֹא עֲמָלֵק בָּרֶמֶז רס"ב). אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר טִמְּאָךְ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַרְתְּ "כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֶה" וְגוֹ' רַב נַחְמָן אָמַר קָרְאָךְ וַדַּאי מָה עָשָׂה לָהֶם עֲמָלֵק, יָרַד לוֹ לְבֵית אַרְכִּיּוֹן שֶׁל מִצְרַיִם נָטַל טִימוֹסָם שֶׁל שְׁבָטִים שֶׁהָיָה שְׁמָם חָקוּק עֲלֵיהֶן, וּבָא וְעָמַד לוֹ חוּץ לֶעָנָן וְהָיָה קוֹרֵא רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן אֲחוּכוּן אֲנָן פּוּקוּ דַּאֲנָן בַּעְיִין לְמֶעְבַּד פִּרְקְמַטְיָא עִמָּכוֹן. וְכֵיוָן שֶׁהָיָה יוֹצֵא אֶחָד מֵהֶם הָיָה הוֹרְגוֹ. רַבָּנָן אָמְרִין, הֶקְדֵּן לִפְנֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, מָשָׁל לְאַמְבָּטְיֵי רוֹתַחַת שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ וּבָא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד וְקִפֵּץ לְתוֹכָהּ אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְוָה אֶלָּא הֶקְדֵּן לִפְנֵי אֲחֵרִים כָּךְ כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נָפְלָה אֵימָתָן עַל כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, טו-טז) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם" וְגוֹ' "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה" וְגוֹ', וְכֵיוָן שֶׁבָּא עֲמָלֵק וְנִזְדַּוֵּג לָהֶם אַף עַל פִּי שֶׁנִּטַּל אֶת שֶׁלּוֹ מִתַּחַת יְדֵיהֶם הֶקְדֵּן לִפְנֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם. וַיְזַנֵּב בְּךָ הִכָּה אוֹתָם מַכַּת זָנָב הֵיוּ מְחַתְּכִין מִילּוֹתֵיהֶן וְכוּ' (כִּדְלְעֵיל). כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהָיָה נִמּוֹחַ הָיָה נִשּׁוֹל רַב נַחְמָן אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטוֹ הָיָה נִשּׁוֹל, וְרַבָּנָן אָמְרוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן שֶׁפִּלְטָן הֶעָנָן שֶׁהָיוּ כֻּלָּן עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. וְאַתָּה עֵיֵף וְיָגֵעַ עֵיֵף וְיָגֵעַ בַּצָּמָא, וְיָגֵעַ בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים מָסֹרֶת אַגָּדָה הִיא שֶׁבִּיַּד בָּנָיהּ שֶׁל רָחֵל עֲשָׂו נוֹפֵל שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מט, כ) "אִם לֹא יִסְחֲבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן" וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָן צְעִירֵי הַצֹּאן שֶׁהָיוּ קְטַנֵּיהֶם שֶׁל שְׁבָטִים, זֶה כָּתִיב בּוֹ "קָטֹן" וְזֶה כָּתִיב בּוֹ "נַעַר", וְזֶה כָּתִיב בּוֹ "קָטֹן"] "הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם", וְזֶה כָּתִיב בּוֹ "נַעַר"] (בראשית מד, יח) "וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה" זֶה גָּדַל בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶן, וְזֶה גָּדַל בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶן, לְפִיכָךְ יָבוֹא זֶה וְיִפֹּל בְּיַד זֶה. זֶה חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ וְזֶה בִּזָּה כְּבוֹד קוֹנוֹ יָבוֹא זֶה וְיִפֹּל בְּיַד זֶה. זֶה כָּתוּב בּוֹ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים וְזֶה כָּתוּב בּוֹ (בראשית מב, יח) "אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא", יָבוֹא זֶה וְיִפֹּל בְּיַד זֶה. וְהָיָה בְּהָנִיחַ וְגוֹ' (כָּתוּב בְּפָסוּק וַיָּבֹא עֲמָלֵק בָּרֶמֶז רס"ב). זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה. תַּנְיָא זָכוֹר יָכוֹל בַּלֵּב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לֹא תִּשְׁכָּח הֲרֵי שִׁכְחַת לֵב אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר בַּפֶּה. (כָּתוּב בְּפָסוּק כְּתוֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר בָּרֶמֶז רס"ה). רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר אַרְבַּע מֵאוֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה רָצָה מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל זְכוּרִים אַתֶּם מַה שֶּׁאֲמַרְתֶּם (שמות יז, ז) "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ" אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה

אִם אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם כָּךְ הֲרֵי אֲנִי מַלְבִּין פְּנֵיהֶם, וּמַלְבִּין פָּנִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס אֶחָד וְהַכֹּל קָשׁוּר בְּפֶתַח הַפַּרְדֵּס וּמַבִּיט בְּכָל מַה שֶּׁבַּפַּרְדֵּס, נִכְנַס אוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לִגְנֹב מִן הַפַּרְדֵּס וְשִׂמָּה בּוֹ אֶת הַכֹּל וְקָרַע בְּגָדָיו, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם אֲנִי אוֹמֵר לְאוֹהֲבִי לָמָּה נִכְנַסְתָּ לְתוֹךְ פַּרְדֵּס שֶׁלִּי הֲרֵי אֲנִי מַלְבִּין אֶת פָּנָיו, אֶלָּא אוֹמֵר הָרְאִיתָ כֹּל שׁוֹטָה הֵיאַךְ קָרַע אֶת בְּגָדֶיךָ, מִיָּד הוּא מֵבִין מָה עָשָׂה. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה הֲרֵינִי אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק. [כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" וּכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק]. לֹא דּוֹמֶה כּוֹס שֶׁל קוֹנְדִּיטוֹן לְכוֹס שֶׁל חֹמֶץ. זֶה זָכוֹר לְקַדֵּשׁ וְלִשְׁמֹר וְזֶה זָכוֹר לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג. וְאַתָּה עֵיף וְיָגֵעַ (כָּתוּב בֶּרֶמז תש"ל).

תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק כְּתִיב (מלכים א יא, טז) "כִּי שִׁשָּׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם", כִּי אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּדָוִד, אָמַר לֵיהּ מַאי טַעְמָא עָבַדְתְּ הָכִי, [אָמַר לֵיהּ] דִּכְתִיב "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", אָמַר לֵיהּ וְהָא אֲנָן זֵכֶר קְרִינָן אָמַר לֵיהּ אֲנָא זְכַר אַקְרֵיָא, אֲזַל לְגַבֵּיהּ רַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ הֵיכִי אַקְרֵיתוּן, אָמַר לֵיהּ זֵכֶר, שָׁקַל סַפְסִירָא וּבָעָא לְמִקְטְלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ אַמַּאי אַמַּר לֵיהּ דִּכְתִיב "אָרוּר עֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה" אָמַר לֵיהּ שְׁבָקֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּלֵיקוּם בְּאָרוּר אָמַר לֵיהּ כְּתִיב (שם) "וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". (כָּתוּב בֶּרֶמז רס"ז). זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה זָכוֹר בַּפֶּה וְאַל תִּשְׁכַּח בַּלֵּב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות טו, יד) "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן". "בְּדַרְכְּךָ" בְּשָׁעַת טֵרוּפְכֶם. "בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם" בְּשָׁעַת גְּאֻלַּתְכֶם. "אֲשֶׁר קָרְךָ" אֵין קָרְךָ אֶלָּא שֶׁנִּזְדַּמֵּן לְךָ. וַיְזַנֵּב בְּךָ מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה הוֹרֵג אֶלָּא בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְכּוּ מִדַּרְכֵי הַמָּקוֹם וְנֶחְלְשׁוּ מִתְּחַת כַּנְפֵי (הֶעָנָן) [הַמָּקוֹם]. "וְהָיָה בְּהָנִיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" שֶׁלֹּא יֵאָגֵד עָלֶיךָ אַגָּדָה. "בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ" מַה שֶּׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ אַתָּה יוֹרֵשׁ. "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", (וּלְהַלָּן) [וְכֵן] הוּא אוֹמֵר "כִּי מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְאוֹמֵר (שם טז) "כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ" וְגוֹ'.

פרשת תבא

(דברים כו א) וְהָיָה כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ. אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד. כִּי תָבוֹא אֶל הָאָרֶץ. עֲשֵׂה מִצְוָה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁבִּשְׁכָרָהּ תִּכָּנֵס אֶל הָאָרֶץ. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ מִשְׁתִּירֵשׁ תִּכְבֹּשׁ וְתֵשֵׁב. וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בִּיאָה סְתָם וּפֵרַט בְּאֶחָד מֵהֶם וְכוּ' [וְלֵעִיל בֶּרֶמז תשמ"ה] כָּל מִצְוָה הַתְּלוּיָה בָּאָרֶץ וְכוּ' (קדושין ל"ז).

(דברים כו ב) וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית. יָכוֹל כָּל הַפֵּרוֹת כֻּלָּן חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "מֵרֵאשִׁית" וְלֹא כָּל רֵאשִׁית, וְעַדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִין חַיָּב וְאֵיזֶה מִין פָּטוּר, הֲרֵינִי דָּן נָאֶמְרוּ

לְהַלָּן בִּכּוּרֵי צִבּוּר, וְנֶאֱמַר הָכָא בִּכּוּרֵי יָחִיד, מַה "בִּכּוּרֵי" [צִבּוּר] שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן מִשְּׁבְעַת הַמִּינִין, אַף בִּכּוּרֵי יָחִיד שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן מִשְּׁבְעַת הַמִּינִין. אִי מַה לְהַלָּן חִטִּין וּשְׂעוֹרִין, אַף כָּאן חִטִּין וּשְׂעוֹרִין, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מִינִין, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כג, יט) "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ" רִבָּה, אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט הָא אֵין עָלֶיךָ לָדוּן אֶלָּא כַּדִּין הָרִאשׁוֹן, וְנֶאֱמַר הָבֵא בִּכּוּרֵי יָחִיד וְנֶאֱמַר הָבֵא בִּכּוּרֵי צִבּוּר, מַה בִּכּוּרֵי צִבּוּר מִשְּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִין בִּשְׁבַח הָאָרֶץ. וְאֵלּוּ הֵן "חִטָּה, וּשְׂעוֹרָה, וְגֶפֶן, וּתְאֵנָה, וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן, וּדְבָשׁ", "זֵית", זֶה זֵית אֲגוֹרִי. "דְּבָשׁ", זֶה דְּבַשׁ תְּמָרִים. מַרְאִשִׁית, וַאֲפִלּוּ אֶשְׁכּוֹל אֶחָד וַאֲפִלּוּ גַּרְגֶּרֶת אַחַת. כָּל פְּרִי, פְּרִי אַתְּ מֵבִיא בִּכּוּרִים, וְאִי אַתְּ מֵבִיא יַיִן וְשֶׁמֶן בִּכּוּרִים. הָאֲדָמָה, פְּרָט לַאֲרִיסִים, וְלַחֲכִירוֹת, וּלְסִיקָרִיקִין, וּלְגַזְלָן שֶׁאֵין מְבִיאִין, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות שם) "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ". אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצֶךָ, כָּל זְמַן שֶׁהֵן מְצוּיִין עַל פְּנֵי אַרְצְךָ, יָכוֹל שֶׁאַתָּה קוֹרֵא כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה מֵבִיא, תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׂמַחְתָּ, אֵין קְרִיאָה אֶלָּא בְּשִׂמְחָה, כְּשֶׁתְּמְצִי לוֹמַר מֵעַצֶּרֶת וְעַד הֶחָג מֵבִיא וְקוֹרֵא, מִן הֶחָג וְעַד חֲנֻכָּה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, מֵבִיא וְקוֹרֵא. אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ, פְּרָט לְנוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמַבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ בְּתוֹךְ שֶׁל רַבִּים, וּמַבְרִיךְ מִתּוֹךְ שֶׁל רַבִּים אוֹ מִתּוֹךְ שֶׁל יָחִיד לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהַנּוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמַבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְדֶרֶךְ הָרַבִּים וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד בְּאֶמְצַע, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מֵבִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּזֶה מֵבִיא. מַאי זֶה טַעַם אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יט) "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ", עַד שֶׁיְּהוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ. וְשַׁמְתָּ בַּטֶּנֶא. מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין כְּלִי, וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ, זֶה שִׁלֹה וּבֵית עוֹלָמִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, בְּצָרָן וּשְׁלָחָן בְּיַד שָׁלִיחַ וּמֵת שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלָקַחְתָּ" "וְהֵבֵאתָ" עַד שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה וַהֲבָאָה כְּאֶחָד. תְּנַן הָתָם, אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין, וְלֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים וְלֹא מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, אָמַר עוּלָּא וְאִם הֵבִיא לֹא קִדֵּשׁ. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תנ"ג).

(דברים כו ג) וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם, זוֹ הִיא שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ בְּיָמֶיךָ, אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁהוּא כְּשֵׁר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז, י) "אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים" וְגוֹ'. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו, (וְלֹא) [שֶׁאֵינְךָ] כְּפוּי טוֹבָה. הִגַּדְתִּי הַיּוֹם, פַּעַם אַחַת קוֹרֵא בְּשָׁנָה וְאִי אַתְּ קוֹרֵא פַּעֲמַיִם בְּשָׁנָה. כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר (ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ) [נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ], פְּרָט לְגֵרִים. לָתֶת לָנוּ, פְּרָט לַעֲבָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, פְּרָט לְשֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנִּטְּלוּ מֵעַצְמָן.

(דברים כו ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ, מִכָּאן אָמְרוּ הָעֲשִׁירִים מְבִיאִין בִּכּוּרִים בְּקַלָּתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וַעֲנִיִּים בְּסַלֵּי נְצָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה, וְהַסַּלִּים נִיתָּנִין לַכֹּהֲנִים, בִּשְׁבִיל

לְזָכוֹת מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים. מִיָּדֶךָ, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, [דִּבְרֵי] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. (אוֹמֵר) וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ, כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לְךָ מִזְבֵּחַ יֵשׁ לְךָ בִּכּוּרִים, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין לְךָ מִזְבֵּחַ אֵין לְךָ בִּכּוּרִים. מִכָּאן אָמְרוּ נִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן, נִטְמְאוּ בַּעֲזָרָה, נוֹפֵץ וְאֵין קוֹרֵא. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ, לִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, גְּמַר יָד יָד מִשְּׁלָמִים, כְּתִיב הָכָא וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָא מִיָּדֶךָ, וּכְתִיב הָתָם "יָדָיו תְּבִיאֶנָּה". מַה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, וּמַה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים, הָא כֵּיצַד כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, (להלן פסוק י) וְהִנַּחְתּוֹ, זוֹ תְּנוּפָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הַנָּחָה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְהִנִּיחוֹ חֲרֵי הַנָּחָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם וְהִנַּחְתּוֹ זוֹ תְּנוּפָה. (דברים כו ה) מִקְרָא בִּכּוּרִים בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ, דִּכְתִיב וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (כז, יד) "וְעָנוּ הַלְוִיִּם" וְגוֹ' [מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ], וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ מִנַּלָן, אָתְיָא קוֹל קוֹל מִמִּשָּׁה, כְּתִיב הָכָא (שם) "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם (שמות יט, יט) "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל", מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. ["וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ"], מִכָּאן אָמְרוּ [בָּרַאשׁוֹנָה] כָּל מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִקְרוֹת קוֹרֵא, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת מַקְרִין אוֹתוֹ, נִמְנְעוּ מִלְּהָבִיא, הִתְחִילוּ לִהְיוֹת מַקְרִין אֶת מִי שֶׁיּוֹדֵעַ וְאֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, סָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא וְעָנִיתָ וְאֵין עֲנִיָּה אֶלָּא מִפִּי אֲחֵרִים.

וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְאֲרָם אֶלָּא לְאַבְדָּם וּמַעֲלֶה עַל לְבָן הָאֲרַמִּי כְּאִלּוּ אִבְּדוֹ. וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְאֶרֶם אֶלָּא [לְהִשְׁתַּקֵּעַ] אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁמָּא תֹּאמַר יָרַד לִטֹּל כֶּתֶר מַלְכוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיָּגָר שָׁם", יָכוֹל בְּאוּכְלוֹסִים הַרְבֵּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּמְתֵי מְעָט", כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ" וְגוֹ'. "וַיְהִי שָׁם לְגוֹי", מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִין שָׁם לְגוֹי. (להלן פסוק ז) "וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ", כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּרְאִיתֶם עַל הָאָבְנַיִם". וְאֶת עָמָלֵנוּ כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב) "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד" וְגוֹ'. גָּדוֹל עָצוּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות א, ז) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם." וָרָב כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמַּחְ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה". (שם, ו) ("וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי"). וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה, 'וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים', כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, י) "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ". וַיְעַנּוּנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, יא) "וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס". וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר

"וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ". (דברים כו ז) וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ. וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, כג) "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה". וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קֹלֵנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב". וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ, זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות ב, כה) "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים". וְאֶת עֲמָלֵנוּ, אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א, כב) "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן". וְאֶת לַחֲצֵנוּ, זוֹ הַדְּחַק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם". (דברים כו ח) וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים. וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם, לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות יב, יב) "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ". "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה", אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ, "וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ", [אֲנִי הוּא וְלֹא הַשָּׁלִיחַ, אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר]. בְּיָד חֲזָקָה, זוֹ הַדֶּבֶר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שם ט, ג) "הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד". וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה זוֹ הַחֶרֶב, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, (דבהי"א א, כא, טז): "וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם". וּבְמוֹרָא גָּדֹל, זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ". "וּבְאֹתוֹת", זֶה הַמַּטֶּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, (שמות ד, יז) "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת". "וּבְמֹפְתִים", זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, "וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן". דָּבָר אַחֵר "בְּיָד חֲזָקָה", שְׁתַּיִם. "וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה", שְׁתַּיִם, "וּבְמוֹרָא גָּדוֹל", שְׁתַּיִם, "וּבְאֹתוֹת", שְׁתַּיִם. "וּבְמוֹפְתִים" שְׁתַּיִם: אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם. וְאֵלּוּ הֵן: דָּם, צְפַרְדֵּעַ, כִּנִּים, עָרוֹב, דֶּבֶר, שְׁחִין, בָּרָד, אַרְבֶּה, חֹשֶׁךְ, מַכַּת בְּכוֹרוֹת: רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָנִים דְּצַ"ךְ עָדַ"ש בְּאַחַ"ב. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִין מִשְּׁקֶה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים וּמִן הָעֲנָבִים, וְהָא תְּנֵינָן בִּכּוּרִין מַשְׁקִין מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (לעיל פסוק ב) אֲשֶׁר תָּבִיא, פְּרִי אַתָּה מֵבִיא וְאִי אַתָּה מֵבִיא מַשְׁקֶה, תַּמָּן מִשְּׁלִקְּטָן מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה עַל מְנָת כֵּן. כָּל הַגְּרִים כֻּלָּן מְבִיאִין וְאֵינָן קוֹרִין. בְּנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה מְבִיאִין וְקוֹרִין שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לב) "וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ" וְגוֹ'. אִם הָיְתָה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל מֵבִיא

וְקוֹרֵא. וְדִכְוָותָהּ אוֹמֵר אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רַבִּי זְעֵירָא אוֹמֵר, כְּלוּם הוּא מִתְכַּוֵּן לֹא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְכִי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲבוֹתָיו הָיוּ, כְּלוּם נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא לִזְכָרִים שֶׁמָּא לִנְקֵבוֹת, תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה גֵּר עַצְמוֹ מֵבִיא וְקוֹרֵא, מַאי טַעְמָא "כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ" לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ אָב לְאָרָם מִכָּאן אָב לְכָל הַגּוֹיִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, אָתָא עוּבְדָא קָמֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ וְהוֹרָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

(דברים כו ט-י) כִּיצַד מַפְרִישׁ אֶת הַבִּכּוּרִים, יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר, קוֹשְׁרוֹ בְּגֶמִי, וְאוֹמֵר הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל פִּי כֵן קוֹרֵא אוֹתָם בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁתִּלְשָׁן מִן הַקַּרְקַע. טַעְמַיְהוֹן דְּרַבָּנָן, הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי, בְּשִׁעַת הֲבָאָה פְּרִי, אֲבָל בְּשִׁעַת הַפָּרָשָׁה אֲפִלּוּ בֹּסֶר, אֲפִלּוּ פַּגִּין. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה בְּשִׁעַת הֲבָאָה פְּרִי אַף בְּשִׁעַת הַפָּרָשָׁה פְּרִי.

אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ.

וַיָּבֹאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ יָכוֹל זֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲמוּרָה וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיָּבֹאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה" זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וַיָּבֹאנוּ אֶל הַמָּקוֹם, בְּשָׁכַר בִּיאָתֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה נָתַן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת. אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, נֶאֱמַר כָּאן אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות יג, ה) "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", מַה לְהַלָּן אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עֲמָמִין, אַף כָּאן אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עַמְמִין, מִכָּאן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁאֵינוֹ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ. וְעַתָּה, מֵיד. הִנֵּה, בְּשִׁמְחָה. הֵבֵאתִי, מִשֶּׁלִּי. אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה מִכָּאן אָמְרוּ יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה וְכוּ' (כֶּרְלְעֵיל) אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה', מִכָּאן אָמְרוּ הָאֵפּוֹטְרוֹפִּין, וְעֶבֶד, וְשֶׁלִּיחַ וְאִשָּׁה, וְטוּמְטוּם, וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס, מְבִיאִין וְאֵין קוֹרִין, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לוֹמַר אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'. וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה הֲנָפָה שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד בִּשְׁעַת קְרִיאָה וְאֶחָד בִּשְׁעַת הִשְׁתַּחֲוָאָה. (דברים כו יא) וְשָׂמַחְתָּ, בְּכָל מִינֵי שִׂמְחוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, בִּזְכוּת שְׁנֵי דְּבָרִים יִשְׂרָאֵל מִתְחַטְּאִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם, בִּזְכוּת שַׁבָּת וּבִזְכוּת מַעֲשֵׂרוֹת, בִּזְכוּת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נח, יג) "אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ" מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (שם, יד) "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'" וְגוֹ', וּבִזְכוּת מַעֲשֵׂרוֹת, דִּכְתִיב "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב". וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב, אָמַר רַב מַתְנָא מְנַיִן לְבִכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה, אָתְיָא טוֹב טוֹב מֵהָכָא אֵינִי וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מְנַיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְתֹאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחְדַּלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים בַּמֶּה מְשַׂמֵּחַ, מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן, מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּדָתָנֵי רַב יוֹסֵף פְּרִי אַתָּה מֵבִיא וְאִי אַתָּה מֵבִיא מַשְׁקֶה, הֵבִיא עֲנָבִים

וּדְרָכָן מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר תְּבִיא. נֶאֱמַר כָּאן שִׂמְחָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שִׂמְחָה", (דברים כז, ז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ" וְגוֹ', מַה לְּהַלָּן שְׁלָמִים אַף כָּאן שְׁלָמִים. נֶאֱמַר כָּאן טוֹב, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "יְפֵה קוֹל וּמֵטִיב נַגֵּן". בְּכָל הַטּוֹב, זֶה הַשִּׁירָה. אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ, מְלַמֵּד שֶׁאָדָם מֵבִיא בִּכּוּרִים מִנִּכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְקוֹרֵא. אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ, מִכָּאן אָמְרוּ יִשְׂרְאֵל וּמִמְזֵרִים (מַתְּרִין) [מִתְוַדִּין], אֲבָל לֹא גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִין, שֶׁאֵין לָהֶן חֵלֶק בָּאָרֶץ.

אִיתְּמַר הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֵבִיא וְקוֹרֵא, קִנְיַן פֵּרוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, קִנְיַן פֵּרוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, אֵיתְיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, וּלְבֵיתֶךָ מְלַמֵּד [שֶׁאָדָם מֵבִיא בִּכּוּרֵי אִשְׁתּוֹ וְקוֹרֵא], שֶׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב "וּלְבֵיתֶךָ". אִית דְּאָמְרֵי אֵיתְיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, וּלְבֵיתֶךָ וְכוּ', הָתָם הוּא דִּכְתִיב "וּלְבֵיתֶךָ" אֲבָל בְּעָלְמָא לָא, אָמַר לֵיהּ טַעְמָא דִּידִי נַמִּי מֵהָכָא. אָמַר רָבָא קְרָא וּמַתְנִיתָא מְסַיְּעֵי לְרֵישׁ לָקִישׁ דִּקְנְיַן פֵּרוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, קְרָא דִּכְתִיב (ויקרא כה, טז) "כִּי מִסְפַּר תְּבוּאוֹת הוּא מוֹכֵר לָךְ", מַתְנִיתָא, דְּתַנְיָא בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשָׂדֶה הַחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל. כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים, כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, וְלָנִין בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִין לַבָּתִּים, וְלַמַּשְׁכִּים הָיָה הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ. הַקְּרוֹבִים מְבִיאִין הַתְּאֵנִים וְהָעֲנָבִים, הָרְחוֹקִים מְבִיאִין גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים, וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וְכוּ', עַד שֶׁמַּגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, [הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם] שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶם, וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם, הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים וְהַגִּזְבָּרִין יוֹצְאִין לִקְרָאתָן, לְפִי כְּבוֹד הַנִּכְנָסִין הָיוּ יוֹצְאִין, וְכָל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶן, וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן אֲחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת, הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת אֲפִלּוּ אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפּוֹ וְנִכְנָס עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה דִּבְּרוּ הַלְוִיִּים בְּשִׁיר (תהלים ל, ב) "אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אוֹיְבַי לִי". הַגּוֹזְלוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַסַּלִּים הָיוּ עוֹלוֹת, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים. עוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפּוֹ קוֹרֵא הִגַּדְתִּי הַיּוֹם וְגוֹ' עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה וְכוּ'.

(דברים כו יב-טו) כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר, יָכוֹל בַּחֲנֻכָּה, נֶאֱמַר כָּאן "קֵץ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לא, י) קֵץ מַה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן רֶגֶל, אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן רֶגֶל, אִי מַה קֵץ הָאָמוּר לְהַלָּן חַג הַסֻּכּוֹת אַף קֵץ הָאָמוּר כָּאן חַג הַסֻּכּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", אֵיזֶהוּ חַג שֶׁכָּלִין בּוֹ הַמַּעֲשְׂרוֹת הֱוֵי אוֹמֵר זֶה פֶּסַח. מִכָּאן אָמְרוּ עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיָה בְּעוּר. בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית יָכוֹל אַף שָׁנָה שְׁבִיעִית תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר" שָׁנָה שֶׁחַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר, יָצְאָת שְׁנַת שֶׁבַע שֶׁאֵינָהּ

חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר. יָכוֹל (כָּל) [שְׁנֵי] מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִין בָּהּ, [תַּלְמוּד לוֹמַר שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר, מַעֲשֵׂר אֶחָד נוֹהֵג בָּהּ וְאֵין שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת נוֹהֲגִין בָּהּ]. אֵין לִי אֶלָּא מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבּוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ רִבָּה. וְנָתַתָּ[ה] לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה, תֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי חֶלְקוֹ. וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ, תֵּן לָהֶם כְּדֵי שָׂבְעָן, מִכָּאן אָמְרוּ אֵין פּוֹחֲתִין לְעָנִי בַּגֹּרֶן מֵחֲצִי קַב חִטִּין אוֹ קַב שְׂעוֹרִין, דִּבְרֵי (רַבִּי) רַבִּי יְהוּדָה, [רַבִּי מֵאִיר] אוֹמֵר חֲצִי קַב. בִּשְׁעָרֶיךָ, מְלַמֵּד שֶׁאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, אָמְרוּ מִשְׁפַּחַת בֵּית נַבְלָטָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם וְנָתְנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֵׁשׁ מֵאוֹת כִּכְּרֵי זָהָב וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיאָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. וְאָמַרְתָּ, בְּכָל לְשׁוֹן. "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", זֶה וִדּוּי מַעֲשֵׂר. "בַּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. "וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי", זֶה מַעֲשַׂר לֵוִי, "וְגַם נְתַתִּיו", זֶה תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. ["וְ]לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה", זֶה מַעְשַׂר עָנִי, וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי. "מִן הַבַּיִת", זוֹ חַלָּה.

דָּבָר אַחֵר "מִן הַבַּיִת" כֵּיוָן שֶׁהִפְרַשְׁתּוֹ מִן הַבַּיִת אֵין אַתָּה נִזְקָק לְכָל דָּבָר. "כְּכָל מִצְוָתְךָ" שֶׁאִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. "אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי", לֹא נְתַתִּיו לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי. "לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ", לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, לֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְחֻבָּר וְלֹא מִן הַמְחֻבָּר עַל הַתְּלוּשׁ, לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. "וְלֹא שָׁכַחְתִּי" מִלְּבָרֶכְךָ וּלְהַזְכִּיר שִׁמְךָ עָלָיו. "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ", הָא אִם אָכְלוֹ [בַּאֲנִינוּת] אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת. "וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה", בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר, וּבֵין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת", לֹא לְקָחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לְמֵת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אִם לְמֵת אִם לַחַי אָמוּר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת", שְׁלֹא הֶחֱלַפְתִּי אֲפִלּוּ בִּדְמֵי טָהוֹר. "שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהָי" הֵבֵאתִיו [לְבֵית הַבְּחִירָה]. "עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי", שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בּוֹ. ["הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ"], עֲשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ".

כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר, שָׁנָה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא מַעֲשֵׂר אֶחָד, הָא כֵיצַד, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שְׁנִיָּה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שְׁלִישִׁית מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעְשַׂר עָנִי, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִבָּטֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא [אַף] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן יִבָּטֵל, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, כט) "וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ", כָּל זְמַן שֶׁבָּא תֵּן לוֹ, דִּבְרֵי (רַבִּי מֵאִיר) [רַבִּי יְהוּדָה], רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר יח, כו) "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר" וְגוֹ' הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנַחֲלָה, מַה נַּחֲלָה אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אֵין לוֹ הֶפְסֵק. קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לַבְּרִיּוֹת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהֻפֵּר, וְיָכוֹלָה הִיא לֵהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. וְלֹא קְתָנִי וּבְמַעֲשַׂר עָנִי, וְהָתַנְיָא

בַּבְּרִיְתָא וּבְמַעֲשֵׂר עָנִי, אָמַר רָבָא, כָּאן בְּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת, דִּכְתִיב בֵּיהּ נְתִינָה "וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה". מִשּׁוּם הָכִי אָסוּר לָהּ לְאִיתְהַנּוּיֵי, וְכָאן בְּמַעֲשֵׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, כֵּיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ (דברים יד, כח) "וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ", שְׁרִי לָהּ לְאִיתְהַנּוּיֵי. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אִלְעַאי, בּוֹא וּרְאֵה מַה בֵּין דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים לְדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ טְרַקְסְמוֹן כְּדֵי לְחַיְבָן בְּמַעֲשֵׂר, דּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים מַכְנִיסִין פֵּרוֹתֵיהֶן דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְדֶרֶךְ חֲצֵרוֹת וְדֶרֶךְ קַרְפִּיפוֹת כְּדֵי לְפָטְרָן מִן הַמַּעֲשֵׂר, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי, אֵין הַטֶּבֶל מִתְחַיֵּב בְּמַעֲשֵׂר עַד שֶׁיִּרְאֶה פְּנֵי הַבַּיִת. שֶׁנֶּאֱמַר "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִלּוּ חָצֵר קוֹבַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָכְלוּ בִּשְׁעָרֶיךָ". רַבִּי וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הָיוּ מַכְנִיסִין הַכֹּל לַאֲחוֹרֵי גַּגּוֹת, רָאָה אוֹתָם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי אָמַר לָהֶם, רְאוּ מַה בֵּינֵיכוֹן לְקַדְמָאֵי, רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה לוֹקֵחַ שִׁשָּׁה מִינִין בִּפְרוּטָה כְּדֵי לְעַשֵּׂר מִכָּל מִין וָמִין, וְאַתֶּם מַכְנִיסִין אֶת הַכֹּל כָּלָה אֲחוֹרֵי גַּגּוֹת, חֲמָתוּן חַד סַבָּא אֲמַר לְהוֹן יְהֲבוּן אַתּוּן לִי, אָמְרוּן לֵיהּ אִין, אָמַר לוֹן וּלְאֵבוּכוּן דְּבִשְׁמַיָּא לֵית אַתּוּן יְהֲבִין וְלִי יְהֲבִיתוּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי אֵין הַטֶּבֶל מִתְחַיֵּב וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל) וְרַבִּי יוֹחָנָן נַמִּי הָכְתִיב "מִן הַבַּיִת", חָצֵר דּוּמְיָא דְּבַיִת שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין בְּתוֹכוֹ. וְאִידָךְ נַמִּי הָכְתִיב "בִּשְׁעָרֶיךָ", הַהוּא דְּמַעֲיֵל לְהוּ דֶּרֶךְ שַׁעַר, לְאַפּוּקֵי דֶּרֶךְ (חֲצֵרוֹת) גַּגּוֹת וְקַרְפִּיפוֹת. אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא, וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא, מִמֶּנּוּ אִי אַתָּה מַבְעִיר, אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שָׁמָּן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת. וְאֵימָא מִמֶּנּוּ אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר שָׁמָּן קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, לָאו קַל וְחֹמֶר הוּא, וּמָה מַעֲשֵׂר הַקַּל אָמְרָה תּוֹרָה וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא, קֹדֶשׁ חָמוּר לֹא כָּל שֶׁכֵּן, אִי הָכִי תְּרוּמָה נַמִּי לֵימָא קַל וָחֹמֶר, וּמָה מַעֲשֵׂר הַקַּל הָא כְּתִיב מִמֶּנּוּ וּמָה רָאִיתָ מִסְתַּבְּרָא קֹדֶשׁ [לָא] מְמַעֲטִינַן שֶׁכֵּן פנ"ק עכ"ס פִּגּוּל, נוֹתָר, קָרְבָּן, מְעִילָה, כֶּרֶת, וְאָסוּר לְאוֹנֵן, אַדְרַבָּה תְּרוּמָה לֹא מְמַעֲטָת שֶׁכֵּן מחפ"ז מִיתָה, וְחֹמֶשׁ, וְאֵין לָהּ פִּדְיוֹן, וַאֲסוּרָה לְזָרִים, הָנָךְ נְפִישִׁין, וְאִיתֵימָא קֹדֶשׁ חָמוּר שֶׁכֵּן עָנוּשׁ כָּרֵת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא, בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר, בֵּין שֶׁהוּא טָמֵא וַאֲנִי טָהוֹר, וְהֵיכָא מָזֵהַר עַל אֲכִילָה אֵינִי יוֹדֵעַ, טָמֵאת הַגּוּף בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ, "נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקָּדָשִׁים" וְגוֹ', טָמֵאת עַצְמוֹ מְנָלַן, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יב, יז) "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" וְגוֹ', וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֲפִלּוּ טָמֵא וְטָהוֹר אוֹכְלִים בְּקְעָרָה אַחַת וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, וְקָאָמַר רַחֲמָנָא הַהוּא דְּאָמְרִי לְךָ הָתָם "בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ" הָכָא לֶאֱסֹר. לְבַעֵר מֵהֶן בְּטֻמְאָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְרוּמָה, מְנָלָן, אָמַר קְרָא לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא מִמֶּנּוּ אִי אַתָּה מַבְעִיר וְכוּ' (כְּדִלְעֵיל).

כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְוִדּוּי מַעֲשֵׂר דִּכְתִיב "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ", וּסְמִיךְ לֵיהּ (להלן פסוק טז) הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ. וִדּוּי מַעֲשֵׂר בְּכָל לָשׁוֹן מִנָּלַן, דִּכְתִיב "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי". וְנֵילַף מִלְּוִיִּים, מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אַף וְכוּ', [דְּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא] [אוֹ דְּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא מֵעֲנִיָּה וַאֲמִירָה]. תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אָדָם [אוֹמֵר] שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. וְכוּ'. בְּמִנְחָה בְּיוֹם טוֹב [הָאַחֲרוֹן] הָיוּ מִתְוַדִּים, כְּיצַד הָיָה הַוִּדּוּי, בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנָטַע רְבָעִי וְכוּ' עַד לֹא לָקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לָמֵת, וְלֹא נְתַתִּיו לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים וְכוּ', עַד הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם כּוּ' וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, בְּבָנִים וּבְנוֹת. וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ, בְּטַל וּבְמָטָר וּבְוַלְדוֹת בְּהֵמָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. כְּדֵי לִתֵּן טַעַם בַּפֵּרוֹת. מִכָּאן אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים מִתְוַדִּים, אֲבָל לֹא גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים, שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף לֹא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יֵשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר הוֹדָיַת מַעֲשֵׂר וְכוּ', וּבְיָמָיו אֵין אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאֹל עַל דְּמַאי. בְּמִנְחָה בְּיוֹם טוֹב [הָאַחֲרוֹן] הָיוּ מִתְוַדִּים, וְיִתְוַדּוּ בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לוֹ מַה לֶּאֱכֹל בָּרֶגֶל. וְיִתְוַדֶּה בְּשַׁחֲרִית, עַד הַמִּנְחָה (מַתָּנָה) [מְצוָה] לֶאֱכֹל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִשְׁמוֹעָתָא, מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע פָּטוּר מִן הַוִּדּוּי, שֶׁאֵין יָכוֹל לוֹמַר וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ.

הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, כַּמָּה מִתְחַטְּאִין, וְכַמָּה יֵשׁ לָהֶן פִּתְחוֹן פֶּה (לַעֲשׂוֹת) [לְעוֹשֵׂי] מִצְוֹות, אָדָם יֵשׁ לוֹ עֵסֶק אֵצֶל הַמְּלָכוּת פְּעָמִים שֶׁהוּא נוֹתֵן כַּמָּה מָמוֹן עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ אֵצֶל הַמֶּלֶךְ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל הַמֶּלֶךְ סָפֵק עוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ סָפֵק שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא אָדָם יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ רוֹאֶה אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר, תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, רִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר, מַנִּיחוֹ בְּסַל [וְהוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם וּבָא] [וְעוֹמֵד בְּאֶמְצַע (הַשָּׁדֶה) [הָעֲזָרָה] וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל וְעַל הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא אוֹמֵר אֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה צָרְכֵי הַיּוֹם הַזֶּה, שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו (פסוק טז) הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת לוֹ (תִּשְׁנָה) [תִּזְכֶּה] לְשָׁנָה (אַחֶרֶת) [הַבָּאָה], כְּאָדָם שֶׁנּוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ פְּרִי חָדָשׁ וְאוֹמֵר לוֹ יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁנֶה וְתִתֵּן לִי לְשָׁנָה הַבָּאָה. (דברים כו טז) מַהוּ "הַיּוֹם הַזֶּה" וְגוֹ', וְכִי עַד עַכְשָׁיו לֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת הָאַרְבָּעִים הָיְתָה [שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה" וְגוֹ'], וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם הַזֶּה", [אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל] בְּכָל יוֹם וְיוֹם תְּהֵא חֲבִיבָה עֲלֵיכֶם הַתּוֹרָה כְּיוֹם שֶׁקִּבַּלְתֶּם אוֹתָהּ מֵהַר סִינַי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ד, ט) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ" וְגוֹ' יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ. וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לַאֲמִתּוֹ

מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ הוּא עַצְמוֹ מֵהַר סִינַי. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יד) "וְאוֹתִי צִוָּה ה' בָּעֵת הַהִיא לְלַמֵּד אֶתְכֶם" וְגוֹ' "לַעֲשׂוֹת אוֹתָם" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "לַעֲשׂוֹתְכֶם אוֹתָם". (דברים כז, ט) "הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל" עֲשׂוּ כִּתּוֹת לְתוֹרָה.

דָּבָר אַחֵר כַּתְּתוּ נַפְשְׁכֶם וּלְבַבְכֶם לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה. (דברים כו יז-יט) כְּתִיב, "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם", וּכְתִיב "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם". וְגוֹ' כְּשֵׁם שֶׁהָעֲלָיָה כּוֹבֶשֶׁת כָּךְ עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִכְבּשׁ אֶת כָּל הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן" וְגוֹ'. אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ, (כְּתִיב בְּרֶמֶז רמ"ד).

מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת תַּנְחוּם שֶׁנִּשְׁבֵּית הִיא וְשִׁבְעָה בָּנֶיהָ עִמָּהּ, מָה עָשָׂה הַשִּׁלְטוֹן, חָבַשׁ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹן אָמַר לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם כְּשֵׁם שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה אֲחִיךָ, אָמַר לוֹ חָס וְשָׁלוֹם לֹא הִשְׁתַּחֲוָה אֲחִי אַף אֲנִי לֹא אֶשְׁתַּחֲוֶה, לָמָּה, אָמַר לוֹ, שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לוֹ הִשְׁתַּחֲוֵה לַצֶּלֶם וְכוּ', שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ (שם ב-ג) "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא יִהְיֶה לְךָ" וְגוֹ', צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ, הוֹצִיא אֶת הַשְּׁלִישִׁי וְכוּ' לָמָּה שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ "זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם". צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא אֶת הָרְבִיעִי וְכוּ'. לָמָּה שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ (שם לד, יד) "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר" צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא אֶת הַחֲמִשִּׁי כוּ' לָמָּה, שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ (דברים ד, לט) "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ" וְגוֹ', צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא אֶת הַשִּׁשִּׁי וְכוּ' שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֵנוּ "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. הוֹצִיא אֶת הַשְּׁבִיעִי וְהוּא הָיָה קָטָן שֶׁבָּהֶם וְכוּ'. שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּעְנוּ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁאֵין אָנוּ מְמִירִין אוֹתוֹ בְּיִרְאָה אַחֶרֶת דִּכְתִיב "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים", וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ לוֹ כָּךְ נִשְׁבַּע לָנוּ שֶׁאֵינוֹ מֵמִיר אוֹתָנוּ בְּאֻמָּה אַחֶרֶת, דִּכְתִיב "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם", אָמַר לוֹ אִם כֵּן אֶזְרֹק אֶת הַטַּבַּעַת הַזּוֹ לִפְנֵי הַצֶּלֶם וְלֵךְ וְהָבֵא אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ לַשִּׁלְטוֹן שָׁמַע וְהִשְׁתַּחֲוָה לַצֶּלֶם, אָמַר לוֹ אַלְלַי עָלֶיךָ שִׁלְטוֹן, וּמַה שֶּׁאַתָּה בָּשָׂר וָדָם אַתָּה מִתְיָרֵא מִבָּשָׂר וָדָם כָּמוֹךָ, אֲנִי לֹא אִירָא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהַּ בָּעוֹלָם אָמַר לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם וְכִי עוֹלָם שֶׁל הֶפְקֵר רְאִיתָ, אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ פֶּה לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בֵּאלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ה) "פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב (שם לג, ו) "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ", אָמַר לוֹ, וְכִי יֵשׁ עֵינַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֶלִילִים שֶׁלָּכֶם כְּתִיב (שם קטו, ה) "עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶךָ בָּהּ" אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אָזְנַיִם לֵאלֹהֵיכֶם. אָמַר לוֹ בְּאֶלִילִים שֶׁלָּכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו) "אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב "וַיִּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע", אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אַף לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֶלִילִים שֶׁלָּכֶם כְּתִיב (תהלים שם) "אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב (בראשית ח, כא) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ". אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ יָדַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֶלִילִים שֶׁלָּכֶם

כְּתִיב "יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב (ישעי' מח, יג) "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ", אָמַר לוֹ, וְכִי יֵשׁ רַגְלַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלִילִים שֶׁלָּכֶם (תהלים, שם) "כְּתִיב רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב (שמות כד, י) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ גָּרוֹן לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלִילִים שֶׁלָּכֶם כְּתִיב "לֹא יֶהֱגוּ בִּגְרוֹנָם", אֲבָל בֵּאלֹהֵינוּ כְּתִיב (איוב לז, ב) "וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא", אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ מִפְּנֵי מָה לֹא הִצִּיל אֶתְכֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיל לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִיָּד נְבוּכַדְנֶצַּר, אָמַר לוֹ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה הָיוּ זַכָּאִין וְנָפְלוּ בְּיַד מֶלֶךְ הָגוּן, אֲבָל אָנוּ חַיָּבִין וְנָפַלְנוּ בְּיַד חַיָּב אַכְזָרִי כְּדֵי שֶׁיִּתְבַּע דָּמֵנוּ מִיָּדוֹ, צִוָּה עָלָיו וַהֲרָגוֹ. אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ תְּנָה לִי אֶת בְּנִי וַאֲגַפְּפֶנּוּ וַאֲנַשְּׁקֶנּוּ וְנָתְנוּ אוֹתוֹ לָהּ וְגִפַּפְתּוֹ וְנִשַּׁקְתּוֹ וְנָתְנָה לוֹ דַּדֶּיהָ וְהוֹצִיאָה לוֹ דְּבַשׁ וְחָלָב לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ", אָמְרָה לוֹ בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ יִתְּנוּ אֶת הַחֶרֶב עַל צַוָּארֵי וְעַל צַוָּארוֹ כְּאֶחָד, מִיָּד צָעַק וְאָמַר אֵיךְ אֶעֱשֶׂה אוֹתוֹ, כְּתִיב בְּתוֹרָתְכֶם (ויקרא כב, כח) "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד", נִטְלוּהוּ מֵחֵיק אִמּוֹ וַהֲרָגוּהוּ, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים שְׁנוֹתָיו שֶׁל תִּינוֹק וְלֹא מָצְאוּהוּ בּוֹ אֶלָּא שְׁתֵּי שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וּשְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהָיְתָה אִמּוֹ בּוֹכָה עָלָיו וְאוֹמֶרֶת לָהֶם בָּנַי אַל יֵרַע לָכֶם שֶׁלְּכָךְ נוֹצַרְתֶּם לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם, לְכוּ וְאִמְרוּ לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם אַל יָזוּחַ לִבְּךָ עָלֶיךָ אַתָּה בְּנִיתָ מִזְבֵּחַ אֶחָד, וַאֲנִי בָּנִיתִי שֶׁבַע מִזְבְּחוֹת וְהֶעֱלֵיתִי שִׁבְעָה בָּנַי עֲלֵיהֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא דִּידְךָ הָוָה נִסָּיוֹן, וְדִידִי הָוָה עוּבְדָּא. אָמְרוּ אוֹתָהּ אִשָּׁה עָלְתָה לַגַּג וְהִשְׁלִיכָה עַצְמָהּ וּמֵתָה, וְקָרְאוּ עָלֶיהָ (תהלים קיג, ט) "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוְחַת וְאוֹמֶרֶת "עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה".

(דברים כז ב-ח) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא נֶאֶמְרוּ בָּרְכוֹת וּקְלָלוֹת אֶלָּא לְאַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁבַע שֶׁכָּבְשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִלְקוּ, הֵתִיב רַבִּי חֲנִינָא קוּמֵי רַבִּי יֹסֵא, וְהָכְתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים", אֲבָנִים תָּקִימוּ מִיָּד, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת אַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נֶאֶמְרוּ.

וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים, תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב", וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתוֹ בְּסִיד. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן, לִדְבָרֶיךָ הֵיאַךְ לְמִדּוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה, אָמַר לוֹ, בִּינָה יְתֵרָה נָתַן בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁגְּרוּ נוֹטְרִין שֶׁלָּהֶן וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשְׁיאוּהָ, וְעַל דָּבָר זֶה נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם לְבָאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶם מִלְמַטָּה (דברים כ, יח) "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם", הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הָיוּ חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה הָיוּ מְקַבְּלִים אוֹתָם. כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא (דברים כא, י) "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ

שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָם, כְּמָאן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת (כָּתוּב בָּרֶמֶז ש"ו).

וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁלָמִים שֶׁשְּׂחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהֶן לֹא מִשּׁוּם שִׂמְחָה, וְלֹא מִשּׁוּם חֲגִיגָה. מִשּׁוּם שִׂמְחָה דִּכְתִיב "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים... וְשָׂמַחְתָּ" בָּעִינָן שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה וְלֵיכָּא, מִשּׁוּם חֲגִיגָה הֲוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ", וְעַכְשָׁיו אֵין שִׂמְחָה (נוֹהֶגֶת) אֶלָּא בְּיַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, טו) "וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ". תָּנוּ רַבָּנָן, חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ אֶת אִשְׁתּוֹ בָּרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", בְּמַה מְשַׂמְּחָם, בְּיַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם בְּיַיִן. וְנָשִׁים בָּרְאוּי לָהֶם, בְּבָבֶל בִּבְגְדֵי צִבְעוֹנִים, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּבְגְדֵי פִּשְׁתָּן הַמְגֹהָצִים.

רַב [הוּנָא] כִּי מָטָא לְהַאי קְרָא בָּכֵי, וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם, עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מְצַפֶּה לוֹ לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ, יִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' א, יא) "לָמָּה לִי רוֹב זִבְחֵיכֶם". (דברים כז ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, מַה דְּבָרִים הָיוּ שָׁם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ לְמֹשֶׁה נָטַלְתָּ אֶת הַתּוֹרָה וְנָתַתָּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים". אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רְצוֹנְכֶם שֶׁיִּכָּרְתוּ לָכֶם בְּרִית שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ לִלְמֹד תּוֹרָה לֹא יְהֵא נִמְנָע, אָמְרוּ לוֹ הֵן, עָמְדוּ וְנִשְׁבְּעוּ שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלִּקְרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר", אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתֶ לְעָם.

(דברים כז יב-כו) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם, תָּנָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְוִיִּם לְמַטָּה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה, הָא כֵּיצַד, זְקֵנֵי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, הָרְאוּי לְשֵׁרוּת לְמַטָּה, וְהַשְׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וָאֵלּוּ לְמַטָּה הָיוּ עוֹמְדִין, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה, וּמַאי עַל בָּסְמוּךְ. (ויקרא כד, ז) כִּדְתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה", אָמַר רַבִּי, עַל בָּסְמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "עַל" מַמָּשׁ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שמות מ, ג) (וְנָתַתָּ) ["וְסַכֹּתָ] עַל הָאָרוֹן אֶת הַפָּרֹכֶת", הֲוֵי אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ. תָּנוּ הָתָם, שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִין לְמַטָּה בְּאֶמְצַע, הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם מַקִּיפִין אֶת הַכֹּהֲנִים וְכוּ' הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִים וּפָתְחוּ בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בְּקִלָּלָה אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים

וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּאֵר הֵיטֵב". תָּנוּ רַבָּנָן בָּרוּךְ בִּכְלָל בָּרוּךְ בִּפְרָט, אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט, לִלְמֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנָה שְׁמוֹנָה וּשְׁמוֹנָה הֲרֵי שִׁשָּׁה עָשָׂר, וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, סט) "אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה'", וּכְתִיב (דברים כט, ח) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת", [נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה]. רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד [שֶׁבַּמִּדְבָּר], וּבִפְלוּגְתָּא דְּהַנֵּי תַּנָּאֵי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּהַר סִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְאֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכָּתַב בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אֶלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וְחָמִישִׁים. רַב כַּהֲנָא אָמַר, כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּתוֹכַחַת חֻמָּשׁ הַשֵּׁנִי. אִית תַּנָּא דְּתָנֵי כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקִין כָּאן כָּךְ חֲלוּקִים בְּדָגָלִים, בְּנֵי לֵאָה מִכָּאן וּבְנֵי רָחֵל מִכָּאן וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בְּאֶמְצַע, אָמַר רַבִּי מַתַנְיָא טַעֲמָא דְּהַלִּין תַּנָּא (ישעי' מח, יב) "שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי", מַה הַתִּקְרָה הַזֶּה עִבְרִיָּה דְּהֵן גַּבֵּי קְטַנָּה דְּהֵן וְעִבְרִיָּה דְּהֵן גַּבֵּי קְטַנָּה דְּהֵן. אִית תָּנֵיי תָּנֵי כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקִין כָּאן כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, "בְּמִלּוּאֹתָם", כִּדֵי שֶׁיִּהוּ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מִכָּאן וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מִכָּאן, וַהֲלֹא אֵינָן אֶלָּא אַרְבָּעִים וְתֵשַׁע, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה (שמות כח, י) "כְּתוֹלְדוֹתָם" מָלֵא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן זְכַרְיָה יְהוֹסֵף מָלֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ". תָּנוּ עַל אַבְנֵי הַמִּלּוֹן נִכְתְּבוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, עַל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ נִכְתְּבוּ. מָאן דְּאָמַר עַל אַבְנֵי מִלּוֹן נִכְתְּבוּ, בְּכָל יוֹם וְיוֹם אֻמּוֹת הָעוֹלָם הָיוּ שׁוֹלְחִין נוֹטְרִיהֶן וּמַשִּׁיאִין אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהָיְתָה כְּתוּבָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. וּמָאן דְּאָמַר עַל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ נִכְתְּבוּ וְלֹא לִשָּׁעָה הָיָה וְנִגְנְזוּ, וְעוֹד הָיְתָה מַעֲשֶׂה נִסִּים נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלֵב כָּל אֻמָּה וְאֻמָּה וְהִשִּׁיאוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהָיְתָה כְּתוּבָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, מָאן דְּאָמַר עַל אַבְנֵי מִלּוֹן נִיחָא. (לעיל פסוק ד) וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד, מָאן דְּאָמַר עַל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד בֵּין כָּל אֶבֶן וָאֶבֶן. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר (ישעיה, לג, יב) "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפֹת סִיד", מִסִּיד נְטָלוּ אַפּוֹפְסִין שֶׁלָּהֶן מִיתָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן פָּשׁוּט הוּא לָן אַרְבָּעָה מִינֵי אֲבָנִים הֵן, אַבְנֵי הַמִּלּוֹן לְשָׁעָה הָיוּ וְנִגְנְזוּ, אִם תֹּאמַר אֲבָנִים שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, מְשֻׁקָּעוֹת הָיוּ, אִם תֹּאמַר אִיסְטְלִיּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶן מֹשֶׁה, כְּבָר נִכְנְסוּ עִמָּהֶם לָאָרֶץ אֶלָּא בְּמָה אֲנָן קַיְמִין בַּאֲבָנִים שֶׁהֵקִים לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ עַל גַּב הַיַּרְדֵּן. וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה. (כתוב בֶּרֶמֶז תל"ד). תְּנָא, אָרוּר בּוֹ נִדּוּי, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה. בּוֹ נִדּוּי דִּכְתִיב "אֹרוּ מֵרוֹז", וְאָמַר עוֹלָא בְּאַרְבַּע [מֵאָה] שִׁפּוּרֵי שַׁמְתֵּיהּ בָּרָק לְמֵרוֹז. בּוֹ קְלָלָה, דִּכְתִיב "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל

הַקְּלָלָה". וּכְתִיב אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל. בּוֹ שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב (יהושע ו, כו) "וַיַּשְׁבַּע יְהוֹשֻׁעַ (אֶת הָעָם) [בָּעֵת הַהִיא] לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי ה'" כוּ'. וּכְתִיב (שמואל א יד, כד) "וַיֹּאֶל שָׁאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל". וּכְתִיב (שם כז) "וְיוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, אָמֵן בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים. בּוֹ שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב "וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". בּוֹ קַבָּלַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים" וְגוֹ' וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן. בּוֹ הַאֲמָנַת דְּבָרִים, דִּכְתִיב (ירמיה כח, ו) "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקִים ה' אֶת דְּבָרֶיךָ".

וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ, בְּלָשׁוֹן קֹדֶשׁ. אַתְיָא קוֹל קוֹל מִמִּשָּׁה, כְּתִיב הָכָא קוֹל רָם וּכְתִיב הָתָם, "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל", מַה לְהַלָּן בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחְמָנִי, מְתֻרְגְּמָנֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּה לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וְגוֹ', בְּאָרוּר סָגִי לֵיהּ אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן וְהָלַךְ הַבֵּן וְעָבַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אֲרוּרִים אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ. וְשָׁם בַּסֶּתֶר (כְּתוּב בְּרֶמֶז תתע"ח).

(דברים כח ג-ו) בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר, בִּזְכוּת מִצְוֹת שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה בָּעִיר, [חַלָּה] וְצִיצִית וְסֻכָּה וְלוּלָב הַדְלָקַת נֵר שַׁבָּת. וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה, בִּזְכוּת מִצְוֹת שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה בַּשָּׂדֶה, לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה.

דָּבָר אַחֵר שֶׁתְּהֵא בָרוּךְ בָּעִיר עַל יְדֵי שֶׁנִּתְבָּרַכְתָּ בַּשָּׂדֶה שֶׁתִּתֵּן הָאָרֶץ פֵּרוֹתֶיהָ, בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ בְּפַרְקְמַטְיָא שֶׁלְּךָ, וְדָוִד מְפָרְשָׁהּ, (תהלים קכא, ח) "ה' יִשְׁמֹר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ". דָּבָר אַחֵר בָּרוּךְ אַתָּה בְּבִיאָתְךָ לָעוֹלָם, וּבִיצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם, אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁשִּׁעַת מִיתָתוֹ כְּעֵת לֵידָתוֹ וְזֶהוּ (קהלת ג, ב) "עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת". אָמַר רַב, "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר", שֶׁתְּהֵא בֵּיתְךָ סָמוּךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. "וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה", שֶׁיִּהוּ נְכָסֶיךָ קְרוֹבִים לָעִיר. "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבוֹאֶךָ" שֶׁלֹּא תִמְצָא אִשְׁתְּךָ סָפֵק נִדָּה בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ. "וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", שֶׁכָּל צֵאֱצָאֵי מֵעֶיךָ יִהְיוּ כְּמוֹתָךְ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, "בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר" שֶׁיְּהֵא בֵּית הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשֻׁלְחָנְךָ. "בָּרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה", שֶׁיִּהְיוּ נְכָסֶיךָ מְשֻׁלָּשִׁין, שְׁלִישׁ בִּתְבוּאָה, שְׁלִישׁ בִּגְפָנִים, שְׁלִישׁ בְּזֵיתִים. "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבוֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", שֶׁתְּהֵא יְצִיאָתְךָ מִן הָעוֹלָם כְּבִיאָתְךָ לָעוֹלָם, מַה בִּיאָתְךָ בְּלֹא חֵטְא אַף יְצִיאָתְךָ בְּלֹא חֵטְא, וְלֹא קִשְׁיָא, הָא דְּמֶהֱדַר שׁוּרָא וְרִיתְקָא, הָא דְּלֹא מֶהֱדַר.

(דברים כח ח) יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ". תְּנוּ רַבָּנָן הַהוֹלֵךְ לְמוּד אֶת גָּרְנוֹ אוֹמֵר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, הִתְחִיל לָמוּד אוֹמֵר

בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בַּכָּרִי הַזֶּה, מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה לֹא בְּדָבָר הַשָּׁקוּל וְלֹא בְּדָבָר הַמָּדוּד וְלֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "יְצַו ה' אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה" וְגוֹ'. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "יְצַו ה' אִתְּךָ" וְגוֹ'. (דברים כח י) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ, תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ. הָרוֹאֶה תְּפִלִּין בַּחֲלוֹם יְצַפֶּה לְגְדֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ", וְתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז ע"ו). מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ אַחַר אָבִיו וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ אָבִיו, וְהָיוּ בְּנֵי אָדָם רוֹאִים לְאָבִיו עִמּוֹ וְהָיוּ יְרֵאִים מִפָּנָיו, אַחַר יָמִים הִנִּיחַ לְאָבִיו וְהָיָה מְהַלֵּךְ לְעַצְמוֹ, הִתְחִילוּ הַבְּרִיּוֹת מַכִּין אוֹתוֹ, בָּא לוֹ אֵצֶל אָבִיו וְאָמַר לוֹ כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, אָמַר לוֹ, אַתָּה עָשִׂיתָ לְעַצְמְךָ שֶׁהִנַּחְתָּ אוֹתִי, כָּךְ יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁעוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם יְרֵאִים מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן", (במדבר כב, ג) "וַיָּגָר מוֹאָב", וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ב, יא) "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ", וְלֹא עָשׂוּ אֶלָּא עָבְרוּ עַל דְּבָרָיו, וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ לְמַלְכֻיּוֹת, הִתְחִילוּ צוֹעֲקִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אוֹמֵר לָהֶם, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לְעַצְמְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, יט) "תְּיִסָּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשׁוּבֹתַיִךְ תוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת ה' אֱלֹהָיִךְ".

רמז תתקלט

(דברים כח יב) יִפְתַּח ה' לְךָ, אָמַר רַב חִסְדָּא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים מֵאוֹצָר טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב" וְגוֹ' בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִים בְּאַרְצָם גְּשָׁמִים יוֹרְדִים מֵאוֹצָר טוֹב, וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִים בְּאַרְצָם אֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים מֵאוֹצָר טוֹב. (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תתקמ"ב. וּבְפָסוּק "וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם" בֶּרֶמֶז תתס"ח). אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מָטָר בִּשְׁבִיל יָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "לָתֵת מְטַר אַרְצֵךְ" בְּעִתּוֹ. פַּרְנָסָה בִּשְׁבִיל רַבִּים, דִּכְתִיב (שמות טז, ד) "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם". וּפַרְנָסָה בִּשְׁבִיל יָחִיד לֹא, וְהָתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְכוּ', שֶׁאִנּוּ מֹשֶׁה כֵּיוָן דִּלְרַבִּים הוּא בָּעֵי כְּרַבִּים דְּמִי. גְּדוֹלָה הִיא יְרִידַת גְּשָׁמִים שֶׁשְּׁקוּלָה כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דִּכְתִיב "וְיִבֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ", וּכְתִיב (שם, ב) אַחֲרָיו [קַמִּיה] "יְחַיֵּנוּ מִיּוֹמָיִם" וְגוֹ', לְפִיכָךְ קְבָעוּהָ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. כְּשֶׁהַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים אַף מַשָּׁא וּמַתָּן מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "לָתֵת מְטַר אַרְצֵךְ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ". (דברים כח יג) וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה (כְּתוּב בֶּרֶמֶז קמ"ח). (דברים כח כג) וְהָיוּ שָׁמֶיךָ (כְּתוּב בֶּרֶמֶז תרע"ד). תָּנָא, הֲעָבִים וְרוּחוֹת שְׁנִיּוֹת לְמָטָר, מַאי הִיא זִיקָא דְּבָתַר מִטְרָא, לְמֵימְרָא דְּמַעֲלִיּוּתָא הִיא, וְהָכְתִיב "יִתֵּן ה' אֶת מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר",

וְאָמַר עוּלָא זִיקָא דִּבְתַר מִטְרָא, לֹא קַשְׁיָא [הָא דְּאָתָא נִיחָא, הָא דְּאָתָא רַזְיָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא הָא דְּמַעֲלֶה אָבָק הָא דְּלָא מַעֲלֶה אָבָק. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, זִיקָא דִּבְתַר מִטְרָא כְּמִטְרָא, עִיבָא דִּבְתַר מִטְרָא כְּמִטְרָא, שִׁמְשָׁא דִּבְתַר מִטְרָא כִּתְרֵי מִטְרֵי, לְמֵעוּטֵי מַאן, לְמֵעוּטֵי גֵּילְהִי דְּלֵילְיָא, וְשִׁמְשָׁא דְּבֵינֵי קַרְחֵי. (דברים כח כז) יַכְּכָה ה' בִּשְׁחִין, (כָּתוּב בָּרֵמֶז קפ"ד). (דברים כח כט) תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל מִקְרָא זֶה וְהָיִיתִי מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה, וְכִי מָה אִכְפַּת לֵיהּ לְעִוֵּר בֵּין אֲפֵלָה לְאוֹרָה, עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה לְיָדַי, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לְיָלָה וַאֲפֵלָה, וְרָאִיתִי סוּמָא וַאֲבוּקָה בְּיָדוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ אֲבוּקָה זוֹ לָמָּה לְךָ, אָמַר לִי כָּל זְמַן שֶׁאֲבוּקָה בְּיָדִי בְּנֵי אָדָם רוֹאִין אוֹתִי וּמַצִּילִין אוֹתִי מִן הַפָּחָתִים וּמִן הַבּוֹרוֹת וּמִן הַקּוֹצִים וּמִן הַבַּרְקָנִים.

(דברים כח לב) בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר, זוֹ אֵשֶׁת אָב. (דברים כח לו) יוֹלֵךְ ה' אוֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ, כְּתִיב (דבהי"ב לה, ג) "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים" וְגוֹ', יֹאשִׁיָּה גָּנַז אֶת הָאָרוֹן, וְלָמָּה גְּנָזוֹ, לְפִי שֶׁמָּצָא כָּתוּב יוֹלֵךְ ה' אוֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ, עָמַד וּגְנָזוֹ. (דברים כח לח) זֶרַע רַב תּוֹצִיא, (כָּתוּב בָּרֵמֶז ל"ח). (דברים כח מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ, (כָּתוּב בָּרֵמֶז רעד). רַב מַתְנָא אָמַר, "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב", אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה, מִכָּאן לְעִקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה, וְאֵימָא דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", מְשַׂמְּחֵי לֵב אִיקָרֵי, טוּב לֵבָב לָא אִיקָרֵי, וְאֵימָא בְּכוּרִים, דִּכְתִיב (דברים כו, יא) "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב", טוֹב אִיקָרֵי טוּב לֵבָב לָא אִיקָרֵי. (דברים כח נ) אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים (כָּתוּב בָּרֵמֶז תשי"א).

(דברים כח נו) מַרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס עֲתִירְתָא דִּירוּשְׁלַיִם הֲוַת, שְׁדַרְתֵּיהּ לִשְׁלוּחָהּ, אָמְרָה לֵיהּ זִיל אַיְתִי לִי סְמִידָא אַדְאָזַל אִיזְדַּבַן, אֲתָא אֲמַר לָהּ סְמִידָא לֵיכָּא חִיוְרְתָא אִיכָּא, אָמְרָה לֵיהּ זִיל אַיְתִי לִי, אַדְאָזַל אִיזְדַּבַן אֲתָא אֲמַר לָהּ חִיוְרְתָא לֵיכָּא גוּשְׁקְרָא אִיכָּא זִיל אַיְתִי לִי אַדְאָזַל אִיזְדַּבַן, אֲמַר לָהּ גוּשְׁקְרָא לֵיכָּא קְמְחָא דִּשְׁעֹרֵי אִכָּא, אָמְרָה לֵיהּ זִיל אַיְתִי לִי, אַדְאָזַל אִיזְדַּבַן. הֲוַת שְׁלִיפָא מְסָאנָא אָמְרָה אִיפּוּק וְאֶחֱזֵי אִי מַשְׁכְּחְנָא מִידִּי לְמֵיכַל, אֵיתִיב לָהּ פַּרְתָא בְּכַרְעָהּ וּמֵתָה, קְרִי עָלָהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָרַכָּה בְךָ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר לֹא נִסְּתָה כַף רַגְלָהּ הַצֵּג עַל הָאָרֶץ, וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי גְּרוֹגֶרֶת דְּרַבִּי צָדוֹק אָכְלָה וְאִיתְנִיסָא וּמֵתָה, דְּרַבִּי צָדוֹק יָתִיב אַרְבָּעִים שָׁנִין בְּתַעֲנִיתָא כִּי הֲוָה אָכִיל מִידֵּי הֲוָה קָא מִתְחַזֵּי מֵאֲבָרַאי, וְכִי הֲוָה בָּרִיא] הֲווֹ מַיְתֵי לֵיהּ גְּרוֹגֶרֶת מַיִן מֵיהוּ וּשְׁדֵי לְהוֹ, כִּי הֲוָה קָא נִיחָא נַפְשֵׁהּ, אַפְּקִיתֵיהּ לְכָל דַּהֲבָא וְכַסְפָּא שְׁדִיתֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמְרָה אַי לְמַאי מִבָּעֵי לִי, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב (יחזקאל ז, יט) "כַּסְפָּם בְּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ" וְגוֹ'.

(דברים כח נח-נט) אִם לֹא תִשְׁמֹר, (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תתקל"ז). אִם לֹא תִשְׁמֹר, וּכְתִיב בַּתֹּרָה "וְהִפְלָא ה' אֶת" וְגוֹ' הַפְלָאָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (דברים כה, ב) "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", הֲוֵי אוֹמֵר הַפְלָאָה זוֹ מַלְקוּת. תַּנְיָא אֶחָד חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, וְאֶחָד חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין יֶשְׁנָן בִּכְלַל מַלְקוּת אַרְבָּעִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת יֶשְׁנָן בִּכְלַל מַלְקוּת אַרְבָּעִים, שֶׁאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה מוֹחֲלִין לָהֶן, חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין אֵינָן בִּכְלַל מַלְקוּת אַרְבָּעִים, שֶׁאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה אֵין בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה מוֹחֲלִין לָהֶן. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר כָּל חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת בִּכְלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לוֹמַר לְךָ לְכָרֵת נִתְּנוּ וְלֹא לְמַלְקוּת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר קְרָא אִם לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ' וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ, הַפְלָאָה זוֹ וְכוּ' (דֶּרְלְעִיל) וּכְתִיב "אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". אִי הָכִי אֲפִלּוּ חַיָּבֵי עֲשֵׂה נַמִּי, תִּשְׁמֹר כְּתִיב, וְכִדְרַבִּי אֲבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָּׁמֶר', 'פֶּן', וְ'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה. אִי הָכִי אֲפִלּוּ לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה נַמִּי לֵילְקֵי, לַעֲשׂוֹת כְּתִיב. אִי הָכִי אֲפִלּוּ לָאו שֶׁנִּתָּק לַעֲשֵׂה נַמִּי, דּוּמְיָא דִּלְאו דַּחֲסִימָה, הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי כֻּלְּהוּ נַמִּי דּוּמְיָא דִּלְאו דַּחֲסִימָה וְרַבִּי עֲקִיבָא מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ" מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הֲנִי מִילֵּי מִיתָה וּמָמוֹן אוֹ מַלְקוּת וּמָמוֹן. אֲבָל מִיתָה וּמַלְקוּת מִיתָה אַרִיכְתָּא הִיא, וּלְרַבִּי עֲקִיבָא אֲפִלּוּ חַיְּבֵי כְּרֵתוֹת נַמִּי נֵימָא מִשּׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת, מַאי אָמְרַתְּ שֶׁאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה מוֹחֲלִין לָהֶן הַשְׁתָּא מִיהַת לָא עָבְדֵי תְּשׁוּבָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת לְמַלְקוּת, דְּיָלִיף "לְעֵינֵי מִלְּעֵינֶיךָ". אִי הָכִי חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין נַמִּי נִגְמֹר "מֵעֵינֵי מִלְּעֵינֶיךָ", דָּנִין "לְעֵינֵי מִלְּעֵינֶיךָ", וְאֵין דָּנִין "מֵעֵינֵי מִלְּעֵינֶיךָ", וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ, וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (ויקרא יד, לט) "וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא הַכֹּהֵן" זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה, וְכוּ' קַבָּלָה מִנִּיהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמַר קְרָא "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ" בְּרִשְׁעָה הַמְסוּרָה לְבֵית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רָבָא אָמַר, דְּאִתְרוּ בֵּיהּ לְקַטְלָא כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵינוֹ לוֹקֶה וּמֵת, כִּי פְּלִיגִי דְּאִתְרוּ בֵּיהּ לְמַלְקוֹת, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין לוֹקִין עָלָיו. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אֵין לוֹקִין עָלָיו. וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִי הָכִי חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת נַמִּי לֵימָא לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת כָּרֵת הוּא, חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת אֵינָהּ צְרִיכָה הַתְרָאָה, שֶׁהֲרֵי פֶּסַח וּמִילָה עָנַשׁ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר. רָבִינָא אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינָן מֵעִקָּרָא שֶׁאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה מוֹחֲלִין לָהֶן, וּדְקָא אָמַרְתְּ הָא לָא עָבִיד תְּשׁוּבָה, לָא פְּסִיקָא מִלְּתָא לְכָרֵת. (דברים כח נט) וְחֻלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים (כָּתוּב בֶּרֶמֶז רפ"ט).

רמז תתקמ

(דברים כח סג) כֵּן יָשִׂישׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב "וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֶׂה יְדֵי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי, וּכְתִיב (דבהי"ב כ, כא) "בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאוֹמְרִים הוֹדוּ לַה' (כִּי טוֹב) כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר "כִּי טוֹב" בְּהוֹדָאָה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂמֵחַ בְּמַפַּלְתָּן שֶׁל רְשָׁעִים, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הוּא אֵינוֹ שָׁשׂ אֲבָל אֶחֵרִים מֵשִׂישׂ דִּכְתִיב "יָשִׂישׂ" וְלֹא כְתִיב 'יָשׂוּשׂ' שְׁמַע מִינָּה. (דברים כח סה) וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ, (כָּתוּב בָּרֶמֶז רצ"א). אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הַכּוֹעֵס כָּל מִינֵי גֵּיהִנָּם שׁוֹלְטִין בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יא, י) "וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ", וְאֵין רָעָה אֶלָּא גֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל פֹּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַתַּחְתּוֹנִיּוֹת שׁוֹלְטִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁמְּכַלֶּה אֶת הָעֵינַיִם וּמַדְאִיב אֶת הַנֶּפֶשׁ הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ תַּחְתּוֹנִיּוֹת, עוֹלָא בְּמַסְקֵיהּ לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל אִיתְלְוִוּ לֵיהּ תְּרֵי בְּנֵי חוֹזָאֵי בַּהֲדֵיהּ, קָם חַד שְׁחָטֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ לְעוּלָא יְאוּת עָבְדִי, אֲמַר לֵיהּ (זיל) [אין], וּפְעַר לֵיהּ בֵּית הַשְּׁחִיטָה, כִּי אֲתָא לְקָמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר לֵיהּ וְדִילְמָא חָס וְשָׁלוֹם אַחְזוּקֵי יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, אֲמַר לֵיהּ נַפְשָׁךְ הִצַּלְתָּ. קָא תְּמַהּ רַבִּי יוֹחָנָן מִכְּדִי כְּתִיב וְנָתַן ה' לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז, בְּבָבֶל כְּתִיב, אֲמַר לֵיהּ הַהוּא שַׁעְתָּא לָא עֲבַרְנָא יַרְדֵּנָא. (דברים כח סו) אָמַר רַבִּי חָנָן, "וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד", זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם, זֶה הַלּוֹקֵחַ תְּבוּאָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ, זֶה הַסּוֹמֵךְ עַל הַפַּלְטֵר. מַעֲשֶׂה (בְּאִשָּׁה) [בְּפִרְדַּת רַבִּי] שֶׁמַּתָּה וְטִהֲרוּ אֶת דָּמָהּ מִשּׁוּם נְבֵלָה, וְשָׁאַל רַבִּי אֶלְעָזָר אֶת רַבִּי סִימוֹן עַד כַּמָּה, וְלֹא אַשְׁגַּח בֵּיהּ, וְשָׁאַל אֶת רַבִּי (יַעֲקֹב) [יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי] וְאָמַר לֵיהּ עַד רְבִיעִית טְהוֹרָה יָתֵר מִכָּאן טְמֵא. וּבָאַשׁ לְרַבִּי אֶלְעָזָר עַל דְּלָא הָדַר לֵיהּ רַבִּי סִימוֹן, כוּ', אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא בְּגִין דְּשָׁאִיל לָךְ אַתְּ בָּעֵיט בֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ בְּגִין דְּלָא הֲוָת דַּעְתִּי בִּי בָּעֵיטְנָא בֵּיהּ, דְּאָמַר רַבִּי חָנָן וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד, זֶה שֶׁלּוֹקֵחַ חִטִּים לְשָׁנָה. וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם, זֶה שֶׁלּוֹקֵחַ מִן הַסְּדָקִי. וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ, זֶה שֶׁלּוֹקֵחַ מִן הַפַּלְטֵר, וַאֲנָא סְמִיכְנָא אַפַּלְטֵר. בְּכָל יוֹם וְיוֹם קְלָלָתוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר", הֵי בֹּקֶר, אִילֵימָא בֹּקֶר דִּלְמָחָר מִי יָדַע מַאי הֲוֵי אֶלָּא דְּחָלִיף וְאָתֵי עִלְמָא אַמַּאי קָא מְקַיֵּם, אַקְדֻּשָּׁה דְּסִדְרָא, וְאֵיהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּה דְּאַגַּדְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב י, כב) "אֶרֶץ עֵפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים", הָא יֵשׁ סְדָרִים תּוֹפַע מַאֹפֶל.

(דברים כח סט) אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ נֶאֱמַר "בְּרִית בַּמֶּלַח", וְנֶאֱמַר בְּרִית בְּיִסּוּרִין, מַה בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּמֶלַח מְמַתֶּקֶת כָּל הַקָּרְבָּן, אַף בְּרִית הָאֲמוּרָה בְּיִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל (גּוּפוֹ) [עֲוֹונוֹתָיו] שֶׁל אָדָם. (כָּתוּב בָּרֵמָז ש"ג. וּבָרֵמָז תתנ"א). מִלְבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב, כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב וְכוּ' (כָּתוּב לְעֵיל).

כְּתִיב "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם", אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כְּפוּיֵי טוֹבָה בְּנֵי כְּפוּיֵי טוֹבָה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ב, כו) "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם", הָיָה לָכֶם לוֹמַר תֵּן אַתָּה. כְּפוּיֵי טוֹבָה, דִּכְתִיב (במדבר כא, ה) "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל", בְּנֵי כְּפוּיֵי טוֹבָה, דִּכְתִיב "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי", אַף מֹשֶׁה לֹא רִמָּזוֹ לָהֶם אֶלָּא לְאַחַר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וְגוֹ', וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לָדַעַת, אָמַר רַבָּה, שְׁמַע מִינָּהּ לָא קָאֵי אִינִישׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ עַד אַרְבָּעִין שְׁנִין. (דברים כט ח) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נָכְסָיו מַצְלִיחִין, דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה, שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים. כָּתוּב בַּתּוֹרָה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי (הַתּוֹרָה) [הַבְּרִית] הַזֹּאת לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ, שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים, (יהושע א, ח) "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ" וְגוֹ'. מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים (תהלים א, ב-ג) "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְגוֹ' וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ".

(דברים כט א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה בְּקֹרְיָאָה נִתְּנָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, כ) "וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה", אַף מֹשֶׁה כְּשֶׁבָּא לִשְׁנוֹת אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל מְסָרָהּ בְּקֹרְיָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל".

(דברים כט ב) אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, הֱווּ יוֹדְעִין כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִסִּים רְאִיתֶם בְּעֵינֵיכֶם בְּמִצְרַיִם, הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ, שֶׁהָיוּ הַמַּכּוֹת מְמַסּוֹת גּוּפֵיהֶן שֶׁל מִצְרַיִם, וְהָאוֹתוֹת, שֶׁהָיוּ נִרְשָׁמִין עַל גּוּפֵיהֶן, וְהַמּוֹפְתִים, שֶׁהָיוּ הַמַּכּוֹת מְפַתּוֹת אוֹתָם, כֵּיצַד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם הָיְתָה בָּאָה הַמַּכָּה, וְהָיְתָה עוֹשָׂה שִׁבְעָה יָמִים וְהוֹלֶכֶת לָהּ, וְהָיוּ נִרְוָחִין שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יָמִים בֵּין מַכָּה לְמַכָּה, וְלֹא הָיוּ חוֹזְרִין. (דברים כט ג-ד) וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לָדַעַת בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (שמות כד, ז) "כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם", שָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁתְקוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְחַבָּר קָשֶׁה, שֶׁרָאָה עַכְנָא אַחַת קָשָׁה, אָמַר מִי יָכוֹל לַחֲבֹר אֶת זֶה, אָמְרוּ לוֹ וְלֹא אַתָּה הַחַבָּר הַכֹּל מִמְּךָ, כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לוֹמַר אַתָּה תֵּן.

לֹא בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מַה שֶּׁהָיָה עֲלֵיהֶם לֹא בָלוּ, אֲבָל מַה שֶּׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתֵּיבוֹת בָּלוּ, וְכוּ' (כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת עֵקֶב (דברים ח, ד) בְּפָסוּק "שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה" בָּרֵמָז תתנ"א).

פרשת נצבים

(דברים כט ט-י) אַתֶּם נִצָּבִים, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יב, ז) "הָפוֹךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם" כָּל זְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מִתְהַפֵּךְ) [מִסְתַּכֵּל] בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים [וּמְהַפֵּךְ בָּהֶם] אֵין לָהֶם תְּקוּמָה, דּוֹר הַמַּבּוּל "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם". סְדוֹמִיִּים (שם יט, כה) "וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים" מִצְרַיִם "לֹא נִשְׁאַר בָּהֶם עַד אֶחָד". בָּבֶל (ישעיה יד, כב) "וְהִכְרַתִּי לְבָבֶל שֵׁם וּשְׁאָר". [וְעַל כֻּלָּן] אָמַר דָּוִד (תהלים לו, ג) "שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן". אֲבָל יִשְׂרָאֵל אִם נָפְלוּ עוֹמְדִין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַל תִּשְׂמְחִי אוֹיַבְתִּי לִי כִּי נָפַלְתִּי קָמְתִּי". וְאוֹמֵר (מלאכי ג, ו) "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] מֵעוֹלָם לֹא הִכִּיתִי אֻמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ, אֲבָל (שם) "אַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם", שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, כג) "חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם", חִצַּי כְלִים וְהֵם אֵינָן כָּלִים, וּכְתִיב "דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיְצִיבֵנִי כַּמַּטָּרָה לַחֵץ", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְגִבּוֹר שֶׁהֶעֱמִיד אֶת הַקּוֹרָה וְהָיָה מוֹרֶה בָּהּ חִצִּים, הַחִצִּים כָּלִים וְהַקּוֹרָה בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, אַף כָּךְ יִשְׂרָאֵל הַיְסוּרִין כָּלִין וְהֵם בִּמְקוֹמָן עוֹמְדִין. לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְפָרָשַׁת קְלָלוֹת, לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָה קְלָלוֹת חֶסֶר שְׁתַּיִם בְּפָרָשָׁה זוֹ, חוּץ מֵאַרְבָּעִים וְתֵשַׁע שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, מִיָּד הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם וְאָמְרוּ מִי יוּכַל לַעֲמֹד בְּאֵלּוּ, מִיָּד קָרָא אוֹתָם מֹשֶׁה וְהָיָה מְפַיְּסָן מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (לעיל פסוק א, ב) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'" "הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת וְגוֹ'" וַתְּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה. מִפְּנֵי מָה עוֹבְדֵי אֱלִילִים מִיחַיְּבִין כְּלָיָה וְיִשְׂרָאֵל קַיָּמִים, לְפִי כְּשֶׁבָּאִין עָלֵיהֶן פֻּרְעָנֻיּוֹת מְבַעֲטִין בָּהֶן וְאֵינָן מַזְכִּירִין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁפְּךָ חֲמָתְךָ" וְגוֹ' אֲבָל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהַיְסוּרִין בָּאִים עֲלֵיהֶם הֵם נִכְנָעִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם קטז, ג) "כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא" וְגוֹ' (שם ג, ד) "צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא" וְגוֹ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַקְּלָלוֹת הֵן מַעֲמִידוֹת אֶתְכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וּלְמַעַן נִסּוֹתְךָ לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ", לְכָךְ נֶאֱמַר "אַתֶּם נִצָּבִים".

דָּבָר אַחֵר "אַתֶּם נִצָּבִים" אֵימָתַי כְּשֶׁתִּהְיוּ אֲגֻדָּה אַחַת. הַיּוֹם כֻּלְּכֶם, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם נוֹטֵל אֲגֻדָּה אַחַת שֶׁל קָנִים בְּבַת אַחַת שֶׁמָּא יָכוֹל לִשְׁבָּרָם, וְאִלּוּ אַחַת אַחַת אֲפִילּוּ תִּינוֹק יָכוֹל לִשְׁבָּרָם, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין עַד שֶׁיִּהְיוּ אֲגֻדָּה אַחַת שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ג, יח) "יֵלְכוּ] [יֵלְכוּ בֵּית יְהוּדָה עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָבְאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן". רְאֹשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמִּנִּיתִי לָכֶם רָאשִׁים וְשׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים כֻּלְּכֶם שָׁוִין לְפָנַי שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". דָּבָר אַחֵר "כֻּלְּכֶם" עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה, וַאֲפִילּוּ צַדִּיק אֶחָד בֵּינֵיכֶם כֻּלְּכֶם עוֹמְדִין בִּזְכוּתוֹ, וְלֹא אַתֶּם בִּלְבַד אֶלָּא כָּל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, כה) "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם", וּכְשֶׁאֶחָד חוֹטֵא כָּל הַדּוֹר לוֹקֶה, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּעָכָן (יהושע כב, כ) ["הֲלֹא עָכָן וְגוֹ' בֶּן זֶרַח מָעַל מַעַל בַּחֵרֶם" וְגוֹ', מִדַּת פֻּרְעָנֻיּוֹת מוּעֶטֶת וְהַדּוֹר נִתְפָּס בָּהּ], מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מֵחֹטֶב עֵצֶיךָ, מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ גִּבְעוֹנִים בִּימֵי מֹשֶׁה וְלֹא קִבְּלָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵמָּה בְּעָרְמָה" מַהוּ "גַּם" לְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ אֵצֶל מֹשֶׁה וְלֹא קִבְּלָן.

דָּבָר אַחֵר "אַתֶּם נִצָּבִים", מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (לעיל פסוק ו) "וַתְּבוֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה" וּכְתִיב "הָפוֹךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם", מָשָׁל לִשְׁתֵּי תְּמוּנוֹת אַחַת שֶׁל זָהָב וְאַחַת שֶׁל שַׁעֲוָה, הִצִּיתוּ בָּהֶן אֶת הָאוּר, אוֹתָהּ שֶׁל שַׁעֲוָה אָבְדָה מִיָּד, אוֹתָהּ שֶׁל זָהָב קַיֶּמֶת, כָּךְ הָרְשָׁעִים אוֹבְדִין מִן הָעוֹלָם כְּהֶרֶף עַיִן.

דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהִשְׁלִיךְ קוֹצִים עַל פְּנֵי הַמַּיִם הָיוּ צָפִין, הִשְׁלִיךְ אֶבֶן עָמְדָה לָהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, כָּךְ הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים נִקְרְאוּ קוֹצִים, (ישעיה לג, יב) "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים" וְגוֹ', וְיִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ אֶבֶן (בראשית מט, כד) "מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל".

דָּבָר אַחֵר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה מְבַקְּשִׁים אַתֶּם לַעֲמֹד בָּעוֹלָם עִסְקוּ בַּתּוֹרָה, מַה כְּתִיב לְמַעְלָה "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית" וְאַחֲרָיו אַתֶּם נִצָּבִים.

דָּבָר אַחֵר מַה כְּתִיב לְמַעְלָה (אלו"ו) (דברים כח, סה) "וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ" (שם סו) "וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ", אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה, קַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה וְאֵין אֶחָד מֵהֶם נוֹגֵעַ בָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית", וְאוֹמֵר (משלי א, לג) "וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן בֶּטַח".

דָּבָר אַחֵר "אַתֶּם נִצָּבִים" וְלֹא הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים, מָשָׁל לְאֶבֶן גְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה מֻשְׁכֶּבֶת בְּתוֹךְ הָרְחוֹב כָּל מִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה עַצְמוֹ גִּבּוֹר הָיָה בָּא וּמִתְגּוֹשֵׁשׁ בָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת עָלָיו וְשׁוֹבַרְתּוֹ וּמֵת וְהֶאֱבֶן עוֹמֶדֶת בִּמְקוֹמָהּ כָּךְ הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים מְשַׁעְבְּדִים בְּיִשְׂרָאֵל וְהֵם קַיָּמִין לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֵׁים אֶת יְרוּשָׁלַיִם אֶבֶן מַעֲמָסָה". וּנְתִינִים דָּוִד גֶּזֶר עֲלֵיהֶם, מֹשֶׁה גֶּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "מֵחֹטֶב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ", מֹשֶׁה גָּזַר לְהַהוּא דְּרָא, [דָּוִד גָּזַר לְכֻלֵּי דָּרָא], וְאַכְתִּי יְהוֹשֻׁעַ גָּזַר עֲלֵיהֶם, דִּכְתִיב (יהושע ט, כז) "וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' חֹטְבֵי עֵצִים". יְהוֹשֻׁעַ גָּזַר בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם כוי'.

(דברים כט יא-יב) לְעָבְרְךָ בִּבְרִית וְגוֹ'. שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל. אַחַת כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאַחַת בְּחוֹרֵב, וְאַחַת כָּאן, [וְלָמָּה כָּרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהֶן כָּאן], מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָהּ שֶׁכָּרַת בְּחוֹרֵב בִּטְלוּם וְאָמְרוּ "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל", לְפִיכָךְ חָזַר וְכָרַת עִמָּהֶם בְּחוֹרֵב וְקָבַע עָלֶיהָ קְלָלָה בְּמִי שֶׁחוֹזֵר בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דניאל ט, יא) "וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתֶךָ וְגוֹ' וַתִּתֶּךְ עָלֵינוּ אֶת הָאָלָה וְהַשְּׁבֻעָה", וְאֵין אָלָה אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה, כז) "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", לְלַמֶּדְךָ כְּשֵׁם שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַסּוֹטָה, כָּךְ הִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל.

(דברים כט יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם. וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אָמַר לָהֶם הֱווּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא עַל מַה שֶּׁבִּלְבַבְכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם" וְגוֹ' וְכוֹ' עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִלְּתָא דְּלָא טְרִיחָא נָקֵט. (דברים כט יד) כָּתוּב בְּרֶמֶז רצ"ד ע"ש. מִפְּנֵי מָה הַכּוּתִיִּים מְזֹהָמִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָמְדוּ

עַל הַר סִינַי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זֻהֲמָה יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זֻהֲמָתָן וְכוּ', וְגֵרִים מַאי, אָמַר לֵיהּ אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לָא חָזוּ מַזָּלַיְהוּ חָזוּ, דִּכְתִיב "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא דְּאָמַר, עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לֹא פָּסְקָה זֻהֲמָה מֵאֲבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו, יַעֲקֹב יָצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שׁוּם דֹּפִי. (דברים כט טז) כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר "וַתִּרְאוּ אֶת שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֶת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם" וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב (אֲשֶׁר) עֲלֵיהֶם" וְגוֹ', הָא כֵּיצַד עִמָּהֶם דּוּמְיָא דְּעֲלֵיהֶם דָּבָר שֶׁל נוֹי אָסוּר וְשֶׁאֵינוֹ שֶׁל נוֹי מֻתָּר. וְאֵימָא אַדְּרַבָּה "עֲלֵיהֶם" דּוּמְיָא דְּעִמָּהֶם, מָה עִמָּהֶם כָּל מַה שֶּׁעִמָּהֶם אַף "עֲלֵיהֶם" כָּל מַה שֶּׁעֲלֵיהֶם, אִם כֵּן לֹא יֹאמַר "עֲלֵיהֶם". (דברים כט יח-יט) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב הַמַּשְׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן, וְהַמַּשְׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ קָטָן, וְהַמַּחְזִיר אֲבֵדָה לְכוּתִי, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמֵאָה וּכְתִיב "לֹא יֹאבֶה ה' סְלֹחַ לוֹ". מֵיתִיבֵי הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וּמַשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (איוב ה, כד) "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ" וְגוֹ' סָמוּךְ לְפִרְקָן שָׁאנִי.

(דברים כט כה) ["ו]לֹא חָלַק לָהֶם "כָּתוּב בְּרֵמֶז תתק"ח.

(דברים כט כז) עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אֵינָן עֲתִידִין לַחֲזוֹר שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁלִיכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה", מַה הַיּוֹם הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ חוֹזֵר אַף הֵם הוֹלְכִין וְאֵין חוֹזְרִין דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מַה הַיּוֹם מַאֲפִיל וּמֵאִיר אַף הֵן אֲפֵלָה שֶׁלָּהֶן עֲתִידָה לְהָאִיר לָהֶם. תְּנוּ רַבָּנָן עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אֵינָן עֲתִידִין לַחֲזוֹר שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְתֻשֵּׁם ה' מֵעַל אַדְמָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיַּשְׁלִיכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת" לְעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אִם מַעֲשֵׂיהֶם כְּהַיּוֹם אֵינָן חוֹזְרִין, וְאִם לָאו חוֹזְרִין. רַבִּי אוֹמֵר בָּאִין הֵן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, יג) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל" וְגוֹ'. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה שְׁבָקֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲסִידוּתֵיהּ דִּכְתִיב (ירמיה ג, יב) "הָלוֹךְ וְקָרָאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה" וְגוֹ' מַאי חֲסִידוּתֵיהּ, דְּתַנְיָא קְטַנֵּי בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בּוֹעֵר כַּתַּנּוּר וְגוֹ' אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף" שֹׁרֶשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְעָנָף לָעוֹלָם הַבָּא דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר בָּאִין לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קטז, ו) "שֹׁמֵר פְּתָאִים ה'", שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לִינּוּקָא פְּתָיָא.

(דברים כט כח) הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם. וְגוֹ'. לָמָּה נָקוּד עַל לָנוּ וּלְבָנֵינוּ וְעַל ע' שָׁבְעָד, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נֶעֱנְשׁוּ עַל הַנִּסְתָּרוֹת עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה, וְכִי עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת לְעוֹלָם וְהָלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "עַד

עוֹלָם", אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת כָּךְ לֹא עָנַשׁ עַל הַנִּשְׁנִין שֶׁבְּגָלוּי, כוּ' אֶלָּא עָכָן מַאי טַעְמָא אִיעָנַשׁ מִשּׁוּם דְּהָווּ יָדְעֵי בֵּיהּ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. (כָּתוּב בְּרֵמֶז תשכ"ב).

(דברים ל ג) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ (כָּתוּב בְּרֵמֶז רי"ב וּבְרֵמֶז תשל"א).

(דברים ל ה) וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ. מַאי טַעְמָא דְּמָאן דְּאָמַר קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה לְשָׁעָתָהּ וְלֹא קְדֻשָּׁה לֶעָתִיד לָבוֹא דִּכְתִיב "וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל הַשָּׁבִים (מֵהַגּוֹלָה) [מִן הַשִּׁבְי] סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת" וְגוֹ', אֶפְשָׁר בָּא דָּוִד וְלֹא עָשָׂה סֻכָּה, בָּא שְׁלֹמֹה וְלֹא עָשָׂה סֻכָּה עַד שָׁבָא עֶזְרָא, אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, מַה בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת, וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה וְנִתְחַיְּבוּ בְּמַעֲשֵׂר, אַף בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא וְכוּ', וְאוֹמֵר וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ, מַקִּישׁ יְרֻשָּׁתְךָ לִירֻשַּׁת אֲבוֹתֶיךָ מַה יְּרֻשַּׁת אֲבוֹתֶיךָ בְּחִדּוּשׁ כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, אַף יְרֻשָּׁתְךָ בְּחִדּוּשׁ כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ. וְאִידָךְ הַהוּא דְּבָעֵי רַחֲמֵי וְכוּ', בְּשִׁלְמָא מֹשֶׁה לֹא בָּעֵי רַחֲמֵי דְּלָא הֲוָה לֵיהּ זְכוּת דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ דְּהַוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל אַמַּאי לָא בָּעֵי רַחֲמֵי, וְהָכְתִיב "אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ" הָכִי קָאָמַר כֵּיוָן דְּיָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ יְרֻשָּׁתְךָ אַתָּה. אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ, יְרֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה יֵשׁ לָהֶן שְׁלִישִׁית אֵין לָהֶן. (נחמיה ח, יז) "כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בֶּן נוּן" וְלָמָּה כְתִיב "יֵשׁוּעַ", רַבִּי הִלֵּל בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פֻּגַּם הַכְּתוּב כְּבוֹד צַדִּיק בַּקֶּבֶר מִפְּנֵי כְּבוֹד צַדִּיק בְּשָׁעָתוֹ, מַקִּישׁ בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מַה בִּיאָתָן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ פְּטוּרִין הָיוּ וְנִתְחַיְּבוּ, אַף בִּיאָתָן בִּימֵי עֶזְרָא פְּטוּרִין הָיוּ וְנִתְחַיְּבוּ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מִדְּבַר תּוֹרָה נִתְחַיְּבוּ הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ" וְגוֹ', מַקִּישׁ יְרֻשָּׁתְךָ לִירֻשַּׁת אֲבוֹתֶיךָ מָה אֲבוֹתֶיךָ מִדְּבַר תּוֹרָה, אַף יְרֻשָּׁתְךָ מִדְּבַר תּוֹרָה, וְהִרְבֵּךְ מֵאֲבֹתֶיךָ מָה אֲבוֹתֶיךָ לֹא הָיָה עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת וְאַתֶּם אַף עַל פִּי שֶׁעֲלֵיכֶם עֹל מַלְכוּת, אֲבוֹתֶיךָ לֹא נִתְחַיְּבוּ אֶלָּא לְאַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְאַתֶּם כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַסְתֶּם נִתְחַיְּבְתֶּם אֲבוֹתֶיךָ לֹא נִתְחַיְּבוּ עַד שֶׁקִּנּוּ כֻּלָּהּ, אַתֶּם רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה וּמִתְחַיֵּב. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר מֵאֲלֵיהֶן קִבְּלוּ הַמַּעֲשְׂרוֹת מַה טַּעַם וּבְכָל זֹאת (נחמיה י, א-לח) "אֲנַחְנוּ כֹּרְתִים" וְגוֹ', מַה מְקַיְּמִים רַבִּי אֶלְעָזָר "בְּכוֹרֵי בְקָרֵינוּ וְצֹאנֵינוּ" מֵכֵיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן דָּבָר שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ אֲפִילּוּ דְּבָרִים שֶׁהָיוּ חַיָּבִין בְּהֶן הֶעֱלָה עֲלֵיהֶן כְּאִלּוּ מֵאֲלֵיהֶן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן. מַה מְקַיְּמִים רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא "וּבְכָל זֹאת" מֵכֵיוָן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת הֶעֱלָה עֲלֵיהֶן כְּאִלּוּ מֵאֲלֵיהֶן קִבְּלוּ, מַה מְקַיְּמִים רַבִּי אֶלְעָזָר מֵאֲבוֹתֶיךָ פָּתַר לָהּ לֶעָתִיד לָבוֹא.

תַּנְיָא "לְאַהֲבָה אֶת ה'" וְגוֹ' "וּלְדָבְקָה בוֹ". שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אֶקְרָא שֶׁיִּקְרְאוּנִי חֲכָם, אֶשְׁנֶה שֶׁיִּקְרְאוּנִי רַבִּי אֶשְׁנֶה שֶׁאֶקְרָא זָקֵן וְאֵשֵׁב בִּישִׁיבָה, אֶלָּא לְמַד מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ז, ג) "קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעוֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שם ג, יח)

"עֵץ חַיִּים הִיא". רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר עֲשֵׂה דְּבָרִים לְשֵׁם פָּעֳלָם, וְדַבֵּר בָּהֶן לִשְׁמָן, אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְלֹא קַרְדֹּם לַחֲפֹר לְהִיוֹת עוֹדֵר בּוֹ, וְקַל וָחֹמֶר וּמַה בֵּלְשַׁצַּר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא בִּכְלֵי קֹדֶשׁ שֶׁנַּעֲשׂוּ חֹל נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְתָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי טַרְפוֹן, אַשְׁכְּחֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא בִּזְמַן שֶׁהַקִּפְלוּ רוֹב הַמַּקְצוּעוֹת דִּקָּא אָכִיל, אַחְתֵּיהּ בְּשַׁקָּא וְשָׁקְלֵיהּ וְאַמְטֵיהּ לְמִשְׁדֵּיהּ בְּנָהֳרָא, אָמַר לֵיהּ אוֹי לוֹ לְטַרְפוֹן שֶׁזֶּה הוֹרְגוֹ, שָׁמַע הַהוּא גַּבְרָא שְׁבָקֵיהּ וְעָרַק, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עַל דָּבָר זֶה, אָמַר אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁתַּמַּשְׁתִּי בִּכְתָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, קַל וָחֹמֶר מִבֵּלְשַׁצַּר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי קֹדֶשׁ שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּלֵי חֹל שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ז, כב) "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ" כֵּיוָן שֶׁפִּרְצוּם נַעֲשָׂה חֹל נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּהּ בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְשַׁאצַּר", הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְתָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְרַבִּי טַרְפוֹן כֵּיוָן שֶׁהֶקְפִּלוּ רוֹב הַמַּקְצוּעוֹת הָיָה כְּדָאכִיל אַמַּאי צָעֲרִיהּ הַהוּא גַּבְרָא, אָמְרֵי מְשׁוּם דְּהַהוּא גַּבְרָא הַוּוּ גָּנְבֵי לֵיהּ עִנְבֵי כַּלָּה שַׁתָּא, וְכֵיוָן דְּאַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן סָבַר הַיְנוּ דִּגְנָבָן, אִי הָכִי אַמַּאי צָעֲרִי נַפְשֵׁיהּ, שְׁאנִי רַבִּי טַרְפוֹן דְּעָשִׁיר גָּדוֹל הָיָה וְהָוָה לֵיהּ לְפַיְּסוֹ בְּדָמִים, מַאי דִּכְתִיב "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא", שֶׁאִם בַּשָּׁמַיִם הִיא צָרִיךְ אַתָּה לָעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ, וְאִם מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא צָרִיךְ אַתָּה לַעֲבֹר אַחֲרֶיהָ. (דָּבָר אַחֵר) [וְרַבָּא אָמַר] לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא לֹא תִּמָּצֵא תוֹרָה בְּמִי שֶׁמַּגִּיס דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ [כַּשָּׁמַיִם], וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא, לֹא תִּמָּצֵא לֹא בְּסַחְרָנִין וְלֹא בְּתַגָּרִין.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ שְׁאַל אָמַר לָהֶם לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא, אָמְרוּ לוֹ [לִשְׁמוּאֵל שְׁאַל, אָמַר לָהֶם] (ויקרא כז, לד) "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה, (כְּדֶכְתִיב בֶּרֶמֶז תרפ"ב). לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, לֹא תֹּאמְרוּ מֹשֶׁה אַחֵר עוֹמֵד וּמֵבִיא לָנוּ [תּוֹרָה] אַחֶרֶת מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה בַּשָּׁמַיִם, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הִיא וְכָל כְּלֵי אֻמָּנוּתָהּ נִתְּנָה עַנְוָתָנוּתָהּ, צְדָקָתָהּ, וְיַשְׁרוּתָהּ, וּמַתַּן שְׂכָרָהּ. שְׁמוּאֵל אָמַר אֵין הַתּוֹרָה מְצוּיָה בְּאִסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁאֻמָּנוּתָן בַּשָּׁמַיִם אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא אַתָּה אִסְטְרוֹלוֹגִי וְגָדוֹל בַּתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם לֹא הָיִיתִי מַבִּיט בְּאִסְטְרוֹלוֹגְיָא אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי פָּנוּי מִן הַתּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיִיתִי נִפְנֶה לְבֵית הַמַּיִם. לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ, מָשָׁל לְבַת מְלָכִים שֶׁלֹּא הָיָה אָדָם מַכִּירָהּ, וְהָיָה לַמֶּלֶךְ אוֹהֵב אֶחָד וְהָיָה נִכְנָס אֶצְלוֹ בְּכָל שָׁעָה וְהָיְתָה בִּתּוֹ עוֹמֶדֶת לְפָנָיו, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ רְאֵה הֵיאַךְ אֲנִי מְחַבֵּב אוֹתְךָ שֶׁאֵין בְּרִיָּה מַכִּיר אֶת בִּתִּי וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפָנֶיךָ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל רְאוּ כַּמָּה אַתֶּם חֲבִיבִין עָלַי דִּכְתִיב "וְנֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חָי", אֲבָל אַתֶּם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ אֶלָּא כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר, וּבִזְמַן שֶׁתְּקָרְבוּ אֶת הַתּוֹרָה אַף אַתֶּם קְרוֹבִים

לִי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח, יד) "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ". אָמַר אֱלִיָּהוּ זָכוּר לָטוֹב מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁכָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְאוֹכֵל וְשׂוֹתֶה מִשֶּׁלּוֹ וְנֶהֱנֶה מִיגִיעוֹ וּמֵעָמְלוֹ וְאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִשֶּׁל אֲחֵרִים, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (שה"ש ז, ז) "מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ". לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם עָנָו בַּתּוֹרָה [וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים] וּבְיִרְאַת שָׁמַיִם, עִם אָבִיו וְעִם אִמּוֹ וְעִם אִשְׁתּוֹ וְעִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ, וְעִם שְׁכֵנָיו וְעִם קְרוֹבָיו וְעִם רְחוֹקָיו, וַאֲפִילּוּ עִם הַנָּכְרִי בַּשּׁוּק, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָהוּב לְמַעְלָה וְנֶחְמָד לְמַטָּה וּמִתְקַבֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת, וּמְמַלֵּא אֶת יָמָיו וְאֶת שְׁנוֹתָיו בְּשֵׁם טוֹב, וּבָזֶה אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ וּשְׁכֵנָיו יִרְאִין מִמֶּנּוּ, וַאֲפִילּוּ הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים יִרְאִין מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ", אַשְׁרֵי מִי שֶׁמַּשִּׂים אֶת נַפְשׁוֹ כְּשׁוֹר לְעֹל, וְכַחֲמוֹר לַמַּשָּׂאוֹת, וּכְפָרָה הַחוֹרֶשֶׁת בַּשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב, כ) "אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי עַל כָּל מַיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" אִם יִקְרָא וְיִשְׁנֶה וִישַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וִימַעֵט בִּסְחוֹרָה וְיִרָבֶּה בִּישִׁיבָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ, יְמוֹת הַמַּשִׁיחַ שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ, הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כג, ג) "אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דִּבֶּר צוּר יִשְׂרָאֵל מֹשֵׁל בָּאָדָם צַדִּיק מֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים". אָמַר דָּוִד אֲנִי מַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּמַלְכוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם אָדָם נוֹצָר וּבְכָל יוֹם וְיוֹם אָדָם נִבְרָא וּבְכָל יוֹם וְיוֹם אָדָם נוֹלָד, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם אָדָם חַי, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם אָדָם מֵת, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִטֶּלֶת מִמֶּנּוּ, וְנִתְּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, וּמְסַיְּרִין אוֹתוֹ כְּתִינוֹק לִפְנֵי רַבּוֹ, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מְכַלְכְּלִין אוֹתוֹ כְּתִינוֹק עַל שְׁדֵי אִמּוֹ כִּפְרִי מַעֲשָׂיו. פַּעַם אַחַת הָיוּ רַבּוֹתֵינוּ יוֹשְׁבִין [בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ] וְאוֹמְרִין אֱלִיָּהוּ מֵהֵיכָן הוּא, יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים מִזֶּרַע לֵאָה, וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁהוּא בָּא מִשֵּׁבֶט גָּד, (וְחָכָמִים אוֹמְרִים) [וְיֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִים] מִזֶּרַע רָחֵל, וּכְשֶׁהֵם יוֹשְׁבִין וַעֲסוּקִין בָּא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לָטוֹב וְעָמַד בִּפְנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מִצְטַעֲרִים, אֵין אֲנִי אֶלָּא מִזֶּרַע לֵאָה. פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּמְצָאַנִי אָדָם אֶחָד הָיָה מִתְלוֹצֵץ וּמַלְעִיג בְּדִבְרֵי, אָמַרְתִּי לוֹ מַה תִּשִׁיב לְיוֹצְרְךָ לְיוֹם הַדִּין, אָמַר לִי בִּינָה וְדֵעָה לֹא נִתְּנָה לִי שֶׁאֶקְרָא וְאֶשְׁנֶה, אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ אָמַר לִי צַיָּד, וְאֲנִי אָמַרְתִּי לוֹ מִי לְמֶדְךָ שֶׁתִּטֹּל פִּשְׁתָּן וְתַאַרְגֵּנוּ מְצוּדוֹת וְתַשְׁלִיכָהּ לַיָּם וְתַעֲלֶה הַדָּגִים מִן הַיָּם, אָמַר לִי בִּינָה נָתְנוּ לִי מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַרְתִּי לוֹ מַה לְּטֹל פִּשְׁתָּן וְלֶאֱרֹג מְצוּדוֹת לְהַשְׁלִיכָהוּ לַיָּם לְהַעֲלוֹת בָּהּ דָּגִים מִן הַיָּם, נָתְנוּ לְךָ דֵּעָה וּבִינָה מִן הַשָּׁמַיִם, לְדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶם כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד לֹא נִתְּנוּ לְךָ בִּינָה וְדֵעָה מִן הַשָּׁמַיִם, מִיָּד הֵרִים קוֹלוֹ וּבָכָה עַד שֶׁאָמַרְתִּי לוֹ אַל יֵרַע לְךָ שֶׁכָּל בָּאֵי עוֹלָם מְשִׁיבִין תְּשׁוּבָה זוֹ, אֲבָל מַעֲשֵׂיהֶם יִהְיוּ מְעִידִין בָּהֶם, (וְכִי)

(ישעיה יט, ט) "וּבֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים חוֹרֵי". כִּי (הִיא) [הוּא] חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ כָּתוּב בְּרֶמֶז ס"ו, וּבְרֶמֶז תתל"ז, וּבְרֶמֶז רצ"ח, וּבְרֶמֶז תתע"ג.

פרשת וילך

(דברים לא א-ב) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם", הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא". לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא, מַאי לָצֵאת וְלָבוֹא אִילֵימָא לָצֵאת וְלָבוֹא מַמָּשׁ, וְהָא דִכְתִיב (דברים לד, א) "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ" וְתַנְיָא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם וּפִסְעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת, אֶלָּא לָצֵאת וְלָבוֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ שַׁעֲרֵי חָכְמָה. מָאן דְּאָמַר בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ, מָאן דְּאָמַר בְּנִיסָן נוֹלְדוּ בְּנִיסָן מֵתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם" וְכוּ' (כָּתוּב בְּפָסוּק "אַחַד עָשָׂר יוֹם מְחוֹרֵב", בֶּרֶמֶז ת"ח).

כְּתִיב "כִּי אַתָּה תָּבוֹא" וּכְתִיב (להלן פסוק כג) "כִּי אַתָּה תָּבִיא", אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר עִמָּךְ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָדְקָדָן דַּבָּר אֶחָד לְדוֹר וְאֵין שְׁנֵי דְּבָרִים לְדוֹר.

(דברים לא ט) כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן וְאַחֲרָיו לֵוִי מְנָא הַנֵּי מִלֵּי, אָמַר רַב מַתְּנָה אֲמַר קְרָא וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי אַטּוֹ אָנָן לָא יָדְעִינַן דְּכֹהֲנִים בְּנֵי לֵוִי נִינְהוּ, אֶלָּא כֹּהֵן בְּרֵישָׁא וְהָדַר לֵוִי. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר מֵהָכָא (דברים כא, ה) "וְנִגְּשׁוּ (אֶל) הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי", אַטּוֹ וְכוּ' רַב אַשִׁי אָמַר מֵהָכָא "בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה" וְגוֹ'. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר מֵהָכָא (ויקרא כא, ח) "וְקִדַּשְׁתּוֹ" לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן, וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן. (דברים לא י-יא) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד תִּנֵּן הָתָם פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ כֵּיצַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בַּשְּׁמִינִי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה" וְגוֹ' "בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת", חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסָּגָן, וְהַסָּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב, אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ, עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים, וּכְשֶׁהִגִּיעַ (דברים יז, טו) לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת אָמְרוּ לוֹ אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפַּס, אָחִינוּ אַתָּה, וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת (דברים א, א) "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" עַד "שְׁמַע" וּ"מִשְׁמַע" עַד (דברים יא, יג-כא) "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ", "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", (דברים כו, יב) "כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֵׂר", בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, (דברים יז, יד-כ) וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ, (כְּדָרְכּוֹ)

[בְּרָכוֹת] שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן (כָּךְ) הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן אֶת שֶׁל רְגָלִים תַּחַת מְחִילַת הֶעָווֹן. בִּשְׁמִינִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֶלָּא אֵימָא בִּשְׁמִינִית. וְכָל הַנֵּי לָמָּה לִי צְרִיכֵי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים הָוֶה אֲמִינָא נִימְנֵי מֵהַשְׁתָּא וְאַף עַל גַּב דְּלָא אִיתְרְמֵי בִּשְׁמִטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא שְׁמִטָּה, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא שְׁמִטָּה הָוֶה אֲמִינָא בְּסוֹף שְׁמִטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא בְּמֹעֵד, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּמֹעֵד הָוֶה אֲמִינָא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּתַב רַחֲמָנָא חַג הַסֻּכּוֹת, וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַג הַסֻּכּוֹת הָוֶה אֲמִינָא אֲפִילּוּ יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, כְּתַב רַחֲמָנָא בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל מֵהַתְחָלַת הַמּוֹעֵד. חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְכוּ', שְׁמַע מִינַּהּ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב. אָמַר אַבָּיֵי כֻּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב וְהָאָמַר מַר אֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שָׁאנֵי אָמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'", אָמַר רַב חִסְדָּא בְּעֶזְרַת נָשִׁים, וְשִׁבְחוּהוּ חֲכָמִים, מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד, וְהָא אָמַר רַב אָשֵׁי אֲפִילּוּ לְמָאן דְּאָמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שָׁנֵאָמַר (דברים יז, טו) "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ, מִצְוָה שָׁאנִי. אַל תִּתְיָרֵא אָחִינוּ אַתָּה, תְּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא מִיּוֹם שֶׁגָּבַר אֶגְרוֹפָּהּ שֶׁל חֲנֻפָּה, נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ מַעֲשַׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר "בְּאָזְנֵיהֶם". וְהַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ בְּאָזְנֵיהֶם דְּכָל יִשְׂרָאֵל, הַהוּא מִנָּגֵד כָּל יִשְׂרָאֵל נָפְקָא. (דברים לא יב-יג) הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף כָּתוּב בְּרֶמֶז רט"ז. חֵרֵשׁ הַמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, וְחַיָּב בְּשִׂמְחָה, מַאי שְׁנָא לְעִנְיַן רְאִיָּה דְּפָטוּר, גְּמַר רְאִיָּה רְאִיָּה מֵהַקְהֵל וְכוּ', וְהָתָם מְנָלָן דְּפָטְרִינָן דִּכְתִיב "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ" פְּרָט לְמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, וּלְמַעַן יִלְמְדוּ פְּרָט לְשׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר. לְמֵימְרָא דְּכִי [לָא] מִשְׁתָּעֵי לָא גְּמִיר, וְהָא הַנְּהוּ תְּרֵי אִלְמֵי דְּהוּוֹ בְּשִׁבְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי בְּנֵי בַּרְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא וְכוּ' דְּכָל אֵימַת דְּהָוֶה עַיֵּיל רַבִּי לְבֵי מִדְרְשָׁא הֲווֹ עַיְּילִי [וְיָתְבֵי] קַמֵּיהּ וּמְנַיְּדֵי בְּרֵישֵׁיהוּ וּמְרַחֲשֵׁי בְּשִׂפּוֹתֵיהוּ, וּבְעָא רַבִּי רַחֲמֵי עֲלַיְיהוּ וְאִישְׁתִּכַּח דְּהַווֹ גְּמִירֵי הִלְכְתָא וְסִפְרָא וְסִפְרֵי וְתוֹסָפְתָּא וְכֻלָּהּ תַּלְמוּדָא, אָמַר מַר זוּטְרָא קְרֵי בֵּיהּ לְמַעַן יִלְמְדוּ (הוא) רַב אָשֵׁי אָמַר וַדַּאי לְמַעַן יִלְמְדוּ [הוא] דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְמַעַן יִלְמְדוּ וְכֵיוָן דְּלָא מִשְׁתָּעֵי לָא גְּמִיר [וְכֵיוָן דְּלָא שְׁמַע לָא גְּמִיר] הַאי מִלְּמַעַן יִשְׁמְעוּ נָפְקָא, אֶלָּא וַדַּאי לְמַעַן יִלְמְדוּ הוּא.

(דברים לא יד-טז) הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת אָמַר רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּדָבָר שֶׁקִּלְקַלְתִּיךָ בְּתוֹךְ שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַקְדִּישֵׁי שִׁמְךָ [שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'], קַנְטְתָּ עָלַי מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת", כָּל

מִדּוֹתֶיךָ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, שֶׁמָּא מִדָּה רָעָה כְּנֶגֶד מִדָּה טוֹבָה מִדָּה חֲסֵרָה כְּנֶגֶד מִדָּה שְׁלֵמָה מִדָּה צָרָה כְּנֶגֶד מִדָּה טוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַף זוֹ מִדָּה טוֹבָה הִיא שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, כ) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ", "הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם", (מלאכי ג, כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא", כְּשֵׁם שֶׁהֶעֱלִיתָ אוֹתִי עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא, כָּךְ אֲנִי מַעֲלֶה אוֹתְךָ לֶעָתִיד לָבוֹא עַל חֲמִשִּׁים וְחֲמִשָּׁה צַדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר "הֵן" בְּגִימַטְרִיָּא נ"ה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עָשָׂר מִיתוֹת כְּתוּבוֹת עַל מֹשֶׁה וְאֵלּוּ הֵן, הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת "וּמוּת בָּהָר" (דברים ד, כב) "כִּי אָנֹכִי מֵת" (דברים לא, כט) "כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי" "וְאַף כִּי אַחֲרֵי מוֹתִי" (דברים לג, א) "לִפְנֵי מוֹתוֹ" (דברים לד, ז) "בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמוֹתוֹ",(שם ה) "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה", "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה" (שם ב) "מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת" מְלַמֵּד שֶׁעֶשָׂרָה פְּעָמִים נִגְזָרָה עָלָיו גְּזֵרָה שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַעֲדַיִן לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין הַקָּשֶׁה עַד שֶׁנִּגְלָה עָלָיו (בֵּית דִּין הַגָּדוֹל) [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא] וְאָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה" וְדָבָר זֶה קַל בְּעֵינָיו שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ כַּמָּה חַטָּאוֹת גְּדוֹלוֹת כַּמָּה פְּעָמִים וּבִקַּשְׁתִּי עֲלֵיהֶם רַחֲמִים מִיָּד קִבֵּל מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, יב) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", מַה כְּתִיב תָּמָן (במדבר יד, כ) "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ" אֲנִי שֶׁלֹּא חָטָאתִי מִנְּעוּרַי לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֶתְפַּלֵּל עַל עַצְמִי וְיִקַּבֵּל מִמֶּנִּי, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקֵּל הָיָה בְּעֵינָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְאֵינוֹ עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, מִיָּד קָצַף עָלָיו וְנִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁלֹּא יִכָּנֵס, שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ, וְאֵין "לָכֵן" אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ג, יד) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי", וְכֵיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁנֶּחְתַּם עָלָיו גְּזַר דִּין עָמַד וְעָג עוּגָה קְטַנָּה וְיָשַׁב בְּתוֹכָהּ וְאָמַר אֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל אוֹתָהּ גְּזֵרָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה, לָבַשׁ שַׂק וְנִתְעַטֵּף שַׂק וְנִתְפַּלֵּשׁ בְּאֵפֶר, וְעָמַד בִּתְפִלָּה וּבִתַּחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, עַד שֶׁנִּזְדָּעְזְעוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְסִדְרֵי בְּרֵאשִׁית, וְאָמְרוּ שֶׁמָּא הִגִּיעַ צִבְיוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְרוֹת אֶת הָעוֹלָם, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ צִבְיוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְרוֹת אֶת הָעוֹלָם, אֶלָּא (איוב יב, י) "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ", וְאֵין אִישׁ אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִכְרִיז בְּכָל שַׁעַר וְשַׁעַר, בְּכָל רָקִיעַ וְרָקִיעַ, וּבְכָל שַׁעֲרֵי בֵּית דִּין וּבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְלֹא יַעֲלוּ אוֹתָהּ לְפָנָיו מִפְּנֵי שֶׁנֶּחְתַּם עָלָיו גְּזַר דִּין, וְאוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַהַכְרָזָה אכריזאל שְׁמוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבֶהָלָה וְאָמַר לָהֶם לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, קוּמוּ וְנַעֲלוּ כָּל שַׁעַר רָקִיעַ וְרָקִיעַ, עַד שֶׁגָּבַר קוֹל הַתְּפִלָּה לְמַעְלָה, וּבִקְּשָׁה לַעֲלוֹת לָרָקִיעַ, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה דּוֹמֶה לְחֶרֶב שֶׁהוּא קוֹרֵעַ וְחוֹתֵךְ וְאֵינוֹ מִתְעַכֵּב, שֶׁהָיְתָה תְּפִלָּתוֹ מְעֻיֶּנֶת שָׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁלָּמַד מִן זגזאל רַבּוֹ

סוֹפֵר כָּל בְּנֵי מָרוֹם, עַל אוֹתָהּ הוּא אוֹמֵר "וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל", וְאֵין רַעַשׁ אֶלָּא זִיעַ, וְאֵין גָּדוֹל אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ג) "גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד" מַהוּ אוֹמֵר "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ" בְּשָׁעָה שֶׁרָאוּ גַּלְגַּלֵּי מֶרְכָּבָה וְשַׁרְפֵּי לֶהָבָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא תְקַבְּלוּ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא נָשָׂא פָּנִים, וְלֹא נָתַן לוֹ חַיִּים, וְלֹא הִכְנִיסוֹ לָאָרֶץ, אָמְרוּ (שם ג, יב) "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ" שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂוֹא פָּנִים לֹא לְקָטָן וְלֹא לְגָדוֹל. וּמִנַּיִן שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, כג) "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'" מִנַּיִן "וָאֶתְחַנַּן", הֲכִי הֲווֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ יְגִיעִי וַעֲמָלִי וְצַעֲרִי שֶׁנִּצְטַעַרְתִּי עֲלֵיהֶן בְּמִצְווֹת עַד שֶׁקִּבַּעְתִּי בָּהֶן תּוֹרָה וּמִצְווֹת, אָמַרְתִּי כְּשֵׁם שֶׁרָאִיתִי בְּצַעֲרָם כָּךְ אֶרְאֶה בְּטוֹבָתָם, וְעַכְשָׁו שֶׁהִגִּיעַ טוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַתָּה אוֹמֵר לִי "לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה" הֲרֵי אַתָּה עוֹשֶׂה תּוֹרָתְךָ פְּלַסְתֵּר, דִּכְתִיב (דברים כד, טו) "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ", וְזוֹ הִיא שִׂלּוּם שֶׁל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁעָמַלְתִּי עַד שֶׁהָיוּ עַם קָדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, א) "וְיהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן", וּמַלְאָךְ סַמָּאֵל רֹאשׁ הַשָּׂטָנִים הוּא בְּכָל שָׁעָה הָיָה מְצַפֶּה לְמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאוֹמֵר מָתַי יַגִּיעַ הֶרֶגַע שֶׁבּוֹ יָמוּת מֹשֶׁה שֶׁאֵרֵד וְאֶטֹּל נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵימֶנּוּ, עָלָיו אָמַר (שְׁלֹמֹה) [דָּוִד] (תהלים לז, לב) "צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ" בְּכָל הַשָּׂטָנִים כֻּלָּם אֵין לְךָ רָשָׁע כְּסַמָּאֵל וְאֵין לְךָ צַדִּיק בְּכָל הַנְּבִיאִים כְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁנִּזְדַּמֵּן לִסְעוּדַת חָתָן וְכַלָּה וְהָיָה מְצַפֶּה וְאוֹמֵר מָתַי יַגִּיעַ שִׁמְחָתָם וַאֲשַׂמְּחֵם, כָּךְ הָיָה סַמָּאֵל הָרָשָׁע מְצַפֶּה לְמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאוֹמֵר מָתַי יְהֵא מִיכָאֵל בּוֹכֶה וַאֲנִי אֶמְלֵא פִּי שְׂחוֹק, עַד שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָאֵל, רָשָׁע אֲנִי בּוֹכֶה וְאַתָּה מְשַׂחֵק (מיכה ז, ח) "אַל תִּשְׂמְחִי אוֹיַבְתִּי לִי כִּי נָפַלְתִּי קַמְתִּי", "נָפַלְתִּי" בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה "וָקַמְתִּי" בְּפַרְנָסָתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל שִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. "כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ" בְּחֻרְבַּן בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי, "ה' אוֹר לִי" לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, עַד כָּאן עָלְתָה לוֹ לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֵין אַתָּה מַכְנִיסֵנִי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַנַּח אוֹתִי בְּעוֹלָם הַזֶּה וְאֶחְיֶה וְלֹא אָמוּת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם לֹא אֲמִיתְךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה הֵיאַךְ אַחֲיֶיךָ לָעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה תּוֹרָתִי פְּלַסְתֵּר שֶׁכָּתַבְתִּי עַל יָדְךָ (דברים לב, לט) "וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל", עַד כָּאן עָלְתָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת. אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם אֵין אַתָּה מַכְנִיס אוֹתִי לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַנַּח אוֹתִי כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהֵן אוֹכְלִין עֲשָׂבִים וְהֵם שׁוֹתִין מַיִם וְרוֹאִין אֶת הָעוֹלָם כָּךְ תְּהֵא נַפְשִׁי כְּאֶחָד מֵהֶן, אָמַר לוֹ "רַב לְךָ", אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם לֹא תְּנִיחַ אוֹתִי בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם וּמְלַקֵּט מְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם וּלְעֵת עֶרֶב חוֹזֵר לְקִינּוֹ כָּךְ תְּהֵא נַפְשִׁי כְּאַחַת מֵהֶן, אָמַר לוֹ "רַב לְךָ",

אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַנַּח עַיִן אַחַת שֶׁלִּי תַּחַת הַדֶּלֶת וְיִתְּנוּ עָלֶיהָ אֶת הַדֶּלֶת שִׁלְשָׁה פְּעָמִים בְּשָׁנָה וְאֶחְיֶה וְלֹא אָמוּת, אָמַר לוֹ "רַב לָךְ" כֵּיוָן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָה יְכוֹלָה לְהַצִּילוֹ מִן הַמָּוֶת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה (דברים לב, ד) "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ" וְגוֹ', מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה נָטַל אֶת הַמְּגִלָּה וְכָתַב עָלֶיהָ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ וְסֵפֶר הַשִּׁיר עַדְיִן לֹא מִלֵּא לִכְתֹּב עַד שֶׁהִגִּיעַ שָׁעָה שֶׁבּוֹ יָמוּת מֹשֶׁה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל צֵא וְהָבֵא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי שֶׁהוּא שָׁקוּל כְּנֶגֶד שִׁשִּׁים רִבּוֹא אֵיךְ אֲנִי יָכוֹל לִרְאוֹת בְּמוֹתוֹ, וּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּבְּרִים הַלָּלוּ הֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לוֹ קֶצֶף, וְאַחַר כָּךְ אָמַר לוֹ לְמִיכָאֵל צֵא וְהָבֵא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי הָיִיתִי לְרַב וְהוּא הָיָה לִי לְתַלְמִיד וְאֵיךְ אֲנִי יָכוֹל לִרְאוֹת בְּמוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר לְסַמָאֵל צֵא וְהָבֵא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מִיָּד לָבַשׁ כַּעֲסוֹ וְחָגַר חַרְבּוֹ וְנִתְעַטֵּף בְּאַכְזָרִיּוּת וְהָלַךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב שֵׁם הַמְפֹרָשׁ וְזוֹהַר מַרְאֵהוּ דּוֹמֶה לְשֶׁמֶשׁ וְהָיָה דּוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, הָיָה מִתְיָרֵא סַמָאֵל מִן מֹשֶׁה, אָמַר וַדַּאי שֶׁאֵין הַמַּלְאָכִים יְכוֹלִין לִטֹּל נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְטָרַם שֶׁרָאָה סַמָאֵל אֶת מֹשֶׁה הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיָּבוֹא סַמָאֵל, וְכֵיוָן שֶׁרָאָה סַמָאֵל אֶת מֹשֶׁה אֲחָזַתּוּ רְעָדָה וְחִיל כֵּיוֹלֵדָה, וְלֹא מָצָא פִּתְחוֹן פֶּה לְדַבֵּר אֶל מֹשֶׁה עַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְסַמָאֵל "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים" מַה תַּעֲשֶׂה בְּכָאן, אָמַר לוֹ לִטֹּל נִשְׁמָתְךָ בָּאתִי, אָמַר לוֹ מִי שְׁגָּרְךָ, אָמַר לוֹ מִי שֶׁבָּרָא כָּל הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ אֵין אַתָּה נוֹטֵל אֶת נִשְׁמָתִי, אָמַר לוֹ כָּל בָּאֵי עוֹלָם מְסוּרִים בְּיָדִי, אָמַר לוֹ יֵשׁ בִּי כֹּחַ יוֹתֵר מִכָּל בָּאֵי עוֹלָם, אָמַר לוֹ וּמַה כֹּחֲךָ, אָמַר לוֹ אֲנִי בֶּן עַמְרָם שֶׁיָּצָאתִי מֵהוּל מִמְּעֵי אִמִּי וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְמָהוֹל, וּבוֹ בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַדְתִּי מָצָאתִי פִּתְחוֹן פֶּה, וְהָלַכְתִּי בְּרַגְלַי וְדִבַּרְתִּי עִם אָבִי וְאִמִּי, אֲפִילּוּ חָלָב לֹא יָנַקְתִּי וּכְשֶׁהָיִיתִי בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הִתְנַבֵּאתִי וְאָמַרְתִּי שֶׁעָתִיד אֲנִי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ לַהַב אֵשׁ, וּכְשֶׁהָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּחוּץ נִכְנַסְתִּי לְפַלְטֵרִין שֶׁל מֶלֶךְ וְנָטַלְתִּי אֶת כִּתְרוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּכְשֶׁהָיִיתִי בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה עָשִׂיתִי אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּמִצְרַיִם, וְהוֹצֵאתִי שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְעֵינֵי כָּל מִצְרַיִם, וְקָרַעְתִּי אֶת הַיָּם לִשְׁנֵים עָשָׂר גְּזָרִים, וְהָפַכְתִּי אֶת מֵימֵי מָרָה לְמָתוֹק, וְעָלִיתִי וְדָרַכְתִּי דֶּרֶךְ הַשָּׁמַיִם, וְהָיִיתִי תּוֹפֵס בְּמַלְחַמְתָּן שֶׁל מַלְאָכִים, וְקִבַּלְתִּי תּוֹרָה שֶׁל אֵשׁ מֵעִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים, וְשַׂחְתִּי עִמּוֹ בְּפַמְלִיָא, וְגִלִּיתִי רָזִיהֶם לִבְנֵי אָדָם, וְקִבַּלְתִּי תּוֹרָה שֶׁל אֵשׁ מִימִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלִמַּדְתִּי אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל, וְעָשִׂיתִי מִלְחָמָה עִם סִיחוֹן וְעוֹג שְׁנֵי גִּבּוֹרֵי אֱמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבִּשְׁעַת הַמַּבּוּל לֹא הִגִּיעוּ מַיִם לְקַרְסֻלֵּיהֶם מִפְּנֵי גָּבְהָן, וְהֶעֱמַדְתִּי חַמָּה וּלְבָנָה בְּרוּם עוֹלָם, וְהִכֵּיתִי בַּמַּטֶּה שֶׁבְּיָדִי וַהֲרַגְתִּים, מִי יֵשׁ בְּבָאֵי עוֹלָם שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּךְ, לֵךְ בְּרַח מִלְּפָנַי אֵינִי נוֹתֵן לְךָ נִשְׁמָתִי, מִיָּד חָזַר סַמָאֵל וְהֵשִׁיב דָּבָר לִפְנֵי הַגְּבוּרָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צֵא וְהָבֵא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מִיָּד שָׁלַף חַרְבּוֹ מִתַּעֲרָהּ וְעָמַד עַל מֹשֶׁה, מִיָּד קָצַף עָלָיו

מֹשֶׁה וְנָטַל אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ שֶׁחָקוּק בּוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, וּפָגַע בּוֹ בְּסַמָּאֵל בְּכָל כֹּחוֹ עַד שֶׁנָּס מִלְּפָנָיו, וְרָץ אַחֲרָיו בְּשֵׁם הַמְפֹרָשׁ וְנָטַל קֶרֶן מִבֵּין עֵינָיו וְעִוֵּר אֶת עֵינָיו, עַד כָּאן עָלְתָה לְמֹשֶׁה סוֹף רֶגַע, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה הִגִּיעַ סוֹף רֶגַע מִיתָתְךָ, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכֹר לִי אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּגְלֵיתָ עָלַי בַּסְּנֶה וְאָמַרְתָּ לִי (שמות ג, י) "לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה" זְכֹר לִי אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד עַל הַר סִינַי אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אַל תִּמְסְרֵנִי בְּיַד מַלְאַךְ הַמָּוֶת, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ אַל תִּתְיָרֵא אֲנִי בְּעַצְמִי מְטַפֵּל בְּךָ וּבְקִבּוּרָתְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עָמַד מֹשֶׁה וְקִדֵּשׁ עַצְמוֹ כַּשְּׂרָפִים, וְיָרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְּׁמֵי שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים לִטֹּל נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּשְׁלֹשָׁה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עִמּוֹ מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל וְזגזאל, מִיכָאֵל הִצִּיעַ מִטָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְגַבְרִיאֵל פָּרַשׂ בֶּגֶד שֶׁל בּוּץ מֵרַאשׁוֹתָיו, וזגזאל מֵרַגְלוֹתָיו, מִיכָאֵל מִצַּד אֶחָד וְגַבְרִיאֵל מִצַּד אֶחָד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה הַשְׁכֵּב [עַפְעַפֶּיךָ] עֵינֶיךָ זֶה עַל זֶה, וְהַשְׁכִּיב [עַפְעַפֶּיךָ] עֵינָיו זֶה עַל גַּב זֶה, אָמַר לוֹ הַנַּח יָדֶיךָ עַל הֶחָזֶה וְהַנַּח יָדָיו עַל הֶחָזֶה. אָמַר לוֹ הַקֵּיף רַגְלֶיךָ זֶה עַל גַּב זֶה וְהַקֵּיף רַגְלָיו זֶה עַל גַּב זֶה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנְּשָׁמָה מִתּוֹךְ גּוּפוֹ, אָמַר לוֹ בִּתִּי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה קִצַּבְתִּךְ הָיְתָה בְּגוּפוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עַכְשָׁו הִגִּיעַ קִצֵּךְ לָצֵאת, צְאִי וְאַל תְּאַחֲרִי, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יוֹדַעַת אֲנִי שֶׁאַתָּה אֱלֹהֵי כָּל הָרוּחוֹת, וַאֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת, הַחַיִּים וְהַמֵּתִים מְסוּרִין בְּיָדְךָ, וְאַתָּה בָּרָאתַנִי, וְאַתָּה יְצַרְתַּנִי, וְאַתָּה נְתַתַּנִי בְּגוּפוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ מֵעוֹלָם רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְלֹא הָיָה בּוֹ צָרַעַת מֵעוֹלָם. בִּשְׁבִיל כָּךְ אֲנִי אוֹהֶבֶת אוֹתוֹ וְאֵינִי רוֹצָה לָצֵאת מִמֶּנּוּ, וְעַכְשָׁו יֵשׁ גּוּף טָהוֹר מִגּוּפוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צְאִי וְאַל תְּאַחֲרִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה אוֹתָךְ לִשְׁמֵי שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים, וְאֲנִי מוֹשִׁיבֵךְ תַּחַת כִּסֵּא כְבוֹדִי, אֵצֶל כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים וּגְדוּדִים, אָמְרָה לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאֵצֶל שְׁכִינָתְךָ מִמָּרוֹם יָרְדוּ שְׁנֵי מַלְאָכִים עֻזָּא וְעַזָּאֵל וְחָמְדוּ בְּנוֹת הָאָרֶץ וְהִשְׁחִיתוּ אֶת דַּרְכָּם עַל הָאָרֶץ, עַד שֶׁתְּלִיתָ אוֹתָם בֵּין הָאָרֶץ לָרָקִיעַ אֲבָל בֶּן עַמְרָם מִיּוֹם שֶׁנִּגְלֵיתָ עָלָיו בַּסְּנֶה לֹא בָא אֶל אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, א) "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה", בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ תַּנִּיחֵנִי בְּגוּפוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָטַל אֶת נִשְׁמָתוֹ בְּנִשִּׁיקַת פֶּה, וְהָיָה בּוֹכֶה וְאוֹמֵר (תהלים צד, טז) "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ בּוֹכָה וְאוֹמֵר "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", שָׁמַיִם וָאָרֶץ בּוֹכִים וְאוֹמְרִים (מיכה ז, ב) "אָבַד חָסִיד מִן הָאָרֶץ", וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ רַבִּי וְלֹא מָצְאוֹ הָיָה בּוֹכֶה וְאוֹמֵר "הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים", וְיִשְׂרָאֵל בּוֹכִים וְאוֹמְרִים (דברים לג, כא) "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל", (משלי י, ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" וְנִשְׁמָתוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת שֶׁאֵין עִוְלָה וּמַשׂוֹא פָּנִים לְפָנָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַל תַּאֲמִינוּ בְּרֵעַ אַל תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף". בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ שִׁלְשָׁה צַדִּיקִים מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם, שׁוּב לֹא מָצְאוּ יִשְׂרָאֵל נַחַת רוּחַ שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יא, ח) "וָאַכְחִיד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרוֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד" וְכִי בְּיֶרַח אֶחָד מֵתוּ וַהֲלֹא בְּשָׁנָה אַחַת מֵתוּ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מז, י) נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ וְגוֹ', אֶלָּא מֵתָה מִרְיָם נִסְתַּלְּקָה הַבְּאֵר וְחָזְרָה בִּזְכוּת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, מֵת אַהֲרֹן בָּטַל עַמּוּד הֶעָנָן וְחָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בִּזְכוּת מֹשֶׁה, מֵת מֹשֶׁה בָּטְלוּ שִׁלְשְׁתָּן וְלֹא חָזְרוּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נְפוּצִים וַעֲרֻמִּים מִכֹּל, כְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ הֵיכָן הוּא אַהֲרֹן אָחִיךָ, אָמַר לָהֶם הָאֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא הָיוּ מַאֲמִינִים בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ יוֹדְעִין אָנוּ שֶׁקַּפְדָן אַתָּה, שֶׁמָּא אָמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְקִנַּסְתְּ עָלָיו מִיתָה, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָטַל מִטָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּתְלָאָהּ בַּשְּׁמֵי שָׁמַיִם, וְהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְפִּיד עָלָיו וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עוֹנִין (מלאכי ב, ו) "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִּשְׂפָתָיו" וְגוֹ' בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הָלַךְ וְעָמַד לְפָנָיו, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ, אָמַר לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב אֵין לְךָ רְשׁוּת לַעֲמֹד, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי תֵּן לִי נִשְׁמָתְךָ, גָּעַר בּוֹ וְיָצָא בִּנְזִיפָה, הָלַךְ מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְהֵשִׁיב דְּבָרִים לִפְנֵי הַגְּבוּרָה, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת לֵךְ וְהָבֵא לִי נִשְׁמָתוֹ, הָלַךְ לִמְקוֹמוֹ בְּקֹשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ, הָלַךְ אֵצֶל הַיָּם, אָמַר לוֹ רָאִיתָ אֶת מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ מִיּוֹם שֶׁהֶעֱבִיר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכִי שׁוּב לֹא רְאִיתִיו, הָלַךְ אֵצֶל הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת אָמַר לָהֶם רְאִיתֶם אֶת מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ "אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ", אֱלֹהִים גְּנָזוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹדַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי" כֵּיוָן שֶׁמֵּת מֹשֶׁה הָיָה יְהוֹשֻׁעַ בּוֹכֶה וְצוֹעֵק, וּמִתְאַבֵּל עָלָיו יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד כַּמָּה אַתָּה מִתְאַבֵּל וְהוֹלֵךְ, וְכִי לְךָ בִּלְבַד מֵת, וַהֲלֹא גַּם לִי מֵת, שְׁמִיּוֹם שֶׁמֵּת אֵבֶל לְפָנַי שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד" וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהוּא מֻבְטָח לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם".

רמז תתקמא

הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁכִּבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ וְהֵבִיא לוֹ חֶרֶב חַדָּה לְדוֹרוֹן, אָמַר הַמֶּלֶךְ הַתִּיזוּ אֶת רֹאשׁוֹ בָּהּ, אָמַר לוֹ בַּמָּה שְׁכִבַּדְתִּיךָ בָּהּ אַתָּה מַתִּיז אֶת רֹאשִׁי, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בְּ"הֵן" קִלַּסְתִּיךָ (דברים י, יד) "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם" וּ"בְהֵן" אַתָּה גּוֹזֵר עָלַי מִיתָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכֵן רַע מוֹנֶה אֶת הַנִּכְנָסוֹת וְאֵינוֹ מוֹנֶה אֶת הַיּוֹצְאוֹת, [וְאָמַר לוֹ] אֵין אַתְּ זָכוּר בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ (שמות ד, א) "הֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי" הֲוִי

הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁנֶּחְבְּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְיָלְדָה שָׁם, גָּדַל הַיֶּלֶד, עָבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי בֵּית הָאֲסוּרִין הִתְחִיל אוֹתוֹ הַיֶּלֶד צוֹוֵחַ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לָמָּה אֲנִי חָבוּשׁ, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ בְּחֵטְא שֶׁל אִמְּךָ, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם] שִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ כְּרִיתוֹת יֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל אַחַת מֵהֶן, אָמַר לוֹ בְּחֵטְא שֶׁל "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים". דָּבָר אַחֵר כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר פְּלוֹנִי קָבַל עָלָיךְ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, כָּךְ הַיּוֹם קָבַל עָלֶיךָ, אָמַר הַשֵּׁמֶשׁ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵינִי זָז וְאֵינִי שׁוֹקֵעַ וּמֹשֶׁה קַיָּם בָּעוֹלָם מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כָּתַב (שְׁנַיִם עָשָׂר) [שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה] תּוֹרוֹת לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים וְאַחַת שֶׁתְּהֵא בְּאַרוֹן, שֶׁאִם יְבַקְּשׁוּ לְזַיֵּף דָּבָר שֶׁיִּהְיוּ מוֹצְאִין אוֹתָהּ שֶׁבְּאָרוֹן, אָמַר מֹשֶׁה מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי עָסוּק בַּתּוֹרָה שֶׁכְּלָהּ חַיִּים הַיּוֹם שׁוֹקֵעַ וְהַגְּזֵרָה בְּטֵלָה, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָמַז לַשֶּׁמֶשׁ וְהָיָה עוֹמֵד וּמִתְקַשֶּׁה כְּנֶגְדּוֹ, וְאוֹמֵר אֵינִי שׁוֹקֵעַ וּמֹשֶׁה קַיָּם בָּעוֹלָם, מִיָּד אָמַר לוֹ קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לוֹ רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָטֹל יְהוֹשֻׁעַ, אַרְכִּי שֶׁלִּי וְאֶהֱיֶה חַי, אָמַר לוֹ עֲשֵׂה לוֹ כְּשֵׁם שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לְךָ מִיָּד הִשְׁכִּים מֹשֶׁה וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. [וַיִּתְיַרֵא יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר מֹשֶׁה רַבִּי יָבוֹא אֶצְלִי יָצְאוּ לַהֲלֹךְ הָלַךְ מֹשֶׁה לִשְׁמֹאלוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ], נִכְנְסוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד יָרַד עַמּוּד הֶעָנָן וְהִפְסִיק בֵּינֵיהֶן מִשֶּׁנִּסְתַּלֵּק עַמּוּד הֶעָנָן אָמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ מָה אָמַר לְךָ הַדִּבּוּר, אָמַר לוֹ כְּשֶׁהָיָה הַדִּבּוּר נִגְלֶה עָלֶיךָ יוֹדֵעַ הָיִיתִי מֶה הָיָה מְדַבֵּר עִמְּךָ אוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל מֹשֶׁה צוֹוֵחַ וְאָמַר מֵאָה מִיתוֹת וְלֹא קִנְאָה אַחַת, וּכְתִיב (שה"ש ח, ו) "כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה" כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל מֹשֶׁה עָלָיו לָמוּת הִתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפַיְּסוֹ [וְאָמַר לוֹ] בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יָדְךָ הִנְהַגְתִּי אוֹתָן, אַף לֶעָתִיד לָבוֹא (ישעיה סג, יא) "וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ". וְגוֹ' וְכוּ'. (כָּתוּב בְּרֶמֶז קנ"ז). מֵת בַּחֲמִשָּׁה יָמִים מִיתַת כָּל אָדָם מַאי קְרָאָה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת הָתְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפַיְּסוֹ [וְאָמַר לוֹ] בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל יָדְךָ הִנְהַגְתִּי אוֹתָן, אַף לֶעָתִיד לָבוֹא (ישעיה סג, יא) "וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ". וְגוֹ' וְכוּ'. (כָּתוּב בְּרֶמֶז קנ"ז). מֵת בַּחֲמִשָּׁה יָמִים מִיתַת כָּל אָדָם מַאי קְרָאָה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קָרְבוּ תְּרֵי, יָמֶיךָ תְּרֵי, הֵן חָד, שֶׁכֵּן בְּלָשׁוֹן יְוָנִי קוֹרִין לְאַחַת הֵן. קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵשִׁיב מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹאִיל וַאֲנִי נִפְטָר בְּנִסָּיוֹן גָּדוֹל מִן הָעוֹלָם, הַרְאֵנִי אָדָם נֶאֱמָן שֶׁיַּעֲמֹד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצֵא יְדֵיהֶן לְשָׁלוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כז טז-יח) "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן", וְאוֹמֵר "אֲחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ". וְגוֹ'. אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת מָשְׁלוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיָה בָהֶן חָכָם וְלֹא הָיָה בָהֶן נָבוֹן, בִּימֵי אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבִימֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה (מלכים א כב, יז) ("וָאֹמַר) [רָאִיתִי אֶת כָּל] יִשְׂרָאֵל נְפוּצִים אֶל הֶהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה". וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן קַח לְךָ גְּבַרְתָּן שֶׁכְּמוֹתְךָ וְכוּ' (כְּדְכָתוּב בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס בְּפִסְקוּ "קַח לְךָ אֶת יהושֻׁעַ"), בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְגַּבֵּר כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְהָיָה מְחַזֵּק אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ז) "וַיְקָרֵא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ" וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ, אָמַר לוֹ עַם זֶה שֶׁאֲנִי מוֹסֵר לְךָ עֲדַיִן גְּדֵיִים הֵן, עֲדַיִן תִּינוֹקוֹת הֵן, אַל

תַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן עַל מַה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין, שֶׁאַף רִבּוֹנָן לֹא הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יא, א) "כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ" רַבִּי נַחְמָן אוֹמֵר, אֵין לִי רְשׁוּת הָא יֵשׁ לִי רְשׁוּת אַכְנִיסֵם בְּצַד אֲהֲלֵי רוֹעִים וְיִהוּ רוֹעִים בְּצִדִּי, מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְהַלְכִין אַחֲרָיו, וְרָאָה רִיבָּה אַחַת מְלַקֶּטֶת שְׂעוֹרִין מִתַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמְתָן שֶׁל עֲרָבִיִּים, כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי נִתְעַטְּפָה בִּשְׂעָרָהּ וְעָמְדָה לְפָנָיו, וְאָמְרָה לוֹ רַבִּי פַּרְנְסֵנִי, אָמַר לָהּ בִּתִּי בַּת מִי אַתְּ, אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גֹּרְיוֹן אֲנִי, וְלֹא זְכוּר אַתָּה שֶׁחָתַמְתָּ עַל כְּתֻבָּתִי, אָמַר לָהֶם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו, אֲנִי חָתַמְתִּי עַל כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ, וְהָיִיתִי קוֹרֵא בָּהּ אֶלֶף (אַלְפֵי) אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב, שֶׁל בֵּית חֲמִיהָ, וְשֶׁל בֵּית רִיבָהּ זוֹ, לֹא הָיוּ נִכְנָסִים לְהַר הַבַּיִת לְהִשְׁתַּחֲווֹת, עַד שֶׁהָיוּ פּוֹרְסִין לָהֶן כְּלֵי מֵילֶת תַּחַת רַגְלֵיהֶן, וְנִכְנָסִין וּמִשְׁתַּחֲוִין וְחוֹזְרִין לְבָתֵּיהֶן בְּשִׂמְחָה, וְכָל יָמֵי בַּקַּשְׁתִּי מִקְרָא זֶה וּמְצָאתִיו "אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים" וְגוֹ' אַל תִּקְרִי "גְּדִיּוֹתַיִךְ" אֶלָּא גְּוִיּוֹתַיִךְ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, וּכְשֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹסְרָן בְּיַד אֻמָּה שְׁפָלָה, וְלֹא בְּיַד אֻמָּה שְׁפָלָה אֶלָּא תַּחַת רַגְלֵי בְּהֵמְתָן. קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ כְּתוּב בְּרָמֶז רלב.

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, תָּנָא, אוֹתוֹ שַׁבָּת שֶׁל דְּיוֹ זוּגִים הָיְתָה, נִטְלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה. שֶׁאָלוּ צְדוֹקִין אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, אָמַר לָהֶם מִן הַתּוֹרָה וְכוּ' דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם", אָמְרוּ לוֹ דִּילְמָא וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה וְכוּ' עַד שֶׁאָמַר לָהֶם מִמִּקְרָא הַזֶּה (דברים יא, כא) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם" וְגוֹ', "לָתֵת לָכֶם" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "לָתֵת לָהֶם", [מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה], וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה אָמַר לָהֶם (דברים ד, ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגוֹ', מָה הַיּוֹם כֻּלְּכֶם קַיָּמִים אַף לָעוֹלָם הַבָּא כֻּלְּכֶם קַיָּמִים. שָׁאֲלוּ רוֹמִיִּים אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת אָמַר לָהֶם תַּרְוַיְהוּ מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם, וְדִלְמָא וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה, אָמַר לָהֶם נְקוּטוּ מִיהָא פַּלְגָא בְּיֶדֵיכוֹן דְּיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת.

(דברים לא יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְגוֹ', אָמַר רַב כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּהֶסְתֵּר פָּנִים אֵינוֹ מֻהָם וְכוּ', אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרָבָא מַר לָאו בְּהֶסְתֵּר פָּנִים אִיתֵיהּ וְלֹא בְּוָהְיָה לֶאֱכֹל אִיתֵיהּ אָמַר לְהוּ מִי יָדְעִיתּוּ כַּמָּה מַשְׁדְּרָנָא בְּצִנְעָא לְבֵי שְׁבוּר מַלְכָּא, אֲפִילּוּ הָכִי יַהֲבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינְיֵיהוּ, [אַדְּהָכִי שָׁדוּר דְּבֵי] שְׁבוּר מַלְכָּא וְאַגְרְבוּהָ וְהֵינוּ דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי. וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָמַר רַבִּי אַחָא יוֹם אֶחָד הָיָה חָרוֹן אַפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִלּוּ עָשׂוּ תְּשׁוּבָה (פֵּרְשׁוּ) [פִּשְׁרָן]. אָמַר

רַבִּי תַּנְחוּמָא אִינוּן עָבְדִין וְאַנְתְּ עָבְדִת, אִינוּן עָבְדִין וַעֲזַבְנִי וְהֵפֵר אֶת בְּרִיתִי, וְאַנְתְּ עָבְדִית וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם. וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בְּבָבֶל. וַעֲזַבְתִּים בְּמָדַי. וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם בְּיָוָן. וְהָיָה לְאֵכֹל בָּאֳדוֹם, עַל שֵׁם (דניאל ז, ז) "אָכְלָה וּמַדְקָה וּשְׁאָרָא בְּרַגְלַהּ רָפְסָה". וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, אֵלּוּ מֵאָה חָסֵר שְׁתַּיִם תּוֹכֵחוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת, אֵלּוּ הֶוֶה בְּגַבֵּי לָא הַוְיָה אֲתָא לִי, וְצִיּוֹן אוֹמֶרֶת עֲזַבַנִי שְׂכָחַנִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי" וְגוֹ'.

(דברים לא יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף עַל פִּי שֶׁהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ. וְאָנֹכִי הַסְתֵּר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁרָאָה בַּגְּבִירָה שֶׁמַּבְּטֶת בְּסָרִיס אֶחָד. אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵינִי מְקַנֵּא בְּסָרִיס שֶׁאַתְּ מַבֶּטֶת בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁאַתְּ גּוֹרֶמֶת לִי לְהַחֲזִיר פָּנַי מִמֵּךְ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֵינִי מְקַנֵּא בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּכֶם, וְאֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת, אֶלָּא שֶׁאַתֶּם גּוֹרְמִין לִי לְהַחֲזִיר פָּנַי מִכֶּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנָי" מִפְּנֵי מָה, "כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים".

(דברים לא יט) אָמַר רָבָא אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו לְאָדָם סֵפֶר תּוֹרָה מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת", (כָּתוּב בְּרֵמֶז תתקי"ד). וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּתוּב בְּרֵמֶז ש"ז). (דברים לא כ) כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו אֵין אָדָם מוֹרֵד אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, (כָּתוּב בְּרֵמֶז תתס"ה). וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן, (כָּתוּב בְּרֵמֶז תשפ"ח). (דברים לא כא) רַבִּי יוֹחָנָן כִּי מָטֵי לְהַאי קְרָא בָּכֵי וְהָיָה כִּי תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, עֶבֶד שֶׁרַבּוֹ מַמְצִיא לוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ, מַאי צָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זֶה לָזֶה כְּגוֹן זִבּוּרָא וְעַקְרַבָּא, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, זֶה הַמַּמְצִיא מָעוֹת לְעַנִי בְּשָׁעַת דְּחֻקוֹ.

(דברים לא כו) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאָה, תּוֹרָה מְגִלָּה מְגִלָּה נִתְּנָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מ, ח) "אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת סֵפֶר", רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר תּוֹרָה חֲתוּמָה נִיתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", וְאֵידָךְ נַמִּי הָכְתִיב "לָקוֹחַ", הַהוּא לְבַתַּר דְּאִידְבַּק. וְאֵידָךְ נַמִּי הָכְתִיב "בִּמְגִלַּת סֵפֶר" הַהוּא דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אִיקְרֵי מְגִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר ("רְאִיתִי) [וְאֶרְאֶה] וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה". (דברים לא כז) הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם, (כָּתוּב בְּרֵמֶז ק"נ). (דברים לא כח) הַקְהִילוּ אֵלַי, (כָּתוּב בְּרֵמֶז תשכ"ד). שִׁימָהּ בְּפִיהֶם. אָמַר רַב חִסְדָּא אֵין תּוֹרָה נִקְנֵית אֶלָּא בְּסִימָנִין, אַל תִּקְרֵי 'שִׂימָהּ' אֶלָּא 'סִימָנָהּ', אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אֲנָן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ (ירמיה לא, כא) "הָצִיבִי לָךְ צִיוּנִים", עֲשׂוּ צִיוּנִים לַתּוֹרָה, וּכְתִיב "וּבָנָה אָצְלוֹ צִיּוֹן" רַ"א אָמַר מֵהָכָא, (משלי ז, ד) "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אַתְּ וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא", עֲשֵׂה (מוֹדִיעִין) [מוֹדָעִים] לַתּוֹרָה.

פרשת האזינו

(דברים לב א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה. הָיָה רַבִּי (בְּנָאָה) [מֵאִיר] אוֹמֵר כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל זַכָּאִין הָיוּ מְעִידִין בְּעַצְמָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, כב) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם עֵדִים אַתֶּם", קִלְקְלוּ בְּעַצְמָן שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, א)"סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם", הֵעִיד בָּהֶן שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, ג) "וְעַתָּה יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי". קִלְקְלוּ שֵׁבֶט יְהוּדָה שֶׁנֶּאֱמַר "בָּגְדָה יְהוּדָה", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַנְּבִיאִים שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יז, יג) "וַיָּעַד ה' וְגוּ' בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָּל חוֹזֶה". קִלְקְלוּ בִּנְבִיאִים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַשָּׁמַיִם (וְאֶת הָאָרֶץ) שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, יט) "הַעֵידוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם (וְאֶת הָאָרֶץ"), קִלְקְלוּ בַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז, יז-יח) "הֲאֵינְךָ רוֹאֶה מָה הֵמָּה עוֹשִׂים וְגוֹ' הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה", קִלְקְלוּ בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב, יב) "גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַדְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ו, טז) "עִמְדוּ עַל דְּרָכִים וּרְאוּ" קִלְקְלוּ בַּדְּרָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, כה) "אֶל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ בְּנִית רָמָתֵךְ", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "לָכֵן שִׁמְעוּ גוֹיִם". קִלְקְלוּ בַּגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, לה) "וַיִּתְעָרְבוּ בַּגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הֶהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה'". קִלְקְלוּ בֶּהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יג) "עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים יִזְבָּחוּ", הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, ג). יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ קִלְקְלוּ בִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמִירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֵשֶׂב", הֵעִיד בָּהֶם אֶת הַחֲסִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ח, ז) "גַּם חֲסִידָה בַּשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ" קִלְקְלוּ בַּחֲסִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח, י) ("וָאָבוֹא) [וָאֶרְאֶה] וְהִנֵּה תַּבְנִית [כָּל] רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַדָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, ח) "אוֹ שִׂיחַ לָאָרֶץ וְתֹרֶךָּ וִיסַפְּרוּ לְךָ דְּגֵי הַיָּם". קִלְקְלוּ בְּדָגִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם", הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַנְּמָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, ו-ח) "לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם, אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין וְגוֹ' תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר עָלוּב הָיָה אָדָם זֶה שֶׁצְּרִיךְ לִלְמֹד מִן הַנְּמָלָה, אִילּוּ לָמַד וְעָשָׂה עָלוּב הָיָה אֶלָּא שֶׁצְּרִיךְ לִלְמֹד מִדְּרָכֶיהָ וְלֹא לָמַד. עֲתִידָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁתֹּאמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲרֵי עַדַי קַיְמִין שֶׁנֶּאֱמַר "הַעִידוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", אָמַר לָהּ הֲרֵינִי מַעֲבִירָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סח, יז) "כִּי הִנְנִי בוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים". אוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲרֵינִי רוֹאֶה מְקוֹמוֹת שֶׁקִּלְקַלְתִּי בָּהֶם וּבוֹשְׁתִּי שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, כג) "רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא" וְגוֹ', אָמַר לָהּ הֲרֵינִי מַעֲבִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל גֶּיא יִנָּשֵׂא", אוֹמֶרֶת לְפָנָיו [רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם] הֲרֵי שְׁמִי קַיָּם, אוֹמֵר לָהּ הֲרֵינִי מַעֲבִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם סב, ב) "וְקָרָא לְךָ שֵׁם חָדָשׁ", אוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ

שֶׁל עוֹלָם הֲרֵי שְׁמִי קָרוּי עַל שֵׁם הַבְּעָלִים, אוֹמֵר לָהּ הֲרֵינִי מַעֲבִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, יט) "וַהֲסִירוֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ", אוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַף עַל פִּי כֵן בְּנֵי בַּיִת מַזְכִּירִין אוֹתִי, וְאוֹמֵר לָהּ (שם) "וְלֹא יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם". שׁוּב לְמָחָר עֲתִידָה שֶׁתֹּאמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּבָר כָּתַבְתָּ לֵאמֹר "הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד", אוֹמֵר לָהּ כְּלוּם כָּתַבְתִּי אֶלָּא אִישׁ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (הושע יא, ט) "כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ", וְכִי גְּרוּשִׁים אַתֶּם לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ".

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפֶדְגּוֹג לְהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרוֹ, אָמַר אוֹתוֹ הַבֵּן כְּסָבוּר אַבָּא שֶׁהוֹעִיל כְּלוּם שֶׁמְּסָרַנִי לְפֶדְגּוֹג עַכְשָׁו הֲרֵינִי מְשַׁמְּרוֹ (כְּדֵי) שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן וְאֵלֵךְ אֲנִי וְאֶעֱשֶׂה צָרְכִי, אָמַר לוֹ אָבִיו אַף אֲנִי לֹא מְסַרְתִּיךָ לְפֶדְגּוֹג כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מְזִיזְךָ, כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמָּא אַתֶּם סְבוּרִים לִבְרֹחַ מֵעַל כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה אוֹ לָזוּז מֵעַל הָאָרֶץ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַשָּׁמַיִם כּוֹתְבִים שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כ, כז) "יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ", וּמִנַּיִן שֶׁאַף הָאָרֶץ מוֹדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְאֶרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ". עֲתִידָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד לְדִין לְפָנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵינִי יוֹדַעַת מִי קִלְקֵל בְּמִי וּמִי שְׁנָה בְּמִי אִם יִשְׂרָאֵל קִלְקְלוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאִם הַמָּקוֹם שִׁנָּה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ" הֱוֵי יִשְׂרָאֵל קִלְקְלוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאֵין הַמָּקוֹם שִׁנָּה בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ו) "כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי".

רמז תתקמב

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַפּוֹטְרוֹפִין בַּמְּדִינָה וְהִשְׁלִים לָהֶם אֶת שֶׁלּוֹ וּמָסַר לָהֶם אֶת בְּנוֹ וְאָמַר לָהֶם כָּל זְמַן שֶׁבְּנִי עוֹשֶׂה לִי רְצוֹנִי הֱיוּ מְעַדְּנִין אוֹתוֹ וּמְפַנְּקִין אוֹתוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ, וּכְשֶׁאֵין בְּנִי עוֹשֶׂה רְצוֹנִי אַל יִטְעֹם מִשֶּׁלִּי כְּלוּם, כָּךְ בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (דברים כח, יב) "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם" וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין אֶת רְצוֹנוֹ מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן (דברים יא, יז) "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם".

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" (רַבִּי נַחְמָן אוֹמֵר) מָשָׁל לְאָב שֶׁיָּצָא בְּנוֹ לְתַרְבּוּת רָעָה הִתְחִיל לִקְבֹּל עָלָיו בְּאָחִיו וְהִתְחִיל לִקְבֹּל עָלָיו בִּשְׁכֵנָיו וְהִתְחִיל לִקְבֹּל עָלָיו בִּקְרוֹבָיו, לֹא זָז הָאָב הַהוּא מִלְּהְיוֹת קוֹבֵל עָלָיו וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁאָמַר לַשָּׁמַיִם לְמִי אֶקְבֹּל עָלֶיךָ חוּץ מֵאֵלּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה".

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" אִלּוּ אֵין דַּיָּן לַצַּדִּיקִים אֶלָּא שֶׁמְּרַוִּיחִין עַל הָעוֹלָם שֶׁהֵן בְּתוֹכוֹ (שֶׁבִּזְכוּת) [שֶׁבְּשָׁעָה] שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב", וְאֵין פְּתִיחָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַרְוָחָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כט, לא) "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ", וְאִלּוּ אֵין דַּיָּן לָרְשָׁעִים אֶלָּא שֶׁדּוֹחֲקִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁהֵן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר", וְאֵין לְשׁוֹן עֲצִירָה אֶלָּא לְשׁוֹן דּוֹחַק שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ, יח) "כִּי עָצֹר עָצַר ה' וְגוֹ'".

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֶּשְׁכֶם שְׁמָא שִׁנּוּ מִדָּתָן, אוֹ שְׁמָא גַּלְגַּל חַמָּה יָצָא מִמַּעֲרָב שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א, ה) "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשִּׁמַּחַ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ". וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֶּשְׁכֶם שְׁמָא שִׁנְּתָה אֶת מִדָּתָהּ, שְׁמָא זַרְעָתֶם וְלֹא צָמְחָה, אוֹ שְׁמָא זָרַעְתֶּם חִטִּים וְהֶעֱלָתָה שְׂעוֹרִים, אוֹ שְׁמָא אָמְרָה פָּרָה זוֹ אֵינָהּ דָּשָׁה וְאֵינָהּ חוֹרֶשֶׁת, אוֹ שְׁמָא אָמַר חֲמוֹר זֶה אֵינוֹ טוֹעֵן וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ, וְכֵן לְעִנְיַן הַיָּם הוּא אוֹמֵר (ירמיה ה, כב) "הַאוֹתִי לֹא תִרְאוּ נְאֻם ה' אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם", שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁגָּזַרְתִּי עָלָיו שְׁמָא שִׁנָּה אֶת מִדָּתוֹ וְאָמַר אֶעֱלֶה וְאַצִּיף אֶת הָעוֹלָם לֹא כֵּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לח, י-יא) "וְאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי וְגוֹ' וְאָמַר עַד פֹּה תָּבֹא וְלֹא תוֹסִיף", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּצְטַעֵר וְאֵין יָכוֹל מַה לַּעֲשׂוֹת, כֵּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, כב) "וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׁכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִים פֻּרְעָנוּת וְאֵין חָסִין עַל בְּנֵיהֶן וְעַל בְּנוֹתֵיהֶן לֹא שִׁנּוּ מִדָּתָן, אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם אַתֶּם מְקַבְּלִין שָׂכָר וְאִם חָטָאתֶם אַתֶּם מְקַבְּלִין פֻּרְעָנוּת וְאַתֶּם חָסִים עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנוֹתֵיכֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים שֶׁלֹּא תְשַׁנּוּ אֶת מִדּוֹתֵיכֶם.

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְחַיֵּב אֵין פּוֹשְׁטִין בּוֹ יָד אֶלָּא עֵדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ", וְאַחַר כָּךְ בְּנֵי אָדָם מִמַּשְׁמְשִׁין וּבָאִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרוֹנָה", כָּךְ בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם", וְאַחַר כָּךְ פֻּרְעָנוּת מִמַּשְׁמֶשֶׁת וּבָאָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה", וּבִזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם, (הושע ב, כג-כה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶעֱנֶה נְאֻם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת הַדָּגָן וְגוֹ' וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ".

דָּבָר אַחֵר הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם". הָיָה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן חֲנַנְיָה אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, הָיוּ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם דּוֹמְמִין וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי הָיָה

הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ דּוֹמְמִין, וְאִם תָּמֵהַּ אַתָּה עַל הַדָּבָר צֵא וּרְאֵה מַה נֶּאֱמַר בִּיהוֹשָׁעַ "וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי (כָל) יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְגוֹ' וַיֶּרַח עָמַד... וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהַצַּדִּיקִים שׁוֹלְטִין בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב לַשָּׁמַיִם לְפִיכָךְ אָמַר הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וּלְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הָאָרֶץ לְפִיכָךְ אָמַר וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ, בָּא יְשַׁעְיָה וְסָמַךְ לַדָּבָר וְאָמַר (ישעיה א, ב) "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ", "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם" שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הַשָּׁמַיִם, "וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" שֶׁהָיָה קָרוֹב לָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁשָּׁמַיִם מְרֻבִּים פָּתַח בָּהֶם בְּלָשׁוֹן מְרֻבֶּה וּלְפִי שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מוּעֶטֶת פָּתַח בָּהּ בְּלָשׁוֹן מוּעָט. וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ בָּא יְשַׁעְיָה וְסָמַךְ לַדָּבָר וְאָמַר "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ", לִתֵּן אֶת הַמְרֻבֶּה בַּמְרֻבִּין וְאֶת הַמְעֻטֶּה לַמְעֻטִּין וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין הַדָּבָר כֵּן אֶלָּא כְּשֶׁהָעֵדִים בָּאִין וּמְעִידִין אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶן מְכֻוָּנִין כְּאֶחָד עֵדוּתָן קַיֶּמֶת וְאִם לָאו אֵין עֵדוּתָן קַיֶּמֶת, כָּךְ אִלּוּ אָמַר מֹשֶׁה הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְשָׁתַק הָיוּ שָׁמַיִם אוֹמְרִים לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא בְּהַאֲזָנָה, וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ הָיְתָה הָאָרֶץ אוֹמֶרֶת לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא בִּשְׁמִיעָה, בָּא יְשַׁעְיָה [וְסָמַךְ לַדָּבָר "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" לִתֵּן הַאֲזָנָה וּשְׁמִיעָה לַשָּׁמַיִם וְהַאֲזָנָה וּשְׁמִיעָה לָאָרֶץ].

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" עַל שֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, יט) "אַתֶּם רְאִיתֶם וְגוֹ'" וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ שֶׁעָלֶיהָ עָמְדוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (שם כד, ז) כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵלּוּ הֵן עִבּוּר שָׁנִים, וְקִבּוּעִים חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיוּ לְאוֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים", וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בָּאָרֶץ וְאֵלּוּ הֵן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת.

דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" (שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם. וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם מִן הָאָרֶץ). מֹשֶׁה הֵעִיד בְּיִשְׂרָאֵל שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אָמַר לָהֶם אֲנִי בָּשָׂר וָדָם לְמָחָר אֲנִי מֵת אִם יִרְצוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לֹא קִבַּלְנוּ אֶת הַתּוֹרָה מִי בָּא וּמַכְחִישָׁן, לְפִיכָךְ הֶעֱמִיד לָהֶם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם וָעֶד, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵעִיד בָּהֶן אֶת הַשִּׁירָה [שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, יט) "לְמַעַן תִּהְיֶה לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל"], אָמַר הַשִּׁירָה תְּעִיד בָּהֶן לְמַטָּה, וַאֲנִי לְמַעְלָה, וּמִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוּי עֵד שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר". מָה רָאָה מֹשֶׁה לִקְרֹא לְשָׁמַיִם וָאָרֶץ בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁקּוֹרֵא אוֹתָן לְצַוּוֹתָן עַל עַצְמוֹ, אָמַר לָהֶם הֲרֵי גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי (שֶׁאָמַרְתִּי) [שֶׁאָמוּת] תְּנוּ דַּעְתְּכֶם הֵיאַךְ תִּהְיוּ מְקַבְּלִין אוֹתִי בְּכָבוֹד שֶׁתִּהְיוּ מִסְתַּכְּלִין

בִּי כְּאִלּוּ אֲנִי חַי וּמְדַבֵּר דִּבְרֵי תוֹרָה לְעוֹלָם. הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם תְּנוּ דַּעְתְּכֶם שֶׁלֹּא תְּקַטְרְגוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַחַר מוֹתִי, אֶלָּא כָּךְ תִּהְיוּ זְכוּרִים כְּאִלּוּ אֲנִי חַי וְעוֹמֵד וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (קהלת ג, יד) "יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים וְגוֹ' עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף" וְגוֹ', בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ב) "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל", וּכְתִיב "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק", כֵּיוָן שֶׁבָּא מֹשֶׁה שִׁתֵּק אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר לָמָּה לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאַסְטְרָטִיגִין שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בִּשְׁתֵּי מְדִינוֹת, עָשָׂה יוֹם טוֹב אָמַר אִם קוֹרֵא אֲנִי לְאֵלּוּ וְלֹא לְאֵלּוּ אֵלּוּ כּוֹעֲסִין, [וְאִם קוֹרֵא אֲנִי לְאֵלּוּ אֵלּוּ כּוֹעֲסִין], מָה עָשָׂה קָרָא לְאֵלּוּ וְלְאֵלּוּ, כָּךְ מֹשֶׁה הָיָה מִן הָאָרֶץ וְגָדַל בַּשָּׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה'".

דָּבָר אַחֵר לָמָּה לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד, כג) "רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה'".

דָּבָר אַחֵר לָמָּה לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ, שֶׁלֹּא נִתְּנָה תוֹרָה אֶלָּא עַל יְדֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, לו) "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ וְגוֹ' וְעַל הָאָרֶץ וְגוֹ'".

דָּבָר אַחֵר שֶׁנִּמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶן דִּכְתִיב "הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים", (שם כח, יד) "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ".

דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהִפְקִיד פִּקָּדוֹן אֵצֶל אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וְהָיָה מְכַבְּדָם, אָמְרוּ לוֹ לָמָּה אַתָּה מְכַבְּדָם, אָמַר לָהֶם יֵשׁ לִי פִּקָּדוֹן אֵצֶל אֶחָד מֵהֶן וְכָל הֵיכָן שֶׁפִּקְדוֹנִי מֻנָּח שָׁיְהֵא יָפֶה, כָּךְ אָמְרוּ לְמֹשֶׁה לָמָּה [אַתָּה מְצַוֶּה] לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ אָמַר לָהֶם אֲנִי עָתִיד לָמוּת וְאֵינִי יוֹדֵעַ נַפְשִׁי לְהֵיכָן הוֹלֶכֶת אִם לַשָּׁמַיִם אִם לָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר "מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם" וְגוֹ' לְפִיכָךְ אֲנִי מְצַוֶּה שְׁנֵיהֶם שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁתֵּלֵךְ נַפְשִׁי שָׁתֵּהֵא מֻנַּחַת יָפֶה.

דָּבָר אַחֵר שֶׁבְּהֶן הֵעִיד [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל] יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, יט) "הֶעִדוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ', וּבָהֶן חָטְאוּ דִּכְתִיב (ירמיה ז, יח) "לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמָיִם", וּכְתִיב "גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים", וּבָהֶן לָקוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, כג) "רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ וָבֹהוּ וְאֶל הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם". וּבָהֶן מִתְנַחֲמִים שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו, כב) "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" וְגוֹ'.

(דברים לב ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי. אֵין לִקְחִי אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד, ב) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם", וְאוֹמֵר "קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כֶּסֶף", וְאֵין מוּסָר אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, ח) "שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ", וְאוֹמֵר "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים", [וְאֵין דְּבָרִים] אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, יט) "אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה'". כַּמָּטָר מַה מָּטָר חַיִּים לָעוֹלָם אַף

דִּבְרֵי תּוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם, אִי מַה מָּטָר מְקַצַּת הָעוֹלָם שְׂמֵחִים בּוֹ וּמְקַצַּת הָעוֹלָם עֲצֵבִין בּוֹ מִי שֶׁבּוֹרוֹ וְגִתּוֹ מָלֵא יַיִן, וְגָרְנוֹ לְפָנָיו מְצֵרִין בּוֹ יָכוֹל אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי" מַה טַּל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שְׂמֵחִים בּוֹ אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שְׂמֵחִים בָּהֶם. כִּשְׁעִירִם עָלֵי דֶּשֶׁא מַה שְּׂעִירִים הַלָּלוּ יוֹרְדִין עַל הָעֲשַׂבִין וּמַעֲלִין אוֹתָן וּמְגַדְּלִין אוֹתָן כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה וְכוּ'. וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב מָה רְבִיבִים הַלָּלוּ יוֹרְדִין עַל הָעֲשַׂבִים וּמְעַדְּנִין אוֹתָן [וּמְפַנְּקִין אוֹתָן], כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְעַדְּנִין וּמְפַנְּקִין אוֹתָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי א, ט) "כִּי לְוִיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם הֱוֵי כוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלָלִים וּמוֹצְאָן פְּרָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף" וְאֵין יַעֲרֹף אֶלָּא לְשׁוֹן כְּנָעֲנִי, מָשָׁל אֵין אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ פְּרֹט לִי סֶלַע זֶה אֶלָּא עָרֹף לִי סֶלַע זֶה, כָּךְ הֱוֵי כוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלָלִים וּפוֹרֵט וּמוֹצִיאָן כְּטִפִּין הַלָּלוּ שֶׁל טַל שֶׁהֵם קְטַנּוֹת. כִּשְׁעִירִם עָלֵי דֶּשֶׁא, מַה שְּׂעִירִים הַלָּלוּ יוֹרְדִים עַל הָעֲשַׂבִּים וּמְפַשְׁפְּשִׁין בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יַתְלִיעוּ, כָּךְ הֱוֵי מְפַשְׁפֵּשׁ בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁלֹּא תִשְׁכְּחֵם, [כָּךְ] אָמַר לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר חֲנִינָא לְרַבִּי בּוֹא וּנְפַשְׁפֵּשׁ בַּהֲלָכוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ חֲלָדָה. וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב, מָה רְבִיבִים הַלָּלוּ יוֹרְדִין עַל עֲשַׂבִּים וּמְנַקִּין אוֹתָן וּמְפַטְּמִין אוֹתָן, כָּךְ הֱוֵי מְפַטֵּם בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ וּמְרַבֵּעַ.

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף" רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֵין יַעֲרֹף אֶלָּא לְשׁוֹן הֲרִיגָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה", (עַל) מָה עֶגְלָה מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה [מְכַפְּרִין עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. כִּשְׁעִירִם עָלֵי דֶּשֶׁא, מַה שְּׂעִירִים הַלָּלוּ בָּאִים עַל חַטָּאוֹת וּמְכַפְּרִים כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה] מְכַפְּרִין עַל עֲבֵרוֹת.

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי", חֲכָמִים אוֹמְרִים אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם יוֹדְעִין כַּמָּה צַעַר נִצְטַעַרְתִּי עַל הַתּוֹרָה וְכַמָּה עָמָל עָמַלְתִּי בָּהּ וְכַמָּה יְגִיעָה יָגַעְתִּי בָּהּ כָּעֲנָיִן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח) "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם", וְנִכְנְסְתִּי לְבֵין הַמַּלְאָכִים וְנִכְנְסְתִּי לְבֵין הַחַיּוֹת וְנִכְנְסְתִּי לְבֵין הַשְּׂרָפִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִשְׂרֹף אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ (עַל יוֹשְׁבָיו) שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, ב) "שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ", נָתַתִּי נַפְשִׁי עֲלֵיהֶ דְּמִי נָתַתִּי עָלֶיהָ כְּשֵׁם שֶׁלְּמַדְתִּי אוֹתָהּ בְּצַעַר כָּךְ תְּהֵיוּ לְמֵדִין אוֹתָהּ בְּצַעַר. אוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתֶּם לְמֵדִין אוֹתָהּ בְּצַעַר כָּךְ תְּהֵיוּ [מְלַמְּדִים אוֹתָם בְּצַעַר תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי" תְּהֵיוּ] רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ בְּזוֹל מִשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה בְּסֶלַע. כִּשְׁעִירִם עָלֵי דֶּשֶׁא כְּאָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לִלְמֹד תּוֹרָה תְּחִלָּה, בְּתְחִלָּה נוֹפֶלֶת עָלָיו כְּשָׂעִיר וְאֵין שָׂעִיר אֶלָּא שֵׂד שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג, כא) "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם".

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר אִם עָשִׂיתָ דִּבְרֵי תוֹרָה לִשְׁמָן דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים הֵן לְךָ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם", וְאִם לֹא עָשִׂיתָ דִּבְרֵי תוֹרָה לִשְׁמָן דִּבְרֵי תוֹרָה

מְמִיתִין אוֹתְךָ שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף", וְאֵין עֲרִיפָה אֶלָּא הֲרִיגָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, ד) "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה", וְאוֹמֵר "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה".

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" רַבִּי דּוֹסְתָּאִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם כָּנַסְתָּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹנְסִין מָטָר לְבוֹר לְסוֹף שֶׁאַתָּה מְנַוֵּל וּמַשְׁקֶה אֲחֵרִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה, טו) "וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ".

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף" הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם הֱוֵי כּוֹנֵס דִּבְרֵי תוֹרָה כְּלֵלִים, שֶׁאִם אַתָּה כּוֹנְסָן מְיַגְּעִין אוֹתְךָ וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָלַךְ לְקֵסָרִי, וְנִצְרְךָ מֵאָה זוּז אוֹ מָאתַיִם זוּז הוֹצָאָה נוֹטְלָן פְּרוּטוֹת מְיַגְּעִין אוֹתוֹ וְאֵין יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת, אֲבָל אִם מְצָרְפָן וְעוֹשֶׂה אוֹתָן סְלָעִים פּוֹרֵט וּמוֹצִיא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְכֵן מִי שֶׁהָלַךְ (לְבֵית אִלְנִיס) [לְאַטְלָס] לְשׁוּק וְצָרִיךְ מֵאָה מָנֶה אוֹ שְׁתֵּי רְבוֹת, אִם מְצָרְפָן סְלָעִים מְיַגְּעִין אוֹתוֹ וְאֵין יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת אֲבָל אִם מְצָרְפָן וְעוֹשֶׂה אוֹתָן דִּנְרֵי זָהָב פּוֹרֵט וּמוֹצִיא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לִלְמֹד תּוֹרָה בְּתְחִלָּה אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה לַּעֲשׂוֹת עַד שֶׁשּׁוֹנֶה שְׁנֵי סְדָרִים אוֹ שְׁנֵי סְפָרִים וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכֶת אַחֲרָיו כְּרִבִיבִים, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב".

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר", מַה מָּטָר זֶה יוֹרֵד עַל הָאֵילָנוֹת וְנוֹתֵן בָּהֶן מַטְעַמִּים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶּׁהוּא, בַּגֶּפֶן לְפִי מַה שֶּׁהֵם, בַּזַּיִת לְפִי מַה שֶּׁהוּא, בַּתְּאֵנָה לְפִי מַה שֶּׁהִיא, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כֶּלֶן אַחַת וְיֵשׁ בָּהּ מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּמִדְרָשׁ וַהֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת.

דָּבָר אַחֵר "כִּשְׂעִירִם עָלַי דֶּשֶׁא" מַה שְּׂעִירִים [הַלְּלוּ] יוֹרְדִין עַל הָעֲשָׂבִים וּמַעֲלִין אוֹתָן [וְיֵשׁ בָּהֶן יָרָקִין] וְיֵשׁ בָּהֶן אֲדֻמִּין, וְיֵשׁ בָּהֶן שְׁחוֹרִין, וְיֵשׁ בָּהֶן לְבָנִים, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה יֵשׁ בָּהֶן רַבָּנִים יֵשׁ בָּהֶם חֲכָמִים וְיֵשׁ בָּהֶם כְּשֵׁרִים וְיֵשׁ בָּהֶן צַדִּיקִים וְיֵשׁ בָּהֶן חֲסִידִים.

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" מַה הַמָּטָר זֶה אִי אַתָּה רוֹאֶהוּ עַד שֶׁבָּא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א יח, מה) "וַיְהִי עַד כֹּה וְעַד כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ (בְּ)עָבִים וְרוּחַ", כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם אֵין אַתְּ יוֹדֵעַ מַה הוּא עַד שֶׁשָּׁנָה מִשְׁנָה הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, אוֹ עַד שֶׁיִּתְמַנֶּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר.

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" לֹא כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁבָּא מִן הַדָּרוֹם שֶׁכֻּלּוֹ לְשִׁדְפוֹן, כֻּלּוֹ לְיֵרָקוֹן, כֻּלּוֹ לְקִלְלָה, אֶלָּא כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁבָּא מִן הַמַּעֲרָב שֶׁכֻּלּוֹ לִבְרָכָה. רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֵעִיד מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל שָׁמַיִם וָאָרֶץ כָּךְ הֵעִיד לָהֶם אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" זוֹ רוּחַ מַעֲרָבִית שֶׁהוּא עָרְפוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ לִבְרָכָה. תְּזַל כַּטַּל אִמְרָתִי, זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית שֶׁעוֹשָׂה אֶת הָרוּחַ נְקִיָּה כְּזָהָב כְּשִׂעִירִם זֶה רוּחַ מִזְרָחִית שֶׁמַּשְׁחֶרֶת אֶת הָרָקִיעַ כִּשְׂעִירִים. וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב זֶה רוּחַ דְּרוֹמִית שֶׁמְּאָרֶגֶת אֶת הָרָקִיעַ כְּרִבִיב.

דָּבָר אַחֵר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" הָיָה רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר לֹא נֶאֶמְרוּ אַרְבַּע רוּחוֹת הַלָּלוּ אֶלָּא כְּנֶגֶד אַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם. צְפוֹנִית בִּימוֹת הַחַמָּה יָפָה, וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים קָשָׁה דְּרוֹמִית בִּימוֹת הַחַמָּה קָשָׁה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים יָפָה, מִזְרָחִית לְעוֹלָם יָפָה מַעֲרָבִית לְעוֹלָם קָשָׁה, צְפוֹנִית יָפָה (לְזֵיתִים) [לְחִטִּים] בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיסִין שְׁלִישׁ וְקָשָׁה (לְחִטִּים) [לְזֵיתִים] בְּשָׁעָה שֶׁחוֹנְטִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַשָּׁמַיִם נַפְשָׁן וְגוּפָן מִן הַשָּׁמַיִם וְכָל הַבְּרִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָאָרֶץ נַפְשָׁן וְגוּפָן מִן הָאָרֶץ, חוּץ מִן הָאָדָם הַזֶּה שֶׁנַּפְשׁוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְגוּפוֹ מִן הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ, עֲשֵׂה אָדָם תּוֹרָה וְעָשָׂה רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם הֲרֵי הוּא כַּבְּרִיּוֹת שֶׁלְּמַעְלָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם". לֹא עָשָׂה תּוֹרָה וְלֹא רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [הֲרֵי הוּא כַּבְּרִיּוֹת שֶׁל מַטָּן שֶׁנֶּאֱמַר] (שם ז) "אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן". כָּךְ הָיָה רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר אֵין לְךָ פָּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים אֶלָּא שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לִדְרֹשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נ, ד) "יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל" זוֹ נְשָׁמָה "וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ" (מי) לְדַיֵּן עַמּוֹ, וּמְנַיִן שֶׁאֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לז, ט) "מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בּוֹאִי הָרוּחַ". יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם עָמְדוּ הַמַּלְאָכִים לְהָרְגוֹ, אָמַר לָהֶם בְּשָׁבִיל חֲמִשָּׁה מָנָה (שֶׁיְּדָעוּ) [שֶׁיֵּשׁ לִי] עִמִּי אַתֶּם רוֹצִים לְהָרְגֵנִי (הֲנִיחוּהוּ וְלֹא הָרְגוּ אוֹתוֹ), וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת (שֶׁאֵין לָהֶם דָּמִים), אָמְרוּ זֶה לָזֶה מַה בָּצַע לָנוּ בַּהֲרִיגָתוֹ אֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם הֲנִיחוּהוּ, כְּשֶׁנִּכְנַס לָעִיר הִתְחִיל לִמְכֹּר אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אָמְרוּ [לוֹ הַלִּסְטִים] אָתְמוֹל אָמַרְתָּ לָנוּ אֵין עִמִּי אֶלָּא חֲמִשָּׁה מָנָה וְעַכְשָׁו אַתָּה מוֹכֵר אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אָמַר לָהֶם כְּשֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם כָּךְ הָיִיתִי בְּמָקוֹם סַכָּנָה. אַף מֹשֶׁה אָמַר לַמַּלְאָכִים שְׁנֵי דְּבָרִים יֵשׁ בְּיָדַי וּמַתָּנָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בְּיָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם". וְאוֹמֵר (שם יב, ז) "אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת וְגוֹ'. וְדָוִד אָמַר "טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף", וְאוֹמֵר (שם יט, יא) "הַנֶּחְמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב", אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה אַשְׁרֶיךָ שֶׁלְּקַחְתָּ מַתָּנוֹת, אָמַר לָהֶם אִלּוּלֵא שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי דְּבָרִים הָיִיתִי נִשְׂרָף מֵאִשָּׁם, וְהַתּוֹרָה הִצַּלְתְּנִי מִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר" וְאֵין יַעֲרֹף אֶלָּא הֲרִיגָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, ד) "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה" וְאֵין לֶקַח אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לֹא בָאתָ לְדַבֵּר עִם (הַשָּׁמֶשׁ) [שָׁמַיִם וָאָרֶץ] אֶלָּא עִם הַטַּל וְהַמָּטָר, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָלַךְ לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ לָקַח עִמּוֹ שָׁרִים גְּדוֹלִים וַאֲנָשִׁים מְכֻבָּדִים, נִכְנַס עִמָּהֶם אֵצֶל הַמֶּלֶךְ קִבְּלָם הַמֶּלֶךְ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה מוּטָב שֶׁאֶקְרָא

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְהַמָּטָר וְהַטַּל וְיִהְיוּ עִמִּי וְאֶקְרָא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיַעֲנֶה אוֹתִי לְפִיכָךְ אָמַר הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'. אָמַר רַב יְהוּדָה גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" וְאֵין לֶקַח אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם" וְגוֹ'. אָמַר רָבָא גָּדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים יוֹתֵר מִיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" מִי נִתְלָה בְּמִי הֲוֵי אוֹמֵר קָטָן בְּגָדוֹל. רָבָא רָמֵי כְּתִיב "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" וּכְתִיב "תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי", אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא "תִּזַּל כַּטַּל" וְאִם לָאו עָרְפָהוּ "כַּמָּטָר". תַּנְיָא הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ" וְכוּ', וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת שֶׁנֶּאֱמַר "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" וְאֵין עָרִיפָה אֶלָּא הֲרִיגָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, ד) "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַאי דִּכְתִיב "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי" זוֹ רוּחַ מַעֲרָבִית שֶׁבָּא מְעָרְפוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי זוֹ רוּחַ צְפוֹנִית שֶׁמַּזֶּלֶת אֶת הַזָּהָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס", כִּשְׂעִירִים עָלַי דֶּשֶׁא זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית (שֶׁמַּשְׁחֶרֶת) [שֶׁמַּסְעֶרֶת] כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּשָׂעִיר, וְכִרְבִיבִים עָלֵי עֵשֶׂב זוֹ רוּחַ דְּרוֹמִית שֶׁמַּעֲלַת רְבִיבִים וּמְגַדֶּלֶת עֵשֶׂב. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִדּוֹת הָאַגָּדָה נִדְרֶשֶׁת וְזוֹ אַחַת מֵהֶם שֶׁדָּבָר גָּדוֹל נִתְלֶה בְּקָטָן, כֵּיצַד יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי וְכִי הַגְּשָׁמִים גְּדוֹלִים מִן הַתּוֹרָה שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלֵית בָּהֶם, אֶלָּא שֶׁהַגְּשָׁמִים מְחַיִּים אֶת הַכֹּל לְהַשְׁמִיעַ אֶת הָאָזֶן בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (עמוס ג, ח) "אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא" וְגוֹ', וְכִי מִי נוֹתֵן כֹּחַ וּגְבוּרָה בָּאֲרִי אֶלָּא הוּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים", וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ וּגְבוּרָה בַּמַּיִם לֹא הוּא הֲרֵי אָנוּ מְכַנִּים אוֹתוֹ מִבְּרִיּוֹתָיו כְּדֵי לְשַׁבֵּר אֶת הָאָזֶן.

(דברים לב ג) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא. נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם אֶלָּא אַחַר עֶשְׂרִים וְאַחַת מִלּוֹת, מִמִּי לָמַד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לָמַד שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם אֶלָּא אַחַר שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, ג) "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ", אָמַר מֹשֶׁה דַּי שֶׁאֲהֵיֶה בְּפִחוֹת מִשִּׁבְעָה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה מֹשֶׁה שֶׁהוּא חָכָם חָכְמִים וּגְדוֹל גְּדוֹלִים לֹא הִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם אֶלָּא אַחַר עֶשְׂרִים וְאַחַת מִלּוֹת, הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בְּחִנָּם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם "לַה' עוֹלָה" "לַה' מִנְחָה" "לַה' שְׁלָמִים", אֶלָּא "עוֹלָה לַה'" "מִנְחָה לַה'" "שְׁלָמִים לַה'" תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א, ב) "קָרְבָּן לַה'", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אֵלּוּ שֶׁהֵן מְקֻדָּשִׁין לַשָּׁמַיִם אָמַר הַמָּקוֹם אַל יָחֵל שְׁמִי עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיְּקֻדְּשׁוּ, הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם בְּחִנָּם וּבְמָקוֹם בְּזָיוֹן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. [דָּבָר אַחֵר] "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל", רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִנַּיִן לָעוֹמְדִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאוֹמְרִים בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ שֶׁעוֹנִין אַחֲרֵיהֶם

בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל", אָמַר לוֹ רַבִּי נְהוֹרַאי הַשָּׁמַיִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ הִיא, גּוּלְיָרִין מִתְגָּרִין בְּמִלְחָמָה וְגִבּוֹרִים נוֹצְחִין. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְזַמְּנִין אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא" וְגוֹ', וּמִנַּיִן שֶׁעוֹנִין אָמֵן אַחַר הַמְבָרֵךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". וּמִנַּיִן לְעוֹנִין יְהֵא שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ שֶׁעוֹנִין אַחֲרֵיהֶן לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ". וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם נִסִּים וּגְבוּרוֹת לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וְגוֹ' וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם", וְאוֹמֵר כִּי שֵׁם וְגוֹ'. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הֵבִיא הַמָּקוֹם פֻּרְעָנוּת וְלֹא הֵבִיא עֶשֶׂר מַכּוֹת עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם אֶלָּא עַל שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם, שֶׁבְּתְחִלַּת הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (שם ה, ב) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ", וּבְסוֹף הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר (שם ט, כז) "ה' הַצַּדִּיק", וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמָּקוֹם נִסִּים וּגְבוּרוֹת לַאֲבוֹתֵינוּ עַל הַיָּם וְעַל הַיַּרְדֵּן וְעַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן אֶלָּא בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, א) "וַיְהִי כִּשְׁמוֹעַ כָּל הַמְּלָכִים אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'", וְכֵן רָחָב אוֹמֶרֶת לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה'" וְגוֹ', תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא". וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יָרַד דָּנִיֵּאל לְגֹב הָאֲרָיוֹת אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה לוֹ הַמָּקוֹם נִיסִּים וּגְבוּרוֹת בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא", וְאוֹמֵר (דניאל ו, כז) "מִן קֳדָמַי שִׂם טְעֵם דִּי בְּכָל שָׁלְטָן מַלְכוּתִי לֶהֱוֹן זָיְעִין וְדָחֲלִין מִן קֳדָם אֱלָהֵיהּ דִּי דָנִיֵּאל", וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יָרְדוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה לָהֶם הַמָּקוֹם נִסִּים וּגְבוּרוֹת בִּשְׁבִיל לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אִתַּיָּא וּתְמַהַיָּא דִּי עֲבַד עִמֵּי אֱלָהָא עִלָּאָה שְׁפַר קֳדָמַי לְהַחֲוָיָה, אָתוֹהִי כַּמָּה רַבְרְבִין וְתִמְהוֹהִי כְּמָה תַּקִּיפִין". וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַזְכִּירִין שְׁמוֹ מִלְמַעְלָן עַד שֶׁמַּזְכִּירִין אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל מִלְמַטָּן (שֶׁנֶּאֱמַר) [וְאוֹמְרִים] (דברים ו, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (וְאוֹמֵר) [שֶׁנֶּאֱמַר] (איוב לח,ז) "בְּרֶן יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשׁוּלִין לַכּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם" וְהָדַר (איוב שם) "וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים", אֵלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שם א, ו) "וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה'". שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאַחַת חַיָּבִין לְזַמֵּן מִנַּיִן מִלֵּי אָמַר רַב אֲשֵׁי דְּאָמַר קְרָא (תהלים לד, ד) "גַּדְּלוּ לַה' אִתִּי" וְגוֹ', רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר מֵהָכָא כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא וְגוֹ'.

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ, הַצַּיָּר שֶׁהוּא צַר אֶת הָעוֹלָם תְּחִלָּה וְצָר בּוֹ אֶת הָאָדָם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם", תָּמִים פָּעֳלוֹ פְּעֻלָּתוֹ שְׁלֵמָה עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדּוֹתָיו אֲפִילוּ (עוֹנָה) [שִׁנּוּי] שֶׁל כְּלוּם, אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר אִלּוּ הָיוּ לִי שֶׁלֹּשׁ עֵינַיִם, אִלּוּ הָיוּ לִי שֶׁלֹּשׁ יָדַיִם, אִלּוּ הָיוּ לִי שֶׁלֹּשׁ רַגְלַיִם, אִלּוּ הָיִיתִי מְהַלֵּךְ עַל רֹאשִׁי, אִלּוּ

הָיוּ פָּנַי הֲפוּכִין לַאֲחוֹרַי כַּמָּה הָיָה נָאֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר ["תְּמִים פָּעֳלוֹ]. כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" יוֹשֵׁב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בַּדִּין וְנוֹתֵן לוֹ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ. אֵל אֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִין בָּעוֹלָם וּבָרָאוֹ, וְאֵין עָוֶל, שֶׁלֹּא בָּרָא בְּנֵי אָדָם לִהְיוֹת רְשָׁעִים אֶלָּא לִהְיוֹת צַדִּיקִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז, כט) "לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר". צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא שֶׁהוּא מִתְנַהֵג בְּיַשְׁרוּת עִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם.

דָּבָר אַחֵר "הַצּוּר" הַתַּקִּיף. תְּמִים פָּעֳלוֹ, פְּעֻלָּתוֹ שְׁלֵמָה עַל כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם, וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מַעֲשָׂיו אֲפִילוּ (עוֹנָה) [עַוְלָה] שֶׁל כְּלוּם, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר מָה רָאוּ דּוֹר הַמַּבּוּל שֶׁיִּשְׁטְפוּ בְּמַיִם, וּמָה רָאוּ אַנְשֵׁי מִגְדַּל שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וּמָה רָאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה לְהִשָּׂטֵף בְּאֵשׁ וְגָפְרִית, וּמָה רָאָה אַהֲרֹן לִטֹּל אֶת הַכְּהֻנָּה, וּמָה רָאָה דָּוִד לִטֹּל אֶת הַמַּלְכוּת, וּמָה רָאָה קֹרַח וַעֲדָתוֹ שֶׁתִּבָּלַע הָאָרֶץ, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט", יוֹשֵׁב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד בַּדִּין וְנוֹתֵן לוֹ אֶת הָרָאוּי לוֹ. אֵל אֱמוּנָה בַּעַל פִּקָּדוֹן, וְאֵין עָוֶל גּוֹבֶה אֶת שֶׁלּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם בָּשָׂר וָדָם, אָדָם מַפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָאתַיִם וְיֵשׁ בְּיָדוֹ מָנֶה, כְּשֶׁבָּא לִטֹּל אֶת שֶׁלּוֹ אוֹמֵר לוֹ הוֹצֵא מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֶךָ וְהֵילַךְ אֶת הַשְּׁאָר, אָבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵן אֶלָּא אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, גּוֹבֶה אֶת שֶׁלּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה. צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי צַדִּיק ה' צְדָקוֹת אָהֵב".

דָּבָר אַחֵר "הַצּוּר" הַתַּקִּיף, תְּמִים פָּעֳלוֹ, פְּעֻלָּתָם שֶׁל בָּאֵי הָעוֹלָם שְׁלֵמָה לְפָנָיו, מְאַחֵר מַתָּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים וּמַתָּן פֻּרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים, אֲפִילוּ לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִשֶּׁלְּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲפִילוּ לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִשֶּׁלְּהֶן בָּעוֹלָם הַבָּא, אֲפִילוּ לֹא נָטְלוּ כְּלוּם מִשֶּׁלְּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק לד) "הֲלֹא הוּא כָּמוּס עִמָּדִי", אֵימָתַי אֲפִילוּ וַאֲפִילוּ נוֹטְלִין לְמָחָר כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט", יוֹשֵׁב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְנוֹתֵן לוֹ אֶת הָרָאוּי לוֹ.

אֵל אֱמוּנָה כְּשֵׁם שֶׁמְּשַׁלֵּם שָׂכָר לְצַדִּיק גָּמוּר שְׂכַר מִצְוָה קַלָּה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה בָּעוֹלָם הַבָּא, כָּךְ מְשַׁלֵּם לָרָשָׁע גָּמוּר שְׂכַר מִצְוָה קַלָּה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה לָעוֹלָם הַבָּא, כָּךְ נִפְרָע מִצַּדִּיק גָּמוּר עַל עֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין עָוֶל, כְּשֶׁאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּאֵין כָּל מַעֲשָׂיו וְנִפְרָטִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִים לוֹ כָּךְ עָשִׂיתָ בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְאֵין אַתָּה מַאֲמִין בְּדְבָרִים הַלָּלוּ וְהוּא אוֹמֵר הֵן וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ חָתוֹם וְחוֹתְמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לז, ז) "וּבְיַד כָּל אָדָם יַחְתֹּם". צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא, שֶׁהוּא מַצְדִּיק אֶת הַדִּין וְאוֹמֵר יָפָה דַּנְתּוֹנִי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ". כְּשֶׁתִּפְקְשׁוּ אֶת רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן נִגְזְרָה עָלָיו גְּזֵרָה לִשְׂרֹף סִפְרוֹ (עָלָיו), אָמְרוּ לוֹ גְּזֵרָה נִגְזְרָה עָלֶיךָ לִשְׂרֹף סִפְרְךָ עָלֶיךָ, קָרָא מִקְרָא הַזֶּה הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ, אָמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ נִגְזַר עַל

בַּעֲלֵךְ גְּזֵרָה לִשְׁרֹף סִפְרוֹ עָלָיו וְעָלַיִךְ לֵהָרֵג, קָרְאָה מִקְרָא זֶה אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, אָמְרוּ לְבִתּוֹ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל אָבִיךְ לִשְׂרֹף סִפְרוֹ עָלָיו, וְעַל אִמֵּךְ לֵהָרֵג, וְעָלַיִךְ לֵישֵׁב בְּקֻבָּה שֶׁל זוֹנוֹת, קָרְאָה מִקְרָא זֶה (ירמיה לב, יט) "גְּדוֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ" וְגוֹ', אָמַר רַבִּי גְּדוֹלִים מַעֲשִׂים אֵלּוּ שֶׁבִּשְׁעַת צָרָתָן נִזְדַּמְּנוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים שֶׁל צִדּוּק הַדִּין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַכְּתוּבִים, כְּוּנוּ שִׁלְשְׁתָּן אֶת לִבָּן וְצִדְּקוּ עָלֶיהָן אֶת הַדִּין, עָמַד פִּילוֹסוֹפוֹס עַל הַפָּרָכְיָא שֶׁלּוֹ, אָמַר לוֹ אַל תְּזוּחַ דַּעְתְּךָ עַל שֶׁשָּׂרַפְתָּ אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁיָּצְאָה חָזְרָה לְהּ לְבֵית אָבִיהָ, אָמַר לוֹ לְמָחָר אַף דִּינְךָ כֵּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ, אָמַר לוֹ בִּשְׂרָתָנִי בְּשׂוֹרָה טוֹבָה, לְמָחָר יְהֵא חֶלְקִי עִם אֵלּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ", כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מֵהַר סִינַי נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֱמֹר לָנוּ מַה מִּדַּת הַדִּין לְמַעְלָן, אָמַר לָהֶן אֲנִי אֵנִי אוֹמֵר לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב. אֶלָּא אֲפִילוּ לְהַחֲלִיף בְּדָבָר אֵל אֱמוּנָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כָּל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתָּרָן יְוָתְרוּ לוֹ חַיָּיו שֶׁנֶּאֱמַר "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" וְגוֹ'. הַכֹּל בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ חוּץ מִמִּדַּת שֶׁקֶר, וּמִדַּת עַוְלָה שֶׁנֶּאֱמַר "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ", וְאוֹמֵר (צפניה ג, ה) "ה' צַדִּיק בְּקִרְבָּהּ לֹא יַעֲשֶׂה עַוְלָה", וְאוֹמֵר (איוב לד, י-יא) "חָלִילָה לָאֵל מֵרֶשַׁע" וְגוֹ', "כִּי פֹעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ", מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יוֹרֵד לִידֵי צַעַר אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְשָׂמֵחַ הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וְכָל אֲשֶׁר לוֹ אָדָם נִפְטָר לוֹ לְבֵית עוֹלָמוֹ, וְאֵין פֵּרוֹת וּתְבוּאָה בָּאִין לִידֵי הַרְקָבָה אֶלָּא מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם, וְאֵין עֵינֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם כֵּהוֹת בַּחֲצִי יְמֵיהֶם אֶלָּא מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶם וְאֵין בְּנֵי אָדָם מִסַּמְּאִין בִּנְגָעִים אֶלָּא מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶם, וְאֵין בְּנֵי אָדָם בָּאִין לִידֵי הַבְאָשָׁה אֶלָּא מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶם, וְאֵין נָשִׁים מַטְמְאִין בְּזִיבָה אֶלָּא מִתּוֹךְ דַּרְכֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, ה) "כֹּה אָמַר הָאֵל בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם". צֵא וּלְמַד מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ כְּלוּם אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת אֶלָּא עַל מְנָת לְהַכְנִיס לוֹ כֵּלִים וּלְהַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת כּוּ', כָּךְ בְּנֵי אָדָם מַדְרֵכֵיהֶם נִדּוֹנִין כּוּ' בִּשְׁבִיל לְהַצִּילָם מִיּוֹם הַבָּא. וְלֹא עוֹד אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָדָם מִסְתַּכֵּל בְּכָל יוֹם, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָס לְבֵית הַכִּסֵּא אוֹמְרִים לוֹ רְאֵה דַּרְכְּךָ רִמָּה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּקִיזִין לוֹ דָּם אוֹמְרִים לוֹ בָּשָׂר וָדָם אַתָּה, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִפְנֵי הַמֵּת אוֹמְרִים לוֹ רְאֵה לִפְנֵי מִי אַתָּה הוֹלֵךְ, וַעֲדַיִן אֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ וּמְדַבֵּר דְּבָרִים יְתֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ", עוֹשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ לְדַבֵּר אֱמֶת מוֹסְרִין לוֹ מַלְאָךְ שֶׁמִּתְנַהֵג עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ צַדִּיקִים וּמְדַבֵּר אֱמֶת. וְאִם עוֹשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ רָשָׁע לְכַחֵשׁ וּלְשַׁקֵּר מוֹסְרִין לוֹ מַלְאָךְ שֶׁמִּתְנַהֵג עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ רְשָׁעִים וּמְכַחֵשׁ וּמְשַׁקֵּר, עוֹשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ חָסִיד לְסַבֵּל אֶת הַכֹּל מוֹסְרִין לוֹ מַלְאָךְ הַמִּתְנַהֵג עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ חֲסִידִים וְסוֹבֵל אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, י) "כִּי אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב" וְגוֹ', וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים יח, כז-כט) "עִם נָבָר תִּתְבָּרָר" וְאוֹמֵר "כִּי אַתָּה עַם עָנִי

תוֹשִׁיעַ" שֶׁעֲנָיוּת יָפָה לוֹ "וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל" אֵלּוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים. (דברים לב ה) שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְלֵאִים מוּמִין קְרוּאִים בָּנִים דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא בָּנָיו", וְאוֹמֵר "זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים", אִם בְּמַשְׁחִיתִים קְרוּיִין בָּנִים אִלּוּ לֹא הָיוּ מַשְׁחִיתִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, [כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר] (ירמיה ד, כב) "חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע", וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה כְּשֶׁהֵן מְרֵעִין קְרוּיִין חֲכָמִים, אִלּוּ הָיוּ מְטִיבִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שם) "בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה", וּמָה אִם כְּשֶׁהֵן סְכָלִים קְרוּיִין בָּנִים, אִלּוּ הָיוּ נְכוֹנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (יחזקאל לג, לא) "וַיָּבוֹאוּ אֵלֶיךָ כְּמְבוֹא עָם וַיֵּשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ", יָכוֹל שׁוֹמְעִין וְעוֹשִׂין, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אִם כְּשֶׁהֵן שׁוֹמְעִין וְלֹא עוֹשִׂין קְרוּיִין עַמִּי, אִלּוּ שׁוֹמְעִין וְעוֹשִׂין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מְשׁוּם אַבָּא דּוֹרֵשׁ אָמְרוּ, שְׁחֲתוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה, (וְכָךְ) [וְכָל] כָּךְ לָמָּה שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לָרְשָׁעִים לוֹמַר כָּל זְמַן שֶׁאָנוּ חוֹטְאִין לְפָנָיו אָנוּ מְצַעֲרִין לְפָנָיו, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁיָּצָא לְצַלֵּב אָבִיו בּוֹכֶה עָלָיו אִמּוֹ בּוֹכָה עָלָיו וּמִתְחַבֶּטֶת עָלָיו וְזֶה אוֹמֵר אוֹי לִי כוֹ', אֵין אוֹי אֶלָּא עַל שֶׁיָּצָא לְצַלֵּב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ג, ט) "אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה".

דּוֹר עִקֵּשׁ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל עַקְמָנִין אַתֶּם, פְּתַלְתָּלִים אַתֶּם, אֵין אַתֶּם הוֹלְכִין אֶלָּא לְאָחוֹר, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַקֵּל מְעֻקָּל וּנְתָנוֹ לְאָמָּן לְתַקְּנוֹ [מְתַקְּנוֹ] (בְּאוּר) [בַּיָּד], וְאִם לָאו מְכַוְּנוֹ בְּמַעֲגִילָה, וְאִם לָאו מְפַסְּלוֹ בְּמַעֲצָד, וְאִם לָאו מַשְׁלִיכוֹ לָאוּר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וּנְתַתִּיךְ בְּיַד אֲנָשִׁים בּוֹעֲרִים חָרְשֵׁי מַשְׁחִית".

דָּבָר אַחֵר "דּוֹר עִקֵּשׁ" אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִדָּה שֶׁמְּדַדְתֶּם בָּהּ מָדַדְתִּי לָכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב כב, כז) "עִם נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל" דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל.

(דברים לב ו) הַלָּה' תִּגְמְלוּ זֹאת מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְצוֹהֵב כְּנֶגֶד בַּלְיוֹסְטִיס בַּשּׁוּק, אָמְרוּ לוֹ הַשּׁוֹמְעִים שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם כְּנֶגֶד בַּלְיוֹסְטִיס אַתָּה עוֹמֵד וְצוֹהֵב מָה אִם רָצָה לְהַכּוֹתְךָ וּלְקָרֵעַ אֶת כְּסוּתְךָ וּלְחָבְשֶׁךָ בְּבֵית הָאֲסוּרִין אַתָּה יָכוֹל לוֹ, אִם הָיָה קְרָטוֹן שֶׁגָּדוֹל הֵימֶנּוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִם הָיָה (הפתכר) [אִפְּרְכוֹס] שֶׁגָּדוֹל מִשֶּׁלָּהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. דָּבָר אַחֵר "הַלָּה' תִּגְמְלוּ" מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְצוֹהֵב כְּנֶגֶד אָבִיו, אָמְרוּ לוֹ הַשּׁוֹמְעִים שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם כְּנֶגֶד מִי אַתָּה עוֹמֵד וְצוֹהֵב כְּנֶגֶד אָבִיךָ (שְׁמַע) כַּמָּה עָמֵל עָמַל בְּךָ וְכַמָּה יְגִיעָה יָגַע בְּךָ אִם לֹא כִּבַּדְתּוֹ לְשֶׁעָבַר צָרִיךְ (אֲנִי) אַתָּה לְכַבְּדוֹ עַכְשָׁו שֶׁלֹּא יֵהֵא כּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל אִם אֵי אַתֶּם זוֹכְרִים נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשָׂה לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, הִזָּכְרוּ כַּמָּה טוֹבוֹת שֶׁעָתִיד לִתֵּן לָכֶם לָעוֹלָם הַבָּא.

עַם נָבָל וְלֹא חָכָם נָבָל לְשֶׁעָבַר וְלֹא חָכָם לֶעָתִיד לָבוֹא. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ישעיה א, ג) "יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן" "יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע" לְשֶׁעָבַר "וְעַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן" לֶעָתִיד לָבוֹא, מִי גָּרַם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ מְנֻוָּלִין וּמְטֻפָּשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ מִתְבּוֹנְנִין בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֲלֹא נִסַּע יִתְרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה". הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנְךָ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אוֹמֵר (מִשְׁמוֹ) שֶׁאִם הָיָה חֶלְשׁ מִלְמַעְלָן וְגִבּוֹר מִלְמַטָּן מִי נוֹצַח שֶׁמָּא אַתָּה יָכוֹל לוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁגִּבּוֹר מִלְמַעְלָן וְחַלְשׁ מִלְמַטָּן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ה, א) "אַל תְּבַהֵל עַל פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל יְמַהֵר" וְגוֹ'.

[דָּבָר אַחֵר] הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנְךָ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל חֲבִיבִים אַתֶּם לִי, קִנְיָן אַתֶּם לִי, וְאִי אַתֶּם יְרֵשָׁה לִי, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהוֹרִישׁוֹ (אֲחִיו) [אֲבִיו] עֶשֶׂר שָׂדוֹת וְעָמַד וְקָנָה שָׂדֶה אַחַת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹתָהּ הָיָה אוֹהֵב מִכָּל שָׂדוֹת שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו, וְכֵן מִי שֶׁהוֹרִישׁוֹ אָבִיו עֶשֶׂר פַּלְטִירָאוֹת וְעָמַד וְקָנָה פַּלְטוֹרָא אַחַת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹתָהּ הָיָה אוֹהֵב יוֹתֵר מִכָּל פַּלְטוֹרוֹת שֶׁהִנְחִילוֹ אָבִיו, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל חֲבִיבִים אַתֶּם לִי קִנְיָן אַתֶּם לִי, וְאִי אַתֶּם יְרֵשָׁה לִי, קִנְךָ, זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרְאוּ קִנְיָן לַמָּקוֹם וְאֵלּוּ הֵן תּוֹרָה נִקְרֵאת קִנְיָן לַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ", יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ קִנְיָן לַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ", בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא קִנְיָן לַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, נד) "הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ". הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּרָכָא דְּכֻלָּא בֵּיהּ, כֹּהֲנָיו מִתּוֹכוֹ, נְבִיאָיו מִתּוֹכוֹ, סוֹפְרָיו מִתּוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מְמֻנּוּ פְּנָה" "מְמֻנּוּ יָתֵד", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עֲשָׂאֲךָ כְּוִין כְּוִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר הוֹשִׁיבְךָ עַל בְּסִיסְךָ, הִלְעִיטְךָ בִּזְוִת שִׁבְעָה עֲמָמִין, וְנָתַן לְךָ מַה שֶּׁנִּשְׁבַּע לְךָ וְהוֹרִישְׁךָ מַה שֶּׁהִבְטִיחֲךָ. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר עֲשָׂאֲךָ בְּסִיסִים בְּסִיסִים מִבִּפְנִים שֶׁאִם תַּעֲלֶה אַחַת מֵהֶן עַל חֲבֵרְתָּהּ אִי אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד. הַהוּא (דְּרוֹמָה) [אַרְמָאָה] דְּחָזְיֵהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דִּנְפַל מֵאִגָּרָא לְאַרְעָא פָּקַע כְּרֵיסֵיהּ וְנָפַל מַעַיְנֵיהּ אַתְיֵהּ לְבֵרֵיהּ וּשְׁחָטֵיהּ קַמֵּיהּ בַּאֲחִיזַת עֵינַיִם אִיתְנְגִיד וְאִיתְנַח עוֹל מַעַיְנֵיהּ וְחַיְיטֵיהּ לִכְרֵסֵיהּ.

(דברים לב ז) זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם וְגוֹ', הִזָּכְרוּ מַה שֶּׁעָשִׂיתִי בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, מַה שֶּׁעָשִׂיתִי בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, מַה שֶּׁעָשִׂיתִי בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה, מַה שֶּׁעָשִׂיתִי בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם [וַעֲמוֹרָה], בֵּינוֹ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר, אֵין לְךָ דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל, אֵין לְךָ דּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּכְאַנְשֵׁי סְדוֹם, אֶלָּא שֶׁנִּדּוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו. שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ, אֵלּוּ נְבִיאִים כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב, כג) "וֶאֱלִישָׁע רוֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי", "זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ" אֵלּוּ זְקֵנִים כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". דָּבָר אַחֵר "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם", אָמַר לָהֶם כָּל זְמַן שֶׁהַמָּקוֹם מֵבִיא יִסּוּרִין עֲלֵיכֶם הִזָּכְרוּ כַּמָּה טוֹבוֹת וְנֶחָמוֹת עָתִיד לִתֵּן לָכֶם לָעוֹלָם הַבָּא. בֵּינוֹ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁלְשָׁה

דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, ה) "יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים". שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ, לְמָחָר עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין כְּשׁוֹמְעִין מִפִּי הַקָּדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כא) "וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ". וְאוֹמֵר "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ". זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ מָה שֶׁהֶרְאִיתִי לַזְּקֵנִים בָּהָר כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, א) "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה'".

בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם עַד שֶׁלֹּא בָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ כִּבְיָכוֹל הָיָה הַמָּקוֹם דָּן אֶת הָעוֹלָם בְּאַכְזָרִיוּת, חָטְאוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל הֻצִּיפָן כְּזִקִּים עַל פְּנֵי הַמַּיִם, חָטְאוּ אַנְשֵׁי מִגְדַּל פִּזְרָן מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, חָטְאוּ סְדוֹמִיִּים שְׂטָפָן בְּאֵשׁ וְגָפְרִית, אֲבָל מֹשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם (זָכָה לְקַבֵּל) [הִתְחִילוּ] יְסוּרִין מְמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, י) "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה", וְאִם תֹּאמַר מִפְּנֵי מָה יְסוּרִין בָּאִין מִפְּנֵי חִבָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. (כְּתִיב בְּפָסוּק (שם ט, יח) וַיִּהְיוּ בְּנֵי נֹחַ בָּרֶמָז ס"ב).

דָּבָר אַחֵר "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָעוֹלָם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם פֵּרֵשׁ תְּחוּמָן לְכָל אֻמָּה וְאֻמָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מְעָרְבָבִין, שָׁלַח בְּנֵי גֹּמֶר לְגֹמֶר, וּבְנֵי מָדַי לְמָדַי, וּבְנֵי מָגוֹג לְמָגוֹג, וּבְנֵי יָוָן לְיָוָן, וּבְנֵי תוּבָל לְתוּבָל, פֵּרֵשׁ תְּחוּמָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים". דָּבָר אַחֵר "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם" כְּשֶׁנָּתַן הַמָּקוֹם תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עָמַד וְצָפָה וְנִסְתַּכֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר "עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ", וְלֹא הָיְתָה אוּמָה בְּכָל הָאוּמוֹת שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְקַבֵּל תּוֹרָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים". דָּבָר אַחֵר "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם". כְּשֶׁהִנְחִיל הַמָּקוֹם הָעוֹלָם לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים חִלְּקָן לְגֵיהִנֹּם שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לב, כב) ("שָׁמָּה) [שָׁם] אַשּׁוּר וְכָל קְהָלָהּ" וְגוֹ' "עֵילָם וְכָל הֲמוֹנָהּ" וְגוֹ' (שם ל) "שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל צִידֹנִי" וְגוֹ' "שָׁמָּה (שם כט) (מָדַי בָּבֶל) אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל (נְסִיכֶיהָ) [נְשִׂיאֶיהָ"]. וְאִם תֹּאמַר מִי נוֹטֵל עָשְׁרָן וּכְבוֹדָן שֶׁל אֵלּוּ, הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים".

דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁהִנְחִיל הַמָּקוֹם מִן הָאֻמּוֹת יִרְאֵי חֵטְא וּכְשֵׁרִין שֶׁבָּהֶן, בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם זֶה לוֹט שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו". יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שה"ש ו, ח) "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים" שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנִים הֲרֵי מֵאָה וְאַרְבָּעִים, וַאֲבוֹתֵינוּ לֹא יָרְדוּ לְמִצְרַיִם אֶלָּא בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ.

דָּבָר אַחֵר 'יַצֵּב גְּבוּל עַמִּים' אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "גְּבֻלֹת עַמִּים", זְכוּ אֻמּוֹת לִטֹּל שְׁנֵי חֲלָקִים "כְּמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כָּל הָעוֹלָם תְּלוּי בִּזְרוֹעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כז) "וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם", וַחֲכָמִים אוֹמְרִים עַל שְׁנַיִם עָשָׂר עַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

(דברים לב ט) כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ שָׂדֶה וּנְתָנָהּ לַאֲרִיסִין הִתְחִילוּ הָאֲרִיסִין נוֹטְלִין וְגוֹנְבִין אוֹתָהּ, נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לִבְנֵיהֶם, הִתְחִילוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים, נוֹלַד לוֹ בֵּן אָמַר לָהֶן צְאוּ מִתּוֹךְ שֶׁלִּי אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּהְיוּ בְתוֹכָהּ תְּנוּ לִי חֶלְקִי שֶׁאֶהֱיֶה מַכִּירוֹ כָּךְ כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, כְּשֶׁבָּא יִצְחָק לָעוֹלָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת עֵשָׂו וְאַלּוּפָיו, חָזְרוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנִים, וּכְשֶׁבָּא יַעֲקֹב לֹא יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת אֶלָּא נוֹלְדוּ כָּל בָּנָיו כְּשָׁרִין כְּמוֹתוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כז) "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם" מֵהֵיכָן הַמָּקוֹם מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ מִיַּעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ", וְאוֹמֵר כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ וַעֲדַיִן תְּלֵי בְּדְלֵא תְּלֵי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הַמָּקוֹם בָּחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ אִם יִשְׂרָאֵל בָּחֲרוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יד, ב) "וּבְךָ בָּחַר ה'" וְגוֹ', וּמִנַּיִן שֶׁאַף יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא כָאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יֹצֵר הַכֹּל הוּא", וְיִשְׂרָאֵל (חֶבֶל) [שֵׁבֶט] נַחֲלָתוֹ, יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ אֵין חֶבֶל אֶלָּא גּוֹרָל שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ו) "חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִימִים", וְאוֹמֵר (יהושע יז, ה) "וַיִּפְּלוּ חַבְלֵי מְנַשֶּׁה עֲשָׂרָה", "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן", מַה חֶבֶל זֶה מְשֻׁלָּשׁ כֵּן הָיָה יַעֲקֹב שְׁלִישִׁי לְאָבוֹת, וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּן, כְּשֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם מַהוּ אוֹמֵר (משלי יז, יז) "וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד" כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק מַהוּ אוֹמֵר (קהלת ד, ט) "טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד", כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב מַהוּ אוֹמֵר (שם ד, יב) "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק".

(דברים לב י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא הוּא וְחֵילוֹתָיו לַמִּדְבָּר, הִנִּיחוּהוּ חֵילוֹתָיו (וְהָלְכוּ לָהֶן) [בְּמָקוֹם הַצָּרוֹת וּבְמָקוֹם גְּיָסוֹת וּבְמָקוֹם לִסְטִים וְהָלְכוּ לָהֶם], נִתְמַנָּה לוֹ גִּבּוֹר אֶחָד אָמַר לוֹ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אַל יִפֹּל לִבְּךָ עָלֶיךָ וְאַל יְהִי עָלֶיךָ אֵימָה שֶׁל כְּלוּם, חַיֶּיךָ שֶׁאֵינִי מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְפַלְטֵרִין שֶׁלְּךָ וְתִישַׁן עַל מִטָּתְךָ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים".

רמז תתקמג

יְסֹבְבֶנְהוּ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ", יְבוֹנְנֵהוּ, עַד שֶׁלֹּא בָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם כְּבָיְכוֹל לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֶלֶךְ אֶלָּא עַל הַשָּׁמַיִם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם", אֲבָל מִשֶּׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ הִמְלִיכוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג) "וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ", יְצָרֲנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ, אֲפִילּוּ בְּקֹשׁ הַמָּקוֹם מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ גַּלְגַּל עֵינוֹ הָיָה נוֹתֵן לוֹ וְלֹא גַּלְגַּל עֵינוֹ בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִילּוּ נַפְשׁוֹ הָיָה נוֹתֵן לוֹ שֶׁחֲבִיבָה לוֹ מִן הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, ב) "קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת

יְחִידְךָ וְהָלֹא בְּיִדּוּעַ שֶׁהוּא בְּנוֹ יְחִידוֹ, אֶלָּא זוֹ הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּקְרֵאת יְחִידָה שֶׁנֶּאֱמַר "הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב יְחִידָתִי".

דָּבָר אַחֵר "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט, י) "כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל", וּבְתוֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן בִּמְקוֹם הַצָּרוֹת בִּמְקוֹם הַגְּיָסוֹת בִּמְקוֹם לִסְטוּת, יְסֹבְבֶנְהוּ לִפְנֵי הַר סִינַי כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יב) "וְהִגְבַּלְתָּ אֶת (הָהָר) [הָעָם] סָבִיב לֵאמֹר". יְבוֹנְנֶנְהוּ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדֹשׁ וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַסְתַּכְּלִין בּוֹ וְיוֹדְעִין כַּמָּה מִדְרָשִׁים יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה הֲלָכוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה קַלִּים וַחֲמוּרִין יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה גְּזֵרוֹת שָׁווֹת יֵשׁ בּוֹ. יְצָרֲנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ הוֹלְכִין שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחוֹזְרִין שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר, וְלֹא הָיוּ נִרְתָּעִין מִקּוֹל הַלַּפִּידִים.

דָּבָר אַחֵר "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר", הַכֹּל מָצוּי וּמְתֻקָּן וּמְסֻפָּק לָהֶם בַּמִּדְבָּר, בְּאֵר עוֹלָה לָהֶן, מָן יוֹרֵד לָהֶן, שְׂלָו מָצוּי לָהֶן, עַנְנֵי כָבוֹד מַקִּיפוֹת לָהֶן. וּבְתוֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן בִּמְקוֹם הַצָּרוֹת בִּמְקוֹם הַגְּיָסוֹת (בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת) בִּמְקוֹם לִסְטוּת. יְסֹבְבֶנְהוּ בְּדָגָלִים שְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן, שְׁלֹשָׁה מִן הַדָּרוֹם, שְׁלֹשָׁה מִן הַמִּזְרָח, שְׁלֹשָׁה מִן הַמַּעֲרָב, יְבוֹנְנֶנְהוּ בִּשְׁתֵּי מַתָּנוֹת, מְלַמֵּד שֶׁכְּשֶׁהָיָה אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת פּוֹשֵׁט יָדוֹ לִקְמֹץ מָן לֹא הָיָה עוֹלֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם, [לְמַלְּאוֹת מַיִם מִן הַבְּאֵר לֹא הָיוּ עוֹלִים בְּיָדוֹ כְּלוּם]. יְצָרֲנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לה) "קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אוֹיְבֶיךָ".

דָּבָר אַחֵר "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" זֶה לֶעָתִיד לָבוֹא, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהוֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּרָה", וּבְתוֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, טו) "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא". יְסֹבְבֶנְהוּ בִּזְקֵנִים. יְבוֹנְנֶנְהוּ בִּנְבִיאִים. יְצָרֲנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ מְשַׁמְּרֵהוּ מִן הַמַּזִּיקִין שֶׁלֹּא יַזִּיקוּהוּ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ("כֹּל) [כִּי] הַנֹּגֵעַ בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ".

רמז תתקמד

(דברים לב יא) כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ מַה נֶּשֶׁר זֶה אֵין נִכְנָס לְקִנּוֹ מִיָּד עַד שֶׁהוּא מְטָרֵף (גּוֹזָלָיו) בְּכְנָפָיו בֵּין אֵילָן לְאֵילָן וּבֵין סֶכָּה לַחֲבֶרְתָּהּ כְּדֵי שֶׁיֵּעוֹרוּ בָּנָיו וִיהֵא בָּהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ, כָּךְ כְּשֶׁנִּגְלָה הַמָּקוֹם לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶן מֵרוּחַ אַחַת אֶלָּא (מִשְּׁתֵּי) [מֵאַרְבַּע] רוּחוֹת כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב) "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן", וְאֵי זוֹ הִיא רוּחַ רְבִיעִית (חבקוק ג, ג) "אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא". יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ד) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".

דָּבָר אַחֵר "כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ" זֶה לֶעָתִיד לָבוֹא כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ב, ח) "קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא". יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מג, ה-ו) "אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי" יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ ("הֵבִיאִי) [וְהֵבִיאוּ] בָּנַיִךְ (מְרָחוֹק) [בְחוֹצָן"]. (דברים לב יב) ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁיִּשַּׁבְתֶּם יְחִידִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא נֶהֱנִיתֶם מִן הָאוּמוֹת כָּלוּם, כָּךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹשִׁיבְכֶם לָעָתִיד לָבוֹא וְאֵין אֶחָד מִן הָאוּמוֹת נֶהֱנִים מִכֶּם כָּלוּם. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר שֶׁלֹּא תְהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִן הָאוּמוֹת לָבוֹא וְלִשְׁלֹט בָּכֶם כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל י, כ) "וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן, וְשַׂר מַלְכוּת פָּרָס עוֹמֵד לְנֶגְדִּי" וְגוֹ', (שם כא) אֲבָל אַגִּיד לְךָ אֶת הָרָשׁוּם וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ" עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם נוֹחֲלִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ראה יחזקאל מח, א-ז) "מִפְאַת צָפוֹנָה עַד פְּאַת קָדִים דָּן אֶחָד" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יְהוּדָה אֶחָד דָּן אֶחָד אָשֵׁר אֶחָד" שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִטֹּל אֶרֶךְ מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב עַד רֹחַב עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָפִים קָנִים שִׁעוּרָן שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה מִיל. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר שֶׁלֹּא יְהוּ בָּכֶם בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לָכֵן בְּזֹאת יְכוּפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב" וְגוֹ'.

דָּבָר אַחֵר "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ" עָתִיד אֲנִי לְהוֹשִׁיב אֶתְכֶם בְּנַחַת רוּחַ בָּעוֹלָם. וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר שֶׁלֹּא יְהוּ בָּכֶם בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹסְקִים בִּפְרַקְמַטְיָא שֶׁל כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, טז) "יְהִי פִּסַּת בָּר בָּאָרֶץ" שֶׁיִּהְיוּ חִטִּין מוֹצִיאִין גְּלוּסְקָאוֹת כְּמֹלֹא פִּסַּת יָד (שם) "יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ", שֶׁיִּהוּ חִטִּין שְׁפוֹת זוֹ בְּזוֹ וְנוֹשְׁרוֹת סָלְתָן בָּאָרֶץ וְאַתָּה בָּא וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה מְלֹא פִּסַּת זוֹ שֶׁל יָד כְּדֵי פַּרְנָסָתְךָ.

(דברים לב יג-יד) יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אֶרֶץ זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, ל) "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וַיַּעֲלוּ וַיָּתוּרוּ אֶת הָאָרֶץ", (בראשית מה, כה) "וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבוֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן". וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי אֵלּוּ פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקַּלִּין לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת כָּל הָאֲרָצוֹת. וַיֶּינִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע כְּגוֹן סִכְנִי וְחַבְרוֹתֶיהָ, מַעֲשֶׂה שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְבָנוֹ בְּסִיכְנִי צֵא וְהָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית, אָמַר לוֹ אַבָּא שֶׁל דְּבַשׁ הִיא, אָמַר לוֹ הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ, וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר. אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוּשׁ חֶלְבּ מַעֲשֶׂה שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסֵי לִבְנוֹ בְּצִפּוֹרִי עֲלֵה וְהָבֵא לָנוּ גְּרוֹגָרוֹת מִן הָעֲלִיָּה, הָלַךְ וּמָצָא אֶת הָעֲלִיָּה שֶׁצָּפָה בִּדְבַשׁ. וַיֶּינִקֵהוּ (כְּתוּב בֶּרֶמֶז קס"ד).

יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אֶרֶץ זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁגְּבוֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "וְקַמְתְּ וְעָלִית אֶל הַמָּקוֹם" וְאוֹמֵר (ישעיה ב, ג) "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'". וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי אֵלּוּ סַלֵּי בִּכּוּרִים, וַיֶּינִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן אֵלּוּ נִסְכֵי שֶׁמֶן. חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב

צֹאן עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי בָשָׁן וַעַתּוּדִים זוֹ חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים וְאָשָׁם וְתוֹדָה וְקָדָשִׁים קַלִּים. עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה אֵלּוּ סְלָתוֹת. וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר אֵלּוּ נִסְכֵי יַיִן.

דָּבָר אַחֵר "יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ" זוֹ תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי זוֹ מִקְרָא. וַיֵּנֶקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע זוֹ מִשְׁנָה. וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר זֶה תַּלְמוּד, חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי בָשָׁן וַעַתּוּדִים, אֵלּוּ קַלִּים וַחֲמוּרִין וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת (וּתְשׁוּבוֹת) [תְּקוּפוֹת וְגִמַטְרִיָּאוֹת]. עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה אֵלּוּ הֲלָכוֹת שֶׁהֵן גּוּפָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר אֵלּוּ הַגְּדוֹת שֶׁמּוֹשְׁכוֹת לֵב אָדָם כַּיַּיִן. דָּבָר אַחֵר "יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ" זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה (שֶׁנֶּאֱמַר "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר" וְגוֹ'). וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וַיֵּנֶקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע אֵלּוּ מַצִּיקִין שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ בָּאָרֶץ וְהֵן קָשִׁין לְהוֹצִיא מֵהֶן פְּרוּטָה כְּצוּר, לְמָחָר הֲרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁין נְכָסֵיהֶן וְהֵן עֲרֵבִין לָהֶן כִּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן.

(דברים לב יד) [וְדָבָר אַחֵר] "חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן" זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, ג) "עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן". עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים זֶה הָיָה בִּימֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו, ו) "וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק". עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, ב) "וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד". וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר זֶה הָיָה בִּימֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר "הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן". חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן אֵלּוּ הַפִּיקְטִין וְהֶגְמוֹנִין שֶׁלָּהֶן, עִם חֵלֶב כָּרִים אֵלּוּ כִּלִּירְקִין שֶׁלָּהֶן, וְאֵילִים אֵלּוּ בְּנֵי פּוֹקְרִין שֶׁלָּהֶן, בְּנֵי בָשָׁן אֵלּוּ קוּנְטְרִינִין שֶׁמַּכִּישִׁין מִבֵּין שִׁנַּיהֶן. וְעַתּוּדִים אֵלּוּ סַנְקְתַּדְרוֹן שֶׁלָּהֶן, עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה אֵלּוּ מַטְרוֹנְיוֹת שֶׁלָּהֶן. וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמָחָר יוֹרְשִׁין נְכָסֵיהֶן וַעֲרֵבִין לָהֶן כַּיַּיִן. דָּבָר אַחֵר "כִּלְיוֹת חִטָּה" עֲתִידָה כָּל חִטָּה וְחִטָּה לִהְיוֹת כִּשְׁתֵּי כִּלְיוֹת שֶׁל שׁוֹר גָּדוֹל מִשְׁקַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה לִיטְרָא בְּצִפּוֹרִי, וְאַל תִּתְמַהּ בַּדָּבָר, הִסְתַּכֵּל בָּרֹאשֵׁי לְפָתוֹת, מַעֲשֶׂה וְשָׁקְלוּ רֹאשׁ שֶׁל לֶפֶת שְׁלֹשִׁים לִיטְרִין בְּצִפּוֹרִי, וּמַעֲשֶׂה שֶׁקִּנֵּן שׁוּעָל בְּרֹאשׁ הַלֶּפֶת, וּמַעֲשֶׂה בְּשִׁיחִין בְּקֶלַח שֶׁל חַרְדָּל שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ (כּוֹרִין) [בַּדִּים] וְנִפְשַׁח אֶחָד מֵהֶן וְסָכְכוּ בּוֹ סֻכַּת יוֹצְרִים וַחֲבָטוּהוּ וּמָצְאוּ בּוֹ תֵּשַׁע קַבִּין חַרְדָּל, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא מַעֲשֶׂה בְּקֶלַח אֶחָד שֶׁל כְּרוּב שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ (שֶׁלָּנוּ) [שֶׁדֵּנוּ] וְהָיִיתִי עוֹלֶה וְיוֹרֵד בּוֹ כְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּסֻלָּם.

דָּבָר אַחֵר "וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר" שֶׁלֹּא תִּהְיוּ יְגֵעִים לֹא לְדֶרֶךְ וְלֹא לִבְצוֹר אֶלָּא אַתָּה מֵבִיא בַּעֲגָלָה וְזוֹקְפָהּ בְּזָוִית וּמְסְתַּפֵּק וְהוֹלֵךְ כְּשׁוֹתֶה (וְהוֹלֵךְ) מִן הַפְּטוּם.

דָּבָר אַחֵר "וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר" לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, בָּעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ צַעַר לִבְצֹר וְלִדְרֹךְ, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹצֵא לַשָּׂדֶה וּמֵבִיא עֲנָבָה אַחַת בְּקֹרוֹן אוֹ בְּסְפִינָה וּמַנִּיחָהּ בְּקֶרֶן זָוִית וּמְסְתַּפֵּק מִמֶּנָּה כְּמִפָּטוּם גָּדוֹל וְעֵצָיו מַסִּיקִין תַּחַת הַתַּבְשִׁיל, וְדַם עֵנָב

תִּשְׁתֶּה חָמֶר אֵין לְךָ כָּל עֲנָבָה וַעֲנָבָה שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה שְׁלֹשִׁים גַּרְבֵי יַיִן שֶׁנֶּאֱמַר "חָמֶר" אַל תִּקְרֵי 'חָמֶר' אֶלָּא 'חֹמֶר'.

רמז תתקמה

וַיִּשְׁמַע יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט לְפִי הַשּׂבַע הֵן מוֹרְדִין, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁלֹּא מָרְדוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִתּוֹךְ מַשְׁקֶה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן (איוב כא, ט) "בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפַּחַד" וְגוֹ'. וְכֵן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי מִגְדַּל שֶׁלֹּא מָרְדוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִתּוֹךְ מַשְׁקֶה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם "וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שָׂפָה אַחַת" וְגוֹ', וְכֵן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁלֹּא מָרְדוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְכוּ' וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל טז, מח) "חַי אֲנִי נְאֻם ה' אִם עָשְׂתָה סְדוֹם אֲחוֹתֵךְ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּאַנְשֵׁי דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁלֹּא מָרְדוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ו) "וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתֹה", מַה נֶּאֱמַר בָּהֶן "סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֱמֹר לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין לָאָרֶץ אֵין אַתֶּם עֲתִידִים לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, כ) "כִּי אֲבִיאֶנּוּ אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים", אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין לָאָרֶץ אֵין אַתֶּם עֲתִידִין לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יב-יג) "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיָן", מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם (שם, יד) "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּבְנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁל אִיּוֹב שֶׁלֹּא בָּאת עֲלֵיהֶן פְּרָעָנוּת אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים יַיִן וְגוֹ' וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁלֹּא גָלוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו, ד-ז) "הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וְגוֹ' הַשָּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן וְגוֹ' לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁאֵין עֲתִידִין לִמְרֹד אֶלָּא מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וּמִתּוֹךְ שַׁלְוָה, מַה נֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט" מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ עֵגֶל וְהָיָה מְשַׁפְּשְׁפוֹ וּמְגָרְדוֹ וּמַאֲכִילוֹ כַּרְשִׁינִין, בְּשָׁבִיל שֶׁיְּהֵא חוֹרֵשׁ, כְּשֶׁהִגְדִּיל הָעֵגֶל נָתַן בְּעָלָיו עָלָיו הָעֹל וְקִטֵּט וְשִׁבֵּר אֶת הָעֹל וּפָסַק אֶת הַסְּמָלוֹנִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מוֹטוֹת עֵץ שָׁבַרְתָּ וְעָשִׂיתָ תַּחְתֵּיהֶן מוֹטוֹת בַּרְזֶל". שְׁמַנְתָּ בִּימֵי יַרְבָעָם, עָבִיתָ בִּימֵי אַחְאָב כָּשִׂיתָ בִּימֵי יֵהוּא, דָּבָר אַחֵר "שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ" כְּאָדָם שֶׁשָּׁמְנוּ בְּפָנִים וְעוֹשֶׂה כְּסָלִים מִבַּחוּץ, וְהוּא אוֹמֵר (איוב טו, כז) "כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלֵי כָסֶל". דָּבָר אַחֵר "שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ" אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת שֶׁלִּפְנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב, ז-ח) "וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶסֶף" וְגוֹ' וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים".

וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ "וַתִּשְׁכַּח ה' עֹשֶׂךָ נֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ" (ירמיה ב, יג) "כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ" אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִדָּה שֶׁמְּמַדַּדְתֶּם בִּי מָדַדְתִּי לָכֶם (שם יב, ז) "עָזַבְתִּי אֶת בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת נַחֲלָתִי". (תהלים עח, ס) "וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁילֹה" "כִּי נָטַשְׁתָּ עַמְּךָ בֵּית יַעֲקֹב". וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ח, טז) "וַיְבִיאֵנִי אֶל חֲצַר הַפְּנִימִית וְהִנֵּה בְּפֶתַח הֵשַׁעַר כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'". רַבִּי דוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַל תְּהִי קוֹרֵא וְיִנַבֵּל, אֶלָּא וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ וְאַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ".

(דברים לב טז) יַקְנִיאֻהוּ בְּזָרִים, שֶׁהָלְכוּ וְעָשׂוּ דְּבָרִים שֶׁל זָרוּת וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א טו, יג) "וְגַם אֶת מַעֲכָה (אֵם אָסָא הַמֶּלֶךְ הֵסִיר) [אִמּוֹ וַיְסִירֶהָ] מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לְאֲשֵׁרָה". בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ וֶה מִשְׁכַּב זָכָר וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא יח, כב) "וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִיא", וְאוֹמֵר "וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָּאָרֶץ עָשׂוּ כְּתוֹעֵבוֹת הַגּוֹיִם".

(דברים לב יז) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֵלּוּ הָיוּ עוֹבְדִין לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה וְלַכּוֹכָבִים וּלְמַזָּלוֹת וּדְבָרִים שֶׁהֵן צֹרֶךְ עוֹלָם וַהֲנָיָה לָעוֹלָם בָּהֶן לֹא הָיְתָה קִנְאָה כְּפוּלָה, אֶלָּא הֵן עוֹבְדִין לְדָבָר שֶׁאֵין [מְטִיבִים לָהֶם אֶלָּא מֵרֵעִים לָהֶם. לַשֵּׁדִים מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל שֵׁד נִכְנָס לָאָדָם וְכוֹפֶה אוֹתוֹ. אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם שֶׁאֵין] אֻמּוֹת הָעוֹלָם מַכִּירוֹת אוֹתָן. חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת רוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר צֶלֶם יְהוּדִי הוּא זֶה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה י, י) "כַּאֲשֶׁר מָצְאָה יָדִי לְמַמְלְכוֹת הָאֱלִיל וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַיִם וּמִשּׁוֹמְרוֹן", מְלַמֵּד שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם וְשׁוֹמְרוֹן מְסַפְּקוֹת דְּפוּס לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם, לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁלֹּא עָמְדָה שַׁעֲרוֹת אֲבוֹתֵיכֶם בִּפְנֵיהֶם.

דָּבָר אַחֵר "לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם" לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶן צֹרֶךְ אִם לָאו. דָּבָר אַחֵר "לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם" אַל תְּהִי קוֹרֵא לֹא שְׁעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם אֶלָּא לֹא שָׁעוּם אֲבוֹתֵיכֶם אַף עַל פִּי שֶׁמְּזַבְּחִין לָהֶם וּמְקַטְּרִין לָהֶם לֹא יֵרְאִים מֵהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית ד, ה) "וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה".

(דברים לב יח) צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשִׂיתֶם אוֹתִי כְּאִלּוּ אֲנִי זָכָר וּמְבַקֵּשׁ לֵילֵד, אִלּוּ הָיְתָה חַיָּה יוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר לֹא הָיְתָה מִצְטַעֶרֶת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יט, ג) "כִּי בָאוּ בָנִים עַד מַשְׁבֵּר", וְאִלּוּ הָיְתָה חוֹלָה וּמַבְכִּירָה לֹא הָיְתָה מִצְטַעֶרֶת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמַבְכִּירָה", אִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם בְּמֵעֶיהָ לֹא הָיְתָה מִצְטַעֶרֶת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כב) "וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ", אִלּוּ הָיָה זָכָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵד וּמְבַקֵּשׁ לֵילֵד לֹא הָיָה צָעֲרוֹ כָּפוּל וּמְכֻפָּל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יוֹלֵד זָכָר".

דָּבָר אַחֵר "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי" שְׂכַחְתֶּם אוֹתִי בִּזְכוּת אֲבוֹתַיהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה נא, א-ב) "הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֲלְכֶם".

דָּבָר אַחֵר "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי" כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ (לְהָשִׁיב) [לְהֵטִיב] אֶתְכֶם אַתֶּם מַתְישִׁים כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה עֲמַדְתֶּם עַל הַיָּם וַאֲמַרְתֶּם (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", בִּקַּשְׁתִּי לְהֵטִיב לָכֶם חֲזַרְתֶּם וַאֲמַרְתֶּם "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה", עֲמַדְתֶּם לִפְנֵי הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד, ז) "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", בִּקַּשְׁתִּי לְהֵטִיב לָכֶם חֲזַרְתֶּם בָּכֶם וַאֲמַרְתֶּם לָעֵגֶל (שם לב, ד) "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל", הֲוֵי כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לְהֵטִיב לָכֶם אַתֶּם מַתְישִׁים כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה. וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַל שֶׁהִתְחִיל בְּךָ שֶׁנִּצְטַעֵר בְּךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, ז) "חִיל כַּיּוֹלֵדָה", רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵל שֶׁעָשָׂאֲךָ מְחִילִין מְחִילִין.

דָּבָר אַחֵר אֵל שֶׁהֵחִיל שְׁמוֹ עָלֶיךָ מַה שֶּׁלֹּא הֵחִיל שְׁמוֹ עַל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אַל שֶׁעָשְׂךָ חִלִּין עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם בְּשָׁעָה שֶׁאִי אַתָּה עוֹשֶׂה בַּתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כט, ג-ט) "קוֹל ה' עַל הַמָּיִם וְגוֹ' עַד קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת".

דָּבָר אַחֵר "וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ" אֵל שֶׁמּוֹחֵל לְךָ עַל כָּל עֲוֹונוֹתֶיךָ. בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הֵן מוֹסִיפִין כֹּחַ וּגְבוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'", בְּשָׁעָה שֶׁהֵם מַכְעִיסִים אוֹתוֹ כְּבָיְכוֹל צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי. בְּשָׁעָה שֶׁהֵם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ הֵן מוֹסִיפִין כֹּחַ וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קח, יד) "בְּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל" וּבְשָׁעָה שֶׁהֵם מַכְעִיסִין (איכה א, ו) "וַיֵּלְכוּ בְלֹא כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף". רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בֶּן פְּרֻטָא כְּתִיב צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי הִתַּשְׁתֶּם כֹּחוֹ שֶׁל יוֹצֵר, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְצָר אִיקוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ, עַד שֶׁהוּא גּוֹמְרָהּ בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ נִתְחַלֵּף הַמֶּלֶךְ, מִיָּד רָפוּ יָדָיו שֶׁל יוֹצֵר אָמַר, שֶׁל מִי אָצֹר שֶׁל רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁל שֵׁנִי, כָּךְ כָּל אַרְבָּעִים יוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹסֵק בִּצוּרָתוֹ שֶׁל וָלָד וְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם הוֹלֶכֶת וּמְקַלְקֶלֶת עִם אַחֵר מִיָּד רָפוּ יָדָיו שֶׁל יוֹצֵר אָמַר שֶׁל מִי אָצֹר שֶׁל רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁל שֵׁנִי, הֲוֵי צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי הִתַּשְׁתֶּם כֹּחוֹ שֶׁל יוֹצֵר, יו"ד זְעִירָא וְלֵית בְּקַרְנֵיהּ כְּוָתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מְצִינוּ כָּל עוֹבְרֵי עֲבֵירוֹת הַגּוֹנֵב נֶהֱנֶה וְהַנִּגְנָב מַפְסִיד, הַגּוֹזֵל נֶהֱנֶה וְהַנִּגְזָל מַפְסִיד בָּרָם הָכָא שְׁנֵיהֶן נֶהֱנִין מִי מַפְסִיד כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְאַבֵּד (בְּמִנְיָן) [סְמָנִים] שֶׁלּוֹ. רַבִּי (מֵישָׁא) [מְנַשְּׁיָה] בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מָצִינוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה דָּבָר עֶרְוָה וְלֹא נִזּוֹן עֵינוֹ מִמֶּנָּה זוֹכֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, מַה טַּעַם "עֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע" מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (שם יז) "מֶלֶךְ בְּיָפְיּוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ".

(דברים לב יט) וַיַּרְא ה' וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו, דּוֹר שֶׁהָאֲבוֹת מְנָאֲצִין בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹעֵס עַל בְּנֵיהֶם וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם וּמֵתִים כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. וַיַּרְא ה' וַיִּנְאָץ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִמַּה שֶׁהֵם נָאִים לוֹ מְנָאֲצִים לְפָנָיו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה בִּזְמַן שֶׁמַּכְעִיסִין לְפָנָיו קְרוּיִין בָּנִים אִלּוּ לֹא הָיוּ מַכְעִיסִין עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. (דברים לב כ) וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵינִי מְסַלֵּק שְׁכִינָתִי מִבֵּינֵיהֶם. אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם אֵדְעָה מַה בְּסוֹפָם.

דָּבָר אַחֵר הֲרֵינִי מוֹסְרָם בְּיַד אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁיְּהוּ מְשַׁעְבְּדִים אוֹתָן. כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה, דּוֹר הָפוּךְ דּוֹר תַּהְפּוּכוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה הֲפַכְפַּכִּין הֵם, מְרַדְנִין הֵם. בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם. בָּנִים אַתֶּם אֵין בָּכֶם אֱמוּנָה, עֲמַדְתֶּם לִפְנֵי הַר סִינַי וַאֲמַרְתֶּם (שמות כד, ז) "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", אַף (תהלים פב, ו) "אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם", כֵּיוָן שֶׁאָמַרְתֶּם לָעֵגֶל "אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל", אַף אֲנִי אָמַרְתִּי לָכֶם (תהלים פב, ז) "אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתֻן" הִכְנַסְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם וּבָנִיתִי לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה אָמַרְתִּי לָכֶם לֹא תִּהְיוּ גוֹלִין מִמֶּנָּה לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁאָמַרְתֶּם "אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד", אַף אֲנִי אָמַרְתִּי לָכֶם (עמוס ז, יז) "וְיִשְׂרָאֵל גָּלֹה יִגְלֶה מֵעַל אַדְמָתוֹ". רַבִּי דוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי קוֹרֵא בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם אֶלָּא לֹא אָמַן בָּם, שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר הַנְּבִיאִים כְּשֶׁמְּבָרְכִין אוֹתָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יא, ה) "לְמַעַן הָקִים ה' אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", וְלֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם שֶׁפָּתַח אֶת פִּיו וְעוֹנֶה אָמֵן, עַד שֶׁבָּא יִרְמְיָה וְאָמַר אָמֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲעַן וְאוֹמַר אָמֵן ה'".

וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁהָיָה יוֹצֵא לַשּׁוּק מַכֶּה וְלֹא לוֹקֶה, מְבַזֶּה וְלֹא מִתְבַּזֶּה, הָיָה עוֹלֶה אֵצֶל אָבִיו בִּטְרוּנְיָא אָמַר לוֹ אָבִיו מָה אַתָּה סָבוּר בְּכְבוֹדְךָ אַתָּה מִתְכַּבֵּד אִי אַתָּה מִתְכַּבֵּד אֶלָּא בִּכְבוֹדִי, מֶה עָשָׂה הִפְלִיג דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ וְלֹא הָיָה בְּרִיָּה מַשְׁגַּחַת עָלָיו, כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נָפְלָה אֵימָתָן עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, יד-טו) "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן וְגוֹ' אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי" וְגוֹ', כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לִידֵי עֲבֵרוֹת וּמַעֲשִׂים רָעִים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה אַתֶּם סְבוּרִים בִּכְבוֹדְכֶם אַתֶּם מִתְכַּבְּדִים אִי אַתֶּם מִתְכַּבְּדִים אֶלָּא בִּכְבוֹדִי הִפְלִיג דַּעְתּוֹ מֵהֶם, מָיַד (שמות יז, ז-ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין בָּכֶם אֱמוּנָה שֶׁל מַמָּשׁ, הֲוֵי כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי מֵאִיר הֲוֵי קָאֲזֵלִי בְּאוֹרְחָא, רַבִּי מֵאִיר הֲוָה דָּיֵיק בִּשְׁמָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי לֹא הֲווֹ דַּיְקוּ בִּשְׁמָא, כִּי מָטוֹ לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא אָמְרוּ לֵיהּ מַה שְׁמָךְ אֲמַר לְהוֹ כִּידּוֹר, אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר שְׁמַע מִינָּהּ אָדָם רָשָׁע הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה", רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי אַשְׁלִימוּ לֵיהּ כִּיסַיְיהוּ, רַבִּי מֵאִיר לָא אַשְׁלִים לֵיהּ כִּיסֵיהּ, אֲזַל אוֹתְבֵיהּ בְּכַדָּא וְקַבְרֵיהּ

בְּקִבְרֵיהּ [דְּאַבוּהָ] דְּהַהוּא גַּבְרָא, אֲתָא אֲבוּהָ אִיתְחָזִי לֵיהּ בְּחֶלְמָא תָּא שְׁקִיל כִּיסָא דְּמַנַּח אַרֵישָׁא דְּהַהוּא גַּבְרָא לְמָחָר אֲמַר לְהוּ הָכִי חַזָאֵי בְּחַלְמָא, אָמְרוּ לֵיהּ חֲלָמֵי דְּבֵי שְׁמְשֵׁי בְּטֵלִין אִינּוּן, אֲזַל רַבִּי מֵאִיר וְנָטְרֵיהּ לְכִיסֵיהּ כֻּלָּה יוֹמָא וְאֵיתֵיהּ לְאוֹרְתָא לְכִיסֵיהּ לְמָחָר אָמְרוּ לוֹ הָב לָן כִּיסֵיהּ, אֲמַר לְהוֹ לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמָא לָא אַשְׁלִים לֵיהּ מַר כִּיסֵיהּ, אֲמַר לָהֶם אָמַר לִי כִּידּוֹר שְׁמוֹ וְנֶאֱמַר "כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה" וְגוֹ', אָמְרוּ לוֹ מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לָן מַר, אֲמַר לָהֶם אִימּוּר דְּאִמְרֵי אֲנָא חַשְׁשָׁא אַחֲזוּקֵי מִי אָמְרֵי, מָשְׁכוּהוּ וְעַיְילוּהוּ (לחביתה) [לַחֲנוּתָא] אַשְׁקֵיהּ חַמְרָא הֲווֹ טָלוֹפְחֵי בְּדִיקָנֵיהּ אָזְלוּ יְהֲבוּ סִימָנָא לְאִיתְתֵיהּ וְאַיְיתָה לְכִיסַיְיהוּ אֲזַל אִיהוּ וּקְטָלָהּ לְאִיתְתֵיהּ הַיְינוּ דְּתַנְיָא מַיִם רְאשׁוֹנִים הֶאֱכִילוּ בְּשַׂר חֲזִיר, מַיִם אַחֲרוֹנִים הָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ מִכָּאן וָאֵילָךְ אִינָהוּ נַמִּי הֲווֹ דַּיְיקֵי בִּשְׁמָא. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תתצ"א).

(דברים לב כא) הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל יֵשׁ לְךָ אָדָם עוֹבֵד לְצֶלֶם דָּבָר הָרוֹאֶה אוֹתוֹ, אֲבָל הֵן עוֹבְדִין לְבָבוּאָה וְלֹא לְבָבוּאָה בִּלְבַד אֶלָּא לְהֶבֶל זֶה שֶׁעוֹלֶה מִן הַקְּדֵרָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא עָם אַל תִּקְרֵי בְּלֹא עָם אֶלָּא בָּלוּי עַם אֵלּוּ (הֲבָאִין) [הַבְּזוּיִין] שֶׁבֵּין הָאֻמּוֹת [שֶׁבָּאִין] וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִתּוֹךְ בָּתֵּיהֶן.

דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ הַבָּאִין מִבַּרְבַּרְיָה (וּמִבְּרִטַנְיָא) [וּמִמּוֹרְטִינָא] שֶׁמְּהַלְּכִים עֲרוּמִין בַּשּׁוּק, אֵין לְךָ אָדָם בָּזוּי וּפָגוּם בָּעוֹלָם אֶלָּא הַמְהַלֵּךְ עָרֹם בַּשּׁוּק. בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם אֵלּוּ הַמִּינִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים יד, א) "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים". בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם, זוֹ אִשָּׁה רָעָה וּכְתָבָתָהּ מְרֻבָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אֵלּוּ הַמִּינִים וְכוּ', בְּמַתְנִיתָא תְּנָא אֵלּוּ בְּנֵי בַּרְבַּרְיָא וְכוּ', וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אֵלּוּ חֲבֵרִין אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן אֲתוֹ חַבְרֵי לְבֶבֶל שְׁגָא נָפַל אָמְרוּ לוֹ קָא מְקַבְּלֵי שׁוּחְדָא, תְּרִיץ וְיָתִיב. (דברים לב כב) כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי כְּשֶׁהַפֻּרְעָנוּת יוֹצְאָה לָעוֹלָם אֵינָהּ יוֹצְאָה אֶלָּא בְּאַף. וּמִנַּיִן שֶׁאַף בְּתוֹךְ גֵּיהִנֹּם שֶׁנֶּאֱמַר "וַתִּיקַד עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּית. וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ" זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ".

דָּבָר אַחֵר וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ זֶה הָעוֹלָם. וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים אֵלּוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ו, א) "וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה [וְהִנֵּה] אַרְבַּע מֶרְכָּבוֹת יוֹצְאוֹת מִבֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים וְהֶהָרִים הָרֵי נְחֹשֶׁת".

(דברים לב כג) אַסְפֶּה עָלַימוֹ רָעוֹת, הֲרֵינִי מַכְנִיס וּמֵבִיא עֲלֵיהֶן כָּל הַפֻּרְעָנִיּוֹת כֻּלָּן כְּאַחַת. דָּבָר אַחֵר אָסוּף עָלַימוֹ רָעוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אַסְפֶּה שֶׁיְּהוּ כָּל הַפֻּרְעָנִיּוֹת כְּלוֹת וְהֵם אֵינָם כְּלִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם, חִצַּי יְכַלֶּה אוֹתָם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם שֶׁיְּהוּ חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִין.

דָּבָר אַחֵר "חִצֵּי אֲכַלֶּה בָם" חִצֵּי הָרָעָב וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּשַׁלְּחִי אֶת חִצֵּי הָרָעָב הָרָעִים בָּהֶם". (דברים לב כד) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף שֶׁיְּהוּ מֻזָּחִין בָּרָעָב וּמֻשְׁלָכִין בַּחוּצוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יד, טז) "וְהָעָם אֲשֶׁר הַמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ מֻשְׁלָכִים בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם", וְקֶטֶב מְרִירִי, לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל מִי שֶׁהִשִּׁיד בּוֹ מוֹרֵר, וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם אַל תִּקְרִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֶלָּא וְשֵׁן בָּהֶם אֲשַׁלַּח בָּם שֶׁיְּהוּ מִתְחַמְּמִין וּמִתְחַזְּרִין עַל כָּל עֲבֵרוֹת.

דָּבָר אַחֵר שֶׁיִּהֵא אֶחָד מֵהֶם מִתְחַמֵּם וְנוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וּמַעֲלֶה בּוֹ נוֹמִי וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר "וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם" שֶׁתְּהֵא בְּהֶמְתּוֹ נוֹשַׁכְתּוֹ וּמַעֲלֶה נוֹמִי וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ, וּכְבָר אָמְרוּ מַעֲשֶׂה הָיָה שֶׁהָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין.

עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר. שֶׁיְּהוּ מְזֻחָלִין בָּעָפָר דָּבָר אַחֵר אֵלּוּ עֲכִינִין שֶׁאֵין שִׁלְטוֹנָן אֶלָּא בָּעָפָר. וְקֶטֶב מְרִירִי תִּרְתֵּי קְטָבֵי הֲווֹ חַד מִקְּמֵי טִיהֲרָא וְחַד בָּתַר טִיהֲרָא, מִקְּמֵי טִיהֲרָא קָטֶב שְׁמֵיהּ וּמִיחֲזֵי בֵּי כַּדָּא דְּכַמְכָא וְהַדַּר בֵּיהּ בַּחֲשָׁא, דִּבָתַר טִיהֲרָא (תהלים צא, ו) "יָשׁוּד צָהֳרָיִם" שְׁמֵיהּ וּמִיחֲזֵי בְּקַרְנָא דְּעִזָּא וְהַדַּר בֵּיהּ (נַפְיָא) [כְּנַפְיָא], מֵחָד בְּתַמּוּז עַד שִׁיתְסַר בֵּיהּ וַדַּאי שְׁכִיחֵי, מִכָּאן וָאֵילָךְ סָפֵק שְׁכִיחֵי סָפֵק לָא שְׁכִיחֵי, וּמִשְׁתַּכְּחָא בְּטוּלֵי דְּצַפְרָא (וּפַנְיָא) דְּלָא הֲווֹי גַּרְמִידָא בְּטוּלָא דְּפַנְיָא דְּלָא הֲוָה גַּרְמִידָא. וְעִקָּר בְּטוּלֵי דְּבִית הַכִּסֵּא וּבְטוּלֵי דְּחַצְבָא. כָּל רִדְפֵיהּ הִשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים בְּיוֹמִין דְּעָקָא בֵּין שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז לְתִשְׁעָה בְּאָב שֶׁבָּהֶן קֶטֶב מְרִירִי שׁוֹלֵט, [כְּמָה דְּאַתְּ אָמַרְתְּ] (תהלים צא, ט) "מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם", וְלָמָּה קְרֵי לֵיהּ קֶטֶב מְרִירִי, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר דְּהוּא גָּזִיז סוּגְיָא דְּטַהֲרָא מִן רֵישֵׁיהוֹן (דְּאַרְבַּע) [דְּשִׁית] עַד סוֹפֵיהוֹן דְּתֵשַׁע. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר דְּהוּא גָּזִיז סוּגְיָא דְּטַהֲרָא מִן סוֹפֵיהוֹן דְּאַרְבַּע עַד רֵישֵׁיהוּ דְּתֵשַׁע, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ לֹא בַּצַּל וְלֹא בַּחַמָּה אֶלָּא בְּצַל שֶׁהוּא סָמוּךְ לְחַמָּה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֻלּוֹ מָלֵא קְלִיפִּין וְשַׂעָרוֹת וְעֵינַיִם, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ עַיִן אַחַת קְבוּעָה לוֹ בְּלִבּוֹ, וְכָל מִי שֶׁהוּא רוֹאֵהוּ נוֹפֵל וָמֵת, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁרָאָה אוֹתוֹ וְנָפַל וָמֵת, אָמְרוּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שְׁמוּאֵל רָאָה אוֹתוֹ וְכוּ'. רַבִּי אַבָּהוּ הֲוָה יָתִיב (פְּשִׁיט) [וּמַתְנֵי] בַּהֲדָא כְּנִישְׁתָּא דְּקֵסָרִין, חֲמָא חַד בַּר נָשׁ פָּרֵי בְּתַר חַבְרֵי וּבָיְדֵיהּ חַד קַטְיְתָא בָּעֵי מִמְחִינֵיהּ בָּהּ חֲמָא חַד מַזִּיקָא פָּרֵי בַּתְרֵיהּ וּבְיְדֵיהּ חַד קַטְיְתָא דְּפַרְזֶל, נָפַק רַבִּי אַבָּהוּ פָּרֵי לְגַבֵּיהוּ אָמַר לֵיהּ לָא תִּמְחִינֵיהּ דִּילְמָא הוּא מֵיתִית, אָמַר לֵיהּ רַבִּי מִן הֲדָא הוּא מָאִית, אָמַר הָא מַזִּיקָא פָּרֵי בַּתְרָךְ וּבְיָדֵיהּ קַטְיְתָא דְּפַרְזֶל, אַתְּ מָחֵי לֵיהּ בַּהֲדָא וְהוּא מָחֵי לֵיהּ בְּהַהוּא וּמֵיֵית, רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מַפְקֵד לְסַפְרַיָּיא וּלְמַתְנַיָּיא בְּאֵילֵין יוֹמֵי דְּלָא יְהוּ טְעֵנִין עַרְקָא עַל יְנוּקָא, רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק הֲוָה מַפְקֵד לְסַפְרַיָּיא וּלְמַתְנַיָּיא בְּאִילֵּין יוֹמַיָּא דִּיהוֹן מִיפְטְרִין טַלְיָא בְּאַרְבַּע שְׁעִין.

(דברים לב כה) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב (כְּתוּב לְמַעְלָה בְּרֶמֶז ר"ו). מִכָּאן אָמְרוּ בִּשְׁעַת מִלְחָמָה כַּנֵּס אֶת הָרֶגֶל, בִּשְׁעַת רָעָב פַּזֵּר הָרֶגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יד, יח) "אִם יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר הִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב", וְאוֹמֵר (יחזקאל ז, טו) "וַאֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יָמוּת וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וְדֶבֶר יֹאכְלֻנּוּ". וּמֵחֲדָרִים אֵימָה הַיָּה רוֹאֶה אֶת הַחֶרֶב כְּשֶׁהִיא בָּאָה לַשּׁוּק אִם יָכוֹל לִבְרֹחַ וּלְמַלֵּט (אוֹמֵר) [אָז] חַדְרֵי לִבּוֹ נוֹקְפִין עָלָיו וּמֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר "מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב" עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַם", וּמֵחֲדָרִים אֵימָה עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל ח, יב) "אֲשֶׁר זְקֵנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ", וְאוֹמֵר "עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ אֵין ה' רוֹאָה".

גַּם בָּחוּר גַּם בְּתוּלָה לֹא אֵלּוּ בִּלְבַד אֶלָּא יוֹנָק עִם אִישׁ שֵׂיבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ו, יא) "כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם מְלֵא יָמִים". דָּבָר אַחֵר "גַּם בָּחוּר" אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי לִשְׁלֹחַ יָד בְּבַחִירַי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יא, כח) "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחוּרָיו", גַּם בְּתוּלָה מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מְנַקְּין מִן הַחֵטְא כִּבְתוּלָה זוֹ שֶׁלֹּא טָעֲמָה טַעַם חֵטְא. יוֹנֵק שֶׁהָיוּ יוֹנְקִין דִּבְרֵי תוֹרָה כְּיוֹנֵק זֶה שֶׁיּוֹנֵק חָלָב מִדַּדֵּי אִמּוֹ, אִישׁ שֵׂיבָה אַל תִּקְרֵי אִישׁ שֵׂיבָה אֶלָּא אִישׁ יְשִׁיבָה מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לֵישֵׁב בִּישִׁיבָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הַכֹּל גִּבּוֹרִים עוֹשֵׂי מִלְחָמָה", וְכִי מַה גְּבוּרָה עוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם הַמְהַלְּכִים בַּגְּוֹלָה וּמַה מִּלְחָמָה עוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם הַזְּקוּקִין בְּזִקִּין וּנְתוּנִין בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת, אֶלָּא הַכֹּל גִּבּוֹרִים גִּבּוֹרִים בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קג, כ) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבּוֹרֵי כֹחַ", עוֹשֵׂי מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִים בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר כא, יד) "עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה'", וְאוֹמֵר (מלכים ב כד, טז) "וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אָלֶף", "חָרָשׁ", אֶחָד מְדַבֵּר וְהַכֹּל שׁוֹתְקִין, "מַסְגֵּר", הַכֹּל יוֹשְׁבִין לְפָנָיו וּלְמֵדִין הֵימֶנּוּ אֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד סוֹגֵר לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וּפֹתֵחַ וְאֵין סוֹגֵר וְסֹגֵר וְאֵין פּוֹתֵחַ". (דברים לב כו-כז) אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַמְרִתִּי בְּאַפִּי אַיֵּה הֵם. אִשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם אִמַּרְתִּי לֹא יְהִיוּ בָעוֹלָם, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לָהֶם לוּלֵי, (תהלים קכד, א-ב) "לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם". דָּבָר אַחֵר לוּלֵי "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ", לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר מִי גָּרַם לִי לְפַרֵּעַ מֵאֵלּוּ כַּעַס שֶׁל אֻמּוֹת שֶׁהָיָה כְּכָנוּס לְתוֹךְ מֵעַיִהֶם, אָגוּר אֵין אָגוּר אֶלָּא כָּנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, א) "דִּבְרֵי אָגוּר בֶּן יָקֶה" וְאוֹמֵר (תהלים נה, טז) "יַשִּׁיא מָוֶת עֲלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי רָעוֹת בְּמְגוּרָם". פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ בִּשְׁעַת צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְנַכְּרִין אוֹתָם וְעוֹשִׂין אוֹתָן כְּאִלּוּ אֵין מַכִּירִין אוֹתָם בָּעוֹלָם, וְכֵן מָצִינוּ כְּשֶׁבִּקְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי צָפוֹן הָיוּ מַסְגִּירִין אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי צֹר" בְּקֶשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי דְּרוֹם

הָיוּ מַסְגִּירִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, ו) "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי עַזָּה", בְּקֵשׁוּ לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי מִזְרָח וְהָיוּ מַסְגִּירִין אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, ג) "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי דַּמֶּשֶׂק", לִבְרֹחַ כְּלַפֵּי מַעֲרָב הָיוּ מַסְגִּירִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, יג) "מַשָּׂא בַּעְרָב בְּיַעַר בַּעֲרָב", בְּשָׁעַת טוֹבָתָן הֵן מְכַחֲשִׁין לָהֶן וְעוֹשִׁין לָהֶן כְּאִלּוּ הֵן אַחִין, וְכֵן עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב "יֵשׁ לִי רַב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ", וְכֵן חִירָם אָמַר לִשְׁלֹמֹה (מלכים א ט, יג) "מָה הֶעָרִים [הָאֵלֶּה] אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי אָחִי" וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת כְּמוֹת שֶׁאוֹמְרִים אוֹתָן הַשּׁוֹטִים "הֶלֹא בְּחָזְקֵנוּ לָקַחְנוּ לָנוּ קַרְנַיִם".

רמז תתקמו

(דברים לב כח-ל) כִּי גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, רַב נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי עוֹבְדֵי אֱלִילִים, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, אִבְּדוּ יִשְׂרָאֵל עֵצָה טוֹבָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן, וְאֵין עֵצָה אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יד) "לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה". וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה אֵין בָּהֶם אֶחָד שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר אֶמֶשׁ אֶחָד מִמֶּנּוּ רוֹדֵף מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים אֶלֶף וּשְׁנַיִם רְבָבָה. אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם, רַב נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים, אִבְּדוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים שֶׁבַע מִצְוֹות שֶׁנָּתַתִּי לָהֶם. וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה, אֵין בָּהֶם אֶחָד שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֹאמַר עַכְשָׁו אֶחָד מֵאֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל רוֹדֵף מֵאָה וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה.

אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם מַעֲשֶׂה בְּפוּלְמוּס שֶׁבִּיהוּדָה שֶׁרָץ דִּיקוֹרְיוֹן אֶחָד אַחַר בֶּן יִשְׂרָאֵל בְּסוּס לְהָרְגוֹ וְלֹא הִגִּיעוֹ [עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעוֹ] יָצָא נָחָשׁ וְכָרַךְ לוֹ עַל עֲקֵבוֹ. אָמַר לְאֶחָד בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אֱמוֹר לִפְלוֹנִי דָּבָר אֶחָד לֹא תִּהְיוּ סְבוּרִין לוֹמַר שֶׁאָנוּ גִּבּוֹרִים וְנִמְסְרוּ בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם. מֶה הָיָה כֹּחוֹ שֶׁל בֶּן כּוֹזִיבָא בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה יוֹצֵא לְמִלְחָמָה הָיָה מְקַבֵּל אַבְנֵי בַלִּיסְטְרָא בְּאַחַת מֵאַרְכֻּבוֹתָיו וְהָיָה זוֹרְקָן מִמֶּנּוּ וְהוֹלֶכֶת כַּמָּה נְפָשׁוֹת וְכוּ', וְנֶהֱרַג בֶּן כּוֹזִיבָא אָזְלִין טָעָנִין וְאַיְתְיאוּ רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי אַדְרְיָאנוֹס, אֲמַר מָאן קְטִיל הַדֵּין אֲמַר לֵיהּ חַד גִּינְתִי אֲנָא קְטָלִיתֵיהּ לָא הֵימִין אֲמַר לוֹן אַיְיתוּן לִי (גּוּפֵיהּ) פְּטוּמֵיהּ, אֲזַל וְאַיְתֵיהּ וְאַשְׁכַּח חַוְיָא כְּרִיכָא עַל אַרְכֻּבְתֵּיהּ, אֲמַר אִלּוּלֵא אֱלָהֵּא דְּקָטְלֵיהּ מָאן הֲוָה יָכִיל קְטִיל לֵיהּ לְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם". תְּרֵין אַחִין הֲווֹ בִּפְכַר חֲרוֹכָא וַהֲוָה אַדְרְיָנוֹס מְשַׁלַּח גְּיָסִין עֲלֵיהוֹן מִקְטָלָא יַתְהוֹן וְאִינּוּן נָפְקִין עֲלֵיהוֹן וּמְקַטְלִין, וְאָמְרֵי כָּל סַמָּא דְּמִילְתָא נַלְבְּשִׁינוֹן כְּלִילָן וְנַעֲבִיד יַתְהוֹן מַלְכִין, (וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוונוֹת אָמְרוּ נִבְדֹּק), חַד זִמְנָן שְׁלַח עֲלֵיהוֹן גְּיָסוֹת פְּגַע בָּהֶן חַד סַב אֲמַר לוֹן אֱלָהֵכוּן יִסְעַדִינְכוּן, אָמְרִין לֹא נִסְעֹד וְלֹא נִסְכֹּף, וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוונוֹת יָצְאוּ וְנֶהֱרְגוּ, אָזְלוּן טָעָנִין רֵישֵׁיהוֹן לְגַבֵּי אַדְרְיָנוֹס וְאַשְׁכַּח עָכְיָא

כְּרוּכָא עַל צַוָּארֵיהוֹן אֲמַר אִלּוּלֵי אֱלָהֵיהוֹן דְּאִלּוּן דְּקָטָלוּן מָאן הֲוָה יָכִיל קְטִיל לְהוֹן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם".

לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת אִלּוּ נִסְתַּכְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן לֹא שָׁלְטָה בָּהֶן אֻמָּה וּמַלְכוּת וְכוּ', וּמַה אָמַרְתִּי לָהֶן קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, לְהַכְרִיעַ זֶה אֶת זֶה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם וְהִתְנַהֲגוּ זֶה עִם זֶה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים.

אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף. אִם לֹא עֲשִׂיתֶם אֶת הַתּוֹרָה הֵיאַךְ אֲנִי עוֹשֶׂה הַבְטָחָתְכֶם, הֱיִיתֶם מְבַקְּשִׁים שֶׁיְּהֵא אֶחָד מִכֶּם רוֹדֵף אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה, [עַכְשָׁו אֶחָד מִן הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים רוֹדֵף אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה], אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם וַה' הִסְגִּירָם, אֵינִי מַסְגִּיר אֶתְכֶם עַל יְדֵי עַצְמִי אֶלָּא עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּכְבָר הָיָה מַעֲשֶׂה שֶׁהַזְּבוּבִים מָסְרוּ אוֹתָם בִּיהוּדָה. (כְּתוּב בָּרָמָז ע"ז), רַבִּי חֲנַנְיָא אִישׁ כְּפַר טְבְעִין אָמַר לֹא כְּאֶחָד שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ עֲבֵד קְרִי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲבָל אֲנִי אֵינִי כֵּן מוֹכֵר אֲנִי מִיָּד וּמַסְגִּיר אֲנִי מִיָּד אֶתְכֶם כִּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מַסְגִּירִין אֶלָּא טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג, ד) "וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע" וְגוֹ'.

(דברים לב לא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם לֹא כְּתַקֶּף שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָנוּ אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם, כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָהֶן אֶת הַתַּקֶּף הֵן מִתְנַהֲגִין עִמָּנוּ בְּמִדַּת אַכְזָרִיּוּת הוֹרְגִין מִמֶּנּוּ וְצוֹלְבִין מִמֶּנּוּ וְשׁוֹרְפִין מִמֶּנּוּ. וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים כְּבָר כָּתַבְתָּ לָנוּ, שֶׁאוֹיֵב לֹא דָן וְלֹא מֵעִיד שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ", יְעִידֵנוּ, "וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ" יְדִינֵנוּ וְאַתָּה מְנִיתָ עָלֵינוּ אוֹיְבִים עֵדִים וְדַיָּנִים.

(דברים לב לב-לג) כִּי מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל. רַב נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי עוֹבְדֵי אֱלִילִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכִי מִגַּפְנָהּ שֶׁל סְדוֹם אַתֶּם אוֹ מִמַּטָּעָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה אַתֶּם, וַהֲלֹא אִי אַתָּה אֶלָּא מִמַּטַּע קֹדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ב, כא) "וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שֹׂרֵק כֻּלּהּ זֶרַע אֱמֶת". עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי רוֹשׁ בְּנָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן אַתֶּם שֶׁקִּנַּס עֲלֵיכֶם מִיתָה וְעַל כָּל תּוֹלְדוֹתָיו הַבָּאִים אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. אַשְׁכְּלֹת וְגוֹ', שֶׁהַגְּדוֹלִים שֶׁבָּכֶם (מִדְּתָן) [מָרְתָן] פְּרוּסָה בָּהֶן כְּאֶשְׁכּוֹל, וְאֵין אֶשְׁכּוֹל אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, א) "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכֹל" וְגוֹ'. מֶה הָיָה אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עֲנָבִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ", אוֹתָן אַשְׁכְּלוֹת הֵבִיאוּ מְרוֹרוֹת לָעוֹלָם.

חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם, שֶׁהַחֲסִידִים וְהַכְּשֵׁרִים שֶׁבָּכֶם חֲמָתָם כְּתַנִּינִים. "וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר", אֵלּוּ (הָרִאשׁוֹנִים) [הָרָאשִׁים] שֶׁבָּכֶם כְּפֶתֶן הַזֶּה אַכְזָרִי.

דָּבָר אַחֵר "חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם", [הַמְּתוּנִים] יִרְאֵי חֵטְא שֶׁכָּנְסוּ חֲמָתָם כְּתַנִּינִים. "וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר" (רִאשׁוֹנִים) [הָרָאשִׁים] שֶׁבָּכֶם כְּפֶתֶן הַזֶּה. רַב נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים בְּוַדַּאי מִגַּפְנָהּ שֶׁל סְדוֹם אַתֶּם, וּמִמַּטָּעָהּ שֶׁל עֲמוֹרָה אַתֶּם, תַּלְמִידָיו שֶׁל נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי אַתֶּם שֶׁהִטְעָה אֶת אָדָם וְחַוָּה, אַשְׁכְּלוֹת מְרֹרֹת לָמוֹ שֶׁהַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם מִדְּתָן פְּרוּסָה בָּהֶן

כְּנֶחְשׁ (אַשְׁכְּלֹת מְרוֹרֹת לָמוֹ) וְאֵין אֶשְׁכּוֹל אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ז, א) "אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי".

(דברים לב לד-לה) הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר כּוֹס שֶׁהָיָה כָּמוּס וּמְחוּסֶר, יָכוֹל דּוֹהֶה תַּלְמוּד לוֹמַר "חָמַר", יָכוֹל שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֻצְיוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "מָלֵא מֶסֶךְ", יָכוֹל שֶׁאֵין חָסֵר אֲפִילוּ טִפָּה אַחַת תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיִּגֶּר מִזֶּה", מֵאוֹתָהּ טִפָּה שֶׁתּוּ מִמֶּנָּה אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וְאַנְשֵׁי דּוֹר הַפְּלֻגָּה וְאַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה, וּפַרְעֹה וְכָל חֵילוֹ, סִיסְרָא וְכָל הֲמוֹנוֹ, סַנְחֵרִיב וְכָל אֲגַפָּיו, נְבוּכַדְנֶצַּר וְכָל חֵילוֹ, וּמֵאוֹתָהּ טִפָּה עֲתִידִין לִשְׁתּוֹת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה כה, ו-ח) "וְעָשָׂה ה' צְבָאוֹת לְכָל הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה מִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים שְׁמָנִים מְמֻחֱיִים שְׁמָנִים מְזֻקָּקִים" וְגוֹ' "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח" וְגוֹ' יָכוֹל שְׁמָרִים (שֶׁאֵין) [שֶׁיֵּשׁ] בָּהֶן צֹרֶךְ תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁמָנִים מְמֻחֱיִים שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים", שְׁמָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם אֶלָּא פְּקָטִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא, ז) "כּוֹס זָהָב בְּבֶל בְּיַד ה'", וְאוֹמֵר "כּוֹס אֲחוֹתֵךְ תִּשְׁתִּי הָעֲמֻקָּה וְהָרְחָבָה" וְגוֹ' מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל זָהָב לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר יֵשׁ לוֹ רְפוּאָה, כָּךְ כְּשֶׁתִּפְסֹק פֻּרְעָנוּת מִן הָאֻמּוֹת עֲתִידִין לַחֲזוֹר לָהֶן, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל מַהוּ אוֹמֵר (שם לד) "וְשֹׁתִית אוֹתָהּ וּמְצִית וְאֶת חָרְשֶׁיהָ תִּנְרֳמִי", מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל חֶרֶס לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר אֵין לוֹ רְפוּאָה, כָּךְ כְּשֶׁתִּפְסֹק הַפֻּרְעָנוּת מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָהּ עֲתִידָה לַחֲזוֹר לָהֶם. חָתוּם בְּאוֹצָרוֹתַי, מָה אוֹצָר זֶה חָתוּם וְאֵין מְגַדֵּל פֵּרוֹת, כָּךְ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים אֵין מְגַדְּלִין פֵּרוֹת, אִם אָמַרְתִּי כֵּן מְאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ג, יא) "אוֹי לָרָשָׁע רָע כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ", אֲבָל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מְגַדְּלִין פֵּרוֹת וּפֵרֵי פֵּרוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג, י) "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ". דָּבָר אַחֵר מָה אוֹצָר זֶה חָתוּם וְאֵין חָסֵר כְּלוּם, כָּךְ צַדִּיקִים לֹא נָטְלוּ כֻּלָּם מִשֶּׁלָּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נָטְלוּ רְשָׁעִים כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי", אֵימָתַי אֵלּוּ וְאֵלּוּ נוֹטְלִין לְמָחָר כְּשֶׁתָּבוֹא הַגְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "לִי נָקָם וְשִׁלֵּם".

לִי נָקָם וְשִׁלֵּם, אֲנִי בְּעַצְמִי פּוֹרֵעַ מֵהֶם וְאֵינִי פּוֹרֵעַ מֵהֶם לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, י) "וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה", וְאוֹמֵר "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר". לִי נָקָם וַאֲשַׁלֵּם אֵין כָּתוּב כָּאן אֶלָּא לִי נָקָם וְשִׁלֵּם, מְשַׁלֵּם אֲנִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם לְפָנַי בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, ו) "לֹא אֶחֱשֶׁה כִּי אִם שִׁלַּמְתִּי וְשִׁלַּמְתִּי אֶל חֵיקָם" וְגוֹ', וְאוֹמֵר (ירמיה טז, יח) "וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה (וּשְׁנִיָּה) מִשְׁנֶה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל חֲלָלָם אֶת אַרְצִי". לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "תִּרְמֶסְנָה רָגֶל", כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם, אָמַר רַבִּי יוֹסִי אִם מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם" הֲרֵי פֻּרְעָנוּת

מְמַשַּׁמְּשׁוֹת וּבָאוֹת מִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ישעיה כד, כב) "וּמֵרֹב יָמִים יִפָּקֵדוּ", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְחָשׁ עָתִדֹת לָמוֹ כְּשֶׁהַמָּקוֹם מֵבִיא (עֲלֵיהֶן) פֶּרְעָנוּת עַל הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים מַרְעִישׁ עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק א, ח) "יָעוּפוּ כַנֶּשֶׁר חָשׁ לֶאֱכֹל", וְאוֹמֵר (ישעיה ה, יט) "הָאוֹמְרִים" "יְמַהֵר" "יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ" "לְמַעַן נִרְאֶה" וּכְשֶׁהַמָּקוֹם מֵבִיא פֶּרְעָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל (אֵין מַמְתִּין לָהֶם) [הֵן מְתוּנִים] הָא כֵּיצַד מוֹסְרָן לְאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת שֶׁיִּהְיוּ מִשְׁעַבְּדִים בָּהֶן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אֲנִי", לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילְךָ.

(דברים לב לו) כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּן אֶת הָאֻמּוֹת שִׂמְחָה הִיא לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ" וּכְשֶׁהַמָּקוֹם דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כִּבְיָכוֹל תְּהוֹת הוּא לְפָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם", וְאֵין נֶחָמָה אֶלָּא תְּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ז) "כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִים" וְאוֹמֵר "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל".

כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד, כְּשֶׁרוֹאֶה הַכֹּל מְהַלְּכִין לְפָנָיו כְּשֶׁתִּכְלֶה בַּגּוֹלָה. דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁיִּתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה, כְּשֶׁתִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב, ז) "וּכְכַלּוֹת נַפֵּץ יַד עַם קֹדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָל אֵלֶּה". דָּבָר אַחֵר "כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד" כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶן אָדָם שֶׁיְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶן רַחֲמִים כְּמשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג) "וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי משֶׁה בְּחִירוֹ". דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶן אָדָם שֶׁיְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶן רַחֲמִים כְּאַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים". דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁהוּא רוֹאֶה שֶׁאֵין בָּהֶן אָדָם שֶׁמְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כְּפִינְחָס שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ל) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל". דָּבָר אַחֵר "כִּי יִרְאֶה" שֶׁאֵין עוֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר "כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד" [אֵין בֶּן דָּוִד בָּא] עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמְּסוֹרוֹת. דָּבָר אַחֵר עַד שֶׁיִּתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים וְכוּ' (כְּדִלְעִיל). וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב כִּבְיָכוֹל אֵין עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ לְיִשְׂרָאֵל. כִּי הָא דְּרַבִּי זֵירָא כִּי הֲוָה מַשְׁכַּח רַבָּנָן דִּמְעַסְקֵי בֵּיהּ אָמַר לְהוּ בְּמַטּוּתָא מִינַּיְכוּ לֹא תִירְחַקוּנֵיהּ דְּתַנְיָא שְׁלֹשָׁה בָּאִין בְּהֶסֵּח הַדַּעַת וְאֵלּוּ הֵן מָשִׁיחַ מְצִיאָה וְעַקְרָב.

(דברים לב לז-לח) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ, זֶה טִיטוּס הָרָשָׁע שֶׁחֵרֵף וְגִדֵּף כְּלַפֵּי מַעְלָה מֶה עָשָׂה תָּפַס זוֹנָה בְּיָדוֹ וְנִכְנַס לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וְהִצִּיעַ סֵפֶר תּוֹרָה וְעָבַר עָלֶיהָ עֲבֵרָה, וְנָטַל סַיִף וְגִירֵד אֶת הַפָּרֹכֶת וְנַעֲשָׂה נֵס וְהָיָה דָּם מִבַּצְבֵּץ וְיוֹצֵא, וּכְסָבוּר אוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁהָרַג אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עד, ד) "שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶיךָ שָׂמוּ אֹתֹתָם אֹתֹת".

אַבָּא חָנָן אוֹמֵר (שם פט, ט) "מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ" מִי כָמוֹךָ חָסִין וְקָשֶׁה שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ נְאוּצוֹ וְגִדּוּפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע וְאַתָּה שׁוֹתֵק. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא "מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִים ה'" מִי כָמוֹךָ בָּאִלְּמִים, מֶה עָשָׂה נָטַל אֶת הַפָּרֹכֶת וַעֲשָׂאָהּ כְּמִין גַּרְגּוֹתָנִי וְהֵבִיא כָּל הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ וְהִנִּיחָן בָּהֶן וְהוֹשִׁיבָן בִּסְפִינָה לֵילֵךְ וּלְהִשְׁתַּבֵּחַ בְּעֵירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, יט) "וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבוּרִים וּבָאוּ וּמִמָּקוֹם קָדוֹשׁ יְהֵלֵכוּ וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָּעִיר אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ",

אַל תִּקְרֵי "קְבוּרִים" אֶלָּא קְבוּצִים, אַל תִּקְרֵי "וְיִשְׁתַּכְּחוּ" אֶלָּא וְיִשְׁתַּבְּחוּ, וְאֵיכָא דְּאָמְרֵי קְבוּרִים מַמָּשׁ דַּאֲפִילּוּ מִלֵּי שְׁמִטַּמְּרָן אִינְגְלַיֵּין לְהוֹן עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל בַּיָּם לְטָבְעוֹ אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע כְּמַדֶּמֶּה אֲנִי שֶׁאֱלֹהֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵין גְּבוּרָתוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם, בָּא פַּרְעֹה וּטְבָעוֹ בַּמַּיִם בָּא סִיסְרָא וּטְבָעוֹ בַּמַּיִם, אַף הוּא עוֹמֵד עָלַי לְטָבְעֵנִי בַּמַּיִם, אִם גִּבּוֹר הוּא יַעֲלֶה לַיַּבָּשָׁה וְיַעֲשֶׂה עִמִּי מִלְחָמָה, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ רָשָׁע בֶּן רָשָׁע בֶּן בְּנוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע בְּרִיָּה קַלָּה יֵשׁ לִי בְּעוֹלָמִי וְיַתּוּשׁ שְׁמָהּ דְּמַעֲלָנָא אִית לָהּ וּמַפְקָנָא לֵית לָהּ עֲלָה לַיַּבָּשָׁה וַעֲשָׂה עִמָּהּ מִלְחָמָה, עָלָה לַיַּבָּשָׁה בָּא יַתּוּשׁ וְנִכְנַס בְּחָטְמוֹ וְנִקַּר בְּמוֹחוֹ שֶׁבַע שָׁנִים, יוֹמָא חָד הֲוָה קָא חֲלִיף אַבָּבָא דְּבֵי נַפְחָא שְׁמַע קָלָא אַרְזַפְתָּא אִישְׁתִּיק, אֲמַר אִיכָּא תַּקָּנְתָא בְּהָכִי מִכָּאן וָאֵילָךְ מַיְיתִי וּמְחֵי קָמֵיהּ לָנָכְרִי יָהִיב לֵיהּ אַרְבַּע זוּזֵי לְיִשְׂרָאֵל אֲמַר לֵיהּ מִיסְתַּיֵּיךְ דְּקָא חָזֵית בְּסַנָּאךְ עַד תְּלָתִין יוֹמִין עֲבִיד הָכִי מִכָּאן וְאֵילָךְ כֵּיוָן דְּדָשׁ דָּשׁ. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוּבָא, אֲנִי הָיִיתִי בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי וּכְשֶׁמֵּת פָּצְעוּ אֶת מוֹחוֹ וּמָצְאוּ בּוֹ כְּצִפּוֹר דְּרוֹר מִשְׁקָלוֹ שִׁתֵּי סְלָעִים, בְּמַתְנִיתָא תְּנָא כְּגוֹזָל בֶּן שָׁנָה מִשְׁקָל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר אַבָּיֵי נָקְטִינָן פִּיו שֶׁל נְחָשֶׁת וְצִפָּרְנָיו שֶׁל בַּרְזֶל, כִּי הֲוָה קָא מַיְיתִי, אָמַר לְקִלּוּיָהּ לְהַהוּא גַּבְרָא וּבְדָרוּ לְקִטְמֵיהּ אַשָּׁב יַמֵּי דְּלָא לִשְׁכְּחֵיהּ אֱלָהָא דִּיהוּדָאֵי וְלוּקְמֵיהּ בְּדִינָא. וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי עוֹבְדֵי אֱלִילִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹמְרִים לָהֶם לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים הֵיכָן הִיפְטָקִין וְהֶגְמוֹנִין שֶׁלָּכֶם. אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכְלוּ שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין לָהֶם אַפְּסוֹנְיָאוֹת וְעוֹשִׂין לָהֶן דּוֹנַאטוֹבֵי וּמַעֲלִין לָהֶן קַלְנָיָא. יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יָקוּמוּ וְיִעְזְרוּ אֶתְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם. רַבִּי נַחְמְיָה אָמַר טִיטוּס בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַסְפַּסְיָנוֹס נִכְנָס לְבֵית קֻדָּשׁ וְכוּ' (כִּדְלָעֵיל). אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכְלוּ, אָמַר הַלֵּלוּ מֹשֶׁה הִטְעָן וְאָמַר לָהֶן בְּנוּ לָכֶם מִזְבֵּחַ וְהַעֲלוּ עָלָיו עוֹלוֹת וְנִסְכוּ עָלָיו נְסָכִים, כָּעְנָיָן שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר". יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה עַל הַכֹּל הוּא מוֹחֵל וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם פּוֹרֵעַ מִיָּד. יַיִן שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים מְנַלָּן דְּאָסוּר, (אָמַר רַב נַחְמָן) אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר קְרָא אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכֶם. מַה זֶּבַח אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף יַיִן אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְזֶבַח גּוּפֵיהּ מְנָלַן דִּכְתִיב (תהלים קו, כח) "וַיִּצָּמְדוּ יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים", מַה מֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף זֶבַח אָסוּר בַּהֲנָאָה. וּמֵת גּוּפֵיהּ מְנָלַן אַתְיָא "שָׁם" "שָׁם" מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה כְּתִיב (הָתָם) [הָכָא] (במדבר כ, א) "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם" וּכְתִיב הָתָם "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל", [מַה לְהַלָּן אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף כָּאן נַמִּי אָסוּר בַּהֲנָאָה], וְהָתָם מְנָא לָן תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי כַּפָּרָה כְּתִיב בָּהּ כְּקָדָשִׁים.

(דברים לב לט) רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא מָה רָאָה לוֹמַר אֲנִי שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶלָּא אֲנִי הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲנִי הוּא לָעוֹלָם הַבָּא, אֲנִי הוּא שֶׁנִּגְאַלְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד

לְגָאֵל אוֹתָם בְּסוֹף מַלְכוּת רְבִיעִית. וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי כָּל מִי שֶׁיֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לִי אֱלוֹהַּ אַחֵר אֲנִי אֲמִיתֶנּוּ בְּמָוֶת שֵׁנִי וְכָל מִי שֶׁיֹּאמַר אֵין אֱלוֹהַּ שֵׁנִי אֲנִי אֲחַיֶּינּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא לְכָךְ נֶאֱמַר "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה". מָחַצְתִּי אֶת יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם אַפִּי וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֶרְפָּא לָהֶם לְכָךְ נֶאֱמַר "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", וְכָל מַלְאָךְ וְשָׂרָף לֹא יַצִּילוּ אֶת הָרְשָׁעִים מִיָּדִי מִדִּינוֹ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל".

תָּנוּ רַבָּנָן "אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה", יָכוֹל שֶׁתְּהֵא מִיתָה בְּאֶחָד וְחַיִּים בְּאֶחָד כְּדַרְכָּךְ שֶׁהָעוֹלָם נוֹהֵג, תַּלְמוּד לוֹמַר "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", מַה מְּחִיצָה וּרְפוּאָה בְּאֶחָד אַף מִיתָה וְחַיִּים בְּאֶחָד, מִכָּאן תְּשׁוּבָה לְאוֹמְרִין אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. רָבָא רָמֵי כְּתִיב אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, וּכְתִיב "מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא", אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁאֲנִי מֵמִית אֲנִי מְחַיֶּה, וְהָדָר מַה שֶּׁמָּחַצְתִּי אֲנִי אֶרְפָּא. דָּבָר אַחֵר כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֵׁם מַה שֶּׁמָּחַצְתִּי מְרַפֵּא, כָּךְ מַה שֶּׁאֲנִי מֵמִית אֲנִי מְחַיֶּה. רְאוּ אַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא זוֹ תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים אֵין רָשׁוּת בַּשָּׁמַיִם. הָאוֹמֵר שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת בַּשָּׁמַיִם מְשִׁיבִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי, אוֹ שֶׁמָּא אֵין יָכוֹל לֹא לְהַחֲיוֹת וְלֹא לְהָמִית לֹא לְהָרֵעַ וְלֹא לְהֵטִיב, תַּלְמוּד לוֹמַר "רְאוּ עַתָּה" וְגוֹ', אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, וְאוֹמֵר (ישעיה מו, ו) "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן". אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה זֶה אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶן רֶמֶז לִתְחִיַּת הַמֵּתִים. אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, (במדבר כג, י) "תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים" (דברים לג, ו) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוּת" "יְחַיֵּנוּ מִיּוֹמָיִם" וְכוּ'. וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אֵין אָבוֹת מַצִּילִין אֶת הַבָּנִים, לֹא אַבְרָהָם מַצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא יִצְחָק מַצִּיל אֶת עֵשָׂו. אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת שֶׁאֵין מַצִּילִין אֶת הַבָּנִים, אֶח אֶת אָחִיו מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים מט, ח) "אָח לֹא פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ", לֹא יִצְחָק מַצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל, וְלֹא יַעֲקֹב מַצִּיל אֶת עֵשָׂו, וַאֲפִילּוּ נוֹתְנִין לוֹ כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם אֵין נוֹתְנִין לוֹ כָּפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ, (שם ט) וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם" וְגוֹ' יְקָרָה הִיא הַנֶּפֶשׁ שֶׁכְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בָּהּ אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין.

(דברים לב מ) כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם כְּשֶׁבָּרָאוֹ הַמָּקוֹם לֹא בָּרָאוֹ אֶלָּא בְּמַאֲמָר [וְלֹא] בְּשָׁבָעָה, וּמִי גָּרַם לוֹ לִשְׁבֹּעַ מְחַסְּרֵי אֱמָנָה הֵן גָּרְמוּ לוֹ לִשְׁבֹּעַ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כו-כז) "וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם". וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם, שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם הֵיפְקֵטִי נִכְנַס (לְפָנַי) [לְתוֹךְ] הַפָּרְכְיָא שֶׁלּוֹ אִם יָכוֹל לִפָּרַע (מַהֵפְקֵטִי) [מֵהַחַיִּים יָכוֹל] וְאִם לָאו אֵין יָכוֹל לִפָּרַע, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אִם אֵינוֹ נִפְרָע מִן הַחַיִּים נִפְרָע מִן הַמֵּתִים, אִם אֵינוֹ נִפְרָע בָּעוֹלָם הַזֶּה נִפְרָע בָּעוֹלָם הַבָּא. אִם שִׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי כְּשֶׁפֶּרֶעָנוּת יוֹצְאָה מִלְּפָנַי

קַלָּה הִיא כְּבָרָק וְאַף עַל פִּי כֵן וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי. אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי הֲרֵי אֶחָד, וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנַיִם.

דָּבָר אַחֵר, אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי (אֵלָּא) [אֵלּוּ] כּוּתִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין כִּי בְּנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל", וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם אֵלּוּ הַמִּינִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קלט, כא) "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי שְׁנֵי דְּבָרִים בְּיָמִין, וּשְׁנֵי דְּבָרִים בְּיָד, שְׁנֵי דְּבָרִים בְּיָמִין תּוֹרָה וּצְדָקָה תּוֹרָה מִנַּיִן (דברים לג, ב) "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" צְדָקָה מִנַּיִן (תהלים מח, יא) "צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ", שְׁנֵי דְּבָרִים בְּיָד, נֶפֶשׁ וּמִשְׁפָּט, נֶפֶשׁ מִנַּיִן "אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי", מִשְׁפָּט מִנַּיִן, וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי, הַנֶּפֶשׁ נְתוּנָה בְּמָקוֹם הַמִּשְׁפָּט וְחוֹטְאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ה, א) "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא". (דברים לב מב) אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם, וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְחִצַּים שֶׁיִּשְׁתַּכְּרוּ בְּדָם, אֶלָּא הֲרֵינִי מְשַׁכֵּר לְאֲחֵרִים בְּמַה שֶׁחִצַּי עוֹשִׂים. וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְחֶרֶב שֶׁתֹּאכַל בָּשָׂר, אֶלָּא הֲרֵינִי מַאֲכִיל אֲחֵרִים מִמַּה שֶׁחַרְבִּי עוֹשָׂה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה בֶּן אָדָם וְגוֹ' אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף" וְגוֹ' (ישעיה לד, ו) "חֶרֶב לַה' מָלְאָה דָם הַדְּשְׁנָה מֵחֶלֶב", "לָמָּה כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה", מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מִמַּה שֶׁעָשׂוּ בְּחַלְלֵי עַמִּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ח, כג) "מִי יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם". וְגוֹ' וְשִׁבְיָה מִמַּה שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁבוּיֵי עַמִּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְהָיוּ שׁוֹבִים לְשׁוֹבֵיהֶם".

מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב כְּשֶׁהַמָּקוֹם מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים אֵין מֵבִיא עֲלֵיהֶן שֶׁלְּהֶן אֶלָּא שֶׁלָּהֶן וְשֶׁל אֲבוֹתֵיהֶן מֵאַבְרָהָם וְאֵילָךְ.

דָּבָר אַחֵר "מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב" מָה רָאוּ כָּל הַפֻּרְעָנֻיּוֹת לִתָּלוֹת בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, מִפְּנֵי שֶׁפַּרְעֹה הוּא הָיָה תְּחִלָּה שֶׁשִּׁעְבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל.

(דברים לב מג) הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ, לְמָחָר כְּשֶׁהַמָּקוֹם מֵבִיא גְּאֻלָּה לְיִשְׂרָאֵל עוֹבְדֵי אֱלִילִים מִתְרַגְּזִין לְפָנָיו, וְלֹא זוֹ תְּחִלָּה לָהֶם אֶלָּא שֶׁכְּבָר רָגְזוּ מִקֶּדֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, יד) "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן". דָּבָר אַחֵר "הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ" [שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת מְקַלְּסִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ"], וּמִנַּיִן שֶׁאַף שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מד, כג) "רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה ה' הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ", וּמִנַּיִן אַף הָרִים וּגְבָעוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם נה, ב) "ההָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה", וּמִנַּיִן אַף הָאִילָנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף", וּמִנַּיִן אַף אָבוֹת וְאִמָּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, יא) "יָרוֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע". כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם שְׁתֵּי נְקִימוֹת נָקָם עַל הַדָּם וְנָקָם עַל הַחָמָס, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל חָמָס שֶׁחָמְסוּ עוֹבְדֵי אֱלִילִים אֶת יִשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ דָּם נָקִי שָׁפְכוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְקִבַּצְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם" וְגוֹ', בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (שם, כ-כא) "וִיהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְגוֹ' וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי".

וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהֲרֵינָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים כַּפָּרָה הִיא לָהֶן לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עט, ב-ד) "נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ וְגוֹ', שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם". דָּבָר אַחֵר "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ" מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁיְּרִידָתָן שֶׁל רְשָׁעִים בְּגֵיהִנֹּם כַּפָּרָה הִיא לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ". הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מְכֻפֶּרֶת עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם לג, כד) "הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשׂוּא עָוֹן" וַעֲדַיִן תְּלִי בִּדְלָא תְּלִי (ירמיה נא, ה) "כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל", וַעֲדַיִן אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם פּוֹרְקִין עֲוֹונוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ וְאִם נוֹשְׂאִין עֲוֹונוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ הֲרֵי פּוֹרְקִין עֲוֹונוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ וְאֵין נוֹשְׂאִין עֲוֹונוֹתֵיהֶן עָלֶיהָ, וְכֵן הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וּמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הֲרֵי הוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. אָמְרָתְּ גְּדוֹלָה שִׂישׂ בָּהּ עַכְשָׁו וְיֵשׁ בָּהּ לֶעָבָר וְיֵשׁ בָּהּ לֶעָתִיד לָבֹא וְיֵשׁ בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיֵשׁ בָּהּ לָעוֹלָם הַבָּא.

רמז תתקמז

(דברים לב מד) וַיָּבֹא מֹשֶׁה, נֶאֱמַר כָּאן "וַיָּבֹא מֹשֶׁה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לא, א) "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וַיָּבֹא מֹשֶׁה" וְאִי אֶפְשָׁר וְכוּ', אֱמוֹר מֵעַתָּה בָּא דִּיתְקוֹס שֶׁלּוֹ וְהָרְשׁוּת נִתְּנָה בְּיַד אַחֵר. וַיְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְשַׁקְּעָה בְּאָזְנֵיהֶם. הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן וְלָמָּה אֲנִי צָרִיךְ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ", [וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן" לְלַמֶּדְךָ צַדְקָתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ] שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁתְּזוּחַ עָלָיו דַּעְתּוֹ מִשֶּׁנִּתְמַנָּה בָּרַשּׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן" הוֹשֵׁעַ בְּצִדְקוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר הוּא הוֹשֵׁעַ בְּצִדְקוֹ, כֵּיוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (שמות א, ה) "וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם", וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיּוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ צִדְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף, יוֹסֵף הָיָה רוֹעֶה צֹאן אֲבִיו וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה מֶלֶךְ (עַל יִשְׂרָאֵל) [בְּמִצְרַיִם] הוּא יוֹסֵף בְּצִדְקוֹ, וְכוּ'. (דברים לב מו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל הַדְּבָרִים [מְלַמֵּד] שֶׁצָּרִיךְ אָדָם שֶׁיְּהוּ עֵינָיו וְלִבּוֹ וְאָזְנָיו מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בֵּן אָדָם שִׂים לִבְּךָ וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אוֹתָךְ וְגוֹ'. וְשַׂמְתָּ לִבְּךָ לְמָבוֹא הַבַּיִת בְּכָל מוֹצָאֵי הַמִּקְדָּשׁ", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמַה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּיַד צָרִיךְ אָדָם שֶׁיְּהוּ עֵינָיו וְלִבּוֹ וְאָזְנָיו מְכֻוָּנִים, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהֵן כַּהֲרָרִים הַתְּלוּיִם בְּשַׂעֲרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אֲשֶׁר תְּצַוֵּם אָמַר לָהֶם צָרִיךְ אֲנִי לְהַחֲזִיק לָכֶם טוֹבָה שֶׁתְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרַי, אַף אַתֶּם צְרִיכִין לְהַחֲזִיק טוֹבָה לִבְנֵיכֶם שֶׁיְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרֵיכֶם. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא רַבֵּינוּ מִלּוּדְקִיָּא וְנִכְנַס רַבִּי יוֹסִי בַּר יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר

בֶּן יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו אָמַר לָהֶם קָרְבוּ לְכָאן צָרִיךְ אֲנִי לְהַחֲזִיק לָכֶם טוֹבָה שֶׁתְּקַיְּמוּ אֶת הַתּוֹרָה אַחֲרַי, אַף אַתֶּם צְרִיכִין לְהַחֲזִיק טוֹבָה לִבְנֵיכֶם שֶׁיְּקַיְּמוּ אַת הַתּוֹרָה אַחֲרֵיכֶם, אִלּוּ אֵין מֹשֶׁה גָּדוֹל הוּא וְאִלּוּ אַחֵר אָמַר וְקִבְּלוּ תּוֹרָתוֹ לֹא הָיְתָה תּוֹרָתוֹ שָׁוָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר "אֲשֶׁר תְּצַוֵּם", וְגוֹ'.

רמז תתקמח

(דברים לב מז) כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם אֵין לְךָ דָּבָר רֵיקָם בַּתּוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתָּן שָׂכָר בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ לָמָּה נִכְתַּב (בראשית לו, כב) "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע" (שם יב) "וְתִמְנַע הָיְתָה פִּלֶגֶשׁ", לְפִי שֶׁאָמְרָה אֵין אֲנִי כְּדַי שֶׁאֶהֱיֶה לוֹ לְאִשָּׁה אֶהֱיֶה לוֹ לְפִילֶגֶשׁ, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְהוֹדִיעֲךָ שִׂבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהָיוּ מְלָכִים וְשַׁלְטוֹנִין מִתְאַוִּין לִדְבֵק בּוֹ, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה עֵשָׂו שֶׁאֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת שֶׁכִּבֵּד אֶת אָבִיו הָיוּ מְלָכִים וְשַׁלְטוֹנִין מִתְאַוִּין לִדְבֵק בּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהָיוּ רוֹצִין [לִדְבֵק] בְּיַעֲקֹב הַצַּדִּיק שֶׁקִּיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם".

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה, זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲרִיכוּת יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא, וּמִפֹּרָשׁ כָּאן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכִבּוּד אָב וְאֵם מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כ, יב) "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ" בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן מִנַּיִן (דברים כב, ז) "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ", בַּהֲבָאַת שָׁלוֹם מִנַּיִן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד, יג) "וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה'" וְגוֹ'.

(דברים לב מח) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, [בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"] נֶאֱמַר בְּנֹחַ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ" לְפִי שֶׁהָיוּ דּוֹרוֹ אוֹמְרִים מִכָּךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדֻּמּוֹת וּמְבַקְּעִין הַתֵּבָה, אָמַר הַמָּקוֹם, הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ לַתֵּבָה בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ [כֹּחַ] לְמְחוֹת יָבוֹא וְיִמְחֶה. מָה רָאָה לוֹמַר בְּמִצְרַיִם (שמות יב, יז) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִים אוֹמְרִים מִכָּךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶן אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָן, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִים סְיָפוֹת וַחֲרָבוֹת וְאָנוּ הוֹרְגִין אוֹתָן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לְמְחוֹת יָבוֹא וְיִמְחֶה. וּמָה רָאָה לוֹמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כָּאן לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִכָּךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְעָשָׂה לָנוּ נְסִים וּגְבוּרוֹת, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָמַר הַמָּקוֹם הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם

לַמְּעָרָה וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ [לְמְחוֹת] יָבוֹא וְיִמְחֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה".

רמז תתקמט

(דברים לב מט) עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה שְׂהוּא קְרוּי אַרְבַּע שֵׁמוֹת, הַר הָעֲבָרִים, הַר נְבוֹ, "הֹר הָהָר", "רֹאשׁ הַפִּסְגָּה", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הַר נְבוֹ שֶׁנִּקְבְּרוּ בּוֹ שִׁלְשָׁה מֵתִים הַלָּלוּ שֶׁמֵּתוּ שֶׁלֹּא מִידֵי עֲבֵרָה, מֹשֶׁה, וְאַהֲרֹן, וּמִרְיָם, אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵיחוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ מטטרון מַרְאֶה לְמֹשֶׁה וְהֶרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן תְּחוּמוֹ שֶׁל אֶפְרַיִם, עַד כָּאן תְּחוּמוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מֹשֶׁה הוּא בְּעַצְמוֹ רָאָה אוֹתָם כֵּיצַד נָתַן בּוֹ כֹּחַ בְּעֵינָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְרָאָה מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. (דברים לב נ) וּמֵת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לָמָּה אֲנִי מֵת, לֹא טוֹב שֶׁיֹּאמְרוּ טוֹב מֹשֶׁה מִמַּרְאֶה, מִשֶּׁיֹּאמְרוּ טוֹב מֹשֶׁה מִשְּׁמוּעָה, לֹא טוֹב שֶׁיֹּאמְרוּ זֶה מֹשֶׁה שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו], וְעָשָׂה לָנוּ נְסִים וּגְבוּרוֹת מִשֶּׁיֹּאמְרוּ כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה כוּ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שָׁוָה בְּכָל אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת" וְאוֹמֵר (שמואל ב ז, יט) "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם ה' אֱלֹהִים", אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לָמָּה מֵת אָדָם הָרִאשׁוֹן, אָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא עָשָׂה פְּקוּדַי, וַהֲרֵי מֹשֶׁה עָשָׂה פְּקוּדֶיךָ, אָמַר לָהֶם גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שָׁוָה בְּכָל הָאָדָם וְכוּ'.

וְהַאסֵף אֶל עַמֶּיךָ, אֵצֶל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲבוֹתֶיךָ, אֵצֶל קְהָת וְעַמְרָם [אֲבוֹתֶיךָ], אֵצֶל אַהֲרֹן וּמִרְיָם אַחֶיךָ. כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ מִיתָה שְׁחָמַדְתָּ לָהּ, וּמֵהֵיכָן חָמַד מֹשֶׁה מִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (במדבר כ, כה) "קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו" הִפְשִׁיטוֹ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה וְהִלְבִּישָׁן לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שֵׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי, אָמַר לוֹ הִכָּנֵס לַמְּעָרָה וְנִכְנַס, עָלָה לַמִּטָּה וְעָלָה, פְּשֹׁט יָדֶךָ וּפְשַׁט, קְמֹץ פִּיךָ וְקָמַץ, עָצֹם עֵינֶיךָ וְעָצַם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה אַשְׁרֵי מִי שֶׁמֵּת בְּמִיתָה זוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר "כַּאֲשֶׁר מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ" מִיתָה שְׁחָמַדְתָּ לָהּ.

(דברים לב נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִמְעֹל בִּי. עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי שֶׁלֹּא לְקַדֵּשׁ אוֹתִי "כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי", אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי לַמְרוֹת פִּי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא אָמַרְתִּי לְךָ (שמות ד, ב-ג) "מַה זֶּה בְּיָדֶךָ הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה" וְהִשְׁלַכְתּוֹ מִיָּדֶךָ, וּמָה אוֹתוֹת שֶׁבְּיָדְךָ לֹא עִכַּבְתָּ, דִּבּוּר הַקַּל לֹא הָיָה לְךָ לְעַכְּבוֹ, וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא נִפְטַר מִן

הָעוֹלָם עַד שֶׁצָּרַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְנָפָיו שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, יב) "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה".

כִּי מְנֻגָּד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה [לֹא תָבוֹא, נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לד, ד) "וְשָׁמָּה] לֹא תַעֲבֹר", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר", וְכוּ' וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא" וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ מֶלֶךְ אֶכְנֵס בָּהּ הֶדְיוֹט, אִם אֵין אֲנִי נִכְנָס בָּהּ חַי אֶכְנֵס בָּהּ מֵת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא "וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר" לֹא מֶלֶךְ וְלֹא הֶדְיוֹט לֹא חַי וְלֹא מֵת.

פרשת ברכה

(דברים לג א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ לִפְנֵי שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים קָשִׁים תְּחִילָה "מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רָשָׁף"... מְחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב" (דברים ט, ח) "וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם" "מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם ה'", חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נְחוּמִים וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה וּמִמֶּנּוּ לָמְדוּ כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים קָשִׁים תְּחִילָה, וְחוֹזְרִין וְאוֹמְרִים לָהֶן דִּבְרֵי נֶחָמוֹת, וְאֵין לְךָ בְּכָל הַנְּבִיאִים שֶׁהָיוּ דְּבָרָיו קָשִׁים כְּהוֹשֵׁעַ, תְּחִלַּת דְּבָרָיו אָמַר (הושע ט, יד) "תֵּן לָהֶם ה' מַה תִּתֵּן" וְגוֹ', חָזַר וְאָמַר לָהֶן נֶחָמוֹת (שם יד, ז) "יֵלְכוּ יֹנְקֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ" וְגוֹ'. וְכֵן יוֹאֵל אָמַר "יֶתֶר הֶגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה" חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נְחוּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב, כה) "וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק הֶחָסִיל וְהַגָּזָם" וְכֵן עָמוֹס אוֹמֵר (עמוס ד, א) "שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּהַר שֹׁמְרוֹן" וְגוֹ', חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נְחוּמִים [(שם ט, יג) "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְנִגַּשׁ חֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר", וְכֵן מִיכָה אָמַר "שֹׂנְאֵי טוֹב וְאֹהֲבֵי רָעָה" וְגוֹ', חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נְחוּמִים] (שם ז, ב) "מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן" וְגוֹ', וְכֵן יִרְמְיָה אָמַר לָהֶן "וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל שָׂשׂוֹן" וְגוֹ', חָזַר וְאָמַר לָהֶם דִּבְרֵי נְחוּמִים (שם לא, יב) "אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל" וְגוֹ', (יָכוֹל מִשֶּׁאָמְרָתָּ) [אֲבָל עוֹבְדֵי אֱלִילִים מִשֶּׁאָמְרוּ] לָהֶם נְחוּמִין. חָזְרוּ וְאָמְרוּ לָהֶן דִּבְרֵי תוֹכֵחוֹת, וְאָמַרְתָּ (שם נא, סד) "כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְגוֹ'", הֲוֵי מִשֶּׁאָמְרוּ לָהֶן דִּבְרֵי נְחוּמִים (אֵין) חוֹזְרִין וְאוֹמְרִים לָהֶן דִּבְרֵי תוֹכֵחוֹת.

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת הַבְּרָכָה" זֶה מוּסָף עַל הַבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבֵּרְכָן יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אֹתָם", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁמְּמָקוֹם שֶׁסִּיֵּם יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו מִשָּׁם הִתְחִיל מֹשֶׁה וּבֵרְכָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ".

רמז תתקנ

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת הַבְּרָכָה" הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל הַבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאֵי זוֹ זוֹ תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צ, א) "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים", וְעַדַיִן (דְּבָר) תְּלִי בִּדְלָא תְּלִי, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם תְּפִלָּה קוֹדֶמֶת אֶת הַבְּרָכָה וְאִם בְּרָכָה קוֹדֶמֶת אֶת הַתְּפִלָּה, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְזֹאת הַבְּרָכָה הֲוֵי תְּפִלָּה קוֹדֶמֶת אֶת הַבְּרָכָה וְאֵין בְּרָכָה קוֹדֶמֶת לִתְפִלָּה. אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה, אִלּוּ אֲחֵרִים בֵּרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּדַאי הוּא בִּרְכָתָן אֶלָּא שֶׁבָּא מֹשֶׁה וּבֵרְכָן, נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁכְּדַאי הָיָה מֹשֶׁה לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וּכְדַאי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּבָרְכֵם מֹשֶׁה. (משלי יא, כו) "מֹנֵעַ בָּר" זֶה בִּלְעָם הָרָשָׁע שֶׁהָיָה מוֹנֵעַ מִלְּבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל "יִקְּבֻהוּ לְאוֹם", יֵעָשֶׂה אֲרִירָה לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים, (שם) "וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר", זֶה מֹשֶׁה שֶׁבֵּרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַיִן טוֹבָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב "וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה'", מָה רָאָה, רָאָה שֶׁמֹּשֶׁה עָתִיד לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְהוּא הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל (אַרְבַּע) [שֶׁבַע] בְּרָכוֹת, אָמַר אֲנִי מְבָרְכָן שֶׁבַע בְּרָכוֹת וּמֹשֶׁה אַרְבַּע הֲרֵי אַחַת עֶשְׂרֵה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָשָׁע זֶה עֵינוֹ רָעָה בְּבִרְכָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דַּי שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכָן, יָבוֹא מֹשֶׁה שֶׁעֵינוֹ יָפָה בִּבְרָכָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וִיבָרְכֵם אַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְאִלּוּ הֵן שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ בִּלְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל (שם ה) "מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב", "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב" (שם כג) "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב", וְאִלּוּ הֵן אַרְבַּע בְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל (דברים א, יא) "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם", "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אׇהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ", (שמות לט, מג) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְיָבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה" מַה בְּרָכָה בֵּרְכָן אָמַר לָהֶן יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צ, יז) "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כוֹנְנֵהוּ", וְהַדִּין וְזֹאת הַבְּרָכָה.

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת הַבְּרָכָה", זֹאת וְזֹאת הֵן וְכִבּוּשֵׁיהֶן. לְפִי שֶׁהוּא מְקַנְתְּרָן בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל עִנְיָן, (דברים לב, כד) "מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף", לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר בְּסוֹפוֹ "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל". דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת הַבְּרָכָה" אַל תִּקְרֵי הַבְּרָכָה אֶלָּא הַבְּרֵכָה, מַה בְּרֵכָה מְטַהֶרֶת טְמֵאִים אַף מֹשֶׁה מְקָרֵב רְחוֹקִים. לְהַלָּן לְטֹבִיּוּ וְכָאן (להלן פסוק י) "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת".

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת הַבְּרָכָה", "וְזֹאת הַתּוֹרָה", שְׁלֹשָׁה עָשָׂר תּוֹרוֹת כָּתַב מֹשֶׁה שְׁנַיִם עָשָׂר לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, וְאֶחָד לְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאִם יְבַקֵּשׁ אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים לַעֲקֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה יְהֵא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלּוֹ וּמַגִּיהוּ מִתּוֹכוֹ.

אַחַד עָשָׂר שְׁבָטִים בֵּרַךְ מֹשֶׁה, וְלָמָּה לֹא בֵּרַךְ לְשִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, לְפִי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ עָלָיו עַל אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה בַּשִּׁטִּים וְכוּ', וְאַף עַל פִּי כֵן טָפְלוֹ לִיהוּדָה דִּכְתִיב (להלן פסוק ז) "וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", וְאֵין "שְׁמַע" אֶלָּא שִׁמְעוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית

כט, לג) "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי", מָשָׁל לְשׁוֹר שֶׁהָיוּ עֲסָקָיו רָעִים עָמַד צַיָּר וְצָר אִיקוֹנִין שֶׁל אֲרִי בְּאֲבוּסוֹ כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מַבִּיט וּמִתְיָרֵא, כָּךְ נִמְשָׁל שִׁמְעוֹן כְּשׁוֹר וִיהוּדָה כְּאַרְיֵה וּלְפִיכָךְ טָפְלוֹ לִיהוּדָה, וּבִשְׁבִיל שֶׁלֹּא בֵּרְכוֹ לֹא הֶעֱמִיד שׁוֹפֵט, וְהָכְתִיב ("וַיִּמְלֹךְ") [מָלַךְ] זִמְרִי שִׁבְעַת יָמִים בְּתִרְצָה", אָמַר רַבִּי יוּדָן לֵית שִׁבְעַת יוֹמִין בְּמַלְכוּתָא כְּלוּם. אַחַד עָשָׂר מִזְמוֹרִים אָמַר מֹשֶׁה כְּנֶגֶד אַחַד עָשָׂר שְׁבָטִים שֶׁבֵּרַךְ, וְאֵלּוּ הֵן (תהלים צ, א) "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא", זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל רְאוּבֵן שֶׁהֵן בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה לַמָּקוֹם (שם צא, א) "יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן", זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁהָיוּ לָנִים בַּעֲזָרָה, (שם צה, א) ("לְכוּ נְרַנְּנָה"), "טוֹב לְהוֹדוֹת", כְּנֶגֶד שִׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כט, לה) "הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת ה'", "לְכוּ נְרַנְּנָה" זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. (שם צג, ה) עֵדוֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ וְגוֹ' זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי בְּתָחוּמוֹ. (שם צד, א) "אֵל נְקָמוֹת ה'" זֶה שִׁבְטוֹ שֶׁל גָּד אֱלִיָּהוּ שֶׁהוּא עָתִיד לְגַדֵּעַ מַשְׁתִּיתָן שֶׁל עוֹבְדֵי אֱלִילִים. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עַד כָּאן שָׁמַעְתִּי מִכָּאן וְאֵילָךְ שֵׁב וּפְשׁוֹר לְעַצְמְךָ. אָמַר רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי אַמָּא בַּר חַנִינָא (שְׁנַיִם) [אֶחָד] עָשָׂר מִזְמוֹרִים שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בְּטַכְסִיס שֶׁל נְבוּאָה אָמָרָן, וְלָמָּה לֹא אֲמָרָן בַּתּוֹרָה, אֶלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה וְאֵלּוּ דִּבְרֵי נְבוּאָה. כְּתִיב "וְלָכֵן יְחַכֶּה ה' לַחֲנַנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֶמְכֶם", אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה "לָכֵן יְצַפֶּה" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "לָכֵן יְחַכֶּה" כְּהַדֵּין צַיָּדָא דְּמְחַכֵּי לְצֵידָא, אָמַר רַב אַחָא מָצִינוּ שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד סָנֵגוֹרְיָא [עַל יִשְׂרָאֵל] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרוֹמְמוֹ בְּעוֹלָם, דִּכְתִיב "וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֶמְכֶם", מִמִּי אַתְּ לָמֵד מֵאָחִימַעַץ בֶּן צָדוֹק דִּכְתִיב (שמואל ב יח, יט) "וַאֲחִימַעַץ בֶּן צָדוֹק אָמַר אָרוּצָה נָא וְאֲבַשְּׂרָה וְגוֹ', (שם, כט) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲשָׁלוֹם לַנַּעַר אַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר אֶחִימַעַץ רָאִיתִי הֶהָמוֹן וְגוֹ', וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ סֹב הִתְיַצֵּב כֹּה וַיָּסָב וַיַּעֲמֹד", מַהוּ "וַיָּסָב וַיַּעֲמֹד" אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אִי הָוֵי דֻּכּוֹס אִיתְעֲבִיד אִפְּרְכוֹס, וְאִי הָוֵה אִפְּרְכוֹס אִיתְעֲבִיר אַסְטָרְטֶלִיטִיס (שם לא-לב) "וְהִנֵּה הַכּוּשִׁי בָּא וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִתְבַּשֵּׂר אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל הַכּוּשִׁי הֲשָׁלוֹם לַנַּעַר אַבְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַכּוּשִׁי יִהְיוּ כַּנַּעַר אוֹיְבֵי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ" וְגוֹ', "וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר" מַהוּ וַיִּרְגַּז אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר [חֲנִינָא] רָמַז לְלוֹבִירוֹס שֶׁלּוֹ וְדָקְרוּ אוֹתוֹ, וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אֲחִימַעַץ בֶּן צָדוֹק שֶׁלֹּא דִּבֵּר עַל בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה זָכָה לְכָל הַכָּבוֹד הַזֶּה, מִי שֶׁמְּלַמֵּד סָנֵגוֹרְיָא עַל בָּנָיו עַל אַחַת כַּמָּה, וְכַמָּה תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן שֶׁכָּל יָמָיו שֶׁל מֹשֶׁה לֹא נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, עַד שֶׁבֵּרְכָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים".

רַבִּי בֶּרֶכְיָה פָּתַח (משלי לא, כט) "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל" הַרְבֵּה בְּרָכוֹת בֵּרְכוּ רִאשׁוֹנִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּדוֹרוֹ וְלֹא הָיְתָה בְּרָכָה מְעֻלָּה בְּכֻלָּם כִּבִרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתְּ עֲלִית עַל כֻּלָּנָה" זֶה בְּרָכוֹת שֶׁל מֹשֶׁה. בָּא נֹחַ בָּעוֹלָם וּבֵרַךְ אֶת בָּנָיו וְהָיָה מַחֲלֹקֶת בְּבִרְכָתוֹ שֶׁבֵּרַךְ

אֶחָד וְקִלֵּל אֶחָד, (בראשית ט, כה) "וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנַעַן" (שם כו) "בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם", בָּא יִצְחָק וּבֵרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וְהָיְתָה בָּהּ קְטָטָה שֶׁהָיָה עֵשָׂו מִתְגָּרֶה בְּיַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב" וְגוֹ', בָּא יַעֲקֹב אָבִינוּ וּבֵרֵךְ אֶת הַשְּׁבָטִים וְהָיָה קְטָטָה בְּבִרְכָתוֹ שֶׁהוֹכִיחַ אֶת רְאוּבֵן עַל מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מט, ד) "פַּחַז כַּמַּיִם" וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב אָבִינוּ קִבֵּל חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת, שְׁתַּיִם מֵאָבִיו, וְאַחַת שֶׁל אַבְרָהָם, וְאַחַת שֶׁל מַלְאָךְ, וְאַחַת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁתַּיִם מֵאָבִיו, (בראשית כז, לג) "וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה... גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה", שְׁנַיִם (שם כח, א) "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ", וּבְרָכָה שֶׁל אַבְרָהָם, "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם", וּבְרָכָה מִן הַמַּלְאָךְ (שם לב,כט) "וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם", וּבְרָכָה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ", בָּא יַעֲקֹב לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו הַשְּׁבָטִים וּבֵרְכָן חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ וְהוֹסִיף לָהֶם בְּרָכָה שִׁשִּׁית בָּא מֹשֶׁה וְהוֹסִיף לָהֶן בְּרָכָה שְׁבִיעִית.

רמז תתקנא

וְזֹאת הַבְּרָכָה זוֹ מוֹסֶפֶת עַל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, וּכְשֶׁבָּא בִּלְעָם הָרָשָׁע לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל הָיָה רָאוּי לְבָרְכָן שֶׁבַע בְּרָכוֹת כְּנֶגֶד שֶׁבַע מִזְבְּחוֹת, כְּדִכְתִיב (שמות כ, כא) "וְזָבַחְתָּ עָלָיו וְגוֹ' אֶבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ", וְלֹא בֵּרְכָן אֶלָּא שָׁלֹשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, י) "בֵּרַכְתָּ בָּרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָשָׁע אַתָּה עֵינֶיךָ צָרָה בְּבִרְכָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַף [אֲנִי] אֵינִי מַסְפִּיק עַל יָדְךָ שֶׁתִּשְׁלִים בְּבִרְכוֹתֶיךָ עַל יִשְׂרָאֵל, יָבוֹא מֹשֶׁה שֶׁעֵינוֹ יָפָה וְיִבָּרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְעָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ" אַל תִּקְרֵי 'יְבֹרָךְ' אֶלָּא 'יִתְבָּרַךְ' וְכוּ' (כְּדֶלְעֵיל) לְכָךְ נֶאֱמַר (שם לא, כט) "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל" וְגוֹ' נָאֶה לְמֹשֶׁה לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹתֵן נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶן בְּכָל שָׁעָה.

אִישׁ הָאֱלֹהִים, חָבִיב הָיָה מֹשֶׁה מִנֹּחַ, נֹחַ מִשֶּׁנִּקְרָא (בראשית ו, ט) "אִישׁ צַדִּיק", (שם ט, כ) נִקְרָא "אִישׁ הָאֲדָמָה", אֲבָל מֹשֶׁה מִשֶּׁנִּקְרָא "אִישׁ מִצְרִי" נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים דַּהֲוָה סוֹפֵיהּ אָלִים.

דָּבָר אַחֵר "אִישׁ הָאֱלֹהִים", תַּלְמִיד שֶׁנָּדַר רַבּוֹ מַתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם לֹא עָשָׂה כֵּן אֶלָּא כִּבְיָכוֹל נָדַר בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט, יד) "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", וּבָא מֹשֶׁה וְהִתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִדְבָרֶךָ".

דָּבָר אַחֵר "אִישׁ הָאֱלֹהִים", אִם אִישׁ לְמָה אֱלֹהִים וְאִם אֱלֹהִים לְמָה אִישׁ, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּפְנֵי פִּרְעֹה (הָיָה) [נִקְרָא] אֱלֹהִים, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא בוֹרֵחַ מִפָּנָיו נִקְרָא אִישׁ. דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁהִשְׁלַךְ לַיְאוֹר נִקְרָא אִישׁ וּכְשֶׁהִפְקִיד אוֹתוֹ לְדָם נִקְרָא אֱלֹהִים. [דָּבָר אַחֵר] כְּשֶׁעָלָה לְמַעְלָה

נִקְרָא אִישׁ, מִשֶּׁה בָּשָׂר וָדָם עוֹלֶה (אֲנִי) [לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכֻּלּוֹ] אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ, וּכְשֶׁיֵּרֵד נִקְרָא אֱלֹהִים, (שמות לד, ד) "וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו".

דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁעָלָה לֹא אָכַל וְלֹא שָׁתָה נִקְרָא אֱלֹהִים וּכְשֶׁיֵּרֵד וְאָכַל וְשָׁתָה נִקְרָא אִישׁ, מִמַּחֲצִיתוֹ וּלְמַעְלָה הָיָה אֱלֹהִים וּמִמַּחֲצִיתוֹ וּלְמַטָּה אִישׁ.

דָּבָר אַחֵר "אִישׁ הָאֱלֹהִים" גַּבְרָא דַּיְנָא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) "וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל" שֶׁהָיָה אוֹמֵר יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר.

דָּבָר אַחֵר שֶׁהִטִּיחַ כְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'".

דָּבָר אַחֵר שֶׁהִכְרִיעַ עַל מִדַּת הַדִּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר (שם יד, יב) "אַכֶּנּוּ בַדָּבֶר" וּמֹשֶׁה אָמַר (שם יט, כ) "סָלַח נָא" וְגוֹ' "וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִדְבָרֶךָ".

דָּבָר אַחֵר הָאִישׁ הַזֶּה אִם מְבַקֵּשׁ לְהָפֵר נִדְרָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ מֵפֵר וְאִם מְבַקֵּשׁ מְקַיְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, יד) "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפִירֶנּוּ", אַף מֹשֶׁה אָמַר "קוּמָה ה' שׁוּבָה ה'".

אִישׁ הָאֱלֹהִים, אָמַר רַישׁ לָקִישׁ אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ כְּשֵׁם שֶׁגּוֹזֵר אָדָם עַל אִשְׁתּוֹ וְעוֹשֶׂה כֵּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה גּוֹזֵר עָלָיו וְעוֹשֶׂה. אִישׁ הָאֱלֹהִים זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁנִּקְרְאוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים. מֹשֶׁה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים שֶׁנֶּאֱמַר "מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים". אֶלְקָנָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כז) "וַיָּבֹא אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל עֵלִי". שְׁמוּאֵל נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת". דָּוִד נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה יב, כד) "כְּמִצְוַת דָּוִד אִישׁ הָאֱלֹהִים". שְׁמַעְיָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב, כד) "וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל שְׁמַעְיָה אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר". עִדּוֹ נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא מִיהוּדָה כִּדְבַר ה' אֶל בֵּית אֵל". אֱלִיָּהוּ נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב א, יג) "אִישׁ הָאֱלֹהִים תִּיקַר נָא נַפְשִׁי וְנֶפֶשׁ עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה חֲמִשִּׁים בְּעֵינֶיךָ". אֱלִישָׁע נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד, ט) "הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא". מִיכָה נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כ, כח) וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וְגוֹ' אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמוֹץ נִקְרָא אִישׁ הָאֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֶלְיוֹ לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ אַל יָבֹא עִמְּךָ צָבָא יִשְׂרָאֵל". לִפְנֵי מוֹתוֹ, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁלְּאַחַר מִיתָה הָיָה מֹשֶׁה מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי מוֹתוֹ" סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (מלאכי ג, כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בֹּא יוֹם ה'", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ שֶׁלְּאַחַר בִּיאָה הָיָה אֵלִיָּהוּ מִתְנַבֵּא לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְכִי מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לִפְנֵי בֹּא יוֹם ה'" סָמוּךְ לְבִיאָה. מַה כְּתִיב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וּמוּת בָּהָר", בָּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵצֶל מֹשֶׁה וְהָיָה סָבוּר שֶׁמָּסוּר בְּיָדוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מֹשֶׁה הִזְכִּיר עָלָיו שֵׁם וַעֲקָדוֹ וְהָיָה יוֹשֵׁב וְרוֹאֶה הֵיאַךְ הוּא מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "לִפְנֵי מוֹתוֹ". בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל מְלַמֵּד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בֵּרַךְ כְּאֶחָד (דברים כט, ב) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם", וְחָסַר וּפְרָטָן אֶחָד אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְחָזַר וּכְלָלָן כֻּלָּן בִּבְרָכָה אַחַת. (להלן פסוק כט) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל". אָמַר רַבִּי אָבִין כָּל יָמָיו שֶׁל מֹשֶׁה הָיָה מְבַקֵּשׁ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיָה מַנִּיחוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת, מֶה עָשָׂה נְטָלוֹ וּכְפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ תַּחַת רַגְלָיו וּבֵרְכָן לְפָנָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ וְגוֹ' [וְלִפְנֵי מוֹתוֹ]", לִפְנֵי מִי לִפְנֵי זֶה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ תַּחַת רַגְלָיו וּמַה בֵּרְכָה בֵּרְכָן "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם".

זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי לא, כט) "רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חַיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה", זֶה מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה עַל כָּל הָאָדָם. כֵּיצַד אָדָם הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁנִּבְרֵאתִי בְּצַלְמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ אוֹתוֹ כָּבוֹד שֶׁנִּתַּן לְךָ נִטַּל מִמְּךָ, דִּכְתִיב (תהלים מט, יג) "אָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין", אֲבָל אֲנִי זִיו פָּנִים שֶׁנִּתַּן לִי כְּתִיב (דברים לד, ז) "לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה" נֹחַ אוֹמֵר לְמֹשֶׁה אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁנִּצַּלְתִּי מִדִּוֹר הַמַּבּוּל, וּמֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ אַתָּה הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ וְלֹא הָיָה בְּךָ כֹּחַ לְהַצִּיל אֶת דּוֹרְךָ, אֲבָל אֲנִי כְּתִיב "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה", מָשָׁל לִשְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ בַּיָּם אֶחָד מֵהֶן הִצִּיל הַקַּבָּרְנִיט אֶת עַצְמוֹ וְלֹא הִצִּיל אֶת סְפִינָתוֹ, וְאֶחָד הִצִּיל עַצְמוֹ וּסְפִינָתוֹ וְכוּ'. אַבְרָהָם אוֹמֵר לְמֹשֶׁה אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁהָיִיתִי זָן לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים, וּמֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ אַתָּה הָיִיתָ זָן עוֹבְדֵי אֱלִילִים וַאֲנִי זָן מַאֲמִינִים, אַתָּה הָיִיתָ זָן בַּיּוֹשׁוּב וַאֲנִי בַּמִּדְבָּר. יִצְחָק אָמַר לְמֹשֶׁה אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁפִּשַּׁטְתִּי צַוָּארִי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְרָאִיתִי פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, אוֹמֵר לוֹ מֹשֶׁה אַתָּה רָאִיתָ פְּנֵי הַשְּׁכִינָה וְכֹהוּ עֵינֶיךָ, אֲנִי דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים וְלֹא כָהוּ עֵינַי. יַעֲקֹב אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ שֶׁפָּגַשְׁתִּי עִם הַמַּלְאָךְ וְנִצַּחְתִּיו אוֹמֵר לוֹ מֹשֶׁה, אַתָּה פָּגַשְׁתָּ הַמַּלְאָךְ בְּאִפְּרָכְיָא שֶׁלְּךָ, וַאֲנִי עָלִיתִי לְמַעְלָה אֶצְלָן בְּאִפְּרָכְיָא שֶׁלָּהֶן וְהֵם מִתְיָרְאִין מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יג) "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן".

(דברים לג ב) וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁכְּשֶׁפָּתַח מֹשֶׁה לֹא פָּתַח בְּצָרְכָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְלִיטוֹר שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל הַבִּימָה (וְנִזְכַּר) [וְנִשְׁכַּר] לְאֶחָד לְדַבֵּר עַל יָדוֹ וְלֹא פָּתַח בְּצָרְכֵי אוֹתוֹ הָאִישׁ תְּחִלָּה עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אַשְׁרֵי עוֹלָם מִמַּלְכּוֹ, אַשְׁרֵי עוֹלָם מִדַּיָּנוֹ, עָלֵינוּ זָרְחָה חַמָּה, עָלֵינוּ זָרְחָה לְבָנָה, וְהָיוּ הַכֹּל מְקַלְסִין עִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכֵי אוֹתוֹ הָאִישׁ וְחָזַר וְחָתַם בִּשְׁבְחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא פָּתַח בְּצָרְכָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁפָּתַח בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא" וְאַחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", חָזַר וְחָתַם בִּשְׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם (להלן פסוק כו) "אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן", אַף דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא פָּתַח אֶלָּא בִּשְׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם תְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמט, א) "הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ" חָזַר וּפָתַח בְּצָרְכָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי רוֹצֶה ה' בְּעַמּוֹ", וְחָזַר וְחָתַם בִּשְׁבְחוֹ שֶׁל

מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו) "רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם". וְאַף שְׁלֹמֹה לֹא פָּתַח בְּצָרְכָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁפָּתַח בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח, ג) "שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְכָל לִבָּם", וְאַחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לז) "רָעָב כִּי יִהְיֶה בָּאָרֶץ", חָזַר וְחָתַם בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַתָּה קוּמָה ה' [אֱלֹהִים] (לִמְנוּחָתֶךָ) [לְנוּחֶךָ"]. וְאַף שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִין לֹא פָּתְחוּ בְּצָרְכָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה עַד שֶׁפָּתְחוּ בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם (שֶׁנֶּאֱמַר) הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא מַתְּיִר אֲסוּרִים, וְאַחַר כָּךְ קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ, וְאַחַר כָּךְ רוֹפֵא חוֹלִים, וְאַחַר כָּךְ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ.

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא" כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא בְּלָשׁוֹן אֶחָד נִגְלָה אֶלָּא בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת. וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא זֶה לָשׁוֹן עִבְרִי. וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ זֶה לָשׁוֹן רוֹמִי. הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן זֶה לָשׁוֹן עֲרָבִי. וְאִתָּה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ זֶה לָשׁוֹן אֲרַמִּי.

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא" כְּשֶׁנִּגְלָה הַמָּקוֹם לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא מֵרוּחַ אַחַת נִגְלָה אֶלָּא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת נִגְלָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא" וְגוֹ', וְאֵיזֶהוּ רוּחַ רְבִיעִית (חבקוק ג, ג) "אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבֹא". דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא" כְּשֶׁנִּגְלָה הַמָּקוֹם לִתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא עַל יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד נִגְלָה אֶלָּא עַל כָּל הָאֻמּוֹת, בִּתְחִלָּה הָלַךְ לִבְנֵי עֵשָׂו וְאָמַר לָהֶם מְקַבְּלִין אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ, אָמַר לָהֶם "לֹא תִרְצָח" אָמְרוּ לוֹ כָּל עַצְמָן שֶׁל אוֹתָן הָאֲנָשִׁים אֲבִיהֶם רוֹצֵחַ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, כב) "וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", וְעַל כָּךְ הִבְטִיחוֹ אָבִיו (שם מ) "וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה", הָלַךְ לוֹ אֵצֶל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב אָמַר לָהֶם מְקַבְּלִין אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ "לֹא תְנָאֲף" אָמְרוּ לוֹ כָּל עַצְמָהּ שֶׁל עֶרְוָה שֶׁלָּהֶם הִיא שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, לו) "וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן" הָלַךְ וּמָצָא אֶת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לָהֶם מְקַבְּלִין אַתֶּם אֶת הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לוֹ מַה כְּתִיב בָּהּ (שמות שם) "לֹא תִגְנֹב", אָמְרוּ לוֹ כָּל עַצְמָן שֶׁל אֲבִיהֶן לִסְטִים הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טז, יב) "וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם". לֹא הָיְתָה אִמָּה בָּאֻמּוֹת שֶׁלֹּא הָלַךְ וְדִבֵּר וְדָפַק עַל פִּתְחָהּ אִם יִרְצוּ וִיקַבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יוּדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ", יָכוֹל שָׁמְעוּ וְקִבְּלוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר (יחזקאל לג, לא) "וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ", וְאוֹמֵר "וְעָשִׂיתִי בְאַף וּבְחֵמָה נָקָם אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמָעוּ", אֶלָּא אֲפִילּוּ שֶׁבַע מִצְוֹות שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם עַד שֶׁפֻּרְקוּם וּנְתָנוּם לְיִשְׂרָאֵל, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁשָּׁלַח אֶת חֲמוֹרוֹ וְאֶת כַּלְבּוֹ לַגֹּרֶן וְהִטְעִינוּ לַחֲמוֹרוֹ לֶחֶם וּלְכַלְבּוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין וְהָיָה הַחֲמוֹר מְהַלֵּךְ וְהַכֶּלֶב מַלְחִית, פָּרַק מִמֶּנּוּ סְאָה וּנְתָנוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי, אַף כָּאן יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשֶׁיהָ

וְדִקְדּוּקֶיהָ, אַף אוֹתָן שֶׁבַּע מִצְווֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהֶם עַד שֶׁפָּרְקוּם וּנְתָנוּם לְיִשְׂרָאֵל לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא".

דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֵת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הִרְעִישׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ג) "קוֹל ה' עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ כָּל הָאֻמּוֹת אֶת הַקּוֹלוֹת נִתְקַבְּצוּ אֵצֶל בִּלְעָם אָמְרוּ לוֹ כְּמַדֵּמִים אָנוּ שֶׁהַמָּקוֹם מַחֲרִיב אֶת עוֹלָמוֹ, אָמַר לָהֶם הֶלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (בראשית ט, טו) "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל", אָמְרוּ לוֹ הַקּוֹל הַזֶּה מַה הוּא, אָמַר לָהֶם "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן" וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב, טז) "עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה", אָמְרוּ אִם כֵּן (תהלים שם) "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם".

דָּבָר אַחֵר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא" כְּשֶׁעָתִיד הַמָּקוֹם לִפְרַע מִשֹּׁעִיר עָתִיד לְהַרְעִישׁ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְעִישׁ בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה, ד) "ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר" שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אֲחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו", אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם אֵין כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן נִכְנֶסֶת לְתוֹכָן.

דָּבָר אַחֵר מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לָתֵת מַתָּנָה לְאֶחָד מִבָּנָיו, וְהָיָה מִתְיָרֵא מֵאֶחָיו וּמִפְּנֵי אוֹהֲבָיו וּמִפְּנֵי קְרוֹבָיו, מֶה עָשָׂה אוֹתוֹ הַבֵּן עָמַד (וּפִרְנֵס [וּפִרְכֵּס) אֶת עַצְמוֹ וְסִפֵּר שִׁבְחוֹ, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ לְךָ אֲנִי נוֹתֵן מַתָּנָה, כָּךְ כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ לָעוֹלָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, כְּשֶׁבָּא יִצְחָק יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֹלֶת עֵשָׂו וְכָל אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נִמְצָא בּוֹ פְּסֹלֶת כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם כה, כז) "וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם", אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם לְךָ אֲנִי נוֹתֵן אֶת הַתּוֹרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא".

וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא קִבְּלוּהָ וְכוּ' וּכְתִיב "עַמֶּךָ וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ", רָאָה שֶׁלֹּא רָצוּ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה הִקְפִּיצָן לַגֵּיהִנֹּם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יא, כא) "לְנַתֵּר בָּהֶן עַל הָאָרֶץ", בָּא דָּוִד וְנָתַן הוֹדָאָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עז, טו) "אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ", וְאֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה וְכוּ'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִין אֶת הַתּוֹרָה, וּמִפְּנֵי מָה יָצָא יְדֵיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בְּטְרוּנְיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו. מַאי בָּעֵי בְּשֵׂעִיר וּמַאי בָּעֵי בְּפָארָן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַתּוֹרָה עַל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן וְלֹא קִבְּלוּהָ, עַד שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ. (כָּתוּב לְעֵיל בְּפָסוּק כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ).

הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן, אַרְבַּע הוֹפָעוֹת הֵן רְאשׁוֹנָה בְּמִצְרַיִם (תהלים פ, ב) "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה". שְׁנִיָּה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן". שְׁלִישִׁית לִימוֹת גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צד, א) "אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת

הוֹפִיעַ". רְבִיעִית לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ, ב) "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ". תָּנוּ רַבָּנָן שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר, שֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁנֶּאֱמַר "עָמַד וַיְמוֹדֵד אָרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם", מָה רָאָה, רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּמוּם עָמַד וְהִתְּיר מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן הוֹפִיעַ מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל. מַאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא הַאי "עָמַד וַיְמוֹדֵד" לְכִדְרַב מַתְנָא דְּאָמַר עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם מֵאַרְצָם, תָּא שְׁמַע הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן.

וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ, אוֹת הוּא בְּתוֹךְ רְבָבוֹת שֶׁלּוֹ. וְאָתָה מֵרִבְבוֹת, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִשְׁתֶּה לִבְנוֹ הוּא שָׂמֵחַ בְּחֻפָּתוֹ מֵרְאֶה לוֹ כָּל גְּנָזָיו וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ וְלֹא כָּל רִבְבוֹת.

דָּבָר אַחֵר "וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ", מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם יוֹשֵׁב בְּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ יֵשׁ בָּהּ בְּנֵי אָדָם נָאִים מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ בָּהּ בְּנֵי אָדָם אֲרֻכִּים מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ בָּהּ בְּנֵי אָדָם גּוּצִים מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ בָּהּ בְּנֵי אָדָם גִּבּוֹרִים מִמֶּנּוּ, אֲבָל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא וְאָתָה מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ, אוֹת הוּא בְּתוֹךְ רִבְבוֹת קֹדֶשׁ, וּכְשֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם עַל הַיָּם מִיָּד הִכִּירוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", כָּךְ הָיוּ הָאֻמּוֹת הָעוֹלָם שׁוֹאֲלִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמְרִים לָהֶם "מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד" שֶׁכָּךְ אַתֶּם מוּמָתִין עָלָיו שֶׁכָּךְ אַתֶּם נֶהֱרָגִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א, ג) "עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךְ", וְאוֹמֵר (תהלים מד, כג) "כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם", כֻּלְּכֶם נָאִים כֻּלְּכֶם גִּבּוֹרִים בּוֹאוּ וְהִתְעָרְבוּ עִמָּנוּ, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם, נֹאמַר לָכֶם מִקְצָת שִׁבְחוֹ וְאַתֶּם מַכִּירִין אוֹתוֹ, "דּוֹדִי צַח וְאָדֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה, רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז וְגוֹ', עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם וְגוֹ', לְחָיָיו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם וְגוֹ', יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב וְגוֹ', שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ וְגוֹ', חִכּוֹ מַמְתַקִּים", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם נוֹיוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אָמְרוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל נֵלֵךְ עִמָּכֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו, א) "אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים" וְגוֹ', וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶן אֵין לָכֶם חֵלֶק בּוֹ (שם ג, ו) "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי".

מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, כְּשֶׁהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ הָיָה יוֹצֵא דֶּרֶךְ יְמִינוֹ שֶׁל קֹדֶשׁ לִשְׂמֹאלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעוֹקֵף אֶת מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחוֹזֵר וּבָא דֶּרֶךְ יְמִינָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבְּלוֹ בִּימִינוֹ וְחוֹקְקוֹ בְּלוּחַ, וְהָיָה קוֹלוֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כט, ז) "קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ". מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נִמְשְׁלוּ כָּאֵשׁ, מָה אֵשׁ נִתְּנָה מִן הַשָּׁמַיִם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נִתְּנוּ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם", מָה אֵשׁ חַיִּים לָעוֹלָם אַף דִּבְרֵי תוֹרָה חַיִּים לָעוֹלָם, מָה אֵשׁ קָרוֹב לָאָדָם נִכְוֶה

רָחוֹק מִמֶּנָּה צוֹנֵן, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁאָדָם עָמֵל בָּהֶם חַיִּים הֵן לוֹ, פֵּרֵשׁ מֵהֶן מְמִיתִין אוֹתוֹ, מָה אֵשׁ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, מָה אֵשׁ כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עוֹשֶׂה בְּגוּפוֹ רֹשֶׁם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה [וְכָל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עוֹשֶׂה בּוֹ רֹשֶׁם, מָה הָאֵשׁ] בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמֵלִין בָּהֶן נִכָּרִין הֵן בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִכָּרִין בְּדִבּוּרָן וּבְהִלּוּכָן וּבַעֲטִיפָתָן בַּשּׁוּק. אֵשׁ דְּת, אִלְמָלֵא דְּת נִתְּנָה עִמָּה אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, קַל וָחוֹמֶר מִסַּלְמַנְדְּרָא וּמַה סַּלְמַנְדְּרָא שֶׁתּוֹלַדְתָּא אֵשׁ הוּא, הַסָּךְ בְּדָמוֹ אֵין הָאוֹר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁכָּל גּוּפָן אֵשׁ דִּכְתִיב (ירמיה כג, כט) "הֲלֹא כֹה דְּבָרִי כָאֵשׁ", עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּכְתִיב "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ".

מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִמְשְׁלָה תּוֹרָה, בְּחֹרֶב, בְּאֵשׁ, בְּמַיִם, בְּחֹרֶב מִנַּיִן, "וַיְגָרֵשׁ אֶת הָאָדָם" וְגוֹ', מָשָׁל לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מַאֲכֶלֶת וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִדְקֹר בָּהּ, אִם הָיָה יוֹדֵעַ לְשַׁחֵק אֵינָהּ מְזֻקֶּקֶת אוֹתוֹ וְאִם לָאו מִיָּד הוֹרַגְתּוֹ, כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ דִּבְרֵי תוֹרָה אִם הוּא יוֹדֵעַ הֵיאַךְ הוּא דּוֹרְשָׁן אֵינָן מַזִּיקִין אוֹתוֹ וְאִם לָאו מִיָּד הוּא נֶעֱנָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ס, יד) "וְנִשְׁאוּ עֲוֹנָם כַּעֲוֹן הַדֹּרֵשׁ". בְּמַיִם מִנַּיִן (ישעיה נה, א) "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם", מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה שָׁט בַּנָּהָר אִם יוֹדֵעַ לְשׂוּט הוּא עוֹלֶה בְשָׁלוֹם וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא נֶחֱנָק, כָּךְ כָּל מִי שֶׁהוּא לָמֵד הַתּוֹרָה וּמְשַׁמְּרָהּ קוֹנָהּ חַיִּים לְעַצְמוֹ. נִמְשְׁלָה בְּאֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" וּמִי יוּכַל לְגַע בְּאֵשׁ הֱוֵי אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה'", וְגוֹ'. תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִפְּנֵי מָה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁהֵן עַזִּין, מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רְאוּיִין הַלָּלוּ שֶׁנִּתֵּן לָהֶן דַּת אֵשׁ. וְאִיבָּעִית אֵימָא דְּתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אֵשׁ הִיא שֶׁאִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד מִפְּנֵיהֶם, וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ שְׁלֹשָׁה עַזִּין הֵן יִשְׂרָאֵל בָּאֻמּוֹת, כֶּלֶב בַּחַיּוֹת, תַּרְנְגוֹל בָּעוֹפוֹת, (שׁוֹר בַּבְּהֵמָה בְּמַתְנִיתָא), תָּנָא [אַף] עֵז בִּבְהֵמָה דַּקָּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צָלָף בָּאִילָנוֹת. מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּימִין. אֵשׁ דָּת הַתּוֹרָה נִקְרֵאת אֵשׁ דָּת אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מִי שֶׁהוּא בָּא לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה יִרְאֶה בְּעַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד בָּאֵשׁ. תּוֹרָה שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֵשׁ לְבָנָה חֲרוּתָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה, חֲצוּבָה מֵאֵשׁ וּנְתוּנָה מֵאֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". (כְּתוּב בָּרֻמָּז שע"ג). שְׁנֵי דְּבָרִים בִּימִין, תּוֹרָה, מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, וְצֶדֶק, דִּכְתִיב (תהלים מח, יא) "צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ". (כְּתוּב בְּפָסוּק (דברים לב, מא) וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי). הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם, וְכֵיוָן דְּפָסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו הָתָם אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיקָם, מָשָׁל לְתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ אִם חוֹזֵר לְאַלְתָּר דּוֹמֶה לְכֶלֶב שֶׁשָּׁב עַל קִיאוֹ וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם, מְשׁוּם רַב שְׁמַעְיָה

אָמְרוּ נוֹתֵן שָׂלוֹם לְיָמִין וְאַחַר כָּךְ לִשְׂמֹאל, שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", וְאוֹמֵר (תהלים צא, ז) "יִפֹּל מִצִּדְךָ אֶלֶף" וְגוֹ' מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵּימָא אוּרְחָא דְמִילְתָא הִיא לְמֵיתַב בְּיָמִין, תָּא שְׁמַע "יִפֹּל מִצִּדְךָ אָלֶף", רָבָא חֲזִיהּ לְאַבָּיֵי דְּקָא יָהֵיב שְׂלָמָא לִימִינֵיהּ בְּרֵישָׁא אֲמַר לֵיהּ מִי סָבַרְתְּ לְיָמִין דִּידָךְ, לִשְׂמֹאל דִּידָךְ, דְּהוּא יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר רַב (פַּפָּא) [חִיָּא], חֲזִינָא לְהוֹ לְאַבָּיֵי וְרָבָא דְּמַפְסְעֵי לְהַנֵּי שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת בִּכְרִיעָה אַחַת, הַנּוֹתֵן סֵפֶר תּוֹרָה לַחֲבֵרוֹ לֹא יִתְּנֶנּוּ לוֹ אֶלָּא בְּיָמִין, וְהַמְקַבְּלוֹ לֹא יְקַבְּלוֹ אֶלָּא בְּיָמִין, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ נְתִינָה שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ".

(דברים לג ג) אַף חֹבֵב עַמִּים, מְלַמֵּד שֶׁחִבֵּב הַמָּקוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא חִבֵּב כָּל אָמָּה וְלָשׁוֹן, כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ, אֵלּוּ פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹמְדִין עַל יִשְׂרָאֵל וְנוֹתְנִין נַפְשָׁן עֲלֵיהֶם, בְּמַשֶּׁה מַהוּ אוֹמֵר "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא". בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (שמואל ב כד, יז) "הִנֵּה אָנֹכִי חָטָאתִי וְגוֹ' וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי".

דָּבָר אַחֵר "אַף חֹבֵב עַמִּים", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא חָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִבָּה לָאֻמּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לְיִשְׂרָאֵל וְכוּ'.

כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ, אֵלּוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּתְמַשְּׁכְנִין עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּיחֶזְקֵאל "וְאַתָּה שֹׂכֵב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי (וְנָשָׂאתָ) [וְשָׂמְתָּ] אֶת עֲוֹן [בֵּית] יִשְׂרָאֵל", וְאוֹמֵר (שם ה, ו) "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֲוֹנָם וְכוּ' וְכִלִּיתָ אֶת אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי". וְהֵם תְּכוּ לְרַגְלֶךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַכְעִיסִין. יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ, מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן עֹל תּוֹרָתֶךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות כד, ז) "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע".

דָּבָר אַחֵר "אַף חֹבֵב עַמִּים", מְלַמֵּד שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא חִבֵּב כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן וּמַלְכוּת. כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ אֵלּוּ נַפְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁנִּתּוֹנוֹת עִמּוֹ בְּאוֹצָר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה" וְגוֹ'. וְהֵם תְּכוּ לְרַגְלֶךָ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִרְתָּעִים לַאֲחוֹרָיו שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְחוֹזְרִין שְׁנֵים עָשָׂר מִיל. יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ, (שמות כד, ז) "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". אַף חֹבֵב עַמִּים אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת אַתָּה מַטִּיל עָלֵינוּ תּוֹרָה וּשְׁעִבּוּד מַלְכֻיּוֹת, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תְּכוּ לְרַגְלֶךָ, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּכַתְּתִין רַגְלֵיהֶם מֵעִיר לְעִיר לִלְמֹד תּוֹרָה וּפוֹרְקִין מֵעֲלֵיהֶן עֹל מַלְכוּת.

דָּבָר אַחֵר "וְהֵם תְּכוּ לְרַגְלֶךָ" אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לוֹקִין בַּהֲלִיכָתָן אֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן אֶלָּא יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ. רַב חָנָן בַּר רַב חִסְדָּא שְׁדָא כַּרְנָא אַדְּרַבָּנָן אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, עֲבַרְתְּ לְךָ אַדְּאוֹרַיְתָא, וְאַדְּנְבִיאֵי וְאַדְּכְתוּבִים, אַדְּאוֹרַיְתָא, דִּכְתִיב "אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ", אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מְחַבֵּב אֶת הָעַמִּים

יְהוּ כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ, וְהֵם תָּכוּ לְרַגְלֶךָ, תָּנֵי רַב יוֹסֵף אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּכַתְּתִין אֶת רַגְלֵיהֶם מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה לִלְמֹד תּוֹרָה, יִשָּׂא מִדַּבְּרוֹתֶיךָ לִשָּׂא לִתֵּן בְּדָבָרָיו שֶׁל מָקוֹם. אַדְּבְרֵיאֵי דִּכְתִיב (הושע ח, י) "גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם וַיָּחֵלּוּ מְעַט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים", אָמַר עוּלָא פָּסוּק זֶה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי נֶאֱמַר אִם כֻּלָּם יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם, וְאִם מְעַט מֵהֶן "וַיָּחֵלּוּ מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים". אַדְּכְתוּבִים (עזרא ז, כד-כה) "לְכָל יְדֵעֵי דָתֵי אֱלָהֵךְ" וְגוֹ', "מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם", "מִנְדָה", זוֹ מִנַּת הַמֶּלֶךְ, "בְלוֹ" זוֹ פֶּסֶף גֹּלְגְּלִיוֹת, "וַהֲלָךְ" זוֹ אַרְנוֹנָא.

אַף חֹבֵב עַמִּים מְפָנֶיךָ מָה הוּא מְחַבְּבָן בְּאַף. מִפְּנֵי שֶׁעָתִיד לְכַלּוֹתָן בְּאַף, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּזַעַם תִּצְעֲד אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם", אֲבָל יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁיִּסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶם קְדוֹשִׁים הֵם שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ". דָּבָר אַחֵר אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל חֲרוֹן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לְפָנַי הוּא מְחַבֵּב אֶת הָאֻמּוֹת הָעוֹלָם לְפָנַי.

דָּבָר אַחֵר אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַדֵּל אֶת עוֹבְדֵי אֱלִילִים בָּעוֹלָם הַזֶּה אֲבָל מְאַבְּדָן הוּא לָעוֹלָם הַבָּא, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבָנוֹ וְעַבְדּוֹ מְהַלְכִין עִמּוֹ וְהָיָה מְכַבֵּד אֶת הָעֶבֶד וּמַנִּיחַ אֶת בְּנוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַנָּהָר רָאָה אוֹתוֹ שֶׁהוּא עַז הִנִּיחַ הַמֶּלֶךְ אֶת הָעֶבֶד וְהִרְכִּיב אֶת בְּנוֹ וְהֶעֱבִירוֹ אֶת הַנָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר "אַף חֹבֵב עַמִּים" בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כָּל קְדֻשָּׁיו בְּיָדֶךָ.

(דברים לג ד) תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, צִוּוּי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לָנוּ אֵינָהּ אֶלָּא בַּעֲבוּרֵנוּ וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים א ח, כ-כא) "וָאָבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", בַּיִת זֶה לָמָּה וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן וְגוֹ', הֲוֵי צִוּוּי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לָנוּ אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוּרֵנוּ. תּוֹרָה תַּרי"א מִצְוֹוֹת, אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה שָׁמַעְנוּ.

דָּבָר אַחֵר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה", וְכִי מִמֹּשֶׁה אָנוּ אוֹחֲזִין הַתּוֹרָה וַהֲלֹא אֲבוֹתֵינוּ זָכוּ בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", שׁוֹמֵעַ אֲנִי יְרֻשָּׁה לִבְנֵי מְלָכִים, יְרֻשָּׁה לִבְנֵי קְטַנִּים מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם" וְגוֹ' אַל תִּקְרֵי מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאֹרָסָה שֶׁהַתּוֹרָה מְאֹרֶסֶת הִיא לְיִשְׂרָאֵל וּכְאֵשֶׁת אִישׁ לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ו, כז-כט) "הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה, אִם יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה כֵּן הַבָּא עַל אֵשֶׁת" וְגוֹ' מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב "מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁנִּשְׁבָּה כְּשֶׁהוּא קָטָן לִמְדִינַת הַיָּם אִם מְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר אַחַר מֵאָה שָׁנִים אֵינוֹ בּוֹשׁ לַחֲזוֹר מִפְּנֵי שֶׁאוֹמֵר לִירֵשָׁתִי אֲנִי חוֹזֵר.

מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כּוּתִי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה חַיָּב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר "צִוָּה לָנוּ' 'לָנוּ' וְלֹא לָהֶם, וְלִחְשְׁבָהּ גַּבֵּי שַׁבָּע מִצְוֹוֹת, מָאן דְּאָמַר מוֹרָשָׁה, מִיגְזַל גְּזִיל לֵהּ, מָאן דְּאָמַר מְאֹרָסָה, דִּינֵיהּ כְּנַעֲרָה מְאֹרָסָה וּבְסָקִילָה, מֵיתִיבֵי הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ כּוּתִי

שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, ה) "וְחַי בָּהֶם", כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הָאָדָם, מְלַמֵּד שֶׁאֲפִילוּ כּוּתִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל, הָתָם בְּשֶׁבַע מִצְווֹת דִּידְהוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמּוֹנֵעַ הֲלָכָה מִפִּי תַּלְמִיד כְּאִלּוּ גּוֹזְלוֹ מְנַחֲלַת אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה" יְרֻשָּׁה הִיא לְכָל יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה בַּחֲלוֹם יְצַפֶּה לְתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה" אַל תִּקְרֵי מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאֹרָסָה. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּפָנֵי עַם הָאָרֶץ כְּאִלּוּ בוֹעֵל אֲרוּסָתוֹ בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה" אַל תִּקְרֵי 'מוֹרָשָׁה' אֶלָּא 'מְאֹרָסָה'. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נִתְּנוּ עַל תְּנַאי, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, חוּץ מִסֵּפֶר תּוֹרָה, וּבְרִיתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִתְּנוּ עַל תְּנַאי, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה וְגוֹ' וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם", בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלכים א ו, יב) "הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה בוֹנֶה אִם תֵּלֵךְ (בְּדָרְכִּי) [בְּחֻקֹּתַי"] וְאִם לָאו (שם ט, ו-ח) "וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן כָּל עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם (יִשְׁרֹק) [וְשָׁרַק"]. מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב, יב) "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ" (אֶת) בְּרִיתִי" וְאִם לָאו "וּפָקַדְתִּי בְּשֵׁבֶט פִּשְׁעָם". וּמִנַּיִן לְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלֹּא נִתַּן עַל תְּנַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה", וּמִנַּיִן לִבְרִיתוֹ שֶׁל אַהֲרוֹן שֶׁלֹּא נִתַּן עַל תְּנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, יט) "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם". כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה זוֹכֶה לְנַחֲלַת יַעֲקֹב שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", וְאוֹמֵר "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב" וְגוֹ'.

רמז תתקנג

(דברים לג ה) וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל שָׁוִין בְּעֵצָה אַחַת מַלְכוּתָה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מִשְׁתַּבֵּחַ מַלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ" אֵימָתַי בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, (אֵין וְאֵסִיפָה אֶלָּא רָאשֵׁי עָם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, טז) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפָה לִי").

דָּבָר אַחֵר כְּשֶׁהַנְּבִיא מוֹשִׁיב זְקֵנִים בִּישִׁיבָה שֶׁל מַטָּה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מִשְׁתַּבֵּחַ לְמַעְלָה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם" וְאֵין אֲסִיפָה אֶלָּא זְקֵנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִין אֲגֻדָּה אַחַת וְלֹא כְּשֶׁהֵם עֲשׂוּיִין אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הַבֹּנֶה בַּשָּׁמַיִם מַעֲלֹתָיו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי סְפִינוֹת וּקְשָׁרָן בְּהוֹנְנִין וַעֲשָׂתוֹת וְהֶעֱמִידָן עַל גַּבֵּיהֶן וּבָנָה עֲלֵיהֶם פַּלְטֵרִין, כָּל זְמַן שֶׁהַסְּפִינוֹת קְשׂוּרוֹת פַּלְטֵרִין קַיָּמִין, פֵּרְשׂוּ הַסְּפִינוֹת אֵין פַּלְטֵרִין קַיָּמִין, כָּךְ כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם "וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ", כֵּיוֹצֵא

בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר, (שמות טו, ב) "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", כְּשֶׁאֲנִי מוֹדֶה לוֹ הוּא נָאֶה וּכְשֶׁאֵין מוֹדֶה לוֹ כְּבָיְכוֹל בִּשְׁמוֹ הוּא נָאֶה.

(דברים לג ו-ז) יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת. וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֵצֶל בָּנָיו לִפְרָקִים, כְּשֶׁהוּא נִפְטָר מִבָּנָיו הָיוּ בָּנָיו וּקְרוֹבָיו מְלַוִּין אוֹתוֹ, אָמַר לָהֶם בָּנַי שֶׁמָּא כְּלוּם צָרִךְ יֵשׁ לָכֶם, [שֶׁמָּא דָּבָר יֵשׁ לָכֶם], אָמְרוּ לוֹ אַבָּא אֵין לָנוּ צָרִךְ וְאֵין לָנוּ דָּבָר אֶלָּא כְּשֶׁתִּתְרַצֶּה לְאָחֵינוּ הַגְּדוֹל, [כָּךְ] אִלּוּלֵא שְׁבָטִים לֹא נִתְרַצָּה הַמָּקוֹם לִרְאוּבֵן, לְכָךְ נֶאֱמַר "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת". יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת וְהָלֹא מֵת הוּא, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וְלֹא יָמוּת לָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר "יְחִי רְאוּבֵן" בְּמַעֲשֶׂה יוֹסֵף, וְאַל יָמוּת בְּמַעֲשֶׂה בִלְהָה, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵין מַחֲלִיפִין לֹא זְכוּת בְּחוֹבָה וְלֹא חוֹבָה בִּזְכוּת, חוּץ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וּמִשֶּׁל דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב טז, יג) "וְשִׁמְעִי הֹלֵךְ בְּצֶלַע הָהָר לְעֻמָּתוֹ", וְאַף עַל פִּי כֵן הַר לְעֻמָּתוֹ. (מלכים א יא, כז) "שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְעוֹלָם אֵין מַחֲלִיפִין לֹא זְכוּת בְּחוֹבָה וְלֹא חוֹבָה בִּזְכוּת, אֶלָּא נוֹתְנִין מַתָּן שָׂכָר עַל הַמִּצְוֹות וְעֲנָשִׁין עַל הָעֲבֵרוֹת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת", שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן תְּשׁוּבָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מָצָל רְאוּבֵן מֵאוֹתוֹ חֵטְא וְלֹא נִזְקַק לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, אֶפְשָׁר שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ שְׁבָטִים בְּהַר עֵיבָל וְאוֹמֵר "אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֵשֶׁת אָבִיו", וְנִזְקַק לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית מט, ד) "כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ", שֶׁתָּבַע עֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל אִמּוֹ.

רמז תתקנד

וִיהִי מִתְיוֹ מִסְפָּר, גִּבּוֹרִים בְּכֹחַ, גִּבּוֹרִים בְּתוֹרָה, גִּבּוֹרִים בְּכֹחַ שֶׁנֶּאֱמַר "מְתַיֵּךְ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וּגְבוּרָתְךָ בַּמִּלְחָמָה". גִּבּוֹרִים בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קג, כ) "גִּבּוֹרֵי כֹחַ עוֹשֵׂי דְבָרוֹ", וְאוֹמֵר (דברי"א ה, ו) "בְּאֵרָה בְנוֹ אֲשֶׁר הֶגְלָה (תִּגְלַת) [תִּלְגַת] פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר הוּא נָשִׂיא לָרְאוּבֵנִי". מַר זוּטְרָא בַּר טוּבְיָה אָמַר מִנַּיִן לְתוֹחֵית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת", יְחִי רְאוּבֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַל יָמֻת לָעוֹלָם הַבָּא. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת, וְהֵיאַךְ יָדַע מֹשֶׁה שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שְׁנַיִם עָשָׂר אֲבָנִים הָיוּ עַל לִבּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְהָיוּ כֻּלָּן מַבְהִיקוֹת יָדַע מֹשֶׁה שֶׁמָּחַל לוֹ וְעָלָה מִן הַמְּנָיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וִיהִי מִתְיוֹ מִסְפָּר". וְזֹאת לִיהוּדָה, וְזֹאת לִשְׁמְעוֹן וְזֹאת לְלֵוִי לֹא אָמַר, אֶלָּא וְזֹאת לִיהוּדָה, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁבִּקֵּשׁ עַל יְהוּדָה כְּדֶרֶךְ שֶׁבִּקֵּשׁ עַל רְאוּבֵן, לִשְׁמְעוֹן אֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא מִן הַצַּד, שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְּגוֹרָלִי". יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת, וְזֹאת לִיהוּדָה, רָאָה רְאוּבֵן אֶת יְהוּדָה שֶׁעָמַד וְהוֹדָה אַף הוּא הוֹדָה אֶת מַעֲשָׂיו, הֱוֵי יְהוּדָה גָּרַם

לְרָאוּבֵן שֶׁהוֹדָה בְּמַעֲשָׂיו, עָלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר (איוב טו, יח-יט) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם" "לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה אָרֶץ" "וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם". שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וְאָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל יְהוּדָה יְהֵא שָׁרוּי בְּצַעַר וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָהּ וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ, שֶׁנִּקְבַּר עִם אָבוֹת בָּאָרֶץ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכִי עֲצָמוֹת יוֹסֵף בִּלְבַד הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וַהֲלֹא כָּל שִׁבָּט וְשִׁבָּט הֶעֱלוּ עֲצָמוֹת שִׁבְטוֹ מִמִּצְרַיִם וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ" שֶׁנִּקְבַּר עִם אָבוֹת (בִּקְבוּרָה) [בַּמְּעָרָה] רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית נ, ה) "בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן", אֲנִי נִקְבָּר בָּהּ וְאֵין אַחֵר נִקְבָּר בָּהּ וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ". שֶׁנִּקְבַּר עִם אָבוֹת בָּאָרֶץ. יָדָיו רָב לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת עֶשָׂיו. וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה, בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי יוֹסֵף.

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת לִיהוּדָה" מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן שָׁרוּי בְּצָרָה וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָהּ. וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ שֶׁקָּרְבוּ עַמּוֹ לִבְרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים א, ג) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֵה אִתִּי בְגוֹרָלִי", "וַיִּפְלוּ חֲבָלִים מִנַּחֲלַת בְּנֵי יְהוּדָה לְנַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". יָדָיו רָב לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כה) "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי", וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים".

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת לִיהוּדָה" מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל דָּוִד, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁדָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּצַעַר וּמִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתוֹ מִתּוֹכָהּ. וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ, שֶׁתַּחֲזִירוֹ אֵצֶל אֶחָיו לְשָׁלוֹם. יָדָיו רַב לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָרַג אֶת גָּלְיָת, וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (תהלים קכא, א) "אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי".

דָּבָר אַחֵר "וְזֹאת לִיהוּדָה" מְלַמֵּד שֶׁנִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עַל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד שְׁרוּיִין בְּצַעַר וּמִתְפַּלְּלִין לְפָנֶיךָ אַתָּה מַעֲלֶה אוֹתָן מִתּוֹכָהּ. וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ, זֶה (חִזְקִיָּהוּ) [יֹאשִׁיָּהוּ] שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כב, כ) "הִנְנִי אוֹסִיפְךָ" וְגוֹ'. יָדָיו רַב לוֹ, זֶה מְנַשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְגַם דַּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד", לְסוֹף מַה נֶּאֱמַר (דבהי"ב לג, יג) "וַיִּתְפַּלֵּל (אֶל ה') [אֵלָיו] וַיֵּעָתֶר לוֹ", וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה, זֶה יְהוֹשָׁפָט, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח, לא) "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וַה' עֲזָרוֹ". רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, "יָדָיו רָב לוֹ", אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה שְׁתֵּי יָדַיִם הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קֶשֶׁת. (בראשית מט, ח) "יְהוּדָה אַתָּה יוּדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה יָד כְּנֶגֶד הָעֹרֶף הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קֶשֶׁת זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קֶשֶׁת (הֲלֹא הוּא כְּתִיב) [הִנֵּה כְתוּבָה] עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר". (כָּתוּב בֶּרֶמֶז קנ"ט עַיֵּין שָׁם וּבֶרֶמֶז קס"ב).

רמז תתקנה

(דברים לג ח) וּלְלֵוִי אָמַר, לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁשִּׁמְעוֹן וְלֵוִי שָׁתוּ בְּכוֹס אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט, ז) "אָרוּר אַפָּם כִּי עָז", מָשָׁל לִשְׁנַיִם שֶׁלָּוּוּ מִן הַמֶּלֶךְ אֶחָד פָּרַע לַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא פָּרַע אֶלָּא חָזַר וְלָוָה, כָּךְ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שְׁנֵיהֶם לָוּוּ בִּשְׁכֶם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה" לֵוִי פָּרַע מַה שֶּׁלָּוָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כו) "וַיֵּאָסֹּ מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַה'" וְחָזַר וְהִלְוָה אֶת הַמָּקוֹם (בִּשְׁתַּיִם) [בַּשִּׁטִּים] שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, יא) "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן", שִׁמְעוֹן לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא פָּרַע, אֶלָּא חָזַר וְלָוָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה".

דָּבָר אַחֵר "וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ" מַה שֶּׁעָתִיד לִלְבֹּשׁ אוּרִים וְתֻמִּים. לְאִישׁ חֲסִידֶךָ לְמִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ חֲסָדִים עַל יְדֵי בָּנָיךָ. אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה [הַרְבֵּה נִסִּיתוֹ] וְנִמְצָא שָׁלֵם בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת. "תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה" תַּסְקוּפִים נִסְתַּקְפְתָּ לוֹ. אִם מֹשֶׁה אָמַר (במדבר כ, י) "שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים" אַהֲרֹן וּמִרְיָם מֶה עָשׂוּ. (דברים לג ט) הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁלֵּוִי עֶבֶד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות לב, כו) "וַיֵּאָסֹּ מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וְגוֹ' וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי", אֶלָּא אֲבִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר זֶה אֲחִי אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֶת בָּנָיו לֹא יָדָע, זֶה בֶּן בִּתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ", בְּמִצְרַיִם. "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ" בַּמִּדְבָּר.

דָּבָר אַחֵר "כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ", בַּמִּדְבָּר. "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ", בְּמִצְרַיִם. הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ (כָּתוּב בָּרֵמז שצ"ג וּבָרֵמז תשס"ד).

(דברים לג י-יא) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב. מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַהוֹרָאוֹת אֵינָם יוֹצְאוֹת אֶלָּא מִפִּיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא, ה) "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע" "כָּל רִיב" אֵלּוּ רִיבֵי פָּרָה, וְרִיבֵי עֶגְלָה, וְרִיבֵי סוֹטָה, "כָּל נָגַע" אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם, וְנִגְעֵי בְּגָדִים, וְנִגְעֵי בָּתִּים, וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי תוֹרוֹת נִתְּנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אַחַת בְּעַל פֶּה וְאַחַת בִּכְתָב. שָׁאַל אֲנַטְונִוסוֹס הֶגְמוֹן אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל כַּמָּה תּוֹרוֹת נִתְּנוּ לָכֶם, אָמַר לוֹ שְׁנַיִם אַחַת בִּכְתָב וְאַחַת בְּעַל פֶּה. יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְאַפֶּךָ, זוֹ קְטֹרֶת שֶׁלִּפְנֵי וְלִפְנִים. וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ, אֵלּוּ אֲבָרִי עוֹלָה. אָמַר רָבָא לֹא מַשְׁכַּחַת צוֹרְבָא מֵרַבָּנָן דְּמוֹרֵי אֶלָּא דְּאָתֵי מִשֵּׁבֶט לֵוִי אוֹ מִיִּשְׂשכָר, מִלְּוִי דִּכְתִיב "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב", מִיִּשְׂשכָר דִּכְתִיב "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יֹדְעֵי בִינָה לְעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל", וְאֵימָא נַמִּי שֵׁבֶט יְהוּדָה, דִּכְתִיב (תהלים ס, ט)"יְהוּדָה מְחוֹקְקִי" אַסוּגֵי שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא קָאָמְרִינָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הַזָּבְחִים וּמִנְחָה הִגַּשְׁתָּם לִי בַּמִּדְבָּר", רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מַקְרִבִין מִי הָיָה מַקְרִיב שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁנֶּאֱמַר "יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְאַפֶּךָ", יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת

אֱלֹילִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ט) כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ, וְאוֹמֵר (יהושע ה, ה) "כִּי מוּלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים" וְגוֹ', יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מָלִין, מִי הָיָה מָל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ".

בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ. בְּנָכְסִים, מִכָּאן אָמְרוּ רַב כֹּהֲנִים עֲשִׁירִים הֵם, מְשׁוּם אַבָּא הַדּוֹרֵשׁ אָמְרוּ "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי", וְגוֹ' זֶה זַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה, שֶׁמְּרַצֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו, כָּל מִי שֶׁמְּעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה מִיָּד נוֹפֵל.

דָּבָר אַחֵר "מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו", זֶה קֹרַח, וּמִשְׁנָאָיו מִן יְקוּמוּן, זֶה עֻזִּיָּהוּ. הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁהִקְרִיב עַל הַמִּזְבֵּחַ פְּסוּלִין, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ", אֲפִילּוּ חֲלִין שֶׁבּוֹ, וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה, וְכֵן אִם הָיָה אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב קָרֶן וְחֹמֶשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר, דִּתְרוּמָה נַמִּי אִיקְרֵי עֲבוֹדָה, דְּתַנְיָא מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁלֹּא בָּא [אֶמֶשׁ] לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, לַשַּׁחַר מָצָאוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה לֹא בָאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לוֹ עֲבוֹדָה עֲבַדְתִּי, אָמַר לוֹ כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא תֵּימָה וְכִי יֵשׁ עֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (במדבר יח, ז) "עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", עֲשׂוּ אֲכִילַת תְּרוּמָה בִּגְבוּלִין כַּעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה שֶׁעֲבוֹדָתוֹ בַּשָּׁדֶה מְנָלָן, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל דְּאָמַר קְרָא (שם כה, יג) "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו", בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר בֵּין זֶרַע פָּסוּל. אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר מֵהָכָא בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ חוּלִין שֶׁבּוֹ, וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר, מֵהָכָא (דברים יז, ט) "וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל שׁוֹפֵט שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו אֶלָּא זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. פִּיס הַשְּׁלִישִׁי חֲדָשִׁים לַקְּטֹרֶת, תְּנָא מֵעוֹלָם לֹא שִׁנָּה בָּהּ אָדָם, מַאי טַעְמָא אָמַר רַבִּי (יוֹחָנָן) [חֲנִינָא] מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂרֶת, אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי מַאי טַעְמָא [אִילֵּימָא מִשּׁוּם] דִּכְתִיב "קְטֹרֶת בָּאַפֶּךָ" וְגוֹ' "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ", עוֹלָה נַמִּי הָכְתִיב כָּלִיל, אָמַר לֵיהּ הָא שְׁכִיחָא וְהָא לָא שְׁכִיחָא.

(דברים לג יב) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה', חֲבִיב בִּנְיָמִין שֶׁנִּקְרָא יָדִיד לַמָּקוֹם, שֶׁהִרְבֵּה אוֹהֲבִים לַמֶּלֶךְ וְחָבִיב מִכֻּלָּם זֶה אוֹהֲבוֹ. שִׁשָּׁה נִקְרְאוּ יְדִידִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשִׁירָה נָא לִידִידִי", אַבְרָהָם נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יא, טו) "מַה לִּידִידִי בְּבֵיתִי", בִּנְיָמִין נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לָבֶטַח". שְׁלֹמֹה נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְדִידְיָה", וְאוֹמֵר (שם כד) "וַה' אֲהֵבוֹ". יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ יְדִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יב, ז) "נָתַתִּי אֶת יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף" וְגוֹ'. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא יָדִיד, שֶׁנֶּאֱמַר

"מַה יְּדִידוּת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ", יְבוֹא יְדִיד בֶּן יְדִיד וְיִבְנֶה יְדִיד לִידִידִים בְּחֵלֶק שֶׁל יְדִיד, יָבוֹאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ יְדִידִים, בְּנֵי אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא יָדִיד וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא יְדִיד, בְּחֵלֶק בִּנְיָמִין שֶׁנִּקְרָא יְדִיד לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְכָךְ נֶאֱמַר "יְדִיד ה'". "יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו", אֵין בֶּטַח אֶלָּא רוֹחָצָן [יְשׁוּב] שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, כה) "וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיֵשְׁבוּ בַּיְּעָרִים".

רמז תתקנו

חֹפֵף עָלָיו, זֶה בִּנְיָן רִאשׁוֹן, כָּל הַיּוֹם, זֶה בִּנְיָן אַחֲרוֹן, וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן, בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לְיָמוֹת הַמָּשִׁיחַ, דָּבָר אַחֵר "חֹפֵף עָלָיו" בָּעוֹלָם הַזֶּה, כָּל הַיּוֹם לְיָמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן, בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, בְּאַבְרָהָם שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, יד) "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֶה", הֲרֵי בָּנוּי (שם) "אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר", הֲרֵי חָרֵב "ה' יֵרָאֶה", בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לָעוֹלָם הַבָּא וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא [בְּיִצְחָק שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא, (שם כז, כז) "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ", הֲרֵי בָּנוּי, שֶׁנֶּאֱמַר "רֵיחַ נִיחוֹחַ", "שָׂדֶה" הֲרֵי חָרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג,יב) "לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ", "אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'", בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלג, ג) "כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים" וְגוֹ'. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא] בְּיַעֲקֹב שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי, וְרָאָה אוֹתוֹ חָרֵב, וְרָאָה אוֹתוֹ בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא, "וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה", הֲרֵי בָּנוּי, (שם) "אֵין זֶה", הֲרֵי חָרֵב, (שם) "כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים", הֲרֵי בָּנוּי וּמְשֻׁכְלָל לֶעָתִיד לָבוֹא.

רמז תתקנז

וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן בֵּין חָרֵב בֵּין שֶׁאֵינוֹ חָרֵב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עזרא א, ב-ג) "כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרָס כָּל מַמְלְכוֹת, [וְגוֹ' הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם"]. דָּבָר אַחֵר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן", מַה שּׁוֹר זֶה אֵין בּוֹ גֹּבַהּ מִכְּתֵפָיו, כְּךָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְקָמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם", וְאוֹמֵר (ישעיה ב, ג) "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'". רַבִּי אוֹמֵר, בְּכָל הַתְּחוּמִין הוּא אוֹמֵר "וַיֵּרֶד הַגִּבּוֹל וְתָאַר הַגְּבוּל", וְכָאן הוּא אוֹמֵר (שם טו, ח) "וְעָלָה הַגְּבוּל גֵּי בֶן הִנֹּם אֶל כֶּתֶף הַיְבוּסִי מִנֶּגֶב הִיא יְרוּשָׁלִָם", מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַבְּחִירָה הָיָה בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וּכְרֹאשׁ תּוֹר יוֹצֵא מֵחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין לְחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכַן". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (בראשית מט, י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחוֹקֵק, זֶה לִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנִּתְנָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וְגוֹ' וַיִּבְחַר אֶת שֵׁבֶט יְהוּדָה אֶת הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהֵב" אֲבָל בַּיִת הַגָּדוֹל הָיָה בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ שֶׁל

יוֹסֵף בְּשֵׁילֹה שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ה, א) "וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לִהְיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה", וְאֵין אֶפְרָתָה אֶלָּא בֵּית לֶחֶם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לה, ט) "וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִיא בֵּית לָחֶם". רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מח, ז) "וַאֲנִי בְּבוֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה", וְאֵין אֶפְרָתָה אֶלָּא בֵּית לֶחֶם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּחֶלֶק יוֹסֵף בְּנָיָה תַּלְמוּד לוֹמַר (תהלים קלב, ו) "הִנֵּה שְׁמַעְנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר", בְּמִי שֶׁנִּמְשַׁל בְּחַיְתוֹ יַעַר, וְאֵי זֶה זֶה בִּנְיָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּנְיָמִן זְאֵב יִטְרָף", זָכָה בִּנְיָמִן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁכְּשֶׁחִלֵּק יְהוֹשֻׁעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשִּׁבָטִים הִנִּיחַ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה וּנְתָנוּהָ לִבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב חֵלֶק בָּרֹאשׁ וְהָיוּ אוֹכְלִים אוֹתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ו, א) "וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", צֵא מֵהֶם אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, נִמְצְאוּ אוֹכְלִים אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, וּכְשֶׁשָּׁרְתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, עָמְדוּ וּפִנּוּ אוֹתוֹ מִלְּפָנֵיהֶם (שופטים א, טז) שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים", וְגוֹ'. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב, וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְיִתְרוֹ בּוֹא וְנִתֵּן לְךָ חֵלֶק בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם) "כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ", זוֹ דֶּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּנֵי בָּנָיו שֶׁל יִתְרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַבְּחִירָה, אָמַר לָהֶם מָחָר כְּשֶׁתַּחֲלֹק אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אֵיזֶה שֵׁבֶט מִכֶּם שֶׁיִּתֵּן לִי כֶּרֶם אֶחָד מִשֶּׁלּוֹ אוֹ תֵּלֶם אֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וְאוֹכֵל פֵּרוֹת מֵאַרְצִי וְשׁוֹתֶה יַיִן מִכַּרְמִי. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּעָתְנִיאֵל שֶׁהִנִּיחַ מְקוֹם פֵּרוֹת מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וְהָלַךְ לוֹ לַעֲרַד בַּמִּדְבָּר (הָלְכוּ) לִלְמֹד תּוֹרָה מִי הָיָה יַעְבֵּץ, זֶה עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמואל ב כד, כד) "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֹּרֶן וְאֶת הַבָּקָר בְּכֶסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים", וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת", אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שִׁקְלֵי זָהָב שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שִׁקְלֵי כֶּסֶף, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שִׁקְלֵי כֶּסֶף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שִׁקְלֵי זָהָב, אֶמוֹר מֵעַתָּה בְּזָהָב שִׁקַל וּבְכֶסֶף קְנָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר חֲמִשִּׁים שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֵׁשׁ מֵאוֹת שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר חֲמִשִּׁים, אֶמוֹר מֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁרָאָה דָּוִד מָקוֹם שֶׁרָאוּי לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, עָמַד וְכָנַס חֲמִשִּׁים שִׁקְלִים מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט נִמְצְאוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁקְלִים מִכָּל הַשְּׁבָטִים. וּמִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִין שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אֵצֶל בָּנָיו לִפְרָקִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר אֶצְלִי הוּא שׁוֹרֶה, קָטָן שֶׁבְּכֻלָּן אָמַר אֶפְשָׁר שֶׁמַּנִּיחַ אַבָּא אֵצֶל הַגְּדוֹלִים וְשׁוֹרֶה אֶצְלִי, עָמַד וְהָלַךְ וּפָנָיו כְּבוּשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה, אָמַר רְאִיתֶם בְּנֵי הַקָּטָן שֶׁעָמַד וּפָנָיו כְּבוּשׁוֹת וְנַפְשׁוֹ עֲגוּמָה עָלָיו, עַכְשָׁיו מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה יְהֵא מְשֻׁלָּכֶם וְלִינָתִי אֶצְלוֹ, כָּךְ אָמַר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּית הַבְּחִירָה יִהְיֶה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְקִרְבָּנוֹת מִכָּל הַשְּׁבָטִים. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִין שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּבִנְיָמִין נוֹלַד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִין שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים הָיוּ בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וּבִנְיָמִין לֹא הָיָה בִּמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אוֹמֵר לְאֵלּוּ שֶׁיִּבְנוּ בֵּית הַבְּחִירָה לֹא שֶׁיִּהְיוּ מִתְפַּלְּלִין לְפָנַי וַאֲנִי (מְבַקֵּשׁ) [מִתְמַלֵּא] עֲלֵיהֶן רַחֲמִים, אֵינִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בְּחֶלְקָן שֶׁלֹּא הָיוּ רַחֲמָנִים עַל אֲחֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר מִפְּנֵי מָה זָכָה בִּנְיָמִין שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים הָרְבֵּה מִשֶּׁהִגְדִּילוּ הָלַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְתָפַס אֶת מְקוֹמוֹ, קָטָן שֶׁבְּכֻלָּם הָיָה אָבִיו אוֹהֲבוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ נִכְנָס נִשְׁעָן עָלָיו יוֹצֵא נִשְׁעָן עָלָיו, כָּךְ בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק קָטָן שֶׁל שְׁבָטִים הָיָה וְהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ, נִשְׁעָן עָלָיו וְיוֹצֵא נִשְׁעָן עָלָיו וְנִכְנָס, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָקוֹם שֶׁסָּמַךְ צַדִּיק זֶה יָדָיו שָׁם אֲנִי מַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי לְכָךְ נֶאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". תַּנְיָא מֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה הַר הַבַּיִת הַלִּשְׁכוֹת, וְהָעֲזָרוֹת, וּמֶה הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין אוּלָם וְהֵיכָל וּבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּרְצוּעָה הָיְתָה יוֹצְאָה מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וּבָהּ הָיָה מְזַבֵּחַ בָּנוּי וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עָלֶיהָ בְּכָל יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזָכָן לַגְּבוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". קֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לֹא הָיָה לוֹ יְסוֹד מַאי טַעְמָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל טוֹרַף דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִזְבֵּחַ הָיָה אוֹכֵל בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה אַמָּה. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת וְכוּ'. (כָּתוּב בֶּרֶמֶז תמ"א עַיֵּין שָׁם).

כִּי אֶתָא רַב דִּימִי אָמַר רַב (יוֹחָנָן) בַּשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שָׁרְתָה לָהֶם שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁילֹה, בְּנוֹב וְגִבְעוֹן, וּבֵית עוֹלְמִים, וּבְכֻלָּן לֹא שָׁרְתָה אֶלָּא בְּחֶלֶק בִּנְיָמִין, אֲזַל אַבָּיֵי אֲמָרָהּ קָמֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אֲמַר לֵיהּ כוּ' וְהָכְתִיב (תהלים עח, ס-סז) "וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שִׁילֹה אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם, וְגוֹ' וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָּחָר", אֲמַר רַב אַדָּא בַּר מַתְנָה וּמַאי קְשָׁיָא, דִּילְמָא שְׁכִינָה בְּחֵלֶק בִּנְיָמִין וְסַנְהֶדְרִין בְּחֵלֶק יוֹסֵף, כְּדֶרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּבֵית עוֹלָמִים [דִּשְׁכִינָה בְּחֵלֶק שֶׁל בִּנְיָמִין] וְסַנְהֶדְרִין בְּחֵלֶק יְהוּדָה, בִּשְׁלָמָא הָתָם מִקְרְבָן נַחֲלָה לְהַדְדֵי, אֶלָּא הָכָא מִי מִקְרְבָן, אֵין הָכָא נַמֵּי מִקְרְבָן, דְּאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חָנִינָא רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאת מֵחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה וְנִכְנֶסֶת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבָהּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי, וְהָיָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק מִצְטַעֵר עָלֶיהָ לְבָלְעָהּ, דִּכְתִיב "וְנָסַב הַגֹּבֶל מִזְרָחָה תַּאֲנַת שִׁילֹה". כִּתְנָאֵי חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן, כָּל הַיּוֹם, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי וְכוּ'. (תהלים סח, כח) "שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רֹדֵם", אַל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא רָד יָם, לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין וְנַעֲשָׂה אֶשְׁפִּיזָכָן לַגְּבוּרָה

שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". דָּרַשׁ רַבָּה מַאי דִּכְתִיב (שמואל א יט, יח-יט) "וַיֵּלֶךְ הוּא וּשְׁמוּאֵל וַיֵּשְׁבוּ בְּנָיוֹת וְגוֹ' בָּרָמָה". (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת שׁוֹפְטִים בְּפָסוּק "וְקָמְתָּ וְעָלִיתָ", בְּרָמָז תתקי"א).

רמז תתקנח

(דברים לג יג-טז) וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת ה' אַרְצוֹ, מִלַּמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִתְבָּרֶכֶת מִכָּל הָאֲרָצוֹת. מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל, שֶׁיְּהֵא טַל מָצוּי לָהּ בְּכָל שָׁעָה. וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת, מִלַּמֵּד שֶׁהִיא מְרֻבֶּצֶת בְּמַעְיָנוֹת.

וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ, מַגִּיד שֶׁהִיא פְּתוּחָה לַחַמָּה, וְכָךְ הִיא פְּתוּחָה לַלְּבָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים", וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי קֶדֶם, מִלַּמֵּד שֶׁהָרְרֵי יוֹסֵף קוֹדְמִין לְהָרְרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם, מִלַּמֵּד שֶׁאָבוֹת וְאִמָּהוֹת קְרוֹיִין הָרִים וּגְבָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שה"ש ד, ו) "עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֵךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת" וְגוֹ'. וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ, מִלַּמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף מְלֵאָה וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כָּל בְּרָכָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר מַעֲמִיד אָדָם סְפִינָתוֹ בֶּחֳלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְאֵין צָרִיךְ חוּץ מִמֶּנָּה כְּלוּם.

רמז תתקנט

וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה, שֶׁעָשָׂה רְצוֹן מִי שֶׁנִּגְלָה עַל מֹשֶׁה בַּסְּנֶה. תְּבוֹאתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף, הוּא בָּא בָּרֹאשׁ לְמִצְרַיִם וְהוּא יָבוֹא בָּרֹאשׁ לָעָתִיד לָבוֹא. וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו, שֶׁרְחֲקוּהוּ אֶחָיו וַעֲשָׂאוּהוּ נָזִיר. תָּנֵי רַב יוֹסֵף הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת מִן הַתְּאֵנָה יֹאכַל מִמְּזֻרְחָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ". אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, פַּעַם אַחַת אֶחֱזַנִי בּוּלְמוּס וְרָצִיתִי לְמִזְרְחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה וְקִיַּמְתִּי בְעַצְמִי (קהלת ז, יב) "וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ". רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה, עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לֵהָנוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהּ תִּזְכֶּה וְתֹאכַל בֵּין הַשְּׁנוּאִים וְכוּ'.

(כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת רְאֵה בְּפָסוּק (דברים יב, יג) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ" בְּרָמָז תתפ"א). (דברים לג יז) הֲרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם יַשְׁכִּים וְיֹאמַר בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, קֶדֶם שֶׁיְּקַדְּמֶנּוּ פָּסוּק אַחֵר "כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ". חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּרוֹאֶה שׁוֹר בַּחֲלוֹם, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ מִתְעַשֵּׁר, נִגָּחוֹ הָוִין לֵיהּ בָּנִים שֶׁמְּנַגְּחִין בַּהֲלָכָה, נִשְּׁכוֹ יִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו, בְּעָטוֹ דֶּרֶךְ רְחוֹקָה מְזַדַּמֶּנֶת לוֹ, רוֹכְבוֹ עוֹלֶה לְגַדְלָה, וְהוּא דְּרָכִיב אִיהוּ לְתוֹרָא.

בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, מִלַּמֵּד שֶׁנִּתַּן לוֹ הוֹד לְמֹשֶׁה וְהָדָר לִיהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִלּוּ נִתַּן הוֹד לִיהוֹשֻׁעַ אֵין כָּל הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ. וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו, שׁוֹר כֹּחוֹ קָשֶׁה אֲבָל אֵין קַרְנָיו נָאוֹת, רְאֵם קַרְנָיו נָאוֹת אֲבָל אֵין כֹּחוֹ קָשֶׁה, נִתַּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹר וְקַרְנַיִם שֶׁל רְאֵם.

בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח, וְכִי כַּמָּה עַמִּים כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ וַהֲלֹא לֹא כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, מְלַמֵּד שֶׁכָּבַשׁ מְלָכִים וְשָׁלְטָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ, וְכִי כַּמָּה אַרְצוֹת כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ וַהֲלֹא לֹא כָּבַשׁ אֶלָּא פִּרְטוֹס זֶה קָטָן, אֶלָּא כָּל מְלָכִים שֶׁעָבַד הָיוּ מְלָכִים וְשָׁלְטוֹנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכִי שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מֶלֶךְ שֶׁשִּׁעְבֵּד כֻּלָּם הָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹבְדִים בְּרוֹמִי עַכְשָׁיו שֶׁכָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה בְּרוֹמִי פַּלְטֵרִיּוֹת וְחֵלְיוֹת אוֹמֵר לֹא עָשִׂיתִי כְלוּם, כְּךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן שֶׁלֹּא קָנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכוּ'. וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם, לְפִי שֶׁלֹּא מִפְּרָשׁ לָנוּ עִשָּׂרָם שֶׁל כְּנַעֲנִים, (וּמַה) תַּלְמוּד לוֹמַר (שופטים א, ז) "וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי בֶּזֶק שִׁבְעִים מְלָכִים בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם קְצוּצִים הָיוּ מְלַקְּטִין תַּחַת שֻׁלְחָנִי", וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אֲדוֹנִי בֶּזֶק שֶׁאֵינוֹ כְּדַאי לִמְנוֹת עִם מַלְכֵי כְּנַעַן שִׁבְעִים מְלָכִים בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מְקֻצָּצוֹת הָיוּ מְלַקְּטִין תַּחַת שֻׁלְחָנוֹ, בּוֹא לְמֵד וּרְאֵה עָשְׂרָם שֶׁל כְּנַעֲנִים כַּמָּה הָיָה. וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה, לְפִי שֶׁאֵין מְפָרָשׁ לָנוּ כַּמָּה הָרַג יְהוֹשֻׁעַ בִּכְנַעֲנִים תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזֶבַח וְצַלְמֶנַע בַּקַּרְקֹר וְגוֹ' (הַכֹּל) מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף", לְכָךְ נֶאֱמַר "וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם".

רמז תתקס

(דברים לג יח) וְלִזְבוּלֻן אָמַר, [לָמָּה נֶאֱמַר], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ב) "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּיגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה", וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתֵיהֶם וְזֶה אֶחָד מֵהֶם. שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה זְבוּלוּן סַרְסוּר לְאֶחָיו וְהָיָה לוֹקֵחַ מֵאֶחָיו וּמוֹכֵר לַכְּנַעֲנִים וּמִן הַכְּנַעֲנִים וּמוֹכֵר לְאֶחָיו. וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ, מְלַמֵּד שֶׁשִּׁבְּטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר מִשְׁתַּבֵּחַ בְּתוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים"א יב, לג) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יֹדְעֵי בִינָה לְעִתִּים", וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָבִיו מְשַׁבְּחוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב" דָּבָר אַחֵר ["וְ]יִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ", מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַבְּחִירָה רָאוּי הָיָה לִבָּנוֹת בְּחֵלֶק שֶׁל יִשָּׂשכָר, (כְּתוּב בְּפָסוּק בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר).

רמז תתקסא

(דברים לג יט) עַמִּים הַר יִקְרָאוּ, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת וּמַלְכֻיּוֹת מִתְכַּנְּסוֹת וּבָאוֹת לְפַרְגְמַטְיָא שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם אוֹמְרִים הוֹאִיל וְנִצְטַעֲרנוּ וּבָאנוּ לְכָאן נֵלֵךְ וְנִרְאֶה פַּרְגְמַטְיָא שֶׁל יְהוּדִים מַה טִּיבָהּ, וְעוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם וְרוֹאִין אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבְדִין לְאֵל אֶחָד, וְאוֹכְלִים מַאֲכָל אַחֵר, לְפִי שֶׁעוֹבְדֵי אֱלִילִים לֹא אֱלוֹהוּ שֶׁל זֶה כֵּאלוֹהוּ שֶׁל זֶה, וְלֹא מַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה כְּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים אֵין יָפֶה לְהִדָּבֵק אֶלָּא בְּאֻמָּה זוֹ. מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאֵין זִזִין מִשָּׁם עַד שֶׁמִּתְגַּיְּרִין וּבָאִים וּמַקְרִיבִים זְבָחִים וְעוֹלוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "שָׁם יִזְבְּחוּ

זְבְחֵי צֶדֶק". כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ שְׁנַיִם נוֹטְלִין [וְנוֹתְנִין] בְּשֶׁפַע יָם וּמַלְכוּת, יָם נוֹטֵל בְּשֶׁפַע וְנוֹתֵן בְּשֶׁפַע, מַלְכוּת נוֹטֶלֶת בְּשֶׁפַע וְנוֹתֶנֶת בְּשֶׁפַע.

דָּבָר אַחֵר "כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ", זוֹ יַמָּהּ שֶׁל יָפוֹ, שֶׁגְּנוּזוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁכָּל סְפִינוֹת שֶׁאָבְדוּ בַּיָּם הַגָּדוֹל וּצְרוֹרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכָל כְּלֵי חֶמְדָּה שֶׁהַיָּם הַגָּדוֹל מְקִיאָן לְיַמָּהּ שֶׁל יָפוֹ שֶׁגְּנָזוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ". אָמַר רַבִּי יוֹסִי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ מִכְּזִיב לְצוֹר, וּמָצָאתִי זָקֵן אֶחָד וּשְׁאַלְתִּיו בְּשָׁלוֹם, אָמַרְתִּי לוֹ פַּרְנָסָתְךָ בַּמֶּה הִיא, אָמַר לִי מִחֹלְזוֹן, אָמַרְתִּי לוֹ וּמִי מָצוּי, אָמַר לִי הַשָּׁמַיִם מָקוֹם בַּיִם שְׁמֵטָל בֵּין הָרִים וּסְמָמִיוֹת מְכִישׁוֹת אוֹתוֹ וּמֵת וְנִמּוֹק בְּמְקוֹמוֹ, אָמַרְתִּי הַשָּׁמַיִם נִכָּר הוּא שֶׁגְּנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. שְׁפֵנִי זֶה חִלְזוֹן טָמוּנִי, זֶה טְרִיתָא, חוֹל, זֶה זְכוּכִית, לְפִי שֶׁשִּׁבְטוֹ שֶׁל זְבוּלוּן הָיָה מִתְרַעֵם לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְאָחִי נָתַתָּ אֲרָצוֹת וְלִי נָתַתָּ יַמִּים, לְאָחִי נָתַתָּ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְלִי נָתַתָּ חִלָּזוֹן, אָמַר לוֹ סוֹף שֶׁאֲנִי מַצְרִיכָן לְיָדְךָ עַל יְדֵי זֶה. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מוֹדִיעֵנִי זֶה, אָמַר לֵיהּ זֶה סִימָן שֶׁכָּל שֶׁגּוֹנְבוֹ לֹא יְהֵא בַּפַּרְגְמַטְיָא שֶׁלּוֹ כְּלוּם.

(דברים לג כ) וּלְגָד אָמַר לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ב) "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה", וְזֶה אֶחָד מֵהֶם. בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד, מְלַמֵּד שֶׁתְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח. כְּלָבִיא שָׁכֵן, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַסֶּפֶר [לְפִיכָךְ] נִמְשַׁל כַּאֲרָיוֹת. וְטָרַף זְרוֹעַ, עַל שֶׁעָבַר, אַף קָדְקֹד לֶעָתִיד לָבוֹא. מַהוּ מַרְחִיב גָּד שֶׁנִּקְבַּר מֹשֶׁה בִּתְחוּמוֹ שֶׁל גָּד. כְּלָבִיא שָׁכֵן זֶה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה זָרִיז כַּאֲרִי, וּבִלְעָם רוֹאֶה אוֹתוֹ וְצוֹוֵחַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁהוּא צוֹבֵעַ בְּדָמוֹ, אָמַר לוֹ [בָּלָק] מָה אַתָּה מִתְיָרֵא בַּשָּׁנָה הַזֹּאת הוּא מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (במדבר כ, יב) "לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה", אָמַר לוֹ אֲפִילּוּ הוּא מֵת הַיּוֹם (שם כג, כד) "לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה" דָּמוֹ וְדָמוֹ שֶׁל בָּלָק.

רמז תתקסב

(דברים לג כא) וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ זֶה קִבּוּרָתוֹ, שֶׁנִּבְרָא בִּתְחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק, זֶה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה סוֹפֵר. וַיֵּתֶא רָאשֵׁי עָם, כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה נוֹטֵל שָׂכָר עִמָּהֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לָכֵן אֶחַלֶּק לוֹ בָרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל". וְכָל כָּךְ לָמָּה (שם) "תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ", שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא". וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ, הוּא בָּא בָּרֹאשׁ תְּחִלָּה וְהוּא יָבוֹא בָרֹאשׁ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן, זוֹ קִבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, וְהוּא לֹא מֵת אֶלָּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, מט) "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה

מֹשֶׁה מֵת בְּכִנְפֵי שְׁכִינָה אַרְבָּעַת מִילִין מֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן לְחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַסְפִּידִין עָלָיו וְאוֹמְרִים (ראה ישעיה נז, ב) "יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחַ עַל מִשְׁכָּבוֹ". זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בָּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן קֶשֶׁת, וּמָן, בְּאֵר, וּכְתָב, וּמִכְתָּב, וְלוּחוֹת, וּפִי הָאָתוֹן, וּפִי הָאָרֶץ, וְקִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמְעָרָה שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ, וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שְׁקֵדָיו וּפְרָחָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף בְּגָדִים שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַכָּתְנוֹת וְהַמַּזִּיקִין, רַבִּי יַאשִׁיָּה אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו, אַף הָאַיִל, וְהַשָּׁמִיר, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אַף הָאוּר, וְהַפִּרְדָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַצָּבַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְבָתָא בִּצְבָתָא מִתְעָבִיד צְבָתָא קָדְמַיְיתָא בְּמָה הַוַּת מִתְעַבְדָא הָא לַאי בִּירְיָא הַוַּות, אָמַר לֵיהּ, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּדִפּוּס וּלְהַתִּיכָהּ בְּתוֹכוֹ הֱוֵי לָא בִּירְיָא הַוַּות. וַיֶּתֶא רָאשֵׁי עָם, מְלַמֵּד שֶׁעָתִיד מֹשֶׁה לִכָּנֵס בְּרֹאשׁ כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה, בְּרֹאשׁ חֲבוּרָה שֶׁל בַּעֲלֵי מִקְרָא בְּרֹאשׁ חֲבוּרָה שֶׁל בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, וְלִטֹּל עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁכָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָּרַבִּים" וְכוּ', צִדְקַת ה' עָשָׂה וְגוֹ', [וְכִי] מַה צְדָקָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, בְּאֵר עוֹלָה לָהֶם, מָן יוֹרֵד לָהֶם, שְׂלָו מָצוּי לָהֶם, וְעַנְנֵי כָּבוֹד מַקִּיפוֹת אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁאָמַר (דברים טו, ז) "כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן". דָּבָר אַחֵר: "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו" מְלַמֵּד שֶׁהַצְּדָקָה קְשׁוּר בְּדִין תַּחַת כִּסֵּא כָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו, א) "כֹּה אָמַר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה". תַּנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ הֵיכָן מֵת מֹשֶׁה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, א) "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ". וּנְבוֹ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן קַיְימָא, דִּכְתִיב "וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ וְגוֹ' וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן", וְהֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר בְּחֶלְקוֹ שֶׁל גָּד שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן", וּמֵחֶלְקוֹ שֶׁל רְאוּבֵן עַד חֶלְקוֹ שֶׁל גָּד כַּמָּה הֲווֹ אַרְבָּעָה מִילִין, אוֹתָן אַרְבָּעָה מִילִין מִי מוֹלִיכוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מֵת בְּכַנְפֵי הַשְּׁכִינָה וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים צִדְקַת ה' עָשָׂה וְגוֹ'. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (מאי) אוֹמֵר (תהלים צד,טז) "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים" "מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן", וּשְׁמוּאֵל אָמַר "מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יֹדֵעַ פֶּשֶׁר", רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, (איוב כח, יב) "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", וְרַב נַחְמָן אָמַר, (דברים לד, ה) "וַיָּמָת מֹשֶׁה עֶבֶד ה'", סְמַלְיוֹן אוֹמֵר וַיָּמָת מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל, תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, בַּת קוֹל מַשְׁמִיעַ וְאוֹמֵר "וַיָּמָת מֹשֶׁה" סָפְרָא רַבָּה דְּיִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת, כְּתִיב הָכָא "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה" וּכְתִיב הָתָם "וַיְהִי שָׁם עִם ה'", מַה לְּהַלָּן מְשַׁמֵּשׁ וְעוֹמֵד אַף הָכָא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ.

(דברים לג כב) וּלְדָן אָמַר לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ב) "וּמִקְצֵה אֶחָיו", וְזֶה אֶחָד מֵהֶן, דָּן גּוּר אַרְיֵה מְלַמֵּד שֶׁסָּמוּךְ לַסְּפָר וְכָל מִי שֶׁסָּמוּךְ לַסְּפָר נִמְשָׁל כַּאֲרָיוֹת. יְזַנֵּק

מִן הַבָּשָׂן מַה זְּנוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנֶחֱלָק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כָּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נוֹטֵל לוֹ חֵלֶק בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע, יט, מז) "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ" וְגוֹ'.

(דברים לג כג) וּלְנַפְתָּלִי אָמַר לָמָּה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ב) "וּמִקְצֵה אֶחָיו" וְזֶה אֶחָד מֵהֶן, נַפְתָּלִי שִׂבַּע רָצוֹן מִלַּמֵּד שֶׁהָיָה נַפְתָּלִי שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ בְּיַמִּים וּבָרֻגִים וּבְפַרְגִּיּוֹת, וּמְלֵא בִּרְכַּת ה', זוֹ בְּקִעַת גִּינוֹסַר. רַבִּי אוֹמֵר זוֹ בֵּית (דִּין) [מִדְרָשׁוֹ] שֶׁל טְבֶרְיָא, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "רְצוֹן יְרָאָיו יַעֲשֶׂה", יָם, זוֹ יַמָּה שֶׁל סְבָכַי וְיַמָּה שֶׁל טְבֶרְיָא.

וְדָרוֹם יְרָשָׁה, מִלַּמֵּד שֶׁנִּתְנוּ לוֹ מִלֹּא חֶבֶל חֶלְקוֹ בַּדְּרוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְבָרֵךְ עַל כּוֹס מָלֵא נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלֹא מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמְלֵא בִּרְכַּת ה' יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה", וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר אַף זוֹכֶה וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים, הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהָעוֹלָם הַבָּא. בְּמַתְנִיתָא תְּנָא, עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה וְכוּ', אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא אַרְבָּעָה, הֲדָחָה, שְׁטִיפָה, חַי, וּמָלֵא, תְּנָא הֲדָחָה מִבִּפְנִים וּשְׁטִיפָה מִבַּחוּץ.

(דברים לג כד) וּלְאָשֵׁר אָמַר, לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, ב) "וּמִקְצֵה אֶחָיו". וְזֶה אֶחָד מֵהֶן בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר, אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר. יְהִי רָצוּי אֶחָיו שֶׁהָיָה מִתְרַצֶּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אַנְפִּיקְנוֹן וּבְקִיפְלָאוֹת, וְהֵן מְרַצִּין לוֹ בִּתְבוּאָה.

דָּבָר אַחֵר "יְהִי רָצוּי אֶחָיו", כְּשֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָלַךְ אָשֵׁר וְסִפֵּר לְאֶחָיו וְנָזְפוּ בּוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ כָּךְ אָחִינוּ אַתָּה מְדַבֵּר בְּאָחִינוּ הַגָּדוֹל, וּכְשֶׁהוֹדָה רְאוּבֵן עַל מַעֲשָׂיו נִתְרַצּוּ לוֹ אֶחָיו, לְכָךְ נֶאֱמַר "יְהִי רָצוּי אֶחָיו".

דָּבָר אַחֵר "יְהִי רָצוּי אֶחָיו", כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְיַחֲסִים זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא לְוִיָּה, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי הוּא לְוִיָּה, אִם מֵרְאוּבֵן הַכָּתוּב מְיַחֵס שֶׁלִּי הוּא לְוִיָּה, וְאִם מִמֶּנּוּ הַכָּתוּב מְיַחֵס שֶׁלִּי הוּא לְוִיָּה, רְצָה אֶת אָחִיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר "יְהִי רָצוּי אֶחָיו", דָּבָר אַחֵר "יְהִי רָצוּי אֶחָיו", אֵין לְךָ בְּכָל הָאֲרָצוֹת שֶׁמְּשַׁמָּטֶת שְׁבִיעִית כְּאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר.

וְטוֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ, מִלַּמֵּד שֶׁאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, מַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן מִנּוּ לָהֶם פּוּלְמַרְכּוֹס אֶחָד אָמְרוּ לוֹ לֵךְ וְקַח לָנוּ שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא, הָלַךְ לִירוּשָׁלַיִם כּוּ', הָלַךְ לוֹ לְצוֹר, אָמַר לָהֶם שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא אֲנִי צָרִיךְ, אָמְרוּ לוֹ לֵךְ לְגוּש חֶלְב, הָלַךְ לְגוּש חֶלְב אָמַר לָהֶם שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא אֲנִי צָרִיךְ, אָמְרוּ לוֹ לֵךְ אֵצֶל פְּלוֹנִי, הָלַךְ לְבֵיתוֹ וּבִקְּשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ, אָמְרוּ לוֹ הֲרֵי הוּא בַּשָּׂדֶה, הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁעוֹזֵק תַּחַת הַזַּיִת אָמַר לוֹ שֶׁמֶן בְּמֵאָה רִבּוֹא אֲנִי צָרִיךְ, אָמַר לֵיהּ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶגְמֹר אֶת הַזַּיִת וְאָבוֹא, מִשֶּׁגָּמַר אֶת זֵיתָיו נָטַל אֶת הַכֵּלִים הָיָה מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא, אָמַר פּוּלְמַרְכּוֹס אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה מֵאָה רִבּוֹא שֶׁמֶן, דּוֹמֶה שֶׁצָּחֲקוּ בִּי הַיְּהוּדִים, כֵּיוָן שֶׁבָּא לְבֵיתוֹ קָרָא לְשִׁפְחָתוֹ, אָמַר לָהּ בּוֹאִי וְרַחֲצִי

אֶת רַגְלֵינוּ, מִלֵּאת אֶת הַסֵּפֶל שֶׁמֶן וְרָחֲצָה לְהֶן רַגְלֵיהֶם לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ", נָתַן לְפָנָיו לֶחֶם וְאָכַל וְשָׁתָה לְאַחַר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה עָמַד וּמָדַד לוֹ שֶׁמֶן בְּמַאָה רִבּוֹא, אָמַר לוֹ רְצוֹנְךָ שׁוּב אָמַר לוֹ אֵין לִי מָעוֹת אָמַר לוֹ טֹל וַאֲנִי אֲבוֹא עִמְּךָ וְאֶטֹל אֶת מָעוֹתַי, עָמַד וּמָדַד לוֹ שֶׁמֶן בִּשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה רִבּוֹא, אָמְרוּ לֹא הִנִּיחַ אוֹתוֹ אָדָם לֹא חָמֵר וְלֹא גָּמַל בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא מְשָׁכוֹ עִמּוֹ, הִכִּירוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָא וְקִדְּמוּ לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה מִילִין וְקִלְּסוּ לְפָנָיו קִלּוּס גָּדוֹל, אָמַר לָהֶם לֹא תְקַלְּסוּ קִלּוּס זֶה לִי אֶלָּא לְאָדָם זֶה שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה רִבּוֹא, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב". בָּרוּךְ מְבָנִים אֲשֵׁר, אָמְרוּ עַל בְּנוֹתָיו שֶׁל אָשֵׁר שֶׁהַזְקֵנָה כִּבְתוּלָה וּבְתוּלָה אֵין לָהּ דְּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוק כה) בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ.

רמז תתקסג

(דברים לג כה) בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ, וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֲרָצוֹת דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מז, יד) "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף". אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן, יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת יְשׁוּרוּן יִשְׂרָאֵל, יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים "מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִים ה'", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (להלן פסוק כט) "אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ", יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים (דברים ו, ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (דבהי"א יז, כא) ["ו]מִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ", יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים "כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר" וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שם ב) "כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים", יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (ישעיה מג, כא) "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי", יְשֻׁרָאֵל אוֹמְרִים (תהלים פט, יח) "כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אַתָּה", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת "יְשֻׁרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר". רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ, כְּשֶׁיְּשֻׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ, וּכְשֶׁאֵין יְשֻׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּבָיְכוֹל, וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים. נִתְקַבְּצוּ כָּל יְשֻׁרָאֵל לְמֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֱמֹר לָנוּ מָה הָיָה מִדַּת הַדִּין לְמַעְלָה, אָמַר לָהֶן מִן הַתַּחְתּוֹנִים אַתֶּם יוֹדְעִין מַה הִיא מִדַּת כָּבוֹד לְמַעְלָה, מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁאָמַר מְבַקֵּשׁ אֲנִי לִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אָמְרוּ לוֹ הִכָּנֵס לַמְּדִינָה וְאַתָּה רוֹאֶה, נִכְנַס לַמְּדִינָה וְרָאָה וִילוֹן פָּרוּשׁ עַל פֶּתַח מְדִינָה וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִזּוֹן עֵינָיו מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנָּפַל, אָמְרוּ לוֹ אִם וִילוֹן פָּרוּשׁ עַל פֶּתַח מְדִינָה לֹא יָכֹלְתָּ לִזּוֹן עַד שֶׁנָּפַלְתָּ לָאָרֶץ, אִלּוּ נִכְנַסְתָּ לַמְּדִינָה עַצְמָהּ וְרָאִיתָ פְּנֵי מֶלֶךְ עַצְמוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, לְכָךְ נֶאֱמַר "וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים".

רמז תתקסד

(דברים לג כז) מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם, שְׁלֹשָׁה סְפָרִים נִמְצְאוּ בָּעֲזָרָה אֶחָד שֶׁל מָעוֹן, וְאֶחָד שֶׁל הֵיא (הֵיא), וְאֶחָד נִקְרָא זָאטוּטֵי בְּאֶחָד כְּתִיב מְעוֹן אֱלֹהֵי קֶדֶם וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב, מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם בִּטְּלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וְקָיְמוּ אֶת הַשְּׁנַיִם. וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם, מִלַּמֵּד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵיא תְּקִפּוֹ שֶׁל עוֹלָם. וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב, אֵלּוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד, אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוּ לְאַסְיָא. כָּל הָעוֹלָם תְּלוּי בִּזְרוֹעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַל שְׁנַיִם עָשָׂר עַמּוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, ח) "יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָדָם בָּרָא בָּאָרֶץ, אָדָם יֵשׁ לוֹ זְרוֹעַ, וּכְתִיב "מִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם". (כָּתוּב בִּתְחִילַת פָּרָשַׁת בֹּא). אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, בָּשָׂר וָדָם לְמַטָּה מִמַּשּׁוֹאוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה מִמַּשּׁוֹאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם". אָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּתִיב הָכָא (שמות טז, ח) "וְנַחְנוּ מָה", וּכְתִיב הָתָם (איוב כו, ז) "תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה", אָמַר רַבִּי אִילְעָא אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מִי שֶׁהוּא בּוֹלֵם עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר "תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה", רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר בִּזְכוּת מִי שֶׁמַּשִּׁים אֶת עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם".

(דברים לג כח) וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד, (כָּתוּב בָּרֵמֶז רצ"א).

וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד, אֵין בֶּטַח אֶלָּא רוֹחָצָן וְכֵן הוּא אוֹמֵר, "וַיֵּשְׁבוּ בַּמִּדְבָּר לָבֶטַח". בָּדָד, לֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (דברים לב, יב) "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ" וְלֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה "מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי", אֶלָּא כְּבָדָד שֶׁאָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע (במדבר כג, ט) "הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן". עֵין יַעֲקֹב, כַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָן יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (בראשית מח, כא) "וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם" אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ, כַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יִצְחָק אֲבִיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ טָל, כַּעֲנָיִן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מה, ח) "הַעֲרִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל".

(דברים לג כט) אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (שמות טו, יא) "מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִים ה'", וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ, נִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֵצֶל מֹשֶׁה אָמְרוּ לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מַה טּוֹבָה עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן לָנוּ לָעוֹלָם הַבָּא, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֹמַר לָכֶם אַשְׁרֵיכֶם מַה מְּתֻקָּן לָכֶם, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמָּסַר אֶת בְּנוֹ לְפֶדָגוֹג וְהָיָה מְחַמְּדוֹ וּמַרְאֶה לוֹ וְאוֹמֵר כָּל הָאֵילָנוֹת הַלָּלוּ, כָּל הַגְּפָנִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, כָּל הַזֵּיתִים הַלָּלוּ שֶׁלְּךָ, כְּשֶׁיַּגִּיעַ לְהַרְאוֹתוֹ אָמַר לוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֹמַר לְךָ אַשְׁרֶיךָ מַה מְּתֻקָּן לְךָ כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֹמַר לָכֶם אַשְׁרֵיכֶם מַה מְּתֻקָּן לָכֶם (תהלים לא, כ) "מָה רַב טּוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". עַם נוֹשַׁע בַּה', כַּעֲנָיִן שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי

וְקֶרֶן יִשְׂעִי". וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה עָתִיד אֲנִי לִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ זַיִן שֶׁנּוֹטֵל מֵהֶן בְּחוֹרֵב, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, ו) "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב", בִּשְׁבוּעָה נִשְׁבַּעְתִּי שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהַחֲזִיר לָהֶם כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה". וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ, בִּשְׁעַת טוֹבָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדֵי אֱלִילִים מִתְכַּחֲשִׁין לָהֶן וְעוֹשִׂין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵן אַחִין, וְכֵן עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב (בראשית לג, ט) "יֶשׁ לִי רָב אָחִי", וְכֵן חִירָם אָמַר לִשְׁלֹמֹה (מלכים א ט, יג) "מֶה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי אָחִי". וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְצִינֵי" וְגוֹ'. (כָּתוּב בְּפָסוּק (דברים ד, ז) כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל).

אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ. וְגוֹ' הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה מִלְחַמְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַנִּצָּחוֹן שֶׁלָּהֶן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים לד, יא-יב) "לְכָל הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים... וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה", אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלָחוֹ לַעֲשׂוֹת וְהַנִּצָּחוֹן לְמֹשֶׁה, וְכֵן דְּבוֹרָה אוֹמֶרֶת לְבָרָק (שופטים ה, יב) "קוּם בָּרָק וּשְׁבֵה שִׁבְיְךָ" וְכִי שִׁבֵי שֶׁל בָּרָק הוּא, הֲרֵי דְּבוֹרָה אוֹמֶרֶת לוֹ "וַתֹּאמֶר דְּבוֹרָה אֶל בָּרָק קוּם" מַהוּ "קוּם" קוּם וְלֹא תַעֲשֶׂה מִלְחָמָה. הַמִּלְחָמָה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה'", וְכֵן הוּא אוֹמֵר "מִן הַשָּׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא". וְכֵן דָּוִד כְּשֶׁיָּרַד לְגַלְיָת (שמואל א יז, מז) "וַיִּדְעוּ כָּל הַקָּהָל הַזֶּה" וְגוֹ', וּכְתִיב (שם יח, ז) "הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָיו וְדָוִד בִּרְבָבוֹתָיו", אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה עוֹשֶׂה הַמִּלְחָמָה וּלְךָ הַנִּצָּחוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד נָתַתִּי לְךָ הַנִּצָּחוֹן, אַף אֲנִי נוֹתֵן לְךָ הַנִּצָּחוֹן, (תהלים לו, א) "לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד ה' לְדָוִד".

(דברים לד א) וַיַּעַל, עָלְיָה הִיא לְךָ וְאֵינָהּ יְרִידָה. מֵעַרְבֹת מוֹאָב, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שַׁלְשֶׁלֶת הַמְּלָכִים הָעֲתִידִין לַעֲמֹד מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה זֶה דָּוִד וְזַרְעוֹ. אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, מַה פִּסְגָּה זוֹ מֻפְרֶשֶׁת מִן הָאֶשְׁכּוֹל וְאֵינָהּ מֻפְרֶשֶׁת, כָּךְ קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֻתְאֶמֶת עִם הָהָר וְאֵינָהּ מֻתְאֶמֶת וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה עַד מָתַי אַתָּה מַמְתִּין עָלַי לְמָקוֹמְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב", אַל תִּקְרֵי 'מֵעַרְבֹת' אֶלָּא 'מֵעַרְבוּת', מָשָׁל לְאָחָד שֶׁהוֹלֶה לַחֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב כָּל זְמַן שֶׁהָיָה הַמַּלְוֶה מְבַקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ מֵעוֹתָיו הָיָה הֶעָרֵב פּוֹרֵעַ אַחַר זְמַן בִּקֵּשׁ הֶעָרֵב לָצֵאת לְמְדִינַת הַיָּם, אָמַר לַלּוֶוה כָּל זְמַן שֶׁהָיִיתִי כָּאן הָיִיתָ לוֶוה וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, וְעַכְשָׁו שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לִמְדִינַת הַיָּם יְצָאתִי מֵעַרְבוּת, כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה כָּל זְמַן שֶׁהָיִיתֶם חוֹטְאִים אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמוֹחֵל לָכֶם, עַכְשָׁו הִגִּיעַ עוֹנָתִי לִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם יָצָאתִי מֵעַרְבוּת, אַשְׁרֵיו מֹשֶׁה שֶׁכָּל מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּשֶׁנִּפְטַר מִן הָעוֹלָם אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי, אָמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (שמות

לג, יח) "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ", רָאָה אֶת הַגְּבוּרָה לְכָךְ נֶאֱמַר "וַיֵּרָאֵהוּ ה'". (כְּתוּב בָּרֶמֶז תתנ"ג [תתכג]).

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יֵרֵחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיֻשֶּׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּצִּיקִין לָהּ. אֶת הַגִּלְעָד, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְיֻשָּׁב בְּשַׁלְוָתוֹ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּחֲרִיבִין (לוֹ) [אוֹתוֹ], וְאֵין גִּלְעָד אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב, ו) "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן", עַד דָּן מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ דָּן מְיוּשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִין הַמְצִיקִין לָהּ.

דָּבָר אַחֵר "עַד דָּן" מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ זַרְעוֹ שֶׁל דָּן שֶׁהוּא עוֹבֵד אֱלִילִים כְּעַנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּקִימוּ לָהֶן בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל", וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ וְאֵיזֶה זֶה שִׁמְשׁוֹן בֶּן מָנוֹחַ.

(דברים לד ב) וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ נַפְתָּלִי מְיֻשֶּׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִים לָהּ.

דָּבָר אַחֵר מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶת בָּרָק בֶּן אֲבִינֹעַם עוֹשֶׂה מִלְחָמָה עִם סִיסְרָא וְעִם חֵילוֹתָיו שֶׁעָמוּ, נֶאֱמַר כָּאן "וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם ד, ו) "וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִנֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי". וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ אֶפְרַיִם יוֹשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִים לָהּ.

דָּבָר אַחֵר "וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם", מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ עוֹשֶׂה מִלְחָמָה עִם הַכְּנַעֲנִיִּים, נֶאֱמַר כָּאן "וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן".

וּמְנַשֶּׁה, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ מְנַשֶּׁה יוֹשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִין, לָהּ.

דָּבָר אַחֵר וּמְנַשֶּׁה מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה עִם מִדְיָן וַעֲמָלֵק.

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁהָיָה אֶפְרַיִם צָעִיר סְמָכוֹ הַכָּתוּב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו) "הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה". וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יְהוּדָה בְּשַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִין לָהּ. דָּבָר אַחֵר "וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה", מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דָּוִד בְּמַלְכוּתוֹ, נֶאֱמַר כָּאן "וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה" וּכְתִיב (דבהי"א כח, ד) "וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' וּבְבֵית יְהוּדָה בֵּית אָבִי. עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ כָּל הַמַּעֲרָב יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִין לוֹ.

דָּבָר אַחֵר אַל תְּהִי קוֹרֵא עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן אֶלָּא עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים. (דברים לד ג) וְאֶת הַנֶּגֶב, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דְּרוֹם יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מַצִּיקִין הַמַּצִּיקִין לוֹ.

דָּבָר אַחֵר "וְאֶת הַנֶּגֶב" מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה שֶׁאָבוֹת שׁוֹכְבִין בָּהּ, נֶאֱמַר כָּאן "וְאֶת הַנֶּגֶב", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן". וְאֶת הַכִּכָּר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד שֶׁעוֹשֶׂה כֵּלִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, נֶאֱמַר כָּאן "וְאֶת הַכִּכָּר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (מלכים א ז, מו) "בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ". בִּקְעַת יְרֵחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גּוֹג וְכָל הֲמוֹנוֹ שֶׁעֲתִידִין לִפֹּל בְּבִקְעַת יְרֵחוֹ.

דָּבָר אַחֵר מַה בִּקְעָה זוֹ כְּמוֹת שֶׁהִיא וְשָׂדֶה זְרוּעָה שְׁעוֹרִים כְּמוֹת שֶׁהִיא, כָּךְ הֶרְאָהוּ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּבִקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גַּן עֵדֶן וְצַדִּיקִים מְטַיְּלִין בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צב, יג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח", עַד צֹעַר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גֵּיהִנֹּם סְמוּכָה מִצִּדּוֹ שֶׁהִיא קְצָרָה מִלְּמַעְלָה וּרְחָבָה מִלְּמַטָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ל, לג) "כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעֱמִיק הִרְחִיב". דָּבָר אַחֵר "עַד צֹעַר", אֵלּוּ מַצִּיקֵי יִשְׂרָאֵל כְּגוֹן אֵלּוּ הַבַּלְשִׁים הַדָּרִים עִם הַמַּלְכֻיּוֹת.

רמז תתקסה

(דברים לד ד) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר, מַאי לֵאמֹר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָהֶם כְּבָר קִיַּמְתִּיהָ לִבְנֵיהֶם, מִכָּאן שֶׁהַמֵּתִים מְסַפְּרִים זֶה עִם זֶה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא יָדְעֵי כִּי אֲמַר לְהוֹ מַאי הֲווֹ, (וּלְמָאן דְּאָמַר) [אֶלָּא מַאי] דְּיָדְעֵי לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר לְהוֹ, (כִּי הֵיכִי) לְאַחְזוּקֵי לֵיהּ טִיבוּתָא לְמֹשֶׁה.

וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ, אָמַר לוֹ לָאָבוֹת נִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁבוּעָה וּלְךָ הִרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ, וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר", אָמַר מֹשֶׁה אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ חַי אֶכָּנֵס בָּהּ מֵת, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם "וְשָׁמָּה לֹא תָבֹא", אָמַר לְפָנָיו אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ מֶלֶךְ אֶכָּנֵס בָּהּ הֶדְיוֹט, אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא הֶדְיוֹט לֹא חַי וְלֹא מֵת.

(דברים לד ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה, אֶפְשָׁר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה וְכָתַב וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה, אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְאִיתֵימָא רַבִּי נְחֶמְיָה וְאִיתֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר [הֲרֵי הוּא אוֹמֵר] (דברים לא, ט) "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ", אֶפְשָׁר שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא חֲסֵרָה אֶפִּילּוּ אוֹת אַחַת, אֶלָּא מִלְּמַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּותֵב" וְגוֹ'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בַּת קוֹל יוֹצֵאת בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְהָיְתָה מַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת

מֵת מֹשֶׁה, סְמַלְיוֹן אוֹמֵר וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה, וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, מִתְּחִלָּה הָיְתָה יוֹצְאָה מִקְּבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִקְבוּרָתָן שֶׁל אָבוֹת, נֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית מט, לא) "שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם", וְנֶאֱמַר כָּאן "וַיָּמָת שָׁם", וְיֵשׁ אוֹמְרִים לֹא מֵת מֹשֶׁה אֶלָּא עוֹמֵד וּמְשָׁרֵת לְמַעְלָה, נֶאֱמַר כָּאן "שָׁם" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות לד, כא) "וַיְהִי שָׁם עִם ה'". תַּנְיָא בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה" וּכְתִיב "וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה שְׁלֹשִׁים (וּשְׁלֹשָׁה) יוֹם", וּכְתִיב (יהושע א, א) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה" וְגוֹ', וּכְתִיב (שם, יא) "עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְגוֹ' כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים", וּכְתִיב (שם ד, יט) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ", צֵא מֵהֶן שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְמַפְרֵעַ הָא לְמַדְתָּ שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם" הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וּמְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (שמות כג, כו) "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא". כְּמָאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב שְׁמוּנָה פְּסוּקִים שֶׁבַּתּוֹרָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָם, נִיתְּנָא דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲפִילּוּ תֵּימָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הוֹאִיל וְאִישְׁתְּנִי אִישְׁתְּנִי.

עֶבֶד ה' וְלֹא בְּנִנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּנְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּקְרְאוּ עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גִּלָּה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים". עַל פִּי ה', כֻּשְׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ מֵהֶן בְּנַחַת רוּחַ, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְנֵאֶמָן אֶחָד שֶׁהָיָה בָּעִיר וְהָיָה הַכֹּל מַפְקִידִין אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן, וּכְשֶׁבָּא אֶחָד מֵהֶן לִתְבֹּעַ אֶת שֶׁלּוֹ הָיָה מוֹצִיא וְנוֹתֵן לוֹ לְפִי שֶׁיָּדַע הֵיכָן הוּא, וּכְשֶׁבָּא לִשְׁלֹחַ בְּיַד בְּנוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ הוֹפֵךְ הַתַּחְתּוֹנִים עַל הָעֶלְיוֹנִים לְפִי שֶׁאֵין יוֹדֵעַ הֵיכָן הֵן, כָּךְ כְּשֶׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ בְּנַחַת, וּכְשֶׁהוּא נוֹטֵל נִשְׁמָתָן שֶׁל רְשָׁעִים מוֹסְרָהּ לְמַלְאָכִים רָעִים, לְמַלְאָכִים אַכְזָרִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְטוּ נִשְׁמָתָן, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יז, א) "וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח בּוֹ" וְאוֹמֵר (איוב לו, יד) "תָּמוּת בַּנּוֹעַר נַפְשָׁם".

(דברים לד ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי, בַּמֶּה זָכָה מֹשֶׁה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בְּבִזָּה הָיָה מְסַבֵּב אֶת הָעִיר שִׁלְשָׁה יָמִים וּשְׁלשָׁה לֵילוֹת לְמְצֹא אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְלֹא מְצָאוֹ, אַחַר שֶׁנִּתְיַגֵּעַ הַרְבֵּה פָּגְעָה בּוֹ סָרַח בַּת אָשֵׁר, אָמְרָה לוֹ רַבֵּינוּ מֹשֶׁה לָמָּה אַתָּה יָגֵעַ כָּל כָּךְ, אָמַר לָהּ [שִׁלְשָׁה יָמִים וּשְׁלשָׁה לֵילוֹת סָבַבְתִּי אֶת הָעִיר] לְבַקֵּשׁ אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְאֵינִי מוֹצְאוֹ, אָמְרָה לוֹ בּוֹא עִמִּי, הוֹלִיכוֹ לְנַהַר נִילוּס, אָמְרָה לוֹ בְּמָקוֹם הַזֶּה עָשׂוּ אֲרוֹן שֶׁל עֹפֶרֶת שֶׁל חֲמֵשׁ מֵאוֹת כִּכָּרִים וּנְתָנוּהוּ בְּתוֹכוֹ וַחֲתָמוּהוּ וְהִשְׁלִיכוּהוּ בְּתוֹךְ הַנַּחַל, שֶׁהַחַרְטֻמִּים אָמְרוּ לְפַרְעֹה רְצוֹנְךָ שֶׁלֹּא תֵּצֵא אֻמָּה זוֹ מִתַּחַת יָדֶיךָ, עָשָׂה שֶׁלֹּא

יִמְצְאוּ עַצְמוֹת יוֹסֵף וְלֹא יֵצְאוּ מִכָּאן לְעוֹלָם, שֶׁכָּךְ הִשְׁבִּיעָן מִיָּד עָמַד מֹשֶׁה עַל הַנַּחַל, וְאָמַר יוֹסֵף יוֹסֵף אַתָּה יָדַעְתָּ הֵיאַךְ הִשְׁבַּעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל "פָּקֹד יִפְקֹד", תֵּן כָּבוֹד לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאַל תְּעַכֵּב גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַעֲשִׂים יֵשׁ לְךָ בַּקֶּשׁ רַחֲמִים לְפָנֵי בּוֹרְאֶךָ וַעֲלֵה מִן הַתְּהוֹם, מִיָּד הִתְחִיל אֲרוֹנוֹ לְפַעְפֵּעַ וְעוֹלֶה מִן הַתְּהוֹם כְּקֶנֶה אֶחָד, נְטָלוֹ עַל כְּתֵפוֹ וּסְבָלוֹ, וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו מְסֻבָּלִים בְּכַסְפָּם וּזְהָבָם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם בְּעֵינֶיךָ דָּבָר קָטָן שֶׁעָשִׂיתָ חֶסֶד, גָּדוֹל הוּא בְּעֵינַי שֶׁלֹּא הִשְׁגַּחְתָּ בְּכֶסֶף וְזָהָב, וְאַף אֲנִי אֵרֵד בִּכְבוֹדִי וּבְעַצְמִי לַעֲשׂוֹת עִמְּךָ חֶסֶד כְּשֶׁתִּפְטֹר מִן הָעוֹלָם. (כְּתוּב בְּפָסוּק (שמות יג, יט) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ"). וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי, זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֲתִים שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה, וְכִי אֲחֵרִים קָבְרוּ אוֹתוֹ וַהֲלֹא הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו, יג) "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר וְגוֹ' יָבִיא אֹתוֹ", [וַהֲלֹא] הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ וְאֵין אֲחֵרִים מְבִיאִין אוֹתוֹ, כַּיּוֹצֵא בּוֹ אַתָּה אוֹמֵר (ויקרא כב, טז) "וְהִשִּׂיאוּ אֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה", וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׂיאִין אוֹתָם וַהֲלֹא הֵן מַשִּׂיאִין אֶת עַצְמָן. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר סִימָן בְּתוֹךְ סִימָן [וַאֲפִילוּ הָכִי] וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת אֵצֶל גִּיסְטָרָא שֶׁל בֵּית פְּעוֹר, הַרְאֵנוּ הֵיכָן מֹשֶׁה קָבוּר, עָמְדוּ לְמַעְלָה נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה, לְמַטָּה נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, נֶחֱלְקוּ לִשְׁתֵּי כִּתּוֹת אוֹתָן שֶׁעָמְדוּ לְמַעְלָה נִדְמָה לָהֶן לְמַטָּה, וְאוֹתָן שֶׁעָמְדוּ לְמַטָּה נִדְמָה לָהֶן לְמַעְלָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ", אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אַף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא קָבוּר, כְּתִיב הָכָא וְלֹא יָדַע אִישׁ, וּכְתִיב הָתָם "וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ" וְגוֹ', וּמִפְּנֵי מָה נִקְבַּר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מוּל בֵּית פְּעוֹר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר. מֶה עָשָׂה מֹשֶׁה חָפַר בָּאָרֶץ כְּבֵית דִּירָה גְּדוֹלָה בְּנַחֲלַת בְּנֵי גָד וְטָמַן חֲמָה בָּאָרֶץ כְּאָדָם שֶׁהוּא חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, וְכָל פַּעַם וּפַעַם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין הָיָה עוֹלֶה וּפוֹעֵר אֶת פִּיו לִנְשֹׁף בְּרוּחוֹ וּלְהַשְׁחִית, לְפִיכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ פְּעוֹר, וְהָיָה מֹשֶׁה מַזְכִּיר עָלָיו אֶת הַשֵּׁם וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה, וּכְשֶׁמֵּת מֹשֶׁה מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן אֶת קִבְרוֹ כְּנֶגְדּוֹ, [וְכָל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל חוֹטְאִין וְהוּא פּוֹעֵר אֶת פִּיו לִנְשֹׁף בְּרוּחוֹ וּלְהַשְׁמִיד אֶת יִשְׂרָאֵל], וְהוּא רוֹאֶה אֶת קִבְרוֹ כְּנֶגְדּוֹ חוֹזֵר לְאֲחוֹרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי מוּל בֵּית פְּעוֹר".

וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי אִם נֶאֱמַר "בַּגַּי" לָמָּה נֶאֱמַר "בְּאֶרֶץ מוֹאָב" וְאִם נֶאֱמַר "בְּאֶרֶץ מוֹאָב" לָמָּה נֶאֱמַר "בַּגַּי" לוֹמַר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּתוֹךְ נַחֲלָתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנִקְבַּר בְּשׂדֶה נַחֲלָתוֹ שֶׁל גָּד, יֵשׁ אוֹמְרִים אַף מֹשֶׁה אֵינוֹ יוֹדֵעַ מְקוֹם קְבוּרָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ", וְאֵין אִישׁ אֶלָּא מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ג) "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו" וְכוּ'. (דברים לד ז) וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְאֵלּוּ הֵן, מֹשֶׁה וְהִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְרַבִּי עֲקִיבָא, מֹשֶׁה הָיָה בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּבְמִדְיָן אַרְבָּעִים שָׁנָה,

וּפְרֻנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, הִלֵּל הַזָּקֵן עָלָה מִבָּבֶל בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרֻנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עָסַק בִּפְרַקְמַטְיָא אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרֻנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, רַבִּי עֲקִיבָא שִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְלִמֵּד תּוֹרָה אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרֻנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֵׁשׁ זוּגוֹת שֶׁשְּׁנוֹתֵיהֶן שָׁווֹת, רִבְקָה, וּקְהָת, לֵוִי, וְעַמְרָם, יוֹסֵף, וְיהוֹשֻׁעַ, שְׁמוּאֵל, וּשְׁלֹמֹה, מֹשֶׁה, וְהִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְרַבִּי עֲקִיבָא.

וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים, חֲבִיבָה הָיְתָה מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִזְּקֵנוּתוֹ שֶׁל יִצְחָק, בְּחָיָיו הוּא אוֹמֵר "וְיִהְי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ" וּמֹשֶׁה לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ בְּמוֹתוֹ. (כָּתוּב בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא בָּרֻמָּז שצא).

לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ, מְלַמֵּד שֶׁעֵינֵיהֶן שֶׁל מֵתִים כֵּהוֹת. וְלֹא נָס לֵחֹה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַל תְּהִי קוֹרֵא לֹא נָס לֵחֹה אֶלָּא לֹא נָס לֵחֹה, עַכְשָׁיו כָּל הַנִּגָּע בִּבְשָׂרוֹ לֵחָה פּוֹרַחַת אֵילָךְ וְאֵילָךְ. (דברים לד ח) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה, הֲרֵי אֶחָד, וַיִּתְּמוּ יְמֵי (בְּכִי) הֲרֵי שְׁנַיִם, [בְּכִי] אֲבֶל מֹשֶׁה, הֲרֵי שְׁלֹשָׁה, שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵלּוּ מַה טִּיבָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁבָּכוּ אוֹתוֹ קֹדֶם לְמִיתָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן לִימֵי נְזִירוּת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים יוֹם, נֶאֱמַר כָּאן "יְמֵי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ו, ד) "יְמֵי" מַה יְמֵי הָאָמוּר כָּאן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף "יְמֵי" הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים יוֹם.

(דברים לד ט) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה, מִפְּנֵי מָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו. וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו (כָּל) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לְךָ מַשְׁמָע גָּדוֹל מִזֶּה, וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַהוּא וַעֲדַיִן לֹא נִתַּן מוֹרָאוֹ [שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ] עֲלֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד, יד) "בַּעֲת הַהִיא גִּדַּל ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתַּן מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם. (כָּתוּב בָּרֻמָּז תקי"ט).

רמז תתקסו

(דברים לד י) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, בְּיִשְׂרָאֵל לֹא קָם אֲבָל בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם קָם, וְאֵיזֶה זֶה בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר, אֶלָּא שֶׁהֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר, מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל", מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ עַד שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ אֵימָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם, טז) "וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן", מֹשֶׁה לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כח) "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", וּבִלְעָם הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ כְּשֶׁהוּא נוֹפֵל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד, ד) "אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם", מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְטַבָּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְיוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹצָאוֹת יוֹצְאוֹת לַמֶּלֶךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי חֵפֶץ", בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִהְיוֹת כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ

(תהלים ח, ו) "וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים", רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם וְכֻלָּן נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה חָסֵר אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ "וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת". וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, וְחַד אָמַר בִּנְבִיאִים לֹא קָם וּבִמְלָכִים קָם, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "בַּקֵּשׁ קוֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי חֵפֶץ", בַּקֵּשׁ קוֹהֶלֶת לָדוּן דִּינִין שֶׁבַּלֵּב שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְשֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ "וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת" (דברים יט, טו) "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר".

אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים, לְמָה נֶאֱמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, יח) "וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָּ", אָמַר לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה אִי אַתָּה רוֹאֶה שֶׁנִּמְשָׁל בְּפָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי", אֲבָל רוֹאֶה אַתָּה לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּמְשָׁל בָּאֲחוֹרִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְהָסַרְתִּי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי", אֵימָתַי הֶרְאָהוּ סָמוּךְ לְמִיתָה הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמֵּתִים רוֹאִים.

לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' וְגוֹ', לְמַצְרַיִם בְּפָנֵי עַצְמָן, לְפַרְעֹה בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְלַעֲבָדָיו בְּפָנֵי עַצְמָן, וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה, זוֹ מַכַּת בְּכוֹרוֹת. וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, זוֹ קְרִיעַת יַם סוּף, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים בְּמִצְרַיִם, וּבַיָּם, וּמִנַּיִן אַף לְפָנֵי הַר סִינַי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה", וּמִנַּיִן אַף בַּמִּדְבָּר תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל", וּמִנַּיִן אַף בְּשִׁבְרֵי הַלּוּחוֹת, נֶאֱמַר (כָּאן) [לְהַלָּן] (דברים ט, יז) "וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְכָאן הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.

וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה (כְּתוּב בֶּרֶמֶז שצ"ג).

אָמַר מֹשֶׁה הַתּוֹרָה הַזּוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי מִימִינְךָ שֶׁמָּא מִשֶּׁאָמוּת נִקְרֵאת עַל שֵׁם אַחֵר, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָס וְשָׁלוֹם לִשְׁמְךָ הִיא נִקְרֵאת שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כב) "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי", וְעוֹד אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁמָּא כָּל הַנְּסִים הָאֵלּוּ שֶׁעָשִׂיתָ עַל יָדִי וְעַל יַד אַהֲרֹן אָחִי שֶׁמָּא כּוֹתֵב אַתָּה אוֹתָם לְשֵׁם אַחֵר, אָמַר לוֹ לָאו לְשִׁמְכֶם הֵם נִכְתָּבִים שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ וְאַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ, שָׂמוּ בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו" וְעוֹד אֲנִי מֵעִיד עָלֶיךָ, וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.